ACADEMIA ROMANA INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ
„Iorgu Iordan - Al. Rosetti”
DICŢIONARUL EXPLICATIV al
LIMBII ROMANE
univers enciclopedic

Dicţionarul explicativ al limbii române - conceput ca un cuprinzător repertoriu lexical, în acord cu noile norme ortografice, ortoepice şi de punctuaţie ale limbii române -

- **conţine informaţii şi clarificări în legătură cu vocabularul românesc actual;**
- **aduce la zi inventarul lexical prin introducerea în lista de cuvinte a termenilor noi aparţinând unor domenii de actualitate (informatică, finanţe, drept, religie, mass-media etc.);**
- **include noţiuni din literatura populară, regionalisme, arhaisme care apar în scrierile vechi şi în operele clasicilor români;**
- **redă locuţiuni şi expresii ori de câte ori prezenţa acestora este necesară pentru tratarea unui cuvânt;**
- **cuprinde peste 7 000 de articole noi faţă de ediţia anterioară.**

DEX-ul a fost şi este cea mai bine vândută carte din România.

ISBN 978-606-8358-20-8
9786068358208
786068
358208
www.universenciclopedic.ro
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României ACADEMIA
ROMÂNĂ (Bucureşti). INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN-AL. ROSETTI”
DEX - Dicţionarul explicativ al limbii române /
Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti”. - Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, 2012
ISBN 978-606-8358-20-8
81.374.8=135.1

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”
DICŢIONARUL EXPLICATIV *al* LIMBII ROMANE
univers enciclopedic gold
Bucureşti, 2012

Redactor: ELISABETA SIMION
Coperta: ANNA-MARIA ORBAN

Editura UNIVERS ENCICLOPEDIC GOLD
ISBN 978-606-8358-20-8

Lucrarea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”

Autorii DEX:
Conducătorii lucrării:
acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche
Redactori:

Alexandra Burnei, Elena Ciobanu, Eugenia Contraş, Zorela Creţa, Valentina Hristea, dr. Lucreţia Mareş, Elena Stîngaciu, Zizi Ştefănescu-Goangă, Tatiana Ţugulea, Ileana Vulpescu

A colaborat la revizia şi la definitivarea etimologiilor dr. Theodor Hristea

Autorii suplimentului la DEX:

Conducătorii lucrării:

acad. Ion Coteanu, Ion Dănăilă, Nicoleta Tiugan

Redactori:

Elena Ciobanu, Zorela Creţa, Eugenia Guţulescu, Valentina Hristea, dr. Lucreţia Mareş, Georgeta Mitran, Maria Păun, Zizi Ştefanescu-Goangă, Nicoleta Tiugan, Tatiana Ţugulea

Au mai colaborat:

dr. Mircea Seche (la revizia definitivă), dr. Andrei Bantaş (la revizia şi definitivarea etimologiilor), Aurelian Lăzăroiu, de la Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice din Bucureşti (la revizia şi la definitivarea unor articole din domeniul tehnic), Aurelia Ulici şi Rodica Zafiu (la definitivarea manuscrisului pentru tipar)

PREFAŢA LA EDIŢIA I

Dicţionarul explicativ al limbii române se adresează tuturor celor care, folosind în mod curent limba română, au nevoie de informaţii şi lămuriri noi în legătură cu vocabularul românesc actual.

Conceput ca un cuprinzător repertoriu lexical, Dicţionarul înregistrează şi explică foarte multe cuvinte, sensuri şi unităţi frazeologice noi, ivite în uzul limbii române cu deosebire în ultimele două decenii.

În acest dicţionar intră şi cuvinte populare, regionale, arhaisme etc. care apar în operele clasice ale literaturii române.

Definirea şi explicarea cuvintelor, ca şi distribuirea sensurilor, respectă principiile introduse în lexicografa românească de Institutul de Lingvistică din Bucureşti.

In acest cadru devenit tradiţional şi-au găsit locul potrivit toate noutăţile de interpretare destinate îmbunătăţirii descrierii cuvintelor. Ca şi în dicţionarele anterioare elaborate la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, şi în cel de faţă au fost incluse locuţiuni şi expresii, ori de câte ori prezenţa lor în cursul tratării unui cuvânt se impunea cu necesitate.

Pentru a respecta tradiţia din lexicografa naţională, Dicţionarul indică şi originea cuvintelor înregistrate, deşi nu este un dicţionar etimologic propriu-zis.

La alcătuirea planşelor ilustrative, colectivul de autori a primit sfaturile şi un substanţial ajutor din partea Comisiei de ocrotire a monumentelor naturii, din partea Institutului de Istorie a Artelor, a Muzeului de Istorie Naturală „ Grigore Antipa ”, a Muzeului Satului din Bucureşti, a Observatorului Astronomic din Bucureşti, a Uniunii Arhitecţilor. Exprimăm şi aici tuturor celor de la instituţiile menţionate care ne-au sprijinit mulţumirile noastre cele mai călduroase.

AUTORII

PREFAŢĂ LA EDIŢIA a II-a

Ediţia a II-a a **Dicţionarului explicativ al limbii române,** întocmită

sub conducerea acad. **Ion Coteanu** şi dr. **Lucreţia Mareş,** are la bază prima ediţie, revăzută şi îmbogăţită prin introducerea cuvintelor din Suplimentul la DEXşi din alte surse lexicale şi elaborată de un grup de cercetători de la Institutul de Lingvistică din Bucureşti al Academiei Române, în afara obligaţiilor lor din planul de cercetare al Institutului în condiţiile stabilite prin Legea 70/1992 care încurajează iniţiativele personale ale specialiştilor din diverse domenii de cercetare în vederea dezvoltării ştiinţei şi culturii.

Redactorii prezentei ediţii:
Lucreţia Mareş, dr. Georgeta Mitran Eleonora Popa Silvia Săvulescu Ariadna Ştefanescu Radu Trif Romana Tulbure
Larisa Avram Zorela Creţa Corina Gheorghe Anca Gherman Daniela Grădinescu Eugenia Guţulescu Irina Koch

PREFAŢĂ LA EDIŢIA a II-a
revăzută şi adăugită

Această nouă ediţie a II-a, revăzută şi adăugită, a **Dicţionarului explicativ al limbii române** reprezintă punerea de acord a ediţiei anterioare a DEX-ului publicată la Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996, cu normele ortografice, ortoepice şi de punctuaţie din ediţia a Il-a a **Dicţionarului ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române** (DOOM2), apărută la aceeaşi editură în anul 2005.

În conformitate cu legislaţia internaţională în vigoare privind regimul mărcilor comerciale înregistrate pentru anumite produse, s-a procedat la notarea cu semnul grafic ® a termenilor care reprezintă denumirea oficială a acestora. Este vorba de termeni care aparţin unor firme comerciale, utilizaţi ca termeni comuni.

Această nouă ediţie beneficiază şi de o aducere la zi a inventarului lexical prin introducerea în lista de cuvinte a termenilor noi, înregistraţi în DOOM2, precum şi a definiţiilor acelor termeni care aparţin unor domenii de mare interes şi de actualitate pentru publicul larg (informatică, finanţe, religie, drept, medicină etc.).

La elaborarea ediţiei de faţă au contribuit: Monica Busuioc, Elena Ciobanu, Nicoleta Mihai, Maria Păun, Eleonora Popa, Carolina Popuşoi, Zizi Ştefanescu-Goangă.

ÎNDRUMĂRI PENTRU FOLOSIREA DICŢIONARULUI

Cifra pusă la unele cuvinte-titlu sau la unele cuvinte din definiţie indică numărul de ordine al omonimelor **(MAI1).**

Cifra dintre paranteze la cuvinte, la forme gramaticale sau variante lexicale trimite la sensul termenului, de exemplu: **MĂNAT** — „atins de mană **(**2**)”.**

Sensurile îndepărtate din interiorul unui articol se semnalează prin litere majuscule **(A,** B etc.) sau cifre romane (I, II etc.), cele înrudite explicit — prin cifre arabe (1, 2 etc.) ori litere mici (a, b etc.), iar cele dependente de un sens principal prin semnul ♦.

Semnul în interiorul unui articol indică unităţile frazeologice (locuţiuni, expresii, compuse etc.) subordonate unui sens principal, precum şi

schimbările care intervin în cadrul unui sens, fară să comporte o nouă definiţie.

Semnul > înseamnă „a dat...”

Semnul < înseamnă „provine din...”

Semnul * arată că termenii astfel notaţi nu sunt atestaţi în texte.

Etimoanele se reproduc, fară excepţie, cu litere latine, de obicei în transcriere simplificată.

ABREVIERI

A.	= ante
Abr.	= abreviat, abreviere
Absol.	= (tranzitiv) absolut
Acc.	= accentuat
Acuz.	= acuzativ
Adj.	= adjectiv
Adj. dem.	= adjectiv demonstrativ
Adj. interog.-rel.	= adjectiv interogativ-relativ
Adj. nehot.	= adjectiv nehotărât
Adj. pron.	= adjectiv pronominal
Adj. pos.	= adjectiv posesiv
Adv.	= adverb
Adv. interog.	= adverb interogativ
Aeron.	= aeronautică
Agric.	= agricultură
Agron.	- agronomie
Alb.	= limba albaneză
Anat.	= anatomie
Aor.	= aorist
Apic.	= apicultura
Arg.	= argotic
Arh.	= arhaizant
Arheol.	= arheologie
Arhit.	= arhitectură
Art.	= articol; articulat
Art. adj.	= articol adjectival
Art. hot.	= articol hotărât
Art. nehot.	= articol nehotărât
Art. pos.	= articol posesiv
Astron.	= astronomie
Bg-	= limba bulgară
Biochim.	= biochimie
Biol.	= biologie
Bis.	= termen bisericesc
Bot.	= botanică

cca	= circa
Ceh.	= limba cehă
Cf.	= confer
Chim.	= chimie
Cib.	cibernetică
Cin.	= cinema; cinematografie
Cit.	= citit
Concr.	= concretizat
Conj.	= conjuncţie
Constr.	= construcţii
Cont.	= contabilitate
Cor.	= coregrafie
Cosm.	= cosmografie; cosmologie
H.	= Hristos
Cuv.	= cuvânt
Dat.	= dativ
Decen.	= deceniul
Depr.	= depreciativ
Dial.	= dialect(al)
Din lat.	= neologism din latină
d.H.	= după Hristos
Ebr.	= limba ebraică
Ec.	= economie
Ec. pol.	= economie politică
Electron.	= electronică
Elt.	= electrotehnică
Engl.	= limba engleză
Engl. am.	= engleză americană
Entom.	= entomologie
Esper.	= limba esperanto
Et. nec.	= etimologie necunoscută
Expr.	= expresie
F.	= feminin
Fact.	= (tranzitiv) factitiv
Fam.	= familiar
Farm.	= farmacie; farmacologie
Fig.	= figurat
Fii.	= filosofie
Filol.	= filologie
Fin.	= finanţe
Fiz.	= fizică
Fiziol.	= fiziologie
Fon.	= fonetică; fonologie
Fot.	= fotografie
Fr.	= limba franceză

Genet.	= genetică
Gen.	= genitiv
Geogr.	= geografie
Geol.	= geologie
Geom.	= geometrie
Ger.	= gerunziu
Germ.	= limba germană
Gr.	= limba greacă (veche)
Gram.	= gramatică
Hort.	= horticultură
Idiş	= limba idiş
Iht.	= ihtiologie
Imper.	= imperativ
Imperf.	= imperfect
Impers.	= (verb) impersonal
Impr.	= impropriu
Ind.	= industrie
Inf.	= infinitiv
Inform.	= informatică
Interj.	= interjecţie
Intranz.	= intranzitiv
Invar.	= invariabil
Ir.	= ironic
Ist.	= istorie
It.	= limba italiană
î.H.	= înainte de Hristos
înv.	= învechit
Jap.	= limba japoneză
Jur.	= ştiinţe juridice
Lat.	= limba latină; moştenit din latină
Lat. med.	= limba latină medievală
Lat. pop.	= limba latină populară
Lingv.	= lingvistică
Lit.	= literar
Livr.	= livresc
Loc.	= locuţiune
Loc. adj.	= locuţiune adjectivală
Loc. adv.	= locuţiune adverbială
Loc. conj.	= locuţiune conjuncţională
Loc. prep.	= locuţiune prepoziţională
Loc. s.	= locuţiune substantivală
Loc. vb.	= locuţiune verbală
Log.	= logică
M.	= masculin
Magh.	= limba maghiară

Mar.	= marină
Mat.	= matematică
Mec.	= mecanică
Med.	= medicină
Med. vet.	= medicină veterinară
Met.	= meteorologie
Metal.	= metalurgie
M. gr.	= limba medie greacă
Mil.	= termen militar
Milen.	= mileniu
Min.	= mineralogie; minerit
Mitol.	= mitologie
M. m. ca perf.	= mai mult ca perfectul
Muz.	= muzică
N.	= neutru
Neg.	= negativ
Ngr.	= limba neogreacă
Nom.	= nominativ
Norv.	= limba norvegiană
N. pr.	= nume propriu
Num.	= numeral
Num. adv.	= numeral adverbial
Num. card.	= numeral cardinal
Num. col.	= numeral colectiv
Num. multipl.	= numeral multiplicativ
Num. nehot.	= numeral nehotărât
Num. ord.	= numeral ordinal
Opt.	= optică
Omit.	= ornitologie
P.	= post
P. anal.	= prin analogie
Part.	= participiu
Peior.	= peiorativ
Perf. c.	= perfect compus
Perf. s.	= perfect simplu
Pers.	= persoană
Persan.	= limba persană
P. ext.	= prin extensiune
P. gener.	= prin generalizare
Pict.	= pictură
Pl.	= plural
Pol.	= limba poloneză
Pop.	= popular
Port.	= limba portugheză
Pr.	= pronunţat

Pref.	= prefix
Prep.	= prepoziţie
P. restr.	= prin restricţie
Prez.	= prezent
Prez. conj.	= prezent conjunctiv
Prez. ind.	= prezent indicativ
Pron.	= pronume, pronominal
Pron. dem.	= pronume demonstrativ
Pron. interog.-rel.	= pronume interogativ-relativ
Pron. întăr.	= pronume de întărire
Pron. neg.	= pronume negativ
Pron. nehot.	= pronume nehotărât
Pron. pers.	= pronume personal
Pron. pos.	= pronume posesiv
Pron. refl.	= pronume reflexiv
Psih.	= psihologie
®	= marcă înregistrată
Rad.	= radio; radiofonie
Refl.	= reflexiv
Refl. impers.	= reflexiv impersonal
Refl. pas.	= reflexiv pasiv
Refl. recipr.	= reflexiv reciproc
Refl. unipers.	= reflexiv unipersonal
Reg.	= regional
Rom.	= limba română
Rus.	= limba rusă
Săs.	= dialectul săsesc
Sb.	= (limba) sârbă, croată
Sec.	= secolul
S.f.	= substantiv feminin
Sg.	= singular
Silv.	= silvicultură
Sl.	= limba slavă (veche)
Slov.	= limba slovenă
S. m.	= substantiv masculin
S. n.	= substantiv neutru
Sp.	= limba spaniolă
Spec.	= prin specializare
Statist.	= statistică
Subst.	= substantiv
Suf.	= sufix
Şt. nat.	= ştiinţele naturii
Tăt.	= limba tătară
Tc.	= limba turcă
Tehn.	= tehnică

Tel.	= televiziune
Telec.	= telecomunicaţii
Text.	= industrie textilă
Tipogr.	= tipografie
Top.	= topografie
Tranz.	= tranzitiv
Ţig.	= limba ţigănească
Ucr.	= limba ucraineană
Unipers.	= (verb) unipersonal
Urb.	— urbanistică
V.	= vezi
V. (urmat de un nume de limbă)	= vechi
Var.	= variantă
Vb.	= verb
Viit.	= viitor
Voc.	= vocativ
Zool.	= zoologie

A[1] s.m. invar. Prima literă a alfabetului limbii române; sunetul notat cu această literă (vocală deschisă nerotunjită medială. ** Expr. *De la a la z* = de la început până la sfârşit; totul, în întregime.

A[2] interj. Exclamaţie care exprimă: surprindere, admiraţie, entuziasm; plăcere, satisfacţie; necaz, supărare; regret; indignare, reamintirea bruscă a unui lucru omis; ah (**2**).

A[3] prep. **1.** (Precedă infinitivul scurt ca formă-tip a verbului) *A lucra.* **2.** (Exprimă un raport de comparaţie sau de asemănare) *Miroase a pământ.* * În semn de... *Fluieră a pagubă*. **3.** (Intră în compunerea unor adverbe, locuţiuni adverbiale şi prepoziţionale şi a unor substantive şi adjective în care este inclus "tot") *De-a dreapta, atoatevăzător, atotputernic.* – Lat. **ad.**

A[4] prep. (Formează numerale distributive). De câte... *Trei saci a 80 de kg.* – Din fr. **á.**

A[5]**-** Element de compunere care indică absenţa, excluderea etc. *Amoral, anhidru.* [Var.: **an-]** **–** Din fr. **a÷.**

AALENIAN, -Ă, *aalenieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al jurasicului mediu sau ultimul etaj al jurasicului inferior. **2.** Adj. Care aparţine aalenianului **(1),** privitor la aalenian. [Pr.: *a-a-le-ni-an*] – Din fr. **aalénien.**

ABA[1] interj. (Înv.) (În propoziţii interogative) exprimă mirarea sau atrage atenţia cuiva când i se vorbeşte.

ABA[2]**,** *abale,* s.f. Ţesătură groasă de lână, de obicei albă, din care se confecţionează haine ţărăneşti; dimie, pănură. – Din tc. **aba.**

ABAC, *abace,* s.n. **1.** Instrument de calculat alcătuit dintr-un cadru cu vergele pe care se pot deplasa bile (colorate). **2.** Tabel sau diagramă care permite rezolvarea imediată a unor calcule. – Din fr. **abaque,** lat. **abacus.**

ABACĂ, *abace,* s.f. (Arhit.) Placă subţire (pătrată) care constituie partea superioară a capitelului unei coloane şi face legătura cu arhitrava. – Din fr. **abaque,** lat. **abacus.**

ABAGER, *abageri,* s.m. (Reg.) Abagiu. – Din **abagerie**[1]**.**

ABAGERIE[1]**,** *abagerii,* s.f. Atelier sau industrie de (haine de) aba[2]. – **Abagiu** + suf. *-ărie.*

ABAGERIE[2] s.f. Meseria de abagiu. – **Abager +** suf. *-ie.*

ABAGIU, *abagii,* s.m. Persoană care se ocupă cu fabricarea sau cu vânzarea abalei[2]; abager. – Din tc. **abaci.**

ABAJUR, *abajururi,* s.n. Dispozitiv de metal, de sticlă, de hârtie etc. care fereşte ochii de lumina unei lămpi sau îndreaptă razele într-o anumită direcţie. [Pl. şi: *abajure*] – Din fr. **abat-jour.**

ABANDON, *abandonuri,* s.n. **1.** Părăsire împotriva regulilor morale şi a obligaţiilor materiale a copiilor, a familiei etc. **2.** Părăsire a unui bun sau renunţare la un drept. **3.** Renunţare la continuarea participării într-o probă sportivă. – Din fr. **abandon.**

ABANDONA, *abandonez,* vb. I**. 1.** Tranz. A părăsi pe cineva (lăsându-l fără sprijin sau ajutor); a renunţa la ceva. **2.** Tranz. şi intranz. A renunţa la continuarea participării la o întrecere sportivă. – Din fr. **abandonner.**

ABANDONARE, *abandonări,* s.f. Acţiunea de *a abandona;* părăsire. – V. **abandona.**

ABANDONAT, -Ă, *abandonaţi, -te,* adj. Care a fost părăsit. * Spec. (Despre copii nou-născuţi) Lepădat[2]. – V. **abandona.**

ABANOS, *abanoşi,* s.m. Lemnul din specii de copaci exotici, greu, tare, foarte durabil, de culoare neagră, folosit pentru fabricarea unor mobile de lux, a instrumentelor muzicale de suflat etc. *(Dyospyros). ** Păr de abanos* = păr de culoare negru-lucios. – Din tc. **abanoz.**

ABATAJ, *abataje,* s.n. **1.** Operaţie de tăiere sau de extragere a unui minereu sau a unei roci dintr-un zăcământ; *p. ext.* loc unde se execută această operaţie. **2.** Operaţie de doborâre a arborilor (în exploatările forestiere). **3.** Tăiere, sacrificare a vitelor la abator. * Ansamblu de operaţii făcute în abator de la introducerea animalelor în sala de tăiere până la tranşarea cărnii. **4.** Operaţie de înclinare a unei nave mici în vederea reparării, curăţării etc. – Din fr. **abattage.**

ABATE[1]**,** *abaţi,* s.m. **1.** Titlu dat superiorului unei abaţii. **2.** Titlu onorific acordat unor preoţi catolici; persoană care poartă acest titlu. – Din it. **ab(b)ate.**

ABATE[2]**,** *abat,* vb. III. **1.** A (se) îndepărta (de la o direcţie apucată, figurat de la o normă fixată, de la o linie de conduită etc.). * Refl. şi tranz. A se opri sau a face să se oprească în treacăt undeva sau la cineva (părăsind drumul iniţial). **2.** Refl. (Despre fenomene ale naturii, calamităţi, nenorociri) A se produce în mod violent. **3.** Refl. şi intranz. A trece cuiva ceva prin minte, a-i veni o idee, o toană, un capriciu; a i se năzări. **4.** Tranz. A întrista, a deprima, a mâhni, a descuraja. *Vestea l-a abătut.* **5.** Tranz. (Franţuzism) A doborî la pământ. – Lat. **abbattere, (4, 5)** din fr. **abattre.**

ABATERE, *abateri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) abate*[2] şi rezultatul ei. * Încălcare a unei

dispoziţii cu caracter administrativ sau disciplinar. **2.** Diferenţa dintre valoarea efectivă sau valoarea-limită admisă a unei mărimi şi valoarea ei nominală. * (Tehn.) Diferenţa dintre dimensiunea reală şi cea proiectată a unei piese. – V. **abate**[2]**.**
ABATESĂ, *abatese,* s.f. Călugăriţă care conduce o abaţie. – Din lat. **abbatissa.**
ABATIZĂ, *abatize,* s.f. (Mil.) Dispozitiv de apărare făcut din copaci tăiaţi şi culcaţi cu vârful spre inamic sau din crăci înfipte în pământ. – Din fr. **abattis.**
ABATOR, *abatoare,* s.n. Ansamblu alcătuit din clădirile, instalaţiile, terenul etc. unde se taie vitele destinate consumului şi se prelucrează carnea proaspătă. – Din fr. **abattoir.**
ABAŢIE, *abaţii,* s.f. Mănăstire catolică cu statut special (împreună cu averea, domeniile ei), condusă de un abate[1] sau o abatesă **(1)** şi care depinde de un episcop sau direct de papă[2]. – Din it. **ab(b)azia.**
ABAZIE, *abazii,* s.f. Imposibilitate de a merge, cauzată de tulburarea automatismului actului motor al mersului. – Din fr. **abasie.**
ABĂTUT, -Ă, *abătuţi, -te,* adj. Care este descurajat; trist, deprimat. – Din fr. **abattu** (modificat după *abate*[2]).
ABCES, *abcese,* s.n. Acumulare de puroi, bine delimitată de ţesuturile din jur, formată în urma dezintegrării ţesuturilor, de obicei sub acţiunea unor agenţi microbieni sau parazitari. – Din fr. **abcés.**
ABDICA, *abdic,* vb. I**.** Intranz. A renunţa la tron. * Fig. A renunţa la ceva, a ceda (în faţa greutăţilor). – Din fr. **abdiquer,** lat. **abdicare.**
ABDICARE, *abdicări,* s.f. Acţiunea de a abdica. – V. **abdica.**
ABDOMEN, *abdomene,* s.n. **1.** Parte a corpului, între torace şi bazin, în care se găsesc stomacul, ficatul, pancreasul, splina, rinichii şi intestinele; pântece, burtă, foale. **2.** (Biol.) Partea posterioară a corpului la artropode. – Din fr., lat. **abdomen.**
ABDOMINAL, -Ă, *abdominali, -e,* adj. Care aparţine abdomenului, privitor la abdomen; ventral. ** *Cavitate abdominală* = cavitate cuprinsă între pereţii abdomenului **(1). –** Din fr. **abdominal.**
ABDOMINALGIE, *abdominalgii,* s.f. (Med.) Durere abdominală. – Din fr. **abdominalgie.**
ABDUCTOR, *abductori,* adj. (În sintagma) *Muşchi abductor* = muşchi[2] care îndepărtează un membru sau un segment de membru de axul median al corpului. – Din fr. **abducteur.**
ABDUCŢIE, *abducţii,* s.f. Mişcare efectuată de un muşchi abductor. – Din fr. **abduction.**
ABECEDAR, *abecedare,* s.n. Manual elementar pentru învăţarea scrisului şi a cititului; azbucoavnă, bucoavnă. * Fig. Carte care cuprinde noţiunile de bază dintr-un anumit domeniu. – Din lat. **abecedarius,** fr. **abécédaire.**
ABERANT, -Ă, *aberanţi, -te,* adj. Care se abate de la tipul normal sau corect, care constituie o aberaţie **(1),** absurd. – Din fr. **aberrant,** lat. **aberrans, -ntis.**
ABERATIV, -Ă, *aberativi, -e,* adj. (Livr.) Care este departe de adevăr, care ţine de aberaţie **(1). –** Din fr. **aberratif.**
ABERAŢIE, *aberaţii,* s.f. **1.** Abatere de la ceea ce este normal sau corect. **2.** Defecţiune a unui sistem optic, care duce la obţinerea unor imagini neclare, deformate etc. ** *Aberaţie vizuală* = astigmatism **(2).** *Aberaţia luminii* = variaţia aparentă a poziţiei unui astru pe cer datorită mişcării Pământului în jurul Soarelui şi faptului că lumina se propagă cu viteză finită. **3.** Ceea ce este inadmisibil, absurd; absurditate, inepţie, prostie. – Din fr. **aberration,** lat. **aberratio.**
ABEROSCOP, *aberoscoape,* s.n. Instrument care serveşte la observarea defectului de distorsiune pe care îl prezintă un ochi anormal. – Din fr. **aberroscope.**
ABHORA, *abhorez,* vb. I. Tranz. (Rar) A avea ură, dezgust, aversiune faţă de cineva sau de ceva. – Din fr. **abhorrer,** lat. **abhorrere.**
ABIA adv. **1.** (Modal) Cu greu, cu greutate; anevoie. **2.** (Cantitativ, intensiv) Foarte puţin, aproape deloc. **3.** (Temporal) De foarte puţină vreme; de îndată ce, numai ce; chiar atunci, tocmai. **4.** Cel puţin; măcar, barem. – Lat. **ad vix.**
ABIENTIN s.n. Substanţă răşinoasă extrasă din lemnul de brad, care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă şi în alcool. [Pr.: *-bi-en-*] – Din fr. **abiéntin.**
ABIETACEE s.f. pl. Familie de conifere cuprinzând arbori din specia bradului; abietinee, pinacee. [Pr.: *-bi-e-*] – Din fr. **abiétacées.**
ABIETINEE s.f. pl. Abietacee. [Pr.: *-bi-e-*] – Din fr. **abiétinées.**
ABIL, -Ă, *abili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care este îndemânatic, iscusit, priceput, dibaci. * Şmecher, descurcăreţ. – Din fr. **habile,** lat. **habilis.**
ABILITA, *abilitez,* vb. I. Tranz. **1.** A califica o persoană în urma unui examen pentru un post universitar; a atesta. **2.** A împuternici. – Din germ. **habilitieren.**
ABILITARE, *abilitări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a abilita* şi rezultatul ei. – V. **abilita.**
ABILITATE, *abilităţi,* s.f. (La sg.) Îndemânare, iscusinţă, pricepere, dibăcie. * (La pl.)

Şmecherii, şiretlicuri. – Din fr. **habileté,** lat. **habilitas, -atis.**

ABIOGEN, -Ă, *abiogeni, -e,* adj. (Biol.; despre medii) Care este lipsit de viaţă; (despre procese) care are loc, care se petrece fără participarea materiei vii. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **abiogéne.**

ABIOGENEZĂ s.f. Concepţie după care originea materiei vii trebuie căutată în materia fără viaţă. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **abiogenése.**

ABIOLOGIE s.f. Disciplină care are ca obiect studierea elementelor lipsite de viaţă. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **abiologie.**

ABIOTIC, -Ă, *abiotici, -ce,* adj. Lipsit de viaţă, incompatibil cu viaţa [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **abiotique.**

ABIOTROFIE, *abiotrofii,* s.f. Scădere a vitalităţii unui organism sau a unui organ din cauza unor defecte ereditare de dezvoltare sau a lipsei factorilor nutritivi, fapt care determină slăbirea capacităţii de adaptare-apărare. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **abiotrophie.**

ABIOZĂ s.f. **1.** Stare lipsită de viaţă. **2.** Procedeu de conservare a produselor alimentare de natură animală şi vegetală, bazat pe distrugerea totală a microorganismelor existente în produs prin termo÷, foto÷, chimiosterilizare sau prin iradieri ionizante. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **abiose.**

ABIS, *abisuri,* s.n. (Adesea fig.) Prăpastie adâncă; genune, hău [1]. – Din fr. **abysse,** lat. **abyssus.**

ABISAL, -Ă, *abisali, -e,* adj. **1.** De abis. * Care se află sau care trăieşte la mari adâncimi în mări sau în oceane. *Regiune abisală. Animal abisal.* **2.** Care se referă la subconştient, al subconştientului. – Din fr. **abyssal.**

ABITAŢIE s.f. (Jur.) Drept de folosinţă a unei case de locuit care este proprietatea altuia. – Din fr. [droit d'] **habitation.**

ABITIR adv. (Fam. şi pop.; numai la comparativ) Mai mult, mai bine, mai tare (decât...). – Cf. tc. **beter** "mai rău".

ABJECT, -Ă, *abjecţi, -te,* adj. Care inspiră repulsie, dispreţ; josnic, netrebnic, mizerabil. – Din fr. **abject,** lat. **abjectus.**

ABJECŢIE, *abjecţii,* s.f. Faptă, atitudine abjectă; ticăloşie, josnicie. – Din fr. **abjection,** lat. **abjectio.**

ABJUDECA, *abjúdec,* vb. I. Tranz. A anula, a suspenda (un titlu, un drept etc.) printr-o hotărâre judecătorească. – Din lat. **abjudicare.**

ABJUDECARE, *abjudecări,* s.f. Acţiunea de *a abjudeca* şi rezultatul ei. – V. **abjudeca.**

ABJURA, *abjúr,* vb. I. Tranz. A renega public o credinţă religioasă, o doctrină, o părere etc. – Din fr. **abjurer,** lat. **abjurare.**

ABJURARE, *abjurări,* s.f. Acţiunea de *a abjura* şi rezultatul ei. – V. **abjura.**

ABLACTARE s.f. Înlocuire a laptelui matern prin alte alimente necesare sugarului. – Cf. lat. **ablactare**.

ABLACTAŢIE, *ablactaţii,* s.f. **1.** Trecere treptată şi progresivă de la alimentaţia exclusiv lactată a sugarului la o alimentaţie diversificată. **2.** Oprire a secreţiei lactate la femeile la care alăptarea este contraindicată sau inutilă. – Din germ. **Ablaktation.**

ABLATIV, *ablative,* s.n. Caz al declinării în unele limbi, care exprimă despărţirea de un loc, punctul de plecare, instrumentul, cauza sau altă circumstanţă. ** *Ablativ absolut* = construcţie sintactică specifică limbii latine, alcătuită dintr-un substantiv (sau un pronume) şi un participiu la cazul ablativ, având rol de propoziţie circumstanţială. – Din fr. **ablatif,** lat. **ablativus.**

ABLAŢIE s.f. v. **ablaţiune.**

ABLAŢIUNE, *ablaţiuni,* s.f. **1**. Transportare (prin acţiunea vântului, a apelor sau a gheţarilor) a materialului rezultat în urma dezagregării solului sau a rocilor. **2.** Îndepărtare chirurgicală a unui organ, a unui membru al corpului omenesc, a unei tumori etc. **3.** Fenomen fizic prin care un corp care străbate atmosfera cu mare viteză pierde din substanţă, devenind incandescent prin frecarea cu aerul. [Pr.: *-ţi-u-* Var.: **ablaţie** s.f.] – Din fr. **ablation,** lat. **ablatio, -onis.**

ABLAUT, *ablauturi,* s.n. (Lingv.) Apofonie. – Din germ. **Ablaut.**

ABLEFARIE, *ablefarii,* s.f. Malformaţie congenitală caracterizată prin absenţa parţială sau totală a pleoapelor. – Din fr. **ablépharie.**

ABLEPSIE, *ablepsii,* s.f. (Med.) Cecitate. – Din fr. **ablépsie.**

ABLUŢIUNE, *abluţiuni,* s.f. Spălare rituală a corpului prescrisă de unele religii pentru purificare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **ablution,** lat. **ablutio, -onis.**

ABNEGA, *abnég,* vb. I. Tranz. A tăgădui, a nega, a se lepăda de cineva sau de ceva. – Din lat. **abnegare.**

ABNEGARE s.f. (Rar) Abnegaţie. – V. **abnega.**

ABNEGAŢIE s.f. Devotament (dus până la sacrificiu); abnegare. * Renunţare; sacrificiu voluntar. – Din fr. **abnégation.**

ABNORM, -Ă, *abnormi, -e*, adj. (Rar) Anormal, neobişnuit. – Din germ. **abnorm.**

ABNORMITATE, *abnormităţi,* s.f. (Rar) Anomalie; enormitate; lucru neobişnuit, abnorm. – Din germ. **Abnormität.**

ABOLI, *abolesc,* vb. IV. Tranz. A desfiinţa o instituţie, o stare sau anumite uzanţe; a anula în mod legal şi oficial o lege, o hotărâre etc. – Din fr. **abolir,** lat. **abolere.**

ABOLIRE, *aboliri,* s.f. Acţiunea de *a aboli* şi rezultatul ei; aboliţiune. – V. **aboli.**

ABOLIŢIONISM s.n. Mişcare politică apărută la sfârşitul secolului al XVIII-lea, care urmărea desfiinţarea sclaviei negrilor din America; *p. gener.* mişcare politică ce susţine desfiinţarea sclaviei. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **abolitionnisme.**

ABOLIŢIONIST, -Ă, *aboliţionişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al aboliţionismului. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **abolitionniste.**

ABOLIŢIUNE, *aboliţiuni,* s.f. (Înv.) Abolire. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **abolition,** lat. **abolitio, -onis.**

ABOLLA s.f. Manta militară la romani. – Cuv. lat.

ABOMINABIL, -Ă, *abominabili, -e*, adj. Înfiorător, groaznic; dezgustător, urât. – Din fr. **abominable,** lat. **abominabilis.**

ABONA, *abonez,* vb. I**.** Tranz. şi refl. (Cu determinări introduse prin prep. "la") A-şi face un abonament. * Refl. Fig. (Fam.) A veni în mod regulat undeva, a fi un obişnuit al casei. – Din fr. **abonner.**

ABONAMENT, *abonamente,* s.n. Convenţie prin care, în schimbul unei sume, o persoană obţine, pe o anumită perioadă, dreptul de a folosi anumite servicii publice, de a asista la spectacole, de a călători cu mijloace publice de transport, de a primi o revistă, un ziar etc.; (concr.) înscris care atestă această convenţie; sumă plătită pentru obţinerea acestui drept. – Din fr. **abonnement.**

ABONARE, *abonări,* s.f. Acţiunea de *a (se) abona*. – V. **abona.**

ABONAT, -Ă, *abonaţi, -te*, s.m. şi f., adj. (Persoană) care beneficiază de un abonament. * Fig. (Fam.) (Persoană) care vine în mod regulat undeva. – V. **abona.**

ABORDA, *abordez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre nave) A acosta la ţărm. * A se alipi de o altă navă, bord la bord (pentru a o ataca). **2.** Tranz. A începe studierea unei probleme, a trasa o problemă, a începe o discuţie. * (Franţuzism) A se apropia de cineva pentru a-i vorbi. – Din fr. **aborder.**

ABORDABIL, -Ă, *abordabili, -e*, adj. Care poate fi abordat; *p. ext.* accesibil. – Din fr. **abordable.**

ABORDAJ, *abordaje,* s.n. **1.** Asalt, atac al unei nave (de către o altă navă). **2.** Ciocnire accidentală între nave ori între o navă şi un obstacol. – Din fr. **abordage.**

ABORDARE, *abordări,* s.f. Acţiunea de *a aborda.* – V. **aborda.**

ABORIGEN, -Ă, *aborigeni, -e*, adj., s.m. şi f. (Livr.) Băştinaş, autohton, indigen. – Din fr. **aborigéne.**

ABORTIV, -Ă, *abortivi, -e*, adj., s.n. (Biol.) **1.** Adj. Care se produce înainte de vreme, prematur; care nu a evoluat în întregime. *Fetus abortiv. Boală abortivă.* **2.** Adj., s.n. (Substanţă sau mijloc) care provoacă avortul. – Din fr. **abortif,** lat. **abortivus.**

ABRACADABRA interj. Cuvânt cabalistic căruia i se atribuia puterea magică de a realiza un lucru supranatural. – Din fr., it. **abracadabra.**

ABRACADABRANT, -Ă, *abracadabranţi, -te,* adj. Cu totul neobişnuit; ciudat, bizar; încâlcit. – Din fr. **abracadabrant.**

ABRAŞ, -Ă, *abraşi, -e*, adj. **1**. (Reg.; despre cai) Nărăvaş; (despre oameni) rău, violent. **2.** (Despre acţiunile omului) Fără nici un rezultat; neizbutit, nereuşit. ** Expr. *A ieşi abraş* = a nu izbuti. [Var.: **iabraş, -ă** adj.] – Din tc. **abraş.**

ABRAZARE, *abrazări,* s.f. (Rar) Abraziune (**2**). – Cf. fr. **abrasion.**

ABRAZIUNE, *abraziuni, s.f.* **1.** Proces de eroziune a ţărmurilor din cauza valurilor mării. **2.** Roadere a unui corp ca urmare a frecării lui de alt corp abraziv sau mai dur; abrazare. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **abrasion.**

ABRAZIV, -Ă, *abrazivi, -e*, adj., s.n. (Corp, material dur) care are proprietatea de a roade prin frecare. – Din fr. **abrasif.**

ABRAZOR, *abrazoare,* s.n. Unealtă alcătuită dintr-un material abraziv (natural sau artificial), folosită la prelucrarea prin aşchiere. – Cf. **abraziune**.

ABREVIA, *abreviez,* vb. I. Tranz. A prescurta (în scris sau în vorbire) un cuvânt, un titlu etc.; a nota ceva printr-un simbol, printr-o siglă. [Pr.: *-vi-a*] – Din lat., it. **abbreviare.**

ABREVIAT, -Ă, *abreviaţi, -te*, adj. (Despre cuvinte, titluri etc.) Care a fost prescurtat. [Pr.: *-vi-at*] – V. **abrevia.**

ABREVIATIV, -Ă, *abreviativi, -e,* adj. Care indică o prescurtare, care abreviază. [Pr.: -*vi-a*-] – Din fr. **abréviatif.**

ABREVIATOR, *abreviatori,* s.m. **1.** Funcţionar al cancelariei papale. **2.** Persoană care prelucrează restrângând sau rezumând scrierile unui autor. [Pr.: -*vi-a*-] – Din fr. **abréviateur.**

ABREVIAŢIE, *abreviaţii,* s.f. Abreviere. [Pr.: -*vi-a*÷. – Var.: **abreviaţiúne** s.f.] – Din lat. **abbreviatio, -onis,** fr. **abréviation.**

ABREVIAŢIUNE s.f. v. **abreviaţie.**

ABREVIERE, *abrevieri,* s.f. Acţiunea de *a abrevia* şi rezultatul ei; (concr.) cuvânt, titlu etc. prescurtat; prescurtare, abreviaţie; simbol. [Pr.: -*vi-e*-] – V. **abrevia.**

ABROGA, *abróg,* vb. I. Tranz. A anula o lege, o dispoziţie oficială. – Din lat. **abrogare,** fr. **abroger.**

ABROGARE, *abrogări,* s.f. Acţiunea de *a abroga.* – V. **abroga.**

ABROGAT, -Ă, *abrogaţi, -te,* adj. (Despre acte, dispoziţii etc.) Anulat. – V. **abroga.**

ABROGAŢIE, *abrogaţii,* s.f. Anulare, suprimare a unei legi, a unui act normativ etc. – Din lat. **abrogatio,** fr. **abrogation.**

ABRUDEANCA s.f. art. Numele unui dans popular ardelenesc cu mişcare moderată; melodia după care se execută acest dans. – **Abrud** (n. pr.) + suf. -*eancă.*

ABRUPT, -Ă, *abrupţi, -te,* adj. **1.** (Despre povârnişuri, prăpăstii etc.) Cu pantă repede, greu accesibil; accidentat, prăpăstios. **2.** Fig. (Despre stil) Fără legătură, inegal. **3.** (Despre un organ) Târâtor, repent. – Din fr. **abrupt,** lat. **abruptus.**

ABRUTIZA, *abrutizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde însuşirile morale, specific umane; a deveni sau a face să devină insensibil, asemănător cu un animal, cu o brută; a (se) îndobitoci, a (se) dezumaniza. – Din fr. **abrutir.**

ABRUTIZANT, -Ă, *abrutizanţi, -te,* adj. Care abrutizează. – Din fr. **abrutissant.**

ABRUTIZARE, *abrutizări,* s.f. Acţiunea de a (se) abrutiza. – V. **abrutiza.**

ABRUTIZAT, -Ă, *abrutizaţi, -te,* adj. (Care a devenit) insensibil, care şi-a pierdut însuşirile morale, specific umane; insensibil, brutal. – V. **abrutiza.**

ABSCISĂ, *abscise,* s.f. Simbol care indică lungimea şi sensul segmentului cuprins între un punct fix al unei drepte şi un punct dat de pe dreaptă. * Una dintre coordonatele carteziene, care serveşte la stabilirea poziţiei unui punct în plan sau în spaţiu. – Din fr. **abscisse,** lat. **abscissa** [linea].

ABSCIZIUNE, *absciziuni,* s.f. (Med.) Tăiere a unei părţi sau a unui organ al corpului. [Pr.: -*zi-u*-] – Din fr. **abscission.**

ABSCONS, -Ă, *absconşi, -se,* adj. (Livr.) Greu de înţeles; ascuns, tainic; (voit) obscur. – Din fr. **abscons,** lat. **absconsus.**

ABSENT, -Ă, *absenţi, -te,* adj. **1.** Care nu e de faţă, care lipseşte. **2.** Fig. Care nu este atent la ce se petrece în jurul lui; distrat. – Din fr. **absent,** lat. **absens, -ntis.**

ABSENTA, *absentez,* vb. I. Intranz. (Despre persoane) A lipsi dintr-un loc (unde ar fi trebuit să se găsească), a nu fi de faţă. – Din fr. **(s')absenter,** lat. **absentare.**

ABSENTEISM s.n. **1.** Absenţă îndelungată a deţinătorului unei proprietăţi funciare, pe care o exploatează printr-un intermediar. **2.** *Absenteism parlamentar* = practică folosită mai ales de deputaţii aflaţi în opoziţie, constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, cu scopul de a întârzia sau de a împiedica adoptarea unor legi. – Din fr. **absentéisme.**

ABSENTEIST, -Ă, *absenteişti, -ste,* adj., s.m. şi f. Persoană care trăia în străinătate, administrându-şi bunurile prin intermediari. – Din fr. **absentéiste.**

ABSENŢĂ, *absenţe,* s.f. **1.** Lipsă a unei fiinţe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se afle. * (Concr.) Semn cu care se notează această lipsă. **2.** Pierdere bruscă şi de scurtă durată a cunoştinţei, întâlnită în epilepsie. **3.** Fig. Lipsă de atenţie, distracţie, indiferenţă a cuiva. – Din fr. **absence,** lat. **absentia.**

ABSIDAL, -Ă adj. v. **absidial.**

ABSIDĂ, *abside,* s.f. Nişă semicirculară sau poligonală care închidea nava centrală a unei bazilici romane. * Încăpere semicirculară destinată altarului în bazilicile creştine. – Din fr. **abside,** lat. **absida.**

ABSIDIAL, -Ă, *absidiali, -e,* adj. Care ţine de absidă; privitor la absidă. [Pr.: -*di-al.* – Var.: **absidal, -ă** adj.] – Din fr. **absidal.**

ABSIDIOLĂ, *absidiole,* s.f. **1.** Mică absidă laterală la unele bazilici romane. **2.** Mică absidă lângă altar la bisericile creştine. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **absidiole.**

ABSINT, *absinturi,* s.n. Băutură alcoolică tare, de culoare verde, cu gust amar, preparată cu uleiuri eterice de pelin, anason şi alte plante aromatice. – Din fr. **absinthe.**

ABSOLUT, -Ă, *absoluţi, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este independent de orice condiţii şi relaţii, care nu este supus nici unei restricţii, care nu are limite; necondiţionat, perfect,

desăvârşit. ** *Monarhie absolută* = formă de guvernământ în care puterea legislativă, puterea executivă şi cea judecătorească se află în mâinile monarhului; monarhie în care suveranul are puteri nelimitate. * (Substantivat, n.) Principiu veşnic, imuabil, infinit, care, după unele concepţii filozofice, ar sta la baza universului. ** (Filoz.) *Spirit absolut, idee absolută* sau *eu absolut* = factor de bază al universului, identificat cu divinitatea. **2.** (Despre fenomene social-economice, în legătură cu noţiuni de creştere sau de scădere cantitativă) Considerat în raport cu sine însuşi şi nu în comparaţie cu alte fenomene asemănătoare; care se află pe treapta cea mai de sus. ** *Adevăr absolut* = adevăr care nu poate fi dezminţit. **3.** (Mat.; despre mărimi) A cărei valoare nu depinde de condiţiile în care a fost măsurat sau de sistemul la care este raportat. ** *Valoare absolută* = valoarea aritmetică a rădăcinii pătratului unei mărimi. **4.** (Lingv.; în sintagma) *Verb absolut* = verb tranzitiv care are complementul neexprimat, dar subînţeles. **II.** Adv. (Serveşte la formarea superlativului) Cu totul, cu desăvârşire; exact, întocmai, perfect. *Argumentare absolut justă.* ** (Întărind un pronume sau un adverb negativ) *N-a venit absolut nimeni.* – Din lat. **absolutus** (cu sensurile fr. ***absolu***).

ABSOLUTISM s.n. Regim politic propriu monarhiei absolute; putere absolută a unui monarh. ** *Absolutism luminat* = regim politic apărut în sec. XVIII şi caracterizat prin atitudinea înţelegătoare a suveranilor faţă de cerinţele progresului, faţă de sfaturile gânditorilor luminaţi etc. – Din fr. **absolutisme.**

ABSOLUTIST, -Ă, *absolutişti, -ste,* adj. Care aparţine absolutismului, privitor la absolutism, bazat pe absolutism. – Din fr. **absolutiste.**

ABSOLUTIZA, *absolutizez,* vb. I. Tranz. A atribui în mod eronat unui fapt sau unei idei o valoare absolută prin ignorarea caracterului relativ, condiţionat, limitat de celelalte laturi sau însuşiri ale faptului sau ideii respective; a considera în mod greşit o latură a unui lucru ca o entitate de sine stătătoare, rupând-o de complexul căreia îi aparţine. – **Absolut** + suf. *-iza.*

ABSOLUTIZARE, *absolutizări,* s.f. Acţiunea de *a absolutiza* şi rezultatul ei. – V. **absolutiza.**

ABSOLUTORIU, -IE, *absolutorii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Jur.) Care absolvă, care iartă o vină, un delict, o greşeală. **2.** S.n. (Livr.) Certificat de absolvire a unei şcoli superioare. – Din lat. **absolutorius, (2)** germ. **Absolutorium.**

ABSOLUŢIUNE, *absoluţiuni,* s.f. **1.** Iertare de pedeapsă a unui acuzat când fapta imputată nu este prevăzută de lege sau când săvârşirea ei a fost justificată. **2.** Iertare a păcatelor, dată de obicei de papă[2]. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **absolution,** lat. **absolutio, -onis.**

ABSOLVENT, -Ă, *absolvenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care a terminat un ciclu sau o formă de învăţământ. – Din germ. **Absolvent,** lat. **absolvens, -ntis.**

ABSOLVENŢĂ, *absolvenţe,* s.f. Terminare a unui ciclu sau a unei forme de învăţământ; absolvire. – Din **absolvent.**

ABSOLVI, (1) *absolvesc,* **(2)** *absólv,* vb. IV. Tranz. **1.** A termina un an şcolar, un ciclu sau o formă de învăţământ. **2.** A scuti pe cineva de pedeapsă; a ierta. – Din germ. **absolvieren,** lat. **absolvere.**

ABSOLVIRE, *absolviri,* s.f. Acţiunea de *a absolvi* şi rezultatul ei; absolvenţă. – V. **absolvi.**

ABSORBANT, -Ă, *absorbanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanţă) care absoarbe lichide sau vapori. * (Substanţă) care reţine o parte din particulele sau din energia radiată de o sursă. **2.** Adj. Fig. Care interesează, care captivează; către care se îndreaptă toate preocupările cuiva. – Din fr. **absorbant.**

ABSORBI, *absórb,* vb. IV. Tranz. **1.** A suge, a înghiţi, a încorpora o substanţă etc. * A reţine o parte din particulele sau din energia radiantă care cade pe un corp. **2.** fig A preocupa în mod intens; a captiva. – Din fr. **absorber** (după *sorbi).*

ABSORBIRE, *absorbiri,* s.f. Acţiunea de *a absorbi* şi rezultatul ei. – V. **absorbi.**

ABSORBIT, -Ă, *absorbiţi, -te,* adj. **1.** Supt, înghiţit; încorporat. **2.** Fig. Preocupat, captivat. – V. **absorbi.**

ABSORBITOR, -OARE, *absorbitori, -oare,* adj, s.n. **1.** Adj. Care absoarbe. **2.** S.n. Dispozitiv folosit pentru recoltarea prin absorbţie a probelor de aer în scop analitic. – **Absorbi** + suf. *-tor.*

ABSORBŢIE, *absorbţii,* s.f. **1.** Fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid încorporează prin difuzie din afară o substanţă oarecare. * Micşorare sau anulare a intensităţii unei radiaţii care cade pe un corp. * Fenomen optic caracteristic lentilelor ochelarilor de vedere de a reţine, filtra etc. razele de lumină care dăunează ochiului. **2.** Proces de pătrundere a apei, a substanţelor minerale şi organice, precum şi a gazelor în celulele organismului. ** *Absorbţie intestinală* = pătrunderea în sânge şi în limfă a produşilor rezultaţi din digestia alimentelor. **3.** Încrucişare repetată a unei rase perfecţionate cu una ameliorată în scopul îmbunătăţirii radicale a acesteia. [Var.: **absorbţiúne** s.f.] – Din

fr. **absorption,** lat. **absorptio, -onis.**

ABSORBŢIUNE s.f. v. **absorbţie.**

ABSTENŢIONISM s.n. Abţinere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot; doctrină care susţine această atitudine. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **abstentionnisme.**

ABSTENŢIONIST, -Ă, *abstenţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine abstenţionismului, privitor la abstenţionism. **2.** S.m. şi f. Adept al abstenţionismului. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **abstentionniste.**

ABSTENŢIUNE, *abstenţiuni,* s.f. (Rar) Abstinenţă. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **abstention.**

ABSTINENT, -Ă, *abstinenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care îşi impune restricţii de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesităţi fiziologice etc. – Din fr. **abstinent,** lat. **abstinens, -ntis.**

ABSTINENŢĂ, *abstinenţe*, s.f. **1.** Faptul de a-şi impune restricţii de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesităţi fiziologice etc.; abstenţiune. **2.** (Ec. pol.; în sintagma) *Teoria abstinenţei* = teorie prin care capitalul şi acumularea lui rezultă din abţinerea proprietarilor de la consumul personal exagerat. – Din fr. **abstinence,** lat. **abstinentia.**

ABSTRACT, -Ă, *abstracţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care rezultă din separarea şi generalizarea însuşirilor caracteristice ale unui grup de obiecte sau de fenomene; care este considerat independent, detaşat de obiecte, de fenomene sau de relaţiile în care există în realitate. **2.** Adj. Conceput în mod prea general, prea teoretic; *p. ext.* greu de înţeles din cauza lipsei de ilustrări concrete. **3.** S.n., adj. (Cuvânt) care are sens abstract **(1).** * *Abstract verbal* = substantiv care provine dintr-un verb şi exprimă acţiunea verbului respectiv. – Din lat. **abstractus,** germ. **abstrakt,** fr. **abstrait.**

ABSTRACTIZA, *abstractizez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A efectua o abstractizare. – **Abstract** + suf. *-iza.*

ABSTRACTIZANT, -Ă, *abstractizanţi, -te,* adj. Care abstractizează. – **Abstractiza** + suf. *-ant.*

ABSTRACTIZARE, *abstractizări,* s.f. Operaţie a gândirii prin care se desprind şi se reţin unele dintre caracteristicile şi relaţiile esenţiale ale obiectului cercetării; abstracţie. * Trecere de la concret la abstract. – V. **abstractiza.**

ABSTRACŢIE, *abstracţii,* s.f. Abstractizare; (concr.) lucru abstract. ** Expr. *A face abstracţie de...* = a nu lua în considerare; a ignora. [Var.: **abstracţiúne** s.f.] – Din fr. **abstraction,** lat. **abstractio, -onis.**

ABSTRACŢIONISM s.n. Curent în artele plastice europene, a cărui trăsătură dominantă o constituie încercarea de a elimina din reprezentarea operei de artă orice referire la realităţile exterioare, ideile şi sentimentele fiind redate prin pete de culoare sau prin figuri geometrice; artă abstractă. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **abstractionnisme.**

ABSTRACŢIONIST, -Ă, *abstracţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine abstracţionismului, referitor la abstracţionism. **2.** S.m. şi f. Adept al abstracţionismului. – Din fr. **abstractionniste.**

ABSTRACŢIUNE s.f. v. **abstracţie.**

ABSTRAGE, *abstrag,* vb. III. Tranz. (Rar) A desprinde o însuşire independent de obiectul sau de obiectele cărora le aparţine; a judeca izolat, în afara unui context. – Din fr. **abstraire** (după *trage).*

ABSTRAGERE, *abstrageri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a abstrage* şi rezultatul ei. – V. **abstrage.**

ABSTRUS, -Ă, *abstruşi, -se,* adj. (Rar) Neclar, confuz, încurcat. – Din fr. **abstrus.**

ABSURD, -Ă, *absurzi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care contrazice gândirea logică, care nesocoteşte legile naturii şi ale societăţii, contrar bunului-simţ; ilogic. ** Loc. adv. *Prin absurd* = admiţând un raţionament fals, o situaţie aproape imposibilă. * *Reducere la absurd* = metodă de demonstrare a unui adevăr, arătând că punctul de vedere contrar duce la absurd. **2.** S.n. Ceea ce este absurd **(1). –** Din fr. **absurde,** lat. **absurdus.**

ABSURDITATE, *absurdităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este absurd **(1);** lucru, idee, concepţie absurdă; prostie, inepţie. – Din fr. **absurdité,** lat. **absurditas, -atis.**

ABŢIBILD, *abţibilduri,* s.n. **1.** Imagine în culori imprimată pe un strat subţire de colodiu, care se aplică pe o suprafaţă netedă, umezindu-se şi dezlipindu-se de pe hârtia pe care a fost lipit. **2.** Fig. (La pl.) Nimicuri, fapte mărunte; mici şmecherii. – Din germ. **Abziehbild.**

ABŢIGUI, *abţiguiesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Refl. A se îmbăta. **2.** Tranz. A da (cuiva) o bătaie (uşoară). * Fig. A face (cuiva) un rău. **3.** Tranz. A modifica date, un text etc. pentru a corespunde mai bine (scopului urmărit); *p. ext.* a falsifica. – Et. nec.

ABŢIGUIRE, *abţiguiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) abţigui.* – V. **abţigui**

ABŢIGUIT, -Ă, *abţiguiţi, -te,* adj. (Fam.). **1.** Beat. **2.** Modificat; *p. ext.* falsificat. – V. **abţigui.**

ABŢINE, *abţin,* vb. III. Refl. A se stăpâni, a se reţine, a se înfrâna (de la...). * A nu se pronunţa, a nu-şi exprima părerea sau votul; a se ţine departe de o activitate – Din fr.

(s')**abstenir** (după *ţine).*

ABŢINERE, *abţineri,* s.f. Acţiunea de *a se abţine* şi rezultatul ei. – V. **abţine.**

ABULIC, -Ă, *abulici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de abulie. – Din fr. **aboulique.**

ABULIE*, abulii,* s.f. Boală psihică caracterizată prin lipsa mai mult sau mai puţin pronunţată a voinţei; nehotărâre, inerţie. – Din fr. **aboulie.**

ABUNDA, pers. 3 *abúndă,* vb. I. Intranz. **1.** A fi, a se găsi din belşug, în mare cantitate; a prisosi. **2.** A avea, a conţine; a folosi din belşug. – Din fr. **abonder,** lat. **abundare.**

ABUNDENT, -Ă, *abundenţi, -te,* adj. Care este în cantitate mare, care abundă; bogat, îmbelşugat. – Din fr. **abondant,** lat. **abundans, -ntis.**

ABUNDENŢĂ s.f. Cantitate mare, belşug, bogăţie, prisos. ** Loc. adv. *Din abundenţă* = mult, în cantitate mare. – Din fr. **abondance,** lat. **abundantia.**

ABUR, *aburi,* s.m. **1.** Vapori de apă. **2.** Ceaţă rară. **3.** (Rar) Adiere. **4.** Fig. Suflare uşoară (a vântului), boare. – Cf. alb. **avull**.

ABURCA, *abúrc,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) urca, a (se) sui căţărându-se, a (se) căţăra; a (se) ridica de jos, de la pământ. – Et. nec. Cf. **urca**.

ABUREALĂ, *abureli,* s.f. **1.** Aburi condensaţi în picături foarte fine care se depun pe obiecte. **2.** Exalaţie, miros. **3.** Fig. (Rar) Adiere. – **Aburi** + suf. -*eală.*

ABURI, *aburesc,* vb. IV**. 1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor **(1). 2.** Intranz. A scoate, a produce aburi **(1). 3.** Refl. Fig. (Rar) A se aprinde, a se înroşi, a se îmbujora (la faţă). **4.** Tranz. Fig. A atinge uşor (ca o suflare). * Intranz. (Rar; despre vânt) A adia. – Din **abur.**

ABURIRE, *aburiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) aburi* şi rezultatul ei. * Expunere a unor materiale textile, lemnoase etc. sau produse finite la acţiunea aburilor **(1)** în vederea ameliorării unor însuşiri, a uşurării prelucrării lor ulterioare etc. – V. **aburi.**

ABURIT, -Ă, *aburiţi, -te,* adj. Acoperit cu aburi **(1);** care scoate aburi, din care ies aburi. * Fig. Aprins la faţă; îmbujorat; înroşit; înfierbântat (de supărare). – V. **aburi.**

ABUROS, -OASĂ, *aburoşi, -oase,* adj. (Rar) Acoperit cu aburi **(1);** din care ies aburi; ca aburii. – **Abur** + suf. -*os.*

ABUZ, *abuzuri,* s.n. **1.** Încălcare a legalităţii; (concr.) faptă ilegală. *** Abuz de putere* = delict săvârşit de cineva prin depăşirea atribuţiilor sale. *Abuz de încredere* = înşelăciune care constă din însuşirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredinţat spre păstrare sau spre utilizare. *Abuz de drept* = delict care constă în exercitarea unui drept cu nesocotirea scopului său social-economic. **2.** Întrebuinţare fără măsură a unui lucru; exces. ** Loc. adv. *Prin abuz* = abuziv, exagerat. **3.** (Rar) Eroare care constă din exagerarea unui fapt, a unei păreri etc. – Din fr. **abus,** lat. **abusus.**

ABUZA, *abuzez,* vb. I. Intranz. **1.** A uza de ceva în mod exagerat; a face abuz **(1). 2.** A comite ilegalităţi, nedreptăţi, profitând de o situaţie, de un titlu sau de putere. – Din fr. **abuser.**

ABUZIV, -Ă, *abuzivi, -e,* adj. **1.** Exagerat, excesiv. **2.** (Despre acţiunile omului) Arbitrar, ilegal; (despre oameni) care abuzează de puterea sa. – Din fr. **abusif,** lat. **abusivus.**

AC, *ace,* s.n. **1.** Mică ustensilă de oţel, subţire, ascuţită şi lustruită, prevăzută cu un orificiu prin care se trece un fir, care serveşte la cusut. ** Expr. *A avea* (sau *a găsi*) *ac de cojocul cuiva* = a avea mijloace de a înfrâna sau de a pedepsi pe cineva. *A călca* (sau *a umbla) ca pe ace* = a merge încet, cu grijă. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate. *Nici cât un vârf de ac* = extrem de mic, foarte puţin, aproape deloc. *A căuta acul în carul cu fân* = a se apuca de o muncă zadarnică. **2.** (Cu determinări) Nume dat unor obiecte asemănătoare cu un ac **(1),** având diverse întrebuinţări. *Ac cu gămălie. Ac de siguranţă. Ac de păr. ** Ac de maşină* = ac pentru maşina de cusut. * *Ace de gheaţă* = cristale de gheaţă, subţiri şi ascuţite, care se formează iarna. **3.** Indicator la unele instrumente de măsură sau în medicină. *Ac magnetic. Acul busolei.* * Macaz. **4.** (Biol.) Organ de apărare şi de atac al unor animale, în formă de ghimpe sau de vârf ascuţit. * Organ în formă de ac **(1)** sau de ghimpe care acoperă pielea unor animale, folosit pentru apărare. *Acele ariciului.* **5.** Frunză îngustă, ascuţită, caracteristică coniferelor. **6.** ** Compuse: *acul-doamnei* = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe şi cu fructe terminate cu un cioc lung *(Scandix pecten veneris); ac-de-mare* = peşte marin, lung şi ascuţit, în formă de andrea, acoperit cu plăci osoase *(Syngnathus rubescens).* – Lat. **acus.**

ACACIA, *acacii,* s.f. Nume dat arborilor sau arbuştilor tropicali din familia leguminoaselor, cu flori albe sau galbene, cultivaţi ca plante ornamentale, pentru industria parfumurilor şi pentru extragerea gumei arabice *(Acacia).* – Din lat., fr. **acacia.**

ACADEA, *acadele,* s.f. Bomboană preparată din zahăr topit. – Din tc. **akede.**

ACADEMIC, -Ă, *academici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de academie, privitor la academie. ** *Titlu*

academic = diplomă obţinută într-o şcoală de grad universitar. * (Substantivat, m.; înv.) *Membru al Academiei Române.* **2.** Distins, solemn; de o corectitudine exagerată; convenţional. ** *Stil academic* = manieră în artă în care subiectul este tratat în genul studiilor de şcoală de artă academică **(1);** stil sobru, corect, ştiinţific, convenţional şi rece. – Din fr. **académique,** lat. **academicus.**

ACADEMICIAN, -Ă, *academicieni, -e,* s.m. şi f. Membru (de onoare sau titular) al unei academii. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **académicien.**

ACADEMIE, *academii,* s.f. **1.** Societate de învăţaţi, de literaţi, de artişti etc. creată pentru dezvoltarea ştiinţelor şi a artelor; înaltă instituţie culturală care reuneşte pe cei mai de seamă savanţi şi artişti. **2.** Şcoală de învăţământ superior. [Acc. şi: (după lat.) *académie*] – Din fr. **académie,** lat. **academia.**

ACADEMISM s.n. **1.** Atitudine estetică promovând imitaţia necondiţionată a creaţiilor artei antice şi ale Renaşterii. * Trăsătură caracteristică oricărei arte care cultivă un ideal de frumuseţe canonică, convenţională, manieristă. **2.** Fel de a se comporta academic **(2),** rigid, rece – Din fr. **académisme.**

ACADIAN s.n. A doua perioadă a cambrianului. [Pr.: -*di-an*] – Din fr. **acadien.**

ACAJU s.m. invar., adj. invar. **1.** S.m. invar. Arbore din regiunea tropicală a Americii, al cărui lemn, de culoare roşiatică, este întrebuinţat la confecţionarea mobilelor de lux; mahon *(Swietinia mahagoni).* * Lemnul acestui arbore. **2.** Adj. invar. Maro-roşcat, de culoarea lemnului de acaju **(1). –** Din fr. **acajou.**

ACALMIE s.f. Potolire sau încetare temporară a mişcării (vântului sau valurilor). * Fig. Răstimp de linişte în cadrul sau după o perioadă frământată. – Din fr. **accalmie.**

ACANA adv. v. **hacana.**

ACANT s.m. v. **acantă.**

ACANTACEE s.f. pl. Familie de plante dicotiledonate răspândite mai ales în regiunile calde, cu frunze opuse, flori dispuse în raceme şi fructe capsule, al cărei tip este *acanta.* – Din fr. **acanthacées.**

ACANTĂ, *acante,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de plante erbacee decorative din familia acantaceelor, ale căror frunze mari, penate, uneori spinoase, şi rădăcini sunt folosite în medicină *(Acanthus).* **2.** Ornament arhitectonic caracteristic capitelurilor corintice şi compozite, care imită frunzele de acantă **(1).** [Var.: **acant** s.m.] – Din fr. **acanthe,** lat. **acanthus.**

ACANTOCEFAL, *acantocefali,* s.m. (La pl.) Clasă de viermi paraziţi nematelminţi, cu o trompă retractilă înconjurată de cârlige de apărare *(Acanthocephala);* (la sg.) vierme din această clasă. – Din fr. **acanthocéphales.**

ACANTOZĂ, *acantoze,* s.f. Boală de piele caracterizată prin prezenţa unor pete pigmentate, îngroşate pe diferite părţi ale corpului. – Din fr. **acanthose.**

ACAPARA, *acaparez,* vb. I. Tranz. A cumpăra toate mărfurile sau o anumită categorie de mărfuri de pe piaţă (pentru speculă); a pune stăpânire (în mod silnic, necinstit) pe... * *P. ext.* A-şi însuşi totul pentru sine în dauna altora. – Din fr. **accaparer.**

ACAPARARE, *acaparări,* s.f. Acţiunea de *a acapara.* – V. **acapara.**

ACAPARATOR, -OARE, *acaparatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care acaparează. – **Acapara +** suf. -*tor.*

A CAPPELLA adv., adj. (Despre muzică sau despre o formaţie corală) Fără acompaniament instrumental. – Loc. it.

ACAR, *acari,* s.m. Muncitor feroviar care manipulează dispozitivele de acţionare a acelor de macaz şi asigură întreţinerea acestora; macagiu. – **Ac** + suf. -*ar.*

ACARET, *acareturi,* s.n. **1.** Construcţie auxiliară care ţine de o gospodărie. **2.** (La pl.) Unelte de gospodărie, mai ales agricole. – Din tc. **akaret.**

ACARIAN, *acarieni,* s.m. (La pl.) Arahnide mici, cu capul, toracele şi abdomenul de obicei nediferenţiate, unele dintre ele fiind purtătoare de germeni ai unor maladii grave; (şi la sg.) exemplar din acest ordin. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **acariens.**

ACARICID, *acaricide,* s.n., adj. (Substanţă) care omoară acarienii. – Din fr. **acaricide.**

ACARINATĂ, *acarinate*, s.f. (La pl.) Păsări alergătoare cu sternul lipsit de carenă şi cu aripi reduse; (şi la sg.) pasăre care face parte din această clasă; ratite – Din lat. **acarinatus.**

ACARIOZĂ, *acarioze,* s.f. Nume dat unor boli de piele contagioase, parazitare (la oameni şi la animale), provocate de acarieni. [Pr.: -*ri-o-*] – Din fr. **acariose.**

ACARNIŢĂ, *acarniţe,* s.f. (Reg.) Acăriţă. – **Ac** + suf. -*arniţă.*

ACASĂ adv. În sau spre casa în care locuieşti; *fig.* la locul natal, în sau către patrie. ** *Cei de-acasă* = rudele apropiate, familia; *p. ext.* conaţionalii. ** Expr. *Aşa* (sau *acum) mai vii de-acasă* = acum înţeleg sau admit ce spui. – **A**[3] + **casă.**

ACATAFAZIE, *acatafazii,* s.f. Dispunere greşită a cuvintelor în vorbire. – Din fr. **acataphasie.**

ACATAGRAFIE, *acatagrafii,* s.f. Dispunere greşită a cuvintelor în scris. – Din fr. **acatagraphie.**
ACATALECTIC, *acatalectice,* adj. (În metrica greco-latină, în sintagma) *Vers acatalectic* (şi substantivat, n.) = vers căruia nu-i lipseşte nici o silabă. – Din fr. **acatalectique.**
ACATALEPSIE, *acatalepsii*, s.f. **1.** Deficienţă a intelectului. **2.** Nesiguranţă în punerea unui diagnostic la un bolnav. – Din fr. **acatalepsie.**
ACATIST, *acatiste,* s.n. **1.** Imn şi slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinţi. **2.** Listă de nume dată preotului spre a se ruga pentru persoanele înscrise pe ea. ** Expr. *A da acatiste* (sau *un acatist*) = a cere preotului să rostească anumite rugăciuni pentru îndeplinirea unei dorinţe. [Acc. şi: *acatist*] – Din sl. **akatistů**.
ACAŢ, *acaţi,* s.m. (Reg.) Salcâm. [Var.: **acaţiu** s.m.] – Din magh. **akác.**
ACAŢIU s.m. v. **acaţ.**
ACAUSTOBIOLIT, *acaustobiolite,* s.n. Rocă sedimentară de origine organică, necombustibilă. [Pr.: *-ca-us-to-bi-o-*] – Din fr. **acaustobiolite.**
ACAUSTOBIOLITIC, -Ă, *acaustobiolitici, -ce,* adj. (Geol.) Referitor la acaustobiolite. [Pr.: *-ca-us-to-bi-o-*] – Din fr. **acaustobiolitique.**
ACĂRIŢĂ, *acăriţe,* s.f. (Pop.) Cutiuţă în care se păstrează ace, aţă şi alte mărunţişuri necesare la cusut; acarniţă. – **Ac** + suf. *-ăriţă.*
ACĂTĂREA adj. invar. v. **acătării.**
ACĂTĂRII adj. invar. (Pop. şi fam.; de obicei la comparativ) **1.** (Despre lucruri) Care posedă calităţi corespunzătoare scopului sau destinaţiei; bun, frumos, de seamă. **2.** (Despre oameni) De treabă, cumsecade, vrednic, cu calităţi deosebite. [Var.: **acătărea** adj. invar.] – Et. nec.
ACĂŢA vb. I. v. **agăţa.**
ACĂŢARE s.f. v. **agăţare.**
ACĂŢAT, -Ă adj. v. **agăţat.**
ACĂŢĂRA vb. I. v. **căţăra.**
ACĂŢĂTOR, -OARE adj. v. **agăţător.**
ACCEDE, *accéd,* vb. III. Intranz. (Livr.) A avea acces **(1),** a ajunge la ceva, undeva. – Din fr. **accéder.**
ACCEDERE, *accederi,* s.f. Faptul de *a accede.* – V. **accede.**
ACCELERA, *accelerez,* vb. I. Tranz. **1.** A iuţi, a grăbi o mişcare, o acţiune; a urgenta, a zori. **2.** A mări viteza. – Din fr. **accélérer,** lat. **accelerare.**
ACCELERANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Din ce în ce mai repede – Cuv. it.
ACCELERARE, *accelerări,* s.f. Acţiunea de *a accelera* şi rezultatul ei; iuţire, grăbire, urgentare, zorire – V. **accelera.**
ACCELERAT, -Ă, *acceleraţi, -te,* adj. Care este iuţit, grăbit; care are o frecvenţă mai mare decât cea normală. *Ritm accelerat. Respiraţie accelerată. *** (şi substantivat, n.) *Tren accelerat* = tren cu viteză mai mare decât a personalului (şi care nu opreşte în toate gările). – V. **accelera.**
ACCELERATOR, -OARE, *acceleratori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. Care accelerează. **2.** S.n. Mecanism care permite accelerarea turaţiilor unui motor; pedală care comandă acest mecanism. * Instalaţie pentru accelerarea microparticulelor. **3.** S.m., adj. (Substanţă) care se adaugă unor materiale pentru a mări viteza unor reacţii chimice sau a unor procese fizico-chimice. – Din fr. **accélérateur.**
ACCELERAŢIE, *acceleraţii,* s.f. Creştere a vitezei unui corp mobil în raport cu unitatea de timp. ** Acceleraţie gravitaţională =* acceleraţia pe care o au corpurile în cădere liberă. [Var.: **acceleraţiúne** s.f.] – Din fr. **accélération,** lat. **acceleratio, -onis.**
ACCELERAŢIUNE s.f. v. **acceleraţie.**
ACCELEROGRAF, *accelerografe,* s.n. Accelerometru care înregistrează acceleraţiile – Din fr. **accélérographe.**
ACCELEROMETRU, *accelerometre,* s.n. **1.** Aparat cu care se măsoară acceleraţiile, îndeosebi la vehiculele aeriene. **2.** Transductor electromecanic de măsurat structurile vibrante – Din fr. **accéléromètre.**
ACCENT, *accente,* s.n. **1.** Pronunţare mai intensă, pe un ton mai înalt etc. a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic. * Semn grafic pus de obicei deasupra unei vocale pentru a marca această pronunţare sau altă particularitate de pronunţare. *Accent ascuţit. Accent circumflex. Accent grav.* ** Expr. *A pune accentul (pe ceva)* = a scoate în relief, a da atenţie deosebită (unei probleme). **2.** Fel particular de pronunţare, specific unui grai, unei limbi sau unei stări afective. **3.** Scoatere în relief a unui sunet muzical prin amplificarea sonorităţii sau prin prelungirea duratei lui. – Din fr.

accent, lat. **accentus.**

ACCENTUA, *accentuez,* vb. I. **1.** Tranz. A marca prin accent **(1).** * Fig. A sublinia, a întări, a pune în evidenţă, a reliefa. **2.** Refl. Fig. A se intensifica. [Pr.: -*tu-a*] – Din fr. **accentuer.**

ACCENTUARE, *accentuări,* s.f. Acţiunea de *a (se) accentua.* [Pr.: -*tu-a*-] – V. **accentua.**

ACCENTUAT, -Ă, *accentuaţi, -te,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care poartă accentul, care este scos în relief. **2.** Adj. Fig. Intensificat. **3.** Adv. (indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Puternic, forzato. [Pr.: -*tu-at*] – V. **accentua.**

ACCEPT, *accepte,* s.n. Consimţământ scris de pe o poliţă, prin care o persoană, desemnată de emitentul poliţei, se obligă să achite beneficiarului, la scadenţă, suma de bani din poliţă. * Încuviinţare – Din germ. **Akzept,** lat. **acceptus.**

ACCEPTA, *accépt,* vb. I. Tranz. A fi de acord cu...; a primi, a consimţi să...; a admite, a aproba, a încuviinţa. * A suporta, a tolera. – Din fr. **accepter,** lat. **acceptare.**

ACCEPTABIL, -Ă, *acceptabili, -e,* adj. Care poate fi acceptat; satisfăcător. – Din fr. **acceptable,** lat. **acceptabilis.**

ACCEPTARE, *acceptări,* s.f. Acţiunea de *a accepta* şi rezultatul ei. * Consimţământ al întreprinderii cumpărătoare pentru achitarea unei cereri de plată emise de întreprinderea furnizoare. * Semnătură de aprobare pusă pe o poliţă prin care semnatarul se obligă să plătească la scadenţă suma din poliţa respectivă; accept. * Manifestare a voinţei de a dobândi un anumit drept ori de a primi o succesiune sau o ofertă de încheiere a unui contract. – V. **accepta.**

ACCEPTOR, *acceptori,* s.m. (Fiz.) Atom trivalent care, introdus într-un semiconductor, primeşte electroni de la un atom din reţeaua cristalină a acestuia. – Din fr. **accepteur**

ACCEPŢIE, *accepţii,* s.f. Înţeles, sens, valoare a unui cuvânt, a unui afix etc. [Var.: **accepţiune** s.f.] – Din fr. **acception,** lat. **acceptio, -onis.**

ACCEPŢIUNE s.f. v. **accepţie.**

ACCES, *accese,* s.n. **1.** Posibilitate de a pătrunde, drept de a ajunge până într-un loc sau până la o persoană; *p. ext.* intrare. ** *Cale* (sau *drum, şosea) de acces* = drum care face legătura cu o şosea importantă, cu o localitate etc. *Rampă de acces* = porţiune de drum în pantă care permite urcarea vehiculelor pe o şosea mai înaltă, pe un pod etc. ** Expr. *A (nu) avea acces* = a (nu) avea permisiunea să meargă undeva, a (nu) avea voie să pătrundă undeva. **2.** Ansamblu de tulburări clinice ale organismului care se manifestă brusc, în stare de sănătate aparentă şi care se repetă de obicei la intervale variate. * Izbucnire violentă (şi trecătoare) a unei stări sufleteşti. – Din fr. **accés,** lat. **accessus.**

ACCESIBIL, -Ă, *accesibili, -e,* adj. La care se poate ajunge uşor; care este la îndemâna cuiva; care poate fi uşor procurat; care se poate înţelege uşor. – Din fr. **accessible,** lat. **accessibilis.**

ACCESIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi accesibil. – Din fr. **accessibilité,** lat. **accessibilitas, -atis.**

ACCESIUNE, *accesiuni,* s.f. Mod de dobândire a proprietăţii rezultând din alipirea naturală sau prin intervenţia omului a unui bun la un alt bun mai important. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **accesion.**

ACCESORIU, -IE, *accesorii,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Obiect, piesă, dispozitiv) care constituie un element secundar, anex, incidental, complementar. **2.** Adj. (Despre drepturi, cereri etc.) Secundar în raport cu alt drept sau altă cerere, dar legat de acestea şi supunându-se ca atare unor condiţii de fond şi de procedură comune – Din fr. **accessoire,** lat. **accessorius.**

ACCIDENT, (1, 2, 3, 4, 6) *accidente,* s.n., **(5)** *accidenţi,* s.m. **1.** Eveniment fortuit, imprevizibil, care întrerupe mersul normal al lucrurilor (provocând avarii, răniri, mutilări sau chiar moartea). * Fapt întâmplător, banal, care aduce nenorocire. **2.** (Fil.) Însuşire trecătoare, neesenţială a unui lucru. **3.** (Geogr.) Neregularitate a solului. **4.** (Lingv.; în sintagma) *Accident fonetic* = modificare întâmplătoare a unui sunet, fără caracter de lege. **5.** (Muz.) Alteraţie. * Semn care indică această modificare a intonaţiei unei note. **6.** (Med.) Fenomen neaşteptat care survine în cursul unei boli. – Din fr. **accident,** lat. **accidens, -ntis.**

ACCIDENTA, *accidentez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) răni într-un accident. – Din **accident.**

ACCIDENTAL, -Ă, *accidentali, -e,* adj. Întâmplător; incidental. * Secundar, neesenţial. – Din fr. **accidentel.**

ACCIDENTARE, *accidentări,* s.f. Faptul de *a (se) accidenta.* – V. **accidenta.**

ACCIDENTAT, -Ă, *accidentaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care a fost victima unui accident. **2.** (Despre un teren, un drum etc.) Care prezintă neregularităţi. – V. **accidenta**. Cf. fr. **accidenté.**

ACCIDENŢE s.f. pl. Lucrări tipografice de tip special care folosesc în mod variat literele,

liniile şi ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă. – Din germ. **Akzidenz.**
ACCIZ, *accize,* s.n. **1.** Impozit indirect care se percepe în unele ţări asupra unor obiecte de consum. **2.** (Înv.) Taxă de consumaţie, de barieră şi vamală. – Din fr. **accise.**
ACEFAL, -Ă, *acefali, -e,* adj. (Zool.; despre unele animale inferioare) Fără cap. – Din fr. **acéphale.**
ACEFALIE s.f. **1.** (Zool.) Lipsă a capului, specifică unor animale inferioare. **2.** (Med.) Monstruozitate congenitală (incompatibilă cu viaţa) care constă în lipsa capului la făt. – Din fr. **acéphalie.**
ACEL[1], ACEA, *acei, acele,* adj. dem. (antepus). (Arată că fiinţa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spaţiu sau timp, de vorbitor). *Acel om. Acea casă.* [Gen.-dat. sg.: *acelui, acelei,* gen.-dat. pl.: *acelor*] – Lat. / * **/ ecce-illu, ecce-illa.**
ACEL[2], ACEA pron. dem. v. **acela[1].**
ACELA, ACEEA, *aceia, acelea,* pron. dem., adj. dem. (postpus) **1.** Pron. dem. (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat de vorbitor) *Cine e acela?* ** Loc. adj. (Reg.) *Ca acela* sau *ca aceea* = puternic; însemnat; extraordinar. ** Loc. adv. *De aceea* = pentru acest (sau acel) motiv, din această cauză. *Drept aceea* = prin urmare; deci. *(În) afară de* (sau *pe lângă) aceea* = în plus. **2.** Adj. dem. (postpus) Acel, acea. *Omul acela. Casa aceea.* [Gen.-dat. sg.: *aceluia, aceleia,* gen.-dat. pl.: *acelora.* – Var.: (înv.) **acél, acéa** pron. dem.] – Lat. / * **/ ecce-illu, ecce-illa.**
ACELAŞI, ACEEAŞI, *aceiaşi, aceleaşi,* pron. dem., adj. dem. (Care este) tot acela, chiar acela; (care este) tot la fel ca mai înainte [Gen:-dat. sg.: *aceluiaşi, aceleiaşi,* gen.-dat. pl.: *aceloraşi*] – **Acela[1]** + **şi.**
ACERA vb. I. v. **acira.**
ACERACEE s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, cu flori grupate în inflorescenţe şi cu fructe disamare, folosite în industria lemnului sau ca plante decorative; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **acéracée.**
ACERATERIU s.m. Mamifer fosil neozoic, strămoş al rinocerului, caracterizat prin absenţa cornului. [Var.: **acerathérium** s.m.] – Cuv. lat.
ACERATHERIUM s.m. v. **acerateriu.**
ACERĂ, *acere,* s.f. (Reg.) Acvilă, pajură; vultur. – Lat. **aquila.**
ACERB, -Ă, *acerbi, -e,* adj. Necruţător, înverşunat, aspru; agresiv, caustic, sarcastic. – Din fr. **acerbe,** lat. **acerbus.**
ACEST, ACEASTĂ, *aceşti, aceste,* adj. dem. (antepus) **1.** (Arată că fiinţa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spaţiu sau timp, de vorbitor) *Acest deal. Această casă.* **2.** (În legătură cu substantive care arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acţiune) Care este în curs; curent, prezent (sau dintr-un viitor apropiat). *Anul acesta.* [Gen.-dat. sg.: *acestui, acestei,* gen.-dat. pl.: *acestor*] – Lat. / * **/ ecce-istu, ecce-ista.**
ACESTA, ACEASTA, *aceştia, acestea,* pron. dem., adj. dem. (postpus) **1.** Pron. dem. (Indică pe cineva sau ceva relativ apropiat de subiectul vorbitor). *Ce e aceasta?* ** Loc. adv. *Pentru aceasta* = din această cauză, de aceea. *(În) afară de* (sau *pe lângă) aceasta* = în plus. *Cu toate acestea* = totuşi. **2.** Adj. dem. (postpus) (Arată că fiinţa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spaţiu sau timp, de vorbitor) *Dealul acesta.* Casa aceasta. [Gen.-dat. sg.: *acestuia, acesteia,* gen.-dat. pl.: *acestora*] – Lat. / * **/ ecce-istu, ecce-ista.**
ACETALDEHIDĂ, *acetaldehide,* s.f. (Chim.) Aldehidă acetică. – Din fr. **acétaldéhyde.**
ACETAMIDĂ, *acetamide,* s.f. (Chim.) Amidă a acidului acetic. – Din fr. **acétamide.**
ACETAT, *acetaţi,* s.m. **1.** Sare a acidului acetic, folosită în industria chimică şi farmaceutică. **2.** Ester al acidului acetic, întrebuinţat în tehnică în special ca dizolvant. ** *Acetat de celuloză* = acetat folosit la fabricarea unor materiale plastice. *Acetat de vinil* = acetat care serveşte la fabricarea unor fibre textile artificiale (a poliacetatului de vinil a unor copolimeri). – Din fr. **acétate.**
ACETAZOLAMIDĂ, *acetazolamide,* s.f. Medicament cu efecte diuretice, folosit în cazurile de insuficienţă cardiacă, de ciroză hepatică etc. – Din fr. **acétazolamyde.**
ACETIC, -Ă, *acetici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Acid acetic* = acid organic obţinut sintetic sau prin oxidarea alcoolului etilic, care se prezintă ca un lichid incolor, cu miros înţepător şi este folosit în industria coloranţilor, farmaceutică, în alimentaţie etc. *Fermentaţie acetică* = fermentaţie care transformă alcoolul etilic în acid acetic, folosită la fabricarea oţetului. *Aldehidă acetică* = lichid incolor cu miros înţepător, folosit la prepararea acidului acetic, a acetatului de etil, în industria chimică de sinteză etc.; acetaldehidă. –

Din fr. **acétique.**
ACETIFICA, *acetífic,* vb. I. Tranz. A transforma alcoolul etilic în acid acetic. – După fr. **acétifier.**
ACETIFICARE s.f. Acţiunea de *a acetifica.* – V. **acetifica.**
ACETIL, *acetili,* s.m. Radical organic monovalent, derivat de la acidul acetic. – Din fr. **acétyle.**
ACETILACETIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid acetilacetic* = acid instabil care se descompune în acetonă şi bioxid de carbon. – Din fr. **acétylacétique.**
ACETILARE, *acetilări,* s.f. Proces chimic de introducere a radicalului acetil în molecula unui compus organic. – Din **acetil.**
ACETILENĂ s.f. Gaz incolor, cu miros de usturoi, otrăvitor în cantităţi mai mari, având numeroase folosiri în industrie, la iluminat şi la sudura oxiacetilenică. – Din fr. **acétyléne.**
ACETILSALICILIC adj. (În sintagma) *Acid acetilsalicilic* = medicament folosit în stările gripale pentru proprietăţile sale febrifuge şi analgezice; aspirină. – Din fr. **acétylsalicylique.**
ACETILURĂ, *acetiluri,* s.f. Derivat al hidrocarburilor acetilenice. – Din fr. **acétylure.**
ACETOBUTIRAT, *acetobutiraţi,* s.m. (În sintagma) *Acetobutirat de celuloză* = ester mixt al celulozei, folosit la fabricarea fibrelor de celuloză, a lacurilor, emailurilor etc. – Din fr. **acétobutyrate.**
ACETOFAN s.n. Folie transparentă folosită ca suport pentru desenele animate. – Din fr. **acétophane.**
ACETOFENONĂ, *acetofenone,* s.f. Cetonă mixtă cu miros plăcut, solubilă în alcool şi în eter, folosită în industria farmaceutică şi a parfumurilor. – Din fr. **acétophénone.**
ACETONĂ, *acetone,* s.f. Lichid incolor, volatil, inflamabil, folosit ca solvent în industrie. – Din fr. **acétone.**
ACETONEMIE s.f. Prezenţă anormală a acetonei în sânge, mai ales la bolnavii de diabet. – Din fr. **acétonémie.**
ACETONURIE s.f. Prezenţă a acetonei în urină, întâlnită în diabet, în stările de inaniţie etc. – Din fr. **acétonurie.**
ACHENĂ, *achene,* s.f. Tip de fruct indehiscent, a cărui sămânţă, acoperită cu un înveliş tare, nu e sudată de acest înveliş. – Din fr. **akéne.**
ACHERONTIC, -Ă, *acherontici, -ce,* adj. (Rar) Subpământean. – Din fr. **achérontique.**
ACHIESA, *achiesez,* vb. I. Intranz. (Rar) A accepta condiţiile dintr-o acţiune juridică. * A renunţa la atacarea unei hotărâri judecătoreşti. [Pr.: -*chi-e*-] – Din fr. **acquiescer.**
ACHIESARE, *achiesări,* s.f. (Rar) **1.** Recunoaşterea de către un acuzat a pretenţiilor dintr-o acţiune de justiţie. **2.** Renunţare la atacarea unei hotărâri a justiţiei. [Pr.: -*chi-e*-] – V. **achiesa.**
ACHILIE, *achilii,* s.f. Absenţă sau diminuare a secreţiilor digestive sau a unora dintre componentele lor (acidul clorhidric, pepsina etc.), întâlnită în cancerul gastric şi în anemia pernicioasă. – Din fr. **achylie.**
ACHINEZIE s.f. Imposibilitate de a executa mişcări; imobilitate şi rigiditate a muşchilor, fără ca bolnavul să fie paralizat. – Din fr. **akinésie.**
ACHINGIU, *achingii,* s.m. (În evul mediu, în Imperiul Otoman) Călăreţ turc care trăia din prada de război. – Din tc. **akinci.**
ACHITA, *achít,* vb. I. **1.** Tranz. A declara printr-o hotărâre judecătorească că persoana trimisă în judecată penală este nevinovată. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) plăti, a(-şi) îndeplini o obligaţie materială sau morală. ** Expr. (Refl.) *A se achita de ceva* = a duce la bun sfârşit o obligaţie. **3.** Tranz. (Arg.) A omorî, a ucide. – Din fr. **acquitter.**
ACHITARE, *achitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) achita* şi rezultatul ei. – V. **achita.**
ACHITAT, -Ă, *achitaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost declarat nevinovat prin hotărâre judecătorească. **2.** Plătit. – V. **achita.**
ACHIU[1], *achii,* s.m. (Bot.; înv.) Ţelină[1]. – Cf. lat. **apium.**
ACHIU[2], *achiuri,* s.n. **1.** Bilă de încercare la jocul de biliard, care urmează să stabilească persoana care începe partida. **2.** Tac[2]. – Din fr. **acquit.**
ACHIZITIV, -Ă, *achizitivi, -e,* adj. Referitor la o achiziţie. – Din fr. **acquisitif.**
ACHIZITOR, -OARE, *achizitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu procurarea de produse sau de materiale. – **Achizi** [ţie] + suf. -*tor.*
ACHIZIŢIE, *achiziţii,* s.f. **1.** Formă de comerţ care constă în procurarea de produse (agroalimentare) sau de materiale (pe calea unor contracte speciale); achiziţionare. **2.** Procurare de obiecte rare. ** Expr. *A face o achiţizie* = a procura, în condiţii avantajoase, ceva de preţ, un lucru rar. * (Concr.) Bun obţinut prin achiziţie **(1)**. **–** Din

fr. **acquisition,** lat. **acquisitio, -onis.**
ACHIZIŢIONA, *achiziţionez,* vb. I. Tranz. A procura produse (agroalimentare) sau materiale. * A procura obiecte rare. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Achiziţie** + suf. -*ona.*
ACHIZIŢIONARE, *achiziţionări,* s.f. Acţiunea de *a achiziţiona* şi rezultatul ei; achiziţie **(1).** [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **achiziţiona.**
ACI adv. v. **aici.**
ACIA adv. v. **aici.**
ACIANOPSIE s.f. Defect de vedere care constă în incapacitatea de a distinge culoarea albastră. [Pr.: -*ci-an*-] – Din fr. **acyanopsie.**
ACICLIC, -Ă, *aciclici, -ce,* adj. **1.** (Despre flori) Ale cărei organe sunt aşezate în spirală. **2.** (Despre substanţe chimice) Care nu conţine atomi legaţi în ciclu în molecula sa. – Din fr. **acyclique.**
ACICUL, *aciculi,* s.m. **1.** Spin mic, subţire şi drept care se găseşte la unele plante. **2.** Fir de păr de forma unui ghimpe la unele specii de viermi. – Din fr. **acicule.**
ACICULAR, -Ă, *aciculari, -e,* adj. În formă de ac. – Din fr. **aciculaire.**
ACID, -Ă, *acizi, -de,* s.m., adj. **1.** S.m. Substanţă chimică cu gust acru şi miros înţepător, care înroşeşte hârtia albastră de turnesol şi care, în combinaţie cu o bază, formează o sare. **2.** Adj. (Adesea fig.) Care are proprietăţile unui acid **(1),** cu gust acru, înţepător. – Din fr. **acide,** lat. **acidus.**
ACIDAMINĂ, *acidamine,* s.f. Produs obţinut prin transformarea treptată a albuminoidelor alimentare. – Din fr. **acidamine.**
ACIDIFICA, *acidífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în acid. – După fr. **acidifier.**
ACIDIFICARE, *acidificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) acidifica.* – V. **acidifica.**
ACIDIFICAT, -Ă, *acidificaţi, -te,* adj. Transformat în acid. – V, **acidifica.**
ACIDIMETRIE, *acidimetrii,* s.f. Metodă volumetrică de determinare a concentraţiei unui acid prin neutralizare cu o bază. – Din fr. **acidimétrie.**
ACIDIMETRU, *acidimetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea concentraţiei de ioni de hidrogen a unei soluţii. – Din fr. **acidimétre.**
ACIDITATE s.f. Grad de concentraţie de ioni de hidrogen sau cantitatea totală de acid dintr-o soluţie. * *Proprietatea de a fi acid.* ** *Aciditate gastrică =* gradul de aciditate a sucului gastric, conferit de prezenţa acidului clorhidric, clorului, pepsinei şi acidului lactic. – Din fr. **acidité,** lat. **aciditas, -atis.**
ACIDOFIL adj. (În sintagma) *Lapte acidofil =* produs lactat dietetic, de culoare albă-gălbuie, preparat din lapte de vacă sterilizat, cu un anumit conţinut de bacterii şi fermentat. – Din fr. **acidophile.**
ACIDOREZISTENŢĂ s.f. Proprietate a unor bacterii colorate cu anilină de a rezista la acţiunea decolorantă a acizilor. – **Acid + rezistenţă.**
ACIDOZĂ s.f. Creştere a acidităţii şi reducere a rezervei alcaline din sânge, din cauza unor tulburări funcţionale în organism. – Din fr. **acidose.**
ACIDULA, *acidulez,* vb. I. Tranz. A adăuga o cantitate de acid; a da unei soluţii proprietăţile unui acid; a acri uşor. – Din fr. **aciduler.**
ACIDULARE, *acidulări,* s.f. Acţiunea de *a acidula.* – V. **acidula.**
ACIDULAT, -Ă, *acidulaţi, -te,* adj. Amestecat cu un acid; uşor acrit. – V. **acidula.**
ACIL, *acili,* s.m. Radical monovalent al unui acid organic. – Din fr. **acil.**
ACILA, *acilez,* vb. I. Tranz. A introduce, pe cale chimică, un radical acil în molecula unui compus organic în scopul obţinerii de cetone, esteri şi amide. – Din fr. **aciler.**
ACILEA adv. v. **aici.**
ACIN, *acine,* s.n. Mică dilataţie, în formă de boabă de strugure, a capătului terminal al unei glande sau al unei bronhiole. – Din fr. **acinus.**
ACINOS, -OASĂ, *acinoşi, -oase,* adj. Care prezintă acine; care are forma unor boabe de strugure. – Din fr. **acineux.**
ACIOAIE s.f. Nume popular pentru diferite metale sau aliaje; obiect făcut dintr-un astfel de metal sau aliaj. [Pr.: -*ci-oa*-] – Cf. it. **acciaio** "oţel".
ACIOALĂ, *acioale,* s.f. (Rar) Adăpost, locuinţă, casă. – **Aciola** (derivat regresiv).
ACIOLA, *aciolez,* vb. I. Refl. (Rar) A se aciua. – Cf. **aciua.**
ACIPENSERICULTURĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu cultura sturionilor. – **Acipenserid + cultură.**
ACIPENSERID, *acipenserizi,* s.m. (Zool.) Sturion. – Cf. lat. **acipenser.**
ACIRA, *acír,* vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A avea nădejde la..., a aştepta să..., a tinde spre... **2.** A fi în aşteptare; a pândi. [Var.: **acera** vb. I] – Et. nec.
ACIUA, *aciuez,* vb. I. Refl. A-şi găsi refugiu, a se stabili (vremelnic), a se pune la adăpost undeva sau pe lângă cineva; a se pripăşi, a se oploşi, a se aciola, a se agesti. * Tranz.

(Rar) A da adăpost. [Pr.: -*ciu-a.* – Var.: **aciuia** vb. I. **aciuí** vb. IV] – Lat. **/ * / accubiliare.**
ACIUARE s.f. Acţiunea de *a (se) aciua* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ciu-a*-] – V. **aciua.**
ACIUAŞ, *aciuaşe,* s.n. (Rar) Adăpost, refugiu. [Pr.: -*ciu-aş*] – **Aciua** + suf. -*aş*.
ACIUAT, -Ă, *aciuaţi, -te,* adj. (Pop.) Pripăşit. [Pr.: -*ciu-at*] – V. **aciua.**
ACIUI vb. IV v. **aciua.**
ACIUIA vb. I. v. **aciua.**
ACLAMA, *aclam,* vb. I. Tranz. A saluta, a aproba, a-şi manifesta entuziasmul prin aclamaţii; a ovaţiona. – Din fr. **acclamer,** lat. **acclamare.**
ACLAMARE, *aclamări,* s.f. Acţiunea de *a aclama* şi rezultatul ei; aclamaţie, ovaţie. – V. **aclama.**
ACLAMAŢIE, *aclamaţíi,* s.f. (Mai ales la pl.) Urale, aplauze prin care o mulţime îşi manifestă entuziasmul sau aprobarea pentru cineva sau ceva; ovaţie, aclamare, – Din fr. **acclamation,** lat. **acclamatio.**
ACLIMATA, *aclimatez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) aclimatiza. – Din fr. **acclimater.**
ACLIMATARE s.f. (Rar) Aclimatizare. – V. **aclimata.**
ACLIMATIZA, *aclimatizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Despre animale sau plante) A (se) adapta, a (se) acomoda la un nou climat. * Refl. Fig. (Despre oameni) A se deprinde, a se obişnui cu noi condiţii de viaţă; a (se) aclimata. – Din germ. **akklimatisieren.**
ACLIMATIZARE, *aclimatizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aclimatiza* şi rezultatul ei; aclimatare. – V. **aclimatiza.**
ACLIMATIZAT, -Ă, *aclimatizaţi, -te,* adj. Care este adaptat la un mediu nou. – V. **aclimatiza.**
ACLINIC, -Ă, *aclinici, -ce,* adj. (Despre o regiune) Lipsită de câmp magnetic. – Din fr. **aclinique.**
ACNEE s.f. Boală de piele caracterizată prin apariţia, mai ales pe faţă, a unor coşuri, puncte negre etc., care adesea supurează. ** *Acnee juvenilă* = acnee frecventă mai ales la pubertate. – Din fr. **acné.**
ACNEIFORM, -Ă, *acneiformi, -e,* adj. (Med.) Care are aspect de acnee; ca o acnee. [Pr.: -*ne-i*-] – Din fr. **acnéiforme**
ACOACE adv. (Reg.) Încoace. – Lat. **eccum-/ * / hacce.**
ACOLADĂ, *acolade,* s.f. **1.** Semn grafic în formă de arc, orizontal sau vertical, prin care se arată că mai multe cuvinte, formule, portative muzicale etc. sunt legate între ele. **2.** Ceremonial medieval de învestire a unui cavaler, constând dintr-o îmbrăţişare şi o atingere cu latul spadei. – Din fr. **accolade.**
ACOLEA adv. (Pop.) Pe aici, prin apropiere, nu departe dc aici. [Acc. şi: *acolea*] – Et. nec. Cf. **acolo**
ACOLIE s.f. Absenţă sau diminuare notabilă a secreţiei biliare. – Din fr. **acholie.**
ACOLISI, *acolisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) **1.** A se lega, a se agăţa de cineva, a se ţine de capul cuiva cu duşmănie. **2.** A nu lăsa din stăpânire ceea ce a cucerit odată. – Din ngr. **ekóllissa** (aor. lui *kollô "a se lipi"*).
ACOLIT, -Ă, *acoliţi, -te,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care urmează, care ajută pe cineva (într-o acţiune, într-un domeniu de activitate); persoană care urmează îndeaproape ideile cuiva. * Părtaş, complice la o uneltire (criminală). **2.** S.m. Slujitor de rang inferior din clerul catolic, având atribuţii legate de cult. – Din fr. **acolyte.**
ACOLO adv. În acel loc (relativ) îndepărtat (de cel care vorbeşte); în alt loc. ** (Precedat de diferite prepoziţii, cu sensul determinat de acestea) *Pe acolo* = cam în locul acela. *De (*sau *dintr-) acolo* = din partea aceea, din locul acela. *Într-acolo* = spre acel loc, spre direcţia aceea. *De (pe) acolo* = cam din acel loc. *Până acolo...* = până la situaţia..., la împrejurarea (care depăşeşte limita îngăduită)... ** Expr. (Reg.) *(Pân') pe-acolo* = peste măsură, din cale-afară (de greu, mare, frumos etc.). *Ce ai acolo?* = ce ai la tine (sau în mână etc.)? *Ce faci acolo?* = cu ce te ocupi (chiar în momentul de faţă)? *Fugi de-acolo!* = da de unde! nici gând! imposibil! *Ce am eu de-acolo?* = ce mă priveşte, ce avantaj am din asta? [Acc. şi: *acoló*] – Lat. **eccum- [i] lloc.**
ACOMERCIAL, -Ă, *acomerciali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este lipsit de spirit comercial. [Pr.: -*ci-al*] – **A**[5]**-+ comercial.**
ACOMODA, *acomodez,* vb. I. Refl. A se deprinde cu noi condiţii de viaţă, de muncă etc.; a se obişnui, a se adapta (2). * A se împăca, a se învoi. – Din fr. **accommoder,** lat. **accommodare.**
ACOMODABIL, -Ă, *acomodabili, -e,* adj. Care se acomodează cu uşurinţă, cu care te poţi deprinde uşor. – Din fr. **accommodable.**
ACOMODARE, *acomodări,* s.f. Acţiunea de *a se acomoda. ** Acomodarea cristalinului* (sau *acomodare vizuală)* = modificarea curburii cristalinului, care permite ochiului să vadă clar obiectele aflate la diferite distanţe de el. – V. **acomoda.**

ACOMPANIA, *acompaniez,* vb. I. Tranz. **1.** A susţine o melodie printr-un acompaniament muzical (vocal sau instrumental); a ţine isonul. **2.** A întovărăşi, a însoţi pe cineva. [Pr.: -*ni-a*] – Din fr. **accompagner.**

ACOMPAMAMENT, *acompaniamente,* s.n. **1.** Însoţire a unei melodii cu altă melodie potrivită. **2.** Parte muzicală, instrumentală sau orchestrală, care însoţeşte şi susţine un solist sau un ansamblu coral. [Pr.: -*ni-a-*] – Din fr. **accompagnement.**

ACOMPANIATOR, -OARE, *acompaniatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care acompaniază **(1)** pe cineva. [Pr.: *ni-a-*] – Din fr. **accompagnateur.**

ACONDROPLAZIE s.f. Boală congenitală caracterizată prin oprirea creşterii oaselor membrelor, în contrast cu dezvoltarea normală a oaselor capului şi ale trunchiului. – Din fr. **achondroplasie.**

ACONIT, *aconiţi,* s.m. (Bot.) Omag. – Din fr. **aconit.**

ACONITINĂ, *aconitine,* s.f. Substanţă alcaloidă extrasă din omag care provoacă inhibiţia centrilor nervoşi ai aparatului respirator, circulator şi vasomotor. – Din fr. **aconitine.**

ACONT, *aconturi,* s.n. Parte dintr-o sumă de bani plătită sau încasată înainte, la o cumpărare sau la încheierea unei tranzacţii, ca garanţie; avans, acontare, arvună; *p. ext.* parte din salariu. [Var.: **acónto** s.n.] – Din it. **acconto,** fr. **acompte.**

ACONTA, *acontez,* vb. I. Tranz. A plăti un acont; a arvuni. – Din **acont.**

ACONTARE, *acontări,* s.f. Acţiunea de *a aconta* şi rezultatul ei; acont. – V. **aconta.**

ACONTO s.n. v. **acont.**

ACOPERĂMÂNT, *acoperăminte,* s.n. Ceea ce serveşte la acoperit; (în special) acoperiş. [Var.: **acoperemânt** s.n.] – **Acoperi +** suf. -*ământ* (după *coperământ).*

ACOPEREMÂNT s.n. v. **acoperământ.**

ACOPERI, *acópăr,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune peste un obiect sau peste o fiinţă ceva care le ascunde sau le protejează. ** Expr. (Refl.) *A se acoperi de glorie* = a săvârşi fapte mari de arme, a fi foarte viteaz. **2.** Tranz. A pune peste un obiect deschis ceva care să-l închidă, să-l astupe. * A pune acoperiş unei clădiri. **3.** Tranz. A aplica un strat de material pe suprafaţa unui obiect pentru a-l proteja, a-l face mai rezistent la uzură etc. **4.** Tranz. (Mil.) A apăra, a proteja. *A acoperi retragerea trupelor.* * Refl. A se pune la adăpost prin măsuri şi acte justificative. **5.** Tranz. A ascunde, a tăinui. **6.** Tranz. A depăşi în intensitate un zgomot, o melodie etc.; a înăbuşi. **7.** Refl. şi tranz. A corespunde perfect, a satisface. ** Expr. (Tranz.) *A acoperi cheltuielile* = a face faţă cheltuielilor. **8.** Tranz. (Sport; franţuzism) A străbate o distanţă. ** Expr. *A acoperi terenul* = a fi permanent prezent pe terenul de joc. [Prez. ind. pers. 3: *acóperă,* conj. pers. 3: *acópere*] – Lat. **acco(o)perire.**

ACOPERIRE, *acoperiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) acoperi* şi rezultatul ei. **1.** Punere, aşezare a unui obiect deasupra altuia pentru a-l înveli, a-l ascunde, a-l apăra etc. **2.** Operaţie de aplicare a unui strat protector pe un obiect prin depunere, pulverizare, placare etc. **3.** (Mil.) Accident de teren, pădure sau localitate care împiedică observarea inamicului. * Măsură specială de protecţie care asigură anumite acţiuni (de concentrare sau manevră) ale trupelor. ** Expr. *A avea acoperire* = a fi acoperit pentru o acţiune săvârşită conform unor indicaţii precise. **4.** (Fin.) Posibilitatea de a face faţă unei obligaţii, unei plăţi, unei cheltuieli, de a lichida un deficit etc. *Acoperirea acestei sume se face eşalonat.* * (Concr.) Fond care asigură această posibilitate. ** *Acoperire în aur* = stoc de aur şi de alte activc pe baza cărora băncile de emisiune asigură convertibilitatea bancnotelor. – V. **acoperi.**

ACOPERIŞ, *acoperişuri,* s.n. Partea de deasupra care acoperă şi protejează o clădire de intemperii; acoperământ. – **Acoperi +** suf. -*iş.*

ACOPERIT, -Ă, *acoperiţi, -te,* adj. Care are acoperiş, care are capac etc. * Tăinuit, ascuns. * (Despre cer) Înnorat. – V. **acoperi.**

ACOPERITOR, -OARE, *acoperitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care acoperă; care garantează. **2.** S.f. Obiect cu care se acoperă ceva sau cineva. – **Acoperi** + suf. -*tor.*

ACORD, *acorduri,* s.n. **1.** Înţelegere, învoială, convenţie etc. între două sau mai multe părţi în vederea încheierii, modificării sau desfiinţării unui act juridic. * Concordanţă, potrivire (în păreri, atitudini etc.). * Aprobare, acceptare. ** Expr. *A fi de acord să...* = a se învoi (la ceva); a aproba. *A fi de acord (cu cineva)* = a avea aceeaşi părere (cu cineva). *De acord!* = bine! ne-am înţeles! (Pleonastic) *De comun acord* = în perfectă înţelegere. **2.** (În sintagmele) *Plată* (sau *salariu) în acord* = (sistem dc remunerare a muncii normate) în raport cu rezultatele obţinute. *Acord progresiv* = plata muncii în proporţie crescândă, în raport cu depăşirea normei. *Muncă în acord* = muncă normată retribuită în raport cu îndeplinirea normei. * (Concr.) Sumă dată sau primită ca plată pentru munca prestată în acord. **3.** (Gram.) Concordanţă (în persoană, număr, gen sau caz) a formei cuvintelor

între care există raporturi sintactice. **4.** (Fiz.) Egalitate a frecvenţelor de oscilaţie a două sau mai multe aparate, sisteme fizice etc.; sintonie. **5.** (Muz.) Sonoritate rezultată din reunirea a cel puţin trei sunete, formând o armonie. – Din fr. **accord,** it. **accordo.**

ACORDA, (1, 2) *acórd,* **(3)** *acordez,* vb. I. Tranz. **1.** A da (cu îngăduinţă, cu grijă, cu atenţie, cu bunăvoinţă); a oferi; a atribui. **2.** A stabili acordul gramatical. **3.** A regla frecvenţa unui aparat, a unui sistem fizic etc. astfel încât să fie egală cu frecvenţa altui aparat, sistem fizic etc. * A aduce tonurile unui instrument muzical la aceeaşi înălţime. – Din fr. **accorder.**

ACORDAJ, *acordaje,* s.n. Acordare a unui instrument muzical. – Din fr. **accordage.**

ACORDANT, -Ă, *acordanţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care execută lucrări în acord. – Din germ. **Akkordant.**

ACORDARE, *acordări,* s.f. Acţiunea de *a acorda.* * Punere a coardelor unui instrument muzical în situaţia de a reda tonalitatea specifică a instrumentului. – V. **acorda.**

ACORDAT, -Ă, *acordaţí, -te,* adj. **1.** (Despre unele părţi ale propoziţiei) Pus în acelaşi caz, număr, gen sau persoană ca şi cuvântul de care este legat printr-un raport de determinare. **2.** (Despre instrumente muzicale) Care are tonurile în consonanţă. **3.** Dat, atribuit; îngăduit, asigurat. – V. **acorda.**

ACORDEON, *acordeoane,* s.n. Instrument muzical portabil cu burduf, claviatură şi butoane, ale cărui sunete se produc prin vibraţia unor ancii metalice. [Pr.: *-de-on*] – Din fr. **accordéon,** germ. **Akkordeon.**

ACORDEONIST, -Ă, *acordeonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la acordeon. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **accordéoniste,** germ. **Akkordeonist.**

ACORDIC, -Ă, *acordici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sunete muzicale) Care intră în componenţa acordului. **2.** S.f. Disciplină care studiază diferitele acorduri muzicale. – **Acord** + suf. *-ic.*

ACORDOR[1]**,** *acordoare,* s.n. Unealtă care serveşte la acordarea unor instrumente muzicale, în special a pianului. – Din fr. **accordoir.**

ACORDOR[2]**,** *acordori,* s.m. Persoană care se ocupă cu acordarea şi repararea unor instrumente muzicale. – Din fr. **accordeur.**

ACORIE s.f. Anomalie congenitală care constă în absenţa pupilei. – Din fr. **acorie.**

ACOSTA, *acostez,* vb. I. **1.** Intranz. A apropia o navă de o altă navă, de ţărm, de chei etc. **2.** Tranz. Fig. A opri pe cineva din drum şi a i se adresa (în mod supărător); a agăţa. – Din fr. **accoster**.

ACOSTAMENT, *acostamente,* s.n. Fâşie laterală din platforma unei şosele, de obicei nepavată, situată la marginea părţii carosabile. – După fr. **accotement.**

ACOSTARE, *acostări,* s.f. Acţiunea de *a acosta* şi rezultatul ei. – V. **acosta.**

ACOTILEDON, -Ă, *acotiledoni, -oane,* adj. Acotiledonat. – Din fr. **acotylédone.**

ACOTILEDONAT, -Ă, *acotiledonaţi, -te,* adj. (Despre plante) Fără cotiledoane; acotiledon. * (Substantivat, f. pl.) Clasă de vegetale care se înmulţeşte prin spori; (şi la sg.) plantă care face parte din această clasă. – Din fr. **acotylédoné.**

ACQUA-TOFANA s.f. Otravă celebră în Italia în sec. XVI-XVII. [Pr.: *a-cua-*] – Loc. it.

ACRANIAT, -Ă, *acraniaţi, -te,* s.m. şi f. (La pl.) Subîncrengătură de animale primitive lipsite de craniu; (şi la sg.) animal care face parte din această subîncrengătură. [Pr.: *-ni-at*] – Din fr. **acraniate.**

ACREALĂ, *acreli,* s.f. **1.** Proprietatea de a fi acru; gust acru, înţepător; acrime. **2.** (Concr.) Mâncare, băutură cu gust acru. **3.** Fig. Stare de spirit sau atitudine ursuză, supărăcioasă. – **Acri** + suf. *-eală.*

ACREDITA, *acreditez,* vb. I. Tranz. **1.** A numi un reprezentant diplomatic permanent (ambasador, ministru plenipotenţiar) într-o ţară străină. * A împuternici o persoană într-o anumită calitate. **2.** (Fin.) A crea, a deschide, a pune la dispoziţia cuiva un acreditiv. **3.** (Rar) A face ca un fapt neconfirmat, o ştire etc. să apară demne de crezare, acceptabile, verosimile. – Din fr. **accréditer.**

ACREDITANT, -Ă, *acreditanţi, -te,* adj. (Rar) Care acreditează. – **Acredita +** suf. *-ant.*

ACREDITARE, *acreditări,* s.f. Acţiunea de *a acredita.* ** *Scrisori de acreditare =* documente prin care se atestă împuternicirea unui reprezentant diplomatic. – V. **acredita.**

ACREDITAT, -Ă, *acreditaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Împuternicit ca reprezentant diplomatic al unui stat pe lângă guvernul unui stat străin. – V. **acredita.**

ACREDITIV, *acreditive,* s.n. **1.** Sumă de bani special rezervată de un cumpărător din contul său, la o bancă ce deserveşte un furnizor, pentru ca acestuia să i se facă plata în momentul în care dovedeşte predarea furniturilor în condiţiile stabilite înainte prin contract. **2.** Document financiar de decontare prin intermediul băncii sau al unei case de economii. – Din fr. **accréditif,** germ. **Akkreditiv.**

ACRESCĂMÂNT, *acrescăminte,* s.n. Creştere a dreptului unei persoane la o succesiune, ca urmare a înlăturării de la această succesiune a altor persoane ori a renunţării lor la drepturile izvorâte din lege ori din testament. – După fr. **accroissement.**
ACRESCENT, -Ă, *acrescenţi, -te,* adj. (Despre părţile unei plante) Care creşte şi după fecundarc. – Din fr. **accrescent.**
ACRI, *acresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A face să devină sau a deveni (mai) acru; a (se) înăcri. * Refl. A se mura **(1).** * Refl. (Despre alimente) A se altera, a se strica. **2.** Fig. A face să devină sau a deveni ursuz, supărăcios, urâcios. ** Expr. (Refl.) *A i se acri (cuiva) cu* (sau *de) ceva* (sau *de cineva) =* a se plictisi, a se sătura de ceva (sau de cineva). – Din **acru**[2]**.**
ACRIBIE s.f. (Livr.) Exactitate, corectitudine în cercetarea ştiinţifică; *p. gener.* seriozitate, conştiinciozitate. – Din fr. **acribie.**
ACRIBOLOGIE s.f. Precizie în folosirea cuvintelor; corectitudine în respectarea proprietăţii termenilor; alegere riguroasă a cuvintelor. * Studiul preciziei maxime în cercetarea ştiinţifică. – Din fr. **acribologie.**
ACRIDINĂ, *acridine,* s.f. Combinaţie organică, incoloră, care se găseşte în gudroanele cărbunilor de pământ şi care este folosită în industria coloranţilor, farmaceutică etc. – Din fr. **acridine.**
ACRILAT, *acrilaţi,* s.m. Material plastic sintetic folosit în stomatologie pentru confecţionarea protezelor, a diverselor aparate şi suporturi dentare etc. – Din fr. **acrylate.**
ACRILIC, -Ă, *acrilici, -ce,* adj. **1.** (Chim.; în sintagma) *Acid acrilic =* lichid incolor cu miros înţepător obţinut prin oxidarea acroleinei şi folosit la fabricarea unor materiale sintetice. **2.** (Despre produse industriale) Care este obţinut cu ajutorul derivaţilor acidului acrilic **(1)**. *Fibră acrilică.* – Din fr. **acrylique.**
ACRIME s.f. (Rar) **1.** Acreală. * Gust acru. **2.** Răutate, duşmănie; supărare, amărăciune. – **Acru**[2] + suf. *-ime.*
ACRIMONIE s.f. (Livr.) Atitudine plină de ironie usturătoare; sarcasm. – Din fr. **acrimonie.**
ACRIMONIOS, -OASĂ, *acrimonioşi, -oase,* adj. (Livr.) Care denotă acrimonie, plin de ironie; sarcastic. *Limbaj acrimonios.* [Pr.: *-ni-os*] – Din fr. **acrimonieux.**
ACRINIE s.f. Lipsă de secreţie sau de excreţie a unei glande. – Din fr. **acrinie.**
ACRIRE, *acriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) acri. ** Acrirea vinului =* boală a vinului, provocată de bacterii acetice, care oţetesc vinul. – V. **acri.**
ACRIŞ s.n. (Reg.) Zer înăcrit, jintiţă etc. întrebuinţate la acrirea mâncării. – **Acru**[2] **+** suf. *-iş.*
ACRIŞOR, -OARĂ, *acrişori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *acru*[2]*.* – **Acru**[2] + suf. *-işor.*
ACRIT, -Ă, *acriţi, -te,* adj. **1.** Care a devenit sau a fost făcut (mai) acru [2]. * Fig. (Despre oameni) Morocănos, ursuz, dificil. **2.** (Despre alimente) Alterat, stricat. -V. **acri.**
ACRITURĂ, *acrituri,* s.f. Aliment acru; (în special) murătură. * Epitet dat unei persoane ursuze, morocănoase, rele. – **Acri** + suf. *-tură.*
ACRIU, -IE, *acrii,* adj. (Rar) Cam acru[2]; acrişor, acruţ. – **Acru**[2] **+** suf. *-iu.*
ACROBAT, -Ă, *acrobaţi, -te,* s.m. şi f. Gimnast care execută exerciţii de echilibristică. * Fig. Persoană inconsecventă în comportare, în idei etc.; persoană care caută să epateze, să iasă din comun. – Din fr. **acrobate.**
ACROBATIC, -Ă, *acrobatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Ca) de acrobat, privitor la acrobaţi sau la acrobaţie. **2.** S.f. Arta de a face acrobaţii, arta acrobatului; acrobaţie (2). – Din fr. **acrobatique.**
ACROBAŢIE, **(1)** *acrobaţii,* s.f. **1.** Exerciţiu dificil de echilibristică, de gimnastică etc. * Fig. (La pl.) Sforţări neobişnuite pentru a ieşi dintr-o situaţie grea, dintr-o încurcătură. **2.** Arta sau profesiunea acrobatului. – Din fr. **acrobatie.**
ACROCEFAL, -Ă, *acrocefali, -e,* adj. Cu craniul ascuţit, conic, cu creştetul ţuguiat. – Din fr. **acrocéphale.**
ACROCEFALIE s.f. Malformaţie a craniului, constând în aspectul ascuţit, conic al cutiei craniene; oxicefalie. – Din fr. **acrocéphalie.**
ACROCIANOZĂ s.f. Sindrom caracterizat prin răcirea şi prin aspectul vânăt-albăstrui şi umed al mâinilor şi uneori al picioarelor, din cauza unor tulburări de circulaţie. [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr. **acrocyanose.**
ACROFOBIE s.f. Teamă patologică de locuri înalte. – Din fr. **acrophobie.**
ACROLEINĂ, *acroleine,* s.f. Aldehidă nesaturată, care se obţine prin distilarea glicerinei cu acid sulfuric şi care se prezintă ca un lichid cu miros înecăcios, lacrimogen. [Pr.: *-le-i-*] – Din fr. **acroléine.**
ACROLIT, *acrolite,* s.n. Statuie ale cărei extremităţi sunt executate din piatră sau din marmură, iar corpul din alte materiale. – Din fr. **acrolithe.**
ACROMANIE s.f. (Rar) Grad extrem de nebunie. – Din fr. **acromanie.**
ACROMAT, -Ă, *acromaţi, -te,* adj., s.m. (Obiectiv fotografic) căruia i-a fost corectată sau

înlăturată aberaţia cromatică. – Din germ. **Achromat,** fr. **achromat.**

ACROMATIC, -Ă, *acromatici, -ce,* adj. (Despre lentile sau despre un sistem de lentile) Care nu descompune raza de lumină în culorile ei componente, care nu prezintă aberaţie cromatică. – Din fr. **achromatique.**

ACROMATISM s.n. Proprietate a unei lentile sau a unui sistem de lentile de a fi acromatice. – Din fr. **Achromatisme.**

ACROMATIZA, *acromatizez,* vb. I. Tranz. A corecta sau a înlătura aberaţia cromatică. – Din fr. **achromatiser.**

ACROMATIZARE, *acromatizări,* s.f. Acţiunea de *a acromatiza* şi rezultatul ei. – V. **acromatiza.**

ACROMATOPSIE s.f. Defect de vedere care constă în incapacitatea de a distinge culorile. – Din fr. **achromatopsie.**

ACROMEGALIE s.f. Boală endocrină care se manifestă prin dezvoltarea exagerată a capului şi a membrelor. – Din fr. **acromégalie.**

ACROMICRIE s.f. Stare patologică manifestată prin oprirea din creştere a capului şi a membrelor, din cauza unui dereglaj hormonal al hipofizei. – Din fr. **acromicrie.**

ACROMIE s.f. Decolorare congenitală a pielii, ca urmare a dispariţiei pigmentului colorant. – Din fr. **achromie.**

ACROMION, *acromioane,* s.n. Apofiză a omoplatului care se articulează cu clavicula. [Pr.: -*mi-on*] – Din fr. **acromion.**

ACRONIC, -Ă, *acronici, -ce,* adj. Fără legătură cu timpul; atemporal. – Din fr. **acronique.**

ACROPARESTEZIE s.f. Tulburare de sensibilitate manifestată la extremităţile corpului. – Din fr. **acroparesthésie.**

ACROPOLĂ, *acropole,* s.f. Citadelă în oraşele din vechea Grecie, aşezată pe o înălţime şi adăpostind principalele edificii publice – Din fr. **acropole.**

ACROSPOR, *acrospori,* s.m. Spor dezvoltat la extremitatea unei celule de reproducere, caracteristic ciupercilor. – Din fr. **acrospore.**

ACROSTIH, *acrostihuri,* s.n. Poezie sau strofă în care literele iniţiale ale versurilor alcătuiesc un cuvânt (nume propriu, dedicaţie etc.) sau o propoziţie. – Din ngr. **akróstichon,** fr. **acrostiche.**

ACROSTOL, *acrostoluri,* s.n. Parte înaltă a extremităţilor unei corăbii. * (La pl.) Ornamentele, sculpturile de la prora unei nave. – Din fr. **acrostole.**

ACROŞA, *acroşez,* vb. I. Tranz. **1.** A atârna, a agăţa, a prinde. **2.** (Sport) A opri, a intercepta mingea în aer. * A opri, a intercepta pucul la hochei. – Din fr. **accrocher.**

ACROŞAJ, *acroşaje,* s.n. **1.** Acroşare. **2.** (Sport) Oprire, interceptare a mingii sau a pucului. – V. **acroşa.**

ACROŞARE, *acroşări,* s.f. Acţiunea de *a acroşa* şi rezultatul ei; acroşaj **(1). –** V. **acroşa.**

ACROTERĂ, *acrotere,* s.f. Mic piedestal aşezat în vârful sau la extremităţile unui fronton pentru a susţine vase, statuete sau alte ornamente; *p. ext.* statuie, vas sau ornament aşezat pe acest piedestal. – Din fr. **acrotére.**

ACRU[1]**,** *acri,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafeţe de teren cu valori variabile (în jur de 4000 m^2). – Din fr. **acre.**

ACRU[2]**, -Ă,** *acri, -e,* adj. **1.** Care are gustul caracteristic al oţetului, al lămâii etc.; care provoacă o reacţie gustativă astringentă; (despre gust) ca al oţetului, al lămâii etc. **2.** Fig. Morocănos, ursuz, supărăcios; răutăcios; supărat, mâhnit. – Lat. **acrus.**

ACRUŢ, -Ă, *acruţi, -e,* adj. (Rar) Acrişor. – **Acru**[2]**+** suf. -*uţ.*

ACT, *acte,* s.n. **1.** Document eliberat, emis etc. de o autoritate prin care se atestă un fapt, o obligaţie, identitatea cuiva etc.; înscris[1]. ** *Act de acuzare* = concluzie scrisă întocmită de organele judiciare spre a dovedi vinovăţia cuiva. **2.** Manifestare a activităţii umane; acţiune, faptă, fapt. ** Expr. *A lua act (de ceva)* = a declara în mod formal că a luat cunoştinţă (de ceva); a afla. *A face act de prezenţă* = a apărea undeva pentru scurt timp, din datorie sau din politeţe. *A face un act de dreptate* = a recunoaşte meritele şi drepturile unei persoane nedreptăţite * Rezultat al unei activităţi conştiente sau instinctive individuale care are un scop sau tinde către realizarea unui scop. **3.** Diviziune principală a unei opere dramatice reprezentând o etapă în desfăşurarea acţiunii. – Din lat. **actum,** fr. **acte.**

ACTA s.n. pl. Colecţie de documente, registre, condici privitoare la o anumită instituţie, persoană sau problemă. – Cuv. lat.

ACTINIC, -Ă, *actinici, -ce,* adj. (Despre radiaţii) Capabil să producă reacţii (foto)chimice. – Din fr.•**actinique.**

ACTINIDE s.f. pl. Grup de 14 elemente chimice din sistemul periodic al lui Mendeleev, situate după actiniu, având proprietăţi asemănătoare cu ale acestuia. – Din fr.

actinides, germ. **Aktiniden.**

ACTINIE, *actinii,* s.f. Animal de mare din încrengătura celenteratelor, fixat pe stânci, variat colorat, cu aspect de floare şi cu orificiul bucal înconjurat de tentacule; anemonă-de-mare, dediţel-de-mare *(Actinia).* – Din fr. **actinie.**

ACTINIU s.n. Element chimic radioactiv descoperit în minereurile din care s-a extras radiul. – Din fr. **actinium.**

ACTINOGRAF, *actinografe,* s.n. Actinometru înregistrator. – Din fr. **actinographe.**

ACTINOGRAFIE s.f. Procedeu de pregătire în tipografie a unui clişeu, folosind un negativ obţinut cu raze X. * Imagine obţinută cu un clişeu astfel pregătit. – Din fr. **actinographie.**

ACTINOMETRIC, -Ă, *actinometrici, -ce,* adj. Referitor la actinometrie. – Din fr. **actinométrique.**

ACTINOMETRIE s.f. Capitol al fizicii care se ocupă cu măsurarea şi studiul radiaţiilor electromagnetice (solare, terestre, atmosferice). – Din fr. **actinométrie.**

ACTINOMETRU, *actinometre,* s.n. Aparat care serveşte la măsurarea intensităţii radiaţiilor electromagnetice din atmosferă. – Din fr. **actinométre.**

ACTINOMICETE s.n. pl. Grup de microorganisme foarte răspândite în natură, înrudite cu ciupercile inferioare, dintre care unele sunt patogene pentru om şi pentru animale, iar altele produc antibiotice. – Din fr. **actinomycétes.**

ACTINOMICOZĂ s.f. **1.** Boală infecţioasă (la oameni şi la animale) provocată de anumite ciuperci şi bacterii, care se manifestă prin apariţia unor abcese cronice. **2.** (În sintagma) *Actinomicoza cartofului =* boală a cartofului provocată de bacteria *Actynomices scabies;* râia cartofului. – Din fr. **actinomycose.**

ACTINOMORF, -Ă, *actinomorfi, -e,* adj. (Despre flori) Cu simetrie radială. – Din fr. **actinomorphe.**

ACTINON s.n. Izotop al radonului obţinut prin dezintegrarea actiniului. – Din fr. **actinon.**

ACTINOPTERIGIAN, *actinopterigieni,* s.m. pl. Subclasă de peşti fosili, osoşi, apărută din mezozoic, din care face parte majoritatea peştilor actuali; exemplar din această subclasă. – Cf. fr. **actinoptérygiens.**

ACTINOT s.m. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu şi fier din grupa amfibolilor, frecvent în şisturile cristaline. – Din fr. **actinote.**

ACTINOTERAPIE s.f. Tratament medical în care se folosesc radiaţii luminoase, ultraviolete sau infraroşii, aplicat în special în rahitism. – Din fr. **actinothérapie.**

ACTIV, -Ă, *activi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care participă (în mod efectiv) la o acţiune; harnic, vrednic. ** *Metodă activă =* metodă de predare care stimulează activitatea personală a elevilor. *Populaţie activă =* totalitatea persoanelor angajate într-o activitate profesională. * (Mil.) Care este în serviciu efectiv. **2.** (Despre corpuri sau substanţe) Care realizează (intens) un anumit fenomen, un anumit efect etc. ** (Chim.) *Corp activ =* corp care intră uşor în reacţie. **3.** (Despre diateza verbală) Care exprimă faptul că subiectul săvârşeşte acţiunea. * (Despre vocabular) Care este folosit în mod frecvent în vorbire. **4.** (Despre operaţii, conturi, bilanţuri) Care se soldează cu un profit, cu un beneficiu. **II.** S.n. **1.** Totalitatea bunurilor aparţinând unei persoane fizice sau juridice. **2.** Totalitatea mijloacelor economice concrete care aparţin unei întreprinderi, instituţii sau organizaţii economice; parte a bilanţului unde se înscriu aceste mijloace. **3.** (În expr.) *A avea ceva la activul său =* a fi autorul unei acţiuni (grave). *A pune ceva la activul cuiva =* a pune o acţiune (gravă) pe seama cuiva. **4.** (Ieşit din uz) Totalitatea persoanelor grupate care activa intens în domeniul vieţii politice şi obşteşti. – Din fr. **actif,** lat. **activus; (II** şi) rus. **aktiv.**

ACTIVA, *activez,* vb. I. **1.** Intranz. A desfăşura o activitate susţinută. **2.** Tranz. A intensifica, a stimula o activitate, un proces etc. **3.** Refl. A intra în cadrele active ale armatei. – Din fr. **activer.**

ACTIVANT, -Ă, *activanţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj., s.m. Activator. **2.** S.m. Reactiv anorganic folosit în flotaţia minereurilor. – Din fr. **activant.**

ACTIVARE, *activări,* s.f. Acţiunea de *a (se) activa.* * Operaţie prin care se obţine creşterea reactivităţii unei substanţe. – V. **activa.**

ACTIVATOR, -OARE, *activatori, -oare,* adj., s.n. (Substanţă) care realizează o activare; activant. – Activa + suf. *-tor.*

ACITVIST, -Ă, *activişti, -ste,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Membru al unei organizaţii de partid sau de masă, care se consacra (exclusiv) muncii în acea organizaţie. ** *Activist cultural =* activist care lucra în domeniul vieţii culturale. – Din rus. **aktivist.**

ACTIVITATE, *activităţi,* s.f. **1.** Ansamblu de acte fizice, intelectuale şi morale făcute în scopul obţinerii unui anumit rezultat; folosire sistematică a forţelor proprii într-un anumit

domeniu, participare activă şi conştientă la ceva; muncă, ocupaţie, îndeletnicire, lucru. * Sârguinţă, hărnicie. **2.** (În sintagma) *Activitate solară* = totalitatea fenomenelor care se produc în păturile exterioare ale suprafeţei soarelui şi care pot influenţa suprafaţa terestră. **3.** (Fiz.) Numărul de particule emise pe secundă de o sursă radioactivă. – Din fr. **activité,** lat. **activitas, -atis.**

ACTIVIZA, *activizez,* vb. I. Tranz. A stimula pe cineva să lucreze mai intens. * A grăbi desfăşurarea unui proces, a unui fenomen etc. – **Activ** + suf. *-iza.*

ACTIVIZARE, *activizări,* s.f. Acţiunea de *a activiza.* – V. **activiza.**

ACTIVIZATOR, -OARE, *activizatori, -oare,* adj. Care activizează. – **Activiza +** suf. *-tor.*

ACTOR, *actori,* s.m. Artist care interpretează roluri în piese de teatru, în filme etc. [Var.: (înv.) **aftór** s.m.] – Din fr. **acteur,** lat. **actor.**

ACTORAŞ, *actoraşi,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *actor.* – **Actor +** suf. *-aş.*

ACTORICESC, -EASCĂ, *actoriceşti,* adj. Care ţine de actori, privitor la actori. – **Actor +** suf. *-icesc.*

ACTORIE s.f. Profesiunea de actor. – **Actor +** suf. *-ie.*

ACTORIŢĂ, *actoriţe,* s.f. (Înv.) Actriţă. – **Actor +** suf. *-iţă.*

ACTRIŢĂ, *actriţe,* s.f. Artistă dramatică ce interpretează roluri în piese de teatru, în filme etc.; actoriţă. – Din fr. **actrice.**

ACTUAL, -Ă, *actuali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care există sau se petrece în prezent, în momentul de faţă. * Care are importanţă pentru vremea de faţă; de acum. * De actualitate, la ordinea zilei. * Real. [Pr.: *-tu-al*] – Din fr. **actuel,** lat. **actualis.**

ACTUALISM s.n. Principiu metodologic de cercetare a istoriei Pământului, bazat pe compararea fenomenelor geologice din trecut cu cele actuale. [Pr.: *-tu-a-*] – Din fr. **actualisme.**

ACTUALITATE, *actualităţi,* s.f. Ceea ce este actual; eveniment, întâmplare curentă, timpul de faţă, prezent[2]. ** Loc. adj. *De actualitate* = care se petrece sau interesează în clipa de faţă, care corespunde prezentului. * Ceea ce este actual; (la pl.) evenimente curente, la ordinea zilei. [Pr.: *-tu-a-*] – Din fr. **actualité.**

ACTUALIZA, *actualizez,* vb. I. Tranz. A face să fie actual, a (re)aduce în prezent; a face să corespundă gusturilor, cerinţelor prezentului; *p. ext.* a reînvia ceva. [Pr.: *-tu-a-*] – Din fr. **actualiser.**

ACTUALIZARE, *actualizări,* s.f. Acţiunea de *a actualiza.* [Pr.: *-tu-a-*] – V. **actualiza.**

ACTUALMENTE adv. În momentul de faţă, în prezent; acum. [Pr.: *-tu-al-*] – Din fr. **actuellement.**

ACTUAR, *actuari,* s.m. **1.** Specialist în calcule statistice privitoare la asigurări şi, în general, la probleme financiare. **2.** Scrib care redacta procesele-verbale la romani. [Pr.: *-tu-ar*] – Din fr. **actuaire,** lat. **actuarius.**

ACTUARIAT s.n. Totalitatea operaţiilor şi normelor pe baza cărora, folosind teoria probabilităţilor şi statistica matematică, se efectuează calcule financiare (privitoare mai ales la asigurări). [Pr.: *-tu-a-ri-at*] – **Actuar + suf. -***iat.*

ACŢIONA, *acţionez,* vb. I. **1.** Intranz. A întreprinde o acţiune, o faptă etc. ** Expr. (Tranz.) *A acţiona (pe cineva) în justiţie* (sau *în judecată)* = a intenta un proces, a da în judecată. * A exercita o influenţă asupra cuiva sau a ceva; a avea efect. **2.** Tranz. (Mec.) A pune în mişcare, a face să funcţioneze. * A realiza prin comenzi un anumit regim de funcţionare a unui sistem tehnic. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **actionner.**

ACŢIONAR, -Ă, *acţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care posedă acţiuni **(II).** [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **actionnaire.**

ACŢIONARE, *acţionări,* s.f. Faptul de *a acţiona*. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **acţiona.**

ACŢIUNE, *acţiuni,* s.f. **I. 1.** Desfăşurare a unei activităţi; faptă întreprinsă (pentru atingerea unui scop). ** *Om de acţiune* = om întreprinzător, energic, care acţionează repede. ** Expr. *A pune în acţiune* = a pune în mişcare. *A trece la acţiune = a* întreprinde ceva. * (Uneori determinat de "armată") Operaţie militară. * (Gram.) Ceea ce exprimă verbul (o stare, o mişcare, un proces etc.). **2.** Desfăşurare a întâmplărilor într-o operă literară; fabulaţie, subiect, intrigă. **3.** Efect, exercitare a unei influenţe asupra unui obiect, a unui fenomen. *Acţiunea substanţelor otrăvitoare asupra organismului.* **4.** (Jur.) Proces; (concr.) act prin care se cere deschiderea unui proces. **II.** Hârtie de valoare care reprezintă o parte anumită, fixă şi dinainte stabilită, a capitalului unei societăţi şi care dă deţinătorului dreptul să primească dividende [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **action,** lat. **actio, -onis.**

ACU adv. v. **acum.**

ACUARELĂ, *acuarele,* s.f. **1.** Tehnică picturală în care sunt întrebuinţate culori diluate cu apă. **2.** Vopsea solidă care se întrebuinţează în acuarelă **(1). 3.** Pictură executată în

acuarelă **(1).** [Pr.: -*cua*-] – Din fr. **aquarelle.**
ACUARELIST, -Ă, *acuarelişti, -ste,* s.m. şi f. Pictor specializat în acuarelă **(3)**. [Pr.: -*cua*-] – Din fr. **aquarelliste.**
ACUFUNDA vb. I. v. **cufunda.**
ACUITATE s.f. **1.** (Livr.) Capacitate a organelor de simţ de a percepe excitaţii oricât de slabe şi de a diferenţia excitaţii foarte asemănătoare între ele; ascuţime, agerime. ** Loc. adv. *Cu acuitate* = cu necesitate, în mod imperios. **2.** Grad de înălţime pe care îl poate atinge o voce sau un instrument muzical. [Pr.: -*cu-i*-] – Din fr. **acuité.**
ACULEAT, -Ă, *aculeaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre insecte) Care are ac. **2.** S.f. (La pl.) Grup de insecte himenoptere care au ovipozitorul terminat cu un ac; (şi la sg.) insectă care face parte din acest grup. [Pr.: -*le-at*] – Din lat. **aculeatus,** fr. **aculéates.**
ACULEIFORM, -Ă, *aculeiformi, -e,* adj. De forma unui ac. [Pr.: -*le-i*-] – Din fr. **aculéiforme.**
ACULEOL, *aculeoli,* s.m. Ac mic al unor plante; ghimpe, spin[1]. [Pr.: -*le-ol*] – Din fr. **aculéole.**
ACULEU, *aculei,* s.m. Ghimpe, spin[1]. – Din lat. **aculeus.**
ACULTURAŢIE s.f. Preluare de către o comunitate a unor elemente de cultură materială şi spirituală sau a întregii culturi a altei comunităţi aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare. – Din fr. **acculturation.**
ACUM adv. **1.** În prezent, în momentul de faţă; actualmente ** Expr. *Acu-i acu* = a sosit clipa hotărâtoare. * În împrejurările actuale. **2.** Îndată, imediat, numaidecât, acuşi, acuşica, amuşi. **3.** Înainte cu... *Acum doi ani.* [Var.: **acú, acúma** adv.] – Lat. **eccum modo.**
ACUMA adv. v. **acum.**
ACUMBET, -Ă, *acumbeţi, -te,* adj. (Despre părţi ale plantelor) Culcat. – După lat. **accumbens, -ntis.**
ACUMETRIE s.f. Metodă de examinare medicală care constă în măsurarea acuităţii auditive cu ajutorul acumetrului. – Din fr. **acumétrie.**
ACUMETRU, *acumetre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se măsoară acuitatea auditivă. – Din fr. **acumétre.**
ACUMINAT, -Ă, *acuminaţi, -te,* adj. (Despre frunze, fructe etc.) Care se termină printr-un vârf lung şi ascuţit. – Din fr. **acuminé,** lat. **acuminatus.**
ACUMULA, *acumulez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge, a concentra, a înmagazina. – Din fr. **accumuler,** lat. **accumulare.**
ACUMULARE, *acumulări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a acumula* şi rezultatul ei. **2.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Acumulare de capital* = transformarea plusvalorii în capital în procesul reproducţiei lărgite a capitalului. *Fond de acumulare* = parte a unui venit folosită pentru acumulare. *Rata acumulării* = raportul dintre fondul de acumulare şi venitul pe baza căruia se formează. **3.** (Geogr.; urmat de determinări) Proces de depunere a materialului transportat de ape, vânturi, gheţari etc. – V. **acumula.**
ACUMULAT, -Ă, *acumulaţi, -te,* adj. Care este strâns, adunat (în timp). – V. **acumula.**
ACUMULATIV, -Ă, *acumulativi, -e,* adj. (Rar) Care acumulează. – Din fr. **accumulatif.**
ACUMULATOR, *acumulatori,* s.n. Aparat sau rezervor care înmagazinează energie electrică. – Din fr. **accumulateur.**
ACUPLA, *acuplez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A cupla. – Din fr. **accoupler.**
ACUPLAJ, *acuplaje,* s.n. (Tehn.) Cuplaj. – Din fr. **accouplage.**
ACUPLARE s.f. Acţiunea de *a acupla.* – V. **acupla.**
ACUPRESURĂ s.f. (Med.) Metodă terapeutică ce constă în presarea sau masarea unor puncte ale tegumentului cu activitate biologică deosebită; presupunctură. – Din germ. **Akupressor.**
ACUPUNCTOR, *acupunctori,* s.m. Specialist în acupunctură. – Din fr. **acupuncteur.**
ACUPUNCTURĂ s.f. Metodă terapeutică originară din China, bazată pe acţiune reflexă, care constă în înţeparea pielii, în anumite puncte ale corpului, cu ace metalice fine. – Din fr. **acupuncture.**
ACURAT, -Ă, *acuraţi, -te,* adj. Îngrijit, lucrat cu îngrijire. – Din it. **accurato.**
ACURATEŢĂ s.f. v. **acurateţe.**
ACURATEŢE s.f. Grijă deosebită, atenţie mare, exactitate în executarea unui lucru. [Var.: **acuratéţă** s.f.] – Din it. **accuratezza.**
ACUSTIC, -Ă, *acustici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. Care emite, transmite sau recepţionează sunete, care aparţine acusticii **(II 1)**, privitor la acustică. ** *Nervi acustici* = a opta pereche de nervi cranieni. *Tub acustic* = tub lung care serveşte la transmiterea vocii pe nave, în puţuri miniere etc. *Cornet acustic* = dispozitiv cu ajutorul căruia se recepţionează sunete şi se înlesneşte perceperea lor. **II.** S.f. **1.** Parte a fizicii care se ocupă cu studiul producerii, propagării şi recepţionării sunetelor. ** *Acustică arhitecturală* = ramură a acusticii care studiază fenomenele legate de propagarea undelor acustice în încăperi. **2.**

Calitatea de a înlesni o (bună) audiţie. – Din fr. **acoustique.**

ACUSTICIAN, -Ă, *acusticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în acustică **(II).** [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **acousticien.**

ACUSTOMAT, *acustomate,* s.n. Dispozitiv adaptor electronic la un magnetofon pentru pornirea şi oprirea automată a aparatului, care asigură înregistrarea numai atunci când se vorbeşte. – Din germ. **Akustomat.**

ACUŞA adv. v. **acuşi.**

ACUŞI adv. (Pop.) Îndată, imediat. ** Expr. *Acuşi... acuşi...* = când... când... * (Rar) Înainte cu... [Var.: **acúşa** adv.] – **Acu + şi**.

ACUŞICA adv. (Fam.) Acuşi. – **Acuşi** + suf. *-ica.*

ACUŞOR, *acuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *ac.* – **Ac +** suf. *-uşor.*

ACUT, -Ă, *acuţi, -te,* adj. **1.** Ascuţit, pătrunzător. **2.** (Despre boli) Cu evoluţie rapidă, cu caracter de criză. **3.** (Muz.; despre sunete) Înalt, ascuţit[2], subţire. – Din lat. **acutus,** it. **acuto.**

ACUZA, *acúz,* vb. I. Tranz. **1.** A învinui, a învinovăţi. **2.** (Franţuzism) A arăta, a vădi, a manifesta. – Din fr. **accuser,** lat. **accusare.**

ACUZARE, *acuzări,* s.f. Acţiunea de *a acuza* şi rezultatul ei; învinuire, învinovăţire, acuzaţie, acuză. * (Concr.) Parte care acuză la un proces. – V. **acuza.**

ACUZAT, -Ă, *acuzaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană învinuită de ceva, contra căreia s-a introdus o acţiune în justiţie; inculpat, pârât. – V. **acuza.**

ACUZATIV, *acuzative,* s.n. Caz gramatical care are ca funcţiune specifică exprimarea complementului direct şi a unor atribute. ** *Acuzativ cu infinitiv* = construcţie sintactică specifică anumitor limbi, echivalentă cu o propoziţie completivă directă, în care subiectul este la acuzativ, iar predicatul la infinitiv. – Din fr. **accusatif,** lat. **accusativus.**

ACUZATOR, -OARE, *acuzatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care acuză, care învinuieşte. ** *Acuzator public* = persoană însărcinată în împrejurări excepţionale cu urmărirea, trimiterea în judecată şi susţinerea învinuirii în faţa instanţei în anumite cauze penale. – Din fr. **accusateur.**

ACUZAŢIE, *acuzaţii,* s.f. Acuzare, învinuire, învinovăţire. – Din fr. **accusation,** lat. **accusatio.**

ACUZĂ, *acuze,* s.f. (Livr.) Acuzare. – Din **acuza** (derivat regresiv).

ACVACULTURĂ s.f. Maricultură. – Din fr. **aquaculture.**

ACVADAG s.n. Soluţie de grafit coloidal folosită ca strat conductor pe suprafaţa interioară a părţii tronconice a tuburilor catodice. – Din germ. **Acvadag.**

ACVAFORTE s.f. invar. **1.** Procedeu de gravură care constă în corodarea unei plăci de cupru (pe care în prealabil s-a trasat un desen) cu ajutorul acidului azotic. **2. (**Concr.) Gravură obţinută prin acvaforte (**1**). **–** Din it. **acquaforte.**

ACVAFORTIST, -Ă, *acvafortişti, -ste,* s.m. şi f. Gravor în acvaforte **(1). –** Din it. **acquafortista,** fr. **acquafortiste.**

ACVAMARIN s.n. Varietate limpede de beril de culoare albastru-deschis sau verzuie, folosită ca piatră preţioasă. – Din it. **acquamarina.**

ACVANAUT, -Ă, *acvanauţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în scufundări făcute cu scopul de a cerceta mediul marin. [Pr.: *-na-ut*] – Din fr. **aquanaute.**

ACVANAUTIC, -Ă, *acvanautici, -ce,* adj. De acvanaut. [Pr.: *-na-u-*] – Din fr. **aquanautique.**

ACVAPLAN s.n. Planşă de lemn, remorcată de o ambarcaţie cu motor, căreia sportivul, ţinându-se de o coardă fixată dinaintea planşei, îi imprimă diferite moduri de alunecare pe apă. – Din fr. **acquaplane.**

ACVARIST, -Ă, *acvarişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care creşte peşti în acvariu. – **Acvariu** + suf. *-ist.* Cf. germ. **Aquarist**.

ACVARISTICĂ s.f. Creşterea peştilor în acvariu. – Din germ. **Aquaristik.**

ACVARIU, *acvarii,* s.n. **1.** Vas sau bazin de sticlă sau de ciment cu apă, în care se ţin plante sau animale acvatice vii în condiţii asemănătoare cu cele din natură. * Sală sau clădire care adăposteşte astfel de bazine, în scopuri ştiinţifice sau pentru a fi prezentate publicului. **2.** Instituţie ştiinţifică specializată în studiul animalelor acvatice. – Din lat. **aquarium,** it. **aquario.**

ACVATIC, -Ă, *acvatici, -ce,* adj. **1.** De apă, care trăieşte în apă. **2.** Format din apă. *** Mediu acvatic* = apă ca mediu de viaţă. – Din lat. **aquaticus,** fr. **aquatique.**

ACVATINTĂ s.f. **1.** Procedeu de gravură cu acid azotic, care imită desenul în tuş. **2**. Gravură obţinută prin acvatintă (**1**)**.** **3.** Procedeu de tipar de artă pentru imagini în semitonuri, în care forma de cupru se pregăteşte prin gravare manuală şi coroziune chimică. – Din it. **acquatinta.**

ACVATIPIE s.f. Procedeu de tipar de artă care imită pictura în acuarelă. – Din fr. **acquatypie**.

ACVATUBULAR, -Ă, *acvatubulari, -e*, adj. (Despre cazane de abur) În care apa circulă prin ţevi, încălzite la exterior de agentul de încălzire. – Din fr. **acqua-tubulaire.**

ACVIFER, -Ă, *acviferi, -e*, adj. Care conţine apă. *Strat acvifer.* – Din fr. **aquifére.**

ACVILĂ, *acvile,* s.f. **1.** Gen de păsări răpitoare de zi, mari, din familia acvilidelor, cu ciocul drept la bază şi încovoiat la vârf, colţul gurii ajungând sub ochi, cu gheare puternice şi cu aripi lungi şi ascuţite; pajură, aceră *(Aquila).* **2.** Stemă reprezentând o acvilă **(1);** pajură. – Din lat. **aquila,** it. **aquila.**

ACVILIDĂ, *acvilide,* s.f. (La pl.) Familie de păsări răpitoare, având ca tip principal acvila **(1);** (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. – Din fr. **aquilidés.**

ACVILIN, -Ă, *acviline,* adj. (În sintagmele) *Nas acvilin* = nas coroiat (ca ciocul acvilei 1)**.** *Privire acvilină* = privire aspră, pătrunzătoare, tăioasă (caracteristică acvilelor 1)**. –** Din lat. **aquilinus,** fr. **aquilin.**

ACVILON s.n. Vânt de miazănoapte; crivăţ. – Din fr. **aquilon,** lat. **aquilo, -onis.**

ACVITANIAN, -Ă, *acvitanieni, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Ultimul etaj al oligocenului, considerat şi primul etaj al miocenului. **2.** Adj. Care se referă la vârsta şi la formaţiile acvitanianului **(1),** care aparţine acvitanianului. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **aquitanien.**

ADACTILIE s.f. Malformaţie congenitală care constă în absenţa tuturor degetelor. – Din fr. **adactylie.**

ADAGIETTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Mai puţin lent decât adagio. [Pr.: *-gi-e-*] – Cuv. it.

ADAGIO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În tempo lent, rar. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziţie muzicală care se cântă într-un tempo lent. * Prima parte lentă, executată de doi solişti, într-un balet clasic ("pas de deux"). [Pr.: *-gi-o*] – Din it. **adagio.**

ADAGIU, *adagii,* s.n. (Livr.) Maximă, sentinţă, aforism. – Din lat. **adagium,** fr. **adage.**

ADAMANT, *adamante,* s.n. (Pop.) Diamant (**1**)**. –** Din sl. **adamantu.**

ADAMANTIN, -Ă, *adamantini, -e*, adj. (Despre luciul mineralelor) Diamantin. – Din lat. **adamantinus,** fr. **adamantin.**

ADAMANTINĂ s.f. (Anat.) Smalţ dentar. – Din fr., engl. **adamantine**.

ADAMASCĂ s.f. (Înv.) Stofă scumpă de mătase, ţesută cu flori. – Din rus. **adamaska,** lat. **(a)damascus, -a, -um** "din Damasc".

ADAMISM s.n. Doctrina adamiţilor. – Din fr. **adamisme.**

ADAMIT, -Ă, *adamiţi, -te,* s.m. şi f. Membru al unei secte gnostice din primele secole ale creştinismului, ai cărei adepţi, sub cuvânt că au recâştigat puritatea originară, umblau în pielea goală. – Din fr. **adamite.**

ADAMSITĂ s.f. Gaz de luptă lacrimogen, care provoacă şi strănutul. – Din fr. **adamsite.**

ADAOGE vb. III. v. **adăuga.**

ADAOS, *adaosuri,* s.n. Ceea ce se adaugă la ceva; supliment, completare. * (Reg.; în expr.) *A porni într-adaos* = a rămâne însărcinată. [Var.: **adaus** s.n.] – V. **adaoge.**

ADAPTA, *adaptez,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma pentru a corespunde anumitor cerinţe; a face potrivit pentru întrebuinţare în anumite împrejurări; a face să se potrivească. **2.** Tranz. şi refl. (Biol.) A (se) transforma prin adaptare (**2**). **3.** Refl. şi tranz. A (se) acomoda, a (se) deprinde, a (se) obişnui. – Din fr. **adapter,** lat. **adaptare**.

ADAPTABIL, -Ă, *adaptabili, -e,* adj. Care se poate adapta sau acomoda (uşor); acomodabil. – Din fr. **adaptable.**

ADAPTABILITATE s.f. Însuşirea de a fi adaptabil. – **Adaptabil** + suf. *-itate.*

ADAPTARE, *adaptări,* s.f. **1.** Acţiunea de a (se) adapta şi rezultatul ei; (concr.) lucru modificat, ajustat; adaptaţie. **2.** (Biol.) Proces de modificare a organismelor vii, în urma căruia rezultă o corelare a structurii morfologice şi a funcţiunilor fiziologice ale vieţuitoarelor în raport cu mediul înconjurător. **3**. (În sintagma) *Adaptare literară* = dramatizare, ecranizare etc. a unui text literar, în vederea reprezentării lui pe scenă, la radio, într-un film. – V. **adapta.**

ADAPTAT, -Ă, *adaptaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost transformat pentru a corespunde anumitor cerinţe sau pentru a fi întrebuinţat în anumite împrejurări; care a devenit apt pentru ceva. **2.** (Despre organisme) Care a suferit un proces de adaptare (**2**). **3.** (Despre textele literare) Căruia i s-au adus modificări în vederea reprezentării lui pe scenă, a utilizării ca scenariu de film etc. – V. **adapta.**

ADAPTAŢIE, *adaptaţii,* s.f. Adaptare **(1). –** Din fr. **adaptation.**

ADAPTIV, -Ă, *adaptivi, -e,* adj. Care se poate adapta. – **Adapta** + suf. *-iv.*

ADAPTOR, *adaptare,* s.n. Circuit electric intercalat între un generator sau un transmiţător şi

un receptor pentru a le adapta unul la a1tul. – Din fr. **adapteur.**
ADAUS s.n. v. **adaos.**
ADĂLMAŞ s.n. v. **aldămaş.**
ADĂOGA vb. I. v. **adăuga.**
ADĂOGARE s.f. v. **adăugare.**
ADĂOGI vb. IV. v. **adăuga.**
ADĂOGIRE s.f. v. **adăugare.**
ADĂPA, *adăp,* vb. I. Tranz. A da apă de băut unui animal. * Refl. (Despre animale) A bea apă. ** Fig. *A se adăpa la izvoarele ştiinţei sau ale culturii.* [Prez. ind şi: *adap*] – Lat. **adaquare.**
ADĂPARE s.f. Acţiunea de *a (se) adăpa.* – V. **adăpa.**
ADĂPAT s.n. Faptul de *a (se) adăpa.* – V. **adăpa.**
ADĂPĂTOARE, *adăpători,* s.f. Loc unde se adapă animalele; jgheab sau instalaţie de adăpat. – **Adăpa +** suf. -*ătoare*.
ADĂPOST, *adăposturi,* s.n. Loc ferit; construcţie făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; *p. gener.* orice loc unde se adăposteşte cineva. ** *Adăpost (antiaerian) =* loc amenajat pentru apărarea împotriva atacurilor aeriene. * Ocrotire. *A da cuiva adăpost.* ** Expr. *A fi* (sau *a se pune) la adăpost de... =* a (se) adăposti; fig. a preveni un neajuns. – Lat. **ad appos(i)tum** sau **ad depos(i)tum.**
ADĂPOSTI, *adăpostesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a ţine la adăpost. * Refl. A se aşeza, a se ascunde într-un loc ferit; a-şi găsi refugiu, a se pripăşi. – Din **adăpost.**
ADĂPOSTIRE s.f. Acţiunea de *a (se) adăposti* şi rezultatul ei. – V. **adăposti.**
ADĂSTA, *adăst,* vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A aştepta. [Prez. ind. şi: *adast*] – Lat. **ad-astare.**
ADĂSTARE s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a adăsta.* – V. **adăsta.**
ADĂUGA, *adaug,* vb. I. **1.** Tranz. A mai pune peste..., a da în plus; a face să sporească. * A spune sau a scrie ceva în continuare sau în completare. **2**. Refl. şi tranz. A (se) alătura, a (se) alipi, a (se) reuni. [Pr.: -*dă-u*÷. – Var.: **adăoga** vb. I, **adaoge** vb. III, **adăogí, adăugí** vb. IV] – Lat. / * / **adaugĕre.**
ADĂUGARE, *adăugări,* s.f. Acţiunea de *a (se) adăuga.* [Pr.: -*dă-u*÷. – Var.: **adăogare, adăogíre, adăugíre** s.f.] – V. **adăuga.**
ADĂUGI vb. IV. v. **adăuga.**
ADĂUGIRE s.f. v. **adăugare.**
ADĂUGITĂ, *adăugite,* adj. (În sintagma) *Ediţie adăugită =* ediţie care a fost completată cu material nou. [Pr.: -*dă-u*-] – V. **adăugi.**
ADÂNC, -Ă, (I) *adânci,* adj., **(II)** *adâncuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre ape, cavităţi sau lucruri concave) Al cărui fund se află la o distanţă (relativ) mare de marginea de sus, de suprafaţă; adâncit, afund, adâncat, adâncos. ** Expr. *(A ajunge, a trăi* etc.) *până la adânci bătrâneţe =* (a trăi) până la o vârstă înaintată. * (Adverbial; fig.) Profund. *A privi adânc.* **2.** (Adesea adverbial) Care se află sau se întinde departe (în interior sau în linie orizontală). *Rădăcină adâncă.* * Greu de străbătut; compact, des; întins, vast. *Pădure adâncă. ** (Adesea adverbial) Care vine sau pare că vine din interior. *Suspin adânc.* * Fig. (Despre senzaţii, sentimente etc.) Puternic, profund, intens. **3**. (Despre plecăciuni, saluturi etc.; adesea adverbial) Făcut prin înclinarea mare a corpului. **4.** (Despre voce, ton, timbru; adesea adverbial) Grav, jos, profund. **5.** Fig. (Adesea adverbial) Care ţine de esenţa, de fondul lucrurilor; temeinic, profund, serios. **6**. Fig. Desăvârşit, deplin, total *O linişte adâncă.* **II.** S.n. **1.** Parte adâncă, adâncime (considerată vertical); loc situat departe (spre interior), străfund. ** Expr. *Din adâncul sufletului* (sau *al inimii, al fiinţei) =* din tot sufletul, foarte mult. * Prăpastie, abis. **2.** (La pl.) Depărtare mare; spaţiu întins; *p. ext.* loc ascuns, aşezat departe. – Lat. **aduncus.**
ADÂNCA vb. I. v. **adânci.**
ADÂNCAT, -Ă, *adâncaţi, -te,* adj. (Rar) Adânc. – V. **adânca.**
ADÂNCĂTURĂ s.f. v. **adâncitură.**
ADÂNCI, *adâncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face mai adânc, a (se) săpa în adâncime. **2.** Refl. A pătrunde în adâncime, a înainta spre interior; a se face nevăzut. *S-a adâncit în pădure.* * Fig. A se cufunda (în...), a fi absorbit (de...). **3.** Tranz. Fig. A cerceta, a studia, a analiza în profunzime, a aprofunda. *A adânci o problemă.* **4.** Refl. Fig. A se intensifica. [Var.: **adânca** vb. I.] – Din **adânc.**
ADÂNCIME, *adâncimi,* s.f. **1.** Faptul sau însuşirea de a fi adânc; distanţă de la suprafaţa sau de la gura unei adâncituri sau ape până în fundul ei; (concr.) parte adâncă, adâncită; adânc; afunzime. **2.** (Concr.) Loc ascuns, depărtat; afund, afundătură, afundiş. **3.** Fig. Tărie, forţă, profunzime, intensitate. *Sentiment de o mare adâncime.* – **Adânc** + suf. -*ime.*

ADÂNCIRE, *adânciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) adânci.* – V. **adânci.**
ADÂNCIT, -Ă, *adânciţi, -te,* adj. Adânc. – V. **adânci.**
ADÂNCITOR, *adâncitoare,* s.n. Sculă aşchietoare pentru prelucrarea suprafeţelor frontale plane, conice, cilindrice, profilate. – **Adânci +** suf. *-itor.*
ADÂNCITURĂ, *adâncituri,* s.f. Parte adâncită, scobită a unei suprafeţe; scufundătură. [Var.: **adâncătúră** s.f.] – **Adânci** + suf. *-tură.*
ADÂNCOS, -OASĂ, *adâncoşi, -oase,* adj. (Neobişnuit) Adânc. – **Adânc+** suf. *-os.*
ADDENDA s.f. sg. (Latinism) Ceea ce se adaugă la o lucrare pentru a o completa. *** Addenda corrige =* addenda prin care se şi corectează unele greşeli dintr-o lucrare. – Din lat. **addenda.**
ADECĂ adv. v. **adică.**
ADECUAT, -Ă adj. v. **adecvat.**
ADECVA, *adecvez,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face să devină sau a fi adecvat. – Din **adecvat** (derivat regresiv).
ADECVARE, *adecvări,* s.f. Acţiunea de *a (se) adecva.* – V. **adecva.**
ADECVAT, -Ă, *adecvaţi, -te,* adj. Potrivit, corespunzător, nimerit. * (Fil.; despre idei, cunoştinţe etc.) Care corespunde fidel obiectului. [Var.: **adecuat, -ă** adj.] – Din fr. **adéquat,** lat. **adaequatus.**
ADEMENEALĂ, *ademeneli,* s.f. Ademenire. – **Ademeni** + suf. *-eală.*
ADEMENI, *ademenesc,* vb. IV. Tranz. A atrage, a ispiti, a momi, a tenta pe cineva, de obicei cu vorbe înşelătoare; a înşela pe cineva. * (Rar) A seduce o femeie. [Var.: (reg.) **adimení** vb. IV.] – Cf. magh. **adomány**.
ADEMENIRE, *ademeniri,* s.f. Acţiunea de *a ademeni* şi rezultatul ei; ademeneală; (concr.) faptă sau vorbă prin care se ademeneşte. [Var.: (reg.) **adimeníre** s.f.] – V. **ademeni.**
ADEMENIT, -Ă, *ademeniţi, -te,* adj. Care este atras, ispitit, momit, sedus. [Var.: (reg.) **adimenít, -ă** adj.] – V. **ademeni.**
ADEMENITOR, -OARE, *ademenitori, -oare,* adj., adv. Care ademeneşte; amăgitor, seducător, ispititor. [Var.: (reg.) **adimenitór, -oare** adj.] – **Ademeni +** suf. *-tor.*
ADEMPŢIUNE s.f. (Rar) Luare în posesiune sau acceptare a unui beneficiu. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **ademption,** lat. **ademptio.**
ADENITĂ, *adenite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a ganglionilor limfatici. – Din fr. **adénite.**
ADENOCARCINOM s.n. Tumoare malignă cu punct de plecare într-o glandă. – Din fr. **adénocarcinome.**
ADENOFIBROM, *adenofibroame,* s.n. Tumoare glandulară benignă. – Din fr. **adénofibrome.**
ADENOHIPOFIZĂ, *adenohipofize,* s.f. (Anat.) Hipofiză. – Din fr. **adénohypophyse.**
ADENOID, -Ă, *adenoizi, -de,* adj. Care aparţine ţesutului glandular, privitor la acest ţesut. – Din fr. **adénoîde.**
ADENOIDITĂ, *adenoidite,* s.f. Afecţiune frecventă mai ales la copii (putând apărea excepţional şi la adulţi), provocată de o infecţie microbiană sau virotică a ţesutului glandular din regiunea nazo-faringiană. [Pr.: *-no-i-*] – Din fr. **adénoîdite.**
ADENOM, *adenoame,* s.n. Tumoare glandulară benignă, constituită din celule epiteliale. – Din fr. **adénome.**
ADENOPATIE s.f. Nume dat bolilor glandelor sau ale ganglionilor limfatici, care se manifestă prin creşterea în volum şi inflamarea acestora. – Din fr. **adénopathie.**
ADENOTOMIE s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a unui adenom. – Din fr. **adénotomie.**
ADEPT, -Ă, *adepţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care aderă la convingerile cuiva; partizan al unei idei, teorii, doctrine etc. – Din fr. **adepte.**
ADERA, *adér,* vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. "la") **1.** A deveni adeptul unui partid, al unei mişcări, al unei ideologii, al unei acţiuni, cunoscându-i şi împărtăşindu-i principiile. **2.** A se ţine strâns lipit de ceva. **3**. (Despre state) A deveni parte la un tratat. – Din fr. **adhérer,** lat. **adhaerere.**
ADERARE, *aderări,* s.f. Acţiunea de *a adera* şi rezultatul ei. – V. **adera.**
ADERENT, -Ă, *aderenţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană sau colectivitate) care aderă la un partid, la o mişcare, la o asociaţie etc. **2.** Adj. Care se ţine strâns lipit de ceva, ataşat de ceva. – Din fr. **adhérent,** lat. **adhaerens, -ntis.**
ADERENŢĂ, *aderenţe,* s.f. **1.** (Med.) Ţesut fibros care se dezvoltă în special în cavităţile seroase, în urma unei infecţii sau intervenţii chirurgicale, unind organe care în mod normal sunt separate; bridă. **2**. (Tehn.) Forţă care menţine alăturate două corpuri aflate în contact. *Aderenţa dintre roţile unui vehicul şi şosea.* * Fenomen de legătură între beton şi oţel în construcţiile de beton armat. **3.** Aderare, solidarizare conştientă la ceva. – Din fr. **adhérence.**
ADERMINĂ s.f. (Med.) Vitamina B_6. – Din fr. **adermine.**

ADES adv. v. **adesea.**
ADESE adv. v. **adesea.**
ADESEA adv. De multe ori, în repetate rânduri; adeseori, des. [Var.: **adés, adése** adv.] – **A**[3] **+ des**[2]**.**
ADESEORI adv. Adesea. [Pr.: *-se-ori*] – **Adese + ori.**
ADEVĂR, *adevăruri,* s.n. **1.** Concordanţă între cunoştinţele noastre şi realitatea obiectivă; oglindire fidelă a realităţii obiective în gândire; ceea ce corespunde realităţii, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate. ** *Adevăr obiectiv* = conţinutul obiectiv al reprezentărilor omului, care corespunde realităţii, lumii obiective, independent de subiectul cunoscător. *Adevăr relativ* = reflectare justă, însă aproximativă, limitată a realităţii. ** Loc. adv. *Într-adevăr* sau *în adevăr* = corespunzător realităţii, în realitate, de fapt. **2.** Justeţe, exactitate. *Viitorul a confirmat adevărul calculelor sale.* – Lat. **ad + de + verum.**
ADEVĂRA vb. I. v. **adeveri.**
ADEVĂRAT, -Ă, *adevăraţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu adevărul. * De care nu se poate îndoi nimeni; netăgăduit, incontestabil, real. ** Loc. adv. *Cu adevărat* = într-adevăr. **2.** (În opoziţie cu "fals") Veritabil, autentic. **3.** (Adesea adverbial; în opoziţie cu "greşit") Drept, just, corect. **4.** Sincer. – V. **adevăra.**
ADEVERI, *adeveresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) confirma, a (se) susţine, a (se) întări justeţea, exactitatea unui fapt sau a unei afirmaţii. * A (se) dovedi ca adevărat. [Var.: **adevăra** vb. I.] – Din **adevăr.**
ADEVERINŢĂ, *adeverinţe,* s.f. Dovadă scrisă de recunoaştere a unui fapt, a unui drept. – **Adeveri +** suf. *-inţă.*
ADEVERIRE, *adeveriri,* s.f. Faptul de *a (se) adeveri*. – V. **adeveri.**
ADEVERITOR, -OARE, *adeveritori, -oare,* adj. Care adevereşte. – **Adeveri** + suf. *-tor.*
ADEZIUNE, *adeziuni,* s.f. **1.** Aderare, ataşare (la ceva), solidarizare conştientă (cu ceva). ** Expr. *A-şi da adeziunea (la ceva)* = a adera **(1). 2.** (Fiz.) Atracţie între două suprafeţe aflate în contact foarte strâns, determinată de forţele intermoleculare care acţionează la distanţe relativ mici. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **adhésion,** lat. **adhaesio, -onis.**
ADEZIV, -Ă, *adezivi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care stă strâns lipit de ceva, care aderă. *Ţesut adeziv.* **2.** S.m. Produs care permite încleierea a două suprafeţe din acelaşi material sau din materiale diferite. – Din fr. **adhésif.**
ADEZIVITATE s.f. Însuşirea de a fi adeziv. – Din fr. **adhésivité.**
AD-HOC adv. Anume pentru acest scop, de circumstanţă. ** (Adjectival; în expr.) *Divan (*sau *adunare) ad-hoc* = fiecare dintre cele două adunări speciale care s-au întrunit în 1857 (la Iaşi şi la Bucureşti) şi au cerut unirea ţărilor române. – Din lat. **ad hoc.**
ADIA, pers. 3 *adie,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla lin, uşor; (rar) a aburi; (despre miros) a veni în unde uşoare. **2.** Intranz. Fig. A cânta cu glas stins; a murmura. **3.** Tranz. (Reg.) A mângâia; a atinge uşor. **4.** Intranz. A clătina, a mişca uşor. [Pr.: *-di-a*] – Lat. / * / **adiliare.**
ADIABATĂ, *adiabate,* s.f. Curbă care reprezintă grafic o transformare adiabatică. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **adiabate.**
ADIABATIC, -Ă, *adiabatici, -ce,* adj. (Despre fenomene fizico-chimice) Produs în interiorul unui sistem închis, fără a ceda sau a primi căldură din exterior. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **adiabatique.**
ADIACENT, -Ă, *adiacenţi, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Unghiuri adiacente* = unghiuri care au acelaşi vârf, o latură comună şi se află de o parte şi de cealaltă a laturii comune. **2.** Care se înrudeşte, se învecinează. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **adjacent,** lat. **adjacens, -ntis.**
ADIATĂ s.f. v. **diată.**
ADIATOR, *adiatoare,* s.n. Aparat simplu pentru efectuarea operaţiilor de adunare şi de scădere. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **adiateur.**
ADICĂ adv. **1.** Şi anume, cu alte cuvinte, va să zică; adicălea, adicătelea. **2.** La urma urmei în definitiv; mai bine zis. ** Expr. (Substantivat) *La (o) adică* = **a)** la drept vorbind; ca să spun adevărul; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie. (reg.) *La dică* = **a)** la drept vorbind; ca să spun adevărul; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie. [Acc. şi: *adică.* – Var.: (reg.) **adécă, dică** adv.] – Et. nec.
ADICĂLEA adv. (Pop.) Adică. – **Adică + le + a.**
ADICĂTELE adv. v. **adicătelea.**
ADICĂTELEA adv. (Pop.) Adică. [Var.: **adicătele** adv.] – **Adică + te + le + a.**
ADIERE, *adieri,* s.f. Suflare lină (de vânt); abur, abureală. [Pr.: *-di-e-*] – V. **adia.**
ADIMENI vb. IV. v. **ademeni.**
ADIMENIRE s.f. v. **ademenire.**

ADlMENIT, -Ă adj. v. **ademenit.**
ADIMENITOR, -OARE adj. v. **ademenitor.**
ADINAMIE s.f. Scădere accentuată a forţei musculare, care apare în cursul unor boli grave. – Din fr. **adynamie.**
ADINEAORI adv. v. **adineauri.**
ADINEAURI adv. Cu puţin înainte, de curând. [Var.: **adineaori** adv.] – Lat. **ad + de + in + illa + hora.**
AD-INTERIM adj. invar. Care ţine locul titularului, care este provizoriu; interimar. *Ministru ad-interim.* – Loc. lat.
ADIO interj. Rămas bun (pentru totdeauna), rămâi cu bine. ** (Substantivat) *Un trist adio.* ** Expr. *A-şi lua adio de la ceva =* a socoti ceva ca pierdut pentru totdeauna. * (Ir.) S-a terminat cu..., s-a sfârşit cu... – Din it. **addio,** fr. **adieu.**
ADIPIC, -Ă, *adipici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid adipic =* acid bibazic saturat, folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice poliamidice. – Din fr. **adipique.**
ADIPOS, -OASĂ, *adipoşi, -oase,* adj. Care prezintă caracteristicile grăsimii, de grăsime; gras. ** *Celulă adipoasă =* celulă de grăsime. *Ţesut adipos =* ţesut conjunctiv format din celule pline cu grăsime. – Din fr. **adipeux.**
ADIPOZITATE s.f. Îngrămădire (patologică) de grăsime într-un ţesut celular subcutanat. – Din fr. **adiposité.**
ADIPSIE s.f. Lipsă parţială sau totală a senzaţiei de sete. – Din fr. **adipsie.**
ADITIV, -Ă, *aditivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Mat.) Referitor la operaţia de adunare. **2.** S.n. Substanţă care se adaugă la un ulei mineral pentru a-i ameliora proprietăţile sau pentru a obţine noi calităţi. – Din fr. **additif.**
ADITIVITATE s.f. Proprietate a unei mărimi, a unei constante, a unei funcţii etc. de a fi aditivă. – **Aditiv** + suf. *-itate.*
ADIŢIE s.f. **1.** (Chim.) Adăugare. *** Reacţie de adiţie =* reacţie chimică prin care se introduc atomi sau molecule într-o moleculă cu caracter nesaturat. **2.** (Fiziol.; în sintagma) *Adiţie latentă =* apariţie a unei reacţii fiziologice într-un organism în urma mai multor excitaţii succesive; sumaţie. **3.** (Mat.) Adunare. – Din fr. **addition,** lat. **additio.**
ADITIONA, *adiţionez,* vb. I. Tranz. A aduna, a adăuga. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **additionner.**
ADIŢIONAL, -Ă, *adiţionali, -e,* adj. Care se adaugă sau care trebuie adăugat. *Taxe adiţionale. Act adiţional.* [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **additionnel.**
ADIŢIONARE, *adiţionări,* s.f. Acţiunea de *a adiţiona* şi rezultatul ei; adunare, adăugare. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **adiţiona.**
ADIŢIONAT, -Ă, *adiţionaţi, -te,* adj. Adunat, adăugat. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **adiţiona.**
ADJECTIV, *adjective,* s.n. Parte de vorbire flexibilă care arată o însuşire a unui obiect sau a unei fiinţe şi determină numele acestora, acordându-se cu ele în gen, număr şi caz. – Din fr. **adjectif,** lat. **adjectivum.**
ADJECITIVA, *adjectivez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Gram.) A (se) transforma în adjectiv; a (se) adjectiviza. – Din **adjectiv.**
ADJECTIVAL, -Ă, *adjectivali, -e*, adj. Care este exprimat printr-un adjectiv. *Atribut adjectival. ** Articol adjectival =* articol hotărât, cu forme speciale, care însoţeşte un adjectiv determinant al unui substantiv articulat sau al unui nume propriu. * Care are funcţia de adjectiv. *Locuţiune adjectivală.* – Din fr. **adjectival.**
ADJECTIVARE, *adjectivări,* s.f. Faptul de *a (se) adjectiva;* adjectivizare. – V. **adjectiva.**
ADJECTIVAT, -Ă, *adjectivaţi, -te*, adj. Transformat în adjectiv; adjectivizat. – V. **adjectiva.**
ADJECTIVIZA, *adjectivizez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Gram.) A (se) adjectiva. – **Adjectiv** + suf. *-iza.*
ADJECTIVIZARE, *adjectivizări,* s.f. Adjectivare. – V. **adjectiviza.**
ADJECTIVIZAT, -Ă, *adjectivizaţi, -te*, adj. Adjectivat. – V. **adjectiviza.**
ADJONCŢIUNE, *adjoncţiuni,* s.f. Unire; adăugare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **adjonction.**
ADJUDECA, *adjúdec,* vb. I. Tranz. A atribui (prin hotărâre judecătorească) un bun scos la licitaţie persoanei care oferă preţul cel mai mare. – Din lat. **adjudicare.**
ADJUDECARE, *adjudecări,* s.f. Acţiunea de a adjudeca. – V. **adjudeca.**
ADJUDECATAR, -Ă, *adjudecatari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia i se adjudecă un bun la o licitaţie publică. – Cf. fr. **adjudicataire**.
ADJUDECAŢIE, *adjudecaţii,* s.f. Act prin care se adjudecă un obiect, o antrepriză etc. la o licitaţie publică. – Din fr. **adjudecation,** lat. **adjudicatio.**
ADJUDECĂTOR, -OARE, *adjudecători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face adjudecarea la o licitaţie publică. – Din fr. **adjudicateur.**
ADJUNCT, -Ă, *adjuncţi, -te,* adj. Care face parte din conducerea unei instituţii, a unei întreprinderi sau a unui serviciu din cuprinsul acestora, având funcţia imediat

subordonată titularului. ** (Substantivat) *Adjunctul directorului.* – Din germ. **Adjunkt,** lat. **adjunctus.**

ADJURAŢIE, *adjuraţii,* s.f. Formulă a exorcismului care începe cu cuvintele "adjuro te". * Rugăminte insistentă, implorare. – Din lat. **adjuratio,** fr. **adjuration.**

ADJUTANT, -Ă, *adjutanţi,* s.m. **1.** Ofiţer ataşat unui comandant sau unui şef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuţii similare unui secretar; ofiţer care face parte dintr-un stat-major; aghiotant. **2**. (Ieşit din uz) Grad pentru personalul aviatic corespunzător plutonierului; persoană având acest grad. * Cel mai mare grad de subofiţer; persoană având acest grad. – Din fr. **adjudant.**

AD LIBITUM loc. adv. După voie, după faptă, după plac; oricum. – Loc. lat.

AD LITTERAM loc. adv. Cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; întocmai, literal, textual. – Loc. lat.

ADMINISTRA, *administrez,* vb. I. Tranz. **1.** A conduce, a cârmui; a gospodări o întreprindere, o instituţie etc. **2.** A da unui bolnav un medicament. * (Ir.) A trage o bătaie. **3.** (Jur.; în sintagma) *A administra o probă* = a folosi un mijloc de probă într-un proces. – Din fr. **administrer,** lat. **administrare.**

ADMINISTRARE, *administrări,* s.f. Acţiunea de *a administra.* – V. **administra.**

ADMINISTRAT, -Ă, *administraţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care se află sub conducerea cuiva. – V. **administra.**

ADMINISTRATIV, -Ă, *administrativi, -e,* adj. Care aparţine administraţiei, privitor la administraţie. * Care emană de la un organ de administraţie. ** *Pe cale administrativă* = prin organele administraţiei de stat. – Din fr. **administratif,** lat. **administrativus.**

ADMINISTRATOR, -OARE, *administratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care administrează, care conduce o administraţie sau un serviciu de administraţie. * Persoană care conduce un serviciu în administraţia statului. – Din fr. **administrateur,** lat. **administrator.**

ADMINISTRAŢIE, *administraţii,* s.f. **1.** Totalitatea organelor administrative ale unui stat; secţie a unei instituţii însărcinată cu administrarea acelei instituţii. *** Administraţie de stat* = **a)** formă de activitate (executivă şi de dispoziţie) a statului pentru realizarea funcţiilor sale; **b)** totalitatea organelor de stat prin care se desfăşoară această activitate. *Consiliu de administraţie* = organ colegial însărcinat cu administrarea unei întreprinderi sau a unei instituţii. **2.** Parte a armatei care se ocupă cu organizarea, întreţinerea, completarea şi mobilizarea forţelor armate, precum şi cu probleme privitoare la ordinea interioară a trupelor. * Conducere politică şi administrativă a unui stat, a unei regiuni etc. (ocupate), exercitată de militarii ocupanţi. – Din **(1)** fr. **administration,** lat. **administratio, (2)** rus. **administraţiia.**

ADMIRA, *admir,* vb. I. Tranz. A privi ceva sau pe cineva cu un sentiment de încântare, de stimă etc. – Din fr. **admirer,** lat. **admirari.**

ADMIRABIL, -Ă, *admirabili, -e,* adj. Vrednic de a fi admirat; minunat, încântător, excelent. – Din lat. **admirabilis,** fr. **admirable.**

ADMIRARE s.f. (Înv.) Admiraţie. – V. **admira.**

ADMIRATIV, -Ă, *admirativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care exprimă, care arată admiraţie. – Din fr. **admiratif,** lat. **admirativus.**

ADMIRATOR, -OARE, *admiratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care admiră pe cineva sau ceva. – Din fr. **admirateur,** lat. **admirator.**

ADMIRAŢIE, *admiraţii,* s.f. Sentiment de încântare, de stimă, de apreciere etc. faţă de cineva sau de ceva; admirare. – Din fr. **admiration,** lat. **admiratio.**

ADMISIBIL, -Ă, *admisibili, -e,* adj. Care poate fi admis; acceptabil. – Din fr. **admissible.**

ADMISIBILITATE s.f. (Rar) Posibilitatea de a fi admis, calitatea a ceea ce este admisibil. – Din fr. **admissibilité.**

ADMISIE s.f. v. **admisiune.**

ADMISIUNE, *admisiuni,* s.f. **1.** Intrare dirijată a unui fluid într-o maşină care transformă o formă de energie în altă formă de energie. **2.** Fază a ciclului de funcţionare a unor maşini, efectuată în timpul intrării agentului motor în maşină. [Pr.: *-si-u÷.* – Var.: **admísie** s.f.] – Din fr. **admission,** lat. **admissio, -onis.**

ADMITANŢĂ, *admitanţe,* s.f. Nume dat fenomenului invers impedanţei şi definit ca mărime caracteristică unui circuit de curent electric alternativ, egală cu câtul dintre valoarea efectivă a curentului electric absorbit şi valoarea efectivă a tensiunii de alimentare. – Din fr. **admittance.**

ADMITE, *admit,* vb. III. Tranz. A primi ca bun, a considera ca adevărat; a fi (provizoriu) de acord cu ceva; a îngădui, a permite. * A da curs favorabil unei cereri. * A primi un solicitator, a accepta un candidat. – Din fr. **admettre,** lat. **admittere.**

ADMITERE, *admiteri,* s.f. Acţiunea de *a admite. ** Examen de admitere* = examen de

acceptare a unui candidat într-o instituţie de învăţământ. – V. **admite.**
ADMONESTA, *admonestez,* vb. I. Tranz. A mustra cu severitate (în calitate oficială); a dojeni aspru (pe un subaltern). – Din fr. **admonester.**
ADMONESTARE, *admonestări,* s.f. Acţiunea de *a admonesta* şi rezultatul ei; (concr.) act, adresă oficială care conţine o mustrare adresată cuiva; admonestaţie, admoniţiune **(2). –** V. **admonesta.**
ADMONESTAŢIE, *admonestaţii,* s.f. (Rar) Admonestare. – Din fr. **admonestation.**
ADMONITIV, -Ă, *admonitivi, -e,* adj. Care admonestează, care cenzurează. – Din fr. **admonitif.**
ADMONIŢIUNE, *admoniţiuni,* s.f. **1.** Cercetare făcută de judecător. **2.** (Rar) Admonestare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **admonition,** lat. **admonitio, -onis.**
ADNAT, -Ă, *adnaţi, -te,* adj. (Bot.; despre părţi ale plantei) Crescut pe ceva, care se adaugă. – Din lat. **adnatus,** fr. **adné.**
ADNOTA, *adnotez,* vb. Tranz. A face însemnări pe marginea unui text, care să explice, să întregească textul respectiv. – Din lat. **adnotare, annotare.**
ADNOTARE, *adnotări,* s.f. Acţiunea de *a adnota* şi rezultatul ei; (concr.) însemnare, notă care explică, întregeşte un text; adnotaţie. – V. **adnota.**
ADNOTAT, -Ă, *adnotaţi, -te,* adj. (Despre un text) Cu explicaţii, cu adnotări marginale. – V. **adnota.**
ADNOTATOR, -OARE, *adnotatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care adnotează un text. – **Adnota** + suf. *-tor*. Cf. lat. **adnotator, annotator**, fr. **annotateur**.
ADNOTAŢIE, *adnotaţii,* s.f. Adnotare. – Din lat. **adnotatio, annotatio.**
ADOGMATIC, -Ă, *adogmatici, -e,* adj., s.m. şi f. (Adept) al adogmatismului. – Din fr. **adogmatique.**
ADOGMATISM s.n. Sistem de gândire care este împotriva dogmelor. * Sistem religios care nu admite dogmele. – Din fr. **adogmatisme.**
ADOLESCENT, -Ă, *adolescenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care este la vârsta adolescenţei. – Din fr. **adolescent,** lat. **adolescens, -ntis.**
ADOLESCENTIN, -Ă, *adolescentini, -e,* adj. (Rar) De adolescent, specific adolescentului. – **Adolescent** + suf. **-***in.*
ADOLESCENTINISM s.n. (Rar) Stare, manifestare de adolescent. – **Adolescentin** + suf. -*ism.*
ADOLESCENŢĂ s.f. Perioadă a vieţii omului cuprinsă între vârsta pubertăţii şi cea adultă, în care are loc maturizarea treptată a funcţiunilor fizice şi psihice ale organismului. – Din fr. **adolescence,** lat. **adolescentia.**
ADONIC, *adonice,* adj. n. (În sintagma) *Vers adonic* = vers format dintr-un dactil şi un spondeu sau un troheu, folosit în versificaţia greacă şi latină. – Din fr. **adonique**
ADONIS s.m. invar. Nume care se dă (după un personaj legendar din antichitate) unui tânăr foarte frumos. – Din fr. **adonis.**
ADOPTA, *adópt,* vb. I. Tranz. **1.** A înfia un copil. **2.** A-şi însuşi felul de a vedea sau de a se comporta al cuiva, a accepta o părere, o metodă etc. **3.** A accepta ceva în urma unui vot. – Din fr. **adopter,** lat. **adoptare.**
ADOPTARE, *adoptări,* s.f. Acţiunea de *a adopta. ** Adoptarea legilor =* votare a proiectelor de legi de către organele legislative. – V. **adopta.**
ADOPTATOR, -OARE, *adoptatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care adoptă un copil. – **Adopta +** suf. *-tor.*
ADOPTIV, -Ă, *adoptivi, -e,* adj. (Despre copii) Primit în familie cu drepturi şi obligaţii de copil propriu; (despre părinţi) care a adoptat un copil. – Din fr. **adoptif,** lat. **adoptivus.**
ADOPŢIE, *adopţii,* s.f. Faptul de a adopta **(1);** înfiere. [Var.: **adopţiune** s.f.] – Din fr. **adoption,** lat. **adoptio, -onis.**
ADOPŢIUNE s.f. v. **adopţie.**
ADORA, *adór,* vb. I. Tranz. **1.** A iubi în cel mai înalt grad, fără limită, a avea un cult pentru cineva sau ceva. **2.** A slăvi(o divinitate); a venera, a diviniza, a cinsti. – Din fr. **adorer,** lat. **adorare.**
ADORABIL, -Ă, *adorabili, -e,* adj. Plin de farmec; fermecător, încântător, minunat. – Din fr. **adorable,** lat. **adorabilis.**
ADORARE s.f. **1**. Faptul de a adora; adoraţie. **2.** Slăvire (a unei divinităţi); venerare, cinstire, divinizare. – V. **adora.**
ADORAT, -Ă, *adoraţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Extrem de iubit. * (Despre o divinitate) Slăvit, cinstit, venerat. – V. **adora.**
ADORATOR, -OARE, *adoratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care adoră pe cineva sau ceva. – Din fr. **adorateur,** lat. **adorator.**

ADORAŢIE s.f. Adorare. – Din fr. **adoration,** lat. **adoratio.**
ADORMI, *adórm,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A trece sau a aduce pe cineva la starea de somn. **2.** Intranz. Fig. (În limbajul bisericesc) A muri. **3.** Tranz. A alina, a potoli. *Cântând şi-a mai adormit foamea.* – Lat. **addormire.**
ADORMIRE s.f. Faptul de *a adormi.* * Fig. (În limbajul bisericesc) Moarte. – V. **adormi.**
ADORMIT, -Ă, *adormiţi, -te,* adj. Care adoarme, cuprins de somn. * Somnoros. * Fig. Lipsit de vioiciune, greoi în mişcări, moale. * Fig. (În limbajul bisericesc; adesea substantivat) Mort. – V. **adormi.**
ADORMITOR, -OARE, *adormitori, -oare,* adj. Care adoarme, care provoacă somn. * Fig. Plictisitor, anost, obositor. – **Adormi** + suf. *-tor.*
ADORMIŢELE s.f. pl. (Bot.) **1.** Dediţei. **2**. Zorele. **3**. (Reg.) Volbură. – **Adormit** + suf. *-ea.*
ADPRES, *adpreşi,* adj. (Bot.; despre perişori) Alipit de tulpină. – Din lat. **adpressus.**
ADRAGANT s.n. Gumă vegetală secretată de un arbust spinos, folosită în farmacie. – Din fr. **adragant.**
ADRENALINĂ s.f. Hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat pe cale sintetică utilizat ca medicament datorită proprietăţilor vasoconstrinctoare şi stimulatoare ale muşchiului cardiac; epinefrină. – Din fr. **adrénaline.**
ADRENERGIC, -Ă, *adrenergici, -ce,* adj. Care provoacă secreţia de adrenalină. *** Nervi adrenergici =* nervi simpatici a căror terminaţie eliberează adrenalina. – Din fr. **adrénergique.**
ADRENOCROM s.n. Produs de oxidare a adrenalinei, de culoare cărămizie, cu acţiune hemostatică şi tonifiantă asupra pereţilor vaselor sangvine. – Din fr. **adrénochrome.**
ADRESA, *adresez,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) îndrepta (cu) vorba către cineva. **2.** A (se) îndrepta către o persoană, o instituţie etc. (cu) o invitaţie, o cerere etc.; a face apel la... * Tranz. A scrie adresa pe o scrisoare, pe un pachet etc. – Din fr. **adresser.**
ADRESANT, -Ă, *adresanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană căreia îi este adresată o scrisoare, un colet etc.; destinatar. – Din germ. **Adressant.**
ADRESĂ, *adrese,* s.f. **1.** Indicaţie (pe scrisori, pe colete etc.) cuprinzând numele şi domiciliul destinatarului. * Date care indică domiciliul unei persoane. ** Expr. *(A spune, a vorbi* etc. *ceva) la adresa cuiva =* (a spune, a vorbi etc. ceva) cu privire la cineva. *A greşi adresa* = **a)** a nimeri în alt loc sau la altă persoană decât cea indicată; **b)** (fam.) a avea o părere greşită despre cineva sau ceva, a se înşela asupra cuiva. **2.** Comunicare oficială făcută în scris de o organizaţie, o instituţie etc. **3.** (În form.) Expresie (numerică) pentru localizarea informaţiei în memorie **(3). –** Din fr. **adresse.**
ADSORBANT, *adsorbanţi,* s.m. Corp pe suprafaţa căruia se fixează o substanţă prin absorbţie. – Din fr. **adsorbant.**
ADSORBAT, *adsorbaţi,* s.m. Substanţă fixată prin absorbţie pe suprafaţa unui corp. – Din fr. **adsorbat.**
ADSORBI, pers. 3 *adsoarbe,* vb. IV. Refl. (Despre substanţe) A se produce o adsorbţie. – Din fr. **adsorber** (după *sorbi).*
ADSORBŢIE s.f. Fixare şi acumulare a moleculelor unui gaz sau ale unui lichid pe suprafaţa unui corp solid. – Din fr. **adsorption.**
ADSTRAT s.n. (Lingv.) Totalitatea elementelor străine care se adaugă unui idiom după constituirea lui. – Din fr. **adstrat.**
ADUCĂTOR, -OARE, *aducători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, lucru etc.) care aduce. – **Aduce** + suf. *-ător.*
ADUCE, *adúc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cu sine un lucru şi a veni cu el undeva sau la cineva (pentru a-l preda). ** Expr. *Ce vînt te-aduce?* se spune cuiva care a venit pe neaşteptate. **2.** Tranz. A apropia ceva de sine sau de o parte a trupului său. * A da unui lucru o anumită mişcare sau direcţie. ** Expr. *A o aduce bine (din condei) =* a vorbi sau a scrie cu dibăcie; a se dovedi abil, diplomat într-o anumită împrejurare. *A aduce vorba de* (sau *despre) ceva =* a îndrepta discuţia asupra unui obiect, a pomeni despre... **3.** Tranz. A produce, a procura, a pricinui, a cauza. **4.** Tranz. A face să ajungă într-o anumită situaţie, stare. **5.** Intranz. A semăna întrucâtva cu cineva sau cu ceva. **6.** Tranz. şi refl. (În loc.) *A(-şi) aduce aminte* = a(-şi) aminti. – Lat. **adducere.**
ADUCERE, *aduceri,* s.f. Acţiunea de *a aduce. ** Aducere-aminte =* amintire. – V. **aduce.**
ADUCT s.n. Amestec cristalin în care o substanţă este înglobată în reţeaua cristalină a altei substanţe. – Din fr. **adducte.**
ADUCTOR, *aductori,* adj. m. (În sintagma) *Muşchi aductor =* muşchi care apropie un membru de planul de simetrie al corpului sau două organe unul de celălalt. – Din fr. **adducteur,** lat. **adductor.**
ADUCŢIE, *aducţii,* s.f. **1.** Construcţie hidrotehnică destinată transportării unui fluid de la

punctul de captare până la cel de folosire. **2.** Mişcare efectuată de un muşchi aductor. [Var.: **aducţiune** s.f.] – Din fr. **adduction,** lat. **adductio, -onis.**

ADUCŢIUNE s.f. v. **aducţie**

ADULA, *adulez,* vb. I. Tranz. A linguşi, a flata pe cineva (în chip servil). – Din fr. **aduler,** lat. **adulari.**

ADULARE, *adulări,* s.f. Faptul de *a adula;* linguşire, flatare (servilă), adulaţie. – V. **adula.**

ADULATOR, -OARE, *adulatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care adulează; linguşitor. – Din fr. **adulateur,** lat. **adulator.**

ADULAŢIE, *adulaţii,* s.f. Adulare. – Din fr. **adulation,** lat. **adulatio.**

ADULMECA, *adúlmec,* vb. I. Tranz. şi intranz. (Despre animale) A simţi sau a descoperi, cu ajutorul mirosului, prezenţa unui animal, a omului, a hranei etc. * Fig. (Despre oameni) A căuta să afle; a da de urmă, a descoperi. [Var.: (reg.) **adurmeca** vb. I.] – Et. nec.

ADULMECĂTOR, -OARE, *adulmecători, -oare,* adj. (Rar) Care adulmecă; (despre câini) cu miros fin. – **Adulmeca +** suf. *-ător.*

ADULT, -Ă, *adulţi, -te,* adj. s.m. şi f. (Organism) care şi-a terminat creşterea şi a ajuns în stadiul de a se reproduce; (persoană) aflată în perioada de la 17-18 ani până la 50 de ani. – Din fr. **adulte,** lat. **adultus.**

ADULTER, -Ă, *adulteri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre soţi) Care a încălcat fidelitatea conjugală. **2.** S.n. Infracţiune care constă în încălcarea fidelităţii conjugale de către unul dintre soţi. – Din fr. **adultére,** lat. **adulterium.**

ADULTERARE, *adulterări,* s.f. (Livr.) Falsificare, denaturare. – După fr. **adultération,** engl. **adulteration.**

ADULTERIN, -Ă, *adulterini, -e*, adj. (Adesea substantivat) Născut dintr-un adulter. – Din fr. **adultérin,** lat. **adulterinus.**

ADUMBRI, *adumbresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a ţine umbră **(I 1);** a umbri. **2.** Refl. A se aşeza, a se adăposti la umbră. – Lat. **adumbrare** (după *umbri).*

ADUNA, *adún,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge la un loc ceea ce se află răspândit, împrăştiat, risipit; a ridica de pe jos. **2.** Tranz. A aduna din toate părţile; a strânge, a concentra. **3.** Tranz. A culege (alegând de ici şi de colo). **4.** Tranz. A pune deoparte bani sau alte bunuri materiale; a agonisi. **5.** Tranz. (Mat.) A totaliza mai multe numere într-unul singur. **6.** Tranz. şi refl. A (se) strânge la un loc, formând un grup. ** Expr. (Tranz.) *Parcă a tunat şi i-a adunat,* se zice despre oameni foarte deosebiţi unii de alţii strânşi la un loc;. * A (se) îngrămădi, a (se) ghemui. – Lat. **adunare.**

ADUNARE, *adunări*, s.f**. 1.** Acţiunea de "a (se) aduna" şi rezultatul ei. **2.** Una dintre cele patru operaţii aritmetice, care constă în totalizarea mai multor numere într-unul singur. **3.** Întrunire a mai multor persoane în scopul discutării unor probleme de interes general; grup format din aceste persoane. ** *Adunare constituantă* = adunare alcătuită din reprezentanţi aleşi în vederea votării sau modificării unei constituţii. *Adunare legislativă* = organ reprezentativ al statului, competent a se pronunţa prin vot asupra proiectelor de legi. *Adunare naţională* = **a)** organ suprem al puterii de stat în unele ţări; **b)** organ de stat cu funcţii legislative sau consultative. *Adunare generală* = adunare cu participarea generală a membrilor în anumite organizaţii, întreprinderi etc. **4.** Concentrare a unor fiinţe într-un singur loc. **5.** (Articulat, cu valoare de interjecţie) Semnal dat pentru strângerea într-o formaţie ordonată a unei trupe sau a unui grup organizat. **6.** Culegere, colecţie (de texte). **7.** (Înv. şi reg.) Petrecere. – V. **aduna.**

ADUNAT, -Ă, *adunaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Strâns[2] (la un loc). * Spec. (Despre aşezări rurale) Cu case aşezate una lângă alta, în strânsă apropiere. **2.** S.f. art. (Reg.) Una dintre figurile jocului căluşarilor. – V. **aduna.**

ADUNĂTOR, -OARE, *adunători, -oare,* adj., s.m. şi f., s.n. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care adună; *p. ext.* strângător, econom. **2.** S.n. Maşină pentru recoltarea cerealelor şi a fânului. – **Aduna +** suf. *-ător.*

ADUNĂTURĂ, *adunături,* s.f. **1.** Grup format prin adunarea la un loc a unor obiecte disparate; grămadă nesistematizată. **2.** (Peior.) Grămadă de oameni adunaţi din întâmplare, gloata, strânsură. – **Aduna** + suf. *-ătură.*

ADURMECA vb. I. v. **adulmeca.**

ADUS, -Ă, *aduşi, -se,* adj. Aplecat, încovoiat. – V. **aduce.**

AD VALOREM loc. adv. (De obicei despre calcularea taxelor vamale) După valoare. – Loc. lat.

ADVECŢIE, *advecţii,* s.f. (Livr.) Mişcare a aerului dintr-o zonă în direcţie orizontală sau aproape orizontală. – Din fr. **advection**

ADVENTICE s.f. Foiţă externă care înveleşte arterele. – Din fr. **adventice.**

ADVENTISM s.n. Numele unei doctrine religioase practicate de o sectă creştină care predică "a doua venire" apropiată a lui Cristos. – Din engl. **adventism,** germ. **Adventismus.**

ADVENTIST, -Ă, *adventişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine adventismului, privitor la adventism. **2.** S.m. şi f. Adept al adventismului. – Din engl **adventist,** fr. **adventiste.**

ADVENTIV, -Ă, *adventivi, -e,* adj. **1.** (Bot.; despre plante) Originar din alte ţări sau continente şi care s-a răspândit fără a fi cultivat. * (În sintagmele) *Rădăcină adventivă =* rădăcină care se dezvoltă pe diferite părţi ale plantei. *Mugure adventiv* = mugure care se dezvoltă din ţesuturi. **2.** (Geol.; în sintagma) *Crater adventiv =* crater vulcanic secundar, care are altă deschizătură decât craterul principal. – Din fr. **adventif.**

ADVERB, *adverbe,* s.n. Parte de vorbire, în general neflexibilă, care determină sensul unui verb, al unui adjectiv sau al altui adverb, arătând locul, timpul, modul, cauza sau scopul. – Din fr. **adverbe,** lat. **adverbium.**

ADVERBIAL, -Ă, *adverbiali, -e,* adj. (Despre cuvinte sau construcţii gramaticale) Care are valoare de adverb. [Pr.: *-bi-al*] – Din fr. **adverbial,** lat. **adverbialis.**

ADVERBIALIZA, *adverbializez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Gram.) A (se) transforma în adverb. – Din fr. **adverbialiser.**

ADVERBIALIZARE, *adverbializări,* s.f. Faptul de *a (se) adverbializa.* – V. **adverbializa.**

ADVERBIALIZAT, -Ă, *adverbializaţi, -te,* adj. Transformat în adverb. – V. **adverbializa**.

ADVERS, -Ă, *adverşi, -se,* adj. Aşezat în faţă, opus; *fig.* potrivnic, ostil, duşmănos. ** *Parte adversă =* adversar într-un proces, într-o afacere etc. – Din fr. **adverse,** lat. **adversus.**

ADVERSAR, -Ă, *adversari, -e,* s.m. şi f. Persoană care face concurenţă, care luptă împotriva alteia sau împotriva unei concepţii, a unei idei; rival, potrivnic. * (Sport) Partener de întrecere. – Din fr. **adversaire,** lat. **adversarius.**

ADVERSATIV, -Ă, *adversativi, -e,* adj. Care exprimă o opoziţie. ** *Propoziţie adversativă =* propoziţie care exprimă o opoziţie faţă de coordonata ei. *Conjuncţie adversativă =* conjuncţie care introduce o propoziţie adversativă. – Din fr. **adversatif,** lat. **adversativus.**

ADVERSITATE, *adversităţi,* s.f. Împrejurare potrivnică cu care cineva are de luptat; dificultate. – Din fr. **adversité,** lat. **adversitas, -atis.**

ADVOCAT, -Ă s.m. şi f. v. **avocat.**

ADVOCATURĂ s.f. v. **avocatură.**

ADVON, *advonuri,* s.n. Tinda dinăuntru a unei biserici creştine. – Cf. **amvon**.

AED, *aezi,* s.m. Poet epic recitator şi cântăreţ în Grecia antică. – Din fr. **aéde.**

AER[1] s.n. **1.** Amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei şi care este absolut necesar vietăţilor aerobe. ** *Aer lichid =* lichid obţinut prin răcirea aerului până sub temperatura de -183°C la presiune normală şi folosit pentru separarea elementelor sale componente. *Aer comprimat =* aer la presiuni mai mari decât presiunea atmosferică, obţinut cu compresoarele. *Aer condiţionat =* sistem de ventilaţie a aerului din încăperi în scopul păstrării proprietăţilor fizice normale ale acestuia. ** Loc. adv. *La aer (liber) =* într-un loc neacoperit, afară; *În aer (liber) =* într-un loc neacoperit, afară. ** Expr. *A lua aer =* a ieşi din casă pentru a respira aer curat. **2.** Văzduh, atmosferă. ** Expr. *A fi ceva în aer =* a exista semne că se pregăteşte ceva (în ascuns); *A se simţi ceva în aer =* a exista semne că se pregăteşte ceva (în ascuns). *A fi în aer =* a se afla într-o situaţie critică, a nu avea nici o perspectivă; *A rămâne în aer =* a se afla într-o situaţie critică, a nu avea nici o perspectivă. **3.** Înfăţişare, aspect, expresie. ** Expr. *A avea aerul că... =* a da impresia că... *A avea aerul să... =* a da impresia că... *A-şi da aere* = a lua o atitudine de superioritate; a se îngâmfa, a se făli; *A-şi lua aere =* a lua o atitudine de superioritate; a se îngâmfa, a se făli. [Pl.: (în expr.) *aere*] – Lat. **aer, aeris** (şi cu înţelesurile fr. *air).*

AER[2]**,** *aere,* s.n. (Bis.) **1.** Bucată de stofă sau de pânză, de obicei pictată sau ţesută cu imaginea lui Cristos mort, cu care se acoperă vasele liturgice. **2.** Epitaf **(2). –** Din ngr. **aĕr.**

AERA, *aerez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce aer[1] (**1**) în masa unui lichid, a unui material granulos sau care este în formă de pastă fluidă. **2.** A răci cerealele dintr-un siloz prin introducere de aer[1] **(1)** sub presiune sau prin vânturare cu lopeţi. – Din fr. **aérer.**

AERAJ s.n. Primenire şi distribuire a aerului[1] **(1)** într-o mină, într-o sală de spectacole etc. – Din fr. **aérage.**

AERARE, *aerări,* s.f. Acţiunea de *a aera*. – V. **aera.**

AERAT, -Ă, *aeraţi, -te,* adj. **1.** (Despre lichide, materiale granuloase etc.) Tratat prin introducere de aer[1] **(1). 2.** (Despre cereale) Răcit prin introducere de aer[1] **(1)** sub presiune sau prin vânturare cu lopeţi. **3.** (Livr.) (Despre texte) Care are o structură simplă; clar, limpede. **4.** (Despre pagini scrise) Cu literele şi rândurile spaţiate; cu mult spaţiu alb. – V. **aera.**

AERATOR, *aeratoare,* s.n. Afânător. [Pr.: *a-e-*] – Din fr. **aérateur.**

AERAŢIE, *aeraţii,* s.f. Ventilaţie şi răcire a cerealelor aflate într-un siloz cu ajutorul aerului[1] **(1).** – Din fr. **aération.**

AERIAN, -Ă, *aerieni, -e,* adj. **1**. Care se află în aer[1] **(2),** care se întâmplă, se produce în aer[1]. **2.** Care se referă la aviaţie. ** *Linie aeriană* = traseu aeronautic şi mijloacele materiale aferente. *Alarmă aeriană* = semnal prin care, în timp de război, se anunţă apropierea avioanelor inamice. **3.** Fig. Transparent, diafan, gingaş, vaporos; aeros. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **aérien.**

AERIFER, -Ă, *aeriferi, -e,* adj. Care poartă, care conduce aerul[1]. – Din fr. **aérifére.**

AERIFORM, -Ă, *aeriformi, -e,* adj. Care are aspectul sau proprietăţile fizice ale aerului[1]. – Din fr. **aériforme.**

AERISEALĂ, *aeriseli,* s.f. Aerisire. – **Aerisi** + suf. *-eală.*

AERISI, *aerisesc,* vb. IV. Tranz. A lăsa să pătrundă aer[1] **(1)** proaspăt într-o încăpere; a expune un obiect (de îmbrăcăminte) la aer[1]. * Refl. A ieşi afară pentru a respira aer[1] proaspăt; a se răcori. – Din ngr. **aerízo** (aor. *aérisa).*

AERISIRE, *aerisiri,* s.f. Acţiunea de *a aerisi* şi rezultatul ei; aeriseală. – V. **aerisi.**

AERLIFT s.n. Metodă mecanizată de extracţie a lichidelor din subsol, bazată pe aducerea lor la suprafaţă cu ajutorul aerului comprimat. – **Aer**[1] **+ lift.**

AERO- Element de compunere însemnând "aer[1]", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. **aéro**.

AEROB, -Ă, *aerobi, -e,* adj. (Despre microorganisme) Care nu poate trăi fără oxigen; aerobiotic. – După fr. **aérobie.**

AEROBIC, -Ă, *aerobici, -ce,* adj. (În sintagma) *Gimnastică aerobică* = gimnastică de întreţinere executată pe fond muzical. – Din fr. **aérobique.**

AEROBIOTIC, -Ă, *aerobiotici, -ce*, adj. Aerob. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **aérobiotique.**

AEROBIOZĂ s.f. Formă de viaţă a unor organisme care consumă oxigenul molecular liber din aer[1]. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **aérobiose.**

AEROBUZ, *aerobuze,* s.n. Avion de pasageri de foarte mare capacitate, pentru curse dese pe distanţe medii. – Din fr. **aérobus.**

AEROCARTOFILIE s.f. Ramură a cartofiliei care se ocupă de ştampilele poştei aeriene. – **Aero- + cartofilie.**

AEROCARTOGRAF, *aerocartografe,* s.n. Aparat automat pentru întocmirea hărţilor şi a planurilor topografice după fotograme aeriene. – Din fr. **aérocartographe.**

AEROCARTOGRAFIE s.f. Tehnică de întocmire a hărţilor şi a planurilor topografice cu ajutorul aerocartografului. – Din fr. **aérocartographie.**

AEROCLUB, *aerocluburi,* s.n. Organizaţie sportivă în care sunt încadraţi membri care practică sau simpatizează sporturile aeronautice. – Din fr. **aéro-club.**

AEROCOLIE s.f. Acumulare de gaze în intestinul gros, care dă senzaţia de balonare a abdomenului. – Din fr. **aérocolie.**

AEROCOSMIC, -Ă, *aerocosmici, -ce,* adj. Aerospaţial. – **Aero- + cosmic**.

AERODINAM, *aerodinamuri,* s.n. Tren automotor cu formă aerodinamică. – Din **aerodinamic** (derivat regresiv).

AERODINAMIC, -Ă, *aerodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care se ocupă cu studiul mişcării aerului[1] şi, în general, al gazelor, precum şi cu studiul mişcării corpurilor într-un mediu gazos. **2.** Adj. Referitor la aerodinamică **(1).** * (Despre vehicule) Care este astfel construit încât să întâmpine, în deplasare, o rezistenţă minimă din partea aerului[1]. – Din fr. **aérodynamique.**

AERODINĂ, *aerodine,* s.f. Vehicul aerian mai greu decât aerul[1]. – Din fr. **aérodyne.**

AERODROM, *aerodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru decolarea, aterizarea şi staţionarea avioanelor, cuprinzând şi instalaţiile, asistenţa tehnică etc. necesare activităţii de zbor. [Pl. şi : *aerodroame*] – Din fr. **aérodrome.**

AEROELASTICITATE s.f. Ramură a fizicii care studiază comportarea sistemelor elastice solide sub acţiunea forţelor aerodinamice. – Din fr. **aéroélasticité.**

AEROFAGIE s.f. Act reflex caracterizat prin înghiţirea, o dată cu saliva sau cu alimentele ingerate, a unei cantităţi mari de aer[1] (ducând la tulburări organice). – Din fr. **aérophagie.**

AEROFAR, *aerofaruri,* s.n. Dispozitiv optic de semnalizare la mare distanţă, care serveşte ca punct de reper pentru avioane în zbor. – Din fr. **aérophare.**

AEROFILATELIC, -Ă, *aerofilatelici, -ce,* adj. Referitor la aerofilatelie, de aerofilatelie. – Din fr. **aérophilatélique.**

AEROFILATELIE s.f. Ramură a filateliei care se ocupă de mărcile pentru poşta aeriană. – Din fr. **aérophilatélie.**

AEROFOBIE s.f. Fobie faţă de curenţii de aer[1]. – Din fr. **aérophobie**.

AEROFOR, *aerofoare,* s.n. Aparat care furnizează aerul[1] necesar scafandrilor în timpul şederii lor sub apă. – Din fr. **aérophore.**
AEROFOTOGRAFIC, -Ă, *aerofotografici, -ce,* adj. Referitor la aerofotografie, de aerofotografie. – Din fr. **aérophotographique.**
AEROFOTOGRAFIE, *aerofotografii,* s.f. Tehnică a fotografierii unei zone, a unui obiectiv etc. de la bordul unui avion; fotografie obţinută cu ajutorul acestei tehnici. – Din fr. **aérophotographie.**
AEROFOTOGRAMĂ, *aerofotograme,* s.f. Fotogramă aeriană. – Din fr. **aérophotogramme.**
AEROFOTOGRAMMETRIE s.f. Metodă a fotogrammetriei care măsoară, determină metric şi reprezintă, grafic şi fotografic, porţiuni din suprafaţa terestră. – Din fr. **aérophotogrammétrie.**
AEROGARĂ, *aerogări,* s.f. Gară pentru traficul aerian de pasageri şi de mărfuri. – Din fr. **aérogare.**
AEROGEN, -Ă, *aerogeni, -e*, adj. (Biol.) Care este produs prin intermediul aerului **(1). –** Din fr. **aérogéne.**
AEROGENERATOR, *aerogeneratoare,* s.n. Instalaţie folosită la transformarea forţei eoliene în energie electrică. – Din engl. **aerogenerator.**
AEROGEOLOGIE s.f. Ansamblu de informaţii geologice culese din avion. [Pr.: -*ge-o*-] – Din germ. **Aerogeologie.**
AEROGLISOR, *aeroglisoare,* s.n. Vehicul care se deplasează prin alunecare pe o pernă de aer[1]. – Din fr. **aéroglisseur.**
AEROGRAF, *aerografe,* s.n. Pulverizator cu care se acoperă cu straturi de vopsea uniforme suprafeţe mari ale unor desene, zugrăveli etc. – Din fr. **aérographe.**
AEROGRAFIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea aerului[1] şi a proprietăţilor lui. – Din fr. **aérographie.**
AEROGRAMĂ, *aerograme,* s.f. **1.** Comunicare transmisă prin telegrafie fără fir. **2.** Scrisoare pentru poşta aeriană; imprimat special pentru o astfel de scrisoare. – Din fr. **aérogramme.**
AEROION, *aeroioni,* s.m. (Fiz.) Ion atmosferic (eliberat prin descărcări electrice, evaporarea apei etc.). – Din fr. **aéroion.**
AEROIONIZATOR, *aeroionizatoare,* s.n. Aparat pentru concentrarea aeroionilor negativi într-o încăpere în scopul obţinerii unui aer asemănător celui natural. [Pr.: -*i-o*-] – Din fr. **aéroionisateur.**
AEROIONOTERAPIE, *aeroionoterapii,* s.f. (Med.) Tratament cu aeroioni. [Pr.: -*i-o*-] – **Aeroion + terapie.**
AEROLIT, *aeroliţi,* s.m. Meteorit format în cea mai mare parte din silicaţi, cu aspect de piatră, care cade pe pământ. [Pl. şi *:* (n.) *aerolite*] – Din fr. **aérolithe.**
AEROLOG, -Ă, *aerologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în aerologie. – Din fr. **aérologue.**
AEROLOGIC, -Ă, *aerologici, -ce,* adj. Referitor la aerologie, de aerologie. – Din fr. **aérologique.**
AEROLOGIE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu studiul proprietăţilor atmosferei. – Din fr. **aérologie.**
AEROMECANICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază mişcarea şi echilibrul gazelor; mecanica gazelor. – Din fr. **aéromécanique.**
AEROMETRIE s.f. Ramură a fizicii care studiază proprietăţile fizice ale aerului[1] şi ale gazelor şi măsoară efectele lor mecanice. – Din fr. **aérométrie.**
AEROMETRU, *aerometre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea sau la determinarea densităţii aerului[1]. – Din fr. **aérometre.**
AEROMOBIL, *aeromobile,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre corpuri) Care se mişcă în aer. **2.** S.n. Corp solid care se poate menţine şi mişca în aer[1]. – Din fr. **aéromobile.**
AEROMODEL, *aeromodele,* s.n. Machetă de avion sau de planor. – Din fr. **aéromodéle.**
AEROMODELISM s.n. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea şi lansarea de aeromodele. – Din fr. **aéromodélisme.**
AEROMODELIST, -Ă, *aeromodelişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu aeromodelismul. – **Aeromodel** + suf**. -***ist.*
AEROMOTOR, *aeromotoare,* s.n. Motor eolian. – Din fr. **aéromoteur.**
AERONAUT, -Ă, *aeronauţi, -te*, s.m. şi f. Persoană care conduce un vehicul aerian. – Din fr. **aéronaute.**
AERONAUTIC, -Ă, *aeronautici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu construirea aeronavelor şi cu problemele navigaţiei aeriene. **2.** Adj. Care aparţine aeronauticii **(1),** privitor la aeronautică. [Pr.: -*na-u*-] – Din fr. **aéronautique.**
AERONAVAL, -Ă, *aeronavali, -e*, adj. Care aparţine aviaţiei şi marinei, privitor la aviaţie şi la

marină. – Din fr. **aéronaval.**

AERONAVĂ, *aeronave,* s.f. Vehicul aerian care se menţine şi se deplasează în aer[1]; aerovehicul. – Din **aero- + navă** (după fr. *aéronef).*

AEROPLAN, *aeroplane,* s.n. Avion. – Din fr. **aéroplane.**

AEROPLANCTON, *aeroplanctoane,* s.n. Plancton care trăieşte în atmosferă. – Din germ. **Aeroplankton.**

AEROPORT, *aeroporturi,* s.n. Ansamblu constituit din terenul, clădirile şi instalaţiile necesare decolării, aterizării, manevrării, adăpostirii şi întreţinerii avioanelor. – Din fr. **aéroport**

AEROPORTUAR, -Ă, *aeroportuari, -e*, adj. Referitor la aeroport. [Pr.: *-tu-ar*] – Din fr. **aéroportuaire.**

AEROPOŞTAL, -Ă, *aeropoştali, -e,* adj. Care aparţine poştei aeriene, privitor la această poştă. *Serviciu aeropoştal.* – Din fr. **aéropostal** (după *poştă).*

AEROPURTAT, -Ă, *aeropurtaţi, -te,* adj. Care se transportă cu aeronavele. *Trupe aeropurtate.* – **Aero- + purtat** (după fr. *aéroporté).*

AEROREACTOR, *aeroreactoare*, s.n. Reactor la care jetul de gaze propulsate este aerul atmosferic precomprimat. [Pr.: *-re-ac-*] – Din fr. **aéroréacteur.**

AEROS, -OASĂ, *aeroşi, -oase,* adj. (Înv.) Aerian **(3). – Aer**[1] + suf. *-os*.

AEROSCOP, *aeroscoape,* s.n. Aparat cu care se colectează praful din aer[1] pentru a putea fi examinat la microscop. – Din fr. **aéroscope.**

AEROSOL, *aerosoli,* s.m. (Mai ales la pl.) Sistem prin care se realizează împrăştierea mecanică în aer[1] sau într-un gaz a unor particule solide sau lichide şi care este folosit în medicină în tratamentul unor boli, în agricultură la combaterea dăunătorilor etc. – Din fr. **aérosol.**

AEROSOLOTERAPIE s.f. Procedeu terapeutic prin care medicamentele sunt introduse, sub formă de aerosoli, pe căile respiratorii cu ajutorul unor pulverizatoare speciale. – **Aerosol + terapie.**

AEROSPAŢIAL, -Ă, *aerospaţiali, -e,* adj. Referitor la navigaţia în spaţiul aerian, terestru şi cosmic; aerocosmic. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **aérospatial.**

AEROSTAT, *aerostate,* s.n. Aeronavă umplută cu un gaz mai uşor decât aerul[1]. – Din fr. **aérostat.**

AEROSTATIC, -Ă, *aerostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care se ocupă cu studiul echilibrului aerului şi, în general, al gazelor, precum şi cu construirea şi dirijarea aerostatelor. **2.** Adj. Care aparţine aerostaticii **(1)** sau aerostatelor, privitor la aerostatică sau la aerostate. – Din fr. **aérostatique.**

AEROSTAŢIE, (2) *aerostaţii,* s.f. **1.** Ramură a aeronauticii care se ocupă cu studiul construcţiei şi al zborului aerostatelor. **2.** Staţie de vehicule aeriene. – Din fr. **aérostation**.

AEROTAXAŢIE, *aerotaxaţii,* s.f. Metodă pentru determinarea speciilor de arbori, a înălţimii, a diametrului coroanei etc. prin observare directă sau prin intermediul fotogramelor aeriene. – **Aero- + taxaţie.**

AEROTEHNICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul şi cu construcţia aeronavelor. – Din fr. **aérotechnique.**

AEROTERAPIE s.f. Metodă de tratament a unor boli cu ajutorul aerului[1] (de munte). – Din fr. **aérothérapie.**

AEROTERMĂ, *aeroterme,* s.f. Aparat electric de încălzire cu aer cald. – Din fr. **aérotherme.**

AEROTOPOGRAF, *aerotopografe,* s.n. Aparat fotogrammetric folosit pentru executarea hărţilor şi a planurilor topografice. – Din fr. **aérotopographe.**

AEROTOPOGRAFIE s.f. Tehnică a măsurătorilor terestre cu ajutorul fotografiilor aeriene. – Din engl. **aerotopography.**

AEROTRANSPORT, *aerotransporturi,* s.n. Transport executat cu ajutorul avioanelor; transport aerian. – Din fr. **aérotransport.**

AEROVEHICUL, *aerovehicule,* s.n. Aeronavă. – **Aero- + vehicul.**

AEROZINĂ s.f. Carburant lichid pentru motoarele rachetelor. – Din fr. **aérozine.**

AFABIL, -Ă, *afabili, -e,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Binevoitor, cordial. – Din lat. **affabilis,** fr. **affable.**

AFABILITATE s.f. Însuşirea de a fi afabil; cordialitate. – Din fr. **affabilité,** lat. **affabilitas**, -**atis.**

AFABULAŢIE s.f. **1.** Ansamblul întâmplărilor care constituie intriga unei opere literare epice sau dramatice; fabulaţie. **2.** Morala unei fabule. – Din fr. **affabulation,** lat. **affabulatio.**

AFACERE, *afaceri,* s.f. **1**. Tranzacţie financiară, comercială sau industrială, bazată de obicei pe speculă sau pe speculaţii. **2.** (Fam.) Întreprindere cu rezultat favorabil. **3.** Treabă

(importantă), îndeletnicire, ocupaţie. ** *Afaceri interne* (sau *externe)* = treburi obşteşti privind problemele interne (sau externe) ale unei ţări. – **A**[3] **+ facere** (după fr. *affaire).*

AFACERISM s.n. Utilizare în tranzacţii comerciale, financiare, industriale de interes personal a poziţiei sociale, profesionale sau politice a cuiva. – **Afacere +** suf. *-ism.*

AFACERIST, -Ă, *afacerişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică afacerismul. – **Afacere** + suf. *-ist.*

AFAGIE s.f. Incapacitate de a înghiţi. – Din fr. **aphagie.**

AFARĂ adv. Dincolo de limitele unui spaţiu închis sau apropiat; în exterior. ** Loc. conj. *Afară numai dacă nu...* = numai cu condiţia ca..., afară de cazul când... ** Loc. prep. *(În) afară de...* = fără a mai socoti şi... ** Expr. *A da afară* = a scoate (cu forţa) de undeva; a elimina, a exclude; a concedia dintr-un post. *Afară din cale* sau *din cale-afară* = peste măsură, neobişnuit de... * (Cu valoare de interjecţie) ieşi! pleacă! du-te!. – Lat. **ad foras.**

AFAZIC, -Ă, *afazici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De afazie, privitor la afazie. **2.** S.m. şi f. Persoană care suferă de afazie. – Din fr. **aphasique.**

AFAZIE, *afazii,* s.f. Pierdere totală sau parţială a facultăţii de a vorbi şi de a înţelege limbajul articulat. – Din fr. **aphasie.**

AFÂNA, *afânez,* vb. I. Tranz. A face ca un material granular să fie mai rar, mai puţin compact, a-i mări volumul prin săpare, fărâmiţare etc. – Din lat. / * / **affenare.**

AFÂNARE, *afânări,* s.f. Acţiunea de *a afâna.* ** *Afânarea solului* = lucrare agricolă executată asupra pământului, la suprafaţă, pentru a favoriza aerisirea, pătrunderea apei, distrugerea buruienilor. – V. **afâna.**

AFÂNAT, -Ă, *afânaţi, -te,* adj. (Despre pământ, zăpadă etc.) care este mai puţin compact; înfoiat **(2). –** V. **afâna.**

AFÂNĂTOR, *afânătoare,* s.n. Maşină de lucru folosită în turnătorie pentru afânarea amestecului de formare; aerator. – **Afâna** + suf**. -***ător.*

AFEBRIL, -Ă, *afebrili, -e,* adj. (Med.) Care nu are sau nu face febră. – Din fr. **afébrile.**

AFECT, *afecte,* s.n. **1.** Reacţie emoţională, cu o desfăşurare puternică şi relativ de scurtă durată. **2.** (În sens larg) Denumirea generică pentru stările sau reacţiile afective. – Din germ. **Affekt,** lat. **affectus.**

AFECTA[1]**,** *afectez,* vb. I. Tranz. A destina (o sumă de bani, o cantitate de materiale etc.) unui anumit scop. – Din fr. **affecter.**

AFECTA[2]**,** *afectez,* vb. I. Tranz. **1.** A mâhni, a întrista. **2.** A simula o anumită stare sufletească. * Intranz. şi refl. A se comporta altfel decât este în realitate, a-şi da aere; a se sclifosi. **3.** A prejudicia, a leza. – Din fr. **affecter.**

AFECTARE[1]**,** *afectări,* s.f. Acţiunea "de a afecta[1]". – V. **afecta**[1]**.**

AFECTARE[2]**,** *afectări,* s.f. Faptul *de a (se) afecta*[2]*.* – V. **afecta**[2]**.**

AFECTAT, -Ă, *afectaţi, -te,* adj. **1.** Mâhnit, întristat. **2.** (Despre oameni şi unele manifestări ale lor; adesea adverbial) Care se arată altfel decât este în realitate, pentru a face o impresie favorabilă; prefăcut, nenatural, preţios, nefiresc. – V. **afecta**[2]**.**

AFECTIV, -Ă, *afectivi, -e,* adj. Care aparţine afectivităţii, privitor la sentimente; emotiv. * Care denotă afecţiune; sentimental, sensibil. – Din fr. **affectif,** lat. **affectivus.**

AFECTIVITATE s.f. **1.** Totalitatea proceselor afective. **2.** Comportare emotivă; sensibilitate. – Din fr. **affectivité.**

AFECTUOS, -OASĂ, *afectuoşi, -oase,* adj. Care manifestă simpatie, prietenie pentru cei din jur; prietenos. * Tandru, drăgăstos. [Pr.: *-tu-os*] – Din fr. **affectueux,** lat. **affectuosus.**

AFECŢIUNE, *afecţiuni,* s.f. **1.** Simpatie, prietenie, dragoste faţă de cineva. **2.** Boală, stare patologică a unui organ. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **affection,** lat. **afectio, -onis.**

AFELIU s.n. Punctul cel mai depărtat de Soare de pe orbita unei planete. – Din fr. **aphélie.**

AFEMEIAT, *afemeiaţi,* adj., s.m. (Bărbat) care umblă după femei, căruia îi place să facă curte femeilor; muieratic. [Pr.: *-me-iat*] – **Femeie** + suf. *-at* (probabil după fr. *efféminé).*

AFERAT, -Ă, *aferaţi, -te,* adj. Care este sau care pare că are multe treburi, că este foarte ocupat. – Din fr. **affairé.**

AFERENT, -Ă, *aferenţi, -te,* adj. **1.** Care este în legătură cu ceva, care depinde de ceva sau decurge din ceva. **2.** (Jur.) Care se cuvine sau revine cuiva. **3**. (Anat.; în sintagmele) *Vase aferente* = vase care se varsă în altele sau pătrund într-un organ. *Nervi aferenţi* = nervi care transmit excitaţiile periferice centrilor nervoşi. – Din fr. **afférent.**

AFERENTAŢIE s.f. Transmitere a excitaţiei de la neuronii receptori periferici la neuronii centrali. – Din fr. **afférentation.**

AFEREZĂ, *afereze,* s.f. Cădere a unui sunet sau a unui grup de sunete de la începutul unui cuvânt. – Din fr. **aphérése,** lat. **aphaeresis.**

AFERIM interj. (Turcism înv.) Foarte bine, bravo! – Din tc. **aferim.**

AFET, *afeturi,* s.n. Suport pe care se fixează ţeava unui tun. – După fr. **affût,** germ. **Laffette.**

AFGAN, -Ă, *afgani, -e,* s.m. şi f., adj. **1**. S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie indo-europeană din Asia Centrală, formând populaţia de bază de religie musulmană a Afganistanului. **2.** Adj. Care aparţine Afganistanului sau afganilor **(1),** privitor la Afganistan sau la afgani. * *Limba afgană* (şi substantivat, f.) = limbă din grupul limbilor iraniene vorbită de afgani (1). **3.** S.m. Unitate monetară din Afganistan. – Din fr. **Afghan.**

AFID, *afide,* s.f. (La pl.) Subordin de insecte homoptere cuprinzând păduchii de plante mici, cu forme aripate şi nearipate *(Aphidinea);* (şi la sg.) insectă care face parte din acest subordin. – Din fr. **affide.**

AFIEROSI, *afierosesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A risipi o avere, un bun etc. **2.** Refl. A se dedica, a se consacra. [Pr.: *-fi-e-*] – Din ngr. **afieróno** (aor. *afiérosa*).

AFIF adj. invar. (Reg.) Care nu are nici un ban; lefter. – Din tc. **hafif** "uşor, sprinten".

AFILIA, *afiliez,* vb. I. Refl. (Despre organizaţii, instituţii etc.) A se alătura altei organizaţii, instituţii etc., stabilind raporturi de subordonare sau de colaborare. [Pr.: *-li-a*] – Din fr. **affilier.**

AFILIAT, -Ă, *afiliaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Alăturat, subordonat unei organizaţii, unei instituţii, unei societăţi. [Pr.: *-li-at*] – V. **afilia.**

AFILIAŢIE, *afiliaţii,* s.f. Afiliere. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **affiliation.**

AFILIERE, *afilieri,* s.f. Acţiunea de *a se afilia;* afiliaţie. [Pr.: *-li-e-*] – V. **afilia.**

AFIN[1]**,** *afini,* s.m. Arbust scund, foarte ramificat, cu frunze oval-alungite, cu flori de culoare roz-deschis şi cu fructe comestibile, răspândit în regiunile de munte *(Vaccinium myrtillus).* – Et. nec.

AFIN[2]**, -Ă,** *afini, -e,* s.m. şi f. (Jur.) Rudă prin alianţă. – Din lat. **affinis.**

AFINA, *afinez,* vb. I. Tranz. **1.** A separa de impurităţi o masă metalică. **2**. A subţia firele de lână, de bumbac etc. – Din fr. **affiner,** it. **affinare.**

AFINAJ, *afinaje,* s.n. Afinare. – Din fr. **affinage.**

AFINANT, *afinanţi,* s.m. Substanţă care se adaugă materiilor prime din care se fabrică sticla pentru a se realiza afinarea **(3). – Afina** + suf. *-ant.*

AFINARE, *afinări,* s.f. Acţiunea de "a afina"; afinaj. **1.** Proces de îndepărtare a impurităţilor dintr-un metal sau dintr-un aliaj. * Perioadă din procesul de elaborare a oţelului, în care se produce oxidarea elementelor însoţitoare şi se îndepărtează oxizii rezultaţi. **2**. Operaţie de purificare a zahărului brut, premergătoare decolorării şi rafinării. **3.** Eliminare completă a gazelor produse în topitura de sticlă pentru a se realiza omogenizarea acesteia. – V. **afina.**

AFINATA, *afinate,* s.f. Băutură alcoolică preparată din afine. – **Afină +** suf. *-ată* (după *vişinată).*

AFINĂ, *afine,* s.f. Fructul comestibil al afinului[1]; o bacă în formă de bobiţă neagră-albăstruie, brumată, cu gust acrişor. – Forma feminină a lui **afin**[1]**.**

AFINET, *afineturi,* s.n. Afiniş. – **Afin**[1] + suf. *-et.*

AFINIŞ, *afinişuri,* s.n. Loc pe care cresc afini[1]; afinet. – **Afin**[1] + suf. *-iş.*

AFINITATE, *afinităţi,* s.f. **1.** Potrivire între oameni sau între manifestările lor, datorită unor înclinaţii comune. **2.** (Chim.) Proprietate a două substanţe de a se combina. **3.** Proprietate a unui material textil de a se vopsi cu un anumit colorant. **4.** (Jur.) Legătură de rudenie creată prin căsătorie între unul dintre soţi şi rudele celuilalt soţ. – Din fr. **affinité,** lat. **affinitas, -atis.**

AFINOR, *afinori,* s.m. Muncitor care lucrează la afinare. – Din fr. **affineur.**

AFION s.n. **1.** Suc cu proprietăţi narcotice, extras de obicei din macul de grădină**. 2.** Plantă din care se extrage acest suc. [Pr.: **-***fi-on***] –** Din ngr. **afióni,** tc. **afyon.**

AFIPT, *afipte,* s.n. (Înv.) Afiş. – Din **afige** (ieşit din uz "a afişa" < lat., după *înfipt).*

AFIRMA, *afirm,* vb. I. **1**. Tranz. A susţine (cu tărie), a declara (în mod ferm). **2.** Refl. A se remarca, a se manifesta in chip deosebit. – Din fr. **affirmer**, lat. **affirmare.**

AFIRMARE, *afirmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) afirma* şi rezultatul ei. – V. **afirma.**

AFIRMATIV, -Ă, *afirmativi*, *-e*, adj. (Despre un enunţ) Care are un caracter de afirmare, un sens pozitiv; (despre o judecată) care conţine o afirmaţie. ** Expr. *În caz afirmativ =* dacă se va întâmpla aşa; în cazul când împrejurările sunt favorabile. – Din fr. **affirmatif**, lat. **affirmativus**.

AFIRMAŢIE, *afirmaţii,* s.f. Declaraţie, susţinere a unei păreri (exprimată cu tărie). * (La pl.) Vorbe care exprimă o afirmare. -Din fr. **affirmation**, lat. **affirmatio**.

AFIŞ, *afişe,* s.n. Înştiinţare, de obicei imprimată, expusă public, prin care se anunţă ceva, prin care se dau informaţii în legătură cu viaţa politică şi culturală; afipt. * Gen de artă grafică cu funcţie mobilizatoare, de informare, de reclamă, de instructaj etc. – Din fr. **affiche**.

AFIŞA, *afişez,* vb. I. Tranz. **1.** A expune, a lipi un afiş. **2**. Fig. A manifesta în mod ostentativ o anumită atitudine, a face paradă de... * Refl. (Fam.) A apărea (în societate) în tovărăşia cuiva în mod ostentativ. – Din fr. **afficher.**
AFIŞAJ, *afişaje,* s.n. **1**. Faptul de a afişa; lipire de afişe. **2.** *Afişaj optic* = afişor (2). – Din fr. **affichage**.
AFIŞARE, *afişări*, s.f. Acţiunea de "a (se) afişa". – V. **afişa.**
AFIŞIER, *afişiere,* s.n. Vitrină, panou sau construcţie specială pe care se lipesc sau se fixează diferite anunţuri. [Pr.: *-şi-er*] – **Afiş** + suf. *-ier.*
AFIŞOR, -OARE, *afişori, -oare*, s.m. şi f**.,** s.n. **1**. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu lipirea afişelor. **2.** S.n. (Electron.) Dispozitiv pe a cărui suprafaţă apar caractere alfanumerice comandate electric; afişaj optic. – Din fr**. afficheur.**
AFIX, *afixe,* s.n. **1.** (Gram.) Nume generic pentru prefixe, sufixe şi infixe**. 2.** (Mat.) Punct care reprezintă un număr complex într-un sistem de coordonate carteziene**. –** Din fr. **affixe,** lat**. affixus.**
AFIXAL, -Ă, *afixali, -e*, adj. (Gram.) Cu afix. – Din fr. **affixal.**
AFLA, *aflu,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A lua cunoştinţă despre ceva; a căpăta informaţii, veşti, noutăţi despre ceva; a auzi o veste, o noutate etc. **2.** Tranz. A găsi, a descoperi (căutând sau întâmplător). **3.** Refl. A fi, a se găsi într-un loc, într-o poziţie, într-o împrejurare oarecare; a fi, a exista în realitate. ** Expr. (Fam.) *A se afla în treabă =* a se amesteca, a interveni într-o discuţie sau într-o acţiune numai de formă, fără a aduce vreo contribuţie**.** *Să nu se afle (ca) să... =* (să) nu cumva să... *Cum nu se (mai) află =* care iese din comun; extraordinar. (Pop.) *Nu se* (sau *unde se) află! =* nu-i adevărat! **4.** Tranz. (Pop.) A descoperi, a inventa, a scorni. – Lat**. afflare "**a sufla spre ceva, a atinge cu respiraţia"**.**
AFLARE s.f. Acţiunea *de a (se) afla* şi rezultatul ei. – V. **afla.**
AFLĂTOR, -OARE, *aflători, -oare,* adj. Care (se) află, (se) găseşte. * (Substantivat; înv.) Inventator. **– Afla +** suf. *-ător.*
AFLICTIV, -Ă*, aflictivi, -e,* adj. (Jur.; despre pedepse) Care loveşte direct pe criminal (pe corp, în viaţă etc.). – Din fr. **afflictif**.
AFLICŢIUNE, *aflicţiuni,* s.f. **1.** Durere mare. **2.** Pedeapsă directă. **[**Pr. **-***ţi-u-*] **–** Din fr. **affliction.**
AFLORIMENT, *aflorimente,* s.n. Loc unde apar la suprafaţa pământului rocile sau mineralele, din cauza eroziunii sau a descoperirii lor artificiale; deschidere geologică. – După fr. **affleurement.**
AFLUENT, *afluenţi,* s.m. Nume dat unei ape curgătoare secundare, considerată în raport cu apa curgătoare mai mare în care se varsă. [Pr.: *-flu-ent*] – Din fr. **affluent**, lat. **affluens, -ntis.**
AFLUENŢĂ s.f. Mulţime de oameni care se îndreaptă spre acelaşi punct; aflux, îmbulzeală, năvală. * Cantitate mare; abundenţă, belşug de produse. [Pr.: *-flu-en-*] **–** Din fr. **affluénce,** lat. **affluentia.**
AFLUX, *afluxuri,* s.n. **1.** Afluenţă. **2.** Îngrămădire a unui lichid (mai ales a sângelui) într-un punct al corpului. – Din fr**. afflux,** lat. **affluxus.**
AFOCAL, -Ă, *afocali, -e,* adj. (Despre sisteme optice) Care este format din două (grupuri de) lentile, aşezate astfel încât focarul-imagine al uneia să coincidă cu focarul-obiect al celeilalte. – Din fr. **afocal**.
AFON, -Ă, *afoni, -e,* adj., s.m. şi f. **1. (**Persoană) care suferă de afonie. * (Persoană) care nu poate cânta corect, care nu are voce**. 2.** (Lingv.; la f.) (Consoană) surdă. – Din fr. **aphone.**
AFONIE s.f. Imposibilitate de a vorbi ca urmare a lezării laringelui sau a nervilor acestuia. – Din fr**. aphonie.**
AFONIZARE s.f. (Lingv.) Asurzire (a unui sunet). – Din **afon.**
AFORISM, *aforisme,* s.n. Cugetare enunţată într-o formă concisă, memorabilă; maximă, sentinţă, adagiu. – Din fr. **aphorisme**, lat. **aphorismus.**
AFORISTIC, -Ă, *aforistici, -ce,* adj. De aforism; în formă de aforism. * Care conţine aforisme, alcătuit din aforisme. – Din fr. **aphoristique.**
AFORTIORI adv., adj. invar. **1.** Adj. invar. (Despre raţionamente) Care constă în trecerea de la o judecată la alta, în favoarea celei de-a doua judecăţi existând tot atâtea temeiuri sau temeiuri în plus. **2.** Adv., adj. invar. (Livr.) (Care se impune) cu necesitate. [Pr.**: -***ti-o-*] – Loc. lat**.**
AFRETA, *afretez,* vb. I. Tranz**.** A închiria o navă pentru transportul de mărfuri; a navlosi**. –** Din fr. **affréter**
AFRETARE, *afretări,* s.f. (Mat.) Acţiunea de *a afreta;* navlosire**. –** V. **afreta.**
AFRICAN, -Ă, *africani, -e,* s.m**.** şi f., adj. **1**. S.m. şi f**.** Persoană care face parte din populaţia

băştinaşă a Africii. **2.** Adj. Care aparţine Africii sau populaţiei ei, privitor la Africa sau la populaţia ei. – **Africa** (n. pr.) + suf. *-an*. Cf. lat. **africanus**, it. **africano,** fr. **africain**.

AFRICANIST, -Ă, *africanişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Africanolog. – Din fr. **africaniste.**

AFRICANISTICĂ s.f. (Rar) Africanologie. – Din germ. **Afrikanistik**

AFRICANITATE s.f. **1.** Caracter specific (culturii) popoarelor africane. **2.** Lumea, civilizaţia africană. **–** Din fr. **africanité.**

AFRICANOLOG, -Ă, *africanologi, -ge,* s.m**.** şi f**.** Specialist(ă) în africanologie. – Din n. pr. **Africa**

AFRICANOLOGIE s.f. Disciplină care are ca obiect studiul Africii. – Din n. pr. **Africa.**

AFRICATĂ, *africate,* adj., s.f. (Consoană) cu caracter complex, a cărei articulaţie începe cu o ocluziune şi se termină printr-o constricţie; semioclusivă. – Din fr. [consonne] **affriquée,** germ. **Affrikate.**

AFRIKAANS s.n. Dialect al limbii olandeze vorbit de urmaşii burilor în Republica Africa de Sud. **[**Pr*.:africans***] –** Din engl. **Afrikaans,** fr. **afrikaans**

AFRIKANDER, *afrikanderi,* s.m. (Rar) Bur**. –** Din engl. **Afrikander.**

AFRO adj. invar., adv. (Cu părul capului) foarte încreţit. – Din fr. **afro,** engl. **Afro.**

AFRO-ASIATIC, -Ă, *afro-asiatici, -ce*, adj. Care este comun (din punct de vedere politic) Africii şi Asiei, privitor la Asia şi la Africa. [Pr.: *-si-a-*] – Din fr. **afro-asiatique.**

AFRODIZIAC, -Ă, *afrodiziaci, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care stimulează impulsurile sexuale. [Pr : *-zi-ac*] – Din fr. **aphrodisiaque.**

AFRONT, *afronturi,* s.n. Insultă, jignire, ofensă adusă cuiva în public. – Din fr. **affront.**

AFRONTA, *afrónt,* vb. **1**. Tranz. (Rar) A înfrunta. [Var.: **afrunta** vb. I.] – Din fr. **affronter** (după *înfrunta)***.**

AFRONTARE s.f. (Med.) Apropiere a marginilor unei plăgi pentru o bună cicatrizare a acesteia. [Var.: **afruntare** s.f.] – Cf. **afrunta.**

AFRUNTA vb. I. v. **afronta.**

AFRUNTARE s.f. v. **afrontare.**

AFTĂ, *afte,* s.f. Băşicuţă plină cu lichid opalescent care apare pe mucoasa gurii sau a faringelui şi care, prin spargere, lasă în loc o mică ulceraţie. – Din fr. **aphte,** lat. **aphtae.**

AFTOASĂ adj. f. (În sintagma) *Febră aftoasă* = boală contagioasă specifică vitelor cornute, dar transmisibilă şi omului, care se manifestă prin stare febrilă şi prin erupţii (afte) localizate pe mucoasa bucală şi uneori pe diverse regiuni cutanate. – Din fr**. aphteuse.**

AFTOID, -Ă, *aftoizi, -de,* adj**.** (Med.) Cu aspect de aftă, ca o aftă. – Din fr**. aphtoîde.**

AFTOR s.m. v. **actor.**

AFUM s.n. (Rar) Miros caracteristic al afumăturilor. **–** Din **afuma** (derivat regresiv).

AFUMA, *afúm,* vb. I. **1.** Tranz. A expune un aliment la fum, cu scopul de a-l conserva. **2.** Tranz. A umple cu fum un spaţiu închis pentru a distruge sau a alunga vietăţile dinăuntru. * Intranz. A scoate fum. *Soba afumă***. 3.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un strat de fum; a (se) înnegri de fum. * Tranz. (Tehn.) A da sticlei o culoare fumurie in procesul de fabricaţie. **4.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta gust neplăcut de fum (când începe să se ardă). **5.** Refl. Fig. (Fam.) A se îmbăta uşor, a se ameţi. – Lat**. affumare** (= *adfumare).*

AFUMARE, *afumări,* s.f. Acţiunea de *a (se) afuma.* **–** V. **afuma.**

AFUMAT, -Ă, *afumaţi, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Care a fost expus la fum în scopul conservării. **2.** Înnegrit de fum. **3.** (Despre mâncăruri) Cu gust neplăcut de fum. **4.** Fig. (Fam.) Ameţit, turmentat; beat. **–** V. **afuma.**

AFUMĂTOARE, *afumători,* s.f. **1.** Instalaţie rudimentară sau cameră specială pentru afumarea cărnii, a prunelor etc. **2.** Utilaj (mecanic) pentru producerea fumului fără flacără în vederea liniştirii familiei de albine când se lucrează în stup. **3.** Afumătorie. **4.** (Înv.) Vas în care se ard mirodenii. **[**Var.: **afumătór** s.n.] – **Afuma +** suf. *-ătoare.*

AFUMĂTOR s.n. v. **afumătoare.**

AFUMĂTORIE, *afumătorii,* s.f. Instalaţie specială pentru afumarea cărnii sau a peştelui; afumătoare **(3). – Afumător +** suf. **-***ie***.**

AFUMĂTURĂ, *afumături,* s.f. Produs alimentar conservat cu ajutorul fumului; *p. ext.* carne afumată. **– Afuma +** suf. *-ătură.*

AFUND, -Ă, *afunzi, -de***,** adj., adv. **1.** Adj. Adânc. * (Substantivat, n.) Adâncime **(2). 2.** Adv. La o distanţă (relativ) mare în adăncime; departe; adânc. ** Expr. *A (se) da afund* = a (se) cufunda într-o apă. (Reg.) *A dormi afund* = a dormi profund, adânc. – **A**[3] **+ fund.**

AFUNDA, *afúnd,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) cufunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A pătrunde adânc; *fig.* a se pierde în depărtări, a dispărea. * Fig. A se cufunda într-o acţiune. – Lat.

affundare (< *ad + fundum).*
AFUNDARE, *afundări,* s.f. Acţiunea de *a (se) afunda;* cufundare. – V. **afunda.**
AFUNDAT, -Ă, *afundaţi, -te,* adj. **1.** Care a intrat adânc într-un lichid sau într-o materie moale, care e acoperit bine de un lichid sau de o materie moale. **2.** (Rar) Foarte depărtat, abia zărit. – V. **afunda.**
AFUNDĂTURĂ, *afundături,* s.f. (Rar) Adâncime **(2). – Afunda** + suf. *-ătură.*
AFUNDIŞ, *afundişuri,* s.n. (Rar) Adâncime **(2). – Afund +** suf. *-iş.*
AFUNZIME, *afunzimi,* s.f. (Rar) Adâncime **(1).** – **Afund +** suf. *-ime.*
AFURCA, *afúrc,* vb. I. Tranz. A ancora o navă cu ajutorul a două ancore, având lanţurile cu lungime egală şi fixate într-un punct cu o cheie. – Din it. **afforcare.**
AFURCARE, *afurcări,* s.f. Acţiunea de *a afurca* şi rezultatul ei. – V. **afurca.**
AFURCĂ, *afurci,* s.f. Ansamblu de manevre şi de cabluri folosite la afurcarea unei nave. – Din **afurca** (derivat regresiv).
AFURISANIE s.f. v. **afurisenie.**
AFURISENIE, *afurisenii,* s.f. (Bis.) Anatemă. ** Loc. adv. (Fam.) *(Nici) măcar de-afurisenie =* câtuşi de puţin; defel. [Var.: **afurisanie** s.f.] – **Afurisi** + suf. *-enie* (după sl. **zaklin, -anie**).
AFURISI, *afurisesc,* vb. IV. Tranz. (Bis.) A arunca anatema asupra cuiva; a anatemiza. * Refl. *A se jura.* – Din sl. **aforisati.**
AFURISIT, -Ă, *afurisiţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Om) rău, ticălos, blestemat. * (Fam.) (Copil) ştrengar, poznaş. – V. **afurisi.**
AFUZALI s.m. Soi de viţă de vie originar din Asia Mică, cu ciorchini grei până la 2 kg şi boabe mari, de culoare galbenă-verzuie şi miez cărnos. – Din n. pr. tc. **Afuz-Ali**.
AGA s.f. v. **agă.**
AGABARITIC, -Ă, *agabaritici, -ce,* adj. Care depăşeşte un gabarit standard. – **A**[5]**-** + **gabaritic.**
AGALACTIE s.f. Absenţă a secreţiei lactate la femeia care a născut. *** Agalactie contagioasă* = boală epizootică a oilor şi a caprelor provocată de un microb, care are drept consecinţă lipsa laptelui la animalele bolnave; răsfug alb. – Din fr. **agalactie.**
AGALE adv. Fără grabă; domol. – Din ngr. **agália.**
AGAPĂ, *agape,* s.f. **1.** Ospăţ cu caracter intim, prietenesc; masă colegială. **2.** Masă comună frăţească la vechii creştini. – Din fr., lat. **agape.**
AGAR-AGAR s.n. Substanţă gelatinoasă extrasă din unele alge marine, care se întrebuinţează în medicină, în bacteriologie, în industria alimentară, textilă etc.; geloză. – Din fr. **agar-agar,** germ. **Agar-Agar.**
AGAREAN, *agareni,* s.m. (Înv.) Păgân, turc sau tătar; mahomedan. [Var.: **aga-rineán** s.m.] – Din sl. **agarĕaninŭ.**
AGARICACEE s.f. (La pl.) Familie de ciuperci cu picior şi pălărie prevăzută la partea inferioară cu numeroase lamele; (şi la sg.) ciupercă din această familie. – Din fr. **agaricacées.**
AGARINEAN s.m. v. **agarean.**
AGASA, *agasez,* vb. I. Tranz. A irita, a enerva, a plictisi cu insistenţele; a exaspera. – Din fr. **agacer.**
AGASANT, -Ă, *agasanţi, -te,* adj. Enervant; iritant. – Din fr. **agaçant.**
AGASARE, *agasări*, s.f. Acţiunea de "a agasa" şi rezultatul ei. – V. **agasa**.
AGASAT, -Ă, *agasaţi, -te*, adj. (Despre oameni) Iritat, enervat. – V. **agasa.**
AGAT, *agate,* s.n. **1.** Varietate cristalină de silice, cu benzi divers colorate, folosită ca piatră semipreţioasă. **2.** (În forma "agată") Literă cu corpul de 5,16 puncte tipografice. [Var.: **agátă** s.f.] – Din fr. **agate.**
AGATĂ s.f. v. **agat.**
AGATÂRŞI s.m. pl. Populaţie scitică, amintită de Herodot ca locuind în secolul VI ante Christos în regiunea cursului mijlociu al Mureşului. – Din lat. **Agathyrsi,** fr. **Agathyrses.**
AGAVĂ, *agave,* s.f. Nume dat mai multor plante ornamentale, cu frunze lungi până la 2 m, late şi groase, cu spini pe margini, originare din America *(Agave);* din fibrele frunzelor uneia dintre specii *(Agave americana*) se fac frânghii şi diferite ţesături. – Din fr. **agave.**
AGĂ, *agi,* s.m. (Înv.) **1.** Ofiţer (comandant) din armata otomană. **2.** Titlu dat comandantului pedeştrilor însărcinaţi cu paza oraşului de reşedinţă, iar ulterior şefului agiei. **3.** Persoană care avea titlul de agă **(1,2).** [Var.: **agá, agale** s.f.] – Din tc. **aga.**
AGĂNÂU s.n. (Reg.) Un fel de horă jucată de bărbaţi; melodie după care se execută această horă. – Et. nec.
AGĂRLÂC, *agărlâcuri,* s.n. (Înv.) Calabalâc. – Din tc. **agirlik** "greutate".

AGĂŢA, *agăţ,* vb. I. **1.** Tranz. A atârna, a suspenda ceva de un cârlig, de un cui etc.; a spânzura. * A prinde fără voie o ţesătură într-un obiect ascuţit, care o găureşte sau o rupe. * Refl. (Despre ţesături) A se rupe, prinzându-se într-un obiect ascuţit. * (Fam.) A acosta o persoană (de sex opus). **2.** Refl. A se apuca, a se prinde de ceva sau de cineva; *fig.* a se crampona. [Var.: **acăţá** vb. I.] – Lat. / * / **accaptiare** (< *captiare* "a prinde").

AGĂŢARE s.f. Acţiunea de *a (se) agăţa.* [Var.: **acăţáre** s.f.] – V. **agăţa.**

AGĂŢAT, -Ă, *agăţaţi, -te,* adj. **1.** Atârnat, spânzurat[2], suspendat. **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Prins fără voie într-un obiect ascuţit care găureşte, deşiră, rupe o ţesătură. * Rupt, găurit prin prindere într-un obiect ascuţit. [Var.: **acăţát, -ă** adj.] – V. **agăţa.**

AGĂŢĂTOR, -OARE, *agăţători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. Care (se) agaţă. *Plante agăţătoare.* **II. 1.** S.f. Şiret sau lănţişor cusut la o haină spre a o putea atârna în cui; atârnătoare. **2.** (La pl.) Grup de păsări având la fiecare picior câte două degete dispuse înainte şi câte două înapoi, care le permit să se agaţe cu uşurinţă de copaci. [Var.: **acăţătór, -oáre** adj.] – **Agăţa +** suf. **-***ător.*

AGEAMIU, -IE, *ageamii,* adj., s.m. şi f. (Fam.) Începător, novice, profan; (om) care nu se pricepe. – Din tc. **acemi.**

AGENDĂ, *agende,* s.f. **1.** Carnet cu foi ca de calendar, în care se notează lucrările care urmează să fie făcute la anumite date. **2.** Ordine de zi. – Din fr., lat. **agenda.**

AGENEZIE s.f. **1.** Dezvoltare insuficientă sau nedezvoltare a unui organ sau a unui ţesut în perioada embrionară. **2.** Incapacitate de a procrea; sterilitate. – Din fr. **agénésie.**

AGENT, -Ă, *agenţi, -te,* s.m. şi f. **1**. S.m. şi f. Reprezentant (oficial) al unei instituţii, al unei organizaţii, al unui stat etc., care îndeplineşte anumite însărcinări. *Agent diplomatic. Agent de transmisiuni. Agent provocator. Agent secret.* **2.** S.m. Factor activ care provoacă diferite fenomene fizice, chimice etc. *Agenţi atmosferici. ** Agenţi geografici =* factori fizici sau biologici care, prin acţiunea lor, produc transformări continue în învelişul geografic. **3.** S.m. (Biol.; în sintagma) *Agent patogen =* microorganism capabil să pătrundă şi să se înmulţească într-un organism animal sau vegetal, provocând manifestări patologice. **4.** S.m. (Lingv.; în sintagma) *Nume de agent =* substantiv sau adjectiv care indică pe autorul acţiunii unui verb. [Var.: (înv.) **aghént** s.m.] – Din fr. **agent,** lat. **agens, -ntis,** rus. **aghent.**

AGENTURĂ, *agenturi,* s.f. **1.** Casă de afaceri condusă de un agent **(1);** totalitatea afacerilor efectuate de o astfel de casă; agenţie. **2.** Grupare din interiorul unui stat, unui partid etc., aflată în slujba intereselor unui stat străin sau ale unor cercuri financiare ori politice străine. – Din germ. **Agentur.**

AGENŢIE, *agenţii,* s.f. **1.** Reprezentanţă, filială sau sucursală a unei întreprinderi sau instituţii situate în alt punct decât acela în care se află sediul principal. **2.** (În sintagma) *Agenţie telegrafică* (sau *de presă) =* instituţie care culege informaţii din toate domeniile de activitate, furnizându-le presei sau televiziunii. **3.** Reprezentanţă diplomatică; misiune condusă de un agent diplomatic. *** Agenţie economică =* reprezentanţă a unei ţări într-o ţară străină, care efectuează operaţii economice internaţionale. **4.** (În sintagma) *Agenţie de bilete =* birou unde se vând cu anticipaţie bilete pentru spectacole, concerte etc. *Agenţie de voiaj =* birou unde se vând cu anticipaţie bilete de călătorie (pentru distanţe mai lungi). [Var.: (înv.) **aghenţíe** s.f.] – Din it. **agenzia.**

AGER, -Ă, *ageri, -e,* adj. **1.** Iute în mişcări; sprinten. **2.** Isteţ, deştept. * (Despre ochi sau privire) Vioi, pătrunzător, scrutător. **3.** (Înv.; despre obiecte) Tăios, ascuţit. – Lat. **agilis.**

AGERI, *ageresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva ager la minte. – Din **ager.**

AGERIME s.f. Calitatea de a fi ager. – **Ager** + suf. -*ime.*

AGEST s.n. (Reg.) Îngrămădire de buşteni, crengi etc. aduse de ape la cotul unui râu; loc la cotul unui râu unde se îngrămădesc buşteni, crengi etc. aduse de ape. – Lat. **aggestum** "întăritură, fortificaţie".

AGESTI, *agestesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A stăvili o apă curgătoare, îngrămădind buşteni, crengi etc. la o cotitură a ei. **2.** Refl. (Despre buşteni, crengi etc.) A se îngrămădi la cotitura unui râu, formând un fel de stăvilar. * Fig. (Despre oameni) A se pripăşi, a se aciua. – Din **agest.**

AGESTRU, *agestre,* s.n. Con de dejecţie. – Din fr. **agestre.**

AGFACOLOR adj. (În sintagma) *Procedeu agfacolor =* procedeu de obţinere a imaginii colorate prin suprapunerea a trei straturi fotosensibile la culorile primare sau la cele fundamentale, utilizat în fotografie şi în cinematografie. – Din germ. **Agfakolor.**

AGHEASMATAR, *agheasmatare,* s.n. **1.** Vas liturgic (de metal) în care se ţine agheasma. **2**. Clădire vecină cu o biserică, destinată sfinţirii aghesmei. **3.** Carte care cuprinde rugăciunile ce se rostesc în timpul aghesmuirii şi în alte împrejurări. – Din ngr.

aghiasmatárion.
AGHEASMĂ s.f. (În religia creştină) Apă sfinţită. * (Glumeţ) Rachiu. [Var.: **aiásmă** s.f.] – Din sl. **agiazma.**
AGHENT s.m. v. **agent.**
AGHENŢIE s.f. v. **agenţie.**
AGHESMUI, *aghesmuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stropi cu agheasmă. **2.** Tranz. şi refl. Fig. (Fam.) A (se) îmbăta. **3.** Tranz. Fig. (Reg.) A bate pe cineva. – **Agheasmă** + suf. *-ui.*
AGHESMUIRE, *aghesmuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) aghesmui.* [Pr.: *-mu-i-*] – V. **aghesmui.**
AGHESMUIT, -Ă, *aghesmuiţi, -te*, adj. **1.** Stropit cu agheasmă. **2.** Fig. (Fam.) Beat. – V. **aghesmui.**
AGHIOS, *aghioase*, s.n. (Înv.) Numele unei cântări liturgice care începe cu cuvintele "aghios, aghios" (sfinte, sfinte). ** Expr. *A trage (la) aghioase* = **a)** a cânta monoton şi tărăgănat; **b)** a dormi; a sforăi. [Pr.: *-ghi-os*] – Din ngr. **ághios.**
AGHIOTANT, *aghiotanţi,* s.m. Ofiţer ataşat unui comandant sau unui şef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuţii similare unui secretar; adjutant. – Cf. rus. **adjutant**.
AGHIUŢĂ s.m. (Fam., glumeţ) Drac. [Pr.: *-ghi-u-*] – Cf. ngr. **ághios** "sfânt".
AGIE, *agii,* s.f. Organ administrativ din sec. XVIII-XIX în Ţara Românească şi în Moldova, însărcinat cu menţinerea ordinii publice în capitală; totalitatea funcţionarilor, din această instituţie. – **Agă** + suf. *-ie*.
AGIL, -Ă, *agili, -e,* adj. Care se mişcă uşor şi repede; suplu, vioi, sprinten. * Îndemânatic, dibaci. – Din fr. **agile,** lat. **agilis.**
AGILITATE s.f. Uşurinţă în mişcări; supleţe, sprinteneală, vioiciune. * Îndemânare. – Din fr. **agilité,** lat. **agilitas, -atis.**
AGIO, *agiuri,* s.n. Diferenţă cu care preţul (cursul) unui semn monetar sau al unei hârtii de valoare depăşeşte valoarea nominală a acesteia. * Supraprofit rezultat din speculaţii cu semne monetare sau hârtii de valoare: [Pr.: *-gi-o*] – Din it. **aggio,** fr. **agio.**
A GIORNO loc. adv. (Italienism) Ca ziua. *Luminat a giorno.* – Loc. it.
AGIOTA, *agiotez,* vb. I. Intranz. A face speculă cu valoarea sau cu marfa al cărei preţ este variabil. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **agioter.**
AGIOTAJ, *agiotaje,* s.n. Speculă cu semne monetare sau cu hârtii de valoare în vederea obţinerii unui câştig. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **agiotage.**
AGITA, *agít,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) mişca repede încoace şi încolo; a (se) clătina, a (se) zgudui; a (se) frământa. * Tranz. A amesteca două sau mai multe substanţe prin clătinarea lor (într-un vas). **2.** Refl. (Fam.) A se manifesta prin mişcări grăbite şi dezordonate, sub impulsul unei enervări. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) frământa, a (se) zbuciuma. **4.** Tranz. Fig. A ridica masele (la revoltă), a aţâţa, a răzvrăti. – Din fr. **agiter,** lat. **agitare.**
AGITARE, *agitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) agita*. – V. **agita.**
AGITAT, -Ă, *agitaţi, -te,* adj. (Despre oameni şi animale) Care se mişcă încoace şi încolo; care se agită. * Fig. Tulburat, neastâmpărat, neliniştit. * Fig. (Despre un interval de timp, o viaţă, etc.) Bogat în evenimente; frământat, tumultuos. – V. **agita.**
AGITATOR, -OARE, *agitatori, -oare,* subst. **I.** S.m. şi f. Persoană care face agitaţie (politică) în vederea unei acţiuni. * Mijloc prin care se realizează agitaţia **(3). II.** S.n. **1.** (Chim.) Dispozitiv sau aparat care serveşte la amestecarea substanţelor solide sau fluide în vederea omogenizării lor. **2.** Organ de maşină montat în rezervoarele maşinilor de stropit, de prăfuit, de împrăştiat îngrăşăminte, de semănat etc. – Din fr. **agitateur,** (**I**) şi rus. **aghitator.**
AGITATORIC, -Ă, *agitatorici, -ce*, adj. Care serveşte sau se referă la agitaţie **(3). – Agitator** + suf. *-ie* (după rus. **agitatorskii**. germ. **agitatorisch***).*
AGITAŢIE, *agitaţii,* s.f. **1.** Mişcare intensă încoace şi încolo efectuată de oameni, de vehicule etc. **2.** Stare de nelinişte excesivă, de tulburare, de tensiune nervoasă (manifestată prin mişcări grăbite şi dezordonate). **3.** (Şi în sintagma "agitaţie politică") Mijloc de înrâurire a conştiinţei publice folosit de un partid în scopuri imediate, prin mass-media, întruniri etc. [Var.: (înv.) **agitaţiúne** s.f.] – Din fr. **agitation,** lat. **agitatio, -onis,** (**3**) rus. **aghitaţiia.**
AGITAŢIUNE s.f. v. **agitaţie.**
AGLICĂ, *aglice,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunze penate, cu flori albe sau roz-albe, parfumate, dispuse în inflorescenţe *(Filipendula vulgaris).* – Din bg. **aglika,** sb. **jaglika.**
AGLOMERA, *aglomerez,* vb. I. **1.** Refl. A se strânge la un loc în număr mare; a se îngrămădi, a se înghesui. * (Despre un loc) A deveni suprapopulat. **2.** Tranz. (Despre unele substanţe) A uni între ele granulele, firele sau fâşiile care compun un material. **3.** Tranz.

A încărca pe cineva cu prea multe treburi. – Din fr. **agglomérer,** lat. **agglomerare.**

AGLOMERANT, *aglomeranţi,* s.m. Substanţă care are proprietatea de a uni între ele granulele, firele sau fâşiile care compun un material; liant. – Din fr. **agglomérant** (influenţat semantic de *liant).*

AGLOMERARE, *aglomerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aglomera* şi rezultatul ei. * (Concr.) Grup compact (şi numeros). – V. **aglomera.**

AGLOMERAT, -Ă, *aglomeraţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Îngrămădit, înghesuit[2]. * (Despre un loc, un spaţiu) Plin de oameni, de vehicule etc.; suprapopulat, ticsit. **2.** Adj., s.n. (Material) obţinut prin aglomerare. **3.** S.n. Rocă formată prin acumularea de materiale provenite din explozii vulcanice. – V. **aglomera.**

AGLOMERAŢIE, *aglomeraţii,* s.f. Îngrămădire de oameni; îmbulzeală, înghesuială, aglomerare. * Aşezare omenească. – Din fr. **agglomération.**

AGLOSIE s.f. Malformaţie congenitală care constă în lipsa limbii. – Din fr. **aglossie.**

AGLUTINA, *aglutinez,* vb. I. Refl. (Despre particulele unor materiale) A se lipi unele de altele prin adeziune. * (Despre bacterii, hematii etc.) A se lipi şi a se precipita sub acţiunea unor substanţe. * (Despre elemente ale vorbirii) A se lipi unul de altul, formând un singur cuvânt. – Din fr. **agglutiner,** lat. **agglutinare.**

AGLUTINANT, -Ă, *aglutinanţi, -te,* adj., subst. **I.** Adj. Care uneşte, lipeşte, care aglomerează prin alipire, care serveşte la aglutinare. ** *Limbă aglutinantă* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă prin alipirea unor afixe la rădăcina cuvântului. **II. 1.** S.m. Anticorp în organismul animal care are proprietatea de a coagula bacteriile pătrunse în organism. **2.** S.n. Substanţă vâscoasă preparată din amidon, dextrină, gumă şi albumină, care se adaugă în pasta de imprimat pentru a păstra desenul pe ţesătură. – Din fr. **agglutinant,** lat. **agglutinans, -ntis.**

AGLUTINARE, *aglutinări,* s.f. Acţiunea de *a se aglutina*; alipire. – V. **aglutina.**

AGLUTINAT, -Ă, *aglutinaţi, -te,* adj. (Despre materiale) Ale cărui particule sunt lipite unele de altele prin adeziune. – V. **aglutina.**

AGLUTININA s.f. Substanţă specifică de tipul anticorpilor, care apare în serul sangvin în urma administrării de vaccinuri. – Din fr. **agglutinine.**

AGLUTINOGEN s.m. Substanţă de natură proteică, care, introdusă în organism, stimulează producerea aglutininei. – Din fr. **agglutinogéne.**

AGNAT, -Ă, *agnaţi, -te,* s.m. şi f. (Jur.) Rudă în linie paternă. – Din fr. **agnat,** lat. **agnatus.**

AGNATĂ, *agnate*, s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice lipsite de maxilarul inferior; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. **agnathes.**

AGNAŢIUNE s.f. Legătură de rudenie civilă în raport cu înrudirea naturală. [Pr.: -*ţi-u-*] – Din fr. **agnation,** lat. **agnatio, -onis.**

AGNEŢ, *agneţe,* s.n. (Bis.) Bucată de prescură din care se taie anafura pentru împărtăşanie. – Din sl. **agnici.**

AGNOMEN, *agnomene,* s.n. Supranume, poreclă purtată de romani în urma unor fapte deosebite. – Din lat. **agnomen.**

AGNOSTIC, -Ă, *agnostici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine agnosticismului, privitor la agnosticism. **2.** S.m. şi f. Adept al agnosticismului. – Din fr. **agnostique.**

AGNOSTICISM s.n. (Filoz.) Concepţie care neagă, parţial sau total, posibilitatea cunoaşterii obiective a lumii, a esenţei fenomenelor. – Din fr. **agnosticisme.**

AGNOZIE s.f. Pierdere sau tulburare a funcţiunilor intelectuale de recunoaştere a celor văzute, auzite, pipăite. – Din fr. **agnosie.**

AGOGICĂ s.f. Teorie care se ocupă cu schimbările mişcării ritmice, determinate de expresivitate, în timpul executării unei piese muzicale. – Din it. **agogica.**

AGONAL, -Ă, *agonali, -e*, adj. Referitor la agonale. – Din it. **agonale.**

AGONALE s.f. pl. Întreceri atletice la vechii greci. * (La romani) Serbări în cinstea zeului Ianus. – Din lat. **agonalia.**

AGONĂ s.f. Linie de pe suprafaţa pământului ale cărei puncte nu prezintă declinaţie magnetică. – Din fr. **agone.**

AGONIC, -Ă, *agonici, -ce,* adj. Referitor la agonie; care este în agonie. – Cf. germ. **agonisch**.

AGONIE, *agonii,* s.f. Stare a organismului care precedă moartea. ** Loc. adj. *În agonie* = pe moarte; muribund. * Fig. Nelinişte puternică, zbucium, zbatere. – Din fr. **agonie**, lat. **agonia.**

AGONISEALĂ, *agoniseli,* s.f. (Pop.) Ceea ce agoniseşte cineva; economii; agonisită. * Câştig (dobândit prin muncă). – **Agonisi +** suf. **-***eală*.

AGONISI, *agonisesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a câştiga prin muncă. * A strânge, a pune deoparte; a economisi. – Din ngr. **agonízome** (aor. *agonisthika) "*a lupta".

AGONISIRE s.f. Acţiunea de *a agonisi.* – V. **agonisi.**

AGONISITĂ, *agonisite,* s.f. (Pop.) Agoniseală. – V. **agonisi.**
AGONIZA, *agonizez,* vb. I. Intranz. A fi în stare de agonie. – Din fr. **agoniser,** lat. **agonisari.**
AGONIZANT, -Ă, *agonizanţi, -te,* adj. Care agonizează; muribund. – Din fr. **agonisant.**
AGORA s.f. Piaţă publică în oraşele Greciei antice unde se aflau principalele instituţii şi unde se ţineau adunările publice; *p. ext.* adunare a poporului care se ţinea în această piaţă. – Din fr. **agora.**
AGORAFOBIE, *agorafobii,* s.f. Teamă patologică, obsesivă şi nemotivată de spaţiile largi, de locurile deschise, de pieţe etc. – Din fr. **agoraphobie.**
AGRAFĂ, *agrafe,* s.f. **1.** Nume dat unor obiecte care servesc să prindă sau să fixeze o haină, părul, hârtii etc. * Piesă de metal cu care se leagă blocurile de piatră, se fixează zidăria etc. **2.** Mică piesă metalică cu care se prind şi se menţin unite buzele unei plăgi până la cicatrizare; copcă[1] **(3).** **3.** Ornament în formă de consolă la capătul unui arc. – Din fr. **agrafe.**
AGRAFIE s.f. Pierdere sau tulburare a funcţiunii de exprimare a gândurilor prin scris. – Din fr. **agraphie.**
AGRAMAT, -Ă, *agramaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care face greşeli elementare de limbă; *p. ext.* ignorant, incult. **2.** Adj. Care conţine greşeli elementare de gramatică şi de ortografie. – Din lat. **agrammatos**
AGRAMATISM s.n. **1.** Necunoaştere a scrierii şi a vorbirii corecte; lipsă totală de învăţătură; *p. ext.* incultură, ignoranţă. **2.** (Med.) Incapacitate de exprimare gramaticală corectă. – Din germ. **Agrammatismus**, fr. **agrammatisme.**
AGRANULOCITOZĂ s.f. Sindrom hematologic caracterizat prin lipsa granulocitelor din sânge din cauza unor agenţi medicamentoşi sau fizici. – Din fr. **agranulocytose.**
AGRAR, -Ă, *agrari, -e*, adj. Care se referă la proprietatea funciară şi la problemele legate de această proprietate, care se sprijină în special pe agricultură; agrarian, agricol **(3).** *Ţară agrară.* – Din fr. **agraire,** lat. **agrarius.**
AGRARIAN, -Ă, *agrarieni, -e*, adj. (Rar) Agrar. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **agrarien.**
AGRARIANISM s.n. Tendinţă de a menţine agricultura ca principală ramură a economiei; teorie economică opusă industrialismului, care acordă prioritate dezvoltării agriculturii. [Pr.: -*ri-a*-] – **Agrarian** + suf. -*ism.*
AGRAVA, *agravez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) face mai grav, a (se) înrăutăţi. – Din fr. **aggraver,** lat. **aggravare.**
AGRAVANT, -Ă, *agravanţi, -te,* adj. Care agravează, care înrăutăţeşte. ** *Circumstanţe agravante* = împrejurări care contribuie la mărirea vinii unui acuzat. – Din fr. **aggravant,** lat. **aggravans, -ntis.**
AGRAVARE, *agravări,* s.f. Faptul de *a (se) agrava*; înrăutăţire. – V. **agrava.**
AGRĂI, *agrăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A adresa cuiva vorba. – **A**[3] + **grăi** (după germ. ***ansprechen, anreden***).
AGREA, *agreez,* vb. I. Tranz. A vedea cu ochi buni, cu simpatie pe cineva. * A da consimţământul, a accepta un reprezentant diplomatic. [Pr.: -*gre-a*] – Din fr. **agréer.**
AGREABIL, -Ă, *agreabili, -e,* adj. Plăcut, distractiv. * (Despre oameni) Simpatic. [Pr.: -*gre-a*-] – Din fr. **agréable.**
AGREGA, pers. 3 *agrégă,* vb. I. Refl. (Despre elemente) A se uni (într-un tot); a se alipi. – Din fr. **agréger,** lat. **aggregare.**
AGREGARE, *agregări,* s.f. Faptul de *a se agrega*; agregaţie. ** *Stare de agregare (a corpurilor)* = fiecare dintre stările de consistenţă şi rezistenţă diferite sub care se pot prezenta substanţele. – V. **agrega.**
AGREGAT[1], *agregate,* s.n. **1.** Grup de maşini care lucrează împreună pentru realizarea unei anumite operaţii tehnice. **2.** Material mineral sau organic, alcătuit din granule, fibre sau fâşii, care intră în compoziţia betoanelor, mortarelor sau a altor materiale aglomerate cu un liant. ** *Agregat mineral* = concreştere de minerale în diferite formaţii naturale. – Din rus. **agregat, (2)** fr. **agrégat.**
AGREGAT[2], *agregaţi,* s.m. (Ieşit din uz, în sintagma) *Profesor agregat* = profesor universitar care funcţionează pe lângă o catedră condusă de alt profesor. – Din fr. **agrégé.**
AGREGAŢIE s.f. Agregare. – Din fr. **agrégation,** lat. **aggregatio.**
AGREMENT, *agremente,* s.n. **1.** Plăcere, distracţie. **2.** Aprobare dată sau cerută de guvernul unei ţări pentru numirea reprezentanţilor diplomatici. – Din fr. **agrément.**
AGREMENTA, *agrementez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da culoare, relief, a înfrumuseţa (prin adăugarea unei podoabe); a împodobi. – Din fr. **agrémenter.**
AGREMENTARE, *agrementări,* s.f. Acţiunea de *a agrementa*. – V. **agrementa.**
AGRESIUNE, *agresiuni,* s.f. Atac împotriva unei persoane sau a unui stat. ** *Agresiune armată* = atac înarmat neprovocat săvârşit împotriva unui stat. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr.

agression, lat. **agressio, -onis.**

AGRESIV, -Ă, *agresivi, -e,* adj. Care atacă (fără provocare); *fig.* care caută prilej de ceartă; provocator. * (Despre substanţe) Care atacă chimic corpurile cu care ajunge în contact. – Din fr. **agressif.**

AGRESIVITATE, *agresivităţi,* s.f. Însuşirea de a fi agresiv, constituind uneori un simptom patologic. * Însuşire a unor agenţi patogeni de a ataca organismul animal sau vegetal. – Din fr. **agressivité.**

AGRESOR, -OARE, *agresori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană fizică sau stat) care organizează sau săvârşeşte o agresiune. – Din fr. **agresseur,** lat. **aggressor.**

AGREST, -Ă, *agreşti, -ste,* adj. (Rar) Câmpenesc, rustic. * Grosolan. – Din lat. **agrestis,** fr. **agreste.**

AGRICOL, -Ă, *agricoli, -e,* adj. **1.** Care ţine de agricultură, care se referă la agricultură; folosit în agricultură. ** *An agricol =* perioadă de timp cuprinsă între începutul muncilor agricole de toamnă, care privesc recolta anului următor, şi strângerea recoltei din acel an. **2.** (Despre oameni) Care se ocupă cu agricultura. **3.** (Despre o regiune, o ţară) Care îşi sprijină economia în special pe agricultură; agrar. – Din fr. **agricole.**

AGRICULTOR, -OARE, *agricultori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu agricultura. – Din fr. **agriculteur,** lat. **agricultor.**

AGRICULTURĂ, *agriculturi,* s.f. **1.** Cultivare a pământului. **2.** Ramură a producţiei materiale care are ca obiect cultura plantelor şi creşterea animalelor în vederea obţinerii unor produse alimentare şi a unor materii prime; totalitatea lucrărilor şi a metodelor întrebuinţate în acest scop. – Din fr. **agriculture,** lat. **agricultura.**

AGRIMENSOR, *agrimensori,* s.m. Specialist în agrimensură. – Din it. **agrimensore,** lat. **agri mensor.**

AGRIMENSURĂ s.f. Tehnica măsurătorilor topografice şi cadastrale simple ale terenurilor agricole. – Din it., lat. **agrimensura.**

AGRIOTIMIE, *agriotimii,* s.f. Tendinţă patologică de a comite acte de nebunie furioasă. [Pr.: -*gri-o-*] – Din fr. **agriothymie.**

AGRIPNIE, *agripnii,* s.f. (Med.) Insomnie. – Din fr. **agrypnie.**

AGRIŞ, *agrişi,* s.m. Arbust cu ramuri spinoase, cu frunze lobate şi cu fructe comestibile, care creşte spontan în regiunile de munte *(Ribes uva-crispa).* – Din magh. **egres.**

AGRIŞĂ, *agrişe,* s.f. Fructul agrişului, în formă de boabă verzuie, roşie sau galbenă, cu gust dulce-acrişor şi cu multe seminţe. – **Agriş** + suf. *-ă.*

AGRO- Element de compunere însemnând "agricol", "agricultură", care serveşte la formarea unor substantive sau adjective. – Din fr. **agro÷.**

AGROALIMENTAR, -Ă, *agroalimentari, -e,* adj. Referitor la produse alimentare provenite din agricultură. [Pr.: -*gro-a-*] – **Agro- + alimentar.**

AGROBIOLOG, -OGĂ, *agrobiologi, -oge,* s.m. şi f. Specialist în agrobiologie. [Pr : -*bi-o-*] – Din **agrobiologie** (derivat regresiv). Cf. rus. **agrobiolog.**

AGROBIOLOGIC, -Ă, *agrobiologici, -ce,* adj. De agrobiologie, privitor la agrobiologie. [Pr.: -*bi-o-*] – **Agro- + biologic.**

AGROBIOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază acţiunea legilor biologice generale asupra culturii plantelor şi a creşterii animalelor, constituind, totodată, baza teoretică a ştiinţelor agronomice. [Pr.: -*bi-o-*] – Din germ. **Agrobiologie,** rus. **agrobiologhiia.**

AGROCENOZĂ, *agrocenoze,* s.f. (Biol.) Zonă agricolă. – Din fr. **agrocénose.**

AGROCHIMIC, -Ă, *agrochimici, -ce,* adj. Privitor la agrochimie, care aparţine agrochimiei. – Din fr. **agrochimique.**

AGROCHIMIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul circuitului substanţelor nutritive în mediul de creştere şi de dezvoltare a plantelor agricole, în vederea stabilirii măsurilor de sporire a producţiei şi de îmbunătăţire a calităţii produselor. – Din fr. **agrochimie.**

AGROCHIMIST, -Ă, *agrochimişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în agrochimie. – **Agro- + chimist.**

AGROGEOLOG, -Ă, *agrogeologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în agrogeologie; pedolog. [Pr.: -*ge-o-*] – **Agro- + geolog.**

AGROGEOLOGIC, -Ă, *agrogeologici, -ce,* adj. Referitor la agrogeologie, de agrogeologie. [Pr. -*ge-o-*] – Din fr. **agrogéologique.**

AGROGEOLOGIE s.f. Ştiinţă agricolă care se ocupă cu studiul rocilor pe care s-au format soluri arabile; vechea denumire a pedologiei[1]. [Pr.: -*ge-o-*] – Din fr. **agrogéologie.**

AGROINDUSTRIAL, -Ă, *agroindustriali, -e,* adj. Referitor la producţia agricolă industrializată. – **Agro- + industrial** (după fr. *agroindustriel).*

AGROLOGIE s.f. Ştiinţă agricolă care se ocupă cu studiul solului ca rezultat al acţiunii factorilor naturali şi cu influenţa pe care o are solul asupra plantelor; vechea denumire a agrotehnicii. – Din fr. **agrologie.**

AGROMETEOROLOG, -Ă, *agrometeorologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în agro-meteorologie. [Pr.: *-te-o-*] – **Agro- + meteorolog.**
AGROMETEOROLOGIC, -Ă*, agrometeorologici, -ce*, adj. De agrometeorologie. [Pr.: -*te-o*-] – **Agro- + meteorologic.**
AGROMETEOROLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea condiţiilor meteorologice sub aspectul influenţei acestora asupra producţiei agricole. [Pr.: -*te-o*-] – **Agro- + meteorologie.**
AGROMINIM s.n. (Ieşit din uz) Totalitatea lucrărilor agronomice minime, fixate pentru a fi aplicate în mod obligatoriu, în scopul creşterii producţiei agricole. – Din rus. **agrominimum.**
AGRONOM, -Ă, *agronomi, -e*, s.m. şi f. Specialist în agronomie. – Din fr. **agronome.**
AGRONOMIC, -Ă, *agronomici, -ce*, adj. Care ţine de agronomie, privitor la agronomie. – Din fr. **agronomique.**
AGRONOMIE s.f. Complex de ştiinţe care cuprinde totalitatea cunoştinţelor teoretice şi practice referitoare la producţia agricolă. – Din fr. **agronomie.**
AGROSILVIC, -Ă, *agrosilvici, -ce,* adj. Privitor la agricultură şi la silvicultură, care ţine de agricultură şi de silvicultură. – **Agro- + silvic.**
AGROTEHNIC, -Ă, *agrotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu relaţiile dintre factorii de vegetaţie, sol şi plantele cultivate. * Totalitatea procedeelor tehnice de cultivare a unei plante agricole. **2.** Adj. Care aparţine agrotehnicii (**1),** care se referă la agrotehnică. – Din **(1)** rus. **agrotehnika,** (2) **agro- + tehnic** (după rus. *agrotehniceskii).*
AGROTEHNICIAN, -Ă, *agrotehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în agrotehnică **(1).** [Pr.: -*ci-an*] – **Agro- + tehnician** (după rus. *agrotehnik*).
AGROTERASE s.f. pl. Terase amenajate pentru pomicultură şi viticultură. – **Agro-** + **terasă.**
AGROZOOTEHNIC, -Ă, *agrozootehnici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Agrozootehnie. **2.** Adj. Care ţine de agrozootehnie, privitor la agrozootehnie. – Din **(1)** rus. **(2) agro-** + **zootehnic** (după rus. *agrozootehniceskii).*
AGROZOOTEHNICIAN, -Ă, *agrozootehnicieni, -e*, s.m. şi f. Specialist în agrozootehnie. [Pr.: -*ci-an*] – **Agro- + zootehnician.**
AGROZOOTEHNIE s.f. Tehnica cultivării plantelor furajere şi a creşterii animalelor domestice; agrozootehnică **(1). – Agro-** + **zootehnie.**
AGUD, *aguzi,* s.m. (Reg.) Dud. – Din **agudă.**
AGUDĂ, *agude*, s.f. (Reg.) Dudă. – Din sl. **agoda.**
AGURIDĂ, *aguride,* s.f. Strugure înainte de coacere, cu gust foarte acru. – Din ngr. **agurída.**
AGURIJOARĂ, *agurijoare,* s.f. Plantă erbacee decorativă, cu flori mari galbene, albe, portocalii, roz sau roşii, care se deschid numai la soare *(Portulaca grandiflora).* – **Aguridă** + suf. *-joară.*
AH interj. **1.** Strigăt pricinuit de o durere fizică. **2.** A[2] **(1).**
AHA interj. Exclamaţie care exprimă mulţumirea cuiva că s-a lămurit sau că a găsit răspunsul la o întrebare care îl frământa.
AHEEAN, -Ă, *aheeni, -e*, adj. Care aparţine aheilor, privitor la ahei. – Din fr. **achéen**.
AHEI s.m. pl. **1.** Populaţie indo-europeană aşezată la începutul mileniului al doilea ante Christos în Pelopones, unde a întemeiat puternice centre de civilizaţie. * Una dintre cele patru ramuri ale vechilor greci. **2.** Denumire generală a vechilor triburi greceşti la Homer. – Cf. **Ahaia** (n. pr.).
AHO interj. **1.** Strigăt cu care se încetineşte sau se opreşte mersul boilor (înjugaţi). **2.** Strigăt cu care începe pluguşorul. **3.** Strigăt prin care căutăm să oprim pe cineva de a face ceva. – Onomatopee.
AHOTNIC, -Ă, *ahotnici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Dornic, lacom, pasionat pentru cineva sau ceva. – Din rus. **ohotnik.**
AHT, *ahturi,* s.n. (Reg.) **1.** Oftat, suspin. **2.** Durere, suferinţă, chin, jale. – Din ngr. **áhti**, "dorinţă arzătoare".
AHTIA, *ahtiez,* vb. I. Refl. **1.** A dori din tot sufletul ceva; a râvni, a jindui. **2.** A se lăcomi (la ceva). [Pr.: -*ti-a*] – Din **aht.**
AHTIAT[1] s.n. (Rar) Ahtiere. [Pr.: -*ti-at*] – V. **ahtia.**
AHTIAT[2]**, -Ă,** *ahtiaţi, -te*, adj. Stăpânit de o dorinţă puternică de a obţine ceva, lacom de un bun (mai ales material). [Pr.: -*ti-at*] – V. **ahtia.**
AHTIERE, *ahtieri,* s.f. Acţiunea de *a se ahtia* şi rezultatul ei; ahtiat[1]. [Pr.: -*ti-e*-] – V. **ahtia.**
AI[1] interj. Exclamaţie care exprimă durere; spaimă; uimire; ameninţare.
AI[2] interj. (Fam.) Exclamaţie cu sens interogativ.
AI[3] interj. v. **hai.**

AI[4], *ai,* s.m. (Reg.) Usturoi. ** *Ai sălbatic* = numele a trei plante erbacee din familia liliaceelor, cu frunze lunguieţe şi cu flori galbene *(Allium ochroleucum),* roz *(Allium paniculatum),* albe-verzui sau roşietice *(Allium oleraceum). Aiul şarpelui* = plantă erbacee din familia liliaceelor, cu tulpina în formă de spirală şi cu flori roşii-purpurii dispuse în umbele, folosită în alimentaţie *(Allium scomdoprasum).* – Lat. **alium.**

AI[5] s.m. Mic mamifer arboricol cu mişcări lente din America de Sud şi Madagascar *(Danbontonia madagascarensis).* – Din fr. **aî.**

AIASMĂ s.f. v. **agheasmă.**

AICE adv. v. **aici.**

AICEA adv. v. **aici.**

AICI adv. **1.** În acest loc, în aceste locuri (relativ) apropiate de vorbitor. ** Expr. (Fam.) *Până aici!* = destul! ajunge! *Pe-aici ţi-e drumul!* = şterge-o! pleacă! a plecat! a şters-o! *A se duce pe-aici încolo* = a pleca, a o şterge; a pleca fără urmă, a dispărea. **2.** În acest moment, acum. ** Expr. *Aici i-aici* sau *aci-i aci* = acum e momentul hotărâtor. * (Corelativ) Acum... acum..., când.... când..., ba... ba... **3.** (În expr.) *Cât pe-aci* = aproape să..., gata-gata să..., mai că... [Var.: **ací, acía, acílea, aíce, aícea** adv.] – Lat. **ad-hicce.**

AIDA interj. v. **haide.**

AIDE interj. v. **haide**.

AIDOMA adv. **1.** La fel, ca şi; identic. **2.** (Rar) Aievea, într-adevăr. – **A**[3] + sl. **vidomŭ** "vizibil".

AIEPTA, *aiépt,* vb. I. Refl. (Reg.) A-şi lua avânt. * Tranz. A arunca, a repezi cu putere. – Lat. **adjectare.**

AIEST, AIASTĂ, *aieşti, aieste,* adj. dem. (Reg.; când urmează după substantiv are forma "aiesta, aiasta") Acest. [Gen.-dat, sg.: *aiestui. aiestei,* gen.-dat. pl.: *aiestor;* (când are forma *aiesta, aiasta*) gen.-dat. sg.: *aiestuia*, *aiesteia,* gen.-dat. pl.: *aiestora.* – Var.: **aíst** adj. dem.] – Lat. **ad** + **istum.**

AIESTA, AIASTA, *aieştia, aiestea,* pron. dem., adj. dem. (Reg.) Acesta. [Gen.-dat. sg.: *aiestuia, aiesteia,* gen.-dat. pl.: *aiestora*. – Var.: **aísta** pron. dem., adj. dem.] – V. **aiest.**

AIEVE adv. v. **aievea.**

AIEVEA adv., adj. **I.** Adv. **1.** În realitate. * Cu adevărat, într-adevăr. **2.** Lămurit; clar, limpede. **3.** (Înv.) În văzul tuturor, pe faţă; deschis. **II.** Adj. Real; palpabil, concret. [Var.: **aiéve** adv.] – Din sl. **javě,** bg. **jave.**

AIOR, *aiori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori galbene dispuse în umbele *(Euphorbia esula).* – **Ai**[4]+ suf. *-ior.*

AISBERG, *aisberguri,* s.n. Bloc (mare) de gheaţă desprins din calotele glaciale polare, care pluteşte pe oceane spre zona caldă, influenţând clima regiunilor învecinate şi stingherind navigaţia; gheţar[2] plutitor. – Din fr., engl. **iceberg.**

AISFILD, *aisfilduri,* s.n. Câmp de gheaţă. – Din fr. **ice-field,** engl. **ice field.**

AIST adj. dem. v. **aiest.**

AISTA pron. dem., adj. dem. v. **aiesta.**

AISTE adj. dem., f. pl. (Reg.) Aceste. – V. **aiest.**

AIŞOR, *aişori,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia liliaceelor cu frunze plane, roşietice şi cu flori galbene-aurii *(Allium ammoophilum*). **2.** Usturoiţă. **3.** Ghiocel. [Pr.: *a-i-*] – **Ai**[4]+ suf. *-işor.*

AIURA, *aiurez,* vb. I. Intranz. **1.** A fi în stare de delir; a delira. * A vorbi fără sens, a spune lucruri absurde, a debita absurdităţi. **2.** (Rar) A se pierde în visări. – [Var.: **aiurí** vb. IV] – Din **aiure(a).**

AIURARE, *aiurări,* s.f. Faptul de *a aiura.* [Var.: **aiuríre** s.f.] – V. **aiura.**

AIURE adv. v. **aiurea.**

AIUREA adv., adj. **1.** Adv. În alt loc, în altă parte; undeva, altundeva. *** Într-aiurea* = fără ţintă; la întâmplare. ** Expr. *A vorbi aiurea* = a vorbi fără rost, a bâigui. ** (Cu valoare de interj., fam.) *Aiurea! N-ai dreptate.* **2.** Adj. (Fam.) Zăpăcit, aiurit, cu capu-n nori. [Var.: **aiúre** adv.] – Lat. **aliubi** + **re** + **a.**

AIUREALĂ, *aiureli,* s.f. **1.** Delir. **2.** (Fam.) Vorbire lipsită de sens; absurditate. **3.** (Fam.) Zăpăceală, tulburare, dezordine. – **Aiuri** + suf. *-eală.*

AIURI vb. IV v. **aiura.**

AIURIRE s.f. v. **aiurare.**

AIURIT, -Ă, *aiuriţi, -te,* adj. s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care are comportări anormale; (om) zăpăcit, trăsnit, zănatic. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor; adesea adverbial) Care este anormal. – Din fr. **ahuri** (apropiat prin etimologie populară de *aiurea).*

AJUN, *ajunuri,* s.n. **1.** Zi sau, *p. ext.*, perioadă de timp care precede un eveniment. ** Loc. adv. *În ajun* = **a)** cu o zi (sau cu o seară) înainte; **b)** puţin timp înainte, foarte aproape

(de)... **2.** Faptul de a ajuna **(1)**; post (negru). * Zi în care se ajunează **(1).** – Din **ajuna** (derivat regresiv).

AJUNA, *ajunez,* vb. I. Intranz. **1.** (În practicile religioase) A nu mânca nimic, a ţine post complet. **2.** Fig. A răbda de foame. – Lat. / * / **adjunare.**

AJUNGE, *ajúng,* vb. III. **I. 1.** Intranz. A se afla într-un loc după parcurgerea unui drum, a atinge capătul unui drum; a sosi. ** Expr. *A ajunge departe* = a dobândi succese, a reuşi. *A ajunge la mal* = a răzbi prin greutăţi şi a atinge scopul dorit. *A* (sau *a-i) ajunge (cuiva) cuţitul la os* = a ajunge la capătul puterii; a fi într-o situaţie desperată. * Intranz. şi tranz. A atinge (o limită în timp), a apuca (o anumită vreme). **2.** Tranz. A întâlni, venind din urmă, o fiinţă sau un vehicul în mişcare; a prinde din urmă. ** Expr. *A-l ajunge pe cineva zilele* = a îmbătrâni. * Fig. A egala pe cineva. **3.** Tranz. A nimeri, a lovi pe cineva sau ceva. * Fig. (Despre un neajuns) A da peste... * Fig. (Despre o stare sufletească sau fizică) A cuprinde, a răzbi. **4.** Intranz. A se întinde până la...; a atinge. * A reuşi să atingă ceva situat sus sau departe. ** Expr. *A nu-i ajunge (cuiva nici) cu prăjina la nas,* se zice despre un om înfumurat. **5.** Intranz. (Despre preţuri; *p. ext.* despre mărfuri) A atinge un anumit nivel. **II. 1.** Refl. A se întâlni, a se împreuna, a se uni. * Fig. A se înţelege, a se învoi. **2.** Intranz. A realiza, a împlini. *A ajunge la un rezultat.* * Intranz. şi tranz. A fi în situaţia de a... **3.** Intranz. A deveni. ** Expr. *A ajunge rău* = a decădea. *A ajunge bine* = a dobândi succese; a reuşi, a izbuti. *A ajunge pe mâinile cuiva* = a fi la discreţia cuiva. * Intranz. şi refl. (Peior.) A parveni. **III.** Intranz. şi refl. A fi în cantitate suficientă. ** Expr. (Tranz.) *A-l ajunge (pe cineva) mintea* (sau *capul)* = a se pricepe, a şti ce e de făcut. – Lat. **adjungere** "a uni, a lipi".

AJUNGERE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) ajunge.* – V. **ajunge.**

AJUNS[1] s.n. **1.** (În loc. adv.) *De ajuns* = destul. **2.** (În sintagma) *Bun ajuns(ul)* = bine ai venit! bun sosit! – V. **ajunge.**

AJUNS[2]**, -Ă,** *ajunşi, -se,* adj., s.f. art. **I.** Adj. **1.** Care s-a îmbogăţit, a parvenit. **2**. (Reg.; în expr.) *Ajuns de* (sau *la) cap* = deştept, isteţ. **II.** S.f. art. (Rar, în sintagma) *Bun ajunsa!* = bun sosit! bine ai venit! – V. **ajunge.**

AJUR, *ajururi,* s.n. **1.** Broderie pe o ţesătură obţinută prin scoaterea firelor din urzeală sau din bătătură; rărituri cu scop decorativ de-a lungul unei ţesături. **2.** Tricou cu găurele obţinute în timpul tricotării. **3.** (Arhit.) Ornament perforat care permite pătrunderea luminii. – Din fr. **ajour.**

AJURA, *ajurez,* vb. I. Tranz. A face ajur. – Din fr. **ajourer.**

AJURARE, *ajurări,* s.f. Acţiunea de *a ajura*. – V. **ajura.**

AJURAT, -Ă, *ajuraţi, -te,* adj. Care are ajur, împodobit cu ajur. – V. **ajura.**

AJUSTA, *ajustez,* vb. I. Tranz. A adapta, a potrivi o piesă la un ansamblu, un obiect de îmbrăcăminte pe corp etc. – Din fr. **ajuster.**

AJUSTABIL, -Ă, *ajustabili, -e,* adj. Care poate fi ajustat. – **Ajusta** + suf. *-bil.*

AJUSTAJ s.n. (Tehn.) Relaţie între dimensiunile a două piese care se asamblează prin întrepătrundere. – Din fr. **ajustage.**

AJUSTARE, *ajustări,* s.f. Acţiunea de *a ajusta.* – V. **ajusta.**

AJUSTOR, -OARE, *ajustori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat care execută operaţii de ajustare. – Din fr. **ajusteur.**

AJUTA, *ajút,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) da ajutor, sprijin. ** Expr. (Tranz.) *A-l ajuta (pe cineva) puterea* (sau *capul, mintea* etc.) = a avea capacitatea fizică sau intelectuală de *a face* un anumit lucru. ** Expr. (Absol.) *Doamne-ajută* = **a)** formulă de invocare a divinităţii folosită la începutul unei acţiuni; **b)** (substantivat) situaţie favorabilă în evoluţia unei acţiuni, în starea cuiva; spor, mers bun al treburilor; **c)** (substantivat; ir.) lovitură. *(Mai) de Doamne-ajută* = (mai) de seamă, (mai) bun, de oarecare valoare. * Refl. A se servi de cineva sau de ceva ca ajutor. **2.** Intranz. A fi de folos, a servi, a sluji. – Lat. **adjutare.**

AJUTAJ, *ajutaje,* s.n. (Tehn.) Tub scurt, executat astfel încât curgerea fluidelor să se producă în fiecare secţiune la presiunile sau la vitezele dorite; duză **(1).** – Din fr. **ajoutage.**

AJUTARE, *ajutări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ajuta* şi rezultatul ei. – V. **ajuta.**

AJUTĂTOR, -OARE, *ajutători, -oare,* adj. Care ajută; auxiliar. – **Ajuta** + suf. *-ător.*

AJUTOR, -OARE, *ajutori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană care ajută pe alta într-o activitate oarecare (secundând-o şi subordonându-i-se). **2.** S.n. Sprijin, participare la efortul cuiva; îndrumare (în împrejurări dificile); asistenţă acordată cuiva; ajutorinţă. ** *A fi de* (sau *a veni, a sta în) ajutor (cuiva)* = a fi de folos (cuiva), a-l sprijini. * Drept bănesc acordat salariaţilor în cazul pierderii temporare a capacităţii de muncă. * Sprijin bănesc. * (Cu valoare de interjecţie) Strigăt al celor care se află în primejdie. – Lat. **adjutor, -is, adjutorium.**

AJUTORA, *ajutorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) ajuta, a (se) sprijini (din punct de vedere material). [Var.: **ajutorí** vb. IV] – Din **ajutor.**
AJUTORARE, *ajutorări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ajutora* şi rezultatul ei. – V. **ajutora.**
AJUTORI vb. IV. v. **ajutora.**
AJUTORINŢĂ, *ajutorinţe,* s.f. (Înv.) **1.** Ajutor (**2**). **2.** Numele unui impozit din sec. XVIII din Ţara Românească şi din Moldova. – **Ajutori** + suf. *-inţă*.
AKÂN, *akâni,* s.m. Poet, recitator şi cântăreţ popular la kazahi, kirghizi etc. – Din rus. **akân.**
AL, A, *ai, ale,* art. **1.** (Articol posesiv sau genitival, înaintea pronumelui posesiv sau a substantivului în genitiv posesiv, când cuvântul care precedă nu are articol enclitic) *Carte a elevului.* **2.** (Înaintea numeralelor ordinale, începând cu "al doilea") *Clasa a zecea.* – Lat. **illum, illam.**
ALA-BALA s.f. invar. **1**. (În expr.) *Ce mai ala-bala?* = **a)** ce se mai petrece ?; **b)** ce rost are atâta discuţie (inutilă)?. **2.** (În formule recitative din jocurile copiilor) *Ala-bala portocala.* – Formaţie onomatopeică.
ALABANDINĂ s.f. Sulfură naturală de mangan, compactă, negricioasă, cu luciu metalic. – Din fr. **alabandine.**
ALABASTRU s.n. Varietate de ghips cu aspect de marmură albă străbătută de vine transparente, întrebuinţată la fabricarea unor obiecte ornamentale. – Din it. **alabastro,** lat. **alabastrum.**
ALAC s.n. Specie de grâu foarte rezistentă, cu un singur bob în spiculeţ, care se cultivă în regiunile muntoase *(Triticum monococcum).* – Cf. magh. **alakor.**
ALAGEA, *alagele,* s.f. **1**. (Înv.) Stofă vărgată, ţesută din fire de in şi de mătase. **2**. (Reg.; în expr.) *A-şi căpăta alageaua* sau *a păţi o alagea =* a se păcăli. – Din tc. **alaca.**
ALAI, *alaiuri,* s.n. Mulţime de oameni care însoţeşte o ceremonie, o persoană de seamă etc.; paradă, pompă. ** Loc. adv. *Cu* (sau *în) alai =* cu solemnitate, cu fast. * Mulţime de oameni care se ia după cineva; *p. ext.* gălăgie provocată de această mulţime. * (Înv.) Suită care întovărăşea sau întâmpina un domnitor. – Din tc. **alay.**
ALAIT s.n. Mineral rar de culoare roşie, care se găseşte în Asia Centrală. – Et. nec.
ALALIE, *alalii,* s.f. (Med.) Incapacitate de a vorbi sau de a pronunţa unele sunete; logoplegie. – Din fr. **alalie.**
ALALTĂIERI adv. În ziua care precede ziua de ieri. ** *De ieri, de alaltăieri =* de puţin timp, de curând. *Mai alaltăieri =* zilele trecute. – **Alaltă** (= *aialaltă) +* **ieri.**
ALALTĂSEARĂ adv. În seara zilei de alaltăieri. *** Mai alaltăseară =* (într-una din) serile trecute. – **Alaltă** (= *aialaltă) +* **seară.**
ALAMAN, *alamane,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un sac central şi mai multe fâşii de plasă cu care se încercuiesc şi se adună bancurile de peşti marini. – Et. nec.
ALAMANI s.m. pl. v. **alemani.**
ALAMĂ, (2, 3) *alămuri,* s.f. **1.** Aliaj de cupru şi zinc, galben-auriu, maleabil, ductil, uşor de prelucrat, cu numeroase şi variate întrebuinţări în industrie. **2.** (La pl.) Obiecte de alamă **(1)**; alămărie[2]. **3.** (La pl.) Instrumente muzicale de suflat din alamă **(1). –** Cf. it. **lama** "placă de metal".
ALAMBIC, *alambicuri,* s.n. Aparat metalic pentru distilarea lichidelor. – Din fr. **alambic.**
ALAMBICA, *alambichez,* vb. I. Tranz. A distila cu ajutorul alambicului. * Fig. A face prea subtil, greu de înţeles, excesiv de rafinat, complicat. – Din fr. **alambiquer.**
ALAMBICARE, *alambicări,* s.f. Acţiunea de *a alambica* şi rezultatul ei. – V. **alambica.**
ALAMBICAT, -Ă, *alambicaţi, -te,* adj. Prea rafinat, excesiv de subtil, greu de înţeles, complicat. – V. **alambica.**
ALANDALA, adv. (Fam.) La întâmplare, în dezordine, fără nici o noimă; pe dos. [Var.: **halandála** adv.] – Din ngr. **álla and'álla** "unul în locul altuia".
ALANI s.m. pl. Triburi de origine sarmată, care locuiau în secolele al II-lea şi I ante Christos în regiunea Mării Negre şi în nordul Caucazului şi care, împinşi de huni, au ajuns în secolul al V-lea, împreună cu vandalii, până în Spania şi Africa. – Din lat. **alani.**
ALANINĂ, *alanine,* s.f. Aminoacid produs prin hidroliza proteinelor naturale. – Din fr. **alanine.**
ALANTOIDĂ, *alantoide,* s.f. Una dintre anexele embrionare la animalele vivipare şi ovipare. * (La pl.) Animale vertebrate care au această anexă embrionară. – Din fr. **allantoïde.**
ALARMA, *alarmez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) nelinişti, a (se) îngrijora. * Tranz. A pune în stare de alertă, de pregătiri, a da alarma (la apropierea unei primejdii). – Din fr. **alarmer.**
ALARMANT, -Ă, *alarmanţi, -te,* adj. Care alarmează; neliniştitor, îngrijorător. – Din fr. **alarmant.**
ALARMARE, *alarmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alarma* şi rezultatul ei. – V. **alarma.**

ALARMAT, -Ă, *alarmaţi, -te,* adj. Care a devenit neliniştit, îngrijorat; alertat. – V. **alarma.**

ALARMĂ, *alarme,* s.f. **1.** Anunţare a unei primejdii sau calamităţi care ameninţă populaţia; semnal prin care se anunţă asemenea primejdii. **2.** Nelinişte, teamă, spaimă de care este cuprins cineva la apropierea unei primejdii. – Din fr. **alarme.**

ALARMIST, -Ă, *alarmişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care împrăştie intenţionat ştiri alarmante, adesea inventate; (persoană) care se alarmează uşor; sperios, timorat, panicard, înfricoşat. **2.** Adj. (Despre vorbe, ştiri etc.) Care provoacă panică, care îngrozeşte. – Din fr. **alarmiste.**

ALAUN s.n. **1.** Sulfat dublu al unui metal trivalent şi al unui metal monovalent. **2.** P. restr. Sulfat dublu de aluminiu şi potasiu; piatră-acră. – Din germ. **Alaun.**

ALĂ, *ale,* s.f. Unitate romană de cavalerie (formată din trupe auxiliare). – Din lat. **ala.**

ALĂMAR, *alămari,* s.m. Meseriaş care lucrează obiecte de alamă **(1).** * Negustor de alămuri. – **Alamă +** suf. *-ar.*

ALĂMĂRIE[1]*, alămării,* s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de obiecte de alamă **(1). – Alămar +** suf. *-ie.*

ALĂMĂRIE[2] s.f. Obiecte de alamă; alămuri. – **Alamă** + suf. *-ărie.*

ALĂMÂIE s.f. v. **lămâie.**

ALĂMÂIOARĂ, *alămâioare,* s.f. (Reg.) Gutuie. [Pr.: *-mâ-ioa-*] – **Alămâie +** suf. *-ioară.*

ALĂMI, *alămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a sufla un obiect cu un strat de alamă **(1).** – Din **alamă.**

ALĂMIRE s.f. Acţiunea de *a alămi.* – V. **alămi.**

ALĂMIT, -Ă, *alămiţi, -te,* adj. Acoperit sau suflat cu alamă **(1).** – V. **alămi.**

ALĂMIU, -IE, *alămii,* adj. De culoarea alamei **(1). – Alamă +** suf. *-iu.*

ALĂPTA, *alăptez,* vb. I. Tranz. A hrăni puii cu laptele propriu, secretat de glandele mamare; a da să sugă; a apleca. – **A**[3] + **Lapte** (după fr. *allaiter).*

ALĂPTARE, *alăptări,* s.f. Acţiunea de *a alăpta.* – V. **alăpta.**

ALĂSIDĂ s.f. v. **alesidă.**

ALĂTURA, *alătur,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aşeza alături, a (se) apropia mult; a (se) alipi. * Tranz. A adăuga, a anexa. * Tranz. Fig. A compara, a confrunta. * Refl. A adera la o cauză, la o mişcare etc. [Var.: **lătură** vb. I] – Din **alături.**

ALĂTURARE, *alăturări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alătura* şi rezultatul ei. – V. **alătura.**

ALĂTURAT, -Ă, *alăturaţi, -te,* adj. Care se află alături, care se află anexat. – V. **alătura**

ALĂTUREA adv. v. **alături.**

ALĂTURI adv. **1.** (Local) Lângă cineva sau ceva, la dreapta sau la stânga cuiva sau a ceva. ** Loc. adj. *De alături* = vecin, învecinat. ** Expr. (Fam.) *A nimeri* (sau *a fi, a merge, a călca) alăturea cu drumul* = a greşi (în comportare, în păreri etc.). * În alt punct decât cel vizat (dar foarte aproape de acesta). **2.** (Modal) Unul lângă altul, unul împreună cu altul (sau cu alţii). ** Loc. prep. *Alături de...* = pe acelaşi plan, pe lângă; Loc. prep. (Rar) *Alături cu...* = pe acelaşi plan, pe lângă. ** Expr. *A fi alături de cineva* = a fi solidar cu cineva. [Var.: **alăturea** adv.] – **A**[3] + **lature.**

ALĂUTĂ s.f. v. **lăută.**

ALB, -Ă, *albi, -e,* adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea zăpezii, a laptelui; (despre culori) ca zăpada, ca laptele. ** *Carne albă* = carne de pasăre sau de peşte. *Hârtie* (sau *coală) albă* = hârtie care nu a fost scrisă. *Rând alb* = spaţiu nescris între două rânduri scrise. *Armă albă* = armă cu lamă de oţel. *Rasă albă* = unul dintre grupurile de popoare în care este împărţită, convenţional, omenirea şi care se caracterizează prin culoarea albă-roz a pielii. ** Expr. *Alb la faţă* = palid. *Ba e albă, ba e neagră,* se zice despre spusele cuiva care se contrazice. *Nici albă, nici neagră* = **a)** nici aşa, nici aşa; **b)** fără multă vorbă; deodată. * (Despre oameni, adesea substantivat) Care aparţine rasei albe. * Cărunt. ** Expr. *A scoate (cuiva) peri albi* = a necăji mereu (pe cineva), a agasa (pe cineva) până la exasperare. **2.** Incolor, transparent. **3.** Fig. Limpede, luminos. *** Nopţi albe* = nopţi luminoase, obişnuite în perioada solstiţiului de vară în regiunile situate între paralelele de 50° şi 65° nord şi sud, în care nu se produce întunecare completă din cauză că soarele nu coboară suficient sub orizont. *Noapte albă* = noapte petrecută fără somn. (Rar) *Zile albe* = viaţă tihnită, fericită. (În basme) *Lumea albă* = lumea reală. *Magie albă* = capacitate a unor persoane de a săvârşi fapte neobişnuite, în aparenţă miraculoase, care însă pot fi explicate ştiinţific; (livr.) teurgie. * s.f. art. (Pop.; substantivat) Zorii zilei. **4.** Fig. Nevinovat, curat, pur, candid. **5.** (Despre versuri) Fără rimă. **II.** S.m. Denumire dată, după revoluţia franceză, contrarevoluţionarilor şi conservatorilor. **III.** S.n. **1.** Culoare obţinută prin suprapunerea tuturor componentelor spectrului luminii zilei; culoarea descrisă mai sus. ** Expr. *Negru pe alb* = asigurare că cele spuse sunt adevărate, sigure, scrise. *A semna în alb* = a iscăli un act înainte de a fi completat; *fig.* a

acorda cuiva încredere deplină. **2.** Obiect, substanţă etc. de culoare albă **(I 1).** ** (Pop.) *Albul ochiului =* sclerotică. *Alb de plumb =* carbonat bazic de plumb folosit în industria vopselelor; ceruză. *Alb de zinc =* oxid de zinc (folosit în vopsitorie); ţincvais. *Alb de titan* = bioxid de titan. **IV.** S.m. Denumire generică dată unor rase de porcine de culoare albă **(I 1),** crescute pentru producţia de carne. *Alb de Banat. Alb ucrainean de stepă*. **V. 1.** S.f. pl. art. Nume dat pieselor albe **(I 1)** la unele jocuri distractive sau de noroc. – Lat. **albus.**

ALBADĂ, *albade,* s.f. (Livr.) Alboradă. – Din sp. **albada.**

ALBANEZ, -Ă, *albanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Albaniei. **2.** Adj. Care aparţine Albaniei sau populaţiei ei, privitor la Albania sau la populaţia ei; arvanit. * (Substantivat, f.) Limba albaneză. – Din fr. **albanais,** it. **albanese.**

ALBANISTICĂ s.f. Studiu al limbii, culturii şi civilizaţiei albaneze. – Din germ. **Albanistik.**

ALBASPINĂ s.f. (Bot.) Păducel. – Din lat. **alba spina**, it. **albaspina.**

ALBASTRU, -Ă, *albaştri, -stre,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea cerului senin. * Fig. Melancolic, trist, sumbru. ** Expr. *Inimă-albastră =* **a)** suflet trist; *p. ext.* tristeţe, jale; **b)** necaz, mânie, furie. *Cu* (sau *de) sânge albastru =* de neam mare, ales; nobil. (Fam.) *E (cam) albastru* = e (cam) rău, (cam) neplăcut, situaţia e (cam) dificilă. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între verde şi indigo; culoarea descrisă mai sus; albăstreală, albăstrime. ** *Albastru de metilen =* colorant albastru **(1)** întrebuinţat în vopsitorie, în lucrări de biologie şi în medicină. *Albastru de Prusia* (sau *de Berlin) =* ferocianură de fier folosită ca pigment albastru **(1).** – Lat. **albaster** *(albus).*

ALBATROS, *albatroşi,* s.m. Pasăre marină, asemănătoare cu pescăruşul, dar mult mai mare decât acesta, de culoare albă, cu aripile lungi, înguste şi negre la vârf *(Diomedea exulans).* – Din fr. **albatros.**

ALBĂSTREALĂ s.f. **1.** Albastru, albăstrime. **2.** Substanţă de culoare albastră-indigo, care are proprietatea de a descompune culoarea galbenă şi care se foloseşte în gospodărie şi în industrie pentru accentuarea albului unor obiecte. – **Albăstri** + suf. *-eală.*

ALBĂSTREL, -EA, -ICĂ, *albăstrei, -ele,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *albastru.* **2.** S.f. Plantă erbacee cu flori albastre; albăstriţă *(Centaurea cyanus).* – **Albastru** + suf. *-el.*

ALBĂSTRI, *albăstresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da unui obiect o culoare (mai) albastră; a clăti rufele în apă amestecată cu albăstreală. **2.** Intranz. şi refl. Fig. A căpăta, a avea sau a răspândi o lucire albastră. – Din **albastru.**

ALBĂSTRIME, (2) *albăstrimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi albastru; culoare albastră. **2.** Întindere de culoare albastră; spaţiu albastru. **3.** (Înv., peior.) Termen cu care ţăranii numeau uneori pe cei îmbrăcaţi orăşeneşte; *p. ext.* ciocoime. – **Albastru** + suf. *-ime.*

ALBĂSTRIOR, -OARĂ, *albăstriori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *albastru;* albastru-deschis. [Pr.: *-tri-or*] – **Albastru** + suf. *-ior.*

ALBĂSTRIRE, *albăstriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) albăstri.* * Tratament chimic prin care piesele de oţel se acoperă cu un strat (albastru) de oxid de fier, care le protejează contra coroziunii. – V. **albăstri.**

ALBĂSTRIT, -Ă, *albăstriţi, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) albastru. **2.** Care este clătit în apă cu albăstreală; (reg.) sinilit. – V. **albăstri.**

ALBĂSTRIŢĂ, *albăstriţe,* s.f. (Bot.) Albăstrea. – **Albastră** + suf. *-iţă.*

ALBĂSTRIU, -IE, *albăstrii,* adj. Care bate în albastru; albăstrui. * (Substantivat, n.) Culoare care bate în albastru. – **Albastru** + suf. *-iu.*

ALBĂSTRUI, -UIE, *albăstrui,* adj. Albăstriu. – **Albastru** + suf. *-ui.*

ALBEALĂ, (2) *albeli,* s.f. (Pop.) **1.** Faptul de *a (se) albi.* **2.** (La pl.) Cosmetice de culoare albă. – **Albi** + suf. *-eală.*

ALBEAŢĂ s.f. **1.** Calitatea de a fi alb; culoare albă; (rar) albime. **2.** Leucom; (impr.) cataractă **(2).** [Var.: **albéţe** s.f.] – **Alb** + suf. *-eaţă.*

ALBEDO s.n. Mărime care indică fracţiunea din energia luminoasă incidentă radiată în mod difuz de un corp. – Din fr. **albédo.**

ALBEI s.m. Specie de iarbă albicioasă, cu fire tari şi cu spic ramificat. – **Alb** + suf. *-ei.*

ALBESCENŢĂ s.f. (Rar) Starea a ceea ce este alb; albiciune. – Din fr. **albescence.**

ALBEŢ, -EAŢĂ, *albeţi, -e,* adj., s.n. (Reg.) **1.** Adj. Albineţ. **2.** S.n. Alburn. – **Alb** + suf. *-eţ.*

ALBEŢE s.f. v. *albeaţă.*

ALBGARDIST, -Ă, *albgardişti, -ste,* s.m. şi f. Participant la lupta armată împotriva Puterii sovietice în perioada războiului civil (1918-1920). – **Alb + gardist** (după rus. *belogvardeeţ).*

ALBI, *albesc,* vb. IV. **1.** Refl., intranz. şi tranz. A deveni sau a face să devină (mai) alb. * A trata produsele textile cu agenţi oxidanţi sau reducători pentru a le face mai albe,

distrugând pigmenţii naturali. * A colora uşor în albastru un produs textil pentru a obţine un efect de alb intens. * A decolora, parţial sau total, un anumit produs. * Intranz. A încărunţi; *p. ext.* a îmbătrâni. **2.** Intranz. A ieşi în evidenţă, a se contura (din cauza culorii albe). * Fig. A străluci. – Din **alb.**

ALBIAN, -Ă, *albieni, -e,* adj., s.n. **1.** S.n. Primul etaj (vârstă) al cretacicului mijlociu, considerat ultimul etaj al cretacicului inferior. **2.** Adj. Care se referă la vârsta şi la formaţiile albianului **(1).** [Pr.: *-bi-an*] – Din fr. **albien**.

ALBICIOS, -OASĂ, *albicioşi, -oase,* adj. Care bate în alb; (rar) albiu, albui, alburiu. – **Alb** + suf. *-icios.*

ALBICIUNE s.f. (Fam.) Albeaţă. – **Alb** + suf. *-iciune.*

ALBIE, *albii,* s.f. **1.** Vas lunguieţ făcut din lemn cioplit sau din doage asamblate; covată, copaie. ** Expr. *A face (pe cineva) albie de porci* (sau *de câini)* = a insulta (pe cineva) cu vorbe grele, a batjocori rău (pe cineva). **2.** Porţiune a unei văi acoperită permanent sau temporar cu apă; matcă. – Lat. **alvea.**

ALBIGENZI s.m. pl. Adepţi ai unei secte rigoriste şi antiecleziastice, cu centrul în oraşul Albi din sudul Franţei, reprimată sângeros de papalitate (secolul XII şi începutul secolului XIII). – Din lat. [civitas] **Albigensium,** germ. **Albigenser**. Cf. fr. **albigeois.**

ALBII, pers. **3** *albieşte,* vb. IV. Refl. (Rar) A lua forma unei albii. – Din **albie.**

ALBILIŢĂ, *albiliţe,* s.f. Fluture alb cu vârful aripilor anterioare negre, a cărui larvă trăieşte pe frunzele de varză şi este foarte stricătoare; fluture-de-varză, fluture-alb *(Pieris brassicae).* – **Alb** + suf. *-iliţă.*

ALBIME, *albimi,* s.f. (Rar) Albeaţă **(1)**. – **Alb** + suf. *-ime.*

ALBINAR, *albinari,* s.m. **1.** (Pop.) Apicultor. **2.** (Ornit.) Prigoare. – **Albină** +suf. *-ar.*

ALBINĂ, *albine,* s.f. **1.** Insectă din familia apidelor, cu aparatul bucal adaptat pentru supt şi lins, iar cu picioarele posterioare pentru strângerea polenului, cu abdomenul prevăzut cu un ac veninos şi care trăieşte în familii, producând miere şi ceară; muscă *(Apis mellifica).* **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori violacee, dispuse în spic, asemănătoare cu o albină **(1)** *(Ophrys cornuta).* – Lat. **alvina** "stup".

ALBINĂREL, *albinărei,* s.m. Pasăre migratoare cu pene viu şi pestriţ colorate, care se hrăneşte cu insecte, în special cu albine şi viespi; prigoare, furnicar, albinar *(Merops apiaster).* – **Albinar** + suf. *-el.*

ALBINĂRIE, *albinării,* s.f. (Rar) Stupină **(1)**. – **Albină** + suf. *-ărie.*

ALBINĂRIT s.n. **1.** Apicultură. **2.** (În evul mediu, în Ţara Românească) Dare reprezentând a zecea parte din mierea şi ceara produse. – **Albină** + suf. *-ărit.*

ALBINEŢ, -EAŢĂ, *albineţi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Reg.) Blond, bălai, albeţ. **2.** S.m. (Pop.) Numele unei varietăţi de grâu din Banat. – **Alb** + suf. *-ineţ.*

ALBINIOARĂ, *albinioare,* s.f. Albiniţă. – **Albină** + suf. *-ioară.*

ALBINISM s.n. Anomalie congenitală care constă în lipsa totală sau parţială de pigmenţi în celulele inferioare ale pielii, manifestată prin culoarea albicioasă a pielii şi a părului şi uneori prin culoarea roşiatică a irisului. * Insuficienţă de materii colorante la plante, manifestată prin decolorarea totală sau parţială a frunzelor. – Din fr. **albinisme**.

ALBINIŢĂ, *albiniţe,* s.f. Diminutiv al lui *albină:* albinioară, albinuşă, albinuţă. – **Albină** + suf. *-iţă.*

ALBINOS, -OASĂ, *albinoşi, -oase,* s.m. şi f. Persoană sau animal atinse de albinism. – Din fr. **albinos**.

ALBINUŞĂ, *albinuşe,* s.f. Albiniţă. – **Albină** + suf. *-uşă.*

ALBINUŢĂ, *albinuţe,* s.f. Albiniţă. – **Albină** + suf. *-uţă.*

ALBIOARĂ, *albioare,* s.f. Albiuţă. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Albie** + suf. *-ioară.*

ALBIOR, -OARĂ, *albiori, -oare,* adj. Albişor. [Pr.: *-bi-or*] – **Alb** + suf. *-ior.*

ALBIRE, *albiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) albi.* – V. **albi.**

ALBIŞOR, -OARĂ, *albişori, -oare,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. Diminutiv al lui *alb;* albior. **II.** S.m. şi f. (Iht.) Obleţ. **III.** S.m. **1.** Nume dat unor bureţi comestibili. **2.** (Pop.; la pl.) Bani de argint. **IV.** S.f. **1.** Albitură **(2).** **2.** Varietate de viţă de vie cu struguri albi. – **Alb** + suf. *-işor.*

ALBIT[1] s.n. Mineral lăptos, verzui, roşiatic, cu luciu sidefiu sau sticlos, folosit în industria ceramicii. – Din fr. **albite.**

ALBIT[2]**, -Ă***, albiţi, -te,* adj. **1.** Făcut sau devenit (mai) alb **(1);** înălbit[2]. **2.** (Despre părul oamenilor) *(p.ext.* despre oameni) Cărunt. – V. **albi**.

ALBITOR, -OARE, *albitori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează într-o albitorie. – **Albi** + suf. *-tor.*

ALBITORIE, *albitorii,* s.f. Secţie într-o întreprindere textilă în care se albesc produsele prin distrugerea pigmenţilor naturali ai fibrelor. – **Albitor** + suf. *-ie.*

ALBITURĂ, *albituri,* s.f. **1.** (La pl.) Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. **2.** Nume generic dat exemplarelor mici de plătică, babuşcă etc.; albişoară. **3.** (Reg.) Nume dat rădăcinilor de pătrunjel şi de păstârnac. **4.** (Tipogr.) Mici piese de plumb care servesc la completarea spaţiului alb dintre litere, cuvinte sau rânduri; *p. ext.* spaţiu alb între rânduri. – **Alb** + suf. *-itură.*

ALBIŢĂ, *albiţe,* s.f. **1.** (Iht.) Obleţ. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene *(Alyssum).* – **Alb** + suf. *-iţă.*

ALBIU, -IE, *albii,* adj. (Rar) Albicios. – **Alb** + suf. *-iu.*

ALBIUŢĂ, *albiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *albie;* albioară. [Pr.: *-bi-u-*] – **Albie** + suf. *-uţă.*

ALBOARE s.f. (Rar) Lucire, licărire albă. – Lat. **albor, -oris**.

ALBORADĂ, *alborade,* s.f. Compoziţie muzicală instrumentală; inspirată din poeziile populare din Peninsula Iberică şi care se execută în zori; albadă. – Din sp. **alborada**.

ALBUI, -UIE, *albui,* adj. Albicios. – **Alb** + suf. *-ui.*

ALBULEŢ, *albuleţe,* s.n. (Reg.) Album. – **Alb** + suf. *-uleţ.*

ALBUM, *albume,* s.n. **1.** Caiet cu foile dintr-o hârtie specială, în care se păstrează fotografii, ilustrate, mărci poştale etc. * Caiet în care se scriu versuri, citate sau în care se schiţează desene. **2.** Colecţie de fotografii, de ilustraţii, de schiţe etc. reunite într-un volum, după o temă unitară. *Album de artă.* [Pl. şi: *albumuri*] – Din fr., lat. **album.**

ALBUMEALĂ, *albumele,* s.f. (Bot.) Floare-de-colţ. – Cf. **alb**

ALBUMEN s.n. Ţesut vegetal din seminţele unor plante, în care se depozitează substanţele nutritive de rezervă şi care serveşte embrionului ca hrană în timpul germinaţiei. – Din fr., lat. **albumen** "albuş".

ALBUMINĂ, *albumine,* s.f. Substanţă organică din grupul proteinelor, solubilă în apă, coagulabilă prin încălzire şi precipitabilă la acţiunea acizilor anorganici, care intră în compoziţia albuşului de ou, a sângelui şi a altor lichide organice. – Din fr. **albumine.**

ALBUMINOID, -Ă, *albuminoizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. De felul albuminei. **2.** S.n. Proteină insolubilă care se găseşte în ţesuturile de natură cartilaginoasă. – Din fr. **albuminoîde.**

ALBUMINOMETRU, *albuminometre,* s.n. Aparat cu care se poate determina cantitatea de albumină dintr-un lichid organic. – După fr. **albuminimétre.**

ALBUMINOS, -OASĂ, *albuminoşi, -oase,* adj. Care conţine albumină. – Din fr. **albumineux.**

ALBUMINURIE s.f. Prezenţa albuminei în urină (indicând, de obicei, o boală a rinichilor, insuficienţă cardiacă etc.). – Din fr. **albuminurie.**

ALBUMIŢĂ, *albumiţe,* s.f. (Bot.) Floare-de-colţ. – Cf. **alb.**

ALBUMOZĂ s.f. Derivat necoagulabil al albuminei. – Din fr. **albumose.**

ALBURI, pers. 3 *albureşte,* vb. IV. Intranz. A răspândi o lumină albicioasă, a se zări ca ceva alb. – Din **alboare.**

ALBURIU, -IE, *alburii,* adj. Albicios. * (Despre culori) Deschis, şters, spălăcit. – **Alboare +** Suf. **-***iu.*

ALBURN, *alburnuri,* s.n. Totalitatea straturilor tinere situate între scoarţa şi inima trunchiului unui copac, prin care trec apa şi sărurile minerale; albeţ, albuleţ. – Din it. **alburno,** lat. **alburnum.**

ALBUŞ, *albuşuri,* s.n. **1.** Substanţă albă-transparentă, vâscoasă, compusă în cea mai mare parte din albumină, care înconjoară gălbenuşul oului de păsări, reptile, peşti etc. **2. (**Rar) Sclerotică. – **Alb** + suf. *-uş.*

ALBUŢ, -Ă, *albuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *alb.* – **Alb** + suf. *-uţ.*

ALCADE, *alcazi,* s.m. Magistrat municipal în Spania; primar în Spania. [Var. **alcálde** s.m.] – Din fr. **alcade.**

ALCAIC, -Ă, *alcaici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Vers alcaic* = vers antic format din cinci picioare, cu cezura după al doilea picior. *Strofă alcaică* = strofă compusă din patru versuri: două alcaice, unul iambic şi unul coriambic. [Pr.: *-ca-ic***]** – Din fr. **alcaîque.**

ALCALDE s.m. v. **alcade.**

ALCALICELULOZĂ s.f. Derivat alcalin al celulozei folosit la fabricarea mătăsii artificiale prin procedeul vâscozei. – Din fr. **alcalicellulose.**

ALCALIMETRIE s.f. Capitol al chimiei care se ocupă cu determinarea concentraţiei unei baze; procedeu de analiză chimică întrebuinţat în acest scop. – Din fr. **alcalimétrie.**

ALCALIMETRU, *alcalimetre,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se determină gradul de concentraţie al alcaliilor. – Din fr. **alcalimétre.**

ALCALIN, -Ă, *alcalini, -e,* adj. (Despre substanţe chimice) Care are în soluţie o reacţie bazică, albăstrind hârtia roşie de turnesol şi neutralizând acizii; bazic. *** Metal alcalin* = metal din grupul metalelor monovalente. *Medicament alcalin* = medicament folosit în tratamentul acidităţii gastrice. – Din fr. **alcalin.**

ALCALINITATE s.f. Calitate a unei substanţe de a fi alcalină; grad de saturaţie cu alcaliu a

unei soluţii. – Din fr. **alcalinité.**

ALCALINIZA, *alcalinizez,* vb. I. Tranz. A da unei substanţe proprietăţi alcaline. – Din fr. **alcaliniser.**

ALCALINIZARE, *alcalinizări,* s.f. Acţiunea de *a alcaliniza.* – V. **alcaliniza.**

ALCALINO-PĂMÂNTOS, *alcalino-pământoase,* adj. (În sintagma) *Metal alcalino-pământos* = fiecare dintre metalele care aparţin grupei a II-a din sistemul periodic al elementelor. – **Alcalin** + **pământos** (După fr. *alcalino-terreux*).

ALCALIU, *alcalii,* s.n. Compus chimic caustic cu gust leşietic, care, împreună cu un acid, formează o sare. – Din fr. **alcali.**

ALCALOID, *alcaloizi,* s.m. Substanţă bazică azotată de origine vegetală sau obţinută sintetic, toxică, folosită în doze mici ca medicament. – Din fr. **alcaloïde.**

ALCALOZĂ s.f. Mărire anormală a rezervei alcaline din sânge cauzată de unele tulburări funcţionale. – Din fr. **alcalose.**

ALCAN, *alcani,* s.m. Denumire generică dată hidrocarburilor aciclice saturate; hidrocarbură parafinică, parafină. – Din fr. **alcane.**

ALCARAZAS, *alcarazasuri,* s.n. (Rar) Vas poros de pământ în care se produce răcirea lichidului pe care-l conţine, datorită evaporării prin pereţii lui. – Din fr. **alcarazas.**

ALCAZAR, *alcazare,* s.n. Palat fortificat, foarte ornamentat, de origine maură, construit în evul mediu în principalele oraşe spaniole. – Din fr., sp. **alcazar.**

ALCĂTUI[1]**,** *alcătuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a construi, a înjgheba, a întocmi; a compune, a concepe. * Refl. A lua fiinţă, a se forma. **2.** A forma împreună; a constitui. * Refl. A fi format, a consta din... **3.** (Pop.) A strânge, a aduna; a aranja. – Din magh. **alkotni.**

ALCĂTUI[2]**,** *alcătuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A cădea la învoială; a se înţelege, a se învoi. – Din magh. **alkudni.**

ALCĂTUIALĂ, *alcătuieli,* s.f. Alcătuire; (concr.) ceea ce este alcătuit, înjghebat. [Pr.: -*tu-ia*-] – **Alcătui**[1] + suf. -*eală.*

ALCĂTUIRE, *alcătuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) alcătui*[1] şi rezultatul ei; întocmire, compunere, constituire, alcătuială. * Compoziţie, structură. – V. **alcătui**[1]**.**

ALCĂTUITOR, -OARE, *alcătuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care intră în compoziţia unui lucru; constitutiv. **2.** S.m. şi f. Persoană care alcătuieşte ceva. [Pr.: -*tu-i*-] – **Alcătui**[1] + suf. -*tor.*

ALCHENĂ, *alchene,* s.f. Nume dat unor hidrocarburi aciclice nesaturate. – Din fr. **alkéne,** germ. **Alkene.**

ALCHIDAL s.m. Răşină sintetică poliesterică folosită la prepararea unor lacuri şi vopsele. – Din germ. **Alkidal.**

ALCHIL, *alchili,* s.m. (Chim.) Radical organic monovalent obţinut dintr-o alchenă şi o hidrocarbură aromatică sau parafinică. – Din fr. **alkyle.**

ALCHILARE, *alchilări,* s.f. (Chim.) Introducere a unui alchil în molecula unui compus organic. – După fr. **alkylation.**

ALCHIMIC, -Ă, *alchimici, -ce,* adj. Referitor la alchimie, de alchimie. – Din fr. **alchimique.**

ALCHIMIE s.f. Chimia din evul mediu, în cadrul căreia se continuă şi se amplifică practicile meşteşugăreşti ale antichităţii de obţinere a unor produse ca sticlă, coloranţi, metale etc., adesea cu presupuse puteri miraculoase. – Din fr. **alchimie,** lat. **alchemia.**

ALCHIMIST, *alchimişti,* s.m. Persoană care practica alchimia. [Var.: **alhimíst** s.m.] – Din fr. **alchimiste.**

ALCHINĂ, *alchine,* s.f. (Chim.) Hidrocarbură aciclică nesaturată, cu o triplă legătură. – Din germ. **Alkine.**

ALCOOL, (1) *alcooli*, s.m., **(2, 3)** *alcooluri,* s.n. **1.** Derivat obţinut prin înlocuirea unui atom de hidrogen din molecula unei hidrocarburi cu un oxidril. **2.** Lichid incolor, inflamabil, cu miros şi gust specific, obţinut prin fermentarea zaharurilor din cereale, fructe etc. sau pe cale sintetică şi folosit la prepararea băuturilor spirtoase, ca dezinfectant, combustibil, dizolvant etc.; etanol, alcool etilic, spirt. ** *Alcool denaturat* = alcool brut sau rafinat căruia i s-au adăugat denaturanţi pentru a-l face impropriu consumului alimentar, dar care este folosit în industrie sau drept combustibil menajer. *Alcool rafinat* = alcool brut din care au fost îndepărtate impurităţile prin rectificare. *Alcool sanitar* = alcool colorat cu albastru de metilen şi denaturat cu salicilat de metil, întrebuinţat ca dezinfectant extern. *Alcool solidificat* = polimer al acetaldehidei, insolubil în apă, greu solubil în alcool şi eter, întrebuinţat drept combustibil solid. **3.** Băutură alcoolică. – Din fr. **alcool.**

ALCOOLAT s.m. Derivat al alcoolului, obţinut prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxil cu un metal. – Din fr. **alcoolate.**

ALCOOLEMIE, *alcoolemii,* s.f. Prezenţă temporară a alcoolului **(2, 3)** în sânge; procent de

alcool prezent în sânge. – Din fr. **alcoolémie.**

ALCOOLIC, -Ă, *alcoolici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care conţine alcool. **2.** S.m. şi f. Persoană care consumă în mod abuziv băuturi alcoolice; beţiv. – Din fr. **alcoolique.**

ALCOOLISM s.n. Abuz permanent de băuturi alcoolice; stare patologică determinată de consumul excesiv de alcool; intoxicaţie alcoolică cronică; etilism. – Din fr. **alcoolisme.**

ALCOOLIZA, *alcoolizez,* vb. I. **1.** Refl. A consuma în mod excesiv şi permanent băuturi alcoolice; a deveni alcoolic **(2). 2.** Tranz. A mări concentraţia de alcool dintr-o soluţie, – Din fr. **alcooliser.**

ALCOOLIZARE s.f. Acţiunea de *a se alcooliza* şi rezultatul ei. – V. **alcooliza.**

ALCOOLIZAT, -Ă, *alcoolizaţi, -te,* adj. (Despre lichide) În care s-a introdus alcool. – V. **alcooliza.** Cf. fr. **alcoolisé**.

ALCOOLMETRIE s.f. Totalitatea procedeelor întrebuinţate pentru determinarea concentraţiei unei soluţii alcoolice. – După fr. **alcoo(lo)métrie.**

ALCOOLMETRU, *alcoolmetre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea concentraţiei de alcool a unei soluţii. – **Alcool + metru** (după fr. *alcool(lo)métre).*

ALCOOLSCOP, *alcoolscoape,* s.n. Instrument pentru determinarea alcoolemiei. – Din **alcool** (după *bronhoscop, stetoscop* etc.).

ALCOV, *alcovuri,* s.n. Loc mai ridicat decât podeaua sau firidă într-o cameră de dormit, unde se aşază patul; *p. ext.* pat. * Dormitor al unei femei. [Var.: (înv.) **alcóvă** s.f.] – Din fr. **alcôve.**

ALCOVĂ s.f. v. **alcov.**

ALCOXID, *alcoxizi,* s.m. (Chim.) Alcoolat. – Din fr. **alcoxid.**

ALDAN, *aldani,* s.m. (Reg.) Cânepă de toamnă care produce sământă (*Cannabis sativa).* [Var.: **hăldán** s.m.] – Et. nec.

ALDĂMAŞ, *aldămaşuri,* s.n. Băutură (şi gustare) oferită de cineva după încheierea unei tranzacţii. [Var.: **adălmaş** s.n.] – Din magh. **áldomás.**

ALDE art. invar. (Pop. şi fam.) **1.** Oameni ca...; specimene de felul..., de tagma... * Lucruri, întâmplări de felul... **2.** Cei din familie, din jurul cuiva; al lui... **3.** (Precedând un nume propriu, un nume de rudenie etc.) *Alde Ion.* – **Al + de**[4]**.**

ALDEHIDĂ, *aldehide,* s.f. Substanţă organică obţinută prin oxidarea moderată a unor alcooli, folosită în industria farmaceutică. ** *Aldehidă formică =* formaldehidă. *Aldehidă benzoică =* benzaldehidă. – Din fr. **aldéhyde.**

ALDIN, -Ă, *aldine,* adj., s.f. (Caracter tipografic sau literă tipografică) care are conturul mai gros decât al literelor obişnuite; gras. – Din it. **aldino.**

ALDOL, *aldoli,* s.m. (Chim.) Aldehidă-alcool obţinută prin polimerizarea unei aldehide. – Din fr. **aldol.**

ALDOSTERON s.m. Hormon cu structură steroidă, asemănătoare corticosteronului, extras din glanda suprarenală. – Din fr. **aldostérone.**

ALDOZĂ, *aldoze,* s.f. (Chim.) Monozaharidă având în moleculă gruparea carbonil caracteristică aldehidelor. – Din fr. **aldose.**

ALEAN, *aleanuri,* s.n. **1.** (Pop.) Suferinţă, durere sufletească (din cauza unei dorinţe neîmplinite). **2.** Sentiment de duioşie; melancolie, dor. **3.** Duşmănie, vrăjmăşie, pică. – Din magh. **ellen** "contra".

ALEATOR, -OARE adj. v. **aleatoriu.**

ALEATORIC, -Ă, *aleatorici, -ce,* adj. (Livr.; despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard; stocastic. * (Muz.) Care se bazează pe improvizaţie; care lasă execuţia la inspiraţia interpretului. [Pr.: *-le-a-*] – **Aleator** [iu] + suf. *-ic.*

ALEATORISM s.n. Caracter aleatoric. [Pr.: *-le-a-*] – Din fr. **aléatorisme.**

ALEATORIU, -IE, *aleatorii,* adj. (Jur.) Care depinde de o împrejurare viitoare şi nesigură; întâmplător. *Venituri aleatorii.* [Pr.: *-le-a÷.* – Var.: **aleatór, -oáre** adj.] – Din fr. **aléatoire,** lat. **aleatorius.**

ALEBARDĂ s.f. v. **halebardă.**

ALEBARDIER s.m. v. **halebardier.**

ALEE, *alei,* s.f. Drum într-un parc, într-o grădină etc. aşternut cu nisip sau cu prundiş şi mărginit de arbori sau de flori. * Stradă plantată cu arbori; stradă îngustă şi scurtă; stradelă, intrare. * Spaţiu de circulaţie mărginit pe ambele părţi de elemente arhitecturale. [Pr.: *-le-e*] – Din fr. **allée.**

ALEGA[1]**,** *alég,* vb. I. Refl. (Înv. şi pop.) A insista pe lângă cineva, a se lega, a se ţine de capul cuiva. – Lat. **alligare.**

ALEGA[2]**,** *aleghez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A invoca ceva în sprijinul unei idei sau ca justificare a unei acţiuni. – Din fr. **alléguer,** lat. **allegare.**

ALEGAŢIE, *alegaţii,* s.f. (Jur.) Faptul de *a alega*[2]; invocare a unei teorii, a unei păreri în

sprijinul unei afirmaţii făcute sau pentru a justifica ceva. [Var.: (înv.) **alegaţiúne** s.f.] – Din fr. **allégation,** lat. **allegatio, -onis.**
ALEGAŢIUNE s.f. v. **alegaţie.**
ALEGĂTOR, -OARE, *alegători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care are drept de vot, care votează. – **Alege** + suf. *-ător.*
ALEGE, *alég,* vb. III. **1**. Tranz. A prefera ceva sau pe cineva; a-şi fixa preferinţele asupra unui fapt sau asupra unei persoane; a decide. **2.** Tranz. A desemna pe cineva prin vot; a vota. **3.** Tranz. (Pop.) A deosebi dintre alţii, a recunoaşte dintre mai mulţi; a distinge. **4.** Tranz. şi refl. A (se) împărţi formând mai multe grupe. ** Expr. (Tranz.) *A alege cărare* = a despărţi părul în două cu pieptenele. * Refl. impers. (Reg.) A apărea clar, limpede. **5.** Tranz. A curăţa prin selecţie. * Fig. A înţelege clar spusele cuiva. **6.** Refl. A rămâne cu ceva de pe urma unei acţiuni, a unei împrejurări etc. **7.** Refl. A ajunge într-o anumită situaţie (rea). ** Expr. *A se alege praf şi pulbere* sau *a se alege praful de cineva* (sau *de ceva*) = a se distruge complet, a nu mai rămâne nimic (din ceva). [Perf. s. *alesei,* part. *ales*] – Lat. **allegere** (= *eligere).*
ALEGERE, *alegeri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) alege* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Fără alegere* = la nimereală, la întâmplare. *La alegere* = după voia, după placul cuiva. **2.** (Mai ales la pl.) Operaţie care se efectuează conform unor norme precise şi dinainte stabilite, pentru desemnarea prin vot a unei persoane destinate să îndeplinească o anumită sarcină. – V. **alege.**
ALEGORIC, -Ă, *alegorici, -ce*, adj. Caracteristic alegoriei, care reprezintă o alegorie; exprimat în pilde. ** *Car alegoric* = vehicul amenajat cu o platformă, pe care se reprezintă o scenă simbolică şi cu care se defilează în anumite zile de sărbătoare. – Din fr. **allégorique,** lat. **allegoricus.**
ALEGORIE, *alegorii,* s.f. **1.** Procedeu artistic constând în exprimarea unei idei abstracte prin mijloace concrete. **2.** Operă literară sau plastică folosind această formă de expresie (fabulă, parabolă etc.). – Din fr. **allégorie,** lat. **allegoria.**
ALEGORISM s.n. Faptul de a explica în alegorii, de a exprima în imagini; abuz de alegorii. – Din fr. **allégorisme.**
ALEGORIZA, *alegorizez,* vb. I. Tranz. A înfăţişa ceva prin alegorii. – Din fr. **allégoriser.**
ALEGORIZANT, -Ă, *alegorizanţi, -te,* adj. Care alegorizează. – **Alegoriza +** suf. *-ant.*
ALEGORIZARE, *alegorizări,* s.f. Faptul de *a alegoriza.* – V. **alegoriza.**
ALEGORIZAT, -Ă, *alegorizaţi, -te,* adj. Cu alegorii. – V. **alegoriza.**
ALEGREŢE s.f. (Livr.) Vioiciune, sprinteneală (a tonului, a exprimării). – Din fr. **allégresse.**
ALEGRU, -Ă, *alegri, -e,* adj. (Franţuzism; despre o melodie) Vioi, sprinten. – Din fr. **allégre.**
ALEI interj. v. **alelei.**
ALELĂ, *alele,* s.f. (Biol.) Genă de un anumit tip de pe acelaşi cromozom. – Din fr. **alléle.**
ALELEI interj. (Pop.) Exclamaţie (precedând o invocaţie) care exprimă mânia, ameninţarea, părerea de rău sau entuziasmul. [Var. : **aléi** interj.] – Et. nec.
ALELUIA interj. Exclamaţie care apare ca un refren de laudă în cântări bisericeşti. ** Expr. (Fam.) *A-i cânta (cuiva) aleluia* = a lua parte la înmormântarea cuiva, a înmormânta pe cineva. * (Fam.) S-a sfârşit! s-a terminat! amin! [Var. : **alilúia** interj.] – Din sl. **aleluija.**
ALEM s.n. Steag cu însemnele Imperiului Otoman (primit de domnii români la învestitura lor). – Din tc. **alem.**
ALEMANI s.m. pl. Numele unor triburi germanice care au trăit (prin sec. III-VI) în regiunea Rinului. [Var.: **allamáni** s.m. pl.] – Din germ. **Alemanne,** fr. **Alamans.**
ALENĂ, *alene,* s.f. Aer cald care iese din plămâni în timpul expiraţiei. – Din fr. **haleine.**
ALENE adv. Într-un ritm încet, fără grabă. – **A**[3] **+ lene.**
ALERGA, *alérg,* vb. I. Intranz. **1**. A merge repede; a goni; a fugi. **2.** A fugi după cineva sau ceva pentru a-l ajunge, a-l prinde. * Tranz. A fugări pe cineva. **3.** A se grăbi într-o direcţie sau către un scop. * A recurge la cineva ca la o sursă de ajutor, de asistenţă. * A umbla după treburi. **4.** A umbla de colo până colo, fără o ţintă precisă. * Tranz. (Pop.) A cutreiera, a străbate un loc. **5.** A participa la probele de alergări în cadrul unei competiţii sportive. – Lat. **/ * / allargare** (< *largus*).
ALERGARE, *alergări,* s.f. Acţiunea de *a alerga;* alergătură. * (Mai ales la pl.) Probă atletică de fugă pe anumite distanţe. * Cursă de cai. – V. **alerga.**
ALERGĂTOR, -OARE, *alergători, -oare,* adj., subst. **I.** Adj. Care aleargă. ** (şi substantivat, f.) *Piatră alergătoare* = piatra de moară care se învârteşte spre a măcina boabele. *Păsări alergătoare* = păsări din ţările calde, având picioare lungi, cu care aleargă foarte repede. **II.** S.m. şi f. **1.** Atlet care concurează la probe de alergări. **2.** (Rar) Curier (însărcinat cu transmiterea unui mesaj). **3.** Cal de curse. **III.** S.f. **1.** Dispozitiv pe care se pun mosoare cu fire pentru a se face urzeala la războaiele de ţesut ţărăneşti. **2.** (Înv.)

Parc vast, împrejmuit, în care erau ţinute anumite animale şi în care se organizau vânători. – **Alerga** + suf. *-ător.*

ALERGĂTURĂ, *alergături,* s.f. Alergare. ** Expr. *O alergătură de cal* = măsură aproximativă (nu prea mare) de distanţă. * Deplasare continuă pentru îndeplinirea unor treburi; du-te-vino. ** Expr. *Cal de alergătură* = cal sau, *fig.,* om întrebuinţat la toate corvezile. – **Alerga +** suf. *-ătură.*

ALERGEN, -Ă, *alergeni, -e,* adj., s.n. (Substanţă de natură proteică) care provoacă o alergie. – Din fr. **allergéne.**

ALERGIC, -Ă, *alergici, -ce,* adj. De alergie, specific alergiei, referitor la alergie. * (Substantivat) Persoană care manifestă o alergie. – Din fr. **allergique.**

ALERGIE, *alergii,* s.f. (Med.) Mod special de a reacţiona al organismului sub acţiunea unor microbi sau a unor substanţe străine introduse pe căi variate (digestivă, respiratorie, injecţii etc.). – Din fr. **allergie.**

ALERGOLOG, -Ă, *alergologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în alergologie. – Din **alergologie** (derivat regresiv).

ALERGOLOGIC, -Ă, *alergologici, -ce,* adj. Referitor la alergologie, de alergologie. – Din fr. **allergologique.**

ALERGOLOGIE s.f. Parte a medicinii care se ocupă cu procesele şi cu bolile de natură alergică. – Din fr. **allergologie.**

ALERT, -Ă, *alerţi, -te,* adj. (Livr.) Sprinten; vioi; iute, prompt. – Din fr. **alerte.**

ALERTA, *alertez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) alarma. – Din fr. **alerter.**

ALERTARE, *alertări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alerta.* – V. **alerta.**

ALERTAT, -Ă, *alertaţi, -te,* adj. Alarmat. – V. **alerta.**

ALERTĂ, *alerte,* s.f. (Adesea fig.) Alarmă. * Semnal convenţional internaţional prin care se atrage atenţia oamenilor de ştiinţă asupra producerii sau iminenţei producerii unor fenomene cereşti ale căror evoluţii şi consecinţe geofizice trebuie urmărite. – Din fr. **alerte.**

ALERTEŢE s.f. (Rar) Vioiciune, agerime; elan, avânt. – Din it. **all'ertezza.**

ALES[1] s.n. Faptul de *a (se) alege.* ** Loc. adj. *Pe ales(e)* = deosebit, special. ** Loc. adv. *Pe ales(e)* sau *într-ales* = la liberă alegere, după plac. [Formă gramaticală; (în loc.) *alese*] – V. **alege.**

ALES[2]**, -EASĂ,** *aleşi, -se,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Deosebit dintre alţii sau dintr-un tot. **2.** (Adesea substantivat) Desemnat prin vot. **3.** Deosebit, distins, remarcabil; scump, rar. ** Loc. adv. *Mai ales* = în special, îndeosebi. **4.** (Despre ţesături) Lucrat cu flori sau cu modele. **II.** S.m. şi f. (art.) Persoană iubită (cu care se căsătoreşte cineva). – V. **alege.**

ALESĂTURĂ, *alesături,* s.f. Procedeu de ornamentare a ţesăturilor populare româneşti prin separarea şi îmbinarea cu mâna, după un model, a firelor de urzeală şi de bătealã. * Motiv decorativ colorat, realizat în arta populară românească prin procedeul descris mai sus. – **Ales**[2] **+** suf. *-ătură.*

ALESIDĂ, *aleside,* s.f. (Înv.) Lănţişor întrebuinţat la ceasornice de buzunar, ca podoabă femeiască în jurul gâtului etc. [Var. : **alăsídă** s.f.] – Din ngr. **alisída.**

ALESTÂNCĂ s.f. (Reg.) Numele unei ţesături de bumbac. [Var.: **halastâncă** s.f.] – Din rus. **holstinka.**

ALEU interj. v. **aoleu.**

ALEURIT s.n. Rocă sedimentară detritică, neconsolidată, formată din fragmente de minerale şi de roci cu dimensiunile foarte mici. * Fracţiune din sedimente cu aceeaşi granulaţie. – Din fr. **aleurite.**

ALEURITIC, -Ă, *aleuritici, -ce,* adj. Care se referă la aleurite, care aparţine aleuritelor. – Din fr. **aleuritique.**

ALEUROLIT s.n. Rocă sedimentară aleuritică, compactă. – Din fr. **aleurolite.**

ALEUROMETRU, *aleurometre,* s.n. Aparat pentru determinarea calităţii glutenului din făinurile de cereale. – Din fr. **aleurométre.**

ALEURONAT s.n. Produs alimentar bogat în proteine, obţinut din gluten, din care se fac preparate culinare dietetice pentru bolnavii de diabet. – Din fr. **aleuronate.**

ALEURONĂ s.f. Substanţă proteică aflată în celulele stratului aleuronic din fructe, din seminţe de cereale sau de leguminoase. – Din fr. **aleurone.**

ALEURONIC, *aleuronice,* adj. n. (În sintagma) *Strat aleuronic* = strat din celule bogate în proteine, care se găseşte sub învelişul bobului de cereale. – Din fr. **aleuronique.**

ALEVIN, *alevini,* s.m. Larvă de peşte, pui de peşte. – Din fr. **alevin.**

ALEVINAJ s.n. (Rar) Îngrijire şi hrănire a puietului de peşte. – Din fr. **alevinage.**

ALEXANDRIN, -Ă, *alexandrini, -e,* adj. Care ţine de civilizaţia elenistică din Alexandria; *p. ext.* care ţine de epoca elenistică. * *Vers alexandrin* (şi substantivat, m.) = vers iambic

de 12 silabe (cu cezura după silaba a şasea). *Poezie alexandrină* = poezie de tip rafinat, erudit, adesea ezoteric, caracteristică epocii elenistice. – Din fr. **alexandrin,** lat. **alexandrinus.**

ALEXANDRINISM s.n. **1.** Ansamblu de manifestări ale civilizaţiei elenistice, semigreceşti, semiegiptene, cu centrul în oraşul Alexandria (secolul III ante Christos – III post Christos). **2.** Caracterul operei poeţilor alexandrini; *p. ext.* caracterul rafinat, erudit, subtil, ezoteric al artei şi filozofiei în perioadele sale de declin. – Din fr. **alexandrinisme.**

ALEXANDRIT, *alexandrite,* s.n. (Min.) Crisoberil. – Din germ. **Aleksandrit,** fr. **alexandrite.**

ALEXĂNDRINEAN, -Ă, *alexăndrineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Alexandria. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Alexandria. – **Alexandria** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ALEXĂNDRINEANCĂ, *alexăndrinence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Alexandria. * Locuitoare din municipiul Alexandria. – **Alexăndrinean** + suf. *-că.*

ALEXIE s.f. Incapacitate de a citi, cecitate verbală provocată de unele leziuni în centrii nervoşi. – Din fr. **alexie.**

ALEXINĂ, *alexine,* s.f. Specie de anticorp aflată în serul sangvin. – Din fr. **alexine.**

ALEZA, *alezez,* vb. I. Tranz. A prelucra interiorul unei piese cilindrice, dându-i diametrul cerut. * A calibra exact dimensiunile unui orificiu dintr-o piesă mecanică. – Din fr. **aléser.**

ALEZAJ, *alezaje,* s.n. **1.** Suprafaţă interioară, cilindrică sau conică, a unei piese. **2.** Diametrul interior al cilindrului unui motor. – Din fr. **alésage.**

ALEZARE, *alezări,* s.f. Acţiunea de *a aleza;* alezaj. – V. **aleza.**

ALEZIE s.f. Incapacitate de a citi litere, cifre sau note muzicale. – Din fr. **alésie.**

ALEZOR, *alezoare,* s.n. Unealtă aşchietoare de formă cilindrică sau conică utilizată la alezare. – Din fr. **alésoir.**

ALFA[1] s.m. invar. **1.** Numele primei litere a alfabetului grecesc, corespunzătoare sunetului "a''. ** Expr. *De la alfa la omega* = de la început până la sfârşit. *(A fi) alfa şi omega* = (a fi) începutul şi sfârşitul, (a fi) atotcunoscător, (a fi) factorul esenţial. **2.** (Fiz.) *Particula alfa* = particulă alcătuită din doi protoni şi doi neutroni, emisă de unele substanţe radioactive. *Radiaţie alfa* = radiaţie constituită din particule alfa. – Din ngr. **alfa.**

ALFA[2] s.m. invar. Plantă graminee originară din Algeria, din care se fac coarde, fibre etc. *(Stipa tenacissima).* ** *Hârtie alfa* = hârtie de calitate superioară, fabricată din frunzele acestei plante. – Din fr. **alfa.**

ALFABET, *alfabete,* s.n. Totalitatea literelor, aşezate într-o ordine convenţională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi. *** Alfabet fonetic* = alfabet care asociază fiecărei litere un cuvânt de circulaţie a cărui iniţială o constituie litera respectivă, în scopul evitării erorilor la transmisiile telefonice şi radiotelefonice. *Alfabetul Morse* = alfabet folosit în telegrafie, în care literele sunt reprezentate prin linii şi puncte. – Din fr. **alphabet,** lat. **alphabetum.**

ALFABETAR, *alfabetare,* s.n. Set de litere şi silabe folosit ca material didactic pentru formarea cuvintelor. – **Alfabet +** suf. *-ar.*

ALFABETIC, -Ă, *alfabetici, -ce,* adj. Aşezat în ordinea alfabetului. – Din fr. **alphabétique.**

ALFABETIZA, *alfabetizez,* vb. I. Tranz. A învăţa pe un analfabet să scrie şi să citească. – **Alfabet +** suf. *-iza.*

ALFABETIZARE s.f. Acţiunea de *a alfabetiza;* instruire a analfabeţilor; combatere a analfabetismului. – V. **alfabetiza.**

ALFANUMERIC, -Ă, *alfanumerici, -ce,* adj. (Tehn.; despre indicaţii) Care este exprimat prin intermediul literelor şi al cifrelor. – Din fr. **alphanumérique.**

ALFATRON s.n. Vacuummetru care se bazează pe efectul ionizant al radiaţiei alfa emise de o sursă etalonată. – Din fr. **alphatrone.**

ALGĂ, *alge,* s.f. (La pl.) Plante inferioare caracterizate prin prezenţa clorofilei şi răspândite în ape dulci, sărate şi pe uscat; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Din fr. **algue,** lat. **alga.**

ALGEBRĂ s.f. **1.** Teorie a operaţiilor privind numerele reale (pozitive ori negative) sau complexe şi rezolvarea ecuaţiilor prin substituirea prin litere a valorilor numerice şi a formulei generale de calcul numeric particular. * Manual şcolar care se ocupă cu studierea acestor operaţii. **2.** (În sintagma) *Algebra logicii* = parte a logicii matematice care cuprinde calculul propoziţiilor, claselor şi al relaţiilor. – Din fr. **algébre,** lat. **algebra.**

ALGEBRIC, -Ă, *algebrici, -ce,* adj. De algebră **(1),** privitor la algebră. – Din fr. **algébrique.**

ALGEBRIST, -Ă, *algebrişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în algebră. – Din fr. **algébriste.**

ALGERIAN, -Ă, *algerieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din

populaţia de bază a Algeriei. **2.** Adj. Care aparţine Algeriei sau poporului ei, privitor la Algeria sau la poporul ei. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **algérien.**

ALGEZIE, *algezii,* s.f. (Med.) Capacitatea de a simţi durerea. * (Med.) Durere. – Din germ. **Algesiel.**

ALGID, -Ă, *algizi, -de,* adj. (Despre o boală) Care este însoţit de senzaţia de frig. – Din fr. **algide.**

ALGIDITATE s.f. Simptom al unei boli caracterizat prin răcirea treptată a corpului. – Din fr. **algidité.**

ALGIE s.f. Durere apărută spontan sau în urma excitării patologice a nervilor senzitivi. – Din fr. **algie.**

ALGINĂ s.f. Substanţă mucilaginoasă extrasă din anumite alge marine şi folosită pentru apretare în industria pielăriei. – Din fr. **algine.**

ALGOFOBIE, *algofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de durere. – Din fr. **algophobie.**

ALGOGEN, -Ă, *algogeni, -e,* adj. Care este produs de o excitaţie puternică şi care atacă terminaţiile nervoase. – Din fr. **algogéne.**

ALGOL s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată orientat în probleme de calcul ştiinţific. – Din engl., fr. **algol.**

ALGOLOG, -Ă, *algologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în algologie. – Din fr. **algologue**

ALGOLOGIC, -Ă, *algologici, -ce,* adj. Referitor la algologie, de algologie. – Din fr. **algologique.**

ALGOLOGIE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul algelor. – Din fr. **algologie.**

ALGOMANIE s.f. (Livr.) Căutare a unei plăceri în durere. – Din fr. **algomanie.**

ALGONKIAN, -Ă, *algonkieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Eră geologică căreia îi aparţin formaţiile dintre arhaic şi paleozoic şi care conţine urme de organisme şi de cărbuni. **2.** Adj. Care se referă la vârsta sau la formaţiile algonkianului **(1).** [Pr.: -*ki-an*] – Din fr. **algonkien.**

ALGORITM, *algoritme,* s.n. Ansamblu de simboluri folosite în matematică şi în logică, permiţând găsirea în mod mecanic (prin calcul) a unor rezultate. * P. gener. Succesiune de operaţii necesare în rezolvarea unei probleme oarecare. [Pl. şi: (m.) *algoritmi*] – Din fr. **algorithme.**

ALGORITMIC, -Ă, *algoritmici, -ce,* adj. Care se bazează pe algoritmi. *** Logică algoritmică =* logică care utilizează notaţii algoritmice. – Din fr. **algorithmique.**

ALGRAFIE s.f. Procedeu de executare a formelor de imprimare pe plăci de aluminiu, folosit pentru tiparul plan. – Din fr. **algraphie.**

ALHIMIST s.m. v. **alchimist.**

ALIA, *aliez,* vb. I. **1.** Refl. A încheia un tratat de alianţă. * A se înţelege cu cineva, a se coaliza în vederea unei acţiuni comune. **2.** Tranz. A topi laolaltă anumite metale sau anumite metale cu metaloizi pentru a obţine un aliaj. [Pr.: -*li-aj*] – Din fr. **allier.**

ALIAJ, *aliaje,* s.n. Produs metalic obţinut prin topirea laolaltă a anumitor metale sau a unor metale cu metaloizi. [Pr.: -*li-aj*] – Din fr. **alliage.**

ALIANŢĂ, *alianţe,* s.f. **1.** Înţelegere politică între două sau mai multe state, pe bază de tratat, prin care statele respective se obligă să acţioneze în comun sau să se ajute în anumite împrejurări, în special în caz de război ori al unui atac îndreptat de alte state împotriva unuia dintre statele aliate. * Legătură, înţelegere între două sau mai multe grupuri, în vederea realizării unui obiectiv comun. **2.** (În sintagma) *Rudă prin alianţă =* persoană devenită, prin căsătorie, rudă cu rudele soţiei sau ale soţului. * (Reg) Inel de logodnă. [Pr.: -*li-an*-] – Din fr. **alliance.**

ALIAS adv. Zis şi..., pe nume şi... [Pr.: -*li-as*] – Cuv. lat.

ALIAT, -Ă, *aliaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Unit, întovărăşit cu cineva printr-o alianţă în vederea unei acţiuni comune; (despre un stat) care a încheiat un tratat de alianţă. **2.** S.m. şi f. Persoană, clasă, partid, stat etc. care se uneşte cu cineva în vederea unei acţiuni comune. **3.** Adj. (Despre metale) Căruia i s-a adăugat o anumită cantitate din unul sau mai multe elemente pentru a forma un aliaj. [Pr.: -*li-at*] – V. **alia.**

ALIBI, *alibiuri,* s.n. **1.** Dovadă de nevinovăţie rezultată din constatarea că, la data săvârşirii infracţiunii, cel învinuit se afla în altă parte decât la locul săvârşirii ei. **2.** Mijloc de apărare care aduce în sprijin un alibi **(1). 3.** Fig. Pretext, scuză, justificare. ** Expr. *A (nu) avea (nici) un alibi =* a (nu) deţine (nici) o probă, a (nu) avea (nici) o motivare. – Din fr. **alibi.**

ALIC s.n. v. **alică.**

ALICANTE s.n. Soi de viţă de vie cu struguri roşietici de mărime mijlocie şi boabe sferice uniforme. * *P. ext.* Vin produs din soiul de viţă de vie descris mai sus. – Din fr. **alicante.**

ALICĂ, *alice,* s.f. **1**. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre proiectilele sferice de plumb cu care sunt încărcate unele cartuşe de vânătoare. **2.** Fiecare dintre granulele de oţel sau de fontă

folosite pentru curăţarea prin împroşcare a suprafeţei pieselor sau în foraj. **3.** Bucăţele de piatră sau de cărămidă care se pun în tencuială pentru a întări sau pentru a astupa un gol. [Var. : **alíc** s.n., **halíce** s.f.] – Din ngr. **haliki** "pietricică".

ALICĂRIE s.f. Material de construcţie constituit din spărturi de cărămidă sau din piatră naturală, folosit ca umplutură. – **Alic(ă) +** suf. *-ărie.*

ALICI, (1) *alicesc,* **(2)** pers. 3 *aliceşte*, vb. IV. **1.** Tranz. A răni cu alice (**1**). **2.** Refl. (Reg.) A se vedea, a apărea mai distinct dintre alte lucruri. – Din **alică.**

ALICNEALĂ s.f. v. **lihneală.**

ALICOTĂ, *alicote,* adj. f. (Mat.; în sintagma) *Parte alicotă* = parte care se cuprinde exact, de un anumit număr de ori, într-o cantitate dată. – Din fr. **aliquote.**

ALICUANTĂ, *alicuante,* adj. f. (Mat.; în sintagma) *Parte alicuantă* = parte care nu se cuprinde exact, de un anumit număr de ori, într-o anumită cantitate dată. – Din fr. **aliquante.**

ALIDADĂ, *alidade,* s.f. Dispozitiv ataşat la diferite aparate topografice, care serveşte la măsurarea unghiurilor. – Din fr**. alidade,** lat**. alidada.**

ALIENA, *alienez,* vb. I. **1.** Tranz. (Jur.) A transmite cuiva un drept sau un lucru prin vânzare, cesiune etc.; a înstrăina. **2**. Refl. (Livr.) A înnebuni. * A deveni ostil societăţii, factorilor de civilizaţie; a se simţi izolat în societatea modernă. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr**. aliéner,** lat**. alienare.**

ALIENABIL, -Ă, *alienabili, -e,* adj. (Jur.; despre un drept, un lucru) Care poate fi instrăinat. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr. **aliénable.**

ALIENABILITATE s.f. (Jur.) Însuşirea de a fi alienabil. [Pr.*: -li-e-*] – Din fr. **aliénabilité.**

ALIENARE, *alienări,* s.f. **1.** (Jur.) Acţiunea de *a aliena;* înstrăinare a unui bun. **2**. (Fil.) Înstrăinare. **3.** (Med.; în sintagma) *Alienare mintală* = nebunie. [Pr.: *-1i-e-*] **–** V. **aliena.**

ALIENAT, -Ă, *alienaţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de o boală mintală; nebun, dement. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr. **aliéné,** lat. **alienatus.**

ALIENAŢIE s.f. (Livr.) Termen generic pentru orice boală mintală; nebunie, demenţă. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr. **aliénation,** lat. **alienatio [** mentis **].**

ALIENIST, -Ă, *alienişti, -ste,* s.m. şi f. Medic specialist în boli mintale. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr. **aliéniste.**

ALIFATIC, -Ă, *alifatici, -ce*, adj. (Despre substanţe chimice organice) Care este format din atomi de carbon legaţi între ei în formă de lanţ liber la ambele capete. – Din germ**. aliphatisch.**

ALIFIE, *alifii,* s.f. Preparat farmaceutic de uz extern, compus din substanţe medicamentoase încorporate într-o masă onctuoasă şi întrebuinţat în medicină şi în cosmetică. – Din ngr. **alifí** "unsoare".

ALIFIOS, -OASĂ, *alifioşi, -oase,* adj. (Rar) Ca alifia. [Pr.: *-fi-os*] – **Alifie +** suf. *-os.*

ALIGATOR, *aligatori,* s.m. Gen de crocodili cu botul lat, care trăieşte în fluviile Americii *(Alligator mississippiensis)* sau ale Chinei *(Alligator sinensis),* a căror piele este folosită în marochinărie. – Din fr. **alligator.**

ALIGNI vb. IV. v. **lihni.**

ALIGOTE s.n. Soi de viţă de vie originar din Franţa, cu boabe mici, rotunde, de culoare albă-verzuie şi miez zemos. * *P. ext.* Vin produs din soiul de viţă de vie descris mai sus. – Din fr**. aligoté.**

ALILUIA interj. v. **aleluia.**

ALIMBA, *alimbez,* vb. I. Tranz. A descărca pe alte vase o parte din încărcătura unei nave, pentru a o putea face să navigheze în ape de mică adâncime. – Cf. **limb.**

ALIMBARE, *alimbări,* s.f. Faptul de "a alimba"**. –** V. **alimba.**

ALIMENT, *alimente,* s.n. Produs în stare naturală sau prelucrat care serveşte ca hrană. – Din fr. **aliment,** lat**. alimentum.**

ALIMENTA, *alimentez,* vb. I. **1**. Tranz. şi refl. A consuma sau a da să consume alimente; a (se) hrăni. **2**. Tranz. şi refl. A (se) aproviziona. **3.** Tranz. A furniza materiale, energie, utilaje etc. unor instalaţii, întreprinderi etc. pentru asigurarea funcţionării sau activităţii acestora. – Din fr. **alimenter.**

ALIMENTAR, -Ă, *alimentari, -e,* adj. De alimente, privitor la alimente. ** *Industria alimentară* = industrie care transformă materiile prime de origine animală şi vegetală în produse necesare hranei. ** *Pensie alimentară* = sumă de bani necesară întreţinerii unei persoane pe care cineva o plăteşte, lunar, în temeiul unei obligaţii stabilite prin lege sau prin hotărâre judecătorească; pensie de întreţinere. * (Substantivat, f.) Băcănie. – Din fr. **alimentaire,** lat**. alimentarius.**

ALIMENTARE, *alimentări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alimenta* şi rezultatul ei; hrănire, alimentaţie, nutriţie. – V**. alimenta.**

ALIMENTATOR, *alimentatoare,* s.n. Dispozitiv care serveşte la alimentarea unei maşini sau a unei instalaţii cu combustibil sau cu materie primă. – Din fr**. alimentateur.**
ALIMENTAŢIE, *alimentaţii,* s.f. Alimentare, nutriment. ** *Alimentaţie publică* = reţea de întreprinderi comerciale pentru servirea populaţiei cu mâncăruri şi băuturi. * Introducere în organism a substanţelor nutritive. – Din fr. **alimentation.**
ALIN adv. (Rar) Domol, liniştit, calm, încet, lin. – Din **alina** (derivat regresiv)**.**
ALINA, *alin,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) potoli, a (se) uşura, a (se) micşora (în intensitate), a (se) domoli; a (se) linişti. [Var.: (rar) **aliní** vb. IV] – Lat**. / * / allenare.**
ALINARE, *alinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alina* şi rezultatul ei. – V. **alina.**
ALINĂTOR, -OARE, *alinători, -oare*, adj. Care alină. – **Alina +** suf. *-ător.*
ALINĂTURĂ, *alinături,* s.f. (Rar) Loc pe parcursul unui râu unde apa este liniştită. **– Alina +** suf. *-ătură.*
ALINEAT, *alineate,* s.n. Rând retras într-un text pentru a marca schimbarea ideii; fragment de text care începe cu un asemenea rând. * Pasaj în articolele de legi. [Pr.: *-ne-at.* – Var.: **aliniát** s.n.] – După fr. **alinéa.**
ALINI vb. IV v**. alina.**
ALINIA, *aliniez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza în linie dreaptă. * Tranz. A îndrepta traseul unei străzi. * Tranz. A aşeza un grup de construcţii după o linie dinainte stabilită. **2.** Refl. (Despre ţări) A se asocia într-o grupare pe baza unui tratat. **3.** Tranz. A ajusta elementele componente ale unui sistem pentru a-i asigura o bună funcţionare. [Pr.: *-ni-a*] **– A**[3] **+ linie** (după fr. *aligner*)**.**
ALINIAMENT, *aliniamente,* s.n. **1**. Linie dreaptă determinată pe un teren prin poziţia mai multor puncte sau obiecte; *p. ext.* poziţia mai multor puncte sau obiecte de-a lungul unei linii drepte. ** *Aliniament de teren* = linie de teren marcată prin jaloane, ţăruşi etc. **2.** Porţiune dreaptă din traseul unei căi de comunicaţie cuprinsă între două curbe consecutive. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **alignement.**
ALINIAT[1] s.n. v. **alineat.**
ALINIAT[2]**, -Ă**, *aliniaţi, -te,* adj. **1.** Care este aşezat în linie dreaptă. **2.** (Despre ţări) Care aparţine unei grupări constituite pe baza unui tratat. [Pr.: *-ni-at***] –** V**. alinia.** Cf. fr. **aligné.**
ALINIERE, *alinieri,* s.f. Acţiunea de "a (se) alinia" şi rezultatul ei. * (Mil.; articulat, cu valoare de interjecţie) Aliniaţi-vă!, refaceţi alinierea!. [Pr.: *-ni-e-*] – V. **alinia**.
ALINT, *alinturi*, s.n. (Poetic) **1.** Alintare. **2.** (Rar) Mişcare graţioasă, legănare uşoară. * Răsfăţ, răzgâială. – Din **alinta** (derivat regresiv).
ALINTA, *alint,* vb. I. **1.** Tranz. A dezmierda, a mângâia. **2.** Tranz. şi refl. A (se) răsfăţa, a (se) râzgâia. – Lat**. / * / allentare** (< *lentus* "moale, flexibil"**).**
ALINTARE, *alintări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alinta* şi rezultatul ei; dezmierdare, mângâiere, alintătură; alint; răsfăţ, răzgâială. – V. **alinta.**
ALINTAT, -Ă, *alintaţi, -te,* adj. Care este răsfăţat, râzgâiat. – V**. alinta.**
ALINTĂTOR, -OARE, *alintători, -oare,* adj. Care alintă. – **Alinta** + suf. *-ător.*
ALINTĂTURĂ, *alintături*, s.f. Alintare. * (Concr.) Copil alintat. – **Alinta +** suf. *-ătură.*
ALIOR, *aliori*, s.m. Nume dat mai multor specii de plante care conţin în tulpină şi în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele-cucului *(Euphorbia).* [Pr : *-li-or*] – Lat. **aureolus** (< *aurum* "aur").
ALIOTMAN s.n. **(**Rar) Turcime. [Pr.: *-li-ot-*] – Din tc. **Ali Osman** "dinastia lui Osman".
ALIPI, *alipesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) lipi, a (se) alătura, a (se) ataşa. – **A**[3] **+ lipi.**
ALIPIRE, *alipiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) alipi* şi rezultatul ei. – V. **alipi.**
ALIPIT, -Ă, *alipiţi, -te,* adj. Care este lipit, alăturat. – V. **alipi.**
ALISMATACEE s.f. pl. Familie de plante acvatice, monocotiledonate, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu canale aerifere în tulpini şi în frunze. – După fr. **alismacées.**
ALIŞVERIŞ, *alişverişuri,* s.n. (Fam.) Vânzare, negoţ, afaceri (reuşite). – Din tc**. alişveriş.**
ALITERATIV, -Ă*, aliterativi, -e***,** adj. (Rar) Cu aliteraţii. – Din fr**. alitératif.**
ALITERAŢIE, *aliteraţii,* s.f. **1.** Procedeu stilistic care constă in repetarea aceluiaşi sunet sau a unui grup de sunete în cuvinte care se succedă. **2.** (Med.) Repetare a unor sunete sau silabe în stări de puternică excitaţie psihică. – Din fr**. allitération.**
ALIVANCĂ, *alivenci,* s.f. (Reg.) **1.** Turtă făcută din mălai amestecat cu lapte bătut şi cu brânză şi coaptă în cuptor cu unt sau cu smântână. **2.** (La pl.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. – Et. nec**.**
ALIVANTA interj**.** (Astăzi rar) **1.** Exclamaţie (glumeaţă) rostită când cade cineva. ** (Adverbial, în expr.) *A da* (sau *a cădea, a veni* etc.) *alivanta* = a da (sau a cădea etc.) peste cap. **2.** Pleacă!, şterge-o!. – Probabil ngr. **alla vanda** ("într-o parte, la o parte").
ALIZARINĂ s.f. Substanţă roşie extrasă odinioară din rădăcina roibei, azi obţinută prin

sinteză. – Din fr**. alizarine.**

ALIZEU, *alizee,* s.n. Vânt regulat care suflă în tot timpul anului în regiunile tropicale, cu direcţie opusă, de la NE spre SV (în emisfera nordică) şi de la SE spre NV (în emisfera sudică). – Din fr. **alizé.**

ALLA BREVE loc. adv. Termen care indică executarea într-o mişcare rapidă în doi timpi a unei compoziţii muzicale scrise în măsura de patru timpi. – Loc. it.

ALLEGRETTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) într-un tempo vioi (dar mai moderat decât allegro); repejor. * (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în acest tempo. – Cuv. it**.**

ALLEGRO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În tempo vioi; repede. * (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în acest tempo – Cuv. it.

ALLEMANDĂ, *allemande,* s.f. Vechi dans de origine populară germană, la început cu caracter vesel, vioi, ulterior, moderat, grav, în doi timpi; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. **allemande.**

ALMAGESTE s.f. pl. Culegere de observaţii astronomice, făcută pentru prima dată de Ptolemeu. – Din fr. **almageste.**

ALMANAH, *almanahuri,* s.n**. 1.** Calendar care cuprinde date de popularizare din diferite domenii. * Publicaţie anuală, în formă de volum, care cuprinde un calendar şi un bogat material beletristic sau de altă natură, precum şi diverse note informative cu caracter enciclopedic. **2.** Publicaţie periodică de literatură, pentru un anumit domeniu de activitate. – Din fr. **almanach,** lat. **almanachus.**

ALMANDIN s.n. Aluminosilicat de fier din grupa granatelor, de culoare roşie-brună, frecvent în şisturile cristaline şi în aluviuni, folosit uneori ca abraziv sau ca piatră semipreţioasă. – Din fr. **almandine.**

ALMAR, *almare***,** s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează alimente, vase sau haine. – Din magh. **almáriom.**

ALMEE s.f. Dansatoare egipteană care îşi însoţeşte dansul cu cântece (improvizate). – Din fr. **almée.**

ALMINTERE adv. v. **altminteri.**

ALMINTRELE adv. v**. altminteri.**

ALO interj. Exclamaţie convenţională prin care se cheamă sau se răspunde la telefon. * Exclamaţie de chemare. – Din fr. **allô.**

ALOBROGI s.m. pl. Populaţie celtică din SE Franţei de azi, supusă de Cezar în timpul campaniei din Galia. – Din fr. **Allobroges.**

ALOCA, *alóc,* vb. I. Tranz. A prevedea într-un buget pentru un anumit scop o sumă de bani, materiale etc. – Din **alocaţie.**

ALOCABIL, -Ă, *alocabili, -e,* adj. Care poate fi alocat. – **Aloca +** suf. -*bil.*

ALOCARE, *alocări,* s.f. Acţiunea de *a aloca;* alocaţie. – V. **aloca.**

ALOCAŢIE, *alocaţii,* s.f. Alocare; (concr.) sumă acordată de stat sau de o instituţie pentru un anumit scop. * Indemnizaţie acordată de stat, în anumite condiţii, unei persoane. – Din fr. **allocation.**

ALOCROMATIC, -Ă*, alocromatici, -ce,* adj. Care prezintă alocromatism. – Din germ. **allocromatisch.**

ALOCROMATISM s.n**.** Proprietate a cristalelor de a prezenta culori diferite în funcţie de natura substanţelor colorate pe care le conţin. – Din fr. **allochromatisme**.

ALOCUREA adv. v. **alocuri.**

ALOCURI adv. (Adesea precedat de prep. "pe") În unele locuri, pe ici pe colo. [Var.: **alócurea** adv.] – **A**[2] **+ locuri.**

ALOCUŢIUNE, *alocuţiuni,* s.f. Scurtă cuvântare ocazională**.** [Pr.: -*ţi-u-*] – Din fr. **allocution,** lat. **allocutio, -onis.**

ALODIAL, -Ă, *alodiali, -e,* adj. Care aparţine alodiului, care se referă la alodiu. ** *Pământ alodial* = proprietate senorială în evul mediu. [Pr.: -*di-al*] – Din fr. **allodial.**

ALODIU, *alodii,* s.n. (În evul mediu, în Apusul şi Centrul Europei) Proprietate funciară liberă, scutită de orice sarcini de vasalitate. – Din lat. **allodium.**

ALOE s.f. Nume dat mai multor specii de plante exotice decorative, din familia liliaceelor, cu flori mari, galbene sau roşii, dispuse în spice, şi cu frunze cărnoase care conţin un suc folosit în farmacie (*Aloe*). * Substanţă solidă cu miros plăcut şi cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe şi întrebuinţată în farmacie; sabur. [Pr.: -*lo-e*] – Din fr. **aloés,** lat. **aloe.**

ALOFON, *alofone,* s.n. (Fon.) Variantă poziţională a unui fonem. – Din fr. **allophone**.

ALOGAM, -Ă, *alogami, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Plantă a cărei fecundare se face cu polen provenit de la altă plantă din aceeaşi specie. **2.** Adj. Referitor la alogamie, în legătură cu

alogamia. – Din fr. **allogame.**

ALOGAMIE s.f. Fecundare a unei plante cu polen provenit de la alte plante din aceeaşi specie. – Din fr. **allogamie.**

ALOGEN, -Ă, *alogeni, -e***,** adj. Care se deosebeşte prin natură şi origine de mediul în care se află; alogenetic. * (Despre populaţii) De origine străină, venit din altă parte. – Din fr. **allogéne.**

ALOGENETIC, -Ă, *alogenetici, -ce,* adj. Alogen. – Din fr. **alogénétique.**

ALOGIC, -Ă, *alogici, -ce,* adj. Care este lipsit de logică. – Din fr. **alogique.**

ALOGISM s.n. Curent în filozofie care preconiza negarea gândirii logice ca mijloc ştiinţific de cunoaştere autentică, susţinut de sceptici, mistici şi fideişti. – Din germ. **Alogismus.**

ALOHTON, -Ă, *alohtoni, -e,* adj. (Despre roci) Care, sub influenţa mişcărilor scoarţei Pământului, a suferit deplasări faţă de locul iniţial de formare. – Din fr. **allochtone.**

ALONJĂ, *alonje,* s.f. **1.** Piesă mobilă sau demontabilă care serveşte la prelungirea unor obiecte. **2.** (Sport) Mişcare de întindere rapidă a braţelor. * Lungime a braţelor unui sportiv angajat într-o luptă directă cu un adversar. – Din fr. **allonge.**

ALOPAT, *alopaţi,* s.m. Medic care tratează prin alopatie. – Din fr. **allopathe**.

ALOPATIC, -Ă, *alopatici, -ce,* adj. Care aparţine alopatiei, care se referă la alopatie. – Din fr. **allopathique.**

ALOPATIE s.f. Tratament medical constând în administrarea unor medicamente în doze care, la omul sănătos, ar declanşa efecte contrare simptomelor caracteristice bolii care trebuie tratată. – Din fr. **allopathie.**

ALOPECIE s.f. Cădere temporară a părului în urma unei boli de piele, a unei boli infecţioase etc. – Din fr. **alopécie.**

ALOTROPIC, -Ă, *alotropici, -ce,* adj. De alotropie, care aparţine alotropiei, privitor la alotropie. – Din fr. **allotropique.**

ALOTROPIE s.f. Proprietate a unui element chimic de a exista în două sau în mai multe forme care diferă între ele din punct de vedere fizic, iar, uneori, şi din punct de vedere chimic. – Din fr. **allotropie.**

ALOXAN s.n. Substanţă derivată prin oxidare din acidul uric, cu acţiune distructivă asupra celulelor pancreatice secretoare de insulină; provoacă diabetul experimental. – Din engl. **aloxan.**

ALOZOM, *alozomi,* s.m. Cromozom care are un rol esenţial în determinarea sexului; cromozom sexual. – Din fr. **alosome.**

ALPACA[1] s.f. Animal rumegător cu lână fină, lungă şi subţire, care trăieşte în America de Sud *(Lama pacos)*. * Stofă fină fabricată din lâna acestui animal. – Din fr. **alpaga, alpaca.**

ALPACA[2] s.f. Aliaj inoxidabil de nichel, cupru şi zinc, folosit la fabricarea tacâmurilor, instrumentelor medicale etc. – Din germ. **Alpaka.**

ALPENŞTOC, *alpenştocuri,* s.n. Baston lung, cu vârf metalic ascuţit, folosit în alpinism; baston de munte, piolet. – Din germ. **Alpenstock,** fr. **alpenstock.**

ALPESTRU, -Ă, *alpeştri, -stre,* adj. Alpin; de mare altitudine. – Din fr. **alpestre.**

ALPIN, -Ă*, alpini, -e,* adj. Care aparţine sau care este caracteristic munţilor Alpi sau, *p. ext.,* regiunilor muntoase înalte; alpestru. – Din fr. **alpin,** lat. **alpinus.**

ALPINISM s.n. Ramură sportivă care cuprinde ascensiunile în munţi, în special escaladarea părţilor greu accesibile ale acestora. – Din fr. **alpinisme.**

ALPINIST, -Ă, *alpinişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică alpinismul. – Din fr. **alpiniste.**

ALSACIAN, -Ă, *alsacieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor al Alsaciei sau originar din această regiune. **2.** Adj. Care aparţine Alsaciei sau alsacienilor (**1**), privitor la Alsacia sau la alsacieni. **3.** Adj., s.m. (Şi in sintagma) *Lup alsacian* = rasă de câini de pază de talie mare, originară din Franţa. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **alsacien**.

ALT, ALTĂ, *alţi, alte,* adj. (Arată că fiinţa sau lucrul al cărui nume îl determină nu este aceeaşi sau acelaşi cu fiinţa sau lucrul despre care a fost vorba, care este de faţă sau este cel obişnuit) *Alt om. Alt obiect.* ** Expr. (Pop.) *Câte alte* = multe. [Gen. – dat., sg.: *altui, altei,* gen. – dat. pl.: *altor*] – Lat. **alt [** (e)**rum].**

ALTAIC, -Ă, *altaici, -ce,* adj. Din Altai, caracteristic munţilor Altai. [Pr.: *-ta-ic*] – Din fr. **altaîque.**

ALTAR, *altare,* s.n. **1.** Parte a bisericii, despărţită de naos prin catapeteasmă, în care se oficiază liturghia. * Masă de cult pe care se oficiază liturghia, în biserica creştină. **2.** Ridicătură din piatră, pământ sau lemn pe care, în antichitate, se aduceau jertfe zeilor. **3.** (În expr.) *Pe altarul patriei* = (sacrificându-se, făcând totul) pentru patria sa. **4.** (Tehn.) Perete de material refractar situat în spatele unui focar pentru a dirija flacăra. – Lat. **altarium.**

ALTĂDATĂ adv. Într-un moment nedeterminat din trecut sau din viitor; odată, cândva,

altcândva. – **Altă + dată.**
ALTCAREVA pron. nehot. (Reg.) Altcineva. – **Alt + careva.**
ALTCÂNDVA adv. (Rar) Altădată (în trecut sau în viitor). **– Alt + cândva.**
ALTCEVA pron. nehot. Alt lucru, un lucru diferit. – **Alt + ceva.**
ALTCINEVA pron. nehot. Altă persoană; altcareva. **– Alt + cineva.**
ALTCUM adv. Altfel**. – Alt + cum.**
ALTCUMVA adv. Altfel. **– Alt + cumva.**
ALTEORI adv. În alte rânduri, în alte împrejurări; *p. ext.* altădată (în trecut sau în viitor). [Pr.: *-te-ori*] – **Alte + ori.**
ALTERA, *alterez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A suferi sau a face să sufere transformări sub acţiunea mediului extern; a (se) descompune, a (se) strica. ** Tranz. *Căldura alterează alimentele.* **2.** Tranz. A denatura, a falsifica, a se transforma**. 3.** Refl. (Fon.; despre sunete) A se schimba, a se transforma. **4.** Tranz. (Muz.) A ridica sau a coborî un sunet, un acord etc. cu un semiton sau două (cu ajutorul diezilor, bemolilor etc.). – Din fr. **altérer,** lat**. alterare.**
ALTERABIL, -Ă, *alterabili, -e,* adj. (Despre alimente, produse etc.) Care se alterează (**1**) uşor. – După fr. **altérable.**
ALTERABILITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este alterabil. – Din fr. **altérabilité.**
ALTERARE, *alterări,* s.f. Acţiunea de *a (se) altera* şi rezultatul ei. – V. **altera.**
ALTERAT, -Ă, *alteraţi, -te*, adj**. 1.** (Despre materii organice) Descompus, stricat. **2.** Denaturat, falsificat**. 3.** (Fon.; despre sunete) Schimbat, modificat. **4.** (Muz.; despre sunete sau acorduri) Ridicat sau coborât cu un semiton sau două. – V**. altera.**
ALTERAŢIE, *alteraţii,* s.f. Procedeu prin care se modifică, cu ajutorul unor semne convenţionale, înălţimea sunetelor; *p. ext.* semn pus înaintea unei note muzicale, care indică modificarea înălţimii unui sunet; accident. – Din fr. **altération.**
ALTERCAŢIE, *altercaţii,* s.f. (Livr.) Schimb violent de cuvinte între două sau mai multe persoane. – Din fr. **altercation**, lat. **altercatio, -onis.**
ALTER EGO s.m. Al doilea eu; persoană care se aseamănă întru totul cu alta, încât i se poate substitui. * Om de încredere, prieten nedespărţit. – Loc. lat.
ALTERN, -Ă, *alterne,* adj. (În sintagmele) *Unghiuri alterne (interne* sau *externe)* = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri formate de o parte şi de alta a două drepte tăiate de o secantă. *Frunze* (sau *flori) alterne =* frunze (sau flori) aşezate de o parte şi de alta a tulpinii sau a ramurilor, la niveluri diferite. *Sistem altern =* sistem de agricultură bazat pe alternarea culturilor. – Din fr. a**lterne,** lat. **alternus.**
ALTERNA, *alternez,* vb. I. Intranz. şi tranz. **1.** A reveni sau a face să revină succesiv, a lua pe rând unul locul altuia, a se succeda sau a face să se succeadă la intervale aproximativ egale. **2.** Intranz. (Despre sunete) A se schimba prin alternanţe **(2).** – Din. fr. **alterner,** lat. **alternare.**
ALTERNANT, -Ă, *alternanţi, -te,* adj. Care alternează. – Din fr. **alternant,** lat. **alternans, -ntis.**
ALTERNANŢĂ, *alternanţe,* s.f. **1.** Însuşirea de a alterna; revenire succesivă. **2.** Schimbare regulată a unui sunet din temă prin altul, în flexiune sau în familia lexicală. – Din fr. **alternance.**
ALTERNARE, *alternări,* s.f. Acţiunea de *a alterna* şi rezultatul ei. – V. **alterna.**
ALTERNATIV, -Ă, *alternativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care alternează. ** *Curent (electric) alternativ* = curent electric care îşi schimbă sensul şi intensitatea la perioade regulate. – Din fr. **alternatif.**
ALTERNATIVĂ, *alternative,* s.f. **1.** Posibilitate de a alege între două soluţii, între două situaţii etc. care se exclud. **2.** Relaţie între două judecăţi în care, dacă o judecată e adevărată, cealaltă e neapărat falsă. – Din fr. **alternative.**
ALTERNATOR, *alternatoare,* s.n. Generator electric care produce tensiuni şi curenţi alternativi. – Din fr. **alternateur.**
ALTEŢĂ, *alteţe,* s.f. (Adesea folosit ca formulă de adresare) Titlu dat principilor şi principeselor dintr-o casă domnitoare; persoană care poartă acest titlu. – Din it. **altezza,** fr. **altesse.**
ALTFEL adv. **1.** În alt chip; altcum, altcumva, altminteri. ** Loc. adj. *Altfel de =* de altă natură, de alt soi. ** *De altfel =* însă; cu toate acestea. **2.** Dacă nu..., în caz contrar. – **Alt + fel.**
ALTHORN, *althorni,* s.m. Instrument de suflat de alamă, specie de corn, folosit mai ales în fanfară. – Din germ. **Althorn.**
ALTIGRAF, *altigrafe,* s.n. Altimetru care înregistrează în timpul zborului înălţimile atinse de avion. – Din fr. **altigraphe.**

ALTIMETRIC, -Ă, *altimetrici, -ce,* adj. De altimetrie. – Din fr. **altimétrique.**
ALTIMETRIE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu stabilirea altitudinilor de pe suprafaţa terestră faţă de o suprafaţă de referinţă (nivelul mării) în vederea reprezentării reliefului pe hartă. – Din fr. **altimétrie.**
ALTIMETRU, *altimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară altitudinea faţă de un nivel de referinţă. – Din fr. **altimétre.**
ALTIST, -Ă, *altişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care are voce de alto. * Instrumentist care cântă la violă. – Din germ. **Altist,** fr. **altiste.**
ALTITELEMETRU, *altitelemetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară altitudinea unui punct inaccesibil. – Din fr. **altitélémétre.**
ALTITUDINAL, -Ă, *altitudinali, -e,* adj. (Aflat) la altitudine. – Din fr. **altitudinal.**
ALTITUDINE, *altitudini,* s.f. Înălţime a unui punct de pe suprafaţa pământului, considerată în raport cu nivelul mării sau faţă de un alt punct de pe suprafaţa terestră. – Din lat. **altitudo, -inis,** fr. **altitude.**
ALTIŢĂ, *altiţe,* s.f. Porţiune ornamentată prin alesătură sau prin cusătură în partea de sus a mânecilor iilor. – Cf. sb. **latica.**
ALTÎNCOTRO adv. (Rar, în expr.) *A nu avea (face) altîncotro* = a nu putea să facă altfel. – **Alt + încotro.**
ALTMINTEREA adv. v. **altminteri.**
ALTMINTERI adv. **1.** În alt chip; altfel. **2.** De nu..., dacă nu..., în caz contrar. **3.** De altfel. [Var.: **almíntere, almíntrele, altmínterea, altmíntrele, altmíntrelea** adv.] – Lat. **alteramente.**
ALTMINTRELE adv. v. **altminteri.**
ALTMINTRELEA adv. v. **altminteri.**
ALTO s.m. **1.** Voce (de femeie sau de copil) cu timbru grav, situată ca registru între sopran şi tenor. **2.** Instrument de suflat a cărui scară corespunde vocii de mai sus. **3.** Violă[1]. – Din it., fr. **alto.**
ALTOCUMULUS s.m. Formaţie de nori situată la altitudinea medie de 6000 m, cu aspect de pături de culoare albă sau cenuşie, constituite din picături mici de apă. – Din fr. **altocumulus.**
ALTOGRAVURĂ, *altogravuri,* s.f. Reproducere după originale de artă prin folosirea clişeelor metalice gravate de mână sau pe bază de acvaforte. – Din fr. **altogravure.**
ALTOI[1], *altoaie,* s.n. Ramură mică detaşată dintr-o plantă-mamă, folosind la altoire. * Plantă altoită. * Plantă cultivată pentru a servi la altoire. [Pl. şi: *altoiuri*] – Din magh. **oltvány.**
ALTOI[2], *altoiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A introduce o ramură a unei plante în ţesutul alteia, stabilind astfel un contact între ţesuturile lor generatoare pentru a da plantei altoite însuşirile altoiuIui. **2.** (Fam.) A bate, a lovi, a plesni pe cineva. [Var.: (reg.) **hultuí** vb. IV] – Din magh. **oltani.**
ALTOIALĂ, *altoieli,* s.f. (Rar) Altoire. [Pr.: *-to-ia-*] – **Altoi[2]** + suf. *-eală.*
ALTOIRE, *altoiri,* s.f. Acţiunea de *a altoi[2];* altoit[1], altoială. – V. **altoi[2].**
ALTOIT[1] s.n. Faptul de *a altoi[2].* – V. **altoi[2].**
ALTOIT[2], -Ă, *altoiţi, -te,* adj. Care a fost supus altoirii. – V. **altoi[2].**
ALTORELIEF, *altoreliefuri,* s.n. Lucrare de sculptură în relief faţă de un fond de care ţine sau pe care a fost aplicată. [Pr. *-li-ef*] – Din it. **alto rilievo** (după *relief).*
ALTOSTRATUS s.m. Formaţie de nori situată la o altitudine medie de 6000 m, care se prezintă ca un strat dens şi uniform, de culoare cenuşie sau albăstruie, cu aspect fibros sau uşor striat. – Din fr. **altostratus.**
ALTRUISM s.n. Atitudine morală sau dispoziţie sufletească a celui care acţionează dezinteresat în favoarea altora; doctrină morală care preconizează o asemenea atitudine. – Din fr. **altruisme.**
ALTRUIST, -Ă, *altruişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Călăuzit de altruism. – Din fr. **altruiste.**
ALTUL, ALTA, *alţii, altele,* pron. nehot. **1.** (Ţine locul unui nume de fiinţă sau de lucru care nu este aceeaşi sau acelaşi cu altă fiinţă sau cu alt lucru despre care s-a vorbit, care este de faţă sau care este cel obişnuit) *Să răspundă altul.* ** Expr. *Unuia (şi) altuia* = oricui. *Unii (şi) alţii* = mulţi. *Unul ca altul* = la fel, deopotrivă, egal. *Unul mai... decât altul* = fiecare la fel de... *Unul după altul* = succesiv. * (Cu formă feminină şi sens neutru) Poveste, întâmplare. ** Expr. *Alta (acum)!* exprimă dezaprobarea faţă de o propunere sau o veste neaşteptată. *Unul una, altul alta* = fiecare câte ceva. *Una (şi) alta* = de toate. *Nici una, nici alta* = cu orice preţ; fără a se gândi prea mult. *Până una-alta* = deocamdată. *Ba din una, ba din alta* sau *din una-n alta* = din vorbă-n vorbă. *Nu de alta* = nu din alt motiv. **2.** (În alternanţă cu "unul", "una") Celălalt, al doilea. [Gen.-dat. sg.:

altuia, alteia, gen.-dat. pl.: *altora*] – Lat. **alter.**
ALTUNDEVA adv. În alt loc, în altă parte; aiurea. – **Alt + undeva.**
ALUAT, *aluaturi,* s.n. **1.** Pastă obţinută din făină amestecată cu apă, grăsime etc., din care se prepară pâine, prăjituri etc.; cocă. **2.** Bucăţică de aluat **(1)** folosită ca plămădeală. **3.** Prăjitură făcută din aluat (**1).** [Pr.:*-lu-at*] – Lat. **allevatum** (= *allevatus* "ridicat, înălţat").
ALUMINĂ s.f. Oxid de aluminiu. – Din fr. **alumine.**
ALUMINIFER, -Ă, *aluminiferi, -e,* adj. (Despre terenuri, roci etc.) Care conţine aluminiu sau alumină. – Din fr. **aluminifére.**
ALUMINIU s.n. Metal uşor, ductil şi maleabil, de culoare argintie, folosit pe scară întinsă în industrie şi în tehnică. [Var.: **alumínium** s.n.] – Din fr. **aluminium.**
ALUMINIUM s.n. v. **aluminiu.**
ALUMINIZA, *aluminizez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafaţa unui metal cu un strat protector de aluminiu; (tehn.) a caloriza. – **Aluminiu** + suf. *-iza.*
ALUMINIZARE s.f. Acoperire a suprafeţei unui obiect cu un strat protector de aluminiu. – Din **aluminiu.**
ALUMINIZAT, -Ă, *aluminizaţi, -te,* adj. (Despre metale) Care a fost acoperit cu un strat protector de aluminiu. – V. **aluminiza.**
ALUMINOS, -OASĂ, *aluminoşi, -oase,* adj. (Despre substanţe) Care conţine compuşi de aluminiu. * (Despre materiale) Care conţine aluminiu. – Din fr. **alumineux.**
ALUMINOTERMIE s.f. Producere de temperaturi înalte prin reacţia dintre pulberea de aluminiu şi un oxid metalic (reacţie utilizată la sudarea oţelului în bombele incendiare). – Din fr. **aluminothermie.**
ALUMNAT, *alumnate,* s.n. Denumire dată în Germania şi în Statele Unite ale Americii internatului şcolar. – Din germ. **Alumnat,** fr. **alumnat.**
ALUMOSILICAT, *alumosilicaţi,* s.m. Sare naturală a acizilor silicici, în a cărei structură cristalină o parte din ionii de siliciu sunt înlocuiţi cu cei de aluminiu. – Din fr. **alumosilicate.**
ALUN, *aluni,* s.m. Arbust cu frunze rotunde, păroase pe dos, cu flori monoice, cele mascule sub formă de amenţi, şi cu fructe comestibile *(Corylus avellana).* – Din **alună.**
ALUNAR, *alunari,* s.m. **I.** Vânzător de alune. **II. 1.** Pasăre de munte cu penele cafenii stropite cu alb, care se hrăneşte cu alune, ghindă, seminţe şi insecte; gaiţă de munte, nucar **(1)** *(Nucifraga caryocatactes).* **2.** (Zool.) Pârş. – **Alună +** suf. *-ar.*
ALUNAŞ, *alunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *alun.* – **Alun** + suf. *-aş.*
ALUNĂ, *alune*, s.f. Fructul alunului, de formă sferică sau ovoidală, cu un mic cioc, având la bază un înveliş verde în formă de degetar. ** *Alună de pământ* (sau *americană)* = plantă anuală din familia leguminoaselor, originară din America de Sud, cu flori galbene, cultivată pentru seminţele sale comestibile şi uleiul extras din acestea; fructul acestei plante, care se formează în pământ (de unde vine şi numele) şi care conţine substanţe grase şi substanţe proteice; arahidă *(Arachis hypogaea).* – Lat. / * / **abellona** (= *abellana* [nux]).
ALUNEA, *alunele*, s.f. **1.** Aluniţă **(1)**. **2.** Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. – **Alună +** suf. *-ea.*
ALUNEASCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. – **Alună +** suf. *-easca.*
ALUNECA, *alúnec*, vb. I. Intranz. **1.** A-şi pierde echilibrul călcând pe o suprafaţă lucioasă (şi a cădea, a se prăbuşi). **2.** A se mişca lin, fără a întâmpina vreo rezistenţă; (despre două corpuri aflate în contact) a se deplasa unul faţă de celălalt tangenţial, fără a se rostogoli; a se strecura uşor. **3.** Fig. A se abate, a se lăsa ispitit; a greşi. – **A**[3] **+ luneca.**
ALUNECARE, *alunecări,* s.f. Acţiunea de *a aluneca;* alunecătură, alunecuş **(2). –** V. **aluneca.**
ALUNECĂTOR, -OARE, *alunecători, -oare*, adj. Care alunecă. * (Substantivat, n.) Piesă mobilă, la unele maşini şi aparate, care se deplasează prin alunecare. – **Aluneca +** suf. *-ător.*
ALUNECĂTURĂ, *alunecături,* s.f. Alunecare. – **Aluneca +** suf. *-ătură.*
ALUNECOS, -OASĂ, *alunecoşi, -oase,* adj. Pe care se alunecă uşor. * Care alunecă uşor. – **Aluneca +** suf. *-os.*
ALUNECUŞ, (1) *alunecuşuri,* s.n. **1.** Loc alunecos. * Gheţuş. **2.** (Rar) Alunecare. – **Aluneca** + suf. *-uş.*
ALUNEL, *alunei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *alun.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. **3.** Aluniţă **(2). – Alun** + suf. *-el.*
ALUNELE s.f. pl. **I.** (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu tuberculele şi frunzele comestibile *(Carum bulbocastanum).* **2.** Baraboi **(1). 3.** Coada-şoricelului. **II.** (Reg.) Pistrui. – **Alună** + suf. *-ea.*

ALUNET, *aluneturi,* s.n. Aluniş. – **Alun** + suf. -*et.*
ALUNGA, *alúng,* vb. I. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A sili pe cineva să părăsească un loc; a goni, a izgoni. **2.** A se lua, a alerga după...; a fugări, a urmări. – Lat. / * / **allongare** *(< longus).*
ALUNGARE, *alungări*, s.f. Acţiunea de "a alunga"; izgonire. – V. **alunga.**
ALUNGĂTOR, -OARE, *alungători, -oare,* adj. (Rar) Care alungă. – **Alunga** + suf. -*ător.*
ALUNGI, *alungesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mări în lungime, a se lungi, a se întinde (subţiindu-se). * A se subţia. **2.** Tranz. A prelungi, a întinde. – După fr. **allonger.**
ALUNGIRE, *alungiri,* s.f. Acţiunea de *a alungi* şi rezultatul ei; prelungire. – V. **alungi.**
ALUNGIT, -Ă, *alungiţi, -te,* adj. Care are (sau ia) formă lunguiaţă; prelung. – **A**[3] **+ lungit** (după fr. *allongé).*
ALUNICĂ, *alunele,* s.f. Aluniţă. – **Alună** + suf. -*ică.*
ALUNIŞ, *alunişuri,* s.n. Pădurice, desiş de aluni; alunet. – **Alun** + suf. -*iş.*
ALUNIT, *aluniţi,* s.m. Sulfat natural hidratat de aluminiu şi potasiu, alb-gălbui, sticlos, pământos, utilizat la prepararea unor vopsele, medicamente etc. – Din fr. **alunite.**
ALUNIŢĂ, *aluniţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *alună*; alunea, alunică. **2.** Mică excrescenţă pigmentată pe piele. – **Alună** + suf. -*iţă.*
ALUNIU, -IE, *alunii,* adj. (Rar) De culoarea alunei. – **Alună** + suf. -*iu.*
ALUNIZA, *alunizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A aseleniza. – După fr. **alunir.**
ALUNIZARE, *alunizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a aluniza*; aselenizare. – V. **aluniza.**
ALURĂ s.f. **1.** Fel de a se mişca; mers, umblet; înfăţişare. **2.** Mod de deplasare a unui animal. **3.** Ritm în care se desfăşoară o acţiune individuală sau colectivă în întrecerile sportive. **4.** Mod în care se desfăşoară un eveniment, o întâmplare etc. – Din fr. **allure.**
ALUVIAL, -Ă, *aluviali, -e*, adj. Format din aluviune; aluvionar. [Pr.: -*vi-al*] – Din fr. **alluvial.**
ALUVIONAR, -Ă, *aluvionari, -e,* adj. Aluvial. [Pr.: -*vi-o*-] – Din fr. **alluvionnaire.**
ALUVIONARE s.f. **1.** Formare de aluviuni. **2.** Mod de concentrare a minereurilor şi a cărbunilor prin depunerea materialelor granulare aduse de un curent de apă într-un jgheab orizontal, în ordinea greutăţii lor specifice. [Pr.: -*vi-o*-] – După fr. **alluvionnement.**
ALUVIU s.n. (Geol.) Holocen. – Din lat. **alluvium.**
ALUVIUNE, *aluviuni,* s.f. Material format din bolovani, mâl, nisip şi pietriş, adus de apele curgătoare şi depus pe fundul albiei, pe luncă sau la vărsare. [Pr.: -*vi-u*-] – Din fr. **alluvion,** lat. **alluvio, -onis.**
ALUZIE, *aluzii,* s.f. Cuvânt, expresie, frază prin care se face o referire la o persoană, la o situaţie, la o idee, fără a o exprima direct. ** Expr. *A face aluzie la cineva* (sau *la ceva) =* a vorbi pe departe despre cineva (sau ceva); a viza[2]. [Var. (înv.) **aluziúne** s.f.] – Din fr. **allusion,** lat. **allusio, -onis.**
ALUZIUNE, s.f. v. **aluzie.**
ALUZIV, -Ă, *aluzivi, -e,* adj. Cu aluzii. – Din fr. **allusif.**
ALVANIT, -Ă, s.m. şi f., adj. v. **arvanit.**
ALVEOLAR, -Ă, *alveolari, -e,* adj. **1.** Care aparţine alveolelor dentare, referitor la alveole. ** (şi substantivat, f.) *Consoană alveolară* = consoană articulată cu limba la nivelul alveolelor dinţilor de sus. **2.** Care are alveole **(2).** [Pr.: -*ve-o*-] – Din fr. **alvéolaire.**
ALVEOLARE, *alveolări,* s.f. (Geol.) Formare a alveolelor eoliene. [Pr.: -*ve-o*-] – De la **alveolă.**
ALVEOLĂ, *alveole,* s.f. **1.** Fiecare dintre cavităţile sferice de dimensiuni mici, situate în oasele maxilarelor, în care sunt înfipţi dinţii. **2.** Fiecare dintre cavităţile sferice de dimensiuni microscopice situate la extremitatea unei bronhiole. **3.** Celulă a fagurelui. **4.** (În sintagma) *Alveolă eolină =* mică excavaţie în rocile regiunilor de deşert, rezultată din acţiunea vântului. [Pr.: -*ve-o*-] – Din fr. **alvéole.**
ALVEOLITĂ, s.f. Inflamaţie acută sau cronică a alveolelor **(1).** [Pr.: -*ve-o*-] – Din fr. **alvéolite.**
ALVIŢAR, *alviţari,* s.m. Fabricant sau negustor de alviţă. [Var. : **halviţár** s.m.] – **Alviţă** + suf. -*ar.*
ALVIŢĂ s.f. Produs alimentar zaharos, fabricat din caramel, miere, nuci, migdale, esenţe aromate şi amidon sau albuş de ou. [Var. : **halvíţă** s.f.] – **[H] alva +** suf. -*iţă.*
AMA interj. (Înv., ir.) Zău că..., zău aşa. – Din tc. **ama** "însă", ngr. **amá.**
AMABIL, -Ă, *amabili, -e,* adj. Prietenos, binevoitor; politicos. – Din fr. **aimable,** lat. **amabilis.**
AMABILE adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În mod graţios, plăcut. – Cuv. it.
AMABILITATE, (2) *amabilităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi amabil; atitudine amabilă; politeţe, gentileţe. **2.** Faptă, vorbă amabilă; compliment **(1). –** Din fr. **amabilité,** lat. **amabilitas, -atis.**
AMALGAM, *amalgame,* s.n. **1.** Aliaj de mercur cu alt metal. **2.** Fig. Amestec de elemente disparate; talmeş-balmeş. – Din fr. **amalgame,** lat. **amalgama.**

AMALGAMA, *amalgamez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A alia mercurul cu un metal; a prepara un amalgam **(1). 2.** Fig. A amesteca la un loc elemente disparate, eterogene. * (Lingv.) A amesteca sensuri diferite. – Din fr. **amalgamer.**

AMALGAMARE, *amalgamări,* s.f. Acţiunea de *a amalgama.* – V. **amalgama.**

AMALGAMAT, -Ă, *amalgamaţi, -te,* adj. (Rar) Amestecat (în mod eterogen). – V. **amalgama.**

AMAN interj., subst. **1.** Interj. (Înv.) Îndurare!, iertare!. **2.** S.n. (În expr.) *A fi* (sau *a ajunge) la aman* = a fi (sau a ajunge) la mare strâmtoare. *A lăsa (pe cineva) la aman* = a părăsi (pe cineva) când are nevoie de ajutor. – Din tc. **aman.**

AMANDEA interj. (Reg.) Dă năvală! fuga! – Din tc. ă**made** "gata, pregătit".

AMANDINĂ, *amandine,* s.f. **1.** Prăjitură preparată din ciocolată şi cremă (de migdale). **2.** Bomboană în formă de migdală, umplută cu cremă de ciocolată şi tăvălită prin cacao. – Din fr. **amandine.**

AMANET, *amanete,* s.n. Garanţie depusă în contul unei datorii sau al executării unei lucrări; bun care se depune drept garanţie; gaj, zălog[2]. * (Înv.) Ostatic. – Din tc. **emanet,** ngr. **amanáti.**

AMANETA, *amanetez,* vb. I. Tranz. A pune ceva ca amanet. – Din **amanet.**

AMANETARE, *amanetări,* s.f. Acţiunea de *a amaneta.* – V. **amaneta.**

AMANT, -Ă, *amanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care întreţine relaţii de dragoste cu o persoană de alt sex, fără a fi căsătorit cu aceasta; iubit[2], ibovnic. – Din fr. **amant,** lat. **amans, -ntis.**

AMAR, -Ă, *amari, -e,* adj., *amaruri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre alimente, băuturi etc.) Care are gustul fierii, pelinului, chininei; (despre gust) ca al fierii, pelinului, chininei. **2.** Fig. Chinuitor, dureros; trist, necăjit. ** Expr. *Pâine amară* = mijloace de existenţă câştigate cu multă trudă. *A face (cuiva) zile amare* = a face (cuiva) necazuri. * (Adverbial) Straşnic, cumplit. **3.** Fig. Răutăcios. **II.** S.n. **1.** Jale, tristeţe; suferinţă, chin, necaz. ** Expr. *A-şi înghiţi amarul* = a suferi în tăcere. *A-şi vărsa amarul* = a face destăinuiri, a-şi spune durerea, suferinţa. * (Cu valoare de interjecţie) Vai! **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") Mulţime, grămadă. *Amar de vreme.* – Lat. **amarus.**

AMARA, *amarez,* vb. I. Tranz. **1.** A lega o ambarcaţie cu un cablu de ţărm sau de o altă navă. **2.** A fixa un obiect pe o ambarcaţie astfel încât acesta să nu se deplaseze din pricina balansului ambarcaţiei. – Din fr. **amarrer.**

AMARANTACEE, *amarantacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu frunze întregi, alterne sau opuse, cu flori unisexuate sau hermafrodite, grupate în inflorescenţe; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **amarantacées**

AMARARE, *amarări,* s.f. Acţiunea de *a amara*; amaraj. – V. **amara.**

AMARĂ, *amare,* s.f. Funie, cablu cu care se leagă o ambarcaţie de ţărm sau de o altă navă. – Din fr. **amarre.**

AMARILIDACEE s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, de obicei cu bulb şi cu ovar inferior; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **amaryllidacées.**

AMARNIC, -Ă, *amarnici, -ce,* adj. **1.** De neîndurat, grozav, cumplit, crunt. * (Adverbial) Foarte tare, foarte mult, intens. **2.** (Fig.) Inimos, curajos. – **Amar +** suf. *-nic.*

AMATOR, -OARE, *amatori, -oare*, s.m. şi f., adj. **1.** (Persoană) căreia îi place ceva, care are predilecţie sau pasiune pentru ceva; (persoană) care este dispusă să cumpere ceva. **2.** (Persoană) care se ocupă cu o meserie, cu o artă, cu o disciplină, fără a o exercita ca profesionist; diletant. – Din fr. **amateur,** lat. **amator.**

AMATORISM s.n. Practicare, ca amator, a unui sport, a unei arte etc.; diletantism. – **Amator** + suf. *-ism.* Cf. fr. **amateurisme.**

AMAUROZĂ s.f. Diminuare sau pierdere a vederii din cauza lezării retinei, a căilor nervoase optice sau centrilor cerebrali ai vederii. [Pr.: *-ma-u-*] – Din fr. **amaurose.**

AMAZOANĂ, *amazoane,* s.f. **1.** (Mitol.) Femeie aparţinând unui trib războinic legendar, din care erau excluşi bărbaţii. **2.** (P. anal.) Femeie care practică cu predilecţie călăria. – Din fr. **amazone.**

AMAZONIT s.n. Varietate verde sau albăstruie de feldspat microclin, folosită ca piatră semipreţioasă. – Din fr. **amazonite.**

AMĂGEALĂ, *amăgeli,* s.f. Amăgire. [Pl. şi: (reg.) *amăgele*] – **Amăgi +** suf. *-eală.*

AMĂGI, *amăgesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) înşela. * Tranz. A ispiti, a ademeni, a atrage (prin promisiuni mincinoase). – Lat. / * **/ ammagire.**

AMĂGIRE, *amăgiri,* s.f. Faptul de *a (se) amăgi*; amăgeală; ceea ce amăgeşte. – V. **amăgi**.

AMĂGIT, **-Ă**, *amăgiţi, -te,* adj. Înşelat **(II 1)**, prostit **(2)**. – V. **amăgi.**

AMĂGITOR, -OARE, *amăgitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care amăgeşte; înşelător. – **Amăgi** + suf. *-itor.*

AMĂNUNT, -Ă, *amănunţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Element secundar, neesenţial al unui obiect, al

unui fenomen sau al unui eveniment, detaliu; (rar) amănunţime. ** Loc. adj. şi adv. *Cu amănuntul* = cu bucata, în detaliu, în mici cantităţi. *Comerţ cu amănuntul.* ** Loc. adv. (*Cu*) *de-amănuntul* sau *până în cele mai mici amănunte* sau *în amănunt, în toate amănuntele* = până în cele mai mici detalii; minuţios. **2.** Adj. (Înv.) Amănunţit[2]. [Var.: (reg.) **amărúnt** s.n.**] – A**[3] + **mănunt "**mărunt".

AMĂNUNŢI, *amănunţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) **1.** A fărâmiţa, a mărunţi. **2.** A da amănunte. – Din **amănunt.**

AMĂNUNŢIME, *amănunţimi*, s.f. (Rar) Detaliu, amănunt. – **Amănunt** + Suf. **-***ime.*

AMĂNUNŢIRE, *amănunţiri*, s.f. (Rar) Acţiunea de "a amănunţi". – V. **amănunţi.**

AMĂNUNŢIT s.n. Faptul de "a amănunţi". – V. **amănunţi**.

AMĂNUNŢIT[2], **-Ă**, *amănunţiţi, -te,* adj. Care cuprinde multe amănunte; detaliat; (înv.) amănunt. * (Adverbial) În amănunt. – V. **amănunţi.**

AMĂRĂCIUNE, *amărăciuni,* s.f. **1.** Mâhnire, tristeţe; amărâre. **2.** (Rar) Amăreală (**1). – Amar + ** suf. *-ăciune.*

AMĂRĂLUŢĂ, *amărăluţe,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunzele ascuţite şi cu flori mici, galbene-aurii, care conţin un suc amar cu proprietăţi tonice *(Cicendia filiformis).* – **Amăreală +** suf. *-uţă.*

AMĂRĂTĂCIUNE s.f. Plantă erbacee cu tulpina înaltă şi cu flori galbene *(Senecio sarracenicus).* – **Amărât** + suf. **-***ăciune*.

AMĂRÂRE, *amărâri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) amărî*; amărăciune. – V. **amărî.**

AMĂRÂT, -Ă, *amărâţi, -te,* adj. Mâhnit, necăjit, supărat; chinuit, trist. * (Adesea substantivat) Prăpădit, nenorocit; sărac. * (Despre obiecte) Ponosit, uzat, sărăcăcios. – V. **amărî.**

AMĂREALĂ, *amăreli,* s.f. **1.** (Proprietatea de a avea un) gust amar; amărăciune. *** Amăreala merelor şi a perelor* = boală a fructelor de măr şi păr, manifestată prin apariţia pe acestea a unor pete în dreptul cărora carnea fructului respectiv capătă un gust amar. **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre, roşii sau (rar) albe, dispuse în raceme, şi cu fructe capsule, întrebuinţată pentru proprietăţile sale expectorante, contra afecţiunilor pulmonare *(Polygala vulgaris*); şopârliţă. – **Amărî** + suf. *-eală.*

AMĂRIU, -IE*, amării,* adj. (Rar) Amărui. – **Amar +** suf. *-iu.*

AMĂRÎ*, amărăsc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete gust amar. **2.** Fig A (se) întrista, a (se) supăra, a (se) mâhni. – Lat. / * **/ amarire.**

AMĂRUI, -UIE, *amărui,* adj. Cu gust uşor amar; amăriu. – **Amar +** suf. *-ui.*

AMĂRUNT s.n. v. **amănunt.**

AMĂRUNŢELUL s.n. art. (Reg.; în loc. adv.) *De-amărunţelul* = cu minuţiozitate, cu atenţie, în amănunt. – **Amărunt +** suf. **-***el.*

AMĂRUŢĂ, *amăruţe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, frunzele acoperite cu peri aspri şi flori galbene, dispuse în capitule *(Pieris hieracioides).* – **Amar +** suf. *-uţă*

AMÂNA, *amân*, vb. I. Tranz. **1.** A trece la îndeplinirea unei acţiuni într-un moment ulterior celui stabilit iniţial. **2.** A purta cu vorba pe cineva. – **A**[3] + **mâne** (= *mâine).*

AMÂNAR s.n. v. **amnar**

AMÂNARE, *amânări,* s.f. Acţiunea de *a amâna* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Fără amânare* = îndată. (Înv.) *Cu amânare* = în tihnă. – V. **amâna.**

AMÂNAT[1] s.n. Faptul de *a amâna.* – V. **amâna.**

AMÂNAT[2]**, -Ă***, amânaţi, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care a fost sau va fi îndeplinit la un moment ulterior celui stabilit iniţial. **2.** Adv. (Înv. şi reg.) Târziu, după mult timp. – V. **amâna.**

AMÂNDOI, -DOUĂ num. col. Şi unul şi altul; ambii. [Gen.-dat. (când precedă substantivul) *amânduror* şi (când îl urmează sau îi ţine locul) *amândurora*] – Lat. / * **/ amândoi (<** *ambi* + *dui*).

AMBALA, *ambalez,* vb. I. **1.** Tranz A împacheta ceva într-un material protector în vederea uşurării manipulării lui şi a transportului. **2.** Tranz. A face ca viteza unui motor să devină mai mare decât viteza lui nominală. **3.** Refl. (Despre cai) A începe să fugă tare (fără a putea fi oprit). **4.** Refl. Fig. A se lăsa purtat de mânie, de entuziasm, a se avânta într-o discuţie aprinsă; a se antrena, a se aprinde – Din fr. **emballer**

AMBALAJ, *ambalaje, s.*n. Ambalare; (concr.) material sau obiect în care se împachetează ceva. – Din fr. **emballage.**

AMBALARE, *ambalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ambala*; (în special) împachetare. – V. **ambala.**

AMBAR s.n. v. **hambar.**

AMBARCADER, *ambarcadere,* s.n. Punte care înaintează în mare până la înălţimea unui vapor şi de unde se îmbarcă mărfurile şi călătorii. – Din fr. **embarcadére.**

AMBARCAŢIE, *ambarcaţii,* s.f. Vas plutitor de dimensiuni mici, cu vâsle, cu vele sau cu motor. [Var.: **ambarcaţiúne** s.f.] – Din fr. **embarcation.**

AMBARCAŢIUNE s.f. v. **ambarcaţie**.

AMBARDA, *ambardez,* vb. I. Intranz. (Despre mare) A face ambardee. – Din fr. **embarder.**
AMBARDEE, *ambardee,* s.f. Îndepărtare bruscă şi involuntară a unei nave din drumul urmat din cauza curenţilor marini sau a vântului. – Din fr. **embardée.**
AMBASADĂ, *ambasade,* s.f. Reprezentanţă diplomatică pe lângă guvernul unei ţări străine, condusă de un ambasador. * Clădire în care îşi are sediul această reprezentanţă. – Din fr. **ambassade.**
AMBASADOR, -OARE, *ambasadori, -oare,* s.m. şi f. Reprezentant diplomatic cu rangul cel mai înalt. * Persoană trimisă cu o misiune specială pe lângă un stat sau un for internaţional. – Din fr. **ambassadeur.**
AMBETA, *ambetez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Franţuzism) A (se) plictisi. – Din fr. **embëter.**
AMBETANT, -Ă, *ambetanţi, -te,* adj. (Franţuzism) Plicticos, plictisitor. – Din fr. **embëtant.**
AMBIANT, -Ă, *ambianţi, -te,* adj. Care se găseşte în jur, în apropiere, înconjurător. [Pr.: *-bi-ant*] – Din fr. **ambiant.**
AMBIANŢĂ, *ambianţe,* s.f. Mediu material, social sau moral în care trăieşte cineva sau în care se află ceva; climat **(2).** [Pr.: *-bi-an-*] – Din fr. **ambiance.**
AMBIDEXTRIE s.f. Capacitate de a se folosi cu aceeaşi uşurinţă de ambele mâini. – Din fr. **ambidextrie.**
AMBIDEXTRU, -Ă, *ambidextri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se foloseşte cu aceeaşi îndemânare de ambele mâini. – Din fr. **ambidextre.**
AMBIELAJ, *ambielaje,* s.n. Ansamblu alcătuit din bielele arborelui cotit al unui motor. [Pr.: *-bi-e-*] – Din fr. **embiellage.**
AMBIENT, *ambiente,* s.n. (Livr.) Ambianţă. [Pr.: *-bi-ent*] – Din fr. **ambient.**
AMBIENTAL, -Ă, *ambientali, -e,* adj. (Livr.) Ambiant. [Pr.: *-bi-en-*] – Din fr. **ambiental.**
AMBIGEN, -Ă, *ambigeni, -e,* adj. (Gram.; rar, în sintagmele) *Genul ambigen* (şi substantivat, n.) = genul neutru. *Substantiv ambigen* = substantiv neutru. – Din lat. **ambigenus** "corcit".
AMBIGUITATE, (2) *ambiguităţi,* s.f. (Livr.) **1.** Lipsă de precizie, de claritate. **2.** (Concr.) Expresie, afirmaţie lipsită de precizie, echivocă; amfibolie. [Pr.: *-gu-i-*] – Din fr. **ambiguîté,** lat. **ambiguitas, -atis.**
AMBIGUIZA, *ambiguizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face să devină ambiguu. [Pr.: *-gu-i-*] – **Ambiguu +** Suf. *-iza.*
AMBIGUIZARE, *ambiguizări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a ambiguiza*. [Pr.: *-gu-i-*] – V. **ambiguiza.**
AMBIGUIZAT, -Ă, *ambiguizaţi, -te,* adj. (Livr.) Care a devenit ambiguu. [Pr.: *-gu-i-*] – V. **ambiguiza.**
AMBIGUU, -UĂ, *ambigui, -ue,* adj. (Livr.; despre cuvinte, enunţuri etc.) Echivoc, neclar. [Pr.: *-gu-u*] – Din lat. **ambiguus.**
AMBII, -ELE num. col. Amândoi. – Din it. **ambe,** lat. **ambo, -ae.**
AMBIOFONIE s.f. Metodă de modificare a acusticii unei săli prin mijloace electroacustice pentru crearea ambianţei sonore adecvate unui anumit gen de program. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **ambiophonie.**
AMBITUS s.n. Întindere a unei melodii, de la sunetul ei cel mai grav până la cel mai înalt. – Din fr. **ambitus.**
AMBIŢIE, *ambiţii,* s.f. Dorinţă arzătoare de a realiza ceva; dorinţă de glorie, de onoruri, de parvenire. ** Expr. *A pune pe cineva* (sau *a se pune) la ambiţie* = a (se) ambiţiona. [Var.: (înv.) **ambiţiúne** s.f.] – Din fr. **ambition,** lat. **ambitio, -onis.**
AMBIŢIONA, *ambiţionez,* vb. I. Refl. A avea ambiţie. * Tranz. A stimula ambiţia cuiva. * Refl. A se încăpăţâna. * (Înv.) A râvni. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **ambitionner.**
AMBIŢIOS, -OASĂ, *ambiţioşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Om) plin de ambiţie; pornit din ambiţie. [Pr.: *-ţi-os*] – Din fr. **ambitieux,** lat. **ambitiosus.**
AMBIŢIUNE s.f. v. **ambiţie.**
AMBIVALENT, -Ă, *ambivalenţi, -te,* adj. Cu ambivalenţă. – Din fr. **ambivalent.**
AMBIVALENŢĂ, *ambivalenţe,* s.f. Existenţă concomitentă a două aspecte diferite. – Din fr. **ambivalence.**
AMBLIOP, -OAPĂ, *ambliopi, -oape,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de ambliopie. [Pr.: *-bli-op*] – Din fr. **amblyope.**
AMBLIOPIE s.f. Slăbire a vederii determinată de leziuni ale mediilor transparente ale globilor oculari, unor excese sau bătrâneţii. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **amblyopie.**
AMBLIPODE s.n. pl. Mamifere erbivore fosile cu picioarele terminate cu cinci degete scurte, având copite la vârf. – Din fr. **amblypodes.**
AMBLISTOMA s.f. Gen de amfibieni cu corpul lung de 15-25 cm, de culoare cărămizie cu pete mari deschise, răspândiţi în America de Nord *(Amblystoma).* – Din fr. **amblystome.**
AMBRANŞAMENT, *ambranşamente,* s.n. Ramificaţie secundară a unei linii ferate, a unei

conducte de canalizare etc. – Din fr. **embranchement.**

AMBRASĂ, *ambrase,* s.f. (Rar) Cordon care serveşte pentru a ţine strâns mijlocul unei perdele sau al unei draperii. – Din fr. **embrasse.**

AMBRAZURĂ, *ambrazuri,* s.f. **1.** (Mil.) Deschizătură în pereţii unei fortificaţii, prin care se execută trageri cu tunul, cu mitraliera etc. **2.** (Arhit.) Deschizătură lăsată în zid, în vederea montării unei uşi sau a unei ferestre. – Din fr. **embrasure.**

AMBRĂ, *ambre,* s.f. Substanţă ceroasă, brună-cenuşie, cu miros de mosc, formată în intestinul unei specii de caşalot şi care se întrebuinţează în parfumerie; chihlimbar cenuşiu. ** *Ambră galbenă* = chihlimbar. – Din **fr. ambre.**

AMBREIA, *ambreiez,* vb. I. Tranz. A realiza cuplarea a două mecanisme cu ajutorul ambreiajului. [Pr.: -*bre-ia*] – Din fr. **embrayer.**

AMBREIAJ, *ambreiaje,* s.n. Dispozitiv prin care se leagă solidar, pe un timp anumit, două mecanisme, permiţând cuplarea sau decuplarea în timpul funcţionării. [Pr.: -*bre-iaj*] – Din fr. **embrayage.**

AMBREIARE s.f. v. **ambreiere.**

AMBREIERE, *ambreieri,* s.f. Acţiunea de *a ambreia*. [Var.: **ambreiáre** s.f.] – V. **ambreia**.

AMBROZIAC, -Ă, *ambroziaci, -ce,* adj. (Livr) Cu parfum de ambrozie; *p. ext.* minunat. [Pr.: -*zi-ac*] – Din fr. **ambrosiaque.**

AMBROZIE s.f. (În mitologia greacă) Hrană aromată a zeilor, despre care se credea că dă nemurire şi tinereţe veşnică; *p. ext.* băutură minunată. – Din fr. **ambroisie,** lat. **ambrosia.**

AMBULACRAR, -Ă, *ambulacrari, -e,* adj. Care aparţine unui ambulacru, care se referă la ambulacru. – Din fr. **ambulacraire.**

AMBULACRU, *ambulacre,* s.n. Organ în formă de tub subţire, terminat de obicei cu o ventuză, caracteristic echinodermelor şi servind la locomoţie, respiraţie şi pipăit. – Din fr. **ambulacre.**

AMBULANT, -Ă, *ambulanţi, -te,* adj. Care se deplasează dintr-un loc în altul, care nu are un loc fix. – Din fr. **ambulant,** lat. **ambulans, -ntis.**

AMBULANŢĂ, *ambulanţe,* s.f. Instalaţie sanitară mobilă, în spatele frontului, care dă răniţilor primele ajutoare. * Vehicul special amenajat pentru transportul la spital al celor accidentaţi sau grav bolnavi; salvare. – Din fr. **ambulance.**

AMBULATORIU, -IE, *ambulatorii,* adj., s.n. **1**. Adj. (Despre tratamente medicale) Care nu necesită spitalizare. **2.** S.n. Instituţie medico-sanitară în care se acordă bolnavilor asistenţă medicală, fără ca aceştia să fie internaţi în spital. – Din fr. **ambulatoire,** lat. **ambulatorius.**

AMBUSCADĂ, *ambuscade,* s.f. **1.** Acţiune de luptă în care inamicul este atacat prin surprindere. **2.** Loc amenajat şi ocupat de o subunitate militară, în scopul executării unui atac prin surprindere asupra duşmanului. – Din fr. **embuscade.**

AMBUSCAT, *ambuscaţi,* adj., s.m. (Franţuzism) (Soldat) dispensat de obligaţiile grele ale serviciului militar; (militar) scutit prin diverse aranjamente de a lupta pe front. – Din fr. **embusqué.**

AMBUŞURĂ, *ambuşuri,* s.f. Parte a unui instrument muzical de suflat prin care se suflă aerul cu gura; muştiuc **(1). –** Din fr. e**mbouchure.**

AMBUTEIA, *ambuteiez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism) A bloca cu vehicule, nave etc. căi rutiere sau de navigaţie. [Pr.: *-te-ia*] – Din fr. **embouteiller.**

AMBUTEIAJ, *ambuteiaje,* s.n. **1.** (Franţuzism) Îmbuteliere. **2.** Blocare într-un port sau într-un bazin a unor nave din cauza îngrămădirii lor într-un spaţiu mic, a aglomerării, a dificultăţilor de manevrare provocate de aglomerare etc. * Blocare a circulaţiei rutiere, din cauza îngrămădirii (în dezordine a) unor vehicule. [Pr.: -*te-iaj*] – Din fr. **embouteillage.**

AMBUTEIAT, -Ă, *ambuteiaţi, -te,* adj. (Despre căi de circulaţie) Blocat cu vehicule. [Pr.: -*te-iat*] – V**. ambuteia.**

AMBUTEIERE, *ambuteieri,* s.f. Ambuteiaj. [Pr.: -*te-ie-*] – V. **ambuteia.**

AMBUTISA, *ambutisez,* vb. I. Tranz. A prelucra prin deformare plastică, la cald sau la rece, un semifabricat din tablă pentru a obţine capace, cutii, farfurii etc. – Cf. fr. **emboutir.**

AMBUTISARE s.f. Acţiunea de *a ambutisa*. – V. **ambutisa.**

AMELIORA, *ameliorez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îmbunătăţi, a (se) îndrepta, a (se) perfecţiona. **2.** Tranz. A supune ameliorării **(2)** un animal sau o plantă. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **améliorer.**

AMELIORABIL, -Ă, *ameliorabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi ameliorat. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **améliorable.**

AMELIORANT, -Ă, *amelioranţi, -te*, adj. Care ameliorează; ameliorator. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr.

amélliorant.
AMELIORARE, *ameliorări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) ameliora* şi rezultatul ei; îmbunătăţire, îndreptare, amelioraţie. **2.** Proces de creare a noi rase de animale şi a noi soiuri de plante de cultură sau de îmbunătăţire a celor existente. [Pr.: *-li-o-*] – V. **ameliora.**
AMELIORATIV, -Ă, *ameliorativi, -e,* adj. (Livr.) Care ameliorează. *O influenţă ameliorativă.* [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **amélioratif.**
AMELIORATOR, -OARE, *amelioratori, -oare,* adj. (Rar) Ameliorant. [Pr.: *-li-o-*] – **Ameliora** + suf. *-tor.*
AMELIORAŢIE, *amelioraţii,* s.f. **1.** Ameliorare. **2.** (La pl.) Îmbunătăţiri funciare. [Pr.: *-li-o÷,* – Var.: **amelioraţiúne** s.f.] – Din fr. **amélioration.**
AMELIORAŢIUNE s.f. v. **amelioraţie.**
AMENAJA, *amenajez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja, a organiza în vederea unei anumite utilizări. **2.** A realiza o amenajare **(2). –** Din fr. **aménager.**
AMENAJABIL, -Ă, *amenajabili, -e,* adj. Care se poate amenaja. – Din fr. a**ménageable.**
AMENAJAMENT, *amenajamente,* s.n. **1.** Sistem de măsuri pentru organizarea exploatărilor forestiere, cuprinzând refacerea, ameliorarea, mărirea fondului forestier, protecţia şi exploatarea lui raţională. **2.** Sistem de măsuri privind organizarea, folosirea şi îmbunătăţirea unei păşuni pentru o anumită perioadă de timp. – Din fr. **aménagement.**
AMENAJARE, *amenajări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a amenaja* şi rezultatul ei. **2.** Ansamblu de lucrări prin care elementele unui sistem tehnic sunt dispuse şi utilizate astfel încât sistemul să corespundă cât mai bine scopului pentru care a fost realizat. *** Amenajare hidraulică =* amenajare pentru prevenirea acţiunilor dăunătoare ale unui curs de apă şi pentru valorificarea resurselor lui potenţiale. – V. **amenaja.**
AMENDA[1]**,** *amendez,* vb. I. Tranz. A aplica cuiva o amendă. – Din **amendă.**
AMENDA[2]**,** *amendez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbunătăţi, a modifica prin amendamente **(1)** un text, mai ales o lege; a emenda. **2.** A îmbunătăţi unele însuşiri ale solului prin încorporarea unor amendamente **(2). –** Din fr. **amender.**
AMENDABIL, -Ă, *amendabili, -e,* adj. Care se poate amenda[2]. * Modificat prin amendamente. – Din fr. **amendable.**
AMENDAMENT, *amendamente,* s.n. **1.** Îmbunătăţire, modificare adusă unui proiect de act normativ sau de tratat. **2.** Operaţie de îmbunătăţire a proprietăţilor fizice ale solului cultivat, în vederea obţinerii unor recolte sporite. * Substanţă care se încorporează în sol pentru a schimba unele însuşiri nefavorabile ale acestuia, în vederea îmbunătăţirii condiţiilor de nutriţie a plantelor. – Din fr. **amendament**.
AMENDARE[1]**,** *amendări,* s.f. Acţiunea de *a amenda*[1]*;* aplicare a unei amenzi. – V. **amenda**[1]**.**
AMENDARE[2]**,** *amendări,* s.f. Acţiunea de *a amenda*[2]. – V. **amenda**[2]**.**
AMENDĂ, *amenzi,* s.f. Pedeapsă în bani. – Din fr. **amende.**
AMENINŢA*,* *améninţ,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta intenţia de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obţine ceva de la el). **2.** A face un gest de ameninţare. **3.** A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva. **4.** A fi gata să..., a fi pe punctul de a... **5.** (Rar) A anunţa, a vesti, a prevesti ceva rău, primejdios. – Lat. / * / **amminaciare** *(< minaciae* "ameninţări").
AMENINŢARE, *ameninţări,* s.f. Acţiunea de *a ameninţa* şi rezultatul ei. * Primejdie, pericol. – V. **ameninţa.**
AMENINŢĂTOR, -OARE, *ameninţători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care ameninţă, care sperie, care îngrozeşte. – **Ameninţa +** suf. *-ător.*
AMENITATE s.f. (Franţuzism) Atitudine binevoitoare, amabilitate, politeţe. – După fr. **aménité,** lat. **amoenitas, -atis.**
AMENOREE s.f. Absenţă fiziologică a ciclului menstrual, în timpul sarcinii, al alăptării, sau patologică, pricinuită de o insuficienţă ovariană sau hipofizară. – Din fr. **aménorrhée.**
AMENT, *amenţi,* s.m. Inflorescenţă a unor arbori sau arbuşti, formată din flori foarte mici unisexuate, înşirate de-a lungul unui ax şi care atârnă ca un ciucure; mâţişor, mâţ. – Din it. **amento,** lat. **amentum.**
AMENTACEE, *amentacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase cu inflorescenţă în formă de amenţi; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **amentacées.**
AMERICAN, -Ă, *americani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) din populaţia de bază a unui alt stat al Americii. **2.** Adj. Care aparţine (populaţiei) Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) altui stat al Americii, privitor la (populaţia din) Statele Unite ale Americii sau (mai rar) la alt stat din America. – **America** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. it. **americano,** fr. **américain.**
AMERICANISM, *americanisme,* s.n. **1.** Fel de a fi, expresie etc. proprie americanilor **(1). 2.**

Tendinţă de a imita comportarea americanilor **(1). –** Din fr. **américanisme.**

AMERICANIST, -Ă, *americanişti, -ste*, s.m. şi f. **1.** Specialist în americanistică. **2.** Adept al americanismului **(2).** – Din fr. **américaniste.**

AMERICANISTICĂ s.f. Studiul limbilor, al culturilor şi al civilizaţiilor americane. – Din germ. **Amerikanistik.**

AMERICANIZA, *americanizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) transforma în american **(1).** * Refl. A se comporta ca americanii (**1). –** Din fr. **américaniser.**

AMERICANIZARE, *americanizări,* s.f. Faptul de *a (se) americaniza.* – V. **americaniza.**

AMERICĂ s.f. Nume dat în trecut unei pânze de bumbac de calitate inferioară. – Din n. pr. **America.**

AMERICĂNESC, -EASCĂ, *americăneşti,* adj. (Fam.) Ca în America, din America. – **American +** suf. *-esc.*

AMERICĂNEŞTE adv. (Fam.) În felul americanilor (**1). – American +** suf. *-eşte.*

AMERICIU s.n. Element chimic radioactiv sintetic, care se prezintă ca un metal alb-argintiu, din familia elementelor transuranice. [Var.: **americium** s.n.] – Din fr. **américium.**

AMERICIUM s.n. v. **americiu.**

AMERINDIAN, -Ă, *amerindieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţii băştinaşe din America, de rasă mongoloidă, numite şi piei roşii sau indieni[2]. (la sg.) persoană care aparţine uneia dintre aceste populaţii. **2.** Adj. Care aparţine amerindienilor (1), privitor la amerindieni; indian[2]. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **amérindien.**

AMERIZA, *amerizez,* vb. I. Intranz. A executa o amerizare. – Cf. fr. **amerrir.**

AMERIZAJ, *amerizaje,* s.n. Amerizare. – Din fr. **amerissage.**

AMERIZARE, *amerizări,* s.f. Acţiunea de *a ameriza*; evoluţie a unui hidroavion prin care acesta coboară şi alunecă pe suprafaţa unei ape până la oprire; amerizaj. * Oprire pe apă a unei nave cosmice. – V. **ameriza.**

AMERIZOR, *amerizoare*, s.n. Dispozitiv al unui hidroavion care permite manevrarea în timpul decolării şi amerizării. – **Ameriza +** suf. *-or.*

AMESTEC, *amestecuri,* s.n. **1.** Reunire de lucruri diverse; complex format din elemente diferite; amestecătură **(1),** combinaţie, mixtură. * (Chim.) Produs obţinut prin punerea laolaltă a mai multor substanţe care îşi păstrează proprietăţile caracteristice. **2.** Amestecătură **(2). 3.** Intervenţie într-o afacere; participare (necerută sau forţată) la treburile sau relaţiile altora; ingerinţă. ** Expr. *A (nu) avea (vreun) amestec* = a (nu) avea (vreun) rol într-o afacere, a (nu) avea (vreo) legătură cu cineva sau ceva. – Din **amesteca** (derivat regresiv).

AMESTECA, *améstec*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face un amestec **(1).** * Tranz. A provoca dezordine, a încurca diverse lucruri între ele. **2.** Refl. (Despre grupuri de fiinţe deosebite) A pătrunde unele printre altele; a se pierde, a dispărea în... **3.** Refl. A interveni, a se băga, a se vârî (nechemat) într-o acţiune, într-o discuţie etc. – Lat. / * / **ammixticare.**

AMESTECARE, *amestecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) amesteca*. – V. **amesteca.**

AMESTECAT, -Ă, *amestecaţi, -te,* adj. Compus din elemente diferite; împestriţat, pestriţ, eterogen. – V. **amesteca.**

AMESTECĂTOR, *amestecătoare,* s.n. Aparat sau maşină care serveşte la amestecarea unor substanţe în scopul omogenizării lor**. – Amesteca +** suf. *-ător.*

AMESTECĂTURĂ, *amestecături,* s.f. **1.** Produs al amestecării; amestec **(1). 2.** Îngrămădire întâmplătoare de lucruri sau de fiinţe; formaţie lipsită de unitate; amestec **(2). – Amesteca** + suf. *-ătură.*

AMETABOLĂ, *ametabole,* adj. f. (Despre insecte) Care se dezvoltă fără metamorfoză. – Din fr. **amétabole.**

AMETIST, *ametiste,* s.n. Varietate violetă de cuarţ, folosită ca piatră semi-preţioasă. – Din fr. **améthyste,** lat. **amethystus.**

AMETROP, -Ă, *ametropi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de ametropie. – Din fr. **amétrope.**

AMETROPIE s.f. Tulburare a vederii provocată de un viciu de refracţie în mediile transparente ale ochiului. – Din fr. **amétropie.**

AMEŢEALĂ, *ameţeli,* s.f. Stare în care omul îşi pierde simţul echilibrului. – **Ameţi** + suf. -*eală.*

AMEŢI, *ameţesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A fi cuprins sau a aduce în stare de ameţeală; *fig.* a (se) zăpăci **(2). 2.** Refl. şi tranz. A (se) îmbăta (uşor). – Probabil lat. / * **/ ammattire** (< *mattus*, "beat").

AMEŢIT, -Ă, *ameţiţi, -te,* adj. **1.** Cuprins de ameţeală; *fig.* zăpăcit. **2.** Beat. – V. **ameţi.**

AMEŢITOR, -OARE, *ameţitori, -oare,* adj. Care provoacă ameţeală. – **Ameţi** + suf. *-itor.*

AMFETAMINĂ s.f. (Farm.) Benzedrină. – Din fr. **amphétamine.**

AMFIARTROZĂ s.f. Articulaţie care permite mişcări limitate; articulaţie semimobilă. [Pr.: -*fi-ar-*] – Din fr. **amphiarthrose.**

AMFIBIAN, *amfibieni,* s.m. (Zool.) Batracian. [Pr.: -*bi-an*] – Din fr. **amphibien.**

AMFIBIU, -IE, *amfibii,* adj., s.n. **I.** Adj**. 1.** (Despre fiinţe) Care poate trăi şi în apă şi pe uscat sau care are o fază de dezvoltare în apă şi una pe uscat. **2.** Fig. Care are o natură sau un aspect dublu. **II.** S.n., adj. (Avion, automobil sau tanc) care este special construit, spre a putea fi utilizat atât pe uscat, cât şi pe apă. – Din fr. **amphibie.**

AMFIBOL*,* *amfiboli,* s.m. Mineral cristalizat sau grup de minerale constituite din silicaţi hidrataţi de magneziu, fier, aluminiu, calciu sau sodiu, foarte răspândite în rocile eruptive şi în şisturile cristaline. – Din fr. **amphibole.**

AMFIBOLIE s.f. (Livr.) Ambiguitate **(2). –** Din fr. **amphibolie.**

AMFIBOLOGIC, -Ă, *amfibologici, -ce,* adj. (Livr.) Echivoc, ambiguu, obscur. – Din fr. **amphibologique.**

AMFIBOLOGIE, *amfibologii,* s.f. Construcţie defectuoasă de stil, de limbă etc. care poate da naştere la echivoc; ambiguitate, amfibolie. – Din fr. **amphibologie,** lat. **amphibologia.**

AMFIBRAH, *amfibrahi,* s.m. Unitate ritmică formată, în metrica antică, dintr-o silabă lungă precedată şi urmată de două silabe scurte. * Unitate ritmică alcătuită, în metrica modernă, dintr-o silabă accentuată precedată şi urmată de două silabe neaccentuate. – Din fr. **amphibraque,** lat. **amphibrachus.**

AMFIBRAHIC, -Ă, *amfibrahici, -ce,* adj. (Lit.; despre ritm) Care este obţinut din amfibrahi. – Din fr. **amphibrachique.**

AMFICŢION, *amficţioni,* s.m. (În Grecia antică) Membru a1 unei amficţionii. [Pr.: -*ţi-on*] – Din fr. **amphictyon.**

AMFICŢIONIE, *amficţionii,* s.f. (În Grecia antică) Uniune de triburi sau asociaţie de oraşe-state, grupate în jurul unui sanctuar comun. [Acc. şi: *amficţiónie.* – Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **amphictyonie.**

AMFIDROMIC adj. n. (În sintagma) *Punct amfidromic* = nivelul maxim al mareelor. – Din fr. **amphidromique.**

AMFIGONIE s.f. Înmulţire sexuată în care gameţii uniţi provin de la indivizi deosebiţi. – Din fr. **amphigonie.**

AMFIGURIC, -Ă, *amfigurici, -ce,* adj. (Franţuzism; despre scriere, vorbire, stil) Obscur, neinteligibil. – Din fr. **amphigourique.**

AMFIMACRU, *amfimacri,* s.n. Unitate ritmică formată din trei silabe, dintre care prima şi ultima sunt lungi, iar cea din mijloc scurtă. – Din fr. **amphimacre.**

AMFIMIXIE s.f. Tip de înmulţire în care zigotul se formează după unirea gameţilor de sex contrar. – Din fr. **amphimixie.**

AMFINEURIAN, *amfineurieni,* s.m. (La pl.) Clasă de moluşte marine, din regiunile de coastă, cu caractere primitive *(Amphineura)*; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *ne-u-ri-an*] – Cf. fr. **amphineures.**

AMFIOX, *amfiocşi,* s.m. Acraniat cu corpul transparent, lung de 3-7cm, cu scheletul de susţinere format numai din notocordă *(Branchiostoma lanceolatum).* [Pr.: -*fi-ox*] – Din fr. **amphioxus.**

AMFIPOD, *amfipode,* s.n. (La pl.) Clasă de crustacee care se caracterizează prin faptul că au două feluri de picioare, unele servindu-le la sărit şi altele la înotat; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. **amphipode.**

AMFIPROSTIL, *amfiprostiluri,* s.n. Templu care are un portic pe faţada anterioară şi unul pe cea posterioară. – Din fr. **amphiprostyle.**

AMFITEATRU, *amfiteatre,* s.n. **1.** (În arhitectura greco-romană) Edificiu destinat jocurilor publice, de formă circulară sau ovală, de obicei neacoperit, având la mijloc o arenă înconjurată de trepte (gradene) şi tribune pentru public. ** Loc. adj. şi adv. *În amfiteatru* = (în plan) înclinat, în trepte. **2.** Sală de cursuri, de spectacole etc. cu locurile aşezate în trepte sau pe un plan înclinat. **3.** Configuraţie a unor terenuri muntoase sau deluroase în etaje circulare. – Din fr. **amphithéâtre,** lat. **amphitheatrum.**

AMFITERIU, *amfiterii,* s.m. Mamifer jurasic din care se presupune că au luat naştere marsupialele şi mamiferele placentare. – Din fr. **amphithérium.**

AMFITRION, -OANĂ, *amfitrioni, -oane,* s.m. şi f. (Livr.) Stăpânul unei case în raport cu oaspeţii săi; gazdă. [Pr.: -*tri-on*] – Din fr. **amphitryon.**

AMFORĂ, *amfore,* s.f. Vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două toarte, în care, în antichitate, se păstra şi se transporta vinul, untdelemnul, grânele etc. – Din fr. **amphore,** lat. **amphora.**

AMFOTER, -Ă, *amfoteri, -e,* adj. (Despre unele substanţe) Care are proprietatea de a

reacţiona ca un acid în prezenţa unei baze şi ca o bază în prezenţa unui acid. – Din fr. **amphotére.**

AMFOTONIE s.f. Stare de hiperactivitate a sistemului nervos simpatic şi a celui parasimpatic. – Din fr. **amphotonie.**

AMHARA s.m. Populaţie majoritară a Etiopiei, din familia de limbi hamito-semitice şi de religie creştină. – Din **Amhara** (n. pr.).

AMIABIL, -Ă, *amiabili, -e,* adj. Înţelegător, prietenos; binevoitor. * (Adverbial) Prieteneşte. * (Jur.; despre litigii, conflicte etc.) Rezolvat prin negociere, pe cale diplomatică. [Pr.: -*mi-a*-] – Din fr. **amiable.**

AMIANT s.n. v. **amiantă.**

AMIANTĂ, *amiante,* s.f. Varietate de azbest, cu numeroase întrebuinţări în tehnică. [Pr.: -*mi-an*÷. – Var.: **amiánt** s.n.] – Din fr. **amiante.**

AMIAZ s.n. v. **amiază.**

AMIAZĂ, *amiezi*, s.f. **1.** Mijlocul zilei, momentul înălţării maxime a Soarelui deasupra orizontului (corespunzător aproximativ orei 12). ** Loc. adj. *De amiază* = de prânz, de la ora prânzului. ** Expr. *Ziua(-n) amiaza mare* = în plină zi, în toiul zilei. **2.** (Concr.) Zenit. **3.** (Reg.) Masă principală care se ia aproximativ la jumătatea zilei; prânz. **4.** (Înv.) Miazăzi, sud. [Var.: **amiáz, amiéz** s.n., **amiázi, amiázăzi** s.f.] – Din **amiazăzi** (< lat. *ad mediam diem).*

AMIAZĂZI s.f. v. **amiază.**

AMIAZI s.f. v. **amiază.**

AMIBĂ, *amibe,* s.f. Animal protozoar (microscopic), cu corpul lipsit de membrană, format dintr-o masă de protoplasmă, cu unul sau mai multe nuclee şi care se mişcă cu ajutorul pseudopodelor *(Amoeba).* – Din fr. **amibe.**

AMIC, -Ă, *amici, -ce,* s.m. şi f. Prieten. – Din lat. **amicus,** it. **amico.**

AMICAL, -Ă, *amicali, -e*, adj. Prietenos; prietenesc. * (Adverbial) Prieteneşte. – Din fr. **amical,** lat. a**micalis.**

AMICIŢIE, *amiciţii,* s.f. Prietenie. – Din lat. **amicitia,** it. **amicizia.**

AMIDAZĂ, *amidaze,* s.f. Enzimă care desface legătura dintre carbon şi azot din diferite substanţe, fixând elementele apei. – Din fr. **amidase.**

AMIDĂ, *amide,* s.f. Compus organic obţinut prin înlocuirea unui atom de hidrogen al amoniacului cu radicalul unui acid. – Din fr. **amide.**

AMIDINĂ, *amidine,* s.f. Substanţă organică pe bază de amidă, folosită în medicamentaţie. – Din fr. **amidine.**

AMIDOL s.n. Substanţă folosită ca developator în fotografie. – Din fr. **amidol.**

AMIDON s.n. Substanţă organică ce se găseşte în seminţele, fructele şi tuberculele plantelor şi care se foloseşte în industria alimentară, chimică etc. – Din fr. **amidon.**

AMIDOPIRINĂ s.f. Medicament obţinut din antipirină, cu acţiune febrifugă şi analgezică şi care, folosit în mod abuziv, duce la leucemie; piramidon. – Din fr. **amidopyrine.**

AMIDURĂ, *amiduri,* s.f. Compus chimic obţinut din amoniac prin substituirea unui atom de hidrogen cu un metal. – Din fr. **amidure.**

AMIELINIC, -Ă, *amielinici, -ce*, adj. Care este lipsit de mielină. [Pr.: -*mi-e*-] – Cf. fr. **améeline.**

AMIEZ s.n. v. **amiază.**

AMIEZITĂ s.f. Îmbrăcăminte rutieră permanentă, confecţionată din beton asfaltic cu filer de var stins. [Pr.: -*mi-e*-] – Din fr. **amiésite.**

AMIGDALĂ, *amigdale,* s.f. (Anat.) Fiecare dintre cele două glande de natură limfatică, situate de o parte şi de alta a omuşorului. – Din fr. **amygdale.**

AMIGDALECTOMIE s.f. Îndepărtare a amigdalelor pe cale chirurgicală. – Din fr. **amygdalectomie.**

AMIGDALIAN, -Ă, *amigdalieni, -e*, adj. (Anat.) Care ţine de amigdale, referitor la amigdale. [Pr.: -*li-an*] – Din fr. **amygdalien.**

AMIGDALITĂ, *amigdalite,* s.f. Boală manifestată prin inflamarea (acută sau cronică) a amigdalelor. – Din fr. **amygdalite.**

AMIGDALOID, -Ă, *amigdaloizi, -de,* adj. În formă de migdală. – Din fr. **amygdaloîde**.

AMIL, *amili,* s.m. Radical organic monovalent, provenit din pentan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. – Din fr. **amyle.**

AMILACEU, -CEE, *amilacei, -cee,* adj. Care conţine sau care este constituit din amidon. – Din fr**. amylacé.**

AMILAZĂ, *amilaze,* s.f. Substanţă produsă de pancreas, care (în timpul digestiei) transformă amidonul în maltoză şi glucoză. – Din fr. **amylase.**

AMILIC adj. m. (În sintagma) *Alcool amilic* = alcool aciclic saturat, derivat din pentan;

pentanol. – Din fr. **amylique.**

AMILODEXTRINĂ s.f. Polizaharidă obţinută prin hidroliza parţială a amidonului. – Din fr. **amylodextrine.**

AMILOGRAF, *amilografe,* s.n. Aparat care măsoară şi înregistrează consistenţa gelului de amidon dintr-o făină pentru a determina capacitatea de panificaţie a acesteia. – Din fr. **amylographe.**

AMILOGRAMĂ, *amilograme,* s.f. (Tehn.) Diagramă înregistrată la amilograf. – Din fr**. amylogramme.**

AMILOIDOZĂ s.f. Fenomen patologic care constă în formarea şi depozitarea în anumite organe a unei substanţe proteice amorfe. [Pr.: -*lo-i-*] – Din fr. **amyloîdose.**

AMILOPECTINĂ, *amilopectine,* s.f. Component al amidonului care constituie învelişul exterior şi insolubil al granulelor de amidon. – Din fr. **amylopectine.**

AMILOZĂ, *amiloze,* s.f. Constituent solubil al amidonului. – Din fr. **amylose.**

AMIMIE s.f. Stare patologică constând în incapacitatea de exprimare a stărilor afective prin mimică. – Din fr. **amimie.**

AMIN interj., s.n. **1.** Interj. (În texte religioase sau în practica bisericii creştine, folosit ca formulă de încheiere) Adevărat!, aşa să fie!. * **(**Fam.) Adio!, s-a terminat!. **2.** S.n. (În expr.) *Cât(u-i) aminul* sau *până* (ori *nici) la amin* = niciodată, nicidecum. – Din sl. **aminů.**

AMINĂ, *amine,* s.f. Compus organic derivat al amoniacului. – Din fr. **amine.**

AMINO s.n. (Chim.) Grupare funcţională monovalentă rezultată prin înlocuirea unui atom de hidrogen din molecula amoniacului. – Din fr. **amino.**

AMINOACID, *aminoacizi,* s.m. Substanţă specifică materiei vii, care se caracterizează prin prezenţa în aceeaşi moleculă a unei funcţii acide şi a unei funcţii bazice şi care intră în compoziţia proteinelor. [Pr.: *-no-a-*] – Din fr. **aminoacide.**

AMINOACIDEMIE, *aminoacidemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a aminoacizilor în sânge; cantitate de aminoacizi prezentă în sânge. [Pr.: -*no-a-*] – Din fr. **aminoacidémie.**

AMINOACIDURIE, *aminoacidurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a aminoacizilor în urină; cantitate de aminoacizi prezentă în urină. [Pr.: -*no-a-*] – Din fr. **aminoacidurie.**

AMINOALCOOL, *aminoalcooli,* s.m. (Chim.) Compus organic care conţine amină şi alcool. [Pr.: -*no-al-*] – Din fr. **aminoalcool.**

AMINOBENZEN s.m. (Chim.) Anilină. – Din fr. **aminobenzéne.**

AMINOBENZOIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid aminobenzoic =* pulbere cristalină incoloră, solubilă în apă şi alcool, întrebuinţată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului, mercurului, plumbului etc. şi ai cărei derivaţi sunt folosiţi în farmacie, parfumerie; acid antranilic. [Pr.: -*zo-ic*] – Din fr. **aminobenzoîque.**

AMINOPLAST, *aminoplaste,* s.n. Răşină sintetică obţinută prin reacţii de policondensare între formaldehidă şi compuşi cu gruparea amino. – Din fr. **aminoplaste.**

AMINOZAHARURI s.n. pl. Derivaţi cu amină ai zaharurilor, care intră în componenţa unor substanţe naturale importante. – **Amino** + **zaharuri** (după fr. *amino-sucres,* germ. *Amino-zucker).*

AMINTE adv. (În expr.) *A(-şi) aduce aminte* = a(-şi) aminti. *A lua aminte* = a ţine seamă de ceva, a nu trece cu vederea. *A lua aminte la ceva* = a fi atent la ceva, a observa cu atenţie ceva. *A-i fi* (cuiva) *aminte* (de ceva) = a dori (să facă ceva), a avea chef (de ceva). – **A**[3] + **minte.**

AMINTI, *amintesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A-i reveni în minte un fapt, un lucru din trecut. **2.** Tranz. A face pe cineva să-şi aducă aminte de ceva. **3.** Tranz. A pomeni, a menţiona ceva sau pe cineva. – Din **aminte.**

AMINTIRE, *amintiri,* s.f. **I.** Faptul de *a(-şi) aminti.* ** Loc. adv. *În amintirea cuiva* (sau *a ceva*) = ca semn că cineva (sau ceva) n-a fost dat uitării. **II. 1.** Imagine păstrată în memorie, lucru amintit. **2.** Obiect (dăruit) care aminteşte de cineva sau de ceva; suvenir. **3.** (La pl.) Gen literar, asemănător cu memoriile, în care scriitorul descrie fapte din propria viaţă. – V. **aminti.**

AMINTITOR, -OARE, *amintitori, -oare,* adj. (Rar) Care aminteşte. – **Aminti** + suf. -*tor.*

AMIOTROFIE s.f. Atrofie a unui grup de muşchi, frecventă în unele boli ale sistemului nervos, în boli articulare, musculare etc. [Pr.: -*mi-o-*] – Din fr**. amiotrophie.**

AMIRAL, *amirali,* s.m. **I.** Cel mai mare grad în marina militară, corespunzător gradului de general-colonel din armata terestră; persoană care poartă acest grad. **II.** Fluture de zi, mare, foarte frumos colorat, ale cărui larve trăiesc pe urzici (*Vanessa atalanta*). – Din fr. **amiral.**

AMIRALITATE, *amiralităţi,* s.f. Comandament suprem al marinei militare; local, clădire în care îşi are sediul acest comandament. – **Amiral** + suf. -*itate* (după fr. *amirauté,* it.

ammiralita).

AMIROSI vb. IV. v. **mirosi.**

AMITOZĂ s.f. Diviziune directă a celulelor prin strangulare, înmugurire etc., fără apariţia cromozomilor; sciziparitate. – Din fr. **amitose.**

AMNAR, *amnare,* s.n. **1.** Bucată de oţel cu care se loveşte cremenea spre a scoate scântei în vederea aprinderii fitilului sau iascăi. **2.** (Reg.) Fiecare dintre stâlpii de lemn care se pun la colţurile unei construcţii ţărăneşti, pentru a sprijini acoperişul. **3.** (Reg.) Mâner de lemn cu ajutorul căruia se învârteşte şi se fixează sulul la războiul de ţesut. **4.** (Reg.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se ridică sau se coboară fierul lat al plugului. [Var.: (reg.) **amânár** s.n.] – **A**[3] **+ mânar [e]** (< lat. *manuale*).

AMNĂRUŞ, *amnăruşe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui amnar (1). – **Amnar +** suf. *-uş*.

AMNEZIC, -Ă, *amnezici, -e,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a fost atinsă de amnezie. **2.** Adj., s.n. (Substanţă) care provoacă amnezie. – Din fr. **amnésique.**

AMNEZIE, *amnezii,* s.f. Pierdere totală sau parţială a memoriei. – Din fr. **amnésie.**

AMNIOS, *amniosuri,* s.n. Membrană care înveleşte până la naştere fetusul la mamifere, la păsări şi la reptile. [Pr.: *-ni-os*] – Din fr. **amnios.**

AMNIOT, -Ă, *amnioţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are amnios şi alantoidă. **2.** S.f. (La pl.) Grup de vertebrate al căror embrion are amnios şi alantoidă; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. [Pr.: *-ni-ot*] – Din fr. **amniotes.**

AMNIOTIC, adj. n. (În sintagma) *Lichid amniotic* = lichid care se află în amnios şi apără embrionul, eliminându-se înainte de naştere. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **amniotique.**

AMNISTIA, *amnistiez*, vb. I. Tranz. A acorda amnistie unui infractor; a scoate un delict de sub sancţiunile legii. [Pr.: *-ti-a*] – Din fr. **amnistier.**

AMNISTIABIL, -Ă, *amnistiabili, -e*, adj. Care poate fi amnistiat. [Pr.: *-ti-a-*] – Din fr. **amnistiable.**

AMNISTIE, *amnistii,* s.f. Act al puterii de stat prin care se înlătură răspunderea penală pentru o infracţiune săvârşită. – Din fr. **amnistie.**

AMNISTIERE, *amnistieri,* s.f. Acţiunea de *a amnistia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ti-e-*] – V. **amnistia.**

AMOC, *amocuri,* s.n. Boală mintală tropicală, care se datoreşte abuzului de stupefiante şi care se manifestă prin atitudini periculoase, cu izbucniri spre omucidere. * Furie. – Din fr. **amok.**

AMOFOS s.n. Îngrăşământ chimic constituit din azot şi anhidridă fosforică. – Din fr. **amophos**.

AMONIAC s.n**.** Gaz incolor, cu miros înţepător, înecăcios, obţinut din combinarea hidrogenului cu azotul, întrebuinţat la fabricarea acidului azotic, a îngrăşămintelor azotoase, a explozivelor etc. [Pr.: *-ni-ac*] – Din fr. **ammoniaque.**

AMONIACAL, -Ă, *amoniacali, -e,* adj. Care conţine amoniac. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **ammoniacal.**

AMONIAT, *amoniaţi,* s.m. Combinaţie a amoniacului cu un oxid metalic. [Pr.: *-ni-at*] – Din fr. **ammoniate.**

AMONIFICARE s.f. Descompunere a proteinelor din materia organică a solului sub acţiunea microorganismelor, având ca rezultat formarea amoniacului. – Din **amoniac.**

AMONIT, *amoniţi,* s.m. (La pl.) Ordin de moluşte cefalopode fosile, cu cochilia în formă de spirală împărţită în mai multe compartimente, care au trăit în paleozoic; (şi la sg.) moluscă aparţinând acestui ordin. – Din fr. **ammonite.**

AMONIU s.n. Metal alcalin care se găseşte numai în compuşi. – Din fr. **ammonium**.

AMONIURIE s.f. Eliminare patologică a amoniacului prin urină. [Pr.: *-ni-u-*] – Din fr. **ammoniurie.**

AMONTE adv. (În loc. adv.) *În amonte* = în susul apei, către izvor. – Din it. **a monte.**

AMOR, *amoruri,* s.n. Iubire, dragoste. ** *Amor propriu* = preţuire (uneori exagerată) pentru propria persoană, sentiment al demnităţii provenit din conştiinţa propriei valori a cuiva. * (Concr.) Iubit[2] **(2). –** Din lat. **amor,** it. **amore.**

AMORAL, -Ă, *amorali, -e,* adj. Care nu are noţiunea moralităţii, indiferent faţă de morală. – Din fr. **amoral.**

AMORALISM s.n. Concepţie care preconizează o atitudine indiferentă faţă de morală; faptul de a nu recunoaşte valabilitatea nici unei morale. – Din fr. **amoralisme.**

AMORALIST, -Ă, *amoralişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Adept) al amoralismului. – Din fr. **amoraliste.**

AMORALITATE s.f. Atitudine a omului amoral. – Din fr. **amoralité.**

AMORAŞ, *amoraşi,* s.m. Diminutiv al lui *amor;* reprezentare, în artele plastice, a zeului amorului ca un copil gol cu aripi. – **Amor +** suf. *-aş*.

AMOREZ, *amorezi,* s.m. (Fam.) Adorator, îndrăgostit, iubit[2] **(2).** *** Prim-amorez* = actor care interpretează pe scenă rolul tânărului îndrăgostit. – Din **amoreză.**
AMOREZA, *amorezez,* vb. I. Refl. A se îndrăgosti de cineva; a se înamora. – Din **amorez.**
AMOREZAT, -Ă, *amorezaţi, -te,* adj. Îndrăgostit. – V. **amoreza.**
AMOREZĂ, *amoreze,* s.f. (Înv.) Iubită[2] **(2). –** După fr. **amoureuse.**
AMORF, -Ă, *amorfi, -e,* adj. **1.** (Despre substanţe) Care nu prezintă o structură cristalină, regulată; *p. ext.* fără formă precisă. **2.** Fig. Care nu este organizat, structurat etc. – Din fr. **amorphe.**
AMOROS, -OASĂ, *amoroşi, -oase,* adj. Plin de iubire, de dragoste. * Privitor la dragoste, de dragoste. – **Amor** + suf. *-os* (după fr. *amoureux).*
AMOROSO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu gingăşie, cu multă căldură. [Pr.: *amorózo*] – Cuv. it.
AMORSA, *amorsez,* vb. I. Tranz. A pregăti şi a provoca un fenomen (explozie, reacţie chimică etc.) printr-o acţiune exterioară. – Din fr. **amorcer.**
AMORSARE, *amorsări,* s.f. Acţiunea de *a amorsa* şi rezultatul ei. – V. **amorsa.**
AMORSĂ, *amorse,* s.f. **1.** Dispozitiv pentru aprinderea unei încărcături de exploziv. **2.** (În sintagma) *Amorsa drumului =* porţiune din traseul unui drum la intrarea în oraşe, care are de obicei o lăţime mai mare decât restul traseului. **3.** Nadă, momeală (la pescuit). – Din fr. **amorce.**
AMORTIBIL, -Ă, *amortibili, -e,* adj. Care (se) poate amortiza. – **Amorti** [za] + suf. *-bil.*
AMORTISMENT, *amortismente,* s.n. Stingere treptată a unei datorii, a unei rente etc. – Din fr. **amortissement.**
AMORTIZA, *amortizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împiedica propagarea unui zgomot, a unui şoc. * A scădea progresiv, în timp, amplitudinea unei mărimi caracteristice pentru un fenomen de ondulaţie. **2.** A stinge treptat creditele pe termen lung prin plăţi succesive sau prin răscumpărarea creanţelor. * A recupera o investiţie. – Cf. fr. **amortir.**
AMORTIZABIL, -Ă, *amortizabili, -e,* adj. Care se poate amortiza. – Din fr. **amortissable.**
AMORTIZARE, *amortizări,* s.f. Acţiunea de *a amortiza* şi rezultatul ei. – V. **amortiza.**
AMORTIZOR, *amortizoare,* s.n. Dispozitiv care serveşte la amortizarea unui şoc, a unui zgomot sau a unui fenomen de oscilaţie la un sistem tehnic. – Din fr. **amortisseur.**
AMORŢEALĂ, *amorţeli,* s.f. Stare de insensibilitate trecătoare a corpului sau a unei părţi a corpului; amorţire, – **Amorţi** + suf. *-eală.*
AMORŢI, *amorţesc,* vb. IV. Intranz. (Despre fiinţe, despre corpul sau despre o parte a corpului lor) A pierde temporar capacitatea de a reacţiona la excitarea din afară, a deveni insensibil. * (Despre unele animale) A intra în perioada de hibernare. * Fig. A-şi pierde vigoarea, a slăbi în intensitate. – Lat. **/ * / ammortire** (= *admortire).*
AMORŢIRE, *amorţiri,* s.f. Faptul de *a amorţi;* amorţeală; *fig.* indiferenţă, inerţie. – V. **amorţi.**
AMORŢIT, -Ă*, amorţiţi, -te,* adj. Care a devenit insensibil. – V. **amorţi.**
AMOVIBIL, -Ă, *amovibili, -e,* adj. **1.** (Despre funcţionari) Care poate fi mutat, revocat, concediat. **2.** (Despre obiecte, piese, organe de maşini etc.) Care poate fi separat de restul ansamblului fără ca acesta să se defecteze. – Din fr. **amovible.**
AMOVIBILITATE s.f. Faptul de a fi amovibil. – Din fr. **amovibilité.**
AMPATAMENT, *ampatamente,* s.n. Distanţa dintre axele osiilor extreme ale unui vehicul. – Din fr. **empattement.**
AMPELIDACEE s.f. Familie de plante dicotiledonate având ca tip viţa de vie. – Din fr. **ampélidacées.**
AMPELOGRAF, -Ă, *ampelografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în ampelografie. – Din fr. **ampélographe.**
AMPELOGRAFIC, -Ă, *ampelografici, -ce,* adj. De ampelografie. – Din fr. **ampélographique.**
AMPELOGRAFIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul genurilor, al speciilor şi al soiurilor de viţă de vie. – Din fr. **ampélographie.**
AMPENAJ, *ampenaje,* s.n. Dispozitiv al unui avion dispus în spatele fuzelajului, care serveşte la stabilitatea, la echilibrul sau la schimbarea direcţiei avionului respectiv. – Din fr. **empennage.**
AMPER, *amperi,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric. ** Compus: *amper-oră* = unitate de măsură pentru sarcina electrică egală cu cantitatea de electricitate transportată de un curent electric cu intensitatea de un amper printr-un conductor în timp de o oră, egală cu 3600 coulombi. – Din fr. **ampére.**
AMPERAJ, *amperaje,* s.n. Denumire improprie pentru intensitatea curentului electric, exprimată în amperi. – Din fr. **ampérage.**
AMPERMETRU, *ampermetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea intensităţii curentului electric. – Din fr. **ampéremétre.**

AMPERORMETRU, *amperormetre,* s.n. Instrument de măsură a sarcinii electrice care trece printr-un circuit electric de curent continuu. – După fr. **ampéreheure-métre.**

AMPER-SPIRĂ, *amper-spire,* s.f. Unitate de măsură pentru tensiunea magneto-motoare şi pentru solenaţie. – **Amper + spiră.**

AMPICILINĂ s.f. (Farm.) Antibiotic cu spectru larg. – Din engl. **ampicillin.**

AMPLASA, *amplasez,* vb. I. Tranz. A aşeza, a fixa o maşină, o instalaţie etc. pe un anumit loc. – Din **amplasament** (derivat regresiv).

AMPLASAMENT, *amplasamente,* s.n. Loc de aşezare a unei instalaţii, a unui dispozitiv, a unei construcţii. – Din fr. **emplacement.**

AMPLASARE, *amplasări,* s.f. Faptul de *a amplasa*. – V. **amplasa.**

AMPLECTIV, -Ă, *amplectivi, -e,* adj. (Bot.; despre părţi ale plantei) Care îmbrăţişează complet alte organe. – Din fr. **amplectif.**

AMPLEXICAUL, -Ă, *amplexicauli, -e,* adj. (Bot.; despre frunze) Care îmbrăţişează tulpina. – Din fr. **amplexicaule.**

AMPLEXIFLOR, -Ă, *amplexiflori, -e*, adj. (Bot.) Care îmbrăţişează floarea. – Din fr. **amplexiflore.**

AMPLEXIUNE, *amplexiuni,* s.f. (Rar) Îmbrăţişare, cuprindere; tratare sumară. [Pr.: *-xi-u-*] – Cf. lat. **amplexio, -onis.**

AMPLIFICA, *amplific,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta amploare, a (se) mări, a (se) lărgi, a (se) dezvolta (din punct de vedere cantitativ, intensiv etc.) – Din lat. **amplificare,** fr. **amplifier.**

AMPLIFICARE, *amplificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) amplifica*; mărire, dezvoltare. – V. **amplifica.**

AMPLIFICATOR, -OARE, *amplificatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a amplifica. **2.** S.n. Aparat sau maşină electrică ce măreşte valorile caracteristice ale unui fenomen cu ajutorul energiei luate de la o sursă separată. ** *Amplificator de antenă* = amplificator montat în imediata apropiere a unei antene pentru asigurarea unei recepţii îmbunătăţite a posturilor locale sau pentru recepţia posturilor îndepărtate. *Amplificator de putere* = aparat electronic de amplificare a semnalului furnizat de preamplificator. *Amplificator stereofonic* = ansamblu constituit din două sau mai multe amplificatoare, folosit pentru transmisia stereofonică a sunetului. – Din fr. **amplificateur.**

AMPLITUDINE, *amplitudini,* s.f. Lungimea drumului între poziţiile extreme ale unui corp care oscilează. * (Mat.) Mărimea unui arc. * Fig. Întindere, amploare. – Din lat. **amplitudo, -inis,** fr. **amplitude.**

AMPLOAIAT, -Ă s.m. şi f. v. **amploiat.**

AMPLOARE s.f. Însuşirea de a fi amplu. – Din fr. **ampleur.**

AMPLOIAT, -Ă, *amploiaţi, -te,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Funcţionar. [Pr.: *plo-iat.* – Var.: **amploaiát, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **employé.**

AMPLU, -Ă, *ampli, -e,* adj. Mare, larg, dezvoltat (din punct de vedere cantitativ, intensiv etc.). – Din fr. **ample,** lat. **amplus.**

AMPOLOZITATE, *ampolozităţi,* s.f. (Italienism) Emfază. – Din it. **ampollositá.**

AMPRENTĂ, *amprente,* s.f. Imagine a unui obiect întipărită prin presare pe o suprafaţă (plastică). ** *Amprente digitale* = urme lăsate de degete pe o suprafaţă şi care servesc la identificarea autorului unei infracţiuni. *Amprentă vocală* = ansamblu al particularităţilor vocale specifice unui individ. * Fig. Urmă lăsată de o idee, de o stare psihică etc. – Din fr. **empreinte.**

AMPRENTOLOGIE s.f. Studiul amprentelor digitale. [Pr.: *-gi-e*] – Din fr. **empreintologie.**

AMPRIZĂ, *amprize,* s.f. Lăţime a fâşiei de teren pe care urmează să se construiască o şosea, o cale ferată, un dig etc. – Din fr. **emprise.**

AMPULĂ, *ampule,* s.f. **1.** Organ de mers la echinoderme. **2.** Fiolă, flacon. **3.** (Rar) Globul de sticlă al unui bec. – Din fr. **ampoule.**

AMPUTA, *amputez,* vb. I. Tranz. A tăia pe cale chirurgicală (sau a pierde accidental) un membru al corpului sau un segment de membru. * Fig. A elimina o parte dintr-o operă, dintr-un discurs etc. – Din fr. **amputer,** lat. **amputare.**

AMPUTARE, *amputări,* s.f. Acţiunea de *a amputa*; amputaţie. – V. **amputa.**

AMPUTAŢIE, *amputaţii,* s.f. Amputare. – Din fr. **amputation,** lat. **amputatio, -onis.**

AMU adv. (Pop.) Acum. – Lat. **ad-modo.**

AMULETĂ, *amulete,* s.f. Mic obiect căruia vechi superstiţii îi atribuie puterea magică de a aduce noroc; talisman. – Din fr. **amulette.**

AMURG, *amurguri,* s.n. Semiîntuneric care se lasă după apusul soarelui şi ţine până la venirea nopţii; înserare, crepuscul, amurgit. ** Loc. adv. *În amurg* = când se lasă seara. * Fig. Bătrâneţe, sfârşitul vieţii. – **A**[3] + **murg** "amurg".

AMURGI, pers. 3 *amurgeşte,* vb. IV. Intranz. A se însera **(1),** a se întuneca. – Din **amurg.**
AMURGIT s.n. (Pop.) Amurg. – V. **amurgi.**
AMUŞ, *amuşe,* s.n. (Reg.) Groapă cu apă şi var în care tăbăcarul pune pieile pentru argăsit. – Et. nec.
AMUŞI[1] adv. (Reg.) Acum **(2). – Amu + şi.**
AMUŞI[2]**,** *amuşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăţa părul de pe pieile scoase din amuş. – Din **amuş.**
AMUŢI, *amuţesc,* vb. IV. Intranz. A pierde facultatea de a vorbi; a deveni mut. * Fig. A înceta de a vorbi; a tăcea, a se potoli, a se linişti, a înceta. – Lat. / * / **ammutire** *(< mutus* "mut").
AMUŢIRE, *amuţiri,* s.f. **1.** Faptul de *a amuţi*; pierderea facultăţii de a vorbi. * Fig. Încetarea oricărui zgomot. **2.** Fenomen fonetic care constă în pronunţarea din ce în ce mai puţin perceptibilă, până la dispariţia totală, a unui sunet. – V. **amuţi.**
AMUZA, *amúz,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) distra, a (se) înveseli. – Din fr. **amuser.**
AMUZAMENT, *amuzamente,* s.n. Distracţie, divertisment; înveselire, recreere. – Din fr. **amusament.**
AMUZANT, -Ă, *amuzanţi, -te,* adj. Distractiv, vesel, nostim. – Din fr. **amusant.**
AMUZIE s.f. Pierdere sau tulburare a funcţiilor de înţelegere, elaborare şi exprimare muzicală (vocală sau instrumentală). * (Rar) Ignoranţă în ceea ce priveşte muzica. – Din lat. **amusia.**
AMVON, *amvoane,* s.n. Construcţie (ca un balcon) într-o biserică, de unde se predică sau se citeşte evanghelia. – Din sl. **amůvonů.**
AN[1] adv. (Pop.) Anul trecut, acum un an. * Fig. (Precedat de "mai") Acum câţiva ani. – Lat. **anno.**
AN[2]**,** *ani,* s.m. **1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluţii a Pământului în jurul Soarelui şi care cuprinde 12 luni. *** Anul Nou* = ziua de 1 ianuarie (în care se serbează începutul unui an). ** Loc. adv. *În anul...* = în cursul anului... *La anul* = în cursul anului viitor. *Acum un an* (sau *doi ani* etc.) = cu un an (sau cu doi ani etc.) în urmă. *De ani şi ani* = de mulţi ani, de multă vreme. *An de* (sau *cu) an* = în fiecare an, mereu. *Cu anii* = ani întregi, ani îndelungaţi. *La* (sau *într-) un an o dată* = o singură dată într-un an; rar. **2.** (Astron.; în sintagma) *An-lumină* = unitate de lungime pentru măsurarea distanţelor mari, egală cu distanţa străbătută de lumină într-un an. **3.** Stadiu de studiu în unele forme de învăţământ. ** (Urmat de determinări) *Anii de studenţie. Anii de ucenicie.* **4.** Măsură a vârstei unei fiinţe sau a vechimii unui lucru. *Copil de cinci ani.* **5.** (La pl.) Epocă din viaţă; vreme. *Anii copilăriei.* – Lat. **annus.**
AN[3]**-** v. **a**[5]**÷.**
ANA, *anale,* s.f. Frânghie de care sunt suspendate cârligele carmacelor. * Frânghie cu plute care se agaţă de marginea superioară a mrejelor şi a altor plase pescăreşti. – Et. nec.
ANABAPTISM s.n. Doctrină a unei secte religioase care preconiza botezarea la vârsta adultă. – Din fr. **anabaptisme.**
ANABAPTIST, -Ă, *anabaptişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al anabaptismului. **2.** Adj. Care aparţine anabaptismului, privitor la anabaptism. – Din fr. **anabaptiste.**
ANABATIC, -Ă, *anabatici, -ce*, adj. (Med.) Care creşte, care se măreşte. – Din fr. **anabatique**
ANABIOZĂ s.f. Reducere a activităţii vitale la unele organisme din pricina condiţiilor neprielnice de viaţă. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **anabiose.**
ANABOLISM, s.n. Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sunt transformate în substanţe proprii acestuia; asimilaţie. – Din fr. **anabolisme.**
ANACARD, *anacarde*, s.n. Fructul anacardierului. * Anacardier. – Din fr. **anacarde.**
ANACARDIER, *anacardieri,* s.m. Arbust tropical din al cărui fruct comestibil se extrage o substanţă folosită la lustruirea mobilelor. [Pr.: *-di-er*] – Din fr. **anacardier.**
ANACICLIC, -Ă*, anaciclici, -ce,* adj. (Despre versuri) Care prezintă totdeauna un sens fie că le citim de la început, fie că le citim de la sfârşit. – Din fr. **ancyclique.**
ANACIDITATE s.f. (Fiziol.) Lipsă a acidităţii gastrice. – Din fr. **anacidité,** engl.**anacidity.**
ANACLORHIDRIE s.f. Absenţă a acidului clorhidric din sucul gastric, întâlnită în unele forme de anemie, în cancerul gastric etc. – Din fr. **anachlorhidrie.**
ANACOLUT, *anacolute,* s.n. Discontinuitate sau ruptură logico-sintactică în interiorul unei propoziţii sau al unei fraze. [Pl. şi: *anacoluturi*] – Din fr. **anacoluthe,** lat. **anacoluthon.**
ANACONDA, *anaconde,* s.f. Şarpe semiacvatic neveninos din America Centrală şi America de Sud, lung de 7 m, care se hrăneşte cu păsări şi cu mamifere *(Eunectes murinus).* – Din fr. **anaconda.**
ANACREONTIC, -Ă, *anacreontici, -ce,* adj. **1.** Care este compus în maniera poeziei erotice de curte a poetului grec antic Anacreon. **2.** (În sintagma) *Vers anacreontic* = vers cu

structura metrică des întâlnită în poeziile atribuite lui Anacreon. [Pr.: -*cre-on*-] – Din fr. **anacréontique.**

ANACRONIC, -Ă, *anacronici, -ce,* adj. Care conţine un anacronism; anacronistic. – Din fr. **anachronique.**

ANACRONISM, *anacronisme,* s.n. Nepotrivire sau confuzie între fapte, evenimente etc. şi epoca în care sunt plasate; introducere în prezentarea unei epoci a unor trăsături din altă epocă. * Fapt, obicei sau opinie perimată. – Din fr. **anachronisme.**

ANACRONISTIC, -Ă, *anacronistici, -ce,* adj. (Rar) Anacronic. – **Anacron** [ic] + suf. -*istic* (după *caracteristic).*

ANACRUZĂ, *anacruze*, s.f. **1.** Notă sau grup de note care formează o măsură incompletă la începutul unei compoziţii muzicale. **2.** Prima silabă neaccentuată a unui vers. – Din fr. **anacrouse.**

ANACRUZIC, -Ă, *anacruzici, -ce,* adj. (Muz.) Cu anacruză (**1**), bazat pe anacruză (**1**). **– Anacruză** + suf. -*ic.*

ANACUZIE, *anacuzii,* s.f. (Med.) Surditate totală. – Din fr. **anacousie.**

ANADIPLOZĂ, *anadiploze,* s.f. Figură retorică prin care se începe o frază cu cuvântul sau cu cuvintele de la sfârşitul frazei precedente; repetiţie. – Din fr. **anadiplose.**

ANADIPSIE s.f. Sete exagerată. – Din fr. **anadipsie.**

ANAEROB, -Ă, *anaerobi, -e*, adj. (Despre organisme) Care este capabil să trăiască într-un mediu lipsit de oxigen; anaerobiotic. – Din fr. **anaérobie.**

ANAEROBIOTIC, -Ă, *anaerobiotici, -ce,* adj. Anaerob. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **anaérobiotique.**

ANAEROBIOZĂ s.f. Formă de viaţă a unor microorganisme anaerobe; anoxibioză. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **anaérobiose.**

ANAFAZĂ s.f. (Biol.) A treia fază a diviziunii celulare prin mitoză. – Din fr. **anaphase.**

ANAFILACTIC, -Ă, *anafilactici, -ce,* adj. Cu caracter de anafilaxie, bazat pe anafilaxie. ** *Şoc anafilactic =* reacţie violentă a organismului provocată de injectarea sau înghiţirea unei anumite substanţe. – Din fr. **anaphylactique.**

ANAFILAXIE s.f. (Med.) Sensibilitate crescută a organismului mamiferelor faţă de administrarea repetată de substanţe străine. – Din fr. **anaphylaxie.**

ANAFOR, *anafoare,* s.n. (Reg.) Vârtej format de apă în lungul ţărmurilor. – Din ngr. **anafori.**

ANAFORA, *anaforale,* s.f. (În Moldova şi în Ţara Românească, în sec. XVIII-XIX) **1.** Raport scris adresat domnitorului (de către un mare dregător). **2.** Proclamaţie a domnitorului. – Din ngr. **anafora.**

ANAFORĂ[1]**,** *anafore,* s.f. Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiaşi cuvânt la începutul mai multor fraze sau părţi de frază pentru accentuarea unei idei sau pentru obţinerea unor simetrii. – Din fr. **anaphore,** lat. **anaphora.**

ANAFORĂ[2] s.f. v. **anafură.**

ANAFOREZĂ, *anaforeze,* s.f. Deplasare a particulelor dintr-o soluţie coloidală spre anod sub acţiunea unui curent electric. – Din fr. **anaphorése.**

ANAFORIC, -Ă, *anaforici, -ce,* adj. Care reia o noţiune, o idee exprimată anterior, în vederea accentuării ei. – Din fr. **anaphorique.**

ANAFORNIŢĂ, *anaforniţe,* s.f. Vas în care se ţine anafura. – **Anaforă**[2] + suf. -*niţă.*

ANAFRODIZIAC, -Ă, *anafrodiziaci, -ce,* adj., subst. **1.** Adj., s.n. (Substanţă) care face să înceteze dorinţele sexuale. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu are dorinţe sexuale, ale cărei organe sexuale sunt atinse de atonie. [Pr.: -*zi-ac*] – Din fr. **anaphrodisiaque.**

ANAFRODIZIE s.f. Lipsă a dorinţelor sexuale. – Din fr. **anaphrodisie.**

ANAFURĂ s.f. Bucăţele de prescură, de pâine care se împart credincioşilor ortodocşi la sfârşitul liturghiei. [Var.: **anáforă, náfură** s.f.] – Din sl. **(a)nafora.**

ANAGENEZĂ s.f. Regenerare a ţesuturilor vii distruse accidental. – Din fr. **anagenése.**

ANAGLIFĂ, *anaglife,* s.f. **1.** Lucrare de sculptură în (baso)relief realizat prin cizelură. **2.** Procedeu pe baza căruia se obţine imaginea în relief a unui obiect fotografiat. – Din fr. **anaglyphe.**

ANAGLIPTIC, -Ă, *anagliptici, -ce,* adj. Imprimat în relief pentru a putea fi urmărit cu degetele de către orbi. – Din fr. **anagliptique.**

ANAGNOST, *anagnoşti,* s.m. Sclav însărcinat să facă lectură în timpul mesei sau al băii stăpânilor, să copieze manuscrise etc. în Roma antică. – Din fr. **anagnoste.**

ANAGOGIC, -Ă, *anagogici, -ce,* adj. Care ţine de anagogie. – Din fr. **anagogique.**

ANAGOGIE s.f. Interpretare a Bibliei care se ridică de la sensul literar al textului la cel mistic. – Din fr. **anagogie.**

ANAGRAMA, *anagramez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea literelor unui cuvânt pentru a obţine alt cuvânt; a transcrie sub formă de anagramă; a anagramatiza. – Din **anagramă.**

ANAGRAMARE, *anagramări,* s.f. Acţiunea de *a anagrama.* – V. **anagrama.**

ANAGRAMATIC, -Ă, *anagramatici, -ce,* adj. Care formează o anagramă. – Din fr. **anagrammatique.**
ANAGRAMATIZA, *anagramatizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A anagrama. – Cf. **anagramă.**
ANAGRAMĂ, *anagrame,* s.f. Schimbare a ordinii literelor unui cuvânt sau a unei fraze pentru a obţine un alt cuvânt sau o altă frază; antimetabolă. * Cuvânt obţinut prin această schimbare. * Joc distractiv care foloseşte acest procedeu. – Din fr. **anagramme.**
ANAHORET, -Ă, *anahoreţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Pustnic. – Din fr. **anachoréte,** lat. **anachoreta.**
ANAHORETIC, -Ă, *anahoretici, -ce,* adj. (Rar) De anahoret; *fig.* modest, sărăcăcios. – Din fr. **anachorétique.**
ANAL, -Ă, *anali, -e,* adj. Care ţine de anus, din regiunea anusului. – Din fr. **anal.**
ANALCID s.n. Insecticid puternic, întrebuinţat mai ales pentru distrugerea păduchilor, a ploşniţelor, a puricilor şi a ţânţarilor; hexaclorciclohexan. – Denumire comercială.
ANALE s.f. pl. **1.** Scriere istorică în care sunt înregistrate an cu an întâmplările importante din viaţa unui popor, a unui oraş, a unei familii; *p. ext.* istorie a unui popor. **2.** Publicaţie ştiinţifică anuală. – Din fr., lat. **annales.**
ANALECTE s.f. pl. Fragmente alese şi reunite din operele unuia sau ale mai multor scriitori; crestomaţie. * Titlul unor antologii savante. – Din fr. **analectes,** lat. **analecta.**
ANALEPSIE s.f. Revenire a forţelor după o boală; înzdrăvenire, împuternicire. – Din fr. **analepsie.**
ANALEPTIC, -Ă, *analeptici, -ce,* s.n., adj. (Medicament) cu acţiune stimulantă asupra sistemului nervos central, în special asupra centrilor nervoşi respiratori şi circulatori. – Din fr. **analeptique.**
ANALFABET, -Ă, *analfabeţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu ştie să scrie şi să citească; neştiutor de carte. * Fig. Ignorant; incult. – Din fr. **analphabéte.**
ANALFABETISM s.n. Situaţie a aceluia sau a acelora care nu ştiu să scrie şi să citească; neştiinţă de carte. – Din fr. **analphabétisme.**
ANALGEZIANT, -Ă, *analgezianţi, -te,* adj. (Rar) Analgezic. [Pr.: -*zi-ant*] – Din fr. **analgésiant.**
ANALGEZIC, -Ă, *analgezici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care calmează sau înlătură temporar durerea. – Din fr. **analgésiqne.**
ANALGEZIE s.f. Pierdere a sensibilităţii la durere, provocată prin introducerea în organism a unei substanţe analgezice. – Din fr. **analgésie.**
ANALGEZINĂ, *analgezine,* s.f. (Farm.) Medicament care înlătură (temporar) durerea. – Din fr. **analgésine.**
ANALIST[1], *analişti,* s.m. Autor de anale. – Din fr. **annaliste.**
ANALIST[2], **-Ă,** *analişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Specialist în analiza matematică sau psihologică. **2.** Specialist în informatică. **3.** Persoană care dovedeşte o aptitudine deosebită în cunoaşterea, în analiza şi în descrierea sufletului omenesc. – Din fr. **analyste.**
ANALITIC, -Ă, *analitici, -ce,* adj. Care se bazează pe analiză, care procedează prin analiză. ** *Chimie analitică* = ramură a chimiei care se ocupă cu cercetarea elementelor şi a combinaţiilor lor. *Spirit analitic* = capacitate mintală de a disocia părţile componente ale unui întreg; persoană care are această capacitate. *Limbă analitică* = limbă care exprimă raporturile gramaticale prin cuvinte izolate. * (Mat., Fiz.) Care foloseşte calculul algebric şi infinitezimal. *Geometrie analitică.* – Din fr. **analytique,** lat. **analyticus.**
ANALITISM s.n. Faptul, însuşirea de a fi analitic. – **Analitic** + suf. -*ism.*
ANALIZA, *analizez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta un întreg, un fenomen etc., examinând fiecare element în parte. * A examina un text din diferite puncte de vedere. **2.** (Chim.) A identifica compoziţia unei substanţe. – Din fr. **analyser.**
ANALIZABIL, -Ă, *analizabili, -e*, adj. Care poate fi analizat. – Din fr. **analysable.**
ANALIZARE, *analizări,* s.f. Acţiunea de *a analiza* şi rezultatul ei. – V. **analiza.**
ANALIZATOR, *analizatoare,* s.n. **1.** Instrument care serveşte la determinări analitice. **2.** Aparat al organismului animal (format dintr-un organ de simţ, din nervi şi din celule ale creierului) care culege, transmite, analizează şi sintetizează senzaţiile. *Analizatorul optic.* – **Analiza +** suf. -*tor.*
ANALIZĂ, *analize,* s.f. **1.** Metodă ştiinţifică de cercetare care se bazează pe studiul sistematic al fiecărui element în parte; examinare amănunţită a unei probleme. ** Expr. *În ultimă analiză* = în concluzie. **2.** (Chim.) Identificare, determinare a compoziţiei unei substanţe prin descompunerea ei în elementele constitutive. **3.** (În sintagma) *Analiză matematică* = ramură a matematicii care studiază funcţiile, limitele, derivatele şi aplicaţiile lor. – Din fr. **analyse.**
ANALIZOR, *analizoare,* s.n. Instrument sau aparat cu ajutorul căruia se realizează o analiză. ** *Analizor electronic* = aparat electronic pentru analiza armonică experimentală a

semnalelor electronice. *Analizor de spectru* = aparat pentru observarea sau înregistrarea unui semnal. – Din fr. **analyseur.**

ANALOG[1]**,** *analoguri,* s.n. Pupitru înalt, mobil, pe care se pun cărţile de cult în biserica ortodoxă. [Var.: **analóghion** s.n.] – Din ngr. **analóghion.**

ANALOG[2]**, -OAGĂ,** *analogi, -oage,* adj. Asemănător; corespondent. – Din fr. **analogue,** lat. **analogus.**

ANALOGHION s.n. v. **analog**[1]**.**

ANALOGIC, -Ă, *analogici, -ce,* adj. **1.** Întemeiat pe analogie, produs prin analogie. ** *Modificare analogică* = schimbare a unui element din limbă sub influenţa unui alt element asemănător. **2.** (Electron.; despre semnale) A cărui valoare poate fi reprezentată printr-o funcţie continuă în timp, putând lua o infinitate de valori cuprinse în domeniul său de variaţie. **3.** (Electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente şi sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează şi stochează semnale analogice **(1)**. – Din fr. **analogique,** lat. **analogicus.**

ANALOGIE, *analogii,* s.f. Asemănare (parţială) între două sau mai multe noţiuni, situaţii, fenomene etc. * (Lingv.) Fenomen care constă în modificarea formei sau uneori a sensului unui cuvânt sub influenţa alteia dintre formele sale sau sub influenţa altui cuvânt. – Din fr. **analogie,** lat. **analogia.**

ANALOGISM, *analogisme,* s.n. Analogie. – Din fr. **analogisme.**

ANAMNEZĂ s.f. **1.** Reamintire a ideilor pe care sufletul le-ar fi cunoscut într-o existenţă anterioară. **2.** Totalitate a datelor pe care medicul le capătă interogând bolnavul cu privire la apariţia şi evoluţia bolii de care suferă, la antecedentele ei etc. – Din fr. **anamnése.**

ANAMNIOTE s.f. pl. Vertebrate al căror embrion nu are amnios şi alantoidă. [Pr.: -*ni-o*-] – Din fr. **anamniotes.**

ANAMORFOZAT, -Ă, *anamorfozaţi, -te,* adj. Deformat faţă de aspectul obişnuit. – Din fr. **anamorphosé.**

ANAMORFOZĂ, *anamorfoze,* s.f. **1.** Imagine deformată, grotescă (dată de o oglindă curbă). **2.** Tip de metamorfoză în care larva are un număr mai mic de segmente faţă de adult. **3.** (Cin.) Procedeu optic folosit pentru comprimarea imaginii, astfel încât să se poată înregistra pe pelicula cinematografică normală o imagine corespunzătoare ecranului lat. – Din fr. **anamorphose.**

ANANAS, *ananaşi,* s.m. **1.** Plantă erbacee perenă originară din ţările calde, cu frunze lungi şi tulpină scurtă, care poartă în vârf o inflorescenţă simplă ca un spic *(Ananas sativus).* **2.** Fructul comestibil al acestei plante, cărnos, cu gust dulce-acrişor şi foarte aromat. – Din fr. **ananas.**

ANANGHIE s.f. Situaţie dificilă, grea, în care se află cineva. – Din ngr. **anánki** "nevoie".

ANAPĂDA adv. v. **anapoda.**

ANAPEST, *anapeşti,* s.m. (În versificaţia greco-latină) Unitate metrică formată din două silabe scurte urmate de una lungă; (în metrica modernă) unitate metrică alcătuită din două silabe neaccentuate urmate de una accentuată. – Din fr. **anapeste,** lat. **anapaestus.**

ANAPESTIC, -Ă, *anapestici, -ce,* adj. Care foloseşte anapestul. – Din fr. **anapestique**, lat. **anapaesticus**.

ANAPLASTIC, -Ă, *anaplastici, -ce*, adj. Care este în legătură cu anaplastia. – Din fr. **anaplastique.**

ANAPLASTIE, *anaplastii,* s.f. Operaţie chirurgicală făcută cu scopul de a reda forma normală unei părţi mutilate a corpului. – Din fr. **anaplastie.**

ANAPODA adv. Pe dos, de-a-ndoaselea; altfel, în altă direcţie decât trebuie. [Var.: (reg.) **anápăda** adv.] – Din ngr. **anápoda.**

ANAPTIXĂ, *anaptixe*, s.f. Apariţie accidentală a unei vocale între două consoane. – Din fr. **anaptyxe.**

ANARHIC, -Ă, *anarhici, -ce,* adj. Care se referă la anarhie, care este propriu anarhiei, care duce la anarhie; care dovedeşte indisciplină. * Care nu (mai) este organizat, care şi-a pierdut organizarea, funcţionarea normală; dezorganizat, haotic. – Din fr. **anarchique.**

ANARHIE s.f. **1.** Stare de dezorganizare, de dezordine, de haos într-o ţară, într-o instituţie ete. **2.** Atitudine de nesupunere, de indisciplină a individului faţă de o colectivitate organizată. – Din fr. **anarchie.**

ANARHISM s.n. **1.** Stare de anarhie. **2.** Curent politic şi social care neagă în genere orice putere de stat. * Atitudine a anarhistului. – Din fr. **anarchisme,** rus. **anarhizm,** germ. **Anarchismus.**

ANARHIST, -Ă, *anarhişti, -ste,* s.m. şi f. Partizan al anarhismului **(1).** * (Adjectival)

Caracteristic anarhismului **(1). –** Din fr. **anarchiste,** rus. **anarhist,** germ. **Anarchist**.
ANARHOSINDICALISM s.n. Curent din mişcarea sindicală internaţională influenţat de ideile anarhismului. – Din fr. **anarcho-syndicalisme,** rus. **anachosindikalizm.**
ANARHOSINDICALIST, -Ă, *anarhosindicalişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al ideilor anarhosindicalismului. – Din rus. **anachosindikalist.**
ANARTRIE s.f. Incapacitate patologică de a articula cuvintele. – Din fr. **anarthrie.**
ANARŢI s.m. pl. Populaţie celtică din antichitate, care a trăit şi pe teritoriul Daciei. – Din lat. **Anarti.**
ANASARCĂ s.f. Infiltraţie generalizată de lichid seros în ţesutul conjunctiv subcutanat, care apare în unele boli de inimă, de rinichi, de ficat etc.; anasarhie. – Din fr. **anasarque**, germ. **Anasarka.**
ANASARHIE s.f. Anasarcă. – Din germ. **Anasarkie.**
ANASÂNA s.f. (Reg.; în expr.) *A lua* (sau *a duce, a aduce* etc.) *cu anasâna* = a lua (sau a duce, a aduce etc.) cu forţa. – Din tc. **anasini.**
ANASON s.m. Plantă erbacee aromatică cu flori mici şi albe, cultivată pentru uleiul eteric şi substanţele grase care se extrag din fructe, cu diverse întrebuinţări în industria alimentară şi cea farmaceutică *(Pimpinella anisum*). * Băutură alcoolică preparată din fructele acestei plante. [Var.: **anisón** s.m.] – Din tc. **anason.**
ANASTALTIC, -Ă, *anastaltici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) cu acţiune astringentă puternică. – Din fr. **anastaltique.**
ANASTATIC, -Ă, *anastatici, -ce,* adj. Care reproduce o tipăritură prin imprimare sau gravare cu ajutorul anumitor procedee chimice. – Din fr. **anastatique.**
ANASTIGMAT, -Ă, *anastigmaţi, -te,* adj. Anastigmatic. – Din fr. **anastigmat.**
ANASTIGMATIC, -Ă, *anastigmatici, -ce,* adj. (Despre un sistem de lentile) Care are proprietatea de a corecta astigmatismul; anastigmat. – Din fr. **anastigmatique.**
ANASTIGMATISM s.n. Proprietate a unui sistem optic de a fi lipsit de astigmatism. – Din fr. **anastigmatisme.**
ANASTOMOTIC, -Ă, *anastomotici, -ce,* adj. Care ţine de anastomoză. – Din fr. **anastomotique.**
ANASTOMOZA, *anastomozez,* vb. I. Tranz. A stabili o legătură prin anastomoză. – Din fr. **anastomoser.**
ANASTOMOZAT, -Ă, *anastomozaţi, -te,* adj. (Bot.; despre nervuri) Ramificat şi iarăşi unit. * Care a fost unit prin anastomoză. – V. **anastomoza.**
ANASTOMOZĂ, *anastomoze,* s.f. Comunicaţie naturală sau artificială (chirurgicală) între două vase sangvine, între două organe cavitare etc.; *p. ext.* trecere a fibrelor nervoase de la un nerv la altul. – Din fr. **anastomose.**
ANASTROFĂ, *anastrofe,* s.f. Schimbare a ordinii obişnuite a cuvintelor într-o propoziţie, cu scopul de a atrage atenţia asupra unui amănunt. – Din fr. **anastrophe,** germ. **Anastrophe.**
ANATEMĂ, *anateme,* s.f. Osândire, ostracizare a cuiva de către biserică, excludere din rândul bisericii; afurisenie. [Acc. şi: *anátemă*] – Din ngr. **anáthema.**
ANATEMIZA, *anatemizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A arunca anatema asupra cuiva; a afurisi. – **Anatemă +** suf. *-iza.*
ANATEMIZARE, *anatemizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a anatemiza.* – V. **anatemiza.**
ANATOCISM, *anatocisme,* s.n. Operaţie financiară prin care dobânda obţinută la o sumă dată cu împrumut este transformată în capital. – Din fr. **anatocisme.**
ANATOMIC, -Ă, *anatomici, -ce,* adj. De anatomie, privitor la anatomie. – Din fr. **anatomique,** lat. **anatomicus.**
ANATOMIE s.f. Ştiinţă care studiază structura fiinţelor (animale sau vegetale) şi a raporturilor dintre diferitele organe constitutive. * Structură a unui organ sau a unei fiinţe. * Conformaţie a unui corp. – Din fr. **anatomie,** lat. **anatomia.**
ANATOMIST, -Ă, *anatomişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în anatomie. – Din fr. **anatomiste.**
ANATOMOPATOLOG, -Ă, *anatomopatologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în patologia organelor **(1)**. – Din **anatomopatologic** (derivat regresiv).
ANATOMOPATOLOGIC, -Ă, *anatomopatologici, -ce,* adj. Care se referă la modificările patologice de structură ale organismului. – Din fr. **anatomo-pathologique.**
ANATOXINĂ, *anatoxine,* s.f. Toxină microbiană care se întrebuinţează la imunizarea organismului. – Din fr. **anatoxine.**
ANCABLURĂ, *ancabluri,* s.f. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a zecea parte dintr-o milă marină. – Din fr. **encablure.**
ANCADRAMENT, *ancadramente,* s.n. Chenar decorativ în relief care înconjură o uşă, o fereastră etc. – Din fr. **encadrement.**

ANCASTRAMENT, *ancastramente,* s.n. Locaş în zidăria unui chei pentru fixarea unei pasarele, a unei schele etc. – Din fr. **encastrement.**

ANCEPS s.n. Semn care marchează cantitatea unei silabe. – Din lat. **anceps.**

ANCESTRAL, -Ă, *ancestrali, -e,* adj. Strămoşesc. – Din fr. **ancestral.**

ANCHETA, *anchetez,* vb. I. Tranz. A supune unei cercetări amănunţite; a face o anchetă. – Din **anchetă.**

ANCHETARE s.f. Acţiunea de *a ancheta.* – V. **ancheta.**

ANCHETATOR, -OARE, *anchetatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o anchetă. – **Ancheta +** suf**. -***tor.*

ANCHETĂ, *anchete,* s.f. Cercetare ordonată sau efectuată de o autoritate publică pentru a clarifica împrejurările în care s-a produs un fapt şi pentru a stabili răspunderile. * Cercetare ştiinţifică făcută pe teren. – Din fr. **enquëte.**

ANCHILOSTOM, *anchilostomi,* s.m. Vierme intestinal care perforează vasele de sânge din intestin *(Ankilostoma duodenale).* – Din fr. **ankylostome.**

ANCHILOSTOMIAZĂ, *anchilostomiaze,* s.f. Boală provocată de anchilostom caracterizată prin inflamarea mucoasei intestinale şi prin pierderea hemoglobinei. [Pr.: *-mi-a-*] – Din fr. **ankylostomisse.**

ANCHILOZA, *anchilozez,* vb. I. Tranz. şi refl. A produce sau a căpăta o anchiloză. * Refl. Fig. A deveni sclav al rutinei, căpătând deprinderi de lucru mecanice. – Din fr. **ankyloser.**

ANCHILOZARE, *anchilozări,* s.f. Faptul de *a (se) anchiloza.* – V. **anchiloza.**

ANCHILOZAT, -Ă, *anchilozaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care suferă de anchiloză. – V. **anchiloza.**

ANCHILOZĂ, *anchiloze,* s.f. Suprimare parţială sau totală a mişcărilor într-o articulaţie; înţepenire a unei articulaţii. – Din fr. **ankylose**.

ANCIE, *ancii,* s.f. Mică lamă elastică (de metal, de lemn sau de trestie) fixată în muştiucul unui instrument de suflat pentru a produce sunete sau pentru a le intensifica. – Din it. **ancia.**

ANCILAR, -Ă, *ancilari, -e,* adj. (Livr) De slugă; *p. ext.* subordonat; umil. – Din fr. **ancillaire.**

ANCLANŞA, *anclanşez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A angrena un mecanism în vederea declanşării; a transmite o mişcare unei piese. * A închide un circuit electric într-un releu printr-un dispozitiv (electro)mecanic. – Din fr. **enclencher.**

ANCLANŞARE, *anclanşări,* s.f. Acţiunea de *a anclanşa* şi rezultatul ei. – V. **anclanşa.**

ANCLANŞAT, -Ă, *anclanşaţi, -te,* adj. (Despre mecanisme) Angrenat în vederea declanşării. – V. **anclanşa.**

ANCLAVĂ, *anclave,* s.f. Fragment de rocă variată, înglobat în masa unui corp de roci eruptive. – Din fr. **enclave.**

ANCOLA, *ancolez,* vb. I. Tranz. (Rar) A încleia (**2**). – Din fr. **encoller.**

ANCOLARE, *ancolări,* s.f. (Rar) Încleiere. – V. **ancola.**

ANCOMBRAMENT, *ancombramente,* s.n. Spaţiu necesar pentru montarea, aşezarea etc. a unui utilaj, a unui obiect etc. – Din fr. **encombrement.**

ANCORA, *ancorez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa o navă sau un corp plutitor de fundul apei cu ajutorul unei ancore; *p. ext.* a se opri, a ajunge (definitiv) undeva. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) fixa. **2.** A lega un sistem tehnic de un alt sistem tehnic sau de pământ (pentru a împiedica deplasarea sau răsturnarea lui). – Din **ancoră.**

ANCORAJ, *ancoraje,* s.n. **1.** Ancorare. **2.** Loc unde se ancorează. **3.** Ansamblu de piese care serveşte la ancorare. * Sistem de cabluri, sfori etc. prin care se fixează un stâlp, o construcţie înaltă etc. – **Ancoră +** suf. -*aj* (după fr. *ancrage*, it. *ancoraggio*).

ANCORARE, *ancorări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ancora*; ancoraj **(1). –** V. **ancora.**

ANCORATOR, *ancoratoare*, s.n. Dispozitiv folosit la navele cu vele pentru coborârea ancorei **(1). – Ancora+** suf. -*tor.*

ANCORĂ, *ancore,* s.f. **1.** Piesă grea de metal cu braţele ca nişte gheare, care se coboară cu un lanţ, o frânghie sau o parâmă de pe o navă în fundul apei, unde se agaţă pentru a ţine nava în loc. ** Expr. *A arunca ancora =* a ancora; a se opri. *A ridica ancora =* a pleca în călătorie (cu o navă). **2.** Bară (de metal) în formă de T sau de X care împiedică un zid să se dărâme. * Cablu care fixează stâlpi, coşuri înalte de fabrică. – Din it., lat. **ancora.**

ANCOROT, *ancorote,* s.n. Ancoră **(1)** mică folosită la ambarcaţiile uşoare. – Din it. **ancorotto.**

ANCOŞĂ s.f. **1.** (Cin.) Decupare făcută pe marginea peliculei cinematografice pentru a declanşa anumite operaţii în procesul de developare. **2.** (Elt.) Canal făcut într-o piesă metalică pentru a introduce în el conductorii electrici ai unei înfăşurări. – Din fr. **encoche.**

ANCRASA, pers. 3 *ancrasează,* vb. I. Tranz. şi refl. (Despre o piesă într-un mecanism, despre

un mecanism) A se acoperi de impurităţi (zgură, ulei, rugină etc.), care împiedică buna funcţionare. – Din fr. **encrasser.**

ANCRASARE, *ancrasări,* s.f. Depunere de praf şi de reziduuri pe anumite piese ale unui sistem tehnic, care împiedică funcţionarea lor normală. – V. **ancrasa.**

ANDABAT, *andabaţi,* s.m. Gladiator a cărui cască nu avea deschizături pentru ochi, fiind astfel obligat să lupte orbeşte, spre hazul spectatorilor. – Din fr. **andabate,** lat. **andabata.**

ANDALUZ, -Ă, *andaluzi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Andaluzia. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Andaluzia. – Din fr. **andalou, -se.**

ANDALUZIT s.n. Silicat natural de aluminiu cristalizat, folosit în industria ceramicii. – Din fr. **andalousite.**

ANDANTE adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu o mişcare rară, liniştită. * (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală concepută în această mişcare. – Cuv. it.

ANDANTINO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu o mişcare puţin mai repede decât andante. – Cuv. it.

ANDEZIN s.n. Mineral alcătuit din silicat de sodiu şi de calciu, care face parte din familia plagioclazilor. – Din fr. **andésine.**

ANDEZIT, *andezite,* s.n. Rocă vulcanică de culoare închisă, folosită ca piatră de pavaj şi de construcţie. – Din fr. **andésite.**

ANDEZITIC, -Ă, *andezitici, -ce,* adj. Referitor la andezit, de andezit. – Din fr. **andésitique.**

ANDIN, -Ă, *andini, -e,* adj. Care aparţine munţilor Anzi, care se referă la munţii Anzi. – Din fr. **andin.**

ANDIVĂ, *andive,* s.f. Plantă erbacee din ale cărei frunze albe, cărnoase, comestibile se pregătesc salate; cicoare de grădină *(Cichorium endivia).* – Din fr. **endive.**

ANDOCĂ vb. I v. î**ndoca.**

ANDOSA, *andosez,* vb. I. Tranz. A indica, pe versoul unui cec, numele persoanei împuternicite să încaseze contravaloarea cecului. – Din fr. **endosser.**

ANDOSANT, -Ă, *andosanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care andosează un cec sau o poliţă. – Din fr. **endossant.**

ANDOSARE, *andosări,* s.f. Acţiunea de *a andosa*. – V. **andosa.**

ANDOSAT, -Ă, *andosaţi, -te,* adj. (Despre cecuri, poliţe) Care poartă (pe verso) numele persoanei împuternicite să încaseze contravaloarea. – V. **andosa.**

ANDREA, *andrele,* s.f. Fiecare dintre acele (lungi şi groase) cu care se împletesc obiecte de lână, de bumbac etc.; ac mare pentru cusut saci, saltele etc. [Var.: **undreá** s.f.] – Et. nec.

ANDROCEU, *androcee,* s.n. Totalitatea staminelor unei flori. – Din fr. **androcée.**

ANDROFOBIE s.f. Aversiune faţă de bărbaţi. – Din fr. **androphobie.**

ANDROGEN, -Ă, *androgeni, -e,* adj. Care se referă la caracterele sexuale masculine, care provoacă în organism modificări cu caracter masculinizat. – Din fr. **androgéne.**

ANDROGIN, -Ă, *androgini, -e,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. (Bot.) (Floare) care are atât androceu, cât şi gineceu. **2.** (Zool.) Adj., s.m. Hermafrodit. **3.** S.m. şi f. Fiinţă fabuloasă din mitologia greacă, jumătate femeie, jumătate bărbat. – Din fr. **androgyne.**

ANDROGINIE s.f. **1.** Anomalie congenitală care constă în prezenţa caracterelor secundare masculine la o persoană de sex feminin. **2.** (Zool.) Hermafroditism. – Din fr. **androgynie.**

ANDROID, *androizi,* s.m. (Livr.) Robot[1] cu aspect uman. – Din fr. **androîde.**

ANDROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază fiziologia şi patologia organelor sexuale masculine. – Din fr. **andrologie.**

ANDROMEDIDĂ, *andromedide,* s.f. Ploaie periodică de meteoriţi, care se produce pe la mijlocul lunii noiembrie din direcţia constelaţiei Andromeda. – Din fr. **andromédides.**

ANDROPAUZĂ, *andropauze,* s.f. (Fiziol.) Perioadă de involuţie a funcţiei testiculare, însoţită de tulburări neurovegetative. [Pr.: *-pa-u-*] – Din fr. **andropause** (după *pauză).*

ANDROSTERON s.m. Hormon sexual masculin prezent în urină, care are o activitate mai slabă decât a testosteronului. [Var.: **androsterónă** s.f.] – Din fr. **androstérone.**

ANDROSTERONĂ s.f. v. **androsteron.**

ANDRUC, *andrucuri,* s.n. Tipar de probă. – Din germ. **Andruck.**

ANEANTIZA, *aneantizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A distruge total, a reduce la nimic. [Pr.: *-ne-an-*] – După fr. **anéantir.**

ANEANTIZARE, *aneantizări,* s.f. Acţiunea de *a aneantiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ne-an-*] – V. **aneantiza.**

ANEANTIZAT, -Ă, *aneantizaţi, -te,* adj. Care a fost distrus în întregime, care a fost redus la nimic. [Pr.: *-ne-an-*] – V. **aneantiza.**

ANECDOTĂ, *anecdote,* s.f. **1.** Istorioară cu poantă hazlie. **2.** Întâmplările descrise într-o operă literară; intrigă, scenariu, acţiune epică. – Din fr. **anecdote.**
ANECDOTIC, -Ă, *anecdotici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu caracter de anecdotă. **2.** S.f. Totalitatea evenimentelor care formează intriga. – Din fr. **anecdotique.**
ANECDOTIST, -Ă, *anecdotişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Autor sau povestitor de anecdote. – **Anecdotă +** suf. **-***ist.*
ANECOID, -Ă, *anecoizi, -de,* adj. (Despre încăperi, spaţii etc.) Lipsit de ecou. – Din fr. **anéchoîde.**
ANELID, *anelide,* s.n. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul cilindric, segmentat în numeroase inele *(Annellides)*; (şi la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. – Din fr. **annélides.**
ANEMIA, *anemiez,* vb. I. Refl. şi tranz. A ajunge sau a face să ajungă în stare de slăbiciune din cauza anemiei. [Pr.: -*mi-a*] – Din fr. **(s') anémier.**
ANEMIAT, -Ă, *anemiaţi, -te,* adj. Slăbit din cauza anemiei, bolnav de anemie. [Pr.: -*mi-at*] – V. **anemia.**
ANEMIC, -Ă, *anemici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de anemie. **2.** Adj. Fig. Fără vlagă, slab; fără valoare. – Din fr. **anémique.**
ANEMIE, *anemii,* s.f. Boală determinată de scăderea cantitativă sau calitativă a globulelor roşii şi a hemoglobinei din sânge. – Din fr. **anémie.**
ANEMIERE, *anemieri,* s.f. Faptul de *a (se) anemia.* – V. **anemia.**
ANEMOCOR, -Ă, *anemocori, -e,* s.f., adj. (Plantă) care are fructe sau seminţe adaptate pentru a fi răspândite de vânt. – Din fr. **anémochore.**
ANEMOCORD, *anemocorduri,* s.n. Armoniu cu corzi. – Din fr. **anémocorde.**
ANEMOFIL, -Ă, *anemofili, -e,* s.f., adj. (Plantă) ale cărei flori se polenizează prin intermediul vântului. – Din fr. **anémophile.**
ANEMOFILIE s.f. Polenizare făcută prin intermediul vântului. – Din fr. **anémophilie**.
ANEMOGRAF, *anemografe,* s.n. Anemometru care înscrie datele înregistrate. – Din fr. **anémographe.**
ANEMOGRAFIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea vânturilor. – Din fr. **anémographie.**
ANEMOGRAMĂ, *anemograme,* s.f. Diagramă de înregistrare a unui anemograf. – Din fr. **anémogramme.**
ANEMOMETRIC, -Ă, *anemometrici, -ce*, adj. Care aparţine anemometriei, privitor la anemometrie. – Din fr. **anémométrique**
ANEMOMETRIE s.f. Ştiinţă a măsurării vitezei gazelor în conducte, a aerului în atmosferă, a unui avion în aer. – Din fr. **anémométrie.**
ANEMOMETRU, *anemometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei curenţilor slabi de aer. – Din fr. **anémométre.**
ANEMONĂ, *anemone,* s.f. **1.** (La pl.) Gen de plante erbacee cu flori mari de diferite culori, care înfloresc de obicei primăvara *(Anemone);* (şi la sg.) plantă care aparţine acestui gen. **2.** (Zool.) *Anemonă-de-mare* = actinie. – Din fr. **anémone,** lat. **anemona.**
ANEMOSCOP, *anemoscoape,* s.n. Instrument care indică direcţia vântului; giruetă. – Din fr. **anémoscope.**
ANEMOSTAT, *anemostate,* s.n. Aparat folosit pentru difuzarea aerului cald dintr-o instalaţie de încălzire centrală în încăperi. – Din fr. **anémostat.**
ANEMOTROP, *anemotroape,* s.n. Motor eolian. – Din fr. **anémotrope.**
ANENCEFALIE s.f. Monstruozitate incompatibilă cu viaţa, constând în absenţa creierului. – Din fr. **anencéphalie.**
ANERGIE s.f. **1.** Lipsă de reacţie a organismului la antigeni. **2.** Energie termică corespunzătoare unui sistem fizic aflat în echilibru termodinamic cu mediul înconjurător şi care nu poate fi transformată în lucru mecanic. – Din fr. **anergie.**
ANEROID, *aneroide,* adj. (În sintagma) *Barometru aneroid* (şi substantivat, n.) = barometru metalic de măsurare a presiunii atmosferice. – Din fr. **anéroîde.**
ANESTEZIA, *anesteziez,* vb. I. Tranz. A provoca, cu ajutorul unui anestezic, o stare de insensibilitate a organismului sau a unei părţi a corpului. [Pr.: -*zi-a*] – Din fr. **anesthésier.**
ANESTEZIANT, -Ă, *anestezianţi, -te,* adj., s.n. (Rar) Anestezic. [Pr.: -*zi-ant*] – Din fr. **anesthésiant.**
ANESTEZIC, -Ă, *anestezici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care provoacă o anestezie; anesteziant. – Din fr. **anesthésique.**
ANESTEZIE, *anestezii,* s.f. Procedeu medical (realizat prin agenţi fizici sau chimici) de diminuare sau de suprimare a sensibilităţii la dureri. – Din fr. **anesthésie.**

ANESTEZIERE, *anestezieri,* s.f. Acţiunea de *a anestezia.* [Pr.: *-zi-e-*] – V. **anestezia.**
ANESTEZIMETRU*, anestezimetre,* s.n. (Med.) Aparat care măsoară cantitatea de anestezic inhalat. – Din fr. **anesthésimétre.**
ANESTEZIOLOG, -Ă, *anesteziologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Anestezist. [Pr.: *-zi-o-*] – Din **anesteziologie** (derivat regresiv).
ANESTEZIOLOGIE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu anestezia. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **anesthésiologie.**
ANESTEZIST, -Ă, *anestezişti, -ste,* s.m. şi f. Medic specialist în practica anesteziei. – Din fr. **anesthésiste.**
ANEUPLOID, -Ă, *aneuploizi, -de*, adj. (Biol.; despre organisme) Care are un număr de cromozomi diferit faţă de cel normal. [Pr.: *-ne-u-plo-id*] – Din fr. **aneuploîde,** engl. **aneuploid.**
ANEUPLOIDIE, *aneuploidii,* s.f. (Biol.) Stare a unui organism aneuploid. [Pr.: *-ne-u-plo-i-*] – Din engl. **aneuploidy.**
ANEURIE s.f. Slăbire a funcţiunilor nervoase; aneuroză. [Pr.: *-ne-u-*] – Din fr. **aneurie.**
ANEURINĂ, *aneurine,* s.f. Vitamina B_1. [Pr.: *-ne-u-*] – Din fr. **aneurine.**
ANEUROZĂ s.f. Aneurie. [Pr.: *-ne-u-*] – Din fr. **aneurose.**
ANEVOIE adv. Cu greu, cu greutate, abia. * (Adjectival, rar) Anevoios. *Drum anevoie*. – **A**[3] + **nevoie.**
ANEVOINŢĂ, *anevoinţe,* s.f. (Înv.) Dificultate, greutate. – **Anevoie +** suf. **-***inţă.*
ANEVOIOS, -OASĂ, *anevoioşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Greu, obositor. – **Anevoie +** suf. *-os*.
ANEVRISM, *anevrisme,* s.n. Dilatare patologică a pereţilor unui vas sangvin. – Din fr. **anévrisme.**
ANEVRISMAL, -Ă, *anevrismali, -e,* adj. Care se referă la anevrism. – Din fr. **anévrismal.**
ANEVRISMATIC, -Ă, *anevrismatici, -ce,* adj. Care se aseamănă cu un anevrism. – Din fr. **anévrismatique.**
ANEX, -Ă, *anecşi, -xe,* adj. Ataşat unui lucru (principal); alăturat. – Din fr. **annexe.**
ANEXA, *anexez,* vb. I. Tranz. A alipi, a alătura, a adăuga, a ataşa la ceva. * (Cu privire la un stat, un teritoriu) A încorpora prin violenţă, a face un act de anexiune. – Din fr. **annexer.**
ANEXARE, *anexări,* s.f. Acţiunea de *a anexa*; anexiune. – V. **anexa.**
ANEXAT, -Ă, *anexaţi, -te,* adj. Alăturat, alipit, adăugat la ceva. * (Despre teritorii) Încorporat prin violenţă. – V. **anexa.**
ANEXĂ, *anexe,* s.f. **1.** Ceea ce este alăturat sau alipit, ca element secundar sau dependent, pe lângă altceva mai important; material suplimentar care dezvoltă sau lămureşte un text. **2.** (Anat.) Ţesut, formaţie sau organ legat structural de alte organe în cadrul unei funcţii comune. *** Anexe embrionare =* formaţii temporare ale embrionului, la reptile, păsări şi mamifere, având rol de protecţie şi de asigurare a nutriţiei, respiraţiei şi excreţiei. – Din fr. **annexe.**
ANEXIONISM s.n. Politică de anexiune. [Pr.: *-xi-o-*] – Din fr. **annexionnisme.**
ANEXIONIST, -Ă, *anexionişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al anexionismului. **2.** Adj. Care duce o politică de anexiune, care susţine anexionismul, specific anexionismului. [Pr.: *-xi-o-*] – Din fr. **annexionniste.**
ANEXITĂ, *anexite,* s.f. Boală constând din inflamaţia trompelor uterine şi a ovarelor, din cauza unei infecţii; salpingoovarită. – Din fr. **annexite.**
ANEXIUNE, *anexiuni,* s.f. Încorporare prin violenţă de către un stat a unui teritoriu aparţinând altui stat. [Pr.: *-xi-u-*] – Din fr. **annexion,** lat. **annexio, -onis.**
ANFILADĂ, *anfilade,* s.f. Şir de clădiri, de portice sau de colonade care se succedă în linie dreaptă. ** *Tragere de anfiladă =* tragere în ţinte înşirate perpendicular sau oblic faţă de frontul de tragere. – Din fr. **enfilade.**
ANGAJA, *angajez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A lua pe cineva sau a intra în slujbă; a (se) încadra într-un loc de muncă; a (se) tocmi. * Tranz. A primi să efectueze o lucrare, o însărcinare specială etc. în condiţii determinate. *A angaja o lucrare de arhitectură.* * Tranz. A lua cu chirie un vehicul. **2.** Refl. A se obliga la ceva, a-şi lua un angajament. * Tranz. şi refl. A atrage după sine o obligaţie. *Articolul nu angajează revista.* **3.** Tranz. şi refl. A (se) antrena într-o acţiune; a apuca sau a face să apuce într-o anumită direcţie. * Refl. A o lua pe un anumit drum. * Tranz. (Mil.) A începe o acţiune etc. *Trupele au angajat lupta.* **4**. Tranz. (La hochei sau la baschet) A pune pucul sau mingea în joc. – Din fr. **engager.**
ANGAJAMENT, *angajamente,* s.n. **1.** Promisiune, făgăduială de a realiza ceva. **2.** Angajare a cuiva într-un loc de muncă; (concr.) contract prin care o persoană îşi pune serviciile sale la dispoziţia unei alte persoane sau a unei instituţii şi care prevede condiţiile de angajare. **3.** (La hochei sau la baschet) Punere a pucului sau a mingii în joc. – Din fr.

engagement.

ANGAJANT, -Ă, *angajanţi, -te,* adj. Care implică, atrage pe cineva într-o acţiune. – **Angaja +** suf. *-ant* (după fr. *engageant*).

ANGAJARE, *angajări,* s.f. Acţiunea de *a (se) angaja.* – V. **angaja.**

ANGAJAT, -Ă, *angajaţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) încadrată într-un loc de muncă. * (Militar) care serveşte pe baza unui angajament voluntar. **2.** Adj. Care serveşte conştient o cauză. – V. **angaja.**

ANGARA, *angarale,* s.f. **1.** (În evul mediu, în Moldova şi în Ţara Românească) Nume generic dat obligaţiilor în muncă impuse ţărănimii. **2.** (Mai ales la pl.) Sarcină, greutate materială, necaz, belea. [Var.: **angărie** s.f.] – Din ngr. **angaria.**

ANGĂRIE s.f. v. **angara.**

ANGEITĂ, *angeite,* s.f. Inflamaţie a vaselor sangvine. – Din fr. **angéite.**

ANGELIC, -Ă, *angelici, -ce,* adj. (Ca) de înger; îngeresc **(1). –** Din fr. **angélique,** lat. **angelicus.**

ANGELICĂ s.f. **1.** Plantă erbacee aromatică, cu frunze mari şi cu flori albe-verzui, a cărei rădăcină se întrebuinţează în farmacie; angelină *(Angelica archangelica).* **2.** Băutură alcoolică preparată din această plantă. [Var.: **anghelícă** s.f.] – Din ngr. **anghélika.**

ANGELINĂ s.f. (Bot.) Angelică. – Din **angelică** (cu schimbarea de suf.).

ANGELOLATRIE s.f. Erezie care constă în adorarea îngerilor. – Din fr. a**ngélolâtri**e.

ANGELOLATRU, -Ă, *angelolatri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care practică angelolatria. – Din fr. **angélolâtre.**

ANGELOLOGIE s.f. Parte a dogmaticii care tratează despre îngeri. – Din fr. **angélologie**.

ANGELUS s.n. Rugăciune catolică în cinstea Bunei-Vestiri. – Cuv. lat.

ANGHELICĂ s.f. v. **angelică.**

ANGHEMAHT, *anghemahturi,* s.n. Mâncare cu carne (de pui sau de miel) gătită în sos alb de lămâie. [Acc. şi: *anghemáht*] – Din germ. **Eingemachte.**

ANGHILĂ, *anghile,* s.f. Peşte migrator cu corpul în formă de şarpe *(Anguilla anguilla).* – Din lat. **anguilla.**

ANGHINARE s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpină subţire şi dreaptă, cu frunze mari, crestate, de culoare verde-albicioasă pe dos, cu flori roşii-violacee învelite în solzi cărnoşi comestibili *(Cynara scolymus).* – Din ngr. **ankinára.**

ANGHINĂ, *anghine,* s.f. **1.** Inflamaţie a faringelui şi a amigdalelor care împiedică înghiţirea şi respiraţia. **2.** (În sintagma) *Anghină pectorală =* boală care se caracterizează prin dureri în regiunea inimii şi prin accese de asfixie şi care se datorează unor alterări funcţionale sau anatomice ale arterelor coronare. [Var.: **angină** s.f.] – Din fr. **angine**, lat. **angina.**

ANGINA s.f. v. **anghină.**

ANGIOCOLITĂ s.f. Inflamaţie a căilor biliare, întâlnită în febra tifoidă, calculoza biliară etc. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiocholite.**

ANGIOFLUOROGRAFIE, *angiofluorografii,* s.f. (Med.) Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine cu ajutorul fluorului. [Pr.: *-gi-o-flu-o-*] – Din fr. **angiofluorographie.**

ANGIOGENIE s.f. Formarea şi dezvoltarea vaselor de sânge. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiogénie.**

ANGIOGRAFIC, -Ă, *angiografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la angiografie, de angiografie. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiographique.**

ANGIOGRAFIE s.f. Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine după introducerea unor substanţe radioopace. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiographie.**

ANGIOLOGIC, -Ă, *angiologici, -ce,* adj. Referitor la angiologie, de angiologie. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiologique.**

ANGIOLOGIE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul vaselor sangvine şi limfatice. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiologie.**

ANGIOM, *angioame,* s.n. Tumoare benignă a vaselor sangvine sau limfatice. [Pr.: *-gi-om*] – Din fr. **angiome.**

ANGIOPATIE, *angiopatii,* s.f. Denumire dată oricărei boli a vaselor sangvine. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiopathie.**

ANGIOSPASM, *angiospasme,* s.n. Contracţie spastică a unui vas sangvin, în special a unei artere. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiospasme.**

ANGIOSPERM, -Ă, *angiospermi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are seminţele închise în fructe. **2.** S.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu flori, cu seminţe închise în fructe, răspândite pe tot globul pământesc; (şi la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **angiosperme.**

ANGLAISE, *anglaise,* s.f. Dans popular de origine engleză, care se execută în grup, într-o

mişcare foarte vie, dansatorii schimbându-şi necontenit locul prin repetarea aceleiaşi figuri; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *angléz*] – Din fr. **anglaise.**

ANGLI s.m. pl. Populaţie germanică care, în sec. V, a cucerit estul Insulelor Britanice, dând numele ei acestui teritoriu. – Din fr. **Angles.**

ANGLICAN, -Ă, *anglicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al anglicanismului. **2.** Adj. Care ţine de anglicanism, care se referă la anglicanism. – Din fr. **anglican.**

ANGLICANISM s.n. Religie de stat a Angliei (o formă de protestantism). – Din fr. **anglicanisme.**

ANGLICISM, *anglicisme,* s.n. Expresie specifică limbii engleze; cuvânt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o altă limbă şi neintegrat în aceasta. – Din fr. **anglicisme.**

ANGLICIST, -Ă, *anglicişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Anglist. – Din fr. **angliciste.**

ANGLICIZA, *anglicizez,* vb. I. Tranz. A da un aer, un accent englezesc. – Din fr. **angliciser**

ANGLICIZARE, *anglicizări,* s.f. Acţiunea de *a angliciza.* – V. **angliciza.**

ANGLIE s.f. (Înv. şi pop.) Numele unei stofe de calitate inferioară. – Cf. scr. **anglija.**

ANGLIST, -Ă*, anglişti, -ste*, s.m. şi f. Specialist în anglistică; (rar) anglicist. – Din fr. **angliste.**

ANGLISTICĂ s.f. Studiul limbii, culturii şi al civilizaţiei engleze. – Din engl. **Anglistics.**

ANGLOFIL, -Ă, *anglofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubeşte tot ce este englezesc sau vine de la englezi. – Din fr. **anglophile.**

ANGLOFILIE s.f. Afecţiune pentru englezi şi pentru tot ce este englezesc. – Din fr. **anglophilie.**

ANGLOFOB, -Ă, *anglofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) stăpânită de anglofobie. – Din fr. **anglophobe.**

ANGLOFOBIE s.f. Ură, duşmănie faţă de englezi şi faţă de obiceiurile lor. – Din fr. **anglophobie.**

ANGLOMAN, -Ă, *anglomani, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care are o admiraţie exagerată faţă de englezi şi faţă de obiceiurile lor; anglofil. – Din fr. **anglomane.**

ANGLOMANIE s.f. Admiraţie exagerată pentru englezi şi mai ales pentru obiceiurile lor. – Din fr. **anglomanie.**

ANGLO-SAXON, -Ă, *anglo-saxoni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţii germanice care au ocupat Insulele Britanice în sec. V-VI; (şi la sg.) persoană care face parte din una dintre aceste populaţii. **2.** Adj. Care aparţine anglo-saxonilor **(1).** ** Limbă anglo-saxonă =* limbă germanică vorbită de anglo-saxoni în secolele VIII-XII; engleza veche. – Din fr. **anglo-saxon.**

ANGOASA, *angoasez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A nelinişti (profund). – Din fr. **angoisser.**

ANGOASANT, -Ă, *angoasanţi, -te,* adj. (Livr.) (Profund) neliniştitor. – Din fr. **angoissant.**

ANGOASARE, *angoasări,* s.f. Faptul de *a angoasa*. – V. **angoasa.**

ANGOASAT, -Ă, *angoasaţi, -te,* adj. (Livr.) Care este (profund) neliniştit. – V. **angoasa.**

ANGOASĂ, *angoase,* s.f. (Livr.) Nelinişte, tulburare, îngrijorare, adesea patologică. – Din fr. **angoisse.**

ANGOBĂ s.f. v. **engobă.**

ANGOLEZ, -Ă, *angolezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Angola. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Angola. – Din fr. **angolais, -e.**

ANGORA s.f. invar. Nume dat unor specii de animale (capră, iepure, pisică) cu păr lung şi mătăsos; *p. ext.* părul prelucrat al acestor specii de animale. – Din n. pr. **Angora.** Cf. fr. **angora.**

ANGRENA, *angrenez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre dinţii unei roţi) A intra între dinţii altei roţi (spre a transmite o mişcare de rotaţie). **2**. Tranz. şi refl. Fig. A antrena sau a fi antrenat într-o acţiune. – Din fr. **engrener.**

ANGRENAJ, *angrenaje*, s.n. Sistem de roţi dinţate care se îmbucă una într-alta (cu scopul de a-şi transmite mişcarea). – Din fr. **engrenage.**

ANGRENARE, *angrenări,* s.f. Acţiunea de *a (se) angrena.* – V. **angrena.**

ANGRENAT, -Ă, *angrenaţi, -te,* adj. (Despre roţi dinţate) Care se îmbucă una într-alta (transmiţându-şi mişcarea). – V. **angrena.**

ANGRO adv. În cantitate mare; cu ridicata, cu toptanul. [Scris şi: *engros*] – Din fr. **en gros.**

ANGROSIST, -Ă*, angrosişti, -ste*, s.m. şi f., adj. (Persoană, întreprindere) care cumpără şi vinde marfă angro. – **Angro** + suf. *-ist.*

ANGSTROM, *angstromi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru lungimi de undă egală cu a zecea milioana parte dintr-un milimetru. – Din fr. **angstrom.**

ANGULAR, -Ă, *angulari, -e,* adj. (Livr.) Unghiular. – Din fr. **angulaire,** lat. **angularis.**

ANHIDRIDĂ, *anhidride,* s.f. **1.** Substanţă anorganică care, reacţionând cu apa, formează un acid. **2.** Substanţă organică rezultată de obicei din eliminarea unei molecule de apă din

două grupări carboxil. ** *Anhidridă carbonică* = bioxid de carbon. *Anhidridă acetică* = lichid incolor cu miros înţepător, întrebuinţat la fabricarea coloranţilor, a medicamentelor, a acetatului de celuloză etc. *Anhidridă sulfuroasă* = bioxid de sulf. – Din fr. **anhydride.**

ANHIDRIT, *anhidrite,* s.n. Sulfat natural de calciu, rombic, incolor, alb sau uşor colorat, sticlos, utilizat în industria materialelor de construcţie, la confecţionarea unor obiecte de artă etc. – Din fr. **anhydrite**.

ANHIDROZĂ s.f. Stare patologică, congenitală sau dobândită, caracterizată prin reducerea sau suprimarea secreţiei sudorale. – Din fr. **anhydrose.**

ANHIDRU, -Ă, *anhidri, -e,* adj. (Despre unele săruri) Din care a fost îndepărtată apa; lipsit de apă. – Din fr. **anhydre**.

ANICONIC, -Ă, *aniconici, -ce,* adj. (Despre unele religii) Fără icoane. – **An**[3] + **iconic.**

ANIHILA, *anihilez*, vb. I. Tranz. A înlătura, a anula efectul unui lucru, acţiunea cuiva sau a ceva. – Din fr. **annihiler,** lat. **annihilare.**

ANIHILARE, *anihilări,* s.f. Acţiunea de "a anihila". – V. **anihila.**

ANIHILATOR, -OARE, *anihilatori, -oare,* adj. (Rar) Care anihilează. – **Anihila** + suf. -*tor.*

ANILINĂ s.f. Substanţă chimică ce se prezintă ca un lichid uleios, obţinută prin distilarea indigoului sau, industrial, prin reducerea nitrobenzenului, şi care este utilizată în industria coloranţilor, a medicamentelor etc.; aminobenzen, fenilamină. – Din fr. **aniline**, germ. **Anilin.**

ANILISM s.n. Intoxicaţie cu anilină. – Din fr. **anilisme.**

ANIMA, *anim,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai activ sau mai expresiv, a da sau a căpăta mai multă viaţă; a (se) însufleţi. [Prez. ind. şi: *animez*] – Din fr. **animer**, lat. **animare.**

ANIMAL, -Ă, *animali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Fiinţă organizată, uni- sau pluricelulară, înzestrată cu facultatea de a simţi şi de a se mişca; *p. restr.* vietate, jivină, dobitoc. **2.** S.n. Om brutal, grosolan, josnic, care se poartă ca un animal **(1). 3.** Adj. De animal **(1)**, propriu animalelor. *Căldură animală.* * De natură organică. *Cărbune animal.* – Din fr. **animal**, lat. **animalis.**

ANIMALCUL, *animalculi,* s.m. (Biol., înv.) Spermatozoid. [Var.: **animalícul** s.m.] – Din fr. **animalcule.**

ANIMALCULIST, *animalculişti,* s.m. Biolog preformist (secolul XVII-XVIII) care credea că în spermatozoid se află, miniaturizat, viitorul organism. – Din fr. **animalculiste.**

ANIMALIC, -Ă, *animalici, -ce,* adj. De animal, specific animalelor. * Exclusiv fiziologic; *p. ext.* (despre atitudinea, comportarea oamenilor) ca de animal, brutal, bestial, josnic. – Animal + suf. -*ic.* Cf. germ. **animalisch**.

ANIMALICUL s.m. v. **animalcul**.

ANIMALIER, -Ă, *animalieri, -e,* adj. **1.** Care se referă la animale, de animal. **2.** (Despre opere de artă) Care reprezintă animale; (despre artişti) care înfăţişează animale în operele lor. [Pr.: -*li-er*] – Din fr. **animalier.**

ANIMALITATE s.f. Stare, atitudine, comportare ca de animal **(1)**; lipsă de simţire, de omenie. – Din fr. **animalité.**

ANIMALIZA, *animalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină animal **(2)**; a (se) degrada, a decădea, a (se) abrutiza. – Din fr. **animaliser**.

ANIMALIZARE s.f. Tratament aplicat fibrelor textile celulozice pentru a le conferi afinitate faţă de coloranţii specifici fibrelor animale cu care se amestecă. – Din **animal.**

ANIMARE s.f. Acţiunea de "a (se) anima" şi rezultatul ei. – V. **anima**.

ANIMAT, -Ă, *animaţi, -te,* adj. Însufleţit, plin de animaţie; viu. ** *Desen animat* = film constituit dintr-o suită de desene, a căror proiecţie succesivă dă impresia mişcării. – V. **anima.**

ANIMATO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu însufleţire, cu vioiciune. – Cuv. it.

ANIMATOR, -OARE, *animatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care însufleţeşte, iniţiază o activitate, o acţiune. * (Persoană) care animă un spectacol de varietăţi, creând atmosfera. * (Numai s.f.) Femeie de moravuri uşoare care însoţeşte pe un bărbat într-un local de consum. – Din fr. **animateur.**

ANIMAŢIE s.f. Mişcare continuă şi zgomotoasă (de fiinţe, vehicule etc.); însufleţire. – Din fr. **animation,** lat. **animatio, -onis.**

ANIMISM s.n. Formă primitivă a religiei, când oamenii credeau în spirite şi în existenţa unor duhuri ale obiectelor (plante, ape etc.); spiritualizare, personificare a forţelor şi a fenomenelor naturii. – Din fr. **animisme.**

ANIMIST, -Ă, *animişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de animism, care se referă la animism. **2.** S.m. şi f. Adept al animismului. – Din fr. **animiste.**

ANIMOZITATE, *animozităţi,* s.f. Atitudine ostilă faţă de cineva; neînţelegere între două persoane. – Din fr. **animosité,** lat. **animositas, -atis.**
ANIN s.m. v. **arin.**
ANINA, *anin,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A agăţa **(1)**. **2.** Refl. Fig. (Rar) A se lega de cineva, a nu-i da pace; a căuta pricină (cuiva). – Lat. / * / **anninare** (< *ad + / * / ninna* "leagăn")
ANINARE s.f. Acţiunea de *a (se) anina.* – V. **anina.**
ANINĂTOARE, *aninători,* s.f. **1.** (Pop.) Agăţătoare, gaică. **2.** (Rar) Loc îngust în munţi (stâncoşi), unde se prinde vânatul. – **Anina** + suf. **-ătoare**.
ANINIŞ s.n. v. **ariniş.**
ANINIŞTE s.f. v. **arinişte.**
ANION, *anioni,* s.m. (Chim.) Ion cu sarcină negativă, care este atras de anod. [Pr.: -*i-on*] – Din fr. **anion**.
ANIONACTIVĂ, *anionactive,* adj. (În sintagma) *Răşină anionactivă* = anionit. [Pr.: -*i-on*-] – **Anion + activ.**
ANIONIT, *anioniţi,* s.m. Substanţă schimbătoare de ioni, de obicei răşină naturală sau sintetică, care reţine anionii dintr-o soluţie; răşină anionactivă. [Pr.: -*i-o*-] – Din fr. **anionite.**
ANISET s.n. Băutură preparată din anason. – Din fr. **anisette.**
ANISOL, *anisoli,* s.m. (Chim.) Eter metilic al fenolului. – Din fr. **anisole.**
ANISON s.m. v. **anason.**
ANISTORIC, -Ă, *anistorici, -ce,* adj. Care este situat în afara realităţilor concret-istorice. – **An**[3]**- + istoric.**
ANISTORISM s.n. Înlocuire a studiului concret istoric al realităţii sociale prin speculaţii abstracte. – **Anistor** [ic] + suf. *-ism.*
ANIŞOR, *anişori,* s.m. Diminutiv al lui "an[2]". – An[2] + suf. *-işor.*
ANIVERSA, *aniversez,* vb. I. Tranz. A sărbători împlinirea unui număr de ani de la data la care s-a petrecut un eveniment. – Din **aniversar** (derivat regresiv).
ANIVERSAR, -Ă, *aniversari, -e,* adj. Care aminteşte de un eveniment petrecut la aceeaşi dată cu unul sau mai mulţi ani în urmă. – Din fr. **anniversaire**, lat. **anniversarius.**
ANIVERSARĂ s.f. v. **aniversare.**
ANIVERSARE, *aniversări,* s.f. Faptul de *a aniversa*; zi în care se aniversează un eveniment. [Var.: **aniversáră** s.f.] – Din [zi] **aniversară** (prin confuzie cu infinitivele lungi în *-are*).
ANIZOCITOZĂ s.f. Tulburare care apare în anemiile grave, caracterizată prin inegalitatea în dimensiuni a globulelor roşii. – Din fr. **anisocytose.**
ANIZOGAMIE s.f. (Biol.) Heterogamie. – Din fr. **anisogamie.**
ANIZOMETROPIE s.f. Inegalitate a puterii vizuale a celor doi ochi. – Din fr. **anisométropie.**
ANIZOTROP, -Ă, *anizotropi, -e,* adj. (Despre un corp) Care nu are aceleaşi proprietăţi fizice în toate direcţiile; care prezintă direcţii privilegiate. – Din fr. **anisotrope**.
ANIZOTROPIE s.f. Însuşire a unui corp de a fi anizotrop. – Din fr. **anisotropie**.
ANLUMINURĂ s.f. Pictură de manuscris medieval. – Din fr. **enluminure**.
ANOD, *anozi,* s.m. Electrod pozitiv al unei pile electrice, al unui aparat de electroliză etc. – Din fr. **anode.**
ANODIC, -Ă, *anodici, -ce,* adj. Care ţine de anod, care provine de la anod. – Din fr. **anodique.**
ANODIN, -Ă, *anodini, -e,* adj. Fără importanţă sau valoare; fără urmări. – Din fr. **anodin.**
ANODONTĂ, *anodonte,* s.f. (Zool.) Scoică de lac. – Din fr. **anodonte.**
ANOFEL, *anofeli,* adj. (În sintagma) *Ţânţar anofel* = gen de ţânţari caracterizaţi prin poziţia lor oblică în timpul repausului şi ale căror femele înţeapă oamenii şi animalele; unele specii propagă malaria *(Anopheles maculipennis).* – Din fr.**anophéle.**
ANOFELOGEN, -Ă, *anofelogeni, -e,* adj. (Despre terenuri, bălţi etc.) Care constituie un focar de dezvoltare a ţânţarilor anofeli. – Din fr.**anophelogéne.**
ANOFTALMIE, s.f. Lipsă congenitală sau accidentală a unui ochi sau a ambilor ochi. ** *Anoftalmie ciclopică* = monstruozitate congenitală caracterizată prin unirea ochilor şi a orbitelor, rudimentar dezvoltate. – Din fr. **anophtalmie.**
ANOMAL, -Ă, *anomali, -e,* adj. Care prezintă o anomalie, referitor la o anomalie. – Din fr. **anomal.**
ANOMALIE, *anomalii,* s.f. Ceea ce se abate de la normal, de la regula obişnuită; *p. ext.* ceea ce constituie un defect. – Din fr. **anomalie.**
ANOMIE s.f. (Rar) Dezordine, dezorganizare (într-o societate dată); *p. ext.* haos. – Din fr. **anomie.**
ANONIM, -Ă, *anonimi, -e,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu nume necunoscut, (persoană) care-şi tăinuieşte numele. **2.** Adj. (Despre un text, o operă) Al cărui autor nu este cunoscut. **3.** S.f. Scrisoare nesemnată. **4.** Adj. Fig. Care rămâne neştiut,

necunoscut; fără personalitate. * *Societate (anonimă) pe acţiuni* = întreprindere industrială, comercială sau financiară, formată prin asocierea capitalului mai multor acţionari. – Din fr. **anonyme**, lat. **anonymus**.
ANONIMAT s.n. Stare a celui anonim **(1)**. – Din fr. **anonymat**.
ANORECTIC, -Ă, *anorectici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de anorexie. – Din fr. **anorectique.**
ANOREXIE s.f. Lipsă de poftă de mâncare întâlnită în multe boli febrile, digestive, cronice etc.; inapetenţă. *** Anorexie mintală* = repulsie faţă de alimente, însoţită de pierderea totală a poftei de mâncare. – Din fr. **anorexie.**
ANORGANIC, -Ă, *anorganici, -ce,* adj. (Despre corpuri) În compoziţia căruia intră numai substanţe din regnul mineral. ** *Chimie anorganică* = chimie a corpurilor minerale; chimie neorganică. – Din fr. **anorganique.**
ANORHIDIE s.f. Lipsă congenitală, accidentală sau prin extirpare chirurgicală a testiculelor. – Din fr. **anorchidie.**
ANORMAL, -Ă, *anormali, -e,* adj. Care se abate de la normal; contrar regulilor, normelor obişnuite. * (Despre fiinţe) Cu infirmităţi fizice sau psihice. – Din fr. **anormal**, lat. **anormalis.**
ANORMALITATE s.f. (Rar) Faptul sau însuşirea de a fi anormal; situaţie anormală. – **Anormal** + suf. *-itate.*
ANORTIT, *anortite,* s.n. Feldspat plagioclaz cu calciu, cu aspect cenuşiu, sticlos, întâlnit în rocile eruptive bazice şi în unele şisturi cristaline. – Din germ. **Anorthit.**
ANOSMIE s.f. (Med.) Diminuare sau lipsă a simţului mirosului. – Din fr. **anosmie.**
ANOST, -Ă, *anoşti, -ste*, adj. Plicticos, searbăd, fad, monoton, uniform. [Ace. şi: *ánost*] – Din ngr. **ánostos.**
ANOSTEALĂ, *anosteli,* s.f. **1.** (Rar) Plictiseală. **2.** (Rar) Persoană plicticoasă. – **Anosti** + suf. -*eală.*
ANOSTI, *anostesc,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) plictisi. – Din **anost.**
ANOSTIE, *anostii,* s.f. (Rar) Lipsă de gust, plictiseală. – **Anosti** + suf. *-ie.*
ANOTIMP, *anotimpuri,* s.n. Fiecare dintre cele patru diviziuni ale anului, care prezintă caractere specifice de climă şi de lumină. – **An**[2] + **timp** (după germ. *Jahreszeit).*
ANOXEMIE s.f. (Rar) Lipsă a unei bune oxigenări a sângelui. – Din fr. **anoxémie.**
ANOXIBIOZĂ s.f. (Biol.) Anaerobioză. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **anoxibiose.**
ANOXIE s.f. Tulburare patologică provocată de scăderea, sub valorile normale, a oxigenului din ţesuturile organismului, de diminuarea circulaţiei sangvine etc. – Din fr. **anoxie.**
ANROBARE s.f. Amestecare a unui material granular cu un liant. – Cf. fr. **enrober.**
ANROCAMENT, *anrocamente,* s.n. Îngrămădire de bolovani, de piatră, de beton etc., care formează platforme de întărire, diguri etc. – Din fr. **enrochement** (după *rocă*).
ANSAMBLU, *ansambluri,* s.n. **1.** Tot unitar rezultat din unirea unor elemente (de acelaşi gen); totalitate. ** Loc. adj. *De ansamblu* = general, unitar. ** Loc. adv. *În ansamblu* = în esenţă, în general, în linii mari. **2.** Colectiv de artişti. **3.** Compoziţie muzicală scrisă pentru un ansamblu **(2). –** Din fr. **ensemble.**
ANSĂ, *anse,* s.f. **1.** Toartă curbată în formă de arc la un vas, la un coş etc. **2.** Formaţie anatomică în formă de buclă sau inel. **3.** Fir de platină terminat cu un laţ, care serveşte la însămânţări de germeni în diferite medii de cultură. **4.** (Tehn.) Conductor de cupru folosit ca vârf pentru lipit la pistolul[1] **(3)** electric. – Din fr. **anse.**
ANSERIFORM, -Ă, *anseriformi, -e*, adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Pasăre) care are formă de gâscă, asemănătoare cu gâsca. **2.** S.f. (La pl.) Ordin de păsări înotătoare, cu gâtul lung, cu picioarele scurte, având trei degete unite printr-o membrană; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Din fr. **ansériforme.**
ANSILAJ, *ansilaje,* s.n. (Rar) Operaţie de conservare a nutreţurilor verzi prin murare. – Din fr. **ensilage.**
ANŞOA s.n. **1.** Peşte mic care trăieşte în Marea Mediterană şi în Oceanul Atlantic. **2.** Pastă preparată din carnea acestui peşte, care se serveşte ca aperitiv. – Din fr. **anchois**.
ANTABLAMENT, *antablamente,* s.n. Element de arhitectură aşezat deasupra zidurilor sau a coloanelor unei construcţii, care susţine acoperişul. – Din fr. **entablement.**
ANTAGONIC, -Ă, *antagonici, -ce,* adj. Antagonist. ** (În teoria marxistă) *Contradicţie antagonică* = contradicţie care constituie conţinutul procesului de dezvoltare şi care nu se rezolvă decât prin distrugerea elementului vechi în favoarea celui nou. – Din fr. **antagonique.**
ANTAGONISM, *antagonisme,* s.n. Formă a contradicţiei dintre grupuri şi clase cu interese fundamentale opuse; *p. gener.* contradicţie de neîmpăcat. – Din fr. **antagonisme**, rus. **antagonizm.**

ANTAGONIST, -Ă, *antagonişti, -ste,* adj. Care se află în opoziţie; antagonic. ** (În teoria marxistă) *Contradicţie antagonistă =* contradicţie antagonică. – Din fr. **antagoniste**, lat. **antagonista.**

ANTAL, *antale,* s.n. (Reg.) Butoi mare de stejar (mai ales pentru vin şi rachiu). – Din ucr. **antal.**

ANTALGIC, -Ă, *antalgici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanţă etc.) care calmează durerea. – Din fr. **antalgique.**

ANTANACLAZĂ, *antanaclaze,* s.f. Repetiţie a unui cuvânt folosit succesiv cu alte sensuri, din motive stilistice. – Din fr. **antanaclase.**

ANTANAGOGĂ, *antanagoge,* s.f. Răspuns la o acuzaţie; contraargument. – Din fr. **antanagoge.**

ANTANTĂ, *antante*, s.f. Denumire dată unor alianţe politice şi militare între state. – Din fr. **entante.**

ANTARCTIC, -Ă, *antarctici, -ce,* adj. Situat la Polul Sud sau în regiunea Polului Sud; care are caractere proprii acestei regiuni. – Din fr. **antarctique,** lat. **antarcticus.**

ANTĂ, *ante,* s.f. Element de construcţie decorativ şi de întărire situat la colţurile unui edificiu. – Din fr. **ante.**

ANTE- Element de compunere care înseamnă "înainte", "în faţă", "anterior" şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe, – Din lat. **ante.**

ANTEBELIC, -Ă, *antebelici, -ce,* adj. Dinaintea unui război. – Cf. lat. **bellicus.**

ANTEBRAŢ, *antebraţe,* s.n. Parte a membrului superior al corpului omenesc, de la articulaţia cotului la cea a pumnului, cuprinzând oasele cubitus şi radius. – **Ante-** + **braţ** (după fr. *avant-bras).*

ANTECALCUL, *antecalcule,* s.n. (Rar) Antecalculaţie. – **Ante-** + **calcul**.

ANTECALCULA, *antecalculez,* vb. I. Tranz. A calcula dinainte. – Din **antecalcul**.

ANTECALCULARE, *antecalculări,* s.f. Acţiunea de *a antecalcula.* – V. **antecalcula**.

ANTECALCULAT, -Ă, *antecalculaţi, -te,* adj. Care a fost calculat dinainte. – V. **antecalculare.**

ANTECALCULAŢIE, *antecalculaţii,* s.f. Calculare a preţului de cost, făcută înainte de producerea unei mărfi sau de începerea unei lucrări; antecalcul. – **Ante-** + **calculaţie.**

ANTECEDENT, *antecedente,* s.n., adj. **1.** S.n. Fapt, întâmplare anterioară unei anumite date sau stări. ** *Antecedent penal =* fapt penal existent în trecutul inculpatului şi de care instanţa judecătorească ţine seama la stabilirea pedepsei. * (La pl.) Simptome (personale sau ereditare) care preced o boală şi care trebuie să fie cunoscute de medic în vederea stabilirii diagnosticului şi a tratamentului. **2.** Adj. Care se află înainte, care s-a întâmplat înainte. **3.** (Log.) Primul termen al unei judecăţi ipotetice, introdus prin conjuncţia "dacă"; *p. gener.* tot ceea ce poate constitui punctul de plecare al unei demonstraţii. – Din fr. **antécédent,** lat. **antecedens, -ntis.**

ANTECEDENŢĂ, *antecedenţe,* s.f. **1.** Faptul de a fi antecedent; anterioritate. **2.** Fenomen prin care un râu îşi păstrează traseul cursului său, indiferent de deformările provocate de fenomenele tectonice. **3.** (Rar) Precădere, preferinţă. – Din fr. **antécédence.**

ANTECESOR, -OARE, *antecesori, -oare,* s.m. şi f. Predecesor, premergător. – Din it. **antecessore,** lat. **antecessor, -oris.**

ANTECLIZĂ, *anteclize,* s.f. (Geol.) Platformă caracterizată printr-o ridicare a fundamentului cristalin, care provoacă o boltire a învelişului de roci sedimentare. – Din fr. **antéclise.**

ANTEDATA, *antedatez,* vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată anterioară celei reale. – **Ante-** + **data** (după fr. *antidater).*

ANTEDATĂ, *antedate,* s.f. Dată anterioară celei considerate ca prezentă sau anterioară unei date reale. – **Ante-** + **dată** (după fr. *antidate).*

ANTEDEVIZ, *antedevize,* s.n. Evaluare scrisă prealabilă a costului unei construcţii proiectate. – **Ante- + deviz.**

ANTEDILUVIAN, -Ă, *antediluvieni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Timp) care aparţine unei epoci străvechi a omenirii, dinainte de glaciaţia cuaternară. **2.** Adj. Fig. Foarte vechi, străvechi; învechit, perimat. [Pr.: *-vi-an*] – Din fr. **antédiluvien.**

ANTEFIX, *antefixe,* s.n. Ornament (de pământ ars) aşezat la marginea inferioară a acoperişului. – Din fr. **antéfixe.**

ANTEGARDĂ, *antegărzi,* s.f. (Rar) Avangardă. – **Ante-** + **gardă** (după it. *antiguardia).*

ANTEMĂSURĂTOARE, *antemăsurători,* s.f. Evaluare cantitativă referitoare la o lucrare sau la o operaţie, făcută (în scris) înaintea executării ei. – **Ante-** + **măsurătoare** (după fr. *avant-métré).*

ANTEMERIDIAN, -Ă, *antemeridiani, -e*, adj. De dinainte de amiază, de dimineaţă. [Pr.: *-di-an.* – Scris şi: (prescurtat) a.m.] – Din lat. a**ntemeridianus.**

ANTENAT, *antenate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură care cuprinde animale cu antene; (şi la sg) animal din această subîncrengătură. – Din engl. **antennata.**
ANTENATAL, -Ă, *antenatali, -e,* adj. (Rar) Prenatal. – Din engl. **antenatal.**
ANTENĂ, *antene,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Fiecare dintre cele două firişoare mobile care se află la capul unor insecte, al crustaceelor şi al miriapodelor şi care serveşte ca organ de simţ. **2.** Conductă sau ansamblu de conducte electrice aeriene care formează un circuit electric (folosit în radiocomunicaţii). ** *Antenă colectivă* sau *de bloc* = antenă (combinată) cu echipament electronic adecvat pentru asigurarea recepţiei radio sau de televiziune la mai mulţi abonaţi asociaţi. *Antenă de cameră* = antenă de recepţie situată în interiorul încăperii în care se află radioul sau televizorul. *Antenă încorporată* = antenă inclusă în caseta radioului. **3.** Bară lungă şi mobilă prinsă transversal de catarg, spre a ţine o parte din pânzele unei corăbii. **4.** (Fam.; adesea la pl.) Sursă de informaţii. – Din fr. **antenne,** lat. **antenna.**
ANTENUPŢIAL, -Ă, *antenupţiali, -e*, adj. Anterior nunţii. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **anténuptial.**
ANTEPENULTIM, -Ă, *antepenultimi, -e*, adj. Care ocupă locul al treilea, socotind de la ultimul; înainte de penultimul. – Din fr. **antépénultiéme,** lat. **antepaenultimus.**
ANTEPORT, *anteporturi,* s.n. Zonă la intrarea într-un port, înconjurată parţial de diguri de apărare şi destinată staţionării temporare a navelor; avanport. – **Ante- + port.**
ANTEPROGRAMAT, -Ă, *anteprogramaţi, -te,* adj. Care este programat dinainte. – **Ante- + programa.**
ANTEPROIECT, *anteproiecte,* s.n. Schiţă sumară a unui proiect, care cuprinde numai elementele esenţiale şi caracteristice ale unei lucrări. [Pr.: -*pro-iect*] – **Ante- + proiect** (după fr. *avant-projet).*
ANTEPUNE, *antepún,* vb. III. Tranz. A pune înainte. – **Ante- +pune** (după fr. *antéposer).*
ANTEPUNERE, *antepuneri,* s.f. Acţiunea de "a antepune" şi rezultatul ei. – V. **antepune**.
ANTEPUS, -Ă, *antepuşi, -se,* adj. Care a fost pus înainte. – V. **antepune.**
ANTERĂ, *antere,* s.f. Mică umflătură în vârful staminelor, în care se află polenul. – Din fr. **anthére.**
ANTEREU s.n. v. **anteriu.**
ANTERIDIE, *anteridii,* s.f. Organ de înmulţire a unor plante (alge, muşchi ş.a.), în care iau naştere celulele sexuale masculine; gametangiu bărbătesc. – Din fr. **anthéridie.**
ANTERIOR, -OARĂ, *anteriori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care precedă o anumită dată; precedent. **2.** Care este aşezat în partea de dinainte. **3.** (Despre sunete) Articulat în partea dinainte a cavităţii bucale. [Pr.: -*ri-or*] – Din fr. **antérieur**, lat. **anterior.**
ANTERIORITATE s.f. Însuşirea de a fi anterior. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **antériorité.**
ANTERIU, *anterie,* s.n. Haină lungă purtată de preoţii ortodocşi. * Haină lungă pe care o purtau în trecut boierii români. * Haină lungă purtată în trecut de lăutari. [Var.: **anteréu** s.n.] – Din tc. **anteri.**
ANTEROPOSTERIOR, -OARĂ, *anteroposteriori, -oare,* adj. Care are direcţia din faţă către spate. [Pr.: -*ri-or*] – Din fr. **antéropostérieur.**
ANTEROZOID, *anterozoizi,* s.m. Celulă sexuală masculină a unor plante formată în anteridie. – Din fr. **anthérozoïde.**
ANTESOCLU, *antesocluri,* s.n. (Arhit.) Bază ieşită în afara soclului unei clădiri. – Din fr. **antésocle.**
ANTESTEPĂ, *antestepe,* s.f. (Livr.) Silvostepă. – **Ante- + stepă**.
ANTET, *anteturi,* s.n. Indicaţie tipărită în partea de sus a unei foi de hârtie sau a unui plic, cuprinzând numele, adresa etc. unei instituţii sau unei persoane. – Din fr. **en-tête.**
ANTETITLU, *antetitluri,* s.n. Text care apare înaintea titlu1ui propriu-zis al unei lucrări, cuprinzând numele instituţiei sub ale cărei auspicii apare cartea, numărul seriei, numele colecţiei etc. – **Ante- + titlu.**
ANTETREN, *antetrenuri,* s.n. Vehicul pe două roţi, care se cuplează, în vederea transportului, cu un tun, cu o bucătărie de campanie sau cu un cheson. – **Ante- + tren** (după fr. *avant-train).*
ANTETRUPIŢĂ, *antetrupiţe,* s.f. Piesă la plugurile perfecţionate, cu ajutorul căreia se răstoarnă brazdele. – **Ante- + trupiţă.**
ANTEVORBITOR, -OARE, *antevorbitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a vorbit, într-o adunare publică, înaintea altor persoane. – **Ante- + vorbitor** (după germ. *Vorredner).*
ANTI- Element de compunere însemnând "împotriva", "în contra", "opus", care serveşte la formarea unor substantive şi adjective. – Din fr. **anti÷.**
ANTIACADEMIC, -Ă, *antiacademici, -ce,* adj. Care respinge principiile academice **(2).** [Pr.: -*ti-a*-] – Din fr. **antiacadémique.**
ANTIACCIDENT adj. invar. (Despre sisteme complexe de caracteristici tehnice) Care

preîntâmpină accidentele. [Pr.: -*ti-ac-*] – **Anti- + accident.**

ANTIACID, -Ă, *antiacizi, -de,* adj. **1.** (Despre medicamente) Care neutralizează aciditatea gastrică. **2.** (Despre materiale) Rezistent la acţiunea acizilor. [Pr.: -*ti-a-*] – Din fr. **antiacide.**

ANTIAERIAN, -Ă, *antiaerieni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Destinat să lupte sau să apere împotriva atacurilor aviaţiei. **2.** S.f. Artilerie antiaeriană. [Pr.: *-ti-a-e-ri-an*] – Din fr. **antiaérien.**

ANTIALCOOLIC, -Ă, *antialcoolici, -ce,* adj. Care combate alcoolismul; care este împotriva excesului de alcool, care nu consumă alcool. [Pr.: *-ti-al-*] – Din fr. **antialcoolique.**

ANTIALCOOLISM s.n. Atitudine împotriva alcoolismului; măsuri luate împotriva alcoolismului. [Pr.: -*ti-al-*] – Din fr. **antialcoolisme.**

ANTIALERGIC, -Ă, *antialergici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care previne sau suprimă alergia. [Pr.: -*ti-a-*] – Din fr. **antiallergique.**

ANTIANTICORP, *antianticorpi,* s.m. (Biol.) Substanţă formată în organism după injectarea de anticorpi şi care neutralizează acţiunea acestora. [Pr.: -*ti-an-*] – Din fr. **antianticorps.**

ANTIAPOPLECTIC, -Ă, *antiapoplectici, -ce,* adj. Care se utilizează împotriva apoplexiei. [Pr.: -*ti-a-*] – Din fr. **antiapoplectique.**

ANTIARISTOCRATIC, -Ă, *antiaristocratici, -ce,* adj. (Despre atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva aristocratismului sau a aristocraţiei. [Pr.: -*ti-a-*] – Din fr. **antiaristocratique.**

ANTIARTĂ s.f. **1.** Producţie care nu respectă principiile artei (academice). **2.** Producţie antiartistică. [Pr.: -*ti-ar-*] – Din fr., engl. **anti-art.**

ANTIARTISTIC, -Ă, *antiartistici, -ce,* adj. (Despre opere, creaţii) Care nu respectă principiile artistice consacrate; lipsit de valoare artistică. [Pr.: -*ti-ar-*] – **Anti- + artistic.**

ANTIARTRITIC, -Ă, *antiatritici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, tratament etc.) care împiedică sau previne artrita. [Pr.: -*ti-ar-*] – Din fr. **antiarthritique.**

ANTIASTMATIC, -Ă, *antiastmatici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) folosit împotriva astmei. [Pr.: -*ti-ast-*] – Din fr. **antiasthmatique**.

ANTIATOM, *antiatomi,* s.m. Atom constituit dintr-un antinucleu, în jurul căruia se află pozitroni. [Pr.: -*ti-a-*] – **Anti- + atom.**

ANTIATOMIC, -Ă, *antiatomici, -ce,* adj. Care este împotriva războiului şi a armelor atomice. [Pr.: -*ti-a-*] – Din fr. **antiatomique.**

ANTIBACTERIAN, -Ă, *antibacterieni, -e,* adj. Care combate acţiunea bacteriilor. [Pr.: -*ri-an*] – **Anti- + bacterian** (după engl. *antibacterial).*

ANTIBIOGRAMĂ, *antibiograme,* s.f. Determinare, prin diverse procedee de laborator, a gradului de sensibilitate a unui microb la antibiotice. [Pr.: -*bi-o-*] – Din fr. **antibiogramme.**

ANTIBIOTERAPIE s.f. Tratament cu antibiotice. [Pr.: -*bi-o-*] – Din fr. **antibiothérapie.**

ANTIBIOTIC, -Ă, *antibiotici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Substanţă organică solubilă, produsă de unele microorganisme animale şi vegetale, care are capacitatea de a distruge anumiţi microbi sau de a le opri dezvoltarea, fapt pentru care se utilizează în tratamentul bolilor infecţioase. **2.** Adj. Care ţine de un antibiotic **(1)**, care se face cu antibiotice. [Pr.: -*bi-o-*] – Din fr. **antibiotique.**

ANTIBIOZĂ, *antibioze*, s.f. Inhibare a înmulţirii unui microorganism prin asociere de germeni antagonişti. [Pr.: -*bi-o-*] – Din fr. **antibiose.**

ANTIBRONŞITIC, -Ă, *antibronşitici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva bronşitei. – **Anti- + bronşitic.**

ANTIBURGHEZ, -Ă, *antiburghezi, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva burgheziei. – **Anti- + burghez**.

ANTIC, -Ă, *antici, -ce,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care a existat în trecutul îndepărtat sau datează de atunci. * Care aparţine popoarelor din antichitate sau este caracteristic diferitelor aspecte ale culturii sau ale civilizaţiei lor. **2.** În genul creaţiilor din antichitate. *Stil antic.* **II.** S.m. şi f. Persoană aparţinând popoarelor din antichitate. **III.** S.f. (Înv.) Obiect de artă din antichitate. [Acc. şi: *ántic*] – Din fr. **antique,** lat. **antiquus.**

ANTICALOFIL, -Ă, *anticalofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Lit.) **1.** Adj. (Despre stil) Care denotă anticalofilie; caracterizat prin anticalofilie. **2.** S.m. şi f. Adept al anticalofiliei. – **Anti- + calofil.**

ANTICALOFILIE s.f. (Lit.) Respingere, negare a calofiliei; atitudine împotriva calofiliei. – **Anti- + calofilie.**

ANTICAMERĂ, *anticamere,* s.f. Cameră de aşteptare situată la intrarea într-un birou, într-un cabinet al unei persoane cu funcţie importantă etc. ** Expr. *A face anticameră* = a aştepta (mult) până a fi primit în audienţă sau la o consultaţie (medicală, juridică etc.). –

Din it. **anticamera.** Cf. fr. **antichambre.**

ANTICANCEROS, -OASĂ, *anticanceroşi, -oase,* adj. Care combate cancerul, care luptă împotriva cancerului. – După fr. **anticancéreux**.

ANTICANONIC, -Ă, *anticanonici, -ce,* adj. Împotriva canoanelor. – **Anti-**+ **canonic.**

ANTICAPITALIST, -Ă, *anticapitalişti, -ste,* adj. Împotriva capitalismului sau a capitaliştilor. – Din fr. **anti-capitaliste.**

ANTICAR[1] adj. invar. Antitanc. – **Anti- + car** [de luptă] (după fr. *antichar).*

ANTICAR[2]**,** *anticari,* s.m. Persoană care se ocupă cu achiziţionarea şi cu vânzarea de cărţi vechi. * (Înv.) Colecţionar de obiecte antice; *p. ext.* arheolog. – Din fr. **antiquaire,** lat. **antiquarius.**

ANTICARIAT, *anticariate,* s.n. **1.** Întreprindere care achiziţionează şi vinde cărţi vechi sau obiecte vechi de artă; anticărie. **2.** Magazin în care se vând cărţi vechi. [Pr.: *-ri-at*] – Din **anticar**[2] (după germ. *Antiquariat*).

ANTICATALIZĂ, *anticatalize,* s.f. Încetinire a vitezei sau oprire a unei reacţii chimice din cauza unor substanţe cu acţiune inhibatoare; cataliză negativă. – Din fr. **anticatalyse.**

ANTICATARAL, -Ă, *anticatarali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate sau care previne catarul. – Din fr. **anticatharral.**

ANTICATOD, *anticatozi,* s.m. Placă metalică în interiorul unui tub de raze X care, lovită de razele catodice, devine izvor de raze X. – Din fr. **anticathode.**

ANTICĂRBUNOS, -OASĂ, *anticărbunoşi, -oase***,** adj. (Despre seruri şi vaccinuri) Folosit pentru prevenirea şi combaterea antraxului. – **Anti- + cărbunos.**

ANTICĂRESC, -EASCĂ, *anticăreşti,* adj. De anticar[2]. – **Anticar** + suf. *-esc.*

ANTICĂRIE, *anticării,* s.f. Anticariat. – **Anticar**[2] + suf. *-ie.*

ANTICENTRU, *anticentre,* s.n. Loc de pe suprafaţa pământului diametral opus epicentrului unui cutremur. – **Anti- + centru.**

ANTICHIMIC, -Ă, *antichimici, -ce,* adj. Destinat protecţiei împotriva războiului şi armelor chimice. – **Anti- + chimic.**

ANTICHITATE, (2) *antichităţi,* s.f. **1.** Epocă a civilizaţiei vechi, în special a celei greco-romane; vechime. **2.** (Mai ales la pl.) Obiect antic, monument vechi, rămăşiţă istorică. [Var.; (înv.) **anticitáte** s.f.] – Din fr. **antiquité,** lat. **antiquitas, -atis.**

ANTICICLON, *anticicloane,* s.n. Centru de presiune atmosferică mai înaltă decât în regiunile învecinate. – Din fr. **anticyclone.**

ANTICICLONAL, -Ă, *anticiclonali, -e,* adj. (Rar) Anticiclonic. – Din fr. **anticyclonal.**

ANTICICLONIC, -Ă, *anticiclonici, -ce,* adj. (Met.) Referitor la anticiclon, cu caracter de anticiclon; (rar) anticiclonal. – Din fr. **anticyclonique.**

ANTICINEMATOGRAFIC, -Ă, *anticinematografici, -ce,* adj. Care nu corespunde principiilor artei cinematografice. – **Anti- + cinematografic.**

ANTICIPA, *anticipez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A face sau a spune ceva înainte de o anumită dată (fixată) sau înaintea timpului convenit. – Din fr. **anticiper,** lat. **anticipare.**

ANTICIPARE, *anticipări,* s.f. Acţiunea de *a anticipa*; anticipaţie. * (Fon.) Pronunţare anticipată a unui sunet dintr-o silabă următoare. – V. **anticipa.**

ANTICIPAT, -Ă, *anticipaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Realizat înainte de termenul sau de momentul convenit. – V. **anticipa.**

ANTICIPATIV, -Ă, *anticipativi, -e,* adj. Care anticipează; anticipator. – Din fr. **anticipatif.**

ANTICIPATOR, -OARE, *anticipatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face anticipări. – Din fr. **anticipateur.**

ANTICIPAŢIE, *anticipaţii,* s.f. Anticipare. ** *Literatură de anticipaţie =* literatură având ca temă imaginarea ştiinţifico-fantastică a viitorului. ** Loc. adv. *Cu anticipaţie =* înainte de termenul cuvenit. [var.: (înv.) **anticipaţiúne** s.f.] – Din fr. **anticipation,** lat. **anticipatio, -onis.** V. literatură ştiinţifico-fantastică.

ANTICIPAŢIUNE s.f. v. **anticipaţie.**

ANTICITATE s.f. v. **antichitate.**

ANTICIVILIZATOR, -OARE, *anticivilizatori, -oare,* adj. Care luptă împotriva civilizaţiei, a progresului. – **Anti- + civilizator.**

ANTICLERICAL, -Ă, *anticlericali, -e,* adj. Care este împotriva clerului, care aparţine anticlericalismului, privitor la anticlericalism. – Din fr. **anticlérical.**

ANTICLERICALISM s.n. **1.** Atitudine ostilă faţă de cler; respingere a bisericii ca instituţie religioasă; respingere a amestecului clerului în viaţa publică. **2.** Atitudine de ireligiozitate. – Din fr. **anticléricalisme.**

ANTICLINAL, *anticlinale,* s.n. Parte a unei cute geologice ridicate în formă de boltă. – Din fr. **anticlinal.**

ANTICLOR s.n. Substanţă care fixează clorul, formând produşi netoxici. – Din fr. **anticlore.**

ANTICOAGULANT, -Ă, *anticoagulanţi, -te,* adj., s.m. (Medicament) care împiedică coagularea. [Pr.: -*co-a*-] – Din fr. **anticoagulant.**
ANTICOLESTEROL s.n. Substanţă destinată reducerii colesterolului din sânge. – **Anti-** + **colesterol.**
ANTICOLONIALISM s.n. Mişcare îndreptată împotriva colonialismului. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **anticolonialisme.**
ANTICOLONIALIST, -Ă, *anticolonialişti, -ste,* adj. Care luptă împotriva colonialismului. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **anticolonialiste.**
ANTICOMERCIAL, -Ă, *anticomerciali, -e,* adj. Care contrazice cerinţele comerţului. – **Anti-** **+ comercial.**
ANTICOMUNISM s.n. Politică îndreptată împotriva partidelor comuniste şi a concepţiei marxism-leninismului. – Din fr. **anticommunisme.**
ANTICOMUNIST, -Ă, *anticomunişti, -ste,* adj. Împotriva comunismului. – Din fr. **anticommuniste.**
ANTICONCEPŢIONAL, -Ă, *anticoncepţionali, -e,* adj., s.n. (Substanţă) care împiedică fecundaţia. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **anticonceptionnel.**
ANTICONFORMISM s.n. Respingere a conformismului; nonconformism. – **Anti-** + **conformism.**
ANTICONFORMIST, -Ă, *anticonformişti, -ste,* adj., s.m şi f. (Persoană) care se opune conformismului; nonconformist. – **Anti- + conformist.**
ANTICONGELANT, -Ă, *anticongelanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care face să scadă punctul de congelare al unui lichid. – **Anti- + congelant.**
ANTICONSTITUŢIONAL, -Ă, *anticonstituţionali, -e,* adj. Care încalcă constituţia sau este împotriva prevederilor ei. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **anticonstitutionnel.**
ANTICONVULSIV, -Ă, *anticonvulsivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează convulsiile. – Din fr**. anticonvulsif.**
ANTICOROSIV, -Ă, *anticorosivi, -e,* adj., s.n. (Substanţă) care împiedică coroziunea. – **Anti-** **+ corosiv.**
ANTICORP, *anticorpi,* s.m. Substanţă care se formează în organism spre a neutraliza o infecţie. – Din fr. **anticorps.**
ANTICREŞTIN, -Ă, *anticreştini, -e,* adj. Împotriva creştinismului. – **Anti-** + **creştin.**
ANTICREZĂ s.f. v. **antihreză.**
ANTICRIPTOGAMIC, -Ă, *anticriptogamici, -ce,* adj., s.n. (Produs chimic) folosit împotriva bolilor provocate de ciuperci. – Din fr. **anticryptogamique.**
ANTICRISTIANISM s.n. (Rar) Atitudine potrivnică creştinismului. [Pr.: -*ti-a*-] – Din fr. **antichristianisme.**
ANTICRITICĂ, *anticritici,* s.f. (Rar) Critică a unei critici. – Din germ. **Antikritik.**
ANTICRIST s.m. v. **antihrist**.
ANTICULTURAL, -Ă, *anticulturali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva culturii. – **Anti- + cultural.**
ANTICVA s.f. v. **anticvă.**
ANTICVĂ s.f. Tip de litere de tipar asemănătoare cu cele folosite la inscripţiile de pe monumentele din vechea Romă. [Var.: **antícva** s.f.] – Din lat. **antiqua.**
ANTIDEFLAGRANT, -Ă, *antideflagranţi, -te,* adj. (Despre unele utilaje electrice) Care poate fi folosit fără pericol în spaţii în care se găsesc materiale explozive. – Din fr. **antidéflagrant.**
ANTIDEMOCRATIC, -Ă, *antidemocratici, -ce,* adj. Care este împotriva democraţiei. – Din fr. **antidémocratique.**
ANTIDEPRESIV, -Ă, *antidepresivi, -e*, adj., s.n. (Medicament) care înlătură depresiunea **(II).** – **Anti-** + **depresiv.**
ANTIDERAPANT, -Ă, *antiderapanţi, -te,* adj. Care împiedică deraparea vehiculelor. *Cauciuc antiderapant.* – Din fr. **antidérapant.**
ANTIDETONANT, *antidetonante,* s.n. Substanţă chimică care se adaugă la un amestec carburant spre a-i micşora detonaţia. [Pl. şi:(m.) *antidetonanţi*] – Din fr. **antidétonant.**
ANTIDETONANŢĂ s.f. Proprietate a unei benzine de a fi rezistentă la detonaţie. – **Anti-** + **detonanţă.**
ANTIDIABETIC, -Ă, *antidiabetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care este administrat în tratamentul diabetului. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **antidiabétique.**
ANTIDIFTERIC, -Ă, *antidifterici, -ce,* adj. Care combate difteria. – Din fr. **antidiphtérique.**
ANTIDINASTIC, -Ă, *antidinastici, -ce,* adj. Care este împotriva dinastiei. – Din fr. **antidynastique.**
ANTIDIURETIC, -Ă, *antidiuretici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care diminuează diureza. [Pr.: -

di-u-] – Din fr. **antidiurétique.**
ANTIDOGMATIC, -Ă, *antidogmatici, -ce,* adj. Care respinge dogmatismul. – **Anti- + dogmatic** (după fr. *antidogmatique).*
ANTIDOGMATISM s.n. Atitudine antidogmatică. – Din fr. **antidogmatisme.**
ANTIDOPING adj. invar. **1.** (Despre teste) Care depistează dopajul. **2.** (Despre măsuri, atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva dopajului. – Din engl. **antidoping.**
ANTIDOT, *antidoturi,* s.n. Substanţă care neutralizează acţiunea unei otrăvi, a unui virus etc. din organism; contraotravă. * Fig. Remediu, leac. – Din fr. **antidote,** lat. **antidotum.**
ANTIDROG adj. invar. (Despre măsuri, atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva drogurilor. – Din fr. **antidrogue.**
ANTIDUMPING, *antidumpinguri,* s.n. Apărare a unei ţări împotriva unui dumping străin, mai ales prin aplicarea unei taxe vamale protecţioniste. – Din fr. **antidumping.**
ANTIELECTRON, *antielectroni,* s.n. Pozitron. [Pr.: *-ti-e-*] – **Anti- + electron.**
ANTIEMETIC, -Ă, *antiemetici, -ce,* adj., s.n. Antivomitiv. [Pr.: *-ti-e-*] – Din fr. **antiémétique.**
ANTIENZIMĂ, *antienzime,* s.f. Anticorp, agent sau enzimă cu acţiune neutralizantă asupra unei enzime. [Pr.: *-ti-e-*] – Din fr. **antienzyme.**
ANTIEPIDEMIC, -Ă, *antiepidemici, -ce,* adj. Care luptă sau este folosit împotriva epidemiilor. [Pr.: *-ti-e-*] – **Anti- + epidemic.**
ANTIESTETIC, -Ă, *antiestetici, -ce,* adj. Care este împotriva esteticii. [Pr.: *-ti-es-*] – Din fr. **antiesthétique.**
ANTIFADING adj. invar. (Despre instalaţii de radiocomunicaţii) Care are proprietatea de a reduce fenomenele de fading. [Pr.: *antiféding*] – Din fr. **antifading.**
ANTIFASCISM s.n. Mişcare social-politică îndreptată împotriva fascismului. * Atitudine antifascistă. – Din it. **antifascismo,** germ. **Antifascismus.**
ANTIFASCIST, -Ă, *antifascişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva fascismului. – Din fr. **antifasciste.**
ANTIFEBRIL, -Ă, *antifebrili, -e,* adj., s.n. Febrifug. – Din fr. **antifébrile.**
ANTIFEBRINĂ, *antifebrine,* s.f. Nume generic dat medicamentelor febrifuge şi analgezice. – Din fr. **antifébrine.**
ANTIFERMENT, *antifermenţi,* s.m. Substanţă care previne sau opreşte acţiunea fermenţilor. – Din fr. **antiferment.**
ANTIFEUDAL, -Ă, *antifeudali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva feudalismului sau a feudalilor. [Pr.: *-fe-u-*] – Din fr. **antiféodal.**
ANTIFILISTINISM s.n. Atitudine opusă filistinismului. – **Anti- + filistinism.**
ANTIFILOZOFIC, -Ă, *antifilozofici, -ce,* adj. Împotriva filozofiei; care este nepotrivit cu filozofia. – Din fr. **antiphilosophique.**
ANTIFON[1]**,** *antifoane,* s.n. Versete sau parafrazări din psalmi care sunt repetate de două coruri sau de două voci, ca şi cum şi-ar răspunde reciproc; cântare repetată de două coruri, la slujba bisericească. – Din sl. a**ntifonů.**
ANTIFON[2]**,** *antifoane,* s.n. Mic corp plastic care se introduce în urechi pentru a le apăra de zgomote intense. – Din fr. **antiphone.**
ANTIFONAR, *antifonare,* s.n. Carte care cuprinde antifoane[1]. – Din ngr**. antifonári.**
ANTIFONIC[1]**, -Ă**, *antifonici, -ce,* adj. (Despre cântecul unui solist şi al unui cor sau despre două părţi dintr-un cor) Care se execută alternativ. – Din fr. **antiphonique.**
ANTIFONIC[2]**, -Ă**, *antifonici, -ce,* adj. (Despre materiale) Care atenuează zgomotul; antizgomot. – **Anti- + fonic.**
ANTIFONIE s.f. Nume dat în muzica antică modului de a cânta pe mai multe voci alternativ. – Din fr. **antiphonie.**
ANTIFORMANT, *antiformanţi,* s.m. (Fon.) Zonă de minimă energie, situată între doi formanţi apropiaţi. – Din fr.**antiformant.**
ANTIFRAZĂ, *antifraze,* s.f. Figură retorică prin care o locuţiune, o frază etc. se întrebuinţează cu înţeles contrar celui obişnuit. – Din fr. **antiphrase.**
ANTIFRICŢIUNE s.f. (În sintagma) *Aliaj antifricţiune* = aliaj cu coeficient de frecare mic, folosit la căptuşirea cuzineţilor. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **antifriction.**
ANTIFURT adj. invar., s.n. (Dispozitiv) care avertizează în cazul pătrunderii unei persoane în spaţiul supravegheat sau care face mai dificil furtul. – **Anti + furt**(după fr. *antivol)****.***
ANTIGEL s.n. Soluţie care coboară punctul de îngheţ al apei de răcire din motoarele cu ardere internă. – Din fr. **antigel.**
ANTIGEN, *antigeni,* s.m. Substanţă de natură proteică, determinând, la introducerea în organism, apariţia unui anticorp. – Din fr. **antigéne.**
ANTIGENIC, -Ă, *antigenici, -ce,* adj. De antigen. – Din fr. **antigénique.**
ANTIGRINDINĂ adj. invar. Care protejează împotriva grindinei. – **Anti- + grindină.**

ANTIGRIPAL, -Ă, *antigripali, -e,* adj. Care preîntâmpină sau combate gripa. – Din fr. **antigrippal.**

ANTIGRIZUTOS, -OASĂ, *antigrizutoşi, -oase,* adj. (Despre maşini electrice) Care este prevăzut cu dispozitive speciale de protecţie ce îi asigură folosirea, fără pericol de explozie, în minele de cărbuni cu emanaţii de grizu. – Din fr. **antigrisouteux.**

ANTIGUVERNAMENTAL, -Ă, *antiguvernamentali, -e,* adj. Care este împotriva guvernului. – Din fr. **antigouvernemental.**

ANTIHALO, *antihalouri,* s.n. Peliculă de lac sau de gelatină colorată care acoperă un film sau o placă fotografică, împiedicând producerea efectului halo. – Din fr. **antihalo.**

ANTIHELMINTIC, -Ă, *antihelmintici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se foloseşte pentru combaterea viermilor intestinali. – Din fr. **antihelminthique.**

ANTIHEMORAGIC, -Ă*, antihemoragici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care opreşte sau care combate hemoragiile. – Din fr. **antihémorragique.**

ANTIHEMOROIDAL, -Ă*, antihemoroidali, -e,* adj., s.n. (Ceai, supozitor etc) care este administrat în tratamentul hemoroizilor. [Pr.: *-ro-i-*] – **Anti + hemoroidal.**

ANTIHISTAMINIC, -Ă, *antihistaminici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se foloseşte împotriva alergiei. – Din fr. **antihistaminique.**

ANTIHITLERIST, -Ă, *antihitlerişti, -ste,* adj. Împotriva hitlerismului. – **Anti + hitlerist.**

ANTIHOLERIC, -Ă, *antiholerici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care combate sau previne holera. – Din fr. **anticholérique.**

ANTIHORMON, *antihormoni,* s.m. Substanţă de apărare aflată în serul sangvin şi produsă de organism în cazul unui tratament îndelungat cu hormoni. – Din fr. **anti-hormone.**

ANTIHREZĂ, *antihreze,* s.f. (Jur.) Contract prin care se dă în folosinţă creditorului un bun imobil care aparţine debitorului. [Var.: **anticréză** s.f.] – Din fr**. antichrése.**

ANTIHRIST, *antihrişti,* s.m. Nume dat de creştini principiului răului, Satanei şi ereticilor; *p. ext.* om nelegiuit, pervers, vicios. [Var.: **anticríst** s.m.] – Din sl. **antihrîstů.**

ANTIIMPERIALISM s.n. Mişcare socială antiimperialistă. [Pr.: *-ri-a-*] – **Anti + imperialism.**

ANTIIMPERIALIST, -Ă, *antiimperialişti, -ste,* adj. Care luptă împotriva imperialismului, potrivnic ideilor imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] **– Anti- + imperialist,** (după rus. *antiimperialisticenskii).*

ANTIINFECŢIOS, -OASĂ, *antiinfecţioşi, -oase***,** adj. Care este împotriva infecţiilor, care combate infecţiile. [Pr.: *-ţi-os*] – Din fr**. antiinfectieux.**

ANTIINFLAMATOR, -OARE, *antiinflamatori, -oare,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care împiedică inflamaţiile. – Din fr. **anti-inflammatoire.**

ANTIINFLAŢIONIST, -Ă*, antiinflaţionişti, -ste,* adj. Care previne şi combate inflaţia. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr**. anti-inflationniste.**

ANTIINTELECTUALISM s.n. Concepţie care neagă valoarea cunoaşterii raţionale. [Pr.: *-tu-a-*] – Din rus. **antiintelektualizm.**

ANTIINTELECTUALIST, -Ă, *antiintelectualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la antiintelectualism. **2.** S.m. şi f. Adept al antiintelectualismului. [Pr.: *-tu-a-*] **– Anti + intelectualist.**

ANTIISTORISM s.n. Concepţie care respinge sau ignorează principiul istoric în analiza proceselor sau fenomenelor. – **Anti + istorism.**

ANTIJUNIMISM s.n. Atitudine antijunimistă. **– Anti + junimism.**

ANTIJUNIMIST, -Ă, *antijunimişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva junimismului, contrar junimismului. **– Anti + junimist.**

ANTILITERATURĂ s.f. Creaţie literară care nu respectă principiile estetice general acceptate. * Creaţie literară fără valoare artistică. – **Anti- + literatură (**după fr. *antilittérature).*

ANTILOGARITM*, antilogaritmi,* s.m. Numărul corespunzător unui logaritm dat. – Din fr. **antilogarithme.**

ANTILOGIE, *antilogii,* s.f. Contradicţie între două idei sau între două expresii. – Din fr. **antilogie.**

ANTILOPĂ, *antilope,* s.f. **1.** Nume dat mai multor rumegătoare, cu trupul suplu, cu picioarele lungi şi subţiri, care trăiesc prin ţările calde. **2.** Pielea tăbăcită a antilopei (**1**) sau material care imită această piele. – Din fr**. antilope.**

ANTILUETIC, -Ă, *antiluetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva sifilisului; antisifilitic. [Pr.: *-lu-e-*] – **Anti + luetic.**

ANTIMAGNETIC, -Ă, *antimagnetici, -ce,* adj. (Tehn.) Care este insensibil la câmpuri magnetice. – Din fr. **antimagnétique.**

ANTIMALARIC, -Ă, *antimalarici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva malariei; antipaludic. **– Anti + malaric.**

ANTIMARXIST, *antimarxişti, -ste,* adj. Îndreptat împotriva marxismului. – **Anti + marxist** (după rus. *antimarksistskii).*

ANTIMATERIE s.f. Denumire dată unei substanţe ipotetice constituite din antiparticule, care prin aspect şi prin însuşiri seamănă cu substanţa corpurilor din jur, dar, în situaţia în care ar intra în contact cu materia propriu-zisă, ambele s-ar anihila spontan, degajând o mare cantitate de energie. **– Anti + materie** (după fr. *antimatiére*)**.**

ANTIMĂLURIC, -Ă, *antimălurici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) folosită pentru combaterea mălurii cerealelor. – **Anti + mălură +** suf. *-ic.*

ANTIMĂLURIRE s.f. Operaţie de apărare a cerealelor cu ajutorul substanţelor antimălurice. **– Anti + mălurire.**

ANTIMEFITIC, -Ă, *antimefitici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă, remediu etc.) întrebuinţat(ă) împotriva mirosurilor urâte. – Din fr. **antiméphitique.**

ANTIMEMORII s.f. pl. Lucrare literară cu caracter evocator care nu respectă procedeele consacrate ale genului memorialistic. – Din fr. **antimémoires.**

ANTIMETABOLĂ, *antimetabole,* s.f. (Rar) Anagramă. – Din fr. **antimétabole.**

ANTIMILITARISM s.n. Mişcare internaţională de masă îndreptată împotriva politicii militariste. – Din fr. **antimilitarisme.**

ANTIMILITARIST, -Ă, *antimilitarişti, -ste,* adj. Care este împotriva militarismului. – Din fr. **antimilitariste.**

ANTIMITOTIC, -Ă, *antimitotici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) utilizat în tratamentul unor forme de cancer. – Din fr. **antimitotique.**

ANTIMONARHIC, -Ă, *antimonarhici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva monarhiei, care se opune monarhiei; antimonarhist. – Din fr. **antimonarchique.**

ANTIMONARHIST, -Ă, *antimonarhişti, -ste,* adj. Antimonarhic. – Din fr. **antimonarchiste.**

ANTIMONIAT, *antimoniaţi,* s.m. Sare a acidului antimonic. [Pr.: *-ni-at*] – Din fr. **antimoniate.**

ANTIMONIC, *antimonici,* adj. m. (În sintagma) *Acid antimonic* = acid al antimoniului. – Din fr. **antimonique.**

ANTIMONIU s.n. Metaloid de culoare albă-cenuşie folosit în industrie; stibiu. – Din fr**. antimoine,** lat**. antimonium.**

ANTIMONOPOLIST, -Ă, *antimonopolişti, -ste,* adj. Care este împotriva monopolismului. – Din rus. **antimonopolist**.

ANTIMUNCITORESC, -EASCĂ, *antimuncitoreşti,* adj. Îndreptat împotriva muncitorilor. – **Anti + muncitoresc.**

ANTINAŢIONAL, -Ă, *antinaţionali, -e,* adj. Îndreptat împotriva intereselor naţiunii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **antinational.**

ANTINEFRETIC, -Ă, *antinefretici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva colicilor renale. – Din fr. **antinéphritique.**

ANTINEUTRINO s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică implicată în procesele nucleare. [Pr.: *-ne-u-*] – Din engl.**,** fr. **antineutrino.**

ANTINEUTRON, *antineutroni,* s.m. (Fiz.) Antiparticulă a neutronului. [Pr.: *-ne-u-*] – Din fr. **antineutron.**

ANTINEVRALGIC, -Ă, *antinevralgici, -ce***,** adj., s.n. (Medicament) care calmează nevralgiile. – Din fr. **antinévralgique.**

ANTINICOTINIC, -Ă, *antinicotinici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care combate sau atenuează efectele nicotinei. – Din fr. **antinicotinique.**

ANTINOMIC, -Ă, *antinomici, -ce,* adj. Care se referă la antinomie, care formează o antinomie. – Din fr. **antinomique.**

ANTINOMIE, *antinomii,* s.f. Contradicţie aparent insolubilă între două teze, două legi sau două principii (filozofice), care se exclud reciproc şi care totuşi pot fi demonstrate, fiecare în parte, la fel de concludent. – Din fr. **antinomie,** lat. **antinomia.**

ANTINUCLEAR, -Ă, *antinucleari, -e,* adj. Care este împotriva armelor nucleare. [Pr.: *-cle-ar*] – Din fr. **antinucléaire**, engl. **antinuclear.**

ANTIOXIDANT, *antioxidanţi,* s.m. Substanţă care împiedică sau întârzie acţiunea de oxidare; antioxigen. [Pr.: *-ti-o-*÷. – Pl. şi: (n.) *antioxidante*] – Din fr. **antioxydant.**

ANTIOXIGEN s.n. Antioxidant. [Pr.: *-ti-o*] – Din fr. a**ntioxygéne.**

ANTIPALUDIC, -Ă, *antipaludici, -ce,* adj., s.n. Antimalarie. – Din fr. **antipaludique**

ANTIPAPĂ, *antipapi,* s.m. Papă nerecunoscut de biserica catolică, a cărui alegere nu a fost canonică. – Din fr. **antipape.**

ANTIPAPISM s.n. Stare a bisericii catolice în perioada în care este condusă de un antipapă. – Din fr. **antipapisme.**

ANTIPARALEL, -Ă, *antiparaleli, -e,* adj. (Despre doi vectori) Care sunt paraleli şi cu sensuri

opuse. – Din fr. **antiparalléle.**

ANTIPARAZIT, -Ă, *antiparaziţi, -te,* adj. (Despre dispozitive, antene) Care combate sau reduce perturbaţiile atmosferice. – Din fr. **antiparasite.**

ANTIPARAZITAR, -Ă, *antiparazitari, -e,* adj., s.n. (Substanţă) care previne sau combate paraziţii animali sau vegetali. – Din fr. **antiparasitaire.**

ANTIPARLAMENTAR, -Ă, *antiparlamentari, -e,* adj. Care este împotriva uzului parlamentar. – **Anti- + parlamentar.** Cf. fr. **antiparlamentaire.**

ANTIPARTICULĂ, *antiparticule,* s.f. Particulă elementară având aceeaşi masă şi aceeaşi viaţă medie cu o altă particulă elementară, de care diferă însă prin semnul sarcinii electrice şi prin unele însuşiri fizice. – Din fr. **antiparticule.**

ANTIPARTINIC, -Ă, *antipartinici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva concepţiilor, principiilor şi metodelor partidului din care face parte. – **Anti- + partinic** (după rus. *antipartiinîi).*

ANTIPATIC, -Ă, *antipatici, -ce,* adj. Care inspiră antipatie; respingător, nesuferit. – Din fr. **antipathique.**

ANTIPATIE, *antipatii,* s.f. Sentiment de neplăcere, de aversiune, de silă faţă de cineva; resentiment. – Din fr. **antipathie**, lat. **antipathia.**

ANTIPATIZA, *antipatizez*, vb. I. Tranz. A manifesta antipatie faţă de cineva. – **Antipati(e) +** suf. *-iza*.

ANTIPATRIOTIC, -Ă, *antipatriotici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva patriei; lipsit de patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] – Din fr. **antipatriotique.**

ANTIPERISTALTIC, -Ă, *antiperistaltici, -ce,* adj. (Despre mişcări ale tubului digestiv) Care contractă stomacul şi intestinele în sens invers celui normal. – Din fr. **antipéristaltique.**

ANTIPERISTALTISM s.n. Activitate a tubului digestiv care constă în contracţii inverse sensului normal (de la intestinul gros spre stomac). – Din fr. **antipéristaltisme.**

ANTIPIESĂ, *antipiese,* s.f. Piesă de teatru care nu respectă procedeele dramatice consacrate şi care ilustrează o nouă estetică; (rar) antiteatru. * Piesă fără valoare artistică. – Din fr. **antipiéce.**

ANTIPIRETIC, -Ă, *antipiretici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care combate febra; febrifug – Din fr. **antipyrétique.**

ANTIPIRINĂ, *antipirine,* s.f. Medicament folosit împotriva febrei; fenazonă. – Din fr. **antipyrine.**

ANTIPOD, *antipozi,* s.m. Loc sau punct de pe suprafaţa pământului diametral opus altuia; *fig.* lucru, fapt, idee etc. în totală opoziţie cu alt lucru, fapt, idee etc. – Din fr. a**ntipode.**

ANTIPODAL, -Ă, *antipodali, -e,* adj. (Rar) Care se găseşte la antipozi. – Din fr. **antipodal.**

ANTIPODIC, -Ă, *antipodici, -ce,* adj. Diametral opus. – **Antipod +** suf. *-ic.*

ANTIPOEM, *antipoeme,* s.n. Poem care nu respectă procedeele lirice şi care ilustrează o nouă estetică. * Poem fără valoare artistică. – **Anti- + poem.**

ANTIPOETIC, -Ă, *antipoetici, -ce,* adj. Contrar poeziei. – Din fr. **antipoétique.**

ANTIPOEZIE, *antipoezii,* s.f. Poezie care nu respectă estetica liricii şi care ilustrează o nouă estetică. * Poezie fără valoare artistică. – **Anti- + poezie.**

ANTIPOLIOMIELITIC, -Ă, *antipoliomielitici, -ce,* adj., s.n. (Vaccin) care este folosit împotriva poliomielitei. [Pr.: *-li-o-mi-e-*] – Din fr. **antipoliomyélitique.**

ANTIPOLITIC, -Ă, *antipolitici, -ce,* adj. Contra politicii. – Din fr. **antipolitique.**

ANTIPOLUANT, -Ă, *antipoluanţi, -te,* adj., s.m. (Procedeu, substanţă, bacterie) care este folosit împotriva poluării. [Pr.: *-lu-ant*] – **Anti- + poluant.**

ANTIPOLUARE, *antipoluări,* s.f. Acţiunea de a combate poluarea. [Pr.: *-lu-a-*] – **Anti-** + **poluare.**

ANTIPOPULAR, -Ă, *antipopulari, -e,* adj. Îndreptat împotriva poporului. – **Anti**+ **popular.**

ANTIPORNO adj. invar. (Despre măsuri, atitudini, manifestări) Care este împotriva pornografiei. – **Anti- + porno [** grafie **].**

ANTIPROGRESIST, -Ă, *antiprogresişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva progresului; conservator[2]. – **Anti- + progresist.**

ANTIPROTON, *antiprotoni,* s.m. (Fiz.) Antiparticulă a protonului. – Din fr. **antiproton.**

ANTIPRURIGINOS, -OASĂ, *antipruriginoşi, -oase,* adj., s.n. (Medicament, tratament) folosit în cazuri de prurigo. – Din fr. **antiprurigineux.**

ANTIPSORIAZIS adj. invar., s.n. (Medicament, tratament) folosit pentru combaterea psoriazisului. – **Anti- + psoriazis.**

ANTIPUBLICITAR, -Ă, *antipublicitari, -e,* adj. Care combate publicitatea. – **Anti-** + **publicitar.**

ANTIPUTRID, -Ă, *antiputrizi, -de,* adj., s.n. (Medicament) care combate putrefacţia. – Din fr. **antiputride.**

ANTIRABIC, -Ă, *antirabici, -ce,* adj., s.m. (Vaccin) care combate turbarea. – Din fr.

antirabique.

ANTIRACHETĂ adj. invar., s.f. (Rachetă) care distruge o rachetă înainte ca aceasta să-şi atingă ţinta. – **Anti- + rachetă** (după engl. *antimissile).*

ANTIRADAR adj. invar. Care perturbă funcţionarea radarului. * Care detectează prezenţa radarului. [Acc. şi: *antirádar*] – Din fr. **antiradar.**

ANTIRAHITIC, -Ă, *antirahitici, -ce,* adj. Care preîntâmpină şi combate rahitismul. – Din fr. **antirachitique**

ANTIRĂZBOINC, -Ă, *antirăzboinici, -ce,* adj. Împotriva războiului. – **Anti- + războinic.**

ANTIREALISM s.n. Negare a realităţii obiective, a existenţei sale, a legilor ei etc. [Pr.: -*re-a*-] – Din fr. **antiréalisme.**

ANTIREALIST, -Ă, *antirealişti, -ste,* adj. Îndreptat împotriva realismului sau realităţii. [Pr.: -*re-a*-] – Din fr. **antiréaliste.**

ANTIRECLAMĂ, *antireclame,* s.f. Reclamă rău făcută, care are rezultat contrar celui urmărit. – **Anti- + reclamă.**

ANTIREGALIST, -Ă, *antiregalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care luptă împotriva regalităţii. – **Anti- + regalist**.

ANTIRELIGIOS, -OASĂ, *antireligioşi, -oase*, adj. Care este împotriva religiei. [Pr.: -*gi-os*] – Din fr. **antireligieux.**

ANTIREPUBLICAN, -Ă*, antirepublicani, -e,* adj. (Adesea substantivat) Îndreptat împotriva ideilor republicane. – Din fr. **antirépublicain.**

ANTIREUMATIC, -Ă, *antireumatici, -ce,* adj., s.n. Antireumatismal. [Pr.: -*re-u*-] – **Anti + reumatic.**

ANTIREUMATISMAL, -Ă, *antireumatismali, -e,* adj., s.n. (Medicament) împotriva reumatismului; antireumatic. [Pr.: -*re-u*-] – Cf. fr. **antirhumatismal.**

ANTIREVOLUŢIONAR, -Ă, *antirevoluţionari, -e,* adj. Contrar revoluţiei; contrarevoluţionar. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **antirévolutionnaire.**

ANTIREZONANT, -Ă, *antirezonanţi, -te,* adj. (Fiz.) Care se află în stare de antirezonanţă. – Din fr. **antirésonnant**, engl. **antiresonant.**

ANTIREZONANŢĂ, *antirezonanţe,* s.f. (Fiz.) Stare de vibraţie opusă rezonanţei. – Din fr. **antirésonance**, engl. **antiresonance.**

ANTIROMAN, *antiromane,* s.n. Roman care nu respectă estetica consacrată a romanului şi care ilustrează o nouă estetică. * Roman fără valoare artistică. – Din fr. **antiroman.**

ANTISCHETING, *antischetinguri,* s.n. Dispozitiv de reglaj la pick-up-urile moderne pentru compensarea forţei centripete. [Scris şi: *antiskating*] – Din engl. **antiskating.**

ANTISCLAVAGIST, -Ă, *antisclavagişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se opune sclavagismului. – Din fr. **antiesclavagiste.**

ANTISCORBUTIC, -Ă, *antiscorbutici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva scorbutului. – Din fr. **antiscorbutique**.

ANTISEISMIC, -Ă, *antiseismici, ce,* adj. Care este rezistent la cutremur **(1). – Anti-** + **seismic.**

ANTISEMIT, -Ă, *antisemiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care admite sau practică antisemitismul. – Din fr. **antisémite.**

ANTISEMITISM s.n. Atitudine (politică, socială etc.) ostilă faţă de evrei. – Din fr. **antisémitisme.**

ANTISEPSIE s.f. Ansamblu de măsuri antiseptice. – Din fr. **antisepsie.**

ANTISEPTIC, -Ă, *antiseptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care previne ori înlătură infecţiile microbiene sau care impiedică putrefacţia. – Din fr. **antiseptique.**

ANTISER, *antiseruri,* s.n. Ser sangvin provenit de la un animal injectat cu un virus şi care conţine anticorpii formaţi sub influenţa directă a acestuia. – Din fr. **antisérum.**

ANTISIFILITIC, -Ă, *antisifilitici, -ce,* adj., s.n. Antiluetic. – Din fr. **antisyphilitique.**

ANTISOCIAL, -Ă, *antisociali, -e,* adj. Care se abate de la regulile de bună convieţuire în societate, care constituie o primejdie pentru societate. [Pr.: -*ci-al*] – Din fr. **antisocial.**

ANTISOLAR, -Ă, *antisolari, -e,* adj. Care apără împotriva soarelui. – Din fr. **antisolaire**.

ANTISPASMODIC, -Ă, *antispasmodici, -ce,* adj. Care combate spasmele; antispastic. – Din fr. **antispasmodique.**

ANTISPAST, *antispasturi,* s.n. Picior de vers (antic) alcătuit din patru silabe; două silabe lungi între două silabe scurte. – Din fr. **antispaste,** lat. **antispastus.**

ANTISPASTIC, -Ă, *antispastici, -ce,* adj. Antispasmodic, spasmolitic. – Din fr. **antispastique.**

ANTISPORTIV, -Ă, *antisportivi, -e,* adj. Care este contrar sportului sau spiritului sportiv. – Din fr. **antisportif.**

ANTISPUMANT, *antispumanţi,* s.m. Substanţă care distruge spumele, folosită în industria petrolieră şi în cea alimentară. – **Anti- + spumant.**

ANTISTATAL, -Ă, *antistatali, -e,* adj. Îndreptat împotriva intereselor statului. – **Anti- + statal.**
ANTISTATIC, -Ă, *antistatici, -ce,* adj., s.n. **1.** (Substanţă) care împiedică electrizarea materialelor plastice. **2.** (Substanţă) care neutralizează discurile[1] **(4)** din punct de vedere electric. – Din fr. **anti-statique.**
ANTISTATIZARE, *antistatizări,* s.f. **1.** Acţiunea de a împiedica electrizarea materialelor. **2.** Acţiunea de a neutraliza discurile[1] **(4)** din punct de vedere electric. – De la **antistatic.**
ANTISTROFĂ, *antistrofe,* s.f. **1.** A doua parte în triada strofă-antistrofă-epodă a unei poezii lirice cântate de cor după strofă şi înainte de epodă în teatrul antic grec. **2.** Repetare a cuvintelor în ordine inversă în vers, în frază. – Din fr**. antistrophe.**
ANTISUBMARIN adj. invar. Împotriva submarinelor. – **Anti- + submarin** (după fr. **anti-sous-marin**).
ANTISUDORIFIC, -Ă*, antisudorifici, -ce,* adj., s.n. Antitranspirant. – **Anti- + sudorific.**
ANTIŞOC adj. invar. (Despre materiale) Care amortizează şocurile. – Din fr. **antichoc.**
ANTIŞTIINŢIFIC, -Ă, *antiştiinţifici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva teoriilor ştiinţifice şi progresului. – **Anti- + ştiinţific** (după fr. *anti-scientifique*).
ANTITABAC adj. invar. (Rar) Antitabagic. – Din fr. **antitabac.**
ANTITABAGIC, **-Ă**, *antitabagici, -ce,* adj. Care este (folosit) împotriva tutunului şi a fumatului; (rar) antitabac. – **Anti- + tabagic.**
ANTITANC adj. invar. Care se foloseşte împotriva tancurilor; anticarl. *Armă antitanc.* – Din fr. **antitank.**
ANTITEATRU s.n. (Rar) Antipiesă. – Din fr. **antithéâtre.**
ANTITEHNIC, -Ă, *antitehnici, -ce,* adj. **1.** (Despre atitudini) Care este împotriva tehnicii. **2.** (Despre oameni) Care nu se pricepe la tehnică, care nu are talent tehnic; atehnic. – **Anti- + tehnic.**
ANTITERMIC, -Ă, *antitermici, -ce,* adj., s.n. Febrifug. – Din fr. **antithermique.**
ANTITETANIC, -Ă, *antitetanici, -ce,* adj. Care combate sau previne tetanosul; antitetanos. – Din fr. **antitétanique.**
ANTITETANOS adj. invar. Antitetanic. – **Anti- + tetanos.**
ANTITETIC, -Ă, *antitetici, -ce,* adj. Care conţine o antiteză; care foloseşte antiteze. – Din fr. **antitétique.**
ANTITEZĂ, *antiteze,* s.f. **1.** Opoziţie dialectică între două fenomene, idei, judecăţi etc. * Figură de stil bazată pe opoziţia dintre două idei, fenomene, situaţii, personaje, expresii etc., care se pun reciproc în relief. **2.** (Fil.) Momentul al doilea al triadei teză-antiteză-sinteză, care neagă teza. – Din fr. **antithése.**
ANTITIFIC, -Ă, *antitifici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se foloseşte împotriva febrei tifoide. – Din. fr. **antityphique.**
ANTITIROIDIAN, -Ă*, antitiroidieni, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate hipertiroidia. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **antithyroîdien.**
ANTITON s.n. Emulsie constituită din ulei de in, gumă arabică şi acid fosforic, folosită în tipografie pentru combaterea fenomenului de tonare. **– Anti + ton.**
ANTITOXIC, -Ă, *antitoxici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care distruge otrăvurile, care anihiliează efectele lor. – Din fr. **antitoxique.**
ANTITOXINĂ, *antitoxine,* s.f. Substanţă produsă de organism, capabilă să neutralizeze acţiunea toxinelor microbiene. – Din fr. **antitoxine.**
ANTITRANSPIRANT, -Ă, *antitranspiranţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care împiedică transpiraţia; antisudorific. – De la **transpira.**
ANTITRINITAR, -Ă, *antitrinitari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Privitor la antitrinitarism. **2.** S.m. şi f. Adept al antitrinitarismului. – Din fr. **antitrinitaire.**
ANTITRINITARISM s.n. Doctrină religioasă care neagă dogma creştină a unităţii dintre Dumnezeu, Iisus Cristos şi Sfântul Duh. – Din fr. **antitrinitairisme.**
ANTITRUST adj. invar. Care este (folosit) împotriva trusturilor **(1)**. – Din engl. **antitrust.**
ANTITUBERCULOS, -OASĂ, *antituberculoşi, -oase,* adj., s. n. (Medicament) care combate tuberculoza. – Din fr. **antituberculeux.**
ANTITUSIV, -Ă*, antitusivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează tusea. – Din fr. **antitussif.**
ANTIUMAN, -Ă, *antiumani, -e,* adj. Care este lipsit de omenie; care este îndreptat împotriva omului. [Pr.: *-ti-u-*] – **Anti- + uman.**
ANTIUMANISM s.n. Orientare în filozofie, în artă etc., care neagă posibilitatea de desăvârşire a fiinţei umane, precum şi demnitatea, valoarea ei. [Pr.*: -ti-u-*] – **Anti-** *+* **umanism.**
ANTIUMANITAR, -Ă, *antiumanitari, -e,* adj. Care este împotriva sentimentelor omeneşti,

duşman al drepturilor şi libertăţilor omului. [Pr.: -*ti-u*-] – **Anti- + umanitar.**
ANTIUNIONIST, -Ă, *antiunionişti, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva unirii, a uniunii a două ţări; *spec.* (persoană) care era împotriva unirii Principatelor Române. [Pr.: -*ti-u-ni-o*-] – **Anti- + unionist.**
ANTIVARIOLIC, -Ă, *antivariolici, -ce,* adj., s.n. (Vaccin, ser) care combate variola. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **antivariolique.**
ANTIVEDETĂ, *antivedete,* s.f. Artist, sportiv a cărui comportare denotă antivedetism. – **Anti- + vedetă**.
ANTIVEDETISM s.n. Atitudine a unui artist, a unui sportiv opusă vedetismului. – **Anti- + vedetism.**
ANTIVENERIC, -Ă, *antivenerici, -ce,* adj., s. n. (Medicament) care combate bolile venerice. – **Anti- + veneric.**
ANTIVENIN s.n. (Biol.) Anticorp care neutralizează acţiunea toxică a veninului. – **Anti- + venin.**
ANTIVENINOS, -OASĂ, *antiveninoşi, -oase,* adj. Care neutralizează veninul (**1**). – **Anti- + veninos (**după fr**.** *antivénéreux)***.**
ANTITVIBRATOR, -OARE, *antivibratori, -oare,* adj. (Despre un sistem tehnic) Care se opune transmiterii vibraţiilor de o anumită frecvenţă. – **Anti- + vibrator.**
ANTIVIRAL, -Ă, *antivirali, -e*, adj. (Med.) Care distruge viruşii. – Din fr., engl. **antiviral.**
ANTIVIRUS, *antiviruşi,* s.m. Substanţă care împiedică dezvoltarea viruşilor. – Din fr. **antivirus.**
ANTIVITAMINĂ, *antivitamine,* s.f. (Farm.) Substanţă care se opune efectelor unei vitamine. – Din fr. **antivitamine.**
ANTIVOMITIV, -Ă, *antivomitivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) împotriva vărsăturilor. – **Anti- + vomitiv.**
ANTIZGOMOT adj. invar. (Rar) Antifonic[2]. – **Anti- + zgomot.**
ANTIZIMIC, -Ă, *antizimici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care împiedică fermentaţiile. – Din fr. **antizymique.**
ANTOCIAN, *antocieni,* s.m. Pigment din sucul plantelor care dă florilor, fructelor şi frunzelor culoarea roşie, albastră sau violetă. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **antocian.**
ANTOFITĂ, *antofite*, s.f. (La pl.) Nume dat plantelor cu flori; (şi la sg.) plantă din acest grup spermatofită. – Din fr. **anthophytes.**
ANTOFITOZĂ, *antofitoze,* s.f. Boală a plantelor provocată de unele plante parazite sau semiparazite cu flori. – Din fr. **anthophytose.**
ANTOLOGA, *antologhez,* vb. I. Tranz. A include într-o antologie. – De la **antologie.**
ANTOLOGABIL, -Ă, *antologabili, -e,* adj. Care merită să fie inclus într-o antologie; *p. ext.* care este demn de reţinut. – **Antologa +** suf. *-bil.*
ANTOLOGARE, *antologări,* s.f. Acţiunea de "a antologa" şi rezultatul ei. – V**. antologa.**
ANTOLOGAT, -Ă, *antologaţi, -te,* adj. Care a fost inclus într-o antologie. – V. **antologa**
ANTOLOGIC, -Ă, *antologici, -ce,* adj. De antologie, reprezentativ, indicat să facă parte dintr-o antologie. – Din fr. **anthologique.**
ANTOLOGIE, *antologii,* s.f. Culegere de lucrări reprezentative, alese dintr-unul sau din mai mulţi autori, dintr-una sau din mai multe opere; florilegiu, crestomaţie. – Din fr. **anthologie.**
ANTONICĂ, *antonici,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe şi fructe aromatice care creşte în pădurile de munte *(Chaerophyllum aromaticum).* – **Anton** (n. pr.) + suf. **-***ică.*
ANTONIM, *antonime,* s.n. Cuvânt care, considerat în raport cu altul, are sens contrar. – Din fr. **antonyme.**
ANTONIMIC, -Ă, *antonimici, -ce,* adj. Care se află în raport de antonimie, referitor la antonimie. – Din fr. **antonymique.**
ANTONIMIE, *antonimii,* s.f. Raport dintre două antonime. – Din fr. **antonymie.**
ANTONOMAJ s.n. Operaţie de strângere şi de distrugere a gărgăriţelor care trăiesc în florile de măr. – Din fr. **anthonomage.**
ANTONOMASIE s.f. Antonomază. – Din ngr., it. **antonomasia.**
ANTONOMAZĂ, *antonomaze,* s.f. Figură de stil care constă în folosirea unui nume propriu în locul unui nume comun sau a unui nume comun ori a unei perifraze în locul unui nume propriu; antonomasie. – Din fr. **antonomase.**
ANTOZOAR, *antozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate care cuprinde polipii izolaţi sau grupaţi în colonii; coralier (*Anthozoa*); (şi la sg.) animal din această clasă. [Pr.: -*zo-ar*] – Din fr. **anthozoaires.**
ANTRACEN, *antraceni,* s.m. Substanţă cristalizată de culoare albă-gălbuie, cu fluorescenţă albastră, care se prepară prin distilarea gudronului cărbunilor de pământ şi serveşte

îndeosebi la fabricarea unor coloranţi. – Din fr. **anthracéne.**

ANTRACHINONĂ, *antrachinone,* s.f. Substanţă organică, derivată din antracen, alcătuită din cristale gălbui, care serveşte ca materie primă pentru unii coloranţi. – Din fr. **anthraquinone.**

ANTRACIT, *antracite,* s.n. Cărbune de pământ de calitate superioară, având în compoziţia sa mult carbon, puţine substanţe volatile şi apă, de culoare neagră lucioasă, foarte dens, fiind un preţios combustibil. – Din fr. **anthracite.**

ANTRACNOZĂ, *antracnoze,* s.f. Boală a unor plante provocată de ciuperci parazite şi care se mtanifestă prin apariţia unor pete brune-roşietice sau galbene-portocalii pe frunze, tulpini şi fructe. – Din fr. **anthracnose.**

ANTRACOTERIU, *antracoterii,* s.m. Gen de mamifer din care s-a dezvoltat porcul mistreţ. – Din lat. **anthracoterium.**

ANTRACOZĂ, *antracoze,* s.f. Boală contractată în urma inhalării prafului de cărbune şi infiltrării lui în plămâni. – Din fr. **anthracose.**

ANTRACT, *antracte,* s.n. Pauză între două acte sau între două părţi ale unei reprezentaţii. * Piesă muzicală care se execută în această pauză. – Din fr. **entracte.**

ANTRANILIC, *antranilici,* adj. m. (În sintagma) *Acid antranilic* = pulbere cristalină, incoloră, solubilă în apă şi în alcool, întrebuinţată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului, mercurului, plumbului etc. şi ai cărei derivaţi sunt folosiţi în parfumerie; acid aminobenzoic. – Din fr. **antranilique.**

ANTRANOL, *antranoli,* s.m. Alcool obţinut prin reducerea antrachinonei cu staniu şi acid acetic, care se foloseşte în industria materiilor colorante. – Din fr. **anthranol.**

ANTRAX, *antraxe,* s.n. Boală infecţioasă şi contagioasă (la animale şi la oameni), manifestată prin accese pulmonare, gastrointestinale şi cutanate; dalac, bubă-neagră, cărbune. – Din fr. **anthrax.**

ANTREN s.n. Însufleţire, vioiciune, animaţie, bună dispoziţie. – Din fr. **entrain.**

ANTRENA, *antrenez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) pregăti prin exerciţii metodice (fizice, tactice, tehnice, psihologice şi teoretice) pentru a obţine cele mai bune rezultate într-o activitate (sportivă). **2.** Tranz. şi refl. A atrage sau a se lăsa atras într-o acţiune, într-o discuţie etc.; a (se) înflăcăra. **3.** Tranz. A atrage după sine, a pune în mişcare, a mişca un organ de maşină sau o maşină. * A deplasa un material (solid, lichid sau gazos) cu ajutorul unui fluid în mişcare. – Din fr. **entrainer.**

ANTRENAMENT, *antrenamente,* s.n. **1.** Proces complex şi sistematic de pregătire a unui sportiv, a unui cal etc. pentru a avea o bună comportare în competiţiile sportive, în scopul obţinerii unor performanţe. **2.** Exerciţiu metodic la care este supus un organ, un aparat sau întregul organism animal, în scopul obţinerii unei producţii superioare. – Din fr. **entrainement.**

ANTRENANT, -Ă, *antrenanţi, -te,* adj. Care atrage, care stimulează (într-o activitate). * Distractiv, amuzant. * Plin de antren. – Din fr. **entraînant.**

ANTRENARE, *antrenări,* s.f. Acţiunea de *a (se) antrena.* – V. **antrena.**

ANTRENOR, -OARE, *antrenori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană calificată care se ocupă cu antrenarea sportivilor. **2.** S.n. Utilaj folosit pentru a antrena un organ de maşină sau o maşină. – Din fr. **entraîneur.**

ANTREPOZIT, *antrepozite,* s.n. Clădire amenajată pentru depozitarea stocurilor de mărfuri sau de materiale. – Din fr. **entrepôt** (după *depozit).*

ANTREPRENOR, -OARE, *antreprenori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care conduce o antrepriză. – Din fr. **entrepreneur.**

ANTREPRIZĂ, *antreprize,* s.f. Întreprindere care execută lucrări industriale, comerciale, de construcţii etc.; lucrarea propriu-zisă. ** Expr. *A da în antrepriză* = a da o lucrare spre executare unei întreprinderi sau unui antreprenor. *A lua în antrepriză* = a lua conducerea unei lucrări. – Din fr. **entreprise.**

ANTRESOL, *antresoluri,* s.n. (Rar) Mezanin. – Din fr. **entresol.**

ANTRET s.n. v. **antreu.**

ANTRETOAZĂ, *antretoaze,* s.f. **1.** Fiecare dintre grinzile transversale care leagă grinzile principale ale unui pod. **2.** Bară care serveşte la legarea a două piese dintr-un mecanism şi la menţinerea lor fixă la oarecare distanţă. **3.** Piesă metalică, cilindrică, goală în interior, folosită pentru consolidarea pereţilor unui cazan cu abur. – Din fr. **entretroise.**

ANTREŢEL, *antreţele,* s.n. Diminutiv al lui *antreu.* – **Antret** + suf. *-el.*

ANTREU, *antreuri,* s.n. Prima încăpere (de dimensiuni mici) a unei locuinţe, în care se intră venind de afară; vestibul. [Var.: **antrét** s.n.] – Din fr. **entrée.**

ANTRICOT, *antricoate,* s.n. Carne de vacă, de oaie sau de porc provenită din regiunea intercostală; *p. ext.* friptură din această carne; cotlet. – Din fr. **entrecôte.**

ANTROPIC, *antropice,* adj. n. (În sintagma) *Fenomen antropic* = fenomen antropogen. – Din fr. **anthropique.**

ANTROPO- Element de compunere cu sensul de "referitor la om", care serveşte la formarea unor adjective şi substantive. – Din fr. **anthropo÷.**

ANTROPOBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază specia umană şi maimuţele antropoide. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **anthropobiologie.**

ANTROPOCENTRIC, -Ă, *antropocentrici, -ce,* adj. Privitor la antropocentrism, care aparţine antropocentrismului. – Din fr. **anthropocentrique.**

ANTROPOCENTRISM s.n. Concepţie filozofică potrivit căreia omul este centrul şi scopul universului. – Din fr. **anthropocentrisme.**

ANTROPOFAG, -Ă, *antropofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se hrăneşte cu carne de om; canibal. – Din fr. **anthropophage,** lat. **anthropophagus.**

ANTROPOFAGIE s.f. Folosire a cărnii omeneşti ca hrană; canibalism. – Din fr. **anthropophagie.**

ANTROPOFOB, -Ă, *antropofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care urăşte oamenii, care are frică de oameni. – Din fr. **anthropophobe.**

ANTROPOFOBIE s.f. Atitudine de antropofob, ură, frică de oameni. – Din fr. **anthropophobie.**

ANTROPOGEN, *antropogene,* adj. n. (În sintagma) *Fenomen antropogen* = fenomen datorat acţiunii omului, cu urmări asupra reliefului, vegetaţiei şi climei; fenomen antropic. – Din fr. **anthropogéne.**

ANTROPOGENETIC, -Ă, *antropogenetici, -ce,* adj. De antropogeneză. – Din fr. **anthropogénétique.**

ANTROPOGENEZĂ s.f. Procesul apariţiei şi dezvoltării omului, a speciei umane; antropogenie. – Din fr. **anthropogenése.**

ANTROPOGENIE s.f. Antropogeneză. – Din fr. **anthropogénie.**

ANTROPOGEOGRAFIE s.f. Ramură a geografiei care se ocupă cu studiul populaţiei şi al aşezărilor omeneşti; geografie umană, geografia populaţiei. [Pr.: *-ge-o-*] – Din fr. **anthropogéographie.**

ANTROPOGRAFIC, -Ă, *antropografici, -ce,* adj. De antropografie. – Din fr. **anthropographique.**

ANTROPOGRAFIE s.f. Ştiinţa care studiază trăsăturile fizionomice specifice raselor şi tipurilor umane. – Din fr. **antropographie.**

ANTROPOID, -Ă, *antropoizi, -de,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre unele maimuţe) Care se aseamănă cu omul; antropomorf **(I 1). 2.** S.f. (La pl.) Grup de maimuţe superioare asemănătoare cu omul, lipsite de coadă; (şi la sg.) maimuţă din acest grup. – Din fr. **anthropoîde.**

ANTROPOLATRIE s.f. Dragoste exagerată pentru oameni (reflex al unei erezii creştine). – Din ngr. **anthropolatría.**

ANTROPOLOG, -Ă, *antropologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în antropologie. – Din fr. **anthropologue.**

ANTROPOLOGIC, -Ă, *antropologici, -ce,* adj. Al antropologiei, privitor la antropologie. – Din fr. **anthropologique.**

ANTROPOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul originii, evoluţiei şi variabilităţii biologice a omului, în corelaţie cu condiţiile naturale şi social-culturale. – Din fr. **anthropologie.**

ANTROPOLOGISM s.n. (Fil.) Concepţie materialistă care privea omul în mod abstract şi numai ca pe o fiinţă naturală, neluând în consideraţie faptul că el este produsul unor relaţii sociale în continuă schimbare de-a lungul istoriei. – Din fr. **anthropologisme.**

ANTROPOMETRIC, -Ă, *antropometrici, -ce,* adj. De antropometrie, privitor la antropometrie. – Din fr. **anthropométrique.**

ANTROPOMETRIE s.f. Metodă de studiu a posibilităţilor de identificare a oamenilor, a formei şi a amprentelor corpului uman şi a părţilor lui. – Din fr. **anthropométrie.**

ANTROPOMORF, -Ă, *antropomorfi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Antropoid. * (Substantivat, n. pl.) Grup de maimuţe asemănătoare cu omul. **2.** Care aparţine antropomorfismului, privitor la antropomorfism. **II.** S.n. Obiect de artă sau reprezentare decorativă cu formă de fiinţă omenească. – Din fr. **antropomorphe.**

ANTROPOMORFISM s.n. Credinţă mistică potrivit căreia se atribuie lucrurilor şi fenomenelor naturii însuşiri şi sentimente omeneşti. * Reprezentare a zeilor şi a divinităţii sub înfăţişare omenească. – Din fr. **anthropomorphisme.**

ANTROPOMORFIST, -Ă, *antropomorfişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care admite antropomorfismul. – Din fr. **anthropomorphiste.**

ANTROPOMORFIZA, *antropomorfizez,* vb. I. Tranz. A atribui unui lucru, unui fenomen, unei

divinităţi etc. sentimente şi însuşiri umane. – Din fr. **anthropomorphiser.**

ANTROPONIMIC, -Ă, *antroponimici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la antroponimie; antroponomastic (**1). 2.** S.n. Nume de persoană. – Din fr. **anthroponymique.**

ANTROPONIMIE s.f. **1.** Ramură a lingvisticii care studiară numele de persoană; antroponomastică **(2). 2.** Totalitatea numelor de persoană dintr-o localitate, dintr-o regiune sau dintr-o limbă. – Din fr. **anthroponymie.**

ANTROPONOMASTIC, -Ă, *antroponomastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Antroponimic **(1). 2.** S.f. Antroponimie. – Din fr. **anthroponomastique.**

ANTROPOPITEC, *antropopiteci,* s.m. Maimuţă considerată precursorul omului. – Din fr. **anthropopithéque.**

ANTROPOZOFIE s.f. Doctrină religioasă care înlocuieşte pe Dumnezeu cu omul conceput ca esenţă divină, accesibilă numai iniţiaţilor. – Din fr. **anthroposophie.**

ANTUM, -Ă, *antumi, -e,* adj. (Despre lucrări scrise) Publicat în timpul vieţii autorului. – Cf. lat. **ante.**

ANTURAJ, *anturaje,* s.n. Totalitatea persoanelor care constituie mediul social particular al cuiva, care înconjură în mod obişnuit pe cineva; mediul, compania, societatea în care trăieşte cineva. – Din fr. **entourage.**

ANŢĂRŢ adv. (Reg.) Acum doi ani. – Lat. **anno tertio.**

ANUAL, -Ă, *anuali, -e,* adj. Care are loc o dată pe an; care durează un an; care corespunde unui an. *Raport anual. Plantă anuală. Plan anual.* [Pr.: *-nu-al*] – Din fr. **annuel,** lat. **annualis.**

ANUAR, *anuare*, s.n. Publicaţie periodică anuală care prezintă activitatea unei instituţii, a unei întreprinderi etc. sau care conţine studii ştiinţifice. [Pr.: *-nu-ar*] – Din fr. **annuaire.**

ANUITATE, *anuităţi,* s.f. Sumă de bani (incluzând o parte din capital şi dobânda corespunzătoare) care se plăteşte periodic (de obicei anual) spre a rambursa un capital sau o datorie. [Pr.: *-nu-i-*] – Din fr. **annuité.**

ANULA, *anulez,* vb. I. Tranz. **1.** A declara nul, a desfiinţa, a suprima sau a abroga un act, o dispoziţie etc.; *p. gener.* a desfiinţa, a suprima, a declara nul; a şterge, a bara. **2.** A egala cu zero o expresie matematică. – Din fr. **annuler,** lat. **annullare.**

ANULABIL, -Ă, *anulabili, -e*, adj. Care se poate anula. – Din fr. **annulable.**

ANULABILITATE s.f. Posibilitate a unui act, a unui document etc. de a fi anulat. – Din fr. **annulabilité.**

ANULAR, -Ă, *anulari, -e,* adj. (Rar) De forma unui inel, care se înfăţişează ca un inel. – Din fr. **annulaire.**

ANULARE, *anulări,* s.f. Acţiunea de *a anula*; anulaţie. – V. **anula.**

ANULAT, -Ă, *anulaţi, -te,* adj. **1.** (Despre acte, dispoziţii etc.) Care a fost declarat nul; abrogat. **2**. (Despre un text, o literă, o cifră etc.) Barat. – V. **anula.**

ANULAŢIE, *anulaţii,* s.f. (Rar) Anulare. – Din fr. **annulation.**

ANUME adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. Care se face, se spune etc, în mod special. *O vorbă anume.* **II.** Adv. **1.** Cu numele de... * Iată care; adică. *În limba română sunt trei genuri, şi anume: masculin, feminin şi neutru.* **2.** Înadins, special; cu scopul. *A venit anume pentru mine.* **3**. În mod precis, exact. *Cât anume?* – **A**[3] **+ nume.**

ANUMIT, -Ă, *anumiţi, -te*, adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat. *O anumită zi. O anumită casă.* * Deosebit, special, aparte. *Se uita într-un anumit fel.* **2.** Unul, oarecare. *Anumiţi oameni.* – **Anume +** suf. *-it* (după germ. *bestimmt)***.**

ANUNCIATOR, *anunciatoare,* s.n. Aparat care anunţă modificări sau abateri în timpul funcţionării unui sistem tehnic. [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr**. annonciateur.**

ANUNŢ, *anunţuri,* s.n. Înştiinţare (scrisă). – Din **anunţa** (derivat regresiv).

ANUNŢA, *anunţ,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă; a vesti, a încunoştinţa. * A vesti sosirea cuiva (rostindu-i numele cu voce tare). – Din fr. **annoncer,** lat. **annuntiare.**

ANUNŢARE, *anunţări*, s.f. Acţiunea de *a anunţa.* – V. **anunţa.**

ANUNŢĂTOR, -OARE, *anunţători, -oare*, adj. (Rar) Care anunţă, vesteşte sau prevesteşte ceva. – **Anunţa +** suf. *-ător.*

ANURĂ, *anure,* s.f. (La pl.) Ordin de amfibieni lipsiţi de coadă în stadiul de adult, cu membrele adaptate pentru salt; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. **anures.**

ANURIE, *anurii,* s.f. Încetare patologică a urinării, întâlnită în bolile renale. – Din fr**. anurie.**

ANUS, *anusuri,* s.n. Orificiu terminal al intestinului gros, care comunică cu exteriorul. – Din fr., lat. **anus.**

ANVELOPĂ, *anvelope,* s.f. **1.** Înveliş de protecţie al camerei de aer a unei roţi de vehicul, confecţionat din cauciuc. **2.** Supracopertă. **3.** (Pict.) Atmosferă difuză care învăluie figurile dintr-un tablou. – Din fr. **enveloppe.**

ANVERGURĂ, *anverguri,* s.f. **1.** Desfăşurare, întindere. ** Loc. adj. *De mare anvergură* = pe

plan mare; vast, atotcuprinzător. **2.** Distanţă între extremităţile aripilor unui avion. * Distanţă între vârfurile aripilor întinse la păsări, fluturi şi liliac. – Din fr. **envergure.**

ANXIETATE s.f. Stare de nelinişte, de aşteptare încordată, însoţită de palpitaţii, jenă în respiraţie etc., întâlnită în unele boli de nervi. [Pr.: *-xi-e-*] – Din fr. **anxiété,** lat. **anxietas, -atis.**

ANXIOS, -OASĂ, *anxioşi, -oase,* adj. Neliniştit, îngrijorat, încordat. [Pr.: *-xi-os*] – Din fr. **anxieux.**

ANZERIFORMĂ, *anzeriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări înotătoare, cu gâtul lung, cu picioarele scurte, având trei degete unite printr-o membrană; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Din fr. **ansériformes.**

AOLEO interj. v. **aoleu.**

AOLEU interj. Exclamaţie care exprimă durere, spaimă, dor, mirare. [Var.: **aléu, aoleó, auléu, oleó, oleoleó, oléu** interj.]

AOLICĂ interj. (Pop.) Diminutiv al lui *aoleu.* **– Aoleu +** suf. *-ică.*

AORIST, *aoriste,* s.n. Timp verbal, în unele limbi, care exprimă o acţiune trecută nedeterminată. – Din fr. **aoriste,** lat. **aoristus.**

AORTĂ, *aorte,* s.f. Cea mai mare arteră a corpului la vertebrate, care duce sângele oxigenat de la inimă în tot corpul. ** (Adjectival) *Artera aortă.* – Din fr. **aorte.**

AORTIC, -Ă, *aortici, -ce,* adj. Care aparţine aortei, privitor la aortă. – Din fr. **aortique.**

AORTITĂ, *aortite,* s.f. Inflamaţie cronică a aortei. – Din fr. **aortite.**

APAGOGIC, *apagogice,* adj. n. (În sintagma) *Raţionament apagogic* = raţionament indirect prin reducere la absurd. – Din fr. **apagogique.**

APANAJ, *apanaje,* s.n. **1.** Parte dintr-un domeniu feudal acordată fiilor din casele domnitoare şi din marile familii nobile; proprietate sau venit acordat din averea ţării membrilor unei familii domnitoare. **2.** Bun material sau spiritual care se atribuie cuiva sau este acaparat în mod exclusiv de cineva; *fig.* ceea ce este propriu unei persoane sau unui lucru. – Din fr. **apanage.**

APAR, *apari,* s.m. (Rar) Cel care vindea apă (aducând-o cu sacaua). – **Apă +** suf. *-ar.*

APARAT, *aparate,* s.n. **1.** Sistem de piese care serveşte pentru o operaţie mecanică, tehnică, ştiinţifică etc. *Aparat de radio. Aparat telegrafic.* **2.** Sistem tehnic care transformă o formă de energie în alta. **3.** Ansamblu de organe anatomice care servesc la îndeplinirea unei funcţiuni fundamentale. *Aparat digestiv.* **4.** Totalitatea serviciilor care asigură bunul mers al unei instituţii sau al unui domeniu de activitate; *p. ext.* Totalitatea personalului care asigură bunul mers al unei instituţii sau al unui domeniu de activitate. *Aparat administrativ. ** Aparat de stat* = totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcţiile acestuia; totalitatea angajaţilor acestor organe. **5.** Ansamblul mijloacelor care servesc pentru un anumit scop. ** *Aparat ştiinţific* = totalitatea documentelor, izvoarelor, surselor de investigaţie ştiinţifică folosite de un cercetător. *Aparat critic* = totalitatea notelor şi comentariilor care însoţesc o ediţie critică. – Din lat. **apparatus,** fr. **apparat,** germ. **Apparat** (cu unele sensuri după fr. *appareil).*

APARATAJ, *aparataje,* s.n. Totalitate a aparatelor folosite într-un anumit domeniu de activitate. – **Aparat +** suf. *-aj* (după fr. *appareillage).*

APARATURĂ, *aparaturi,* s.f. Totalitate a aparatelor care asigură funcţionarea şi controlul unei anumite instalaţii, maşini etc.; *p. ext.* aparataj. – Din germ. **Apparatur.**

APARE vb. III v. **apărea.**

APARENT, -Ă, *aparenţi, -te,* adj. **1.** Care este altfel decât pare la prima vedere, care este doar în aparenţă aşa cum se arată. *Linişte aparentă.* * (Adverbial) În aparenţă. **2.** (Franţuzism) Care apare cu claritate (privirii, minţii). ** *Cărămidă aparentă* = cărămidă specială destinată zidirii unor faţade care nu se acoperă cu tencuială. – Din fr. **apparent,** lat. **apprens, -ntis.**

APARENŢĂ, *aparenţe,* s.f. Înfăţişare exterioară (şi adesea neconformă cu realitatea) a cuiva sau a ceva. ** Loc. adv. *În aparenţă* = după exterior, la prima vedere. ** Expr. *A salva aparenţele* = a reuşi să dea unui lucru, unei situaţii etc. o înfăţişare care să ascundă o realitate neplăcută. – Din fr. **apparence,** lat. **apparentia.**

APARIŢIE, *apariţii,* s.f. **1.** Faptul de a apărea, de a se arăta privirii; ivire. * Moment iniţial al unul proces în curs de dezvoltare. **2.** Ieşire de sub tipar a unei cărţi, a unui periodic etc.; publicare. – Din fr. **apparition,** lat. **apparitio, -onis.**

APARTAMENT, *apartamente,* s.n. Locuinţă (într-o casă mai mare) compusă din mai multe camere (şi dependinţe). – Din fr. **appartement.**

APARTE adv. În mod separat, deosebit (de...). * (În teatru, ca indicaţie pentru actori) Ca şi cum ar vorbi cu sine însuşi, dar cu glas tare. * (Adjectival) Deosebit, special; anumit. *Trăsătură aparte.* – **A**[3] **+ parte** (după fr. *á part*).

APARTENENŢĂ, *apartenenţe,* s.f. Faptul de a ţine, de a fi legat de cineva sau de ceva; proprietatea de a fi un element constitutiv al unui ansamblu. – Din fr. **appartenance.**

APARTEU, *aparteuri,* s.n. Scurt monolog rostit cu glas scăzut de un actor pe scenă, ca pentru sine. – Din fr. **aparté.**

APARTHEID s.n. Politică de segregaţie rasială practicată până în anul 1991 de guvernul Republicii Sud-Africane împotriva populaţiei de culoare din ţară. – Din engl. **apartheid.**

APARŢINE, *aparţin,* vb. III. Intranz. A ţine, a depinde de cineva sau de ceva; a fi proprietatea cuiva. * A face parte dintr-o anumită clasă, dintr-o anumită organizaţie etc. – Din fr. **appartenir (**după *ţine).*

APAŞ, *apaşi,* s.m. **1.** (La pl.) Numele unui trib de indieni din Texas; (şi la sg.) indian din acest trib. **2.** (Rar) Derbedeu, haimana; hoţ; bandit. – Din fr. **apache.**

APATIC, -Ă, *apatici, -ce,* adj. Care este cuprins de apatie, care manifestă sau trădează apatie. – Din fr. **apathique.**

APATIE s.f. Stare de indiferenţă, lipsă de interes faţă de orice activitate şi faţă de lumea înconjurătoare. * (În concepţia filozofilor stoici antici) Ideal moral care constă în înăbuşirea oricărei pasiuni. – Din fr. **apathie,** lat. **apathia.**

APATIT s.n. Fosfat natural de calciu, sticlos, incolor sau variat colorat, utilizat la fabricarea îngrăşămintelor minerale şi la extragerea fosforului. – Din fr. **apatite.**

APATRID, -Ă, *apatrizi, -de,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu are cetăţenia nici unui stat. – Din fr. **apatride.**

APATRIDIE, *apatridii,* s.f. (Rar) Situaţie de apatrid. – Din fr. **apatridie.**

APĂ, *ape,* s.f. **I. 1.** Lichid incolor, fără gust şi fără miros, compus hidrogenat al oxigenului, care formează unul dintre învelişurile Pământului. ** *Apă neagră* = glaucom. ** Expr. *Apă de ploaie* = vorbe fără conţinut, vorbe goale; (concr.) lucru fără valoare. *A bate apa în piuă* = a vorbi mult şi fără rost. *A fi (toţi) o apă (şi un pământ)* = a fi la fel. *A intra la apă* = **a)** (mai ales despre ţesături) a-şi micşora dimensiunile după ce a fost băgat în apă (I 1); **b)** (fam.) a ajunge într-o situaţie grea, neplăcută. (Fam.) *A băga (pe cineva) la apă* = a face (cuiva) un mare neajuns. *A nu avea (nici) după ce bea apă* = a fi extrem de sărac. **2.** Masă de apă (I 1) formând un râu, un lac, o mare etc. ** *Ape teritoriale* = porţiune a mării sau a oceanului situată de-a lungul coastelor unui stat, formând o parte integrantă a teritoriului acestuia. ** Loc. adv. *Ca pe apă* sau *ca apa* = în mod curgător, fluent; pe dinafară. *Ştie lecţia ca pe apă*. ** Expr. *A şti* (sau *a vedea) în ce ape se scaldă cineva* = a cunoaşte gândurile, intenţiile sau dispoziţia cuiva. *A lăsa pe cineva în apele lui* = a nu deranja, a lăsa pe cineva în pace. *A nu fi în apele lui* = a fi abătut sau prost dispus. *A-i veni (cuiva) apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea sa. *A-i lua (cuiva) apa de la moară* = a-i crea (cuiva) condiţii nefavorabile; a face să nu mai poată spune nimic. * (La pl.) Valuri, unde. **3.** Fig. (La pl.) Joc de culori făcut în lumină de unele obiecte lucioase. **II. 1.** (Urmat de determinări) Denumire dată unor preparate lichide industriale, farmaceutice, de parfumerie etc. *Apă de colonie. ** Apă grea* = combinaţie a oxigenului cu deuteriul, folosită în unele reactoare nucleare. (Pop.) *Apă tare* = acid azotic. *Apă de clor* = soluţie folosită ca decolorant în industria textilă şi a hârtiei. *Apă de var* = soluţie cu proprietăţi antidiareice şi antiacide. *Apă deuterică* = apă grea. **2.** Fig. Denumire dată unor secreţii apoase ale corpului (lacrimi, salivă, sudoare etc.). ** Expr. *A-i lăsa (cuiva) gura apă (după ceva)* = a dori (ceva) nespus de mult. *A fi (numai o) apă* = a fi foarte transpirat. – Lat. **aqua.**

APĂRA, *ápăr,* vb. I. Tranz. **1.** A interveni în ajutorul cuiva sau a ceva pentru a-l susţine împotriva unei acţiuni ostile. * A păzi un teritoriu, un oraş etc.; a menţine o poziţie prin luptă. * Refl. A se împotrivi unui atac, unei acţiuni ostile. **2.** A pune la adăpost de o primejdie, de frig etc.; a feri, a ocroti. **3.** A susţine pe cineva sau ceva, respingând obiecţiile aduse; a pleda cauza cuiva înaintea justiţiei. * Refl. A aduce în sprijinul său argumentele necesare spre a dovedi că este pe nedrept învinuit. – Lat. **aparare** "a pregăti, a dispune".

APĂRAIE s.f. Apărie. – **Apă +** suf. *-ăraie.*

APĂRARE, *apărări,* s.f. Acţiunea de *a (se) apăra.* ** Loc. vb. *A lua apărarea* = a apăra (pe cineva sau ceva). * (Mil.) Una dintre formele principale de luptă, care urmăreşte oprirea ofensivei inamicului; totalitatea măsurilor luate în acest scop. * (Concr.) Parte într-un proces care apără cauza cuiva. * (Concr.) Totalitatea jucătorilor dintr-o echipă sportivă care au rolul de a apăra sau proteja poarta proprie. – V. **apăra.**

APĂRĂTOR, -OARE, *apărători, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. Care apără sau protejează. **2.** S.m. şi f. Persoană care apără sau sprijină ceva sau pe cineva. * Persoană care apără cauza cuiva în faţa justiţiei. * Jucător dintr-o echipă sportivă care are rolul de a apăra sau proteja propria poartă; fundaş. **3.** S.n. şi f. Nume dat unor obiecte sau dispozitive

(tehnice) cu rol protector. – **Apăra +** suf. -*ător.*

APĂREA, *apár,* vb. II. Intranz. **1.** A se arăta în faţa cuiva, a deveni vizibil cuiva, a se ivi; a lua naştere. * A se arăta (cuiva) sub o anumită înfăţişare, a lua (pentru cineva) un anumit aspect. **2.** (Despre publicaţii) A ieşi de sub tipar. [Var.: **apáre** vb. III] – Din lat. **apparere** (după *părea*).

APĂRIE s.f. Apă multă (de obicei vărsată sau căzută pe jos); apăraie. – **Apă** + suf. -*ărie.*

APĂSA, *apăs,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A se lăsa cu toată greutatea asupra unui lucru, a exercita o presiune asupra unui corp; a presa. * Intranz. Fig. A accentua, a sublinia în vorbire un cuvânt, o frază etc. **2.** Tranz. Fig. A asupri, a oprima; a face să sufere, a chinui, a copleşi. – Lat. **/ * / appensare.**

APĂSARE, *apăsări,* s.f. Acţiunea de *a apăsa* şi rezultatul ei. * Stare a celui chinuit, copleşit de suferinţă, de griji materiale sau morale. – V. **apăsa.**

APĂSAT, -Ă, *apăsaţi, -te*, adj. (Despre mers, paşi etc.; adesea adverbial) Energic (şi sacadat). * Fig. (Despre modul de exprimare, vorbele etc. cuiva) Care este subliniat, marcat, arătând hotărâre, fermitate. ** (Adverbial) *Vorbeşte apăsat.* – V. **apăsa**

APĂSĂTOR, -OARE, *apăsători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care asupreşte, oprimă; Care copleşeşte, chinuieşte. **2.** S.n. (Tehn.) Călcător (III 1). – **Apăsa +** suf. -*ător.*

APĂTOS, -OASĂ, *apătoşi, -oase*, adj. Care conţine multă apă, care este îmbibat cu apă; apos. – Lat. **/ * / aquatosus** sau din **apă** (după *sănătos, secetos* etc.).

APEDUCT, *apeducte,* s.n. Ansamblu de construcţii şi de instalaţii care servesc la transportarea apei de la locul de captare până la cel de folosire. – Din lat. **aquae-ductus** (după *apă).*

APEL, *apeluri,* s.n. **1.** Citire cu glas tare a numelor unor persoane dintr-un colectiv, spre a verifica prezenţa lor într-un anumit loc. **2.** Chemare scrisă sau orală adresată maselor, unei colectivităţi etc. **3.** Cerere, rugăminte. ** Loc. vb. *A face apel la cineva* (sau *la ceva)* = a apela **(1). 4.** Acţiune făcută la o instanţă judecătorească superioară, spre a obţine anularea unei sentinţe date de o instanţă inferioară şi judecarea în fond a procesului. *** Curte de apel* = instanţă judecătorească, superioară tribunalului, care avea competenţa de a judeca recursul cuiva împotriva sentinţei tribunalului. **5.** Producere a unui semnal sonor sau luminos prin care se marchează cererea de a stabili o legătură telefonică sau telegrafică. – Din fr. **appel.**

APELA, *apelez,* vb. I. Intranz. **1.** A se adresa cuiva cu o rugăminte, cu o cerere, a cere concursul cuiva. **2.** (Jur.; în trecut) A introduce un apel **(4). –** Din fr. **appeler.**

APELANT, -Ă, *apelanţi, -te,* s.m. şi f. (Jur.; în trecut) Persoană care a introdus un apel **(4). –** Din fr. **appelant.**

APELATIV, -Ă, *apelativi, -e,* adj., s.n. (Substantiv) comun; (nume, cuvânt) calificativ. – Din fr. **appellatif,** lat. **appelativus.**

APELLA s.f. Nume dat adunării poporului din Sparta antică. – Cuv. gr.

APELPISIE, *apelpisii,* s.f. (Înv.) Stare de deznădejde, de desperare sau de exasperare. – Din ngr. **apelpisia.**

APELPISIT, -Ă, *apelpisiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Om) deznădăjduit, desperat, exasperat, care nu se mai poate stăpâni. – Din **apelpisi** (înv. "a deznădăjdui" < ngr.).

APENDICE, *apendice,* s.n. **1.** Mică prelungire a tubului intestinal, în partea de jos a cecului[2]. **2.** Parte secundară a unui obiect, care se prezintă ca o prelungire sau ca o completare a acestuia. **3.** Adaos, anexă, supliment la o publicaţie. **4.** (Fon.) Element fonic suplimentar care însoţeşte articulaţia unui sunet. [Acc. şi: *apendíce*] – Din fr. **appendice**, lat. **appendix, -icis.**

APENDICITĂ, *apendicite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a apendicelui **(1)** şi care se manifestă de obicei prin crize dureroase. – Din fr. **appendicite.**

APENDICUL, *apendicule,* s.n. Apendice mic. – Din fr. **appendicule.**

APENDICULAR, -Ă, *apendiculari, -e*, adj. Care formează un apendice, în formă de apendice. – Din fr. **appendiculaire.**

APEPSIE, *apepsii,* s.f. Întârziere a procesului de digestie, din cauza secreţiei gastrice insuficiente. – Din fr. **apepsie.**

APERCEPTIV, -Ă, *aperceptivi, -e*, adj. Care se referă la apercepţie, care constituie o apercepţie. – Din fr. **aperceptif.**

APERCEPŢIE s.f. Proces mintal care constă în integrarea percepţiilor în experienţa individuală anterioară. – Din fr. **aperception.**

APERIODIC, -Ă, *aperiodici, -ce*, adj. Care nu variază periodic (în timp). [Pr.: -*ri-o-*] – Din fr. **apériodique.**

APERITIV, *aperitive,* s.n. **1.** Gustare care se ia înainte de masă (pentru a stimula pofta de

mâncare). **2.** Băutură alcoolică consumată înainte de masă (pentru a stimula pofta de mâncare). – Din fr. **apéritif,** lat. **aperitivus.**

APERTOMETRU, *apertometre,* s.n. (Fot.) instrument pentru măsurarea unghiulaţiei. – Din fr. **apertométre,** engl. **apertometer.**

APERTURĂ, *aperturi,* s.f. **1.** (Fon.) Grad de deschidere a canalului fonator în timpul emiterii sunetelor. **2.** (Anat.) Grad de deschidere a unei cavităţi. **3.** (Fot.) Unghiulaţie. – Din fr. **aperture,** it. **apertura.**

APETAL, -Ă, *apetali, -e,* adj. (Despre flori, *p. ext.* despre plante) Care este lipsit de petale. * (Substantivat, f. pl.) Grup de plante dicotiledonate cu florile fără petale. – Din fr. **apétale.**

APETENŢĂ s.f. (Livr.) Tendinţă a cuiva către ceea ce îi poate satisface nevoile, înclinaţiile etc. naturale. – Din fr. **appétence.**

APETISANT, -Ă, *apetisanţi, -te,* adj. Care trezeşte, stimulează pofta de mâncare; *p. ext.* care atrage, îmbie, ispiteşte. – Din fr. **appétissant.**

APETIT, *apetituri,* s.n. (Franţuzism) Poftă de mâncare; *p. ext.* dorinţă nestăpânită de a face ceva. – Din fr. **appétit.**

APEX, *apexuri,* s.n. **1.** (Astron.) Punct de pe bolta cerească spre care se deplasează în aparenţă sistemul nostru solar. **2.** Capăt, extremitate (ascuţită) a unui lucru. – Din fr., lat. **apex.**

APICAL, -Ă, *apicali, -e,* adj. **1.** (Anat., Med.) Care este situat la vârful, la extremitatea unui organ. **2.** (Despre consoane) Articulat prin apropierea vârfului limbii de dinţi, de alveole, de bolta palatului. – Din fr. **apical.**

APICOL, -Ă, *apicoli, -e,* adj. Provenit din albinărit, de albinărit; care aparţine apiculturii, privitor la apicultură. – Din fr. **apicole.**

APICULTOR, -OARE, *apicultori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu apicultura; albinar, prisăcar, stupar. – Din fr. **apiculteur.**

APICULTURĂ s.f. (Ştiinţă care se ocupă cu) creşterea şi îngrijirea raţională a albinelor, în scopul folosirii produselor lor; albinărit, prisăcărit, stupărit. – Din fr. **apiculture.**

APIDĂ, *apide,* s.f. (La pl.) Familie de insecte himenopteră care cuprinde albinele şi bondarii; (şi la sg.) insectă care aparţine acestei familii. – Din fr. **apidés.**

APIOL s.n. (Farm.) Ulei extras din seminţele de pătrunjel şi care serveşte la producerea menstruaţiei şi ca febrifug. [Pr.: *-pi-ol*] – Din fr. **apiol.**

APIRETIC, -Ă, *apiretici, -ce,* adj. Care are temperatura corpu1ui în limite normale; care nu este însoţit de febră; afebril. – Din fr. **apyrétique.**

APIREXIE s.f. Lipsă a febrei în cazul unei boli. – Din fr. **apyrexie.**

APITERAPIC, -Ă, *apiterapici, -ce,* adj. De apiterapie. – **Apiterap** [ie] + suf. *-ic.*

APITERAPIE, *apiterapii,* s.f. Tratament cu produse apicole. – **Api** [col] **+ terapie.**

APLANA, *aplanez,* vb. I. Tranz. A face să dispară o neînţelegere, un conflict etc. – Din fr. **aplanir.**

APLANARE s.f. Acţiunea de *a aplana* şi rezultatul ei. – V. **aplana.**

APLATIZA, *aplatizez,* vb. I. Tranz. A face plat, a turti prin presare. – După fr. **aplatir**.

APLATIZARE, *aplatizări,* s.f. Faptul de *a aplatiza.* – V. **aplatiza.**

APLATIZAT, -Ă, *aplatizaţi, -te,* adj. Plat, turtit prin presare. – V. **aplatiza.**

APLAUDA, *apláud,* vb. I. Intranz. A bate din palme în semn de mulţumire, de aprobare, de admiraţie. * Tranz. A-şi exprima mulţumirea, aprobarea, admiraţia faţă de cineva sau ceva prin aplauze. [Pr.: *-pla-u-*] – Din fr. **applaudir,** lat. **applaudere.**

APLAUDARE, *aplaudări,* s.f. Acţiunea de *a aplauda*; (rar, la pl.) aplauze. [Pr.: *-pla-u-*] – V. **aplauda.**

APLAUZE s.f. pl. Bătăi repetate din palme în semn de mulţumire, de aprobare, de admiraţie; aplaudări. [Pr.: *-pla-u-*] – Din lat. **applausus,** it. **applauso.**

APLAZIC, -Ă, *aplazici, -ce,* adj. (Med.; despre ţesuturi, organe) Care prezintă aplazie. – Din fr. **aplasique.**

APLAZIE, *aplazii,* s.f. Atrofiere a unui ţesut sau a unui organ prin întreruperea procesului de dezvoltare. – Din fr. **aplasie.**

APLECA, *apléc,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să-şi schimbe sau a-şi schimba poziţia (verticală) prin îndoire spre pământ; a (se) îndoi, a (se) înclina, a (se) pleca; *fig.* a (se) supune. **2.** Tranz. (Pop.) A alăpta. **3.** Refl. Fig. A simţi atracţie, vocaţie pentru ceva, a înclina către ceva; a se preocupa de cineva sau de ceva. **4.** Refl. (În expr.) *A i se apleca* = a căpăta o indigestie; a-i veni greaţă. – Lat. **applicare.**

APLECARE, *aplecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) apleca* şi rezultatul ei. * Fig. Predispoziţie, înclinaţie pentru ceva. – V. **apleca.**

APLECAT, -Ă, *aplecaţi, -te,* adj. Care şi-a schimbat poziţia (verticală); îndoit, înclinat, plecat,

adus. – V. **apleca.**

APLICA, *aplic,* vb. I. Tranz. **1.** A pune un lucru pe (sau peste) altul pentru a le fixa, a le uni, a face din ele un corp comun. **2.** A pune ceva în practică; a întrebuinţa, a folosi; a face, a administra. *A aplica un procedeu. A aplica un tratament.* ** Loc. vb. *A aplica (cuiva) o corecţie* = a pedepsi cu bătaia (pe cineva). **3.** A raporta un principiu general la un caz concret, particular. – Din fr. **appliquer,** lat. **applicare.**

APLICABIL, -Ă, *aplicabili, -e,* adj. Care se poate aplica. – Din fr. **applicable**.

APLICABILITATE s.f. Posibilitatea de a fi pus în practică. – Din fr. **applicabilité.**

APLICARE, *aplicări,* s.f. Acţiunea de *a aplica* şi rezultatul ei. – V. **aplica.**

APLICAT, -Ă, *aplicaţi, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Broderie aplicată* = motiv de broderie care se realizează prin fixarea şi conturarea pe un material a unor bucăţi din altă ţesătură. **2.** (Despre unele ştiinţe sau domenii de cercetare) Care îşi găseşte o aplicaţie imediată. **3.** (Franţuzism; despre oameni) Înzestrat, talentat. – V. **aplica.**

APLICATIV, -Ă, *aplicativi, -e,* adj. (Despre unele ştiinţe, domenii sau metode de cercetare) Care îşi găseşte o aplicaţie imediată, care este legat nemijlocit de viaţa practică. – Din fr. **applicatif.**

APLICATIVITATE s.f. (Rar) Caracter aplicativ. – După fr. **applicabilité.**

APLICAŢIE, *aplicaţii,* s.f. **1.** Faptul de a aplica **(1).** * Ceea ce se aplică **(1)**; *p. ext.* obiect, lucru care rezultă din aplicarea aceasta. **2.** Faptul de a aplica **(2),** de a pune în practică. **3.** Fig. Aptitudine, talent, înclinaţie. – Din fr. **application.**

APLICĂ, *aplice,* s.f. **1.** Ornament în relief fixat pe suprafaţa unui obiect, a unui perete etc. **2.** Corp de iluminat care se fixează pe perete. – Din fr. **applique.**

APLIT s.n. Rocă eruptivă de culoare deschisă, cu aspect grăunţos fin. – Din fr. **aplite,** germ. **Aplit.**

APLOMB s.n. **1.** (Livr.) Siguranţă absolută sau îndrăzneală (adesea nejustificată) manifestate în comportarea cuiva. **2.** Poziţie şi direcţie a membrelor unor animale în raport cu pământul şi cu planul median al corpului, care serveşte la alegerea animalelor în vederea selecţiei. – Din fr. **aplomb.**

APNEE s.f. (Med.) Oprire temporară a respiraţiei. – Din fr. **apnée.**

APOCALIPS s.n. Parte din Noul Testament în care este înfăţişat în chip alegoric sfârşitul lumii; sfârşitul lumii în religia creştină. [Var.: **apocalípsă** s.f.] – Din fr. **apocalypse,** lat. **apocalypsis.**

APOCALIPSĂ s.f. v. **apocalips.**

APOCALIPTIC, -Ă, *apocaliptici, -ce,* adj. Care aparţine apocalipsului, specific apocalipsului; *p. ext.* care are aspectul unei catastrofe. – Din fr. **apocalyptique.**

APOCINACEE, *apocinacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee sau lemnoase care secretă un suc lăptos; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **apocynacées.**

APOCOPĂ, *apocope,* s.f. (Fenomen fonetic care constă în) dispariţia unui sunet sau a unui grup de sunete de la sfârşitul unui cuvânt. – Din fr. **apocope,** lat. **apocopa.**

APOCRIF, -Ă, *apocrifi, -e,* adj. (Despre scrieri) Care este atribuit altui autor decât celui adevărat; a cărui autenticitate este îndoielnică. * (Substantivat, n.) Scriere religioasă nerecunoscută azi între cele canonice. – Din fr. **apocryphe,** lat. **apocryphus.**

APOD, -Ă, *apozi, -de,* adj. (Despre unele animale) Lipsit de picioare. – Din fr. **apode.**

APODICTIC, -Ă, *apodictici, -ce,* adj. (Despre judecăţi, demonstraţii etc.) Care exprimă raporturi şi legături necesare între lucruri sau fenomene; care exclude posibilitatea unei opoziţii. – Din fr. **apodictique,** lat. **apodicticus.**

APODOZĂ, *apodoze,* s.f. Partea a doua a unei perioade condiţionale, care conţine consecinţa primei părţi. – Din fr. **apodose.**

APOETIC, -Ă, *apoetici, -ce,* adj. Care nu este poetic, care nu are valoare poetică. – Din **poetic.**

APOFIZĂ, *apofize,* s.f. **1.** Proeminenţă pe suprafaţa unui os. *Apofiza vertebrelor.* **2.** Ramificaţie de formă tubulară sau cilindrică a filoanelor, zăcămintelor, corpurilor eruptive etc. care pătrunde în rocile înconjurătoare. **3.** (Arhit.) Mulură concavă care marchează legătura dintre fusul unei coloane şi baza ei. – Din fr. **apophyse,** lat. **apophysis.**

APOFONIE, *apofonii,* s.f. (Lingv.) Alternanţă care există între vocalele din tema unui cuvânt. – Din fr. **apophonie.**

APOFTEGMATIC, -Ă, *apoftegmatici, -ce,* adj. (Livr.) Care reprezintă o apoftegmă. – Din fr. **apophtegmatique.**

APOFTEGMĂ, *apoftegme,* s.f. (Livr.) Maximă, sentinţă formulată de obicei de o personalitate celebră (din antichitate). – Din fr. **apophtegme.**

APOGAMIE s.f. Formare a embrionului vegetal dintr-o altă celulă decât oosfera. – Din fr.

apogamie.
APOGEU, *apogee,* s.n. **1.** Punct culminant în dezvoltarea unui fenomen, a unei acţiuni etc. **2.** Punctul cel mai depărtat de pământ la care se află un astru pe orbita sa. – Din fr. **apogée.**
APOGIATURĂ, *apogiaturi,* s.f. Ornament melodic care constă dintr-unul sau din mai multe sunete secundare care precedă sunetul principal (aflat la altă înălţime). [Pr. -*gi-a*-] – Din it. **appoggiatura.**
APOI adv. **1.** După aceea, pe urmă. *A venit apoi la mine.* * (Cu valoare de conjuncţie) Atunci, în cazul acesta, dacă e aşa, aşa fiind. *Dacă e adevărat, apoi ai dreptate.* **2.** (De obicei precedat de conjuncţii; adesea cu valoare de conjuncţie) Pe lângă asta, şi încă, unde mai pui că; dar; altminteri. *Şi-apoi era război pe vremea aceea.* [Var.: (pop) **păi, poi** adv.] – Lat. **ad-post.**
APOLINIC, -Ă, *apolinici, -ce,* adj. (Despre artă şi cultură) Care este orientat spre ordine, măsură şi armonie, caracterizat printr-o contemplare senină, detaşată; lucid, raţional. – Din germ. **apollinisch.**
APOLITIC, -Ă, *apolitici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este în afara politicii, care nu se ocupă cu politica. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care susţine sau practică apolitismul. – Din fr. **apolitique, (2)** şi după rus. **apoliticînâi.**
APOLITISM s.n. Indiferenţă faţă de viaţa şi activitatea politică. – Din fr. **apolitisme,** rus. **apolitizm.**
APOLOG, *apologuri,* s.n. Scurtă povestire (în versuri sau în proză) care cuprinde o învăţătură morală practică, prezentată în formă alegorică. – Din fr. **apologue**, lat. **apologus.** V. *fabulă.*
APOLOGET, *apologeţi,* s.m. Susţinător fervent (şi adesea exagerat) al meritelor cuiva sau a ceva. – Din germ. **Apologet.**
APOLOGETIC, -Ă, *apologetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care conţine o apologie, care ţine de apologie. **2.** S.f. Sistem (adesea neîntemeiat) de apărare sau de justificare a unei idei, doctrine etc. **3.** S.f. Parte a teologiei care are ca scop apărarea religiei creştine. – Din fr. **apologétique.**
APOLOGETISM s.n. (Rar) Apologie. – **Apologet +** suf. -*ism.*
APOLOGIE, *apologii,* s.f. **1.** Elogiu, laudă ferventă (şi adesea exagerată) adusă unei persoane, unei idei etc.; apărare (servilă şi interesată) a cuiva sau a ceva. **2.** Discurs, scriere care face apologia (**1**) cuiva sau a ceva. – Din fr. **apologie,** lat. **apologia.**
APOLOGIZA, *apologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face o apologie. – **Apologie** + suf. -*iza.*
APOMETRU, *apometre,* s.n. Contor pentru apă. – **Apă** + **metru.**
APONEVROTIC, -Ă, *aponevrotici, -ce,* adj. Care se referă la aponevroză, care aparţine aponevrozei. – Din fr. **aponévrotique.**
APONEVROZĂ, *aponevroze,* s.f. (Anat.) Prelungire fibroasă lată care continuă sub muşchi. – Din fr. **aponévrose.**
APOPLECTIC, -Ă, *apoplectici, -ce,* adj. Propriu apoplexiei, de apoplexie. *Criză apoplectică.* * (Adesea substantivat) Predispus la apoplexie. *Persoană apoplectică.* – Din fr. **apoplectique.**
APOPLEXIE, *apoplexii,* s.f. **1.** Pierdere bruscă a cunoştinţei şi a sensibilităţii, cauzată de obicei de o hemoragie cerebrală; atac, dambla, ictus apoplectic. **2.** Concentrare bruscă de sânge într-un organ. – Din fr. **apoplexie,** lat. **apoplexia.**
APORETIC, -Ă, *aporetici, -ce,* adj. (Livr.) Care are aspectul unei aporii, de aporie. – Din fr. **aporétique.**
APORIE, *aporii,* s.f. Dificultate de ordin raţional greu sau imposibil de rezolvat. – Din ngr. **aporía,** fr. **aporie.**
APORT[1] interj. Strigăt cu care se îndeamnă un câine să aducă vânatul împuşcat sau un obiect aruncat. – Din fr. **apporte** (< *apporter*).
APORT[2], *aporturi,* s.n. Contribuţie materială, intelectuală, morală etc. adusă de cineva într-o acţiune comună. – Din fr. **apport** (< *apporter).*
APORTA, pers. 3 *aportează,* vb. I. Tranz. (Despre câinii de vânătoare) A aduce vânatul împuşcat sau un obiect aruncat. – Din fr. **apporter.**
APOS, -OASĂ, *apoşi, -oase,* adj. **1.** Care conţine (prea multă) apă, bogat în apă. **2.** Care seamănă cu apa. ** *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află între corneea şi cristalinul ochiului. – Lat. **aquosus.**
APOSTASIE s.f. v. **apostazie.**
APOSTAT, -Ă, *apostaţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care a săvârşit o apostazie (**1**); *p. ext.* răzvrătit, rebel. – Din fr. **apostat,** lat. **apostata.**
APOSTAZIE, *apostazii,* s.f. **1.** Renunţare publică la o anumită credinţă religioasă; renegare a

unei doctrine sau concepţii. **2.** Revoltă, răzvrătire împotriva stăpânirii. [Var.: **apostasíe** s.f.] – Din ngr. **apostasía,** fr. **apostasie.**

APOSTERIORI adj. invar., adv. (Fil.) Bazat pe experienţă, dobândit în urma experienţei. *Cunoştinţe aposteriori.* [Pr.: *-ri-o-*] – Din lat. **a posteriori.**

APOSTERIORISM s.n. Concepţie filozofică potrivit căreia toate cunoştinţele se capătă prin experienţa individuală. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **apostériorisme.**

APOSTILĂ, *apostile,* s.f. Rezoluţie scrisă pe o petiţie, pe un raport etc.; *p. ext.* semnătură pusă pe un asemenea act. – Din fr. **apostille.**

APOSTOL, (I) *apostoli,* s.m. **I. 1.** (În religia creştină) Nume dat fiecăruia dintre cei doisprezece discipoli ai lui Cristos. * Misionar creştin de la începutul creştinismului. **2.** Fig. Adept şi propagator înflăcărat al unei idei, al unei doctrine etc. **II.** (La sg.) Carte de ritual creştin, cuprinzând faptele atribuite apostolilor **(I 1)** şi scrisorile lor adresate diferitelor persoane şi comunităţi. – Din sl. **apostolŭ.**

APOSTOLAT s.n. Misiunea de apostol **(I),** activitatea desfăşurată de un apostol. – Din fr. **apostolat,** lat. **apostolatus.**

APOSTOLESC, -EASCĂ, *apostoleşti,* adj. (Rar) Apostolic. – **Apostol +** suf. *-esc.*

APOSTOLEŞTE adv. (Fam.; în expr.) *A merge* (sau *a o lua, a pleca etc.) apostoleşte* = a merge (sau a pleca) pe jos; apostoliceşte. – **Apostol** + suf. *-eşte.*

APOSTOLIC, -Ă, *apostolici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine apostolilor **(I 1),** de apostoli; apostolesc. **2.** Care aparţine papei[2], privitor la papă[2]; pontifical. – Din fr. **apostolique,** lat. **apostolicus.**

APOSTOLICEŞTE adv. (Înv.; în expr.) *A merge* (sau *a o lua, a pleca* etc.) *apostoliceşte* = a merge apostoleşte, v. *apostoleşte.* – **Apostolic** + suf. *-eşte.*

APOSTROF, *apostrofuri,* s.n. Semn ortografic în formă de virgulă, care marchează absenţa accidentală în rostire a unor sunete. [Var.: **apostrófă** s.f.] – Din fr. **apostrophe**, lat. **apostrophus.**

APOSTROFA, *apostrofez,* vb. I. Tranz. A adresa cuiva o mustrare (violentă), a mustra pe cineva (cu ton aspru). – Din fr. **apostropher.**

APOSTROFARE, *apostrofări,* s.f. Acţiunea de *a apostrofa* şi rezultatul ei. – V. **apostrofa.**

APOSTROFĂ[1]**,** *apostrofe,* s.f. **1.** Imputare, mustrare adresată cuiva (pe un ton violent). **2.** Figură retorică sau de stil prin care oratorul sau scriitorul, întrerupându-şi brusc cursul expunerii, se adresează direct unei persoane sau unui lucru personificat. – Din fr. **apostrophe,** lat. **apostropha.**

APOSTROFĂ[2] s.f. v. **apostrof.**

APOTECĂ, *apoteci,* s.f. (Reg.) Farmacie **(2). –** Din germ. **Apotheke.**

APOTEMĂ, *apoteme,* s.f. Perpendiculară dusă din centrul unui poligon regulat pe mijlocul oricăreia dintre laturile sale. * Dreaptă dusă din vârful unei piramide regulate pe mijlocul oricăreia dintre laturile bazei. – Din fr. **apothéme.**

APOTEOTIC, -Ă, *apoteotici, -ce,* adj. (Rar) De apoteoză, care constituie o apoteoză. [Pr.: *-te-o-*] – **Apote** [oză] + suf. *-otic* (după *hipnoză – hipnotic).*

APOTEOZA, *apoteozez,* vb. I. Tranz. (În antichitatea greco-romană) A trece un erou sau un împărat în rândul zeilor. * Fig. A aduce laude şi onoruri excepţionale, a ridica în slavă (pe cineva sau ceva). [Pr.: *-te-o-*] – Din fr. **apothéoser.**

APOTEOZARE, *apoteozări,* s.f. Acţiunea de "a apoteoza". [Pr.: *-te-o-*] – V. **apoteoza.**

APOTEOZĂ, *apoteoze,* s.f. (În antichitatea greco-romană) Solemnitate, festivitate prin care un erou sau un împărat era zeificat. * Fig. Onoruri extraordinare aduse cuiva; preamărire, slăvire, glorificare, [Pr.: *-te-o-*] – Din fr. a**pothéose,** lat. **apotheosis.**

APOZITIV, -Ă, *apozitivi, -e,* adj. (Gram.) Apoziţional. – Din fr. **appositif.**

APOZIŢIE, *apoziţii,* s.f. **1.** (Gram.) Atribut care se află pe acelaşi plan cu cuvântul determinat (de obicei în cazul nominativ). **2.** (Med.) Depunere de celuloză în membrana celulei. – Din fr. **apposition,** lat. **appositio, -onis.**

APOZIŢIONAL, -Ă, *apoziţionali, -e,* adj. (Gram.) Cu valoare de apoziţie; apozitiv. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **appositionnel.**

APPASSIONATO adv. (Indică modul de execuţie a unei compoziţii muzicale) Cu pasiune, plin de însufleţire. [Pr.: *-si-o*] – Cuv. it.

APRAXIC, -Ă, *apraxici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de apraxie. – Din fr. **apraxique.**

APRAXIE, *apraxii,* s.f. (Med.) Lipsă de coordonare în mişcări cauzată de leziuni ale creierului. – Din fr. **apraxie.**

APRECIA, *apreciez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina preţul, valoarea unui bun; a evalua. * A preţui pe cineva sau ceva (pentru calităţile, sale); a apreţui. **2.** A socoti, a considera (că)... [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr. **apprécier.**

APRECIABIL, -Ă, *apreciabili, -e,* adj. (Destul de) mare, (destul de) mult, (destul de) tare. [Pr.:

-*ci-a*-] – Din fr. **appréciable.**

APRECIAT, -Ă, *apreciaţi, -te,* adj. Care se bucură de preţuire, de stimă (pentru calităţile sale). [Pr.: -*ci-at*] – V. **aprecia.**

APRECIATIV, -Ă, *apreciativi, -e,* adj. Care constituie sau conţine o apreciere. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **appréciatif.**

APRECIATOR, -OARE*, apreciatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care apreciază. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **appréciateur.**

APRECIERE, *aprecieri,* s.f. Acţiunea de *a aprecia* şi rezultatul ei. ** Expr. *A lăsa (ceva) la aprecierea cuiva* = a lăsa pe cineva să chibzuiască şi să hotărască singur (într-o problemă). [Pr.: -*ci-e*-] – V. **aprecia.**

APREHENSIUNE, *aprehensiuni,* s.f. (Livr.) Teamă vagă, frică nedesluşită (cauzată de eventualitatea apariţiei unui pericol). [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **appréhension,** lat. **apprehensio, -onis.**

APREHENSIV, -Ă, *aprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care exprimă, trădează aprehensiune; care simte aprehensiune. – Din fr. **appréhensif.**

APRET, *apreturi,* s.n. **1.** Substanţă cu care se tratează ţesăturile sau fibrele textile pentru a le da asprime, rigiditate, luciu, pentru a le face impermeabile, neşifonabile etc.; scrobeală. **2.** Substanţă care se aplică pe suprafaţa pieilor în timpul operaţiei de finisare a tăbăcirii, în vederea formării unui strat de protecţie şi de lustru. **3.** Faptul de a fi apretat. – Din fr. **apprët.**

APRETA, *apretez,* vb. I. Tranz. A aplica un apret, a trata cu un apret; a scrobi. – Din fr. **apprëter.**

APRETARE, *apretări,* s.f. Acţiunea de *a apreta* şi rezultatul ei; scrobire. – V. **apreta.**

APRETAT, -Ă, *apretaţi, -te,* adj. (Despre ţesături, fibre textile sau piei) Supus apretării, tratat cu apret; scrobit[2]. – V. **apreta.**

APRETOR, -OARE, *apretori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat care se ocupă cu apretarea. – Din fr. **apprëteur.**

APRETURĂ, *apreturi,* s.f. **1.** Apretare; *p. ext.* totalitatea operaţiilor (fierbere, înălbire, călcat, apretare etc.) la care este supus un material textil în vederea finisării lui. **2.** (Concr.) Întreprindere, local, instalaţie în care se efectuează apretura **(1). –** Din germ. **Appretur,** fr. **apprëture.**

APREŢUI, *apreţuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aprecia, a preţui (pentru calităţile sale). – Din lat. **appretiare,** fr. **apprécier** (după *preţui).*

APREŢUIRE s.f. (Înv.) Acţiunea de *a apreţui.* – V. **apreţui.**

APRIAT, -Ă, *apriaţi, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Care este limpede, clar, lămurit (ca înţeles); precis. [Pr.: -*pri-at*] – Et. nec.

APRIG, -Ă, *aprigi, -ge,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Iute, înfocat, nestăpânit. **2.** (Adesea adverbial) Aspru[2], crunt, nemilos, înverşunat. **3.** Lacom, hrăpăreţ. *Om aprig la câştig.* **4.** Fig. (Înv.; despre un loc, un teritoriu etc.) Care este greu de parcurs, de urcat; care este plin de primejdii. – Et. nec.

APRIL s.m. invar. v. **aprilie.**

APRILIE s.m. invar. A patra lună a anului; prier. [Var.: **apríl** s.m. invar.] – Din sl. **aprili.**

APRINDE, *aprínd,* vb. III. **1.** Tranz. A face să ardă focul sau un material combustibil; a da foc unui obiect. ** Expr. *A-şi aprinde paie în cap* = a-şi crea singur o neplăcere; a o păţi cu cineva, a nu putea scăpa de cineva. * Refl. A începe să ardă, a lua foc. **2.** Tranz. (Înv.) A face să ia foc o armă. **3.** Refl. Fig. A izbucni, a se dezlănţui. **4.** Tranz. şi refl. A face sau a începe să lumineze. *A aprins lampa.* **5.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se înflăcăra, a se pasiona; a-şi ieşi din fire. * A se înroşi, a se îmbujora (la faţă). **6.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A se încinge[1]; a se altera. – Lat. **appre** [he] **ndere.**

APRINDERE, *aprinderi,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) aprinde* şi rezultatul ei. ** (Pop.) *Aprindere de plămâni* = congestie pulmonară. **2.** Operaţie prin care începe arderea unui material combustibil în camera de combustie a unui motor. – V. **aprinde.**

APRINS[1] s.n. Faptul de *a (se) aprinde.* – V. **aprinde.**

APRINS[2]**, -Ă,** *aprinşi, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde. **2.** (Despre o sursă de lumină) Care luminează. * Fig. Strălucitor. *Ochi aprinşi.* **3.** Încins[2], înfierbântat; ars. **4.** Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Pasionat, înflăcărat. * Îmbujorat, roşu (la faţă). * (Despre culori) Puternic, violent; *p. ext.* (despre obiecte) de o culoare vie. **5.** (Despre fân, cereale etc.) Încins[2]; alterat. – V. **aprinde.**

APRINZĂTOR, *aprinzătoare,* s.n. Dispozitiv care produce aprinderea unui combustibil, a fitilului unei încărcături explozive, reaprinderea unei lămpi de siguranţă din mine etc. – **Aprinde + suf. -***ător.*

APRIORI loc. adv. (Fil.) În mod aprioric. [Pr.: -*pri-o*-] – Din lat. **a priori.**

APRIORIC, -Ă, *apriorici, -ce,* adj. (Fil.) Anterior experienţei, independent de experienţă; bazat numai pe raţiune. [Pr.: *-pri-o-*] – Din germ. **apriorisch.**

APRIORISM s.n. Concepţie filozofică potrivit căreia ar exista cunoştinţe apriorice. [Pr.: *-pri-o-*] – Din germ. **Apriorismus,** fr. **apriorisme.**

APRIORITATE s.f. Caracter aprioric. [Pr.: *-pri-o-*] – Din fr. **apriorité.**

APROAPE adv., s.m. art. **I.** Adv. **1.** La o distanţă mică în spaţiu de cineva sau de ceva; în preajmă, în vecinătate. *Gara este aproape.* ** Expr. *A cunoaşte (pe cineva) de aproape =* a cunoaşte (pe cineva) foarte bine. **2.** La un interval mic de timp (în viitor sau în trecut) faţă de prezent. *Vara este aproape. ** Aproape de... =* cu puţin timp înainte de... *Aproape de sfârşitul anului.* **3.** Cam, mai, aproximativ. *N-a mâncat aproape nimic.* * Gata, mai-mai, cât pe ce. *Aproape să-l prindă.* **II.** S.m. art. Orice om (în raport cu altul, considerat apropiat); semen[1]. *Aproapele nostru.* – Lat. **ad-prope.**

APROBA, *apròb,* vb. I. Tranz. A încuviinţa o acţiune, o părere, o propunere etc. a cuiva, a fi de aceeaşi părere cu cineva; a rezolva în mod favorabil cererea, propunerea etc. cuiva. – Din lat. **approbare.**

APROBARE, *aprobări,* s.f. Faptul de *a aproba*; (concr.) act prin care se aprobă ceva. – V. **aproba.**

APROBATIV, -Ă, *aprobativi, -e,* adj. Care exprimă o aprobare, care aprobă; aprobator. – Din fr. **approbatif**, lat. **approbativus.**

APROBATOR, -OARE, *aprobatori, -oare,* adj. Aprobativ. – Din fr. **approbateur,** lat. **approbator.**

APROD, *aprozi,* s.m. **1.** Dregător al curţii domneşti în Moldova şi Ţara Românească, cu atribuţii (administrative, fiscale, juridice) variate. **2.** Fecior de boier care slujea la curtea domnească. **3.** Slujbaş care păzea sălile şi introducea publicul în unele instituţii. – Din magh. **apród** "paj, ucenic".

APROFUNDA, *aprofundez,* vb. I. Tranz. A cerceta profund, în amănunt o problemă. – După fr. **approfondir.**

APROFUNDARE, *aprofundări,* s.f. Acţiunea de *a aprofunda.* – V. **aprofunda.**

APROFUNDAT, -Ă, *aprofundaţi, -te,* adj. Cercetat în amănunt; care reprezintă rezultatul unei cercetări profunde. – V. **aprofunda.**

APROPIA, *apròpii,* vb. **I. 1.** Refl. A se deplasa în spaţiu (tot) mai aproape de ceva sau de cineva. ** Expr. *A nu te putea apropia de cineva =* a nu reuşi să vorbeşti sau să te înţelegi cu cineva. *A nu te putea apropia de ceva =* a nu putea să obţii, să cumperi ceva (din cauza scumpetei). * Tranz. A duce, a aduce, a aşeza mai aproape de ceva sau de cineva. **II.** Refl. A fi, a se afla aproape de un anumit interval de timp, de un moment anumit etc. *Se apropie noaptea.* * A ajunge aproape de o anumită vârstă. **III.** Fig. **1.** Refl. A avea însuşiri sau trăsături asemănătoare, comune. **2.** Tranz. şi refl. A-şi face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva. [Pr.: *-pi-a-*] – Lat. **appropiare.**

APROPIAT, -Ă, *apropiaţi, -te,* adj. **1.** Care se află aproape (în spaţiu sau în timp) de ceva sau de cineva. **2.** Fig. Care se bucură de încrederea sau de prietenia (deosebită a) cuiva. [Pr.: *-pi-at*] – V. **apropia.**

APROPIERE, *apropieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) apropia* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. (Local) *În apropiere =* aproape, în vecinătate. *Prin apropiere =* undeva aproape. *Din apropiere =* de undeva de aproape. [Pr.: *-pi-e-*] – V. **apropia.**

APROPO (1) adv., **(2)** *apropouri,* s.n. **1.** Adv. Fiindcă a venit vorba (de asta); bine că mi-am adus aminte. **2.** S.n. Aluzie (adesea răutăcioasă) la adresa cuiva; propunere făcută cuiva pe ocolite. [Var.: **apropóu** s.n.] – Din fr. **á-propos.**

APROPOU s.n. v. **apropo.**

APROPRIA, *aproprìez,* vb. I. Tranz. **1.** A-şi însuşi un lucru (străin). **2.** A face ca un lucru să fie potrivit pentru un anumit scop. [Pr.: *-pri-a*] – Din fr. **approprier,** lat. **appropriare.**

APROPRIERE, *aproprieri,* s.f. Acţiunea de *a apropria.* [Pr.: *-pri-e-*] – V. **apropria.**

APROVA, pers. 3 *aprovă,* vb. I. Intranz. şi refl. (Despre nave) A se înclina longitudinal cu pupa mai sus decât prora (din cauza încărcării neuniforme). – Din **provă.**

APROVARE, *aprovări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aprova.* – V. **aprova.**

APROVIZIONA, *aprovizionez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) asigura, a(-şi) procura (pentru un timp oarecare) hrană, provizii, materiale etc [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **approvisionner.**

APROVIZIONARE, *aprovizionări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) aproviziona.* **2.** Serviciu dintr-o întreprindere care se ocupă cu aprovizionarea **(1).** [Pr.: *-zi-o-*] – V. **aproviziona.**

APROXIMA, *aproximez,* vb. I. Tranz. A stabili valoarea sau valorile apropiate de o anumită mărime (căutată). – Din lat. **approximare.**

APROXIMARE s.f. Faptul de *a aproxima.* – V. **aproxima.**

APROXIMATIV, -Ă, *aproximativi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Care este aproape de o mărime dată,

aproape adevărat. * (Ir.) Vag, imprecis. *Are cunoştinţe aproximative.* **2.** Adv. În jur de..., cam, aproape, vreo, circa. – Din fr. **approximatif.**

APROXIMAŢIE, *aproximaţii,* s.f. Evaluare aproximativă a unei mărimi, a unei situaţii. ** Loc. adv. *Cu aproximaţie* = aproximativ. – Din fr. **approximation,** lat. **approximatio.**

APROZAR, *aprozaré,* s.n. Unitate comercială pentru produse agroalimentare. – **Apro** [vizionare] + **zar [** zavat].

APROZARIST, -Ă, *aprozarişti, -ste,* s.m. şi f. Vânzător într-un aprozar. – **Aprozar +** suf. *-ist.*

APROZĂRIŢĂ*, aprozăriţe,* s.f. Vânzătoare într-un aprozar. – **Aprozar + suf. -***iţă.*

APSIDAL, -Ă, *apsidali, -e,* adj. (Astron.) Referitor la apsidă, de apsidă. – Din fr. **apsidal.**

APSIDĂ, *apside,* s.f. Fiecare dintre cele două puncte extreme ale axei mari a orbitei pe care un corp ceresc o descrie în jurul altuia. – Din fr. **apside,** lat. **apsida.**

APŞOARĂ, *apşoare,* s.f. Diminutiv al lui *apă.* – **Apă +** suf. *-şoară.*

APT, -Ă, *apţi, -te,* adj. Care este potrivit, capabil, bun pentru..., sau să... – Din fr. **apte,** lat. **aptus.**

APTER, -Ă, *apteri, -e,* adj. (Despre unele insecte) Lipsit de aripi. – Din fr. **aptere.**

APTERIGOTĂ, *apterigote,* s.f. (La pl.) Subclasă de insecte lipsite de aripi; (şi la sg.) insectă din această subclasă. – Din fr. **aptérygotes.**

APTITUDINAL, -Ă, *aptitudinali, -e,* adj. Referitor la aptitudine, de aptitudine. – Din engl. **aptitudinal.**

APTITUDINE, *aptitudini,* s.f. Însuşire psihică individuală care condiţionează îndeplinirea în bune condiţii a unei munci, a unei acţiuni; aplicaţie, înclinaţie, dar[2]. – Din lat. **aptitudo, -inis,** fr. **aptitude.**

APŢIAN, -Ă, *apţieni, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Ultimul etaj al cretacicului inferior. **2.** Adj. Care aparţine apţianului **(1),** privitor la apţian. [Pr.: *-ţi-an*] – Din fr. **aptien.**

APUCA, *apuc,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A prinde, a lua, a înşfăca, a înhăţa (cu mâna). * A pune mâna (în grabă) pe ce are la îndemână; a lua, a-şi însuşi ceva la repezeală. ** Expr. (Intranz.) *(Care) pe unde apucă* = (care) pe unde nimereşte. *Pe apucate* = în mod superficial, când şi când, în grabă. **2.** Refl. A se prinde, a se agăţa, a se ţine (cu mâinile) de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. Fig. (Despre stări fizice sau sufleteşti) A-l cuprinde; a-l copleşi. ** Expr. (Fam.) *Când te-apucă, mult te ţine?* = n-ai de gând să mai isprăveşti odată? *Ce te-a apucat?* se zice (în semn de mirare sau de nemulţumire) când cineva comite (pe neaşteptate) un act nepotrivit. **II. 1.** Tranz. A ajunge la timp pentru a găsi pe cineva sau ceva care este gata să plece. *Voia s-apuce trenul.* **2.** Tranz. A trăi atâta, încât să poată cunoaşte pe cineva sau să fie martor la ceva. * Intranz. A primi ceva prin tradiţie; a moşteni un obicei, o deprindere etc. *Aşa a apucat.* **3.** Tranz. şi refl. A începe să facă ceva; a fi pe punctul de a face ceva; a întreprinde ceva. *Se apucă de lucru.* **III.** Tranz. şi intranz. A se îndrepta, a se deplasa într-o anumită direcţie. – Lat. **aucupare.**

APUCARE, *apucări,* s.f. Acţiunea de *a (se) apuca.* – V. **apuca.**

APUCAT[1] s.n. Faptul de *a (se) apuca.* – V. **apuca.**

APUCAT[2]**, -Ă,** *apucaţi, -te,* adj. (În superstiţii; adesea substantivat) (Om) chinuit de diavol; *p. ext.* (persoană) care se enervează repede, care se manifestă cu violenţă. * (Pop.; despre copii) Bolnav de colici. – V. **apuca.**

APUCĂTOR, -OARE, *apucători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care apucă, cu care se apucă. * Fig. (Despre oameni) Lacom, hrăpăreţ. **2.** S.n. (Parte a unui) aparat cu care se apucă o greutate pentru a o ridica sau a o transporta. – **Apuca +** suf. *-ător.*

APUCĂTURĂ, *apucături,* s.f. **1.** Prindere cu mâna. *Smuls dintr-o singură apucătură.* **2.** Fig. Deprindere, comportare (urâtă) a cuiva. – **Apuca +** suf. *-ătură.*

APUD prep. Indică o citare preluată de la alt autor, nu din original; după. [Abr.: *ap.*] – Din lat. **apud.**

APULI s.m. pl. Trib dacic situat în centrul Transilvaniei. – Din lat. **Apulli.**

APUNE, pers. 3 *apúne,* vb. III. Intranz. (Despre aştri) A dispărea sub orizont; a asfinţi, a scăpăta. * Fig. A-şi pierde întreaga strălucire, putere, faimă etc., a dispărea pentru totdeauna. ** (Fam.; în expr.) *A(-i) apune steaua (cuiva)* = a-şi pierde poziţia, faima; a decădea. – Lat. **apponere.**

APUNERE, *apuneri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a apune* şi rezultatul ei. – V. **apune.**

APUNTA, pers. 3 *apuntează,* vb. I. Intranz. (Despre avioane) A se aşeza pe puntea unui portavion (după ce a evoluat în aer). – Din **punte.**

APUNTAJ, *apuntaje,* s.n. (Rar) Apuntare. – Din fr. **appontage.**

APUNTAMENT, *apuntamente,* s.n. Punte (de lemn) de-a lungul malului apei, servind la acostarea unei ambarcaţii. – Cf. fr. **appontement.**

APUNTARE, *apuntări,* s.f. Faptul de *a apunta*; apuntizare. – V. **apunta.**

APUNTIZARE, *apuntizări,* s.f. (Rar) Apuntare. – V. **apunta.**

APUPA, pers. 3 *apúpă,* vb. I. Intranz. şi refl. (Despre nave) A se înclina longitudinal cu prora mai sus decât pupa (datorită încărcării neuniforme). – Din **pupă.**
APUPARE, *apupări,* s.f. Acţiunea de *a (se) apupa.* – V. **apupa.**
APUS[1], *apusuri,* s.n. **1.** Trecere a unui astru sub orizont; privelişte oferită de soare când apune. **2.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus răsăritului; vest; *p. ext.* loc pe orizont, regiune, ţară situată spre acest punct cardinal. **3.** Timp al zilei când apune soarele; asfinţit. **4.** Fig. Declin, decădere, dispariţie. – V. **apune.**
APUS[2]**, -Ă,** *apuşi, -se,* adj. Dispărut pentru totdeauna. *Vremuri apuse.* – V. **apune.**
APUSEAN, -Ă, *apuseni, -e,* adj. Care se află la apus; vestic. * Spec. Care aparţine apusului Europei (şi întregii Americi), caracteristic vieţii de acolo; occidental; (Substantivat) Locuitor din apusul Europei (sau din America); occidental. – **Apus**[1] + suf. *-ean.*
AR, *ari,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafeţele de teren egală cu 100 m^2. – Din fr. **are.**
ARA, *ar,* vb. I. Tranz. A răsturna cu plugul brazde de pământ în vederea pregătirii solului pentru cultivare. – Lat. **arare.**
ARAB, -Ă, *arabi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a unor ţări din Orientul Apropiat şi din nordul Africii. **2.** Adj. Care aparţine arabilor **(1)** sau ţărilor arabe, privitor la arabi sau la ţările arabe; arabic, arăbesc. ** *Cifră arabă* = fiecare dintre cifrele care aparţin celui mai răspândit dintre sistemele zecimale de numeraţie. *Cal arab* = cal de rasă pentru călărie şi tracţiune uşoară originar din Arabia. * (Substantivat, f.) Limba arabă. – Din fr. **arabe,** lat. **arabus.**
ARABABURĂ s.f. v. **harababură.**
ARABESC, *arabescuri,* s.n. **1.** Ornament specific decoraţiei arabe, care constă din combinaţii de linii şi de motive geometrice sau din combinări de motive reprezentând plante (stilizate). **2.** Ornament muzical; *p. ext.* scurtă compoziţie muzicală cu caracter graţios şi avântat. **3.** Una dintre figurile baletului clasic (inspirată din dansul oriental). – Din fr. **arabesque.**
ARABIC, -Ă, *arabici, -ce,* adj. **1.** Arab. **2.** (În sintagma) *Gumă arabică* = substanţă vâscoasă obţinută din lichidul secretat de unele specii de salcâm (sau pe cale sintetică) şi folosită ca material de lipit pentru hârtie. – Din fr. **arabique.**
ARABIL, -Ă, *arabili, -e,* adj. (Despre pământ) Bun pentru arat şi cultivat; arător. – Din fr. **arable,** lat. **arabilis.**
ARABIST, *arabişti,* s.m. Specialist în arabistică. – Din germ. **Arabist.**
ARABISTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba, istoria, cultura etc. popoarelor arabe. – **Arabist +** suf. *-ică.*
ARABIZA, *arabizez,* vb. I. Tranz. A face (să devină) arab sau a da caracter (social-cultural) arab. – Din fr. **arabiser.**
ARABIZARE, *arabizări,* s.f. Acţiunea de *a arabiza* şi rezultatul ei. – V. **arabiza.**
ARABIZAT, -Ă, *arabizaţi, -te,* adj. Care a devenit arab sau care a căpătat un caracter social-cultural arab. – V. **arabiza.**
ARAC, *araci,* s.m. Par lung care serveşte la susţinerea viţei de vie şi a altor plante agăţătoare. [Var.: **harác, harág** s.m.] – Din ngr. **haráki.**
ARACAN s.m. v. **sărăcan.**
ARAGAZ, (2) *aragazuri,* s.n. **1.** Gaz lichefiat conţinând 90% butan, păstrat sub presiune în butelii speciale şi folosit drept combustibil pentru uz casnic. **2.** Maşină de gătit sau reşou care foloseşte acest combustibil. – **A. R.** [= Astra Română] + **gaz.**
ARAGONEZĂ, *aragoneze,* s.f. Dans popular de origine spaniolă (din Aragon); melodie după care se execută acest dans. – Din fr. **aragonaise.**
ARAGONIT s.n. Mineral alcătuit din carbonat de calciu cristalizat, din care se fac obiecte ornamentale. – Din fr. **aragonite.**
ARAHIDĂ, *arahide,* s.f. Alună americană. – Din fr. **arachide.**
ARAHNIDĂ, *arahnide,* s.f. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura artropodelor, cu corpul format dintr-un cefalotorace cu şase perechi de apendice şi din abdomen; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. **arachnide.**
ARAHNOIDĂ, *arahnoide,* s.f. (Anat.) Membrana mijlocie care înveleşte creierul şi măduva spinării. – Din fr. **arachnoîde.**
ARAHNOIDITĂ, *arahnoidite,* s.f. Boală care constă în inflamarea arahnoidei. [Pr.: *-no-i-*] – Din fr. **arachnoîdite.**
ARALIACEE, *araliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori şi arbuşti, rar de plante erbacee cu frunze adânc lobate sau compuse, cu flori actinomorfe în umbele şi cu fruct bacă sau drupă; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **araliacées.**
ARAMĂ, (2) *arămuri,* s.f. **1.** Metal de culoare roşiatică, extrem de maleabil, de ductil şi foarte bun conductor electric; cupru. ** Expr. *A-şi da arama pe faţă* = a-şi arăta adevăratul

caracter (nemairespectând convenienţele sociale, politeţea). **2.** (La pl.) Obiecte făcute din aramă **(1).** – Lat. **/ * / aramen** (= *aeramen).*
ARAMEAN, -Ă, *arameeni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţii semitice nomade care au trăit în antichitate în Palestina, Siria şi Mesopotamia; (şi la sg.) persoană care aparţine uneia dintre aceste populaţii. **2.** Adj. Care aparţine arameenilor (**1**), privitor la arameeni. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de arameeni (**1**); arameică. [Pr.: *-me-an*] – Din fr. **araméen.**
ARAMEIC, -Ă, *arameici, -ce,* adj. Care aparţine limbilor semitice vorbite de arameeni **(1),** privitor la aceste limbi. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de arameeni **(1)**; arameană. [Pr.: *-me-ic*] – Cf. **aramean.**
ARANJA, *aranjez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în ordine, în rânduială. * Refl. şi tranz. A(-şi) potrivi ţinuta exterioară. * A face ca ceva să funcţioneze în bune condiţii. * A conveni cu cineva să facă într-un anumit fel. **2.** Tranz. (Fam.) A face cuiva un rău. *Lasă că te aranjez eu!* **3.** Refl. A-şi face un rost în viaţă. **4.** Tranz. A prelucra o bucată muzicală pentru instrumente sau voce. – Din fr. **arranger.**
ARANJAMENT, *aranjamente,* s.n. **1.** Faptul de a aranja (într-un anumit fel); felul în care este aranjat ceva. **2.** Acord, înţelegere, învoială. **3.** Prelucrare a unei bucăţi muzicale pentru instrumente sau voce. **4.** (Mat.) Fiecare dintre grupele de obiecte luate dintr-un ansamblu şi care se deosebesc între ele prin natura sau prin ordinea obiectelor. – Din fr. **arrangement.**
ARANJARE, *aranjări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aranja.* – V. **aranja.**
ARANJAT, -Ă, *aranjaţi, -te,* adj. **1.** Pus în ordine, în rânduială. * (Despre oameni) Cu ţinuta exterioară îngrijită. **2.** Care şi-a făcut un rost în viaţă. – V. **aranja.**
ARANJOR, -OARE, *aranjori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care face un aranjament muzical. – Din fr. **arrangeur.**
ARAP, *arapi,* s.m. (Pop.) **1.** Persoană care face parte dintr-o populaţie africană negroidă; *p. gener.* om cu pielea şi părul de culoare neagră. **2.** Arab. [Var.: **haráp** s.m.] – Din bg. **arap.**
ARAR adv. Rareori, arareori. – **A**[3] + **rar.**
ARAREORI adv. (Numai) din când în când; rar, rareori, arar. [Pr.: *-re-ori*] – **A**[3] + **rare + ori**.
ARAT[1] s.n. Acţiunea de *a ara*; arătură. – V. **ara.**
ARAT[2]**, -Ă,** *araţi, -te*, adj. (Despre pământ) Care a fost pregătit cu plugul pentru cultivare. – V. **ara.**
ARAUCAN, -Ă, *araucani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Grup de indieni din Chile şi Argentina; (la sg.) persoană aparţinând acestui grup. **2.** Adj. Care aparţine araucanilor (1), privitor la araucani. [Pr.: *-ra-u-*] – Din fr. **Araucan.**
ARAUCARIA s.f. invar. Specie de conifer originar din America de Sud şi Australia (*Araucaria angustifolia).* [Pr.: *-ra-u-*] – Din fr. **araucaria.**
ARĂBESC, -EASCĂ, *arăbeşti,* adj. Arab. – **Arab** + suf. *-esc.*
ARĂBEŞTE adv. Ca arabii, în felul sau în limba arabilor. – **Arab** + suf. *-eşte.*
ARĂBOAICĂ, *arăboaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a ţărilor arabe. – **Arab** + suf. *-oaică.*
ARĂCI, *arăcesc*, vb. IV. Tranz. A pune pe araci viţa de vie sau alte plante agăţătoare. [Var.: **hărăcí, hărăgi** vb. IV] – Din **arac.**
ARĂCIT s.n. Faptul de *a arăci.* [Var.: **hărăcít, hărăgít** s.n.] – V. **arăci.**
ARĂDEAN, -Ă, *arădeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Arad. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Arad. – **Arad** (n. pr.) + suf. *-ean.*
ARĂDEANCĂ, *arădence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Arad. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Arad. – **Arădean** + suf. *-că.*
ARĂMAR, *arămari,* s.m. Persoană care lucrează sau vinde obiecte de aramă. – **Aramă** + suf. *-ar.*
ARĂMĂRIE[1] s.f. Meseria arămarului. – **Arămar** + suf. *-ie.*
ARĂMĂRIE[2]**,** *arămării,* s.f. **1.** Fabrică, atelier, prăvălie de obiecte de aramă. **2.** Obiecte de aramă. – **Aramă +** suf. *-ărie.*
ARĂMEASĂ, *arămese,* s.f. (Înv.) Măsură de capacitate (din aramă) egală cu o oca sau cu o jumătate de oca. – **Aramă+** suf. *-easă.*
ARĂMI, *arămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat de aramă; a cupra. – Din **aramă.**
ARĂMIRE, *arămiri,* s.f. Acţiunea de *a arămi* şi rezultatul ei; cuprare. – V. **arămi.**
ARĂMIT, -Ă, *arămiţi, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat de aramă, cuprat. – V. **arămi.**

ARĂMIU, -IE, *arămii,* adj. De culoarea aramei. – **Aramă +** suf. *-iu.*
ARĂPESC, -EASCĂ, *arăpeşti,* adj. (Pop.) Care aparţine arapilor, privitor la arapi. – **Arap** + suf. *-esc.*
ARĂPILĂ s.m. (Pop.) Om cu pielea şi părul de culoare neagră (ca de arap). – **Arap** + suf. *-ilă.*
ARĂPIME s.f. (Pop.) Mulţime de arapi; totalitatea arapilor. – **Arap** + suf. *-ime.*
ARĂPOAICĂ, *arăpoaice,* s.f. (Pop.) Femeie care face parte dintr-o populaţie africană negroidă; *p. gener.* femeie cu pielea şi părul de culoare neagră. – **Arap** + suf. *-oaică.*
ARĂRIEL s.m. **1.** Plantă erbacee cu miros greu, cu frunzele verzi-albicioase acoperite cu un puf fin şi cu flori roşii închise, rar albe *(Cynoglossum officinale).* **2.** (Rar) Limba-mielului *(Borago officinalis).* – Et. nec.
ARĂTA, *arăt,* vb. I. **1.** Tranz. A expune ceva intenţionat privirilor cuiva; a da la iveală, a lăsa să se vadă. ** Expr. (Refl.) *A se arăta doctorului* = a se duce să fie examinat de un medic. **2.** Tranz. A indica (printr-un gest) persoana sau lucrul asupra căruia se atrage atenţia. ** Expr. *A arăta (cuiva) uşa* = a da (pe cineva) afară dintr-un loc. *A arăta (pe cineva) cu degetul,* se spune despre cineva pe care lumea îl dispreţuieşte pentru faptele sale. * A indica o măsură, o direcţie etc. * A indica ora, minutele şi secundele. **3.** Tranz. A da o explicaţie, a explica, a face o expunere (pentru a lămuri, a dovedi, a convinge). ** Expr. (Fam.) *Îţi arăt eu ţie!* se spune pentru a ameninţa pe cineva. **4.** Tranz. şi refl. A (se) manifesta, a (se) exterioriza (prin vorbe, gesturi, atitudini). * Tranz. A da dovadă de...; a dovedi. * Intranz. A părea (după înfăţişare); a avea o anumită înfăţişare. ** Refl. unipers. *Se arată a fi vreme bună.* **5.** Refl. A apărea, a se ivi (pe neaşteptate). – Lat. **/ * / arrectare.**
ARĂTARE, *arătări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) arăta* şi rezultatul ei. **2.** Halucinaţie, vedenie. * (Concr.) Monstru; stafie, fantomă. * Persoană foarte slabă. – V. **arăta.**
ARĂTĂTOR, *arătătoare,* s.n. **1.** Indicator (de la instrumentele de măsurat) care arată greutatea, direcţia, timpul etc. **2.** Degetul al doilea de la mână (cu care se arată). ** (Adjectival) *Deget arătător.* – **Arăta +** suf. *-ător.*
ARĂTOR, -OARE, *arători, -oare,* adj. (Rar; despre pământ) Arabil. * (Despre vite) Care se foloseşte la arat. – **Ara +** suf. *-ător.*
ARĂTOS, -OASĂ, *arătoşi, -oase*, adj. Care are o înfăţişare frumoasă sau impunătoare. – **Arăta +**suf. *-os.*
ARĂTURĂ, *arături,* s.f. **1.** Acţiunea de *a ara*; arat [1]. **2.** Pământ arat. – **Ara** + suf. *-ătură.*
ARBALETĂ, *arbalete,* s.f. Armă de aruncat săgeţi sau proiectile, asemănătoare cu un arc, folosită în trecut. – Din fr. **arbaléte.**
ARBALETRIER, (1) *arbaletrieri,* s.m., **(2)** *arbaletriere,* s.n. **1.** S.m. Ostaş care lupta cu arbaleta. **2.** S.n. Parte a acoperişului care susţine învelitoarea propriu-zisă. [Pr.: *-tri-er*] – Din fr. **arbalétrier.**
ARBĂNAŞ, *arbănaşi,* s.m. (Înv.) Albanez **(1). –** Din bg. **arbanaš.**
ARBITRA, *arbitrez,* vb. I. Tranz. **1.** A soluţiona un litigiu în calitate de arbitru. **2.** A conduce desfăşurarea unei competiţii sportive – Din fr. **arbitrer.**
ARBITRAJ, *arbitraje,* s.n. **1.** Soluţionare a unui litigiu de către un arbitru. **2.** Conducere de către un arbitru **(2)** a unei competiţii sportive. – Din fr. **arbitrage.**
ARBITRAL, -Ă, *arbitrali, -e,* adj. (Jur.) Hotărât de arbitru. *Sentinţă arbitrală.* Alcătuit din arbitri. *Comisie arbitrală.* – Din fr. **arbitral.**
ARBITRAR, -Ă, *arbitrari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care porneşte dintr-o hotărâre luată după propria apreciere, fără a ţine seamă de părerea altuia, de adevăr etc.; abuziv; samavolnic. **2.** Adj. Care este făcut, ales etc. la întâmplare. **3.** S.n. Faptă, acţiune, situaţie arbitrară **(1, 2). –** Din fr. **arbitraire,** lat. **arbitrarius.**
ARBITRU, *arbitri,* s.m. **1.** Persoană, organizaţie, instanţă aleasă sau desemnată pentru cercetarea şi rezolvarea unui litigiu. **2.** Persoană însărcinată să conducă desfăşurarea unei competiţii sportive. – Din fr. **arbitre.**
ARBIU, *arbie,* s.n. Vergea cu care în trecut se curăţa sau se încărca puşca. – Din tc. **harbi.**
ARBOR s.m. v. **arbore.**
ARBORA, *arborez,* vb. I. Tranz. **1.** A înălţa un steag, un pavilion pe o clădire, pe catargul unei nave etc. **2.** A monta catargele unei nave. **3.** Fig. A se comporta sau a se îmbrăca cu ostentaţie. – Din fr. **arborer.**
ARBORADĂ, *arborade,* s.f. Ansamblu format din catargele şi vergile unei nave. – Din **arbore.**
ARBORARE, *arborări,* s.f. Acţiunea de *a arbora.* – V. **arbora.**
ARBORAŞ, *arboraşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *arbore.* – **Arbore** + suf. *-aş.*
ARBORE, *arbori,* s.m. **1.** Nume generic pentru orice plantă cu trunchi înalt şi puternic, lemnos şi cu mai multe ramuri cu frunze care formează o coroană; copac; *p. restr.* pom. ** Compuse: *arbore-de-cacao* = plantă lemnoasă specifică zonei tropicale, cultivată

pentru seminţele ei comestibile (*Theobroma cacao*); *arbore-de-cafea* = plantă lemnoasă din regiunile calde ale Americii Latine, Africii şi Asiei, cultivată pentru seminţele ei comestibile *(Coffea arabica*); *arbore-de-cauciuc =* plantă lemnoasă originară din America de Sud, din scoarţa căreia se extrage cauciucul natural (*Hevea brasiliensis); arbore-de-pâine =* plantă lemnoasă cu tulpina înaltă şi foarte groasă, al cărui fruct sferic, cu gust de pâine, se consumă fiert sau copt (*Artocarpus incisa); arborele-vieţii =* **a)** arbore decorativ originar din Extremul Orient, înalt şi foarte rămuros, cu frunze mici, solzoase; tuia *(Thuja orientalis);* **b)** fig. schemă reprezentând evoluţia omului de-a lungul vieţii sale. * *Arbore genealogic =* reprezentare grafică (de obicei sub forma unui copac cu ramuri) înfăţişând filiaţia şi gradul de înrudire al membrilor unei familii (aristocratice). **2.** Organ de maşină care primeşte şi transmite o mişcare prin rotaţia în jurul axei sale. **3.** (Mar.; în sintagma) *Arbore mic* = trinchet. **4**. (Rar) Catarg. [Var.: **árbor** s.m.] – Lat. **arbor, -is.**

ARBORESCENT, -Ă, *arborescenţi, -te,* adj. Care are înfăţişarea unui arbore **(1)**; care este ramificat asemenea crengilor unui arbore. – Din fr. **arborescent,** lat. **arborescens, -ntis**.

ARBORESCENŢĂ, *arborescenţe,* s.f. (Rar) Formă (ca) a unei plante arborescente. – Din fr. **arborescence.**

ARBORET, *arboreturi,* s.n. **1.** Porţiune de pădure caracterizată printr-o vegetaţie omogenă, deosebită de restul pădurii din jur. **2.** Partea superioară a catargului. – Din lat. **arboretum.**

ARBORICOL, -Ă, *arboricoli, -e*, adj. (Despre insecte, animale) Care trăieşte pe arbori sau printre arbori. – Din fr. **arboricole.**

ARBORICULTOR, *arboricultori,* s.m. Persoană care se ocupă cu arboricultura. – Din fr. **arboriculteur.**

ARBORICULTURĂ s.f. Disciplină care studiază cultura arborilor şi arbuştilor. – Din fr. **arboriculture.**

ARBUST, *arbuşti,* s.m. Plantă lemnoasă mai mică decât arborele, care se ramifică de la rădăcină în formă de tufă şi nu formează o coroană distinctă. – Din fr. **arbuste,** lat. **arbustum.**

ARBUZ s.m. v. **harbuz.**

ARBUZĂRIE s.f. v. **harbuzărie.**

ARC, *arcuri,* şi (**2**) *arce,* s.n. **1.** Armă (primitivă) de aruncat săgeţi, alcătuită dintr-o vargă flexibilă uşor încovoiată şi o coardă prinsă de extremităţile vergii. * P. anal. Ceea ce are forma unui arc **(1).** *Arcul sprâncenei.* **2.** Porţiune dintr-o circumferinţă sau dintr-o linie curbă. *Arc de cerc.* * (Element de) construcţie în formă arcuită. ** *Arc de triumf =* monument în formă de portic arcuit cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat. **3.** Organ metalic elastic al unei maşini sau al unui mecanism, care are proprietatea de a reveni la forma iniţială după ce a fost supus unei solicitări. *Arc de automobil.* ** Expr. *Parc-ar fi pe arcuri,* se zice despre o persoană suplă, sprintenă. **4.** (În sintagma) *Arc electric* (sau *voltaic) =* descărcare electrică foarte luminoasă care are loc între doi electrozi prin care circulă un curent de mare intensitate. **5.** (Fiziol.; în sintagma) *Arc reflex =* ansamblul elementelor nervoase care asigură realizarea reflexelor. – Lat. **arcus.**

ARCACI, *arcaciuri,* s.n. **1.** Îngrăditură sau despărţitură pentru separat oile. **2.** Îngrăditură făcută de pescari în apă pentru prinderea şi păstrarea peştelui în bălţi iarna. – Et. nec.

ARCADĂ, *arcade,* s.f. **1.** Element arhitectural format din unul sau din mai multe arce şi din elementele care le susţin (coloane, stâlpi, ziduri). **2.** Formaţie anatomică în formă arcuită; (în special) proeminenţă curbă la baza osului frontal, situată deasupra fiecărei orbite. – Din fr. **arcade.**

ARCAN[1]**,** *arcane,* s.n. **1.** Laţ pentru prinderea sau pentru priponirea animalelor, în special a vitelor. ** Expr. *A prinde cu arcanul =* (în trecut) a prinde (cu ajutorul arcanului) şi a lua cu forţa în armată; a arcăni; *p. gener.* a aduce, a lua cu forţa. **2.** (Art.) Dans popular românesc, asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans. – Din tăt., ucr. **arkan.**

ARCAN[2]**,** *arcane,* s.n. (Livr.; mai ales la pl.) Taină, secret. * Loc tainic, ascuns. – Din fr. **arcane.**

ARCAŞ, *arcaşi,* s.m. **1.** Oştean înarmat cu arc; persoană care trage cu arcul; săgetător. **2.** (La sg.; art.) Constelaţie din emisfera australă, compusă din 146 de stele vizibile cu ochiul liber; Săgetătorul. – **Arc** + suf. *-aş.*

ARCAT, -Ă, *arcaţi, -te,* adj. (Rar) Arcuit. – **Arc** + suf. *-at* (după fr. *arqué).*

ARCATURĂ, *arcaturi,* s.f. Element arhitectural alcătuit dintr-o serie de arcade (mici). – Din

fr. **arcature.**

ARCĂ s.f. (Rar) Corabie. ** *Arca lui Noe* = corabia miticului Noe; *fig.* îngrămădire eterogenă de oameni şi de animale. – Din it., lat. **arca.**

ARCĂNI, *arcănesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A prinde cu arcanul[1]. – Din **arcan[1].**

ARCHEBUZĂ, *archebuze,* s.f. Veche armă de foc, asemănătoare cu puşca. – Din fr. **arquebuse.**

ARCHEBUZIER, *archebuzieri,* s.m. Soldat înarmat cu archebuză. [Pr.: -*zi-er*] – Din fr. **arquebusier**.

ARCOSOLIUM s.n. Nişă funerară într-o catacombă. [Pr.: -*li-um*] – Din fr. **arcosolium.**

ARCOZĂ s.f. Gresie foarte bogată în feldspaţi. – Din fr. **arkose.**

ARCTIC, -Ă, *arctici, -ce,* adj. Care este situat în regiunea Polului Nord; care are caractere proprii acestei regiuni. – Din fr. **artique,** lat. **arcticus.**

ARCUI, *arcuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) îndoi în formă de arc; a (se) încovoia. * Tranz. Fig. A bate; a pedepsi. – **Arc** + suf. -*ui.*

ARCUIRE, *arcuiri,* s.f. Faptul de *a (se) arcui*; încovoiere elastică a unei piese lungi; (concr.) formă arcuită. – V. **arcui.**

ARCUIT, -Ă, *arcuiţi, -te,* adj. Încovoiat în formă de arc; arcat, curbat. * (Despre construcţii) Prevăzut cu arcade. – V. **arcui.**

ARCUITURĂ, *arcuituri,* s.f. Parte a unui obiect (încovoiat) în formă de arc. [Pr.: -*cu-i*-] – **Arcui** + suf. -*tură.*

ARCULEŢ, *arculeţe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui arc. – **Arc** + suf. -*uleţ.*

ARCUŞ, *arcuşuri,* s.n. Vergea de lemn între capetele căreia se întind fire de păr de cal, carc serveşte la producerea sunetelor unor instrumente cu coarde. – **Arc** + suf. -*uş.*

ARDE, *ard,* vb. III. **I.** Intranz. (Despre foc) A fi aprins. **II. 1.** Tranz. A da foc, a băga în foc. ** Expr. *A arde cu fierul roşu* = **a)** a face (unui animal) un semn cu un fier înroşit în foc; **b)** a înfiera; a stigmatiza (pe cineva). **2.** refl., Tranz., intranz. A (se) consuma, a (se) distruge prin foc. * Tranz. A strica o mâncare expunând-o prea mult la acţiunea focului. ** Refl. *S-a ars mâncarea*. * Tranz. A distruge printr-o reacţie chimică. **3.** Tranz. şi intranz. A încinge, a încălzi (tare). * Tranz. A expune acţiunii focului (în procesul de fabricare) obiecte de lut, de ceramică etc. * Tranz. A dezinfecta un instrument trecându-l prin flacără. * Tranz. A cauteriza o rană. **III.** Intranz. **1.** A răspândi lumină; a luci, a străluci. *Lampa arde*. **2.** (Despre soare) A răspândi căldură mare; a dogori; a fi fierbinte. * Tranz. şi refl. A (se) bronza, a (se) pârli (prea tare). **IV. 1.** Refl. şi tranz. A suferi sau a face să sufere o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) frige. * Tranz. A produce o senzaţie asemănătoare cu o arsură. **2.** Tranz. Fig. A da o lovitură. *I-a ars o palmă.* * (Fam.) A face ceva cu pasiune. *Îi arde o horă.* * Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) păcăli, a (se) înşela. **3.** Intranz. A se înroşi tare (din cauza unei stări emotive). * A avea febră. * Fig. A fi cuprins de un sentiment profund, puternic. ** Expr. *A-i arde (cuiva) de ceva* = a simţi o dorinţă (arzătoare); a avea dispoziţia să..., a avea chef de... – Lat. **ardere.**

ARDEI, *ardei*, s.m. Plantă erbacee cu flori albe şi cu fructe bace verzi, roşii sau galbene, întrebuinţate în alimentaţie *(Capsicum annuum*); *p. restr.* fructul acestei plante. *Ardei gras. Ardei iute.* – **Arde** + suf. -*ei.*

ARDEIA, *ardeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A condimenta o mâncare cu ardei iute (sau cu piper, boia etc.). **2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A se irita, a se supăra. – Din **ardei.**

ARDEIAŞ, *ardeiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ardei.* – **Ardei** + suf. -*aş.*

ARDEIAT, -Ă, *ardeiaţi, -te,* adj. (Despre mâncăruri) În care s-a pus (mult) ardei (sau piper, boia etc.). – V. **ardeia.**

ARDELEAN, -Ă, *ardeleni, -e,* subst., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană (originară) din Ardeal; transilvănean. **2.** Adj. Care aparţine Ardealului sau populaţiei lui, privitor la Ardeal sau la populaţia lui; transilvănean, ardelenesc. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleneasca. – **Ardeal** (n. pr.) + suf. -*ean.*

ARDELEANCĂ, *ardelence,* s.f. Femeie din Ardeal; transilvăneancă. – **Ardelean** + suf. -*că.*

ARDELENESC, -EASCĂ, *ardeleneşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Ardelean **(2). 2.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleana. – **Ardelean** + suf. -*esc.*

ARDELENEŞTE adv. Ca ardelenii; ca în Ardeal. – **Ardelean** + suf. -*eşte.*

ARDELENISM, *ardelenisme,* s.n. Cuvânt, expresie etc. caracteristice ardelenilor. – **Ardelean** + suf. -*ism.*

ARDENEZ, -Ă, *ardenezi, -e*, subst., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Ardeni. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Ardeni. **3.** S.m. Rasă de cai mari, puternici, de tracţiune.

– Din fr. **ardennais.**

ARDENT, -Ă, *ardenţi, -te,* adj. **1.** (Livr.) Înfocat, înflăcărat, aprins, pasionat. **2.** (Despre nave) Care, sub acţiunea vântului, se întoarce cu prora în direcţia din care bate vântul. – Din fr. **ardent.**

ARDENŢĂ s.f. (Livr.) Ardoare. – Din **ardent.**

ARDERE, *arderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) arde.* **2.** (Chim.) Oxidare rapidă a unei substanţe, însoţită de dezvoltare de căldură (şi lumină). **3.** (Biol.; la pl.) Proces de descompunere prin oxidare a substanţelor vii din organism. – V. **arde.**

ARDEZIE, *ardezii,* s.f. Gresie argiloasă sau argilă cu granule fine, care se poate desface uşor în foi subţiri, utilizate la acoperirea caselor, ca dale pentru pardoseli, în trecut la fabricarea tăbliţelor pentru şcolarii începători etc – Din it. **ardesia.**

ARDOARE s.f. Înflăcărare, pasiune, avânt; râvnă, zel; ardenţă. – Din fr. **ardeur,** lat. **ardor.**

AREAL s.n. Arie specifică de răspândire a unei specii, a unei clase etc. de plante sau de animale. [Pr.: *-re-al*] – Din germ. **Areal.**

ARECI interj. v. **hareci.**

AREFLEXIE, *areflexii,* s.f. (Med.) Absenţă a reflexelor. – Din fr. **aréflexie.**

AREIC, -Ă, *areici, -ce,* adj. (Geol.; despre sol) Lipsit de apă, uscat, arid. [Pr.: *-re-ic*] – Din fr. **aréique.**

ARENĂ, *arene*, s.f. **1.** Spaţiu aşternut cu nisip, rumeguş etc din mijlocu1 unui amfiteatru antic, unde se desfăşurau reprezentaţiile. **2.** Teren de sport, împrejmuit cu tribune pentru spectatori. **3.** Fig. Sferă, domeniu, loc de desfăşurare a unei activităţi. – Din fr. **aréne,** lat. **arena.**

ARENDA, *arendez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă. [Var.: (înv.) **arendui** vb. IV] – Din **arendă.**

ARENDARE, *arendări,* s.f. Acţiunea de *a arenda*. [Var.: (înv.) **arenduíre** s.f.] – V. **arenda.**

ARENDAŞ, *arendaşi,* s.m. Persoană care ia în arendă un bun (mai ales o proprietate agricolă mai întinsă). – **Arendă** + suf. *-aş*.

ARENDĂ, *arenzi,* s.f. **1.** Cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri, în schimbul unei plăţi; folosire, exploatare a unui bun astfel cedat. **2.** Sumă plătită de arendaş proprietarului pentru arendarea unui bun. – Din rus., pol. **arenda.**

ARENDĂŞESC, -EASCĂ, *arendăşeşti,* adj. De arendaş, care aparţine arendaşului. – **Arendaş** + suf. *-esc.*

ARENDĂŞI, *arendăşesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A avea ocupaţia de arendaş. – Din **arendaş.**

ARENDĂŞIE*, arendăşii,* s.f. Ocupaţia arendaşului. – **Arendaş** + suf. *-ie.*

ARENDĂŞIŢĂ, *arendăşiţe,* s.f. (Rar) Arendăşoaică. – **Arendaş** + suf. *-iţă.*

ARENDĂŞOAICĂ, *arendăşoaice,* s.f. Nevastă de arendaş; femeie care ţine în arendă un bun; arendăşiţă. – **Arendaş +** suf. *-oaică.*

ARENDUI vb. IV v. **arenda.**

ARENDUIRE s.f. v. **arendare.**

AREOLAR, -Ă, *areolari, -e*, adj. (Mat.) Care aparţine ariei[2], privitor la arie[2]. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréolaire.**

AREOLĂ, *areole,* s.f. (Anat.) Suprafaţă de piele diferit colorată de aceea a tegumentelor din jur. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréole.**

AREOLOGIE s.f. (Lingv.) Studiu al distribuţiei ariilor dialectale pe un anumit teritoriu. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréologie.**

AREOMETRIC, -Ă, *areometrici, -ce,* adj. Referitor la areometrie, de areometrie. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréométrique.**

AREOMETRIE s.f. Parte a fizicii care studiază măsurarea densităţii lichidelor (cu areometrul). [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréométrie.**

AREOMETRU, *areometre*, s.n. Aparat care serveşte la determinarea densităţii unui lichid sau a concentraţiei unei soluţii. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréométre.**

AREOPAG, *areopaguri,* s.n. Consiliu şi tribunal suprem din Atena antică. * Fig. (Livr.) Adunare de savanţi, de artişti de mare valoare, de mare competenţă. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **aréopage,** lat. **areopagus.**

AREST, *aresturi*, s.n. **1.** Deţinere sub pază legală a unei persoane. **2.** Loc unde sunt ţinuţi cei arestaţi. – Din germ. **Arrest,** it. **arresto.**

ARESTA, *arestez,* vb. I. Tranz. A ţine pe cineva sub pază legală în vederea unui proces sau a cercetărilor judiciare; a închide, a arestui. – Din **arest.**

ARESTANT, -Ă, *arestanţi, -te*, s.m. şi f. (Înv.) Arestat. – Din germ. **Arrestant.**

ARESTARE, *arestări,* s.f. Acţiunea de *a aresta*; arestuire. – V. **aresta.**

ARESTAT, -Ă, *arestaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în stare de arest **(1).** – V. **aresta.**

ARESTUI, *arestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A aresta. – Cf. rus. **arestovat.**
ARESTUIRE, *arestuiri,* s.f. (Pop.) Arestare.
ARET s.n. (În sintagma) *Câine de aret =* câine de vânătoare dresat să se oprească atunci când simte sau zăreşte vânatul. – Din fr. **arrët.**
ARETA, pers. 3 *arétă,* vb. I. Intranz. (Despre câini de vânătoare) A rămâne pe loc imediat ce zăreşte sau simte vânatul. – Din fr. **arrëter.**
ARFĂ s.f. v. **harpă**.
ARGAT, -Ă, *argaţi, -te,* s.m. şi f. (Rar la f.) Servitor, slugă angajată (în trecut) pentru muncile agricole, creşterea vitelor sau pentru muncile din gospodăria stăpânului. – Din bg. **argat,** ngr. **argátis.**
ARGĂSEALĂ, *argăseli,* s.f. **1.** Argăsire. **2.** (Concr.) Amestec de substanţe cu care se argăsesc pieile şi blănurile. – **Argăsi +** suf. *-eală.*
ARGĂSI, *argăsesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra pieile şi blănurile cu un amestec de substanţe, pentru a le face trainice, impermeabile, flexibile; a cruşi, a încruşi, a tăbăci. – Din ngr. **árgasa (**aor. al lui *argázo).*
ARGĂSIRE, *argăsiri,* s.f. Acţiunea de *a argăsi*; argăseală **(1),** tăbăcire. – V. **argăsi**.
ARGĂSIT[1] s.n. Faptul de *a argăsi.* – V. **argăsi.**
ARGĂSIT[2]**, -Ă,** *argăsiţi, -te,* adj. (Despre piei, blănuri) Prelucrat pentru a deveni trainic şi impermeabil, tăbăcit, (reg.) dubit, încruşit. – V. **argăsi.**
ARGĂSITOR, -OARE, *argăsitori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Muncitor) care argăseşte. – **Argăsi +** suf. *-tor.*
ARGĂŢEL, *argăţei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *argat.* – **Argat +** suf. *-el.*
ARGĂŢESC, -EASCĂ, *argăţeşti,* adj. (Rar) De argat, specific argatului. – **Argat +** suf. *-esc.*
ARGĂŢI, *argăţesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Rar) A munci ca argat. – Din **argat.**
ARGĂŢIE s.f. (Rar) Situaţia argatului; muncă de argat. – **Argat +** suf. *-ie.*
ARGĂŢIME s.f. Mulţime de argaţi; totalitatea argaţilor. – **Argat** + suf. *-ime.*
ARGEA, *argele,* s.f. (Pop.) **1.** Război de ţesut. * Nume dat celor două scânduri care unesc transversal extremităţile războiului de ţesut. * Fiecare dintre grinzile de lemn fixate de o parte şi de alta a unei plute pentru a ţine strânse lemnele care o compun. **2.** Construcţie rudimentară de scânduri în care se aşază, vara, războiul de ţesut. **3.** Boltă ori acoperiş al unei clădiri. – Et. nec.
ARGENTAN s.n. Varietate de alpaca[2], având culoarea argintului. – Din fr. **argentan.**
ARGENTIFER, -Ă, *argentiferi, -e,* adj. Care conţine (mult) argint; argintos. *Teren argentifer.* – Din fr. **argentifére.**
ARGENTIN s.n. Praf de staniu folosit în imprimarea textilă şi la fabricarea hârtiei. – Din fr. **argentine.**
ARGENTINIAN, -Ă, *argentinieni, -e,* s.m. şi f. **1.** S.m. şi f., adj. Persoană care face parte din populaţia de bază a Argentinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Argentinei sau argentinienilor **(1),** privitor la Argentina sau la argentinieni. [Pr.: *-ni-an*] – **Argentina** (n. pr.) + suf. *-ean.*
ARGENTIT s.n. Minereu de argint care cristalizează în sistemul cubic sau rombic, în cristale cenuşii. – Din fr. **argentite.**
ARGENTOMETRU, *argentometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea conţinutului de argint al unei soluţii. – Din fr. **argentométre.**
ARGENTOTIPIE, *argentotipii,* s.f. Procedeu de multiplicare prin fotoreproducere. – Din fr. **argentotypie.**
ARGEŞEAN, -Ă, *argeşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Argeş. **2**. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Argeş. – **Argeş** (n. pr.) + suf. *-ean.*
ARGEŞEANCĂ, *argeşence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Argeş. * Locuitoare din judeţul Argeş. – **Argeşean** + suf. *-că.*
ARGHEZIAN, -Ă, *arghezieni, -e*, adj. De Arghezi, al lui Arghezi; în maniera lui Arghezi. [Pr.: *-zi-an*] – **Arghezi** (n. pr.) + suf. *-ian.*
ARGHIROFIL, -Ă, *arghirofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Livr.) (Om) care este lacom de bani. – Din ngr. **arghirófilos.**
ARGHIROFILIE s.f. (Livr.) Lăcomie de bani. – Din ngr. **arghirofilía.**
ARGILĂ, *argile,* s.f. Rocă sedimentară alcătuită dintr-un amestec de silicaţi şi din fragmente de cuarţ, mică etc, întrebuinţată în olărie, la lucrări de construcţie, în sculptură etc; lut. – Din fr. **argile,** lat. **argilla**.
ARGILIFER, -Ă, *argiliferi, -e,* adj. Argilos. – Din fr. **argillifére.**
ARGILIT s.n. Rocă rezultată din recristalizarea argilei. – Din fr. **argilite.**
ARGILOS, -OASĂ, *argiloşi, -oase,* adj. Care conţine (multă) argilă; lutos. – Din fr. **argileux**, lat. **argillosus.**

ARGINAZĂ s.f. (Biol.) Enzimă solubilă conţinută în cantitate mare în ficatul mamiferelor. – Din fr. **arginase.**
ARGININĂ s.f. (Biol.) Aminoacid care există în proteine şi participă la sinteza ureii în ficat. – Din fr. **arginine.**
ARGINT (1) s.n., **(2)** *arginţi,* s.m. **1.** S.n. (Adesea fig.) Metal preţios de culoare albă strălucitoare, maleabil şi ductil, cu o mare conductibilitate electrică. *** Nuntă de argint =* a douăzeci şi cincea aniversare a căsătoriei cuiva; petrecere organizată cu acest prilej. * *argint-viu =* **a)** mercur; **b)** *fig.* om plin de energie. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Ban[1], para[3]. – Lat. **argentum.**
ARGINTA, *argintez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect metalic cu un strat subţire de argint **(1)**; a argintui. * Fig. A face să aibă strălucirea argintului **(1)**. [Var.; (înv.) **argintí** vb. IV] – Din **argint.**
ARGINTAR, *argintari,* s.m. (Rar) Persoană care lucrează sau vinde obiecte de argint **(1)**. – **Argint** + suf. *-ar.*
ARGINTARE, *argintări,* s.f. Acţiunea de *a arginta.* – V. **arginta.**
ARGINTAT, -Ă, *argintaţi, -te,* adj. Acoperit cu un strat subţire de argint **(1)**; argintuit. * Fig. Cu luciu ca de argint **(1)**. – V. **arginta.**
ARGINTĂRIE, *argintării,* s.f. **1.** Obiecte de argint (1). **2.** Magazin în care se vând obiecte de argint. – **Argint** + suf. *-ărie.*
ARGINTI vb. IV v. **arginta**.
ARGINTIU, -IE, *argintii,* adj. (Adesea fig.) Care are culoarea şi strălucirea argintului **(1)**; argintos. * Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cristalin, limpede. – **Argint** + suf. *-iu.*
ARGINTOS, -OASĂ, *argintoşi, -oase,* adj. **1.** Argentifer. **2.** (Înv.) Argintiu. – **Argint** + suf. *-os.*
ARGINTUI, *argintuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A arginta. – **Argint** + suf. *-ui.*
ARGINTUIT, -Ă, *argintuiţi, -te*, adj. (Rar) Argintat. – V. **argintui.**
ARGINŢICĂ, *arginţele,* s.f. Arbust cu flori mari, albe şi cu frunze verzi, lucitoare pe partea superioară şi albe pe cea inferioară *(Dryas octopetala).* – **Argint** + suf. *-ică.*
ARGIRISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu săruri de argint; argiroză. – Din fr. **argyrisme.**
ARGIROZĂ s.f. (Med.) Argirism. – Din fr. **argyrose.**
ARGON s.n. Gaz rar, incolor şi inodor, care se găseşte în atmosferă şi care serveşte la umplerea unor becuri electrice. – Din fr. **argon.**
ARGONAUT, *argonauţi*, s.m. **1.** (Mitol.) Nume dat eroilor antici greci care au călătorit pe corabia Argo spre Colehida. * Fig. Navigator îndrăzneţ. **2.** Specie de moluscă cefalopodă din apele tropicale *(Argonauta argo*). – Din fr. **argonaute.**
ARGOTIC, -Ă, *argotici, -ce,* adj. Care aparţine argoului, privitor la argou, de argou. – Din fr. **argotique.**
ARGOU, *argouri,* s.n. Limbaj convenţional, folosit mai ales de vagabonzi, răufăcători etc. pentru a nu fi înţeleşi de restul societăţii. – Din fr. **argot.**
ARGUMENT, *argumente,* s.n. **1.** Raţionament, dovadă adusă în sprijinul unei afirmaţii. **2.** (Mat.) Variabila independentă a unei funcţii. – Din fr. **argument,** lat. **argumentum.**
ARGUMENTA, *argumentez,* vb. I. Tranz. A susţine, a întări, a dovedi, a demonstra ceva cu argumente. – Din fr. **argumenter,** lat. **argumentari.**
ARGUMENTARE, *argumentări,* s.f. Acţiunea de *a argumenta* şi rezultatul ei; totalitatea argumentelor aduse în sprijinul unei afirmaţii; argumentaţie. – V. **argumenta.**
ARGUMENTAŢIE, *argumentaţii,* s.f. Argumentare. [Var.: (înv.) **argumentaţiúne** s.f.] -Din fr. **argumentation,** lat. **argumentatio, -onis.**
ARGUMENTAŢIUNE s.f. v. **argumentaţie.**
ARGUS s.m. Om cu privirea ageră, pătrunzătoare; om care păzeşte ceva cu mare grijă. – Din fr. **argus.**
ARGUŢIE s.f. (Livr.) Argumentare sofistică bazată pe fapte nesemnificative sau nesigure; subtilitate exagerată în argumentare. – Din fr. **argutie,** lat. **argutia.**
ARHAIC, -Ă, *arhaici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine sau este caracteristic unor vremuri extrem de îndepărtate din trecut. * (Despre cuvinte, expresii, construcţii etc.) Foarte vechi, ieşit de mult din uz. **2.** S.n. Cea mai veche eră geologică. * (Adjectival) Care aparţine arhaicului **(2),** privitor la arhaic. *Roci arhaice.* [Pr.: *-ha-ic*] – Din fr. **archaîque.**
ARHAISM, *arhaisme*, s.n. Cuvânt, expresie, construcţie etc. arhaică. – Din fr. **archaîsme.**
ARHAITATE s.f. (Rar) Stare arhaică. [Pr.: *-ha-i-*] – **Arha [**ic**]** + *-itate.*
ARHAIZA, *arhaizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da aspect arhaic (stilului, limbii etc.). [Pr.: *-ha-i-*] – Din **arhaic.**
ARHAIZANT, -Ă, *arhaizanţi, -te,* adj. Cu aspect arhaic, care recurge la mijloace de exprimare de multă vreme ieşite din uz. *Stil arhaizant.* [Pr.: *-ha-i-*] – Din fr. **archaîsant.**
ARHAIZARE, *arhaizări,* s.f. Acţiunea de *a arhaiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ha-i-*] – V. **arhaiza.**

ARHANGHEL, *arhangheli,* s.m. (Bis.) Căpetenie a îngerilor. – Din sl. **arhangelů.**
ARHANGHELESC, -EASCĂ, *arhangheleşti,* adj. De arhanghel. – **Arhanghel** + suf. *-esc.*
ARHEGON, *arhegoane,* s.n. Organ feminin de reproducere, caracteristic pentru muşchi, ferigi şi gimnosperme. – Din fr. **archégone.**
ARHEOCHIMIE s.f. Chimie specializată pentru arheologie. [Pr.:*-he-o-*] – **Arheo [**logie] + **chimie.**
ARHEOGRAF, -Ă, *arheografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în arheografie. [Pr.: *-he-o-*] – Din **arheografie** (derivat regresiv).
ARHEOGRAFIE s.f. Disciplină istorică care se ocupă cu publicarea textelor şi a manuscriselor antice. [Pr.: *-he-o-*] – Din fr. **archéographie.**
ARHEOLOG, -Ă, *arheologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în arheologie. [Pr.: *-he-o-*] – Din fr. **archéologue.**
ARHEOLOGIC, -Ă, *arheologici, -ce,* adj. Care aparţine arheologiei, privitor la arheologie. [Pr.: *-he-o-*] – Din fr. **archéologique.**
ARHEOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate. [Pr.: *-he-o-*] – Din fr. **archéologie.**
ARHEOPTERIX s.n. Pasăre fosilă care făcea trecerea de la reptile la păsări. [Pr.: *-he-op-*] – Din fr. **archéoptéryx.**
ARHEOZOIC, -Ă, *arheozoici, -ce,* adj. **1.** S.n. Perioadă geologică în care au apărut primele semne de viaţă. **2.** Adj. De arheozoic **(1).** [Pr.: *-he-o-zo-ic*] – Din fr. **archéozoîque.**
ARHETIP, *arhetipuri,* s.n. Model, tip iniţial după care se călăuzeşte cineva; (în special) manuscris original al unei opere. – Din fr. **archétype,** lat. **archetypum.**
ARHETIPAL, -Ă, *arhetipali, -e,* adj. (Rar) Arhetipic. – Din **arhetip.**
ARHETIPIC, -Ă, *arhetipici, -ce,* adj. Care constituie un arhetip; (rar) arhetipal. – **Arhetip** + suf. *-ic.*
ARHI- Element de compunere care serveşte la formarea unor substantive, cărora le dă sens de superioritate, şi la formarea unor adjective, cărora le dă sens superlativ. – Din fr., lat. **archi÷.**
ARHICUNOSCUT, -Ă, *arhicunoscuţi, -te,* adj. Foarte cunoscut. – **Arhi-** + **cunoscut.**
ARHIDIACON, *arhidiaconi,* s.m. Primul diacon de pe lângă un episcop; *p. ext.* titlu onorific care se dă diaconilor; protodiacon. [Pr : *-di-a-*] – Din sl. **arhidijakonů**
ARHIDIECEZAN, -Ă, *arhidiecezani, -e,* adj. Care ţine de o arhidieceză, privitor la o arhidieceză. [Pr.: *-di-e-*] – După fr. **archidiocésain.**
ARHIDIECEZĂ, *arhidieceze,* s.f. Arhiepiscopie. [Pr.: *-di-e-*] – Din lat. **archidioecesis.**
ARHIDUCAL, -Ă, *arhiducali, -e,* adj. Care aparţine arhiducelui, referitor la arhiduce. – Din fr. **archiducal**.
ARHIDUCAT, *arhiducaţi,* s.n. Teritoriu aflat sub conducerea unui arhiduce. – Din fr. **archiduché**, lat. **archiducatus.**
ARHIDUCE, *arhiduci,* s.m. Titlu dat prinţilor din fosta casă imperială a Austriei; bărbat care purta acest titlu. – Din fr. **archiduc,** lat. **archidux** (după *duce).*
ARHIDUCESĂ, *arhiducese,* s.f. **1.** Titlu dat prinţeselor din fosta casă imperială a Austriei; femeie care purta acest titlu. **2.** Soţie de arhiduce. – Din fr. **archiduchesse,** it. **archiduchessa.**
ARHIEPISCOP, *arhiepiscopi,* s.m. Episcop superior celorlalţi episcopi; *p. ext.* mitropolit. [Pr.: *-hi-e-*] – Din sl. **arhiepiskopů.**
ARHIEPISCOPAL, -Ă, *arhiepiscopali, -e,* adj. Care ţine de un arhiepiscop sau de o arhiepiscopie, privitor la un arhiepiscop sau la o arhiepiscopie, dat de un arhiepiscop. [Pr.: *-hi-e-*] – Din lat. **archiepiscopalis,** fr. **archiépiscopal.**
ARHIEPISCOPAT, *arhiepiscopate,* s.n. Arhiepiscopie. [Pr.: *-hi-e-*] – Din lat. **archiepiscopatus,** fr. **archiépiscopat.**
ARHIEPISCOPIE, *arhiepiscopii,* s.f. **1.** Eparhie condusă de un arhiepiscop, arhidieceză, arhiepiscopat. **2.** Funcţie de arhiepiscop. **3.** Reşedinţă a unui arhiepiscop. [Pr.: *-hi-e-*] – Din sl. **arhiepiskopija.**
ARHIERARH, *arhierarhi,* s.m. Cel mai mare în rang dintre ierarhi. [Pr: *-hi-e-*] – **Arhi-** + **ierarh.**
ARHIERESC, -EASCĂ, *arhiereşti,* adj. Care ţine de arhierei, privitor la arhierei. [Pr.: *-hi-e-*] – **Arhiereu** + suf. *-esc.*
ARHIEREU, *arhierei,* s.m. Denumire generală pentru gradele superioare ale clerului; arhipăstor, ierarh. [Pr.: *-hi-e-*] – Din sl. **arhierei.**
ARHIERIE, *arhierii,* s.f. **1.** Rangul de arhiereu; arhipăstorie. **2.** Eparhie condusă de un arhiereu. **3.** Reşedinţă a unui arhiereu. [Pr.: *-hi-e-*] – Din ngr. **arhiería.**
ARHIFONEM, *arhifoneme,* s.n. (Fon.) Unitate fonologică superioară fonemului, caracterizată

prin îmbinarea unor trăsături distinctive provenind din mai multe foneme înrudite. – Din fr. **archiphonéme.**

ARHILOC, *arhilocuri,* adj. (În sintagma) *Vers arhiloc* (şi substantivat, n.) = vers antic format din şapte sau din trei picioare. – Din n. pr. **Arhiloc.**

ARHIMANDRIT, *arhimandriţi,* s.m. Titlu dat stareţului unei mănăstiri mari sau unor călugări ortodocşi cu slujbă înaltă pe lângă o episcopie; persoană care are acest titlu. – Din fr. **arhimandritů.**

ARHIMILIONAR, -Ă, *arhimilionari, -e,* s.m. şi f. Persoană extrem de bogată. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **archimillionnaire.**

ARHIPĂSTOR, *arhipăstori,* s.m. Arhiereu. – **Arhi- + păstor.**

ARHIPĂSTORIE s.f. **1.** Rangul de arhipăstor; arhierie **(1)**. **2.** Timp cât cineva are rangul de arhipăstor. – **Arhipăstor +** suf. *-ie.*

ARHIPELAG, *arhipelaguri,* s.n. Grup de insule dintr-o mare sau dintr-un ocean. – Din ngr. **arhipélagos.**

ARHIPLIN, -Ă, *arhiplini, -e,* adj. Care este plin până la linia maximă posibilă. – **Arhi-** + **plin.**

ARHISTRATEG, *arhistrategi,* s.m. Comandant suprem al armatei în Grecia antică. – Din fr. **archistratége.**

ARHITECT, -Ă, *arhitecţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în arhitectură. – Din fr. **architecte,** lat. **architectus.**

ARHITECTONIC, -Ă, *arhitectonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine arhitecturii, din domeniul arhitecturii; folosit în arhitectură; arhitectural. **2.** (Adesea fig.) Îmbinare artistică a elementelor constitutive ale unei construcţii. – Din fr. **architectonique,** lat. **architectonicus.**

ARHITECTONICEŞTE adv. (Rar) După regulile arhitecturii. – **Arhitectonic** + suf. *-eşte.*

ARHITECTURAL, -Ă, *arhitecturali, -e,* adj. Arhitectonic. – Din fr. **architectural.**

ARHITECTURĂ s.f. Ştiinţa şi arta de a proiecta şi construi clădiri. * Stilul, caracterul, planul unei (sau unor) clădiri. * Felul în care este construit sau alcătuit ceva. – Din fr. **architecture,** lat. **architectura.**

ARHITRAVĂ, *arhitrave,* s.f. Element de construcţie (caracteristic arhitecturii clasice) care constituie partea inferioară a antablamentului şi care se sprijină pe capitelul coloanei sau pe zid. – Din fr. **architrave.**

ARHIVAR, *arhivari,* s.n. Funcţionar însărcinat cu păstrarea actelor sau documentelor unei arhive, cu clasarea documentelor şi actelor dintr-o arhivă; condicar. – **Arhivă +** suf. *-ar.*

ARHIVĂ, *arhive,* s.f. **1.** Totalitatea actelor sau documentelor unei instituţii, unui oraş etc. care se referă la activitatea lor trecută. **2.** Birou, cameră, instituţie etc. unde se păstrează asemenea acte. – Din fr. **archives.**

ARHIVIST, -Ă, *arhivişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în arhivistică. – Din fr. **archiviste.**

ARHIVISTICĂ s.f. Ştiinţă care are ca obiect studiul şi organizarea documentelor cu valoare istorică. – Din fr. **archivistique.**

ARHIVOLTĂ, *arhivolte,* s.f. Detaliu de arhitectură, de regulă decorat cu muluri, aşezat deasupra unei arcade la o uşă, la o fereastră, la un portal etc. – Din fr. **archivolte.**

ARHON s.m. (Înv.) Titlu de politeţe cu care se adresa cineva unui boier. [Var.: **árhonda** s.m.] – Din ngr. **árhon, árhondas.**

ARHONDA s.m. v. **arhon.**

ARHONDAR, *arhondari,* s.m. Călugăr care are în grijă arhondaricul şi care primeşte oaspeţii mănăstirii. – Din ngr. **arhondáris.**

ARHONDARIC, *arhondarice,* s.n. Aripă sau casă a unei mănăstiri rezervată găzduirii oaspeţilor; arhondărie. [Pl. şi: **arhondaricuri] –** Din ngr. **arhondaríki.**

ARHONDĂREASĂ, *arhondărese*, s.f. Arhondăriţă. – **Arhondar** + suf. *-easă.*

ARHONDĂRIE, *arhondării,* s.f. Arhondaric – Din ngr. **arhondaríon.**

ARHONDĂRIŢĂ, *arhondăriţe,* s.f. Călugăriţă care îngrijeşte de arhondaric şi care primeşte oaspeţii mănăstirii; arhondăreasă. – **Arhondar+** suf. *-iţă.*

ARHONDOLOGIE s.f. Istorie a nobilimii; (concr.) repertoriu al familiilor nobile dintr-o ţară. [Var.: (înv.) **arhontologhíe** s.f.] – Din ngr. **arhondológhion.**

ARHONTE, *arhonţi,* s.m. Titlu dat magistraţilor care conduceau republica ateniană antică; persoană care avea acest titlu. – Din fr. **archonte,** lat. **archon. -ntis.**

ARHONTOLOGHIE s.f. v. **arhondologie.**

ARIAN[1], **-Ă,** *ariani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de arianism, privitor la arianism. *Erezie ariană.* **2.** S.m. şi f. Adept al arianismului. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **arien.**

ARIAN[2], **-Ă,** *arieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Denumire mai veche dată popoarelor indo-europene; denumire actuală pentru popoarele indo-iraniene; (şi la sg.) persoană care aparţine unuia dintre aceste popoare. * Termen folosit de rasişti spre a denumi

populaţiile albe în general şi pe strămoşii germanilor în special. **2.** Adj. Care aparţine arienilor[2] (**1**), privitor la arieni[2]. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **aryen.**

ARIANISM s.n. Doctrină creştină formulată de preotul Arie, care nega natura divină a lui Cristos. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **arianisme.**

ARICEALĂ, *ariceli,* s.f. **1.** Boală de piele la cai şi la unele vite cornute, manifestată prin inflamarea pielii de la chişiţă. **2.** Boală a viţei de vie, constând în apariţia unor umflături noduroase pe părţile lemnoase ale plantei. – **Arici**[2] + suf. *-eală.*

ARICI[1]**,** *arici,* s.m. **1.** Animal mamifer insectivor, cu botul ascuţit şi corpul gros, acoperit cu ţepi *(Erinaceus europaeus*). ** Compus: *arici-de-mare* = animal echinoderm marin cu corpul sferic, acoperit cu ţepi; echinidă (*Echinus melo).* **2.** Instrument cu care se îndepărtează crusta depusă pe pereţii unor canale. **3.** (Mil.) Element de baraj împotriva tancurilor sau infanteriei, alcătuit din pari sau grinzi metalice dispuse cruciş. – Lat. **ericius.**

ARICI[2]**,** pers. 3 *ariceşte,* vb. IV. Refl. A se îmbolnăvi de ariceală. – Din **arici**[1]**.**

ARICIOAICĂ, *aricioaice,* s.f. Femela ariciului[1]. – **Arici**[1] + suf. *-oaică.*

ARID, -Ă, *arizi, -de,* adj. (Despre soluri, teritorii etc.) Uscat[2]; neroditor, sterp. ** Fig. *Text arid.* – Din fr. **aride,** lat. **aridus.**

ARIDICA vb. I v. **ridica.**

ARIDICAT, -Ă, adj. v. **ridicat**.

ARIDITATE s.f. Faptul de a fi arid. – Din fr. **aridité,** lat. **ariditas, -atis.**

ARIE[1]**,** *arii,* s.f. **1.** Loc special amenajat unde se treieră cerealele; arman. **2.** Suprafaţă de teren sau platformă pe care se aşază cărămizile la uscat, se montează unele elemente de construcţii, se prepară betonul etc. – Lat. **area.**

ARIE[2]**,** *arii,* s.f. **1.** (Mat.) Măsură a unei suprafeţe (exprimată în valori numerice). *Aria cercului.* **2.** (Suprafaţă, teritoriu considerat ca) zonă de răspândire a unui fenomen, a unui grup de plante sau de animale etc. * Fig. Întindere, suprafaţă. – Din lat. **area** (cu sensurile după fr. *aire).*

ARIE[3]**,** *arii,* s.f. Compoziţie muzicală vocală (cu acompaniament de orchestră, de pian etc.) care face parte dintr-o operă, operetă etc. * Compoziţie muzicală instrumentală asemănătoare cu aceea definită mai sus. – Din it. **aria.**

ARIERAT, -Ă, *arieraţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Individ) care este înapoiat mintal, care este insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **arriéré.**

ARIERATE s.f. pl. Datorii băneşti aflate în restanţă. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **arriéré.**

ARIERAŢIE s.f. (Med.) Înapoiere mintală. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **arriération.**

ARIERBEC, *arierbecuri,* s.n. Parte a unei pile de pod situată în aval şi care este astfel construită încât să uşureze scurgerea apei. [Pr.: *-ri-er-*] – Din fr. **arriére-bec.**

ARIERGARDĂ, *ariergărzi,* s.f. Parte a armatei care se află în urma forţelor principale, pentru a le asigura securitatea. [Pr : *-ri-er-*] – Din fr. **arriére-garde.**

ARIETĂ, *ariete,* s.f. Arie[3] scurtă (şi uşor de executat). [Pr.: *-ri-e-*] – Din it. **arietta,** fr. **ariette.**

ARIL s.m. (Chim.) Radical organic monovalent rezultat dintr-o hidrocarbură aromatică prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. – Din fr. **aryle.**

ARIMA, *arimez,* vb. I. Tranz. A repartiza şi a fixa încărcătura la bordul unei nave sau aeronave pentru a obţine menţinerea echilibrului normal al acestora. – Din fr. **arrimer.**

ARIMAJ, *arimaje,* s.n. Arimare. – Din fr. **arrimage.**

ARIMARE s.f. Acţiunea de *a arima;* arimaj. – V. **arima.**

ARIN, *arini,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori cu frunze ovale, dinţate şi cu flori verzui-roşietice, grupate în amenţi *(Alnus).* [Var.: **anín** s.m.] – Probabil lat. / * / **alninus** (< *alnus*).

ARINIŞ, *arinişuri,* s.n. Arinişte. [Var.: **ariníş** s.n.] – **Arin +** suf. *-iş.*

ARINIŞTE, *arinişti,* s.f. Pădurice de arini; ariniş. [Acc şi: *aríníşte.* – Var.: **aníníşte** s.f.] – **Arin** + suf. *-işte.*

ARIOSO s.n. Fragment dintr-o operă, dintr-o operetă etc. înrudit cu aria[3] şi cu recitativul. [Pr.: *-ri-o-zo*] – Din it. **arioso.**

ARIPAT, -Ă, *aripaţi, -te,* adj. **1.** Înaripat. * (Despre fructe şi seminţe) Prevăzut cu aripi **(3)**. **2.** (Rar; despre păsări) Împuşcat în aripă. – V. **aripă.**

ARIPĂ, *aripi,* s.f. **1.** Organ al păsărilor, al unor insecte şi al unor mamifere, care serveşte la zbor. ** Expr. *A căpăta* (sau *a prinde) aripi* = a căpăta independenţă, curaj; a începe să se înflăcăreze, să se entuziasmeze. *A da (cuiva) aripi* = a face să capete curaj; a însufleţi (pe cineva). *A tăia (cuiva) aripile* = a face (pe cineva) să-şi piardă curajul, avântul; a descuraja. * Fig. Ocrotire, protecţie. **2.** (Iht.) Înotătoare. **3.** Membrană a unor fructe şi seminţe care serveşte la răspândirea lor cu ajutorul vântului. **4.** Nume dat unor obiecte, părţi ale unor aparate etc. care au forma, funcţiunea sau poziţia aripilor **(1).** *Aripa*

avionului. Aripa maşinii. **5.** Parte a unei construcţii care se prezintă ca o prelungire laterală; fiecare dintre extremităţile unei construcţii (în raport cu partea centrală). * Fiecare dintre cele două ziduri de sprijin care pleacă de la portalul unui tunel şi susţin taluzurile de la capete. **6.** Capăt, margine, flanc al unei trupe (dispuse în ordine de bătaie). * (În unele jocuri sportive) Fiecare dintre jucătorii plasaţi în marginea terenului de joc. **7.** Fig. Fracţiune cu o anumită orientare politică din cadrul unei organizaţii, al unui partid. [Acc. şi: *arípă*] – Lat. **alapa.**

ARIPIOARĂ, *aripioare,* s.f. Diminutiv al lui *aripă.* * (Iht.) Înotătoare. * Parte mobilă a unei aripi de avion, care serveşte pentru comandă şi control. – **Aripă +** suf. *-ioară.*

ARISTOCRAT, -Ă, *aristocraţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care aparţine aristocraţiei; *p. ext.* nobil. * (Adjectival) Aristocratic. – Din fr. **aristocrate.**

ARISTOCRATIC, -Ă, *aristocratici, -ce,* adj. Care aparţine aristocraţiei, propriu aristocraţiei; aristocrat. – Din fr. **aristocratique.**

ARISTOCRATISM s.n. Atitudine, concepţie aristocratică. – **Aristocrat** + suf. *-ism.*

ARISTOCRAŢIE, *aristocraţii,* s.f. Pătură a unei clase sociale sau a unui grup social care se bucură de mari privilegii, datorate originii, bogăţiei şi poziţiei sale sociale; (în antichitate) clasă socială dominantă, formată din marii posesori de pământ şi de sclavi; (în evul mediu) clasa socială dominantă a nobililor. – Din fr. **aristocratie.**

ARISTON, *aristoane*, s.n. Aparat muzical care, acţionat cu o manivelă, execută mecanic ariile înregistrate pe cilindri sau pe discuri. – Din fr. **ariston.**

ARISTOTELIAN, -Ă, *aristotelieni, -e*, adj. Aristotelic [Pr.: *-li-an*] – **Aristotel** + suf. *-ian* (după fr. *aristotélicien).*

ARISTOTELIC, -Ă, *aristotelici, -ce,* adj. Care aparţine lui Aristotel, bazat pe ideile lui Aristotel; aristotelian. – Din fr. **aristotélique.**

ARISTOTELISM s.n. Ceea ce este specific concepţiei filozofice a lui Aristotel. – Din fr. **aristotélisme.**

ARITENOID s.n. (Anat.) Cartilaj mobil al laringelui care întinde coardele vocale. [Pr.: *-no-id*] – Din fr. **aryténoïde.**

ARITMETIC, -Ă, *aritmetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a matematicii care se ocupă cu proprietăţile elementare ale numerelor raţionale. * Manual de aritmetică **(1)**. **2.** Adj. Care aparţine aritmeticii (**1**), privitor la aritmetică. – Din fr. **arithmétique,** lat. **arithmeticus.**

ARITMIC, -Ă, *aritmici, -ce*, adj. Care este lipsit de ritm (regulat). – Din fr. **arythmique.**

ARITMIE s.f. (Med.) Tulburare în activitatea inimii, care se manifestă prin inegalitatea numărului, ritmului şi intensităţii contracţiilor muşchiului cardiac. – Din fr. **arythmie.**

ARITMOGRAF, *aritmografe,* s.n. Aparat care efectuează şi înregistrează mecanic operaţii aritmetice. – Din fr. **arithmographe.**

ARITMOGRIF, *aritmogrife,* s.n. Joc de cuvinte încrucişate, la care literele cuvintelor căutate sunt reprezentate fiecare prin câte o cifră. – Din germ. **Aritmogriph.**

ARITMOMETRU, *aritmometre,* s.n. Aparat care efectuează (manual sau mecanic) operaţii aritmetice. – Din fr. **arithmométre.**

ARIVISM s.n. Comportare de arivist, caracter specific arivistului. – Din fr. **arrivisme.**

ARIVIST, -Ă, *arivişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care caută să parvină la o situaţie în societate prin mijloace necinstite. – Din fr. **arriviste.**

ARLECHIN, (1) *arlechini,* s.m., **(2, 3)** *arlechine,* s.n. **1.** S.m. Personaj comic din vechile farse (populare) italiene. **2.** S.n. Culisă aşezată în spatele fiecăruia dintre pereţii laterali ai unei scene, pentru a permite micşorarea lăţimii acesteia; fiecare dintre extremităţile laterale, din faţă, ale unei scene. **3.** S.n. Fiecare dintre reflectoarele din faţa scenei. – Din fr. **arlequin,** it. **arlecchino.**

ARLECHINADĂ, *arlechinade,* s.f. Farsă a arlechinului; comedie în care apare arlechinul. – Din fr. **arlequinade.**

ARM, *armuri,* s.n. (Reg.) Parte a piciorului de dinapoi al unui animal cuprinsă între crupă şi gambă; (la om) coapsă, şold. – Lat. **armus.**

ARMA, *armez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune mecanismul unei arme (de foc) în poziţia imediat precedentă descărcării ei. * Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) înarma. **2.** A dota cu armătură o piesă sau un element de construcţie din beton pentru a le mări rezistenţa. * A consolida o galerie de mină etc. prin montarea unei armături. **3.** A lansa în serviciu o navă cu întreg utilajul necesar. – Din fr. **armer,** it. **armare,** lat. **armare.**

ARMADĂ, *armade,* s.f. (La spanioli) Flotă de mari proporţii. – Din sp., fr. **armada.**

ARMAMENT, *armamente,* s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice de luptă; arme. – Din fr. **armement,** lat. **armamentum.**

ARMAN, *armane,* s.n. (Reg.) **1.** Arie[1] **(1)**. **2.** Rotocol, cerc la suprafaţa unei ape. – Din tc.

harman.

ARMAR, *armare,* s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează haine, vase sau alimente. – Lat. **armarium.**

ARMARE, *armări,* s.f. Acţiunea de *a (se) arma.* – V. **arma.**

ARMAŞ, *armaşi,* s.m. **1.** (În evul mediu, în Ţara Românească şi Moldova) Dregător domnesc, însărcinat cu paza temniţelor, cu aplicarea pedepselor corporale şi cu aducerea la îndeplinire a pedepselor capitale. **2.** (În sintagma) *De-a armaşul* = numele unui joc de copii în care un participant aplică celorlalţi lovituri la palmă cu o batistă înnodată. – **Armă +** suf. *-aş.*

ARMAT, -Ă, *armaţi, -te,* adj. **1.** (Despre conflicte) Însoţit de acţiuni militare, de ciocniri războinice. *Insurecţie armată.* ** *Forţă* (sau *putere) armată* = armată **(1)**. **2.** Prevăzut cu o armătură. *Beton armat.* – V. **arma.**

ARMATAN s.n. Vânt fierbinte şi uscat care suflă dinspre Sahara spre Oceanul Atlantic – Din fr. **harmattan.**

ARMATĂ, *armate,* s.f. **1.** Totalitatea forţelor militare ale unui stat; oaste, oştire, armie. * Mare unitate militară, compusă din câteva corpuri şi unităţi din diferite arme; *p. gener.* unitate militară. * Serviciu militar; militărie, cătănie. **2.** Fig. Colectivitate care acţionează în vederea unui scop comun. *Armata păcii.* * Mulţime, ceată, cârd, şir. – Din it. **armata.**

ARMATOR, *armatori,* s.m. Persoană care armează o navă; proprietar ai unei nave. – Din fr. **armateur,** it. **armatore.**

ARMATURĂ, *armaturi,* s.f. (Muz.) Armură **(4). –** Din fr. **armature,** lat. **armatura.**

ARMĂ, *arme,* s.f. **1.** Obiect, unealtă, aparat, maşină care serveşte în lupta împotriva inamicului, la vânat, în unele probe sportive etc. ** Expr. *A fi* (sau *a se afla) sub arme* = a face serviciul militar. * Parte dintr-o armată specializată şi dotată pentru un anumit fel de luptă; serviciu militar specializat în acest sens. **2.** (La pl.) Armament. **3.** (În sintagma) *Armă ecologică* = nume generic dat metodelor şi tehnicilor de război destinate modificării condiţiiior normale ale mediului înconjurător al inamicului. **4.** Fig. Mijloc de luptă (pe planul ideilor, al politicii etc). ** Expr. *A bate (pe cineva) cu propriile arme* = a învinge (pe cineva) cu propriile argumente. **5.** (La pl.) Ansamblul semnelor simbolice de pe o stemă, de pe un blazon etc. – Lat. **arma.**

ARMĂSAR, *armăsari,* s.m. Cal mascul necastrat; *p. ext.* cal falnic, mândru, iute. [Var.: (reg) **harmăsár** s.m.] – Lat. [equus] **admissarius.**

ARMĂSĂRAŞ, *armăsăraşi*, s.m. Diminutiv al lui armăsar; armăsăruş. – **Armăsar** + suf. *-aş.*

ARMĂSĂRUŞ, *armăsăruşi*, s.m. Armăsăraş. – **Armăsar +** suf. *-uş.*

ARMĂŞEL, *armăşei,* s.m. Slujbaş al armaşului. – **Armaş** + suf. *-el.*

ARMĂŞIE s.f. Funcţia de armaş. * Instituţie în fruntea căreia se afla armaşul. – **Armaş +** suf. *-ie.*

ARMĂTURĂ, *armături,* s.f. **1.** Totalitatea barelor metalice prinse între ele care întăresc o construcţie (de beton armat). * Construcţie care susţine o galerie subterană. **2.** Totalitatea pieselor metalice ale unor instalaţii alcătuite din ţevi sau conducte. **3.** Totalitatea aparatelor şi dispozitivelor de comandă, de control, de siguranţă etc., montate la o instalaţie, la o maşină etc. * Ansamblul conductoarelor unui condensator electric. * Înveliş protector al unui cablu electric. **4**. (Biol.; în sintagma) *Armătură bucală* = totalitatea pieselor anatomice care alcătuiesc aparatul bucal al insectelor şi crustaceelor. – Din fr. **armature,** lat. **armatura** (după *armă*).

ARMÂN, -Ă s.m. şi f., adj. v. **aromân.**

ARMEAN, -Ă, *armeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţie de limbă indo-europeană stabilită mai ales în regiunea dintre munţii Caucaz şi Taurus; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine Armeniei sau populaţiei ei, privitor la Armenia sau la populaţia ei; armenesc. * (Substantivat, f.) Limba armeană. – Din sl. **arměninů.**

ARMEANCĂ, *armence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Armeniei. – **Armean** + suf. *-că.*

ARMENESC, -EASCĂ, *armeneşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Armean. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Armean** + suf. *-esc.*

ARMENEŞTE adv. Ca armenii; în limba armeană. – **Armean** + suf. *-eşte.*

ARMIE, *armii,* s.f. (Înv.) Armată **(1)**. – Din rus. **armiia.**

ARMINDEN, *armindeni,* s.m. Nume popular al zilei de l mai (considerată ca început al primăverii); sărbătoare populară de primăvară (ţinută la 1 mai). * Pom sau crengi verzi care se pun în ziua de 1 mai la poarta, uşa sau ferestrele caselor. – Cf. sl. **Ieremiinů. -dînî** " ziua [sfâtu] lui Ieremia".

ARMISTIŢIU, *armistiţii,* s.n. Suspendare temporară a acţiunilor militare în urma unui acord încheiat între părţile beligerante. – Din fr. **armistice.**
ARMOARII s.f. pl. (Rar) Arme **(3)**; blazon. – Din fr. **armoiries.**
ARMONIC, -Ă, *armonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Bazat pe principiile armoniei[1]. **2.** S.f. (Fiz.) Vibraţie care însoţeşte vibraţia fundamentală de acelaşi tip şi care se produce cu o frecvenţă egală cu un multiplu întreg al frecvenţei vibraţiei fundamentale. – Din fr. **harmonique,** lat. **harmonicus.**
ARMONICĂ, *armonici,* s.f. Acordeon de dimensiuni mai reduse, acţionat prin intermediul butoanelor; (reg.) armonie[2]. ** Expr. *A (se) face armonică* = a (se) turti. * *Armonică (de gură)* = muzicuţă (de gură). – Din germ. [Zieh] **harmonika**, it. **armonica.**
ARMONIE[1], *armonii,* s.f. Potrivire desăvârşită a elementelor unui întreg. * Bună înţelegere în relaţiile dintre două persoane, două colectivităţi etc. * Îmbinare melodioasă a mai multor sunete (în muzică sau în poezie); *spec.* (Muz.) concordanţă fonică între sunete. ** *Armonie imitativă* = efect stilistic obţinut prin alăturarea unor cuvinte ale căror sunete imită sau sugerează un sunet din natură. *Armonie vocalică* = fenomen fonetic care constă în potrivirea de timbru a vocalelor din elementele alcătuitoare ale unui cuvânt. * Parte a teoriei muzicale care studiază acordurile în compoziţie. – Din fr. **harmonie,** lat. **harmonia.**
ARMONIE[2], *armonii,* s.f. (Reg.) Armonică. – Cf. **armonică, armonie[1].**
ARMONIOS, -OASĂ, *armonioşi, -oase,* adj. Care are armonie[1], plin de armonie, ale cărui părţi componente formează un tot bine închegat şi echilibrat. [Pr.: *-ni-os*] – Din fr. **harmonieux.**
ARMONIST, -Ă, *armonişti, -ste*, s.m. şi f. (Rar) **1.** Persoană specializată în teoria armoniei [1]. **2.** Persoană care cântă din armonică. – Din fr. **harmoniste.**
ARMONIU, *armonii,* s.n. Instrument muzical cu claviatură, asemănător cu orga, la care sunetele sunt produse de vibrarea unor lame metalice la presiunea aerului ieşit dintr-un burduf acţionat cu pedale. – Din fr. **harmoniun,** germ. **Harmonium.**
ARMONIZA, *armonizez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A pune în armonie[1] sau a deveni armonios, a face să fie sau a fi în concordanţă. **2.** Tranz. A compune acompaniamentul la o melodie conform legilor armoniei[1]. – Din fr. **harmoniser.**
ARMONIZARE, *armonizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) armoniza.* – V. **armoniza.**
ARMONOGRAF, *armonografe,* s.n. Aparat mecanic cu ajutorul căruia se pot obţine serii de curbe cu aspect grafic plăcut, armonios, inedit. [Scris şi: *harmonograf*] – Din fr. **harmonographe**.
ARMORIAL, -Ă, *armoriali, -e,* adj. (Rar) Referitor la blazon, la embleme [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **armorial.**
ARMURĂ, *armuri,* s.f. **1.** Echipament metalic pentru protecţia individuală a unui războinic din antichitate şi din evul mediu. **2.** Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură într-o ţesătură. **3.** Înveliş protector al unui cablu electric. **4.** Totalitatea semnelor de alteraţie aşezate la începutul unui portativ, care indică tonalitatea lucrării muzicale respective; armătură. – Din fr. **armure.**
ARMURĂRIE, *armurării,* s.f. (Rar) Loc unde se fabrică, se repară sau se vând arme (de foc). – Din fr. **armurerie.**
ARMURIER, *armurieri,* s.m. Persoană care fabrică, repară sau vinde arme (de foc). * Persoană însărcinată în trecut cu păstrarea şi cu întreţinerea armamentului într-o unitate militară. [Pr.: *-ri-er*] – Din fr. **armurier.**
ARNĂUT, *arnăuţi,* s.m. **1.** Soldat mercenar (de origine albaneză) angajat în garda domnească din ţările române; *p. ext.* servitor înarmat, angajat de boieri mai ales pentru paza personală. **2.** Specie de grâu de primăvară cu bobul mare şi lunguieţ, de culoare galben-deschis. ** (Adjectival) *Grâu arnăut.* – Din tc **arnavud.**
ARNĂUŢEL, *arnăuţei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *arnăut.* [Pr.: *-nă-u-*] – **Arnăut +** suf. *-el.*
ARNĂUŢESC, -EASCĂ, *arnăuţeşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Care aparţine arnăuţilor, privitor la arnăuţi, specific arnăuţilor. **2.** S.f. art. Dans popular din Muntenia; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-nă-u-*] – **Arnăut** + suf. *-esc.*
ARNĂUŢEŞTE adv. Ca arnăuţii. [Pr.: *-nă-u-*] – **Arnăut** + suf. *-eşte.*
ARNĂUŢIME s.f. Mulţime de arnăuţi, totalitatea arnăuţilor. [Pr.: *-nă-u-*] – **Arnăut +** suf. *-ime.*
ARNICĂ, *arnici,* s.f. Plantă erbacee medicinală, cu flori galbene-portocalii şi fructe achene negricioase *(Arnica montana).* – Din lat., fr. **arnica,** germ. **Arnika.**
ARNICI s.n. Bumbac răsucit într-un singur fir şi vopsit în diferite culori, întrebuinţat la cusutul înfloriturilor pe cămăşi, pe ştergare etc. – Cf. scr. **jarenica.**
AROGA, *arόg,* vb. I. Tranz. A-şi atribui în mod abuziv o calitate, un drept. – Din fr. **s'arroger,** lat. **arrogare.**

AROGANT, -Ă, *aroganţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se poartă cu aroganţă; care arată, trădează aroganţă. – Din fr. **arrogant,** lat. **arrogans, -ntis.**
AROGANŢĂ s.f. Purtare obraznică şi sfidătoare; atitudine de mândrie dispreţuitoare. – Din fr. **arrogance,** lat. **arrogantia.**
AROMA vb. I v. **aromi.**
AROMAT[1], *aromate,* s.n. (Rar) Mirodenie. – Din sl. **aromatů,** ngr. **ároma, arómatos,** (modern şi) fr. **aromate.**
AROMAT[2]**, -Ă,** *aromaţi, -te,* adj. Care are aromă, cu aromă; aromatic, binemirositor, parfumat **(1)**. – **Aromă +** suf. *-at.*
AROMATIC, -Ă, *aromatici, -ce*, adj. Care are sau răspândeşte aromă; care conţine aromate[1]; aromat[2]. *Oţet aromatic.* * (Despre substanţe chimice) Care are în moleculă un ciclu de 5-6 atomi cu o structură specifică. – Din fr. **aromatique,** lat. **aromaticus.**
AROMATIZA, *aromatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un miros sau un gust plăcut unei substanţe cu ajutorul aromatelor[1]. **2.** A obţine (prin diverse procedee chimice) o hidrocarbură aromatică. – Din fr. **aromatiser,** lat. **aromatizare.**
AROMATIZARE, *aromatizări,* s.f. Faptul de *a aromatiza.* – V. **aromatiza.**
AROMĂ, *arome,* s.f. Emanaţie a unor substanţe plăcut mirositoare (şi cu gust plăcut); miros tare şi plăcut; mireasmă, parfum. * Substanţă care dă unui produs miros sau gust plăcut. – Din fr. **arôme,** lat. **aroma.**
AROMÂN, -Ă, *aromâni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român; vorbeşte *dialectul aromân;* care trăieşte în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir şi Macedonia). **2.** Adj. Care aparţine aromânilor **(1)**, privitor la aromâni; aromânesc. * (Substantivat, f.) Idiomul aromânilor. [Var.: **armán, -ă,** s.m. şi f., adj.] – Din **armân** (moştenit din lat. *romanus*), modificat după *român.*
AROMÂNCĂ, *aromânce*, s.f. Femeie care face parte din populaţia de limbă română ce trăieşte în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir şi Macedonia). – **Aromân** + suf. -*că.*
AROMÂNESC, -EASCĂ, *aromâneşti,* adj. Aromân **(2). – Aromân** + suf. -*esc.*
AROMÂNEŞTE adv. Ca aromânii; în idiomul aromân. – **Aromân** + suf. -*eşte.*
AROMEALĂ, *aromeli,* s.f. Stare de somnolenţă, de somn uşor. – **Aromi** + suf. -*eală.*
AROMI, *aromesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A fi cuprins de un somn uşor (şi scurt); a aţipi. **2.** Tranz. A ameţi cu un miros îmbătător. **3.** Tranz. (Rar) Fig. A potoli, a linişti. [Var.: (înv.) **aromá** vb. I] – Et. nec.
AROMIRE, *aromiri,* s.f. Acţiunea de *a aromi* şi rezultatul ei. – V. **aromi.**
AROMIT, -Ă, *aromiţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Aţipit. **2.** Parfumat, înmiresmat, îmbătător. – V. **aromi.**
AROMITOR, -OARE, *aromitori, -oare*, adj. **1.** Care răspândeşte un miros plăcut. **2.** Care îmbie la somn. – **Aromi** + suf. -*tor.*
ARONDA, *arondez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărţi o suprafaţă, un teritoriu în zone locale pentru o mai bună administraţie. **2.** A repartiza cartiere sau populaţia unui cartier la un anumit centru de distribuire a unor produse, mărfuri etc. – Din fr. **arrondir.**
ARONDARE, *arondări,* s.f. Acţiunea de *a aronda* şi rezultatul ei. – V. **aronda.**
ARONDAT, -Ă, *arondaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost împărţit în zone pentru o mai bună administrare. **2.** Care a fost repartizat la un anumit centru de distribuire a unor produse, la o şcoală etc. – V. **aronda.**
ARONDISMENT, *arondismente*, s.n. Unitate teritorial-administrativă din Franţa, mai mică decât departamentul. – Din fr. **arrondissement**.
ARPACAŞ, *arpacaşuri,* s.n. Produs alimentar obţinut prin decorticarea (şi şlefuirea) boabelor de grâu, de orz sau de mei. – Din magh. **árpakása.**
ARPAGIC s.n. Bulb mic de ceapă obţinut din sământă şi care, răsădit, dă ceapa obişnuită. – Din tc. **arpacik,** bg. **arpagic.**
ARPAGON s.m. v. **harpagon.**
ARPĂ s.f. v. **harpă**.
ARPEGIU, *arpegii,* s.n. (Muz.) Executare succesivă a notelor unui acord; înălţime a treptelor principale dintr-o gamă. – Din it. **arpeggio.**
ARPENTAJ s.n. **1.** (Metodă de) întocmire a unui plan topografic prin folosirea instrumentelor de măsurat lungimi. **2.** Tehnica măsurării pe teren a parcelelor cadastrale. – Din fr. **arpentage.**
ARPENTOR, *arpentori,* s.m. Specialist în arpentaj. – Din fr. **arpenteur.**
ARS, -Ă, *arşi, -se*, adj. **1.** Distrus, mistuit de foc. ** (Substantivat) *Miroase a ars.* * Care prezintă o arsură. ** Expr. *A sări (ca) ars* = a sări repede (de surprindere, de spaimă, de indignare). * Carbonizat în parte sau integral; distrus sub acţiunea unui agent corosiv, a unui acid etc. *Mâncare arsă. Stofă arsă.* * Care a fost supus acţiunii focului (cu un scop anumit). *Cărămidă arsă.* * (Despre oameni) Care are pielea înroşită, pârlită sau băşicată

de soare; (despre pielea oamenilor) înroşit, pârlit sau băşicat de soare. **2.** (Adesea fig.) Uscat, pârjolit (de soare, de secetă etc.). **3.** Fig. (Despre inimă, suflet etc.) Zdrobit, distrus. – V. **arde.**

ARSĂTURĂ, *arsături,* s.f. Ardere. – **Ars** + suf. *-ătură.*

ARSEN s.n. **1.** Element chimic semimetalic, de culoare cenuşie cu luciu argintiu, folosit în aliaje. ** *Trioxid de arsen* = pulbere cristalină de culoare albă, foarte toxică; şoricioaică. **2.** Arsenic. – Din germ. **Arsen.**

ARSENAL, *arsenale,* s.n. **1.** Întreprindere sau clădire în care se repară (eventual se şi fabrică şi se depozitează) armament. **2.** (Adesea fig.) Totalitatea mijloacelor de luptă. * Fig. Totalitatea mijloacelor de care se serveşte cineva într-o acţiune, în exercitarea unei profesiuni etc. *Arsenalul cercetătorului.* – Din fr. **arsenal.**

ARSENIAT s.n. Sare a acidului arsenic [Pr.: *-ni-at*] – Din fr. **arséniate.**

ARSENIC s.n. Pulbere fină, albă, cu miros de usturoi, foarte toxică pentru om; arsen **(2)**. ** (Adjectival) *Acid arsenic* = acid rezultat din combinarea arsenului (**1)** cu acid azotic – Din fr. **arsenic,** lat. **arsenicum.**

ARSENICAL, -Ă, *arsenicali, -e,* adj. De arsenic, care conţine combinaţii de arsenic – Din fr. **arsenical.**

ARSENIOS s.n. (În sintagma) *Acid arsenios* = acid al arsenicului, stabil numai în soluţii apoase. [Pr.: *-ni-os*] – Din fr. **arsénieux.**

ARSENIT, *arseniţi,* s.m. Sare a acidului arsenios. – Din fr. **arsénite.**

ARSENIURĂ, *arseniuri,* s.f. Combinaţie a arsenicului cu un metal. [Pr.: *-ni-u-*] – Din fr. **arséniure.**

ARSURĂ, *arsuri,* s.f. **1.** Faptul de a arde; faptul de a produce o senzaţie dureroasă, usturătoare. **2.** Rană produsă cuiva de foc, de căldură, de un agent chimic etc.; senzaţie usturătoare pricinuită de o boală, de sete etc. * Parte a unui obiect atinsă sau stricată de acţiunea focului sau a unei substanţe corosive; stricăciune produsă pe un obiect de acţiunea focului sau a unei substanţe corosive. **3.** Loc unde a ars o pădure. **4.** Strat de oxid produs pe suprafaţa unei piese metalice în timpul laminării la cald, al forjării sau al tratamentului termic. – Lat. **arsura.**

ARŞIC, *arşice,* s.n. **1.** Os al articulaţiei piciorului, deasupra copitelor, la vite; os al articulaţiei genunchiului, la picioarele (de dinapoi ale) mieilor şi caprelor, folosit la un joc de copii. **2.** (La pl.) Numele unui joc de copii la care se folosesc arşice **(1).** [Var.: **arşícă** s.f.] – Din tc. **aşik.**

ARŞICĂ s.f. v. **arşic.**

ARŞIN, *arşini,* s.m. Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m. – Din rus. **arşin.**

ARŞINIC, *arşinici,* s.m. Plantă erbacee ornamentală cu flori roşii, albe sau pestriţe *(Lychnis chalcedonica).* – Et. nec

ARŞIŢĂ, *arşiţe,* s.f. **1.** Căldură mare şi dogoritoare a soarelui; dogoare, zăduf, caniculă. **2.** (Pop.; adesea fig.) Senzaţie de căldură (şi de sete) pe care o are omul bolnav; *p. gener.* febră, temperatură. [Acc. şi: *arşíţă*] – Lat. [calor] / * / **arsicia** "care arde".

ARTĂ, *arte,* s.f. **1.** Activitate a omului care are drept scop producerea unor valori estetice şi care foloseşte mijloace de exprimare cu caracter specific; totalitatea operelor (dintr-o epocă, dintr-o ţară etc.) care aparţin acestei activităţi. ** Loc. adj. *De artă* = artistic. ** Expr. (Fam.) *De amorul* (sau *de dragul) artei* = în mod dezinteresat. **2.** Îndemânare deosebită într-o activitate; pricepere, măiestrie. * Îndeletnicire care cere multă îndemânare şi anumite cunoştinţe. – Din fr. **art,** lat. **ars, -tis.**

ARTEFACT s.n. (Anat.) Falsă imagine care apare în preparatele histologice din cauza unor procedee greşite de fixare sau de colorare (pe lama microscopului). – Din fr. **artefact.**

ARTERĂ, *artere,* s.f. **1.** Vas sangvin care asigură circulaţia sângelui de la inimă la diverse organe şi ţesuturi. **2.** Cale importantă de comunicaţie şi de transport. * Conductă hidraulică principală de alimentare prin care se transportă apa spre locul de consum. * Linie electrică de alimentare prin care se transportă energie spre locul de consum. – Din fr. **artére.**

ARTERIAL, -Ă, *arteriali, -e*, adj. Care aparţine arterelor, privitor la artere, care circulă prin artere. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **artériel.**

ARTERIECTOMIE, *arteriectomii,* s.f. (Med.) Tăiere a unei artere. [Pr.: *-ri-ec-*] – Din fr. **artériectomie.**

ARTERIOGRAFIE, *arteriografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei artere. [Pr.: *-ri-o*] – Din fr. **artériographie.**

ARTERIOLĂ, *arteriole,* s.f. (Anat.) Ramificaţie subţire a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **artériole.**

ARTERIOPATIE, *arteriopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile pereţilor arteriali. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **artériopathie.**

ARTERIOSCLEROZĂ s.f. Boală caracterizată prin îngroşarea şi sclerozarea pereţilor arterelor. [Pr.: -*ri-o*] – Din fr. **artériosclérose.**

ARTERIOTOMIE, *arteriotomii,* s.f. (Med.) Secţionare pe cale chirurgicală a unei artere. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **artériotomie.**

ARTERITĂ, *arterite,* s.f. Boală care constă în inflamarea unei artere. – Din fr. **artérite.**

ARTEZIAN, -Ă, *arteziene,* adj. (În sintagmele) *Izvor artezian* = izvor care ţâşneşte (cu presiune) din pământ. *Fântână arteziană* (şi substantivat, f.) = fântână din care apa ţâşneşte în sus, realizată prin mijloace artificiale, cu scop decorativ. [Pr.: -*zi-an*] – Din fr. **artésien.**

ARTICOL, *articole,* s.n. **1.** Expunere scrisă (de proporţii mai reduse) cu caracter publicistic, pe o temă politică, economică, ştiinţifică etc. ** *Articol de fond* = articol care exprimă punctul de vedere al redacţiei unei publicaţii periodice în cele mai importante probleme ale actualităţii. *Articol-program* = articol care cuprinde concepţia generală şi programul de activitate al unei publicaţii periodice la începutul apariţiei sale. **2.** Diviziune într-un document oficial, marcată de obicei printr-un număr de ordine sau printr-o literă. * Diviziune într-un buget, într-un plan financiar etc., care conţine denumirea sursei de venit sau a motivului de cheltuieli. **3.** Obiect care se vinde în comerţ. **4.** Parte de vorbire flexibilă care individualizează substantivul, adjectivul sau (mai rar) alte părţi de vorbire şi care marchează diverse funcţii gramaticale ale cuvintelor pe care le însoţeşte. – Din fr. **article,** lat. **articulus.**

ARTICOLAŞ, *articolaşe*, s.n. Diminutiv (depreciativ) al lui *articol.* – **Articol** + suf. -*aş.*

ARTICULA, *articulez,* vb. I. **1.** Tranz. A pronunţa, a rosti un sunet, un cuvânt cu ajutorul organelor de vorbire. **2.** Tranz. A pune, a adăuga articol unui substantiv sau unui echivalent al lui. **3.** Refl. A se lega prin articulaţii. – Din fr. **articuler,** lat. **articulare.**

ARTICULAR, -Ă, *articulari, -e,* adj. Privitor la articulaţiile corpului, care se produce la articulaţiile corpului. – Din fr. **articulaire,** lat. **articularis.**

ARTICULARE, *articulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) articula*; articulaţie. – V. **articula.**

ARTICULAT, -Ă, *articulaţi, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, cuvinte etc.) Pronunţat, rostit desluşit cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** (Despre substantive sau despre un echivalent al lor) Care are articol. **3.** Cu articulaţii, format din articulaţii. – V. **articula.**

ARTICULATORIU, -IE, *articulatorii,* adj. Care priveşte articularea sunetelor, care determină articularea sunetelor. – Din fr. **articulatoire.**

ARTICULAŢIE, *articulaţii*, s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe oase (prin intermediul ligamentelor); locul acestei legături; încheietură. * Legătură mobilă a segmentelor unui animal artropod. * Legătură între două sau mai multe corpuri solide, care permite rotaţia lor relativă în jurul uneia sau a două axe sau în jurul unui punct. **2.** (Rar) Articulare. – Din fr. **articulation,** lat. **articulatio, -onis.**

ARTFICIAL, -Ă, *artificiali, -e,* adj. **1.** Care imită un produs al naturii, care nu este natural; artificios; contrafăcut. **2.** Nesincer, prefăcut, factice. **3.** (Adesea adverbial) Care este făcut după criterii subiective, arbitrare *Clasificare artificială.* [Pr.: -*ci-al*] – Din fr. **artificiel,** lat. **artificialis.**

ARTIFICIALISM s.n. Caracter artificial al unui lucru, al unei manifestări etc [Pr.: -*ci-a*-] – **Artificial** + suf. -*ism.*

ARTIFICIALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este artificial; lipsă de naturaleţe; artificiozitate. [Pr.: -*ci-a*-] – **Artificial +** suf. -*itate.*

ARTIFICIALIZA, *artificializez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să fie sau a deveni artificial. [Pr.: -*ci-a*-] – **Artificial** + suf. -*iza.*

ARTIFICIALIZARE, *artificializări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) artificializa.* [Pr.: -*ci-a*-] – V. **artificializa.**

ARTIFICIALMENTE adv. (Rar) În mod artificial. [Pr.: -*ci-al*-] – Din fr. **artificiellement.**

ARTIFICIER, *artificieri,* s.m. **1.** Muncitor sau militar specializat în manipularea explozivelor. **2.** Muncitor specializat în fabricarea artificiilor **(2)**. [Pr.: -*ci-er*] – Din fr. **artificier.**

ARTIFICIOS, -OASĂ, *artificioşi, -oase,* adj. (Rar) Artificial. [Pr.: -*ci-os*] – Din lat. **artificiosus.**

ARTIFICIOZITATE s.f. (Rar) Artificialitate. [Pr.: -*ci-o*-] – **Artificios** + suf. -*itate.*

ARTIFICIU, *artificii,* s.n. **1.** Procedeu (ingenios) folosit spre a împodobi sau a modifica realitatea; podoabă (inutilă). ** *Artificiu de calcul* = procedeu prin care se ajunge la rezolvarea unui calcul pe o cale mai scurtă şi mai ingenioasă decât calea obişnuită. **2.** (Mai ales la pl.) Amestec de substanţe chimice (colorate) şi de carburanţi, folosit la semnalizări luminoase, în scop decorativ etc. * Sârmă scurtă în vârful căreia se află amestecul de mai sus şi care, aprins, arde cu o flacără decorativă vie, aruncând mici

scântei. – Din fr. **artifice,** lat. **artificium.**

ARTILERIE, *artilerii,* s.f. Ansamblu de arme de foc (cu accesorii) care servesc la aruncarea de proiectile grele la distanţă; parte a armatei care mântuieşte acest material. – Din fr. **artillerie,** rus. **artilleriia.**

ARTILERIST, *artilerişti,* s.m. Militar dintr-o unitate de artilerie. – Din rus. **artillerist,** germ. **Artillerist.**

ARTIMON, *artimonuri,* s.n. Catarg de la pupa unei nave cu pânze care are mai multe catarge. [Pl. şi: *artimoane*] – Din fr. **artimon.**

ARTIODACTIL, -Ă, *artiodactili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. (La pl.) Ordin de animale mamifere erbivore care au picioarele cu două degete dezvoltate şi cu două degete mici; (şi la sg.) animal din acest ordin. **2.** Adj. Care aparţine artiodactilelor **(1),** specific artiodactilelor. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **artiodactyles.**

ARTIST, -Ă, *artişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană de talent care lucrează în mod creator într-un domeniu al artei; *p. restr.* actor; *p. ext.* persoană care dă dovadă de talent în profesiunea pe care o exercită. ** *Artist al poporului* = titlu de supremă distincţie acordat unui artist. – Din fr. **artiste,** lat. **artista.**

ARTISTIC, -Ă, *artistici, -ce,* adj. Care aparţine artei, privitor la artă, din domeniul artei. * (Adesea adverbial) Executat cu artă, cu talent. – Din fr. **artistique.**

ARTISTICEŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere artistic, în mod artistic – **Artistic** + suf. *-eşte.*

ARTIZAN, *artizani,* s.m. Persoană care execută produse de artizanat, meşteşugar care lucrează cu artă. – Din fr. **artisan.**

ARTIZANAL, -Ă, *artizanali, -e,* adj. Care aparţine artizanilor sau artizanatului, privitor la artizani sau la artizanat. – Din fr. **artisanal.**

ARTIZANAT, *artizanate,* s.n. Meşteşug practicat cu artă. ** *Produse de artizanat* = produse lucrate artistic de către meşteşugari. * Local, magazin în care se vând produse de artizanat. – Din fr. **artisanat.**

ARTOS, *artose,* s.n. Pâine specială dusă la biserică în ajunul sărbătorilor religioase sau al altor evenimente, pentru a fi binecuvântată de preot, şi care serveşte la împărtăşanie. – Din ngr. **ártos.**

ARTRALGIE, *artralgii,* s.f. Durere localizată la articulaţii. – Din fr. **arthralgie.**

ARTRITĂ, *artrite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamarea articulaţiilor în urma unei infecţii microbiene. – Din fr. **arthrite,** lat. **arthritis.**

ARTRITIC, -Ă*, artritici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este cauzat de artrită sau de artritism, care este caracteristic artritei sau artritismului. **2.** S.m. şi f. Persoană care suferă de artrită sau de artritism. – Din fr. **arthritique,** lat. **arthriticus.**

ARTRITISM s.n. Predispoziţie la unele boli articulare şi de nutriţie; *p. ext.* boală articulară sau de nutriţie provocată de această predispoziţie. – Din fr. **arthritisme.**

ARTROGRAFIE, *artrografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei articulaţii. – Din fr. **arthrographie.**

ARTROLOGIE s.f. Ramură a anatomiei care studiază articulaţiile. – Din fr. **arthrologie.**

ARTROPATIE, *artropatii,* s.f. Nume dat mai multor boli articulare, având cauze diverse. – Din fr. **arthropathie.**

ARTROPOD, *artropode,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul format din inele articulate, cu membre perechi, simetrice şi articulate, şi cu schelet extern, chitinos; (şi la sg.) animal făcând parte din această încrengătură. ** (Adjectival) *Animal artropod.* – Din fr. **arthropodes.**

ARTROZĂ, *artroze,* s.f. Boală articulară cronică de tip deformant. – Din fr. **arthrose.**

ARTROZIC, -Ă, *artrozici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de artroză. – Din fr. **arthrosique.**

ARŢAG, *arţaguri,* s.n. (Pop. şi fam.) Pornire spre ceartă, chef de ceartă. [Var.: **harţág** s.n.] – Din magh. **harcag.**

ARŢAR, *arţari,* s.m. Arbore cu lemnul alb şi tare, rezistent, cu frunze opuse şi fructe aripate, înrudit cu paltinul *(Acer platanoides).* – Et. nec.

ARŢĂGOS, -OASĂ, *arţăgoşi, -oase*, adj. (Pop, şi fam.) Certăreţ. [Var.: (reg.) **harţăgós, -oásă, hărţăgós, -oásă** adj.] – **Arţag** + suf. *-os.*

ARŢĂRAŞ, *arţăraşi,* s.m. Diminutiv al lui arţar. – **Arţar +** suf. *-aş.*

ARUNCA, *arúnc,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva (rar cineva) să ajungă la o distanţă oarecare, imprimându-i o mişcare violentă; a azvârli. * Expr. *A arunca (ceva) în aer* = a distruge (ceva) cu ajutorul unui exploziv. *A(-şi) arunca ochii* (sau *o privire)* = a privi repede, în treacăt; a examina, a cerceta sumar. *A arunca o vorbă* (sau *un cuvânt)* = a spune ceva în treacăt. * A da cuiva ceva, azvârlindu-i-l. * A trânti ceva (în grabă); a face să cadă. * Refl. A se repezi, a se năpusti; a se avânta, a sări; a se azvârli. **2.** Tranz. A împrăştia sământa pentru a semăna. **3.** Tranz. A îndepărta ceva rău, nefolositor; a lepăda. **4.** Tranz. A

răspândi lumină, umbră etc. **5.** Tranz. Fig. A face ca cineva să ajungă într-o anumită situaţie (rea). ** Loc. vb. *A arunca în închisoare* = a închide, a întemniţa. ** Expr. *A arunca (pe cineva) pe drumuri* = a da (pe cineva) afară dintr-un serviciu; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului. **6.** Intranz. A da cu ceva în cineva. **7.** Refl. (Pop.; în expr.) *A se arunca în partea cuiva* = a semăna la chip sau la fire cu cineva (din familie). – Lat. **eruncare.**

ARUNCARE, *aruncări,* s.f. Acţiunea de *a (se) arunca*; aruncătură. * Probă atletică de azvârlire a discului, suliţei, greutăţii etc. – V. **arunca.**

ARUNCAT, -Ă, *aruncaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost trimis la o distanţă oarecare, printr-o mişcare violentă. * (Haltere; despre stil) Care constă în ridicarea halterei până la piept, apoi în înălţarea ei prin întinderea braţelor în sus. ** (Substantivat, n.) *S-a calificat la aruncat în finală.* **2.** Care a fost îndepărtat, lepădat ca nefolositor. – V. **arunca.**

ARUNCĂTOR, -OARE, *aruncători, -oare*, subst. **1.** S.m. şi f. Atlet specializat în aruncarea discului, suliţei, greutăţii etc. **2.** S.n. Armă de foc cu ţeava neghintuită, cu pereţi subţiri, uşor transportabilă, cu care se aruncă mine; brand. ** *Aruncător de flăcări* = armă care serveşte la aruncarea unui lichid inflamabil (care ia foc în aer) asupra obiectivelor inamice mai apropiate. – **Arunca +** suf. *-ător.*

ARUNCĂTURĂ, *aruncături,* s.f. **1.** Aruncare. * Expr. *Aruncătură de ochi* = fel de a se uita; căutătură, ochire. *Dintr-o aruncătură de ochi* = deodată; numaidecât, imediat. **2.** Distanţă la care ajunge un obiect aruncat. ** Expr. *O aruncătură de băţ* = (foarte) aproape. **3.** (Rar) Săritură. – **Arunca+** suf. *-ătură.*

ARVANIT, -Ă, *arvaniţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Înv.) Albanez. [Var.: **alvanit, -ă** s.m. şi f., adj.] – Din ngr. **arvanítis.**

ARVONĂ s.f. v. **arvună.**

ARVONI vb. IV v. **arvuni.**

ARVUNĂ, *arvune,* s.f. (Pop.) Acont. [Var.: **arvónă** s.f.] – Din ngr. **arravónas.**

ARVUNI, *arvunesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A aconta. **2.** Refl. A se angaja, a se tocmi în slujba cuiva. [Var.: **arvoní** vb. IV] – Din **arvună.**

ARVUNIRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) arvuni.* – V. **arvuni.**

ARZ, *arzuri,* s.n. Memoriu, reclamaţie, plângere adresată de către domnii, boierii etc. români sultanului sau marelui vizir; arzmahzar. – Din tc. **arz.**

ARZĂTOR, -OARE, *arzători, -oare*, adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Care arde, care dogoreşte; fierbinte; torid. **2.** Fig. Puternic, intens; deosebit (de mare, de important). *Document de o arzătoare actualitate.* * Care cere o soluţie imediată, urgentă. *Problemă arzătoare.* **II.** S.m. Muncitor calificat care încinge cuptoarele în fabrici. **III.** S.n. Aparat care serveşte la amestecarea cu aer a combustibililor în scopul arderii. – **Arde +** suf. *-ător.*

ARZMAHZAR*,* *arzmahzaruri,* s.n. (Turcism înv.) An. – Din tc. **arzimahzar.**

AS, *aşi*, s.m. **1.** Monedă romană de aramă sau de bronz, folosită ca unitate monetară. **2.** Carte de joc marcată cu un singur punct sau semn şi care de obicei este considerată ca având cea mai mare valoare faţă de cărţile de aceeaşi culoare; birlic. **3.** Fig. Persoană care se distinge în mod cu totul deosebit într-un domeniu oarecare prin pricepere sau îndemânare. – Din fr. **as,** it. **asso.**

ASAB, *asabi,* s.m. Soldat din armata Imperiului Otoman. – Et. nec.

ASALT, *asalturi,* s.n. **1.** Atac (militar) decisiv pentru cucerirea unui loc întărit, a unui obiectiv sau pentru a sparge rezistenţa inamicului. ** Loc. vb. *A da asalt* = a ataca; a năvăli. ** Expr. *A lua cu asalt* = a cuceri printr-un atac hotărâtor. * Fig. Acţiune sau luptă hotărâtă. *Asaltul împotriva analfabetismului.* **2.** Luptă, exerciţiu, întrecere de floretă. – Din it. **assalto.**

ASALTA, *asaltez,* vb. I. Tranz. A ataca decisiv un loc întărit, un obiectiv pentru a-l cuceri. * Fig. A copleşi cu rugăminţi, cu cereri etc. – Din it. **assaltare.**

ASALTARE, *asaltări,* s.f. Acţiunea de *a asalta*. – V. **asalta.**

ASAMBLA, *asamblez,* vb. I. Tranz. A reuni, a fixa, a îmbina două sau mai multe piese, mecanisme etc. ale unui sistem. – Din fr. **assembler.**

ASAMBLAJ, *asamblaje,* s.n. Sistem format din două sau mai multe elemente tehnice îmbinate sau articulate. – Din fr. **assemblage.**

ASAMBLARE, *asamblări,* s.f. Acţiunea de *a asambla* şi rezultatul ei. – V. **asambla.**

ASAMBLOR, *asamblori,* s.m., *asambloare,* s.n. **1.** S.m. Muncitor care asamblează. **2.** S.n. (Inform.) Program special utilitar care asigură traducerea limbajului simbolic în limbajul calculatorului. – Din fr. **assembleur.**

ASANA, *asanez,* vb. I. Tranz. A înlătura surplusul de ape dintr-o regiune (cu scopuri economice, de salubritate sau estetice) prin lucrări hidrotehnice executate pe spaţii întinse. * *P. ext.* A seca (o apă stătătoare). * *Fig.* A îmbunătăţi, a redresa. – După fr.

assainir, germ. **assanieren.**
ASANARE, *asanări,* s.f. Acţiunea de "a asana"*.* – V. **asana.**
ASANATOR, -OARE, *asanatori, -oare,* adj. (Rar) Care asanează. – **Asana** + suf. *-tor.*
ASARĂ adv. v. **aseară.**
ASASIN, -Ă, *asasini, -e,* s.m. şi f. Persoană care omoară premeditat pe cineva; ucigaş. – Din fr. **assassin.**
ASASINA, *asasinez,* vb. I. Tranz. A omorî pe cineva cu premeditare. * Fig. (Fam.) A plictisi, a enerva, a obosi pe cineva cu insistenţele. – Din fr. **assassiner.**
ASASINARE, *asasinări,* s.f. Acţiunea de *a asasina.* – V. **asasina.**
ASASINAT, *asasinate,* s.n. Omor premeditat. – Din fr. **assassinat.**
ASBEST s.n. v. **azbest.**
ASCARID, *ascarizi,* s.m. (Zool.) Limbric. [Var.: **ascarídă** s.f.] – Din fr. **ascaride,** lat. **ascarida**.
ASCARIDĂ s.f. v. **ascarid.**
ASCARIDIOZĂ, *ascaridioze,* s.f. Boală parazitară provocată de diferite specii de limbrici. [Pr : -*di-o*-] – Din fr. **ascaridiose.**
ASCĂ, *asce,* s.f. Celulă producătoare şi purtătoare de spori interni, specifică unor ciuperci. – Din fr. **asque.**
ASCENDENT, -Ă, *ascendenţi, -te,* adj., subst. **1.** Adj. Care urcă; suitor. *** Linie ascendentă =* linie genealogică ce suie de la fiu la părinţi, de la nepoţi la bunici etc. * Fig. Care se dezvoltă progresiv (de la inferior la superior, de la simplu la complex etc.); cu caracter progresiv. **2.** S.m. şi f. Rudă în linie directă care face parte dintr-o generaţie anterioară. **3.** S.n. (Cu determinări introduse prin prep. "asupra") Autoritate morală. – Din lat. **ascendens, -ntis,** fr. **ascendant.**
ASCENDENŢĂ, *ascendenţe,* s.f. Linie ascendentă de rudenie; familie din care se trage cineva, origine a cuiva. – Din fr. **ascendance.**
ASCENSIONAL, -Ă, *ascensionali, -e,* adj. Care tinde sau face să suie. *Mişcare ascensională.* [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **ascensionnel.**
ASCENSIUNE, *ascensiuni,* s.f. **1.** Mişcare de jos în sus a unui mobil. **2.** Suire, urcare (pe un munte); înălţare în atmosferă (cu balonul etc.). **3.** Fig. Dezvoltare, creştere, evoluţie a cuiva (pe scară profesională, socială). [Pr.: -*si-u*-] – Din lat. **ascensio, -onis,** fr. **ascension**
ASCENSOR, *ascensoare,* s.n. Cabină sau platformă cu ajutorul căreia se transportă, pe linie verticală, mărfuri sau persoane (în clădirile cu mai multe etaje); lift. – Din fr. **ascenseur.**
ASCET, -Ă, *asceţi, -te,* s.m. şi f. (Livr.) Pustnic, sihastru; *fig.* persoană care duce o viaţă austeră şi retrasă. – Din fr. **ascéte.**
ASCETIC, -Ă, *ascetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine ascetului, ascetismului sau ascezei, privitor la ascet, ascetism sau asceză. **2.** S.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu viaţa şi operele unor asceţi creştini. – Din fr. **ascétique.**
ASCETISM s.n. **1.** Concepţie religioasă sau morală care preconizează un mod de viaţă extrem de auster, restrângerea la maximum a satisfacerii trebuinţelor materiale etc.; asceză. **2.** Mod de viaţă preconizat de ascetism **(1)**; viaţă austeră şi retrasă pe care o duce cineva. – Din fr. **ascétisme.**
ASCEZĂ s.f. Ascetism; *p. ext.* ansamblu de exerciţii fizice şi spirituale (considerate purificatoare) practicate de unii călugări. – Din fr. **ascése.**
ASCHIMODIE, *aschimodii,* s.f. (Fam.) Persoană foarte urâtă (prin slăbiciune exagerată, statură mică etc.). – Cf. gr. **ashimosini** "urâţenie".
ASCIDIE, *ascidii,* s.f. (La pl.) Clasă de animale marine inferioare, cu corpul în formă de sac; (şi la sg.) animal din această clasă. – Din fr. **ascidie.**
ASCITĂ s.f. (Med.) Acumulare de lichid, de obicei seros, în peritoneu. – Din fr. **ascite.**
ASCITIC, -Ă, *ascitici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine ascitei, care se referă la ascită. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care este bolnavă de ascită. – Din fr. **ascitique.**
ASCLEPIAD, *asclepiade,* adj. (În sintagma) *Vers asclepiad* (şi substantivat, m.) = vers din metrica antică alcătuit dintr-un spondeu (sau troheu), doi (sau trei) coriambi şi un iamb. [Pr : -*pi-ad*] – Din fr. **asclépiade,** lat. **asclepiadeus.**
ASCOMICETE s.f. pl. Clasă de ciuperci cu corpul vegetativ format de obicei din filamente, care se înmulţesc cu spori produşi de o ască. – Din fr. **ascomycétes.**
ASCORBIC adj. m. (În sintagma) *Acid ascorbic =* numele ştiinţific al vitaminei C. – Din fr. **ascorbique.**
ASCULTA, *ascult,* vb. I. **1.** Tranz. A-şi încorda auzul pentru a percepe un sunet sau un zgomot, a se strădui să audă. * (Med.) A ausculta. * A auzi. **2.** Tranz. şi intranz. A fi atent la ceea ce se spune sau se cântă. * Tranz. A examina oral un elev. * Tranz. A audia un

martor (într-un proces). **3.** Tranz. A acorda importanţă celor spuse de cineva, a lua în consideraţie; a împlini o dorinţă, o rugăminte. * Tranz. şi intranz. A da urmare, a se conforma unui ordin, unui sfat etc.; a face întocmai cum vrea cineva. – Lat. **ascultare** (= *auscultare).*

ASCULTARE, *ascultări,* s.f. Acţiunea de *a asculta* şi rezultatul ei. ** Expr. *A fi* (sau *a sta* etc.) *sub ascultarea cuiva* = a fi în slujba, sub autoritatea, sub stăpânirea cuiva. * Făgăduinţă de deplină supunere faţă de biserică făcută de monahi; ucenicie făcută de cel ce întră în monahism. – V. **asculta.**

ASCULTĂTOR, -OARE, *ascultători, -oare*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ascultă **(3)**; supus, docil. **2.** S.m. şi f. Persoană care ascultă o povestire, un concert, o conferinţă etc. – **Asculta** + suf. *-ător.*

ASCUNDE, *ascúnd,* vb. III. Tranz. şi refl. A (se) aşeza într-un loc în care să nu poată fi văzut şi găsit. * Tranz. Fig. A face să nu fie cunoscut, ştiut, înţeles de alţii; a tăinui. [Perf. s. *ascunsei,* part. *ascuns*] – Lat. **abscondere.**

ASCUNS[1] s.n. Faptul de *a (se) ascunde. ** De-a ascunsul* sau *de-a (v-aţi) ascunselea =* numele unui joc de copii în care toţi jucătorii se ascund, afară de unul, care îi caută pe ceilalţi. ** Loc. adv. *În* sau *pe (sub) ascuns* = tainic, pe furiş. – V. **ascunde.**

ASCUNS[2]**, -Ă,** *ascunşi, -se*, adj. **1.** Care nu este încă descoperit, valorificat sau folosit. *Resurse ascunse.* **2.** (Despre oameni) Care are obiceiul să-şi ascundă gândurile sau faptele. * (Despre faptele, gândurile, intenţiile oamenilor) Care nu este dezvăluit nimănui. – V. **ascunde.**

ASCUNZĂTOARE, *ascunzători,* s.f. Loc în care se poate ascunde cineva sau ceva. – **Ascunde** + suf. *-ătoare.*

ASCUNZIŞ, *ascunzişuri,* s.n. **1.** Loc tainic, ferit de priviri. **2.** Fig. Taină, secret. ** Loc. adv. *Cu ascunzişuri =* fără sinceritate; tainic. – **Ascunde** + suf. *-iş*.

ASCUŢI, *ascut,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai tăioasă lama unei arme sau a unei unelte de tăiat. * A face unui obiect vârf (înţepător). **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) face mai ager, mai pătrunzător. * A (se) intensifica, a (se) înteţi. – Probabil lat. / * / **excotire** *(< cos, cotis* "gresie").

ASCUŢIME s.f. **1.** Faptul de a fi ascuţit. **2.** Fig. Agerime (a minţii), pătrundere, perspicacitate, acuitate. ** Loc. adv. *Cu ascuţime =* hotărât, ferm. – **Ascuţi** + suf. *-ime.*

ASCUŢIRE, *ascuţiri,* s.f. Acţiunea de "a (se) ascuţi". – V. **ascuţi.**

ASCUŢIŞ, *ascuţişuri,* s.n. Tăiş sau vârf ascuţit al unui obiect. – **Ascuţi** + suf. *-iş*.

ASCUŢIT[1] s.n. Faptul de *a ascuţi.* – V. **ascuţi.**

ASCUŢIT[2]**, -Ă,** *ascuţiţi, -te,* adj. **I.** (Despre obiecte) Care este prevăzut cu tăiş sau cu vârf; tăios. ** *Unghi ascuţit =* unghi mai mic de 90 de grade. **II**. Fig. **1.** Ager, pătrunzător, perspicace. *Minte ascuţită.* **2.** (Despre senzaţii, sentimente etc.) Intens, viu. * (Despre conflicte, ciocniri etc.) Violent, înverşunat. **3.** (Despre vorbe, privire) Care străpunge; sfredelitor; aspru, tăios. **4.** (Despre sunete, glas, râs) Strident. – V. **ascuţi.**

ASCUŢITOARE, *ascuţitori,* s.f. Unealtă (sau aparat, maşină) cu care se ascut obiecte tăioase, se face vârf la creioane etc. – **Ascuţi** + suf. *-toare.*

ASCUŢITOR, *ascuţitori,* s.m. Persoană specializată în ascuţitul uneltelor tăioase. – **Ascuţi** + suf. *-tor.*

ASCUŢITORIE, *ascuţitorii,* s.f. Atelier sau secţie a unei fabrici unde se ascut obiecte tăioase. – **Ascuţitor** + suf. *-ie.*

ASEARĂ adv. În seara zilei precedente. [Var.: (reg.) **asáră** adv.] – **A**[3] + **seară.**

ASECA, *aséc,* vb. I. Tranz. (Rar) A deseca; *spec.* a evacua apa din puţurile de mină în curs de săpare, din rocile sau substanţele minerale utile etc. – Din **seca** (după fr. *assécher).*

ASECARE, *asecări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a aseca.* – V. **aseca.**

ASEDIA, *asediez,* vb. I. Tranz. A supune unui asediu o cetate sau un loc întărit. [Pr.: *-di-a*] – Din it. **assediare.**

ASEDIATOR, -OARE, *asediatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) (Armată, persoană) care asediază. [Pr.: *-di-a-*] – **Asedia** + suf. *-tor.*

ASEDIERE, *asedieri,* s.f. Acţiunea de *a asedia.* [Pr.: *-di-e-*] – V. **asedia.**

ASEDIU, *asedii,* s.n. Încercuire şi atacare cu forţe armate a unui loc întărit, pentru a-l cuceri. ** *Stare de asediu* = regim instituit în unele state, în împrejurări considerate drept excepţionale, care constă în suspendarea libertăţilor democratice şi în acordarea unor drepturi speciale poliţiei, armatei etc – Din it. **assedio.**

ASEISMIC, -Ă, *aseismici, -ce,* adj. (Despre zone geografice) Care este lipsit de cutremure. – Din fr. **aséimique.**

ASEISMICITATE s.f. Absenţă a fenomenelor seismice într-o zonă geografică. – Din fr. **aséismicité.**

ASELENIZA, *aselenizez,* vb. I. Intranz. (Despre astronave, *p. ext.* despre astronauţi) A lua contact cu suprafaţa lunii, a se aşeza pe lună; a aluniza. – **A**[3] + **Selene** (n. pr.) + suf. -*iza*.
ASELENIZARE, *aselenizări,* s.f. Faptul de "a aseleniza"; alunizare. – V. **aseleniza.**
ASEMĂNA, *asémăn,* vb. I. **1.** Refl. A avea însuşiri, trăsături comune cu cineva sau cu ceva; a semăna[2]. **2.** Tranz. şi refl. A (se) socoti la fel cu altul, a (se) aşeza pe acelaşi plan; a (se) asemui. – Lat. **assimilare.**
ASEMĂNARE, *asemănări,* s.f. Faptul de *a (se) asemăna*; analogie, similitudine. ** Loc. adv. *După chipul şi asemănarea cuiva* = întocmai, leit, la fel (cu cineva sau cu ceva). ** Loc. adv. şi adj. *Fără asemănare* = extraordinar, incomparabil. * (Mat.) Corespondenţă între punctele a două figuri în care raportul lungimilor segmentelor omoloage este constant. – V. **asemăna.**
ASEMĂNAT, -Ă, *asemănaţi, -te,* adj. (Înv.) Asemănător. * (Adverbial) În conformitate cu..., conform cu..., – V. **asemăna.**
ASEMĂNĂTOR, -OARE, *asemănători, -oare,* adj. Care seamănă cu cineva sau cu ceva; similar, asemenea, analog, asemănat. – **Asemăna +** suf. -*ător.*
ASEMENE adj. invar., adv. v. **asemenea.**
ASEMENEA adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. **1.** Asemănător; *spec.* (despre figuri geometrice) care au unghiurile corespunzătoare egale şi laturile corespunzătoare proporţionale. **2.** Care este astfel (de...), atare, aşa. *O asemenea problemă.* **II.** Adv. **1.** Tot aşa, în acelaşi fel, deopotrivă (de...), aşijderea. **2.** Pe lângă aceasta; încă, mai. [Var.: (reg.) **asémeni, asémene, asémine** adj. invar., adv.] – Lat. **assimile.**
ASEMENI adj. invar., adv. v. **asemenea.**
ASEMINE adj. invar., adv. v. **asemenea.**
ASEMUI, *asemuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) asemăna. * Tranz. A confunda. – **A**[3] + **seamă** + suf. -*ui.*
ASEMUIRE, *asemuiri,* s.f. Faptul de "a (se) asemui"*.* – V. **asemui**.
ASENTIMENT, *asentimente,* s.n. Consimţământ, aprobare, încuviinţare dată cuiva pentru a face ceva. ** Expr. *A fi în asentimentul cuiva* = a proceda în conformitate cu dorinţa cuiva; a avea aprobarea cuiva într-o acţiune. – Din fr. **assentiment.**
ASEPSIE s.f. Metodă de sterilizare a instrumentelor chirurgicale, a locului unde se face operaţia etc. cu ajutorul căldurii, ultrasunetelor etc.; absenţă a microbilor în urma aplicării acestei metode. – Din fr. **asepsie.**
ASEPTIC, -Ă, *aseptici, -ce,* adj. Care este în stare de asepsie; sterilizat. – Din fr. **aseptique.**
ASEPTIZA, *aseptizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A steriliza **(1)**. – Din fr. **aseptiser.**
ASEPTIZARE, *aseptizări,* s.f. Acţiunea de "a aseptiza" şi rezultatul ei. – V. **aseptiza**.
ASERTIV, -Ă, *asertivi, -e*, adj. (Livr.) Cu caracter de aserţiune; asertoric. – Din fr. **assertif.**
ASERTORIC, -Ă, *asertorici, -ce,* adj. (Fil.) Care are caracterul unei aserţiuni, care exprimă o situaţie de fapt. *Judecată asertorică.* – Din fr. **assertorique.**
ASERŢIUNE, *aserţiuni,* s.f. (Fil.) Enunţ care este dat ca adevărat; *p. gener.* afirmaţie. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **assertion,** lat. **assertio, -onis.**
ASERVI, *aservesc,* vb. IV. Tranz. A supune un grup social, un popor, o ţară unor interese străine sau unei clase dominante – Din fr. **asservir.**
ASERVIRE s.f. Acţiunea de *a aservi* şi rezultatul ei. – V. **aservi.**
ASESOR, -OARE, *asesori, -oare,* s.m. şi f. (În trecut) Reprezentant al poporului în unele complete de judecată. – Din lat. **assesor,** fr. **assesseur.**
ASEXUAT, -Ă, *asexuaţi, -te,* adj. (Despre plante şi animale) Care nu are caractere de apartenenţă la unul dintre sexe. ** *Reproducere asexuată* = reproducere prin spori sau prin diviziune. [Pr.: -*xu-at*] – Din fr. **asexué.**
ASEZONA, *asezonez,* vb. I. Tranz. A pune ingrediente într-o mâncare. – Din fr. **assaisonner.**
ASEZONARE, *asezonări,* s.f. Faptul de *a asezona.* – V. **asezona.**
ASEZONAT, -Ă, *asezonaţi, -te,* adj. (Despre mâncăruri) Cu ingrediente. – V. **asezona.**
ASFALT, *asfalturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, brună-neagră, formată prin bituminizarea unor substanţe organice sau prin oxidarea şi polimerizarea petrolului. **2.** Amestec de bitum cu materiale minerale, întrebuinţat mai ales la pavarea drumurilor. * Drum, loc asfaltat. – Din fr. **asphalte.**
ASFALTA, *asfaltez,* vb. I. Tranz. A acoperi un drum, un teren etc. cu un strat de asfalt **(2)**. – Din fr. **asphalter,** germ. **asphaltieren.**
ASFALTARE, *asfaltări,* s.f. Acţiunea de *a asfalta.* – V. **asfalta.**
ASFALTAT, -Ă, *asfaltaţi, -te*, adj. Acoperit cu un strat de asfalt **(2)**. – V. **asfalta.**
ASFALTIC, -Ă, *asfaltici, -ce*, adj. Care conţine asfalt, care este impregnat sau acoperit cu asfalt. – Din fr. **asphaltique.**

ASFALTOR, *asfaltori,* s.m. Muncitor specializat în lucrări de asfaltare. – Din fr. **asphalteur.**
ASFINŢI, pers. 3 *asfinţeşte*, vb. IV. Intranz. (Despre aştri) A apune, a scăpăta. * Fig. A merge spre declin. – **A**[3]**+sfânt.**
ASFINŢIRE s.f. Faptul de *a asfinţi*; asfinţit. – V. **asfinţi.**
ASFINŢIT, *asfinţituri,* s.n. **1.** Faptul de *a asfinţi*; asfinţire. * Fig. Declin, decădere. **2.** Timpul, momentul când apune soarele. **3.** Locul unde asfinţeşte soarele. – V. **asfinţi.**
ASFIXIA, *asfixiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A provoca sau a suferi o asfixie; *p. ext.* a omorî sau a muri în urma unei asfixii. [Pr.: -*xi-a*] – Din fr. **asphyxier.**
ASFIXIANT, -Ă, *asfixianţi, -te,* adj. Care provoacă asfixie; sufocant. [Pr.: -*xi-ant*] – Din fr. **asphyxiant.**
ASFIXIE, *asfixii,* s.f. Stare de sufocare datorită înecării, strangulării, gazelor toxice, ca simptom al unor boli etc – Din fr. **asphyxie.**
ASFIXIERE, *asfixieri,* s.f. Faptul de *a (se) asfixia*. [Pr.: -*xi-e*-] – V. **asfixia.**
ASIAT, -Ă, *asiaţi, -te*, s.m. şi f. (Franţuzism) Asiatic **(1)**. [Pr.: -*si-at*] – Din fr. **asiate.**
ASIATIC, -Ă, *asiatici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din una dintre populaţiile de bază ale Asiei sau care este originară din Asia. **2.** Adj. Care aparţine Asiei sau populaţiei ei, privitor la Asia sau la populaţia ei. [Pr.: -*si-a*-] – Din fr. **asiatique,** lat. **asiaticus.**
ASIBILA, pers. 3 *asibilează,* vb. I. Tranz. şi refl. (Fon.) A face să capete sau a căpăta caracterele unei consoane africate – Din fr. **assibiler.**
ASIBILARE s.f. Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane ocluzive în consoană africată (sub influenţa vocalei *e* sau *i* care urmează); asibilaţie. – V. **asibila.**
ASIBILAŢIE, *asibilaţii,* s.f. (Fon.) Asibilare. – Din fr. **assibilation.**
ASIDUITATE s.f. Stăruinţă, silinţă, sârguinţă, perseverenţă, tenacitate manifestate în realizarea unui scop. [Pr.: -*du-i*-] – Din fr. **assiduité,** lat. **assiduitas, -atis.**
ASIDUU, -Ă, *asidui, -ue,* adj. Care manifestă, arată asiduitate; stăruitor, perseverent, tenace. [Pr.: -*du-u*] – Din fr. **assidu,** lat. **assiduus.**
ASIETĂ, *asiete,* s.f. **1.** Înclinare longitudinală a unei nave din cauza repartizării neuniforme a încărcăturii. **2.** Mod de fixare a impozitelor datorate statului. [Pr.: -*si-e*-] – Din fr. **assiette.**
ASIGNARE s.f. (Rad.) Repartizare a frecvenţelor de lucru pentru diferite staţii de radiocomunicaţii. – După fr. **asignation.**
ASIGNAT, *asignate,* s.n. Nume dat în trecut bancnotei în unele ţări. – Din fr. **assignat.**
ASIGURA, *asigur,* vb. I. **1.** Tranz. A oferi o garanţie pentru înfăptuirea unui lucru; a face ca înfăptuirea să fie sigură; a pregăti ceva în mod sigur, durabil; a garanta. **2.** Tranz. A da cuiva garanţii asupra unui lucru; a încredinţa. * Refl. A-şi lua toate măsurile de precauţie. **3.** Tranz. şi refl. A încheia un contract de asigurare a vieţii, a unui bun. **4.** Tranz. A realiza împiedicarea desfacerii sau deplasării elementelor asamblate ale unui sistem tehnic. – **A**[3] + **sigur** (după fr. *assurer*).
ASIGURARE, *asigurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) asigura* şi rezultatul ei. **1.** Punere în siguranţă. **2.** Încredinţare, promisiune fermă. **3.** Operaţie financiară, decurgând dintr-un contract sau dintr-o obligaţie prevăzută de lege, prin care asigurătorul se obligă ca în schimbul unei sume primite periodic să despăgubească pe asigurat pentru pierderile pe care acesta le-ar suferi în urma unor întâmplări independente de voinţa lui. ** *Asigurări sociale* = formă de ocrotire a populaţiei, constând în acordarea de ajutoare materiale şi asistenţă medicală. – V. **asigura.**
ASIGURAT, -Ă, *asiguraţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană, instituţie, bun etc.) care se asigură **(3)**. – V. **asigura.**
ASIGURĂTOR, -OARE, *asigurători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, instituţie etc.) care asigură **(3).** ** *Sechestru asigurător* = sechestru ordonat de justiţie pentru garantarea intereselor şi a drepturilor părţilor împricinate. – **Asigura+** suf. -*ător.*
ASIMETRIC, -Ă, *asimetrici, -ce,* adj. Lipsit de simetrie. – Din fr. **asymétrique.**
ASIMETRIE, *asimetrii,* s.f. Lipsă de simetrie. – Din fr. **asymétrie.**
ASIMILA, *asimilez,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma în propria substanţă materiile nutritive introduse în organism. **2.** Refl. şi tranz. A se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau naţional prin pierderea trăsăturilor caracteristice proprii (limbă, obiceiuri etc). **3.** Tranz. A considera egal, asemănător cu altă fiinţă, cu alt obiect, cu alt fenomen. **4.** Tranz. A-şi însuşi cunoştinţe, idei etc. **5.** Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) transforma sub influenţa altui sunet, aflat în apropiere. **6.** Tranz. A introduce în procesul de fabricaţie produse noi, o tehnologie nouă etc. – Din fr. **assimiler,** lat. **assimilare.**
ASIMILABIL, -Ă, *asimilabili, -e,* adj. Care poate fi asimilat, care se asimilează (uşor). – Din fr. **assimilable.**

ASIMILARE, *asimilări,* s.f. Acţiunea de *a (se) asimila* şi rezultatul ei. – V. **asimila.**
ASIMILATOR, -OARE, *asimilatori, -oare*, adj. Care asimilează. – **Asimila** + suf. *-tor.*
ASIMILAŢIE, *asimilaţii,* s.f. **1.** (Fiziol.) Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sunt transformate în substanţe proprii acestuia. **2.** (În sintagma) *Asimilaţie clorofiliană =* proces fiziologic prin care plantele verzi sintetizează (cu ajutorul luminii absorbite de clorofilă) substanţele organice din bioxidul de carbon şi din apă şi eliberează oxigen. **3.** (Fon.) Modificare a unui sunet sub influenţa altuia, aflat în apropiere. – Din fr. **assimilation,** lat. **assimilatio, -onis.**
ASIMPTOMATIC, -Ă, *asimptomatici, -ce,* adj. (Med.; despre boli) Care nu prezintă simptom clinic. – Din fr. **asymptomatique.**
ASIMPTOTĂ, *asimptote,* s.f. (Mat.) Linie (dreaptă) de care se apropie o curbă, dar pe care nu o atinge niciodată la o distanţă finită. – Din fr. **asymptote.**
ASIMPTOTIC, -Ă, *asimptotici, -ce*, adj. Care aparţine asimptotei, privitor la asimptotă, ca o asimptotă. – Din fr. **asymptotique.**
ASIN, *asini,* s.m. (Rar) Măgar. – Lat. **asinus.**
ASINCRON, -Ă, *asincroni, -e,* adj. (Despre maşini electrice sau despre modul lor de funcţionare) Care are turaţia motorului diferită de a câmpului magnetic al statorului. – Din fr. **asynchrone.**
ASINCRONIC, -Ă, *asincronici, -ce,* adj. (Despre mişcări, fenomene etc.) Care nu se suprapune în timp cu altă mişcare, cu alt fenomen etc. – Din fr. **asynchronique.**
ASINCRONISM, *asincronisme*, s.n. Lipsă de sincronism; caracter asincronic. – Din fr. **asynchronisme.**
ASINDET s.n. Figură de stil constând în suprimarea conjuncţiilor (copulative). [Var.: **asíndeton** s.n.] – Din lat. **asyndetus, asyndeton,** fr. **asyndéte.**
ASINDETON s.n. v. **asindet.**
ASINERGIE, *asinergii,* s.f. (Med.) Tulburare a proceselor de coordonare a mişcărilor care stau la baza actelor complexe de mişcare. – Din fr. **asynergie.**
ASIRIAN, -Ă, *asirieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie semitică care a trăit în statul sclavagist Asiria; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. **2.** Adj. Care aparţine Asiriei sau asirienilor **(1)**. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **assyrien.**
ASIRIOLOG, -Ă, *asiriologi, -e,* s.m. şi f. Specialist în asiriologie. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **assyriologue**
ASIRIOLOGIE s.f. Disciplină care studiază istoria, cultura şi limba din Asiria. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **assyriologie.**
ASISTA, *asist,* vb. I. **1.** Intranz. A fi de faţă, a lua parte (la...). **2.** Tranz. A sta lângă cineva pentru a-l ajuta, pentru a-l apăra etc. – Din fr. **assister.**
ASISTENT, -Ă, *asistenţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care asistă, care este de faţă la ceva. **2.** S.m. şi f. Persoană care asistă pe cineva, care e de faţă pentru a da ajutor. * Grad didactic în învăţământul superior, inferior lectorului; persoană care are acest grad. – Din fr. **assistant,** lat. **assistens, -ntis,** germ. **Assistent.**
ASISTENŢĂ s.f. **1.** Totalitatea persoanelor care asistă la ceva (în special la o conferinţă sau la un spectacol). **2.** Sprijin, ajutor (medical, material etc.). ** *Asistenţă socială* = sistem de ajutorare materială a persoanelor care nu sunt apte de muncă şi nu dispun de mijloacele necesare traiului. *Asistenţă mutuală* = înţelegere politico-militară între două sau mai multe state pentru apărarea comună împotriva unui atac armat. – Din fr. **assistance.**
ASISTOLIC, -Ă, *asistolici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la asistolie, de asistolie. – Din fr. **asystolie.**
ASISTOLIE s.f. (Med.) **1.** Slăbire a contracţiilor inimii. **2.** (Impr.) Insuficienţă cardiacă totală. – Din fr. **asystolie.**
ASIZĂ, *asize,* s.f. Fiecare dintre straturile orizontale de cărămidă, piatră etc. care alcătuiesc zidăria unei construcţii. – Din fr. **assise.**
ASMAŢUCHI s.m. v. **hasmaţuchi**.
ASMĂŢUI s.m. v. **hasmaţuchi.**
ASMUŢA vb. I v. **asmuţi.**
ASMUŢARE s.f. v. **asmuţire.**
ASMUŢI, *asmút,* vb. I. **1.** Intranz. A îndemna (prin strigăte) un câine să urmărească, să atace pe cineva; a întărâta un câine. **2.** Fig. A stârni, a instiga, a îndemna pe cineva la acţiuni violente, duşmănoase. [Var.: **asmuţá** vb. I] – Et. nec.
ASMUŢIRE, *asmuţiri,* s.f. Acţiunea de *a asmuţi.* [Var.: **asmuţare** s.f.] – V. **asmuţi.**
ASOCIA, *asociez,* vb. I. Refl. A se uni, a se grupa cu cineva pentru atingerea unui scop comun. * Refl. şi tranz. A lua parte sau a face să ia parte, împreună cu alţii, la o acţiune,

la o iniţiativă etc. [Pr.: -*ci-a*] – Din fr. **associer,** lat. **associare.**

ASOCIAL, -Ă, *asociali, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu este adaptat vieţii sociale; refractar la integrarea socială. [Pr.: -*ci-al*] – Din fr. **asocial.**

ASOCIAT, -Ă, *asociaţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care s-a unit cu alta (sau cu altele) pentru atingerea unui scop comun; (persoană) care face parte dintr-o asociaţie. [Pr.: -*ci-at*] – V. **asocia.**

ASOCIATIV, -Ă, *asociativi, -e,* adj. **1.** Care aparţine unei asociaţii **(4)**, privitor la o asociaţie; (despre memorie) care evocă imagini prin asociaţie **(4)**. **2.** (Despre unele operaţii matematice) Care duce la acelaşi rezultat independent de modul cum au fost grupate elementele unui grup ordonat. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **associatif.**

ASOCIATIVITATE s.f. Proprietatea unei operaţii matematice de a fi asociativă **(2)**. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **associativité.**

ASOCIAŢIE, *asociaţii,* s.f. **1.** Grupare de persoane creată pentru a atinge un scop comun şi organizată pe baza unui statut. **2.** Grup de plante format din mai multe specii caracteristice unui anumit mediu de viaţă. **3.** Grupare de molecule, de stele etc. cu însuşiri comune. *Asociaţie moleculară.* **4.** Proprietate a psihicului de a lega între ele mai multe imagini senzoriale, idei etc., apariţia unei reprezentări atrăgând în conştiinţă o altă reprezentare asemănătoare sau întâlnită anterior; legătură între reprezentări, idei etc. pe baza acestei proprietăţi. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **association.**

ASOCIAŢIONISM s.n. Concepţie psihologică ce pune la baza vieţii sufleteşti asociaţia **(4)**. [Pr.: -*ci-a-ţi-o*-] – Din fr. **associationnisme.**

ASOCIAŢIONIST, -Ă, *asociaţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine asociaţionismului, privitor la asociaţionism. **2.** S.m. şi f. Adept al asociaţionismului. [Pr.: -*ci-a-ţi-o*-] – Din fr. **associationniste.**

ASOCIERE, *asocieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) asocia* şi rezultatul ei. [Pr : -*ci-e*-] – V. **asocia.**

ASOLAMENT, *asolamente,* s.n. Tehnică a împărţirii unui teren cultivabil în mai multe loturi (în raport cu numărul de plante care urmează a fi cultivate) şi a repartizării prin rotaţie a fiecărei plante pe un lot anumit. – Din fr. **assolement.**

ASONANT, -Ă, *asonanţi, -te,* adj. Care produce o asonanţă. – Din fr. **assonant.**

ASONANŢĂ, *asonanţe,* s.f. Rimă imperfectă. – Din fr. **assonance.**

ASORTA, *asortez,* vb. I. Tranz. A aşeza laolaltă diverse lucruri pentru a forma un tot armonios. * A aproviziona cu mărfuri variate. * Refl. A se potrivi (ca nuanţă, mărime etc.). – Din fr. **assortir.**

ASORTARE, *asortări,* s.f. Acţiunea de *a (se) asorta.* – V. **asorta.**

ASORTAT, -Ă, *asortaţi, -te,* adj. Care se potriveşte, care se armonizează (la culoare, mărime, calitate). * Aprovizionat, înzestrat cu mărfuri variate. *Magazin asortat.* – V. **asorta.**

ASORTIMENT, *asortimente,* s.n. Totalitatea mărfurilor sau produselor de aceeaşi categorie, dar de diferite forme, calităţi etc. – Din fr. **assortiment.**

ASPARAGUS, *asparaguşi,* s.m. Plantă ornamentală din familia liliaceelor, cultivată pentru frunzuliţele ei foarte fine şi decorative *(Asparagus silvestris).* – Din fr. **asparagus.**

ASPECT, *aspecte,* s.n. **1.** Fel de a se prezenta al unei fiinţe sau al unui lucru; înfăţişare. ** Loc. prep. *Sub aspectul...* = din punctul de vedere..., sub raportul... **2.** Categorie gramaticală caracteristică anumitor limbi, care arată stadiul de realizare a acţiunii exprimate de verb. – Din fr. **aspect,** lat. **aspectus.**

ASPECTOMAT, *aspectomate,* s.n. Diaproiector cu telecomandă. – Din germ. **Aspektomat.**

ASPECTUOS, -OASĂ, *aspectuoşi, -oase,* adj. Care are aspect **(1)** plăcut, prezentabil etc. [Pr.: -*tu-os*] – **Aspect** + suf. -*os.*

ASPERITATE, *asperităţi,* s.f. (Adesea fig.) Proprietatea de a fi aspru[2] **(I 1)**; (concr.) parte aspră[2] a unei suprafeţe. – Din fr. **aspérité,** lat. **asperitas, -tatis.**

ASPERSARE, *aspersări,* s.f. Stropire cu aspersorul. – După fr. **aspersion.**

ASPERSIUNE s.f. Stropire a unei culturi agricole cu aspersorul. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **aspersion,** lat. **aspersio, -onis.**

ASPERSOR, *aspersoare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se împrăştie apa adusă prin conducte, sub formă de picături imitând ploaia, asupra unei culturi agricole. – Din fr. **aspersoir.**

ASPIC, *aspicuri,* s.n. Substanţă gelatinoasă obţinută din suc de oase şi de carne, folosită la unele mâncăruri (ca garnitură). – Din fr. **aspic.**

ASPIDĂ, *aspide,* s.f. (Rar) Şarpe veninos. * Fig. Femeie rea. – Din sl. **aspida.**

ASPIRA, *aspir,* vb. I. **1.** Tranz. A trage aerul în plămâni, a inspira; *p. ext.* a inspira o dată cu aerul şi alte corpuri sub formă de pulbere. * (Despre o pompă) A trage în sus un lichid, un gaz, praful etc. **2.** Intranz. Fig. A năzui, a tinde către ceva. – Din fr. **aspirer,** lat. **aspirare.**

ASPIRANT, -Ă, *aspiranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care aspiră la ceva, care doreşte să obţină ceva. * Spec. (În trecut) Elev al unei şcoli de ofiţeri de marină. * Spec. (În trecut) Diplomat al unei facultăţi care se pregătea, sub conducerea unui profesor, pentru a obţine titlul de candidat în ştiinţe. – Din fr., rus. **aspirant.**
ASPIRANTURĂ s.f. (În trecut) Sistem de pregătire postuniversitară şi academică a viitorilor candidaţi în ştiinţe. – Din rus. **aspirantura.**
ASPIRARE, *aspirări,* s.f. Acţiunea de *a aspira* şi rezultatul ei; aspiraţie. – V. **aspira.**
ASPIRAT, -Ă, *aspiraţi, -te,* adj., s.f. (Sunet) pronunţat cu aspiraţie **(2)**. – V. **aspira.**
ASPIRATOR, -OARE, *aspiratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aspiră **(1)**. **2.** S.n. Aparat pentru aspirarea fumului, a prafului, a gazelor etc. – Din fr. **aspirateur.**
ASPIRAŢIE, *aspiraţii,* s.f. **1.** Aspirare. * Deplasare a unui fluid într-o conductă prin micşorarea presiunii aerului din ea. **2.** (Fon.) Zgomot produs prin frecarea aerului în trecerea lui prin laringe în cursul pronunţării unor sunete. **3.** Fig. Năzuinţă, dorinţă, râvnă. [Var.: (înv.) **aspiraţiúne** s.f.] – Din fr. **aspiration.**
ASPIRAŢIUNE s.f. v. **aspiraţie.**
ASPIRINĂ, *aspirine,* s.f. Nume comercial dat acidului acetilsalicilic, întrebuinţat ca medicament febrifug şi calmant. – Din fr. **aspirine,** germ. **Aspirin.**
ASPREALĂ, *aspreli,* s.f. (Rar) Asprime **(1)**. – **Aspri** + suf. *-eală.*
ASPRETE, *aspreţi,* s.m. Peşte cenuşiu-brun, mic, acoperit cu solzi aspri şi mărunţi *(Romanichthys valsanicola).* – Din **aspru**[2]**.**
ASPRI, *aspresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni aspru[2]; a (se) înăspri. – Din **aspru**[2]**.**
ASPRIME, *asprimi,* s.f. **1.** Proprietatea de a fi aspru[2] **(I 1)**; (rar) asprealǎ. **2.** Fig. Atitudine severă faţă de cineva; severitate, străşnicie. * Vigoare, tărie, forţă, putere mare. *Asprimea vântului.* – **Aspru**[2]**+**suf. *-ime.*
ASPRIU, -IE, *asprii,* adj. (Rar) Cam aspru[2] **(I)**; (despre vin) cam înţepător la gust. – **Aspru**[2] + suf. *-iu.*
ASPRU[1]**,** *aspri,* s.m. Monedă turcească de argint, cu circulaţie în ţările române începând din sec. XV. – Din ngr. **áspron.**
ASPRU[2]**, -Ă,** *aspri, -e,* adj. **I. 1.** Cu suprafaţa zgrunţuroasă care dă (la pipăit) o senzaţie specifică, neplăcută. * (Despre fire de păr) Tare şi ţepos. * (Despre perii) Cu firele tari şi ţepoase. **2.** (Despre apă) Care conţine (din abundenţă) săruri calcaroase. **3.** (Despre vin) Care are gust înţepător; acru. **II. 1.** Fig. (Adesea adverbial) Mare, intens, puternic, înverşunat. *Vânt aspru.* **2.** Fig. Care provoacă suferinţe, greu de îndurat. *Aspră robie.* **3.** Fig. Lipsit de indulgenţă, sever, neînduplecat, necruţător. *Purtare aspră.* – Lat. **asper.**
ASTATINIU s.n. Element chimic radioactiv din grupul halogenilor. [Pr.: *-ni-u*] – După fr. **astatine,** germ. **Astatine.**
ASTĂZI adv. **1.** În ziua de faţă, în ziua în curs; azi. * (Substantivat, m. invar.) Ziua care e în curs. *Acest astăzi va rămâne neuitat.* * (În corelaţie cu "mâine") **a)** Zi cu zi, zi după zi; **b)** Când..., când. ** Expr. *De ieri până astăzi* = într-un timp neaşteptat de scurt. *Ba astăzi, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă. *Astăzi-mâine* = în curând, zilele acestea. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum – Lat. **ista die** (sau **astă + zi).**
ASTÂMPĂR s.n. sg. Odihnă, linişte, tihnă, pace. ** *Fără astâmpăr* = **a)** necontenit, întruna; **b)** neastâmpărat. [Var.: (pop.) **stâmpăr** s.n.] – Din **astâmpăra** (derivat regresiv).
ASTÂMPĂRA, *astâmpăr,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma; a (se) cuminţi. **2.** A scădea sau a face să scadă (în intensitate), a înceta sau a face să înceteze. [Var.: (pop.) **stâmpărá** vb. I] – Lat. / * **/ ex-temperare.**
ASTÂMPĂRARE s.f. Acţiunea de *a (se) astâmpăra* şi rezultatul ei. [Var.: (pop.) **stâmpăráre** s.f.] – V. **astâmpăra.**
ASTÂMPĂRAT, -Ă, *astâmpăraţi, -te,* adj. Domolit, liniştit, potolit; cuminte. [Var.: (pop.) **stâmpărát, -ă,** adj.] – V. **astâmpăra.**
ASTENIC, -Ă, *astenici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine asteniei, privitor la astenie, de astenie. **2.** Adj., s.m. şi f. (Om) care este bolnav de astenie. – Din fr. **asthénique.**
ASTENIE, *astenii,* s.f. (Med.) Stare de oboseală intensă şi prelungită, însoţită de slăbiciune fizică, de scăderea capacităţii de lucru intelectual etc. – Din fr. **asthénie.**
ASTENIZA, *astenizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) îmbolnăvi de astenie – **Astenie +** suf. *-iza.*
ASTEREALĂ, *astereli,* s.f. Căptuşeală de scânduri aşezată pe un schelet de lemn, pentru a susţine învelitoarea unui acoperiş, o boltă de beton în timpul turnării etc. – **Asteri** (ieşit din uz, "a căptuşi cu scânduri" < *astar,* înv., "pânză ordinară" < tc.) + suf. *-eală.*
ASTERIE, *asterii,* s.f. (Zool.) Stea-de-mare. – Din fr. **astérie.**
ASTERISC, *asteriscuri,* s.n. Semn grafic în formă de steluţă care se pune după un cuvânt pentru a indica trimiterea la o notă ori înaintea elementelor (lexicale) neatestate şi

reconstituite etc. – Din fr. **astérisque,** lat. **asteriscus.**

ASTEROID, *asteroizi,* s.m. Fiecare dintre micile planete ale sistemului solar, puţin strălucitoare, ale căror orbite sunt, în general, cuprinse între orbitele lui Marte şi Jupiter. – Din fr. **astéroîde.**

ASTERONIM, *asteronime,* s.n. Steluţă, grup de steluţe sau litere urmate de steluţe care înlocuiesc într-o operă numele autorului sau al unui personaj. – Din fr. **astéronyme.**

ASTFEL adv. **1.** În modul acesta, în acest fel, într-un mod asemănător (cu...); aşa. **2.** (Aşa) încât; prin urmare; în consecinţă; aşadar. – [Într-] **ast + fel**.

ASTIGMATIC, -Ă, *astigmatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre o imagine) Care e deformată din cauza astigmatismului. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de astigmatism. – Din **astigmatism.**

ASTIGMATISM s.n. Aberaţie a unui sistem optic, care formează o imagine întinsă pentru un obiect. * Defect al lentilelor sau al corneei şi cristalinului ochiului omenesc, care constă într-o abatere de la forma sferică, ele având razele de curbură diferite în două plane perpendiculare, ceea ce duce la deformarea imaginilor. – Din fr. **astigmatisme.**

ASTIGMOMETRU, *astigmometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea gradului de astigmatism. – Din fr. **astigmométre.**

ASTM s.n. v. **astmă.**

ASTMATIC, -Ă, *astmatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de astmă. **2.** Adj. Cauzat de astmă. *Tuse astmatică.* – Din fr. **asthmatique,** lat. **asthmaticus.**

ASTMĂ, *astme,* s.f. Boală care se manifestă prin greutate în evacuarea aerului din plămâni şi prin nevoia imperioasă de aer. [Var.: **astm** s.n.] – Din fr. **asthme,** lat. **asthma.**

ASTRAGAL, *astragale,* s.n. **1.** Unul dintre cele două oase mai mari ale tarsului. **2.** Element decorativ de secţiune semicirculară, care separă fusul coloanei de capitel. – Din fr. **astragale,** lat. **astragalus.**

ASTRAHAN, (2) *astrahanuri,* s.n. **1.** Pielicică cu părul mătăsos şi buclat, obţinută de la mieii din rasa caracul. **2.** Haină confecţionată din astrahan **(1). –** Din n. pr. **Astrahan.**

ASTRAL, -Ă, *astrali, -e,* adj. Al aştrilor, care vine de la aştri. – Din fr. **astral,** lat. **astralis.**

ASTRALIT s.m. Exploziv detonant de siguranţă, folosit în unele mine. [Var.: **astralítă** s.f.] – Din fr. **astralite.**

ASTRALITĂ s.f. v. **astralit.**

ASTRĂGACI, *astrăgace,* s.n. Instrument de cizmărie folosit la întins talpa sau la întors cizmele pe faţă, după ce au fost cusute. – Cf. bg. **străgaci** "răzuitor".

ASTRINGENT, -Ă, *astringenţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre substanţe) Care contractează ţesuturile organismului. **2.** S.n. Substanţă sau medicament folosit pentru combaterea secreţiilor organice exagerate. – Din fr. **astringent,** lat. **astringens, -ntis.**

ASTRINGENŢĂ s.f. Proprietate a unor substanţe de a fi astringente. – Din fr. **astringence.**

ASTROBIOLOG, -Ă, *astrobiologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în astrobiologie. [Pr.: -*bi-o*-] – Din **astrobiologie** (derivat regresiv).

ASTROBIOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul vieţii din alte planete. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **astrobiologie.**

ASTROCLIMAT, *astroclimate,* s.n. Totalitatea factorilor care contribuie la stabilirea unui loc adecvat pentru observaţii astronomice cu instrumente optice· perfecţionate. – Din fr. **astroclimat.**

ASTRODROM, *astrodromuri,* s.n. Cosmodrom. – Din fr. **astrodrome.**

ASTROFIZICĂ s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul structurii şi compoziţiei aştrilor şi a materiei interstelare, cu procesele care se petrec aici etc. – Din fr. **astrophysique.**

ASTROFIZICIAN, -Ă, *astrofizicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în astrofizică. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **astrophysicien.**

ASTROFOTOMETRIE s.f. Ramură a astrofizicii practice care se ocupă cu măsurarea strălucirii corpurilor cereşti. – Din fr. **astrophotométrie.**

ASTROGRAF, *astrografe,* s.n. Lunetă astronomică fotografică, folosită la determinarea poziţiei aştrilor. – Din fr. **astrographe.**

ASTROGRAFIE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu descrierea stelelor. – Din fr. **astrographie.**

ASTROLAB, *astrolabi,* s.m. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea poziţiei aştrilor şi a înălţimii lor deasupra orizontului. **2.** Vechi instrument pentru măsurarea unghiurilor. – Din fr. **astrolabe.**

ASTROLATRIE, *astrolatrii,* s.f. (Rar) Închinare la stele. – Din fr. **astrolâtrie.**

ASTROLOG, -Ă, *astrologi, -ge,* s.m. şi f. Persoană care practică astrologia; *p. ext.* astronom. –

Din fr. **astrologue,** lat. **astrologus.**

ASTROLOGIC, -Ă, *astrologici, -ce,* adj. Care aparţine astrologiei, privitor la astrologie, de astrologie. – Din fr. **astrologique,** lat. **astrologicus.**

ASTROLOGIE s.f. (În antichitate şi în evul mediu) Prezicere a viitorului pe baza studierii poziţiei şi mişcării aştrilor, a constelaţiilor sau a unor fenomene cereşti. – Din fr. **astrologie,** lat. **astrologia.**

ASTROMETRIC, -Ă, *astrometrici, -ce,* adj. Referitor la astrometrie, de astrometrie. – Din fr. **astrométrique,** engl. **astrometric.**

ASTROMETRIE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu stabilirea poziţiei stelelor, cu determinarea coordonatelor geografice etc. – Din fr. **astrométrie.**

ASTRONAUT, *astronauţi,* s.m. Persoană care călătoreşte în spaţiul cosmic cu o astronavă; cosmonaut. – Din fr. **astronaute.**

ASTRONAUTIC, -Ă, *astronautici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la astronautică, de astronautică. **2.** S.f. Disciplină care studiază mijloacele şi posibilităţile de zbor în spaţiul cosmic; cosmonautică. – Din fr. **astronautique.**

ASTRONAVĂ, *astronave,* s.f. Navă destinată zborului în spaţiul cosmic; cosmonavă, navă cosmică. – Din fr. **astronef** (după *navă).*

ASTRONOM, -Ă, *astronomi, -e,* s.m. şi f. Specialist în astronomie. – Din fr. **astronome,** lat. **astronomus.**

ASTRONOMIC, -Ă, *astronomici, -ce,* adj. Care aparţine astronomiei, care se referă la astronomie. * Fig. De proporţii foarte mari. – Din fr. **astronomique**, lat. **astronomicus.**

ASTRONOMIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul aştrilor, al sistemelor de aştri, al galaxiilor şi al universului. – Din fr. **astronomie,** lat. **astronomia.**

ASTROSCOP, *astroscoape,* s.n. Telescop astronomic folosit pentru examinarea sumară a mişcării aştrilor dintr-o anumită zonă. – Din fr. **astroscope.**

ASTRU, *aştri,* s.m. Corp situat pe bolta cerească (stea, planetă etc.). [Pl. şi: (n.) *astre*] – Din fr. **astre,** lat. **astrum.**

ASTRUCA, *astrúc,* vb. I. (Înv. şi reg.) **1.** Tranz. A îngropa un mort; a înmormânta. **2.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi, a (se) înveli. – Lat. / * / **astruicare** (= *astruere).*

ASTRUCARE, *astrucări,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a (se) astruca.* – V. **astruca.**

ASTUPA, *astup,* vb. I. Tranz. A închide, a acoperi, a înfunda o gaură, o deschizătură etc.; a face să nu se mai vadă (acoperind). ** Expr. (Fam.) *A astupa găuri* = a reuşi să realizeze unele lucruri strict necesare; a plăti (din) datorii. *A-şi astupa urechile* = a nu voi să audă, să cunoască ceva. *A-i astupa cuiva ochii* = a nu lăsa pe cineva să vadă realitatea. * A face să nu se mai audă ceva. * A şterge, a face să dispară o urmă. – Lat. / * / **asstuppare.**

ASTUPARE, *astupări,* s.f. Acţiunea de *a astupa*; astupat. – V. **astupa.**

ASTUPAT[1] s.n. Astupare. – V. **astupa.**

ASTUPAT[2]**, -Ă,** *astupaţi, -te,* adj. **1.** (Despre găuri, deschizături etc.) Acoperit, închis complet. **2.** (Pop.; despre oameni) Care suferă de constipaţie. – V. **astupa.**

ASTUPĂTOARE, *astupători,* s.f. Obiect cu care se astupă ceva. – **Astupa +** suf. *-ătoare.*

ASTUPUŞ, *astupuşuri,* s.n. (Reg.) Dop **(1). – Astupa+** suf. *-uş.*

ASUDA, *asúd,* vb. I. Intranz. **1.** A secreta sudoare; a transpira, a năduşi. ** Expr. (Ir.) *A asuda sub limbă,* se zice despre cei care se plâng că au muncit din greu, fără să fi făcut în realitate (mai) nimic. * A se aburi. *Pereţii asudă.* **2.** Fig. A munci depunând mari eforturi; a osteni, a trudi. – Lat. **assudare.**

ASUDARE s.f. Acţiunea de *a asuda* şi rezultatul ei. – V. **asuda.**

ASUDAT, -Ă, *asudaţi, -te,* adj. Plin de sudoare; transpirat, năduşit. – V. **asuda.**

ASUMA, *asúm,* vb. I. Tranz. A lua ceva asupra sau pe seama sa; a se angaja să îndeplinească ceva. *A-şi asuma o răspundere.* – Din fr. **assumer,** lat. **assumere.**

ASUMARE, *asumări,* s.f. Acţiunea de *a asuma* şi rezultatul ei. – V. **asuma.**

ASUPRA prep. (Construit cu genitivul) **1.** (Local) Peste; deasupra. *Se apleacă asupra lui.* ** Expr. *A avea (ceva) asupra sa* = a purta (ceva) cu sine. *A prinde (pe cineva) asupra faptului* = a surprinde (pe cineva) în momentul când comite ceva (rău). (Substantivat, reg.) *Cu asupra (de măsură)* = peste măsură. **2.** (Local) Înspre, spre. *Îşi aţinteşte privirea asupra lui.* **3.** În contra; împotriva. *Se repede asupra lui.* **4.** Cu privire la...; despre. *Discuţie asupra atomilor.* **5.** (Temporal; reg.) În preajma..., aproape de...; către. *A sosit asupra nopţii.* [Var.: **asúpră** prep.] – Lat. **ad-supra.**

ASUPRĂ prep. v. **asupra.**

ASUPREALĂ, *asupreli,* s.f. (Pop.) Asuprire. – **Asupri** + suf. *-eală.*

ASUPRI, *asupresc,* vb. IV. Tranz. A prigoni, a oprima, a împila; a exploata. * (Impr.) A chinui. – Din **asupra.**

ASUPRIRE, *asupriri,* s.f. Acţiunea de *a asupri* şi rezultatul ei; asupreală. – V. **asupri.**

ASUPRIT, -Ă, *asupriţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) prigonit, oprimat, împilat; (impr.) (om) chinuit. – V. **asupri.**

ASUPRITOR, -OARE, *asupritori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care asupreşte. * (Adjectival; despre oameni şi acţiunile lor) Care asupreşte. *Măsuri asupritoare.* – **Asupri** + suf. *-tor.*

ASURZI, *asurzesc,* vb. IV. Intranz. A deveni surd. * Tranz. A face ca cineva să-şi piardă (temporar) auzul; (prin exagerare, despre sunete puternice, zgomote etc.) a face ca cineva să nu mai audă sau să nu mai înţeleagă un anumit lucru. – Lat. / * / **assurdire.**

ASURZIRE s.f. Acţiunea de *a asurzi* şi rezultatul ei. – V. **asurzi.**

ASURZITOR, -OARE, *asurzitori, -oare*, adj. (Despre zgomote sau surse de zgomote) Care asurzeşte; *p. ext.* extrem de intens, de puternic. – **Asurzi** + suf. *-tor.*

AŞ interj. Vorbă să fie! da de unde! nici gând!

AŞA adv., adj. invar. **I.** Adv. (Modal) **1.** În felul acesta; astfel. ** Loc. adj. *Aşa-zis* sau *aşa-numit* = pe nedrept sau convenţional numit astfel; pretins, fals, aparent, impropriu. ** Expr. *Aşa o fi* = e posibil; poate. *Şi aşa* = în orice caz; oricum, tot. *Şi aşa, şi aşa* = şi într-un fel, şi într-altul. *Ori aşa, ori aşa* = sau într-un fel, sau într-altul. *Aşa..., aşa* = după cum..., astfel. *Aşa şi aşa* = nu prea bine; potrivit. *Azi aşa, mâine aşa* = continuând mereu în acest fel. *Nici aşa, nici aşa* = nici într-un fel, nici într-altul. * (Concluziv) În concluzie. ** Loc. conj. *Aşa că* = deci. ** Expr. *Aşa-zicând* = pentru a spune astfel. **2.** În acelaşi fel, în acelaşi mod. *Aşa să faci şi tu.* ** Expr. *Şi aşa mai departe* = etcetera. **3.** Chiar precum se spune; întocmai, exact. *Ai să faci aşa*? ** Expr. *Aşa e*? sau *nu-i aşa?* = am dreptate? sau nu am? *Aşa?* sau *cum aşa?* = adevărat să fie? *Aşa?* sau *aşa stă treaba?!* = va să zică astfel stau lucrurile?! *Aşa, da!* = sunt de acord cu ceea ce spui (sau faci) acum. (Pop. şi fam.) *Mai aşa* = **a)** desigur, fireşte; **b)** nu prea tare. *Cam aşa* = după cum zici, ai (măcar în parte) dreptate. **4.** Atât de... *Te uiţi aşa de trist!.* **5.** (Cu sensul reieşind din context) **a)** La întâmplare, la nimereală, într-o doară. *Vorbeste şi el aşa.* **b)** După bunul plac; oricum. *Am vrut să fac aşa.* **c)** Dintr-o dată, ca din senin; pe nesimţite, fără a-şi da seama. *I-a venit aşa un gând.* **II.** Adj. invar. (Precedă substantivul) Asemenea, atare...; care este atât de mare, de mult, de frumos etc. *Aşa nuntă mai rar.* ** Expr. *Mai aşa* = nu prea bun (sau frumos, mult etc.). – Lat. **eccum-sic**.

AŞADAR adv. Prin urmare, va să zică; astfel. – **Aşa + dar.**

AŞAŞI adv. (Înv. şi reg.) **1.** (Modal) Chiar, tocmai; chiar aşa. * Aşa încât. **2.** (Temporal) Îndată, numaidecât, imediat. – **Aşa + şi.**

AŞCHIA, *aşchiez,* vb. I. Tranz. A rupe sau a tăia în aşchii, în şuviţe sau în fâşii; *spec.* a prelucra un obiect înlăturând (sub formă de aşchii) surplusul de material. [Pr.: *-chi-a*] – Din **aşchie.**

AŞCHIE, *aşchii,* s.f. Bucată mică, subţire, care se desprinde sau sare dintr-un material prin cioplire, prin spargere etc. – Lat. **ascla** (= *astula* sau *assula*).

AŞCHIERE s.f. Acţiunea de *a aşchia.* [Pr.: *-chi-e-*] – V. **aşchia.**

AŞCHIETOR, -OARE, *aşchietori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Muncitor) care aşchiază. [Pr.: *-chi-e-*] – **Aşchia** + suf. *-tor.*

AŞCHIOARĂ, *aşchioare,* s.f. Aşchiuţă. [Pr.: *-chi-oa-*] – **Aşchie** + suf. *-ioară.*

AŞCHIUŢĂ, *aşchiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *aşchie*; aşchioară. [Pr.: *-chi-u-*] – **Aşchie** + suf. *-uţă.*

AŞEZA, *aşéz,* vb. I. **I. 1.** Refl. şi tranz. A (se) pune pe ceva sau undeva pentru a şedea sau a face să şadă. ** Expr. (Refl.) *A se aşeza în pat* = a se întinde în pat; a se culca. *A se aşeza la lucru* = a începe să facă o treabă. * Refl. A poposi. * Refl. (Despre păsări sau insecte) A se lăsa din zbor pe ceva pentru a se odihni. * Refl. A se aşterne formând un strat. * Refl. (Despre lichide în fermentaţie) A se limpezi. *Fig.* A se potoli, a se linişti. **2.** Refl. A se stabili într-o localitate, într-un loc. **II. 1.** Tranz. şi refl. A (se) pune într-o anumită ordine; a (se) rândui, a (se) aranja. **2.** Intranz. (Pop.) A pune la cale; a proiecta, a plănui. **III.** Tranz. **1.** (Rar) A înfăţişa un fapt într-o anumită lumină. **2.** (Înv.) A dispune, a decreta, a hotărî; a institui, a statornici, a fixa. **IV.** Tranz. A procura cuiva o situaţie mai bună; a căpătui. * A instala pe cineva într-o funcţie. – Lat. / * / **assediare.**

AŞEZARE, *aşezări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) aşeza* şi rezultatul ei. **2.** Loc unde se află (stabilit) cineva sau ceva. * Grup de locuinţe, de construcţii care alcătuiesc un mediu de viaţă umană. **3.** (Rar) Mod de organizare (socială). – V. **aşeza.**

AŞEZAT, -Ă, *aşezati, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cumpătat, serios, cuminte, chibzuit. – V. **aşeza.**

AŞEZĂMÂNT, *aşezăminte,* s.n. Instituţie creată pentru o activitate de folos obştesc. ** *Aşezământ cultural* (sau *de cultură)* = instituţie care duce o acţiune organizată de propagare a culturii. – **Aşeza +** suf. *-(ă)mânt.*

AŞIJDEREA adv. (Înv. şi pop.) Tot aşa, la fel; asemenea. [Var.: **aşijderi** adv.] – **Aşi** (înv. =

aşa) + sl. [tako] **žde + re + a.**

AŞIJDERI adv. v. **aşíjderea.**

AŞTEPTA, *aştépt,* vb. I. Tranz. **1.** A sta undeva pentru a fi de faţă la ceva, pentru a vedea pe cineva etc.; a adăsta. ** Loc. adv. *La sfântul-* (sau *la moş-) aşteaptă* = niciodată. **2.** A avea răbdare, a da cuiva răgaz pentru a face ceva; a păsui. * (În construcţii negative) A sta la îndoială; a ezita; a zăbovi. **3.** A lăsa să treacă timpul sperând să... sau că... * Refl. A crede, a-şi închipui; a prevedea; a conta (pe ceva). – Lat. **/ * / astectare** (= *adspectare).*

AŞTEPTARE, *aşteptări*, s.f. Acţiunea de *a (se) aştepta* şi rezultatul ei. ** Loc. adj. şi adv. *Peste* (sau *sub) aşteptări* = neaşteptat de bun (sau de slab). – V. **aştepta.**

AŞTEPTAT s.n. Faptul de *a aştepta.* – V. **aştepta.**

AŞTERNE, *aştérn,* vb. III **1.** Tranz. A întinde un covor, o pânză etc. pe o suprafaţă. * Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A (se) împrăştia, a (se) răspândi pe jos, încât să formeze un strat (care se nivelează). **2.** Tranz. A pregăti (şi a întinde) aşternutul sau, *p. ext.*, patul pentru culcare. * A pregăti pe masă toate cele necesare pentru a mânca. **3.** Tranz. A scrie, a compune. **4.** Refl. şi tranz. A (se) întinde (orizontal) pe jos, a (se) culca la pământ. * Refl. Fig. A se apuca temeinic sau în tihnă de o treabă. ** Expr. *A se aşterne la drum* = a porni la drum lung. *A se aşterne drumului* (sau *câmpului* etc.) = a fugi sau a merge foarte repede. **5.** Tranz. A trânti, a culca pe cineva la pământ (printr-o lovitură). ** Expr. (Înv.) *A aşterne (pe cineva) la scară* = a întinde (pe cineva) pe jos pentru a-l bate. – Lat. **asternere.**

AŞTERNERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) aşterne.* – V. **aşterne.**

AŞTERNUT, *aşternuturi,* s.n. Faptul de *a (se) aşterne*; (concr.) totalitatea obiectelor cu care se pregăteşte patul (sau locul) pentru dormit; rufărie de pat; pat astfel pregătit. ** Expr. *A cădea* (sau *a pica) la aşternut* = (la ghicitul în cărţi) a prevesti venirea cuiva (străin) în casă. * (Concr.) Culcuş (pentru animale). – V. **aşterne.**

ATAC, *atacuri,* s.n. **1.** Ofensivă a unor forţe armate care urmăreşte nimicirea sau prinderea inamicului şi distrugerea unor obiective ale acestuia; (în special) moment culminant al acestei ofensive. * (La sg. art.) Semnal de trompetă care anunţă începerea atacului **(1)**. **2.** Agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Iniţiativă într-un joc sportiv. * Linia de înaintaşi a unei echipe de fotbal, handbal etc. **4.** Acţiune violentă şi susţinută (prin manifestaţii, prin scris etc.) împotriva unei situaţii, unei teorii etc. sau împotriva celor care le susţin. * Mijloc prin care se cere reexaminarea unei hotărâri judecătoreşti care nu satisface una dintre părţi. **5.** Apariţie bruscă şi puternică a unei boli. * (Pop.) Apoplexie. * (Pop.) Tuberculoză pulmonară. **6.** (Fon.) Mişcare articulatorie a coardelor vocale, care marchează începutul pronunţării unei vocale. – Din fr. **attaque.**

ATACA, *atác,* vb. I. **1.** Tranz. (Mil.) A începe sau a duce un atac (**1)**. **2.** A comite o agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Intranz. A avea sau a lua iniţiativa într-un joc sportiv. **4.** Tranz. Fig. A duce o campanie violentă şi susţinută împotriva unei situaţii, unei teorii etc. sau împotriva celor care le susţin. * A cere justiţiei să reexamineze o hotărâre care nu satisface una dintre părţi. **5.** Tranz. A vătăma; a roade; a arde; a distruge. * Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. * Refl. (Arg.) A se enerva, a se irita, a se înfuria. **6.** Tranz. Fig. A începe să studieze o problemă. * A începe executarea unei bucăţi muzicale. – Din fr. **attaquer.**

ATACABIL, -Ă, *atacabili, -e,* adj. Care poate fi atacat. – Din fr. **attaquable.**

ATACANT, -Ă, *atacanţi, -te,* s.m. şi f. (Persoană) care atacă. * Jucător care face parte din linia de înaintaşi a unei echipe sportive. – Din fr. **attaquant.**

ATACARE, *atacări,* s.f. Acţiunea de *a ataca.* – V. **ataca.**

ATACAT, -Ă, *atacaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) ftizic. – V. **ataca.**

ATACATOR, -OARE, *atacatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care atacă. – **Ataca+** suf. *-tor.*

ATAMAN, *atamani,* s.m. **1.** Căpetenie de cazaci. **2.** Şef al unei echipe de pescari. – Din rus., ucr. **ataman.**

ATARAXIC, *ataraxice,* s.n. Medicament cu puternică acţiune calmantă a sistemului nervos central. – Din fr. **ataraxique.**

ATARAXIE s.f. **1.** (Med.) Stare bolnăvicioasă de pasivitate a unui organ sau a unei funcţiuni. **2.** Concepţie filozofică idealistă din antichitate care susţinea că omul trebuie să tindă spre o stare de perfectă linişte sufletească prin detaşarea de frământările lumii. – Din fr. **ataraxie.**

ATARE adj. invar. Astfel de...; asemenea. *O atare problemă.* ** Loc. conj. *Ca atare* = deci, în consecinţă. – Lat. **eccum-talem.**

ATAŞ, *ataşe,* s.n. Anexă de metal prinsă lateral de o motocicletă cu care se transportă obiecte sau persoane. [Pl. şi: *ataşuri*] – Din fr. **attache** "legătură".

ATAŞA, *ataşez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) alătura (vremelnic) de ceva sau de cineva. **2.** Refl. Fig. A se lega sufleteşte de cineva sau de ceva. – Din fr. **attacher.**
ATAŞABIL, -Ă, *ataşabili, -e,* adj. Care poate fi ataşat; *fig.* sociabil. – **Ataşa+** suf. *-bil.*
ATAŞAMENT, *ataşamente*, s.n. Afecţiune (puternică şi durabilă) faţă de cineva sau de ceva. – Din fr. **attachement.**
ATAŞARE, *ataşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ataşa.* – V. **ataşa.**
ATAŞAT, *ataşaţi*, s.m. Cel mai mic în grad dintre membrii unei reprezentanţe diplomatice. – Din fr. **attaché.**
ATAVIC, -Ă, *atavici, -ce,* adj. Transmis prin atavism. – Din fr. **atavique.**
ATAVISM s.n. Apariţie la un descendent animal sau vegetal a unor particularităţi (fizice sau psihice) proprii ascendenţilor îndepărtaţi. – Din fr. **atavisme.**
ATAXIC, -Ă, *ataxici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de ataxie. – Din fr. **ataxique.**
ATAXIE s.f. (Med.) Tulburare a coordonării mişcărilor voluntare din cauza lezării unor căi nervoase şi centri nervoşi. – Din fr. **ataxie.**
ATÂRNA, *atârn,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A sta suspendat, a cădea liber în jos (fiind prins sau suspendat de ceva). **2.** Tranz. A agăţa, a suspenda de un cârlig, de un cui etc., lăsând să cadă liber în jos. **3.** Refl. A se agăţa de cineva sau de ceva. **II**. Intranz. **1.** A se apleca spre pământ sub o povară sau din lipsă de putere. *Crengile atârnă de rod.* **2.** A avea o anumită greutate (relativ mare); a cântări (mult). **III.** Intranz. A depinde de cineva sau de ceva. – **A**[3] **+ târn.**
ATÂRNARE, *atârnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) atârna* şi rezultatul ei; dependenţă de cineva sau de ceva. – V. **atârna.**
ATÂRNAT, -Ă, *atârnaţi, -te,* adj. Care atârnă; (rar) aplecat spre pământ. – V. **atârna.**
ATÂRNĂTOARE, *atârnători,* s.f. **1.** Agăţătoare (la haină). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu flori mici roz-purpurii, aşezate în fascicule *(Zebrina pendula).* – **Atârna +** suf. *-ătoare.*
ATÂT, *atâţi,* Adv. **1.** În asemenea măsură, aşa de mult, de tare, de bine, de scump etc. ** Expr. *Atât..., cât...* = în acelaşi grad, număr, preţ etc. ca şi. *Atât.... cât şi...* = şi..., şi...; nu numai..., ci (şi)... *Tot atât* = acelaşi lucru, totuna, egal; indiferent. *Încă pe atât* = dublu. **2.** (Indică o gradaţie; în expr.) *Cu atât mai bine (sau mai rău)* = e mai convenabil (sau mai dezavantajos). *Atât mi-a (sau ţi-a) fost* = se spune pentru a arăta ivirea iminentă a unei neplăceri, a unui pericol etc. *Atât (numai sau doar) că...* = numai că..., doar că..., cu singura deosebire că... *Cu cât..., cu atât* = pe măsură ce..., tot mai mult... *Atât..., atât...* = în măsura în care... **3.** Numai acest (singur) lucru, mai mult nu. *Eu atât îţi spun.* – Lat. **eccum-tantum.**
ATÂTA, *atâtea,* pron. nehot., adj. nehot. **I.** Pron. nehot. **1.** (Înlocuieşte un nume sau o propoziţie, exprimând o măsură, o cantitate etc.) *Cum dai merele? – Atâta!.* ** Expr. *Nici atâta* = şi mai puţin. *Atâta(-i) tot sau atâta şi nimic mai mult* = asta e! cu asta am încheiat! să nu aştepţi mai mult!. **2.** (Înlocuieşte un singur sau ultim lucru care mai trebuie realizat) *Atâta mai am de făcut.* **II.** Adj. nehot. **1.** Care este aşa de mult, de tare, de bine etc. *Atâta lume.* ** Loc. adv. *De atâtea ori* = aşa de des, adeseori. **2.** Care este numai acesta, care este ultimul. *Atâta lucru pot să spun.* ** Expr. *Atâta lucru* = lucru de nimic; motiv neînsemnat. [Gen. dat.: *atâtor* şi *atâtora*] – Lat. **eccum-tantum.**
ATÂTICA adj. invar., adv. (Adesea substantivat) Care este foarte mic, o nimica toată. – **Atât +** suf. *-ica.*
ATEBRINĂ s.f. Medicament folosit în profilaxia şi în tratamentul malariei. – Din fr. **atébrine.**
ATEHNIC, -Ă, *atehnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care nu are talent tehnic, care nu se pricepe la tehnică; antitehnic. – **A**[5]**- + tehnic.**
ATEISM s.n. Negare a existenţei lui Dumnezeu şi a oricărei divinităţi; concepţie care se bazează pe această negare. – Din fr. **athéisme.**
ATEIST, -Ă, *ateişti, -ste,* adj. (Rar) De ateu, referitor la ateism. – Din fr. **athéiste.**
ATELAJ, *atelaje,* s.n. Ansamblu format din animalele de tracţiune şi harnaşamentul acestor animale; (impr.) animalele împreună cu vehiculul pe care îl trag (sau numai vehiculul). – Din fr. **attelage.**
ATELĂ, *atele,* s.f. Piesă (din lemn, carton sau metal) folosită pentru a imobiliza în mod provizoriu membrele fracturate. – Din fr. **attelle.**
ATELIER, *ateliere,* s.n. **1.** Local înzestrat cu uneltele sau maşinile necesare, în care se desfăşoară o muncă meşteşugărească sau industrială organizată. * Parte dintr-o întreprindere industrială în care se execută aceeaşi operaţie sau acelaşi produs. * Totalitatea muncitorilor care lucrează într-un atelier (1). **2.** Încăpere sau grup de încăperi în care îşi desfăşoară activitatea un pictor sau un sculptor. * Artiştii, elevii sau studenţii care lucrează sub îndrumarea aceluiaşi maestru într-un atelier **(2)**. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **atelier.**

ATEMPORAL, -Ă*, atemporali, -e,* adj. Care nu este determinat sau legat de condiţii istorice date. – Din fr. **atemporel.**
ATEMPORALITATE s.f. Considerare, interpretare a fenomenelor istorico-sociale etc. în afara cadrului concret istoric. – Din it. **atemporalitá.**
ATENANSĂ, *atenanse,* s.f. Corp secundar al unei case, folosit pentru bucătărie, spălătorie etc.; parte secundară a unei locuinţe – Din fr. **attenance.**
ATENEU, *atenee,* s.n. Numele unei clădiri publice în care au loc manifestaţii cultural-artistice. – Din fr. **athénée,** lat. **Athenaeum.**
ATENIAN, -Ă, *atenieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor al Atenei. **2.** Adj. Care aparţine atenienilor (**1)** sau Atenei, privitor la atenieni sau la Atena. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **athénien.**
ATENT, -Ă, *atenţi, -te,* adj. **1.** Care urmăreşte concentrat un lucru, care are atenţia **(1)** îndreptată spre cineva sau ceva. * (Adesea adverbial) (Făcut) cu atenţie. **2.** Amabil, binevoitor, politicos. – Din lat. **attentus.**
ATENTA, *atentez,* vb. I. Intranz. **1.** A face o tentativă criminală, a comite un atentat. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. "la") A încălca, a nesocoti (un drept, un principiu etc.). – Din fr. **attenter,** lat. **attentare.**
ATENTAT, *atentate,* s.n. Acţiune criminală, de obicei contra unui şef de stat sau de guvern. * Fig. Încercare de încălcare a unui drept, de distrugere a unei stări de lucruri, a unei concepţii, de răsturnare a ordinii sociale sau politice a unui stat etc. – Din fr. **attentat.**
ATENTATOR, -OARE, *atentatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care comite un atentat. – **Atenta +** suf. *-tor.*
ATENŢIE, (3) *atenţii,* s.f. **1.** Însuşire care constă în orientarea şi în concentrarea activităţii psihice într-o anumită direcţie. **2.** Interes, grijă, preocupare specială a cuiva pentru ceva. ** Expr. *În atenţia cuiva* = reclamând luarea-aminte specială a cuiva. *A da* (sau *a acorda) atenţie (unei probleme)* = a considera ca important. * (Cu valoare de interjecţie) *Ascultă! bagă de seamă! ia seama*! **3.** Atitudine de bunăvoinţă, de amabilitate; gest, faptă amabilă. ** Loc. vb. *A da* (sau *a acorda) atenţie (unei persoane)* = a fi amabil, curtenitor (cu cineva). * (Concr.) Flori, obiecte etc. oferite cuiva în schimbul unor mici servicii; dar, cadou. [Var.: **atenţiúne** s.f.] – Din fr. **attention,** lat. **attentio -onis.**
ATENŢIONA, *atenţionez,* vb. I. Tranz. **1.** A atrage atenţia cuiva. **2.** (Fam.) A oferi cuiva un dar[2] **(1).** * A oferi cuiva flori, obiecte etc. în schimbul unor mici servicii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **attentionner.**
ATENŢIONARE, *atenţionări,* s.f. Acţiunea de "a atenţiona". [Pr.: *-ţi-o-*] – V*.* **atenţiona.**
ATENŢIONAT, -Ă, *atenţionaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a atras atenţia. **2.** (Fam.) Care a primit un dar (în schimbul unui serviciu). [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **atenţiona.**
ATENŢIUNE s.f. v. **atenţie.**
ATENUA, *atenuez,* vb. I. Tranz. A micşora intensitatea unui fenomen, importanţa sau gravitatea unui fapt. ** Refl. *Durerea i s-a atenuat.* [Pr.: *-nu-a-*] – Din fr. **atténuer,** lat. **attenuare.**
ATENUANT, -Ă, *atenuanţi, -te,* adj. Care atenuează. ** *Circumstanţe atenuante* = împrejurări care contribuie la micşorarea vinii unui inculpat. [Pr.: *-nu-ant*] – Din fr. **atténuant.**
ATENUARE, *atenuări,* s.f. Acţiunea de *a (se) atenua* şi rezultatul ei. [Pr.: *-nu-a-*] – V. **atenua.**
ATENUAT, -Ă, *atenuaţi, -te*, adj. Care este micşorat (în intensitate, importanţă etc.). [Pr.: *-nu-at*] – V. **atenua.**
ATENUATOR, *atenuatoare,* s.n. Dispozitiv electric pasiv, destinat să realizeze reducerea nivelului unui semnal. [Pr.: *-nu-a-*] – Din. fr. **atténuateur.**
ATERINĂ, *aterine,* s.f. Peştişor marin de culoare argintie, aproape transparent *(Atherina mochon).* – Din ngr. **atherína.**
ATERIZA, *aterizez,* vb. I. Intranz. (Despre aeronave) A efectua toate operaţiile necesare pentru a reveni şi a se opri pe sol. * Fig. (Despre oameni) A sosi, a apărea pe neaşteptate undeva. – După fr. **atterrir.**
ATERIZAJ, *aterizaje,* s.n. Aterizare. – Din fr. **atterrissage.**
ATERIZARE, *aterizări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a ateriza*; aterizaj. **2.** (Sport) Atingere a solului ca fază finală a unui exerciţiu în gimnastică, atletism etc. – V. **ateriza.**
ATERIZOR, *aterizoare,* s.n. Dispozitiv al unui avion care serveşte la alunecarea pe sol în scopul aterizării sau al decolării. – Din fr. **atterisseur.**
ATERMAN, -Ă, *atermani, -e*, adj. (Fiz.) Care nu permite trecerea căldurii. *Mediu aterman*. – Din fr. **athermane.**
ATEROM s.n. (Med.) Infiltrare a pereţilor aortei şi a unor artere cu o substanţă grasă. – Din fr. **athérome. –** V*. arterioscleroză.*
ATESTA, *atést,* vb. I. Tranz. A face dovada; a confirma un adevăr. * A exista în scris. * A

confirma în grad pe un cercetător, pe un membru al corpului didactic universitar etc. – Din fr. **attester,** lat. **attestari.**

ATESTARE, *atestări,* s.f. Acţiunea de *a atesta* şi rezultatul ei. – V. **atesta.**

ATESTAT[1]**,** *atestate,* s.n. Act prin care se atestă ceva (mai ales certificat sau diplomă de studii). – Din germ. **Attestat.**

ATESTAT[2]**, -Ă,** *atestaţi, -te,* adj. (Despre fapte, situaţii etc.) Care este dovedit, confirmat. * Care există în scris. * (Despre cercetători, cadre didactice etc.) Care este confirmat în grad. – V. **atesta.**

ATEU, -EE, *atei, -ee,* s.m. şi f. Adept al ateismului; persoană care neagă existenţa lui Dumnezeu şi a oricărei divinităţi. – Din fr. **athée,** lat. **atheus.**

ATIC, -Ă, *atici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Caracteristic Aticii antice sau locuitorilor ei. ** *Frumuseţe atică* = frumuseţe perfectă. **2.** S.n. Parte a unei construcţii situată deasupra cornişei şi menită să mascheze acoperişul. **3.** S.n. Etaj scund situat imediat sub acoperiş. – Din fr. **attique.**

ATICISM s.n. Ceea ce caracterizează stilistic scrierile vechilor atenieni. * Stil caracterizat prin măsură, eleganţă şi rafinament. – Din fr. **atticisme,** lat. **atticismus.**

ATINGĂTOR, -OARE, *atingători, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care ţine de..., care se referă la... **2.** Fig. Jignitor, supărător. **3.** Fig. Înduioşător, emoţionant, impresionant. – **Atinge** + suf. *-ător.*

ATINGE, *ating,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A lua contact direct (dar superficial, uşor sau în treacăt) cu un lucru sau cu o suprafaţă. *A atins în zbor vârful copacilor.* **2.** Tranz. A lovi, a izbi (uşor). *L-a atins pe umăr.* * (Arg.) A trage cuiva o bătaie. * Refl. şi tranz. Fig. A aduce prejudicii, a provoca pagube; a vătăma, a leza. *S-a atins de instituţia justiţiei.* * Fig. A jigni, a insulta, a ofensa. * Fig. A impresiona, a înduioşa, a mişca. **3.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") A se apropia de ceva cu scopul de a trage un profit, a-şi însuşi ceva. *Nu s-a atins de bani.* **4.** Tranz. A pomeni, a aminti, a vorbi despre un lucru în treacăt. * Refl. (Înv.) A avea o legătură sau o înrudire cu ceva. **5.** Tranz. A ajunge la o anumită distanţă (în spaţiu sau în timp) sau la o anumită limită. [Perf. s. *atinsei,* part. *atins*] – Lat. **attingere.**

ATINGERE, *atingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) atinge* şi rezultatul ei. – V. **atinge.**

ATIPIC, -Ă, *atipici, -ce,* adj. Care se abate de la caracteristicile obişnuite, de la tipul comun. – Din fr. **atypique.**

ATIPIE, *atipii,* s.f. Însuşirea de a fi deosebit de tipul obişnuit. – De la **atipic.**

ATITUDINE, *atitudini,* s.f. **1.** Ţinută sau poziţie a corpului. **2.** Fel de a fi sau de a se comporta (reprezentând adesea o anumită concepţie); comportare. ** Expr. *A lua atitudine* = a-şi manifesta poziţia, a-şi afirma (cu hotărâre) punctul de vedere. – Din it. **attitudine,** fr. **attitude.**

ATLANT, *atlanţi,* s.m. **1.** Statuie reprezentând un bărbat într-o atitudine de efort, folosită ca element de susţinere în locul unei coloane sau ca pilastru. **2.** Locuitor legendar sau fantastic al Atlantidei. – Din fr. **atlante.**

ATLANTIC, -Ă, *atlantici, -ce,* adj. Care aparţine Oceanului Atlantic sau ţărilor din jurul lui, privitor la Oceanul Atlantic sau la ţările din jurul lui. *Coasta atlantică.* – Din fr. **atlantique.**

ATLAS[1]**,** *atlase,* s.n. **I.** (Anat.) Prima vertebră cervicală, care se articulează cu occipitalul şi cu axisul. **II.** Colecţie de hărţi geografice, sistematizate după anumite criterii. * Colecţie de imagini, hărţi, grafice etc., folosită ca material documentar ilustrativ într-un domeniu ştiinţific. *Atlas lingvistic.* * (În sintagma) *Atlas cultural* = emisiune de radio sau televiziune care cuprinde noutăţi culturale, informaţii culturale etc. [Pl. şi: **(II)** *atlasuri*] – Din fr. **atlas.**

ATLAS[2] s.n. v. **atlaz.**

ATLAZ s.n. Ţesătură pentru căptuşeli şi feţe de plapumă, mai groasă decât satinul, lucioasă pe o singură faţă. [Var.: **atlás** s.n.] – Din tc. **atlas.**

ATLET, -Ă, *atleţi, -te,* s.m. şi f. Sportiv care practică atletismul. * Persoană cu o constituţie fizică robustă (şi armonioasă). – Din fr. **athléte,** lat. **athleta.**

ATLETIC, -Ă, *atletici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De atlet, de atletism; ca de atlet. **2.** S.f. (În sintagmele) *Atletică uşoară* = atletism. *Atletică grea* = sportul cu halterele. – Din fr. **athlétique,** lat. **athleticus.**

ATLETISM s.n. Ramură a sportului care cuprinde diverse probe de alergări şi de marş, de sărituri şi aruncări sau probe combinate, la care participă atleţii. – Din fr. **athlétisme.**

ATMOSFERĂ, (3) *atmosfere,* s.f. **1.** Înveliş gazos care înconjură pământul; aer; *spec.* aer pe care îl respiră cineva. * Fig. Mediul social înconjurător; ambianţă. * Fig. Stare de spirit care se creează în jurul cuiva sau a ceva. **2.** Masă de gaze şi de vapori aflată într-un

spaţiu în care au loc reacţii chimice. **3.** Unitate de măsură a presiunii gazelor. – Din fr. **atmosphére.**

ATMOSFERIC, -Ă, *atmosferici, -ce,* adj. Care aparţine atmosferei (**1),** privitor la atmosferă, din atmosferă. – Din fr. **atmosphérique.**

ATOATE- v. **atot÷.**

ATOATEVĂZĂTOR, -OARE adj. v. **atotvăzător.**

ATOL, *atoli,* s.m. Insulă în formă de inel, formată în mările calde din schelete de corali. – Din fr. **atoll.**

ATOM, *atomi,* s.m. **1.** Cea mai mică parte dintr-un element chimic care mai păstrează însuşirile chimice ale elementului respectiv. ** (Fiz.; în compusul) *Atom-gram =* greutatea exprimată în grame a masei unui atom. **2.** Corpuscul înfinit de mic, indivizibil, considerat în trecut a fi ultimul element constitutiv al corpurilor. – Din fr. **atome,** lat. **atomus.**

ATOMIC, -Ă, *atomici, -ce,* adj. Care ţine de atomi, privitor la atomi, specific atomilor. *** Energie atomică =* energie nucleară. *Armă* (sau *bombă) atomică =* instrument de luptă a cărui putere e bazată pe energia nucleară. *Masă* (sau *greutate) atomică =* raportul dintre masa atomului unui element chimic şi a 12-a parte din masa atomului de carbon. *Pilă atomică* = reactor nuclear. – Din fr. **atomique.**

ATOMISM s.n. **1.** Concepţie materialist-mecanicistă care considera că materia este formată din atomi indivizibili. **2.** Teoria ştiinţifică modernă a structurii şi proprietăţilor atomilor. **3.** Cercetare ştiinţifică sau concepţie care reduce un ansamblu la elementele lui simple. – Din fr. **atomisme.**

ATOMIST, -Ă, *atomişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine atomismului, care se referă la atomism. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care admite, propagă, susţine atomismul; *spec.* specialist în fizica atomică. – Din fr. **atomiste.**

ATOMISTICĂ s.f. Fizică nucleară. – Din fr. **atomistique.**

ATOMIZA, *atomizez,* vb. I. Tranz. A transforma un lichid în picături foarte fine. – Din fr. **atomiser.**

ATOMIZARE s.f. Acţiunea de *a atomiza.* – V. **atomiza.**

ATOMIZATOR, *atomizatoare,* s.n. Mic recipient (cilindric) pentru pulverizarea fină a unui lichid; atomizor. – **Atomiza +** suf. **-***tor.*

ATOMIZOR, *atomizoare,* s.n. Atomizator. – Din fr. **atomiseur.**

ATOMOELECTRIC, -Ă, *atomoelectrici, -ce,* adj. Care se bazează pe electricitatea produsă cu ajutorul energiei atomice. *Centrală atomoelectrică.* [Pr.: *-mo-e-*] – Din fr. **atomoélectrique.**

ATOMOTERAPIE, *atomoterapii,* s.f. (Med.; rar) Tratament cu izotopi radioactivi. – **Atom + terapie.**

ATON, -Ă, *atoni, -e*, adj. **1.** (Despre ţesuturi) Care suferă de atonie; atonic. **2.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu este accentuat. – Din fr. **atone.**

ATONAL, -Ă, *atonali, -e,* adj. (Muz.) Care este compus după principiile atonalismului. – Din fr. **atonal.**

ATONALISM s.n. Mod de a crea o compoziţie muzicală prin negarea legilor organizării armonice a sunetelor. – **Atonal** [itate] + suf. -*ism.*

ATONALITATE, *atonalităţi,* s.f. Lipsă de tonalitate; metodă de compoziţie muzicală care neagă tonalitatea, armonia. – Din fr. **atonalité.**

ATONIC, -Ă, *atonici, -ce*, adj. Aton **(1). –** Din fr. **atonique.**

ATONIE s.f. Reducere a elasticităţii unui ţesut, în special a muşchilor. * Stare fizică ce se manifestă prin lipsă de putere. – Din fr. **atonie.**

ATOT- Element de compunere însemnând "pe deplin", "complet", "desăvârşit", care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. [Var.: **atoate-] – A**[3] + **tot.**

ATOTBIRUITOR, -OARE, *atotbiruitori, -oare,* adj. Care triumfă; triumfător. – **Atot + biruitor.**

ATOTCUNOSCĂTOR, -OARE, *atotcunoscători, -oare,* adj. Care cunoaşte totul. – **Atot- + cunoscător.**

ATOTCUPRINZĂTOR, -OARE, *atotcuprinzători, -oare*, adj. Care cuprinde totul, care cuprinde aspecte foarte largi, foarte variate, foarte numeroase ale unei probleme, ale unei activităţi etc. – **Atot-+cuprinzător.**

ATOTPUTERNIC, -Ă, *atotputernici, -ce,* adj. Cu putere nelimitată, care poate orice. * (Substantivat, m. art.) Dumnezeu – **Atot- + puternic** (după lat. *omnipotens).*

ATOTPUTERNICIE s.f. Putere nelimitată, autoritate absolută. – **Atotputernic** + suf. *-ie* (după lat. *omnipotentia).*

ATOTŞTIUTOR, -OARE, *atotştiutori, -oare,* adj. Care ştie tot. [Pr.: *-şti-u-*] – **Atot- + ştiutor**

(după fr. *omniscient).*
ATOTVĂZĂTOR, -OARE, *atotvăzători, -oare,* adj. Care vede şi înţelege tot. [Var.: **atoatevăzătór, -oáre** adj.] – **Atot- + văzător.**
ATRACTIV, -Ă, *atractivi, -e,* adj. Atrăgător. – Din fr. **attractif,** lat. **attractivus.**
ATRACŢIE, *atracţii,* s.f. **1.** Forţă (gravitaţională, electrică, magnetică etc.) care tinde să apropie corpurile între care se exercită. **2.** Înclinare puternică pe care o fiinţă o simte pentru alta sau pentru ceva, imbold de a te apropia de cineva sau de ceva. * Farmec sau ispită pe care cineva sau ceva le exercită asupra cuiva. * Ceea ce atrage, farmecă, ademeneşte, distrează. – Din fr. **attraction,** lat. **attractio, -onis.**
ATRAGE, *atrág,* vb. III. Tranz. **1.** A exercita o atracţie (1); a apropia la sine. *Magnetul atrage fierul.* ** Refl. recipr. *Electricităţile de sens contrar se atrag.* * A determina (adesea prin vicleşuguri) pe cineva să vină sau să se ducă undeva. ** Expr. *A atrage atenţia (cuiva)* = **a)** a face ca atenţia (cuiva) să se îndrepte într-o anumită direcţie; **b)** a avertiza, a preveni. **2.** A exercita sau a simţi o atracţie. (2). * Fig. A fermeca, a ademeni, a ispiti, a tenta. **3.** A avea drept consecinţă; a determina. [Perf. s. *atrăsei,* part. *atras*] – **A**[3]**+trage** (după fr. *attirer).*
ATRAGERE, *atrageri,* s.f. Acţiunea de *a (se) atrage.* – V. **atrage.**
ATRĂGĂTOR, -OARE, *atrăgători, -oare,* adj. Care atrage **(2)** prin calităţile sale (plăcute); atractiv. *Persoană atrăgătoare.* * Care promite foloase, care dă satisfacţii, care place. *Muncă atrăgătoare.* – **Atrage** + suf. *-ător*.
ATREPSIE s.f. (Med.) Gravă tulburare de nutriţie specifică unor sugari. – Din fr. **athrepsie.**
ATRIBUI, *atríbui,* vb. IV. Tranz. **1.** A da, a acorda; a conferi. **2.** A pune ceva pe seama, în socoteala cuiva. – Din fr. **attribuer,** lat. **attribuere.**
ATRIBUIRE, *atribuiri,* s.f. Acţiunea de *a atribui.* – V. **atribui.**
ATRIBUT, *atribute,* s.n. **1.** Însuşire (esenţială) a unui obiect. * (Concr.) Semn distinctiv, simbol. **2.** Parte secundară a propoziţiei care determină un substantiv sau un echivalent al acestuia. – Din fr. **attribut,** lat. **attributum.**
ATRIBUTIV, -Ă, *atributivi, -e,* adj. Care are funcţie de atribut **(2)**. – Din fr. **attributif.**
ATRIBUŢIE, *atribuţii,* s.f. Sferă de autoritate, de competenţă, de activitate a cuiva; însărcinare, muncă dată cuiva spre îndeplinire. [Var.: **atribuţiúne** s.f.] – Din fr. **attribution,** lat. **attributio, -onis.**
ATRIBUŢIUNE s.f. v. **atribuţie.**
ATRIU s.n. (Anat.) Auricul. [Pr.: *-tri-u*] – Din fr. **atrium,** lat. **atrium.**
ATRIUM s.n. **1.** Curte interioară a caselor romane, de obicei înconjurată de un portic acoperit. **2.** (Rar) Spaţiu deschis, înconjurat adesea de coloane, la intrarea unei bazilici. [Pr.: *-tri-um*] – Din lat. **atrium.**
ATROCE adj. invar. Cumplit, înfiorător, îngrozitor, fioros, groaznic. *Durere, crimă atroce.* – Din fr. **atroce,** lat. **atrox, -cis.**
ATROCITATE, *atrocităţi,* s.f. Purtare, faptă, durere etc. atroce. – Din fr. **atrocité,** lat. **atrocitas, -atis.**
ATROFIA, pers. 3 *atrofiază,* vb. I. Refl. (Despre ţesuturi sau organe) A suferi o atrofie. [Pr.: -*fi-a*] – Din fr. **atrophier.**
ATROFIAT, -Ă, *atrofiaţi, -te,* adj. Care a suferit o atrofie. [Pr.: *-fi-at*] – V. **atrofia.**
ATROFIE, *atrofii,* s.f. Degenerare morfologică şi funcţională a unui ţesut sau a unui organ. – Din fr. **atrophie,** lat. **atrophia.**
ATROFIERE, *atrofieri,* s.f. Faptul de *a se atrofia.* [Pr.: *-fi-e-*] – V. **atrofia.**
ATROPINĂ s.f. Alcaloid extras din mătrăgună, măselariţă, laur etc. şi folosit împotriva spasmelor, ca dilatant al pupilei etc. – Din fr. **atropine.**
ATROPISM, *atropisme,* s.n. (Med.) Intoxicaţie cu atropină. – Din fr. **atropisme.**
ATU, *atuuri,* **(1)** *atale,* s.n. **1.** Carte (sau culoare) de joc socotită a avea cea mai mare valoare. **2.** Element care, într-o anumită împrejurare, oferă cuiva un avantaj sau o şansă în plus. – Din fr. **atout.**
ATUNCE adv. v. **atunci.**
ATUNCEA adv. v. **atunci.**
ATUNCI adv. **1.** (Temporal) În momentul acela (despre care este vorba), pe vremea aceea; într-un moment concomitent cu o acţiune sau urmând imediat după aceasta. **2.** (Concesiv) (Numai) în acest caz. *Dacă te întreabă, ce te faci atunci?.* ** (Cu rol de conjuncţie) *Dacă mergi în oraş, atunci treci pe la mine.* [Var.: **atúnce, atúncea** adv.] – Din lat. / * **/ ad-tuncce.**
AŢĂ, *aţe,* s.f. **1.** Fir subţire (de bumbac, de in, de cânepă etc.) folosit la cusut, la fabricat ţesături etc. ** Expr. *Cusut cu aţă albă,* se spune despre ceva evident fals, mincinos. *A întinde aţa* = a depăşi (prin comportare) limita îngăduită. *A se ţine* sau *a sta (numai) în*

aţă sau *într-un (ori de un) fir de aţă* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe; **b)** a fi în mare primejdie; (despre viaţă) a fi aproape de sfârşit. *A-l trage aţa (la ceva)* = a fi mânat de un imbold irezistibil (spre o ţintă). *Mai multă aţă decât faţă*, se spune despre un obiect zdrenţuit. *Nici un cap(ăt) de aţă* = absolut nimic. *Până-ntr-un cap(ăt)* sau *până la un cap de aţă* = absolut tot. * (La pl.) Îmbrăcăminte zdrenţuită. **2.** Fir care seamănă cu aţa **(1)** sau care are întrebuinţările ei. ** *Aţa zidarului* = bucată de sfoară cu plumb la capăt, servind ca indicator al direcţiei verticale. * Fibră extrasă din tulpina anumitor plante (textile). * Fibră care se desprinde de păstaia unor plante leguminoase (fasole, mazăre). * (Adverbial) Fără să se abată din drum, drept, direct la... *Merge aţă.* * (Pop.) *Aţa limbii* = membrana care uneşte faţa inferioară a limbii cu mucoasa gurii. **3.** Fâşie de metal subţire, formată în urma ascuţirii pe tocilă a unor unelte. **4.** ** Compus: *aţă-de-mare* = **a)** plantă acvatică cu tulpina scurtă şi foarte ramificată şi cu flori verzui *(Ruppia rostellata)*; **b)** peştişor marin cu corpul filiform, cu o singură înotătoare *(Nerophis ophidion).* – Lat. **acia.**

AŢÂŢA, *aţâţ,* vb. I. **1.** Tranz. A aprinde focul sau a-l face să ardă mai bine. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) întărâta, a (se) asmuţi; a (se) excita. – Lat. / * / **attitiare** (< *titio, -onis* "tăciune").

AŢÂŢARE, *aţâţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aţâţa.* – V. **aţâţa.**

AŢÂŢAT, -Ă, *aţâţaţi, -te,* adj. Care este întărâtat sau excitat. – V. **aţâţa.**

AŢÂŢĂTOR, -OARE, *aţâţători, -oare,* adj. Care aţâţă **(2)**; provocator; excitant. * (Substantivat) Persoană care îndeamnă la acţiuni (sociale, politice) reprobabile. – **Aţâţa**+suf. *-ător.*

AŢICĂ s.f. Pânză de bumbac, rară şi subţire. – **Aţă +** suf. *-ică.*

AŢINE, *aţin,* vb. III. **1.** Refl. şi tranz. A pândi trecerea cuiva (stând în calea lui). * (Rar) A se ţine după cineva; a urmări. **2.** Refl. A fi sau a sta gata pentru a prinde ceva (care încearcă să scape). [Var.: **aţineá** vb. II] – Lat. / * / **attenere** (= *attinere).*

AŢINEA vb. II v. **aţine.**

AŢINTI, *aţintesc,* vb. IV. Tranz. A-şi îndrepta (ochii, privirea etc.) ţintă spre cineva sau ceva; a pironi. – **A**[3] + **ţinti.**

AŢINTIRE s.f. Acţiunea de *a aţinti.* – V. **aţinti.**

AŢINTIT, -Ă, *atintiţi, -te*, adj. (Despre ochi, privire) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; pironit. – V. **aţinti.**

AŢIPEALĂ, *aţipeli,* s.f. Faptul de *a aţipi*; starea celui aţipit. – **Aţipi** + suf. *-eală.*

AŢIPI, *aţipesc,* vb. IV. Intranz. A începe să doarmă, a fi cuprins de un somn uşor (şi scurt); a aromi. – Lat. / * **/ attepire** (= *tepere).*

AŢIPIRE, *aţipiri,* s.f. Faptul de *a aţipi.* – V. **aţipi.**

AŢIPIT, -Ă, *aţipiţi, -te,* adj. Care a fost cuprins de un somn uşor (şi de scurtă durată). – V. **aţipi.**

AŢIŞOARĂ, *aţişoare*, s.f. Diminutiv al lui "aţă". – **Aţă** + suf. *-işoară.*

AŢOS, -OASĂ, *aţoşi, -oase,* **1.** adj. (Despre păstăile unor plante) Care are aţe (2). **2.** Fig. (Despre oameni) Încăpăţânat; supărăcios; îngâmfat. – **Aţă+** suf. *-os.*

AU[1] adv. interog., conj. **1.** Adv. interog. (Înv.) Oare?. **2.** Conj. (Înv. şi reg.) Sau, ori. – Lat. **aut.**

AU[2] interj. Exclamaţie care exprimă diverse stări şi sentimente (durere fizică, mirare, surprindere, bucurie etc.).

AUDIA, *audiez,* vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A asculta un martor în vederea rezolvării unui proces. **2.** A asculta un şir de lecţii, de prelegeri, de înregistrări muzicale etc. [Pr.: *a-u-di-a*] – Din **audienţă, auditor, audiţie** etc.

AUDIBIL, -Ă, *audibili, -e*, adj. Care poate fi auzit. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **audible,** lat. **audibilis.**

AUDIBILITATE s.f. (Fiz.) Proprietate a unei vibraţii sonore de a putea fi auzită. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **audibilité.**

AUDIENT, -Ă, *audienţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care asistă la cursurile unei şcoli (superioare), fără a fi înscrisă printre elevii sau studenţii ordinari şi fără a susţine examene. [Pr.: *a-u-di-ent*] – Din lat. **audiens, -ntis.**

AUDIENŢĂ, *audienţe,* s.f. **1.** Întrevedere acordată unui solicitator de către o persoană care deţine o funcţie de răspundere. **2.** Acceptare (entuziastă) a ceva. ** Expr. *A avea audienţă la...* = a trezi interesul sau a avea influenţă asupra unui public numeros. [Pr.: *a-u-di-en-*] – Din fr. **audience,** lat. **audientia.**

AUDIERE, *audieri,* s.f. Acţiunea de *a audia.* [Pr.: *a-u-di-e-*] – V. **audia.**

AUDIO- Element de compunere care înseamnă "(eu) aud", "servind la auz", "solicitând auzul". [Pr.: *a-u-di-o*] – Din lat., fr. **audio÷.**

AUDIO[2] adj. invar. Care serveşte la perceperea auditivă. [Pr.: *a-u-di-o*] – Din fr. **audio.**

AUDIOFONOLOGIE s.f. Disciplină medicală care se ocupă de patologia organelor de fonaţie

şi audiţie. [Pr.: *a-u-di-o-*] – Din fr. **audiophonologie.**

AUDIOGRAMĂ, *audiograme,* s.f. Grafic care indică acuitatea auditivă a unei persoane. [Pr.: *a-u-di-o-*] – Din fr. **audiogramme.**

AUDIOMETRIC, -Ă, *audiometrici, -ce,* adj. (Med.) De audiometrie. [Pr.: *a-u-di-o*] – Din fr. **audiométrique.**

AUDIOMETRIE s.f. Măsurare a acuităţii auditive a unei persoane (cu ajutorul audiometrului). [Pr.: *a-u-di-o-*] – Din fr. **audiométrie.**

AUDIOMETRU, *audiometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină acuitatea auditivă a cuiva. [Pr.: *a-u-di-o-*] – Din fr. **audiométre.**

AUDIOVIDEO adj. invar. De radiofuziune şi televiziune. *Mijloace audiovideo de informare.* [Pr.: *a-u-di-o-vi-de-o*] – Din lat. **audio-** + lat. **video.**

AUDIOVIZUAL, -Ă, *audiovizuali, -e,* adj. Care se bazează pe perceperea auditivă şi vizuală. [Pr.: *a-u-di-o-vi-zu-al*] – Din fr. **audio-visuel.**

AUDITIV, -Ă, *auditivi, -e*, adj. Care aparţine auzului, privitor la auz. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auditif**, it. **auditive.**

AUDITOR, -OARE, *auditori, -oare*, s.m. şi f., adj. (Persoană) care ascultă un curs, o conferinţă, un concert; ascultător, auzitor. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auditeur,** lat. **auditor, -oris**.

AUDITORIU, (2) *auditorii,* s.n. **1.** Totalitatea auditorilor; asistenţă. **2.** Sală de cursuri într-o şcoală (de grad superior). [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auditoire,** lat. **auditorium.**

AUDIŢIE, *audiţii,* s.f. **1.** Faptul de a audia muzică; manifestare muzicală de amploare mai redusă decât concertul. ** Loc. adj. şi adv. *În primă audiţie* = (care se execută) pentru prima dată în faţa publicului. **2.** Identificare a sunetelor prin simţul auditiv. **3.** (Rad.) Recepţionare de semnale audio. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **audition,** lat. **auditio, -onis.**

AUGMENT, *augmente,* s.n. Vocală adăugată (în unele limbi indo-europene) la începutul unei forme verbale pentru a marca trecutul indicativului. – Din fr. **augment,** lat. **augmentum.**

AUGMENTA, *augmentez,* vb. I. Tranz. A mări, a spori ceva (prin adăugarea unor elemente de aceeaşi natură). – Din fr. **augmenter,** lat. **augmentare.**

AUGMENTARE s.f. Acţiunea de *a augmenta.* – V. **augmenta.**

AUGMENTATIV, -Ă, *augmentativi, -e*, adj., s.n. **1.** (Afix) care serveşte la formarea unui cuvânt nou denumind un obiect de dimensiuni mai mari decât ale obiectului desemnat prin cuvântul de bază. **2.** (Cuvânt) care este format cu un augmentativ **(1)**. – Din fr. **augmentatif.**

AUGUR, (1) *auguri,* s.m., **(2)** *augure*, s.n. (În antichitatea romană) **1.** S.m. Preot căruia i se atribuia facultatea de a prevesti viitorul sau de a interpreta voinţa zeilor după zborul şi cântecul păsărilor sau după măruntaiele animalelor sacrificate. **2.** S.n. Prevestire făcută de auguri **(1)**; auspiciu. ** Expr. *A fi de bun* (sau *de rău) augur* = a fi semn bun (sau rău), a însemna că există premise ca un lucru să (se) sfârşească în mod favorabil (sau nefavorabil). – Din fr. **augure.**

AUGUST[1] s.m. invar. A opta lună a anului; gustar. – Din lat. **augustus.**

AUGUST[2]**, -Ă**, *auguşti, -ste*, adj. (Ca epitet dat monarhilor şi persoanelor din familiile domnitoare) Preamărit, slăvit. * Fig. Maiestuos, măreţ, impunător. *Imagine augustă.* – Din lat. **augustus,** fr. **auguste.**

AUI, pers. 3 *auiéşte,* vb. IV. Intranz. A răsuna prelung, a hăuli. [Var.: **hăuí** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.

AUIALĂ, *auieli,* s.f. (Pop.) Zgomot confuz, monoton şi prelung. [Pr.: *a-u÷.* – Var.: **hăuiálă** s.f.] – **Aui** + suf. *-eală.*

AUL, *aule,* s.n. Sat de munte în Crimeea, Caucaz şi Asia Centrală. – Din rus. **aul.**

AULĂ, *aule,* s.f. Sală mare într-o clădire publică, destinată festivităţilor, conferinţelor, cursurilor etc. [Pr.: *a-u-*] – Din lat. **aula.**

AULEU interj. v. **aoleu.**

AULIC, -Ă, *aulici, -ce,* adj. Care aparţine curţii unui suveran, privitor la curtea unui suveran. – Din lat. **aulicus,** fr. **aulique.**

AUR s.n. **1.** Metal preţios, de culoare galbenă strălucitoare, foarte maleabil şi ductil, folosit pentru a fabrica obiecte de podoabă, de artă, monede (servind din această cauză şi ca etalon al valorii) etc. * Fig. Lucru valoros, preţios. ** *Aur alb* = apa folosită ca izvor de energie. *Aur negru* = cărbune de pământ sau (mai rar) ţiţei, considerate ca surse de energie. *Aur verde* = pădurea ca bogăţie vegetală. ** Loc. adj. *De aur* = **a)** care are culoarea galbenă a aurului **(1)**; **b)** valoros ca aurul **(1)**; *fig.* (despre oameni) foarte bun, milos. ** Expr. *Epocă de aur* = perioadă de înflorire şi strălucire a vieţii materiale şi culturale, (Fam.) *A-i fi gura* (sau *a avea gura) de aur*, se zice despre cineva care prevede

cuiva împlinirea unor lucruri favorabile. *Nuntă de aur* = aniversare a cincizeci de ani de la data celebrării unei căsătorii. * Fig. Văpaie, strălucire ca a aurului **(1)**. **2.** Fir, aţă făcută din aur **(1)** sau imitând aurul şi folosită la cusut; *p. ext.* veşmânt ţesut din asemenea fire. **3.** Bani; avere, bogăţie; *fig.* belşug. ** Expr. *A înota în aur* = a fi foarte bogat. – Lat. **aurum.**

AURAMINĂ, *auramine,* s.f. Colorant de culoare galbenă pe bază de cetonă, de clorură de amoniu şi de zinc, folosit pentru vopsirea materialelor textile. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auramine,** germ. **Auramin.**

AURAR, *aurari,* s.m. **1.** Meşter care lucrează obiecte de aur **(1)**. **2.** Persoană care extrage aur **(1)** din mine, din nisipul râurilor. [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-ar.*

AURĂ s.f. **1.** (Livr.; adesea fig.) Nimb, aureolă **(1)**. **2.** (Med.) Stare specifică premergătoare crizei de epilepsie. [Pr.: *a-u-*] – Din lat. **aura.**

AURĂRIE, *aurării,* s.f. **1.** Obiecte de aur (**1**). **2.** (Pop.) Mină de aur **(1)**. [Pr.: *a-u-*] – **Aur** + suf. *-ărie.*

AUREL, -ICĂ, *aurei, -ele,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] – **Aur +** suf. *-el.*

AUREOLA, *aureolez,* vb. I. Tranz. **1.** A înconjura cu o aureolă. **2.** Fig. A încununa, a glorifica (pentru calităţile sale). [Pr.: *a-u-re-o-*] – Din fr. **auréoler.**

AUREOLARE, *aureolări,* s.f. Acţiunea de *a aureola* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-re-o-*] – V. **aureola.**

AUREOLAT, -Ă, *aureolaţi, -te,* adj. **1.** Înconjurat cu o aureolă. **2.** Fig. Plin de glorie de faimă. [Pr.: *a-u-re-o-*] – V. **aureola.** Cf. fr. **auréolé.**

AUREOLĂ, *aureole,* s.f. **1.** Cerc luminos cu care pictorii înconjură capetele unor personaje, mai ales ale sfinţilor; nimb, aură. * Fig. Strălucire, glorie, faimă. **2.** Zonă pe suprafaţa unui obiect, variat colorată, în care există o tranziţie continuă de la o culoare la alta. * Zonă mai puţin luminoasă din jurul unei flăcări, unui arc electric etc. **3.** (Tel.) Fenomen de iluminare parazită, sub formă de inele concentrice care apar în jurul punctelor luminoase de pe ecranul tubului cinescop, datorită unor reflexii multiple. **4.** Efect nedorit de zonă luminoasă pe mărcile poştale litografiate. [Pr.: *a-u-re-o-*] – Din fr. **auréole,** lat. [corona] **aureola.**

AUREOMICINĂ s.f. Substanţă chimică de origine vegetală, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, gălbuie, cu gust amar, puţin solubilă în apă, folosită ca antibiotic. [Pr.: *a-u-re-o-*] – Din fr. **auréomycine.**

AURI, *auresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subţire de aur (**1**), a polei sau a sufla cu aur. * Fig. A da o strălucire ca de aur **(1)**, a face să pară de aur. **2**. Refl. (În basme) A se preface în aur **(1)**. [Pr.: *a-u-*] – Din **aur.**

AURICUL, *auricule,* s.n. Fiecare dintre cele două despărţituri de sus ale inimii; atriu. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auricule,** lat. **auricula.**

AURICULAR, -Ă, *auriculari, -e,* adj. **1.** Al urechii, privitor la ureche; care seamănă cu urechea. **2.** Al auriculului, privitor la auricul. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auriculaire.**

AURICULĂ, *auricule,* s.f. (Anat.) Pavilionul urechii. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auricule,** lat. **auricula.**

AURIFER, -Ă, *auriferi, -e*, adj. (Despre terenuri, roci, râuri etc) Care conţine aur **(1)**. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **aurifére,** lat. **aurifer.**

AURIGA s.m. Conducătorul unui car de curse în întrecerile din antichitate. – Din lat. **auriga.**

AURIRE, *auriri,* s.f. Acţiunea de *a auri* **(1)**. [Pr.: *a-u-*] – V. **auri.**

AURIT, -Ă, *auriţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Acoperit cu un strat subţire de aur **(1)** sau imitând poleiala aurului. ** Expr. *Fie-ţi* (sau *să-ţi fie* etc.) *gura aurită!* = să se realizeze ceea ce spui! *A avea gura aurită,* se zice despre cineva care prevede cuiva realizarea unor lucruri favorabile. * Cusut sau ţesut cu fir de aur **(1)** sau auriu. [Pr.: *a-u-*] – V. **auri.**

AURIU, -IE, *aurii,* adj. (Adesea fig.) De culoarea aurului **(1)**; aurel, auros. [Pr.: *a-u-*] – **Aur +** suf. *-iu.*

AURORĂ, *aurore,* s.f. **1.** Interval de timp, înainte de răsăritul soarelui, când există o lumină difuză în atmosferă; lumină roşie-portocalie a soarelui din acest interval de timp. ** *Auroră boreală* (sau *polară, australă*) = lumină difuză, verde sau roşiatică, care apare ca un arc în timpul nopţii pe bolta cerească, în regiunile polare. **2.** Fig. Început al unei epoci, al unei acţiuni etc. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **aurore,** lat. **aurora.**

AUROS, -OASĂ, *auroşi, -oase,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] – **Aur +** suf. *-os.*

AUSCULTA, *auscult,* vb. I. Tranz. (Med.) A asculta cu urechea sau cu stetoscopul zgomotele inimii şi ale plămânilor în vederea stabilirii unui diagnostic; a asculta. [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **ausculter,** lat. **auscultare.**

AUSCULTARE, *auscultări,* s.f. Auscultaţie. [Pr.: *a-us-*] – V. **ausculta.**

AUSCULTAŢIE, *auscultaţii,* s.f. Faptul de *a ausculta*; auscultare. [Pr.: *a-us-*] – Din fr.

auscultation.
AUSPICIU, *auspicii,* s.n. **1.** (În antichitatea romană) Prevestire făcută de auguri **(1)**; augur **(2)**. ** Expr. *Sub cele mai bune auspicii* = în împrejurări extrem de favorabile. **2.** (În expr.) *Sub auspiciile cuiva* = sub patronajul, sub protecţia cuiva. [Pr.: *a-us-*] – Din lat. **auspicium,** fr. **auspice.**
AUSTENITĂ s.f. Component al aliajelor de fier şi carbon. [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **austénite.**
AUSTER, -Ă, *austeri, -e,* adj. Sobru, cumpătat, sever. *Om auster. Viaţă austeră.* * Lipsit de ornamente, de podoabe. *Arhitectură austeră.* [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **austére,** lat. **austerus.**
AUSTERITATE s.f. Însuşirea de a fi auster. [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **austérité,** lat. **austeritas, -atis.**
AUSTRAL, -Ă, *australi, -e,* adj. Care este spre (sau de la, dinspre) polul sud; sudic. [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **austral,** lat. **australis.**
AUSTRALIAN, -Ă, *australieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Australiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Australiei sau populaţiei ei, privitor la Australia sau la populaţia ei. [Pr.: *a-us-tra-li-an*] – **Australia** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. **australien.**
AUSTRALOID, -Ă, *australoizi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie negroidă din Australia şi Oceania; (şi la sg.) persoană din această populaţie. **2.** Adj. Care aparţine australoizilor **(1)**, privitor la australoizi. [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **australoîde.**
AUSTRALOPITEC, *australopiteci,* s.m. Maimuţă fosilă cu însuşiri apropiate de cele umane, care a trăit în Africa. [Pr.: *a-us-*] – Din fr. **australopithéque.**
AUSTRIAC, -Ă, *austrieci, -ce*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Austriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Austriei sau populaţiei ei, privitor la Austria sau la populaţia ei. [Pr.: *a-us-tri-ac*] – Din it. **austriaco,** lat. **austriacus.**
AUSTRU s.m. Vânt secetos care bate în ţara noastră din sud-vest. [Acc. şi: **áustru] –** Lat. **auster, -tri.**
AUŞEL, *auşei,* s.m. **1.** Mică pasăre insectivoră cu penele măslinii pe spate, albicioase pe abdomen, cu o pată galbenă-roşcată pe cap *(Regulus regulus).* **2.** Pasăre din familia piţigoiului, cu coada şi aripile negre, spatele roşu-aprins, creştetul şi guşa albe *(Aegithalus pendulinus).* [Pr.: *a-u-*] – **Auş** ("moş", dispărut din limbă, cuvânt moştenit din lat.) + suf. *-el.*
AUT, (2) *auturi,* adv., s.n. (Sport) **1.** Adv. În afara terenului de joc. **2.** S.n. Situaţie în care un jucător scoate mingea în afara terenului de joc; penalizare aplicată de arbitru împotriva jucătorului respectiv. – Din engl. **out** "afară".
AUTARHIC, -Ă, *autarhici, -ce,* adj. Care are caracter de autarhie. *Stat autarhic.* [Pr : *a-u-*] – Din it. **autarchico.**
AUTARHIE, (2) *autarhii,* s.f. **1.** Politică prin care se tinde spre crearea unei economii naţionale închise, izolate de economia altor ţări. **2.** (Rar) Stat care practică autarhia **(1)**; stare de autoizolare economică a unui stat. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autarchie.**
AUTENTIC, -Ă, *autentici, -ce*, adj. Care este conform cu adevărul, a cărui realitate nu poate fi pusă la îndoială; recunoscut ca propriu unui autor sau unei epoci. * (Despre acte) Întocmit cu toate formele legale. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **authentique,** lat. **authenticus.**
AUTENTICITATE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi autentic [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **authenticité.**
AUTENTIFICA, *autentific,* vb. I. Tranz. A face ca un act să devină autentic; a legaliza. [Pr.: *a-u-*] – După fr. **authentifier.**
AUTENTIFICARE, *autentificări,* s.f. Acţiunea de *a autentifica.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autentifica.**
AUTENTIFICAT, -Ă, *autentificaţi, -te,* adj. (Despre acte) Întărit cu formele legale; legalizat. [Pr.: *a-u-*] – V. **autentifica.**
AUTISM s.n. Stare patologică manifestată prin ruperea legăturilor psihice cu lumea exterioară şi intensa trăire a vieţii interioare. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autisme.**
AUTIST, -Ă, *autişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de autism. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autiste.**
AUTO[1]- Element de compunere însemnând "de la sine", "prin mijloace proprii" şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auto÷.**
AUTO[2] S.n. **1.** (Fam.) Automobil. **2.** Element de compunere însemnând "automobil", "automat" şi care serveşte la formarea unor substantive. **3.** Adj. invar. Care se efectuează cu ajutorul unui automobil, care priveşte automobilele. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auto.**
AUTOABROGARE, *autoabrogări,* s.f. (Jur.) Abrogare a unei legi la termenul fixat în prevederile ei. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto[1]- + abrogare.**
AUTOACCIDENTA, *autoaccidentez,* vb. I. Refl. A se accidenta involuntar. [Pr.: *a-u-to-ac-*] –

Auto[1]**- + accidenta.**
AUTOACCIDENTARE, *autoaccidentări,* s.f. Faptul de *a se autoaccidenta.* [Pr.: *a-u-to-ac-*] – V. **autoaccidenta.**
AUTOACCIDENTAT, -Ă, *autoaccidentaţi, -te,* adj. Care s-a accidentat singur, involuntar. [Pr.: *a-u-to-ac-*] – V. **autoaccidenta.**
AUTOACUZA, *autoacuz,* vb. I. Refl. A se acuza singur. [Pr.: *a-u-to-a-*] – Din fr. **autoaccuser.**
AUTOACUZARE, *autoacuzări,* s.f. Faptul de *a se autoacuza.* [Pr.: *a-u-to-a-*] – V. **autoacuza.**
AUTOACUZAŢIE, *autoacuzaţii,* s.f. (Rar) Autoacuzare. [Pr.: *a-u-to-a-*] – Din fr. **auto-accusation.**
AUTOADAPTA, *autoadaptez,* vb. I. Refl. A se adapta fără ajutorul cuiva. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**- + adapta.**
AUTOADMINISTRA, *autoadministrez,* vb. I. Refl. A se administra prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-ta-ad-*] – **Auto**[1]**- + administra.**
AUTOADMINISTRARE s.f. Faptul de *a se autoadministra.* [Pr.: *a-u-to-ad-*] – V. **autoadministra.**
AUTOAFIRMA, *autoafirm,* vb. I. Refl. A se afirma prin sine însuşi. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**- + afirma.**
AUTOAFIRMARE, *autoafirmări,* s.f. Faptul de *a se autoafirma.* [Pr.: *a-u-to-a-*] – V. **autoafirma.**
AUTOAMĂGIRE, *autoamăgiri,* s.f. Amăgire (intenţionată) a propriei persoane. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**- + amăgire.**
AUTOAMFIBIU, *autoamfibii,* s.n. Automobil care se poate deplasa atât pe uscat, cât şi pe apă. [Pr.: *a-u-to-am-fi-bi-u*] – **Auto**[2]**+amfibiu.**
AUTOANALIZA, *autoanalizez,* vb. I. Refl. A-şi face autoanaliza. * Spec. A se supune introspecţiei. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**- + analiza.**
AUTOANALIZĂ, *autoanalize,* s.f. Analiză a propriei personalităţi (şi conştiinţe). * Spec. Introspecţie. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**- + analiză.**
AUTOANTICORP, *autoanticorpi,* s.m. (Biol.) Anticorp produs de organism în cazuri patologice împotriva propriilor celule sau ţesuturi. [Pr.: *a-u-to-an-*] – Din fr. **auto-anticorps.**
AUTOANTIGEN, *autoantigene,* s.n. (Biol.) Antigen propriu organismului, care poate iniţia un răspuns imun în cursul unei boli autoimune. [Pr.: *a-u-to-an-*] – Din fr. **auto-antigéne.**
AUTOAPĂRARE s.f. Apărare prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-a*] – **Auto**[1]**- + apărare** (după fr. *autodéfense).*
AUTOAPRECIA, *autoapreciez,* vb. I. Refl. A se aprecia singur; a se autoevalua. [Pr.: *a-u-to-a-pre-ci-a*] – **Auto**[1]**- + aprecia.**
AUTOAPRECIERE, *autoaprecieri,* s.f. Faptul de *a se autoaprecia*; autoevaluare. [Pr.: *a-u-to-a-pre-ci-e-re*] – V. **autoaprecia.**
AUTOAPRINDERE s.f. Aprindere spontană a unor combustibili în anumite condiţii de presiune şi de temperatură. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**-+ aprindere.**
AUTOAPROVIZIONA, *autoaprovizionez,* vb. I. Refl. A se aproviziona prin posibilităţi proprii. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[1]**- + aproviziona.**
AUTOAPROVIZIONARE, *autoaprovizionări,* s.f. Acţiunea de *a se autoaproviziona.* [Pr.: *a-u-to-a-*] – V. **autoaproviziona.**
AUTOAPROVIZIONAT s.n. Faptul de a se "autoaproviziona"*.* [Pr.: *a-u-to-a-*] – V. **autoaproviziona.**
AUTOATELIER, *autoateliere,* s.n. Atelier mobil folosit la depanări şi reparaţii de vehicule. [Pr.: *a-u-to-a-*] – **Auto**[2] **+ atelier.**
AUTOBALSAM, *autobalsamuri,* s.n. Unguent pentru maşini. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **balsam.**
AUTOBASCULANTĂ, *autobasculante,* s.f. Autocamion prevăzut cu benă basculantă. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ basculantă.**
AUTOBAZĂ, *autobaze,* s.f. Centru de exploatare şi de întreţinere a unor autovehicule. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ bază.**
AUTOBETONIERĂ, *autobetoniere,* s.f. Autocamion prevăzut cu betonieră. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **betonieră.**
AUTOBIOGRAFIC, -Ă, *autobiografici, -ce*, adj. Care conţine o autobiografie, (cu caracter) de autobiografie [Pr.: *a-u-to-bi-o-*] – Din fr. **autobiographique.**
AUTOBIOGRAFIE, *autobiografii,* s.f. Expunere orală sau scrisă a vieţii unei persoane făcută de ea însăşi. * Operă literară aparţinând genului epic în care autorul îşi povesteşte viaţa. [Pr.: *a-u-to-bi-o-*] – Din fr. **autobiographie.**
AUTOBLINDAT, *autoblindate,* s.n. Automobil blindat. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **blindat.**
AUTOBREC, *autobrecuri,* s.n. Automobil cu caroserie închisă care poate transporta în comun

un număr redus de persoane. [Pr.: *a-u-*] – Din fr., engl. **autobreak.**

AUTOBUS s.n. v. **autobuz.**

AUTOBUZ, *autobuze,* s.n. Automobil cu caroseria închisă sau parţial decapotabilă, folosit la transportul în comun al unui număr mare de persoane. [Pr.: *a-u÷.* – Var.: **autobús** s.n.] – Din fr. **autobus.**

AUTOCAMION, *autocamioane,* s.n. Autovehicul mare cu caroserie deschisă sau cu platformă, folosit pentru transporturi de materiale. [Pr.: *a-u-to-ca-mi-on*] – **Auto**[2] + **camion.**

AUTOCAMIONETĂ, *autocamionete,* s.f. Autocamion de dimensiuni mai mici, folosit pentru transporturi de materiale; camionetă. [Pr.: *a-u-to-ca-mi-o-*] – **Auto**[2]**+ camionetă.**

AUTOCAR, *autocare*, s.n. Automobil folosit de obicei la transportul interurban (mai ales pentru excursii). [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocar.**

AUTOCARACTERIZA, *autocaracterizez,* vb. I. Refl. A se caracteriza pe sine. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + caracteriza.**

AUTOCARACTERIZARE, *autocaracterizări,* s.f. Faptul de *a se autocaracteriza*; (concr.) caracterizare a propriei persoane. [Pr.: *a-u-*] – V. **autocaracteriza.**

AUTOCARAVANĂ, *autocaravane,* s.f. **1.** Autovehicul amenajat ca laborator, pentru proiecţia filmelor etc. **2.** Caravană de autovehicule. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **caravană.**

AUTOCATALIZĂ, *autocatalize*, s.f. Cataliză a unei reacţii chimice produse chiar de elementele care iau parte la reacţie. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocatalyse.**

AUTOCEFAL, -Ă, *autocefali, -e*, adj. Care se bucură de autocefalie [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocéphale.**

AUTOCEFALIE s.f. Conducere de sine stătătoare a unei biserici ortodoxe naţionale. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocéphalie.**

AUTOCISTERNĂ, *autocisterne,* s.f. Automobil prevăzut cu o cisternă (montată pe şasiu). [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ cisternă.**

AUTOCLAVĂ, *autoclave,* s.f. **1.** Vas închis ermetic, folosit la sterilizări, la efectuarea reacţiilor chimice etc. sub presiune (şi la temperaturi ridicate). **2.** Capac care închide ermetic un recipient şi se menţine închis prin presiunea din recipient. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoclave.**

AUTOCLAVIZAT adj. (Despre beton) Fabricat în condiţii de autoclavă. [Pr.: *a-u-*] – De la **autoclavă.**

AUTOCOLOANĂ, *autocoloane,* s.f. (Rar) Coloană de automobile. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **coloană.**

AUTOCOMBINĂ, *autocombine,* s.f. Combină autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + combină.**

AUTOCONDUCERE s.f. Conducere a activităţii sociale, economice etc. de către colectivitatea respectivă însăşi sau de către reprezentanţii ei. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1] + **conducere.**

AUTOCONSERVA, *autoconsérv*, vb. I. Refl. A-şi menţine, a-şi apăra propria viaţă. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-+conserva.**

AUTOCONSERVARE s.f. Faptul de *a se autoconserva.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autoconserva.**

AUTOCONTROL, *autocontroale,* s.n. Control exercitat asupra propriei persoane. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + control.**

AUTOCORĂ, *autocore,* s.f., adj. (Plantă) care îşi împrăştie seminţele prin deschiderea bruscă a fructelor. [Pr.: *a-u-*] – Din germ. **Autochore.**

AUTOCRAT, *autocraţi,* s.m. (Adesea adjectival) Conducător al unui stat, cu puteri absolute; autocrator. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocrate.**

AUTOCRATIC, -Ă, *autocratici, -ce*, adj. Care are caracter de autocraţie; care are puteri absolute. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocratique.**

AUTOCRATISM s.n. Concepţie, doctrină bazată pe autocraţie **(1)**. [Pr.: *a-u-*] – **Autocrat+** suf. *-ism.*

AUTOCRATOR, *autocratori,* s.m. (Înv.) Autocrat. [Pr.: *a-u-*] – Din ngr. **autokrátor.**

AUTOCRAŢIE, (2) *autocraţii,* s.f. **1.** Formă de guvernare în care întreaga putere a statului e concentrată în mâna unei singure persoane; tiranie, absolutism. **2.** Stat care are forma de guvernare descrisă mai sus. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autocratie.**

AUTOCRITIC, -Ă, *autocritici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Analiză critică a activităţii şi a comportării proprii. **2.** Adj. Făcut pe bază de autocritică; de autocritică. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + critic(ă)** (sensul **1** după rus. *samokritika).*

AUTOCUNOAŞTE, *autocunósc,* vb. III. Refl. A se cunoaşte prin autoobservare. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + cunoaşte.**

AUTOCUNOAŞTERE, *autocunoaşteri,* s.f. Acţiunea de *a se autocunoaşte*. [Pr.: *a-u-*] – V. **autocunoaşte.**

AUTODAFE, *autodafeuri,* s.n. **1.** Ceremonie în cursul căreia cei condamnaţi de inchiziţie pentru erezie erau puşi să revină la credinţa părăsită. **2.** Ardere pe rug la care erau

condamnaţi, în timpul inchiziţiei, cei socotiţi eretici; *p. ext.* acţiune care duce la distrugerea prin foc [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autodafé.**
AUTODECLANŞA, pers. 3 *autodeclanşează,* vb. I. Refl. A se declanşa automat. [Pr.: *a-u-*] - **Auto**[1]**- + declanşa.**
AUTODECLANŞARE, *autodeclanşări,* s.f. Acţiunea de *a se autodeclanşa.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autodeclanşa.**
AUTODEFINI, *autodefinesc,* vb. IV. Refl. A se defini prin el însuşi. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + defini**
AUTODEFINIRE, *autodefiniri,* s.f. Faptul de *a se autodefini.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autodefinire.**
AUTODEMASCA, *autodemásc,* vb. I. Refl. A se demasca singur. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **demasca.**
AUTODEMASCARE, *autodemascări,* s.f. Faptul de *a se autodemasca*. [Pr.: *a-u-*] – V. **autodemasca.**
AUTODENUNŢA, *autodenúnţ,* vb. I. Refl. A se denunţa singur. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + denunţa.**
AUTODENUNŢARE, *autodenunţări,* s.f. Acţiunea de *a se autodenunţa.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autodenunţa.**
AUTODEPANARE, *autodepanări,* s.f. Reparare a unui autovehicul (pe locul unde acesta a rămas în pană); *p. ext.* autoatelier folosit pentru asemenea reparaţii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto2** + **depanare.**
AUTODEPĂŞI, *autodepăşesc,* vb. IV. Refl. A-şi depăşi propriile realizări. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + depăşi.**
AUTODEPĂŞIRE, *autodepăşiri,* s.f. Faptul de *a se autodepăşi.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autodepăşi.**
AUTODETERMINARE, *autodeterminări,* s.f. Principiu potrivit căruia o naţiune are dreptul să-şi aleagă singură statutul politic şi calea de dezvoltare economică, socială şi culturală; *p. ext.* ansamblu de măsuri care pun în practică acest principiu. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **determinare** (după fr. *autodétermination,* rus. *samoopredelenie*).
AUTODEZAGREGABIL, -Ă, *autodezagregabili, -e,* adj. Care se dezagregă de la sine. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + dezagregabil.**
AUTODEZVOLTARE s.f. Creştere, dezvoltare prin sine, de la sine. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **dezvoltare.**
AUTODIAGNOSTICA, *autodiagnostichez,* vb. I. Refl. A-şi pune singur un diagnostic. [Pr.: *a-u-to-di-a-*] – **Auto**[1]**- + diagnostica.**
AUTODIAGNOSTICARE, *autodiagnosticări,* s.f. Acţiunea de *a se autodiagnostica.* [Pr.: *a-u-to-di-a-*] – V. **autodiagnostica.**
AUTODICTARE, *autodictări,* s.f. Reproducere în scris a unui text memorat. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + dictare**.
AUTODIDACT, -Ă, *autodidacţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care şi-a însuşit, fără ajutorul unui profesor sau al unei forme de învăţământ, cunoştinţe ştiinţifice şi o anumită cultură. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autodidacte.**
AUTODINĂ s.f. Montaj special de radiorecepţie în care acelaşi tub electronic serveşte ca detector şi ca oscilator. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autodyne.**
AUTODISCIPLINĂ s.f. Disciplină liber consimţită. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **disciplină.**
AUTODISTRUGE, *autodistrug,* vb. III. Refl. A se distruge prin hotărâre proprie sau de la sine. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + distruge.**
AUTODISTRUGERE s.f. Faptul de a se distruge singur. * Spec. Proprietate pe care o au unele proiectile de a se distruge automat, după străbaterea unei anumite traiectorii, pentru a nu fi periculoase în cazul când nu şi-au atins ţinta. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]- + **distrugere** (după fr. *autodestruction).*
AUTODIZOLVA, pers. 3 *autodizólvă,* vb. I. Refl. (Despre o organizaţie, o societate etc.) A se desfiinţa prin hotărâre proprie, a-şi înceta activitatea în urma unei hotărâri luate conform prevederilor legale. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]- + **dizolva.**
AUTODIZOLVARE s.f. Faptul de *a se autodizolva.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autodizolva.**
AUTODOTA, *autodotez,* vb. I. Refl. A-şi procura prin mijloace proprii cele necesare activităţii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + dota.**
AUTODOTARE, *autodotări,* s.f. Acţiunea de *a se autodota* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **autodota.**
AUTODREZINĂ, *autodrezine,* s.f. Drezină autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **drezină.**
AUTODRIC, *autodricuri,* s.n. Maşină mortuară. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2]**+dric.**
AUTODROM, *autodroame,* s.n. (Rar) Teren special amenajat pentru exerciţii de conducere a automobilului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autodrome.**
AUTODRUM, *autodrumuri,* s.n. (Rar) Autostradă. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ drum** (după fr.

autoroute).
AUTODUBĂ, *autodube,* s.f. Automobil prevăzut cu o dubă, folosit pentru transportul de materiale, produse alimentare, corespondenţă etc.; dubă. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **dubă.**
AUTODUMPER, *autodumpere*, s.n. Autocamion cu cupă basculantă. [Pr.: *a-u-*] – Din engl. **autodumper**, germ. **Auto-Dumper**
AUTOECHILIBRARE, *autoechilibrări,* s.f. Echilibrare (la roţile de automobil). [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[2] **+ echilibrare.**
AUTOEDUCA, *autoedúc,* vb. I. Refl. A se educa pe sine. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[1] **+ educa.**
AUTOEDUCARE, *autoeducări,* s.f. Acţiunea de *a se autoeduca* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-*] – V. **autoeduca.**
AUTOEDUCAŢIE, *autoeducaţii,* s.f. Educaţie făcută de sine însuşi. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[1]**-** + **educaţie.**
AUTOELOGIA, *autoelogiez,* vb. I. Refl. A-şi aduce singur elogii. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[1]**- + elogia.**
AUTOELOGIERE, *autoelogieri,* s.f. Acţiunea de *a se autoelogia.* [Pr.: *a-u-to-*] – V. **autoelogia.**
AUTOEVALUA, *autoevaluez,* vb. I. Refl. A se autoaprecia. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[1]**- + evaluare.**
AUTOEXCAVATOR, *autoexcavatoare,* s.n. Excavator prevăzut cu motor propriu pentru propulsie. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[1]**- + excavator.**
AUTOEXCITAŢIE, *autoexcitaţii,* s.f. Excitaţie magnetică a unui generator electric la care curentul este luat de la acelaşi generator. [Pr.: *a-u-to-*] – Din fr. **auto-excitation.**
AUTOEXIGENŢĂ s.f. Exigenţă manifestată faţă de propria persoană. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto- + exigenţă.**
AUTOFAGIE, *autofagii,* s.f. (Med.) Consumare a propriilor ţesuturi de către un organism supus inaniţiei. [Pr : *a-u-to-*] – Din fr. **autophagie.**
AUTOFECUNDARE, *autofecundări,* s.f. (La unele plante şi specii inferioare de animale) Fecundare rezultată în urma unirii a două elemente sexuale provenite de la unul şi acelaşi individ. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + fecundare** (după fr. *autofécondation).*
AUTOFECUNDAŢIE, *autofecundaţii,* s.f. (Biol.) Autofecundare. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autofécondation.**
AUTOFINANŢA, *autofinanţez,* vb. I. Refl. A se finanţa din fonduri proprii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + finanţa.**
AUTOFINANŢARE, *autofinanţări,* s.f. Faptul de *a se autofinanţa.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autofinanţa.**
AUTOFLAGELA, *autoflagelez,* vb. I. Refl. (Despre adepţii unor secte religioase; adesea fig.) A se biciui singur, a se supune unor torturi fizice din fanatism religios. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + flagela.**
AUTOFLAGELARE, *autoflagelări,* s.f. (Adesea fig.) Acţiunea de *a se autoflagela*; autoflagelaţie. [Pr.: *a-u-*] – V. **autoflagela.**
AUTOFLAGELAŢIE, *autoflagelaţii,* s.f. (Adesea fig.) Autoflagelare. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **flagelaţie.**
AUTOFON, -Ă, *autofoni, -e,* adj. (Despre instrumente muzicale de tipul clopoţelului, gongului etc.) Care produce sunete exclusiv prin vibrarea componentelor sale elastice, fără ajutorul unei tensiuni speciale. [Pr.: *a-u-*] – Din engl. **autophone.**
AUTOFRÂNARE, *autofrânări,* s.f. Împiedicare a mişcării unui mecanism din cauza frecării cu suprafeţele de contact. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + frânare.**
AUTOFURAJA, *autofurajez,* vb. I. Refl. (Despre întreprinderi agricole, gospodării ţărăneşti) A se aproviziona cu furaje prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + furaja.**
AUTOFURAJARE, *autofurajări,* s.f. Acţiunea de *a se autofuraja* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **autofuraja.**
AUTOFURGON, *autofurgoane,* s.n. Furgon autopropulsat. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **furgon.**
AUTOFURGONETĂ, *autofurgonete,* s.f. Furgonetă autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- +furgonetă.**
AUTOGAMĂ, *autogame,* s.f., adj. (Plantă) care se caracterizează prin autogamie [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogame.**
AUTOGAMIE s.f. Fecundaţie a florilor unei plante prin polenul produs în aceeaşi floare. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogamie.**
AUTOGARĂ, *autogări,* s.f. Gară pentru autobuze şi autocamioane. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **gară.**
AUTOGENĂ, *autogene,* adj. f. (În sintagma) *Sudură autogenă* = tip de sudură care foloseşte căldura produsă prin arderea acetilenei în oxigen. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogéne.**
AUTOGENETIC, -Ă, *autogenetici, -ce,* adj. De autogeneză. [Pr.: *a-u-*] – Din germ. **autogenetisch.**
AUTOGENEZĂ s.f. Teorie care absolutizează acţiunea factorilor ereditari în dezvoltarea individului şi neagă rolul mediului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogénése.**

AUTOGESTIONAR, -Ă, *autogestionari, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană, instituţie etc.) care are gestiune proprie. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-o-*] – **Auto**[1]**- + gestionar.**
AUTOGESTIONARE, *autogestionări,* s.f. Autogestiune. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-o-*] – **Auto**[1]**- + gestionare.**
AUTOGESTIUNE, *autogestiuni,* s.f. Gestiune proprie a unei persoane, a unei instituţii etc.; autogestionare. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-u-*] – **Auto**[1]**- + gestiune.** Cf. fr. **autogestion.**
AUTOGHIDAT, -Ă, *autoghidaţi, -te,* adj. (Despre corpuri mobile) Care îşi dirijează el însuşi mişcarea către ţintă. [Pr.: *a-u-*] – După fr. **autoguidé.**
AUTOGIR, *autogire,* s.n. Aeronavă prevăzută cu o elice de propulsie antrenată de un motor şi cu o elice de suspensie care se învârteşte în jurul unui ax vertical prin forţa realizată de deplasarea aeronavei. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogire.**
AUTOGOL, *autogoluri,* s.n. (Sport) Gol în propria poartă. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogoal.**
AUTOGOSPODĂRI, *autogospodăresc,* vb. IV. Refl. A se gospodări **(1)** prin forţe şi mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + gospodări.**
AUTOGOSPODĂRIRE, *autogospodăriri,* s.f. Acţiunea de *a se autogospodări* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **autogospodări.**
AUTOGRAF, -Ă, *autografi, -e,* adj., s.n. (Text, semnătură, document etc.) scris de mâna autorului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autographe.**
AUTOGRAFIE s.f. Procedeu prin care se reproduce pe piatră litografică sau pe o hârtie specială un text, un desen etc. (autograf). * (Concr.) Text, desen etc. astfel reprodus. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autographie.**
AUTOGREDER, *autogredere,* s.n. Greder autopropulsat. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **greder.**
AUTOGREFĂ, *autogrefe,* s.f. (Med.) Autoplastie. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autogreffe.**
AUTOGUNOIERĂ, *autogunoiere,* s.f. Autovehicul pentru transportul gunoiului. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **gunoi** + suf. *-ieră.*
AUTOGUVERNA, *autoguvernez,* vb. I. Refl. (Despre state) A se conduce singur (fără amestec străin). [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + guverna.**
AUTOGUVERNARE, *autoguvernări,* s.f. Faptul de *a se autoguverna.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autoguverna.**
AUTOHALTĂ, *autohalte,* s.f. Haltă pentru autobuze. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2]**- + haltă.**
AUTOHEMOTERAPIE, *autohemoterapii,* s.f. (Med.) Hemoterapie ieşită din uz, efectuată cu sângele pacientului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autohémotherapie.**
AUTOHTON, -Ă, *autohtoni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a format şi s-a dezvoltat pe teritoriul unde trăieşte (şi în prezent), care este originar de aici; băştinaş, aborigen. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autochtone.**
AUTOHTONISM s.n. Ansamblu de trăsături autohtone; *p. ext.* exagerare a trăsăturilor specifice unei colectivităţi naţionale [Pr.: *a-u-*] – **Autohton** + suf. *-ism.*
AUTOHTONITATE s.f. (Rar) Autohtonism. [Pr.: *a-u-*] – Din it. **autochtonitá.**
AUTOHTONIZA, *autohtonizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a lua caracter autohton. [Pr.: *a - u-*] – **Autohton** + suf. *-iza.*
AUTOHTONIZARE, *autohtonizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) autohtoniza* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **autohtoniza.**
AUTOHTONIZAT, -Ă, *autohtonizaţi, -te,* adj. Care a căpătat caracter autohton. [Pr.:*a-u-*] – V. **autohtoniza.**
AUTOIGNORA, *autoignorez,* vb. I. Refl. A-şi neglija, a nu lua în seamă propria persoană, propria existenţă. [Pr.: *a-u÷.* – Prez. ind. şi: *autoignór*] – **Auto**[1]**- + ignora.**
AUTOILUZIONA, *autoiluzionez,* vb. I. Refl. A-şi face singur iluzii. [Pr.: *a-u-to-i-lu-zi-o-*] – **Auto**[1]**- + iluziona.**
AUTOILUZIONARE, *autoiluzionări,* s.f. Acţiunea de *a se autoiluziona* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-i-lu-zi-o-*] – V. **autoiluziona.**
AUTOIMPUNERE, *autoimpuneri,* s.f. Contribuţie bănească pe care o colectivitate o fixează şi o dă de bunăvoie, în vederea unor lucrări locale de interes general. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + impunere** (după rus. *samooblojenie*).
AUTOIMUN, -Ă, *autoimuni, -e,* adj. Care prezintă autoimunitate. *** Boală autoimună* = boală în care leziunile şi tulburările chimice sunt consecinţa perturbării mecanismelor de imunitate. [Pr.: *a-u-to-i-*] – **Auto**[1]**- + imun.**
AUTOIMUNITATE s.f. (Biol.) Proces patologic care constă în producerea de anticorpi îndreptaţi împotriva propriilor constituenţi ai organismului. [Pr.: *a-u-to-i-*] – **Auto**[1]**- + imunitate** (după fr. *autoimmunisation).*
AUTOINDUCŢIE s.f. (Fiz.) Inducţie electromagnetică proprie; selfinducţie. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auto-induction.**
AUTOINSTRUI, *autoinstruiesc,* vb. IV. Refl. A se instrui ca autodidact. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- +**

instrui.

AUTOINSTRUIRE, *autoinstruiri,* s.f. Acţiunea de *a se autoinstrui* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **autoinstrui.**

AUTOINSTRUIT, -Ă, *autoinstruiţi, -te,* adj. Care s-a instruit ca autodidact. [Pr.: *a-u-*] – V. **autoinstrui.**

AUTOINTITULA, *autointitulez,* vb. I. Refl. A-şi atribui (nejustificat) un nume, un titlu. [Pr.: *a-u-to-in-*] – **Auto**[1]**- + intitula.**

AUTOINTITULAT, -Ă, *autointitulaţi, -te,* adj. Care îşi atribuie (nejustificat) un nume, un titlu. [Pr.: *a-u-to-in-*] – V. **autointitula.**

AUTOIRONIE, *autoironii,* s.f. Ironie la adresa propriei persoane. [Pr.: *a-u-to-i-*] – **Auto**[1]**- + ironie**.

AUTOIRONIZA, *autoironizez,* vb. I. Refl. A se supune autoironiei. [Pr.: *a-u-to-i-*] – **Auto**[1]- + **ironiza.**

AUTOÎNCĂRCĂTOR, *autoîncărcătoare,* s.n. Vehicul care încarcă automat o marfă, un obiect. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + încărcător.**

AUTOÎNCÂNTARE s.f. Automulţumire. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + încântare.**

AUTOÎNSĂMÂNŢARE, *autoînsămânţări,* s.f. (Bot.) Însămânţare naturală a plantelor prin scuturarea seminţelor. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + însămânţare.**

AUTOLABORATOR, *autolaboratoare,* s.n. Laborator instalat într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **laborator.**

AUTOLIBRĂRIE, *autolibrării,* s.f. Librărie instalată într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **librărie.**

AUTOLINIŞTIRE s.f. Atitudine pasivă în urma unor succese (reale sau aparente). [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **liniştire.**

AUTOLIZĂ, *autolize,* s.f. (Biol.) Dezintegrare a celulelor şi a ţesuturilor din plante şi din animale sub acţiunea enzimelor proprii. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autolyse.**

AUTOMACARA, *automacarale,* s.f. Macara montată pe şasiul unui autocamion. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ macara.**

AUTOMAGAZIN, *automagazine,* s.n. Magazin instalat într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+magazin.**

AUTOMAT, -Ă, *automaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre aparate, maşini etc.) Care este acţionat printr-un dispozitiv mecanic; (despre anumite operaţii; adesea adverbial) care se efectuează prin acţiunea unui dispozitiv mecanic. ** *Armă automată* = armă de foc la care armarea se face fără intervenţia omului; *p. restr.* pistol-mitralieră. * (Adesea adverbial) Care se face, se execută de la sine, fără participarea raţiunii sau a voinţei. *Gest automat.* **2.** S.n. Dispozitiv, aparat, maşină care efectuează o anumită operaţie fără intervenţia omului. ** (În sintagma) *Automat de scară* = dispozitiv care asigură iluminarea temporizată a holurilor şi scărilor interioare din blocuri. * Fig. Persoană fără voinţă, fără iniţiativă, care face totul mecanic. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automate.**

AUTOMATIC, -Ă, *automatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) De automat. **2.** S.f. Ramură a ştiinţei şi a tehnicii care se ocupă cu studiul metodelor şi al mijloacelor pentru efectuarea proceselor tehnice fără participarea directă a omului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automatique.**

AUTOMATISM s.n. **1.** Caracterul a ceea ce este automatic; mişcare (ca) de automat. **2.** Înlănţuire de reacţii care se desfăşoară fără controlul centrilor nervoşi superiori; mişcare, gest stereotip la care nu participă conştiinţa. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automatisme.**

AUTOMATIST, -Ă, *automatişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în automatică. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automatiste.**

AUTOMATIZA, *automatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A înzestra cu utilaj automat. **2.** Refl. (Despre acţiuni, gesturi, mişcări) A căpăta caracter de automatism **(2)**. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automatiser.**

AUTOMATIZARE, *automatizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) automatiza* şi rezultatul ei; folosire a automatelor în procesul de producţie, înzestrare cu automate. [Pr.: *a-u-*] – V. **automatiza.**

AUTOMĂTURĂTOARE, *automăturători,* s.f. Autovehicul pentru măturatul străzilor. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ măturătoare.**

AUTOMEDICAŢIE, *automedicaţii,* s.f. Medicaţie stabilită de bolnav pentru sine. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automédication.**

AUTOMIŞCARE, *automişcări,* s.f. Mişcare, dezvoltare neîntreruptă a naturii şi a societăţii cauzată de contradicţiile interne. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + mişcare.**

AUTOMOBIL, -Ă, *automobili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Vehicul cu patru (rar trei, şase) roţi pneumatice, mişcat de un motor cu explozie internă, cu aburi, cu electricitate sau aer

comprimat; auto[2]. **2.** Adj. (Despre vehicule) Care se mişcă cu ajutorul unui motor propriu. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automobile.**

AUTOMOBILISM s.n. Sport practicat cu ajutorul automobilului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automobilisme.**

AUTOMOBILIST, -Ă, *automobilişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică automobilismul. * (Rar) Persoană care conduce un automobil. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automobiliste.**

AUTOMOBILISTIC, -Ă, *automobilistici, -ce,* adj. De automobilism. [Pr.: *a-u-*] – Din it. **automobilistico.**

AUTOMODEL, *automodele,* s.n. Autovehicul miniatural prevăzut cu un sistem de propulsie şi de comandă. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **model.**

AUTOMODELISM s.n. Ramură sportivă care se ocupă cu construirea de automodele. [Pr.: *a-u-*] – **Automodel** + suf. *-ism.*

AUTOMODELIST, -Ă, *automodelelişti, -ste,* s.m. şi f. Constructor de automodele. [Pr.: *a-u-*] – **Automodel** [ism] + suf. *-ist.*

AUTOMOTOR, *automotoare,* s.n. Vehicul de cale ferată, prevăzut cu motor propriu şi folosit pentru transportul rapid de călători. ** (Adjectival) *Tren automotor.* [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **automoteur.**

AUTOMULŢUMIRE s.f. Satisfacţie de sine (nu întotdeauna justificată) la care ajunge cineva, adesea fără a aştepta aprecierile celorlalţi; autoîncântare. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + mulţumire.**

AUTOMUTILA, *automutilez,* vb. I. Refl. A se mutila singur (de obicei pentru a se sustrage de la îndeplinirea unor obligaţii). [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + mutila.**

AUTOMUTILARE, *automutilări,* s.f. Acţiunea de *a se automutila* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **automutila.**

AUTOMUTILAT, -Ă, *automutilaţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care s-a mutilat singură. [Pr.: *a-u-*] – V. **automutila.**

AUTONOM, -Ă, *autonomi, -e,* adj. Care se bucură de autonomie. * Care este liber, care nu depinde de nimeni. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autonome,** lat. **autonomus.**

AUTONOMIE s.f. **1.** Drept (al unui stat, al unei regiuni, al unei naţionalităţi sau al unei minorităţi naţionale etc.) de a se administra singur în cadrul unui stat condus de o putere centrală. * Situaţie a celui care nu depinde de nimeni, care are deplină libertate în acţiunile sale. **2.** Distanţă maximă până la care se poate deplasa un avion, o navă, un vehicul, fără a avea nevoie să se aprovizioneze cu combustibil. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autonomie,** lat. **autonomia.**

AUTONOMIST, -Ă, *autonomişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care susţine autonomia. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autonomiste.**

AUTONOMIZA, *autonomizez,* vb. I. Refl. A deveni autonom. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autonomiser.**

AUTONOMIZARE, *autonomizări,* s.f. Acţiunea de *a se autonomiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] – V. **autonomiza.**

AUTONOMIZAT, -Ă, *autonomizaţi, -te,* adj. Care a devenit autonom. [Pr.: *a-u-*] – V. **autonomiza.**

AUTOOBSERVA, *autoobsérv,* vb. I. Refl. A-şi analiza propria persoană şi viaţă (psihică). [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + observa.**

AUTOOBSERVARE, *autoobservări,* s.f. Analizare a vieţii psihice proprii; introspecţie. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + observare.**

AUTOOBSERVAŢIE, *autoobservaţii,* s.f. Autoobservare. [Pr.: *a-u-to-*] – **Auto**[1] + **observaţie.**

AUTOPASTIŞA, *autopastişez,* vb. I. Tranz. şi refl. A copia genul sau procedeele artistice folosite în lucrări proprii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + pastişa.**

AUTOPASTIŞARE, *autopastişări,* s.f. Acţiunea de *a se autopastişa.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autopastişa.**

AUTOPASTIŞĂ, *autopastişe,* s.f. Pastişă a propriilor creaţii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1] + **pastişă.**

AUTOPERFECŢIONA, *autoperfecţionez,* vb. I. Refl. A se perfecţiona prin eforturi proprii. [Pr.: *a-u-to-per-fec-ţi-o-*] – **Auto**[1]**- + perfecţiona.**

AUTOPERFECŢIONARE, *autoperfecţionări,* s.f. Acţiunea de *a se autoperfecţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-per-fec-ţi-o-*] – V. **autoperfecţiona.**

AUTOPERIE, *autoperii,* s.f. Autovehicul prevăzut cu perii, pentru curăţatul străzilor. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ perie.**

AUTOPERSIFLA, *autopersiflez,* vb. I. Refl. A se supune propriei persiflări. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + persifla.**

AUTOPERSIFLARE, *autopersiflări,* s.f. Faptul de *a se autopersifla.* [Pr.: *a-u-*] -V. **autopersifla.**

AUTOPILOT, *autopiloţi,* s.m. Pilot automat. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autopilote,** germ. **Autopilot.**

AUTOPLASTIE, *autoplastii,* s.f. Intervenţie chirurgicală prin care se reface o parte distrusă din ţesutul corpului cu ajutorul unei grefe luate din corpul individului respectiv. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoplastie.**

AUTOPOLENIZARE, *autopolenizări,* s.f. (Bot.) Polenizare a florilor închise cu propriul lor polen; autofecundare, autofecundaţie, cleistogamie. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1] + **polenizare.**

AUTOPOMPĂ, *autopompe,* s.f. Pompă (de incendiu) montată pe un autocamion şi acţionată de motorul acestuia. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autopompe.**

AUTOPORNIRE, *autoporniri,* s.f. Reluare automată a funcţionării normale a unui motor asincron. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + pornire.**

AUTOPORTRET, *autoportrete,* s.n. Reprezentare a propriei persoane în pictură, desen sau literatură. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + portret.**

AUTOPROPULSAT, -Ă, *autopropulsaţi, -te,* adj. Care se deplasează prin dezvoltarea unei surse proprii de energie. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + propulsat.** Cf. fr. **autopropulsé.**

AUTOPROPULSIE s.f. Propulsie a unui vehicul realizată cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autopropulsion.**

AUTOPROPULSOR, *autopropulsoare,* adj., s.n. (Dispozitiv) care asigură autopropulsia. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autopropulseur.**

AUTOPROTEJA, *autoprotejez,* vb. I. Refl. A se proteja prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + proteja.**

AUTOPROTEJARE, *autoprotejări,* s.f. Acţiunea de *a se autoproteja.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autoproteja.**

AUTOPROTEJAT, -Ă, *autoprotejaţi, -te,* adj. Care s-a protejat prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] – V. **autoproteja.**

AUTOPSIA, *autopsiez,* vb. I. Tranz. A face autopsie. [Pr.: *a-u-top-si-a*] – Din fr. **autopsier.**

AUTOPSIE, *autopsii,* s.f. Disecţie a unui cadavru şi examinare anatomică a organelor lui interne pentru a stabili cauza morţii; necropsie. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autopsie.**

AUTOPSIER, *autopsieri,* s.m. Specialist în autopsie. [Pr.: *a-u-top-si-er*] – **Autopsie** + suf. *-ier.*

AUTOR, -OARE, *autori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care creează o operă literară, artistică, ştiinţifică sau publicistică. **2.** Persoană care face, care produce sau comite ceva. * Spec. Persoană care comite o infracţiune. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auteur,** lat. **au** [c] **tor.**

AUTORAPID, *autorapide,* s.n. Automotor cu viteză de tren rapid. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **rapid.**

AUTORAŞ, *autoraşi,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *autor.* [Pr.: *a-u-*] – **Autor** + suf. *-aş.*

AUTORECLAMĂ, *autoreclame,* s.f. Reclamă a propriilor realizări. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoréclame.**

AUTOREFERAT, *autoreferate,* s.n. Expunere (scurtă) făcută de cineva asupra unei lucrări proprii (mai ales în vederea susţinerii tezei de doctorat). [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + referat** (după rus. *avtoreferat*).

AUTOREGLA, *autoreglez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) regla în mod automat. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **regla.**

AUTOREGLAJ, *autoreglaje,* s.n. Autoreglare. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoréglage.**

AUTOREGLARE, *autoreglări,* s.f. Acţiunea de *a (se) autoregla*; autoreglaj. [Pr.: *a-u-*] – V. **autoregla.**

AUTORELAXARE, *autorelaxări,* s.f. Relaxare normală, fără administrare de calmante. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + relaxare.**

AUTORITAR, -Ă, *autoritari, -e,* adj. Căruia îi place să uzeze (şi uneori să abuzeze) de dreptul de a comanda, de a da dispoziţii. *Om autoritar.* * Care impune ascultare, care nu admite replică. *Atitudine autoritară.* [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoritaire.**

AUTORITARISM, *autoritarisme,* s.n. **1.** Caracter, atitudine autoritară. **2.** Sistem politic autoritar **(2).** [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoritarisme.**

AUTORITARIST, -Ă, *autoritarişti, -ste,* adj. Care denotă autoritarism. [Pr.: *a-u-*] – **Autoritar** + suf. *-ist.*

AUTORITATE, *autorităţi,* s.f. **1.** Drept, putere, împuternicire de a comanda, de a da dispoziţii sau de a impune cuiva ascultare. **2.** Organ al puterii de stat competent să ia măsuri şi să emită dispoziţii cu caracter obligatoriu. * Reprezentant al unui asemenea organ al puterii de stat. **3.** Prestigiu de care se bucură cineva sau ceva. * Persoană care se impune prin cunoştinţele sale, prin prestigiul său. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autorité,** lat. **au [**c**] toritas, -atis.**

AUTORIZA, *autorizez,* vb. I. Tranz. A împuternici pe cineva sau ceva cu o autoritate (publică). * A da cuiva dreptul de a face, de a spune etc. ceva. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autoriser.**

AUTORIZARE, *autorizări,* s.f. Faptul de *a autoriza.* [Pr.: *a-u-*] – V. **autoriza.**

AUTORIZAT, -Ă, *autorizaţi, -te,* adj. Împuternicit cu o autoritate (publică); împuternicit să facă, să spună etc. ceva. * Făcut de o persoană care are o autorizaţie. [Pr.: *a-u-*] – V.

autoriza.

AUTORIZAŢIE, *autorizaţii,* s.f. Permisiune, împuternicire (oficială) de a face ceva. * (Concr.) Document oficial prin care se dovedeşte un drept sau o împuternicire a cuiva. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autorisation.**

AUTORUTIER, -Ă, *autorutieri, -e,* adj. Relativ la transportul auto. [Pr.: *a-u-to-ru-ti-er*] – Din fr. **autoroutier.**

AUTOSALVARE, *autosalvări,* s.f. Autosanitară. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ salvare.**

AUTOSANITARĂ, *autosanitare,* s.f. Automobil special echipat care transportă bolnavii, răniţii etc.; autosalvare. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ sanitară.**

AUTOSCARĂ, *autoscări,* s.f. Autovehicul prevăzut cu o scară pentru înălţimi mari. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ scară.**

AUTOSCREPER, *autoscrepere,* s.n. Autovehicul prevăzut cu un screper. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **screper.**

AUTOSELECTOR, *autoselectoare,* s.n. Incubator pentru clocitul icrelor. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]- + **selector.**

AUTOSERVI, *autoservesc,* vb. IV. Refl. A se servi singur (într-un magazin, într-un restaurant special amenajat). [Pr.: *a-u-*] – Din **autoservire** (derivat regresiv).

AUTOSERVICE s.n. Service pentru autovehicule. [Pr.: *a-u-to-ser-vis*] – Din engl. **auto-service.**

AUTOSERVIRE s.f. Mod de desfacere a mărfurilor în magazine speciale sau a mâncării în restaurante, în care clientul se serveşte singur. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + servire** (după rus. *samoobstujivanie).*

AUTOSIFON, *autosifoane,* s.n. Dispozitiv ataşat la un recipient metalic pentru prepararea sifonului la domiciliu. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autosiphon.**

AUTOSPECIALĂ, *autospeciale,* s.f. Autovehicul cu caroseria adaptată unor transporturi, operaţii sau servicii speciale. [Pr.: *a-u-to-spe-ci-a-*] – **Auto**[2] + **special**. Cf. it. **autospeciale.**

AUTOSPORT, *autosporturi,* s.n. Autoturism cu motor puternic, care poate realiza viteze mari, folosit în întrecerile sportive. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **sport.**

AUTOSTAŢIE, *autostaţii,* s.f. Staţie de autobuze. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **staţie.**

AUTOSTIVUITOR, *autostivuitoare,* s.n. Maşină de stivuit. [Pr.: *a-u-to-sti-vu-i-*] – **Auto**[2] + **stivuitor.**

AUTOSTOP, *autostopuri,* s.n. **1.** Instalaţie de semnalizare luminoasă aşezată la întretăierea străzilor pentru reglementarea circulaţiei. * Instalaţie de oprire automată a unui vehicul feroviar când linia nu este liberă. **2.** Procedeu prin care un pieton parcurge itinerarul propus apelând la serviciile (gratuite ale) automobiliştilor ocazionali. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auto-stop.**

AUTOSTOPIST, -Ă, *autostopişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face autostopul. [Pr.: *a-u-*] – **Autostop** + suf. *-ist* (după fr. *auto-stoppeur*).

AUTOSTRADĂ, *autostrăzi,* s.f. Şosea modernă de mare capacitate, rezervată circulaţiei autovehiculelor şi având de obicei cele două sensuri de circulaţie separate între ele. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autostrade,** it. **autostrada.**

AUTOSTROPITOARE, *autostropitori,* s.f. Autovehicul pentru stropitul (şi spălatul) străzilor. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ stropitoare.**

AUTOSUGESTIE, *autosugestii,* s.f. Influenţare a propriei conştiinţe sau comportări prin reprezentări sau idei care capătă caracter predominant. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autosuggestion.**

AUTOSUGESTIONA, *autosugestionez,* vb. I. Refl. A se sugestiona. [Pr.: *a-u-to-su-ges-ti-o-*] – **Auto**[1]**- + sugestiona.**

AUTOSUPRAVEGHEA, *autosupraveghez,* vb. I. Refl. A se autocontrola. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**-** + **supraveghea.**

AUTOŞASIU, *autoşasiuri,* s.n. **1.** Şasiu pentru autovehicule. **2.** Şasiu lipsit de caroserie. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ şasiu.**

AUTOŞENILĂ, *autoşenile,* s.f. Autovehicul de transport care are ca organ de rulare şenilele. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autochenille.**

AUTOŞENILETĂ, *autoşenilete,* s.f. Autovehicul de transport prevăzut cu două şenile în spate şi cu roţi în faţă. [Pr : *a-u-*] – Cf. **autoşenilă.**

AUTOTAXARE, *autotaxări,* s.f. Compostarea, de către călători, a biletelor de călătorie în autovehicule. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + taxare.**

AUTOTELIC, -Ă, *autotelici, -ce,* adj. (Fil.) Care conţine în sine scopul; cu finalitate lăuntrică. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotélique.**

AUTOTIPIE, (2) *autotipii,* s.f. **1.** Procedeu de executare a unui clişeu zincografic care redă

nuanţele de umbră şi de lumină prin descompunerea imaginii în puncte de diverse mărimi. **2.** Clişeu obţinut prin autotipie **(1).** [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotypie.**

AUTOTOMIE s.f. Proces de automutilare specific unor animale, care constă în însuşirea de a-şi detaşa în caz de primejdie o parte a corpului (coadă, picior etc.), care ulterior se poate regenera. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotomie.**

AUTOTOXINĂ, *autotoxine,* s.f. Toxină produsă de un organism prin el însuşi. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]**- + toxină.**

AUTOTRACTOR, *autotractoare,* s.n. Autovehicul de tracţiune de mare putere, montat pe roţi de cauciuc, de metal sau pe şenile şi de care este legată de obicei o remorcă. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotracteur.**

AUTOTRACŢIUNE s.f. Tracţiune care se face cu mijloace auto[2] proprii. [Pr.: *a-u-to-trac-ţi-u-*] – **Auto**[2] + **tracţiune.**

AUTOTRAILER, *autotrailere,* s.n. Autovehicul pentru transportul pieselor grele. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **trailer.**

AUTOTRANSFORMATOR, *autotransformatoare,* s.n. Transformator electric în care înfăşurările (primară şi secundară) sunt cuplate în mod dublu. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotransformateur.**

AUTOTRANSPORT, *autotransporturi,* s.n. Transport cu autovehicule. [Pr.: *a-u-*] – Din rus. **avtotransport.**

AUTOTRANSPORTOR, *autotransportoare,* s.n. Autovehicul militar blindat pentru transportul de trupe. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ transportor.**

AUTOTREN, *autotrenuri,* s.n. Autovehicul cu una sau mai multe remorci. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **tren.**

AUTOTRENIST, *autotrenişti,* s.m. Şofer de autotren. [Pr : *a-u-*] – **Autotren +** suf. *-ist.*

AUTOTROF, -Ă, *autotrofi, -e,* adj. (Despre organisme vegetale) Care este capabil să transforme substanţele anorganice în elemente organice necesare hranei. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotrophe.**

AUTOTROFIE s.f. Mod de hrănire specific organismelor autotrofe. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autotrophie.**

AUTOTUN, *autotunuri,* s.n. **1.** Tun de calibru mare tractat de un autovehicul. **2.** Autovehicul de luptă echipat cu tun. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ tun** (după fr. *autocanon).*

AUTOTURISM, *autoturisme,* s.n. Automobil cu caroserie închisă sau deschisă, cu care se transportă un număr redus de persoane; turism. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] **+ turism.**

AUTOTURN, *autoturnuri,* s.n. Autovehicul prevăzut cu o platformă care se poate înălţa şi roti, folosit la lucrările de instalaţii şi de întreţineri electrice aeriene. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[2] + **turn.**

AUTOUTILA, *autoutilez,* vb. **1.** Refl. A se utila cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-u-*] – **Auto**[1]**- + utila.**

AUTOUTILARE, *autoutilări,* s.f. Acţiunea de *a se autoutila.* [Pr.: *a-u-to-u-*] – V*.* **autoutila.**

AUTOUTILAT, -Ă, *autoutilaţi, -te*, adj. Care s-a utilat cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-u-*] – V. **autoutila.**

AUTOUTILITARĂ, *autoutilitare,* s.f. Autovehicul pentru transportul unor produse de uz curent. [Pr.: *a-u-to-u-*] – **Auto**[2] **+ utilitar.**

AUTOVACCIN, *autovaccinuri,* s.n. Vaccin obţinut prin cultura şi atenuarea germenilor proprii ai bolnavului. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autovaccin.**

AUTOVACCINA, *autovaccinez,* vb. I. **1.** Tranz. A supune autovaccinării. **2.** Refl.A se vaccina spontan, fără intervenţie externă. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autovacciner.**

AUTOVACCINARE, *autovaccinări,* s.f. Vaccinare prin autovaccin. [Pr.: *a-u-*] – **Auto**[1]- + **vaccinare.**

AUTOVACCINAT, -Ă, *autovaccinaţi, -te*, adj. **1.** Care a fost vaccinat cu autovaccin. **2.** Care s-a vaccinat spontan. [Pr.: *a-u-*] – V. **autovaccina.**

AUTOVEHICUL, *autovehicule,* s.n. Vehicul autopropulsat suspendat pe roţi, şenile sau tălpi de alunecare, care serveşte la transportul oamenilor sau al bunurilor. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autovéhicule.**

AUTOZOM, *autozomi,* s.m. (Biol.) Cromozom din celulele somatice. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **autosome.**

AUTUMNAL, -Ă, *autumnali, -e,* adj. (Livr.) De toamnă, tomnatic. – Din lat. **autumnalis,** fr. **automnal.**

AUXILIAR, -Ă, *auxiliari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Element) care ajută la ceva, care se află pe plan secundar faţă de ceva principal; (element) ajutător. * (Parte de vorbire) care exprimă raporturi între cuvinte; (verb) care ajută la formarea timpurilor şi a modurilor compuse. **2.** Adj. (Mat.) cu ajutorul căruia se poate rezolva mai uşor o problemă. [Pr.: *a-*

u-gzi-li-ar] – Din fr. **auxiliaire,** lat. **auxiliaris.**

AUXINĂ, *auxine,* s.f. Substanţă hormonală vegetală care condiţionează creşterea plantelor. [Pr.: *a-u-*] – Din fr. **auxine.**

AUZ s.n. **1.** Simţ cu ajutorul căruia se percep sunetele. ** *Auz muzical* = aptitudine de a distinge, memora şi reproduce corect sunete muzicale. **2.** Faptul de a auzi; auzire. *La auzul acestor cuvinte s-a supărat.* – Din **auzi** (derivat regresiv).

AUZI, *aúd,* vb. IV. **1.** Tranz. A percepe sunetele, zgomotele cu ajutorul auzului. ** Expr. *Să te-audă Dumnezeu!* = să se împlinească cele pe care (mi) le doreşti! *N-aude, n-a vede (n-a greul pământului)* = se face că nu ştie nimic. *Eu spun, eu aud* = degeaba vorbesc, nu mă ascultă nimeni. (Refl. pas.) *Să se audă musca (zburând)!* = să fie tăcere deplină! **2.** Tranz. (La imper.) A lua seama la cele ce se spun; a asculta. *Ia auzi ce-ţi spun!* **3.** Intranz. şi tranz. (Interogativ) A înţelege, a pricepe. * Intranz. (La prez. ind. pers. 1) **a)** (Ca răspuns la o chemare) Poftim? ce doreşti?; **b)** Poţi tăgădui? mă mai poţi contrazice? **4.** Tranz. şi intranz. A afla (o veste, o ştire etc.). ** Loc. adv. *Din auzite* = din câte a aflat cineva de la alţii, din zvon public. ** Expr. (Intranz.) *A auzi de cineva* (sau *de ceva)* = a cunoaşte pe cineva (sau ceva) din reputaţie, din cele ce se spun despre el. *A nu mai auzi de cineva* = a nu mai şti, a nu mai afla nimic despre cineva. *A nu (mai) voi să audă de cineva* = a rupe orice relaţii cu cineva. (Formulă de urare la despărţire) *Să auzim de bine!*. * Refl. (La pers. 3) A se vorbi, a se zvoni. [Pr : *a-u÷.* – Prez. ind. şi: (pop.) *aúz*] – Lat. a**udire.**

AUZIRE s.f. (Rar) Faptul de *a auzi*; auz. [Pr.: *a-u-*] – V. **auzi.**

AUZIT s.n. Faptul de *a auzi*; auz **(2)**, auzire. [Pr.: *a-u-*] – V. **auzi.**

AUZITOR, -OARE, *auzitori, -oare*, s.m. şi f. (Înv.) Auditor. [Pr.: *a-u-*] – **Auzi +** suf. *-tor.*

AVAET s.n. Impozit încasat în Ţara Românească (în sec XVIII-XIX) de la cei care erau numiţi în slujbe. – Din tc. **havaet** "venituri".

AVAL s.n. (În loc. adv.) ** *în aval* = (în legătură cu situaţia unui punct de pe cursul unei ape) mai aproape de vărsare (în comparaţie cu alt punct). – Din fr. **aval.**

AVALANŞĂ, *avalanşe,* s.f. Masă de zăpadă care se desprinde de pe coasta unui munte şi se rostogoleşte la vale (ducând cu sine şi pietrele, copacii etc. întâlniţi·în cale); lavină. * Fig. (Cu determinări) Cantitate mare (de...), năvală (de...). *Avalanşă verbală.* – Din fr. **avalanche.**

AVAN, -Ă, *avani, -e,* adj. (Pop.; adesea adverbial) Straşnic, grozav, cumplit (de tare, de mare, de rău, de crud etc.). – Din tc **avvan** "perfid", ngr. **avánis** "calomniator".

AVANBEC s.n. v. **avantbec.**

AVANCRONICĂ, *avancronici,* s.f. Cronică a unui spectacol scrisă înainte de a fi avut loc premiera. – Din fr. **avant + chronique** (după *avanpremieră, avanscenă).*

AVANGARDĂ, *avangărzi,* s.f. (Adesea fig.) Subunitate sau unitate militară care se deplasează în faţa forţelor principale ca element de siguranţă. ** Loc. adj. *De avangardă* = **a)** care merge în frunte, care conduce; **b)** care luptă împotriva formelor şi a tradiţiilor consacrate (în literatură şi artă). * Mişcare literară, artistică etc. care joacă (prin noutăţile aduse) rol de precursor. – Din fr. **avant-garde.**

AVANGARDISM s.n. **1.** Mişcare intelectuală apărută la începutul sec. XX, caracterizată prin căutarea unor soluţii radicale şi prin ruperea de trecut şi de tradiţie. **2.** Curent literar-artistic care luptă împotriva formelor şi a tradiţiilor consacrate, recurgând adesea la formule îndrăzneţe sau excentrice. – **Avangardă** + suf. *-ism.*

AVANGARDIST, -Ă, *avangardişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al avangardismului. **2.** Adj. Care aparţine avangardismului, privitor la avangardism. – Din fr. **avant-gardiste.**

AVANPORT, *avanporturi,* s.n. Zonă amenajată la intrarea într-un port pentru o scurtă staţionare a navelor. – Din fr. **avant-port.**

AVANPOST, *avanposturi,* s.n. Subunitate militară de siguranţă, instalată în faţa forţelor principale proprii aflate în staţionare sau în apărare; poziţie pe care se află o asemenea subunitate. – Din fr. **avant-poste.**

AVANPREMIERĂ, *avanpremiere,* s.f. Spectacol dat ca ultimă repetiţie în faţa unui cerc de specialişti şi invitaţi. [Pr.: *-mi-e-*] – Din fr. **avant-premiére.**

AVANS, *avansuri*, s.n. **1.** Plată anticipată a unei părţi dintr-o sumă curentă datorată ca retribuţie sau salariu, ca acoperire a unei lucrări efectuate, în contul unor zile-muncă, la încheierea unui contract etc. **2.** (În expr.) *A face* (cuiva) *avansuri* = a încerca să obţină prietenia sau dragostea cuiva prin linguşiri, concesii (de ordin etic) etc. **3.** Interval de timp, distanţă etc. cu care cineva sau ceva se află înaintea altuia. – Din fr. **avance.**

AVANSA, *avansez,* vb. I. **1.** Intranz. A înainta, a merge (pentru a se apropia de o ţintă urmărită). * A progresa, a înainta. *Lucrările avansează.* **2.** Tranz. şi intranz. A promova

în muncă, în grad. **3.** Tranz. A preda, a acorda cu anticipaţie o sumă de bani, un bun material etc. – Din fr. **avancer.**

AVANSARE, *avansări,* s.f. Acţiunea de *a avansa.* – V. **avansa.**

AVANSAT, -Ă, *avansaţi, -te,* adj. Care a ajuns la o treaptă de dezvoltare înaintată, la un stadiu înaintat. – V. **avansa.**

AVANSCENĂ, *avanscene,* s.f. **1.** Partea de dinainte a scenei cuprinsă între cortină şi rampă. **2.** Fiecare dintre cele două loji aşezate lângă scenă. – Din fr. **avant-scéne.**

AVANTAJ, *avantaje,* s.n. **1.** Folos mai mare pe care îl obţine cineva (în raport cu altul). **2.** Favoare, privilegiu de care se bucură cineva sau ceva. **3.** Superioritate (a cuiva sau a ceva faţă de altcineva sau de altceva) bazată pe o situaţie, pe o împrejurare favorabilă. – Din fr. **avantage.**

AVANTAJA, *avantajez,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva un avantaj. * A scoate în relief calităţile (fizice ale) cuiva. – Din fr. **avantager.**

AVANTAJANT, -Ă, *avantajanţi, -te,* adj. (Rar) Avantajos. – **Avantaja +** suf. *-ant.*

AVANTAJARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a avantaja.* – V. **avantaja.**

AVANTAJOS, -OASĂ, *avantajoşi, -oase,* adj. Care oferă un avantaj; convenabil. * Care scoate în relief calităţile fizice ale cuiva. *Îmbrăcăminte avantajoasă.* – Din fr. **avantageux.**

AVANTBEC, *avantbecuri,* s.n. Parte a unui picior de pod situată către punctul de unde curge apa, amenajată special pentru a-l proteja împotriva presiunii apei şi a corpurilor transportate de ea. [Var.: **avanbéc** s.n.] – Din fr. **avant-bec.**

AVANTREN, *avantrenuri,* s.n. Partea anterioară a unei maşini agricole cu tracţiune animală care asigură stabilitatea şi direcţia maşinii în timpul lucrului. – Din fr. **avant-train.**

AVAR[1]**, -Ă,** *avari, -e,* adj., s.m. şi f. (Om) zgârcit. – Din fr. **avare,** lat. **avarus.**

AVAR[2]**, -Ă,** *avari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană făcând parte dintr-o populaţie turcică aşezată în Câmpia Panoniei în timpul marilor migraţiuni ale popoarelor de la începutul evului mediu. **2.** Adj. Care aparţine avarilor **(1)**, privitor la avari. – Din fr. **Avares,** lat. **Avarus.**

AVARIA, *avariez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să sufere sau a suferi o avarie; a (se) strica, a (se) deteriora. [Pr.: *-ri-a*] – Din fr. **avarier.**

AVARIAT, -Ă, *avariaţi, -te,* adj. Care a suferit o avarie. [Pr.: *-ri-at*] – V. **avaria.**

AVARIE, *avarii,* s.f. Stricăciune, deteriorare (însemnată) suferită de o navă, de o maşină, de o construcţie etc. – Din fr. **avarie.**

AVARIERE, *avarieri,* s.f. Faptul de *a (se) avaria.* [Pr.: *-ri-e-*] – V. **avaria.**

AVARIŢIE s.f. Zgârcenie. – Din lat. **avaritia,** fr. **avarice.**

AVAT, *avaţi,* s.m. Peşte răpitor de apă dulce, asemănător cu crapul, cu spinarea verzuie *(Aspius aspius).* – Et. nec.

AVATAR, *avataruri,* s.n. (În unele concepţii religioase) Reîncarnare succesivă a unei fiinţe. * Fig. Transformare neprevăzută (şi chinuitoare) care intervine în evoluţia unei fiinţe sau a unui lucru. – Din fr. **avatar.**

AVĂ[1] s.m. (Rar) Părinte, tată; *p. ext.* nume dat călugărilor bătrâni. – Din sl. **avva.**

AVĂ[2]**,** *ave,* s.f. Unealtă de pescuit formată din trei fâşii de plasă, care se aşază vertical în apă cu ajutorul unor bucăţi de plută prinse la marginea lor superioară şi al unor bucăţi de plumb la cea inferioară. – Din tc., bg. **av.**

AVÂNT, *avânturi,* s.n. **1.** Vioiciune, energie, forţă în mişcări. ** Loc. vb. *A-şi lua avânt* = a se avânta. **2.** Însufleţire, elan, entuziasm. **3.** Dezvoltare rapidă, progres remarcabil (într-un domeniu, într-o epocă etc.). – Din **avânta** (derivat regresiv).

AVÂNTA, *avânt,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) repezi plin de însufleţire (spre cineva sau ceva). * Refl. A-şi deschide drum cu îndrăzneală. **2.** Tranz. (Rar) A împinge cu energie înainte pe cineva sau ceva; a imprima o mişcare violentă. * A insufla avânt. – **A**[3] **+ vânt.**

AVÂNTARE s.f. Acţiunea de *a (se) avânta.* – V. **avânta.**

AVÂNTAT, -Ă, *avântaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Plin de avânt; vioi, însufleţit, entuziast. – V. **avânta.**

AVEA, *am,* vb. II. Tranz. **I. 1.** A stăpâni, a poseda, a deţine. ** Expr. (Fam.) *Ce-am avut şi ce-am pierdut* = n-am ce pierde; puţin îmi pasă. ** Fig. (Complementul indică abstracte) *A avea o idee.* ** Loc. vb. *A avea asemănare* = a se asemăna. *A avea bucurie* = a se bucura. *A avea o dorinţă* = a dori. *A avea nădejde* = a nădăjdui. **2.** A primi, a căpăta, a obţine, a câştiga. *Ai un leu de la mine dacă îmi spui.* **3.** A dispune de ceva, a se bucura de ceva. *Am un ceas de răgaz.* * A se folosi de serviciile cuiva sau de ceva. *Are un doctor bun.* **4.** A fi compus din..., alcătuit din...; a fi înzestrat sau prevăzut cu... *Blocul are două etaje.* * A conţine, a cuprinde. *Lucrarea are tabele.* **5.** A ţine, a purta. *În mână avea un buchet.* ** Expr. refl. recipr. *A avea drag (pe cineva)* = a (se) iubi; *A se avea dragi* = a (se) iubi. (Refl.) *A se avea bine (cu cineva)* = a fi prieten cu cineva; a fi în relaţii de

dragoste cu cineva. *A se avea rău (cu cineva)* = a fi certat cu cineva; a se duşmăni. * A fi îmbrăcat cu... *Avea un palton de blană.* **6.** A fi de o anumită dimensiune, greutate, vârstă etc. *Bara are 2 m.* ** Expr. *A nu (mai) avea margini* = a întrece orice măsură. **7.** A fi cuprins de o senzaţie sau de un sentiment. *A avea foame.* ** Expr. *Ce ai?* = ce (necaz sau durere) ţi s-a întâmplat? *N-are nimic!* = **a)** nu i s-a întâmplat nici un rău; **b)** n-are nici o importanţă. *A avea ceva (cu cineva)* = a purta necaz cuiva, a nu putea suferi pe cineva. * A suferi (de o boală). *Are pojar.* **II. 1.** (Urmat de un verb la infinitiv, conjunctiv sau supin) **a)** A trebui să... *Are de făcut cumpărături;* **b)** (În formă negativă) A fi destul să... *N-are decât să spună şi se va face;* **c)** (În formă negativă) A nu putea să... *N-are ce zice;* **d)** (Rar) A fi în drept. ** Expr. (Eliptic) *N-ai (n-are) decât!* = fă cum vrei (sau facă cum vrea etc.)! treaba ta (sau a lui etc)! **2.** (Urmat de un verb la infinitiv sau conjunctiv) A şti (cum..., când..., unde..., cine..., ce...), a găsi. *Are ce să facă.* * Unipers. A fi, a se găsi cineva (să facă ceva). *N-are cine să-l mângâie.* **III.** (Cu valoare de verb auxiliar) **1.** (Serveşte la formarea perfectului compus) *A venit.* **2.** (Serveşte la formarea modului optativ-condiţional) *Ar veni.* **3.** (Serveşte, urmat de un verb la conjunctiv, la formarea unui viitor popular familiar). *Au să vină.* [Prez. ind. *am, ai, are, avem, aveţi, au,* **(III 1)** *am, ai, a, am, aţi, au,* **(III 2)** *aş, ai, ar, am, aţi, ar*, prez. conj. pers. 2 sg. *ai* şi (reg.) *aibi,* pers. 3 *aibă*] – Lat. **habere.**

AVEN s.n. v. **avenă**

AVENĂ, *avene,* s.f. Prăpastie circulară formată în roci calcaroase, în care se scurg adesea apele de suprafaţă. [Var.: **avén** s.n.] – Din fr. **aven.**

AVENTURA, *aventurez,* vb. I. Refl. A întreprinde o acţiune riscantă, primejdioasă. – Din fr. **aventurer.**

AVENTURĂ, *aventuri,* s.f. **1.** Acţiune îndrăzneaţă şi riscantă; întreprindere dubioasă, necinstită. **2.** Legătură amoroasă întâmplătoare (şi trecătoare). – Din fr. **aventure.**

AVENTURIER, -Ă, *aventurieri, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia îi plac aventurile. [Pr.: -*ri-er*] – Din fr. **aventurier.**

AVENTURIN s.n. (Geol.) Varietate de cuarţ ce conţine numeroase foiţe de mică galbene sau verzui, care reflectă puternic lumina. – Din fr. **aventurine.**

AVENTURISM s.n. (Rar) Spirit de aventură al cuiva. * Înclinaţie de a acţiona în mod pripit, de a lua decizii periculoase. – Din fr. **aventurisme.**

AVENTURIST, -Ă, *aventurişti, -ste,* adj. Privitor la aventură, care ţine de aventură, înclinat spre aventură. – **Aventură +** suf. *-ist.*

AVENTUROS, -OASĂ, *aventuroşi, -oase,* adj. Plin de aventuri; care constituie o aventură; (despre oameni) căruia îi plac acţiunile îndrăzneţe şi riscante. – Din fr. **aventureux.**

AVERE, *averi,* s.f. Totalitatea bunurilor care se află în posesiunea unei colectivităţi sau a unui individ; avut, avuţie. * Sumă foarte mare de bani. – V. **avea.**

AVERS s.n. sg. (În opoziţie cu "revers") Faţa unei monede sau a unei medalii, înfăţişând chipul emiţătorului, stema ţării etc. – Din fr. **avers.**

AVERSĂ, *averse,* s.f. Ploaie torenţială de scurtă durată. – Din fr. **averse.**

AVERSIUNE, *aversiuni,* s.f. Sentiment de dezgust sau de antipatie profundă faţă de cineva sau de ceva. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **aversion,** lat. **aversio, -onis.**

AVERTISMENT, *avertismente,* s.n. **1.** Înştiinţare prealabilă, prevenire, semnal (asupra unui risc sau a unei primejdii). **2.** Sancţiune administrativă aplicată unui angajat pentru o abatere disciplinară şi prin care se atrage atenţia acestuia că va fi sancţionat mai aspru la o nouă abatere. ** Expr. *A da cuiva un avertisment* = a atrage atenţia cuiva să nu repete o greşeală. * Sancţiune aplicată de arbitru unui sportiv pentru joc neregulamentar şi care, la repetarea abaterii, poate fi urmată de eliminarea din joc a sportivului. – Din fr. **avertissement.**

AVERTIZA, *avertizez,* vb. I. Tranz. A atrage cuiva atenţia, a preveni pe cineva (că va suferi consecinţele acţiunii pe care intenţionează să o săvârşească). – După fr. **avertir.**

AVERTIZARE, *avertizări,* s.f. Acţiunea de *a avertiza.* – V. **avertiza.**

AVERTIZAT, -Ă, *avertizaţi, -te,* adj. Care a primit un avertisment; somat. – V. **avertiza.**

AVERTIZOR, *avertizoare,* s.n. Aparat care semnalează un pericol, o avarie (la un sistem tehnic etc.). – Din fr. **avertisseur.**

AVIASAN s.n. Aviaţie sanitară. [Pr.: -*vi-a*-] – **Avia** [ţie] + **san** [itară].

AVIATIC, -Ă, *aviatici, -ce,* adj. De aviaţie, privitor la aviaţie. [Pr.: -*vi-a*-] – Din germ. **aviatisch.**

AVIATOR, -OARE, *aviatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care pilotează un avion sau care face parte din echipajul unui avion (ori al altei aeronave mai grele decât aerul). [Pr.: -*vi-a*-] – Din fr. **aviateur.**

AVIAŢIE, *aviaţii,* s.f. **1.** Zbor cu ajutorul avioanelor sau al altor aeronave mai grele decât

aerul; tehnica acestui zbor. * Ramură a aeronauticii care se ocupă cu construcţia şi funcţionarea acestor aeronave. **2.** Totalitatea avioanelor de care dispune o ţară, o societate de transport etc. ** *Aviaţie sanitară* = formaţie sanitară dotată cu avioane în vederea acordării asistenţei medicale de urgenţă; aviasan. * Spec. Forţă militară aeriană; diviziune a armatei care cuprinde această forţă. [Pr.: -*vi-a*-] – Din fr. **aviation.**

AVICOL, -Ă, *avicoli, -e,* adj. Care aparţine aviculturii, care se referă la avicultură. – Din fr. **avicole.**

AVICULTOR, -OARE, *avicultori, -oare,* s.m. şi f. Specialist în avicultură. – Din fr. **aviculteur.**

AVICULTURĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu creşterea raţională a păsărilor de curte în scop economic; profesiune bazată pe această ştiinţă. – Din fr. **aviculture.**

AVID, -Ă, *avizi, -de,* adj. Stăpânit de dorinţe puternice, cuprins de interes, de pasiune (pentru lucruri folositoare). * (Peior.) Cuprins de poftă necumpătată, de lăcomie; lacom. – Din fr. **avide,** lat. **avidus.**

AVIDITATE s.f. Însuşirea de a fi avid. * (Peior.) Lăcomie. – Din fr. **avidité,** lat. **aviditas, -atis.**

AVIOFON, *aviofoane,* s.n. Tub acustic prin care comunică în timpul zborului membrii echipajului unei aeronave mai grele decât aerul. [Pr.: -*vi-o*-] – Din fr. **aviophone.**

AVION, *avioane,* s.n. Vehicul aerian mai greu decât aerul, care se menţine în aer datorită unor aripi şi se deplasează cu ajutorul elicei şi al motoarelor sau al reactoarelor; aeroplan. [Pr.: -*vi-o*-] – Din fr. **avion.**

AVIONETĂ, *avionete,* s.f. Avion mic (pentru sport, şcoală etc.). [Pr.: -*vi-o*-] – Din fr. **avionnette.**

AVITAMINOZĂ, *avitaminoze,* s.f. Boală de nutriţie provocată de lipsa îndelungată a vitaminelor din organism. – Din fr. **avitaminose.**

AVIVA, *avivez,* vb. I. Tranz. A da o nuanţă mai vie culorii ţesăturilor sau pieilor prin tratarea lor cu anumite substanţe. – Din fr. **aviver.**

AVIVARE, *avivări,* s.f. Acţiunea de *a aviva.* – V. **aviva.**

AVIZ, *avize,* s.n. **1.** Înştiinţare scrisă cu caracter oficial. ** Expr. (Glumeţ) *Aviz amatorilor,* se spune pentru a atrage atenţia aceluia care pare să aibă un interes în problema în discuţie. **2.** Părere, apreciere competentă emisă de cineva (din afară) asupra unei probleme aflate în dezbatere; rezoluţie a unei autorităţi competente. -Din fr. **avis.**

AVIZA, *avizez,* vb. I. **1.** Tranz. A înştiinţa (printr-un aviz); a face cuiva o comunicare oficială. * A atrage cuiva atenţia în legătură cu o problemă. **2.** Intranz. A-şi exprima părerea autorizată într-o chestiune în care a fost solicitat. – Din fr. **aviser.**

AVIZARE, *avizări,* s.f. Faptul de *a aviza.* – V. **aviza.**

AVIZAT, -Ă, *avizaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care dovedeşte informare, pregătire, competenţă (într-un anumit domeniu). – Din fr. **avisé.**

AVIZIER, *aviziere,* s.n. Afişier. [Pr.: -*zi-er*] – **Aviz+** suf. -*ier.*

AVIZO, *avizouri,* s.n. Vas de război de tonaj mic şi cu viteză mare. – Din fr. **aviso.**

AVOCAT, -Ă, *avocaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care are profesiunea de a acorda asistenţă juridică celor interesaţi. ** Expr. *A se face* (sau *a fi) avocatul cuiva* = a lua insistent apărarea cuiva. [Var.: **advocát, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **avocat,** lat. **advocatus.**

AVOCATURĂ s.f. Profesiunea de avocat. [Var.: **advocatúră** s.f.] – Din germ. **Advokatur.**

AVOCAŢIAL, -Ă, *avocaţiali, -e,* adj. (Rar) Avocăţesc. [Pr.: -*ţi-al*] – **Avocăţ** [esc] + suf. -*ial.*

AVOCĂŢEL, *avocăţei,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *avocat.* – **Avocat** + suf.-*el.*

AVOCĂŢESC, -EASCĂ, *avocăţeşti,* adj. De avocat, specific avocatului. – **Avocat +** suf. -*esc.*

AVORT, *avorturi,* s.n. Întrerupere accidentală sau provocată a gravidităţii înainte ca fătul să poată trăi în afara organismului matern. – Din **avorta** (derivat regresiv).

AVORTA, *avortez,* vb. I. Intranz. A suferi sau a-şi provoca un avort. – Din fr. **avorter.**

AVORTON, *avortoni,* s.m. Fiinţă născută înainte de termen; *p. ext.* om degenerat, cu mari deficienţe. * Fig. Operă (literară, artistică) ratată. – Din fr. **avorton.**

AVRAM, *avrami,* s.m. (Reg.) Varietate de prun. – Din **avramă** (derivat regresiv).

AVRAMĂ, *avrame,* s.f. (Reg.) Varietate de prune. – Din ngr. **avrámilo.**

AVRĂMEASĂ s.f. (Bot.) Veninariţă. [Var.: **avrămeáscă** s.f.] – Cf. bg., rus. **avran.**

AVRĂMEASCĂ s.f. v. **avrămeasă.**

AVUABIL, -Ă, *avuabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi mărturisit. [Pr.: -*vu-a*-] – Din fr. **avouable.**

AVUT, -Ă, (1) *avuţi, -te,* adj., **(2)** *avuturi,* s.n. **1.** Adj. Care are o stare materială foarte bună; bogat. **2.** S.n. Avere. – V. **avea.**

AVUŢIE, *avuţii,* s.f. Avere. ** *Avuţie naţională* = totalitatea valorilor materiale şi spirituale de care dispune un popor, o ţară la un moment dat. – **Avut+** suf. -*ie.*

AX, *axe,* s.n. **1.** Organ cilindric (din oţel) care susţine elementele cu mişcare de rotaţie ale unei maşini; osie. **2.** (În sintagma) *Ax cerebrospinal* = ansamblu anatomic şi funcţional

format din creier şi din măduva spinării. [Var.: **áxă** s.f.] – Din fr. **axe,** lat. **axis.**

AXA, *axez,* vb. I. **1.** Tranz. A aduce o piesă cilindrică în poziţia în care axa ei de simetrie sau de rotaţie coincide cu o axă dată. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) orienta, a (se) desfăşura într-un anumit sens, a (se) concentra în jurul a ceva. – Din fr. **axer.**

AXARE, *axări,* s.f. Acţiunea de *a (se) axa.* – V. **axa.**

AXĂ[1]**,** *axe,* s.f. Dreaptă care se consideră a fi orientată într-un anumit sens. * Dreaptă (sau obiect în formă de dreaptă) care ocupă o anumită poziţie într-un sistem tehnic. * Dreaptă închipuită în jurul căreia se face mişcarea de rotaţie a unui corp în jurul lui însuşi. * *Axa lumii* = prelungire a dreptei care uneşte polii pământului până la intersecţia cu sfera cerească. – Din fr. **axe.**

AXĂ[2] s.f. v. **ax.**

AXIAL, -Ă, *axiali, -e,* adj. Care se referă la o axă, care se află pe o axă, în raport cu o axă. [Pr.: -*xi-al*] – Din fr. **axial.**

AXILAR, -Ă, *axilari, -e,* adj. Care se află la axilă. – Din fr. **axillaire.**

AXILĂ, *axile,* s.f. **1.** (Anat.) Subsoară. **2.** Loc unde se împreună ramura cu trunchiul unei plante sau frunzele cu ramura. – Din fr. **axile.**

AXIOLOGIC, -Ă, *axiologici, -ce,* adj. Care aparţine axiologiei, privitor la axiologie. [Pr.: -*xi-o*-] – Din fr. **axiologique.**

AXIOLOGIE s.f. Disciplină filozofică având drept obiectiv studiul valorilor (morale). [Pr.: -*xi-o*-] – Din fr. **axiologie.**

AXIOMATIC, -Ă, *axiomatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se întemeiază pe o axiomă; care are caracter de axiomă. **2.** S.f. Disciplină care studiază înlănţuirea corectă a axiomelor. [Pr.: -*xi-o*-] – Din fr. **axiomatique.**

AXIOMATIZA, *axiomatizez,* vb. I. Tranz. A reduce la un şir de axiome. [Pr.: -*xi-o*-] – Din fr. **axiomatiser.**

AXIOMATIZARE, *axiomatizări,* s.f. Acţiunea de *a axiomatiza.* [Pr.: -*xi-o*-] – V. **axiomatiza.**

AXIOMĂ, *axiome,* s.f. **1.** Adevăr fundamental admis fără demonstraţie, fiind evident prin el însuşi. **2.** Enunţ prim, nedemonstrat, din care se deduc, pe baza unor reguli, alte enunţuri. [Pr.: -*xi-o*-] – Din fr. **axiome.**

AXIOMETRU, *axiometre,* s.n. (Nav.) Dispozitiv care indică unghiul de cârmă al navei. [Pr.: -*xi-o*-] – Din fr. **axiométre.**

AXION, *axioane,* s.n. Imn de slavă (în biserica ortodoxă). [Pr.: -*xi-on*] – Din ngr. **axión** [esti].

AXIS s.n. A doua vertebră cervicală, care se articulează cu atlasul[1]. – Din lat. **axis,** fr. **axis.**

AXOLOT, *axoloţi,* s.m. Larvă a unei specii de amblistomă, care se înmulţeşte în stadiul larvar. – Din fr. **axolotl.**

AXON, *axoni,* s.m. (Anat.) Prelungire a neuronului. – Din fr. **axone.**

AXONOMETRIC, -Ă, *axonometrici, -ce,* adj. Care aparţine axonometriei, privitor la axonometrie. – Din fr. **axonométrique.**

AXONOMETRIE s.f. Metodă de reprezentare a obiectelor spaţiale pe un plan, astfel ca imaginea obţinută să dea impresia realităţii. – Din fr. **axonométrie.**

AYATOLAH s.m. Şef al religiei musulmane şiite. [Pr.: *a-ia*-] – Din fr. **ayatollah.**

AZALEE, *azalee,* s.f. Nume dat mai multor arbuşti ornamentali exotici cu flori roşii, roz sau albe *(Azalea).* – Din fr. **azalée.**

AZBEST s.n. Minereu fibros şi mătăsos de culoare albă, din care se fac diferite piese şi ţesături neinflamabile şi izolatoare. [Acc. şi: *ázbest.* – Var.: **asbést** s.n.] -Din fr. **asbeste.**

AZBESTOZĂ s.f. (Med.) Boală profesională provocată de inhalarea particulelor de azbest. – Din fr. **asbestose.**

AZBOCIMENT s.n. Material de construcţie obţinut dintr-un amestec de ciment cu fibre de azbest. [Acc. şi: *azbocíment*] – **Azb [**est**] + ciment.**

AZBUCHE s.f. Termen folosit în trecut pentru a denumi alfabetul chirilic. ** Expr. *A fi la azbuche* = a fi abia la începutul învăţăturii. * Fig. Învăţătură. – Din sl. **azu** "a" + **buki** "b".

AZBUCOAVNĂ, *azbucoavne,* s.f. (Înv.) Abecedar. – Din sl. **azubukovîno.**

AZEOTROP, -Ă, *azeotropi, -e,* adj. Care prezintă azeotropism; azeotropic. [Pr.: -*ze-o*-] – Din fr. **azéotrope.**

AZEOTROPIC, -Ă, *azeotropici, -ce,* adj. Azeotrop. [Pr.: -*ze-o*-] – Din fr. **azéotropique.**

AZEOTROPIE s.f. Azeotropism. [Pr.: -*ze-o*-] – Din fr. **azéotropie.**

AZEOTROPISM s.n. Proprietate a unui amestec lichid de a fi format din componenţi care fierb toţi la aceeaşi temperatură, dând vapori cu aceeaşi compoziţie ca a amestecului lichid din care provin; azeotropie. [Pr.: -*ze-o*-] – Din fr. **azéotropisme.**

AZERBAIDJAN, -Ă, *azerbaidjeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Azerbaidjanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine

Azerbaidjanului sau azerbaidjenilor **(1),** privitor la Azerbaidjan sau la azerbaidjeni. – Din **Azerbaidjan** (n. pr.).

AZI adv. **1**. În ziua de faţă, în ziua care e în curs; astăzi. ** *Azi noapte* = în noaptea care tocmai a trecut. * (Substantivat, m. invar.) Ziua care e în curs. * (În corelaţie cu "mâine") Zi cu zi, zi după zi; Când..., când. ** Expr. *De ieri până azi* = într-un timp neaşteptat de scurt. (exprimă ideea de amânare continuă) *Ba azi, ba mâine*. *Azi-mâine* = în curând, zilele acestea; astăzi-mâine. *A trăi de azi pe mâine* = a trăi necăjit, strâmtorat, în sărăcie. (Rar.) *Cu azi, cu mâine* = încet-încet. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum. – Lat. **hac die.**

AZIL, *aziluri,* s.n. **1.** Loc unde cineva găseşte ocrotire, adăpost, refugiu. ** *Drept de azil =* drept de a se stabili pe teritoriul altei ţări, de care se bucură în virtutea legii un refugiat politic. **2**. Instituţie de asistenţă socială pentru întreţinerea bătrânilor, infirmilor, copiilor orfani etc. – Din fr. **asile,** lat. **asylum.**

AZIMĂ, *azime,* s.f. Turtă de aluat nedospit, coaptă de obicei sub spuză (folosită de catolici la împărtăşanie). – Din ngr. **ázima.**

AZIMIOARĂ, *azimioare,* s.f. Diminutiv al lui *azimă.* – **Azimă** + suf. -*ioară.*

AZIMUT s.n. Unghi pe care îl face un plan vertical fix, de obicei planul meridian al unui loc, cu un plan vertical care trece prin locul respectiv şi printr-un punct dat. – Din fr. **azimut.**

AZIMUTAL, -Ă, *azimutali, -e,* adj. Care se referă la azimut. – Din fr. **azimutal.**

AZOIC, -Ă, *azoici, -ce,* adj. (Biol.; despre mediu) Care este lipsit de viaţă animală. [Pr.: -*zo-ic*] – Din fr. **azoîque.**

AZONAL, -Ă, *azonali, -e,* adj. (Geogr.) Care nu formează zone (compacte). – Din fr. **azonal.**

AZOOSPERMIE s.f. Absenţa spermatozoizilor din spermă, care determină sterilitatea. – Din fr. **azoospermie.**

AZOT s.n. Corp gazos simplu, incolor, inodor şi insipid, parte componentă a aerului şi element esenţial al ţesuturilor vegetale şi animale; nitrogen. – Din fr. **azote.**

AZOTAT[1]**,** *azotaţi,* s.m. Sare a acidului azotic; nitrat. – Din fr. **azotate.**

AZOTAT[2]**, -Ă,** *azotaţi, -te,* adj. Care are în compoziţia sa azot. – Din fr. **azoté.**

AZOTEMIE s.f. **1**. Cantitate de azot care există în sânge (sub formă de uree, acid uric etc). **2.** (Med.) Creştere anormală a cantităţii de uree din sânge. – Din fr. **azotémie.**

AZOTIC, *azotici,* adj. (În sintagma) *Acid azotic =* acid oxigenat al azotului, lichid incolor, corosiv, oxidant puternic; acid nitric, apă-tare. – Din fr. **azotique.**

AZOTIT, *azotiţi,* s.m. Sare a acidului azotos; nitrit. [Var.: **azotítă** s.f.] – Din fr. **azotite.**

AZOTITĂ s.f. v. **azotit.**

AZOTOBACTER subst. Bacterie aerobă care fixează în sol azotul atmosferic, transformându-l în azot organic. – Din fr. **azotobacter.**

AZOTOS, *azotoşi,* adj. (În sintagma) *Acid azotos* = acid oxigenat al azotului, cu însuşiri oxidante şi reducătoare; acid nitros. – Din fr. **azoteux.**

AZOTURĂ, *azoturi,* s.f. Combinaţie chimică rezultată din amoniac; nitrură. – Din fr. **azoture.**

AZOTURIE s.f. (Med.) Eliminare prin urină a unor cantităţi mari de uree şi de compuşi azotaţi. – Din fr. **azoturie.**

AZTEC, -Ă, *azteci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-o uniune de triburi amerindiene care au trăit în Mexic. **2.** Adj. Care aparţine aztecilor **(1)**, privitor la azteci. – Din fr. **Aztéque.**

AZUR s.n. (Livr.) Culoare albastru-deschis; *p. ext.* albastrul cerului. – Din fr. **azur**, lat. **azzurum.**

AZURA, *azurez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A albăstri uşor produsele textile albe. – Din fr. **azurer.**

AZURARE, *azurări,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a azura.* – V. **azura.**

AZURAT, -Ă, *azuraţi, -te,* adj. Care a fost uşor albăstrit. – V. **azura.**

AZURIT, *azuriţi,* s.m. Carbonat natural de cupru, cristalizat, de culoare albastră, întrebuinţat ca piatră de ornament, ca materie colorantă şi ca minereu de cupru. – Din fr. **azurite.**

AZURIU, -IE, *azurii,* adj. (Adesea substantivat) Albastru deschis; bleu. – **Azur +** suf. -*iu.*

AZVÂRLI, *azvârl,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca ceva (departe) printr-o mişcare rapidă şi violentă. * A da la o parte, a lepăda (un lucru nefolositor sau vătămător). **2.** Intranz. A arunca cu ceva asupra cuiva. * (Despre animale de ham) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaş. **3.** Refl. A se repezi, a se năpusti, a se avânta, a se arunca. – Contaminare între **a** [runca] şi **azvârli**.

AZVÂRLIRE, *azvârliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) azvârli.* – V. **azvârli.**

AZVÂRLITĂ, *azvârlite,* s.f. (Pop.) Azvârlitură. *** De-a azvârlita =* numele unui joc de copii care constă în aruncarea cât mai departe a unei pietre, a unui băţ etc. ** Loc. vb. *A da de-a azvârlita =* a azvârli; a rostogoli (azvârlind). – V. **azvârli.**

AZVÂRLITOR, -OARE, *azvârlitori, -oare,* adj. Care azvârle. * (Substantivat, f.) Partea în contrapantă a unor jilipuri pe care lemnele purtate de apă sar în grămadă. – **Azvârli** + suf. *-tor.*
AZVÂRLITURĂ, *azvârlituri,* s.f. Faptul de a azvârli; distanţă până la care ajunge un obiect aruncat de cineva; aruncătură; azvârlită. * Expr. *O azvârlitură de băţ* = o distanţă (foarte) mică. – **Azvârli** + suf. *-tură.*
Ă s.m. invar. A doua literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (vocală medială, cu deschidere mijlocie, nerotunjită).
ĂL, A, *ăi, ale,* adj. dem. (Pop. şi fam.) Cel, cea. *Ăl om.* [Gen.- dat. sg.: *ălui, ălei;* gen. -dat. pl. : *ălor*] – Lat. **illum, illa.**
ĂLA, ĂIA, *ăia, alea,* pron. dem., adj. dem. (Pop. şi fam.) Acela, aceea. *A venit ăla. Lucrul ăla.* ** Expr. *Altă aia* = ciudăţenie, monstru. *Toate alea* = tot ce trebuie. [Gen.- dat. sg.: *ăluia, ăleia;* gen. -dat. pl.: *ălora*] – Lat. **illum, illa.**
ĂLALALT pron. dem., adj. dem. v. **ălălalt.**
ĂLĂLALT, AIALALTĂ, *ăialalţi, alelalte,* pron. dem., adj. dem. (Pop. şi fam.) Celălalt. *A vorbit ălălalt. Partea aialaltă.* [Gen. -dat. sg.: *ăluilalt, ăleilalte;* gen. -dat. pl.: *ălorlalţi, ălorlalte.* – Var.: ă**lalalt, ăllalt, áilaltă** pron. dem., adj. dem.] – **Ăl(a) + alalt** *(= ălalalt).*
ĂLLALT, AILALTĂ pron. dem., adj. dem. v. **ălălalt.**
ĂRA interj. v. **îra**.
ĂST, ASTĂ, *ăşti, aste,* adj. dem. (antepus) (Pop. şi fam.) Acest, această. ** Loc. adv. *(De) astă dată* = acum. *Astă-noapte* (sau *iarnă, primăvară* etc.) = în noaptea (sau iarna etc.) imediat precedentă. [Gen. -dat. sg.: *ăstui, astei* şi *ăstei;* gen. -dat. pl.: *ăstor*] – Lat. **istum, ista.**
ĂSTA, ASTA, *ăştia, astea,* pron. dem., adj. dem. (postpus) (Pop. şi fam.) Acesta, aceasta. ** Loc. adv. *Pentru asta* = de aceea. ** Loc. adv. *Cu toate astea* = totuşi. [Gen. -dat. sg.: *ăstuia, ăsteia* şi *asteia;* gen.- dat. pl.: *ăstora*] – Lat. **istum, ista.**
ĂSTĂLALT, ASTĂLALTĂ, *ăştialalţi, astelalte,* pron. dem., adj. dem. (Pop. şi fam.) Acesta (din doi) care este în apropierea noastră, cel mai aproape de noi. *A venit ăstălalt. Partea astălaltă.* [Gen.-dat. sg.: *ăstuilalt, ăsteilalte* şi *asteilalte;* gen. -dat. pl.: *ăstorlalţi, ăstorlalte*] – **Ăst+ alalt** *(= ălalalt).*
ĂUI vb. IV v. **hăui.**
Â s.m. invar. A treia literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (vocală medială, închisă, nerotunjită).
B s.m. invar. A patra literă a alfabetului limbii române; sunetul notat cu această literă (consoană oclusivă bilabială sonoră).
BA adv. **1.** (Exprimă opoziţia faţă de ideea din propoziţia negativă sau negativ-interogativă anterioară, de obicei cu reluarea verbului) *N-am timp acum de tine! – Ba ai!, Nu mi-ai văzut ochelarii? – Ba i-am văzut pe birou. *** (Întărind pe *nu*) *Mă duc la meci. – Ba n-ai să te duci! *** (Întărind pe *da* prin care se răspunde la o propoziţie interogativ-negativă sau se rectifică ideea din propoxiţia negativă anterioară) *N-ai bani(?) – Ba da, am.* ** Expr. *A nu zice* (sau *spune*) *nici da, nici ba* = a nu se pronunţa într-o problemă; a se abţine. * (Reg.; în expr.) *Ca mai ba* sau *nici (cam) mai ba!* = nici vorbă! nici pomeneală! * (Pop.) Nu. *Fost-ai azi la sapă? – Ba!* * (Cu slăbirea ideii de opoziţie, în expr.) *Ba bine că nu* = evident că da, se-nţelege. *Ba (nu) zău!* = **a)** (ir.) haida de! să fim serioşi!; **b)** să fim drepţi! **2.** (Urmat de *şi* sau *chiar, încă)* Mai mult, în plus, pe deasupra. *Cine bea fără măsură îşi bea banii, mintea, ba şi sănătatea.* **3.** (În corelaţie cu el însuşi, având rol de conjuncţie disjunctivă) Sau... sau; când... când; acum... acum; aci... aci. – Din bg., scr., pol., ucr. **ba.**
BABA, *babale,* s.f. Dispozitiv de 40-60 cm în formă de mosor, fixat pe puntea navelor sau pe cheiuri, de care se leagă parâmele navelor acostate. – Din tc **baba.**
BABAC s.m. v. **babacă**.
BABACĂ, *babaci,* s.m. (Reg.) Tată. ** Expr. *Trai, neneaco, cu banii babachii,* se spune despre cineva care duce o viaţă fără griji cu banii tatălui său sau, *p. ext.*, cu banii altuia. * (Fam.; la pl.) Părinţi. [Var.: **băbácă, babác** s.m.] – Din ngr. **babákas.**
BABALÂC, *babalâci,* s.m. **1.** (Fam. şi depr.) Om bătrân şi neputincios; om îmbătrânit înainte de vreme. **2.** Stâlp gros de lemn care străbate ca o axă verticală centrul morii de vânt pentru ca moara să poată fi învârtită în bătaia vântului. – Din tc. **babalic.**
BABAN, -Ă, *babani, -e*, adj. (Arg. şi fam.) Mare, de dimensiuni apreciabile, dolofan. *A prins o ştiucă babană.* – Et. nec.
BABAROS, *babaroase,* s.n. (Arg.) Zar[1]. – Et. nec.
BABAU s.m. invar. v. **baubau.**
BABAUA s.f. invar. v. **baubau.**

BABĂ, *babe,* s.f. **I.** Femeie în vârstă înaintată; femeie trecută de tinereţe; băbătie, babetă[1]. * Spec. Femeie bătrână care vindecă bolile prin mijloace empirice, prin vrăji, prin descântece etc. ** *Zilele babei* (sau *babelor)* sau *babele* = primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este adesea foarte schimbătoare. * (Fam., glumeţ) Soţie. * (În sintagmele) *(De-a) baba-oarba* = joc de copii în care unul dintre ei, legat la ochi, încearcă să-i prindă pe ceilalţi. *De-a baba-gaia* = joc de copii în care unul dintre ei, care face pe cloşca, îşi apără "puii" înşiraţi, în linie, în spatele lui, împotriva altuia care face pe "gaia"; de-a puia-gaia. **II. 1**. Bârnă de sprijinire a unui acoperiş sau a unui planşeu de lemn. **2.** Parte a unei copci în formă de toartă (numită şi *femeiuşcă),* în care se prinde cealaltă parte a copcii, în formă de cârlig (numită "moş"). **3.** (Iht.) Zglăvoacă. **4.** (Reg.) Ciupercă roşie, comestibilă care creşte pe crăci uscate şi putrede. – Din bg., scr., ucr. **baba.**

BABETĂ[1], *babete,* s.f. (Fam.) Femeie bătrână, babă **(I). – Babă+** suf. -*etă.*

BABETĂ[2] s.f. V. **bavetă.**

BABETE, *babeţi,* s.n. (Iht.) Zglăvoacă **(1)** *(Cottus gobio).* – Et. nec.

BABEURRE s.n. Aliment acrişor, preparat din lapte crud sau fiert, cu scoaterea (parţială) a smântânii şi folosit în alimentaţia sugarului [Pr.: *babör*] – Cuv. fr.

BABILONIAN, -Ă, *babilonieni, -e,* s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie semitică ce a trăit în Babilon, în mileniile 2-1 a.Cr.; (şi la sg.) persoană care a aparţinut acestei populaţii. **2.** Adj. Babilonic. *Cultura babiloniană.* – **Babilon** (n.pr.) + suf. -*ean.*

BABILONIC, -Ă, *babilonici, -ce,* adj. Care se referă la Babilon, din vremea Babilonului; babilonian. ** *Robia babilonică* = perioada exilului evreilor în Babilonia. – Din lat. **babylonicus.**

BABILONIE, *babilonii,* s.f. **1.** Vorbire sau scriere încâlcită, confuză. **2**. Învălmăşeală mare, dezordine. [Var.: **vaviloníe** s.f.] – **Babilon** (n. pr.) + suf. -*ie.*

BABIŢĂ[1], *babiţe,* s.f. **1.** (Ornit.). Pelican. **2.** Nume dat la două specii de ciuperci, în forma unei copite de cal, care cresc pe copaci şi din care se prepară iasca *(Polyporus fomentarius, Polyporus ignarius).* – Din bg., scr. **babica.**

BABIŢĂ[2], *babiţe,* s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Diaree a sugarilor. – Din bg. **babici.**

BABOI, *baboi,* s.m. (Iht.) **1.** Peşte mic de orice specie. **2.** (Reg.) Biban. – Din bg. **baboj.**

BABOIAŞ, *baboiaşi,* s.m. Diminutiv al lui "baboi". [Pr.: -*bo-iaş*] – **Baboi** + suf. -*aş.*

BABORD, *baborduri,* s.n. Partea stângă a unei nave după direcţia înaintării. * Marginea din stânga a fuzelajului unei nave aeriene (privind în direcţia de zbor). – Din fr. **bâbord.**

BABORNIŢĂ, *babornițe,* s.f. Babă urâtă şi rea; cotoroanţă. * Vrăjitoare. [Var.: **băbórniţă** s.f.] – Contaminare între **babă** şi **bahorniţă.**

BABOŞĂ, *baboşe,* s.f. (Ornit.; reg.) Pelican. – Cf. **babiţă[1].**

BABUIN, *babuini,* s.m. Maimuţă cinocefală cu buze proeminente. – Din fr. **babouin.**

BABUŞCĂ, *babuşte,* s.f. Peşte de apă dulce, lung de 10-12 cm, argintiu pe spate, alb pe abdomen şi cu înotătoarele roşii; ocheană, bălos **(2)** (*Rutilus rutilus).* – Din bg. **babuşka**

BABUVISM s.n. Curent utopic egalitar, creat de Babeuf. – Din fr. **babouvisme.**

BAC[1], *bacuri,* s.n. **1.** Ambarcaţie cu fundul şi capetele plate, cu care se fac scurte traversări de râuri sau de lacuri sau care este folosită pentru serviciile auxiliare ale unei nave; brudină, pod umblător. **2.** (Sport) Platformă sau ambarcaţie cu vâsle, fixată pe apă pentru antrenamentul canotorilor, caiaciştilor şi canoiştilor. **3.** (Tehn.) Recipient, vas cu diverse utilizări industriale. – Din fr. **bac.**

BAC[2], *bacuri,* s.n. Element al sculelor şi dispozitivelor de strângere (menghine, mandrine etc) cu care se prind piesele în vederea prelucrării lor. – Din germ. **Backe.**

BACAL s.m. v. **băcan[2].**

BACALAUREAT, -Ă, *bacalaureaţi, -te,* subst. **1.** S.n. Examen general pentru absolvenţii liceului, a cărui promovare dă dreptul la înscrierea într-o instituţie de învăţământ superior. * Titlu obţinut în urma acestui examen. **2.** S.m. şi f. Persoană care a promovat examenul de bacalaureat **(1).** [Pr.: -*la-u-re-at*] – Din fr. **baccalauréat.**

BACANALĂ, *bacanale,* s.f. (La pl.) Sărbătoare la romani, cu dansuri, jocuri şi petreceri licenţioase închinate lui Bachus, zeul vinului. * Fig. (Şi la sg.) Petrecere zgomotoasă şi destrăbălată. – Din fr. **bacchanale,** lat. **Bacchanalia.**

BACANTĂ, *bacante,* s.f. (La romani) Preoteasă a zeului Bachus; menadă. * Fiecare dintre însoţitoarele zeului Bachus. * Fig. Femeie destrăbălată. – Din fr. **bacchante.**

BACARA[1] s.f. Cristal de calitate superioară. * Obiect fabricat din acest cristal. – Din fr. **baccarat.**

BACARA[2] s.f. Joc de cărţi în care nouarii au valoare, iar decarii, numiţi *bacara* sunt egali cu zero; maca. – Din fr. **baccara.**

BACĂ, *bace,* s.f. Fruct cu pericarp cărnos, cu pieliţă subţire şi cu miezul zemos, în care se

află seminţele. – Din it., lat. **bacca.**
BACĂUL s.n. art. (Pop.; în expr.) *A-şi găsi bacăul* (cu cineva) = a da de bucluc (cu cineva), a o păţi. – Cf. magh. **bakó** "călău".
BACCEA, *baccele,* s.f. (Depr.) Bătrân ramolit, cu idei învechite. – Et. nec.
BACCELI, *baccelesc,* vb. IV. Refl. **1.** A îmbătrâni, a se ramoli, a deveni baccea. **2.** (Fam.) A se îngrăşa, a se lăbărţa. – Din **baccea.**
BACCELIT, -Ă, *bacceliţi, -te,* adj. (Fam.; despre oameni şi despre obrazul lor) Îmbătrânit. * Gras, lăbărţat. – V. **bacceli.**
BACHELITĂ s.f. Răşină sintetică obţinută prin tratarea formolului cu fenol, utilizată ca materie plastică pentru confecţionarea unor obiecte tehnice sau de uz casnic. – Din fr. **bakélite.**
BACI, *baci,* s.m. **1.** Cioban care conduce o stână. **2.** Cel care câştigă şi aruncă primul la jocul de arşice. – Et. nec.
BACIFER, -Ă, *baciferi, -e,* adj. (Despre plante) Care are ca fruct o bacă. – Din fr. **baccifére.**
BACIFORM, -Ă, *baciformi, -e,* adj. În formă de bacă. – Din fr. **bacciforme.**
BACIL, *bacili,* s.m. Bacterie patogenă în formă de bastonaş. – Din fr. **bacille,** lat. **bacillus.**
BACILAR, -Ă, *bacilari, -e,* adj. Care este produs de bacili; în formă de bacil; referitor la bacili. – Din fr. **bacillaire.**
BACILEMIE, *bacilemii,* s.f. (Med.) Infecţie generalizată ca urmare a pătrunderii bacililor în vasele de sânge. – Din fr. **bacillémie.**
BACILIFORM, -Ă, *baciliformi, -e,* adj. Care are forma unui bacil. – Din fr. **bacilliforme.**
BACILOZĂ, *baciloze,* s.f. Boală provocată de bacili; *spec.* tuberculoză (pulmonară). – Din fr. **bacillose.**
BACKGROUND, *backgrounduri,* s.n. **1.** (Englezism) Fundal. **2.** Fond sonor al unei partituri solistice în jazz. **3.** Tehnică de filmare la care fundalul este obţinut prin retroproiecţie. [Pr.: *bécgraund*] – Din engl. **background.**
BACKHAND s.n. Partea din afară a rachetei de tenis ţinute corect în mână; *p. ext.* lovitură dată cu această parte a rachetei; rever. [Pr.: *béchend*] – Cuv. engl.
BACLAVA, *baclavale,* s.f. Prăjitură preparată din foi de plăcintă, nuci sau migdale şi miere sau sirop de zahăr. – Din tc. **baklava.**
BACON s.n. (Rar) Carne sau costiţă de porc dezosată, sărată şi afumată (tăiată în felii subţiri). [Pr.: *béicăn*] – Cuv. engl.
BACŞIŞ, *bacşişuri,* s.n. Sumă de bani dată, peste plata cuvenită, pentru un serviciu personal, pentru a câştiga bunăvoinţa sau protecţia cuiva. – Din tc. **bahşiş.**
BACTERIAN, -Ă, *bacterieni, -e,* adj. De bacterii, privitor la bacterii, produs de bacterii. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **bactérien.**
BACTERICID, -Ă, *bactericizi, -de,* adj., s.n. (Preparat, substanţă) care omoară bacteriile. – Din fr. **bactéricide.**
BACTERIE, *bacterii,* s.f. Organism microscopic unicelular de natură vegetală. – Din fr. **bactérie.**
BACTERIOFAG, *bacteriofagi,* s.m. Organism microscopic care distruge bacteriile [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **bactériophage.**
BACTERIOFAGIE s.f. Distrugere a bacteriilor prin bacteriofagi. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **bactériophagie.**
BACTERIOLOG, -Ă, *bacteriologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în bacteriologie. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **bactériologue.**
BACTERIOLOGIC, -Ă, *bacteriologici, -ce,* adj. Care se referă la bacterii sau la bacteriologie. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **bactériologique.**
BACTERIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază bacteriile. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **bactériologie.**
BACTERIOSTATIC, -Ă, *bacteriostatici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care poate opri dezvoltarea bacteriilor. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **bactériostatique.**
BACTERIOZĂ, *bacterioze,* s.f. Boală a plantelor provocată de bacterii. [Pr.: -*ri-o*] – Din fr. **bactériose.**
BADANA s.f. v. **bidinea.**
BADE s.m. (Pop.) **1.** Termen politicos de adresare către un om matur sau mai vârstnic (de la ţară). **2.** Termen mângâietor folosit de femeile de la ţară pentru bărbatul iubit. [Art.: *badea*] – Et. nec
BADIAN, *badiani,* s.m. Arbust din China şi Japonia, cu frunze, flori, tulpină şi fructe plăcut mirositoare, întrebuinţate la fabricarea lichiorurilor, în medicină etc. *(Illicium anisatum)*; *p. restr.* fructul acestui arbust. [Pr.: -*di-an*] – Din fr. **badiane.**
BADIJONA, *badijonez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A unge o parte bolnavă a corpului cu o pensulă

sau cu un pămătuf de vată înmuiate într-un medicament. * Tranz. A unge trunchiul unui pom cu o soluţie specială pentru a distruge insectele şi ouăle lor. **2.** Tranz. A unge suprafaţa unei şosele asfaltate cu o soluţie impermeabilă. – Din fr. **badigeonner.**

BADIJONAJ, *badijonaje,* s.n. Badijonare. – Din fr. **badigeonnage.**

BADIJONARE, *badijonări,* s.f. Acţiunea de *a (se) badijona* şi rezultatul ei; badijonaj. – V. **badijona.**

BADINERIE, *badinerii,* s.f. (Muz.) Piesă vioaie, cu caracter glumeţ (din suitele franceze şi germane din sec. XVIII). – Din fr. **badinerie.**

BADMINTON s.n. Joc sportiv asemănător cu tenisul, practicat cu o minge de plută prevăzută cu pene, care se aruncă cu racheta. – Din engl., fr. **badminton.**

BAEDEKER s.n. Ghid turistic. [Pr.: *bédecher*] – Cuv. germ.

BAFTĂ s.f. (Arg. şi fam.) Noroc, şansă. – Din ţig. **baht.** Cf. tc. **baht**.

BAGA s.f. Carapace de broască ţestoasă prelucrată pentru fabricarea de piepteni, brăţări, tabachere etc – Din tc **baga.**

BAGAJ, *bagaje,* s.n. **1.** Totalitatea lucrurilor care se iau într-o călătorie. ** Expr. *A-şi face bagajele* = a se pregăti de plecare; *p. ext.* a pleca. **2.** Fig. (Urmat de determinări) Cantitatea de cunoştinţe de care dispune cineva. – Din fr. **bagage.**

BAGATEL s.n. v. **bagatelă.**

BAGATELĂ, *bagatele,* s.f. **1.** Lucru de mică importanţă; obiect de mică valoare, neînsemnat; fleac. **2.** Piesă muzicală instrumentală scurtă, de obicei cu conţinut liric. [Var.: **bagatél** s.n.] – Din it. **bagattella,** fr. **bagatelle.**

BAGATELIZA, *bagatelizez,* vb. I. Tranz. A diminua importanţa unui lucru, a unui fapt, a unei idei etc – **Bagatel(ă)** + suf. *-iza.*

BAGATELIZARE s.f. Acţiunea de *a bagateliza* şi rezultatul ei. – V. **bagateliza.**

BAGDADIE, *bagdadii,* s.f. (Reg.) Plafon, tavan. – Din tc. **bagdadi.**

BAGEA, *bagele,* s.f. (Reg.) Bageacă. – Din tc. **baga.** Cf. bg. **badja.**

BAGEAC s.n. v. **bageacă.**

BAGEACĂ, *bageci,* s.f. (Reg.) Deschizătură în formă de ferestruică în acoperişul caselor ţărăneşti, al unei şuri etc, prin care pătrunde lumina şi care serveşte uneori drept horn; lucarnă, bagea, fumar, hogeac. [Var.: **bageác** s.n.] – Contaminare între **bagea** şi **ogeac.**

BAGHETĂ, *baghete,* s.f. **1.** Vărguţă de lemn, os, metal etc. cu care dirijorii conduc orchestra sau corul; *fig.* măiestria dirijorului. ** Expr. *Sub bagheta* = sub conducerea dirijorală. * Beţişor de lovit instrumentele muzicale de percuţie. * Vergeaua de lemn a arcuşului. **2.** (Şi în sintagma "baghetă magică") Nuieluşă vrăjită cu care se fac minuni în poveşti; beţişorul scamatorilor. **3.** Piesă tehnică în formă de cilindru subţire din diverse mecanisme sau aparate. **4.** Ajur sau dungă ornamentală la ciorapi. – Din fr. **baguette.**

BAHIC, -Ă, *bahici, -ce,* adj. Care se referă la zeul Bachus, închinat lui Bachus. * De băutură, de chef. ** *Cântec bahic* = cântec de petrecere, cântec de pahar. – Din fr. **bachique**, lat. **bacchicus**.

BAHNĂ, *bahne,* s.f. (Reg.) Loc mlăştinos, acoperit cu iarbă sau cu stuf; smârc. – Din ucr. **bahno.**

BAHORNIŢĂ, *bahorniţe,* s.f. (Reg.) Baborniţă – Din scr. **bahornica.**

BAI, *baiuri,* s.n. (Reg.) Necaz, încurcătură, supărare, belea, bucluc. ** Expr. *Nu-i (nici un) bai (că)* = nu face nimic, nu este nici o pagubă; *de asta nu-i* sau *(nu mi-i) bai* = nu face nimic, nu este nici o pagubă. – Din magh. **baj.**

BAIADERĂ, *baiadere,* s.f. Dansatoare indiană [Pr.: *ba-ia-*] – Din fr. **bayadére.**

BAIAN, *baiani,* s.m., *baiane,* s.n. **1.** S.m. Cântăreţ rus sau ucrainean de balade. **2.** S.n. Armonică de mână folosită de baiani **(1)**. [Pr.: *ba-ian*] – Din rus. **baian.**

BAIBARAC, *baibarace,* s.n. (Reg.) Haină scurtă până la brâu, purtată odinioară la ţară. – Din ucr. **baîbarak.**

BAIDER, *baidere,* s.n. (Reg.) Fular de bumbac sau de lână colorată. – Din germ. **Beider.**

BAIDERAŞ, *baideraşe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *baider.* – **Baider +** suf. *-aş.*

BAIE[1]**,** *băi,* s.f. **I. 1.** Scăldat, scaldă, îmbăiere. **2.** Cadă, vas special de îmbăiat; feredeu. * Apă de îmbăiat. ** Expr. *Baie de sânge* = cantitate mare de sânge pierdută de cineva; *p. ext.* măcel. * Clădire cu instalaţii speciale de îmbăiere; *p. restr.* încăpere special amenajată pentru îmbăiere. **3.** (Urmat de determinări) Expunere a corpului (gol), în scop igienic sau curativ, la acţiunea vaporilor de apă, a soarelui, a aerului etc. **4.** Recipient în care se pune un lichid, o soluţie chimică etc. în vederea unor operaţii tehnice; *p. ext.* lichidul, soluţia chimică etc. în care se fac asemenea operaţii. **II.** (La pl.) Staţiune balneară. [Pr.: *ba-ie*] – Lat. **bannea** *(= balnea).* Cf. sl. **banja**.

BAIE[2]**,** *băi,* s.f. (Reg.) Mină[1] (din care se extrag minerale). [Pr.: *ba-ie*] – Din magh. **bánya.**

BAIER s.n. v. **baieră.**

BAIERĂ, *băieri,* s.f. Curea, sfoară, aţă etc. cusută sau prinsă de un obiect spre a putea fi transportat, atârnat, strâns etc. ** Expr. *A strânge băierile pungii* = a face economii, a deveni econom. *A a vea nouă băieri la pungă* = a fi zgârcit. *A i (se) rupe băierile inimii* = a simţi (sau a produce cuiva) o mare durere sufletească. *A-şi dezlega băierile inimii* = a se destăinui. *A ofta* (sau *a striga, a râde) din băierile inimii* = a ofta (sau a striga, a râde) foarte tare, foarte puternic. [Pr.: *ba-ie÷.* – Pl. şi: *baieri.* – Var.: **báier** s.n.] – Din lat. **bajulus, bajula.**

BAIONETĂ, *baionete,* s.f. Armă albă în formă de sabie scurtă, care se poate fixa la ţeava puştii militare. ** *Atac* (sau *asalt) la baionetă* = luptă corp la corp. *Îmbinare în baionetă* = îmbinare demontabilă a două piese care se fixează una într-alta prin împingere şi rotire cu un sfert sau cu o jumătate de cerc [Pr.: *ba-io-*] – Din fr. **baionnette.**

BAIRAC, *bairace,* s.n. (Înv.) **1.** Steag de mătase foarte lat. **2.** Unitate militară (de voluntari) care servea sub un drapel. [Pr.: *ba-i÷.* – Pl. şi: *bairacuri*] – Din tc **bayrak.**

BAIRAM, *bairamuri,* s.n. **1.** Numele a două mari sărbători religioase musulmane. **2.** (Fam.) Petrecere, chef mare. – Din tc **bayram.**

BAIT, *baiţi,* s.m. (Inform.) Ansamblu de biţi (de obicei 8) folosit pentru exprimarea capacităţii de memorie **(3)**. – Din engl. **byte.**

BAIŢ, *baiţuri,* s.n. Colorant folosit în tâmplărie, în industria textilă, în tăbăcărie etc. – Din germ. **Beize.**

BAIU interj. (Reg.) Nici să nu te gândeşti (la aşa ceva)! nici vorbă! – Probabil din **ba** + **io** (= *eu*).

BAJOAIER, *bajoaiere,* s.n. Perete lateral de ecluză. [Pr.: *-joa-ier*] – Din fr. **bajoyer.**

BAL[1]**,** *baluri,* s.n. Petrecere (publică) cu dans, organizată seara sau noaptea. – Din fr. **bal**.

BAL[2]**,** *baluri,* s.n. (Înv.) Balot. – Din fr. **balle.**

BALABUSTĂ, *balabuste,* s.f. Nevastă de evreu. * (Glumeţ) Nevastă, soţie. * (Fam., depr.) Femeie grasă şi diformă. – Din idişul **balabuste.**

BALADĂ, *balade,* s.f. **1.** Creaţie epică în versuri care relatează o acţiune eroică, o legendă, o întâmplare istorică etc. **2.** Bucată muzicală cu caracter narativ. – Din fr. **ballade.**

BALADESC, -Ă, *baladeşti,* adj. (Livr.) De baladă; (rar) baladier. – **Baladă +** suf. *-esc.*

BALADIER, -Ă, *baladieri, -e,* adj. (Rar) Baladesc. [Pr.: *-di-er*] – **Baladă +** suf. *-ier.*

BALADOR, *baladoare,* s.n. Piesă de angrenaj în formă de ax cu multe roţi dinţate, cu ajutorul cărora se schimbă viteza de rotaţie. – Din fr. **baladeur.**

BALAFON, *balafoane,* s.n. Instrument muzical african de percuţie, format din lame de lemn acordate diatonic. – Din fr. **balafon.**

BALALAICĂ, *balalaici,* s.f. Instrument muzical cu trei coarde şi cutie de rezonanţă triunghiulară. – Din rus. **balalaika.**

BALAMA, *balamale,* s.f. Mic dispozitiv metalic format din două piese articulate pe un ax, dintre care cel puţin una se învârteşte după montare în jurul axului, spre a permite unei uşi, unei ferestre, unui capac de ladă etc. să se închidă şi să se deschidă prin rotire parţială; şarnieră, ţâţână. * Fig. (Fam.; la pl.) Încheieturi, articulaţii ale corpului. ** Expr. *A-i* (sau *a i se) slăbi* sau *a i se muia (cuiva)* sau *a nu-l (mai) ajuta* (sau *ţine) pe cineva balamalele* = a pierde vigoarea (din cauza bătrâneţii, a oboselii, a fricii). *A-i tremura (cuiva) balamalele* = a se teme. – Din tc. **baglama.**

BALAMUC, *balamucuri,* s.n. Clinică pentru alienaţi mintal; casă de nebuni. * Fig. Gălăgie, dezordine mare. – Din n. pr. **Malamuc.**

BALANG, interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot (mare); bang, dang [Var.: **balánga** interj.] – Onomatopee.

BALANGA interj. v. **balang.**

BALANGĂ, *bălăngi,* s.f. Clopot care se atâtnă la gâtul vitelor şi al oilor; talangă; sunetul produs de un astfel de clopot. – Din **balang.**

BALANS, *balansuri,* s.n. **1.** Mişcare de legănare a unui obiect; pendulare, balansare. **2.** (În sintagmele) *Balans al culorilor*= reglare a semnalelor video ale unui sistem de televiziune în culori, pentru obţinerea reproducerii fidele a culorilor. *Balans stereofonic* = reglaj al unui sistem stereofonic pentru a egaliza nivelele sonore ale canalelor. – Din **balansa** (derivat regresiv).

BALANSA, *balansez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) mişca când într-o parte, când într-alta; a (se) legăna, a (se) hâţâna, a pendula. **2.** Tranz. A echilibra părţile unei balanţe **(2),** ale unui cont etc. – Din fr. **balancer.**

BALANSARE, *balansări,* s.f. Acţiunea de *a (se) balansa*; legănare, balans, pendulare – V. **balansa.**

BALANSAT, -Ă, *balansaţi, -te,* adj. **1.** Legănat[2] **(1)**. **2.** (Tehn.; despre dispozitive) Care este astfel reglat încât nu depăşeşte limitele de balans **(1)**. – V. **balansa.**

BALANSIER, *balansiere,* s.n. **1.** Piesă care reglează prin oscilaţiile ei mişcarea unui mecanism; balansor. *Balansier de ceasornic.* **2.** Bară lungă şi subţire utilizată de dansatorii pe sârmă pentru a-şi ţine echilibrul. **3.** Organ de echilibru pentru zbor la insectele diptere, în formă de măciucă, situat pe metatorace. [Pr.: *-si-er.* – Var.: **(2,** înv.) **balanţiér** s.n.] – Din fr. **balancier.**

BALANSINĂ, *balansine,* s.f. Parâmă de metal sau de cânepă care susţine vergile încrucişate ale catargului unei nave cu pânze sau stâlpii bigelor de încărcare montate pe nave. – Din fr. **balancine.**

BALANSOAR, *balansoare,* s.n. Fotoliu care se balansează pe două tălpi curbate. – Din fr. **balançoire.**

BALANSOR, *balansoare,* s.n. Balansier **(1)**. – **Balansa +** suf. **-***or.*

BALANŢĂ, *balanţe,* s.f. **1.** Instrument pentru măsurarea greutăţii corpurilor prin echilibrarea lor cu greutăţi etalonate. ** *Balanţă romană =* cântar cu o singură greutate etalonată, care se deplasează pe braţul lung al pârghiei inegale de al cărei punct fix este atârnat un talger pentru obiectele de cântărit. ** Expr. *A pune în balanţă* = a compara două lucruri sau două fapte, atitudini, idei diferite. * (Sg. art.) Numele unei constelaţii din emisfera australă. **2.** (Fin.) Comparaţie, raport între mai mulţi indicatori care trebuie echilibraţi; (concr.) tabel, situaţie care conţine o asemenea operaţie etc. *** Balanţă de verificare =* operaţie contabilă de totalizare a cifrelor din debit şi a celor din credit; situaţia conturilor la o anumită dată. *Balanţă comercială (a unei ţări)* = raportul dintre valoarea generală a importului şi cea a exportului. – Din fr. **balance.**

BALANŢIER s.n. v. **balansier.**

BALAOACHEŞ, -Ă, *balaoacheşi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Glumeţ sau ir.) (Om) negricios, oacheş. **2.** S.m. şi f. (Depr.) Epitet dat unui ţigan. – **Bălai + oacheş.**

BALAST, *balasturi,* s.n. **1**. Încărcătură formată din nisip, pietriş, plumb etc. care asigură stabilitatea navelor sau aeronavelor; lest, savură. * Cameră care se umple cu apă sau cu aer pentru a modifica greutatea unui submarin în vederea manevrei de scufundare sau de ridicare a lui la suprafaţă. * Fig. Ceea ce este împovărător, nefolositor. **2.** Pietriş, zgură etc., folosite ca aşternut pe care se montează traversele şinelor de tren; amestec de pietriş şi de nisip întrebuinţat la prepararea betonului, la pietruirea şoselelor etc. – Din fr. **ballast.**

BALASTA, *balastez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu balast **(2)** o şosea, un teren etc. – Din fr. **ballaster.**

BALASTARE, *balastări,* s.f. Acţiunea de *a balasta*. – V. **balasta.**

BALASTIERĂ, *balastiere,* s.f. Carieră de nisip sau de pietriş. [Pr.: -*ti-e*-] – Din fr. **ballastiére.**

BALASTOR, *balastoare,* s.n. Maşină folosită pentru balastarea liniilor de cale ferată. – **Balasta +** suf. -*or.*

BALAŞ, *balaşuri,* s.n. (Înv.) Varietate de rubin. – Din it. **balascio.**

BALAUR, *balauri,* s.m. (În basme) Monstru care întruchipează răul, imaginat ca un şarpe uriaş cu unul sau cu mai multe capete, adesea înaripat; dragon[2]. * (Art.) Denumirea populară a constelaţiei Dragonului. [Pr.: -*la-ur*] – Cf. alb. **bollë** "şarpe", scr. **blavor**.

BALĂ, *bale,* s.f. (Pop.) Monstru, dihanie, fiară groaznică. – Et. nec.

BALCANIADĂ, *balcaniade,* s.f. Competiţie sportivă care are loc la intervale regulate, cu participarea sportivilor din ţările balcanice. [Pr.: -*ni-a*-] – **Balcani** (n. pr.) + suf. -*iadă.*

BALCANIC, -Ă, *balcanici, -ce,* adj. Din (sau privitor la) Munţii Balcani sau din regiunea acestor munţi. ** (Sport) *Jocuri balcanice =* balcaniadă. – Din fr. **balkanique.**

BALCANISM, *balcanisme,* s.n. Cuvânt sau construcţie sintactică specifică unor limbi balcanice. – **Balcani** (n. pr.) + suf. -*ism.*

BALCANIST, -Ă, *balcanişti, -ste,* s.m. şi f. Balcanolog. – Din germ. **Balkanist.**

BALCANISTICĂ s.f. Ansamblu de studii şi cercetări referitoare la limbile, folclorul, etnografia şi istoria popoarelor balcanice. – **Balcani** (n. pr.) + suf. -*istică* (după *lingvistică, folcloristică etc.).*

BALCANOLOG, -Ă, *balcanologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în balcanistică; balcanist. – **Balcani** (n. pr.) + suf. -*olog* (după *filolog, sociolog* etc).

BALCANOLOGIE s.f. Balcanistică. – Din fr. **balkanologie.**

BALCÂZ, -Ă, *balcâzi, -e,* adj. (Reg.) Urât, hâd, diform, slut, pocit. -Et. nec.

BALCON, *balcoane,* s.n. **1.** Platformă cu balustradă pe peretele exterior al unei clădiri, comunicând cu interiorul printr-una sau mai multe uşi. **2.** Parte a unei săli de spectacol, de conferinţe etc. aşezată deasupra parterului. – Din fr. **balcon.**

BALCONAŞ, *balconaşe,* s.n. Diminutiv al lui *balcon.* – **Balcon** + suf. -*aş.*

BALDACHIN, *baldachine,* s.n. **1.** Acoperământ decorativ, împodobit cu perdele, aşezat deasupra unui tron, a unui pat, a unui amvon, a unui catafalc etc.; *p. ext.* lucrare de

arhitectură care imită acest acoperământ decorativ. **2.** Acoperământ de pânză care se purta deasupra unui demnitar laic sau al bisericii la anumite procesiuni. [Pl. şi: *baldachinuri.* – Var.: (înv.) **baldahín** s.n.] – Din fr. **baldaquin.**

BALDAHIN s.n. v. **baldachin.**

BALE s.f. pl. Salivă (groasă, spumoasă) care se prelinge din gură. ** Expr. (Fam.) *A-i curge (cuiva) balele după ceva* = a dori mult ceva * Materie mucilaginoasă care acoperă corpul peştilor. * Urmă mucoasă lăsată de melc în mers. – Cf. lat. / * / **baba**.

BALEGĂ s.f. v. **baligă.**

BALEIAJ, *baleiaje,* s.n. Eliminare forţată a gazelor de ardere din cilindrul unui motor cu ardere internă. [Pr.: *-le-iaj*] – Din fr. **balayage.**

BALENĂ, *balene,* s.f. **1.** Gen de mamifere acvatice lungi de 10-20 m, cu lame cornoase lungi în loc de dinţi *(Balaena)*; (înv.) chit[3]. * (Fam.) Epitet pentru o persoană foarte grasă. **2.** Lamelă flexibilă fabricată din lamele cornoase de balenă **(1)** (sau din materiale plastice), care se întrebuinţează pentru a ţine întinsă pânza corsetelor, gulerelor, umbrelelor etc. – Din fr. **baleine,** lat. **balaena.**

BALENIERĂ, *baleniere,* s.f. Ambarcaţie echipată pentru vânătoarea de balene. * Ambarcaţie uşoară şi rapidă (cu motor), care serveşte la transportul persoanelor de pe navele mari la ţărm [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **baleiniére.**

BALERCĂ, *balerci,* s.f. (Reg.) Butoiaş. * Conţinutul unui butoiaş. – Din ucr. **barylka.**

BALERCUŢĂ, *balercuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *balercă.* – **Balercă** + suf. *-uţă.*

BALERIN, -Ă, *balerini, -e,* s.m. şi f. Bărbat sau femeie care are ca profesiune baletul; baletist. – Din fr. **ballerin, ballerine,** it. **ballerino, ballerina.**

BALET, *balete,* s.n. **1.** Dans artistic figurativ executat după o compoziţie muzicală. * Spectacol format din asemenea dansuri. * Compoziţie muzicală scrisă pentru asemenea dansuri. **2.** Ansamblu de balerini şi balerine. – Din fr. **ballet,** it. **balletto.**

BALETIST, -Ă, *baletişti, -ste,* s.m. şi f. Balerin(ă). – **Balet** + suf. *-ist.*

BALIC, -Ă, *balici, -ce,* s.m. şi f. (Arg.) Student în primul an; boboc – Din ţig. **balih** "purceluş".

BALIE, *balii,* s.f. (Reg.) Vas mare, circular, făcut din doage, pentru spălatul rufelor. – Din ucr. **balija.**

BALIGĂ, *baligi,* s.f. (Adesea fig.) Excrement de animale mari; băligar. [Var.: **bálegă** s.f.] – Cf. scr. **balega,** alb. **balgë.**

BALMEZ, *balimezuri,* s.n. (Înv.) Bombardă. – Din tc. **balyemez.**

BALISTĂ, *baliste,* s.f. Maşină de război folosită în antichitate la aruncarea de bolovani, de butuci etc. asupra (obiectivelor) duşmanului. – Din lat. **ballista,** it. **balista,** fr. **baliste.**

BALISTIC, -Ă, *balistici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Privitor la mişcarea proiectilelor în spaţiu. ** *Curbă balistică* = traiectorie de proiectil. *Pendul balistic* = pendul de măsurare a vitezei proiectilelor. **2.** S.f. Ramură a mecanicii teoretice care studiază legile mişcării unui corp greu sau ale unui proiectil aruncat sub un anumit unghi faţă de orizont. – Din fr. **balistique,** it. **balistica.**

BALISTICIAN, -Ă, *balisticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în balistică. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **balisticien.**

BALIVERNĂ, *baliverne,* s.f. Vorbă lipsită de importanţă sau născocită; palavră, vorbă de clacă. – Din fr. **baliverne.**

BALIZA, *balizez,* vb. I. Tranz. A fixa o baliză, a marca prin balize diverse puncte de pe un teren. – Din fr. **baliser.**

BALIZAJ, *balizaje,* s.n. Semnalizare prin balize; balizare. * Delimitare cu ajutorul unor semnale optice, acustice sau de radio a unui spaţiu, a unui drum de navigaţie aeriană sau maritimă. – Din fr. **balisage.**

BALIZARE, *balizări,* s.f. Acţiunea de a baliza; balizaj. – V. **baliza.**

BALIZĂ, *balize,* s.f. Semnal sau instalaţie de semnalizare care indică poziţia unui punct topografic, delimitează zonele navigabile etc. – Din fr. **balise.**

BALIZOR, *balizori,* s.m. Persoană care instalează sau supraveghează balize. – Din fr. **baliseur.**

BALMOŞ s.n. Mâncare ciobănească făcută din caş dulce de oaie, fiert în lapte (sau în unt) cu puţin mălai. [Var.: **bálmuş** s.n.] – Cf. magh. **bálmos.**

BALMUŞ s.n. v. **balmoş.**

BALNEAR, -Ă, *balneari, -e,* adj. De băi[1] **(II)**; privitor la băile de mare. *Cură balneară.* [Pr.: *-ne-ar*] – Din fr. **balnéaire,** lat. **balnearius.**

BALNEO- Element de compunere însemnând "balnear" care serveşte la formarea de adjective. [Pr.: *-ne-o-*] – Din fr. **balnéo÷,** lat. **balneum.**

BALNEOCLIMATERIC, -Ă, *balneoclimaterici, -ce,* adj. Balnear şi climateric; balneoclimatic. [Pr.: *-ne-o-*] – **Balneo- + climateric.**

BALNEOCLIMATIC, -Ă, *balneoclimatici, -ce,* adj. Balneoclimateric. [Pr.: -*ne-o*-] – **Balneo-** + **climatic.**
BALNEOLOG, -Ă, *balneologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specializat în balneologie. [Pr.: -*ne-o*-] – Din **balneologie** (derivat regresiv).
BALNEOLOGIC, -Ă, *balneologici, -ce,* adj. De balneologie, privitor la balneologie. [Pr.: -*ne-o*-] – Din fr. **balnéologique.**
BALNEOLOGIE, s.f. Ramură a medicinii care studiază acţiunea profilactică şi curativă a apelor termale sau minerale şi a nămolurilor. [Pr.: -*ne-o*-] – Din fr. **balnéologie.**
BALNEOTERAPIE s.f. Tratare a bolilor prin întrebuinţarea metodică a apelor termale sau minerale şi a nămolurilor. [Pr.: -*ne-o*-] – Din fr. **balnéothérapie.**
BALON, *baloane,* s.n. **1.** Aerostat alcătuit dintr-o învelitoare impermeabilă umplută cu un gaz mai uşor decât aerul, căruia i se poate ataşa o nacelă. ** Expr. (Fam.) *A lua (pe cineva) în balon* = a-şi bate joc, a ironiza (pe cineva). * Jucărie de cauciuc foarte subţire, mai ales în formă de sferă, umplută cu aer sau cu un gaz uşor. * (Sport) Minge. **2.** (În sintagma) *Balon de săpun* = băşică formată din clăbuci de săpun; *fig.* vorbă goală, amăgitoare. **3.** Vas sferic de sticlă, întrebuinţat în laborator în anumite operaţii chimice. * (În sintagma) *Balon de oxigen* = rezervor de oxigen prevăzut cu un tub de aspiraţie şi întrebuinţat la reanimarea unui bolnav. **4**. Balonzaid **(2)**. – Din fr. **ballon.**
BALONA, *balonez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) umfla, a (se) rotunji ca un balon. * A i se umfla sau a face să i se umfle cuiva abdomenul din cauza gazelor de fermentaţie din intestine. – Din fr. **ballonner.**
BALONARE, *balonări,* s.f. Faptul de *a (se) balona. ** (Med.) Meteorism. – V. **balona.**
BALONAŞ, *balonaşe,* s.n. Diminutiv al lui *balon.* – **Balon** + suf. *-aş.*
BALONAT, -Ă, *balonaţi, -te,* adj. Care este umflat (ca un balon). * (Despre abdomen) Umflat de gazele acumulate în intestine; (despre oameni) cu abdomenul umflat. – V. **balona.** Cf. fr. **ballonné**.
BALONET, *balonete,* s.n. **1.** Compartiment din interiorul unui balon sau al unui dirijabil, umplut cu un gaz mai uşor decât aerul. **2.** Dispozitiv de plutire al aripilor de hidroavion. – Din fr. **ballonnet.**
BALONZAID, *balonzaide,* s.n. **1.** Ţesătură de bumbac sau de mătase (impermeabilă). **2.** Pardesiu de ploaie confecţionat dintr-o astfel de pânză; balon **(4)**. [Acc. şi: *balónzaid.*- Var.: **balonzáide** s.n.] – Din germ. **Ballonseide.**
BALONZAIDE s.n. v. **balonzaid.**
BALOT, *baloturi,* s.n. Pachet mare de mărfuri sau de diferite obiecte; (în special) pachet de bumbac, de lână etc.; legătură mare de haine, de rufe etc.; bal[2]. * *Oţel-balot* = bandă de oţel întrebuinţată la confecţionarea cercurilor de butoaie, a şinelor de roţi de căruţă etc. – Din fr. **ballot.**
BALOTA, *balotez,* vb. I. Tranz. A strânge în baloturi. – Din **balot.**
BALOTAJ, *balotaje,* s.n. Situaţie în care, la o alegere, nici un candidat nu întruneşte majoritatea de voturi cerută de lege. – Din fr. **ballottage.**
BALOTARE s.f. Acţiunea de *a balota*; (rar) balotat. – V. **balota.**
BALOTAT s.n. (Rar) Balotare. – V. **balota.**
BALSA s.m. invar. Lemn foarte uşor provenit dintr-un arbore tropical şi utilizat la confecţionarea de machete de avion sau de ambarcaţii. – Din fr. **balsa.** Cf. sp. **balsa.**
BALSAM, *balsamuri,* s.n. **1.** Suc gros şi parfumat extras din răşini sau din alte substanţe vegetale, folosit ca preparat aromat şi curativ. * Fig. Miros foarte plăcut. * Substanţă aromată folosită la îmbălsămarea cadavrelor. **2.** Fig. Alinare, mângâiere, consolare. – Din it. **balsamo,** lat. **balsamum.**
BALSAMIC, -Ă, *balsamici, -ce,* adj. De balsam **(1),** ca de balsam. * Care are însuşirile balsamului **(1)**, care conţine un balsam. – Din fr. **balsamique.**
BALSAMIN, *balsamine,* s.f. Plantă erbacee anuală, cu flori albe-roşietice, cu frunze lanceolate şi cu fructe în formă de capsulă, care se deschid brusc când sunt atinse; canale *(Impatiens balsamina).* – Din fr. **balsamine.**
BALTAC s.n. v. **baltag.**
BALTAG, *baltage,* s.n. Topor cu coadă lungă, întrebuinţat şi ca armă. * Fig. Lovitură aplicată cu acest topor. [Pl. şi: *baltaguri.* – Var.: (reg.) **baltác** s.n.] – Cf. tc. **balta.**
BALTĂ, *bălţi,* s.f. **1.** Întindere de apă stătătoare, de obicei nu prea adâncă, având o vegetaţie şi o faună acvatică specifică; zonă de luncă inundabilă, cu locuri în care stagnează apa; *p. ext.* lac. * Expr. *A rămâne* (sau *a sta*, *a zăcea) baltă* = a fi lăsat în părăsire; a sta pe loc, a stagna. *A lăsa baltă* (ceva) = a lăsa (ceva) în părăsire, a nu se mai interesa (de ceva). *A da cu bâta în baltă* = a face un gest, a spune o vorbă care stânjeneşte prin caracterul ei nedelicat sau insolit. **2.** Apă de ploaie adunată într-o adâncitură; groapă cu

apă sau cu mocirlă; (prin exagerare) cantitate mare de lichid vărsat pe jos; băltoacă. – Probabil din sl. **blato.** Cf. alb. **baltë.**

BALTIC, -Ă, *baltici, -ce,* adj. Care aparţine regiunilor limitrofe Mării Baltice, privitor la aceste regiuni. – Din fr. **baltique.** Cf. fr. **balte.**

BALUSTRADĂ, *balustrade,* s.f. Perete sau gard scund care mărgineşte o construcţie sau un element de construcţie (balcon, scară etc.). * Apărătoare dispusă la marginea unei punţi de navă, a unei pasarele etc. pentru siguranţa călătorilor. – Din fr. **balustrade.**

BALUSTRĂ s.f. v. **balustru.**

BALUSTRU, *baluştri,* s.m. **1.** Stâlp de balustradă sau de parmaclâc. **2.** Compas special, folosit pentru trasarea cercurilor foarte mici. [Var.: **balústră** s.f.] – Din fr. **balustre.**

BALZACIAN, -Ă, *balzacieni, -e,* adj. De Balzac, al lui Balzac; în maniera lui Balzac. [Pr.: -*ci-an*] – **Balzac** (n. pr.) + suf. -*ian.*

BALZACIANISM s.n. Ceea ce este specific operei balzaciene; tendinţă de a prelua şi cultiva teme, motive etc. balzaciene. [Pr.: -*ci-a-*] – **Balzacian** + suf. -*ism.*

BAMĂ, *bame,* s.f. Plantă leguminoasă cu fructe păroase de culoare verde, comestibile *(Hibiscus esculentus); p. restr.* fructul acestei plante. – Din tc **bamya, bamy**e. Cf. bg. **bamia.**

BAMBUS, *bambuşi,* s.m. Nume generic pentru plantele exotice arborescente cu tulpină lemnoasă, prevăzută cu noduri şi goală pe dinăuntru *(Bambusa).* * *P. restr.* Tulpina acestor plante, utilizată ca lemm de construcţie, vargă de pescuit etc. – Din germ. **Bambus,** fr. **bambou.**

BAN[1]**,** *bani,* s.m. **1.** Unitate monetară şi monedă egală cu a suta parte dintr-un leu; *p. restr.* monedă măruntă, divizionară a leului. ** Expr. *A nu face* (sau *a nu plăti) un ban (chior)* sau *doi bani* = a nu valora nimic, a nu avea nici o valoare. **2.** Echivalent general al valorii mărfurilor (fiind el însuşi o marfă); monedă de metal sau de hârtie recunoscută ca mijloc de schimb şi de plată; argint **(2).** ** Expr. *A trăi (pe lângă cineva) ca banul cel bun* = a fi foarte preţuit (de cineva). *A lua (ceva) de* (sau *drept) bani buni* = a crede că un lucru este adevărat. * (La pl.) Avere în numerar; parale. ** Expr. *A fi doldora de bani* = a fi foarte bogat; *A fi plin de bani* = a fi foarte bogat. *A avea bani (strânşi) la ciorap* = a avea sau a face economii, a avea sau a strânge o sumă de bani; *A strânge bani la ciorap* = a avea sau a face economii, a avea sau a strânge o sumă de bani; a fi zgârcit. *Fecior de bani gata* = fiu de oameni avuţi care iroseşte banii primiţi sau moşteniţi de la părinţi; *Băiat de bani gata* = fiu de oameni avuţi care iroseşte banii primiţi sau moşteniţi de la părinţi. – Et. nec.

BAN[2]**,** *bani,* s.m. **1.** Guvernator al unei regiuni de graniţă în Ungaria feudală. **2.** (Titlu şi funcţie de) mare dregător în Ţara Românească după sec. XV; (şi în forma *mare ban)* (titlu purtat de) boierul care guverna Banatul Severinului, apoi Oltenia. * (În Muntenia) Cel mai înalt rang boieresc; persoană care deţinea acest rang. – Cf. magh. **bán**, scr**. ban**.

BANAL, -Ă, *banali, -e,* adj. Lipsit de originalitate; obişnuit, comun. – Din fr. **banal.**

BANALITATE, *banalităţi,* s.f. **1.** (La sg.) Caracterul a ceea ce este banal; fel de a fi comun şi lipsit de originalitate. **2.** (Concr.) Lucru banal, vorbă banală, idee banală. – Din fr. **banalité.**

BANALIZA, *banalizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină banal. – Din fr. **banaliser.**

BANALIZARE s.f. Acţiunea de *a (se) banaliza.* – V. **banaliza.**

BANAN, *banani,* s.m. Plantă tropicală arborescentă cu frunze late şi lungi, cu fructe comestibile care cresc în ciorchini mari; bananier **(1)** *(Musa paradisiaca).* – Din **banană** (derivat regresiv).

BANANĂ, *banane,* s.f. **1.** Fruct de banan, având culoare galbenă, formă lunguiaţă, miez făinos, zaharos şi aromat. **2.** Piesă de contact electric formată dintr-un mic cilindru metalic învelit pe jumătate în ebonită, care se montează la capătul unei conducte de curent. – Din fr. **banane.**

BANANIER, (1) *bananieri,* s.m., **(2)** *bananiere,* s.n. **1.** S.m. (Livr.) Banan. **2.** S.n. Navă care serveşte la transportul bananelor. [Pr.: -*ni-er*] – Din fr. **bananier.**

BANAT s.n. Provincie sau ţinut administrat de un ban[2]. – **Ban**[2] + suf. -*at.* Cf. lat. med. **banatus.**

BANATIT s.n. Rocă eruptivă cu structură granitică, existentă în Banat şi în Munţii Apuseni, utilizată ca material de construcţie. – Din fr. **banatite.** Cf. n. pr. **Banat**.

BANĂ, *bane,* s.f. Bucată de lemn, de plută etc., folosită de pescari pentru a marca locul unde au pus carmacele. – Et. nec

BANC[1]**,** *bancuri,* s.n. **I. 1.** Îngrămădire de nisip, de pietriş sau de nămol formată pe fundul

mărilor sau al fluviilor, care ajunge uneori până la suprafaţa apei. **2.** Grup mare de scoici sau de peşti. **II. 1.** Masă sau platformă special amenajată pentru efectuarea de lucrări caracteristice unei profesiuni manuale. *Banc de tâmplărie. Banc de ceasornicar.* * *Banc de probă* = instalaţie pentru controlul calităţilor tehnice ale unor motoare. **2.** Banchetă la ambarcaţii mici. – Din fr. **banc.**

BANC[2]**,** *bancuri,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărţi. **2.** (Fam.) Scurtă anecdotă glumeaţă; *p ext.* minciună. – Din germ. **Bank.**

BANCAIZĂN, *bancaizăne*, s.n. **1.** Scoabă de fier care fixează în perete un dulap, o bibliotecă etc. **2.** Unealtă de fier de la bancul[1] tâmplarului, care serveşte ca opritor al scândurilor date la rindea. – Din germ. **Bankeisen.**

BANCAR, -Ă, *bancari, -e,* adj. Care aparţine băncii[2] **(1),** privitor la bancă[2]. – Din it. **bancario,** fr. **bancaire.**

BANCĂ[1]**,** *bănci,* s.f. Scaun lung pentru două sau mai multe persoane. ** Expr. *Banca ministerială* = locurile din parlament rezervate membrilor guvernului. *Banca acuzaţilor* = locurile dintr-o sală de tribunal ocupate de acuzaţi. *Banca apărării* = locurile dintr-o sală de tribunal destinate avocaţilor care apără pe acuzaţi. * Scaun, de obicei cu pupitru în faţă, pentru şcolari. ** Loc. adv. *(De) pe băncile şcolii* = (de) la şcoală, din (sau în) timpul petrecut în şcoală. ** Expr. *A sta* (sau *a rămâne*) *în banca sa* = a rămâne la locul său, a sta pasiv faţă de orice iniţiativă, a fi docil. – Din fr. **banc.**

BANCĂ[2]**,** *bănci,* s.f. **1.** Întreprindere financiară care efectuează operaţii de plată şi de credit (şi organizează circulaţia bănească). * *Bancă de organe* = serviciu medical care dispune de sânge pentru transfuzii, de cornee pentru transplantări etc. *Bancă de date* sau *bancă de informaţii* = set (mare) de informaţii stocate şi redate prin intermediul calculatorului. **2.** (La unele jocuri de cărţi) Sumă pe care bancherul **(2)** o ţine în faţa lui spre a plăti câştigurile celorlalţi jucători. ** Expr. *A sări* (sau *a face să sară) banca (în aer)* = a câştiga un pot egal cu întreaga sumă pusă de bancher **(2)** în joc. – Din it. **banca,** fr. **banque.**

BANCHER, *bancheri,* s.m. **1.** Persoană care, prin intermediul băncii[2] **(1),** dă bani cu împrumut sau finanţează în schimbul unei dobânzi sau al unei părţi din profit pe oamenii de afaceri; proprietar sau mare acţionar al unei bănci[2]. **2.** (La unele jocuri de cărţi) Persoană care conduce jocul şi dispune de o sumă suficientă de bani spre a acoperi mizele celorlalţi jucători. – Din fr. **banquier,** it. **banchiere.**

BANCHET, *banchete,* s.n. Masă festivă, la care se sărbătoreşte o persoană sau un eveniment; festin. – Din fr. **banquet.**

BANCHETĂ, *banchete,* s.f. **1.** Bancă[1] mică (capitonată) fără spetează; bancă[1] sau canapea montată în vehicule. **2.** Porţiune orizontală, în formă de treaptă, într-o lucrare de terasament. **3**. (În echitaţie) Obstacol natural format dintr-o moviliţă acoperită cu iarbă. – Din fr. **banquette.**

BANCHIZĂ, *banchize,* s.f. Întindere de gheaţă formată în regiunile polare, de-a lungul coastelor mării. – Din fr. **banquise.**

BANCNOTĂ, *bancnote,* s.f. Hârtie-monedă emisă de o bancă[2] **(1)** şi folosită ca mijloc de plată. – Din germ. **Banknote,** fr. **bank-note.**

BANCO s.n. invar. (La jocul de bacara; în expr.) *A face banco* = a susţine singur miza jocului împotriva băncii[2] (2). – Din it., fr. **banco.**

BANCRUTA, *bancrutez,* vb. I. Intranz. A da faliment. – Din germ. **bankrottieren.**

BANCRUTAR, *bancrutari,* s.m. (Rar) Persoană care a suferit o bancrută. -**Bancrută +** suf. **-***ar* (după fr. *banqueroutier).*

BANCRUTĂ, *bancrute,* s.f. Faliment însoţit de nereguli financiare făcute în dauna creditorilor; crah. – Din fr. **banqueroute.**

BANDAJ, *bandaje,* s.n. **1.** Fâşie de pânză sau de tifon utilizată la fixarea şi protejarea unui pansament sau la imobilizarea unei părţi bolnave a corpului. * Cerc de oţel elastic îmbrăcat în pânză şi cu o perniţă la capăt, care apasă pe locul unei hernii inghinale. * Fâşie de pânză cu care boxerii îşi înfăşoară pumnii şi peste care îşi pun mănuşile. **2.** Îmbrăcăminte inelară de oţel sau de cauciuc care se montează pe obada unei roţi de vehicul pentru a o feri de degradare. * Îmbrăcăminte în forma unei benzi înfăşurate pe o ţeavă, pe o vargă de metal etc. – Din fr. **bandage.**

BANDAJA, *bandajez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) aplica un bandaj **(1). –** Din **bandaj.**

BANDAJARE, *bandajări,* s.f. Actiunea de *a (se) bandaja*. – V. **bandaja.**

BANDĂ[1]**,** *bande,* s.f. **1.** Ceată, grup de răufăcători care acţionează sub conducerea unui şef. * (Glumeţ) Grup de prieteni. **2.** (Înv.) Ceată de soldaţi aflaţi sub aceeaşi bandieră. **3.** Trupă de muzicanţi, fanfară, taraf de lăutari. – Din fr. **bande,** germ. **Bande.**

BANDĂ[2]**,** *benzi,* s.f. **1.** Fâşie de stofă, de hârtie, de piele etc. cu care se înfăşoară, se leagă

sau se întăreşte ceva; bantă. * Fâşie cu care se împodobeşte, de obicei pe margini, un articol de îmbrăcăminte. **2.** (În sintagmele) *Bandă de magnetofon* = fâşie magnetizată pe care se imprimă şi de pe care se pot reproduce sunete cu ajutorul magnetofonului. *Bandă rulantă* (sau *de transport, continuă)* = fâşie lată de piele, de cauciuc, de plăci metalice etc., pe care se transportă automat materiale sau piese fabricate sau în curs de fabricaţie; conveier (1). *Lucru pe (*sau *la) bandă (rulantă)* = sistem de lucru constând din operaţii executate succesiv de un şir de lucrători asupra unui obiect aflat pe o bandă rulantă care trece prin faţa fiecăruia dintre ei. *Bandă de imagini* = peliculă cinematografică. *Bandă de circulaţie* = fâşie lungă delimitată din partea carosabilă a unui drum, pe care poate circula în acelaşi sens numai un şir de vehicule. *Bandă de rulment* = partea de cauciuc din anvelopa unei roţi de autovehicul care vine în contact cu pământul. *Bandă etalon* = bandă magnetică cu înregistrări speciale pentru reglarea sau verificarea parametrilor unui magnetofon sau magnetoscop. *Bandă de frecvenţe* = **a)** interval de frecvenţă în care un aparat electronic îşi menţine caracteristicile specificate; **b)** ansamblu de frecvenţe radioelectrice atribuite diferitelor servicii de radiocomunicaţii prin reglementări naţionale şi internaţionale. *Bandă X* = bandă de frecvenţe cuprinse în domeniul microundelor. **3.** Margine elastică a mesei de biliard. * Margine a terenului de popice. **4.** Şină care leagă cele două ţevi ale unei arme de vânătoare. **5.** Grup de frecvenţe vecine sau apropiate ale unei radiaţii electromagnetice sau sonore. – Din fr. **bande.**

BANDERILĂ, *banderile,* s.f. (Rar) Suliţă mică împodobită cu fâşii multicolore de pânză·pe care toreadorii o înfig în ceafa taurului ca să-l aţâţe. – Din fr. **banderille.**

BANDEROLĂ, *banderole,* s.f. **1.** Fâşie de hârtie lipită în jurul unui ambalaj sau pe locul lui de deschidere, ca mijloc de control al integrităţii mărfii ambalate. * Bandă de hârtie care împiedică deschiderea unui volum recent apărut şi pe care se imprimă de obicei reclama editurii. **2.** Brasardă. **3.** Steguleţ care serveşte ca semn distinctiv (prins în vârful unei lănci, al unui catarg etc.). – Din fr. **banderole.**

BANDIERĂ, *bandiere,* s.f. (Înv.) Steag, drapel, stindard. * Spec. Steag al unei unităţi militare. [Pr.: -*di-e*-] – Din it. **bandiera.**

BANDIT, *bandiţi,* s.m. Persoană care face parte dintr-o bandă[1] de răufăcători; tâlhar, răufăcător, gangster. – Din fr. **bandit,** it. **bandito.**

BANDITESC, -EASCĂ, *banditeşti,* adj. Tâlhăresc. – **Bandit +** suf. *-esc.*

BANDITEŞTE adv. Ca bandiţii; tâlhăreşte. – **Bandit +** suf. *-eşte.*

BANDITISM, *banditisme,* s.n. Atitudine, comportare, faptă de bandit; tâlhărie. – Din fr. **banditisme.**

BANDOTECĂ, *bandoteci,* s.f. Colecţie de benzi de magnetofon. * Dulap, cameră în care se păstrează această colecţie. – Din germ. **Bandoteck.**

BANDULĂ, *bandule,* s.f. Pară de lemn îngreuiată cu plumb, fixată la capătul unei frânghii subţiri, care se aruncă pe ţărm spre a se lega de ea şi a se trage parâmele de acostare. – Et. nec.

BANDULIERĂ, *banduliere,* s.f. Fâşie de piele, de stofă etc. trecută de-a curmezişul pieptului, de la umăr la coapsa opusă, spre a susţine sabia, puşca etc. ** Loc. adv. *În bandulieră* = purtat de-a curmezişul spatelui sau al pieptului. [Pr.: -*li-e*-] – Din fr. **bandouliére.**

BANDURAR, *bandurari,* s.m. (Rar) Bandurist. – **Bandură**[2] + suf. -*ar.*

BANDURĂ[1]**,** *bandure,* s.f. (Reg.) Cârpă de pânză groasă şi aspră. * Epitet pentru o femeie destrăbălată, cu purtări urâte. – Et. nec.

BANDURĂ[2]**,** *banduri,* s.f. Instrument muzical popular ucrainean ca o chitară cu gâtul scurt, prevăzut cu 8 până la 24 de coarde. – Din ucr. **bandura.**

BANDURIST, -Ă, *bandurişti, -ste,* s.m. şi f. Cântăreţ din bandură[2]; bandurar. – **Bandură +** suf. -*ist.*

BANG interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; dang, balang. – Onomatopee.

BANGĂT, *bangăte,* s.n. (Rar) Dangăt. – **Bang** + suf. -*ăt.*

BANG SONIC s.n. (Fiz.) Zgomot puternic produs în momentul când un corp în mişcare depăşeşte viteza sunetului. – Din engl. **sonic bang.**

BANIERĂ, *baniere,* s.f. (Franţuzism înv.) Drapel militar feudal. * Unitate militară feudală. [Pr.: -*ni-e*-] – Din fr. **banniére.**

BANIŢĂ, *baniţe,* s.f. Unitate de măsură de capacitate pentru cereale, a cărei valoare a variat (în provinciile româneşti) în jurul a 21-34 l; dublă **(1).** * Vas special (făcut din doage) care are această capacitate. – Din bg. **banica.**

BANJO, *banjouri,* s.n. Instrument muzical asemănător cu mandolina, cu cinci până la nouă coarde şi cu partea superioară a cutiei de rezonanţă formată dintr-o piele întinsă. – Din

fr. **banjo.**

BANTĂ, *benţi,* s.f. **1.** Bandă[2] **(1).** * Fâşie de pânză cusută pe marginea gulerului şi a mânecilor cămăşii. **2.** (Înv.; la pl.) Cătuşe, obezi. [Pl. şi: *bente*] – Din rus. **bant(a).**

BANTU s.m. invar., adj. invar. **1.** S.m. invar. Populaţie africană negroidă, de o mare diversitate antropologică din Africa Ecuatorială şi Meridională. **2.** Adj. invar. Referitor la bantu **(1)** sau la limbile vorbite de această populaţie. [Acc. şi: *bántu*] – Din fr. **bantous.**

BANTUSTAN, *bantustane,* s.n. Regiune, teritoriu etc. rezervat negrilor, în perioada regimului rasist din Republica Africa de Sud. – Din engl. **bantustan.**

BANTUSTANIZARE, *bantustanizări,* s.f. Politică promovată în Republica Africa de Sud prin care se urmărea izolarea negrilor în bantustane. – De la **bantustan.**

BAOBAB, *baobabi,* s.m. Arbore de dimensiuni uriaşe din Africa tropicală, cu tulpina ajungând până la un diametru de 20 m şi cu fructe mari, lunguieţe *(Adansonia digitata).* [Var.: **boabáb** s.m.] – Din fr. **baobab.**

BAPTISM s.n. Doctrină şi sectă creştină protestantă care consideră că botezul trebuie să fie acordat numai adulţilor creştini ce se căiesc de păcatul originar. – Din fr. **baptisme.**

BAPTIST, -Ă, *baptişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al baptismului. **2.** Adj. Care aparţine baptismului, privitor la baptism. – Din fr. **baptiste.**

BAPTISTERIU, *baptisterii,* s.n. Mic edificiu construit lângă o biserică catolică pentru oficierea botezurilor. * Spaţiu, capelă în interiorul unei biserici catolice, destinate oficierii botezului. – Din lat. **baptisterium.**

BAR[1], *bari,* s.m. Unitate de măsură a presiunii atmosferice egală cu un milion de barii. – Din fr. **bar.**

BAR[2], *baruri,* s.n. (La unele jocuri de copii) Spaţiu, loc de odihnă şi de refugiu dinainte stabilit de jucători (la "ulii şi porumbeii", "leapşa" etc.) – Et. nec.

BAR[3], *baruri,* s.n. **1.** Local în care se vând băuturi alcoolice, cafea etc. şi în care consumatorii stau de obicei în picioare sau pe scaune înalte în faţa unei tejghele; *p. restr.* tejghea la care se servesc băuturi. * Dulap sau compartiment într-un dulap, în care se ţin sticlele cu băuturi alcoolice (fine). **2.** Local de petrecere, cu băuturi, dans, program de varietăţi etc.; cabaret. – Din fr. **bar.**

BARA, *barez,* vb. I. Tranz. **1.** A opri, a întrerupe, a împiedica o trecere, circulaţia, a închide accesul pe un drum etc. **2.** A trage una sau mai multe linii peste un text scris, pentru a arăta că este anulat; a anula. – Din fr. **barrer.**

BARABOI, *baraboi,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori albe, cu rădăcină comestibilă în formă de bulb; alunele *(Chaerophyllum bulbosum).* **2.** Dans ţărănesc asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. – Din bg. **baraboj,** magh. **barabolya.**

BARABULĂ, *barabule,* s.f. (Reg.) Cartof. – Din ucr. **barabolja.**

BARABULIŞTE, *barabulişti,* s.f. (Reg.) Ogor cultivat cu cartofi. – **Barabulă** + suf. -*işte.*

BARABUŞCĂ, *barabuşte,* s.f. (Reg.) Cartof. – **Baraboi +** suf. **-***uşcă.*

BARACAMENT, *baracamente,* s.n. Ansamblu de barăci. – Din fr. **baraquement,** it. **baraccamento.**

BARACĂ, *barăci,* s.f. Construcţie provizorie de scânduri care poate servi ca locuinţă, magazie, prăvălie etc. [Pl. şi: *bărăci.* – Var.: (reg.) **barátcă** s.f.] – Din fr. **baraque.**

BARAGLADINĂ, *baragladine,* s.f. (Depr.) Ţigan. – Et. nec.

BARAJ, *baraje,* s.n. **1.** Construcţie care opreşte cursul unui râu spre a ridica nivelul apei în amonte, a crea o rezervă de apă, o cădere de apă pentru hidrocentrale etc.; stăvilar, zăgaz. **2.** (Mil.) Lucrare de fortificaţie făcută spre a opri înaintarea inamicului. *** Baraj (de artilerie)* = trageri de artilerie pentru oprirea înaintării inamicului. *Foc de baraj* = tragere calculată spre a acoperi cu o ploaie de proiectile o suprafaţă de teren, care să devină astfel inaccesibilă inamicului. * Ceea ce constituie o piedică (în drum). **3.** Întrecere suplimentară între mai mulţi concurenţi sau între mai multe echipe care au obţinut acelaşi număr de puncte, pentru a se putea departaja într-un clasament oficial. **4.** (În sintagma) *Baraj psihic* = simptom al schizofreniei care constă în oprirea bruscă şi nemotivată a unui act (4). – Din fr. **barrage.**

BARAJIST, *barajişti,* s.m. Persoană care supraveghează şi asigură întreţinerea unei instalaţii de captare a apei. – Din fr. **barragiste.**

BARAT, -Ă, *baraţi, -te,* adj. **1.** (Despre un drum, o intrare) Care este închis, a cărui trecere este împiedicată sau interzisă. **2.** (Despre un text, o cifră, o literă etc.) Peste care s-a tras una sau mai multe linii; anulat. – V. **bara.** Cf. fr. **barré.**

BARATCĂ s.f. v. **baracă.**

BARĂ, *bare,* s.f. **1.** Bucată lungă de lemn sau de metal căreia i se dau diferite întrebuinţări. **2.** Stâlp de poartă la unele jocuri sportive. ** *Bară (fixă)* = aparat de gimnastică format

dintr-o vergea groasă de metal montată între doi stâlpi. **3.** Barieră care desparte pe judecători de avocaţi şi de împricinaţi; *p. ext.* locul din instanţă unde pledează avocaţii. **4.** Linie verticală sau orizontală care separă părţi dintr-un text. * (Muz.) Linie verticală care separă măsurile pe portativ. **5.** Prag de nisip situat sub apă, de obicei în faţa gurii de vărsare a unui fluviu. **6.** Val de mare care urcă odată cu fluxul de la gura unui fluviu spre amonte. – Din fr. **barre.**

BARBACANĂ, *barbacane,* s.f. **1.** Deschizătură mică lăsată din loc în loc într-un zid de sprijin pentru scurgerea apelor colectate în spatele acestuia. **2.** Deschizătură înaltă şi îngustă pentru aerisire şi lumină, făcută în zidul unei clădiri cu arhitectură medievală. – Din fr. **barbacane.**

BARBAR, -Ă, *barbari, -e,* s.m. şi f. **1.** Nume dat, în antichitate, de greci şi de romani oricui nu era grec sau roman. **2**. (La m. pl.) Nume generic pentru popoarele care au năvălit la începutul evului mediu în Europa; (şi la sg.) persoană care făcea parte dintr-un asemenea popor. **3**. Fig. (Adesea adjectival) Persoană necivilizată, cu purtări grosolane. * Persoană cu atitudine şi comportare inumană, crudă, sălbatică. * (Adverbial) În mod crud, sălbatic, grosolan. – Din fr. **barbare,** lat. **barbarus.**

BARBARIE, *barbarii,* s.f. **1.** Stare primitivă de dezvoltare social-culturală. **2**. Concepţie, atitudine, comportare care dovedesc lipsă de respect, dispreţ sau ură faţă de cultură şi de civilizaţie; (concr.) faptă care rezultă dintr-o asemenea concepţie; cruzime, sălbăticie. – Din fr. **barbarie,** lat. **barbaria.**

BARBARISM, *barbarisme,* s.n. Cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină fără a fi necesar (şi fără a se asimila în aceasta); cuvânt de jargon. – Din fr. **barbarisme,** lat. **barbarismus.**

BARBĂ, *bărbi,* s.f. **1.** Păr care creşte la bărbaţi pe bărbie şi pe obraji. ** Loc. adv. *În barbă* = pe ascuns, numai pentru sine. ** Expr. (Fam.) *A se trage de barbă (cu cineva)* = a fi foarte intim cu cineva, a se bate pe burtă (cu cineva). (Arg.) *A pune (*sau *a trage) bărbi* = a minţi, a înşira verzi şi uscate. ** Compuse: *barba-caprei* = denumire dată mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi şi înguste şi cu flori galbene *(Tragopogon); barba-împăratului* = plantă erbacee cu flori de diferite culori, care se cultivă ca plantă de ornament şi a cărei rădăcină are proprietăţi purgative; norea *(Mirabilis jalapa); barba-lupului* = plantă erbacee cu flori galbene (*Crispis biennis); barba-ursului* = coada-calului. **2.** Bărbie. **3.** Smoc de păr pe care îl au unele animale sub bot. **4.** Ţepii de la spicele cerealelor. – Lat. **barba.**

BARBET, *barbeţi,* s.m. Prepelicar cu păr lânos şi creţ, dresat pentru vânătoarea de baltă. – Din fr. **barbet.**

BARBETĂ, *barbete,* s.f. **1.** Smoc de barbă **(1)** lăsat să crească pe părţile laterale ale feţei. **2.** Parâmă scurtă care serveşte la legarea unei ambarcaţii de o navă sau de chei. – Din it. **barbetta.**

BARBIAN, -Ă, *barbieni, -e,* adj. De Ion Barbu, al lui Ion Barbu; în maniera lui Ion Barbu. [Pr.: *-bi-an*] – **Barbu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BARBIŞĂ, *barbişe,* s.f. (Rar) Barbişon. – Din fr. **barbiche.**

BARBIŞON, *barbişoane,* s.n. Barbă (scurtă) lăsată să crească numai pe vârful bărbiei; cioc[2] **(3),** ţăcălie, barbişă. – Din fr. **barbichon.**

BARBITURIC, -Ă, *barbiturici, -ce,* adj. s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Acid barbituric* = substanţă sintetică rezultată prin condensarea ureei, care stă la baza multor medicamente sedative, hipnotice, anestezice etc. **2.** Adj., s.n. (Substanţă, medicament) care are o acţiune calmantă, sedativă, anticonvulsivă, anestezică. – Din fr. **barbiturique.**

BARBITURISM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în intoxicaţiile acute sau cronice cu barbiturice. – Din fr. **barbiturisme.**

BARBOTAJ, *barbotaje,* s.n. **1.** (Chim., Fiz.) Trecere forţată a unui gaz printr-un lichid; barbotare. **2.** (Tehn.) Ungere automată a organelor interne ale unui motor prin scăldarea lor într-un rezervor de ulei special. – Din fr. **barbotage.**

BARBOTARE, *barbotări,* s.f. (Chim., Fiz.) Barbotaj. – Cf. fr. **barboter.**

BARBUN, *barbuni,* s.m. Peşte de mare, de culoare roşiatică, cu înotătoare galbene, cu două fire lungi în formă de mustăţi, sub bărbie, şi cu carnea foarte gustoasă *(Mullus barbatus).* – Din ngr. **barbúni.**

BARBUT s.n. Joc de noroc cu zaruri. – Din tc. **barbut.**

BARBUTĂ, *barbute,* s.f. (Înv.) Monedă de la începutul secolului trecut, cu valoare de 2 lei (vechi) şi 10 parale. – Et. nec.

BARCAGIU, *barcagii,* s.m. Cel care are meseria de a conduce o barcă; luntraş. -**Barcă** + suf. *-agiu.*

BARCANĂ, *barcane,* s.f. Dună de nisip în formă de potcoavă sau de semilună, cu convexitatea în partea de unde bate vântul. – Din fr. **barkhane.**

BARCAROLĂ, *barcarole,* s.f. Cântec al gondolierilor veneţieni; compoziţie muzicală cu caracter liric şi mişcare ritmică, imitând unduirea valurilor sau cadenţa vâslelor. – Din it. **barcarola,** fr. **barcarolle.**

BARCAZ, *barcazuri*, s.n. Ambarcaţie pescărească de lemn cu o capacitate de 10-100 de tone, care poate naviga cu pânze sau cu motor. – Din rus. **barkas.**

BARCĂ, *bărci,* s.f. Ambarcaţie de dimensiuni mici, cu vâsle, cu pânze sau cu motor. – Din it. **barca.**

BARCHET s.n. v. **barhet**.

BARD, *barzi,* s.m. (La vechii celţi) Poet care compunea şi recita cântece războinice şi religioase. * *P. gener.* Poet. – Din fr. **barde,** lat. **bardus.**

BARDĂ, *bărzi,* s.f. Secure cu tăişul lat şi cu coada scurtă, întrebuinţată mai ales la cioplitul lemnului şi, odinioară, ca armă de luptă. ** Expr. *A da* (sau *a zvârli) cu barda în lună* sau *a da cu barda în Dumnezeu =* a fi nesocotit. *Cioplit (numai) din bardă* (sau *cu barda) =* (cioplit) grosolan. – Din magh. **bárd.**

BARDOU s.m. Hibrid obţinut prin încrucişarea dintre armăsar şi măgăriţă (*Equus hinnus). –* Din fr. **bardot.**

BAREJ s.n. v. **bariş.**

BAREM[1] adv. Măcar, cel puţin, batăr. [Var.: **báremi, bárim** adv.] – Din bg., scr. **barem.**

BAREM[2]**,** *bareme,* s.n. **1.** Tabel care dă rezultatele unor calcule curente în funcţie de elementele luate în consideraţie. **2.** Minimum de rezultate care trebuie obţinute spre a putea trece dintr-o etapă de concurs (sportiv) la etapa imediat următoare. [Pl. şi: **baremuri] –** Din fr. **baréme.**

BAREMI adv. v. **barem**[1]**.**

BARETĂ[1]**,** *barete,* s.f. **1.** Bentiţă îngustă de piele cu care se încheie un pantof. **2.** Bucată îngustă de metal fixată transversal pe un obiect tot de metal (tabacheră, decoraţie etc.). **3.** Panglică de decoraţie; semn distinctiv al unei decoraţii care reproduce desenul panglicii şi se poartă în locul decoraţiei. – Din fr. **barrette.**

BARETĂ[2]**,** *barete,* s.f. (Rar) Bonetă de postav sau de catifea, în trei sau patru colţuri, purtată de preoţii catolici şi, în trecut, de unii soldaţi din Occident. – Din fr. **barrette.**

BARHET s.n. Ţesătură de bumbac (cu desene), flanelată pe o faţă sau pe ambele feţe. [Acc. şi: *bárhet. –* Var.: **barchét** s.n.] – Din germ. **Barchent.**

BARIC, -Ă, *barici, -ce,* adj. Care se referă la presiunea atmosferică, care ţine de presiunea atmosferică. ** *Sistem baric =* formă de repartiţie a presiunii în atmosferă, în regiuni cu presiune ridicată sau scăzută. – Din fr. **barique.**

BARICADA, *baricadez,* vb. I. Tranz. A închide printr-o baricadă o intrare, o ieşire, un drum etc.; a bloca. * Refl. A se pune la adăpost (după o baricadă). – Din fr. **barricader.**

BARICADARE, *baricadări,* s.f. Acţiunea de *a (se) baricada* şi rezultatul ei. -V. **baricada.**

BARICADĂ, *baricade,* s.f. Întăritură amenajată dintr-o aglomerare de materiale diferite (vehicule, arbori, saci cu nisip, bolovani etc.) pentru întreruperea circulaţiei sau pentru apărare, de obicei în timpul luptelor de stradă. ** Expr. *A fi de cealaltă parte a baricadei =* a fi în tabăra opusă. *A muri pe baricade =* a muri luptând pentru o idee. *A fi pe baricadă =* a fi la datorie, a fi combativ. – Din fr. **barricade.**

BARICENTRU, *baricentre,* s.n. **1.** Centru de greutate. **2.** Punctul de întâlnire a medianelor unui triunghi. – Din fr. **barycentre.**

BARIE, *barii,* s.f. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea unei forţe de o dină pentru un centimetru pătrat. – Din fr. **barye.**

BARIERĂ, *bariere,* s.f. **1.** Bară mobilă care arată că trecerea peste o şosea, peste o linie ferată etc. este oprită temporar; *p. ext.* loc unde se întretaie o şosea cu o linie ferată. * Fig. Obstacol, piedică în calea realizării unui lucru. ** *Barieră socială* = situaţie prin care este denumit în sociologie elementul care face dificil sau chiar imposibil accesul dintr-o grupare socială ierarhic inferioară într-o grupare socială superioară. *Barieră luminoasă =* fascicul luminos folosit pentru comanda unui fotoreleu, în scopul semnalizării prezenţei corpurilor străine într-o anumită zonă. **2.** Punct de intrare în oraş, unde se încasau altădată taxele pentru mărfurile aduse spre vânzare; *p. ext.* periferie. [Pr.: -*ri-e*-] – Din fr. **barriére.**

BARIL, *barili,* s.m. Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu circa 160 de litri, întrebuinţată, în special, în SUA şi în Anglia. – Din fr. **baril.**

BARIM adv. v. **barem**[1]**.**

BARIMETRIE s.f. Determinare aproximativă a greutăţii animalelor vii prin calcularea dimensiunilor corpului şi organelor lor. – Din fr. **barymétrie.**

BARISFERĂ s.f. Partea centrală a globului pământesc, cu raza de 3500 km şidensitatea foarte mare, care se consideră a fi alcătuită din nichel şi fier; nife, centrosferă. – Din fr.

barysphére.
BARIŞ, *barişe,* s.n. **1.** Broboadă de lână foarte subţire şi uşoară. ** Expr. (Reg.) *A-şi da barişul pe ceafă* = a se face de râs, a pierde ruşinea, a încălca regulile bunei-cuviinţe. **2.** Stofă de lână foarte subţire şi fină. [Var.: **baréj, baríz** s.n.] – Din fr. **barége.**
BARITĂ, *barite,* s.f. Hidrat de bariu. – Din fr. **baryte.**
BARITINĂ, *baritine,* s.f. Sulfat natural de bariu. – Din fr. **barytine.**
BARITON, (1) s.n., **(2)** *baritoni,* s.m., **(3)** *baritoane,* s.n. **1.** S.n. sg. Registru al vocii bărbăteşti, intermediar între tenor şi bas. **2.** S.m. Cântăreţ a cărui voce se plasează în acest registru. **3.** S.n. Instrument de alamă care are într-o orchestră, un rol analog cu acela al baritonului **(2)** într-un cor. [Acc. şi: *baríton*] – Din it. **baritono,** fr. **baryton.**
BARIU s.n. Element chimic, metal moale, alcalino-pământos, de culoare albă-argintie, ai cărui compuşi se întrebuinţează la fabricarea vopselelor, a sticlei şi în pirotehnie. – Din fr. **baryum.**
BARIZ s.n. v. **bariş.**
BARMAN, *barmani,* s.m. Persoană care serveşte băuturile la un bar[3] (public). * Proprietar al unui bar[3]. – Din fr., engl. **barman.**
BARMANIŢĂ, *barmaniţe,* s.f. Femeie care serveşte la bar. – **Barman** + suf. *-iţă.*
BAROANĂ, *baroane,* s.f. Baroneasă. – Din **baron.** Cf. fr. **baronne**.
BAROC, -Ă, *baroci, -ce,* adj. s.n. (Stil artistic) care este caracterizat prin cultivarea formelor grandioase, prin libertatea formelor şi bogăţia ornamentaţiei arhitecturale. * Adj. (Despre construcţii, mobilă, sculptură, pictură etc.) Care este realizat în acest stil. * (Stil literar) caracterizat printr-o mare libertate şi fantezie de exprimare. – Din fr. **baroque.**
BAROGRAF, *barografe,* s.n. Barometru care înregistrează în mod automat curba înălţimilor atinse de un avion. – Din fr. **barographe.**
BAROGRAMĂ, *barograme,* s.f. Curbă înregistrată de barograf. – Din fr. **barogramme.**
BAROMETRIC, -Ă, *barometrici, -ce,* adj. Al barometrului, de barometru. – Din fr. **barométrique.**
BAROMETRU, *barometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii atmosferice. – Din fr. **barométre.**
BARON, *baroni,* s.m. (În societatea medievală din apusul şi centrul Europei) Mare senior; (mai târziu) titlu de nobleţe intermediar între titlul de cavaler şi acela de viconte; persoană care are acest titlu. – Din fr. **baron.**
BARONEASĂ, *baronese,* s.f. (În societatea medievală din apusul şi centrul Europei) Femeie care posedă o baronie; soţie sau fiică de baron; baroană. – **Baron** + suf. *-easă.*
BARONET, *baroneţi,* s.m. Titlu de nobleţe dat în Anglia membriior unui ordin de cavaleri şi care se moşteneşte pe linie bărbătească; persoană care are acest titlu. – Din fr. **baronnet.**
BARONIE, *baronii,* s.f. Titlu de baron; domeniul unui baron. – Din fr. **baronnie.**
BAROS, *baroase,* s.n. Ciocan foarte mare şi foarte greu. [Pl. şi: *barosuri*] – Din ţig. **baros.**
BAROSAN, -Ă, *barosani, -e,* adj. (Fam.) Mare (şi greu). * Fig. (Substantivat, arg.) Persoană influentă, bogată. – **Baros** + suf. *-an.*
BAROSCOP, *baroscoape,* s.n. Aparat în formă de balanţă, cu ajutorul căruia se demonstrează existenţa presiunii atmosferice şi aplicarea principiului lui Arhimede la gaze. – Din fr. **baroscope.**
BAROU, *barouri,* s.n. Corp al avocaţilor, organizat pe lângă un tribunal sau o curte de apel. – Din fr. **barreau.**
BARŞON, *barşoane,* s.n. (Reg.) Catifea (roşie). – Din magh. **bársony.**
BARTIŢĂ, *bartiţe,* s.f. (Reg.) Pojghiţă de mucegai care se formează pe borş sau pe zeama de varză acră. – Et. nec.
BARZĂ, *berze,* s.f. Pasăre călătoare cu ciocul roşu, gâtul şi picioarele lungi şi cu penele, de obicei, albe, afară de vârfurile aripilor, care sunt negre; cocostârc *(Ciconia ciconia).* – Cf. alb. **bardhë.**
BAS, (1) s.n., **(2)** *başi,* s.m., **(3)** *basuri,* s.n. **1.** S.n. sg. Registrul cel mai jos al vocii bărbăteşti; sunetul cel mai grav al unui acord muzical. **2.** S.m. Cântăreţ a cărui voce se plasează în acest registru; basist. **3.** S.n. Instrument care deţine în orchestră un rol analog cu acela al basului **(2)** într-un cor. – Din it. **basso,** fr. **basse.**
BASAMAC, *basamace,* s.n. Rachiu (colorat) de calitate inferioară. – Cf. tc., scr. **basamak** "grad".
BASC[1] s.n. v. **bască.**
BASC[2]**, -Ă,** *basci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară din Ţara Bascilor, regiune situată în Pirinei, în Franţa şi Spania. **2.** Adj. Care aparţine sau este caracteristic bascilor[2] **(1)**, privitor la basci[2] – Din fr. **basque.**

BASCĂ, *băşti,* s.f. Beretă cu marginile îndoite înăuntru. [Var.: **basc** s.n.] – Din fr. [beret] **basque.**
BASCHET, **(1)** s.n., **(2)** *bascheţi,* s.m. **1.** S.n. Baschetbal. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Ghete de baschetbal. – Din fr. **basket.**
BASCHETBAL s.n. Joc sportiv disputat între două echipe de câte cinci jucători, care marchează punctele făcând să treacă mingea prin coşul de sfoară împletită fixat de un panou înalt pe terenul echipei adverse; baschet – Din engl., fr. **basket-ball.**
BASCHETBALIST, -Ă, *baschetbalişti, -ste,* s.m. şi f. Sportiv care practică baschetbalul. – **Baschetbal** + suf. *-ist.*
BASCULA, *basculez,* vb. I. Intranz. (Despre un corp) A se roti parţial în jurul unei axe orizontale care nu trece prin centrul de greutate; a se balansa. – Din fr. **basculer.**
BASCULANT, -Ă, *basculanţi, -te,* adj. Care basculează sau care poate bascula; care se balansează. ** *Camion basculant* = camion a cărui platformă se ridică pentru a descărca materialele transportate; *Autocamion basculant* = autocamion a cărui platformă se ridică pentru a descărca materialele transportate; *Vagon basculant* = vagon a cărui platformă se ridică pentru a descărca materialele transportate. – Din fr. **basculant.**
BASCULARE, *basculări,* s.f. Acţiunea de *a bascula.* – V. **bascula.**
BASCULATOR, *basculatoare,* s.n. Dispozitiv care serveşte la răsturnarea unui vas sau a unui vagonet, cu scopul de a-l goli de conţinut; culbutor **(1). – Bascula +** suf. *-tor*(după fr. *basculeur).*
BASCULĂ, *bascule,* s.f. **1.** Aparat care permite cântărirea corpurilor grele cu ajutorul unor greutăţi (de o sută de ori) mai mici. **2.** Scândură sau pârghie mobilă aşezată în cumpănă pe un suport. **3.** Partea metalică a armelor de vânătoare cu ţevi mobile. – Din fr. **bascule.**
BASE-BALL s.n. Joc sportiv nord-american, practicat între două echipe de câte nouă jucători cu o minge ca cea de oină, care se lansează cu un bătător spre terenul echipei adverse, de unde poate fi trimisă înapoi tot prin lovire cu bătătorul. [Pr.: *béizbol*] – Cuv. engl.
BASET, *baseţi,* s.m. Câine de vânătoare cu corpul lunguieţ, cu labele scurte, cu urechile lungi şi cu pete roşietice sau negre pe corp. – Din fr. **basset.**
BASIC s.n. (Inform.) Limbaj simbolic uşor accesibil, universal. [Pr.: *béizic*] – Din engl. **basic.**
BASIC-ENGLISH s.m. Formă simplificată a limbii engleze, având la bază circa 850 de cuvinte şi un minimum de reguli gramaticale, creată cu scopul de a servi ca limbă internaţională. [Pr.: *béizic-ingliş*] – Cuv. engl.
BASIDIE, *basidii,* s.f. Organ special al unor ciuperci pe care se formează sporii. – Din germ. **Basidie.** Cf. fr. **baside**.
BASIDIOMICETĂ, *basidiomicete,* s.f. (La pl.) Clasă de ciuperci saprofite sau parazite la care sporii se formează la exterior, pe basidii; (şi la sg.) ciupercă făcând parte din această clasă. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **basidiomycétes.**
BASIST, *basişti,* s.m. **1.** Bas **(2). 2.** Muzicant care cântă la contrabas sau la un instrument cu timbru de bas **(1). –** Din fr. **bassiste.**
BASM, *basme,* s.n. **1.** Naraţiune (populară) cu elemente fantastice supranaturale, care simbolizează forţele binelui şi ale răului în lupta pentru şi împotriva fericirii omului. ** Expr. (Fam.) *A se face de basm* = a se face de râs. **2.** Născocire, minciună, scornitură. – Din sl. **basnî.**
BASMA, *basmale,* s.f. Bucată de pânză sau de mătase (colorată), folosită de femei pentru a-şi înveli capul, spre a lega şi a duce în ea ceva, ca batistă etc. ** Expr. *A scoate (pe cineva) basma curată* = a scoate (pe cineva) nevinovat. *A ieşi* (sau *a scăpa) basma curată =* a scăpa cu bine dintr-o încurcătură. [Var.: (înv.) **băsmá** s.f.] – Din tc. **basma.**
BASMANGIU, *basmangii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de basmale. – Din tc. **basmaci.**
BASNĂ, *basne,* s.f. (Înv.) Povestire, relatare mincinoasă, scornită, falsă; băsnire. – Din scr. **basna.** Cf. bg. **basnea.**
BASORELIEF, *basoreliefuri,* s.n. Lucrare de sculptură cu figuri scoase în relief pe un fond cu care fac corp comun. [Pr.: *-li-ef.* – Var.: (înv.) **basoreliév,** (neobişnuit) **basreliéf** s.n.] – Din it. **bassorilievo,** fr. **bas-relief.**
BASORELIEV s.n. v. **basorelief.**
BASRELIEF s.n. v. **basorelief.**
BASTA adv. (Fam.) Ajunge!, destul!, gata!. *(Şi) cu asta, basta!* – Din it. **basta.**
BASTARD, -Ă, *bastarzi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Copil nelegitim; bitang. **2.** S.m. şi f. Plantă sau animal rezultat din încrucişarea a două specii deosebite; corcitură. **3.** Adj. Batard. *Scriere bastardă.* – Din it. **bastardo.**
BASTIMENT, *bastimente,* s.n. Navă (de război) de dimensiuni mari. – Din it. **bastimento.**
BASTINGAJ, *bastingaje,* s.n. Totalitatea chesoanelor, dulapurilor sau rastelelor în care se

păstrează efectele echipajului pe o navă. – Din fr. **bastingage.**

BASTION, *bastioane,* s.n. (Adesea fig.) Fortificaţie cilindrică sau poligonală, construită de obicei la colţurile unei fortăreţe. [Pr.: *-ti-on*] – Din fr. **bastion.**

BASTON, *bastoane,* s.n. Bucată de lemn lungă (cam de un metru) şi subţire, de obicei curbată la un capăt, care se poate ţine în mână şi are diverse utilizări. ** *Baston de mareşal* = un fel de baston scurt, purtat de un mareşal. * Lovitură dată cu această bucată de lemn. – Din it. **bastone.**

BASTONADĂ, *bastonade,* s.f. (Livr.) Mulţime de lovituri date cuiva cu bastonul; ciomăgeală. – Din fr. **bastonnade.**

BASTONAŞ, *bastonaşe,* s.n. Diminutiv al lui "baston". – **Baston** + suf. *-aş.*

BAŞ[1]**-** (Înv.) Element de compunere având sensul de "principal, cu gradul cel mai înalt", izolat din cuvinte turceşti care denumeau funcţii sau ranguri *(baş-aga, baş-caimacam* etc.) şi folosit uneori la formarea de substantive. – Din tc **baş.**

BAŞ[2] adv. (Reg.) Chiar, tocmai. – Din scr. **baš.**

BAŞ-AGA, *baş-agale,* s.m. Comandant al unui detaşament din armata otomană. – Din tc. **başaga.**

BAŞ-BOIER, *baş-boieri,* s.m. (Înv.) Cel mai de seamă boier al ţării; *p. ext.* boier mare. – **Baş**[1] **+ boier.**

BAŞ-BULUCBAŞ, *baş-bulucbaşi,* s.m. Căpetenia bulucbaşilor. – Din tc. **başbölükbaşi.**

BAŞBUZUC, *başbuzuci,* s.m. Ostaş voluntar, fără soldă, din trupele otomane neregulate, care trăia din jaf. * Persoană apucătoare, violentă şi grosolană, care încalcă regulile de convieţuire socială. – Din tc. **başibozuk** "trupe neregulate".

BAŞCA adv., prep. (Pop. şi fam.) **1.** Adv. Despărţit, deosebit, separat; în chip deosebit, în alt mod. **2.** Prep. (În) afară de..., exceptând, nepunând la socoteală... – Din tc. **başka.**

BAŞ-CAIMACAM, *baş-caimacami,* s.m. Întâiul caimacam, şeful caimacamilor. – Din tc. **baş kaymakam.**

BAŞCĂ, *băşti,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Beci. **2.** (Înv.) Ridicătură de pământ întărită care proteja o fortificaţie în afara zidurilor ei; redută. [Var.: **báştă** s.f.] – Din pol. **baszta.**

BAŞCHIE, *başchii,* s.f. Ciocan cu vârful prevăzut cu un şanţ în formă de v, folosit pentru baterea cercurilor metalice ale butoaielor. – Din bg. **baskija.**

BAŞ-CIOHODAR, *baş-ciohodari,* s.m. (Înv.) Întâiul ciohodar. – Din tc. **başçuhadar.**

BAŞKIR, -Ă, *başkiri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Republicii Autonome Başkiria sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine RA Başkiria sau başkirilor **(1)**, care priveşte RA Başkiria sau pe başkiri. – Din rus. **başkir. –** Cf. fr. **bachkir**.

BAŞOALDĂ, *başoalde,* s.f. (Arg.) Femeie neglijentă, greoaie, grasă; femeie destrăbălată, uşuratică. – Et. nec.

BAŞTĂ s.f. v. **başcă**.

BAŞTINĂ s.f. (În loc adj. şi adv.) *De baştină* = originar, autohton; din moşi-strămoşi. – Din bg., scr. **baştina.**

BATAJ, *bataje,* s.n. (Text.) Operaţie constând în lovirea repetată cu bătătoarea[2] **(2)** a masei de material fibros desfăcut în prealabil în procesul filării. – Din fr. **battage.**

BATAL[1]**,** *batali,* s.m. Berbec castrat în vederea îmbunătăţirii calităţii cărnii şi a lânii. – Cf. tc. **battal** "netrebnic".

BATAL[2]**,** *batale,* s.n. Groapă de depozitare a ţiţeiului, a noroiului rezultat prin săpare sau a diverselor reziduuri de fabricaţie din industria petrolului. – Et. nec.

BATALION, *batalioane,* s.n. Unitate militară formată din mai multe companii. * (Mai ales la pl.) Mulţime de fiinţe (organizate, încolonate). [Pr.: *-li-on*] – Din pol. **batalion,** rus. **batalion**. Cf. it. **battaglione**, fr. **bataillon.**

BATANT, -Ă, *batanţi, -te,* adj. (Despre uşi, ferestre, capace etc.) Care se închide singur, printr-o mişcare de du-te-vino în jurul unei axe verticale situate la una dintre margini. – Din fr. **battant.**

BATARD, -Ă, *batarzi, -de,* adj. (Despre scriere) Care este intermediar între scrierea rondă şi cea cursivă; (despre peniţe) care are forma potrivită spre a servi la acest fel de scriere; bastard. * (Substantivat, f.) Literă din această scriere. – Din fr. **bâtard.**

BATARDOU, *batardouri*, s.n. Dig, baraj (provizoriu) aşezat în amonte de diverse lucrări de fundaţii, reparaţii de poduri etc. spre a seca terenul pe care se fac aceste lucrări; *p. ext.* spaţiul astfel delimitat. – Din fr. **batardeau.**

BATAT, *bataţi*, s.m. Plantă perenă din ţările calde, cu tulpina lungă, târâtoare, cu frunze mari, cu flori albe sau roz, cultivată pentru tuberculele sale comestibile bogate în amidon, vitamine şi zahăr, cartof dulce *(Ipomoea batatas); p. restr.* tuberculul acestei plante. – Din rus. **batat.** Cf. sp., port., it. **batata**.

BATAV, -Ă, *batavi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.), Populaţie germanică ce locuia, în antichitate, pe teritoriul Olandei de azi; (şi la sg.) persoană care a aparţinut acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine batavilor **(1)** referitor la batavi. – Din fr. **Bataves.**

BATĂ, *bete,* s.f. **1.** (La pl.) Cingătoare îngustă şi lungă, ţesută din lână de diferite culori. **2.** (Reg.) Betelie. – Lat. / * / **bitta** (= *vitta* "legătură").

BATĂR adv. (Reg.) Cel puţin, măcar, barem[1]. * (Cu valoare de conjuncţie, urmat de "că"). Cu toate că, deşi. [Var.: **bátîr** adv.] – Din magh. **bátor.**

BATCĂ[1], *batce,* s.f. (Reg.) Nicovală mică pe care cosaşul îşi ascute coasa, bătând-o cu ciocanul. – Et. nec.

BATCĂ[2], *batce,* s.f. (Reg.) Un fel de capcană folosită la prinderea rozătoarelor mici. – Et. nec.

BATCĂ[3], *batce,* s.f. **1.** Peşte mic, asemănător cu plătica, verde-albăstrui pe spate şi argintiu pe abdomen *(Blicca björkna).* **2.** (Reg.) Pelican, babiţă. – Din ucr. **babka** (refăcut după *bate*).

BATE, *bat,* vb. III. **I. 1.** Tranz. şi refl. A (se) lovi, a (se) izbi repetat şi violent (cu palma, cu pumnul, cu băţul, cu biciul etc.). *A bate peste obraji, peste gură, peste picioare. A bate la palmă, la tălpi, la spate. A bate în cap.* ** Expr. (Tranz.) *Bătut în cap* = prost, nebun, ţicnit. (Refl.) *A se bate cu pumnii în piept* = a se mândri, a se fuduli; a face caz de ceva. * Tranz. A atinge, a lovi uşor cu palma umărul, mâna sau spatele cuiva spre a-i atrage atenţia, a-l reconforta sau a-i arăta bunăvoinţa; a lovi în acelaşi fel o parte a corpului unui animal spre a-l linişti sau a-l mângâia. ** Expr. *A bate pe cineva la cap* sau *a bate capul cuiva* = a cicăli, a plictisi pe cineva cu vorba. (Refl. recipr.) (fam.) *A se bate pe burtă cu cineva* = a fi într-o intimitate familiară cu cineva. (arg.) *A bate palma* (sau *laba) cu cineva* = a da mâna cu cineva; *p. ext.* a încheia cu cineva o tranzacţie, dând mâna cu el în semn de învoială. **2.** Tranz. A învinge un adversar într-un joc, la un concurs (sportiv); a birui un duşman în luptă, în război. ** Expr. *A bate un record (sportiv)* = a depăşi un record (sportiv). * Refl. A se lupta, a se război. ** Loc. vb. (Refl. recipr.) *A se bate în duel* = a se duela. ** Expr. (Refl. recipr.) *A se bate cap în cap* = a fi în opoziţie, în contradicţie, a nu se potrivi. *Se bate ziua cu noaptea* = se luminează de ziuă sau amurgeşte. **3.** Tranz. A lovi, a izbi repetat (cu un instrument potrivit) un obiect, un material etc. în diverse scopuri. *Gospodina bate covoarele. Bate fierul până-i cald.* ** Loc. vb. (Fam.) *A bate la maşină* = a dactilografia. *A bate la ochi* = a frapa **(1).** ** Expr. *A bate bani* = a fabrica monede de metal. *A bate monedă* = **a)** a fabrica monede de metal; **b)** a insista asupra erorii cuiva, în defavoarea lui. *A bate toba* = a spune peste tot un secret (intim) încredinţat de cineva. *A bate o carte* = a juca o carte de joc. *A bate tactul* (sau *măsura)* = a lovi (uşor) un obiect cu mâna sau a imita lovirea lui în ritmul unei bucăţi muzicale sau al unui vers. *A bate mult drum* (sau *multă cale)* = a parcurge o distanţă lungă. *A bate podurile* = a vagabonda. *A bate (pasul) pe loc* = a nu realiza nici un progres într-o acţiune, a nu înainta într-o problemă. *A bate câmpii* = a spune cu totul altceva decât ceea ce se discută, a divaga, a vorbi aiurea. * A fixa un obiect ţintuindu-l de ceva. *A bătut tablourile pe pereţi. Bătuse capacul lăzii în cuie.* * A freca învârtind şi lovind de pereţii unui vas. *Batem albuşurile până fac spumă. Bate untul în putinei.* * A freca, a apăsa producând băşici, răni sau bătături. *Mă bate un pantof.* * (La războiul de ţesut) A presa cu spata firele din băteală. **II.** Intranz. **1.** A izbi în ceva făcând zgomot; a ciocăni (la poartă, la uşă, la fereastră). *Valurile bat în zidul cetăţii. Cine bate oare la fereastra mea?* ** Expr. *A bate la uşa cuiva* = a veni la cineva spre a-i cere un ajutor material. *A bate din picioare* = a tropăi. *A bate din* (sau *în) palme* = a aplauda. *A bate din gură degeaba* (sau *în vânt)* = a vorbi în zadar, a trăncăni. **2.** A face o mişcare (relativ regulată). ** Expr. *A bate din aripi* = (despre păsări) a face mişcarea de zbor lovind aerul cu aripile. *A bate mătănii* = a îngenunchea şi a atinge fruntea cu pământul de mai multe ori la rând, în semn de pocăinţă sau de cucernicie. * (Despre organe sau părţi ale corpului omenesc) A avea pulsaţii ritmice; a palpita, a zvâcni. *Îi bate inima de frică. Îmi bat tâmplele.* * Refl. *Mi se bate ochiul drept.* (Despre un motor sau un organ de motor) A funcţiona dereglat, scoţând zgomote anormale. **3.** (Despre arme de foc) A trage, a trimite proiectilul până la o anumită distanţă, până într-un anumit punct. *O puşcă veche care nu mai bătea decât la 100 de paşi.* * (Înv.) A bombarda. * (Reg.; despre câini) A lătra. * Intranz. şi tranz. (Despre aştri) A atinge (ceva) cu razele. *Puneţi pălăria, să nu te bată soarele la cap.* * (Despre ape) A se izbi (de maluri etc.). **4.** A face aluzie critică la ceva. *Bate în ciocoi.* ** Expr. *A-şi bate joc de cineva* (sau *de ceva)* = **a)** a lua în derâdere pe cineva; **b)** a necinsti, a viola o fată, o femeie. **5.** (Despre vânt) A sufla. **6.** (Despre ploaie, grindină, brumă) A cădea (lovind) peste semănături, livezi etc. **7.** (În expr.) *A bate în retragere* = **a)** a se retrage din luptă; **b)** a retracta cele spuse mai înainte. **8.** (Despre culori) A se apropia de..., a avea o nuanţă de... *Bate în albastru.* **III.** Intranz. şi

tranz. A emite zgomote ritmice care indică ceva. * (Înv.; despre telegraf) A emite ţăcănitul prin care se transmit mesajele telegrafice. ** Expr. (Tranz.) *A bate o telegramă* (sau *o depeşă)* = a da, a transmite o telegramă. * (Despre un clopot, un ceasornic, despre toacă etc.) A emite sunete ritmice cu o anumită semnificaţie. – Lat. **batt(u)ere.**

BATERE, *bateri,* s.f. Acţiunea de *a (se) bate*; bătut[1]. – V. **bate.**

BATERIE, *baterii,* s.f. **1.** Subunitate de artilerie compusă din patru, şase sau opt tunuri, cu mijloacele de tracţiune, utilajul şi personalul necesar. **2.** Grup de aparate, de dispozitive sau de piese identice asociate în vederea executării unei operaţii. ** *Baterie electrică* = reunire a mai multor butelii de Leyda sau a mai multor elemente voltaice spre a produce electricitate. *Baterie solară* = sursă de energie formată dintr-un grup de generatoare fotoelectrice cu semiconductori, care transformă energia radiaţiei solare în energie electrică. **3.** Ansamblul instrumentelor de percuţie (într-o orchestră). **4.** Vas cu gheaţă în care se află sticle cu băutură. * *P. ext.* Un litru de vin şi o sticlă de sifon luate împreună. – Din fr. **batterie.**

BATERIST, *baterişti,* s.m. Persoană care asigură acompaniamentul ritmic la instrumente de percuţie. – **Baterie+** suf. *-ist.*

BATIALĂ adj. (În sintagma) *Regiune* (sau *zonă) batială* = regiune în mări şi oceane cuprinsă între adâncimea de 200 şi 2500 m. [Pr.: *-ti-a-*] – Din fr. **bathyale.**

BATIC, *baticuri,* s.n. **1.** Ţesătură subţire imprimată în culori. **2.** Basma (subţire şi) colorată. – Din fr. **batik.**

BATIMETRIE s.f. Ramură a hidrometriei care se ocupă cu măsurarea adâncimii apei în mări, lacuri şi râuri. – Din fr. **bathymétrie.**

BATIMETRU, *batimetre,* s.n. Aparat care măsoară adâncimea apelor din mări, lacuri râuri etc. – Din fr. **bathymétre.**

BATIR, *batire,* s.n. Fir de bumbac răsucit uşor, puţin mai gros decât aţa de cusut, întrebuinţat la însăilat. – Et. nec.

BATISCAF, *batiscafuri,* s.n. Aparat de explorare a marilor adâncimi submarine care se poate deplasa prin mijloace proprii. – Din fr. **bathyscaphe.**

BATISFERĂ, *batisfere,* s.f. Cabină în formă de sferă în care cercetătorii pot coborî până la mari adâncimi submarine, păstrând legătura prin cablu cu nava-mamă. – Din fr. **bathysphére.**

BATIST, *batisturi,* s.n. Ţesătură din fire foarte subţiri de bumbac sau de in. – Din fr. **batiste.**

BATISTĂ, *batiste,* s.f. Bucată pătrată de pânză întrebuinţată la şters nasul, faţa, mâinile etc. – Din fr. **batiste.**

BATIU, *batiuri,* s.n. Construcţie de oţel sau de fontă pe care se montează mecanismele unui sistem tehnic stabil şi prin intermediul căreia acesta se poate fixa pe o fundaţie, pe un teren etc. – Din fr. **bâti.**

BATIR adv. v. **batăr.**

BATJOCORĂ s.f. v. **batjocură.**

BATJOCORI, *batjocoresc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva sau ceva de râs, de ruşine, de ocară; *p. ext.* a umili, a înjosi. * A necinsti o femeie [Var.: (reg.) **batjocurí** vb. IV] – Din **batjocură.**

BATJOCORIRE, *batjocoriri,* s.f. Faptul de *a batjocori.* – V. **batjocori.**

BATJOCORITOR, -OARE, *batjocoritori, -oare,* adj. Care batjocoreşte. – **Batjocori** + suf. *-tor.*

BATJOCURĂ, *batjocuri*, s.f. Luare în râs, bătaie de joc; vorbă, faptă, lucru de râs, de ocară, de insultă. ** Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a se face) de batjocură* = a fi (sau a ajunge, a se face) de râs, a deveni ridicol. [Var.: **batjócoră** s.f.] – Refăcut din **batjocuri** (pl. lui *batjoc* înv. "bătaie de joc" **< bate + joc).**

BATJOCURI vb. IV v. **batjocori.**

BATOC s.n. v. **batog.**

BATOG, *batoguri,* s.n. Spinare de morun sau de nisetru, sărată şi afumată; *p. gener.* carne de peşte sărată şi afumată. [Var.: **batóc** s.n.] – Din scr. **batok,** rus. **batog.**

BATOJIT, -Ă, *batojiţi, -te,* adj. (Reg.) Fără putere; stors, istovit (de bătrâneţe). -Cf. rus. **batojit.**

BATOLIT, *batoliţi,* s.m. Rocă în formă de masiv înrădăcinat în adâncul scoarţei Pământului. – Din fr. **batholite.**

BATON, *batoane,* s.n. Bucată (de vanilie, de ciocolată, de ceară etc.) lunguiaţă sau în formă de bastonaş. – Din fr. **bâton.**

BATOZAR, *batozari,* s.m. (Rar) Muncitor care asigură funcţionarea batozei. – **Batoză** + suf. *-ar.*

BATOZĂ, *batoze,* s.f. Maşină agricolă care desface boabele din spice, din păstăi, din ştiuleţi şi le separă de celelalte părţi ale plantei; maşină de treierat, treierătoare. – Din fr.

batteuse.
BATRACIAN, *batracieni,* s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate care cuprinde animale amfibii; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă; amfibian. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **batracien.**
BAU interj. Cuvânt cu care se sperie, de obicei în glumă, copiii. – Onomatopee.
BAUBAU s.m. invar. Personaj imaginar cu care se sperie copiii mici. [Var.: **babáu** s.m. invar., **babáua** s.f. invar.] – Din **bau** (repetat).
BAUXITĂ, *bauxite,* s.f. Oxid de aluminiu care se găseşte în natură ca minereu de diferite culori. [Pr.: *ba-u-*] – Din fr. **bauxite.**
BAVAREZ, -Ă, *bavarezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Bavaria. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Bavaria. – **Bavar** [ia] (n. pr.) + suf. *-ez.*
BAVETĂ, *bavete,* s.f. Bărbiţă **(1).** [Var.: **babétă** s.f.] – Din fr. **bavette.**
BAVEŢICĂ, *baveţele,* s.f. Diminutiv al lui *bavetă*; bărbiţă **(1). – Bavetă+** suf. *-ică.*
BAVURĂ, *bavuri,* s.f. (Tehn.) Material rămas peste profilul normal pe suprafaţa pieselor prelucrate sau turnate. – Din fr. **bavure.**
BAZA, *bazez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) sprijini, a (se) întemeia pe ceva. * Refl. A avea încredere în sprijinul cuiva, a se lăsa în nădejdea cuiva; a se bizui. – Din fr. **baser.**
BAZACONIE, *bazaconii,* s.f. Lucru bizar, de mirare, de necrezut. * (Fam.) Năzbâtie, poznă, ştrengărie. – Din sl. **bezů-zakonije.**
BAZALT, *bazalturi,* s.n. Rocă vulcanică de culoare închisă, întrebuinţată la construcţii şi la pavaje. – Din fr. **basalte,** lat. **basaltes.**
BAZALTIC, -Ă, *bazaltici, -ce,* adj. Care conţine bazalt, de bazalt. – Din fr. **basaltique.**
BAZAOCHI, -OACHE, *bazaochi, -oache,* adj. (Reg.) **1.** Saşiu. **2.** Nebunatic, ştrengar, poznaş. – Cf. ucr. **bezokij.**
BAZAR, *bazaruri,* s.n. Loc în aer liber sau magazin în care se vând tot felul de obiecte, mai ales mărunţişuri. – Din fr. **bazar.**
BAZĂ, *baze,* s.f. **I. 1.** Parte care susţine un corp, o clădire sau un element de construcţie; temei, temelie. * Latură a unui triunghi sau a unui poligon ori faţă a unui poliedru (care se reprezintă de obicei în poziţie orizontală). * Dreaptă care serveşte ca linie de pornire pentru construirea unei serii de triunghiuri topografice. **2.** Fig. Ceea ce formează temeiul a ceva, elementul fundamental, esenţial. ** Loc. adj. *De bază* = fundamental, esenţial. *Fără bază* = neîntemeiat, inconsistent. ** Loc. adv. *Pe* (sau *în) baza...* sau *pe bază de...* = în conformitate cu..., pe principiul... ** Expr. *A avea (ceva) la bază* = a se întemeia pe ceva (sigur). *A pune bazele a ceva* = a întemeia, a funda. * Elementul principal al unei substanţe chimice sau farmaceutice. **3.** (De obicei urmat de determinarea "economică") Totalitatea relaţiilor de producţie într-o etapă determinată a dezvoltării sociale. **4.** Loc de concentrare a unor rezerve de oameni, de materiale etc., care serveşte ca punct de plecare pentru o anumită activitate. *Bază de aprovizionare. Bază de recepţie. Bază de atac.* ** *Bază aeriană* = aeroport militar. *Bază navală* = port militar. *Bază sportivă* = complex de instalaţii sportive. **5.** (În sintagma) *Baza craniului* = partea craniului care închide cutia craniană înspre ceafă. **II.** Corp chimic alcătuit dintr-un atom metalic legat cu unul sau mai mulţi hidroxili, care albăstreşte hârtia roşie de turnesol, are gust leşietic şi, în combinaţie cu un acid, formează o sare. **III. 1.** Distanţă între difuzoarele (externe) ale unui sistem de redare stereofonică. **2.** (Electron.) Electrod corespunzător zonei cuprinse între cele două joncţiuni ale unui tranzistor. **3.** (Electron.; în sintagma) *Bază de timp* = unitate funcţională a unor aparate electronice, care generează impulsuri la intervale de timp precise. – Din fr. **base, (I 3)** rus. [ekonomiceskaia] **baza.**
BAZEDOV s.n. (Şi în sintagma "Boala lui Bazedow") Boală endocrină manifestată prin creşterea în volum a glandei tiroide, proeminenţa globilor oculari, palpitaţii, insomnii, nervozitate etc. – Din fr. [maladie de] **Basedow.**
BAZEDOVIAN, -Ă, *bazedovieni, -e,* adj. (Rar) Care prezintă caracteristicile bolii lui Bazedow. * (Substantivat) Persoană bolnavă de boala lui Bazedow. [Pr.: *vi-an*] – Din fr. **basédowien.**
BAZIC, -Ă, *bazici, -ce,* adj. (Despre substanţe) Care are proprietăţile unei baze **(II).** – Din fr. **basique.**
BAZILICĂ, *bazilici,* s.f. **1.** Biserică romano-catolică medievală, în formă de dreptunghi, împărţită în interior în trei părţi prin şiruri de coloane; (azi) nume dat unei biserici sau unei catedrale impunătoare. **2.** (La romani) Edificiu public cu interiorul împărţit, prin şiruri de coloane, în trei sau în cinci părţi. – Din fr. **basilique,** lat. **basilica.**
BAZIN, *bazine,* s.n. **1.** Rezervor deschis, de mari dimensiuni, construit din metal, din piatră, din ciment etc. * Rezervor de apă amenajat pentru înot sau pentru sporturile care se

practică în apă. **2.** (Şi în sintagma *bazin hidrografic)* Regiune din care un râu, un fluviu, un lac sau o mare îşi adună apele. * Regiune delimitată de albiile tuturor afluenţilor unui râu sau ai unui fluviu. ** *Bazin portuar* = parte a unui port, special amenajată pentru staţionarea vaselor (în vederea încărcării şi descărcării lor). * Regiune geografică bogată în zăcăminte de minereuri, în special de cărbuni. **3.** (Anat.) Cavitate situată în partea inferioară a abdomenului şi constituită din oasele iliace; pelvis. – Din fr. **bassin.**

BAZINAŞ, *bazinaşe,* s.n. Diminutiv al lui *bazin*. – **Bazin** + suf. *-aş.*

BAZINET, *bazinete,* s.n. (Anat.) Segment al canalului excretor al rinichiului, în regiunea hilului. – Din fr. **bassinet.**

BAZON, *bazoane,* s.n. Bucată de stofă, de piele sau de pânză, aplicată pe turul[2] pantalonilor, al izmenelor sau al chiloţilor, pentru a-i cârpi sau pentru a-i întări. – Et. nec.

BAZONA, *bazonez,* vb. I. Tranz. A pune un bazon, a cârpi cu bazoane. – Din **bazon.**

BAZONAT, -Ă, *bazonaţi, -te*, adj. care este cârpit cu bazoane. – V. **bazona.**

BAZOOKA subst. Aruncător de grenade antitanc. [Pr.: *bazúca*] – Cuv. am.

BĂ interj. (Arg.) Măi. – Et. nec

BĂBACĂ s.m. v. **babacă.**

BĂBAICĂ, *băbăici,* s.f. (Reg.) Vâslă[1]. [Var.: **bobáică** s.f.] – Din ucr. **babajka.**

BĂBĂCUŢĂ, *băbăcuţi,* s.m. (Înv. şi reg.) Diminutiv al lui *babacă.* – **Babacă** + suf. *-uţă.*

BĂBĂLUC s.m. (Reg.; în loc. adj. şi adv.) *Din băbăluc* = (care datează) din moşi-strămoşi, din timpuri străvechi. – Din scr. **babaluk.**

BĂBĂREASĂ, *băbărese,* s.f. (Reg.) Babă (care descântă sau ghiceşte). – Cf. **babă.**

BĂBĂTIE, *băbătii,* s.f. (Reg.) Babă. * Nevastă (bătrână). – Cf. **babă**.

BĂBESC, -EASCĂ, *băbeşti,* adj., s.f. **1.** Adj. (Peior.). După felul, obiceiurile sau portul babelor. ** Expr. *Vorbe* (sau *fleacuri) băbeşti* = vorbe cărora nu trebuie să li se dea importanţă. *Leacuri băbeşti* = mijloace empirice cu care se încearcă vindecarea unor boli. *Socoteală băbească* = socoteală făcută în mod simplist, empiric; *fig.* judecată greşită, îngustă. **2.** S.f. Soi românesc de viţă de vie, cu struguri rămuroşi şi boabe rotunde, de culoare neagră-albăstruie, din care se produc vinuri roşii. – **Babă** + suf. *-esc.*

BĂBEŞTE adv. Ca babele. ** Expr. *A socoti* (sau *a face socoteli, a o lua) băbeşte* = a face calcule în mod simplist, empiric. – **Babă +** suf. *-eşte.*

BĂBOI, *băboi,* s.m. (Depr.) Augmentativ al lui *babă.* – **Babă** + suf. *-oi.*

BĂBORNIŢĂ s.f. v. **babornită.**

BĂBUŞCĂ, *băbuşti,* s.f. **1.** Băbuţă. **2.** Nume dat păsărilor cântătoare îmbătrânite, în special sticletelui şi scatiului. – Cf. rus. **babuşka.**

BĂBUŢĂ, *băbuţe,* s.f. Diminutiv al lui *babă* **(I)**; băbuşcă. – **Babă** + suf. *-uţă.*

BĂCAN[1] s.n. **1.** Lemn de culoare roşiatică al unui arbore exotic *(Haematoxylon campechianum).* **2.** Colorant roşu, obţinut prin fierbere, din băcan[1] **(1). –** Din tc **bakam.**

BĂCAN[2]**,** *băcani*, s.m. Negustor care vinde cu amănuntul diverse produse alimentare. [Var.: (reg.) **bacál** s.m.] – Din tc. **bakkal.**

BĂCĂLIE[1]**,** *băcălii,* s.f. (Înv.) Soţia băcanului; negustoreasă. *Băcălia ambiţioasă.* – Cf. **băcan**[2]**, băcănie.**

BĂCĂLIE[2] s.f. v. **băcănie.**

BĂCĂNI, *băcănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A vopsi cu băcan[1] **(2). –** Din **băcan**[1]**.**

BĂCĂNIE, *băcănii,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vând diferite produse alimentare. **2.** (La sg.) Ocupaţia băcanului[2]. **3.** (Înv.; la pl.) Mirodenii, condimente, ingrediente. [Var.: (reg) **băcălíe** s.f.] – **Băcan**[2] **+** suf. *-ie.*

BĂCĂNIOARĂ, *băcănioare,* s.f. Diminutiv al lui *băcănie* **(1)**. [Pr.: *-ni-oa-*] – **Băcănie** + suf *-ioară.*

BĂCĂNIŢĂ, *băcăniţe,* s.f. (Rar) Nevasta băcanului[2]. – **Băcan**[2] **+** suf. *-iţă.*

BĂCĂUAN, -Ă, *băcăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Bacău. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Bacău. [Pr.: *-că-uan*] – **Bacău** (n.pr.) + suf. *-an.*

BĂCĂUANCĂ, *băcăuance,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Bacău. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Bacău. [Pr.: *-că-uan-*] – **Băcăuan** + suf. *-că.*

BĂCIT s.n. **1.** Ocupaţia baciului. **2.** Partea din produsele stânii care se dădea în trecut baciului drept remuneraţie. – **Baci +** suf. *-it.*

BĂCIŢĂ, *băciţe,* s.f. Femeie care conduce o stână; soţia baciului. – **Baci** + suf. *-iţă.*

BĂCIUI, *băciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A prepara brânzeturi. **2.** Fig. A întârzia mult într-un loc (izolat, singuratic). – **Baci** + suf. *-ui.*

BĂCUIAŢĂ, *băcuieţe,* s.f. (Reg.) Faţă de pernă folosită ca desagă. [Pr.: *-cu-ia-*] – Et. nec.

BĂDĂDĂI, *bădădăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, de colo-colo. [Var.: **băbăduí**

vb. IV] – Probabil formaţie onomatopeică.
BĂDĂDUI vb. IV v. **bădădăi.**
BĂDĂRAN, -Ă, *bădărani, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocan, mojic. – Cf. magh. **badar**.
BĂDĂRANCĂ, *bădărance,* s.f. Femeie nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocancă. – **Bădăran** + suf. -*că.*
BĂDĂRĂNIE, *bădărănii,* s.f. Atitudine, faptă sau vorbă de bădăran; mitocănie, grosolănie mojicie. – **Bădăran +** suf. -*ie.*
BĂDĂRĂNOS, -OASĂ, *bădărănoşi, -oase,* adj. (Rar) De bădăran, grosolan; care arată bădărănie. – **Bădăran** + suf. -*os.*
BĂDIC s.m. v. **bădică.**
BĂDICĂ, *bădici,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiţă. [Var.: **bădíc** s.m.] – **Bade** + suf. -*ică.*
BĂDICUŢĂ, *bădicuţi,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Diminutiv al lui *bădică.* – **Bădică +** suf. -*uţă.*
BĂDIE, *bădii,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiţă. – **Bade** + suf. -*ie.*
BĂDIŞOR, *bădişori,* s.m. (Pop.) Bădiţă. – **Bade** + suf. -*işor.*
BĂDIŢĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *bade*; bădie, bădică, bădişor, bădiţel. [Var.: **bíţă** s.m.] – **Bade** + suf.-*iţă.*
BĂDIŢEL, *bădiţei,* s.m. (Pop.) Bădiţă. – **Bădiţă** + suf. -*el.*
BĂDIŢICĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *bădiţă.* – **Bădiţă +** suf. -*ică.*
BĂGA, *bag,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să intre sau a intra undeva; a (se) introduce, a (se) vârî, a intra[2]. ** Expr. (Tranz.) *A băga ceva în gură* = a mânca. *A băga (pe cineva) sub masă* = **a)** a face (pe cineva) să cadă sub masă din cauză că i s-a dat prea mult de băut; **b)** a învinge (pe cineva) într-o încercare, într-o discuţie; a înfunda. *A(-şi) băga nasul (în ceva* sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala*) = a se amesteca în treburi care nu-l privesc, a interveni inoportun într-o discuţie. *A băga (ceva) în* (sau *la) cap* = a ţine minte un lucru. *A băga (cuiva ceva) în* (sau *la) cap* = **a)** a face (pe cineva) să înţeleagă o problemă, o teorie etc.; **b)** a face (pe cineva) să creadă un lucru (curios), să fie obsedat de ceva. *A(-şi) băga minţile în cap* = a se cuminţi, a reveni la o comportare conformă cu interesele sale. *A băga (cuiva) frica în oase* sau *a băga pe cineva în sperieţi* (sau *în răcori)* = a speria rău (pe cineva). *A băga (pe cineva) în boală* (sau *în boale*) = a înspăimânta (pe cineva). *A băga (pe cineva) în draci* = a necăji, a întărâta (pe cineva). (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a face (pe cineva) să lucreze repede, fără răgaz. (Refl.) *A se băga în sufletul* (sau *în ochii, sub pielea) cuiva* = a se face cu insistenţă observat de cineva spre a-i câştiga încrederea, a nu slăbi pe cineva cu dovezile de simpatie, de dragoste (interesată) etc. (Tranz.) *A băga de viu în mormânt* = a pricinui moartea din cauza unor mari supărări. *A o băga pe mânecă* = a fi prins cu minciuna, a nu mai şti cum să îndrepte o greşeală, a o sfecli. *A băga zâzanie* (sau *vrajbă, intrigă) (între oameni)* = a învrăjbi, a produce discordie. (Arg.) *A băga un fitil* (sau *fitile) împotriva cuiva* = a calomnia (pe cineva). **2.** Tranz. şi refl. A (se) plasa în ceva sau undeva; a (se) angaja. *Îşi bagă toţi banii în cărţi de specialitate. S-a băgat slujbaş la primărie. S-a băgat slugă.* ** Expr. (Tranz.) *A băga (pe cineva) în pâine* = a da (cuiva) o slujbă. (Arg.) *A băga (pe cineva) în fabrica de pumni* = a lua la bătaie (pe cineva). (Fam.) *A băga actele (de căsătorie)* = a depune actele cerute pentru căsătorie. **3.** (În expr.) (Tranz.) *A băga seama (la ceva)* = a fi atent, a observa. *A băga în seamă (ceva sau pe cineva)* = a da atenţie (la ceva sau cuiva), a fi curtenitor (cu cineva). *A băga de seamă* = a avea grijă (de ceva), a fi atent (la ceva). (Refl.) *A se băga de seamă* = a se observa, a se remarca (ceva). – Et. nec.
BĂGARE s.f. Acţiunea de *a (se) băga* şi rezultatul ei. *** Băgare de seamă* = grijă, atenţie (deosebită). – V. **băga.**
BĂGĂCIOS, -OASĂ, *băgăcioşi, -oase,* adj. (Fam.) Băgăreţ. – **Băga +** suf. -*ăcios.*
BĂGĂREŢ, -EAŢĂ, *băgăreţi, -e,* adj. (Fam.) Care se amestecă insistent în toate; băgăcios, înfigăreţ. – **Băga** + suf. -*ăreţ.*
BĂGĂTOR, -OARE, *băgători, -oare,* adj. (Mai ales ir.; în sintagma) *Băgător de seamă* = care nu face decât să observe fără a acţiona; care nu are un rol precis într-o treabă. – **Băga +** suf. -*ător.*
BĂHNIT, -Ă, *băhniţi, -te,* adj. (Reg.; despre apă) Stătut, clocit. – **Bahnă +** suf. -*it.*
BĂHNOS, -OASĂ, *băhnoşi, -oase,* adj. (Reg.) Mlăştinos, mocirlos. – **Bahnă** + suf. -*os.*
BĂI[1]**,** *băiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A face baie[1]. – Din **baie**[1]**.**
BĂI[2]**,** *băiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lucra într-o mină (de aur). – Din **baie**[2]**.**
BĂIAŞ, *băieşi,* s.m. Bărbat care serveşte într-o baie[1] publică. – **Baie +** suf. -*aş.*
BĂIAT, *băieţi,* s.m. **1.** Copil de sex bărbătesc. * (Reg.; la pl.) Copii (indiferent de sex). **2.**

Persoană de sex bărbătesc ieşită nu demult din vârsta copilăriei; *p. ext.* adolescent, flăcău. ** (Cu nuanţă afectivă, despre bărbaţi mai în vârstă) *Bun băiat!* **3.** Fiu, fecior (al cuiva). **4.** (Rar) Servitor, slugă. *Băiat la vite. ** Băiat de prăvălie* = adolescent care învăţa negoţul, lucrând într-un magazin; *p. ext.* vânzător comercial. [Var.: (reg.) **băiét** s.m.] – Et. nec.

BĂIATĂ, *băiete,* s.f. (Reg.) Fată; fetiţă. – Din **băiat.**

BĂIEŞ, *băieşi,* s.m. Lucrător într-o mină (de aur); miner. – **Baie**[2] + suf. *-aş.*

BĂIEŞIME s.f. (Reg.) Totalitatea băieşilor; mulţime de băieşi. – **Băieş** + suf.*-ime.*

BĂIEŞIŢĂ[1], *băieşiţe,* s.f. Femeie care serveşte la o baie [1] publică – **Băiaş** + suf. *-iţă.*

BĂIEŞIŢĂ[2], *băieşiţe,* s.f. (Reg.) **1.** Soţie de băieş. **2.** Femeie care lucrează într-o mină. – **Băieş** + suf. *-iţă.*

BĂIET s.m. v. **băiat.**

BĂIETAN, *băietani,* s.m. Băiat mai mare. – **Băiat** + suf. *-an.*

BĂIETĂNAŞ, *băietănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *băietan.* [Var.: **băitănáş** s.m.] – **Băietan +** suf. *-aş.*

BĂIEŢANDRU, *băieţandri,* s.m. Băiat măricel. – **Băiat +** suf. *-andru.*

BĂIEŢAŞ, *băieţaşi,* s.m. Băieţel. – **Băiat** + suf. *-aş.*

BĂIEŢEL, *băieţei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *băiat*; băieţaş. **2.** Plantă erbacee cu frunze păroase şi flori albastre grupate, care creşte prin fâneţe şi păşuni *(Veronica spicata).* – **Băiat +** suf. *-el.*

BĂIEŢESC, -EASCĂ, *băieţeşti,* adj. De băiat, specific băieţilor. – **Băiat** + suf. *-esc.*

BĂIEŢEŞTE adv. Ca băieţii – **Băiat +** suf. *-eşte.*

BĂIEŢI, *băieţesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre fete) A se comporta băieţeşte. – Din **băiat.**

BĂIEŢICĂ s.m. (Reg.; la voc.) Diminutiv al lui *băiat.* – **Băiat +** suf. *-ică.*

BĂIEŢIME s.f. (Rar) Mulţime de băieţi. – **Băiat** + suf. *-ime.*

BĂIEŢOI, *băieţoi,* s.m. (Depr. sau glumeţ) Augmentativ al lui *băiat.* * Fată cu apucături de băiat. – **Băiat +** suf. *-oi.*

BĂIMĂREAN, -Ă, *băimăreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Baia Mare. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Baia Mare. – **Baia Mare** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BĂIMĂREANCĂ, *băimărence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Baia Mare. * Locuitoare din municipiul Baia Mare. – **Băimărean** + suf. *-că.*

BĂITĂNAŞ s.m. v. **băietănaş.**

BĂIŢĂ, *băiţe,* s.f. Diminutiv al lui "baie[1]". – **Baie**[1] + suf. *-iţă.*

BĂIŢUI, *băiţuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafaţa unui corp cu baiţ. – **Baiţ +** suf. *-ui.*

BĂIŢUIT s.n. Acţiunea de *a băiţui.* – V. **băiţui.**

BĂJENAR, *băjenari,* s.m. Persoană care îşi părăsea vremelnic casa, provincia sau patria din pricina invaziilor duşmane, a persecuţiilor politice sau a asupririi. [Var.: **bejănár, bejenár** s.m.] – **Băjeni** + suf. *-ar.*

BĂJENĂRI, *băjenăresc,* vb. IV. intranz. (Înv.) A băjeni. [Var.: **bejănărí** vb. IV] – Din **băjenar.**

BĂJENĂRIE s.f. (Înv.). Băjenie. [Var.: **bejănăríe, bejeneríe** s.f.] – **Băjenar +** suf. *-ie.*

BĂJENĂRIT s.n. (Înv.) Băjenie. [Var.: **bejănărit** s.n.] – V. **băjenări.**

BĂJENI, *băjenesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. A-şi părăsi vremelnic casa, provincia sau patria din cauza invaziilor duşmane, a persecuţiilor politice sau a asupririi; a băjenări. [Var.: **bejăní, bejení** vb. IV] – Din **băjenie** (derivat regresiv).

BĂJENIE, *băjenii,* s.f. Fugă (vremelnică) a populaţiei din cauza invaziilor duşmane, a persecuţiilor politice sau a asupririi; timpul petrecut în această situaţie; băjenărie, băjenărit. [Var.: **bejánie, bejénie** s.f.] – Din sl. **běžanije.**

BĂL, -Ă, *băli, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Alb pe tot corpul sau numai pe bot. – Din sl. **bélŭ** "alb".

BĂLAI, -AIE, *bălai, -aie,* adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Plăvan. * (Substantivat, f.) Nume care se dă vacilor sau iepelor albe. ** Expr. (Fam.) *A înţărca bălaia* = s-a isprăvit cu posibilitatea de a profita de slăbiciunea sau de munca altuia, s-a terminat cu foloasele uşor obţinute; *A intrat bălaia în sat* = (Pop.) s-a luminat de ziuă. – **Băl** + suf. *-ai.*

BĂLAN, -Ă, *bălani, -e,* adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. * (Substantivat, m.; ir.) Dracul. **2.** (Despre animale) Plăvan. * (Substantivat) Nume care se dă unor animale domestice cu părul alb. – **Băl** + suf. *-an.*

BĂLĂBĂNEALĂ, *bălăbăneli,* s.f. Mers nesigur, mişcare înceată, legănată sau împleticită. – **Bălăbăni** + suf. *-eală.*

BĂLĂBĂNI, *bălăbănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) deplasa într-o parte şi într-alta, adesea cu mişcări legănate, şovăitoare; a (se) bălăngăni, a (se) bălăngăi, a bălălăi, a se bănănăi.

2. Refl. Fig. (Fam.) A se trudi, a se lupta cu cineva sau cu ceva; a se certa, a se ciorovăi. – Et. nec. sau formaţie onomatopeică.

BĂLĂBĂNIT[1] s.n. Faptul de "a (se) bălăbăni". – V. **bălăbăni.**

BĂLĂBĂNIT[2]**, -Ă,** *bălăbăniţi, -te,* adj. (Despre mers, paşi) Legănat; şovăitor. – V. **bălăbăni.**

BĂLĂCĂRI, *bălăcăresc,* vb. IV. **1.** Refl. şi intranz. (Rar) A (se) bălăci. **2.** Refl. recipr. şi tranz. Fig. (Fam.) A (se) certa, a (se) batjocori, spunând (sau spunându-şi) cuvinte injurioase. – Cf. scr. **balakati**.

BĂLĂCĂRIE, *bălăcării,* s.f. (Reg.) Vorbă injurioasă, trivială. – **Bălăcări +** suf. *-ie.*

BĂLĂCEALĂ, *bălăceli,* s.f. Joacă, zbenguială prin apă (la scăldat). – **Bălăci** + suf. *-eală.*

BĂLĂCI, *bălăcesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. A (se) juca, a se zbengui în apă (la scăldat); a (se) bălăcări **(1),** bleotocări **(1)**. – Din bg. **balakam.**

BĂLĂCIRE, *bălăciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) bălăci*; bălăcit. – V. **bălăci.**

BĂLĂCIT s.n. Bălăcire. – V. **bălăci.**

BĂLĂIEL, -IA, -ICĂ, *bălăiei, -ele,* adj. Bălăior. – **Bălai +** suf. **-***el.*

BĂLĂIOR, -OARĂ, *bălăiori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bălai*; bălăiel, bălănel, bălănuţ, bălăuc, băluţ. – **Bălai** + suf. *-ior.*

BĂLĂLĂI, *bălălăiesc,* vb. IV. Intranz. A se bălăbăni **(1). –** Formaţie onomatopeică.

BĂLĂLAU adj. invar. (Reg.) Care se bălăbăneşte **(1).** * (Substantivat, m.) Om moale, prost, neghiob. – **Bălălăi +** suf. *-ău.*

BĂLĂNEL, -EA, *bălănei, -ele,* adj. Bălăior. – **Bălan** + suf. *-el.*

BĂLĂNGĂI, *bălăngăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se bălăbăni **(1). – Balang +** suf. *-ăi.*

BĂLĂNGĂIT s.n. Faptul de *a (se) bălăngăi.* – V. **bălăngăi.**

BĂLĂNGĂNI, *bălăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre un clopot, o balangă; la pers. 3) A suna (tare). **2.** Refl. şi tranz. A (se) bălăbăni **(1). – Balang** + suf. *-ăni.*

BĂLĂNGĂNIT s.n. Faptul de *a (se) bălăngăni*; sunetul clopotului (de la biserică). – V. **bălăngăni.**

BĂLĂNGĂNITOR, -OARE, *bălăngănitori, -oare,* adj. (Despre clopote) Care bălăngăneşte. – **Bălăngăni +** suf. *-tor.*

BĂLĂNUŢ, -Ă, *bălănuţi, -e,* adj. Bălăior. – **Bălan +** suf. *-uţ.*

BĂLĂRIE, *bălării,* s.f. **1.** Buruiană care creşte pe locuri necultivate. **2.** Loc năpădit de buruieni. – Et. nec.

BĂLĂŞTIOAGĂ, *bălăştioage,* s.f. (Reg.) Băltoacă. – Et. nec.

BĂLĂUC, -Ă, *bălăuci, -e,* adj. (Reg.) Bălăior. – **Bălai** + suf. *-uc.*

BĂLBISĂ, *bălbise,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri aspri, cu flori roşii sau (rar) albe *(Stachys silvatica).* – Et. nec.

BĂLEGA vb. I v. **băliga.**

BĂLEGAR s.n., s.m. v. **băligar.**

BĂLIGA, pers. **3** *báligă,* vb. I. Refl. A-şi elimina, a-şi depune baliga. [Var.: **bălegá** vb. I] – Din **baligă.**

BĂLIGAR, (I) *băligare,* s.n. **(II)** *băligari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Baligă. **2.** Amestec de baligă şi paie, folosit ca îngrăşământ sau combustibil. **II.** S.m. Gândac negru care trăieşte mai mult în baligă *(Geotrupes stercorarius).* [Var.: **bălegár** s.n., s.m.] – **Baligá** + suf. *-ar.*

BĂLIUŢĂ, *băliuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *balie.* [Pr.: *-li-u-*] – **Balie** + suf. *-uţă.*

BĂLMĂJEALĂ, *bălmăjeli,* s.f. Faptul de *a bălmăji*; amestecătură, încurcătură, zăpăceală. – **Bălmăji** + suf. *-eală.*

BĂLMĂJI, *bălmăjesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A amesteca, a încurca mai multe lucruri. * A zăpăci, a ameţi pe cineva cu vorba. **2.** A vorbi încurcat, îngăimat sau fără rost. [Var : **bălmojí, bolmojí** vb. IV] – Din **balmoş.**

BĂLMOJI vb. IV v. **bălmăji.**

BĂLOS, -OASĂ, *băloşi, -oase,* adj., s.m. **1.** Adj. Căruia îi curg balele, cu bale. * (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care s-a îngroşat (ca balele). **2.** S.m. (Iht.; reg.) Babuşcă – **Bale** + suf. *-os.*

BĂLOŞEL, *băloşei,* s.m. Ciupercă necomestibilă cu pălăria galbenă-roşiatică şi cu miros neplăcut *(Russula foetens).* – **Bălos** + suf. *-el.*

BĂLOŞI, *băloşesc,* vb. IV. Refl. (Despre vin, zeamă de varză etc.) A deveni bălos. – Din **bălos.**

BĂLOŞIRE, *băloşiri,* s.f. Faptul de *a se băloşi*; (în special) boală a unor vinuri care se tulbură, devin vâscoase şi se întind ca uleiul. – V. **băloşi.**

BĂLOŞIT, -Ă, *băloşiţi, -te,* adj. (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care a devenit bălos, vâscos. – V. **băloşi.**

BĂLSĂMA, *bălsămez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbălsăma. [Var.: **bălsămí** vb.IV] – Din. **balsam.**

BĂLSĂMAT, -Ă, *bălsămaţi, -te,* adj. (Rar) Îmbălsămat. [Var.: **bălsămít, -ă** adj.] – V. **bălsăma.**

BĂLSĂMI vb. IV. v. **bălsăma.**

BĂLSĂMIT, -Ă adj. v. **bălsămat.**
BĂLTAC, *băltace,* s.n. (Reg.) Băltoacă. – **Baltă +** suf. *-ac.*
BĂLTĂCEL s.n. v. **băltăgel.**
BĂLTĂGEL, *băltăgele,* s.n. Diminutiv al lui *baltag.* [Var.: **băltăcél** s.n.] – **Baltag** + suf. *-el.*
BĂLTĂREŢ, -EAŢĂ, *băltăreţi, -e,* adj. De baltă; *p. ext.* din regiunea bălţilor. * (Substantivat, m. sg. art.) Numele unui vânt călduţ, umed, care bate dinspre miazăzi. – **Baltă** + suf. *-ăreţ.*
BĂLTAU, *băltaie,* s.n. (Reg.) Băltoi. – **Baltă +** suf. *-ău.*
BĂLTI, pers. 3 *bălteşte,* vb. IV. Refl. (Rar.; despre apă) A stagna într-un loc, a forma o baltă. – Din **baltă.**
BĂLTIŞ, *băltişuri,* s.n. Teren băltos. – **Baltă +** suf. *-iş.*
BĂLTIŢĂ, *băltiţe,* s.f. Diminutiv al lui *baltă.* – **Baltă +** suf. *-iţă.*
BĂLTOACĂ, *băltoace,* s.f. Baltă mică, murdară şi mocirloasă; bălăştioagă, băltac; adunătură sau scursură de apă de ploaie prin gropile drumurilor; bulhac * Cantitate mare de lichid vărsat pe jos; baltă. [Var.: **băltoágă** s.f.] – **Baltă** + suf. *-oacă.*
BĂLTOAGĂ s.f. v. **băltoacă.**
BĂLTOI, *băltoaie,* s.n. Baltă (mare); băltău. – **Baltă +** suf. *-oi.*
BĂLTOS, -OASĂ, *băltoşi, -oase,* adj. Plin de bălţi; *p ext.* mlăştinos, mocirlos. – **Baltă +** suf. *-os.*
BĂLŢA, *bălţez,* vb. I. Tranz. (Fam.) A vopsi în culori variate (şi nearmonizate); a tărca. – Din **bălţat** (derivat regresiv).
BĂLŢAT, -Ă, *bălţaţi, -te,* adj. (Despre animale) Care are părul sau penele de culori diferite; cu dungi sau cu pete de altă culoare. * (Despre haine, stofe, tablouri etc.) Cu multe culori ţipătoare; colorat fără gust. * (Ir.) Îmbrăcat fără gust; (pop.) îmbrăcat în haine orăşeneşti. – Lat. **balteatus.**
BĂLŢĂTURĂ, *bălţături,* s.f. Pată de culoare deschisă la animalele bălţate. * Obiect colorat ţipător, cu culori multe şi neasortate, încărcat. – **Bălţat** + suf. *-ură.*
BĂLUŞCĂ, *băluşte,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe *(Ornithogalum).* – **Băl** + suf. *-uşcă.*
BĂLIUŢ, -Ă, *băluţi, -e*, adj. (Reg.) Bălăior. – **Băl** + suf. *-uţ.*
BĂNAT, (3) *bănaturi,* s.n. (Reg.) **1.** Stare de durere sufletească, de jale, de tristeţe, de părere de rău. **2.** Supărare, necaz, ciudă. ** Expr. *A nu-i fi cuiva cu bănat* = (ca formulă de politeţe) a nu lua în nume de rău rugămintea sau întrebarea cuiva. **3.** Învinuire, reproş, imputare. – Din magh. **bánat.**
BĂNĂNĂI, *bănănăiesc,* vb. IV. Intranz. A se bălăbăni. [Prez. ind. şi: *bănănăi*] – Formaţie onomatopeică.
BĂNĂRIT s.n. (Reg.) Bănet. – **Ban**[1] + suf. *-ărit.*
BĂNĂŢEAN, -Ă, *bănăţeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană (originară) din Banat. **2.** Adj. Care aparţine Banatului sau populaţiei lui, privitor la Banat sau la populaţia lui; bănăţenesc. – **Banat** (n. pr.) + suf. *-ean.*
BĂNĂŢEANCĂ, *bănăţence,* s.f. Femeie (originară) din Banat. – **Bănăţean** + suf. *-că.*
BĂNĂŢENESC, -EASCĂ, *bănăţeneşti,* adj. Bănăţean. – **Bănăţean** + suf. *-esc.*
BĂNĂŢENEŞTE adv. Ca în Banat, ca bănăţenii. * În graiul bănăţean. – **Bănăţean** + suf. *-eşte.*
BĂNCUŢĂ[1]**,** *băncuţe,* s.f. Diminutiv al lui *bancă*[1]. – **Bancă**[1] **+** suf. *-uţă.*
BĂNCUŢĂ[2]**,** *băncuţe,* s.f. Monedă mică de argint din trecut, în valoare de 50 de bani; firfiric. * (Înv. şi reg.) Monedă de mică valoare (10-20 de creiţari). * (La pl.) Bani, parale. – Din germ. **Bankozettel.**
BĂNDURICĂ, *băndurici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *bandură*[1]. – **Bandură**[1] + suf. *-ică.*
BĂNEASCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Cf. **ban**[2].
BĂNESC[1]**, -EASCĂ,** *băneşti,* adj. De bani[1]; în bani[1]; relativ la bani[1]. – **Ban**[1] + suf. *-esc.*
BĂNESC[2]**, -EASCĂ,** *băneşti,* adj. De ban[2]; al băniei. – **Ban**[2]**+** suf. *-esc.*
BĂNEŞTE adv. În privinţa banilor[1]. – **Ban**[1] + suf. *-eşte.*
BĂNET s.n. Bani[1] mulţi; avere mare în bani[1]; bănărit. – **Ban**[1] + suf. *-et.*
BĂNI, *bănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A învesti pe cineva cu titlul de ban[2]. **2.** Intranz. A exercita funcţia de ban[2]. – Din **ban**[2]**.**
BĂNICĂ, *bănici,* s.f. Plantă erbacee cu flori albastre, rar albe, dispuse în capitule globuloase, care creşte în regiunea alpină şi subalpină *(Phyteuma orbiculare).* – Et. nec.
BĂNICER, *băniceri,* s.m. **1.** Meseriaş care face coşuri sau baniţe din coajă de tei. **2.** Cel care măsoară cereale cu baniţa. **3**. Bănicioară. – **Baniţă +** suf. *-ar.*
BĂNICIOARĂ, *bănicioare,* s.f. Diminutiv al lui *baniţă*; bănicer **(3). – Baniţă** + suf. *-ioară.*

BĂNIE, *bănii,* s.f. **1.** Funcţia sau rangul de ban[2]. **2.** Reşedinţa banului[2]. – **Ban**[2] **+** suf. *-ie.*
BĂNIŞOR[1]**,** *bănişori,* s.m. Diminutiv al lui *ban*[1] – **Ban**[1] + suf. *-işor.*
BĂNIŞOR[2]**,** *bănişori,* s.m. Boier subaltern al banului[2]. – **Ban**[2] **+** suf. *-işor.*
BĂNOS, -OASĂ, *bănoşi, -oase,* adj. **1.** (Despre ocupaţii) Care aduce câştig mare; productiv lucrativ. **2.** (Reg.; despre oameni) Bogat, avut. – **Ban**[1] + suf. *-os.*
BĂNUI, *bănuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A presupune; a presimţi; a întrevedea o anumită situaţie, o anumită soluţie etc. **2.** Tranz. A considera pe cineva drept autor al unei fapte (rele); a suspecta. **3.** Intranz. (Reg.) A se supăra pe cineva; a-i face mustrări. **4.** Intranz. (Reg.) A regreta, a se căi. – Din magh. **bánni.**
BĂNUIALĂ, *bănuieli,* s.f. **1.** Presupunere, presimţire, supoziţie. **2.** Atitudine de neîncredere faţă de cineva sau de ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenţie rea; suspiciune. – **Bănui** + suf. *-eală.*
BĂNUIRE, *bănuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a bănui* şi rezultatul ei; bănuială. – V. **bănui.**
BĂNUIT, -Ă, *bănuiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este presupus vinovat; suspect * (Substantivat) Persoană presupusă a fi săvârşit o infracţiune, fără a exista însă dovezi îndestulătoare pentru a putea fi pusă sub învinuire. **2.** (Reg.) Supărat, mâhnit. – V. **bănui.**
BĂNUITOR, -OARE, *bănuitori, -oare,* adj. Care bănuieşte; care este înclinat (în mod exagerat) spre bănuială. * Gelos. [Pr.: *-nu-i-*] – **Bănui** + suf. *-tor.*
BĂNUŢ, *bănuţi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ban*[1]*;* monedă de valoare sau de dimensiune mică. * (La pl.) Bani mulţi. **2.** Germenul oului (fecundat). **3**. Plantă erbacce cu flori mici şi rotunde, frumos colorate, dispuse în capitule; părăluţă, bănuţel *(Bellis perennis).* – **Ban**[1] + suf. *-uţ.*
BĂNUŢEL, *bănuţei,* s.m. (Bot.) Bănuţ **(3). – Bănuţ+** suf. *-el.*
BĂRAŢ, *băraţi,* s.m. (Înv.) Călugăr sau preot catolic. – Din magh. **barát.**
BĂRĂGAN, *bărăganuri,* s.n. Şes întins, prezentând caractere de stepă. – Et. nec.
BĂRĂNI, *bărănesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A stărui, a insista. – Et. nec.
BĂRĂŢIE, *bărăţii,* s.f. (Înv. şi reg.) Biserică sau mănăstire catolică. – **Bărat+** suf. *-ie.*
BĂRBAT, -Ă, *bărbaţi, -te,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană adultă de sex masculin. * Om în toată firea. **2.** Soţ. **II.** Adj. (Rar) Curajos; voinic; harnic, activ. – Lat. **barbatus.**
BĂRBĂCUŢ s.m. v. **berbecuţ.**
BĂRBĂRIE s.f. Barbă mare, stufoasă. * Fig. Bătrân bărbos. – **Barbă+** suf. *-ărie.*
BĂRBĂTESC, -EASCĂ, *bărbăteşti,* adj. **1.** Caracteristic bărbaţilor, de bărbat. **2.** Care exprimă bărbăţie; plin de energie, de curaj, de hotărâre; viril. – **Bărbat** + suf. *-esc.*
BĂRBĂTEŞTE adv. **1**. Ca bărbaţii. **2.** Cu bărbăţie. * În mod matur. – **Bărbat +** suf. *-eşte.*
BĂRBĂTOS, -OASĂ, *bărbătoşi, -oase,* adj. (Reg.) Care are aspect viril, care are însuşiri morale de bărbat **(I). – Bărbat+** suf. *-os.*
BĂRBĂTUŞ, *bărbătuşi,* s.m. Mascul al unor animale. – **Bărbat+** suf. *-uş.*
BĂRBĂŢEL, *bărbăţei,* s.m. Diminutiv al lui *bărbat* **(I 2). – Bărbat+** suf. *-el.*
BĂRBĂŢIE s.f. **1.** Faptul de *a fi bărbat;* vârsta de maturitate a bărbatului. **2.** Virilitate * Fig. Organul genital masculin. – **Bărbat+**suf. *-ie.*
BĂRBĂŢOI, *bărbăţoi,* s.m. (Depr. sau glumeţ) Augmentativ al lui bărbat **(1).** * Femeie cu apucături de bărbat **(1). – Bărbat+** suf. *-oi.*
BĂRBÂNŢĂ, *bărbânţe,* s.f. (Reg.) Vas de lemn făcut din doage, în care se păstrează mai ales lapte şi brânzeturi. [Var.: **berbínţă** s.f.] – Din magh. **berbence.**
BĂRBIE, *bărbii,* s.f. **1.** Parte a feţei formată de proeminenţa maxilarului inferior; barbă. ** *Bărbie dublă* = guşa de sub bărbie la persoanele grase. **2.** Parte cărnoasă care atârnă sub falca de jos la unele animale. * (La pl.) Cele două lame roşii, cărnoase, care atârnă de o parte şi de alta sub ciocul găinilor. **3.** Dispozitiv de lemn aplicat la baza viorii, pe care se sprijină bărbia **(1)** violonistului. – **Barbă +** suf. *-ie.*
BĂRBIER, *bărbieri,* s.m. Frizer. * Fig. (Fam.) Om mincinos, lăudăros. [Pr.: *-bi-er*] – Din ngr. **barbéris.**
BĂRBIEREALĂ, *bărbiereli,* s.f. **1**. Faptul de *a (se) bărbieri.* **2.** Fig. Lăudăroşenie, munciună. [Pr.:*-bi-e-*] – **Bărbieri+**suf. *-eală.*
BĂRBIERESC, -EASCĂ, *bărbiereşti,* adj. (Rar) De bărbier, privitor la bărbier. [Pr.: *-bi-e-*] – **Bărbier +** suf. *-esc.*
BĂRBIERI, *bărbieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) rade. **2.** Refl. Fig. A se lăuda cu lucruri neadevărate; a minţi. [Pr.: *-bi-e-*] – Din **bărbier.**
BĂRBIERIE, (2) *bărbierii,* s.f. (Rar) **1**. Meseria de bărbier. **2.** Frizerie. [Pr.: *-bi-e-*] – **Bărbier** + suf. *-ie.*
BĂRBIERIT s.n. Acţiunea de "a (se) bărbieri". [Pr.: *-bi-e-*] – V. **bărbieri.**
BĂRBIERIŢĂ, *bărbieriţe,* s.f. (Rar). Frizeriţă. [Pr.: *-bi-e-*] – **Bărbier+**suf. *-iţă.*

BĂRBIOARĂ, *bărbioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie;* bărbiuţă. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Bărbie** + suf. *-ioară.*
BĂRBIŞOARĂ, *bărbişoare,* s.f. Plantă erbacce cu flori galbene, care devin mai târziu albe *(Allysum minimum).* – **Barbă** + suf. *-işoară.*
BĂRBIŢĂ, *bărbiţe,* s.f. **1.** Şerveţel de pânză sau de muşama care se leagă la gâtul copiilor mici când mănâncă; bavetă, baveţică. **2.** (Rar) Bărbuţă. – **Barbă +** suf. *-iţă.*
BĂRBIUŢĂ, *bărbiuţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie;* bărbioară. [Pr.: *-bi-u-*] – **Bărbie** + suf. *-uţă.*
BĂRBOI, *bărboaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *barbă.* – **Barbă** + suf. *-oi.*
BĂRBOS, -OASĂ, *bărboşi, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea substantivat, m.) Cu barbă (lungă şi deasă); care nu s-a bărbierit mai multe zile. **2.** S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase, cu flori dispuse în spice cilindrice, pătate cu roşu, verde sau violet *(Andropogon ischaemum).* – **Barbă+** suf. *-os.*
BĂRBUNC s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Numele unui dans (ostăşesc) care, în trecut, se executa cu prilejul recrutării; melodie după care se executa acest dans. **2.** (Înv.) Înrolare în armată; recrutare. – Din germ. **Werbung.**
BĂRBUŞOARĂ, *bărbuşoare,* s.f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *barbă;* bărbuţă. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene plăcut mirositoare; micsandră-sălbatică *(Erysimum repandum).* ** Compus: *bărbuşoară-de-munte* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze bazale dispuse în rozetă, cu flori mici, albe sau gălbui; tunicea *(Arabis turrita).* **3.** (Reg.) Cruşăţea *(Barbarea vulgaris).* – **Barbă** + suf. *-uşoară.*
BĂRBUŢĂ, *bărbuţe,* s.f. Diminutiv al lui *barbă;* bărbiţă **(2). – Barbă** + suf. *-uţă.*
BĂRCUŢĂ, *bărcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *barcă.* – **Barcă+** suf. *-uţă.*
BĂRDAC, (1) *bărdace,* s.n., **(2)** *bărdaci,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Donicioară cu o capacitate de circa o oca. **2.** Varietate indigenă de prun. – Din tc. **bardák.**
BĂRDACĂ, *bărdace,* s.f. **1.** Ulcică smălţuită de pământ (cu toartă). **2.** Varietate indigenă de prune, lunguieţe şi puţin strangulate spre coadă. – Din **bărdac.**
BARDAŞ, *bărdaşi,* s.m. (Reg.) Lemnar, tâmplar. – **Bardă+** suf. *-aş.*
BĂRDĂCUŢĂ, *bărdăcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *bărdacă* **(1). – Bărdacă +** suf. *-uţă.*
BĂRDIŢĂ, *bărdiţe,* s.f. Diminutiv al lui *bardă.* – **Bardă +** suf. *-iţă.*
BĂRDUI, *bărduiesc,* vb. IV. Tranz. A ciopli cu barda. – **Bardă +** suf. *-ui.*
BĂRDUIRE s.f. Acţiunea de *a bărdui.* – V. **bărdui.**
BĂRNACI, -CE, *bărnaci, -ce,* adj. (Reg.; despre culoarea feţei şi a ochilor; *p. ext.* despre oameni) Negricios, oacheş. – Din magh. **barnás.**
BĂRZĂUN, *bărzăuni,* s.m. (Entom.) **1.** Bondar. **2.** Gărgăun. – Formaţie onomatopeică.
BĂRZOI, *bărzoi,* s.m. (Rar) Bărbătuşul berzei. – **Barză** + suf. *-oi.*
BĂSMA s.f. v. **basma.**
BĂSMĂLUŢĂ, *băsmăluţe,* s.f. Diminutiv al lui *basma.* – **Basma +** suf. *-uţă.*
BĂSNAR, *băsnari,* s.m. (Înv.) Persoană care scorneşte basne, povestiri mincinoase, relatări false. – **Basnă** + suf. *-ar.*
BĂSNI, *băsnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A scorni basne, povestiri mincinoase, relatări false. – Din **basnă.**
BĂSNIRE, *băsniri,* s.f. (Înv.) Basnă. – V. **băsni.**
BĂŞCĂLIE s.f. (Arg. şi fam.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *în băşcălie* sau *a face băşcălie* (de cineva), *a face de băscălie* (pe cineva) = a-şi bate joc (de cineva), a face de râs pe cineva. – Et. nec.
BĂŞCĂLIOS, -OASĂ, *băşcălioşi, -oase,* adj. (Fam.; despre oameni) Care îşi bate joc de cineva sau ia în râs pe cineva; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă luarea în râs a cuiva sau a ceva. [Pr.: *-li-os*] – **Băşcălie** + suf. *-os.*
BĂŞICA, *băşic,* vb. I. Tranz. şi refl. A produce sau a face băşici; a (se) umple de băşici. [Var.: (reg.) **beşicá** vb. I] – Din **băşică.**
BĂŞICARE, *băşicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) băşica.* [Var.: (reg.) **beşicáre** s.f.] – V. **băşica.**
BĂŞICAT, -Ă, *băşicaţi, -te,* adj. Cu băşici, plin de băşici. [Var.: (reg.) **beşicát, -ă** adj.] – V. **băşica.**
BAŞICĂ, *băşici,* s.f. **1.** Sac membranos din corpul oamenilor şi al animalelor, în care se strâng unele secreţii ale organismului; vezică. *Băşica fierii.* * Spec. Sac membranos din corpul unui porc sau al altui animal, uscat şi întrebuinţat ca pungă, burduf etc. * Organ intern, plin cu aer, care ajută peştii la plutire. **2.** Umflătură a pielii conţinând o materie lichidă (seroasă). **3**. Umflătură mică, plină cu aer, care se face la suprafaţa lichidelor (în timpul fierberii), a aluatului (în urma dospirii) etc. **4.** Obiect (de sticlă) în formă sferică. * (Arg.) Minge (de fotbal). [Var.: (reg.) **beşícă** s.f.] – Lat. / * / **bessica** (= *vessica).*
BĂŞICOS, -OASĂ, *băşicoşi, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu băşici **(2). 2.** S.f. Arbust ornamental

din familia leguminoaselor, înalt de 2-3 m, cu frunze compuse, flori galbene şi cu fructe păstăi *(Colutea arborescens).* [Var.: **beşicós, -oásă** adj., s.f.] – **Băşică** + suf. -*os*.

BĂŞICUŢĂ, *băşicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *băşică.* [Var.: (reg.) **beşicúţă** s.f.] – **Băşică** + suf. -*uţă.*

BĂŞTINAŞ, -Ă, *băştinaşi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află din moşi-strămoşi pe pământul pe care locuieşte; autohton, indigen, aborigen. – **Baştină** + suf. -*aş*.

BĂTAIE, *bătăi*, s.f. **I. 1.** Lovitură repetată dată de cineva cuiva cu mâna sau cu un obiect. **2.** (Sport) Izbire a pământului cu piciorul înainte de desprinderea de pe sol, la o săritură. ** Loc. vb. *A (se) lua la bătaie* = a (se) bate. ** Expr. *A stinge* (sau *a snopi, a zvânta* etc.) *în bătaie* (sau *în bătăi pe cineva)* = a bate (pe cineva) foarte rău. (Fam.) *A da bătaie* = a zori, a grăbi. *Bătaie de cap* = frământare a minţii; *p. ext,* trudă, osteneală. *Bătaie de joc* = batjocură; *p. ext.* faptă urâtă, incalificabilă. **3**. (Înv.) Luptă, bătălie. * Bombardament cu artileria. **4.** (În expr.) *A pune (ceva) la bătaie* = **a)** a oferi (ceva) spre a fi cheltuit sau consumat; **b)** a risca (ceva). **5.** (În expr. şi loc adv.) *(A cântări) cu bătaie* = (a cântări) cu puţin peste greutatea exactă. **II. 1.** Lovire, izbire (repetată) a unui obiect de altul. ** *Bătaie de aripă* (sau *de aripi*) = fâlfâit. * Lovitură a vatalei la războiul de ţesut. * (Concr.) Băteală. * Stârnire a peştelui sau a vânatului. **2.** Lovitură dată într-un obiect (cu mâna, cu ciocanul etc.). * Fiecare dintre zvâcnirile inimii sau ale pulsului. **3**. Zgomot (ritmic) produs de un motor sau de un mecanism în funcţie. **4.** Distanţă până la care poate ajunge un proiectil, o săgeată etc; felul cum trimite o armă proiectilul; traiectoria unui proiectil; *p. ext.* distanţă până la care poate ajunge vederea cuiva; rază vizuală. **5.** (În legătură cu anumite fenomene ale naturii, a căror denumire determină sensul cuvântului) **a)** Suflare a vântului; adiere. **b)** Cădere a ploii, a grindinii etc, **c)** Dogoreală, arşiţă. **d)** Lumină. **6.** (Reg.) Lătrat (scurt şi ritmic) al câinilor. **7.** Boişte. * Epocă în care se împerechează cocoşii-de-munte. [Pr.: -*ta-ie*] – Lat. **batt(u)alia.**

BĂTĂIAŞ, *bătăiaşi,* s.m. (Rar) Hăitaş[2]. [Pr.: -*tă-iaş*] – **Bătaie** + suf. -*aş.*

BĂTĂIOS, -OASĂ, *bătăioşi, -oase,* adj. Căruia îi place să se bată **(I);** care îşi susţine ideile cu violenţă; agresiv. [Pr.: -*tă-ios*] – **Bătaie +** suf. -*os.*

BĂTĂIŢĂ, *bătăiţe,* s.f. (Fam.) Diminutiv ai lui *bătaie.* – **Bătaie** + suf. -*iţă.*

BĂTĂLIE, *bătălii,* s.f. Luptă între armate, între grupuri, cete armate etc.; bătaie. * Fig. Eforturi comune făcute în vederea îndeplinirii unei acţiuni importante (şi urgente). – Din ngr. **batália.** Cf. it. **battaglia.**

BĂTĂTOR[1], *bătătoare,* s.n. **1.** Băţ, lopăţică (împletită) în formă de palmă etc., cu care se bat covoare, perne etc. pentru a le curăţa de praf. **2.** Suport folosit pentru bătutul covoarelor, cuverturilor etc. **3**. Băţ subţire, la un capăt cu o rotiţă de lemn cu găurele, cu care se bate laptele prins sau smântâna în putinei, ca să se aleagă untul; mâtcă, brighidău. **4.** Parte a meliţei pe care se aşază transversal inul sau cânepa, spre a fi meliţate. **5.** Scândură mică, dreptunghiulară, care serveşte la tasarea pământului semănat din grădină. – Lat. **batt(u)atorium.**

BĂTĂTOR[2], **-OARE,** *bătători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. (În expr.) *Bătător la ochi* = care atrage atenţia în mod flagrant; izbitor. **II.** S.f. **1.** Lopăţică cu care se bate pânza (cînd se înălbeşte) sau (când se spală); mai[2]. **2.** Maşină care bate smocurile de bumbac pentru destrămarea fibrelor. – **Bate+** suf. -*ător.*

BĂTĂTORI, *bătătoresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tasa un teren; a bătuci. **2.** Refl. A face bătături **(2)**. [Var.: **bătăturí** vb. IV] – Din **bătătură**.

BĂTĂTORIT[1] s.n. Faptul de "a bătători". – V. **bătători**.

BĂTĂTORIT[2], **-Ă,** *bătătoriţi, -te,* adj. **1.** (Despre un teren) Care a devenit tare şi neted; bătut[2], bătucit, tasat. **2.** (Despre palme sau mâini) Cu bătături **(2)**. – V. **bătători**.

BĂTĂTORNIŢĂ, *bătătorniţe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galben-deschis dispuse în capitule *(Senecio crucifolius).* – **Bătător** + suf. -*niţă.*

BĂTĂTURĂ, *bătături,* s.f. **1.** Teren bătătorit (în faţa casei); *p. ext.* (pop.) ogradă, curte (la casele ţărăneşti). **2.** Îngroşare a pielii palmelor sau tălpilor. ** Expr. (Fam.) *A călca (pe cineva) pe bătătură* = a supăra, a enerva, a atinge (pe cineva) unde îl doare mai tare. **3.** Băteală. – Lat. **battitura.**

BĂTĂTURI vb. IV v. **bătători.**

BĂTĂUŞ, -Ă, *bătăuşi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care caută motiv sau prilej de bătaie, căreia îi place să se bată. * Scandalagiu. – **Bate** + suf. -*uş.*

BĂTEALĂ, *băteli,* s.f. Firele care se introduc cu ajutorul suveicii prin rostul firelor de urzeală pentru a forma ţesătura; bătătură **(3)**, bătaie. – **Bate** + suf. -*eală.*

BĂTELIŞTE, *bătelişti,* s.f. (Reg.) **1.** Loc cu pământ bătătorit (de vite); loc în care stau de obicei animalele (sălbatice). **2.** Loc de întâlnire, de adunare. – **Bate** + suf. -*elişte.*

BĂTRÂIOR, -OARĂ, *bătrâiori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bătrân*; cam bătrân. [Pr.: -*trâ-ior.* –

Var.: **bătrâniór, -oară** adj.**]** – **Bătrân** + suf. *-ior.*
BĂTRÂN, -Ă, *bătrâni, -e,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care trăieşte de mulţi ani, care este înaintat în vârstă. ** *Fată bătrână* = fată rămasă nemăritată după vremea măritişului. * (Despre faţa sau înfăţişarea cuiva) Care şi-a pierdut frăgezimea, care trădează bătrâneţe. **2.** Care există de mult timp, de demult. **II**. S.m. şi f. **1.** Persoană în vârstă înaintată. ** Loc. adj. şi adv. *Din bătrâni* = din vremea veche, din moşi-strămoşi. **2**. (Fam., la m. sg.) Tată; (la f. sg.) mamă; (la m. pl.) părinţi. – Lat. **betranus** (= *veteranus*).
BĂTRÂNEL, -ICĂ, *bătrânei, -ele,* adj., s.m. şi f. Diminutiv al lui *bătrân.* – **Bătrân** + suf. *-el.*
BĂTRÂNESC, -EASCĂ, *bătrâneşti,* adj. Caracteristic bătrânilor, potrivit pentru bătrâni. * Rămas de la (sau din) bătrâni; de demult. ** *Cântec bătrânesc* = baladă populară. *Vorbă bătrânească* = zicătoare, proverb. – **Bătrân** + suf. *-esc.*
BĂTRÂNEŞTE adv. Ca bătrânii. – **Bătrân** + suf. *-eşte.*
BĂTRÂNET s.n. (Rar) Bătrânime. – **Bătrân**+suf. *-et.*
BĂTRÂNEŢE, *bătrâneţi,* s.f. **1.** Etapă finală din viaţa fiinţelor, caracterizată prin diminuarea treptată a funcţiilor fiziologice; vârstă înaintată a unui om. **2.** (Rar) Bătrânime. – **Bătrân** + suf. *-eţe.*
BĂTRÂNICIOS, -OASĂ, *bătrânicioşi, -oase,* adj. Îmbătrânit înainte de vreme; cu apucături, cu înfăţişare etc. de bătrân. – **Bătrân**+suf. *-icios.*
BĂTRÂNIME s.f. Mulţime de bătrâni; oameni bătrâni; bătrânet, bătrâneţe. – **Bătrân** + suf. *-ime.*
BĂTRÂNIOR, -OARĂ adj. v. **bătrâior.**
BĂTRÂNIŞ s.m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori albastre sau liliachii, cultivată ca plantă ornamentală *(Erigeron canadensis).* – **Bătrân** + suf. *-iş.*
BĂTUCI, *bătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A bătători; a bate bine, a presa, a îndesa pământul. **2.** Refl. A se îngroşa, a se acoperi cu bătături **(2). 3.** Refl. (Dcspre fructe) A se lovi, a se zdrobi. – Cf. **bate.**
BĂTUCIT, -Ă, *bătuciţi, -te,* adj. **1.** (Despre pământ, mai ales despre drumuri sau poteci) Îndesat, bătătorit[2]; *p. ext.* pe care se umblă mult. **2.** Cu pielea îngroşată, cu bătături **(2). –** V. **bătuci.**
BĂTUT[1] s.n. Batere. – V. **bate.**
BĂTUT[2]**, -Ă,** *bătuţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre fiinţe) Care este sau a fost lovit, care a suferit lovituri. **2.** (În sintagma) *Bani bătuţi* = bani în numerar, disponibili, bani gheaţă, bani peşin. **3.** (Despre flori) Învolt[2] **(1)**. **4.** (Despre ţesături, tricotaje) Care este ţesut sau tricotat foarte strâns; des[2] **(I 1)**. **5.** (Despre o cale, un drum etc.) Pe care se umblă mult; bătătorit. **6.** (În sintagma) *Lapte bătut* = lapte fermentat, cu gust acrişor. **II.** S.f. Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri. – V. **bate.**
BĂŢ, *beţe,* s.n. **1.** Bucată de lemn lungă şi subţire. ** Expr. *A pune (cuiva) beţe în roate* = a face (cuiva) dificultăţi pentru a zădărnici o acţiune, un plan. (Reg.) *A da (ca câinele) prin băţ* = a fi extrem de insistent, de obraznic. *A rămâne cu traista-n băţ* = a sărăci. *A-şi lua traista-n băţ* = a porni la drum, a pleca. * (Adverbial) Drept, ţeapăn, rigid. *Stă băţ.* **2.** Fig. Lovitură dată cu băţul **(1). 3.** Piesă în formă de vergea, care intră în alcătuirea diferitelor unelte, maşini etc. *Băţul iţelor.* – Et. nec.
BĂŢOS, -OASĂ, *băţoşi, -oase,* adj. **1.** Drept, ţeapăn, rigid ca un băţ. * Fig. (Despre oameni sau despre firea lor) Lipsit de mlădiere; rigid; îngâmfat, plin de sine. **2**. (Despre plante) Cu tulpina lemnoasă. – **Băţ +** suf. *-os.*
BĂUBIL, -Ă, *băubili, -e,* adj. Care poate fi băut; (franţuzism) buvabil. – **Bea +** suf. *-bil.*
BĂUNI, *băun,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lupi şi câini) A urla; (despre vite) a mugi; (despre copii) a ţipa tare; *p. ext.* a se văita. [Pr.: *bă-u÷,* Prez. ind. şi: *báun*] – Cf. **bau.**
BĂUT[1] s.n. Faptul de "a bea". – V. **bea.**
BĂUT[2]**, -Ă,** *băuţi, -te,* adj. **1.** Care şi-a astâmpărat setea cu apă. **2.** Beat. – V. **bea.**
BĂUTOR, -OARE, *băutori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are obiceiul să consume mult alcool; beţiv. [Pr.: *bă-u-*] – **Bea+**suf. *-tor.*
BĂUTURĂ, *băuturi,* s.f. **1.** Orice lichid de astâmpărat setea. * Lichid alcoolic potabil. **2.** Consum de mari cantităţi de lichide alcoolice. ** Expr. *A (nu) ţine la băutură* = a (nu) rezista la consumarea (exagerată) a lichidelor alcoolice. [Pr.: *bă-u÷.* – Var.: (reg.) **beutúră** s.f.] – Lat. **/ * / bibitura**.
BĂUTURICĂ s.f. Diminutiv al lui *băutură.* [Pr.: *bă-u-*] – **Băutură +** suf. *-ică.*
BÂHLI, pers. 3 *bâhleşte,* vb. IV. Refl. (Reg., mai ales despre apă) A căpăta un miros greu, de stătut (din cauza putrezirii materiilor organice). – Cf. **bahnă.**
BÂHLIT, -Ă, *bâhliţi, -te,* adj. (Reg.; mai ales despre apă) Stătut, care miroase urât. – V. **bâhli.**
BÂIGUI, *bâigui,* vb. IV. Intranz. şi refl. A vorbi incoerent, încurcat; a spune prostii. – Cf. magh. **bolvongni** "a rătăci".

BÂIGUIALĂ, *bâiguieli,* s.f. Faptul de *a (se) bâigui*; exprimare fără şir, încurcată. [Pr.: -*gu-ia-*] – **Bâigui** + suf. -*eală.*
BÂIGUIT, -Ă, *bâiguiţi, -te,* adj. (Despre vorbire) Fără noimă, fără sens, rău articulat. * (Despre oameni) Zăpăcit, buimac – V. **bâigui.**
BÂIGUITOR, -OARE, *bâiguitori, -oare,* adj. Care bâiguie. [Pr.: -*gu-i-*] – **Bâigui** + suf. -*tor.*
BÂJBÂI, *bâjbâi,* vb. IV. Intranz. A orbecăi (în întuneric, în ceaţă etc.). * Tranz. A căuta ceva pipăind prin întuneric. ** Loc. adv. *Pe bâjbâite* = pe dibuite, dibuind, bâjbâind. – Formaţie onomatopeică.
BÂJBÂIALĂ, *bâjbâieli,* s.f. Faptul de *a bâjbâi*; bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură. [Pr.: -*bâ-ia-*] – **Bâjbâi +** suf. -*eală.*
BÂJBÂIRE, *bâjbâiri,* s.f. Bâjbâială. – V. **băjbâi.**
BĂJBÂIT s.n. Bâjbâială. – V. **bâjbâi.**
BÂJBÂITURĂ, *bâjbăituri,* s.f. (Rar) Bâjbâială. [Pr.: -*bâ-i-*] – **Bâjbâi +** suf. -*tură.*
BÂLBÂI, *bâlbâi,* vb. IV. Intranz. refl. şi tranz. A pronunţa nedesluşit sunetele sau cuvintele, repetându-le şi împiedicându-se în rostirea lor, din cauza unui defect natural, a emoţiei sau a enervării; a gângăvi. * Refl. A-şi pierde şirul vorbelor, a bolborosi cuvinte şi fraze fără sens. – Formaţie onomatopeică.
BÂLBÂIALĂ, *bâlbâieli,* s.f. Faptul de *a (se) bâlbâi*; pronunţare neclară. [Pr.: -*bâ-ia-*] – **Bâlbâi** + suf. -*eală.*
BÂLBÂIRE, *bâlbâiri,* s.f. Faptul de *a (se) bâlbâi*; bâlbâială. – V. **bâlbâi.**
BÂLBÂIT, -Ă, *bâlbâiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat şi adverbial) Care (se) bâlbâie, care vorbeşte greu, gângav. – V. **bâlbâi.**
BÂLCI, *bâlciuri,* s.n. Târg mare ţinut în anumite perioade ale anului, la sărbători importante şi însoţit de spectacole şi de petreceri populare; iarmaroc. * Fig. (Fam.) Gălăgie, hărmălaie, zăpăceală. – Din magh. **bolcsu.**
BÂLDÂBÂC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp în apă; bâltâc. – Onomatopee.
BÂLTÂC interj. Bâldâbâc. – Onomatopee.
BÂNTUI, *bântui,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Despre forţele naturii; la pers. 3) A lovi insistent şi cu violenţă (o regiune, recolta, livezile, satele etc.), producând pagube. * Tranz. (Despre boli, războaie, năvăliri; la pers. 3) A pustii, a devasta, a face ravagii. **2**. Tranz. (Înv.) A împila, a chinui, a asupri. * (Reg., în imprecaţii) A pedepsi, a bate. *Să (mă) bântuie (Dumnezeu)!* **3.** Intranz. şi tranz. (Fam.) A cutreiera **(1)**. – Din magh. **bántani.**
BÂNTUIALĂ, *bântuieli,* s.f. (Pop.) Supărare, necaz. [Pr.: -*tu-ia-*] – **Bântui +** suf. -*eală.*
BÂNTUIRE, *bântuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a bântui.* – V. **bântui.**
BÂNTUITOR, -OARE, *bântuitori, -oare,* adj. Care bântuie. [Pr.: -*tu-i-*] – **Bântui** + suf. -*tor.*
BÂR interj. Cuvânt cu care se îndeamnă sau se gonesc oile. – Onomatopee.
BÂRCOACE, *bârcoci,* s.f. Arbust cu flori şi cu fructe roşii, care creşte pe stânci, în pădurile de munte *(Cotoneaster integerrima).* – Et. nec.
BÂRDAN, *bârdane,* s.n. (Reg.) Burduhan. – Et. nec.
BÂRFĂ, *bârfe,* s.f. (Fam.) Bârfeală. – Din **bârfi** (derivat regresiv).
BÂRFEALĂ, *bârfeli,* s.f. Faptul de *a (se) bârfi*; vorbe răuvoitoare la adresa cuiva; bârfire, bârfă, bârfit, cancan[1]. – **Bârfi** + suf. -*eală.*
BÂRFI, *bârfesc,* vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. recipr. A (se) vorbi de rău, a (se) ponegri, a (se) defăima, a calomnia, a cleveti. * Tranz. A flecări, a îndruga verzi şi uscate. – Et. nec.
BÂRFIRE, *bârfiri,* s.f. Bârfeală. – V. **bârfi.**
BÂRFIT s.n. Bârfeală. – V. **bârfi.**
BÂRFITOR, -OARE, *bârfitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care bârfeşte. – **Bârfi** + suf. -*tor.*
BÂRÂI, *bârâi,* vb. IV. Tranz. A bodogăni; a cicăli pe cineva. – **Bâr +** suf. -*âi.*
BÂRLĂDEAN, -Ă, *bârlădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Bârlad. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Bârlad. – **Bârlad** (n. pr.) + suf. -*ean.*
BÂRLĂDEANCĂ, *bârlădence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Bârlad. * Locuitoare din municipiul Bârlad. – **Bârlădean** + suf. -*că.*
BÂRLIGA, pers. 3 *bârligă,* vb. I. Tranz. (Despre vite) A(-şi) ridica coada (încârligată) cu vârful în sus; a îmbârliga. – Et. nec.
BÂRLIGAT, -Ă, *bârligaţi, -te,* adj. (Mai ales despre coada sau coarnele animalelor) Ridicat (şi încârligat) în sus; îmbârligat. – V. **bârliga.**
BÂRLOG, *bârloguri,* s.n. Vizuină de urs; *p. gener.* vizuină a altor animale sălbatice. * Fig. Culcuş; locuinţă. – Din sl. **brŭlogŭ.**
BÂRNĂ, *bârne,* s.f. **1.** Trunchi de copac (cojit şi făţuit cu barda) folosit în construcţii. **2.** Aparat de gimnastică feminină, format dintr-o grindă de lemn lungă, dispusă orizontal

deasupra solului, la o anumită înălţime, pe care se execută exerciţii de echilibru. – Din sl. **brŭvîno.**
BÂRNEŢ s.n. v. **brâneţ.**
BÂRSAN, -Ă, *bârsani, -e*, adj. **1.** Care priveşteŢara Bârsei. **2.** (Despre oi; adesea substantivat) Cu lână lungă şi aspră. * (Despre lâna acestor oi) Lungă şi aspră. – **Bârsa** (n. pr.) + suf. -*an.*
BÂRSĂ, *bârse,* s.f. Bucată de fier sau de lemn care leagă între ele brăzdarul, cormana şi plazul plugului. – Cf. alb. **vërz.**
BÂRZOI adv. (Reg., în expr.) *Cu coada bârzoi* = cu coada ridicată în sus. – Et. nec.
BÂRZOIA, *bârzoiez,* vb. I. Refl. (Reg.). **1.** A se îngâmfa, a se umfla în pene. **2.** A se bosumfla. [Pr.: -*zo-ia*] – Din **bârzoi.**
BÂRZOIAT, -Ă, *bârzoiaţi, -te*, adj. (Reg., mai ales despre coada animalelor) Ridicat în sus, îmbârligat, bârligat. [Pr.: -*zo-iat*] – V. **bârzoia.**
BÂT, -Ă, *bâţi, -bâte*, adj., s.m. şi f. (Reg.) **1.** Adj. Bătrân. **2.** S.m. şi f. Bunic – Cf. **bătrân.**
BÂTĂ, *bâte,* s.f. Băţ lung şi gros (cu măciulie la un capăt); ciomag, botă[2], ceatlău. – Et. nec.
BÂTLAN, *bâtlani,* s.m. Pasăre de baltă din ordinul picioroangelor, înaltă de un metru şi chiar mai mult, cu pene cenuşii, cu gâtul, cu ciocul şi picioarele lungi şi cu un moţ de câteva pene date pe ceafă; stârc cenuşiu *(Ardea cinerea).* – Din bg. **batlan.**
BÂTLĂNAŞ, *bâtlănaşi,* s.m. Pasăre din ordinul picioroangelor, mai mică decât bâtlanul, cu gâtul şi cu ciocul lung şi cu penele roşcate şi negre *(Ardea minuta).* – **Bâtlan** + suf. -*aş.*
BÂŢ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită o mişcare rapidă şi nervoasă (într-o parte şi în alta). [Var.: **bâţa** interj.] – Onomatopee.
BÂŢA interj. v. **bâţ.**
BÂŢÂI, *bâţâi,* vb. IV. Intranz. tranz. şi refl. A tremura, a mişca nervos şi repede din mâini, din picioare sau din cap; a da repede din coadă. – **Bâţ +** suf. -*âi.*
BÂŢÂIALĂ, *bâţâieli,* s.f. Tremur nervos al mâinilor, al picioarelor, al capului sau (la animale) al cozii. [Pr.: -*ţâ-ia*-] – **Bâţâi +** suf. -*eală.*
BÂŢÂIT, *bâţâituri,* s.n. Faptul de *a (se) bâţâi.* – V. **bâţâi.**
BÂZ interj. Cuvânt care imită sunetul produs în zbor de unele insecte. – Onomatopee.
BÂZĂ, *bâze*, s.f. Joc de copii în care partenerii lovesc pe la spate, pe rând, cu palma în palma aşezată la subsuoara braţului opus a celui care se pune "bâză" şi care trebuie să ghicească cine l-a lovit, în timp ce partenerii de joc strigă "bâzzz!". – **Bâz +** suf. -*ă.*
BÂZÂI, *bâzâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre insectele care zboară) A produce zgomotul caracteristic zborului; a zumzăi, a zâzâi, a zumbăi. **2.** Intranz. (Mai ales despre copii; fam.) A plânge, a scânci. **3.** Tranz. (Fam.) A sâcâi, a cicăli; a bârfi. – **Bâz** + suf. -*âi.*
BÂZÂIALĂ, *bâzâieli,* s.f. Faptul de *a bâzâi*; zgomot produs de insectele care zboară; bâzâit, bâzâitură. [Pr.: -*zâ-ia*-] – **Bâzâi** + suf. -*eală.*
BÂZÂIT s.n. Bâzâială. – V. **bâzâi.**
BÂZÂITOR, -OARE, *bâzâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Care bâzâie. **2.** S.f. Jucărie de copii care produce zgomote asemănătoare unui bâzâit; sfârâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: -*zâ-i*-] – **Bâzâi+** suf. -*tor.*
BÂZÂITURĂ, *bâzâituri,* s.f. Bâzâială. [Pr.: -*zâ-i*-] – **Bâzâi** + suf. -*tură.*
BÂZDÂC s.n. (Fam.) Toană[1], capriciu, hachiţe. ** Expr. *A-i sări (cuiva) bâzdâcul* = a se supăra. – Et. nec.
BÂZDÂGANIE, *bâzdâganii,* s.f. (Pop. şi fam.) Namilă, dihanie, monstru; arătare, ciudăţenie, drăcie [Pr.: -*ni-e*] – Din sl. **bezdyhanînŭ.**
BÂZOI, *bâzoaie,* s.n. (Pop.) Coarda cu timbrul cel mai jos a unor instrumente muzicale. – **Bâz** + suf. -*oi.*
BEA, *beau,* vb. II. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A înghiţi un lichid. ** Expr. *A bea paharul până-n fund* = a îndura un necaz, o durere până la capăt. **2.** Intranz. Spec. A consuma băuturi alcoolice. ** Expr. (Fam.) *A bea în sănătatea* (sau *în cinstea, pentru succesul) cuiva* = a sărbători pe cineva, consumând băuturi alcoolice în cinstea (şi pe socoteala) lui. **3.** Tranz. A cheltui, a risipi bani, avere etc. pe băutură. ** Expr. *A-şi bea şi cămaşa* = a cheltui totul pe băutură. *A-şi bea (şi) minţile* = a bea până la inconştienţă sau până la nebunie. **4.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A bea tutun* = a fuma. – Lat. **bibere.**
BEAT[1] adj. invar. **1.** Care aparţine beatnicilor, specific beatnicilor. **2.** Care aparţine unui stil distinct în rockul modern (şi în jazz). [Pr.: *bit*] – Cuv. engl.
BEAT[2]**, -Ă,** *beţi, -te,* adj. Care este în stare de ebrietate; aghesmuit, afumat, ameţit, băut[2] **(2)** cherchelit, făcut[2], matosit. * Fig. Copleşit, ameţit, tulburat de o stare sufletească foarte plăcută. *Beat de amor. Beat de fericire.* – Lat. **bibitus.**
BEATIFICA, *beatific,* vb. I. Tranz. (La catolici) A trece o persoană defunctă în categoria fericiţilor bisericii, aflaţi pe o treaptă inferioară sfinţilor. [Pr.: *be-a*-] – Din lat.

beatificare. Cf. fr. **béatifier.**
BEATIFICARE, *beatificări,* s.f. Faptul de *a beatifica.* [Pr.: *be-a-*] – V. **beatifica.**
BEATITUDINE s.f. (Livr.) Stare de fericire deplină. [Pr.: *be-a-*] – Din lat. **beatitudo, -inis.** Cf. fr. **béatitude.**
BEATNIC, *beatnici,* s.m. Intelectual (american) care practică o filozofie contestatară şi are o ţinută neîngrijită; *p. gener.* tânăr (din Occident) cu plete şi ţinută neîngrijită. [Pr.: *bit-*] – Din engl. **beatnic.**
BEBE s.m. Copil în primele luni sau în primii ani ai vieţii. [Acc. şi: *bébe.* – Var.: **bébi** s.m.] – Din fr. **bébé.**
BEBELUŞ, *bebeluşi,* s.m. Copil în primele luni de viaţă. – **Bebe** + suf. *-ăluş.*
BEBI s.m. v. **bebe.**
BEC[1]**,** *becuri,* s.n. **1.** Sferă sau pară de sticlă în care se află filamentul unei lămpi electrice; *p. ext.* lampă electrică. ** Expr. (Fam.) *A fi* (sau *a cădea) pe bec* = a fi sau a ajunge într-o situaţie fără ieşire; a i se înfunda, a o păţi. **2.** Sita unei lămpi de gaz. **3.** Orificiu prin care ţâşneşte un lichid vaporizat, un jet de gaz sau de amestec de gaze sub presiune, spre a putea fi aprinse. – Din fr. **bec** [*de gaz*].
BEC[2]**,** *beci,* s.m. (Sport, rar) Fundaş la jocul de fotbal. – Din engl. **back.**
BECAR, *becari,* s.m. Semn grafic pe portativ care, anulând un bemol sau un diez anterior, indică revenirea la tonul natural al unei note muzicale. – Din fr. **bécarre.**
BECAŢĂ, *becaţe,* s.f. Numele mai multor păsări călătoare cu ciocul lung, cu carnea gustoasă, care trăiesc în regiuni mlăştinoase; becaţină *(Capella).* – Din ngr. **becátsa.** Cf. fr. **bécasse.**
BECAŢINĂ, *becaţine,* s.f. Becaţă. – Din fr. **bécassine** (după *becaţă).*
BECER, *beceri,* s.m. Vechi dregător domnesc însărcinat cu supravegherea bucătăriei domneşti; *p. ext.* bucătar domnesc – **Beci** + suf. *-ar.*
BECERIE, *becerii,* s.f. (Înv.) Bucătărie domnească. – **Becer** + suf. *-ie.*
BECHER, *becheri,* s.m. (Fam.) Burlac, holtei[1]. – Din tc **bekâr.**
BECHERAŞ, *becheraşi,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *becher.* – **Becher +** suf. *-aş.*
BECHIE, *bechii,* s.f. **1.** Dispozitiv aşezat la coada fuzelajului unui avion, care serveşte la rezemarea acestuia pe sol. **2.** Piesă de metal care protejează elicea unei ambarcaţii cu motor ce navighează în ape puţin adânci. – Din fr. **béquille** [de queue].
BECHIU subst. (Reg., în expr.) *A nu şti* (sau *a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe nici) bechiu =* a nu şti (sau a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe) nimic, nici un cuvânt, nici o boabă. – Et. nec.
BECI, *beciuri,* s.n. **1.** Pivniţă. **2.** Închisoare (în subsolul unei clădiri). – Et. nec.
BECISNIC, -Ă, *becisnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Pop.) **1.** (Om) vrednic de compătimire, lipsit de personalitate, de inteligenţă şi de energie; ticăit[2]. **2.** (Om) debil, slăbănog, neputincios, bolnăvicios. [Var.: **bicísnic, -ă** adj., s.m. şi f.] – Din sl. **bečistîniků.**
BECISNICIE, *becisnicii,* s.f. (Pop.) **1.** Faptă de becisnic. **2.** Starea omului becisnic – **Becisnic** + suf. *-ie.*
BEDREAG, *bedreaguri,* s.n. (Reg.) Butuc, scaun sau banc de lucru pentru lemnar, rotar, cizmar. – Et. nec.
BEDUIN, -Ă, *beduini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Arab nomad din Peninsula Arabia şi din Africa de nord. **2.** Adj. Care aparţine beduinilor **(1)**, privitor la beduini. – Din fr. **bédouin.**
BEE interj. v. **behehe.**
BEETHOVENIAN, -Ă, *beethovenieni, -e,* adj. De Beethoven, al lui Beethoven; în maniera lui Beethoven. [Pr.: *be-to-ve-ni-an*] – **Beethoven** (n. pr.) + suf. *-ian.*
BEGLERBEG s.m. v. **beilerbei.**
BEGLERBEI s.m. v. **beilerbei.**
BEGONIE, *begonii,* s.f. Gen de plante ornamentale, cultivate pentru flori şi pentru frunzele lor decorative *(Begonia).* – Din fr. **bégonia.**
BEHAVIORISM s.n. Teorie care pune la baza psihologiei comportarea nediferenţiată a omului şi animalului faţă de un stimulent exterior organismului; comportamentism. [Pr.: *-vi-o-*] – Din engl. **behaviorism,** fr. **béhaviorisme.**
BEHĂI, *béhăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre şi oi; la pers. 3) A scoate strigătul caracteristic speciei; a mehăi. * Tranz. şi intranz. Fig. (Despre oameni) A cânta urât, nearmonios. – **Bee(h)** + suf. *-ăi.*
BEHĂIT s.n. Faptul de *a behăi*; sunete caracteristice scoase de oi, miei, capre; mehăit, behăitură. – V. **behăi.**
BEHĂITOR, -OARE, *behăitori, -oare,* adj. Care behăie. [Pr.: *-hă-i-*] – **Behăi** + suf. *-tor.*
BEHĂITURĂ, *behăituri,* s.f. Strigăt specific al caprelor, al oilor şi al mieilor; behăit. [Pr.: *-hă-*

i-] – **Behăi** + suf. -*tură.*
BEHEHE interj., subst. **1.** Interj. Cuvânt care imită strigătul oilor sau al caprelor; mehehe. **2.** Subst. Miel; oaie; capră. [Var.: **bée** interj.] – Onomatopee.
BEI, *bei,* s.m. Guvernator al unui oraş sau al unei provincii din fostul Imperiu otoman. * Titlu dat de turci domnilor ţărilor româneşti; *p. ext.* prinţ oriental. – Din tc. **bey.**
BEILERBEI, *beilerbei,* s.m. Guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman. [Var.: **beglerbég, beglerbéi** s.m.] – Din tc. **beylerbeyi.**
BEILIC, *beilicuri,* s.n. **1.** Casă în care erau găzduiţi beii şi alţi trimişi oficiali ai Porţii otomane în ţările româneşti. **2.** Vânzare forţată de oi în ţările româneşti făcută în favoarea sultanului la preţuri fixate de turci; dijmă (în oi). **3.** Muncă efectuată gratuit în folosul unui bei sau al feudalilor autohtoni. – Din tc. **beylik.**
BEIZADEA, *beizadele,* s.f. (Înv.) Fiu de domn; principe. – Din tc. **beyzade.**
BEJ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Cafeniu foarte deschis. **2.** S.n. Culoare cafeniu-deschis. – Din fr. **beige.**
BEJANIE s.f. v. **băjenie.**
BEJĂNAR s.m. v. **băjenar.**
BEJĂNĂRI vb. IV. v. **băjenări.**
BEJĂNĂRIE s.f. v. **băjenărie.**
BEJĂNĂRIT s.n. v. **băjenărit**.
BEJĂNI vb. IV. v. **băjeni.**
BEJENAR s.m. v. **băjenar.**
BEJENERIE s.f. v. **băjenărie.**
BEJENI vb. IV. v. **băjeni.**
BEJENIE s.f. v. **băjenie.**
BEL, *beli,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea sunetelor. – Din fr. **bel.**
BELADONĂ, *beladone,* s.f. (Bot.) Mătrăgună. * Medicament făcut din frunzele şi rădăcinile acestei plante. – Din fr. **belladone.**
BELALIU, -IE, *belalii,* adj. (Reg.) **1.** Dificil, greu. **2.** Mofturos, năzuros, capricios. – Din tc. **belâli.**
BELCANTO s.n. Stil italienesc de interpretare în muzica vocală, caracterizat prin puritatea liniei melodice. – Din it. **bel-canto.**
BELCIUG, *belciuge,* s.n. **1.** Verigă de metal de care se prinde un lacăt, un lanţ etc. ** Expr. *A pune* (sau *a atârna cuiva) belciugul în nas* = a pune stăpânire (pe cineva), a avea (pe cineva) în mână. (Fam.) *A (nu) fi câştigat la belciuge* = a (nu) fi considerat o persoană căreia i se poate cere orice fel de serviciu. **2.** Meandru al unui râu care în perioadele de secetă rămâne izolat de albia acestuia. – Din sl. **béličugů.**
BELCIUGAT, -Ă, *belciugaţi, -te,* adj. (Pop.; despre coarnele animalelor) încârligat, încovoiat (în formă de spirală). – **Belgiug** + suf. -*at.*
BELDIE, *beldii,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină lungă şi subţire; par lung. **2.** Cotor, tulpină la unele plante erbacee. – Et. nec.
BELDIŢĂ, *beldiţe,* s.f. Peşte mic, asemănător cu obleţul, cu spinarea albastră-verzuie, având pe părţile laterale câte două linii paralele întrerupte *(Alburnoides bipunctatus).* – Et. nec.
BELEA, *belele,* s.f. (Fam.) Întâmplare neprevăzută care aduce necaz; pacoste, bucluc. ** Expr. *A da de belea* = a avea o supărare, un necaz. * Fiinţă care provoacă numai neplăceri, necazuri, încurcături. – Din tc. **belâ.**
BELE-ARTE s.f. pl. (Rar) Arte frumoase. – Din it. **belle arte.**
BELEMNIT, *belemniţi,* s.m. Gen de moluscă fosilă din clasa cefalopodelor. – Din fr. **bélemnite.**
BELETRISTIC, -Ă, *beletristici, -ce,* adj. Care aparţine literaturii artistice, privitor la literatura artistică. * (Substantivat, f.) Literatură artistică. – Din germ. **beletristisch, Belletristik.**
BELFER, *belferi,* s.m. (Reg. fam. sau depr.) **1.** Învăţător; profesor. **2.** Om care se lăfăieşte în lux şi bogăţie. – Din idiş **Belfer** (= germ. *Beihelfer).*
BELGI s.m. pl. Uniune de triburi celtice populând, în antichitate, teritoriul dintre Sena şi Rin, supuse de romani în sec. I a.Cr. – Din fr. **Belges.**
BELGIAN, -Ă, *belgieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Belgiei sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Belgiei sau populaţiei ei, privitor la Belgia sau la populaţia ei. [Pr.: -*gi-an*] – **Belgia** (n. pr.) + suf. -*ean.*
BELI, *belesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A jupui. **2.** Tranz. şi refl. A (se) juli. **3.** Tranz. (În expr.) *A(-şi) beli ochii* = a deschide ochii mari; a privi cu mirare, prosteşte. ** Refl. *Ce te*

beleşti aşa la mine? – Din sl. **béliti.**
BELICIST, -Ă, *belicişti, -ste,* adj. (Rar) De război, războinic. – Din fr. **belliciste.**
BELICOS, -OASĂ, *belicoşi, -oase,* adj. (Livr.) Care are o atitudine războinică, bătăioasă, agresivă; ameninţător. – Din lat. **bellicosus.**
BELIGERANT, -Ă, *beligeranţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se află în stare de război. *Armate beligerante.* – Din fr. **belligérant,** lat. **belligerans, -ntis.**
BELIGERANŢĂ s.f. Situaţia în care se află un beligerant; stare de război. – Din fr. **belligérance.**
BELINOGRAF, *belinografe,* s.n. Aparat de transmis imaginile la distanţă pe cale electromagnetică. – Din fr. **bélinographe.**
BELINOGRAMĂ, *belinograme,* s.f. Imagine transmisă prin belinograf. – Din fr. **bélinogramme.**
BELIT, -Ă, *beliţi, -te,* adj. (Pop.) Jupuit[2]; *fig.* jigărit, prăpădit. * (Despre ochi) Bulbucat, exoftalmic. – V. **beli.**
BELITĂ s.f. Exploziv de siguranţă întrebuinţat în minele de cărbuni. – Din fr. **bellite.**
BELOTĂ s.f. Numele unui joc de cărţi care se joacă pe puncte, cu 32 de cărţi, între doi, trei sau patru jucători. – Din fr. **belote.**
BELŞIŢĂ, *belşiţe,* s.f. Plantă erbacee onrnamentală, cu frunze mari, verzui sau purpurii şi cu flori mari roşii, galbene sau pestriţe; cană[1] *(Cana indica).* – Et. nec.
BELŞUG s.n. Cantitate îndestulătoare de bunuri (necesare traiului); abundenţă, bogăţie, îmbelşugare. ** Loc. adv. *Din belşug* = în cantitate mare, din plin. [Var.: (reg.) **bielşug, bilşúg** s.n.] – Din magh. **böség.**
BELTEA s.f. v. **peltea.**
BELVEDERE s.f. Construcţie aşezată pe un loc ridicat, de unde se poate privi departe; *p. ext.* loc, terasă, platformă de unde se vede departe. – Din fr. **belvédére.**
BELZEBUT s.m. (Livr.) Unul dintre numele date diavolului; *p. restr.* căpetenie a diavolilor. – Cf. fr. **Belzébuth.**
BEMBERG s.n. Ţesătură de mătase artificială, folosită pentru lenjerie. – Din fr. **bemberg.**
BEMOL, *bemoli,* s.m. Semn grafic muzical (asemănător cu litera "b"), care arată că nota sau şirul de note de după el coboară cu un semiton. – Din fr. **bémol,** it. **bemolle**.
BEMOLIZA, *bemolizez,* vb. I. Tranz. A marca cu bemol o notă sau un şir de note. – Din fr. **bémoliser.**
BENĂ, *bene,* s.f. **1.** Parte a autocamionului în care se încarcă materialele. **2.** Cupă metalică la macarale, elevatoare etc. – Din fr. **benne.**
BENCHET, *benchete,* s.n. (Pop.) Petrecere mare, chef, zaiafet. [Pl. şi: *bencheturi*] – Din ucr. **benket.**
BENCHETUI, *benchetuiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A chefui. – **Benchet+** suf. -*ui.*
BENCHETUIALĂ, *benchetuieli,* s.f. (Fam.) Petrecere, chef. [Pr.: -*tu-ia*-] – **Benchetui** + suf. -*eală.*
BENCHI s.n. v. **benghi.**
BENDIŢĂ s.f. v. **bentiţă.**
BENDIX, *bendixuri,* s.n. Mecanism care permite angrenarea pinionului demarorului cu coroana dinţată de pe volantul motorului, la automobile, avioane etc. – Din fr. **bendix.**
BENEDICTIN, -Ă, *benedictini, -e,* subst., adj. **1.** S.m. şi f. Călugăr (sau călugăriţă) din ordinul religios întemeiat de Benedict de Nursia în sec VI. **2.** Adj. Care aparţine benedictinilor **(1)**, privitor la benedictini. * Fig. Laborios, harnic, muncitor. **3.** S.f. Băutură spirtoasă, fină, de culoare galbenă, cu gust dulce (preparată la început de benedictini). – Din fr. **bénédictin.**
BENEDICŢIUNE, *benedicţiuni,* s.f. (Bis.) Binecuvântare. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din lat. **benedictio, -onis,** fr. **bénédiction.**
BENEFIC, -Ă, *benefici, -ce,* adj. (Livr.) Favorabil, binefăcător. – Din fr. **bénéfique.**
BENEFICIA, *beneficiez,* vb. I. Intranz. A trage folos; a profita, a avea un câştig de pe urma cuiva sau din ceva. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **bénéficier.**
BENEFICIAR, -Ă, *beneficiari, -e,* s.m. şi f. Persoană, colectivitate sau instituţie care are un folos din ceva; destinatar al unor bunuri materiale sau al unor servicii. [Pr.: -*ci-ar*] – Din fr. **bénéficiaire,** lat. **beneficiarius.**
BENEFICIERE, *beneficieri,* s.f. Faptul de *a beneficia.* [Pr.: -*ci-e*-] – V. **beneficia.**
BENEFICIU, *beneficii,* s.n. Câştig, profit sau folos pe care-l are cineva din ceva; profit financiar al unei întreprinderi, reprezentând diferenţa dintre veniturile realizate şi cheltuielile ocazionate de acestea. ** Expr. *Sub beneficiu de inventar* = în mod provizoriu, sub rezerva controlului ulterior. – Din fr. **bénéfice,** lat. **beneficium.**
BENEVOL, -Ă, *benevoli, -e,* adj. Făcut de bunăvoie; facultativ. – Din fr. **bénévole,** lat.

benevolus.

BENGA subst. (Fam.; în expr.) *A-l lua benga* (pe cineva) = a-l lua dracul, a o păţi; a muri. – Din ţig. **benga.**

BENGAL, *bengale,* adj. n. (În sintagma) *Foc bengal* = foc de artificii. – Din fr. [feu de] **Bengale.**

BENGALEZ, -Ă, *bengalezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S m. şi f. (La pl.) Popor indo-european care populează regiunile de pe malurile cursului inferior al Gangelui şi al Brahmaputrei; (şi la sg.) persoană care face parte din acest popor. **2.** Adj. Care aparţine bengalezilor **(1)**, privitor la bengalezi. – **Bengal** + suf. *-ez.*

BENGALI s.m., adj. invar. (Rar) **1.** S.m. Nume dat mai multor păsări înrudite cu vrabia, cu penajul colorat în albastru ori cafeniu, originare din India. **2.** Adj. invar. (În sintagma) *Limba bengali* = limba vorbită în Bengal (India). [Acc. şi: *bengáli*] – Din fr. **bengali.**

BENGHI, *benghiuri,* s.n. (Pop.) Mic semn negru (natural sau artificial) pe obraz sau pe trup. * (În superstiţii) Semn făcut pe fruntea cuiva ca să fie ferit de deochi. [Var.: **benchi** s.n.] – Cf. tc. **benek.**

BENIGN, -Ă, *benigni, -e*, adj. (Despre boli) Lipsit de gravitate; uşor. – Din lat. **benignus,** fr. **bénign, -igne.**

BENIGNITATE s.f. Stare uşoară a unei boli. – Din fr. **bénignité.**

BENINEZ, -Ă, *beninezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Benin. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Benin. – **Benin** (n. pr.) + suf. *-ez.*

BENIŞ s.n. v. **biniş.**

BENJAMIN s.m. (Rar) Cel mai mic copil al unei familii; cel mai tânăr membru al unui grup – Din fr. **benjamin.**

BENOAR, *benoare,* s.n. Lojă situată la nivelul parterului. – Din fr. **baignoire.**

BENTIŢĂ, *bentiţe*, s.f. Diminutiv al lui "bantă". [Var.: **bendiţă** s.f.] **– Bantă +** suf. *-iţă.*

BENTONIC, -Ă, *bentonici, -ce,* adj. Care trăieşte pe fundul apelor. – Din fr. **benthonique.**

BENTONIT s.n. Rocă sedimentară argiloasă cu proprietăţi absorbante, utilizată ca decolorant sau dezodorizant. [Var : **bentonítă** s.f.] – Din fr. **bentonite.**

BENTONITĂ s.f. v. **bentonit.**

BENTOS s.n. Totalitatea organismelor care trăiesc pe fundul apelor. – Din fr. **benthos.**

BENZEDRINĂ s.f. (Farm.) Excitant cerebral care înlătură temporar somnul şi foamea; amfetamină. – Din engl. **benzedrine.**

BENZEN, *benzeni,* s.m. Hidrocarbură lichidă, incoloră, insolubilă în apă, extrasă din gudroanele cărbunilor de pământ sau din petrol, care se foloseşte ca decolorant, ca materie primă la fabricarea unor compuşi organici etc. – Din fr. **benzéne.**

BENZENIC, -Ă, *benzenici, -ce,* adj. (Despre corpuri sau grupuri moleculare) În a căror compoziţie intră benzenul; care aparţine familiei benzenului. – Din fr. **benzénique.**

BENZINĂ, *benzine,* s.f. Lichid încolor, uşor inflamabil, cu miros caracteristic, produs petrolier sau de sinteză, folosit mai ales drept combustibil la motoarele cu explozie – Din fr. **benzine.**

BENZIPIREN s.n. Substanţă extrasă din gudron, folosită în oncologie. – Din engl. **benzipiren.**

BENZOAT, *benzoaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului benzoic. [Pr.: *-zo-at*] – Din fr. **benzoáte.**

BENZOE s.f. Produs natural, vegetal, solid, care conţine răşini, acid benzoic şi un ulei volatil şi care este folosit în dermatologie şi în parfumerie; smirnă. – Din fr. **benzoě.**

BENZOIC, *benzoici,* adj. m. (În sintagma) *Acid benzoic* = substanţă cristalină, albă, extrasă din răşini naturale sau fabricată sintetic şi întrebuinţată în industria coloranţilor, a medicamentelor etc. [Pr.: *-zo-ic*] – Din fr. **benzoîque.**

BENZOLISM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în intoxicaţia (profesională) cu benzen. – Din fr. **benzolisme.**

BENZONAFTOL, *benzonaftoli,* s.m. Benzoat de naftol, folosit ca medicament antibiotic în infecţiile intestinale. – Din fr. **benzonaphtol.**

BENZOPIRINĂ s.f. Substanţă gudronată care se găseşte în fumul de ţigară. – Din fr. **benzopirine**

BENZOPURPURINĂ s.f. Substanţă colorantă care constituie unul dintre cei mai importanţi coloranţi roşii pentru bumbac – Din fr. **benzopurpurine.**

BERAR, *berari,* s.m. Specialist în fabricarea berii[1]. * Negustor care ţine o berărie. – **Bere**[1] + suf. *-ar.*

BERĂRIE, *berării,* s.f. Local în care se bea bere[1]; braserie; *p. ext.* restaurant. * (Rar) Fabrică de bere[1]. – **Bere**[1] + suf. *-ărie.*

BERBANT, *berbanţi,* s.m. (Înv. şi fam.) Bărbat afemeiat, crai. – Din ngr. **berbántis.**

BERBANTLÂC, *berbantlâcuri,* s.n. (Înv. şi fam.) Purtare, faptă de berbant. – **Berbant +** suf. -

lâc.

BERBEC, *berbeci,* s.m. **I. 1.** Masculul oii. **2.** (La sg. art.) Constelaţie din emisfera boreală; unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. *** Zodia Berbecului* = perioada dintre 21 martie şi 21 aprilie, când soarele trece în dreptul Berbecului **(I 2). II. 1.** Maşină de război întrebuinţată odinioară la spargerea zidurilor şi porţilor unei cetăţi asediate. **2.** Greutate mare, acţionată mecanic sau manual, care, prin cădere, serveşte la baterea pilonilor, la bătucit pământul, la spargerea bucăţilor mari de fontă etc. [Var.: **berbéce** s.m.] – Lat. **berbex, -ecis** (= *vervex).*

BERBECAR, *berbecari,* s.m. Păstor de berbeci **(I 1). – Berbec +** suf. *-ar.*

BERBECAT, -Ă, *berbecaţi, -te,* adj. (Rar; despre capul unui animal) Cu fruntea bombată ca a berbecului **(I 1)**; (despre botul sau fruntea unui animal) cu profil convex. – **Berbec** + suf. *-at.*

BERBECĂRIE, *berbecării,* s.f. Ţarc, îngrăditură unde se ţin berbecii **(I 1)** despărţiţi de oi. – **Berbec** + suf. *-ărie.*

BERBECE s.m. v. **berbec.**

BERBECEL, *berbecei,* s.m. **1.** (Zool.) Berbecuţ. **2.** (Ornit.) Sfrâncioc mare. – **Berbec** + suf. *-el.*

BERBECI, *berbecesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A izbi, a lovi puternic. – Din **berbec.**

BERBECUŢ, *berbecuţi,* s.m. Diminutiv al lui *berbec* **(I 1)**; berbecel. [Var.: **bărbăcúţ** s.m.] – **Berbec** + suf. *-uţ.*

BERBELEACUL s.n. art. (În loc adv.) *De-a berbeleacul* = de-a rostogolul, peste cap. – Cf. **berbec.**

BERBER, -Ă, *berberi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie hamito-semitică din nordul Africii; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine berberilor **(1)**, privitor la berberi. – Din fr. **berbére.**

BERBINŢĂ s.f. v. **bărbânţă.**

BERC[1], *bercuri,* s.n. (Reg.) Dumbravă, pădurice. – Din magh. **berek.**

BERC[2], **BEARCĂ,** *berci, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Cu coada scurtă sau scurtată; fără coadă. **2.** (Despre căciuli; la f.) Fără vârf, fără ţugui, teşit. – Et. nec.

BERCEUSE s.f. Piesă instrumentală care are la bază un cântec de leagăn. [Pr.: *bersöz*] – Cuv. fr.

BERE[1], (rar) *beri,* s.f. **1.** Băutură alcoolică slabă, obţinută prin fermentarea unei infuzii rezultate din fierberea în apă a malţului şi a florilor de hamei. **2.** (Eliptic) Ţap, halbă, sticlă de bere[1] **(1). –** Din germ. **Bier** (influenţat de *bere*[2]*).*

BERE[2] s.f. Faptul de *a bea.* – V. **bea.**

BERECHET, (1, 2) *berecheturi,* s.n., **(3, 4)** *berecheţi,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Belşug, abundenţă. * (Adverbial; sens curent) Din belşug, din abundenţă. **2.** S.n. Noroc, prosperitate (neaşteptată). **3.** S.m. (Ir.) Om care aduce belşug, noroc. **4.** S.m. Om şiret, mincinos, şmecher, care înşală pe alţii, haimana. – Din tc. **bereket.**

BEREGATĂ, *beregate,* s.f. (Pop.) Laringe; *p. ext.* gâtlej. – Cf. scr. **berikat.**

BERET s.n. v. **beretă.**

BERETĂ, *berete,* s.f. Şapcă marinărească fără cozoroc; *p. ext.* bască. [Var.: (rar) **berét** s.n.] – Din fr. **béret.**

BERGAMOT, -Ă adj. v. **pergamut.**

BERGAMUT, -Ă adj. v. **pergamut.**

BERI-BERI s.n. Boală din Extremul Orient datorată lipsei vitaminei B_1 din organism. – Din fr. **béribéri.**

BERIL, *beriluri,* s.n. Piatră preţioasă de diverse culori, reprezentând un silicat natural de beriliu şi aluminiu. – Din fr. **béryl,** lat. **beryllus.**

BERILIU s.n. Element chimic, metal alb, ductil şi maleabil, foarte dur, întrebuinţat la aliaje şi ca dezoxidant; gluciniu. – Din fr. **béryllium.**

BERJERĂ, *berjere,* s.f. Fotoliu adânc şi larg, având un spătar înalt cu rezemătoare laterale pentru cap. – Din fr. **bergére.**

BERLINĂ, *berline,* s.f. (Înv.) **1.** Trăsură mare, închisă, asemănătoare cupeului, cu două banchete aşezate faţă în faţă. **2.** Autoturism cu două sau patru portiere şi cu patru geamuri laterale. – Din fr. **berline,** it. **berlina.**

BERNARDIN[1], *bernardini,* s.m. Câine mare, cu părul lung, de culoare albă cu pete roşcate, originar din Elveţia, dresat pentru găsirea persoanelor rătăcite în munţi; saint-bernard. – Din germ. **Bernhardiner.**

BERNARDIN[2], **-Ă**, *bernardini, -e,* s.m. şi f. Călugăr sau călugăriţă catolică din ordinul care poartă numele Sf Bernard. – Din fr. **bernardin.**

BERNĂ s.f. (În sintagma) *Pavilion* (sau *drapel) în bernă* = pavilion, drapel naţional coborât pe

jumătate în semn de doliu. – Din fr. **berne.**

BERNEVECI s.m. pl. (Reg.) Pantaloni ţărăneşti largi, făcuţi din stofă groasă. [Var.: **bernevíci**, **bernivíci** s.m. pl.] – Din bg. **benevreci.**

BERNEVICI s.m. pl. v. **berneveci.**

BERNIVICI s.m. pl. v. **berneveci.**

BESACTEA, *besactele,* s.f. (Înv.) Cutioară (de lemn) frumos ornamentată, în care se păstrau bijuterii, obiecte de cusut, tutun etc. [Var.: (reg.) **besecteá** s.f.] – Din ngr. **bestahtas.**

BESCHIE, *beschii,* s.f. Ferăstrău format dintr-o pânză lată, prevăzut cu două mânere pentru a putea fi acţionat de două persoane. [Var.: **béşchie** s.f.] – Cf. bg. **bičkija.**

BESECTEA s.f. v. **besactea.**

BESSI s.m. pl. **1.** Nume dat de romani tribului trac aşezat în antichitate între munţii Rodopi şi cursul superior al râului Mariţa. **2.** Numele pecenegilor în izvoarele scrise latine. – Cuv. lat.

BESTIAL, -Ă, *bestiali, -e,* adj. De bestie, ca de bestie; de o cruzime feroce; animalic, sălbatic, fioros. [Pr.: *-ti-al*] – Din fr. **bestial,** lat. **bestialis.**

BESTIALITATE, (rar) *bestialităţi,* s.f. Cruzime feroce, faptă bestială. [Pr.: *-ti-a-*] – Din fr. **bestialité.**

BESTIAR, *bestiare,* s.n. Antologie medievală de fabule sau de povestiri alegorice cu animale [Pr.: *-ti-ar*] – Din fr. **bestiaire.**

BESTIE, *bestii,* s.f. Fiară. * Fig. Om cu apucături sau cu instincte de fiară. – Din it., lat. **bestia.**

BEST-SELLER s.n. **1.** Lucrare (literară) care deţine recordul la vânzare. **2.** Autor popular al unei lucrări (beletristice) de mare succes. **3.** Articol sau produs foarte căutat la un moment dat. [Pr.: *bestsélăr*] – Cuv. engl.

BEŞCHIE s.f. v. **beschie.**

BEŞICA vb. I v. **băşica**.

BEŞICARE s.f. v. **băşicare.**

BEŞICAT, -Ă adj. v. **băşicat.**

BEŞICĂ s.f. v. **băşică.**

BEŞICOS, -OASĂ adj., s.f. v. **băşicos.**

BEŞICUŢĂ s.f. v. **băşicuţă.**

BEŞLEAGĂ, *beşlegi,* s.m. Căpitan de beşlii. * Fig. Om bătrân, ramolit, prost. [Var.: **beşli-agá** s.m.] – Din tc. **beşli agasi.**

BEŞLI-AGA s.m. v. **beşleagă.**

BEŞLIC, *beşlici,* s.m. Monedă turcească de cinci parale, care a circulat şi în Ţara Românească. – Din tc **beşlik.**

BEŞLIU, *beşlii,* s.m. Soldat (turc) de cavalerie, care făcea serviciul de curier domnesc sau de jandarm. * (La pl.) Corp de cavalerie alcătuit din astfel de soldaţi. – Din tc **beşli.**

BEŞTELEALĂ s.f. (Fam.) Faptul de *a beşteli.* – **Beşteli** + suf. *-eală.*

BEŞTELI, *beştelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A face pe cineva de ocară, a certa pe cineva folosind ocări, insulte. – Et. nec.

BETA s.m. invar. **1.** A doua literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *b.* **2.** (Fiz.; în sintagmele) *Particulă beta* = electron negativ sau pozitiv emis de unele substanţe radioactive. *Radiaţie beta* = radiaţie constituită din particule beta. – Din fr. **bëta.**

BETATRON, *betatroane,* s.n. (Fiz.) Aparat de accelerare a electronilor. – Din fr. **bëtatron.**

BETEAG, -Ă, *betegi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Pop.) **1.** (Om) infirm, schilod. **2.** (Om) bolnav. – Din magh. **beteg.**

BETEALĂ s.f. (Adesea fig.) **1.** Fir lung de metal auriu sau argintiu. * Spec. Podoabă făcută din asemenea fire (pentru mirese). **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă *(Vallisneria spiralis).* [Var.: **peteálă** s.f.] – Din ngr. **petálion.**

BETEGEALĂ s.f. v. **betejeală.**

BETEGI vb. IV. v. **beteji.**

BETEGIE, *betegii,* s.f. (Reg.) Infirmitate – **Beteag** + suf. *-ie.*

BETEJEALĂ, *betejeli,* s.f. (Pop.) Infirmitate. [Var.: **betegeálă** s.f.] – **Betegi** + suf. *-eală.*

BETEJI, *betejesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Pop.) A provoca cuiva o infirmitate sau a rămâne infirm. * Refl. Spec. A face o hernie. **2.** Refl. (Reg.) A se îmbolnăvi. [Var.: **betegí** vb. IV] – Din **beteag.**

BETELIE, *betelii,* s.f. Fâşie îngustă, cusută în partea de sus a pantalonilor, a fustei etc.; tivitură făcută în acelaşi loc (ca să se treacă prin ea un şiret etc.); bată; *p. ext.* margine tivită la gâtul sau la mânecile cămăşii sau ale iei. – Din **bată.**

BETEŞUG, *beteşuguri,* s.n. **1.** (Pop.) Infirmitate, invaliditate. * Fig. Defect moral; cusur. * Fig. Defecţiune. **2.** (Reg.) Boală. – Din magh. **betegség.**

BETON s.n. **1.** Amestec de pietriş, nisip, ciment (sau asfalt, var hidraulic etc.) şi apă, care se transformă prin uscare într-o masă foarte rezistentă şi se foloseşte în construcţii. ** *Beton armat* = amestecul descris mai sus, turnat peste o armătură de vergele metalice. *Beton vibrat* = beton de ciment a cărui compactitate este sporită după turnarea în cofraje prin imprimarea unor oscilaţii rapide cu ajutorul unor aparate speciale. **2.** (Sport) Sistem de apărare folosit în unele jocuri sportive (mai ales în fotbal), constând în utilizarea supranumerică a jucătorilor în linia defensivă. – Din fr. **béton.**
BETONA, *betonez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A turna betonul moale în cofrajele unei construcţii, în săpăturile de fundaţii etc. – Din fr. **bétonner.**
BETONARE, *betonări,* s.f. Acţiunea de *a betona.* – V. **betona.**
BETONIER, *betonieri,* s.m. Betonist. [Pr.: *-ni-er*] – **Beton +** suf. *-ier.*
BETONIERĂ, *betoniere,* s.f. Maşină pentru prepararea betonului. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **bétonniére.**
BETONIST, -Ă, *betonişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor, tehnician sau inginer specializat în lucrări de beton; betonier. – **Beton** + suf. *-ist.*
BETULACEE, *betulacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu flori unisexuate grupate în amenţi, care se polenizează prin intermediul vântului; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **bétulacées.**
BEŢIE, *beţii,* s.f. **1.** Stare în care se află omul alcoolizat; stare de ebrietate. * Consumare regulată de alcool în mari cantităţi; alcoolism, etilism. **2.** Petrecere la care se bea foarte mult alcool; chef. **3.** (În sintagmele) *Beţie rece* (sau *albă* ori *cu stupefiante)* = stare de ameţeală, de hiperexcitaţie sau de halucinaţie provocată de introducerea stupefiantelor în organism; toxicomanie. *Beţia adâncurilor* = stare de euforie provocată de creşterea azotului din sânge la persoane care coboară la mari adâncimi în mări sau oceane. **4.** Fig. Stare sufletească de tulburare, de uitare de sine. * *Beţie de cuvinte* = înşirare bombastică de cuvinte, stil umflat. – **Beat +** suf. *-ie.*
BEŢIGAŞ, *beţigaşe,* s.n. Beţişor. – Din **băţ.**
BEŢIŞOR, *beţişoare,* s.n. Diminutiv al lui *băţ*; beţigaş. – **Băţ +** suf. *-işor.*
BEŢIV, -Ă, *beţivi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are viciul beţiei (**1**); (om) alcoolic, băutor. – Cf. lat. / * / **bibitivus.**
BEŢIVAN, -Ă, *beţivani, -e*, adj., s.m. şi f. Augmentativ al lui *beţiv.* – **Beţiv +** suf. *-an.*
BEUTURĂ s.f. v. **băutură.**
BEZ adv., prep. (Înv.; astăzi glumeţ) Afară de..., lăsând la o parte...; fără. – Din sl. **bezů.**
BEZEA, *bezele,* s.f. **1.** (Fam.) Sărutare simbolică trimisă cuiva cu vârful degetelor. **2.** Prăjitură făcută din albuş de ou bătut cu zahăr. – Din fr. **baiser.**
BEZMETEC, -Ă adj. v. **bezmetic.**
BEZMETIC, -Ă, *bezmetici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Fără rost, fără căpătâi; *p. ext.* zăpăcit, năuc, bezmeticit, dezmetic. [Var.: **bezmétec, -ă** adj.] – Din ucr. **bezmatok** "[stup] fără matcă".
BEZMETICI, *bezmeticesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla ca un bezmetic. – Din **bezmetic.**
BEZMETICIT, -Ă, *bezmeticiţi, -te,* adj. Bezmetic. – **Bezmetic** + suf. *-it.*
BEZNĂ, *bezne,* s.f. (Adesea fig.) Întuneric mare, de nepătruns. – Din sl. **bezdůna.**
BI- Element de compunere însemnând "de două ori", "dublu", care serveşte la formarea de adjective şi substantive. – Din fr. **bi÷.**
BIACID, *biacizi,* adj. (În sintagma) *Acid biacid* = acid bibazic. [Pr.: *bi-a-*] – Din fr. **biacide.**
BIANUAL, -Ă, *bianuali, -e,* adj. Care se produce, care apare de două ori pe an. * (Despre plante) Care poate da două recolte pe an. [Pr.: *bi-a-nu-al*] – **Bi- + anual.** Cf. fr. **bisannuel.**
BIATLON, *biatloane,* s.n. Probă sportivă care constă din două încercări atletice combinate: parcurgere a 20 km pe schiuri şi tragere la ţintă a 20 de focuri în diverse puncte situate de-a lungul traseului. [Pr.: *bi-a-*] – Din rus. **biatlon.**
BIATLONIST, -Ă, *biatlonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică biatlonul. [Pr.: *bi-a-*] – **Biatlon** + suf. *-ist.*
BIATOMIC, -Ă, *biatomici, -ce,* adj. (Despre o substanţă) A cărei moleculă e formată din doi atomi. [Pr.: *bi-a-*] – Din fr. **biatomique.**
BIBAN, *bibani,* s.m. Peşte răpitor de apă dulce, cu laturile corpului acoperite cu dungi negre transversale, cu carnea albă, gustoasă; baboi, costraş *(Perca fluviatilis).* – Din bg. **biban.**
BIBAZIC, *bibazici,* adj. m. (În sintagma) *Acid bibazic* = acid care conţine într-o moleculă doi atomi de hidrogen, care pot fi înlocuiţi printr-un metal; acid biacid. – Din fr. **bibasique.**
BIBELOU, *bibelouri,* s.n. Mic obiect decorativ. – Din fr. **bibelot.**
BIBER, (1) *biberi,* s.m. **1.** (Zool.) Castor. **2.** Blană de castor. – Din germ. **Biber.**
BIBERET, *bibereţi,* s.m. **1.** Blăniţă de culoare maro-roşcat imitând blana de biber, obţinută

prin sacrificarea mieilor carnabat de câteva luni. **2.** Pluş de culoare gri sau maro, din lână sau din fibre sintetice, cu tuşeu moale, folosit pentru gulere, căciuli etc. – Din germ. **Biberet.**

BIBERON, *biberoane,* s.n. Sticluţă prevăzută cu un vârf de cauciuc în formă de sfârc, care serveşte la alăptarea artificială a sugarilor. * (Impr.) Vârful de cauciuc în formă de mamelon al unui biberon. – Din fr. **biberon.**

BIBI subst. invar. (Franţuzism; fam.) Termen de mângâiere pentru cineva drag, iubit. – Din fr. **bibi.**

BIBIC[1]**,** *bibici,* s.m. (Ornit.) Nagâţ. – Din magh. **bibic.**

BIBIC[2]**,** *bibici, -ce,* s.m. şi f. (Fam.) Termen de dezmierdare adresat unei persoane iubite; bibiloi. – Cf. **bibi.**

BIBILICĂ, *bibilici,* s.f. **1.** Pasăre domestică de mărimea unei găini, cu pene negre-cenuşii împestriţate cu alb şi cu o proeminenţă cornoasă pe frunte *(Numida meleagris).* **2.** Plantă erbacee cu flori pestriţe *(Fritillaria meleagris)* – Cf. bg., scr. **biba.**

BIBILOI, *bibiloi,* s.m. **1.** Masculul bibilicii **(1). 2.** Fig. (Fam.) Bibic[2]. – **Bibil** [ică] + suf. *-oi.*

BIBILURI s.n. pl. Dantelă lucrată cu acul sau cusătură cu colţişori (aplicată la guler la mâneci sau la poalele cămăşii) – Din ngr. **bibíla.**

BIBLIC, -Ă, *biblici, -ce,* adj. Care aparţine Bibliei, privitor la Biblie; din timpul Bibliei, asemănător cu Biblia. * Străvechi. – Din fr. **biblique.**

BIBLIE, *biblii,* s.f. Carte sacră a mozaismului şi a creştinismului, alcătuită din Vechiul Testament şi Noul Testament, acesta din urmă fiind recunoscut numai de creştini. * Fig. Carte voluminoasă. * Fig. Carte fundamentală a unei literaturi, a unei ştiinţe. – Din lat. **biblia.**

BIBLIOBUZ, *bibliobuze,* s.n. Automobil amenajat cu o bibliotecă volantă. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliobus.**

BIBLIOFAG, -Ă, *bibliofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Insectă) care se hrăneşte cu celuloza din hârtie. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliophague.**

BIBLIOFIL, -Ă, *bibliofili, -e,* s.m. şi f. Iubitor şi colecţionar de cărţi rare şi preţioase. ** (Adjectival) *Ediţie bibliofilă* = carte rară, frumoasă, preţioasă, editată în condiţii grafice deosebite; ediţie de lux. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliophile.**

BIBLIOFILIE s.f. **1.** Pasiunea de a cunoaşte, de a evalua şi de a colecţiona cărţi rare şi preţioase. **2.** Ramură a bibliologiei care se ocupă cu studiul cărţilor rare şi al valorii lor artistice. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliophilie.**

BIBLIOFILISTIC, -Ă, *bibliofilistici, -ce,* adj., adv. **1.** Adj. (Rar) De bibliofil. **2.** Adv. Ca bibliofilii. [Pr.: *-bli-o-*] – **Bibliofil** + suf. *-istic.*

BIBLIOFILM, *bibliofilme,* s.n. Copie a unui text (preţios), executată pe film fotografic. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliofilm.**

BIBLIOFOB, *bibliofobi,* s.m. Duşman al cărţilor. [Pr.: *-bli-o-*] – Din germ. **Bibliophobe,** engl. **bibliophob.**

BIBLIOFOBIE s.f. Ură faţă de cărţi [Pr.: *-bli-o-*] – Din germ. **Bibliophobie,** engl. **bibliophobia.**

BIBLIOGRAF, *bibliografi,* s.m. Specialist în domeniul bibliografiei **(3).** [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliographe.**

BIBLIOGRAFIC, -Ă, *bibliografici, -ce,* adj. Care aparţine bibliografiei, privitor la bibliografie. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliographique.**

BIBLIOGRAFIE, *bibliografii,* s.f. **1.** Descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă. **2.** Cartea care cuprinde o bibliografie **(1). 3.** Ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea şi răspândirea publicaţiilor. **4.** Material informativ asupra unei probleme. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliographie.**

BIBLIOLOG, -Ă, *bibliologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în bibliologie. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliologue.**

BIBLIOLOGIC, -Ă, *bibliologici, -ce,* adj. Care aparţine bibliologiei, privitor la bibliologie. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliologique.**

BIBLIOLOGIE s.f. Studiul cărţii ca fenomen al vieţii sociale, care cuprinde istoria, producţia şi răspândirea cărţii. [Pr : *-bli-o-*] – Din fr. **bibliologie.**

BIBLIOMAN, -Ă, *bibliomani, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are pasiune excesivă pentru cărţi, pentru raritatea, legătura, ediţiile lor etc. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliomane.**

BIBLIOMANIE s.f. Pasiune exagerată pentru cărţi. [Pr.: *-bli-o-*] – Din fr. **bibliomanie.**

BIBLIORAFT, *biblorafturi,* s.n. Clasor de carton în formă de carte pentru păstrarea corespondenţei, a actelor etc. [Pr.: *-bli-o-*] – **Biblio [**tecă**] + raft.**

BIBLIOTECAR, -Ă, *bibliotecari, -e*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu administrarea şi cu

funcţionarea unei biblioteci. [Pr.: -*bli-o*-] – Din fr. **bibliothécaire.**
BIBLIOTECĂ, *biblioteci,* s.f. **1.** Dulap sau mobilă specială cu rafturi de ţinut cărţi. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează şi se citesc cărţile. **3.** Colecţie de cărţi, periodice, foi volante, imprimate etc. * Instituţie care colecţionează cărţi, periodice etc. spre a le pune în mod organizat la dispoziţia cititorilor. **4.** Nume date unei serii de cărţi care prezintă caractere comune şi sunt publicate de aceeaşi editură. [Pr.: -*bli-o*-] – Din fr. **bibliothéque,** lat. **bibliotheca.**
BIBLIOTECONOMIC, -Ă, *biblioteconomici, -ce,* adj. Care aparţine biblioteconomiei, privitor la biblioteconomie. [Pr.: -*bli-o*-] – Din fr. **bibliothéconomique.**
BIBLIOTECONOMIE s.f. Ramură a bibliologiei care se ocupă cu formarea, administrarea şi organizarea bibliotecilor. [Pr.: -*bli-o*-] – Din fr. **bibliothéconomie.**
BIBLIOTEHNICĂ s.f. Tehnica producerii materiale a unei cărţi. [Pr.: -*bli-o*-] – După fr. **bibliotechnie.**
BICAMERAL, -Ă, *bicamerali, -e,* adj. (Despre sistemul reprezentativ al unui stat) Care constă din două adunări reprezentative, denumite uneori camere. – Din fr. **bicaméral.**
BICARBONAT, *bicarbonaţi,* s.m. Sare a acidului carbonic, în care un atom de hidrogen a fost înlocuit printr-un metal. ** *Bicarbonat (de sodiu)* = sare în formă de pulbere albă, folosită în farmacie şi în bucătărie. – Din fr. **bicarbonate.**
BICARPELAR, -Ă, *bicarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre gineceu) Format din două carpele. – Din fr. **bicarpelaire.**
BICEFAL, -Ă, *bicefali, -e,* adj. (Despre un animal) Cu două capete. – Din fr. **bicéphale.**
BICENTENAR, -Ă, *bicentenari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care durează de două secole, care a împlinit două sute de ani. **2.** S.n. Împlinire a două secole de la un eveniment (important); a doua suta aniversare a unui eveniment. – Din fr. **bicentenaire.**
BICEPS, *bicepşi,* s.m. Muşchi cu extremitatea superioară despărţită în două ligamente; (în special) muşchiul dintre umăr şi cot, care face să se îndoaie antebraţul. – Din fr., lat. **biceps.**
BICHIRI, *bichiresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face, a drege un lucru pe îndelete, migălind. – Et. nec.
BICI, *bice,* s.n. (Adesea fig.) Obiect alcătuit dintr-o curea sau o împletitură de curele, mai rar de cânepă, legată de un băţ, cu care se lovesc sau se îndeamnă animalele să meargă. * Lovitură dată cu obiectul descris mai sus. – Din sl. **bič̌i.**
BICICLETĂ, *biciclete,* s.f. Vehicul cu două roţi, pus în mişcare prin două pedale acţionate cu picioarele şi folosit, de obicei, pentru transportul unei singure persoane. ** *Bicicletă-tandem* = bicicletă pentru două persoane, fiecare acţionând câte o pereche de pedale. – Din fr. **bicyclette.**
BICICLIC, -Ă, *biciclici, -ce,* adj. Cu două cicluri. – **Bi- + ciclic.**
BICICLIST, -Ă, *biciclişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care umblă pe bicicletă; ciclist **(1). –** Din fr. **bicycliste.**
BICICLU, *bicicle,* s.n. Velociped cu două roţi inegale, dintre care prima este roata motoare. – Din fr. **bicycle.**
BICISNIC, -Ă adj., s.m. şi f. v. **becisnic.**
BICIUI, *biciuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) lovi cu biciul. * Tranz. A lovi cu ceva (subţire ca biciul), producând usturime; a flagela; a cravaşa. **2.** Tranz. Fig. A critica, a satiriza fără cruţare. [Prez. ind. şi: *biciui*] – **Bici** + suf. -*ui.*
BICIUIALĂ, *biciueli,* s.f. Biciuire. [Pr.: -*ciu-ia*-] – **Biciui +** suf. -*eală.*
BICIUIRE, *biciuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) biciui* şi rezultatul ei; biciuială. [Pr.: -*ciu-i*-] – V. **biciui.**
BICIUITOR, -OARE, *biciuitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care biciuieşte; usturător. [Pr.: -*ciu-i*-] – **Biciui** + suf. -*tor.*
BICIUŞCĂ, *biciuşti,* s.f. **1.** Cravaşă. **2.** Bici scurt şi subţire. – **Bici** + suf. -*uşcă.*
BICIUŞOR, *biciuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *bici.* – **Bici** + suf. -*uşor.*
BICOLOR, -Ă, *bicolori, -e,* adj. Care are două culori. – Din fr. **bicolore.**
BICONCAV, -Ă, *biconcavi, -e,* adj. Care are două feţe concave opuse. – Din fr. **biconcave**.
BICONVEX, -Ă, *biconvecşi, -xe,* adj. Care are două feţe convexe opuse. – Din fr. **biconvexe.**
BICORN, *bicornuri,* s.n. Pălărie bărbătească (de uniformă) cu două colţuri. – Din fr. **bicorne.**
BICROMAT, *bicromaţi,* s.m. Sare obţinută prin tratarea cu acid a cromatului unui metal. ** *Bicromat de potasiu* = sare cristalizată, portocalie, întrebuinţată ca oxidant şi colorant. – Din fr. **bichromate.**
BICUSPID, -Ă, *bicuspizi, -de,* adj. (Despre unele formaţii anatomice) Cu două vârfuri. – Din fr. **bicuspide.**
BIDEU, *bideuri,* s.n. Vas pentru toaleta intimă. – Din fr. **bidet.**

BIDIBIU s.m. v. **bidiviu.**
BIDIDIU s.m. v. **bidiviu.**
BIDINEA, *bidinele,* s.f. Pensulă mare, de obicei rotundă (cu coadă lungă), pentru văruit. [Var.: (reg.) **badaná** s.f.] – Din tc. **badana.**
BIDIVIU, *bidivii,* s.m. Cal tânăr, iute şi frumos. [Var.: (reg.) **bidibíu, bididíu** s.m.] – Din tc. **bedevî.**
BIDON, *bidoane,* s.n. Vas (de tablă) pentru păstrarea sau transportul lichidelor. * Ploscă de tablă simplă sau emailată (îmbrăcată în postav sau piele), de ţinut apă sau altă băutură. – Din fr. **bidon.**
BIDONVIL, *bidonviluri,* s.n. Cartier sărăcăcios cu locuinţe improvizate, la periferia marilor oraşe. [Scris şi: *bidonville*] – Din fr. **bidonville.**
BIE s.n. Linie, direcţie oblică. ** Loc. adj. şi adv. *În bie* = oblic. * (Concr.) Fâşie de material textil tăiată oblic, utilizată în croitorie. – Din fr. **biais.**
BIEF, *biefuri,* s.n. Porţiune de canal sau de râu cuprinsă între două ecluze sau baraje. [Pr.: *bi-ef*] – Din fr. **bief.**
BIELĂ, *biele,* s.f. Organ de maşină în formă de bară articulată, care transformă mişcarea rectilinie în mişcare de rotaţie şi invers. [Pr.: *bi-e-*] – Din fr. **bielle.**
BIELETĂ, *bielete,* s.f. Bielă de dimensiuni mai mici, folosită la anumite motoare sau maşini. [Pr.: *bi-e-*] – Din fr. **bielette.**
BIELORUS, -Ă, *bieloruşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Bielorusiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Bielorusiei sau populaţiei ei, privitor la Bielorusia sau la populaţia ei. – Din rus. **belorus**.
BIELŞUG s.n. v. **belşug.**
BIENAL, -Ă, *bienali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care durează doi ani; * (Despre plante) Care dă recolte la doi ani după semănare. **2.** Adj., s.f. (Întrunire, consfătuire etc.) care are loc o dată la doi ani. [Pr.: *bi-e-*] – Din fr. **biennal,** lat. **biennalis.**
BIET, BIATĂ, *bieţi, -te,* adj. **1.** (Precedă nume de fiinţe) Vrednic de milă, de plâns; sărman. * (Despre morţi) Regretat. **2.** Vrednic de dispreţ; fără însemnătate, fără valoare. – Cf. sl. **bědînů.**
BIFA, *bifez,* vb. I. Tranz. A pune un mic semn (în formă de "v") la anumite cifre sau cuvinte dintr-un registru, dintr-o listă etc. spre a şti că au fost verificate, controlate etc. – Din fr. **biffer.**
BIFARE, *bifări,* s.f. Acţiunea de *a bifa.* – V. **bifa.**
BIFAZAT, -Ă, *bifazaţi, -te,* adj. (Elt.) Difazat; bifazic. – Din fr. **biphasé.**
BIFAZIC, -Ă, *bifazici, -ce,* adj. Bifazat. – Cf. **bifazat.**
BIFID, -Ă, *bifizi, -de,* adj. (Anat.; despre vase de sânge, canale etc.) Care este despărţit în două. – Din fr. **bifide,** lat. **bifidus.**
BIFILAR, *bifilare,* adj. (Tehn.; despre cabluri electrice) Format din doi conductori separaţi. – Din engl. **biphilar,** fr. **bifilaire.**
BIFLOR, -Ă, *biflori, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu două flori. – Din fr. **biphlor.**
BIFOCAL, -Ă, *bifocali, -e,* adj. (Despre lentile) Cu două distanţe focale diferite; (despre ochelari) cu lentile bifocale. – Din fr. **bifocal.**
BIFOLIAT, -Ă, *bifoliaţi, -te,* adj. Care are două foliole. [Pr.: *-li-at*] – **Bi- + foliat.**
BIFORĂ, *bifore,* adj. (În stilul gotic; despre o fereastră, o uşă etc.) Împărţită în două printr-o colonetă, fiecare despărţitură fiind terminată cu un arc. – Et. nec.
BIFTEC, *biftecuri,* s.n. Felie de carne de vacă friptă la grătar sau în tigaie. – Din fr. **bifteck.**
BIFURCA, pers. 3 *bifúrcă,* vb. I. Refl. A se despărţi în două ramuri, în două direcţii, în două sensuri. – Din fr. **bifurquer.**
BIFURCARE, *bifurcări,* s.f. Faptul de *a se bifurca*; (concr.) loc unde se bifurcă ceva; bifurcaţie. – V. **bifurca.**
BIFURCAŢIE, *bifurcaţii,* s.f. Bifurcare. – Din fr. **bifurcation.**
BIG, *biguri,* s.n. Unitate comercială complexă. – Din iniţialele **B** [ăcănie] + **I** [industriale] +**G** [ospodina].
BIGAM, -Ă, *bigami, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are două soţii, respectiv doi soţi; (persoană) culpabilă de a fi contractat două căsătorii paralele. – Din fr. **bigame,** lat. **bigamus.**
BIGAMIE, *bigamii,* s.f. Situaţia unei persoane bigame. – Din fr. **bigamie.**
BIGĂ, *bigi,* s.f. Aparat format din două sau trei braţe de sprijin unite printr-o bară prevăzută cu scripeţi, cu ajutorul căruia se încarcă sau se descarcă mărfurile în porturi. – Din fr. **bigue.**
BIG BANG s.n. (Astron.) Marea explozie (ipotetică) ce a iniţiat expansiunea universului observabil. [Pr.: *beng*] – Din engl. **big bang** [theory].

BIGI-BIGI s.n. invar. Pastă gelatinoasă comestibilă (roşie), dulce, amestecată cu miez de nucă, asemănătoare cu rahatul. – Cf. tc. **cici bici**.

BIGOT, -Ă, *bigoţi, -te,* adj. s.m. şi f. (Persoană) care urmează cu mare severitate toate preceptele rituale ale unei religii; (om) habotnic; bisericos**. –** Din fr. **bigot.**

BIGOTERIE, *bigoterii,* s.f. (Livr.) Bigotism. – Din fr. **bigoterie.**

BIGOTISM, *bigotisme,* s.n. Atitudine, comportare de bigot; bigoterie, habotnicie. – Din fr. **bigotisme.**

BIGUDIU, *bigudiuri,* s.n. Obiect de toaletă feminină, confecţionat din metal, material plastic etc., în jurul căruia se răsuceşte o şuviţă de păr pentru a o ondula. – Din fr. **bigoudi.**

BIHINDISI vb. IV v. **bindisi**.

BIHOREAN, -Ă, *bihoreni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în judeţul Bihor. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din judeţul Bihor. – **Bihor** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BIHOREANCĂ, *bihorence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Bihor. * Locuitoare din judeţul Bihor. – **Bihorean** + suf. *-că*.

BIHUNCĂ, *bihunci,* s.f. (Reg.) Trăsură uşoară pe patru roţi, trasă de obicei de un singur cal. – Din ucr. **bihunky.**

BIJOI, *bijoaie,* s.n. (Reg.) Şipot; izvor. – Probabil formaţie onomatopeică.

BIJUTERIE, *bijuterii,* s.f. Obiect de podoabă făcut din metal nobil (şi pietre preţioase); giuvaer. * Magazin specializat în confecţionarea şi vânzarea giuvaerurilor. – Din fr. **bijouterie.**

BIJUTIER, *bijutieri,* s.m. Persoană care face sau vinde bijuterii; giuvaergiu. [Pr.: -*ti-er*] – Din fr. **bijoutier.**

BIKINI s.n. Costum feminin de baie, format dintr-un slip şi dintr-un sutien de dimensiuni reduse. – Din engl. **Bikini,** fr. **bikini.**

BILABIAL, -Ă, *bilabiali, -e,* adj. (Despre sunete) La articularea cărora participă amândouă buzele. [Pr.: *-bi-al*] – Din fr. **bilabial.**

BILABIAT, -Ă, *bilabiaţi, -te,* adj. (Despre corola sau caliciul unei flori, *p. ext.* despre flori) Care seamănă cu buzele unei guri deschise. [Pr.: *-bi-at*] – Din fr. **bilabié.**

BILANŢ, *bilanţuri,* s.n. Tablou contabil al activului şi pasivului unei întreprinderi sau al unei activităţi financiare pentru o anumită perioadă de timp. * Fig. Rezultatul sintetic al unei activităţi desfăşurate într-o perioadă dată. – Din germ. **Bilanz.** Cf. it. **bilancio.**

BILANŢIER, -Ă, *bilanţieri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De bilanţ. **2.** S.n. Registru în care sunt înscrise bilanţuri. [Pr.: *-ţi-er*] – **Bilanţ +** suf. *-ier.*

BILATERAL, -Ă, *bilaterali, -e,* **1.** Care are două părţi (sau două laturi) opuse, simetrice. **2.** Care priveşte în acelaşi timp două laturi sau două aspecte (fundamentale) ale unui întreg. **3.** (Despre date contracte, convenţii) Care obligă în mod reciproc părţile interesate. – Din fr. **bilatéral.**

BILATERALISM s.n. Metodă de politică comercială internaţională, care constă în acordul dintre două ţări în privinţa bunurilor şi serviciilor pe care le schimbă între ele. – **Bilateral** + suf. *-ism.*

BILĂ[1]**,** *bile,* s.f. (Anat.) Fiere. – Din fr. **bile,** lat. **bilis.**

BILĂ[2]**,** *bile,* s.f. Sferă (de mici dimensiuni) fabricată din diferite materiale şi întrebuinţată în diverse scopuri (ca rulmenţi, la unele jocuri de copii, la jocul de popice, ca modalitate de vot etc.). *** Bilă albă* = expresie a votului pozitiv. *Bilă neagră* = expresie a votului negativ. (La notarea răspunsurilor studenţilor; în trecut) *Bilă albă* = calificativ între "foarte bine" şi "bine". *Bilă roşie* = calificativ între "bine" şi "suficient". *Bilă neagră* = calificativul "insuficient". – Din fr. **bille.**

BILĂ[3]**,** *bile,* s.f. Trunchi (subţire), mai ales de brad, întrebuinţat în construcţii, la schele. – Din bg. **bilo.**

BILDUNGSROMAN, *bildungsromane,* s.n. (Lit.) Roman care prezintă procesul de formare a unui caracter **(2)**. – Din germ. **Bildungsroman.**

BILDUNGSROMANESC, -Ă, *bildungsromaneşti,* adj. (Lit.; rar) De bildungsroman. – **Bildungsroman** + suf. *-esc.*

BILET, *bilete,* s.n. **1.** Scrisoare de câteva rânduri. **2.** Bucată mică de hârtie sau de carton imprimat care dă dreptul la intrarea (şi ocuparea unui loc) într-o sală de spectacol, într-o arenă sportivă etc. ** *Bilet de bancă* = hârtie de valoare emisă de o bancă, prin care aceasta se obligă să plătească deţinătorului, la prezentare, suma înscrisă pe hârtie. *Bilet de ordin* = hârtie prin care o persoană se obligă să plătească altei persoane o anumită sumă de bani la cererea acesteia din urmă; cambie. – Din fr.**billet**. Cf. it. **biglietto.**

BILETĂ, *bilete,* s.f. (Tehn.) Ţaglă. – Din fr. **billette.**

BILEŢEL, *bileţele,* s.n. Diminutiv al lui *bilet.* – **Bilet** + suf. *-el.*

BILIAR, -Ă, *biliari, -e,* adj. Care se referă la bilă[1], care formează bilă[1]. [Pr.: *-li-ar*] – Din fr.

biliaire.
BILIARD, *biliarde,* s.n. Joc în care o serie de bile[2] sunt deplasate pe o masă specială prin lovirea uneia dintre ele cu tacul[2]. * Masă pe care sc practică acest joc. [Pr.: *-li-ard*] – Din it. **biliardo,** rus. **biliard.** Cf. fr. **billard.**
BILIARGIU, *biliargii,* s.m. (Fam.) Jucător (pasionat) de biliard. [Pr.: *-li-ar-*] – **Biliard +** suf. *-giu.*
BILINGV, -Ă, *bilingvi, -e,* adj. **1.** Care utilizează în mod curent şi la fel de bine două limbi. **2.** Scris în două limbi. – Din fr. **billingue,** lat. **bilinguis.**
BILINGVISM s.n. Fenomen de utilizare curentă de către aceeaşi persoană a două limbi diferite. – Din fr. **bilinguisme.**
BILION, *bilioane,* s.n. Număr egal cu o mie de miliarde sau (în unele ţări) cu un miliard. [Pr.: *-li-on*] – Din fr. **billion.**
BILIOS, -OASĂ, *bilioşi, -oase,* adj. (Rar) Care suferă de un exces de secreţie biliară; care are la bază o secreţie biliară excesivă. ** *Temperament bilios* = temperament irascibil. [Pr.: *-li-os*] – Din fr. **bilieux,** lat. **biliosus.**
BILIRUBINĂ s.f. Pigment biliar, derivat al hemoglobinei, prezent în sânge, în bilă[1] şi în calculii biliari. – Din fr. **bilirubine.**
BILIVERDINĂ s.f. Pigment de culoare verde, derivat prin oxidare din bilirubină. – Din fr. **biliverdine.**
BILOBAT, -Ă, *bilobaţi, -te,* adj. (Bot.) Alcătuit din doi lobi. – Din fr. **bilobé.**
BILŞUG s.n. v. **belşug.**
BILUNAR, -Ă, *bilunari, -e,* adj. Care se face, se produce sau apare de două ori pe lună; bimensual. – **Bi- + lunar** (după fr. *bimensuel).*
BIMAN, -Ă, *bimani, -e,* adj. Cu două mâini. – Din fr. **bimane.**
BIMBAŞĂ, *bimbaşi,* s.m. (Înv.) Comandant peste 1000 de soldaţi în armata turcă. ** (Astăzi fam. în expr.) *A trăi ca (un) bimbaşă* = a trăi în belşug. [Var.: **bímpaşă** s.m.] – Din tc. **binbaşi.**
BIMENSUAL, -Ă, *bimensuali, -e,* adj. Bilunar. [Pr.: *-su-al*] – Din fr. **bimensuel.**
BIMETAL, *bimetale,* s.n. **1.** Produs tehnic realizat prin unirea a două metale. **2.** Organ sensibil alcătuit din două rigle de metale diferite sudate, care, prin deformări datorate dilataţiei termice, pot acţiona un mecanism. – Din fr. **bimétal.**
BIMETALIC, -Ă, *bimetalici, -ce,* adj. **1.** Alcătuit din două metale diferite. **2.** (Despre un sistem monetar) Bazat pe bimetalism; bimetalist. – Din fr. **bimétallique.**
BIMETALISM s.n. Sistem monetar bazat pe valoarea a două metale-etalon, aur şi argint. – Din fr. **bimétallisme.**
BIMETALIST, -Ă, *bimetalişti, -ste,* adj. Bimetalic **(2). –** Din fr. **bimétalliste.**
BIMILENAR, -Ă, *bimilenari, -e,* adj. Care durează sau are o vechime de (circa) două mii de ani. – Din fr. **bimilénaire.**
BIMILENIU, *bimilenii,* s.n. (Rar) Perioadă de două mii de ani. – **Bi- + mileniu.**
BIMOLECULAR, -Ă, *bimoleculari, -e,* adj. (Fiz., Chim.) Cu două molecule. – Din fr. **bimoléculaire.**
BIMOTOR, -OARE, *bimotori, -oare,* adj. Cu două motoare. * (Substantivat, n.) Avion cu două motoare. – Din fr. **bimoteur.**
BIMPAŞĂ s.m. v. **bimbaşă.**
BINA, *binale,* s.f. Clădire în construcţie sau în reparaţie. * (Înv.) Clădire, construcţie (de dimensiuni mari) – Din tc. **bina.**
BINAGIU, *binagii,* s.m. (Rar) Antreprenor de construcţii. – **Bina +** suf. *-giu.*
BINAR, -Ă, *binari, -e,* adj. **1.** Compus din două unităţi, din două elemente; care se divide în câte două elemente. **2.** (Despre plante) Cu organele dispuse perechi. **3.** (Mat.) A cărui bază este numărul doi. *** Relaţie binară* = relaţie care are loc între doi termeni. – Din fr. **binaire,** lat. **binarius.**
BINARITATE s.f. (Mat.) Însuşirea de a se diviza în două unităţi sau elemente. – **Binar** + suf. *-itate.*
BINDER s.n. Strat de beton asfaltic folosit ca strat de legătură între fundaţia unui drum şi stratul de uzură, ca fundaţie la trotuarele de asfalt etc. – Din germ. **Binder.**
BINDISI, *bindisesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A-i păsa, a se sinchisi de ceva. [Var.: (înv.) **bihindisí** vb. IV] – Din ngr. **beghendízo.**
BINE adv., s.n. sg. **I.** Adv. **1.** În mod prielnic, în mod favorabil, avantajos, util. ** Expr. *A(-i) prinde (cuiva) bine (un lucru, o învăţătură, o întâmplare)* = a-i fi de folos, a-i fi prielnic. *A(-i) veni cuiva bine (să...)* = a(-i) veni cuiva la îndemână; a fi avantajat de o situaţie prielnică. ** (În formule de salut) *Bine ai* (sau *aţi) venit (sănătos, sănătoşi)! Fii* (sau *fiţi) bine venit (veniţi)! Bine te-am* (sau *v-am) găsit (sănătos, sănătoşi)!* ** (Referitor la

sănătate) *A se simţi bine. A(-i) face (cuiva) bine (mâncarea, băutura, plimbarea etc.). A dormi* (sau *a se odihni etc.) bine. (Ce), nu ţi-e bine?* = **a)** (ce), nu eşti sănătos? ai o slăbiciune fizică?; **b)** (ce), eşti nebun? nu eşti în toate minţile? **2.** În concordanţă cu regulile eticii sociale, în mod cuviincios, cum se cere, cuminte. *Să te porţi bine cu oricine.* ** Expr. (Fam. şi ir.) *Bine ţi-a făcut!* = aşa trebuia, aşa se cuvenea să-ţi facă (pentru purtarea ta urâtă, condamnabilă)! * În concordanţă cu regulile sau canoanele esteticii; agreabil, frumos, minunat. *Cântă şi dansează bine. Cu rochia asta îţi stă bine.* * (Adjectival; despre oameni) Armonios dezvoltat, plăcut la vedere. * În concordanţă cu adevărul, cu corectitudinea; clar, precis, exact. *Vezi bine că aşa stau lucrurile. Să ştiu bine că mor, şi nu mă las până nu-mi aflu dreptatea! ** De-a binelea* = de-adevărat, cu adevărat. * (Având valoarea unei afirmaţii) *Bine, am să procedez cum vrei tu!* ** Expr. *(Că) bine zici* = (că) zici aşa cum trebuie. *Ei bine...* = după cum spuneam... * Cu grijă, cu atenţie. *Uită-te bine şi învaţă.* **3.** Deplin, în întregime, complet. *E cherchelit bine.* * (La comparativ) Mult. *A fost plecat doi ani şi mai bine.* * Mult şi prielnic. *A plouat bine. A mâncat şi a băut bine.* **II.** S.n. sg. **1.** Ceea ce este util, favorabil, prielnic, ceea ce aduce un folos cuiva. *** Om de bine* = om care acţionează în folosul, în sprijinul celor din jurul său, care ajută pe cei din jurul său. ** Expr. *A face (cuiva un mare) bine* sau *a face (cuiva) bine (cu ceva)* = a ajuta (pe cineva) la nevoie. *Să-ţi* (sau *să vă) fie de bine!* = **a)** să-ţi (sau să vă) fie de (sau cu) folos!; **b)** (ir.) se spune cuiva care a procedat (greşit) împotriva sfaturilor primite. *A vorbi (pe cineva) de bine* = a lăuda (pe cineva). **2.** Ceea ce corespunde cu morala, ceea ce este recomandabil din punct de vedere etic. ** Expr. *A lua (pe cineva) cu binele* = a proceda cu blândeţe, cu înţelegere, cu bunăvoinţă faţă de cineva supărat, irascibil sau îndârjit. **3.** (Fil.; art.) Obiectul moralei ca ştiinţă. – Lat. **bene** (în sensul **II 3,** calc după gr. *agathos,* germ. *das Gut).*

BINECUVÂNTA, *binecuvântez,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre Dumnezeu) A revărsa graţia divină; a blagoslovi. * (Despre preoţi) A revărsa harul divinităţii asupra unui lucru sau asupra oamenilor; a blagoslovi. * P. anal. A dori prosperitate şi fericire cuiva (invocând adesea numele lui Dumnezeu). **2.** A lăuda, a slăvi pe Dumnezeu. * P. anal. A lăuda, a preamări pe cineva în semn de recunoştinţă. [Prez. ind. şi: (rar) *binecuvánt*] – **Bine + cuvânta** (după sl. *blagosloviti).*

BINECUVÂNTARE, *binecuvântări,* s.f. Acţiunea, formula sau gestul de a binecuvânta; benedicţiune, blagoslovire, blagoslovenie. ** Expr. *A* (sau *a-şi*) *da binecuvântarea* = a fi de acord (cu ceva); a aproba. – V. **binecuvânta.**

BINECUVÂNTAT, -Ă, *binecuvântaţi, -te,* adj. **1.** Care a primit binecuvântare religioasă; blagoslovit. * Fig. Înzestrat, talentat, dotat. **2.** (Despre lucruri). Care are o acţiune binefăcătoare. **3.** (Despre cauze, motive etc.) Bine întemeiat, îndreptăţit, justificat. – V. **binecuvânta.**

BINEFACERE, *binefaceri,* s.f. (Adesea fig.) Faptă bună, ajutor dat cuiva. – **Bine + facere** (după lat. *benefacere).*

BINEFĂCĂTOR, -OARE, *binefăcători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care face bine, care foloseşte. **2.** S.m. şi f. Persoană care face bine altora. – **Bine + făcător** (după fr. *bienfaiteur şi bienfaisant).*

BINEÎNŢELES adv. Desigur, fireşte. – **Bine + înţeles** (după fr. *bien entendu).*

BINEMERITA vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de la") A câştiga dreptul la recunoştinţa cuiva, la o răsplată etc. – **Bine + merita.**

BINEMERITAT, -Ă, *binemeritaţi, -te,* adj. Care este meritat cu prisosinţă. – V. **binemerita.**

BINEŢE s.f. pl. (Pop.; în expr.) *A(-şi) da bineţe* = a (se) saluta. – Din **bine aţi** [venit].

BINEVOI, *binevoiesc,* vb. IV. Tranz. A avea o dispoziţie, o atitudine favorabilă faţă de o cerere, de o plângere etc.; a catadixi, a cabulipsi. – **Bine + voi.**

BINEVOITOR, -OARE, *binevoitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care are bunăvoinţă; amiabil. * *P. ext.* Amabil, prietenos. [Pr.: *-vo-i-*] – **Binevoi +** suf. *-tor.*

BINIŞ, *binişuri,* s.n. Haină boierească lungă de ceremonie, cu mânecile largi şi despicate, strânsă pe bust şi largă în poale, căptuşită cu blană şi devenită cu timpul îmbrăcăminte a vechilor lăutari. [Var.: (înv. şi reg.) **beniş** s.n.] – Din tc. **biniş.**

BINIŞLIU, *binişlii,* s.m. (Înv.) Persoană care purta biniş; *p. ext.* curtean. – Din tc. **binişli**.

BINIŞOR adv. Diminutiv al lui *bine.* * Cu băgare de seamă; fără grabă, cu calm. ** Expr. *Şezi binişor!* = fii cuminte! astâmpără-te! * Cu blândeţe, prietenos. ** Expr. (Substantivat) *(A lua pe cineva* sau *a o lua) cu binişorul* = (a proceda) cu blândeţe, cu răbdare, cu tact. – **Bine** + suf. *-işor.*

BINOCLU, *binocluri,* s.n. Instrument optic alcătuit din două mici lunete terestre, folosit pentru a vedea obiectele situate la (mare) distanţă. – Din fr. **binocle.**

BINOCULAR, -Ă, *binoculari, -e,* adj. Prevăzut cu două oculare. * Care poate fi văzut cu

amândoi ochii. – Din fr. **binoculaire.**

BINOM, *binoame,* s.n. Expresie algebrică formată din doi termeni (monoame) separaţi de semnul + sau -. – Din fr. **binôme.**

BINTĂ, *binte,* s.f. (Mar.) Baba. – Din it. **binda.**

BIO- Element de compunere cu sensul "(referitor la) viaţă", care serveşte la formarea de substantive şi adjective. [Pr.: *bi-o*] – Din fr. **bio÷.**

BIOACUMULARE, *bioacumulări,* s.f. Proces de acumulare în sol a substanţelor organice în urma descompunerii resturilor vegetale şi animale, care contribuie la fertilizarea pământului. [Pr.: *bi-o-a-*] – **Bio- + acumulare.**

BIOACUSTIC, -Ă, *bioacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar care se ocupă cu studiul producerii, structurii şi funcţiei semnalelor acustice la organismele vii. **2.** Adj. De bioacustică **(1).** [Pr.: *bi-o-a-*] – Din germ. **Bioakustik,** engl. **bioacustics**.

BIOAMPLIFICATOR, *bioamplificatoare,* s.n. (Med.) Aparat electronic folosit pentru amplificarea biopotenţialelor musculare. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioamplificateur.**

BIOASTRONAUTIC, -Ă, *bioastronautici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biologiei care studiază condiţiile vieţii în cosmos. **2.** Adj. De bioastronautică **(1)**. [Pr.: *bi-o-as-tro-na-u-*] – Din germ. **Bioastronautik,** fr. **bioastronautique.**

BIOBIBLIOGRAFIC, -Ă, *biobibliografici, -ce,* adj. Care aparţine biobibliografiei, privitor la biobibliografie. [Pr.: *bi-o-bi-bli-o-*] – **Bio- + bibliografic.**

BIOBIBLIOGRAFIE, *biobibliografii,* s.f. Biografia unui autor împreună cu titlurile lucrărilor lui şi ale celor privitoare la viaţa şi la activitatea lui. [Pr.: *bi-o-bi-bli-o-*] – Din fr. **biobibliographie.**

BIOCATALIZATOR, *biocatalizatori,* s.m. Substanţă care provoacă sau grăbeşte o reacţie chimică în organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + catalizator** (după fr. *biocatalyseur).*

BIOCENOTIC, -Ă, *biocenotici, -ce,* adj. (Biol.) De biocenoză. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biocénotique.**

BIOCENOZĂ, *biocenoze,* s.f. (Biol.) Asociaţie biologică de plante şi animale care se află într-un echilibru dinamic dependent de mediu. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biocénose.**

BIOCHIMIC, -Ă, *biochimici, -ce,* adj. Care aparţine biochimiei, care priveşte biochimia. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biochimique.**

BIOCHIMIE s.f. Ştiinţă care studiază compoziţia şi procesele chimice ale materiei vii; chimie biologică. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biochimie.**

BIOCHIMIST, -Ă, *biochimişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în biochimie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biochimiste.**

BIOCIBERNETIC, -Ă, *biocibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între cibernetică şi biologie. **2.** Adj. De biocibernetică **(1).** [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biocybernétique.**

BIOCINETIC, -Ă, *biocinetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Studiul mişcării organismelor vii. **2.** Adj. De biocinetică **(1).** [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biocynétique.**

BIOCLIMATIC, -Ă, *bioclimatici, -ce,* adj. De bioclimatologie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioclimatique.**

BIOCLIMATOLOG, -Ă, *bioclimatologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în bioclimatologie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioclimatologue.**

BIOCLIMATOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază influenţa climei asupra fiinţelor vii. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioclimatologie.**

BIOCOMBUSTIBIL, *biocombustibili,* s.m. Combustibil de natură biologică. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + combustibil.**

BIOCOMPATIBIL, -Ă, *biocompatibili, -e,* adj. Compatibil cu materia vie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biocompatible.**

BIOCOMPLEX, *biocomplexe,* s.n. Ansamblu de specii de organisme vegetale şi animale instalate într-o navă spaţială pentru cercetări în cosmos sau pentru asigurarea unui sistem ecologic la bordul acesteia. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + complex.**

BIOCONŞTIINŢĂ, *bioconştiinţe,* s.f. Formă de conştiinţă atribuită animalelor, mai ales celor superioare. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + conştiinţă.**

BIOCROM s.n. Pigment de natură vegetală sau animală. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biochrome.**

BIOCURENT, *biocurenţi,* s.m. Activitate electrică prezentă în ţesuturile şi organele animalelor. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + curent.**

BIODEGRADABIL, -Ă, *biodegradabili, -e,* adj. (Despre materiale, produse chimice etc.) Care poate fi degradat de factori biologici. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biodégradable,** engl. **biodegradable.**

BIODETECTOR, *biodetectoare,* s.n. (Biol.) Organ de simţ al organismelor vii. [Pr. *bi-o-*] – **Bio- + detector.**

BIODETERIORARE, *biodeteriorări,* s.f. Degradare sub acţiunea factorilor biologici. [Pr.: *bi-o-de-te-ri-o-*] – **Bio- + deteriorare.**
BIODINAMIC, -Ă, *biodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază dinamica funcţiilor organice. **2.** Adj. De biodinamică. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biodynamique.**
BIOELECTRIC, -Ă, *bioelectrici, -ce,* adj. De bioelectricitate. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **bioelectric.**
BIOELECTRICITATE s.f. Ansamblu de fenomene electrice care însoţesc unele manifestări biologice. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **bioelectricity.**
BIOELEMENT, *bioelemente,* s.n. Element chimic din compoziţia celulelor vii. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioélément.**
BIOENERGETIC, -Ă, *bioenergetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biofizicii care studiază sursele energetice şi transformările de energie la nivelul materiei vii. **2.** Adj. De bioenergetică **(1)**. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioénergétique,** engl. **bioenergetics.**
BIOENERGIE s.f. Energie de natură organică. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **bioenergy.**
BIOFILTRU, *biofiltre,* s.n. Filtru[1] **(1)** biologic pentru curăţarea apei poluate a canalelor cu ajutorul bacteriilor aerobe. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biofiltre.**
BIOFIZIC, -Ă, *biofizici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu aplicările fizicii în biologie. **2.** Adj. De biofizică **(1)**. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biophysique,** rus. **biofizika.**
BIOFIZICIAN, -Ă, *biofizicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în biofizică. [Pr.: *bi-o-fi-zi-ci-an*] – Din fr. **biophysicien.**
BIOFOTON, *biofotoni,* s.m. Radiaţie luminoasă emisă de unele substanţe aflate în organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **biophoton.**
BIOGAZ s.n. Gaz rezultat în procesul de fermentare a materiei organice şi folosit drept combustibil; biometan. [Pr.: *bi-o-*] – Din germ. **Biogas.**
BIOGEN, -Ă, *biogeni, -e,* adj. (Despre roci) Care rezultă din ţesuturi vii. * (Despre elemente chimice) Care a contribuit la apariţia vieţii pe Pământ. * (Substantivat, n.) Îngrăşământ agricol obţinut din culturi de bacterii bogate în azot. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biogéne.**
BIOGENERATOR, *biogeneratori,* s.m. Generator **(III 1)** de biogaz. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + generator.**
BIOGENETIC, -Ă, *biogenetici, -ce,* adj. Care se referă la biogeneză, care aparţine biogenezei. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biogénétique.**
BIOGENEZĂ s.f. Teorie care susţine că orice fiinţă provine numai din altă fiinţă (care i-a dat naştere). [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biogenése.**
BIOGEOCHIMIC, -Ă, *biogeochimici, -ce,* adj. De biogeochimie. [Pr.: *bio-ge-o-*] – Din **biogeochimie.**
BIOGEOCHIMIE s.f. Ramură a geochimiei care studiază compoziţia chimică a biosferei. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] – Din fr. **biogéochímie.**
BIOGEOGRAF, -Ă, *biogeografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în biogeografie. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] – Din fr. **biogéographe.**
BIOGEOGRAFIC, -Ă, *biogeografici, -ce,* adj. De biogeografie. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] – Din fr. **biogéographique.**
BIOGEOGRAFIE s.f. Ştiinţă care studiază repartiţia organismelor animale şi vegetale pe suprafaţa pământului. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] – Din fr. **biogéographie.**
BIOGRAF[1]**, -Ă,** *biografi, -e,* s.m. şi f. Autor al unei (sau al unor) biografii. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biographe.**
BIOGRAFIC, -Ă, *biografici, -ce,* adj. Privitor la biografie, care aparţine biografiei. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biographique.**
BIOGRAFIE, *biografii,* s.f. Expunere (scrisă şi comentată) a vieţii unei persoane. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biographie.**
BIOINGINER, -Ă, *bioingineri, -e,* s.m. şi f. Specialist în bioinginerie. [Pr.: *bi-o-*] – Din **bioinginerie** (după engl. *bioengineer).*
BIOINGINERIE s.f. **1.** Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi ştiinţele tehnice. **2.** Inginerie genetică. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + inginerie** (după engl. *bioengineering).*
BIOLOG, -Ă, *biologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în biologie. [Pr.: *bi-o-*] – Din germ. **Biolog,** it. **biologo**.
BIOLOGIC, -Ă, *biologici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine biologiei, privitor la biologie. *** Chimie biologică* = biochimie. **2.** Care se prepară dintr-o materie vie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biologique.**
BIOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază manifestările vieţii din punct de vedere anatomic, fiziologic, zoologic etc. * Ştiinţa organismelor vii, animale şi vegetale. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biologie.**

BIOLOGISM s.n. Doctrină care consideră fenomenele fizice, psihice şi sociale drept manifestări biologice. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biologisme.**
BIOLOGIZANT, -Ă, *biologizanţi, -te,* adj. Care extinde principiile teoretice şi metodologice ale biologiei în alte domenii. [Pr.: *bi-o-*] – Din **biologie.**
BIOLUMINESCENT, -Ă, *bioluminescenţi, -te,* adj. (Despre organisme) Care produce lumină prin oxidări interne. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr., engl. **bioluminescent.**
BIOLUMINESCENŢĂ s.f. Proprietate a unor fiinţe vii de a fi bioluminescente; lumină produsă de organisme vii. [Pr.: *bi-o÷.* – Var.: **bioluminiscénţă** s.f.] – Din fr., engl. **bioluminescence.**
BIOLUMINISCENŢĂ s.f. v. **bioluminescenţă.**
BIOMASĂ, *biomase,* s.f. Masă de substanţă organică raportată la o anumită unitate de suprafaţă şi de timp. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **biomass,** fr. **biomasse.**
BIOMATEMATIC, -Ă, *biomatematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi matematică. **2.** Adj. De biomatematică **(1)**. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biomathématique,** engl. **biomathematics.**
BIOMATEMATICIAN, -Ă, *biomatematicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în biomatematică. [Pr.: *bi-o-ma-te-ma-ti-ci-an*] – Din fr. **biomathématicien.**
BIOMECANICĂ s.f. Ştiinţă care studiază, pe baza mecanicii generale, structura, evoluţia şi funcţiunile aparatului motor al animalelor şi al omului. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biomécanique.**
BIOMEDICAL, -Ă, *biomedicali, -e,* adj. De biomedicină. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biomédical,** engl. **biomedical.**
BIOMEDICINĂ s.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi medicină. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **biomedicine.**
BIOMETAN s.n. Biogaz. [Pr.: *bi-o-*] – **Bio- + metan.**
BIOMETEOROLOG, -Ă, *biometeorologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în biometeorologie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biométéorologue.**
BIOMETEOROLOGIC, -Ă, *biometeorologici, -ce,* adj. De biometeorologie. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] – Din fr. **biométéorologique.**
BIOMETEOROLOGIE s.f. Studiu al influenţei factorilor meteorologici asupra organismelor vii. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] – Din fr. **biométéorologie,** engl. **biometeorology.**
BIOMETRIE s.f. Ştiinţă care aplică la animalele vii metodele statisticii şi ale calculului probabilităţilor. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biométrie.**
BIONIC, -Ă, *bionici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Denumire dată preocupărilor privitoare la dispozitivele şi mecanismele din sistemele vii, în scopul găsirii unor modele pentru ştiinţele tehnice. ** (În sintagma) *Bionică informaţională* = ramură a bionicii care studiază mecanismele de recepţie, stocare, prelucrare şi transmitere a informaţiei la sistemele biologice în vederea transpunerii lor în tehnica informaţională. **2.** Adj. De bionică **(1)**. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bionique.**
BIONIST, -Ă, *bionişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în bionică. [Pr.: *bi-o-*] – **Bionică** + suf. *-ist.*
BIOPLASMĂ s.f. (Biol.) Substanţă organică vie aflată în constituţia organismului oricărei vieţuitoare. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioplasme.**
BIOPOLITICĂ s.f. Concepţie politică care încearcă să motiveze unele acţiuni agresive de acaparare şi de aservire prin argumentul superiorităţii biologice, îndeosebi al deosebirilor de rasă. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biopolitique.**
BIOPOTENŢIAL, *biopotenţiale,* s.n. (Biol.) Diferenţă de potenţial **(II 1)** datorată concentraţiei diferite de ioni existente în interiorul şi în afara celulei **(1)**. **[**Pr.: *bi-o-po-ten-ţi-al*] – Din engl. **biopotential.**
BIOPSIC, -Ă, *biopsici, -ce,* adj. (Med.) (Care ţine) de biopsie. [Pr.: *bi-o-*] – **Biopsie** + suf. *-ic.*
BIOPSIE, *biopsii,* s.f. Extragere prin procedee chirurgicale a unui fragment dintr-un ţesut viu pentru a fi studiat la microscop, în vederea stabilirii diagnosticului. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biopsie.**
BIORITM, *bioritmuri,* s.n. (Biol.) Ritm **(2)** al activităţii organismului datorat particularităţilor biologice individuale. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **biorythm.**
BIORITMOGRAMĂ, *bioritmograme,* s.f. (Biol.) Grafic al evoluţiei bioritmului. [Pr.: *bi-o-*] – De la **bioritm** (după *diagramă, cardiogramă).*
BIORITMOLOGIE s.f. Studiu al bioritmului. [Pr.: *bi-o-*] – De la **bioritm.**
BIOSATELIT, *biosateliţi,* s.m. Satelit cu vieţuitoare la bord. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl., fr. **biosatellite.**
BIOSFERĂ s.f. Totalitatea fiinţelor care trăiesc pe pământ, în apă şi în partea inferioară a atmosferei. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biosphére.**

BIOSINTEZĂ, *biosinteze,* s.f. (Biol.) Sinteză a unui compus chimic care se produce în organism sau în contact cu celule vii. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biosynthése,** engl. **biosynthesis.**
BIOSISTEM, *biosisteme,* s.n. (Biol.) Grup de indivizi din specii diferite care convieţuiesc. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biosystéme.**
BIOSOCIOLOGIC, -Ă, *biosociologici, -ce,* adj. De biosociologie. [Pr.: *bi-o-so-ci-o-*] – Din fr. **biosociologique.**
BIOSOCIOLOGIE s.f. Concepţie care explică viaţa socială şi politică în primul rând prin factori biologici, reduşi la noţiunea de rasă. [Pr.: *bi-o-so-ci-o-*] – Din fr. **biosociologie.**
BIOSPEOLOG, -Ă, *biospeologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în biospeologie. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] – Din **biospeologie** (derivat regresiv).
BIOSPEOLOGIC, -Ă, *biospeologici, -ce,* adj. De biospeologie. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] – **Biospeologie +** suf. *-ic.*
BIOSPEOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază fauna şi flora peşterilor. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] – **Bio-** + **speologie.** Cf. fr. **biospéléologie.**
BIOSTATISTIC, -Ă, *biostatistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi statistică. **2.** Adj. De biostatistică **(1)**. [Pr.: *bi-o-*] – Din germ. **Biostatistik,** engl. **biostatistics.**
BIOSTAZIE s.f. (Geol.) Fază de stabilitate în evoluţia reliefului datorată absenţei eroziunii, în condiţiile existenţei unei pături permanente de vegetaţie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biostasie.**
BIOSTIMULA, *biostimulez,* vb. I. Tranz. A stimula creşterea şi rezistenţa organismului prin biostimulatori. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biostimuler.**
BIOSTIMULARE, *biostimulări,* s.f. Acţiunea de *a biostimula.* [Pr.: *bi-o-*] – V*.* **biostimula.**
BIOSTIMULATOR, -OARE, *biostimulatori, -oare,* adj., s.m. (Substanţă) care stimulează asimilaţia şi dezvoltarea, sporind imunitatea organismului; biostimulent. [Pr.: *bi-o÷.* – Var.: **biostimulatóriu, -ie** adj.] – Din fr. **biostimulateur.**
BIOSTIMULATORIU, -IE adj. v. **biostimulator.**
BIOSTIMULENT, -Ă, *biostimulenţi, -te,* adj., s.m. Biostimulator. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biostimulant.**
BIOT, *bioţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură tolerată pentru intensitatea curentului electric egală cu 10 amperi. [Pr.: *bi-ot*] – Din fr. **biot.**
BIOTEHNIC, -Ă, *biotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Bionică. **2.** Adj. De biotehnică **(1)**. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **biotechnics.**
BIOTELEMETRIC, -Ă, *biotelemetrici, -ce,* adj. De biotelemetrie. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biotélémétrique.**
BIOTELEMETRIE s.f. Ramură a biologiei moderne care studiază organismele vii de la distanţă cu ajutorul unor instrumente adecvate. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biotélémétrie,** engl. **biotelemetry.**
BIOTERAPIE s.f. Utilizarea terapeutică a unor produse provenite de la fiinţe vii. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biothérapie.**
BIOTIC, -Ă, *biotici, -ce,* adj. Referitor la viaţă, de viaţă. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biotique.**
BIOTINĂ s.f. Vitamina H. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biotine.**
BIOTIP, *biotipuri,* s.n. (Biol.) Grup de plante sau animale cu structură genetică identică. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr., engl. **biotype.**
BIOTIPOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază biotipurile. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biotypologie,** engl. **biotypology.**
BIOTIT, *biotite,* s.n. Mică de culoare neagră, brună sau verde. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **biotite.**
BIOTOP, *biotopuri,* s.n. (Biol.) Mediu geografic în care trăieşte un grup de plante şi animale în condiţii omogene; habitat. [Pr.: *bi-o-*] – Din engl. **biotope.**
BIOXID, *bioxizi,* s.m. Oxid care conţine doi atomi de oxigen. [Pr.: *bi-o-*] – Din fr. **bioxyde.**
BIPARTID, *bipartide,* adj. (În sintagma) *Sistem bipartid* = sistem de organizare politică în care, la putere, se succedă două partide. – **Bi- + partid.**
BIPARTIT, -Ă, *bipartiţi, -te,* adj. Care este constituit din două părţi. ** *Convenţie* (sau *înţelegere* etc.) *bipartită* = convenţie (sau înţelegere etc.) între două state, două partide etc. – Din fr. **biparti,** lat. **bipartitus.**
BIPARTIŢIE, *bipartiţii,* s.f. (Bot.) Diviziune în două părţi. *Bipartiţie a celulelor.* – Din fr. **bipartition,** lat. **bipartitio.**
BIPED, -Ă, *bipezi, -de,* adj. (Adesea substantivat) Care stă sau umblă în două picioare. – Din fr. **bipéde,** lat. **bipes, -edis.**
BIPLAN, *biplane,* s.n. Avion cu două aripi de acelaşi tip, aşezate paralel una deasupra celeilalte. – Din fr. **biplan.**
BIPOLAR, -Ă, *bipolari, -e,* adj. Care are doi poli. * (Despre maşini electrice) Care are doi poli

magnetici. – Din fr. **bipolaire.**

BIPOLARITATE s.f. Starea unui corp care are doi poli magnetici, electrici etc. – Din fr. **bipolarité.**

BIR, *biruri,* s.n. (În evul mediu, înŢara Românească şi Moldova) **1.** Impozit perceput de domnie de la ţărani şi meşteşugari; *p. gener.* (pop.) impozit. ** Expr. *A da bir cu fugiţii =* a dispărea, a fugi (în mod laş) dintr-un loc. **2.** (Înv.) Tribut. – Din magh. **bér.**

BIRĂU, *birăi,* s.m. (Înv. şi reg.) Primar rural. – Din magh. **biró.**

BIREACTOR, *bireactoare,* adj., s.n. (Avion) cu două reactoare. [Pr.: -*re*-*ac*-] – Din fr. **biréacteur.**

BIREFRINGENT, -Ă, *birefringenţi, -te,* adj. (Despre un cristal sau alte medii optice) Care prezintă fenomenul birefringenţei. – Din fr. **biréfringent.**

BIREFRINGENŢĂ, *birefringenţe,* s.f. Dublarea prin refracţie a unei raze de lumină la pătrunderea în anumite medii. * Însuşirea unor cristale de a dubla razele de lumină. – Din fr. **biréfringence.**

BIREMĂ, *bireme,* s.f. Navă antică de război cu două rânduri de vâsle suprapuse. – Din fr. **biréme,** lat. **biremis.**

BIRJAR, *birjari,* s.m. Vizitiu (şi proprietar) al unei birje; droşcar, muscal[2]. – **Birjă** + suf. -*ar.*

BIRJĂ, *birje,* s.f. Trăsură de piaţă; droşcă. – Din rus. **birja.**

BIRJĂRESC, -EASCĂ, *birjăreşti,* adj. **1.** Care aparţine birjarului, de birjar. **2.** Fig. (Despre fapte, cuvinte) Grosolan, necioplit, vulgar. – **Birjar +** suf. -*esc.*

BIRJĂREŞTE adv. Ca birjarii, în felul birjarilor; *fig.* necivilizat, trivial. – **Birjar** + suf. -*eşte.*

BIRJĂRIE, *birjării,* s.f. Ocupaţia birjarului. – **Birjar +** suf. -*ie.*

BIRLIC, (1) *birlici,* s.m. **(2)** *birlicuri,* s.n. **1.** S.m. As **(1). 2.** S.n. Spetează verticală la zmeul cu care se joacă copiii. – Din tc. **birlik.**

BIRMAN, -Ă, *birmani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Birmaniei sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Birmaniei sau birmanilor **(1)**, referitor la Birmania sau la birmani. – Din n. pr. **Birmania** (derivat regresiv).

BIRNIC, -Ă, *birnici, -ce,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care era supusă la bir; *p. gener.* contribuabil. – **Bir +** suf. -*nic.*

BIROCRAT, -Ă, *birocraţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică birocraţia. – Din fr. **bureaucrate.**

BIROCRATIC, -Ă, *birocratici, -ce*, adj. Care caracterizează birocratismul sau pe birocraţi; funcţionăresc. – Din fr. **bureaucratique.**

BIROCRATISM s.n. Birocraţie; funcţionarism. – **Birocrat +** suf. -*ism.* Cf. rus. **biurokratizm,** fr. **bureaucratisme.**

BIROCRATIZA, *birocratizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în birocrat; a (se) trata în mod birocratic. – Din fr. **bureaucratiser.**

BIROCRATIZAT, -Ă, *birocratizaţi, -te,* adj. Care s-a transformat într-un birocrat; care a căpătat caracter birocratic. – V. **birocratiza.**

BIROCRATIZARE s.f. Faptul de a deveni birocratic, de a se afla sub influenţa birocraţiei. – V. **birocratiza.**

BIROCRAŢIE, *birocraţii,* s.f. Interpretare şi aplicare a legilor, a dispoziţiilor, a regulamentelor etc. numai în litera lor, fără preocuparea de a le înţelege spiritul; birocratism, funcţionarism. – Din fr. **bureaucratie.**

BIROU, *birouri,* s.n. **1.** Masă de scris (cu sertare şi compartimente pentru hârtii, acte etc.). **2.** Local, parte dintr-un local sau încăpere în care lucrează o persoană sau un serviciu. ** Expr. *(A lucra, a rezolva* etc.) *din birou* = (a lucra, a rezolva etc.) fără a cunoaşte realităţile, birocratic. * Grup de persoane alese de o organizaţie sau de o adunare constituită ca să-i organizeze lucrările şi să asigure buna lor desfăşurare. – Din fr. **bureau,** rus. **biuro.**

BIRT, *birturi,* s.n. Restaurant (mic şi modest). *Birt economic. ** (Înv.) Han[2]. – Din scr. **birt.**

BIRTAŞ, *birtaşi,* s.m. Deţinător al unui birt. – **Birt +** suf. -*aş.*

BIRTĂŞIŢĂ, *birtăşiţe,* s.f. Soţia birtaşului; femeie care ţine un birt. – **Birtaş** + suf. -*iţă.*

BIRUI, *bírui,* vb. IV. Tranz. **1.** A învinge, a înfrânge, a bate (un duşman, un adversar etc.). * Fig. (A-şi) înfrâna, a(-şi) stăpâni un sentiment, o pasiune etc. * Fig. A fi stăpânit, copleşit de un sentiment, de o emoţie etc. **2.** (Pop., mai ales în construcţii negative) A fi în stare, a putea, a ajunge (să...). – Din magh. **birni.**

BIRUINŢĂ, *biruinţe,* s.f. Victorie, izbândă. – **Birui** + suf. -*inţă.*

BIRUIRE, *biruiri,* s.f. Acţiunea de *a birui* şi rezultatul ei; biruinţă. – V. **birui.**

BIRUIT, -Ă, *biruiţi, -te,* adj. Bătut în luptă, întrecut într-o competiţie, învins, înfrânt. * Fig. Stăpânit de un sentiment puternic, de o patimă etc. – V. **birui.**

BIRUITOR, -OARE, *biruitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a învins. [Pr.: *-ru-i-*] – **Birui** + suf. *-tor.*
BIS, (1) adj. invar. **(2)** *bisuri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Precedat de un număr) A doua oară; repetat. *Numărul 3 bis.* * (Cu valoare de interjecţie) Strigăt prin care spectatorii solicită repetarea unei părţi dintr-un program artistic. **2.** S.n. Număr **(II 2)** prezentat la cererea publicului a doua oară sau ca supliment de program. – Din fr., lat. **bis.**
BISA, *bisez,* vb. I. Tranz. **1.** A repeta o parte a programului artistic la cererea publicului. **2.** A cere din sală să se execute încă o dată o parte dintr-un program artistic. – Din fr. **bisser.**
BISARE, *bisări,* s.f. Faptul de *a bisa.* – V. **bisa.**
BISĂPTĂMÂNAL, -Ă, *bisăptămânali, -e,* adj. Care apare de două ori pe săptămână. * (Substantivat, n.) Publicaţie care are două apariţii săptămânal. – **Bi-** + **săptămânal.**
BISCUIT, *biscuiţi,* s.m. **1.** Produs alimentar bine deshidratat prin coacerea unui aluat de prăjitură, tăiat în diferite forme (cerculeţe, pătrăţele, litere etc.). **2.** Semifabricat din ceramică neglazurată, ars numai o dată şi folosit la fabricarea faianţei sau a porţelanului. **3.** Porţelan supus la două arderi succesive, a cărui structură imită marmura. – Din fr. **biscuit.**
BISECT, *bisecţi,* adj. m. (În sintagma) *An bisect* = an de 366 de zile; an bisextil. – Din fr. **bissexte,** lat. **bissextus.**
BISECTOR, -OARE, *bisectoare,* s.f., adj. n. **1.** S.f. Dreaptă care împarte un unghi în două părţi egale. **2.** Adj. n. (În sintagma) *Plan bisector* = plan care împarte un diedru în două diedre egale. – Din fr. **bissecteur.**
BISECULAR, -Ă, *biseculari, -e,* adj. (Rar) Cu vechime de două secole. – Din fr. **biséculaire**.
BISERICĂ, *biserici,* s.f. **1.** Clădire destinată celebrării unui cult creştin. ** Expr. *A lua calea bisericii* = a deveni evlavios, pios. *A (nu) fi uşă de biserică* = a (nu) respecta morala religioasă, a (nu)-şi îngădui abateri de la morala religioasă, a (nu) duce o viaţă pioasă; *p. ext.* a (nu) fi cinstit, a (nu) fi corect. *A nu fi dus (de multe ori) la biserică* = a nu da importanţă convenienţelor sociale; a nu se sfii să spună cuiva în faţă lucruri neplăcute. **2.** Instituţia creştinismului în ansamblu. **3.** Comunitate religioasă de acelaşi cult. *Biserica ortodoxă.* – Lat. **basilica.**
BISERICESC, -EASCĂ, *bisericeşti,* adj. Care aparţine bisericii, privitor la biserică; ecleziastic. – **Biserică +** suf. *-esc.*
BISERICEŞTE adv. (Rar) Ca la biserică. – **Biserică +** suf. *-eşte.*
BISERICOS, -OASĂ, *bisericoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care respectă dogmele bisericii. – **Biserică +** suf. *-os.*
BISERICUŢĂ, *bísericuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *biserică.* **2.** Fig. Cerc îngust de oameni uniţi prin dorinţa de a-şi rezolva interesele personale în dauna colectivităţii din care fac parte. – **Biserică +** suf. *-uţă.*
BISEXTIL, *bisextili,* adj. m. (Rar, în sintagma) *An bisextil* = an bisect. – Din fr. **bissextil,** lat. **bissextilis.**
BISEXUAL, -Ă, *bisexuali, -e,* adj. (Despre plante şi animale) Care are organele de reproducere ale ambelor sexe; hermafrodit, bisexuat, androgin. [Pr.: *-xu-al*] – Din fr. **bissexuael.**
BISEXUALITATE s.f. Existenţa simultană la acelaşi individ a organelor de reproducere ale ambelor sexe; hermafroditism, androginie. [Pr.: *-xu-a-*] – Din. fr. **bissexualité.**
BISEXUAT, -Ă, *bisexuaţi, -te,* adj. (Despre plante şi animale) Care are organele de reproducere ale ambelor sexe; androgin, bisexual, hermafrodit. [Pr.: *-xu-at*] – Din fr. **bissexué.**
BISILABIC, -Ă, *bisilabici, -ce,* adj. Format din două silabe. – **Bi- + silabic.**
BISIMETRIC, -Ă, *bisimetrici, -ce,* adj. Cu două planuri de simetrie. – Din fr. **bisymétrique.**
BISMUT s.n. Element chimic, metal alb cu reflexe roşietice, ale cărui săruri au întrebuinţări în medicină. [Acc. şi : *bísmut*] – Din fr. **bismuth.**
BISMUTINĂ s.f. Sulfură de bismut naturală. – Din fr. **bismuthine.**
BISTRIŢ, -Ă, *bistriţi, -e,* adj. (Reg., în sintagmele) *Prune bistriţe* = prune brumării. *Prun bistriţ* = prun care rodeşte prune brumării. – Et. nec.
BISTRIŢEAN, -Ă, *bistriţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Bistriţa sau în judeţul Bistriţa-Năsăud. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Bistriţa sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. – **Bistriţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*
BISTRIŢEANCĂ, *bistriţence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Bistriţa sau în judeţul Bistriţa-Năsăud. * Locuitoare din municipiul Bistriţa sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. – **Bistriţean** + suf. *-că.*
BISTRO s.n. v. **bistrou**.
BISTROU, *bistrouri,* s.n. (Franţuzism) Mic restaurant. [Var.: **bistró** s.n.] – Din fr. **bistro**.

BISTURIU, *bisturie,* s.n. Instrument chirurgical în formă de cuţitaş, care serveşte la incizii. – Din fr. **bistouri.**
BISULC, -Ă, *bisulci, -ce,* adj. (Despre animale) Care are copite despicate. – Din fr. **bisulque,** lat. **bisulcus.**
BISULFAT, *bisulfaţi,* s.m. (Impr.) Sare a acidului sulfuric în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfat acid. – Din fr. **bisulfate.**
BISULFIT, *bisulfiţi,* s.m. (Impr.) Sare a acidului sulfuros în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfit acid. – Din fr. **bisulfite.**
BIŞNIŢAR, *bişniţari,* s.m. (Fam.) Persoană care practică afacerismul, realizând profituri personale pe căi necinstite, meschine; gheşeftar. – **Bişniţă +** suf. *-ar.*
BIŞNIŢĂ, *bişniţe,* s.f. (Fam.) Afacere necinstită, măruntă; găinărie[2]; gheşeft. – Din engl. **business.**
BIT, *biţi,* s.m. (Inform.) Unitate de măsură pentru cantitatea de informaţie **(3)** dintr-un semnal, corespunzând logaritmului în bază 2. – Din engl., fr. **bit.**
BITANG, -Ă, *bitangi, -ge,* s.m. şi f. (Reg.; adesea adjectival) Copil nelegitim; bastard. – Din magh. **bitang.**
BITER s.n. Nume dat unui lichior amar, consumat ca aperitiv. [Pr.: bítăr] – Din germ. **Bitter.** Cf. fr. **bitter.**
BITUM, *bitumuri,* s.n. Produs solid, plastic, de culoare neagră, obţinut prin oxidarea la cald a reziduurilor de petrol sau prin distilarea huilei. [Acc. şi: *bítum*] – Din fr. **bitume.**
BITUMA, *bitumez,* vb. I. Tranz. **1.** A amesteca cu bitum un material granular. **2.** A face bitumajul unei şosele. * A umple cu o substanţă bituminoasă locurile dintre pavelele sau dalele de beton ale unei şosele. – Din fr. **bitumer.**
BITUMAJ s.n. Aşternere de bitum şi piatră măruntă pe suprafaţa unui drum. – Din fr. **bitumage.**
BITUMARE, *bitumări,* s.f. Acţiunea de *a bituma.* – V. **bituma.**
BITUMEN, *bitumene,* s.n. Material bogat în hidrocarburi, provenit din transformarea în condiţii naturale a cerii şi a răşinii de origine vegetală. – Din germ. **Bitumen,** lat. **bitumen.**
BITUMINIZARE*, bituminizări,* s.f. Proces natural de formare a asfaltului din nămolul rezultat prin descompunerea în absenţa aerului a organismelor animale şi vegetale în fundul mărilor. – Cf. fr. **bituminisation.**
BITUMINOS, -OASĂ, *bituminoşi, -oase,* adj. Care este de natura bitumenului; care conţine bitum sau bitumen. – După fr. **bitumineux,** lat. **bituminosus.**
BIŢĂ s.m. v. **bădiţă.**
BIUNIVOC, -Ă, *biunivoci, -ce,* adj. (Mat.) care se află într-un raport reciproc şi exclusiv de unu la unu. [Pr.: *bi-u-*] – Din fr. **biunivoque.**
BIURETĂ, *biurete,* s.f. Tub de sticlă gradat, de diverse forme, folosit la analizele chimice. – Din fr. **burette.**
BIV adj. invar. (Înv.; urmat de un titlu, de o funcţie) Fost. – Din sl. **bivŭ.**
BIVALENT, -Ă, *bivalenţi, -te,* adj. (Despre un element sau un radical chimic) Care are valenţa doi. – Din fr. **bivalent.**
BIVALV, -Ă, *bivalvi, -e,* adj. **1.** (Despre animale) Cu corpul acoperit de două valve. **2.** (Bot.; despre capsule) Compus din două părţi. – Din fr. **bivalve.**
BIVOL, *bivoli,* s.m. Vită cornută, rumegătoare, asemănătoare cu boul, cu păr negru sau alb, aspru şi rar, cu coarne inelate întoarse spre spate *(Bos bubalus).* * Epitet dat unui om gras, mătăhălos, nesimţit. – Din sl. **byvolŭ.**
BIVOLAR, *bivolari,* s.m. Păzitor al unei cirezi de bivoli. – **Bivol +** suf. *-ar.*
BIVOLIŢĂ, *bivoliţe,* s.f. Femela bivolului. * Epitet dat unei femei grase, dizgraţioase, nesimţite. [Acc. şi: *bivolíţă*] – Din bg. **bivolica.**
BIVUAC, *bivuacuri,* s.n. **1.** Staţionare temporară a trupelor în afara localităţilor sau a taberelor; porţiune de teren pe care se face această staţionare. **2.** (Rar) Adăpost al alpiniştilor sau al turiştilor (mai ales în timpul nopţii). [Pr.: *-vu-ac*] – Din fr. **bivouac.**
BIVUACA, *bivuachez,* vb. I. Intranz. (Despre unităţi militare) A staţiona în faţa localităţilor, în corturi sau sub cerul liber. [Pr.: *-vu-a-*] – Din fr. **bivouaquer.**
BIZAM, *bizami,* s.m. Mamifer rozător lung de circa 30 cm, care trăieşte în preajma apelor şi a cărui blană, de culoare castaniu-roşcat, este utilizată în blănărie *(Ondatra zibethica). ** Blana acestui animal. – Din germ. **Bisam.**
BIZANTIN, -Ă, *bizantini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor din oraşul Bizanţ sau din Imperiul Bizantin. **2.** Adj. Care se referă la Bizanţ, care este propriu Bizanţului, din vremea împărăţiei bizantine. – Din fr. **byzantin,** lat. **byzantinus.**
BIZANTINISM, *bizantinisme,* s.n. Mod de a acţiona în viaţa publică şi particulară prin

intrigi, prin subtilităţi inutile sau frivole. – Din fr. **byzantinisme.**

BIZANTINIST, -Ă, *bizantinişti, -ste,* s.m. şi f. Bizantinolog. – Din fr. **byzantiniste.**

BIZANTINISTICĂ s.f. Bizantinologie. – Din germ. **Byzantinistik.**

BIZANTINOLOG, -Ă, *bizantinologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în bizantinologie; bizantinist. – Din **bizantinologie** (derivat regresiv).

BIZANTINOLOGIE s.f. Disciplină care cercetează istoria, literatura, limba (medio-greacă) şi arta bizantină; bizantinistică. – Din fr. **byzantinologie.**

BIZAR, -Ă, *bizari, -e,* adj. (Livr.; adesea adverbial) Ciudat, straniu. – Din fr. **bizarre.**

BIZARERIE, *bizarerii,* s.f. (Livr.) Ciudăţenie, extravaganţă. – Din fr. **bizarrerie.**

BIZEŢ, *bizeţe,* s.n. Garnitură ornamentală de piele la încălţăminte. [Pl. şi: *bizeţuri*] – Din germ. **Besätze** (sg. *Besatz).*

BIZON, *bizoni,* s.m. **1.** Animal rumegător sălbatic din subfamilia bovinelor, cu fruntea mare, bombată, cu coarne scurte, cu umerii mai ridicaţi decât crupa, cu o coamă deasă *(Bison bison).* **2.** Pielea tăbăcită a acestui animal; piele de viţel tăbăcită care imită pielea bizonului **(1)**. – Din fr., lat. **bison.**

BIZOTA, *bizotez,* vb. I. Tranz. A şlefui oblic muchiile unei oglinzi, ale unei pietre preţioasc etc. – Din fr. **biseauter.**

BIZOTARE, *bizotări,* s.f. Acţiunea de *a bizota* şi rezultatul ei. – V. **bizota.**

BIZUI, *bizui,* vb. IV. Refl. **1.** A se încrede, a se întemeia, a se baza. **2.** (Pop.) A îndrăzni, a cuteza, a se încumeta să... – Din magh. **bizni.**

BIZUIRE, *bizuiri,* s.f. Faptul de *a se bizui.* – V. **bizui.**

BIZUNIE s.f. v. **vizunie.**

BLACHEU, *blacheuri,* s.n. Bucată (semiovală) de tablă care se aplică pe vârful şi pe tocul încălţămintei pentru a le proteja. [Var.: **plachéu** s.n.] – Et. nec.

BLAGIAN, -Ă, *blagieni, -e,* adj. De Blaga, al lui Blaga; în maniera lui Blaga. [Pr.: *-gi-an*] – **Blaga** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BLAGOSLOVENIE, *blagoslovenii,* s.f. Blagoslovire. – Din sl. **blagoslovenije.**

BLAGOSLOVI, *blagoslovesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A binecuvânta. – Din sl. **blagosloviti.**

BLAGOSLOVIRE, *blagosloviri,* s.f. Acţiunea de *a blagoslovi*; binecuvântare, blagoslovenie. – V. **blagoslovi.**

BLAGOSLOVIT, -Ă, *blagosloviţi, -te,* adj. Binecuvântat. – V. **blagoslovi.**

BLAGOVEŞTENIE s.f. (Pop.) Bunavestire. – Din sl. **blagověštenije.**

BLAJIN, -Ă, *blajini, -e,* adj. (Adesea fig.) Blând, omenos, paşnic. * (Despre fizionomia, firea, manifestările oamenilor) Care exprimă bunătate, blândeţe. * (Substantivat, m. pl. art.; mitol. pop.) Fiinţe blânde şi evlavioase care trăiesc departe de lume, pe apa Sâmbetei. – Din sl. **blažěnů.**

BLAJINĂTATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi blajin. – **Blajin** + suf. *-ătate.*

BLAM, *blamuri,* s.n. Dezaprobare, condamnare publică a unei atitudini; exprimare a unei astfel de dezaprobări. – Din fr. **blâme.**

BLAMA, *blamez,* vb. I. Tranz. A exprima public dezaprobarea faţă de o atitudine, un act, un gest etc. considerate reprobabile; a condamna. * A vorbi de rău, a defăima. – Din fr. **blâmer.**

BLAMABIL, -Ă, *blamabili, -e*, adj. (Livr.) Care merită să fie blamat; reprobabil. – Din fr. **blâmable.**

BLAMARE, *blamări,* s.f. Acţiunea de *a blama.* – V. **blama.**

BLAMAT, -Ă, *blamaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost dezaprobat în mod public. **2.** Defăimat. – V. **blama.**

BLANĂ, *blăni,* s.f. **I. 1.** Părul sau lâna care acoperă pielea unor animale. * Piele de animal cu păr cu tot, prelucrată. **2.** Haină îmblănită; haină confecţionată din blană **(I 1**). **II.** (Pop.) Scândură groasă. [Pl. şi: **(I)** *blănuri*] – Din bg. **blana.**

BLANC[1] s.n. **1.** Piele tăbăcită, suplă şi elastică, folosită în marochinărie. **2.** Fâşie de material insensibil adăugată la capetele bobinelor de film sau de bandă magnetică pentru a le proteja. – Din germ. **Blank.**

BLANC[2]**,** *blancuri,* s.n. Spaţiu alb care desparte două cuvinte tipărite. – Din fr. **blanc**.

BLANCHETĂ, *blanchete,* s.f. Formular (pentru telegrame, poliţe etc.). – Din german. **Blankett.**

BLANŞARE s.f. Operaţie de sterilizare, prin opărire, a alimentelor, folosită în industria conservelor. – Cf. fr. **blanchir**.

BLANŞIR, *blanşiruri,* s.n. Rest nefolosit rezultat de la blanşiruire. – Cf. **blanşiruire.**

BLANŞIRUIRE s.f. Operaţie de curăţare a dosului pieilor tăbăcite. – Cf. fr. **blanchir**, germ. **blanschieren.**

BLASFEMATOR, -OARE, *blasfematori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care defăimează (cele sfinte). – Din fr. **blasphématoire.**
BLASFEMIE s.f. (Livr.) Defăimare a religiei, a dogmelor şi a obiectelor de cult; defăimare a lucrurilor sfinte; hulă[1]. – Din lat. **blasphemia.**
BLASTOMER, *blastomere,* s.n. (Biol.) Celulă formată în urma diviziunii primate a zigotului. – Din fr. **blastomére.**
BLASTULĂ, *blastule,* s.f. Stadiu embrionar la metazoare, de formă globulară, cu celulele dispuse într-un singur strat şi cu o cavitate în interior. – Din fr. **blastule.**
BLAT[1]**,** *blaturi,* s.n. Foaie din aluat special preparată pentru tort. – Din germ. **Blatt.**
BLAT[2] s.n. (Arg.; în expr.) (se spune despre cineva care călătoreşte fără bilet sau abonament într-un mijloc de transport) *A călători* (sau *a merge) pe blat* sau *a face blatul.* – Et. nec.
BLAU s.n. (Rar; în expr.) *A face blau* = a lipsi de la lucru a doua zi după o sărbătoare. – Din germ. **blaue** [Montag].
BLAZA, *blazez,* vb. I. Refl. şi tranz. A(-şi) toci, a(-şi) pierde sau a face să piardă intensitatea simţurilor şi a emoţiilor; a (se) dezgusta, a deveni sau a face să devină indiferent. – Din fr. **blaser.**
BLAZARE s.f. Faptul de *a (se) blaza.* – V. **blaza.**
BLAZAT, -Ă, *blazaţi, -te,* adj. Dezgustat, incapabil de emoţii şi de sentimente, indiferent. – V. **blaza.**
BLAZĂ s.f. Parte a unei instalaţii de distilare în formă de recipient în care se introduce amestecul de distilat. – Din germ. **Blase.**
BLAZER, *blazere,* s.n. Jachetă bărbătească din stofă, catifea etc. (cu buzunare aplicate). [Pr.: *bleizăr*] – Din engl., fr. **blazer.**
BLAZON, *blazoane,* s.n. Ansamblu de elemente convenţionale care constituie emblema unui stat, a unei provincii, a unui oraş, a unei familii nobile, a unei bresle etc.; armoarii. – Din fr. **blason.**
BLĂNAR, *blănari,* s.m. Meseriaş care face îmbrăcăminte din blană; negustor de blănuri. – **Blană +** suf. *-ar.*
BLĂNĂREASĂ, *blănărese,* s.f. Femeie care face îmbrăcăminte din blană; negustoreasă de blănuri. * Soţia blănarului. – **Blănar +** suf. *-easă.*
BLĂNĂRIE[1]**, (2)** *blănării,* s.f. **1.** Meseria blănarului. **2.** Atelier în care se confecţionează îmbrăcăminte din blană; magazin de vânzare a blănurilor. – **Blănar** + suf. *-ie.*
BLĂNĂRIE[2]**,** *blănării,* s.f. (Colectiv) Sortimente sau obiecte de îmbrăcăminte de blană. – **Blană +** suf. *-ărie.*
BLĂNIŢĂ, *blăniţe,* s.f. Diminutiv al lui *blană* **(1)**. – **Blană +** suf. *-iţă.*
BLĂNOS, -OASĂ, *blănoşi, -oase,* adj. (Rar; despre animale sau haine) Cu blană bogată. – **Blană +** suf. *-os.*
BLĂNUI, *blănuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îmblăni. – **Blană +** suf. *-ui.*
BLÂND, -Ă, *blânzi, -de,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care este omenos, paşnic, prietenos; blajin. * (Despre fapte, sentimente, etc.) De om bun. * (Despre animale) Care nu fuge de om; care nu se sperie. **2.** Fig. (Despre timp, natură etc.) Care nu este aspru, care nu este excesiv, care este plăcut. **II.** S.f. (Pop.) Urticarie. – Lat. **blandus.**
BLÂNDEŢE s.f. Însuşirea omului blând; purtare de om blând. – **Blând +** suf. *-eţe.*
BLEAH s.n. v. **bleau**[2]**.**
BLEANDĂ[1]**,** *blende,* s.f. (Pop.) Sperietoare de păsări. * Epitet pentru o persoană fără energie, molâie, bleagă. – Et. nec.
BLEANDĂ[2]**,** *blende,* s.f. (Reg.) Lovitură, îmbrânceală, brânci. * Tiflă. – Et. nec.
BLEAŞC interj. Cuvânt care imită zgomotul umbletului prin băltoace. – Onomatopee.
BLEAŞCĂ adj. invar. (Reg.) Leoarcă. – Cf. **bleaşc, fleaşcă**.
BLEAU[1] subst. (Reg.; în expr.) *A nu zice nici bleau* = a tăcea din gură, a nu (mai) scoate o vorbă. – Et. nec.
BLEAU[2]**,** *bleauri,* s.n. (Reg.) Tablă de fier care îmbracă osia carului. [Var.: **bleah, bleav** s.n.] – Din ucr. **bljacha,** germ. **Blech.**
BLEAV s.n. v. **bleau**[2]**.**
BLEFARITĂ, *blefarite,* s.f. Inflamaţie a pleoapelor. – Din fr. **blépharite.**
BLEG, BLEAGĂ, *blegi, -ge,* adj. **1.** (Despre animale) Cu urechi care atârnă în jos; clăpăug, blegit; (despre urechile animalelor) care atârnă în jos; (despre oameni) cu urechile îndepărtate de cap; (despre urechile oamenilor) îndepărtate de cap (şi atârnând în jos). **2.** Lipsit de energie, de voinţă (şi prost). – Cf. scr. **bleka.**
BLEGI, *blegesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre urechi) A se face bleg **(1)**. **2.** (Despre oameni) A deveni bleg **(2)**; a se bleojdi[2]. – Din **bleg.**
BLEGIT, -Ă, *blegiţi, -te,* adj. Bleg **(1)**. – V. **blegi.**

BLENDĂ, *blende,* **1.** Rocă lucioasă, de culoare gălbuie, brună sau neagră, reprezentând sulfura naturală de zinc. **2.** (Cin.) Suprafaţă metalizată folosită pentru reflectarea şi difuziunea luminii. – Din germ. **Blende,** fr. **blende.**

BLENORAGIC, -Ă, *blenoragici, -ce,* adj. Care ţine de blenoragie, privitor la blenoragie. – Din fr. **blennorragique.**

BLENORAGIE, *blenoragii,* s.f. Boală venerică infecţioasă, manifestată prin mâncărime, sezanţie de usturime, scurgeri purulente etc.; gonoree. – Din fr. **blennorragie.**

BLEOJDI[1]**,** *bleojdesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg. şi fam.) A (-şi) holba (ochii); a (se) zgâi. – Et. nec.

BLEOJDI[2]**,** *bleojdesc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. A lăsa să atârne în jos; a pleoşti. **2.** Refl. A se blegi **(2)**. – Et. nec.

BLEOJDIRE[1]**,** *bleojdiri,* s.f. (Reg. şi fam.) Faptul de *a (se) bleojdi*[1]. – V. **bleojdi**[1]**.**

BLEOJDIRE[2]**,** *bleojdiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) bleojdi*[2]. – V. **bleojdi**[2]**.**

BLEOJDIT[1]**, -Ă,** *bleojdiţi, -te,* adj. (Reg. şi fam.; despre ochi) Holbat; zgâit. – V. **bleojdit.**

BLEOJDIT[2]**, -Ă,** *bleojdiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.; despre urechi) Lăsat în jos; bleg, blegit, pleoştit. – V. **bleojdi**[2]**.**

BLEOT, BLEOATĂ, *bleoţi, bleoate,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prost, nătâng. – Din germ. **blöd.**

BLEOTOCĂREALĂ, *bleotocăreli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a bleotocări.* – **Bleotocări** + suf. *-eală.*

BLEOTOCĂRI, *bleotocăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A se bălăci. **2.** A flecări. – Et. nec.

BLESTEM, *blesteme,* s.n. Invocare a urgiei divinităţii împotriva cuiva; nenorocire a cuiva pusă pe seama furiei divine. [Acc. şi: *bléstem*] – Din **blestema** (derivat regresiv).

BLESTEMA, *bléstem,* vb. I. Tranz. A invoca urgia divinităţii împotriva cuiva. * Intranz. A înjura, a ocărî, a huli. [Prez. ind. acc. şi: *blestém*] – Lat. pop. **blastimare** (= *blasphemare).*

BLESTEMAT, -Ă, *blestemaţi, -te,* adj. **1.** Lovit, ajuns de blestem. * Rău, neprielnic, duşmănos. **2.** (Adesea substantivat) Cu purtări rele; depravat, rău, ticălos. – V. **blestema.**

BLESTEMĂŢIE, *blestemăţii,* s.f. Purtare, faptă de om blestemat. * Depravare. – **Blestemat+** suf. *-ie.*

BLEŞTI, *bleştesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A răsufla (greu), a-şi trage (cu greu) răsuflarea. **2.** A îngăima, a vorbi (greu). * Tranz. şi refl. A (se) moleşi, a (se) înmuia, a slăbi; a (se) pleoşti. **3.** A vorbi mult; a flecări, a trăncăni. – Cf. sl. **blensti**, scr. **bleštiti.**

BLEU adj. invar., s.n. Albastru-deschis; azuriu. **[**pr.: *blö*] – Din fr. **bleu.**

BLEUMARIN adj. invar., s.n. Albastru-închis. [pr.: *blö-*] – Din fr. **bleumarine.**

BLID, *blide,* s.n. (Pop.) **1.** Vas de lut, de lemn sau de tinichea în care se pun bucatele; strachină. ** Expr. *A mânca dintr-un blid cu cineva* = a fi în mare intimitate cu cineva. *Pe* (sau *pentru) un blid de linte* = pentru o răsplată neînsemnată (primită ca preţ al unei josnicii). **2.** (La pl.) Vase de bucătărie. – Din sl. **bliudů.**

BLIDAR, (1, 2) *blidari,* s.m. **(3)** *blidare,* s.n. **1.** S.m. Meşteşugar care face blide. **2.** S.m. Fig. Lingău, linge-blide, linge-talere. **3.** S.n. Raft, dulap cu rafturi pe care se păstrează blidele. – **Blid**+suf. *-ar.*

BLIMP s.n. (Cin.) Carcasă insonoră în care se introduce aparatul de filmat, în cazul filmărilor cu priză directă de sunet. – Din engl. **blimp.**

BLINDA, *blindez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un blindaj. – Din fr. **blinder.**

BLINDAJ, *blindaje,* s.n. **1.** Înveliş protector de plăci metalice groase al unui vas de război, al unui tanc etc. * Înveliş metalic al proiectilelor de puşcă şi de pistol. **2.** Înveliş metalic de izolare a câmpului electromagnetic al unui organ de celelalte organe dintr-un aparat electric. – Din fr. **blindage.**

BLINDARE, *blindări,* s.f. Acţiunea de *a blinda.* – V. **blinda.**

BLINDAT, -Ă, *blindaţi, -te*, adj. Prevăzut cu un blindaj. * (Substantivat, n.) Vehicul de luptă prevăzut cu un blindaj **(1)**. * (Despre unităţi militare) Care dispune de mijloace de luptă prevăzute cu blindaje **(1)**. – V. **blinda.**

BLINIE, *blinii,* s.f. (Rar) Mâncare naţională rusească, făcută dintr-un aluat de clătite, aşezat în straturi şi având diferite umpluturi. – Din rus. **blin.**

BLIŢ, *bliţuri,* s.n. Sursă de lumină proprie, intensă şi de scurtă durată, cu care este prevăzut un aparat fotografic şi care se aprinde simultan cu deschiderea obturatorului. ** *Bliţ secundar* = bliţ comandat pe cale optică de lumina bliţului principal, asigurându-se o sincronizare perfectă. [Scris şi: *blitz*] – Cuv. germ.

BLOC, *blocuri,* s.n. **1.** Bucată mare dintr-o materie solidă şi grea, masă solidă dintr-o singură bucată. **2.** Grămadă de lucruri considerate ca alcătuind o masă unică. *** Bloc de desen* = grup de foi de hârtie de desenat, lipite între ele la una din margini şi păstrate între

două cartoane protectoare. ** Loc. adv. *În bloc* = împreună, laolaltă. **3.** Clădire mare, cu multe etaje; blochaus. ** *Bloc turn* = bloc cu etajele dispuse în formă de turn. **4.** Alianţă, înţelegere (între state, partide, grupări etc.) pentru realizarea unor scopuri comune. **5.** (În sintagma) *Bloc motor* = organ de motor în care se află cilindrii şi pistoanele. **6.** (Med.; în sintagmele) *Bloc cardiac* = tulburare a ritmului inimii, datorită blocării influxului nervos care străbate muşchiul cardiac. *Bloc operator* = parte componentă a serviciilor chirurgicale, cuprinzând sălile de operaţie şi dependinţele acestora. – Din fr. **bloc,** (3) germ. **Block** [haus].

BLOCA, *blochez,* vb. I. Tranz. **1.** A izola un oraş, un port sau un stat prin blocadă. **2.** A închide o arteră de circulaţie; a împiedica circulaţia vehiculelor sau a persoanelor. **3.** Tranz. şi refl. A nu mai funcţiona sau a face să nu mai funcţioneze (fixându-se sau imobilizându-se) într-o poziţie dată. **4.** A interzice în mod legal folosirea unor produse, a unor fonduri etc. **5.** (Sport) A efectua un blocaj **(2)**. – Din fr. **bloquer.**

BLOCADĂ, *blocade*, s.f. Ansamblu de măsuri destinate izolării unui oraş, a unui stat sau a unui grup de state; blocaj, blocare. ** *Blocadă economică* = izolare a unei ţări sau a unui grup de ţări, întreprinsă de o altă ţară sau de alte ţări, în scopul subminării economiei naţionale a primelor. – Din germ. **Blockade.**

BLOCAJ, *blocaje*, s.n. **1.** (Rar) Blocare, blocadă. **2.** Tactică de oprire a unei acţiuni adverse sau de apărare strânsă în unele întreceri sportive. **3.** (Tehn.) Fundaţie din piatră, bolovani de râu etc., la unele şosele şi la căi ferate. * Dig rudimentar format din îngrămădirea de pietre, bolovani, cărămizi etc. – Din fr. **blocage.**

BLOCARE, *blocări,* s.f. Acţiunea de *a (se) bloca* şi rezultatul ei; blocaj, blocadă. – V. **bloca.**

BLOCHAUS, *blochausuri,* s.n. (Rar) Bloc **(3)**. – Din germ. **Blockhaus.**

BLOCNOTES, *blocnotesuri,* s.n. Carnet pentru însemnări curente; notes. [Acc. şi: *blocnotés*] – Din fr. **bloc-notes.**

BLOC-START, *bloc-starturi,* s.n. (Sport) Dispozitiv care serveşte alergătorilor pentru luarea startului în cursele de viteză. – După engl. **starting-block.**

BLODOGORI, *blodogoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A vorbi neînţeles (într-o limbă străină), neclar. – Din sl. **blagodariti.**

BLOND, -Ă, *blonzi, -de,* adj. (Despre păr) De culoare deschisă, gălbui, galben, bălai, codalb. * (Despre oameni) Care are păr de culoare deschisă; bălai, blondin. * (Substantivat) Persoană cu păr şi cu ten de culoare deschisă; bălan. *** Bere blondă* = bere de culoare deschisă, gălbuie. – Din fr. **blond.**

BLONDĂ, *blonde,* s.f. (Înv.) Dantelă albă, uşoară, de mătase. – Din fr. **blonde.**

BLONDIN, -Ă, *blondini, -e,* adj., s.m. şi f. Blond. – Din fr. **blondin.**

BLONZI, *blonzesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A(-şi) decolora părul până la blond. – Din **blond.**

BLUES, *bluesuri,* s.n. Dans lent, cu caracter visător, melancolic; melodia după care se dansează acest dans, care îşi are originea în cântecele negrilor din America. [Pr.: *bluz*] – Cuv. engl.

BLUF, *blufuri,* s.n. (Livr.) Atitudine neîntemeiată prin care se urmăreşte intimidarea cuiva. [Pr. şi: *blaf*] – Din engl. **bluff.**

BLUGI s.m. pl. Pantaloni strâmţi, confecţionaţi dintr-un material special, foarte rezistent (purtaţi de tineri). – Din engl. **blue-jeans.**

BLUM, *blumuri,* s.n. Oţel semilaminat în formă de bară, cu secţiune în general pătrată. – Din fr. **bloom.**

BLUMING, *bluminguri*, s.n. Laminor de blumuri. – Din engl. **blooming.**

BLUZA, pers. 3 *bluzează,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni bluzat. – Din **bluzat** (derivat regresiv).

BLUZAT, -Ă, *bluzaţi, -te,* adj. (Despre corsajul unei rochii) Făcut mai lung şi mai larg şi lăsat să atârne puţin peste cingătoare. – **Bluză+** suf. *-at.*

BLUZĂ, *bluze,* s.f. Îmbrăcăminte pentru partea superioară a corpului, asemănătoare cu o cămaşă bărbătească. – Din fr. **blouse.**

BLUZIŢĂ, *bluziţe,* s.f. Bluzuliţă. – **Bluză**+suf. *-iţă.*

BLUZON, *bluzoane,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte (de sport), larg şi comod, pentru partea superioară a corpului. – Din fr. **blouson.**

BLUZULIŢĂ, *bluzuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *bluză*; bluziţă. – **Bluză+** suf. *-uliţă.*

BOA s.m. invar. **1.** Şarpe tropical, carnivor şi neveninos, lung de câţiva metri, care-şi ucide prada înainte de a o înghiţi încolăcindu-se în jurul ei şi sufocând-o *(Boa constrictor).* **2.** Fâşie lungă de blană sau de pene, purtată altădată de femei în jurul gâtului. – Din fr., lat. **boa.**

BOABAB s.m. v. **baobab.**

BOABĂ, *boabe,* s.f. **1.** (Specie de) fruct cărnos (şi sferic) cu sâmburele sau sâmburii în mijloc; bacă. **2.** Bob[1] **(1)**. ** Expr. *A nu şti* (sau *a nu pricepe, a nu zice) (nici o) boabă* = a nu şti (sau a nu pricepe, zice) nimic. – Cf. scr. **boba.**
BOACĂ s.f. (În expr.) *A nu şti* (sau *a nu pricepe) (nici o) boacă* = a nu şti (sau a nu pricepe) nimic. – Et. nec.
BOACĂN, -Ă, *boacăni, -e,* adj. (Fam.; despre acte şi acţiuni ale omului) Care are caracter de mare gafă, de mare nerozie, care este din cale-afară de prostesc. ** Expr. *A făcut una boacănă* sau *a făcut-o boacănă* = a făcut ceva din cale-afară de nepotrivit, de prostesc. – Et. nec.
BOAITĂ, *boaite,* s.f. (Pop.) Vită (slabă). * Termen de batjocură pentru oameni. – Cf. magh. **bojti** "vite cornute".
BOALĂ, *boli,* s.f. **1.** (La om şi la animale) Modificare organică sau funcţională a echilibrului normal al organismului; proces patologic care afectează organismul; maladie, afecţiune, beteşug. ** *Boala somnului* = boală infecţioasă gravă transmisibilă prin înţepătura muştei ţeţe. *Boala papagalilor* = psitacoză. ** (Pop.) *Boala copiilor* = epilepsie. *Boală lungă* (sau *mare)* = febră tifoidă. *Boală seacă* = tuberculoză pulmonară. *Boală de zahăr* = diabet. ** Expr. *A băga pe cineva în (toate) boale(le)* = a supăra, a irita, a enerva pe cineva, a face pe cineva să sufere din punct de vedere moral, a-l face să se simtă prost. * (La plante, la vin etc.) Modificare organică patologică sau biochimică. * **2.** Epitet dat vitelor (sau altor animale slabe) leneşe, nărăvaşe. **3.** (Fam.) Capriciu, pasiune pentru ceva (sau cineva). ** Expr. *A avea boală pe cineva* = a avea ciudă, necaz, pică, invidie pe cineva. [Pl. şi: *boale*] – Din sl. **bolî.**
BOALTĂ s.f. v. **boltă.**
BOAMBĂ, *boambe,* s.f. **1.** (Reg.) Bob [1] **(1)**, boabă **(2)**. **2.** Obiect de formă sferică. – Et. nec.
BOAR, *boari,* s.m. Păstor de boi. [Var.: **bouár** s.m.] – Lat. **bo(v)arius.**
BOARE s.f. Adiere plăcută de vânt. – Lat. **boreas.**
BOARFĂ, *boarfe,* s.f. (Fam.) Îmbrăcăminte veche, uzată, zdrenţuită. * *P. ext.* (Mai ales la pl.) Obiecte de uz personal, cu deosebire lenjeria, îmbrăcămintea şi încălţămintea. * Epitet dat unei femei uşoare. – Et. nec.
BOARŢĂ, *boarţe,* s.f. Peşte de apă dulce, lung de câţiva centimetri, care îşi depune icrele între valvele unor moluşte (*Rhodeus sericeus). –* Et. nec.
BOAŢĂ, *boaţe,* s.f. (Reg. şi fam.) Poznă, năzbâtie, boroboaţă. – Din **boroboaţă.**
BOBI, (1) *boabe,* s.n. (**2,** rar **1)** *bobi,* s.m. **1.** S.n. Sământă de cereale sau de legume care fac fructe păstăi; grăunte, boabă **(2)**. ** Loc. adv. *Bob cu bob* = cu grijă şi răbdare; amănunţit. *Din bob în bob* = amănunţit. *Bob numărat* = întocmai, exact. ** Expr. *A da* (sau *a ghici) în bobi* = a căuta tainele viitorului după cum se aşază bobii aruncaţi de ghicitor. * Orice părticică de materie friabilă care seamănă cu un grăunte. *Bob de nisip.* **2.** S.m. Plantă leguminoasă cu flori albe sau trandafirii, cu păstăi mari şi cu seminţe ovale, turtite *(Vicia faba)*; măzăriche **(I)**. * P. restr. Sământa acestei plante. – Din sl. **bobŭ.**
BOB[2], *boburi,* s.n. Sanie cu un rând suplimentar de tălpici în faţă, care, dirijate (cu ajutorul unui volan sau în alt mod), servesc la cotit. * Sportul practicat cu acest fel de sanie; bobslei. – Din engl., fr. **bob** [sleigh].
BOB[3], *boburi,* s.n. Instalaţie pentru ridicarea materialelor de construcţie. – Et. nec.
BOBAICĂ s.f. v. **băbaică.**
BOBÂRNAC, *bobârnace,* s.n. Lovitură dată peste nas, peste ureche etc. prin destinderea degetului arătător sau mijlociu după ce a fost încordat pe degetul mare. * Fig. Aluzie răutăcioasă, înţepătură la adresa cuiva. – Et. nec.
BOBER, *boberi,* s.m. Sportiv care practică bobsleiul. – **Bob[2]+** suf. *-er.*
BOBI, *bobesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A nimeri, a brodi. – Din **bob[1].**
BOBINA, *bobinez,* vb. I. Tranz. A înfăşura, a încolăci, a învârti un fir, un cablu etc. (în jurul unui mosor, al unei bobine). – Din fr. **bobiner.**
BOBINAJ, *bobinaje,* s.n. **1.** Bobinare. **2.** (Concr.) Totalitatea bobinelor dintr-o maşină sau dintr-un aparat (electric). – Din fr. **bobinage.**
BOBINARE, *bobinări,* s.f. Acţiunea de *a bobina*; bobinaj **(1)**. – V. **bobina.**
BOBINATOR, -OARE, *bobinatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care are profesiunea de a construi şi a repara bobine de maşini electrice. – **Bobina** + suf. *-tor* (după fr. *bobineur).*
BOBINĂ, *bobine,* s.f. Mosor de diverse forme, pe care se înfăşoară aţă, sârmă, cablu electric etc.; *p. ext.* mosorul împreună cu spirele înfăşurate pe el. * Spec. Ansamblu de spire format prin înfăşurarea în serie a unuia sau a mai multor conductoare electrice. – Din fr. **bobine.**
BOBIŢĂ, *bobiţe,* s.f. Diminutiv ai lui *boabă.* * Cerculeţ imprimat sau desenat. – **Boabă** + suf.

-*iţă*. Cf. scr. **bobica.**

BOBLETIC, -Ă, *bobletici, -ce,* adj. (Reg.) Prost, bleg, nătărău. – Din ngr. **apopliktikós.**

BOBLEŢ, -EAŢĂ, *bobleţi, -e,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prost, bleg, nătărău. -Cf. **bobletic.**

BOBOC, *boboci,* s.m. **1.** Caliciul nedeschis al unei flori; floare care începe să se deschidă. **2.** Pui de gâscă sau de raţă. ** Expr. *A paşte* (sau *a păzi) bobocii* = a-şi pierde vremea degeaba. *A da (mâncare) la boboci* = a vomita. * Fig. Începător într-un domeniu; om lipsit de experienţă; ageamiu; *p. restr.* recrut; student în primul an. – Din ngr. **bubúki.**

BOBOCEL, *bobocei,* s.m. Diminutiv al lui *boboc.* – **Boboc +** suf. *-el.*

BOBORNIC, *bobornici,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, groasă, cu frunze cărnoase şi cu flori albastre *(Veronica beccabunga).* – Et. nec.

BOBOŞIT, *boboşiţi,* adj. m. (Reg.; despre ochi) Holbat, bulbucat. – Din **bob**[1]**.**

BOBOT, *bobote,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.; precedat de "în", "din") Întâmplare. ** Expr. *A vorbi* (sau *a umbla, a merge, a face ceva*) *în bobote* (sau *în bobot)* = a vorbi (sau a umbla, a merge, a face ceva) fără rost, la întâmplare, fără socoteală, într-aiurea. **2.** (Reg.) Acces (de furie, de mânie). [Var.: **bóbotă** s.f.] – Din bg., scr. **bobot.**

BOBOTAIE, *bobotăi,* s.f. (Reg.) Vâlvătaie. – **Bobot +** suf. *-aie* sau contaminare între **bobot** şi [vâlvă] **taie.**

BOBOTĂ s.f. v. **bobot.**

BOBOTEAZĂ s.f. Sărbătoare creştină la 6 ianuarie, când se consideră că a avut loc botezul lui Isus Cristos; Iordan. ** *Gerul Bobotezei* = ger mare (ca la început de ianuarie). – Probabil din **apă + botează** *(<boteza).*

BOBOTI, *bobotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre foc) A arde cu vâlvătăi şi trosnituri. * Refl. Fig. A se înfuria. – Cf. **bobotaie**.

BOBSLEI s.n. Sport practicat cu bobul[2]; bob[2]. – Din engl., fr. **bobsleigh.**

BOBULEŢ, *bobuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *bob*[1]*.* – **Bob**[1] + suf. *-uleţ.*

BOC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri repetate ale ciocanului, ale toporului etc. – Onomatopee.

BOCAL s.n. v. **pocal.**

BOCANC, *bocanci,* s.m. Gheată rezistentă, pentru militari, sportivi etc. făcută din piele şi talpă groasă. – Din magh. **bakancs.**

BOCAPORT, *bocaporţi,* s.m. Deschizătură pe punte, prin care se încarcă mărfurile în navă. – Din it. **boccaporto.**

BOCĂNEALĂ, *bocăneli,* s.f. Bocănit. – **Bocăni** + suf. *-eală.*

BOCĂNI, *bocănesc,* vb. IV. Intranz. A ciocăni, a izbi cu un obiect tare în ceva. – **Boc** + suf. -*ăni.*

BOCĂNIT s.n. Acţiunea de *a bocăni* şi rezultatul ei; zgomot produs prin izbirea cu un obiect tare în ceva; bocăneală, bocănitură. – V. **bocăni.**

BOCĂNITURĂ, *bocănituri,* s.f. Bocănit. – **Bocăni** + suf. *-tură.*

BOCCEA, *boccele,* s.f. **1.** Pachet cu diverse obiecte casnice mărunte puse într-o pânză, ale cărei capete se leagă cruciş; boccealâc. **2.** (Înv. şi reg.) Şal mare pe care îl purtau femeile pe spate. – Din tc. **bohça.**

BOCCEAGIU, *bocceagii,* s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunţişuri (pânză, ace, aţă); tolbaş, coropcar, marchitan. [Var.: **boccegíu** s.m.] – Din tc. **bohçaci.**

BOCCEALÂC, *boccealâcuri,* s.n. (Înv.) Boccea; (în special) pachet cu haine şi rufe pe care mireasa le dăruia mirelui. – Din tc. **bohçalik.**

BOCCEGIU s.m. v. **bocceagiu.**

BOCCELUŢĂ, *bocceluţe,* s.f. Diminutiv al lui *boccea.* – **Boccea +** suf. *-uţă.*

BOCCIU, -IE, *boccii,* adj. (Pop. şi fam.; despre oameni) Care are trăsături grosolane, urâte. ** *Nas bocciu* = nas urât. * Fig. (Substantivat; rar) Bădăran. – Din tc. **bokçu** "ticălos".

BOCEALĂ, *boceli,* s.f. Faptul de *a (se) boci.* – **Boci** + suf. *-eală.*

BOCET, *bocete,* s.n. **1.** Plâns zbuciumat, însoţit de vaiete, strigăte, tânguiri; jalet, vaiet. **2.** Lamentaţie improvizată, de obicei versificată şi cântată pe o anumită melodie, care face parte din ritualul înmormântărilor (la ţară); cântare de mort. – **Boci** + suf. *-et.*

BOCI, *bocesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A plânge tare (cu vaiete şi strigăte). * Tranz. A recita bocete la înmormântarea cuiva. – Din **boace** (înv. şi reg. "voce" <lat.).

BOCIRE, *bociri,* s.f. Acţiunea de *a (se) boci.* – V. **boci.**

BOCIT s.n. Faptul de *a (se) boci.* – V. **boci.**

BOCITOR, -OARE, *bocitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care boceşte. **2.** S.f. Femeie care se îndeletniceşte cu bocitul la înmormântări. – **Boci** + suf. *-tor.*

BOCLUC s.n. v. **bucluc.**

BOCNĂ s.f. (Pop. şi fam.; în expr.) *A fi bocnă* = a îngheţa tare; *A se face bocnă* = a îngheţa

tare; *A îngheţa bocnă* = a îngheţa tare. – Et. nec.

BOCŞĂ, *bocşe,* s.f. **1.** (Reg.) Grămadă de lemne pregătite pentru a fi transformate prin ardere înceată în cărbuni; *p. ext.* cărbunărie. **2.** Grămadă de minereuri bogate în sulf, folosite pentru oxidarea minereurilor. – Din magh. **boksa.**

BODAPROSTE interj. v. **bogdaproste.**

BODÂRLĂU, *bodârlăi,* s.m. (Ornit.) Cufundar. ** Compus: *bodârlău-cu-ferăstrău* = pasăre de baltă înrudită cu raţa, având zimţii laterali ai ciocului asemănători cu dinţii de ferăstrău (*Mergus merganser).* – Et. nec.

BODEGĂ, *bodegi,* s.f. Local (mic) unde se consumă gustări şi băuturi (alcoolice). – Din germ. **Bodega.**

BODICEC, *bodicecuri,* s.n. Atac reglementar cu umărul, cu pieptul sau cu şoldul asupra adversarului aflat în mişcare, la jocul de hochei. – Din engl. **bodycheck.**

BODICECA, pers. 3 *bodicechează,* vb. I. Tranz. A practica bodicecul, la hochei. – Din **bodicec.**

BODOGĂNEALĂ, *bodogăneli,* s.f. Vorbire înceată, neclară, care redă de obicei un protest reţinut sau o nemulţumire stăpânită. – **Bodogăni** + suf. *-eală.*

BODOGĂNI, *bodogănesc,* vb. IV. Tranz. A bombăni supărat, spunând ceva nedesluşit. * Intranz. A bombăni (de ciudă sau de supărare). – Et. nec.

BODOGĂNIRE, *bodogăniri,* s.f. Acţiunea de *a bodogăni.* – V. **bodogăni.**

BODOGĂNIT, *bodogănituri,* s.n. Faptul de *a bodogăni.* – V. **bodogăni.**

BODONI s.n. invar. Caracter de literă cu contrast mare între liniile de bază şi liniile secundare, cu picioruşele subţiri şi scurte. – Din germ. **Bodoni.**

BOEM[1], **-Ă,** *boemi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Boemiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Boemiei sau populaţiei ei, privitor la Boemia sau la populaţia ei. – Din n. pr. **Boemia** (derivat regresiv).

BOEM[2], **-Ă,** *boemi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Artist care duce o viaţă dezordonată, neconformă convenienţelor sociale. **2.** Adj. Care corespunde firii sau felului de viaţă caracteristic boemilor **(1). 3.** S.f. Mediu în care trăiesc boemii[2] **(1)**; viaţă dusă de boemi[2] (plină de privaţiuni, dezordonată). – Din fr. **bohéme.**

BOGASIER, *bogasieri,* s.m. (Înv.) Negustor de articole de manufactură, în special de pânzeturi fine pentru căptuşeli de haine. [Pr.: *-si-er*] – **Bogasiu +** suf. *-ar.*

BOGASIERESC, -EASCĂ, *bogasiereşti,* adj. (Înv.) De bogasier, caracteristic bogasierului. [Pr.: *-si-e-*] – **Bogasier +** suf. *-esc.*

BOGASIERIE, *bogasierii,* s.f. (Înv.) **1**. Ocupaţia, negoţul bogasierului. **2.** Marfă de bogasier; *p. ext.* prăvălie unde îşi exercită profesiunea bogasierii. [Pr.: *-si-e-*] – **Bogasier +** suf. *-ie.*

BOGASIU, *bogasiuri,* s.n. (Înv.) Stofă sau pânză fină importată din Orient şi întrebuinţată mai ales pentru căptuşeli. – Din tc. **bogasi.**

BOGAT, -Ă, *bogaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) care dispune de multe şi mari mijloace materiale, care are mulţi bani; (om) avut. **2.** Adj. Care se află, care conţine ceva în cantitate mare. *Fructele sunt bogate în vitamine.* * (Despre flori) Învolt. * Mănos, roditor. **3.** Adj. (Despre lucruri) Scump, de mare valoare; fastuos, luxos. – Din sl. **bogatŭ.**

BOGATÂR, *bogatâri,* s.m. Personaj masculin cu însuşiri ideale din folclorul rus. – Din rus. **bogatâr.**

BOGĂTAN, -Ă, *bogătani, -e,* s.m. şi f. (Depr.) Bogătaş (rural). – **Bogat +** suf. *-an.*

BOGĂTAŞ, -Ă, *bogataşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care dispune de multe şi mari mijloace materiale, care are avere mare. – **Bogat +** suf. *-aş.*

BOGĂŢIE, *bogăţii,* s.f. **1.** Cantitate abundentă de bunuri materiale, de materii prime, de bani, de obiecte preţioase etc. **2.** Starea, situaţia în care se află posesorul unei mari cantităţi de bunuri materiale, de bani etc. **3.** Resursele unei ţări, ale unei regiuni etc. care, prin prelucrare, se transformă în bunuri utilizate de societate. *Petrolul este o bogăţie naţională.* **4.** Abundenţă şi varietate de valori spirituale. *Bogăţie de idei. Bogăţie de cuvinte.* – **Bogat** + suf. *-ie.*

BOGDAPROSTE interj. (Pop.; adesea substantivat) Cuvânt de mulţumire adresat celui care dă ceva de pomană. ** Loc. adj. *De bogdaproste* = de pomană. ** Expr. *Ca un pui de bogdaproste* = (despre copii) nenorocit, prăpădit. (Fam.) *A umple de bogdaproste* = a ocărî **(2)**. [Var.: **bodapróste** interj.] – Din bg. **bog da prosti.**

BOGHET, -Ă, *bogheţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre găini) Cu un smoc de pene pe cap; moţat. **2.** Fig. Frumos şi mare. *Ochi bogheţi.* – Et. nec.

BOGHIU, *boghiuri,* s.n. Cuplu de patru roţi pe care este articulat şasiul locomotivelor şi al vagoanelor de cale ferată şi care le permite luarea curbelor. – După fr. **bogie, boggie.**

BOGLARI, *boglari,* s.m. Plantă erbacee otrăvitoare, cu flori mici, galbene, care creşte în

locuri mocirloase *(Ranunculus sceleratus).* – Din magh. **boglár.**
BOGOMIL, *bogomili,* s.m. Adept al bogomilismului. – Din n. pr. **Bogomil.**
BOGOMILIC, -Ă, *bogomilici, -ce,* adj. Care ţine de bogomilism, privitor la bogomilism. – **Bogomil** (n. pr.) + suf. -*ic.*
BOGOMILISM s.n. Doctrină şi sectă dualistă apărută în sec. X în Bulgaria şi răspândită apoi în ţările balcanice, în Rusia şi în alte părţi, care contesta treimea divină ortodoxă, existenţa umană a lui Cristos, respingea riturile ortodoxe, inclusiv botezul, nu accepta ierarhia bisericească etc. – **Bogomil** (n. pr.) + suf. -*ism.*
BOI[1]**,** *boiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A vopsi. **2.** Refl. (Peior.; despre femei) A se farda, a se sulimeni. **3.** Tranz. (Reg., fam.) A înşela, a păcăli. – Din **boia** (derivat regresiv).
BOI[2]**,** *boiuri,* s.n. (Pop.) Trup, statură, înfăţişare, fizionomie. – Din tc. **boy.**
BOIA, (1) *boiele,* s.f. **1.** (Reg.) Vopsea. * (Peior.) Fard. **2.** Condiment de culoare roşie, obţinut din pisarea ardeiului iute uscat; paprică. – Din tc. **boya.**
BOIALĂ, *boieli,* s.f. (Reg.) Vopsire. * (Peior.) Fard. – **Boi**[1] + suf.-*eală.*
BOIANGERIE, (2) *boiangerii,* s.f. **1.** Meseria boiangiului. **2.** Prăvălie sau atelier în care se exercită această meserie; vopsitorie. – **Boiangiu +** suf. -*ărie.*
BOIANGIU, *boiangii,* s.m. Vopsitor de textile. – Din tc. **boyaci.**
BOICOT, *boicoturi,* s.n. Interdicţie declarată împotriva unui individ, a unui grup social, a unui stat etc. prin care se stabileşte refuzul de a cumpăra, a vinde sau a întreţine orice fel de relaţii cu cei supuşi acestui procedeu. – Din **boicota** (derivat regresiv).
BOICOTA, *boicotez,* vb. I. Tranz. A exercita un boicot. – Din fr. **boycotter.**
BOICOTARE, *boicotări,* s.f. Acţiunea de *a boicota.* – V. **boicota.**
BOIER, *boieri,* s.m. **1.** Mare stăpân de pământ (care deţinea, uneori, şi o funcţie înaltă în stat); persoană din aristocraţia feudală; nobil; *p. ext.* stăpân. * (Fam.) Persoană cu atitudini, obiceiuri sau pretenţii de aristocrat. **2.** (Înv.) Titlu de politeţe (echivalând cu "domnule"), adresat persoanelor înstărite, celor cu funcţii administrative etc. – Din sl. **boljarinŭ (**pl. *boljare*).
BOIEREASĂ, *boierese,* s.f. Boieroaică. – **Boier +** suf. -*easă.*
BOIERESC, -EASCĂ, *boiereşti,* adj. s.n. **1.** Adj. Care aparţine boierilor, privitor la boieri. * Care imită deprinderile boierilor. **2.** S.n. Obligaţie a ţăranilor dependenţi de a executa munci agricole în folosul stăpânului de pământ. – **Boier +** suf**. -***esc.*
BOIEREŞTE adv. Ca boierii. – **Boier** + suf.-*eşte.*
BOIERI, *boieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv.) A conferi cuiva titlul de boier, a da cuiva o boierie. **2.** Refl. (Fam.) A trăi, a se comporta ca un boier, a avea pretenţii de boier. – Din **boier.**
BOIERIE, *boierii,* s.f. Calitate, situaţie de boier; rang, titlu de boier, funcţie în statul medieval deţinută de un boier. * (Fam.) Atitudine, trai, maniere, comportare de boier. – **Boier +** suf. -*ie.*
BOIERIME s.f. Totalitatea boierilor; mulţime de boieri; clasa boierească. – **Boier** + suf. -*ime.*
BOIERINAŞ s.m. v. **boiernaş.**
BOIERIŢĂ, *boieriţe,* s.f. (Înv. şi reg.) Boieroaică. – **Boier +** suf. -*iţă.*
BOIERNAŞ, *boiernaşi,* s.m. Boier cu o situaţie inferioară marilor latifundiari. [Var.: **boierináş** s.m.] – **Boiarin** (înv. "boier" <sl.) + suf. -*aş.*
BOIEROAICĂ, *boieroaice,* s.f. Soţie de boier; mare proprietară de pământ; moşiereasă, boiereasă, boieriţă. * Soţie de demnitar, de mare negustor, de industriaş etc. – **Boier** + suf. -*oaică.*
BOIEROS, -OASĂ, *boieroşi, -oase,* adj. Cu gesturi, cu obiceiuri de boier; *p. ext.* mofturos, pretenţios. – **Boier +** suf**. -***os.*
BOILER, *boilere,* s.n. Cazan special de încălzire automată a apei, folosit la instalaţiile de apă caldă curentă. – Din germ. **Boiler.**
BOIRE, *boiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) boi*[1]; boit, vopsire; (fam.) fardare, sulimenire. – V. **boit.**
BOIŞTE, *boişti,* s.f. Depunerea şi fecundarea icrelor; perioada de rut a peştilor, bătaia peştelui; (concr.) locul unde se face fecundarea. – Din bg. **boište,** scr. **bojište.**
BOIŞTEAN, *boişteni,* s.m. Peşte de 8-12 cm cu spinarea şi părţile laterale de culoare verde-închis, cu pete şi puncte întunecate, alb pe burtă, care trăieşte în apele din zona de munte şi de coline *(Phoxinus phoxinus).* [Pr.: -*bo-iş*-] – **Boişte** + suf. -*ean.*
BOIT[1] s.n. (Reg.) Boire. – V. **boi**[1]**.**
BOIT[2]**, -Ă,** *boiţi, -te,* adj. (Reg.) Vopsit[2]; (fam.) fardat. – V. **boi**[1]**.**
BOITAR, *boitari,* s.m. (Reg.) Ajutor de păstor (de porci). – Din magh. **bojtár.**
BOJDEUCĂ, *bojdeuci,* s.f. (Reg.) Casă mică, sărăcăcioasă. [Pr.: -*deu*-] – Cf. **bujdă.**
BOJOC, *bojoci,* s.m. (Pop.) Plămân (mai ales de animale). ** Expr. (Fam.) *E numai bojoci* = e foarte slab, dar foarte activ şi plin de pasiune şi entuziasm. [Var.: (reg.) **bojóg** s.m.] – Et.

nec.
BOJOG s.m. v. **bojoc.**
BOJOGAR, *bojogari,* s.m. (Rar) Borfaş. – **Bojog** + suf. *-ar.*
BOL, *boluri,* s.n. **1.** Cocoloş. ** *Bol alimentar* = cocoloş rezultat din mestecarea alimentelor cu salivă în cavitatea bucală. **2.** Vas de formă semisferică cu sau fără picior. – Din fr. **bol.**
BOLARD, *bolarzi,* s.m. Stâlp scurt de metal sau de beton fixat pe chei, de care se leagă parâmele de acostare ale navelor. – Din fr. **bollard.**
BOLÂND, -Ă, *bolânzi, -de,* adj. (Reg.) Nebun, smintit; nerod, prost. [Var.: **bolúnd, -ă** adj.] – Din magh. **bolond.**
BOLBOROSEALĂ, *bolboroseli,* s.f. Bolborosire. – **Bolborosi** + suf. *-eală.*
BOLBOROSI, *bolborosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A vorbi nedesluşit. * A vorbi într-o limbă străină (pe care ascultătorii nu o înţeleg). **2.** Intranz. (Despre lichide) A gâlgâi, a scoate un zgomot asemănător cu cel al apei care fierbe. * (Pop.) A chiorăi. – Formaţie onomatopeică.
BOLBOROSIRE, *bolborosiri,* s.f. Faptul de *a bolborosi*; zgomot făcut de ceva care bolboroseşte; bolboroseală, bolborosit. – V. **bolborosi.**
BOLBOROSIT s.n. Bolborosire. – V. **bolborosi.**
BOLBOŞA, *bolboşez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A-şi holba ochii. – Et. nec.
BOLBOŞAT, -Ă, *bolboşaţi, -te,* adj. (Pop.; despre ochi) Umflat, bulbucat, holbat. – V. **bolboşa.**
BOLBURĂ s.f. v. **volbură**.
BOLD, *bolduri,* s.n. (Reg.) **1.** Ac cu măciulie, ac cu gămălie. * Vârf ascuţit. * Cui de metal cu măciulie ornamentală. **2.** Băţ ascuţit cu care se îndeamnă vitele. * Împunsătură, înţepătură (dată cu acest băţ). **3.** (Înv.) Imbold. **4.** (Reg.) Element de construcţie în arhitectura populară, în formă de stâlp sculptat, cu vârf ascuţit. – Din sl. **bodlî "**ghimpe".
BOLDEI, *boldei,* s.m. Câine de talie mică, cu picioare scurte. – **Bold** + suf. *-ei.*
BOLDEICĂ, *boldeici,* s.f. Căţea de boldei. – **Boldei** + suf. *-că.*
BOLDI, *boldesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îmboldi. **2.** A căsca, a holba, a zgâi ochii. * Refl. A privi cu încordare. – Din **bold.**
BOLDIŞ adv. (Reg.) Chiorâş, cu coada ochiului. – **Boldi** + suf. *-iş.*
BOLDIŞOR, *boldişoare,* s.n. Diminutiv al lui *bold.* – **Bold** + suf. *-işor.*
BOLDIT, -Ă, *bolditi, -te,* adj. (Reg.; despre ochi sau privire) Căscat, holbat, zgâit. – V. **boldi.**
BOLEAZNĂ, *bolezne,* s.f. (Pop.) Boleşniţă. – Din sl. **boleznî.**
BOLERO, *bolerouri,* s.n. **1.** Haină femeiască scurtă până deasupra taliei, ca un ilic. **2.** Numele unui dans naţional spaniol, care se dansează cu acompaniament de chitară şi castaniete; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. **boléro,** sp. **bolero.**
BOLEŞNIŢĂ, *boleşniţe,* s.f. (Pop.) Boală molipsitoare (nu prea gravă). * Epidemie, epizootie, molimă, boleaznă, bolişte. – Din bg. **boleštnica.**
BOLFĂ, *bolfe,* s.f. (Pop.) Nodul, umflătură produsă, de obicei sub piele, de o lovitură sau de o boală. – Cf. ucr. **bolfa**.
BOLI, *bolesc,* vb. IV. intranz. (Pop.) A zăcea bolnav, a fi bolnav timp îndelungat. – Din sl. **bolěti.**
BOLID, *bolizi,* s.m. Meteorit de dimensiuni relativ mari, care cade pe Pământ cu viteză mare; stea căzătoare foarte strălucitoare. * Fig. Vehicul, automobil de mare viteză. – Din fr. **bolide.**
BOLINDEŢ s.n. v. **colindeţ.**
BOLIŞTE, *bolişti,* (Reg.) Boleşniţă. – **Boală** + suf. *-işte.*
BOLIVIAN, -Ă, *bolivieni, -e,* s.m. şi f. adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Boliviei sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Boliviei sau bolivienilor **(1),** care este originar din Bolivia, privitor la Bolivia sau la bolivieni. [Pr.: *-vi-an*] – **Bolivia** (n. pr.) + suf. *-an.*
BOLMOJI vb. IV v. **bălmăji.**
BOLNAV, -Ă, *bolnavi, -e,* adj., s.m. şi f. (Fiinţă) care suferă de o boală; (om) suferind, beteag. (Acc, şi: (reg) *bólnav*] – Din bg. **bolnav.**
BOLNĂVI, *bolnăvesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. – Din **bolnav.**
BOLNĂVICIOS, -OĂSĂ, *bolnăvicioşi, -oase,* adj. **1.** Care se îmbolnăveşte uşor; gubav. * (Ca) de bolnav. **2.** Fig. Care este atras irezistibil spre viciu, spre lucruri anormale sau exagerate. – **Bolnav** + suf. *-icios.*
BOLNĂVIOR, -OARĂ, *bolnăviori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui "bolnav". – **Bolnav** + suf .*-ior.*
BOLNIŢĂ, *bolniţe,* s.f. (Înv.) Spital (pe lângă o mănăstire sau un aşezământ de binefacere). *

Loc unde se izolau şi se îngrijeau vitele bolnave. – Din sl. **bolînica.**
BOLOBOC s.n. v. **poloboc.**
BOLOBOCEL s.n. v. **polobocel.**
BOLOMETRIC, -Ă, *bolometrici, -ce,* adj. De bolometru; obţinut cu ajutorul bolometrului. – Din fr. **bolométrique.**
BOLOMETRU, *bolometre,* s.n. Instrument pentru determinarea intensităţii radiaţiei termice prin măsurarea încălzirii unui element sensibil expus radiaţiei. – Din fr. **bolométre.**
BOLOVAN, *bolovani,* s.m. Piatră (voluminoasă şi grea) rotunjită prin rostogolirea ei de ape; pietroi. * Bucată mare de pământ sau dintr-o materie solidă oarecare. *Bolovan de sare.* – Din bg. **balvan.**
BOLOVĂNEL, *bolovănei,* s.m. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *bolovan.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – **Bolovan** + suf. *-el.*
BOLOVĂNI, *bolovănesc,* vb. IV. Refl. (Rar, despre nori) A se îngrămădi ca nişte bolovani. * Tranz. (În expr.) *A bolovăni ochii* = a holba, a căsca ochii. – Din **bolovan.**
BOLOVĂNIŞ, *bolovănişuri,* s.n. Teren pietros, plin de bolovani. – **Bolovan** + suf. *-iş.*
BOLOVĂNIT, -Ă, *bolovăniţi, -te,* adj. Bolovănos. – V. **bolovan.**
BOLOVĂNOS, -OASĂ, *bolovănoşi, -oase,* adj. Cu mulţi bolovani; bolovănit. ** Fig. *Stil bolovănos. Vorbire bolovănoasă.* – **Bolovan** + suf. *-os.*
BOLŞEVIC, -Ă, *bolşevici, -ce,* s.m. şi f. adj. **1.** S.m. şi f. Adept al bolşevismului. **2.** Adj. Care aparţine bolşevismului sau bolşevicilor **(1)**, privitor la bolşevism sau la bolşevici; propriu, caracteristic bolşevicilor sau bolşevismului. – Din rus. **bol'ševik,** fr. **bolchevik.**
BOLŞEVISM s.n. Curent de gândire politică comunistă, apărut în Rusia la începutul sec. XX. – Din rus. **bol'ševizm,** fr. **bolchevisme.**
BOLTAŞ, *boltaşi,* s.m. (Reg.) Proprietar al unei prăvălii. – **Boltă +** suf. *-aş.*
BOLTĂ, *bolţi,* s.f. **1.** Zidărie sau construcţie cu partea superioară arcuită în formă de semicerc sau numai bombată în sus. * Încăpere, gang sau galerie subterană cu tavanul arcuit. * Construcţie de lemn sau de vergele de fier în formă de arc, care serveşte de sprijin plantelor agăţătoare. * Fig. Arc de verdeaţă format de ramurile unite ale copacilor. * (În sintagma) *Boltă cerească* sau *bolta cerului* = *cer*[2] (1). **2.** **(**În sintagmele) *Boltă craniană* = partea superioară a cutiei craniene. *Boltă palatină* = palat [1], cerul-gurii. **3.** (Reg.) Prăvălie, dugheană. [Var.: (reg.) **boáltă** s.f.] – Din scr. **bolta,** magh. **bolt.**
BOLTI, *boltesc,* vb. IV. Tranz. A da (unei construcţii) formă de boltă **(1)**. * Refl. A se deschide în formă de boltă **(1)**. – Din **boltă.**
BOLTIŞOARĂ, *boltişoare,* s.f. Diminutiv al lui *boltă*; *spec.* boltă mică dintre grinzile de metal sau de beton armat ale unui planşeu. – **Boltă +** suf. *-işoară.*
BOLTIT, -Ă, *boltiţi, -te*, adj. Care are formă de boltă **(1)** sau de arc; bombat. – V. **bolti.**
BOLTITURĂ, *boltituri,* s.f. Parte arcuită a unei bolte. – **Bolti** + suf. *-tură.*
BOLTIŢĂ, *boltiţe,* s.f. Diminutiv al lui *boltă.* – **Boltă +** suf. *-iţă.*
BOLŢ, *bolţuri,* s.n. Piesă de legătură între un piston şi o bielă. – Din germ. **Bolzen.**
BOLŢAR, *bolţari,* s.m. Bucată de piatră sau de beton special fasonată pentru construirea bolţilor. – **Boltă** + suf. *-ar.*
BOLUND, -Ă adj. v. **bolând.**
BOMBA, *bombez,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a lua o formă arcuită convexă. – Din fr. **bomber.**
BOMBAJ, *bombaje,* s.n. **1.** Deformare a unei plăci constând în convexitatea uneia dintre feţe. **2.** Deformare a capacelor de tablă la unele cutii sau borcane de conserve cu conţinul alterat. – **Bomba +** suf. *-aj.*
BOMBAMENT s.n. Parte bombată a unui drum pavat sau asfaltat. – Din fr. **bombement.**
BOMBARDA, *bombardez,* vb. I. Tranz. **1.** A arunca un proiectil (explosiv) asupra unei ţinte, a trage cu tunul într-un obiectiv. **2.** A proiecta particule elementare (neutroni, protoni etc.) asupra unor nuclee atomice. – Din fr. **bombarder.**
BOMBARDAMENT, *bombardamente,* s.n. Bombardare. – Din fr. **bombardement,** it. **bombardamento.**
BOMBARDARE, *bombardări,* s.f. Acţiunea de *a bombarda*; bombardament. – V. **bombarda.**
BOMBARDĂ, *bombarde,* s.f. Maşină de război cu care, în evul mediu, se aruncau bolovani sau alte proiectile grele asupra fortificaţiilor. * Tun de calibru mare; balimez. – Din fr. **bombarde.**
BOMBARDIER, (1) *bombardiere,* s.n. **(2)** *bombardieri,* s.m. **1.** S.m. Avion de bombardament. **2.** S.m. Aviator care lansează bombele dintr-un avion de bombardament. [Pr.: *-di-er*] – Din fr. **bombardier.**
BOMBARDON, *bombardoane,* s.n. Contrabas de suflat, de alamă, în forma unei mari trompete cu piston. – Din fr. **bombardon.**

BOMBARE, *bombări,* s.f. Acţiunea de *a (se) bomba.* – V. **bomba.**

BOMBASTIC, -Ă, *bombastici, -ce,* adj. (Despre vorbe, stil etc.; adesea adverbial) Umflat, emfatic, pretenţios. – Din germ. **bombastisch.**

BOMBAT, -Ă, *bombaţi, -te,* adj. De formă convexă; boltit. – V. **bomba.**

BOMBĂ, *bombe,* s.f. **1.** Proiectil aerodinamic încărcat cu materie explozivă, incendiară etc., care se aruncă din avion asupra obiectivelor terestre; (rar) proiectil de tun. ** *Bombă atomică* (sau *nucleară)* = bombă bazată pe energia nucleară, cu o putere de distrugere extraordinară. **2.** (În sintagma) *Bombă vulcanică* = bucată de lavă aruncată în aer din crater şi rotunjită prin învârtirea în atmosferă. **3.** (În sintagma) *Bombă calorimetrică* = vas rezistent de metal întrebuinţat pentru determinarea căldurii de ardere a unei substanţe. **4.** Fig. (Sport) Lovitură de minge trasă puternic spre poartă. **5**. Fig. (Arg.) Ştire senzaţională. **6.** Fig. (Arg.) Speluncă. – Din fr. **bombe.**

BOMBĂNEALĂ, *bombăneli,* s.f. Faptul de *a bombăni*; vorbe spuse de cel care bombăneşte; bombănire. – **Bombăni +** suf. *-eală.*

BOMBĂNI, *bombănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A vorbi pentru sine, încet şi fără a articula răspicat sunetele. * Tranz. A sâcâi pe cineva, arătându-i nemulţumirea prin vorbe spuse parcă pentru sine. **2.** (Despre copiii mici) A produce sunete nearticulate. – Formaţie onomatopeică.

BOMBĂNIRE, *bombăniri,* s.f. Faptul de *a bombăni*; bombănit, bombăneală. – V. **bombăni.**

BOMBĂNIT s.n. Bombănire. – V. **bombăni.**

BOMBEU, *bombeuri,* s.n. Vârful bombat al ghetelor, pantofilor, cizmelor etc. – Din fr. **bombé.**

BOMBIŢĂ, *bombiţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *bombă.* – **Bombă +** suf. *-iţă.*

BOMBOANĂ, *bomboane,* s.f. Produs de cofetărie fabricat din sirop de zahăr aromatizat, ciocolată etc., având culori, gust şi forme diferite (mici bile, mici bastonaşe etc.). – Din fr. **bonbon.**

BOMBONERIE, *bombonerii,* s.f. Magazin în care se vând bomboane. – Din fr. **bonbonnerie.**

BOMBONIERĂ, *bomboniere,* s.f. Vas, cutie de metal etc. în care se păstrează bomboane. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **bonbonniére.**

BOMFAIER, *bomfaiere,* s.n. Ferăstrău de mână pentru tăiat metale. [Acc. şi: *bómfaier*] – Din engl. **bonfire.**

BOMPRES, *bomprese,* s.n. Catargul din vârful prorei unui vas cu pânze, foarte puţin înclinat în sus. – Din it. **bompresso.**

BON, *bonuri,* s.n. **1.** Bilet provizoriu pe baza căruia se eliberează o marfă, un bun etc. **2.** Hârtie de valoare emisă de stat sau de o instituţie financiară recunoscută de stat. ** *Bon de tezaur* = obligaţie emisă de stat pentru sumele împrumutate pe termen scurt şi pentru care statul plăteşte dobândă. – Din fr. **bon.**

BONAPARTISM s.n. **1.** Formă de dictatură apărută în Franţa, în timpul lui Napoleon I. **2.** Ataşament faţă de bonapartism **(1)** sau faţă de conducerea lui Napoleon Bonaparte. – Din fr. **bonapartisme.**

BONAPARTIST, -Ă, *bonapartişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine bonapartismului, referitor la bonapartism. **2.** S.m. şi f. Adept al bonapartismului. – Din fr. **bonapartiste.**

BONĂ, *bone,* s.f. Îngrijitoare angajată într-o familie pentru a creşte copiii şi a-i învăţa o limbă străină. – Din fr. **bonne,** germ. **Bonne.**

BONCA interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de bătaia ciocanului. – Onomatopee.

BONCĂI, pers. 3 *boncăieşte,* vb. IV. Refl. şi intranz. A boncălui. – Cf. scr. **bukati.**

BONCĂLUI, pers. 3 *boncăluieşte,* vb. IV. Refl. şi intranz. (Despre cerbi şi alte erbivore mari) A scoate strigăte specifice rasei în perioada de rut; a boncăi. – Et. nec**.**

BONCĂLUIT s.n. Faptul de *a boncălui*; răget, strigăt specific scos de cerbi şi de alte erbivore în perioada de rut. * Fig. Sunet prelung emis de unele instrumente de suflat. – V. **boncălui.**

BONCĂNIT, *boncănituri,* s.n. **1.** Mugetul cerbului în perioada de împerechere. **2.** Perioada de împerechere la cerbi. – Din **boncăni** "a rage".

BOND, *bonduri,* s.n. Salt al avionului la o aterizare incorectă. – Din fr. **bond.**

BONDAR, *bondari,* s.m. Nume dat unor insecte himenoptere mari asemănătoare cu albina; bărzăun *(Bombus)*; (pop.) nume care se dă oricărei insecte mari care bâzâie. – Formaţie onomatopeică.

BONDĂRAŞ, *bondăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *bondar.* – **Bondar +** suf. *-aş.*

BONDOC, -OACĂ, *bondoci, -oace,* adj. (Despre oameni; *fig.* despre obiecte) Mărunt la statură şi gras, scurt şi îndesat, mic şi gros. – Cf. tc. **bunduk.**

BONDOCEL, -EA, *bondocei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *bondoc.* – **Bondoc +** suf. *-el.*

BONETĂ, *bonete,* s.f. **1.** Acoperământ de cap confecţionat din pânză sau din stofă, fără boruri

sau cozoroc, purtat de femei, de copii, de bucătari, medici, laboranţi, militari etc. **2.** (În sintagma) *Bonetă frigiană* = un fel de căciuliţă de lână cu vârful îndoit înainte, devenită în timpul Revoluţiei Franceze (1789-1794) simbol al libertăţii. – Din fr. **bonnet.**

BONEŢICĂ, *boneţele,* s.f. Diminutiv al lui *bonetă* **(1)**. – **Bonetă +** suf. -*ică.*

BONGOASE s.f. pl. (Reg.) Istorioare, poveşti hazlii. – Et. nec.

BONGOS, *bongosuri,* s.n. Instrument de percuţie de formă conică sau cilindrică. – Din sp **bongos.**

BONIER, *boniere,* s.n. Carnet de bonuri **(1)**. [Pr.: -*ni-er*] – **Bon** + suf. -*ier.*

BONIFICA, *bonific,* vb. I. Tranz. A scădea dintr-o factură o sumă oarecare (ca despăgubire pentru lipsa la o marfă, pentru o pierdere sau o deteriorare întâmplătoare). * A face rabat. – După fr. **bonifier.**

BONIFICARE, *bonificări,* s.f. Acţiunea de *a bonifica*; (concr.) sumă de bani care compensează o daună sau reprezintă o reducere; bonificaţie. – V. **bonifica.**

BONIFICAŢIE, *bonificaţii,* s.f. Bonificare. * Avantaj acordat primilor clasaţi într-o cursă ciclistă pe etape, care constă în scăderea unor secunde sau minute din timpul realizat de aceştia în etapa respectivă. – Din fr. **bonification.**

BONITARE, *bonitări,* s.f. Determinare a calităţii; apreciere pe baza unor criterii stabilite; clasificare după calitate. * Apreciere complexă a unui animal în vederea selecţiei. – Cf. **bonitate**.

BONITATE, *bonităţi,* s.f. **1.** Capacitate de plată şi de credit; solvabilitate, solvenţă. **2.** Capacitate a unei ape, a unui teren etc. de a fi bine exploatate. – Din germ. **Bonität.**

BONJUR interj. (Franţuzism) Cuvânt de salut pentru orice moment al zilei, echivalent cu *bună ziua.* – Din fr. **bonjour.**

BONJURISM s.n. Ansamblul concepţiilor şi manifestărilor caracteristice bonjuriştilor. – **Bonjur +** suf. -*ism.*

BONJURIST, *bonjurişti,* s.m. Nume dat după 1830-1840 tinerilor români progresişti care studiaseră în Franţa. – **Bonjur +** suf. -*ist.*

BONOM, *bonomi,* s.m. (Livr.) Om blând şi credul, cu gusturi şi purtări simple. – Din fr. **bonhomme.**

BONOMIE s.f. (Livr.) Însuşire, caracter de bonom. – Din fr. **bonhomie.**

BONT, BOANTĂ, *bonţi, boante,* adj. Fără vârf, cu vârful retezat, tocit, rupt. * (Despre degete, mâini, picioare etc.) Scurt şi gros. – Et. nec.

BONTI, *bontesc,* vb. IV. tranz. A teşi muchia unui obiect, dându-i o formă cilindrică. – Din **bont.**

BONTIRE, *bontiri,* s.f. Acţiunea de *a bonti* şi rezultatul ei. – V. **bonti.**

BONTON s.n. (Franţuzism) Cod de maniere elegante al înaltei societăţi. – Din fr. **bon ton.**

BONZ, *bonzi,* s.m. Preot sau călugăr budist. * (Ir.) Personaj de vază, pretenţios, dintr-un partid sau o organizaţie social-democrată. – Din fr. **bonze.**

BOOGIE-WOOGIE s.n. Dans de origine nord-americană, asemănător cu blues-ul; melodie după care se dansează acest dans. [Pr.: *búghi-ughi*] – Cuv. engl.

BOOM s.n. Denumire dată perioadei de avânt economic, caracterizată prin creşterea producţiei, a profiturilor, scăderea şomajului etc. [Pr.: *bum*] – Cuv. engl.

BOR[1] s.n. Element chimic, semimetal negru-cenuşiu, cristalin. – Din fr. **bore.**

BOR[2]**,** *boruri,* s.n. Margine circulară (răsfrântă) care înconjură calota pălăriei. – Din fr. **bord.**

BORA s.m. invar. Vânt puternic, uscat şi rece, care bate iarna dinspre munte spre mare, mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice şi ale Mării Negre. – Din it., fr. **bora.**

BORACI s.n. Unealtă portabilă, acţionată manual, prevăzută cu un burghiu mişcat de o roată cu clichet şi cu ajutorul căreia se dau găuri în piesele metalice mari, greu transportabile. – Cf. germ **Bohrer**.

BORAGINACEE, *boraginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu tulpinile şi frunzele acoperite cu peri, cu flori constituite în inflorescenţe şi cu fructele formate din patru nucule cu câte o sămânţă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **borraginacées.**

BORANGIC, *borangicuri,* s.n. **1.** Fir depănat de pe gogoşile viermilor-de-mătase. **2.** Ţesătură făcută în industria casnică din acest fir. * (La pl.) Diferite feluri de ţesături de borangic **(1)**. [Var.: **burangíc** s.n.] – Din tc. **bürüncük.**

BORAT, *boraţi,* s.m. Sare a acidului boric. – Din fr. **borate.**

BORAX s.n. Borat de sodiu. – Din fr. **borax.**

BORÂT, -Ă, *borâţi, -te,* adj. (Fam.) Dezgustător, scârbos, hidos. – V. **borî.**

BORÂTURĂ, *borâturi,* s.f. (Pop.) Ceea ce se vomită. * (Fam.) Epitet injurios dat cuiva. – **Borî**+suf. -*tură.*

BORCAN, *borcane,* s.n. Vas (cilindric) de sticlă, folosit pentru păstrarea conservelor, a

preparatelor farmaceutice etc. – Din bg. **burkan.**

BORCĂNAŞ, *borcănaşe*, s.n. Diminutiv al lui *borcan.* – **Borcan** + suf. *-aş.*

BORCĂNAT, -Ă, *borcănaţi, -te,* adj. Mare, gros, umflat (ca un borcan). – **Borcan** + suf. *-at.*

BORCEAG, (1) s.m., **(2)** *borceaguri,* s.n. **1.** S.m. Numele a două plante: **a)** măzăriche; **b)** plantă erbacee agăţătoare, cu florile de culoare albă-gălbuie sau purpurie şi cu fructe în formă de păstăi păroase *(Vicia pannonica).* **2.** S.n. Amestec de măzăriche sau de mazăre furajeră cu o cereală păioasă, folosit ca nutreţ. – Din bg. **borčak.**

BORD, *borduri,* s.n. Marginea din stânga sau cea din dreapta a punţii unei ambarcaţii (mari). *** Jurnal de bord* = registru în care se înregistrează toate evenimentele importante petrecute în cursul călătoriei unei ambarcaţii sau a unui avion. ** Loc. adv. *Pe* (sau *la) bord* = în ambarcaţie; *p. anal.* în avion. ** Expr. *A arunca peste bord* = a renunţa la ceva ca nefiind de folos. – Din fr. **bord.**

BORDAJ, *bordaje,* s.n. Înveliş exterior, metalic sau lemnos, al scheletului unei ambarcaţii. – Din fr. **bordage.**

BORDEI, *bordeie,* s.n. **1.** Încăpere săpată (pe jumătate) în pământ şi acoperită cu pământ, paie sau stuf. **2.** *P. ext.* Locuinţă mică, rudimentară, sărăcăcioasă. – Et. nec.

BORDEIAŞ, *bordeiaşe*, s.n. Diminutiv al lui *bordei.* – **Bordei** + suf. *-aş.*

BORDEL, *bordeluri,* s.n. Casă în care se practică prostituţia; lupanar. – Din fr. **bordel**, it. **bordello**.

BORDEROU, *borderouri,* s.n. Listă recapitulativă de mărfuri, de sumele unui cont, de acte dintr-un dosar, de materiale dintr-o magazie etc. – Din fr. **bordereau.**

BORDO adj. invar., s.n. Roşu-închis. – Din fr. **bordeaux.**

BORDURA, *bordurez,* vb. I. Tranz. A face operaţia de răsfrângere a marginilor unui obiect prin tragere şi întindere. – Din **bordură.**

BORDURARE, *bordurări,* s.f. Acţiunea de *a bordura* şi rezultatul ei. – V. **bordura.**

BORDURĂ, *borduri,* **1.** s.f. Fâşie, panglică sau cusătură la marginea unui obiect textil. **2.** Zonă care înconjură marginea unui obiect, cu o structură diferită de a acestuia; *spec.* zonă de la marginea dinspre partea carosabilă a trotuarului. *Bordura de flori a unei peluze.* – Din fr. **bordure.**

BOREAL, -Ă, *boreali, -e,* adj. Din emisfera nordică; septentrional. [Pr.: *-re-al*] – Din fr. **boréal,** lat. **borealis.**

BOREASĂ, *borese,* s.f. (Reg.) Nevastă. – Din **boiereasă.**

BORFAŞ, *borfaşi,* s.m. Hoţ de rufe, de haine, de lucruri mărunte; găinar, bojogar. – **Boarfă** + suf. *-aş.*

BORFĂŞIE s.f. (Rar) Îndeletnicirea borfaşului; furt de lucruri mărunte. – **Borfaş** + suf. *-ie.*

BORHOT, *borhoturi,* s.n. Ceea ce rămâne din amestecul fermentat de fructe sau de cereale, după ce a fost folosit la fabricarea ţuicii, a berii etc. * (Rar; la pl.) Maţe, măruntaie de porc, de miel etc. necurăţate. – Et. nec.

BORIC adj. (În sintagma) *Acid boric* = acid al borului[1], care se prezintă ca o pulbere albă, cristalină, fără miros, solubilă în apă, folosit ca antiseptic slab. – Din fr. **borique.**

BORICAT, -Ă, *boricaţi, -te,* adj. Preparat cu acid boric. *** Apă boricată* = apă în care s-a dizolvat acid boric. *Vaselină boricată* = vaselină preparată cu acid boric. – Din fr. **boriqué.**

BORÎ, *borăsc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A vomita. – Et. nec.

BORMAŞINĂ, *bormaşini,* s.f. Maşină de găurit metale, piatră etc. cu ajutorul unui burghiu rotitor. – Din germ. **Bohrmaschine.**

BORNA, *bornez,* vb. I. Tranz. A pune borne **(1)**. – Din fr. **borner.**

BORNAJ, *bornaje,* s.n. Bornare. – Din fr. **bornage.**

BORNARE, *bornări,* s.f. Acţiunea de *a borna* şi rezultatul ei; bornaj. – V. **borna.**

BORNAT, -Ă, *bornaţi, -te,* adj. Cu borne. – V. **borna.**

BORNĂ, *borne,* s.f. **1.** Stâlp fixat pe marginea unui drum pentru indicarea kilometrajului, a distanţei până la localităţile de pe şosea etc. * Stâlp implantat la distanţe regulate în marginea unui drum carosabil. **2.** Piesă de contact montată la capătul unui conductor electric. – Drin fr. **borne.**

BOROANĂ, *boroane,* s.f. (Reg.) Grapă. – Din ucr. **borona.**

BOROBOAŢĂ, *boroboaţe,* s.f. (Fam.) Poznă, neghiobie, faptă necugetată. – Et. nec.

BORONI, *boronesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) a grăpa. – Din **boroană.**

BORONIT s.n. (Reg.) Acţiunea de *a boroni*; grăpat. – V. **boroni.**

BORSETĂ, *borsete,* s.f. Gentuţă bărbătească pentru acte, documente etc. – Din it. **borsetta.**

BORŞ, *borşuri,* s.n. Zeamă acră preparată din tărâţe de grâu, de secară sau de sfeclă de zahăr fermentate în apă; *p. ext.* ciorbă preparată cu această zeamă. ** Expr. *A-i sufla (cuiva) în borş* sau *a sufla în borşul cuiva* = a se amesteca (neîntrebat) în treburile cuiva.

(Fam.) *A mânca borş* = a minţi. *A-i da (cuiva) borşul* = a-i ţâşni cuiva sângele din nas. *A se face borş* = a se înfuria. * (Arg.) Sânge. – Din rus., ucr. **borşci.**

BORŞI, pers. 3 *borşeşte,* vb. IV. Refl. A se acri (ca borşul). * (Despre mâncăruri, fructe etc.) A se strica (înăcrindu-se). – Din **borş.**

BORŞIŞOR, *borşişori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze cărnoase şi flori roz, răspândită pe stâncile calcaroase *(Sempervivum schlehani).* – **Borş** + suf. *-işor.*

BORŞIT, -Ă, *borşiţi, -te,* adj. Care s-a stricat (făcându-se acru ca borşul). – V. **borşi.**

BORT s.n. Diamant brut cu structură fibroasă şi cu luciu, întrebuinţat ca abraziv. – Din fr. **bort.**

BORTĂ, *borte,* s.f. (Reg.) Gaură; scorbură; groapă; vizuină. – Din ucr. **bort.**

BORTELI, *bortelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri. – Contaminare între **bortă** şi **sfredeli.**

BORTELIT, -Ă, *borteliţi, -te*, adj. (Reg.) Găurit[2]. – V. **borteli.**

BORTI, *bortesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri. – Din ucr. **bortyty.**

BORTIT, -Ă, *bortiţi, -te,* adj. (Reg.) Găurit[2]. * Scorburos. – V. **borti.**

BORŢ, *borţuri,* s.n. (Reg.) Pântecele femeii gravide. – Et. nec.

BORŢOS, -OASĂ, *borţoşi, -oase,* adj. (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Cu burtă mare. * (La f.) Gravidă. – **Borţ+**suf. *-os*.

BORURĂ, *boruri,* s.f. Compus al borului[1] cu metalele. – Din fr. **borure.**

BORVIZ s.n. Apă minerală. – Din magh. **borviz.**

BORZĂ, *borze,* s.f. Gândac mare, negru, care trăieşte în locuri umede şi elimină la atingere o secreţie rău mirositoare *(Blaps mortisaga).* – Formaţie onomatopeică.

BOSĂ, *bose,* s.f. **1.** (Anat.) Proeminenţă pe suprafaţa unui organ. **2.** (Franţuzism) Aptitudine. – Din fr. **bosse.**

BOSCAR, *boscari,* s.m. (Reg.) Scamator. – **Bosco** (n. pr.) + suf. *-ar.*

BOSCĂRIE, *boscării,* s.f. (Reg.) Scamatorie. * Fig. Înşelătorie, pungăşie. – **Boscar+** suf. *-ie.*

BOSCHET, *boschete,* s.n. Grup de arbuşti plantaţi pentru umbră sau pentru înfrumuseţarea unui parc, a unei grădini etc. – Din fr. **bosquet.**

BOSCORODEALĂ, *boscorodeli,* s.f. Faptul de *a boscorodi;* vorbe spuse de cel care boscorodeşte. – **Boscorodi** + suf. *-eală.*

BOSCORODI, *boscorodesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A vorbi (singur) spunând vorbe neînţelese. **2.** Tranz. A face cuiva întruna observaţii; a mustra mereu pe cineva. **3.** Tranz. (Pop.) A descânta, a vrăji. – Cf. ucr. **božkorodity.**

BOSNIAC, -Ă, *bosniaci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Bosniei şi Herţegovinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Bosniei şi Herţegovinei sau populaţiei lor, privitor la Bosnia şi Herţegovina sau la populaţia lor. [Pr.: *-ni-ac*] – Din fr. **bosniaque.**

BOSS s.m. Supraveghetor peste muncitorii dintr-o întreprindere în S.U.A.; *p. ext.* (fam.) şef. – Cuv. engl.

BOSSA-NOVA s.f. Dans modern în ritm de rumbă, de origine braziliană. – Din port. **bossa-nova.**

BOSTAN, *bostani,* s.m. (Reg.) **1.** Dovleac. * Fig. (Ir.) Cap (al omului). **2.** Pepene verde. – Din tc., scr. **bostan.**

BOSTANĂ, *bostane,* s.f. (Reg.) Pepenărie. – **Bostan** + suf. *-ă*.

BOSTANGIU, *bostangii,* s.m. Soldat din garda sultanului care avea grijă şi de grădinile seraiului. – Din tc. **bostanci.**

BOSTĂNAR, *bostănari,* s.m. (Reg.) Cultivator sau negustor de pepeni; păzitor al unei pepenării. – **Bostan +** suf. *-ar.*

BOSTĂNĂRIE, *bostănării,* s.f. (Reg.) **1.** Pepenărie. **2.** Loc unde se vând pepeni. – **Bostan** + suf. *-ărie.*

BOSTĂNEL, *bostănei,* s.m. (Reg.) **1.** Diminutiv al lui *bostan.* **2.** Dovlecel. – **Bostan** + suf. *-el.*

BOSTĂNOASĂ, *bostănoase,* s.f. (Bot.) Cucurbitacee. – **Bostan +** suf. *-oasă.*

BOSTON[1] s.n. **1.** Vals cu mişcări lente. **2.** Numele unui joc de cărţi. [Acc. şi: *bóston*] – Din fr. **boston.**

BOSTON[2] s.n. Presă manuală pentru imprimarea cărţilor de vizită, a ferparurilor, a afişelor de format redus. – Din germ. **Boston** [presse]**.**

BOSUIOC s.n. v. **busuioc.**

BOSUMFLA, *bosúmflu,* vb. I. Refl. (Fam.) A-şi manifesta supărarea încruntându-se şi strângând buzele; a se îmbufna. – Et. nec.

BOSUMFLARE, *bosumflări,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se bosumfla*; îmbufnare. – V. **bosumfla.**

BOSUMFLAT, -Ă, *bosumflaţi, -te,* adj. Care-şi strânge buzele şi se încruntă de supărare; îmbufnat, botos; *p. ext.* supărat, ursuz. – V. **bosumfla.**

BOŞ, *boaşe,* s.n. (Pop.) Testicul. – Lat. **bursa.**

BOŞAR, *boşari,* s.m. Pepene cu coaja verde şi miezul galben. – Et. nec.

BOŞIMAN, -Ă, *boşimani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie băştinaşă negroidă din sudul Africii; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine boşimanilor **(1)**, privitor la boşimani. – Din fr. **Boschimans.**

BOŞOROG, -OAGĂ, *boşorogi, -oage,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Persoană) care suferă de hernie. * Fig. (Om) bătrân, ramolit. – Cf. **boş.**

BOŞOROGEALĂ, *boşorogeli,* s.f. (Pop.) Hernie. * Fig. Starea omului bătrân şi ramolit. – **Boşorogi +** suf. *-eală.*

BOŞOROGI, *boşorogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. * Fig. A se ramoli (de bătrâneţe). – Din **boşorog.**

BOŞTINĂ, *boştine,* s.f. (Reg.) **1.** Ceea ce rămâne din fagure după ce s-au scos mierea şi ceara. **2.** Tescovină. [Var.: **hoştínă** s.f.] – Din sl. **voština.**

BOT, *boturi,* s.n. **1.** Partea anterioară a capului unor mamifere, cuprinzând gura (şi nasul). ** Expr. *A bea la botul calului* = a bea încă un pahar, în picioare, la plecare; a bea ceva la repezeală. *A fi* (sau *a pune pe cineva) cu botul pe labe* = a fi redus (sau a reduce pe cineva) la tăcere, a fi pus (sau a pune) la punct. (Reg.) *A se şterge* (sau *a se linge) pe bot (de* sau *despre ceva)* = a fi nevoit să renunţe (la ceva). *A se întâlni (cu cineva) bot în bot* = a se întâlni (cu cineva) pe neaşteptate, faţă în faţă. (Fam.) *A-şi băga botul (peste tot* sau *unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca în toate, şi unde trebuie, şi unde nu trebuie. (Fam.) *A se pupa bot în bot cu cineva* = a trăi în mare prietenie cu cineva. *A da (cuiva) peste bot* = a dojeni pe cineva, a-l pune la respect. *A face bot* = a se supăra, a se bosumfla. **2.** Fig. Partea ascuţită sau lunguiaţă a unui obiect; vârf; partea din faţă a unui vehicul cu tracţiune mecanică. *Botul cizmei. Botul automobilului. Botul locomotivei.* – Et. nec.

BOTANIC, -Ă, *botanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul structurii şi dezvoltării plantelor, al originii şi evoluţiei lor etc. **2.** Adj. Care aparţine botanicii **(1)**, care se referă la botanică. ** *Grădină botanică* = grădină în care sunt prezentate colecţii de plante vii, cultivate în condiţii naturale sau de seră. – Din fr. **botanique.**

BOTANIST, -Ă, *botanişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Specialist în botanică **(1)**. – Din fr. **botaniste.**

BOTĂ[1]**,** *bote,* s.f. **1.** Vas din doage de lemn înalt ca o cofă şi înfundat la amândouă capetele, cu o mică deschidere pe capacul de deasupra, care serveşte pentru transportarea apei sau pentru păstrarea băuturilor alcoolice. **2.** (Reg.) Doniţă. – Et. nec.

BOTĂ[2]**,** *bote,* s.f. (Reg.) Bâtă. – Din magh. **bot.**

BOTCĂ, *botce,* s.f. (Reg.) Celulă specială de fagure în care se dezvoltă matca. – Et. nec.

BOTEI, *boteie,* s.n. (Reg.) Cârd, ciopor (de oi, de cerbi etc.). – Et. nec.

BOTEZ, *botezuri,* s.n. **1.** Ritual creştin de primire a cuiva printre credincioşii bisericii, însoţit de atribuirea unui prenume; *p. ext.* petrecere care are loc cu acest prilej; cumetrie. ** Expr. (Mil.) *Botezul focului* = prima participare activă la o luptă. **2.** Apă folosită pentru săvârşirea botezului **(1)**. **3.** Stropire cu agheasmă a credincioşilor şi a caselor lor de către preot, cu prilejul unor slujbe sau sărbători bisericeşti. **4.** (Mar.) Ceremonial de lansare la apă a unei nave noi. – Din **boteza** (derivat regresiv).

BOTEZA, *botez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) supune botezului **(1)**. **2.** Tranz. A stropi cu agheasmă pe credincioşi şi casele lor. * Fig. (Fam.) A uda, a stropi. ** Expr. (Fam.) *A boteza laptele* (sau *vinul, rachiul etc.)* = a adăuga apă în lapte (sau în vin etc.). **3.** Tranz. A avea calitatea de naş sau de naşă la botezul **(1)** cuiva. **4.** Tranz. A pune cuiva sau la ceva un nume (de batjocură); a supranumi; a porecli. – Lat. **battizare** (= *baptizare).*

BOTEZAT, -Ă, *botezaţi, -te,* adj. **1.** Care a primit botezul **(1)**, devenind creştin. **2**. (Fam.; despre lapte, băuturi etc.) Falsificat, subţiat, înmulţit cu apă. – V. **boteza.**

BOTFOR, *botfori,* s.m. (Reg.) Cizmă cu turetci tari şi încreţite la gleznă. [Acc. şi: *bótfor*] – Din rus. **botfort.**

BOTGROS, *botgroşi,* s.m. Pasăre mică, cu penele roşietice pe piept şi brune pe restul corpului, cu ciocul conic, gros şi tare; cireşar *(Coccothraustes coccothraustes).* – **Bot + gros.**

BOTINĂ, *botine,* s.f. (Reg.) Gheată (de damă sau de copil). * Cizmuliţă. – Din fr. **bottine.**

BOTIŞOR, *botişoare,* s.n. Diminutiv al lui *bot.* – **Bot +** suf. *-işor.*

BOTNIŢĂ, *botniţe,* s.f. Apărătoare care se leagă la botul unor animale pentru ca să nu poată muşca, paşte sau suge. – **Bot +** suf. *-niţă.*

BOTOS, -OASĂ, *botoşi, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Cu gura mare, în formă de bot **(1)**. **2.** Fig. (Despre oameni) Bosumflat, supărat. **3.** Fig. (Fam.) Obraznic, arogant. – **Bot +** suf. *-os.*

BOTOŞĂNEAN, -Ă, *botoşăneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Botoşani. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul

Botoşani. – **Botoşani** (n. pr.) + suf. -*ean.*

BOTOŞĂNEANCĂ, *botoşănence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Botoşani. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Botoşani. – **Botoşănean** + suf. *-că.*

BOTRIDIE, *botridii,* s.f. Organ special de fixare, în formă de paletă, franj, fantă, specific unor viermi paraziţi. – Din fr. **bothridies.**

BOTRIOCEFAL, *botriocefali,* s.m. Vierme intestinal din clasa cestodelor în formă de panglică, având o lungime de 8-12 m şi prevăzut cu două botridii, care trăieşte parazit în intestinul subţire al omului şi al unor animale care au mâncat peşte infectat cu larvele acestui parazit *(Diphyllobothrium latum).* [Pr.: -*tri-o*-] – Din fr. **bothriocéphale.**

BOTRIOCEFALOZĂ, *botriocefaloze,* s.f. Boală provocată prin consumul cărnii de peşte infestate de botriocefal, caracterizată prin anemie şi tulburări digestive. [Pr.: -*tri-o*-] – Din fr. **bothryocéphalose.**

BOTRIOMICOZĂ, *botriomicoze,* s.f. Boală infecţioasă a cailor, caracterizată prin formarea unor tumori asemănătoare cu fibroamele. [Pr.: -*tri-o*-] – Din fr. **bothryomycose**.

BOTROŞ, *botroşi,* s.m. Pasăre cântătoare cu ciocul foarte scurt, cu pene roşii închise pe piept, negre pe cap, cenuşii pe spate şi albe la coadă *(Pyrrhula vulgaris).* – **Bot** + **roş.**

BOTULINIC, *botulinici,* adj. (În sintagma) *Bacil botulinic* = bacil care se găseşte în carnea sau fructele conservate şi în nutreţul însilozat. – Din fr. **bothulinique.**

BOTULISM s.n. Toxiinfecţie alimentară provocată de toxina bacilului botulinic. – Din fr. **bothulisme.**

BOŢ[1], *boţuri,* s.n. Cocoloş. – Et. nec.

BOŢ[2], *boţuri,* s.n. Bucată de parâmă sau de lanţ care serveşte la manevrarea lanţurilor unei ancore. – Din rus. **boţ.**

BOŢI, *boţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) mototoli. **2.** Fig. A (se) zbârci, a (se) încreţi (la faţă). – Din **boţ[1].**

BOŢIŞOR, *boţişoare,* s.n. Diminutiv al lui *boţ[1]* – **Boţ +** suf. -*işor.*

BOŢIT, -Ă, *boţiţi, -te,* adj. **1.** Mototolit. **2.** Zbârcit, încreţit (la faţă). – V. **boţi.**

BOŢITURĂ, *boţituri,* s.f. Cută, încreţitură (la un lucru boţit). – **Boţi +** suf. -*tură.*

BOŢMAN, *boţmani,* s.m. Şef de echipaj pe o navă; cel mai mare în grad dintre marinarii de la bordul unei nave de comerţ; nostrom. – Din rus. **boţman.**

BOU, *boi,* s.m. **1.** Taur castrat, cu talia mai mare decât a vacii, folosit ca animal de tracţiune şi mai ales pentru carne *(Bos taurus).* ** *Bou sur* = bour. ** Expr. *A nu-i fi (cuiva) toţi boii acasă* = a fi rău dispus. (se spune despre cineva care n-a reuşit să înveţe nimic, care nu s-a lămurit) *S-a dus bou şi s-a întors vacă. A scoate (pe cineva) din boii lui* = a enerva (pe cineva). * Epitet injurios la adresa unui bărbat. **2.** ** Compuse: *bou-de-mare* = peşte marin mic, de culoare cafenie sau cenuşie-închis, cu capul gros şi lătăreţ şi cu ochii aşezaţi în partea superioară a capului *(Uranoscopus scaber)*; *bou-de-baltă* = **a)** nume dat la două specii de broască, una având pe pântece pete roşii *(Bombinator igneus),* iar cealaltă pete galbene *(Bombinator pachypus*); buhai-de-baltă; **b)** pasăre de baltă cu ciocul lung şi ascuţit, galbenă-verzuie pe spate, cu capul negru şi cu gâtul alb; buhai-de-baltă *(Botaurus stellaris)*; **c)** (şi în forma "bou-de-apă") gândac mare de apă de culoare neagră, cu picioarele acoperite de peri deşi şi lungi şi adaptate la înot *(Hydrophilus piceus)*; *bou-de-noapte* = bufniţă. – Lat. **bovus** (= *bos, bovis).*

BOUAR s.m. v. **boar.**

BOULEAN, *bouleni,* s.m. Diminutiv al lui *bou*; bouşor, bouţ. – **Bou +** suf. -*ulean.*

BOUR, *bouri,* s.m. **1.** Taur sălbatic, care trăia odinioară şi în ţara noastră, socotit strămoşul direct al vitelor mari cornute; bou sur *(Bos primigenius).* **2.** Vechea stemă a Moldovei, închipuind un cap de bour **(1)**. **3.** (Înv.) Fier (înroşit) cu care se însemnau răufăcătorii, vitele, pietrele de hotar etc. – Lat. **bubalus.**

BOUREAN, -Ă, *boureni, -e,* adj. Bouresc. – **Bour +** suf. *-ean.*

BOUREL, -EA, *bourei, -ele*, s.m., adj. **1.** S.m. Diminutiv al lui *bour* **(1)**. **2.** Adj. Cu coarne ca ale bourului **(1)**; bourean. **3.** S.m. Melc **(I)**. – **Bour** + suf. -*el.*

BOURESC, -EASCĂ, *boureşti,* adj. (Despre coarnele melcului) (Ca) de bour **(1)**; bourean, bourel. – **Bour** + suf. -*esc.*

BOUROAICĂ, *bouroaice,* s.f. (Rar) Femela bourului. – **Bour** + suf. -*oaică*.

BOURREE s.n. **1.** Vechi dans popular francez, cu ritm vioi; melodie după care se dansează. **2.** Un fel de fagot. [Pr.: *buré*] – Cuv. fr.

BOUŞOR, *bouşori,* s.m. Boulean. – **Bou** + suf. -*uşor.*

BOUŢ, *bouţi,* s.m. Boulean. – **Bou** + suf. -*uţ*.

BOVARISM s.n. Tendinţă prezentă la unele persoane care, nemulţumite de realitatea propriei lor condiţii, îşi făuresc o personalitate fictivă, corespunzătoare aspiraţiilor lor. – Din fr. **bovarysme.**

BOVID s.n. v. **bovideu.**
BOVIDEU, *bovidee,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere rumegătoare artiodactile, cu coarne persistente; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. [Var.: **bovíd** s.n.] – Din fr. **bovidés.**
BOVIN, -Ă, *bovini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De bou; din familia sau din speţa boului. **2.** S.f. (la pl.) Subfamilie din familia rumegătoarelor, având ca tip boul; (şi la sg.) animal care face parte din această subfamilie. – Din fr. **bovin,** lat. **bovinus.**
BOVINDOU, *bovindouri,* s.n. Ieşitură pe faţada unei clădiri, ca un balconaş închis, prevăzută cu una sau cu mai multe ferestre. – Din engl. **bow-window.**
BOWLING s.n. **1.** Variantă a jocului de popice. **2.** Loc, teren amenajat pentru bowling **(1)** şi alte jocuri mecanice. [Pr.: *báuling*] – Din engl. **bowling** [alley].
BOX[1] s.n. **1.** Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcaţi în mănuşi speciale; pugilistică, pugilism, pugilat. **2.** Armă albă, alcătuită dintr-o placă de metal cu găuri pentru degete şi cu o creastă de sinuozităţi, cu care se atacă ţinând pumnul strâns. – Din fr. **boxe.**
BOX[2] s.n. Piele de bovine prelucrată, din care se confecţionează feţe de încălţăminte şi diverse obiecte de marochinărie. – Din fr. **box** [-calf].
BOXA, *boxez,* vb. I. Intranz. A practica boxul[1], a lupta după regulile boxului[1]. * Tranz. (Fam.) A lovi cu pumnii ca la box[1]. – Din fr. **boxer.**
BOXĂ, *boxe*, s.f. **1.** Despărţitură, compartiment de dimensiuni reduse în interiorul unui local, al unei încăperi, al unei case (pentru acuzaţi la tribunal, pentru o masă separată la restaurant etc.). * Despărţitură într-un grajd, făcută pentru un singur animal. * Compartiment amenajat la malul unei ape, care serveşte la parcarea ambarcaţiilor cu motor. * Ladă care serveşte la încărcarea şi la descărcarea animalelor (de) pe o navă. **2.** (Fam.) Incintă acustică. – Din fr. **box.**
BOXER, *boxeri,* s.m. Sportiv care practică boxul[1]; pugilist. – Din fr. **boxeur.**
BOZ, *boji,* s.m. Plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori albe şi cu fructe negre; bozie *(Sambucus ebulus).* – Cf. ucr. **boz,** bg. **băze,** magh. **bodza.**
BOZAFER, -Ă, *bozaferi, -e*, adj. (Turcism înv.) Cenuşiu. – Din tc. **bozaver.**
BOZIE, *bozii,* s.f. Boz. – **Boz**+ suf. *-ie.*
BRAC[1], *braci,* s.m. Câine de vânătoare cu părul scurt şi cu urechile mari şi blegi; prepelicar. – Din fr. **braque.**
BRAC[2], *bracuri,* s.n. Rest, rămăşiţă bună de aruncat, nefolositoare; sfărâmătură, bucată. ** Loc. adj. *De brac* = care nu este bun de nimic; de neîntrebuinţat. *Cal de brac.* * Spec. Deşeu rezultat în cursul fabricării hârtiei. – Din rus. **brak.**
BRACARE s.f. Rotire a părţii mobile a unor sisteme tehnice pentru a fi aduse sau orientate într-o anumită poziţie sau direcţie. – După fr. **braquage.**
BRACONA, *braconez,* vb. I. Intranz. A vâna sau a pescui ilegal. – Din fr. **braconner.**
BRACONAJ, *braconaje,* s.n. Faptul de a bracona. * Infracţiune care constă în practicarea ilegală a vânatului sau a pescuitului. – Din fr. **braconnage.**
BRACONIER, *braconieri,* s.m. Persoană care braconează. [Pr.: *-ni-er*] – Din fr. **braconnier.**
BRACTEE, *bractee,* s.f. Frunzişoară erbacee sau membranoasă, verde sau divers colorată, care se află la baza florilor. – Din fr. **bractée,** lat. **bractea.**
BRACTEAL, -Ă, *bracteali, -e,* adj. (Bot.) De bractee. [Pr.: *-te-al*] – Din fr. **bractéal.**
BRACTEOLĂ, *bracteole,* s.f. Bractee mică. [Pr.: *-te-o-*] – Din fr. **bractéole.**
BRAD, *brazi,* s.m. **1.** Arbore din familia pinaceelor care creşte în zona muntoasă, înalt până la 50 m, cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de ace de culoare verde-închis, persistente, cu florile şi seminţele în conuri (*Abies alba)*; *p. gener.* nume dat coniferelor. ** Compuse: *bradul-ciumei* = varietate de ienupăr cu fructe mici *(Juniperus intermedia)*; *brad-negru* sau *brad-roşu* = molid. ** (În sintagma) *Apă de brad* = **a)** amestec de apă şi ulei extras din frunze de pin, folosit pentru parfumarea încăperilor sau a apei de baie; **b)** băutură alcoolică aromată cu esenţă din seminţe de ienupăr. * Lemnul arborelui descris mai sus. * Brad **(1)** tăiat şi împodobit cu globuri, jucării, bomboane etc. cu prilejul Crăciunului sau al Anului Nou; pom de Crăciun. * Vârf sau crengi de brad **(1)** cu care se împodobesc carul şi porţile mirilor la nuntă. **2.** (Art.) Numele unei hore care se joacă, în ajunul nunţii, la casa miresei; melodie după care se execută această horă. – Cf. alb. / * / **bradh, bredh.**
BRADFORD s.n. Sistem englezesc de clasificare a lânurilor, după calitate, în cifre care reprezintă numărul de sculuri obţinute dintr-o livră de lână. [Pr.: *brédford*] – Cuv. engl.
BRADIARTRIE s.f. (Med.) Bradilalie. [Pr.: *-di-ar-*] – Din fr. **bradyarthrie.**
BRADICARDIC, -Ă, *bradicardici, -ce,* adj. (Med.) De bradicardie. – Din fr. **bradycardique.**
BRADICARDIE s.f. Rărire normală sau patologică (sub 60 de pulsaţii) a ritmului cardiac. –

Din fr. **bradycardie.**
BRADICHINEZIE s.f. **1.** (Psih.) Încetinire generală a ritmului activităţii motrice. **2.** (Med.) Bradichinezie **(1)** a astronauţilor în timpul zborului cosmic datorată imponderabilităţii. [Scris şi: *bradikinezie*] – Din fr. **bradykinésie.**
BRADIFAZIE s.f. Faptul de a vorbi cu o încetineală anormală. – Din fr. **bradyphasie.**
BRADILALIE s.f. Ritm lent de articulare a cuvintelor, care se întâlneşte în unele boli nervoase; bradiartrie. – Din fr. **bradylalie.**
BRADIPEPSIE s.f. Digestie înecată. – Din fr. **bradypepsie.**
BRADIPSIHIE s.f. Ritm lent de desfăşurare a proceselor psihice. – Din fr. **bradypsychie.**
BRADT s.n. Semifabricat obţinut prin tocarea fină a cărnii proaspete de vită, folosit la fabricarea salamurilor. [Pr.: *brat*] – Cuv. engl.
BRAGAGERIE, *bragagerii,* s.f. Loc unde se prepară sau se vinde bragă. – **Bragagiu** + suf. -*ărie.*
BRAGAGIU, *bragagii,* s.m. Persoană care face sau vinde bragă. – **Bragă** + suf. -*agiu.*
BRAGĂ, *brăgi,* s.f. Băutură răcoritoare cu gust acrişor şi miros specific, preparată din făină de mei, de porumb sau de secară fiartă şi fermentată, sau din bucăţele de pâine fermentate în apă. ** Expr. (Fam.) *Ieftin ca braga* = foarte ieftin. – Din rus. **braga.**
BRAGHINĂ s.f. Soi autohton de viţă de vie, cu boabe rare, roşii, care se coc devreme. – Et. nec.
BRAHĂ s.f. **1.** Orz măcinat, întrebuinţat la fabricarea berii. **2.** Reziduu rămas după fabricarea rachiului. – Din ucr. **braha.**
BRAHIAL, -Ă, *brahiali, -e,* adj. Care aparţine braţelor, privitor la braţe. *Muşchi brahiali.* [Pr.: -*hi-al*] – Din fr. **brachial,** lat. **brachialis.**
BRAHICEFAL, -Ă, *brahicefali, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Craniu cu diametrele longitudinal şi transversal aproape egale. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care are un craniu brahicefal **(1)**. – Din fr. **brachycéphale.**
BRAHICEFALIE s.f. Însuşirea de a fi brahicefal. – Din fr. **brachycéphalie.**
BRAHILOGIE s.f. Tip de elipsă care constă în evitarea repetării unui element al frazei exprimat anterior. – După fr. **brachyologie.**
BRAHIOPOD, *brahiopode,* s.n. (La pl.) Clasă de nervertebrate marine cu cochilie bivalvă şi cu două braţe pe laturile gurii *(Brachiopoda)*; (şi la sg.) animal din această clasă. [Pr.: -*hi-o-*] – Din fr. **brachyopode.**
BRAHMA s.f. Rasă de găini grele (3,5-5,5 kg), originară din Asia, crescută în special pentru producţia de carne. – Din n. pr. **Brahma** [putra].
BRAHMAN, -Ă, *brahmani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Membru al castei sacerdotale, considerată prima dintre cele patru caste indiene; preot al lui Brahma. **2.** Adj. Brahmanic. – Din fr. **brahmane.**
BRAHMANIC, -Ă, *brahmanici, -ce,* adj. De brahmani **(1)**, privitor la brahmani sau la brahmanism; brahman **(2)**. – Din fr. **brahmanique.**
BRAHMANISM s.n. Religie antică indiană întemeiată pe Vede, al cărei zeu suprem era Brahma. – Din fr. **brahmanisme.**
BRAIŞVANŢ s.n. Blană mătăsoasă de calitate superioară obţinută prin sacrificarea mielului înainte de naştere. – Din germ. **Breitschwanz.**
BRAMĂ, *brame,* s.f. Semifabricat obţinut prin laminarea lingourilor de oţel, cu secţiunea dreptunghiulară sau pătrată, cu muchii rotunjite şi cu suprafaţa striată sau punctată. – Din fr. **brame.**
BRAMBURA adv. (Fam.) Fără rost, fără căpătâi; de-a valma, în dezordine. – Et. nec.
BRAMBUREALĂ, *brambureli,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) bramburi*; dezordine, debandadă; bramburire. – **Bramburi** + suf. -*eală.*
BRAMBURI, *bramburesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A pune în dezordine, de-a valma, a încurca. **2.** Refl. A umbla fără rost, de colo-colo. – Din **brambura.**
BRAMBURIRE s.f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) bramburi.* – V. **bramburi.**
BRAMBURIT, -Ă, *bramburiţi, -te,* adj. (Fam.) **1.** (Despre oameni) Zăpăcit. **2.** (Despre obiecte) Aflat în dezordine. – V. **bramburi.**
BRANCARDĂ, *brancarde,* s.f. Targă pentru transportat răniţii sau bolnavii, formată de obicei dintr-o pânză întinsă, fixată de două bare de lemn sau de metal. – Din fr. **brancard.**
BRANCARDIER, -Ă, *brancardieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care poartă brancarda; ostaş care ridică şi transportă răniţii cu brancarda, pe câmpul de luptă. [Pr.: -*di-er*] – Din fr. **brancardier.**
BRANCHIPUS s.m. Crustaceu inferior din ordinul branhiopodelor, cu corpul gol, transparent, cu picioarele lăţite, întâlnit în bălţile temporare *(Branchipus stagnalis).* – Din lat. **branchipus.**

BRANCIOG, *branciorguri,* s.n. (Reg.) Pământ calcaros, pietros, cu fertilitate slabă sau mijlocie. – Et. nec.
BRAND, *branduri,* s.n. (Mil.) Aruncător de mine; *p. ext.* proiectil de aruncător de mine. – Din n. pr. **Brandt.**
BRANDENBURG, *brandenburguri,* s.n. Şnur sau găitan care se coase în rânduri paralele, ca podoabă, pe pieptul unor haine (în dreptul butonierelor). – Din fr. **brandenbourg.**
BRANDY s.n. Coniac. [Pr.: *bréndi*] – Cuv. engl.
BRANHIAL, -Ă, *branhiali, -e,* adj. (Biol.) De branhie. [Pr.: -*hi-al*] – Din fr. **branchial.**
BRANHIE, *branhii,* s.f. Organ de respiraţie, extern sau intern, prezent la majoritatea animalelor acvatice (peşti, raci etc.). – Din fr. **branchie,** lat. **branchia.**
BRANHIOPOD, *branhiopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee de apă dulce, cu corpul segmentat şi cu apendice toracice prevăzute cu o excrescenţă, care serveşte la respiraţie *(Branchiopoda)*; (şi la sg.) animal din acest ordin. [Pr.: -*hi-o*-] – Din fr. **branchiopodes.**
BRANHIOZAUR, *branhiozauri,* s.m. Gen de amfibieni din carboniferul superior, asemănător cu salamandra, care trăia în mlaştini. [Pr.: -*hi-o*-] – Din germ. **Branchiosaurus.**
BRANIŞTE, *branişti,* s.f. **1.** Pădure rară sau parte de pădure cu arbori bătrâni în care este interzisă tăierea lemnelor; *p. gener.* pădure. **2.** (Înv.) Moşie domnească folosită ca păşune şi fâneaţă. – Din bg. **branište.**
BRANŞA, *branşez,* vb. I. Tranz. A face un branşament sau un racord electric. – Din fr. **brancher.**
BRANŞAMENT, *branşamente,* s.n. Legătură între o conductă principală a unei reţele de distribuţie (de energie electrică, de apă, de gaze etc.) şi una secundară, care serveşte la alimentarea unui consumator. – Din fr. **branchement.**
BRANŞĂ, *branşe,* s.f. Ramură, specialitate, domeniu de activitate (în meserii, negoţ etc.). ** Loc. adj. *De branşă* = de meserie; specialist. – Din fr. **branche.**
BRANŢ, *branţuri,* s.n. Bucată de piele, de carton sau de plută care se aplică în interiorul încălţămintei, peste talpa propriu-zisă. – Cf. germ. **Brandshohle.**
BRAS s.n. Stil de înot, în care înotătorul, în poziţie ventrală, execută simultan cu mâinile şi cu picioarele mişcări largi, simetrice, sub nivelul apei. – Din fr. **brasse.**
BRASAJ s.n. **1.** Amestecare cu aer a vaporilor sau a picăturilor unui combustibil lichid înainte de introducerea lui în cilindrul motorului. **2.** Amestecare a făinii de malţ cu apă caldă pentru a se obţine mustul de bere. – Din fr. **brassage.**
BRASARDĂ, *brasarde,* s.f. **1.** Fâşie de pânză sau de stofă care se trece în jurul braţului pentru a indica calitatea unei persoane; banderolă. **2.** Parte a armurii care protejează braţul. – Din fr. **brassard.**
BRASERIE, *braserii,* s.f. Local în care se servesc preparate culinare, specialităţi de patiserie şi de cofetărie, băuturi alcoolice (fine) şi răcoritoare, cafea etc. * Berărie. – Din fr. **brasserie.**
BRASIERĂ, *brasiere,* s.f. Obiect de lenjerie de copil sau de femeie, fără mâneci, care acoperă pieptul. [Pr.: -*si-e*-] – Din fr. **brassiére.**
BRASIST, -Ă, *brasişti, -ste,* s.m. şi f. Înotător sportiv specialist în stilul bras. – **Bras** + suf. -*ist.*
BRAŞOAVĂ, *braşoave,* s.f. (Fam.) Minciună, palavră. – Din n. pr. **Braşov.**
BRAŞOVEAN, -Ă, *braşoveni, -e,* adj., s.m. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Braşov. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Braşov. **3.** S.m. (Înv.) Negustor care vindea mărfuri de Braşov. – **Braşov** (n. pr.) + suf. -*ean.*
BRAŞOVEANCĂ, *braşovence,* s.f. **1.** Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Braşov. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Braşov. **2.** Ladă de zestre. **3.** Căruţă sau trăsură mare cu coviltir. – **Braşovean** + suf. -*că.*
BRAŞOVENIE, *braşovenii,* s.f. (Înv.) Marfă de Braşov; prăvălie unde se vindea astfel de marfă. – **Braşovean** + suf. -*ie.*
BRAŢ, *braţe,* s.n. **1.** Segment al membrului superior cuprins între cot şi umăr; partea de la umăr până la încheietura mâinii; *p. ext.* membrul superior al corpului omenesc. ** Loc. adv. *În braţe* = cu braţele petrecute în jurul corpului cuiva (spre a-l strânge la piept sau spre a-l purta pe sus). *(Braţ) la braţ* (sau *de braţ)* = cu braţul trecut pe sub braţul altuia. ** Expr. *A da* (sau *a oferi, a lua cuiva) braţul* = a trece braţul sub braţul cuiva spre a-l conduce sau a fi condus. *A duce (pe cineva) de* (sau *la) braţ* = a sprijini pe cineva, ducându-l de braţ. *(A primi* sau *a aştepta etc. pe cineva) cu braţele deschise* = (a primi sau a aştepta etc. pe cineva) cu mare plăcere. *A lua (pe cineva sau ceva) în braţe* = a apăra, a susţine, a lăuda (pe cineva sau ceva). *A fi braţul (drept al) cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A ajunge* (sau *a aduce, a arunca pe cineva) în braţele cuiva* = a

ajunge (sau a lăsa pe cineva) la discreţia cuiva. **2.** Cantitate care se poate cuprinde şi duce în braţe **(1)**. *Un braţ de fân.* **3.** Fig. (În sintagma) *Braţe de muncă* = muncitori. **4.** Obiect sau parte a unui obiect care seamănă cu braţul **(1)**. * Element solid al unui sistem tehnic, solidar sau articulat la un capăt cu sistemul respectiv şi care serveşte la preluarea unei sarcini sau la transmiterea unei mişcări. **5.** Parâmă legată la capătul unei vergi şi care serveşte la manevrarea laterală a acesteia. **6.** Distanţa de la un punct fix la linia de acţiune a unei forţe. **7.** Ramificaţie a cursului principal al unei ape curgătoare. ** *Braţ mort* = ramificaţie părăsită a unei ape, alimentată numai la revărsări. – Lat. **brachium.**

BRAŢETĂ s.f. (Fam.; în expr.) *A merge cu cineva* (sau *a lua pe cineva) la braţetă* = a merge cu cineva (sau a lua pe cineva) de braţ. – Din it. [a] **bracetto** (modificat după *braţ).*

BRAUNIT s.n. Oxid de mangan cu luciu semimetalic, constituind un important minereu de mangan. – Din fr. **braunite.**

BRAV, -Ă, *bravi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Viteaz, curajos, îndrăzneţ. **2.** S.m. (Rar) Asasin, tâlhar (aflat de obicei în slujba unui potentat) care teroriza şi omora pentru bani; spadasin plătit. – Din fr. **brave,** it. **bravo.**

BRAVA[1]**,** *bravez,* vb. I. Tranz. A înfrunta bărbăteşte, vitejeşte (o primejdie). * A se expune în mod inutil unei primejdii. – Din fr. **braver.**

BRAVA[2] interj. v. **bravo.**

BRAVADĂ, *bravade,* s.f. Acţiune sau vorbă prin care bravezi pe cineva sau ceva; cutezanţă, sfidare. – Din fr. **bravade.**

BRAVISSIMO interj. (Fam. şi ir.) Exclamaţie care exprimă o aprobare, o laudă, o apreciere superlativă; excelent, foarte bine, extraordinar. – Din it. **bravissimo.**

BRAVO interj. Exclamaţie de aprobare (totală), de laudă sau de apreciere (însoţită de aplauze); foarte bine, excelent, minunat. [Var.: (pop.) **bráva,** (înv.) **brávos** interj.] – Din fr., it. **bravo.**

BRAVOS interj. v. **bravo.**

BRAVURĂ, (2) *bravuri,* s.f. **1.** Vitejie, curaj, îndrăzneală, bărbăţie. **2.** Faptă vitejească, curajoasă; eroism. – Din fr. **bravoure.**

BRAZDĂ, *brazde,* s.f. **1.** Fâşie îngustă de pământ, tăiată şi răsturnată cu plugul; urmă rămasă în pământ după plug; brăzdătură. ** Loc. adj. *Din* (sau *de) brazdă* = (despre vite de jug) din dreapta. ** Expr. *A da* sau *a aduce (pe cineva) pe* (sau *la) brazdă* = a îndrepta pe cineva; a-l face să se acomodeze. *A se da pe brazdă* = a se îndrepta; a se deprinde cu o nouă situaţie, a se acomoda. **2.** Bucată de pământ înierbată, de formă paralelipipedică, desprinsă de pe terenurile acoperite cu iarbă, care serveşte la ornarea parcurilor, la protejarea taluzurilor etc. *** Brazdă de udare* = element provizoriu al sistemului de irigaţie, prin care apa este adusă la rădăcina plantelor. **3.** Rând de iarbă, de grâu etc. cosit; polog[1]. **4.** Strat de legume sau de flori; răzor[1]. **5.** Urmă, dâră, pârtie. * Crestătură. **6.** Fig. Zbârcitură, cută a feţei; rid. – Din sl. **brazda.**

BRAZILIAN, -Ă, *brazilieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Braziliei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care trăieşte în Brazilia. **2.** Adj. Care aparţine Braziliei sau brazilienilor **(1)**, referitor la Brazilia sau brazilieni. [Pr. *-li-an*] – **Brazilia** (n. pr.) + suf. *-an.*

BRAZURĂ, *brazuri,* s.f. Lipitură făcută cu un aliaj al cărui punct de topire este mai înalt de 400°C. – Din fr. **brasure.**

BRĂBIN, *brăbini,* s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene *(Bunias orientalis).* – Et nec.

BRĂCINAR, *brăcinare,* s.n. **1.** Şiret, sfoară sau curea cu care se strâng în jurul mijlocului izmenele, iţarii etc.; brâneţ. **2.** Vergea de oţel care leagă coarnele plugului, pentru a le întări. – **Brăcină** (reg. "cingătoare" <lat.) + suf. *-ar.*

BRĂCUI, *brăcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A alege bracurile[2]; a da deoparte ceea ce este nefolosit. * A lăsa numai bracurile[2], alegând tot ce a fost mai bun; *p. ext.* a răvăşi, a deteriora. – **Brac**[2] + suf. *-ui.*

BRĂCUIRE, *brăcuiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a brăcui.* – V. **brăcui.**

BRĂCUIT, -Ă, *brăcuiţi, -te,* adj. (Reg.) Care a devenit brac[2]; din care au rămas bracurile[2]. – V. **brăcui.**

BRĂDĂŢEL, *brădăţele,* s.n. (Reg.) Brădet mic, tânăr. – **Brădet** + suf. *-el.*

BRĂDET, *brădeturi,* s.n. Pădure de brazi; brădiş. – **Brad +** suf. *-et.*

BRĂDIOARĂ, *brădioare,* s.f. (Ornit.) Ieruncă. [Pr.: *-di-oa-*] – **Brad +** suf. *-ioară.*

BRĂDIŞ, *brădişuri,* s.n. **1.** Brădet. **2.** Numele unor plante erbacee acvatice cu tulpina lungă, subţire şi foarte ramificată şi cu frunzele în formă de ace *(Ceratophyllum* şi *Myriophyllum).* * Porţiune dintr-o apă acoperită cu această plantă. – **Brad +** suf. *-iş.*

BRĂDIŞOR, *brădişori,* s.m. **1.** Brăduţ. **2.** Nume dat unor specii de plante erbacee perene, cu tulpina culcată, acoperită cu frunze mici, aciculare, la subsuoara cărora se găsesc sporangi cu spori, răspândite în pădurile montane; pedicuţă. – **Brad +** suf. *-işor.*

BRĂDUI, *brădui,* s.m. (Reg.) Brăduţ. – **Brad** + suf. *-ui.*

BRADULEŢ, *bräduleţi,* s.m. **1.** Brăduţ. **2.** Nume dat unui motiv de broderie care imită frunzele de brad **(1)**. – **Brad +** suf. *-uleţ.*

BRĂDUŢ, *brăduţi,* s.m. Diminutiv al lui *brad*; brădişor, brăduleţ, brădui. – **Brad** + suf. *-uţ.*

BRĂHNI, pers. 3 *brăhneşte,* vb. IV. Intranz. (Despre căpriori şi căprioare) A scoate un sunet răguşit şi sacadat de spaimă. – Din ucr. **brecháty.**

BRĂHNIT s.n. Faptul de *a brăhni*; sunetul pe care îl scot căpriorii şi căprioarele când simt că sunt în pericol. – V. **brăhni.**

BRĂILEAN, -Ă, *brăileni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Brăila. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Brăila. [Pr.: *bră-i-*] – **Brăila +** suf. *-ean.*

BRĂILEANCĂ, *brăilence,* s.f. **1.** Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Brăila. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Brăila. **2.** (Art.) Dans popular românesc asemănător cu hora, răspândit în jurul Brăilei; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *bră-i-*] – **Brăilean** + suf. *-că.*

BRĂNUI, *brănuiesc,* vb. IV. Tranz. A impregna cu grăsimi topite pieile tăbăcite, pentru a le face mai elastice, mai suple, mai rezistente şi impermeabile în vederea utilizării lor în scopuri tehnice. – Et. nec.

BRĂŢARĂ, *brăţări,* s.f. **1.** Podoabă în formă de verigă, făcută din metal preţios sau din alt material şi purtată de femei la încheietura mâinii sau pe braţ; brăţea. **2.** Manşetă brodată la mînecile cămăşilor ţărăneşti. **3.** (Tehn.) Piesă de metal alcătuită din una sau mai multe bucăţi, care se strânge în jurul altor piese pentru a le asambla. * Cerc de metal care serveşte la fixarea pe zid a tuburilor, a burlanelor sau a cablurilor. **4.** (Arhit.) Inel de metal care strânge o coloană; ornament ieşit în relief cu asemenea formă. – Lat. **brachiale.**

BRĂŢEA, *brăţele,* s.f. (Reg.) Brăţară **(1)**. – Refăcut din pl. **brăţale** (ieşit din uz < *brăţară).*

BRĂŢIŞOR, *brăţişoare,* s.n. Diminutiv al lui *braţ.* – **Braţ +** suf. *-işor.*

BRĂZDA, *brăzdez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** Tranz. (şi absol.) A trage brazde (1) cu plugul; a brăzdui. **2.** Tranz. (şi absol.) (Despre roţi, corăbii, fulgere etc.) A lăsa urmă, dâră. **3.** Tranz. şi refl. Fig. (Despre faţa omului) A (se) zbârci, a (se) cuta, a (se) rida. **4.** Tranz. Fig. (Despre ape curgătoare, forme de relief etc.) A străbate dintr-o parte în alta, de la un capăt la altul o regiune, o ţară. – Din **brazdă.**

BRĂZDAR, *brăzdare,* s.n. **1.** Parte componentă a plugului, care taie brazda **(1)** în plan orizontal. **2.** Parte constitutivă la maşinile de semănat, care introduce seminţele în pământ. – **Brazdă +** suf. *-ar.*

BRĂZDAT, -Ă, *brăzdaţi, -te,* adj. **1.** Acoperit sau străbătut de brazde **(1)**. **2.** Fig. (Despre faţa omului) Cu cute, cu zbârcituri; zbârcit, ridat, cutat. – V. **brăzda.**

BRĂZDĂTURĂ, *brăzdături,* s.f. (Rar) Brazdă **(1)**. – **Brazdă +** suf. *-ătură.*

BRĂZDUI, *brăzduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A brăzda **(1)**. – **Brazdă +** suf. *-ui.*

BRAZDUIRE, *brăzduiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a brăzdui* şi rezultatul ei. – V. **brăzdui.**

BRÂNCUŞIAN, -Ă, *brâncuşieni, -e,* adj. De Brâncuşi, al lui Brâncuşi; în maniera lui Brâncuşi. [Pr.: *-şi-an*] – **Brâncuşi** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BRÂGLĂ, *brâgle,* s.f. Parte mobilă la războiul de ţesut, care susţine spata. – Et. nec.

BRÂNACI, *brânace,* s.n. (Reg.) Cingătoare. – **Brână +** suf. *-aci.*

BRÂNĂ s.f. v. **brâu.**

BRÂNCĂ[1] s.f. **1.** Boală contagioasă, specifică porcilor, caracterizată prin lipsa poftei de mâncare şi prin apariţia unor pete violacee. **2.** (Pop.) Erizipel. **3.** Plantă erbacee fără frunze, cu flori verzui sau alburii grupate în formă de spic, folosită în medicina veterinară *(Salicornia herbacea).* ** Compuse: *brânca-porcului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina şi frunzele acoperite cu peri moi *(Scrophularia scopolii)*; **b)** cinsteţ. **4.** Ciupercă cu pălăria întinsă şi răsfrântă, prevăzută cu peri aspri *(Stereum hirsutum).* – Et. nec.

BRÂNCĂ[2]**,** *brînci,* s.f. **1.** (Reg.; în limba literară numai în loc. şi expr.) Mână (**1**). ** Loc. adv. *Pe* (sau *în) brânci* = pe mâini şi pe picioare, de-a buşilea, târându-se. ** Expr. *A merge* (sau *a se târî) pe brânci* = a merge (sau a se târî) pe mâini şi pe picioare, de-a buşilea. *A cădea în* (sau *pe) brânci* = a cădea istovit (de oboseală). *A munci* (sau *a da, a lucra) pe* (sau *în) brânci* = a munci până la istovire. **2.** (Pop.; în forma *brânci*) Împunsătură, ghiont, izbitură. ** Expr. *A-i da inima brânci* = a simţi un imbold pentru (a face) ceva. **3.** (Reg.) Partea de jos a picioarelor animalelor; labă. [Pl. şi: (**2**, n.) *brânciuri.* – Var.: **brânci** s.m.] – Lat. **branca.**

BRÂNCI[1]**,** *brâncesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) îmbrânci. – Din **brâncă**[2]**.**
BRÂNCI[2] s.m. v. **brâncă**[2]**.**
BRÂNCUŢĂ, *brâncuţe,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina păroasă şi cu flori galbene *(Sisymbrium officinale).* **2.** Plantă erbacee cu flori mici, galbene, folosită în medicină *(Nasturtium palustre).* – **Brâncă**[1] + suf. *-uţă.*
BRÂNDUŞĂ, *brânduşe,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu flori violete în formă de pâlnie, care înfloreşte primăvara timpuriu *(Crocus heuffelianus).* **2.** (În sintagma) *Brânduşă galbenă* = plantă erbacee perenă cu florile galbene-aurii, ocrotită de lege (*Crocus moesiacus*). **3.** Plantă veninoasă din familia liliaceelor, cu frunze mari alungite şi cu flori roşietice sau liliachii, care înfloreşte toamna şi care este folosită în medicină *(Colchicum autumnale*); floarea-brumei. – Cf. bg. **brenduška,** scr. **brnduša.**
BRÂNDUŞEA, *brânduşele,* s.f. Diminutiv al lui *brânduşă*; brânduşiţă. – **Brânduşă** + suf. -*ea.*
BRÂNDUŞIŢĂ, *brânduşiţe,* s.f. (Rar) Brânduşea. – **Brânduşă** + suf. -*iţă.*
BRÂNEŢ, *brâneţe,* s.n. **1.** (Pop.) Cingătoare (îngustă şi lungă) cu care se încing femeile peste catrinţă. **2.** Brăcinar. [Var.: **bârnéţ** s.n.] – **Brâu** + suf. -*eţ.*
BRÂNIŞOR, *brânişoare,* s.n. (Reg.) Brâuleţ **(1)**. – **Brână** +suf. -*işor.*
BRÂNZAR, *brânzari,* s.m. Persoană care prepară sau vinde brânză. – **Brânză** + suf. -*ar.*
BRÂNZĂ, (2) *brânzeturi,* s.f. **1.** Produs alimentar obţinut prin coagularea şi prelucrarea laptelui. ** Expr. (Fam.) *A nu fi nici o brânză (de cineva)* = a nu fi bun de nimic. (Fam.) *A nu face nici o brânză* = a nu realiza nimic; a nu fi bun de nimic. (Pop.) *(Ducă-se* sau *du-te* etc.) *opt cu-a brânzei* sau *opt (şi) cu-a brânzei nouă*, se zice când scapi (sau doreşti să scapi) de o persoană supărătoare. **2.** (La pl.) Diferite sortimente de brânză **(1)**, de caşcaval etc. – Et. nec.
BRÂNZĂREASĂ, *brânzărese*, s.f. Femeie care face sau vinde brânză; nevastă de brânzar. – **Brânzar + s**uf. -*easă.*
BRÂNZĂRIE, (1) *brânzării,* s.f. **1.** Loc în care se prepară brânza (la stână); prăvălie în care se vinde brânză. **2.** (Rar) Cantitate mare de brânză. – **Brânză +** suf. -*ărie.*
BRÂNZI, pers. 3 *brânzeşte,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se face brânză, a căpăta aspectul brânzei (stricându-se); a se corăsli. – Din **brânză.**
BRÂNZIT, -Ă, *brănziţi, -te,* adj. (Despre lapte) Care s-a făcut brânză, a căpătat aspectul brânzei (stricându-se). – V. **brânzi.**
BRÂNZOAICĂ, *brânzoaice,* s.f. **1.** Plăcintă cu brânză făcută din aluat dospit. **2.** Mic calup de brânză proaspătă de vaci. – **Brânză** + suf. -*oaică.*
BRÂNZOS, -OASĂ, *brânzoşi, -oase*, adj. Cu multă brânză. * Care are aspect de brânză, ca brânza. – **Brânză +** suf. -*os.*
BRÂU, (I) *brâie,* **(II)** *brâuri,* s.n. **I. 1.** Cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă ţăranii. * Fâşie de ţesătură (de lână), de blană etc. pe care o poartă în jurul mijlocului (sub îmbrăcăminte) unii oameni suferinzi. * Cingătoare lată pe care o poartă preoţii ca semn al unui grad ierarhic sau în timpul slujbei. **2.** Parte a corpului omenesc pe care o încinge brâul **(I 1)**; mijloc. **3.** Ornament care înconjură uşile, ferestrele, faţadele etc. unei case. **4.** Şir, lanţ (muntos, deluros etc.). **II.** (Cor.) Brâuleţ **(2)**. [Var.: (pop.) **brână** s.f.**] –** Cf. alb. **bres, brezi.**
BRÂULEŢ, *brâuleţe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *brâu*; brâuşor, brânişor. **2.** Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri; brâu. [Pr.: *brâ-u-*] – **Brâu** + suf. -*uleţ.*
BRÂUŞOR, *brăuşoare,* s.n. Brâuleţ **(1)**. [Pr.: *brâ-u-*] – **Brâu +** suf. -*uşor.*
BRE interj. **1.** (Fam.) Cuvânt cu care atragem atenţia cuiva că ne adresăm lui. **2.** (De obicei repetat) Cuvânt care exprimă mirare. – Din tc. **bre.**
BREABĂN, *brebeni,* s.m. (Bot.; reg.) **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori roşii reunite în raceme şi cu rizon acoperit cu solzi *(Dentaria glandulosa).* **2.** Brebenel. **3.** Nume dat mai multor specii de anemone. – Et. nec.
BREAKFAST s.n. Micul dejun. [Pr.: *brécfăst*] – Cuv. engl.
BREASLĂ, *bresle,* s.f. **1.** (În societatea medievală) Asociaţie de meşteşugari de aceeaşi branşă, creată pentru apărarea intereselor comune; organizaţie închisă a meşterilor. **2.** Nume dat organizaţiilor profesionale formate din muncitori şi patroni; corporaţie. **3.** Meserie; *p. ext.* profesiune. **4.** (Înv.) Trupă de soldaţi recrutată din breslaşi **(1)** şi din diferite categorii ale burgheziei. – Din sl. **bratîstvo.**
BREAZ, -Ă, *breji, -ze,* adj. **1.** (Despre animale) Cu o pată albă în frunte sau cu o dungă albă pe bot. ** Expr. *A cunoaşte (pe cineva) ca pe un cal breaz* = a cunoaşte foarte bine (pe cineva). **2.** Fig. (Ir.; despre oameni) Deştept, isteţ, grozav. – Din bg. **breaz.**
BREAZA s.f. art. (În sintagma) *Ca la breaza* = dans popular românesc răspândit în zona subcarpatică munteană şi în sudul Ardealului, cu ritm sincopat; melodie după care se

execută acest dans. – Din n. pr. **Breaza.**

BREB, *brebi,* s.m. Animal rozător înrudit cu castorul, care trăia odinioară şi în ţara noastră *(Castor fiber).* – Din sl. **bebrŭ.**

BREBENEA, *brebenele,* s.f. (Bot.; reg.) Brebenel. – **Breabăn** + suf. -*ea.*

BREBENEL, *brebenei,* s.m. Numele mai multor specii de plante erbacee, cu flori purpurii, trandafirii, albe sau gălbui, care înfloresc primăvara *(Corydalis)*; breabăn **(2)**, brebenea. – **Breabăn** + suf. -*el.*

BREBENOC, *brebenoci*, s.m. (Bot.; reg.) Saschiu. – Din ucr. **bervinok.**

BREC[1]**,** *brecuri,* s.n. Trăsură uşoară cu patru roţi, de obicei neacoperită, cu capra înaltă, având două bănci aşezate faţă în faţă în lungul sau în latul trăsurii. – Din fr., engl. **break.**

BREC[2]**,** *brecuri,* s.n. **1.** Comandă dată de către arbitrul unui meci de box atunci când loviturile nu sunt regulamentare şi la care boxerii sunt obligaţi să facă câte un pas înapoi pentru a se distanţa unul de altul. **2.** Punct obţinut de un jucător de tenis împotriva adversarului său atunci când acesta are serviciul. – Din engl. **break.**

BRECIE s.f. Rocă în alcătuirea căreia intră fragmente de roci colţuroase de dimensiuni mari şi ciment de natură sedimentară sau eruptivă. – Din germ. **Breccie.**

BREGMĂ, *bregme,* s.f. Punct de întâlnire a oaselor parietale cu osul frontal, ocupat la nou-născut de fontanela anterioară. – Din fr. **bregma.**

BREI s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu frunze opuse, flori verzui şi fructul capsulă, răspândită în pădurile umbroase *(Mercurialis perennis).* **2.** Trepădătoare. – Din bg **brei.**

BRELAN, *brelanuri,* s.n. (La anumite jocuri de cărţi) Grup de trei cărţi de aceeaşi valoare şi de culori diferite. – Din fr. **brelan.**

BRELOC, *brelocuri,* s.n. Mică podoabă sau amuletă care se poartă atârnată la gât, la ceas sau la brăţară. – Din fr. **breloque.**

BREMZĂ, *bremze*, s.f. Plan înclinat cu dispozitiv de frânare pe care circulă vagonetele de mină. – Din germ. **Bremse.**

BRESLAŞ, *breslaşi,* s.m. **1**. Membru al unei bresle (**1**). **2.** (Înv. şi reg.) Meseriaş; *p. ext.* slujbaş. **3.** (Înv.) Soldat care făcea parte dintr-o breaslă **(4)**. – **Breaslă +** suf. -*aş.*

BREŞĂ, *breşe,* s.f. **1.** Culoar în barajele sau în obstacolele construite de inamic, în scopul trecerii trupelor. * Spărtură în zidul unei fortificaţii; străpungere făcută în dispozitivul de luptă al inamicului. **2.** Spărtură într-un gard, într-un zid, într-o îndiguire etc. – Din fr. **bréche.**

BRETEA, *bretele,* s.f. **1.** (La pl.) Obiect de îmbrăcăminte bărbătească confecţionat din două fâşii de elastic, pânză, piele etc. care se trec peste umeri, prinzându-se în faţă şi în spate de pantaloni pentru a-i susţine. **2.** Fâşie de pânză, mătase, panglică etc. cu care sunt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte spre a le susţine pe umeri. – Refăcut din pl. **bretele** (< fr. *bretelles).*

BRETELĂ, *bretele,* s.f. Sistem de ramificaţie de cale ferată aşezat între două linii paralele, constituit din două linii diagonale încrucişate, care permite trecerea trenului de pe o linie, pe alta în ambele sensuri. – Din fr. **bretelle.**

BRETESĂ, *bretese,* s.f. **1.** Lucrare de fortificaţie medievală care întărea altă fortificaţie. **2.** Armătură mobilă a coifului care apăra nasul. – Din fr. **bretesse.**

BRETON[1]**,** *bretoane,* s.n. Păr lăsat pe frunte şi retezat în linie dreaptă. – Din fr. [*á la*] **bretonne.**

BRETON[2]**, -Ă,** *bretoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a peninsulei Bretagne (Franţa), descendentă a vechilor celţi. **2.** Adj. Care aparţine bretonilor[2] **(1)**, privitor la bretoni[2]. **3.** S.f. Limbă celtică vorbită de bretoni[2] **(1)**. – Din fr. **breton**.

BREVĂ, *breve,* s.f. Scrisoare papală, mai puţin solemnă decât bula. – Din it. **breve.**

BREVET, *brevete,* s.n. Document oficial acordat de o autoritate (de stat) prin care se conferă unei persoane o distincţie, o calitate în virtutea căreia are anumite drepturi speciale. ** *Brevet de invenţie* = document pe care organul de stat competent îl eliberează inventatorului sau persoanei căreia acesta i-a transmis drepturile sale şi prin care se recunoaşte dreptul acestora de a exploata exclusiv invenţia un anumit timp; patentă. – Din fr. **brevet.**

BREVETA, *brevetez,* vb. I. Tranz. A recunoaşte o invenţie printr-un brevet; a patenta. – Din fr. **breveter.**

BREVETARE, *brevetări,* s.f. Faptul de *a breveta.* – V. **breveta.**

BREVETAT, -Ă, *brevetaţi, -te,* adj. (Despre invenţii) care a fost recunoscut printr-un brevet; patentat **(1)**. – V. **breveta.**

BREVIAR, *breviare,* s.n. **1.** Lucrare în care sunt expuse sumar noţiuni, date etc. dintr-un

anumit domeniu. **2.** Carte care cuprinde slujbele şi rugăciunile pe care preoţii şi călugării catolici trebuie să le facă sau să le rostească la anumite ore din zi. [Pr.: *-vi-ar*] – Din fr. **bréviaire,** lat. **breviarium.**

BREVILIN, -Ă, *brevilini, -e,* s.m. şi f. Tip constituţional, în antropologie, caracterizat prin trup şi membre scurte şi groase. – Din fr. **bréviligne.**

BREVILOCVENT adj. (Livr.) Scurt în expunere. – Din it. **breviloquente.**

BREVILOCVENŢĂ s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi brevilocvent. – Din it. **breviloquenza**.

BREZA, *brezez,* vb. I. Tranz. (Reg.) **1.** A murdări, a păta. **2.** A astupa cu lut spărturile din pereţi înainte de a-i vărui. – Din **breaz.**

BREZAIE, *brezăi,* s.f. **1.** Joc cu caracter de pantomimă, asemănător cu capra sau cu ţurca, aparţinând teatrului folcloric, întâlnit mai ales în Muntenia. **2.** Personaj mascat, cu cap de animal sau de pasăre, îmbrăcat cu zeghe, împodobit cu panglici şi petice colorate. – Et. nec.

BREZĂTURĂ, *brezături,* s.f. (Rar) **1.** Pată albă pe fruntea vitelor. **2.** Pată pe pereţii caselor, formată de lutul cu care se astupă crăpăturile înainte de văruit. – **Breza** + suf. *-ătură.*

BRIA, *briez,* vb. I. Intranz. (Franţuzism) A se face remarcat prin calităţi excepţionale (mai ales inteligenţă); a străluci, a se deosebi. [Pr.: *bri-a*] – Din fr. **briller**.

BRIANT, -Ă, *brianţi, -te,* adj. (Franţuzism) Strălucitor, sclipitor; strălucit. [Pr.: *bri-ant*] – Din fr. **brillant.**

BRIANTINĂ s.f. Produs cosmetic gras, lichid sau de consistenţa unei paste, care serveşte pentru a da strălucire părului. [Pr.: *bri-an÷.* – Var.: **briliantínă** s.f.] – Din fr. **brillantine.**

BRIANŢĂ s.f. (Franţuzism) Strălucire. [Pr.: *bri-an-*] – Din fr. **brillance.**

BRIBOI, *briboi,* s.m. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă şi cu flori purpurii *(Geranium silvaticum).* – Et. nec.

BRIC[1]**,** *bricuri,* s.n. Navă cu două catarge, cu pânze pătrate şi bompres, uneori şi cu motor, folosită în trecut în scopuri militare. – Din fr. **brick.**

BRIC[2] adj. invar., s.n. (Franţuzism) **1.** Adj. invar. Cărămiziu. **2.** S.n. Culoare cărămizie. – Din fr. **brique.**

BRICABRAC, *bricabracuri,* s.n. (Franţuzism) Magazin de vechituri; vechituri, lucruri fără valoare, uzate şi demodate. – Din fr. **bric-á-brac.**

BRICEAG, *bricege,* s.n. Cuţitaş de buzunar cu una sau mai multe lame care se închid, intrând între plăsele; brişcă[1]. – Din tc. **biçak** (influenţat *de brici).*

BRICHETA, *brichetez,* vb. I. Tranz. A face brichete[2] prin aglomerarea sau presarea materialelor mărunte sau pulverulente. – Din fr. **briqueter.**

BRICHETAJ s.n. Brichetare. – Din fr. **briquetage.**

BRICHETARE, *brichetări,* s.f. Acţiunea de *a bricheta*; brichetaj. – V. **bricheta.**

BRICHETĂ[1]**,** *brichete,* s.f. Mic aparat (de buzunar) pentru aprins (ţigările). – Din fr. **briquet.**

BRICHETĂ[2]**,** *brichete,* s.f. **1.** Produs obţinut prin brichetarea materialului mărunt sau pulverulent, în forme geometrice regulate (paralelipipedice, ovoidale etc.), în vederea transportului, a folosirii sau a prelucrării lui ulterioare. **2.** (În sintagma) *Brichetă furajeră* = furaj combinat, în stare presată, folosit pentru hrana cabalinelor, bovinelor şi ovinelor. – Din fr. **briquette.**

BRICI, *brice,* s.n. Instrument de bărbierit, cu lamă de oţel şi cu mâner. [Pl. şi: *briciuri*] – Din sl. **bricî.**

BRICOLĂ, *bricole,* s.f. Maşină de război asemănătoare cu balista, folosită mai ales în evul mediu. – Din fr. **bricole,** it. **briccola.**

BRIDĂ, *bride,* s.f. **1.** Gaică prin care se petrece cordonul sau cu care se încheie o copcă. **2.** Piesă metalică în formă de "U", care face legătura între arcuri şi osii. * Piesă metalică în forma unei coroane circulare, care se aplică pe tuburi, la îmbinarea lor; marginea răsfrântă a capetelor tuburilor, servind la îmbinarea acestora. **3.** (Med.) Aderenţă **(1)**. – Din fr. **bride.**

BRIDGE s.n. Numele unui joc de cărţi. [Pr.: *brigi*] – Din fr., engl. **bridge.**

BRIDGIST, -Ă, *bridgişti, -ste,* s.m. şi f. Jucător de bridge. [Pr.: *brigist*] – **Bridge** + suf. *-ist.*

BRIE, *brii,* s.f. Plantă erbacee aromatică cu frunze ascuţite, cu flori albe şi cu fructe aproape cilindrice *(Meum athamanticum).* – Et nec.

BRIGADĂ, *brigăzi,* s.f. **1.** Mare unitate militară, formată dintr-un număr variabil de regimente, batalioane şi divizioane. **2.** Formaţie (stabilă) de lucru, compusă din muncitori organizaţi adesea pe echipe şi pe schimburi sau pe faze de operaţie, în vederea îndeplinirii unei sarcini de producţie. **3.** (În sintagma) *Brigadă silvică* = subunitate silvică formată din unul sau din mai multe cantoane şi condusă de un brigadier silvic. **4.** (Ieşit din uz; în sintagma) *Brigadă artistică* = colectiv în cadrul

mişcării artistice de amatori, care prezenta programe artistice (scurte) inspirate din viaţa colectivului din care făcea parte. – Din fr. **brigade,** rus. **brigada.**

BRIGADIER, -Ă, *brigadieri, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care face parte dintr-o brigadă **(2)**. **2.** Tehnician din administraţia pădurilor, care conduce o brigadă silvică. **3.** (Înv.) General de brigadă. * Caporal de artilerie sau de cavalerie. [Pr.: *-di-er*] – Din fr. **brigadier**.

BRIGAND, *briganzi,* s.m. (Franţuzism) Tâlhar de drumul mare. – Din fr. **brigand.**

BRIGANDAJ, *brigandaje,* s.n. (Franţuzism) Tâlhărie la drumul mare. – Din fr. **brigandage.**

BRIGANTINĂ, *brigantine,* s.f. Navă cu pânze de dimensiuni mici, cu două catarge. * Pânză de corabie de formă trapezoidală, fixată de catargul acestei nave. – Din fr. **brigantin(e).**

BRIGHIDĂU, *brighidaie,* s.n. (Reg.) Bătător[1] **(2)**. – Cf. magh. **fergetyü** "roată".

BRILĂNŢEL, *brilănţele,* s.n. Diminutiv al lui *briliant.* – **Briliant** + suf. *-el.*

BRILIANT, *briliante,* s.n. **1.** Diamant şlefuit în dublă piramidă cu numeroase faţete pentru accentuarea reflexului luminii, folosit ca piatră preţioasă, montat în bijuterii. **2.** Numele celui mai mic corp de literă tipografică. [Pr.: *-li-ant*] – Din fr. **brillant,** rus. **bril'ant.**

BRILIANTIN, -Ă, *briliantini, -e,* adj. (Înv.) Care străluceşte ca briliantul **(1)**. [Pr.: *-li-an-*] – Din **briliant.**

BRILIANTINĂ s.f. v. **briantină.**

BRIO s.n. (În loc. adv.) *Cu brio* = **a)** cu multă însufleţire, vioi; **b)** în mod remarcabil, strălucit, excepţional. – Din it., fr. **brio.**

BRIOALĂ, *brioale,* s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferefor, cu flori roşietice, răspândită în regiunea alpină *(Ligusticum mutellina).* [Pr.: *bri-oa-*] – Et. nec.

BRIOFITĂ, *briofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu corpul redus la un tal sau diferenţiat în tulpini şi frunze, răspândite de obicei în locuri umede; (şi la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. [Pr.: *bri-o-*] – Din fr. **bryophytes.**

BRIOŞĂ, *brioşe,* s.f. Produs de patiserie, preparat prin coacerea în forme mici, rotunde şi ondulate, a unui aluat de cozonac. [Pr.: *bri-o-*] – Din fr. **brioche.**

BRIOZOAR, *briozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de nevertebrate mici, marine sau de apă dulce, care trăiesc fixate pe fundul apei sau pe obiecte din apă, alcătuind colonii cu aspect de muşchi *(Bryozoa)*; (şi la sg.) animal din această clasă [Pr.: *bri-o-zo-ar*] – Din fr. **bryozoaires.**

BRIPTĂ, *bripte,* s.f. (Reg.) Cuţit sau briceag primitiv, cu mâner de lemn. ** Expr. *A lua (pe cineva) la briptă* = a bate (pe cineva). – Din scr. **britva,** ucr. **brytva.**

BRISTOL s.n. Hârtie albă, groasă, de calitate foarte bună, din care se fac copertele de cărţi şi cărţile de vizită; *p. ext.* carte de vizită. – Din fr. **bristol.**

BRIŞCAR, *brişcari,* s.m. Fabricant, negustor sau proprietar de brişti; vizitiu la o brişcă[2]. – **Brişcă**[2] **+** suf. *-ar.*

BRIŞCĂ[1], *brişte,* s.f. (Reg.) Briceag. [Pl. şi: *brişti*] – Din magh. **bicska** (influenţat de *brici şi briceag).*

BRIŞCĂ[2], *brişti,* s.f. Trăsurică uşoară, cu două roţi, trasă de obicei de un singur cal; cabrioletă, şaretă. – Din rus. **bricika.**

BRIŞCULIŢĂ, *brişculiţe,* s.f. Diminutiv al lui *brişcă*[2]; brişcuţă[2]. – **Brişcă**[2] **+** suf. *-uliţă.*

BRIŞCUŢĂ[1], *brişcuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *brişcă*[1]. – **Brişcă**[2] + suf. *-uţă.*

BRIŞCUŢĂ[2], *brişcuţe,* s.f. Brişculiţă. – **Brişcă**[2] **+** suf. *-uţă.*

BRITANI s.n. pl. Triburi celtice, constituind până la cucerirea anglo-saxonă (secolul V-VI) populaţia de bază a Britaniei. – Din lat. **Britanni**

BRITANIC, -Ă, *britanici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Marii Britanii; *p. restr.* englez. **2.** Adj. Care aparţine Marii Britanii, privitor la Marea Britanie; *p. restr.* englez. – Din fr. **britannique.**

BRIZANT, -Ă, *brizanţi, -te,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Despre explozive) A cărui combustie este atât de rapidă, încât suflul gazelor produse poate distruge corpurile înconjurătoare; (despre bombe) care conţine un astfel de exploziv. **2.** S.m. pl. Valuri care se sparg producând spumă şi care semnalează adâncimea redusă a apei sau prezenţa unui banc de nisip ori de pietriş. – Din fr. **brisant.**

BRIZANŢĂ s.f. Proprietate a unui exploziv de a fi brizant. – Din fr. **brisance.**

BRIZĂ, *brize,* s.f. Vânt uşor care suflă regulat la ţărmul mării, în timpul zilei de la mare spre uscat, iar în timpul nopţii de la uscat spre mare; *p. ext.* adiere, boare. – Din fr. **brise.**

BRIZBIZ, *brizbize,* s.n. Perdeluţă (transparentă) care acoperă numai partea de jos a ferestrei. * (La pl.) Volănaşe, panglicuţe, dantele şi alte artificii vestimentare femeieşti. [Pl. şi: *brizbizuri*] – Din fr. **brise-brise.**

BROAJBĂ, *broajbe,* s.f. (Bot.; reg.) Nap. – Din scr. **broskva** "gulie".

BROASCĂ, *broaşte,* s.f. **I.** Nume dat mai multor animale amfibii din clasa batracienilor, fără coadă, cu picioarele dinapoi mai lungi, adaptate pentru sărit, cu gura largă şi ochii

bulbucaţi. ** Expr. *Ochi de broască* = ochi bulbucaţi. ** Compus: *broască-ţestoasă* = nume dat mai multor specii de reptile cu corpul închis într-o carapace osoasă, dintre care unele trăiesc pe uscat *(Testudo graeca* şi *hermanni)*, iar altele în apă *(Emys orbicularis).* **II. 1.** ** Compus: *broasca-apei* = plantă erbacee acvatică cu frunze lucioase, cufundate în apă, şi cu flori verzui *(Potamogeton lucens).* **2.** Plantă arborescentă exotică cu flori mari, galbene şi cu frunze groase, cultivată ca plantă de ornament *(Opuntia ficus indica).* **III.** Mecanism montat la o uşă, la un sertar etc., pentru a le încuia cu ajutorul unei chei. – Lat. / * / **brosca.**

BROATEC, *broateci,* s.m. Animal amfibiu înrudit cu broasca, de culoare verde, cu perniţe vâscoase la vârfurile degetelor; buratic, brotac, brotan *(Hyla arborea).* – Lat. **brotachus**.

BROBOADĂ, *broboade,* s.f. Basma mare şi groasă (de lână) cu care se leagă femeile la cap sau pe care o poartă pe spate. – Cf. bg. **podbradka.**

BROBOANĂ, *broboane*, s.f. **1.** Picătură mare (de sudoare). **2.** (Pop.) Bubuliţă, zgrăbunţă. – Cf. bg. **brăbonka.**

BROBONA vb. I. v. **broboni.**

BROBONI, *brobonesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu broboane. [Var.: *broboná* vb. I] – Din **broboană.**

BROCART, *brocarturi,* s.n. Ţesătură de mătase de calitate superioară, înflorată sau ornamentată cu fire de aur ori de argint; frenghie. [Var.: **brocát** s.n.] – Din fr. **brocart.**

BROCAT s.n. v. **brocart.**

BRODA, *brodez,* vb. I. Tranz. A coase o broderie pe un material textil. * Fig. A dezvolta o întâmplare, o povestire, adăugând detalii imaginare; a născoci. – Din fr. **broder.**

BRODARE, *brodări,* s.f. Acţiunea de *a broda*. – V. **broda.**

BRODAT[1] s.n. Faptul de *a broda.* – V. **broda.**

BRODAT[2]**, -Ă,** *brodaţi, -te,* adj. (Despre materiale textile) Împodobit cu broderii. – V. **broda**.

BRODEALĂ, *brodeli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a o brodi, de a o nimeri; nimereală. ** Loc. adv. *La brodeală* = la nimereală, la întâmplare; întâmplător. – **Brodi** + suf. *-eală.*

BRODERIE, *broderii,* s.f. Cusătură în relief (reprezentând flori sau alte ornamente), executată pe un material textil. * *P. gener.* Ornamentaţie fină. * Notă muzicală de ornament folosită într-o compoziţie (depărtată de nota muzicală de bază cu un ton sau cu un semiton). – Din fr. **broderie.**

BRODEZĂ, *brodeze,* s.f. Femeie specializată în coaserea broderiilor. – Din fr. **brodeuse**.

BRODI, *brodesc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. (Adesea ir.) A sfârşi cu bine un lucru, a (o) nimeri (adesea din întâmplare). ** Loc. adv. *Pe brodite* = la întâmplare, la nimereală. **2.** Refl. A se găsi din întâmplare (undeva); a se nimeri, a se potrivi. – Din sl. **broditi.**

BROM s.n. Element chimic lichid, metaloid de culoare roşu-închis, toxic, cu miros neplăcut, pătrunzător, întrebuinţat în industria chimică, farmaceutică etc. – Din fr. **brome.**

BROMAT, *bromaţi,* s.m. Sare a acidului bromic. – Din fr. **bromate.**

BROMHIDRIC adj. m. (În sintagma) *Acid bromhidric* = gaz incolor rezultat din combinarea bromului cu hidrogenul. – Din fr. **bromhydrique.**

BROMHIDROZĂ s.f. Transpiraţie urât mirositoare şi abundentă. – Din engl. **bromhydrose.**

BROMIC adj. m. (În sintagma) *Acid bromic* = lichid incolor, acid oxigenat al bromului, cu proprietăţi oxidante. – Din fr. **bromique.**

BROMISM s.n. Intoxicaţie cu brom sau cu săruri de brom. – Din fr. **bromisme.**

BROMOCET s.n. Dezinfectant puternic pentru piele, instrumente chirurgicale etc. – **Brom** [ură de] **cet** [rimoniu].

BROMOFORM s.n. Lichid incolor, volatil, dulceag, preparat pe bază de brom şi folosit pentru calmarea tusei, a spasmelor şi a convulsiilor. – Din fr. **bromoforme.**

BROMURARE s.f. Reacţie chimică prin care se introduc atomi de brom în molecula unui compus organic. – Din **brom.**

BROMURĂ, *bromuri,* s.f. Sare a acidului bromhidric. – Din fr. **bromure.**

BRONHIAL, -Ă, *bronhiali, -e,* adj. Care ţine de bronhii, privitor la bronhii; bronhic. [pr.: *-hi-al*] – Din fr. **bronchial.**

BRONHIC, -Ă, *bronhici, -ce,* adj. Bronhial. – Din fr. **bronchique.**

BRONHIE, *bronhii,* s.f. Fiecare dintre cele două ramificaţii ale traheii prin care aerul ajunge în plămâni. – Din fr. **bronche,** lat. **bronchia.**

BRONHIOLĂ, *bronhiole,* s.f. Fiecare dintre ramificaţiile bronhiilor care pătrund în profunzimea plămânilor. [Pr.: *-hi-o-*] – Din fr. **bronchiole.**

BRONHOFONIE s.f. Rezonanţă puternică a vocii şi a respiraţiei la bolnavii de pneumonie, bronşită, astmă etc. – Din fr. **bronchophonie.**

BRONHOGRAFIE, *bronhografii,* s.f. Radiografie a bronhiilor cu ajutorul unei substanţe de contrast. – Din fr. **bronchographie.**

BRONHOPNEUMONIE, *bronhopneumonii,* s.f. Boală care constă în inflamarea bronhiilor, a bronhiolelor şi a plămânilor. [Pr.: -*pne*-*u*-] – Din fr. **broncho-pneumonie.**

BRONHOREE s.f. Secreţie şi expectoraţie abundente, frecvente în astmul bronşic, în bronşita cronică şi în alte afecţiuni respiratorii. – Din fr. **bronchorrhée.**

BRONHOSCOP, *bronhoscoape,* s.n. Instrument medical care serveşte la efectuarea unei bronhoscopii. – Din fr. **bronchoscope.**

BRONHOSCOPIE, *bronhoscopii,* s.f. Examinare vizuală a bronhiilor cu ajutorul bronhoscopului. – Din fr. **bronchoscopie.**

BRONHOSPASM, *bronhospasme,* s.n. Contracţie, spasm al bronhiilor, provocat de tuse, efort etc. – Din fr. **bronchospasme**.

BRONHOTOMIE, *bronhotomii,* s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în tăierea unei bronhii. – Din fr. **bronchotomie.**

BRONŞECTAZIE, *bronşectazii,* s.f. Dilatare permanentă a bronhiilor în urma unei scleroze pulmonare. – Din fr. **bronchectasie.**

BRONŞITĂ, *bronşite,* s.f. Boală a căilor respiratorii care constă în inflamarea mucoasei bronhiilor şi care se manifestă prin tuse. – Din fr. **bronchite.**

BRONŞITIC, -Ă, *bronşitici, -ce,* adj. Care aparţine bronşitei, privitor la bronşită; care suferă de bronşită. – Din fr. **bronchitique.**

BRONTOZAUR, *brontozauri,* s.m. Gen de reptile uriaşe din ordinul dinozaurienilor, cu capul mic, cu gâtul foarte lung, cu picioarele scurte, cilindrice, terminate cu câte cinci degete, care a trăit în era secundară. – Din germ. **Brontosaurus,** fr. **brontosaure.**

BRONZ, *bronzuri,* s.n. Aliaj de cupru cu staniu, aluminiu, plumb etc., mai dur şi mai rezistent decât cuprul, având numeroase întrebuinţări tehnice. ** *Epoca de bronz* (sau *a bronzului)* = epocă din istoria societăţii umane care cuprinde, în general, mileniul al II-lea ante Christos şi se caracterizează prin descoperirea metalelor şi a bronzului. ** Expr. *Caracter de bronz* = caracter ferm, neclintit. * Obiect de artă făcut din aliajul definit mai sus. * Pigment metalic de culoare galbenă, cu care se vopseşte un obiect. * Culoarea arămie a pielii în urma expunerii la soare sau la vânt. – Din fr. **bronze.**

BRONZA, *bronzez,* vb. I. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de bronz sau de vopsea de bronz. **2.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni arămiu, negru la piele, datorită soarelui; a (se) înnegri, a (se) pârli. – Din fr. **bronzer**.

BRONZAJ, *bronzaje,* s.n. (Rar) Bronzare. – Din fr. **bronzage**.

BRONZARE, *bronzări,* s.f. Faptul de *a (se) bronza.* – V. **bronza.**

BRONZAT, -Ă, *bronzaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Acoperit cu un strat de bronz sau de vopsea de bronz. **2.** (Despre oameni) Cu pielea înnegrită de soare; pârlit[2]. – V. **bronza**. Cf. fr. **bronzé.**

BRONZIT s.n. Varietate de piroxen şi oxid de fier, având culoarea brună-gălbuie, asemănătoare cu a bronzului. – Din fr. **bronzit.**

BROSCARIŢĂ, *broscariţe,* s.f. Denumire dată mai multor specii de plante erbacee acvatice cu flori hermafrodite, albe-verzui, dispuse în spice; notătoare *(Potamogeton).* – **Broască +** suf. -*ariţă.*

BROSCĂRESC, -EASCĂ, *broscăreşti,* adj. (Rar) Al broaştelor, de broaşte; broştesc. – **Broască +** suf. -*ăresc.*

BROSCĂRIE, *broscării,* s.f. Lac sau apă (stătătoare) cu multe broaşte; mulţime de broaşte. – **Broască +** suf. -*ărie.*

BROSCĂRIŢĂ, *broscăriţe,* s.f. Plantă erbacee acvatică cu flori verzui; iarba-şarpelui, limba-apei *(Triglochin palustris).* – **Broască +** suf. -*ăriţă.*

BROSCOI, *broscoi,* s.m. **1.** Augmentativ al lui *broască* **(I)**. **2.** Masculul broaştei **(I)**. **3.** (Glumeţ) Epitet dat unui copil mic. – **Broască +** suf. -*oi.*

BROSCUŢ, *broscuţi,* s.m. (Rar) Pui (mascul) de broască **(I)**. – Din **broscuţă** (derivat regresiv).

BROSCUŢĂ, *broscuţe,* s.f. Diminutiv al lui *broască* (I). – **Broască +** suf. -*uţă.*

BROŞA, *broşez,* vb. I. Tranz. **1.** A lega împreună colile sau foile unei broşuri, ale unei cărţi, ale unui caiet etc. (punându-le într-o copertă moale). **2.** A prelucra prin aşchiere o piesă de metal, găurind-o sau şănţuind-o. – Din fr. **brocher.**

BROŞARE, *broşări,* s.f. Acţiunea de *a broşa*; broşat[1], legat[1]. – V. **broşa.**

BROŞAT[1] s.n. Broşare. – V. **broşa.**

BROŞAT[2]**, -Ă,** *broşaţi, -te,* adj. (Despre broşuri, cărţi, caiete etc.) Cu colile sau foile aşezate şi legate împreună (într-o copertă moale). – V. **broşa.**

BROŞĂ, *broşe,* s.f. **1.** Bijuterie feminină prevăzută cu un ac, care se poartă prinsă de rochie, de haină etc. **2.** Unealtă de aşchiere cu tăişuri multiple, folosită la prelucrarea suprafeţei (interioare sau exterioare) a unor piese metalice. – Din fr. **broche.**

BROŞTESC, -EASCĂ, *broşteşti,* adj. (Rar.) Broscăresc. – **Broască** + suf. -*esc.*
BROŞURĂ, *broşuri,* s.f. Lucrare tipărită sub formă de carte, care cuprinde un număr redus de foi; filadă. * (Înv.) Fasciculă. – Din fr. **brochure.**
BROŞURICĂ, *broşurele,* s.f. Diminutiv al lui *broşură.* – **Broşură +** suf. -*ică.*
BROTAC, *brotaci,* s.m. (Zool.) Broatec. – Probabil refăcut din **brotăcel** (după modelul lui *gândac – gândăcel* etc.).
BROTAN, *brotani,* s.m. (Reg.) Broatec. – **Brot [**ac**]** + suf. -*an.*
BROTĂCEL, *brotăcei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *brotac*; răcănel. **2.** (Ornit.; rar) Florinte. – **Brotac +** suf. -*el.*
BROWNING, *browninguri,* s.n. Revolver cu încărcător automat. [Pr.: *bráuning*] – Cuv. engl.
BRR interj. **I. 1.** Exclamaţie pe care o scoate cel căruia îi este frig; bruh. **2.** Exclamaţie care exprimă spaima. **3.** Exclamaţie care exprimă dezgustul sau greaţa. **II.** Exclamaţie cu care oile sunt îndemnate la mers. **III.** (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul tobei. – Onomatopee.
BRUCELOZĂ, *bruceloze,* s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă (a vitelor şi a oamenilor), care se manifestă la om prin febră mare, transpiraţie, mărirea splinei etc. – Din fr. **brucellose.**
BRUCINĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din nuca vomică, cu proprietăţi şi utilizări în medicină şi în farmacie. – Din fr. **brucine.**
BRUDINĂ, *brudine,* s.f. (Reg.) Bac[1] **(1)**. * Taxă pentru trecerea apei pe un bac[1]. – Din scr. **brodina.**
BRUDIU, -IE, *brudii,* adj. (Reg.) Tânăr, nevârstnic; *p. ext.* fără judecată; brudnic. – Et. nec.
BRUDNIC, -Ă, *brudnici, -ce,* adj. (Reg.) Brudiu. – **Brud [**iu**]** + suf. -*nic.*
BRUFT, *brufturi,* s.n. (Reg.) Tencuială aruncată pe perete cu mistria (şi neîntinsă). – Et. nec.
BRUFTUI, *bruftuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A pune cu mistria pe perete un strat de bruft. **2.** Fig (Fam.) A brusca pe cineva. [Var.: **bruftuluí** vb. IV] – **Bruft +** suf. -*ui.*
BRUFTUIALĂ, *bruftuieli,* s.f. (Reg. şi fam.) Faptul de *a bruftui.* * Bătaie dată cuiva. [Pr.: -*tu-ia*÷. – Var.: **bruftuluiálă** s.f.] – **Bruftui** + suf. -*eală.*
BRUFTUIRE, *bruftuiri,* s.f. (Reg. şi fam.) Acţiunea de *a bruftui.* – V. **bruftui.**
BRUFTULUI vb. IV. v. **bruftui.**
BRUFTULUIALĂ s.f. v. **bruftuială.**
BRUH interj. Brr **(I 1)**. – Onomatopee.
BRUIA, *bruiez,* vb. I. Tranz. A perturba recepţia unor semnale electromagnetice, a unei emisiuni radiofonice. [Pr.: *bru-ia*] – Din fr. **brouiller.**
BRUIAT, -Ă, *bruiaţi, -te,* adj. (Despre posturi de radioemisie) Perturbat prin zgomote. [Pr.: *bru-iat*] – V. **bruia.**
BRUIAJ s.n. Faptul de *a bruia.* [Pr.: *bru-iaj*] – Din fr. **brouillage.**
BRUIERE s.f. Acţiunea de *a bruia.* [Pr.: *bru-ie-*] – V. **bruia.**
BRUION, *bruioane,* s.n. (Livr.) Ciornă, concept. [Pr.: *bru-ion*] – Din fr. **bruillon.**
BRUM s.n. Perturbaţie care poate să apară într-un sistem de transmisie audio, manifestându-se ca un zgomot de frecvenţă joasă, suprapus semnalului util. – Din germ. **Brummen.**
BRUMA, pers. 3 *brumează,* vb. I. (Rar) **1.** Intranz. A cădea brumă **(1)**. **2.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu brumă **(1)** sau cu ceva care seamănă cu bruma. – Din **brumă.**
BRUMAR[1] s.m. (Pop.) Noiembrie. – **Brumă +** suf. -*ar.*
BRUMAR[2] s.m. A doua lună (22 octombrie-21 noiembrie) din calendarul republican francez (folosit între anii 1793 şi l806). – Din fr. **brumaire.**
BRUMAT, -Ă, *brumaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea fig.) Acoperit de brumă **(1)**. **2.** (Rar) Brumăriu **(1)**. **3.** (Despre fructe, *p. ext.* despre plante) Acoperit cu un strat de brumă **(3)**. – V. **bruma.**
BRUMATIC, -Ă, *brumatici, -ce,* adj. (Rar) Cu brumă; *p. ext.* friguros, geros. – **Brumă** + suf. -*atic.*
BRUMĂ, *brume,* s.f. **1.** Cristale de zăpadă care se formează noaptea (în anotimpurile de tranziţie) prin îngheţarea vaporilor de apă din atmosferă şi care se depun pe plante, pe sol, pe obiecte. **2.** (Pop.) Chiciură. **3.** Strat fin, alburiu, care acoperă unele fructe (sau plante). **4.** Fig. Cantitate mică de... – Lat. **bruma.**
BRUMĂREA, *brumărele,* s.f. Numele a două plante erbacee ornamentale cu flori diferit şi viu colorate şi cu miros plăcut *(Phlox paniculata* şi *drummondi).* – **Brumă** + suf. -*ărea.*
BRUMĂREL s.m. (Pop.) Octombrie; *p. ext.* sfârşitul lunii septembrie, luna octombrie şi începutul lui noiembrie. – **Brumar**[1] + suf. -*el.*
BRUMĂRIŢĂ, *brumăriţe,* s.f. Numele a două specii de păsări, una de mărimea mierlei, cu guşa albă cu pete brune *(Prunella collaris),* cealaltă mai mică, cu guşa sură *(prunella modularis).* – **Brumă** + suf. -*ăriţă.*
BRUMĂRIU, -IE, *brumării,* adj. **1.** De culoarea brumei **(1),** alb-cenuşiu, brumat. **2.** (În

sintagmele) *Prune brumării* = soi de prune acoperite cu brumă (3). *Oaie brumărie* = varietate de oaie cu lâna pestriţă, albă şi neagră. * Care aparţine acestor oi sau pielicelelor acestor oi. *Căciulă brumărie.* – **Brumă** + suf. -*ăriu.*

BRUMOS, -OĂSĂ, *brumoşi, -oase,* adj. (Livr.) Ceţos, neguros. – Din fr. **brumeux**, lat. **brumosus**.

BRUN, -Ă, *bruni, -e,* adj. **1.** Cafeniu-închis. * (Substantivat, n.) Culoare cafeniu-închis. **2.** (Despre oameni) Care are pielea negricioasă şi părul negru; brunet, oacheş. – Din fr. **brun.**

BRUNA, *brunez,* vb. I. Tranz. A acoperi pe cale chimică o piesă de oţel sau de cupru cu un strat de oxizi de culoare închisă pentru a o feri de coroziune. – Din fr. **brunir.**

BRUNAJ s.n. Brunare. * (Concr.) Strat protector de oxizi care acoperă unele piese metalice în urma brunării. – **Bruna +** suf. -*aj.*

BRUNARE s.f. Acţiunea de *a bruna* şi rezultatul ce; brunaj. – V. **bruna.**

BRUNAT, -Ă, *brunaţi, -te,* adj. (Despre piese de oţel sau de cupru) Acoperit prin brunare cu un strat protector de oxizi de culoare închisă. – V. **bruna.**

BRUNEL s.n. (Înv.) Stofă de lână de culoare închisă, din care se confecţionează încălţăminte. – Din germ. **Brunelle.**

BRUNET, -Ă, *bruneţi, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are pielea (feţei) de culoare negricioasă şi părul negru; brun, oacheş. – Din fr. **brunet.**

BRUSC, -Ă, *bruşti, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce, se petrece pe neaşteptate, subit, dintr-o dată. – Din fr. **brusque.**

BRUSCA, *bruschez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata pe cineva cu asprime, fără menajamente; a repezi; a bruftui. * A se purta violent cu cineva. **2.** A grăbi, a forţa desfăşurarea unui proces, a unui eveniment. – Din fr. **brusquer.**

BRUSCARE s.f. Acţiunea de *a brusca* şi rezultatul ei. – V. **brusca.**

BRUSCHEŢE s.f. Purtare sau atitudine aspră, grosolană, lipsită de menajamente faţă de cineva. – Din it. **bruschezza.**

BRUSTAN, *brustani*, s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule la vârful tulpinii şi cu miros caracteristic plăcut *(Telekia speciosa).* – Cf. **brusture.**

BRUSTUR s.m. v. **brusture.**

BRUSTURE, *brusturi,* s.m. Numele mai multor plante erbacee cu frunze foarte mari şi late, cu flori purpurii sau violete, dispuse în inflorescenţe sferice şi ţepoase, folosite pentru proprietăţile lor medicinale; lipan[2] *(Lappa).* [Var.: **brústur** s.m.] – Et. nec.

BRUT, -Ă, *bruţi, -te,* adj. **1.** Care se găseşte în stare naturală, încă neprelucrat; care nu a fost încă transformat în produs finit. **2.** (Despre greutatea mărfurilor) Care este socotit împreună cu ambalajul, vasul etc. în care se află, din care nu s-a scăzut daraua; (despre un venit) care a fost socotit împreună cu cheltuielile, impozitele etc. aferente. – Din lat. **brutus,** fr. **brut.**

BRUTAL, -Ă, *brutali, -e,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de delicateţe, aspru, dur, violent; grosolan, necioplit. * Care este direct, fără menajamente. *O sinceritate brutală.* – Din fr. **brutal.**

BRUTALITATE, *brutalităţi,* s.f. Fire, purtare, vorbă sau faptă brutală. – Din fr. **brutalité.**

BRUTALIZA, *brutalizez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu brutalitate; a maltrata. – Din fr. **brutaliser.**

BRUTALIZARE, *brutalizări,* s.f. Acţiunea de *a brutaliza.* – V. **brutaliza.**

BRUTAR, *brutari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde pâine; jimblar. – **Brut** (reg. "pâine neagră") + suf. -*ar.*

BRUTĂ, *brute,* s.f. Om foarte brutal. – Din fr. **brute.**

BRUTĂREĂSĂ, *brutărese,* s.f. Femeie care fabrică sau vinde pâine; soţia brutarului; jimblăreasă. – **Brutar +** suf. -*easă.*

BRUTĂRIE, (2) *brutării,* s.f. **1.** Meseria de brutar. **2.** Clădire în care se fabrică sau se vinde pâine; jimblărie. – **Brutar +** suf. -*ie.*

BRUTO adv. În total, fără a scădea daraua (dintr-o greutate), cheltuielile, impozitele etc. (dintr-un venit). – Din germ. **Brutto,** it. **brutto.**

BUBALINĂ, *bubaline,* s.f. (La pl.) Vite cornute înrudite cu taurinele, cu capul mare, cu coarnele în formă de semilună, cu pielea groasă şi cu părul negru; (şi la sg.) animal care face parte din această specie. – Din fr. **bubalines.**

BUBAT s.n. (Pop.) Variolă. – Contaminare între **bubă** şi [vărs] **at.**

BUBĂ, *bube,* s.f. **1.** Nume generic dat umflăturilor cu caracter purulent ale ţesutului celular de sub piele. ** Expr. *A umbla cu cineva ca cu o bubă coaptă* = a menaja pe cineva. (Fam.) *S-a spart buba* = s-a dat totul pe faţă; s-a dezvăluit totul. ** *bubă-neagră* = (pop.)

dalac; *bube-dulci* = bubuliţe dese, de natură infecţioasă, care apar în special la copii, în jurul gurii, pe cap etc.; *buba-mânzului* = gurmă. * Rană. **2.** Fig. (Fam.) Punct slab, parte delicată, dificilă a unei probleme. * Defect, defecţiune (a unui sistem tehnic). – Cf. ucr. **buba.**

BUBERIC, *buberici,* s.m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu frunze dinţate şi cu flori brune sau verzi-măslinii *(Scrophularia nodosa).* – Cf. bg. **bubrek** "rinichi".

BUBIŢĂ, *bubiţe,* s.f. Bubuliţă. – **Bubă +** suf. *-iţă.*

BUBOI, *buboaie,* s.n. Augmentativ al lui *bubă*; abces, furuncul. – **Bubă +** suf. *-oi.*

BUBON, *buboane,* s.n. Inflamare a ganglionilor limfatici din regiunea inghinală, axilară etc., caracteristică ciumei, scarlatinei, bolilor venerice. – Din fr. **bubon.**

BUBONICĂ adj. f. (În sintagma) *Ciumă (*sau *pestă) bubonică* = ciumă (sau pestă) care se manifestă prin buboane. – Din fr. **bubonique.**

BUBOS, -OASĂ, *buboşi, -oase,* adj. **1.** Cu bube, plin de bube; buburos. **2.** (Despre plante, fructe) Plin de umflături, de noduri, de crestături, de excrescenţe. – **Bubă +** suf. *-os.*

BUBUI, pers. 3 *búbuie,* vb. IV. Intranz. (Despre tunete; *p. ext.* despre arme de foc sau alte surse de zgomot) A produce un zgomot înfundat şi puternic, adesea repetat (prin ecou) la intervale scurte. – Formaţie onomatopeică.

BUBUIRE, *bubuiri,* s.f. (Rar) Bubuit. – V. **bubui.**

BUBUIT s.n. Faptul de *a bubui*; zgomot înfundat şi puternic produs de tunet, de arme de foc, de explozii etc.; bubuire, bubuitură. – V. **bubui.**

BUBUITOR, -OARE, *bubuitori, -oare,* adj. Care bubuie. [Pr.: *-bu-i-*] – **Bubui +** suf. *-tor.*

BUBUITURĂ, *bubuituri,* s.f. Bubuit. [Pr.: *-bu-i-*] – **Bubui** + suf. *-tură.*

BUBULIŢĂ, *bubuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *bubă*; bubiţă. – **Bubă +** suf. *-uliţă.*

BUBUROS, -OASĂ, *buburoşi, -oase,* adj. Bubos. – **Bubă +** suf. *-uros.*

BUBURUZĂ, *buburuze,* s.f. Gândăcel de formă semisferică, cu elitrele roşii pătate cu şapte puncte negre; mămăruţă, măriuţă **(1)**, boul-lui-Dumnezeu, boul-Domnului, boul-popii, paparugă *(Coccinella septempunctata*). – Et. nec.

BUC[1] subst. (Reg., în loc. adv.) *Într-un buc* = imediat, într-o clipă, foarte repede. – Et. nec.

BUC[2]**, (2)** *buci,* s.m. (Reg.) **1.** Pleavă rămasă după vânturarea seminţelor de cânepă sau de in, după măcinarea boabelor de porumb etc. **2.** (La pl.) Scame rămase de la meliţarea şi pieptănarea inului şi a cânepii. – Cf. alb. **byk.**

BUCAL, -Ă, *bucali, -e,* adj. Care ţine de gură, privitor la gură, care se face cu gura, se ia pe gură, oral **(1)**. ** Loc. vb. *Pe cale bucală* = (despre medicamente) pe gură, oral. – Din fr. **buccal.**

BUCATĂ, (I) *bucăţi,* **(II)** *bucate,* s.f. **I. 1.** Parte tăiată, ruptă, desfăcută dintr-un corp solid, dintr-un întreg; dărab. * (Determinat prin "de drum", "de cale" sau presupunând această determinare) Distanţă, porţiune. * (Determinat prin "de vreme", "de timp" sau presupunând această determinare) Interval, perioadă. * (În limbajul comercial şi în cel industrial) Exemplar, piesă, parte unitară dintr-un ansamblu, dintr-o mulţime de obiecte de acelaşi fel. ** Expr. *A vinde* (sau *a cumpăra) cu bucata* = a vinde (sau a cumpăra) cu amănuntul, în detaliu. *A plăti cu bucata* = a plăti munca după numărul de piese executate; a plăti în acord; Rar. *A plăti cu bucată* = a plăti munca după numărul de piese executate; a plăti în acord. *A face ceva din bucăţi* = a confecţiona, a încropi ceva din părţi sau piese care provin din ansambluri diferite. *Om dintr-o bucată* = om integru. **2.** Operă (sau fragment unitar) literară sau muzicală de dimensiuni relativ reduse. **II.** (La pl.) (Feluri de) mâncare. ** Expr. *A face (cuiva) bucata* = a face (cuiva) cu intenţie un lucru neplăcut, un rău, a-i provoca o încurcătură. * (Pop.) (Recoltă de) grâne, cereale. – Lat. **buccata.**

BUCĂ, *buci,* s.f. (Pop.) **1.** Fesă. **2.** Obraz **(1)**. – Lat. **bucca** "gură".

BUCĂLAI, -AIE, *bucălai, -aie,* adj. Bucălat. – Cf. **bucă.**

BUCĂLAIE, *bucălăi,* s.f., adj. (Oaie) cu lâna albă şi cu botul şi extremităţile membrelor negre sau castaniu-închis. – **Bucă + laie.**

BUCALAT, -Ă, *bucălaţi, -te,* adj. (Care are obrazul) grăsuţ, durduliu, bucălai, bucăliu, busnat. – Cf. **bucă.**

BUCĂLIU, -IE, *bucălii,* adj. (Rar) Bucălat. – Probabil contaminare între **bucălat** şi **grăsuliu, durduliu.**

BUCĂTAR, *bucătari,* s.m. Bărbat care are meseria de a găti mâncare. – **Bucată +** suf. *-ar.*

BUCĂTĂREASĂ, *bucătărese,* s.f. Femeie care are meseria de a găti mâncare. – **Bucătar** + suf. *-easă.*

BUCĂTĂRIE, *bucătării,* s.f. **1.** Cameră (sau clădire) în care se găteşte mâncarea; cuhnie; *p. ext.* totalitatea obiectelor, a mijloacelor care servesc la gătirea mâncării. ** *Bucătărie de campanie* = vehicul prevăzut cu aparatura necesară preparării hranei calde pentru

trupele aflate în deplasare. * Fig. (Fam.) Totalitatea accesoriilor sau acţiunilor care servesc la susţinerea unei demonstraţii, la efectuarea unei lucrări după ce s-a stabilit ideea de bază. **2.** Faptul de a pregăti mâncare; mod specific de a prepara mâncarea. – **Bucătar +** suf. *-ie.*

BUCĂTĂRIOARĂ, *bucătărioare,* s.f. Diminutiv al lui *bucătărie* **(1)**. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Bucătărie** + suf. *-ioară.*

BUCĂTURĂ, *bucături*, s.f. (Pop.) Îmbucătură. – Cf. **îmbucătură.**

BUCĂŢEA, *bucăţele,* s.f. Bucăţică. – **Bucată +** suf. *-ea.*

BUCĂŢEL s.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele inferioare răsucite în formă de sul şi cu flori roşietice sau violacee *(Agrostis canina).* – Din **bucăţea** (prin substituire de sufix).

BUCĂŢELI, *bucăţelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbucătăţi. – Din **bucăţele** (pl. lui *bucăţică).*

BUCĂŢI, *bucăţesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A îmbucătăţi. – Din **bucată.**

BUCĂŢICĂ, *bucăţele,* s.f. Diminutiv al lui *bucată*; bucăţea. ** Expr. *Bucăţică ruptă* (sau *tăiată)* sau *ruptă bucăţică,* se spune despre o persoană care seamănă perfect cu unul din membrii familiei sale. * Ceea ce serveşte (în cantitate mică) de mâncare. ** Expr. *A-şi da* (sau *a-şi lua) bucăţica de la gură* = a da din puţinul său, a fi foarte darnic sau altruist. *A-i lua (cuiva) bucăţica din* (sau *de la) gură* = a lipsi (pe cineva) până şi de strictul necesar traiului. – **Bucată +** suf. *-ică.*

BUCCINATOR, *buccinatori,* s.m. Muşchi facial cu ajutorul căruia poate fi expulzat, cu putere, aerul din plămâni. – Din fr. **buccinateur.**

BUCEA, *bucele,* s.f. **1.** Manşon de metal montat între două piese; bucşă. * Căptuşeală de fontă din interiorul unui butuc de roată (de car, de camion etc.). **2.** Scobitură într-o piesă de lemn în care se îmbucă proeminenţa altei piese. – Lat. **buccela** "guriţă".

BUCELA, *bucelez,* vb. I. Tranz. (Rar) A monta o bucea, a căptuşi cu o bucea. – Din **bucea.**

BUCELARE, *bucelări,* s.f. Acţiunea de *a bucela.* – V. **bucela.**

BUCENTAUR, *bucentauri,* s.m. (În mitologie) Centaur care avea corp de taur. [Pr.: *-ta-ur*] – Din fr. **bucentaure.**

BUCHE, *buchi,* s.f. A doua literă din alfabetul chirilic; *p. gener.* literă; (de obicei la pl.) alfabet; cunoştinţe elementare de scris şi citit. ** Expr. *Buchea cărţii* = exact ca în carte; în chip mecanic. *A fi (tot) la buchi* = a fi (tot) începător (la învăţătură). *A nu şti buche* = a nu şti nimic (la învăţătură). – Din sl. **buky.**

BUCHER, *bucheri,* s.m. **1.** Persoană care învaţă ceva pe dinafară, fără a pricepe ce învaţă. **2.** (Înv.) Persoană care se află cu învăţătura abia la alfabet, care este începător la învăţătură. – **Buche** + suf. *-ar.*

BUCHEREALĂ s.f. (Fam.) Faptul de a silabisi (un text); *p. ext.* faptul de a învăţa ceva pe de rost, în chip mecanic. – **Bucheri** + suf. *-eală.*

BUCHEREŞTE adv. (Rar) În felul bucherilor, ca bucherii. – **Bucher +** suf. *-eşte.*

BUCHERI, *bucheresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A silabisi (un text). – Din **bucher.**

BUCHERIE s.f. (Rar şi fam.) Învăţătură elementară de scris şi citit. – **Bucher** + suf. *-ie.*

BUCHET, *buchete,* s.n. **1.** Mănunchi de flori aranjate (şi legate) împreună. * *P. gener.* Grup de obiecte de acelaşi fel puse împreună; grup de compuneri (literare, muzicale) publicate sau executate laolaltă. **2.** Aromă de vin. **3.** Mică plantă erbacee cu flori violet-deschis sau albastre-purpurii *(Geranium pusillum).* – Din fr. **bouquet.**

BUCHETIERĂ, *buchetiere,* s.f. (Înv.) Florăreasă. [Pr.: *-ti-e-*] – Din fr. **bouquetiére.**

BUCHEŢEL, *bucheţele,* s.n. Diminutiv al lui *buchet* **(1)**. – **Buchet +** suf. *-el.*

BUCHINIST, *buchinişti,* s.m. (Franţuzism) Anticar[2]. – Din fr. **bouquiniste.**

BUCHIRISI, *buchirisesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Rar) A buchisi **(2)**. – **Bucher** + suf. *-isi.*

BUCHISA vb. I v. **buchisi**.

BUCHISEALĂ, *buchiseli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) buchisi.* – **Buchisi +** suf. *-eală.*

BUCHISI, *buchisesc*, vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz., intranz. şi refl. A face un lucru cu mare caznă şi migală, fără spor. **2.** Tranz. şi intranz. A citi sau a învăţa ceva cu efort şi cu migală; a buchirisi. **3.** Tranz. Fig. A bate pe cineva (dându-i pumni, ghionţi). [Var.: **buchisá** vb. I] – Cf. **buche.**

BUCIARDA, *buciardez,* vb. I. Tranz. A prelucra cu buciarda piatra de construcţie. – Din fr. **boucharder.**

BUCIARDARE s.f. Acţiunea de *a buciarda.* – V. **buciarda.**

BUCIARDAT, -Ă, *buciardaţi, -te,* adj. (Despre piatra de construcţie) Prelucrat cu buciarda. – V. **buciarda.**

BUCIARDĂ, *buciarde,* s.f. Ciocan prevăzut pe feţele de izbire cu dinţi sau caneluri, folosit pentru a imprima, prin lovire, puncte sau linii regulate pe faţa pietrelor de construcţie. – Din fr. **boucharde.**

BUCIN s.n. v. **bucium**[1].

BUCIUC, *buciucuri,* s.n. Steag turcesc sau tătăresc, alcătuit dintr-o jumătate de coadă albă de cal fixată de o prăjină. – Din tc. **buçuk.**

BUCIUM[1]**,** *buciume,* s.n. Instrument muzical de suflat în forma unui tub tronconic foarte lung, făcut din coajă de tei, din lemn sau din metal şi folosit în special de ciobani pentru chemări şi semnale. [Var.: **búcin** s.n.] – Lat. **bucinum.**

BUCIUM[2]**,** *buciume,* s.n. (Pop.) **1.** Trunchi sau buştean (de arbore); *spec.* butuc de viţă de vie. **2.** Butuc (al roţii carului). – Et. nec.

BUCIUMA, *búcium,* vb. I. Intranz. A sufla, a cânta, a da semnale din bucium[1]. * Tranz. Fig. A anunţa, a vesti ceva. – Lat. **bucinare.**

BUCIUMARE, *buciumări,* s.f. Acţiunea de *a buciuma* şi rezultatele ei. – V. **buciuma.**

BUCIUMAŞ, -Ă, *buciumaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care buciumă. – **Bucium**[1] + suf. *-aş*.

BUCIUMĂTOR, -OARE, *buciumători, -oare,* adj. (Rar) Care buciumă. – **Buciuma** + suf. *-ător.*

BUCLA, *buclez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) răsuci părul în bucle; a (se) cârlionţa; a (se) ondula. **2.** Tranz. A face o buclă firului de ţesut pentru a forma un ochi de tricotat. – Din fr. **boucler.**

BUCLAJ, *buclaje,* s.n. Totalitatea buclelor de pe pielea unui miel. * Forma, mărimea şi structura buclelor unei pielicele de miel. – Din fr. **bouclage.**

BUCLARE, *buclări,* s.f. Acţiunea de *a (se) bucla.* – V. **bucla.**

BUCLAT, -Ă, *buclaţi, -te,* adj. (Despre păr) Cu bucle; cârlionţat, ondulat. – V. **bucla.** Cf. fr. **bouclé.**

BUCLĂ, *bucle,* s.f. **I. 1.** Şuviţă de păr răsucită în spirală; zuluf, cîrlionţ. **2.** Porţiune de fir textil, răsucită în timpul tricotării, în formă de buclă **(I 1)**. **II. 1.** Curbă dintr-un drum în serpentină. * Cot al unui curs de apă. **2.** Piesă metalică pe care se fixează, prin îndoire, capătul unui cablu. **3.** (În sintagma) *Buclă digitală* = aparat electronic folosit pentru redarea infinită a unei secvenţe sonore înregistrate. – Din fr. **boucle.**

BUCLE, *bucleuri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Ţesătură de bumbac, de lînă, de fibră sintetică etc., cu aspect buclat. **2.** Adj. invar. (Despre fibre şi ţesături) Cu firul creţ sau cu noduri. **3.** S.n. Fir creţ. – Din fr. **bouclé.**

BUCLUC, *buclucuri,* s.n. **1.** (Pop. şi fam.) Situaţie neplăcută, încurcată, în care se află cineva; belea, încurcătură, necaz. * Ceartă, discordie. **2.** (Reg.; la pl.) Obiecte (neînsemnate, fără mare valoare) pe care le posedă cineva, care formează bagajul lui. [Var.: (reg.) **boclúc** s.n.] – Din tc. **bokluk.**

BUCLUCAŞ, -Ă, *buclucaşi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care provoacă, creează buclucuri **(1)**, care caută ceartă cu orice preţ. – **Bucluc** + suf. *-aş*.

BUCOAVNĂ, *bucoavne,* s.f. (Înv.) Abecedar (cu caractere chirilice); *p. gener.* carte veche tipărită cu litere chirilice. – Din sl. **azŭbukovîno.**

BUCOLIC, -Ă, *bucolici, -ce,* adj., s.f. **1.** **A**dj. De păstor, păstoresc, pastoral; *p. ext.* de la ţară, câmpenesc, rustic, idilic. **2.** S.f. Mic poem pastoral; eglogă, idilă. – Din fr. **bucolique,** lat. **bucolica.**

BUCOLISM s.n. Caracter bucolic. – **Bucol** [ic] + suf. *-ism.*

BUCOVINEAN, -Ă, *bucovineni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Bucovinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Bucovinei sau populaţiei ei, privitor la Bucovina sau la populaţia ei. – **Bucovina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BUCOVINEANCĂ, *bucovinence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Bucovinei sau este originară de acolo. – **Bucovinean +** suf. *-că.*

BUCRANIU, *bucranii,* s.n. (Arhit.) Motiv ornamental reprezentând un cap de bou împodobit cu ghirlande de flori, panglici etc. – Din fr. **bucrane.**

BUCSĂU s.m. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, cu ramuri lungi, verzi-albăstrui, cu frunze simple şi cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare *(Spartium junceum).* – Cf. lat. **buxus.**

BUCŞĂ, *bucşe,* s.f. Bucea **(1)**. – Din ucr. **bukşa.**

BUCŞI, *bucşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îndesa, a umple până la refuz. **2.** A-l podidi (sângele). – Et. nec.

BUCURA, *búcur,* vb. I. Refl. **1.** A simţi bucurie, a fi cuprins de bucurie; a se îmbucura. * Tranz. A produce cuiva o bucurie, o satisfacţie. **2.** A dispune de..., a avea la îndemână. * A fi foarte căutat, a provoca interes. **3.** (Peior.) A râvni la...; a încerca să profite de... – Cf. alb. **bukur.**

BUCUREŞTEAN, -Ă, *bucureşteni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Bucureşti. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Bucureşti. – **Bucureşti** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BUCUREŞTEANCĂ, *bucureştence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Bucureşti. * Locuitoare din municipiul Bucureşti. – **Bucureştean +** suf. -*că*.

BUCURIE, *bucurii,* s.f. **1.** Sentiment de mulţumire vie, de satisfacţie sufletească. ** Loc. adv. *Cu bucurie* sau *cu toată bucuria* = (foarte) bucuros. **2.** (Concr.) Ceea ce bucură pe cineva. – **Bucura +** suf. -*ie*.

BUCUROS, -OASĂ, *bucuroşi, -oase,* adj. **1.** Care este cuprins de bucurie, care reflectă bucuria; *p. ext.* vesel. ** Expr. *A fi mai bucuros să...* (sau *când..., dacă...)* = a prefera să... **2.** (Adesea adverbial) Care face ceva cu plăcere, din toată inima. * (Adverbial, reg.; ca termen de politeţe) Cu plăcere! mă rog! – **Bucura +** suf. -*os*.

BUCVARIU, *bucvarii,* s.n. Un fel de bucoavnă. – Din sl. **bukvari.**

BUDA, *budez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ţine la distanţă, a-şi exprima nemulţumirea (faţă de cineva) printr-o atitudine indiferentă sau morocănoasă. – Din fr. **bouder.**

BUDALA s.m. sg. (Turcism înv.) Om prost, nătărău. – Din tc. **budala.**

BUDANĂ, *budane,* s.f. (Reg.) Butoi cu capacitate mare; zăcătoare **(II 1)**. – **Budăi** + suf. -*ană*.

BUDĂ, *bude,* s.f. **1.** (Reg.) Construcţie de lemn, în pădure, în care locuiesc tăietorii de arbori. **2.** Prăvălioară. **3.** Closet (rudimentar). – Din rus., pol., ung. **buda.**

BUDĂI, *budăie,* s.n. (Reg.) **1.** Vas din doage, de forma unui trunchi de con, în care se păstrează laptele, se duc bucatele la câmp, se ţin băuturi etc. **2.** Trunchi scobit, întrebuinţat ca ghizd la fântână. – Din magh. **bödön.**

BUDGET s.n. v. **buget**[1]**.**

BUDGETAR, -Ă adj. v. **bugetar.**

BUDIHACE, *budihace,* s.f. (Reg.) Monstru, pocitanie. – Et. nec.

BUDINCĂ, *budinci,* s.f. **1.** Preparat culinar făcut din făină (sau paste făinoase), orez, ouă, lapte etc., adesea îndulcit, şi copt în cuptor. **2.** Mâncare făcută din legume (tăiate mărunt), brânză etc. coapte în cuptor. – Din fr. **pudding, pouding,** engl. **pudding.**

BUDISM s.n. Religie apărută în India în secolul V-VI ante Christos şi atribuită lui Buddha, care consideră viaţa un izvor de suferinţe şi de iluzii, propovăduind renunţarea la orice plăceri. – Din fr, **bouddhisme.**

BUDIST, -Ă, *budişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine budismului, privitor la budism. **2.** S.m. şi f. Adept al budismului. – Din fr. **bouddhiste.**

BUDOAR, *budoare,* s.n. Cameră intimă a unei femei. – Din fr. **budoir.**

BUF[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de căderea unui obiect tare, de o lovitură sau de o explozie. – Onomatopee.

BUF[2] s.n. Numele unei figuri la jocul de arşice. – Et. nec.

BUF[3]**, -Ă**, *bufi, -e,* adj. (Despre comedii) Cu un caracter comic exagerat. * (Despre opere muzicale) Care este compus în genul liric uşor. * (Despre actori sau cântăreţi) Care s-a specializat în interpretarea unor roluri comice de comedie sau de operă muzicală bufă[3]; (despre roluri) specific comediei sau operei muzicale bufe[3]. – Din fr. **bouffe.**

BUFANT, -Ă, *bufanţi, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte sau despre părţi ale ei) Înfoiat, larg, cu bufă. – Din fr. **bouffant.**

BUFĂ, *bufe,* s.f. Cută îndoită, fald la un obiect de îmbrăcăminte. – Cf. it. **buffa.**

BUFET, *bufete,* s.n. **1.** Dulap de sufragerie sau de bucătărie în care se ţin vesela, tacâmurile etc. **2.** Local mic sau loc special amenajat unde se servesc mâncăruri (reci), băuturi etc. **3.** Măncăruri care se servesc la un bufet **(2)**. – Din fr. **buffet.**

BUFETIER, -Ă, *bufetieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care conduce un bufet **(2)** sau serveşte la un bufet. [Pr.: -*ti-er*] – Din fr. **buffetier.**

BUFEU, *bufeuri,* s.n. Răbufnire subită, puternică şi trecătoare de febră, puls accelerat, palpitaţii, enervare, stare de rău etc., provocate de diverse tulburări organice. * Aer care iese pe gură. * Mişcare bruscă şi trecătoare, acces, răbufnire. – Din fr. **bouffée.**

BUFLEI, *buflei,* s.m. (Fam., glumeţ) Copil sau pui de animal gras, dolofan. – Et. nec.

BUFNĂ, *bufne,* s.f. (Ornit.; rar) Bufniţă. [Var.: **búhnă** s.f.] – Formaţie onomatopeică.

BUFNEALĂ, *bufneli,* s.f. (Rar) Bufnitură. – **Bufni +** suf. -*eală.*

BUFNET, *bufnete,* s.n. Bufnitură. – **Bufni +** suf. -*et.*

BUFNI, *bufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot înfundat (prin cădere, izbire, explozie etc.). **2.** Intranz. (În expr.) *A bufni în* (sau *de) râs* (ori *plâns)* = a începe să râdă (sau să plângă) brusc, zgomotos, fără să se poată stăpâni; (tranz.) *a-l bufni rîsul (ori plânsul)* = a începe să râdă (sau să plângă) brusc, zgomotos, fără să se poată stăpâni. **3.** Intranz. A bombăni supărat, rău dispus. **4.** Tranz. A izbi cu putere. **5.** Intranz. A da buzna, a se năpusti; a izbucni. – **Buf**[1] + suf. -*ni.*

BUFNIRE, *bufniri,* s.f. Acţiunea de *a bufni* şi rezultatul ei. – V. **bufni.**

BUFNIT s.n. Bufnitură. – V. **bufni.**

BUFNITURĂ, *bufnituri,* s.f. Faptul de *a bufni*; zgomot înfundat produs de o cădere, izbire,

explozie etc.; bufnit, bufnet, bufneală. – **Bufni +** suf. -*tură.*
BUFNIŢĂ, *bufniţe,* s.f. Cea mai mare pasăre răpitoare de noapte, având penajul de culoare brună-ruginie cu dungi negre şi galbene, cap mare şi ochi galbeni-portocalii mari, apropiaţi unul de altul, cu smocuri lungi de pene la urechi; bou-de-noapte, buhă, bufnă *(Bubo bubo*). – **Bufnă +** suf. -*iţă.*
BUFON, -Ă, *bufoni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Personaj comic îmbrăcat în haine groteşti, care întreţinea o atmosferă de veselie la curţile suveranilor sau ale seniorilor; măscărici, nebun. * Personaj comic buf[3] într-o piesă de teatru. * (Peior.) Persoană care face pe alţii să râdă prin glume, gesturi caraghioase etc., care este obiect de batjocură într-o societate. **2.** Adj. (Rar) Comic, caraghios, grotesc. – Din fr. **bouffon.**
BUFONA, *bufonez,* vb. I. Intranz. A spune sau a face bufonerii. – Din fr. **bouffonner.**
BUFONADĂ, *bufonade,* s.f. (Rar) Bufonerie. – Din it. **buffonata.**
BUFONERIE, *bufonerii,* s.f. Vorbă, glumă, gest de un comic grotesc; bufonadă. – Din fr. **bouffonerie.**
BUFT, *bufturi,* s.n. (Reg.) Pântece, burtă (de animal sau de om). – Et. nec.
BUFTEA s.m. invar. (Fam., glumeţ) Om sau copil gras. – **Buft +** suf. -*ea*.
BUGED, -Ă, *bugezi, -de,* adj. (Reg.; despre obrazul oamenilor) Buhăit, umflat, puhav. [Var.: **búget, -ă** adj.] – Lat. / * / **buccidus** *(<bucca).*
BUGET[1]**,** *bugete,* s.n. Bilanţ al veniturilor şi cheltuielilor unui stat, ale unei întreprinderi etc. pe o perioadă determinată. * Totalitatea prevederilor de venituri şi cheltuieli ale unei familii sau ale unei persoane pentru o anumită perioadă. [Var.: (rar) **budgét.** s.n.] – Din fr. **budget.**
BUGET[2]**, -Ă** adj. v. **buged.**
BUGETAR, -Ă, *bugetari, -e,* adj. Care aparţine bugetului[1], privitor la buget[1], prevăzut în buget[1], de buget[1]. ** *Instituţie bugetară* = instituţie ale cărei cheltuieli sunt acoperite în întregime sau parţial de la buget[1]. *An* (sau *exerciţiu) bugetar* = perioadă de timp (de un an) pentru care se întocmeşte şi se execută bugetul[1] unui stat. [Var.: (rar) **budgetár, -ă** adj.] – Din fr. **budgétaire.**
BUGETIVOR, -Ă, *bugetivori, -e,* adj. (Peior.) Care trăieşte în mod parazitar din bugetul[1] statului. – Din fr. **budgétivore.**
BUGLĂ, *bugle,* s.f. Trompetă din piele care emite un sunet mai moale şi mai plăcut decât cel emis de corn. * (La pl.) Nume generic dat instrumentelor de suflat de alamă. – Din fr., engl. **bugle.**
BUH s.n. (Pop. şi fam.; în expr.) *A-i merge* (sau *a i se duce cuiva) buhul* = a ajunge să fie foarte cunoscut (pentru faptele sale, de obicei reprobabile); a se spune despre cineva că... – Et. nec.
BUHAI, (I) *buhai,* s.m. **(II)** *buhaiuri,* s.n. **I.** S.m. **1.** (Zool.; reg.) Taur. **2.** ** Compus: *buhai-de-baltă* = bou-de-baltă. **3.** Plantă erbacee cu două sau trei frunze mari, ovale şi flori verzi-gălbui dispuse într-un spic *(Listera ovata*). **II.** S.n. Instrument muzical popular format dintr-o putinică cu fundul de piele, prin care trece un smoc de păr de cal care se trage cu degetele umezite, producând astfel un sunet asemănător cu mugetul unui taur. [PI. şi: **(II)** *buhaie*] – Din ucr. **buhaj.**
BUHAV, -Ă adj. v. **puhav.**
BUHĂ, *buhe,* s.f. **1.** (Ornit.) Bufniţă. **2.** (Entom.; în compusele) *Buha-semănăturilor* = fluture mic de noapte, de culoare cenuşie, care dăunează semănăturilor *(Agrotis segetum)*; *buha-verzei* = fluture nocturn de culoare cenuşie, ale cărui larve distrug varza, conopida, sfecla, etc *(Mamestra brassicae).* – Formaţie onomatopeică.
BUHĂI[1]**,** *buhăiesc,* vb. IV. Refl. A se umfla la faţă (de boală, de băutură, de somn etc.); a se puhăvi. – Din **buhav.**
BUHĂI[2]**,** *buhăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A ţipa, a urla; a plânge cu glas tare. **2.** (Fam.) A tuşi. – Din **buhai.**
BUHĂIALĂ, *buhăieli,* s.f. (Rar) Faptul de *a se buhăi*[1] – **Buhăi**[1] + suf. -*eală.*
BUHĂIT, -Ă, *buhăiţi, -te,* adj. (Despre oameni, despre faţa lor etc.) Umflat (de boală, de băutură, de somn etc.); puhav, buhos **(2),** buged. – V. **buhăi**[1]**.**
BUHNĂ s.f. v. **bufnă**.
BUHOS, -OASĂ, *buhoşi, -oase,* adj. **1.** Ciufulit, zbârlit; cu părul zbârlit (ca bufniţa). **2.** (Rar) Buhăit. – **Buhă** + suf. -*os.*
BUHUR, *buhuri,* s.n. (Înv.) Stofă de lână fină sau de mătase. – Din tc. **buhur.**
BUHURDAR, *buhurdaruri,* s.n. (Înv.) Vas (de metal) folosit la afumat cu miresme. – Din tc. **buhurdar.**
BUI, *buiesc,* vb. IV. Intranz. A da năvală, a năvăli, a se înghesui. – Cf. scr. **bujati.**
BUIAC, -Ă, *buiaci, ce,* adj. (Reg.) **1.** Care trăieşte bine, răsfăţat. **2.** Zburdalnic, nebunatic;

nechibzuit. – Din sl. **bujaků.**

BUIANDRUG, *buiandrugi,* s.m. Element de construcţie alcătuit dintr-o grindă de beton armat, de zidărie, de metal sau de lemn, aşezată deasupra unei porţi, a unei uşi, a unei ferestre etc. pentru a susţine porţiunea de zidărie de deasupra acestora. – Et. nec.

BUICI, *buicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre plante şi vite) A se dezvolta, a creşte peste măsură (în dauna rodului). [Pr.: *bu-i-ci*] – Din **buiac.**

BUIESTRAŞ, *buiestraşi,* adj., s.m. (Cal) care merge în buiestru **(1)**; buiestru **(2)**. – **Buiestru** + suf. *-aş.*

BUIESTRU, -IASTRĂ, *buieştri, -stre,* s.m., s.n., adj. **1.** S.n. Mers al calului sau al altor animale în timpul căruia paşii se fac cu picioarele din aceeaşi parte. **2.** Adj., s.m. Buiestraş. **3**. Adj. Nărăvaş; neastâmpărat, zburdalnic. – Et. nec.

BUIMAC, -Ă, *buimaci, -ce,* adj. Ameţit (de somn, de beţie, de frică etc.); zăpăcit, năuc; buimăcit, buimatic. – Et. nec.

BUIMATIC, -Ă, *buimatici, -ce,* adj. (Rar) Buimac. – **Buim** [ac] +suf. *-atic.*

BUIMĂCEALĂ, *buimăceli,* s.f. Buimăcire. – **Buimăci** + suf. *-eală.*

BUIMĂCI, *buimăcesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină buimac. – Din **buimac.**

BUIMĂCIRE, *buimăciri,* s.f. Faptul de *a (se) buimăci*; buimăceală. – V. **buimăci.**

BUIMĂCIT, -Ă, *buimăciţi, -te,* adj. Buimac. – V. **buimăci.**

BUIURDISI, *buiurdisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A transmite oficial un ordin, o cerere, o plângere etc. unei autorităţi inferioare; a întări printr-un decret. [Pr.: *bu-iur-*] – Din **buiurdiu** (înv. "decret" < tc.).

BUJDĂ, *bujde*, s.f. (Reg.) Cocioabă. – Et. nec.

BUJDI, *bujdesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Reg.) A ţâşni, a năvăli. – Cf. magh. **buzdúlni.**

BUJENIŢĂ, *bujeniţe,* s.f. (Reg.) Carne afumată. – Din ucr. **buženycja.**

BUJIE, *bujii,* s.f. Piesă prevăzută cu doi electrozi între care se produce scânteia electrică necesară aprinderii amestecului carburant din motoarele cu explozie. – Din fr. **bougie.**

BUJOR, *bujori,* s.m. **1.** Nume dat unor plante erbacee, dintre care una (numită şi *bujor de grădină)* are flori mari, roşii, roz sau albe, iar alta (numită şi *bujor de câmp)* are flori roşii ca sângele *(Paeonia). ** Bujor românesc* = specie de bujor ocrotită de lege, cu tulpina înaltă de 50-80 cm şi cu flori mari sângerii *(Paeonia peregrina,* var. *romanica). ** Fig. Roşeaţă naturală a obrajilor. **2.** ** Compus: *bujor-de-munte* = smirdar. – Din bg. **božur.**

BUJORAŞ, *bujoraşi,* s.m. Bujorel **(1)**. – **Bujor +** suf. *-aş.*

BUJOREL, *bujorei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *bujor*; bujoraş. **2.** Mică plantă erbacee cu frunze lunguieţe şi ovale şi cu flori mari, purpurii; gemănariţă *(Orchis papilionacea).* – **Bujor +** suf. *-el.*

BULĂ, *bule,* s.f. **1.** Băşică de aer sau de gaz aflată în masa unui lichid sau a unui solid. **2.** Sferă, glob (mic) de metal, de sticlă etc. **3.** (În antichitate şi în evul mediu) Pecete de aur, de argint sau de plumb, care se ataşa unui act pentru a-l autentifica; *p. ext.* act care purta o astfel de pecete. ** *Bulă papală* = act oficial emis de papă. – Din fr. **bulle,** lat. **bulla.**

BULB, *bulbi,* s.m. **1.** Tulpină (subterană) a unor plante, alcătuită din frunze în formă de tunici sau solzi suprapuşi (în care se depun substanţe de rezervă), cu un înveliş membranos uscat. **2.** (În sintagmele) *Bulb pilos* = partea terminală, umflată, a rădăcinii firului de păr. *Bulb rahidian* = segment inferior al creierului, în forma unei umflături, situat între măduva spinării şi protuberanţa creierului. *Bulbii ochilor* = globii ochilor. *Bulb aortic* = dilataţie a arterei aorte situată la ieşirea din inimă existentă la peşti şi la batracieni. **3.** Obiect, umflătură etc. care are forma unui bulb. **(1)**. – Din fr. **bulbe,** lat. **bulbus.**

BULBAR, -Ă, *bulbari, -e*, adj. **1.** (Bot.) Referitor la bulb **(1)**. **2.** (Anat.) Referitor la bulbul **(2)** rahidian. – Din fr. **bulbaire.**

BULBIFER, -Ă, *bulbiferi, -e*, adj. (Bot.) Care produce bulbi. – Din fr. **bulbifére.**

BULBIFORM, -Ă, *bulbiformi, -e*, adj. Care este în formă de bulb. – Din fr. **bulbiforme.**

BULBIL, *bulbili,* s.m. Lăstar mic cu frunzişoare ca nişte solzi, care se formează pe tulpină sau lângă rădăcina unor plante. – Din fr. **bulbille.**

BULBOACĂ, *bulboace,* s.f. (Reg.) Vâltoare. – Cf. **bulbuc.**

BULBOANĂ, *bulboane,* s.f. Adâncitură într-un râu, unde apa formează un vârtej; vâltoare, bulboacă. – Cf. **bulbuc.**

BULBOS, -OASĂ, *bulboşi, -oase,* adj. **1.** Care are bulb **(1)**. **2.** De forma unui bulb **(1)**. – **Bulb +** suf. *-os.*

BULBUC, *bulbuci,* s.m. **I. 1.** Băşică de apă, de săpun, de spumă, de aluat (când dospeşte) etc. **2.** Corp sferic (ca o băşică). **II. 1.** Plantă erbacee toxică din familia ranunculaceelor, cu

flori mari globuloase de culoare galbenă, cu vinişoare verzi pe dinafară, răspândită în regiunile de munte şi ocrotită de lege *(Trollius europeaeus).* **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia campanulaceelor, viguroasă şi înaltă până la un metru, cu flori mari, albastre, care creşte prin păduri *(Campanula trachelium).* – Formaţie onomatopeică.

BULBUCA, *bulbuc,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A face ochii mari, a-i deschide tare (de mirare, uimire, spaimă etc.); a (se) holba. **2.** Intranz. şi refl. (Despre apă, la pers. 3) A face bulbuci, a (se) bulbuci. – Cf. **bulbuc.**

BULBUCAT, -Ă, *bulbucaţi, -te,* adj. Ieşit în afară, formând o proeminenţă; umflat. * (Despre ochi) Larg deschis, holbat. – V. **bulbuca.**

BULBUCĂTURĂ, *bulbucături,* s.f. Proeminenţă rotunjită, protuberanţă. – **Bulbuca** + suf. -*ătură.*

BULBUCEALĂ, *bulbuceli,* s.f. Faptul de *a bulbuci*; zgomot produs de apă, când face bulbuci **(I 1)**. * (Concr.) Mulţime de bulbuci **(I 1)**. – **Bulbuci** + suf. -*eală.*

BULBUCI, pers. 3 *bulbuceşte,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Despre apă) A face bulbuci **(I 1)** a (se) bulbuca **(2)**. – Din **bulbuc.**

BULCĂ, *bulci,* s.f. (Reg.) Franzelă; chiflă. – Din ucr. **bulka.**

BULDOG, *buldogi,* s.m. Rasă de câini cu trupul îndesat, cu cap mare, bot turtit, falca de jos proeminentă şi cu labe scurte şi groase; mops. [Acc. şi: *búldog*] – Din fr. **bouledogue.**

BULDOZER, *buldozere,* s.n. **1.** Maşină alcătuită dintr-un tractor pe şenile, prevăzut în faţă cu o lamă puternică, folosită pentru săparea şi nivelarea terenurilor, pentru transportarea pe distanţe mici a pământului, deszăpezirea şoselelor etc. **2.** Presă orizontală de matriţat şi de îndoit la cald. – Din engl., fr. **bulldozer,** rus. **bul'dozer.**

BULDOZERIST, -Ă, *buldozerişti, -ste,* adj., s.m. (Muncitor calificat) care conduce un buldozer **(1)**. – **Buldozer +** suf. -*ist.*

BULEANDRĂ, *bulendre,* s.f. (Pop. şi fam.) Haină veche, ruptă, ponosită; fleandură. * (La pl.) Lucruri vechi şi fără valoare. * Fig. Termen injurios pentru o femeie imorală. – Et. nec.

BULET, *buleţi,* s.m. Denumire dată articulaţiei gleznei calului, situată între chişiţă şi osul fluierului. – Din fr. **boulet.**

BULETIN, *buletine,* s.n. **1.** (Urmat de determinări) Scurt comunicat, raport, anunţ sau notă oficială care conţine informaţii de actualitate şi de interes public. * Adeverinţă eliberată de o autoritate pentru a atesta ceva. *Buletin de analize medicale.* * Nume dat unei publicaţii periodice cu scurte dări de seamă, studii şi informaţii de specialitate etc. **2.** (Adesea cu determinarea "de identitate") Act oficial care atestă identitatea unei persoane. **3**. (În sintagma) *Buletin de vot* = imprimat cuprinzând numele şi prenumele candidaţilor la o alegere, cu ajutorul căruia alegătorii îşi exercită dreptul de vot. – Din fr. **bulletin.**

BULEVARD, *bulevarde,* s.n. Arteră urbană de mare circulaţie, de obicei plantată pe margini cu arbori. – Din fr. **boulevard.**

BULEVARDIER, -Ă, *bulevardieri, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De bulevard. * Fig. (Despre opere dramatice) Superficial, uşor, amuzant, de mică valoare. **2.** S.m. şi f. (Fam.) Bulevardist. [Pr.: -*di-er*] – Din fr. **boulevardier.**

BULEVARDISM s.n. Atitudine bulevardieră. – **Bulevard +** suf. -*ism.*

BULEVARDIST, -Ă, *bulevardişti, -ste,* s.m. şi f. (Fam.) Om plimbăreţ, care bate toată ziua bulevardele; derbedeu, haimana; bulevardier **(2)**. – **Bulevard** + suf. -*ist.*

BULFEU, *bulfeie,* s.n. Fiecare dintre cele două speteze care leagă partea de sus a jugului de policioară. – Din magh. **bélfa.**

BULL-FINCH, *bull-finch-uri,* s.n. Obstacol la alergările de cai, care constă dintr-un zid cu nuiele deasupra sau dintr-un zid de o anumită înălţime. [Pr.: *bulfinci*] – Din fr., engl. **bull-finch.**

BULGAR, -Ă, *bulgari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. pl. Populaţie turcică, aşezată la sfârşitul sec. VII în regiunea de nord-est a Bulgariei, unde, în sec. VII-IX, a fost asimilată de slavi. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Bulgariei. **3.** Adj. Care aparţine Bulgariei sau populaţiei ei, privitor la Bulgaria sau la populaţia ei; bulgăresc. * (Substantivat, f.) Limba bulgară. – Din sl. **blŭgarinŭ.**

BULGĂR s.m. v. **bulgăre.**

BULGĂRAŞ, *bulgăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *bulgăre.* – **Bulgăre +** suf. -*aş.*

BULGĂRE, *bulgări,* s.m. Bucată compactă dintr-o materie solidă oarecare, mai ales de pământ; grunz. [Var.: **búlgăr** s.m.] – Et. nec.

BULGĂRESC, -EASCĂ, *bulgăreşti,* adj. Bulgar **(3)**. – **Bulgar +** suf. -*esc.*

BULGĂREŞTE adv. Ca bulgarii **(2)**; în limba bulgară. – **Bulgar +** suf. -*eşte.*

BULGĂRI, *bulgăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A arunca cu bulgări în cineva. **2.** A acoperi cu lut scheletul de nuiele împletite al unui grajd, al unei colibe etc. – Din **bulgăre.**

BULGĂRIE, *bulgării,* s.f. (Reg.) Grădină sau teren cultivat cu zarzavat. – **Bulgar +** suf. *-ie.*
BULGĂROAICĂ, *bulgăroaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Bulgariei. – **Bulgar +** suf. *-oaică.*
BULGĂROS, -OASĂ, *bulgăroşi, -oase,* adj. (Rar) Plin cu bulgări. – **Bulgăr +** suf. *-os.*
BULGUR s.n. (Reg.) Grâu măcinat mare, râşnit sau pisat; crupe de grâu. * Mâncare gătită din acest grâu. – Din tc. **bulgur.**
BULHAC, *bulhace,* s.n. (Reg.) Băltoacă. – Et. nec.
BULIBAŞĂ, *bulibaşi,* s.m. Conducător al unei cete de ţigani. – Din **bulucbaşă.**
BULICHER, *bulichere,* s.n. (Reg.) Cuţit mare şi lung; cuţit stricat, care nu taie. – Cf. magh. **bugyli** "briceag".
BULIMIC, -Ă, *bulimici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de bulimie. – Din fr. **boulimique.**
BULIMIE s.f. Stare patologică manifestată prin foame excesivă, continuă. – Din fr. **boulimie.**
BULIN s.n. v. **bulină.**
BULINĂ[1]**,** *buline,* s.n. **1.** Capsulă în care se pune un praf luat ca medicament; caşetă; *p. ext.* praful medicamentos împreună cu capsula lui. **2.** Petic rotund de hârtie dată pe o parte cu gumă arabică, cu care se lipesc plicuri, dosare etc. **3.** Desen rotund imprimat pe ţesături. [Var.: **bulín** s.f.] – Din ngr. **bulíni.**
BULINĂ[2]**,** *buline,* s.f. Parâmă pentru manevrarea pânzelor inferioare ale unei nave cu pânze. – Din fr. **bouline.**
BULION, (1, 2) *bulionuri,* **(3)** *bulioane,* s.n. **1.** Pastă conservată de pătlăgele roşii. **2.** (Rar) Supă de carne fără zarzavat sau paste făinoase. **3.** Mediu lichid obţinut din carne sau din vegetale şi folosit pentru culturile de microorganisme. [Pr.: *-li-on*] – Din fr. **bouillon,** rus. **bul'on.**
BULON, *buloane,* s.n. Tijă cilindrică, cu sau fără cap, prevăzută cu filet la unul sau la ambele capete şi care serveşte la asamblarea a două piese. – Din fr. **boulon.**
BULONA, *bulonez,* vb. I. Tranz. A îmbina două piese, două organe de maşini etc. cu ajutorul unor buloane. – Din fr. **boulonner.**
BULONAJ, *bulonaje,* s.n. Bulonare. – Din fr. **boulonnage.**
BULONARE s.f. Acţiunea de *a bulona.* – V. **bulona.**
BULONAT, -Ă, *bulonaţi, -te,* adj. Cu buloane. – V. **bulona.**
BULUC, *bulucuri,* s.n. **1.** Număr mare de oameni strânşi la un loc; droaie, gloată. * (Adverbial) În masă, în rânduri strânse, cu grămada; unul peste altul, înghesuindu-se; repede, iute. **2.** (În vechea organizare a armatei din ţările româneşti) Unitate militară tactică formată din mercenari, care corespundea aproximativ efectivului unei companii; bulucbăşie; *p. ext.* ceată de oameni înarmaţi. – Din tc. **bölük.**
BULUCBAŞĂ, *bulucbaşi,* s.m. (Înv.) Comandant de buluc **(2)**. – Din tc. **bölük-başi.**
BULUCBĂŞIE, *bulucbăşii,* s.f. (Înv.) Buluc **(2)**. – **Bulucbaşă +** suf. *-ie.*
BULUCEALĂ s.f. Faptul de *a se buluci.* – V. **buluci.**
BULUCI, *bulucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbulzi **(1)**, a se îngrămădi. – Din **buluc.**
BULUGHINĂ, *bulughine,* s.f. (Reg.) Cartof. – Et. nec.
BULUMAC, *bulumaci,* s.m. Stâlp de susţinere sau grindă de lemn care se întrebuinţează la case, la porţi, la spaliere de vii etc. – Et. nec.
BULVAN, *bulvani,* s.m. Buştean din care se taie scânduri la joagăr. – Et. nec.
BULVERSA, *bulversez,* vb. I. Intranz. (Franţuzism) A răsturna cu totul, a întoarce pe dos, a pune în dezordine; a zăpăci, a tulbura, a dezorienta. – Din fr. **bouleverser.**
BULVERSARE, *bulversări,* s.f. (Franţuzism) Acţiunea de *a bulversa.* – V. **bulversa.**
BULVERSAT, -Ă, *bulversaţi, -te,* adj. (Franţuzism) **1.** (Despre lucruri) Care se află în dezordine. **2.** (Despre oameni) Zăpăcit, năucit; dezorientat. – V. **bulversa.**
BULZ, *bulzi,* s.m. **1.** (Pop.) Cocoloş. * Cocoloş de mămăligă caldă în care s-a pus brânză de oaie sau urdă. **2.** (Tehn.) Ansamblu de piese de cherestea obţinute prin debitarea unui buştean şi aşezate astfel încât să reconstituie trunchiul. [Pl. şi: (n.) *bulzuri*] – Cf. alb. **bulez.**
BULZIŞ adv. (Reg.) Înghesuit unul lângă altul. – **Bulz +** suf. *-iş.*
BULZIŞOR, *bulzişori,* s.m. Diminutiv al lui *bulz.* – **Bulz** + suf. *-işor.*
BUM interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o detunătură de armă, de o lovitură înfundată sau de o cădere. – Onomatopee.
BUMAŞCĂ, *bumăşti,* s.f. (Înv.) Bancnotă (rusească). – Din rus. **bumajka.**
BUMB, *bumbi,* s.m. **1.** (Pop.) Nasture. **2.** Mic ornament arhitectural de formă sferică. **3.** Dispozitiv cu care se leagă coarda la unele instrumente cu coarde. – Cf. magh. **gomb.**
BUMBAC, (1) s.m., **(2, 3)** s.n. **1.** S.m. Plantă textilă din familia malvaceelor, de origine tropicală şi subtropicală, cu flori gălbui sau roşietice şi cu fructele capsule, care conţin numeroase seminţe acoperite cu peri pufoşi *(Gossypium).* **2.** S.n. Fibră textilă obţinută,

prin egrenare, de pe seminţele bumbacului **(1)**. * (Pop.) Vată. ** Expr. *A avea bumbac în urechi* = a nu auzi bine. * Fir răsucit de bumbac **(2)**, întrebuinţat la ţesut sau la cusut. * Ţesătură din fire de bumbac **(2)**. ** *Bumbac mercerizat* = fir sau ţesătură de bumbac **(2)** tratat cu diverse soluţii spre a căpăta luciu. **3.** S.n. (În sintagma) *Bumbac colodiu* = substanţă explozivă pe bază de nitroceluloză. – Cf. scr. **bumbak,** bg. **bubak,** lat. med. **bombacium.**

BUMBARA s.f. v. **cumbara.**

BUMBAŞIR s.m. v. **mumbaşir.**

BUMBĂCAR, *bumbăcari,* s.m. Lucrător care se ocupă cu scărmănatul şi torsul firelor de bumbac **(2)**; negustor de ţesături de bumbac. – **Bumbac +** suf. *-ar*.

BUMBĂCĂRIŢĂ, *bumbăcăriţe,* s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori brune-roşietice sau verzi-negricioase, cu fructul acoperit de peri mătăsoşi, asemănători bumbacului **(1)** *(Eriophorum)*; lânărică. – **Bumbac +** suf. *-ariţă.*

BUMBĂCĂREASĂ, *bumbăcărese,* s.f. Lucrătoare care se ocupă cu scărmănatul şi torsul firelor de bumbac. – **Bumbăcar +** suf. *-easă*.

BUMBĂCĂRIE[1]**,** *bumbăcării,* s.f. **1.** Întreprindere textilă sau secţie dintr-o întreprindere textilă în care se prelucrează bumbacul **(2)**. **2.** Produse confecţionate din bumbac **(2)**; cantitate mare de ţesături de bumbac. **3.** Teren plantat cu bumbac **(1)**. – **Bumbac** + suf. *-ărie.*

BUMBĂCĂRIE[2] s.f. Meseria bumbăcarului. – **Bumbăcar** + suf. *-ie*.

BUMBĂCEALĂ, *bumbăceli,* s.f. (Rar) Bumbăcit. * Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. – **Bumbăci** + suf. *-eală*.

BUMBĂCEL s.n. Aţă de bumbac mercerizat (întrebuinţată pentru broderie). – **Bumbac** + suf. *-el*.

BUMBĂCI, *bumbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A vătui[1]. * Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. – Din **bumbac.**

BUMBĂCIT s.n. Faptul de *a bumbăci*; vătuire, bumbăceală. – V. **bumbăci.**

BUMBEN adv. (Reg.; în expr.) *A dormi bumben* = a dormi adânc. *A rămâne bumben* = a rămâne nemişcat, ţeapăn. – Et. nec.

BUMBUREZ, *bumburezi,* s.m. (Reg.) **1.** Grăunte; bob de mazăre, de fasole etc. **2.** Plantă erbacee cu spice brun-închis; bumbuşor **(II 2)** *(Schoenus nigricans).* – Cf. **bumb, buburuză.**

BUMBUŞOR, *bumbuşori,* s.m. **I.** (Pop.) Năsturaş. **II.** (Bot.; reg.) **1.** Bănuţ **(2)** *(Bellis perennis).* **2.** Bumburez **(2)** (*Schoenus nigricans).* – **Bumb** + suf. *-uşor*.

BUMERANG, *bumeranguri,* s.n. Armă de lemn îndoit în formă de unghi obtuz, folosită de populaţia băştinaşă a Australiei, care, datorită formei sale şi a felului în care este aruncată, revine la locul de aruncare dacă n-a atins ţinta. – Din fr. **boumerang.**

BUN, -Ă, **(I, II, III, IV)** *buni, -e,* adj., s.m. şi f., **(V, VI, VII, VIII)** *buni, -e,* adj., s.m. şi f., **(IX)** *bunuri,* s.n., **(X)** adv. **I.** Adj. Care are calităţi. **1.** Care face în mod obişnuit bine altora, care se poartă bine cu alţii; binevoitor. ** Expr. *Bun la inimă* = milostiv. *Bun, rău* = oricum ar fi. (Substantivat) *Bun şi rău* = toată lumea (fără deosebire), oricine. * Îndatoritor, amabil. ** Expr. *Fii bun!* = te rog! ai bunătatea!. **2.** Care se achită de obligaţiile morale şi sociale; corect, cuviincios; frumos, milos. ** Loc. adv. (Substantivat) *Cu buna* = cu vorbe bune; de bunăvoie. ** Expr. *Sfat bun* = îndemn înţelept, util, folositor. *A fi* (sau *a ajunge, a încăpea etc.) în* (sau *pe) mâini bune* = a fi sau a ajunge la o persoană de încredere. *A pune o vorbă* (sau *un cuvânt) bun(ă) pentru cineva* = a interveni pentru cineva, a susţine pe cineva. ** Compuse: *bun-simţ* = capacitate bazată pe experienţa cotidiană de a judeca, de a aprecia just oamenii, lucrurile, evenimentele; *bună purtare* = comportare conformă normelor moralei şi educaţiei; *certificat de bună-purtare* = **a)** (ieşit din uz) certificat în care se atestă purtarea corectă a cuiva într-un serviciu, în şcoală etc.; **b)** *fig.* recomandaţie orală sau laudă adusă cuiva; *bună-cuviinţă* = purtare cuviincioasă, creştere aleasă. **3.** (Despre copii) Cuminte, ascultător, îndatoritor; care are grijă de părinţi. **4.** Caracteristic omului mulţumit, vesel, bine dispus. ** Expr. *A fi în toane bune* = a fi vesel, bine dispus. **II.** Adj. **1.** Care face sau prinde bine; plăcut, satisfăcător, agreabil. ** Expr. *A i-o face bună* sau *a-i face (cuiva) una bună* = a-i provoca cuiva o supărare. *Una bună* = o întâmplare deosebită, spirituală, o nostimadă. *A o păţi bună* = a avea necaz. (Ir.) *Bună treabă!* = frumos! halal! n-am ce zice! *Na-ţi-o bună!* = asta-mi mai lipsea! asta-i acum! *Na-ţi-o bună că ţi-am dres-o* (sau *frânt-o),* se spune atunci când ai dat de o situaţie dificilă sau inoportună. **2.** (Despre mâncăruri şi băuturi) Gustos, apetisant, ales. ** Expr. (se spune despre un om de nimic, neserios, despre un derbedeu sau despre o femeie imorală) *Poamă bună.* ** Compus: *bun-gust* = simţ estetic, rafinament. **3.** Bogat, abundent, îmbelşugat. **4.** (Despre miros)

Frumos, plăcut, agreabil. **5.** Liniştit, tihnit, fără griji; fericit. *Viaţă bună.* ** (În formule de salut sau de urare) *Bună ziua! Bună seara! Noapte bună!.* ** Compus: *(Bot.) bună-dimineaţa* = zorea. **III.** Adj. **1.** Potrivit, apt pentru un anumit scop; *p. ext.* care-şi îndeplineşte bine menirea. ** Expr. (Adesea substantivat) *Bun de tipar* (sau *de imprimat)* = aprobare dată de autor, de editură, de redacţie sau de alţi beneficiari pe tiparul de corectură sau de probă, după care începe imprimarea tirajului. *Bun pentru...* = valabil pentru... **2.** (Despre organele corpului sau despre funcţiunile lor) Care funcţionează bine. ** Expr. *Bun de gură* = limbut. *Bun de mână* = îndemânatic, abil. **3.** (Despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) Care nu este uzat; *p. ext.* nou, de sărbătoare. **4.** De calitate superioară; *p. ext.* de preţ, scump, nou. * Veritabil, autentic; pur. ** Expr. *A o lua de bună* = a crede cele spuse; a lua (ceva) în serios. *A o ţine (una şi) bună* = a susţine un lucru cu încăpăţânare. *A şti una şi bună* = a se încăpăţâna în susţinerea unui punct de vedere. **5.** (Despre bani) Care are putere de circulaţie. **IV.** Adj. Înzestrat, talentat, priceput; *p. ext.* dibaci, abil, iscusit. **V.** Adj. **1.** Folositor, util; avantajos, rentabil. ** Expr. *La ce bun?* = la ce foloseşte? * (Despre timp, fenomene atmosferice etc.) Favorabil, prielnic; frumos. **2.** (În basme şi superstiţii) Prevestitor de bine. ** Expr. *A nu-i fi (de-) a buna cuiva* = a(-i) prevesti ceva neplăcut, rău. **VI.** Adj. **1.** Zdravăn, puternic, straşnic. * Considerabil, mare. ** Loc. adv. *În bună parte* = în măsură importantă. *O bună bucată* sau *o bucată bună (de timp, de loc* etc.) = o parte însemnată (de timp, de loc, etc.). **2.** Întreg, plin; deplin; *p. ext.* mai mult decât..., şi mai bine. ** Compuse: *bună-credinţă* = **a)** obligaţie de comportare corectă pe care părţile trebuie s-o respecte la încheierea şi la executarea contractelor sau, în cazul statelor, a tratatelor; **b)** convingere a unei persoane că acţionează în temeiul unui drept şi conform cu legea sau cu ceea ce se cuvine; sinceritate, onestitate; Loc. adj. *de bună-credinţă* = sincer, cinstit. **3**. (În expr.) *Într-o bună zi* (sau *dimineaţă*) = cândva, odată; pe neaşteptate. **VII.** Adj. (Despre legături de rudenie) De sînge, adevărat. *Tată bun.* * *Văr bun* sau *vară bună* = văr primar sau vară primară. * (Despre prieteni, vecini etc.) Apropiat; devotat. * Nobil, ales. **VIII.** S.m. şi f. (Înv. şi pop.) Bunic, bunică. **IX.** S.n. **1.** Ceea ce este util sau necesar societăţii sau individului pentru a-i asigura existenţa, bunăstarea. * Obiect sau valoare care are importanţă în circulaţia economică. **2.** (Mai ales la pl.) Tot ce posedă cineva; avut, proprietate, avere; bogăţie, avuţie. ** *Bunuri de consum* = bunuri materiale destinate consumului personal; obiecte de consum. **3.** Element al patrimoniului unei persoane, care poate consta dintr-un lucru *(bun corporal)* sau dintr-un drept *(bun incorporal). ** Bune oficii* = intervenţie a unui stat pentru determinarea altor state în vederea rezolvării pe cale paşnică, prin tratative a diferendelor dintre acestea. **4.** Calitate, virtute. **5.** (Rar) Rezultat, rod, folos. **X.** Adv. (Exprimă o aprobare) Bine, da, aşa. – Lat. **bonus.**

BUNA s.f. Varietate de cauciuc sintetic. – Din germ. **Buna** (denumire comercială).

BUNA-VESTIRE s.f. Numele sărbătorii creştine (25 martie) închinate anunţării naşterii lui Isus Cristos; blagoveştenie. – **Bună + vestire** (după sl. *blagověštenije*).

BUNĂOARĂ adv. De exemplu, de pildă, cum ar fi, să zicem. [Var.: **bunioáră** adv.] – **Bună** + *-oară*.

BUNĂSTARE s.f. Situaţie materială bună, prosperă; prosperitate. [Gen. -dat.: *bunăstării* şi (mai vechi) *bunei stări*] – **Bună** + **stare** (după germ. *Wohlstand).*

BUNĂTATE, (II) *bunătăţi,* **(I 3)** *bunătăţi,* s.f. **I. 1.** Însuşirea de a fi bun, înclinarea de a face bine; *p. ext.* îndurare, milă, blândeţe; buneţe. **2.** Bunăvoinţă, amabilitate. ** Expr. *Ai bunătate* (sau *bunătatea*) *ori fă bunătatea (să...)* = te rog, fii bun (să...). **3.** Faptă bună, binefacere. **4.** Gust bun, plăcut. **II.** (Concr.) **1.** (La pl.) Mâncare sau băutură (foarte) bună. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru de calitate (foarte) bună. **3.** (La pl.) Averi, bogăţii. – Lat. **bonitas, -atis.**

BUNĂVOIE s.f. (În loc adv.) *De bunăvoie* sau *de bunăvoia mea* (sau *ta* etc.) = nesilit de nimeni, din iniţiativă proprie; de la sine, singur. – **Bună + voie.**

BUNĂVOINŢĂ s.f. **1.** Purtare sau atitudine binevoitoare faţă de cineva; îngăduinţă. **2.** Tragere de inimă; râvnă, zel, sârg. [Gen. -dat.: *bunăvoinţei*] – **Bună** + **voinţă** (după lat. *benevolentia).*

BUNCĂR, *buncăre,* s.n. **1.** Construcţie alcătuită dintr-un recipient de oţel, de beton etc. şi un schelet de susţinere, destinată depozitării temporare a unor materiale granulare. **2.** Cutie metalică destinată depozitării pieselor la maşinile-unelte în vederea prelucrării lor. **3.** Compartiment amenajat pe nave pentru depozitarea combustibilului (cărbuni). **4.** Mic adăpost blindat; cazemată. – Din germ. **Bunker.** Cf. rus. **bunker.**

BUNCEAG, *bunceaguri,* s.n. (Reg.) **1.** Îngrămădire de trunchiuri căzute, crengi uscate şi ierbărie. **2.** Covor de muşchi. – Cf. scr. **bučak.**

BUND, *bunduri,* s.n. Asociaţie, confrerie; confederaţie (în Germania şi Elveţia). – Din germ. **Bund.**
BUNDĂ, *bunde,* s.f. **1.** Haină lungă şi largă de postav, îmblănită, purtată de bărbaţi; burcă[1]; (reg.) blană mare făcută din piei de oaie, întrebuinţată de ţărani ca îmbrăcăminte de iarnă. **2.** (Reg.) Pieptar **(1)**. – Din magh. **bunda.**
BUNDIŢĂ, *bundiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *bundă.* **2.** (Bot.; în compusul) *Bundiţa-vântului* = plantă erbacee cu flori violete-purpurii, care creşte prin fâneţe, pe câmpuri, pe dealuri *(Pholomis pungens).* – **Bundă +** suf. *-iţă.*
BUNEL, *bunei,* s.m. (Fam.) Bunic. – **Bun** + suf. *-el.*
BUNEŢE, *buneţi,* s.f. (Reg.) Bunătate. – **Bun** + suf. *-eţe.*
BUNGALOU, *bungalouri,* s.n. Locuinţă din lemn sau din împletitură de trestie, fără etaj, înconjurată de verande şi de vegetaţie. – Din engl. **bungalow.**
BUNGET, *bungeturi,* s.n. (Reg.) Pădure sau porţiune de pădure deasă şi întunecoasă; desiş. [Acc. şi: *búnget*] – Cf. alb. **bunk.**
BUNGHINI, *bunghinesc*, vb. IV**.** Intranz. (Reg.) A migăli. – Et. nec.
BUNIC, *bunici,* s.m. **1.** Tatăl tatălui meu sau al mamei; bun **(VIII),** bunel, bât. **2.** (La pl.) Părinţii părinţilor; *p. ext.* strămoşi. **3.** (Reg.) Termen cu care se adresează cineva unui om bătrân. – **Bun +** suf. *-ic.*
BUNICĂ, *bunici,* s.f. **1.** Mama tatălui sau a mamei; mamaie, mamă-mare, buniţă, bună **(VIII),** bâtă, iacă[2]. ** Expr. *(Pe) când era bunica fată (mare)* = demult. **2.** (Reg.) Termen cu care se adresează cineva unei femei bătrâne. – **Bună +** suf. *-ică.*
BUNICEL, -EA, -ICĂ, *bunicei, -ele,* adj. Bunişor. – **Bun +** suf. *-icel.*
BUNICUŢĂ, *bunicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *bunică.* – **Bunică +** suf. *-uţă.*
BUNIOARĂ adv. v. **bunăoară.**
BUNIŞOR, -OARĂ, *bunişori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bun*; bunuţ, bunicel. – **Bun** + suf. *-işor.*
BUNIŢĂ, *buniţe,* s.f. Bunică. – **Bună** + suf. *-iţă.*
BUNT, *bunturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Conspiraţie; răscoală. – Din pol., rus. **bunt.**
BUNTAŞ, *buntaşi,* s.m. (Înv. şi reg.) Conspirator, rebel. – **Bunt +** suf. *-aş.*
BUNUŢ, -Ă, *bunuţi, -e*, adj. (Pop. şi fam.) Bunişor. ** Expr. *bun-bunuţ* = foarte bun. – **Bun** + suf. *-uţ.*
BUR, -Ă, *buri, -e*, s.m. şi f. (La pl.) Populaţie în Africa de Sud constituită din urmaşii coloniştilor europeni, în special olandezi, stabiliţi aici în secolul al XVII-lea; (la sg.) persoană care face parte din această populaţie. – Din pronunţarea **bur** a cuv. engl. **boer.**
BURA[1]**,** pers. 3 *burează,* vb. **I**. Intranz. A ploua mărunt şi des; a burniţa, a ţârâi. – Din **bură.**
BURA[2]**,** *burez,* vb. I. Tranz. **1.** A astupa cu un material de buraj (argilă, nisip etc.) spaţiul gol, neocupat de explozive, dintr-o gaură de mină sau dintr-o sondă de minare. **2.** A îndesa balastul sub traversele unei linii de cale ferată. – Din fr. **bourrer.**
BURACĂ, *burăci,* s.f. (Reg.) Negură groasă, deasă. – Cf. **bură.**
BURAJ s.n. Burare. – Din fr. **bourrage.**
BURANGIC s.n. v. **borangic.**
BURARE, *burări,* s.f. Acţiunea de *a bura*[2]; buraj. *** Burarea căii* = îndesare manuală sau cu mijloace mecanizate a balastului sub traversele unei linii de cale ferată. – V. **bura**[2]**.**
BURAT, *burate,* s.n. Aparat format dintr-o sită centrifugă, folosit pentru cernerea făinii de cereale. – Din fr. **burat.**
BURATEC s.m. v. **buratic.**
BURATIC, *buratici,* s.m. (Reg.) Broatec. [Var.: **burátec** s.m.] – Contaminare între **bură** şi **broatec.**
BURĂ s.f. Ploaie măruntă şi deasă (însoţită de ceaţă); burniţă, burniţeală, buroaică. – Cf. scr. **bura.**
BURBĂ, *burbe,* s.f. Rămăşiţă sau drojdie rezultată după limpezirea mustului şi constituită din pieliţe, bobiţe sfărâmate, codiţe etc. – Din fr. **bourbe.**
BURCĂ[1]**,** *burci,* s.f. (Reg.) Bundă **(1)**. – Din ucr. **burka.**
BURCĂ[2]**,** *burci,* s.f. (Reg.) Turtă din mălai care se coace pe vatră, în spuză. – Et. nec.
BURCUŞOARĂ, *burcuşoare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *burcă*[1]*.* – **Burcă**[1] + suf. *-uşoară.*
BURDAC, *burdace,* s.n. (Reg.) Urcior cu gura strâmtă şi cu dop. – Et. nec. Cf. **bărdac.**
BURDIHAN s.n. v. **burduhan.**
BURDUF, *burdufuri,* s.n. **1.** Sac făcut din piele netăbăcită, uneori din stomacul unui animal (capră, oaie, bivol), în care se păstrează sau se transportă brânză, făină, apă etc. ** Expr. *Burduf de carte* = foarte învăţat; tobă de carte. *A lega (pe cineva) burduf* = a lega (pe cineva) foarte strâns, încât să nu se poată mişca; a lega fedeleş, a lega cobză. (Reg.) *A da pe cineva în burduful dracului* = a nu se mai interesa de cineva. *A se face burduf*

(de mâncare) = a mânca foarte mult, a se ghiftui. **2.** Sac făcut din stomacul vitelor sau din piele de miel ori de ied, în care se înmagazinează aerul la cimpoi, la armonică etc. **3.** Învelitoare de piele pentru picioare la trăsurile descoperite. *** Bocanci cu burduf* = bocanci cu limba netăiată, prinsă de restul încălţămintei; bocanci făcuţi dintr-o singură bucată. **4.** Învelitoare elastică de piele, pânză etc. a spaţiului de comunicaţie dintre două vagoane de călători. * Garnitură de piele sau de cauciuc prin care se leagă două conducte dintr-un motor. **5.** Băşică **(1)** uscată, care, pe vremuri, se întrebuinţa în loc de geam. **6.** (Reg.) Burduhan. **7.** (Reg.) Copcă în gheaţă. [Var.: **burdúv, burdúh, burdúş** s.n.] – Et. nec.

BURDUH s.n. v. **burduf.**

BURDUHAN, *burduhane,* s.n. (Pop.) Stomacul animalelor rumegătoare; burduf **(6)**; *p. ext.* burtă **(1)**; bârdan [Var.: **burdihán** s.n.] – **Burduh** + suf. *-an.*

BURDUHĂNOS, -OASĂ, *burduhănoşi, -oase,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Burtos. – **Burduhan** + suf. *-os.*

BURDUHOS, -OASĂ, *burduhoşi, -oase*, adj. Burtos. – **Burduh** + suf. *-os.*

BURDUŞ s.n. v. **burduf.**

BURDUŞEALĂ, *burduşeli,* s.f. Faptul de *a (se) burduşi.* – **Burduşi** + suf. *-eală.*

BURDUŞEL, *burduşele*, s.n. Burduf **(1)** mic. – **Burduş** + suf. *-el.*

BURDUŞI, *burduşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A umple ceva ca pe un burduf **(1)**; a îndesa, a ticsi. * Refl. (Rar; despre ape) A se umfla. **2.** Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereţi, despre placajul unei mobile etc.) A se scoroji, a se coşcovi. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. – Din **burduş.**

BURDUŞIRE, *burduşiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a burduşi.* **2.** Deformare accidentală a unui perete de tablă, cu formarea unei convexităţi. – V. **burduşi.**

BURDUŞIT, -Ă, *burduşiţi, -te,* adj. **1.** Îndesat, ticsit. **2.** Scorojit, coşcovit. – V. **burduşi.**

BURDUV s.n. v. **burduf.**

BURELET, *bureleţi,* s.m. Cută a pielii, la extremitatea membrelor animalelor, care are rolul de a forma unghiile sau copitele. – Din fr. **bourrelet.**

BURET s.n. **1.** Fir de mătase naturală, gros şi neregulat, obţinut prin macerarea specială a unor gogoşi. **2.** Ţesătură de mătase fabricată din acest fir; *p. ext.* ţesătură de bumbac cu fir gros, noduros şi poros. – Din fr. **bourrette.**

BURETE, *bureţi,* s.m. **1.** (Bot.) Nume generic dat unor ciuperci; spongie. ** Expr. (Fam.) *Doar n-am mâncat bureţi* = doar n-am înnebunit! **2.** (În sintagma) *Burete-de-mare* = (la pl.) încrengătură de nevertebrate marine, fixate de stânci, cu formă variată şi cu scheletul constituit din spicule şi bastonaşe silicioase sau calcaroase *(Spongiaria)*; (şi la sg.) animal din această încrengătură; spongier. * Scheletul poros al acestui animal (sau obiect similar fabricat din cauciuc, material plastic), care, datorită proprietăţii de a absorbi lichidele, se întrebuinţează la ştersul tablei de scris, la spălat etc. – Lat. / * / **boletis** sau refăcut din **bureţi** (pl. lui / * / *buret(u)* < lat. *boletus).*

BURETIERĂ, *buretiere,* s.f. Cutiuţă care conţine un burete (ud). – **Burete** + suf. *-ieră.*

BURETOS, -OASĂ, *buretoşi, -oase*, adj. (Rar) Care are proprietatea de a suge lichidele, care seamănă cu structura buretelui-de-mare; spongios. – **Burete** + suf. *-os.*

BUREZĂ, *bureze,* s.f. Maşină de lucru folosită pentru îndesarea balastului sub traverse (burarea căii). – Din fr. **bourreuse.**

BURG, *burguri,* s.n. Castel medieval; cetate, aşezare fortificată, cu caracter militar sau administrativ; oraş medieval; *p. ext.* oraş vechi. – Din fr. **bourg.**

BURGHEZ, -Ă, *burghezi, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Creat de burghezie, referitor la burghezie, propriu acesteia, purtând caracterul ei; care face parte din burghezie. **2.** S.m. şi f. Persoană care aparţine burgheziei. *** Mic-burghez* = **a)** persoană care face parte din mica burghezie; **b)** *fig.* persoană cu vederi înguste; filistin. **3.** (În orânduirea feudală) Orăşean, târgoveţ. [Pl. şi: *burgheji*] – Din it. **borghese.**

BURGHEZI, *burghezesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se îmburghezi. – Din **burghez.**

BURGHEZIE, *burghezii,* s.f. **1.** (În teoria marxistă) Clasă socială urbană deţinătoare de capital, care îşi desfăşoară activitatea în sectorul industrial comercial şi bancar. * (În societatea medievală) Locuitorii de la oraşe; târgoveţii, populaţia oraşelor, orăşenime. **2.** (În sintagma) *Mica burghezie* = parte a burgheziei (1) formată din micii producători, micii comercianţi, funcţionari etc. – Din it. **borghesia.**

BURGHEZIME s.f. (Rar) Burghezie; mulţime de burghezi. – **Burghez** + suf. *-ime.*

BURGHIAŞ, *burghiaşi,* s.m. (Entom.) Firezar. [Pr.: *-ghi-aş.* – Var.: (reg.) **burghiéş** s.m.] – **Burghiu** + sul. *-aş.*

BURGHIERE s.f. Operaţie de executare a unei găuri cu ajutorul burghiului. – Din **burghiu.**

BURGHIEŞ s.m. v. **burghiaş.**

BURGHIU, *burghie,* s.n. Unealtă ascuţită de oţel în formă de spirală, care, prin mişcări de înşurubare, serveşte la găurirea cilindrică a materialelor; sfredel. ** *Burghiu de foraj* = unealtă de foraj în formă de bară, cu capătul ca o elice, care se adaptează la perforatorul mecanic. – Din tc. **burgu,** bg., scr. **burgija.**

BURGRAV, *burgravi,* s.m. (În Germania, în evul mediu) Titlu dat conducătorului unui burg; persoană care purta acest titlu. – Din fr. **burgrrave.**

BURGUND, -Ă, *burgunzi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Burgundia. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Burgundia. – De la **Burgundia** (n. pr.).

BURHAI, *burhaie,* s.n. (Rar) **1.** Ceaţă (rară) care se ridică după ploaie. **2.** Ploaie deasă şi rece de toamnă. – Contaminare între **bură** şi **buhai** ("ceaţă, bură", puţin folosit).

BURIC, *burice,* s.n. **1.** Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; cicatrice rămasă în mijlocul abdomenului după căderea cordonului ombilical; ombilic. * Fig. Mijloc, centru. ** Expr. *Buricul pământului* = centrul pământului. *A se crede* (sau *a se socoti) buricul pământului* = a se crede (sau a se socoti) cel mai important dintre toţi. * Cordonul ombilical prin care fetusul primeşte hrană din corpul mamei. **2.** (În sintagma) *Buricul degetului* = vârful degetului. **3.** ** Compus: *buricul-apei* = plantă erbacee cu flori mici, albe sau roşietice, dispuse în umbele *(Huydrocotyle vulgaris).* – Lat. / * / **umbulicus** (= *umbilicus),* prin deglutinare: *un-buric.*

BURIU, *burie,* s.n. (Înv. şi reg.) Butoiaş cu capacitatea de peste 100 l, în care, în gospodăriile ţărăneşti, se păstrează de obicei ţuica sau oţetul. – Din bg. **burija.**

BURJUI, *burjui,* s.m. (Rar) Burghez. – Din rus. **burjui.**

BURLAC, *burlaci,* s.m. (Adesea adjectival) Bărbat necăsătorit; celibatar, holtei[1], becher. – Din rus., ucr. **burlak.**

BURLAN, *burlane,* s.n. Tub de tinichea, de fontă etc. prin care se scurge apa de la jgheaburile acoperişului. * Jgheab prin care se scurge apa dintr-un izvor, dintr-o cişmea etc. * Tub cilindric de tinichea sau de olane, prin care trece fumul din sobă în coş; urloi. * Tub de beton, de fontă etc. din care se fac canale, utilaje pentru exploatarea minieră etc. – Cf. tc. **boru.**

BURLĂCI, *burlăcesc,* vb. IV. Intranz. A duce viaţă de burlac; holtei[2]. – Din **burlac.**

BURLĂCIE s.f. Viaţă de burlac; holteie. – **Burlac +** suf. *-ie.*

BURLÂU, *burlăi,* s.m. (Rar) Muscă artificială întrebuinţată ca nadă de către pescari. – Et. nec.

BURLESC, -Ă, *burleşti,* adj., s.f. **1.** Adj. De un comic excesiv, grotesc, extravagant şi adesea vulgar. ** *Teatru burlesc* = tip de teatru comic, caracterizat prin caricaturizare şi parodiere. **2.** S.f. Compoziţie muzicală de mici proporţii, cu un pronunţat caracter umoristic. – Din fr. **burlesque,** it. **burlesco.**

BURLET, *burleţi,* s.m. Şnur gros din bumbac, din cauciuc, din material sintetic, din hârtie gudronată sau din lame metalice, care se pune la uşi sau la ferestre pentru a împiedica pătrunderea frigului. – Din fr. **bourrelet.**

BURNIŢA, pers. 3 *burniţează,* vb. I. Intranz. A bura[1]. – Din **burniţă.**

BURNIŢĂ, *burniţe,* s.f. Ploaie măruntă şi deasă, adesea însoţită de ceaţă; bură. – Din **bură.**

BURNIŢEALĂ, *burniţeli,* s.f. Bură. – **Burniţă +** suf. *-eală.*

BURNIŢOS, -OASĂ, *burniţoşi, -oase,* adj. Cu burniţă; ploios. – **Burniţă** + suf. *-os.*

BURNUZ, *burnuzuri,* s.n. **1.** Manta de lână cu glugă, pe care o poartă arabii. **2.** (Reg.) Scurteică pe care o poartă ţărancele. – Din tc. **burnuz.**

BUROAICĂ, *buroaice,* s.f. (Rar) Bură. – **Bură +** suf. *-oaică.*

BURSĂ[1], *burse,* s.f. Alocaţie bănească (lunară) acordată de stat, de o instituţie etc. unui elev sau unui student, pentru a-şi acoperi cheltuielile de întreţinere în timpul studiilor; întreţinere gratuită acordată de stat, de o instituţie etc. unui elev sau unui student; stipendiu. – Din fr. **bourse.**

BURSĂ[2], *burse,* s.f. Instituţie unde se negociază hârtii de valoare şi valute străine sau unde se desfăşoară tranzacţii de mărfuri. ** Expr. *A juca la bursă* = a cumpăra şi a revinde efecte de bursă[2], cu scopul de a realiza un venit de pe urma urcării sau scăderii preţului lor. * *Bursă neagră* = comerţ clandestin. *Bursa muncii* = instituţie care înregistrează cererile de lucru şi mijloceşte angajările. – Din fr. **bourse.**

BURSICULĂ, *bursicule,* s.f. Organ în formă de pungă. – Cf. fr. **bursicot.**

BURSIER[1], -Ă, *bursieri, -e,* s.m. şi f. Elev sau student care beneficiază de o bursă[1]. [Pr.: *-si-er*] – Din fr. **boursier**.

BURSIER[2], -Ă, *bursieri, -e,* adj. Care ţine de bursă[2], privitor la bursă. [Pr.: *-si-er*] – Din fr. **boursier.**

BURSUC, *bursuci,* s.m. Mamifer carnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi şi aspri de culoare cenuşie, cu două dungi negre, cu picioare scurte, cu capul lunguieţ, având un fel de rât asemănător cu al porcului; viezure. * Fig. Om sau copil mic, îndesat şi greoi; om

retras, izolat, ursuz. – Din tc. **borsuk.**
BURSUCA, *bursúc,* vb. I. Refl. (Reg.) A se burzului. – Din **bursuc.**
BURSUCĂ, *bursuce,* s.f. Plantă erbacee mică, cu flori violet-închis, aşezate în formă de spic la vârful tulpinii şi fructe capsule *(Bartsia alpina).* – Din **bursuc.**
BURSUCEL, *bursucei,* s.m. Diminutiv al lui *bursuc.* * Fig. Pui de animal mic şi gras. – **Bursuc** + suf. -*el.*
BURSUFLURĂ, *bursuflure,* s.f. Umflătură pe suprafaţa unei piese ceramice, datorată gazelor generate de o ardere rapidă. – Din fr. **boursouflure.**
BURTĂ, *burţi,* s.f. **1.** (Pop.) Abdomen, pântece. ** *Ciorbă de burtă* = ciorbă făcută din stomac de vacă. ** Expr. (Fam.) *A sta cu burta la soare* = a sta degeaba. *Burtă de popă*, se spune despre cineva care mănâncă şi bea mult. **2.** Fig. Partea bombată, mai ridicată sau mai ieşită în afară, a unor obiecte. – Et. nec.
BURTĂVERDE s.m. invar. **1.** (Ir.) Burghez; negustor. * Om insensibil la valorile culturale; filistin; om leneş, comod, indolent. **2.** (Înv.) Şorţ sau brâu verde purtat altădată de negustori. – **Burtă + verde.**
BURTĂVERZIME s.f. (Depr.) Burgheie; negustorisme. – **Burtăverde** + suf. -*ime.*
BURTEA s.m. invar. Poreclă dată unui om gras. [Voc.: *burteo*] – **Burtă +** suf. -*ea.*
BURTICĂ, *burtici,* s.f. Burticică. – **Burtă +** suf. -*ică.*
BURTICICĂ, *burticele,* s.f. Diminutiv al lui *burtă*; burtică. – **Burtă +** suf. -*icică.*
BURTICOS, -OASĂ, *burticoşi, -oase*, adj. (Rar) Burtos **(1)**. – **Burtică +** suf. -*os.*
BURTIERĂ, *burtiere,* s.f. Corset care strânge abdomenul şi şoldurile, centură. [Pr.: -*ti-e*-] – **Burtă +** suf. -*ieră* (după fr. *ventriére).*
BURTOS, -OASĂ, *burtoşi, -oase*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are burtă mare; pântecos, burduhănos, burduhos, burticos. **2.** (Despre un vas, *p. ext.* despre alte obiecte) Bombat, pântecos. – **Burtă +** suf. -*os.*
BURUIAN s.n. v. **buruiană.**
BURUIANĂ, *buruieni,* s.f. (Pop.) Nume generic pentru diverse plante erbacee necultivate. ** *Buruiană de leac* = plantă medicinală. * Nume dat unor plante necultivate comestibile. [Pl. şi: *buruiene.* – Var.: **buruián** s.n.] – Din bg., scr. **burjan.**
BURUIENIŞ, *buruienişuri,* s.n. Buruieni multe; *p. ext.* loc năpădit de buruieni. – **Buruiană** + suf. -*iş.*
BURUIENOS, -OASĂ, *buruienoşi, -oase*, adj. (Despre un loc) Năpădit de buruieni; unde cresc multe buruieni. * Fig. (Despre stil, vorbire) Stufos, încâlcit; neîngrijit, vulgar. – **Buruiană +** suf. -*os.*
BURUIENUŢĂ, *buruienuţe,* s.f. Diminutiv al lui *buruiană.* – **Buruiană +** suf. -*uţă.*
BURZULUI, *burzuluiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se mânia brusc; a se răsti (la cineva); a se bursuca. * Fig. (Despre vreme) A se schimba în rău. * Refl. şi tranz. fact. (Înv.) A (se) răscula, a (se) răzvrăti. **2.** (Despre păr) A se zbârli. ** Expr. (Tranz.; fam.) *A-şi burzului creasta* = a se grozăvi, a se îngâmfa. – Din magh. **borzolni.**
BURZULUIALĂ, *burzuluieli,* s.f. Faptul de *a (se) burzului*; răzvrătire.* Supărare, enervare, mânie. * (Înv.) Răscoală. – **Burzului** + suf. -*eală.*
BURZULUIT, -Ă, *burzuluiţi, -te,* adj. **1.** Mânios, supărat, enervat. * (Înv.) Revoltat, răsculat. **2.** (Despre păr) Zbârlit. – V. **burzului.**
BUSC, *buscuri,* s.n. Prag construit în camera unei porţi batante de ecluză, pe care se sprijină poarta, atunci când este închisă. – Din fr. **bousque.**
BUSCULA, *busculez,* vb. I. Refl. (Franţuzism) A se înghesui; a se învălmăşi. – Din fr. **bousculer.**
BUSCULADĂ, *busculade,* s.f. Înghesuială, învălmăşeală. – Din fr. **bousculade.**
BUSINESS, *businessuri,* s.n. (Englezism) **1.** Afacere. **2.** Ocupaţie, muncă. [Pr.: *bíznis*] – Din engl. **business.**
BUSINESSMAN, *businessmeni,* s.m. (Englezism) Om de afaceri. [Pr.: *biznismen*] – Din engl. **businessman.**
BUSNAT, -Ă, *busnaţi, -te,* adj. (Reg.) Bucălat. – Et. nec.
BUSOLĂ, *busole,* s.f. Instrument alcătuit dintr-un cadran şi un ac magnetic mobil care, lăsat liber, se aşază pe direcţia nord-sud. ** Expr. *A-şi pierde busola* = a se zăpăci; a-şi pierde dreapta judecată, simţul măsurii. * Fig. Călăuză, conducător. – Din fr. **boussole.**
BUST[1], *busturi,* s.n. **1.** Partea superioară a corpului omenesc. **2.** Sculptură sau (impr.) pictură care reprezintă partea superioară a corpului omenesc. – Din fr. **buste.**
BUST[2] s.n. Dispozitiv pentru măsurarea de scurtă durată a puterii motorului la avioane în vederea înlesnirii decolării. – Din engl. **bust.**
BUSTA adv. v. **buzna.**
BUSTROFEDON s.n. Fel de scriere foarte veche în care rândurile mergeau fără

discontinuităţi de la stânga la dreapta şi de la dreapta la stânga. – Din fr. **boustrophédon.**

BUSUIOC, -OACĂ, *busuioci, -oace,* subst., adj. **I**. Subst. **1.** S.m. Plantă erbacee de grădină din familia labiatelor, cu tulpina păroasă, cu flori mici, albe sau trandafirii, cu miros plăcut *(Ocimum basilicum).* ** Compuse: *busuioc-roşu* = plantă erbacee ornamentală, cu flori mici, roşii, dispuse în spice *(Amaranthus caudatus)*; *busuioc-sălbatic* = plantă erbacee cu tulpina păroasă şi flori violete *(Prunella vulgaris).* **2.** S.n. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. **II.** Adj. (Despre fructe, vin) Cu aromă de busuioc (I, 1). * *Pere busuioace* = soi de pere răspândit mai mult în Moldova, ovale, galbene-verzui şi roşu-aprins pe partea însorită. * (Substantivat, f.) Varietate de viţă de vie; strugure produs de această viţă. [Var.: **bosuióc** s.n.] – Din bg. **bosilek,** scr. **bosiljak.**

BUŞEALĂ, *buşeli,* s.f. Lovitură înfundată (cu pumnul); izbitură, buşitură. – **Buşi**[2] + suf. *-eală.*

BUŞEL, *buşei,* s.m. Unitate de măsură engleză pentru volum, egală cu 36 de litri. – Din engl. **bushel.**

BUŞEU, *buşeuri,* s.n. Prăjitură cu nuci, cremă, frişcă sau ciocolată. – Din fr. **bouchée.**

BUŞI[1] s.m. pl. (În expr.) *În patru buşi* = în patru labe. *De-a buşilea* = pe brânci. [Formă gramaticală: (în expr.) *buşilea*] – Din **buşi**[2]**.**

BUŞI[2]**,** *buşesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A lovi (cu pumnul), a izbi. * Tranz. A împinge pe cineva cu putere; a îmbrânci, a trânti. – Din bg. **buşa,** scr. **bušiti.**

BUŞITURĂ, *buşituri,* s.f. Buşeală. – **Buşi**[2] **+** suf. *-tură.*

BUŞMACHIU, *buşmachii,* s.m. (Înv. şi reg.) Pantof de casă; papuc[1]. – Din rus., ucr. **bašmak.**

BUŞON, *buşoane,* s.n. **1.** Dop din plută, cauciuc, lemn etc. prevăzut cu ghivent. **2.** Piesă cilindrică de porţelan, care face parte din dispozitivul de siguranţă al unui circuit electric. – Din fr. **bouchon.**

BUŞTEAN, *buşteni,* s.m. Trunchi de copac tăiat şi curăţat de crengi; partea trunchiului unui copac rămasă în pământ după tăiere; buştihan. ** Expr. (Adverbial) *A dormi buştean* = a dormi adânc. *A (se) lămuri buştean* = a lăsa (sau a rămâne) nedumerit în urma unei explicaţii neclare. – Et. nec.

BUŞTIHAN, *buştihani,* s.m. (Reg.) Buştean. – Et. nec.

BUŞUMA, *buşumez,* vb. I. Tranz. A freca un cal cu un şomoiog de paie. – Et. nec.

BUT[1] s.n. (Reg.; în loc. prep.) *În butul* (cuiva) = în ciuda, în pofida (cuiva). – Et. nec.

BUT[2]**,** *buturi,* s.n. Bucată (mare) de carne; coapsa de dinapoi a animalelor rumegătoare, a căror carne serveşte ca aliment. – Din tc. **but.**

BUT[3]**,** *buturi,* s.n. Fiecare dintre stâlpii porţii în jocul de rugbi. * (Rar) Poartă la jocul de fotbal. – Din fr. **but.**

BUTAC, -Ă, *butaci, -ce,* adj. (Despre unele animale) Cu coarne scurte şi groase. – Cf. magh. **buta.**

BUTADĂ, *butade,* s.f. (Franţuzism) Vorbă de spirit; ironie. – Din fr. **boutade.**

BUTADIENĂ, *butadiene,* s.f. Substanţă chimică din clasa hidrocarburilor nesaturate, care se prezintă ca un gaz incolor, insolubil în apă şi care se utilizează la prepararea cauciucurilor sintetice, a lacurilor etc. [Pr.: *-di-e-*] – Din fr. **butadiéne.**

BUTAFOR, *butafori,* s.m. Decorator specializat în butaforie. – Din **butaforie** (derivat regresiv).

BUTAFORIC, -Ă, *butaforici, -ce,* adj. Referitor la butaforie. – Cf. rus. **butaforskii.**

BUTAFORIE s.f. Ansamblu de obiecte confecţionate din paste maleabile, din hârtie şi clei, folosite la realizarea decorurilor. – Din rus. **butaforiia.**

BUTALCĂ, *butălci,* s.f. Unealtă de lemn constituită dintr-o bară cilindrică subţire cu două plăci fixate în cruce la unul dintre capete, folosită la fărâmiţarea cheagului de lapte în vederea formării caşului şi a eliminării zerului. – Et. nec.

BUTAN, *butani,* s.m. Hidrocarbură saturată, cu patru atomi de carbon în moleculă, care se găseşte în gazele de sondă şi de cracare sau se obţine pe cale industrială. – Din fr. **butane.**

BUTANOL, *butanoli,* s.m. Substanţă chimică din clasa alcoolilor, folosită ca dizolvant pentru lacuri şi intermediar în sinteze organice; alcool butilic. – Din fr. **butanol.**

BUTANONĂ, *butanone,* s.f. (Chim.) Lichid inflamabil cu miros de acetonă, utilizat în industria chimică şi farmaceutică; metilacetonă, metiletilcetonă. – Din fr. **butanone.**

BUTAR, *butari,* s.m. (Înv. şi reg.) Dogar de buţi; persoană care are în seama ei buţile cu vin dintr-o pivniţă. – **Bute +** suf. *-ar.*

BUTARGĂ s.f. Icre de chefal preparate (şi conservate prin presare, sărare sau uscare la soare ori prin afumare). – Din fr. **boutargue.**

BUTAŞ, *butaşi,* s.m. Porţiune de lăstar, de rădăcină sau de frunză, detaşată de la planta-

mamă şi sădită în pământ, cu scopul de a se înrădăcina şi de a forma o plantă nouă. – Din magh. **bujtás.**

BUTĂŞI, *butăşesc,* vb. IV. Tranz. A înmulţi o plantă prin butaşi înrădăcinaţi. – Din **butaş**

BUTĂŞIRE, *butăşiri,* s.f. Acţiunea de *a butăşi*; butăşit[1]. – V. **butăşi.**

BUTĂŞIT[1] s.n. Butăşire. – V. **butăşi.**

BUTĂŞIT[2]**, -Ă,** *butăşiţi, -te,* adj. (Despre plante) Care este înmulţit prin butaşi. – V. **butăşi.**

BUTCĂ, *butci,* s.f. (Înv.) Caleaşcă. – Din ucr. **budka.**

BUTE, *buţi,* s.f. **1.** Butoi. * Conţinutul unui butoi. **2.** Rezervorul de benzină al lămpii de siguranţă întrebuinţate în mine. **3.** Fiecare dintre stâlpii principali de susţinere a eşafodului unui tunel în construcţie. **4.** (Reg.) Butucul roţii. [Var.: (reg.) **bútie,** *butii,* s.f.] – Lat. **buttis.**

BUTELCĂ, *butelci,* s.f. (Reg.) Butelie **(2)**. * Damigeană mică cu gâtul strâmt făcută din pământ ars şi folosită pentru păstrarea apei, a vinului etc. – Din ucr. **butelka.**

BUTELCUŢĂ, *butelcuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *butelcă.* – **Butelcă** + suf. *-uţă.*

BUTELIE, *butelii,* s.f. **1.** Vas de sticlă, de material plastic sau de metal, de diferite forme folosit pentru depozitarea şi transportarea unor materiale fluide, granulare sau pulverulente. ** *Butelie de Leyda* = condensator electric în formă de cilindru sau de con, alcătuit dintr-o butelie de sticlă cuprinsă între două armături metalice. **2.** Sticlă pentru păstrat sau pentru transportat lichide; butelcă. – Din fr. **bouteille.**

BUTELNIC, *butelnice,* s.n. Burghiu mic întrebuinţat de dulgheri, rotari etc, la executarea găurilor cu diametrul până la 30 mm. – **Bute +** suf. *-elnic.*

BUTENĂ, *butene,* s.f. Substanţă chimică obţinută prin cracarea produselor petroliere; butilenă. – Din fr. **bouténe.**

BUTEROLĂ, *buterole,* s.f. Instrument folosit pentru turtirea capului liber al niturilor; căpuitor. – Din fr. **bouterolle.**

BUTIC, *buticuri,* s.n. (Franţuzism) Magazin mic şi luxos, cu mărfuri, în general de serie mică. [Var.: **butícă** s.f.] – Din fr. **boutique.**

BUTICĂ s.f. v. **butic.**

BUTIE s.f. v. **bute.**

BUTILENĂ, *butilene,* s.f. Butenă. – Din fr. **boutiléne.**

BUTILIC, -Ă, *butilici, -ce,* adj. (Despre substanţe) Care conţine în moleculă un radical obţinut prin îndepărtarea unui atom de hidrogen din molecula butanului. ** *Alcool butilic* = butanol. – Din fr. **butylique.**

BUTIRAT, *butiraţi,* s.m. Sare sau ester al acidului butiric, cu miros de flori sau de fructe, întrebuinţat în parfumerie, în industria alimentară. – Din fr. **butyrate.**

BUTIRIC adj. (În sintagma) *Acid butiric* = acid organic care se găseşte în grăsimile animale, mai ales în unt, întrebuinţat la prepararea unor esteri, a celulozei etc. – Din fr. **butyrique.**

BUTIRINĂ s.f. Ester al glicerinei cu acidul butiric, unul dintre principalii componenţi ai grăsimilor. – Din fr. **butyrine.**

BUTIROMETRU, *butirometre,* s.n. Instrument în formă de tub gradat pentru determinarea procentului de unt sau de grăsime din lapte. – Din fr. **butyrométre.**

BUTISĂ, *butise,* s.f. Pavea de piatră, mai lungă decât pavelele obişnuite, folosită la încheierea pavajelor şi la obţinerea alternanţei regulate a rosturilor. – Din fr. **boutisse.**

BUTNAR, *butnari,* s.m. (Reg.) Dogar. – Din germ. **Bütner.**

BUTNĂRIE, (2) *butnării,* s.f. (Reg.) **1.** Meşteşugul butnarului; dogărie[1]. **2.** Atelierul butnarului. – **Butnar+** suf. *-ie.*

BUTOARCĂ, *butorci,* s.f. (Reg.) Butură **(3)**. – Et. nec.

BUTOI, *butoaie,* s.n. **1.** Vas de lemn făcut din doage, mai larg la mijloc decât la capete, folosit pentru păstrarea lichidelor, a murăturilor etc.; bute. ** Expr. *Butoi fără fund* = se spune despre cei care beau fără măsură. *A vorbi ca din butoi* = a avea vocea răguşită. * Conţinutul unui astfel de vas. **2.** Partea cilindrică la revolvere, în care se introduc cartuşele. – **Bute** + suf. *-oi.*

BUTOIAŞ, *butoiaşe,* s.n. Diminutiv al lui "butoi"; balercă. [Pr.: *-to-iaş*] – **Butoi** + suf. *-aş.*

BUTON, (1) *butoane,* s.n., **(2)** *butoni,* s.m. **1.** S.n. Piesă mică, în formă de disc, care, prin apăsare sau învârtire, asigură un contact electric sau o acţiune mecanică. * Fus legat cu un capăt de corpul unei piese care efectuează o mişcare circulară, situat excentric faţă de axa de rotaţie a acesteia. **2.** S.m. Un fel de nasture mobil din metal, sidef sau alte materiale cu care se încheie gulerele, manşetele etc. * Capsă **(1)**. – Din fr. **bouton.**

BUTONARE s.f. Procedeu de apretare a ţesăturilor de lână, prin care fibrele sunt aglomerate sub formă de bobiţe pe una dintre suprafeţe în scopul obţinerii unui anumit aspect. – Din **buton.**

BUTONIERĂ, *butoniere,* s.f. Tăietură mică într-o stofă, într-o pânză etc., ale cărei margini sunt bine întărite (şi în care se încheie un nasture); *p. ext.* parte a reverului unde se înfige o floare, o insignă etc. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **boutonniére.**

BUTUC, *butuci,* s.m. **1.** Bucată dintr-un trunchi de copac tăiat şi curăţat de crengi; buturā. * Bucată groasă de lemn de foc; buştean, buturugă. ** Expr. (Adverbial) *A lega (pe cineva) butuc* = a lega (pe cineva) astfel încât să nu mai poată mişca; a lega cobză, a lega fedeleş. *A dormi butuc* = a dormi adânc. * Bucată groasă de lemn pe care se taie lemnele de foc; trunchi de lemn pe care se taie carnea la măcelărie; trunchi care servea călăului pentru decapitarea condamnaţilor. **2.** Fig. Om prost şi necioplit. **3.** Partea de jos, mai groasă, a tulpinii viţei de vie (de la pământ până la punctul de ramificaţie). **4.** Partea centrală a unui corp rotativ, care se montează pe un arbore şi în care sunt înfipte spiţe (la roţi), pale (la elice) etc. *Butucul roţii.* **5.** Bucată groasă de lemn prevăzută cu găuri, în care se prindeau în vechime picioarele, mâinile sau gâtul arestaţilor şi prizonierilor. **6.** Partea superioară a jugului. **7.** Talpa sau scaunul războiului de ţesut. – Et. nec.

BUTUCAŞ, *butucaşi,* s.m. Butucel. – **Butuc** + suf. *-aş.*

BUTUCĂNOS, -OASĂ, *butucănoşi, -oase,* adj. Gros, grosolan, necioplit; butucos. – **Butuc** + suf. *-ănos.*

BUTUCEL, *butucei,* s.m. Diminutiv al lui *butuc*; butucaş. – **Butuc** + suf. *-el.*

BUTUCI, *butucesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A băga picioarele, mâinile sau gâtul unui arestat sau ale unui prizonier într-un butuc **(5)**. – Din **butuc.**

BUTUCOS, -OASĂ, *butucoşi, -oase,* adj. (Rar) Butucănos. – **Butuc +** suf. *-os.*

BUTUR s.m. v. **buturā.**

BUTURĂ, *buturi,* s.f. (Reg.) **1.** Butuc **(1)**; buturugă. **2.** Bucată de lemn cu noduri şi cu alte defecte, care se despică şi se prelucrează şi este considerată ca sortiment inferior al lemnului de foc; ciot. **3.** Trunchi scorburos; butoarcă. [Var.: **bútur, búture** s.m.] -Cf. **butuc.**

BUTURE s.m. v. **buturā.**

BUTURUGĂ, *buturugi,* s.f. Bucată noduroasă sau scorburoasă dintr-un trunchi de copac; butuc, buturā. * Bucată groasă de lemn de foc; buştean. – Cf. **buturā** şi **tumurug.**

BUTURUGUŢĂ, *buturuguţe,* s.f. Diminutiv al lui *buturugă.* – **Buturugă** + suf. *-uţă.*

BUVABIL, -Ă, *buvabili, -e,* adj. (Franţuzism) Băubil. – Din fr. **buvable.**

BUZAINĂ, *buzaine,* s.f. (Reg.) Magazie sau şopron într-o curte ţărănească, în care se păstrează butoaie, cazane şi alte vase de gospodărie. – Et. nec.

BUZAT, -Ă, *buzaţi, -te,* adj. **1.** Cu buze mari şi groase. **2.** Fig. Păcălit, înşelat. – **Buză** + suf. *-at.*

BUZĂ, *buze,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi cărnoase care mărginesc gura şi acoperă dinţii. ** *Buză de iepure* = anomalie congenitală care constă în faptul că buza este uşor despicată (ca la iepure). ** Expr. (Fam.) *A rămâne cu buzele umflate* = a rămâne înşelat, dezamăgit în aşteptările sale. *A-şi muşca buzele (de necaz* sau *de părere de rău)* = a regreta foarte tare, a se căi. *A sufla* (sau *a bate) în* (sau *din) buze* = a rămâne păgubaş; a fluiera a pagubă. *A se şterge* (sau *a se linge) pe buze* = a fi silit să renunţe la ceva. *A-i crăpa* (sau *a-i plesni, a-i scăpăra, a-i arde cuiva) buza (de* sau *după ceva)* = a avea mare nevoie (de ceva). *A-şi linge buzele (după ceva)* = a pofti, a râvni (ceva). *A lăsa* (sau *a pune) buza (în jos)* = (mai ales despre copii) a fi gata să izbucnească în plâns. * Margine a unei răni pricinuite de o tăietură adâncă. **2.** Margine a unor obiecte, a unor vase. *Buza străchinii.* ** Expr. (Rar) *Plin (până în) buză* = foarte plin, plin ochi. **3.** Culme a unui deal, a unui pisc; margine a unui şanţ, a unei păduri etc. **4.** Ascuţiş al unor instrumente de tăiat; tăiş. **5.** (În sintagma) *Buză de bandaj* = partea proeminentă a bandajului montat pe roţile autovehiculelor de cale ferată, care serveşte la menţinerea şi la conducerea vehiculului respectiv pe şină. – Cf. alb. **buzë.**

BUZER, *buzere,* s.f. Aparat electric care produce un sunet intermitent caracteristic şi care este folosit în telefonie. – Din engl. **buzzer.**

BUZĂŢEL, -ICĂ, *buzăţei, -ele,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *buzat.* – **Buzat +** suf. *-el.*

BUZĂU adj. invar. (Rar, în expr.) *A sta buzău* = a sta bosumflat, îmbufnat. – **Buză** + suf. *-ău.*

BUZDUGAN, *buzdugane,* s.n. **1.** Măciucă sau ghioagă de fier (cu măciulia ţintuită), folosită în vechime ca armă de luptă sau ca semn al puterii domneşti. **2.** Plantă acvatică cu frunze plutitoare, cu flori verzi-alburii şi cu fructe în formă de măciucă; capul-ariciului, şovar *(Sparganium ramosum).* – Din tc. **bozdogan.**

BUZDUGĂNI, *buzdugănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A lovi, a bate, a ucide cu buzduganul. – Din **buzdugan.**

BUZIŞOARĂ, *buzişoare,* s.f. Diminutiv al lui *buză* **(1)**. – **Buză +** suf. *-işoară.*

BUZNA adv. (În expr.) *A da* (sau *a intra) buzna* = a năvăli (undeva) pe neaşteptate, a se repezi să intre sau să iasă. [Var.: **bústa** adv.] – Cf. magh. **buszma.**

BUZNI, *buznesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) a da buzna; a ataca fără veste; a năvăli. – Din [a da] **buzna.**

BUZOI, *buzoaie,* s.n. Augmentativ al lui *buză* **(1)**. – **Buză +** suf. *-oi.*

BUZOIAN, -Ă, *buzoieni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Buzău. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Buzău. [Pr.: *-zo-ian*] – **Buzău** (n. pr.) + suf. *-an.*

BUZOIANCĂ, *buzoience,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Buzău. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Buzău. [Pr.: *-zo-ian-*] – **Buzoian** + suf. *-că.*

BUZUNAR, *buzunare,* s.n. Un fel de pungă interioară cusută la haine, în care se ţin lucruri mărunte. ** Loc. adj. *De buzunar* = care se poartă în buzunar; *p. ext.* de format sau de proporţii mici; de valoare redusă. *Ediţie de buzunar.* ** Expr. *A fi (tot) cu mâna în buzunar* = a fi darnic; a fi cheltuitor, a fi obligat să cheltuiască mereu. *Bani de buzunar* = sumă de bani pentru cheltuieli mărunte. *A da din buzunar* = a plăti din banii proprii o pagubă (de care nu eşti răspunzător). *A avea* (sau *a băga) în buzunar (pe cineva)* = a avea pe cineva în puterea sa. *A avea (ceva) în buzunar* = a fi sigur de mai înainte că va dispune de ceva. [Var.: (reg.) **pozunár** s.n.] – Din ngr. **buzunára.**

BUZUNĂRAŞ, *buzunăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *buzunar*; buzunărel. – **Buzunar** + suf. *-aş.*

BUZUNĂREALĂ, *buzunăreli,* s.f. Acţiunea de *a buzunări.* – **Buzunări** + suf. *-eală.*

BUZUNĂREL, *buzunărele,* s.n. Buzunăraş. – **Buzunar +** suf. *-el.*

BUZUNĂRI, *buzunăresc,* vb. IV. Tranz. A fura cuiva ceva din buzunar; a umbla prin buzunarele cuiva pentru a căuta ceva. – Din **buzunar.**

BYRONIAN, -Ă, *byronieni, -e,* adj. De Byron, al lui Byron; în maniera lui Byron. [Pr.: *bai-ro-ni-an*] – **Byron** (n. pr.) + suf. *-ian*

C s.m. invar. A cincea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (semioclusivă prepalatală surdă în grupurile *ce, ci,* oclusivă palatală surdă în grupurile *che, chi* şi oclusivă velară surdă în celelalte poziţii).

CA[1] adv., interj. **A.** Adv. **I.** (Se compară două sau mai multe lucruri, fiinţe, situaţii) **1.** La fel cu, cum (e), precum (e), după cum (e). *O carte ca cea din raft. *** Expr. *Ieri ca (şi) astăzi* = totdeauna. *Ca (şi) cum* = parcă. * Cât. *Înalt ca bradul.* **2.** Aproape, cam, aproximativ. ** Expr. *Ca mâine(-poimâine)* = în curând. *Ca ieri(-alaltăieri)* = de puţin timp. **3.** Decât. *E mult mai frumos ca acesta.* **II. 1.** (Se compară o noţiune cu ea însăşi) În felul..., cum e obiceiul, cum se ştie. *Tinerii, ca tinerii, se zbenguiesc. *** Expr. *Toate ca toate, dar...* = toate le înţeleg, dar... * Treacă-meargă, fie. *Ziua, ca ziua, trece vremea mai repede.* **2.** În calitate de..., fiind... *El înainte, ca ghid, iar noi după el, ca vizitatori.* * În loc de..., drept... *Se poate socoti ca răsplată.* ** Expr. (Fam.) *Ca ce?* = pentru ce? cu ce scop? **3.** Cu privire la..., în ce priveşte... *Ca formă, lucrarea este bine prezentată.* **4.** (Explicativ sau enumerativ) Cum, precum, aşa, bunăoară, de exemplu. *Animale sălbatice, ca: râşi, urşi, vulpi.* **B.** Interj. (Reg.) Ia!, ei! *Ca dă-te mai încoace şi mai spune o dată.* – Lat. **quam.**

CA[2] conj. (Urmat, cu sau fără intercalări, de "să") Introduce subordonate cu predicatul la conjunctiv. – Lat. **qu [i] a.**

CABALĂ, (2) *cabale,* s.f. **1.** Interpretare ebraică ezoterică şi simbolică a Vechiului Testament; doctrină bazată pe această interpretare. **2.** Fig. Uneltire, intrigă. – Din fr. **cabale,** germ. **Kabale.**

CABALIN, -Ă, *cabalini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Denumire ştiinţifică generică dată cailor. **2.** Adj. Care aparţine cailor, privitor la cai; cavalin. *Rasă cabalină.* – Din lat. **caballinus.**

CABALIST, -Ă, *cabalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană iniţiată în cabală **(1)**. – Din fr. **cabaliste,** germ. **Kabalist.**

CABALISTIC, -Ă, *cabalistici, -ce,* adj. Magic, misterios, tainic. * Obscur. – Din fr. **cabalistique.**

CABANĂ, *cabane,* s.f. Casă (la munte) construită, de obicei, din lemn, care serveşte pentru adăpostirea turiştilor şi a vânătorilor. – Din fr. **cabane.**

CABANIER, -Ă, *cabanieri, -e,* s.m. şi f. Persoană însărcinată cu paza şi administrarea unei cabane. [Pr.: *-ni-er*] – **Cabană +** suf. *-ier.*

CABANIŢĂ, *cabaniţe,* s.f. (Înv.) Manta scumpă, bogat împodobită, purtată de domnitor sau de boieri la solemnităţi. – Din bg., scr. **kabanica.**

CABANOS, *cabanoşi,* s.m. Cârnăcior subţire, uscat, preparat din carne de vită şi de porc. [Acc. şi: *cabános*] – Din pol. **kabános.**

CABARET, *cabarete,* s.n. Local de petrecere, cu băuturi, dans, program de varietăţi etc.; bar[3] **(2)**. – Din fr. **cabaret.**

CABAZ, *cabazi,* s.m. (Înv. şi reg.) Om poznaş, glumeţ. – Din tc. [hok] **kabaz.**
CABAZLÂC, *cabazlâcuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Păcăleală, poznă, glumă. – Din tc. [hok**]** **kabazlik.**
CABERNET s.n. Soi de viţă de vie cu struguri mici de culoare neagră-albăstruie, cultivat pentru producerea vinurilor roşii de calitate superioară. * Vin produs din acest soi. – Din fr. **cabernet.**
CABESTAN, *cabestane,* s.n. Troliu cu ax vertical pe care se înfăşoară cablul de tracţiune, folosit la deplasarea sarcinilor şi a vehiculelor pe distanţe relativ scurte. – Din fr. **cabestan.**
CABINĂ, *cabine,* s.f. Încăpere mică, amenajată într-o clădire sau într-un vehicul, pe plajă etc., având diverse destinaţii. *Cabină telefonică. Cabină de proiecţie.* – Din fr. **cabine.**
CABINET, *cabinete,* s.n. **I. 1.** Încăpere dintr-o locuinţă sau dintr-o instituţie, folosită pentru exercitarea unei profesiuni. * Biroul unei persoane cu muncă de răspundere. *Cabinetul ministrului ** Şef* (sau *director) de cabinet* = funcţionar însărcinat cu pregătirea lucrărilor unui conducător de mare instituţie. *Lucrări de cabinet* = lucrări auxiliare, de secretariat. (În unele ţări) *Cabinet de instrucţie* = birou pentru cercetarea şi trierea probelor de acuzare condus de un judecător de instrucţie. * Încăpere în care sunt expuse obiecte de muzeu, de studiu etc. *Cabinet de numismatică.* **2.** Secţie sau serviciu în întreprinderi, în instituţii de învăţământ etc, destinate unor studii şi consultaţii de specialitate. *Cabinet tehnic.* **3.** (În unele ţări) Consiliu de miniştri; guvern. **II.** Mobilă de dimensiuni mici, cu sertare, destinată păstrării obiectelor de preţ. – Din fr. **cabinet.**
CABINIER, -Ă, *cabinieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care are în grijă o cabină la teatru, la operă etc. [Pr.: *-ni-er*] – Din fr. **cabinier.**
CABLA, *cablez,* vb. I. Tranz. **1.** A confecţiona un cablu prin răsucirea sau împletirea firelor în mănunchiuri şi unirea mănunchiurilor între ele. **2.** A aşeza, a instala cabluri de telecomunicaţii. * A face legătura (unui bloc, unei case etc.) cu un cablu de telecomunicaţii. – Din fr. **câbler.**
CABLAJ s.n. **1.** Mod de răsucire sau de împletire a firelor pentru a forma un cablu. **2.** Totalitatea cablurilor şi a firelor izolate care constituie conexiunile unei instalaţii sau ale unui aparat de telecomunicaţii. ** (Electron.) *Cablaj imprimat* = cablaj prefabricat în care conexiunile dintre piesele componente ale unui aparat electronic sunt realizate sub formă de benzi conductoare înguste, pe un suport izolant; circuit imprimat. – Din fr. **cablage.**
CABLARE, *cablări,* s.f. Acţiunea de *a cabla* şi rezultatul ei. – V. **cabla.**
CABLAT, -Ă, *cablaţi, -te,* adj. (Despre blocuri, case etc.) Care este conectat la o reţea electrică, telefonică etc. – V. **cabla.**
CABLIER, *cabliere,* s.n. Navă care transportă şi instalează cablurile submarine. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **câblier.**
CABLOGRAMĂ, *cablograme,* s.f. Comunicare transmisă prin cablu submarin. – Din fr. **câblogramme.**
CABLOR, *cablori,* s.m. Muncitor care cablează – Din fr. **câbleur.**
CABLU, *cabluri,* s.n. **1.** Funie groasă obţinută prin răsucirea unor (grupuri de) fire vegetale sau metalice, folosită la utilajul de transport sau de ridicat. **2.** Conductă electrică formată din mai multe fire izolate (acoperite cu un înveliş vegetal sau metalic). **3.** Unitate de măsură pentru distanţe, egală cu a zecea parte dintr-o milă marină, adică cu 185,2 m; ancablură. – Din fr. **câble.**
CABOŞON, *caboşoane,* s.n. **1.** Piatră preţioasă sau semipreţioasă fără faţete, fixată într-o montură de metal. **2.** (Arhit.) Ornament mic de piatră încrustat într-o faţadă. – Din fr. **cabochon.**
CABOTAJ, *cabotaje,* s.n. Navigaţie comercială de-a lungul coastei; transport naval de mărfuri între porturi apropiate. – Din fr. **cabotage.**
CABOTIER, *cabotiere,* s.n. Navă de tonaj mic sau mijlociu, care navighează între porturile de pe coastă. [Pr.: *-ti-er*] – Din fr. **cabotier.**
CABOTIN, -Ă, *cabotini, -e,* s.m. şi f. **1.** (În trecut, în Franţa) Actor (sau actriţă) ambulant(ă). **2.** Actor (sau actriţă) mediocru(ă) care urmăreşte obţinerea de efecte teatrale cu mijloace facile, de prost gust; *p. ext.* persoană care urmăreşte să obţină succese uşoare prin mijloace ieftine. – Din fr. **cabotin.**
CABOTINAJ s.n. Cabotinism. – Din fr. **cabotinage.**
CABOTINESC, -EASCĂ, *cabotineşti,* adj. De cabotin. – **Cabotin +** suf. *-esc.*
CABOTINISM s.n. Atitudine, gest, apucătură de cabotin **(2)**; cabotinaj. – **Cabotin** + suf. *-ism.*
CABRA, *cabrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre unele patrupede, mai ales despre cai) A se ridica pe picioarele dinapoi. **2.** A se încorda; a se ridica. **3.** (Despre avioane) A se ridica cu partea

din faţă pentru a urca mai repede. – Din fr. **cabrer.**

CABRAJ, *cabraje,* s.n. **1.** Cabrare. **2.** Evoluţie pe care o execută un avion când îşi măreşte brusc panta de urcare. – Din fr. **cabrage.**

CABRARE, *cabrări,* s.f. Acţiunea de *a cabra* şi rezultatul ei; ridicare a unui cal pe picioarele dinapoi; cabraj. – V. **cabra.**

CABRIOLĂ, *cabriole,* s.f. Salt al calului prin care acesta se întoarce în loc. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **cabriole.**

CABRIOLETĂ, *cabriolete,* s.f. Trăsurică uşoară, cu două roţi, trasă de obicei de un singur cal; brişcă[2], şaretă. [Pr.: -*bri-o*÷. – Var.: **gabriolétă** s.f.] – Din fr. **cabriolet.**

CABULĂ, *cabule,* s.f. (Rar) Superstiţie de jucător (de cărţi). – Din tc. **kabul.**

CABULIPSI, *cabulipsesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A catadicsi. – Din ngr. **kabúleisa.**

CACA subst. (În limbajul copiilor) **1.** Materii fecale, excremente. **2.** Lucru murdar, respingător. – Cf. fr. **caca.**

CACADÂR, *cacadâri,* s.m. (Bot.; reg.) Măceş. – Et. nec.

CACAO s.f. Sămânţa arborelui de cacao, folosită (sub formă de produs pulverulent) în alimentaţie, mai ales la fabricarea ciocolatei şi a unor băuturi hrănitoare. ** *Unt* (sau *ulei) de cacao* = substanţă grasă, de culoare albă-gălbuie, extrasă din pulberea de cacao şi folosită la fabricarea ciocolatei, în industria farmaceutică, în cosmetică etc. * Băutură preparată cu pulbere de cacao. [Pr.: -*ca-o*] – Din fr. **cacao.**

CACAOTIER, *cacaotieri,* s.m. Arbore de cacao. [Pr.: -*ca-o-ti-er*] – Din fr. **cacaotier.**

CACEALMA, *cacealmale,* s.f. (La jocul de cărţi) Inducere în eroare a adversarului, căruia îi laşi impresia că ai cărţi mai bune decât ale lui. * P. gener. Păcăleală, înşelăciune. – Din tc. **kaçirma.**

CACIUR, -Ă, *caciuri, -e,* s.m., adj. (Miel) cu blăniţă de culoare neagră pe trunchi şi brumărie pe bot, urechi, labe şi coadă. – Et. nec.

CACOFONIC, -Ă, *cacofonici, -ce,* adj. Care produce o cacofonie; lipsit de armonie. – Din fr. **cacophonique.**

CACOFONIE, *cacofonii,* s.f. Asociaţie neplăcută de sunete; cacofonism. * (Muz.) Suprapunere de sunete discordante; lipsă de armonie. – Din fr. **cacophonie.**

CACOFONISM, *cacofonisme,* s.n. (Rar) Cacofonie. – **Cacofonie** + suf. -*ism.*

CACOGENEZĂ, *cacogeneze,* s.f. (Med.) Dezvoltare anormală a unui organ. – Din fr. **cacogenése.**

CACOGRAFIE, *cacografii,* s.f. Ortografiere greşită. – Din fr. **cacographie.**

CACOLOGIE, *cacologii,* s.f. Construcţie, locuţiune greşită. – Din fr. **cacologie.**

CACOM, (1) *cacomi,* s.m., **(2)** *cacomuri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** S.m. (Zool.) Hermină. **2.** S.n. Blană de hermină. – Din tc. **kakim.**

CACOSMIE, *cacosmii,* s.f. (Med.) Deficienţă constând în perceperea exagerată a mirosurilor urâte. – Din fr. **cacosmie.**

CACTACEE, *cactacee,* s.f. Cactee. – Din fr. **cactacées.**

CACTEE, *cactee,* s.f. (La pl.) Familie de plante exotice, adaptate la uscăciune prin tulpinile cărnoase, pline cu suc apos sau lăptos, şi prin frunzele reduse sub formă de spini; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie; cactacee. – Din fr. **cactées.**

CACTUS, *cactuşi,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante din familia cacteelor, cultivate la noi ca plante ornamentale. – Din fr. **cactus.**

CADASTRA, *cadastrez,* vb. I. Tranz. A efectua lucrări de cadastru; a înscrie în cadastru. – Din fr. **cadastrer.**

CADASTRAL, -Ă, *cadastrali, -e,* adj. Care ţine de cadastru, privitor la cadastru. – Din fr. **cadastral.**

CADASTRARE, *cadastrări,* s.f. Acţiunea de *a cadastra.* – V. **cadastra.**

CADASTRU s.n. **1.** Totalitatea lucrărilor tehnice de determinare exactă a unor proprietăţi funciare, cu toate caracteristicile lor; *p. ext.* serviciile care efectuează aceste lucrări. ** *Registru de cadastru* = registru în care sunt trecute datele de identificare a proprietăţilor funciare pe un anumit teritoriu. **2.** Ştiinţă aplicată care se ocupă cu lucrările de cadastru **(1)**. – Din fr. **cadastre.**

CADAVERIC, -Ă, *cadaverici, -ce,* adj. De cadavru; ca de cadavru. – Din fr. **cadavérique.**

CADAVRU, *cadavre,* s.n. Corpul unui om sau al unui animal mort; hoit, stârv, leş[1]. ** Expr. *Cadavru viu* = om foarte slab şi palid; Fam. *Cadavru ambulant* = om foarte slab şi palid. *A călca* (sau *a trece) peste cadavre* = a fi lipsit de orice scrupule în atingerea unui scop. – Din fr. **cadavre.**

CADĂ, *căzi,* s.f. **1.** Vas mare pentru îmbăiat; baie[1], vană **(1)**. **2.** Recipient mare, deschis, din lemn, din metal, din beton etc, în care se introduc lichidele folosite în diverse operaţii tehnologice. **3.** Vas mare din doage, întrebuinţat la prepararea vinului, a rachiului etc.;

zăcătoare. – Din sl. **kadî.**
CADÂNĂ, *cadâne,* s.f. Sclavă în haremurile turceşti din trecut; *p. ext.* soţie (a unui turc). – Din tc. **kadm.**
CADENŢA, *cadenţez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imprima cadenţă sau ritm unei fraze, unei bucăţi muzicale, unei mişcări etc.; a ritma. – Din fr. **cadencer.**
CADENŢARE, *cadenţări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a cadenţa.* – V. **cadenţa.**
CADENŢAT, -Ă, *cadenţaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Executat în cadenţă, în tact; ritmat. – V. **cadenţa.**
CADENŢĂ, *cadenţe,* s.f. **1.** Mişcare ritmică şi uniformă; ritm. ** Loc. adv. *În cadenţă* = cu mişcări repetate la intervale egale. * Numărul de lovituri pe care o armă de foc le trage pe minut. * (Fiz.) Frecvenţă; viteză de repetare a unui fenomen. **2.** Succesiune ritmică a unor unităţi poetice (picioare, silabe) accentuate, care produc un efect auditiv armonios. * Succesiune de armonii care produc impresia unei încheieri într-o compoziţie muzicală. **3.** Pasaj mai mare de virtuozitate solistică dintr-un concert instrumental, interpretat fără acompaniament. – Din fr. **cadence,** it. **cadenza.**
CADENŢMETRU, *cadenţmetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea radioactivităţii. – Din germ. K**adenztmeter.**
CADET, *cadeţi,* s.m. (Înv.) **1.** Tânăr (fiu de nobil sau de ofiţer) care se pregătea pentru cariera armelor. **2.** Elev al unei şcoli militare. **3.** Membru al unui partid din Rusia ţaristă. – Din fr. **cadet, (3)** rus. **kadet.**
CADIASCHER, *cadiascheri,* s.m. (Turcism) Înalt demnitar militar turc, cu atribuţii de judecător militar. [Pr.: *-di-as-*] – Din tc. **kadiasker.**
CADIU, *cadii,* s.m. (Turcism) Judecător musulman. – Din tc. **kadi.**
CADMIA, *cadmiez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafaţa unui obiect metalic cu un strat subţire de cadmiu în scopul protejării ei contra eroziunii. [Pr.: *-mi-a*] – Din **cadmiu.**
CADMIE, *cadmii,* s.f. Depunere de oxid de zinc impur pe pereţii cuptoarelor de zinc. – Din fr. **cadmie.**
CADMIERE, *cadmieri,* s.f. Acţiunea de *a cadmia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-mi-e-*] – V. **cadmia.**
CADMIFER, -Ă, *cadmiferi, -e,* adj. (Despre roci) Care conţine cadmiu. – Din fr. **cadmifére.**
CADMIU s.n. Metal moale, alb-argintiu, asemănător cu zincul, folosit, sub formă de aliaje, în medicină, în tehnică etc. – Din fr. **cadmium.**
CADOU, *cadouri,* s.n. Ceea ce se primeşte sau se oferă în dar. – Din fr. **cadeau.**
CADRA, pers. 3 *cadrează,* vb. I. Intranz. A se potrivi, a corespunde (întocmai) cu ceva sau într-o anumită împrejurare. – Din fr. **cadrer.**
CADRAJ, *cadraje,* s.n. **1.** Delimitare a spaţiului util cuprins de obiectivul unei camere de luat vederi sau al unui aparat de filmat. **2.** Operaţie de aşezare a culorilor care urmează să fie imprimate pe o ţesătură. – Din fr. **cadrage.**
CADRAN, *cadrane,* s.n. **1.** (La aparate şi instrumente de măsurat) Suprafaţă (de obicei circulară) prevăzută cu anumite diviziuni, pe care se citesc indicaţiile acului indicator al unui instrument de măsură, al unui ceasornic etc. ** *Cadran solar* = ceas solar. **2.** Arc (sau sector) care reprezintă un sfert de cerc. – Din fr. **cadran.**
CADRĂ s.f. v. **cadru.**
CADRIL, *cadriluri,* s.n. Dans de origine franceză, cu mişcare lentă, constând dintr-un şir de figuri în cursul cărora partenerii se schimbă între ei; melodia după care se execută acest dans. – Din fr. **quadrille.**
CADRILAJ, *cadrilaje,* s.n. (Tehn.) Caroiaj. – Din fr. **quadrillage.**
CADRILAT, -Ă, *cadrilaţi, -te,* adj. (Despre ţesături) Cu desene în formă de carouri (de culori diferite). – Din fr. **quadrillé.**
CADRIST, -Ă, *cadrişti, -ste,* s.m. şi f. (Fam.; astăzi rar) Funcţionar din serviciul de cadre al unei instituţii sau întreprinderi. – **Cadre** + suf. *-ist.*
CADRU, *cadre,* s.n. **I. 1.** Ramă în care se fixează un tablou, o fotografie etc. * Tablou, fotografie etc. înrămate. * Fig. Persoană foarte frumoasă. **2.** Pervaz al unei uşi sau al unei ferestre. * Deschizătură a zidului ocupată de o uşă sau de o fereastră. * Desen care înconjură, mărgineşte un text, o hartă, o fotografie etc. * Porţiune a unei mărci poştale pe care este executat desenul. **3.** Fig. Mediu, ambianţă. * Spaţiu în limitele căruia este cuprinsă o imagine pe o peliculă cinematografică. **4.** Fig. Limitele unei probleme, ale unui subiect, ale unei acţiuni etc.; *p. ext.* cuprinsul dintre aceste limite. **5.** Schelet alcătuit din bare de lemn, de metal sau din grinzi de beton armat, care se întrebuinţează la construcţii; suport pentru diferite aparate. * Schelet pe care sunt înfăşurate conducte (electrice, radiofonice etc.) izolate. **II. 1.** (La pl.) Efectiv de bază al salariaţilor dintr-o întreprindere sau dintr-o instituţie, dintr-un sindicat etc.; elementele de conducere şi de comandă ale subunităţilor şi unităţilor militare; *p. gener.* întregul efectiv al unei

întreprinderi sau al unei instituţii. * (Rar.; la sg.) Persoană din efectivul unei întreprinderi sau instituţii, dintr-o organizaţie etc. **2.** (Ieşit din uz; la pl.) Subdiviziune în administraţia internă a unei instituţii, întreprinderi etc. care se ocupă cu angajarea personalului **(II 1)**, cu evidenţa lui etc.; serviciul personal. * (Astăzi rar; la pl.) Serviciu care se ocupă cu angajarea şi evidenţa personalului unei întreprinderi, instituţii etc. [Var.: **(I 1) cádră** s.f.] – Din fr. **cadre, (II)** rus. **kadrî.**

CADUC, -Ă, *caduci, -ce,* adj. Lipsit de trăinicie; şubred, pieritor. * (Despre frunze, flori etc.) Care cade înainte de vreme; care cade în fiecare an. * (Despre acte cu valoare juridică) Care nu (mai) are putere legală. – Din fr. **caduc,** lat. **caducus.**

CADUCEU, *caducee,* s.n. Sceptrul lui Hermes, reprezentat printr-un baston cu două aripioare în vârf, înconjurat de doi şerpi, care, în antichitatea greco-romană, simboliza pacea şi comerţul. – Din lat. **caduceum,** fr. **caducée.**

CADUCITATE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi caduc. * Ineficacitatea unui act juridic ca urmare a survenirii unui eveniment ulterior încheierii lui. – Din fr. **caducité.**

CAFAS, *cafasuri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Încăpere deschisă în catul de sus al unei case sau într-un turn, din care se poate privi nestingherit în afară; foişor. **2.** Balcon unde cântă corul într-o biserică. * Balcon din care familia domnitorului asculta slujba religioasă. **3.** (Înv.) Grilaj de vergele de lemn care se întretaie ca o leasă. – Din ngr. **kafási.**

CAFEA, (2) *cafele,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Sămânţa arborelui de cafea. **2.** Băutură preparată din cafea **(1)** prăjită şi râşnită sau dintr-un surogat. – Din tc. **kahve,** ngr. **kafés,** fr. **café.**

CAFE-BAR, *cafe-baruri,* s.n. Local în care se servesc cafele şi băuturi alcoolice. – **Cafe [**nea] + **bar.**

CAFE-CONCERT s.n. Muzică instrumentală de largă accesibilitate (executată într-un restaurant). [Pr. şi: -*conser*] – Din fr. **café-concert.**

CAFE-FRAPPEE s.f. Cafea **(2)** rece cu îngheţată, frişcă (şi alcool). [Pr.: -*pe*] – Cuv. fr.

CAFEGI-BAŞA s.m. invar. Boier de rang inferior, mai mare peste cafegiii curţii domneşti, însărcinat să aducă domnitorului cafeaua la ceremonii. – Din tc. **kahveci başi.**

CAFEGIOAICĂ, *cafegioaice,* s.f. **1.** (Înv.) Proprietară a unei cafenele sau a unui magazin de cafea; soţia unui cafegiu **(1)**. **2.** (Fam.) Femeie care bea cu plăcere multă cafea **(2)**. – **Cafegiu** + suf. -*oaică.*

CAFEGIU, *cafegii,* s.m. **1.** (Înv.) Proprietar al unei cafenele sau al unui magazin de cafea; cel care prepara sau vindea cafele. **2.** (Înv.) Slujitor la curtea domnească însărcinat cu prepararea şi servirea cafelelor. **3.** (Fam.) Bărbat care bea cu plăcere multă cafea **(2)**. – Din tc. **kahveci.**

CAFEINĂ s.f. Alcaloid extras din boabe de cafea, din frunze de ceai, nuci de cola etc., întrebuinţat în medicină ca tonic al sistemului nervos central, cardiac etc. [Var.: **cofeínă** s.f.] – Din fr. **caféine.**

CAFEISM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în urma abuzului de cafea, de ceai etc. şi care se manifestă prin insomnie, cefalee, aritmie cardiacă etc. – Din fr. **caféisme.**

CAFELI, *cafelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.; rar) A bea cafea (stând la taifas). – Din **cafea.**

CAFELUŢĂ, *cafeluţe,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui "cafea (2)". **2.** (La pl.) Numele a două varietăţi de plante erbacee din familia leguminoaselor; **a)** plantă cu tulpina cilindrică ramificată, cu flori albe sau albăstrii, cultivată pentru nutreţ *(Lupinus albus)*; **b)** plantă ornamentală cu flori mari, albe, cu pete albastre, dispuse în formă de spic *(Lupinus varius).* – **Cafea** + suf. -*eluţă.*

CAFENEA, *cafenele,* s.f. Local public în care se consumă cafea sau, *p. ext.,* ceai, băuturi alcoolice, prăjituri etc. ** Loc. adj. *De cafenea* = fără valoare, neserios. *Vorbe de cafenea.* [Var.: (reg.) **cafineá** s.f.] – Din tc. **kahvehane,** ngr. **kafenés.**

CAFENELUŢĂ, *cafeneluţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *cafenea.* – **Cafenea** + suf. -*eluţă.*

CAFENIU, -IE, *cafenii,* adj. De culoarea cafelei prăjite. – **Cafea +** suf. -*iu* (după *castaniu, gălbeniu* etc.).

CAFER, *caferi,* s.m. Bivol negru din Africa. – Din germ. **Kaffer.**

CAFETIERĂ, *cafetiere,* s.f. Aparat pentru preparat şi pentru turnat cafeaua; vas pentru păstrarea cafelei. * Serviciu de cafea. [Pr.: -*ti-e*-] – Din fr. **cafétiere.**

CAFINEA s.f. v. **cafenea.**

CAFRI s.m. pl. Populaţie de rasă neagră din sudul Africii. – Din fr. **Cafres.**

CAFTAN, *caftane,* s.n. (Înv.) Manta orientală, albă, lungă şi largă, împodobită cu fire de aur sau de mătase, pe care o purtau domnitorii şi boierii români. ** Expr. *A îmbrăca (cu sau în) caftan* = a (se) ridica la rangul de domn sau de boier. * Simbol al rangului de boier. – Din tc. **kaftan.**

CAFTI, *caftesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A lovi, a bate. – Din ţig. **cafti.**

CAGULĂ, *cagule,* s.f. **1.** Mantie cu glugă purtată de călugări; tip de glugă care acoperă tot capul (cu deschizături în dreptul ochilor). **2.** Parte de cauciuc a unei măşti de gaze. – Din fr. **cagoule.**

CAHLĂ, *cahle,* s.f. **1.** (Reg.) Coşul sobei sau deschizătura prin care iese fumul în tinda caselor ţărăneşti. **2.** Placă de teracotă sau de faianţă folosită la construcţia sobelor. – Din ucr. **kahlja.**

CAIA, *caiele,* s.f. Cui de oţel moale folosit pentru prinderea potcoavelor la animale. [Pr.: -*ca-ia*] – Cf. tc. **kayar** "potcoavă cu colţi".

CAIAC, *caiace,* s.n. **1.** Ambarcaţie de sport ascuţită la ambele capete, cu suprafaţa de alunecare netedă sau în clinuri şi care este condusă cu una sau două padele. **2.** Sport nautic care se practică cu caiacul **(1)**. **3.** Ambarcaţie mică, cu înveliş din piele de focă, folosită de eschimoşi. [Pr.: -*ca-iac*] – Din fr. **kayak.**

CAIACIST, -Ă, *caiacişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică caiacul **(2)**. [Pr.: -*ca-ia-*] – **Caiac** + suf. -*ist.*

CAIAFĂ, *caiafe,* s.f. Persoană făţarnică, ipocrită. ** Expr. *A trimite* (sau *a purta, a duce) de la Ana la Caiafa (numele unor personaje biblice)* = a trimite (un solicitator) dintr-un loc într-altul (purtându-l cu vorba). [Pr.: -*ca-ia-*] – Din n. pr. **Caiafa.**

CAIC, *caice,* s.n. **1.** Ambarcaţie îngustă, cu vele, cu două catarge, cu pupa şi prora ascuţite, mai înalte decât restul bordajului. **2.** Luntre turcească uşoară, lungă şi îngustă, încovoiată la capete. – Din tc. **kayik.**

CAICCIU, *caiccii,* s.m. Conducător de caic. [Pr.: *ca-ic-*] – Din tc. **kayikçi.**

CAICEL, *caicele,* s.n. Diminutiv al lui *caic.* [Pr.: *ca-i-*] – **Caic** + suf. -*el.*

CAID[1]**,** *caiduri,* s.n. (Înv.) Registru, dosar, arhivă. – Din tc. **kayit.**

CAID[2]**,** *caizi,* s.m. Titlu purtat altădată de guvernatorul unei provincii sau al unui oraş din statele musulmane ale Africii de Nord, care avea şi funcţii judecătoreşti; persoană care purta acest titlu. – Din fr. **caîd.**

CAIER, *caiere,* s.n. Mănunchi de lână, de in, de cânepă sau de borangic, care se pune în furcă pentru a fi tors manual. [Pr.: *ca-ier*] – Lat. / * / **caiulus.**

CAIET, *caiete,* s.n. **1.** Fasciculă de foi de hârtie legate sau broşate împreună, folosită la scris, la desenat etc. **2.** Publicaţie periodică cuprinzând diverse studii, note, informaţii (dintr-un anumit domeniu de activitate). ** *Caiet de sarcini* = document care cuprinde condiţiile tehnice, de calitate, termenele şi programele de lucru etc. privitoare la executarea unei lucrări. *Caiet program* = program (de spectacol) sub formă de caiet **(1)**. *Caiet catalog* = catalog de expoziţie sub formă de caiet **(1)**. [Pr.: *ca-iet*] – După fr. **cahier.** Cf. pol. **kajet.**

CAIEŢEL, *caieţele,* s.n. Diminutiv al lui *caiet* **(1)**. [Pr.: *ca-ie-*] – **Caiet +** suf. -*el.*

CAIMAC, *caimacuri,* s.n. **1.** Pojghiţă de grăsime care apare pe suprafaţa laptelui fiert sau a iaurtului. ** Expr. *A lua caimacul* = a-şi însuşi partea cea mai bună. **2.** Spuma care se formează la suprafaţa cafelei în urma fierberii. **3.** (Rar) Strat (ars) al tutunului din ciubuc, format în jurul şi deasupra cărbunelui. – Din tc. **kaymak.**

CAIMACAM, *caimacami,* s.m. **1.** Locţiitor al unor demnitari (turci). ** Compus: *caimacam-aga* = locţiitor al marelui vizir. **2.** Locţiitor al domnului, însărcinat cu administrarea Moldovei şi Ţării Româneşti până la instalarea pe tron a noului domn. **3.** Locţiitor al banului Craiovei, începând din 1761. [Var.: **caimacán** s.m.] – Din tc. **kaymakam.**

CAIMACAN s.m. v. **caimacam.**

CAIMAN[1]**,** *caimani,* s.m. Specie de crocodil din America Centrală şi de Sud care are pe partea ventrală plăci osoase mobile. – Din fr. **caîman.**

CAIMAN[2]**,** *caimani,* s.m. (Reg.) Persoană care însoţeşte în pădure pe muncitorii lemnari sau pe plutaşi, pentru a le pregăti mâncarea, pentru a le păzi şi curăţa coliba etc. – Et. nec.

CAINIC, -Ă, *cainici, -ce,* adj. (Înv.) Vrednic de plâns; nenorocit. – **Căi +** suf. -*nic.*

CAINOZOIC, -Ă, *cainozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Neozoic **(1)**. **2.** Adj. Care se referă la cainozoic **(1)**, care aparţine cainozoicului. [Pr.: *ca-i-no-zo-ic*] – Din fr. **caenozoîque,** engl. **cainozoic.**

CAIS, *caişi,* s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu flori albe cu nuanţe roz, care apar înaintea frunzelor, cultivat pentru fructele sale *(Armeniaca vulgaris).* – Din **caisă** (derivat regresiv).

CAISĂ, *caise,* s.f. Fructul caisului, de culoare galbenă-portocalie, gustos şi parfumat. – Din ngr. **kaisí** (pl. *kaísia).*

CAL, *cai,* s.m. **1.** Animal domestic erbivor, cu copita nedespicată, folosit la călărie şi la tracţiune *(Equus caballus)*; *p. restr.* armăsar castrat. *Calul de dar nu se caută la dinţi* (sau *în gură)* = lucrurile primite în dar se iau aşa cum sunt, fără să se mai ţină seama de defecte. ** Expr. *A fi* (sau *a ajunge) cal de poştă* = a fi întrebuinţat la toate; a alerga

mult. *Cal de bătaie* = **a)** persoană hărţuită, muncită de toţi; **b)** problemă de care se ocupă multă lume şi care revine mereu pe primul plan. *A face* (sau *a ajunge) din cal măgar* = a face să ajungă (sau a ajunge) într-o situaţie mai rea de cum a fost. *A visa* (sau *a vedea, a spune) cai verzi (pe pereţi)* = a-şi închipui (sau a spune) lucruri imposibile, de necrezut. *La Paştele cailor* = niciodată. *O alergătură* (sau *o fugă*) *de cal* = o distanţă (destul de) mică. *Calul dracului* = femeie bătrână şi rea; vrăjitoare. ** Compus: *cal-putere* = unitate de măsură pentru putere, egală cu 75 de kilogrammetri-forţă pe secundă, folosită pentru a exprima puterea unui motor. **2.** Nume dat unor aparate sau piese asemănătoare cu un cal (1); **a)** aparat de gimnastică; **b)** piesă la jocul de şah de forma unui cap de cal (1). **3**. ** Compuse: *calul-dracului* (sau *calul-popii, cal-turtit, cal-de-apă)* = (Entom.) libelulă; *cal-de-mare* = (Iht.) mic peşte marin cu capul asemănător cu cel al calului; căluţ de mare, hipocamp (2) *(Hippocampus hippocampus).* – Lat. **caballus.**

CALA, *calez,* vb. I. Tranz. **1.** A imobiliza intenţionat un organ sau o piesă de maşină înainte ca acestea să intre în funcţiune. **2.** A fixa orizontal, cu ajutorul nivelei, suportul unui aparat topografic de vizare. – Din fr. **caler.**

CALABALÂC, *calabalâcuri,* s.n. (Fam.) Obiecte felurite (în dezordine); *p. ext.* bagaje cu care călătoreşte sau se mută cineva; catrafuse, agărlâc. – Din tc. **kalabalik.**

CALABREZ, -Ă, *calabrezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Calabriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Calabriei sau calabrezilor **(1)**, privitor la Calabria sau la populaţia ei. – Din it. **calabrese,** fr. **calabrais.**

CALACAN s.n. v. **calaican.**

CALAFAT s.n. Câlţi sau cârpe destrămate îmbibate cu catran, cu care se astupă crăpăturile la bordajele şi la punţile de lemn ale navelor. – Din tc. **kalafat.**

CALAICAN s.n. Denumire populară dată sulfatului de fier, de culoare verde când este cristalizat, solubil în apă, întrebuinţat ca dezinfectant, colorant, în tăbăcărie şi împotriva dăunătorilor din agricultură. [Var.: **calacán, călacán** s.n.] – Din ngr. **kalakánthi.**

CALAJ, *calaje,* s.n. **1.** Imobilizare a unui organ de maşină. **2.** Aşezare la orizontală a suportului unui aparat topografic de vizare. **3.** Mod de aşezare a aripii sau a ampenajului faţă de fuzelajul unui avion. **4.** Adâncime la care se cufundă în apă o navă. **5.** Postament de grinzi de pe o cală[1] **(2)**, pe care se fixează navele în timpul construcţiei sau reparaţiilor. – Din fr. **calage.**

CALAMANDROS s.n. (Reg.) Neregulă, neorânduială, harababură. – Et. nec.

CALAMBUR, *calambururi,* s.n. Joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din asemănarea formală a unor cuvinte deosebite ca sens. – Din fr. **calembour.**

CALAMBURGIU, -IE, *calamburgii,* s.m. şi f. (Fam.) Autor de calambururi; (rar) calamburist. – **Calambur +** suf. *-giu.*

CALAMBURIST, -Ă, *calamburişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Calamburgiu. – Din fr. **calambouriste.**

CALAMINĂ, *calamine,* s.f. Reziduu de cărbune provenit din arderea combustibilului într-un motor cu ardere internă, care se depune pe pereţi, pe bujii etc., provocând perturbaţii în funcţionarea motorului. – Din fr. **calamine.**

CALAMITAT, -Ă, *calamitaţi, -te,* adj. Care a suferit o "calamitate". **–** Din **calamitate** (derivat regresiv).

CALAMITATE, *calamităţi,* s.f. Nenorocire mare, dezastru care loveşte o colectivitate. * Flagel. – Din fr. **calamité,** lat. **calamitas, -atis.**

CALANDRA, *calandrez,* vb. I. Tranz. A trece un material printr-un calandru în vederea subţierii, aplatizării, netezirii etc. acestuia; a presa cu calandrul. – Din fr. **calandrer.**

CALANDRARE, *calandrări,* s.f. Acţiunea de *a calandra* şi rezultatul ei. – V. **calandra.**

CALANDRAT, -Ă, *calandraţi, -te,* adj. Care este supus calandrării. – V. **calandra.**

CALANDROR, -OARE, *calandrori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la calandru. – Din fr. **calandreur.**

CALANDRU, *calandre,* s.n. **1.** Maşină de finisat sau de apretat ţesăturile prin presare la cald. **2.** (Tipogr.) Presă pentru imprimarea în relief a matriţelor (de stereotipie) şi pentru satinarea hârtiei. – Din fr. **calandre.**

CALAO s.m. Pasăre din Asia şi Africa, al cărei cioc are un apendice încovoiat *(Buceros rhinoceros).* [Pr.: *-la-o*] – Din fr. **calao.**

CALAPĂR s.m. (Bot.; reg.) Calomfir. – Din scr. **kaloper.**

CALAPOD, *calapoade,* s.n. Piesă de lemn în forma (labei) piciorului, întrebuinţată la confecţionarea încălţămintei sau care se pune în încălţăminte pentru a o împiedica să se deformeze; formă de lemn pe care se întind căciulile sau pălăriile. * *P. gener.* Tipar, formă, model. ** Expr. *Pe acelaşi calapod* = la fel, asemănător, identic. – Din ngr. **kalapódi.**

CALARE, *calări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cala.* – V. **cala.**
CALATIDIU, *calatidii,* s.n. (Bot.) Inflorescenţă cu axul lăţit, pe care sunt fixate florile sesile. [pr.: -*di-u*] – Probabil din lat.
CALĂ[1]**,** *cale,* s.f. **1.** Încăpere situată în fundul unei nave şi destinată încărcăturii acesteia; hambar **(3)**. **2.** Platformă uşor înclinată pe care se construiesc sau se repară nave. **3.** Piesă prismatică din lemn sau din metal care se aşază în faţa roţii unui vehicul spre a-l imobiliza. **4.** Piesă în formă de prismă, de cilindru sau paralelipipedică, având o dimensiune foarte precisă, cu care se controlează dimensiunile pieselor în construcţia de maşini. – Din fr. **cale.**
CALĂ[2]**,** *cale,* s.f. Plantă decorativă de origine tropicală, cu frunze mari în formă de săgeată, una dintre frunze, de culoare albă, răsucită în formă de cornet, înconjurând inflorescenţa *(Calla aethiopica).* – Din germ. **Kalla,** lat. **calla.**
CALC, *calcuri,* s.n. **1.** (În sintagma) *Hârtie de calc* = hârtie translucidă obţinută prin măcinarea fină a pastei de hârtie, folosită la executarea desenelor în tuş, pentru a fi apoi copiate pe hârtie heliografică (ozalid). **2.** Copia pe hârtie de calc a unui desen; decalc[1]. **3.** Fenomen lingvistic care constă în atribuirea de sensuri noi, după model străin, cuvintelor existente în limbă ori în formarea unor cuvinte ori expresii noi prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte străine; decalc **(2)**. – Din fr. **calque.**
CALCAN[1]**,** *calcani,* s.m. Peşte de mare cu corpul rombic, turtit lateral şi asimetric, având ambii ochi pe partea stângă şi solzi lungi, tari pe burtă şi pe spate; peşte-de-mare *(Scophthalmus maeoticus).* – Din tc. **kalkan** [baitgi].
CALCAN[2]**,** *calcane,* s.n. **1.** Perete exterior din spate (fără deschizături) al unei case (destinat să fie acoperit de zidul asemănător al unei clădiri vecine). **2.** (Înv.) Scut, pavăză. – Din tc. **kalkan.**
CALCANEU, *calcanee,* s.n. Unul dintre cele două oase care formează călcâiul. – Din fr. **calcanéum,** lat. **calcaneum.**
CALCANTIT s.n. Sulfat natural hidratat de cupru, albastru, sticlos, solubil în apă, frecvent în zona de oxidare a zăcămintelor cuprifere; piatră-vânătă. – Din fr. **calcantite.**
CALCAR, *calcare,* s.n. Rocă sedimentară sau biogenă alcătuită din carbonat de calciu, de culoare albă, cenuşie, roşie, neagră etc.; piatră-de-var. [Acc. şi: *cálcar*] – Din lat. **calcarius,** fr. **calcaire.**
CALCAROS, -OASĂ, *calcaroşi, -oase,* adj. Care conţine calcar. – **Calcar +** suf. *-os.*
CALCAVURĂ, *calcavuri,* s.f. (Glumeţ) Bătaie; palmă; *p. ext.* dojană. – Et. nec.
CALCE[1]**,** *călci,* s.f. (În sintagma) *Calcea calului* = plantă erbacee perenă, toxică, cu frunze groase şi lucitoare, în formă de copită de cal, şi cu flori mari, galbene-aurii *(Caltha palustris).* – Lat. **calx, calcis.**
CALCE[2] s.f. **1.** Oxid de calciu. **2.** Material refractar obţinut prin calcinarea carbonatului de calciu natural. – Din lat. **calx, calcis.**
CALCEDONIE s.f. Varietate (colorată sau translucidă) de bioxid de siliciu natural, folosită ca piatră semipreţioasă, la confecţionarea unor obiecte de artă, ca abraziv etc. – Din fr. **calcédoine,** lat. **chalcedonius.**
CALCEMIE, *calcemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a calciului în sânge; cantitate de calciu prezentă în sânge. – Din fr. **calcémie.**
CALCHIA, *calchiez,* vb. I. Tranz. **1.** A reproduce un desen sau o schiţă cu ajutorul hârtiei de calc. **2.** A forma cuvinte sau expresii noi ori a îmbogăţi un cuvânt sau o expresie cu un sens nou cu ajutorul unui calc. **(3)**. [Pr.: -*chi-a*] – Din fr. **calquer.**
CALCHIERE, *calchieri,* s.f. Acţiunea de *a calchia* şi rezultatul ei. [Pr.: -*chie-e*-] – V. **calchia.**
CALCIC, -Ă, *calcici, -ce,* adj. (Geol.) De calciu. *Depozit calcic.* – Din fr. **calcique.**
CALCICOL, -Ă, *calcicoli, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care creşte pe un sol bogat în calcar; calcifil. – Din fr. **calcicole.**
CALCIFER, -Ă, *calciferi, -e,* adj. (Despre roci) Care conţine calciu. – Din fr. **calcifére.**
CALCIFEROL s.n. Numele ştiinţific al vitaminei D_2. – Din fr. **calciférol.**
CALCIFIA vb. I. v. **calcifica.**
CALCIFIAT, -Ă adj. v. **calcificat.**
CALCIFICA, pers. 3 *calcífică,* vb. I. Refl. **1.** (Despre ţesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.) A se întări prin depuneri de săruri de calciu. **2.** (Despre diverse substanţe) A se îmbogăţi în carbonat de calciu. [Var.: **calcifiá** vb. I] – După fr. **calcifier.**
CALCIFICARE, *calcificări,* s.f. Acţiunea de *a se calcifica.* [Var.: **calcifiére** s.f.] – V. **calcifica.**
CALCIFICAT, -Ă, *calcificaţi, -te,* adj. (Despre ţesuturi, oase, tendoane etc.) Întărit prin depunere de săruri de calciu. [Var.: **calcifiát, -ă** adj.] – V. **calcifica.**
CALCIFIERE s.f. v. **calcificare.**

CALCIFIL, -Ă, *calcifili, -e,* adj. (Despre plante) Calcicol. – Din fr. **calciphile.**
CALCIFUG, -Ă, *calcifugi, -ge,* adj. (Bot.; despre plante) Care nu suportă solul calcaros. – Din fr. **calcifuge.**
CALCIMETRU, *calcimetre,* s.n. Aparat de laborator care determină bioxidul de carbon din carburanţi. – Din fr. **calcimétre.**
CALCINA, *calcinez,* vb. I. Tranz. A transforma o substanţă chimică în alta prin încălzirea ei la o temperatură înaltă în scopul eliminării apei, al înlăturării unor compuşi volatili, al oxidării etc. – Din fr. **calciner.**
CALCINARE, *calcinări,* s.f. Acţiunea de *a calcina*; calcinaţie. – V. **calcina.**
CALCINAT, -Ă, *calcinaţi, -te,* adj. Care a fost supus unui proces de calcinare. – V. **calcina.**
CALCINATOR[1]**,** *calcinatoare,* s.n. Aparat folosit pentru recuperarea căldurii gazelor de ardere din cuptoarele rotative de ciment. – Din fr. **calcinateur.**
CALCINATOR[2]**, -OARE,** *calcinatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la calcinare. – **Calcina +** suf. *-tor.*
CALCINAŢIE, *calcinaţii,* s.f. Calcinare. – Din fr. **calcination.**
CALCINĂ, *calcine,* s.f. Pulbere galbenă obţinută din cositor şi plumb, folosită la prepararea unor emailuri şi ca abraziv. – Din fr. **calcin.**
CALCINOZĂ s.f. Boală caracteristică prin depunerea unor cantităţi mari de săruri de calciu în ţesuturi, muşchi, pereţii vaselor sangvine etc. – Din fr. **calcinose.**
CALCIO-VECCHIO s.n. Gen de tencuială ornamentală care prezintă asperităţi şi adâncituri pronunţate la suprafaţă, dând zidurilor un aspect voit arhaic. – Cuv. it.
CALCIPENIE, *calcipenii,* s.f. (Med.) Lipsă de calciu în ţesuturi sau umori – Din fr. **calcipénie.**
CALCIPEXIE, *calcipexii,* s.f. (Med.) Fixare a calciului în ţesuturi. – Din fr. **calcipexie.**
CALCIT s.n. Carbonat de calciu natural, cristalizat, transparent, incolor sau divers colorat, care alcătuieşte calcarul, marmura etc. – Din fr. **calcite.**
CALCIU s.n. **1.** Element chimic metalic, alb-argintiu, moale, foarte răspândit în natură sub formă de compuşi. **2.** Săruri ale calciului **(1)**, întrebuinţate ca medicament în anumite manifestări de decalcifiere a organismului. – Din fr. **calcium.**
CALCIURIE, *calciurii,* s.f. (Med.) Prezenţă anormală a calciului în urină; cantitate de calciu prezentă anormal în urină. [Pr.: *-ci-u-*] – Din fr. **calciurie.**
CALCOCLOROZĂ s.f. Fenomen de îngălbenire a frunzelor unei plante din cauza lipsei de fier asimilabil din sol. – Din fr. **calcochlorose.**
CALCOGRAF, *calcografi,* s.m. Muncitor specialist în calcografie. – Din fr. **chalcographe.**
CALCOGRAFIA, *calcografiez,* vb. I. Tranz. A reproduce prin calcografiere. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **chalcographier.**
CALCOGRAFIAT, -Ă, *calcografiaţi, -e,* adj. Care a fost calcografiat. [Pr.: *-fi-at*] – V. **calcografia.**
CALCOGRAFIC, -Ă, *calcografici, -ce,* adj. De calcografie. – Din fr. **chalcographique**
CALCOGRAFIE s.f. **1.** Procedeu de reproducere grafică prin tipar a unor imagini gravate pe clişee de zinc săpate în adâncime; tipar adânc. **2.** Metodă microscopică de studiu a unei secţiuni lustruite a mineralelor metalifere opace cu ajutorul luminii reflectate. – Din fr. **chalcographie.**
CALCOGRAFIERE, *calcografieri,* s.f. Acţiunea de *a calcografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **calcografia.**
CALCOPIRITĂ s.f. Sulfură naturală de cupru şi fier cristalizată, metalică, compactă, galbenă-verzuie. – Din fr. **chalcopyrite.**
CALCOTIPIE, *calcotipii,* s.f. (Poligr.) Procedeu grafic de reproducere de artă a unui desen, asemănător cu acvaforte; stampă obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **chalcotypie.**
CALCOZINĂ, *calcozine,* s.f. Sulfură naturală de cupru. – Din fr. **chalcosine.**
CALCUL, (I) *calcule,* s.n., **(II)** *calculi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Ansamblu de operaţii matematice făcute cu scopul de a găsi valoarea uneia sau a mai multor mărimi; socoteală. ** (În sintagmele) *Calcul grafic* = (Mat.) rezolvare a unor probleme cu ajutorul unor construcţii geometrice. *Calcul logic* = ansamblu de operaţii prin care anumite expresii logice sunt derivate din alte expresii logice. **2.** Plan, combinaţie, proiect, apreciere, socoteală. **II.** S.m. (Med.) Concreţiune de forma unei pietricele, rezultată din precipitarea sărurilor organice sau anorganice, care se formează în anumite organe interne; piatră. – Din fr. **calcul,** lat. **calculus.**
CALCULA, *calculez,* vb. I. Tranz. A face un calcul **(I)**, a socoti; a aprecia. * A elabora planuri, proiecte etc. – Din fr. **calculer,** lat. **calculare.**
CALCULABIL, -Ă, *calculabili, -e,* adj. Care poate fi calculat. – Din fr. **calculable.**
CALCULARE, *calculări,* s.f. Acţiunea de *a calcula*; calculaţie, socotire. – V. **calcula.**

CALCULAT, -Ă, *calculaţi, -te,* adj. (Despre persoane) Chibzuit, socotit; preocupat de interesul personal. – V. **calcula.**

CALCULATOR, -OARE, *calculatori, -oare,* subst. **1.** S.n. Tabel care cuprinde rezultatele unor calcule, folosit pentru simplificarea operaţiilor; carte, broşură care cuprinde asemenea tabele. **2.** S.n. (Şi în sintagma *calculator electronic)* Ordinator, computer. ** *Calculator de buzunar* = calculator de dimensiuni foarte mici, destinat publicului larg pentru efectuarea unei game de probleme matematice limitate; (impr.) minicalculator. ** **3.** S.m. şi f. Persoană specializată în calcule, mai ales economice. – Din fr. **calculateur,** lat. **calculator.**

CALCULAŢIE, *calculaţii,* s.f. Calculare. – Din lat. **calculatio.**

CALCULOS, -OASĂ, *calculoşi, -oase,* adj. (Med.) Care are calculi, care este bolnav de calculoză. – Din fr. **calculeux.**

CALCULOZĂ, *calculoze,* s.f. Boală care constă în formarea unor calculi într-un organ intern; litiază. – Din fr. **calculose.**

CALD, -Ă, *calzi, -de,* adj. **1.** Care se găseşte la o temperatură relativ înaltă (fără a fi fierbinte) faţă de mediul ambiant sau corpul omenesc; care dă senzaţia de căldură. ** Expr. *Nu-i ţine nici de cald, nici de rece* sau *nu-i e nici cald, nici rece* = nu-l interesează, îi este indiferent. *Nici caldă, nici rece* = aşa şi aşa, nici aşa, nici aşa. (Substantivat) *Mă ia cu cald* = sunt cuprins de fierbinţeală, am febră. * Fierbinte, încins. * (Despre pâine) Proaspăt. * (Despre îmbrăcăminte) Călduros, gros. **2.** (Despre zone, regiuni, ţări etc.) Cu temperatură constant ridicată în tot cursul anului. * **3.** Fig. Aprins, înfocat; pătimaş, prietenos, afectuos. *Cuvinte calde. Privire caldă.* * **4.** Fig. (Despre veşti, ştiri, informaţii etc.) De ultimă oră, recent. – Lat. **caldus** (= *calidus).*

CALDARÂM, *caldarâmuri,* s.n. Pavaj executat cu bolovani, cuburi etc. de piatră sau (în trecut) cu bucăţi de lemn aşezate pe un pat de nisip; *p. ext.* drum pavat sau asfaltat. – Din tc. **kaldirim.**

CALDARÂMGIU, *caldarâmgii,* s.m. (Înv.) Muncitor care se ocupă cu executarea caldarâmurilor. – Din tc. **kaldirimci.**

CALDEEAN, -Ă, *caldeeni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) din Caldeea. [Pr.: *-de-ean*] – Din fr. **Chaldéen.**

CALDEIRĂ, *caldeire,* s.f. (Geol.) **1.** Depresiune în formă de căldare (de origine vulcanică). **2.** Circ **(3)**. – Din fr., port. **caldeira.**

CALE, *căi,* s.f. **I. 1.** Fâşie de teren special amenajată pentru a înlesni circulaţia oamenilor, a vehiculelor şi a animalelor; drum. ** Loc. adv. *Din cale-afară* sau *afară din cale* = peste măsură, neobişnuit, foarte. ** Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune) în calea cuiva* sau *a-i sta cuiva în cale* = a se afla (sau a ieşi) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă un lucru etc.); a împiedica pe cineva într-o acţiune, a i se împotrivi. *A ieşi* (sau *a se duce) în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A găsi* (sau *a afla, a crede, a socoti* etc.) *cu cale* = a socoti că este nimerit. *Calea-valea* = treacă-meargă, aşa şi aşa, fie. *Ce mai calea-valea* = ce mai încolo şi încoace, pe scurt, în concluzie. *A pune la cale* = a pregăti ceva, a aranja; a sfătui, a îndruma; a pedepsi pe cineva. *A fi pe cale de a...* (sau *să...)* = a fi aproape să..., pe punctul să..., gata de a... * *Cale ferată* = mijloc de transport terestru, destinat circulaţiei vehiculelor prin rulare pe şine sau pe cabluri. * (Art.; urmat de determinări care indică numele) Nume dat unor străzi lungi şi largi. * *Căile respiratorii* = aparatul respirator. **2.** Arteră de pătrundere într-un oraş, făcând legătura cu o şosea importantă. **3.** Element al unei construcţii pe care se deplasează un aparat sau o maşină. **4.** Succesiune de linii şi centrale intermediare prin care se realizează legătura telefonică sau telegrafică între două localităţi. **5.** Călătorie. *Dor de cale.* ** Expr. *A face* (sau *a apuca*) *calea întoarsă* = a se întoarce din drum. (formulă de urare la plecarea cuiva) *Cale bună!* = drum bun!. **6.** Distanţă, depărtare. *A mers cale de două ceasuri.* **II.** Fig. Direcţie luată de o dezvoltare, de o acţiune, de o mişcare; linie. * Metodă, mijloc, modalitate, procedeu. ** *Cale de atac* = mijloc prin care partea nemulţumită de hotărârea unui organ de jurisdicţie sesizează organul competent în vederea desfiinţării hotărârii şi rejudecării litigiului. ** Loc. adv. *Pe cale...* = pe linie..., prin intermediul... *Pe cale administrativă.* – Lat. **callis.**

CALEASCĂ s.f. v. **caleaşcă.**

CALEAŞCĂ, *caleşti,* s.f. (Înv.) Trăsură elegantă, pe arcuri foarte flexibile. [Var.: (înv.) **caleáscă** s.f.] – Din rus. **koleaska.**

CALEDONIANĂ adj. (În sintagma) *Orogeneza caledoniană* = totalitatea mişcărilor de cutare a scoarţei terestre petrecute în timpuri străvechi şi care au dat naştere munţilor din Scoţia, Scandinavia etc. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **calédonienne.**

CALEFACŢIE, *calefacţii,* s.f. (Fiz.) Vaporizare intensă la suprafaţa de separaţie a unui lichid

cu un corp solid încins, care le împiedieă contactul direct. – Din fr. **caléfaction.**

CALEIDOSCOP, *caleidoscoape,* s.n. Aparat optic format dintr-un cilindru opac în interiorul căruia se găsesc mai multe oglinzi, dispuse astfel încât mici piese viu colorate, aflate la capătul opus celui prin care se priveşte, să formeze, prin rotirea cilindrului, diferite imagini simetrice. * Rubrică într-o publicaţie periodică, emisiune la radio sau la televiziune etc. cu un conţinut extrem de variat. – Din fr. **kaléidoscope.**

CALEIDOSCOPIC, -Ă, *caleidoscopici, -ce,* adj. (Despre imagini; adesea fig.) Ca de caleidoscop. – **Caleidoscop** + suf. *-ic.*

CALEM, *calemuri,* s.n. (Înv.) Administraţie publică; cancelarie. – Din tc. **kalem.**

CALEMBEC s.m. (Turcism înv.) Specie de arbore exotic, cu lemn negru, plăcut mirositor. – Din tc. **kalembek.**

CALEMCHERIU s.n. (Înv.) Stofă fină din care se făceau anterie şi turbane. – Din tc. **kalemkârî.**

CALEMGIU, *calemgii,* s.m. (Înv.) Funcţionar de cancelarie; copist. – Din tc. **kalemci.**

CALENDAR, *calendare,* s.n. **1.** Sistem de împărţire a timpului în ani, luni şi zile, bazat pe fenomenele periodice ale naturii. **2.** Indicator sistematic (în formă de carte, agendă sau tablou) al succesiunii lunilor şi zilelor unui an. ** Expr. *A face (cuiva) capul calendar* = a zăpăci (pe cineva), spunându-i foarte multe lucruri. *A se uita ca mâţa* (sau *ca pisica) -n calendar* = a privi (la ceva) fără a pricepe nimic. **3.** Publicaţie cu caracter variat, care apare o dată pe an, cuprinzând cronologia zilelor anului şi diverse materiale cu caracter informativ, beletristic, ştiinţific etc. [Var.: (pop.) **călindár** s.n.] – Din lat. **calendarium.**

CALENDARISTIC, -Ă, *calendaristici, -ce,* adj. Privitor la calendar, după calendar. *** An calendaristic* = an de 365 de zile, socotit de la 1 ianuarie la 31 decembrie. *Plan de muncă calendaristic* = plan de muncă alcătuit pe zile şi săptămâni. – **Calendar +** suf. *-istic.*

CALENDE s.f. pl. Numele primei zile a fiecărei luni la romani; zi întâi. ** Expr. *La calendele greceşti* = niciodată (grecii neavând "calende"). – Din lat. **calendae,** fr. **calendes.**

CALENDROI s.m. v. **calindroi.**

CALEVRI s.m. pl. (Înv.) Pantofi groşi, rezistenţi. – Din bg. **kalevra.**

CALFATA, *calfatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A călăfătui. – Din fr. **calfater.**

CALFATARE, *calfatări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a calfata.* – V. **calfata.**

CALFĂ, *calfe,* s.f. Lucrător calificat după o perioadă de ucenicie. – Din tc. **kalfa.**

CALIBRA, *calibrez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra mecanic o piesă, un semifabricat, spre a obţine forma şi dimensiunile prescrise. **2.** A sorta, după mărime, cereale, fructe, puieţi de pom etc. **3.** A restrânge albia variabilă a unui râu prin lucrări hidrotehnice. – Din fr. **calibrer.**

CALIBRAJ, *calibraje,* s.n. Calibrare. – Din fr. **calibrage.**

CALIBRARE, *calibrări,* s.f. Acţiunea de *a calibra*; calibraj. – V. **calibra.**

CALIBROR, -OARE, *calibrori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre un instrument, o maşină) Care calibrează. **2.** S.n. Instrument pentru măsurarea diametrului puieţilor. **3.** S.n. Aparat sau maşină pentru sortarea fructelor după mărime. – Din fr. **calibreur.**

CALIBRU, *calibre,* s.n. **1.** Diametrul interior al ţevii unei guri de foc. **2.** Instrument de precizie cu care se verifică dimensiunile pieselor fabricate. **3.** Fig. Mărime, proporţie, calitate; fel, soi, specie. – Din fr. **calibre.**

CALIC, -Ă, *calici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de mijloace materiale elementare; foarte sărac. * (Înv.) Care cerşeşte; cerşetor. **2.** Zgârcit, avar[1]. **3.** (Înv. şi reg.) Atins de o infirmitate vizibilă (olog, ciung etc.). – Din ucr. **kalika.**

CALICENIE s.f. (Rar) Calicie. – **Calic** + suf. *-enie.*

CALICESC, -EASCĂ, *caliceşti,* adj. (Rar) De calic, propriu calicului. – **Calic +** suf. *-esc.*

CALICEŞTE adv. Ca un calic. – **Calic** + suf. *-eşte.*

CALICI, *calicesc,* vb. IV. **1.** Refl., intranz. şi tranz. A deveni sau a face să devină calic **(1)**; a sărăci. * Intranz. (Înv.) A cerşi. **2.** Refl. A se zgârci[2]. **3.** Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) ologi, a (se) schilodi. – Din **calic.**

CALICIE s.f. **1.** Sărăcie (extremă); calicenie. **2.** Zgârcenie, avariţie. – **Calic** + suf. *-ie.*

CALICIFORM, -Ă, *caliciformi, -e,* adj. (Rar) În formă de caliciu. – Din fr. **caliciforme.**

CALICIME s.f. Termen de dispreţ pentru o colectivitate de oameni săraci; sărăcime. – **Calic** + suf. *-ime.*

CALICIRE s.f. Faptul de *a (se) calici*; sărăcire. – V. **calici.**

CALICIU, *calicii,* s.n. **1.** (Bot.) Învelişul extern al florilor, alcătuit din sepale libere sau unite. **2.** Vas liturgic de forma unei cupe; potir **(2)**. **3.** (Anat.) Zonă a rinichiului prin care urina se scurge în bazinet. – Din fr. **calice,** lat. **calyx, -cis.**

CALICO s.n. Pânză care imită pielea, folosită în legătoria de cărţi. – Din engl. **calico,** fr. **calicot.**

CALIF, *califi,* s.m. Titlu purtat, după moartea lui Mahomed, de şefii musulmanilor care deţineau puterea politică şi pe cea religioasă; persoană având acest titlu. – Din fr. **calife.**

CALIFAT, *califate,* s.n. **1.** Formă de stat feudal-teocratică întemeiat de arabi pe teritoriile stăpânite de ei, după moartea lui Mahomed. **2.** Rangul de calif. **3.** Durata guvernării unui calif. – Din fr. **califat.**

CALIFICA, *calific,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A dobândi sau a ajuta să dobândească un nivel adecvat de pregătire prin însuşirea unor cunoştinţe şi deprinderi de specialitate (împreună cu recunoaşterea oficială a acestei pregătiri). **2.** Refl. A obţine (în urma rezultatelor favorabile) dreptul de a participa la o etapă superioară într-o competiţie sau într-o probă sportivă, culturală etc. **3.** Tranz. A atribui unei fiinţe sau unui lucru o anumită calitate; a caracteriza; a numi. – Din fr. **qualifier,** lat. **qualificare.**

CALIFICABIL, -Ă, *calificabili, -e,* adj. Care poate fi calificat. – **Califica** + suf. *-bil.* Cf. fr. **qualifiable.**

CALIFICARE, *calificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) califica* şi rezultatul ei; pregătire într-un anumit domeniu de activitate profesională; calificaţie. * Etapă eliminatorie într-un concurs sau într-o competiţie sportivă, pentru selectarea concurenţilor. – V. **califica.**

CALIFICAT, -Ă, *calificaţi, -te,* adj. Care are sau care cere pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate. * (Despre infracţiuni) Săvârşit în împrejurări speciale, bine precizate. – V. **califica.**

CALIFICATIV, -Ă, *calificativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care califică **(3)**. **2.** S.n. Termen prin care este caracterizată o persoană sau un lucru. * (În unele ţări). Sistem de notare a sârguinţei la învăţătură şi a conduitei elevilor şi studenţilor sau de apreciere a muncii cuiva; fiecare dintre indicaţiile "excepţional", "foarte bine", "bine", "suficient" şi "insuficient" cuprinse în acest sistem. – Din fr. **qualificatif.**

CALIFICAŢIE, *calificaţii,* s.f. (Înv.) Calificare. – Din fr. **qualification,** lat. **qualificatio.**

CALIFORNIU s.n. Element chimic radioactiv obţinut pe cale sintetică. – Din engl., fr. **californium.**

CALIGRAF, -Ă, *caligrafi, -e,* s.m. şi f. Persoană care are scrisul frumos. * Persoană care se ocupă cu copierea artistică de cărţi şi manuscrise (mai ales înainte de răspândirea tiparului). – Din fr. **calligraphe.**

CALIGRAFIA, *caligrafiez,* vb. I. Tranz. A scrie frumos, ordonat, citeţ. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **calligraphier.**

CALIGRAFIC, -Ă, *caligrafici, -ce,* adj. De caligraf; (despre scris) frumos, ordonat, citeţ. – Din fr. **calligraphique.**

CALIGRAFIE s.f. Arta şi deprinderea de a scrie frumos. * Scriere frumoasă; Fel de scriere al cuiva. – Din ngr. **kalligráphia,** fr. **calligraphie.**

CALIGRAMĂ, *caligrame,* s.f. Mod special de dispunere a versurilor, care are ca scop reprezentarea grafică a simbolurilor sau sugestiilor dintr-o poezie. – Din fr. **calligramme.**

CALIMERA s.f. art. (Fam.; în expr.) *A se schimba calimera* = a se schimba situaţia. *A (se) strica calimera* = a (se) strica prietenia. *A întoarce* (sau *a schimba) calimera* = a-şi schimba atitudinea faţă de cineva. – Din ngr. **kaliméra.**

CALIN, -Ă, *calini, -e,* adj. (Rar; despre oameni) Căruia îi place să alinte sau să fie alintat; (despre manifestările oamenilor) dezmierdător, drăgăstos. * Măgulitor, linguşitor; ipocrit. – Din fr. **câlin.**

CALINDROI, *calindroi,* s.m. (Reg.) Ştrengar. [Var.: **calendrói** s.m.] – Et. nec.

CALINERIE s.f. (Rar) Dezmierdare, alintare, alint. – Din fr. **câlinerie.**

CALISTENIE, *calistenii,* s.f. Program de exerciţii fizice pentru copii sau, *p. ext.,* de întreţinere executate rapid (în ritmul muzicii). – Din fr. **callisthénie.**

CALITATE, *calităţi,* s.f. **1.** Totalitatea însuşirilor şi laturilor esenţiale în virtutea cărora un lucru este ceea ce este, deosebindu-se de celelalte lucruri. **2.** Însuşire (bună sau rea), fel de a fi (bun sau rău); *p. restr.* caracteristică pozitivă, însuşire bună. ** Loc. adj. *De calitate* = de calitate bună, de valoare. **3.** Poziţie, situaţie, titlu care conferă un drept. ** Loc. conj. *În calitate de...* = cu dreptul de..., fiind... **4.** (La jocul de şah) Diferenţă de valoare între un turn şi un nebun sau un cal. – Din fr. **qualité,** lat. **qualitas, -atis.**

CALITATIV, -Ă, *calitativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care ţine de calitate **(1)**, de natura lucrurilor; privitor la calitate. ** *Analiză calitativă* = determinarea naturii chimice a unei substanţe; identificarea componenţilor unei substanţe. – Din fr. **qualitatif,** lat. **qualitativus.**

CALM, -Ă, *calmi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre natură) Care se află în stare de linişte deplină. *** Calm ecuatorial* = zonă îngustă de o parte şi de alta a ecuatorului, cu presiune atmosferică scăzută, vânturi slabe şi ploi abundente. *Calm tropical* = zonă

aflată între zona alizeelor şi cea a vânturilor dominante de vest. *Calm plat* = stare a mării în care aceasta nu are ondulaţii. * (Despre procese) Care se desfăşoară liniştit. **2.** (Despre oameni, despre manifestările şi stările lor sufleteşti) Care se stăpâneşte; stăpânit, cumpănit, liniştit; *p. ext.* potolit, domol, aşezat, flegmatic, imperturbabil. **II.** S.n. **1.** Stare de linişte deplină a atmosferei. **2.** Stăpânire de sine, sânge rece, tact în acţiuni, în vorbire. * Pace sufletească, lipsă de frământări. – Din fr. **calme.**

CALMA, *calmez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) linişti, a (se) potoli. – Din fr. **calmer.**

CALMANT, -Ă, *calmanţi, -te,* adj., s.n. (Medicament, tratament etc.) care calmează durerile; sedativ. – Din fr. **calmant.**

CALMAR, *calmari,* s.m. (La pl.) Gen de cefalopode comestibile, cu corpul alungit, cu înotătoarele triunghiulare şi cu gura înconjurată de zece tentacule *(Loligo)*; (şi la sg.) animal din acest gen. – Din fr. **calmar.**

CALMARE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) calma* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de liniştire a "fierberii" oţelului la turnare în lingotiere sau în forme prin adăugarea unor elemente dezoxidante. – V. **calma.**

CALMAT, -Ă, *calmaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care s-a liniştit, relaxat, destins. – V. **calma.**

CALMUC, -Ă, *calmuci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Regiunii Calmuce. **2.** Adj. Care aparţine Regiunii Calmuce şi populaţiei ei, privitor la această regiune şi la populaţia ei; calmucesc. **3.** S.f. Limbă din familia altaică, ramura mongolă, vorbită de calmuci. – Din rus. **kalmyk.**

CALMUCESC, -EASCĂ, *calmuceşti,* adj. (Rar) Calmuc **(2)**. – **Calmuc** + suf. *-esc.*

CALOFIL, -Ă, *calofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Lit.) **1.** Adj. (Despre stil) Care denotă calofilie, caracterizat prin calofilie; calofilic. **2.** S.m. şi f. Adept al calofiliei. – Din gr. **kallos** "frumos" şi **philos** "iubitor".

CALOFILIC, -Ă, *calofilici, -ce,* adj. (Lit.) Calofil **(1)**. – **Calofil** + suf. *-ic.*

CALOFILIE s.f. (Lit.) Tendinţă de a da expresiei literare o atenţie deosebită sau excesivă; expresie (extrem sau excesiv de) cizelată într-o operă literară; calofilism. – **Calofil** + suf. *-ie.*

CALOFILISM s.n. (Lit.) Calofilie. – **Calofil** + suf. *-ism.*

CALOIAN s.m. Obiect de ritual folcloric în forma unui om de lut împodobit cu flori, care, în timp de secetă, se îngropa sau se arunca în apă ca să aducă ploaie. [Pr.: *-lo-ian*] – Cf. sl. **kalenů.**

CALOMEL s.n. Clorură de mercur sub forma unei pulberi albe, fine, insolubile în apă, fără gust, fără miros, având acţiune purgativă şi vermifugă; clorură mercuroasă. – Din fr. **calomel.**

CALOMFIR, *calomfiri,* s.m. Plantă erbacee perenă, aromatică, cu tulpina catifelată, frunzele ovale compuse şi florile galbene; calapăr *(Chrysanthemum balsamita).* – Din bg. **kalofer.**

CALOMNIA, *calomniez,* vb. I. Tranz. A vorbi pe cineva de rău, a spune lucruri neadevărate despre cineva, a discredita pe cineva în onoarea sau reputaţia sa; a defăima, a bârfi, a cleveti, a huli, a ponegri. [Pr.: *-ni-a*] – Din fr. **calomnier,** lat. **calumniari.**

CALOMNIATOR, -OARE, *calomniatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care calomniază; defăimător, hulitor, detractor. **2.** Adj. Calomnios. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **calomniateur,** lat. **calumniator.**

CALOMNIE, *calomnii,* s.f. Afirmaţie mincinoasă şi tendenţioasă făcută cu scopul de a discredita onoarea sau reputaţia cuiva; defăimare, clevetire. – Din fr. **calomnie,** lat. **calumnia.**

CALOMNIERE, *calomnieri,* s.f. Faptul de *a calomnia*; defăimare, hulire, ponegrire. [Pr.: *-ni-e-*] – V. **calomnia.**

CALOMNIOS, -OASĂ, *calomnioşi, -oase,* adj. Care cuprinde o calomnie; defăimător, clevetitor, calomniator **(2)**. [Pr.: *-ni-os*] – Din fr. **calomnieux,** lat. **calumniosus.**

CALONEŢ, *caloneţi,* s.m. Unealtă manuală în formă de scândurică netedă şi subţire, folosită la împletitul plaselor pescăreşti. – Et. nec.

CALORIC, -Ă, *calorici, -ce,* adj. De căldură, referitor la căldură. – Din fr. **calorique.**

CALORICITATE, *caloricităţi,* s.f. (Biol.) Proprictate a corpurilor de a genera şi păstra căldura. – Din fr. **caloricité.**

CALORIE, *calorii,* s.f. Unitate de măsură egală cu cantitatea de căldură care ridică temperatura unui gram de apă distilată de la 19,5° la 20,5°C; unitate de măsură care indică valorea energetică a unui aliment. ** (Fiz.) *Calorie mare* = kilocalorie. – Din fr. **calorie.**

CALORIFER, -Ă, *caloriferi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care transportă căldură. **2.** S.n. Instalaţie de încălzire producătoare de căldură (cu aburi, apă caldă sau aer cald); *p. restr.* radiator al unei astfel de instalaţii. – Din fr. **calorifére.**

CALORIFERIST, *caloriferişti,* s.m. Muncitor care repară şi întreţine calorifere. – **Calorifer +** suf. *-ist.*

CALORIFIC, -Ă, *calorifici, -ce,* adj. Care produce căldură. ** *Putere calorifică* = cantitate de căldură dezvoltată de un kilogram de combustibil când arde complet. – Din fr. **calorifique,** lat. **calorificus.**

CALORIFUG, -Ă, *calorifugi, -ge,* adj., s.n. (Material) rău conducător de căldură; termoizolant. – Din fr. **calorifuge.**

CALORIGEN, -Ă, *calorigeni, -e,* adj. Care produce căldură. – Din fr. **calorigéne.**

CALORIMETRIC, -Ă, *calorimetrici, -ce,* adj. Care aparţine calorimetriei, privitor la calorimetrie. – Din fr. **calorimétrique.**

CALORIMETRIE s.f. Domeniu al fizicii care se ocupă cu metodele de măsurare a cantităţilor de căldură. – Din fr. **calorimétrie.**

CALORIMETRU, *calorimetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantităţilor de căldură produse sau absorbite de corpuri. – Din fr. **calorimétre.**

CALORIZA, *calorizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A aluminiza. – Din fr. **caloriser.**

CALORIZATOR, *calorizatoare,* s.n. Schimbător de căldură folosit la încălzirea zemii de difuzie în fabricile de zahăr. – Din fr. **calorisateur.**

CALOS, -OASĂ, *caloşi, -oase,* adj. (Anat.) Care are îngroşări, întărituri. ** *Corp calos* = fascicul de fibre nervoase care uneşte cele două emisfere ale creierului mare. – Din fr. **calleux,** lat. **callosus.**

CALOSOMĂ, *calosome,* s.f. Insectă coleopteră carnivoră de culoare verzuie sau negricioasă *(Calosoma sycophanta).* – Din (numele ştiinţific) lat. **Calosoma.**

CALOTĂ, *calote,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi obţinute prin tăierea unei sfere cu un plan. **2.** Boltă a cărei suprafaţă interioară are, în secţiune, forma unui semicerc. **3.** Partea de sus a pistonului de la motoarele cu ardere internă; *p. ext.* piesă tehnică asemănătoare cu o calotă sferică. **4.** Partea de deasupra a unei pălării, care acoperă capul şi este mărginită de boruri. * Tichie care acoperă creştetul capului. **5.** (În sintagma) *Calotă craniană* = partea superioară a cutiei craniene. **6.** (În sintagma) *Calotă glaciară* = masă de gheaţă care acoperă porţiuni mari în regiunile polare sau părţile superioare ale munţilor înalţi. – Din fr. **calotte.**

CALOZĂ s.f. (Biol.) Substanţă care se depune pe plăcile capilarelor sau pe membranele vaselor liberiene, formând calusul **(2)**. – Din fr. **callose.**

CALOZITATE, *calozităţi,* s.f. Întărire şi îngroşare a pielii. – Din fr. **callosité.**

CALP, -Ă, *calpi, -e,* adj. (Înv.; despre monede) Fals, falsificat. – Din tc. **kalp.**

CALPAC, *calpace,* s.n. (Înv.) Căciulă mare sferică sau cilindrică, de piele neagră, tivită cu blană scumpă, pe care o purtau domnul şi boierii mari (mai târziu şi negustorii străini). * Căciulă purtată la unele uniforme militare. – Din tc. **kalpak.**

CALPUZAN, -Ă, *calpuzani,* s.m. şi f. (Înv.) Falsificator de bani. * Fig. Om rău, ticălos. – Din tc. **kalpazan.**

CALTABOŞ, *caltaboşi,* s.m. Un fel de cârnat făcut din măruntaie de porc amestecate cu orez şi cu mirodenii. [Var.: **cartabóş** s.m.] – Et. nec.

CALŢAVETĂ, *calţavete,* s.f. (Înv. şi reg.) Jartieră. – Din ngr. **kaltsodéta.**

CALUP, *calupuri,* s.n. (Pop.) **1.** Calapod, tipar în cărămidărie, olărit, cizmărie. **2.** Bucată (de săpun, de brânză etc.) de forma tiparului în care a fost turnată. **3.** Bucată (paralelipipedică) de piatră, beton sau lemn, care serveşte la executarea unor pavaje. – Din tc. **kalip.**

CALUS subst. **1.** Ţesut osos nou care sudează capetele rezultate din fractura unui os. ** *Calus vicios* = sudare defectuoasă a unei fracturi. **2.** Ţesut vegetal care se formează pe rănile diferitelor organe ale plantei, cicatrizându-le. – Din fr. **calus.**

CALUSARE, *calusări,* s.f. (Biol.) Formare a calusului. – De la **calus.**

CALVADOS s.n. Rachiu distilat din cidru. – Din fr. **calvados.**

CALVAR, *calvaruri,* s.n. Chin, suferinţă, durere îndelungată; încercare grea. – Din fr. **calvaire,** lat. **calvarium.**

CALVIN, -Ă, *calvini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine calvinismului, privitor la calvinism; calvinesc, calvinist. **2.** S.m. şi f. Adept al calvinismului; calvinist. – Din n. pr. **Calvin.**

CALVINESC, -EASCĂ, *calvineşti,* adj. Calvin **(1). – Calvin** + suf. *-esc.*

CALVINISM s.n. Doctrină protestantă întemeiată în sec. XVI de Calvin. – Din fr. **calvinisme.**

CALVINIST, -Ă, *calvinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. Calvin. – Din fr. **calvinisme.**

CALVINIZA, *calvinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să treacă sau a trece la calvinism. – **Calvin** + suf. *-iza.*

CALVINIZARE s.f. Faptul de *a (se) calviniza.* – V. **calviniza.**

CALVIŢIE s.f. (Livr.) Chelie **(1)**, pleşuvie – Din fr. **calvitie,** lat. **calvities.**
CALÝPSO s.n. Dans modern în doi timpi, originar din Jamaica. – Din engl. c**alypso.**
CAM adv. **1.** Aproximativ, aproape. *Cam pe vremea aceea trăia bunicul.* * Oarecum, întrucâtva. *Căsătoria s-a făcut cam pe ascuns.* **2.** Destul de...; prea. *Vremea e cam rece. Haina e cam lungă.* – Din **camai** (înv. "şi mai" <lat.).
CAMAIEU, *camaieuri,* s.n. **1.** (Pict.) Grisaj. **2.** Gravură (în lemn) realizată pe tonurile aceleiaşi culori. – Din fr. **camaîeu.**
CAMARAD, -Ă, *camarazi, -de,* s.m. şi f. Tovarăş de arme, de clasă, de studii; coleg; *p. ext.* prieten. – Din fr. **camarade.**
CAMARADERESC, -EASCĂ, *camaradereşti,* adj. De camarad, privitor la camarad; *p. ext.* prietenesc – **Camaraderie** + suf. *-esc.*
CAMARADEREŞTE adv. În felul camarazilor, colegial; *p. ext.* prieteneşte, loial. – **Camaraderie** + suf. *-eşte.*
CAMARADERIE, *camaraderii,* s.f. Legătură prietenească; colegialitate – Din fr. **camaraderie.**
CAMARILĂ, *camarile,* s.f. Curteni din anturajul unul rege sau al unui şef de stat, care influenţează politica statului în interesul lor personal. – Din fr. **camarilla.**
CAMAROT, *camaroţi,* s.m. (Mar.) Ospătar pe o navă. – Din sp. **camarotero.**
CAMĂ, *came,* s.f. Proeminenţă sau şanţ pe suprafaţa unui disc sau a unui cilindru, care asigură deplasarea periodică a unei tije sprijinite pe ea. – Din fr. **came.**
CAMĂNĂ, *camene,* s.f. Odgon care se află la partea inferioară a năvoadelor sau a altor unelte de pescuit şi de care se pot prinde greutăţi de plumb. – Din sl. ka**menî** "piatră".
CAMĂTĂ, *camete,* s.f. Dobândă (excesivă) pe care o ia cămătarul pentru sumele date cu împrumut. – Din sl. **kamata.**
CAMBIAL, -Ă, *cambiali, -e,* adj. Privitor la cambie, de cambie. [Pr.: *-bi-al*] – Din it. **cambiale,** fr. **cambial.**
CAMBIE, *cambii,* s.f. Act, document prin care cel care-l semnează se obligă să plătească necondiţionat, la un anumit termen şi într-un anume loc, o sumă de bani. – Din it. **cambio.**
CAMBIU s.n. Ţesut vegetal din zona generatoare, care asigură creşterea secundară în grosime a tulpinii şi a rădăcinii. [Var.: **cámbium** s.n.] – Din germ. **Kambium,** fr. **cambium.**
CAMBIUM s.n. v. **cambiu.**
CAMBODGIAN, -Ă, *cambodgieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Cambodgiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Cambodgiei sau cambodgienilor **(1)**, privitor la Cambodgia sau la cambodgieni. [Pr.: *-gi-an*] – Din fr. **Cambodgien.**
CAMBRA, *cambrez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) curba, a (se) îndoi în formă de arc; a (se) arcui. – Din fr. **cambrer.**
CAMBRARE, *cambrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cambra* şi rezultatul ei. – V. **cambra.**
CAMBRAT, -Ă, *cambraţi, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, arcuit. – V. **cambra.**
CAMBRE, *cambreuri,* s.n. Exerciţiu gimnastic (de balet), lent, cu flexiuni înainte, înapoi şi laterale ale corpului. – Din fr. **cambré.**
CAMBRIAN, -Ă, *cambrieni, -e,* s.n., adj. **1.** Prima perioadă a erei paleozoice (în care au apărut vieţuitoarele). **2.** Adj. Care se referă la cambrian **(1)**. [Pr.: *-bri-an*] – Din fr. **cambrien.**
CAMBRURĂ, *cambruri,* s.f. (Rar) Arcuitură, îndoitură. – Din fr. **cambrure.**
CAMBULĂ, *cambule,* s.f. Peşte marin cu corpul asimetric, foarte turtit, cu amândoi ochii pe aceeaşi parte şi care trăieşte pe fundul apelor, culcat pe partea care nu are ochi *(Pleuronectes flesus).* – Cf. rus., bg. **kambala.**
CAMBUZĂ, *cambuze,* s.f. Magazie de provizii pe bordul unei nave, amplasată de obicei sub punte. – Din fr. **cambuse.**
CAMBUZIER, *cambuzieri,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu administrarea cambuzei pe o navă. **2.** Chelner pe vapor. [Pr.: *-zi-er*] – Din fr. **cambusier.**
CAMEE, *camee,* s.f. **1.** Piatră dură (cu multe straturi divers colorate), sculptată în relief cu o figură sau cu un motiv decorativ, folosită ca podoabă. **2.** Sculptură monocromă imitând o camee **(1)**. – Din fr. **camée.**
CAMELEON, *cameleoni,* s.m. **1.** Reptilă arboricolă şi insectivoră din regiunile tropicale, cu gheare ca un cleşte, care o ajută să se prindă de copaci; şi cu proprietatea de a-şi schimba culoarea pielii potrivit mediului înconjurător *(Chamaeleo vulgaris).* **2.** Fig. Persoană care-şi schimbă purtarea şi convingerile după împrejurări. [Pr.: *-le-on*] – Din fr. **cameléon.**

CAMELEONIC, -Ă, *cameleonici, -ce,* adj. (Livr.) Care îşi schimbă culoarea. * (Despre oameni) Versatil. [Pr.: *-le-o-*] – **Cameleon** + suf. *-ic.*
CAMELEONISM s.n. **1.** Proprietate a unor reptile de a-şi schimba culoarea pielii după culoarea mediului înconjurător. **2.** Fig. Schimbare a purtării şi a convingerilor cuiva în funcţie de împrejurări. [Pr.: *-le-o-*] – **Cameleon** + suf. *-ism.*
CAMELID, *camelide,* s.n. (La pl.) Familie de erbivore rumegătoare cuprinzând cămila, dromaderul şi lama; (la sg.) animal din această familie. – Din fr. **camélidés.**
CAMELIE, *camelii,* s.f. Plantă ornamentală originară din China şi din Japonia, cu frunze totdeauna verzi şi cu flori mari, albe, sau roşii *(Camelia japonica)* – Din fr. **camélia.**
CAMELINĂ, *cameline,* s.f. Plantă din familia cruciferelor cu tulpina dreaptă, cu flori galbene şi cu fructe mici, folosită în industrie pentru seminţele ei bogate în ulei, mai ales la fabricarea săpunului *(Camelina sativa).* – Din fr. **caméline.**
CAMELOTĂ, *camelote,* s.f. (Rar) Lucru de cârpaci; marfă proastă – Din fr. **camelote.**
CAMEMBERT s.n. Brânză fermentată, moale, grasă, preparată din lapte de vacă. [Pr.: *camambér*] – Din fr. **camembert.**
CAMERAL, -Ă, *camerali, -e,* adj. **1.** Care aparţine camerei reprezentative, privitor la camera reprezentativă. **2.** (Muz.) De cameră. – **Cameră** + suf. *-al.*
CAMERALISM s.n. Doctrină cu caracter economic, financiar, administrativ etc. despre conducerea statului, apărută în Germania în secolul al XVII-lea. – Din germ. **Kammeralismus.**
CAMERAMAN, *cameramani,* s.m. Asistent al operatorului de imagine; *p. gener.* operator (secund) de imagine care mânuieşte aparatul de filmat. [Var.: **camermán** s.m.] – Din fr., engl. **cameraman.**
CAMERĂ, *camere,* s.f. **I. 1.** Încăpere într-o clădire; odaie. ** *Cameră mobilată* = cameră care se închiriază cu mobila proprietarului. *Cameră de lucru* = birou într-o casă particulară. *Muzică de cameră* = compoziţie muzicală pentru un număr restrâns de instrumente. **2.** Nume dat unor încăperi cu destinaţie specială. ** *Cameră obscură* = **a)** încăpere neluminată în care se execută developarea, fixarea şi alte operaţii fotografice; **b)** dispozitiv cu ajutorul căruia se obţine pe un ecran (sau pe un clişeu) imaginea răsturnată a unui obiect; *cameră de comandă* = încăpere specială în care se efectuează în mod automat controlul şi conducerea funcţionării unei centrale sau staţiuni electrice; *cameră frigorifică* (sau *refrigerentă)* = încăpere izolată termic, în care se menţine o temperatură mai joasă decât a mediului ambiant. **3.** Spaţiu în care se produce un proces tehnic; incintă care face parte integrantă dintr-un aparat, dintr-un instrument etc. sau care reprezintă instrumentul însuşi. ** *Cameră de combustie* = spaţiu în care arde un combustibil într-un cazan cu aburi sau într-un motor cu ardere internă în vederea folosirii energiei gazelor rezultate; *camera cartuşului* = partea dinapoi a ţevii armelor de foc, unde se introduce cartuşul şi unde se produce explozia pulberii; *cameră de luat vederi* = aparat cu ajutorul căruia se obţin imaginile succesive ale obiectelor în mişcare pe pelicula cinematografică; *cameră de sunet* = aparat folosit pentru înregistrarea sunetelor pe o peliculă fotosensibilă în cinematografie; *cameră de transpunere* = aparat pentru înregistrarea optică a sunetelor pe film în cinematografie; *cameră de televiziune* sau *cameră videocaptoare* = aparat complex cu ajutorul căruia se realizează captarea imaginii şi transpunerea ei în semnale video. **4.** Tub de cauciuc unit la capete, care se umflă cu aer şi care se aşază înăuntrul anvelopei, pe roata unor vehicule; (la mingi de sport) balon de cauciuc situat înăuntrul anvelopei, care se umflă cu aer; *p. ext.* recipient cu pereţi extensibili în care se introduce aer sub presiune. **II.** (Zool.; în sintagmele) *Cameră paleală* sau *camera mantalei* = spaţiu cuprins între pereţii mantalei şi corpul moluştei. **III.** (Urmat de determinări) Parte componentă a organului legislativ în unele ţări. – Din it. **camera,** (pentru unele sensuri şi) engl. **camera,** fr.**caméra.**
CAMERIER*,* *camerieri,* s.m. (Ieşit din uz) Om de serviciu care avea grijă de camera de culcare şi de îmbrăcămintea stăpânului; fecior, valet. [Pr.: *-ri-er*] – Din fr. **camérier.**
CAMERIST, *camerişti,* s.m. (Ieşit din uz) Om de serviciu care îngrijea camerele dintr-o instituţie; odăiaş. – Din **cameristă** (derivat regresiv).
CAMERISTĂ, *cameriste,* s.f. **1.** (Ieşit din uz) Femeie care se afla în serviciul personal al unei doamne. **2.** Femeie de serviciu care face curăţenie în camerele unui hotel, motel etc. – Din fr. **camériste.**
CAMERMAN s.m. v. **cameraman.**
CAMERTON, *camertonuri,* s.n. Instrument format dintr-un tub sonor, care, prin suflare, emite nota "la" (sau din patru tuburi "sol", "la", "re", "mi"), folosit la acordarea instrumentelor muzicale. – Din germ. **Kammerton.**
CAMERUNEZ, -Ă, *camerunezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din

populaţia de bază a Camerunului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Camerunului sau camerunezilor **(1)**, privitor la Camerun sau la camerunezi. – Din fr. **Camerounais.**
CAMFOR s.n. Substanţă organică, incoloră, volatilă, cu miros caracteristic şi cu gust amar, extrasă din lemnul unui arbore exotic *(Cinnamonum camphora)* sau fabricată pe cale sintetică şi utilizată (sub formă de ulei camforat) în medicină ca stimulent al centrilor nervoşi vasomotori şi al aparatului respirator şi la fabricarea celuloidului. – Din ngr. **kámfora.**
CAMFORAT, -Ă, *camforaţi, -te,* adj. Care conţine camfor. – **Camfor** + suf. *-at.* Cf. it. **canforato.**
CAMFORCĂ, *camforci,* s.f. (Reg.) Suport metalic mobil sau mică sobă portativă pe care se aşază un vas cu mâncare sau un instrument pentru a fi încălzite. – Din rus. **kamforka.**
CAMGARN s.n. Stofă de calitate superioară, din fire netede de lână, cu o ţesătură specială. – Din germ. **Kammgarn.**
CAMILAFCĂ, *camilafce,* s.f. Potcap (sau scufie) acoperit cu un văl, de obicei negru, care atârnă pe spate, purtat de prelaţii şi călugării ortodocşi la anumite ocazii. – Din sl. **kamilavka.**
CAMION, *camioane,* s.n. Autocamion. * Vehicul rutier cu tracţiune animală, prevăzut cu o platformă şi folosit pentru transport. [Pr.: *-mi-on*] – Din fr. **camion.**
CAMIONAGIU, *camionagii,* s.m. Persoană care se ocupă cu transportul de mărfuri şi de obiecte cu ajutorul unui camion; camionar. [Pr.: *-mi-o-*] – **Camion** + suf. *-agiu.*
CAMIONAJ, *camionaje,* s.n. **1.** Transport de mărfuri efectuat cu camioane, camionete etc. **2.** Serviciu sau întreprindere de transport cu camioane. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **camionnage.**
CAMIONAR, *camionari,* s.m. Camionagiu. [Pr.: *-mi-o-*] – **Camion** + suf. *-ar.*
CAMIONETĂ, *camionete,* s.f. Autocamion de dimensiuni reduse; autocamionetă. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **camionnette.**
CAMIZOL, *camizole,* s.n. (Înv.) Haină de casă scurtă, cu mâneci, pe care o purtau femeile. – Din fr. **camisole.**
CAMOHAS s.n. (Înv.). Un fel de stofă de mătase orientală. – Din ngr. **kamuhás.**
CAMORRA s.f. Mafia napolitană. – Cuv. it.
CAMPA, *campez,* vb. I. Intranz. (Rar; despre militari sau turişti) A sta un timp în corturi. – Din fr. **camper.**
CAMPADURĂ, *campaduri,* s.f. Deschizătură în acoperişul unei case ţărăneşti, pentru a lăsa să iasă fumul. – Et. nec.
CAMPAMENT, *campamente,* s.n. Instalare temporară a unei unităţi militare sau, *p. ext.,* a unui grup de turişti, de vânzători etc. pe un câmp, în corturi; tabără **(1)**;(concr.) locul unde are loc instalarea; obiectele necesare instalării – Din fr. **campement.**
CAMPANELĂ, *campanele,* s.f. (Rar) Clopoţel. – Din it. **campanella,** fr. **campanelle.**
CAMPANIE, *campanii,* s.f. **1.** Totalitatea operaţiilor executate de forţele armate ale unei ţări sau de o parte a lor, pe un câmp de luptă, într-o anumită perioadă de timp, cu scopuri strategice parţiale. ** Loc. adj. *De campanie* = destinat să fie folosit pe front. *Pat de campanie* = pat care se poate strânge pentru a nu ocupa loc în timpul zilei sau pentru a fi mai uşor transportat. **2.** Acţiune organizată după un anumit plan, în vederea realizării unor sarcini politice, sociale etc, într-o anumită perioadă de timp; *p. ext.* timpul cât durează această acţiune. *Campanie electorală. Campanie agricolă. ** Campanie de presă* = mobilizare a opiniei publice prin articole publicate în presă, în favoarea sau împotriva unei situaţii, unei cauze, unei persoane etc. – Din fr. **campagne,** rus. **kampaniia.**
CAMPANILĂ, *campanile,* s.f. **1.** Clopotniţă în formă de turn înalt, construită lângă o biserică sau chiar deasupra ei (caracteristică arhitecturii italiene din sec. XI-XVI). **2.** Turnuleţ situat în partea superioară a unui edificiu, în care se află un clopot, un orologiu etc – Din it. **campanile.**
CAMPANULACEE s.f. pl. Familie de plante erbacee din regiunile temperate şi subtropicale, caracterizate prin frunze alterne simple şi flori hermafrodite, albastre-violacee sau albe, de forma unui clopoţel. – Din fr. **campanulacées.**
CAMPANULĂ, *campanule,* s.f. (Bot.) Clopoţel **(2)**. – Din fr. **campanule.**
CAMPING, *campinguri,* s.n. Suprafaţă de teren (la şes, deal sau munte) pe care sunt instalate corturi sau baracamente pentru turişti. * Faptul de a trăi în aer liber, sub cort. [Pr.: *chémping*] – Din engl., fr. **camping.**
CAMPION, -OANĂ, *campioni, -oane,* s.m. şi f. **1.** Persoană, echipă etc. care cucereşte primul loc într-o competiţie sportivă (naţională, internaţională, mondială, olimpică). **2.** Fig. Luptător, apărător de frunte al unei cauze, al unei idei. [Pr.: *-pi-on*] – Din it. **campione.**

CAMPIONAT, *campionate,* s.n. **1.** Competiţie oficială organizată pe o probă sau pe o ramură de sport, pentru desemnarea celui mai bun sportiv sau a celei mai bune echipe. **2.** Situaţia, calitatea de campion. [Pr.: *-pi-o-*] – Din it. **campionato.**

CAMPOS s.n. pl. Nume dat savanei din platourile braziliene. [Pr.: *cámpuş*] – Cuv. port.

CAMPUS, *campusuri,* s.n. Complex universitar cuprinzând construcţii şi dotări pentru învăţământ, cercetare, locuit, agrement etc – Din engl. **campus.**

CAMUFLA, *camuflez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) ascunde vederii inamicului. * Tranz. A acoperi şi a ascunde o sursă de lumină, pentru ca razele ei să nu străbată afară în timpul nopţii. **2.** Fig. A (se) ascunde, a (se) deghiza, a (se) masca. – Din fr. **camoufler.**

CAMUFLAJ, *camuflaje,* s.n. Camuflare; (concr.) material întrebuinţat pentru a camufla. – Din fr. **camouflage.**

CAMUFLARE, *camuflări,* s.f. Acţiunea de *a (se) camufla*; camuflaj. – V. **camufla.**

CAMUFLAT, -Ă, *camuflaţi, -te,* adj. Ascuns vederii inamicului. * (Despre o sursă de lumină) Acoperit (ca să nu străbată razele în timpul nopţii). * Fig. Deghizat, mascat. – V. **camufla.**

CANA s.f. v. **canea.**

CANABICULTOR, *canabicultori,* s.m. Cultivator de cânepă indiană. – **Canabi [s]** + [agri] **cultor.**

CANABINACEE, *canabinacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip cânepa; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **cannabinacées.**

CANABIS s.n. **1.** (Livr.) Cânepă indiană *(Cannabis indica).* **2.** Stupefiant extras din canabis **(1)**. – Din fr., engl. **cannabis.**

CANADIAN, -Ă, *canadieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Canadei sau este originară de acolo. **2.** Care aparţine Canadei sau populaţiei ei, privitor la Canada sau la populaţia ei. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **canadien.**

CANADIANĂ, *canadiene,* s.f. Haină scurtă (cu glugă), confecţionată dintr-o ţesătură deasă, de obicei impermeabilă; vindiac. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **canadienne.**

CANAF, *canafuri,* s.n. Ciucure. [Pl. şi: (m) *canafi*] – Din magh. **kanaf.**

CANAFAS s.n. Pânză rară din fire de cânepă, foarte apretată, care se foloseşte la confecţionarea hainelor, ca întăritură la piepţi, la gulere şi, în legătorie, la cusutul cotoarelor de cărţi. – Din germ. **Kanevas.**

CANAL, (1) *canaluri,* **(1, 2, 3)** *canale,* s.n. **1.** Albie artificială sau amenajată care leagă între ele două mări, două fluvii, un râu cu un lac etc. şi care serveşte la navigaţie, la irigări sau la construcţii hitrotehnice. * Curs de apă îndiguit şi drenat cu scopul de a-l face navigabil, de a preveni inundaţiile etc. * Cale de circulaţie pe apă (ţinând loc de stradă) în oraşele aşezate la mare sau pe fluvii. * Porţiune de mare situată între două ţărmuri apropiate. **2.** Conductă (construită din beton sau din tuburi îmbinate, din şanţuri sau rigole) destinată să transporte lichide, în diferite scopuri. **3.** Formaţie organică în formă de tub, vas sau cale de comunicaţie în organismele animale sau vegetale (prin care circulă substanţele nutritive, secreţii etc.). – Din fr. **canal,** lat. **canalis.**

CANALAGIU, *canalagii,* s.m. Muncitor care lucrează la instalarea şi la întreţinerea canalizării. – **Canal** + suf. *-agiu.*

CANALE s.f. pl. Plantă erbacee anuală, ornamentală, originară din India, cu frunze lanceolate, dinţate şi cu flori albe, roşii sau pestriţe *(Impatiens balsamina).* – Et. nec.

CANALICUL, *canalicule,* s.n. Nume dat canalelor mici din ţesuturile organismelor. – Din fr. **canalicule.**

CANALICULAR, -Ă, *canaliculari, -e,* adj. Referitor la canalicul, de forma unui canalicul, cu canalicule. – Din fr. **canalicule.**

CANALIE, *canalii,* s.f. Persoană care săvârşeşte o faptă josnică; mişel, ticălos, netrebnic. – Din it. **canaglia.**

CANALIZA, *canalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndrepta cursul unei ape pe un canal **(1)**. * Fig. A dirija o acţiune într-un anumit sens. **2.** A dota o localitate, un teren, un sistem tehnic etc. cu canale de scurgere. – Din fr. **canaliser.**

CANALIZABIL, -Ă, *canalizabili, -e*, adj. Care poate fi canalizat. – Din fr. **canalisable.**

CANALIZARE, *canalizări,* s.f. Acţiunea de *a canaliza* şi rezultatul ei. * Ansamblu de lucrări tehnice executate pentru colectarea, epurarea şi evacuarea apei întrebuinţate într-o localitate, într-un sistem tehnic, pe un teren etc., sau a apei de ploaie, în vederea păstrării salubrităţii solului şi a aerului; canalizaţie. – V. **canaliza.**

CANALIZAT, -Ă, *canalizaţi, -te,* adj. **1.** (Despre cursul unei ape) Îndreptat pe un canal **(1)**. **2.** (Despre o localitate sau o cale de comunicaţie) Prevăzut cu canale **(2)**. – V. **canaliza.**

CANALIZATOR, -OARE, *canalizatori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care canalizează. – Din fr. **canalisateur.**

CANALIZAŢIE, *canalizaţii,* s.f. **1.** Instalaţie aeriană, subterană sau submarină care transportă sau distribuie energie electrică. *Canalizaţie electrică.* **2.** Canalizare – Din fr. **canalisation.**
CANAPEA, *canapele,* s.f. Mobilă (cu spătar şi cu braţe, uneori capitonată) pe care se şade şi pe care se poate dormi. – Din ngr. **kanapés.** Cf. fr. **canapé,** germ. **Kanapec**.
CANAPELUŢĂ, *canapeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *canapea.* – **Canapea +** suf. *-eluţă.*
CANAR, *canari,* s.m. Mică pasăre cântătoare cu pene galbene (*Serinus canaria*). – Din fr. **canari.**
CANARA, *canarale,* s.f. **1.** Stâncă (în mare). **2.** (Reg.) Păşune grasă (unde pasc oile bătrâne). – Din bg. **kanara.**
CANARISI, *canarisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre nave) A se înclina transversal din cauza unei spărturi sau a repartiţiei neuniforme a încărcăturii. **2.** Tranz. A înclina transversal o navă mică pentru a descoperi o parte a carenei în vederea curăţării sau a reparaţiei acesteia. – Et. nec.
CANARISIRE, *canarisiri,* s.f. (Mar.) Acţiunea de *a (se) canarisi.* – V. **canarisi.**
CANARISIT, -Ă, *canarisiţi, -te,* adj. (Despre nave) Înclinat transversal din cauza unei spărturi, a repartiţiei neuniforme a încărcăturii sau în vederea curăţării ori a reparaţiei. – V. **canarisi.**
CANASTĂ, *canaste*, s.f. Joc de cărţi care constă în realizarea de serii de şapte cărţi de aceeaşi valoare. – Din fr. **canasta.**
CANAT, (1) *canate,* (**2, 3**) *canaturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două părţi ale unei piei de animal tăiate în jumătate, de-a lungul spinării. **2.** Fiecare dintre părţile mobile din care este alcătuită o uşă, o poartă, o fereastră etc. **3.** Toc[2], pervaz de uşă. – Din tc. **kanat.**
CANAVA, *canavale,* s.f. Ţesătură rară din fire groase de bumbac, tari şi duble, formând o împletitură de pătrate regulate şi servind la executarea unei broderii. – Din bg. **kanava.** Cf. fr. **canevas.**
CANAVAŢĂ s.f. (Înv.) Pânză groasă (de cânepă). [Var.: **cănăvăţ** s.n.] – Din ngr. **kannavátso,** bg. **kanavaţa.**
CANĂ[1], *cane,* s.f. (Bot.) Belşiţă. – Din fr. **canne.**
CANĂ[2], *căni,* s.f. **1.** Vas cu toartă care serveşte la băut sau la scos lichide dintr-un vas mai mare. * Conţinutul unui astfel de vas. **2.** Vas de formă cilindrică în care se depune banda de bumbac, de in sau de cânepă, la cardele şi laminoarele din filaturi. – Din bg **kana,** germ. **Kanne.**
CANCAN[1], *cancanuri,* s.n. (Franţuzism) Vorbe răutăcioase răspândite pe seama cuiva; bârfeală. – Din fr. **cancan.**
CANCAN[2], *cancanuri,* s.n. Numele unui dans de cabaret răspândit în Franţa, mai ales în a doua jumătate a sec. XIX, executat numai de femei; melodie după care se execută acest dans; french-cancan. – Din fr. **cancan.**
CANCANIER, -Ă, *cancanieri, -e,* adj. (Franţuzism) Bârfitor. [Pr.: *-ni-er*] – Din fr. **cancanier.**
CANCELAR, *cancelari,* s.m. **1.** Şeful guvernului în unele state. ** *Cancelar federal* = şeful guvernului în Austria şi în Germania. **2.** Şeful cancelariei şi al arhivei regale sau imperiale în evul mediu. * Şeful cancelariei unei reprezentanţe diplomatice sau al unui consulat. – Din lat. **cancellarius.**
CANCELARIAT, *cancelariate,* s.n. Funcţia de cancelar; localul unde îşi exercită cancelarul atribuţiile. [Pr.: *-ri-at*] – **Cancelar** + suf. *-iat*. Cf. germ. **Kanzellariat**.
CANCELARIE, *cancelarii,* s.f. **1.** Birou sau secţie a unei instituţii (publice) destinată lucrărilor administrative. **2.** Aparatul administrativ auxiliar al cancelariilor unor şefi de state. – După it. **cancelleria.**
CANCELLING s.n. (Mar.) Clauză înscrisă într-un contract de transport potrivit căreia se poate anula contractul dacă vasul nu a sosit în portul de încărcare până la termenul convenit [Pr.: *chénsăling*] – Cuv. engl.
CANCER, *cancere,* s.n. **1.** Termen general care denumeşte diverse forme de tumori maligne ce se caracterizează printr-o înmulţire excesivă a ţesuturilor unor organe; neoplasm, rac. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci şi bacterii parazite. **3.** (În sintagmele) *Tropicul Cancerului* = Tropicul Racului. *Zodia Cancerului* = zodia Racului. **4.** (Fig.) Flagel. – Din fr., lat. **cancer.**
CANCERIFORM, -Ă, *canceriformi, -e,* adj. Care are forma unui cancer. – Din fr. **cancériforme.**
CANGERIGEN, -Ă, *cancerigeni, -e,* adj., s.n. (Substanţă sau factor) care poate provoca apariţia cancerului. – Din fr. **cancérigéne.**
CANCERIZA, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în cancer. – Din fr. **cancériser.**
CANCERIZARE, *cancerizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) canceriza* şi rezultatul ei. – V. **canceriza.**

CANCERIZAT, -Ă, *cancerizaţi, -te,* adj. (Despre ţesuturi, organe etc.) Afectat de cancer. – V. **canceriza.**
CANCEROFOBIE, *cancerofobii,* s.f. (Med.) Teamă morbidă de cancer. – Din fr. **cancérophobie.**
CANCEROGENEZĂ, *cancerogeneze,* s.f. (Med.) Carcinogeneză. – **Cancer + geneză.**
CANCEROLOG, -Ă, *cancerologi, -ge,* s.m. şi f. (Med.) Oncolog. – Cf. fr. **cancérologiste.**
CANCEROLOGIC, -Ă, *cancerologici, -ce,* adj. (Med.) Oncologie. – Din fr. **cancérologique.**
CANCEROLOGIE s.f. (Med.) Oncologie. – Din fr. **cancérologie**.
CANCEROS, -OASĂ, *canceroşi, -oase,* adj. s.m. şi f. **1.** Adj. De cancer, privitor la cancer. **2.** S.m. şi f. Persoană bolnavă de cancer. – Din fr. **cancéreux,** it. **canceroso.**
CANCI adv. (Arg.) (Absolut) deloc, nimic. – Din ţig. **kanč.**
CANCIOC, *canciocuri,* s.n. **1.** Unealtă de metal în formă de lingură mare cu coadă de lemn, folosită de zidari pentru aşezarea mortarului pe rândurile de cărămizi ale unui zid în lucru. **2.** Vas pentru luarea probelor de produse petroliere, din rezervoare sau instalaţii. [Var.: **canciόg** s.n.] – Din magh. **kancsó.**
CANCIOG s.n. v. **cancioc.**
CANCIONEIRO s.n. Culegere de poezii lirice portugheze din sec. XII-XIV. [Pr.: *can-siu-năí-ru*] – Cuv. port.
CANCIONERO s.n. Culegere de poezii lirice spaniole din secolul al XV-lea. [Pr.: *cansionéro*] – Cuv. sp.
CANDEL s.n. Zahăr cristalizat în prisme transparente mari, obţinut prin cristalizarea lentă a zahărului din siropuri saturate, cu puritate mare. – Din germ. **Kandel** [zucker].
CANDELABRU, *candelabre,* s.n. Suport cu mai multe braţe (bogat ornamentat), pentru lumânări sau becuri electrice; policandru. – Din fr. **candélabre,** lat. **candelabrum.**
CANDELĂ, *candele,* s.f. **1.** Lampă cu ulei, care se pune la icoane sau la morminte sau care servea, în trecut, la iluminat. **2.** Unitate de măsură pentru calcularea intensităţii unui izvor de lumină. **3.** Stâlp rotund de lemn, întrebuinţat pentru susţinerea bolţilor unui tunel până la turnarea betonului. – Din sl. **kanůdilo** sau ngr. **kandíla, (2)** din fr. **candela.**
CANDELIŢĂ, *candeliţe,* s.f. (Mar.) Nod care serveşte la prinderea unui obiect. – **Candelă** + suf. *-iţă*.
CANDID, -Ă, *candizi, -de,* adj. Plin de candoare; curat, nevinovat, pur, neprihănit. – Din fr. **candide,** lat. **candidus.**
CANDIDA[1] s.f. Gen de ciuperci care formează micelii şi produc diverse infecţii, meningită etc. *(Candida).* – Cuv. lat. (nume ştiinţific).
CANDIDA[2]**,** *candidez,* vb. I. Intranz. **1.** A fi propus candidat în alegeri; a-şi pune candidatura într-o alegere. **2.** A se prezenta la un examen. * (Fam.) A aspira la un post, la un grad, la o poziţie etc. – Din **candidat** şi **candidatură** (derivat regresiv). Cf. germ. **kandidieren**.
CANDIDAT, -Ă, *candidaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care candidează. – Din fr. **candidat,** lat. **candidatus.**
CANDIDATURĂ, *candidaturi,* s.f. Faptul de a candida[2]; starea, calitatea de candidat. – Din fr. **candidature.**
CANDIDOZĂ, *candidoze,* s.f. (Med.) Infecţie a mucoaselor şi a pielii provocată de unele ciuperci din genul *Candida.* – Din fr. **candidose.**
CANDOARE s.f. Curăţenie morală; nevinovăţie. – Din fr. **candeur,** lat. **candor**, **-oris.**
CANDRIU, -IE, *candrii,* adj. (Fam.; adesea substantivat). **1.** Ţicnit, smintit, într-o ureche. **2.** Ameţit de băutură; beat. – Din ţig. **kand** "ureche".
CANEA, *canele,* s.f. Cep de lemn sau de metal, fixat într-un vas, prevăzut la capătul liber cu un robinet de scurgere, care serveşte la scoaterea lichidului dintr-un vas. [Var.: **caná** s.f.] – Refăcut din **canele** (pl. lui *canelă,* rar "canea" <ngr. *kanélla,* bg. *kanela*).
CANELA, *canelez,* vb. I. Tranz. A face caneluri pe suprafaţa interioară sau cea exterioară a unei piese, a unei coloane etc. – Din fr. **canneler.**
CANELAT, -Ă, *canelaţi, -te,* adj. Cu caneluri. – Din fr. **cannelé.**
CANELURĂ, *caneluri,* s.f. **1.** Şanţ îngust care brăzdează vertical (sau elicoidal) corpul unei coloane, al unui pilastru etc.; şanţ pe suprafaţa pieselor unor maşini, servind la îmbucarea cu alte piese; nut **(1)**. **2.** Fiecare dintre adânciturile longitudinale ale trunchiului unui arbore. – Din fr. **cannelure.**
CANETĂ, *canete,* s.f. Ţeavă pe care se înfăşoară firul de bătătură. – Din fr. **canette.**
CANEVAS, *canevasuri,* s.n. **1.** Schiţă sau linii generale ale unui desen. **2.** Reţea de meridiane şi de paralele trasate în vederea alcătuirii unei hărţi. **3.** Ansamblul triunghiurilor, liniilor poligonale şi punctelor care servesc ca bază măsurătorilor terestre. – Din fr. **canevas.**
CANGE, *căngi,* s.f. Prăjină lungă de lemn, cu cârlig de fier în vârf, utilizată la acostarea sau la

îndepărtarea de mal a navelor mici, la împingerea sau la prinderea de departe a unui obiect. * Gheară ascuţită şi întoarsă a păsărilor răpitoare. – Din tc. **kanca.**

CANGRENA, pers. 3 *cangrenează,* vb. I. Refl. (Despre ţesuturile unui organism animal) A face o cangrenă, a se distruge, a putrezi. [Var.: **gangrená** vb. I] – Din fr. **gangrener,** it. **cancrenare.**

CANGRENARE, *cangrenări,* s.f. Faptul de *a se cangrena.* [Var.: **gangrenáre** s.f.] – V. **cangrena.**

CANGRENAT, -Ă, *cangrenaţi, -te,* adj. Atins de cangrenă. [Var.: **gangrenát, -ă** adj.] – V. **cangrena.**

CANGRENĂ, *cangrene,* s.f. Distrugere sau putrezire a unei părţi din ţesuturile unui organism. [Var.: **gangrénă** s.f.] – Din fr. **gangréne,** lat. **gangraena,** it. **cancrena.**

CANGRENOS, -OASĂ, *cangrenoşi, -oase,* adj. Cu aspect de cangrenă, ca o cangrenă, de natura cangrenei. [Var.: **gangrenós, -oásă** adj.] – Din fr. **gangreneux.**

CANGUR, *canguri,* s.m. Mamifer erbivor din Australia, cu coadă lungă şi cu picioarele anterioare scurte, a cărui femelă are sub pântece o pungă unde îşi ţine puii când sunt mici *(Macropus giganteus).* – Din fr. **kangourou.**

CANIBAL, -Ă, *canibali, -e,* s.m. şi f. Antropofag. * Fig. Om crud, sălbatic, feroce. – Din fr. **cannibale.**

CANIBALIC, -Ă, *canibalici, -ce,* adj. De canibal. – **Canibal +** suf. *-ic.*

CANIBALISM s.n. Antropofagie. * Fig. Cruzime, sălbăticie, ferocitate. – Din fr. **cannibalisme.**

CANICULAR, -Ă, *caniculari, -e,* adj. Privitor la canicu1ă, de caniculă; arzător, dogoritor, torid. – Din fr. **caniculaire,** lat. **canicularis.**

CANICULAT, -Ă, *caniculaţi, -te,* adj. (Bot.; despre un organ) Care are şanţuri semicirculare. – Cf. fr. **cannelé**.

CANICULĂ, *canicule,* s.f. **1.** Perioadă în care steaua Sirius răsare şi apune o dată cu soarele (22 iulie – 23 august). **2.** Căldură dogoritoare specifică zilelor calde de vară; arşiţă, zăpuşeală, năduf. – Din fr. **canicule,** lat. **canicula.**

CANICULTURĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu studiul creşterii şi dresajului câinilor în scopul folosirii lor la diferite servicii (pază, vânătoare, transporturi etc.) – Din fr. **caniculture.**

CANID, *canide,* s.n. (La pl.) Familie de manifere carnivore digitigrade, cu gheare neretractile şi cu patru degete la picioarele dinainte şi cinci la cele din spate, din care fac parte lupul, vulpea, şacalul etc.; (şi la sg.) animal din această familie. – Din fr. **canidés.**

CANIN, -Ă, *canini, -e*, adj., s.m. **1.** Adj. De câine, privitor la câine; câinesc. *Rasă canină.* **2.** S.m. Fiecare dintre dinţii lungi şi ascuţiţi, aşezaţi între dinţii incisivi şi premolari, foarte dezvoltaţi la animalele carnasiere. – Din fr. **canin, canine,** lat. **caninus.**

CANION, *canioane,* s.n. Vale adâncă şi foarte strâmtă, cu pereţi abrupţi şi cu fundul îngust, prin care râurile curg vijelios, formând vârtejuri. [Pr.: *-ni-on*] – Din fr. **caňon**, germ. **Caňon.**

CANIOTĂ, *caniote,* s.f. Vas cu coşuleţ în care se strâng banii de la unele câştiguri (de obicei de la jocurile de cărţi), cu scopul de a acoperi unele cheltuieli; sumă strânsă în acest scop. – Din fr. **cagnotte.**

CANISĂ, *canise,* s.f. Crescătorie de câini. – Din fr. **canice.**

CANISTRĂ, *canistre*, s.f. Vas, recipient de tablă, de material plastic etc., de formă paralelipipedică, cu închidere ermetică, servind la transportul benzinei, al laptelui etc. – Din germ. **Kanister.**

CANIŞ s.m. Specie de câini cu părul creţ. – Din fr. **caniche.**

CANIŢIE s.f. Albire totală sau parţială a părului. – Din fr. **canitie,** lat. **canities.**

CANOE, *canoe,* s.f. **1.** Ambarcaţie uşoară, fără cârmă, construită simetric, cu prora şi pupa ascuţite şi înălţate, condusă cu ajutorul pagaielor din poziţia în genunchi; Sport nautic care se practică cu canoe (1). **2.** Ambarcaţie uşoară folosită în trecut de amerindienii din regiunea Marilor Lacuri. – Din fr. **canoë.**

CANOIST, -Ă, *canoişti, -ste,* s.m. şi f. Sportiv(ă) care practică sportul cu canoe. – **Canoe** + suf. *-ist.* Cf. fr. **canoéiste**.

CANON, *canoane,* s.n. **1.** Regulă, dogmă bisericească; tipic[1]. * Normă, regulă de conduită. * Listă de texte sacre care se bucură de autoritate deplină în cadrul unei religii. **2.** Pedeapsă dată de biserică la călcarea unui canon **(1)**. * Fig. Suferinţă, chin. **3.** Nume dat cărţilor Vechiului şi Noului Testament. **4.** Regulă care face parte dintr-un ansamblu de procedee artistice specifice unei epoci; *p. ext.* regulă rigidă, formalistă. **5.** Compoziţie muzicală în care două sau mai multe voci, intrând succesiv, execută împreună aceeaşi melodie. * Cântare bisericească; *p. ext.* cântec; glas. **6.** Literă de tipar, având corpul de

36 de puncte tipografice, cu care se tipăreau în trecut cărţile canonice. – Din sl. **kanonů,** fr. **canon,** germ. **Kanon.**

CANONADĂ, *canonade*, s.f. Tragere a unui mare număr de proiectile, cu mai multe guri de foc de artilerie. – Din fr. **canonnade.**

CANONARH, *canonarhi*, s.m. Monah însărcinat cu orânduirea slujbei la strană în mănăstirile şi catedralele ortodoxe. – Din ngr. **kanonárhis.**

CANONEALĂ, *canoneli*, s.f. (Pop.) Caznă, trudă, chin – **Canoni** + suf. -*eală*.

CANONI, *canonesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) chinui. – Din **canon.**

CANONIAL, -Ă, *canoniali,* adj. (Rar) Canonic[2]. [Pr.: -*ni-al*] – Din fr. **canonial.**

CANONIC[1], *canonici,* s.m. Preot catolic sau anglican care face parte din consiliul episcopal; superiorul unei catedrale. [Acc. şi: *canoníc*] – Din lat. **canonicus.**

CANONIC[2], -Ă, *canonici, -ce*, adj. În conformitate cu canoanele, privitor la canoane; canonial. ** *Drept canonic* = drept bisericesc * Recunoscut de biserică. – Din fr. **canonique**, lat. **canonicus.**

CANONICAT s.n. Demnitate de canonic[1]. – Din fr. **canonicat,** germ. **Kanonikat.**

CANONICITATE s.f. Însuşirea de a fi canonic[2]. – Din fr. **canonicité.**

CANONIERĂ, *canoniere,* s.f. Navă mică de război, folosită la patrulare, escortare, servicii de pază etc. a coastelor şi a fluviilor. [Pr.: -*ni-e*-] – Din fr. **canonniére.**

CANONIZA, *canonizez,* vb. I. Tranz. A aşeza, a pune, a trece o persoană decedată în rândul sfinţilor. – Din fr. **canoniser,** lat. **canonizare.**

CANONIZARE, *canonizări,* s.f. Faptul de *a canoniza.* – V. **canoniza.**

CANOTA, *canotez*, vb. I. Intranz. (Sport) A vâsli. – Din fr. **canoter.**

CANOTAJ s.n. Nume dat sporturilor nautice care se practică în ambarcaţii puse în mişcare cu ajutorul vâslelor. ** *Canotaj academic* = ramură a sporturilor nautice care se practică pe schifuri şi pe giguri[1]. – Din fr. **canotage.**

CANOTIER, -Ă, *canotieri, -e,* s.m. şi f. (Rar) Canotor. [Pr.: -*ti-er*] – Din fr. **canotier.**

CANOTIERĂ, *canotiere,* s.f. Pălărie tare de paie, cu fundul şi borurile drepte. [Pr.: -*ti-e*-] – Din fr. [chapeau] **canotier.**

CANOTOR, -OARE, *canotori, -oare,* s.m. şi f. Sportiv care practică sportul vâslitului; canotier. – Din fr. **canoteur.**

CANT, *canturi,* s.n. **1.** Muchie, latură a unor obiecte. **2.** Parte a copertei de carton care depăşeşte dimensiunile filelor unei cărţi legate, ale unui caiet sau ale unui registru. **3.** Margine, muchie a suprafeţei de alunecare a schiurilor. – Din germ. **Kante.**

CANTABIL, -Ă, *cantabili, -e*, adj. (Livr.) Care (se) poate cânta; melodios. – Din lat. **cantabilis,** it. **cantabile.**

CANTABILE adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În mod clar, expresiv; melodios. **2.** S.n. Parte dintr-o lucrare muzicală instrumentală executată în acest mod. – Cuv. it.

CANTABILITATE s.f. Însuşire a unei piese muzicale sau a unei teme dintr-o compoziţie vocală sau instrumentală de a avea o linie melodică expresivă. * Calitate a versurilor de a fi muzicale; muzicalitate. – **Cantabil** + suf. -*itate.* Cf. it. **cantabilita**.

CANTABRI s.m. pl. Veche populaţie din Spania, supusă de romani după o îndelungată rezistenţă. – Din fr. **Cantabres.**

CANTALUP, *cantalupi,* s.m. Varietate de pepene galben, cu fructul turtit şi cu coaja groasă, brăzdată în felii, şi cu miezul aromat. – Din fr. **cantaloup.**

CANTANDO adv. (Muz.) Cantabile. – Cuv. it.

CANTARAGIU, *cantaragii,* s.m. Salariat la vamă, la gară etc. care cântăreşte bagajele sau mărfurile. – Din tc. **kantarci.**

CANTARIDĂ, *cantaride,* s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, verde-aurie, cu miros caracteristic, care atacă frasinul şi liliacul şi care este folosită în industria farmaceutică; gândacul-frasinului, gândac-de-frasin, căţel-de-frasin, căţelul-frasinului *(Lytta vesicatoria)*. – Din fr. **cantharide,** lat. **cantharis, -idis.**

CANTARIDINĂ, *cantaridine*, s.f. (Farm.) Substanţă toxică extrasă din cantaridă. – Din fr. **cantharidine.**

CANTARIDISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu cantaridină. – Din engl. **cantharidism.**

CANTATĂ, *cantate*, s.f. Compoziţie muzicală ocazională, cu caracter solemn sau liric, pentru voci, solo, cor şi orchestră. ** (În compusul) *Cantată-oratoriu* = compoziţie vocal-instrumentală pe un libret cu temă dramatică. – Din it. **cantata.**

CANTAUTOR, -OARE, *cantautori, -oare,* s.m. şi f. Cântăreţ care îşi compune singur textele. [Pr.:-*a-u*-] – Din it. **cantautore.**

CANTILENĂ, *cantilene,* s.f. **1.** Cântec liric sau epic. **2.** Melodie gravă, sentimentală, care se execută tărăgănat. – Din it. **cantilena,** fr. **cantiléne.**

CANTINĂ, *cantine,* s.f. Local unde se serveşte masa salariaţilor dintr-o întreprindere, studenţilor, elevilor etc. * (Ieşit din uz) Încăpere în interiorul unei unităţi militare, de unde se puteau cumpăra diferite alimente şi obiecte. – Din fr. **cantine.**

CANTINIER, -Ă, *cantinieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care conduce o cantină. [Pr.: *-ni-er*] – Din fr. **cantinier.**

CANTITATE, *cantităţi,* s.f. **1.** Câtime, număr, mărime. ** Expr. (Fam.) *Cantitate neglijabilă* = lucru (sau persoană) de mică importanţă, de care nu trebuie să se ţină seamă. **2.** Proprietate care poate fi reprezentată printr-un număr obţinut dintr-o măsurare sau dintr-o numărare. **3.** Ansamblul determinărilor care exprimă gradul de dezvoltare al însuşirilor unui obiect susceptibile de a fi măsurate şi traduse numeric. * Însuşire a obiectelor a cărei schimbare nu produce la început modificări radicale în calitatea lor, ci numai pregăteşte aceste modificări. **4.** Durata rostirii unui sunet sau a unei silabe. – Din fr. **quantité,** lat**. quantítas, -atis.**

CANTITATIV, -Ă, *cantitativi, -e,* adj. Privitor la cantitate, de cantitate. – Din fr. **quantitatif.**

CANTO s.n. Muzică vocală; cânt, cântare. – Din it. **canto.**

CANTON, *cantoane,* s.n. **1.** Clădire din imediata vecinătate a unei căi de comunicaţie, înzestrată cu aparatele necesare pentru supravegherea şi întreţinerea acesteia şi care serveşte şi ca locuinţă pentru cantonier. **2.** Cea mai mică unitate în administraţia pădurilor; locuinţa pădurarului. **3.** Unitate teritorial-administrativă în unele ţări. **4.** Fiecare dintre statele care compun Confederaţia Elveţiană. – Din fr. **canton.**

CANTONA, *cantonez,* vb. I. Intranz. **1.** A se instala pentru un timp oarecare într-un cantonament. **2.** A rămâne pe loc. **3.** Refl. (Fig.) A se limita. – Din fr. **cantonner.**

CANTONAL, -Ă, *cantonali, -e,* adj. Care aparţine cantoanelor **(3)**, privitor la cantoane. *Alegeri cantonale*. – Din fr. **cantonal.**

CANTONAMENT, *cantonamente,* s.n. **1.** Staţionare vremelnică (a unor unităţi militare) într-o localitate, în afara cazarmei; loc unde sunt instalaţi cei cantonaţi. **2.** Loc de cazare special amenajat şi perioada de timp în care o echipă sau un lot de sportivi se pregătesc în comun (în vederea participării la o competiţie de amploare). – Din fr. **cantonnement.**

CANTONIER, -Ă, *cantonieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care are sarcina de a supraveghea şi întreţine o anumită porţiune de şosea sau de cale ferată. [Pr.: *-ni-er*] – Din fr. **cantonnier.**

CANTONIERIŢĂ, *cantonieriţe,* s.f. (Rar) Cantonieră; soţia cantonierului. [Pr.: *-ni-e-*] – **Cantonier +** suf. *-iţă.*

CANTOR, *cantori,* s.m. (Reg.) Cântăreţ de biserică; psalt, dascăl **(3)**. – Din lat. **cantor,** germ. **Kantor.**

CANTORĂ, *cantore,* s.f. (Înv. şi reg.) Birou, cancelarie. – Din rus. **kontora.**

CANŢONĂ, *canţone,* s.f. **1.** Poezie lirică italiană medievală, de origine provensală, consacrată iubirii cavalereşti. **2.** Cântec pe mai multe voci din epoca Renaşterii, apropiat de cântecul popular, care, cu timpul, a devenit o piesă instrumentală. – Din it. **canzone.**

CANŢONETĂ, *canţonete,* s.f. **1.** Mic cântec popular italian; *p. ext.* cântec scurt. **2.** Poezie lirică italiană, formată din versuri scurte. – Din it. **canzonetta.**

CANŢONIER, *canţoniere,* s.n. Culegere italiană de poezii lirice de dragoste. *Canţonierul lui Petrarca.* – Din it. **canzoniere.**

CANULĂ, *canule,* s.f. Tub de sticlă sau de ebonită, întrebuinţat în medicină în diferite operaţii chirurgicale sau pentru spălături interne. – Din fr. **canule,** lat. **cannula.**

CANURĂ s.f. Nume dat firelor scurte de lână rămase în dinţii pieptenului după dărăcit, folosite (ca bătătură) pentru ţesături mai groase. – Lat. **cannula.**

CAOLIN s.n. Rocă argiloasă de culoare albă sau uşor colorată de impurităţi, insolubilă în apă, alcătuită din caolinit, întrebuinţată în industria ceramicii, a hârtiei, a sticlei, în medicină etc. * (Med.) Pudră absorbantă, întrebuinţată ca emolient. – Din fr. **kaolin.**

CAOLINIT s.n. Silicat de aluminiu hidratat care intră în compoziţia caolinului, de culoare albă, mată, uneori uşor colorat. – Din fr. **kaolinite.**

CAOLINIZARE, *caolinizări,* s.f. Proces chimic de transformare a unor roci în caolin. – După fr., engl. **kaolinisation.**

CAOLINOS, -OASĂ, *caolinoşi, -oase*, adj. Cu (aspect de) caolin. – **Caolin +** suf. *-os.*

CAOS s.n. v. **haos.**

CAP[1]**, (I, III)** *capete,* s.n. **(II)** *capi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Extremitatea superioară a corpului omenesc sau cea anterioară a animalelor, unde se află creierul, principalele organe de simţ şi orificiul bucal. ** Loc. adv. *Din cap până-n picioare* = de sus până jos, în întregime, cu desăvârşire. *Cu noaptea-n cap* = dis-de-dimineaţă. *(Până) peste cap* = extrem de..., exagerat de... *Cu un cap mai sus* = (cu mult) mai sus, mai deştept, mai reuşit, mai bine. *Cu capul plecat* = ruşinat, umilit, învins. *Pe după cap* = pe după gât, la

ceafă. ** Loc. adj. (Fam.) *Bătut* (sau *căzut) în cap* = tâmpit, prost. ** Expr. *A se da peste cap* = a face tumbe; a depune eforturi deosebite pentru a realiza ceva, a face imposibilul. *A da (pe cineva) peste cap* = a trânti (pe cineva) la pământ; a da jos dintr-o situaţie, a doborî, a învinge. *A da peste cap (paharul, băutura etc.)* = a înghiţi dintr-o dată conţinutul unui pahar, al unei căni etc. *A da (ceva) peste cap* = **a)** a schimba cu totul ordinea lucrurilor, a ideilor, a unui program stabilit etc; **b)** a lucra repede, superficial, de mântuială. *A scoate capul în lume* = a ieşi între oameni, în societate. *A nu-şi (mai) vedea capul de...* sau *a nu şti unde-i stă* sau *unde-i este capul* = a nu şti ce să mai facă, a fi copleşit de... *A-şi pierde capul* = a se zăpăci. *A nu mai avea unde să-şi pună capul* = a ajunge fără adăpost, pe drumuri, sărac. *A da din cap* = a clătina capul (în semn de aprobare, de refuz etc.). *A da (cuiva) la cap* = a lovi; a omorî; a ataca cu violenţă pe cineva; a distruge (cu vorba sau cu scrisul). *A umbla cu capul în traistă* = a fi distrat, neatent. *A se da cu capul de toţi pereţii* (sau *de pereţi)* = a fi cuprins de desperare sau de necaz, a regreta o greşeală făcută. *A-şi lua* (sau *a apuca) lumea în cap* = a pleca departe, părăsindu-şi casa, locul de origine şi rătăcind prin lume. *A-şi pleca capul* = a se simţi ruşinat, umilit; a se da învins, a se supune. *Vai* (sau *haram) de capul lui* = vai de el. *A cădea* (sau *a veni, a se sparge* etc.) *pe* (sau *de în) capul cuiva (o situaţie neplăcută, un necaz etc.)* = a veni asupra cuiva tot felul de neplăceri şi necazuri, a-l lovi o nenorocire. *A cădea pe capul cuiva* = a sosi pe neaşteptate la cineva (creându-i neplăceri, deranj). *A sta* (sau *a şedea, a se ţine) de capul cuiva* sau *a se pune pe capul cuiva* = a stărui fără încetare pe lângă cineva. *A şedea* (sau *a sta) pe capul cuiva* = a sta pe lângă sau la cineva (creându-i neplăceri, plictisindu-l etc.). *A se duce de pe capul cuiva* = a lăsa pe cineva în pace. *A nu şti* (sau *a nu avea) ce-şi face capului* = (Reg.) a nu mai şti ce să facă pentru a ieşi dintr-o situaţie grea. ** *Cap de familie* = bărbatul care reprezintă puterea familială şi părintească; *p. gener.* orice persoană care procură mijloacele necesare traiului unei familii şi o reprezintă juridic. ** *Cap de expresie* = portret în care artistul face un studiu amănunţit al expresiei unui sentiment pe trăsăturile chipului omenesc. * (La fotbal) Lovire a mingii cu capul. * *Cap de bour* = nume sub care sunt cunoscute primele serii de mărci poştale româneşti, având pe ele capul unui bour. * Parte a monedei care are imprimat un chip. * Părul capului. **2.** Căpătâi; căpătâiul patului. **3.** Individ, ins, cap. *Câte 5 lei de cap.* ** Expr. *Pe capete* = care mai de care, în număr foarte mare, pe întrecute. (Exprimă o mare divergenţă de opinii) *Câte capete, atâtea păreri.* **4.** Minte, gândire, judecată; memorie. ** Loc. adj. şi adv. *Cu cap* = (în mod) inteligent, deştept. *Fără cap* = (în mod) necugetat. ** Loc. adj. *Cu scaun la cap* = cu judecată dreaptă; cuminte. ** Expr. *A fi bun* (sau *uşor) la* (sau *de) cap* sau *a avea cap uşor* = a fi deştept. *A fi greu* (sau *tare) de cap* sau *a avea cap greu* = a pricepe cu greutate; a fi prost. *A nu (-i) intra (cuiva) în cap* = a nu putea pricepe (ceva). *A-i ieşi (cuiva ceva) din cap* = a nu-i mai sta gândul la...; a uita. *A nu-i mai ieşi (cuiva ceva) din cap* = a-l stăpâni mereu (acelaşi gând), a nu putea uita. *A-i sta capul la...* = a se gândi la... *A-şi bate* (sau *a-şi frământa, a-şi sparge, a-şi sfărâma* etc.) *capul* = a se gândi, a se strădui spre a soluţiona o problemă. *A-i deschide (cuiva) capul* = a face (pe cineva) să înţeleagă ceva, a lămuri (pe cineva). *A fi* (sau *a rămâne, a umbla* etc.) *de capul său* = a fi (sau a rămâne etc.) liber, independent, nesupravegheat. *A face (ceva) din* (sau *de) capul său* = a face (ceva) fără a se consulta cu altcineva. *A întoarce* (sau *a suci, a învârti capul cuiva)* = a face pe cineva să-şi piardă dreapta judecată; a zăpăci; a face pe cineva să se îndrăgostească. *A nu avea cap să...* = a nu avea posibilitatea să..., a nu putea să... * (Jur.) *Cap de acuzare* = motiv pe care se întemeiază acuzarea. **5.** (Înv.) Viaţă. *A plăti cu capul.* * (Astăzi în expr.) *Odată cu capul* sau *în ruptul capului* = cu nici un preţ, niciodată. *A-şi face de cap* = a face ceva ce poate să-i primejduiască viaţa; a face nebunii. **6.** ** Compuse: *cap-de-mort* sau *capul-lui-Adam* = (Entom.) strigă; *cap-de-cocoş* = (Bot.) dulcişor; *capul-şarpelui* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri şi cu flori roşii ca sângele, dispuse în spice simple *(Echium rubrum)*; *capul-balaurului* = o parte a constelaţiei balaurului. **II.** S.m. Căpetenie, şef, conducător. * Iniţiator. **III.** S.n. **1.** Vârf (al unui obiect). * Extremitate proeminentă a unui dispozitiv, instrument etc sau a unui element dintr-un sistem. * Obiect, mecanism sau dispozitiv asemănător cu un cap[1] (I 1), folosit în diverse scopuri tehnice. **2.** Partea extremă cu care începe sau sfârşeşte ceva. ** *Cap de pod* = loc aflat pe teritoriul inamic, dincolo de un curs de apă, de un defileu etc; *p. ext.* forţele armate care ocupă acest loc cu scopul de a asigura trecerea grosului trupelor şi a mijloacelor de luptă. ** Loc. adv. *Cap la* (sau *în) cap* = cu părţile extreme alăturate. ** Expr. *Cap de ţară* = margine de ţară; hotar. *Nu-i (un) cap de ţară* = nu-i nimic grav, nici o nenorocire. *A sta* (sau *a şedea, a se ridica) în capul oaselor* = a se ridica stând în pat, a sta în şezut. **3.** Partea de dinainte; început, frunte. *În capul*

coloanei. ** *Cap de an* (sau *de săptămână, de iarnă* etc.) = începutul unui an (sau al unei săptămâni etc.). *Cap de coloană* = cel sau cei care stau în fruntea coloanei. *Cap de afiş* (sau *cap de listă)* = primul nume dintr-o listă de persoane afişate în ordinea valorii lor. ** Loc. adv. *În cap de noapte* sau *în capul nopţii* = după ce s-a întunecat bine. *Din* (sau *de la) cap* = de la început; de la începutul rândului. *Din capul locului* = înainte de a începe ceva; de la început. * Partea principală, mai aleasă (a unui lucru). ** Expr. *Capul mesei* = locul de onoare la masă. **4.** Partea de jos sau dindărăt a unui lucru; capăt; (cu sens temporal) sfârşit. ** Expr. *A o scoate la cap* = a sfârşi (cu bine). *A-i da de cap* = a rezolva; a învinge, a răzbi. *În cap* = (după numerale) exact, întocmai. **5.** Bucăţică ruptă dintr-un obiect; *p. ext.* lucru de mică importanţă. ** Expr. *Nici un cap de aţă* = absolut nimic. *Până la un cap de aţă* = tot. **6.** ** (În sintagma) *Cap magnetic* = transductor electromagnetic care transformă variaţiile unui semnal electric în variaţii de flux magnetic sau invers, folosit pentru operaţii de înregistrare, redare şi ştergere la magnetofoane. – Lat. **caput, (II)** după fr. **chef** (< lat. *caput).*

CAP[2]**,** *capuri,* s.n. Parte de uscat care înaintează în mare; promontoriu. – Din fr. **cap.**

CAPABIL, -Ă, *capabili, -e,* adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") Care este în stare, care are posibilitatea de a săvârşi ceva; apt pentru ceva. * Înzestrat, valoros, destoinic. – Din fr. **capable,** lat. **capabilis.**

CAPAC, *capace,* s.n. Acoperitoare care se aşază deasupra deschizăturii unui vas, a unei cutii, a unui cufăr etc. *** Friptură la capac* = friptură gătită, într-un vas acoperit. *Ouă la capac* = ochiuri prăjite. *Caşcaval la capac* = caşcaval prăjit în tigaie. ** Expr. *A pune capac cuiva* = a închide cuiva gura cu un răspuns potrivit. *A găsi capac la toate* = a da întotdeauna răspunsul potrivit. *Asta pune capac (la toate)* = asta e prea de tot. – Din tc **kapak.**

CAPACIMETRU, *capacimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară capacitatea electrică. – Din fr. **capacimétre.**

CAPACITATE, *capacităţi,* s.f. **1.** Volum al unui recipent. **2.** Însuşirea de a fi încăpător; mărime care reprezintă cantitatea maximă de materii sau de energie pe care o poate acumula un corp, un sistem etc. ** *Măsuri de capacitate* = măsuri cu care se determină volumul lichidelor, al cerealelor etc. **3.** Posibilitatea pe care o are un corp, un sistem etc. de a acumula o cantitate de materii sau de energie. **4.** Posibilitatea de a lucra într-un domeniu, de a realiza ceva. * Posibilitatea, însuşirea morală sau intelectuală a cuiva; aptitudine. * Persoană capabilă. **5.** Însuşirea de a face acte juridice valabile. – Din fr. **capacité,** lat. **capacitas, -atis.**

CAPACITIV, -Ă, *capacitivi, -e,* adj. (Tehn.) Referitor la capacitatea electrică; care se comportă ca un condensator electric. – Din engl. **capacitive.**

CAPAMA, *capamale,* s.f. (Turcism înv.) Mâncare gătită din carne de miel (sau de pasăre) cu stafide. – Din tc **kapama.**

CAPAN, *capanuri,* s.n. (Turcism înv.) Magazie care servea ca depozit (de alimente) pentru trupele turceşti. – Din tc. **kapan.**

CAPANLIU, *capanlii,* s.m. (Turcism înv.) Negustor turc care achiziţiona alimente pentru aprovizionarea trupelor turceşti. – Din tc. **kapanli.**

CAPAUCĂ, *capauce,* s.f. (Reg.) Femela copoiului. [Var.: **căpáucă** s.f.] – **Căpău** (= copoi) + suf. *-că.*

CAPĂ, *cape,* s.f. **1.** Pelerină (scurtă) de blană sau de stofă. ** Expr. *De capă şi spadă* = (despre filme, opere literare etc.) de aventuri cu multe dueluri, înfruntări violente etc. **2.** Dispozitiv de protecţie aplicat la maşini, ferăstraie etc. pentru a preîntâmpina accidentele. **3.** (Mar.) Orientare a unei nave pentru a rezista unui timp neprielnic, cu vânt foarte puternic. – Din fr. **cape.**

CAPĂT, *capete,* s.n. **1.** Partea extremă a unui lucru, a unei perioade, a unei situaţii sau a unei stări; margine, limită, sfârşit[1], istov. ** Loc. adj. *Fără (de) capăt* = fără sfârşit; îndelungat, întins. ** Loc. adv. *De la* (sau *din) capăt* = de la început. *În capăt* = **a)** în frunte; **b)** exact, deplin. *Până la capăt* = până la sfârşit; până la ultimele consecinţe, în mod consecvent. ** Expr. *La capătul lumii* (sau *pământului)* = foarte departe. *A pune capăt (unui lucru, unei situaţii)* = a face să înceteze, a termina (cu bine), a rezolva. *A da de capăt* = a duce la bun sfârşit. *A o scoate la capăt cu ceva* = a ieşi cu bine dintr-o situaţie neplăcută. *A o scoate la capăt cu cineva* = a se înţelege cu cineva. *Nici un capăt de aţă* = absolut nimic. *Până la* (sau *într-*) *un capăt de aţă* = absolut tot. **2**. Fragment; rămăşiţă de... – Refăcut din pl. **capete** (<lat. *capita).*

CAPÂNTORTURĂ, *capântorturi,* s.f. Mică pasăre călătoare, de culoare cenuşie-brună, cu pete mai închise, care îşi răsuceşte des şi cu multă uşurinţă capul; sucitoare (*Jynx torquilla). –* **Cap**[1] **+ întort** "întors" + suf. *-ură.*

CAPCANĂ, *capcane,* s.f. (Adesea fig.) Dispozitiv pentru prinderea unor animale; cursă. – Din tc. **kapkcan.**
CAPELA, *capelez,* vb. I. Tranz. A lega un cablu sau o parâmă de un catarg. – Din fr. **capeler.**
CAPELAN, *capelani,* s.m. Preot al unei capele[2] catolice (ajutor al parohului unei biserici) – Din it. **cappellano.**
CAPELARE, *capelări,* s.f. (Mar.) Acţiunea de *a capela*; capelatură. – V. **capela.**
CAPELAT, -Ă, *capelaţi, -te,* adj. (Mar.; despre cabluri, parâme) Legat de un catarg. – V. **capela.**
CAPELATURĂ, *capelaturi,* s.f. (Mar.) Capelare. – **Capela +** suf. *-tură.*
CAPELĂ[1]**,** *capele,* s.f. Şapcă de postav cu cozoroc moale, purtată de militari. – Din ngr.**kapéllo,** it. **cappello.**
CAPELĂ[2]**,** *capele,* s.f. Biserică mică, izolată, fără parohie (într-un cimitir etc); paraclis. * Parte a unei biserici care adăposteşte altarul. * Încăpere într-o clădire, cu un altar, unde se poate oficia slujba religioasă. – Din it. **cappella.**
CAPELĂ[3]**,** *capele,* s.f. Grup de corişti. * Orchestră de proporţii reduse; fanfară (militară). – Din it. **cappella,** germ. **Kapelle.**
CAPELINĂ, *capeline*, s.f. (Med.) Bonetă sau bandă circulară (elastică sau ghipsată) folosită pentru imobilizarea fracturilor, ancorarea aparatelor şi protezelor chirurgicale etc. – Din fr. **capeline.**
CAPELMAISTRU, *capelmaiştri,* s.m. Dirijor al unei orchestre mici; şef de fanfară militară. [Acc. şi: *capelmáistru*] – Din germ. **Kapellmeister.**
CAPELUŢĂ, *capeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *capelă*[1]*.* – **Capelă**[1] + suf. *-uţă.*
CAPER, *caperi,* s.m. Arbust spinos care creşte în regiunile calde ale Europei, cu flori mari albe sau roşietice *(Capparis spinosa).* – Din it. **cappero.**
CAPERĂ, *capere,* s.f. Boboc al caperului, folosit drept condiment. – Din **caper.**
CAPEŞ, -Ă, *capeşi, -e,* adj. (Rar) Energic, hotărât; încăpăţânat. – **Cap**[1] + suf. *-eş.*
CAPIA s.m. invar. Ardei (roşu) lung. ** (Adjectival) *Ardei capia.* – Din bg. **kapis.**
CAPICHEHAIE s.f. v. **capuchehaia.**
CAPIE s.f. Boală a ovinelor, bovinelor caprelor şi cailor (provocată de localizarea la creier a teniei) care se manifestă prin ameţeli, convulsii şi mişcări repezi şi dezordonate; cenuroză, căpială. * Animal care suferă de această boală. – Cf. sl. **kapija**.
CAPILAR, -Ă, *capilari, -e,* adj. **1.** Subţire, fin, îngust. ** (şi substantivat, n. pl.) *Vase capilare* = cele mai mici vase de sânge, care servesc la hrănirea ţesuturilor şi stabilesc legătura între vene şi artere. **2.** Care aparţine capilarităţii, privitor la capilaritate. ** *Tub capilar* = tub îngust în care se manifestă fenomenele de capilaritate. – Din fr. **capillaire,** lat. **capillaris.**
CAPILARITATE s.f. Proprietate pe care o au lichidele de a se ridica sau de a coborî, fără intervenţii din afară, în tuburi foarte subţiri; ansamblu de fenomene care se produc (în tuburile capilare) la suprafaţa unui lichid. – Din fr. **capillarite.**
CAPILARITĂ, *capilarite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a vaselor capilare. – Din fr. **capilarité.**
CAPILAROSCOPIE s.f. Studiul aspectului vaselor capilare. – Din fr. **capillaroscopie.**
CAPIŞON, *capişoane,* s.n. Un fel de glugă cu unul sau două colţuri, care atârnă pe spate şi care se poate ridica pentru a proteja capul de intemperii. – Din fr. **capuchon.**
CAPIŞTE, *capişti,* s.f. (Înv.) Templu sau altar dedicat zeităţilor antice; *p. ext.* biserică de rit neortodox. – Din sl. **kapište.**
CAPITAL[1]**, (1)** *capitaluri,* s.n. **1.** Avuţie sub formă de bani, de mărfuri, de bunuri materiale în genere. **2.** Bani, sumă (mare) de bani (investiţi într-o afacere). * *Capital de cunoştinţe* = suma cunoştinţelor pe care le posedă cineva; experienţă. – Din fr. **capital,** germ. **Kapital.**
CAPITAL[2]**, -Ă,** *capitali, -e,* adj. **1.** De primă importanţă, de frunte; fundamental, esenţial. ** *Reparaţie capitală* = refacere a părţilor esenţiale ale unei clădiri, ale unei maşini etc. ** Expr. *A (o) lua de capital* = a acorda o importanţă exagerată unui fapt, unei afirmaţii etc. **2.** (Despre caractere tipografice; adesea substantivat, f.) De dimensiuni mai mari decât litera obişnuită şi cu o formă, de obicei, diferită; (despre litere) majuscul, verzal. **3.** (În expr.) *Pedeapsă capitală* = pedeapsă cu moartea. – Din fr. **capital.**
CAPITALĂ, *capitale,* s.f. **1.** Oraş de reşedinţă în care îşi au sediul organele supreme ale puterii de stat. **2.** Oraş în care îşi au sediul organele de conducere ale unei unităţi administrative teritoriale. [Var.: (înv.) **capitálie** s.f.] – Din fr. **capitale.**
CAPITALBAND s.n. Şiret colorat cu o margine îngroşată, cu care se întăreşte cotorul unei cărţi sau al unui registru. – Din germ. **Kapitalband.**
CAPITALIE s.f. v. **capitală**.
CAPITALISM s.n. Sistem politico-economic care se întemeiază pe proprietatea privată

asupra mijloacelor de producţie şi de schimb. – Din fr. **capitalisme.**
CAPITALIST, -Ă, *capitalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine capitalismului sau care are trăsăturile capitalismului, privitor la capitalism. **2.** S.m. şi f. Persoană care posedă capital[1] – Din fr. **capitaliste.**
CAPITALIZA, *capitalizez,* vb. I. Tranz. A transforma ceva în capital[1]; a acumula capital[1]. * (Impr.) A aduna bani, a strânge avere. – Din fr. **capitaliser.**
CAPITALIZABIL, -Ă, *capitalizabili, -e*, adj. Care poate fi capitalizat. – Din fr. **capitalisable.**
CAPITALIZARE, *capitalizări,* s.f. Acţiunea de *a capitaliza.* – V. **capitaliza.**
CAPITALIZAT, -Ă, *capitalizaţi, -te,* adj. (Despre bunuri materiale) Transformat în capital[1]. – V. **capitaliza.**
CAPITAT, -Ă, *capitaţi, -te*, adj. (Bot.; despre un organ) Care se termină cu un fel de măciucă. – Din fr. **capité.**
CAPITAŢIE, *capitaţii,* s.f. Impozit, sub formă de cote fixe, perceput, în evul mediu, pe fiecare cap de locuitor. – Din fr. **capitation,** lat. **capitatio.**
CAPITĂLAŞ s.n. Diminutiv al lui *capital*[1] **(3)**. – **Capital**[1] + suf. *-aş.*
CAPITĂLUŢĂ, *capităluţe,* s.f. Nume dat literelor de tipar majuscule care au aceleaşi dimensiuni cu literele obişnuite din corpul respectiv. – [Literă] **capitală +** suf. *-uţă.*
CAPITEL, *capiteluri,* s.n. Partea superioară, mai groasă (şi ornată), a unei coloane sau a unui pilastru, care face legătura între fusul coloanei şi arhitravă. – Din it. **capitello,** lat. **capitellum.**
CAPITOL, *capitole,* s.n. Fiecare dintre diviziunile mai mari ale unei lucrări ştiinţifice, literare, ale unei legi etc. [Var.: (înv.) **capítul** s.n.] – Din it. **capitolo,** lat. **capitulum.**
CAPITOLIN, -Ă, *capitolini, -e*, adj. Care aparţine Capitoliului, privitor la Capitoliu. – Din fr. **capitolin**, lat. **capitolinus.**
CAPITONA, *capitonez,* vb. I. Tranz. **1.** A căptuşi scheletul unei mobile cu lână, câlţi, iarbă de mare, material plastic etc. înainte de a fi tapisată; a tapisa. **2.** A acoperi un perete sau o uşă cu un strat de material izolator împotriva zgomotelor. – Din fr. **capitonner.**
CAPITONAJ, *capitonaje,* s.n. Capitonare. – Din fr. **capitonnage.**
CAPITONARE, *capitonări,* s.f. Acţiunea de *a capitona*; capitonaj. – V. **capitona.**
CAPITONAT, -Ă, *capitonaţi, -te*, adj. **1.** (Despre o mobilă) Tapisat. **2.** (Despre o uşă, un perete) Prevăzut cu un strat de material izolator, care împiedică pătrunderea zgomotelor. – V. **capitona.**
CAPITOS, -OASĂ, *capitoşi, -oase,* adj. (Franţuzism înv.; despre o băutură alcoolică) Care ameţeşte. – Din fr. **capiteux.**
CAPITUL[1], *capituli,* s.m. **1.** Corpul canonicilor unei catedrale catolice. * Adunare a canonicilor. * Adunare de călugări sau de alţi clerici catolici. **2.** Loc în care se ţin asemenea adunări. – Din it. **capitulo.**
CAPITUL[2], *capitule,* s.n. Inflorescenţă al cărei receptacul este întins ca un taler, purtând numeroase flori apropiate unele de altele. – Din fr. **capitule,** lat. **capitulum.**
CAPITUL[3] s.n. v. **capitol**.
CAPITULA, *capitulez,* vb. I. Intranz. (Despre o armată, *p. ext.* despre un stat) A înceta ostilităţile şi a se preda învingătorului, în condiţiile dictate de acesta. * Fig. (Despre oameni) A da înapoi în faţa piedicilor sau a greutăţilor; a nu mai continua o acţiune, o discuţie; a ceda. – Din fr. **capituler,** lat. **capitulare.**
CAPITULANT, -Ă, *capitulanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care capitulează; capitulard. – Din rus. **kapituliant.**
CAPITULARD, -Ă, *capitularzi, -de,* adj. (Rar) Capitulant. – Din fr. **capitulard.**
CAPITULARE, *capitulări,* s.f. Acţiunea de *a capitula* şi rezultatul ei. – V. **capitula.**
CAPITULARII s.n. pl. Acte legislative emanate de la regi, divizate în capitole. – Din fr. **capitulaires.**
CAPITULAŢIE, *capitulaţii,* s.f. Convenţie prin care un stat stabilea un regim de privilegii pentru cetăţenii străini aflaţi pe teritoriul său. [Var.: (înv.) **capitulaţiúne** s.f.] – Din fr. **capitulation.**
CAPITULAŢIUNE s.f. v. **capitulaţie.**
CAPIU, -IE, *capii,* adj. (Despre ovine, bovine, capre şi cai) Atins de capie. * Fig. (Despre oameni) Năuc, zăpăcit. – Din **capie.**
CAPLAMA s.f. Mod de prindere a scândurilor la un perete exterior, la un acoperiş etc., astfel încât fiecare scândură să acopere scândura precedentă pe o lăţime de 2 cm. – Din tc. **kaplama.**
CAPNOMANŢIE s.f. (Rar) Pretinsă artă de a ghici după fum. – Din fr. **capnomancie.**
CAPOC s.n. Fibră vegetală asemănătoare cu lâna, dar cu o rezistenţă redusă, obţinută din fructul unui arbore exotic *(Ceiba pentandra)* şi folosită ca umplutură la saltele, la

plăpumi, la centurile de salvare etc. – Din fr. **kapok, capoc,** engl. **kapok.**
CAPODOPERĂ, *capodopere,* s.f. Operă artistică de o valoare excepţională. – Din it. **capo d'opera.**
CAPON, *capoane,* s.n. Suport mic situat în afara bordajului unei nave, care susţine ancora, când lanţul acesteia este folosit pentru legarea navei de o geamandură. – Din fr. **capon.**
CAPONA, *caponez,* vb. I. Tranz. A prinde ancora de capon. – Din fr. **caponner.**
CAPONARE s.f. Acţiunea de *a capona* şi rezultatul ei. – V. **capona.**
CAPONIERĂ, *caponiere,* s.f. Tunel de legătură în lucrările de fortificaţie. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **caponniére.**
CAPORAL, *caporali,* s.m. Grad militar imediat inferior aceluia de sergent; militar care are acest grad; căprar[2]. – Din fr. **caporal.**
CAPORALISM s.n. (Rar) Regim politic în care predomină influenţa militarilor. – Din fr. **caporalisme.**
CAPOT[1] adj. (Înv.; în limbajul jucătorilor de cărţi; în expr.) *A face* (pe cineva) *capot* = a nu lăsa (pe cineva) să facă o levată la jocul de cărţi; *p. ext.* a câştiga un mare avantaj asupra cuiva, a-l da gata. – Din fr. **capot.**
CAPOT[2]**,** *capoate,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte femeiască de casă, de obicei lungă până la călcâie; halat. **2.** Învelitoare de pânză care acoperă diferite instrumente şi aparate pe puntea unei nave. – Din fr. **capot, capote.**
CAPOT[3], *capoate,* s.n. (Înv.) Un fel de manta boierească sau militară. – Din tc. **kapot.**
CAPOTA, *capotez,* vb. I. Intranz. (Despre autovehicule) A se răsturna, dându-se peste cap prin ridicarea părţii din spate; (despre avioane) a se prăbuşi, intrând cu botul în pământ. – Din fr. **capoter.**
CAPOTAJ, *capotaje,* s.n. Accident suferit de un autovehicul sau de un avion care capotează. – Din fr. **capotage.**
CAPOTARE s.f. Acţiunea *de a capota* şi rezultatul ei. – V. **capota.**
CAPOTĂ, *capote,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte din tablă sau din alt material cu care se acoperă un sistem tehnic în vederea protejării lui. **2.** Acoperiş pliabil al unui autovehicul. – Din fr. **capote.**
CAPOŢEL, *capoţele,* s.n. Diminutiv al lui *capot*[2]. – **Capot**[2] **+** suf. *-el.*
CAPRĂ, *capre,* s.f. **I. 1.** Gen de mamifere rumegătoare paricopitate, cu părul lung, cu coarne, mai mari şi diferenţiate la masculi *(Capra)*; animal care face parte din acest gen; *p. restr.* femela acestui animal. ** *Capră de stâncă* = capră sălbatică, cu blana roşcată şi cu coarnele în formă de spadă *(Capra ibex). Capră domestică* = animal domestic rumegător, crescut pentru producţia de lapte *(Capra hircus).* ** Expr. *A împăca şi capra şi varza* = a mulţumi şi pe unul, şi pe altul; a împăca două interese opuse. *Capră râioasă,* se zice despre un om înfumurat. * Pielea animalelor descrise mai sus. ** Compus: *capră-neagră* sau *capră-de-munte* = capră sălbatică, cu blana brună-neagră, cu coarne scurte şi curbate la vârf şi cu două dungi albe pe partea anterioară a capului, care trăieşte în regiunile alpine *(Rupicapra rupicapra).* **2.** Joc popular românesc, care face parte din obiceiurile practicate de Anul nou şi care constă din executarea unor figuri comice de către un personaj mascat cu cap de capră **(I 1)** care bate ritmic din fălci; *p. ext.* personaj mascat astfel; turca. **3.** (Art.) Numele unui joc de copii, în care un copil stă aplecat cu mânile sprijinite pe genunchi, iar ceilalţi sar peste el. **II.** Unealtă de lemn cu patru picioare, încrucişate două câte două, pe care se pun lemnele pentru a fi tăiate cu ferăstrăul. **1.** Sistem de lemne încrucişate care serveşte la susţinerea schelelor de lucru, a unor platforme etc. **2.** Scaun (sau ladă) care se află în partea de dinainte a trăsurii sau a căruţei şi pe care şade vizitiul. **3.** Aparat de gimnastică pentru sărituri, format dintr-un suport capitonat aşezat pe patru picioare, cu înălţimea reglabilă. **4.** Arşic de miel. – Lat. **capra.**
CAPRICCIOSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu schimbări neaşteptate de ritm, de nuanţe etc. [Pr.: *ca-pri-ció-zo*] – Cuv. it.
CAPRICIOS, -OASĂ, *capricioşi, -oase,* adj. Cu manifestări inegale şi neaşteptate, cu toane; inconsecvent, schimbător. * (Despre lucruri) Neobişnuit, ciudat. *Formele capricioase ale unui turn.* [Pr.: *-ci-os.* – Var.: (înv.) **capriţiós, -oásă** adj.] – Din fr. **capricieux,** it. **capriccioso.**
CAPRICIU, *capricii,* s.n. **1.** Dorinţă trecătoare, adesea extravagantă, manifestată cu încăpăţânare; gust schimbător, neaşteptat; toană[1], farafastâcuri **(2)**, bâzdâc. **2.** Compoziţie muzicală instrumentală fără formă precisă, cu caracter de improvizaţie, cu treceri neaşteptate de la o stare emoţională la alta. [Var.: (înv.) **capríţ** s.n.] – Din fr. **caprice, capriccio,** it. **capriccio.**
CAPRICORN s.n. Numele unei constelaţii zodiacale din emisfera australă. * (În sintagma)

Tropicul Capricornului = paralelă aflată la 23° 27' 27" latitudine sudică. * Unul dintre semnele zodiacului (reprezentat printr-un ţap). – Din fr. **capricorne,** lat. **capricornus.**
CAPRIFOI, *caprifoi,* s.m. Arbust cu flori albe, gălbui sau roşietice, parfumate, cultivat ca plantă ornamentală *(Lonicera caprifolium).* – Din lat. **caprifolium.**
CAPRIFOLIACEE, *caprifoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate gamopetale, având ca tip caprifoiul; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: -*li-a*-] – Din fr. **caprifoliacées.**
CAPRIN, -Ă, *caprini, -e*, s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Subdiviziune a familiei rumegătoarelor, care are ca tip capra; (şi la sg.) animal care aparţine acestei subdiviziuni. **2.** Adj. Care aparţine caprinelor **(1)**, privitor la caprine. – Din fr. **caprin,** lat. **caprinus.**
CAPRIŢ s.n. v. **capriciu**.
CAPRIŢIOS, -OASĂ adj. v. **capricios.**
CAPROLACTAMĂ s.f. Substanţă organică folosită ca materie primă pentru fabricarea fibrelor sintetice de relon. – Din fr. **caprolactame.**
CAPRON s.n. Fibră textilă sintetică, cu rezistenţă şi elasticitate foarte mare, obţinută prin policondensarea caprolactamei. – Din rus. **kapron.**
CAPROTINĂ s.f. Gen fosil de lamelibranhiate cretacice, cu cochilia groasă şi cu valve inegal dezvoltate. – Et. nec.
CAPSA, *capsez,* vb. I. Tranz. **1.** A prinde ceva cu ajutorul unor capse. **2.** A echipa, a prevedea cu o capsă. – Din **capsă.**
CAPSARE, *capsări,* s.f. Acţiunea de *a capsa*. – V. **capsa.**
CAPSAT[1] s.n. Faptul de *a capsa*. – V. **capsa.**
CAPSAT[2]**, -Ă,** *capsaţi, -te*, adj. Prins în capse, cu capse. – V. **capsa.**
CAPSATOR, *capsatoare,* s.n. Dispozitiv de birou folosit pentru prinderea foilor de hârtie cu ajutorul capselor. – **Capsa +** suf. -*tor.*
CAPSĂ, *capse,* s.f. **1.** Dispozitiv de metal utilizat la legarea unor hârtii, la consolidarea unei butoniere, la încheierea unor obiecte de îmbrăcăminte etc.; buton **(2). 2.** Mic căpăcel sau tub metalic umplut cu o materie explozivă, folosit la armele de foc, în mine etc. pentru a provoca explozia unei încărcături. ** Expr. (Fam.) *A fi cu capsa pusă* = a fi gata de ceartă, pus pe ceartă, nervos. **3.** Capsulă **(4)**. **4.** (Elt.) Rondelă metalică izolată de soclul becului, care face legătura cu unul dintre capetele filamentului. – Din lat. **capsa,** germ. **Kapsel.**
CAPSOMAN, -Ă, *capsomani, -e*, s.m. şi f. (Peior.) Persoană încăpăţânată; om prost. – Cf. alb. **kaps**.
CAPSULA, *capsulez,* vb. I. Tranz. **1.** A închide ermetic o sticlă cu ajutorul unei capsule. **2.** A închide sau a acoperi anumite părţi aflate sub tensiune dintr-un utilaj pentru a proteja personalul de servire. – Din fr. **capsuler.**
CAPSULAR, -Ă, *capsulari, -e,* adj. În forma unei capsule. – Din fr. **capsulaire.**
CAPSULARE s.f. Acţiunea de *a capsula* şi rezultatul ei. – V. **capsula.**
CAPSULAT, -Ă, *capsulaţi, -te*, adj. Care este închis într-o capsulă. – V. **capsula.**
CAPSULĂ, *capsule,* s.f. **1.** Tip de fruct uscat, uneori divizat în mai multe loji şi având numeroase seminţe, care, la maturitate, se deschide de la sine, punând seminţele în libertate; măciucă **(3)**, măciulie **(2)**. **2.** Înveliş al unor organe şi organisme inferioare. *Capsulă bacteriană.* **3.** Mic înveliş solubil, făcut din amidon, gelatină sau cheratină, care conţine diferite medicamente pulverulente cu gust neplăcut, pentru a putea fi înghiţite mai uşor. **4.** Vas făcut dintr-un material rezistent la căldură, în care se încălzesc, în laborator, diverse substanţe; capsă **(3)**. **5.** Mic cilindru metalic care conţine bioxid de carbon sub presiune, servind la prepararea unei băuturi gazoase în sifoane speciale. **6.** Cutie cu capac care se deformează sub acţiunea variaţiilor presiunii atmosferice (constituind partea sensibilă a unor barometre). **7.** (În sintagma) *Capsulă telefonică* = cutiuţă care conţine (într-un aparat telefonic) un microfon sau un receptor. **8.** Capac de tinichea cu care se astupă sticlele de bere, de apă minerală etc. **9.** (În sintagma) *Capsulă cosmică* = compartiment etanşeizat al navei spaţiale capabil să se desprindă de restul vehiculului şi să coboare pe un corp cosmic. – Din fr. **capsule,** lat. **capsula.**
CAPSULIFER, -Ă, *capsuliferi, -e*, adj. (Bot.; despre plante) Cu fructul în formă de capsulă. – Din fr. **capsuliférе.**
CAPTA, *captez,* vb. I. Tranz. A aduna, a colecta lichide sau gaze într-un tub, într-un rezervor, într-un bazin etc. * A intercepta, a izbuti să audă ceva. * Fig. A atrage, a ademeni pe cineva; a încerca să obţină, să câştige ceva printr-un anumit mijloc. – Din fr. **capter,** lat. **captare.**
CAPTABIL, -Ă, *captabili, -e*, adj. Care poate fi captat. – **Capta +** suf. -*bil.*
CAPTALAN, *captalani,* s.m. Plantă erbacee cu frunze mari şi late şi cu flori purpurii

(Petasites officinalis); *p. restr.* frunzele acestei plante, întrebuinţate ca acoperiş la stupii primitivi de albine. [Var.: **căptălán** s.m.] – Din magh. **káptalan.**

CAPTARE, *captări,* s.f. Acţiunea de *a capta*; captaţie. ** *Captare a sunetului* = ansamblu de operaţii care asigură transformarea informaţiilor sonore în semnale electrice. * Ansamblul amenajărilor, construcţiilor şi instalaţiilor necesare pentru operaţia de captare a unui fluid. – V. **capta.**

CAPTAT, -Ă, *captaţi, -te,* adj. (Despre lichide, gaze) Adunat, colectat într-un rezervor, într-un bazin etc. – V. **capta.**

CAPTATOR, *captatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv care serveşte la captare. ** *Captator solar* = instalaţie pentru captarea şi transformarea energiei solare în energie termică sau electrică. **2.** Dispozitiv montat pe vehicule cu tracţiune electrică pentru a realiza un contact alunecător cu firul aerian de contact. – **Capta +** suf. *-tor.*

CAPTAŢIE, *captaţii,* s.f. (Rar) Captare. * Uneltiri viclene întrebuinţate în scopul obţinerii, printr-un act juridic, a anumitor foloase pentru cineva în dauna altcuiva. – Din fr. **captation,** lat. **captatio.**

CAPTIV, -Ă, *captivi, -e,* adj. Prins şi lipsit de libertate; prizonier; prins[2] **(1)**. ** *Balon captiv* = balon legat prin cabluri de un punct de pe sol. – Din fr. **captif,** lat. **captivus.**

CAPTIVA, *captivez,* vb. I. Tranz. **1.** A face captiv. **2.** A preocupa în mod intens; a absorbi. – Din fr. **captiver.**

CAPTIVANT, -Ă, *captivanţi, -te,* adj. Care captivează. – Din fr. **captivant.**

CAPTIVARE s.f. Faptul de *a captiva.* – V. **captiva.**

CAPTIVAT, -Ă, *captivaţi, -te,* adj. Cucerit, fermecat, subjugat. – V. **captiva.**

CAPTIVITATE s.f. Faptul de a fi captiv; starea în care se află un om captiv; prizonierat. – Din fr. **captivité,** lat. **captivitas, -atis.**

CAPTOR, *captoare,* s.n. Aparat electric sau eletromagnetic care serveşte la transformarea semnalelor sonore sau optice în semnale electrice. – Din fr. **capteur.**

CAPTURA, *capturez,* vb. I. Tranz. A prinde unităţi militare inamice; a lua pe cineva prizonier; a dobândi prin luptă bunuri materiale aparţinând inamicului. * A prinde un răufăcător. * A prinde (cu ajutorul capcanelor) un animal sălbatic. – Din fr. **capturer.**

CAPTURARE, *capturări,* s.f. Acţiunea de *a captura.* – V. **captura.**

CAPTURĂ, *capturi,* s.f. **1.** Bunuri materiale capturate de la inamic. **2.** (Rar) Capturare. – Din fr. **capture,** lat. **captura.**

CAPUCHEHAIA s.f. (Turcism) Reprezentant sau agent diplomatic al domnitorilor români la Poarta otomană. [Var.: **capucheháie, capicheháie** s.f.] – Din tc. **kapikâhaya.**

CAPUCHEHAIE s.f. v. **capuchehaia.**

CAPUCIN, -Ă, *capucini, -e,* adj. (Despre călugări; adesea substantivat) Care face parte dintr-o ramură a Ordinului franciscan. – Din it. **cappuccino.**

CAPUDAN s.m. (Turcism înv.; în expr.) *Capudan-paşa* = comandant al flotei turceşti. – Din tc. **kapudan** (lit. *kaptan).*

CAPUGIU, *capugii,* s.m. (Turcism înv.) Trimis al sultanului în ţările româneşti, împuternicit în special cu schimbarea domnilor. – Din tc. **kapucu** (lit. *kapici).*

CAPUŢIN s.n. v. **capuţiner.**

CAPUŢINER, *capuţinere,* s.n. (Înv.) Cafea cu lapte. [Var.: **capuţin** s.n.] – Din germ. **Kapuziner.**

CAR[1]**,** *cari,* s.m. Nume dat mai multor specii de insecte mici dăunătoare, din ordinul coleopterelor, cu corpul păros şi cu picioarele scurte, care trăiesc în lemn şi se hrănesc cu acesta. – Lat. **carius** (= *caries).*

CAR[2]**,** *care,* s.n. **1.** Vehicul terestru încăpător, cu patru roţi, cu tracţiune animală, folosit la ţară pentru transportarea poverilor. ** *Car funebru* (sau *funerar, mortuar)* = dric. *Car blindat* (sau *de asalt)* = tanc. (Înv. şi pop.) *Car de foc* = tren. ** Expr. *Nici în car, nici în căruţă,* se spune despre cineva nehotărât, care nu ştie ce vrea. *A pus carul înaintea boilor,* se zice despre un om neîndemânatic, care face lucrurile pe dos. ** Compuse: *Carul-Mare* = constelaţie alcătuită din şapte stele aşezate în formă de car[2] **(1)**; ursa-mare; *Carul-Mic* = constelaţie formată din şapte stele (printre care şi steaua polară) aşezate în chip asemănător cu cele din carul-mare; ursa-mică. * (În antichitate) Vehicul cu două roţi, tras de doi sau patru cai, folosit în lupte, la jocuri şi la ceremonii. **2.** Cantitate de material care se poate încărca într-un car[2] **(1)**. *Un car de lemne.* * Fig. Mulţime, grămadă. *Un car de ani.* ** Loc. adv. *Cu carul* = din belşug. **3.** (Reg.) Parte a ferăstrăului mecanic alcătuită din două bârne puse pe rotiţe, pe care se aşază buşteanul pentru a fi prefăcut în scânduri. – Lat. **carrus** (cu unele sensuri noi după fr. *char).*

CAR[3]**,** *caruri,* s.n. Piesă cilindrică mobilă pe care se fixează hârtia la maşina de scris, făcând posibilă (prin deplasare) scrierea succesivă a literelor şi a rândurilor. – După engl.

[typewriter] **carriage,** fr. **chariot.**

CARAB, *carabi,* s.m. Coleopteră cu corpul alungit şi picioare lungi, distrugătoare de (larve de) insecte *(Carabus auratus).* – Din fr. **carabe.**

CARABAN, *carabani,* s.m. (Entom.; reg.) Nasicorn. – Cf. alb. **karabishte.**

CARABĂ, *carabe,* s.f. **1.** (Reg.) Fluier primitiv pe care şi-l fac copiii dintr-o ţeavă de soc, din cotorul frunzei de dovleac, din pană de gâscă etc. **2.** Tubul cimpoiului asemănător cu fluierul, la care se execută melodia. **3.** (Arg.) Palmă **(2)**. – Din scr. **karabe.**

CARABĂŢ, *carabeţi,* s.m. (Reg.) Larvă acvatică a unor insecte. [Var.: ca**rabéte** s.m.] – Et. nec.

CARABETE s.m. v. **carabăţ.**

CARABIDĂ, *carabide,* s.f. (La pl.) Familie de insecte coleoptere alergătoare, care se hrănesc cu omizi, viermi etc; (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. – Din fr. **carabides.**

CARABINĂ, *carabine,* s.f. **1.** Puşcă (cu ţeava ghintuită) mai scurtă şi mai uşoară decât puşca obişnuită. **2.** Cârlig închis prin intermediul unui arc, care se fixează la extremitatea unui lanţ sau a unei curele pentru a prinde de el diferite obiecte. **3.** Cârlig pentru cablu fixat cu un dispozitiv care permite rotirea uşoară a cablului. – Din fr. **carabine.**

CARABINIER, *carabinieri,* s.m. **1.** (Înv.) Soldat înarmat cu o carabină **(1)**. **2.** (În Italia) Membru al jandarmeriei. [Pr.: *-ni-er*] – Din fr. **carabinier.**

CARABUŞCĂ, *carabuşti,* s.f. (Reg.) Cutioară confecţionată din coajă de copac, în care se păstrează tutunul. – Din rus. **korobocika.**

CARACAŞICURI s.n. pl. (Reg.) Obiecte mărunte, fără valoare. – Et. nec.

CARACATIŢĂ, *caracatiţe,* s.f. Animal marin din încrengătura moluştelor, cu corpul rotund, în formă de sac şi cu opt braţe puternice, prevăzute cu ventuze *(Octopus vulgaris).* * Fig. Persoană lacomă, apucătoare, hrăpăreaţă. – Din rus. **karakatiţa.**

CARACHIUL s.m. şi n. v. **caracul.**

CARACTER, *caractere,* s.n. **1.** Ansamblul însuşirilor fundamentale psihice-morale ale unei persoane, care se manifestă în modul de comportare, în ideile şi în acţiunile sale. * Personalitate morală fermă. * Însuşire morală care se manifestă prin perseverenţă, voinţă fermă şi corectitudine. *Om de caracter.* **2.** Individualitate care prezintă trăsături psihice complexe, zugrăvită într-o operă literară. * *Comedie de caracter* = comedie în care intriga ia naştere din conflictul dintre caracterele contradictorii ale personajelor. *Dans de caracter* = formă prelucrată pentru scenă a dansurilor populare. **3.** Trăsătură distinctivă care constituie specificul unui lucru, al unui fenomen etc. * Însuşire, particularitate a unui organism. ** *Caractere moştenite* (sau *ereditare) şi caractere dobândite* (sau *neereditare).* **4.** Caracteristică a unui ansamblu de litere, cifre, accente şi semne de tipar din aceeaşi familie şi din acelaşi corp. – Din fr. **caractére,** lat. **character.**

CARACTERIAL, -Ă, *caracteriali, -e,* adj. (Livr.) Referitor la caracter, al caracterului. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **caractériel.**

CARACTERISTIC, -Ă, *caracteristici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Însuşire specifică predominantă, proprie unei fiinţe, unui lucru, unui fenomen etc. şi care diferenţiază o fiinţă de alta, un lucru de altul. **2.** Adj. Care constituie trăsătura distinctivă a unei fiinţe, a unui lucru sau a unui fenomen. **3.** S.f. Partea întreagă a unui logaritm. **4.** S.f. Parametru sau dată tehnică utilizată pentru aprecierea comportării în exploatare a unui sistem tehnic sau a unui material. **5.** S.f. Curbă care reprezintă modul cum variază o proprietate a unui sistem sau a unui dispozitiv în funcţie de o anumită variabilă. – Din fr. **caractéristique.**

CARACTERIZA, *caracterizez,* vb. I. Tranz. **1.** A constitui caracteristica cuiva sau a ceva. *Îl caracterizează modestia.* **2.** A descrie, a înfăţişa, a face să reiasă trăsăturile caracteristice ale unei persoane, ale unui lucru sau ale unui fenomen. – Din fr. **caractériser.**

CARACTERIZABIL, -Ă, *caracterizabili, -e,* adj. Care poate fi caracterizat. – **Caracteriza +** suf. *-bil.*

CARACTERIZANT, -Ă, *caracterizanţi, -te,* adj. Caracterizator; caracteristic. – Din fr. **caractérisant.**

CARACTERIZARE, *caracterizări,* s.f. Acţiunea de *a caracteriza* şi rezultatul ei; indicare a notei caracteristice a unei fiinţe, a unui lucru sau a unui fenomen. – V. **caracteriza.**

CARACTERIZATOR, -OARE, *caracterizatori, -oare,* adj. Care caracterizează; specific; caracterizant. – **Caracteriza +** suf. *-tor.*

CARACTEROGRAF, *caracterografe,* s.n. Aparat electronic care permite vizualizarea pe ecranul unui tub catodic a caracteristicilor dispozitivelor semiconductoare. – Din engl. **characterographe.**

CARACTEROLOGIC, -Ă, *caracterologici, -ce,* adj. Care se referă la caracter; care se referă la caracterologie. – Din fr. **caractérologique.**

CARACTEROLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul structurii şi dezvoltării caracterelor. – Din fr. **caractérologie.**

CARACTRON, *caractroane,* s.n. (Electron.) Tub catodic utilizat în afişarea rapidă a literelor sau cifrelor pe ecranul său. – Din fr., engl. **caractron.**

CARACUDĂ, *caracude,* s.f. **1.** Peşte de baltă, cu corpul turtit lateral, lung de 20-35 cm *(Carassius carassius).* **2.** Nume generic dat peştilor mici; peşte-ţigănesc. * Fig. Oameni fără valoare, fără însemnătate (într-un partid, într-o adunare). – Din bg. **karakuda.**

CARACUL, (1) s.m., **(2)** s.n. **1.** S.m. Numele unei rase de oi ai căror miei au blana buclată, asemănătoare cu astrahanul. **2.** S.n. Blăniţă de miel aparţinând acestei rase, din care se fac căciuli, paltoane etc. [Var.: **carachiúl** s.m. şi n.] – Din fr. **caracul.**

CARADRIIFORMĂ, *caradriiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări comestibile, cu ciocul şi picioarele lungi; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Cf. fr. **charadriidés.**

CARAFĂ, *carafe,* s.f. Sticlă cu gâtul lung şi cu partea de jos bombată; Conţinutul unei astfel de sticle. [Var.: **garáfă** s.f.] – Din ngr. **karáfa,** fr. **carafe,** it. **caraffa.**

CARAGANĂ, *caragane,* s.f. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, originar din Asia, cu frunze compuse şi cu flori mari, galbene-aurii *(Caragona arborescens).* – Din fr. **caragan.**

CARAGAŢĂ, *caragaţe,* s.f. (Ornit.) Coţofană. * Fig. (Fam.) Femeie vorbăreaţă. ** Expr. (Fam.) *A face caragaţe* = a face glume (pe socoteala cuiva); a umbla cu păcăleli. [Var.: **garagáţă** s.f.] – Din ngr. **karakáxa.**

CARAGHIOS, -OASĂ, *caraghioşi, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Care provoacă râsul, ridicol, comic; care nu merită să fie luat în serios. – Din tc. **karagöz.**

CARAGHIOSLÂC, *caraghioslâcuri,* s.n. Faptă, gest sau lucru neserios, care stârneşte râsul; comicărie. – Din tc. **karagözlük.**

CARAGIALESC, -EASCĂ, *caragialeşti,* adj. De Caragiale, al lui Caragiale; în maniera lui Caragiale; caragialian. – **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-esc.*

CARAGIALIAN, -Ă, *caragialieni, -e,* adj. Caragialesc [Pr.: *-li-an*] – **Caragiale** (n. pr.) **+** suf. *-ian.*

CARAIBI s.m. pl. Amerindieni care trăiesc în Antilele Mici, Brazilia, Venezuela; Guyana etc. [Var.: **caríbi** s.m. pl.] – Din fr. **Caraîbes.**

CARAMBOL, *caramboluri,* s.m. (La jocul de biliard) Atingere cu bila proprie a celorlalte două bile (prin care se marchează un punct pentru jucător); punct înscris în acest fel. * Fig (Fam.) Încurcătură, zăpăceală; ciocnire. – Din fr. **carambole.**

CARAMBOLAJ, *carambolaje,* s.f. Faptul de a face carambol. – Din fr. **carambolage.**

CARAMEA s.f. v. **caramelă.**

CARAMEL, *carameluri,* s.n. Produs de culoare brună-roşcată solubil în apă, obţinut prin încălzirea şi deshidratarea zahărului şi folosit în cofetărie, la colorarea unor băuturi sau a unor alimente şi la prepararea plăcilor fotografice. – Din fr **caramel.**

CARAMELĂ, *caramele,* s.f. Bomboană făcută din caramel amestecat cu diferite substanţe colorante şi aromatice. [Var.: **carameá** s.f.] – Refăcut din **caramele** (pl. lui *caramel* <fr. *caramel).* Cf. it. **caramella**.

CARAMELIZA, *caramelizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) transforma prin încălzire în caramel. * Tranz. A amesteca apă sau alt lichid cu caramel. – Din fr. **caraméliser.**

CARAMELIZARE s.f. Acţiunea de *a (se) carameliza* şi rezultatul ei; *spec.* proces de descompunere, prin încălzire, a caramelurilor. – V. **carameliza.**

CARANTINĂ s.f. **1.** Punct sanitar pentru cercetarea şi izolarea persoanelor, vaselor sau mărfurilor venite dintr-o regiune bântuită de o epidemie. * Izolare preventivă a unei persoane sau a unei colectivităţi care a fost în contact cu un bolnav contagios sau care vine dintr-o regiune unde există o epidemie. ** *Carantină fitosanitară* = complex de măsuri cu caracter preventiv, luate pentru a se opri pătrunderea bolilor plantelor, a dăunătorilor plantelor sau a unor buruieni din alte ţări şi pentru a se limita răspândirea acestora în cuprinsul ţării. * Restricţii aplicate în vederea combaterii bolilor contagioase ale animalelor. **2.** Fig. Izolare. – Din rus. **karantin** (< fr.).

CARAPACE, *carapace,* s.f. Înveliş osos, cornos sau calcaros care protejează corpul unor animale. – Din fr. **caparace.**

CARAS, *caraşi,* s.m. Peşte de baltă din familia crapilor, de culoare argintie sau gălbuie cu capul scurt şi cu solzii mari (*Carassius auratus gibelio).* – Din rus. **karas'.**

CARAT, *carate,* s.n. **1.** Indice pentru conţinutul relativ în aur al aliajelor acestuia, egal cu a 24-a parte din masa totală. **2.** Unitate de măsură a greutăţii pietrelor preţioase, egală cu 4,2 grame. [Var.: **carátă** s.f.] – Din fr. **carat.**

CARATĂ s.f. v. **carat.**
CARAULAŞ, *caraulaşi,* s.m. (Reg.) Caraulă **(2)**. [Pr.: -*a-u*-] – **Caraulă +** suf. -*aş.*
CARAULĂ, *caraule,* s.f. **1.** Pază, gardă, strajă. **2.** Om care face de pază; santinelă, caraulaş. – Din bg. **karaul,** ngr. **karaúli.**
CARAVANĂ, *caravane,* s.f. **1.** Convoi de oameni şi de animale de povară (de obicei cămile), care transportă mărfuri, bagaje etc. prin pustiuri sau prin stepe. * Convoi de vehicule împreună cu călătorii din ele, care parcurg împreună acelaşi drum. * Grup de vehicule care străbat o ţară în scopuri culturale, sanitare etc. *Caravană sanitară. Caravană cinematografică.* **2.** (Reg.) Căruţă sau car mare pentru transport. – Din fr. **caravane.**
CARAVANI s.m. pl. (Înv.) Pantaloni largi la talie şi strâmţi de la genunchi în jos, strânşi la glezne cu nasturi sau cu copci. – Din bg. **karavani.**
CARAVANIER, *caravanieri,* s.m. Conducător al animalelor de povară într-o caravană. [Pr.: -*ni-er*] – Din fr. **caravanier.**
CARAVANSERAI, *caravanseraiuri,* s.n. (În Orient) Han mare la care poposesc caravanele. – Din fr. **caravansérail.**
CARAVĂ, *carave,* s.f. Unealtă de pescuit de forma unei capcane deschise, care se instalează în lacurile litorale şi în bălţi pentru prinderea plăticii şi a şalăului. – Et. nec.
CARAVELĂ, *caravele,* s.f. Corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli şi de portughezi) pentru călătorii lungi. – Din it. **caravella,** fr. **caravelle.**
CARÂMB, *carâmbi,* s.m. **1.** Parte a cizmei care îmbracă pulpa piciorului de la genunchi până la gleznă. **2.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai loitrei, în care intră spetezele carului. **3.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai scării, în care intră fusceii. – Lat / * / **calamulus** (< *calamus* "trestie, arc, prăjină").
CARÂTAŞ s.m. v. **caretaş**.
CARÂTĂ s.f. v. **caretă.**
CARBAMAT, *carbamaţi,* s.m. (Chim.) Sare a acidului carbamic; uretan. – Din fr. **carbamat.**
CARBAMIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid carbamic* = acid instabil, cunoscut sub formă de săruri sau de esteri. – Din fr. **carbamique.**
CARBENĂ, *carbene,* s.f. Compus organic care se găseşte în asfalturi; amestec de substanţe de culoare neagră, casante, cu aspect de huilă, care, în cantitate de peste 1% degradează calităţile bitumului. – Din fr. **carbénes.**
CARBID s.n. Substanţă solidă, formată din calciu şi carbon, întrebuinţată mai ales la fabricarea acetilenei; carbură de calciu. – Din fr. **carbide.**
CARBINOL, *carbinoli,* s.m. Denumire veche a alcoolului metilic. – Din fr. **carbinol.**
CARBOANŢĂ, *carboanţe,* s.f. Carboavă. – Din rus. **karbovaneţ.**
CARBOAVĂ, *carboave,* s.f. Veche monedă rusească de argint sau bacnotă de hârtie, egală în valoare cu o rublă (odinioară cu circulaţie şi în ţările româneşti); carboanţă. – Din rus. **karboveţ.**
CARBODIAMIDĂ s.f. (Chim.) Uree. [Pr.: -*dia*-] – Din fr. **carbodiamide.**
CARBOGAZOASĂ, *carbogazoase,* adj. (În sintagma) *Apă carbogazoasă* = apă minerală care conţine o cantitate de bioxid de carbon dizolvat; apă gazoasă. – **Carbo(**n**) + gazoasă.**
CARBOGEN s.n. Amestec de bioxid de carbon în oxigen, utilizat mai ales în tratamentul asfixiilor. – Din fr. **carbogéne.**
CARBOHEMOGLOBINĂ s.f. Compus instabil care se formează în sânge, în proporţie foarte mică, din bioxid de carbon şi hemoglobină. – Din fr. **carbohémoglobine.**
CARBOHIDRAT, *carbohidraţi,* s.m. (Chim.) Hidrocarbonat. – Din engl. **carbohydrate.**
CARBOID, *carboide,* s.f. (Chim.) Nume dat unor compuşi organici din asfalturile naturale, din reziduurile de la cracare etc. – Din fr. **carboîdes.**
CARBOLIC adj. (În sintagma) *Acid carbolic* = fenol. – Din fr. **carbolique.**
CARBOLINEUM s.n. Lichid de culoare brună obţinut prin distilarea cărbunelui de pământ şi întrebuinţat la impregnarea lemnului şi ca funigid. – Din fr. **carbolineum.**
CARBOLOY s.n. Aliaj cu duritate mare, obţinut din carbură de wolfram în liant de cobalt. – Cuv. engl.
CARBOMETRU, *carbometre,* s.n. Aparat pentru detectarea bioxidului de carbon. – Din fr. **carbométre.**
CARBON s.n. Element chimic, metaloid foarte răspândit în natură, component de bază al tuturor substanţelor organice, care se găseşte în cărbuni, în petrol, în gaze etc., iar în stare elementară în diamant, în grafit şi în cărbunele negru. ** *Carbon 14* = izotop radioactiv al carbonului, care ia naştere în atmosferă şi care serveşte la stabilirea vârstei vestigiilor materiale. *(Hârtie-) carbon* = hârtie subţire acoperită pe una dintre feţe cu o substanţă chimică de culoare închisă, întrebuinţată în dactilografie, cartografie etc. la scoaterea de copii; indigo, plombagină. – Din fr. **carbone,** lat. **carbo, -onis.**

CARBONADO s.n. Diamant impur, negru şi foarte dur, folosit la utilajele pentru foraj. – Din fr. **carbonado.**
CARBONAR, *carbonari,* s.m. Membru al unei organizaţii revoluţionare secrete din Italia, care a luptat la începutul sec. XIX împotriva asupririi străine şi pentru unitatea Italiei. – Din it. **carbonaro.**
CARBONAT, *carbonaţi,* s.m. Nume dat sărurilor acidului carbonic. * (Adjectival) Care conţine carbon. – Din fr. **carbonate.**
CARBONATA, pers. 3 *carbonatează,* vb. I. Tranz. A transforma în carbonat. – Din fr. **carbonater.**
CARBONATARE s.f. Reacţie chimică la care participă bioxidul de carbon şi un hidroxid, din care rezultă un carbonat. – După fr. **carbonation.**
CARBONIC, -Ă, *carbonici, -ce*, adj. Care conţine (mult) carbon. ** *Acid carbonic* = acid slab care se obţine prin dizolvarea bioxidului de carbon în apă; (impr.) bioxid de carbon. – Din fr. **carbonique.**
CARBONIER, -Ă, *carbonieri, -e*, adj. Care se referă la cărbune. *Industrie carbonieră.* [Pr.: *-ni-er*] – Din **carbon,** după modelul lui *petrolier.*
CARBONIFER, -Ă, *carboniferi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre roci, terenuri sau regiuni) Care conţine zăcăminte de cărbuni. **2.** Adj. Care se ocupă cu extracţia şi cu prelucrarea cărbunelui; privitor la cărbuni. **3.** S.n. A cincea perioadă a erei paleozoice, în cursul căreia s-au format principalele zăcăminte de cărbuni. – Din fr. **carbonifére.**
CARBONIFICARE s.f. Proces de formare a cărbunilor naturali. – Din **carbon.**
CARBONIL, *carbonili,* s.m. **1.** Combinaţie a oxidului de carbon cu unele metale grele. **2.** (Chim.) Grupare funcţională bivalentă conţinută în moleculele aldehidelor şi cetonelor. – Din fr. **carbonyle.**
CARBONILIC, -Ă, *carbonilici, -ce,* adj. (Chim.; despre substanţe) Care conţine în moleculă gruparea funcţională carbonil. ** *Compuşi carbonilici* = denumire generică pentru aldehide şi cetone. – Din engl. **carbonylic.**
CARBONIZA, pers. 3 *carbonizează,* vb. I. Refl. (Despre cărbuni) A se descompune termic în lipsa oxigenului din aer sau în prezenţa unei cantităţi insuficiente de oxigen; (despre lemne) a se preface în cărbuni (prin ardere) în prezenţa unei cantităţi mici de aer; (despre alte materii organice) a se descompune (prin ardere). – Din fr. **carboniser.**
CARBONIZARE, *carbonizări,* s.f. Acţiunea de *a se carboniza* şi rezultatul ei. – V. **carboniza.**
CARBORUNDUM s.n. Carbură de siliciu, folosită ca material abraziv. – Din fr. **carborundum.**
CARBOXIHEMOGLOBINĂ s.f. Combinaţie stabilă între oxidul de carbon şi hemoglobină, care se formează în timpul intoxicaţiei cu oxid de carbon. – Din fr. **carboxyhémoglobine.**
CARBOXIL, *carboxili,* s.m. (Chim.) Grupare funcţională monovalentă, caracteristică acizilor organici. – Din fr. **carboxyle.**
CARBOXILAZĂ, *carboxilaze,* s.f. Enzimă care catalizează eliberarea bioxidului de carbon din unii acizi. – Din fr. **carboxylase.**
CARBURA, *carburez,* vb. I. Tranz. A introduce carbon în fier sau într-un aliaj feros în stare topită. – Din **carbură**.
CARBURANT, *carburanţi,* s.m. Combustibil lichid folosit la motoarele cu explozie. – Din fr. **carburant.**
CARBURARE, *carburări,* s.f. Acţiunea de *a carbura* şi rezultatul ei. – V. **carbura.**
CARBURATOR, *carburatoare,* s.n. Aparat al unui motor cu ardere internă, cu aprindere electrică, în care se formează amestecul carburant, în proporţia dorită, prin difuzarea combustibilului într-un curent de aer. – Din fr. **carburateur.**
CARBURAŢIE, *carburaţii,* s.f. Proces de amestecare a combustibilului lichid cu aerul în carburator. ** *Cameră de carburaţie* = parte a carburatorului în care se face carburaţia. – Din fr. **carburation.**
CARBURĂ, *carburi,* s.f. Substanţă rezultată din combinarea carbonului cu un metal sau cu unele metaloide. ** *Carbură de calciu* = carbid. – Din fr. **carbure.**
CARCAFUNG, *carcafunguri,* s.n. Parâmă care se fixează pe marginea întinsă a unei vele şi care serveşte la strângerea acesteia. – Cf. engl. **cargue fond.**
CARCALETE s.n. Băutură preparată din vin, sirop şi sifon. – Et. nec.
CARCAN, *carcane,* s.n. Guler de fier cu care răufăcătorii erau legaţi la stâlpul infamiei, în Franţa. – Din fr. **carcan.**
CARCASĂ, *carcase,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte metalică exterioară a unui sistem tehnic, care susţine anumite elemente ale acestuia şi, eventual, îl protejează împotriva acţiunilor exterioare. **2.** Totalitatea oaselor care alcătuiesc scheletul unui animal. **3.** Scheletul unei

maşini, al unei construcţii etc. – Din fr. **carcasse.**

CARCERĂ, *carcere,* s.f. Încăpere mică şi întunecoasă, folosită în trecut în închisori, cazărmi şi în şcoli pentru detenţiunea temporară a unei persoane pedepsite. – Din lat. **carcer,** it. **carcere.**

CARCINOGEN, -Ă, *carcinogeni, -e,* adj. (Med.) Cancerigen. – Din fr. **carcinogéne.**

CARCINOGENEZĂ, *carcinogeneze,* s.f. (Med.) Proces de formare a tumorilor canceroase; cancerogeneză. – Din fr. **carcinogenése,** engl. **carcinogenesis.**

CARCINOLOGIC, -Ă, *carcinologici, -ce,* adj. (Med.) De carcinologie. – Din fr. **carcinologique.**

CARCINOLOGIE s.f. Ramură a oncologiei care studiază carcinoamele. – Din fr. **carcinologie.**

CARCINOM, *carcinoame,* s.n. Tumoare malignă constituită din celule epiteliale; epiteliom. – Din fr. **carcinome.**

CARCINOMATOZĂ, *carcinomatoze,* s.f. (Med.) Proces de extindere a carcinoamelor la mai multe organe; carcinoză. – Din fr. **carcinomatose.**

CARCINOTRON, *carcinotroane,* s.n. Tub electronic cu vid înaintat, folosit în domeniul frecvenţelor foarte înalte. – Din fr. **carcinotron.**

CARCINOZĂ, *carcinoze,* s.f. (Med.) Carcinomatoză. – Din fr. **carcinose.**

CARDA, *cardez,* vb. I. Tranz. A prelucra un material textil fibros la cardă; a scărmăna, a dărăci. – Din fr. **carder.**

CARDAMA, *cardamale,* s.f. Plantă erbacee mică, cu tulpina târâtoare, ramificată şi cu flori mici, albe *(Nasturtium officinale).* – Din ngr. **kárdamon.**

CARDAMOM s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă tropicală ale cărei seminţe au gust piperat *(Elettaria cardamomum).* **2.** S.n. Ulei cu miros plăcut extras din cardamom **(1)**. – Din fr. **cardamome.**

CARDAN, *cardane,* s.n. Sistem de suspensie sau de articulaţie, care permite mişcarea în toate sensurile. – Din fr. **cardan.**

CARDANIC, -Ă, *cardanici, -ce,* adj. **1.** (Despre un sistem de suspensie) Care permite unui obiect suspendat să-şi păstreze poziţia orizontală. **2.** (Despre un sistem de articulaţie a două piese ale unui mecanism) Care permite uneia dintre piese să-şi păstreze poziţia favorabilă transmiterii mişcării, indiferent de poziţia celeilalte piese. ** *Ax cardanic* sau *axă cardanică* = arbore de transmisie (la automobile şi la alte maşini) care leagă cutia de viteză cu arborele diferenţialului. – **Cardan** + suf. *-ic.*

CARDARE, *cardări,* s.f. Acţiunea de *a carda* şi rezultatul ei. – V. **carda.**

CARDAT, -Ă, *cardaţi, -te,* adj. (Despre lână, bumbac etc.) Scărmănat, dărăcit. – V. **carda.**

CARDĂ, *carde,* s.f. Maşină folosită în filaturi pentru dărăcirea (şi prelucrarea) mecanizată a unui material textil. – Din fr. **carde.**

CARDIAC, -Ă, *cardiaci, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine inimii, privitor la inimă. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de o boală de inimă. [Pr.: *-di-ac*] – Din fr. **cardiaque,** lat. **cardiacus.**

CARDIALGIE, *cardialgii,* s.f. Durere acută de stomac sau de inimă. [Pr.: *-di-al-*] – Din fr. **cardialgie.**

CARDIE, *cardii,* s.f. Orificiul superior al stomacului, situat la locul de unire dintre esofag şi stomac. – Din fr. **cardia.**

CARDIECTAZIE s.f. Dilatare a compartimentelor inimii. [Pr.: *-di-ec-*] – Din fr. **cardiectasie.**

CARDIGAN, *cardigane,* s.n. (Rar) Jachetă (bărbătească) tricotată, cu mâneci largi, încheiată cu nasturi în faţă. – Din fr., engl. **cardigan.**

CARDINAL, -Ă, *cardinali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. Principal, esenţial, fundamental. ** *Punct cardinal* = fiecare dintre cele patru direcţii principale ale orizontului, care ajută la determinarea poziţiei unui punct de pe glob. *Numeral cardinal* = numeral care exprimă un număr întreg abstract sau un număr determinat de obiecte, fiinţe etc. **II.** S.m. Titlu din ierarhia bisericii catolice, purtat de înalţii demnitari care alcătuiesc consiliul papei şi dintre care se alege noul papă; persoană care poartă acest titlu. * (Adjectival; în sintagma) *Roşu cardinal* = roşu purpuriu. – Din fr. **cardinal,** lat. **cardinalis.**

CARDINALAT s.n. (Rar) Demnitatea de cardinal **(II)**. – Din fr. **cardinalat,** lat. **cardinalatus.**

CARDIOACCELERATOR, *cardioacceleratori,* adj. (În sintagma) *Nerv cardioaccelerator* = nerv simpatic care are rolul de a accelera ritmul bătăilor inimii atunci când este excitat. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **cardioaccélérateur.**

CARDIOCEL, *cardiocele,* s.n. (Med.) Hernie congenitală a inimii în abdomen. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **cardiocéle.**

CARDIOFOBIE, *cardiofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de a se îmbolnăvi de inimă. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **cardiophobie.**

CARDIOGRAF, *cardiografe,* s.n. Aparat care înregistrează grafic pulsaţiile inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiographe.**

CARDIOGRAFIC, -Ă, *cardiografici, -ce,* adj. Referitor la cardiografie, care aparţine cardiografiei. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiographique.**

CARDIOGRAFIE, *cardiografii,* s.f. Înregistrare a contracţiilor inimii cu ajutorul cardiografului. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiographie.**

CARDIOGRAMĂ, *cardiograme,* s.f. Curbă care reprezintă bătăile inimii înregistrate la cardiograf. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiogramme.**

CARDIOIDĂ, *cardioide,* s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se rostogoleşte în exterior, şi fără alunecare, pe un alt cerc, imobil şi de aceeaşi rază cu primul cerc. [Pr.: -*di-o*-] – Din germ. **Kardioide.**

CARDIOINHIBITOR, *cardioinhibitori,* adj. m. (În sintagma) *Nerv cardioinhibitor* = ramură a nervului vag care are rolul de a rări bătăile inimii atunci când este excitat. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardioinhibiteur.**

CARDIOLOG, -Ă, *cardiologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în boli de inimă. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiologue.**

CARDIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei şi patologiei inimii şi al bolilor de inimă. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiologie.**

CARDIOMALACIE, *cardiomalacii,* s.f. (Med.) Distrofie a miocardului prin infiltrarea fibrei musculare cu grăsimi. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiomalacie.**

CARDIOMEGALIE, *cardiomegalii,* s.f. (Med.) Mărire exagerată a volumului inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiomégalie.**

CARDIOMIOPATIE, *cardiomiopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile miocardului. [Pr.: -*di-o-mi-o*-] – Din engl. **cardiomiopathy.**

CARDIOPATIE, *cardiopatii,* s.f. Boală de inimă. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiopathie.**

CARDIOPLASTIE, *cardioplastii,* s.f. Operaţie plastică asupra stomacului şi esofagului pentru lărgirea cardiei. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardioplastie.**

CARDIOPLEGIE, *cardioplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a muşchilor inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardioplégie.**

CARDIOSCLEROZĂ, *cardioscleroze,* s.f. Scleroză a muşchiului cardiac [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiosclérose.**

CARDIOSCOP, *cardioscoape,* s.n. Aparat cu care se examinează contracţiile inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardioscope.**

CARDIOSCOPIE, *cardioscopii,* s.f. Examinare a bătăilor inimii cu ajutorul cardioscopului. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardioscopie.**

CARDIOSPASM, *cardiospasme,* s.n. Spasm al inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiospasme.**

CARDIOTOMIE, *cardiotomii,* s.f. (Med.) Intervenţie chirurgicală pe inimă. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiotomie.**

CARDIOTONIC, -Ă, *cardiotonici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care stimulează inima, întărindu-i forţa de contracţie şi normalizându-i ritmul bătăilor. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiotonique.**

CARDIOTOXIC, -Ă, *cardiotoxici, -ce,* adj. (Despre o substanţă sau un agent) Care tulbură activitatea inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardiotoxique.**

CARDIOVASCULAR, -Ă, *cardiovasculari, -e,* adj. Privitor la legătura dintre inimă şi vasele periferice şi viscerale. ** *Sistem* (sau *aparat) cardiovascular* = aparat circulator. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **cardio-vasculaire.**

CARDITĂ, *cardite,* s.f. Inflamaţie a inimii. – Din fr. **cardite.**

CARDIUM s.n. Gen de moluşte cu cochilia ovală, subţire, mult boltită *(Cardium)*; moluscă din acest gen. [Pr.: -*di-um*] – Din lat. **Cardium,** numele ştiinţific al moluştei.

CARDON s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia compozeelor, cultivată la noi pe suprafeţe mici pentru peţiolul frunzelor şi nervura principală, care sunt comestibile *(Cynara cardunculus)*. – Din fr. **cardon.**

CARE pron. interog. rel. **I.** (Pronume relativ; are rol de conjuncţie, ca element de legătură între propoziţia regentă unde se află numele căruia îi ţine locul şi propoziţia subordonată). **1.** (Introduce propoziţii atributive) *Cartea pe care trebuia să ţi-o aduc am pierdut-o.* ** (Introduce propoziţii atributive circumstanţiale) **a)** (Cu nuanţă finală) *Să ia călăuză din sat, care să le arate drumul.* **b)** (Cu nuanţă condiţională) *Ce holeră ar fi aceea care i-ar lăsa neatinşi pe oamenii mei?.* **2.** (Cu valoare de pronume demonstrativ) Cel ce, cine; acela..., ce... * (Cu sens neutru) Ceea ce. ** Loc. conj. *După care* = după aceea. *Care va* (sau *vra) să zică* = ceea ce înseamnă, prin urmare. **3.** (Cu valoare de pronume nehotărât) **a)** Fiecare. *Le porunci să meargă care pe unde va putea.* ** Expr. *(Să) nu care cumva* = nu cumva să... *Nu care cumva...?* = (oare) nu cumva...?; **b)** (În

corelaţie cu sine însuşi exprimă ideea de opoziţie sau de distribuţie) Unul... altul..., acesta... acela..., parte... parte... ** Expr. *Care (mai) de care* = unul mal mult (sau mai tare) decât altul, pe întrecute. **II.** (Pronume interogativ, folosit pentru a afla despre cine sau despre ce este vorba ori în ce fel se prezintă o fiinţă sau un lucru) *Care n-a înţeles întrebarea?. *** (Introduce propoziţii interogative indirecte) *L-a întrebat care îi place mai mult.* ** Expr. *Care alta?* = ce altceva?; *Care pe care?* = care din doi e mai tare?. ** (Cu valoare de adjectiv interogativ) *Care om nu ţine la viaţa lui?* [Gen.-dat. sg. m. *căruia,* f. *căreia,* gen.-dat. pl. m. şi f. *cărora*; (când are valoare de adjectiv interog. – rel.) gen.- dat. sg. m. *cărui,* f. *cărei,* gen.- dat. pl. m. şi f. *căror.* Nom. sg. m. şi (înv.) *carele*; nom. pl. m. şi f. şi: *cari*] – Lat. **qualis.**

CARENA, *carenez,* vb. I. Tranz. **1.** A repara carena unei nave. * A aşeza o navă pe o coastă pentru a o repara. **2.** A acoperi cu tablă suprafaţa exterioară a unui vehicul de mare viteză. – Din fr. **caréner,** lat. **carenare.**

CARENAJ, *carenaje,* s.n. **1.** Faptul de a carena. **2.** Îmbrăcăminte de tablă sau de placaj aplicată pe un corp pentru a-i micşora rezistenţa aerodinamică relativă faţă de un fluid. – Din fr. **carénage.**

CARENAL, -Ă, *carenali, -e,* adj. Al carenei florilor. – Din fr. **carénal.**

CARENARE, *carenări,* s.f. (Rar) Carenaj. – V. **carena.**

CARENAT, -Ă, *carenaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. În formă de carenă **(1)**, de luntre. **2.** S.f. pl. Păsări care au sternul prevăzut cu o carenă **(2)**. – Din fr. **caréné.**

CARENĂ, *carene,* s.f. **1.** Partea exterioară a corpului unei nave, care se găseşte sub linia de plutire. **2.** Proeminenţă prelungită a unor organe. *Carena sternului la păsări.* **3.** (Bot.) Structură în corola leguminoaselor alcătuită din două petale inferioare care cresc unite. – Din fr. **caréne,** it. **carena.**

CARENT, -Ă, *carenţi, -te,* adj. (Rar) Cu lipsuri. – De la **carenţă.**

CARENŢĂ, *carenţe,* s.f. Lipsă, deficienţă; neglijenţă. – Din fr. **carence,** lat. **carentia.**

CARENŢIAL, -Ă, *carenţiali, -e,* adj. (Rar) Care este produs de o carenţă. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **carentiel.**

CARET, *careţi,* s.m. Broască ţestoasă comestibilă din mările calde lungă de 60-80 cm, înotătoare, din a cărei carapace cornoasă se obţine bagaua *(Eretmochelys imbricata).* – Din fr. **caret.**

CARETAŞ, *caretaşi,* s.m. Persoană care face carete. [Var.: (reg.) **carâtâş** s.m.] – **Caretă+** suf. *-aş.*

CARETĂ, *carete,* s.f. Trăsură închisă, cu patru roţi. [Var.: (reg.) **carâtă** s.f.] – Din rus. **kareta.**

CARETĂŞIE s.f. Ocupaţia, meseria caretaşului. – **Caretaş** + suf. *-ie.*

CARETE, *careţi,* s.m. Nume dat unor viermişori care se formează pe anumite alimente. – **Car**[1] + suf. *-ete.*

CAREU, *careuri,* s.n. **1.** Mod de aşezare în formă de pătrat a unor persoane sau obiecte. **2.** Suprafaţă a terenului de fotbal, de tenis etc, marcată cu alb, care delimitează anumite zone în câmpul de joc, şi în cadrul căreia se aplică unele reguli speciale. **3.** Încăpere la bordul unei nave folosită ca sală de mese, de lectură şi de recreaţie pentru ofiţeri. **4.** (La unele jocuri de cărţi) Grup de patru cărţi de aceeaşi valoare. – Din fr. **carré.**

CAREVA pron. nehot. Vreunul, oarecare, cineva. – **Care + va.**

CARFOLOGIC, -Ă, *carfologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la carfologie. – Din fr. **carphologique.**

CARFOLOGIE s.f. Agitaţie a degetelor unui bolnav care pare că vrea să pipăie obiecte mici. – Din fr. **carphologie.**

CARGABAS, *cargabase,* s.n. (Mar.) Manevră curentă de strângere a unei vele. – Din fr. **cargue basse.**

CARGAN, *cargane,* s.n. Fibră proteică, obţinută din cazeină. – Et. nec.

CARGOBOT, *cargoboturi,* s.n. Navă maritimă comercială destinată transportului de mărfuri la mare distanţă; cargou. – Din fr. **cargo-boat** (<engl.).

CARGOU, *cargouri,* s.n. Cargobot. – Din fr. **cargo.**

CARIA, pers. 3 *cariază,* vb. I. Refl. (Despre dinţi) A face carii, a se strica. [Pr.: *-ri-a*] – Din fr. **carier.**

CARIAT, -Ă, *cariaţi, -te,* adj. (Despre dinţi) Ros, stricat, găurit de o carie. [Pr.: *-ri-at*] – V. **caria.**

CARIATIDĂ, *cariatide,* s.f. Statuie reprezentând o femeie care susţine, ca o coloană, cornişa unui acoperiş, o intrare etc. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **cariatide,** lat. **caryatides.**

CARIBI s.m. pl. v. **caraibi.**

CARIC s.n. Totalitatea încărcăturii utile a unei nave comerciale. – Din it. **carico.**

CARICATURAL, -Ă, *caricaturali, -e,* adj. De caricatură, privitor la caricatură. – Din fr.

caricatural.

CARICATURĂ, *caricaturi,* s.f. **1.** Reprezentare, mai ales în desen, a unei persoane sau a unei situaţii prin exagerarea unor trăsături, îndeosebi negative, cu o intenţie satirică sau umoristică. * Înfăţişare ridicolă a unei persoane sau a unui obiect; persoană sau obiect cu această înfăţişare. **2.** Imitaţie nereuşită, care denaturează originalul. – Din fr. **caricature.**

CARICATURISM s.n. (Rar) Mod caricatural de prezentare a unei persoane, a unei situaţii etc. – **Caricatură** + suf. *-ism.*

CARICATURIST, -Ă, *caricaturişti, -ste,* s.m. şi f. Artist specializat în caricaturi **(1)**. – Din fr. **caricaturiste.**

CARICATURISTIC, -Ă, *caricaturistici, -ce,* adj. **1.** Care exagerează unele trăsături, îndeosebi negative, ale unei persoane, ale unei situaţii, cu intenţie satirică sau umoristică. **2.** Propriu caricaturii. – **Caricaturist +** suf. *-ic.*

CARICATURIZA, *caricaturizez,* vb. I. Tranz. A înfăţişa pe cineva sau ceva printr-o caricatură. – **Caricatură +** suf. *-iza.* Cf. fr. **caricaturer.**

CARICATURIZARE, *caricaturizări,* s.f. Acţiunea de *a caricaturiza.* – V. **caricaturiza.**

CARIDĂ, *caride,* s.f. Animal marin asemănător cu racul, căutat pentru carnea lui gustoasă; crevetă *(Palaemon squilla)*. – Din ngr. **gharídha.**

CARIE, *carii,* s.f. **1.** Leziune de natură microbiană sau chimică a dinţilor, a oaselor şi care, prin evoluţie, formează o cavitate. **2.** Defect superficial al pieselor turnate, sub forma unor canale cu margini neregulate. – Din fr. **carie,** lat. **caries.**

CARIERĂ[1]**,** *cariere,* s.f. Exploatare minieră de unde se extrag diferite varietăţi de substanţe minerale, materiale de construcţii etc. şi unde toate lucrările se execută sub cerul liber. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **carriére.**

CARIERĂ[2]**,** *cariere,* s.f. Profesiune, ocupaţie; domeniu de activitate; timp cât cineva lucrează într-un anumit domeniu. * Etapă, treaptă în ierarhia socială sau profesională. * Poziţie în societate, situaţie bună. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **carriére.**

CARIERE s.f. Acţiunea de *a se caria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **caria.**

CARIERISM s.n. Tendinţă de a parveni cu orice preţ şi prin orice mijloace. [Pr.: *-ri-e-*] – **Carieră**[2] + suf. *-ism.* Cf. rus. **kar' erizm.**

CARIERIST, -Ă, *carierişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care luptă pe orice cale pentru a parveni. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **carriériste.**

CARILON, *carilonuri,* s.n. Instrument muzical la care se pot executa melodii cu ajutorul unor clopote sau al unor lame acordate la anumite tonuri. – Din fr. **carillon.**

CARIOCA[1] s.f. **1.** Dans popular din America Latină (Brazilia), cu ritm moderat; melodie după care se execută acest dans. **2.** Instrument popular de percuţie folosit la acompanierea ritmică a dansului carioca **(1)**. [Pr.: *-ri-o-*] – Din sp., port. **carioca.**

CARIOCA[2] s.f. Instrument de scris cu tuş colorat îmbibat într-o fâşie de pâslă. [Pr.: *-ri-o-*] – Denumire comercială.

CARIOCHINEZĂ s.f. Mod de înmulţire a celulelor plantelor şi animalelor, caracterizat prin transformări în structura nucleului; mitoză. [Pr.: *-ri-o÷,* – Var.: **cariocinéză** s.f.] – Din fr. **kariokinése.**

CARIOCINEZĂ s.f. v. **cariochineză.**

CARIOFILACEE, *cariofilacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, cu noduri pronunţate pe tulpină, cu frunze înguste, cu flori hermafrodite dispuse în inflorescenţe şi cu fructe capsule; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **caryophillacées.**

CARIOLĂ, *cariole,* s.f. Trăsură uşoară cu două roţi, cu suspensie pe arcuri, trasă de un cal. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **carriole,** it. **carriola.**

CARIOLOGIE s.f. Parte a biologiei care studiază nucleul şi celula. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **caryologie.**

CARIOMETRIE s.f. Măsurare a diametrului nucleelor celulare cu ajutorul microscopului. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **caryométrie.**

CARIOPSĂ, *cariopse,* s.f. Tip de fruct uscat, indehiscent, cu pericarpul lipit de sământa unică. [Pr.: *-ri-op-*] – Din fr. **caryopse.**

CARITABIL, -Ă, *caritabili, -e,* adj. Care manifestă caritate; milos, generos. – Din fr. **charitable.**

CARITATE s.f. Atitudine miloasă, plină de generozitate faţă de cineva; filantropie. *** Soră de caritate* = soră de ocrotire; infirmieră. – Din fr. **charité,** lat. **caritas, -atis.**

CARLINGĂ, *carlingi,* s.f. **1.** Cabină pentru echipajul unui avion, în care stă pilotul şi unde sunt instalate comenzile de zbor, aparatele de bord etc. **2.** Grindă longitudinală din osatura unei nave, care serveşte la legarea diferitelor părţi ale navei. – Din fr.

carlingue.
CARMAC, *carmace,* s.n. Unealtă pentru pescuit fără nadă, formată din mai multe şiruri de cârlige mari aşezate în apă la diferite adâncimi. – Din rus. **karmak.**
CARMAJIN s.n. (Reg.) Piele vopsită în roşu-închis. [Var.: **carmazín** s.n.] – Din magh. **karmazsin.**
CARMANGERIE, *carmangerii,* s.f. **1.** (Înv.) Măcelărie **(1)**. **2.** Restaurant în care se prepară şi se servesc specialităţi din carne. – **Carmangiu** + suf. *-erie.*
CARMANGIU, *carmangii,* s.m. Persoană care lucrează în carmangerie. – Din tc. dial**.** **karmanci.**
CARMANIOLĂ, *carmaniole,* s.f. **1.** Cântec şi dans francez din timpul Revoluţiei Franceze din 1789-1794. **2.** Vestă scurtă purtată în timpul Revoluţiei Franceze. – Din fr. **carmagnole.**
CARMAZIN s.n. v. **carmajin.**
CARMELIT, -Ă, *carmeliţi, -te,* s.m. şi f. Călugăr(iţă) catolic(ă) care aparţine unui ordin înfiinţat în Spania în sec. XIII. – Din fr. **carmélite.**
CARMIN s.n. Colorant roşu, de origine vegetală sau animală, folosit în cosmetică, în pictură etc.; cârmâz **(2)**; *p. ext.* culoare roşie. – Din fr. **carmin,** lat. **carminium.**
CARMINATIV, -Ă, *carminativi, -e*, adj., s.n. (Medicament) care calmează durerile abdominale şi favorizează evacuarea gazelor intestinale. – Din fr. **carminatif.**
CARNABAT s.n. Rasă de oi cu lâna semifină, de culoare roşcată-cafenie originară din Bulgaria, a cărei carne nu are mirosul caracteristic. – Din bg. **karnabat.**
CARNAJ, *carnaje,* s.n. (Franţuzism) Ucidere în masă; măcel, masacru. – Din fr. **carnage.**
CARNAL, -Ă, *carnali, -e,* adj. De carne, privitor la carne; *p. ext.* trupesc. – Din lat. **carnalis.**
CARNALIT s.n. Amestec natural de clorură de potasiu şi de magneziu, folosit ca îngrăşământ chimic. – Din fr. **carnallite.**
CARNASIER, -Ă, *carnasieri, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre animale) Carnivor. **2.** S.f. Fiecare dintre cele patru măsele mari şi tăioase ale unor animale carnivore. [Pr.: -*si-er*] – Din fr. **carnassier.**
CARNAT, *carnate,* adj. (Despre regimuri alimentare) Cu carne. – Din **carne.**
CARNAŢIE, *carnaţii,* s.f. Coloritul şi structura pielii unei persoane. – Din fr. **carnation.**
CARNAVAL, *carnavaluri,* s.n. Perioadă care precedă postul în unele ţări, când au loc petreceri populare însoţite de deghizări, care alegorice, focuri de artificii etc. * Petrecere populară din această perioadă. – Din fr. **carnaval** (< it.).
CARNAVALESC, -ESCĂ, *carnavaleşti,* adj. (Rar) Care aparţine carnavalului, privitor la carnaval. – Din fr. **carnavalesque.**
CARNAXI interj. (Înv.) Cuvânt care exprimă ciudă, supărare, spaimă. – Din tc. **karnaksi.**
CARNE, *cărnuri,* s.f. **1.** Nume dat ţesutului muscular al corpului omenesc sau al animalelor împreună cu ţesuturile la care aderă. ** *Carne de tun* = masă de militari trimişi pe front spre a lupta şi care sunt expuşi măcelului, cu pierderi mari de vieţi omeneşti. *Carne vie* = carne de pe care s-a jupuit pielea. ** Expr. *A tăia* (sau *a da, a trage) în carne vie* = **a)** a tăia (sau a da, a trage) în plin, direct (în cineva); **b)** a încerca să curme un rău prin măsuri foarte drastice. *A fi rău (*sau *bun) de carne* = a se vindeca greu (sau uşor) la o rană. *În carne şi oase* = în persoană, în realitate. *Carne din carnea cuiva* = descendent direct din cineva, rudă de sânge. *A-şi pune (*sau *a-şi băga) carnea în* (sau *la*) *saramură* = a face eforturi mari, a risca foarte mult în vederea realizării unui scop. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *carne* = a se îngrăşa. *A creşte carnea pe cineva* = a simţi o satisfacţie, a fi bucuros. *A tremura carnea pe cineva* = a tremura de frică. **2.** Bucată din ţesuţul muscular al animalelor tăiate, întrebuinţată ca aliment. **3.** Partea interioară a pielii, opusă feţei acesteia. **4.** (Bot.) Pulpă la fructe. – Lat. **caro, carnis.**
CARNET, *carnete*, s.n. Caieţel de buzunar, uneori cu date şi cu rubrici tipărite, pentru diferite însemnări. * Act, document în formă de caieţel, care atestă apartenenţa posesorului la o organizaţie politică, de masă etc. ** *Carnet de muncă* = document (în formă de caieţel) care cuprinde date privitoare la activitatea unei persoane (vechime în muncă, locul de muncă) şi care serveşte acesteia pentru anumite drepturi (pensie, retribuţie, concediu etc.); carte de muncă. – Din fr. **carnet.**
CARNEŢEL, *carneţele,* s.n. Diminutiv al lui *carnet.* – **Carnet +** suf. *-el.*
CARNIAN, -Ă, *carnieni, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al triasicului superior din regiunile alpine, caracterizat prin prezenţa unor cefalopode, lamelibranhiate etc. **2.** Adj. Care se referă la carnian **(1)**. [Pr.: -*ni-an*] – Din fr. **carnien.**
CARNIVOR, -Ă, *carnivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrăneşte mai ales cu carne. ** *Plante carnivore* = grup restrâns de plante care, pe lângă nutriţia normală (asimilaţia clorofiliană), au însuşirea de a se hrăni cu animale (insecte, viermi etc.). **2.** S.n. (La pl.) Ordin din clasa mamiferelor care se hrănesc mai ales cu carne, având carnasiere şi

canini lungi şi ascuţiţi; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. **carnivore,** lat. **carnivorus.**

CARNOTIT s.n. Mineral de uraniu şi vanadiu, puternic radioactiv. – Din fr. **carnotite.**

CARO, *carale,* s.n. Una dintre cele două culori roşii la cărţile de joc, însemnată cu romburi. – Din fr. **carreau.**

CAROIA, *caroiez,* vb. I. Tranz. A aplica un caroiaj pe o hartă topografică, pe un plan etc. [Pr.: -*ro-ia*] – Din fr. **carroyer.**

CAROIAJ, *caroiaje,* s.n. Reţea de pătrăţele înscrisă pe un desen, pe o hartă etc. pentru a servi la reproducerea acestora la o altă scară. [Pr.: -*ro-iaj*] – Din fr. **carroyage.**

CAROLĂ, *carole,* s.f. Dans medieval francez executat în cerc sau în lanţ. – Din fr. **carole.**

CAROLINGIAN, -Ă, *carolingieni, -e,* adj. Care aparţine dinastiei lui Carol cel Mare, privitor la această dinastie. [Pr.: -*gi-an*] – Din fr. **carolingien.**

CARONADĂ, *caronade,* s.f. (Mar.) Vechi tun naval scurt, făcut din fontă. – Din fr. **caronade.**

CAROSABIL, -Ă, *carosabili, -e,* adj. (Despre drumuri) Care permite circulaţia vehiculelor rutiere; (despre partea unui drum) care este rezervată circulaţiei vehiculelor rutiere. – Din fr. **carrossable.**

CAROSERIE, *caroserii,* s.f. Parte a unui vehicul aşezată deasupra osiilor şi a roţilor, amenajată pentru transportul oamenilor sau al mărfurilor. – Din fr. **carrosserie.**

CAROSIER, -Ă, *carosieri, -e,* adj., s.m. (Rar) **1.** Adj. (Despre cai) Cu mersul elegant, folosit pentru vehicule de lux. **2.** S.m. Fabricant de caroserii. [Pr.: -*si-er*] – Din fr. **carrossier.**

CAROTA, *carotez,* vb. I. Intranz. (Franţuzism) A înşela, a extorca. * (La biliard) A juca astfel încât să rămână adversarului o lovitură dificilă. – Din fr. **carotter.**

CAROTAJ, *carotaje,* s.n. Determinare prin foraj a structurii şi compoziţiei straturilor scoarţei terestre, bazată pe analiza probelor carotelor **(2)** sau pe măsurarea mărimilor fizice caracteristice ale rocii străbătute. – Din fr. **carottage.**

CAROTĂ, *carote,* s.f. **1.** Varietate de morcovi timpurii, cu rădăcini scurte globuloase, de culoare galbenă-roşiatică. **2.** Probă cilindrică de material luată din betonul de fundaţie al unei şosele, în vederea verificării proprietăţilor fizice şi mecanice ale acesteia în laborator. **3.** Fig. (Rar) Înşelătorie, şmecherie, trişare, şarlatanie. **4.** (La jocul de biliard) Poziţie dificilă lăsată adversarului care urmează să execute lovitura. – Din fr. **carotte.**

CAROTEN s.n. Pigment roşu-portocaliu care se găseşte în unele vegetale şi în unele produse animale. [Var.: **carotínă** s.f.] – Din fr. **caroténe,** germ. **Karotin.**

CAROTENEMIE s.f. v. **carotinemie.**

CAROTENOIDĂ, *carotenoide,* s.f. Substanţă colorantă naturală galbenă, portocalie sau roşie. [Pr.: -*no-i*÷. – Var.: **carotinoíd** s.n., **carotinoídă** s.f.] – Din fr. **caroténoîde**.

CAROTIDĂ, *carotide*, s.f. Fiecare dintre cele două artere principale, ramuri ale aortei, situate de o parte şi de alta a gâtului, care transportă sângele de la inimă la cap; arteră cefalică. – Din fr. **carotide.**

CAROTIDIAN, -Ă, *carotidieni, -e*, adj. (Anat.) Al carotidei. [Pr.: -*di-an*] – Din fr. **carotidien.**

CAROTIERĂ, *carotiere,* s.f. Utilaj de foraj folosit pentru tăierea şi scoaterea la suprafaţă a carotelor **(2)** din gaura de sondă. [Pr.: -*ti-e-*] – Din fr. **carottier.**

CAROTINĂ s.f. v. **caroten.**

CAROTINEMIE, *carotinemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a carotenului în sânge; cantitate de caroten prezentă în sânge. [Var.: **carotenemíe** s.f.] – Din fr. **carotinémie.**

CAROTINOID s.n. v. **carotenoidă.**

CAROTINOIDĂ s.f. v. **carotenoidă.**

CAROU, *carouri,* s.n. (De obicei la pl.) Pătrăţel imprimat pe (sau ţesut în) unele stofe, format din dungi de altă culoare decât fondul. – Din fr. **carreau.**

CARP s.n. Grup de opt oase mici care alcătuiesc scheletul încheieturii mâinii, articulându-se cu oasele antebraţului şi metacarpului. – Din fr. **carpe,** lat. **carpus.**

CARPATIC, -Ă, *carpatici, -ce,* adj. Din munţii Carpaţi, al Carpaţilor, privitor la Carpaţi; carpatin. – Din fr. **karpatique.**

CARPATIN, -Ă, *carpatini, -e,* adj. Carpatic. – Din fr. **karpathin.**

CARPELĂ, *carpele,* s.f. Frunzişoară modificată situată în centrul unei flori, care poartă ovulele. – Din fr. **carpelle.**

CARPEN, *carpeni,* s.m. Arbore înalt, cu frunze ovale dinţate şi cu flori grupate în amenţi, cu lemnul tare şi alb, cu dungi argintii şi adâncituri pe trunchi, întrebuinţat la construcţii şi în rotărie; cărpinar *(Carpinus betulus*). – Lat. **carpinus.**

CARPETĂ, *carpete,* s.f. Covoraş. – Din fr. **carpette.**

CARPI s.m. pl. Populaţie geto-dacică ce a trăit pe teritoriul românesc, la est de Munţii Carpaţi. – Din lat. **Carpes.**

CARPIAN, -Ă, *carpieni, -e*, adj. Al carpului. [Pr.: -*pi-an*] – Din fr. **carpien.**

CARPICULTURĂ s.f. Ciprinicultură. – Din fr. **carpiculture.**
CARPOCAPSĂ, *carpocapse,* s.f. Insectă care trăieşte pe arborii fructiferi. – Din fr. **carpocapse.**
CARPOFAG, **-Ă,** *carpofagi, -ge,* adj. (Despre animale) Care se hrăneşte cu fructe. – Din fr. **carpophage.**
CARPOFOR, *carpofori,* s.m. Peduncul care susţine fructul. – Din fr. **carpophore,** germ. **Karpophor.**
CARPOLOGIE s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul fructelor. – Din fr. **carpologie.**
CARST, *carsturi,* s.n. Eroziune şi dizolvare a calcarelor, gipsurilor şi sării, provocată de apele subterane sau de suprafaţă, urmată de crearea unor forme caracteristice; (concr.) formă de relief rezultată în urma acestei eroziuni. – Din germ. **Karst.**
CARSTIC, -Ă, *carstici, -ce,* adj. Care aparţine carstului, privitor la carst, specific carstului. ** *Regiune carstică* = regiune cu carst foarte dezvoltat. – Din fr. **karstique.**
CART[1]**,** *carturi,* s.n. **1.** Serviciu de patru ore, executat permanent, pe schimburi, pe bordul unei nave, de membrii echipajului. **2.** A 32-a parte din roza vânturilor. – Din fr. **quart.**
CART[2]**,** *carturi,* s.n. Automobil de curse mic, cu caroseria şi partea mecanică simplificate şi viteza redusă; automobil de acest tip folosit de copii în unele jocuri sportive. [Scris şi: *kart*] – Din engl., fr. **kart.**
CARTA, *cartez,* vb. I. Tranz. **1.** A repartiza, a grupa scrisorile (la poştă) după adresele destinatarilor. **2.** A transpune pe o hartă topografică anumite detalii ale terenului unei regiuni; a efectua o cartare **(2)**. – Din **cartă.**
CARTABOŞ s.m. v. **caltaboş**.
CARTAGINEZ, -Ă, *cartaginezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia vechii Cartagine sau era originară de acolo; pun. **2.** Adj. Care aparţine Cartaginei sau locuitorilor ei, privitor la Cartagina sau la locuitorii ei; punic. – **Cartagina** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. **Carthaginois.**
CARTARE, *cartări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a carta* şi rezultatul ei. **2.** Urmărire pe teren şi transpunere, prin semne şi prin culori convenţionale, pe hărţi topografice, a răspândirii şi a caracterelor diferitelor elemente din natură (roci, formaţiuni geologice ape, soluri, animale etc.) – V. **carta.**
CARTĂ, *carte,* s.f. **1.** Nume dat (în evul mediu) actelor destinate a consemna unele privilegii şi libertăţi fundamentale ale unor clase sau pături sociale şi a servi drept constituţie unui stat. **2.** Manifest cuprinzând revendicările unei organizaţii politice, sociale, profesionale etc. **3.** Act care stă la baza organizării şi funcţionării unei organizaţii internaţionale. *Carta Organizaţiei Naţiunilor Unite.* – Din fr. **charte,** lat. **charta.**
CARTATOR, -OARE, *cartatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care cartează **(1)** corespondenţa. – **Carte** + suf. *-tor.*
CARTE, *cărţi,* s.f. **I. 1.** Scriere cu un anumit subiect, tipărită şi legată sau broşată în volum. ** *Carte albastră* (sau *albă, neagră* etc.) = publicaţie oficială a unui guvern care conţine documente justificative privitoare la o problemă politică. ** Expr. *A vorbi* (sau *a spune*) *ca la* (sau *ca din) carte* = a vorbi ca un om învăţat; a vorbi aşa cum trebuie; a face caz de erudiţia sa, a fi pedant. *A se pune pe carte* = a se apuca serios de învăţat. *Cum scrie la carte* = aşa cum trebuie, cum se cere. *Om de carte* = persoană care citeşte, studiază mult; cărturar. * Diviziune mai mare decât un capitol a unei scrieri de proporţii mari. **2.** Fig. Cunoştinţe de scriere şi de citire; învăţătură, ştiinţă, cultură. *Ai carte, ai parte.* **3.** Registru. **II. 1.** (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "de") Carnet cu date personale, care atestă sau conferă unei persoane anumite drepturi. *Carte de membru.* ** *Carte de muncă* = carnet de muncă. **2.** Bucată de carton, cu însemnări scrise sau tipărite, căreia i se dau diferite întrebuinţări; pentru corespondenţă (carte poştală), ca permis de intrare la un concert, la o bibliotecă (carte de intrare) indicând numele (profesiunea, adresa etc.) unei persoane (carte de vizită) etc. * Fiecare dintre cele 52 sau 32 de cartoane dreptunghiulare, diferenţiate după culorile, semnele şi figurile imprimate pe ele şi întrebuinţate la anumite jocuri de noroc. ** Expr. *A da cărţile pe faţă* = a-şi arăta gândurile sau planurile, a spune adevărul. *A (-şi) juca ultima carte* = a face o ultimă încercare (riscând) în vederea atingerii unui scop. *A juca cartea cea mare* = a depune toate eforturile şi a se avânta cu toate riscurile într-o confruntare (desperată) în scopul atingerii unui ideal. *A da în cărţi* = a pretinde că ghiceşte viitorul cu ajutorul cărţilor de joc. **III.** (Înv. şi pop.) **1.** Scrisoare. **2.** Ordin scris, emis de o autoritate. **3.** Act scris, document; dovadă. ** *Carte de judecată* = hotărâre, sentinţă judecătorească. – Refăcut din **cărţi** (pl. lui / * / cartă < lat. **charta)**, prin analogie cu *parte-părţi*; **(II)** din fr. **carte.**
CARTEL, *carteluri,* s.n. **1.** Uniune monopolistă în care mai multe întreprinderi din aceeaşi

ramură de producţie încheie o convenţie, stabilind preţurile, condiţiile de vânzare şi de aprovizionare, termenele de plată, cantitatea de mărfuri ce urmează să o producă fiecare şi îşi împart pieţele de desfacere, în vederea limitării sau eliminării concurenţei. **2.** Coaliţie între două sau mai multe partide, organizaţii etc. **3.** (Înv.) Convenţie scrisă între state, pentru schimbul sau răscumpărarea prizonierilor. – Din fr., engl. **cartel.**

CARTELA[1], *cartelez,* vb. I. Refl. (Despre întreprinderi, partide politice etc.) A se reuni, a intra într-un cartel. – Din **cartel.**

CARTELA[2], *cartelez,* vb. I. Tranz. A raţionaliza un produs, pe bază de cartelă **(1)**. – Din **cartelă.**

CARTELARE[1], *cartelări,* s.f. Acţiunea de *a se cartela*[1]. – V. **cartela**[1]**.**

CARTELARE[2] s.f. Acţiunea de *a cartela*[2]. – V. **cartela**[2]**.**

CARTELAT[1]**, -Ă,** *cartelaţi, -te,* adj. Reunit într-un cartel. – V. **cartela**[1]**.**

CARTELAT[2]**, -Ă,** *cartelaţi, -te,* adj. (Despre produse) Distribuit pe bază de cartelă **(1)**, raţionalizat. – V. **cartela**[2]**.**

CARTELĂ, *cartele,* s.f. **1.** Carneţel, bucată de hârtie sau de carton, cu bonuri detaşabile, imprimate şi numerotate, pe baza cărora se pot obţine produse raţionalizate sau se poate servi masa la o cantină. **2.** Bandă de carton perforată care indică desenul unei ţesături. **3.** (Inform.; în sintagma) *Cartelă perforată* = suport de informaţie imprimat special, folosit în sistemele de prelucrare automată a datelor şi reprezentat printr-un carton dreptunghiular de dimensiuni standardizate, pe care datele sunt trecute cu ajutorul unui cod de perforaţii. – Din it. **cartella.**

CARTELIZARE, *cartelizări,* s.f. (Rar) Cartelare. – De la **cartelă.**

CARTER, *cartere,* s.n. Înveliş metalic care acoperă anumite părţi în mişcare ale unei maşini, pentru a le proteja, putând servi şi ca recipient pentru lubrifiantul necesar. – Din fr. **carter.**

CARTEZIAN, -Ă, *cartezieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine cartezianismului, privitor la cartezianism. **2.** S.m. şi f. Adept al cartezianismului. **3.** Adj. (În sintagma) *Coordonate carteziene* = sistem de numere care definesc poziţia unui punct în raport cu două sau trei axe perpendiculare între ele. [Pr.: *-zi-an*] – Din fr. **cartésien.**

CARTEZIANISM s.n. Doctrina filozofului francez Descartes şi a adepţilor lui, caracterizată prin metodă, ordine, rigoare. [Pr.: *-zi-a-*] – Din fr. **cartésianisme.**

CARTIER, *cartiere,* s.n. **1.** Parte a unui oraş deosebită de celelalte prin caracteristici proprii (geografice, istorice etc.) şi care formează o unitate organică. * Locuitorii acestei părţi a oraşului. **2.** Parte din comandamentul unei mari unităţi, compusă din personalul de deservire şi din mijloacele de transmisiuni. ** *Marele cartier general* = (în timp de război) organul suprem de conducere a armatei în frunte cu comandantul său suprem. * Loc (întărit) unde staţionează trupele timp mai îndelungat în vederea efectuării de exerciţii practice pe teren, cu efective mari de unităţi; tabără. **3.** Fiecare dintre părţile laterale ale navei de la mijlocul ei spre pupă. [Pr.: *-ti-er*] – Din fr. **quartier.**

CARTILAGINOS, -OASĂ, *cartilaginoşi, -oase,* adj. Format din cartilaje, cu cartilaje. – Din fr. **cartilagineux,** lat. **cartilaginosus.**

CARTILAGIU s.n. v. **cartilaj**.

CARTILAJ, *cartilaje,* s.n. Ţesut animal conjunctiv elastic şi rezistent, cu rol de susţinere care formează scheletul peştilor cartilaginoşi şi al embrionului la vertebrate şi la om îndeplinind funcţia mecanică de susţinere; zgârci. [Var.: **cartilágiu** s.n.] – Din fr. **cartilage.**

CARTING s.n. Cursă sportivă practicată cu cartul[2]. – Din engl., fr. **karting.**

CARTIRUI, *cartiruiesc,* vb. IV. Tranz. A încartirui. – Din rus. **kvartirovat'.**

CARTIRUIRE s.f. Acţiunea de *a cartirui* şi rezultatul ei; încartiruire. – V. **cartirui.**

CARTISM s.n. Mişcare a muncitorilor englezi, desfăşurată în deceniile 4 şi 5 ale sec. XIX, cu scopul de a obţine satisfacerea unor revendicări economice şi politice. – Din engl. **Chartism**, fr. **chartisme.**

CARTIST, -Ă, *cartişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al cartismului. **2.** Adj. Care aparţine cartismului, privitor la cartism. – Din engl. **chartist.**

CARTNIC, *cartnici,* s.m. Ofiţer care face de cart pe o navă. * Grad de caporal în marina militară; marinar cu acest grad. – Din **cart.**

CARTOAFĂ s.f. v. **cartof.**

CARTODIAGRAMĂ, *cartodiagrame,* s.f. Cartogramă în care fenomenele sunt reprezentate cu ajutorul diagramelor. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **cartodiagramme.**

CARTODROM, *cartodromuri,* s.n. Teren amenajat pentru carting. – **Cart** + [velo] **drom.**

CARTOF, *cartofi,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu flori albe sau violete şi tulpini subterane terminate cu tuberculi de formă rotundă, ovală sau alungită,

comestibili, bogaţi în amidon *(Solanum tuberosum)*; *p. restr.* tuberculul acestei plante, folosit în alimentaţie şi ca furaj; barabulă, picioc, picioică, barabuşcă, bulughină. ** *Zahăr de cartofi* = glucoză obţinută din amidonul de cartofi **(1)**. **2.** (În sintagma) *Cartof dulce* = batat. [Var.: (reg.) **cartoáfă, cartófă, cartóflă** s.f.] – Din germ. **Kartoffel.**

CARTOFĂ s.f. v. **cartof.**

CARTOFIOR, *cartofiori,* s.m. Diminutiv al lui *cartof.* – **Cartof** + suf. *-ior.*

CARTOFLĂ s.f. v. **cartof**.

CARTOFOR, -Ă, *cartofori, -e,* s.m. şi f. Persoană care are patima jocului de cărţi. – Din ngr. **hartophóros** (influenţat de *carte).*

CARTOGRAF, -Ă, *cartografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în cartografie. – Din fr. **cartographe.**

CARTOGRAFIA, *cartografiez,* vb. I. Tranz. A executa hărţi şi planuri topografice. [Pr.: *-fi-a*] – Din **cartografie.**

CARTOGRAFIC, -Ă, *cartografici, -ce,* adj. Care aparţine cartografiei, privitor la cartografie. – Din fr. **cartographique.**

CARTOGRAFIE s.f. Disciplină care studiază tehnica de întocmire a hărţilor şi a planurilor topografice. – Din fr. **cartographie.**

CARTOGRAFIERE, *cartografieri,* s.f. Acţiunea de *a cartografia.* [Pr.: *-fi-e-*] – V. **cartografia.**

CARTOGRAMĂ, *cartograme,* s.f. Reprezentare grafică pe o hartă a unor mărimi referitoare la răspândirea, la gradul de intensitate etc. al unor fenomene statistice, prin haşuri, culori etc. – Din fr. **cartogramme.**

CARTOMANŢIE s.f. (Rar) Ghicit în cărţi. – Din it. **cartomanzia.**

CARTOMETRIE, *cartometrii,* s.f. (Top.) Studiu al metodelor şi instrumentelor cu care se determină precizia unei hărţi. – Din fr. **cartométrie.**

CARTON[1]**,** *cartoane,* s.n. **1.** Hârtie groasă şi compactă cu flexibilitate redusă. ** *Carton gudronat* (sau *asfaltat)* = carton impregnat cu gudron sau cu smoală. **2.** Schiţă iniţială a unui tablou sau a diverselor lui detalii; studiu. *Cartoanele lui Leonardo da Vinci.* **3.** Tub mic de hârtie groasă la capătul unor ţigări, prin care se trage fumul. **4.** Tăviţă de carton[1] **(1)** pentru prăjituri, bomboane etc.; *p. ext.* conţinutul ei. – Din fr. **carton.**

CARTON[2]**,** *cartoane,* s.n. (Reg.) Pânză tare de cânepă, in, bumbac; creton. – Din germ. (austriac) **Karton.**

CARTONA, *cartonez,* vb. I. Tranz. A lega o carte, un caiet etc. în scoarţe de carton[1] **(1)**; a broşa. * A asigura o hartă, o planşă etc. cu un suport protector de carton[1], sau, *p ext.,* de pânză, de piele etc. – Din fr. **cartonner.**

CARTONAJ, *cartonaje,* s.n. **1.** Cartonare. **2.** Obiect (cutie, mapă, ambalaj etc.) executat din carton[1] **(1)** sau din mucava. **3.** Atelier unde se lucrează astfel de obiecte. – Din fr. **cartonnage.**

CARTONARE, *cartonări,* s.f. Acţiunea de *a cartona* şi rezultatul ei; cartonaj, broşare. – V **cartona.**

CARTONAŞ, *cartonaşe,* s.n. Diminutiv al lui "carton[1] **(1)"**. – **Carton**[1] + suf. *-aş.*

CARTONAT, -Ă, *cartonaţi, -te,* adj. (Despre o carte, un caiet etc.) Legat în scoarţe de carton[1] **(1)** sau, *p. ext.,* de pânză, de piele etc. – V. **cartona.**

CARTONIERĂ, *cartoniere,* s.f. (Rar) Cartotecă. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **cartonnier.**

CARTOTECĂ, *cartoteci,* s.f. Totalitatea fişelor de evidenţă care cuprind date privitoare la materialele sau la persoanele dintr-o instituţie, orânduite după anumite criterii; cartonieră. * Cutie sau dulap în care se păstrează fişe clasate după anumite norme. – Din germ. **Kartothek,** rus. **kartoteka.**

CARTUŞ, *cartuşe,* s.n. **1.** Tub metalic sau de carton prevăzut cu o capsă, cu material exploziv şi cu proiectil sau cu alice, care serveşte ca muniţie pentru armamentul portativ; patron[1]. * Bucată cilindrică de exploziv folosită la producerea exploziilor în găurile de mină. **2.** Ornament sculptat sau gravat (în formă de sul desfăcut parţial) pe care se scriu inscripţii, monograme etc. **3.** Textul încadrat pe o pagină (pe care se află şi texte neîncadrate); ornament care încadrează un text tipărit. **4.** Cutie paralelipipedică de carton care conţine un anumit număr de pachete de ţigări. – Din fr. **cartouche.**

CARTUŞIERĂ, *cartuşiere,* s.f. Geantă sau cutie mică de metal sau de piele, prinsă la centură, în care se ţin cartuşele **(1)**; brâu (de piele, de pânză) cu locaşuri tubulare, în care se introduc cartuşele. [Pr.: *-şi-e-*] – Din fr. **cartouchiére.**

CARURĂ, *caruri,* s.f. Formă a umerilor şi a spatelui cuiva; *spec.* siluetă. * Fig. Anvergură. – Din fr. **carrure.**

CARUSEL, *carusele,* s.n. **1.** Căluşei **(2)**. **2.** Fig. Mişcare, deplasare, circulaţie continuă a unor mobile. – Din fr. **carrousel.**

CARVASARA, *carvasarale,* s.f. (Înv.) Local în care se aflau instalate birourile unei vămi; birou vamal. – Din tc. **kervansaray.**

CASA, *casez,* vb. I. Tranz. **1.** A anula (în întregime sau parţial) o hotărâre judecătorească în urma admiterii recursului. **2.** A efectua totalitatea operaţiilor privind scoaterea definitivă din folosinţă şi din inventar a unui mijloc fix a cărui folosire, reparare sau modernizare nu mai sunt economice; a lichida. **3.** (Rar) A sparge. – Din fr. **casser.**

CASABIL, -Ă, *casabili, -e,* adj. **1.** Casant. **2.** (Despre o hotărâre judecătorească) Care poate fi casat **(1)**. – Din fr. **cassable.**

CASANT, -Ă, *casanţi, -te,* adj. Care se sparge sau se sfărâmă uşor; fragil, casabil. – Din fr. **cassant.**

CASAP, *casapi,* s.m. (Reg.) Măcelar. * Fig. Om crud. – Din tc. **kasap.**

CASARE, *casări,* s.f. Acţiunea de *a casa* şi rezultatul ei. – V. **casa.**

CASATĂ, *casate,* s.f. Specialitate de cofetărie formată din diverse feluri de îngheţată, dispuse în straturi. – Din it. **cassata,** fr. **cassate.**

CASAŢIE s.f. Organ judecătoresc suprem, care are dreptul, în unele state, să caseze o sentinţă pronunţată de organele judecătoreşti de grad inferior. – Din fr. **cassation.**

CASĂ[1]**,** *case,* s.f. **1.** Clădire destinată pentru a servi de locuinţă omului. ** Loc. adj. *De casă* = făcut în casă[1]. ** Expr. *(A avea) o casă de copii* = (a avea) copii mulţi. *A-i fi cuiva casa casă şi masa masă* = a duce o viaţă ordonată, normală, liniştită. *A nu avea (nici) casă, nici (masă)* = a duce o viaţă neregulată, plină de griji, de frământări. * (Reg.) Cameră, odaie. ** *Casă de veci* = mormânt. **2.** Încăpere specială într-o clădire, având o anumită destinaţie. ** *Casa ascensorului* = spaţiul în care se deplasează cabina unui ascensor. *Casa scării* = spaţiul dintr-o clădire care adăposteşte o scară. **3.** Cutie dreptunghiulară în care se păstrează literele, semnele etc. tipografice de acelaşi caracter. **4.** Gospodărie. **5.** Totalitatea celor care locuiesc împreună (formând o familie); familie. * Dinastie; neam. **6.** Căsnicie, menaj. ** Expr. *A face* (sau *a duce) casă (bună) cu cineva* = a trăi cu cineva (în bună înţelegere), a se împăca bine. *A duce casă bună cu ceva* = a se împăca bine cu ceva. **7.** (Urmat de determinări) Nume dat unor instituţii, aşezăminte, întreprinderi, firme comerciale etc. ** *Casă de economii* = instituţie publică de credit care se ocupă cu strângerea disponibilităţilor băneşti temporare ale populaţiei, acordând pentru acestea mai ales dobândă. *Casă de ajutor reciproc* = asociaţie benevolă a unor angajaţi sau pensionari, creată pentru acordarea de împrumuturi şi de ajutoare membrilor ei din fondurile obţinute din depunerile lor lunare. *Casă de filme* = instituţie producătoare de filme cinematografice. *Casă de cultură* = instituţie culturală în care au loc diverse manifestări culturale, educative etc. *Casă de naşteri* = instituţie medico-sanitară, în care se acordă viitoarelor mame, la naştere, asistenţă calificată. *Casă de vegetaţie* = construcţie specială, cu acoperişul şi cu pereţii de sticlă, folosită pentru experienţe de agrochimie, plantele fiind cultivate în vase de vegetaţie. * *Specialitatea casei* = produs specific al unei întreprinderi, al unei gospodine. **8.** Boală a vinurilor, pe care acestea o capătă când ajung în contact cu aerul şi care se caracterizează prin tulburare şi prin schimbarea culorii. – Lat. **casa.**

CASĂ[2]**,** *case,* s.f. **1.** Dulap sau lădiţă de fier în care sunt ţinuţi bani, hârtii de valoare etc. *Casă de fier. Casă de bani.* **2.** Masă, pupitru sau birou într-un magazin, unde se achită costul cumpărăturilor. * Ghişeu sau încăpere într-o întreprindere sau într-o instituţie, unde se fac încasările şi plăţile, unde se eliberează biletele de călătorie, de spectacol etc. * Sumă de bani de care dispune la un moment dat casieria unei instituţii sau a unei întreprinderi. ** *Plus* (sau *minus*) *de casă* = diferenţă în plus (sau în minus) rezultată la stabilirea încasărilor şi plăţilor. *Registru de casă* = registru în care se trec sumele încasate şi cele plătite. ** Expr. *A face casa* = a întocmi bilanţul încasărilor şi al plăţilor unei zile. – Din it. **cassa,** germ. **Kasse.**

CASÂNCĂ, *casânci*, s.f. (Reg.) Broboadă împodobită pe margini cu flori brodate şi cu franjuri. [Var.: **casúncă** s.f.] – Din rus. **kosânka.**

CASCADĂ, *cascade*, s.f. **1.** Cădere naturală de apă pe cursul unui râu, provocată de o ruptură de pantă în profilul longitudinal al văii; cataractă. ** Expr. *Cascadă de râs* = râs zgomotos, sacadat şi prelungit. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Montaj în cascadă* = model de legare a unor aparate sau maşini electrice astfel încât curentul de la intrarea unui element să fie egal cu cel de la ieşirea elementului anterior. – Din fr. **cascade.**

CASCADOR, -OARE, *cascadori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Clovn, actriţă sau acrobat(ă) la circ care execută salturi primejdioase. **2.** Actor de cinematograf care dublează uneori protagonistul în secvenţele periculoase. – Din fr. **cascadeur.**

CASCADORICESC, -EASCĂ, *cascadoriceşti,* adj. (Rar) De cascador. – **Cascador** + suf. -*icesc.*

CASCADORIE, *cascadorii,* s.f. **1.** Săritură primejdioasă, situaţie dificilă realizată de cascador. **2.** Artă sau meserie a cascadorului. – **Cascador** + suf. -*ie*.

CASCADORISM, *cascadorisme,* s.n. (Rar) Faptă de cascador. – **Cascador+** suf. *-ism.*
CASCĂ, *căşti,* s.f. **1.** Acoperământ pentru cap, făcut din metal, din piele sau din cauciuc şi folosit de militari, de unii sportivi şi de unii muncitori pentru protecţia capului. * Dispozitiv metalic în atelierele de coafat, în forma unei căciuli, folosit la uscatul părului. **2.** Dispozitiv alcătuit din unul sau din două receptoare fixate pe urechi, care serveşte la ascultarea transmisiunilor radiofonice, telefonice etc. – Din fr. **casque.**
CASCHETĂ, *caschete,* s.f. Un fel de şapcă de stofă, cu fundul larg şi rotund şi cu cozoroc, care face parte, de obicei, din uniforma militarilor. * Acoperământ pentru cap din cauciuc sau din material plastic, folosit pentru a feri părul de apă. – Din fr. **casquette**.
CASEROLĂ, *caserole*, s.f. **1.** Capsulă de porţelan, cu coadă, folosită în laborator pentru topirea substanţelor vâscoase şi puţin volatile. **2.** Cratiţă adâncă cu coadă şi cu fundul plat, folosită în bucătărie. – Din fr. **casserole.**
CASETĂ, *casete,* s.f. **1.** Cutie în care se păstrează bani sau mici obiecte (preţioase) sau care protejează anumite elemente ale unui sistem tehnic. * Cutie de lemn sau de metal cu un perete mobil, unde se introduce placa sau filmul pe care se fotografiază. **2.** Cutie anexă a camerelor de luat vederi, în interiorul căreia se află pelicula cinematografică. **3.** Despărţitură a unei case[1] tipografice. **4.** Anunţ cu chenar, folosit la tipărirea numelor şi adreselor, în anuare, cărţi de telefon etc. **5.** Indicaţie pusă, de obicei, la sfârşitul unei cărţi şi care cuprinde anumite date privitoare la lucrare (data culegerii, a tipăririi etc.). **6.** Construcţie standardizată compactă din material plastic, în care se află montată banda magnetică (subţire şi îngustă). ** *Casetă video* = videocasetă. **7.** (Med.) Partea metalică a punţii protetice dentare. – Din it. **cassetta,** fr. **cassette.**
CASETOFON, *casetofoane,* s.n. Magnetofon (portabil) cu benzi magnetice introduse în casete. – Din **casetă** (după *magnetofon, microfon, gramofon* etc.).
CASETOTECĂ, *casetoteci,* s.f. Raft sau dulap special pentru depozitarea casetelor (de casetofon). – Din fr. **cassettotheque.**
CASIER, -Ă, *casieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care are în sarcina sa casa de bani, distribuirea şi încasarea banilor şi păstrarea hârtiilor de valoare într-o întreprindere sau într-o instituţie. [Pr.: *-si-er*] – Din it. **cassiere.**
CASIERIE, *casierii,* s.f. Încăpere, serviciu, birou, ghişeu într-o întreprindere sau într-o instituţie, unde se primesc, se păstrează şi se distribuie banii. [Pr.: *-si-e-*] – **Casier** + suf. *-ie.*
CASIERIŢĂ, *casieriţe,* s.f. Casieră. [Pr.: *-si-e-*] – **Casier +** suf. *-iţă.*
CASIOPEIU s.n. (Chim.) Luteţiu. [Pr.: *-si-o-pe-iu*] – Din fr. **cassiopéium.**
CASITERIT s.n. Oxid de staniu natural, brun-negru, cu luciu adamantin, care se găseşte în filoanele hidrotermale şi în aluviuni. – Din fr. **cassitérite.**
CASIU, *casiuri,* s.n. Şanţ sau rigolă pietruită ori pavată, largă, care serveşte la scurgerea apei de ploaie pe o suprafaţă înclinată de teren (traversând o şosea). – Din fr. **cassis.**
CASNIC, -Ă, *casnici, -ce,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care ţine de casă[1], de gospodărie. ** *Industrie casnică* = activitate industrială neevoluată, desfăşurată în mod auxiliar în gospodărie cu unelte relativ simple, care are ca obiect obţinerea unor produse destinate, de obicei, nevoilor proprii. **2.** Care îşi petrece timpul liber acasă, în familie. **II. 1.** S.f. Femeie care se ocupă numai cu gospodăria; gospodină. **2.** S.m. (Rar) Căsean. – **Casă**[1] + suf. *-nic.*
CASOLETĂ, *casolete,* s.f. **1.** Vas metalic inoxidabil care serveşte la sterilizarea şi la păstrarea sterilă a pansamentelor şi a unor instrumente medicale. **2.** (Franţuzism) Vas în care se ard mirodenii. – Din fr. **cassolette.**
CASONE s.n. Mobilă de forma unei lăzi, împodobită cu sculpturi în lemn sau cu picturi, folosită pentru păstrarea obiectelor de îmbrăcăminte. – Din it. **cassone.**
CAST, -Ă, *caşti, -ste,* adj. Pur, nepătat, neprihănit; virtuos. – Din lat. **castus.**
CASTAN, *castani,* s.m. **1.** Arbore cu frunze simple, alungite şi cu fructe comestibile (*Castanea sativa* sau *vesca).* **2.** Arbore mare, cu frunze compuse, cu flori albe sau roşcate, dispuse în panicule, şi cu fructe necomestibile (*Aesculus hippocastanum).* – Din **castană** (derivat regresiv).
CASTANĂ, *castane,* s.f. **1.** Fructul castanului, (aproximativ) sferic, cu coaja tare, cafenie, bogat în amidon şi în ulei, închis până la maturitate într-un înveliş verde, ţepos. ** Expr. *A scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a se folosi de altcineva într-o întreprindere primejdioasă, pentru interese personale. **2.** Fiecare dintre micile formaţii cornoase aflate pe faţa internă a picioarelor calului. – Din **(1)** ngr. **kástanon, (2) kastánia.**
CASTANIETĂ, *castaniete,* s.f. Instrument muzical de percuţie (răspândit în Spania şi în America Latină), format din două plăcuţe de lemn sau de fildeş, prinse ca valvele unei scoici, care sunt lovite ritmic una de alta şi folosit la acompanierea dansului şi a muzicii;

geamparale **(2)**. – Din fr. **castagnettes.**
CASTANIU, -IE, *castanii,* adj. (Despre păr) De culoarea castanei **(1)**; (despre ochi) căprui. – **Castană+**suf. *-iu.*
CASTĂ, *caste,* s.f. Fiecare dintre grupurile sociale închise şi strict delimitate prin originea comună, prin profesiunea şi prin privilegiile membrilor lor, în care este împărţită societatea în India şi în alte ţări orientale; *p. gener.* grup social închis care îşi păstrează privilegiile şi interesele (egoiste). ** Expr. *Spirit de castă* = spirit îngust, exclusivist. – Din fr. **caste.**
CASTEL, *castele,* s.n. **1.** Clădire mare, medievală, prevăzută cu turnuri şi cu creneluri, înconjurată de ziduri şi de şanţuri, care servea ca locuinţă seniorilor feudali; (astăzi) casă mare care imită arhitectura medievală. ** Expr. *Castele în Spania* = visuri irealizabile, planuri fantastice, iluzii deşarte. **2.** (În sintagma) *Castel de apă* = construcţie specială (în formă de turn) care serveşte ca rezervor de apă. **3.** Fiecare dintre construcţiile situate deasupra punţii superioare a unei nave. – Din lat. **castellum.** Cf.pol**. kasztel**, it. **castello**.
CASTELAN, -Ă, *castelani, -e,* s.m. şi f. Persoană care stăpâneşte un castel, care locuieşte într-un castel sau care îl îngrijeşte şi îl administrează. – Din lat. **castellanus,** it. **castellano,** pol. **kasztellan.**
CASTING s.n. Concurs sportiv în care participanţii au dreptul la un număr de aruncări la ţintă, cu lanseta, într-un timp limitat. – Din engl. **casting.**
CASTITATE s.f. Însuşirea de a fi cast; virtute, feciorie [1], nevinovăţie. – Din lat. **castitas, -atis.**
CASTOR, (1) *castori,* s.m., **(2)** s.n. **1.** S.m. Mamifer rozător semiacvatic, lung de circa 85 cm, cu labele din spate palmate şi cu coada lăţită, care trăieşte în colonii, clădindu-şi cu măiestrie cuibul pe malul apelor; biber *(Castor canadensis).* **2.** S.n. Blana castorului **(1)**. * Postav făcut din părul acestui animal. – Din fr., lat. **castor.**
CASTRA, *castrez,* vb. I. Tranz. A extirpa, terapeutic sau accidental, glandele sexuale, provocând sterilitatea; a emascula, a jugăni. – Din lat. **castrare,** fr. **castrer.**
CASTRARE, *castrări,* s.f. Acţiunea de *a castra*; castraţie; emasculaţie, eviraţie, jugănire. ** *Castrare radiologică* = suprimare funcţională a glandelor sexuale cu ajutorul razelor X. ** *Castrarea plantelor* = înlăturare a staminelor, a inflorescenţei mascule sau a indivizilor masculi. – V. **castra.**
CASTRAT, -Ă, *castraţi, -te*, adj. (Despre masculi) Căruia i-au fost extirpate glandele genitale; (pop.) jugănit. – V. **castra.**
CASTRAŢIE, *castraţii,* s.f. Castrare. – Din fr. **castration.**
CASTRAVECIOR, *castraveciori,* s.m. Diminutiv al lui *castravete.* – **Castravete** + suf. *ior* sau refăcut din pl. **castraveciori** *(< castraveţi).*
CASTRAVETE, *castraveţi,* s.m. **1.** Plantă legumicolă cu tulpina agăţătoare, acoperită cu peri aspri, cu frunze mari şi cu flori galbene *(Cucumis sativus)*; *p. restr.* fructul acestei plante, de formă alungită, de culoare verde, care se consumă crud, murat sau gătit. ** Expr. *A vinde castraveţi la grădinar* = a da explicaţii într-o problemă cuiva mai bine informat decât cel ce vrea să-l lămurească. **2.** ** (Zool.) (în compusul) *Castravete-de-mare* = holoturic. – Refăcut din "castraveţi" (pl. lui *castraveţ* < bg. **krastaveţ, krastaviţa).**
CASTRON, *castroane,* s.n. Vas adânc în care se aduc la masă unele mâncăruri. – Indirect din fr. **casserole.** Cf. săs. **Kastrol,** scr. **kastrola,** pol. **kastrol**.
CASTRONAŞ, *castronaşe,* s.n. Diminutiv al lui *castron*; castronel. – **Castron** + suf. *-aş.*
CASTRONEL, *castronele,* s.n. Castronaş. – **Castron** + suf. *-el.*
CASTRU, *castre,* s.n. Lagăr, tabără romană întărită. – Din lat. **castra, -orum.**
CASUNCĂ s.f. v. **casâncă.**
CAŞ, (1) *caşuri*, s.n. **1.** Produs alimentar preparat din lapte închegat şi stors de zer. **2.** Substanţă gălbuie-albicioasă care se formează în colţurile ciocului la puii de păsări. ** Expr. (Ir.) *E cu caş(ul) la gură* sau *încă nu i-a picat caşul de la gură*, se spune despre un tânăr nepriceput, lipsit de experienţă (dar cu pretenţii). [Pl. şi: (m.) *caşi*] – Lat. **caseus.**
CAŞA s.f. Stofă de lână cu tuşeul moale, vopsită în culori deschise. – Cf. germ. **kaschieren**.
CAŞALOT, *caşaloţi,* s.m. Mamifer asemănător cu balena, care trăieşte în mările calde, caracterizat prin dezvoltarea mare a capului şi prin prezenţa dinţilor pe falca inferioară *(Physeter catodon). ** Ulei de caşalot* = amestec de ceruri fluide şi solide obţinut din capul de caşalot şi folosit în medicină, în cosmetică şi în componenţa unor produse industriale; ulei de spermanţet. – Din fr. **cachalot.**
CAŞARE s.f. **1.** Operaţie de aplicare pe ţesături a unui strat de substanţe care conferă ţesăturii respective un tuşeu moale, ca de piele. **2.** Caşurare. – Din **caşa.**

CAŞĂ s.f. Mâncare, asemănătoare cu pilaful, preparată din arpacaş sau din mei, cu multă grăsime. – Din rus. **kaşa.**

CAŞCAVAL, *caşcavaluri,* s.n. **1.** Specie de brânză fină, tare, în formă de turte sau de roţi, preparată din caş de lapte de oaie (mai rar de vacă). ** Expr. (Fam.) *A se întinde la caşcaval* = a avea pretenţii exagerate. **2.** (Mar.) Pană metalică folosită la fixarea arborelui gabier pe gabie – Din tc. **kaşkaval.**

CAŞECTIC, -Ă, *caşectici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de caşexie. – Din fr. **cachectique.**

CAŞERAT, -Ă, *caşeraţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. (Tipogr.) Lipirea unui strat de hârtie, a unui celuloid etc. pe un carton pentru a-i da aspect mai frumos. **2.** Adj. (Despre confecţii) Cu un strat de spumă poliuretanică fixat între tricot şi căptuşeală. – După fr. **cacher.**

CAŞETĂ, *caşete,* s.f. Cutie mică din substanţă amilacee, în care se introduc, spre a fi înghiţite medicamente sub formă de pulbere; bulină **(1)**. – Din fr. **cachet.**

CAŞEU, *caşeuri,* s.n. (Cin.) Mască folosită în filmarea combinată, pentru a se acoperi partea din cadru care nu trebuie să apară. – Din fr. **cachet.**

CAŞEXIE s.f. Stare generală proastă a organismului, comună mai multor boli, care se manifestă prin tulburarea funcţiilor organismului, prin slăbire şi anemie extremă, prin scăderea temperaturii corpului etc. – Din fr. **cachexie,** lat. **cachexia.**

CAŞMIR, (2) *caşmiruri,* s.n. **1.** Rasă de capre crescută în Caşmir şi în Tibet pentru părul foarte fin şi mătăsos. **2.** Ţesătură moale şi fină confecţionată din părul de caşmir **(1)**. – Din fr. **cachemire.**

CAŞURARE s.f. Acoperire prin lipire a feţei unei coli de hârtie sau de carton cu o coală de hârtie de calitate superioară, cu o coală de celofan etc., eventual ornamentată, pentru a-i da un aspect mai frumos; caşare **(2)**. – Din **caşa.**

CAT, *caturi,* s.n. Etaj, nivel. ** *Catul de jos* = parterul. – Din tc. **kat.**

CATABOLISM s.n. Proces biologic de transformare a unor substanţe complexe, specifice organismului, în alte substanţe mai simple şi nespecifice, pe care organismul le elimină; dezasimilaţie, dezasimilare. – Din fr. **catabolisme.**

CATACLASTIC, -Ă, *cataclastici, -ce,* adj. (Despre minerale, roci etc.) Care este zdrobit sub acţiunea forţelor tectonice; (despre procese geologice) care provoacă o cataclază. – Din fr. **cataclastique.**

CATACLAZĂ, *cataclaze,* s.f. Zdrobire totală sau parţială a minereurilor componente din roci sub acţiunea proceselor dinamice din scoarţa pământului. – Din fr. **cataclase,** germ. **Kataklase.**

CATACLISM, *cataclisme,* s.n. Schimbare bruscă în caracterul şi în condiţiile naturii şi ale vieţii pe pământ, sub influenţa unor procese atmosferice, tectonice sau vulcanice nimicitoare. * Fig. Răsturnare bruscă, distrugătoare, în viaţa socială. – Din fr. **cataclysme,** lat. **cataclysmos.**

CATACOMBĂ, *catacombe,* s.f. Galerie subterană, naturală sau artificială, care servea primilor creştini drept refugiu, loc de cult şi de înmormântare; *p. gener.* orice subterană în formă de coridor lung şi îngust. – Din fr. **catacombe,** it. **catacomba.**

CATADICSI, *catadicsesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A găsi de cuviinţă, a socoti de demnitatea sa (să facă ceva); a binevoi. – Din ngr. **katadéhome.**

CATADIOPTRU, *catadioptri,* s.m. Ochi-de-pisică (pentru semnalizare la vehicule). [Pr.: *-di-op-*] – Din fr. **catadioptre.**

CATAFALC, *catafalcuri,* s.n. Postament înalt pe care se aşază sicriul unui mort sau, la comemorări, efigia unei persoane defuncte. – Din fr. **catafalque,** germ. **Katafalk.**

CATAFAZIE, *catafazii,* s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii, constând în repetarea mecanică a aceloraşi fraze sau cuvinte. – Din fr. **cataphasie.**

CATAFOREZĂ s.f. Deplasare spre catod a particulelor dintr-o soluţie coloidală sub acţiunea câmpului electric. – Din fr. **cataphorése.**

CATAGRAFIA, *catagrafiez,* vb. I. Tranz (Înv) A înregistra; a inventaria. [Pr.: *-fi-a*] – Din ngr. **kataghráfo.**

CATAGRAFIE, *catagrafii,* s.f. (Înv.) **1.** Inventar. **2.** Recensământ. – Din ngr. **kataghrafí.**

CATAHREZĂ, *catahreze,* s.f. Figură de stil care constă în transferarea înţelesului unui cuvânt asupra altui cuvânt cu înţeles apropiat. – Din fr. **catachrése,** lat. **catachresis.**

CATAHRIS, *catahrisuri,* s.n. (Grecism înv.) Abuz **(1)**. – Din ngr. **katáhrisis.**

CATAIF, *cataifuri,* s.n. Prăjitură preparată din două straturi de tăiţei foarte fini, prăjiţi şi însiropaţi, între care se pune un strat gros de frişcă. – Din tc. **katayif** (lit. **kadayif),** ngr.**kataífi.**

CATALAN, -Ă, *catalani, -e,* subst., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie care se găseşte pe teritoriul Cataloniei (Spania) şi izolat în Franţa, Italia, America Latină etc.; (şi la sg.)

persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine Cataloniei sau catalanilor **(1)**. **3.** S.f. Limbă romanică vorbită de catalani **(1)**. – Din fr. **catalan.**

CATALAZĂ, *catalaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peroxidului de hidrogen în apă şi oxigen. – Din fr. **catalase.**

CATALECTIC, *catalectice,* adj. n. (În metrica greco-latină; în sintagma) *Vers catalectic* = vers care se termină printr-un picior incomplet. – Din fr. **catalectique.**

CATALEPSIE s.f. Stare patologică care apare în unele boli psihice şi care se caracterizează printr-o rigiditate bruscă a muşchilor şi printr-o tulburare a funcţiilor cerebrale. – Din fr. **catalepsie,** lat. **catalepsis.**

CATALEPTIC, -Ă, *cataleptici, -ce,* adj. Privitor la catalepsie, de catalepsie; atins de catalepsie. – Din fr. **cataleptique,** lat. **catalepticus.**

CATALIGE s.f. pl. Prăjini prevăzute cu suporturi pentru picioare, cu care se umblă la înălţime (în locurile noroioase); picioroange. – Cf. bg. **katarjaga**.

CATALITIC, -Ă, *catalitici, -ce,* adj. Care se produce prin cataliză, de cataliză. – Din fr. **catalytique.**

CATALIZA, *catalizez,* vb. I. Tranz. A produce o cataliză. – Din fr. **catalyser.**

CATALIZARE, *catalizări,* s.f. Acţiunea de *a cataliza* şi rezultatul ei. – V. **cataliza.**

CATALIZATOR, *catalizatori,* s.m. Substanţă care grăbeşte sau încetineşte o reacţie chimică, fără ca ea însăşi să fie modificată. – **Cataliza +** suf. -*tor*(după fr. *catalyseur).*

CATALIZĂ, *catalize,* s.f. Acţiune prin care se grăbeşte sau se încetineşte o reacţie chimică, sub influenţa unor catalizatori. – Din fr. **catalyse.**

CATALOG, *cataloage,* s.n. Listă, caiet, registru, sistem de fişe etc. care conţine o înşirare metodică, după anumite criterii şi cu anumite scopuri, de nume de fiinţe sau de obiecte, titluri de cărţi etc. – Din fr. **catalogue,** lat. **catalogus.**

CATALOGA, *cataloghez,* vb. I. Tranz. A înregistra într-un catalog; *p. ext.* a înşira. * Fig. (Depr.) A socoti, a considera pe cineva drept... – Din fr. **cataloguer.**

CATALOGARE, *catalogări,* s.f. Acţiunea de *a cataloga* şi rezultatul ei. – V. **cataloga.**

CATALOGRAFIE s.f. Tehnică a alcătuirii cataloagelor de bibliotecă sau de muzeu; ramură a biblioteconomiei care studiază principiile şi metodele întocmirii cataloagelor de bibliotecă. – Din fr. **catalographie.**

CATALPĂ, *catalpe,* s.f. Arbore decorativ, originar din America de Nord, înalt până la 15 m, cu frunze mari, ovale şi cu flori albe (*Catalpa bignonioides).* – Din fr. **catalpa.**

CATAMARAN, *catamarane,* s.n. Ambarcaţie cu pânze alcătuită din două corpuri de plutire; pirogă cu două flotoare laterale. – Din fr. **catamaran.**

CATAMENIAL, -Ă, *catameniali, -e,* adj. (Med.) Care se produce în timpul sau imediat înaintea menstruaţiei. [Pr.: -*ni-al*] – Din fr. **cataménial.**

CATAMNEZĂ s.f. Urmărire a evoluţiei unei afecţiuni la un bolnav pe baza informaţiilor date de acesta după ieşirea din spital. – Din fr. **catamnése.**

CATAMORFISM, *catamorfisme,* s.n. (Geol.) Totalitatea proceselor care se produc în partea superioară a scoarţei terestre. – Din engl.**catamorphisme.**

CATAPETEASMĂ, *catapetesme,* s.f. (La bisericile ortodoxe) Perete despărţitor (împodobit cu icoane) între altar şi restul bisericii; iconostas, tâmplă[2]. – Din ngr. **katapétasma.**

CATAPLASMĂ, *cataplasme,* s.f. Pastă medicinală, cu acţiune emolientă şi revulsivă, care se aplică, drept remediu, pe partea bolnavă a corpului; *p. ext.* bucată de pânză, bandaj etc. pe care se întinde această pastă, pentru a fi aplicată pe corp. – Din fr. **cataplasme,** lat. **cataplasma.**

CATAPLEXIE, *cataplexii,* s.f. (Med.) Încetare bruscă şi de scurtă durată a oricărei mişcări (fără pierderea conştiinţei). – Din fr. **cataplexie.**

CATAPULTA, *catapultez,* vb. I. Tranz. A lansa ceva cu o catapultă; a lansa un avion prin catapultă. – Din fr. **catapulter.**

CATAPULTĂ, *catapulte,* s.f. **1.** Maşină de război, folosită mai ales la atacul cetăţilor, care servea, în antichitate şi la începutul evului mediu, la aruncarea pietrelor sau a butoaielor cu substanţe inflamabile asupra inamicului. **2.** Dispozitiv pentru lansarea unei aeronave care, la decolare, trebuie să atingă o viteză mare pe un spaţiu redus. **3.** Dispozitiv pentru aruncarea din avion a pilotului împreună cu scaunul sau cabina, în vederea paraşutării lui în caz de pericol. – Din fr. **catapulte,** lat. **catapulta.**

CATAR, *cataruri,* s.n. Inflamaţie acută sau cronică a mucoasei unui organ, adesea însoţită de secreţie abundentă. – Din fr. **catarrhe,** lat. **catarrhus.**

CATARACTĂ, *cataracte,* s.f. **I.** Cădere naturală de apă produsă pe o succesiune de terenuri abrupte mici; ansamblu de cascade mai mici; cascadă. **II.** Boală de ochi, care constă în opacifierea cristalinului şi care poate duce la orbire totală sau parţială. – Din fr. **cataracte,** lat. **cataracta.**

CATARAL, -Ă, *catarali, -e,* adj. Care este în legătură cu catarul, care se referă la catar, de catar. – Din fr. **catarrhal.**
CATARAMĂ, *catarame,* s.f. Piesă din metal, os, material plastic etc., cu care se încheie o cingătoare, o curea etc. sau care este folosită ca obiect decorativ la confecţii. ** Loc. adj. şi adv. (Fam.) *La cataramă* = zdravăn, straşnic. ** Expr. *Prieteni la cataramă* = prieteni foarte buni. – Et. nec.
CATARG, *catarge,* s.n. **1.** Stâlp de lemn sau tub metalic care se montează vertical pe o navă pentru a susţine pânzele sau antenele de telegrafie fără fir; arbore. **2.** Construcţie de metal care înlocuieşte turnul de extracţie în industria petrolieră. – Din ngr. **katárti.**
CATARI s.m. pl. Adepţi ai unei secte creştine din Europa apuseană în sec. XI-XIV, înrudite cu bogomilismul, care respingeau ierarhia catolică şi considerau proprietatea privată ca un păcat. – Din fr. **cathare.**
CATARIN, *catarini,* s.m. (Zool.) Catarinian. – Din engl. **catarrhine.**
CATARINIAN, *catarinieni,* s.m. (La pl.) Grup de maimuţe superioare, cu nările apropiate şi coada de obicei scurtă; (şi la sg.) maimuţă din acest grup. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **catarhiniens.**
CATAROI s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Apoplexie, dambla. **2.** Guturai, gripă; gută. – Din ngr. **katarroí.**
CATASTIF, *catastife,* s.n. (Înv. şi fam.) Registru, condică. ** Expr. *A avea (pe cineva* sau *ceva însemnat* sau *scris) la catastif* sau *a trece (pe cineva* sau *ceva) la catastif* = a avea sau a ţine evidenţa faptelor cuiva (spre a se răzbuna pe el). [Var.: **catastíh** s.n.] – Din ngr. **katástihon.**
CATASTIH s.n. v. **catastif.**
CATASTROFAL, -Ă, *catastrofali, -e,* adj. Care produce o catastrofă, care are proporţii de catastrofă; dezastruos, catastrofic. – **Catastrofă** + suf. *-al.*
CATASTROFĂ, *catastrofe,* s.f. Eveniment tragic de mari proporţii, cu urmări dezastruoase; dezastru, nenorocire, calamitate; tragedie. – Din fr. **catastrophe,** lat. **catastropha.**
CATASTROFIC, -Ă, *catastrofici, -ce,* adj. Catastrofal. – Din fr. **catastrophique.**
CATASTROFISM s.n. Teorie potrivit căreia toate schimbările din istoria pământului s-ar datora unor catastrofe periodice, urmate de noi acte de creaţie. – Din fr. **catastrophisme.**
CATATERMOMETRU, *catatermometre,* s.n. Instrument medical utilizat pentru măsurarea căldurii pierdute de corpul omenesc datorită curenţilor de aer şi transpiraţiei. – Din fr. **catathermométre.**
CATAVASIE, *catavasii,* s.f. (Primul) imn dintr-o cântare a unui canon despre coborârea lui Cristos în iad. – Din ngr. **katavasía.**
CATAVASIER, *catavasiere*, s.n. Carte de ritual bisericesc ortodox, care cuprinde catavasii sau, *p. ext.*, rugăciunile şi cântările vecerniei, utreniei, liturghiei etc. [Pr.: *-si-er*] – **Catavasie +** suf. *-ar.*
CATAZONĂ, *catazone*, s.f. Ansamblul şisturilor cristaline formate în condiţiile celui mai intens metamorfism regional. – Din fr. **catazone.**
CATÂR, *catâri,* s.m. Animal domestic, hibrid rezultat din împerecherea măgarului cu iapa sau a armăsarului cu măgăriţa (*Equus mullus).* * Fig. Om încăpăţânat. – Din tc**. katir.**
CATÂRCĂ, *catârce,* s.f. Femela catârului. – **Catâr** + suf. *-că.*
CATCH s.n. Gen de lupte libere în care sunt permise aproape orice mijloace pentru înfrângerea adversarului. [Pr.: *checi.* – Var.: *catch-can* (pr.: *checi-chén)* s.n.] – Cuv. engl.
CATEDRALĂ, *catedrale,* s.f. Biserică (mare) în care serviciul religios este oficiat, de obicei, de un (arhi)episcop. – Din fr. [église] **cathédrale,** lat. **cathedralis.**
CATEDRĂ, *catedre,* s.f. **1.** Pupitru sau masă specială, aşezată de obicei pe o estradă, de la care vorbesc profesorii, oratorii etc. ** Expr. *A vorbi (ca) de la catedră* = a vorbi savant, livresc, afectat. **2.** Post în învăţământ; funcţie de profesor. * Unitate de bază dintr-o instituţie de învăţământ superior, în cadrul căreia se desfăşoară activitatea didactică, metodică şi de cercetare ştiinţifică în domeniul uneia sau mai multor discipline. – Din lat. **cathedra.**
CATEGOREMATIC, -Ă, *categorematici, -ce,* adj. (Log.; despre termeni) Care are o semnificaţie prin el însuşi. – Din fr. **catégorématique.**
CATEGOREMĂ, *categoreme,* s.f. (Log.) Noţiune universală, în sistemul lui Aristotel, care serveşte la stabilirea unor relaţii între lucruri. – Din fr. **catégoréme.**
CATEGORIAL, -Ă, *categoriali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Referitor la categorii, care aparţine unei categorii. [Pr.: *-ri-al*] – **Categorie** + suf. *-al.*
CATEGORIC, -Ă, *categorici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Fără condiţii sau alternative; precis, hotărât; necondiţionat. * Clar, limpede. *** Judecată categorică* = judecată care afirmă sau neagă o relaţie sigură, necondiţionată, între un obiect şi o însuşire a sa. – Din fr.

catégorique, lat. **categoricus.**
CATEGORIE, *categorii,* s.f. **1.** Noţiune fundamentală şi de maximă generalitate care exprimă proprietăţile şi relaţiile esenţiale şi generale ale obiectelor şi fenomenelor realităţii. **2.** Grup de fiinţe, de obiecte sau de fenomene de acelaşi fel sau asemănătoare între ele. **3.** (Biol.; în sintagma) *Categorie sistematică* (sau *taxonomică)* = fiecare dintre marile grupe de plante sau de animale asemănătoare şi înrudite (clase, ordine, familii etc.). **4.** (Sport) Fiecare dintre grupele în care sunt împărţiţi sportivii sau echipele după criterii de greutate, vârstă, sex, clasificare sportivă sau grad de pregătire. ** *Categorie de greutate* = categorie de concurs sportiv stabilită în raport cu greutatea corporală a concurentului. – Din fr. **catégorie,** lat. **categoria.**
CATEGORISI, *categorisesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A aşeza ceva după categorii **(3)**. **2.** Fig. A califica, a caracteriza pe cineva; *p. ext.* a vorbi de rău pe cineva. [Var.: (înv.) **catigorisí** vb. IV] – Din ngr. **katigórisa** (aor. lui *katigorí).*
CATEGORISIRE, *categorisiri,* s.f. Acţiunea de *a categorisi.* – V. **categorisi.**
CATEHEZĂ, *cateheze,* s.f. Lecţie de catehism **(1)** sau, *p. ext.*, de religie creştină. – Din ngr. **katíhisis,** fr. **catéchése.**
CATEHISM, *catehisme,* s.n. **1.** Expunere a principiilor religiei creştine, sub formă de întrebări şi răspunsuri; catihis; carte care cuprinde această expunere. **2.** Fig. Lucrare în care se expune riguros esenţa unei doctrine, a unei concepţii. – Din ngr. **katéhismos.**
CATEHIZA, *catehizez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A învăţa pe cineva catehismul **(1)** sau, *p. ext.,* dogmele religiei creştine; a catihisi. – Din ngr. **katihísa,** (aor. lui *katihó)*, fr. **catéchiser**.
CATEHIZARE s.f. (Înv) Acţiunea de *a catehiza.* – V. **catehiza.**
CATEHUMEN, -Ă, *catehumeni, -e,* s.m. şi f. Persoană adultă pregătită pentru primirea botezului (în creştinismul primitiv). – Din fr. **catéchuméne.**
CATENARĂ, *catenare,* adj. f. (În sintagma) *Suspensie catenară* = sistem de susţinere a firului aerian de contact pentru tracţiunea electrică, prin care acesta este suspendat de un cablu purtător prin intermediul unor fire verticale sau înclinate. – Din fr. **caténaire.**
CATENĂ, *catene,* s.f. **1.** Şir de încreţituri ale scoarţei pământului, formate sub influenţa unei presiuni laterale. **2.** Lanţ de atomi legaţi între ei prin valenţe simple sau multiple. **3.** (Înv.) Lanţ (la ceas, la ochelari etc.). – Din lat. **catena.**
CATERINCĂ, *caterinci,* s.f. Flaşnetă. – Din ucr. **katerynka.**
CATERISI, *caterisesc,* vb. IV. Tranz. A răspopi. – Din ngr. **kathíresa** (aor. lui *katheró* "degradez").
CATERPILAR, *caterpilare,* s.n. Tip de tractor puternic pe şenile, destinat, în special, pentru lucrările rutiere. – Din engl. **caterpillar** [tractor].
CATETĂ, *catete,* s.f. Fiecare dintre cele două laturi care alcătuiesc unghiul drept al unui triunghi dreptunghic. – Din fr. **cathéte,** lat. **cathetus.**
CATETER, *catetere,* s.n. (Med.) Sondă cu care se execută cateterismul. – Din fr. **cathéter**.
CATETERISM s.n. (Med.) Introducere a unui cateter într-un canal normal sau într-o cavitate a organismului în scopul stabilirii diagnosticului. – Din fr. **cathétérisme.**
CATETERIZA, *cateterizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A explora cu ajutorul cateterului. – Din fr. **cathétériser.**
CATETOMETRU, *catetometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea cu precizie a diferenţelor de înălţime. – Din fr. **cathétométre.**
CATGUT s.n. Fir resorbabil preparat din intestinul unor animale (pisică, oaie) şi întrebuinţat în chirurgie, la cusături, drenaj etc. – Din fr. **catgut.**
CATHARSIS s.n. **1.** (Lit.) Purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare intensă la fenomenul artistic. **2.** (În psihanaliză) Efect terapeutic obţinut prin descărcarea unei trăiri refulate. [Scris şi: *catarsis.* – Pr.: -*tar*-] – Din fr. **catharsis.**
CATHARTIC, -Ă, *cathartici, -ce,* adj. (Lit.) Purificator. [Scris şi: *catartic.* – Pr.: -*tar*-] – Din fr. **cathartique.**
CATIFEA, *catifele,* s.f. Ţesătură de mătase, de lână, de bumbac etc. care prezintă pe faţă fire dese cu lungimea mai mică de un milimetru, perpendiculare pe suprafaţa ţesăturii. – Din tc. **kadife,** ngr. **katifés.**
CATIFELAT, -Ă, *catifelaţi, -te,* adj. Care are înfăţişarea şi fineţea plăcută la pipăit a catifelei. * Fig. (Despre sunete sau voce) Care este plăcut, cald, mângâietor. – **Catifea +** suf. -*at* (după fr. *velouté).*
CATIFELIN, -Ă, *catifelini, -e,* adj. (Rar) Cu aspect de catifea. – Din **catifelat.**
CATIFELIU, -IE, *catifelii,* adj. (Rar) (Ca) de catifea. – **Catifea** + suf. -*iu.*
CATIGORIE, *catigorii,* s.f. (Înv.) Clevetire, calomnie, defăimare. – Din ngr. **katigoría.**
CATIGORISI vb. IV. v. **categorisi.**
CATIHET, *catiheţi,* s.m. Persoană care preda copiilor catehismul, dogmele religiei; profesor

de religie. – Din ngr. **katihitís.**

CATIHETIC, -Ă, *catihetici, -ce,* adj. Care ţinea de catiheţi, de învăţământul religios. – Din ngr. **katihitikós.**

CATIHIS s.n. (Înv.) Catehism **(1)**. – Din ngr. **katíhisis.**

CATIHISI, *catihisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A catehiza. – Din ngr. **katíhisa** (aor. lui *katihó).*

CATILINARĂ, *catilinare,* s.f. **1.** (La pl.) Titlul celor patru discursuri ale lui Cicero împotriva lui Catilina. **2.** Fig. Apostrofă vehementă la adresa cuiva. – Din fr. **catilinaire.**

CATION, *cationi,* s.m. Ion încărcat cu sarcină electrică pozitivă, care este atras de catod. [Pr.: -*ti-on*] – Din fr. **cation.**

CATIONIC, -Ă, *cationici, -ce,* adj. (Chim.) De cation. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **cationique.**

CATOBLEPAS, *catoblepaşi,* s.m. **1.** Animal fabulos despre a cărui privire se credea că omoară pe cei asupra cărora era aţintită. **2.** Specie de peşte veninos. – Din fr. **catoblépas.**

CATOD, *catozi,* s.m. **1.** Electrod prin care iese curentul electric continuu de conducţie dintr-o baie de electroliză, la polul negativ al sursei. **2.** Electrod al unui tub electronic care emite electroni. – Din fr. **cathode.**

CATODIC, -Ă, *catodici, -ce,* adj. Care porneşte de la catod; privitor la catod. ** *Lampă catodică* = lampă emiţătoare de electroni. *Raze catodice* = radiaţie de electroni emişi de catodul unui tub de descărcare electrică, într-un gaz care se află la presiune foarte joasă. *Radiaţie catodică* = flux de electroni emişi de catodul unui tub de descărcare electrică vidat. – Din fr. **cathodique.**

CATODOLUMINESCENŢĂ s.f. Luminescenţă prezentată de unele substanţe în urma bombardării cu electroni. – **Catod + luminescenţă.**

CATOGENEZĂ, *catogeneze,* s.f. (Geol.) Proces de formare a rocilor sedimentare, ale căror particule s-au deplasat, în faza de depunere, sub acţiunea gravitaţiei. – Din fr. **catogenése.**

CATOLIC, -Ă, *catolici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine catolicismului, privitor la catolicism; papistăşeşc. **2.** S.m. şi f. Adept al catolicismului; papistaş. ** Expr. *A fi mai catolic decât papa* = a fi exagerat (în ceea ce spune, crede sau face). – Din lat. **catholicus,** fr. **catholique.**

CATOLICISM s.n. Confesiune creştină care recunoaşte primatul papei, infailibilitatea lui în materie de dogmă şi de morală, purcederea "Sfântului Duh" de la Dumnezeu-Tatăl şi de la Dumnezeu-Fiul, existenţa purgatoriului etc. – Din fr. **catholicisme.**

CATOLICIZA, *catolicizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să treacă sau a trece la catolicism; a (se) papistăşi. – **Catolic** + suf. -*iza.*

CATOLICIZARE, *catolicizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) catoliciza.* – V. **catoliciza.**

CATOLICIZAT, -Ă, *catolicizaţi, -te,* adj. Care a trecut sau a fost făcut să treacă la catolicism. – V. **catoliciza.**

CATOMETRU, *catometre,* s.n. Aparat folosit pentru controlul mărimilor caracteristice ale tuburilor electronice. – Din fr. **catométre.**

CATONIC, -Ă, *catonici, -ce,* adj. (Rar) Aspru, sever. – Din n. pr. **Cato.**

CATRAFUSE s.f. pl. (Fam.) Obiecte casnice mărunte (şi în dezordine); calabalâc, boarfe. ** Expr. *A-şi lua* (sau *a-şi strânge) catrafusele* = a-şi strânge lucrurile pregătindu-se de plecare; a pleca repede (şi pe furiş) dintr-un loc; *p. ext.* a o şterge, a-şi lua tălpăşiţa. – Et. nec.

CATRAN s.n. **1.** Lichid vâscos de culoare închisă, obţinut prin distilarea petrolului, a cărbunilor sau a lemnului; gudron. ** Expr. *A se face catran (de mânie* sau *de supărare)* = a se supăra foarte tare. **2.** Fig. Supărare mare; venin. *Are catran la inimă*. **3.** (Pop.; în expr.) *Catran de...* = foarte, extrem de... *Catran de scump*. – Din tc. **katran.**

CATREN, *catrene,* s.n. Strofă (sau poezie) formată din patru versuri. – Din fr. **quatrain.**

CATRINŢĂ, *catrinţe,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte din portul naţional al femeilor românce, care serveşte ca fustă sau ca şorţ şi care constă dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă adesea împodobită cu alesături, cu paiete etc. – Din magh. **katrinca.**

CAŢA interj. Cuvânt care imită strigătul coţofanei. – Onomatopee.

CAŢAVEICĂ, *caţaveici*, s.f. Haină ţărănească scurtă (îmblănită), cu mâneci largi, purtată de femei; scurteică. – Din ucr. **kacavejka.**

CAŢĂ[1]**,** *caţe,* s.f. (Reg.) Băţ lung cu cârlig la vârf, cu care ciobanii prind oile. – Cf. **acăţa**.

CAŢĂ[2]**,** *caţe,* s.f. (Fam.) Persoană rea şi cicălitoare. – Cf. **caţa**.

CAUĂ s.f. (Reg.) Fiinţă imaginară, înspăimântătoare, cu care sunt speriaţi copiii. [Pr.: -*ca-uă*] – Cf. ucr. **kava.**

CAUC[1]**,** *cauce,* s.n. **1.** Potcap purtat de călugări. **2.** Acoperământ de cap, înalt şi rotund, făcut din pâslă, pe care îl purtau în trecut boierii şi, uneori, femeile. – Din tc. **kavuk.**

CAUC[2]**,** *cauce,* s.n. (Înv. şi reg.) Căuş. – Lat. **caucus.**

CAUCAZIAN, -Ă, *caucazieni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Denumire generică a popoarelor care locuiesc în Caucaz, făcând parte din trei mari familii de limbi; caucaziană propriu-zisă, indo-europeană şi altaică; (şi la sg.) persoană care face parte din populaţia unuia dintre aceste popoare. **2.** Adj. Care aparţine Caucazului sau populaţiei lui, privitor la Caucaz sau la populaţia lui. [Pr.: -*ca-u-ca-zi-an*] – **Caucaz** (n. pr.) + suf. -*ian.* Cf. fr. **caucasien**.

CAUCIUC, (2) *cauciucuri,* s.n. **1.** Produs industrial, elastic şi rezistent, fabricat din latexul unor arbori tropicali sau obţinut pe cale sintetică, utilizat la confecţionarea anvelopelor, a benzilor elastice, a tuburilor etc. **2.** Anvelopă (pneumatică) care îmbracă roţile automobilelor, bicicletelor etc. [Pr.: -*ca-u-*] – Din fr. **caoutchouc,** rus. **kauciuk.**

CAUCIUCA, *cauciuchez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de cauciuc sau a impregna cu cauciuc un obiect (mai ales o ţesătură textilă). [Pr.: -*ca-u-*] – Din **cauciuc.**

CAUCIUCARE, *cauciucări,* s.f. Acţiunea de *a cauciuca* şi rezultatul ei. [Pr.: *ca-u-*] – V. **cauciuca.**

CAUCIUCAT, -Ă, *cauciucaţi, -te,* adj. Acoperit sau impregnat cu cauciuc. [Pr.: *ca-u-*] – V. **cauciuca.**

CAUDAL, -Ă, *caudali, -e,* adj. Din regiunea cozii, de la coadă. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **caudal,** it. **caudale.**

CAUDAT, *caudate,* s.n. (La pl.) Ordin de amfibieni cu coadă *(Urodela, Caudata*); (şi la sg.) animal din acest ordin; urodel. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **caudates.**

CAUDIFER, -Ă, *caudiferi, -e,* adj. (Rar) Care are coadă, care poartă coadă. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **caudifére.**

CAUDILLO s.m. Nume dat dictatorilor din ţările de limbă spaniolă; persoană căreia i se dă acest nume. [Pr.: *ca-u-di-lio*] – Cuv. sp.

CAUDINE adj. (În expr.) *A trece pe sub furcile caudine* = a impune învinsului condiţii umilitoare; *fig.* a supune unei critici severe. [Pr.: *ca-u-*] – După fr. [fourches] **Caudines,** lat. [fauce] **Caudinae.**

CAULESCENT, -Ă, *caulescenţi, -te,* adj. (Despre plante) Care are tulpină aeriană. [Pr.: *cau-*] – Din fr. **caulescent.**

CAULIFLORIE, *cauliflorii,* s.f. (Bot.) Apariţie a florilor direct pe tulpină, proprie unor arbori tropicali. [Pr.: *cau-*] – Din fr. **cauliflorie.**

CAUPER, *caupere,* s.n. Instalaţie pentru preîncălzirea aerului din furnale prin arderea gazelor combustibile rezultate ca produs secundar la elaborarea fontei. [Pr.: *cau-*] – Din engl. **cauper.**

CAUSTIC, -Ă, *caustici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre substanţe chimice) Care arde, distruge ţesutul animal şi vegetal. ** *Sodă caustică* = hidrat de sodiu cristalizat, cu multe întrebuinţări în industrie. **2.** Adj. Fig. Muşcător, satiric. **3.** S.f. (Fiz.) Pată luminoasă de forma unei suprafeţe care înfăşoară razele reflectate sau refractate într-un sistem optic, reprezentând imaginea deformată a unei surse de lumină. – Din it. **caustico,** lat. **causticus.**

CAUSTICITATE s.f. (Rar) **1.** Proprietate a unor substanţe de a fi caustice **(1)**. **2.** Fig. Tendinţa sau faptul de a fi caustic. [Pr.: *ca-us-*] – Din fr. **causticité.**

CAUSTICIZA, *causticizez,* vb. I. Tranz. (Chim.) A caustifica. [Pr.: *ca-us-*] – **Caustic** + suf. -*iza.*

CAUSTICIZARE, *causticizări,* s.f. Acţiunea de *a causticiza*; caustificare. [Pr.: *ca-us-*] – V. **causticiza.**

CAUSTICIZAT, -Ă, *causticizaţi, -te,* adj. Caustificat. [Pr.: *ca-us-*] – V. **causticiza.**

CAUSTIFICA, *caustific,* vb. I. Tranz. A transforma carbonaţii alcalini în alcalii caustice; a causticiza. [Pr.: *ca-us-*] – Cf. fr. **caustification**.

CAUSTIFICARE, *caustificări,* s.f. Acţiunea de *a caustifica*; causticizare. [Pr.: *ca-us-*] – V. **caustifica.**

CAUSTIFICAT, -Ă, *caustificaţi, -te*, adj. (Despre carbonaţi alcalini) Care a fost transformat în alcalii caustice; causticizat. [Pr.: *ca-us-*] – V. **caustifica.**

CAUSTOBIOLIT, *caustobiolite,* s.n. Rocă sedimentară organogenă, solidă, lichidă sau gazoasă, utilizată drept combustibil, în industria chimică etc. [Pr.: *ca-us-to-bi-o-*] – Din germ. **Kaustobiolithe.**

CAUTER, *cautere*, s.n. Instrument chirurgical de metal, în formă de bastonaş, cu care se cauterizează. * Agent chimic folosit pentru cauterizare. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **cautére,** lat. **cauterium.**

CAUTERIZA, *cauterizez,* vb. I. Tranz. A arde cu cauterul sau cu o substanţă caustică o rană, un ţesut bolnav etc., pentru a dezinfecta sau pentru a vindeca. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **cautériser,** lat. **cauterizare.**

CAUTERIZARE, *cauterizări,* s.f. Acţiunea de *a cauteriza.* [Pr.: *ca-u-*] – V. **cauteriza.**
CAUŢIUNE, *cauţiuni,* s.f. **1.** Sumă de bani depusă pentru garantarea executării de către debitor a unei obligaţii. **2.** Sumă depusă pentru a obţine eliberarea provizorie a unei persoane arestate şi care garantează prezentarea acesteia la ancheta penală, la judecată şi la executarea pedepsei; *p. ext.* garanţie. [Pr.: *ca-u-ţi-u-*] – Din fr. **caution,** lat. **cautio, -onis.**
CAUZA, *cauzez,* vb. I. Tranz. A fi cauza unei întâmplări; a pricinui, a produce. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **causer,** it. **causare.**
CAUZAL, -Ă, *cauzali, -e,* adj. Privitor la cauză, de cauză. ** *Propoziţie cauzală* = propoziţie subordonată care exprimă cauza pentru care se săvârşeşte acţiunea din propoziţia regentă şi care corespunde complementului circumstanţial de cauză. *Conjuncţie cauzală* = conjuncţie care introduce o propoziţie cauzală. [Pr.: *ca-u-*] – Din lat. **causalis,** fr. **causal.**
CAUZALGIE, *cauzalgii,* s.f. Senzaţie dureroasă de arsură, localizată, de obicei, la mâini sau la picioare, însoţită de tulburări circulatorii şi datorată lezării nervilor simpatici din regiunile respective. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **causalgie.**
CAUZALISM s.n. Concepţie filozofică bazată pe cauzalitate. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **causalisme.**
CAUZALIST, -Ă, *cauzalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al cauzalismului. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **causaliste.**
CAUZALITATE s.f. Raport obiectiv, necesar între cauză şi efect. ** *Principiul* (sau *legea) cauzalităţii* = principiu potrivit căruia orice fenomen are o cauză. *Cauzalitate inelară* = feedback. [Pr.: *ca-u-*] – Din fr. **causalité.**
CAUZARE, *cauzări,* s.f. Faptul de *a cauza.* [Pr.: *ca-u-*] – V. **cauza.**
CAUZATIV, *cauzative,* adj. (În expr.) *Verb cauzativ* = verb factitiv, v. *factitiv.* [Pr.: *ca-u-*] – Din it. **causativo,** lat. **causativus.**
CAUZATOR, -OARE, *cauzatori, -oare,* adj. Care cauzează ceva. [Pr.: *ca-u-*] – **Cauza** + suf. *-tor.*
CAUZĂ, *cauze,* s.f. **1.** Fenomen sau complex de fenomene care precedă şi, în condiţii determinate, provoacă apariţia altui fenomen, denumit efect, căruia îi serveşte ca punct de plecare; motiv. **2.** Problemă socială care interesează o colectivitate largă de oameni şi pentru a cărei apărare şi punere în valoare se duce o luptă susţinută. *Cauza păcii.* ** Expr. *În cunoştinţă de cauză* = cunoscând bine chestiunile despre care este vorba. *A face cauză comună (cu cineva)* = a-şi uni interesele (cu ale altuia). * Motiv, raţiune. **3.** (Jur.) Proces, pricină. * Expr. *A avea câştig de cauză* = a i se da cuiva dreptate (într-o dispută etc.); a câştiga, a învinge. *A da (cuiva) câştig de cauză* = (despre un organ de jurisdicţie) a se pronunţa în favoarea uneia dintre părţile aflate în proces. *(A fi) în cauză* = (a fi) interesat, implicat într-o chestiune. *A pleda cauza cuiva* = a apăra interesele cuiva. [Pr.: *ca-u-*] – Din lat. **causa,** fr. **cause.**
CAV, -Ă, *cavi, -e,* adj. (Despre obiecte) Care are o cavitate. ** *Venă cavă* = denumire pentru cele două vene (inferioară şi superioară) care transportă sângele la inimă. – Din fr. **cave.**
CAVAF, *cavafi,* s.m. (Înv.) Pantofar, cizmar; negustor de încălţăminte de calitate inferioară. – Din tc. **kavaf.**
CAVAL[1]**,** *cavale,* s.n. Fluier mare ciobănesc, făcut din lemn de paltin sau de alun. – Din tc. **kaval.**
CAVA[2]**,** *cavaluri,* s.n. Şănţuleţ prin care trece apa între straturile de legume. – Et. nec.
CAVALCADĂ, *cavalcade,* s.f. Plimbare călare făcută în grup; goană, alergare (cu cai). * Grup de persoane care fac împreună o plimbare călare. – Din fr. **cavalcade** (<it.).
CAVALER, *cavaleri,* s.m. **1.** (În Roma antică) Membru al ordinului ecvestru, inferior ordinului senatorial. * (În evul mediu, în apusul şi în centrul Europei) Titlu nobiliar conferit, iniţial pentru fapte de arme, de rege sau de un reprezentant al lui. **2.** Titlu dat unei persoane dintr-un ordin cavaleresc, laic sau religios. **3.** Titlu onorific conferit; în unele ţări, posesorului anumitor decoraţii importante. **4.** Persoană având titlul de cavaler **(1-3)**. **5.** Călăreţ. **6.** (Adesea adjectival) Om plin de abnegaţie, generos şi nobil; om amabil, binevoitor, îndatoritor. **7.** (Pop.) Tânăr necăsătorit, holtei, burlac. ** *Cavaler de onoare* = tânăr necăsătorit care însoţeşte pe miri la cununie. – Din rus. **kavaler** (<fr.).
CAVALERESC, -EASCĂ, *cavalereşti,* adj. De cavaler; *p. ext.* franc, leal; sincer, deschis. – **Cavaler** + suf. *-esc.* Cf. it. **cavalleresco**, fr. **chevaleresque**.
CAVALEREŞTE adv. În felul cavalerilor; sincer, deschis. – **Cavaler +** suf. *-eşte.*
CAVALERIE[1]**,** *cavalerii,* s.f. Parte a armatei care foloseşte calul ca mijloc de luptă şi de transport al luptătorilor; grup de soldaţi care fac parte dintr-o astfel de unitate; cavalerime; călărime. – Din rus. **kavaleriia** (< it.).
CAVALERIE[2]**,** *cavalerii,* s.f. (Înv.) **1.** Instituţia (sau ordinul) cavalerilor. **2.** Decoraţie, ordin în

gradul de cavaler. – Din it. **cavalleria.**

CAVALERIME s.f. (Înv.) Cavalerie[1]. – **Cavaler+** suf. *-ime.*

CAVALERISM s.n. Purtare, atitudine de cavaler **(6)**; vitejie, lealitate, onestitate; amabilitate, bunăvoinţă. – **Cavaler +** suf. *-ism.*

CAVALERIST, *cavalerişti,* s.m. Militar care face parte din cavalerie [1]. – Din rus. **kavalerist.**

CAVALET, *cavalete,* s.n. **1.** Postament pe care se aşază ambarcaţiile la bordul unei nave sau pe uscat. **2.** Suport de lemn care se fixează provizoriu pe cofrajul unui planşeu de beton şi pe care se sprijină dreptarul cu care se face nivelarea planşeului după turnarea betonului. – Din it. **cavalleto.**

CAVALIER, *cavaliere,* s.n. **1.** Terasă înaltă, construită într-o fortificaţie, pentru amplasarea tunurilor. **2.** Cordon de pământ sau de alte materiale de-a lungul unui drum, format prin curăţarea şanţurilor. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **cavalier.**

CAVALIN, -Ă, *cavalini, -e,* adj. (Rar) De cal, al calului; cabalin. *Rasă cavalină.* – Din it. **cavallino.**

CAVAS, *cavaşi,* s.m. (Înv.) Agent de poliţie; jandarm. – Din tc. **kavas.**

CAVATINĂ, *cavatine,* s.f. Piesă vocală lirică de mici proporţii dintr-o operă; arie lirică de mici proporţii. – Din it. **cavatina.**

CAVERNĂ, *caverne,* s.f. **1.** Peşteră, grotă. **2.** Cavitate patologică cauzată de o boală într-un ţesut organic (mai ales la plămâni). – Din fr. **caverne,** lat. **caverna.**

CAVERNICOL, -Ă, *cavernicoli, -e,* adj. Specific peşterii, care ţine de peşteră, care trăieşte sau care creşte în peşteră. – Din fr. **cavernicole.**

CAVERNOGRAMĂ, *cavernograme,* s.f. Diagramă reprezentând variaţia diametrului unei găuri de sondă de-a lungul acesteia. – Din fr. **cavernogramme.**

CAVERNOMETRIE s.f. Operaţie de măsurare şi de înregistrare a diametrului unei găuri de sondă de-a lungul acesteia. – Din fr. **cavernométrie.**

CAVERNOS, -OASĂ, *cavernoşi, -oase,* adj. **1.** Care se referă la caverne **(2)**. **2.** Care are caverne **(2)**. **3.** Fig. (Despre voce, sunete) Care are timbrul gros, înfundat; înăbuşit. – Din fr. **caverneux,** lat. **cavernosus.**

CAVIAR s.n. Icre negre preparate prin sărare. [Pr.: *-vi-ar*] – Din fr. **caviar.**

CAVICORN, -Ă, *cavicorni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cornute) Cu coarnele goale în interior. **2.** S.m. Animal cavicorn **(1)**. – Din fr. **cavicornes.**

CAVILĂ, *cavile,* s.f. **1.** Piesă din lemn de esenţă tare sau din oţel, în formă de ac, folosită la matisarea parâmelor. **2.** Mâner aşezat la extremitatea spiţelor timonei. – Din it. **caviglia.**

CAVITAR, -Ă, *cavitari, -e,* adj. (Despre corpuri) Gol în interior. **(2)**. – Din fr. **cavitaire.**

CAVITATE, *cavităţi,* s.f. Adâncitură, gaură într-un corp solid. ** *Cavitate rezonantă* = circuit oscilant pentru frecvenţe foarte înalte, constituit dintr-o incintă cu pereţi metalici în care se pot întreţine oscilaţii electromagnetice sub formă de unde staţionare. * Spaţiu în interiorul organismului sau al unui organ din corpul omului sau al animalelor, în care se află anumite organe. *Cavitate toracică.* – Din fr. **cavité,** lat. **cavitas, -atis.**

CAVITAŢIE, *cavităţi,* s.f. Fenomen de producere, într-un curent de lichid, a unui vid parţial unde se formează bule de vapori sau de gaze care, aglomerându-se, determină vibraţii şi coroziune mecanică, prezentând pericol de distrugere pentru pereţii conductei prin care circulă lichidul, pentru paletele turbinelor etc. – Din fr. **cavitation.**

CAVOU, *cavouri,* s.n. Construcţie funerară (într-un cimitir sau în alt loc de înmormântare) cu una sau mai multe cripte. – Din fr. **caveau.**

CAZ, *cazuri,* s.n. **1.** Împrejurare, circumstanţă, situaţie. ** *Caz de conştiinţă* = împrejurare în care cineva ezită între sentimentul datoriei şi un interes propriu. ** Expr. *A admite cazul că...* = a presupune că... *A face caz de ceva* = a acorda prea multă importanţă unui lucru. *A face caz de cineva* = a scoate în evidenţă în mod exagerat meritele cuiva. **2.** Întâmplare, eveniment; accident. *Un caz banal.* **3.** (Urmat de determinări) Îmbolnăvire, boală. *Două cazuri de scarlatină.* **4.** (Gram.) Categorie specifică numelui, prin care se exprimă raporturile logice dintre nume şi diverse părţi ale propoziţiei; fiecare dintre formele flexionare prin care se exprimă diferitele funcţiuni sintactice ale substantivului, adjectivului, articolului, pronumelui şi numeralului. – Din lat. **casus**, fr. **cas**.

CAZA, *cazez,* vb. I. Tranz. A instala pe cineva temporar într-o locuinţă. – Din fr. **caser.**

CAZAC, *cazaci,* s.m. **1.** Membru al unei comunităţi militare autonome care s-au aşezat pe teritoriile de margine ale statelor rus şi polono-lituanian, unde, în schimbul unor privilegii, era obligat să apere ţara împotriva invaziilor. **2.** (În Rusia, începând din sec. XVIII) Soldat dintr-o unitate de cavalerie recrutată de obicei dintre cazaci **(1)**. – Din rus. **kazak.**

CAZACĂ, *cazace,* s.f. Bluză cu mâneci largi, lungă până mai jos de talie, încheiată la gât într-o

parte. – Din fr. **casaque.** (< it.).

CAZACINCĂ s.f. (Reg.) Dansul căzăceasca. – Din **cazac.**

CAZACIOC, *cazaciocuri,* s.n. (Reg.) Dansul căzăceasca. – Din rus. **kazaciok.**

CAZACLIU, *cazaclii,* s.m. (Înv.) Negustor cazac care făcea negoţ cu vinuri, cu blănuri etc. între Ucraina şi Moldova. – Din tc. **kazakli.**

CAZAN, *cazane,* s.n. **1.** Vas mare de metal, de formă cilindrică sau tronconică, deschis, care serveşte, în gospodărie sau în tehnică, la încălzit sau la fiert. **2.** Rezervor metalic în care se poate introduce apă pentru a fi încălzită (şi transformată în aburi). *** Cazan de abur* = instalaţie constituită dintr-un focar, dintr-un sistem fierbător, supraîncălzitor de abur etc., utilizată pentru producerea aburului necesar în centralele termoenergetice, în industria textilă etc. * Instalaţie, folosită pentru vaporizarea sub presiune a lichidelor în vederea întrebuinţării vaporilor ca forţă motrice, la încălzirea caloriferelor etc. * Instalaţie compusă dintr-un vas prin care trec o serie de tuburi, folosită la distilarea alcoolului. **3.** (Geogr.) Căldare **(II)**. *Cazanele Dunării.* – Din tc. **kazan.**

CAZANGERIE, *cazangerii,* s.f. **1.** Atelier de construit sau reparat cazane **(1, 2)**, utilaje din tablă groasă de oţel, recipiente de presiune, cisterne etc. **2.** Meseria cazangiului. – **Cazangiu** + suf. *-ărie.*

CAZANGIU, *cazangii,* s.m. **1.** Meseriaş care construieşte sau repară cazane **(1, 2)**, care munceşte într-o cazangerie. **(1)**. **2.** Muncitor care supraveghează şi alimentează cazanele generatoare de forţă motrice. – Din tc. **kazanci.**

CAZANIE, *cazanii,* s.f. Predică prin care se explică un pasaj oarecare din evanghelie. * Carte religioasă care cuprinde predici sau povestiri în care se comentează texte evanghelice. – Din sl. **kazanije.**

CAZARE, *cazări,* s.f. Acţiunea de *a caza* şi rezultatul ei. – V. **caza.**

CAZARMAMENT s.n. Totalitatea efectelor de pat (saltea, pernă, pătură, cearşaf etc.) pe care le primeşte un militar sau, *p. ext.*, un muncitor pe şantier. – Probabil contaminare între **cazarmă** şi **echipament.** Cf. fr. **casernement**.

CAZARMĂ, *cazărmi,* s.f. **1.** Ansamblu de clădiri, construcţii şi instalaţii afectat militarilor. **2.** (În sintagma) *Cazarma echipajului* = compartiment situat sub puntea unei nave de luptă, destinat odihnei echipajului. – Din rus. **kazarma.**

CAZEIFICARE s.f. Proces caracteristic tuberculozei, care constă în transformarea ţesutului necrozat într-o masă amorfă. [Pr.: *-ze-i-*] – Cf. fr. **caséification.**

CAZEINAT s.n. (În sintagma) *Cazeinat de sodiu* = produs obţinut din lapte smântânit. [Pr.: *-ze-i-*] – Din fr. **caséinate.**

CAZEINĂ s.f. Substanţă proteică aflată în lapte şi care, coagulându-se, formează partea componentă principală a brânzeturilor; cazeinogen. [Pr.: *-ze-i-*] – Din fr. **caséine.**

CAZEINOGEN s.n. Cazeină. [Pr.: *-ze-i-*] – Din fr. **caséinogéne.**

CAZEMATĂ, *cazemate,* s.f. Lucrare de apărare, construită din lemn şi pământ sau din beton armat, în care sunt instalate diferite mijloace de luptă împotriva artileriei şi împotriva bombardamentelor aeriene; buncăr **(4)**. * Încăpere blindată pe nave, unde sunt instalate tunurile de calibru mijlociu. – Din fr. **casemate.**

CAZIC, *cazici,* s.m. Ţăruşi de lemn (având la capăt un inel de oţel), care se introduce în pământ, pe malul unei ape, pentru legarea ambarcaţiilor. – Et. nec.

CAZIER, *caziere,* s.n. **1.** Dulap cu mai multe compartimente sau sertare, în care se clasează acte, dosare etc. * (Tipogr.) Dulăpior cu rafturi în care se păstrează literele. **2.** (Jur.; în sintagma) *Cazier judiciar* = fişă de evidenţă în care organele judiciare consemnează toate condamnările penale ale unei persoane. * Serviciu care ţine evidenta acestor fişe. [Pr.: *-zi-er*] – Din fr. **casier.**

CAZINO s.n. v. **cazinou.**

CAZINOU, *cazinouri,* s.n. Local public în staţiunile balneare şi climaterice, cu restaurant, cu săli pentru jocuri (de noroc), de dans, de spectacole etc. [Var.: **cazinó** s.n.] – Din fr. **casino** (< it.).

CAZMA, *cazmale,* s.f. **1.** Unealtă de săpat pământul, asemănătoare cu lopata, alcătuită dintr-o lamă metalică, uşor concavă, cu muchie ascuţită, fixată la o coadă dreaptă de lemn; hârleţ. **2.** (Reg.) Târnăcop. **3.** Lovitură de cazma **(1, 2)**. – Din tc. **kazma.**

CAZNĂ, *cazne,* s.f. **1.** Tortură, supliciu, chin. **2.** Asuprire, împilare, nedreptate. **3.** Străduinţă, osteneală, trudă. – Din sl. **kaznî** "pedeapsă".

CAZON, -Ă, *cazoni, -e,* adj. De cazarmă, propriu cazărmii; milităresc. * (Peior.) Aspru, rigid; milităros. – Din rus. **kazionnîi** "de stat, fiscal".

CAZUAL, -Ă, *cazuali, -e,* adj. **1.** Care are un caracter întâmplător, care depinde de împrejurări; accidental. **2.** Care arată cazul gramatical. *Desinenţă cazuală.* [Pr.: *-zu-al*] – Din lat. **casualis.**

CAZUALISM s.n. Concepţie filozofică conform căreia dezvoltarea lumii, ca şi ordinea în care se succedă evenimentele, se datoresc hazardului. [Pr.: *-zu-a-*] – Din fr. **casualisme.**

CAZUALITATE s.f. Calitate sau stare a ceea ce estc cazual **(1)**. [Pr.: *-zu-a-*] – **Cazual** + suf. *-itate.*

CAZUAR, *cazuari,* s.m. Gen de păsări mari din Oceania, asemănătoare cu struţul, cu o creastă cornoasă pe frunte şi cu pene negre întrebuinţate ca podoabă (*Casuarius casuarius*). [Pr.: *-zu-ar*] – Din fr. **casoar,** it. **casuario.**

CAZUIST, -Ă, *cazuişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care aplică metodele cazuisticii, care se serveşte de argumente ingenioase şi logice în aparenţă, dar false în fond. – Din fr. **casuiste.**

CAZUISTIC, -Ă, *cazuistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Bazat pe cazuistică **(2)**, privitor la cazuistică. **2.** S.f. Parte a teologiei scolastice medievale care încearcă să rezolve cazurile de conştiinţă şi să justifice unele practici imorale printr-un sistem de norme etice abstracte şi prin subtilităţi logice, devenite cu vremea pură sofistică; *p. ext.* argumentare subtilă, abilă, sofistică a unor teze false sau îndoielnice. – Din fr. **casuistique.**

CAZULCĂ, *cazulci,* s.f. Unealtă pentru pescuitul peştilor răpitori în timpul iernii sub gheaţă. – Et. nec.

CĂ conj. **1.** Introduce propoziţii subordonate: **a)** completive; *Am spus că nu pot veni*; **b)** subiective; *Aşa-i c-a venit şi rândul meu?*; **c)** atributive; *Gândul că nu pot pleca mă chinuie*; **d)** (cazuale) căci, fiindcă. *Hai acasă că-i târziu;* **e)** (consecutive) încât, de. *E atât de slab, că-l bate vântul;* **f**) (concesive) deşi, cu toate că, măcar că. *Şi omul, că-i om, şi nu poate să înţeleagă;* **g)** (temporale) după ce, când. *Acum că ne-am odihnit, pot să-ţi povestesc întâmplarea.* **2.** (Pop.) Şi. *Să care bărbatul cu carul şi femeia să împrăştie cu poala, că tot se isprăveşte.* **3.** (În expr.) *Nici că* = nu. (Adversativ) *Numai că* **=** dar, însă. **4.** Într-adevăr, aşa e. *Că bine zici d-ta.* **5.** De ce (nu)! cum (nu)! *Că nu mai vine odată.* **6.** Doar. *Da cum nu! Că nu mi-oi feşteli eu obrazul! ** *(Cu sens restrictiv) *Nu că mă laud, dar aşa este.* **7.** (În formarea unor locuţiuni). *Cum că, după ce că, măcar că etc.* – Lat. **quod.**

CĂCI conj. (Introduce propoziţii explicative) Pentru că, deoarece, fiindcă. *Eu îi cunosc căci am trăit cu ei.* – **Că + ce.**

CĂCIULAR, *căciulari,* s.m. **1.** Meseriaş care lucrează căciuli. **2.** Infanterist în vechea armată română. – **Căciulă** + suf. *-ar.*

CĂCIULĂ, *căciuli,* s.f. **1.** Obiect confecţionat din blană de oaie sau de alt animal şi care serveşte la acoperirea capului. *Bună ziua, căciulă (că stăpânu-tău n-are gură)!* se spune, în bătaie de joc, unuia care nu salută. ** Expr. *A-şi lua* (sau *a-şi scoate) căciula (de pe cap)* = a-şi descoperi capul în semn de salut sau de respect. *La aşa cap, aşa căciulă* = cum e omul, aşa e şi purtarea lui. *A-i ieşi* (cuiva) *părul prin căciulă* = **a)** a i se urî aşteptând; **b)** a o duce greu; a sărăci. *A fi* (sau *a se şti, a se simţi*) *cu musca pe căciulă* = a se simţi vinovat. (*Asta* sau *aia e*) *altă căciulă* = (aceasta e) altceva, altă socoteală. *A da cu căciula în câini* = a fi cu chef, a-şi face de cap. *(Bun de) să dai cu căciula-n câini* = foarte gustos. * Fig. Om, persoană, individ. *Câte cinci lei de căciulă.* **2.** Obiect în formă de căciulă **(1)** (care serveşte ca acoperământ pentru coşuri, canale etc.). * Partea superioară a ciupercii. – Cf. alb. **kësul'ë.**

CĂCIULEALĂ, *căciuleli,* s.f. Căciulire. – **Căciuli +** suf. *-eală.*

CĂCIULI, *căciulesc,* vb. IV. Refl. A se ploconi în faţa cuiva spre a obţine ceva; a cere ceva în chip umil; a se pleca. – Din **căciulă.**

CĂCIULIRE, *căciuliri,* s.f. Faptul de *a se căciuli*; căciuleală, ploconire. – V. **căciuli.**

CĂCIULIŢĂ, *căciuliţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căciulă* **(1)***.* **2.** Un fel de bonetă purtată de femei şi de copii. – **Căciulă +** suf. *-iţă.*

CĂCIULOI, *căciuloaie,* s.n. Augmentativ al lui *căciulă.* – **Căciulă +** suf. *-oi.*

CĂDEA, *cad,* vb. II. **I.** Intranz. **1.** A se deplasa de sus în jos datorită greutăţii, a se lăsa în jos; a pica. * Fig. (Despre iarnă, ger, seară etc.) A se lăsa, a veni, a se apropia. * (Despre ape de munte) A curge repede. **2.** (Despre dinţi, păr, fulgi, frunze etc.) A se desprinde din locul unde era fixat. **3.** A se lăsa în jos continuând să fie prins; a atârna, a se pleca. **4.** A se răsturna, a se prăvăli; a se dărâma, a se surpa. ** Expr. *A cădea (bolnav) la pat* = a se îmbolnăvi. *A cădea în picioare* = a ieşi cu abilitate dintr-o situaţie grea. * (Determinat prin "în genunchi", "cu rugăminte" etc.) A se aşeza în genunchi înaintea cuiva spre a-i cere iertare ori ajutor sau pentru a-i arăta supunere; a ruga pe cineva cu umilinţă sau cu stăruinţă. **II.** Intranz. Fig. **1.** A pieri, a muri (în luptă). **2.** (Despre oraşe, poziţii strategice etc.) A ajunge în mâna adversarului, a fi cucerit. **3.** A avea un insucces, a nu reuşi. *A căzut la examen.* **4.** (Despre guverne, legi etc.) A-şi înceta existenţa, a nu mai fi în vigoare. **5.** A nimeri din întâmplare, pe neaşteptate într-un loc sau într-o situaţie. **

Expr. *A-i cădea cuiva (cu) drag* (sau *la inimă)* = a stârni dragostea cuiva, a-i deveni drag. * A se arunca, a se năpusti asupra cuiva. **6.** A intra în... (sau sub...), a fi cuprins de..., *A căzut în extaz.* ** Expr. *A cădea pe gânduri* = a deveni îngândurat. *A-i cădea bine* = a-i plăcea, a-i prii. *A-i cădea rău* = a nu-i conveni, a nu-i plăcea. **7.** A se situa, a se afla. *Satul cade pe malul Dunării.* * (La ghicitul în cărţi) A se arăta, a se vedea, a reieşi. **8.** (În expr.) *A cădea la învoială* (sau *de acord*) = a ajunge la o înţelegere. **III**. Refl. unipers. A reveni cuiva, a se cuveni. *Partea aceasta mi se cade mie.* * A şedea bine; a se potrivi. – Lat. **cadere.**

CĂDELNIŢA, *cădelniţez,* vb. I. Intranz. A mişca (într-o parte şi într-alta) cădelniţa, afumând cu tămâie; a tămâia. * Tranz. Fig. A aduce cuiva laude exagerate, linguşitoare. – Din **cădelniţă.**

CĂDELNIŢĂ, *cădelniţe,* s.f. Vas de metal atârnat de trei lănţişoare (cu clopoţei), în care se arde tămâie la slujbele religioase. – Din sl.**kadîlînica.**

CĂDENIE s.f. (Înv.) Cuviinţă. – **Cădea** + suf. *-enie.*

CĂDERE, *căderi,* s.f. Faptul de a cădea. **1.** Deplasare, mişcare de sus în jos a unui lucru, coborâre spre pământ sub efectul gravitaţiei. *** Cădere de apă* = diferenţă de nivel între două puncte ale unui curs de apă; (concr.) masă de apă care cade de la o oarecare înălţime; cascadă, cataractă. * Lăsare în jos a unui lucru care continuă să fie în parte susţinut. * Deplasare a unui organ din poziţia sa normală. *Căderea muşchilor.* * Diferenţa dintre valorile pe care le ia o mărime în două puncte diferite. *Cădere de potenţial.* * (Med.; în sintagma) *Cădere de tensiune* = coborâre a tensiunii arteriale sub limita normală. **2.** Desprindere a unei părţi componente dintr-un organism. **3.** Răsturnare a unui corp; surpare. **4.** Fig. Ocupare, cucerire. *Căderea Cartaginei.* **5.** Fig. Insucces, nereuşită. **6.** Competenţă, drept. *Nu e în căderea lui să mă judece.* **7.** Nereuşită, eşec. – V. **cădea.**

CĂDI, *cădesc,* vb. IV. Intranz. A cădelniţa, a tămâia. – Din sl. **kaditi.**

CĂDIRE, *cădiri,* s.f. Acţiunea de *a cădi.* – V. **cădi.**

CĂFTĂNEL, *căftănele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *caftan.* – **Caftan** + suf. *-el.*

CĂFTĂNI, *căftănesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A numi pe cineva domn sau a-l aşeza într-un rang de boierie (ocazie cu care i se dăruia caftanul). **2.** Fig. (Fam.) A bate, a lovi peste spate pe cineva. – Din **caftan.**

CĂFTĂNIE s.f. (Înv.) Privilegiul de a purta caftan. – **Caftan** + suf. *-ie.*

CĂI, *căiesc,* vb. IV. Refl. A-i părea cuiva rău, a regreta, a recunoaşte că a greşit. * Tranz. (Rar) A compătimi pe cineva; a căina. – Din sl. **kajati sen.**

CĂIEREL*,* *căierele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *caier.* [Pr.: *că-ie-*] – **Caier+** suf. *-el.*

CĂIMĂCĂMIE, *căimăcămii,* s.f. Formă de guvernământ provizoriu instituită în timpul cât tronul rămânea vacant sau pe timpul absenţei domnului; locotenenţă domnească; *p. ext.* timpul cât dura această formă de guvernământ. – **Caimacam +** suf. *-ie.*

CĂINA, *căinez,* vb. I. Refl. A se tângui, a se văita, a se plânge. * Tranz. A compătimi, a deplânge. [Var.: **căiní** vb. IV] – Din sl. **kajanů (**part. lui *kajati sen).*

CĂINARE, *căinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) căina.* – V. **căina.**

CĂINI vb. IV. v. **căina.**

CĂINŢĂ*,* *căinţe,* s.f. Părere de rău, regret, remuşcare. – **Căi** + suf. *-inţă.*

CĂIŞOR, *căişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cal.* **2.** (La pl.) Căluşei **(2)**. [Pr.: *că-i-*] – **Cal** + suf. *-işor.*

CĂIŢĂ, *căiţe,* s.f. (Reg.) **1.** Bonetă, scufie, căciuliţă. **2.** (Pop.) Membrană care înveleşte capul unor copii nou-născuţi, tichie. ** Expr. *Născut cu căiţă (pe cap)* = se spune despre un om norocos. **3.** (Reg.) Placentă (1). – Din scr. **kaica.**

CĂLACAN s.n. v. **calaican.**

CĂLARE adv. (Adesea adjectival) Încălecat pe cal, pe alt animal sau, *p. ext.,* pe un obiect. ** Expr. *De(-a) călare* = **a)** călărind, încălecat; din fuga calului, de pe cal; **b)** *fig.* fără odihnă. *Nici călare, nici pe jos* = nici aşa, nici aşa. *A fi călare pe situaţie* = a domina o situaţie, a se simţi tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). [Formă gramaticală: pl. (adjectival) *călări*] – Lat. **caballaris, -em.**

CĂLĂFĂTUI, *călăfătuiesc,* vb. IV. Tranz. A astupa cu calafat găurile dintre scândurile bordajelor sau ale punţii unei nave în vederea etanşării. – **Calafat+** suf. *-ui.* Cf. ngr. **kalafatizo**.

CĂLĂFĂTUIRE, *călăfătuiri,* s.f. Acţiunea de *a călăfătui* şi rezultatul ei. – V. **călăfătui.**

CĂLĂMARĂ s.f. v. **călimară.**

CĂLĂRAŞ, *călăraşi,* s.m. **1.** (La pl., în evul mediu, înŢara Românească şi în Moldova) Corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; (şi la sg.) membru al acestui corp militar. * (Înv.) Ostaş de cavalerie. **2.** Coardă de rod la viţa de vie, scurtată la 4-6 muguri şi plasată

călare pe coarda de doi ani. – **Călare** + suf. *-aş*.
CĂLARĂŞEAN, -Ă, *călărăşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Călăraşi. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Călăraşi. – **Călăraşi** (n. pr.) + suf. *-ean*.
CĂLĂRĂŞEANCĂ, *călărăşence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Călăraşi. * Locuitoare din municipiul Călăraşi. – **Călărăşean** + suf. *-că*.
CĂLĂRESC, -EASCĂ, *călăreşti,* adj. (Înv.) De călăreţ; de cavalerie. *Oşti călăreşti.* – **Călare** + suf. *-esc*.
CĂLĂREŞTE adv. (Rar) Călare. – **Călare** + suf. *-eşte.*
CĂLĂREŢ, -EAŢĂ, *călăreţi, -e,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care călăreşte, (sportiv) care practică călăria. * (Înv.) Călăraş **(1)**. **2.** S.m. Denumire dată unor piese şi instrumente; **a)** placă mică de metal care se prinde în partea superioară a unei fişe dintr-o cartotecă de bibliotecă sau de contabilitate; **b)** mică piesă de sârmă de forma literei U, care se aşază răsturnată pe braţele unei balanţe pentru a obţine echilibrul; **c)** mică piesă de sârmă îndoită în formă de U, care serveşte la închiderea unui circuit; **d)** bară scurtă de oţel şi de beton, folosită ca armătură suplimentară în zona de reazem a unei grinzi de beton armat. – Lat. **caballaricius.**
CĂLĂRI, *călăresc,* vb. IV. Intranz. A merge călare. * Tranz. A mâna calul stând călare pe el; a încăleca. – Din **călare.**
CĂLĂRIE s.f. Acţiunea de *a călări*; călărit. * Arta de a călări. * Ramură sportivă care constă în conducerea calului din poziţia încălecat, în probe de alergare, sărituri, dresaj etc.; echitaţie. – **Călare** + suf. *-ie*.
CĂLĂRIME s.f. (Înv.) Oaste călare; cavalerie. – **Călare** + suf. *-ime.*
CĂLĂRIT s.n. Călărie. – V. **călări**.
CĂLĂTOR, -OARE, *călători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care călătoreşte, care se află în călătorie. **2.** Adj. (Despre popoare) Nomad. **3.** Adj. (Despre păsări) Care pleacă iarna în ţări mai calde; migrator. **4.** Adj. Fig. Care trece repede; trecător, nestatornic. – **Cale** + suf. *-ător.*
CĂLĂTORI, *călătoresc,* vb. IV. Intranz. A face un drum spre un loc (mai) depărtat; a fi pe drum. * A fi călător, a fi la drum. * Refl. Fig. (Reg.) A se sfârşi; a muri. – Din **călător**.
CĂLĂTORIE, *călătorii,* s.f. Acţiunea de *a călători*; drum pe care îl face cineva într-un loc (mai depărtat). ** Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată* = urare care arată indiferenţa pentru plecarea cuiva. – **Călători** + suf. *-ie*.
CĂLĂTORIT, -Ă, *călătoriţi, -te,* adj. Care a călătorit mult, umblat; care a văzut multe locuri. – V. **călători.**
CĂLĂU, *călăi,* s.m. Bărbat însărcinat cu executarea osândiţilor la moarte; gâde, hoher. * Fig. Om crud, sângeros, care supune pe cineva la chinuri; tiran, ucigaş. – Din ţig. **kalo** "negru".
CĂLĂUZ s.m. v. **călăuză**.
CĂLĂUZĂ, *călăuze,* s.f. **1.** Persoană care însoţeşte pe cineva spre a-i arăta drumul şi spre a-i da indicaţiile sau explicaţiile necesare; ghid. **2.** Persoană care îndrumează într-o acţiune, într-un domeniu de cercetare etc.; conducător, îndrumător. **3.** Îndreptar, ghid. [Var.: **călăúz** s.m.] – Din tc. **kilavuz,** ngr. **kalaúzis.**
CĂLĂUZI, *călăuzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A conduce pe cineva pe un drum. **2.** A îndruma, a învăţa, a povăţui. * Refl. A se orienta, a se conduce după... [Pr.: *-lă-u-*] – Din **călăuză.**
CĂLĂUZIRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a călăuzi*; îndrumare. [Pr.: *-lă-u-*] – V. **călăuzi.**
CĂLĂUZITOR, -OARE, *călăuzitori, -oare,* adj. Care călăuzeşte, care îndrumează; îndrumător. [Pr.: *-lă-u-*] – **Călăuzi** + suf. *-tor.*
CĂLCA, *calc,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A pune piciorul pe ceva sau pe undeva; a păşi. ** Expr. *A călca din pod* (sau *de sus)* = a umbla ţanţoş, trufaş. *A călca în străchini* = a umbla neatent, a fi stângaci; a face gafe. *A călca pe urmele cuiva* = a avea apucăturile, comportarea cuiva. *A călca strâmb* (sau *alături cu drumul)* = a fi necinstit, incorect, a se abate de la normele de conduită stabilite. *A călca cu stângul* = a porni prost la o acţiune; a nu izbuti. *A călca cu dreptul* = a începe ceva cu bine; a izbuti. * A trece păşind peste ceva. **2.** Tranz. (Pop.; despre bărbătuşul păsărilor) A fecunda. **3.** Intranz. A intra, a veni undeva, a se abate. **4.** Tranz. A cutreiera, a străbate un drum, o regiune etc. **5.** Tranz. Fig. A încălca pustiind şi prădând. * (Fam.) A veni fără veste undeva sau la cineva. **II.** Tranz. **1.** A strivi, a zdrobi, a nimici cu picioarele. * A bătători pământul, iarba, semănăturile printr-o călcare repetată cu picioarele. * A tescui strugurii cu picioarele. ** Expr. *A călca apa* = a se menţine la suprafaţa apei înotând în poziţie verticală. * Intranz. A înfrânge o pornire sau un sentiment. ** Expr. *A-şi călca pe inimă* = a face ceva împotriva propriilor sale sentimente, împotriva propriei sale voinţe. **2.** A nu respecta o

hotărâre, o lege, o obligaţie etc. **III.** Tranz. A netezi îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat. – Lat. **calcare.**

CĂLCARE, *călcări,* s.f. Faptul de *a călca.* **1.** Nerespectare, violare a unei legi, a unui ordin etc. **2.** Abatere, deviere de la un principiu. **3.** Atac, năvălire (în scopul jefuirii). – V. **călca.**

CĂLCAT s.n. Acţiunea de *a călca* **(III)**. – V. **călca.**

CĂLCĂTOR, -OARE, *călcători, -oare,* subst. **I.** S.m. şi f. **1.** Meseriaş care calcă haine sau rufărie într-un atelier de confecţii, într-o spălătorie etc. **2.** (Rar) Persoană care calcă o lege, o dispoziţie etc. * Prădător, hoţ. **II.** S.f. **1.** Scândură pe care olarul frământă lutul cu picioarele. **2.** Vas în care se calcă **(II 1**) strugurii. **3.** Instalaţie specială la gardurile pescăreşti, care permite trecerea peştelui într-un singur sens sau circulaţia bărcilor în ambele sensuri fără ca peştele să iasă. **III.** S.n. **1.** Mecanism la maşinile de cusut, care apasă pe placa maşinii materialul ce se lucrează, pentru a putea fi fixat şi deplasat mai uşor; apăsător, ceapraz. **2.** Unealtă formată dintr-o lamă de oţel plană sau îndoită, cu crestături pe una sau pe ambele muchii, prevăzută cu mâner şi folosită de lemnari la rostuirea dinţilor pânzelor de ferăstrău; ceapraz. **3.** Pânză sau perniţă pe care se calcă **(III)** haine, rufărie etc. – **Călca** + suf. *-ător.*

CĂLCĂTOREASĂ, *călcătorese,* s.f. Femeie care are meseria de a călca **(III)** haine, rufărie etc. – **Călcător +** suf. *-easă*.

CĂLCĂTORIE, *călcătorii,* s.f. Atelier unde se calcă **(III)** haine, rufărie etc. * Spec. Secţie sau atelier în care se calcă produsele textile realizate într-o fabrică de confecţii. – **Călcător** + suf. *-ie*.

CĂLCĂTURĂ, *călcături,* s.f. Fel de a merge; pas, mers, umblet. – **Călca** + suf. *-ătură.*

CĂLCÂI, *călcâie,* s.n. **1.** Partea posterioară a tălpii piciorului, formată din oasele astragal şi calcaneu; talus; *p. ext.* parte a ciorapului sau a încălţămintei care acoperă această porţiune a piciorului. ** Expr. *A se afla* (sau *a fi, a trăi* etc.) *sub călcâi* = a se afla (sau a fi, a trăi) sub totala dominaţie a cuiva, a fi exploatat, subordonat, împilat. *A se învârti* (sau *a se întoarce, a sări) într-un călcâi* = a se mişca repede, a fi iute la treabă; *fig.* a se bucura. *Fuge* (sau *merge) de-i pârâie* (sau *sfârâie) călcâiele* = fuge (sau merge) foarte repede. *A i se aprinde* (sau *a-i sfârâi) călcâiele (după cineva)* = **a)** a fi foarte îndrăgostit (de cineva), a se îndrăgosti subit; **b)** a fi zorit, nerăbdător. * Lovitură dată cu călcâiul **(1)**. ** Expr. *A da călcâie calului =* (despre călăreţi) a lovi calul cu călcâiele, ca să pornească sau să meargă mai repede. * (Livr.) *Călcâiul lui Ahile* = partea vulnerabilă, latura slabă a unei persoane sau a unui lucru. **2.** Nume dat părţii dinapoi (sau de jos) a unor obiecte. **3.** Piesă mică de lemn, de formă prismatică, fixată de o grindă de lemn pentru a împiedica alunecarea unui element de construcţie care se reazemă pe grindă sau folosită ca piesă de rezistenţă într-o îmbinare. **4.** Dispozitiv cu care se împiedică filarea unui lanţ sau a unei parâme. **5.** Strat format între săpun şi leşiile de glicerină la fabricarea săpunului. – Lat. **calcaneum.**

CĂLCÂIAŞ, *călcâiaşe,* s.n. Diminutiv al lui *călcâi.* [Pr.: *-câ-iaş*] – **Călcâi** + suf. *-aş*.

CĂLDARE, *căldări,* s.f. **I.** Vas mare tronconic sau cilindric, prevăzut cu o toartă la partea superioară, folosit pentru păstrarea şi transportul materialelor lichide, pulverulente sau granuloase; găleată. ** *Căldare de abur* = instalaţie (la locomotive, locomobile, vapoare etc.) cu ajutorul căreia se trece apa, sub acţiunea căldurii, din faza lichidă în vapori cu o presiune mai mare decât cea atmosferică; cazan cu abur. *Căldare de rachiu* = alambic pentru distilarea rachiului. * Conţinutul unei căldări **(I)**. **II.** (Geogr.) Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munţilor înalţi; scobitură în albiile apelor curgătoare, la baza unei cascade; cazan. ** *Căldare glaciară* = circ glaciar. – Lat. **caldaria.**

CĂLDĂRAR, *căldărari,* s.m. Meşteşugar care face sau repară căldări **(I)** şi alte vase (de aramă). – **Căldare** + suf. *-ar.*

CĂLDĂRAŞ[1], *căldăraşi,* s.m. Muncitor care curăţă de zgură oala de turnat oţel şi montează pâlnia şi dopul acesteia. – **Căldare +** suf. *-aş*.

CĂLDĂRAŞ[2], *căldăraşi,* s.m. (Ornit.) Botroş. – **Cărdel** (înv. "sticlete" <lat. / * / *cardillus*) + suf. *-aş,* prin etimologie populară.

CĂLDĂRĂRIE, *căldărării,* s.f. Atelier meşteşugăresc în care se confecţionau sau se reparau odinioară căldări **(I)**, cazane sau alte obiecte (de aramă). – **Căldare +** suf. *-ărie.*

CĂLDĂROI, *căldăroaie,* s.n. Augmentativ al lui *căldare*. – **Căldare** + suf. *-oi.*

CĂLDĂRUŞĂ, *căldăruşe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căldare* **(I)***.* **2.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpină simplă sau ramificată, păroasă, cu flori albastre, violete, roşii, mai rar albe *(Aquilegia vulgaris).* – **Căldare** + suf. *-uşă.*

CĂLDICEL, -ICĂ, *căldicei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *cald*; căldişor, călduţ. – **Cald +** suf. *-icel.*

CĂLDIŞOR, -OARĂ, *căldişori, -oare,* adj. Căldicel. – **Cald** + suf. *-işor.*
CĂLDURĂ, *călduri,* s.f. **1.** Starea sau gradul de încălzire a unui corp; faptul că un corp posedă o anumită temperatură; senzaţie produsă de corpurile calde; temperatură ridicată. **2.** (Fiz.) Mărime scalară prin care se exprimă transferul de energie între sistemele fizico-chimice sau între diferite părţi ale aceluiaşi sistem în cadrul unei transformări în care nu se efectuează lucru mecanic; *p. ext.* parte a fizicii care studiază fenomenele termice. ** *Căldură specifică* = căldură necesară ridicării cu un grad Celsius a temperaturii unui gram dintr-un corp. ** *Căldură animală* = energie calorică rezultată în decursul metabolismului pe seama proceselor de oxidare a substanţelor nutritive. **3.** (La pl.) Timp călduros, atmoferă fierbinte; vreme toridă. **4.** (La pl.) Temperatură ridicată a corpului; febră. **5.** Fig. Ardoare, înfocare, patimă. * Afecţiune, amabilitate, prietenie. **6.** (La pl.) Perioadă din ciclul sexual în care animalele femele manifestă dorinţa naturală de a se împerechea. – Lat. pop. **caldura.**
CĂLDURICĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *căldură* **(1)**. – **Căldură** + suf. *-ică.*
CĂLDUROS, -OASĂ, *călduroşi, -oase,* adj. **1.** Care păstrează căldura. **2.** Fig. Însufleţit, plin de căldură **(5)**. – **Căldură** + suf. *-os.*
CĂLDUŢ, -Ă, *călduţi, -e,* adj. Căldicel. – **Cald +** suf. *-uţ.*
CĂLEAP, *călepe,* s.n. (Reg.) Răşchitor mic; *p. ext.* scul. – Din tc. **keleb.**
CĂLI, *călesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. A mări duritatea şi rezistenţa unui metal sau a unui aliaj prin răcire bruscă după o încălzire la temperatură înaltă; a oţeli. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) întări, a (se) consolida, a (se) oţeli. **II.** Tranz. A prăji în grăsime un aliment, în special varza. – Din sl. **kaliti.**
CĂLIBIL, -Ă, *călibili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate căli **(I 1)**. – **Căli +** suf. *-bil.*
CĂLIBILITATE s.f. Proprietate a unui metal de a putea fi călit **(I 1)**. – **Călibil** + suf. *-itate.*
CĂLIFAR, *călifari,* s.m. **1.** Numele a două specii de păsări migratoare acvatice, asemănătoare cu raţele şi cu gâştele; una cu pene albe, negre sau ruginii *(Tadorna tadorna),* cealaltă cu pene roşii-ruginii *(Tadorna ferruginea).* **2.** Specie de porumbel domestic. – Din bg. **kalefar.**
CĂLIMARĂ, *călimări,* s.f. Vas mic de sticlă, de metal, de material plastic etc., în care se ţine cerneala. [Var.: (înv.) **călămáră** s.f.] – Din ngr. **kalamári.**
CĂLIN, *călini,* s.m. Arbust sălbatic cu frunze lobate, opuse, cu flori albe şi cu fructe roşii, zemoase, necomestibile, în formă de ciorchini *(Viburnum opulus*). – Din **călină** (derivat regresiv).
CĂLINĂ, *căline,* s.f. Fructul călinului, de culoare roşie şi cu gust acrişor. – Din bg. **kalina.**
CĂLINDAR s.n. v. **calendar.**
CĂLINESCIAN, -Ă, *călinescieni, -e,* adj. De Călinescu, al lui Călinescu; în maniera lui Călinescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Călinescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*
CĂLINET, *călineturi,* s.n. (Rar) Crâng de călini. – **Călin +** suf. *-et.*
CĂLIRE, *căliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) căli.* * Tratament termic al oţelului, care constă în încălzirea piesei la o temperatură superioară punctului de transformare, urmată de răcirea ei bruscă într-un mediu gazos, lichid sau granular, în vederea măririi durităţii, mai ales a stratului superficial. – V. **căli.**
CĂLIT[1] s.n. Călire. – V. **căli.**
CĂLIT[2]**, -Ă,** *căliţi, -te,* adj. **I. 1.** (Despre metale) Întărit prin călire. **2.** Fig. (Despre oameni) Întărit, rezistent; încercat. **II.** (Despre alimente) Prăjit în grăsime. – V. **căli.**
CĂLÂU, -IE, *călâi,* adj. (Reg.) **1.** (Despre lemne) Verde, neuscat. * (Despre fructe) Necopt. **2.** Călduţ. – Et. nec.
CĂLŢUN, *călţuni,* s.m. **1.** (Înv. şi pop.) Încălţăminte de sărbătoare (asemănătoare cu cizmele); ciorap de lână. **2.** ** Compus: *călţunul-doamnei* = plantă erbacee din familia rozaceelor, înaltă de 10-15 cm, cu flori galbene cu vinişoare violete; cerenţel *(Geum urbanum).* – Din ngr. **kalstóni** (după *încălţa).*
CĂLŢUNAR, *călţunari,* s.m. (Reg.) Flăcău, bărbat care duce darurile miresei. – **Călţun** + suf. *-ar.*
CĂLŢUNAŞ[1]**,** *călţunaşi,* s.m. **1.** Ciorap de lână albă în portul popular. **2.** (Mai ales la pl.) Numele a două plante: **a)** plantă decorativă căţărătoare, cu flori portocalii, având un fel de pinten; condurul-doamnei *(Tropaeolum majus*); **b)** toporaşi. – **Călţun** + suf. *-aş.*
CĂLŢUNAŞ[2] s.m. V. **colţunaş.**
CĂLŢUNĂREASĂ, *călţunărese,* s.f. (Reg.) Femeie care duce darurile miresei. – **Călţunar** + suf. *-easă.*
CĂLUGĂR, *călugări,* s.m. **I.** Bărbat care a făcut legământ să ducă o viaţă religios-ascetică şi care trăieşte într-o comunitate mănăstirească; monah. **II.** Instalaţie hidrotehnică cu ajutorul căreia se poate evacua apa din heleşteie, lacuri sau bazine artificiale în vederea

primenirii ei. – Din sl. **kalugerŭ (<**gr.)**.**
CĂLUGĂRAŞ, *călugăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *călugăr* **(I)**. – **Călugăr +** suf. -*aş.*
CĂLUGĂRESC, -EASCĂ, *călugăreşti,* adj. De călugăr **(I)**; monahal. ** *Ghiveci călugăresc* = ghiveci fără carne, preparat cu ulei. – **Călugăr +** suf. -*esc.*
CĂLUGĂREŞTE adv. În felul călugărilor **(I)**. – **Călugăr +** suf. -*eşte.*
CĂLUGĂRI, *călugăresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) face călugăr **(I)** sau călugăriţă **(I)**. – Din **călugăr.**
CĂLUGĂRIE s.f. Viaţă de călugăr(iţă). – **Călugăr +** suf. -*ie.*
CĂLUGĂRIŢĂ, *călugăriţe,* s.f. **I.** Femeie care a făcut legământ să ducă o viaţă religios-ascetică şi care trăieşte într-o comunitate mănăstirească; monahie[2]. **II.** Insectă carnivoră mare, de culoare verde-cafenie, cu picioarele din faţă în formă de cange, care-i servesc la prinderea prăzii *(Mantis religiosa).* – **Călugăr +** suf. -*iţă.*
CĂLUŞ, *căluşuri*, s.n. **1.** Bucată de lemn sau de metal care se pune între dinţii dinainte ai unui animal, spre a-l forţa să ţină gura deschisă; mototol de cârpe care se introduce în gura unei persoane, pentru a o împiedica să strige. ** Expr. *A pune (cuiva) căluşul în gură* = a împiedica (pe cineva) să vorbească. **2.** Beţişor care face parte din mecanismul de declanşare al capcanelor de lemn. **3.** Mică piesă de lemn cu o formă specială, pe care se sprijină coardele întinse ale unui instrument muzical; scaun. **4.** Suport de lemn pe care pictorul îşi aşază tabloul când lucrează; şevalet. **5.** Utilaj de foraj, pentru rotirea prăjinilor, folosit în forajul prin percuţie sau în cel manual. **6.** (De obicei art.) Numele unui dans popular cu figuri variate, jucat (în preajma Rusaliilor) de un grup de flăcăi; melodie după care se execută acest dans; căluşar **(1)**, căluşel **(4)**. – **Cal +** suf. -*uş.*
CĂLUŞAR, *căluşari,* s.m. **1.** (La pl. art.) Căluş. **(6)**. **2.** (La pl.) Grup de dansatori care, în săptămâna Rusaliilor, execută (la sate) jocul tradiţional denumit căluşul; (şi la sg.) fiecare dintre flăcăii care joacă acest dans. – **Căluş** + suf. -*ar.*
CĂLUŞEL, *căluşei,* s.m. **1.** Căluţ **(1)**. **2.** (La pl.) Instalaţie alcătuită din mai mulţi căişori de lemn pe care încalecă copiii şi care se învârtesc în jurul unui ax, fiind suspendaţi de nişte bârne transversale; carusel, căişori. **3.** Căluţ **(3)**. **4.** Căluş **(6)**. – **Cal** + suf. -*uşel.*
CĂLUŢ, *căluţi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cal*; căluşel **(1)**. **2.** ** Compus: *căluţ-de-mare* = peşte teleostean marin cu corpul de 8-10 cm, lipsit de înotătoare codală şi cu capul asemănător cu cel al calului; cal-de-mare *(Hippocampus hippocampus).* **3.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor; căluşel **(3)**. – **Cal +** suf. -*uţ.*
CĂMARĂ, *cămări,* s.f. **1.** Încăpere mică în care se păstrează alimente. **2.** (Înv.) Cameră, odaie. ** (în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) *Cămară domnească* = **a)** totalitatea veniturilor domniei, provenite din vămi, ocne şi impozite indirecte, deosebite de veniturile vistieriei; **b)** (rar) monetărie. – Probabil lat. / * / **camara** în loc de **cam(m)ara** "cameră" (<gr.).
CĂMAŞĂ, *cămăşi*, s.f. **1.** Îmbrăcăminte (de pânză, mătase etc.) care se poartă pe piele, acoperind partea superioară a corpului. ** *Cămaşă de noapte* = îmbrăcăminte de pânză, de mătase (lungă), care se poartă ca veşmânt pentru dormit. *Cămaşă de forţă* = cămaşă specială confecţionată din pânză rezistentă, prevăzută cu cordoane, cu care se imobilizează temporar nebunii furioşi, împiedicându-i să comită acţiuni violente, iresponsabile. ** Expr. *A rămâne în cămaşă* = a rămâne sărac, a pierde tot. *A nu avea nici cămaşă pe el* = a fi foarte sărac. *A lăsa (pe cineva) în cămaşă* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l lăsa sărac. *A-i lua (cuiva) şi cămaşa de pe el* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l lăsa sărac. (se spune despre un om exagerat de milos şi de darnic) *Îşi dă şi cămaşa de pe el. A nu-l mai încăpea cămaşa* = a fi înfumurat; a-i merge cuiva foarte bine. *A nu avea* (sau *a nu şti) pe unde să scoţi cămaşa* = a fi în mare încurcătură, a nu şti cum să scapi. *Arde cămaşa pe cineva* = este în mare zor; are mare nevoie de ceva. **2.** Membrană, înveliş (subţire), căptuşeală care îmbracă diferite obiecte, piese etc. * (Pop.) Placentă **(1)**. * Îmbrăcăminte interioară a unui obiect, de obicei cilindric. **3.** ** Compus: *cămaşa-broaştei* = algă verde de apă dulce de forma unei reţele, alcătuită din celule lungi, cilindrice *(Hydrodictyon reticulatum).* [Var.: **cáméşă** s.f.] – Lat. **camisia.**
CĂMĂRAŞ, *cămăraşi,* s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Slujbaş care avea în grijă odăile domnului, în special cămara domnească. * (Înv.) Intendent la o mănăstire. – **Cămară +** suf. -*aş.*
CĂMĂRĂŞEL, *cămărăşei*, s.m. (Înv.) Fecior de casă; camerier. – **Cămăraş** + suf. -*el.*
CĂMĂRĂŞIŢĂ, *cămărăşiţe,* s.f. **1.** Soţia cămăraşului. **2.** (Rar) Îngrijitoare a cămării; chelăriţă, menajeră. – **Cămăraş** + suf. -*iţă.*
CĂMĂRUIE, *cămărui,* s.f. Cămăruţă. – **Cămară +** suf. -*uie.*
CĂMĂRUŢĂ, *cămăruţe,* s.f. Diminutiv al lui *cămară*; cămăruie. – **Cămară +** suf. -*uţă.*
CĂMĂŞUI, *cămăşuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un element de construcţie cu beton, metal

etc. -**Cămaşă +** suf. -*ui.*

CĂMĂŞUIALĂ, *cămăşuieli,* s.f. **1.** Acţiunea de *a cămăşui*; cămăşuire. **2.** Pojghiţă, înveliş care acoperă unele materii, obiecte sau piese. * Căptuşeală interioară, subţire, de zidărie a unui tunel. ** *Cămăşuiala piloţilor* = tub metalic folosit pentru confecţionarea piloţilor[2] de beton. **3.** Strat de piatră sau de balast dezagregat, care trebuie îndepărtat la deschiderea unei cariere sau a unei balastiere. [Pr.: -*şu-ia-*] – **Cămăşui** + suf. -*eală.*

CĂMĂŞUICĂ, *cămăşuici,* s.f. Cămăşuţă. – **Cămaşă** + suf. -*uică.*

CĂMĂŞUIRE, *cămăşuiri,* s.f. Acţiunea de *a cămăşui* şi rezultatul ei; cămăşuială. – V. **cămăşui.**

CĂMĂŞUIT, -Ă, *cămăşuiţi, -te,* adj. (Despre elemente de construcţie) Care a fost acoperit cu beton, metal etc. – V. **cămăşui.**

CĂMĂŞUŢĂ, *cămăşuţe,* s.f. Diminutiv al lui *cămaşă* **(1)**; cămăşuică. – **Cămaşă** + suf. -*uţă.*

CĂMĂTAR, *cămătari,* s.m. Persoană care dă împrumuturi băneşti în schimbul unei camete. – **Camătă +** suf. -*ar.*

CĂMĂTĂREASĂ, *cămătărese,* s.f. (Rar) Femeie care dă bani cu camătă, care ia în camătă. – **Cămătar +** suf. -*easă.*

CĂMĂTĂRESC, -EASCĂ, *cămătăreşti,* adj. Care este propriu cămătarului, care se referă la camătă sau la cămătar; de camătă. ** *Capital cămătăresc* = capital bănesc folosit pentru a obţine camătă. – **Cămătar +** suf. -*esc.*

CĂMĂTĂREŞTE adv. În felul cămătarilor. – **Cămătar +**suf. -*eşte.*

CĂMĂTĂRIE, *cămătării,* s.f. Faptul de a da bani cu camătă; ocupaţia cămătarului. – **Cămătar +** suf. -*ie.*

CĂMEŞĂ s.f. v. **cămaşă**.

CĂMEŞOI, *cămeşoaie,* s.n. Augmentativ al lui *cămaşă* **(1)**; cămaşă lungă. – **Cămeşă** + suf. -*oi.*

CĂMILĂ, *cămile,* s.f. **1.** Mamifer rumegător mare din Africa de Nord şi din Asia, cu una *(dromader)* sau cu două cocoaşe pe spate, folosit la cărat poveri *(Camelus bactrianus).* **2.** (Mar.) Ponton din lemn pentru ridicarea navelor scufundate. – Din sl. **kamilî.** (<gr.).

CĂMIN, (**1, 4, 6**) *căminuri,* (**2, 3, 5**) *cămine,* s.n. **1.** Sobă joasă, zidită la peretele camerei, cu vatra larg deschisă. **2.** Cuptor, vatră. **3.** Coş pe unde iese fumul; horn. **4.** Fig. Casă părintească; *p. ext.* familie. **5.** Denumire dată unor instituţii cu caracter social-cultural. ** *Cămin de copii* = instituţie cu regim de internat pentru copii preşcolari (3-6 ani), cu orar de zi sau săptămânal; *cămin studenţesc* = aşezământ universitar care asigură cazarea studenţilor, pe lângă acesta funcţionând uneori şi cantine; *cămin cultural* = instituţie înfiinţată în scopul propagării culturii la sate **(5)**; *cămin şcoală* = cămin pentru copiii orfani, în care se află şi şcoala; *cămin spital* = cămin (de bătrâni) în care se acordă asistenţă medicală. **6.** Încăpere mică subterană, zidită şi acoperită cu capac de fontă, pe traseul unei conducte de alimentare cu apă a unui canal, construită pentru a permite accesul la conductă sau la canal. – Din sl. **kamina.**

CĂMINAR, *căminari,* s.m. Slujitor însărcinat, în evul mediu, în Moldova şi apoi în Ţara Românească, cu perceperea unor dări (la început numai pe vânzarea cerii). – **Camănă** (înv. "dare anuală asupra băuturilor alcoolice" <sl.) + suf. -*ar.*

CĂMINIST, -Ă, *căminişti, -ste,* s.m. şi f. (Student(ă) care locuieşte într-un cămin **(5)**. – **Cămin** + suf. -*ist.*

CĂNĂRAŞ, *cănăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *canar*; cănăruţ. – **Canar +** suf. -*aş.*

CĂNĂRIŢĂ, *cănăriţe,* s.f. Femela canarului. – **Canar +** suf. -*iţă.*

CĂNĂRUŢ, *cănăruţi,* s.m. (Rar) Cănăraş. – **Canar** + suf. -*uţ.*

CĂNĂŢUIE, *cănăţui,* s.f. (Rar) Căniţă. – **Căniţă +** suf. -*uie.*

CĂNĂVĂŢ s.n. v. **canavaţă.**

CĂNEALĂ, *căneli,* s.f. (Pop.) Vopsea (neagră), mai ales pentru păr. – **Căni** + suf. -*eală.*

CĂNGIUIT, -Ă, *căngiuiţi, -te,* adj. (Rar) În formă de cange, cu cange. – **Cange +** suf. -*uit.*

CĂNI, *cănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vopsi (în negru), mai ales părul. – Cf. tc. **kina** *"căneală".*

CĂNIRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a căni.* – V. **căni.**

CĂNIŢĂ, *căniţe,* s.f. Diminutiv al lui *cană*[2]*.* – **Cană** + suf. -*iţă.*

CĂPAUCĂ s.f. v. **capaucă.**

CĂPĂCEL, *căpăcele,* s.n. Diminutiv al lui *capac.* – **Capac** + suf. -*el.*

CĂPĂSTRU, *căpestre,* s.n. Porţiune de harnaşament, confecţionată din frânghie sau din curea, care se pune pe capul calului, al măgarului etc. pentru a lega animalul respectiv la iesle sau pentru a-l duce undeva. – Lat. **capistrum.**

CĂPĂTA, *căpăt,* vb. I. Tranz. **1.** A obţine un lucru solicitat, a primi (în dar sau de pomană). ** Loc. adj. *De căpătat* = primit de pomană, obţinut prin cerşeală. **2.** A câştiga, a agonisi; a dobândi prin... – Lat. pop. **capitare.**

CĂPĂTAT s.n. Faptul de *a căpăta* ceva de pomană. ** Expr. *A umbla* (sau *a se duce, a pleca* etc.) *după căpătat* = a umbla să ceară de la alţii cele necesare traiului. – V. **căpăta.**

CĂPĂTÂI, *căpătâie,* s.n. **1.** Parte a patului sau a oricărui alt obiect, pe care se pune capul; *p. ext.* pernă sau alt obiect pe care se pune capul. ** Loc. adj. şi adv. *Fără căpătâi* = fără ocupaţie (bine definită), fără rost. ** Expr. *A sta la căpătâiul cuiva* = a veghea lângă o persoană bolnavă. *A nu avea căpătâi* = a nu avea nici un rost în viaţă. (Înv.) *A face (cuiva) de căpătâi* = a căpătui; a căsători (pe cineva). * *Carte de căpătâi* = **a)** carte fundamentală într-o disciplină sau în literatură; **b)** carte preferată. **2.** Nume dat mai multor obiecte de uz casnic, care servesc drept suport la ceva. **3.** Capăt **(1)**, sfârşit. ** Expr. *A scoate ceva la căpătâi* sau *a o scoate la căpătâi (cu ceva)* = a termina ceva cu succes, a o scoate la capăt. *A da de căpătâi* = a da de capăt, a descurca. – Lat. **capitaneum.**

CĂPĂTUI, *căpătuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) face un rost, o situaţie. * (Fam.) A (se) căsători. – **Capăt** + suf. *-ui.*

CĂPĂTUIALĂ, *căpătuieli,* s.f. Faptul de *a (se) căpătui*; *p. ext.* îmbogăţire, parvenire; căpătuire; (concr.) rost, stare, avere. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Căpătui** + suf. *-eală.*

CĂPĂTUIRE, *căpătuiri,* s.f. Căpătuială. * (Fam.) Căsătorie. – V. **căpătui.**

CĂPĂTUIT, -Ă, *căpătuiţi, -te,* adj. Care şi-a creat (prin mijloace necinstite) o situaţie, un rost; cu stare, aşezat. * (Fam.) Căsătorit. – V. **căpătui.**

CĂPĂŢÂNĂ, *căpăţâni,* s.f. **1.** Cap de animal mort sau tăiat pentru consum. **2.** Cap de om mort desprins de trup; craniu. * (Ir.) Cap (mare) de om. **3.** Parte bulbucată a unei plante, formată din tulpină sau din suprapunerea frunzelor. *Căpăţână de varză.* **4.** Nume dat unor obiecte de formă conică. *Căpăţână de zahăr.* – Lat. pop. **capitina.**

CĂPĂŢÂNOS, -OASĂ, *căpăţânoşi, -oase,* adj. **1.** (Rar.; adesea peior.) Cu capul mare. **2.** Fig. Încăpăţânat; greu de cap. – **Căpăţână** + suf. *-os.*

CĂPĂU, *căpăi,* s.m. (Reg.) Copoi **(1)**. – Din magh. **kopó.**

CĂPCĂUN, *căpcăuni,* s.m. Fiinţă fabuloasă din mitologia populară românească, închipuită cu trup de om şi cu cap de câine, uneori cu două capete şi cu două guri, despre care se spune că mânca oameni. * Epitet dat unui om rău, crud, sălbatic. – **Cap**[1] **+ câine** (după ngr. *kinokéfalos).*

CĂPENEAG, *căpeneaguri,* s.n. (Înv.) Haină lungă şi largă care acoperă tot corpul. [Var.: **chepeneág** s.n.] – Din magh. **köpenyeg.**

CĂPESTERIE s.f. v. **căpisterie.**

CĂPETENIE, *căpetenii,* s.f. Persoană care se află în fruntea unui grup; conducător, şef, comandant. ** Loc. adj. *De căpetenie* = de frunte, principal; fundamental. [Var.: (reg) **căpiténie** s.f.] – **Cap**[1] + suf. *-enie.*

CĂPEŢEA*, căpeţele,* s.f. Parte a frâului alcătuită din curelele care trec peste capul şi botul calului şi ale cărei capete inferioare sunt prinse de inelele zăbalei. [Var.: (reg.) **căpiţeá** s.f.] – Refăcut din **căpeţele** (pl. lui *căpeţel) +* suf. *-ea.*

CĂPEŢEL, *căpeţele,* s.n. **1.** Bucăţică mică (din ceva). **2.** Colac rotund care se duce la biserică la slujbele pentru pomenirea morţilor. – Lat. **capitellum.**

CĂPIA, *căpiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre ovine şi bovine) A se îmbolnăvi de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) A se scrânti, a se ţicni, a înnebuni. [Pr.: *-pi-a*] – Din **capiu.**

CĂPIALĂ, *căpieli,* s.f. (Rar) Cenuroză, căpiere, capie. [Pr.: *-pi-a-*] – **Căpia +** suf. *-eală.*

CĂPIAT, -Ă, *căpiaţi, -te,* adj. **1.** (Despre ovine şi bovine) Atins de cenuroză. **2.** Fig (Fam.) Scrântit, ţicnit, nebun. [Pr.: *-pi-at*] – V. **căpia.**

CĂPICIOARĂ, *căpicioare,* s.f. Diminutiv al lui *căpiţă.* – **Căpiţă** + suf. *-ioară.*

CĂPIERE, *căpieri,* s.f. (Rar) Faptul de *a căpia*; cenuroză, căpială. [Pr.: *-pi-e-*] – V. **căpia.**

CĂPISTERE, *căpisteri,* s.f. (Reg.) Albie, covată mică în care se cerne făina sau mălaiul şi se frământă aluatul. [Var.: **căpestérie** s.f.] – Lat. **capisterium.**

CĂPITAN, *căpitani,* s.m. **1.** Grad de ofiţer superior locotenentului şi inferior maiorului; persoană care are acest grad. ** (Mar.) *Căpitan-locotenent* = grad corespunzător căpitanului din armata de uscat sau de aviaţie; ofiţer care are acest grad. *Căpitan de rangul întâi* (sau *al doilea, al treilea)* = grad corespunzător colonelului (sau locotenent-colonelului, maiorului); ofiţer care are acest grad. **2.** (Urmat uneori de determinările "de vas", "de şlep", "de remorcher") Comandant al unei nave militare, comerciale sau de pasageri. ** *Căpitan de port* = persoană însărcinată cu conducerea activităţii unui port sau a unui oficiu portuar. **3.** (Înv.) Persoană care comanda o oştire sau o parte a ei; comandant. ** *Căpitan-paşa* = comandantul flotei turceşti. * Căpetenie (de haiduci, de hoţi etc.). * *Căpitan de poştă* = administrator al unei poşte. **4.** (Sport) Jucător care în timpul unei competiţii este reprezentantul şi conducătorul echipei din care face parte. – Din it. **capitano,** rus. **kapitan.** Cf. magh. **kapitány.**

CĂPITĂLAŞ, *căpitălaşe,* s.n. Diminutiv al lui *capital*[1] **(3)**. – **Capital**[1] + suf. *-aş.*
CĂPITĂNAŞ, *căpitănaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *căpitan.* – **Căpitan+** suf. *-aş.*
CĂPITĂNEASĂ, *căpitănese,* s.f. Soţie de căpitan **(1)**. – **Căpitan** + suf. *-easă.*
CĂPITĂNIE, *căpitănii,* s.f. **1.** (Urmat de determinarea "portului") Autoritate administrativă şi poliţienească care dirijează activitatea unui port. * Clădire în care este instalată administraţia unui port. **2.** (Înv.) Detaşament condus de un căpitan. – **Căpitan** + suf. *-ie.*
CĂPITENIE s.f. v. **căpetenie.**
CĂPIŢA vb. I. v. **căpiţi.**
CĂPIŢĂ, *căpiţe,* s.f. **1.** Grămadă conică de fân; *p. ext.* de plante de nutreţ sau de cereale. **2.** (Rar) Căpăţână **(3)**. – Din bg. **kopica.**
CĂPIŢEA s.f. v. **căpeţea.**
CĂPIŢI, *căpiţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face căpiţe. [Var.: (rar) c**ăpiţá** vb. I] – Din **căpiţă.**
CĂPOS, -OASĂ, *căpoşi, -oase,* adj. (Fam:) **1.** Cu capul mare. **2.** Deştept. **3.** Fig. Încăpăţânat. – **Cap** + suf. *-os.*
CĂPRAR[1]**,** *căprari,* s.m. (Rar) Păstor de capre. – Lat. **caprarius.**
CĂPRAR[2]**,** *căprari,* s.m. (Pop.) Caporal. – Probabil din magh. **káprár** (**káplár**). Cf. bg. **kaprál**, rus. **kaprál.**
CĂPRĂRIE, *căprării,* s.f. **1.** (Înv.) Mic detaşament de soldaţi sub comanda unui căprar[2]. **2.** (Fam.) Categorie, grup. – **Căprar**[2] **+** suf. *-ie.*
CĂPRESC, -EASCĂ, *căpreşti,* adj. De capră. – **Capră** + suf. *-esc.*
CĂPRIOARĂ, *căprioare,* s.f. Femela căpriorului, fără coarne, mai mică decât acesta. [Pr.: -*pri-oa-*] – Lat. **capriola.**
CĂPRIOR, *căpriori,* s.m. **I.** Animal rumegător sălbatic, mai mic decât cerbul, cu picioare subţiri şi agile, cu coarne mici (*Capreolus capreolus*). **II. 1.** Fiecare dintre bîrnele încrucişate care fac parte din scheletul acoperişului unei case. **2.** Fiecare dintre lemnele care formează suportul pe care se aşază scândurile patului, platforma zidarului etc. [Pr.: -*pri-or*] – Lat. **capriolus.**
CĂPRIORAŞ, *căprioraşi,* s.m. Diminutiv al lui *căprior* **(I)***.* [Pr.: *pri-o-*] – **Căprior** + suf. *-aş.*
CĂPRIOREALĂ, *căprioreli,* s.f. Totalitatea căpriorilor (**II 1**). [Pr.: -*pri-o-*] – **Căprior**(**i**) + suf. -*eală.*
CĂPRIORI, *căprioresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A fixa căpriorii (**II 1**) la o construcţie. [Pr.: -*pri-o.*] – Din **căprior.**
CĂPRIŞOARĂ, *căprişoare,* s.f. Căpriţă. – **Capră** + suf. *-işoară.*
CĂPRIŞOR, *căprişori,* s.m. Numele a două plante erbacee, una cu flori gălbui *(Cyperus flavescens)* şi alta cu flori brune *(Cyperus fiscus).* – **Capră +** suf. *-işor.*
CĂPRIŢĂ, *căpriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *capră* **(I)**; căprişoară. **2.** Plantă erbacee alburie, cu flori verzi *(Atriplex litoralis).* – **Capră** + suf. *-iţă.*
CĂPRIU, -IE, *căprii,* adj. Căprui. – **Capră +** suf. *-iu.*
CĂPRUI, -IE, *căprui,* adj. (Despre ochi) De culoare cafenie-gălbuie; căpriu. – **Capră** + suf. -*ui.*
CĂPŞOR, *căpşoare,* s.n. Diminutiv al lui *cap*[1] **(I 1)**. – **Cap**[1] + suf. -*(u)şor.*
CĂPŞUN, *căpşuni,* s.m. Plantă erbacee târâtoare din familia rozaceelor, cu frunze trifoliate şi cu flori mici albe, cultivată pentru fructele ei comestibile *(Fragaria moschata*). – Din **căpşună** (derivat regresiv).
CĂPŞUNĂ, *căpşuni,* s.f. Fruct fals al căpşunului, format din îngroşarea receptaculului floral în care sunt îngropate fructele propriu-zise, asemănătoare cu fraga, dar mai mare ca aceasta, de culoare roşie, cărnos, parfumat şi gustos. – Probabil din **căpuşă** (înv. "căpşună") + suf. -*une* (<lat. -*onem).*
CĂPŞUNICĂ, *căpşunele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căpşună.* **2.** Varietate de struguri nealtoiţi. **3.** Vin rezultat din căpşunică **(2)**. – **Căpşună** + suf. *-ică.*
CĂPTĂLAN s.m. v. **captalan.**
CĂPTUŞEALĂ, *căptuşeli,* s.f. **1.** Pânză sau stofă cu care se dublează, în interior, un obiect de îmbrăcăminte, pentru a-i da un aspect mai îngrijit şi pentru a-l face mai călduros. * Material aplicat în interiorul încălţămintei pentru ca aceasta să-şi menţină forma. **2.** Pânză sau stofă cu care se învelesc unele obiecte pentru a le feri de deteriorare. **3.** Strat rezistent de lemn, de metal sau de cărămidă, cu care se acoperă un obiect pe dinăuntru sau pe dinafară (pentru a-l feri de degradare, pentru consolidare, izolare termică, acustică etc). **4.** Ramă de lemn care acoperă feţele interioare ale golului unei uşi şi de care sunt fixate canaturile uşii. – **Căptuşi +** suf. *-eală.*
CĂPTUŞI, *căptuşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A executa sau a aplica o căptuşeală la o haină, la încălţăminte etc. **2.** Tranz. A acoperi un obiect, pe dinăuntru sau pe dinafară, cu un strat de protecţie, de izolare etc.; a dota un sistem tehnic cu o căptuşeaIă **(3)**. **3.** Tranz. A

îndesa, a ticsi. **4.** Tranz. (Fam.) A pune mâna pe...; a înşfăca. * A bate (zdravăn). **5.** Refl. (Fam.) A se alege cu ceva. – Din **căptuh** (înv. "căptuşeală" <germ.).

CĂPTUŞIRE, *căptuşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) căptuşi.* – V. **căptuşi.**

CĂPUI, *căpuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv. şi reg.) A pune mâna pe cineva; a prinde, a încăpui. **2.** Refl. A obţine, a-şi procura; a încăpui. – Din magh. **kapni.**

CĂPUIRE[1]**,** *căpuiri,* s.f. Acţiunea de *a căpui* şi rezultatul ei. – V. **căpui.**

CĂPUIRE[2]**,** *căpuiri,* s.f. Operaţie prin care se turteşte extremitatea liberă a corpului unui nit, pentru a forma al doilea cap[1]. – Cf. **cap**[1]**.**

CĂPUIT, -Ă, *căpuiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Care are de toate, prevăzut cu tot ce-i trebuie; încăpuit. – V. **căpui.**

CĂPUITOR, *căpuitoare,* s.n. Unealtă de fierărie cu care se execută căpuirea[2]; buterolă. [Pr.: -*pu-i*-] – Cf. **cap**[1]**.**

CĂPUŞ s.n. (Înv.) Cobuz. – Et. nec.

CĂPUŞĂ, *căpuşe,* s.f. **I.** (La pl.) Gen de artropode parazite din clasa arahnidelor, care se înfig în pielea animalelor şi a omului şi se hrănesc sugându-le sângele *(Ixodes)*; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. ** Expr. *Ce-i în guşă, şi-n căpuşă*, se zice despre un om sincer; care spune tot ce gândeşte. **II. 1.** (Bot.) Ricin. **2.** Mugur de viţă, din care se dezvoltă coardele şi rodul; ochi[1]. – Cf. alb. **këpushë.**

CĂPUTA, *căputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute noi la o încălţăminte uzată; a încăputa. * A înlocui, total sau parţial, la un ciorap uzat partea care acoperă laba piciorului; a încăputa. – Din **căpută.**

CĂPUTARE, *căputări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a căputa.* – V. **căputa.**

CĂPUTĂ, *căpute,* s.f. **1.** Parte a încălţămintei care acoperă partea superioară a labei piciorului; căputătură. **2.** Partea de deasupra a labei piciorului, opusă tălpii. – Et. nec.

CĂPUTĂTURĂ, *căputături,* s.f. (Înv.) Căpută **(1)**. – **Căputa** + suf. -*ătură.*

CĂRA, *car,* vb. I. **1.** Tranz. A duce ceva dintr-un loc în altul; a transporta (în cantităţi mari). ** Expr. *A căra apa cu ciurul* = a munci în gol, a se agita fără rezultat. *A căra cuiva (la) pumni* (sau *palme, gârbace* etc.) = a da cuiva multe lovituri cu pumnul (sau cu palma, cu biciul etc.), a bate zdravăn pe cineva. *A-1 căra (pe cineva) păcatele* = a se lăsa dus, târât oarecum fără voie. **2.** Refl. (Rar) A se duce dintr-un loc în altul. * (Fam.) A pleca repede (şi pe furiş) de undeva; a se cărăbăni. – Lat. / * / **carrare.**

CĂRARE, *cărări,* s.f. **1.** Drum îngust pe care se poate umbla numai cu piciorul; *p. gener.* drum. ** Loc. adv. *Pe toate cărările* = în tot locul, pretutindeni, la tot pasul. ** Expr. *A umbla pe două cărări* = a se clătina în mers; a fi beat. *A-i tăia* (sau *a-i închide) cuiva cărarea* (sau *cărările)* = a opri pe cineva să facă sau să continue un drum. *A-şi îndrepta cărările* = a apuca într-o direcţie. *A-i scurta (cuiva) cărările* = a omorî (pe cineva). **2.** Linie obţinută prin despărţirea în două a părului de pe cap. – Lat. **carraria.**

CĂRAT s.n. **1.** Acţiunea de *a (se) căra*; transport de materiale (în cantitate mare). **2.** Timpul când se cară fânul sau recolta. – V. **căra.**

CĂRĂBĂNI, *cărăbănesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Fam.) A pleca repede (şi pe furiş) de undeva; a se căra, a o şterge. **2.** Tranz. (Reg.) A căra **(1)**. ** Expr. *A cărăbăni cuiva (la) pumni* (sau *palme, ciomege* etc.) = a da cuiva lovituri multe şi îndesate cu pumnul (sau cu palma, cu ciomagul etc.), a bate tare pe cineva. (intranz.) *A cărăbăni cu pumnii* (sau *cu palmele, cu ciomegele* etc.) = a da cuiva lovituri multe şi îndesate cu pumnul (sau cu palma, cu ciomagul etc.), a bate tare pe cineva. – Probabil din expr. tc **çek arabayi** (literal "trage-ţi căruţa"), influenţată de *a (se) căra.*

CĂRĂBUŞ, *cărăbuşi,* s.m. Insectă coleopteră foarte dăunătoare, de culoare castanie, cu elitrele dure, care apare pe la începutul lunii mai şi se hrăneşte cu frunzele arborilor (iar larva ei, cu rădăcinile unor plante); găinuşă, gândac-de-mai *(Melolontha melolontha).* – **Carab [**aş**]** (rar folosit, "oaie cu botul negru" < tc.) + suf. -*uş.*

CĂRĂBUŞEL, *cărăbuşei,* s.m. Insectă dăunătoare din ordinul coleopterelor, asemănătoare cu cărăbuşul, dar mai mică şi mai păroasă decât acesta *(Rhizotrogus solstitialis).* – **Cărăbuş** + suf. -*el.*

CĂRĂMIDAR, *cărămidari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde cărămizi. – **Cărămidă +** suf. -*ar.*

CĂRĂMIDĂ, *cărămide,* s.f. Material de construcţie artificial, având forma unei piese prismatice, obţinut dintr-un amestec de argilă, nisip şi apă sau din alte materiale (beton, zgură de furnal etc.), uscat la soare sau ars în cuptor. * *Cărămidă refractară* = cărămidă confecţionată dintr-un material cu temperatură de topire foarte înaltă, folosită la zidirea focarelor cuptoarelor metalurgice. – Din ngr. **keramídi.**

CĂRĂMIDĂRIE[1] s.f. Meşteşugul fabricării cărămizilor. – **Cărămidar +** suf. -*ie.*

CĂRĂMIDĂRIE[2]**,** *cărămidării,* s.f. Loc special amenajat (împreună cu instalaţiile) pentru

fabricarea cărămizilor; fabrică de cărămidă. – **Cărămidă** + suf. -*ărie.*
CĂRĂMIZI, *cărămizesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni cărămiziu. – Din **cărămidă.**
CĂRĂMIZIU, -IE, *cărămizii,* adj. De culoarea cărămizii; roşiatic. – **Cărămidă +** suf. -*iu.*
CĂRĂRAT, -Ă, *cărăraţi, -te,* adj. (Rar) Cu multe cărări. – **Cărare** + suf. -*at.*
CĂRĂRUICĂ, *cărăruici,* s.f. Cărăruie. – **Cărare** + suf. -*uică.*
CĂRĂRUIE, *cărărui,* s.f. Diminutiv al lui *cărare* **(1)**; cărăruşă, cărăruică. – **Cărare** + suf. -*uie.*
CĂRĂRUŞĂ, *cărăruşe,* s.f. Cărăruie. – **Cărare** + suf. -*uşă.*
CĂRĂŞEL, (1) *cărăşei,* s.m., **(2)** *cărăşele,* s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui *caras.* **2.** S.n. Numele unui dans popular cu mişcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. – **Caras +** suf. -*el.*
CĂRĂTOR, *cărători,* s.m. Persoană care cară ceva; *spec.* hamal. – **Căra** + suf. -*ător.*
CĂRĂTURĂ, *cărături,* s.f. Acţiunea de a căra; transport. * (Concr.) Cantitate dintr-o povară, cât se poate căra o dată (cu căruţa, cu carul etc.). – **Căra +** suf. -*ătură.*
CĂRĂUŞ, *cărăuşi,* s.m. **1.** Căruţaş. **2.** (Art.) Numele unei stele mici din Carul-Mare, situată lângă a doua stea din proţap. – **Căra** + suf. -*uş.*
CĂRĂUŞEŞTE adv. (Rar) În felul cărăuşilor **(1)**. [Pr.: -*ră-u*-] – **Cărăuş +** suf. -*eşte.*
CĂRĂUŞI, *cărăuşesc,* vb. IV. Intranz. A face cărăuşie, a se ocupa cu cărăuşia. [Pr.: -*ră-u*-] – Din **cărăuş.**
CĂRĂUŞIE, *cărăuşii,* s.f. Transport de mărfuri sau de persoane (în vehicule cu tracţiune animală), de obicei pe baza unui contract. * Ocupaţia de cărăuş **(1)**; cărăuşit, harabagie. [Pr.: -*ră-u*-] – **Cărăuş** + suf. -*ie.*
CĂRĂUŞIT s.n. Cărăuşie. [Pr.: -*ră-u*-] – V. **cărăuşi.**
CĂRBUNAR, *cărbunari,* s.m. **1.** Muncitor care lucrează la producerea cărbunelui de lemn. **2.** Persoană care vinde cărbuni. – **Cărbune +** suf. -*ar.*
CĂRBUNAŞ, *cărbunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *cărbune.* – **Cărbune** + suf. -*aş.*
CĂRBUNĂRIE, *cărbunării,* s.f. Loc sau cuptor unde se fac cărbuni de lemn; bocşă **(1)**. * Magazie de cărbuni. – **Cărbune** + suf. -*ărie.*
CĂRBUNE, *cărbuni,* s.m. **I. 1.** Rocă combustibilă amorfă, de culoare gălbuie, brună până la neagră, friabilă, formată prin îmbogăţirea în carbon (în lipsa oxigenului din aer) a resturilor unor plante din epocile geologice şi folosită drept combustibil şi ca materie primă în industria chimică şi în metalurgie. * *Cărbune brun* = cărbune de culoare brun-închis, compact, sticlos, casant. *Cărbune activ* = cărbune cu structură poroasă şi cu mare capacitate de reţinere prin adsorbţie a gazelor, a vaporilor etc. *Cărbune animal* = material obţinut prin calcinarea oaselor animale şi folosit ca adsorbant pentru gaze şi pentru substanţe colorante, ca dezinfectant stomacal, adsorbant intenstinal etc. * *Cărbune alb* = denumire dată cursurilor de apă cu căderi utilizabile pentru producerea de energie. **2.** Material combustibil de culoare neagră, uşor şi sfărâmicios, rezultat din arderea incompletă a lemnului sau ca produs secundar la distilarea uscată a lemnului, folosit în siderurgie, drept combustibil etc.; mangal. ** Expr. *A se face cărbune* = (despre alimente) a se arde. *A sta (ca) pe cărbuni (aprinşi)* = a fi foarte nerăbdător. **3.** Creion negru obţinut dintr-un lemn de esenţă foarte moale, carbonizat, folosit la desen, crochiuri, schiţe etc. **II. 1.** (Med.) Antrax. **2.** (Zool.; în sintagma) *Cărbune enfizematos* = boală infecţioasă acută a rumegătoarelor, în special a bovinelor, provocată de bacteria *Clostridium chauvoci* şi care se manifestă prin apariţia în muşchi a unor tumori infiltrate cu gaze. **3.** (La plante) Tăciune. **4.** (Bot.; reg.; la pl.) Plantă erbacee cu frunze ovale la bază, lanceolate mai sus şi flori negre-violacee *(Phyteuma spiciforma)*; spinuţă **(1)**. – Lat. **carbo, -onis.**
CĂRBUNOS, -OASĂ, *cărbunoşi, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare sau cristaline) Care conţine pulbere de cărbune **(I 1)**. – **Cărbune +** suf. -*os.*
CĂRDĂŞIE s.f. v. **cârdăşie.**
CĂRINDAR s.m. (Pop.) Ianuarie. – Lat. **calendarius.**
CĂRMĂCUŢ, *cărmăcuţe,* s.n. Cârlig mic pentru prins cegă. – **Carmac** + suf. -*uţ.*
CĂRNĂRIE s.f. Cantitate mare de carne. – **Carne** + suf. -*ărie.*
CĂRNICICĂ s.f. (Rar) Cărniţă. – **Carne +** suf. -*icică.*
CĂRNIŞOARĂ s.f. Cărniţă. – **Carne** + suf. -*işoară.*
CĂRNIŢĂ, *cărniţe,* s.f. Diminutiv al lui *carne*; cărnicică, cărnişoară. – **Carne** + suf. -*iţă.*
CĂRNOS, -OASĂ, *cărnoşi, -oase,* adj. **1.** Care are multă carne; musculos. **2.** (Despre fructe, frunze, tulpini) Cu mult miez. – Lat. **carnosus.**
CĂRNOSI*,* *cărnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta resturile de carne de pe dosul unei piei, înainte de tăbăcărie. [Var.: cârnosí vb. IV] – Din **cărnos.**
CĂRNOSIRE, *cărnosiri,* s.f. Acţiunea de *a cărnosi* şi rezultatul ei. – V. **cărnosi.**
CĂRPĂNOS, -OASĂ, *cărpănoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Depr.) Zgârcit, avar. – Et. nec.

CĂRPĂNOŞIE s.f. (Depr.) Zgârcenie, avariţie; meschinărie. – **Cărpănos** + suf. *-ie.*
CĂRPINAR, *cărpinari,* s.m. (Reg.) Carpen. – Din **carpen.**
CĂRPINAŞ, *cărpinaşi,* s.m. Diminutiv al lui *carpen.* – **Carpen** + suf. *-aş.*
CĂRPINET, *cărpineturi,* s.n. Cărpiniş. – **Carpen** + suf. *-et.*
CĂRPINIŞ, *cărpinişuri,* s.n. Pădurice sau desiş de carpeni; cărpinet. – **Carpen** + suf. *-iş.*
CĂRPINIŢĂ, *cărpiniţe,* s.f. Arbore scund cu scoarţă netedă, cenuşie, cu frunze ovale, mici, dinţate şi cu flori în amenţi *(Carpinus orientalis).* – **Carpen** + suf. *-iţă.*
CĂRTICEA, -ICĂ, *cărticele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *carte*; cărţişoară, cărţulie. **2.** Pacheţel cu foiţe de ţigară. – **Carte** + suf. *-icea*, *-icică.*
CĂRTURAR, *cărturari,* s.m. Învăţat, erudit; savant. – Din ngr. **hartulários.**
CĂRTURĂREASĂ, *cărturărese,* s.f. Femeie care se îndeletniceşte cu ghicitul în cărţi. – **Cărturar** + suf. *-easă.*
CĂRTURĂRESC, -EASCĂ, *cărturăreşti,* adj. De cărturar. – **Cărturar +** suf. *-esc.*
CĂRTURĂREŞTE adv. (Rar) Ca un cărturar, în felul cărturarilor. – **Cărturar** + suf. *-eşte.*
CĂRTURĂRIE s.f. (Rar) Învăţătură, erudiţie – **Cărturar +** suf. *-ie.*
CĂRTURĂRIME s.f. (Rar) Mulţime de cărturari. – **Cărturar +** suf. *-ime.*
CĂRŢIŞOARĂ, *cărţişoare,* s.f. (Rar) Cărticea **(1)**. – **Carte** + suf. *-işoară.*
CĂRŢOI, *cărţoaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *carte.* – **Carte** + suf. *-oi.*
CĂRŢULIE, *cărţulii,* s.f. Cărticea **(1)**. – **Carte** + suf. *-ulie.*
CĂRUCEAN, *cărucene,* s.n. Căruţ **(1)**. – **Căruţ+** suf. *-ean.*
CĂRUCER, *căruceri,* s.m. (Reg.) Căruţaş. – **Căruţă** + suf. *-ar.*
CĂRUCIOARĂ, *cărucioare,* s.f. Diminutiv al lui *căruţă.* – **Căruţă** + suf. *-ioară.*
CĂRUCIOR, *cărucioare,* s.n. **1.** Trăsurică în care sunt plimbaţi copiii mici; căruţ **(3)**. **2.** Vehicul de dimensiuni reduse, cu roţi de rulare, care se poate deplasa pe linii ferate, pe cabluri sau pe drumuri obişnuite şi care este folosit la transporturi de sarcini relativ mici pe distanţe scurte; căruţ **(2)**. **3.** Subansamblu al unei maşini-unelte, al unei maşini de lucru sau al unui utilaj, folosit pentru deplasarea uneltei, a obiectului de prelucrat etc. – **Căruţ +** suf. *-ior.*
CĂRUNT, -Ă, *cărunţi, -te,* adj. (Despre păr, barbă, mustaţă) Care a început să albească; alb, albit. * (Despre oameni) Care are fire de păr alb. – Lat. **canutus.**
CĂRUNTEŢE s.f. Faptul de a fi cărunt, cărunţeală, cărunţie; *p. ext.* bătrâneţe. – **Cărunt +** suf. *-eţe.*
CĂRUNTA vb. I. v. **cărunţi.**
CĂRUNŢEALĂ s.f. Cărunteţe. – **Cărunţi** + suf. *-eală.*
CĂRUNŢI, *cărunţesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A încărunţi. [Var.: **căruntá** vb. I] – Din **cărunt.**
CĂRUNŢIE s.f. (Rar) Cărunteţe. – **Cărunt +** suf. *-ie.*
CĂRUNŢIT, -Ă, *cărunţiţi, -te,* adj. (Înv.) Încărunţit. – V. **cărunţi.**
CĂRUŢ, *căruţuri,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *car*; cărucean. **2.** Cărucior **(2)**. **3.** Cărucior **(1)**. **4.** Parte mobilă a unor maşini, care se mişcă pe rotiţe sau lunecă pe glisiere, îndeplinind diferite funcţii. – **Car +** suf. *-uţ.*
CARUŢAŞ, *căruţaşi,* s.m. Persoană care transportă cu căruţa marfă sau persoane; cărăuş, harabagiu, cărucer. – **Căruţă** + suf. *-aş.*
CĂRUŢĂ, *căruţe,* s.f. **1.** Vehicul de forma carului, dar mai mic şi mai uşor decât acesta, cu tracţiune animală, mai ales cu cai. ** Expr. *A se lăsa de căruţă* = a renunţa la un lucru sau la o treabă începută. *A rămâne de căruţă* = a rămâne în urmă; a pierde ocazia. **2.** Cantitate de fân, lemne etc. cât se poate încărca într-o căruţă **(1)**. – Din **car.**
CĂRUŢĂRIE s.f. **1.** Meşteşugul de a face căruţe. **2.** Atelier unde se construiesc căruţe. **3.** (Colectiv) Unelte de căruţaş. – **Căruţă +** suf. *-ărie.*
CĂRVUNAR, *cărvunari,* s.m. (La pl.) Nume dat, prin asociaţie cu carbonarii italieni, elementelor progresiste care au iniţiat, la începutul sec. XIX, în Ţara Românească şi în Moldova, o mişcare reformatoare, reprezentând interesele boierilor liberali şi ale negustorilor; (şi la sg.) membru al acestei mişcări. – Cf. it. **carbonaro.**
CĂSĂPI, *căsăpesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A tăia în bucăţi, a măcelări, a ciopârţi. – Din **casap.**
CĂSĂPIE, *căsăpii,* s.f. (Reg.) Măcelărie. – **Casap** + suf. *-ie.*
CĂSĂPIRE s.f. Acţiunea de "a căsăpi"; măcelărire, ciopârţire. – V. **căsăpi.**
CĂSĂTORESC, -EASCĂ, *căsătoreşti,* adj. (Rar) De căsătorie, privitor la căsătorie. – **Căsător** (înv. "soţ" < *casă*[1] + suf. *-ător*) + suf. *-esc.*
CĂSĂTORI, *căsătoresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) uni prin căsătorie cu cineva. – Din **căsător** (înv. "soţ" *< casă*[1] *+* suf. *-ător).*
CĂSĂTORIE, *căsătorii,* s.f. Uniune legală, liber consimţită între un bărbat şi o femeie pentru întemeierea unei familii. * Trai comun între soţi, viaţă conjugală; căsnicie. – **Căsător**

(înv. "soţ" < *casă*[1] + suf. -*ător*) + suf. -*ie*.

CĂSĂTORIT, -Ă, *căsătoriţi, -te,* adj. (Despre bărbaţi) Însurat; (despre femei) măritată. – V. **căsători.**

CĂSCA, *casc,* vb. I. **1.** Tranz. A deschide gura pentru a vorbi, pentru a striga, pentru a mânca etc. ** Expr. *A căsca gura* = a privi cu interes, cu mirare sau curiozitate naivă; *p. ext.* a umbla fără nici o treabă, a pierde vremea. *A căsca ochii* = a deschide ochii tare, mai ales de mirare; a se holba, a se zgâi; *p. ext.* a băga de seamă, a fi atent. ** Compus: s.m. *cască-gură* = gură-cască. **2.** Intranz. A deschide gura mare printr-o mişcare de inspirare adâncă, urmată de o expiraţie prelungită, trădând oboseală, plictiseală şi mai ales somn. **3.** Refl. (Despre obiecte) A se deschide (puţin); a se crăpa. – Lat. **/ * / cascare.**

CĂSCARE s.f. Căscat[1]. – V. **căsca.**

CĂSCAT[1]**,** *căscaturi,* s.n. Faptul de *a căsca* **(2)**; căscătură **(1)**, căscare. – V. **căsca.**

CĂSCAT[2]**, -Ă,** *căscaţi, -te,* adj. **1.** Care stă cu gura deschisă, privind neatent; *p. ext.* nătăfleţ, bleg, neatent. ** Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a privi* etc.) *cu gura căscată* = a fi mirat, buimăcit sau înşelat în aşteptările sale; a se ului. **2.** (Despre ochi) Holbat, zgâit. **3.** Care prezintă o deschizătură sau o crăpătură. – V. **căsca.**

CĂSCĂTURĂ, *căscături,* s.f. **1.** Căscat[1]. **2.** Deschizătură, crăpătură. – **Căsca** + suf. -*ătură.*

CĂSCĂUND, -Ă, *căscăunzi, -de,* s.m. şi f. (Pop.) Gură-cască, nătăfleţ, zăpăcit. – Lat. / * / **cascabundus.**

CĂSCIOARĂ, *căscioare,* s.f. Căsuţă. – **Căsuţă** + suf. -*ioară.*

CĂSEAN, *căseni,* s.m. (Pop.) Fiecare dintre persoanele care locuiesc împreună într-o casă, fiind legate între ele prin interese comune (de familie). – **Casă**[1] + suf. -*ean.*

CĂSIŞOARĂ, *căsişoare,* s.f. (Rar) Căsuţă. – **Casă**[1] + suf. -*işoară.*

CĂSNICESC, -EASCĂ, *căsniceşti,* adj. (Rar) Care ţine de căsnicie, privitor la căsnicie. – **Casnic** + suf. -*esc.*

CĂSNICIE, *căsnicii,* s.f. Trai în comun al soţilor, viaţă conjugală; căsătorie. – **Casnic** + suf. -*ie.*

CĂSOAIE, *căsoaie,* s.f. **1.** Augmentativ ai lui *casă*[1] **(1)**. * Baracă (de lemn) unde se adăpostesc muncitorii care lucrează la câmp sau la pădure. **2.** Cămară în care se ţin, la ţară, lucruri de gospodărie. **3.** Element de construcţie în formă de cutie (fără funduri sau cu un singur fund), confecţionat din grinzi de lemn sau de beton prefabricat, care se umple cu piatră, cu pământ etc. şi care se aşază în albie sau pe malul unei ape în scopul executării unui baraj, a unui dig etc. [Var.: **căsói** s.n.] – **Casă** + suf. -*oaie.*

CĂSOI s.n. v. **căsoaie.**

CĂSULIE, *căsulii,* s.f. (Rar) Căsuţă. – **Casă**[1] + suf. -*ulie.*

CĂSUŢĂ, *căsuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui "casă[1]" (1); căscioară, căsişoară, căsulie. ** *Căsuţă poştală* = ghişeu sau compartiment special unde se repartizează şi se păstrează, la poştă, scrisorile pe care le ridică personal adresantul. **2.** Compartiment dintr-o cutie de litere tipografice, în care se păstrează un singur fel de literă. ** *Căsuţă tipografică* = spaţiu destinat colofoniului. **3.** (La pl.) Spaţiile dintre dinţii spatei, prin care trec firele de urzeală la războaiele de ţesut. – **Casă**[1] + suf. -*uţă.*

CĂŞĂI vb. IV. v. **hâşâi**.

CĂŞĂRIE, *căşării,* s.f. Clădire sau parte a stânei unde se prepară caşul, brânza sau caşcavalul; *p. ext.* stână. – **Caş** + suf. -*ărie.*

CĂŞUNA, *căşunez,* vb. I. **1.** Intranz. A-i veni cuiva o idee sau o poftă ciudată. **2.** Intranz. A prinde necaz pe cineva sau pe ceva; a manifesta (dintr-o dată) dragoste (exagerată) faţă de cineva. **3.** Intranz. A se năpusti asupra cuiva. **4.** Tranz. A cauza, a pricinui. *A căşuna o supărare.* – Lat. / * / **occasionare.**

CĂŞUŢ, *căşuţi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *caş.* – **Caş** + suf. -*uţ.*

CĂTA vb. I. v. **căuta.**

CĂTANĂ, *cătane,* s.f. (Înv.) Soldat, ostaş în Austro-Ungaria; *p. gener.* (reg.) soldat, ostaş. ** Loc. adv. *În* (sau *la) cătane* = în armată. – Din magh. **katona.**

CĂTARE[1]**,** *cătări,* s.f. Piesă metalică de formă prismatică, montată pe partea de sus a ţevii unei guri de foc şi care, împreună cu înălţătorul, formează dispozitivul de ochire al armei. – V. **căta.**

CĂTARE[2] s.f. v. **căutare.**

CĂTĂNESC, -EASCĂ, *cătăneşti,* adj. (Reg.) Soldăţesc, ostăşesc – **Cătană +** suf. -*esc.*

CĂTĂNEŞTE adv. (Reg.) Soldăţeşte, ostăşeşte. – **Cătană +** suf. -*eşte.*

CĂTĂNI, *cătănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A face serviciul militar. **2.** Tranz. A lua în armată, a încorpora, a înrola. * Refl. A intra în armată, a se face cătană. – Din **cătană.**

CĂTĂNIE s.f. (Reg.) Stagiu, serviciu militar; militărie. – **Cătană +** suf. -*ie.*

CĂTĂNIME, *cătănimi,* s.f. (Reg.) Mulţime de cătane. – **Cătană** + suf. -*ime.*

CĂTĂNIOARĂ, *cătănioare,* s.f. (Reg) Cătăniţă. – **Cătană +** suf. *-ioară.*
CĂTĂNIŢĂ, *cătăniţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *cătană*; cătănioară, cătănuţă. – **Cătană** + suf. *-iţă.*
CĂTĂNUŢĂ, *cătănuţe,* s.f. (Reg.) Cătăniţă. – **Cătană** + suf. *-uţă.*
CĂTĂRĂMUŢĂ, *cătărămuţe,* s.f. Diminutiv al lui *cataramă.* – **Cataramă** + suf. *-uţă.*
CĂTĂTURĂ s.f. v. **căutătură.**
CĂTINĂ, *cătini,* s.f. (Numele a două specii de arbuşti spinoşi) ** *Cătină roşie* = cu frunze mici în formă de solzi, cu flori roz sau albe şi cu fructe roşii, cultivat ca gard viu; tamariscă *(Tamarix ramosissima)*; *Cătină albă* = cu frunze înguste, lanceolate, argintii, cu flori mici cafenii şi cu fructe galbene-portocalii *(Hippophaë rhamnoidas).* – Probabil lat. **catena.**
CĂTINEL adv. Încetinel, lin, domol; tiptil. ** Expr. (Rar) *Nel-cătinel* = încet-încet. [Var.: **câtinél** adv.] – Lat. / * / **cautelinus** "cu precauţie" (< *cautela* "prevedere").
CĂTINIŞ, *cătinişuri,* s.n. Desiş, mulţime de cătini. – **Cătină +** suf. *-iş.*
CĂTRĂ prep. v. **către.**
CĂTRĂNEALĂ, *cătrăneli,* s.f. Cătrănire. – **Cătrăni** + suf. *-eală.*
CĂTRĂNI, *cătrănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi, a îmbiba un stâlp, un zid, o traversă etc. cu catran, cu scopul de a le proteja. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) supăra tare, a (se) amărî, a (se) necăji. **3.** Tranz. Fig. A otrăvi **(1)**, a învenina. – Din **catran.**
CĂTRĂNIRE, *cătrăniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cătrăni* şi rezultatul ei; cătrănitură, cătrănit[1], cătrăneală. – V**. cătrăni.**
CĂTRĂNIT[1] s.n. (Rar) Cătrănire. – V. **cătrăni.**
CĂTRĂNIT[2], **-Ă,** *cătrăniţi, -te,* adj. **1.** De culoare închisă; tuciuriu, negru. **2.** Fig. Amărât, supărat, necăjit. **3.** Fig. Otrăvit, înveninat. – V. **cătrăni.**
CĂTRĂNITURĂ, *cătrănituri,* s.f. Cătrănire. – **Cătrăni +** suf. *-tură.*
CĂTRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, înspre, la. *Către casă.* * (Precedat de prep. "de") Dinspre, de la... * (Pop.) Aproape de..., pe lângă. **2.** (Cu sens temporal) Pe la..., cam la... *Către seară.* **3.** Faţă de... * (Înv.) Împotriva, în contra. **4.** (Precedat de prep. "de") De. *Ajutorul dat de către prietenii lui.* **5.** (Cu sens final; înv.) Cu scopul... pentru... [Var.: (reg.) **cătră** prep.] – Lat. **contra.**
CĂTUN, *cătune,* s.n. **1.** Grup de aşezări ţărăneşti care nu constituie o unitate administrativă, cu un număr de locuitori mai mic decât al unui sat. **2.** (Reg.) Pădurice, hăţiş, desiş. [Pl. şi: *cătunuri*] – Cf. alb., scr. **katun.**
CĂTUR, *cături,* s.m. (Reg.) Arbore tânăr. – Et. nec.
CĂTUŞĂ, *cătuşe,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două inele metalice, legate între ele printr-un lanţ, cu care se leagă uneori mâinile (şi picioarele) arestaţilor. **2.** Plantă erbacee meliferă, cu flori albastre-violacee şi cu miros greu *(Ballota nigra).* [Pl. şi: *cătuşi*] – / * / **Cată** (< lat. *catta* "pisică") + suf. *-uşă.*
CĂTUŞNICĂ s.f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă, cu miros aromatic, cu flori albe sau roşietice, cu proprietăţi tonice, excitante *(Nepeta cataria).* – **Cătuşă +** suf. *-nică.*
CĂŢĂI, *căţăi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A flecări. – **Caţă +** suf. *-ăi.*
CĂŢĂRA, *căţăr,* vb. I. Refl. A se sui, agăţându-se pe un loc înalt (şi abrupt); a aburca. * (Despre plante) A se prinde, a se fixa (cu cârcei) de ramuri, de ziduri etc. [Var.: (reg.) **acăţără** vb. I] – Cf. **acăţa.**
CĂŢĂRĂTOR, -OARE, *căţărători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se caţără. – **Căţăra** + suf. *-ător.*
CĂŢEA, *căţele,* s.f. **1.** Femela câinelui. **2.** Epitet dat unei femei rele sau depravate. ** Expr. (Rar) *Căţea de vreme* = vreme rea, cumplită. **3.** Fig. (Arg.) Mitralieră. – Lat. **catella.**
CĂŢEL, *căţei,* s.m. **I. 1.** Pui de câine; *p. ext.* pui de animal sălbatic (asemănător cu câinele). ** Expr. (Fam.) *Cu căţel, cu purcel* = cu întreaga familie şi cu tot avutul; cu tot ce are. **2.** Fig. Om linguşitor şi fără scrupule. **3.** (Zool.) ** Compuse: *căţelul-pământului* = orbeţ. *căţel-de-mare* = corosbină. *căţel-de-frasin* sau *căţelul-frasinului* = cantaridă. **II.** Fiecare dintre părţile care compun căpăţâna de usturoi. – Lat. **catellus.**
CĂŢELAN, *căţelani,* s.m. Căţelandru. – **Căţel** + suf. *-an.*
CĂŢELANDRU, *căţelandri,* s.m. Căţel (**I 1**) mai mare; *p. ext.* pui mai mare al unor animale sălbatice (asemănătoare cu câinele); căţelan. – **Căţel** + suf. *-andru.*
CĂŢELI, pers. **3** *căţeleşte,* vb. IV. Refl. **1.** (Pop.; despre căţele, lupoaice, vulpi) A se împerechea. **2.** (Reg.; despre răni şi bube) A se lăţi, a se întinde. – Probabil lat. **catullire** (influenţat de *căţel, căţea).*
CĂŢELUŞ, *căţeluşi,* s.m. Diminutiv al lui *căţel* **(I 1)**. – **Căţel +** suf. *-uş.*
CĂŢELUŞĂ, *căţeluşe,* s.f. Diminutiv al lui *căţea* **(1)**. – **Căţea +** suf. *-uşă.*
CĂŢIE s.f. v. **căţuie.**
CĂŢUIE, *căţui,* s.f. Vas de metal sau de pământ în care se ard mirodenii. [Var.: (reg) **căţíe**

s.f.] – Cf. ngr. **katdzi** "lopăţică pentru jeratic".
CĂULĂ, *căule,* s.f. (Reg.) Plută mică, întrebuinţată ca pod umblător. – Et. nec.
CĂUŞ, *căuşe,* s.n. **1.** Vas de lemn în formă de cupă sau de lingură mare, folosit pentru a lua apă, făină, grăunţe etc.; cauc; *p. ext.* nume dat unor unelte care au această formă. ** Expr. *A face mâna căuş* = a da mâinii forma unui recipient, apropiind degetele şi adâncind palma. * Cantitatea de apă, făină, grăunţe etc. care intră într-un căuş **(1)**. **2.** Lingură mare de lemn cu care se toarnă vinul din pritoacă în cadă. **3.** Lingură de formă specială folosită la prepararea brânzeturilor, cu care se scoate, se aşază şi se amestecă coagulul. **4.** Lingură de tablă sau de lemn cu ajutorul căreia se scoate apa din barcă. **5.** Piesă din tablă folosită pentru legarea cablului de foraj de un ax sau a două cabluri între ele. **6.** Cancioc. **7.** (Mar.) Bazin mic într-un port, pentru ambarcaţiuni. – Lat. **/ * / cau** (< *cavus*) + suf. *-uş*.
CĂUŞEL, *căuşele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *căuş.* [Pr.: *că-u-*] – **Căuş** + suf. *-el.*
CĂUTA, *cáut,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încerca să găsească pe cineva sau ceva; a umbla după... ** Expr. *A căuta cuiva ceartă* (sau *pricină) cu lumânarea* = a provoca ceartă cu orice preţ. *N-ai ce căuta (undeva)* = nu există motiv, este interzis să vii sau să te afli undeva. *A căuta (pe cineva sau ceva) cu ochii* = a încerca să descopere (pe cineva sau ceva) într-un grup, într-o mulţime etc. *A căuta cu gândul* = a se sili să-şi aducă aminte. *A căuta privirile cuiva* = a încerca să întâlnească privirile cuiva. * Intranz. A cerceta, a scotoci, a cotrobăi. * A se deplasa undeva pentru a găsi pe cineva; a se interesa undeva de prezenţa cuiva. **2.** A încerca să obţină ceva, a urmări ceva. * Refl. (Despre mărfuri) A avea căutare, a se cere. **II. 1.** Intranz. A se interesa, a se ocupa de... ** Expr. *A-şi căuta de treabă* (sau *de treburi, de nevoi, de cale, de drum)* = a se preocupa numai de propriile treburi, a-şi vedea de treabă. **2.** Intranz. şi tranz. A purta de grijă (unui bolnav), a se îngriji de... ** Refl. *Se caută la doctor.* * A băga de seamă, a fi atent. **3.** Tranz. A-şi da silinţa, a se strădui să... **4.** Tranz., impers. A trebui, a se cuveni. **III**. **1.** Intranz. A se uita, a privi, a urmări cu ochii. ** Expr. (Fam.) *A-i căuta (cuiva) în coarne* = a răsfăţa (pe cineva). * Fig. A fi îndreptat, orientat spre...; (despre fiinţe) a se îndrepta spre... **2.** Tranz. A cerceta, a examina. **3.** Intranz. A avea sau a da aspectul sau înfăţişarea de... **4.** Intranz. şi tranz. Fig. A lua în consideraţie, a se lua după... *Nu căuta că-s mic.* **5.** Intranz. (În superstiţii) A cerceta poziţia stelelor, a bobilor etc. pentru a prezice viitorul. [Pr.: *-că-u÷,* – Var.: (pop.) **cătá** vb. I] – Lat. / * **/ cautare.**
CĂUTARE, *căutări,* s.f. Acţiunea de "a (se) căuta". **1.** Cercetare făcută cu scopul de a găsi ceva. **2.** Îngrijire; *p. restr.* tratament sau îngrijire medicală. **3.** (Înv.) Administrare a unui bun material. **4.** (Înv.) Inspecţie, examinare. **5.** Osteneală; năzuinţă. **6.** Privire; căutătură. **7.** Preţ bun, trecere. ** Expr. *A avea căutare* = (despre oameni) a se bucura de consideraţie; (despre mărfuri) a fi solicitat. [Pr.: *că-u÷,* Var.: (pop) **cătáre** s.f.] – V. **căuta.**
CĂUTAT[1] s.n. Căutare. [Pr.: *-că-u-*] – V. **căuta.**
CĂUTAT[2]**, -Ă,** *căutaţi, -te,* adj. (Despre stil, vorbire gesturi etc.) Ales cu grijă exagerată; afectat, pedant. [Pr.: *-că-u-*] – V. **căuta.**
CĂUTĂTOR, -OARE, *căutători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care caută, cercetează, umblă sau descoperă un lucru (ascuns). [Pr.: *că-u-*] – **Căuta +** suf. *-ător.*
CĂUTĂTURĂ, *căutături*, s.f. Felul cum priveşte cineva, expresie a ochilor; *p. ext.* expresie a feţei, înfăţişare, mină. [Pr.: *că-u÷,* – Var.: (pop.) **cătătúră** s.f.] – **Căuta +** suf. *-ătură.*
CĂUZAŞ, *căuzaşi,* s.m. (Înv.) Partizan al unei cauze (secrete); conspirator, revoluţionar. * (ÎnŢara Românească) Participant la revoluţia de la 1848. [Pr.: *că-u-*] – **Cauză** + suf. *-aş.*
CĂUZĂŞESC, -EASCĂ, *căuzăşeşti,* adj. (Înv.) Al căuzaşului, privitor la căuzaş. [Pr.: *că-u-*] – **Căuzaş** + suf.*-esc.*
CĂVĂLAŞ, *căvălaşe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *caval*[1]. – **Caval**[1] + suf. *-aş.*
CĂZĂCESC, -EASCĂ, *căzăceşti,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine cazacilor, privitor la cazaci. **2.** S.f. art. Numele unui dans naţional ucrainean, cu ritm moderat la început, apoi din ce în ce mai accelerat; melodie după care se execută acest dans; cazacioc, cazacincă. – **Cazac** + suf. *-esc.*
CĂZĂCEŞTE adv. Ca un cazac, în felul cazacilor. – **Cazac** + suf. *-eşte.*
CĂZĂCIME s.f. Totalitatea cazacilor; mulţime de cazaci. – **Cazac** + suf. *-ime.*
CĂZĂNĂRIE, *căzănării,* s.f. (Înv.) Loc unde se afla instalat un cazan pentru distilat rachiu; instalaţie pentru distilat rachiu. – **Cazan** + suf. *-ărie.*
CĂZĂNEL, *căzănele,* s.n. Diminutiv al lui *cazan.* – **Cazan** + suf. *-el.*
CĂZĂTOR, -OARE, *căzători, -oare,* adj. Care cade. – **Cădea** + suf. *-ător.*
CĂZĂTURĂ, *căzături,* s.f. **1.** Faptul de a cădea. **2.** (La pl.) Deşeuri. **3.** (Depr.) Om sau animal bătrân şi neputincios; om degradat moraliceşte. **4.** Porţiune de pădure bătrână, cu

copacii doborâţi de vânt. – **Cădea** + suf. *-ătură.*
CĂZMĂLUŢĂ, *căzmăluţe,* s.f. Diminutiv al lui *cazma.* – **Cazma** + suf. *-ăluţă.*
CĂZNI, *căznesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se strădui din greu, a depune multă trudă. **2.** Tranz. A tortura, a chinui. – Din **cazna.**
CĂZNIT, -Ă, *căzniţi, -te,* adj. **1.** Muncit, împilat, asuprit, torturat. **2.** Făcut cu mult efort (şi fără prea mare succes). – V. **căzni.**
CĂZUT, *căzuţi,* adj. (Despre ochi) Înfundat în cap. – V. **cădea.**
CÂINE, *câini,* s.m. **1.** Animal mamifer carnivor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. *(Canis familiaris).* ** Expr. (Ir.) *A trăi* (sau *a se înţelege, a se iubi* etc.) *ca câinele cu pisica* sau *a se mânca ca câinii*, se spune despre două sau mai multe persoane care nu se înţeleg deloc, nu se pot suferi, se duşmănesc şi se ceartă întruna. *A tăia frunză la câini* = a trândăvi; a nu avea nici o ocupaţie. *A trăi ca câinele la stână* = a trăi bine. *Nu e nici câine, nici ogar* = nu are o trăsătură distinctivă, o situaţie clară. *Nu-i numai un câine scurt de coadă* = mai e şi altcineva sau altceva de felul celui cu care avem de-a face; caracteristica, aspectul în discuţie e comun şi altora. *Viaţă de câine* = viaţă grea, plină de lipsuri. (Ir.) *Umblă câinii cu covrigi* (sau *colaci) în coadă* = e mare belşug. * Epitet dat unui om rău, hain. **2.** (pop.) ** Compuse: *Câinele-Mare* = numele unei constelaţii boreale (din care face parte şi Sirius); *Câinele-Mic* = numele unei constelaţii boreale, situată între Hidra şi Orion; *câine-de-mare =* rechin de talie mică, de culoare albastră-cenuşie, cu câte un spin la aripioarele dorsale *(Achanthias vulgaris)*; *câinele-babei* = larva unor fluturi de noapte, sub formă de vierme mare şi păros, cu un cârlig chitinos la unul dintre capete. [Var.: (reg.) **cáne** s.m.] – Lat. **canis.**
CÂINESC, -EASCĂ, *câineşti,* adj. **1.** Care aparţine câinilor, privitor la câini. ** (Pop.) *Dinte câinesc* = canin. **2.** Fig. (Despre atitudinea, manifestările cuiva) Rău, duşmănos, hain; (despre vreme, situaţii, împrejurări) vrăjmaş omului, greu de suportat; aspru, câinos. – **Câine** + suf. *-esc.*
CÂINEŞTE adv. **1.** Ca un câine. * [Fig. Cu duşmănie, cu răutate. **2.** Fig. În condiţii foarte grele, cu mari lipsuri. *Trăieşte câineşte. *** Expr. *Câine-câineşte =* cu multă greutate, cu chiu cu vai. – **Câine** + suf. *-eşte.*
CÂINIE s.f. Atitudine sau faptă plină de răutate, de cruzime; câinoşenie. – **Câine** + suf. *-ie.*
CÂINOS, -OASĂ, *câinoşi, -oase,* adj. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Crud, rău, hain. * (Despre vreme) Vrăjmaş omului, greu de suportat; aspru, câinesc. – **Câine** + suf. *-os.*
CÂINOŞENIE s.f. Câinie. – **Câinos** + suf. *-enie.*
CÂLŢI s.m. pl. Fire scurte rămase în urma trecerii fuiorului de cânepă sau de in printre dinţii daracului, din care se ţese pânză de saci şi de saltele, se fac funii etc. – Din sl**. klŭkŭ** (pl. *klŭci).*
CÂLŢIŞORI s.m. pl. Diminutiv al lui *câlţi.* – **Câlţi +** suf. *-işor(i).*
CÂLŢOS, -OASĂ, *câlţoşi, -oase*, adj. (Cu fire) ca nişte câlţi. – **Câlţi** + suf. *-os.*
CÂMP, *câmpuri,* s.n. (**1**) *câmpi,* s.m. **1.** Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; şes, câmpie; *spec.* întindere de pământ cultivată, semănată; totalitatea ogoarelor din jurul unei comune. ** *Munca câmpului* = munci agricole. *Artilerie de câmp* = artilerie care foloseşte tunul şi obuzierul de calibru mic şi care poate fi întrebuinţată pe un teren fără accidente prea mari: ** Loc. adv. *În plin câmp* sau *în câmp deschis* = sub cerul liber; fără adăpost. ** Expr. *A o lua peste câmp* = a merge de-a dreptul, părăsind drumul. *A-şi lua* (sau *a apuca*) *câmpii* = a pleca orbeşte, fără a şti încotro (de desperare, de durere, de mânie); a ajunge la desperare. * Întindere de pământ în afara unei localităţi (unde nu mai sunt case). * *Câmp de gheaţă* = masă întinsă şi neîntreruptă de gheaţă care acoperă o suprafaţă (în regiunile polare). **2.** Loc, spaţiu, porţiune de teren în limitele cărora se desfăşoară o anumită activitate. *Câmp de luptă.* ** (Astăzi rar) *Câmpul muncii* = sfera de activitate a cuiva; *p. ext.* locul în care cineva îşi desfăşoară activitatea; activitate, muncă, producţie. *Câmp vizual* = porţiune de spaţiu care poate fi cuprinsă cu privirea. **3.** (Fiz.) Regiune din spaţiu în care fiecărui punct i se asociază o mărime fizică determinată; mărime care caracterizează o asemenea regiune. *Câmp sonor.* * Regiune din spaţiu în care se pot exercita acţiuni de forţă asupra corpurilor. *** *Câmp electric* = regiune a spaţiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic corp încărcat cu electricitate, acesta ar fi supus acţiunii unei forţe care nu s-ar exercita dacă corpul nu ar fi încărcat astfel. *Câmp magnetic* = regiune a spaţiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic magnet, acesta ar fi supus unor forţe de aceeaşi natură ca cele care se exercită între doi magneţi vecini. **4.** Formă a materiei prin intermediul căreia are loc interacţiunea dintre particule. *Câmp eletromagnetic.* **5.** (În sintagma) *Câmp operator* = porţiune anatomică pe suprafaţa

căreia are loc o intervenţie chirurgicală. **6.** Fondul unui tablou, al unei gravuri, al unei podoabe etc. **7.** Mulţime de valori ale uneia sau mai multor mărimi (matematice, fizice etc.) variabile. – Lat. **campus.**

CÂMPEAN, -Ă, *câmpeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Locuitor de la câmp **(1)**, de la şes sau *p ext.*, de la ţară. **2.** Adj. (Rar) Câmpenesc – **Câmp** + suf. *-ean.*

CÂMPEANCĂ, *câmpence,* s.f. Femeie care locuieşte la câmp **(1)**, la şes sau *p. ext.*, la ţară. – **Câmpean** + suf. *-că.*

CÂMPENESC, -EASCĂ, *câmpeneşti,* adj. De (la) câmp **(I)** sau de (la) ţară, specific câmpului sau vieţii de la ţară; câmpean, câmpesc. – **Câmpean** + suf. *-esc.*

CÂMPESC, -EASCĂ, *câmpeşti,* adj. (Înv.) Câmpenesc. – **Câmp** + suf. *-esc.*

CÂMPIE, *câmpii,* s.f. Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; şes, câmp. – **Câmp** + suf. *-ie.*

CÂMPUŞOR, *câmpuşoáre,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui câmp. – **Câmp** + suf. *-uşor.*

CÂND adv., conj. **I.** Adv. (În propoziţii interogative) În ce moment? în care perioadă de timp? *Când a sosit?* ** Expr. *Când şi când* sau *din când în când* = câteodată, uneori. *Când..., când...* = câteodată..., altă dată...; ba..., ba...; uneori..., alteori... **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziţie temporală) **a)** În momentul sau în vremea în care... *Când a văzut-o, s-a bucurat.* **b)** După ce. *Când i-a pierdut din ochi, s-a ridicat.* **c)** Înainte de (a)..., până (a) nu... *Parada începuse când a sosit.* **d)** Deşi; în vreme ce. *Când altul s-ar bucura, tu eşti nepăsător.* **e)** Şi (deodată). *Au ajuns, când, ce să vezi?* **2.** (Introduce o propoziţie atributivă în legătură cu noţiuni de timp) (În) care. *Acum e timpul când vin copiii.* ** Expr. *A (nu) avea când să...* = a (nu) avea timpul material necesar să... **3.** (Introduce o propoziţie cauzală cu nuanţă temporală) Fiindcă, deoarece, odată ce. *Când ştia că trebuie să plece nu mai putea dormi.* **4.** (Introduce o propoziţie condiţională) Dacă, de. *Ce să spui când nu ai nimic de spus?* ** Expr. *Ca şi când* = parcă. **5.** (Introduce o propoziţie completivă directă) *Spune-mi când să vin.* – Lat. **quando.**

CÂNDVA adv. Într-un moment (nehotărât) din trecut sau din viitor; odată, altădată. – **Când** + **va.**

CÂNE s.m. v. **câine.**

CÂNEPAR, *cânepari,* s.m. Pasăre cântătoare cu pene roşii pe cap, pe gât şi pe laturile pieptului, cafenii pe spate şi albe pe aripi şi pe abdomen, care se hrăneşte mai ales cu seminţe de cânepă *(Carduelis cannabina).* – **Cânepă +** suf. *-ar.*

CÂNEPĂ, *cânepe,* s.f. **1.** Plantă textilă cu tulpina înaltă şi dreaptă şi cu frunze alterne dinţate pe margini, cu flori mici, verzui, cultivată pentru fibrele care se scot din tulpină şi pentru uleiul care se extrage din seminţe *(Cannabis sativa).* ** *Cânepă indiană* = varietate de cânepă cultivată îndeosebi în anumite regiuni din India, Iran, Africa de nord şi cele două Americi, din care se extrag stupefiante *(Cannabis indica).* ** Compus: *cânepa-codrului* = cânepioară **(2)**. **2.** Fibre textile extrase din tulpina de cânepă **(1)**. – Lat. / * / **canapa** *(= cannabis).*

CÂNEPĂRIE, (2) *cânepării,* s.f. **1.** Cânepă multă strânsă la un loc. **2.** (Rar) Cânepişte. – **Cânepă** + suf. *-ărie.*

CÂNEPIOARĂ, *cânepioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cânepă.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunze lobate şi cu flori roşietice; cânepa-codrului *(Eupatorium cannabinum).* – Cânepă + suf. *-ioară.*

CÂNEPIŞTE, *cânepişti,* s.f. Teren cultivat cu cânepă; cânepărie. – **Cânepă** + suf. *-işte.*

CÂNEPIU, -IE, *cânepii,* adj. Care are înfăţişarea fuiorului de cânepă; de culoarea seminţei de cânepă, cenuşiu-închis. – Cânepă+suf. *-iu.*

CÂNER, *câneri,* s.m. (Reg.) Om rău, hain, câinos. – **Câne** + suf. *-ar.*

CÂNT, *cânturi,* s.n. **1.** Cântare, cântec; ciripit de păsări. **2.** Poezie (însoţită uneori de melodie). **3.** Parte, diviziune a unui poem epic. – Din **cânta** (derivat regresiv).

CÂNTA, *cânt,* vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. A emite cu vocea sau cu un instrument un şir de sunete muzicale care se rânduiesc într-o melodie, într-un acord etc. ** Expr. *Joacă cum îi cântă* = face întocmai cum îi porunceşte altul. * (Despre păsări, insecte etc.) A scoate sunete plăcute la auz, caracteristice speciei. **2.** Intranz. şi tranz. A scrie versuri în cinstea cuiva sau a ceva, a elogia (în versuri) pe cineva sau ceva; a descrie, a povesti ceva în versuri. **3.** Tranz. (Fam.) A îndruga, a înşira vorbe goale. – Lat. **cantare.**

CÂNTAR, *cântare,* s.n. **1.** Nume dat mai multor instrumente care servesc la stabilirea greutăţii unui obiect sau a unei fiinţe, de obicei a unei mărfi. ** Expr. *A trage la cântar* = **a)** a cântări (mult), a avea greutate (mare); **b)** a avea importanţă. * Cântărire. *Înşală la cântar.* **2.** Unitate pentru măsurarea greutăţilor folosită în trecut, a cărei valoare a variat în timp şi pe regiuni. – Din tc. **kantar.**

CÂNTARE, (II) *cântări,* s.f. **I.** Acţiunea de *a cânta* şi rezultatul ei. **II. 1.** Cântec (de laudă,

bisericesc etc.); muzică. * Sunet caracteristic (plăcut) scos de diverse păsări şi insecte. **2.** Compoziţie literară cu caracter laudativ. – V. **cânta.**

CÂNTAT s.n. Faptul de *a cânta.* * Sunet, caracteristic (plăcut) scos de unele păsări şi insecte. ** Expr. *La* (sau *pe la, spre) cântatul cocoşilor* = (pe) la miezul nopţii sau în zorii zilei. – V. **cânta.**

CÂNTĂREALĂ s.f. (Rar) Cântărire. – **Cântări** + suf. *-eală.*

CÂNTĂREŢ, -EAŢĂ, *cântăreţi, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care cântă cu vocea; artist care are profesiunea de a cânta cu vocea. * Persoană care execută cântările şi citirile în serviciile religioase. **2.** Poet (care laudă în versurile sale pe cineva sau ceva). – **Cânta** + suf. *-ăreţ.*

CÂNTĂRI, *cântăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina greutatea unui corp cu ajutorul cântarului, al balanţei, al basculei. **2.** Tranz. Fig. A aprecia, a judeca; a cumpăni, a chibzui. **3.** Intranz. A avea o anumită greutate. * Fig. A valora, a preţui. *Aprecierea lui cântăreşte mult.* – Din **cântar.**

CÂNTĂRIRE, *cântăriri,* s.f. Acţiunea de *a cântări*; cântăreală. – V. **cântări.**

CÂNTĂRIT[1] s.n. Faptul de *a cântări.* – V. **cântări.**

CÂNTĂRIT[2]**, -Ă,** *cântăriţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cumpănit, chibzuit, socotit. – V. **cântări.**

CÂNTĂTOR, -OARE, *cântători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre oameni) Care cântă, care are voce; (despre păsări) care scoate sunete plăcute, melodioase. **2.** S.m. (Înv.) Cântăreţ **(1)** (de profesie). **3.** S.m. (Înv.) Cântăreţ **(2)**. **4.** S.m. (Pop.) Cocoş. * (În expr.) *(Pe) la cântători* = în zorii zilei. – **Cânta** + suf. *-ător.*

CÂNTEC, *cântece,* s.n. **1.** Şir armonios de sunete emise cu vocea sau cu un instrument; cântare, cânt. * Sunete plăcute, melodioase emise de unele păsări; zumzetul plăcut al unor insecte. ** *Cântecul lebedei* = ultima operă sau ultima manifestare de valoare (a unui artist, a unui muzician, a unui scriitor etc.). *Cântecul planetelor* = muzica sferelor. **2.** Compoziţie literară în versuri, adesea însoţită de melodie. ** *Cântec bătrânesc* = baladă populară veche. *Cântec de dor* = poezie populară cu caracter elegiac. *Cântec de lume* = poezie lirică cu caracter erotic. *Cântec de mase* = cântec cu conţinut patriotic, revoluţionar, care are un caracter mobilizator şi exprimă năzuinţe de libertate, de pace etc. *Cântec de leagăn* = cântec liric cu care sunt adormiţi copiii mici. ** Expr. *Vorba* (sau *povestea*) *cântecului* = cum se zice; vorba ceea. *Aşa-i cântecul* = asta e situaţia. *A fi cu cântec* sau *a-şi avea cântecul său* = (despre lucruri, întâmplări, atitudini etc.) a avea istoria, tâlcul său (complicat, plin de aspecte dubioase, neclare). [Var.: (reg.) **cântic** s.n.] – Lat. **canticum.**

CÂNTECEL, *cântecele,* s.n. Diminutiv al lui *cântec. ** Cântecel comic* = monolog comic, satiric (în care alternează părţile recitate cu cele cântate). [Var.: (reg.) **cânticél** s.n.] – **Cântec** + suf. *-el.*

CÂNTIC s.n. v. **cântec.**

CÂNTICEL s.n. v. **cântecel.**

CÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul caracteristic scos de unele păsări (ciori, găini etc.); strigăt cu care se alungă unele păsări. ** Expr. (Adverbial sau substantivat) *Câr-mâr* = (cu) ceartă, (cu) tocmeală. *Că-i câr, că-i mâr,* se zice când cineva se încurcă în explicaţii neconvingătoare, contradictorii, mincinoase. – Onomatopee.

CÂRĂ s.f. (Pop.; în expr.) *A se ţine de câra cuiva* = a stărui pe lângă cineva, a depune insistenţe pentru a determina pe cineva să facă un lucru. *A fi în câră cu cineva* = a fi în ceartă, în duşmănie cu cineva. – Din **cârâi** (derivat regresiv).

CÂRÂI, *cârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre unele păsări; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice, neplăcute, scurte şi guturale. **2.** Intranz. Fig. (Peior.) A vorbi cu un ton ascuţit şi strident, care trădează ostilitate. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A cicăli, a bate la cap pe cineva. * Refl. recipr. A se certa. *Toată ziua se cârâie.* – **Câr** + suf. *-îi.*

CÂRÂIALĂ, *cârâieli,* s.f. Faptul de *a (se) cârâi.* **1.** Sunet caracteristic, neplăcut, scurt şi gutural, produs de unele păsări; cârâit[1]. **2.** Fig. (Fam.) Cârtire; ceartă. [Pr.: *-râ-ia-*] – **Cârâi** + suf. *-eală.*

CÂRÂIE, *cârâie,* s.f. (Rar) Dâră, dungă (de sudoare). – Et. nec.

CÂRÂIT[1] s.n. Faptul de *a cârâi*; cârâială **(1)**. – V. **cârâi.**

CÂRÂIT[2]**, -Ă,** *cârâiţi, -te,* adj. (Despre sunete, glas etc.; peior.) Ascuţit, strident (care trădează ostilitate). – V. **cârâi.**

CÂRÂITOR, -OARE, *cârâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care cârâie. **2.** S.f. Scârţâitoare cu care se alungă păsările. [Pr.: *-râ-i-*] – **Cârâi** + suf. *-tor.*

CÂRC interj. (Pop. şi fam.; în expr.) *A nu (mai) zice* (sau *spune) (nici) cârc* = a nu (mai) spune nici o vorbă, a tăcea chitic. – Formaţie onomatopeică.

CÂRCĂ s.f. (În loc. adv.) *În cârcă* = în spate, în spinare. – Din scr. [nositi na-] **krke.**
CÂRCĂIAC, *cârcăiaci,* s.m. (Zool.; pop.) Scolopendră. [Pr.: -*că-iac*] – Din tc. **kukayak**.
CÂRCĂLI, *cârcălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. şi tranz. A (se) frige numai pe deasupra (un aliment); a (se) perpeli. **2.** Tranz. A murdări. – Cf. scr. **krkaljiti.**
CÂRCĂLIT, -Ă, *cârcăliţi, -te,* adj. (Pop.; despre alimente) Fript numai pe deasupra; pârpălit. – V. **cârcăli.**
CÂRCÂI, pers. 3 *cârcâie,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări) A scoate sunete (neplăcute) caracteristice speciei. – Formaţie onomatopeică.
CÂRCEIE, *cârceie,* s.f. Piesă de lemn sau de fier de la car, cu care se leagă tânjala de proţap (când se înjugă patru boi). – Et. nec.
CÂRCEL, *cârcei,* s.m. **1.** (Med.) Contracţie bruscă şi involuntară a muşchilor de la extremităţi, însoţită de obicei de senzaţii dureroase. **2.** Organ vegetal care are aspectul unui fir răsucit în spirală, cu ajutorul căruia planta se agaţă de corpurile din jurul ei. **3.** (Zool.) Căpuşă. – Cf. scr. **krč.**
CÂRCIMĂ s.f. v. **cârciumă.**
CÂRCIMĂREASĂ s.f. v. **cârciumăreasă.**
CÂRCIMĂRIŢĂ s.f. v. **cârciumăriţă.**
CÂRCIOBAR s.m. v. **cârciogar.**
CÂRCIOC s.n. v. **cârciog.**
CÂRCIOCAR s.m. v. **cârciogar.**
CÂRCIOG, *cârcioguri,* s.n. (Reg.) Tertip, şiretlic, chichiţă. [Var.: **cârcióc** s.n.] – Din ucr. **krucok.**
CÂRCIOGAR, *cârciogari,* s.m. (Reg.) Om căruia îi place cearta, procesele, care găseşte obiecţie la orice; om cârcotaş. [Var.: **cârciocár, cârciobár, corciogár** s.m.] – **Cârciog** + suf. -*ar*.
CÂRCIOGĂRESC, -EASCĂ, *cârciogăreşti,* adj. (Reg.) Care ţine de cârciogar, al cârciogarului, specific cârciogarului. – **Cârciogar** + suf. -*esc*.
CÂRCIUMAR, *cârciumari,* s.m. Proprietar de cârciumă. [Var.: **crâşmár**, (reg.) **crăcimár** s.m.] – **Cârciumă** + suf. -*ar*.
CÂRCIUMĂ, *cârciumi,* s.f. Local unde se consumă băuturi alcoolice (şi mâncăruri). [Var.: **crâşmă**, (reg.) **cárcimă** s.f.] – Din sl. **krucima.**
CÂRCIUMĂREASĂ, *cârciumărese,* s.f. **1.** Nevastă de cârciumar; femeie care are în proprietate o cârciumă; cârciumăriţă. **2.** Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse, ovale, cu flori mari, divers colorate *(Zinnia elegans*). [Var.: **crâşmăreásă,** (reg.) **cârcimăreásă** s.f.] – **Cârciumar** + suf. -*easă*.
CÂRCIUMĂRI, *cârciumăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A avea în proprietate o cârciumă, a vinde sau a servi într-o cârciumă; *p. gener.* a face negoţ ilicit, nepermis cu ceva. – Din **cârciumar.**
CÂRCIUMĂRIT s.n. **1.** (Pop.) Faptul de *a cârciumări*; ocupaţia cârciumarului sau a cârciumăresei. **2.** Impozit care era perceput în trecut pe cârciumi. – V. **cârciumări.**
CÂRCIUMĂRIŢĂ, *cârciumăriţe,* s.f. Cârciumăreasă **(1)**. [Var.: **crâşmăríţă**, (reg.) **cârcimăríţă** s.f.**]** – **Cârciumar** + suf. -*iţă.*
CÂRCIUMIOARĂ, *cârciumioare,* s.f. Diminutiv al lui "cârciumă". – **Cârciumă** + suf. -*ioară*.
CÂRCNI vb. IV v. **crâcni.**
CÂRCOTAŞ, -Ă, *cârcotaşi, -e,* adj., s.m. şi f. (Pop. şi fam.) (Om) care caută mereu ceartă, care e veşnic nemulţumit. – **Cârcotă** + suf. -*aş*.
CÂRCOTĂ, *cârcote,* s.f. (Pop. şi fam.) Neînţelegere, ceartă, gâlceavă. ** Loc. vb. *A intra* (sau *a se băga) în cârcotă (cu cineva)* = a se certa (cu cineva). – Cf scr. **krkotja** "lipsă de mlădiere, inflexibilitate".
CÂRCOTI, *cârcotesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. recipr. (Pop.) A se certa, a se sfădi mereu. * Intranz. A-şi arăta nemulţumirea; a cârti. – Din **cârcotă.**
CÂRCSERDAR, *cârcserdari,* s.m. (Turcism înv.) Căpitan de jandarmerie (turcă); comandantul unei potere. – Din tc. **kirserdari.**
CÂRD, *cârduri,* s.n. **1.** Grup mare de animale mamifere, de păsări, de peşti de acelaşi fel, care se află împreună. **2.** (De obicei peior.) Ceată (mare) de oameni. ** Expr. *A se pune* (sau *a intra*) *în cârd cu cineva* = a se asocia, a se întovărăşi cu cineva (în vederea unor acţiuni reprobabile). **3.** (Fam.) Mulţime, şir (de ani, de zile). ** Loc. adv. *De (la) un cârd de vreme* = de un timp încoace. *Un cârd de ani* = foarte mulţi ani. – Din scr. **krd.**
CÂRDĂŞIE, *cârdăşii,* s.f. Întovărăşire cu scopuri condamnabile. [Var.: **cărdăşíe** s.f.] – **Cardaş** (înv. "tovarăş" <tc) + suf. -*ie*.
CÂRDIŞOR, *cârdişoare,* s.n. Diminutiv al lui *cârd.* – **Cârd** + suf. -*işor.*
CÂRJALIU, *cârjalii,* s.m. (Înv.) Hoţ, tâlhar (care făcea parte dintr-o bandă). – Din tc **kirgali.**

CÂRJANCĂ, *cârjance,* s.f. (Pop.) Plătică (mică). – Et. nec.
CÂRJĂ, *cârje,* s.f. **1.** Băţ cu partea superioară bifurcată, fixată sub braţ, de care se sprijină în timpul mersului oamenii infirmi. **2.** Baston (încovoiat în partea superioară); *spec.* baston care servea ca simbol al puterii sau care serveşte ca simbol al unei demnităţi. **3.** (Anat.; în sintagma) *Cârja aortei* = porţiunea curbată pe care o prezintă artera, după ieşirea din inimă. [Pl. şi: *cârji*] – Din sl. **kryži** "cruce".
CÂRLAN, *cârlani,* s.m. **1.** Miel sau ied care a încetat să mai sugă, care a fost înţărcat; miel sau ied până la vârsta de circa un an. **2.** Mânz sau cal tânăr, până la vârsta de circa trei ani. – Et. nec.
CÂRLĂNAR, *cârlănari,* s.m. Cioban care păzeşte şi duce la păscut cârlanii dintr-o turmă. – **Cârlan** + suf. *-ar.*
CÂRLĂNAŞ, *cârlănaşi,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *cârlan.* – **Cârlan +** suf. *-aş.*
CÂRLIG, *cârlige,* s.n. **1.** Piesă de metal cu un capăt îndoit, de care se atârnă, se prinde etc. un obiect. ** Loc. vb. *A se face cârlig* = a se strâmba; a se ghemui. **2.** Prăjină cu un capăt (metalic) încovoiat, care serveşte la scoaterea găleţii cu apă din fântână. **3.** Partea metalică a undiţei, de forma unui ac îndoit, în care se prinde peştele. **4.** Încuietoare la o uşă, la o poartă etc., în formă de bară metalică subţire sau de cui lung, încovoiat la un capăt, care se prinde într-un belciug, într-un ochi de metal etc. **5.** Andrea. **6.** Mic dispozitiv cu care se prind rufele pe frânghie. **7.** (Rar) Mlădiţă sau cârcel de viţă de vie. – Cf. **kărlik.**
CÂRLIGAŞ, *cârligaşe,* s.n. Cârligel. – **Cârlig** + suf. *-aş.*
CÂRLIGEL, *cârligele,* s.n. Diminutiv al lui *cârlig*; cârligaş. – **Cârlig** + suf. *-el.*
CARLIGIOARĂ, *cârligioare,* s.f. (Bot.; reg.) Iarbă-roşie (*Bidens cernuus).* – **Cârlig** + suf. *-ioară.*
CÂRLIONŢ, *cârlionţi,* s.m. Şuviţă de păr răsucită în spirală; buclă, zuluf. [Pr.: *-li-onţ*] – Et. nec.
CÂRLIONŢA, *cârlionţez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face cârlionţi, inele. [Pr.: *-li-on-*] – Din **cârlionţ.**
CÂRLIONŢAT, -Ă, *cârlionţaţi, -te,* adj. (Despre păr) Cu cârlionţi; buclat; (despre oameni) care are părul buclat. [Pr.: *-li-on-*] – V. **cârlionţa.**
CÂRMACI, *cârmaci,* s.m. **1.** Persoană, sportiv care manevrează cârma unei ambarcaţii, a unei nave. **2.** Fig. Cârmuitor, conducător. – Din bg. **kărmač.**
CÂRMĂ, *cârme,* s.f. **1.** Piesă mobilă care serveşte la menţinerea sau la schimbarea direcţiei de mers a unei ambarcaţii, a unei nave sau a unui aparat de zbor. **2.** Fig. Conducere, cârmuire, guvernare. – Din sl. **krŭma.**
CÂRMÂZ s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu flori mici albe-roz, cu fructe în formă de bobiţe mici roşii sau negre, întrebuinţate drept colorant *(Phytolacca decandra).* **2.** S.n. Materie colorantă roşie, extrasă din fructele de cârmâz **(1)** sau din gogoşile unei insecte originare din Mexic; carmin. – Din tc. **kirmiz.**
CÂRMÂZIU, -IE, *cârmâzii,* adj. (Pop.) Roşu-viu; stacojiu. – **Cârmâz** + suf. *-iu.*
CÂRMEALĂ, *cârmeli,* s.f. (Pop.) Întorsătură, cotitură, schimbare (în desfăşurarea unei operaţii, a unei acţiuni). * Fig. Schimbare survenită în atitudinea sau comportarea cuiva. – **Cârmi** + suf. *-eală.*
CÂRMI, *cârmesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A manevra cârma unei ambarcaţii, a unei nave, schimbând direcţia de mers; *p. gener.* a o coti, a o lua în altă parte. **2.** Fig. (Rar) A se abate de la cele spuse, de la cele hotărâte. – Din sl. **krŭmiti**.
CÂRMIRE, *cârmiri,* s.f. Acţiunea de *a cârmi.* – V. **cârmi.**
CÂRMUI, *cârmuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) conduce, a (se) guverna, a (se) administra. **2.** Tranz. (Rar) A conduce cu ajutorul cârmei. – **Cârmă** + suf. *-ui.*
CÂRMUIRE, *cârmuiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) cârmui.* **2.** Organ de conducere; guvern, stăpânire. – V. **cârmui.**
CÂRMUITOR, -OARE, *cârmuitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care conduce, administrează o instituţie, care guvernează un stat etc. [Pr.: *-mu-i-*] – **Cârmui** + suf. *-tor.*
CÂRN, -Ă, *cârni, -e,* adj. **1.** (Despre nas, rar despre bot) Mic, scurt şi cu vârful ridicat puţin în sus. * (Despre oameni, rar despre animale; adesea substantivat) Care are nasul sau botul cârn **(1)**. **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu vârful strâmbat, îndoit în sus; *p. ext.* strâmb. – Din sl. **krŭnŭ**.
CÂRNAT, *cârnaţi,* s.m. Produs alimentar preparat din carne tocată şi condimente, introduse în intestine de porc, de oaie sau într-un înveliş din material sintetic. * Fig. (Fam.) Şir lung. *Un cârnat de oameni.* [Var.: (pop.) **cârnáţ** s.m.] – Lat. / * / **carnacius.**
CÂRNAŢ s.m. v. **cârnat.**
CÂRNĂCIOR, *cârnăciori,* s.m. Diminutiv al lui *cârnat.* – **Cârnat** + suf. *-ior.*

CARNĂŢAR, *cârnăţari,* s.m. Persoană care prepară sau vinde cârnaţi şi alte mezeluri. – **Cârnat** + suf. *-ar.*
CÂRNĂŢĂREASĂ, *cârnăţărese,* s.f. Femeie care prepară sau vinde cârnaţi şi alte mezeluri; nevastă de cârnăţar. – **Cârnăţar** + suf. *-easă.*
CÂRNĂŢĂRIE, (2) *cârnăţării,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Cârnaţi mulţi şi de diverse sortimente. **2.** Magazin de cârnaţi şi de alte mezeluri. – **Cârnat** + suf. *-ărie.*
CÂRNELEAGĂ, *cârnelegi,* s.f. (În religia ortodoxă, de obicei la pl.) Săptămâna antepenultima din dulcele Crăciunului, în timpul căreia credincioşii pot mânca de dulce miercurea şi vinerea. – Lat. **carnem ligat.**
CÂRNI, *cârnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Pop.) A (se) îndrepta în altă direcţie; a (se) întoarce. ** Expr. (Tranz.) *Îţi cârneşte nasul din loc* = miroase extrem de urât. *A-şi cârni nasul* = a se arăta nemulţumit (strâmbând din nas); a strâmba din nas. (intranz.) *A cârni din nas* = a se arăta nemulţumit (strâmbând din nas); a strâmba din nas. * Fig. A reveni asupra celor spuse, hotărâte, a nu mai face ce a spus, ce a hotărât. **2.** Tranz. A tăia, a rupe vârful lăstarilor tineri ai unor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. – Din **cârn.**
CÂRNIRE, *cârniri,* s.f. Acţiunea de *a cârni.* – V. **cârni.**
CÂRNIT, *cârnituri,* s.n. Faptul de *a cârni.* – V. **cârni.**
CÂRNITURĂ, *cârnituri,* s.f. (Pop.) Cotitură (a unui drum). – **Cârni** + suf. *-tură.*
CÂRNOSI[1]**,** *cârnosesc,* vb. IV. Tranz. A sfâşia pe cineva sau o bucată de carne. – Et. nec. Cf. **cărnos.**
CÂRNOSI[2]**,** vb. IV. v. **cărnosi.**
CÂRNUŢ, -Ă, *cârnuţi, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *cârn.* – **Cârn** + suf. *-uţ.*
CÂRPACI, *cârpaci,* s.m. Meseriaş care peticeşte, care repară încălţăminte, haine etc. * Meseriaş; *p. gener.* persoană care lucrează prost. – Din bg. **kărpač.**
CÂRPĂCIE s.f. (Înv.) Meseria cârpaciului. – **Cârpáci** + suf. *-ie.*
CÂRPĂ, *cârpe,* s.f. Bucată de pânză sau de stofă (veche), folosită de obicei în gospodărie (la ştergerea prafului, a vaselor etc.), ca materie primă în industria hârtiei etc. * Scutec. * Fig. Om fără personalitate, care face întotdeauna orice i se spune. – Din bg. **kărpa,** scr. **krpa**.
CÂRPĂCEALĂ, *cârpăceli,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a cârpăci* şi rezultatul ei. – **Cârpaci** + suf. *-eală.*
CÂRPĂCI, *cârpăcesc,* vb. IV. Tranz. A cârpi, a petici; *p. gener.* a lucra prost, a face lucruri de proastă calitate. – Din **cârpaci.**
CÂRPĂCITOR, -OARE, *cârpăcitori, -oare,* adj. (Rar) Care cârpăceşte. – **Cârpaci** + suf. *-tor.*
CÂRPĂTOR, *cârpătoare,* s.n. (Pop.) Bucată de lemn rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga sau pe care se taie carnea, ceapa etc.; fund. * Scândură sau masă (pătrată) pe care se întinde aluatul. – Lat. **coopertorium.**
CÂRPEALĂ, *cârpeli,* s.f. Faptul de *a cârpi* (ceva sau pe cineva); (în special) reparaţie sumară sau prost executată; cârpitură. – **Cârpi** + suf. *-eală.*
CÂRPI, *cârpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A petici, a repara, a coase un obiect rupt sau descusut. ** Expr. *Cu ochii cârpiţi de somn* = neputându-şi ţine ochii deschişi din cauza somnului. **2.** A repara un obiect spart sau crăpat. **3.** Fig. A pălmui pe cineva. **4.** Fig. A născoci, a inventa la repezeală o motivaţie, o explicaţie, un pretext (nu prea convingător). – Din sl. **krupiti.**
CÂRPIRE, *cârpiri,* s.f. Acţiunea de *a cârpi* şi rezultatul ei; *cârpit.* – V. **cârpi.**
CÂRPIT s.n. Cârpire. – V. **cârpi.**
CÂRPITURĂ, *cârpituri,* s.f. Reparaţie sumară sau prost executată; (conc.) petic. * (Concr.) Obiect de îmbrăcăminte vechi, rupt (şi peticit). – **Cârpi** + suf. *-tură.*
CÂRPULIŢĂ, *cârpuliţe,* s.f. Cârpişoară. – **Cârpă** + suf. *-uliţă.*
CÂRPUŞOARĂ, *cârpuşoare,* s.f. Diminutiv al lui *cârpă.* – **Cârpă** + suf. *-uşoară.*
CÂRSTEL s.m. v. **cristei.**
CÂRTEALĂ, *cârteli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a cârti*; protest, murmur (de nemulţumire); critică. – **Cârti** + suf. *-eală.*
CÂRTI, *cârtesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A-şi exprima (mereu) nemulţumirea prin murmure sau critici (făcute de obicei în absenţa celui în cauză); a se plânge, a protesta (mereu). – Et. nec.
CÂRTIRE, *cârtiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a cârti.* – V. **Cârti.**
CÂRTITOR, -OARE, *cârtitori, -oare,* adj. (Pop.) Care cârteşte, care se arată mereu nemulţumit, care bombăneşte necontenit. – **Cârti** + suf. *-tor.*
CÂRTIŢĂ, *cârtiţe,* s.f. Mic mamifer insectivor, cu ochi mici acoperiţi de o membrană, cu blană neagră, cu labele anterioare adaptate la săpat, care trăieşte în galerii subterane; sobol *(Talpa euripaea).* – Din bg. **kărtica,** scr. **krtica.**

CÂŞ[1] interj. v. **hâş.**
CÂŞ[2]**, -Ă,** *câşi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Reg.) Care este lipsit de unul sau de mai multe degete; ciung. **2.** Adj. şi adv. (Fam.) (Care este) strâmb. – Din **câşi** (pl. lui / * / *câş* < bg. **kus**, "scurt").
CÂŞIŢĂ, *câşiţe,* s.f. Insectă dipteră ale cărei larve se dezvoltă în brânză alterată *(Piophila casei)*; larva acestei insecte. – Et. nec.
CÂŞLEGI s.f. pl. Interval de timp între două posturi ortodoxe, în care creştinii pot mânca de dulce. – Lat. **caseum ligat.**
CÂŞTI, *câştiuri,* s.n. (Înv.) Sumă de bani plătită cuiva la date fixe şi care reprezintă de obicei o rată din arenda unei moşii. – Din tc. **kişt.**
CÂŞTIG, *câştiguri,* s.n. Ceea ce câştigă cineva. ** Expr. *A fi în câştig* = a avea un avantaj (faţă de cineva). – Din **câştiga** (derivat regresiv).
CÂŞTIGA, *câştig,* vb. I. **1.** Tranz. A obţine bani sau alte bunuri materiale (prin muncă, prin speculaţii, prin exploatare, la jocuri de noroc etc.); *p. ext.* a dobândi, a obţine experienţă, cunoştinţe etc. * A recupera timpul (pierdut). **2.** Tranz. A atrage de partea sa; a cuceri. *Câştigase simpatia tuturor.* **3.** Tranz. A obţine, a cuceri victoria (într-o competiţie sportivă, într-un proces etc.). **4.** Intranz. A deveni mai bogat în..., a-şi spori conţinutul, calitatea, greutatea. – Lat. **castigare.**
CÂŞTIGARE s.f. Acţiunea de *a câştiga.* – V. **câştiga.**
CÂŞTIGAT, -Ă, *câştigaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost obţinut de cineva. **2.** (Despre oameni) Care s-a ales cu un folos (din ceva), care şi-a îmbogăţit cunoştinţele, experienţa. – V. **câştiga.**
CÂŞTIGĂTOR, -OARE, *căştigători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a obţinut un câştig material, o superioritate asupra alteia într-o întrecere (în muncă, în sport etc.). * (Animal, îndeosebi cal) victorios într-o întrecere sportivă. **2.** Adj. Care asigură câştigul, care dă dreptul la câştig sau dovedeşte acest drept. – **Câştiga** + suf. -*ător.*
CÂT[1]**, -Ă,** *câţi, -te,* **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziţii temporale) În timpul în care..., atâta timp, până când... *Se poartă frumos cu mine cât ştie că-i sunt de folos.* ** Expr. (Reg.) *Cât ce...* = îndată ce... *Cât ai bate din* (sau *în) palme* sau *cât te-ai şterge* (sau *freca) la ochi, cât ai scăpăra din (tr-un) amnar* = foarte repede, într-o clipă, imediat. *Numai cât* = doar. **2.** (Introduce propoziţii modale sau atributive) În măsura, în gradul în care... *Venea cât putea mai repede. *** Expr. (Adesea în corelaţie cu "atât") *Cu cât* = pe măsură ce... *Pe* (sau *după) cât* = după cum..., precum, în măsura în care... *Cât se poate (de...)* = foarte. (eliptic) *Cât de...* sau *cât mai...* = foarte. *A striga* (sau *a ţipa etc.) cât îl ia* (sau *ţine) gura* = a striga, cât poate de tare. **3.** (Înv. şi pop.; introduce propoziţii consecutive) Încât, de, că. *Gemea cât îţi era mai mare mila.* **4.** (Introduce propoziţii concesive) Deşi, cu toate că, oricât. *Cât era de reţinut, tot mai izbucnea uneori.* **5.** (Introduce propoziţii completive directe) *Am plătit cât nu face*. **6.** (Introduce propoziţii adversative) Ci, mai ales. *Nu era atât de strîmt, cât incomod.* **7.** (În corelaţie cu sine însuşi; introduce propoziţii copulative eliptice) Când... când..., şi... şi... **II.** Prep. (Folosit în comparaţii) Ca, precum, asemenea cu... *Copacul era înalt cât casa.* ** Expr. *Cât despre...* (sau *pentru...)* = în ce priveşte... cu privire la..., relativ la... **III.** Adv. **1.** (În propoziţii independente exclamative sau interogative) În ce măsură, în ce grad; în ce durată (mare) de timp. *Cât de bine a cântat! Cât l-am aşteptat!.* **2.** (Corelativ, în expr.) *Atât..., cât...* = în acelaşi grad, număr, în aceeaşi măsură etc. ca şi... *Atât..., cât şi...* = şi..., şi; nu numai..., ci (şi). *Cu cât..., cu atât* = pe măsură ce..., tot mai mult... **3.** (În expr.) *Cât colo* = departe. *Cât de colo* = de departe, de la mare distanţă; imediat, de la prima vedere; în mod clar. (Pop.) *Cât colea* = aproape. *Cât de cât* = măcar, puţin de tot; (în construcţii negative) deloc. *Cât (e) lumea (şi pământul)* = totdeauna; (în construcţii negative) niciodată. **IV.** Pron. **1.** Pron. interog. (Cu) ce preţ? În ce număr? în ce cantitate? ce durată de timp? cât costă?. ** Expr. *Cât e ceasul?* = ce oră este (acum)? *În câte (ale lunii) e (azi)* = la ce dată calendaristică ne aflăm (azi). *Pe cât te prinzi?* = pe ce pui pariu?. **2.** Pron. nehot. (Adesea cu valoare de adj. nehot.) Tot ce, toate care; (la pl.) cei care. *Cât a fost s-a terminat. Câţi au venit. Câtă vreme a trecut!.* ** Expr. *Câtă frunză, câtă iarbă* sau *câtă frunză şi iarbă*, se spune despre o cantitate foarte mare, despre o mulţime nenumărată. *Câte-n lună şi-n soare* sau *câte-n lună şi-n stele, câte şi mai câte* = de toate, de tot soiul, tot felul de lucruri, tot ce se poate închipui. *Câtă mai* = mare, coşcogea. – Lat. **quantus** (contaminat cu lat. **quotus** şi **cata**).
CÂT[2]**,** *câturi,* S.n. (Mat.) Număr rezultat dintr-o împărţire, rezultatul unei împărţiri; raport care există între două numere sau două mărimi. – Lat. **quantus** (contaminat cu lat. **quotus** şi **cata**).
CÂTE adv. **1.** (Formează numerale colective) *Câte trele.* **2.** (Formează numerale distributive)

Două câte două. ** Expr. *Una câte una* sau *unul câte unul* = rând pe rând, una după alta sau unul după altul. *Câte una (straşnică)* = ceva neobişnuit, grozav etc. – Lat. **cata** (modificat după pl. f. al lui *cât).*

CÂTEA pron. interog., adj. interog. f. – v. **câtelea.**

CÂTELEA, CÂTA pron. interog., adj. interog. (Precedat de art. "al", "a'', se întrebuinţează în propoziţii interogative pentru a afla locul pe care îl ocupă cineva sau ceva într-o ierarhie, într-o serie de fiinţe sau de lucruri de acelaşi fel) *Al câtelea a reuşit? A câta casă?* [Var.: **câtea** pron. interog., adj. interog. f.] – **Câte + le + a.**

CÂTEODATĂ adv. Din timp în timp, când şi când, uneori. – **Câte + o + dată.**

CÂTEŞI- Element de compunere care înseamnă "toţi (ori toate) împreună" şi care serveşte la formarea unor numerale colective: *câteşitrei, câteşitrele; câteşipatru* etc. – **Câte + şi**.

CÂTIME, *câtimi,* s.f. (Rar) Ceea ce se poate măsura sau număra; număr, mărime, volum, cantitate. – **Cât** + suf. *-ime.*

CÂTINEL adv. v. **cătinel.**

CÂTUŞI adv. (În expr.) *Câtuşi de puţin* = oricât de puţin, cât de cât; (în construcţii negative) absolut deloc, defel. – **Cât**(**u**) + **şi**.

CÂTVA, CÂTĂVA, *câţiva, câteva,* pron. nehot., adj. nehot. Un număr mic, o cantitate sau o parte mică (dintr-un număr, o cantitate sau o parte mai mare). * (Adverbial) Puţin timp, nu prea multă vreme. – **Cât + va** (= *vrea*).

CÂŢ interj. Strigăt cu care se goneşte pisica. – Onomatopee. Cf. germ. **Katze.**

CE pron. invar. **I.** (Interogativ, uneori cu nuanţă exclamativă) **1.** (Exprimă o întrebare) *Ce ai?.* * (Fam.; ca răspuns la o chemare) Poftim?. * (Cu valoare de interjecţie) Cum adică?!, Se poate?!, Ce? *Nu l-am găsit!.* * (Adjectival) Care? ce fel de... **2.** Pentru care motiv?, din care cauză? *Ce te miri?. ** Expr. (În formule de răspuns) *De ce nu?* = **a)** cum să nu, desigur; **b)** se poate, e posibil. *De ce, de nece* se spune cuiva pentru a încheia discuţia când nu vrei să-i răspunzi la întrebare. ** (Cu valoare de conjuncţie) *Nu văd de ce te superi.* * (Pop.; cu valoare de conjuncţie cauzală) Pentru că, fiindcă, deoarece. **3.** (Interogativ-exclamativ, indică surpriza, indignarea, neîncrederea etc.) Cum adică? Nu cumva? *Ce! Vrei să spui că n-ai fost?.* **II.** (Adverbial) Cât (de tare, de mult), cum. *Ce-aş mai râde să te văd păcălit.* ** Expr. *Te miri ce* = nimica toată, puţin. *Cât pe ce* = aproape, gata-gata. *Din ce în ce* = cu cât trece timpul; tot mai mult. (Pop.) *Numai ce* = (deodată) iată că... pe neaşteptate. * (Dând nuanţă de superlativ adjectivului sau adverbului pe care-l precedă) Cât de...!. **III**. (Cu valoare de conjuncţie) Care lucru anume. *Nu mai ştia ce să facă de bucurie.* ** Expr. *A şti* (sau *a afla) ce şi cum (e)* = a fi bine informat despre ceva. **IV.** (Relativ) **1.** Care. ** Expr. *Pe zi ce trece* (sau *merge)* sau *de ce trece* (sau *merge)* = pe măsură ce trece timpul, tot mai mult. **2.** (În legătură cu "a fi", "a găsi", cu sens explicativ) *Fiinţă ticăloasă ce eşti!.* ** Expr. (formulă de politeţe prin care se răspunde cuiva care mulţumeşte) *N-ai (n-aveţi) pentru ce (de ce). A (nu) avea de ce...* = a (nu) exista motiv întemeiat pentru... **3.** Ceea ce. *Aţi aflat ce s-a întâmplat?. ** Expr. *Ce-i drept* = într-adevăr, de fapt. **V.** (Nehotărât) **1.** Un lucru oarecare, nu ştiu ce, nu ştiu cât; ceva. ** (Substantivat; precedat de "un") *Un ce anume. ** Expr. (Reg.) *Cu mare ce* = cu mare greutate; greu, anevoie. **2.** (Cu repetarea verbului din propoziţia principală) *A stat ce-a stat.* **3.** Orice, oricât. *Zică cine ce va vrea.* – Lat. **quid.**

CEA interj. Strigăt cu care se mână boii spre dreapta. * (Substantivat) Partea dreaptă; dreapta. [Var.: (reg.) **ceála** interj.] – Onomatopee.

CEABARE s.f. v. **cebare.**

CEAC s.n. Prăjină lungă, prevăzută la un capăt cu cârlig, folosită pentru prinderea şi manevrarea butucilor pe apă. – Et. nec.

CEACĂU, *ceacăie,* s.n. (Reg.) Un fel de chipiu milităresc, înalt şi tare, pe care îl purtau odinioară membrii unor unităţi militare. – Din magh. **csákó.**

CEACÎR, -Ă, *ceacâri, -e,* adj. **1.** (Despre ochii unei fiinţe) Care prezintă anomalia de a nu fi de aceeaşi culoare, care au culori diferite; (despre fiinţe) cu ochi de culori diferite; cu lumina ochiului înconjurată de un cearcăn albicios. **2.** (Despre ochii unei fiinţe) Care suferă de strabism; saşiu, zbanghiu. – Din tc. **çakir** "albastru cu ape cenuşii".

CEACLIE, *ceaclii,* s.f. (Reg.) Patină[2] **(1)**. – Cf. **ceaglă.**

CEAC-PAC adv. (Fam.) Aşa şi aşa, nici prea bine, nici prea rău. [Var.: **ceat-pát** adv.] – Din tc. **çatpat** "din când în când; pe ici pe colo".

CEACŞIRI s.m. pl. (Înv.) Pantaloni turceşti largi. – Din tc. **çaksir.**

CEADIRIU, -IE, *ceadirii,* adj. (Înv.) Verde ca paiul grâului necopt. – Din tc. **çadiri**.

CEAFĂ, *cefe,* s.f. **1.** Partea de dinapoi a gâtului sau, *p. ext.,* a capului. ** Expr. *Când mi-oi* (sau *ţi-oi* etc.) *vedea ceafa* = niciodată. *A face ceafă* = a se îngrăşa. *Gros în (ori la) ceafă* sau *cu ceafa groasă* = gras; *fig.* bogat; influent. * Regiunea cervicală. **2.** Specialitate de

carne de porc din regiunea cefei **(1)**, afumată sau sărată. – Cf. alb. **čafë.**

CEAGLĂ, *ceagle,* s.f. (Reg.) Târnăcop pentru spart gheaţa. – Din magh. **csáklya.**

CEAHLĂU, *ceahlăi,* s.m. (Ornit.; reg.) Vultur bărbos (*Gypaetus barbatus).* – Din magh. **csaholó.**

CEAI, (1) s.m., **(2, 3, 4)** *ceaiuri,* s.n. **1.** S.m. Arbust exotic cultivat pentru frunzele lui care, uscate, sunt folosite pentru prepararea unei băuturi cu efect excitant *(Thea sinensis)*; *p. restr.* frunzele (uscate ale) acestui arbust. **2.** S.n. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Băutură obţinută prin maceraţia, infuzia sau decocţia frunzelor de ceai **(1)** sau a unor plante medicinale. **3.** S.m. Timpul, masa (de dimineaţă) la care se bea ceaiul **(2)**. **4.** S.n. Reuniune între prieteni, în cursul după-amiezii, la care se serveşte ceai **(2)** sau diferite gustări şi se dansează. – Din rus. **čai.**

CEAINĂRIE, *ceainării,* s.f. (Înv.) Local în care se servea ceai **(2)**. – **Ceaină** (înv. "ceainărie" <rus.) + suf. -*ărie.*

CEAINIC, *ceainice,* s.n. Vas special în care se fierbe apa pentru ceai **(2)** sau în care se opăreşte ceaiul **(1)**. – Din rus. **ceainik.**

CEAIR, *ceairuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Loc de păşune (împrejmuit); *p. ext.* câmpie nelucrată în apropierea unei ape. [Var.: **ciér** s.n.] – Din tc **çair.**

CEALA interj. v. **cea.**

CEALMA, *cealmale,* s.f. (Înv.) Turban. – Din tc **çalma.**

CEALMAGIU, *cealmagii,* s.m. (Înv.) Bărbat care purta cealma; *p. restr.* turc – **Cealma** + suf. -*giu.*

CEAM, *ceamuri,* s.n. Navă fluvială remorcată care are magazii cu deschideri de dimensiuni mari şi care este folosită mai ales pentru transportul pietrei sau nisipului. – Din tc. **çam.**

CEAMBUR, *ceambururi,* s.n. (Înv.) Detaşament (tătăresc) trimis (sau plecat) să prade. ** Expr. (Pop.) *A bate ceamburul* = a umbla fără rost, a bate drumurile; a pierde vremea, a sta degeaba. – Din ucr. **čambul.**

CEAMUR s.n. (Reg.) Material de construcţie constituit din lut frământat cu paie tocate (şi cu unele substanţe minerale), întrebuinţat la tencuirea sau la construirea caselor ţărăneşti, a cuptoarelor etc. – Din tc. **çamur.**

CEANAC, *ceanace,* s.n. (Reg.) Strachină mare (de lut sau de lemn). – Din tc. **çanak.**

CEANGĂU, *ceangăi,* s.m. (La pl.) Nume dat populaţiei de grai românesc şi maghiar şi de religie catolică, emigrată de-a lungul timpului din sud-estul Transilvaniei în Moldova (mai ales în judeţul Bacău); (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. – Din magh. **csángó.**

CEAPĂ, *cepe,* s.f. **1.** Plantă erbacee legumicolă, bienală, din familia liliaceelor, comestibilă, cu miros puternic, specific, cu tulpina aeriană dreaptă, cilindrică şi verde şi cu cea subterană în formă de bulb, cu frunze cilindrice şi cu flori albe numeroase, dispuse în inflorescenţe dese *(Allium cepa). ** Ceapă de apă* = ceapă care se cultivă prin răsad şi se recoltează în acelaşi an în care s-a semănat. *Ceapă de sământă* = arpagic. * Bulbul cepei **(1)**, cu miros specific şi cu conţinut bogat de vitamine, folosit în alimentaţie; *p. gener.* orice bulb al unei plante. ** Expr. *Nu face* (sau *nu valorează nici cât) o ceapă degerată*, se spune despre cineva (sau despre ceva) fără nici o valoare. **2.** ** Compus: *ceapa-ciorii* = numele a trei plante erbacee bulboase din familia liliaceelor, una cu flori galbene *(Gagea pratensis*), alta cu flori albastre *(Muscari comosum)*, iar a treia cu flori albe-verzui sau violete *(Muscari tenuiflorum).* – Lat. **caepa.**

CEAPCĂ, *ceapce,* s.f. (Rar) Chipiu (polonez), şapcă. – Din pol. **czapka.**

CEAPCÂN, *ceapcâni,* s.m. (Reg.; adesea adjectival) Om rău, şiret, rafinat. – Din tc. **çapkin**

CEAPIST, -Ă, *ceapişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Ieşit din uz) (Membru) al unei cooperative agricole de producţie. – **C** [ooperativă] **A** [agricolă] de **P** [roducţie] + suf. -*ist.*

CEAPRAZ, *ceaprazuri,* s.n. **1.** Şiret, panglică sau ciucure de mătase sau de fir, cu care se împodobesc hainele (militare), draperiile, tapiţeriile etc. **2.** Poziţia alternativă a dinţilor de ferestrău într-o parte şi în alta, în afara planului pânzei, pentru a face mai uşoară tăierea materialului. **3.** Călcător. – Din tc. **çapraz.**

CEAPRAZAR, *ceaprazari,* s.m. Fabricant sau negustor de ceaprazuri **(1)** sau, *p. ext.,* de chipie şi de alte obiecte de uniformă (militară). – **Ceapraz +** suf. -*ar.*

CEAPRĂZĂRIE[1] s.f. Meseria de ceaprazar. – **Ceaprazar** + suf. -*ie.*

CEAPRĂZĂRIE[2]**,** *ceaprăzării,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vând ceaprazuri **(1)** sau, *p. ext.,* chipie sau alte obiecte de uniformă (militară). **2.** Diferite feluri de ceaprazuri **(1)**. – **Ceapraz** + suf. -*ărie.*

CEAPRĂZUI, *ceaprăzuiesc,* vb. IV. Tranz. A încovoia dinţii ferăstrăului **(1)** pentru a realiza ceaprazul **(2)**. – **Ceapraz** + suf. -*ui.*

CEAPRĂZUIRE, *ceaprăzuiri,* s.f. Acţiunea de *a ceaprăzui* şi rezultatul ei. – V. **ceaprăzui.**

CEAPRĂZUIT, -Ă, *ceaprăzuiţi, -te,* adj. Care a fost supus operaţiei de ceaprăzuire. – V. **ceaprăzui.**

CEAPSĂ, *cepse,* s.f. (Reg.) Mica bonetă sau scufiţă de pânză albă, bogat împodobită cu ornamente colorate, ţesute sau cusute. [Var.: **ceápţă** s.f.] – Din magh. **csápsza,** scr. **čepac.**

CEAPŢĂ s.f. v. **ceapsă.**

CEARĂ s.f. **1.** Produs natural (de origine animală, vegetală sau minerală) sau sintetic, plastic, insolubil în apă, care se înmoaie şi se topeşte la temperaturi destul de joase şi care are numeroase utilizări în industria farmaceutică, electronică, a hârtiei, cosmetică etc. ** *Ceară de albine* = ceară de culoare gălbuie, cu miros plăcut, caracteristic, produsă de albine, care se recoltează prin topirea fagurilor. *Ceară de balenă* = spermanţet, ulei de caşalot. *Ceară de parchet* = amestec de ceară sintetică cu parafină, cerezină, ceară vegetală şi cu alte substanţe, care formează pe parchet o peliculă lucioasă, protectoare. *Ceară roşie* = amestec de colofoniu, şelac, ulei de terebentină şi culori minerale, care, datorită proprietăţilor lui plastice la încălzire, este folosit la sigilarea scrisorilor, pachetelor, la închiderea ermetică a flacoanelor etc. *Ceară montană* = ceară minerală obţinută, din cărbunii bruni prin extracţie cu solvenţi. *Ceară vegetală* = strat care acoperă suprafaţa plantelor, mai ales a fructelor. **2.** (Geol.; în sintagma) *Ceară de pământ* = ozocherită. **3.** (Fiziol.) Cerumen. – Lat. **cera.**

CEARCĂN, *cearcăne,* s.n. **1.** Cerc vânăt în jurul ochilor la un om obosit sau bolnav. **2.** Cerc de vapori, vizibil uneori în jurul soarelui sau al lunii; halo. – Refăcut din / * / **cearcene** (pl. lui / * / *cearcen* < lat. *circinus).*

CEARCEAF s.n. v. **cearşaf.**

CEARDAC s.n. v. **cerdac.**

CEARDAŞ, *ceardaşuri,* s.n. Dans naţional maghiar, alcătuit din două părţi: una lentă, iar a doua din ce în ce mai rapidă; melodie după care se execută acest dans. – Din magh. **csárdás.**

CEARŞAF, *cearşafuri,* s.n. **1.** Obiect de rufărie pentru pat, confecţionat din pânză, care se aşterne peste saltea sau cu care se îmbracă plapuma. **2.** (Înv.) Pânză de turban; şal. [Var.: **cearceáf** s.n.] – Din tc **çarşaf.**

CEARTĂ, *certuri,* s.f. **1.** Schimb de cuvinte aspre între două sau mai multe persoane; sfadă, gâlceavă. **2.** (Rar) Neînţelegere, duşmănie, ură. – Din **certa** (derivat regresiv).

CEAS, *ceasuri,* s.n. **1.** Interval de timp egal cu 60 de minute; oră. ** Loc. adv. *Cu ceasurile* = timp îndelungat, mult. *La tot ceasul* = întruna, mereu. ** Expr. *Cu un ceas mai devreme* (sau *mai curând*) = cât mai repede cu putinţă, până nu e prea târziu. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. * Spaţiu, distanţă care se poate parcurge în timp de o oră. *Acest sat e la 3 ceasuri de Bucureşti.* ** Expr. *A face un ceas bun până...* = a avea nevoie de o oră întreagă (sau de mai bine de o oră) până... * Fiecare dintre cele 24 de părţi în care este împărţită o zi şi care sunt marcate pe cadranul şi cu acele unui ceasornic; *p. ext.* bătaie a ceasornicului, când acele cadranului ajung la unul dintre punctele principale ale cadranului. **2.** Moment, clipă; timp, vreme. * Timpul dinaintea sau din cursul unui eveniment. ** Expr. *Ceas bun* (sau *rău*) = (în superstiţii) moment considerat ca norocos (sau nenorocos). (Formulă prin care se urează cuiva succes când întreprinde ceva) *(Să fie) într-un ceas bun!.* (Pop.) *A se da de ceasul morţii* = a se agita; a se frământa, a se zbuciuma. **3.** Aparat care serveşte la determinarea şi măsurarea timpului în limitele unei zile; ceasornic. **4.** *Ceas electronic* = ceas a cărui funcţionare se bazează pe folosirea circuitelor integrate specializate. *Ceas digital* = ceas (electronic) la care ora este indicată prin cifre afişate pe un ecran. *Ceas vorbitor* = **a)** ceas electronic la care ora este anunţată verbal; **b)** magnetofon pentru redarea înregistrărilor de semnal orar şi a unor informaţii vorbite asociate, folosit pentru anunţarea orei exacte în reţeaua telefonică. *Ceas solar* = suprafaţă mărginită de numere, având în centru o tijă a cărei umbră indică cu aproximaţie orele zilei; cadran solar. ** Expr. *A merge ca ceasul* = (despre maşini, aparate etc.) a funcţiona perfect. * Aparat în formă de ceas **(3)**, ale cărui limbi înregistrează mişcarea, viteza, consumul; contor. **5.** Slujbă religioasă săvârşită la anumite ore din zi. – Din sl. **časů.**

CEASLA s.f. v. **şasla**.

CEASLOV, *ceasloave,* s.n. Carte bisericească cuprinzând anumite rugăciuni şi cântări pentru diferite ceasuri **(4)** ale zilei şi care servea cândva şi ca abecedar. [Var.: **ceasoslóv** s.n.] – Din sl. **časoslovů.**

CEASOFICARE, *ceasoficări,* s.f. Creare a unei reţele de ceasuri publice a căror funcţionare este asigurată prin transmiterea unor impulsuri electrice de la un centru de control. – Din **ceas** (după *radioficare).*

CEASORNIC, *ceasornice,* s.n. **1.** Ceas **(3)**. ** *Ceasornic de pontaj* = ceasornic special pus la poarta de intrare într-o uzină, întreprindere etc., care imprimă pe fişele individuale momentul intrării şi ieşirii muncitorilor. **2.** (Bot.) Plantă agăţătoare cu flori albe, trandafirii şi albăstrii *(Passiflora coerulea).* – Din bg., scr. **časovnik** (modificat după *ornic*).

CEASORNICAR, *ceasornicari,* s.m. **1.** Persoană care repară sau vinde ceasuri **(3)**. **2.** Insectă dăunătoare, mică de 4-5 mm, care face galerii în lemnul construcţiilor şi al mobilelor şi produce zgomote asemănătoare cu tic-tacul ceasului *(Anobium pertinax).* – **Ceasornic** + suf. *-ar.*

CEASORNICĂRIE[1] s.f. Meseria de ceasornicar **(1)**. – **Ceasornicar +** suf. *-ie.*

CEASORNICĂRIE[2]**,** *ceasornicării,* s.f. Atelier, prăvălie unde se repară sau se vând ceasornice **(1)**. – **Ceasornic +** suf. *-ărie.*

CEASOSLOV s.n. v. **ceaslov.**

CEAŞCĂ, *ceşti,* s.f. **1.** Vas mic de porţelan, de faianţă etc., cu gura largă, rotundă (şi cu toartă), servind la băut. **2.** Cantitate care intră într-o ceaşcă **(1)**; conţinutul unei ceşti **(1)**. – Din rus. **ceaška.**

CEAŞNIC, *ceaşnici,* s.m. (În evul mediu, în Moldova) Paharnic. – Din sl. **ceašnikŭ.**

CEATAL s.n. Porţiune de uscat, în formă de triunghi, care provoacă difluenţa fluvială. – Et. nec.

CEATĂ, *cete,* s.f. **1.** Grup (neorganizat) de oameni, adunaţi de obicei în vederea unui scop comun. * (Urmat de determinări) Grămadă de animale (de acelaşi fel). **2.** (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Grup de organizare specială, militară şi fiscală, alcătuit din subalternii de la sate ai dregătorilor domneşti; pâlc **(2)**, stol **(2)**; trupă înarmată şi organizată. – Din sl. **četa.**

CEATLĂU, *ceatlaie,* s.n. (Reg.) Bucată de lemn cu care se răsuceşte funia sau lanţul trecut peste o sarcină (de fân, de lemne etc.) spre a o strânge. * Prăjină adăugată la inima căruţei spre a înhăma încă un cal. * Băţ gros; bâtă, ciomag. [Var.: **cetlău** s.n.] – Din magh. **csatló.**

CEAT-PAT adv. v. **ceac-pac.**

CEAŢĂ, *ceţuri,* s.f. **1.** Particule de apă rezultate din vaporizarea apei de pe pământ, aflate în suspensie în atmosferă, la suprafaţa solului, şi care îngreuiază vizibilitatea; negură, pâclă. **2.** (Impr.) Aburii care se condensează pe o sticlă, pe o suprafaţă netedă. – Lat. **caecia** (< *caecus* "orb").

CEAUN, *ceaune,* s.n. Vas de tuci, de formă emisferică, cu două toarte unite printr-un mâner, folosit pentru fierberea mămăligii sau a altor mâncăruri. * Conţinutul unui asemenea vas; cantitatea care încape într-un asemenea vas. [Pl. şi: *ceaunuri*] – Din tăt. **ca(h)un**, ucr. **ca(v)un**.

CEAUNAŞ, *ceaunaşe,* s.n. Diminutiv al lui *ceaun*. [Pr.: *cea-u-*] – **Ceaun** + suf. *-aş*.

CEAUŞ, *ceauşi,* s.m. **1.** Funcţionar inferior la turci, care îndeplinea funcţia de uşier, de curier sau de aprod **(1)** al curţii. **2.** Nume dat, în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova, unor funcţionari publici; **a)** şef al unei cete de slujitori; **b)** căpetenie de surugii; **c)** căpetenia vânătorilor domneşti; **d)** aprod **(3)**. **3.** (Înv.) Om de serviciu la sinagogă. – Din tc **çavuş.**

CEAUŞEL, *ceauşei,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *ceauş*. [Pr.: *cea-u-*] – **Ceauş** + suf. *-el.*

CEBARE, *cebări,* s.f. Plantă erbacee cu flori care la început sunt verzi, iar mai târziu roşietice *(Sanguisorba minor).* [Var.: **ceabáre** s.f.] – Cf. magh. **csabaire.**

CEBOCEFAL, -Ă, *cebocefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care prezintă cebocefalie. – Din fr. **cébocéphale.**

CEBOCEFALIE, *cebocefalii,* s.f. (Med.) Malformaţie congenitală caracterizată prin nas turtit şi ochi foarte apropiaţi. – Din fr. **cébocéphalie.**

CEC[1], *cecuri,* s.n. Document nominal sau la purtător, prin care posesorul unui cont curent sau de decontare ori o altă persoană împuternicită, dispune plata unei sume de bani din disponibilul aflat în contul titularului. – Din engl. **check,** fr. **chéque.**

CEC[2]**,** *cecuri,* s.n. Prima parte a intestinului gros, de forma unei pungi, cuprinsă între intestinul subţire şi colon. [Var.: **cécum** s.n.] – Din fr. **caecum,** lat. [intestinum] **caecum.**

CECAL, -Ă, *cecali, -e,* adj. Care aparţine cecului[2], privitor la cec[2]. – Din fr. **caecal.**

CECIDIE s.f. Excrescenţă pe diferite organe ale plantelor, provocată de unii paraziţi (bacterii, ciuperci sau insecte); gală[2]. – Din fr. **cécidie.**

CECITATE s.f. Absenţă a vederii datorită unor leziuni ale mediilor transparente oculare, ale retinei, ale căilor nervoase sau ale centrilor vederii; ablepsie, orbire. ** *Cecitate psihică* = pierdere a capacităţii de recunoaştere a obiectelor cu ajutorul văzului. *Cecitate*

verbală = pierdere a capacităţii de a citi sau de a înţelege sensul limbajului scris; alexie. *Cecitate nocturnă* = hemeralopie. – Din fr. **cécité,** lat. **caecitas, -atis.**
CECMEGEA, *cecmegele,* s.f. (Turcism înv.) Sertar la tejghea, unde se ţineau banii. – Din tc. **çekmece.**
CECOGRAF, *cecografe,* s.n. Instrument de care se servesc orbii pentru a scrie – Din fr. **cécographe.**
CECOGRAFIE s.f. Metodă specială prin care orbii sunt învăţaţi să scrie. – Din fr. **cécographie.**
CECUM s.n. v. **cec**[2]**.**
CEDA, *cedez,* vb. I. **1.** Tranz. A renunţa (gratuit sau prin vânzare) la posesiunea asupra unui bun. * (Despre persoane) A transmite un drept de creanţă unei alte persoane. **2.** Intranz. A da cuiva dreptate într-o discuţie, a nu se mai împotrivi; a se supune; a renunţa. * (Sport) A se recunoaşte învins (renunţând la luptă); a fi învins. **3.** Intranz. (Despre boli) A scădea din intensitate, a se ameliora. **4.** Intranz. (Despre lucruri) A nu rezista unei presiuni; a se încovoia; a se deforma; a se rupe. – Din fr. **céder.**
CEDARE, *cedări,* s.f. Acţiunea de *a ceda* şi rezultatul ei. – V. **ceda.**
CEDENT, *cedenţi,* s.m. Creditor care transmite, printr-un contract de cesiune, dreptul său de creanţă unei alte persoane. – Din lat. **cedens, -ntis.**
CEDRU, *cedri,* s.m. Numele mai multor specii de arbori din familia pinaceelor, cu lemnul tare, cu ramurile orizontale *(Cedrus).* * Lemnul acestor arbori, de culoare brună-gălbuie, rezistent, uleios, cu miros puternic, folosit în construcţiile navale, la fabricarea mobilelor, în sculptură. – Din fr. **cédre,** lat. **cedrus.**
CEFALALGIC, -Ă, *cefalalgici, -ce,* adj. (Med.) De cefalalgie. – Din fr. **céphalalgique.**
CEFALALGIE, *cefalalgii,* s.f. Durere de cap. – Din fr. **céphalalgie.**
CEFALEE s.f. Durere de cap difuză sau localizată, continuă sau intermitentă. – Din fr. **céphalée.**
CEFALIC, -Ă, *cefalici, -ce,* adj. Care aparţine capului, care se referă la cap; al capului. ** *Arteră cefalică* = carotidă. – Din fr. **céphalique,** lat. **cephalicus.**
CEFALINĂ s.f. Substanţă care conţine acizi graşi, acid fosforic, gliceroli şi aminoalcooli şi care se găseşte în ţesutul nervos cerebral şi în gălbenuşul de ou. – Din fr. **céphaline.**
CEFALITĂ, *cefalite,* s.f. Inflamaţie a creierului şi a membranelor sale. – Din fr. **céphalite.**
CEFALOCORDAT, *cefalocordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu scheletul corpului format din coarda dorsală; (şi la sg.) animal din această încrengătură. – Din fr. **céphalocordates.**
CEFALOGRAF, *cefalografe,* s.n. Instrument pentru înregistrarea grafică a dimensiunilor capului, folosit în antropometrie. – Din fr. **céphalographe.**
CEFALOGRAFIE s.f. **1.** Descriere anatomică a capului. **2.** Înregistrarea grafică a formei şi a dimensiunilor capului. – Din fr. **céphalographie.**
CEFALOMETRIC, -Ă, *cefalometrici, -ce,* adj. (Med.) De cefalometrie. – Din fr. **céphalométrique.**
CEFALOMETRIE, *cefalometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a dimensiunilor capului. – Din fr. **céphalométrie.**
CEFALOMETRU, *cefalometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea capului. – Din fr. **céphalométre.**
CEFALOPOD, *cefalopode,* s.n. (La pl.) Clasă de moluşte marine cu structură superioară, având în jurul gurii braţe tentaculare, prevăzute cu ventuze; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **cefalopódă** s.f.] – Din fr. **céphalopode.**
CEFALOPODĂ s.f. v. **cefalopod.**
CEFALORAHIDIAN, -Ă, *cefalorahidieni, -e,* adj. Care se referă la cap şi la coloana vertebrală, care aparţine acestora. *Regiunea cefalorahidiană. ** Lichid cefalorahidian* = lichid incolor care se găseşte în ventriculii cerebrali şi în canalul rahidian, având rol mecanic şi de protecţie. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **céphalo-rachidien.**
CEFALOSCOPIC, -Ă, *cefaloscopici, -ce,* adj. În legătură cu cefaloscopia, care aparţine cefaloscopiei. – Din fr. **céphaloscopique.**
CEFALOSCOPIE s.f. Examinare a capului. – Din fr. **céphaloscopie.**
CEFALOTOMIE, *cefalotomii,* s.f. (Med.) Craniotomie. – Din fr. **céphalotomie.**
CEFALOTORACE, *cefalotorace,* s.n. Segment al corpului, la arahnide şi la crustacee, format prin unirea capului cu toracele. – Din fr. **céphalothorax,** it. **cefalotorace.**
CEFAR, *cefare,* s.n. **1.** Partea superioară a jugului, de forma unei bare de lemn cu două curburi, care se aşază pe ceafa unor animale de tracţiune. **2.** Bucată de pânză care se prinde la ceafă de chipiu, pentru a apăra ceafa de arşiţa soarelui; curea care se prinde la ceafă. – **Ceafă** + suf. *-ar.*

CEFEIDĂ, *cefeide,* s.f. Stea cu strălucire variabilă. – Din fr. **céphéide.**
CEFERIST, -Ă, *ceferişti, -ste,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care se află în serviciul Căilor Ferate Române. [Var.: **cheferíst, -ă** s.m. şi f.] – Din iniţialele C.F.R. (= *Căile Ferate Române)* + suf. *-ist.*
CEGĂ, *cegi,* s.f. Peşte de apă dulce cu botul lung şi ascuţit, având o serie de discuri osoase pe spate şi pe laturi *(Acipenser ruthenus).* – Din scr. **čega.**
CEH, -Ă, *cehi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Cehiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Cehiei sau populaţiei ei, privitor la Cehia sau la populaţia ei; cehesc. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de cehi **(1)**, făcând parte din ramura apuseană a limbilor slave. – Din ceh. **čech.** Cf. sl. **čěhů.**
CEHĂI vb. IV. v. **cihăi.**
CEHESC, -EASCĂ, *ceheşti,* adj. (Rar) Ceh **(2)**. – **Ceh** + suf. -*esc.*
CEHEŞTE adv. În felul sau în limba cehilor **(1)**. – **Ceh** + suf. -*eşte.*
CEHOSLOVAC, -Ă, *cehoslovaci, -ce,* s.m. şi f., adj. (Ieşit din uz) **1.** S.m. şi f. Locuitor al Cehoslovaciei. **2.** Adj. Care aparţinea Cehoslovaciei sau locuitorilor ei, privitor la Cehoslovacia sau la locuitorii ei. – Din **Cehoslovacia** (derivat regresiv). Cf. fr. **tchécoslovaque.**
CEHOVIAN, -Ă, *cehovieni, -e,* adj. De Cehov, al lui Cehov; în maniera lui Cehov, [Pr.: -*vi-an*] – **Cehov** (n. pr.) + suf. -*ian.*
CEL, CEA, *cei, cele,* adj. dem. (antepus), art. adj., pron. dem. **I.** Adj. dem. (antepus) (Pop.) (Arată că fiinţa sau lucrul desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spaţiu sau în timp, de vorbitor). *Ia în braţe cea căldare. *** Expr. *Cea* (sau *ceea) lume* = lumea cealaltă; celălalt tărâm. **II.** Art. adj. **1.** (Precedă un adjectiv care determină un substantiv articulat sau un substantiv nume de persoană, nearticulat) *Fruntea ta cea lată, Ştefan cel Mare.* **2.** (Precedă un numeral ordinal sau cardinal) *Cele trei fete. Cel de-al treilea copac.* **3.** (Urmat de "mai" formează superlativul relativ) *Cel mai bun.* ** (În loc. adv.) *Cel mult* = maximum. *Cel mult* = în cazul cel mai favorabil, în cazul extrem. *Cel puţin* = minimum. *Cel puţin* = măcar, barem. **4.** (Substantivează adjectivul pe care îl precedă) *Cel bogat.* **III.** Pron. dem. **1.** (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat, în spaţiu sau timp, de vorbitor). *Cel de dincolo. *** (Loc. subst.) *Cel de sus* = Dumnezeu. (Pop.) *Cel de pe comoară* (sau *cu coarne)* = dracul. (Intră în formarea unui pronume relativ compus). **2.** *Cel ce* = care. [Gen.-dat. sg. *celui, celei,* gen.-dat. pl. *celor*] – Din **acel, acea** (cu afereza lui *a* prin fonetică sintactică).
CELA, CEEA, *ceia, celea,* pron. dem., adj. dem. (postpus). **1.** Pron. dem. (Pop.) (Indică o fiinţă sau un lucru mai depărtat, în spaţiu sau în timp, de subiectul vorbitor) Acela. ** Expr. *Toate cele(a)* = totul, toate. *Multe cele(a)* = multe şi diverse. *Alte cele(a)* = altceva; alte lucruri. *Ba ceea..., ba ceea...* = ba una..., ba alta... * (Intră în formarea unui pronume relativ compus) *Ceea ce* = ce. **2.** Adj. dem. (postpus) (Pop.) Acela. *Omul cela. Femeia ceea.* [Gen.-dat. sg. *celuia, celeia,* gen.-dat. pl. *celora*] – Din **acela, aceea** (cu afereza lui *a*).
CELAFIBRĂ, *celafibre,* s.f. Fibră textilă artificială din categoria fibrelor celulozei, puţin higroscopică, permeabilă pentru radiaţiile ultraviolete şi uşor inflamabilă. – Din fr. **celafibre.**
CELALALT, CEEALALTĂ pron. dem. v. **celălalt.**
CELALT pron. dem., m. v. **celălalt.**
CELAPERM s.n. Fibră obţinută pe cale chimică din celuloza de bumbac, cu aceleaşi proprietăţi ca celofibra, dar cu un tuşeu deosebit. – Din fr. **celaperm.**
CELAR, *celare,* s.n. Mică încăpere în locuinţele ţărăneşti, pentru păstrarea alimentelor şi a obiectelor casnice. – Lat. **cellarium.**
CELĂLALT, CEALALTĂ, *ceilalţi, celelalte,* pron. dem. **1.** Cel mai depărtat dintre amândoi, al doilea; ălălalt, aialaltă. ** (Adjectival) *Acolo, în partea cealaltă.* **2.** (La pl.) Toţi cei care sunt de faţă sau care pot fi luaţi în consideraţie, afară de cel sau cei amintiţi în mod special sau scoşi din discuţie. ** (Adjectival) *Ceilalţi oaspeţi.* * (Adjectival; ca determinant al unor cuvinte care exprimă o diviziune a timpului) Imediat următor altuia. *Luna cealaltă.* [Gen.-dat. sg. *celuilalt, celeilalte,* gen.-dat. pl. *celorlalţi, celorlalte.* – Var.: **célalalt, céealaltă** pron. dem., **célalt, céllalt** pron. dem. m.] – **Cel**(a) **+ alalt** *(= ăllalt).*
CELĂREL, *celărele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *celar.* – **Celar** + suf. -*el.*
CELEBRA, *celebrez,* vb. I. Tranz. **1.** A săvârşi cu solemnitate un act de însemnătate publică sau privată, în special o căsătorie; a oficia. **2.** A sărbători (aducând elogii) un eveniment însemnat, o persoană etc. – Din fr. **célébrer,** lat. **celebrare.**
CELEBRARE, *celebrări,* s.f. Acţiunea de *a celebra*; celebraţie. – V. **celebra.**
CELEBRATOR, -OARE, *celebratori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care celebrează **(2)**. –

Celebra + suf. -*tor.*
CELEBRAŢIE, *celebraţii,* s.f. (Rar) Celebrare. – Din fr. **célébration.**
CELEBRITATE, (2) *celebrităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi celebru; reputaţie, faimă. **2.** Persoană care se bucură de mare renume şi prestigiu. – Din fr. **célébrité,** lat. **celebritas, -atis.**
CELEBRU, -Ă, *celebri, -e,* adj. Renumit, vestit, ilustru. – Din fr. **célebre,** lat. **celebris.**
CELENTERAT, *celenterate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale inferioare, de obicei marine, care au corpul cu pereţii alcătuiţi din două straturi de celule şi cu o cavitate digestivă în interior; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. ** (Adjectival) *Meduza şi coralii sunt animale celenterate*. – Din fr. **coelentérés.**
CELERIMETRU, *celerimetre,* s.n. (Rar) Tahimetru. – Din fr. **célérimetre.**
CELERITATE s.f. (Livr.) Iuţeală **(1)**, repeziciune **(1)**. – Din fr. **célérité,** lat. **celetitas, -atis.**
CELEST, -Ă, *celeşti, -ste,* adj. (Livr.; poetic) Ceresc; *fig.* foarte frumos, minunat, divin. – Din fr. **céleste,** lat. **caelestis.**
CELESTĂ, *celeste,* s.f. Instrument muzical de percuţie cu claviatură, ale cărui sunete sunt produse prin lovirea unor plăci de metal. – Din fr. **célesta.**
CELESTIN, *celestini,* s.m. Călugăr aparţinând unui ordin catolic fondat în anul 1254. – Din fr. **célestin.**
CELESTINĂ s.f. Sulfat de stronţiu natural, sticlos-transparent, incolor sau uşor colorat, întrebuinţat ca materie primă la prepararea sărurilor de stronţiu. – Din fr. **célestine.**
CELIAC, -Ă, *celiaci, -ce,* adj. (Anat.) Al cavităţii abdominale. [Pr.: -*li-ac*] – Din fr. **coeliaque.**
CELIBAT s.n. Faptul de a fi celibatar, starea unei persoane necăsătorite. – Din fr. **célibat,** lat. **caelibatus.**
CELIBATAR, -Ă, *celibatari, -e,* s.m. şi f. Persoană (în special bărbat) necăsătorită. – Din fr. **célibataire.**
CELIOSCOPIE s.f. Metodă de examinare a interiorului cavităţii abdominale; peritonescopie. [Pr.: -*li-o*-] – Din fr. **coelioscopie.**
CELIOTOMIE, *celiotomii,* s.f. (Med.) Laparotomie. [Pr.: -*li-o*-] – Din fr. **coeliotomie.**
CELLA s.f. Sală sau spaţiu într-un templu grec sau roman, unde se află statuia zeului protector; naos **(2)**. – Cuv. lat.
CELLALT pron. dem., m. v. **celălalt.**
CELLO s.n. Violoncel. – Cuv. it.
CELOCHIT s.n. Chit constituit dintr-un bitum moale şi din var gros, cu adaos de fibre de celuloză, folosit la executarea izolaţiilor hidrofuge. – Cf. **celuloză** şi **chit.**
CELOFAN s.n. Produs chimic obţinut din soluţie de viscoză sub formă de filme şi de foi subţiri transparente, impermeabile, insolubile în apă şi în alcool, folosit la ambalaje. – Din fr. **cellophane.**
CELOFANA, *celofanez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbrăca în celofan. – Din **celofan.**
CELOFANARE, *celofanări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a celofana* şi rezultatul ei. – V. **celofana.**
CELOFANAT, -Ă, *celofanaţi, -te,* adj. (Rar) Care a fost îmbrăcat în celofan. – V. **celofana.**
CELOFIBRĂ, *celofibre,* s.f. Fibră textilă artificială obţinută din celuloză. – Din fr. **cellofibre.**
CELOIDINĂ s.f. Soluţie concentrată de piroxilină, inflamabilă, solubilă în alcool şi în eter, folosită la secţionarea fină a ţesuturilor pentru examinarea lor microscopică. [Pr.: -*lo-i*-] – Din germ. **Keloidine.**
CELOLINĂ s.f. Fibră textilă artificială, fabricată din viscoză şi folosită ca înlocuitor al lânii. – **Celo [**fibră**] + lână.**
CELOM s.n. Cavitate în interiorul corpului animalelor metazoare. – Din fr. **coelome.**
CELOMAT, *celomate,* s.n. Animal prevăzut cu celom. – Din fr. **coelomates.**
CELOMIC, -Ă, *celomici, -ce,* adj. (Anat.) Care aparţine celomului, referitor la celom. – Din fr. **coelomique.**
CELOSTAT, *celostate,* s.n. Mecanism care urmăreşte mişcarea diurnă a unui astru, transmiţându-i imaginea cu ajutorul unei oglinzi, tot timpul în aceeaşi direcţie. – Et. nec.
CELT, -Ă, *celţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană făcând parte dintr-o veche populaţie europeană care a locuit în Galia (de unde s-a extins apoi şi în alte regiuni); gal[1]. **2.** Adj. Celtic. – Din fr. **Celtes.**
CELTA s.f. Fibră scurtă celulozică de tip viscoză, în care este înglobată o mare cantitate de aer şi din care se fabrică ţesături pentru îmbrăcăminte călduroasă. – Et. nec.
CELTIC, -Ă, *celtici, -ce,* adj. Care aparţine celţilor **(1)**, privitor la celţi; celt **(2)**, galic[2]. ** *Limbi celtice* = familie de limbi vorbite în antichitate (de vechii gali) şi astăzi (de irlandezi, bretoni etc.), în vestul Europei. – Din fr. **celtique.**
CELŢIU s.n. (Chim.) Hafniu. – Din fr. **celtium.**
CELUI, *celuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înşela, a (se) amăgi. * Tranz. A ademeni, a momi. – Din magh. **csalni.**

CELUIALĂ, *celuieli,* s.f. (Reg.) Înşelare, amăgire. * Ademenire. [Pr.: *-lu-ia-*] – **Celui +** suf. -*eală.*
CELUIT, -Ă, *celuiţi, -te,* adj. (Reg.) Înşelat, amăgit. * Ademenit, momit. – V. **celui.**
CELUITOR, -OARE, *celuitori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Reg.) (Persoană) care înşală, amăgeşte, ademeneşte. [Pr.: *-lu-i-*] – **Celui.** + suf. -*tor.*
CELULAR, -Ă, *celulari, -e,* adj. **1.** Care aparţine celulei **(1)**, de natura celulei; alcătuit din celule. ** *Teorie celulară* = teorie după care celula **(1)** constituie elementul fundamental al organizării interne a plantelor şi animalelor. **2.** (Jur.; în sintagma) *Regim celular* = regim special la care sunt supuşi, pe anumite perioade, deţinuţii în închisori, prin izolare severă în celule (4) individuale. – Din fr. **cellulaire.**
CELULĂ, *celule,* s.f. **1.** Element constitutiv fundamental al organismelor vii, alcătuit din membrană, citoplasmă şi nucleu, reprezentând cea mai simplă unitate anatomică. **2.** (În sintagma) *Celulă de partid* = (în trecut) denumirea organizaţiei de bază a partidului comunist. **3.** Fiecare dintre cavităţile hexagonale ale fagurilor de ceară, în care albinele depun mierea, cresc ouăle, puietul sau depozitează hrana; alveolă. **4.** Încăpere (strâmtă) în închisori, unde sunt ţinuţi arestaţii sau condamnaţii. **5.** Ansamblu format din aripile (şi fuzelajul) unui avion. **6.** Fiecare dintre compartimentele sau elementele identice, alăturate şi cu aceeaşi funcţie, ale unui dispozitiv sau ale unui sistem tehnic. *Celulă de siloz.* – Din fr. **cellule,** lat. **cellula.**
CELULITĂ s.f. Inflamaţie a ţesutului celular subcutanat. – Din fr. **cellulite.**
CELULOID s.n. Materie solidă, incoloră, uneori transparentă, lucioasă, flexibilă şi plastică, uşor inflamabilă, obţinută din nitroceluloză şi camfor, folosită la fabricarea filmelor fotografice, a lacurilor şi a unor obiecte uzuale. – Din fr. **celluloïd.**
CELULOZĂ s.f. Substanţă organică din care sunt alcătuiţi pereţii celulari ai plantelor şi care are o largă întrebuinţare în industria hârtiei, a lacurilor, a fibrelor artificiale, a maselor plastice etc. – Din fr. **cellulose.**
CELULOZIC, -Ă, *celulozici, -ce,* adj. Care conţine (sau este alcătuit din) celuloză. – Din fr. **cellulosique.**
CEMBALO s.n. Clavecin; clavicembal. – Cuv. it.
CEMENT, *cementuri,* s.n. **1.** Agent pulverulent care serveşte la cementarea oţelului. **2.** (Med.; în sintagma) *Cement dentar* = material folosit în obturaţia provizorie a cariilor şi la fixarea unor proteze. – Din fr. **cémént.**
CEMENTA, *cementez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata termochimic oţelurile moi sau aliate, introducând carbon, crom, azot etc. în stratul lor superficial, pentru a obţine un strat dur cu mare rezistenţă la uzură. **2.** (Med.) A obtura canalul unui dinte cu cement. **3.** (Med.) A fixa cu cement protezele pe dinţi. – Din fr. **cémenter.**
CEMENTARE, *cementări,* s.f. Acţiunea de *a cementa.* – V. **cementa.**
CEMENTAT, -Ă, *cementaţi, -te,* adj. Care a suferit procesul de cementare. – V. **cementa.**
CEMENTAŢIE, *cementaţii,* s.f. **1.** (Chim.) Cementare. **2.** Întărire şi pierdere a elasticităţii suprafeţei lemnului. **3.** (Geol.; în sintagma) *Zonă de cementaţie* = zonă din scoarţa pământului în care se produce îmbogăţirea în sulfuri secundare a unui zăcământ de sulfuri primare. – Din fr. **cémentation.**
CEMENTITĂ, *cementite,* s.f. Carbură de fier dură, care se găseşte în fontă şi în oţel. – Din fr. **cémentite.**
CEMENTOS, -OASĂ, *cementoşi, -oase,* adj. De natura cementului. – Din fr. **cémenteux.**
CENACLIST, -Ă, *cenaclişti, -ste,* s.m. şi f. Membru al unui cenaclu. – **Cenaclu** + suf. -*ist.*
CENACLU, *cenacluri,* s.n. Grup de literaţi, de artişti etc. legaţi prin afinităţi estetice, temperamentale, care au aspiraţii, program estetic comun, uneori o publicaţie proprie. * Reunire periodică a unui asemenea grup. [Pl. şi: *cenacle*] – Din fr. **cénacle,** lat. **cenaculum.**
CENESTEZIC, -Ă, *cenestezici, -ce,* adj. (Psih.) De cenestezie. – Din fr. **cénesthésique.**
CENESTEZIE s.f. Impresie generală, nediferenţiată, care rezultă din totalitatea senzaţiilor primite de la organele interne, caracterizându-se printr-o dispoziţie plăcută sau neplăcută; sensibilitate care reflectă propria existenţă fizică. – Din fr. **cénesthésie.**
CENOBIT, *cenobiţi,* s.m. Călugăr care trăieşte într-o mănăstire. – Din fr. **cénobite,** lat. **coenobita.**
CENOBITIC, -Ă, *cenobitici, -ce,* adj. Al cenobiţilor, de cenobiţi. – Din fr. **cénobitique.**
CENOBITISM s.n. Situaţie de cenobit; viaţă dusă de cenobit. – Din fr. **cénobitisme.**
CENOBIU, *cenobii,* s.n. (Biol.) Colonie imobilă de organisme unicelulare. – Din it. **cenobio.**
CENOGENETIC, -Ă, *cenogenetici, -ce,* adj. **1.** (Biol.; despre caractere) Care dispare în perioada adultă. **2.** (Biol.; despre caractere) De origine recentă. – Din fr. **cénogénétique.**

CENOGENEZĂ, *cenogeneze,* s.f. (Biol.) Apariţie a unor caractere în cursul dezvoltării, datorită adaptării la condiţiile de mediu. – Din fr. **cénogenése.**

CENOMANIAN, -Ă, *cenomaniani, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al doilea etaj al cretacicului mediu, considerat şi primul etaj al cretacicului superior, caracterizat prin amoniţi, lamelibranhiate, echinide etc. **2.** Adj. Care aparţine cenomanianului **(1)**, care se referă la el. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **cénomanien.**

CENOTAF, *cenotafe,* s.n. (Livr.) Monument funerar ridicat în amintirea unei persoane decedate ale cărei oseminte se găsesc în alt loc sau au dispărut. – Din fr. **cénotaphe,** lat. **cenotaphium.**

CENOTIP, *cenotipuri,* s.n. (Biol.) Tip primitiv din care au derivat alte tipuri. – Din fr. **cénotype.**

CENOZOIC subst., adj. (Geol.) Neozoic. [Pr.: *-zo-ic*] – Din fr. **cénozoîque.**

CENS s.n. **1.** (În Roma antică) Recensământ al cetăţenilor şi al averii lor, efectuat din cinci în cinci ani, pentru a servi ca bază în recrutare, la fixarea impozitelor, la exercitarea drepturilor politice etc. * Grupare a unor cetăţeni sau a tuturor locuitorilor unei ţări după diverse criterii. **2.** (În societatea feudală) Rentă în bani sau în natură datorată seniorului de către posesorul pământului. **3.** (În unele ţări) Câtimea de impozit prevăzută de legile electorale necesară pentru acordarea dreptului de alegător. – Din lat. **census,** fr. **cens.**

CENT, *cenţi,* S.m. **1.** Monedă divizionară în Statele Unite ale Americii şi în Canada, egală cu o sutime de dolar. * Monedă în Ţările de Jos, valorând o sutime de florin. **2.** (Muz.) Subdiviziune pentru măsurarea intervalelor muzicale, egală cu o sutime dintr-un semiton. – Din engl., fr. **cent.**

CENTAUR, *centauri,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Fiinţă imaginară, cu trup de cal şi cu bust omenesc; hipocentaur. **2.** (La sg. art.) Constelaţie din emisfera australă, din care face parte steaua cea mai apropiată de sistemul solar. [Pr.: *-ta-ur*] – Din lat. **centaurus.**

CENTAURĂ s.f. v. **ţintaură.**

CENTENAR, *centenare,* s.n. Împlinire a o sută de ani de la un eveniment însemnat; celebrarea acestui eveniment. * (Adjectival) Care datează de o sută (sau de mai multe sute) de ani. – Din lat. **centenarius,** fr. **centenaire.**

CENTEZIMAL, -Ă, *centezimali, -e,* adj. Care reprezintă a suta parte dintr-un întreg. ** *Grad centezimal* = unghi egal cu a suta parte dintr-un unghi drept. *Minut centezimal* = a suta parte dintr-un grad centezimal. *Secundă centezimală* = a suta parte dintr-un minut. – Din fr. **centésimal.**

CENTI- Element de compunere care intră în denumirea submultiplilor unităţilor de măsură pentru a exprima a suta parte din întreg. – Din fr., it. **centi÷.** Cf. lat. **centum.**

CENTIAR, *centiari,* S.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru terenuri, egală cu a suta parte dintr-un ar. [Pr.: *-ti-ar*] – Din fr. **centiare.**

CENTIGRAD, -Ă, *centigrade,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este împărţit într-o sută de grade. * Care rezultă dintr-o asemenea împărţire, care se raportează la o scară de o sută de grade. **2.** S.n. Unitate subdivizionară egală cu a suta parte dintr-un grad. – Din fr. **centigrade,** it. **centigrado.**

CENTIGRAM, *centigrame,* s.n. Măsură subdivizionară de greutate, care reprezintă a suta parte dintr-un gram. – Din fr. **centigramme.**

CENTIL s.n. v. **centilă.**

CENTILĂ, *centile,* s.f. A suta parte dintr-o mulţime de date clasate într-o anumită ordine statistică. [Var.: **centíl** s.n.] – Din fr. **centile.**

CENTILITRU, *centilitri,* s.m. Măsură subdivizionară de capacitate, care reprezintă a suta parte dintr-un litru. – Din fr. **centilitre.**

CENTIMĂ, *centime,* s.f. Valoare bănească care reprezintă a suta parte dintr-un franc, dintr-un leu vechi etc. ** Expr. (Fam.) *Nici o centimă* = nici un ban. – Din fr. **centime.**

CENTIMETRU, (1) *centimetri,* s.m., **(2)** *centimetre,* s.n. **1.** S.m. Măsură subdivizionară de lungime, care reprezintă a suta parte dintr-un metru. **2.** S.n. Panglică îngustă de muşama, de metal etc., lungă de un metru sau mai mult, cu diviziuni zecimale, care serveşte la măsurat în croitorie, în magazine textile etc. – Din fr. **centimétre.**

CENTIRON, *centiroane,* s.n. Centură (militară). – Din fr. **ceinturon.**

CENTRA, *centrez,* vb. I. **1.** Tranz. A fixa o piesă de prelucrat într-o maşină-unealtă, astfel încât axa de rotaţie a suprafeţei supuse prelucrării să coincidă cu axa de rotaţie a sculei sau a axului principal al maşinii. **2.** Tranz. Fig. A orienta o activitate spre un anumit obiectiv, a grupa elemente disparate în jurul unui nucleu. **3.** Tranz. A aduce în poziţii corecte două sau mai multe maşini care funcţionează cuplate. **4.** Intranz. şi tranz. (La fotbal, polo, handbal, rugbi etc.) A trimite sau a trece mingea de la marginea terenului

spre mijlocul lui; *spec.* (la fotbal) a trimite mingea din marginea terenului în careul de la poartă. – Din fr. **centrer.**

CENTRAJ, *centraje,* s.n. Centrare. – Din fr. **centrage.**

CENTRAL, -Ă, *centrali, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care se află (aproximativ) în centru, în mijloc; care provine dintr-un centru. **2.** Fig. Care ocupă o poziţie principală, care constituie un nucleu în jurul căruia se grupează elementele secundare. * Care se conduce sau se dirijează de la un centru. **II.** S.f. **1.** Instituţie, unitate economică care coordonează şi controlează activitatea şi buna desfăşurare a muncii într-o anumită ramură de activitate. * (Şi în sintagma *centrală industrială)* = (ieşit din uz) unitate industrială caracteristică sistemului economic centralizat, care reunea întreprinderi cu profil similar, institute de cercetare şi proiectare şi care coordona întreaga lor activitate. **2.** Instalaţie sau ansamblu de instalaţii tehnice în care se produce, în mod centralizat, energie, se efectuează o anumită operaţie tehnologică centralizată etc. **3.** Staţie unde se efectuează punerea în legătură a posturilor unei reţele de electrocomunicaţii. – Din fr. **central,** lat. **centralis.**

CENTRALISM s.n. Sistem de organizare administrativă, economică sau politică, potrivit căruia instituţiile locale se află (în orice problemă) în subordinea instituţiilor centrale şi lucrează după dispoziţiile acestora. * (Ieşit din uz) *Centralism democratic* = principiu de bază propriu organizării şi activităţii partidelor comuniste şi muncitoreşti, care susţinea îmbinarea centralismului cu democraţia, conducerea centralizată cu participarea membrilor colectivităţii. – Din fr. **centralisme.** Cf. rus. **ţentralizm.**

CENTRALIST[1]**, -Ă,** *centralişti, -ste,* adj. Potrivit centralismului, care aparţine centralismului, privitor la centralism. – Din fr. **centraliste.**

CENTRALIST[2]**, -Ă,** *centralişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care lucrează într-o centrală (telefonică). – **Centrală** + suf. *-ist.*

CENTRALIZA, *centralizez,* vb. I. Tranz. **1.** A uni, a concentra într-un singur tot elemente preexistente. **2.** A face să depindă de o singură conducere. **3.** A înscrie date într-un centralizator **(2)**. – Din fr. **centraliser.**

CENTRALIZARE, *centralizări,* s.f. Acţiunea de *a centraliza* şi rezultatul ei; centralizaţie; *spec.* proces de unire a mai multor unităţi economice (mai mici) în mari unităţi economice. * *Centralizarea capitalului* = formarea unor capitaluri mai mari prin unirea unor capitaluri mai mici. – V. **centraliza.**

CENTRALIZAT, -Ă, *centralizaţi, -te,* adj. Care a fost supus centralizării. – V. **centraliza.**

CENTRALIZATOR, -OARE, *centralizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care centralizează. **2.** S.n. Document în care se centralizează date. – Din fr. **centralisateur.**

CENTRALIZAŢIE, *centralizaţii,* s.f. (Înv.) Centralizare. – Din fr. **centralisation.**

CENTRARE, *centrări,* s.f. Acţiunea de *a centra*; centraj. – V. **centra.**

CENTRAT, -Ă, *centraţi, -te,* adj. Care este orientat, îndreptat, fixat în (sau pe) centru. – V. **centra.**

CENTRIFUG, -Ă, *centrifugi, -ge,* adj., s.f. **1.** Adj. Care tinde să se depărteze de centru; centrifugal. ** *Forţă centrifugă* = forţă care acţionează asupra unui corp aflat în mişcare de rotaţie, tinzând să-l depărteze de axa de rotaţie. *Mişcare centrifugă* = mişcare a unui corp care se depărtează de centrul lui de rotaţie. *Pompă centrifugă* = aparat bazat pe efectul forţei centrifuge şi folosit la pomparea apei. **2.** S.f. Aparat pentru separarea componenţilor cu densităţi diferite dintr-un amestec lichid eterogen cu ajutorul forţei centrifuge. – Din fr. **centrifuge.**

CENTRIFUGA, pers. 3 *centrifughează,* vb. I. Tranz. A efectua o mişcare centrifugă. – Din **centrifug.** Cf. fr. **centrifuger.**

CENTRIFUGAL, -Ă, *centrifugali, -e,* adj. Care tinde să se depărteze de centru; centrifug **(1)**. – Din germ. **zentrifugal.**

CENTRIFUGARE s.f. Acţiunea de *a centrifuga*; operaţie de separare prin sedimentare sau prin filtrare, sub acţiunea forţei centrifuge, a componenţilor cu densităţi diferite dintr-un lichid eterogen. – V. **centrifuga.**

CENTRIOL, *centrioli,* s.m. (Biol.) Particulă componentă a centrozomului. [Pr.: *-tri-ol*] – Din fr. **centriole.**

CENTRIPET, -Ă, *centripeţi, -te,* adj. Care tinde să se apropie de centru; centripetal. ** *Forţă centripetă* = forţă egală şi opusă celei centrifuge, care menţine un corp rotitor pe traiectoria circulară. – Din fr. **centripéte.**

CENTRIPETAL, -Ă, *centripetali, -e,* adj. Centripet. – Din germ. **zentripetal.**

CENTRISM s.n. Curent politic conciliatorist, din interiorul partidelor social-democrate ale Internaţionalei a II-a. – Din rus. **ţentrizm** (refăcut după *centru).*

CENTRIST, -Ă, *centrişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept, partizan al centrismului. **2.**

Adj. Care aparţine centrismului, privitor la centrism. – Din fr. **centriste,** rus. **ţentrist** (refăcut după *centru).*

CENTROMER, *centromere,* s.n. (Biol.) Regiune din cromozom unde se inserează braţele cromatidelor. – Din fr. **centromére.**

CENTROPLASMĂ, *centroplasme,* s.f. (Biol.) Matricea fundamentală a cromozomului. – Din fr. **centroplasme.**

CENTROSFERĂ s.f. **1.** Partea centrală a globului pământesc, cu raza de 3 500 km şi densitatea foarte mare, care se consideră a fi alcătuită din nichel şi fier; nife. **2.** (Biol.) Regiune care înconjură centriolul şi are rol activ în diviziunea celulară. – Din fr. **centrosphére.**

CENTROSPERMĂ, *centrosperme,* s.f. (La pl.) Grup mare de plante, cu ovarul superior, cu seminţe localizate pe o formaţie din centrul fructului şi cu embrionul curbat, inelat sau spiralat; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Din fr. **centrospermes.**

CENTROZOM, *centrozomi,* s.m. Constituent citoplasmatic situat lângă nucleu, servind la reproducerea indirectă a celulei. – Din fr. **centrosome.**

CENTRU, **(I 1)** *centre,* **(I 2)** *centre,* **(I 3)** *centre,* **(I 4)** *centre,* **(II 1)** *centre,* **(II 3)** *centre,* s.n., **(I 5)** *centri,* **(II 2)** *centri,* s.m. **I. 1.** S.n. (Mat.) Punct în raport cu care punctele unei figuri se asociază în perechi simetrice. *Centrul unui dreptunghi.* * Punct în raport cu care toate punctele unei figuri sunt la aceeaşi distanţă. *Centrul unui cerc.* * Fig. (În loc.) *În centrul (atenţiei, preocupărilor* etc.) = pe primul plan, la loc de frunte. **2.** S.n. (În sintagma) *Centru de rotaţie* = punct în jurul căruia alt punct sau un corp pot efectua o mişcare de rotaţie. **3.** S.n. Punctul de aplicaţie al rezultantei unui sistem de forţe *Centru de greutate.* **4.** S.n. Punct central al unei întinderi, al unui spaţiu. * Spec. Punct marcat la mijlocul unui teren de joc (fotbal, handbal etc.), de unde începe partida sau de unde se repune mingea în acţiune, după înscrierea unui gol. **5.** S.m. Jucător aflat în centrul liniei de atac sau de apărare la anumite jocuri sportive. **II. 1.** S.n. Punct în care sunt localizate anumite funcţii sau acte. *Centrul reflexelor.* **2.** S.m. (În sintagma) *Centru nervos* = grup de celule nervoase aflate în encefal, în bulb sau în măduvă, la care vin excitaţiile periferice şi de la care pornesc excitaţiile centrale. **3.** S.n. Loc (localitate sau parte dintr-o localitate) unde este concentrată o activitate (industrială, comercială, administrativă, culturală). ** *Centru universitar* = localitate în care există instituţii de învăţământ superior. *Centru de documentare* = bibliotecă, secţie într-o bibliotecă sau într-o instituţie, care are ca sarcină principală furnizarea de material documentar. * Instituţie conducătoare; putere administrativă centrală. **4.** S.n. sg. Poziţie politică de mijloc între dreapta şi stânga. *** Centru-dreapta* = poziţie politică de mijloc cu tendinţe de dreapta. *Centru-stânga* = poziţie politică de mijloc cu tendinţe de stânga. ** Loc. adj. *De centru* = care se situează pe o poziţie intermediară, între două opinii extreme. *Partid politic de centru.* – Din fr. **centre,** lat. **centrum.**

CENTRUIRE s.f. Operaţie de prelucrare a găurilor de centrare la o piesă, în vederea prelucrării ei ulterioare la o maşină-unealtă. – Din **centru.**

CENTUM adj. (Lingv.; în sintagma) *Limbă centum* = limbă indo-europeană care a păstrat în evoluţia ei sunetele velare *g* şi *k* nealterate înaintea vocalelor *e* şi *i.* – Cf. lat. **centum** "o sută".

CENTUMVIR, *centumviri,* s.m. Membru al unui colegiu de judecători format dintr-o sută de magistraţi care judecau afacerile civile în vechea Romă. * Magistrat dintr-un municipiu sau dintr-o colonie romană. – Din lat., fr. **centumvir.**

CENTUMVIRAL, -Ă, *centumvirali, -e,* adj. Care se referă, care emană de la centumviri. – Din lat. **centumviralis,** fr. **centumviral.**

CENTUMVIRAT s.n. Demnitatea de centumvir. – Din fr. **centumvirat.**

CENTUPLU, -Ă, *centupli, -e,* adj. (Rar) Însutit. – Din fr. **centuple,** lat. **centuplex.**

CENTURĂ, *centuri,* s.f. **1.** Curea (lată) de piele, de pânză etc., cu care se încinge talia; cordon, cingătoare. ** Expr. *Până la centură* = (de la umeri) până la talie. * *Centură de campion* = centură, panglică lată etc., cu care se încinge mijlocul câştigătorului unui campionat la box sau la lupte. *Centură de gimnastică* = cingătoare lată, folosită pentru a susţine corpul la unele exerciţii de gimnastică. *Centură ortopedică* = dispozitiv folosit în unele afecţiuni ale sistemului osos, pentru menţinerea corpului în poziţie corectă. *Centură de salvare* = echipament individual, de forma unui cordon lat, a unui pieptar etc., făcut din plăci de plută învelite în pânză, care serveşte la menţinerea unui naufragiat la suprafaţa apei; colac de salvare. *Centură de siguranţă* = echipament individual de protecţie folosit de muncitorii care lucrează pe stâlpi la înălţime, constituit dintr-o cingătoare lată şi o frânghie de susţinere. * (Mil.) Curea lată de piele (rar de pânză) care se pune în jurul taliei şi de care se agaţă sabia, baioneta sau tocul pistolului;

centiron. * Fâşie lată de pânză, de elastic, de material plastic etc., cu care se încinge abdomenul pentru a-l susţine sau pentru a-l menţine în poziţie corectă. **2.** (Anat.) Ansamblu osos prin care extremităţile se leagă de trunchi. ** *Centură pelviană* = centură formată din oasele coxale şi care leagă membrele inferioare de trunchi. *Centură scapulară* = centură formată din clavicule şi omoplaţi şi care leagă membrele superioare de trunchi. **3.** (Sport) Linie orizontală, imaginară, la nivelul ombilicului, care marchează limita sub care loviturile la box sunt nepermise de regulament. * (La lupte) Procedeu tehnic de prindere a mijlocului adversarului cu mâinile. **4.** (Astron.; în sintagma) *Centură de radiaţie* = fiecare dintre zonele din jurul Pământului în care radiaţia corpusculară ionizantă este atât de intensă, încât prezintă nocivitate pentru cosmonauţi. **5.** (În sintagma) *Centură de fortificaţii* = linie de lucrări de apărare din beton armat şi metal, construită în jurul unei localităţi. **6.** Grindă orizontală rezemată pe toată lungimea ei pe zidurile unei clădiri, în vederea realizării legăturii dintre ziduri. **7.** (Constr.) Brâu de beton pe care se fixează planşeul clădirilor. **8.** Fâşie continuă de tablă de oţel care formează bordajul unei nave. – Din fr. **ceinture.**

CENTURIAT, -Ă, *centuriaţi, -te,* adj. De centurie, al centuriei; repartizat pe centurii. [Pr.: -*ri-at*] – Din lat. **centuriatis.**

CENTURIE, *centurii,* s.f. **1.** (În armata romană) Subdiviziune tactică cuprinzând o sută de ostaşi; (în vechea organizare a armatei române) subîmpărţire a cetei. **2.** (În vechea Romă) Diviziune politică şi administrativă formată dintr-o sută de cetăţeni. – Din lat. **centuria.**

CENTURION, *centurioni,* s.m. (În armata romană) Ofiţer care comanda o centurie; sutaş. [Pr.: -*ri-on*] – Din lat. **centurio. -onis.**

CENUR, *cenuri,* s.m. (Med.) Formă larvară a teniei care se dezvoltă parazitar în organism. – Din fr. **cénure.**

CENUROZĂ, *cenuroze,* s.f. Boală parazitară, mai ales la oi, provocată de larva teniei şi localizată la creier; capie, căpială, căpiere. – Din fr. **centurose.**

CENUŞAR, (I) *cenuşare,* s.n., **(II, III)** *cenuşari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Cutie de metal aşezată sub grătarul locomotivei sau al unei sobe de încălzit, al unui cuptor etc., în care cade cenuşa rezultată din ardere. **2.** Atelier sau secţie dintr-o fabrică de tăbăcărie în care se execută operaţiile premergătoare tăbăcirii. * Bazin folosit în tăbăcărie, în care se pun pieile crude, cu o soluţie de lapte de var, pentru a le curăţa de păr. * Soluţie de lapte de var proaspăt sau alcalin, folosită pentru depilarea pieilor crude şi îndepărtarea epidermei. **3.** Urnă în care se păstrează cenuşa unei persoane incinerate; urnă cinerară. **II.** S.m. (Înv. şi ir.) Scriitor de cancelarie, copist (prost). **III.** S.m. Arbore ornamental originar din China, înalt, cu coroană ovală, cu frunze compuse şi cu flori mici verzi-gălbui *(Ailanthus altissima).* – Cenuşă + suf. -*ar.*

CENUŞĂ s.f. **1.** Reziduu solid format din substanţe minerale sub formă de pulbere, care rămâne după arderea completă a unui corp. ** Expr. *A (se) preface în cenuşă* = a (se) distruge în întregime (prin foc). *A nu avea nici cenuşă în vatră* = a fi foarte sărac, a nu avea nimic. *A-i lua* (sau *a-i vinde) cuiva şi cenuşa din vatră* = a lăsa pe cineva sărac lipit, a-i lua cuiva tot. *A trage cenuşa* (sau *spuza) pe turta sa* = a-şi apăra cauza proprie. *A-şi pune cenuşă în cap* = a se pocăi, a-şi recunoaşte vina sau greşeala. * Rămăşiţele unui mort incinerat. **2.** (În sintagma) *Cenuşă vulcanică* = masă de elemente fine aruncată în atmosferă de un vulcan în erupţie. – Lat. **/ * / cinusia** *(< cinis).*

CENUŞĂREASĂ, *cenuşărese,* s.f. Personaj din basme, închipuit ca o fată persecutată şi chinuită de mama vitregă; *fig.* fată persecutată în familie, care munceşte peste puteri. – **Cenuşar +** suf. -*easă.*

CENUŞĂRIT s.n. Operaţie de tratare a pieilor cu lapte de var şi cu leşie de cenuşă, pentru a le curăţa de păr. – **Cenuşă** + suf. -*ărit.*

CENUŞERNIŢĂ, *cenuşerniţe,* s.f. (Pop.) Scrumieră. – **Cenuşă +** suf. -*erniţă.*

CENUŞIU, -IE, *cenuşii,* s.n., adj. **1.** S.n. Culoare obţinută prin suprapunerea în diferite proporţii a culorilor alb şi negru; sur, gri. **2.** Adj. De culoarea cenuşii; gri, bozafer. **3.** Adj. Fig. Şters, lipsit de expresivitate. – **Cenuşă +** suf. -*iu.*

CENZITAR, -Ă, *cenzitari, -e,* adj. Care are la bază censul **(3)**, întemeiat pe cens. *** Sistem (electoral) cenzitar* = sistem electoral în care recunoaşterea dreptului de vot este în funcţie de îndeplinirea de către alegători a anumitor condiţii, în primul rând în funcţie de avere. – Din fr. **censitaire.**

CENZOR, *cenzori,* s.m. **1.** (În Roma antică) Magistrat care avea misiunea de a face recensământul persoanelor şi al averilor şi de a supraveghea moravurile publice. **2.** (În unele state) Persoană aleasă de adunarea generală a unei societăţi comerciale pentru a face verificarea conturilor prezentate de administrator. **3.** Persoană care verifică

gestiunea unei întreprinderi, a unei bănci etc. **4.** Persoană însărcinată să asigure secretele de stat; persoană însărcinată cu cenzura **(1)**. – Din fr. **censeur,** lat. **censor.**

CENZURA, *cenzurez,* vb. **1.** Tranz. A aplica cenzura. * Fig. A exercita un control asupra moravurilor. – Din fr. **censurer.**

CENZURARE, *cenzurări,* s.f. Acţiunea de *a cenzura.* – V. **cenzura.**

CENZURABIL, -Ă, *cenzurabili, -e,* adj. Care trebuie sau merită să fie cenzurat. – Din fr. **censurable.**

CENZURAT, -Ă, *cenzuraţi, -te,* adj. Care a fost supus cenzurii. – V. **cenzura.**

CENZURĂ, *cenzuri,* s.f. **1.** Control prealabil exercitat, în unele state, asupra conţinutului publicaţiilor, spectacolelor, emisiunilor de radioteleviziune şi, în anumite condiţii, asupra corespondenţei şi convorbirilor telefonice; organ care exercită acest control. **2.** Demnitatea, funcţia de cenzor în vechea Romă. – Din lat. **censura,** fr. **censure.**

CEP, *cepuri,* s.n. **1.** Dop de lemn, de formă tronconică, cu care se astupă gaura butoiului. * Canea. * Gaură de umplere sau de scurgere a lichidului dintr-un butoi care se închide cu un cep **(1)** sau cu o canea. ** Expr. *A da cep (unei buţi, unui butoi* etc.) = a începe o bute, un butoi etc. plin cu vin (sau cu alt lichid), făcându-i o gaură. **2.** Porţiune din tulpina unui portaltoi, care se lasă deasupra altoiului până la dezvoltarea acestuia, cu scopul de a-l proteja. * Nod din tulpina unui brad sau a unui molid, din care creşte ramura. **3.** Fusul arborelui de lemn al unei mori ţărăneşti de apă. **4.** Proeminenţă prismatică sau cilindrică fasonată la capătul unei piese de lemn, cu care aceasta urmează a fi îmbucată în altă piesă. * Capătul filetat în exterior al unei ţevi, care serveşte la îmbinare prin înşurubare. – Lat. **cippus.**

CEPĂI, *cepăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A păşi, producând un zgomot uşor; a lipăi. – Cf. magh. **csapni.**

CEPĂIT, *cepăituri,* s.n. (Rar) Faptul de *a cepăi*; zgomotul produs de încălţăminte în timpul mersului. – V. **cepăi.**

CEPCHEN, *cepchene,* s.n. (Înv.) Haină boierească scurtă, cu mânecile despicate, care se purta pe umeri. – Din tc. **çepken.**

CEPELEAG, -Ă, *cepelegi, -ge,* adj. (Reg.) Peltic. – Din ucr., rus. **šepeljavyj.**

CEPIŞOARĂ s.f. v. **cepuşoară.**

CEPŞOARĂ s.f. v. **cepuşoară.**

CEPUIRE, *cepuiri,* s.f. Cepuit. – Din **cep.**

CEPUIT s.n. Tăiere a crăcilor de pe trunchiurile de răşinoase, pentru o mai uşoară sortare şi manipulare a trunchiurilor. – Din **cep.**

CEPUŞOARĂ, *cepuşoare,* s.f. Diminutiv al lui *ceapă.* [Var.: **cepişoáră, cepşoáră** s.f.] – **Ceapă** + suf. *-uşoară.*

CEPUŞOR, *cepuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *cep.* – **Cep** + suf. *-uşor.*

CER[1]**,** *ceri,* s.m. Arbore mare din familia fagaceelor, înalt până la 30 m, înrudit cu stejarul, cu scoarţa negricioasă, cu frunze pieloase, bogate şi cu fructele ghinde, foarte căutat ca lemn de foc *(Quercus cerris).* * Lemnul acestui arbore, folosit drept combustibil. – Lat. **carrus**.

CER[2]**,** *ceruri,* s.n. **1.** Spaţiu cosmic nesfârşit în care se află aştrii; (mai ales) parte din acest spaţiu văzută deasupra orizontului, care are o formă aparent emisferică; boltă cerească, firmament. ** Expr. *Sub cerul liber* = în afara unei locuinţe, afară. *Până-i cerul* = niciodată. *Ca cerul de pământ* sau *ca de la cer la pământ,* se spune despre o deosebire extrem de mare între două lucruri, două puncte de vedere, două situaţii etc. *A răscoli cerul şi pământul* = a face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut). *A se ruga (de cineva) cu cerul (şi) cu pământul* = a se ruga cu cea mai mare stăruinţă. *A pica* (sau *a cădea*) *din cer* = **a)** a sosi pe neaşteptate; **b)** a nu putea înţelege; a fi străin de aceea ce se întâmplă în jur. *Nu pică din cer* = nu vine de-a gata. (exprimă supărarea, ruşinea, uimirea cuiva în faţa unei situaţii neaşteptate şi neplăcute) *Parcă a picat* (sau *a căzut*) *cerul pe mine* (sau *pe el etc.). Nu s-o face gaură (*sau *bortă) în cer* = n-o să fie cine ştie ce pagubă, n-o să se întâmple nici un rău. *A făgădui* (sau *a promite) cerul şi pământul* = a promite lucruri nerealizabile. ** Compus: *cerul-gurii* = peretele superior al cavităţii bucale, palatul bucal. **2.** Aer, văzduh, atmosferă. ** *Păsările cerului* = păsările zburătoare. **3.** Rai[1], eden, paradis. ** Expr. *A fi* (sau *a se crede) în al şaptelea* (sau *în al nouălea) cer* = a fi extrem de bucuros, de fericit, de mândru. * Putere divină, divinitate, providenţă. – Lat. **ce ai**

CERAMBICID, *cerambicide,* s.n. (La pl.) Familie de insecte cu antene foarte lungi, cu corpul alungit şi viu colorat *(Cerambicidae)*; (şi la sg.) insectă din această familie. – Din fr. **cérambycidés.**

CERAMIC, -Ă, *ceramici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica şi arta prelucrării argilelor, pentru a se

obţine, prin omogenizarea amestecului plastic, modelarea, decorarea, smălţuirea, uscarea şi arderea lui, diverse obiecte. * Obiect obţinut prin această tehnică. * Material din care se obţin astfel de obiecte. **2.** Adj. (Despre obiecte sau materiale) Obţinut prin tehnica ceramicii **(1)**; referitor la ceramică, de ceramică. – Din fr. **céramique.**

CERAMIST, -Ă, *ceramişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în fabricarea obiectelor de ceramică sau în arta ceramicii. – Din fr. **céramiste.**

CERARGIRIT s.n. Clorură de argint naturală, întrebuinţată ca minereu de argint. – Din fr. **cérargyrite.**

CERAT, -Ă, *ceraţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care este impregnat, acoperit cu un strat de ceară. ** *Hârtie cerată* = hârtie impregnată cu substanţe care o fac impermeabilă. *Tăbliţe cerate* = tăbliţe de lemn acoperite cu ceară, pe care vechii romani îşi făceau însemnări, socoteli. – **Ceară** + suf. *-at* (după fr. *ciré).*

CERATIT, *ceratiţi,* s.m. Moluscă cefalopodă fosilă din era mezozoică. – Cf. ngr. **keras** (gen. **keratos**) "corn".

CERĂRIT s.n. (Înv.; rar) Impozit pe producţia de ceară. – **Ceară** + suf. *-ărit.*

CERB, *cerbi,* s.m. Mamifer rumegător de pădure, de talie mare, zvelt, cu coarne bogat ramificate, cu coada scurtă *(Cervus elaphus). ** Cerb lopătar* = specie de cerb cu coarnele lăţite în formă de lopeţi şi cu corpul puternic *(Cervus dama).* – Lat. **cervus.**

CERBĂRIE, *cerbării,* s.f. (Rar) Loc, teren unde sunt ţinuţi cerbii. – **Cerb** + suf. *-ărie.*

CERBER, (2) *cerberi,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Animal fabulos imaginat ca un câine cu trei capete, care stătea la porţile infernului şi păzea intrarea. **2.** Fig. (Livr.) Paznic sever, exigent. – Din fr. **cerbére,** lat. **cerberus.**

CERBICE s.f. **1.** Ceafă, grumaz. ** Expr. *A fi tare de cerbice* = a fi dârz, neînduplecat. **2.** Fig. Mândrie; împotrivire. – Lat. **cervix, -icis.**

CERBICIE s.f. Tenacitate, dârzenie; încăpăţânare. – **Cerbice** + suf. *-ie.*

CERBOAICĂ, *cerboaice,* s.f. Femela cerbului; ciută. – **Cerb** + suf. *-oaică.*

CERC, *cercuri,* s.n. **I. 1.** Figură geometrică plană formată din mulţimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix; circumferinţă; suprafaţă limitată de această figură. ** *Cerc polar* = fiecare dintre cele două linii închipuite pe globul pământesc, paralele cu ecuatorul, situate la 66 grade şi 33 de minute la nord sau la sud de el. *Cerc diurn* = cerc descris de aştri în mişcarea lor aparentă, zilnică, în jurul Pământului. **2.** Figură, desen, linie sau mişcare în formă de cerc **(I 1)**. ** Loc. adv. *În cerc* = circular. * *Cerc vicios* = greşeală de logică constând în faptul de a defini sau de a demonstra un lucru printr-un alt lucru care nu poate fi denumit sau demonstrat decât cu ajutorul primului lucru. **3.** Linie în formă de arc. **4.** Fig. Sferă, întindere, cuprins, limită (de cunoştinţe, de atribuţii, de ocupaţii etc.). **II.** Nume dat unor obiecte de lemn, de metal etc. în formă de linie circulară. **1.** Bandă subţire de metal sau de lemm care înconjură un butoi cu doage pentru strângerea şi consolidarea acestora. **2.** Bandă subţire (de metal) cu care se consolidează un cufăr, un geamantan etc. **3.** Şină de fir fixată în jurul roţilor de lemn ale vehiculelor, pentru a consolida obezile şi pentru a servi ca piesă de uzură la rulare. **4.** Obiect de lemn de formă circulară, pe care îl rulează copiii lovindu-l cu un beţişor. **5.** (Înv.) Diademă. **III.** Disc gradat, întrebuinţat la unele instrumente de măsură pentru calcularea unghiurilor. *Cerc de busolă.* **IV.** Grup de oameni legaţi între ei prin interese comune ori prin legături de rudenie sau de prietenie. * Grup de oameni legaţi între ei prin preocupări, convingeri, idei etc. comune, de obicei cu scop ştiinţific, artistic sau instructiv-educativ. ** *Cercuri muncitoreşti* = organizaţii politice muncitoreşti apărute la noi la sfârşitul secolului trecut. * Lume; societate. – Lat. **circus** (cu sensuri neologice după fr. *cercle).*

CERCA, *cerc,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A cerceta, a examina; a iscodi. * Intranz. A întreba, a se informa. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A se strădui, a se sili; a căuta să... **3.** Tranz. (Pop.) A proba, a căuta să vezi dacă ceva e bun, potrivit etc. **4.** Tranz. (Înv. şi reg.) A căuta. **5.** Tranz. (Înv.) A supune la grele încercări. **6.** Tranz. (Reg.) A vizita, a frecventa. **7.** Intranz. (Pop.) A reveni; a da târcoale. **8.** Tranz. unipers. (Pop.) A fi cuprins de o anumită stare sufletească, de o durere fizică etc. – Lat. **circare.**

CERCAR, *cercari,* s.m. Larvă a gălbezii, care trăieşte în apă şi care devine adultă în organismul vitelor cornute, unde pătrunde o dată cu hrana. – Din fr. **cercaire.**

CERCARE, *cercări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) cerca* şi rezultatul ei. **1.** Cercetare, investigaţie. **2.** Încercare, experienţă. * Probă. **3.** Suferinţă, durere; nenorocire. – V. **cerca.**

CERCAT, -Ă, *cercaţi, -te,* adj. **1.** (Pop.; despre oameni) Încercat, trecut prin greutăţi. **2.** (Pop.; despre oameni) Experimentat, priceput. – V. **cerca.**

CERCĂNAT, -Ă, *cercănaţi, -te,* adj. Încercănat. – **Cearcăn** + suf. *-at.*

CERCĂNEL, *cercănele,* s.n. Diminutiv al lui *cearcăn.* – **Cearcăn** + suf. -*el.*
CERCĂTOR, -OARE, *cercători, -oare,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care face o încercare, o probă, o experienţă. – **Cerca** + suf. -*ător.*
CERCĂTURĂ, *cercături,* s.f. (Înv.) Control exercitat de stăpânire asupra strângerii birurilor prin concesionari. – **Cerca** + suf. -*ătură.*
CERCEL, *cercei,* s.m. Obiect de podoabă fixat sau atârnat de ureche – Lat. **circellus.**
CERCELAT, -Ă, *cercelaţi, -te,* adj. Împodobit cu cercei. – **Cercel** + suf. -*at.*
CERCELOI, *cerceloi,* s.m. Augmentativ al lui *cercel.* – **Cercel** + suf. -*oi.*
CERCELUŞ, *cerceluşi,* s.m. **I.** Diminutiv al lui *cercel.* **II.** (Bot.) **1.** Nume dat mai multor specii de plante decorative, cu frunze opuse regulate, cu flori roşii, galbene-verzui sau pestriţe; fucsie *(Fuchsia).* **2.** (La pl.) Lăcrămioare. – **Cercel** + suf. -*uş.*
CERCETA, *cercetez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) examina cu atenţie; a (se) observa, a (se) controla. * Tranz. A studia, a consulta. * Tranz. A căuta. **2.** Tranz. A căuta să afle; a se informa; a iscodi. **3.** Tranz. A întreba, a chestiona. * (Jur.) A face o cercetare; a ancheta. **4.** Tranz. (Pop.) A vizita. – Lat. **circitare** "a da târcoale".
CERCETARE, *cercetări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cerceta* şi rezultatul ei. – V. **cerceta.**
CERCETAT, -Ă, *cercetaţi, -te,* adj. **1.** Examinat cu atenţie; observat, controlat. **2.** Studiat. **3.** Care a fost chestionat. **4.** (Jur.) Care este anchetat. – V. **cerceta.**
CERCETAŞ, -Ă, *cercetaşi, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană trimisă să cerceteze, să ia informaţii despre ceva; militar care execută o cercetare. **2.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din organzaţia cercetăşiei. – **Cerceta** + suf. -*aş.*
CERCETĂŞESC, -EASCĂ, *cercetăşeşti,* adj. De cercetaş. – **Cercetaş** + suf. -*esc.*
CERCETĂŞIE s.f. Organizaţie cu caracter sportiv-educativ, care cuprindea tineretul din şcolile secundare. – **Cercetaş** + suf. -*ie.*
CERCETĂTOR, -OARE, *cercetători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care cercetează. **2.** S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu cercetarea în domeniul ştiinţei sau al tehnicii; om de ştiinţă. ** *Cercetător ştiinţific* = funcţie în cadrul institutelor de cercetări ştiinţifice, în laboratoare etc.; persoană care are această funcţie. – **Cerceta** + suf. -*ător.*
CERCEVEA, *cercevele,* s.f. Cadru în care este fixat geamul la o fereastră sau la o uşă; lemnăria (în formă de cruce) din mijlocul ferestrei, în care sunt montate geamurile. [Var.: **gergeveá, giurgiuveá** s.f.] – Din tc. **çerçeve.**
CERCHEZ, -Ă, *cerchezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţine populaţiei de bază a Regiunii Autonome Cercheze. **2.** Adj. Care aparţine Regiunii Autonome Cercheze sau populaţiei ei, privitor la această regiune sau la populaţia ei; cerchezesc. – Din tc.**Çerkez.**
CERCHEZESC, -EASCĂ, *cerchezeşti,* adj. (Rar) Cerchez. **(2)**. – **Cerchez** + suf. -*esc.*
CERCI s.m. pl. Pereche de formaţii filamentoase terminale la unele insecte. – Din fr. **cerque.**
CERCOPITEC, *cercopiteci,* s.m. Maimuţă africană cu coada lungă *(Cercopithecus).* – Din fr. **cercopithéque.**
CERCOPITECID, *cercopitecide,* s.n. (La pl.) Familie de maimuţe din care fac parte cercopitecul, pavianul şi magotul; (şi la sg.) maimuţă din această familie. – Din fr. **cercopithécidés.**
CERCOSPORIOZĂ s.f. Boală a plantelor provocată de ciuperci, care se manifestă prin apariţia, pe frunze, a unor pete circulare, brune sau albicioase. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **cercosporiose.**
CERCUI, *cercuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lega, a strânge cu cercuri un vas de doage, o roată de car etc.; a freta. * Fig. (De obicei în concurenţă cu "încercui") A cuprinde ca într-un cerc; a înconjura. **2.** Tranz. Fig. A limita, a mărgini. **3.** Intranz. A se aşeza în formă de cerc. – **Cerc** + suf. -*ui.*
CERCUIALĂ, *cercuieli,* s.f. Cercuire. [Pr.: -*cu-ia*-] – Cercui + suf. -*eală.*
CERCUIRE, *cercuiri,* s.f. Acţiunea de *a cercui*; cercuială. – V. **cercui.**
CERCUIT s.n. Faptul de *a cercui.* – V. **cercui.**
CERCUITOR, *cercuitori,* s.m. Persoană care face sau pune cercuri (la butoaie). – **Cercui** + suf. -*tor.*
CERCULEŢ, *cerculeţe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *cerc*; cercuşor. **2.** (Mai ales la pl.). Fiecare dintre cutele (înguste, cusute) care se fac ca garnituri la rochii, la bluze etc.; cercurel. – **Cerc** + suf. -*uleţ.*
CERCUREL, *cercurele,* s.n. (Mai ales la pl.) Cerculeţ **(2)**. – **Cerc** + suf. -*el.*
CERCUŞOR, *cercuşoare,* s.n. Cerculeţ **(1)**. – **Cerc** + suf. -*uşor.*
CERDAC, *cerdace,* s.n. **1.** Mic pridvor, uneori închis cu geamlâc, situat pe una sau pe mai multe laturi ale unei clădiri; galerie deschisă, mărginită de stâlpi (la vechile case boiereşti sau la mănăstiri); verandă, pridvor. * (Impr.) Balcon. **2.** (Înv.) Clădire izolată,

cu o singură încăpere, aşezată pe o ridicătură de pământ sau pe stâlpi înalţi, care permite o vedere generală asupra împrejurimilor. **3.** Acoperiş făcut deasupra unei fântâni sau a unei cruci. [Var.: **ceardác** s.n.] – Din tc. **çardak.**
CERDĂCEL, *cerdăcele,* s.n. Cerdăcuţ. – **Cerdac** + suf. -*el.*
CERDĂCUŢ, *cerdăcuţe,* s.n. Diminutiv al lui *cerdac*; cerdăcel. – **Cerdac** + suf. -*uţ.*
CERE, *cer,* vb. III. Tranz. **1.** A se adresa cuiva pentru a obţine ceva, pentru a-l convinge să-ţi îndeplinească o dorinţă. ** Expr. *A cere voie să...* = a stărui (pe lângă cineva), a ruga (pe cineva) pentru a obţine permisiunea să... **2.** A face unei fete propuneri de căsătorie; a peţi. **3.** A cerşi. **4.** A pretinde ceva în baza unui drept; a reclama, a revendica. ** Expr. *A cere (cuiva) socoteală* (sau *cont)* = a pretinde de la cineva lămuriri, satisfacţie etc. (în urma unei jigniri, a unei fapte reprobabile etc.); a trage la răspundere (pe cineva). (înv.) *A cere (cuiva) seamă* = a pretinde de la cineva lămuriri, satisfacţie etc. (în urma unei jigniri, a unei fapte reprobabile etc.); a trage la răspundere (pe cineva). * A pretinde. **5.** A impune; a face să fie necesar. **6.** A dori, a pofti; a voi. * Refl. A avea căutare, a fi solicitat. – Lat. **quaerere.**
CEREALĂ, *cereale,* s.f. (La pl.) Grup de plante din familia gramineelor (grâu, porumb etc), cu rădăcini fasciculate, tulpini neramificate şi fructele cariopse, ale căror seminţe servesc ca hrană omului sau animalelor şi ca materie primă în industria alimentară; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. [Pr.: -*re-a-*] – Din fr. **céréale.**
CEREALICULTURĂ s.f. Ramură a agriculturii care studiază cultura cerealelor. [Pr.: -*re-a-*] – Din fr. **céréaliculture.**
CEREALIER, -Ă, *cerealieri, -e,* adj. Care produce cereale; de cereale. [Pr.: -*re-a-li-er*] – Din fr. **céréalier.**
CEREALIST, *cerealişti,* s.m. Negustor de cereale. [Pr.: -*re-a-*] – Din fr. **céréaliste.**
CEREBEL, *cerebele,* s.n. Parte a encefalului situată în regiunea posterioară şi inferioară a emisferelor cerebrale, cu rol important în reglarea mişcărilor; creierul mic. – Din lat. **cerebellum.**
CEREBELAR, -Ă, *cerebelari, -e,* adj. (Anat.) Cerebelos. – Din engl. **cerebellar.**
CEREBELOS, -OASĂ, *cerebeloşi, -oase,* adj. Al cerebelului, care se referă la cerebel. – Din fr. **cérébelleux.**
CEREBRAL, -Ă, *cerebrali, -e,* adj. **1.** Care aparţine creierului, privitor la creier şi la funcţiile lui. **2.** Intelectual, raţional, mintal. *Activitate cerebrală.* **3.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care se conduce (uneori exagerând) numai după criteriile raţiunii. – Din fr. **cérébral.**
CEREBRALISM s.n. (Livr.) Raţionalism exacerbat. – Din engl. **cerebralism.**
CEREBRALITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi cerebral (**2, 3**). – Din fr. **cérébralité.**
CEREBRASTENIE, *cerebrastenii,* s.f. (Med.) Formă de astenie a creierului datorată traumatismelor craniene şi cerebrale. – **Cerebr [**al**] + astenie.**
CEREBROID, -Ă, *cerebroizi, -de,* adj. Care se aseamănă cu creierul. ** *Ganglioni cerebroizi* = ganglioni care la unele animale inferioare, ca insectele, au aceeaşi funcţie ca sistemul nervos central la animalele superioare. – Din **cérébroîde.**
CEREBROMALACIE, *cerebromalacii,* s.f. (Med.) Ramolisment cerebral. – Din fr. **cérébromalacie.**
CEREBROSCLEROZĂ, *cerebroscleroze,* s.f. (Med.) Sclerozare a arterelor cerebrale. – Din fr. **cérébrosclérose.**
CEREBROSPINAL, -Ă, *cerebrospinali, -e,* adj. Care aparţine creierului şi măduvei spinării, care are legătură cu creierul şi cu măduva spinării. – Din fr. **cérébro-spinal.**
CEREBROZIDĂ, *cerebrozide,* s.f. Nume dat unor substanţe lipoidice complexe prezente în ţesutul nervos cu rol important în metabolismul neuronului. – Din fr. **cérébroside.**
CEREMONIAL, *ceremoniale,* s.n. Totalitatea regulilor sau a formulelor de etichetă întrebuinţate la o anumită ceremonie. * (Adjectival; rar) Ceremonios. [Pr.: -*ni-al.* – Pl. şi: *ceremonialuri*] – Din fr. **cérémonial,** lat. **caerimonialis.**
CEREMONIE, *ceremonii,* s.f. Ansamblu de reguli, de forme exterioare, protocolare, obişnuite la solemnităţi; paradă, solemnitate, fast. * *Maestru de ceremonie* (sau *de ceremonii)* = persoană însărcinată să dirijeze, după protocol, desfăşurarea unei solemnităţi. * Totalitatea formelor de politeţe folosite în relaţiile dintre membrii societăţii. * Formă exterioară a unui cult (religios); slujbă. [Var.: (înv.) **ţeremónie** s.f.] – Din pol. **ceremonia,** fr. **cérémonie,** lat. **caerimonia.**
CEREMONIOS, -OASĂ, *ceremonioşi, -oase,* adj. Care se comportă sau se face cu politeţe (exagerată). [Pr.: -*ni-os*] – Din fr. **cérémonieux.**
CERENŢEL*,* *cerenţei,* s.m. (Bot.) Călţunul-doamnei. – Cf. lat. **cerinthe** "arginţică".
CERERE, *cereri,* s.f. Acţiunea de "a (se) cere" şi rezultatul ei. **1.** Solicitare; rugăminte. **2.**

Pretenţie, exigenţă; revendicare. **3.** Căutare, cerinţă; cantitate de bunuri şi de servicii necesare pentru a acoperi consumul. ** *Cerere solvabilă* = (în economia de mărfuri) cerinţă de mărfuri şi de servicii pentru care cumpărătorii dispun de mijloace de plată. ** Loc. adv. *La cerere* = când se cere, când se solicită. **4.** Sesizare adresată unui organ de jurisdicţie sau unui alt organ de stat pentru valorificarea, recunoaşterea sau apărarea unui drept. * (Concr.) Petiţie. **5.** (Tehn.; în sintagmele) *Cerere de oxigen* = cantitate de oxigen consumată într-un anumit timp de o apă care se scurge prin canale, atunci când este supusă unui proces de curăţare biologică. *Cerere maximă de putere* = valoare maximă a puterii care se cere unei centrale electrice, într-un interval de timp limitat. – V. **cere.**

CERESC, -EASCĂ, *cereşti,* adj. **1.** Care ţine de bolta cerului[2], care se află pe cer[2], privitor la bolta cerului [2]. **2.** (În concepţiile religioase) Care se crede că vine din cer[2] **(3)**; dumnezeiesc, divin. **3.** Ca cerul[2] **(1)**. **4.** Fig. Fermecător, minunat. – **Cer**[2] **+** suf. -*esc*.

CEREZINĂ, *cerezine,* s.f. Produs obţinut prin rafinare din ozocherită sau din reziduul de petrol şi folosit în diverse industrii. – Din fr. **cérésine.**

CERGĂ, *cergi,* s.f. **1.** Pătură (de lână) care serveşte la învelit sau care se aşterne pe pat; ţol, velinţă, scoarţă. **2.** Adăpost din ramuri şi cetină în care lucrează şindrilarul. – Din bg., scr. **cerga.** Cf. magh. **cserge.**

CERIFER, -Ă, *ceriferi, -e,* adj. (Despre glandele albinelor sau despre celulele vegetale) Care produce ceară. – După fr. **cérifére.**

CERIFICARE, *cerificări,* s.f. Impregnare cu ceară. – După fr. **cérification.**

CERIMETRIE s.f. v. **cerometrie.**

CERINŢĂ, *cerinţe,* s.f. Nevoie; pretenţie; exigenţă. – **Cere +** suf. -*inţă*.

CERIT s.n. Mineral care conţine pământuri rare, în special oxid de ceriu. – Din fr. **cérite.**

CERITHIUM s.n. Gen de moluşte gasteropode cu cochilia alungită, în spirală, cu striaţii. [Pr.: -*ti*-] – Cuv. lat.

CERIU s.n. Element chimic, metal moale, ductil şi strălucitor, folosit, în aliaj cu lantan şi fier, la fabricarea pietrelor de brichete, a gloanţelor şi a proiectilelor. – Din fr. **cérium.**

CERNE, *cern,* vb. III. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A trece un material prin sită sau prin ciur, pentru a alege sau pentru a separa granulele mai mici de cele mai mari sau pentru a înlătura corpurile străine. **2.** Tranz. Fig. A distinge. **3.** Intranz. unipers. Fig. A ploua mărunt, a bura. **4.** Tranz. Fig. A alege partea bună, valabilă (dintr-un studiu, dintr-o concepţie etc.), eliminând restul; a discerne. – Lat. **cernere.**

CERNEALĂ[1] s.f. (Pop.) Faptul de a cerni; vopsire în negru. – **Cerni** + suf. -*eală.*

CERNEALĂ[2]**,** *cerneluri,* s.f. **1.** Substanţă lichidă sau vâscoasă, variat colorată, care conţine uleiuri sicative, uleiuri polimerizate, albumine şi coloranţi şi care serveşte la scris, la tipărit, la ştampilat, la gravat etc. **2.** (Reg.) Culoare neagră cu care se vopsesc materiile textile şi părul; negreală. – Din sl. **črŭnilo.**

CERNERE, *cerneri,* s.f. Acţiunea de *a cerne*; cernut[1]. – V. **cerne.**

CERNI, *cernesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A vopsi în negru (în semn de doliu); a înnegri. **2.** Refl. A se îmbrăca în haine negre, a-şi vopsi hainele în negru, în semn de doliu; a purta doliu. **3.** Refl. Fig. A se mâhni, a se întrista. – Din sl. **črŭniti.**

CERNIRE, *cerniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cerni*; cernit[1]. – V. **cerni.**

CERNIT[1] s.n. (Rar) Cernire. – V. **cerni.**

CERNIT[2]**, -Ă,** *cerniţi, -te,* adj. **1.** De culoare neagră. * (Despre haine) Negru, de doliu. **2.** (Despre oameni) Care poartă doliu. **3.** Fig. Mâhnit, îndurerat, trist; posomorât, mohorât. – V. **cerni.**

CERNOZIOM, *cernoziomuri,* s.n. Grup de soluri foarte fertile, de culoare închisă (neagră, castanie etc.), formate sub o vegetaţie ierboasă, în condiţiile unei clime continentale. – Din rus. **cernoziom.**

CERNUŞCĂ, *cernuşti,* s.f. Numele a două plante: **a)** negruşcă; **b)** negrilică. * Sământa acestor plante, întrebuinţată drept condiment. – Din ucr., rus. **černuška.**

CERNUT[1] s.n. Cernere. – V. **cerne.**

CERNUT[2]**, -Ă,** *cernuţi, -te,* adj. (Despre făină, mălai etc.) Care a fost trecut prin sită sau prin ciur. – V. **cerne.**

CEROGRAFIE s.f. Procedeu de pregătire a unei forme de tipar înalt, prin gravarea manuală a imaginii într-un strat de ceară aplicat pe o placă de metal. – Din fr. **cérographie.**

CEROMETRIE, *cerometrii,* s.f. Metodă de analiză chimică cantitativă. [Var.: **cerimetríe** s.f.] – Din fr. **cérométrie.**

CEROPLASTICĂ s.f. Arta de a modela în ceară. – Din fr. **céroplastique.**

CEROS, -OASĂ, *ceroşi, -oase,* adj. Plin de ceară; bogat în ceară; ca ceara. – **Ceară** + suf. -*os.*

CERŞETOR, -OARE, *cerşetori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care cere de pomană. [Var.: **cerşitór**

-oáre s.m. şi f.] – **Cerşi** + suf. -*tor.*
CERŞETORESC, -EASCĂ, *cerşetoreşti,* adj. De cerşetor. – **Cerşetor +** suf. -*esc.*
CERŞETORI, *cerşetoresc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A cerşi; a cere (ca un cerşetor). [Var.: **cerşitori** vb. IV] – Din **cerşetor.**
CERŞETORIE, *cerşetorii,* s.f. Acţiunea de *a cerşetori* şi rezultatul ei; strângere de pomeni ca mijloc de existenţă; cerşetorit, cerşit. [Var.: **cerşitoríe** s.f.] – **Cerşetor +** suf. -*ie.*
CERŞETORIME s.f. Mulţime de cerşetori. [Var.: **cerşitoríme** s.f.] – **Cerşetor +** suf. -*ime.*
CERŞETORIT s.n. (Rar) Cerşetorie. [Var.: **cerşitorít** s.n.] – V. **cerşetori.**
CERŞI, *cerşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A cere de pomană; a cerşetori. **2.** Intranz. A cere ceva cu stăruinţă (ca un cerşetor); *p. ext.* a se înjosi cerând ceva. – Din **cere.**
CERŞIT s.n. Faptul de *a cerşi*; cerşetorie. – V. **cerşi.**
CERŞITOR, -OARE s.m. v. **cerşetor.**
CERŞITORI vb. IV. v. **cerşetori.**
CERŞITORIE s.f. v. **cerşetorie.**
CERŞITORIME s.f. v. **cerşetorime**.
CERŞITORIT s.n. v. **cerşetorit**.
CERT, -Ă, *cerţi, -te,* adj. De care nu te poţi îndoi; sigur, neîndoios. – Din lat. **certus**.
CERTA, *cert,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se lua la ceartă cu cineva, a discuta cu glas ridicat, cu aprindere; a se gâlcevi, a se ciorovăi, a se ciondăni. * A rupe relaţiile de prietenie, a se învrăjbi cu cineva, a se supăra. ** Expr. *A fi certat cu morala* = a se abate sistematic de la principiile de etică; a fi imoral. *A fi certat cu justiţia* = a nesocoti legile în mod sistematic. **2.** Tranz. A mustra, a dojeni. **3.** Tranz. (Înv.) A pedepsi. – Lat. **certare.**
CERTARE, *certări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) certa*; mustrare; sfadă. – V. **certa.**
CERTAT, -Ă, *certaţi, -te,* adj. Care a rupt relaţiile (de prietenie) cu cineva; supărat, învrăjbit. – V. **certa.**
CERTĂREŢ, -EAŢĂ, *certăreţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place cearta, care caută ceartă; gâlcevitor, arţăgos. – **Ceartă +** suf. -*ăreţ.*
CERTIFICA, *certific,* vb. I. Tranz. A dovedi, a confirma, a întări (printr-un act, printr-o semnătură) autenticitatea, exactitatea, valabilitatea unui fapt, înscris etc. – Din fr. **certifier,** lat. **certificare.**
CERTIFICARE, *certificări,* s.f. Acţiunea de *a certifica*. – V. **certifica.**
CERTIFICAT, *certificate,* s.n. Act oficial prin care se confirmă exactitatea unui fapt, autenticitatea unui înscris sau în care se atestă o anumită calitate, în vederea valorificării unor drepturi; atestat. ** *Certificat de alegător* = (în unele state) act prin care se constată înscrierea unui cetăţean, în listele electorale şi pe baza căruia acesta îşi exercită dreptul la vot. *Certificat prenupţial* = certificat medical eliberat celor ce vor să se căsătorească, prin care se atestă că starea sănătăţii acestora este corespunzătoare pentru întemeierea unei familii. – Din fr. **certificat,** lat. **certificatum.**
CERTITUDINE, *certitudini,* s.f. Siguranţă, încredere deplină (în ceva sau în cineva). – Din lat. **certitudo, -inis.**
CERUI, *ceruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi cu un strat de ceară; a unge, a freca, a lustrui cu ceară. * A îmbiba cu ceară. – **Ceară** + suf. -*ui.*
CERUIALĂ, *ceruieli,* s.f. Faptul de *a cerui*; ceruire, ceruit. – **Cerui +** suf. -*eală.*
CERUIRE, *ceruiri,* s.f. Acţiunea de *a cerui*; ceruit. – V. **cerui.**
CERUIT, *ceruituri,* s.n. Ceruire. – V. **cerui.**
CERULEU s.n. Substanţă minerală albastră, obţinută dintr-un amestec de acizi de cobalt şi staniu. – Din fr. **céruléum.**
CERUMEN s.n. Substanţă ceroasă secretată de glandele canalului auditiv extern al urechii; ceară. – Din fr. **cérumen,** lat. **cerumen.**
CERUMINOS, -OASĂ, *ceruminoşi, -oase,* adj. (Med.) De natura cerumenului. – Din fr. **cérumineux.**
CERUT s.n. Faptul de *a cere* **(3)**; cerşit, cerşetorie. – V. **cere.**
CERUZĂ s.f. Carbonat natural de plumb, alb sau cenuşiu, cu luciu adamantin, folosit mai ales la prepararea vopselelor; alb de plumb. – Din fr. **céruse,** lat. **cerussa.**
CERUZIT s.n. Carbonat natural de plumb, care se prezintă sub formă de cristale albe cu luciu diamantin. [Var.: **ceruzítă** s.f.] – Din fr. **cérusite.**
CERUZITĂ s.f. v. **ceruzit.**
CERVANĂ, *cervane,* s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu frunzele crestate pe margine, cu florile albe şi cu fructele nucule *(Lycopus exaltatus* şi *europaeus)* – Et. nec.
CERVICAL, -Ă, *cervicali, -e,* adj. Care ţine de partea dindărăt a gâtului; de la ceafă. – Din fr. **cervical.**
CERVICITĂ, *cervicite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a colului uterin sau a vezicii urinare. –

Din fr. **cervicite.**
CERVICOTOMIE, *cervicotomii,* s.f. (Med.) Incizie chirurgicală la nivelul colului uterin. – Din fr. **cervicotomie.**
CERVID, *cervide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere rumegătoare ai cărei masculi au coarne osoase, ramificate; (şi la sg.) animal din această familie. – Din fr. **cervidés.**
CERVIN, -Ă, *cervini, -e,* adj. (Rar) Asemănător cerbului. – Din fr. **cervin.**
CERVIŞ, *cervişuri,* s.n. (Înv.) **1.** Grăsime de vacă, topită, păstrată în băşici şi întrebuinţată în alimentaţie. **2.** Carne conservată în seu topit. [Var.: **cirivíş, cirvíş** s.n.] – Din tc. **çerviş.**
CERVIX s.n. Partea inferioară a uterului sau a vezicii urinare; col uterin sau vezical. – Din fr. **cérvix.**
CESCUŢ, *cescuţuri,* s.n. (Reg.) Timp foarte scurt; clipă. – Din **ceas.**
CESIONA, *cesionez,* vb. I. Tranz. A transmite un drept de creanţă unei alte persoane în temeiul unui contract de cesiune; a renunţa de bunăvoie la un drept în avantajul cuiva. [Pr.: -*si-o*-] – Din **cesiune.**
CESIONAR, -Ă, *cesionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care beneficiază de un contract de cesiune, căreia i se transferă de la altcineva un bun sau un drept. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **cessionnaire.**
CESIU s.n. Element chimic, metal alcalin monovalent, moale, alb, care se găseşte în cantităţi foarte mici alături de potasiu şi se foloseşte la fabricarea celulelor fotoelectrice. – Din fr. **césium.**
CESIUNE, *cesiuni,* s.f. Transmitere de către o persoană altei persoane a unui drept de creanţă cu titlu oneros în temeiul unui contract. * (Concr.) Obiect, bun cesionat. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **cession,** lat. **cessio, -onis.**
CEST[1]**,** *cesturi,* s.n. Mănuşă de piele, armată cu plumb şi cu fier, de care se serveau atleţii din antichitate în luptele pugilistice. * (Rar) Pugilat. – Din fr. **ceste,** lat. **caestus.**
CEST[2]**, CEASTĂ,** *ceşti, ceste,* adj. dem. (Înv. şi reg.) Acest. [Gen. -dat. sg. *cestui, cestei,* gen.-dat. pl. *cestor*] – Din **acest** (prin afereză.).
CESTA, CEASTA, *ceştia, cestea,* pron. dem. (Înv. şi reg.) Acesta. [Gen.- dat. sg. *cestuia, cesteia,* gen.-dat. pl. *cestora*] – Din **acesta** (prin afereză).
CESTĂLALT, CEASTĂLALTĂ, *ceştilalţi, cestelalte,* pron. dem. (Rar) Acela care (din doi sau din două grupuri) este mai în apropierea noastră; ăstălalt. – **Cest + alalt** (înv. "celălalt").
CESTOD, *cestode,* s.n. (La pl.) Clasă de viermi platelminţi în formă de panglică, paraziţi intestinali; (şi la sg.) vierme din această clasă. – Din fr. **cestode.**
CESULEŢ, *cesuleţi,* s.n. Diminutiv al lui *ceas*. – **Ceas** + suf. -*uleţ.*
CEŞCULIŢĂ, *ceşculiţe,* s.f. Ceşcuţă. – **Ceaşcă +** suf. -*uliţă.*
CEŞCUŢĂ, *ceşcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *ceaşcă*; ceşculiţă. – **Ceaşcă +** suf. -*uţă.*
CETACEU, *cetacee,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice care cuprinde cele mai mari animale actuale, cu corpul de forma unui peşte şi cu membrele anterioare transformate în lopeţi; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. – Din fr. **cétacé.**
CETACEUM s.n. Grăsime extrasă din cavităţile pericraniene ale unei specii de balene, utilizată în cosmetică şi în farmacie. – Din lat. **caetaceum.**
CETAŞ, *cetaşi,* s.m. (Înv.) Membru al unei cete; ortac. * Căpitan (de haiduci); conducător al unui grup de lucrători, de dansatori etc. – **Ceată** + suf. -*aş*.
CETATE, *cetăţi,* s.f. **1.** Loc întărit printr-un sistem de fortificaţii; fortăreaţă. * Oraş sau cartier al unui oraş care reprezintă o unitate cu caracteristici speciale. *Cetate universitară.* * Nume dat cartierului mai vechi al unui oraş în care a existat o cetate **(1)**. * Locuitorii unui oraş (întărit). **2.** (Înv.; în sintagma) *Cetate de scaun* = reşedinţa permanentă a domnului în ţările româneşti; capitală. – Lat. **civitas, -atis.**
CETĂŢEAN, -Ă, *cetăţeni, -e,* s.m. şi f. Locuitor al unui stat, care se bucură de drepturi civile şi politice şi care are anumite obligaţii faţă de acest stat. * (La vocativ) Termen oficial de adresare; cuvânt cu care ne adresăm unei persoane al cărei nume nu-l cunoaştem. – **Cetate** + suf. -*ean.*
CETĂŢEANCĂ, *cetăţence,* s.f. Cetăţeană. – **Cetăţean** + suf. -*că.*
CETĂŢENESC, -EASCĂ, *cetăţeneşti,* adj. De cetăţean, al cetăţenilor; civic. – **Cetăţean** + suf. -*esc.*
CETĂŢENEŞTE adv. În felul cetăţenilor, ca cetăţenii. – **Cetăţean** + suf. -*eşte.*
CETĂŢENIE s.f. Condiţia juridică de cetăţean, situaţia de cetăţean. – **Cetăţean** + suf. -*ie.*
CETĂŢUIE, *cetăţui,* s.f. Diminutiv al lui *cetate*; fortăreaţă; întăritură naturală. [Pr.: -*ţu-ie*] – **Cetate** + suf. -*uie.*
CETENĂ, *cetene,* Substanţă chimică obţinută prin piroliza acetonei şi care se prezintă sub formă de gaz cu miros înecăcios. – Din fr. **céténe.**

CETERA, *céter,* vb. I. (Reg.) **1.** Intranz. A cânta din ceteră, *p. ext.*, din alt instrument muzical sau din gură. **2.** Tranz. Fig. A bate pe cineva la cap; a plictisi, a sâcâi. – Din **ceteră.**
CETERAŞ, *ceteraşi,* s.m. (Reg.) Persoană care cântă din ceteră; violonist, lăutar, scripcar. – **Ceteră** + suf. -*aş*.
CETERĂ, *ceteri,* s.f. (Reg.) Vioară. – Lat. **cithera** (= *cithara).*
CETEŢ, *ceteţi,* s.m. (Înv.) Persoană care citeşte; cititor. – Din sl. **čîtîcî.**
CETI vb. IV. v. **citi.**
CETINĂ, *cetini,* s.f. **1.** Ramură, creangă de brad; *p. ext.* brad. * Nume dat speciilor de arbori şi de tufe din clasa coniferelor. **2.** ** Compus: *cetină-de-negi* = mic arbust răşinos ornamental din familia pinaceelor, totdeauna verde, cu tulpini culcate, foarte ramificate, cu frunze solzoase şi cu flori dioice sau monoice *(Juniperus sabina).* [Pl. şi: *cetine*] – Din bg., scr. **četina.**
CETINIŞ, *cetinişuri,* s.n. Pădure tânără, desiş de conifere. – **Cetină** + suf. -*iş*.
CETINIŢĂ, *cetiniţe,* s.f. Cetioară. – **Cetină +** suf. -*iţă.*
CETIOARĂ, *cetioare,* s.f. Diminutiv al lui *cetină*; cetiniţă. [Pr:: -*ti-oa*-] – **Cetină** + suf. -*ioară*.
CETIRE s.f. v. **citire.**
CETIT[1] s.n. v. **citit**[1]**.**
CETIT[2]**, -Ă,** adj. v. **citit**[2]**.**
CETITOR, -OARE, s.m. şi f. v. **cititor.**
CETLĂU s.n. v. **ceatlău.**
CETLUI, *cetluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A lega strâns, a lega fedeleş. **2.** A bate. – Din magh. **csatolni.**
CETNIC, *cetnici,* s.m. **1.** Participant la lupta armată de partizani a popoarelor slave din Peninsula Balcanică în sec XIX împotriva asupritorilor turci. **2.** Membru al unor organizaţii de tip fascist care au activat în Iugoslavia. – Din scr. **četnici.**
CETOACIDOZĂ s.f. Stare patologică caracterizată prin scăderea rezervei alcaline a sângelui, datorită acumulării de acetonă, acid acetilacetic etc. [Pr.: -*to-a*-] – Din fr. **cétoacidose.**
CETOGEN, -Ă, *cetogeni, -e,* adj. (Despre alimente sau despre regimul de hrană) Care favorizează producerea de cetone în organism. – Din fr. **cétogéne.**
CETOGENEZĂ, *cetogeneze,* s.f. (Biochim.) Formarea cetonei în organism. – Din fr. **cétogenése.**
CETONĂ, *cetone,* s.f. Nume generic dat unor compuşi organici, care se obţin mai ales prin oxidarea alcoolilor secundari, a hidrocarburilor etc., întrebuinţaţi în sinteza multor substanţe organice. – Din fr. **cétone.**
CETONEMIE, *cetonemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a corpilor cetonici în sânge; cantitate de corpi cetonici prezentă în sânge – Din fr. **cétonémie.**
CETONIC, -Ă, *cetonici, -e*, adj. De natura cetonei. ** *Corpi cetonici* = produşi intermediari ai metabolismului lipidelor, rezultaţi prin oxidarea acizilor graşi. – Din fr. **cétonique.**
CETONURIE s.f. Eliminare prin urină a cetonelor rezultate din arderea incompletă a grăsimilor. – Din fr. **cétonurie.**
CETOZĂ s.f. Monozaharid care conţine cetonă. – Din fr. **cétose.**
CEŢOS, -OASĂ, *ceţoşi, -oase,* adj. Cu ceaţă, plin de ceaţă, întunecat de ceaţă. – **Ceaţă** + suf. -*os.*
CEUCĂ, *ceuce,* s.f. (Zool.) Stăncuţă. – Din bg., scr. **čavka.**
CEUCUŢĂ, *ceucuţe,* s.f. Diminutiv al lui *ceucă.* – **Ceucă +** suf. -*uţă.*
CEVA pron. nehot., adj. nehot., adv. **I.** Pron. nehot. **1.** Un lucru oarecare; oarece. ** Expr. *A fi* (sau *a ajunge* etc.) *ceva de speriat,* se spune despre cineva sau despre ceva care iese din comun (în bine sau în rău), care provoacă uimire, spaimă etc. *Aşa ceva* = un lucru ca acesta. *E ceva de el* (sau *de capul lui)* = are (unele) calităţi. **2.** Un lucru (cât de) mic, o cantitate, o parte (cât de) neînsemnată, (cât de) puţin. *Să fac şi eu ceva cât stau aici.* **3.** Lucru important, valoros, mult. **II.** Adj. nehot. **1.** Oarecare, oarecât, câtva. **2.** (Fam.) Foarte bun, foarte frumos. ** Expr. *Mai ceva* = mai de seamă, mai frumos, mai bun sau mai rău, mai urât etc. **III.** Adv. Întrucâtva, puţin, cât mai (sau cât de) puţin. * (Repetat) Cât de cât, măcar, (foarte) puţin. – **Ce + va.**
CEVAŞI pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva. – **Ceva + şi.**
CEVAŞILEA pron. nehot. (Pop. şi fam.) Ceva. – **Cevaşi + le + a.**
CEVIANĂ, *ceviane,* s.f. Fiecare dintre cele trei drepte care unesc un punct oarecare cu vârfurile unui triunghi, punctul fiind coplanar cu triunghiul. [Pr.: -*vi-a*-] – Din fr. **cévienne.**
CEZAR, *cezari,* s.m. Titlu dat împăraţilor romani; *p. gener.* împărat. [Acc. şi: *cézar*] – Din lat. **caesar.**
CEZARIAN, -Ă, *cezarieni, -e,* adj. (Rar) Privitor la cezarii romani, care aparţine epocii

cezarilor romani. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **césarien.**

CEZARIANĂ, *cezariene,* s.f. (Şi adjectival) Intervenţie chirurgicală în regiunea abdominală, care constă în extragerea fătului viu prin deschiderea uterului, în cazuri de naştere dificilă; cezarotomie. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **césarienne.**

CEZARISM s.n. Guvernare dictatorială militară instituită de Caius Iulius Cezar în Roma antică. * Guvernământ despotic, sprijinit de armată. – Din fr. **césarisme.**

CEZARO-CRĂIESC, -IASCĂ, *cezaro-crăieşti,* adj. (Înv.) Al Imperiului Austro-Ungar, privitor la acesta. [Var.: **chezaro-crăiésc, -iáscă** adj.] – După germ. **Kaiserlich-Königlich.**

CEZAROTOMIE, *cezarotomii,* s.f. (Med.) Cezariană. – Din fr. **césarotomie.**

CEZURĂ, *cezuri,* s.f. Pauză ritmică înăuntrul unui vers, care împarte versul în părţi de obicei egale (emistihuri), pentru a uşura recitarea şi a susţine cadenţa. – Din lat. **caesura,** fr. **césure.**

CHA-CHA-CHA s.n. Dans modern cu ritm vioi, inspirat din folclorul afro-cubanez. [Pr.: *cea-cea-cea*] – Din sp. **cha-cha-cha.**

CHALON s.n. Substanţă produsă de glandele cu secreţie internă, care, circulând prin sânge, are acţiune inhibitoare asupra funcţiunii altor organe. [Pr.: *şa-*] – Cuv. fr.

CHAMOIS s.n. Piele de căprioară, de cerb, de miel sau de oaie, tăbăcită printr-un procedeu special şi folosită pentru unele confecţii, pentru spălatul obiectelor metalice şi ca filtru de benzină. [Pr.: *şamua*] – Cuv. fr.

CHARDONNAY s.n. Soi de viţă de vie, de origine franceză, cu struguri mici, cilindrici, cu boabe rotunde, albe-verzui, care produce vinuri dulci; *p. ext.* vin din acest soi de viţă. [Pr.: *şardoné*] – Cuv. fr.

CHARLESTON s.n. Dans american de salon, cu mişcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ceárlston*] – Cuv. engl.

CHARTER, *chartere,* s.n. **1.** Tip de contract de transport naval sau aerian deosebit de cursele regulate, organizat în funcţie de necesităţi. **2.** Avion sau navă care circulă conform unui charter **(1)**. **[**Pr.: *ceártăr*] – Din engl. **charter.**

CHARTREUSE s.n. Sort de lichior obţinut prin macerarea în alcool etilic a unui amestec de plante, care apoi se distilează, se amestecă cu sirop de zahăr, se îmbuteliază şi se păstrează mai mult timp pentru desăvârşirea aromei. [Pr.: *şartröz*] – Cuv. fr.

CHASSE s.n. Pas mare de dans sau gimnastică cu un picior alunecând înainte. [Pr.: *şasé*] – Cuv. fr.

CHATEAUBRIAND s.n. Specialitate culinară, preparată din muşchi (gros) de vacă. [Pr.: *şa-to-bri-án*] – Cuv. fr.

CHEAG, *cheaguri,* s.n. **1.** Ferment extras din sucul gastric al rumegătoarelor tinere şi al copilului, care are proprietatea de a închega cazeina din lapte; chimozină, lactoferment. **2.** Una dintre cele patru despărţituri ale stomacului rumegătoarelor, din care se extrage cheagul **(1)**. **3.** (În sintagma) *Cheag sangvin* = masă gelatinoasă roşie care se formează prin închegarea sângelui; coagul. **4.** Fig. Fond iniţial al unei averi mai mari. ** Expr. *A prinde cheag* = a începe să se îmbogăţească; a se îmbogăţi. *A avea cheag* = a fi bogat. – Lat. / * / **clagum** *(= coagulum).*

CHEBAP, *chebapuri,* s.n. Friptură la frigare, pregătită cu mirodenii, specifică bucătăriei turceşti. – Din tc. **kebap.**

CHEC, *checuri,* s.n. Sort de prăjitură de origine englezească, preparată din aluat cu grăsime, stafide, rahat etc. şi coaptă în forme. – Din engl. **cake.**

CHEDRU, *chedri,* s.m. (Bot.; înv. şi pop.) Cedru. – Din sl. **kedrů.**

CHEF, *chefuri,* s.n. **1.** Petrecere zgomotoasă cu mâncare, băutură (şi cântec). **2.** Stare de (uşoară) beţie şi de bună dispoziţie a omului care a băut. **3.** Bună dispoziţie, voie bună, veselie; toane bune. **4.** Voie, poftă, dorinţă. * Dorinţă ciudată, neaşteptată; capriciu, toană. **5.** (Înv.) Tabiet. – Din tc. **keyf** (lit. **keyif).**

CHEFAL, *chefali,* s.m. Nume dat mai multor specii de peşti marini, cu partea superioară a capului mare şi turtită şi cu o pată aurie pe opercul *(Mugil).* – Din ngr. **kéfalos.**

CHEFĂLUI, *chefăluiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameţi de băutură; a se îmbăta. – **Chef** + suf. *-ălui.*

CHEFERIST, -Ă s.m. şi f. v. **ceferist.**

CHEFIR s.n. Produs lactat dietetic preparat din lapte integral sau smântânit, acidulat cu un ferment vegetal, care constituie o băutură gustoasă, cu valoare nutritivă şi cu proprietăţi terapeutice însemnate. – Din fr. **kéfir, képhir.**

CHEFLIU, -IE, *cheflii,* adj. Căruia îi plac chefurile; *p. ext.* cu chef, ameţit de băutură; vesel, bine dispus. – Din tc. **keyfli** (lit. **keyifli).**

CHEFNI, pers. 3 *chefneşte,* vb. IV. Intranz. (Despre câini) A lătra scurt, repetat şi agitat (urmărind vânatul, manifestându-şi bucuria etc.); ţăhni. – Formaţie onomatopeică.

CHEFNIT, *chefnituni,* s.n. (Rar) Faptul de *a chefni*; lătrat scurt, repetat, agitat, ţăhnit. – V. **chefni.**

CHEFOS, -OASĂ, *chefoşi, -oase,* adj. (Reg.) Vesel, cu chef. – **Chef** + suf. *-os.*

CHEFTEA s.f. v. **chiftea.**

CHEFUI, *chefuiesc,* vb. IV. Intranz. A face un chef **(1)**, a petrece zgomotos, cu băutură (şi cu cântec); a benchetui. – **Chef** + suf. -*ui.*

CHEFULEŢ, *chefuleţe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *chef*; chefuşor. – **Chef +** suf. -*uleţ.*

CHEFUŞOR, *chefuşoare,* s.n. (Fam.) Chefuleţ. – **Chef** + suf. -*uşor.*

CHEHAIA, *chehaiele,* s.f. **1.** (Reg.) Şef al pădurarilor. **2.** (Înv.) Slujbaş vamal; şef de poştă. **3.** (Înv.) Intendent al vizirului sau al unui paşă turc, însărcinat cu inspecţia curţii acestora. **4.** (Înv.) Reprezentant al domnilor români pe lângă Poarta otomană. [Var.: **cheháie, chiháie** s.f.] – Din tc. **kehaya.**

CHEHAIALÂC s.n. v. **chehailâc.**

CHEHAIE s.f. v. **chehaia.**

CHEHAILÂC s.n. (Înv.) Funcţia, rangul de chehaia. [Var.: **cehaialâc** s.n.] – Din tc. **kehaylik.**

CHEI, *cheiuri,* s.n. **1.** Construcţie amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea şi descărcarea vapoarelor, servind, totodată, la consolidarea malului şi la apărarea acestuia de acţiunea apelor; *p. ext.* stradă de-a lungul şi la marginea unei asemenea construcţii. **2.** Platformă construită în lungul unei linii de cale ferată, la înălţimea pardoselei vagoanelor, pentru a uşura încărcarea şi descărcarea lor. [Var.: **cheu** s.n.] – Din bg. **kei,** fr. **quai.**

CHEIAJ s.n. Staţionare la chei **(1)** a unei nave. – **Chei** + suf. -*aj.*

CHEIE, *chei,* s.f. **1.** Obiect de metal care serveşte la încuierea sau descuierea unei broaşte sau a unui lacăt. ** Loc. adj. şi adv. *La cheie* = (despre locuinţe, uzine etc.) (care este) complet finisat, bun pentru a fi dat în folosinţă. ** Expr. *A ţine (ceva* sau *pe cineva) sub cheie* = a ţine (ceva sau pe cineva) încuiat. *Cheia şi lacătul* = totul; începutul şi sfârşitul. **2.** Fig. Procedeu prin care se poate explica sau dezlega ceva; explicaţie, dezlegare. ** *Roman* (sau *povestire* etc.*) cu cheie* = roman (sau povestire etc.) care înfăţişează, transparent, personaje sau fapte reale, de oarecare notorietate. *Cheie cu cifru* = sistem după care se înlocuiesc literele şi cifrele reale cu altele convenţionale pentru ca textul să nu fie înţeles de alte persoane. *Poziţie-cheie* = poziţie strategică, economică etc. de importanţă deosebită. **3.** Unealtă de metal cu care se strâng sau se desfac şuruburile sau piuliţele. ** *Cheie franceză* (sau *universală)* = unealtă de metal reglabilă printr-un dispozitiv cilindric cu ghivent, astfel ca între fălcile ei să poată fi prins şi răsucit orice tip de şurub sau de piuliţă. * Mic instrument de metal cu care se întoarce resortul ceasului sau al altor mecanisme; unealtă de metal sau de lemn cu care se întind coardele unor instrumente muzicale. **4.** (Muz.) Semn convenţional pus la începutul portativului, pentru a indica poziţia unei note de o anumită înălţime, şi, prin aceasta, a tuturor celorlalte note. *Cheia sol.* **5.** (La pl.) Vale îngustă, lipsită de albie majoră, între doi pereţi înalţi şi abrupţi, acolo unde apa râului, întâlnind roci compacte, exercită o puternică eroziune în adâncime. *Cheile Turzii.* **6.** (În sintagma) *Cheie de boltă* (sau *de arc*) = bolţar, de obicei decorat, situat în punctul cel mai înalt al unei bolţi sau al unui arc, având rolul de a încheia construcţia şi de a susţine celelalte bolţare; *fig.* element de bază care explică sau dezleagă o problemă; bază. – Lat. **clavis.**

CHEILITĂ s.f. Inflamaţie a buzelor, apărută în eczeme, micoze, avitaminoze etc. [Pr.: -*che-i*-] – Din fr. **chéilite.**

CHEILOPLASTIE, *cheiloplastii,* s.f. (Med.) Reconstituire a buzei prin intervenţie chirurgicală. [Pr.: *che-i*-] – Din fr. **chéiloplastie.**

CHEIROMEGALIE, *cheiromegalii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a mâinii. [Pr.: -*che-i-* – Var.: **chiromegalíe** s.f.] – Din fr. **chéiromégalie.**

CHEIROPTER, *cheiroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere cu aripi membranoase; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *che-i*-] – Din fr. **cheiroptére.**

CHEIŢĂ, *cheiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cheie.* **2.** (Pop.) Cusătură (colorată) în zigzag, cu care se încheie marginile la o cămaşă ţărănească. * Mică întăritură cusută la capătul unei tăieturi făcute într-o stofă, pentru a împiedica destrămarea materialului. * Cheotoare **(1)** subţire, făcută din aţă. – **Cheie** + suf. -*iţă.*

CHEL, CHEALĂ, *chei, chele,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are chelie, căruia i-a căzut (tot) părul de pe cap; (despre cap) care nu are păr; pleşuv. – Din tc. **kel.**

CHELAR, *chelari,* s.m. Persoană care deţinea cheile cămării sau pivniţei şi care administra proviziile unei gospodării boiereşti. – Din sl. **kelarů.**

CHELĂLĂI, pers. 3 *chelălăie,* vb. IV. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale) A scoate sunete tânguitoare, ascuţite şi repetate; a scheuna. – Formaţie onomatopeică.

CHELĂLĂIALĂ, *chelălăieli,* s.f. Sunet tânguitor şi repetat scos de câini sau rar, de alte animale; chelălăit[1], scheunat, chelălăitură. [Pr.: -*lă-ia*-] – **Chelălăi +** suf. -*eală.*
CHELĂLĂIT[1] s.n. Chelălăială. – V. **chelălăi.**
CHELĂLĂIT[2]**, -Ă,** *chelălăiţi, -te,* adj. (Despre lătrat) Tânguitor, ascuţit şi repetat. – V. **chelălăi.**
CHELĂLĂITURĂ, *chelălăituri,* s.f. Chelălăială. [Pr.: -*lă-i*-] – **Chelălăi** + suf. -*tură.*
CHELĂREASĂ, *chelărese,* s.f. Soţia chelarului; femeie care îndeplinea funcţia de chelar; chelăriţă. – **Chelar +** suf. -*easă.*
CHELĂRIŢĂ, *chelăriţe,* s.f. Chelăreasă. – **Chelar +** suf. -*iţă.*
CHELBE s.f. (Pop.) Boală care constă în căderea părului de pe cap în arii rotunde, care pot fuziona; peladă; *p. gener.* chelie, calviţie. – Et. nec.
CHELBOS, -OASĂ, *chelboşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) care are chelbe; *p. gener.* (om) chel. – **Chelbe** + suf. -*os.*
CHELBOŞI, *chelboşesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A deveni chelbos; *p. gener.* a cheli. ** Expr. *Doar n-am chelboşit!* = doar n-am înnebunit! – Din **chelbos.**
CHELEN s.n. Anestezic local pe bază de clorură de etil. – Din fr. **kéléne.**
CHELFĂNEALĂ, *chelfăneli,* s.f. (Pop. şi fam.) Bătaie zdravănă dată cuiva sau primită de cineva. – **Chelfăni** + suf. -*eală.*
CHELFĂNI, *chelfănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A bate tare pe cineva. – Et. nec.
CHELI, *chelesc,* vb. IV. Intranz. A deveni chel. – Din **chel.**
CHELICER, *chelicere,* s.n. Fiecare dintre cele două apendice ale animalelor arahnide, care au rolul de a prinde prada. – Din fr. **chélicére.**
CHELICERAT, -Ă, *cheliceraţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. De chelicere. **2.** S.f. (La pl.) Subîncrengătură de artropode care au chelicere; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. – Din fr. **chélicérates.**
CHELIE, *chelii,* s.f. **1.** Cădere definitivă a părului de pe cap, provocată de diverse boli; calviţie, pleşuvie. **2.** Porţiune a capului lipsită definitiv de păr. – **Chel** + suf. -*ie.*
CHELIFER, *cheliferi,* s.m. (Zool.) Scorpionul de cărţi. – Din fr. **chélifére.**
CHELNĂ s.f. v. **chilnă.**
CHELNĂR s.m. v. **chelner.**
CHELNĂRIŢĂ s.f. v. **chelneriţă.**
CHELNER, *chelneri,* s.m. Bărbat care serveşte consumatorii într-un local de consum; ospătar. [Var.: **chélnăr** s.m.] – Din germ. **Kellner.**
CHELNERIŢĂ, *chelneriţe,* s.f. Femeie care serveşte pe consumatori într-un local de consum; ospătăriţă. [Var.: **chélnăriţă** s.f.] – **Chelner +** suf. -*iţă.*
CHELOID, *cheloide,* s.n. Tumoare a pielii, cu aspect fibros, alungit, apărută de obicei pe locul unei cicatrice – Din fr. **chéloîde.**
CHELONIAN, *chelonieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile al căror corp este închis într-o carapace osoasă; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: -*ni-an*] – Din fr. **chélonien.**
CHELTUI, *cheltuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da o sumă de bani pentru a cumpăra sau a plăti ceva, pentru a ajuta pe cineva etc.; (peior.) a risipi, a irosi banii pe ceva, cu cineva etc. **2.** A consuma, a folosi energie, timp etc. – Din magh. **költeni.**
CHELTUIALĂ, *cheltuieli,* s.f. Faptul de "a cheltui"; (concr.) bani cheltuiţi. ** *Cheltuieli de judecată* = sumă de bani pe care este obligat s-o plătească, pe baza unei hotărâri judecătoreşti, partea care a pierdut un proces părţii care a câştigat procesul. ** Expr. *Cu* (sau *pe*) *cheltuiala cuiva* = cu mijloace băneşti oferite de altcineva. *Bani de cheltuială* = bani destinaţi cheltuielilor curente. *A se pune pe cheltuială* = a cheltui mult (şi neraţional). *A băga* (sau *a pune pe cineva) la cheltuială* = a face (pe cineva) să cheltuiască bani mulţi. (Fam.) *A da cuiva de cheltuială* = a bate pe cineva. * Consum de mijloace materiale, de muncă, energie etc. pentru satisfacerea unor nevoi, a unor obligaţii etc. * (În contabilitate; la pl.) Rubrică dintr-un registru în care se trec sumele cheltuite. [Pr.: -*tu-ia*-] – **Cheltui** + suf. -*eală.*
CHELTUIRE s.f. Acţiunea de *a cheltui* şi rezultatul ei. – V. **cheltui.**
CHELTUITOR, -OARE, *cheltuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care cheltuieşte mult şi fără rost; (om) risipitor. [Pr.: -*tu-i*-] – **Cheltui** + suf. -*tor.*
CHEMA, *chem,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A pune, a striga, a comunica cuiva să vină aproape sau într-un anumit loc. **2.** A pofti, a îndemna (în mod oficial) pe cineva să participe la o acţiune, la un fapt; a solicita, a apela la... * (Poetic) A evoca. **3.** A ordona, a impune cuiva (în mod oficial) să se prezinte într-un anumit loc. ** Expr. *A chema la ordine* = a cere, a soma să respecte anumite reguli de disciplină, linişte etc. *A chema sub arme* (sau *sub drapel*) = **a)** a încorpora (un contingent); **b)** a mobiliza armata. **II.** Refl. (impers.) A avea numele...,

a se numi; a însemna, a se zice, a se socoti. ** Expr. *Se cheamă că...* = înseamnează că..., vrea să zică. – Lat. **clamare.**

CHEMARE, *chemări,* s.f. Acţiunea de *a chema* şi rezultatul ei. **1.** Exprimare orală sau în scris a dorinţei cuiva ca cineva să vină aproape sau într-un anumit loc. * Strigăt, ţipăt (care cheamă). * (Concr.) Proclamaţie. **2.** Îndemn de a participa la o acţiune, la un fapt. **3.** Ordin, dispoziţie (cu caracter oficial) de a se prezenta într-un anumit loc. **4.** Fig. Înclinaţie, vocaţie. * Misiune, menire. – V. **chema.**

CHEMAT, -Ă, *chemaţi, -te,* adj. Care posedă însuşirile, mijloacele, vocaţia necesară pentru a face ceva – V. **chema.**

CHEMĂTOR, -OARE, *chemători, -oare,* adj. Care cheamă. * (Pop.; substantivat, m.) Persoană care invită pe cunoscuţi la nuntă; vornicel. – **Chema** + suf. *-ător.*

CHEMBRICĂ, *chembrici,* s.f. Ţesătură subţire de bumbac, vopsită într-o singură culoare şi bine apretată. – Din engl. **cambric.**

CHEMIGRAFIE s.f. Tehnică a gravării clişeelor tipografice pe cale chimică. – Din fr. **chémigraphie.**

CHEMIN DE FER subst. Joc de noroc asemănător cu bacaraua. [Pr.: *şmen dö fér*] – Cuv. fr.

CHEMITIPIE, *chemitipii,* s.f. (Poligr.) Chemigrafie. – Din fr. **chémitypie.**

CHEMOLUMINISCENŢĂ s.f. v. **chimiluminiscenţă.**

CHEMOREZISTENŢĂ, *chemorezistenţe,* s.f. (Med.) Chimiorezistenţă. – Din germ. **Chemoresistenz.**

CHEMOSINTEZĂ, *chemosinteze,* s.f. Fenomen prin care organismele vii folosesc, în sintezele organice, energia chimică rezultată prin oxidarea unor substanţe minerale; chimiosinteză. – Din germ. **Chemosynthese.**

CHEMOSORBIŢIE, *chemosorbiţii,* s.f. Fixare a unei substanţe pe suprafaţa unui corp în urma unei combinaţii chimice între substanţă şi corpul respectiv. – Din fr. **chémosorption**.

CHEMOTACTISM, *chemotactisme,* s.n. (Biol.) Deplasare a unui organism liber spre un excitant de natură chimică; chemotaxie, chimiotactism, chimiotaxie. – Din germ. **Chemotaktismus.**

CHEMOTAXIE, *chemotaxii,* s.f. (Biol.) Chemotactism. – Din germ. **Chemotaxis.**

CHEMOTERAPIE s.f. Tratare a unor boli cu ajutorul anumitor substanţe chimice care distrug microbii sau împiedică dezvoltarea lor. – Din germ. **Chemotherapie.**

CHEMOTROPISM, *chemotropisme,* s.n. (Bot.) Chimiotropism. – Din germ. **Chemotropismus.**

CHENAF, *chenafi,* s.m. Plantă erbacee cu flori galbene, din tulpina căreia se extrag fibre textile *(Hibiscus cannabinus*). – Et. nec.

CHENAR, *chenare,* s.n. Margine (lucrată, desenată, sculptată etc.) pe care o are de jur împrejur un obiect şi care de obicei serveşte ca ornament. *Chenarul covorului, al diplomei, al ferestrei.* – Din tc. **kenar.**

CHENĂRAŞ, *chenăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *chenar*. – **Chenar** + suf. *-aş.*

CHENĂRUI, *chenăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încadra într-un chenar. – **Chenar+** suf. *-ui.*

CHENĂRUIRE, *chenăruiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a chenărui* şi rezultatul ei. – V. **chenărui.**

CHENĂRUIT, -Ă, *chenăruiţi, -te,* adj. (Rar) Cu chenar. – V. **chenărui.**

CHENOPODIACEE, *chenopodiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante perene cu flori mici, de obicei verzui, dispuse în inflorescenţe dese; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **chénopodiacées.**

CHENZINAL, -Ă, *chenzinali, -e,* adj. Care are loc la fiecare chenzină. – **Chenzină+** suf. *-al.*

CHENZINĂ, *chenzine,* s.f. **1.** Salariu pe care cineva îl primeşte la fiecare jumătate de lună. **2.** Perioadă de timp care trece între o chenzină **(1)** şi alta. – Din fr. **quinzaine.**

CHEOTOARE, *cheotori,* s.f. **1.** Mic ochi de aţă, de şiret, de stofă etc. la un obiect de îmbrăcăminte, prin care se petrece nasturele pentru a încheia obiectul. **2.** Tăietura din partea stângă (sau dreaptă) a reverului unei haine (bărbăteşti); butonieră. **3.** (Pop.) Loc unde se împreună bârnele la colţurile caselor. [Pr.: *che-o÷,* – Var.: **cheutoáre, chiotoáre** s.f.] – Lat. / * / **clautoria** (< / * / *clautus = clavutus*).

CHEPCEL s.n. v. **chipcel.**

CHEPENEAG s.n. v. **căpeneag.**

CHEPENG, *chepenguri,* s.n. **1.** Uşă sau capac orizontal sau uşor înclinat, cu care se închide intrarea într-o pivniţă, într-o magazie de navă etc. **2.** (Rar) Oblon la o fereastră, la un galantar sau la o uşă de prăvălie, care se poate ridica şi lăsa vertical. – Din tc. **kepenk.**

CHERA s.f. art. (Grecism înv.; urmat de un n. pr.) Cucoană, doamnă. – Din ngr. **kérá.**

CHERAPLEŞ, *cherapleşi,* s.m. (Reg.) Om prostănac. – Et. nec.

CHERATINĂ s.f. Proteină care intră în structura părului, epidermei, unghiilor, coarnelor,

copitelor etc. – Din fr. **kératine.**
CHERATINIZARE s.f. Îngroşare a stratului cornos al pielii, care apare în unele boli de piele. – Din **cheratină.**
CHERATINIZAT, -Ă, *cheratinizaţi, -te,* adj. Cu cheratină; îngroşat cu cheratină. – Din fr. **kératinisé.**
CHERATITĂ, *cheratite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a corneii. – Din fr. **kératite.**
CHERATOCON, *cheratocoane,* s.n. (Med.) Deformare conică a corneei, însoţită de scăderea accentuată a vederii. – Din fr. **kératocone.**
CHERATOCONJUNCTIVITĂ, *cheratoconjuctivite,* s.f. (Med.) Inflamaţie simultană a corneei şi conjuctivei. – Din fr. **kératoconjonctivite.**
CHERATODERMIE, *cheratodermii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru hiperplazii ale stratului cornos. – Din fr. **kératodermie.**
CHERATOLITIC, -Ă, *cheratolitici, -ce,* adj., s.n. (Med.) (Substanţă) decapantă. – Din fr. **kératolytique.**
CHERATOM, *cheratoame,* s.n. (Med.) Denumire generică pentru cheratodermii. – Din fr. **kératome.**
CHERATOMETRU, *cheratometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea curburii corneei. – Din fr. **kératométre.**
CHERATOPLASTIE, *cheratoplastii,* s.f. Operaţie care constă în înlocuirea unui fragment din corneea bolnavă cu un fragment de cornee normală. – Din fr. **kératoplastie.**
CHERATOSCOP, *cheratoscoape,* s.n. (Med.) Astigmometru. – Din fr. **kératoscope.**
CHERATOZĂ, *cheratoze,* s.f. **1.** Produs al hidrolizei cheratinelor folosit în tăbăcărie. **2.** (Med.) Dezvoltare accentuată a stratului cornos al epidermei. – Din fr. **kératose.**
CHERAŢIŢĂ, *cheraţiţe,* s.f. (Grecism înv.) Femeie cochetă (şi afectată). – Din ngr. **keratsítsa.**
CHERCHELEALĂ s.f. (Fam.) Faptul de *a se chercheli*; starea omului cherchelit. – **Chercheli** + suf. *-eală.*
CHERCHELI, *cherchelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se îmbăta (uşor); a se ameţi. – Et. nec.
CHERCHELIT, -Ă, *chercheliţi, -te,* adj. (Fam.) Care s-a îmbătat (uşor); ameţit. – V. **chercheli.**
CHERCI, *cherci,* s.m. Nume comercial al scrumbiei sărate şi conservate. – Din rus. **kercea.**
CHEREM s.n. (Pop. şi fam.; în expr.) *(A fi) la cheremul cuiva* = (a fi) la discreţia, la bunul plac al cuiva. *(A se afla, a sta* etc.) *la cheremul cuiva* = (a se afla, a sta etc.) la discreţia, la bunul plac al cuiva. *A avea pe cineva la cheremul său* = a dispune de cineva după voie. – Din tc. **kerem** ."favoare, bunăvoinţă".
CHERESTEA, (2) *cherestele,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Material lemnos, cu cel puţin două feţe plane şi paralele, rezultat din tăierea buştenilor la gater şi întrebuinţat de obicei în construcţie. **2.** Fig. (Fam.) Construcţie fizică solidă a unei persoane, structură osoasă. ** Expr. *N-are cherestea* sau *îi lipseşte cheresteaua*, se spune despre o persoană nesimţită, nepunctuală. – Din tc. **kereste.**
CHERESTEGERIE, *cherestegerii,* s.f. (Rar) Depozit de cherestea; comerţ cu cherestea. [Var.: **cherestigiríe** s.f.] – **Cherestegiu** + suf. *-ărie.*
CHERESTEGIU, *cherestegii,* s.m. Negustor de cherestea; persoană care lucrează cherestea. [Var.: **chiristigíu** s.m.] – Din tc. **keresteci.**
CHERESTIGIRIE s.f. v. **cherestegerie.**
CHERHANA, *cherhanale,* s.f. Construcţie (şi mică întreprindere) situată în imediata apropiere a unei ape şi destinată primirii, sortării, preparării şi depozitării temporare a peştelui prins în zona respectivă. – Din tc. **kerhane.**
CHERMESĂ, *chermese,* s.f. Petrecere publică (în aer liber), cu muzică şi dans. – Din fr. **kermesse.**
CHERNĂR, *chernăre,* s.n. **1.** (Tehn.) Punctator. **2.** Vârf de centrare la o maşină-unealtă. – Din germ. **Kerner.**
CHERRY-BRANDY s.n. Băutură alcoolică preparată din cireşe. [Pr.: *céri-bréndi*] – Cuv. engl.
CHERSIN, *chersine,* s.n. (Reg.) Albie adâncă, largă şi scurtă, întrebuinţată de obicei pentru a frământa aluatul de pâine. – Et. nec.
CHERVAN, *chervane,* s.n. (Înv.) **1.** Car mare pentru transportul mărfurilor şi al persoanelor. **2.** Şir lung de trăsuri sau de care. – Din tc. **kervan.**
CHES interj. (Turcism înv.) Exclamaţie care se rostea ca un ordin sau ca un semnal pentru tăierea capului unui osândit. ** Expr. *A face ches* = a tăia (capul cuiva). – Din tc. **kes!** "taie!".
CHESAT s.n. (Turcism înv.) Lipsă de vânzare într-o întreprindere comercială; criză comercială. – Din tc. **kesad.**

CHESEA s.f. v. **chisea**[1].
CHESON, *chesoane,* s.n. **1.** Vehicul de artilerie, tras de cai, format dintr-o ladă de tablă închisă, împărţită în compartimente, destinat pentru transportul muniţiei. **2.** Fiecare dintre despărţiturile cu pereţi metalici care se fac la o navă, cu scopul de a evita pătrunderea masivă a apei în caz de avarie. * Dulap pentru păstrarea efectelor pe bordul unei nave. **3.** Construcţie de beton, de oţel etc. de forma unei cutii, care serveşte la executarea fundaţiilor sub apă sau în terenurile umede, precum şi la repararea unei nave sub linia de plutire – Din fr. **caisson.**
CHESONIER, *chesonieri,* s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor la cheson **(3)**. [Pr.: *-ni-er*] – **Cheson** + suf. *-ier.*
CHESTIE s.f. v. **chestiune.**
CHESTIONA, *chestionez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva întrebări în legătură cu o anumită problemă. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **questionner.**
CHESTIONAR, *chestionare,* s.n. Listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obţine, pe baza răspunsurilor date, informaţii asupra unei persoane sau a unei probleme [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **questionnaire.**
CHESTIUNE, *chestiuni,* s.f. **1.** Problemă, temă etc. de care se preocupă cineva. ** Expr. *(Lucrul, problema, persoana* etc.) *în chestiune* = (lucrul, problema etc.) despre care este vorba în discuţia respectivă. * Întrebare pusă unui elev, unui candidat etc. **2.** (Fam.) Întâmplare, fapt divers. [Pr.: *-ti-u.* – Var.: **chéstie** s.f.] – Din fr. **question,** lat. **quaestio, -onis.**
CHESTOR, *chestori,* s.m. (În trecut) Şeful unei chesturi. – Din lat. **quaestor,** fr. **questeur.**
CHESTURĂ, *chesturi,* s.f. Organ poliţienesc în trecut, imediat superior unui comisariat. * Local în care era instalat acest serviciu. – Din lat. **quaestura,** fr. **questure.**
CHEŞCHET, *cheşcheturi,* s.n. (Înv.) Un fel de supă de bulion cu griş. – Din tc. **keşkek.**
CHETĂ, *chete,* s.f. Acţiunea de a strânge prin contribuţie voluntară o sumă de bani pentru un anumit scop. – Din fr. **quëte. –** V. *colectă.*
CHEU s.n. v. **chei.**
CHEUTOARE s.f. v. **cheotoare.**
CHEWING-GUM s.n. **1.** Gumă special preparată (îndulcită şi aromată) pentru a fi mestecată. **2.** Lamă, pastilă de chewing-gum **(1)**. [Pr.: *ciú-in-gam*] – Cuv. engl.
CHEZAŞ, -Ă, *chezaşi, -e,* subst. **1.** S.m. şi f. (Pop.) Persoană care garantează cu averea sa pentru o datorie făcută de altul; garant; *p. ext.* persoană care îşi ia răspunderea morală pentru cineva sau ceva. **2.** S.m. (Rar) Fiecare dintre căpătâiele de lemn pe care se aşază butoaiele cu vin în pivniţă. – Din magh. **kezes.**
CHEZARO-CRĂIESC adj. v. **cezaro-crăiesc.**
CHEZĂŞIE, *chezăşii,* s.f. (Adesea fig.) Faptul de a garanta pentru altul din punct de vedere material sau moral; ceea ce constituie o garanţie pentru cineva sau ceva. – **Chezaş** + suf. *-ie.*
CHEZĂŞUI, *chezăşuiesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A garanta pentru cineva sau ceva; a constitui o garanţie pentru înfăptuirea unui lucru. – **Chezaş** + suf. *-ui.*
CHEZĂŞUIRE, *chezăşuiri,* s.f. Acţiunea de *a chezăşui* şi rezultatul ei; garantare. – V. **chezăşui.**
CHIABUR, -Ă, *chiaburi, -e,* s.m., adj. (Ţăran) înstărit, bogat. – Din tc. **kibăr.**
CHIABURAŞ, *chiaburaşi,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *chiabur.* – **Chiabur** + suf. *-aş.*
CHIABURESC, -EASCĂ, *chiabureşti,* adj. Care aparţine chiaburilor, privitor la chiaburi, caracteristic chiaburilor. – **Chiabur** + suf. *-esc.*
CHIABURI, *chiaburesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni chiabur; *p. gener.* a se îmbogăţi. – Din **chiabur.**
CHIABURIME s.f. Totalitatea chiaburilor, mulţime de chiaburi. – **Chiabur** + suf. *-ime.*
CHIABUROAICĂ, *chiaburoaice,* s.f. Nevastă de chiabur; ţărancă chiabură. – **Chiabur** + suf. *-oaică.*
CHIABUROI, *chiaburoi,* s.m. (Depr.) Augmentativ al lui *chiabur.* – **Chiabur** + suf. *-oi.*
CHIAR, -Ă, *chiari, -e,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Tocmai, întocmai, exact. *Porneşte chiar acum.* * Însuşi, singur, nu altcineva sau altceva decât... *Era chiar copilul lui.* **2.** Până şi, încă şi. *Chiar prin somn tot simţea.* * Încă; deja. *Chiar de la început.* * (Precedat de "nici") Măcar. * (Urmat de propoziţie concesivă introdusă prin "dacă" sau "de") Şi în cazul. *Mă aşez chiar dacă nu mă pofteşte nimeni.* **3.** În realitate, cu adevărat, într-adevăr. *Iată că chiar vine.* **4.** (Înv.) În mod clar, lămurit. **II.** Adj. (Înv.) Clar, curat, pur, limpede. – Lat. **clarus.**
CHIASM, *chiasme,* s.n. Figură de stil care constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii. – Din fr. **chiasme.**

CHIASMATIC, -Ă, *chiasmatici, -ce,* adj. (Lit.) De chiasm. – Din fr. **chiasmatique.**

CHIASMĂ, *chiasme,* s.f. Formaţie nervoasă din interiorul craniului, alcătuită din încrucişarea parţială a fibrelor nervilor optici. – Din fr. **chiasma.**

CHIBITCĂ, *chibitce,* s.f. (Rar) Un fel de trăsură uşoară (acoperită). – Din rus. **kibitka.**

CHIBIŢ, *chibiţi,* s.m. Persoană care asistă la un joc de cărţi, la o partidă de şah, de table etc. fără să ia parte efectiv la joc (dar adesea sfătuind cum să joace pe unul dintre jucători). [Acc. şi: *chíbiţ*] – Din germ. **Kiebitz.**

CHIBIŢA, *chibiţez,* vb. I. Intranz. A îndeplini rolul de chibiţ pe lângă un jucător. – Din **chibiţ.**

CHIBLĂ, *chible,* s.f. **1.** Vas de oţel asemănător cu o găleată, cu care se ridică la suprafaţă materialul excavat dintr-un puţ de mină. **2.** Cutie de fontă în care se transportă zgura sau alte deşeuri într-o întreprindere siderurgică. – Din germ. **Kübel,** engl. **kibble.**

CHIBRIT, *chibrituri,* s.n. Beţişor de lemn având la un capăt o gămălie din material uşor inflamabil, care se aprinde prin frecare, folosit pentru a face focul, a aprinde ţigara etc.; *p. ext.* cutie care conţine asemenea beţişoare. – Din tc. **kîbrît.**

CHIBRITELNIŢĂ, *chibritelniţe,* s.f. Suport de porţelan, de metal etc. în care se fixează o cutie de chibrituri. – **Chibrit** + suf. *-elniţă.*

CHIBZ, *chibzuri,* s.n. (Înv.; în expr.) *A sta* (sau *a intra) în* (sau *la) chibz* (sau *chibzuri)* = a se gândi, a reflecta; a se frământa (cu gândul). – Din **chibzui** (derivat regresiv).

CHIBZUI, *chibzuiesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A judeca o situaţie cumpănind toate eventualităţile; a se gândi, a reflecta, a medita. * Refl. recipr. A se sfătui unul cu altul înainte de a lua o hotărâre. * Tranz. A pune ceva la cale; a plănui. – Din magh. **képezni** "a forma". Cf. magh. **képzelni** "a-şi imagina".

CHIBZUIALĂ, *chibzuieli,* s.f. Faptul de *a (se) chibzui.* ** Loc. adv. şi adj. *Cu chibzuială* = (în mod) chibzuit, bine gândit. *Fără chibzuială* = (în mod) necugetat. ** Loc. vb. *A sta la chibzuială* = a chibzui. [Pr.: *-zu-ia-*] – **Chibzui** + suf. *-eală.*

CHIBZUINŢĂ s.f. Examinarea atentă a împrejurărilor, judecată cumpănită; însuşire care caracterizează pe omul chibzuit. – **Chibzui** + suf. *-inţă.*

CHIBZUIRE s.f. Acţiunea de *a (se) chibzui*; judecată cumpănită, deliberare. – V. **chibzui.**

CHIBZUIT, -Ă, *chibzuiţi, -te,* adj. Care judecă o situaţie cumpănind toate eventualităţile; socotit, cumpănit. – V. **chibzui.**

CHICĂ, *chici,* s.f. (Pop. şi fam.) Părul de pe cap; *spec.* păr lăsat să crească lung pe ceafă sau pe spate; plete. ** Expr. *A face (cuiva) chica topor (*sau *măciucă)* sau *a face (cuiva) morişcă în chică* = a trage (pe cineva) de păr; *p. ext.* a bate zdravăn. ** Compus: *chica-voinicului* = plantă erbacee ornamentală, cu frunze despicate în lobi şi cu flori albastre *(Nigella damascena).* – Din sl. **kyka.**

CHICHERIŢĂ, *chicheriţe,* s.f. Insectă parazită care trăieşte în blana oilor şi le suge sângele *(Melophagus ovinus).* – Cf. bg. **kekerica.**

CHICHINEAŢĂ, *chichineţe,* s.f. (Fam.) Casă sau cameră mică, sărăcăcioasă. – Et. nec.

CHICHION, *chichioane,* s.n. (Reg.) Întâmplare neplăcută; încurcătură, necaz, bucluc. [Pr.: *-chi-on*] – Din ngr. **kikeón.**

CHICHIREZ, *chichirezuri,* s.n. (Fam.) Haz; farmec. – Cf. **titirez.**

CHICHIŢĂ, *chichiţe,* s.f. **1.** (Fam.) Şiretlic, vicleşug (prin care cineva încearcă să scape dintr-o încurcătură); subterfugiu. ** Expr. *A căuta chichiţe* = a se sili cu orice preţ să găsească greşeli, cusururi. **2.** Lădiţă de sub capra unei trăsuri. * (Reg.) Despărţitură mică, în formă de cutie, în interiorul unei lăzi. – Probabil din **chichie** (puţin folosit, "chichiţă" < ngr.) + suf. *-iţă.*

CHICINETĂ, *chicinete,* s.f. Încăpere anexă de dimensiuni reduse (în apartamentele mici din blocuri, care serveşte de obicei ca bucătărie). – Cf. engl. **kitchen** "bucătărie".

CHICIURĂ s.f. Cristale de gheaţă care se depun iarna pe crengi, pe sârme etc.; promoroacă. – Din bg. **kičur.**

CHICLAZ, *chiclazuri,* s.n. (Reg.) Sulfat feros. – Cf. magh. **kék** "vânăt".

CHICOT, *chicote,* s.n. Râs cu izbucniri (înfundate). – Din bg., scr. **kikot.**

CHICOTEALĂ, *chicoteli,* s.f. Faptul de *a chicoti*; izbucnire (înfundată) de râs; chicotit. – **Chicoti** + suf. *-eală.*

CHICOTI, *chicotesc,* vb. IV. Intranz. A râde pe ascuns sau cu izbucniri (înfundate). – Din **chicot.**

CHICOTIT s.n. Chicoteală. – V. **chicoti.**

CHICULIŢĂ, *chiculiţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *chică*; chicuţă. – **Chică** + suf. *-uliţă.*

CHICUŢĂ, *chicuţe,* s.f. (Reg.) Chiculiţă. – **Chică** + suf. *-uţă.*

CHIETISM s.n. Doctrină mistică care susţine că perfecţiunea creştină constă în dragostea faţă de Dumnezeu şi în liniştea inactivă a sufletului. [Pr.: *chi-e,* – Var.: **cvietísm** s.n.] – Din fr. **quiétisme.**

CHIETIST, -Ă, *chietişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al chietismului. [Pr.: *chi-e,* – Var.: **cvietist, -ă** s.m. şi f.]
CHIFLĂ, *chifle,* s.f. Produs de panificaţie de formă rotundă sau ovală, ca o pâinişoară, făcut din făină de grâu. – Din germ. **Kipfel.**
CHIFTEA, *chiftele,* s.f. Preparat culinar de formă rotundă sau ovală făcut din carne tocată şi prăjită în grăsime. [Var.: **chefteá** s.f.] – Din tc. **köfte.**
CHIFTELUŢĂ, *chifteluţe,* s.f. Diminutiv al lui *chiftea.* – **Chiftea** + suf. *-eluţă.*
CHIFTI, pers. 3 *chifteşte,* vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A ieşi la suprafaţă (din pământ) în urma unei apăsări (uşoare). * (Despre obiecte îmbibate cu lichid) A elimina lichid în urma unei apăsări (uşoare); a musti. * (Despre partea lichidă a unor alimente expuse la foc) A ieşi la suprafaţă. – Formaţie onomatopeică.
CHIHAIE s.f. v. **chehaia.**
CHIHĂI, *chihăiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A plictisi pe cineva insistând cu vorba pe lângă el. **2.** Intranz. A tuşi sec. – Formaţie onomatopeică.
CHIHLIBAR s.n. v. **chihlimbar.**
CHIHLIBARIU, -IE adj. v. **chihlimbariu.**
CHIHLIMBAR, *chihlimbare,* s.n. Răşină fosilă divers colorată (mai ales în nuanţe de galben), provenită din mai multe specii de pini şi întrebuinţată la fabricarea unor obiecte de podoabă; ambră. [Var.: **chihlibár, chilimbár** s.n.] – Din tc. **kehlibar.**
CHIHLIMBARIU, -IE, *chihlimbarii,* adj. De culoarea chihlimbarului; gălbui. [Var.: **chihlibaríu, -íe, chilimbaríu, -íe** adj.] – **Chihlimbar** + suf. *-iu.*
CHIL[1] s.n. (Fiziol.) Lichid lăptos care constituie conţinutul vaselor limfatice intestinale. – Din fr. **chyle,** lat. **chylus.**
CHIL[2]**,** *chile,* s.n. (Fam.) Kilogram. [Var.: (reg.) **chílă** s.f.] – Din **kil** [ogram].
CHILĂ[1]**,** *chile,* s.f. Veche măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 680 de litri în Ţara Românească şi cu circa 430 de litri în Moldova. – Din tc. **kile.**
CHILĂ[2]**,** *chile,* s.f. Element principal de rezistenţă al osaturii unei nave, aşezat pe axa longitudinală a fundului navei. – Din fr. **quille.**
CHILĂ[3] s.f. v. **chil**[2]**.**
CHILER, *chilere,* s.n. (Reg.) **1.** Încăpere mică la casele ţărăneşti, folosită drept cămară. **2.** Încăpere mică şi joasă aflată în dosul casei ţărăneşti, folosită ca locuinţă. – Din tc. **kiler.**
CHILIAN, -Ă, *chilieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a statului Chile sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine chilienilor **(1)** ori statului Chile, privitor la chilieni sau la statul Chile. [Pr.: *-li-an,* – Var.: **cilián, -ă** s.m. şi f., adj.] – **Chile** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. **Chiliens.**
CHILIASM s.n. (Fil.) Milenarism. [Pr.: *-li-asm*] – Din fr. **chiliasme.**
CHILIE, *chilii,* s.f. Odăiţă din cuprinsul unei mănăstiri, în care locuieşte un călugăr sau o călugăriţă; *p. ext.* (fam.) cameră mică de locuit; cămăruţă. – Din sl. **kelija.**
CHILIFER, -Ă, *chiliferi, -e,* adj. Care aparţine chilului[1], privitor la chil[1], prin care circulă chilul[1]. *Vas chilifer.* – Din fr. **chylifére.**
CHILIM, *chilimuri,* s.n. **1.** Covor (turcesc) cu două feţe; scoarţă înflorată. **2.** Un fel de broderie făcută cu fire de lână sau de mătase pe etamină sau pe canava. – Din tc. **kilim.**
CHILIMBAR s.n. v. **chihlimbar.**
CHILIMBARIU, -IE adj. v. **chihlimbariu.**
CHILIMOAŢĂ, *chilimoaţe,* s.f. (Reg.) Aluat care nu s-a copt bine. – Cf. **gălămoz.**
CHILINĂ s.f. v. **chilnă.**
CHILIOARĂ, *chilioare,* s.f. Diminutiv al lui *chilie*; chiliuţă. [Pr.: *-li-oa-*] – **Chilie** + suf. *-(i)oară.*
CHILIPIR, *chilipiruri,* s.n. Afacere avantajoasă sau câştig neaşteptat. * (Concr.) Lucru foarte ieftin; marfă cumpărată la un preţ foarte avantajos. – Din tc. **kelepir.**
CHILIPIRGIOAICĂ, *chilipirgioaice,* s.f. (Peior.) Femeie care umblă după chilipiruri. – **Chilipirgiu** + suf. *-oaică.*
CHILIPIRGIU, *chilipirgii,* s.m. (Peior.) Bărbat care umblă după chilipiruri. – Din tc. **kelepirci.**
CHILIUŢĂ, *chiliuţe,* s.f. Chilioară. [Pr.: *-li-u-*] – **Chilie** + suf. *-uţă.*
CHILNĂ, *chilne,* s.f. (Pop.) **1.** Lădiţa trăsurii sau a căruţei, de sub capra vizitiului. **2.** Parte dinaintea sau dinapoia coşului căruţei. [Var.: **chilínă, chélnă** s.f.] – Din pol. **kielnia** [wozowa].
CHILOM, (1) *chiloame,* s.n., **(2)** *chilomi,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Măciucă. **2.** S.m. Lovitură dată cu pumnul; pumn. – Din tc. **külünk(gü).**
CHILOMAN, *chilomane,* s.n. (Pop.) Gălăgie mare (făcută de oameni care ţipă, râd, petrec etc.); larmă, zarvă. – Et. nec.
CHILOPOD, *chilopode,* s.n. (La pl.) Ordin de artropode cu multe picioare; (şi la sg.) animal

din acest ordin. – Din engl. **chilopodes.**
CHILOŢAŞ, *chiloţaşi,* s.m. Chiloţel. – **Chiloţi** + suf. *-aş.*
CHILOŢEL, *chiloţei,* s.m. Diminutiv al lui *chilot*; chiloţaş. – **Chilot** + suf. *-el.*
CHILOŢI s.m. pl. Obiect de lenjerie sau de sport, care acoperă corpul de la talie până mai sus de genunchi (pe sub pantaloni, rochie, fustă). – Din fr. **culotte.**
CHIM, *chimuri,* s.n. Masă semilichidă de alimente parţial digerate, care se găseşte în timpul digestiei în stomac şi în duoden. – Din fr. **chyme.**
CHIMEN s.m. (Bot.) Chimion **(1)**; *p. restr.* seminţele acestei plante. – Din ngr. **kíminon.** Cf. bg. **kimen.**
CHIMER s.n. v. **chimir.**
CHIMIC, -Ă, *chimici, -ce,* adj. Care aparţine chimiei, privitor la chimie. * Care utilizează substanţe şi metode din domeniul chimiei. *Curăţătorie chimică.* ** *Creion chimic* = creion cu mină violetă, fabricată sintetic, a cărui urmă de pe hârtie se şterge greu. – Din fr. **chimique.**
CHIMICALE s.f. pl. (Pop.) Nume generic dat produselor chimice (folosite în gospodărie). – Din germ. **Chemikalien.**
CHIMIE s.f. Ştiinţă care studiază compoziţia, structura şi proprietăţile substanţelor, transformărilor lor prin regruparea atomilor componenţi, precum şi combinaţiile noi ale substanţelor rezultate în urma acestor transformări. – Din fr. **chimie,** lat. **chimia.**
CHIMILUMINESCENŢĂ s.f. Luminescenţă produsă în timpul unei reacţii chimice. [Var.: **chemoluminéscenţă** s.f.] – Din fr. **chimiluminescence.**
CHIMION s.m. **1.** Plantă erbacee umbeliferă cu frunze penate şi cu flori mici, albe-liliachii, ale cărei seminţe aromatice se întrebuinţează în medicină, în bucătărie şi la fabricarea lichiorurilor; chimen *(Carum carvi).* **2.** ** Compus: *chimion-de-apă* (sau *-de-baltă)* = mărăraş. [Pr.: *mi-on*] – Din tc. **kimyon.**
CHIMIOPROFILAXIE, *chimioprofilaxii,* s.f. Profilaxia bolilor infecţioase cu substanţe chimioterapice. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimioprophylaxie.**
CHIMIOREZISTENŢĂ, *chimiorezistenţe,* s.f. (Biol.) Rezistenţă a germenilor microbieni sau a altor organisme parazitare la substanţe chimioterapice; chemorezistenţă. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiorésistance.**
CHIMIOSINTEZĂ, *chimiosinteze,* s.f. (Biol.) Chemosinteză. **[**Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiosynthese.**
CHIMIOSTERILIZA, *chimiosterilizez,* vb. I. Tranz. A steriliza cu substanţe chimice. [Pr.: *-mi-o-*] – **Chimio- + steriliza.**
CHIMIOSTERILIZARE s.f. Acţiunea de *a chimiosteriliza* şi rezultatul ei. – V. **chimiosteriliza.**
CHIMIOSTERILIZAT, -Ă, *chimiosterilizaţi, -te,* adj. Care a fost sterilizat cu substanţe chimice. – V. **chimiosteriliza.**
CHIMIOTACTISM, *chimiotactisme,* s.n. (Biol.) Chemotactism. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiotactisme.**
CHIMIOTAXIE, *chimiotaxii,* s.f. (Biol.) Chemotactism. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiotaxie.**
CHIMIOTERAPIC, -Ă, *chimioterapici, -ce,* adj. (Med.; despre substanţe de sinteză chimică) Cu acţiune toxică faţă de organisme parazitare, fără să fie toxică pentru organismul tratat. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiotérapique.**
CHIMIOTERAPIE s.f. Tratament al unor boli cu ajutorul substanţelor chimice. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiothérapie.**
CHIMIOTROPISM, *chimiotropisme,* s.n. (Bot.) Orientare a rădăcinii, grăuncioarelor de polen etc. spre substanţele minerale; chemotropism. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **chimiotropisme.**
CHIMIR, *chimire,* s.n. Brâu lat de piele, adesea ornamentat şi prevăzut cu buzunare, pe care îl poartă ţăranii; şerpar. ** Expr. *A pune la chimir* = a strânge bani; a fi zgârcit. *A avea la chimir* = a fi bogat. [Var.: (reg.) **chimér** s.n.] – Din tc. **kemer.**
CHIMIRAŞ, *chimiraşe,* s.n. Diminutiv al lui *chimir.* – **Chimir +** suf. *-aş.*
CHIMISM s.n. Totalitatea reacţiilor chimice ale organismului. ** *Chimism gastric* = analiză a acidităţii sucului gastric din organism. – Din fr. **chimisme.**
CHIMIST, -Ă, *chimişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul chimiei, specialist în chimie. – Din fr. **chimiste.**
CHIMIZA, *chimizez,* vb. I. Tranz. A folosi procedee chimice de prelucrare a materialelor în industrie şi în agricultură, a prelucra prin procedee chimice. – După rus. **himizirovat'.** Cf. **chimie.**
CHIMIZARE, *chimizări,* s.f. Faptul de *a chimiza.* – După rus. **himizaţiia.** Cf. **chimiza.**
CHIMOGRAF, *chimografe,* s.n. Aparat folosit în fiziologie pentru înregistrarea grafică a mişcărilor unor organe. – Din fr. **kimographe.**

CHIMOGRAFIE, *chimografii,* s.f. Înregistrare grafică a unor fenomene fiziologice cu ajutorul chimiografului. – Din fr. **kimographie.**
CHIMOGRAMĂ, *chimograme,* s.f. Diagramă a oscilaţiilor înregistrate la chimograf. – Din fr. **kymogramme.**
CHIMONO s.n. v. **chimonou.**
CHIMONOU, *chimonouri,* s.n. **1.** Croială de haină femeiască, cu mâneca dintr-o singură bucată cu restul hainei. ** (Adjectival, invar.) *Bluză chimono.* **2.** Îmbrăcăminte japoneză în formă de halat, cu mâneci foarte largi sau, *p. ext.,* haină femeiască de casă croită în acest fel. [Var.: **chimonó** s.n.] – Din fr. **kimono.**
CHIMOZINĂ, *chimozine,* s.f. (Biochim.) Cheag. – Din fr. **chymosine.**
CHIMVAL, *chimvale,* s.n. **1.** Vechi instrument muzical compus din două talere de aramă care erau lovite unul de altul; cimbal. **2.** (Rar) Clopot. – Din sl. **kimvalŭ. –** V. *talger.*
CHIN, *chinuri,* s.n. Suferinţă fizică sau morală intensă. – Din magh. **kin.**
CHINCHINĂ, *chinchine,* s.f. Arbore exotic din a cărui scoarţă se extrage chinina *(Cinchona).* – Din fr. **quinquina.**
CHINDIE, *chindii,* s.f. **1.** (Pop.) Timp al zilei către apusul soarelui. * Loc de pe bolta cerească unde se află soarele pe înserat. **2.** Numele unui dans popular asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans. – Din tc. **ikindi.**
CHINESTEZIC, -Ă, *chinestezici, -ce,* adj. Care aparţine chinesteziei, care se referă la chinestezie. – Din fr. **kinesthésique.**
CHINESTEZIE s.f. Totalitatea senzaţiilor care reflectă mişcările omului şi ale părţilor corpului său. – Din fr. **kinesthésie.**
CHINEZ[1]**,** *chinezi,* s.m. (Reg., înv.) Primar. – Din scr. **knez,** magh. **kenéz.**
CHINEZ[2]**, -Ă,** *chinezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Chinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Chinei sau chinezilor[2] **(1)**, privitor la China sau la chinezi[2]; chinezesc. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de chinezi[2] **(1)**. [Pl. m. şi *chineji*] – **China** (n. pr.) + suf. *-ez.*
CHINEZĂRIE, *chinezării,* s.f. (Fam.) Obiect (de artă) chinezesc sau migălos lucrat. – **Chinez** + suf. *-ărie.*
CHINEZESC, -EASCĂ, *chinezeşti,* adj. Chinez[2] **(2)**. *** Zidul chinezesc* = **a)** uriaş zid de apărare ridicat la graniţele Chinei începând din antichitate; **b)** *fig.* stavilă, opreliște (pusă în calea influenţelor inovatoare din afară). *Umbre chinezeşti* = umbre (reprezentând diverse figuri) proiectate pe un perete, pe un ecran etc., prin combinarea poziţiei palmelor şi a degetelor. – **Chinez**[2] **+** suf. *-esc.*
CHINEZEŞTE adv. În felul chinezilor[2] **(1)**, în limba chineză[2] **(2)**. – **Chinez**[2] **+** suf. *-eşte.*
CHINEZITERAPEUT, *chineziterapeuţi,* s.m. Specialist în chineziterapie. – Din fr. **kinésithérapeute.**
CHINEZITERAPIE, *chineziterapii,* s.f. Terapeutică prin mişcare. – Din fr. **kinésithérapie.**
CHINEZOAICĂ, *chinezoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Chinei sau este originară de acolo. – **Chinez**[2] **+** suf. *-oaică.*
CHINGĂ, *chingi,* s.f. **1.** Fâşie de piele sau de ţesătură de cânepă, cu care se fixează şaua pe cal. ** Expr. *A strânge (pe cineva) în chingi* = a constrânge, a lua din scurt (pe cineva). *A slăbi (pe cineva) din chingi* = a lăsa (pe cineva) mai liber. *A-l ţine (pe cineva) chingile* = a fi, a se simţi în putere, a fi în stare. **2.** Cingătoare din piele sau de pânză. **3.** Bară de lemn sau de metal care leagă părţile componente ale unui obiect, solidarizându-le şi mărind rezistenţa obiectului. – Lat. / * / **clinga** (= *cingula).*
CHINGULIŢĂ, *chinguliţe,* s.f. Diminutiv al lui *chingă*; chinguţă. – **Chingă** + suf. *-uliţă.*
CHINGUŢĂ, *chinguţe,* s.f. Chinguliţă. – **Chingă +** suf. *-uţă.*
CHINIDINĂ, *chinidine,* s.f. Alcaloid extras din scoarţa arborelui de chinină, folosit în unele afecţiuni cardiace – Din fr. **quinidine.**
CHININĂ, *chinine,* s.f. Alcaloid extras din scoarţa arborelui de chinină, sub formă de substanţă albă, cristalină, cu gust foarte amar, folosit ca medicament contra malariei şi a unor stări febrile; comprimat farmaceutic din această substanţă. – Din fr. **quinine.**
CHINOLINĂ, *chinoline,* s.f. Substanţă extrasă din gudronul de huilă, care stă la baza fabricării unor coloranţi sintetici şi a unor medicamente. – Din fr. **quinoline,** germ. **Chinolin.**
CHINONĂ s.f. Substanţă organică constituind componentul de bază în sinteza unor materii colorante. – Din fr. **quinone.**
CHINONIC, *chinonice,* s.n. Cântare bisericească liturgică executată în timp ce se împărtăşeşte preotul ce oficiază slujba. – Din ngr. **kinonikón** [troparion] "[cântare] cântată în comun".
CHINOROS s.n. v. **chinoroz.**

CHINOROZ s.n. Funingine foarte fină, folosită la fabricarea unor vopsele, a cernelii de tipar etc. [Var.: **chinorós** s.n.] – Din germ. **Kienruss.**

CHINOVAR s.n. Sulfură roşie de mercur, folosită ca medicament şi colorant. – Din bg. **kinovar.**

CHINOVIAL, -Ă, *chinoviali, -e,* adj. Care aparţine unei chinovii, care se referă la chinovie, de chinovie. [Pr.: *-vi-al*] – **Chinovie** + suf. *-al.*

CHINOVIE, *chinovii,* s.f. Mănăstire în care călugării au viaţa organizată în comun. [Acc. şi: *chinovíe*] – Din sl. **kinovija.**

CHINTAL, *chintale,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi egală cu o sută de kilograme. – Din fr. **quintal.**

CHINTĂ s.f. v. **cvintă.**

CHINTESENŢĂ s.f. **1.** Ceea ce este esenţial, de bază într-un lucru, într-o concepţie etc. **2.** (În filozofia antică) Substanţă considerată drept al cincilea şi cel mai subtil element material al lumii, din care ar fi alcătuite corpurile cereşti. [Var.: (înv.) **cvintesénţă** s.f.] – Din fr. **quintessence.**

CHINUI, *chinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A produce sau a îndura suferinţe fizice sau morale intense. * Tranz. A necăji, a plictisi. **2.** Refl. A se strădui, a face eforturi pentru a realiza ceva. [Prez. ind. şi: *chínui*] – **Chin** + suf. *-ui.*

CHINUIALĂ, *chinuieli,* s.f. (Rar) Chinuire [Pr.: *-nu-ia-*] – **Chinui** + suf. *-eală.*

CHINUIRE, *chinuiri,* s.f. Faptul de *a (se) chinui*; chinuială. – V. **chinui.**

CHINUIT, -Ă, *chinuiţi, -te,* adj. **1.** Plin de chinuri, de suferinţe. *Viaţă chinuită.* **2.** (Despre o operă artistică, un text etc.) Care este făcut cu multă trudă (şi nu prea izbutit) – V. **chinui.**

CHINUITOR, -OARE, *chinuitori, -oare,* adj. Care chinuieşte. [Pr.: *-nu-i-*] – **Chinui** + suf. *-tor.*

CHIOCEC, *chiocecuri,* s.n. (Înv.) Numele unui dans turcesc. – Din tc. **köcek.**

CHIOLHAN, *chiolhanuri,* s.n. (Pop. şi fam.) Petrecere, chef mare (şi zgomotos), [Var.: **chiulhán** s.n.] – din tc. **külhan.**

CHIOLHĂNOS, -OASĂ, *chiolhănoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) ticălos, mişel. – **Chiolhan** + suf. *-os.*

CHIOMB, CHIOAMBĂ adj. v. **chiomp.**

CHIOMP, CHIOAMPĂ, *chiompi, chioampe,* adj. (Reg.; adesea substantivat) **1.** Prost, nesocotit. **2.** Care nu vede bine [Var.: **chiomb, chioámbă** adj.] – Et. nec.

CHIONDORÂŞ adv. (Reg.) Chiorâş, încruntat, posomorât. *Se uită chiondorâş.* [Var.: **chiondorúş** adv.] – **[**În**] chiondora** + suf. *-âş.*

CHIONDOREALĂ, *chiondoreli,* s.f. (Reg.) Privire încruntată, posomorâtă – [În**] chiondora** + suf. *-eală.*

CHIONDORUŞ adv. v. **chiondorâş.**

CHIOR, CHIOARĂ, *chiori, chioare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vede numai cu un ochi; căruia îi lipseşte un ochi. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Orb. **3.** (Adesea substantivat) Care nu vede bine. **4.** (Adesea substantivat) Saşiu. **5.** Fig. (Despre surse de lumină) Care dă o lumină slabă, insuficientă; (despre lumină) slab. * (Despre ferestre) Prin care lumina străbate cu greu, care este prea mic sau (în parte) astupat. **6.** (În expr.) *Apă chioară* = **a)** nume dat în ironie unor alimente lichide sau unor băuturi alcoolice prea diluate; **b)** vorbe lipsite de conţinut. *A nu avea para chioară* sau (rar, substantivat) *a nu avea chioară în pungă* = a nu avea nici un ban. – Din tc. **kör.**

CHIORĂI, pers. 3 *chióră̆ie,* vb. IV. Intranz. (Despre intestine) A produce un zgomot caracteristic, datorită gazelor din interior. [Var.: **ghiorăí** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.

CHIORĂIALĂ, *chiorăieli,* s.f. Zgomot produs de mişcarea gazelor în intestine; ciorăit, chiorăitură. [Pr.: *-ră-ia÷,* – Var.: **ghiorăiálă** s.f.] – **Chiorăi** + suf. *-eală.*

CHIORĂIT, *chiorăituri,* s.n. Chiorăială. [Var.: **ghiorăít** s.n.] – V. **chiorăi.**

CHIORĂITURĂ, *chiorăituri,* s.f. Chiorăială. [Pr.: *-ră-i÷,* – Var.: **ghiorăitúră** s.f.] – **Chiorăi** + suf. *-tură.*

CHIORÂŞ, -Ă, *chiorâşi, -e,* adv., adj. **I.** Adv. (În expr.) *A privi* (sau *a se uita) chiorâş* = **a)** a privi saşiu; **b)** a se uita pe furiş, încruntat, cu duşmănie, cu dispreţ. *A da chiorâş prin ceva* = a se repezi fără a lua seama peste ce calcă. (Înv.) *A da chiorâş la* (sau *în) ceva* = a ţinti. **II.** Adj. **1.** Saşiu. **2.** Fig. Încruntat, supărat, îmbufnat. – **Chiorî** + suf. *-âş.*

CHIORÎ, *chiorăsc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă un ochi; *p. ext.* a-i slăbi sau a face să-i slăbească cuiva vederea sau să nu mai vadă (temporar). * (Reg.) A orbi. * Tranz. Fig. A încerca să înşele sau a înşela pe cineva (în legătură cu ceva care poate fi văzut). **2.** Refl. (Fam.) A se uita foarte atent, cu curiozitate, făcând ochii mari; a se holba. **3.** Intranz. Fig. (Despre surse de lumină) A da

o lumină foarte slabă. – Din **chior.**
CHIOSTEC[1] s.n. v. **chiştoc.**
CHIOSTEC[2]**,** *chiostecuri,* s.n. (Înv.) **1.** Piedică pusă la picioarele cailor. **2.** Şiret la gulerul mantalei. [Pl. şi: *chiostece*] – Din tc. **köstek.**
CHIOŞC, *chioşcuri,* s.n. **1.** Construcţie uşoară (şi mobilă) pe străzi, în parcuri, în gări, unde se vând ziare, reviste, ţigări, răcoritoare etc. **2.** Construcţie uşoară (de lemn) aşezată în grădini particulare sau publice (ca adăpost la umbră, pentru odihnă etc.). – Din tc. **köşk.**
CHIOT, *chiote,* s.n. Strigăt puternic, răsunător, prelung (care exprimă bucurie, izbândă etc., care serveşte ca chemare, ca îndemn etc.). – Din **chiu.**
CHIOTI, *chiotesc,* vb. IV. Intranz. A scoate chiote; a chiui. * (Rar) A răsuna. *Valea chioteşte.* [Pr.: *chi-o-*] – Din **chiot.**
CHIOTOARE s.f. v. **cheotoare.**
CHIP, *chipuri,* s.n., adv. **I.** S.n. **1.** Faţă, obraz, figură. *Un chip oval.* * Expresie a feţei; fizionomie. *Un chip trist.* **2.** Înfăţişarea sau aspectul unei fiinţe. *Avea chip omenesc.* ** Loc. adv. *În chip de...* = cu înfăţişare de..., asemenea cu... * Persoană; fiinţă. *A văzut acolo multe chipuri.* **3.** Imagine, înfăţişare a unei fiinţe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. ** *Chip cioplit* = idol. **II.** S.n. **1.** Fel, mod, gen. *Scrie într-un chip original.* ** Loc. adj. *Fel şi chip de...* = tot felul de... ** Loc. adv. *(În* sau *cu) fel şi chip* (sau *chipuri*) = în tot felul, în toate modalităţile posibile. **2.** (Rar.) Modalitate, posibilitate. ** Loc. adv. *Cu orice chip* = oricum. *În* (sau *cu) nici un chip* = nicidecum. ** Expr. *Nu e chip să...* = nu se poate, imposibil să... *A nu avea (nici un) chip (să...)* = a nu avea posibilitatea, a nu putea (să...). (Pop.) *A afla chip (şi cale)* = a găsi un mijloc eficace, o soluţie. **3.** (Reg.) Încercare (de a găsi o soluţie). **4.** (În expr.) *Cu chip să...* = ca să..., pentru ca să..., având intenţia să... *Cu chip că...* = sub pretext că..., sub aparenţa că... **III.** Adv. (La pl. art.; pop.) Vorba vine, cică. * La drept vorbind, nu-i vorbă; ba chiar. – Din magh. **kép.**
CHIPAROASĂ, *chiparoase,* s.f. Plantă decorativă cu tulpina înaltă, terminată cu un mănunchi de flori albe-verzui sau roz, plăcut mirositoare; tuberoză *(Polyanthes tuberosa).* [Var.: **tiparoásă** s.f.] – Din **chiparos** (după fr. *tubéreuse).*
CHIPAROS, *chiparoşi,* s.m. Arbore răşinos conifer cu frunze persistente şi cu lemnul rezistent şi parfumat, întrebuinţat în industrie *(Cupressus sempervirens).* – Din ngr. **kiparíssi.**
CHIPCEL s.n. Unealtă de pescuit peşte mărunt, formată dintr-o plasă prinsă pe un schelet de lemn şi având forma unei linguri mari. [Var.: **chepcél** s.n.] – Et. nec.
CHIPEŞ, -Ă, *chipeşi, -e,* adj. Frumos, arătos, chipos. – Din magh. **képes** "capabil".
CHIPIU, *chipie,* s.n. Un fel de şapcă (de uniformă) cu fundul rotund şi tare şi cu cozoroc [Pl. şi: *chipiuri*] – Din fr. **képi.**
CHIPOS, -OASĂ, *chipoşi, -oase,* adj. (Pop.) Chipeş. – **Chip** + suf. *-os.*
CHIPROVICENI s.m. pl. Nume dat unor meşteşugari bulgari stabiliţi în a doua jumătate a sec. XVII în Ţara Românească. – **Chiprovăţ** (n. pr.) + suf. *-ean.*
CHIPUŞOR, *chipuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *chip.* – **Chip** + suf. *-uşor.*
CHIR s.m. (Înv.; precedă n. pr. de persoane) Domn, jupân. [Scris şi: *kir*] – Din ngr. **kír** [ios].
CHIRALEISA interj., s.f. **1.** interj. Formulă liturgică grecească (rostită de cei care însoţesc pe preot când umblă cu botezul). **2.** S.f. Litanie liturgică ortodoxă. **3.** S.f. (Reg.) Duh necurat. – Din ngr. **kirie eléison.**
CHIRĂI, *chirăi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** (Despre greieri; la pers. 3) A ţârâi. * (Despre unele păsări) A scoate sunete specifice speciei. **2.** (Despre oameni) A striga, a ţipa, a geme; a plânge. – Formaţie onomatopeică.
CHIRĂIT, *chirăituri,* s.n. Faptul de *a chirăi*; zgomot, sunet, strigăt scos de cel care chirăie. – V. **chirăi.**
CHIRCI, *chircesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se strânge grămadă, a se face mic. **2.** A nu se dezvolta bine; a se pipernici. – Et. nec.
CHIRCIT, -Ă, *chirciţi, -te,* adj. **1.** Cu trupul strâns. **2.** Care nu s-a dezvoltat bine; pipernicit; sfrijit. – V. **chirci.**
CHIRCITURĂ, *chircituri,* s.f. (Pop.) Fiinţă ori plantă insuficient dezvoltată, pipernicită, degenerată. – **Chirci** + suf. *-tură.*
CHIRFOSEALĂ, *chirfoseli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a chirfosi.* * Zăpăceală, hărmălaie. – **Chirfosi** + suf. *-eală.*
CHIRFOSI, *chirfosesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tăvăli în ceva murdar, a murdări tăvălind în ceva. – Et. nec.
CHIRIARH, *chiriarhi,* s.m. (Înv.) Arhiereu conducător al unei eparhii, mitropolii, patriarhii. [Pr.: *-ri-arh*] – Din ngr. **kiríarhos.**

CHIRIARHIE, *chiriarhii,* s.f. (Înv.) Demnitatea de chiriarh; conducerea, autoritatea superioară a bisericii. [Pr.: *-ri-ar-*] – Din ngr. **kiriarhía.**
CHIRIAŞ, -Ă, *chiriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană sau instituţie, organizaţie etc. care ia cu chirie o locuinţă, sediul unei instituţii, unui magazin etc. [Pr.: *-ri-aş*] – **Chirie** + suf. *-aş.*
CHIRIE, *chirii,* s.f. Sumă plătită în schimbul folosirii temporare a unui lucru (mai ales a unei locuinţe). ** Loc. adj. şi adv. *Cu chirie* = (care este dat cuiva) pentru folosire temporară în schimbul unei plăţi. – Din bg., scr. **kirija.**
CHIRIGHIŢĂ, *chirighiţe,* s.f. Gen de păsări călătoare care trăiesc pe lângă râuri şi bălţi şi se hrănesc cu peşte *(Chlidonias).* – Cf. **caragaţă.**
CHIRIGIU, *chirigii,* s.m. **1.** (Înv.) Cel care transporta cu căruţa, în schimbul unei plăţi, oameni sau mărfuri; cărăuş. **2.** (Reg.) Chiriaş. – Din tc. **kiraci.**
CHIRILIC, -Ă, *chirilici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Alfabet chirilic* = vechi alfabet slav, compus de Chiril în sec. IX şi întrebuinţat la noi (oficial) până în 1860, care a servit drept bază pentru alfabetele folosite de popoarele slave ortodoxe. *Literă chirilică* = literă din alfabetul chirilic. (Substantivat) *Scrie cu chirilice.* * (Despre texte, scrieri etc.) Care este scris cu litere chirilice. [Var.: **cirílic, -ă** adj.] – **Chiril** (n. pr.) + suf. *-ic.*
CHIRISTIGIU s.m. v. **cherestegiu.**
CHIROGRAFAR, -Ă, *chirografari, -e,* adj. (Jur.; şi substantivat) (Persoană) care deţine un drept personal de creditor pe baza unui act sub semnătură privată. – Din fr. **chirographaire.**
CHIROMANT, -Ă, *chiromanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică chiromanţia. – Din it. **chiromante.**
CHIROMANTIC, -Ă, *chiromantici, -ce,* adj. De chiromanţie. – Din engl. **chiromantic.**
CHIROMANŢIE s.f. Procedeu prin care se poate ghici caracterul sau destinul cuiva pe baza interpretării liniilor din palmă. – Din it. **chiromanzia,** fr. **chiromancie.**
CHIROMEGALIE s.f. v. **cheiromegalie.**
CHIROPTER, *chiroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere cu aripi membranoase tegumentare; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. **chiroptéres.**
CHIRPICI s.n. Material de construcţie în formă de cărămidă, făcut dintr-un amestec de lut, paie şi băligar uscat la soare. – Din tc. **kerpiç.**
CHIRURG, *chirurgi,* s.m. Medic specialist în chirurgie. [Var.: (înv.) **hirúrg** s.m.] – Din lat. **chirurgus,** germ. **Chirurg.**
CHIRURGICAL, -Ă, *chirurgicali, -e,* adj. Care aparţine chirurgiei, care se referă la chirurgie, care se realizează cu ajutorul chirurgiei. [Var.: (înv.) **hirurgicál, -ă** adj.] – Din fr. **chirurgical,** lat. **chirurgicalis.**
CHIRURGIE s.f. Ramură a medicinii care tratează bolile cu ajutorul operaţiilor. ** *Mică chirurgie* = parte a chirurgiei consacrată intervenţiilor chirurgicale mai uşoare, care nu impun spitalizare. *Chirurgie genetică* = transplant de gene. [Var.: (înv.) **hirurgíe** s.f.] – Din fr. **chirurgie,** lat. **chirurgia.**
CHISEA[1], *chisele,* s.f. Vas mic de sticlă, de cristal sau de porţelan în care se ţine dulceaţa. [Var : **cheseá** s.f.] – Din tc. **kâse.**
CHISEA[2], *chisele,* s.f. (Pop.) Pungă (de piele) în care se ţin banii sau tutunul. – Din tc. **kese.**
CHISELIŢĂ, *chiseliţe,* s.f. Fiertură de fructe sau de anumite legume (ştir, lobodă etc.). * Fig. Amestec din care nu se mai alege nimic; terci. ** Expr. *A face (pe cineva) chiseliţă* = a bate zdravăn. – Din bg., scr. **kiselica.**
CHISNOVAT, -Ă, *chisnovaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) poznaş, glumeţ, comic. – Et. nec.
CHIST, *chisturi,* s.n. **1.** Tumoare benignă de forma unei pungi închise, de obicei cu un conţinut lichid sau semilichid. **2.** Înveliş protector secretat de unele animale inferioare aflate în condiţii de mediu nefavorabile. – Din fr. **kyste.**
CHISTECTOMIE, *chistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare chirurgicală a unui chist. – Din fr. **kystectomie.**
CHISTIC, -Ă, *chistici, -ce,* adj. De natura chistului, cu aspect de chist. – Din fr. **kystique.**
CHIŞCAR, *chişcari,* s.m. (Iht.; reg.) Ţipar. – Cf. rus. **piškar.**
CHIŞCĂ, *chişte,* s.f. (Reg.) Un fel de caltaboş făcut din stomacul sau din intestinele porcului, umplute cu carne tocată şi cu păsat. * (Adverbial) Plin, îndesat până la refuz. – Din ucr. **kyška.**
CHIŞIŢĂ, *chişiţe,* s.f. Încheietură a piciorului, deasupra copitei, la animalele cu copite; moţul de păr de deasupra copitei. – Din bg. **kitčice,** scr. **kičica.**
CHIŞLEAG s.n. (Reg.) Lapte de vacă smântânit pus la prins (până se acreşte); lapte prins, lapte acru. – Din ucr. **kysljak.**
CHIŞTOC, -OACĂ, *chiştoci, -oace,* subst. **1.** S.n. Muc de ţigară. **2.** S.m. şi f. Fig. Copil mic de statură şi îndesat. [Pl. şi: **(1)** *chiştocuri,* – Var.: **chiostéc** s.n.] – Et. nec.

CHIT[1] adv. (Fam.; în expr.) *A fi chit* (cu cineva) = a nu mai datora nimic (cuiva); a nu mai avea de dat (cuiva) nici o socoteală. *Chit că...* = chiar dacă..., indiferent dacă... – Din fr. **quitte.**

CHIT[2] s.n. Pastă formată dintr-un praf mineral şi un lichid vâscos (ulei de in, glicerină etc.), care se întăreşte în contact cu aerul şi e folosită la fixarea geamurilor în cercevele, la astuparea găurilor în lemn sau în zid etc. – Din germ. **Kitt.**

CHIT[3], *chiţi,* s.m. (Zool.; înv.) Balenă. – Din sl. **kitŭ.**

CHITANŢĂ, *chitanţe,* s.f. Act scris prin care se face dovada primirii unei sume de bani, a unor bunuri etc. – Din fr. **quittance.**

CHITANŢIER, *chitanţiere,* s.n. Carnet sau registru cu foi detaşabile pentru întocmirea chitanţelor. [Pr.: *-ţi-er*] – **Chitanţă** + suf. *-ier.*

CHITARĂ, *chitare,* s.f. Instrument muzical cu coarde, care emite sunete prin ciupire sau lovire cu degetele. ** *Chitară electrică* = chitară fără cutie de rezonanţă, prevăzută cu un transductor care transformă vibraţiile coardelor în tensiuni alternative de audiofrecvenţă amplificate prin mijloace electronice. [Var.: **ghitáră** s.f.] – Din it. **chitarra.**

CHITARIST, -Ă, *chitarişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la chitară. [Var.: **ghitaríst, -ă**, (înv.) **citaríst, -ă** s.m. şi f.] – **Chitară** + suf. *-ist.* Cf. it. **chitarrista.**

CHITĂ, *chite,* s.f. (Reg.) **1.** Mănunchi de flori, de frunze etc. **2.** Mănunchi format din douăsprezece fuioare de in sau de cânepă. – Din scr. **kita,** ucr. **kyta.**

CHITCĂIT, -Ă, *chitcăiţi, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) Mocăit, ticăit. – Et. nec.

CHITEALĂ[1] s.f. (Pop.) Chibzuială, judecată (dreaptă, cumpănită). – **Chiti**[1] + suf. *-eală.*

CHITEALĂ[2] s.f. (Reg.) Ochire, ţintire; nimerire. – **Chiti**[2] **+** suf. *-eală.*

CHITI[1], *chitesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. şi refl. A socoti, a chibzui; a crede, a gândi. * Tranz. A pune la cale; a plănui. **2.** Tranz. A potrivi, a aranja, a rândui bine. – Din scr. **kititi.**

CHITI[2], *chitesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A ţinti (cu arma, cu piatra), a ochi; *p. ext.* a trage (cu o armă); a lovi, a nimeri (ţinta). **2.** A arunca o privire; a alege din ochi. – Din scr. **hititi** (apropiat de *chiti*[1]*).*

CHITIC, *chitici,* s.m. (Reg.) Nume generic pentru diferite varietăţi de peşte mărunt; peşte neajuns la maturitate; peştişor. ** Expr. (Adverbial) *A tăcea chitic* = a nu spune nici o vorbă, a păstra tăcere completă. – Cf. **pitic.**

CHITIE s.f. v. **tichie.**

CHITINĂ s.f. Substanţă organică asemănătoare cu celuloza, care formează partea scheletică din tegumentele insectelor. – Din fr. **chitine.**

CHITINIZAT, -Ă, *chitinizaţi, -te,* adj. Din chitină; cu chitină. – Din **chitină.**

CHITINOS, -OASĂ, *chitinoşi, -oase,* adj. Care conţine chitină, format din chitină. – Din fr. **chitineux.**

CHITIT, -Ă, *chitiţi, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) Chibzuit, socotit. – V. **chiti**[1]**.**

CHITON, *chitoane,* s.n. Un fel de tunică purtată în antichitate de greci. – Din fr. **chiton.**

CHITONAG[1] subst. (Reg.) Pistil obţinut din pastă de gutui. – Cf. fr. **cotignac.**

CHITONAG[2], *chitonage,* s.n. (Rar) Unealtă cu vârf ascuţit, cu care se fac găuri în pământ pentru înfipt aracii la vie sau pentru semănatul porumbului. – Et. nec.

CHITRĂ, *chitre,* s.f. Fructul chitrului, cu aspectul unei lămâi mari, din care se poate face dulceaţă. – Din ngr. **kítra** (pl. lui *kitron).*

CHITRU, *chitri,* s.m. **1.** Arbore exotic cu flori mari, albe şi cu fructe comestibile *(Citrus medica).* **2.** (Impr.) Chitră. – Din **chitră.**

CHITUI, *chituiesc,* vb. IV. Tranz. A lipi, a fixa, a astupa, a netezi ceva cu chit[2]. – **Chit**[2] **+** suf. *-ui.*

CHITUIRE, *chituiri,* s.f. Acţiunea de *a chitui.* – V. **chitui.**

CHITUIT, -Ă, *chituiţi, -te,* adj. Care este lipit, fixat, astupat cu chit[2]. – V. **chitui.**

CHIŢ interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale şoarecilor. – Onomatopee.

CHIŢĂI, pers. 3 *chiţăie,* vb. IV. Intranz. (Despre şoareci) A scoate sunete ascuţite, caracteristice speciei. [Var.: **chiţcăí** vb. IV] – **Chiţ +** suf. *-ăi.*

CHIŢĂIT s.n. Faptul de *a chiţăi*; sunet ascuţit specific pe care îl scoate şoarecele. [Var.: **chiţcăit** s.n.] – V. **chiţăi.**

CHIŢCAN, *chiţcani,* s.m. **1.** Animal insectivor asemănător cu şoarecele, brun-castaniu pe spate şi mai deschis pe burtă, cu botul alungit, cu ochii mici şi cu urechile ascunse în blană, care trăieşte prin păduri, dumbrăvi etc. în galerii superficiale *(Sorex araneus).* **2.** Nume dat mai multor specii de şoareci de diverse mărimi. – **Chiţcăi** + suf. *-an.*

CHIŢCĂI vb. IV v. **chiţăi.**

CHIŢCĂIT s.n. v. **chiţăit.**

CHIŢIBUŞ, *chiţibuşuri,* s.n. (Fam.) Fapt, detaliu lipsit de importanţă; mărunţiş, fleac. * Tertip, şmecherie de care uzează cineva pentru a obţine ceva. – Et. nec.
CHIŢIBUŞAR, -Ă, *chiţibuşari, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană căreia îi place să uzeze de chiţibuşuri, de mărunţişuri, care face mici şmecherii. **2.** Persoană care dă importanţă fleacurilor; persoană care caută nod în papură. – **Chiţibuş** + suf. *-ar.*
CHIŢIBUŞĂRIE, *chiţibuşării,* s.f. Faptă sau apucătură de chiţibuşar; acţiune plină de chiţibuşuri. – **Chiţibuşar +** suf. *-ie.*
CHIŢORAN, *chiţorani,* s.m. Şoarece mare de câmp, cu botul foarte ascuţit *(Sorex vulgaris).* – Cf. **chiţcan.**
CHIU s.n. **1.** Strigăt de bucurie. **2.** (În expr.) *Chiu şi vai* = suferinţă, durere; *fig.* sărăcie, mizerie. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu şi vai* = cu mare greutate, după multe eforturi. – Onomatopee.
CHIUI, *chiui,* vb. IV. Intranz. **1.** A scoate un strigăt ascuţit, puternic şi prelung de bucurie, de veselie, de îndemn, de chemare etc.; a chioti, a hăuli. **2.** A spune strigături, a striga chiuituri **(2)**. [Pr.: *chi-u-*] – **Chiu** + suf. *-ui.*
CHIUIT, *chiuituri,* s.n. **1.** Strigăt ascuţit, puternic şi prelung (de bucurie, de îndemn etc.); chiuitură **(1)**, hăulire, hăulit. **2.** Chiuitură **(2)**, strigătură. [Pr.: *chi-u-*] – V. **chiui.**
CHIUITĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu chiuita* = foarte mult, cu nemiluita, nenumărat. [Pr.: *chi-u-*] – V. **chiui.**
CHIUITURĂ, *chiuituri,* s.f. **1.** Faptul de a chiui; chiot, chiuit **(1)**. **2.** Versuri cu aluzii satirice sau glumeţe, strigate în timpul executării dansurilor populare; strigătură, chiuit **(2)**. [Pr.: *chi-u-*] – **Chiui +** suf. *-tură.*
CHIUL, *chiuluri,* s.n. (Fam.) Sustragere nemotivată de la îndeplinirea unei obligaţii, a unei datorii; *p. ext.* înşelătorie. ** Loc. vb. *A trage chiulul* = **a)** a chiuli; **b)** a nu-şi ţine cuvântul dat. *A-i trage (cuiva) chiulul* = a păcăli, a înşela (pe cineva). – Din fr. [tirer au] **cul.**
CHIULAF, *chiulafuri,* s.n. (Înv.) Un fel de căciulă turcească mare (în jurul căreia se înfăşura turbanul). – Din tc. **külâh.**
CHIULANGIU, -IE, *chiulangii,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană care în mod sistematic trage chiulul, înşală, se sustrage de la datorie. – **Chiul** + suf. *-angiu.* Cf. tc. **külâhçi.**
CHIULASĂ s.f. v. **culasă.**
CHIULHAN s.n. v. **chiolhan.**
CHIULI, *chiulesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A se sustrage nemotivat de la îndeplinirea unei obligaţii, a unei datorii; a trage chiulul. – Din **chiul.**
CHIUP, *chiupuri,* s.n. (Reg.) Vas de lut ars, de mare capacitate, în formă de amforă, întrebuinţat pentru păstrarea untdelemnului, a murăturilor etc. – Din tc **küp.**
CHIURASAT s.n. v. **cuirasat.**
CHIURASĂ s.f. v. **cuirasă.**
CHIURASIER s.n. v. **cuirasier.**
CHIURETA, *chiuretez,* vb. I. Tranz. A curăţa (şi a îndepărta) cu chiureta suprafaţa unei mucoase (bolnave). – Din fr. **cureter.**
CHIURETAJ, *chiuretaje,* s.n. Faptul de a chiureta; chiuretare. – Din fr. **curetage.**
CHIURETARE, *chiuretări,* s.f. Chiuretaj. – V. **chiureta.**
CHIURETĂ, *chiurete,* s.f. Instrument chirurgical de forma unei linguri, folosit la chiuretaj. – Din fr. **curette.**
CHIURLUIT, -Ă, *chiurluiţi, -te,* adj. (Reg.) Ameţit (de băutură). – Et. nec.
CHIUVETĂ, *chiuvete,* s.f. Vas de porţelan, de faianţă sau de metal smălţuit prevăzut cu o gură de scurgere, fixat în perete dedesubtul unui robinet de apă şi folosit la spălat. – Din fr. **cuvette.**
CHIVĂRĂ, *chivere,* s.f. Acoperământ de cap în formă de chipiu înalt, folosit în trecut de ostaşii unor unităţi militare. * Acoperământ de cap în formă triunghiulară, confecţionat sumar din hârtie şi folosit pentru a feri capul de soare, în jocul copiilor de-a soldaţii; coif. [Var.: **chiveră** s.f.] – Din rus. **kiver.**
CHIVERĂ s.f. v. **chivără.**
CHIVERNISEALĂ, *chiverniseli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) chivernisi*; *p. ext.* (concr.) ceea ce a chivernisit cineva. – **Chivernisi** + suf. *-eală.*
CHIVERNISI, *chivernisesc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. A administra, a conduce. **2.** Tranz. şi refl. A face economii; a agonisi. **3.** Refl. şi tranz. A ajunge sau a face să ajungă la o situaţie materială bună; a (se) căpătui, a (se) pricopsi. **4.** Tranz. şi refl. A (se) aproviziona; a (se) îndestula. – Din ngr. **kivérnisa** (aor. al lui *kivernó).*
CHIVERNISIRE s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) chivernisi.* – V. **chivernisi.**
CHIVERNISIT, -Ă, *chivernisiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Care are o situaţie materială bună;

pricopsit, căpătuit; înstărit, îmbogăţit. – V. **chivernisi.**

CHIVERNISITOR, *chivernisitori,* s.m. (Înv.) Administrator; conducător, cârmuitor. – **Chivernisi** + suf. *-tor.*

CHIVOT, *chivoturi,* s.n. Cutiuţă aşezată în altar în care se păstrează cuminecătura rezervată celor care se împărtăşesc în caz de boală, înainte de moarte etc. * Ladă în care evreii mozaici ţineau tablele legii. [Acc. şi: *chivót,* – Pl. şi: *chivote*] – Din sl. **kivotŭ.**

CHIVUŢĂ, *chivuţe,* s.f. (Reg.) Femeie (de obicei ţigancă) care se îndeletniceşte cu spoitul caselor cu bidineaua. – Din n.pr. **Chivuţa.**

CHIX, *chixuri,* s.n. (Fam.) Nereuşită, eşec (ruşinos) într-o acţiune, într-o manifestare. ** Expr. *A da chix* = a nu izbuti. – Din germ. **Kicks.**

CHORUS, *chorusuri,* s.n. (Jazz) Improvizaţie solistică legată de o temă principală. * Improvizaţie colectivă, care urmează după improvizaţiile soliştilor. [Pr.: *co-*] – Din fr., engl. **chorus.**

CHULO s.m. Toreador care luptă pe jos şi are misiunea de a întărâta taurul cu ajutorul unei pelerine roşii. [Pr.: *ciúlo*] – Cuv. sp.

CI conj. **1.** (Adversativ; după o negaţie sau o propoziţie negativă) (Ba) dimpotrivă. *Nu avea băieţi, ci numai fete.* **2.** (Adversativ; înv. şi pop.; după o propoziţie afirmativă căreia i se opune o afirmaţie contrară sau restrictivă). Cu toate acestea; totuşi. * (După o propoziţie ipotetică sau condiţională) Dar, însă. **3.** (Adversativ; reg.; adesea împreună cu un imperativ; arată nerăbdarea) Dar... **4.** (Consecutiv; rar) Prin urmare, deci. – Din **ce.**

CIACONĂ, *ciacone,* s.f. Vechi dans de origine spaniolă, cu o mişcare lentă; melodie după care se execută acest dans. – Din it. **ciaccona.**

CIAN s.n. Gaz incolor, otrăvitor, cu miros de migdale amare; cianogen. [Pr.: *ci-an*] – Din fr. **cyan.** Cf. germ. **Zyan.**

CIANAMIDĂ, *cianamide,* s.f. Substanţă chimică cristalină, din care se obţine melamina. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanamide.**

CIANAT, *cianaţi,* s.m. (Chim.) Derivat al acidului cianhidric. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanate.**

CIANHIDRIC adj. (În sintagma) *Acid cianhidric* = lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid prusic. [Pr.: *ci-an-*] – Din fr. **cyanhydrique.**

CIANHIDRINĂ, *cianhidrine,* s.f. Compus organic care conţine în moleculă un hidroxil şi un nitril, folosit la obţinerea aminoacizilor şi a unor materiale plastice. [Pr.: *ci-an-*] – Din fr. **cyanhydrine.**

CIANHIDRIZARE, *cianhidrizări,* s.f. Tratare cu acid cianhidric a răsadurilor sau a puieţilor pentru a combate paraziţii. [Pr.: *ci-an-*] – Din fr. **cyanhydrisation.**

CIANINĂ s.f. (Fot.) Colorant folosit ca sensibilizator fotografic pentru radiaţiile infraroşii. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanine.**

CIANIZARE s.f. Tratament termochimic prin care se introduce carbon şi azot la suprafaţa unei piese din oţel, pentru a se obţine un strat superficial dur. [Pr.: *ci-a-*] – După fr. **cyanisation.**

CIANOFICEE, *cianoficee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge albastre, microscopice; (şi la sg.) algă din această clasă. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanophycées.**

CIANOGEN s.n. (Chim.) Cian. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanogéne.**

CIANOPSIE, *cianopsii,* s.f. (Med.) Defect de vedere datorită căruia obiectele apar colorate în albastru. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanopsie.**

CIANOTIC, -Ă, *cianotici, -ce,* adj. (Despre mucoase, piele) De culoare albastră-vineţie; *p. ext.* (Despre oameni) predispus la cianoză; care prezintă cianoză. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanotique.**

CIANOTIPIE, *cianotipii,* s.f. Procedeu de reproducere prin copiere fotografică, utilizat în special pentru desenele tehnice al căror original a fost executat pe hârtie de calc, obţinându-se o imagine negativă pe un fond albastru închis cu linii albe. [Pr.: *ci-a-*] – Din germ. **Zianotypie.**

CIANOZA, *cianozez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină cianotic. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanoser.**

CIANOZAT, -Ă, *cianozaţi, -te,* adj. Care a devenit de culoare albastră-vineţie; *p. ext.* cianotic [Pr.: *ci-a-*] – V. **cianoza.**

CIANOZĂ s.f. (Med.) Coloraţie albastră-vineţie a pielii şi a mucoaselor din cauza unei insuficiente oxigenări a sângelui. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanose.**

CIANURA, *cianurez,* vb. I. Tranz. A supune minereurile operaţiei de cianurare. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanurer.**

CIANURARE, *cianurări,* s.f. Operaţie industrială de extragere a metalelor nobile din minereuri sărace cu ajutorul unei soluţii de cianură de sodiu. [Pr.: *ci-a-*] – După fr. **cyanuration.**

CIANURĂ, *cianuri,* s.f. Sare a acidului cianhidric. [Pr.: *ci-a-*] – Din fr. **cyanure.**

CIAŢIU, *ciaţii,* s.n. (Bot.) Inflorescenţă reprezentând o grupare de mai multe flori bărbăteşti fără înveliş, cu o singură floare femeiască. [Pr.: *ci-a-*] – Din lat. **ciatium.**

CIBERNETIC, -Ă, *cibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care are ca obiect studiul matematic al legăturilor, comenzilor şi controlului în sistemele tehnice şi în organismele vii din punctul de vedere al analogiilor lor formale. **2.** Adj. Care aparţine ciberneticii **(1)**, privitor la cibernetică. – Din fr. **cybernétique.**

CIBERNETICIAN, -Ă, *ciberneticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în cibernetică. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **cybernéticien.**

CIBERNETIZA, *cibernetizez,* vb. I. Tranz. A dota cu echipament cibernetic. – Din fr. **cybernétiser.**

CIBERNETIZARE, *cibernetizări,* s.f. Acţiunea de *a cibernetiza* şi rezultatul ei. – V. **cibernetiza.**

CIBERNETIZAT, -Ă, *cibernetizaţi, -te,* adj. Care a fost dotat cu echipament cibernetic. – V. **cibernetiza.**

CICADĂ, *cicade,* s.f. Nume dat unor insecte cu corpul scurt şi gros, cu capul mare terminat printr-o proeminenţă ascuţită. – Din lat. **Cicada** (denumire ştiinţifică).

CICADEE, *cicadee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, cu tulpina fără nervuri şi cu frunze foarte mari; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **cycadées**

CICAR, *cicari,* s.m. Animal vertebrat acvatic inferior, asemănător cu un peşte care trăieşte ca parazit pe pielea unor peşti *(Eudontomyzon danfordi)*. – Et. nec.

CICATRICE, *cicatrice,* s.f. Urmă (formată din ţesut conjunctiv) lăsată de o rană, de o tăietură etc. după vindecare. – Din lat. **cicatrix, -icis,** fr. **cicatrice.**

CICATRICIAL, -Ă, *cicatriciali, -e,* adj. (Rar) De cicatrice. [Pr.: *-ci-al*] – Din fr. **cicatriciel.**

CICATRIZA, pers. 3 *cicatrizează,* vb. I. Refl. (Despre plăgi) A se vindeca, a se închide lăsând o cicatrice. – Din fr. **cicatriser.**

CICATRIZANT, -Ă, *cicatrizanţi, -te,* s.n., adj. (Medicament) care favorizează cicatrizarea unei răni. – Din fr. **cicatrisant.**

CICATRIZARE, *cicatrizări,* s.f. Faptul de *a se cicatriza*. – V. **cicatriza.**

CICATRIZAT, -Ă, *cicatrizaţi, -te,* adj. (Despre răni) Vindecat, închis. – V. **cicatriza.**

CICĂ adv. (Pop. şi fam.; cu valoare de verb unipersonal sau impersonal). **1.** (Precedă o afirmaţie pusă pe socoteala altora) (Se) spune că... (lumea) zice că..., după cum (se) crede. **2.** (Indică un sentiment de mirare sau de îndoială) Dacă poate fi cu putinţă! auzi! * Nici mai mult, nici mai puţin. * Mai mult decât atâta. **3.** (Povestitorul admite ce se spune, dar e convins că nu este aşa) Chipurile, vorba vine! vorbă să fie! – Din [se zi] **ce că**.

CICĂLEALĂ, *cicăleli,* s.f. Faptul de *a cicăli*; reproş repetat făcut cuiva pentru fapte mărunte; cicălire. – **Cicăli** + suf. *-eală.*

CICĂLI, *cicălesc,* vb. IV. Tranz. A certa mereu, a face cuiva reproşuri repetate pentru fapte mărunte. – Et. nec.

CICĂLIRE, *cicăliri,* s.f. Faptul de *a cicăli*; cicăleală. – V. **cicăli.**

CICĂLITOR, -OARE, *cicălitori, -oare,* adj. Care cicăleşte. – **Cicăli** + suf. *-tor.*

CICERO[1] s.m. invar. (Tipogr.) **1.** Corp de literă de 12 puncte tipografice. **2.** Albitură având baza un pătrat cu dimensiunile unui cicero[1] **(1)**. – Din fr. **cicéro.**

CICERO[2] s.m. invar. Gen de tunsoare bărbătească (scurtă). – Din n. pr. **Cicero.**

CICERONE, *ciceroni,* s.m. Persoană special pregătită care conduce vizitatorii într-un muzeu, într-un oraş etc. – Din it. **cicerone,** fr. **cicérone.**

CICHIRGIU, *cichirgii,* s.m. (Înv.) Cofetar; cel care ducea tăvile cu dulceaţă la curtea domnească. – Din tc. **şeker-ci.**

CICISBEU, *cicisbei,* s.m. (În trecut, în unele ţări) Curtezan al unei femei măritate, care o însoţea pretutindeni. – Din it. **cicisbeo.**

CICLAMĂ, *ciclame,* s.f., s.n. adj. **1.** S.f. Plantă decorativă cu frunze în formă de rinichi, verzi pe o parte şi purpurii pe alta, cu flori roşii sau albe *(Cyclamen europaeum)*. – Din it. **ciclamino.** Cf. fr. **cyclamen.**

CICLAMEN s.n., adj. (Culoare) roz-mov (ca al unor ciclame). [Pr.: *siclamen*] – Din fr. **cyclamen.**

CICLAN, *ciclani,* s.m. Hidrocarbură ciclică saturată, prezentă în petrol. – Din fr. **cyclane.**

CICLARE, *ciclări,* s.f. (Rar) Integrare într-un ciclu de învăţământ. – Din **ciclu.**

CICLIC, -Ă, *ciclici, -ce,* adj. **1.** Care se desfăşoară în cicluri sau aparţine unui ciclu; periodic. * (Despre lucrări muzicale, artistice) Care este alcătuit din mai multe părţi independente. * (Despre compuse chimice) Care are catenele în formă de ciclu **(2)**. **2.** (Bot.; despre flori) La care toate elementele sunt dispuse în verticil. – Din fr. **cyclique.**

CICLICITATE, *ciclicităţi,* s.f. Caracter ciclic. – **Ciclic** + suf. -*itate.*
CICLISM s.n. Sport practicat cu bicicleta. – Din fr. **cyclisme.**
CICLIST, -Ă, *ciclişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Sportiv care practică ciclismul; persoană care umblă cu bicicleta; biciclist. **2.** Adj. Care aparţine ciclismului sau cicliştilor **(1)**, privitor la ciclism sau la ciclişti. – Din fr. **cycliste.**
CICLIZARE s.f. (În sintagma) *Reacţie de ciclizare* = reacţie chimică prin care lanţul de atomi din molecula unui compus organic se închide şi formează un ciclu. – După fr. [réaction de] **cyclisation.**
CICLOALCAN, *cicloalcani,* s.m. (Chim.) Ciclan. [Pr.: -*clo-al-*] – Din fr. **cycloalcane.**
CICLOALCHENĂ, *cicloalchene,* s.f. (Chim.) Hidrocarbură ciclică nesaturată cu o dublă legătură în moleculă. [Pr.: -*clo-al-*] – Din fr. **cicloalkéne.**
CICLOCEFAL, -Ă, *ciclocefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Individ) care prezintă ciclocefalie. – Din fr. **cyclocéphale.**
CICLOCEFALIE, *ciclocefalii,* s.f. (Med.) Monstruozitate constând în lipsa totală sau parţială a nasului şi situarea ochilor, uniţi, într-o singură orbită. – Din fr. **cyclocéphalie.**
CICLOCROS, *ciclocrosuri,* s.n. Probă sportivă combinată de ciclism şi cros. – Din fr. **cyclo-cross.**
CICLODROM, *ciclodromuri,* s.n. Velodrom. – **Ciclo-** + [velo] **drom**.
CICLOHEXAN s.m. Hidrocarbură ciclică saturată cu şase atomi în moleculă, care se extrage din petrol şi este întrebuinţată ca solvent şi ca materie primă în industria fibrelor sintetice. – Din fr. **cyclohexane.**
CICLOIDAL, -Ă, *cicloidali, -e,* adj. Care se referă la cicloidă, care aparţine cicloidei. [Pr.: -*clo-i-*] – Din fr. **cycloîdal.**
CICLOIDĂ, *cicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct dat al unui cerc care se rostogoleşte fără alunecare pe o dreaptă fixă. – Din fr. **cycloîde.**
CICLOMORFOZĂ, *ciclomorfoze,* s.f. (Biol.) Totalitatea modificărilor pe care le suferă un organism în cursul dezvoltării ontogenetice. – Din engl. **cyclomorphosis.**
CICLON, *cicloane,* s.n. **1.** Vânt puternic, cu deplasarea aerului în spirală, însoţit de ploi torenţiale şi de descărcări electrice, specific regiunilor tropicale; uragan, taifun. * Regiune a sistemului baric în care presiunea scade de la periferie spre centru, iar masele de aer au o mişcare convergentă. **2.** Aparat pentru separarea particulelor materiale dintr-un gaz cu ajutorul forţei centrifuge. – Din fr. **cyclone.**
CICLONAL, -Ă, *ciclonali, -e,* adj. (Met.) Ciclonic. – Din fr. **cyclonal.**
CICLONIC, -Ă, *ciclonici, -ce,* adj. (Met.) Al ciclonului, de ciclon; ciclonal. – Din fr. **cyclonique.**
CICLOP, *ciclopi,* s.m. **1.** Figură mitică de uriaş antropofag, cu un singur ochi mare în mijlocul frunţii. **2.** Gen de animal crustaceu inferior de apă dulce, cu un singur ochi, situat pe cefalotorace (*Cyclops*). – Din fr. **cyclope,** lat. **cyclops, -opis.**
CICLOPARAFINĂ, *cicloparafine,* s.f. (Chim.) Ciclan. – Din fr. **cycloparafine.**
CICLOPENTAN s.m. Hidrocarbură ciclică saturată cu cinci atomi de carbon în moleculă, întrebuinţată ca materie primă în industria chimică. – Din fr. **cyclopentane.**
CICLOPIC, -Ă, *ciclopici, -ce,* adj. De ciclop **(1)**, care se referă la ciclop; *p. ext.* uriaş, gigantic – **Ciclop** + suf. -*ic.*
CICLOPIE s.f. (Med.) Monstruozitate congenitală care constă în dezvoltarea unui singur glob ocular sau în fuzionarea celor două orbite. – Din fr. **cyclopie.**
CICLOPROPAN s.n. Gaz incolor inflamabil şi exploziv. – Din fr. **cyclopropane.**
CICLORAMĂ, *ciclorame,* s.f. Fundal de scenă curbat, confecţionat în general din pânză de culoare neutră; orizont **(3)**. – Din engl., fr. **cyclorama.**
CICLOSTOM, *ciclostomi,* s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice inferioare, cu corpul asemănător cu al peştilor; (şi la sg.) animal din această clasă. – Din fr. **cyclostome.**
CICLOTIMIC, -Ă, *ciclotimici, -ce,* s.m. şi f. adj. (Med.) (Bolnav) de ciclotimie. – Din fr. **cyclothymique.**
CICLOTIMIE, *ciclotimii,* s.f. Stare psihică morbidă în care depresiunea alternează cu buna dispoziţie. – Din fr. **cyclothymie.**
CICLOTRON, *ciclotroane,* s.n. Accelerator folosit în fizica nucleară pentru a obţine transmutări şi dezintegrări ale particulelor grele ale atomilor. – Din fr. **cyclotron.**
CICLOTURISM s.n. Turism în care deplasarea se face cu bicicleta. – Din fr. **cyclotourisme.**
CICLOTURIST, -Ă, *cicloturişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică cicloturismul. – Din fr. **cyclotouriste.**
CICLOTURISTIC, -Ă, *cicloturistici, -ce,* adj. Care aparţine cicloturismului, privitor la cicloturism. – **Cicloturist +** suf. -*ic.*
CICLOZĂ, *cicloze,* s.f. (Biol.) Mişcare a protoplasmei în interiorul celulei. – Din fr. **cyclose.**

CICLU, *cicluri,* s.n. **1.** Succesiune de fenomene, stări, operaţii, manifestări etc. care se realizează într-un anumit interval de timp şi care epuizează, în ansamblul lor, evoluţia unui anumit proces (repetabil); totalitatea fenomenelor, faptelor, acţiunilor etc. legate între ele. ** *Ciclu anual* = perioadă de un an în care pământul face o rotaţie completă în jurul soarelui. *Ciclu solar* = perioadă de 28 de ani după expirarea căreia datele diferitelor zile ale anului cad în aceleaşi zile din săptămână. *Ciclu de conferinţe* (sau *de lecţii* etc.) = serie de conferinţe (sau de lecţii etc.) care tratează diverse aspecte ale unui subiect unitar. * (Şi în sintagma *ciclu menstrual)* Menstruaţie. * Durata unui ciclu **(1)**. * Diagramă care reprezintă un ciclu **(1)**. * Grup de producţii (literare, muzicale) care au o temă comună. **2.** Lanţ închis de atomi din molecula unei substanţe. **3.** Valorile succesive pe care le capătă o mărime periodică în cursul unei perioade date. **4.** (Fiz.; ieşit din uz la noi; în construcţia) *Cicli pe secundă* = hertzi. – Din fr. **cycle,** lat. **cyclus.**
CICO s.n. **1.** Băutură răcoritoare. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu cico **(1)**. – **Ci** [trice] + **co**[la].
CICOARE[1]**,** *cicori,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu flori albastre, trandafirii sau albe, cultivată pentru rădăcinile sale *(Cichorium intybus). ** Cicoare de grădină* = andivă. **2.** Surogat de cafea preparat din rădăcina plantei descrise mai sus. – Lat. / * / **cichoria** *(= cichorium).*
CICOARE[2]**,** *cicori,* s.f. Insectă galbenă-castanie, cu spinarea neagră, cu aripile străvezii şi lungi; cu capul lat şi cu ochii mari *(Cicada orni).* – Lat. / * / **cicala** (= *cicada).*
CICONIIDĂ, *ciconiide,* s.f. (Ornit.) Ciconiiformă. – Din fr. **ciconiidés.**
CICONIIFORMĂ, *ciconiiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări mari, cu gâtul şi picioarele lungi, cu ciocul conic; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. [Pr.: *-ni-i-*] – Cf. fr. **ciconiidés.**
CIDRU s.n. Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea mustului de mere (sau a altor fructe). – Din fr. **cidre.**
CIER s.n. v. **ceair.**
CIFLIC, *ciflicuri,* s.n. (Înv.) Mică moşie sau fermă; conac (de moşie). – Din tc. **çiflik,** bg. **čiflik.**
CIFOSCOLIOZĂ, *cifoscolioze,* s.f. (Med.) Curbare în sens anteroposterior şi lateral a coloanei vertebrale. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **cyphoscoliose.**
CIFOTIC, -Ă, *cifotici, -ce,* adj. s.m. şi f. adj. (Med.) (Bolnav) de cifoză. – După fr. **cypheux.**
CIFOZĂ, *cifoze,* s.f. (Med.) Deformaţie a coloanei vertebrale care duce la o proeminenţă dorsală. – Din fr. **cyphose. –** V. *cocoaşă.*
CIFRA, *cifrez,* vb. I. **1.** Refl. A se evalua (în cifre) la... **2.** Tranz. A aplica unui text un cifru. – Din fr. **chiffrer** (refăcut după *cifră*).
CIFRAJ s.n. Cifrare. – Din fr. **chiffrage.**
CIFRARE s.f. Faptul de "a cifra"; cifraj. – V. **cifra.**
CIFRAT, -Ă, *cifraţi, -te,* adj. (Despre texte) Scris în cifru. – V. **cifra.**
CIFRĂ, *cifre,* s.f. **1.** Simbol grafic (care reprezintă unul dintre numerele de la zero până la nouă) folosit pentru scrierea numerelor; (impr.) număr. **2.** Volum, sumă, cantitate reprezentată prin cifre **(1)**. ** *Impozit pe cifra de afaceri* = impozit aplicat proporţional cu mărimea, cu valoarea afacerilor. **3.** Număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanţe, a unui fenomen. *Cifră de saponificare.* – Din it. **cifra**, lat. **cifra.** Cf. fr. **chiffre.**
CIFRIC, -Ă, *cifrici, -ce,* adj. Exprimat în cifre; numeric. – **Cifră +** suf. *-ic.*
CIFRU, *cifruri,* s.n. **1.** Sistem de semne convenţionale cu care se transmit comunicări secrete. **2.** Combinaţie de litere sau de cifre cu ajutorul căreia se pot deschide unele broaşte sau lacăte cu închizătoare secretă. – Din fr. **chiffre** (refăcut după *cifră*).
CIGĂ, *cige,* s.f. **1.** (Min.) Scripete fix. **2.** (Zool.) Cochilie de gasteropod. – Din magh. **csiga.**
CIHĂI, *cihăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A stărui foarte mult pe lângă cineva să facă ceva, a plictisi pe cineva cu stăruinţele. [Var.: **cehăí** vb. IV] – Cf. magh. **csaholni.**
CIL, *cili,* s.m. Prelungire protoplasmatică mobilă, în formă de fire subţiri, a unor bacterii, a unor infuzori, a unor alge şi a unor celule animale, care serveşte de obicei la locomoţie şi la deplasarea secreţiilor în organism. – Din fr. **cil.**
CILIAN, -Ă s.m. şi f., adj. v. **chilian.**
CILIAR, -Ă, *ciliari, -e,* adj. Care are formă de cili; privitor la cili. [Pr.: *-li-ar*] – Din fr. **ciliaire.**
CILIAT, -Ă, *ciliaţi, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are cili. **2.** S.n. (Zool.) Infuzor[1]. [Pr.: *-li-at*] – Din fr. **cilié.**
CILIBIU, -IE, *cilibii,* adj. (Înv.) Fin, graţios, frumos; politicos, galant. – Din tc **çelebi.**
CILINDRA, *cilindrez,* vb. I. Tranz. A îndesa şi a nivela un strat rutier cu ajutorul unui compresor. – Din fr. **cylindrer.**
CILINDRARE, *cilindrări,* s.f. Acţiunea de *a cilindra* şi rezultatul ei. – V. **cilindra.**
CILINDREE s.f. **1.** Volumul cilindrului unei maşini de forţă cu piston, cuprins între cele două

poziţii opuse ale pistonului. **2.** Cantitate de gaze introdusă în cilindrul unui motor cu ardere internă în timpul cursei de admisiune. – Din fr. **cylindrée.**

CILINDRIC, -Ă, *cilindrici, -ce,* adj. Care are forma unui cilindru. – Din fr. **cylindrique**.

CILINDRICITATE, *cilindricităţi,* s.f. (Tehn.) Proprietate a unei porţiuni din trunchiul unui arbore de a se apropia de forma cilindrică. – Din fr. **cylindricité.**

CILINDROID, -Ă, *cilindroizi, -de,* adj., s.n. (Corp) care are forma unui cilindru. – Din fr. **cylindroîde.**

CILINDROM, *cilindroame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă a ţesuturilor epiteliale cu celule cilindroide. – Din fr. **cylindrom.**

CILINDRU, (1, 2, 3, 4) *cilindri,* s.m., **(5)** *cilindre,* s.n. **1.** S.m. Suprafaţă obţinută prin deplasarea unei drepte paralel cu ea însăşi, astfel încât să se sprijine mereu pe o curbă închisă şi fixă. **2.** S.m. Corp geometric mărginit de un cilindru **(1)** şi de două plane paralele. **3.** S.m. Piesă cilindrică componentă a unor maşini, care se poate roti în jurul propriei sale axe; organ de maşină tubular în interiorul căruia se deplasează un piston (la motoare cu ardere internă, la maşini cu abur, la compresoare etc.). **4.** S.m. (În sintagma) *Cilindru central* = partea centrală a rădăcinilor şi tulpinilor plantelor vasculare. **5.** S.n. (Înv.) Joben. – Din fr. **cylindre,** lat. **cylindrus.**

CILINDRURIE s.f. (Med.) Prezenţa în urină a unor elemente microscopice formate din albumină, hematii, celule epiteliale etc., care caracterizează afecţiunile renale. – Din fr. **cylindrurie.**

CIMAZĂ, *cimaze,* s.f. (Arh.) Chenar ornamental de-a lungul unei faţade. – Din it. **cimasa.**

CIMĂ, *cime,* s.f. Tip de inflorescenţă în care axul principal poartă în vârf o singură floare. – Din fr. **cyme.**

CIMBAL, *cimbale,* s.n. Chimval. – Din lat. **cymbalum,** fr. **cymbale.**

CIMBALIST, -Ă, *cimbalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care acompaniază la cimbal. – Din fr. **cymbaliste.**

CIMBISTRĂ, *cimbistre,* s.f. (Rar) Pensetă (pentru smuls părul). – Din tc **çimbistra**.

CIMBRI s.m. pl. Trib germanic aşezat în antichitate la vărsarea Elbei şi zdrobit de romani. – Din fr. **Cimbres.**

CIMBRIŞOR s.m. Plantă erbacee cu flori roşii-purpurii sau albe şi cu frunze aromate, folosite în medicină pentru infuzie *(Thymus vulgaris).* – **Cimbru** + suf. *-işor.*

CIMBRU s.m. Plantă erbacee cu flori liliachii sau albe punctate cu roşu, cu frunze înguste şi ascuţite, aromate, folosite drept condiment *(Satureja hortensis).* – Cf. gr. **thymbra.**

CIMEN s.n. Lichid cu miros aromatic, care se găseşte în uleiurile eterice izolate din diferite plante, din răşina coniferelor şi din unele petroluri. – Din fr. **cyméne.**

CIMENT, (rar) *cimenturi,* s.n. Material de construcţie în formă de pulbere fină, obţinut prin măcinarea clincherului şi care, în contact cu apa, face priză şi se întăreşte [Acc. şi: *címent*] – Din it. **cimento,** fr. **ciment.**

CIMENTA, *cimentez,* vb. I. Tranz. A lega, a consolida cu ciment. * Tranz. şi refl. Fig. A face să fie sau a deveni solid; a (se) consolida. – Din **ciment.** Cf. fr. **cimenter.**

CIMENTARE, *cimentări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cimenta.* – V. **cimenta.**

CIMENTIST, -Ă, *cimentişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor într-o fabrică de ciment. – **Ciment** + suf. *-ist.*

CIMENTOMETRU, *cimentometre,* s.n. Aparat pentru determinarea modului de distribuire a cimentului în spaţiul dintre coloana unei sonde şi teren. – **Ciment** + **metru** (după *apometru, gazometru* etc.).

CIMERIENI s.m. pl. Populaţie de origine tracă, migrată în antichitate din nordul Mării Negre în Asia Mică. [Pr.: *-ri-eni*] – Din fr. **Cimmériens.**

CIMILI, *cimilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A spune, a face sau a interpreta cimilituri. – Et. nec.

CIMILITURĂ*, cimilituri,* s.f. (Pop.) Ghicitoare. – **Cimili +** suf. *-tură.*

CIMIŞIR, *cimişiri,* s.m. Arbust decorativ cu frunze ovale şi persistente, cu flori galbene-verzui *(Buxus sempervirens).* – Din tc. **çimşir.**

CIMITIR, *cimitire,* s.n. Teren (îngrădit) unde se îngroapă morţii; ţintirim. – Din ngr. **kimitírion,** it. **cimitero.**

CIMOTIE, *cimotii,* s.f. (Reg.) Rudă, neam. – Din magh. **csemete, csimota.**

CIMPANZEU, *cimpanzei,* s.m. Specie de maimuţă mare, antropomorfă, cu membrele anterioare lungi, cu blana şi pielea neagră *(Pan troglodytes).* – Din fr. **chimpanzé.**

CIMPOI, *cimpoaie,* s.n. Instrument muzical popular, alcătuit dintr-un burduf de piele şi din mai multe tuburi sonore prin care trece aerul din burduf. – Et. nec.

CIMPOIAŞ, *cimpoiaşi,* s.m. Cimpoier. [Pr.: *-po-iaş*] – **Cimpoi** + suf. *-aş.*

CIMPOIER, *cimpoieri,* s.m. Persoană care cântă din cimpoi; cimpoiaş. [Pr.: *-po-ier*] – **Cimpoi** + suf. *-ar.*

CIN[1]**,** *cinuri,* s.n. (Înv.) **1.** (În societatea medievală) Poziţie socială înaltă. * Stare socială. **2.** Ordin preoţesc sau călugăresc; tagmă. – Din sl. **cinů.**
CIN[2]**,** *cinuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Luntre mică (pescărească). – Din scr. **čun.**
CINA, *cinez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A lua masa de seară. – Lat. **cenare.**
CINABRU s.n. Sulfură naturală de mercur, de culoare roşie, folosită mai ales la prepararea vopselelor. – Din fr. **cinabre.**
CINĂ, *cine,* s.f. Masă de seară; mâncare pregătită pentru această masă. – Lat. **cena.**
CINĂTUI, *cinătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; adesea fig.) A curăţa păsări, peşti etc. (de fulgi, de solzi etc.) şi a-i tăia în bucăţi, pentru a pregăti mâncarea. – Cf. magh. **csinált** "pregătit".
CINCANTIN s.m. Varietate timpurie de porumb, cu tulpina scurtă şi subţire şi cu bobul mărunt de culoare portocalie. ** (Adjectival) *Porumb cincantin.* – Din it. **cinquantino.**
CINCAR, *cincari,* s.m., adj. (Reg.) (Cal) care are cinci ani. – **Cinci** + suf. *-ar.*
CINCĂREL, *cincărei,* s.m., adj. (Reg.) Diminutiv al lui *cincar.* – **Cincar** + suf. *-el.*
CINCHI, *cinchesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se aşeza la pământ sprijinindu-se pe unul sau pe amândoi genunchii, a sta pe vine, a se ghemui. – Et. nec.
CINCHIT, -Ă, *cinchiţi, -te,* adj. (Reg.) Ghemuit (pe vine). – V. **cinchi.**
CINCI num. card. Număr situat în numărătoare între patru şi şase şi care se indică prin cifra 5 (sau V). ** (Adjectival) *Are cinci ani.* (subst.) ** Compus: *cinci-degete* = plantă erbacee târâtoare, cu frunzele formate din cinci foliole şi cu flori-galbene *(Potentilla reptans).* ** (Substantivat) *Au plecat trei şi s-au întors cinci.* ** (În locul numeralului ordinal) *Etajul cinci.* ** (Intră în componenţa num. adverbial) *De cinci ori.* ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) *Aduce câte cinci mere.* * (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. – Lat. **cinque** (= *quinque*).
CINCILA s.f. v. **şinşilă.**
CINCILEA, CINCEA num. ord. (Precedat de art. "al", "ai"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patrulea şi al şaselea. ** Expr. *A fi a cincea roată la car* (sau *la căruţă*) = a se afla pe un plan cu totul secundar, a fi de prisos. – **Cinci** + **le** + **a.**
CINCIME, *cincimi,* s.f. A cincea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. – **Cinci** + suf. *-ime.*
CINCINAL, -Ă, *cincinali, -e,* adj. Care se întinde pe o perioadă de cinci ani. * (Substantivat, n.) Plan (economic) întocmit pe o perioadă de cinci ani. – Din fr. **quinquennal,** lat. **quinquennalis** (după *cinci).*
CINCISPRECE num. card. v. **cincisprezece.**
CINCISPRECELEA, CINCISPRECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**
CINCISPREZECE num. card. Număr situat în numărătoare între paisprezece şi şaisprezece. ** (Adjectival) *Cincisprezece zile.* ** (Substantivat) *Cincispreze au sosit.* ** (În locul numeralului ordinal) *Capitolul cincisprezece.* ** (Intră în componenţa num. adverbial) *De cincisprezece ori.* ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) *Pleacă câte cincisprezece.* * (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. [Var.: (reg.) **cínsprezece, cíncisprece, cínsprece** num. card.] – **Cinci** + **spre** + **zece.**
CINCISPREZECELEA, CINCISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al paisprezecelea şi al şaisprezecelea. [Var.: **cínsprezecelea, cínsprezecea,** (reg.) **cíncisprecelea, cíncisprecea, cínsprecelea, cínsprecea** num. ord.] – **Cincisprezece** + **le** + **a.**
CINCIZECI num. card. Număr situat în numărătoare între patruzeci şi nouă şi cincizeci şi unu. ** (Adjectival) *Acum cincizeci de ani.* ** (Substantivat) *Au muncit cincizeci.* ** (În locul numeralului ordinal) *Pagina cincizeci.* ** (Intră în componenţa num. adverbial) *De cincizeci de ori.* ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) *Vin câte cincizeci.* * (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. [Var.: **cinzéci** num. card.] – **Cinci** + **zeci.**
CINCIZECILEA, CINCIZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patruzeci şi nouălea şi al cincizeci şi unulea. [Var.: **cinzécilea, cinzécea** num. ord.] – **Cincizeci** + **le** + **a.**
CINE pron. **1.** (Interogativ; ţine locul unui substantiv care denumeşte o persoană sau un animal ori al unui pronume, aşteptat ca răspuns la întrebare) *Cine a venit?.* ** Expr. *Cine (mai) ştie!* = nu ştiu, nu cunosc problema. * Ce fel (de om). *Tu nu ştii cine-i mama.* **2.** (Relativ) Cel ce, acela care. *Bine-a zis cine-a zis.* ** Expr. *Are* (sau *n-are) cine ori este* (sau *nu este) cine* = (nu) există om care, (nu) se găseşte persoană care... **3.** (Nehotărât) Fiecare, oricine, oricare. *Zică cine ce va vrea.* [Gen.-dat.: *cui*] – Lat. / * / **quene** (= *quem*).
CINEAMATOR, -OARE, *cineamatori, -oare,* s.m. şi f. Cineast amator. [Pr.: *-ne-a-*] – **Cine** [ast] + **amator**.

CINEAMATORISM s.n. Activitate a cineamatorilor. [Pr.: -*ne-a*-] – **Cineamator** + suf. -*ism.*
CINEANIMAŢIE s.f. Cinematografie de animaţie. [Pr.: -*ne-a*-] – **Cine** [matografie] + **animaţie.**
CINEAST, -Ă, *cineaşti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în tehnica sau în arta cinematografică, persoană care realizează filme. [Pr.: -*ne-ast*] – Din fr. **cinéaste.**
CINECENACLU, *cinecenacluri,* s.n. Atelier de creaţie al cineaştilor amatori. – **Cine** [ast] + **cenaclu.**
CINECLUB, *cinecluburi,* s.n. Colectiv constituit (în cadrul unor instituţii sau întreprinderi) cu scopul de a face cunoscute problemele şi realizările artei cinematografice. – Din fr. **ciné-club.**
CINECLUBIST, -Ă, *cineclubişti, -ste,* s.m. şi f. Membru al unui cineclub. – **Cineclub** + suf. -*ist.*
CINEFIL, -Ă, *cinefili, -e,* s.m. şi f. Persoană amatoare de filme, care frecventează mult spectacolele cinematografice. ** (Adjectival) *Public cinefil.* – Din fr. **cinéphile.**
CINEFILIE, *cinefilii,* s.f. Pasiune pentru filme de cinema. – Din fr. **cinéphilie.**
CINEGETIC, -Ă, *cinegetici, -ce,* adj., s.f. (Livr.) **1.** Adj. De vânătoare, privitor la vânătoare; vânătoresc. **2.** S.f. Arta vânătorii. – Din fr. **cynégétique.**
CINEL[1] interj. (Adesea repetat) Formulă cu care încep unele ghicitori. – Cf. **cimili.**
CINEL[2]**,** *cinele,* s.n. (Muz.) Cimbal. – Din it. **cinelli.**
CINEMA, (rar) *cinemauri,* s.n. Cinematograf. – Din fr. **cinéma.**
CINEMASCOP s.n. Procedeu de proiecţie a filmelor cinematografice pe un ecran lat, care măreşte în mod apreciabil câmpul vizual al spectatorului; film realizat prin acest procedeu. – Din fr. **cinémascope.**
CINEMATECĂ, *cinemateci,* s.f. **1.** Arhivă în care se păstrează filmele cinematografice. **2.** Cinematograf **(1)** în care sunt proiectate filme reprezentative din istoria cinematografiei. – Din fr. **cinémathéque.**
CINEMATIC, -Ă, *cinematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul mişcării corpurilor, independent de masele lor şi de cauzele care produc mişcarea. **2.** Adj. Care aparţine cinematicii **(1)**, privitor la cinematică. – Din fr. **cinématique.**
CINEMATOGRAF, *cinematografe,* s.n. **1.** Local de spectacole destinat proiectării filmelor cinematografice în faţa publicului spectator; cinema. **2.** Cinematografie. – Din fr. **cinématographe.**
CINEMATOGRAFIA, *cinematografiez,* vb. I. Tranz. A filma. [Pr.: -*fi-a*] – Din fr. **cinématographier.**
CINEMATOGRAFIC, -Ă, *cinematografici, -ce,* adj. Care ţine de cinematograf, privitor la cinematograf sau la cinematografie. – Din fr. **cinématographique.**
CINEMATOGRAFIE, *cinematografii,* s.f. Tehnica şi arta înregistrării fotografice a unor scene, a unor peisaje etc. pe un film special şi a reproducerii lor prin proiectare luminoasă pe un ecran, astfel încât să dea iluzia mişcării şi a vieţii; industrie producătoare de filme; cinematograf. – Din fr. **cinématographie.**
CINEMATOGRAFIERE, *cinematografieri,* s.f. Acţiunea de *a cinematografia* şi rezultatul ei; filmare. [Pr.: -*fi-e*-] – V. **cinematografia.**
CINERADIOGRAFIE, *cineradiografii,* s.f. Tehnică radiografică permiţând efectuarea de imagini în mişcare. [Pr.: -*di-o*-] – **Cine** [matografie] + **radiografie.**
CINERAMĂ s.f. Procedeu de filmare pe trei pelicule şi de proiectare sincronizată a imaginilor astfel obţinute cu ajutorul a trei aparate de proiecţie pe un ecran semicircular. – Din fr. **cinérama.**
CINERARĂ, *cinerare,* adj. (În sintagma) *Urnă cinerară* = urnă în care se păstrează cenuşa morţilor; cenuşar. – Din fr. **cinéraire,** lat. **cinerarius.**
CINERARIA s.f. Plantă decorativă cu frunze mari şi cu flori de diferite culori, adunate în buchete *(Cineraria hybrida).* [Pr.: -*ri-a*] – Din lat. **cineraria.** Cf. fr. **cinéraire.**
CINERIT s.n. Cenuşă vulcanică consolidată. – Din fr. **cinérite.**
CINEROMAN, *cineromane,* s.n. Roman[1] scris în vederea transpunerii lui cinematografice. – Din fr. **cinéroman.**
CINESCOP, *cinescoape,* s.n. Tub catodic folosit pentru redarea imaginilor de televiziune. – Din fr. **cinéscope.**
CINETIC, -Ă, *cinetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ţine de mişcare, privitor la mişcare. ** *Energie cinetică* = energie dezvoltată de un corp în mişcare, egală cu jumătatea produsului dintre masa corpului şi pătratul vitezei lui. **2.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază legile fenomenelor fizice bazate pe mişcarea materiei. **3.** S.f. (În sintagma) *Cinetică chimică* = ramură a chimiei fizice care studiază evoluţia reacţiilor chimice şi influenţa factorilor fizico-chimici asupra desfăşurării acestor reacţii. – Din fr. **cinétique.**

CINEVA pron. nehot. Un om oarecare (dintre mai mulţi), o persoană pe care n-o cunoaştem (sau care nu trebuie sau nu vrem să fie numită); oarecine, careva, cinevaşi. * (Fam.; purtând accentul în frază) Un om de valoare, de seamă. [Gen.-dat.: *cuiva*] – **Cine + va.**
CINEVAŞI pron. nehot. (Înv.) Cineva [Var.: (pop.) **cinevásilea** pron. nehot.] – **Cineva + şi.**
CINEVAŞILEA pron. nehot. v. **cinevaşi.**
CINE-VERITE s.n. (Cin.) Gen de cinematografie care acordă mare importanţă improvizaţiei şi îşi propune să surprindă realitatea în toată spontaneitatea ei. [Pr.: *sineverité*] – Cuv. fr.
CINGĂTOARE, *cingători,* s.f. Fâşie de pânză, de mătase, de piele etc. care serveşte cuiva la încins mijlocul. – [În] **cinge** + suf. *-ătoare.*
CINIC, -Ă, *cinici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care dă pe faţă, cu sânge rece, fapte sau gânduri condamnabile, care calcă, fără sfială, regulile moralei de convieţuire socială şi de bună-cuviinţă; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează, exprimă asemenea atitudini. **2.** (În sintagmele) *Filozofie cinică* = doctrină filozofică din Grecia antică, care nu recunoştea normele sociale existente şi propovăduia o viaţă simplă şi reîntoarcerea la natură. *Filozof cinic* (şi substantivat) = adept al filosofiei cinice. – Din fr. **cynique,** lat. **cynicus.**
CINISM, (rar) *cinisme,* s.n. Atitudinea omului cinic **(1)**, faptă de om cinic. – Din fr. **cynisme,** lat. **cynismus.**
CINOCEFAL, *cinocefali,* s.m. Specie de maimuţă care trăieşte în Africa şi care se caracterizează prin botul prelung, ca al unui câine, şi prin coada lungă. – Din fr. **cynocéphale,** lat. **cynocephalus.**
CINOVNIC, *cinovnici,* s.m. (Înv.) Funcţionar de stat (de rang inferior). – Din rus. **činovnik.**
CINQUECENTIST, *cinquecentişti,* s.m. (Livr.) Scriitor sau creator de artă din cinquecento. [Pr.: *-cue-*] – Din it. **cinquecentista.**
CINQUECENTO subst. Denumire dată artei şi culturii italiene din sec. XVI. [Pr.: *-cue-*] – Cuv. it.
CINSPRECE num. card. v. **cincisprezece.**
CINSPRECELEA, CINSPRECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**
CINSPREZECE num. card. v. **cincisprezece.**
CINSPREZECELEA, CINSPREZECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**
CINSTE s.f. **I. 1.** Onestitate, probitate, corectitudine. ** Expr. *Pe cinstea mea!* spune cineva pentru a întări şi garanta autenticitatea unei afirmaţii făcute. **2.** Virtute, fidelitate, castitate. **II. 1.** Respect, stimă, consideraţie, preţuire. ** Loc. adv. *Cu cinste* = în mod onorabil, după merit. ** Expr. *A da cinstea pe ruşine* = a se face de ruşine, a se compromite. **2.** Onoare, favoare. ** Loc. adv. *În cinstea (cuiva* sau *a ceva)* = pentru a onora (pe cineva sau ceva), spre lauda sau preamărirea (cuiva sau a ceva). ** Expr. *A-i face cinste (cuiva)* = a servi cuiva spre laudă, a-i face onoare. **3.** Ceremonial, paradă, fast. **III.** (Concr.; pop.) **1.** Dar, cadou, plocon. ** Loc. adj. *Pe cinste* = care este foarte bun, foarte frumos; grozav, straşnic. **2.** Ospăţ, ospătare (în care predomină băutura). ** Expr. *A face cinste* = a oferi cuiva de băut (şi de mâncat) într-un local, plătindu-i consumaţia; a trata, a cinsti. * Băutură alcoolică. – Din sl. **číştî.**
CINSTEŢ s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă şi cleioasă şi cu flori galbene punctate cu brun; brânca-porcului *(Salvia glutinosa)*. – Din ucr. **čystec.**
CINSTI, *cinstesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A respecta, a onora, a preţui pe cineva sau ceva; a da cuiva cinstea cuvenită. **2.** (Pop.) A face cuiva un dar, un cadou; a da cuiva un bacşiş. **3.** (Fam.) A ospăta, a trata (cu băutură); a plăti consumaţia cuiva. * A închina, a bea în onoarea cuiva sau a ceva. * Refl. A bea o băutură alcoolică. *Ne-am cinstit cu o ţuică.* – Din sl. **čîstiti.**
CINSTIRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) cinsti* şi rezultatul ei; consideraţie, respect. **2.** (Înv.) Demnitate înaltă ocupată de cineva. – V. **cinsti.**
CINSTIT, -Ă, *cinstiţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este de bună-credinţă; onest, corect; care nu înşală. **2.** Virtuos, fidel, cast. **3.** (Înv.) Vrednic de respect; stimat, onorat. – V. **cinsti.**
CINTEZ, *cintezi,* s.m. Cintezoi. [Acc. şi: *cintéz*] – Din **cinteză** (derivat regresiv).
CINTEZĂ, *cinteze,* s.f. Mică pasăre cântătoare cu ciocul conic, scurt şi tare, cu penajul cenuşiu-albăstrui sau brun-roşcat, având pe aripă o dungă albă *(Fringilla coelebs)*. [Acc. şi: *cintéză,* – Var.: (reg.) **címtiţă** s.f.] – Et. nec.
CINTEZOI, *cintezoi,* s.m. Bărbătuşul cintezei; cintez. [Var.: (reg.) **cintiţoi** s.m.] – **Cintez** + suf. *-oi.*
CINTIRIM s.n. v. **ţintirim.**
CINTIŢĂ s.f. v. **cinteză.**
CINTIŢOI s.m. v. **cintezoi.**

CINTRU, *cintre,* s.n. Partea concavă a unei bolţi sau a unui arc; cofraj sau construcţie provizorie pe care se toarnă sau care susţine o boltă sau un arc în construcţie. – Din fr. **cintre.**
CINZEACĂ, *cinzeci,* s.f. Unitate de măsură de capacitate (pentru băuturi) egală cu aproximativ 0,16 litri. * Sticluţă care are această capacitate şi în care se serveşte o băutură alcoolică; conţinutul unei astfel de sticluţe; (reg.) singeapă. – Din **cincizeci.**
CINZECI num. card. v. **cincizeci.**
CINZECILEA, CINZECEA num. ord. v. **cincizecilea.**
CIOACĂ, *cioace,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două console orizontale ale războiului de ţesut, fixate pe stâlpii din mijloc şi pe care se sprijină vatalele. **2.** (Arg.) Baliverną. ** Expr. (Fam.) *A se ţine de cioace* = a se ţine de glume, de şmecherii. – Et. nec.
CIOACLĂ, *cioacle,* s.f. (Reg.) Sanie mică (folosită mai ales pentru căratul lemnelor din pădure); încărcătură care încape pe o astfel de sanie. – Din magh. **csáklya** "prăjină cu vârf încârligat".
CIOANCĂ, *cioance,* s.f. (Reg.) Lulea cu coadă scurtă. – Et. nec.
CIOANDĂ s.f. (Reg.) Ceartă uşoară; ciondăneală. – Din **ciondăni** (derivat regresiv).
CIOARĂ, *ciori,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări din familia corbului, cu penajul negru sau cenuşiu, cu cioc conic şi puternic *(Corvus). ** Cioară pucioasă* = dumbrăveancă *(Coracias garrulus).* ** Expr. *Cât* (sau *ca) cioara în par* = foarte puţin, sporadic. (Fam.) *Cum* (sau *ce) ciorile?* = (exprimă nemulţumire) cum (sau ce) naiba? cum (sau ce) dracul? **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheş. – Cf. alb. **sorrë.**
CIOARECI s.m. pl. **1.** Pantaloni ţărăneşti strânşi pe picior, din pănură sau din dimie, adesea împodobiţi cu găitane. **2.** (Reg.) Ciorapi de dimie – Et. nec.
CIOARSĂ, *cioarse,* s.f. Unealtă cu tăişul uzat, care taie rău. * Obiect de îmbrăcăminte uzat. [Var.: **gioársă** s.f.] – Cf. ucr. **cersati** "a zgâria".
CIOATĂ s.f. v. **ciot.**
CIOATCĂ s.f. v. **ciotcă.**
CIOB, *cioburi,* s.n. Bucată, fragment dintr-un obiect de sticlă, de faianţă, de lut etc. spart; hârb. – Cf. tc. **çöp.**
CIOBACĂ, *ciobace,* s.f. (Reg.) Luntre pescărească rudimentară, de obicei scobită dintr-un trunchi de copac. – Din ucr. **čobak.**
CIOBAN, *ciobani,* s.m. **1.** Persoană care paşte, păzeşte şi îngrijeşte oile; păstor, păcurar. * Proprietar de oi; baci. **2.** ** Compus: *Ciobanul-cu-Oile* = numele unei constelaţii din emisfera boreală; lira. – Din tc. **çoban.**
CIOBĂNAŞ, *ciobănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *cioban*; ciobănel. – **Cioban** + suf. *-aş.*
CIOBĂNEL, *ciobănei,* s.m. Ciobănaş. – **Cioban** + suf. *-el.*
CIOBĂNESC, -EASCĂ, *ciobăneşti,* adj. Care aparţine ciobanului, privitor la cioban, specific ciobanului. ** *Câine ciobănesc* = rasă de câine mare şi puternic, folosită de obicei pentru paza turmelor şi a stânii. – **Cioban** + suf. *-esc.*
CIOBĂNEŞTE adv. Ca ciobanii; *fig.* necioplit, grosolan. – **Cioban** + suf. *-eşte.*
CIOBĂNI, *ciobănesc,* vb. IV. Intranz. A fi cioban, a sluji ca cioban. * Refl. A se face cioban. – Din **cioban.**
CIOBĂNIE s.f. Ocupaţia ciobanului; situaţia de cioban; ciobănit. – **Cioban** + suf. *-ie.*
CIOBĂNIT s.n. Ciobănie. – V. **ciobăni.**
CIOBĂNIŢĂ, *ciobăniţe,* s.f. Femeie care paşte, păzeşte şi îngrijeşte oile; soţie de cioban; păstoriţă, păcurăriţă. – **Cioban** + suf. *-iţă.*
CIOBI, *ciobesc,* vb. IV. Tranz. A ştirbi, a sparge în parte sau a crăpa un obiect casant. – Din **ciob.**
CIOBIRE, *ciobiri,* s.f. Acţiunea de *a ciobi* şi rezultatul ei. – V. **ciobi.**
CIOBIT, -Ă, *ciobiţi, -te,* adj. Ştirbit, spart în parte, crăpat. – V. **ciobi.**
CIOBOATĂ s.f. v. **ciubotă.**
CIOBOTAR s.m. v. **ciubotar.**
CIOBOTĂ s.f. v. **ciubotă.**
CIOBOTĂRESC, -EASCĂ adj. v. **ciubotăresc.**
CIOBOTĂRIE[1] s.f. v. **ciubotărie**[1]**.**
CIOBOTĂRIE[2] s.f. v. **ciubotărie**[2]**.**
CIOBOŢICĂ s.f. v. **ciuboţică.**
CIOBULEŢ, *ciobuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *ciob.* – **Ciob** + suf. *-uleţ.*
CIOC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri (repetate) într-un obiect sau într-un material dur. – Onomatopee.
CIOC[2]**,** *ciocuri,* s.n. **1.** Partea anterioară, terminală, lunguiaţă şi cornoasă a capului păsărilor, care înlocuieşte sistemul dentar; plisc clonţ. * Cantitatea de lichid sau de hrană care

încape o dată în cioc **(1)**. * Fig. Gură a omului. **2.** Parte sau prelungire ascuţită a unor obiecte; capăt, vârf (ascuţit). **3.** Barbişon, ţăcălie. ** Expr. (Arg.) *A pune ciocuri* = a minţi sau a deforma realitatea. **4.** ** Compuse: *ciocul-berzei* = plantă erbacee cu frunzele păroase, adânc crestate şi cu flori violete-purpurii *(Geranium pratense)*; *ciocul-cucoarei* = mică plantă erbacee cu tulpina păroasă întinsă pe pământ, cu frunze compuse, flori roşii, roz sau albe şi fructe lungi, asemănătoare cu un cioc *(Erodium cicutarium)*; *cioc-întors* = pasăre călătoare cu penajul alb pătat cu negru, cu ciocul lung, subţire şi uşor arcuit în sus, cu picioarele înalte *(Recurvirostra avosetta)*; *cioc-de-papagal* = formaţie osoasă în zona marginală a vertebrelor. – Cf. alb. **čok,** rom, **cioc**[1]**.**

CIOCAN[1]**,** *ciocane,* s.n. **1.** Unealtă formată dintr-un corp de metal, de lemn, de cauciuc dur etc., de forme şi dimensiuni variate, prevăzută cu un mâner, folosită, manual sau mecanic, la bătut sau la prelucrat materiale rezistente. ** Expr. *A fi între ciocan şi nicovală* = a fi într-o situaţie critică (din care nu există posibilitate de ieşire). *A sta ciocan pe* (sau *de) capul cuiva* = a stărui întruna pe lângă cineva; a-l plictisi cu insistenţele. **2.** Nume dat unor obiecte sau instrumente asemănătoare ca formă cu ciocanul **(1)**. * Unealtă folosită la lipirea cu cositor a unor metale. * Spec. (Sport) Instrument de aruncat, format dintr-o bilă de metal prinsă de o coardă de sârmă terminată cu un mâner; *p. ext.* probă sportivă de atletism practicată cu acest instrument. * Spec. Fiecare dintre cele două beţişoare ale ţambalului, ale xilofonului etc. * Spec. Fiecare dintre fusele vârtelniţei. **3.** Unul dintre cele trei oscioare care alcătuiesc urechea medie. **4.** (În sintagma) *Ciocan de foc* = bombardament de artilerie intens şi de scurtă durată. – Din sl. **čekanŭ.**

CIOCAN[2]**,** *ciocane,* s.n. (Pop.) Păhărel în formă de sticluţă, cu gâtul strâmt şi lung, diu care se bea o băutură alcoolică. * Conţinutul unui asemenea păhărel. – Din bg. **čokan,** scr. **čokanj. –** V. *cinzeacă.*

CIOCAN[3]**,** *ciocani,* s.m. (Reg.) Ştiulete de porumb (curăţat sau nu de boabe); ciocălău. – Din scr. **čokan.**

CIOCĂLĂU, *ciocălăi,* s.m. (Reg.) Ciocan[3]. – Din magh. **csukló.**

CIOCĂNAR, *ciocănari,* s.m. **1.** Muncitor dintr-o echipă de nituit cu mâna; muncitor calificat care lucrează cu un ciocan[1] (mecanic). **2.** (Depr.) Muncitor necalificat. – **Ciocan**[1] + suf. -*ar.*

CIOCĂNAŞ[1]**,** **(1)** *ciocănaşe,* s.n. **(2)** *ciocănaşi,* s.m. **1.** S.n. Ciocănel. **2.** S.m. Muncitor care sparge cu ciocanul[1] sarea în ocne. – **Ciocan**[1] + suf. -*aş.*

CIOCĂNAŞ[2]**,** *ciocănaşe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *ciocan*[2]. – **Ciocan**[2] + suf. -*aş.*

CIOCĂNEL, *ciocănele,* s.n. Diminutiv al lui *ciocan*[1]; *spec.* ciocan[1] mic cu care se lovesc coardele ţambalului, xilofonului, toba, toaca etc.; ciocănaş[1]. – **Ciocan**[1] + suf. -*el.*

CIOCĂNI, *ciocănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A bate repetat (cu degetul sau cu un obiect) într-un corp tare; *spec.* a bate cu degetul (îndoit) în uşă, în fereastră (pentru a solicita intrarea, pentru a atrage atenţia etc.). * Tranz. A lovi uşor cu degetele în toracele sau în abdomenul unui pacient, pentru a cerceta starea unor organe interne. * Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) bate (uşor). **2.** Intranz. A lucra ceva lovind cu ciocanul[1]; *p. ext.* a face, a lucra unele lucruri (mărunte). **3.** Tranz. Fig. A bate la cap; a cicăli, a pisa. [Prez. ind. şi: *ciócăn*] – Din **ciocan**[1]**.**

CIOCĂNIRE, *ciocăniri,* s.f. Acţiunea de *a ciocăni.* – V. **ciocăni.**

CIOCĂNIT, *ciocănituri,* s.n. Faptul de *a ciocăni*; zgomot produs de lovituri repetate într-un corp tare; ciocănitură. – V. **ciocăni.**

CIOCĂNITOARE, *ciocănitori,* s.f. Nume dat mai multor specii de păsări agăţătoare de pădure cu aripile scurte, cu cioc conic, puternic, care ciocănesc coaja copacilor, distrugând insectele dăunătoare şi larvele lor; ghionoaie. [Pl. şi: *ciocănitoare*] – **Ciocăni** + suf. -*toare.*

CIOCĂNITURĂ, *ciocănituri,* s.f. Ciocănit. – **Ciocăni** + suf. -*tură.*

CIOCÂRLAN, *ciocârlani,* s.m. **1.** Pasăre de culoare brună-cenuşie, cu un moţ în vârful capului *(Galerida cristata)*. **2.** Bărbătuşul ciocârliei. – Cf. **cioc**[2]**.**

CIOCÂRLIE, *ciocârlii,* s.f. **1.** Pasăre cântătoare mică, cu penele pestriţe, care zboară vertical la mari înălţimi *(Alauda arvensis)*. **2.** (Art.) Numele unui celebru cântec popular care imită trilul ciocârliei **(1)**. – Cf. **ciocârlan.**

CIOCÂRTI, *ciocârtesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopârţi **(1)**. **2.** A ciopli **(1)**. – Cf. **ciopârţi.**

CIOCHIE, *ciochii,* s.f. Unealtă de dogărie care serveşte la fixarea cercurilor pe butoaie. – Din magh. **csáklya.**

CIOCHINAR, *ciochinare,* s.n. Mănunchi de cureluşe scurte, având la capete ochiuri sau inele, de care vânătorii atârnă păsările vânate. – **Ciochină** + suf. -*ar.*

CIOCHINĂ, *ciochine,* s.f. Partea dindărăt a şeii, de care se poate lega traista, desagii etc.;

fiecare dintre cele două capete ale părţii dindărăt a şeii. – Cf. tc. **çikin** "raniţă, traistă".
CIOCLEJ, *ciocleji,* s.m. (Reg.) Partea de jos a tulpinii porumbului, rămasă la nivelul pământului după ce restul tulpinii a fost tăiat la recoltare. – Et. nec.
CIOCLOVINĂ, *cioclovine,* s.f. (Pop.) Termen de dispreţ dat unui om arogant, parvenit. – Et. nec. Cf. **ciocoi**[1]**.**
CIOCLU, *ciocli,* s.m. (Peior.) Persoană care transportă morţii la groapă. – Cf. bg. **čokla.**
CIOCMĂNI, *ciocmănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate la cap; a cicăli; a pisălogi. * Refl. recipr. A se certa. – Cf. **ciocni.**
CIOCNEALĂ, *ciocneli,* s.f. Ciocnire; ciocnet. – **Ciocni** + suf. *-eală.*
CIOCNET, *ciocnete,* s.n. Zgomot produs de lovirea a două obiecte tari. – **Ciocni** + suf. *-et.*
CIOCNI, *ciocnesc,* vb. IV. **1.** Refl. intranz. şi tranz. (recipr.) A (se) lovi, a (se) izbi (unul) de altul (făcând zgomot). * Tranz. A lovi ouăle roşii unul de altul cu unul dintre capete, conform tradiţiei legate de sărbătoarea Paştilor. * Tranz. (Despre pui) A sparge coaja oului în care s-a format, pentru a ieşi din el. * Tranz. A lovi uşor unul de altul paharele de băutură, în semn de urare. **2.** Tranz. A lovi un obiect fragil, producându-i o crăpătură, o plesnitură; a face să crape, să plesnească. **3.** Refl. recipr. Fig. (Despre interese, idei etc.) A fi sau a veni în contradicţie. **4.** Refl. recipr. Fig. (Despre armate adverse; rar, despre oameni) A se încăiera, a se bate. – Cf. bg. **čukna,** ucr. **koknuti.**
CIOCNIRE, *ciocniri,* s.f. Acţiunea de "a (se) ciocni". **1.** Lovire (însoţită de zgomot) între două obiecte tari; ciocnitură. **2.** Fig. Luptă între interese sau idei diferite. **3.** Fig. Bătălie, luptă între două armate sau două grupuri adverse de oameni. – V. **ciocni.**
CIOCNIT[1] s.n. Faptul de *a (se) ciocni.* – V. **ciocni.**
CIOCNIT[2]**, -Ă,** *ciocniţi, -te,* adj. **1.** Crăpat, plesnit. **2.** Fig. (Ir.) Ţicnit. – V. **ciocni.**
CIOCNITURĂ, *ciocnituri,* s.f. **1.** Ciocnire **(1)**. **2.** Crăpătură, fisură produsă într-un obiect (în urma lovirii lui cu altul). – **Ciocni** + suf. *-tură.*
CIOCOAICĂ, *ciocoaice,* s.f. Termen de dispreţ pentru o femeie parvenită (de la sate); soţie de ciocoi[1]; *p. ext.* boieroaică. – **Ciocoi**[1] + suf. *-oaică.*
CIOCOFLEANDURĂ, *ciocoflendure,* s.f. (Peior. şi ir.) Ciocoi[1]. – **Ciocoi**[1] + **fleandură.**
CIOCOI[1]**,** *ciocoi,* s.m. **1.** Termen de dispreţ pentru un parvenit (mai ales la sate) din rândurile arendaşilor, vătafilor etc.; ciocofleandură; *p. ext.* boier. **2.** (Înv.) Fecior în casă, servitor angajat la un boier. – Et. nec.
CIOCOI[2]**,** *ciocoiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A deveni ciocoi[1] **(1)**, a-şi însuşi apucături de ciocoi[1]; *p ext.* a se boieri. **2.** Fig. (Rar) A fi slugarnic, a se linguşi. – Din **ciocoi**[1]**.**
CIOCOIAŞ, *ciocoiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ciocoi*[1]. [Pr.: *-co-iaş*] – **Ciocoi**[1] + suf. *-aş.*
CIOCOIESC, -IASCĂ, *ciocoieşti,* adj. Care ţine de ciocoi[1], privitor la ciocoi[1], specific ciocoilor[1]. [Pr.: *-co-iesc*] – **Ciocoi**[1] + suf. *-esc.*
CIOCOIME s.f. Mulţime de ciocoi[1]; totalitatea ciocoilor[1]. – **Ciocoi**[1] + suf. *-ime.*
CIOCOISM, *ciocoisme,* s.n. **1.** Situaţie de ciocoi[1]; purtare, apucătură de ciocoi[1]; *p. ext.* parvenitism. **2.** Fig. Slugărnicie, lipsă de demnitate. – **Ciocoi**[1] + suf. *-ism.*
CIOCOLADĂ s.f. v. **ciocolată.**
CIOCOLATĂ, *ciocolate,* s.f. **1.** Preparat comestibil făcut dintr-un amestec solidificat de pulbere de cacao şi de zahăr (cu adaos de ingrediente). * Baton, bucată din acest preparat. **2.** Băutură preparată din praf de ciocolată **(1)** sau de cacao dizolvat în lapte sau în apă. [Var.: **şocolátă, ciocoládă** s.f.] – Din it. **cioccolata.** Cf. fr. **chocolat,** germ. **Schokolade.**
CIOCOLATIER, *ciocolatieri,* s.m. Muncitor într-o fabrică de ciocolată. [Pr.: *-ti-er*] – După fr. **chocolatier.**
CIOCOLATIU, -IE, *ciocolatii,* adj. (Fam.) De culoarea ciocolatei. – **Ciocolată** + suf. *-iu.*
CIOCULEŢ, *cioculeţe,* s.n. Diminutiv al lui *cioc*[2]. – **Cioc**[2] + suf. *-uleţ.*
CIOFLINGAR, *cioflingari,* s.m. (Pop. şi fam.) Om de nimic, secătură, vagabond. * Epitet ironic pe care ţăranii îl dădeau celor care umblau îmbrăcaţi în haine orăşeneşti. – Cf. germ. **Schuhflicker** "cârpaci".
CIOHODAR, *ciohodari,* s.m. Slujbaş la curtea domnească din Ţara Românească şi Moldova având obligaţia să îngrijească de încălţămintea domnului sau îndeplinind funcţia de lacheu al acestuia. – Din tc. **çuhadar.**
CIOLAC, -Ă, *ciolaci, -ce,* adj. (Reg.; despre mâini, picioare; *p. ext.* despre oameni) Ciung; schilod; paralizat. – Din tc. **çolak.**
CIOLAN, *ciolane,* s.n. **1.** Os (mare) de animal (tăiat, cu sau fără carne pe el) sau (fam.) os de om. ** Expr. *A da (cuiva) un ciolan de ros* = a da (cuiva) posibilitatea de a obţine avantaje sau profituri materiale. *A umbla după ciolan* = a umbla după profituri materiale. *A scăpa ciolanul din mână* = a pierde o situaţie avantajoasă. **2.** (Fam.) Membru al corpului; (la pl.) schelet al corpului. ** Expr. *A i se muia (cuiva) ciolanele* =

a-i slăbi puterile, a se moleşi. *A-i trece (cuiva) ciolan prin ciolan* = a fi foarte obosit. *A-i rupe* (sau *a-i frânge, a-i muia cuiva) ciolanele* = a bate tare (pe cineva). *A-i putrezi (cuiva) ciolanele* = a fi mort (de mai multă vreme). *A-i rămâne ciolanele (pe) undeva* = a muri departe de casă, prin locuri străine. **3.** (Reg.) Obadă (a roţii de car). – Din sl. **članŭ.**

CIOLĂNAŞ, *ciolănaşe,* s.n. Diminutiv al lui *ciolan*; ciolănel. – **Ciolan** + suf. -*aş.*

CIOLĂNEL, *ciolănele,* s.n. Ciolănaş. – **Ciolan** + suf. -*el.*

CIOLĂNOS, -OASĂ, *ciolănoşi, -oase,* adj. (Fam.) Cu oase mari, ieşite în relief; osos. – **Ciolan + suf.** -*os.*

CIOLPAN, *ciolpani,* s.m. (Pop.) Trunchi de arbore fără crengi (şi uscat), rămas în pământ; arbore rupt de vânt; arbore bătrân. – Et. nec.

CIOLTAR, *cioltare,* s.n. (Înv. şi pop.) Pătură (de postav), de obicei înflorată sau împodobită cu diferite cusături, care se pune sub şa. – Din tc. **çultari.**

CIOMAG, *ciomege,* s.n. Băţ mare şi gros, adesea cu măciulie sau întărit cu fier la unul din capete; bâtă. * Lovitură, bătaie dată cuiva cu un astfel de băţ. – Din tc. **çomak.**

CIOMĂGAR, *ciomăgari,* s.n. (Fam.) Ciomăgaş. – **Ciomag** + suf. -*ar.*

CIOMĂGAŞ, *ciomăgaşi,* s.m. (Fam.) Om înclinat spre ceartă şi bătaie; bătăuş, ciomăgar. – **Ciomag** + suf. -*aş.*

CIOMĂGEALĂ, *ciomăgeli,* s.f. (Fam.) Bătaie cu ciomagul; *p. gener.* bătaie zdravănă. – **Ciomăgi** + suf. -*eală.*

CIOMĂGEL, *ciomăgele,* s.n. Diminutiv al lui *ciomag.* – **Ciomag** + suf. -*el.*

CIOMĂGI, *ciomăgesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) bate cu ciomagul; *p. gener.* a (se) bate zdravăn. – Din **ciomag.**

CIONDĂNEALĂ, *ciondăneli,* s.f. (Fam.) Ceartă uşoară; dispută trecătoare; cioandă, ciorovăială. – **Ciondăni** + suf. -*eală.*

CIONDĂNI, *ciondănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri fără a-şi spune vorbe grele, a se împunge cu vorba; a se ciorovăi. * Tranz. A certa pe cineva în mod repetat sau insistent. – Cf. săs. **schänden.**

CIONT, **CIOANTĂ** adj. v. **ciunt.**

CIONTA vb. I. v. **ciunti.**

CIONTI vb. IV. v. **ciunti.**

CIOPATĂ, *ciopăţi,* s.f. (Reg.) Bucată de carne tăiată din trupul unui om sau al unui animal. – Din magh. **csapat** "grămadă, ceată". – V*. ciozvârtă.*

CIOPÂRTI vb. IV. v. **ciopârţi.**

CIOPÂRŢEALĂ, *ciopârţeli,* s.f. Ciopârţire. – **Ciopârţi** + suf. -*eală.*

CIOPÂRŢI, *ciopârţesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia în bucăţi (şi la întâmplare) o fiinţă sau o parte a trupului ei; a ciocârti. **2.** A tăia un obiect în mod neregulat sau la întâmplare; a ciopli rău, neîndemânatic [Var.: (înv. şi pop.) **ciopârtí** vb. IV] – Din **ciopa(r)tă** (modificat după *parte).*

CIOPÂRŢIRE*, ciopârţiri,* s.f. Acţiunea de "a ciopârţi"; ciopârţeală. – V. **ciopârţi.**

CIOPLEALĂ, *ciopleli,* s.f. (Rar) Cioplire. – **Ciopli** + suf. -*eală.*

CIOPLI, *cioplesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A desprinde, prin lovituri aplicate cu un instrument ascuţit, aşchii dintr-o bucată de lemn, de piatră etc., pentru a da materialului o formă oarecare; a ciocârti. * Spec. A sculpta. **2.** Tranz. Fig. A aduce îmbunătăţiri (stilistice, de exprimare etc.) unei lucrări (literare, ştiinţifice etc.); a cizela. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A căpăta deprinderi civilizate, a deveni politicos; a se cultiva, a se cizela. – Din bg. **čoplja,** scr. **čopljiti.**

CIOPLIRE, *cioplíri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ciopli*; cioplează. – V. **ciopli.**

CIOPLIT s.n. Faptul de *a (se) ciopli.* – V. **ciopli.**

CIOPLITOR, -OARE, *cioplitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care ciopleşte, care se ocupă cu cioplitul. **2.** S.n. Rindea cu talpa curbă; *p. ext.* cuţitoaie. **3.** S.n. Unealtă cu care potcovarul curăţă copita calului. – **Ciopli** + suf. -*tor.*

CIOPLITURĂ, *cioplituri,* s.f. **1.** Faptul de *a ciopli.* **2.** Lucru, obiect cioplit, rezultat prin cioplire. **3.** (De obicei cu sens colectiv) Surcea, aşchie căzută prin cioplire. – **Ciopli** + suf. -*tură.*

CIOPOR, *ciopoare,* s.n. **1.** Grup de animale de acelaşi fel (şi de aceeaşi vârstă). **2.** Grup, ceată, mulţime de oameni. – Din magh. **csoport. –** V. *cârd, cireadă, turmă.*

CIORAP, *ciorapi,* s.m. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care acoperă piciorul, confecţionat din fire de bumbac, de lână, de mătase sau din fire sintetice. ** Compus: *ciorap-chilot* sau *ciorap-pantalon* = ciorap lung, continuat cu chilot; dres[3] **(1)**. ** Expr. *A strânge bani la ciorap* = a aduna bani, a face economii. **2.** Tub izolant cu care se îmbracă capetele bobinelor electrice. – Din tc **çorab.**

CIORĂPĂRIE, (2) *ciorăpării,* s.f. **1.** Grămadă, mulţime, sortimente de ciorapi. **2.** Magazin sau secţie într-un magazin unde se vând ciorapi. – **Ciorap** + suf. *-ărie.*
CIORBAGIU[1], *ciorbagii,* s.m. **1.** Ofiţer de ieniceri; comandant al unui regiment de ieniceri. **2.** (Înv.) Primar rural (turc). – Din tc. ç**orbaci.**
CIORBAGIU[2], *ciorbagii,* s.m. (Fam., glumeţ) Persoană căreia îi place mult ciorba. – **Ciorbă +** suf. *-agiu.*
CIORBĂ, *ciorbe,* s.f. Fel de mâncare care constă dintr-o zeamă (acrită) preparată cu legume, adesea şi cu carne. ** Expr. *A se amesteca în ciorba cuiva* (sau *a altuia*) = a se amesteca (nedorit) în afacerile, în treburile altuia. *A pune* (sau *a băga* etc.) *pe toţi într-o ciorbă* = a considera şi a trata la fel mai mulţi oameni, fără a ţine seamă de valoarea, situaţia etc. lor deosebită. – Din tc. **çorba.**
CIORCHINĂ s.f. v. **ciorchine.**
CIORCHINE, *ciorchini,* s.m. Tip de inflorescenţă caracterizat prin dezvoltarea unui ax principal, de-a lungul căruia se înşiră numeroase ramificaţii cu flori; racem, grapă; grupare de fructe aşezate în mod corespunzător cu inflorescenţa descrisă mai sus; *spec.* strugure. [Var.: **ciorchínă** s.f.] – Et. nec.
CIORDEALĂ, *ciordeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a ciordi*; şterpeleală, ciordit. – **Ciordi** + suf. *-eală.*
CIORDI, *ciordesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura (lucruri mărunte); a şterpeli. – Din ţig. **cior** (part. *ciordiom).*
CIORDIT s.n. (Fam.) Faptul de *a ciordi*; ciordeală, şterpeleală. – V. **ciordi.**
CIORMOIAG s.m. Plantă erbacee cu flori albe-roşietice *(Melampyrum cristatum).* [Pr.:*-mo-iag*] – Cf. magh. **csormolya.**
CIORNĂ, *ciorne,* s.f. Lucrare scrisă provizoriu, în primă redactare; concept, bruion. – Din rus. **ciornâi** "negru".
CIOROAICĂ, *cioroaice,* s.f. **1.** Cioară. **2.** Epitet dat unei femei brunete, oacheşe. – **Cioroi** + suf. *-oaică.*
CIOROI, *cioroi,* s.m. **1.** Bărbătuşul ciorii. **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheş; cioară. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene dispuse în capitule şi cu fructe achene *(Inula).* – **Cioară +** suf. *-oi.*
CIOROPINĂ, *cioropine,* s.f. (Peior.; pop.) Ţigan. – Cf. **cioroi** şi **arap.**
CIOROVĂI, *ciorovăiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri şi fără a-şi spune cuvinte grele; a se ciondăni. – Et. nec.
CIOROVĂIALĂ, *ciorovăieli,* s.f. (Fam.) Ceartă uşoară (pentru nimicuri); ciorovăire, ciondăneală. [Pr.: *-vă-ia-*] – **Ciorovăi +** suf. *-eală.*
CIOROVĂIRE, *ciorovăiri,* s.f. (Rar) Ciorovăială. – V. **ciorovăi.**
CIORPAC, *ciorpace,* s.n. Unealtă de pescuit făcută dintr-un săculeţ de plasă cu coadă şi folosită de obicei la scoaterea din apă a peştelui prins cu alte unelte; minciog. – Din rus. **čerpak.**
CIORTAN, *ciortani,* s.m. Crap de 1-2 kilograme. – Din tc. **çortan.**
CIORTĂNAŞ, *ciortănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ciortan*; crap mai mic de un kilogram. – **Ciortan** + suf. *-aş.*
CIOŞMĂLI vb. IV. v. **cioşmoli.**
CIOŞMOLI, *cioşmolesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre oameni) A se frământa, a se zvârcoli (în aşternut). * A se codi, a ezita să facă ceva. [Var.: **cioşmălí** vb. IV] – Et. nec.
CIOT, *cioturi,* s.n. **1.** Parte rămasă dintr-un copac după ce restul a fost tăiat sau rupt. * Parte mică rămasă dintr-un obiect (de formă lungă). *Un ciot de creion.* * Nod proeminent într-un trunchi, într-o ramură, într-o scândură etc. **2.** Parte rămasă dintr-un picior, dintr-un braţ sau (la animale) din coadă, după ce restul a fost tăiat, rupt. [Var. **cioátă** s.f., (rar) **ciótur** s.n.] – Et. nec.
CIOTCĂ s.f. (Reg.) **1.** Grămadă, mulţime de fiinţe adunate laolaltă. **2.** Buturugă, ciot, rădăcină de copac [Var.: **cioátcă** s.f.] – Cf. magh. **csutka.**
CIOTOROS, -OASĂ adj. v. **cioturos.**
CIOTUR s.n. v. **ciot.**
CIOTUROS, -OASĂ, *cioturoşi, -oase,* adj. (Despre copaci, lemne, obiecte de lemn etc.) Cu multe cioturi sau noduri; noduros. * Fig. (Despre mâini, picioare, degete etc.) Cu oasele proeminente (care fac impresia unor crengi sau rădăcini uscate). [Var.: **ciotorós, -oásă** adj.**] – Ciot** + suf. *-os.*
CIOVEI, *cioveie,* s.n. (Reg.) Obiect casnic (vechi şi fără valoare). – Et. nec.
CIOVICĂ, *ciovici,* s.f. **1.** Pasăre cu pene măslinii, albe sau gălbui pe guşă, cu coada ca de rândunică, care trăieşte prin lagunele de lângă mare *(Glareola pratincola).* **2.** (Reg.) Nagâţ. [Var.: **ciovlícă** s.f.] – Formaţie onomatopeică.
CIOVLICĂ s.f. v. **ciovică.**

CIOZVÂRTĂ, *ciozvârte,* s.f. Sfert dintr-un animal tăiat; *p. ext.* bucată mare de carne tăiată din trupul unui animal; halcă. – Din bg. **četvărt.**
CIP, *cipuri,* s.n. (Electron.) Bucată mică de material semiconductor pe care se formează simultan componentele unui circuit integrat. – Din engl. **chip.**
CIPERACEE, *ciperacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu rizom, cu tulpină în trei muchii, cu flori mici şi fructe achene; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **cypéracées.**
CIPIC, *cipici,* s.m. **1.** Papuc de lână împletită sau de stofă. **2.** (Înv.) Gheată (fină); pantof. [Var.: (reg.) **ciupíc** s.m.] – Din bg. **čepik.**
CIPILICĂ, *cipilici,* s.f. (Fam.) Un fel de căciuliţă, de basc mic care se poartă pe creştetul capului. – Et. nec.
CIPOLIN s.n. **1.** Marmură albă care conţine mică sau alte minerale colorate, în straturi ce traversează roca. **2.** Motiv decorativ oriental pentru porţelanuri, compus din frunze, fructe şi flori. – Din it. **cipollino.**
CIPRINID, *ciprinide,* s.n. (La pl.) Familie de peşti de apă dulce, având ca tip principal crapul; (şi la sg.) peşte din această familie. – După fr. **cyprinidés.**
CIPRINICULTURĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu creşterea crapului; carpicultură. – Din fr. **cypriniculture.**
CIPRIOT, -Ă, *ciprioţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Ciprului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Ciprului sau ciprioţilor **(1)**, privitor la Cipru sau la ciprioţi. [Pr.: -*pri-ot*] – Din fr. **Cypriote.**
CIR s.n. (Reg.) Zeamă (îngroşată) scoasă din mămăliga care fierbe, înainte de a fi mestecată (şi care se mănâncă separat); terci. – Din ucr. **čyr.**
CIRAC, *ciraci,* s.m. **1.** (Livr.) Elev, discipol, ucenic. **2.** (Depr.) Persoană care împărtăşeşte în mod servil şi mecanic vederile, părerile etc. cuiva. **3.** (Înv.) Om de încredere al cuiva. – Din tc. **çirak.**
CIRC, *circuri,* s.n. **1.** Gen de spectacol care cuprinde numere de gimnastică, de acrobaţie, prezentare de animale dresate, momente comice bufe etc.; ansamblu artistic care organizează astfel de spectacole. **2.** Construcţie de formă rotundă, cu locurile pentru spectatori aşezate în amfiteatru şi având la mijloc o arenă circulară, unde au loc spectacole de circ **(1)**. * Incintă neacoperită, în formă de amfiteatru, unde se celebrau jocurile publice la romani. **3.** Depresiune circulară (cu aspect de amfiteatru) formată prin acţiunea de eroziune a unui gheţar, de obicei în regiunile muntoase înalte; căldare. *Circ lunar* = crater lunar. – Din fr. **cirque,** lat. **circus.**
CIRCA adv. Cam, aproximativ. – Din lat. **circa.**
CIRCADIAN adj. (Med.; în sintagma) *Ritm circadian* = ritm biologic intern pe o durată de aproximativ 24 de ore al unui organism (aflat în imposibilitatea de a sesiza alternanţa dintre zi şi noapte). [Pr.: -*di-an*] – Din fr. **circadien.**
CIRCAR, *circari,* s.m. Artist de circ. – **Circ +** suf. -*ar.*
CIRCĂ s.f. (Fam.) Circumscripţie (de miliţie, financiară etc.). – Abreviere din **circumscripţie.**
CIRCOMFERINŢĂ s.f. v. **circumferinţă.**
CIRCONFLEX adj. v. **circumflex.**
CIRCORAMĂ s.f. Procedeu de filmare şi de proiecţie cinematografică pe un mare ecran circular şi într-o sală rotundă. – După rus. **ţirkorama.**
CIRCUIT, *circuite,* s.n. **1.** Ansamblu de fire şi dispozitive bune conducătoare de electricitate care, împreună cu sursa curentului, formează un traseu închis pentru trecerea unui curent. ** (Electron.; în sintagma) *Circuit imprimat* = circuit prefabricat în care conductoarele de legătură şi unele componente sunt realizate sub formă de benzi înguste sau suprafeţe conductoare pe un suport izolant; (impr.) cablaj imprimat. * Sistem de conducte sau de medii prin care pot circula particule materiale. **2.** Mişcare a capitalului industrial sau a fondurilor unei întreprinderi în sfera producţiei şi a circulaţiei (de la forma bănească la forma productivă, apoi la forma marfă şi din nou la forma bănească). * Mişcare a mărfurilor. * Proces de transformare şi de prelucrare a materiei prime în produse finite. **3.** Distanţă de străbătut pe un traseu mai mult sau mai puţin circular, stabilit dinainte, pentru o probă sportivă; drum, distanţă parcursă de cineva sau de ceva (pe un itinerar prestabilit şi cu întoarcerea la punctul de plecare). ** *Circuitul apei în natură* = proces complex prin care apa trece succesiv prin stadiile de evaporaţie, de nori, de precipitaţii, de formare a apelor de suprafaţă şi subterane. – Din fr. **circuit,** lat. **circuitus.**
CIRCULA, *circul,* vb. I. Intranz. **1.** A fi în mişcare, a se deplasa; a umbla. * (Despre vehicule) A se deplasa regulat, organizat (pe un traseu anumit şi la anumite ore). **2.** (Despre lichide, gaze) A fi în mişcare neîntreruptă (revenind mereu la punctul de plecare). **3.**

(Despre idei, ştiri, zvonuri etc.) A se transmite de la unul la altul, a se răspândi. **4.** A întrebuinţa în mod curent; a avea valoare. *Moneda aceasta nu mai circulă.* – Din fr. **circuler,** lat. **circulari.**

CIRCULANT, -Ă, *circulanţi, -te,* adj. Care circulă; pus, aflat în circulaţie. ** *Capital circulant* = parte a capitalului productiv (materii prime şi auxiliare, combustibil etc.) a cărei valoare se transmite în întregime asupra mărfurilor produse (în decursul fiecărui proces de producţie). – Din fr. **circulant.**

CIRCULAR, -Ă, *circulari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. În formă de cerc; care descrie un cerc. ** (şi substantivat, n.) *Ferăstrău circular* = ferăstrău mecanic cu pânza în forma unui disc dinţat, care taie învârtindu-se în jurul propriului ax. * (Adverbial) De jur împrejur. **2.** Adj., s.f. (Dispoziţie, directivă, ordin de serviciu) care a fost trimis în scris, pentru a fi aplicat de cei în subordine. – Din fr. **circulaire.**

CIRCULATOR, -OARE, *circulatori, -oare,* adj. Care aparţine circulaţiei sângelui, privitor la circulaţia sângelui. *** Aparat* (sau *sistem) circulator* = ansamblu anatomic format din inimă, vene, artere şi capilare, care asigură circulaţia sângelui în organism. [Var.: **circulatóriu, -ie** adj.] – Din fr. **circulatoire,** lat. **circulatorius.**

CIRCULATORIU, -IE adj. v. **circulator.**

CIRCULAŢIE, *circulaţii,* s.f. Faptul de *a circula.* **1.** Mişcare, deplasare, de obicei pe o cale de comunicaţie. * Spec. Deplasare a sevei în plante sau a citoplasmei în interiorul celulelor. **2.** Mişcare, curgere a unui lichid, a unui gaz, a unui curent etc. în interiorul unui circuit sau al unei conducte. **3.** Transmitere, schimb de bunuri, de mărfuri (prin intermediul banilor), transformare a mărfurilor în bani şi a banilor în mărfuri. ** Loc. adj. *De mare circulaţie* = foarte răspândit. ** Expr. *A fi în circulaţie* = a fi întrebuinţat, a avea valoare. *A pune* (sau *a introduce, a da) în circulaţie* = a face să intre în uz, să se răspândească, să funcţioneze. (Fam.) *A scoate (pe cineva) din circulaţie* = a obosi peste măsură (pe cineva), a extenua. – Din fr. **circulation,** lat. **circulatio, -onis.**

CIRCUMCIDE, *circumcid,* vb. III. Tranz. A face cuiva o circumcizie. – Din lat. **circumcidere.**

CIRCUMCIZIE, *circumcizii,* s.f. Tăiere rituală a prepuţului de jur împrejur, practicată de unele popoare orientale. [Var.: **circumciziúne** s.f.] – Din lat. **circumcisio.**

CIRCUMCIZIUNE s.f. v. **circumcizie.**

CIRCUMDUCŢIE, *circumducţii,* s.f. (Med.) Mişcare circulară a membrelor sau a globilor oculari. – Din fr. **circumduction.**

CIRCUMFERINŢĂ, *circumferinţe,* s.f. **1.** Curbă plană închisă, ale cărei puncte sunt egal depărtate de un punct fix, numit centru; cerc; lungimea unui cerc. **2.** Linie împrejmuitoare a unui corp, a unui loc în formă (relativ) rotundă; lungime a conturului unui corp. [Var.: **circomferínţă** s.f.] – Din lat. **circumferentia,** fr. **circonférence.**

CIRCUMFLEX, *circumflexe,* adj. **1.** (În sintagma) *Accent circumflex* = semn ortografic în formă de unghi cu vârful în sus sau de tildă, care se pune deasupra unei vocale spre a arăta că aceasta trebuie rostită lung sau, în ortografia română, spre a nota sunetul *î (â).* **2.** (Anat.; despre artere, vene, nervi) Care are un traiect răsucit. **3.** (Bot.; despre plante) Cu ramurile curbate în jos. [Var.: **circonfléx** adj.] – Din lat. **circumflexus,** fr. **circonflexe.**

CIRCUMLOCUŢIE, *circumlocuţii,* s.f. (Livr.) Perifrază. – Din lat. **circumlocutio,** fr. **circonlocution.**

CIRCUMLUNAR, -Ă, *circumlunari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în jurul lunii; circumselenar. – Din fr. **circumlunaire,** engl. **circumlunar.**

CIRCUMORAL, -Ă, *circumorali, -e,* adj. (Anat.) Care este situat în jurul gurii; perioral. – Din fr. **circumoral.**

CIRCUMORBITAL, -Ă, *circumorbitali, -e,* adj. (Astron.) Care se află sau se petrece pe o orbită. – Din fr. **circumorbital.**

CIRCUMPOLAR, -Ă, *circumpolari, -e,* adj. Care se află în jurul sau în vecinătatea polilor. – Din fr. **circumpolaire.**

CIRCUMSCRIE, *circumscriu,* vb. III. Tranz. **1.** A delimita o problemă, un lucru etc., a restrânge la un anumit cadru. **2.** A trasa un cerc care să treacă prin toate vârfurile unui poligon; a construi un poligon cu toate laturile tangente la un cerc. – Din lat. **circumscribere** (după *scrie).*

CIRCUMSCRIERE, *circumscrieri,* s.f. Acţiunea de *a circumscrie* şi rezultatul ei. – V. **circumscrie.**

CIRCUMSCRIPŢIE, *circumscripţii,* s.f. Subdiviziune a unei unităţi teritorial-administrative, organizată în vederea desfăşurării în bune condiţii a unei activităţi (financiare, sanitare, de alegeri etc.) în cadrul statului; instituţie, serviciu etc. care asigură desfăşurarea acestei activităţi; circă. – Din lat. **circumscriptio,** fr. **circonscription.**

CIRCUMSCRIS, -Ă, *circumscrişi, -se,* adj. (Despre poligoane) Cu toate laturile tangente la un cerc dat; (despre cercuri) a cărui circumferinţă trece prin toate vârfurile unui poligon. – V. **circumscrie.**

CIRCUMSELENAR, -Ă, *circumselenari, -e,* adj. Circumlunar. – **Circum** [terestru] + **selenar.**

CIRCUMSOLAR, -Ă, *circumsolari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în jurul soarelui. – **Circum** [terestru] **+ solar.**

CIRCUMSPECT, -Ă, *circumspecţi, -te,* adj. (Livr.) Care vorbeşte şi acţionează cu prudenţă, cu rezervă; care trădează, exprimă prudenţă; precaut, prudent, rezervat. – Din lat. **circumspectus**, fr. **circonspect.**

CIRCUMSPECŢIE s.f. (Livr.) Prudenţă, precauţie, rezervă. – Din lat. **circumspectio,** fr. **circonspection.**

CIRCUMSTANŢĂ, *circumstanţe,* s.f. Împrejurare (particulară) care însoţeşte o întâmplare, un fapt, o acţiune sau un fenomen; (la pl.) totalitatea unor condiţii date. ** Loc. adj. şi adv. *De* (sau *pentru) circumstanţă* = (care se face, are loc) într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv şi general. – Din lat. **circumstantia,** fr. **circonstance.**

CIRCUMSTANŢIAL, -Ă, *circumstanţiale,* adj. (În sintagmele) *Complement circumstanţial* = complement care arată în ce împrejurări se petrece o acţiune sau cum se prezintă o însuşire sau o acţiune. *Propoziţie circumstanţială* = propoziţie secundară care îndeplineşte în frază rolul complementului circumstanţial din propoziţie. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **circonstanciel.**

CIRCUMTERESTRU, -Ă, *circumtereştri, -stre,* adj. Care se află în jurul Pământului, care înconjură Pământul. – Din fr. **circumterrestre.**

CIRCUMVOLUT, -Ă, *circumvoluţi, -te,* adj. Cu circumvoluţii. – Din fr. **circumvolut.**

CIRCUMVOLUŢIE, *circumvoluţii,* s.f. **1.** Fiecare dintre cutele (alungite şi sinuoase) de pe suprafaţa exterioară a creierului, mărginite de şanţuri. **2.** (Rar) Ocol circular sau în spirală în jurul unui punct sau al unui ax central. [Var.: **circumvoluţiune** s.f.] – Din fr. **circonvolution.**

CIRCUMVOLUŢIUNE s.f. v. **circumvoluţie.**

CIREADĂ, *cirezi,* s.f. Grup numeros de animale cornute mari; ciurdă. – Din sl. **črěda.**

CIREAŞĂ, *cireşe,* s.f. Fructul cireşului, mic, sferic, cărnos, de culoare roşie sau galbenă cu gust dulce sau amărui. [Pl. şi: *cireşi*] – Lat. **ceresia** *(= cerasea).*

CIRENAIC, -Ă, *cirenaici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Şcoala cirenaică* = curent filozofic din Grecia antică ce susţinea că scopul esenţial al vieţii ar fi cultivarea raţională a plăcerilor. **2.** S.m. Adept al şcolii cirenaice. [Pr.: -*na-ie*] – Din fr. **cyrénaîque.**

CIREŞ, *cireşi,* s.m. Pom fructifer cu frunze ovale alungite, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale *(Cerasus avium).* – Lat. / * / **ceresius** *(= cerasus).*

CIREŞAR, (2) *cireşari,* s.m. **1.** (Pop.) Luna iunie. **2.** (Ornit.) Botgros. – **Cireaşă** + suf. -*ar.*

CIREŞIU, -IE, *cireşii,* adj. (Rar) Care are culoarea cireşei. – **Cireaşă** + suf. -*iu.*

CIREZAR, *cirezari,* s.m. (Pop.) Negustor sau proprietar de cirezi de vite. – **Cireadă** + suf. -*ar.*

CIRILIC, -Ă adj. v. **chirilic.**

CIRIP interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale păsărelelor. ** *(De-a) cirip-cirip* = joc de copii la care jucătorii se apucă unii pe alţii de dosul palmei, ciupindu-se de piele şi repetând "cirip-cirip'". – Onomatopee.

CIRIPEALĂ, *ciripeli,* s.f. Ciripire; sunete caracteristice scoase de unele păsărele. – **Ciripi** + suf. -*eală.*

CIRIPI, *ciripesc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsărele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice. * Fig. (Despre femei) A vorbi cu voce subţire şi melodioasă. * Tranz. (Arg.) A vorbi, a spune ceva; a face destăinuiri, a divulga ceva. – Din **cirip.**

CIRIPIE, *ciripii,* s.f. (Reg.) Sfoară muiată în vopsea (roşie), pe care o întinde dulgherul pentru a trage linii drepte pe scânduri, pe bârne etc. ** Expr. *(A merge* sau *a se duce, a trage) ca pe ciripie* = (a merge sau a se duce, a trage) drept, în linie dreaptă. – Din tc. **çirpi.**

CIRIPIRE, *ciripiri,* s.f. Acţiunea de *a ciripi.* – V. **ciripi.**

CIRIPIT s.n. Faptul de *a ciripi*; sunete caracteristice pe care le scot unele păsărele. – V. **ciripi.**

CIRIPITOR, -OARE, *ciripitori, -oare,* adj. Care ciripeşte; ciripiu. – **Ciripi** + suf. -*tor.*

CIRIPIU, -IE, *ciripii,* adj. (Rar) Ciripitor. – **Ciripi** + suf. -*iu,*

CIRIŞ s.n. (Reg.) Cocă sau altă substanţă (subţire) de lipit. – Din tc. **çiriş.**

CIRITEL, *ciritei,* s.m. (Reg.) Tufiş de copăcei; (la pl.) copăcei care formează un desiş (în pădure). – Et. nec.

CIRIVIŞ s.n. v. **cerviş.**

CIROCUMULUS s.m. Tip de nori în forma unui strat alb, situaţi între 6000 şi 7500 de metri altitudine. – Din fr. **cirro-cumulus.**

CIROSTRATUS s.m. Tip de nori denşi cu aspect lăptos, alcătuiţi din cristale de gheaţă, situaţi între 6000 şi 7500 de metri altitudine. – Din fr. **cirro-stratus.**
CIROTIC, -Ă, *cirotici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine cirozei, privitor la ciroză. **2.** S.m. şi f., adj. (Om) care este bolnav de ciroză. – Din fr. **cirrhotique.**
CIROZĂ, *ciroze,* s.f. Boală cronică a ficatului, caracterizată prin înmulţirea anormală a ţesutului conjunctiv şi prin distrugerea treptată a celulelor hepatice. – Din fr. **cirrhose.**
CIRTĂ, *cirte,* s.f. (Pop.) Lucru foarte mic, neînsemnat. * Interval de timp foarte scurt; clipă. – Din sl. **črŭta.**
CIRTOMETRIE, *cirtometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a perimetrului toracic. – Din fr. **cyrtométrie.**
CIRTOMETRU, *cirtometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea perimetrului toracic. – Din fr. **cyrtométre.**
CIRUS s.m. Tip de nori rarefiaţi şi izolaţi, de culoare albă strălucitoare, alcătuiţi din cristale de gheaţă, situaţi la circa 10000 de metri altitudine – Din fr. **cirrus.**
CIRVIŞ s.n. v. **cerviş.**
CISALPIN, -Ă, *cisalpini, -e,* adj. Care, din punctul de vedere al Romei, se află în nordul Italiei şi dincoace de Alpi. *Galia cisalpină.* – Din lat. **cisalpinus,** it. **cisalpino,** fr. **cisalpin.**
CISLĂ, *cisle,* s.f. (În orânduirea feudală) **1.** Cotă-parte de bir care revenea unei persoane sau unei comunităţi dintr-o sumă plătită în comun; repartizare a dărilor fixată de obştea satului, propoţional cu averea fiecăruia. **2.** Întrunire, sfat (sătesc), adunat de obicei pentru stabilirea cislei **(1)**. – Din sl. **čislo** "număr".
CISLUI, *cisluiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A se sfătui, a discuta; a pune la cale. **2.** Tranz. A acuza, a învinovăţi. – **Cislă** + suf. *-ui.*
CISOIDĂ, *cisoide,* s.f. (Geom.) Curbă plană cu un punct de întoarcere, a cărei ecuaţie este de gradul trei. [Pr.: *-so-i-*] – Din fr. **cissoîde.**
CISTALGIE, *cistalgii,* s.f. (Med.) Tulburare funcţională dureroasă a vezicii urinare. – Din fr. **cystalgie.**
CISTECTOMIE, *cistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare totală sau parţială a vezicii urinare – Din fr. **cystectomie.**
CISTERCIAN, -Ă, *cistercieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Călugăr care aparţine unei congregaţii benedictine fondate în Franţa. **2.** Adj. Care aparţine cistercienilor **(1)**, privitor la cistercieni. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **cistercien.**
CISTERNĂ, *cisterne,* s.f. **1.** Rezervor (cilindric, de metal) pus pe cadrul cu roţi al unui vehicul şi servind la transportarea unor lichide; vehicul prevăzut cu un astfel de rezervor; autocisternă. **2.** Rezervor (cilindric) în care sunt depozitate lichide, în scopul folosirii lor ulterioare. – Din lat. **cisterna,** it. **cisterna.**
CISTIC, -Ă, *cistici, -ce,* adj. Care aparţine vezicii urinare sau vezicii biliare, privitor la vezica urinară sau la vezica biliară. *Canal biliar* = canal care conduce secreţia biliară din vezica biliară în canalul coledoc. – Din fr. **cystique.**
CISTICERC, *cisticerci,* s.m. Formă larvară a teniei, având aspectul unei vezicule de mărimea bobului de mazăre, care se fixează în ţesuturile mamiferelor, producând cisticercoza. – Din fr. **cysticerque.**
CISTICERCOZĂ s.f. Boală parazitară la animale şi la oameni, produsă de localizarea în organism a cisticercilor; măzăriche. – Din fr. **cysticercose.**
CISTICITĂ, *cisticite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a canalului cistic. – Din fr. **cysticite.**
CISTITĂ, *cistite,* s.f. Boală caracterizată prin inflamarea vezicii urinare în urma unei infecţii. – Din fr. **cystite.**
CISTOCEL, *cistocele,* s.n. (Med.) Hernie a vezicii urinare. – Din fr. **cystocéle.**
CISTOGRAFIE, *cistografii,* s.f. Radiografie a vezicii urinare – Din fr. **cystographie.**
CISTOPATIE, *cistopatii,* s.f. (Med.) Denumirea generică pentru afecţiunile vezicii-urinare. – Din fr. **cystopathie.**
CISTOPLEGIE, *cistoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a vezicii urinare. – Din fr. **cystoplégie.**
CISTOSARCOM, *cistosarcoame,* s.n. (Med.) Sarcom al vezicii urinare. – Din fr. **cystosarcome.**
CISTOSCOP, *cistoscoape,* s.n. Aparat format dintr-un tub metalic prevăzut la unul dintre capete cu un bec electric, iar la celălalt cu un dispozitiv optic, întrebuinţat la cistoscopie. – Din fr. **cystoscope.**
CISTOSCOPIC, -Ă, *cistoscopici, -ce,* adj. (Med.) De cistoscopie. – Din fr. **cystoscopique.**
CISTOSCOPIE, *cistoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a vezicii urmare cu ajutorul cistoscopului. – Din fr. **cystoscopie.**
CISTOTOMIE, *cistotomii,* s.f. (Med.) Deschidere operatorie de scurtă durată a vezicii urinare – Din fr. **cystotomie.**

CIŞMEA, *cişmele,* s.f. Instalaţie (exterioară) prevăzută cu o pompă sau cu un robinet, prin care este adusă pe conductă apa necesară gospodăriei. ** Expr. *A curge ca dintr-o cişmea* = a curge mult şi continuu. – Din tc. **çeşme.**

CIŞMEGIU, *cişmegii,* s.m. Slujbaş însărcinat în trecut cu supravegherea reţelei de cişmele în Bucureşti. – **Cişmea** + suf. *-giu.*

CIT, *cituri,* s.n. (Înv. şi reg.) Material textil de calitate inferioară, înflorat şi apretat, fabricat din bumbac. – Din tc. **čit.**

CITA, *citez,* vb. I. Tranz. **1.** A menţiona, a indica, a numi pe cineva sau ceva (pentru a face cunoscut, pentru a confirma etc. ceva); a reaminti o faptă, o întâmplare care trebuie să servească de exemplu. **2.** A reproduce întocmai ceea ce a spus sau a scris cineva; a da un citat. **3.** A chema pe cineva înaintea unei instanţe judecătoreşti în calitate de parte într-un proces, de martor sau de informator. – Din fr. **citer,** lat. **citare.**

CITABIL, -Ă, *citabili, -e,* adj. Care poate fi citat, vrednic de menţionat. – Din fr. **citable.**

CITADELĂ, *citadele,* s.f. (Adesea fig.) **1.** Mică fortăreaţă situată în incinta unei cetăţi, a unui oraş, care servea ca rezistenţă şi ca ultim refugiu al celor asediaţi. * *P. gener.* Oraş (întărit). **2.** Fortăreaţă, castel, cetate ridicată în afara zidurilor unui oraş, care servea ca post avansat pentru apărarea acestuia. – Din fr. **citadelle,** it. **cittadella.**

CITADIN, -Ă, *citadini,* adj., s.m. şi f. (Livr.) **1.** Adj. Orăşenesc. **2.** S.m. şi f. Orăşean. – Din fr. **citadin,** it. **cittadino.**

CITADINIZA, *citadinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) urbaniza. – **Citadin** + suf. *-iza.*

CITADINIZARE, *citadinizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) citadiniza* şi rezultatul ei, urbanizare. – V. **citadiniza.**

CITADINIZAT, -Ă, *citadinizaţi, -te,* adj. (Rar) Urbanizat. – V. **citadiniza.**

CITANIE, *citanii,* s.f. (Înv. şi pop.) Citit, lectură (din cărţile bisericeşti înaintea credincioşilor). – Din sl. **čitenije, četanije.**

CITARE, *citări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a cita* şi rezultatul ei. ** *Semnele citării* = ghilimele. **2.** Citaţie. **(1)**. – V. **cita.**

CITAREA s.f. (Înv.) Stofă fină cu dungi, din care se făceau anteriele. [Var.: **citaríe** s.f.] – Din tc. **çităre.**

CITARIE s.f. v. **citarea.**

CITARIST, -Ă s.m. şi f. v. **chitarist.**

CITAT, *citate,* s.n. Fragment dintr-o lucrare scrisă, reprodus întocmai şi de obicei cu indicarea exactă a izvorului, în scopul de a întări şi a ilustra o idee sau o argumentare; citaţie. – Din germ. **Zitat** (refăcut după *cita).*

CITATOMANIE s.f. Mania de a cita **(2)** cu orice prilej. – **Citat** + **manie.**

CITAŢIE, *citaţii,* s.f. **1.** Invitaţie oficială scrisă, prin care o persoană este chemată să se înfăţişeze la o anumită dată înaintea unei instanţe judecătoreşti sau a unei autorităţi; citare; *p. ext.* (concr.) hârtie oficială care cuprinde această invitaţie. **2.** (Înv.) Citat. [Var.: (înv.) **citaţiúne** s.f.] – Din fr. **citation,** lat. **citatio, -onis.**

CITAŢIUNE s.f. v. **citaţie.**

CITEŢ, -EAŢĂ, *citeţi, -e,* adj. (Despre scrisul de mână, texte manuscrise) Care se poate citi uşor; desluşit, lizibil. – **Citi** + suf. *-eţ.*

CITI, *citesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A parcurge un text (pronunţând cuvintele sau nu) pentru a lua cunoştinţă de cele scrise. * A rosti, a urmări un text cu glas tare pentru a comunica cuiva conţinutul lui. * A descifra o partitură muzicală, urmărind cu ochii sunetele reprezentate şi valorile lor (şi a le reproduce cu vocea sau cu un instrument). * A interpreta indicaţiile topografice ale unei hărţi sau ale unui plan şi a reconstitui după ele conformaţia terenului. * A înregistra, a desluşi indicaţiile date de un contor, de un barometru, de un indicator etc. **2.** Fig. A descoperi, a sesiza gândul, sentimentele ascunse etc. ale cuiva din atitudinea sau din expresia figurii sale. **3.** A învăţa, a studia (parcurgând scrieri, izvoare etc.). * A se instrui, a se cultiva. **4.** (În superstiţii; în expr.) *A citi în stele* = a prezice cuiva viitorul după poziţia stelelor. *A citi* (cuiva) *în palmă* = a prezice cuiva viitorul şi caracterul, examinându-i liniile din palmă. [Var.: (pop.) **cetí** vb. IV] – Din sl. **čitati, čisti.**

CITIRE, *citiri,* s.f. Acţiunea de *a citi.* **1.** Lectură. ** *Carte de citire* = manual de limba română pentru primele clase elementare. **2.** Descifrare, interpretare. [Var.: (pop.) **cetíre** s.f.] – V. **citi.**

CITIT[1] s.n. Citire. ** *Scris-citit* = noţiuni elementare de scriere şi citire (predare în primele clase elementare). [Var.: (pop.) **cetít** s.n.] – V. **citi.**

CITIT[2]**, -Ă,** *citiţi, -te,* adj. (Despre oameni) Instruit, învăţat; erudit. [Var.: (pop.) **cetit, -ă** adj.] **–** V. **citi.**

CITITOR, -OARE, *cititori, -oare,* s.m. şi f. **1.** (Adesea adjectival) Persoană care citeşte. **2.** (În

sintagma) *Cititor în stele* = astrolog. **3.** (Inform.; în sintagma) *Cititor de cartele* = dispozitiv periferic care permite introducerea informaţiei după o cartelă perforată într-un sistem de prelucrare automată a datelor; lector. [Var.: (pop.) **cetitór, -oare** s.m. şi f.] – **Citi** + suf. *-tor.*

CITOBIOLOGIC, -Ă, *citobiologici, -ce,* adj. De citobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **cytobiologique.**

CITOBIOLOGIE s.f. Biologie celulară. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **cytobiologie.**

CITOBLAST, *citoblaste,* s.n. (Biol.) Nucleul unei celule. – Din fr. **cytoblaste.**

CITOCHIMIC, -Ă, *citochimici, -ce,* adj., De citochimie. – Din fr. **cytochimique.**

CITOCHIMIE s.f. Studiul constituţiei chimice a celulelor şi al proceselor biochimice din ele. – Din fr. **cytochimie.**

CITOCHIMISM s.n. Totalitatea proceselor biochimice din celule. – Din fr. **cytochimisme.**

CITOCINEZĂ, *citocineze,* s.f. (Biol.) Diviziune a unei celule care urmează după diviziunea nucleului. – Din fr. **cytokinése.**

CITOCROM, *citocromi,* s.m. (Biol.) Proteină complexă având un rol determinant în realizarea respiraţiei celulare. – Din fr. **cytochrome.**

CITOCROMIE, *citocromii,* s.f. Procedeu rapid de tipar în patru culori suprapuse, la care forma parţială de negru serveşte la redarea efectelor de tonuri închise. – Din fr. **cytochromie.**

CITODIAGNOSTIC s.n. (Med.) Diagnosticare bazată pe examinarea microscopică a celulelor extrase din organisme, citoscopie. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **cytodiagnostique.**

CITOFAGIE s.f. (Biol.) Înglobare a unei celule sau porţiuni de celulă de către altă celulă. – Din engl. **cytophagy.**

CITOFIZIOLOGIC, -Ă, *citofiziologici, -ce,* adj. De citofiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **cytophysiologie.**

CITOFIZIOLOGIE, *citofiziologii,* s.f. Ramură a fiziologiei care studiază funcţiile celulei vii. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **cytophysiologie.**

CITOGAMIE, *citogamii,* s.f. (Biol.) Fuzionare a gameţilor în cadrul fecundaţiei. – Din engl. **cytogamy.**

CITOGENETIC, -Ă, *citogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază componenţii celulari ai eredităţii, precum şi consecinţele medicale şi evolutive ale anomaliilor cromozomiale. **2.** Adj. Al citogeneticii **(1)**, de citogenetică. – Din fr. **cytogénétique.**

CITOGENETICIAN, -Ă, *citogeneticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în citogenetică **(1)**. **[**Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **cytogénéticien.**

CITOGENEZĂ, *citogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a celulei. – Din fr. **cytogenése.**

CITOLĂ, *citole,* s.f. Instrument medieval cu coarde, de forma migdalei şi cu gâtul scurt. – Din fr. **citole.**

CITOLITIC, -Ă, *citolitici, -ce,* adj., s.n. (Biol.) (Ser) care distruge celulele. – Din fr. **cytolitique.**

CITOLIZĂ, *citolize,* s.f. (Biol.) Proces de distrugere a integrităţii celulei. – Din fr. **cytolyse.**

CITOLOG, -Ă, *citologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în citologie. – Din **citologie** (derivat regresiv).

CITOLOGIC, -Ă, *citologici, -ce,* adj. De citologie; al citologiei. – Din fr. **cytologique.**

CITOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază structura, dezvoltarea şi funcţiile celulelor. – Din fr. **cytologie.**

CITOMORFOZĂ, *citomorfoze,* s.f. (Biol.) Modificare a formei şi structurii celulelor în timpul vieţii lor; totalitatea acestor modificări. – Din engl. **cytomorphosis.**

CITOPATOLOGIE s.f. Ramură a patologiei care studiază modificările din interiorul celulei. – Din fr. **cytopathologie.**

CITOPLASMATIC, -Ă, *citoplasmatici, -ce,* adj. Citoplasmic. – Din fr. **cytoplasmatique,** engl. **cytoplasmatic.**

CITOPLASMĂ s.f. Element constitutiv fundamental al unei celule animale sau vegetale, format îndeosebi din albumină asociată cu alte susbtanţe organice. – Din fr. **cytoplasme.**

CITOPLASMIC, -Ă, *citoplasmici, -ce,* adj. De natura citoplasmei, al citoplasmei; citoplasmatic. – Din fr. **cytoplasmique,** engl. **cytoplasmic.**

CITOPOIEZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare şi dezvoltare a celulei. – Din fr. **cytopoîése.**

CITOSCOPIE, *citoscopii,* s.f. (Med.) Citodiagnostic. – Din fr. **cytoscopie.**

CITOSTATIC, *citostatice,* s.n. Medicament sau alt agent fizic care opreşte sau împiedică înmulţirea celulelor şi care este folosit în tratamentul cancerului. * (Adjectival) *Substanţe citostatice.* – Din fr. **cytostatique.**

CITOXIC, -Ă, *citoxici, -ce,* s.f. (Despre substanţe) Care are efect toxic asupra celulelor. – Din

fr. **cytotoxique.**

CITOTOXINĂ, *citotoxine,* s.f. Substanţă citotoxică. – Din fr. **cytotoxine.**

CITRAT, *citraţi,* s.m. Sare a acidului citric. – Din fr. **citrate.**

CITRIC, -Ă, *citrici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Acid citric* = acid organic care se găseşte mai ales în sucul de lămâie *Plante citrice* = familie de arbori şi de arbuşti fructiferi, având ca tip principal lămâiul. *Fructe citrice* (şi substantivat, f.) = nume generic pentru fructele plantelor citrice (lămâi, portocale, mandarine etc.). * Care conţine acid citric – Din fr. **citrique.**

CITRIN s.n. Varietate de cuarţ de culoare galben. – Din fr. **citrine.**

CITRO s.n. **1.** Băutură răcoritoare pe bază de citrice. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu citro **(1)**. – Din **citrice.**

CITRONADĂ, *citronade,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc (sau coajă) de lămâie, zahăr şi apă (sau sifon). – Din fr. **citronnade.**

CIUBĂR, *ciubere,* s.n. Vas mare făcut din doage de lemn şi prevăzut cu torţi, având diferite întrebuinţări. [Acc. şi: *ciúbăr*] – Din bg. **čebăr.**

CIUBĂRAŞ, *ciubăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *ciubăr.* – **Ciubăr +** suf. *-aş.*

CIUBEICĂ, *ciubeici,* s.f. (Reg.) Lulea (de calitate proastă). – **Ciub** [uc] + suf. *-eică.*

CIUBOTAR, *ciubotari,* s.m. (Reg.) Cizmar. [Var.: **ciobotár** s.m.] – **Ciubotă** + suf. *-ar.*

CIUBOTĂ, *ciubote,* s.f. **1.** (Reg.) Cizmă; gheată. ** Expr. *Prost ca o ciubotă* = foarte prost. * Fig. Om prost. **2.** Taxă percepută în trecut de slujitorii domneşti de la împricinaţi, când erau obligaţi să se deplaseze până acasă la aceştia. [Var.: **ciobótă, cioboátă** s.f.] – Din ucr. **čoboty.**

CIUBOTĂRESC, -EASCĂ, *ciubotăreşti,* adj. (Reg.) Cizmăresc. [Var.: **ciobotăresc, -eáscă** adj.] – **Ciubotar** + suf. *-esc.*

CIUBOTĂRIE[1] s.f. (Reg.) Meseria ciubotarului; cizmărie[1]. [Var.: **ciobotărie** s.f.] – **Ciubotar** + suf. *-ie.*

CIUBOTĂRIE[2]**,** *ciubotării,* s.f. (Reg.) Atelierul ciubotarului; cizmărie[2]. [Var.: **ciobotăríe** s.f.] – **Ciubotă +** suf. *-ărie.*

CIUBOŢICĂ, *ciuboţele,* s.f. **1.** (Reg.) Cizmuliţă sau gheată de damă. **2.** ** Compuse: *ciuboţica-cucului* = plantă erbacee cu frunze ovale dispuse în rozete şi păroase pe partea inferioară, cu flori galbene şi cu fructul o capsulă *(Primula officinalis)*; *ciuboţica-ursului* = plantă erbacee cu frunze lobate şi cu flori purpurii *(Cortusa matthioli).* [Var.: **ciobotícă** s.f.] – **Ciubotă** + suf. *-ică.*

CIUBUC, (1, 2) *ciubuce,* **(3)** *ciubucuri,* s.n. **1.** Pipă (orientală) cu ţeava lungă. * Ţeavă de lulea. **2.** Ornament în relief care marchează marginile unui perete, ale tavanului, ferestrei etc. **3.** Fig. (Fam.) Avantaj sau câştig ilicit. – Din tc. **çubuk.**

CIUBUCAR, (1) *ciubucare,* s.n., **(2)** *ciubucari,* s.m. **1.** S.n. (Pop.) Unealtă de zidărie cu care se fac ciubucele **(2)**. **2.** S.m. Fig. (Fam.) Persoană care umblă după ciubucuri **(3)**. – **Ciubuc** + suf. *-ar.*

CIUBUCĂRIE, *ciubucării,* s.f. (Rar; cu sens colectiv) Totalitatea ciubucelor **(2)** care decorează o construcţie, un zid etc. – **Ciubuc** + suf. *-ărie.*

CIUBUCCIU, *ciubuccii,* s.m. Slujitor care avea însărcinarea să umple şi să aprindă ciubucul **(1)** domnului sau al boierilor. – Din tc **çubukçu.**

CIUCIULETE, (1) *ciuciuleţi,* s.m. **1.** Ciupercă comestibilă cu pălăria zbârcită, gălbuie sau brună-roşcată, cu piciorul cilindric, alb şi gol în interior *(Morchella esculenta).* **2.** (Adverbial, în expr.) *A (se) face* (sau *a fi ud) ciuciulete* = a (se) uda (sau a fi ud) până la piele. – Cf. **ciuciuli.**

CIUCIULI, *ciuciulesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se strânge, a se ghemui (pentru a nu fi văzut); a se chirci. – Cf. magh. **csücsülni** "a şedea turceşte".

CIUCIULIT, -Ă, *ciuciuliţi, -te,* adj. (Pop.) Strâns, ghemuit, chircit (ca să nu fie văzut). – V. **ciuciuli.**

CIUCIUR, *ciuciure,* s.n. (Rar) Uluc, jgheab pe care curge apa la un izvor, la o fântână. – Probabil formaţie onomatopeică.

CIUCIURE, *ciuciuri,* s.m. Plantă erbacee acoperită cu peri moi, cu flori violete sau albastre *(Campanula glomerata).* – Et. nec.

CIUCUR s.m. v. **ciucure.**

CIUCURAŞ, *ciucuraşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ciucure*; ciucurel. **2.** Plantă erbacee cu flori roz sau albe, dispuse în mici capitule (*Adenostyles alliariae).* – **Ciucure** + suf. *-aş.*

CIUCURAT, -Ă, *ciucuraţi, -te,* adj. (Rar) Împodobit, încărcat cu ciucuri. – **Ciucure** + suf. *-at.*

CIUCURE, *ciucuri,* s.m. **1.** Ornament făcut dintr-o împletitură sau dintr-un mănunchi de fire, cu care se împodobesc marginile unui covor, ale unei draperii, unui obiect de îmbrăcăminte etc. ** Loc. adj. şi adv. *(Plin) ciucure (de...* sau *cu...*) = (încărcat) până la

refuz (de... sau cu ...). **2.** (Rar) Ţurţur de gheaţă. * (La pl.; urmat de determinări) Ornamente de cristal sau de sticlă care atârnă de marginile candelabrelor sau ale lămpilor. [Var.: **ciúcur** s.m.] – Cf. lat. **cicculum** *(= ciccum* "ciorchine").

CIUCUREL, *ciucurei,* s.m. Ciucuraş **(1)**. – **Ciucure +** suf. *-el.*

CIUCUŞOARĂ, *ciucuşoare,* s.f. Nume dat mai multor plante erbacee cu tulpina şi cu frunzele acoperite de peri, cu flori albe sau galbene *(Alyssum).* – Et. nec

CIUDAT, -Ă, *ciudaţi, -te,* adj. Care iese din comun, care şochează (prin aspect, manifestări, evoluţie etc.); curios, straniu, bizar; ciudos **(2)**. – Din bg. **čudat** "minunat".

CIUDĂ s.f. Sentiment de părere de rău, de invidie amestecată cu supărare sau de invidie amestecată cu duşmănie. ** Loc. adv. şi prep. *În ciuda cuiva* = cu intenţia de a supăra pe cineva, în necazul, în pofida cuiva; înfruntând împotrivirea cuiva sau a ceva. ** Loc. conj. *În ciuda faptului că...* = cu toate că..., deşi. ** Expr. *A face (cuiva) în ciudă* = a necăji intenţionat (pe cineva). – Din sl. **čudo** "minune".

CIUDĂŢENIE, *ciudăţenii,* s.f. **1.** Aspect, caracter ciudat, bizar, curios al unui lucru, al unei atitudini, al unui fenomen etc. **2.** (Concr.) Lucru, fiinţă, întâmplare etc. ciudată. – **Ciudat +** suf. *-enie.*

CIUDI, *ciudesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Reg.) A fi cuprins de ciudă; a se înciuda. **2.** (Înv.) A se mira, a se minuna. **3.** (Înv.) A se frământa (sufleteşte), a se zbuciuma; a fi neliniştit. – Din sl. **çuditi sen.**

CIUDIT, -Ă, *ciudiţi, -te,* adj. (Înv.) Neliniştit, frământat (sufleteşte). – V. **ciudi.**

CIUDOS, -OASĂ, *ciudoşi, -oase,* adj. **1.** Plin de ciudă; înciudat. **2.** (Înv.) Ciudat. – **Ciudă** + suf. *-os.*

CIUF, (1) *ciufuri,* s.n., **(2, 3)** *ciufi,* s.m. **1.** S.n. Smoc de păr zbârlit (căzut pe frunte). **2.** S.m. Nume dat în glumă oamenilor, mai rar animalelor, cu părul ciufulit sau, *p. ext.,* cu aspect neîngrijit. **3.** S.m. Numele mai multor păsări răpitoare de noapte din familia bufniţelor, cu două smocuri de pene deasupra ochilor; ciuhurez. – Et. nec.

CIUFULEALĂ, *ciufuleli,* s.f. Faptul de *a ciufuli.* – **Ciufuli +** suf. *-eală.*

CIUFULI, *ciufulesc,* vb. IV. Tranz. A zbârli părul sau barba cuiva. * A trage de păr pe cineva; *p. ext.* a bate pe cineva (trăgându-l de păr.). – Din **ciuf.**

CIUFULIRE, *ciufuliri,* s.f. Acţiunea de *a ciufuli.* – V. **ciufuli.**

CIUFULIT, -Ă, *ciufuliţi, -te,* adj. (Despre păr, pene etc.) Care este în dezordine, zbârlit. * (Despre cap, *p. ext.* despre oameni sau animale) Care are părul în dezordine, zbârlit. – V. **ciufuli.**

CIUFUT, -Ă, *ciufuţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Înv.) **1.** (Om) zgârcit, avar. **2.** (Om) cu toane, prost dispus. – Din tc. **çifit.**

CIUGULEALĂ, *ciuguleli,* s.f. Faptul de *a ciuguli*; (concr.) ceea ce se ciuguleşte. – **Ciuguli** + suf. *-eală.*

CIUGULI, *ciugulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Despre păsări) A ciupi de ici şi de colo cu ciocul lucruri de mâncare; a mânca apucând hrana cu ciocul. **2.** (Fam.; despre oameni) A mânca dintr-un aliment, luând numai câte puţin, de ici şi de colo. – Et. nec.

CIUHUREZ, *ciuhurezi,* s.m. Ciuf **(3)**; hururez. – Contaminare între **ciuf** şi **huhurez.**

CIUIN, *ciuini,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe sau roz, a cărei rădăcină se întrebuinţează în industria textilă, farmaceutică şi alimentară; odagaci, săpunel, săpunăriţă *(Saponaria officinalis).* – Din tc **çöven.**

CIUL, -Ă, *ciuli, -e,* adj. (Reg.; despre animale) Care are urechile anormal de mici; care care urechile sfâşiate, rupte; căruia îi lipseşte o ureche sau ambele urechi, un corn sau ambele coarne. – Et. nec.

CIULAMA, *ciulamale,* s.f. Mâncare (de pasăre) cu sos alb şi gros de făină. ** Expr. (Fam.) *A face (pe cineva) ciulama* = a bate, a zdrobi (pe cineva). – Din tc. **çullama.**

CIULEANDRA s.f. art. Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm progresiv accelerat; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.

CIULEI, *ciulei,* s.m. Mică plantă erbacee cu frunze înguste şi ţepoase, cu tulpina foarte ramificată şi acoperită cu peri *(Ceratocapus arenarius).* – Et. nec.

CIULI, *ciulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Despre animale) A ridica urechile ţinându-le drept în sus (pentru a-şi încorda auzul). **2.** Fig. (Despre oameni) A-şi încorda auzul pentru a desluşi un zgomot, a asculta cu atenţia încordată. – Cf. scr. **čuljiti.**

CIULIN, *ciulini,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina şi frunzele spinoase, cu flori roşii, care creşte pe locuri necultivate; scaiete *(Carduus nutans).* – Cf. rus. **čilim.**

CIUMAŞ, -Ă, *ciumaşi, -e,* adj. (Înv.) Contagios, molipsitor. – **Ciumă** + suf. *-aş.*

CIUMAT, -Ă, *ciumaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Adesea fig.) (Om) contaminat sau bolnav de ciumă. – **Ciumă +** suf. *-at.*

CIUMĂ, *ciume,* s.f. **1.** Boală infecţioasă şi epidemică foarte gravă, caracterizată prin febră

mare, diaree, delir, tumefacţii ale ganglionilor etc.; pestă. **2.** Fig. Persoană foarte urâtă (şi foarte rea). **3.** Fig. Mizerie, năpastă, nenorocire mare. ** *Ciumă brună* = nazism; fascism. **4.** ** Compus: *ciuma-apelor* = plantă erbacee acvatică cu tulpina lungă, subţire, ramificată, care se fixează prin rădăcini pe fundul apelor *(Elodea canadensis).* – Lat. **cyma** "umflătură".

CIUMĂFAI s.n. v. **ciumăfaie.**

CIUMĂFAIE, *ciumăfaie,* s.f. Plantă erbacee medicinală foarte toxică, cu flori albe şi cu seminţe negre închise într-o capsulă cu ţepi moi; laur *(Datura stramonium).* [Var : **ciumăfái** s.n.] – Cf. magh. **csudafa.**

CIUMĂREA, *ciumărele,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu frunze alterne şi cu flori liliachii grupate în ciorchini *(Galega officinalis).* – Cf. **ciumă.**

CIUMIZĂ, *ciumize,* s.f. Plantă graminee furajeră cu frunze late şi cu inflorescenţa un panicul *(Setaria italica-maxima).* – Et. nec.

CIUMOS, -OASĂ, *ciumoşi, -oase,* adj. (Rar) Care aduce ciumă; *p. ext.* molipsitor, contagios. – **Ciumă +** suf. *-os.*

CIUMP, *ciumpi,* s.m. (Reg.) Bucată rămasă din ceva căruia i s-a tăiat, i s-a retezat vârful. – Et. nec.

CIUMPEI, *ciumpeie,* s.n. Unealtă de dogărie cu care se prelucrează cercurile de lemn. – **Ciump** + suf. *-ei.*

CIUNG, -Ă, *ciungi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâini) Care a fost retezat; (despre oameni; adesea substantivat) care are o mână retezată; ciunt. **2.** (Despre copaci) Cu crengile rupte sau tăiate. – Cf. it. **cionco.**

CIUNGI, *ciungesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A reteza cuiva mâinile. **2.** A curăţa sau a dezgoli un copac de crengi. – Din **ciung.**

CIUNISM s.n. Curent latinist extremist în lingvistica şi filologia românească legat de numele lui Aron Pumnul, care preconiza supunerea neologismelor romanice aceloraşi transformări fonetice suferite de cuvintele moştenite din latină; pumnism. – Din terminaţia lexicalizată **-ciune** + suf. *-ism.*

CIUNIST, -Ă, *ciunişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al ciunismului; pumnist. ** (Adjectival) *Curent ciunist.* – De la **ciunism,** cu schimbarea sufixului.

CIUNT, -Ă, *ciunţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Ciung **(1)**. * (Rar; despre păr) Care a fost tuns scurt. **2.** (Reg.; despre animale) Care are o parte a corpului (urechile, coada, coarnele) retezată, ruptă. [Var.: **ciont, cioántă** adj.] – Probabil contaminare între **ciot** şi **ciung.**

CIUNTI, *ciuntesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia, a amputa o parte a corpului; a mutila. * Fig. A tăia unul sau mai multe pasaje dintr-o lucrare, dintr-un articol etc. (făcându-le de neînţeles). **2.** A rupe părţi, crengi, frunze etc. din arbori, din plante etc. [Var.: (reg.) **ciontá** vb. I., **ciontí** vb. IV] – Din **ciunt.**

CIUNTIRE s.f. Acţiunea de *a ciunti*; ciuntitură. – V. **ciunti.**

CIUNTITURĂ, *ciuntituri,* s.f. Ciuntire; (concr.) partea rămasă dintr-un membru, dintr-un copac etc. ciuntit. – **Ciunti** + suf. *-tură.*

CIUPEALĂ, *ciupeli,* s.f. Faptul de *a ciupi.* * Fig. (Fam.) Însuşire (repetată) a unor mici sume de bani, a unor obiecte mărunte etc.; furt mărunt, furtişag. – **Ciupi** + suf. *-eală.*

CIUPERCĂ, *ciuperci,* s.f. **1.** (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, lipsite de clorofilă, care trăiesc ca parazite sau ca saprofite şi se răspândesc prin spori; (şi la sg.) plantă din această încrengătură, de obicei în formă de pălărie cărnoasă cu picior. ** Expr. *Doar n-am mâncat ciuperci!* = doar n-am înnebunit! *Pagubă-n ciuperci!* = nu e nimic, puţin îmi pasă! **2.** Obiect de lemn în formă de ciupercă **(1)**, pe care se întinde ciorapul când se cârpeşte. * (Ir.) Pălărie veche, adesea mototolită şi turtită. **3.** (În sintagma) *Ciuperca şinei* = partea superioară şi îngroşată a unei şine de cale ferată, pe care se sprijină roţile vehiculelor, când rulează. – Din bg. **čepurka,** scr. **pečurka.**

CIUPERCĂRIE, *ciupercării,* s.f. **1.** Cultură de ciuperci. **2.** Încăpere amenajată pentru ciupercărie **(1)**. – **Ciupercă +** suf. *-ărie.*

CIUPI, *ciupesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A apuca cu vârful degetelor sau cu unghiile de pielea sau de carnea cuiva, strângând-o şi producând durere; a pişca. ** Refl. *Se ciupeşte singur.* * A apuca, a muşca ori a înţepa cu ciocul sau cu gura. * Fig. A face aluzii înţepătoare; a necăji, a tachina. **2.** Tranz. A apuca câte puţin din ceva cu ciocul sau cu gura pentru a mânca, a ciuguli; (despre oameni) a rupe cu mâna bucăţică cu bucăţică din ceva (şi a mânca). **3.** Tranz. A rupe vârful lăstarilor viţei de vie sau vârful tulpinii altor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A-şi însuşi (în mod repetat) mici sume de bani, obiecte mărunte etc. * A smulge, a afla de la cineva mici informaţii, secrete mărunte (pentru a le furniza altcuiva). **5.** Refl. Fig. (Fam.) A se îmbăta puţin; a

se chercheli. – Cf. bg. **čupja,** scr. **čupati.**
CIUPIC s.m. v. **cipic.**
CIUPIT[1] s.n. Acţiunea de *a ciupi.* – V. **ciupi.**
CIUPIT[2]**, -Ă,** *ciupiţi, -te,* adj. Care are ciupituri; pişcat. ** Expr. (Despre oameni) *Ciupit de vărsat* sau *cu obrazul ciupit* = cu urme vizibile de variolă pe obraz. – V. **ciupi.**
CIUPITOR, *ciupitoare,* s.n. Utilaj pentru luat probe de pământ din fundul sau din pereţii unei găuri de sondă. – **Ciupi +** suf. *-tor.*
CIUPITURĂ, *ciupituri,* s.f. **1.** Pişcătură, înţepătură; (concr.) semn, urmă rămasă pe piele în urma unei pişcături; *spec.* fiecare dintre micile cicatrice rămase după variolă. **2.** (Rar) Bucăţică ruptă sau ciupită din ceva. – **Ciupi** + suf. *-tură.*
CIUR, *ciururi,* s.n. **1.** Unealtă de cernut materiale pulverulente sau granulare, făcută dintr-o reţea deasă de sârmă sau dintr-o bucată de tablă ori de piele perforată, fixată pe o ramă. ** Expr. *A vedea ca prin ciur* = a vedea neclar. *A trece (a da, a cerne) prin ciur şi prin dârmon* = **a)** a cerceta, a examina în amănunt, cu atenţie; **b)** *a cleveti, a bârfi* pe cineva (scoţându-i la iveală cât mai multe defecte); **c)** (mai ales cu verbul la participiu) a trece prin multe încercări, experienţe, a căpăta multă experienţă. *A căra* (sau *a duce) apă cu ciurul* = a face o muncă zadarnică, a lucra fără spor; a nu face nici o treabă. * Cantitate de material câtă încape într-un ciur **(1)**. * Unealtă specială pentru sortarea pe dimensiuni a unor materiale granulare, formată dintr-o ramă mare de lemn pe care este întinsă o reţea de sârmă, o tablă perforată etc. **2.** Ramă în formă de cerc pe care se întinde materialul ce se brodează. **3.** Una dintre cele patru despărţituri ale stomacului animalelor rumegătoare. – Lat. **cibrum** (= *cribum). –* V. *sită.*
CIURAR, *ciurari,* s.m. Persoană care face sau vinde ciururi **(1)**. – **Ciur** + suf. *-ar.*
CIURDAR, *ciurdari,* s.m. (Reg.) Văcar. – **Ciurdă** + suf. *-ar.*
CIURDĂ, *ciurde,* s.f. (Reg.) **1.** Cireadă. * Turmă de animale necornute. **2.** (Fam.) Mulţime de oameni, de copii etc.; ceată, cârd. – Din magh. **csorda.**
CIUREC, *ciurecuri,* s.n. (Înv.) Plăcintă cu brânză. [Var.: **ciuréchi** pl. s.m.] – Din tc. **cörek.**
CIURECAR, *ciurecari,* s.m. (Înv.) Plăcintar care făcea ciurecuri. – **Ciurec** + suf. *-ar.*
CIURECHI s.m. v. **ciurec.**
CIUREL, *ciurele,* s.n. Diminutiv al lui *ciur.* – **Ciur** + suf. *-el.*
CIURLAN, *ciurlani,* s.m. Plantă cu tulpina foarte ramificată, cu frunze alterne, lungi, subţiri şi terminate cu un spin, specifică regiunilor de stepă *(Salsola ruthenica).* – Et. nec.
CIUROI, *ciuroaie,* s.n. Izvor care curge pe un scoc ori jgheab îngust. – Probabil din **ciurui**[2]**.**
CIURUC, *ciurucuri,* s.n. Lucru fără valoare, rămăşiţă bună de aruncat, rest care nu mai e bun de nimic. * Fig. (Depr.) Om care nu e bun de nimic, vrednic de dispreţ. – Din tc. **çürük.**
CIURUI[1]**,** *ciuruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) găuri în mai multe locuri. **2.** Tranz. A trece prin ciur, a cerne sau a sorta cu ciurul. – **Ciur +** suf. *-ui.*
CIURUI[2]**,** pers. 3 *ciúruie,* vb. IV. Intranz. (Despre apă sau alte lichide) A curge şiroind şi producând un zgomot caracteristic. – Formaţie onomatopeică.
CIURUIALĂ s.f. Faptul de *a ciurui*[1]; (concr.) corpuri străine care se separă de rest după ciuruire[1]. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Ciurui**[1] + suf. *-eală.*
CIURUIRE[1]**,** *ciuruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ciurui*[1] şi rezultatul ei. – V. **ciurui**[1]**.**
CIURUIRE[2]**,** *ciuruiri,* s.f. Acţiunea de *a ciurui*[2] şi rezultatul ei. – V. **ciurui**[2]**.**
CIUŞ interj. Strigăt cu care cineva îndeamnă măgarul la drum sau cu care îl opreşte din mers. – Onomatopee.
CIUŞCĂ, *ciuşte,* s.f. (Reg.) Ardei iute. – din bg. **čuška.**
CIUT, -Ă, *ciuţi, -te,* adj. (Despre animale cornute) Care este fără coarne, cu coarnele tăiate sau căzute [Var.: (reg.) **şuţ, -ă** adj.] – Cf. alb. **shut.**
CIUTĂ, *ciute,* s.f. Femela cerbului; cerboaică. * Epitet dat unei fete sau femei tinere suple, cu mişcări vioaie şi pline de eleganţă. – Cf. alb. **shutë.**
CIUTURĂ, *ciuturi,* s.f. Găleată sau vas făcut din doage sau dintr-un trunchi scobit, care serveşte la scos apa din fântână. ** Expr. *(Plouă de) toarnă cu ciutura* = plouă foarte tare; plouă cu găleata. * Cantitate (de apă) care încape în obiectul descris mai sus. – Lat. / * / **cytola.**
CIUTUREA, *ciuturele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ciutură.* – **Ciutură +** suf. *-ea.*
CIUVAŞ, -Ă, *ciuvaşi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a *Republicii Autonome Ciuvaşe* sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine ciuvaşilor **(1)**, privitor la ciuvaşi. – Din rus. **čuvaşi.**
CIVIC, -Ă, *civici, -ce,* adj. Care aparţine cetăţenilor, privitor la cetăţeni; cetăţenesc. – Din fr. **civique,** lat. **civicus.**
CIVIL, -Ă, *civili, -e,* adj. Care priveşte pe cetăţenii unui stat (cu excepţia militarilor şi a reprezentanţilor bisericii) sau care aparţine, este specific acestor cetăţeni; care se

referă la raporturile juridice ale cetăţenilor între ei (cu excepţia militarilor şi a reprezentanţilor bisericii), precum şi la raporturile economice ale acestora cu organele şi cu organizaţiile statului. ** *Drepturi civile* = drepturi de care se bucură o persoană (fizică sau juridică), reglementate şi recunoscute ca atare. *Drept civil* = ramură a dreptului care studiază şi reglementează relaţiile sociale (convertite în raporturi juridice) existente între persoanele fizice sau juridice dintr-un stat. *Cod civil* = culegere unitară de norme juridice care reglementează raporturile de drept civil. *Stare civilă* = situaţia unei persoane aşa cum rezultă din actele sale privitoare la naştere, căsătorie, deces. *Ofiţerul stării civile* = salariat al unei primării însărcinat cu încheierea actelor de stare civilă. *Căsătorie civilă* = căsătorie oficiată de ofiţerul stării civile în conformitate cu prevederile legale. *Parte civilă* = persoană care, într-un proces penal, formulează pretenţii de despăgubiri pentru daunele suferite prin săvârşirea infracţiunii. *Război civil* = conflict armat între două grupuri adverse din aceeaşi ţară, cu scopul de a prelua puterea. * (Stubstantivat) Persoană îmbrăcată în haine obişnuite (şi nu în haine militare sau preoţeşti); cetăţean al unui stat, cu excepţia militarilor şi preoţilor. [Var.: (înv. şi pop.) **ţivíl, -ă** adj.] – Din fr. **civil,** lat. **civilis.**

CIVILIE s.f. (Înv. şi pop.) Viaţă, stare, condiţie de om civil, de cetăţean care nu este nici militar, nici preot. [Var.: **ţivilíe** s.f.] – **Civil** + suf. -*ie*.

CIVILIST, *civilişti,* s.m. (Rar) Specialist în studiul dreptului civil. – Din fr. **civiliste.**

CIVILIZA, *civilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni civilizat. – Din fr. **civiliser.**

CIVILIZARE s.f. Acţiunea de *a (se)civiliza*. – V. **civiliza.**

CIVILIZAT, -Ă, *civilizaţi, -te,* adj. **1.** Care are o cultură şi o tehnică înaintată, care a ajuns la un nivel superior de civilizaţie, la un standard de viaţă ridicat. **2.** Care este manierat, politicos. – V. **civiliza.** Cf. fr. **civilisé.**

CIVILIZATOR, -OARE, *civilizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care civilizează, care răspândeşte civilizaţia. – Din fr. **civilisateur.**

CIVILIZAŢIE, *civilizaţii,* s.f. Nivel de dezvoltare materială şi spirituală a societăţii dintr-o epocă dată, a unui popor, a unui stat etc.; cultură (materială sau spirituală); *p. ext.* nivel înalt de dezvoltare a unei societăţi. – Din fr. **civilisation.**

CIVISM s.n. (Livr.) Atitudine, zel, devotament de care dă dovadă un bun cetăţean. – Din fr. **civisme.**

CIVIT, -Ă, *civiţi, -te,* adj. (Pop.) Albastru-închis; vânăt. – Din tc. **čivit.**

CIZELA, *cizelez,* vb. I. **1.** Tranz. A prelucra, a finisa sau a ornamenta cu dalta, cu ciocanul etc. diferite obiecte (de metal) pentru a le da forma sau aspectul dorit. **2.** Tranz. Fig. A aduce îmbunătăţiri (de stil, de exprimare) unei lucrări (literare, ştiinţifice); a ciopli. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A face să capete sau a căpăta deprinderi civilizate, cultură etc. – Din fr. **ciseler.**

CIZELARE, *cizelări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cizela* şi rezultatul ei. – V. **cizela.**

CIZELAT, -Ă, *cizelaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte metalice) Prelucrat, finisat, ornamentat cu dalta, cu ciocanul etc. **2.** Fig. (Despre opere literare, ştiinţifice) Care a fost îmbunătăţit (din punct de vedere al stilului, al exprimării). **3.** Fig. Care şi-a însuşit deprinderi civilizate, cultură etc. – V. **cizela.**

CIZELURĂ, *cizeluri,* s.f. (Rar) Ornament, înfloritură migăloasă şi artistică realizată prin cizelare. – Din fr. **ciselure.**

CIZMAR, *cizmari,* s.m. Persoană care se ocupă cu confecţionarea şi repararea încălţămintei; pantofar, ciubotar. – **Cizmă** + suf. -*ar.*

CIZMĂ, *cizme,* s.f. Încălţăminte de piele, de cauciuc, de material plastic etc. cu carâmbul înalt până spre (sau peste) genunchi; ciubotă. ** Expr. *Prost ca o cizmă* = foarte prost. – Din magh. **csizma.**

CIZMĂREASĂ, *cizmărese,* s.f. (Rar) Soţia cizmarului. – **Cizmar** + suf. -*easă*.

CIZMĂRESC, -EASCĂ, *cizmăreşti,* adj. Care serveşte sau aparţine cizmarului; de cizmărie; ciubotăresc – **Cizmar +** suf. -*esc.*

CIZMĂRIE[1] s.f. Meseria, meşteşugul cizmarului; ciubotărie[1]. – **Cizmar +** suf. -*ie.*

CIZMĂRIE[2]**,** *cizmării,* s.f. Atelierul cizmarului; ciubotărie[2]. – **Cizmă** + suf. -*ărie.*

CIZMULIŢĂ, *cizmuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *cizmă*. – **Cizmă +** suf. -*uliţă.*

CLAC[1] interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. – Onomatopee. Cf. fr. **clac.**

CLAC[2]**,** *clacuri,* s.n. Pălărie cu calota înaltă, cilindrică, ce poate fi turtită şi purtată sub braţ. – Din fr. **claque.**

CLACA, *clachez,* vb. I. Intranz. (Despre sportivi) A suferi o întindere sau o ruptură de tendon ori de ligament la picioare, în urma unui efort. – Din fr. **claquer.**

CLACAJ, *clacaje,* s.n. Faptul de a claca; întindere, ruptură sau leziune a tendoanelor ori a

ligamentelor de la picioare, apărute în urma unui efort fizic. – Din fr. **claquage.**

CLACARE, *clacări,* s.f. Acţiunea de *a claca.* – V. **claca.**

CLACĂ, *clăci,* s.f. **1.** Formă caracteristică a rentei feudale, constând din munca gratuită pe care ţăranul, fără pământ, era obligat să o presteze în folosul stăpânului de moşie. ** Expr. *Lucru de clacă* = lucru făcut fără tragere de inimă, de mântuială, prost. **2.** Muncă colectivă benevolă prestată de ţărani pentru a se ajuta unii pe alţii şi care adesea este însoţită ori urmată de o mică petrecere, de glume, povestiri etc. ** Expr. *Vorbă de clacă* = vorbă inutilă sau neserioasă; flecăreală. – Din bg. **tlaka.**

CLACHETĂ, *clachete,* s.f. Dispozitiv de semnalare folosit în filmările sincrone, care indică locul ocupat de scena respectivă în ansamblul filmului. – Din fr. **claquette.**

CLADĂ, *clăzi,* s.f. (Reg.) Grămadă, morman. – Din bg., scr. **klada.**

CLADOCER, *cladoceri,* s.m. (La pl.) Ordin de crustacee foarte mici adaptate la înot; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. **cladocéres.**

CLAIE, *clăi,* s.f. Grămadă mare de fân, de snopi de cereale etc., de obicei în formă conică. * Fig. Mulţime, îngrămădire dezordonată (de lucruri sau de fiinţe). ** Expr. *Claie peste grămadă* = unul peste altul, în dezordine, la întâmplare. – Din bg., scr. **kladnja.**

CLAMA, *clamez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A se manifesta, a se exprima în termeni violenţi sau cu strigăte; a chema cu voce tare. – Din fr. **clamer.**

CLAMARE, *clamări,* s.f. Faptul de *a clama.* – V. **clama.**

CLAMĂ, *clame,* s.f. Piesă de metal de diferite forme şi mărimi, care se întrebuinţează pentru prins două sau mai multe foi volante, buclele părului la femei etc. – Din germ. **Klammer.**

CLAMOARE s.f. (Livr.) Strigăt de protest, de nemulţumire, de ajutor. – Din lat. **clamor, -is,** fr. **clameur.**

CLAMOROS, -OASĂ, *clamoroşi, -oase,* adj. (Livr.) Zgomotos; răsunător; deznădăjduit. – Din it. **clamoroso.**

CLAMP interj. Cuvânt care imită zgomotul rezultat prin lovirea a două obiecte, la închiderea violentă a unei uşi, a unui capac etc. – Onomatopee.

CLAMPĂ, *clampe,* s.f. (Reg.) Clanţă. * Limbă de metal care se reazămă pe clempuş pentru a închide uşa. [Var.: **cleámpă** s.f.] – Din **clămpăni** (derivat regresiv).

CLAN, *clanuri,* s.n. **1.** Comunitate gentilică caracteristică comunei primitive, formată din oameni legaţi prin relaţii de rudenie şi de limbă. **2.** (Peior.) Clică. – Din fr. **clan.**

CLANARET s.n. v. **clarinet.**

CLANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovirea a două obiecte, mai ales de închiderea violentă a unei uşi, a unui capac etc. – Onomatopee.

CLANCĂT, *clancăte,* s.n. (Rar) Clăncăit. – Din **clanc.**

CLANDESTIN, -Ă, *clandestini, -e,* adj. Care are un caracter secret, care este făcut în ascuns (fiind oprit de lege). – Din fr. **clandestin,** lat. **clandestinus.**

CLANDESTINITATE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este clandestin. – Din fr. **clandestinité.**

CLANŢ, (1) interj., **(2)** *clanţuri,* s.n. **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de clanţa uşii, de izbirea fălcilor sau a dinţilor, de ţăcănitul foarfecelor, de închiderea cu zgomot a unui capac etc. **2.** S.n. Cioc; *p. ext.* (glumeţ şi peior.) gură. ** Expr. (Înv.) *A ţine clanţ* = a putea face faţă într-o dispută verbală, într-o controversă cu cineva. – Onomatopee.

CLANŢĂ, *clanţe,* s.f. **1.** Mâner metalic montat la broasca uşii sau a porţii, care, prin apăsare, face să funcţioneze mecanismul de închidere şi de deschidere al acestora; clampă. **2.** Fig. (Peior. şi fam.) Gură. ** Expr. *a(-i) da cu clanţa* = a vorbi mult, întruna (şi despre lucruri mărunte). *Rău* (sau *bun) de clanţă,* se spune despre un om care vorbeşte mult (şi inutil) sau despre un om certăreţ. *A se lua (cu cineva) la clanţă* = a se certa (cu cineva). *Ţine-ţi clanţa!* sau *tacă-ţi clanţa!* = nu mai vorbi! taci! – Cf. **clanţ.**

CLAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs prin închiderea bruscă a unui capac, a unei curse de prins animale etc. [Var.: **clapc** interj.] – Onomatopee.

CLAPĂ, *clape,* s.f. **1.** Fiecare dintre dispozitivele instrumentelor muzicale de suflat, care servesc la închiderea sau la deschiderea unor orificii prin care trece curentul de aer ce produce sunetele; fiecare dintre elementele mobile ale claviaturii unui pian, unei orgi etc. care, prin apăsarea cu degetele, declanşează mecanismul de producere a sunetelor. * Mic fisc în mecanismul maşinilorde scris şi al unor maşini de calculat, fixat la capătul unei pârghii articulate şi care, prin apăsare, face să se imprime litera sau cifra însemnată pe el. * Orice parte terminală a unui sistem tehnic de acţionare care, prin manevre (cu mâna), efectuează o anumită operaţie. **2.** Placă articulată care serveşte la închiderea sau la deschiderea unui orificiu. **3.** Bucată de stofă care acoperă deschizătura buzunarului unei haine. * Fiecare dintre cele două bucăţi de stofă sau de blană mobile,

ataşate lateral la unele căciuli, pentru a proteja urechile contra frigului. **4.** (Rar) Capac. ** Expr. (Fam.) *A trage (cuiva) clapa* = a înşela, a păcăli (pe cineva). – Din germ. **Klappe.**
CLAPC interj. v. clap.
CLAPCĂ, *clăpci,* s.f. (Pop.) Cursă, capcană. – Din bg. **klapka.**
CLAPETĂ, *clapete,* s.f. Clapă mică; *spec.* clapă care intră în construcţia unui robinet. – Din fr. **clapet.**
CLAPON, *claponi,* s.m. Cocoş castrat. – Din pol. **kaplon.**
CLAPONAŞ, *claponaşi,* s.m. Diminutiv al lui *clapon.* – **Clapon** + suf. *-aş.*
CLAR, -Ă, *clari, -e,* adj. **1.** (Despre imagini vizuale) Care se distinge bine, desluşit; vizibil; (despre ape) limpede; (despre surse de lumină) care împrăştie o lumină limpede, strălucitoare. ** (Substantivat, n.) *Clar de lună* = lumină strălucitoare de lună. * Care este lipsit de impurităţi. **2.** (Despre sunete sau voce) Care răsună distinct, precis. **3.** (Despre gânduri, idei, cuvinte etc.) Uşor de înţeles; evident, lămurit. * (Despre facultăţi intelectuale) Care pătrunde uşor, înţelege bine lucrurile; (despre oameni) care se exprimă limpede. – Din lat. **clarus,** fr. **clair.**
CLARIFICA, *clarific,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni (mai) clar, (mai) uşor de înţeles; a (se) lămuri, a (se) desluşi. – Din lat. **clarificare,** fr. **clarifier.**
CLARIFICARE, *clarificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) clarifica.* – V. **clarifica.**
CLARIFICATOR, -OARE, *clarificatori, -oare,* adj. (Rar) Care clarifică, limpezeşte, lămureşte. – **Clarifica** + suf. *-tor.*
CLARINET, *clarinete,* s.n. Instrument muzical de suflat, făcut din lemn, în formă de tub lărgit la un capăt şi prevăzut cu găuri laterale care se pot închide şi deschide cu ajutorul unor clape. [Var.: (reg.) **clanarét** s.n., **clarinétă** s.f.] – Din fr. **clarinette,** germ. **Klarinette.**
CLARINETĂ s.f. v. **clarinet.**
CLARINETIST, -Ă, *clarinetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă din clarinet. – Din fr. **clarinettiste,** germ. **Klarinettist.**
CLARISIM, -Ă, *clarisimi, -e,* adj. (Livr.) Care este foarte clar. – Din lat. **clarissimus.**
CLARITATE s.f. **1.** Însuşirea unor obiecte de a fi clare **(1)**; limpezime, puritate. **2.** Claritate a sunetelor sau a vocii de a răsuna distinct, precis. **3.** Calitate a gândirii, a exprimării, a stilului de a fi clare, desluşite, lămurite. ** Loc. adv. *Cu claritate* = cu precizie; clar, limpede, lămurit. – Din lat. **claritas, -atis,** fr. **clarté.**
CLAROBSCUR, (**2**) *clarobscururi,* s.n. **1.** Procedeu grafic şi pictural cu ajutorul căruia se obţine redarea volumelor prin distribuirea gradată a umbrei şi a luminii sau prin efecte de contrast puternice. **2.** Gravură în lemn realizată în mai multe nuanţe ale aceleiaşi culori. – După fr. **clair-obscur.**
CLARVĂZĂTOR, -OARE, *clarvăzători, -oare,* adj. (Despre oameni) Care vede desfăşurarea în viitor a unei situaţii mai clar, mai limpede decât alţii; (despre acţiuni) care dovedeşte perspicacitate, clarviziune. – **Clar + văzător** (după fr. *clarvoyant).*
CLARVIZIUNE s.f. Calitatea cuiva de a pătrunde, de a pricepe un fenomen în toate amănuntele lui şi de a-i prevedea desfăşurarea în viitor mai limpede decât semenii săi. [Pr.: *-zi-u-*] – **Clar + viziune** (după fr. *clairvoyance).*
CLAS s.n. v. **clasă.**
CLASA, *clasez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja, a împărţi, a rândui ceva (după caractere distinctive) pe clase sau pe categorii. * A face o triere; a tria. * Refl. A obţine un anumit loc în clasamentul unei clase, la un concurs etc. **2.** A înceta un proces penal când se constată că există o cauză legală care împiedică pornirea sau continuarea lui. * A scoate din uz (cu forme legale) un material care nu mai poate fi folosit din cauza degradării, a învechirii. – Din fr. **classer.**
CLASABIL, -Ă, *clasabili, -e,* adj. Care poate fi clasat. – Din fr. **classable.**
CLASAMENT, *clasamente,* s.n. Ordinea în care sunt clasaţi concurenţii într-o competiţie sportivă, potrivit rezultatelor obţinute la ea; tabel care conţine această ordine. – Din fr. **classement.**
CLASARE, *clasări,* s.f. Acţiunea de *a (se) clasa.* – V. **clasa.**
CLASĂ, *clase,* s.f. **1.** Grup (mare) de obiecte, de elemente, de fiinţe, de fenomene care au însuşiri comune. **2.** (De obicei cu determinarea "socială") Ansamblu de persoane grupate după criterii economice, istorice şi sociologice. ** Loc. adj. *De clasă* = care se referă la o clasă socială sau la raporturile reciproce dintre clase; propriu, caracteristic unei clase sociale. **3.** Fiecare dintre diviziunile fundamentale ale regnului animal sau vegetal, mai mică decât încrengătura şi mai mare decât ordinul. **4.** Unitate organizatorică de bază în sistemul învăţământului, compusă dintr-un număr de elevi care au aceeaşi vârstă, o pregătire şcolară egală şi învaţă împreună în cursul unui an pe baza aceleiaşi programe

de învăţământ. * Unitate organizatorică într-un institut de artă, cuprinzând pe toţi elevii unui profesor, indiferent în ce an de studii se află. * Sală în care se ţin cursurile pentru asemenea grupuri de elevi. * (Franţuzism) Timpul în care se ţine o lecţie; oră de curs. **5.** Fiecare dintre grupele de câte trei cifre ale unui număr cu mai multe cifre. *Clasa miilor.* **6.** Categorie (după confort şi tarif) a vagoanelor, compartimentelor, cabinelor etc. pentru călătoria cu trenul, cu tramvaiul, cu vaporul. **7.** Categorie, grad, rang care se acordă unui salariat potrivit funcţiei avute. **8.** (În expr.) *De (mare) clasă* sau *(de) clasa întâi* = de calitate superioară, de prima calitate, de (mare) valoare. [Var.: (înv.) **clas** s.n.] – Din fr. **classe,** germ. **Klasse.**

CLASEM, *claseme,* s.n. (Lingv.) Ansamblu al trăsăturilor semantice minimale ale unei unităţi lexicale. – Din fr. **classeme.**

CLASIC, -Ă, *clasici, -ce,* adj. **1.** (Despre opere literare, ştiinţifice, artistice) Care serveşte ca model de perfecţiune; care poate fi luat drept model; *p. ext.* care este scris după canoanele obişnuite, tradiţionale. * (Despre scriitori, artişti, oameni de ştiinţă etc.; adesea substantivat) De mare valoare, a cărui operă îşi păstrează importanţa de-a lungul veacurilor, rămâne în patrimoniul cultural-ştiinţific al unui popor sau al lumii. **2.** Care concentrează caracteristicile (bune sau rele ale) unui lucru, ale unei acţiuni, ale unei situaţii etc.; tipic, caracteristic; care este folosit în mod curent. *Procedeu tehnic clasic.* **3.** Care aparţine clasicismului, privitor la clasicism. – Din fr. **classique,** lat. **classicus.**

CLASICISM s.n. **1.** Ansamblu de trăsături proprii culturii antice greco-latine din cel mai înalt stadiu de dezvoltare a ei, caracterizată prin armonie, puritate, sobrietate etc. **2.** Curent în arta şi literatura europeană, apărut în sec XVII în Franţa, caracterizat prin imitarea modelelor antice greco-latine, prin interesul pentru aspectul moral, prin urmărirea unui ideal, prin disciplinarea imaginaţiei şi a sensibilităţii, prin ordine, echilibru şi claritate. **3.** Perioadă din istoria culturii universale sau naţionale ale cărei creaţii reprezintă un maximum de realizare artistică pentru etapa respectivă. – Din fr. **classicisme.**

CLASICIST, -Ă, *clasicişti, -te,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul limbilor şi culturii clasice antice. – **Clasic** + suf. *-ist.*

CLASICITATE s.f. Însuşirea de a fi clasic; *p. ext.* clasicism. – Din germ. **Klassizität.**

CLASICIZA, *clasicizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a dobândi caracter clasic. – **Clasic** + suf. *-iza.*

CLASICIZANT, -Ă, *clasicizanţi, -te,* adj. Care imită formele clasice, care urmează modelele clasice. – Din **clasic.**

CLASICIZARE, *clasicizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) clasiciza.* – V. **clasiciza.**

CLASICIZAT, -Ă, *clasicizaţi, -te,* adj. Care a devenit clasic. – V. **clasiciza.**

CLASIFICA, *clasific,* vb. I. Tranz. A împărţi sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine. * Refl. şi tranz. A ocupa sau a stabili cuiva un anumit loc la un examen, la un concurs etc. pe baza notelor, calificativelor, rezultatelor obţinute. – După fr. **classifier.**

CLASIFICARE, *clasificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) clasifica* şi rezultatul ei; distribuire, repartizare sistematică pe clase sau într-o anumită ordine; clasificaţie. – V. **clasifica.**

CLASIFICATOR, -OARE, *clasificatori, -oare,* subst., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care clasifică. **2.** S.n. Carte, îndrumător, indicator în care se clasifică ceva. **3.** Adj. Care clasifică, care serveşte la clasificare. – Din fr. **classificateur.**

CLASIFICAŢIE, *clasificaţii,* s.f. (Rar) Clasificare. – Din fr. **classification.**

CLASOR, *clasoare,* s.n. Obiect (mapă, album, cutie, dulap etc.) special confecţionat pentru păstrarea diferitelor lucruri clasate. – Din fr. **classeur.**

CLASTIC, -Ă, *clastici, -ce,* adj. (Despre roci) Format din fragmente de minerale şi de roci provenite în urma proceselor de dezagregare şi de acumulare a materialului unor roci preexistente; detritic. – Din fr. **clastique.**

CLASTOCARST, *clastocarsturi,* s.n. (Geol.) Complex de fenomene şi forme de relief dezvoltate pe roci cu o solubilitate redusă. – Din rus. **klastokarst.**

CLASTOMANIE, *clastomanii,* s.f. (Med.) Înclinaţie morbidă de a distruge sistematic toate obiectele întâlnite. – Din fr. **clastomanie.**

CLAUDICAŢIE, *claudicaţii,* s.f. (Med.; rar) Şchiopătare. * (Med.) Tulburare trecătoare a funcţiei unor organe. [Pr.: *cla-u-*] – Din lat. **claudicatio,** fr. **claudication.**

CLAUSTRA, *claustrez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Livr.) A (se) închide într-o mănăstire sau a (se) izola într-un loc retras. [Pr.: *cla-us-*] – Din fr. **claustrer.**

CLAUSTRAL, -Ă, *claustrali, -e,* adj. (Livr.) Mănăstiresc, monarhal; ca de mănăstire. [Pr.: *cla-us-*] – Din fr. **claustral,** lat. **claustralis.**

CLAUSTRARE, *claustrări,* s.f. Faptul de *a (se) claustra.* [Pr.: *cla-us-*] – V. **claustra.**

CLAUSTROFOBIE, *claustrofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de spaţii închise. [Pr.: *cla-us-*] – Din fr. **claustrophobie.**

CLAUZĂ, *clauze,* s.f. Dispoziţie (specială) prevăzută într-o convenţie, într-un tratat, într-un contract etc. [Pr.: *cla-u-*] – Din fr. **clause.**
CLAUZULĂ, *clauzule,* s.f. Fiecare dintre silabele accentuate de la sfârşitul unui vers care, prin dispunerea lor armonioasă împreună cu silabele neaccentuate, creează un ritm expresiv. * Cuvintele finale ale unei fraze în proză, ale unei strofe sau ale unui vers, dispuse astfel încât să producă un efect expresiv. [Pr.: *cla-u-*] – Din lat. **clausula.**
CLAVECIN, *clavecine,* s.n. Vechi instrument muzical cu claviatură şi cu coarde, asemănător cu pianul; clavecimbal, cembalo. – Din fr. **clavecin.**
CLAVECINIST, -Ă, *clavecinişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la clavecin. – Din fr. **claveciniste.**
CLAVIATURĂ, *claviaturi,* s.f. **1.** Totalitatea clapelor la pian, la orgă, la acordeon, la maşina de scris etc. **2.** Totalitatea butoanelor de comandă care pun în funcţiune un mecanism, o maşină etc. [Pr.: *-vi-a-*] – Din germ. **Klaviatur.**
CLAVICEMBALO s.n. v. **clavicimbal.**
CLAVICIMBAL, *clavicimbaluri,* s.n. (Înv.) Clavecin. [Var.: **clavicembálo** s.n.] – Din lat. **clavicymbalum,** it. **clavicembalo.**
CLAVICORD, *clavicorduri,* s.n. Instrument muzical cu claviatură şi coarde, strămoş al pianului. – Din fr. **clavicorde,** lat. **clavicordium.**
CLAVICULAR, -Ă, *claviculari, -e,* adj. Care aparţine claviculei, privitor la claviculă. – Din lat. **clavicularius,** fr. **claviculaire.**
CLAVICULĂ, *clavicule,* s.f. Fiecare dintre cele două oase anterioare ale centurii scapulare care (la mamifere) se articulează cu sternul şi cu omoplatul. – Din lat. **clavicula,** fr. **clavicule.**
CLAVIR, *clavire,* s.n. (Rar) Pian. [Pl. şi: *claviruri*] – Din germ. **Klavier.**
CLAVIRAŞ, *claviraşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *clavir.* – **Clavir** + suf. *-aş.*
CLAVUS, *clavusuri,* s.n. (Med.) Bătătură. – Din fr., lat. **clavus.**
CLAXON, *claxoane,* s.n. Dispozitiv de semnalizare sonoră, folosit de obicei la autovehicule. – Din fr. **klaxon.**
CLAXONA, *claxonez,* vb. **1.** Intranz. A semnaliza cu claxonul. – Din fr. **klaxonner.**
CLAXONARE, *claxonări,* s.f. Acţiunea de *a claxona.* – V. **claxona.**
CLAXONAT s.n. Claxonare. – V. **claxona.**
CLĂBUC, *clăbuci,* s.m. **1.** Spumă făcută de săpunul amestecat cu apă. * Spumă care apare la suprafaţa unor lichide când sunt agitate, când fierb sau când fermentează. **2.** Salivă spumoasă, albicioasă (şi cu băşici). ** Expr. *A face clăbuci la gură* = a vorbi mult şi cu furie. **3.** Sudoare spumoasă pe care o fac animalele, mai ales caii, din pricina efortului şi a căldurii. **4.** (Rar, la pl.) Rotocoale de fum sau de aburi. – Din bg. **klabuk,** scr. **klobuk.**
CLĂBUCI, *clăbucesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu clăbuci. * Intranz. (Despre lichide) A face clăbuci. – Din **clăbuc.**
CLĂCAŞ, *clăcaşi,* s.m. **1.** Ţăran obligat să facă clacă **(1)** pe pământul stăpânului de pământ. ** (Adjectival) *Ţăran clăcaş.* **2.** Persoană care ia parte la o clacă. **(2)**. – **Clacă** + suf. *-aş.*
CLĂCĂŞESC, -EASCĂ, *clăcăşeşti*, adj. Care aparţine clăcaşilor **(1)**, privitor la clăcaşi, de clăcaşi. – **Clăcaş** + suf. *-esc.*
CLACĂŞI, *clăcăşesc,* vb. IV. Intranz. A presta clacă **(1)**; a clăcui. – Din **clăcaş.**
CLĂCUI, *clăcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A clăcăşi. – **Clacă +** suf. *-ui.*
CLĂCUŞOARĂ, *clăcuşoare,* s.f. Diminutiv al lui *clacă* **(2)**; (glumeţ) faptă nepotrivită (a unui grup de oameni); poznă. – **Clacă +** suf. *-uşoară.*
CLĂDĂRAIE, *clădărăi,* s.f. (Pop.) Clădărie. – **Cladă** + suf. *-ăraie.*
CLĂDĂRIE, *clădării,* s.f. (Pop.) Grămadă mare de lucruri disparate, puse la întâmplare unele peste altele; clădăraie. – **Cladă +** suf. *-ărie.*
CLĂDI, *clădesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a ridica o construcţie, o clădire **(2)**; a zidi, a construi. **2.** A aşeza lucruri (de acelaşi fel) în mod sistematic, unul peste altul, pentru a forma o grămadă. – Din sl. **kladon, klasti.**
CLĂDIRE, *clădiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a clădi.* **2.** (Concr.) Construcţie înălţată la suprafaţa pământului şi care serveşte la adăpostirea unor oameni, unor animale, unor obiecte şi instalaţii etc. – V. **clădi.**
CLĂDIT s.n. Faptul de *a clădi.* – V. **clădi.**
CLĂDITOR, -OARE, *clăditori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care clădeşte; *p. ext.* întemeietor. – **Clădi +** suf. *-tor.*
CLĂI, *clăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face clăi. – Din **claie.**
CLĂIT s.n. (Reg.) Acţiunea de *a clăi.* – V. **clăi.**
CLĂIŢĂ, *clăiţe,* s.f. Diminutiv al lui *claie.* – **Claie** + suf. *-iţă.*
CLĂMPĂI, *clămpăiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A clămpăni. – **Clamp** + suf. *-ăi.*

CLĂMPĂNEALĂ, *clămpăneli,* s.f. Clămpănit. – **Clămpăni** + suf. *-eală.*
CLĂMPĂNI, *clămpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A produce un zgomot specific prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uşi, a unui capac, de papuci în mers etc.; a clăpăi, a clămpăi. **2.** Intranz. Fig. A vorbi vrute şi nevrute; a flecări. – **Clamp** + suf. *-ăni.*
CLĂMPĂNIRE s.f. Acţiunea de *a clămpăni.* – V. **clămpăni.**
CLĂMPĂNIT s.n. Faptul de *a clămpăni*; zgomot produs prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uşi, a unui capac, de papucii în mers etc.; clămpănitură. – V. **clămpăni.**
CLĂMPĂNITURĂ, *clămpănituri,* s.f. Clămpănit. – **Clămpăni** + suf. *-tură.*
CLĂNCĂI, pers. 3 *clăncăie,* vb. IV. Intranz. (Despre două obiecte) A produce un zgomot caracteristic în urma lovirii lor. – **Clanc** + suf. *-ăi.*
CLĂNCĂIT s.n. Faptul de *a clăncăi*; zgomot produs de lovirea a două obiecte; clancăt. – V. **clăncăi.**
CLĂNŢĂI, *clănţăiesc,* vb. IV. Intranz. A clănţăni. [Prez. ind. şi: *clănţăi*] – **Clanţ** + suf. *-ăi.*
CLĂNŢĂNEALĂ, *clănţăneli,* s.f. Clănţănit. – **Clănţăni** + suf. *-eală.*
CLĂNŢĂNI, *clănţănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre dinţi) a se ciocni unul de altul cu zgomot şi în mod ritmic (de frig, de frică etc.); (despre fălcile animalelor) a trosni (la vederea sau la devorarea prăzii). **2.** A produce un zgomot caracteristic prin lovirea ritmică a unor obiecte de metal sau de sticlă. * A apăsa repetat, cu violenţă şi cu zgomot de clanţa unei uşi. **3.** Fig. (Peior.) A vorbi mereu; a flecări. * Refl. recipr. A se certa (uşor), a se ciorovăi. [Var.: (pop.) **clenţăní, clenţení** vb. IV] – **Clanţ** + suf. *-ăni.*
CLĂNŢĂNIRE, *clănţăniri,* s.f. Acţiunea de *a clănţăni* şi rezultatul ei. – V. **clănţăni.**
CLĂNŢĂNIT s.n. Faptul de *a clănţăni*; zgomot produs prin ciocnirea ritmică a dinţilor, a unor obiecte de metal etc.; clănţăneală, clănţănitură. – V. **clănţăni.**
CLĂNŢĂNITURĂ, *clănţănituri,* s.f. Clănţănit. – **Clănţăni** + suf. *-tură.*
CLĂNŢĂU, *clănţăi,* s.m. Om care vorbeşte mult (şi adesea pe un ton impulsiv, agresiv). * (Peior.) Avocat. – **Clanţă** + suf. *-ăi.*
CLĂPAR, *clăpari,* s.m. Încălţăminte pentru schi, înaltă până deasupra gleznei, închisă în faţă cu clape. – **Clapă +** suf. *-ar.*
CLĂPĂI, *clăpăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clămpăni. * Tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi repede (şi neclar). – **Clap** + suf. *-ăi.*
CLĂPĂUG, -Ă, *clăpăugi, -ge,* adj. **1.** (Despre urechile oamenilor şi ale animalelor) Mare şi atârnând în jos; pleoştit; (despre oameni şi animale) care are asemenea urechi. **2.** Fig. (Despre oameni) Prostănac; bleg. – Din ucr. **klapo-uchyj.**
CLĂPĂUGI, *clăpăugesc,* vb. IV. Refl. (Despre urechile oamenilor şi ale animalelor) A atârna în jos (din cauza mărimii lor); a se pleoşti. [Pr.: *-pă-u-*] – Din **clăpăug.**
CLĂTĂRI, *clătăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti **(1)**. – Cf. scr. **klataritise.**
CLĂTI, *clătesc,* vb. IV. **I.** Tranz. A curăţa rufe, vase etc., spălându-le uşor cu apă, a limpezi într-o ultimă apă curată; a clătări. * Refl. A se spăla uşor pe mâini, în gură etc. **II.** (Înv. şi pop.) **1.** Tranz. A clătina **(1)**. * Refl. (Despre apă, valuri) A se pune în mişcare; a se izbi (de un obstacol). **2.** Tranz. şi refl. A (se) zgudui, a (se) cutremura; a (se) zdruncina. **3.** Tranz. şi refl. A (se) clătina. **(3)**. ** Expr. *A nu (se) clăti un fir de păr din capul cuiva* = a nu (se) primejdui cu nimic viaţa cuiva. – Din sl. **klatiti.**
CLĂTINA, *clátin,* vb. I. **1.** Refl., Tranz., intranz. A (se) mişca (puţin, lin) într-o parte şi într-alta; a (se) legăna; a (se) agita (uşor). ** Expr. (Tranz.) *A clătina capul* = a-şi mişca capul într-o parte şi în alta în semn de mirare, de îndoială, de descurajare etc. (Intranz.) *A clătina din cap* = a-şi mişca capul într-o parte şi în alta în semn de mirare, de îndoială, de descurajare etc. **2.** Refl. A şovăi în mers, în mişcare; a se împletici (din cauza slăbiciunii, a beţiei etc). * Fig. A fi într-o situaţie critică, nesigură. **3.** Tranz. şi refl. A (se) mişca din loc; a (se) urni, a (se) clinti, a (se) clăti. – Din **clăti.**
CLĂTINARE, *clătinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) clătina*; clătinat. – V. **clătina.**
CLĂTINAT s.n. Clătinare. – V. **clătina.**
CLĂTINĂTURĂ, *clătinături,* s.f. Mişcare (uşoară) într-o parte şi într-alta. * Mişcare, deplasare şovăitoare. – **Clătina** + suf. *-ătură.*
CLĂTIRE, *clătiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) clăti*; limpezire; clătit[1]. – V. **clăti.**
CLĂTIT[1], s.n. Clătire. – V. **clăti.**
CLĂTIT[2], -Ă, *clătiţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. (Despre rufe, vase etc.) Care a fost spălat uşor sau limpezit cu apă. **II.** S.f. Un fel de plăcintă subţire prăjită în grăsime, unsă cu dulceaţă, marmeladă, brânză sau legume şi apoi rulată. – V. **clăti.**
CLEAMPĂ s.f. v. **clampă.**
CLEAN, *cleni,* s.m. Peşte răpitor de apă dulce din familia ciprinidelor, cu botul rotunjit, cu

corpul gros, aproape cilindric, acoperit cu solzi mari, tiviţi cu negru *(Leuciscus cephalus).* – Din bg. **kljan.**

CLEFĂI, *cléfăi,* vb. IV**. 1.** Tranz. şi intranz. A mânca urât şi cu zgomot; a plescăi, a clefeti. **2.** Intranz. A deschide şi a închide gura plescăind. * Fig. A vorbi repede, nedesluşit, articulând prost cuvintele. **3.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi. – Formaţie onomatopeică.

CLEFĂIT, *clefăituri,* s.n. Faptul de *a clefăi*; zgomot produs de cei care clefăie. – V. **clefăi.**

CLEFETI, *clefetesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clefăi. – Cf. **clefăi.**

CLEI, *cleiuri,* s.n. **1.** Substanţă vâscoasă asemănătoare cu gelatina, extrasă din oase, din peşte, din unele plante sau obţinută pe cale sintetică, cu ajutorul căreia se pot lipi între ele diverse obiecte sau părţi de obiecte. ** Expr. (Fam.) *A fi clei* = **a)** a nu şti absolut nimic (atunci când este ascultat la şcoală, la un examen etc.); **b)** a fi foarte beat. **2.** Suc gros care se scurge din scoarţa unor arbori şi care are proprietatea de a se solidifica în contact cu aerul. – Din sl. **klej.**

CLEIONAJ s.n. Reţea de nuiele împletite între pari înfipţi în pământ, cu care se consolidează o coastă de deal, o râpă, un taluz etc. [Pr.: *cle-io-*] – Din fr. **clayonnage.**

CLEIOS, -OASĂ, *cleioşi, -oase,* adj. **1.** Lipicios, vâscos (ca cleiul). * (Despre ouă) Fiert puţin, astfel încât gălbenuşul să rămână moale, iar albuşul să se coaguleze. * Fig. (Fam.) Care nu ştie absolut nimic (când este ascultat la şcoală, la un examen etc.). **2.** (Despre pământ) Clisos. [Pr.: *cle-ios*] – **Clei** + suf. *-os.*

CLEISTOGAM, -Ă, *cleistogami, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care prezintă cleistogamie. [Pr.: *cle-is-*] – Din fr. **cléistogamme.**

CLEISTOGAMIE, *cleistogamii,* s.f. (Bot.) Autopolenizare. [Pr.: *cle-is-*] – Din fr. **cléistogamie.**

CLEMATITĂ, *clematite,* s.f. (Bot.) Clocoţel *(Clematis integrifolia).* – Din fr. **clématite.**

CLEMĂ, *cleme,* s.f. Dispozitiv cu ajutorul căruia se asamblează laolaltă două sau mai multe piese sau elemente, astfel încât această îmbinare să reziste la solicitări relativ mari. – Din germ. **Klemme.**

CLEMENT, -Ă, *clemenţi, -te,* (Livr.) Indulgent, iertător, îndurător; blând, bun. – Din fr. **clément,** lat. **clemens, -ntis.**

CLEMENŢĂ, *clemenţe,* s.f. (Livr.) Indulgenţă, iertare, îndurare; bunătate (a unui superior faţă de inferiorii săi). – Din lat. **clementia,** fr. **clémence.**

CLEMPUŞ, *clempuşuri,* s.n. Bucată de fier în formă de cârlig, pe care se sprijină clampa când se închide uşa. – **Cleampă +** suf. *-uş.*

CLEMPUŞOR, *clempuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *clempuş*. – **Clempuş** + suf. *-or.*

CLENCI, *clenciuri,* s.n. (Pop.) **1.** Creangă pe ale cărei bifurcaţii tăiate parţial se pot agăţa unele obiecte. **2.** Fiecare dintre bifurcaţiile coarnelor cerbului. **3.** Fig. Pricină, motiv (de ceartă). * Sens ascuns; tâlc, dedesubt. – Din bg. **klinče.**

CLENŢĂNI vb. IV. v. **clănţăni.**

CLENŢENI vb. IV. v. **clănţăni.**

CLEPSIDRĂ, *clepsidre,* s.f. Instrument cu ajutorul căruia se măsura în trecut timpul după cantitatea de apă sau de nisip cursă dintr-un recipient în altul. [Var.: (înv.) **clepsídru** s.n.] – Din fr. **clepsydre,** lat. **clepsydra.**

CLEPSIDRU s.n. v. **clepsidră.**

CLEPTOFOBIE, *cleptofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de a nu fi victima unui furt sau de a nu comite un furt. – Din fr. **cleptophobie.**

CLEPTOMAN, -Ă, *cleptomani, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de cleptomanie. – Din fr. **cleptomane.**

CLEPTOMANIE s.f. Manie caracteristică prin impulsul patologic de a-şi însuşi prin furt bunuri străine fără a avea nevoie de ele şi fără a urmări vreun profit material. – Din fr. **cleptomanie.**

CLER, *cleruri,* s.n. Totalitatea preoţilor unei biserici, ai unei eparhii, ai unei ţări etc.; preoţime. – Din lat. **clerus.**

CLERIC, *clerici,* s.m. Membru al clerului. – Din lat. **clericus.**

CLERICAL, -Ă, *clericali, -e,* adj. Care aparţine clericilor sau clericalismului, privitor la clerici sau la clericalism. – Din fr. **clérical,** lat. **clericalis.**

CLERICALISM s.n. Curent politic care consideră legitimă dominaţia bisericii şi a clerului asupra vieţii politice, sociale şi culturale a unei ţări. – Din fr. **cléricalisme.**

CLERICIST, -Ă, *clericişti, -ste,* adj. (Rar) Clerical. – **Cleric** + suf. *-ist.*

CLEŞTAR[1] s.n. (Poetic) Cristal. – Din magh. **kristály.**

CLEŞTAR[2], *cleştare,* s.n. Unealtă de dogărie cu care se trag forţat cercurile la vasele de lemn făcute din doage. – **Cleşte +** suf. *-ar.*

CLEŞTE, *cleşti,* s.m. **1.** Unealtă de fier sau de alt metal, alcătuită din două braţe încrucişate

şi articulate între ele, care serveşte la apucarea, întoarcerea, tragerea etc. unei piese. ** Expr. *A-i scoate cuiva vorba (din gură) cu cleştele* = a depune mari insistenţe pentru a face pe cineva să vorbească. * Unealtă de fier asemănătoare cu un cleşte **(1)**, folosită în diverse operaţii. *Cleşte pentru cărbuni.* **2.** Fiecare dintre cele două apendice anterioare, în formă de cleşte **(1)**, ale unor crustacee. [Pl. şi: (n) *cleşte*] – Din sl. **klěšta.**
CLEŞTIŞOR, *cleştişori,* s.m. Diminutiv al lui *cleşte.* [Pl. şi: (n) *cleştişoare*] – **Cleşte** + suf. -*işor.*
CLEŞTIŢĂ, *cleştiţe,* s.f. Unealtă de tipografie cu care se scot literele căzute între rânduri. – **Cleşte +** suf. -*iţă.*
CLEVETĂ, *clevete,* s.f. (Înv.) Clevetire, calomnie. – Din sl. **kleveta.**
CLEVETEALĂ, *cleveteli,* s.f. (Pop. şi fam.) Bârfeală, calomnie. – **Cleveti +** suf. -*eală.*
CLEVETI, *clevetesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A calomnia, a ponegri, a bârfi, a defăima. – Din sl. **klevetati.**
CLEVETIRE, *clevetiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a cleveti* şi rezultatul ei; defăimare, calomniere, ponegrire. – V. **cleveti.**
CLEVETITOR, -OARE, *clevetitori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care cleveteşte – **Cleveti +** suf. -*tor.*
CLIC interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. – Onomatopee. Cf. fr. **clic.**
CLICĂ, *clici,* s.f. Grup de oameni întovărăşiţi în vederea unui scop reprobabil; clan, bandă, şleahtă. – Din fr. **clique.**
CLICHET, *clichete,* s.n. Organ de maşină în formă de bară scurtă articulată la un capăt, iar cu celălalt capăt astfel profilat încât să împiedice rotirea într-un anumit sens a unei roţi dinţate. – Din fr. **cliquet.**
CLIENT, -Ă, *clienţi, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care cumpără (regulat) de la un magazin, consumă ceva într-un local public etc., considerată în raport cu persoana sau întreprinderea de la care cumpără, consumă etc.; muşteriu. **2.** Persoană care se adresează unui avocat pentru a-şi apăra interesele, unui medic pentru a-şi îngriji sănătatea etc., considerată în raport cu aceştia. **3.** (În antichitatea romană) Plebeu fără drepturi depline, dependent de un patrician şi protejat de acesta. [Pr.: *cli-ent*] – Din fr. **client,** lat. **cliens, -ntis.**
CLIENTELAR, -Ă, *clientelari, -e,* adj. Care aparţine clienţilor **(3)**, privitor la clienţi. *** Relaţii* (sau *raporturi* etc.) *clientelare* = relaţii existente între statul roman şi unele populaţii străine, prin care acestea din urmă, fără a fi incluse în imperiu, recunoşteau autoritatea Romei în schimbul protecţiei de care se bucurau din partea ei. [Pr.: *cli-en-*] – Din **client.**
CLIENTELĂ, *clientele,* s.f. Totalitatea clienţilor, mulţime de clienţi. [Pr.: *cli-en-*] – Din fr. **clientéle,** lat. **clientela.**
CLIMACTERIU s.n. Perioadă care marchează sfârşitul maturităţii unei persoane şi care se caracterizează printr-un ansamblu de modificări fiziologice, funcţionale şi psihice. [Pr.: -*ri-u*] – Din germ. **Klimakterium.**
CLIMAT, *climate,* s.n. **1.** Climă **(1)**. **2.** Fig. Mediu social, politic, moral etc.; ambianţă. – Din fr. **climat.**
CLIMATERIC, -Ă, *climaterici, -ce,* adj. Care aparţine climei, privitor la climă; cu climă potrivită pentru odihnă sau pentru tratarea unor boli; climatic. *Condiţii climaterice. Staţiune climaterică.* – Din fr. **climatérique.**
CLIMATIC, -Ă, *climatici, -ce,* adj. Climateric. – Din fr. **climatique.**
CLIMATISM s.n. Totalitatea condiţiilor de igienă, terapeutice, urbanistice, sociale etc. pe care trebuie să le îndeplinească localităţile climaterice – Din fr. **climatisme.**
CLIMATIZA, *climatizez,* vb. I. Tranz. A asigura climatizarea. – Din fr. **climatiser.**
CLIMATIZARE, *climatizări,* s.f. Operaţie prin care aerul dintr-o încăpere este menţinut la o anumită temperatură, umiditate, puritate etc. – După fr. **climatisation.**
CLIMATIZAT, -Ă, *climatizaţi, -te*, adj. Care a suferit operaţia de climatizare. – V. **climatiza.**
CLIMATIZATOR, *climatizatoare,* s.n. Climatizor. – **Climatiza +** suf. -*tor.*
CLIMATIZOR, *climatizoare,* s.n. Aparat pentru efectuarea climatizării; climatizator. – Din fr. **climatiseur.**
CLIMATOGRAFIC, -Ă, *climatografici, -ce,* adj. De climatografie. – Din fr. **climatographique.**
CLIMATOGRAFIE, *climatografii,* s.f. Descriere a climatelor. – Din fr. **climatographie.**
CLIMATOGRAMĂ, *climatograme,* s.f. Reprezentare grafică a principalelor date meteorologice pentru o regiune. – Din **climat.** Cf. fr. **climogramme.**
CLIMATOLOG, -Ă, *climatologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în climatologie. – Din fr. **climatologue.**
CLIMATOLOGIC, -Ă, *climatologici, -ce,* adj. Care aparţine climatologiei, privitor la climatologie. – Din fr. **climatologique.**

CLIMATOLOGIE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu studierea climei de pe glob şi cu importanţa ei pentru viaţa organică. – Din fr. **climatologie.**
CLIMATOPATOLOGIE, *climatopatologii,* s.f. Studiul acţiunii patogene a climatului asupra organismului. – Din fr. **climatopathologie.**
CLIMATOTERAPIC, -Ă, *climatoterapici, -ce,* adj. De climatoterapie. – Din fr. **climatothérapique.**
CLIMATOTERAPIE, *climatoterapii,* s.f. Utilizare terapeutică a factorilor climatici. – Din fr. **climatothérapie.**
CLIMAX, *climaxuri,* s.n. **1.** Fază finală într-o succesiune ecologică, în care există o relativă stabilitate a biocenozei şi o corespondenţă a ei cu clima şi cu solul. **2.** Figură de stil care constă în desfăşurarea ascendentă a ideilor, acţiunii etc. dintr-o operă. – Din fr. **climax.**
CLIMĂ, *clime,* s.f. **1.** Totalitatea fenomenelor meteorologice (temperatură, vânturi, precipitaţii atmosferice) care caracterizează starea medie multianuală a unui loc; climat. **2.** Regiune considerată sub raportul climei **(1)** specifice. – Din lat. **clima, -atis,** germ. **Klima.**
CLIMOSTAT, *climostate,* s.n. Instrument cu care se măsoară efectul termic al factorilor climatici în interiorul clădirilor. – Din fr. **climostat.**
CLIN, *clini,* s.m. **1.** Bucată (triunghiulară, trapezoidală etc.) de pânză sau de stofă, folosită în croitorie ca piesă componentă a unui obiect de îmbrăcăminte sau ca adaos pentru a lărgi o îmbrăcăminte. ** Expr. *A nu avea nici în clin, nici în mânecă (cu cineva)* = a nu avea nimic comun, nici un amestec, nici o legătură (cu cineva). **2.** Petic de pământ sau de pădure în formă de triunghi sau de formă îngustă. [Pl. şi: (n.) *clinuri*] – Din sl. **klinŭ.**
CLINĂ, *cline,* s.f. (Pop.) Suprafaţă sau coastă înclinată; pantă. – Din it. **china** (după *înclina).*
CLINC interj. v. **cling.**
CLINCHER s.n. Produs obţinut la fabricarea cimenturilor prin încălzirea materiei prime până aproape de temperatura de vitrifiere şi prin transformarea ei într-o masă compactă şi dură. – Din germ. **Klinker**, fr. **clinker.**
CLINCHET, *clinchete,* s.n. Sunet produs de clopoţei sau de zurgălăi. * Zgomot produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. – **Clinc** + suf. *-et.*
CLINCI, *clinciuri,* s.n. Încleştare reciprocă a partenerilor la box. [Var.: **clíncing** s.n.] – Din engl. **clinching**.
CLINCING s.n. v. **clinci**.
CLING interj. Cuvânt care imită sunetul clopoţeilor sau al zurgălăilor. * Cuvânt care imită zgomotul produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. [Var.: **clinc** interj.] – Onomatopee.
CLINGHERIT s.n. Metal preparat dintr-un amestec de azbest, cauciuc şi un liant mineral, folosit la fabricarea unor garnituri rezistente la temperaturi şi la presiuni înalte. – Din germ. **Klingerit**.
CLINIC, -Ă, *clinici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Aşezământ spitalicesc sau secţie într-un spital în care viitorii medici îţi fac practica la patul bolnavilor, sub îndrumarea profesorilor. **2.** S.f. Disciplină medicală al cărei studiu se bazează pe observarea directă a bolnavilor; totalitatea cunoştinţelor teoretice şi practice obţinute prin observarea directă a bolnavilor. **3.** Adj. Care aparţine unei clinici **(1)**, care se face într-o clinică, specific unci clinici. – Din fr. **clinique.**
CLINICIAN, -Ă, *clinicieni, -e,* s.m., şi f. Medic care lucrează într-o clinică. ** (Adjectival) *Medic clinician*. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **clinicien.**
CLINOGRAF, *clinografe,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea înclinării pe verticală sau pe orizontală a unui strat de teren. – Din fr. **clinographe.**
CLINOMETRU, *clinometre,* s.n. Nume dat mai multor instrumente care servesc la măsurarea unghiurilor în plan vertical faţă de orizont, a unghiurilor zenitale faţă de verticala unui loc, a unghiului format de un strat geologic sau de suprafaţa pământului cu un plan orizontal etc. – Din fr. **clinométre.**
CLINOTERAPIC, -Ă, *clinoterapici, -ce,* adj. De clinoterapie. – Din fr. **clinothérapique.**
CLINOTERAPIE, *clinoterapii,* s.f. (Med.) Tratament medical prin repaus la pat. – Din fr. **clinothérapie.**
CLINT, *clinturi,* s.n. (Rar) Clintire; mişcare. – Din **clinti** (derivat regresiv).
CLINTI, *clintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) mişca puţin din loc; a (se) urni, a (se) deplasa. **2.** Tranz. Fig. (De obicei în construcţii negative) A determina pe cineva să renunţe la (sau să se abată de la) convingerile sau hotărârile sale. – Et. nec.
CLIPĂ, *clipe,* s.f. Interval de timp foarte scurt; clipită. ** Loc. adv. *Într-o clipă* = numaidecât, îndată, imediat. (rar) *În clipă* = numaidecât, îndată, imediat. *În câteva clipe* = foarte repede. *În clipa aceea* = chiar atunci, chiar în momentul de care este vorba. *Din clipă în*

clipă sau *dintr-o clipă în alta* = dintr-un moment într-altul; îndată; foarte curând. (Cu valoare de interjecţie) *O clipă!* = exclamaţie prin care se cere cuiva să aibă puţină îngăduinţă, să aştepte, să se oprească puţin. – Din **clipi** (derivat regresiv).

CLIPEALĂ, *clipeli,* s.f. Clipire ** Loc. adv. *Într-o clipeală (de ochi)* = imediat, numaidecât. *În aceeaşi clipeală* = chiar în acel moment. – **Clipi** + suf. *-eală.*

CLIPER, *clipere,* s.n. Navă rapidă cu pânze, de mari dimensiuni, cu cel puţin trei catarge şi cu puntea superioară mult ridicată la proră şi la pupă. – Din fr., engl. **clipper,** germ. **Klipper.**

CLIPI, *clipesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A apropia şi a depărta în mod ritmic (şi reflex) pleoapele una de alta. ** Expr. *Cât ai clipi (din ochi)* = numaidecât, imediat. **2.** Fig. (De obicei despre surse de lumină) A sclipi, a licări, a scânteia. – Din sl. **klepati.**

CLIPIRE, *clipiri,* s.f. Acţiunea de *a clipi*; clipeală. – V. **clipi.**

CLIPIŞ adv. (Rar) Într-un moment, într-o clipă, repede. – **Clipi +** suf. *-iş*.

CLIPIT s.n. Faptul de *a clipi*. – V. **clipi.**

CLIPITĂ, *clipite,* s.f. Clipă. ** Loc. adv. *Într-o clipită* = numaidecât, îndată, imediat. – V. **clipi.**

CLIPOCEALĂ[1]**,** *clipoceli,* s.f. Faptul de *a clipoci*[1]; zgomot uşor făcut de o apă curgătoare; susur, murmur, clipocire[1], clipocit. – **Clipoci**[1] + suf. *-eală.*

CLIPOCEALĂ[2]**,** *clipoceli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a clipoci*[2]; moţăială, piroteală, aţipire, dormitare; somnolenţă, clipocire[2]. – **Clipoci**[2] **+** suf. *-eală.*

CLIPOCI[1]**,** pers. 3 *clipoceşte,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare) A face un zgomot uşor; a susura, a murmura. [Var.: (reg.) **clipotí** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.

CLIPOCI[2]**,** *clipocesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A clipi des pentru a îndepărta somnul; *p. ext.* a moţăi de somn. * P. gener. A clipi **(1)**. – Cf. bg. **klepač** "pleoapă".

CLIPOCIRE[1]**,** *clipociri,* s.f. Clipoceală[1]. – V. **clipoci**[1]**.**

CLIPOCIRE[2]**,** *clipociri,* s.f. (Reg.) Clipoceală[2]. – V. **clipoci**[2]**.**

CLIPOCIT s.n. Clipoceală[1]. [Var.: (reg.) **clipotít** s.n.] – V. **clipoci**[1]**.**

CLIPOTI vb. IV v. **clipoci**[1]**.**

CLIPOTIT s.n. v. **clipocit.**

CLIPS, *clipsuri,* s.n. **1.** Obiect de podoabă (agrafă, broşă, cercel) care se prinde cu un fel de clapă sau cu un ac cu arc. **2.** Piesă formată din două elemente, care se asamblează şi se desfac cu uşurinţă. – Din germ. **Klips.**

CLIRING s.n. Sistem de plată (folosit mai ales în comerţul exterior) prin compensarea reciprocă a datoriilor şi a creanţelor. [Scris şi: *clearing*] – Din engl. **clearing** [-house], fr. **clearing.**

CLIRONOM, -OAMĂ, *clironomi, -oame,* s.m. şi f. (Înv.) Moştenitor (al unui bun, al unui drept). – Din ngr. **klironómos.**

CLIRONOMIE, *clironomii,* s.f. (Înv.) (Drept de) moştenire (a unui bun). – Din ngr. **klironomía.**

CLIRONOMISI, *clironomisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A moşteni (un bun, un drept). – Din ngr. **klironomíso** (viit. lui *klironomó).*

CLISĂ, *clise,* s.f. **1.** Pământ argilos îmbibat cu apă, cu care formează o pastă cleioasă; *p. gener.* argilă. **2.** (Reg.) Pâine nedospită sau necoaptă bine; aliment cleios, fără gust. **3.** (Reg.) (Bucată de) slănină. – Din bg. **klisa.**

CLISMĂ, *clisme,* s.f. Introducere a unui lichid în intestinul gros, pe cale rectală, pentru evacuarea forţată a materiilor fecale, de obicei în cazurile de constipaţie; clistir. – Din ngr. **klísma,** germ. **Klysma.**

CLISOS, -OASĂ, *clisoşi, -oase,* adj. Vâscos, lipicios, cleios; *p. gener.* argilos. – **Clisă** + suf. *-os.*

CLISTIR, *clistire,* s.n. (Pop.) **1.** Irigator. **2.** Clismă. – Din ngr. **klistír.**

CLIŞA, *clişez,* vb. I. Tranz. (Rar) A executa un clişeu **(1)** în vederea reproducerii lui tipografice. – Din fr. **clicher.**

CLIŞARE, *clişări,* s.f. (Rar) Faptul de *a clişa*. – V. **clişa.**

CLIŞEIZA, *clişeizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) transforma în şablon. [Pr.: *-şe-i-*] – **Clişeu** + suf. *-iza.*

CLIŞEIZARE, *clişeizări,* s.f. (Rar) Şablonizare. [Pr.: *-şe-i-*] – V. **clişeiza.**

CLIŞEIZAT, -Ă, *clişeizaţi, -te,* adj. (Rar) Şablonizat. [Pr.: *şi-i-*] – V. **clişeiza.**

CLIŞEU, *clişee,* s.n. **1.** Imagine fotografică negativă (pe peliculă de film sau pe sticlă) obţinută în camera obscură şi după care se face reproducerea fotografică; *p. ext.* placă sau film fotografic impresionat, developat şi fixat. **2.** (Tipogr.) Planşă de metal, de lemn etc. pe care s-a reprodus sau s-a gravat o imagine, spre a fi imprimată. **3.** Fig. Formulă stilistică, expresie etc. banalizată din cauza repetării excesive; şablon. – Din fr. **cliché.**

CLITORIS s.n. Mic organ anatomic situat în vulvă, lângă canalul urinar. – Din fr. **clitoris.**
CLIVA, pers. 3 *clivează,* vb. I. Intranz. (Despre minerale, roci, cristale) A se desface în plăci sau în lame cu suprafeţe plane. – Din fr. **cliver.**
CLIVAJ, *clivaje,* s.n. Clivare; proprietate a unor minerale şi roci de a se desface în plăci sau în lame după suprafeţe plane. – Din fr. **clivage.**
CLIVARE, *clivări,* s.f. Acţiunea de *a cliva* şi rezultatul ei; clivaj. – V. **cliva.**
CLOACAL, -Ă, *cloacali, -e,* adj. (Zool.) De cloacă. *Orificiu cloacal.* – **Cloacă** + suf. *-al.*
CLOACĂ, *cloace,* s.f. **1.** Canal subteran în care se adună murdăriile dintr-un oraş. **2.** (Adesea fig.) Băltoacă murdară şi rău mirositoare; loc infect, plin de murdării. **3.** Cavitate a corpului batracienilor, reptilelor şi păsărilor, în care se deschid tubul digestiv, conductele genitale şi urinare. – Din lat. **cloaca,** fr. **cloaque.**
CLOAMBĂ, *cloambe,* s.f. (Reg.) Creangă, ramură. – Et. nec.
CLOANŢĂ, *cloanţe,* s.f. **1.** (Pop.) Babă urâtă, fără dinţi, rea. **2.** (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). – Cf. **clonţ.**
CLOASMĂ s.f. (Med.) Apariţia pe faţă a unor pete galbene-maronii, în cazuri de sarcină, în hepatită etc. [Pr.: *clo-as-*] – Din fr. **chloasme.**
CLOCEALĂ, *cloceli,* s.f. Acţiunea de *a (se) cloci.* – **Cloci** + suf. *-eală.*
CLOCI, *clocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Despre păsări) A şedea pe ouă pentru a scoate din ele pui. ** Expr. (Tranz.) *A cloci o boală* = a fi pe cale de a se îmbolnăvi. **2.** Tranz. Fig. A pune ceva la cale; a plănui, a urzi (de obicei ceva reprobabil). * A se gândi în tăcere şi insistent la ceva. **3.** Intranz. Fig. A sta inactiv; a lenevi, a trândăvi. **4.** Refl. (Despre lichide, alimente stătute) A căpăta un miros urât şi un gust prost; *p. ext.* a se strica, a se altera. – Din bg. **kloči.**
CLOCIRE s.f. Clocit[1]. – V. **cloci.**
CLOCIT[1] s.n. Faptul de *a (se) cloci.* – V. **cloci.**
CLOCIT[2]**, -Ă,** *clociţi, -te,* adj. (Despre lichide, alimente) Care a căpătat un miros urât şi un gust prost (în urma şederii îndelungate); stătut. – V. **cloci.**
CLOCITOARE, (1) *clocitoare,* adj., **(2)** *clocitori,* s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care cloceşte, bună de clocit. **2.** S.f. Aparat, instalaţie pentru clocitul artificial al ouălor sau al icrelor. – **Cloci** + suf. *-toare.*
CLOCOT, *clocote,* s.n. **1.** Mişcare zgomotoasă pe care o face un lichid când fierbe. * P. gener. Mişcare zgomotoasă produsă de o masă de lichid. **2.** Fig. Zbucium, agitaţie (zgomotoasă), frământare (sufletească, socială). [Var.: (pop.) **cólcot** s.n.] – Din sl. **klokotŭ**.
CLOCOTI, *clocotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide) A fierbe cu clocote. * (Despre ape, râuri, şuvoaie) A se agita puternic şi zgomotos. **2.** Fig. (Despre oameni sau despre sentimentele, pasiunile, gândurile lor) A ajunge la un înalt grad de intensitate; a fi gata să se dezlănţuie. **3.** Fig. A răsuna cu putere; a vui. [Var.: (înv.) **colcotí** vb. IV] – Din sl. **klokotati.**
CLOCOTICI, *clocotici,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante semiparazite, cu frunzele dinţate şi cu flori mici, de obicei galbene *(Rhinanthus).* – Cf. scr. **klokocika.**
CLOCOTIRE, *clocotiri,* s.f. Acţiunea de *a clocoti.* – V. **clocoti.**
CLOCOTIŞ[1] s.m. Arbust cu numeroase ramificaţii, cu frunze compuse, cu flori albe, grupate în inflorescenţe scurte *(Staphylea pinnata).* – **Clocot** [ici] + suf. *-iş.*
CLOCOTIŞ[2]**,** *clocotişuri,* s.n. (Rar) Clocot **(1)**. * Val de apă. – **Clocot** + suf. *-iş.*
CLOCOTIT, -Ă, *clocotiţi, -te,* adj. (Despre lichide sau materii lichefiate) Care fierbe sau a fiert în clocote **(1)**; *p. ext.* foarte cald, fierbinte. – V. **clocoti.**
CLOCOTITOR, -OARE, *clocotitori, -oare,* adj. **1.** (Despre lichide sau materii lichefiate) Care clocoteşte; fierbinte. * (Despre mase de apă) Agitat şi zgomotos. **2.** Fig. (Despre sentimente, pasiuni, gânduri) Aprins, gata să se dezlănţuie. **3.** Fig. Răsunător, zgomotos. – **Clocoti** + suf. *-tor.*
CLOCOŢEL, *clocoţei,* s.m. Plantă erbacee cu flori mari, albastre *(Clematis integrifolia).* – Cf. **clocot.**
CLOISONNE s.n. **1.** Tehnică de lucrare a emailului, care constă în turnarea acestuia în mici despărţituri sau compartimente metalice, în funcţie de motivul decorativ. **2.** Obiect astfel realizat. [Pr.: *cloa-zo-né*] – Cuv. fr.
CLON s.n. (Biol.) Totalitatea indivizilor identici proveniţi dintr-un singur organism, pe cale asexuată. – Din engl. **clone.**
CLONA, *clonez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A izola din clon indivizi care vor deveni cap de linie pentru noi generaţii. – Din **clon.**
CLONAJ, *clonaje,* s.n. Clonare. – Din fr., engl. **clonage.**
CLONARE s.f. Acţiunea de *a clona* şi rezultatul ei. – V. **clona.**

CLONAT, -Ă, *clonaţi, -te,* adj. Care a fost selectat din clon pentru a forma o nouă generaţie. – V. **clona.**
CLONC, (1) interj., **(2)** *cloncuri,* s.n. **1.** Interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul cloştii, ciorii, corbului etc. **2.** S.n. Instrument auxiliar de pescuit cu ajutorul căruia se produc în apă zgomote care gonesc peştii spre plase sau cârlige. [Var.: **clónca** interj.] – Onomatopee.
CLONCA interj. v. **clonc.**
CLONCAN, *cloncani,* s.m. **1.** (Înv. şi reg.) Nume dat mai multor păsări (corbi, ulii, vulturi) care scot strigăte specifice asemănătoare. **2.** Epitet depreciativ dat în trecut unor oameni de vază, unor funcţionari superiori, unor fruntaşi politici. – **Clonc** + suf. *-an.*
CLONCĂI, pers. 3 *cloncăieşte,* vb. IV. Intranz. A cloncăni. [Prez. ind. pers. 3 şi: *cloncăie*] – **Clonc** + suf. *-ăi.*
CLONCĂNI, pers. 3 *cloncăneşte,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre cloşti) A scoate strigăte caracteristice speciei; a cloncăi. [Prez. ind. pers. 3 şi: *clóncăne*] – **Clonc** + suf. *-ăni.*
CLONCĂNIRE, *cloncăniri,* s.f. Acţiunea de *a cloncăni*; strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloşti. – V. **cloncăni.**
CLONCĂNIT s.n. Faptul de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloşti. – V. **cloncăni.**
CLONDIR, *clondire,* s.n. Vas de sticlă cu gâtul scurt şi strâmt, în care se păstrează băuturi. – Din bg. **krondir.**
CLONDIRAŞ, *clondiraşe,* s.n. Diminutiv al lui *clondir*. – **Clondir** + suf. *-aş.*
CLONŢ, *clonţuri,* s.n. (Pop.) Cioc; plisc. * Fig. Bărbie. * Fig. (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). – Cf. bg. **kljunec.**
CLONŢOS, -OASĂ, *clonţoşi, -oase,* adj. (Pop.; despre păsări) Care are ciocul, pliscul mare. * Fig. (Fam.; despre oameni) Certăreţ, arţăgos. – **Clonţ** + suf. *-os.*
CLOP, *clopuri,* s.n. (Reg.) Pălărie; *spec.* (sens curent) pălărie ţărănească din fetru de culoare neagră, cu calota semisferică şi borurile înguste. – Din magh. **kalap.**
CLOPOT, *clopote,* s.n. **1.** Obiect metalic în formă de pară, deschis în partea de jos şi prevăzut în interior cu o limbă mobilă, care, lovindu-se de pereţii obiectului, produce sunete caracteristice. ** Expr. (Fam.) *A trage clopotele* = **a)** a curta o femeie; **b)** a divulga un secret. * Sunet de clopot **(1)**. **2.** Piesă în formă de clopot **(1)**, cu diverse întrebuinţări (în industrie). ** *Clopot scufundător* = cameră de lucru, construită din metal sau din beton armat, alimentată cu aer comprimat, care permite executarea unor lucrări sub apă. * Capac de sticlă de forma unui clopot **(1)**, care se foloseşte pentru a feri alimentele sau alte obiecte de praf, în laboratoare etc. – Din sl. **klopotŭ.**
CLOPOTAR, *clopotari,* s.m. **1.** Persoană care trage clopotele **(1)** la biserică. **2.** Persoană specializată în fabricarea clopotelor **(1)**. – **Clopot** + suf. *-ar.*
CLOPOTNIŢĂ, *clopotniţe,* s.f. Turn de biserică sau construcţie în formă de turn (situată lângă biserică), în care sunt instalate clopotele **(1)**. – **Clopot** + suf. *-niţă.*
CLOPOŢEL, *clopoţei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *clopot*; *spec.* clopot mic (cu mâner) care se agită cu mâna (pentru a indica recreaţiile la şcoală, pentru a chema pe cineva sau a anunţa ceva etc.) sau care se agaţă de gâtul unor animale. **2.** (La pl.) Nume dat mai multor plante erbacee cu flori mari, albastre, albe sau roz, în formă de clopot **(1)** *(Campanula).* – **Clopot** + suf. *-el.*
CLOPOŢI, *clopoţesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage clopotul **(1)**; a suna din clopoţel **(1)**. – Din **clopot.**
CLOR s.n. Element chimic gazos de culoare galbenă-verzuie, cu miros înţepător, sufocant, toxic, cu proprietăţi decolorante şi dezinfectante, care are numeroase întrebuinţări în industrie. – Din fr. **chlore.**
CLORAL s.n. Substanţă chimică lichidă, uleioasă, iritantă, folosită în farmacie ca antiseptic, calmant şi hipnotic. – Din fr. **chloral.**
CLORAMFENICOL s.n. Antibiotic puternic, folosit în tratamentul bolilor infecţioase; cloromicetină. – Din fr. **chloramphénicol.**
CLORAMINĂ, *cloramine,* s.f. Compus organic cu puternice proprietăţi oxidante şi antiseptice. – Din fr. **chloramine.**
CLORAT, *cloraţi,* s.m. Sare a acidului cloric, cu proprietăţi oxidante şi explozive. – Din fr. **chlorate,** germ. **Chlorat.**
CLORETONĂ s.f. Alcool folosit ca hipnotic şi anestezic. – Din fr. **chlorétone,** germ. **Chloreton**.
CLORHIDRAT, *clorhidraţi,* s.m. Sare care conţine în moleculă acid clorhidric. – Din fr. **chlorhydrate.**

CLORHIDRIC adj. (În sintagma) *Acid clorhidric* = gaz incolor cu miros înţepător, rezultat din combinarea clorului cu hidrogenul sau prin acţiunea acidului sulfuric asupra sării de bucătărie, cu numeroase întrebuinţări în industria chimică. – Din fr. **chlorhydrique.**

CLORIC adj. (În sintagma) *Acid cloric* = acid oxigenat al clorului, folosit ca oxidant. – Din fr. **chlorique.**

CLORINARE, *clorinări,* s.f. (Med.) Clorizare. – De la **clor.**

CLORIT, *cloriţi,* s.m. Silicat natural hidratat de magneziu şi fier, de culoare verde. – Din fr. **chlorite.**

CLORITOS, -OASĂ, *cloritoşi, -oase,* adj. (Despre roci) Cu clorit. – **Clorit** + suf. *-os.*

CLORIZARE s.f. Dezinfectare a apei prin tratarea ei cu clor. – După fr. **chlorisation.**

CLORMETAN s.n. (Chim.) Gaz incolor, inflamabil, folosit ca agent frigorific, dizolvant, anestezic local etc. – Din fr. **chlorméthane.**

CLOROFICEE, *cloroficee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge verzi, de obicei acvatice, care conţin clorofilă; (şi la sg.) algă din această clasă. – Din fr. **chlorophycées.**

CLOROFILĂ s.f. Pigment care se găseşte în părţile verzi ale plantelor şi care joacă un rol fundamental în fotosinteză. – Din fr. **chlorophylle.**

CLOROFILIANĂ, *clorofiliene,* adj. (În sintagma) *Asimilaţie clorofiliană* = proces fiziologic de asimilaţie a substanţelor nutritive, care se produce în frunzele plantelor verzi, în prezenţa clorofilei şi sub influenţa luminii solare, şi care constă din combinarea apei, venită din pământ prin rădăcini, cu bioxidul de carbon din aer; fotosinteză. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **chlorophyllien.**

CLOROFORM s.n. Compus organic al clorului, lichid incolor, volatil, cu miros caracteristic, întrebuinţat în medicină ca narcotic, anestezic etc. – Din fr. **chloroforme.**

CLOROFORMISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu cloroform. – Din fr. **cloroformisme.**

CLOROFORMIZA, *cloroformizez,* vb. I. Tranz. A anestezia, a adormi un bolnav cu ajutorul cloroformului înaintea unei intervenţii chirurgicale. – **Cloroform** + suf. *-iza.*

CLOROFORMIZARE, *cloroformizări,* s.f. Acţiunea de *a cloroformiza* şi rezultatul ei. – V. **cloroformiza.**

CLOROMICETINĂ s.f. (Farm.) Cloramfenicol. – Din fr. **chloromycétine.**

CLOROPENIE, *cloropenii,* s.f. (Med.) Hipocloremie. – Din fr. **chloropénie.**

CLOROPICRINĂ s.f. **1.** Substanţă toxică de luptă cu efect sufocant şi lacrimogen. **2.** Lichid toxic cu miros înţepător folosit pentru deratizare. – Din fr. **chloropicrine.**

CLOROPLAST, *cloroplaste,* s.n. Corpuscul de culoare verde, cu clorofilă, care se găseşte în citoplasma plantelor şi în care se produce asimilaţia clorofiliană. – Din fr. **chloroplaste.**

CLOROPREN s.n. (Chim.) Derivat al butadienei folosit ca materie primă pentru cauciucul sintetic. – Din fr. **chloropréne,** germ. **Chloropren.**

CLOROSODIC, -Ă, *clorosodici, -ce,* adj. Cu clor şi sodiu; obţinut pe baza tratării chimice a sării. – **Clor** [os] + **sodic.**

CLOROTIC, -Ă, *clorotici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Om) bolnav de cloroză; *p. ext.* (om) palid, anemic, bolnăvicios, fără vigoare, firav. – Din fr. **chlorotique.**

CLOROZĂ, *cloroze,* s.f. **1.** Formă de anemie caracterizată prin micşorarea considerabilă a cantităţii de hemoglobină din sânge şi printr-o coloraţie galbenă-verzuie a pielii. **2.** Boală a plantelor care se manifestă prin decolorarea frunzelor şi a mugurilor. – Din fr. **chlorose.**

CLORURA, *clorurez,* vb. I. Tranz. A efectua o clorurare. – Din fr. **chlorurer.**

CLORURARE s.f. Reacţie chimică prin care se introduc unul sau mai mulţi atomi de clor în molecula unui compus organic. – V. **clorura.**

CLORURAT, -Ă, *cloruraţi, -te,* adj. (Despre substanţe) Supus acţiunii de clorurare. – V. **clorura.**

CLORURAŢIE, *cloruraţii,* s.f. Clorurare. – Din fr. **chloruration.**

CLORURĂ, *cloruri,* s.f. Sare a acidului clorhidric; combinaţie a clorului cu un element chimic sau cu o substanţă organică. ** *Clorură de sodiu* = sare de bucătărie. *Clorură mercurică* = sublimat corosiv. *Clorură mercuroasă* = calomel. *Clorură de var* = substanţă obţinută prin introducerea de clor în varul stins şi întrebuinţată ca decolorant şi dezinfectant. *Clorură de vinil* = compus organic gazos obţinut prin clorurarea etilenei. *Clorură de polivinil* = produs macromolecular obţinut prin polimerizarea clorurii de vinil, folosit ca material de construcţie, la fabricarea pieii artificiale etc.; policlorură de vinil. – Din fr. **chlorure.**

CLORURIE, *clorurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a clorului în urină; cantitate de clor prezentă în urină. – Din fr. **chlorurie.**

CLOSET, *closete,* s.n. Instalaţie igienică servind la satisfacerea nevoilor fiziologice de evacuare a urinei şi a materiilor fecale; latrină, privată, umblătoare, budă. – Din engl., fr.

[water] **closet.** Cf. germ. **Klosett.**
CLOŞ, *cloşuri,* s.n. Croială largă, în formă de clopot, cu falduri ori evazată, cu firele ţesăturii aşezate oblic. ** (Adjectival) *Rochie cloş.* – Din fr. **cloche.**
CLOŞAT, -Ă, *cloşaţi, -te,* adj. (Despre fuste) Croit cu falduri, evazat, cu firele ţesăturii aşezate oblic; cloş. – Cf. fr. **clocher.**
CLOŞCĂ, *cloşti,* s.f. **1.** Găină care cloceşte sau care a scos pui de curând; *p. gener.* Pasăre care cloceşte sau care a scos pui de curând. ** *Cloşcă artificială* = incubator. ** Expr. *Fură cloşca de pe ouă* sau *fură ouăle de sub cloşcă*, se zice despre un hoţ foarte abil. (Adverbial) *A şedea* (sau *a sta) cloşcă* = a sta nemişcat sau inactiv. **2.** ** Compus: *Cloşca-cu-Pui* = numele unei constelaţii din emisfera boreală; Pleiadele, Găinuşa, Păstorul-cu-Oile. – Din bg. **kločka.**
CLOŢ, *cloţuri,* s.n. Spărtură, fragment dintr-o cărămidă (mai ales de la demolări). – Cf. germ. **Klotz.**
CLOŢAN, *cloţane,* s.n. (Înv.) (Vârf, colţ de) stâncă. – Cf. **colţ.**
CLOVN, *clovni,* s.m. Artist comic de circ. [Scris şi: *clown*] – Din fr., engl. **clown.**
CLOVNERIE, *clovnerii,* s.f. Vorbe, glume, gesturi (ca) de clovn; comicărie, bufonerie. – Din fr. **clownerie.**
CLOVNESC, -EASCĂ, *clovneşti,* adj. De clovn. – **Clovn** + suf. *-esc.*
CLU, *cluuri,* s.n. (Franţuzism) Punct de atracţie, de interes al unui spectacol, al unei acţiuni etc. [Scris şi: *clonu*] – Din fr. **clonu.**
CLUB, *cluburi,* s.n. Asociaţie menită să creeze membrilor săi condiţii favorabile pentru desfăşurarea unei anumite activităţi (cultural-educative, sportive etc.) în timpul liber; local care serveşte acestei asociaţii. – Din fr., engl. **club.**
CLUBMAN, *clubmeni,* s.m. Membru al unui club. – Din fr., engl. **clubman.**
CLUCER, *cluceri,* s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător care se ocupa cu aprovizionarea curţii domneşti. – Din sl. **kliučari.**
CLUCEREASĂ, *clucerese,* s.f. Soţia clucerului. – **Clucer** + suf. *-easă.*
CLUJEAN, -Ă, *clujeni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Cluj-Napoca sau în judeţul Cluj. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Cluj-Napoca sau judeţul Cluj. – **Cluj** (n. pr.) + suf. *-ean.*
CLUJEANCĂ, *clujence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Cluj-Napoca sau în judeţul Cluj. * Locuitoare din municipiul Cluj-Napoca sau judeţul Cluj. – **Clujean** + suf. *-că.*
CLUPA, *clupez,* vb. I. Tranz. A măsura diametrele arborilor cu clupa **(1)**. – Cf. germ. **Kluppieren.**
CLUPARE, *clupări,* s.f. Acţiunea de *a clupa.* – V. **clupa.**
CLUPAJ, *clupaje,* s.n. Clupare. – **Clupă** + suf. *-aj.*
CLUPĂ, *clupe,* s.f. **1.** Instrument în formă de compas, care serveşte la măsurarea diametrului trunchiurilor de arbori; compas forestier. **2.** Unealtă manuală formată dintr-un cadru închis şi din braţe de acţionare, în interiorul căreia se prind bacurile de filetat. – Din germ. **Kluppe.**
CNEAGHINĂ, *cneaghine,* s.f. (Înv.) Soţie sau fiică de cneaz sau de ţar. – Din rus., ucr. **kneaghina.**
CNEAZ, *cneji,* s.m. Conducător al unui cnezat. * Prinţ rus. [Pl. şi: *cnezi*] – Din rus. **kneaz,** ucr. **knjaz.**
CNEMIDĂ, *cnemide,* s.f. Un fel de jambiere metalice folosite în antichitate de soldaţii greci. – Din fr. **cnémide.**
CNEZAT, *cnezate,* s.n. Formă de organizare politică de tip statal (la români şi la slavi) în evul mediu bazată pe autoritatea cneazului; teritoriu stăpânit de un cneaz. – **Cneaz** + suf. *-at.*
CNIDOBLAST, *cnidoblaste,* s.n. (Zool.) Celulă urzicătoare în ectodermul unor celenterate. – Din fr. **cnidoblaste.**
CNOCAUT, *cnocauturi,* s.n. Scoaterea din luptă a boxerului care, în urma unei lovituri primite din partea adversarului, nu poate relua lupta în decurs de zece secunde. [Prescurtat: *k.o.*] – Din fr., engl. **knock-out.**
CNOCAUTA, *cnocautez,* vb. I. Tranz. A-şi învinge adversarul prin cnocaut. [Pr.: *-ca-u-*] – Din **cnocaut.**
CNOCDAUN, *cnocdaunuri,* s.n. Situaţie a unui boxer care, în urma unei lovituri primite din partea adversarului, este capabil să reia lupta în mai puţin de zece secunde. [Prescurtat: *c.d.*] – Din fr., engl. **knock-down.**
CNUT, *cnuturi,* s.n. Bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb în vârf; nagaică. – Din rus. **knut.**
CO- v. **con**[1]**÷.**

COABITA, *coabitez,* vb. I. Intranz. (Jur.) A locui, a trăi împreună (în aceeaşi casă) cu cineva; a convieţui. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **cohabiter,** lat. **cohabitare.**

COABITANT, -Ă, *coabitanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Jur.) (Persoană) care locuieşte împreună cu alţii în aceeaşi casă. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **cohabitant.**

COABITARE, *coabitări,* s.f. (Jur.) Faptul de *a coabita*; convieţuire. [Pr.: *co-a-*] – V. **coabita.**

COABITAŢIE, *coabitaţii,* s.f. (Jur.) Coabitare. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **cohabitation.**

COACĂZ, *coacăzi,* s.m. Arbust cu frunze formate din cinci lobi, cu flori galbene-verzui dispuse în ciorchini, cultivat pentru fructele sale comestibile *(Ribes rubrum).* – Din **coacăză** (derivat regresiv).

COACĂZĂ, *coacăze,* s.f. Fructul comestibil al coacăzului, în formă de bobiţe roşii, cu gust acrişor, dispuse în ciorchini; pomuşoară. – Cf. alb. **kokëzë.**

COACE, *coc,* vb. III. **1.** Tranz. A supune un aliment la acţiunea căldurii (în cuptor) spre a-l face bun de mâncat. ** Expr. *A-i coace (cuiva) turta* sau *a i-o coace* = a încerca să-i facă rău (cuiva); a-i întinde (cuiva) o cursă. * Refl. (Despre alimente) A deveni bun de mâncat prin acţiunea căldurii (din cuptor). **2.** Refl. (Despre fructe, seminţe) A ajunge la maturitate sub acţiunea căldurii soarelui; a deveni bun de mâncat; (despre plante) a ajunge să aibă sămânţa formată, maturizată. * Tranz. (Despre soare sau căldură) A face ca fructele, plantele etc. să ajungă la maturitate, să fie bune de mâncat, să dea sămânţă. * Fig. (Despre oameni) A ajunge la maturitate, a se forma (din punct de vedere intelectual, al felului de a fi etc.); a se maturiza. **3.** Refl. Fig. (Despre fiinţe) A se încinge, a se înăbuşi de căldură. **4.** Tranz. Fig. A pune ceva la cale cu intenţii răuvoitoare; a urzi. **5.** Intranz. (Despre bube şi inflamaţii, *p. ext.* despre părţi ale corpului) A face puroi. – Lat. pop. (= *coquere).*

COACERE s.f. Acţiunea de *a (se) coace.* – V. **coace.**

COACERVAT, *coacervate,* s.n. (La pl.) Forme de viaţă microscopice considerate ca făcând trecerea între substanţele organice şi primele organisme; (şi la sg.) individ din aceste forme microscopice. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coacervat.**

COACERVAŢIE s.f. (Chim.; Fiz.) Stare instabilă a unei soluţii coloidale între starea de dizolvare şi cea de precipitare. [Pr.: *co-a-*] – Din engl. **coacervation.**

COACŢIONAR, -Ă, *coacţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care posedă acţiuni **(II)** împreună cu altcineva. [Pr.: *co-ac-ţi-o-*] – **Co- + acţionar.**

COACUZAT, -Ă, *coacuzaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană acuzată împreună cu alta (sau cu altele) în acelaşi proces, considerată în raport cu aceasta (sau cu acestea). [Pr.: *co-a-*] – După fr. **coaccusé.**

COADĂ, *cozi,* s.f. **1.** Apendice terminal al părţii posterioare a corpului animalelor vertebrate; smoc de păr sau de pene care acoperă acest apendice sau care creşte în prelungirea lui. ** Expr. *A da din coadă* = (despre oameni; fam.) a se linguşi pe lângă cineva; a se bucura. *A-şi vârî* (sau *băga) coada (în ceva)* = a se amesteca în chestiuni care nu-l privesc *Îşi vâră* (sau *şi-a vârât, îşi bagă, şi-a băgat* etc.) *dracul coada (în ceva),* se spune când într-o situaţie se ivesc neînţelegeri sau complicaţii (neaşteptate). *A călca (pe cineva) pe coadă* = a jigni, a supăra (pe cineva). *A pune coada pe* (sau *la) spinare* = a pleca (pe furiş), a o şterge (lăsând lucrurile nerezolvate). *Cu coada între picioare* = (despre oameni) umilit, ruşinat; fără a fi reuşit. (Pop.) *A-şi face coada colac* = a se sustrage de la ceva. *A trage mâţa* (sau *pe dracul) de coadă* = a o duce greu din punct de vedere material, a face cu greu faţă nevoilor minime de trai. *(Get-beget) coada vacii* = neaoş; vechi, băştinaş; de origine rurală. (Fam.) *A prinde prepeliţa* (sau *purceaua) de coadă* = a se îmbăta. * Partea dindărăt, mai îngustă, a corpului unor animale (a peştelui, a şarpelui, a racului etc.). **2.** Păr (de pe capul femeilor) crescut lung şi apoi împletit; cosiţă. **3.** Parte a unei plante care leagă fructul, frunza sau floarea de tulpină sau de creangă. **4.** Partea dinapoi (prelungită sau care se târăşte pe jos) a unor obiecte de îmbrăcăminte (mai ales a celorpurtate de femei); trenă. ** Expr. *A se ţine de coada cuiva* sau *a se ţine* (sau *a umbla) coadă după cineva* = a fi nedespărţit de cineva, a se ţine cu insistenţă şi pretutindeni de cineva. * Prelungire luminoasă a cometelor. * Fâşie foarte îngustă din cârpe (înnodate) sau din hârtie care se atârnă de partea de jos a unui zmeu spre a-i menţine echilibrul în aer. **5.** Parte a unui instrument sau a unui obiect de care se apucă cu mâna; mâner. ** Expr. *A lua* (sau *a apuca ceva) de coadă* = a se apuca de treabă, a începe (ceva). *A-şi vedea de coada măturii* (sau *tigăii)* = a se ocupa (numai) de treburile gospodăreşti. *Coadă de topor* = persoană care serveşte drept unealtă în mâna duşmanului. **6.** Partea terminală a unui lucru; *p. gener.* Partea terminală a unui fenomen, a unei perioade de timp etc; bucată de la capătul unui lucru; sfârşit, extremitate. ** Loc. adv. *La* (sau *în) coadă* = pe cel din urmă loc sau printre ultimii (într-o întrecere, la şcoală etc.). *De la coadă* = de la sfârşit spre început. ** Expr. *A nu avea*

nici cap, nici coadă = a nu avea nici un plan, nici o ordine; a fi fără înţeles, confuz. * *Coada ochiului* = marginea, unghiul extern al ochiului. * Partea unde se îngustează un lac, un iaz etc.; loc pe unde se scurge apa dintr-un râu în heleşteu. **7.** Şir (lung) de oameni care îşi aşteaptă rândul la ceva, undeva. ** Expr. *A face coadă* = a sta într-un şir (lung) de oameni, aşteptând să-i vină rândul la ceva, undeva. **8.** ** Compuse: *coada-calului* = **a)** nume dat mai multor plante erbacee caracterizate prin două tipuri de tulpini: una fertilă şi alta sterilă; barba-ursului *(Equisetum)*; **b)** plantă erbacee acvatică cu frunze liniare şi cu flori mici, verzui *(Hippuris vulgaris)*; *coada cocoşului* = nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe, întrebuinţate în medicina populară *(Polygonatum)*; *coada-mielului* = **a)** plantă erbacee cu frunze lucitoare şi cu flori violete *(Verbascum phoeniceum)*; **b)** mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori de culoare albastru-deschis cu vinişoare mai întunecate *(Veronica prostrata); coada mâţei* = plantă erbacee cu flori mici, roz *(Leonurus marrubiastrum)*; *coada-mâţei-de-baltă* = nume dat mai multor specii de muşchi de culoare albă-gălbuie, care cresc prin locurile umede şi contribuie la formarea turbei *(Sphagnum)*; *coada-racului* = plantă erbacee cu flori mari de culoare galbenă *(Potentilla anserina)*; *coada-şoricelului* = plantă erbacee medicinală cu frunze penate, păroase, cu flori albe sau trandafirii *(Achillea millefolium)*; *coada-vacii* = **a)** plantă erbacee ţepoasă, înaltă, cu frunze lanceolate şi cu flori albe, dispuse în spice *(Echium altissimum)*; **b)** plantă erbacee cu flori violete sau roşietice *(Salvia silvestris)*; *coada-vulpii* = plantă erbacee cu frunze lucioase pe partea inferioară, cu flori verzi dispuse în formă de spic, folosită ca furaj *(Alopecurus pratensis)*; *coada-zmeului* = plantă veninoasă cu tulpina târâtoare şi cu fructele în forma unor bobiţe roşii, care creşte prin mlaştini *(Calla palustris)*; *coada-rândunicii* = numele a doi fluturi mari, frumos coloraţi, care au câte o prelungire în partea posterioară a aripilor *(Papilio machaon* şi *podalirius).* [Pl. şi: **(2)** *coade*] – Lat. **coda** (= *cauda*).

COAFA, *coafez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pieptăna cu îngrijire, a(-şi) aranja, a(-şi) ondula părul (la coafor). – Din fr. **coiffer.**

COAFARE, *coafări,* s.f. Acţiunea de *a (se) coafa.* – V. **coafa.**

COAFAT[1] s.n. Faptul de *a (se) coafa.* – V. **coafa.**

COAFAT[2]**, -Ă,** *coafaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care are părul pieptănat cu grijă, ondulat; (despre păr) care este pieptănat cu grijă, ondulat. – V. **coafa.**

COAFEZĂ, *coafeze,* s.f. Femeie care are meseria de a coafa. – Din fr. **coiffeuse.**

COAFOR, *coafori,* s.m. Bărbat care are meseria de a coafa. – Din fr. **coiffeur.**

COAFURĂ, *coafuri,* s.f. Fel în care este aranjat sau ondulat părul de pe cap (mai ales la femei). – Din fr. **coiffure.**

COAGUL, *coaguli,* s.m. Masă de substanţă coloidală închegată; cheag. [Pr.: *co-a-*] – Din lat., fr. **coagulum.**

COAGULA, *coagulez,* vb. I. Refl. (Despre lichide şi substanţe coloidale) A se închega. * Tranz. A face să se închege. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coaguler,** lat. **coagulare.**

COAGULABIL, -Ă, *coagulabili, -e,* adj. Care se poate coagula. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coagulable.**

COAGULANT, -Ă, *coagulanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă, agent) care are proprietatea de a produce coagularea. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coagulant.**

COAGULARE, *coagulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) coagula*; închegare. [Pr.: *co-a-*] – V. **coagula.**

COAGULAT, -Ă, *coagulaţi, -te,* adj. (Despre lichide şi substanţe coloidale) Închegat. [Pr.: *co-a-*] – V. **coagula.**

COAGULOGRAMĂ, *coagulograme,* s.f. (Med.) Test care permite diagnosticarea unei coagulopatii; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de test. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coagulogramme.**

COAGULOPATIE, *coagulopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru sindroamele hemoragice datorate tulburărilor de coagulare a sângelui. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coagulopathie.**

COAJĂ, *coji,* s.f. **1.** Ţesut protector extern al rădăcinilor, tulpinilor şi ramurilor unor plante (lemnoase); scoarţă. * Înveliş exterior al fructelor, al seminţelor etc. **2.** Înveliş, tare şi calcaros, al oului. **3.** (Înv.) Înveliş, tare şi calcaros, al unor moluşte sau al unor crustacee. **4.** Partea exterioară, mai tare, a unor alimente coapte, fripte, dospite etc. * Bucăţică uscată rămasă din pâine, mămăligă etc. **5.** Crusta unei răni care începe să se cicatrizeze. **6.** Stratul exterior, tare şi răcit, al globului pământesc. **7.** Strat exterior, superficial, care acoperă un obiect, o piesă (metalică) etc. – Din sl. **koža**.

COALĂ, *coli,* s.f. Foaie dreptunghiulară de hârtie (albă sau colorată), de celofan, de carton etc. * (Şi în sintagma "coală de tipar") Unitate de măsură pentru volumul unei cărţi, unui articol etc, egală cu 16 pagini tipărite. * (Şi în sintagma "coală editorială") Unitate de

măsură pentru volumul unei cărţi, unui articol etc., egală de obicei cu 20 de pagini dactilografiate. *Coală de autor* = coală editorială egală cu 40 000 de semne tipografice sau cu 3 000 cm^2 de desen. * Totalitatea mărcilor sau timbrelor tipărite pe aceeaşi foaie dreptunghiulară de hârtie şi nedesprinse unele de altele. [Pl. şi: *coale*] – Din ngr. **kólla.**

COALESCENT, -Ă, *coalescenţi, -te,* adj. (Chim.) Care prezintă coalescenţă. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coalescent.**

COALESCENŢĂ s.f. (Chim.) Contopirea picăturilor dintr-o emulsie sau a granulelor dintr-o suspensie în picături sau particule mai mari. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coalescence.**

COALIŢIE, *coaliţii,* s.f. Alianţă între două sau mai multe state, grupări politice, clase sociale etc., încheiată în scopul unei acţiuni comune. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. c**oalition.**

COALIZA, *coalizez,* vb. I. Refl. recipr. (Despre state, partide, clase sociale, persoane) A se uni, a se alia împotriva unui duşman comun sau în scopul unei acţiuni comune; a forma o coaliţie. [Pr.: *co-a-*] – Din fr. **coaliser.**

COALIZARE, *coalizări,* s.f. Acţiunea de *a se coaliza* şi rezultatul ei. [Pr.: *co-a-*] – V. **coaliza.**

COAMĂ, *coame,* s.f. **1.** Păr lung (şi stufos) care creşte pe grumazul sau de-a lungul spinării unor animale. * Păr lăsat să crească (excesiv de) lung pe capul unei persoane mai ales al unui bărbat. * Fig. Frunziş des din vârful coroanei arborilor. **2.** Culme prelungită de deal sau de munte; creastă. **3.** Partea de deasupra, orizontală, a unui zid. * Linie de intersecţie (orizontală sau oblică) a două versante de acoperiş. – Lat. **coma.**

COANĂ s.f. v. **cucoană.**

COAPSĂ, *coapse,* s.f. (La oameni) Parte a piciorului cuprinsă între şold şi genunchi. * (La animale) Partea superioară a membrelor posterioare, cuprinsă între crupă şi gambă. – Lat. **coxa.**

COAPTAŢIE, *coaptaţii,* s.f. **1.** (Biol.) Stare de interacţiune a organelor unui corp viu. **2.** (Med.) Manevră chirurgicală sau ortopedică de a pune la loc fragmentele oaselor fracturate sau oasele luxate. [Pr.: *co-ap-*] – Din fr. **coaptation.**

COARBĂ, *coarbe,* s.f. Unealtă de găurit, formată dintr-o tijă cotită de metal prevăzută la un capăt cu un dispozitiv de prindere a burghiului, iar la celălalt cu un buton de apăsare. – Din ucr. **korba.**

COARDĂ[1]**,** *coarde,* s.f. **1.** Fir elastic confecţionat din metal, din intestine de animale etc., care întins pe anumite instrumente muzicale, produce, prin vibrare, sunete; strună. ** Expr. (Fam.) *A atinge (pe cineva) la coarda sensibilă* (sau *simţitoare)* = a se adresa cuiva punând accentul pe un fapt la care acesta este mai sensibil; a lăuda, a măguli pe cineva. *A întinde coarda până se rupe* (sau *plesneşte)* sau *a întinde prea tare coarda* = a împinge până la extrem o situaţie, a depăşi limitele îngăduite într-o situaţie dată. * (La pl.) (Grup de) instrumente muzicale cu strune. ** *Coardă vocală* = fiecare dintre formaţiile ligamentoase simetrice care aparţin laringelui şi prin vibrarea cărora se produc sunete. *Coardă dorsală* = schelet intern situat în partea dorsală la cefalocordate. **2.** Fir împletit de sfoară, păr etc. care ţine întinse capetele unui arc. **3.** (Mat.) Segment de dreaptă care uneşte două puncte ale unei curbe sau extremităţile unui arc de cerc. **4.** Sfoară care leagă braţele ferăstrăului şi care, prin răsucire cu o pană, întinde pânza metalică a uneltei. **5.** (La pl.) Cele trei rânduri de frânghii întinse pe laturile ringului de box pentru a împiedica pe boxeri să iasă sau să cadă de pe ring. **6.** Frânghie sau sfoară mai groasă de care se servesc gimnaştii pentru a executa diverse exerciţii; frânghie cu care se joacă copiii, sărind ritmic peste ea; frânghie folosită de alpinişti în ascensiuni. **7.** Ramură (tânără şi elastică) a butucului viţei de vie. * Fiecare dintre viţele sau nuielele unei împletituri. **8.** (Pop.) Vână, nerv, muşchi, tendon, ligament (care se încordează la anumite mişcări). **9.** Şuviţă consistentă desprinsă dintr-o masă de sirop de zahăr care a fiert prea mult şi este prea tare legat. **10.** (Pop.) Bârnă sau grindă mare şi groasă care susţine tavanul casei (şi de care se atârnă diferite lucruri). [Pl. şi: *corzi*] – Lat. **chorda** (cu unele sensuri după fr. *corde).*

COARDĂ[2]**,** *coarde,* s.f. (Reg.) Spadă, sabie. [Var.: **coártă** s.f.] – Cf. magh. **kard.**

COARNĂ, *coarne,* s.f. **1.** Fructul comestibil, roşu şi acrişor, al cornului. **2.** (La sg.) Varietate de struguri de masă, cu boaba mare, lunguiaţă, neagră sau galbenă-verzuie şi cu coaja tare. – Lat. **corna** (pl., devenit sg. f., al lui *cornum).*

COARTĂ s.f. v. **coardă**[2]**.**

COARTICULAŢIE, *coarticulaţii,* s.f. (Fon.) Începutul articulării unui sunet înainte ca articularea celui precedent să fi luat sfârşit. [Pr.: *co-ar-*] – Din fr. c**o-articulation.**

COASĂ, *coase,* s.f. **1.** Unealtă agricolă compusă dintr-o lamă metalică cu vârful curbat fixată pe o coadă lungă, folosită la cosit. **2.** Acţiunea de a cosi; timpul când se coseşte. * Recoltă de plante erbacee cosite. – Din sl. **kosa.**

COASE, *cos,* vb. III. Tranz. **1.** A fixa, a prinde între ele părţile unei haine sau un petic, un

nasture etc. la o haină, trecând prin ele un fir de aţă cu ajutorul unui ac. ** Expr. *A coase petic de petic* = a fi zgârcit. **2.** A broda. **3.** (Med.) A împreuna (cu un fir de mătase, de intestin preparat anume etc. şi cu un ac special) marginile unei plăgi. – Lat. pop **cosere** (= *consuere*).

COASIGURARE, *coasigurări,* s.f. Asigurare simultană a mai multor persoane în limita sumei depuse în prealabil. [Pr.: *co-a-*] – După fr. **coassurance.**

COASOCIAT, -Ă, *coasociaţi, -te,* s.m. şi f. Fiecare dintre persoanele care s-au asociat în vederea unei acţiuni, considerată în raport cu celelalte persoane din asociaţie. [Pr.: *co-a-so-ci-at*] – După fr. c**oassocié.**

COASTĂ, *coaste,* s.f. **1.** Fiecare dintre oasele-perechi lungi, înguste şi arcuite, articulate în spate de coloana vertebrală, iar în faţă de stern, care alcătuiesc toracele animalelor vertebrate. ** Expr. *(E) slab de-i poţi număra coastele* sau *îi numeri coastele de slab ce e* = (e) foarte slab. *A i se lipi (cuiva) coastele de foame* sau *a i se lipi coastele de pântece, a avea coastele lipite* = a fi foarte flămând, a fi mort de foame. **2.** Partea laterală a corpului omenesc, de la umeri până la coapse; partea analoagă a corpului animalelor. ** Expr. *A avea pe cineva în coaste* = a se simţi stingherit în acţiuni de prezenţa permanentă (şi indiscretă) a cuiva. *A pune (cuiva) sula în coastă* = a obliga (pe cineva) să facă (fără întârziere) un lucru neplăcut (şi greu). * Latură. ** Loc. adv. *Pe o coastă* = pe o parte, într-o dungă. * Fiecare dintre grinzile care formează osatura transversală, de rezistenţă, a bordajului unei nave. **3.** Pantă. **4.** Mal, ţărm (al unei mări). **5.** (Ieşit din uz) Flanc al unei armate. – Lat. **costa.**

COAUTOR, -OARE, *coautori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care a scris o lucrare, a făcut o invenţie etc. împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea. **2.** Persoană care a săvârşit o infracţiune împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea. [Pr.: *co-a-u-*] – Din fr. **coauteur.**

COAXIAL, -Ă, *coaxiali, -e,* adj. Care are aceeaşi axă cu un alt corp. [Pr.: *co-a-xi-al*] – Din fr. **coaxial.**

COBAI, *cobai,* s.m. Mic mamifer rozător, folosit în medicină pentru experienţe de laborator *(Cavia porcellus).* * P. gener. Orice animal care serveşte pentru experienţe de laborator; *fig.* subiect de experimentare. – Din fr. **cobaye.**

COBAIE, *cobăi,* s.f. (Reg.) Găină; (la pl.) păsări de curte, orătănii. – Probabil din **cobe** + suf. -*aie.*

COBALT s.n. Element chimic metalic foarte dur, alb-argintiu, întrebuinţat la fabricarea unor oţeluri speciale, în radioterapie etc., iar sărurile sale la colorarea în albastru a obiectelor de sticlă, de porţelan etc. * Vas, obiect de sticlă, de porţelan etc. colorat cu săruri de cobalt. [Acc. şi: *cóbalt*] – Din fr. **cobalt,** germ. **Kobalt.**

COBALTA, *cobaltez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de cobalt suprafaţa unui obiect metalic. – Din **cobalt.**

COBALTARE s.f. Acţiunea de *a cobalta* şi rezultatul ei. – V. **cobalta.**

COBALTAT, -Ă, *cobaltaţi, -te,* adj. Care a fost acoperit cu un strat de cobalt. – V. **cobalta.**

COBALTINĂ s.f. Minereu de cobalt şi arsen, de culoare cenuşie-roz, cu un pronunţat luciu metalic. – Din fr. **cobaltine.**

COBĂIT, -Ă, *cobăiţi, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) care nu este bun de nimic; mocăit, ticăit. – Cf. **cobe**.

COBÂLĂ s.f. v. **cobilă.**

COBE, *cobe,* s.f. **1.** Boală a găinilor care se manifestă prin apariţia unei excrescenţe cartilaginoase sub limbă; ţâfnă. * Găină care suferă de această boală. **2.** (În superstiţii) Pasăre care, prin strigătul sau prin cântul său, ar prevesti o nenorocire. * P. gener. Fiinţă sau lucru care ar prevesti, ar aduce o nenorocire; piază-rea; *p. ext.* fiinţă antipatică, nesuferită. – Din sl. **kobî** "geniu, augur", bg. **koba** "semn rău".

COBEALĂ, *cobeli,* s.f. Faptul de *a cobi.* – **Cobi** + suf. -*eală.*

COBELIGERANT, -Ă, *cobeligeranţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Ţară, stat, armată etc.) care se află în război alături de un aliat contra unui inamic comun. – Din fr. **cobelligérant.**

COBI, *cobesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (În superstiţii) A prevesti ceva rău. – Din bg. **kobja,** scr. **kobiti.**

COBILĂ, *cobile,* s.f. **1.** Suport alcătuit din două lemne împreunate, care serveşte la transportarea plugului pe drum. **2.** Scaun pe care rotarul aşază roţile când montează spiţele sau obezile. [Var.: **cobâlă** s.f.] – Din sl. **kobyla.**

COBILIŢĂ, *cobiliţe,* s.f. Bucată de lemn curbată, cu toarte, cârlige sau crestături la cele două capete, care se poartă pe umeri şi serveşte la transportarea găleţilor, a cofelor, a coşurilor etc. ** Compus: *Cobiliţa-Ciobanului* = numele popular al constelaţiei Lebedei. – Din bg., scr. **kobilica.**

COBITOR, -OARE, *cobitori, -oare,* adj. (În superstiţii) Care cobeşte. – **Cobi** + suf. *-tor.*
COBLIZAN, *coblizani,* s.m. (Reg. şi peior.) Băiat (sau om tânăr) înalt; solid; lungan, vlăjgan, găligan. [Var.: **goblizán** s.m.] – Et. nec.
COBOL s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată, orientat pe probleme de gestiune economică. – Din engl., fr. **cobol.**
COBORÂRE, *coborâri,* s.f. Acţiunea de *a (se) coborî*; coborâş. * (Concr.) Loc pe unde se coboară. [Var.: **pogorâre** s.f.] – V. **coborî.**
COBORÂŞ, *coborâşuri,* s.n. Coborâre; (concr.) drum sau loc care coboară (în pantă); povârniş. [Var.: **pogorâş** s.n.] – **Coborî** + suf. *-âş.*
COBORÂT[1] s.n. Faptul de *a coborî*. – V. **coborî.**
COBORÂT[2]**, -Ă,** *coborâţi, -te,* adj. **1.** Care a fost dat jos de pe o înălţime sau dintr-un vehicul. **2.** (Despre mercurul termometrului) Care nu s-a înălţat, indicând temperatură scăzută. * (Despre temperatură) Scăzut. **3.** (Despre glas) Puţin intens; scăzut. – V. **coborî.**
COBORÂTOR, -OARE, *coborâtori, -oare,* adj. **1.** Care coboară. * Înclinat. **2.** (Adesea substantivat) Care se trage din...; descendent, urmaş (al lui...). – **Coborî** + suf. *-tor.*
COBORÎ, *cobór,* vb. IV. **1.** Refl., intranz., şi tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul. ** Expr. (Tranz.) *A coborî ochii* (sau *privirea)* = a privi în jos, în pământ (de ruşine, de timiditate etc.). * A (se) deplasa în jos, pe o pantă, pe un loc înclinat. * Intranz. A zbura spre pământ, a veni în jos din înălţime. * Intranz. (Despre soare, lună) A apune. * Fig. (Pop.) A renunţa la domnie, la tron; a abdica. **2.** Intranz. Fig. (Despre întuneric, noapte, ceaţă etc.) A se lăsa, a cădea; a sosi. **3.** Intranz. (Despre coloana de mercur a termometrului; *p. ext.* despre termometru, temperatură etc.) A scădea (indicând răcirea timpului, atenuarea sau dispariţia febrei etc.). **4.** Tranz. A schimba înălţimea glasului, trecând la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas mai puţin intens, mai scăzut. **5.** Intranz. şi refl. A-şi avea originea, a se trage din... **6.** Refl. Fig. A se înjosi. [Var.: **pogorî** vb. IV] – Cf. **pogorî.**
COBRĂ, *cobre,* s.f. Şarpe veninos care trăieşte în Africa şi în sudul Asiei, caracterizat printr-un gât foarte lăţit, cu pete negre mărginite cu alb, semănând cu nişte ochelari; şarpe-cu-ochelari *(Naja naja)*. – Din fr. c**obra.**
COBUR, *coburi,* s.m. (Pop.) Toc de piele atârnat de şa, în care se purta de obicei pistolul. – Din tc. **kubur,** ucr., bg. **kobur.**
COBUZ, *cobuze,* s.n. **1.** Specie de fluier sau de caval. **2.** Instrument muzical cu coarde asemănător cu lăuta. – Din tc. **kopuz,** (înv.) **kobuz.**
COBZAR, *cobzari,* s.m. **1.** Lăutar care cântă din cobză. **2.** (Entom.; reg.) Scripcar **(2)**. – **Cobză** + suf. *-ar.*
COBZĂ, *cobze,* s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător cu chitara, având cutia de rezonanţă foarte bombată, folosit mai ales la acompaniament (prin ciupirea coardelor). ** Expr. (Fam.; adverbial) *A lega (pe cineva) cobză* = a lega (pe cineva) strâns (de mâini şi de picioare). – Din ucr., rus., pol. **kobza.**
COBZIŞOARĂ, *cobzişoare,* s.f. Diminutiv al lui *cobză.* – **Cobză** + suf. *-işoară.*
COC[1]**,** *coci,* s.m. Bacterie sferică, izolată sau grupată împreună cu altele în formă de lanţ, de ciorchine etc. – Din fr. **coccus.**
COC[2]**,** *cocuri,* s.n. Pieptănătură femeiască cu părul strâns sau împletit şi răsucit la ceafă sau în creştetul capului; conci. – Din fr. **coque** [de cheveux].
COCA s.m. invar. Arbust din America de Sud, din ale cărui frunze se extrage cocaina *(Erythroxylon coca).* – Din fr. **coca.**
COCA-COLA s.f. Băutură răcoritoare preparată din zahăr caramel, seminţe şi frunze de cola (din care s-a extras substanţa toxică). – Din engl. **coca-cola.**
COCAINĂ s.f. (Farm.) Alcaloid extras din frunzele de coca, întrebuinţat ca anestezic local şi ca stupefiant. – Din fr. **cocaïne.**
COCAINISM s.n. (Med.) Intoxicaţie acută cu cocaină. [Pr.: *-ca-i-*] – Din fr. **cocaïnisme.**
COCAINOMAN, -Ă, *cocainomani, -e*, s.m. şi f. Persoană care foloseşte sistematic cocaina ca stupefiant. [Pr.: *-ca-i-*] – Din fr. **cocaïnomane.**
COCAINOMANIE s.f. Obişnuinţă morbidă de a folosi cocaina ca stupefiant; viciul cocainomanului. [Pr.: *-ca-i-*] – Din fr. **cocaïnomanie.**
COCARDĂ, *cocarde,* s.f. Insignă sau panglică (de obicei în culorile naţionale) purtată de militari la chipiu sau de civili la piept în anumite împrejurări solemne. * Emblemă care reprezintă un partid, un curent etc. * Floare artificială pe care o poartă la piept nuntaşii. – Din fr. **cocarde.**
COCĂ[1] s.f. Aluat (pentru produse de panificaţie, de patiserie). ** Expr. (Fam.) *A se face cocă* = a se îmbăta foarte tare. * Pastă cleioasă făcută din făină amestecată cu apă şi întrebuinţată la lipit (hârtie); pap. – Et. nec.

COCĂ[2], *coci,* s.f. **1.** Structură a fuzelajului unui avion, formată numai din pereţi periferici. **2.** Ansamblu format din scheletul unei nave şi din învelişul ei exterior. – Din fr. **coque.**
COCĂ[3] s.f. (În graiul copiilor sau ca termen dezmierdător cu care ne adresăm lor) Copil mic. – Creaţie infantilă. Cf. scr. **koka,** it. **cucco.**
COCĂTOR, -OARE, *cocători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care prepară aluatul şi supraveghează coptul într-o fabrică de pâine. – **Coace** + suf. *-ător.*
COCÂRJA, *cocârjez,* vb. I. Refl. A se îndoi (de spate); a se gârbovi. [Var.: **cocârjí** vb. IV.] – Probabil din **cârjă** (sub influenţa lui *cocoşa, încovoia).*
COCÂRJAT, -Ă, *cocârjaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Îndoit, adus de spate; gârbovit. **2.** (Despre nas sau cioc) Coroiat, încovoiat. [Var.: **cocârjít, -ă** adj.] – V. **cocârja.**
COCÂRJI vb. IV. v. **cocârja.**
COCÂRJIT, -Ă adj. v. **cocârjat.**
COCÂRLĂ, *cocârle,* s.f. Mică ciupercă comestibilă, cu pălăria galbenă-roşcată, cu gust şi cu miros de usturoi *(Marasmius scorodonius).* – Et. nec.
COCCIDE, *coccidii,* s.f. (Zool.; la pl.) Gen de protozoare parazite care trăiesc în celulele epiteliale ale unor animale; (şi la sg.) protozoar aparţinând acestui gen. – Din fr. **coccidie.**
COCCIGIAN, -Ă, *coccigieni, -e,* adj. (Anat.) De coccis, al coccisului. *Regiune coccigiană.* [Pr.: *-gi-an*] – Din fr. **coccygien.**
COCCIS, *coccisuri,* s.n. Os mic, triunghiular, de la extremitatea inferioară a sacrumului; noadă. – Din fr. **coccyx.**
COCEAN, *coceni,* s.m. **1.** Tulpina unor plante cultivate, mai ales a porumbului, folosită ca nutreţ. **2.** Ştiulete de porumb desfăcut de boabe, folosit adesea drept combustibil. **3.** Mijlocul (tare al) unor fructe sau legume; cotor. – Din bg. **kočan,** scr. **kočanj.**
COCHER, *cocheri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare cu părul lung şi cu urechile mari, lăsate în jos; câine care face parte din această rasă. [Scris şi; *cocker*] – Din engl. [wood] **cocker**, fr. **cocker.**
COCHET, -Ă, *cocheţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care caută să placă (unei persoane de sex opus) mai ales printr-o îmbrăcăminte îngrijită, căutată, printr-o comportare atrăgătoare; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează cochetărie. **2.** (Despre obiecte) Drăgălaş, graţios, elegant, agreabil, plăcut. *Interior cochet.* – Din fr. **coquet.**
COCHETA, *cochetez,* vb. I. Intranz. A căuta să placă, să atragă atenţia, interesul, simpatia unei persoane (de sex opus) printr-un mod de comportare atrăgător; a schimba cu cineva vorbe curtenitoare. – Din fr. **coqueter.**
COCHETĂRIE, *cochetării,* s.f. Purtare, atitudine, mod de a se îmbrăca (atrăgător) prin care o persoană caută să placă (altei persoane de sex opus). – Din fr. **coquetterie.**
COCHILĂ s.f. v. **cochilie.**
COCHILIE, *cochilii,* s.f. **1.** Înveliş calcaros sau silicios al unor moluşte, foraminifere etc. **2.** Tipar metalic folosit la turnarea diferitelor piese de maşini, a lingourilor etc. [Var.: **cochílă** s.f.] – Din fr. **coquille.**
COCHINCHINĂ s.f. **1.** Rasă de găini originară din China, cu penaj bogat, crescută pentru producţia mare de carne. **2.** Găină din rasa Cochinchina **(1)**. – Din engl. **Cochinchina.**
COCIE, *cocii,* s.f. (Înv. şi reg.) Trăsură (uşoară). * Căruţă. [Acc. şi: *cócie*] – Din scr. **kočija,** magh. **kocsi.**
COCINĂ, *cocini,* s.f. Adăpost sau coteţ pentru porci. * Cameră, locuinţă foarte murdară şi neîngrijită. – Din bg., scr. **kočina.**
COCIOABĂ, *cocioabe,* s.f. Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată. – Et. nec.
COCIOC, *cocioace,* s.n. **1.** Nămol vegetal amestecat cu bucăţi de rădăcini de stuf şi de papură (care formează mici insule plutitoare). **2.** Baltă mică, izolată, în regiunea inundabilă a unei ape curgătoare, care nu-şi poate împrospăta apa. [Pl. şi: *cociocuri*] – Et. nec.
COCIORBĂ s.f. v. **cociorvă.**
COCIORVĂ, *cociorve,* s.f. Unealtă casnică compusă dintr-o placă de metal sau de lemn în formă de triunghi sau de semicerc, fixată la capătul unei cozi lungi, cu care se scoate jarul sau cenuşa din cuptorul ţărănesc de copt pâine. [Var.: **cociórbă** s.f.] – Din rus. **kocerga,** ucr. **kocerha.**
COCLAURI s.n. pl. Locuri neumblate sau puţin umblate, pustii, îndepărtate; locuri prăpăstioase. [Pr.: *-cla-uri*] – Et. nec.
COCLEALĂ, *cocleli,* s.f. **1.** Strat de carbonat de cupru, de culoare verde, toxic, care se formează pe suprafaţa obiectelor de aramă. **2.** Gust specific neplăcut al mâncărurilor ţinute în vase de aramă nespoite. * Senzaţie neplăcută în gură, ca de aramă coclită. – **Cocli** + suf. *-eală.*
COCLEŢ, *cocleţe,* s.n. Parte a iţelor războiului de ţesut prin care se trec firele de urzeală. –

Et. nec.

COCLI, pers. 3 *coclește,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Despre obiecte de aramă) A se acoperi cu un strat de cocleală **(1)**. * (Despre alte obiecte metalice) A se oxida. **2.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta sau a avea cocleală **(2)**. – Cf. bg. **kotljasvam**.

COCLIRE s.f. Acțiunea de *a (se) cocli*. – V. **cocli.**

COCLIT, -Ă, *codiți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de aramă) Acoperit cu cocleală **(1)**. * (Despre obiecte metalice) Oxidat. **2.** (Despre mâncăruri) Care a căpătat cocleală **(2)**. * (Despre gură) Cu o senzație neplăcută, amară, ca de aramă coclită. * (Despre gust) Specific coclelii; amar. – V. **cocli.**

COCOANĂ s.f. v. **cucoană.**

COCOARĂ s.f. v. **cocor.**

COCOAȘĂ, *cocoașe,* s.f. **1.** Deformație patologică a trunchiului unui om, care constă într-o curbură (posterioară, anterioară sau laterală) a coloanei vertebrale, a coastelor sau a sternului; gheb[1]. **2.** Protuberanță naturală pe spinarea unor animale, formată din rezerve de grăsime. – Cf. **gogoașă.**

COCOLI, *cocolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) **1.** A înfofoli. **2.** A îngriji pe cineva în mod exagerat. * Refl. A se complăcea în alintări; a se alinta. – Et. nec.

COCOLIT, -Ă, *cocoliți, -te,* adj. (Pop. și fam.) **1.** Îmbrăcat cu haine (prea) groase; înfofolit. **2.** Care se bucură de îngrijiri exagerate. – V. **cocoli.**

COCOLOȘ, *cocoloașe,* s.n. Bucată dintr-o substanță căreia i s-a dat o formă aproape sferică; bulgăre, boț[1], ghemotoc. * Bulgăre mic și compact de făină, de mălai etc. rămas întărit (și nefiert) într-o mâncare care nu a fost bine amestecată. [Pl. și: (m.) *cocoloși*] – probabil formație onomatopeică.

COCOLOȘEALĂ, *cocoloșeli,* s.f. Cocoloșire. – **Cocoloși** + suf. *-eală.*

COCOLOȘI, *cocoloșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face cocoloș, a (se) mototoli. **2.** Tranz. A trece cu vederea sau a ascunde lipsurile, greșelile, faptele reprobabile ale cuiva. **3.** Tranz. A răsfăța, a răzgâia. **4.** Refl. și tranz. A (se) înfofoli. – Din **cocoloș.**

COCOLOȘIRE, *cocoloșiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cocoloși*; cocoloșeală. – V. **cocoloși.**

COCON[1], *coconi,* s.m. **1.** (Pop.) Termen de politețe care denumește un bărbat; domn. **2.** (Înv. și pop.) Fiu, fecior (aparținând unor părinți din clasele sociale înalte). **3.** (Înv. și reg.) Copil mic, abia născut; prunc. [Var.: **cucón** s.m.**, cónul** s.m. art.] – Et. nec.

COCON[2], *coconi,* s.m. Înveliș protector făcut din fire foarte subțiri, pe care le secretează larvele sau pupele unor insecte; *spec.* gogoașă. * Înveliș protector făcut dintr-o substanță gelatinoasă care se solidifică și cu care își înfășoară ouăle unele animale nevertebrate. – Din fr. **cocon.**

COCONAR, *coconari,* s.m. **1.** Arbore conifer ornamental cu coroana în formă de umbrelă, care crește în regiunea mediteraneană (*Pinus pinea).* **2.** (La pl.) Semințele comestibile, de formă ovală și cu gust de alune, ale coconarului **(1)**. – Din ngr. **kukunári.**

COCONAȘ, *coconași,* s.m. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *cocon*[1]*.* [Var.: **cuconáș, conáș** s.m.] – **Cocon**[1] + suf. *-aș.*

COCONET s.n. v. **cuconet.**

COCONI vb. IV. v. **cuconi.**

COCONIȚĂ s.f. V. **cuconiță.**

COCOR, *cocori,* s.m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuțit, cu gâtul și picioarele lungi cu penele cenușii, cu o pată roșie pe cap *(Grus grus).* [Var.: **cucór** s.m., **cocoáră, cucoáră** s.f.] – Et. nec.

COCOS s.m. (În sintagmele) *Nucă de cocos* = fructul cocotierului, al cărui suc lăptos se întrebuințează ca hrană și a cărei coajă este folosită în industrie. *Lapte de cocos* = sucul lăptos al nucii de cocos. *Ulei de cocos* = substanță grasă obținută prin presarea miezului uscat al nucii de cocos. *Unt de cocos* = ulei de cocos supus rafinării și dezodorizării, folosit în alimentație. – Din germ. **Kokos.**

COCOSTÂRC, *cocostârci,* s.m. (Ornit.) Barză. – Contaminare între **cocor** și **stârc.**

COCOȘ, (I, III, IV) *cocoși,* s.m., **(II)** *cocoașe,* s.n. **I.** S.m. Masculul găinii; pasăre domestică mai mare decât găina, cu o creastă roșie dezvoltată, cu cioc ascuțit și cu penele de diferite culori *(Gallus bankiva domestica).* ** Expr. *Cântă cocoșul (într-o casă),* se spune pentru a arăta că într-o familie dată bărbatul are cuvântul hotărâtor. *Basm* (sau *poveste) cu cocoșul roșu* = povestire, întâmplare fără sfârșit sau neadevărată. * (Pop.) Nume dat masculilor unor păsări. ** Compuse: *cocoș-de-munte* sau *cocoș-sălbatic* = pasăre sălbatică de mărimea unui curcan, cu pene negre, pe piept verzi-albăstrui, cu ciocul puternic și puțin înconvoiat *(Tetrao urogallus)*; *cocoș-de-mesteacăn* = pasăre sălbatică având coada în formă de liră, cu penajul masculului negru cu luciu metalic, iar al femelei brun-ruginiu cu pete transversale *(Lyrurus tetrix).* **II.** S.n. **1.** Ciocănel percutor la

armele de vânătoare. **2.** Pârghie de comandă a supapei la ciocanele acţionate cu aer comprimat sau cu aburi. **III.** S.m. **1.** (Pop.) Partea centrală a miezului pepenului verde, mai dulce şi lipsită de sâmburi. **2.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). **IV.** S.m. Categorie în care sunt încadraţi boxerii între 51 şi 54 kg şi luptătorii între 52 şi 57 kg; boxer sau luptător care face parte din această categorie. [Var.: (reg.) **cucóş** s.m. şi n.] – Din sl. **kokoši** "găină".

COCOŞA, *cocoşez,* vb. I. Refl. A se gheboşa; a se înconvoia, a se gârbovi. * Tranz. A face să capete cocoaşă; a face să se înconvoaie sub apăsarea unei greutăţi. ** Expr. (Fam.) *A cocoşa (pe cineva) în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). – Din **cocoaşă.**

COCOŞAR, *cocoşari,* s.m. Pasăre din genul sturzilor, cu pene sure pe spate şi castanii pe restul corpului; care vine la noi toamna *(Turdus pilaris).* – Din bg. **kokošar.**

COCOŞAT, -Ă, *cocoşaţi, -te,* s.m. şi f. (Persoană) care are cocoaşă; ghebos. – V. **cocoşa.**

COCOŞEL, *cocoşei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cocoş* **(1)**. ** Compus: *cocoşel-de-câmp* = plantă erbacee cu flori roşii-cărămizii; ruscuţă *(Adonis aestivalis).* **2.** (Fam.) Monedă franceză de aur (în valoare de 20 de franci) pe care este gravat un cocoş **(I)**; *p. gener.* monedă de aur. **3.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). – **Cocoş** + suf. *-el.*

COCOŞESC, -EASCĂ, *cocoşeşti,* adj. De cocoş **(I)**, al cocoşului. – **Cocoş** + suf. *-esc.*

COCOŞEŞTE adv. În felul cocoşilor **(I)**, ca cocoşii. [Var.: (reg.) **cucoşéşte** adv.] – **Cocoş** + suf. *-eşte.*

COCOŞNEAŢĂ, *cocoşneţe,* s.f. (Ir.) Femeie cu pretenţii, dar ridicolă prin purtări şi îmbrăcăminte. – Probabil contaminare între **cocoană** (sau **coconiţă)** şi **fâşneaţă.**

COCOTĂ, *cocote,* s.f. Femeie de moravuri uşoare; prostituată. – Din fr. **cocotte.**

COCOTIER, *cocotieri,* s.m. Arbore tropical din familia palmierilor, cultivat mai ales pentru fructele sale comestibile (*Cocos nucifera).* [Pr.: *-ti-er*] – Din fr. **cocotier.**

COCOŢA, *cocóţ,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) urca pe ceva, a (se) aşeza pe un loc mai ridicat. * Fig. A promova într-un post sau la o situaţie nemeritată. [Prez. ind. şi: *cocoţez*] – Et. nec.

COCS, *cocsuri,* s.n. Produs solid obţinut din cărbunele de pământ, din reziduuri de petrol sau din gudroane prin încălzire la temperaturi înalte şi întrebuinţat ca materie primă sau combustibil în metalurgie, în industria chimică, în gospodărie etc. – Din germ. **Koks.**

COCSACÂZ, *cocsacâzuri,* s.m. Plantă erbacee asemănătoare cu păpădia, cu rădăcina bogată în latex, din care se extrage cauciucul *(Taraxacum kok-saghyz).* [Var.: **cocsagáz** s.m.] – Din rus. **kok-sagâz.**

COCSAGÂZ s.m. v. **cocsacâz.**

COCSARE, *cocsări,* s.f. Cracare termică aplicată reziduurilor petroliere. – De la **cocs.**

COCSERIE, *cocserii,* s.f. Ansamblul instalaţiilor sau secţie într-o întreprindere în care se fabrică cocsul. – **Cocs** + suf. *-erie.* (după fr. *cokerie).*

COCSIFICA, *cocsific,* vb. I. Tranz. A transforma cărbunele de pământ sau reziduurile de petrol în cocs. – Din **cocs** (după fr. *cokéfier).*

COCSIFICABIL, -Ă, *cocsificabili, -e,* adj. (Despre cărbuni) Care se poate cocsifica. – **Cocsifica** + suf. *-bil.*

COCSIFICARE, *cocsificări,* s.f. Acţiunea de *a cocsifica*. – V. **cocsifica.**

COCSOCHIMIC, -Ă, *cocsochimici, -ce,* adj. Care aparţine cocsochimiei, privitor la cocsochimie. – **Cocs** + **chimic.**

COCSOCHIMIE s.f. **1.** Ramură a industriei care prelucrează cărbunele de pământ prin cocsificare. **2.** Studiul prelucrării şi transformării produşilor chimici obţinuţi din cărbuni prin cocsificare. – **Cocs** + **chimie.**

COCTEIL, *cocteiluri,* s.n. **1.** Băutură preparată dintr-un amestec de băuturi alcoolice (cu ingrediente). **2.** Recepţie de proporţii mai modeste. [Scris şi: *cocktail*] – Din engl., fr. **cocktail.**

COCŢIUNE, *cocţiuni,* s.f. (Fam.) Fierbere a frunzelor, florilor etc. ale unor plante medicinale în scopul extragerii principiilor active pe care le conţin; medicament astfel obţinut. – Din fr. **coction.**

COCUŢĂ, *cocuţe,* s.f. Diminutiv al lui *coc*ă[3]; fetiţă. – **Cocă**[3] + suf. *-uţă.*

COD[1] s.m. Peşte marin din nordul Oceanului Atlantic, cu trei aripioare dorsale *(Gadus morrhua).* – Din engl. **cod.**

COD[2], *coduri,* s.n. **1.** Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului. *Cod penal. Codul muncii.* * Ansamblu de reguli privind comportarea cuiva. **2.** Sistem de semne sau de semnale convenţionale care serveşte la transmiterea unui mesaj, a unei comunicări. *** Cod poştal* = număr atribuit unei localităţi sau străzi. *Cod de culori* = sistem de notare prin culori a cifrelor care reprezintă parametrii principali ai rezistorilor şi condensatoarelor. **3**. (Biol.; în sintagma) *Cod genetic* = mecanism prin care se înregistrează, se conservă şi se

transmite informaţia ereditară. – Din fr. **code.**

CODA[1] s.f. Parte finală a unei compoziţii muzicale. * Spec. Grup de note muzicale care încheie tema unei fugi. – Din it. **coda.**

CODA[2], *codez,* vb. I. Tranz. A transforma un text scris în limbaj obişnuit în grupe de semne, de litere sau de cifre, potrivit echivalenţelor stabilite într-un cod[2] **(2)**. – Din fr. **coder.**

CODAJ, *codaje,* s.n. Codare. – Din fr. **codage.**

CODALB, -Ă, *codalbi, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care are coada sau vârful cozii de culoare albă, iar restul de culoare mai închisă. **2.** (Despre oameni) Cu părul blond; bălai. **II.** S.m. Pasăre răpitoare de zi de talie mare, cu coada albă *(Haliaëtus albicilla).* [Var.: (reg.) **cudálb, -ă,** adj.**]** – **Coadă** + **alb(ă).**

CODAN, -Ă, *codani, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Fată tânără (cu cozi). **2.** Adj. (Rar; despre animale) Care are coadă (lungă şi stufoasă). – **Coadă** + suf. -*an.*

CODARE, *codări,* s.f. Acţiunea de *a coda*[2]; codaj. – V. **coda**[2]**.**

CODAŞ, -Ă, *codaşi, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană, grup de persoane, instituţie etc.) care a rămas în urmă, se află printre ultimii în muncă, la învăţătură, într-o competiţie sportivă etc. – **Coadă** + suf. *-aş.*

CODAT, -Ă, *codaţi, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Cu coada lungă şi stufoasă. **2.** (Despre ochi) Prelung, migdalat. – **Coadă** + suf. -*at.*

CODĂLBEL, -EA, *codălbei, -ele,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *codalb.* – **Codalb** + suf. -*el.*

CODĂLBI, *codălbesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.; în expr.) *A o codălbi* = a nu izbuti, a nu reuşi; a o păţi. – Din **codalb.**

CODĂLBIŢĂ, *codălbiţe,* s.f. Pasăre cu penele multicolore, cu coada albă şi neagră, care se hrăneşte cu insecte (*Lanius collurio).* – **Codalb** + suf. -*iţă.*

CODĂNEL, *codănei,* s.m. (Rar) Copil mic; băieţaş. – **Codan** + suf. -*el.*

CODĂNICĂ, *codănele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui "codană"; codăniţă. – **Codan** + suf. -*ică.* – v. *codan.*

CODĂNIŢĂ, *codăniţe,* s.f. (Reg.) Codănică. – **Codan** + suf. -*iţă.*

CODÂRLĂ, *codârle,* s.f. **1.** Partea dinapoi, mobilă, a unui car sau a unei căruţe, în care se pune de obicei nutreţ pentru animalele de tracţiune. **2.** Fig. (Fam.) Partea de la coadă a unei cete, a unui stol de păsări etc. [Var.: (reg.) **codírlă** s.f.] – **Coadă** + suf. -*ârlă.*

CODEALĂ, *codeli,* s.f. Codire. – **Codi** + suf. -*eală.*

CODEINĂ s.f. Alcaloid extras din opiu şi întrebuinţat ca medicament pentru înlăturarea sau calmarea temporară a tusei. – Din fr. **codéine.**

CODEX s.n. v. **codice.**

CODI, *codesc,* vb. IV. Refl. A sta la îndoială, a şovăi, a ezita să facă ceva. * A se da înapoi de la ceva, a se feri de ceva. – Din **coadă.**

CODICE, *codice,* s.n. **1.** Reunire de table cerate, reprezentând cea mai veche formă de carte la romani. **2.** Culegere (manuscrisă) de legi, de documente medievale sau; *p. ext.* de orice texte vechi (medievale), de obicei cu conţinut variat. [Var.: **códex,** *codexuri,* s.n.] – Din lat. **codex, -icis.**

CODICIL, *codicile,* s.n. Act întocmit în formă testamentară prin care se modifică sau se completează conţinutul iniţial al unui testament. – Din fr. **codicille,** lat. **codicillus.**

CODICOLOGIE s.f. Ştiinţă specială a istoriei care studiază manuscrisele din punctul de vedere al obiectului în sine şi nu al textului. – Din fr. **codicologie.**

CODIFICA, *codific,* vb. I. Tranz. A sistematiza şi a reuni într-un cod[2] normele juridice care se referă la o anumită ramură a dreptului. – După fr. **codifier.**

CODIFICARE, *codificări,* s.f. Acţiunea de *a codifica*. – V. **codifica.**

CODIFICATOR, -OARE, *codificatori, -oare,* adj. (Rar) Care codifică. – Din fr. **codificateur.**

CODINĂ s.f. (Pop.) **1.** Lână de calitate inferioară, tunsă de pe capul, picioarele şi coada oilor. **2.** Grâu de calitate inferioară, amestecat cu multe corpuri străine. – **Coadă** + suf. -*ină.*

CODINIT s.n. Tundere a lânii din jurul ugerului şi de pe coada oii la fătare şi în perioada alăptării. – De la **codină.**

CODIRE s.f. Acţiunea de *a se codi*; ezitare, şovăială, codeală. – V. **codi.**

CODIRECTOR, *codirectori,* s.m. Persoană care conduce împreună cu alta (sau cu altele), în calitate de director, o întreprindere, o instituţie, o publicaţie etc. – Din fr. **codirecteur.**

CODIRIŞCĂ s.f. v. **codirişte.**

CODIRIŞTE, *codirişti,* s.f. (Pop.) Coadă de bici. [Var.: **codirişcă** s.f.] – Contaminare între **coadă** şi **toporişte.**

CODIRLĂ s.f. v. **codârlă.**

CODISM s.n. (Ieşit din uz) Tendinţă de negare a importanţei teoriei revoluţionare şi a rolului conducător al partidului comunist în lupta pentru instaurarea dictaturii proletariatului. – **Coadă** + suf. -*ism.* (după rus. *hvostizm).*

CODIST, -Ă, *codişti, -ste,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Adept al codismului. – **Coadă** + suf. *-ist* (după rus. *hvostist).*
CODIŢĂ, *codiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *coadă.* * Semn grafic care intră în alcătuirea unor litere. **2.** Fig. Om lipsit de caracter şi de personalitate, care serveşte ca unealtă cuiva; codoş **(2)**. **3.** (În legătură cu o ştire, un zvon) Adaos, înfloritură, exagerare. – **Coadă** + suf. *-iţă.*
CODOBATURĂ, *codobaturi,* s.f. Pasăre migratoare mică, cenuşie, cu coada lungă, în veşnică mişcare, care trăieşte pe lângă ape; prundar, prundaş *(Motacilla alba*). – Lat. **/ * / codabattula.**
CODOBELC, *codobelci,* s.m. Nume dat melcului în unele jocuri de copii. – Contaminare între **codoberc** (puţin folosit, "fără coadă" < *coadă* + *berc)* şi **melc.**
CODOŞ, -OAŞĂ, *codoşi, -oaşe,* s.m. şi f. (Peior.) **1.** Persoană care mijloceşte prostituţia, proxenet. **2.** Codiţă **(2)**. – Din tc. **kodoş.**
CODOŞCĂ, *codoşte,* s.f. (Peior.) Femeie care mijloceşte prostituţia. – **Codoş** + suf. *-că.*
CODOŞENIE, *codoşenii,* s.f. (Peior.) Faptul de *a codoşi*; comportare de codoş. – **Codoş** + suf. *-enie.*
CODOŞI, *codoşesc,* vb. IV. Intranz. (Peior.) A face pe codoşul; a practica ocupaţia de codoş. – Din **codoş.**
CODOŞIE s.f. (Peior.) Ocupaţia codoşului; proxenetism. – **Codoş** + suf. *-ie.*
CODREAN, -Ă, *codreni, -e,* adj., s.m. şi f. (Rar) **1.** Adj. Care aparţine codrului, privitor la codru; din codru; codresc. **2.** S.m. şi f. Pădurean. – **Codru** + suf. *-ean.*
CODRESC, -EASCĂ, *codreşti,* adj. (Rar) Codrean. – **Codru** + suf. *-esc.*
CODROŞ, *codroşi,* s.m. Gen de păsări migratoare mici, cântătoare, cu penajul cenuşiu-roşiatic şi cu coada lungă, roşie *(Phoenicurus)*; pasăre din acest gen. – **Coadă + roşu.**
CODRU, *codri,* s.m. **1.** Pădure (mare, deasă, bătrână). ** Loc. adv. *Ca în codru* = nestingherit, fără să-i pese de nimeni şi de nimic; foarte tare. **2.** Bucată mare de pâine, de mămăligă etc. – Lat. / * / **quodrum** (= *quadrum).*
CODRULEŢ, *codruleţe,* s.n. Diminutiv al lui *codru*; codruţ. – **Codru** + suf. *(u)leţ.*
CODRUŢ, *codruţi,* s.m. Codruleţ. – **Codru** + suf. *-uţ.*
COECHIPIER, -Ă, *coechipieri, -e,* s.m. şi f. Membru al unei echipe de muncă sau al unei echipe sportive, considerat în raport cu ceilalţi membri ai echipei. [Pr.: *pi-er*] – Din fr. **coéquipier.**
COEDUCAŢIE s.f. Educaţie a băieţilor la un loc cu fetele în şcoli mixte. – Din fr. **coéducation.**
COEFICIENT, *coeficienţi,* s.m. **1.** Element constant într-o expresie matematică, care multiplică o mărime variabilă. **2.** Mărime care indică sau caracterizează o anumită proprietate a unui corp sau a unei substanţe şi care este constantă pentru acel corp sau pentru acea substanţă în condiţii determinate. **3.** Mărime relativă care exprimă raportul dintre doi indicatori, arătând câte unităţi din indicatorul raportat revin la o unitate din indicatorul luat ca bază de raportare. [Pr.: *-ci-ent*] – Din fr. **coefficient.**
COENZIMĂ, *coenzime,* s.f. (Biochim.) Componentă activă şi termostabilă a unei enzime; coferment. – Din fr. **coenzyme.**
COERCIBIL, -Ă, *coercibili, -e,* adj. (Despre gaze) Care poate fi comprimat şi reţinut într-un spaţiu oarecare. – Din.fr. **coercible.**
COERCITIV, -Ă, *coercitivi, -e,* adj. (Livr.) Care are puterea, dreptul de a constrânge. – Din fr. **coercitif.**
COERCIŢIE s.f. (Livr.) Măsură de constrângere aplicată cuiva pentru a-l face să-şi îndeplinească o obligaţie. – Din fr. **coercition.**
COEREDE, *coerezi,* s.m. (Jur.) Persoană care moşteneşte împreună cu alţii pe cineva, considerată în raport cu aceştia; comoştenitor. – Din lat. **coheres, -edis.**
COERENT, -Ă, *coerenţi, -te,* adj. **1.** Care se compune din elemente strâns legate (şi armonizate) între ele; închegat. **2.** (Fiz.; despre unde) Care are aceeaşi lungime şi diferenţe de fază constante în timp. [Var.: **coherént, -ă,** adj.] – Din fr. **cohérent,** lat. **cohaerens, -ntis.**
COERENŢĂ, *coerenţe,* s.f. **1.** Legătură strânsă (şi armonioasă) între părţile sau elementele unui întreg. **2.** (Fiz.) Proprietatea mai multor unde de a avea aceeaşi lungime şi diferenţe de fază constante în timp. [Var.: **coherénţă** s.f.] – Din lat. **coherentia,** fr. **cohérence.**
COEXISTA, *coexist,* vb. I. Intranz. A exista în acelaşi timp sau împreună cu altcineva sau cu altceva. – Din fr. **coexister.**
COEXISTENT, -Ă, *coexistenţi, -te,* adj. Care există în acelaşi timp sau împreună cu altcineva sau cu altceva. – Din fr. **coexistant.**

COEXISTENŢĂ, *coexistenţi,* s.f. Existenţă simultană a mai multor lucruri, fiinţe, fenomene. ** *Coexistenţă paşnică* = principiu de bază al relaţiilor internaţionale dintre state cu sisteme sociale diferite, potrivit căruia aceste state se angajează să trăiască în pace şi să rezolve litigiile dintre ele fără a apela la forţa armată. – Din fr. **coexistence.**

COEZIUNE, *coeziuni,* s.f. **1.** Proprietate a elementelor constitutive ale substanţelor solide, lichide şi gazoase de a se menţine unite, datorită forţelor care se exercită între atomii sau între moleculele lor. **2.** Fig. Legătură internă strânsă. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **cohésion.**

COFĂ, *cofe,* s.f. Vas de formă (relativ) cilindrică, făcut din doage de brad, cu o toartă, în care se ţine la ţară apa de băut; doniţă; *p. ext.* conţinutul unui astfel de vas. ** Expr. (Fam.) *A pune* (sau *a băga pe cineva*) *în cofă* = a întrece pe cineva (prin pricepere, prin viclenie); a înfunda. *A ploua* (sau *a turna) cu cofa* (sau *ca din cofă)* = a ploua foarte tare, torenţial. – Cf. bg., scr. **kofa.**

COFĂIEL, *cofăiele,* s.n. (Reg.) Cofiţă. [Pr.: *-fă-iel*] – **Cofei** + suf. *-el.*

COFĂIEŞ, *cofăieşe,* s.n. (Reg.) Cofiţă. [Pr.: *-fă-ieş*] – **Cofei** + suf. *-aş.*

COFEI, *cofeie,* s.n. (Reg.) Cofă mai joasă şi mai largă. – **Cofă** + suf. *-ei.*

COFEINĂ s.f. v. cafeină.

COFERMENT, *cofermenţi,* s.m. (Biochim.) Coenzimă – Din fr. **coferment.**

COFETAR, *cofetari,* s.m. Persoană care face sau vinde produse de cofetărie. – **Cofet** (sg. înv. al lui *cofeturi) +* suf. *-ar.*

COFETĂREASĂ, *cofetărese,* s.f. Femeie care face sau vinde produse de cofetărie[1]. – **Cofetar** + suf. *-easă.*

COFETĂRIE[1], *cofetării,* s.f. Local în care se fac, se consumă şi se vând dulciuri (prăjituri, bomboane, îngheţată etc.). – **Cofet** + (sg. înv. al lui *cofeturi)* + suf. *-ărie.*

COFETĂRIE[2] s.f. Meseria cofetarului. – **Cofetar** + suf. *-ie.*

COFETURI s.n. pl. Diverse sortimente de bomboane, de zaharicale etc. – Din ngr. **ko [n] féta.**

COFIŢĂ, *cofiţe,* s.f. Diminutiv al lui *cofă*; cofăiel, cofăieş. – **Cofă** + suf. *-iţă.*

COFLEŞI, pers. 3 *cofleşeşte,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre fructe) A se muia, a se fleşcăi. – Lat. / * / **conflexire** "a încovoia".

COFOCHIRURGIE s.f. (Med.) Chirurgie pentru înlăturarea surdităţii. – Din fr. **cophochirurgie.**

COFOZĂ, *cofoze,* s.f. (Med.) Anacuzie. – Din fr. **cophose.**

COFRA, *cofrez,* vb. I. Tranz. A turna un material de construcţie fluid într-un cofraj. – Din fr. **coffrer**.

COFRAJ, *cofraje,* s.n. Tipar (de lemn sau de metal) în care se toarnă un material de construcţie în stare fluidă pentru a se întări după forma dorită. – Din fr. **coffrage.**

COFRARE s.f. Acţiunea de *a cofra.* – V. **cofra.**

COFRAT, -Ă, *cofraţi, -te,* adj. (Despre materiale de construcţie fluide) Care a fost turnat într-un cofraj. – V. **cofra.**

COFRET, *cofrete,* s.n. Un fel de firidă închisă cu o uşă metalică, în care sunt grupate siguranţele unei instalaţii de curent electric de putere relativ mică. – Din fr. **coffret.**

COGEAMITE adj. invar. (Pop.) Foarte mare, foarte înalt; coşcogea, coşcogeamite. [Var.: **cogémite, gogeámite** adj. invar.] – Din scr. **kódžamiti,** bg. **kodjamiti.**

COGEMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

COGENERAŢIONAL, -Ă, *cogeneraţionali, -e,* adj. (Rar) Din aceeaşi generaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – **Co** + **generaţie** + suf. *-onal.*

COGESTIUNE, *cogestiuni,* s.f. Gestiune ţinută în comun de mai multe persoane. [Pr.: *-ti-u-*] – **Co** + **gestiune** (după fr. *cogestion).*

COGNITIV, -Ă, *cognitivi, -e,* adj. (Livr.) Care aparţine cunoaşterii, privitor la cunoaştere, capabil de a cunoaşte. – Din fr. **cognitif.**

COGNOSCIBIL, -Ă, *cognoscibili, -e,* adj. (Fil.) Care poate fi cunoscut. – Din lat. **cognoscibilis.**

COGNOSCIBILITATE s.f. (Fil.) Însuşirea de a putea fi cunoscut. – Din fr. **cognoscibilité.**

COHALM, *cohalmuri,* s.n. (Reg.) Câmp; ogor. – Cf. magh. **köhalom** "deal pietros, stâncă, grămadă de pietre".

COHERENT, -Ă, adj. v. **coerent.**

COHERENŢĂ s.f. v. **coerenţă.**

COHORTĂ, *cohorte,* s.f. (La romani) Unitate de infanterie egală cu a zecea parte dintr-o legiune. * Fig. Mulţime, ceată. – Din lat. **cohors, -tis.**

COI, *coaie,* s.n. (Pop.) Testicul. – Lat. **coleus.**

COIF, *coifuri,* s.n. Acoperământ de metal sau de piele pentru protecţia capului, purtat în trecut de unii ostaşi în timpul luptei. * Caschetă de hârtie în formă de bicorn, cu care se

joacă copiii, purtată (ocazional) pentru a proteja capul de soare. – Lat. **cofea.**

COINCIDE, pers. 3 *coincide,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre evenimente, fenomene etc.) A se petrece simultan, a se produce în acelaşi loc. **2.** A fi identic, a se potrivi întocmai. * (Despre linii, figuri, suprafeţe) A se suprapune perfect. [Pr.: *co-in-*] – Din fr. **coïncider,** it. **coincidere.**

COINCIDENT, -Ă, *coincidenţi, -te,* adj. (Rar) Care coincide. [Pr.: *co-in-*] – Din fr. **coïncident.**

COINCIDENŢĂ, *coincidenţe,* s.f. Faptul de a coincide; potrivire (întâmplătoare) a două lucruri, evenimente, fapte etc. [Pr.: *co-in-*] – Din fr. **coïncidence.**

COINCULPAT, -Ă, *coinculpaţi, -te,* s.m. şi f. Inculpat împreună cu alţii în aceeaşi infracţiune penală. [Pr.: *co-in-*] – Din fr. **coinculpé.**

COINSTIGATOR, -OARE, *coinstigatori, -oare,* s.m. şi f. Instigator împreună cu alţii la săvârşirea unei infracţiuni. [Pr.: *co-in-*] – **Co + instigator.**

COINTERESA, *cointeresez,* vb. I. Tranz. A face ca cineva să fie interesat într-o acţiune comună împreună cu altul (sau cu alţii); a stimula interesul cuiva pentru ceva (prin recompense materiale sau morale). [Pr.: *co-in-*] – Din **cointeresat** (derivat regresiv). Cf. fr. **coïntéresser.**

COINTERESARE, *cointeresări,* s.f. Acţiunea de *a cointeresa* şi rezultatul ei. [Pr.: *co-in-*] – V. **cointeresa.**

COINTERESAT, -Ă, *cointeresaţi, -te,* adj. Care este interesat împreună cu altul (sau cu alţii) într-o acţiune comună (din care are ceva de câştigat). [Pr.: *co-in-*] – Din fr. **coïnteressé.**

COIOT, *coioţi,* s.m. Mamifer carnivor din America, asemănător cu lupul şi cu şacalul *(Canis latrans)*. [Pr.: *co-iot*] – Din fr. **coyote.**

COIT, *coituri,* s.n. Împreunare sexuală. – Din lat. **coitus,** fr. **coït.**

COJEALĂ, *cojeli,* s.f. Cojire; (concr.) ceea ce se desprinde prin cojire. – **Coji** + suf. *-eală.*

COJI, *cojesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A curăţa de coajă legume, fructe etc. **2.** Refl. (Despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare) A se curăţa de coji; a se descuama. **3.** Refl. (Despre pereţi şi despre tencuiala sau varul de pe ei) A se degrada (la suprafaţă) prin umflare, crăpare etc. din cauza condiţiilor de mediu; a se coşcovi. – Din **coajă.**

COJIRE, *cojiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) coji*; cojeală. – V. **coji.**

COJIT, -Ă, *cojiţi, -te,* adj. **1.** (Despre legume, fructe etc.) Care a fost curăţat de coajă. **2.** (Despre piele) De pe care s-au luat sau au căzut coji; descuamat. **3.** (Despre pereţi şi despre varul sau tencuiala de pe pereţi) Degradat (la suprafaţă) prin umflare, crăpare etc. din cauza condiţiilor de mediu; coşcovit, scorojit. – V. **coji.**

COJITOR, *cojitoare,* s.n. Instrument sau maşină cu care se execută descojirea trunchiurilor de arbori. – **Coji** + suf. *-tor.*

COJIŢĂ, *cojiţe,* s.f. Diminutiv al lui *coajă.* – **Coajă** + suf. *-iţă.*

COJOACĂ s.f. v. **cojoc.**

COJOAICĂ, *cojoaice,* s.f. (Ornit.; reg.) Scorţărel. – **Coajă** + suf. *-oaică.*

COJOC, *cojoace,* s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte făcut din piele de oaie prelucrată cu miţe cu tot, care se poartă mai ales la ţară ca palton (cu blana înăuntru). ** Expr. *Iarnă cu şapte cojoace* = iarnă foarte grea. *A scutura (cuiva) cojocul* sau *a i se face (cuiva) pielea cojoc* = a bate sau a fi bătut (zdravăn). *A nu mai întreba (pe cineva) de ce-i e cojocul* = a lua (pe cineva) repede, a nu-l mai lăsa să se gândească. *A-şi teme* (sau *a-şi păzi) cocojul* = a fi precaut, a evita cu prudenţă riscurile. **2.** Pătură de bumbac bine presată, obţinută în filaturile de bumbac. [Var.: (reg.) **cojoácă** s.f.] – Din sl. **kožuhů.**

COJOCAR, *cojocari,* s.m. Bărbat care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. – **Cojoc** + suf. *-ar.*

COJOCĂREASĂ, *cojocărese,* s.f. **1.** Femeie care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. **2.** Nevastă de cojocar. – **Cojocar** + suf. *-easă.*

COJOCĂRESC, -EASCĂ, *cojocăreşti,* adj. Care aparţine cojocarului sau cojocăriei, privitor la cojocar sau la cojocărie. – **Cojocar** + suf. *-esc.*

COJOCĂRIE[1] s.f. Meseria cojocarului. – **Cojocar** + suf. *-ie.*

COJOCĂRIE[2], *cojocării,* s.f. Atelier unde se lucrează cojoace, căciuli etc.; prăvălia în care se vând aceste obiecte. – **Cojoc** + suf. *-ărie.*

COJOCEL, *cojocele,* s.n. Diminutiv al lui *cojoc*; cojoc **(1)** scurt, fără mâneci; pieptar, bundiţă. – **Cojoc** + suf. *-el.*

COL, *coluri,* s.n. (Anat.) Parte mai îngustă, mai strâmtă a unui organ sau a unui os. – Din fr. **col.**

COLA[1] s.m. invar. Arbore tropical cu fructe albe sau roşii de forma unei nuci, care conţin alcaloizi stimulanţi *(Cola nitida)*. – Din fr. **cola, kola.**

COLA[2] s.f. **1.** Băutură răcoritoare cu extract de cola[1]. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu cola **(1)**. – Din engl. [coca] **cola.**

COLA[3], *colez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Franţuzism) **1.** Tranz. şi refl. A (se) combina, a (se) asorta. **2.** Refl. A trăi în concubinaj. **3.** Refl. (Despre îmbrăcăminte) A se lipi de corp. – Din fr. **coller.**

COLABORA, *colaborez,* vb. I. Intranz. **1.** A participa alături de alţii la realizarea unei acţiuni sau a unei opere care se efectuează în comun. **2.** A publica o lucrare într-un periodic sau într-o culegere. – Din fr. **collaborer.**

COLABORARE, *colaborări,* s.f. Acţiunea de *a colabora* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *În colaborare (cu...)* = participând activ, printr-o contribuţie efectivă, la o muncă în comun; împreună (cu...). – V. **colabora.**

COLABORATOR, -OARE, *colaboratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care colaborează (la o acţiune, la o lucrare, la o publicaţie). – Din fr. **collaborateur.**

COLABORAŢIONISM s.n. Atitudine sau politică de trădare a intereselor propriei ţări, specifică celor care au colaborat cu ocupanţii străini. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din **colaboraţionist.**

COLABORAŢIONIST, -Ă, *colaboraţionişti, -ste,* s.m. şi f. Adept, partizan al colaboraţionismului. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **collaborationniste.**

COLAC, *colaci,* s.m. **1.** Un fel de pâine, de obicei în formă de inel, împletită din mai multe suluri de cocă. ** *Colaci domneşti* = daruri obligatorii trimise domniei de oraşele din Ţara Românească şi din Moldova. ** Expr. *A se face colac* = a se aşeza, a se culca cu corpul încolăcit. *Colac peste pupăză* = se zice când la un necaz sau la o nenorocire se adaugă un alt necaz sau o altă nenorocire. *A umbla după* (sau *a aştepta) colaci calzi* = a umbla după (sau a aştepta) lucruri bune, plăcute şi venite de-a gata. *A aştepta* (sau *a primi pe cineva) cu colaci calzi* = a face (cuiva) o primire bună. **2.** Obiect de metal, de lemn, de cauciuc etc. de formă inelară. ** *Colac de salvare* = inel de plută sau de cauciuc umflat cu aer, cu ajutorul căruia o persoană (naufragiată) se poate menţine deasupra apei; centură de salvare. * Împrejmuire de piatră sau de lemn în jurul unei fântâni; ghizd. **3.** Rotocol de fum (de ţigară) – Din sl. **kolačĭ.**

COLAGEN s.n. (Biol.) Proteină care se găseşte în ţesutul conjunctiv, osos şi cartilaginos şi care prin fierbere se transformă în gelatină. ** (Adjectival) *Ţesut colagen*. – Din fr. **collagéne.**

COLAGENOZĂ, *colagenoze,* s.f. Boală caracterizată prin proliferarea colagenului în ţesutul conjunctiv. – Din fr. **collagénose.**

COLAGOG, -Ă, *colagogi, -ge,* adj., s.n. (Med.) (Substanţă) care favorizează evacuarea bilei în duoden. – Din fr. **cholagogue.**

COLAJ, *colaje,* s.n. Procedeu artistic care constă în compunerea unui tablou prin lipirea laolaltă a unor elemente eterogene; *p. ext.* tablou realizat prin acest procedeu. – Din fr. **collage.**

COLAN, *colane,* s.n. **1.** Salbă, şirag purtat la gât ca podoabă. * Colier cu decoraţii purtat la gât ca distincţie. **2.** Cingătoare împodobită, purtată îndeosebi de femei. – Din tc. **kolan.**

COLANT, -Ă, *colanţi, -te,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Strâns lipit de corp. **2.** S.m. pl. Dres[3] **(1)**. – Din fr. **collant.**

COLAPS, *colapsuri,* s.n. Insuficienţă circulatorie periferică, manifestată prin pierderea oricărei forţe, scăderea bruscă a tensiunii arteriale, puls rapid şi foarte slab etc. [Acc. şi: *cólaps*] – Din lat. **collapuss.**

COLAPSOTERAPIE s.f. (Med.) Tratament al anumitor forme de tuberculoză prin presarea unui plămân pentru a-l pune în repaus. – Din fr. **colapsothérapie.**

COLARE, *colări,* s.f. (Acţiunea) *de a (se) cola[3]. –* V. **cola[3].**

COLARGOL s.n. (Farm.) Antiseptic preparat dintr-o soluţie apoasă de argint coloidal. – Din fr. **collargol.**

COLASTRĂ s.f. v. **coraslă.**

COLASTRU s.m. v. **coraslă.**

COLAT, -Ă, *colaţi, -te,* adj. **1.** Care este combinat sau asortat. **2.** Care trăieşte în concubinaj. **3.** (Despre îmbrăcăminte) Care este lipit de corp. – V. **cola[3].**

COLATERAL, -Ă, *colaterali, -e,* adj. Lăturalnic; secundar. * (Despre rude, grade de rudenie) Care uneşte între ei pe fraţi şi surori (şi pe descendenţii acestora). – Din fr. **collatéral,** lat. **collateralis.**

COLATITUDINE, *colatitudini,* s.f. (Astron.) Complementul latitudinii unui punct de pe sfera terestră sau cerească. – **Co-** + **latitudine** (după fr. *collatitude).*

COLAŢIONA, *colaţionez,* vb. I. Tranz. A confrunta un text original cu copia sau cu reproducerea lui pentru a stabili exactitatea acestora sau spre a constata asemănările şi deosebirile existente. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **colationner.**

COLAŢIONARE, *colaţionări,* s.f. Acţiunea de *a colaţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **colaţiona.**

COLĂCAR, *colăcari,* s.m. (Pop.) Fiecare dintre flăcăii care însoţesc (călare) alaiul nunţii şi care rostesc la masă oraţia de nuntă. [Var.: **colăcér** s.m.] – **Colac** + suf. *-ar.*
COLĂCĂRI, *colăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A rosti oraţia de nuntă (în calitate de colăcar). – Din **colăcar.**
COLĂCĂRIE, *colăcării,* s.f. (Pop.) Oraţie de nuntă. – **Colăcar** + suf. *-ie.*
COLĂCEL, *colăcei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *colac*; colac mic care se împarte la nunţi, la înmormântări etc. **2.** (Bot.; reg.) Pelargonie. – **Colac** + suf. *-el.*
COLĂCER s.m. v. **colăcar.**
COLĂCI, *colăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A recomanda cuiva pe cineva pentru căsătorie; a peţi. **2.** A introduce undeva pe un străin (nepoftit) care se stabileşte apoi acolo. **3.** A sfătui pe cineva (să facă ceva rău). – Probabil din **colac.**
COLĂREZI s.m. pl. (Pop.) Bucăţele de cocă[1] care se fierb în lapte sau în anumite mâncăruri; *p. ext.* mâncare (pentru copii) făcută din făină fiartă în lapte. – Et. nec.
COLB, (rar) *colburi,* (Reg.) Praf. ** Expr. *A bate (pe cineva) să-i meargă (sau de-i merge) colbul* = a bate tare (pe cineva). – Et. nec.
COLBĂI, *colbăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) prăfui. [Var.: **colbuí** vb. IV] – **Colb** + suf. *-ăi.*
COLBĂIT, -Ă, *colbăiţi, -te,* adj. (Reg.) Prăfuit. [Var.: **colbuít, -ă** adj.] – V. **colbăi.**
COLBĂRAIE s.f. (Reg.) Prăfăraie. – **Colb** + suf. *-ăraie.*
COLBĂRIE s.f. (Reg.) Prăfărie. – **Colb** + suf. *-ărie.*
COLBUI vb. IV. v. **colbăi.**
COLBUIT, -Ă, adj. v. **colbăit**.
COLBUROS, -OASĂ, *colburoşi, -oase,* adj. (Reg.) Prăfuit. – **Colb** + suf. *-uros.*
COLCĂI, pers. 3 *cólcăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni şi animale) A umbla de colo până colo în număr mare; (despre locuri, obiecte) a fi plin de oameni sau de animale care umblă de colo până colo. **2.** (Reg.) A clocoti; a vui. – Formaţie onomatopeică.
COLCĂIALĂ s.f. Faptul de *a colcăi*; zgomot făcut de cineva sau de ceva care colcăie. [Pr.: *-că-ia-*] – **Colcăi** + suf. *-eală.*
COLCEAC, *colceacuri,* s.n. (Înv.) Un fel de gheată care se încheia cu copci. – [Var.: **colceág,** *colcegi,* s.m.] – Din tc. **kolçak.**
COLCEAG s.m. v. **colceac.**
COLCOT s.n. v. **clocot.**
COLCOTI vb. IV. v. **clocoti.**
COLCOTOS, -OASĂ, *colcotoşi, -oase,* adj. (Rar) Clocotitor. – **Colcot** + suf. *-os.*
COLEA adv. (Pop.) **1.** (Cu sens local) (Pe) aici (pe) aproape, în apropiere, alături. *Stă colea.* ** Expr. *Ici (şi) colea* sau *pe ici, (pe) colea* = pe alocuri. *De ici, (de) colea* = de aici (şi) din altă parte, dintr-un loc în altul. *Colea şi colea* = rar, puţin; pe ici pe colo. *Ba ici, ba colea* = în toate părţile, pretutindeni. *De colea până colea* = dintr-un loc într-altul, încoace şi încolo. *Mai colea de...* = ceva mai departe de... **2.** (Cu sens temporal) Atunci, în timpul când..., în momentul când... ** Expr. *Când colea,* se spune pentru a pregăti pe ascultător că urmează ceva neaşteptat. **3.** (Cu sens modal) Cu adevărat, într-adevăr. *Câştigă colea, nu glumă.* ** Expr. *Ştii, colea* = zdravăn; de soi; aşa cum trebuie; extraordinar. [Acc. şi: *cólea*] – Din **acolea.**
COLEAŞĂ, *coleşe,* s.f. (Reg.) Mămăligă (moale). * Un fel de terci făcut din făină de grâu fiartă sau prăjită în unt sau în untură. – Din scr. **kuliješ,** bg. **kulijaša.**
COLECIST, *colecisturi,* s.n. (Anat.) Veziculă biliară. – Din fr. **cholécyste.**
COLECISTECTOMIE, *colecistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare chirurgicală a veziculei biliare. – Din fr. **cholécystectomie.**
COLECISTITĂ, *colecistite,* s.f. Inflamaţie a veziculei biliare. – Din fr. **cholécystite.**
COLECISTOGRAFIE, *colecistografii,* s.f. Radiografie a veziculei biliare după introducerea în organism a unei substanţe de contrast. – Din fr. **cholécystographie.**
COLECISTOPATIE, *colecistopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile căilor biliare. – Din fr. **cholécystopathie.**
COLECTA, *colectez,* vb. I. Tranz. **1.** A aduna, a strânge la un loc lucruri, bani etc. pentru un anumit scop. **2.** (Ieşit din uz) A strânge în mod organizat de la producători diferite produse. **3.** (Despre abcese sau răni) A face puroi; a coace. – Din fr. **collecter.**
COLECTARE, *colectări,* s.f. Acţiunea de *a colecta.* – V. **colecta.**
COLECTAZIE, *colectazii,* s.f. (Med.) Dilatare a colonului. – Din fr. **colectasie.**
COLECTĂ, *colecte,* s.f. Acţiunea de a aduna bani sau obiecte date prin contribuţie benevolă, în scopul ajutorării cuiva. – Din fr. **collecte.**
COLECTIV, -Ă, *colectivi, -e,* adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care rezultă din participarea, din activitatea mai multor persoane (sau lucruri). **2.** Care aparţine tuturor; comun, obştesc,

social. **3.** Care se referă la ideea de colectivitate. ** *Substantiv colectiv* = substantiv care denumeşte prin forma de singular o pluraritate de obiecte identice, considerate ca un întreg, ca o totalitate. *Sufix colectiv* = sufix care dă unui substantiv valoarea de substantiv colectiv. **II.** S.n. Echipă. *Colectiv de redacţie. Colectiv de catedră.* * *P. gener.* Grup (organizat) de persoane. **III.** S.f. (Ieşit din uz) Cooperativă Agricolă de Producţie. – Din fr. **collectif,** lat. **collectivus.**

COLECTIVISM s.n. Doctrină şi tip de organizare socială în care drepturile şi interesele individului sunt subordonate celor ale unor colectivităţi sociale. – Din rus. **kollektivizm,** fr. **collectivisme.**

COLECTIVIST, -Ă, *colectivişti, -ste,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Membru al unei Cooperative Agricole de Producţie. ** (Adjectival) *Ţăran colectivist.* – **Colectiv** + suf. *-ist.* Cf. fr. **collectiviste.**

COLECTIVITATE, *colectivităţi,* s.f. Grup de oameni care trăiesc şi muncesc în comun; *p ext.* societate. – Din fr. **collectivité.**

COLECTIVIZA, *colectivizez,* vb. I. Tranz. (Ieşit din uz). **1.** A trece mijloacele de producţie în proprietate colectivă, prin naţionalizare, expropriere etc. **2.** A uni principalele mijloace de producţie ale ţărănimii în cooperative; a cooperativiza. – Din fr. **collectiviser.**

COLECTIVIZARE, *colectivizări,* s.f. Acţiunea de *a colectiviza* şi rezultatul ei. – V. **colectiviza.**

COLECTOMIE, *colectomii,* s.f. (Med.) Extirpare operatorie (totală) a intestinului gros. – Din fr. **colectomie.**

COLECTOR, -OARE, *colectori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. (Despre vase, tuburi, bazine) În care se adună, se colectează gaze sau lichide. **2.** S.n. Încăpere, recipient sau conductă pentru adunarea şi conducerea lichidelor sau a gazelor în diferite sisteme tehnice. **3.** S.n. Organ al rotorului unor maşini electrice, care schimbă legăturile dintre înfăşurarea rotorului şi circuitul exterior. **4.** S.m. Persoană care strânge sau achiziţionează de la producători mărfuri, produse etc. – Din fr. **collecteur.**

COLECTURĂ, *colecturi,* s.f. Nume dat unor oficii de colectare a cărţilor (pentru aprovizionarea bibliotecilor). * Agenţie de vânzare a biletelor de loterie. – Din germ. **Kollektur.**

COLECŢIE, *colecţii,* s.f. **1.** Serie de obiecte de acelaşi fel sau de aceeaşi categorie, care, adunate şi dispuse sistematic, reprezintă o valoare artistică, ştiinţifică, documentară etc. * Culegere de opere literare sau ştiinţifice grupate după anumite criterii şi apărute în cadrul unei edituri. **2.** Puroi adunat în interiorul unui ţesut bolnav, într-un organ sau într-o cavitate a organismului. [Var.: (înv.) **colecţiúne** s.f.] – Din fr. **collection,** lat. **collectio, -onis.**

COLECŢIONA, *colecţionez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge obiecte de acelaşi fel pentru a face o colecţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **collectionner.**

COLECŢIONAR, -Ă, *colecţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care colecţionează obiecte, care face sau are o colecţie **(1)**. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **collectionneur.**

COLECŢIONARE, *colecţionări,* s.f. Acţiunea de *a colecţiona.* [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **colecţiona.**

COLECŢIONAT, -Ă, *colecţionaţi, -te,* adj. (Despre o serie de obiecte de acelaşi fel sau de aceeaşi categorie) Care face parte dintr-o colecţie **(1)**. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **colecţiona.**

COLECŢIUNE s.f. v. **colecţie.**

COLEDOC adj. (Anat.; în sintagma) *Canal coledoc* (şi substantivat n.) = canal prin care se varsă fierea în duoden. – Din fr. **cholédoque,** lat. **choledochus.**

COLEDOCITĂ, *coledocite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a canalului coledoc. – Din fr. **cholédocite.**

COLEG, -Ă, *colegi, -ge,* s.m. şi f. Persoană care învaţă, activează, munceşte împreună cu altele într-un anumit loc, considerată în raport cu acestea. – Din fr. **collegue.**

COLEGATAR, -Ă, *colegatari, -e,* s.m. şi f. Fiecare dintre persoanele care moştenesc o avere lăsată prin testament, considerată în raport cu ceilalţi moştenitori. – Din fr. **colégataire.**

COLEGIAL, -Ă, *colegiali, -e,* adj. De coleg; camaraderesc, tovărăşesc. [Pr.: *-gi-al*] – Din fr. **collégial.**

COLEGIALITATE s.f. **1.** Atitudine, sentimente de (bun) coleg; camaraderesc. **2.** Principiu potrivit căruia conducerea unor organe sau organizaţii este exercitată de mai multe persoane, care iau împreună hotărâri prin votul majorităţii. [Pr.: *-gi-a-*] – **Colegial** + suf. *-itate* (după germ. *Kollegialität).*

COLEGIAN, *colegieni,* s.m. (Înv.) Elev al unui colegiu **(6)**. [Pr.: *-gi-an*] – Din fr. **collégien.**

COLEGIU, *colegii,* s.n. **1.** Organ de conducere colectivă a ministerelor şi a altor organe centrale ale administraţiei de stat sau a anumitor întreprinderi ori instituţii, care examinează şi hotărăşte asupra problemelor de competenţa acestora. ** *Colegiu editorial* = organ consultativ pe lângă conducerea unei edituri, format din specialişti. *Colegiu de redacţie* (sau *redacţional)* = organ consultativ de pe lângă redactorul-şef al

unei publicaţii; comitet de redacţie. **2.** Colectiv de judecători cu atribuţii speciale pe lângă unele organe de jurisdicţie. *Colegiu penal. Colegiu civil. Colegiu disciplinar.* **3.** Organizaţie de liber-profesionişti alcătuită cu scopul de a apăra interesele profesionale ale membrilor ei. **4.** Reuniune de persoane egale în funcţie. *Colegiu de cardinali. Colegiu preoţesc. ** Colegiu de avocaţi* = colectiv al avocaţilor dintr-o unitate administrativ-teritorială. * (În Roma antică) Corp sau asociaţie de persoane care aveau aceeaşi profesiune sau demnitate. **5.** Categorie electorală (în unele state) stabilită după avere sau ocupaţie. **6.** Instituţie de învăţământ mediu sau superior, cu internat, în unele state. – Din lat. **collegium,** fr. **collége.**

COLEIRE s.f. Operaţie de îndepărtare a părului de pe pieile unor animale prin aplicarea unei substanţe depilatoare. – Et. nec.

COLEMBOLĂ, *colembole,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte primitive, fără aripi (*Collembola*); (şi la sg.) insectă din acest ordin. – Din fr. **collemboles.**

COLEMIE s.f. Creştere a cantităţii de bilirubină sau a altor compuşi ai bilei în sânge; trecere a bilei în sânge. – Din fr. **cholémie.**

COLENCHIM s.n. Ţesut de susţinere din organele tinere, în curs de creştere, ale plantelor, format din celule vii, cu membranele celulozice puternic şi inegal îngroşate. – Din fr. **collenchyme.**

COLEOPTER, *coleoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu patru aripi dintre care cele două superioare (elitre), întărite, au rol de protecţie pentru celelalte două, care sunt subţiri, membranoase şi servese la zbor; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. [Pr.: -*le-o*-] – Din fr. **coléoptére.**

COLEOPTIL, *coleoptile,* s.n. Prima frunză, în formă de teacă, care înveleşte muguraşul embrionului la graminee. [Pr.: -*le-o*-] – Din fr. **coléoptile.**

COLEORIZĂ, *coleorize,* s.f. Organ membranos, în formă de sac sau de degetar, care acoperă radicula embrionului la unele plante monocotiledonate. [Pr.: -*le-o*-] – Din fr. **coléorise.**

COLERETĂ, *colerete,* s.f. Guleraş din ţesătură fină sau din dantelă (încreţit sau plisat). – Din fr. **collerette.**

COLERETIC, -Ă, *coleretici, -ce*, adj., s.n. (Substanţă) care stimulează secreţia biliară a ficatului. – Din fr. **coléretique.**

COLEREZĂ s.f. Proces de elaborare a bilei de către celulele hepatice. – Din fr. **cholérese.**

COLERIC, -Ă, *colerici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se înfurie uşor, care are izbucniri de mânie. – Din fr. **colérique.**

COLESTERINĂ s.f. Colesterol. – Din fr. **cholestérine.**

COLESTEROL s.m. Substanţă care se găseşte, liberă sau combinată, în untura de peşte, în bilă, sânge, ţesut nervos, gălbenuş de ou şi care reglementează permeabilitatea faţă de lichide a membranelor celulare; colesterină. – Din fr. **cholestérol.**

COLET[1]**,** *colete,* s.n. Pachet relativ mic şi uşor de mânuit, expediat de obicei prin poştă. – Din fr. **colis** (după *pachet).*

COLET[2] s.n. (Bot.) Zonă de trecere între rădăcină şi baza tulpinii. – Din fr. **collet.**

COLETĂRIE, *coletării,* s.f. Mărfuri expediate în cantităţi mici şi în forme uşor de mânuit; colete. * Expediere de colete; *p. ext.* serviciu ori mijloc special de transport pentru colete. – **Colet**[1] + suf. -*ărie.*

COLHOZ, *colhozuri,* s.n. Formă de cooperativă agricolă de producţie în fosta U.R.S.S. – Din rus. **kolhoz.**

COLHOZNIC, -Ă, *colhoznici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de colhoz, privitor la colhoz. **2.** S.m. şi f. Membru al unui colhoz. – **(1) Colhoz** + suf. -*nic* (după rus. *kolhoznâi),* **(2)** din rus. **kolhoznik.**

COLIBACIL, *colibacili,* s.m. Specie de microorganisme prezente în mod normal în intestinul uman, putând, uneori, să invadeze şi alte regiuni ale corpului, devenind patogene. – Din fr. **colibacille.**

COLIBACILOZĂ, *colibaciloze,* s.f. Boală infecţioasă provocată de tipuri patogene de colibacili care invadează organismul uman şi care se manifestă prin simptome generale (diaree, febră, lipsă de poftă de mâncare etc.) şi locale, mai ales renale. – Din fr. **colibacillose.**

COLIBAŞ, *colibaşi,* s.m. **1.** (Înv.; la pl.) Categorie de ţărani dependenţi; (şi la sg.) ţăran din această categorie. **2.** (Rar) Om care locuieşte într-o colibă. – **Colibă** + suf. -*aş.*

COLIBĂ, *colibe,* s.f. Casă mică şi sărăcăcioasă. * Adăpost provizoriu pentru oameni şi uneori, pentru animale, făcut din bârne, din crengi etc. şi acoperit cu paie, ramuri etc. – Din sl. **koliba.**

COLIBRI s.m. invar. Nume dat mai multor specii de păsări foarte mici, cu pene viu colorate, care trăiesc în America tropicală şi care zboară foarte repede; pasăre-muscă *(Trochilus).* – Din fr. **colibri.**

COLIC, -Ă, *colici, -ce,* adj. Care se referă la colon. *Arteră colică.* – Cf. fr. **côlon.**
COLICĂ, *colici,* s.f. Durere abdominală intensă care survine în criză. *Colică nefritică. Colică biliară.* – Din fr. **colique,** lat. **colica.**
COLIE s.f. v. **coliliu.**
COLIER, *coliere,* s.n. **1.** Şirag, salbă, colan de mărgele, de pietre scumpe etc. care se poartă în jurul gâtului. * Fig. Cerc, brâu. **2.** Element de legătură, de obicei metalic, de forma unui inel sau a unei brăţări, folosit pentru prinderea laolaltă a unor piese. [Pr.: -*li-er*-] – Din fr. **collier.**
COLIGARE, *coligări,* s.f. **1.** (Log.) Acţiunea de a sintetiza mai multe observaţii. **2.** (Chim.) Formarea unei legături covalente prin unirea a doi atomi sau radicali liberi. – Din it. **colligare** "a lega împreună".
COLIGATIV, -Ă, *coligativi, -e,* adj. (Fiz.; despre proprietăţi ale substanţelor) Care depinde numai de numărul şi de natura moleculelor substanţei. – Din fr. **colligatif.**
COLILIU, -IE, *colilii,* s.f., adj. **1.** S.f. Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpini subţiri, înalte, cu frunze înguste, cu inflorescenţa un panicul cu prelungiri flexibile, prevăzute în vârful seminţelor cu peri lungi, albi şi pufoşi; năgară *(Stipa).* ** Expr. *Alb-colilie* = (despre părul capului; *p. ext.,* despre oameni) (cu părul) complet alb. (Pop.) *A-i fi (cuiva) calea în colilie* = a avea un drum frumos, plăcut. **2.** Adj. Alb (ca colilia). [Var.: (pop.) **colíe** s.f.] – Cf. scr. **kovilje.**
COLIMA, *colimez,* vb. I. Intranz. (Fiz.) A transforma un fascicul de raze divergent sau convergent într-unul paralel. * A determina, a viza o anumită direcţie. – Din lat. **collimare.**
COLIMARE s.f. Acţiunea de *a colima* şi rezultatul ei. – V. **colima.**
COLIMATOR, *colimatori,* s.n. **1.** Dispozitiv optic folosit pentru colimarea fasciculelor de raze. **2.** Instrument optic pentru determinarea aproximativă a unei direcţii. **3.** (În expr.) *A lua* (pe cineva) *în colimator* = a urmări, a observa comportamentul cuiva; a persecuta (pe nedrept) pe cineva. – Din fr. **collimateur.**
COLIMAŢIE s.f. (Fiz.) Reglare a instrumentelor optice în scopul realizării unei coincidenţe între axa lor optică şi cea de vizare. – Din fr. **collimation,** germ. **Kollimation.**
COLIN, *colini,* s.m. (Reg.) Cracă sau ramificaţie a tulpinii unui copac, crescută din rădăcină. – Et. nec.
COLINAR, -Ă, *colinari, -e,* adj. Cu coline; caracteristic pentru coline, de coline. *Zonă colinară.* – **Colină** + suf. -*ar.*
COLINĂ[1]**,** *coline,* s.f. Formă de relief mai mică decât dealul; colnic, deluşor. – Din fr. **colline.**
COLINĂ[2]**,** *coline,* s.f. Amină care face parte din complexul vitaminei B, utilizată în tratamentul afecţiunilor hepatice. – Din fr. **choline.**
COLIND, *colinde,* s.n. Faptul de a colinda*.* **1.** Obiceiul de a colinda. **2.** Cântec tradiţional cântat de cete de copii, de flăcăi sau de adulţi cu prilejul sărbătorilor de Crăciun şi de Anul Nou; colindă. **3.** Umblet din loc în loc, întrerupt de popasuri. – Din **colinda** (derivat regresiv).
COLINDA, *colind,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla în seara de Crăciun sau de Anul Nou, din casă în casă, cântând colinde. **2.** A umbla de colo până colo, dintr-un loc în altul. * Tranz. A străbate, a cutreiera, a bate un drum. – Din **colindă.**
COLINDARE, *colindări,* s.f. Acţiunea de *a colinda.* – V. **colinda.**
COLINDAT s.n. Faptul de *a colinda.* **1.** Mersul cu colindul **(2)**. **2.** Colind **(3)**. – V. **colinda.**
COLINDĂ, *colinde,* s.f. Colind **(2)**. – Din sl. **kolenda.**
COLINDĂTOR, -OARE, *colindători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care colindă **(1)**, care cântă colinde **(2)**. – **Colinda** + suf. -*ător.*
COLINDEŢ, *colindeţe,* s.n. (Pop.) Colăcel sau pâinişoară care se dă în dar colindătorilor; *p. gener.* (la pl.) orice dar care se dă colindătorilor. ** Expr. *A umbla cu colindeţele* = a umbla cu colindul. – **Colind** + suf. -*eţ.*
COLINEAR, -Ă, adj. v. **coliniar.**
COLINERGIC, -Ă, *colinergici, -ce,* adj. Care se referă la o acţiune stimulantă, activată sau transmisă cu ajutorul colinei[2]. – Din fr. **cholinérgique.**
COLINIAR, -Ă, *coliniari, -e,* adj. (Mat.; despre puncte) Situat pe aceeaşi dreaptă. [Pr.: -*ni-ar,* – Var.: **colineár, -ă** adj.] – **Co-** + **liniar**. Cf. fr. **collinéaire**, germ. **Kollinear.**
COLINIARITATE s.f. (Mat.) Calitatea mai multor puncte de a fi coliniare. [Pr.: -*ni-a*-] – Cf. it. **collinearita.**
COLIR s.n. Medicament întrebuinţat în tratamentul unor afecţiuni ale ochilor. – Din fr. **collyre.**
COLITĂ, *colite,* s.f. Inflamare acută sau cronică a colonului[4], manifestată prin dureri abdominale şi tulburări digestive. – Din fr. **colite.**

COLIŢĂ, *coliţe,* s.f. **1.** Coală de carte sau de revistă, tipărită şi fălţuită, înainte de a fi legată sau broşată; fasciculă. **2.** Mică coală de hârtie pe care sunt tipărite una sau mai multe mărci poştale şi pe care se găseşte o inscripţie indicând ocazia cu care s-a lansat emisiunea respectivă. – **Coală** + suf. *-iţă.*

COLIVAR, *colivari,* s.m. **1.** Termen dispreţuitor pentru oamenii care aleargă pe la toate înmormântările şi parastasele ca să mănânce colivă sau alte pomeni; *fig.* persoană care vrea să aibă totul de-a gata, pomanagiu. **2.** Cel care poartă coliva la înmormântări. – **Colivă** + suf. *-ar.*

COLIVĂ, *colive,* s.f. (În practicile religioase ortodoxe) Grâu fiert amestecat cu zahăr şi cu nuci pisate şi ornat cu bomboane şi zahăr pudră, care se împarte ca pomană la înmormântări şi la parastase. – Din sl. **kolivo.**

COLIVIE, *colivii,* s.f. **1.** Cuşcă mică făcută din vergele de metal sau de lemn, în care sunt ţinute păsările cântătoare sau decorative. **2.** Construcţie de metal acţionată mecanic, care serveşte la transportarea persoanelor şi materialelor în puţurile unei mine. – Din sl. **kulîvija.**

COLIVIOARĂ, *colivioare,* s.f. Diminutiv al lui *colivă.* – **Colivă** + suf. *-ioară.*

COLIZIE s.f. v. **coliziune.**

COLIZIUNE, *coliziuni,* s.f. **1.** Ciocnire violentă între două corpuri care se mişcă unul spre altul; izbire, lovire. **2.** Ciocnire de forţe, tendinţe, interese contrare în domeniul relaţiilor omeneşti; conflict, ceartă, dispută. * (Rar) Încăierare, bătaie, luptă. **3.** (În sintagma) *Coliziune omonimică* = fenomen lingvistic prin care două sau mai multe cuvinte diferite ajung omonime. [Pr.: *-zi-u÷,* – Var.: (înv.) **colízie** s.f.] – Din fr. **collision,** lat. **collisio, -onis.**

COLLIGATUM s.n. Volum alcătuit din două sau mai multe lucrări diferite legate împreună. – Cuv. lat.

COLMATA, *colmatez,* vb. I. Tranz. A produce o colmatare. – Din fr. **colmater.**

COLMATAJ, *colmataje,* s.n. Colmatare. – Din fr. **colmatage.**

COLMATARE, *colmatări,* s.f. **1.** **(**Tehn.) Astupare a porilor unui material poros prin introducerea unei materii coloidale în masa lui. **2.** Fenomen de depunere a materialului transportat de apele curgătoare, având ca rezultat ridicarea treptată a fundului unui bazin, a unei porţiuni dintr-o albie etc. **3.** Depunere a particulelor de oxid de pe banda magnetică pe suprafaţa frontală a capetelor magnetice. – Cf. fr. **colmatage.**

COLNĂ, *colne,* s.f. (Reg.) Colibă sau casă (la vie). * Construcţie (primitivă) servind, într-o gospodărie ţărănească, la păstrarea uneltelor sau la adăpostirea vitelor. – Din scr. **kolna.**

COLNIC, *colnice,* s.n. **1.** Colină[1]. **2.** Drum îngust care trece peste un deal sau prin pădure. **3.** Loc mic, în pădure, lipsit de arbori; luminiş. – Din bg., scr. **kolnik.**

COLNICEL, *colnicele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *colnic.* – **Colnic** + suf. *-el.*

COLNIŢĂ[1], *colniţe,* s.f. (Reg.) Adăpost pentru oi sau pentru vite, construit din nuiele şi acoperit cu paie; şură, şopron. – Din scr. **kolnica.**

COLNIŢĂ[2], *colniţe,* s.f. (Reg.) Deal mic, deluşor. – **Coliniţă** (rar, *< colină* + suf. *-iţă),* influenţat de *colnic.*

COLO adv. (Cu sens local) Acolo. ** Expr. *De colo (până) colo* = dintr-un loc într-altul, de la un capăt la altul, încoace şi încolo, peste tot. *(Pe) ici, (pe) colo* sau *colo şi colo* = din loc în loc, pe alocurea, foarte rar. *Pe colo..., pe dincolo* = într-o parte..., într-alta. *Cât colo* = la oarecare depărtare. *Când colo* = (exprimând o surprindere) de fapt, în realitate. *A se cunoaşte* (sau *a se vedea* etc.) *cât de colo* = a se cunoaşte (sau a se vedea etc.) de departe, a fi foarte evident. *Ia te uită colo!* = (exprimând mirarea) i-auzi! de unde şi până unde? [Acc. şi: (pop.) *coló*] – Din **acolo.**

COLOANĂ, *coloane,* s.f. **1.** Stâlp cilindric de marmură, piatră, lemn etc., destinat să susţină o parte dintr-un edificiu sau să-l înfrumuseţeze. * (Anat.) *Coloană vertebrală* = totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susţinere a scheletului la animalele vertebrate; şira spinării. **2.** (Fiz.) Masă cilindrică a unui fluid, închisă într-un tub sau ţâşnind cu putere dintr-o conductă sau dintr-un rezervor. *Coloană de mercur.* **3.** Fiecare dintre secţiunile verticale în care se împarte o pagină tipărită de ziar, revistă etc. şi care este despărţită de celelalte printr-o linie neagră verticală sau printr-un spaţiu alb; *p. ext.* conţinutul unei astfel de despărţituri. ** Expr. *A pune (pe cineva) pe două coloane* = a demonstra că cineva a plagiat, expunând, în coloane alăturate, textul plagiatorului şi originalul folosit de acesta. * Rubrică într-un formular, registru etc. **4.** Şir de cifre aşezate unele sub altele într-un tabel, într-o matrice etc. pentru a putea fi adunate. **5.** Nume dat mai multor aparate folosite în chimie şi în industria chimică, alcătuite dintr-o manta cilindrică verticală de metal, de sticlă etc. care conţine materiale adsorbante sau

talere de formă specială, materiale filtrante etc. **6.** Formaţie realizată prin dispunerea în adâncime a unităţilor militare în vederea deplasării lor. * (Şi în sintagma) *Coloană de marş* = Grup de oameni, de soldaţi, de vehicule etc. care se deplasează pe acelaşi itinerar în şiruri paralele. **7.** (Cin.; în sintagma) *Coloană sonoră* = ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoţesc imaginile unui film; pistă sonoră. – Din fr. **colonne.**

COLOARE s.f. v. **culoare.**

COLOCATAR, -Ă, *colocatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care locuieşte în aceeaşi casă cu persoane străine de familia sa, în temeiul unui contract. – Din fr. **colocataire.**

COLOCAZIE, *colocazii,* s.f. Plantă tropicală cu frunze foarte mari, cu rizomul bogat în feculă, cultivată la noi ca plantă ornamentală de interior (*Colocasia antiquorum).* – Din lat. **Colocasia** [antiquorum], numele ştiinţific al plantei.

COLOCVIAL, -Ă, *colocviali, -e,* adj. De conversaţie (familiară). [Pr.: -*vi-al*] – Din engl. **colloquial.**

COLOCVIU, *colocvii,* s.n. **1.** Convorbire, discuţie (pe o temă dată). * Formă de control a cunoştinţelor dobândite de studenţi, care constă în discuţii, lucrări de laborator, lucrări practice. **2.** Simpozion. – Din lat. **coloquium.**

COLODIU s.n. Soluţie obţinută prin dizolvarea nitrocelulozei într-un amestec de eter şi alcool şi care, prin evaporare, lasă o peliculă aderentă. – Din fr. **collodion.**

COLOFON, *colofoane,* s.n. (Rar) Notă, însemnare finală a unei cărţi, care reproduce sau completează cele spuse în titlu. – Din fr. **colophon.**

COLOFONIU s.n. Reziduu de culoare galbenă-roşcată obţinut după îndepărtarea terebentinei din răşina de conifere, folosit în industria hârtiei, a lacurilor, a cauciucului etc.; sacâz. – Din ngr. **kolofónion,** germ. **Kolophonium.**

COLOGARITM, *cologaritmi,* s.m. Logaritmul inversului unui număr. – Din fr. **cologarithme.**

COLOGRAFIE s.f. Procedeu de tipărire la care clişeul imprimabil este preparat pe o placă de sticlă. – Din fr. **colographie.**

COLOID, -Ă, *coloizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.; despre unele substanţe sau materii) Ale cărei particule se află în stare de dispersie şi nu difuzează prin membrane. **2.** S.m. Substanţă cu proprietăţi coloide **(1)**, aflată în stare coloidă. – Din fr. **colloîde.**

COLOIDAL, -Ă, *coloidali, -e,* adj. (Chim.) Care are aspectul şi proprietăţile unui coloid **(2)**. ** *Stare coloidală* = stare de diviziune a materiei, în care particulele constitutive au dimensiuni cuprinse între aceea a moleculelor şi aceea a suspensiilor. [Pr.: -*lo-i*-] – Din fr. **colloîdal.**

COLOMBINĂ, *colombine,* s.f. Personaj feminin din comedia bufă italiană, care purta ca şi arlechinul, costum pestriţ. – Din it. **colombina.**

COLON[1]**,** *coloni,* s.m. **1.** (În Imperiul Roman şi în evul mediu în Europa) Muncitor agricol care, iniţial liber, muncea un pământ luat în arendă de la marii proprietari, mai târziu începe să fie legat de pământ, să plătească dijmă şi să presteze corvezi. **2.** (Înv.) Colonist. – Din fr. **colon,** lat. **colonus.**

COLON[2]**,** *coloni,* s.m. Parte sau subdiviziune a unui vers, a unei strofe sau a unei perioade în metrica antică. – Din ngr. **kólon.**

COLON[3]**,** *coloni,* s.m. Unitate bănească în Costa Rica şi în Salvador. – Din sp. **colono.**

COLON[4]**,** *colonuri,* s.n. Porţiune a intestinului gros care se găseşte între cec şi rect. – Din fr. **côlon,** lat. **colon.**

COLONADĂ, *colonade,* s.f. Ansamblu de coloane dispuse într-unul sau mai multe şiruri, formând, în cadrul unui edificiu, un peron ori o galerie sau fiind constituit dintr-o unitate independentă cu rol decorativ. – Din fr. **colonnade.**

COLONAT s.n. (În Imperiul Roman şi în evul mediu în Europa) Formă de relaţii sociale caracterizată prin legarea din ce în ce mai strânsă a colonilor[1] de pământul pe care îl lucrau şi pentru care plăteau proprietarilor dijmă. – Din lat. **colonatus,** fr. **colonat.**

COLONCIFRĂ, *coloncifre,* s.f. Cifră plasată în partea de sus sau de jos a paginii unei cărţi, reviste etc., care indică numărul de ordine al paginii respective în volum. – Din rus. **kolonţifra** (refăcut după *cifră).* Cf. germ. **Kolumnenziffer.**

COLONEL[1]**,** *colonei,* s.m. Grad de ofiţer superior, între locotenent-colonel şi general-maior; persoană care poartă acest grad. – Din fr. **colonel.**

COLONEL[2] s.n. Corp de literă de şapte puncte tipografice. – Din germ. **Kolonel.**

COLONELĂ s.f. (Înv.) Coloneleasă. – Din fr. **colonelle.**

COLONELEASĂ, *colonelese,* s.f. Soţie de colonel[1]; colonelă. – **Colonel**[1] + suf. -*easă*.

COLONETĂ, *colonete,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *coloană* **(1)**; coloană mică şi subţire, folosită mai ales în construcţia galeriilor, a porticurilor etc. – Din fr. **colonnette.**

COLONIAL, -Ă, *coloniali, -e,* adj. Care ţine de colonii[1] şi de colonialism, privitor la colonii; aflat în colonii, provenind din colonii; în stare de colonie. ** *Putere colonială* = stat cu

una sau mai multe colonii. *Politică colonială* = colonialism. *Război colonial* = război dus de un stat pentru cucerirea de colonii[1] **(2)** sau menţinerea coloniilor cucerite anterior. [Pr.: -*ni-al*] – Din fr. **colonial.**

COLONIALE s.f. pl. Articole alimentare de băcănie (ceai, cafea etc.) provenite din ţări exotice (în trecut, adesea, din ţări coloniale) sau; *p. ext.* produse în interiorul ţării. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. [denrées] **coloniales,** germ. **Kolonial** [waren].

COLONIALISM s.n. Politică a unor state de cucerire de colonii[1] **(2)** sau de menţinere a coloniilor. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **colonialisme.**

COLONIALIST, -Ă, *colonialişti, -ste,* adj. Care ţine de colonialism sau de colonii[1] **(2)**, privitor la colonialism sau la colonii[1]. * (Substantivat, m.) Adept al colonialismului. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **colonialiste.**

COLONIE[1], *colonii,* s.f. **1.** (În antichitate) Cetate sau oraş întemeiat, în scopuri comerciale sau strategice, de fenicieni, de greci sau de alte popoare pe teritorii străine. * Oraş întemeiat de romani în ţinuturile cucerite, având rol economic, administrativ şi militar. **2.** Teritoriu ocupat şi administrat de o naţiune străină şi care este dependent de aceasta pe plan politic, economic, cultural etc. **3.** Grup compact de persoane (de aceeaşi origine) aşezat într-o ţară sau într-o regiune a unei ţări şi care provine din imigrare sau din strămutare. **4.** Grup de copii trimişi la odihnă în staţiuni climaterice sau balneare; loc unde este găzduit acest grup de copii. **5.** Grup de animale din aceeaşi specie, care duce viaţa în comun. *Colonie de corali. ** Colonie microbiană* = grup de bacterii aflat în cultură pe medii sociale, vizibil cu ochiul liber, derivat dintr-un germen unic sau dintr-un număr redus de germeni care s-au înmulţit pe loc. – Din fr. **colonie,** lat. **colonia.**

COLONIE[2] s.f. (Şi în sintagma "apă de colonie") Lichid parfumat, fabricat din alcool şi diverse uleiuri vegetale, folosit în cosmetică. – Din fr. [eau de] **Cologne.**

COLONIST, -Ă, *colonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care s-a strămutat din ţara sa ori din locul de origine şi s-a stabilit într-o regiune sau într-un oraş dintr-o ţară străină. – Din germ. **Kolonist.**

COLONIZA, *colonizez,* vb. I. Tranz. **1.** A transforma în colonie[1] un teritoriu sau o ţară. **2.** A popula o ţară sau o regiune cucerită cu oameni aduşi de pe alte teritorii sau din alte ţări. **3.** A popula regiuni (slab populate sau depopulate) din propria ţară cu oameni aduşi din alte regiuni. – Din fr. **coloniser.**

COLONIZABIL, -Ă, *colonizabili, -e,* adj. Care poate fi colonizat. – Din fr. **colonisable.**

COLONIZARE, *colonizări,* s.f. Acţiunea de *a coloniza.* – V. **coloniza.**

COLONIZATOR, -OARE, *colonizatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Stat, populaţie etc.) care colonizează un teritoriu. – Din fr. **colonisateur.**

COLONLINIE, *colonlinii,* s.f. (Tipogr.) Linie care marchează începutul textului de sub colontitlu. – Din germ. **Kolumnelinie.**

COLONTITLU, *colontitluri,* s.n. Rând care se tipăreşte deasupra textului curent al fiecărei pagini de carte şi care cuprinde titlul lucrării sau al capitolului, numele autorului etc. – Cf. fr. **colonne-titre**.

COLOPATIE, *colopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile colonului. – Din fr. **colopathie.**

COLOR adj. invar. (Despre filme, fotografii etc.) Tehnicolor – Din engl. **color.**

COLORA, *colorez,* vb. I. Tranz. **1.** A da unui obiect o anumită culoare cu ajutorul unei vopsele; a vopsi. **2.** Fig. A da o nuanţă expresivă stilului, exprimării etc.; a nuanţa, a reliefa. – Din fr. **colorer,** lat. **colorare.**

COLORABIL, -Ă, *colorabili, -e,* adj. Care poate fi colorat. – **Colora** + suf. *-bil.*

COLORANT, -Ă, *coloranţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are proprietatea de a colora. **2.** S.m. Substanţă, de obicei organică, cu care se colorează diverse produse (fibre textile, piele, materiale plastice etc.). *Industria coloranţilor.* – Din fr. **colorant.**

COLORARE, *colorări,* s.f. Acţiunea de *a colora*; vopsire. – V. **colora.**

COLORAT, -Ă, *coloraţi, -te,* adj. **1.** Care are o anumită culoare (alta decât cea albă sau neagră); care are mai multe culori. **2.** Fig. (Despre stilul, felul de exprimare al cuiva etc.) Bogat în nuanţări sau în imagini; viu, expresiv. – V. **colora.**

COLORATURĂ, *coloraturi,* s.f. **1.** Manieră de interpretare vocală care dă posibilitate interpretului să-şi afirme virtuozitatea tehnică, executând cadenţe, triluri etc. ** *Soprană de coloratură* = soprană cu extensiune în registrul acut care cântă în această manieră. **2.** (Rar) Bogăţie de culori; colorit. – Din it. **coloratura.**

COLORAŢIE, *coloraţii,* s.f. (Rar) Colorit. – Din fr. **coloration.**

COLORIMETRIC, -Ă, *colorimetrici, -ce,* adj. De colorimetrie. – Din fr. **colorimétrique.**

COLORIMETRIE s.f. **1.** Determinare a concentraţiei unei soluţii colorate. **2.** Metodă de determinare a caracteristicilor unei culori. – Din fr. **colorimétrie,** germ. **Kolorimetrie.**

COLORIMETRU, *colorimetre,* s.n. Aparat optic întrebuinţat la determinarea concentraţiei soluţiilor colorate. – Din fr. **colorimétre.**

COLORISM s.n. Tendinţă în pictură de a da o importanţă deosebită coloritului. – Din germ. **Kolorismus.**

COLORIST, -Ă, *colorişti, -ste,* s.m. şi f. Pictor care se distinge prin atenţia deosebită acordată coloritului tablourilor sale. – Din fr. **coloriste.**

COLORISTIC, -Ă, *coloristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De culori, al culorilor. **2.** S.f. Studiu al culorilor. – Din fr. **coloristique.**

COLORIT, *colorituri,* s.n. **1.** Totalitatea culorilor unui obiect; bogăţie de culori. * Efect care rezultă din îmbinarea culorilor unui tablou; coloraţie. * Culoare. **2.** Fig. (Despre abstracte, despre stilul operelor literare etc.) Nuanţă expresivă, strălucire deosebită. – Din fr. **coloris,** it. **colorito.**

COLOS, *coloşi,* s.m. **1.** Statuie de o mărime extraordinară; *p. ext.* obiect de proporţii foarte mari. **2.** Om, animal de mărime şi cu putere neobişnuite. [Pl. şi: (n.) *colosuri*] – Din fr. **colosse,** lat. **colossus.**

COLOSAL, -Ă, *colosali, -e,* adj. Care depăşeşte cu mult mărimea obişnuită; imens, gigantic, uriaş, enorm. * Care depăşeşte cu mult un anumit nivel (de intensitate, calitate etc.). *Succes colosal.* – Din fr. **colossal.**

COLPITĂ, *colpite,* s.f. Inflamaţie a colului uterin. – Din fr. **colpite.**

COLPORAFIE, *colporafii,* s.f. (Med.) Sutură chirurgicală a vaginului. – Din fr. **colporaphie.**

COLPORTA, *colportez,* vb. I. Tranz. A răspândi ştiri, zvonuri etc. (false). – Din fr. **colporter.**

COLPORTAJ, *colportaje,* s.n. **1.** Răspândire, distribuire (a cărţilor, a presei). ** *Carte de colportaj* = carte cu preţ redus, ilustrată, tipărită în tiraje mari, tratând sumar, la nivel de popularizare, teme foarte variate. **2.** (Înv.) Comerţ ambulant. – Din fr. **colportage.**

COLPORTOR, *colportori,* s.m. **1.** Cel care răspândeşte ştiri, zvonuri etc. (false). **2.** (Înv.) Negustor ambulant. – Din fr. **colporteur.**

COLPOSCOP, *colposcoape,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face colposcopia. – Din fr. **colposcope**

COLPOSCOPIE, *colposcopii,* s.f. Examen medical optic direct al vaginului şi al colului uterin cu ajutorul colposcopului. – Din fr. **colposcopie.**

COLT, *colturi,* s.n. Tip de revolver sau de pistolet. – Din engl. **Colt,** fr. **colt.**

COLTUC, *coltuce,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două capete ale unei pâini lungi. **2.** (Reg.) Pernă mică servind drept căpătâi. * Perniţă (de ace). [Pl. şi: *coltucuri*] – Din tc. **koltuk.**

COLTUCEL, *coltucele,* s.n. Diminutiv al lui *coltuc.* – **Coltuc** + suf. *-el.*

COLŢ, (I) *colţuri,* **(II 4)** *colţuri,* s.n., **(II, III)** *colţi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Punct unde se întâlnesc muchiile unui obiect sau laturile unei figuri. ** *Colţul gurii* = fiecare dintre cele două extremităţi laterale ale gurii, unde se întâlnesc buzele. * Fiecare dintre unghiurile formate de două străzi care se întâlnesc; locul format de fiecare dintre aceste unghiuri. ** Expr. *Colţ cu ...* = în unghiul format de străzile... **2.** Porţiune dintr-un obiect sau dintr-un loc cuprinsă între extremităţile reunite ale laturilor lui. * (În publicistică) Rubrică rezervată unei anumite specialităţi. * Margine, extremitate. ** *Colţ de pâine* = coltuc (1); *p. gener.* orice bucată de pâine (tăiată de la o margine). * Porţiune dintr-o încăpere cuprinsă între extremităţile reunite ale pereţilor. ** Expr. *A da din colţ în colţ* = a recurge la tot felul de subterfugii pentru a ieşi dintr-o încurcătură. *A pune (un copil) la colţ* = a pedepsi un copil, aşezându-l într-un ungher al camerei cu faţa la perete. **3.** Loc îndepărtat, retras, dosnic; refugiu, ascunziş. ** Expr. *În* (sau *din) toate colţurile* = în (sau din) toate părţile. **II.** S.m. **1.** Dinte al animalelor; *p. ext.* şi al oamenilor, în special caninul. ** Expr. *A-şi arăta colţii* = a manifesta o atitudine agresivă, aprigă. *A (se) lua la colţi* = a (se) certa, a fi gata de încăierare. *A avea colţi* (sau *un colţ)* = a fi dârz; a fi obraznic. * Fragment dintr-un dinte sau dintr-o măsea ruptă. **2.** Fiecare dintre vârfurile lungi şi ascuţite ale greblei, furcii sau ale altor instrumente asemănătoare. **3.** Fiecare dintre cuiele de fier pe care le aplică cineva pe talpa încălţămintei de iarnă ca să nu alunece pe gheaţă; ţintă. **4.** Vârf ascuţit şi proeminent de stâncă, de gheaţă etc. **5.** Vârful plantelor, în special al ierbii, la începutul dezvoltării lor, când încolţesc. **6.** ** Compus: *colţii-babei* = plantă erbacee târâtoare cu frunze penate, cu flori galbene şi cu fructe ţepoase *(Tribulus terrestris).* **III.** S.m. **1.** Fiecare dintre tăieturile de formă aproximativ triunghiulară făcute pe marginea unei stofe; dantelă împletită în această formă. **2.** Şuviţă de păr ondulată trasă pe frunte sau pe tâmple. – Din bg. **kolec,** scr. **kolac.**

COLŢAN, *colţani,* s.m. (Rar) Colţ mare de stâncă; loc inaccesibil. – **Colţ** + suf. *-an.*

COLŢAR, (1, 2, 3, 4, 5) *colţare,* s.n., **(6)** *colţari,* s.m. **1.** S.n. Poliţă aşezată în colţul dintre doi pereţi ai unei camere; dulăpior în formă de prismă triunghiulară, aşezat într-un colţ

al camerei. **2.** S.n. (Reg.) Sobă de cărămidă, cu coloane, instalată în colţul unei camere. **3.** S.n. Piesă metalică sau din lemn, cu două aripi sau laturi aşezate în unghi drept, utilizată la consolidarea şi la protejarea unor îmbinări de colţ. **4.** S.n. Echer. **5.** S.n. Calibru folosit la controlul înălţimii literelor tipografice. * Element tipografic ornamental de alamă sau de plumb, folosit la formarea colţului unui chenar. **6.** S.m. Ramă metalică prevăzută cu cuie lungi şi ascuţite, care se ataşează la bocanci, cu ajutorul unor curele, pentru a împiedica alunecarea pe stânci, pe gheaţă, pe buşteni. – **Colţ** + suf. *-ar.*

COLŢAT, -Ă, *colţaţi, -te,* adj. Colţos. – **Colţ** + suf. *-at.*

COLŢIŞOR, (1) *colţişoare,* s.n., **(2)** *colţişori,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *colţ*; colţuleţ. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze alterne, cu flori albe sau roşietice, răspândită prin păduri umbroase *(Dentaria bulbifera).* – **Colţ** + suf. *-işor.*

COLŢOS, -OASĂ, *colţoşi, -oase,* adj. Cu colţii ieşiţi în afară; cu dinţi mari. * Fig. Bun de gură, arţăgos; obraznic, recalcitrant. – **Colţ** + suf. *-os.*

COLŢULEŢ, *colţuleţe,* s.n. Colţişor. – **Colţ** + suf. *-uleţ.*

COLŢUN, *colţuni,* s.m. **1.** (Reg.) Ciorap. **2.** ** Compus: *colţunii-popii* = plantă erbacee mică, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori inodore, albastre sau violete, cu un pinten scurt şi cu fructul o capsulă ascuţită *(Viola silvestris).* [Var.: **(1) călţun** s.m.] – Din ngr. **kaltsúni** (< it.).

COLŢUNAŞ, *colţunaşi,* s.m. Preparat culinar făcut din aluat tăiat în pătrate mici, care se umplu cu carne, cu brânză, cu marmeladă etc. şi apoi se fierb în apă. [Var.: **călţunáş** s.m.] – **Colţun** + suf. *-aş.*

COLŢURAT, -Ă, *colţuraţi, -te,* adj. Colţuros. – **Colţ** + suf. *-at.*

COLŢUROS, -OASĂ, *colţuroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre pietre, bolovani etc.) Care are unul sau mai multe colţuri; plin de colţuri. **2.** Fig. (Despre faţa oamenilor) Cu trăsături proeminente; osos. – **Colţuri** (pl. lui *colţ) +* suf. *-os.*

COLUMBACĂ adj. (În sintagma) *Muscă columbacă* (şi substantivat, f.) = insectă mică asemănătoare cu o musculiţă, a cărei înţepătură veninoasă poate provoca moartea vitelor sau chiar a copiilor *(Simulium columbaczense).* – Din scr. **Kolumbaci** (nume de localitate în Iugoslavia).

COLUMBAR, *columbare,* s.n. Construcţie funerară prevăzută cu firide în care se păstrează urnele cu cenuşa morţilor incineraţi. – Din lat., fr. **columbarium.**

COLUMBĂ, *columbe,* s.f. (Înv.) Porumbiţă. – Din lat. **columba.**

COLUMBĂRIE, *columbării,* s.f. Crescătorie de porumbei. – **Columbă** + suf. *-ărie.*

COLUMBIAN, -Ă, *columbieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Columbiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Columbiei sau populaţiei ei, care se referă la Columbia sau la populaţia ei. [Pr.: *-bi-an*] – **Columbia** (n. pr.) + suf. *-an.*

COLUMBIFORM, -Ă, *columbiformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care se aseamănă cu porumbelul. **2.** S.f. (la pl.) Ordin de păsări bune zburătoare, care îşi hrănesc puii, în primele zile, cu un fel de lapte secretat de mucoasa guşii părinţilor; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Din fr. **colombiforme.**

COLUMBIT s.n. Mineral care conţine niobiu. – Din fr. **columbite.**

COLUMBIU s.n. (Chim.; rar) Niobiu. – Din fr. **columbium.**

COLUMBOFIL, -Ă, *columbofili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine porumbeilor, privitor la porumbei. **2.** S.m. şi f. Crescător de porumbei (călători). – Din fr. **colombophile.**

COLUMBOFILIE, *columbofilii,* s.f. Pasiune de a creşte porumbei (călători). – Din fr. **colombophilie.**

COLUMBOGRAMĂ, *columbograme,* s.f. Mesaj dus la destinaţie de porumbei. – **Columb** [ă] + [aero] **gramă.**

COLUMELĂ, *columele,* s.f. **1.** Axă a cochiliei melcilor. **2.** (Rar) Coloană funerară mică. – Din fr. **columelle.**

COLUMNĂ, *columne,* s.f. Monument în formă de coloană izolată, ridicat (în antichitate) spre a comemora un eveniment important. – Din lat. **columna.**

COLUN, *coluni,* s.m. (Înv.) Măgar sălbatic. – Din sl. **kolunŭ.**

COLURIE, *colurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a pigmenţilor biliari în urină; cantitate de pigmenţi biliari prezentă în urină. – Din fr. **cholurie.**

COLUVIAL, -Ă, *coluviali, -e,* adj. (Geol.) De coluvii; care formează coluvii. [Pr.: *-vi-al*] – Din fr. **colluvial.**

COLUVIU s.n. Material detritic acumulat la baza pantelor şi provenit din dezagregarea rocilor şi din deplasarea fragmentelor lor pe versanţii munţilor sub acţiunea gravitaţiei. – Din fr. **colluvium.**

COLUZIUNE, *coluziuni,* s.f. (Rar) Înţelegere secretă între două părţi, două persoane etc. în

prejudiciul unei a treia. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **collusion,** lat. **collusio, -onis.**

COMA, *come,* s.f. (Fiz.) **1.** Aberaţie a sistemelor optice care constă în apariţia unei imagini în formă de cometă. **2.** Aberaţie a lentilelor electronice, caracterizată prin apariţia unei estompări spre periferia imaginii. – Din fr. **coma.**

COMANAC s.n. v. **comănac**[1]**.**

COMANDA, *cománd,* vb. I. Tranz. **1.** (Mil.) A da un ordin sau un semnal pentru executarea unei mişcări, a unei aşezări etc.; a avea comanda unei unităţi armate sau a unei subdiviziuni a armatei. * A porunci, a ordona. **2.** A da în lucru (un obiect, o lucrare etc.) la un meşteşugar. **3.** A solicita, a cere de mâncare, de băut într-un local de consum. – Din fr. **commander.**

COMANDAMENT, *comandamente,* s.n. **1.** Organ de conducere a unei (mari) unităţi sau a unei instituţii militare. ** *Comandament suprem* = cel mai înalt organ de conducere a armatei unui stat sau a unui grup de state în timp de război. * Loc unde este instalat acest organ. **2.** Fig. Precept, poruncă, regulă, normă. **3.** (Jur.) Act prin care începe executarea silită imobiliară a unui debitor. – Din fr. **commandement.**

COMANDANT, *comandanţi,* s.m. Persoană care comandă o unitate militară, un vas, o garnizoană etc. ** *Comandant suprem* = **a)** funcţie de comandant al forţelor armate ale unui stat, îndeplinită fie de ministrul forţelor armate, fie de către şeful statului; persoană care îndeplineşte această funcţie; **b)** funcţie de comandant al forţelor armate ale unui grup de state aliate, mai ales în timp de război; persoană care îndeplineşte această funcţie. (Înv.) *Comandant al pieţei* = ofiţer care supraveghea desfăşurarea activităţii într-o garnizoană. – Din fr. **commandant.**

COMANDARE s.f. Acţiunea de *a comanda* şi rezultatul ei. – V. **comanda.**

COMANDAT, -Ă, *comandaţi, -te,* adj. **1.** (Despre mişcări, acţiuni) Executat printr-o comandă **(3)**. **2.** (Despre camerele unei locuinţe) Care comunică între ele; (despre apartamente) cu camere care comunică între ele. – V. **comanda.**

COMANDATURĂ, *comandaturi,* s.f. Comandament al trupelor germane de ocupaţie. – Din germ: **Kommandantur.**

COMANDĂ, *comenzi,* s.f. **1.** Acţiunea de a comanda; ordin de executare a unei mişcări, a unui exerciţiu; poruncă. ** *Metodă de comandă* = metodă folosită de un conducător care ia decizii personale şi le impune colaboratorilor fără a-i consulta. *Ton de comandă* = ton poruncitor. ** Expr. *La comandă* = **a)** la porunca, la cererea cuiva; **b)** la momentul dorit sau potrivit; intenţionat. *Plânge la comandă.* **2.** Funcţie de conducere a unei unităţi militare. * Exercitare a funcţiei de comandant. ** *Post de comandă* = loc unde stă comandantul trupelor şi de unde transmite comanda operaţiilor. **3.** Operaţie manuală, semiautomată sau automată, prin care se pune în funcţiune, se reglează sau se opreşte un sistem tehnic. *** Post de comandă* = loc unde sunt concentrate organele şi aparatele de acţionare a unui sistem tehnic. * (Concr.) Ansamblu de aparate a căror acţiune conduce un sistem tehnic. **4.** Construcţia cea mai înaltă de pe puntea superioară a unei nave, de unde se efectuează conducerea navei. * Frânghie subţire folosită la înfăşurarea capătului unei parâme. **5.** Cerere prin care o persoană, o întreprindere etc. solicită livrarea unui anumit produs, executarea unei lucrări sau prestarea unui serviciu. ** Loc. adj. *De comandă* = care este sau a fost executat după indicaţiile date de client. – Din fr. **commande.**

COMANDIR, *comandiri,* s.m. (Înv.) Comandant. – Din rus. **komandir.**

COMANDITA, *comanditez,* vb. I. Tranz. A participa băneşte la o întreprindere comercială sau industrială, cu răspundere faţă de creditori pentru eventualele pierderi în limitele părţii de capital social investit. – Din fr. **commanditer.**

COMANDITAR, -Ă, *comanditari, -e,* s.m. şi f. Persoană care comanditează sau, *p. ext.*, finanţează. – Din fr. **commanditaire.**

COMANDITARE, *comanditări,* s.f. Acţiunea de *a comandita.* – V. **comandita.**

COMANDITAT, -Ă, *comanditaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană sau întreprindere) care se asociază la câştig şi la pierdere cu comanditarul şi răspunde nelimitat faţă de creditori pentru capitalul societăţii. – V. **comandita.**

COMANDITĂ, *comandite,* s.f. Contract de asociaţie în care una dintre părţi, comanditatul, răspunde solidar şi cu întreaga sa avere pentru obligaţiile societăţii faţă de creditori, pe când cealaltă parte, comanditarul, nu răspunde decât în limitele capitalului social investit de el. ** *Societate în comandită* = societate alcătuită pe baza unui asemenea contract. – Din fr. **commandite.**

COMANDO, *comandouri,* s.n. Corp de trupe organizat şi antrenat în mod special pentru acţiuni deosebite, executate independent. – Din fr. **commando.**

COMANDOR, *comandori,* s.m. **1.** Grad de ofiţer în aviaţie şi în marină, corespunzător

gradului de colonel din armata terestră; persoană care are acest grad. **2.** Rang în ierarhia unor decoraţii militare şi civile. – Din fr. **commandeur.**

COMANŞI s.m. pl. Amerindieni din America de Nord, care populau sudul Podişului Preriilor. – Din fr. **Commanci.**

COMARNIC, *comarnice,* s.n. **1.** Colibă mică în care locuiesc ciobanii la stână; umbrar pentru ciobani. **2.** Adăpost la stână care serveşte la păstrarea şi la uscarea caşului. **3.** Poliţă, scândură sau leasă de nuiele pe care se pune caşul la uscat. – Din bg. **komarnik.**

COMASA, *comasez,* vb. I. Tranz. A reuni, a strânge laolaltă loturi de teren, unităţi agricole, unităţi industriale, unităţi comerciale, instituţii etc.; a concentra. – Din germ. **kommassieren,** lat. **comassare.**

COMASARE, *comasări,* s.f. Acţiunea de *a comasa.* – V. **comasa.**

COMAT, -Ă, *comaţi, -te,* adj. (Rar) Care are coamă bogată, cu plete bogate; încomat. ** *Stea comată* = cometă. – Din **coamă.** Cf. lat. **comatus.**

COMATI s.m. pl. Nume dat (de romani) geto-dacilor de rând. – Din lat. **comati.**

COMATOGEN, -Ă, *comatogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce comă[1]. *Factor comatogen.* – Din fr. **comatogéne.**

COMATOS, -OASĂ, *comatoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De comă[1]. *Stare comatoasă.* **2.** Adj., s.m. şi f. (Bolnav) care este în comă[1]. – Din fr. **comateux.**

COMĂ[1], *come,* s.f. Pierdere totală prelungită a cunoştinţei, a sensibilităţii şi motricităţii, asemănătoare cu un somn adânc, provocată de o ruptură a vaselor creierului, de diabet, de uremie sau de alte boli. * (Impr.) Agonie. ** (Arg., loc adj. şi adv.) *De comă* = extraordinar, nemaipomenit. – Din fr. **coma.**

COMĂ[2], *come,* s.f. **1.** Cel mai mic interval muzical, greu perceptibil pentru auz; semn folosit pentru a indica în muzica instrumentală frazarea, iar în muzica vocală locurile unde se respiră. **2.** (Germanism, reg.) Virgulă. – Din germ. **Komma,** fr. **comma.**

COMĂNAC[1], *comănace,* s.n. **1.** Acoperământ al capului, de formă cilindrică, fără boruri, confecţionat din lână sau din pâslă, purtat de călugări şi de călugăriţe. ** Expr. (Glumeţ) *A-şi pune capul sub comănac* = a se călugări. **2.** Acoperământ al capului asemănător cu comănacul[1] **(1)** purtat odinioară de bărbaţi. * Căciuliţă de mătase sau de stofă scumpă, purtată altădată de femei. [Var.: **comanác** s.n.] – Et. nec.

COMĂNAC[2], *comănaci,* s.m. (Reg.) Creangă, ramură. – Et. nec.

COMĂNDARE s.f. v. **comândare.**

COMÂND, *comânduri,* s.n. (Înv.) **1.** Masă de pomenire a unui mort; praznic; mâncare care se serveşte la o astfel de masă. **2.** Bani, lucruri, vite etc. pe care şi le păstrau oamenii pentru înmormântare şi pentru praznic. – Din **comânda** (derivat regresiv).

COMÂNDA, *comând,* vb. **I**. Tranz. (Înv.) A face comândul; a îngriji de cele necesare pentru comând. – Lat. **commandare** *(= commendare).*

COMÂNDARE, *comândări,* s.f. (Înv.) Praznic, ospăţ la înmormântare, pomană. [Var.: **comăndáre** s.f.] – V. **comânda.**

COMBAINĂ s.f. v. **combină**.

COMBAINER, -Ă s.m. şi f. v. **combiner.**

COMBAINIST, -Ă, *combainişti, -ste,* s.m. şi f. Combiner. – **Combaină +** suf. *-ist.*

COMBATANT, -Ă, *combatanţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care ia (sau este apt să ia) parte la lupte, care aparţine unei unităţi militare de luptă. * Fig. Care luptă activ, care militează pentru triumful unor idei. – Din fr. **combattant.**

COMBATE, *combát,* vb. III. **1.** Tranz. A lupta împotriva unor atitudini, unor idei şi împotriva persoanelor care le susţin. **2.** Tranz. A lua măsuri de stârpire a unui flagel social, a unei boli etc. **3.** Intranz. (Franţuzism, înv.) A lua parte la o luptă, a lupta. – Din fr. **combattre** (după *bate*).

COMBATERE, *combateri,* s.f. Acţiunea de *a combate*; luptă. – V. **combate.**

COMBATIV, -Ă, *combativi, -e,* adj. Care luptă cu dârzenie şi cu perseverenţă pentru susţinerea unui punct de vedere, a unei idei, a unei concepţii. – Din fr. **combatif.**

COMBATIVITATE s.f. Însuşirea de a fi combativ. – Din fr. **combativité.**

COMBI s.n. invar. Autoturism cu portbagajul plasat în interiorul maşinii, la spate. ** (Adjectival) *Trabant combi.* – Din germ. **Kombi [** wagen **].**

COMBINA, *combín,* vb. I. **1.** Tranz. A îmbina, a împreuna, a potrivi lucruri diferite. * (Fam.) A plănui, a chibzui. **2.** Tranz. şi refl. A (se) uni (atomi, molecule sau radicali ai unor substanţe) printr-o reacţie chimică, dând naştere unei substanţe compuse. – Din fr. **combiner,** lat. **combinare.**

COMBINABIL, -Ă, *combinabili, -e,* adj. Care se poate combina. – **Combina** + suf. *-bil.*

COMBINAGIU, *combinagii,* s.m. (Peior.) Persoană care face tot felul de combinaţii **(2)** (necinstite). – **Combina** + suf. *-giu.*

COMBINARE, *combinări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) combina*; îmbinare, împreunare; combinaţie. **2.** (Mat.; la pl.) Totalitatea grupurilor care se pot alcătui cu un număr dat de elemente (alese dintr-un număr mai mare), astfel încât fiecare grup să conţină sau numai elemente diferite între ele, sau numai elemente identice. **3.** Fenomen chimic de unire a doi sau a mai multor atomi, molecule sau radicali pentru a forma molecula unei noi substanţe, cu însuşiri diferite de cele ale substanţelor de la care s-a pornit. – V. **combina.**

COMBINAT[1]**,** *combinate,* s.n. Mare complex productiv care reuneşte mai multe întreprinderi industriale şi în care uneori produsele uneia din întreprinderi servesc celorlalte ca materie primă, semifabricată sau auxiliară. * *Combinat sportiv* = reunire a mai multor terenuri şi săli de gimnastică, unde se practică diferite sporturi. – Din rus. **kombinat,** fr. **combinat.**

COMBINAT[2]**, -Ă,** *combinaţi, -te,* adj. Care este alcătuit din mai multe elemente diferite; care formează o combinaţie. * Spec. (Chim.; despre substanţe) Compus. * (Substantivat, f.) Probă sportivă complexă (de schi). – V. **combina.** Cf. fr. **combiné**.

COMBINATIV, -Ă, *combinativi, -e,* adj. De combinare **(1)**. – Din engl. **combinative.**

COMBINATOR, -OARE, *combinatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care combină, care determină o combinaţie. **2.** S.n. Aparat care poate realiza combinaţii de asociaţie între maşini, aparate şi instrumente electrice. – Din rus. **kombinator,** fr. **combinateur.**

COMBINATORIE, *combinatorii,* adj. (În sintagma) *Analiză combinatorie* = capitol din calculul probabilităţilor care studiază aranjamentele, permutările şi combinările. – Din fr. **combinatoire.**

COMBINAŢIE, *combinaţii,* s.f. **1.** Îmbinare, reunire, combinare. **2.** (Fam.) Aranjament, plan; calcul. ** Expr. *A intra în combinaţie cu cineva* = a se asocia cu cineva. **3.** Reacţie chimică în cursul căreia doi atomi sau două molecule se unesc pentru a forma o nouă moleculă; (concr.) substanţă obţinută în urma unei astfel de reacţii; (corp) compus. [Var.: **combinaţiúne** s.f.] – Din lat. **combinatio, -onis.**

COMBINAŢIUNE s.f. v. **combinaţie.**

COMBINĂ, *combine,* s.f. Maşină de lucru complexă care îndeplineşte simultan mai multe operaţii. ** *Combină agricolă* = maşină (autopropulsată) care execută simultan mai multe lucrări agricole. *Combină minieră* = maşină care efectuează operaţiile de tăiere şi de desprindere a rocilor şi a minereurilor, precum şi de evacuare a materialului de pe locul unde se lucrează. *Combină muzicală* = set de aparate (tuner, pick-up, casetofon, amplificator de putere) montate într-un corp comun; sistem audio. [Var.: **combáină** s.f.] – Din engl. **combine.** Cf. rus. **kombain.**

COMBINER, -Ă, *combineri, -e,* s.m. şi f. Muncitor calificat care manevrează o combină. [Var.: **combainér, -ă** s.m. şi f.] – **Combină** + suf. -*ar*. Cf. rus. **kombainer.**

COMBINEZON, *combinezoane,* s.n. **1.** Obiect de lenjerie pentru femei, confecţionat din pânză, mătase, nailon etc., care acoperă corpul, sub rochie, de la umeri până deasupra genunchilor; furou. **2.** Îmbrăcăminte de protecţie împotriva murdăririi în timpul lucrului, mai ales pentru muncitorii care execută lucrări de reparaţii. * Salopetă. – Din. fr. **combinaison.**

COMBINOR, *combinoare*, s.n. Organ suplimentar al fiecărui selector dintr-o centrală telefonică automată, folosit pentru a produce schimbări succesive în constituţia circuitelor. – **Combina** + suf. -*or.*

COMBO s.n. Formaţie orchestrală de jazz compusă din trei până la opt instrumentişti. – Cf. engl. **combinaty.**

COMBURANT, -Ă, *comburanţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care produce combustie, care întreţine arderea. **2.** S.m. Substanţă care întreţine arderea carburantului (în motorul-rachetă). – Din fr. **comburant.**

COMBUSTIBIL, -Ă, *combustibili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care are însuşirea de a arde. **2.** S.m. Materie, de obicei organică, care arde, dezvoltând căldură, şi care este folosită ca izvor de energie în industrie şi în economia casnică. ** *Combustibil convenţional* = combustibil teoretic cu putere calorică de 7 000 kcal / kg, utilizat ca etalon pentru compararea diferiţilor combustibili reali. *Combustibil nuclear* = material fisionabil întrebuinţat pentru a produce energie în reactoarele nucleare. – Din fr. **combustible.**

COMBUSTIBILITATE s.f. Proprietate a unor corpuri de a arde în contact cu aerul. – Din fr. **combustibilité**.

COMBUSTIE, *combustii,* s.f. Ardere. – Din fr. **combustion,** lat. **combustio.**

COMEDIAN, -Ă, *comedieni, -e,* s.m. şi f. Actor sau actriţă de comedie; comediant. * Fig. Persoană care ştie să se prefacă, care adoptă atitudini teatrale în viaţa de toate zilele.

[Pr.: -*di-an*] – Din fr. **comédien.**

COMEDIANT, -Ă, *comedianţi, -te,* s.m. şi f. **1.** (Înv.) Comedian. * Actor sau actriţă de circ, de bâlci; saltimbanc. * Actor sau actriţă fără talent. **2.** Fig. Persoană prefăcută, făţarnică, ipocrită; şarlatan. [Pr.: -*di-ant*] – Din germ. **Komödiant,** it. **commediante**.

COMEDIE[1]**,** *comedii,* s.f. Operă dramatică al cărei subiect şi deznodământ provoacă râsul şi care ridiculizează relaţii sociale şi etice, tipuri umane, năravuri etc. * Fig. Prefăcătorie, ipocrizie, falsitate. – Din fr. **comédie,** lat. **comoedia.**

COMEDIE[2]**,** *comedii,* s.f. **1.** (Pop. şi fam.) Întâmplare ciudată şi hazlie; poznă, bazaconie. * Lucru neaşteptat, surprinzător; minune. **2.** (Rar) Spectacol public cu numere de circ, panoramă, căluşei etc. * Mecanism, maşinărie. – Din tc. **komedya.**

COMEDIOARĂ, *comedioare*, s.f. (Depr.) Diminutiv al lui *comedie*[1]. [Pr.: -*di-oa*-] – **Comedie**[1] + suf. -*ioară.*

COMEDIOGRAF, *comediografi,* s.m. Autor de comedii[1]. [Pr.: -*di-o*-] – Din it. **commediografo,** lat. **comoediographus.**

COMEDON, *comedoane,* s.n. Mică formaţie cilindrică de substanţe sebacee cu extremitatea neagră, care astupă uneori glandele sebacee ale feţei. – Din fr. **comédon.**

COMEMORA, *comemorez,* vb. I. Tranz. A celebra solemn amintirea unei personalităţi sau a unui eveniment important. – Din fr. **commémorer,** lat. **commemorare.**

COMEMORABIL, -Ă, *comemorabili, -e,* adj. Care trebuie (sau poate) să fie comemorat; de comemorat. – Din fr. **commémorable,** lat. **commemorabilis.**

COMEMORARE, *comemorări,* s.f. Acţiunea de *a comemora*; ceremonie menită să evoce amintirea unei persoane sau a unui eveniment important; comemoraţie. – V. **comemora.**

COMEMORATIV, -Ă, *comemorativi, -e,* adj. Care evocă amintirea unui eveniment important, a unei personalităţi etc. – Din fr. **commémoratif.**

COMEMORAŢIE, *comemoraţii,* s.f. (Rar) Comemorare. – Din fr. **commémoration,** lat. **commemoratio.**

COMENDUIRE, *comenduiri,* s.f. Organ militar care supraveghează îndeplinirea corectă a serviciului de gardă, păstrarea ordinii şi a disciplinei într-o localitate, într-o unitate militară, într-o staţie de cale ferată etc. * Local în care îşi are sediul un asemenea organ militar. – Din **comendui** (ieşit din uz "a comanda" < *comendie* < pol. *komenda).*

COMENSALISM s.n. v. **comensualism.**

COMENSUALISM s.n. (Biol.) Formă de relaţii între două plante sau două animale, în care unul foloseşte resturile de hrană ale celuilalt. [Pr.: -*su-a*÷, – Var : **comensalísm** s.n.] – După germ. **Kommensalismus**, fr. **commensalisme.**

COMENSURABIL, -Ă, *comensurabili, -e,* adj. (Mat.; despre două sau mai multe mărimi) Care pot fi măsurate cu aceeaşi unitate de măsură, valorile amândurora fiind multipli întregi ai unităţii folosite. – Din fr. **commensurable,** lat. **commensurabilis.**

COMENSURABILITATE s.f. Proprietatea a două mărimi de aceeaşi natură de a admite o a treia mărime ca măsură comună, care se cuprinde în primele de un număr întreg de ori. – Din fr. **commensurabilité.**

COMENTA, *comentez,* vb. I. Tranz. **1.** A face observaţii asupra unei întâmplări, a unui eveniment etc.; a interpreta, a lămuri. **2.** A analiza, a interpreta critic textul unei opere literare, istorice, un articol de lege etc. – Din fr. **commenter,** lat. **commentari.**

COMENTARE, *comentări,* s.f. Acţiunea de *a comenta*. – V. **comenta.**

COMENTARIU, *comentarii,* s.f. **1.** Apreciere, comentare (în spirit critic) a unei probleme, a unui eveniment etc.; material publicistic prezentând o asemenea apreciere. **2.** Explicare a unei opere literare, istorice etc., făcută adesea prin note marginale; interpretare. – Din fr. **commentaire,** lat. **commentarium.**

COMENTATOR, -OARE, *comentatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care interpretează o operă literară, istorică etc. autor de comentarii. * Persoană care comentează desfăşurarea unui eveniment, a unei întreceri sportive etc. (la radio, televiziune). – Din fr. **commentateur,** lat. **commentator, -oris.**

COMERAJ s.n. (Franţuzism) Flecăreală; bârfă. – Din fr. **commérage.**

COMERCIABIL, -Ă, *comerciabili, -e,* adj. Care îndeplineşte condiţiile pentru a fi comercializat (uşor); vandabil; de comercializat. [Pr.: -*ci-a*-] – Din it. **commerciabile.**

COMERCIAL, -Ă, *comerciali, -e,* adj. Care aparţine comerţului, privitor la comerţ; din comerţ; negustoresc. [Pr.: -*ci-al*] – Din fr. **commercial,** lat. **commercialis.**

COMERCIALISM s.n. Spirit comercial (exagerat). [Pr.: -*ci-a*-] – Din engl. **commercialism.**

COMERCIALIZA, *comercializez,* vb. I. Tranz. A pune o marfă, un bun etc. în comerţ, a face să devină obiect de comerţ. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **commercialiser.**

COMERCIALIZARE, *comercializări,* s.f. Acţiunea de *a comercializa* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ci-a*-] – V. **comercializa.**

COMERCIANT, -Ă, *comercianţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu comerţul; negustor. [Pr.: *-ci-ant*] – Din it. **commerciante,** fr. **commerçant.**

COMERŢ, (rar) *comerţuri,* s.n. Schimb de produse prin cumpărarea şi vânzarea lor; ramură a economiei în cadrul căreia se desfăşoară circulaţia mărfurilor. – Din fr. **commerce,** lat. **commercium.**

COMESEAN, -Ă, *comeseni, -e,* s.m. şi f. Persoană care stă la masă împreună cu altcineva, care mănâncă la o masă comună; conviv. [Var.: **conmeseán, -ă** s.m. şi f.] – **Co-** + **mesean** (după fr. *commensal).*

COMESTIBIL, -Ă, *comestibili, -e,* adj. Care poate servi ca hrană; bun de mâncat. – Din fr. **comestible,** lat. **comestibilis.**

COMET s.n. v. **cometă.**

COMETĂ, *comete,* s.f. Corp ceresc alcătuit dintr-un nucleu luminos înconjurat de gaze şi de pulberi, care, uneori, se prelungeşte sub forma unei cozi îndreptate în sens opus Soarelui din cauza presiunii luminii acestuia; stea cu coadă. [Var.: (înv.) **comét** s.n.] – Din fr. **comete,** lat. **cometa.**

COMIC, -Ă, *comici, -ce,* adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine comediei[1], de comedie, relativ la comedie. * Care provoacă râsul; hazliu, ridicol. **2.** S.m. Actor care interpretează roluri de comedie[1]. **3.** S.n. Categorie estetică în a cărei sferă intră actele, situaţiile sau personajele din viaţă sau din artă care provoacă râsul; ceea ce constituie temeiul ridicolului; parte hazlie, element sau efect comic, notă ridicolă pe care o reprezintă ceva sau cineva. – Din fr. **comique,** lat. **comicus.**

COMICĂRIE, *comicării,* s.f. (Pop.) Faptă, situaţie care provoacă râsul; caraghioslâc. – **Comic** + suf. *-ărie.*

COMICITATE s.f. (Rar) Caracter comic. – **Comic** + suf. *-itate.*

COMICS, *comicsuri,* s.n. Nume dat unor povestiri prezentate sub formă de desene seriale (publicate în reviste, broşuri etc.), însoţite de texte scurte. – Din engl. **comics.**

COMINATORIU, -IE, *cominatorii,* adj. (Despre o măsură luată de un organ de justiţie) Care constrânge o persoană la comiterea sau la abţinerea de la săvârşirea unui fapt. ** *Daune cominatorii* = sumă de bani ce urmează a se plăti periodic de către o persoană până la achitarea obligaţiei ce îi revine. – Din fr. **comminatoire.**

COMINĂ s.f. (Reg.) Tescovină. – Din scr. **komina.**

COMINUTIV, -Ă, *cominutivi, -e,* adj. (Med.; despre fracturi) În fragmente mici. – Din fr. **comminutif.**

COMINUŢIE, *cominuţii,* s.f. (Rar) Reducere, împărţire în bucăţi mici. – Cf. lat. **comminuere**.

COMIS, *comişi,* s.m. Mare dregător în Moldova şi în Ţara Românească, în evul mediu, care avea în sarcina sa caii şi grajdurile curţii domneşti, precum şi aprovizionarea cu furaje. – Din ngr. **kómis.**

COMISAR, *comisari,* s.m. **1.** (În vechea organizare administrativă a ţării) Ofiţer de poliţie, şef al unui comisariat de poliţie. **2.** (În sintagma) *Comisar militar* = comandant al unui comisariat militar. **3.** (În U.R.S.S., până în anul 1946; în sintagma) *Comisar al poporului* = membru al guvernului sovietic. **4.** Persoană însărcinată de o autoritate superioară cu mandate speciale; mandatar. – Din fr. **commissaire, (3),** rus. **komissar.**

COMISARIAT, *comisariate,* s.n. **1.** (În vechea organizare administrativă a ţării) Secţie a poliţiei orăşeneşti condusă de un comisar **(1).** * Localul acestei secţii. **2.** (În sintagma) *Comisariat militar* = organ de conducere militară locală de pe lângă fiecare unitate administrativă, ale cărei funcţii de bază sunt recrutarea şi încorporarea celor supuşi serviciului militar, precum şi evidenţa situaţiei militare a cetăţenilor. * Localul acestui organ. **3.** (În U.R.S.S., până în anul 1946; în sintagma) *Comisariat al poporului* = minister. [Pr.: *-ri-at*] – Din fr. **commissariat**, **(3)** rus. **komissariat.**

COMISERATIV, -Ă, *comiserativi, -e,* adj. (Rar) Compătimitor. [Pr. şi: *-ze-*] – Din it. **commiserativo.**

COMISIE, *comisii,* s.f. **1.** Colectiv organizat care funcţionează pe lângă o instituţie, o adunare etc. şi care are sarcina de a face propuneri, de a lua hotărâri sau de a executa mandate în cazuri speciale. **2.** Organism internaţional sau organ al unei organizaţii internaţionale. **3.** (Înv.) Secţie de poliţie. [Var.: **comisiúne** s.f.] – Din rus. **komissiia,** fr. **commission.**

COMISION, *comisioane,* s.n. **1.** Însărcinare dată unei persoane de a procura sau de a transmite ceva; serviciu făcut cuiva în urma unei astfel de însărcinări. **2.** (Jur.) Contract în baza căruia o persoană tratează afaceri comerciale în nume propriu, dar pe socoteala altei persoane, în schimbul unei remuneraţii (procentuale). * Remuneraţie (procentuală) primită de o persoană, de o bancă etc. care a mijlocit o afacere comercială sau care a efectuat un serviciu. [Pr.: *-si-on*] – Din fr. **commission.**

COMISIONA, *comisionez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A procura ceva prin mijlocirea unui comisionar.

[Pr.: -*si-o-*] – Din fr. **commissionner.**
COMISIONAR, *comisionari,* s.m. **1.** Persoană care tratează afaceri comerciale în numele său, dar pe socoteala altei persoane, în schimbul unui beneficiu. **2.** Persoană care se ocupă cu transmiterea de scrisori, pachete etc. pe cale particulară. [Pr.: -*si-o-*] – Din fr. **commissionnaire.**
COMISIUNE s.f. v. **comisie.**
COMISOAIE, *comisoaie,* s.f. (Înv.) Soţie de comis. – **Comis** + suf. -*oaie.*
COMISORIU, -IE, *comisorii,* adj. (Jur.) Care duce la rezilierea, anularea, desfiinţarea unui contract. – Din fr. **commissoire,** lat. **commissorius.**
COMISURAL, -Ă, *comisurali, -e,* adj. (Anat.) Al comisurii, de comisură. – Din fr. **commissural.**
COMISURĂ, *comisuri,* s.f. **1.** Punct de unire a două părţi anatomice. *Comisura buzelor. Comisura pleoapelor.* **2.** Fascicul de fibre nervoase care uneşte două regiuni simetrice ale emisferelor cerebrale sau ale altor segmente din sistemul nervos central. – Din fr. **commissure,** lat. **commissura.**
COMIS-VOIAJOR, *comis-voiajori,* s.m. Persoană care se ocupă cu mijlocirea vânzărilor de mărfuri, deplasându-se în diverse locuri în căutarea unor beneficiari. [Pr.: -*vo-ia-*] – Din fr. **commis voyageur.**
COMIŞEL, *comişei,* s.m. (Înv.) Ajutor de comis. – **Comis** + suf. -*el.*
COMITAGIU, *comitagii,* s.m. Membru al unei organizaţii revoluţionare bulgare care a luptat în trecut pentru eliberare. – Din tc. **komitaci.**
COMITAT, *comitate,* s.n. Unitate administrativ-teritorială, în unele ţări condusă de un comite[2] (sau conte); district. – Din germ. **Komitat.**
COMITE[1], *comit,* vb. III. Tranz. A face, a înfăptui, a săvârşi (o faptă rea). – Din lat. **committere.**
COMITE[2], *comiţi,* s.m. (Înv.) Conducător administrativ al unui comitat. – Din lat. **comes, -itis.**
COMITENT, -Ă, *comitenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care încredinţează cuiva un mandat prin care îl împuterniceşte să săvârşească anumite acte sub controlul său şi după directivele sale. – Din it. **committente,** lat. **commitens, -ntis.**
COMITERE, *comiteri,* s.f. Acţiunea de *a comite*[1]. – V. **comite[1].**
COMTET, *comitete,* s.n. Organ de conducere colectivă a anumitor organizaţii. – Din rus. **komitet,** fr. **comité.**
COMIŢIAL, -Ă, *comiţiali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la epilepsie, care aparţine epilepsiei. *Criză comiţială.* **2.** S.m. şi f. Bolnav de epilepsie. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **comitial.**
COMIŢII s.f. pl. (În Roma antică, în perioada republicii) Adunări ale poporului având atribuţii politice, legislative, judecătoreşti şi religioase. – Din lat. **comitia, -orum.**
COMIZERAŢIE s.f. (Rar) Milă, compătimire. – Din fr. **commisération.**
COMMODO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo liniştit, uşor. – Cuv. it.
COMOARĂ, *comori,* s.f. Grămadă de bani sau de obiecte de preţ (păstrate sub lacăt, ascunse în pământ etc.). * Avuţie, avere, avut. * Fig. Persoană extrem de iubită sau de preţuită. – Din sl. **komora.**
COMOD, -Ă, *comozi, -de,* adj. **1.** De care te poţi folosi uşor şi cu plăcere; lesnicios, plăcut, confortabil. * Tihnit, liniştit. **2.** (Peior.; despre oameni) Care nu vrea să facă eforturi; care nu înţelege să iasă din obiceiurile lui, din ritmul lui tihnit, obişnuit de viaţă; *p. ext.* leneş, indolent. – Din fr. **commode,** lat. **commodus.**
COMODAT s.n. (Rar) Împrumut făcut pentru o folosinţă curentă. – Din fr. **commodé,** lat. **commodatus.**
COMODĂ, *comode,* s.f. Mobilă cu sertare mari, suprapuse, în care se păstrează lenjeria; scrin. – Din fr. **commode.**
COMODITATE, *comodităţi,* s.f. **1.** Starea sau însuşirea de a fi comod **(1)**; confort. **2.** (Peior.) Atitudinea unei persoane comode **(2)**. – Din fr. **commodité,** lat. **commoditas, -atis.**
COMODOR, *comodori,* s.m. Grad de ofiţer superior căpitanului de vas şi inferior contraamiralului, în marina engleză şi americană; persoană care are acest grad. – Din fr., engl. **commodore.**
COMOR s.n. Varietate de rasă de oi caracul, cu lână de culoare maro-roşcată. – Et. nec.
COMORNIC, *comornice,* s.n. (Înv.) Celar la stână. – Din pol. **komornik.**
COMOŞTENITOR, -OARE, *comoştenitori, -oare,* s.m. şi f. (Jur.) Persoană care moşteneşte împreună cu alţii pe cineva, considerată în raport cu aceştia. – **Co + moştenitor** (după fr. *cohéritier).*
COMOŢIE, *comoţii,* s.f. Zguduire puternică, bruscă a unui organ. *** Comoţie cerebrală* =

zguduire puternică a creierului, provocată prin cădere, explozie, lovire etc. şi manifestată prin tulburări care merg de la ameţeală până la pierderea cunoştinţei, comă şi moarte. – Din fr. **commotion.**

COMPACITATE s.f. Raportul dintre greutatea specifică aparentă a unui material granular sau poros şi greutatea lui specifică reală; *p. gener.* însuşirea de a fi compact. – Din fr. **compacité.**

COMPACT, -Ă, *compacţi, -te,* adj. **1.** Care se compune din particule strâns legate între ele; îndesat, dens. ** *Caractere compacte* = litere de tipar groase şi negre; aldine. * (Despre o mulţime, un grup de oameni etc.) Numeros şi des. **2.** Fig. (Despre noapte, întuneric etc.) În care nu străbate nici o rază de lumină; întunecos. – Din fr. **compact,** lat. **compactus.**

COMPACTA, *compactez,* vb. I. Tranz. **1.** (Reg.) A lega cărţi. **2.** A îndesa cu ajutorul compactorului. – Din **compactor.**

COMPACTABIL, -Ă adj. v. **compactibil.**

COMPACTARE, *compactări,* s.f. **1.** (Reg.) Faptul de *a compacta*. **2.** Operaţie de îndesare a pământului, a materialelor cu ajutorul compactorului. – V. **compacta.**

COMPACTIBIL, -Ă, *compactibili, -e,* adj. Care poate fi compactat. [Var.: **compactábil, -ă** adj.]

COMPACTIBILITATE s.f. Proprietatea de a putea fi compactat. – Din fr. **compactibilité.**

COMPACTITATE, *compactităţi,* s.f. Însuşire de a fi compact; compacitate. – **Compact** + suf. *-itate.* (după germ. *Kompaktheit).*

COMPACTIZARE, *compactizări,* s.f. Condesare. – Din **compact.**

COMPACTOMETRU, *compactometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de îndesare a solului. – Din fr. **compactométre.**

COMPACTOR, (1) *compactori,* s.m., **(2)** *compactoare,* s.n. **1.** S.m. (Reg.) Legător de cărţi. **2.** S.n. Utilaj folosit la îndesarea umpluturilor de pământ, a stratului de la suprafaţa unui teren ori a unei şosele etc. – Din fr. **compacteur,** lat. **compactor.**

COMPANIE[1], *companii,* s.f. **1.** Tovărăşie, însoţire. ** *Damă* (sau *doamnă) de companie* = persoană angajată să îngrijească de o persoană bătrână sau bolnavă sau ca să-i ţină de urât. **2.** Grup mic de persoane care-şi petrec vremea împreună; societate. **3.** Mare întreprindere constituită sub formă de societăţi (industriale, comerciale, de transport). – Din fr. **compagnie.**

COMPANIE[2], *companii,* s.f. Subunitate militară mai mare decât plutonul şi mai mică decât batalionul. ** *Companie de onoare* = denumire a unei companii[2] care îndeplineşte rolul de gardă de onoare. – Din fr. **compagnie,** it. **compagnia.**

COMPANION, -OANĂ, *companioni, -oane,* s.m. şi f. (Franţuzism). **1.** Camarad, tovarăş. **2.** Persoană care făcea parte dintr-o societate comercială, artistică etc. – Din fr. **compagnon.**

COMPARA, *compár,* vb. I. Tranz. A examina pentru a stabili asemănările şi deosebirile; a confrunta. – Din fr. **comparer,** lat. **comparare.**

COMPARABIL, -Ă, *comparabili, -e,* adj. Care poate fi comparat. – Din fr. **comparable,** lat. **comparabilis.**

COMPARARE, *comparări,* s.f. Acţiunea de *a compara.* – V. **compara.**

COMPARAT, -Ă, *comparaţi, -te,* adj. (Despre discipline ştiinţifice) Care are ca obiect studiul fenomenelor sau al instituţiilor puse în comparaţie. *Gramatică comparată.* – V. **compara.**

COMPARATISM s.n. Metodă de cercetare (în literatură, muzică etc.) bazată pe identificarea şi compararea motivelor **(3)** comune din culturile diferitelor ţări. * (Lingv.) Cercetare bazată pe metoda comparativ-istorică; comparativism. – Din fr. **comparatisme.**

COMPARATIST, -Ă, *comparatişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în studiul unei discipline comparate. – Din fr. **comparatiste.**

COMPARATIV, -Ă, *comparativi, -e,* adj. Care este bazat pe comparaţie, pe stabilirea de raporturi între diferite fenomene; care stabileşte sau serveşte pentru comparaţie. ** (şi substantivat, n.) *Grad comparativ* = unul dintre gradele de comparaţie ale adjectivelor şi ale adverbelor, care exprimă superioritatea, inferioritatea sau egalitatea mai multor obiecte (sau acţiuni) cu aceeaşi însuşire sau caracteristică ori a aceluiaşi obiect (sau a aceleiaşi acţiuni) în momente diferite. *Metodă comparativă* = metodă de cercetare în lingvistica istorică, care constă în reconstituirea faptelor de limbă din trecut, nefixate în scris, prin compararea unor fapte corespunzătoare de mai târziu, din două sau mai multe limbi existente. – Din fr. **comparatif,** lat. **comparativus.**

COMPARATIVISM s.n. (Lingv.) Comparatism. – Din germ. **Komparativismus.**

COMPARATOR, *comparatoare,* s.n. Instrument de măsură format dintr-un şurub micrometric

şi două microscoape, care serveşte la măsurarea distanţei dintre două puncte sau dintre două repere. – Din fr. **comparateur.**

COMPARAŢIE, *comparaţii,* s.f. **1.** Examinare a două sau a mai multor lucruri, fiinţe sau fenomene, făcută cu scopul de a se stabili asemănările şi deosebirile dintre ele. ** *Grad de comparaţie* = formă pe care o ia adjectivul şi unele categorii de adverbe pentru a arăta măsura mai mică sau mai mare în care un substantiv sau un verb posedă însuşirea sau caracteristica exprimată de acel adjectiv sau adverb. *Termen de comparaţie* = cuvânt, expresie sau noţiune care serveşte pentru a compara ceva. ** Expr. *În comparaţie cu...* = comparativ, faţă de... *A nu suferi comparaţie* = a fi mai presus de orice alt obiect sau fiinţă cu care ar putea fi comparat. **2.** Figură de stil care constă în alăturarea a două obiecte, persoane, acţiuni etc. pe baza unor însuşiri comune. [Var.: (înv.) **comparaţiúne** s.f.] – Din lat. **comparatio, -onis.**

COMPARAŢIUNE s.f. v. **comparaţie.**

COMPARS s.m. (Livr.) Personaj mut sau cu rol minor într-un spectacol; figurant. – Din fr. **comparse,** it. **comparsa.**

COMPARTIMENT, *compartimente,* s.n. **1.** Despărţitură într-un vagon de cale ferată, într-o încăpere mai mare, într-un dulap, într-o cutie etc. * Diviziune obţinută prin împărţirea unei suprafeţe plane. **2.** Sferă, sector, domeniu (de activitate) într-o întreprindere, într-o instituţie etc. – Din fr. **compartiment.**

COMPARTIMENTA, *compartimentez,* vb. I. Tranz. A împărţi un spaţiu în compartimente. – Din fr. **compartimenter.**

COMPARTIMENTAJ, *compartimentaje,* s.n. (Rar) (Mod de) împărţire în compartimente. – Din fr. **compartimentage.**

COMPARTIMENTAL, -Ă, *compartimentali, -e,* adj. Care ţine de un compartiment, referitor la un compartiment. – Din fr. **compartimental.**

COMPARTIMENTARE, *compartimentări,* s.f. Faptul de "a compartimenta". – V. **compartimenta.**

COMPARTIMENTAT, -Ă, *compartimentaţi, -te,* adj. Împărţit în compartimente. – V. **compatirmenta.**

COMPAS, *compasuri,* s.n. **1.** Instrument de măsură şi de trasare a cercurilor sau a arcelor de cerc, format din două braţe articulate, prevăzute la capete cu un vârf şi cu un dispozitiv de desenat (creion, trăgător, cretă etc.). **2.** (Rar) Busolă. ** Expr. (Fam.) *A-şi pierde compasul* = a se încurca, a se zăpăci. – Din fr. **compas.**

COMPASIUNE s.f. (Livr.) Milă, compătimire. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr.**compassion.**

COMPATIBIL, -Ă, *compatibili, -e,* adj. Care se poate împăca cu altceva, care poate sta împreună sau poate exista simultan cu altceva; corespunzător, potrivit. * (Despre o funcţie, o profesiune) Care poate fi exercitat simultan cu altceva. * (Despre un sistem de ecuaţii) Care admite (aceleaşi) soluţii. – Din fr. **compatible.**

COMPATIBILITATE s.f. **1.** Faptul de a fi compatibil; însuşirea a tot ce e compatibil; potrivire. **2.** (Log.) Raport între două enunţuri care nu se exclud reciproc. **3.** (Mat.) Proprietate a unui sistem de relaţii de a fi compatibil, părţile sale neexcluzându-se una pe cealaltă. **4.** (Tel.; în sintagma) *Compatibilitate inversă* = retrocompatibilitate. – Din fr. **compatibilité.**

COMPATRIOT, -OATĂ, *compatrioţi, -oate,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu altă persoană originară din aceeaşi ţară. [Pr.: -*tri-ot*] – Din fr. **compatriote**, lat. **compatriota.**

COMPĂREA, *compár,* vb. II. Intranz. A apărea, a se prezenta sau a fi adus în faţa unei instanţe judecătoreşti (ca inculpat sau ca martor). – Din fr. **comparaître** (după *părea*).

COMPĂTIMI, *compătimesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A avea sau a manifesta părere de rău faţă de suferinţele cuiva. **2.** Intranz. (Înv.) A suferi împreună cu altcineva; a lua parte la suferinţa cuiva. – **Con**[1]**- + pătimi** (după fr. *compatir).*

COMPĂTIMIRE, *compătimiri,* s.f. Acţiunea de *a compătimi* şi rezultatul ei; părere de rău, milă faţă de starea, de suferinţele cuiva. – V. **compătimi.**

COMPĂTIMITOR, -OARE, *compătimitori, -oare,* adj. Care simte sau manifestă compătimire faţă de cineva. – **Compătimi** + suf. -*tor.*

COMPENDIATOR, -OARE, *compendiatori, -oare*, s.m. şi f. (Rar) Persoană care face un compendiu **(1)**. [Pr.: -*di-a*-] – După fr. **compendiaire.**

COMPENDIU, *compendii,* s.n. **1.** Expunere sintetică a unei lucrări, a unei discipline sau a unei concepţii; conspect; publicaţie în care se face o asemenea expunere. **2.** (Tehn.; în forma "compendium") Dispozitiv care se adaptează în faţa obiectivului cinematografic, pentru a permite operatorului să execute diferite trucaje tehnice pe film. [Var.: **compéndium** s.n.] – Din lat., fr. **compendium.**

COMPENDIUM s.n. v. **compendiu**.
COMPENSA, *compensez,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui ceva consumat sau cheltuit prin altceva (egal în valoare); a completa, a înlocui ceva insuficient cu altceva; a echilibra. * A îndrepta un rău printr-un bine; a răsplăti în mod corespunzător; a despăgubi. **2.** Tranz. (Fiz.) A micşora sau a anula efectul unei anumite acţiuni. **3.** Tranz. şi refl. (Med.) A face să-şi revină sau a-şi reveni la o stare de funcţionare normală, de echilibru. – Din fr. **compenser,** lat. **compensare.**
COMPENSABIL, -Ă, *compensabili, -e,* adj. Care poate fi compensat. – Din fr. **compensable.**
COMPENSARE, *compensări,* s.f. Acţiunea de *a (se) compensa* şi rezultatul ei. – V. **compensa.**
COMPENSAT, -Ă, *compensaţi, -te,* adj. În stare de compensare; echilibrat. * (Med.) Care a revenit la o stare de funcţionare normală. – V. **compensa.**
COMPENSATIV, -Ă, *compensativi, -e,* adj. Care stabileşte o compensaţie, care compensează. – Din fr. **compensativ.**
COMPENSATOR, -OARE, *compensatori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care compensează; compensatoriu. * (Despre aparate, dispozitive, sau mărimi) Care compensează un anumit efect în vederea menţinerii unui anumit regim. **2.** S.n. Aparat, dispozitiv sau sistem cu care se efectuează o compensare sau se realizează o echilibrare. – Din fr. **compensateur.**
COMPENSATORIU, -IE, *compensatorii,* adj. Care compensează; compensator. * (Jur.) Care duce la repararea unei pagube. ** *Daune compensatorii* = sumă de bani ce se plăteşte de către debitor creditorului pentru a-i acoperi pagubele rezultate din neexecutarea unei obligaţii. – Din fr. **compensatoire.**
COMPENSAŢIE, *compensaţii,* s.f. Faptul de a compensa; *p. ext.* ceea ce serveşte pentru a compensa ceva. [Var.: **compensaţiune** s.f.] – Din fr. **compensation,** lat. **compensatio, -onis.**
COMPENSAŢIUNE s.f. v. **compensaţie.**
COMPER, *comperi,* s.m. (Rar) Prezentator al unui spectacol de estradă, de varietăţi etc. – Din engl. **compeer.**
COMPERAJ, *comperaje,* s.n. Prezentare a unui spectacol de estradă, de varietăţi etc.; text care conţine această prezentare. – Din fr. **compérage.**
COMPETENT, -Ă, *competenţi, -te,* adj. **1.** Care este bine informat într-un anumit domeniu; care este capabil, care este în măsură să judece un anumit lucru. **2.** Care are atribuţia, căderea, autoritatea legală să facă ceva; îndreptăţit. [Var.: (înv.) **competínte** adj.] – Din fr. **compétent.**
COMPETENŢĂ, *competenţe,* s.f. Capacitate a cuiva de a se pronunţa asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoaşteri adânci a problemei în discuţie; capacitate a unei autorităţi, a unui funcţionar etc. de a exercita anumite atribuţii. ** Expr. *A fi de competenţa cuiva* = a intra în atribuţiile cuiva. *A-şi declina competenţa* = a se declara lipsit de autoritate (legală) sau fără pregătirea necesară pentru a judeca o chestiune sau pentru a se pronunţa într-o problemă. [Var.: **competínţă** s.f.] – Din fr. **compétence.**
COMPETINTE adj. v. **competent.**
COMPETINŢĂ s.f. v. **competenţă.**
COMPETITIV, -Ă, *competitivi, -e,* adj. **1.** Susceptibil de a suporta concurenţa. **2.** Unde se poate concura, în care concurenţa este posibilă. – Din fr. **compétitif.**
COMPETITIVITATE s.f. Însuşirea de a fi competitiv. – **Competitiv** + suf. *-itate.*
COMPETITOR, -OARE, *competitori, -oare,* s.m. şi f. Concurent. [Var.: (înv) **compeţitór, -oáre** s.m. şi f.] – Din fr. **compétiteur,** lat. **competitor.**
COMPETIŢIE, *competiţii,* s.f. Concurs, întrecere. – Din fr. **compétition.**
COMPETIŢIONAL, -Ă, *competiţionali, -e,* adj. De competiţie. *Activitate competiţională.* [*Pr.: -ţi-o-*] – Din **competiţie.**
COMPEŢITOR, -OARE s.m. şi f. v. **competitor.**
COMPILA, *compilez,* vb. I. Tranz. A aduna fapte sau păreri din operele diverşilor autori pentru a alcătui o lucrare nouă, fără o contribuţie personală. – Din fr. **compiler,** lat. **compilare.**
COMPILARE, *compilări,* s.f. Acţiunea de *a compila* şi rezultatul ei. – V. **compila.**
COMPILATOR, -OARE, *compilatori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană care compilează, autor de compilaţii. **2.** S.n. (Cib.) Program utilitar de transformare a unui limbaj algoritmic în codul maşinii. – Din fr. **compilateur,** lat. **compilator.**
COMPILAŢIE, *compilaţii,* s.f. Lucrare, operă care cuprinde idei şi fragmente din diverşi autori, neprelucrate în mod personal. – Din fr. **compilation,** lat. **compilatio.**
COMPLACE vb. III. v. **complăcea.**

COMPLĂCEA, *compläc,* vb. II. Refl. A găsi o mulţumire completă în ceva; (peior.) a se mulţumi cu o anumită situaţie fără a încerca să o depăşească. [Var.: **compláce** vb. III] – **Con**[1]**- + plăcea** (după fr. *complaire).*
COMPLĂCERE s.f. (Înv.) Amabilitate, complezenţă. – V. **complăcea.**
COMPLECT, -Ă, adj. v. **complet**[2]**.**
COMPLECTA vb. I. v. **completa.**
COMPLECTAMENTE adv. v. **completamente.**
COMPLECTARE s.f. v. **completare.**
COMPLEMENT, *complemente,* s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva spre a-l întregi; complinire. **2.** Parte secundară a propoziţiei care determină un verb, un adjectiv sau un adverb. **3.** Substanţă de natură proteică prezentă în serul normal şi care participă la procesul imunităţii. – Din fr. **complément,** lat. **complementum.**
COMPLEMENTAR, -Ă, *complementari, -e,* adj. Care complineşte, care completează. ** *Unghiuri complementare* = unghiuri care, prin însumare, formează un unghi de 90°. *Culori complementare* = culori care, prin suprapunere, dau culoarea albă. [Var.: **complimentár, -ă** adj.] – Din fr. **complémentaire.**
COMPLEMENTARISM s.n. (Fil.) Teză fundamentală a empirismului logic constând în asocierea empirismului cu logicismul. – Din fr. **complémentarisme.**
COMPLEMENTARITATE s.f. Însuşirea de a prezenta un caracter complementar, de a fi alcătuit din părţi complementare. – Din fr. **complémentarité.**
COMPLEMENTARIZA, *complementarizez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni complementar la ceva; a se completa, a se întregi. – **Complementar** + suf. *-iza.*
COMPLET[1]**,** *completuri,* s.n. (Franţuzism ieşit din uz) Bal popular; local de dans (în cartierele periferice ale unui oraş). – Probabil din **cuplet** (confundat, prin etimologie populară cu *complet*[2]*).*
COMPLET[2], **-Ă, (1)** *compleţi, -te,* adj., **(2, 3)** *completuri,* s.n., **(4)** adv. **1.** Adj. Care conţine tot ceea ce trebuie; căruia nu-i lipseşte nici una dintre părţile constitutive; întreg, desăvârşit, deplin, împlinit. ** *Opere complete* = ediţie cuprinzând toate operele unui scriitor. * (Despre un vehicul de transport în comun) Care are toate locurile ocupate; plin. **2.** S.n. (În sintagma) *Complet de judecată* = colectiv alcătuit din numărul legal de judecători şi asesori care iau parte la soluţionarea unui litigiu. **3.** S.n. Costum de haine; obiect de îmbrăcăminte compus din două (sau mai multe) piese asortate. **4.** Adv. În întregime, cu desăvârşire. [Var.: **compléct, -ă** adj.] – Din fr. **complet,** lat. **completus.**
COMPLETA, *completez,* vb. I. Tranz. A întregi, a adăuga pentru a fi complet[2]. [Var.: **complectá** vb. I] – Din fr. **compléter.**
COMPLETAMENTE adv. (Livr.) În mod complet[2], cu desăvârşire. [Var.: **complectaménte** adv.] – Din it. **completamente,** fr. **complétement.**
COMPLETARE, *completări,* s.f. Acţiunea de *a completa* şi rezultatul ei. * Ceea ce se adaugă pentru a completa; film scurt, secundar, care completează un program cinematografic. [Var.: **complectáre** s.f.] – V. **completa.**
COMPLETAŞ, *completaşi,* s.m. (Înv.) Soldat care, după terminarea serviciului militar, era ţinut în evidenţa armatei o anumită perioadă de timp, înainte de a fi trecut în rezervă. – **Completa** + suf. *-aş.*
COMPLETAT, -Ă, *completaţi, -te,* adj. Care a devenit complet; întregit. – V. **completa.**
COMPLETITUDINE s.f. (Log.) Proprietate a unui sistem ipotetic-deductiv în care orice propoziţie supusă regulilor de deducţie poate fi demonstrată. – Cf. fr. **complétude**.
COMPLETIVĂ, *completive,* adj. (În sintagma) *Propoziţie completivă* (şi substantivat, f.) = propoziţie subordonată care are rol de complement pe lângă verbul din altă propoziţie. – Din fr. **complétive,** lat. **completivus.**
COMPLETIVITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi complet. – Din fr. **complétivité.**
COMPLEX, -Ă, *complecşi, -xe,* adj., s.n. **1.** Adj. Format din mai multe părţi; care îmbrăţişează, care întruneşte în sine mai multe laturi sau elemente diferite. * (Mat.) *Număr complex* = număr alcătuit prin însumarea unui număr real cu un număr imaginar. **2.** S.n. Întreg, unitate formată din mai multe părţi, din mai multe elemente; sistem care întruneşte în sine mai multe laturi, care îmbrăţişează mai multe domenii; combinare, asociere într-un tot a mai multor fenomene, stări de lucruri etc. * Ansamblu de construcţii, de unităţi industriale sau comerciale etc. cu funcţii deosebite, grupate teritorial, care alcătuiesc un tot unitar servind aceluiaşi scop. ** *Complex sportiv* = bază sportivă special amenajată pentru practicarea mai multor ramuri de sport. **3.** S.n. Ansamblu de tendinţe inconştiente formate în copilărie pe baza anumitor relaţii familiale şi sociale, care determină comportarea ulterioară a persoanei. ** *Complex de inferioritate* = sentiment de neîncredere în forţele proprii, care se formează de obicei în

copilărie, uneori în legătură cu o deficienţă fizică sau psihică. (Psih.) *Complexul lui Oedip* = ataşament erotic al copilului faţă de părintele de sex opus. – Din fr. **complexe,** lat. **complexus.**
COMPLEXAT, -Ă, *complexaţi, -te,* adj. (Livr.) Stăpânit de complexe **(3)**. – Din fr. **complexé.**
COMPLEXIFICA, *complexific,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să devină sau a deveni (mai) complex. – **Complex** + suf. *-ifica.*
COMPLEXIFICARE, *complexificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) complexifica*. – V. **complexifica.**
COMPLEXIFICAT, -Ă, *complexificaţi, -te,* adj. Care a devenit (mai) complex.
COMPLEXITATE s.f. Faptul de a fi complex, însuşirea a ceea ce este complex. – Din fr. **complexité.**
COMPLEXIUNE, *complexiuni,* s.f. (Rar) Totalitatea trăsăturilor psihofizice care caracterizează o persoană. [Pr.: *-xi-u-*] – Din fr. **complexion.**
COMPLEXUAL, -Ă, *complexuali, -e,* adj. (Psih.) Referitor la complex **(3)**, la natura emoţională a acestuia. [Pr.: *-xu-al*] – Din fr. **complexuel.**
COMPLEZENT, -Ă, *complezenţi, -te,* adj. Care este gata de a servi pe cineva, doritor de a face plăcere cuiva; serviabil, amabil. – Din fr. **complaisant.**
COMPLEZENŢĂ, *complezenţe,* s.f. Faptul de a fi complezent; serviabilitate, amabilitate. – Din fr. **complaisance.**
COMPLIANŢĂ s.f. Mărime care indică gradul de elasticitate al unui sistem mecanic. [Pr.: *-pli-an-*] – Din engl. **compliance.**
COMPLICA, *complic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) încurca; a (se) agrava, a (se) înrăutăţi. – Din fr. **compliquer.**
COMPLICARE, *complicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) complica*. – V. **complica.**
COMPLICAT, -Ă, *complicaţi, -te,* adj. Alcătuit din (prea) multe elemente; greu de descurcat sau de înţeles; încurcat, încâlcit. – V. **complica.**
COMPLICAŢIE, *complicaţii,* s.f. Faptul de *a (se) complica*; stare complicată, greu de descurcat; încurcătură, lucru care complică. * Stare patologică nouă (agravantă) care apare în cursul evoluţiei unei boli. [Var.: (înv.) **complicaţiúne** s.f.] – Din fr. **complication.**
COMPLICAŢIUNE s.f. v. **complicaţie.**
COMPLICE, *complici, -ce,* s.m. şi f. Persoană care participă în mod secundar la săvârşirea unei infracţiuni sau, *p. ext.*, care înlesneşte, tolerează, ascunde săvârşirea unei fapte reprobabile. – Din fr. **complice.**
COMPLICITATE, (rar) *complicităţi,* s.f. Participare secundară la săvârşirea unei infracţiuni; *p. ext.* tolerarea sau ascunderea unei fapte neîngăduite săvârşite de altul. – Din fr. **complicité.**
COMPLIMENT, *complimente,* s.n. **1.** Cuvânt de laudă, de măgulire, care exprimă o atitudine prietenească, de stimă, de respect sau de consideraţie. ** Loc. adv. *Fără compliment* = fără exagerare, fără gândul de a măguli; pe faţă, sincer. **2.** (La pl.) Salutări trimise unei persoane prin intermediul cuiva ca expresie a politeţii. **3.** Înclinare a capului sau a corpului în semn de salut respectuos; plecăciune. – Din fr. **compliment.**
COMPLIMENTA, *complimentez,* vb. I. Tranz. **1.** A exprima complimente **(1)**. **2.** (Înv.) A saluta. – Din fr. **complimenter.**
COMPLIMENTAR, -Ă adj. v. **complementar.**
COMPLIMENTARE, *complimentări,* s.f. Acţiunea de *a complimenta* şi rezultatul ei. – V. **complimenta.**
COMPLINI, *complinesc,* vb. IV. Tranz. A completa, a împlini, a întregi; a determina. – **Con**[1]**-** + [îm] **plini** (după *completa).*
COMPLINIRE, *compliniri,* s.f. Acţiunea de *a complini* şi rezultatul ei; întregire, împlinire, completare; (concr.) ceea ce complineşte. – V. **complini.**
COMPLINITOR, -OARE, *complinitori, -oare,* adj. Care complineşte. – **Complini** + suf. *-tor.*
COMPLOT, *comploturi,* s.n. Înţelegere secretă a câtorva persoane care uneltesc o acţiune împotriva unei persoane, a unui stat etc. – Din fr. **complot.**
COMPLOTA, *complotez,* vb. I. Intranz. A urzi un complot. – Din fr. **comploter.**
COMPLOTAŞ, -Ă, *complotaşi, -e,* s.m. şi f. (Înv.) Complotist. – **Complot** + suf. *-aş.*
COMPLOTISM s.n. (Rar) Tactică de complotist. – **Complot** + suf. *-ism.*
COMPLOTIST, -Ă, *complotişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care participă la un complot; complotaş. – **Complot** + suf. *-ist.*
COMPONENT, -Ă, *componenţi, -te,* adj., subst. **1.** Adj. Care intră ca parte într-un întreg; alcătuitor. * (Substantivat, f.) Element component **(1)**. **2.** S.n. (Chim.) Fiecare dintre substanţele sau speciile moleculare ale unui sistem fizico-chimic. **3.** S.f. (Fiz.) Fiecare dintre vectorii în care se descompune un anumit vector şi ale căror efecte însumate sunt

echivalente cu efectul vectorului dat. **4.** S.n. pl. (Electron.; în sintagmele) *Componente active* = denumire generică pentru diode, tranzistoare, circuite integrate. *Componente pasive* = denumire generică pentru rezistoare, capacitoare etc. – Din germ. **Komponente,** it. **componente.**

COMPONENŢĂ, *componenţe,* s.f. Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; compoziţie, alcătuire. – **Compon** [ent] + suf. -*enţă* (după *absent-absenţă).*

COMPONIST, -Ă, *componişti, -ste,* s.m. şi f. (Germanism înv.) Compozitor. – Din germ. **Komponist.**

COMPONISTIC, -Ă, *componistici, -ce,* adj. Al unei compoziţii muzicale, privitor la o compoziţie muzicală. – **Componist** + suf. -*ic.*

COMPORTA, *compórt,* vb. I. **1.** Refl. A avea o anumită conduită. **2.** Tranz. A aduce cu sine. * A necesita, a cere. – Din fr. **comporter.**

COMPORTAMENT, *comportamente,* s.n. **1.** Modalitate de a acţiona în anumite împrejurări sau situaţii; conduită, purtare, comportare. **2.** Ansamblul manifestărilor obiective ale animalelor şi ale oamenilor prin care se exteriorizează viaţa psihică. – Din fr. **comportement.**

COMPORTAMENTAL, -Ă, *comportamentali, -e,* adj. De comportament. – Din fr. **comportemental.**

COMPORTAMENTISM s.n. (Livr.) Behaviorism. – **Comportament** + suf. -*ism.*

COMPORTAMENTIST, -Ă, *comportamentişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al comportamentismului. – De la **comportamentism,** cu schimbarea sufixului.

COMPORTARE, *comportări,* s.f. Fel de a se comporta; comportament. – V. **comporta.**

COMPOST, *composturi,* s.n. Îngrăşământ agricol natural, rezultat în urma fermentării lente a diferitelor resturi vegetale şi animale, amestecate cu unele substanţe minerale. – Din fr. **compost.**

COMPOSTA, *compostez,* vb. I. Tranz. **1.** A marca data cu compostorul. **2.** A marca cu compostorul biletul de călătorie. – Din fr. **composter.**

COMPOSTARE, *compostări,* s.f. Acţiunea de *a composta.* – V. **composta.**

COMPOSTAT, -Ă, *compostaţi, -te,* adj. (Despre bilete de călătorie) Care a fost marcat cu compostorul. – V. **composta.**

COMPOSTOR, *compostoare,* s.n. **1.** Aparat mecanic, cu litere şi cifre mobile, folosit pentru a imprima data şi uneori numărul trenului (sau al altui vehicul) pe un bilet de călătorie. **2.** Aparat pentru perforat biletele în vehiculele de transport în comun cu autotaxare. – Din fr. **composteur.**

COMPOT, *compoturi,* s.n. Produs alimentar preparat din fructe, proaspete sau uscate, fierte în apă cu zahăr. – Din fr. **compote.**

COMPOTIERĂ, *compotiere,* s.f. Vas în care se toarnă compotul pentru a fi servit la masă. [Pr.: -*ti-e*-] – **Compot** + suf. -*ieră*. Cf. fr. **compotier.**

COMPOUND s.n. **1.** Mod de grupare a două mecanisme, maşini etc. pentru a asigura funcţionarea lor asociată. **2.** Masă electroizolantă constituită dintr-un amestec de materiale electroizolante organice. [Pr.: -*páund*] – Cuv. engl.

COMPOUNDA, *compoundez,* vb. I. Tranz. (Elt.) A face operaţia de compoundare. [Pr.: -*paun*-] – Din engl. **compound.**

COMPOUNDARE s.f. Metodă de reglare a tensiunii la generatoare sau a turaţiei la motoarele de curent continuu, care constă în excitarea suplimentară a maşinii cu un curent egal sau proporţional cu curentul din indus. [Pr.: -*paun*-] – Cf. **compound.**

COMPOUNDAT, -Ă, *compoundaţi, -te,* adj. (În sintagma) *Grăsimi compoundate* = substanţe grase formate dintr-un amestec omogenizat de mai multe sorturi de grăsimi, substitute ale unturii de porc. [Pr.: -*paun*-] – V. **compounda.**

COMPOZEE, *compozee,* s.f. Compozită. – Din fr. **composées.**

COMPOZIT, -Ă, *compoziţi, -te,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Alcătuit din elemente disparate, felurite. **** (şi substantivat, n.) *Ordinul compozit* = ordin arhitectonic antic, caracterizat în special prin capitelul cu volute şi cu foi de acantă, rezultat din combinarea capitelului ionic cu cel corintic. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante superioare, dicotiledonate, erbacee, rar lemnoase, cu frunze de obicei alterne, cu flori mici, simple şi numeroase, dispuse în inflorescenţe în formă de capitule şi adesea cu latex în organele vegetative; compozee; (şi la sg.) plantă din această familie. ** (Adjectival) *Plantă compozită.* **3.** S.n. pl. (Tehn.) Materiale care reunesc într-un singur produs unele elemente care, de obicei, nu se asociază în mod natural. – Din fr. **composite,** lat. **compositus.**

COMPOZITOR, -OARE, *compozitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care compune lucrări muzicale. – Din fr. **compositeur.**

COMPOZIŢIE, *compoziţii,* s.f. **1.** Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; structură,

compunere, alcătuire. **2.** Operă, bucată, compunere artistică, în special muzicală. * Studiul regulilor de compunere a unei bucăţi muzicale; totalitatea cunoştinţelor muzicale care permite compozitorului să se exprime într-o formă artistică. **3.** Felul în care sunt dispuse elementele imaginii într-un tablou, astfel încât să se echilibreze între ele. * Gen de pictură, de sculptură, de desen reprezentând personaje în acţiune. **4.** Joc al unui actor care interpretează un rol bazându-se în primul rând pe trăsăturile distinctive ale personajului respectiv. **5.** Exerciţiu şcolar constând în dezvoltarea în scris a unei teme cu caracter literar date de profesor; compunere. **6.** Aliaj de cositor cu care se căptuşeşte suprafaţa unei piese metalice care freacă altă suprafaţă metalică, cu scopul de a micşora frecarea. – Din fr. **composition,** lat. **compositio.**

COMPOZIŢIONAL, -Ă, *compoziţionali, -e,* adj. Privitor la compoziţia unei opere de artă. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din **compoziţie** (după *convenţional, emoţional* etc.).

COMPREHENSIBIL, -Ă, *comprehensibili, -e,* adj. (Livr.) Care se poate înţelege uşor; clar, inteligibil, limpede. – Din fr. **compréhensible,** lat. **comprehensibilis.**

COMPREHENSIBILITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi comprehensibil. – Din fr. **compréhensibilité.**

COMPREHENSIUNE s.f. (Livr.) **1.** Capacitate de a pătrunde, de a înţelege ceva; înţelegere, pătrundere. **2.** Conţinut. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **compréhension,** lat. **comprehensio, -onis.**

COMPREHENSIV, -Ă, *comprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care înţelege repede şi just; inteligent, pătrunzător. – Din fr. **compréhensif,** lat. **comprehensivus.**

COMPRES s.n. Text cules cât mai strâns, fără spaţii mari între rânduri. – Din germ. **Kompress.**

COMPRESĂ, *comprese,* s.f. Bucată împăturită de tifon sau de pânză, udată cu apă sau cu o compoziţie medicinală şi folosită pentru curăţirea şi pansarea plăgilor sau pentru aplicarea pe o regiune bolnavă a corpului; prişniţ. – Din fr. **compresse.**

COMPRESIBIL, -Ă, *compresibili, -e,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care îşi poate micşora volumul, care se comprimă când creşte presiunea exterioară la care este supus; comprimabil. – Din fr. **compressible.**

COMPRESIBILITATE s.f. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a fi compresibil. – Din fr. **compressibilité.**

COMPRESIE s.f. v. **compresiune**.

COMPRESIUNE, *compresiuni,* s.f. (Fiz.) **1.** Micşorare a volumului unui corp; comprimare. **2.** Fază de funcţionare a unei maşini în timpul căreia fluidul din cilindrul unui motor este comprimat prin deplasarea unui piston în cilindru. **3.** Stare de solicitare a unei piese sub acţiunea a două forţe egale şi de sens contrar. [Pr.: *-si-u÷,* – Var.: **comprésie** s.f.] – Din fr. **compression,** lat. **compressio, -onis.**

COMPRESIV, -Ă, *compresivi, -e,* adj. (Livr.) Care serveşte pentru a lega strâns. * Fig. Care restrânge, comprimă. – Din fr. **compressif,** engl. **compressive.**

COMPRESOR, -OARE, *compresori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care comprimă. **2.** S.n. Maşină, cu piston şi cu rotor, întrebuinţată pentru ridicarea presiunii unui gaz. **3.** S.n. Cilindru metalic masiv, cu tracţiune animală sau mecanică, servind la îndesarea terasamentelor, nivelarea şoselelor etc. **4.** S.n. (În sintagma) *Compresor de dinamică* = aparat electronic care realizează compresia dinamicii semnalelor electrice. **5.** S.n. (Med.) Instrument cu care se strânge un vas sanguin în timpul unei operaţii. – Din fr. **compresseur.**

COMPRIMA, *comprim,* vb. I. Tranz. **1.** A micşora volumul unui corp cu ajutorul unei presiuni exterioare; a presa. * Fig. A împiedica să se manifeste; a înăbuşi. **2.** A restrânge, a reduce personalul unei întreprinderi – Din fr. **comprimer.**

COMPRIMABIL, -Ă, *comprimabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi comprimat. **2.** (Fiz.) Compresibil. – Din fr. **comprimable.**

COMPRIMARE, *comprimări,* s.f. Acţiunea de *a comprima.* – V. **comprima.**

COMPRIMAT, -Ă, *comprimaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Condensat, redus (ca volum) prin presiune, prin presare. *** Aer comprimat* = aer supus unei presiuni mari şi având diferite întrebuinţări în industrie. **2.** S.n. Medicament de consistenţă solidă obţinut prin reducerea acestuia în stare de pulbere şi amestecarea cu un liant; pastilă, tabletă, bulin. – V. **comprima.**

COMPROMIS[1]**,** *compromisuri,* s.n. Înţelegere, acord bazat pe cedări reciproce; concesie. * Înţelegere între două sau mai multe persoane sau state de a supune unui arbitru rezolvarea litigiului dintre ele. – Din fr. **compromis.**

COMPROMIS[2]**, -Ă,** *compromişi, -se,* adj. **1.** (Despre oameni) Cu reputaţia pătată; discreditat. **2.** Primejduit, stricat. – V. **compromite.**

COMPROMISORIU, -IE, *compromisorii,* adj. (Livr.) Care este în legătură cu un compromis.

*** Judecată compromisorie* = judecată pronunţată de arbitri. *Clauză compromisorie* = clauză a unui contract prin care se menţionează că dificultăţile survenite în executarea lui vor fi rezolvate de arbitri. – Din fr. **compromissoire.**

COMPROMITE, *compromit,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde buna reputaţie; a (se) discredita. **2.** Tranz. A pricinui un rău, a primejdui; a strica, a distruge. [Perf. s. *compromisei*, part. *compromis*] – Din fr. **compromettre,** lat. **compromittere.**

COMPROMITERE, *compromiteri,* s.f. Acţiunea de *a (se) compromite*. – V. **compromite.**

COMPROMIŢĂTOR, -OARE, *compromiţători, -oare,* adj. Care (poate) compromite pe cineva. – **Compromite** + suf. *-ător.*

COMPULSA, *compulsez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A cerceta acte, documente; a aduna date, a strânge informaţii. – Din fr. **compulser,** lat. **compulsare.**

COMPULSARE, *compulsări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a compulsa*. – V. **compulsa.**

COMPUNE, *compún,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre elementele unui întreg) A forma, a alcătui un întreg. * Refl. (Despre un întreg) A fi alcătuit, a consta din... **2.** A crea, a scrie, a redacta o operă literară, muzicală etc. [Perf. s. *compusei*, part. *compus*] – Din lat. **componere** (după *pune).*

COMPUNERE, *compuneri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) compune* şi rezultatul ei; alcătuire, îmbinare. **2.** (Concr.) Bucată literară sau muzicală; compoziţie. **3.** (Concr.) Lucrare şcolară asupra unei teme. **4.** (Lingv.) Sistem de formare a cuvintelor prin alipirea mai multor cuvinte având drept rezultat un cuvânt nou. – V. **compune.**

COMPUS, -Ă, *compuşi, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Alcătuit din mai multe părţi sau elemente; combinat. ** (Muz.) *Măsură compusă* = măsură formată din fracţiuni ale măsurii simple. (Gram.) *Timp compus* = timp format cu ajutorul unui verb auxiliar. (Bot.) *Frunză compusă* = frunză cu limbul constituit din mai multe foliole, dispuse pe un ax principal. *Inflorescenţă compusă* = inflorescenţă constituită din mai multe inflorescenţe simple. *Fruct compus* = fruct constituit din mai multe fructe concrescute pe aceeaşi axă. **2.** S.m. (Chim.) Combinaţie **(4)**; corp compus **(1)**. – V. **compune.**

COMPUT, *computuri,* s.n. Calcul al timpului, făcut pentru a fixa data Paştilor şi pentru a socoti calendarul bisericesc. – Din fr. **comput.**

COMPUTA, *computez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A scădea preventia din timpul unei condamnări. – Din fr. **computer.**

COMPUTARE, *computări,* s.f. (În sintagma) *Computarea prevenţiei* = scădere a perioadei de arest preventiv din timpul total al pedepsei privative de libertate la care e condamnată o persoană. – Din lat. **computare.**

COMPUTER, *computere,* s.n. Calculator electronic; ordinator. ** *Computer familial* = microcalculator pentru prelucrarea şi vizualizarea informaţiilor provenite de la o serie de periferice, specific aplicaţiilor familiale (utilitare, educaţionale, distractive etc.); microordinator familial. – Din engl. **computer.**

COMPUTERIZA, *computerizez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra cu ajutorul computerului. **2.** A introduce folosirea computerului în diverse domenii de activitate. – Din engl. **computerize.**

COMPUTERIZARE, *computerizări,* s.f. Acţiunea de *a computeriza* şi rezultatul ei. – V. **computeriza.**

COMPUTERIZAT, -Ă, *computerizaţi, -te*, adj. Cu activitate aflată sub controlul computerului. – V. **computeriza.**

COMUN, -Ă, *comuni, -e,* adj. **1.** Care aparţine mai multora sau tuturor; care priveşte sau interesează pe mai mulţi sau pe toţi; de care se folosesc mai mulţi sau toţi; obştesc. ** *Drept comun* = parte a dreptului care are aplicare generală (spre deosebire de dreptul care se aplică în domenii speciale). *Criminal de drept comun* = criminal care a comis o crimă obişnuită. *Substantiv comun* = substantiv care serveşte la indicarea obiectelor de acelaşi fel. *Factor comun* = număr cu care se înmulţesc toţi termenii unei sume. *Divizor comun* = număr întreg care împarte exact mai multe numere întregi date. *Multiplu comun* = număr care e divizibil cu mai multe numere întregi date. *Cel mai mic multiplu comun* = cel mai mic număr întreg care se poate împărţi exact prin mai multe numere întregi; *Numitor comun* = numitor care aparţine mai multor fracţii. *An comun* = an calendaristic. ** Expr. *A face cauză comună cu cineva* = a lua partea cuiva într-o chestiune sau într-o discuţie. *A nu avea nimic comun cu cineva (*sau *ceva)* = a nu avea nici o legătură cu cineva, a fi străin de... *A duce viaţă comună cu cineva* = a trăi sub acelaşi acoperiş; a convieţui. * (Substantivat, n.) Ceea ce aparţine unei colectivităţi; ceea ce este alcătuit pe baze obşteşti. ** Loc. adv. *În comun* = laolaltă, împreună. **2.** Obişnuit, normal, firesc; frecvent. ** *Loc comun* = idee cunoscută de toată lumea, lucru ştiut; banalitate. ** Expr. (Substantivat) *A ieşi din comun* = a se prezenta ca ceva aparte,

neobişnuit, deosebit de ceilalţi. **3.** Banal, de rând; de proastă calitate. – Din fr. **commun,** lat. **communis.**

COMUNAL, -Ă, *comunali, -e,* adj. Al comunei, privitor la comună. – Din fr. **communal,** lat. **communalis.**

COMUNARD, -Ă, *comunarzi, -de,* s.m. şi f. Partizan, adept, membru al Comunei din Paris din 1871. – Din fr. **communard.**

COMUNĂ, *comune,* s.f. **1.** Unitate de bază administrativ-economică, alcătuită din unul sau mai multe sate şi condusă de un primar. * (În evul mediu) Aşezare urbană în ţările din apusul Europei, dezvoltată în cadrul vechilor cetăţi aşezate pe marile drumuri comerciale şi posedând o anumită autonomie. **2.** (În sintagma) *Comuna primitivă* = prima treaptă de dezvoltare a societăţii omeneşti, caracterizată prin munca în comun şi prin împărţirea egală a bunurilor materiale. – Din fr. **commune.**

COMUNEROS s.m. pl. **1.** Denumire a oraşelor libere din Castilia, care s-au răsculat împotriva absolutismului regal în 1520. **2.** Denumire dată participanţilor la răscoala antispaniolă din 1871 din Noua Granadă. **3.** Denumire dată curentului de stânga din revoluţia spaniolă (1820-1823), care reprezenta interesele burgheziei mici şi mijlocii. – Cuv. sp.

COMUNIANT, -Ă, *comunianţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care primeşte comuniunea **(2)**; persoană care face comuniunea. [Pr.: *-ni-ant*] – Din fr. **communiant.**

COMUNICA, *comúnic,* vb. I. **1.** Tranz. A face cunoscut, a da de ştire; a informa, a înştiinţa, a spune. * Intranz. (Despre oameni, comunităţi sociale etc.) A se pune în legătură, în contact cu...; a vorbi cu... **2.** Intranz. A fi în legătură cu..., a duce la... *Cămara comunică cu pivniţa.* – Din fr. **communiquer.**

COMUNICABIL, -Ă, *comunicabili, -e,* adj. Care poate fi comunicat. – Din fr. **communicable,** lat. **communicabilis.**

COMUNICABILITATE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este comunicabil. – Din fr. **communicabilité.**

COMUNICANT[1]**,** *comunicante,* adj. n. (Fiz.; în sintagma) *Vase comunicante* = sistem de tuburi sau de vase care comunică între ele, astfel încât un lichid turnat într-unul dintre tuburi trece şi în celelalte, ridicându-se în toate la acelaşi nivel. – Din fr. **communicant.**

COMUNICANT[2]**, -Ă,** *comunicanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care comunică ceva; *spec.* persoană care dă răspunsul la o anchetă lingvistică. – V. **comunica.**

COMUNICARE, *comunicări,* s.f. Acţiunea de *a comunica* şi rezultatul ei. **1.** Înştiinţare, ştire, veste; raport, relaţie, legătură. **2.** Prezentare, într-un cerc de specialişti, a unei contribuţii personale într-o problemă ştiinţifică. – V. **comunica.**

COMUNICAT, *comunicate,* s.n. Înştiinţare oficială specială, difuzată prin presă, radio etc., asupra unor evenimente importante de actualitate. * Buletin prin care comandamentul suprem al unei armate informează publicul în timp de război asupra operaţiilor militare. – Din fr. **communiqué.**

COMUNICATIV, -Ă, *comunicativi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care intră uşor în legătură cu ceilalţi; sociabil. **2.** (Despre unele manifestări ale oamenilor) Care se transmite uşor de la o persoană la alta. – Din fr. **communicatif,** lat. **communicativus.**

COMUNICATIVITATE s.f. Însuşirea de a fi comunicativ. – **Comunicativ** + suf. *-itate.*

COMUNICAŢIE, *comunicaţii,* s.f. **1.** Mijloc de comunicare între puncte diferite; legătură, contact. **2.** Sistem tehnic folosit pentru realizarea comunicaţiei. **3.** (În sintagma) *Comunicaţii de masă* = totalitatea mijloacelor tehnice de comunicare a informaţiilor (poştă, telegraf, telefon, radio, televiziune, cinema, publicaţii etc.). [Var.: (înv.) **comunicaţiúne** s.f.] – Din fr. **communication,** lat. **communicatio, -onis.**

COMUNICAŢIUNE s.f. v. **comunicaţie.**

COMUNISM s.n. **1.** Doctrină socială, politică şi economică constituită pe principiul abolirii proprietăţii private şi al instaurării proprietăţii colective. **2.** Ideologia, teoria înfăptuirii societăţii comuniste. – Din fr. **communisme.**

COMUNIST, -Ă, *comunişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de comunism, care se bazează pe principiile comunismului sau este caracteristic comunismului; privitor la comunism. **2.** S.m. şi f. Membru al unui partid comunist. ** *Persoană cu convingeri comuniste.* – Din fr. **communiste.**

COMUNITAR, -Ă, *comunitari, -e,* adj. Care se referă la Comunitatea Economică Europeană (Piaţa comună), care aparţine Comunităţii Economice Europene. – Din fr. **communitaire.**

COMUNITATE, (2) *comunităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi comun mai multor lucruri sau fiinţe; posesiune în comun. **2.** Grup de oameni cu interese, credinţe sau norme de viaţă comune; totalitatea locuitorilor unei localităţi, ai unei ţări etc. – **Comun** + suf. *-itate* (după fr. *communauté*. Cf. lat. **communitas**, **-atis**, it. **comunitá**.

COMUNIUNE, *comuniuni,* s.f. **1.** Legătură puternică, unire strânsă. **2.** (Bis.) Împărtăşanie, euharistie. [Pr.: -*ni-u-*] – Din fr. **communion,** lat. **communio, -onis.**

COMUTA, *comút,* vb. I. Tranz. **1.** A schimba legăturile unei porţiuni de circuit electric prin altele sau a modifica succesiv conexiunile mai multor circuite electrice. * A face racordarea unui circuit electric la reţea. **2.** (Jur.) A schimba o pedeapsă mai grea în una mai uşoară. – Din lat. **commutare.**

COMUTABIL, -Ă, *comutabili, -e,* adj. Care poate fi comutat. – Din fr. **commutable.**

COMUTARE, *comutări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a comuta* şi rezultatul ei. ** (Jur.) *Comutarea pedepsei* = înlocuirea unei pedepse mai grele cu una mai uşoară. **2.** Particularitate a atenţiei unei persoane de a trece cu uşurinţă de la o activitate la alta. – V. **comuta.**

COMUTATIV, -Ă, *comutativi, -e,* adj. Care prezintă comutativitate. – Din fr. **commutatif.**

COMUTATIVITATE s.f. Proprietate a unei relaţii sau a unei operaţii matematice de a fi independentă de ordinea elementelor pe care le conţine. – **Comutativ** + suf. -*itate.*

COMUTATOARE, *comutatori,* s.f. Maşină electrică folosită pentru transformarea curentului alternativ în curent continuu şi invers. – **Comuta** + suf. -*toare.*

COMUTATOR, *comutatoare,* s.n. Dispozitiv pentru închiderea sau deschiderea reţelei prin care trece un curent electric sau pentru schimbarea direcţiei lui; întrerupător, şaltăr. – Din fr. **commutateur.**

COMUTAŢIE, *comutaţii,* s.f. **1.** Totalitatea operaţiilor, manuale sau automate, de conectare şi de deconectare a liniilor în vederea realizării unei legături telefonice. **2.** Proces de schimbare rapidă a sensului sau a valorii curentului dintr-o secţiune a înfăşurării indusului unei maşini electrice cu colector când lamelele la care este legată trece pe sub perii. – Din fr. **commutation.**

CON-[1] elem. Element de compunere însemnând "împreună cu", care serveşte la formarea unor substantive *(conşcolar, coreferent)*, a unor verbe *(conlocui, convieţui* etc.) sau a unor adjective ca *(conaţional)*. [Var.: **co-]** – Din fr. **co(n)-** (< lat. *cum-).*

CON[2]**,** *conuri,* s.n. **1.** Suprafaţă descrisă de o dreaptă care se deplasează sprijinindu-se pe o curbă închisă imobilă şi pe un punct fix exterior. * Corp geometric mărginit de o asemenea suprafaţă şi de un plan. **2.** (Geogr.; în sintagmele) *Con vulcanic* = formă de relief conică cât un munte, constituită în urma erupţiilor vulcanice, din lavă, cenuşă etc. *Con de dejecţie* = formă de relief în evantai, rezultată din acumularea materialului transportat de torenţi acolo unde se micşorează panta; agestru. * (Fiz.) *Con de lumină* = mănunchi de raze care pleacă dintr-un punct luminos şi cade pe o suprafaţă. **3.** Fructul coniferelor, format dintr-un ax cu numeroşi solzi lemnoşi, care reprezintă florile mascule sau femele. – Din fr. **cône.**

CONABIU, -IE, *conabii,* adj. Roşu-închis, de culoarea vişinei coapte; vişiniu. * (Substantivat, n.) Culoare vişinie. – Din tc. **kunebi.**

CONAC, *conace,* s.n. **I. 1.** Casă boierească la ţară, pe o moşie. **2.** Reşedinţă a unui ispravnic sau a unui subprefect, a unui vizir sau a unui paşă; cartier oficial. **II.** (Înv.) **1.** Loc de popas; popas. **2.** Distanţă de la un loc de popas la altul. **3.** Interval de timp egal cu o jumătate de zi. – Din tc. **konak.**

CONAŞ s.m. v. **coconaş.**

CONAŢIONAL, -Ă, *conaţionali, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care, în raport cu altă persoană, face parte din aceeaşi naţiune. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Co(n)-**[1] + **naţional.**

CONĂCAR, *conăcari,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi flăcăi călări care însoţesc pe mire, în ziua nunţii, când pleacă după mireasă; tânăr călare în alaiul nunţii; colăcar. – Cf. **colăcar.**

CONĂCĂRIE, *conăcării,* s.f. (Reg.) Oraţie de nuntă; urare făcută mirilor. – **Conăcar** + suf. -*ie.*

CONĂCI, *conăcesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A face popas, a poposi; a se odihni. * Tranz. A găzdui, a adăposti pe cineva. – Din **conac.**

CONĂCIRE, *conăciri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a conăci*; popas. * Găzduire, adăpostire. – V. **conăci.**

CON BRIO loc. adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Cu vervă, cu însufleţire. – Loc. it.

CONCASA, *concasez,* vb. I. Tranz. A sfărâma un material solid în bucăţi mici cu ajutorul concasorului. – Din fr. **concasser.**

CONCASARE s.f. Acţiunea de *a concasa* şi rezultatul ei. – V. **concasa.**

CONCASOR, *concasoare*, s.n. Maşină de sfărâmat materiale dure, folosită în industriile extractive sau de prelucrare. – Din fr. **concasseur.**

CONCATENAŢIE, *concatenaţii,* s.f. **1.** (Lingv.) Înlănţuire a elementelor vecine, în plan sintagmatic. **2.** (Lit.) Înlănţuire retorică de anadiploze succesive; epiplocă. – Din fr. **concaténation.**

CONCAV, -Ă, *concavi, -e,* adj. Care prezintă o scobitură; în formă de adâncitură. * (Înv.; despre formaţii militare) Dispus în semicerc. – Din fr. **concave,** lat. **concavus.**
CONCAVITATE, *concavităţi,* s.f. Scobitură, adâncitură a unui corp concav. – Din fr. **concavité.**
CONCĂ s.f. (Arhit.) Acoperământ în forma unei jumătăţi de cupolă. – Din fr. **conque.**
CONCEDE, *concéd,* vb. III. Tranz. (Livr.) A îngădui, a încuviinţa; a ceda un drept, un privilegiu etc. – Din fr. **concéder.**
CONCEDIA, *concediez,* vb. I. Tranz. **1.** A elibera dintr-o funcţie, a îndepărta din serviciu, a da afară. **2.** (Rar) A îngădui cuiva să se retragă; a pofti pe cineva să iasă; a îndepărta. [Pr.: -*di-a*] – Din fr. **congédier.**
CONCEDIERE, *concedieri,* s.f. Acţiunea de *a concedia* şi rezultatul ei; eliberare sau îndepărtare din serviciu. [Pr.: -*di-e*-] – V. **concedia.**
CONCEDIU, *concedii,* s.n. Interval de timp determinat în care salariaţii sunt scutiţi, în mod legal, de a veni la locul de muncă şi a presta munca, primind pentru tot acest interval remuneraţia bănească cuvenită. *Concediu de odihnă. Concediu medical.* [Var.: (înv.) **congédiu** s.n.] – Cf. fr. **congé**.
CONCENTRA, *concentrez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) acumula într-un singur loc; a (se) îndrepta spre un singur punct. **2.** Tranz. A chema vremelnic, sub arme, rezervişti, în timp de pace, pentru instrucţie, pentru ca aceştia să-şi completeze pregătirea militară sau pentru alte motive. * A strânge mai multe unităţi militare într-o anumită zonă. **3.** Refl. A-şi încorda întreaga atenţie sau gândire într-o singură direcţie; a fi absorbit, preocupat de ceva. **4.** Tranz. (Chim.) A mări conţinutul procentual al unui component într-o soluţie sau într-un amestec. **5.** Tranz. A separa dintr-un minereu brut părţile bogate în minereuri utile de părţile sterile. – Din fr. **concentrer.**
CONCENTRARE, *concentrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) concentra* şi rezultatul ei. **2.** Însuşire a atenţiei care constă în fixarea prelungită a conştiinţei asupra unui obiect, a unei probleme sau a unei activităţi şi sustragerea de la altele. **3.** Operaţie de separare a mineralelor utile de cele sterile, utilizând metoda flotaţiei, gravimetriei, magnetică etc. **4.** (Chim.) Operaţie de mărire a concentraţiei unui component dintr-un amestec sau dintr-o soluţie. **5.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Concentrarea producţiei* = comasare şi organizare a producţiei în întreprinderi din ce în ce mai mari. *Concentrarea capitalului* = creşterea capitalului prin acumulare. **6.** (În sintagma) *Lagăr de concentrare* = loc izolat în care sunt închise anumite persoane pentru activitatea politică considerată indezirabilă sau din motive rasiale. – V. **concentra.**
CONCENTRAT[1]**,** *concentrate,* s.n. **1.** Produs bogat în minerale utile, obţinut prin concentrare **(3)**. **2.** Produs alimentar caracterizat prin volum mic şi printr-un procent mare de substanţe hrănitoare, care poate fi consumat după ce, în prealabil, a fost încălzit, fiert în apă etc. – Din fr. **concentré.**
CONCENTRAT[2]**, -Ă,** *concentraţi, -te,* adj. **1.** Care are o concentraţie mare. ** *Furaje concentrate* = nutreţuri de origine vegetală sau animală cu valoare nutritivă ridicată, bogate în proteine şi cu procent redus de apă. **2.** (Despre stil, limbaj) Concis. – V. **concentra.**
CONCENTRAŢIE, *concentraţii,* s.f. (Chim.) Grad de saturare, de densitate al unui corp; raport între cantitatea de component dizolvată şi cantitatea de solvent sau de soluţie obţinută. – Din fr. **concentration.**
CONCENTRAŢIONAR, -Ă, *concentraţionari, -e,* adj. Privitor la lagărele de concentrare. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **concentrationnaire.**
CONCENTRIC, -Ă, *concentrici, -ce,* adj. (Despre două sau mai multe cercuri, linii curbe etc.) Care au acelaşi centru. – Din fr. **concentrique.**
CONCEPE, *concép,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A imagina, a proiecta, a gândi ceva nou. **2.** A-şi face o idee despre ceva; a pricepe, a înţelege. ** Loc. adv. *De neconceput* = de neînţeles, de neimaginat; imposibil. **3.** A exprima în anumiţi termeni, a formula într-un anumit fel. **II.** intranz. (Despre o femeie) A rămâne însărcinată; a zămisli, a procrea. – Din lat. **concipere.**
CONCEPERE, *conceperi,* s.f. Acţiunea de *a concepe*; imaginare, proiectare; creare; zămislire. – V. **concepe.**
CONCEPT, *concepte,* s.n. **1.** Idee generală care reflectă just realitatea; noţiune. **2.** Ciornă, schiţă, bruion. – Din fr. **concept.**
CONCEPTACUL, *conceptacule,* s.n. Cavitate mică unde se formează gameţii la unele criptogame. – Din fr. **conceptacle,** lat. **conceptaculum.**
CONCEPTIBIL, -Ă, *conceptibili, -e,* adj. (Rar) De conceput. – **Concept** + suf. -*ibil.*
CONCEPTISM s.n. Şcoală literară spaniolă care se caracterizează prin fineţea excesivă a

gândirii, cultul pentru alegorie şi erudiţie scolastică. – Din fr. **conceptisme.**
CONCEPTUAL, -Ă, *conceptuali, -e,* adj. Care ţine de concept **(1)**; abstract. [Pr.: -*tu-al*] – Din fr. **conceptuel.**
CONCEPTUALISM s.n. Concepţie filosofică scolastică, iniţiată de Abélard, care recunoaşte existenţa mintală a generalului, a conceptelor. [Pr.: -*tu-a*-] – Din fr. **conceptualisme.**
CONCEPTUALIST, -Ă, *conceptualişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al conceptualismului. [Pr.: -*tu-a*-] – Din fr. **conceptualiste.**
CONCEPTUALIZA, *conceptualizez,* vb. I. Tranz. A transpune o teorie în concepte **(1)**. [Pr.: -*tu-a*-] – Din fr. **conceptualiser.**
CONCEPTUALIZARE, *conceptualizări,* s.f. Transpunere a unei teorii în concepte **(1)**. [Pr.: -*tu-a*-] – V. **conceptualiza.**
CONCEPTUALIZAT, -Ă, *conceptualizaţi, -te,* adj. Care a fost transpus în concepte **(1)**. [Pr.: -*tu-a*-] – V. **conceptualiza.**
CONCEPŢIE, *concepţii,* s.f. **1.** Felul de a vedea sau ansamblu de păreri, de idei cu privire la probleme filosofice, ştiinţifice, tehnice, literare etc. ** *Concepţie despre lume* = ansamblu de reprezentări şi de idei despre lumea înconjurătoare, care tinde să îmbrăţişeze toate fenomenele acesteia, natura, societatea, gândirea, omul şi locul omului în lume etc. într-o interpretare unitară. **2.** Proces prin care ia fiinţă un nou individ animal, în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid; procreare, zămislire (a unui copil). [Var.: **concepţiúne** s.f.] – Din fr. **conception,** lat. **conceptio, -onis.**
CONCEPŢIONAL, -Ă, *concepţionali, -e,* adj. Al concepţiei, de concepţie. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din engl. **conceptional.**
CONCEPŢIUNE s.f. v. **concepţie.**
CONCERN, *concerne,* s.n. Organizaţie complexă care reuneşte întreprinderi economice legate între ele prin activitatea lor, întreprinderile rămânând formal independente. – Din engl. **concern.**
CONCERT, *concerte,* s.n. **1.** Executarea în public a unor opere muzicale. * Piesă muzicală amplă scrisă pentru unul sau mai multe instrumente solistice, cu acompaniament de orchestră. ** *Concert pentru orchestră* = lucrare orchestrală de virtuozitate. **2.** (Rar) Înţelegere, unire, acord între mai multe state sau persoane în vederea unui scop comun. – Din fr. **concert,** it. **concerto.**
CONCERTA, *concertez,* vb. I. intranz. **1.** A da un concert **(1)**. **2.** (Mai ales despre şefi de state, diplomaţi etc.) A se consulta, a schimba puncte de vedere pentru a cădea de acord asupra unui proiect comun, pentru a lua o atitudine, o măsură (politică) comună. – Din it. **concertare.**
CONCERTANT, -Ă, *concertanţi, -te,* adj. Cu caracter de concert **(1)**. ** *Simfonie concertantă* = simfonie în care două sau mai multe instrumente au, alternativ, un rol dominant în orchestră. *Voce concertantă* = voce principală cu caracter solistic-virtuoz într-un ansamblu coral. – Din fr. **concertant.**
CONCERTINĂ, *concertine,* s.f. Instrument muzical asemănător cu acordeonul, cu feţele laterale hexagonale. – Din fr. **concertina.**
CONCERTINO s.n. **1.** Compoziţie muzicală mai redusă decât concertul. **2.** Nume dat grupului de instrumente solistice în concerto-grosso. – Cuv. it.
CONCERTIST, -Ă, *concertişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care susţine (instrumental sau vocal) concerte sau recitaluri. – Din fr. **concertiste.**
CONCERTISTIC, -Ă, *concertistici, -ce,* adj. De concert, al concertului. – **Concert** + suf. -*istic.*
CONCERTMAISTRU, *concertmaiştri,* s.m. Primul violonist (sau instrumentist) al unei orchestre simfonice, de cameră etc., care îl poate înlocui şi pe dirijor. – **Concert** + **maistru** (după germ. *Konzertmeister).*
CONCERTO-GROSSO s.n. Compoziţie muzicală de virtuozitate care stă la baza concertului şi în care un mic grup de instrumente solistice cântă alternativ cu restul orchestrei. – Cuv. it.
CONCESIE, *concesii,* s.f. Îngăduinţă, cedare faţă de cineva, renunţare (la ceva) în folosul sau în interesul altuia. – Din fr. **concession,** lat. **concessio.**
CONCESIONA, *concesionez,* vb. I. Tranz. A da în concesiune. [Pr.: -*si-o*-] – Din **concesiune.**
CONCESIONAL, -Ă, *concesionali, -e,* adj. (Jur.) De concesiune, al concesiunii. [Pr:: -*si-o*-] – Din fr. **concessionale.**
CONCESIONAR, *concesionari,* s.m. Persoană (fizică sau juridică) care a obţinut o concesiune. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **concessionnaire.**
CONCESIONARE, *concesionări,* s.f. Faptul de *a concesiona*. [Pr.: -*si-o*-] – V. **concesiona.**
CONCESIUNE, *concesiuni,* s.f. Convenţie prin care o persoană (fizică sau juridică)

dobândeşte dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului, în schimbul unor beneficii care revin acestuia din urmă. * Bunurile care formează obiectul acestei convenţii. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **concession,** lat. **concessio, -onis.**

CONCESIV, -Ă, *concesivi, -e,* adj. Care face concesii; îngăduitor. ** *Propoziţie concesivă* = propoziţie subordonată care arată că, deşi există o piedică, acţiunea din propoziţia regentă se realizează sau se poate realiza. *Conjuncţie concesivă* = conjuncţie care introduce o propoziţie concesivă. – Din fr. **concessif,** lat. **concessivus.**

CONCETĂŢEAN, -Ă, *concetăţeni, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu alta care face parte din acelaşi stat sau din acelaşi oraş cu ea. – **Con**[1] + **cetăţean** (după fr. *concitoyen).*

CONCHERANT, -Ă, *concheranţi, -te,* adj. (Franţuzism) Cuceritor. – Din fr. **conquérant.**

CONCHETĂ, *conchete,* s.f. (Franţuzism) Cucerire. – Din fr. **conquëte.**

CONCHIDE, *conchid,* vb. III. Tranz. şi intranz. A trage o concluzie, a încheia o expunere, o cercetare etc. [Perf. s. *conchisei*, part. *conchis*] – Din lat. **concludere** (după *închide).*

CONCHILIOLOGIE s.f. Parte a zoologiei care se ocupă cu studiul scoicilor. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **conchyliologie.**

CONCHISTADOR, *conchistadori,* s.m. Aventurier spaniol plecat să cucerească teritorii în America, imediat după descoperirea acestui continent. – Din fr. **conquistador** (< sp.).

CONCHISTĂ, *conchiste,* s.f. (Italienism) Cucerire (amoroasă). * Femeie cucerită, sedusă. – Din it. **conquista.**

CONCI, *conciuri,* s.n. Coc[2]. * (Reg.) Cerc de lemn, de lână împletită etc., învelit în pânză sau într-o împletitură de păr, pe care, în unele regiuni de la ţară, îl poartă femeile măritate pe creştetul capului, sub basma. – Din magh. **konty.**

CONCICLIC, -Ă, *conciclici, -ce,* adj. (Despre puncte) Care se află pe acelaşi cerc. – **Con**[1] **+ ciclic.**

CONCILIA, *conciliez,* vb. I. Intranz. A pune de acord, a împăca, a înlătura divergenţele, contradicţiile dintre două sau mai multe păreri, idei, doctrine etc. * (Jur.) A încerca aplanarea sau evitarea unui litigiu prin împăcarea părţilor. [Pr.: *-li-a*] – Din fr. **concilier,** lat. **conciliare.**

CONCILIABUL, *conciliabule,* s.n. Consfătuire (secretă) între oameni care plănuiesc ceva. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **conciliabule,** lat. **conciliabulum.**

CONCILIANT, -Ă, *concilianţi, -te,* adj. Împăciutor; care se lasă uşor înduplecat. [Pr.: *-li-ant*] – Din fr. **conciliant.**

CONCILIATOR, -OARE, *conciliatori, -oare,* adj. Care tinde spre un acord, spre o împăcare a unor divergenţe; care duce spre înţelegere între părţi opuse. * (În politică) Care, în faţa unor divergenţe de ordin principial, caută o soluţie de compromis, o linie de mijloc. * (Substantivat) Împăciuitorist. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **conciliateur,** lat. **conciliator.**

CONCILIATORISM s.n. Atitudine, acţiune conciliatoare. * Împăciuitorism. [Pr.: *-li-a-*] – **Conciliator** + suf. *-ism.*

CONCILIAŢIE, *conciliaţii,* s.f. Conciliere, împăcare. * Procedură de împăcare, în dreptul internaţional, având ca scop înlăturarea conflictelor. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **conciliation,** lat. **conciliatio.**

CONCILIERE, *concilieri,* s.f. Împăcare, conciliaţie, unire, acord. ** *Conciliere internaţională* = mijloc de rezolvare paşnică a diferendelor dintre state, conform propunerilor făcute de o comisie a cărei organizare, componenţă şi al cărei mod de lucru sunt stabilite prin acordul părţilor. [Pr.: *-li-e-*] – V. **concilia.**

CONCILIU, *concilii,* s.n. Adunare a reprezentanţilor înaltului cler catolic dintr-o provincie, dintr-o ţară sau din întreaga lume, în care se iau hotărâri cu privire la chestiuni de dogmă, de morală sau de disciplină bisericească; sobor, sinod. – Din lat. **concilium.**

CONCINĂ, *concine,* s.f. Numele unui joc de cărţi. – Din ngr. **kontsina.**

CONCIS, -Ă, *concişi, -se,* adj. (Despre stil, opere literare etc.) Expus pe scurt, în puţine cuvinte, concentrat. – Din fr. **concis,** lat. **concisus.**

CONCITADIN, -Ă, *concitadini, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu alta care locuieşte în acelaşi oraş cu ea; (rar) conorăşean. – Din it. **concitadino.**

CONCIZIE s.f. Calitatea de a fi concis; exprimare, formulare scurtă; laconism. [Var.: **conciziúne** s.f.] – Din fr. **concision,** lat. **concisio, -onis.**

CONCIZIUNE s.f. v. **concizie.**

CONCLAV, *conclave,* s.n. **1.** Sală în care matroanele romane îşi primeau musafirii apropiaţi. **2.** Sfatul cardinalilor adunaţi pentru alegerea unui nou papă. * (Glumeţ) Adunare. **3.** Sala în care se întruneşte conclavul **(2)**. – Din fr. **conclave.**

CONCLUDE, *conclúd,* vb. III. Tranz. (Rar) A conchide, a încheia. – Din lat., it. **concludere.**

CONCLUDENT, -Ă, *concludenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care convinge; convingător. * Pe baza căruia se poate trage o concluzie. – Din lat. **concludens, -ntis.**
CONCLUSIV, -Ă, *conclusivi, -e*, adj. Care constituie o concluzie, care conchide. ** (Gram.) *Propoziţie conclusivă* = propoziţie care exprimă o concluzie. *Conjuncţie conclusivă* = conjuncţie care introduce o propoziţie conclusivă. [Var.: **concluzív, -ă,** adj.] – Din fr. **conclusif.**
CONCLUZIE, *concluzii,* s.f. **1.** Încheiere a unui şir de judecăţi; gândire dedusă dintr-o serie de argumente sau constatări. * Judecată nouă care rezultă din alte judecăţi date şi al cărei adevăr depinde de adevărul judecăţilor date. **2.** Ultima parte a unei expuneri sau a unei opere, care cuprinde rezultatele finale. ** Expr. *A trage concluziile* = a rezuma ideile emise de participanţi în cadrul unei dezbateri şi a arăta consecinţele care se impun în legătură cu problemele dezbătute. **3.** (Mat.) Judecată care confirmă datele unei teoreme pe baza demonstraţiei. **4.** (Jur., la pl.) Expunerile părţilor şi ale procurorului într-un proces. ** Expr. *A pune concluzii* = a formula pe scurt acuzarea (sau apărarea) într-un proces. [Var.: **concluziúne** s.f.] – Din fr. **conclusion,** lat. **conclusio, -onis.**
CONCLUZIONA, *concluzionez,* vb. I. Intranz. **1.** A trage concluzii. **2.** (Fam.) A încheia discuţia. [Pr.: *zi-o-*] – Din **concluzie.**
CONCLUZIONARE, *concluzionări,* s.f. Faptul de *a concluziona.* – V. **concluziona.**
CONCLUZIUNE s.f. v. **concluzie.**
CONCLUZIV, -Ă adj. v. **conclusiv.**
CONCOIDAL, -Ă, *concoidali, -e,* adj. (Mat.) De concoidă. [Pr.: -*co-i-*] – Din fr. **conchoîde.**
CONCOIDĂ, *concoide,* s.f. Curbă plană obţinută dintr-o curbă dată, cu ajutorul unui punct fix şi al unei secante care se roteşte, sprijinindu-se pe punctul fix. – Din fr. **conchoîde**.
CONCOMITENT, -Ă, *concomitenţi, -te,* adj. Care se petrece în acelaşi timp (cu altceva); simultan. – Din fr. **concomitant.**
CONCOMITENŢĂ, *concomitenţe,* s.f. Simultaneitate a două sau mai multe lucruri; coexistenţă. – Din fr. **concomitance.**
CONCORDA, pers. 3 *concórdă,* vb. I. Intranz. A fi în acord, a corespunde, a se potrivi. – Din fr. **concorder,** lat. **concordare.**
CONCORDANT, -Ă, *concordanţi, -te,* adj. Care concordă (cu...), care coincide, care se suprapune cu... * *Straturi* (sau *formaţii) geologice concordante* = straturi care s-au depus într-un proces continuu de sedimentare. – Din fr. **concordant.**
CONCORDANŢĂ, *concordanţe,* s.f. Acord, potrivire. ** (Gram.) *Concordanţa timpurilor* = corespondenţa timpurilor. – Din fr. **concordance.**
CONCORDAT, *concordate,* s.n. **1.** Tratat încheiat de papă cu diferite state, pentru stabilirea statutului şi privilegiilor bisericii catolice în respectivele state. **2.** Contract încheiat sub controlul justiţiei, între un comerciant insolvabil şi creditorii lui, prin care se acordă comerciantului reducerea sau amânarea plăţilor, spre a-i îngădui continuarea comerţului. – Din fr. **concordat.**
CONCORDATAR, -Ă, *concordatari, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Rar) De concordat. **2.** S.m. şi f. Comerciant insolvabil care a obţinut un concordat **(2)**. – Din fr. **concordataire**.
CONCORDIE s.f. (Rar) Înţelegere; armonie. – Din lat. **concordia.**
CONCORDISM s.n. Concepţie care caută să pună de acord învăţătura biblică cu rezultatele ştiinţei. – Din fr. **concordisme.**
CONCORDIST, -Ă, *concordişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care practică concordismul. – Din fr. **concordiste.**
CONCRESCENT, -Ă, *concrescenţi, -te,* adj. **1.** (Bot.) Concrescut. *Petale concrescente*. **2.** (Med.; despre organe) Afectat de concrescenţă; cu concrescenţă. – Din fr. **concrescent.**
CONCRESCENŢĂ, *concrescenţe,* s.f. Creştere împreună, unire patologică a două ţesuturi, a două formaţii anatomice etc. – Din fr. **concrescence,** lat. **concrescentia.**
CONCRESCUT, -Ă, *concrescuţi, -te,* adj. (Despre fructe, seminţe, ţesuturi etc.) Care a crescut împreună, lipit unul de altul. – V. **concreşte.**
CONCREŞTE, *concresc,* vb. III. A creşte împreună. – Din lat. **concrescere.**
CONCREŞTERE, *concreşteri,* s.f. Acţiunea de *a concreşte* şi rezultatul ei. – V. **concreşte.**
CONCRET, -Ă, *concreţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care poate fi perceput cu simţurile; real; care exprimă obiecte perceptibile prin simţuri. *** Muzică concretă* = muzică realizată pe baza sunetelor concrete (muzicale sau zgomote) prelucrate cu aparatură electronică. * (Substantivat, n.) Categorie filozofică, opusă *abstractului,* care desemnează latura palpabilă, vizibilă a fenomenelor sau ansamblul desfăşurării lor în timp şi în spaţiu. * Precis, bine determinat. – Din fr. **concret.**
CONCRETEŢE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este concret. – Din it. **concretezza.**
CONCRETITUDINE s.f. (Rar) Concreteţe. – De la **concret.**

CONCRETIZA, *concretizez,* vb. I. Tranz. A înfăţişa în mod concret. * Tranz. şi refl. A (se) materializa, a (se) realiza în mod practic. – Din fr. **concrétiser.**
CONCRETIZARE, *concretizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) concretiza* şi rezultatul ei; înfăţişare, prezentare concretă; materializare. * Operaţie mintală, opusă abstractizării, constând în legarea generalului de experienţa senzorială. – V. **concretiza.**
CONCRETIZAT, -Ă, *concretizaţi, -te,* adj. Care este realizat în mod practic; materializat. – V. **concretiza.**
CONCRETIZATOR, -OARE, *concretizatori, -oare,* adj. (Rar) Care concretizează. – **Concretiza** + suf. -*tor.*
CONCREŢIONA, *concreţionez,* vb. I. Refl. A suferi procesul de concreţionare. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **concrétionner.**
CONCREŢIONAR, -Ă, *concreţionari, -e,* adj. Care prezintă concreţiuni. – [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **concrétionnaire.**
CONCREŢIONARE s.f. **1.** Operaţie de transformare, printr-un tratament, termic, a unui conglomerat de pulberi de metale, metaloizi etc. într-un corp solid. **2.** Formare a concreţiunilor. [Pr.: -*ţi-o-*] – V. **concreţiona.**
CONCREŢIUNE, *concreţiuni,* s.f. Agregat mineral de formă sferică sau neregulată, format prin depunerea rocilor sedimentare în jurul unui corp străin şi prin concentrarea substanţelor minerale din soluţii apoase. [Pr.: -*ţi-u-*] – Din fr. **concrétion,** lat. **concretio, -onis.**
CONCUBIN, -Ă, *concubini, -e,* s.m. şi f. Persoană care trăieşte în concubinaj. – Din fr. **concubin,** lat. **concubinus.**
CONCUBINAJ, *concubinaje,* s.n. Convieţuire a unui bărbat cu o femeie fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie; căsătorie nelegitimă. – Din fr. **concubinage.**
CONCUPISCENT, -Ă, *concupiscenţi, -te,* adj. Care are înclinări către plăceri senzuale, trupeşti; luxurios. – Din fr. **concupiscent,** it. **concupiscente.**
CONCUPISCENŢĂ s.f. Înclinare către plăceri senzuale, trupeşti; luxură. – Din fr. **concupiscence,** it. **concupiscenza.**
CONCURA, *concurez,* vb. I. **1.** Intranz. A participa la un concurs. **2.** Intranz. A tinde spre acelaşi rezultat, a duce spre acelaşi scop. **3.** refl., Intranz. şi tranz. A (se) lupta pentru întâietate în comerţ; a(-şi) face concurenţă. – Din fr. **concourir,** lat. **concurrere.**
CONCURENT, -Ă, *concurenţi, -te,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care face concurenţă altuia, care luptă pentru acapararea pieţei, pentru înlăturarea rivalilor. **2.** Care tinde spre acelaşi rezultat. *Cauze concurente. ** Drepte concurente* = drepte care se întâlnesc în acelaşi punct. **II.** S.m. şi f. **1.** Participant la un concurs sportiv. **2.** (În orânduirea capitalistă) Negustor sau producător care luptă să depăşească în câştig pe rivali. – Din fr. **concurrent.**
CONCURENŢĂ, *concurenţe,* s.f. **1.** Rivalitate comercială, luptă dusă cu mijloace economice între industriaşi, comercianţi, monopoluri, ţări etc. pentru acapararea pieţei, desfacerea unor produse, pentru clientelă şi pentru obţinerea unor câştiguri cât mai mari. **2.** Întrecere, rivalitate într-un domeniu de activitate. ** Expr. *A face concurenţă cuiva* = a căuta să întreacă pe cineva, ţintind spre acelaşi scop. **3.** (Geom.) Proprietate a dreptelor concurente. *** Punct de concurenţă* = punct de intersecţie a dreptelor concurente. – Din fr. **concurence.**
CONCURGE, *concúrg,* vb. III. Intranz. (Înv.) **1.** A se întâlni într-un punct, venind din mai multe direcţii. **2.** A contribui la înfăptuirea unei opere; a colabora. **3.** A concura. – Din lat. **concurrere** (după *curge).*
CONCURS, *concursuri,* s.n. **1.** Întrecere (sportivă) care se termină întotdeauna cu un clasament şi cu acordarea unor premii celor mai buni dintre participanţi. **2.** Examen pentru dobândirea, în ordinea clasificării, a unui post, a unei catedre, a unei burse etc. sau pentru admiterea într-o instituţie de învăţământ. **3.** Ajutor, sprijin, colaborare. *** Concurs de împrejurări* = totalitatea împrejurărilor care se întâlnesc într-un anumit moment; conjunctură. ** Loc. vb. *A da (cuiva) concursul* = a ajuta (pe cineva). *A-şi da concursul (la ceva)* = a contribui (la ceva), a colabora (la ceva). – Din fr. **concours,** lat. **concursus.**
CONCUSIUNE, *concusiuni,* s.f. (Rar) Extorcare făcută de un agent al fiscului; oprimare fiscală. [Pr.: -*si-u-*] – Din fr. **concussion,** lat. **concussio, -onis.**
CONDAC[1]**,** *condace,* s.n. Cântec bisericesc scurt prin care se aduc laude unui sfânt sau se arată însemnătatea unei sărbători. – Din sl. **kondaků.**
CONDAC[2]**,** *condace,* s.n. Braţ de ferăstrău cu ramă, folosit pentru tăierea lemnului. [Pl. şi: **condacuri] –** Et. nec.
CONDAMNA, *condámn,* vb. I. Tranz. **1.** A osândi printr-o sentinţă judecătorească, a pronunţa

o condamnare. **2.** A-şi exprima dezaprobarea în legătură cu un fapt sau cu o persoană; a învinui, a blama, a ponegri, a veşteji. **3.** A considera un bolnav pierdut, fără nici o speranţă de salvare. **4.** A astupa, a închide definitiv o fereastră, o uşă etc.; a bloca. – Din fr. **condamner.**

CONDAMNABIL, -Ă, *condamnabili, -e*, adj. Care merită să fie condamnat, dezaprobat; reprobabil. – Din fr. **condamnable.**

CONDAMNARE, *condamnări,* s.f. Faptul de *a condamna*. **1.** Obligaţie impusă unei persoane, prin judecată, de a da, de a face sau de a nu face ceva. * Aplicare, prin judecată, a unei sancţiuni penale; osândă la care este supus cineva. **2.** Dezaprobare severă; blam. – V. **condamna.**

CONDAMNAT, -Ă, *condamnaţi, -te*, s.m. şi f. Persoană osândită printr-o sentinţă judecătorească. – V. **condamna.**

CONDEI, *condeie,* s.n. **1.** Unealtă de scris în formă de beţişor, la care se adaptează o peniţă; toc (împreună cu peniţa). ** *Mânuitor de condei* = scriitor (talentat). ** Expr. *Ca din condei* = regulat, ordonat, frumos. *A trage condeiul* = a încărca la socoteală. *Dintr-un condei* sau *dintr-o trăsătură de condei* = dintr-o dată. * Fig. Trăsătură de condei; *p. ext.* moment, clipă. * (Înv.) Nume dat unor instrumente cu care se scria. * Creion pentru înnegrirea sprâncenelor. **2.** Fig. Mod de a scrie bine, îndemânare la scris, talent scriitoricesc. ** Expr. *A avea condei* = a scrie uşor (şi bine), a avea talent la scris. *A o aduce bine din condei* = a vorbi sau a scrie cu meşteşug; a ieşi din încurcătură printr-o întorsătură pricepută a frazei. **3.** Par lung care, împreună cu lopata, formează cârma plutei. – Din ngr. **kondíli.**

CONDEIAŞ, *condeiaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *condei* **(1)**. [Pr.: -*de-iaş*] – **Condei** + suf. -*aş.*

CONDEIER, *condeieri,* s.m. (Rar) Scriitor (mai puţin talentat). [Pr.: -*de-ier*] – **Condei** + suf. -*er.*

CONDENS, *condensuri,* s.n. **1.** Rezultat al condensării vaporilor. **2.** Fenomen de infiltrare a condensului **(1)** de apă în combinaţie cu unele specii de ciuperci în pereţii locuinţelor. – Din **condensare** (derivat regresiv).

CONDENSA, *condensez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre vapori) A se transforma în lichid, prin (răcire şi) comprimare. * A acumula electricitate. **2.** Tranz. şi refl. A (se) face mai dens. * Tranz. Fig. A scurta exprimarea; a comprima, a prescurta. – Din fr. **condenser,** lat. **condensare.**

CONDENSABIL, -Ă, *condensabili, -e*, adj. Care poate fi condensat. – Din fr. **condensable.**

CONDENSARE, *condensări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) condensa*. **2.** (Chim.; în sintagma) *Reacţie de condensare* = reacţie între doi compuşi chimici din care rezultă un produs cu greutate moleculară mai mare. – V. **condensa.**

CONDENSAT, -Ă, *condensaţi, -te,* adj. Dens, comprimat. ** *Lapte condensat* = lapte conservat sub formă de pastă moale sau de praf. – V. **condensa.**

CONDENSATOR, *condensatori,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la lichefierea unei mase de vapori în vederea recuperării lichidului din care au provenit sau a eliminării unor componenţi volatili. **2.** Sistem de două conductoare separate printr-un mediu izolant sau prin vid, servind la acumularea de electricitate statică. ** *Condensator variabil* = condensator a cărui capacitate poate fi variată prin deplasarea relativă a armăturilor lui. – Din fr. **condensateur.**

CONDENSOR, *condensoare,* s.n. Dispozitiv al unui instrument optic care serveşte la concentrarea şi dirijarea luminii într-o direcţie determinată. – Din fr. **condenseur.**

CONDESCENDENT, -Ă, *condescendenţi, -te,* adj. Care are o atitudine plină de respect sau de bunăvoinţă faţă de cineva; respectuos, amabil. – Din fr.**condescendant.**

CONDESCENDENŢĂ s.f. Purtare plină de consideraţie şi de bunăvoinţă faţă de cineva; respect, amabilitate, deferenţă. * (Peior.) Aer de superioritate, infatuare, semeţie. – Din fr. **condescendance.**

CONDESCINDE, *condescind,* vb. III. Intranz. (Rar) A consimţi de complezenţă; a ceda, a cădea de acord în mod formal; a catadixi. – Din fr. **condescendre.**

CONDICAR, *condicari,* s.m. (Înv.) Persoană care scria sau avea în păstrare condicile; arhivar. – **Condică** + suf. -*ar.*

CONDICĂ, *condici,* s.f. **1.** Registru, catastif. ** Expr. *A trece la* (sau *în) condică (pe cineva)* = a ţine minte (pe cineva) pentru a se răzbuna. **2.** (Înv.) Colecţie de legi, decrete etc.; cod. – Cf. ngr. **kódik**, acuz. **kódika**.

CONDICĂREASĂ, *condicărese,* s.f. (Înv.) Soţie de condicar. – **Condicar** + suf. -*easă.*

CONDICUŢĂ, *condicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *condică* (1). * (În trecut) Carnet destinat personalului casnic, în care se nota identitatea purtătorului, locurile unde a fost angajat

etc. * (În trecut) Legitimaţie a femeilor prostituate profesioniste, unde erau înregistrate vizele medicale de control împotriva bolilor venerice. – **Condică** + suf. *-uţă.*

CONDIL, *condili,* s.m. (Anat.; adesea cu determinări care indică locul de articulare) Proeminenţă rotundă la extremitatea unor oase. – Din fr. **condyle.**

CONDIMENT, *condimente,* s.n. Nume dat unor substanţe (picante) de origine minerală, vegetală, animală sau de sinteză care, adăugate unor produse alimentare, le conferă un gust sau o aromă specifică, plăcută; ingredient, mirodenie, băcănie. – Din fr. **condiment,** lat. **condimentum.**

CONDIMENTA, *condimentez,* vb. I. Tranz. A da gust mâncării prin adăugare de condimente, a pune condimente în mâncare. – Din **condiment.**

CONDIMENTAR, -Ă, *condimentari, -e,* adj. (Rar) Folosit drept condiment. – Din fr. **condimentaire.**

CONDIMENTARE, *condimentări,* s.f. Acţiunea de *a condimenta.* – V. **condimenta.**

CONDIMENTAT, -Ă, *condimentaţi, -te,* adj. (Despre mâncări, alimente) care conţine (multe) condimente. – V. **condimenta.**

CONDISCIPOL, *condiscipoli,* s.m. (Rar) Coleg de studiu, de învăţătură (la un anumit dascăl). – Din fr. **condisciple,** lat. **condiscipulus.**

CONDIŢIE, *condiţii,* s.f. **1.** Fapt, împrejurare de care depinde apariţia unui fenomen sau care influenţează desfăşurarea unei acţiuni, putând-o frâna sau stimula. **2.** (La pl.) Împrejurările în care se petrece un fenomen. ** *Condiţii de mediu* = totalitatea factorilor de mediu biotici şi abiotici în care trăieşte o fiinţă. **3.** Clauză a unei înţelegeri, a unei convenţii, a unor negocieri etc. *Condiţiile tratatului de pace. ** * Loc. adj. şi adv. *Fără condiţii* = fără pretenţii. ** Loc. conj. *Cu condiţia (să) ...* = numai în cazul că..., cu obligaţia (să...). **4.** (Jur.) Eveniment viitor şi nesigur de a cărui îndeplinire atârnă existenţa unei obligaţii. * Situaţie juridică a unei persoane. **5.** Situaţie socială a cuiva. **6.** (Sport; în sintagma) *Condiţie fizică* = stare a unui sportiv din punct de vedere fizic şi al pregătirii sale teoretice şi practice. – Din fr. **condition.**

CONDIŢIONA, *condiţionez,* vb. I. Tranz. **1.** A constitui condiţia de care depinde ceva; a fi cauza unui lucru, a provoca ceva. **2.** A limita valabilitatea unui act printr-o condiţie, a face să depindă executarea lui de o condiţie, a-l supune uneia sau mai multor condiţii. * A admite un lucru cu anumite condiţii, sub rezerva îndeplinirii unei anumite obligaţii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **conditionner.**

CONDIŢIONAL, -Ă, *condiţionali, -e,* adj. Care este supus unei condiţii; care cuprinde o condiţie. ** (Psih.) *Excitant condiţional* = excitant care, sincronizat în mai multe repetiţii cu un reflex înnăscut, sfârşeşte prin a da naştere singur unui efect (motor, secretor etc.) identic cu al acestui reflex, determinând astfel formarea unui reflex condiţionat. (Gram.) *Propoziţie condiţională* = propoziţie subordonată care exprimă o acţiune de a cărei îndeplinire depinde realizarea acţiunii din propoziţia regentă. *Mod condiţional* = mod personal care exprimă o acţiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiţii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **conditionnel.**

CONDIŢIONALISM s.n. (Fil.) Tendinţă greşită de a identifica şi înlocui cauza cu condiţiile în care apar sau există fenomenele. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **conditionnalisme.**

CONDIŢIONARE, *condiţionări,* s.f. Acţiunea de *a condiţiona.* **1.** Stabilire a unui raport de dependenţă. **2.** Operaţie prin care un material, un produs etc. se aduc într-o anumită stare de umiditate, de temperatură, de puritate etc. ** *Condiţionarea aerului* = climatizare. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **condiţiona.**

CONDIŢIONAT, -Ă, *condiţionaţi, -te,* adj. (În sintagmele) *Aer condiţionat* = aer menţinut prin instalaţii speciale în condiţii optime de temperatură, umiditate şi puritate. (Psih.) *Reflex condiţionat* = reacţie bazată pe legătura nervoasă temporară formată în scoarţa cerebrală între două focare de excitaţie care coincid în timp. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **conditionné.**

CONDOLEANŢE s.f. pl. Cuvinte prin care se exprimă regretul şi participarea la durerea unei persoane căreia i-a murit cineva apropiat. [Pr.: *-le-an-*] – Din fr. **condoléances.**

CONDOMINIU s.n. Regim potrivit căruia un anumit teritoriu este supus autorităţii politice a două sau mai multor state. – Din fr. **condominium.**

CONDOR, *condori,* s.m. Cel mai mare vultur, cu capul şi cu gâtul golaş, complet mut, care trăieşte în munţii Americii de Sud (*Sarcorhamphus gryphus*). [Acc. şi: *cóndor*] – Din fr. **condor.**

CONDOTIER, *condotieri,* s.m. (Înv.) Căpetenie de mercenari, care se angaja în serviciul unui oraş, al unui principe sau al papii, în Italia. [Pr.: *-ti-er*] – Din it. **condottiere.**

CONDRINĂ s.f. (Biol.) Substanţă fundamentală a ţesutului cartilaginos. – Din fr. **chondrine.**

CONDRITĂ, *condrite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a unui cartilaj. – Din fr. **condrite.**

CONDROBLAST, *condroblaste,* s.n. (Biol.) Celulă care formează cartilaj. – Din fr. **chondroblaste,** engl. **chondroblast.**

CONDROCIT, *condrocite,* s.n. (Biol.) Celulă cartilaginoasă matură. – Din engl. **chondrocyte.**

CONDROIDE s.n. pl. Substanţe complexe, compuse din proteine în amestec cu polizaharide şi care intră în structura cartilajelor. – Din fr. **condroîde.**

CONDROM, *condroame,* s.n. Tumoare benignă cartilaginoasă. – Din fr.**condrome.**

CONDRONIU s.m. Plantă erbacee cu tulpina şi frunzele lanceolate rigide, cu flori purpurii sau galbene, care creşte prin livezi şi prin semănături *(Melampyrum arvense).* – Et. nec.

CONDROSARCOM, *condrosarcoame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a ţesutului cartilaginos. – Din fr. **chondrosarcome,** engl. **chondrosarcoma.**

CONDUCĂTOR, -OARE, *conducători, -oare,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care conduce, de conducere. **2.** (Despre corpuri, în sintagma) *Bun* (sau *rău) conducător de căldură* (sau *de electricitate)* = care are însuşirea de a transmite (sau de a nu transmite) căldura (sau electricitatea). **II**. S.m. şi f. Persoană sau organ care conduce un partid, o organizaţie, o instituţie sau o întreprindere. – **Conduce** + suf. *-ător.*

CONDUCE, *conduc,* vb. III. **1.** Tranz. A îndruma un grup de oameni, o instituţie, o organizaţie etc., având întreaga răspundere a muncii în domeniul respectiv. * Fig. A dirija o discuţie, a supraveghea desfăşurarea unei dezbateri. **2.** Refl. A se orienta după..., a se comporta după... **3.** Tranz. A însoţi pe cineva. **4.** Tranz. A dirija mersul unui vehicul, al unei maşini etc. [Perf. s. *condusei*, part. *condus*] – Din lat. **conducere.**

CONDUCERE, *conduceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) conduce*; activitatea conducătorului. * (Concr.) Persoană sau colectiv care conduce. – V. **conduce.**

CONDUCT, *conducte,* s.n. Formaţie anatomică cu aspect de canal sau de tub. – Din germ. **Kondukt.**

CONDUCTANŢĂ, *conductanţe,* s.f. Mărime egală cu raportul dintre intensitatea curentului electric continuu care străbate un conductor şi tensiunea continuă aflată la capetele sale. – Din fr. **conductance.**

CONDUCTĂ, *conducte*, s.f. Ţeavă, ansamblu de ţevi din metal, beton, lemn etc. sau instalaţie destinate transportului fluidelor sau materialelor pulvelurente, pe un anumit traseu. ** *Conductă electrică* = conductor sau ansamblu de conductoare electrice de metal şi cu lungime mare, folosit pentru efectuarea legăturilor conductive în instalaţiile electrice. – Din lat. **conductus.**

CONDUCTIBIL, -Ă, *conductibili, -e*, adj. (Rar) Care poate conduce, transmite ceva. – Din fr. **conductible.**

CONDUCTIBILITATE, *conductibilităţi,* s.f. Proprietate a corpurilor de a transmite căldura, electricitatea etc. ** *Conductibilitate electrică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de curent electric sub acţiunea unei tensiuni electrice. *Conductibilitate termică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de un flux de căldură sub acţiunea unei diferenţe de căldură. – Din fr. **conductibilité.**

CONDUCTIV, -Ă, *conductivi, -e,* adj. Referitor la conductibilitatea electrică. ** *Legătură conductivă* = legătură între două elemente de circuit electric, realizată prin intermediul unui conductor electric, al unui aparat de conectare sau al unui conector; legătură galvanică. – Din fr. **conductive.**

CONDUCTIVITATE s.f. Valoarea rezistenţei specifice electrice a unui conductor. – Din fr. **conductivité.**

CONDUCTOMETRIE s.f. Metodă electrochimică de analiză bazată pe modificarea conductivităţii soluţiei analizate. – **Conductivitate** + **-metrie.**

CONDUCTOMETRU, *conductometre,* s.n. Dispozitiv folosit pentru determinarea conductivităţii soluţiilor. – Din fr. **conductométre.**

CONDUCTOR, -OARE, *conductori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj., s.n, (Corp sau material) care prezintă conductibilitate electrică sau conductibilitate termică. ** *Conductor electric* = piesă cu conductanţă mare, folosită pentru realizarea circuitelor electrice prin legături conductive. **2.** S.m. şi f. Funcţionar la calea ferată care controlează biletele călătorilor şi supraveghează vagoanele. * (Rar) Vatman; şofer. * Supraveghetor şi diriguitor al unei echipe de lucrători; şef de echipă. **3.** S.m. şi f. (Înv.) Călăuză. – Din fr. **conducteur**, lat. **conductor.**

CONDUCŢIE, *conducţii,* s.f. Denumire dată fenomenului de trecere a curentului electric şi a celui de transmitere a căldurii prin masa unui corp. – Din fr. **conduction.**

CONDUITĂ, *conduite,* s.f. **1.** Fel de a se purta, comportare; manieră. **2.** Comportament. – Din fr. **conduite.**

CONDUPLICAT, -Ă, *conduplicaţi, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Îndoit în lungime, în două jumătăţi apropiate. – Din fr. **condupliqué.**

CONDUPLICAŢIE, *conduplicaţii,* s.f. **1.** (Bot.) Stare a unui organ conduplicat. **2.** Repetiţie a unui cuvânt la sfârşitul sau la începutul unei fraze. – Din fr. **conduplication.**
CONDUR, *conduri,* s.m. **1.** (Înv.) Pantof femeiesc cu toc înalt, împodobit adesea cu broderii. **2.** (Bot.) ** Compus: *Condurul-doamnei* = plantă ornamentală agăţătoare, cu flori mari, galbene-roşcate şi cu un pinten drept; călţunaşi, conduraş **(2)** *(Tropaeolum majus).* – Din tc. **kundura.**
CONDURAŞ, *conduraşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *condur* **(1)**. **2.** (Bot.) Condurul-doamnei. – **Condur** + suf. *-aş.*
CONECTA, *conectez,* vb. I. Tranz. A uni, a lega, a conexa două sau mai multe conducte electrice. – Din fr. **connecter,** lat. **connectere.**
CONECTARE, *conectări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a conecta*; conexiune. **2.** Operaţie de montaj prin care o maşină, un aparat sau un dispozitiv electric este legat într-un circuit sau la o reţea electrică. *** Aparat de conectare* = aparat electric folosit pentru închiderea sau deschiderea unui circuit electric. – V. **conecta.**
CONECTIV, -Ă, *conectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate fi conectat. **2.** S.n. (Bot.) Parte a anterei care suportă şi reuneşte sacii polenici. **3.** S.n. (Mat.) Legătură prin intermediul căreia din variabile separate iau naştere expresii; operator, functor, conector. **4.** S.n. (Gram.) Cuvânt de relaţie în propoziţie sau în frază. – Din fr. **connectif,** lat. **connectivus.**
CONECTOR, -OARE, *conectori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conectează, care leagă. **2.** S.n. Piesă cu ajutorul căreia se stabileşte o legătură conectivă. **3.** S.n. Conectiv **(3)**. – Din fr. **connecteur.**
CONETABIL, *conetabili,* s.m. Comandant suprem al armatelor regale din Franţa, în timpul feudalismului. – Din fr. **connétable.**
CONEŢ s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Sfârşit. ** Expr. *A face* (sau *a pune*) *cuiva coneţul* = a pune cuiva capăt zilelor, a-l omorî. **2.** Şotie, boroboaţă. – Din sl. **konîcî.**
CONEX, -Ă, *conecşi, -xe,* adj. Care se găseşte în legătură cu ceva, care însoţeşte ceva, care merge împreună cu ceva. – Din fr. **connexe,** lat. **connexus.**
CONEXA, *conexez,* vb. I. Tranz. (Rar) A lega împreună, a alătura, a grupa lucruri sau chestiuni de aceeaşi natură; a reuni. – Din **conexiune.**
CONEXARE, *conexări,* s.f. Acţiunea de *a conexa* şi rezultatul ei. * (Jur.) A uni pentru a fi soluţionate împreună, în acelaşi dosar, două sau mai multe pricini între care există conexitate. – V. **conexa.**
CONEXITATE, *conexităţi,* s.f. Conexiune. * (Jur.) Raport între două sau mai multe pricini care au un obiect înrudit. – Din fr. **connexité.**
CONEXIUNE, *conexiuni,* s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe obiecte sau fenomene; relaţie, raport, conexitate. ** *Conexiune inversă* = feedback. **2.** Legătură prin conducte sau prin organe de maşină între două maşini, aparate, mecanisme etc. * Legătură între două sau mai multe elemente de circuit ori conducte electrice. **3.** Conectare. [Pr.: *-xi-u-*] – Din fr. **connexion,** lat. **connexio, -onis.**
CONFABULAŢIE, *confabulaţii,* s.f. Simptom în unele boli mintale, care constă în prezentarea inconştientă a unor fapte imaginare; mitomanie. – Din fr. **confabulation.**
CONFAREAŢIE, *confareaţii,* s.f. (Rar) Căsătorie religioasă rezervată patricienilor. [Pr.: *-re-a-*] – Din fr. **confarréation,** lat. **confarreatio.**
CONFECŢIE, *confecţii,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte fabricat şi livrat în serie sau în masă. **2.** Confecţionare. [Var.: **confecţiúne** s.f.] – Din fr. **confection,** lat. **confectio, -onis.**
CONFECŢIONA, *confecţionez,* vb. I. Tranz. **1.** A efectua prelucrarea unui material sau a unui semifabricat pentru a obţine un obiect (unicat sau în serie). **2.** A produce, a lucra, a fabrica încălţăminte sau îmbrăcăminte. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **confectionner.**
CONFECŢIONARE, *confecţionări,* s.f. Acţiunea de *a confecţiona*; lucrare, întocmire, alcătuire, fabricare. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **confecţiona.**
CONFECŢIONER, -Ă, *confecţioneri, -e,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează confecţii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **confectionneur.**
CONFECŢIUNE s.f. v. **confecţie.**
CONFEDERA, *confederez,* vb. I. Refl. (Rar) A se uni într-o confederaţie. – Din fr. **confédérer.**
CONFEDERAT, -Ă, *confederaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face parte dintr-o confederaţie. – Din fr. **confédéré.**
CONFEDERATIV, -Ă, *confederativi, -e,* adj. Care aparţine unei confederaţii; care are caracterul unei confederaţii. – Din fr. **confédératif.**
CONFEDERAŢIE, *confederaţii,* s.f. **1.** Uniune de state independente sau de unităţi teritoriale autonome, înfiinţată pe baza unui acord internaţional, prin care se determină condiţiile de asociere a statelor şi de funcţionare a acestora. **2.** Denumire dată unor asociaţii de

organizaţii care au ţeluri social-politice fundamentale comune sau apropiate. [Var.: **confederaţiúne** s.f.] – Din fr. **confédération,** lat. **confederatio, -onis.**
CONFEDERAŢIUNE s.f. v. **confederaţie.**
CONFER, Termen prin care se face o referire, o trimitere comparativă de la un text la un izvor sau la o lucrare lămuritoare. [Scris şi prescurtat: *cf.*] – Cuv. lat., fr.
CONFERENŢĂ s.f. v. **conferinţă.**
CONFERENŢIA, *conferenţiez,* vb. I. Intranz. A ţine o conferinţă. [Pr.: *-ţi-a*] – Din **conferinţă.**
CONFERENŢIAR, -Ă, *conferenţiari, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care ţine o conferinţă. **2.** Grad în învăţământul superior, intermediar între lector şi profesor; persoană care deţine acest grad. [Pr.: *-ţi-ar*] – Din fr. **conférencier.**
CONFERI, *confér,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda un titlu, un grad, o decoraţie etc. **2.** Intranz. A discuta cu cineva o chestiune importantă; a se întreţine cu cineva. – Din fr. **conférer,** it. **conferire.**
CONFERINŢĂ, *conferinţe,* s.f. **1.** Expunere făcută în public asupra unei teme din domeniul ştiinţei, artei, politicii etc., cu intenţia de a informa, de a instrui, de a omagia etc. **2.** Reuniune a reprezentanţilor unor state, ai unor organizaţii politice, ştiinţifice etc., cu scopul de a dezbate şi de a hotărî asupra unor probleme curente şi de perspectivă ale activităţii lor. **3.** For superior al unei organizaţii de partid, care se întruneşte pentru a dezbate probleme ale activităţii organizaţiei, a alege organele sale de conducere etc. **4.** Consfătuire, convorbire. *** Conferinţă de presă* = întâlnire în cadrul căreia o personalitate a vieţii politice, sociale, culturale etc, face o expunere sau declaraţii şi răspunde la întrebările reprezentanţilor presei. [Var.: (înv.) **conferénţă** s.f.] – Din fr. **conférence,** lat. **conferentia.**
CONFERIRE, *conferiri,* s.f. Faptul de *a conferi* **(1)**. – V. **conferi.**
CONFESA, *confesez,* vb. I. Refl. A se destăinui, a se spovedi. – Din fr. **confesser.**
CONFESIONAL[1], *confesionale,* s.n. Cabină amenajată în biserica catolică, unde preotul spovedeşte pe credincioşi. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **confessional,** it. **confessionale.**
CONFESIONAL[2], **-Ă,** *confesionali, -e,* adj. Care este în legătură cu o confesiune religioasă. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **confessionnel.**
CONFESIONALISM s.n. Concepţie teologică care consideră obligatorie apartenenţa la o anumită confesiune. [Pr.: *-si-o-*] – Din germ. **Konfessionalismus,** it. **confessionalismo.**
CONFESIUNE, *confesiuni,* s.f. **1.** Mărturisire a unor fapte, a unor gânduri sau sentimente intime; *p. restr.* spovedanie. * Scriere literară care conţine mărturisirea unor gânduri şi sentimente legate de viaţa intimă a autorului. * Scriere care cuprinde mărturisirea de credinţă a unei ramuri a bisericii creştine. **2.** Religie, cult. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **confession,** lat. **confessio, -onis.**
CONFESIV, -Ă, *confesivi, -e,* adj. (Livr.) De confesiune. – Din **confesa.**
CONFESOR, *confesori,* s.m. Preot care spovedeşte; duhovnic. – Din fr. **confesseur,** lat. **confessor.**
CONFETE s.f. pl. v. **confeti.**
CONFETI s.f. pl. Bucăţele rotunde de hârtie de diferite culori, pe care participanţii la baluri şi la petreceri şi le aruncă unii altora. [Scris şi: *confetti,* – Var.: **conféte** s.f. pl.] – Din it., fr. **confetti.**
CONFIA, *confiez,* vb. I. (Franţuzism) **1.** Tranz. A încredinţa cuiva ceva, a lăsa ceva în grija cuiva. **2.** Refl. A se încrede în cineva; a se destăinui. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **confier.**
CONFIANŢĂ s.f. v. **confienţă.**
CONFIAT, -Ă, *confiaţi, -te,* adj. (Despre fructe) Conservat prin fierbere în sirop de zahăr şi prin uscare; glasat. [Pr.: *-fi-at*] – Cf. fr. **confit.**
CONFIDENT, -Ă, *confidenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană căreia i se fac confidenţe; *p. ext.* prieten. – Din fr. **confident,** lat. **confidens, -ntis.**
CONFIDENŢĂ, *confidenţe,* s.f. Încredinţare, mărturisire a unor gânduri intime, a unei taine; destăinuire. – Din fr. **confidence,** lat. **confidentia.**
CONFIDENŢIAL, -Ă, *confidenţiali, -e,* adj. Care se comunică în taină; secret. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **confidentiel.**
CONFIENT, -Ă, *confienţi, -te,* adj. (Franţuzism) Încrezător. [Pr.: *-fi-ent*] – Din fr. **confiant.**
CONFIENŢĂ, *confienţe,* s.f. (Franţuzism) Încredere în cineva. [Pr.: *-fi-en÷,* – Var.: **confiánţă** s.f.] – Din fr. **confiance.**
CONFIGURA, pers. 3 *configurează,* vb. I. Refl. A se întocmi într-un anumit fel, a lua o anumită formă. – Din fr. **configurer,** lat. **configurare.**
CONFIGURARE, *configurări,* s.f. Acţiunea de *a se configura* şi rezultatul ei. – V. **configura.**
CONFIGURAT, -Ă, *configuraţi, -te,* adj. Care a fost întocmit într-un anumit fel; care a luat o anumită formă. – V. **configura.**

CONFIGURATIV, -Ă, *configurativi, -e,* adj. De configuraţie; configuraţional. – Din fr. **configuratif,** engl. **configurative.**

CONFIGURAŢIE, *configuraţii,* s.f. Formă exterioară a unui lucru; înfăţişare. * Totalitatea relaţiilor dintre părţile unui sistem sau dintre mai multe sisteme de aceeaşi categorie. – Din fr. **configuration,** lat. **configuratio.**

CONFIGURAŢIONAL, -Ă, *configuraţionali, -e,* adj. (Livr.) Configurativ. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din engl. **configurational.**

CONFIGURAŢIONISM s.n. (Fil.) Gestaltism. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din engl. **configurationism.**

CONFIGURAŢIONIST, -Ă, *configuraţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al configuraţionismului. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din engl. **configurationist.**

CONFINAT, -Ă, *confinaţi, -te,* adj. (Franţuzism; despre aer, atmosfera unei încăperi etc.) Închis, irespirabil, stricat, viciat. – După fr. [air] **confiné.**

CONFIRMA, *confírm,* vb. I. Tranz. **1.** A recunoaşte justeţea unei afirmaţii făcute de altcineva mai înainte; a atesta, a mărturisi autenticitatea, exactitatea unui lucru; a întări o ipoteză, o afirmaţie etc. **2.** (Jur.) A renunţa la dreptul de a cere anularea unui act juridic, căruia îi recunoaşte astfel efectele juridice. * A întări hotărârea, sentinţa unei instanţe inferioare prin aprobare. **3.** A definitiva pe cineva într-o situaţie. **4.** (În biserica catolică) A oficia ritualul confirmaţiei. – Din fr. **confirmer,** lat. **confirmare.**

CONFIRMARE, *confirmări,* s.f. Acţiunea de *a confirma* şi rezultatul ei; întărire, adeverire. * Declaraţie prin care o persoană, îndreptăţită să ceară anularea unui act, îl recunoaşte valabil. * Aprobare a unui act sau a unei măsuri procedurale de către organul competent. – V. **confirma.**

CONFIRMATIV, -Ă, *confirmativi, -e,* adj. Care confirmă, întăreşte, adevereşte. – Din fr. **confirmatif.**

CONFIRMAŢIE, *confirmaţii,* s.f. (La catolici) Ritual oficial, de obicei, de episcop, menit să întărească, la copii trecuţi de şapte ani, harul primit prin botez. – Din fr. **confirmation.**

CONFISCA, *confisc,* vb. I. Tranz. A lua de la cineva un bun, fără despăgubire, pe temeiul unei hotărâri judecătoreşti sau în urma dispoziţiei unei autorităţi. – Din fr. **confisquer,** lat. **confiscare.**

CONFISCABIL, -Ă, *confiscabili, -e,* adj. Care poate fi confiscat. – **Confisca** + suf. -*bil.*

CONFISCARE, *confiscări,* s.f. Acţiunea de *a confisca* şi rezultatul ei. * Trecere gratuită (ca măsură de siguranţă sau ca sancţiune) în patrimoniul statului, în temeiul unei hotărâri judecătoreşti, a unui bun sau a tuturor bunurilor aparţinând unei persoane. – V. **confisca.**

CONFLAGRANT, -Ă, *conflagranţi, -te,* adj. (Despre state) Care participă la o conflagraţie. – Din it. **conflagrante.**

CONFLAGRAŢIE, *conflagraţii,* s.f. Conflict armat în care sunt atrase numeroase state. [Var.: (înv.) **conflagraţiúne** s.f.] – Din fr. **conflagration,** lat. **conflagratio, -onis.**

CONFLAGRAŢIUNE s.f. v. **conflagraţie.**

CONFLICT, *conflicte,* s.n. **1.** Neînţelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuţie (violentă). ** Loc. vb. *A intra în conflict (cu cineva)* = a se certa (cu cineva). *** Conflict de frontieră* = ciocnire între unităţi militare însărcinate cu paza frontierei între două state. * Război. **2.** Contradicţie între ideile, interesele sau sentimentele diferitelor personaje, care determină desfăşurarea acţiunii dintr-o operă epică sau dramatică. – Din lat. **conflictus,** fr. **conflit.**

CONFLICTUAL, -Ă, *conflictuali, -e,* adj. Referitor la conflict, al conflictului. [Pr.: -*tu-al*] – Din fr. **conflictuel.**

CONFLUENT, -Ă, *confluenţi, -te,* adj., s.m. (Curs de apă) care se uneşte cu un alt curs de apă, formând un râu mai mare. [Pr.: -*flu-ent*] – Din fr. **confluent,** lat. **confluent, -ntis.**

CONFLUENŢĂ, *confluenţe,* s.f. Locul în care se unesc două sau mai multe cursuri de apă. [Pr.:-*flu-en*-] – Din fr. **confluence.**

CONFORM, -Ă, *conformi, -e,* adj. **1.** (Despre acte, copii etc.) Care are acelaşi cuprins cu...; identic. **2.** Care este corespunzător; potrivit. * (Adverbial) În conformitate cu..., la fel cu..., după. – Din fr. **conforme.**

CONFORMA, *conformez,* vb. I. Refl. A se pune de acord cu..., a se potrivi, a se adapta la... * A se supune unui ordin, unei legi etc. – Din fr. **conformer,** lat. **conformare.**

CONFORMARE, *conformări,* s.f. Acţiunea de *a se conforma* şi rezultatul ei. – V. **conforma.**

CONFORMAT, -Ă, *conformaţi, -te,* adj. (Rar; despre corp sau părţi ale corpului) Alcătuit, format, făcut într-un anumit fel. – V. **conforma.**

CONFORMATOR, *conformatoare,* s.n. Instrument folosit de pălărier pentru a lua forma şi dimensiunile exacte ale capului. – Din fr. **conformateur.**

CONFORMAŢIE, *conformaţii,* s.f. Structură fizică generală a corpului sau a părţilor lui, a

unei suprafeţe de teren etc.; constituţie. – Din fr. **conformation,** lat. **conformatio.**

CONFORMISM s.n. Atitudinea conformistului; acceptare mecanică, necritică şi supunere formală, docilă, neprincipială faţă de orice obiceiuri, idei, hotărâri etc. – Din fr. **conformisme.**

CONFORMIST, -Ă, *conformişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se conformează din oportunism părerilor, convingerilor altora, chiar dacă acestea nu corespund convingerilor sale. – Din fr. **conformiste.**

CONFORMITATE s.f. Raportul dintre două lucruri conforme; potrivire, concordanţă. ** Expr. *În conformitate cu...* = potrivit cu..., de acord cu... (formulă prin care se confirmă exactitatea copiei scoase după un act sau după un document) *Pentru conformitate*. – Din fr. **conformité.**

CONFORT, *conforturi,* s.n. Totalitatea condiţiilor materiale care asigură o existenţă civilizată, plăcută, comodă şi igienică. – Din fr. **confort.**

CONFORTABIL, -Ă, *confortabili, -e*, adj. Care oferă confort; comod. – Din fr. **confortable.**

CONFORTANT, -Ă, *confortanţi, -te,* adj. (Franţuzism) Întăritor, reconfortant. – Din fr. **confortant.**

CONFRATE, *confraţi,* s.m. Coleg de profesiune, de meserie. * (Înv.) Tovarăş de conspiraţie. – **Con**[1]**- + frate** (după fr. *confrére).*

CONFRATERNITATE, *confraternităţi,* s.f. (Franţuzism) Confrerie. – Din fr. **confraternité.**

CONFRĂŢESC, -EASCĂ, *confrăţeşti,* adj. (Neobişnuit) De confrate. – **Confrate** + suf. *-esc.*

CONFRĂŢIE, *confrăţii,* s.f. (Înv.) Confrerie. – **Con**[1]**- + frăţie** (după fr. *confrérie).*

CONFRERIE, *confrerii,* s.f. (Franţuzism) Asociaţie constituită în scopuri religioase sau caritabile; *p. ext.* grupare de oameni cu păreri comune; confrăţie, confraternitate. – Din fr. **confrérie.**

CONFRUNTA, *confrunt,* vb. I. **1.** Tranz. A pune în faţă două sau mai multe persoane pentru a verifica adevărul spuselor lor. **2.** Tranz. A pune faţă în faţă obiecte, opere, fenomene etc., pentru a le verifica sau a le compara. **3.** Refl. A putea face faţă unei situaţii, probleme etc. (deosebit de) dificile. – Din fr. **confronter.**

CONFRUNTARE, *confruntări,* s.f. Acţiunea de *a confrunta* şi rezultatul ei; comparare. – V. **confrunta.**

CONFRUNTAŢIE, *confruntaţii,* s.f. (Rar) Confruntare. [Var.: **confruntaţiúne** s.f.] – Din fr. **confrontation.**

CONFRUNTAŢIUNE s.f. v. **confruntaţie.**

CONFUCIANISM s.n. Doctrina filozofică, etică şi social-politică a lui Confucius şi a urmaşilor lui. [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr. **confucianisme.**

CONFUCIANIST, -Ă, *confucianişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al confucianismului. [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr. **confucianiste.**

CONFUNDA, *confund,* vb. I. **1.** Tranz. A lua o persoană drept alta sau un lucru drept altul, a asemăna, a asemui. **2.** Refl. A forma un singur tot; a se contopi. – Din fr. **confondre**, lat. **confundere.**

CONFUNDABIL, -Ă, *confundabili, -e,* adj. Care poate fi confundat. – Cf. it. **confundibile.**

CONFUNDARE, *confundări,* s.f. Acţiunea de *a (se) confunda* şi rezultatul ei; confuzie; contopire. – V. **confunda.**

CONFUZ, -Ă, *confuzi, -e*, adj. **1.** Neclar, neprecis, nelămurit, nedesluşit. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor) Încurcat, tulburat, zăpăcit. – Din fr. **confus,** lat. **confusus.**

CONFUZIE, *confuzii,* s.f. **1.** Faptul de a confunda; încurcătură; lipsă de orientare (în diverse probleme). ** *Confuzie mintală* = stare patologică ce se caracterizează prin tulburări de percepţie, orientare, raţionament, memorie etc., însoţite, uneori, de agitaţie. **2.** (Jur.; în forma "confuziune") Stingere a unei obligaţii prin întrunirea, în aceeaşi persoană, a calităţilor de creditor şi debitor. [Var.: **confuziúne** s.f.] – Din fr. **confusion,** lat. **confusio, -onis.**

CONFUZIONANT, -Ă, *confuzionanţi, -te,* adj. (Rar) Care provoacă confuzie, derutant. [Pr.: *-zi-o-*] – De la **confuzie.**

CONFUZIONISM, *confuzionisme,* s.n. (Rar) Tendinţă de a crea confuzie, dezorientare. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. c**onfusionnisme.**

CONFUZIONIST, -Ă, *confuzionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care creează confuzii. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **confusionniste.**

CONFUZIUNE s.f. v. **confuzie.**

CONGA s.f. **1.** Dans cu ritm sincopat, inspirat din folclorul afro-cubanez. **2.** Tobă de formă lungă, subţiată la extremitatea inferioară, acţionată cu degetele şi cu podul palmei. – Din fr. **conga.**

CONGEDIU s.n. v. **concediu.**

CONGELA, *congelez,* vb. I. Tranz. A face ca un lichid să se solidifice; a face să îngheţe. * A supune un aliment acţiunii frigului pentru a-l conserva. – Din fr. **congeler,** lat. **congelare.**
CONGELABIL, -Ă, *congelabili, -e,* adj. (Despre unele alimente, fructe, legume etc.) Care poate fi congelat. – Din fr. **congelable.**
CONGELANT, -Ă, *congelanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care congelează. – **Congela** + suf. -*ant.*
CONGELARE, *congelări,* s.f. Acţiunea de *a congela* şi rezultatul ei. * Îngheţare a soluţiilor apoase şi a soluţiilor albuminoase dintr-un corp prin coborârea artificială a temperaturii în vederea conservării mai îndelungate. – V. **congela.**
CONGELAT, -Ă, *congelaţi, -te,* adj. (Despre unele alimente) Conservat prin congelare. * Îngheţat. – V. **congela.**
CONGELATOR, *congelatoare*, s.n. Aparat care serveşte la congelarea lichidelor sau a alimentelor; instalaţie care serveşte la congelare. – Din fr. **congélateur.**
CONGEMINAŢIE s.f. (Rar) Formaţie dublă simultană. – Din lat. **congeminatio,** fr. **congemination.**
CONGENER, -Ă, *congeneri, -e*, adj. De acelaşi gen sau de aceeaşi speţă cu altă fiinţă. – Din fr. **congénére,** lat. **congener.**
CONGENITAL, -Ă, *congenitali, -e,* adj. Care există în momentul naşterii; din naştere, înnăscut. – Din fr. **congénital.**
CONGESTIE, *congestii,* s.f. Aflux excesiv de sânge într-o anumită parte a corpului; boală provocată de acest aflux. ** *Congestie cerebrală* = acumulare foarte mare de sânge în vasele cerebrale. – Din fr. **congestion,** lat. **congestio.**
CONGESTIONA, *congestionez,* vb. I. Refl. A avea o congestie. * A se aprinde la faţă, a se înroşi, a se îmbujora. **[**Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **congestionner.**
CONGESTIONARE, *congestionări,* s.f. Acţiunea de *a se congestiona* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ti-o*-] – V. **congestiona.**
CONGESTIONAT, -Ă, *congestionaţi, -te,* adj. (Despe oameni) Căruia i s-a urcat sângele la cap; aprins la faţă, îmbujorat. * (Despre părţi ale corpului) Care are un aflux anormal de sânge. [Pr.: -*ti-o*-] – V. **congestiona.**
CONGESTIV, -Ă, *congestivi, -e,* adj. Care se referă la o congestie; care provoacă o congestie. – Din fr. **congestif.**
CONGLĂSUI, *conglăsuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A fi de acord, a se potrivi cu..., a concorda. – **Con**[1]**- + glăsui** (probabil după germ. *úbereinstimmen* sau rus. *soglasitsea).*
CONGLĂSUIRE, *conglăsuiri,* s.f. (Înv:) Acţiunea de *a conglăsui* şi rezultatul ei; aprobare, învoire, acord unanim. – V. **conglăsui.**
CONGLOMERA, *conglomerez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) uni, a (se) îngrămădi într-o masă unică. – Din fr. **conglomérer,** lat. **conglomerare.**
CONGLOMERARE, *conglomerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) conglomera* şi rezultatul ei. – V. **conglomera.**
CONGLOMERAT, *conglomerate,* s.n. Rocă sedimentară consolidată, formată din sfărâmăturile rotunjite ale unor roci mai vechi, cimentate cu argilă, calcar, silice etc.; conglomeraţie. * Fig. Adunătură, amestec, îmbinare de elemente eterogene. – Din fr. **conglomérat.**
CONGLOMERAŢIE, *conglomeraţii,* s.f. Conglomerat. [Var.: **conglomeraţiúne** s.f.] – Din lat. **conglomeratio, -onis,** fr. **conglomération.**
CONGLOMERAŢIUNE s.f. v. **conglomeraţie.**
CONGLUTINA, *conglutinez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face dens, vâscos; a coagula. – Din fr. **conglutiner,** lat. **conglutinare.**
CONGLUTINARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a conglutina* şi rezultatul ei; conglutinaţie, coagulare. – V. **conglutina.**
CONGLUTINAŢIE, *conglutinaţii,* s.f. Conglutinare. [Var.: **conglutinaţiune** s.f.] – Din fr. **conglutination,** lat. **conglutinatio, -onis.**
CONGLUTINAŢIUNE s.f. v. **conglutinaţie.**
CONGOLEZ, -Ă, *congolezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor al Congoului. **2.** Adj. Care aparţine Congoului sau populaţiei lui, referitor la Congo sau la populaţia lui. – Din n. pr. **Congo.** Cf. fr. **congolais.**
CONGRATULA, *congratulez,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A (se) felicita (reciproc). – Din fr. **congratuler.**
CONGRATULARE, *congratulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) congratula* şi rezultatul ei; congratulaţie. – V. **congratula.**
CONGRATULAŢIE, *congratulaţii,* s.f. Felicitare. [Var.: **congratulaţiúne** s.f.] – Din fr.

congratulation.
CONGRATULAŢIUNE s.f. v. **congratulaţie.**
CONGREGAŢIE, *congregaţii,* s.f. (În biserica catolică) **1.** Ordin monahal. * Ramură a unui ordin monahal; mănăstire filială. **2.** Organizaţie catolică, alcătuită din clerici şi din laici, fondată pe principii religioase. **3.** Departament în organizaţia centrală a Vaticanului, condus de un cardinal. **4.** Şedinţă de studiu a sinoadelor generale; *p. ext.* adunare religioasă. – Din fr. **congrégation,** lat. **congregatio.**
CONGREGAŢIONAL, -Ă, *congregaţionali, -e,* adj. De congregaţie, al congregaţiei. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din engl. **congregational.**
CONGREGAŢIONIST, -Ă, *congregaţionişti, -ste,* s.m. şi f. Membru al unei congregaţii. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **congrégationniste.**
CONGRES, *congrese,* s.n. **1.** Reuniune naţională sau internaţională în care delegaţi sau invitaţi dezbat probleme majore de ordin politic, economic, organizatoric, şfiinţific, cultural etc. **2.** Organ suprem de conducere al unor partide politice, organizaţii de masă şi obşteşti. **3.** Denumire a parlamentului în unele ţări, format din Camera reprezentanţilor şi Senat. **4.** (Urmat de determinări) Denumire a unor partide politice. *Congresul Naţional Indian.* **5.** Denumire dată unor conferinţe internaţionale ale statelor, convocate, de obicei, pentru încheierea de tratate de pace. – Din fr. **congrés,** lat. **congressus.**
CONGRESMAN, *congresmeni,* s.m. Membru al Congresului Statelor Unite ale Americii. – Din engl. **congressman.**
CONGRESIST, -Ă, *congresişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care ia parte la un congres. – Din fr. **congressiste.**
CONGRUENT, -Ă, *congruenţi, -te,* adj. **1.** Care concordă, care coincide; corespunzător, coincident, echivalent. **2.** (Despre numere întregi) Care dau acelaşi rest la împărţirea cu un număr întreg. **3.** (Despre figuri geometrice) Care sunt egale sau care pot fi făcute să coincidă una cu alta printr-o deplasare. [Pr.: -*gru-ent*] – Din fr. **congruent,** lat. **congruens, -ntis.**
CONGRUENŢĂ, *congruenţe,* s.f. **1.** Acord, concordanţă, coincidenţă. * (Mat.) Relaţie care există între două numere întregi când diferenţa lor este multiplul unui număr întreg. **2.** Însuşirea de a fi congruent. [Pr.: -*gru-en*-] – Din fr. **congruence,** lat. **congruentia.**
CONIAC, *coniacuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică tare, obţinută prin distilarea anumitor sorturi de vin şi păstrarea produsului respectiv în butoaie de stejar. **2.** (La pl.) Varietăţi, sorturi de coniac **(1)**. – Din fr. **cognac.**
CONIC, -Ă, *conici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are forma unui con[2], privitor la con[2]. **2.** S.f. Curbă rezultată din intersectarea unui con[2] circular cu un plan. – Din fr. **conique.**
CONICITATE s.f. Mărimea caracteristică a unui trunchi de con[2] drept, egală cu diferenţa dintre diametrul mare şi diametrul mic raportată la lungimea acestuia; *p. ext.* formă conică. – Din fr. **conicité.**
CONIDIAN, -Ă, *conidieni, -e,* adj. (Despre ciuperci) Care prezintă conidii. [*Pr.: -di-a*] – Din fr. **conidien.**
CONIDIE, *conidii,* s.f. Spor imobil care asigură înmulţirea asexuată a ciupercilor mai evoluate. – Din fr. **conidie.**
CONIFER, *conifere,* s.n. (La pl.) Ordin de arbori cu canale secretoare de răşini, cu frunze (aproape totdeauna) persistente, în formă de ace sau de solzi, cu flori unisexuate, conice şi cu seminţe aripate; (şi la sg.) arbore sau arbust care face parte din acest ordin. – Din fr. **conifére,** lat. **conifer.**
CONIMETRIE s.f. Operaţie de determinare a numărului şi a mărimii particulelor de praf din aer cu ajutorul conimetrului. – Din fr. **conimétrie.**
CONIMETRU, *conimetre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se captează praful dintr-un anumit volum de aer şi se fixează pe plăci de sticlă spre a fi examinat ulterior la microscop. – Din fr. **conimétre.**
CONIOZĂ, *conioze,* s.f. (Med.) Boală provocată de pătrunderea şi fixarea pulberilor în organism. [Pr.: -*ni-o*-] – Din fr. **coniose.**
CONIROSTRĂ, *conirostre,* s.f. (La pl.) Familie de păsări cu ciocul gros, conic; (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. – Din fr. **conirostre.**
CONIŢĂ s.f. v. **cuconiţă.**
CONIVENT, -Ă, *coniventi, -te,* adj. **1.** (Despre frunze) Îndoit înăuntru. **2.** (Despre frunze) Care tinde să se împreuneze. – Din fr. **connivent.**
CONIVENŢĂ, *conivenţe,* s.f. ** (În expr.) *De conivenţă (cu)* = în complicitate (cu), de acord (cu). – Din fr. **connivence,** lat. **conniventia.**
CONJECTURA, *conjecturez,* vb. I. Tranz. A judeca după aparenţe; a face o conjectură. – Din

fr. c**onjecturer.**

CONJECTURAL, -Ă, *conjecturali, -e,* adj. Întemeiat pe conjecturi, pe aparenţe sau pe supoziţii; neîntemeiat. – Din fr. **conjectural.**

CONJECTURARE, *conjecturări,* s.f. Acţiunea de *a conjectura* şi rezultatul ei; judecată făcută după aparenţe. – V. **conjectura.**

CONJECTURĂ, *conjecturi,* s.f. Părere bazată pe ipoteze sau pe presupuneri; prezumţie, supoziţie. – Din fr. **conjecture,** lat. **conjectura.**

CONJUGA, *conjúg,* vb. I. **1.** Tranz. A modifica formele unui verb după persoană, timp, mod şi diateză. * Refl. (Despre verbe) A fi flexibil. **2.** Refl. Fig. A se îmbina, a se împleti, a se uni. – Din fr. **conjuguer,** lat. **conjugare.**

CONJUGABIL, -Ă, *conjugabili, -e,* adj. Care se poate conjuga. – Din fr. **conjugable.**

CONJUGAL, -Ă, *conjugali, -e,* adj. Care ţine de soţi; privitor la căsătorie. – Din fr. **conjugal,** lat. **conjugalis.**

CONJUGARE, *conjugări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) conjuga* şi rezultatul ei. **2.** Flexiunea verbului. * Categorie de verbe cu aceeaşi terminaţie la infinitiv, care se conjugă în mod asemănător. **3.** Fig. Îmbinare, împletire. **4.** (Biol.) Forma cea mai simplă de fecundaţie, care constă în unirea temporară a doi indivizi (la infuzori) sau a două celule (la unele alge), urmată de un schimb reciproc de substanţe nucleare. – V. **conjuga.**

CONJUGAT, -Ă, *conjugaţi, -te,* adj. Unit, legat împreună. ** (Biol.) *Nervi conjugaţi* = nervi care au aceeaşi funcţie. (Fiz.) *Focare conjugate* = focare astfel aşezate încât razele de lumină răsfrânte dintr-unul se unesc în celălalt şi invers. *Puncte conjugate* = oricare dintre punctele unui obiect şi punctul corespunzător de pe imaginea obiectului obţinută cu ajutorul unui sistem optic. (Mat.) *Numere conjugate* = două numere complexe care au părţile reale egale, iar părţile imaginare egale şi de semne contrare. *Regulă conjugată* = reunirea a două sau a mai multor reguli de trei simple. – Din fr. **conjugué.**

CONJUNCT, -Ă, *conjuncţi, -te,* adj. (În sintagma) *Forme conjuncte* = formele scurte ale prezentului indicativ persoana 1 singular (-s) şi persoana 3 singular şi plural (-i, -s) al verbului "a fi" şi formele neaccentuate ale pronumelui personal la dativ şi acuzativ singular şi plural ("-mi" sau "mi-", "-ţi" sau "ţi-" etc.). – Din lat. **conjunctus.** Cf. fr. **conjoint.**

CONJUNCTIV, -Ă, *conjunctivi, -e,* adj. **1.** Care leagă, care uneşte. ** *Ţesut conjunctiv* = ţesut de susţinere al corpului omului şi al animalelor, care leagă celelalte ţesuturi între ele şi care este format din fibre şi din substanţă intercelulară. **2.** (Gram.; în sintagma) *Modul conjunctiv* (şi substantivat, n.) = mod personal care exprimă o acţiune posibilă sau realizabilă. **3.** (Înv.) Conjunct. – Din fr. **conjonctif,** lat. **conjunctivus.**

CONJUNCTIVAL, -Ă, *conjunctivali, -e,* adj. (Anat.) De conjunctivă, al conjunctivei. – Din fr. **conjonctival.**

CONJUNCTIVĂ, *conjunctive,* s.f. Membrană mucoasă care acoperă suprafaţa internă a pleoapelor şi suprafaţa anterioară a globului ochilor. – Din fr. **conjonctive.**

CONJUNCTIVITĂ, *conjunctivite,* s.f. Inflamaţie a conjunctivei, care se manifestă prin roşeaţă, mâncărime şi secreţie abundentă. – Din fr. **conjonctivite.**

CONJUNCTOR, *conjunctoare,* s.n. (În sintagma) *Conjuctor-disjunctor* = aparat electric care închide şi deschide automat un circuit electric. – Din fr. **conjoncteur.**

CONJUNCTURAL, -Ă, *conjucturali, -e,* adj. De conjunctură, al conjuncturii. – Din fr. **conjuncturel.**

CONJUNCTURALISM s.n. Tendinţă de a utiliza diverse împrejurări favorabile (pentru satisfacerea unor interese). – **Conjuctură** + suf. (al)*ism.*

CONJUNCTURĂ, *conjuncturi,* s.f. Totalitatea factorilor de ordin obiectiv şi subiectiv, de condiţii şi de împrejurări care exercită o influenţă asupra evoluţiei unui fenomen sau asupra unei situaţii la un moment dat, într-un anumit sector de activitate; concurs de împrejurări. * Totalitatea trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al procesului dezvoltării economice. – Din fr. **conjoncture.**

CONJUNCTURIST, -Ă, *conjuncturişti, -ste,* adj. (Rar) De conjunctură. – Din fr. **conjuncturiste.**

CONJUNCŢIE, *conjuncţii,* s.f. **1.** Parte de vorbire neflexibilă care leagă două propoziţii într-o frază sau două cuvinte cu acelaşi rol sintactic într-o propoziţie. **2.** Poziţie a doi aştri care, la un moment dat, au aceeaşi longitudine cerească. [Var.: **conjuncţiúne** s.f.] – Din fr. **conjonction,** lat. **conjunctio, -onis.**

CONJUNCŢIONAL, -Ă, *conjuncţionali, -e,* adj. Cu rol de conjuncţie. *** Locuţiune conjuncţională* = locuţiune care poate îndeplini aproape toate funcţiile unei conjuncţii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **conjonctionnel.**

CONJUNCŢIUNE s.f. v. **conjuncţie.**

CONJURA, *conjúr,* vb. I. **1.** Tranz. A ruga cu stăruinţă; a implora. **2.** Intranz. (Rar) A conspira, a unelti; a complota. – Din fr. **conjurer,** lat. **conjurare.**
CONJURAT, -Ă, *conjuraţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Conspirator. – Din fr. **conjuré.**
CONJURAŢIE, *conjuraţii,* s.f. Conspiraţie, complot. [Var.: **conjuraţiúne** s.f.] – Din fr. **conjuration,** lat. **conjuratio, -onis.**
CONJURAŢIUNE s.f. v. **conjuraţie.**
CONLOCUI, *conlocuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A locui împreună cu altcineva; a coabita. – **Con**[1]**- + locui** (după fr. *cohabiter).*
CONLOCUIRE, *conlocuiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a conlocui*; coabitare. – V. **conlocui.**
CONLOCUITOR, -OARE, *conlocuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care locuieşte împreună cu altcineva. [Pr.: *-cu-i-*] – **Conlocui** + suf. *-tor.*
CONLUCRA, *conlucrez,* vb. I. Intranz. A colabora (cu cineva), a contribui la o acţiune. – **Con**[1]**- + lucra** (după fr. *collaborer).*
CONLUCRARE, *conlucrări,* s.f. Acţiunea de *a conlucra*; colaborare. – V. **conlucra.**
CONLUCRĂTOR, -OARE, *conlucrători, -oare,* s.m. şi f. (Înv.) Colaborator. – **Conlucra** + suf. *-ător.*
CONMESEAN, -Ă s.m. şi f. v. **comesean.**
CONOID, -Ă, *conoizi, -de,* adj., s.n. (Mat.) **1.** Adj. Conoidal. **2.** Suprafaţă generată de o dreaptă care se menţine paralelă cu un plan dat şi se sprijină pe o dreaptă fixă şi pe o curbă fixă: – Din fr. **conoîde.**
CONOIDAL, -Ă, *conoidali, -e,* adj. (Mat.) De formă conică; conoid **(1)**. [Pr.: *-no-i-*] – Din fr. **conoîdal.**
CONOPIDĂ, *conopide,* s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu frunzele lunguieţe şi groase şi cu o inflorescenţă cărnoasă comestibilă în formă de căpăţână, de culoare alburie *(Brassica oleracea*, var. *botrytis).* * Inflorescenţa acestei plante. – Din ngr. **kunupídi.**
CONORĂŞEAN, -Ă, *conorăşeni, -e,* s.m. şi f. (Rar) Concitadin. – **Con**[1]**- + orăşean.**
CONOSAMENT, *conosamente,* s.n. Document care însoţeşte transportul mărfurilor pe apă. – Din rus. **konosament,** cf. fr. **connaissement,** germ. **konossement.**
CONOTATIV, -Ă, *conotativi, -e,* adj. (Despre sensul cuvintelor) Suplimentar faţă de denotaţia cuvântului; care este rezultat din experienţa personală, din context; figurat. * (Despre stil) Care este dominat de conotaţii. – Din fr. **connotatif.**
CONOTAŢIE, *conotaţii,* s.f. (Lingv.) Sens suplimentar (faţă de denotaţie) al unui cuvânt adesea figurat, rezultat din experienţa personală, din context. * Semnificaţie. – Din fr. **connotation.**
CONOVĂŢ, *conoveţe,* s.n. Funie fixată pe ţăruşi, care serveşte la priponirea cailor în bivuac. – Din rus., ucr. **konovjaz.**
CONRUPE vb. III. v. **corupe.**
CONSACRA, *consácru,* vb. I. Tranz. **1.** A pune la dispoziţie, a dărui cu totul; a închina, a destina. * Tranz. şi refl. A (se) dedica, a (se) devota. **2.** A stabili; a consfinţi. – Din fr. **consacrer,** lat. **consecrare.**
CONSACRANT, -Ă, *consacranţi, -te,* adj. (Rar) Care face consacrarea, care consacră. – Din fr. **consacrant.**
CONSACRARE, *consacrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) consacra*; dedicare, consfinţire; *spec.* stabilire a capacităţii, a meritelor deosebite ale cuiva într-un anumit domeniu. – V. **consacra.**
CONSACRAT, -Ă, *consacraţi, -te,* adj. **1.** Stabilit, consfinţit prin uz sau prin tradiţie; destinat. **2.** (Despre oameni) Care este considerat ca o autoritate într-un anumit domeniu, care se bucură de recunoaştere unanimă. – V. **consacra.**
CONSACRAŢIE, *consacraţii,* s.f. (Rar) Consacrare; *spec.* sacrificiu, ofrandă adusă zeilor. – Cf. lat. **consecratio, -onis,** fr. **consécration.**
CONSANGUIN, -Ă adj. v. **consangvin.**
CONSANGVIN, -Ă, *consangvini, -e,* adj. Înrudit (din partea tatălui); (despre fraţi şi surori) care au acelaşi tată; *p. ext.* rudă, rubedenie. [Var.: **consanguín, -ă** adj.] – Din fr. **consanguin,** lat. **consanguineus.**
CONSANGVINITATE s.f. Raport de rudenie între persoane care au acelaşi tată, dar nu şi aceeaşi mamă. – Din fr. **consanguinité.**
CONSANGVINIZARE s.f. (Biol.) Metodă aplicată în lucrările de selecţie şi de ameliorare, care constă în fecundarea efectuată între organisme înrudite. – Din **consangvin.**
CONSĂTEAN, -Ă, *consăteni, -e,* s.m. şi f. Persoană care locuieşte sau este originară din acelaşi sat cu altă persoană, considerată în raport cu aceasta. – **Con**[1]**- + sătean.**
CONSCRIE, *conscriu,* vb. III. Tranz. (Înv.) **1.** A chema în armată, a recruta, a înrola. **2.** A

consemna, a scrie într-un registru oficial. – **Con**[1]**- + scrie.**
CONSCRIPTIBIL, -Ă, *conscriptibili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi recrutat. – Din fr. **conscriptible.**
CONSCRIPŢIE, *conscripţii,* s.f. (Înv.) Înscriere anuală în rândurile militare; recrutare, înrolare. – Din fr. **conscription,** lat. **conscriptio.**
CONSECINŢĂ, *consecinţe,* s.f. Rezultat al unei fapte, al unei acţiuni, al unui principiu; urmare. ** *În consecinţă* = **a)** prin urmare, deci; **b)** conform dispoziţiilor, situaţiei etc. – Din fr. **conséquence,** lat. **consequentia.**
CONSECUTIV, -Ă, *consecutivi, -e,* adj. Care urmează fără întrerupere, în şir; succesiv. ** *Propoziţie consecutivă* = propoziţie circumstanţială care exprimă rezultatul unei acţiuni sau al unei stări din propoziţia regentă. *Conjuncţie consecutivă* = conjuncţie care introduce o propoziţie consecutivă. – Din fr. **consécutif.**
CONSECUTIVITATE s.f. (Rar) Urmare neîntreruptă; cursivitate. – Din **consecutiv.**
CONSECUŢIE, *consecuţii,* s.f. Înlănţuire, legătură. ** (Gram.; rar) *Consecuţia timpurilor* = concordanţa timpurilor. – Din lat. **consecutio. –** v. *concordanţă.*
CONSECVENT, -Ă, *consecvenţi, -te,* adj., adv., s.n. **1.** Adj., adv. (Care acţionează) conform cu principiile sale, credincios ideilor sale. **2.** Adj. (Despre o vale) Orientat în direcţia înclinării straturilor. **3.** Adj. (Fil.; despre fenomene) Care urmează unui alt fenomen. **4.** (Log.) S.n. Propoziţie care decurge necesar dintr-o altă propoziţie. – Din fr. **conséquent,** lat. **consequens, -ntis.**
CONSECVENŢĂ, *consecvenţe,* s.f. Faptul de a fi consecvent. ** Loc. adv. *Cu consecvenţă* = în mod consecvent. – Din fr. **conséquence,** lat. **consequentia.**
CONSEMN, *consemne,* s.n. **1.** Totalitatea îndatoririlor pe care le are un militar în serviciul de pază sau de securitate. * Ordin, dispoziţie. **2.** Măsură (disciplinară) prin care se interzice militarilor ieşirea din cazarmă pentru un timp anumit. – **Con**[1]**- + semn** (după fr. *consigne).*
CONSEMNA, *consemnez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece anumite menţiuni în legătură cu un fapt juridic într-un proces-verbal, într-o minută etc.; *p. gener.* a înregistra, a însemna, a nota. **2.** A depune bani spre păstrare şi fructificare la o instituţie care are sarcina de conservare a sumelor de bani. **3.** A interzice prin consemn ieşirea militarilor din cazarmă, din locul de staţionare sau părăsirea navei, pentru un anumit timp, din motive sanitare, disciplinare, de securitate etc. – **Con**[1]**- + semna** (după fr. *consigner).*
CONSEMNABIL, -Ă, *consemnabili, -e,* adj. De consemnat. – Cf. it. **consegnabile.**
CONSEMNARE, *consemnări,* s.f. Acţiunea de "a consemna" şi rezultatul ei; însemnare, înregistrare, notare. * Consemnaţiune. – V. **consemna.**
CONSEMNAŢIUNE, *consemnaţiuni,* s.f. Operaţie prin care o persoană fizică sau juridică dispune păstrarea unei sume de bani pe numele şi la dispoziţia altei persoane la o instituţie autorizată în acest scop; consemnare. ** *Casa de Economii şi Consemnaţiuni* = instituţie centrală la care oamenii îşi pot depune economiile pentru păstrare şi valorificare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **consignation** (refăcut după *semn*).
CONSENS, *consensuri,* s.n. Înţelegere, acord, identitate de păreri. – Din lat. **consensus.**
CONSENSUAL, -Ă, *consensuali, -e,* adj. (În sintagma) *Contract consensual* = contract care se încheie prin simplul acord de voinţă al părţilor. [Pr.: *-su-al*] – Din fr. **consensuel.**
CONSERVA, *consérv,* vb. I. Tranz. **1.** A menţine un aliment în stare nealterată, efectuând operaţia de conservare **(2)**. **2.** A păstra, a păzi. * Refl. A se menaja. – Din fr. **conserver,** lat. **conservare.**
CONSERVANT, -Ă, *conservanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conservă, care păstrează. **2.** S.n. Substanţă folosită în scopul împiedicării fermentaţiei unor produse alimentare sau de altă natură. – **Conserva** + suf. *-ant.*
CONSERVARE, *conservări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) conserva* şi rezultatul ei. ** *Instinct de conservare* = instinct de apărare pe care îl manifestă omul şi animalele în scopul menţinerii fiinţei proprii. **2.** Tratament la care sunt supuse unele produse perisabile pentru a le feri de alterare (uscare, sterilizare, congelare, refrigerare etc.). – V. **conserva.**
CONSERVATISM s.n. Atitudine, sistem de idei, convingeri politice care acordă importanţă instituţiilor tradiţionale (religie, familie, proprietate) şi susţin dezvoltarea treptată în locul schimbărilor bruşte. – Din fr. **conservatisme.**
CONSERVATIV, -Ă, *conservativi, -e,* adj. **1.** (Rar) Conservator[2]. **2.** (Fiz.; despre câmpuri de forţă) În care se conservă energie. – Din fr. **conservatif.**
CONSERVATOR[1]**,** *conservatoare,* s.n. Instituţie de învăţământ de grad superior, unde se studiază muzica, (în trecut) şi arta dramatică, şi unde se formează compozitori, interpreţi vocali şi instrumentali, dirijori, muzicologi. – Din fr. **conservatoire,** germ.

Konservatorium.

CONSERVATOR[2]**, -OARE,** *conservatori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care păstrează, conservă. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care este ataşată de tradiţie, în viaţa politică, economică şi culturală. ** (şi substantivat, m. pl.) *Partid conservator* = partid politic cu concepţii conservatoare. **3.** S.m. şi f. Persoană însărcinată cu conducerea unui muzeu, unei biblioteci, unei colecţii etc. **4.** S.n. (Tehn.; în sintagma) *Conservator de ulei* = rezervor metalic montat deasupra capacului unor transformatoare electrice şi legat printr-o ţeavă cu cuva, având rolul de a menţine cuva plină cu ulei, independent de oscilaţiile temperaturii. – Din fr. **conservateur,** lat. **conservator.**

CONSERVATORISM s.n. Conservatism. – **Conservator** + suf. *-ism.*

CONSERVAŢIUNE, *conservaţiuni,* s.f. (Rar) Conservare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **conservation,** lat. **conservatio, -onis.**

CONSERVĂ, *conserve,* s.f. Produs alimentar fabricat în aşa fel încât, păstrat în ambalaje speciale sau în borcane ermetic închise, îşi menţine multă vreme nealterate calităţile. – Din fr. **conserve.**

CONSFĂTUI, *consfătuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A se sfătui împreună, a se consulta. – **Con**[1]**- + sfătui.**

CONSFĂTUIRE, *consfătuiri,* s.f. Acţiunea de *a se consfătui* şi rezultatul ei. * Întâlnire de lucru a salariaţilor unei instituţii sau întreprinderi, a membrilor unei organizaţii, a reprezentanţilor unor domenii de activitate, ai unor state etc., în care se discută probleme de interes comun, general. – V. **consfătui.**

CONSFINŢI, *consfinţesc,* vb. IV. Tranz. A da un caracter durabil, solid; a stabili, a consacra. – **Con**[1]**- + sfinţi** (după fr. *consacrer*).

CONSFINŢIRE, *consfinţiri,* s.f. Acţiunea de *a consfinţi*; stabilire, consacrare. – V. **consfinţi.**

CONSIDERA, *consider,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) privi, a (se) socoti (ca...). ** Expr. (Tranz.) *Considerând că...* = având în vedere că... * Tranz. A cinsti, a stima. **2.** Tranz. A analiza, a studia, a cerceta. – Din fr. **considérer,** lat. **considerare.**

CONSIDERABIL, -Ă, *considerabili, -e,* adj. Însemnat, remarcabil; (foarte) mare. – Din fr. **considérable.**

CONSIDERARE s.f. Acţiunea de *a (se) considera* şi rezultatul ei; studiu, examinare; consideraţie. – V. **considera.**

CONSIDERAŢIE, *consideraţii,* s.f. **1.** Stimă, respect. **2.** Motiv, considerent, raţiune. ** Expr. *A avea* (sau *a lua) în consideraţie* = a ţine seama de..., a avea în vedere. **3.** Părere, idee; reflecţie. [Var.: **consideraţiúne** s.f.] – Din fr. **considération,** lat. **consideratio, -onis.**

CONSIDERAŢIUNE s.f. v. **consideraţie.**

CONSIDERENT, *considerente,* s.n. **1.** Punct de vedere; părere. * Argument logic; motiv. **2.** (Jur.; la pl.) Partea dintr-o hotărâre a unui organ de jurisdicţie cuprinzând motivarea hotărârii respective. – Din fr. **considérant.**

CONSIGNATAR, -Ă, *consignatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care primeşte în consignaţie. – Din fr. **consignataire.**

CONSIGNATOR, -OARE, *consignatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care depune spre păstrare sau spre vânzare obiecte la consignaţie; depunător. – Din fr. **consignateur.**

CONSIGNAŢIE, *consignaţii,* s.f. Depunere spre păstrare, garanţie sau vânzare a unor lucruri la un magazin specializat. * (Concr.) Magazin în care se depun spre vânzare diferite obiecte aparţinând unor persoane particulare. – Din fr. **consignation.**

CONSILIA, *consiliez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfătui. [Pr.: *-li-a*] – Din fr. **conseiller,** lat. **consiliari.**

CONSILIER, *consilieri,* s.m. **1.** Sfătuitor, sfetnic. **2.** Grad în ierarhia unor funcţii; persoană care deţine acest grad. **3.** (Înv.) Membru al unei înalte instanţe de judecată sau de verificare. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **conseiller** (refăcut după *consiliu* şi *consilia).*

CONSILIERE, *consilieri,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a consilia* şi rezultatul ei; sfătuire. [Pr.: *-li-e-*] – V. **consilia.**

CONSILIU, *consilii,* s.n. **1.** Colectiv organizat, cu sarcini de conducere, de administrare sau de avizare etc. a activităţii unei organizaţii, firme, societăţi comerciale, instituţii etc. ** *Consiliu de stat* = **a)** (în unele state) organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă; **b)** denumire dată organului consultativ al şefului statului; organul suprem al jurisdicţiei administrative; organul administrativ central. *Consiliu de miniştri* = totalitatea miniştrilor îndeplinind funcţia de organ al puterii executive; guvern. *Consiliu de familie* = organ de tutelă alcătuit din membrii familiei, care se pronunţă asupra actelor unui membru al familiei lipsit de capacitatea de administrare a bunurilor sale. *Consiliu ştiinţific* = colectiv însărcinat cu îndrumarea muncii ştiinţifice într-o instituţie de învăţământ superior sau într-un institut de cercetare. *Consiliu redacţional* = organ

consultativ de pe lângă redacţia unei edituri, format din specialişti aparţinând domeniilor de activitate ale redacţiei respective. **2.** (Înv.) Sfat. – Din lat. **consilium,** fr. **conseil.**
CONSIMIL, -Ă, *consimili, -e,* adj. (Rar) Asemănător (întru totul). – Din lat. **consimilis.**
CONSIMILITUDINE, *consimilitudini,* s.f. (Rar) Asemănare totală, identitate. – * Egalitate. – Din fr. **consimilitude.**
CONSIMŢĂMÂNT, *consimţăminte,* s.n. Încuviinţare, aprobare, asentiment. * Adeziune nesilită, aderare de bunăvoie la ceva. [Var.: (rar) **consimţimânt** s.n.] – **Consimţi** + suf. *-ământ* (după fr. *consentement).*
CONSIMŢI, *consimt,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A fi de acord cu ceva, a-şi da consimţământul; a aproba, a încuviinţa. – **Con**[1]**-** + **simţi** (după fr. *consentir).*
CONSIMŢIMÂNT s.n. v. **consimţământ.**
CONSIMŢIRE, *consimţiri,* s.f. Faptul de *a consimţi*; consimţământ, aprobare, încuviinţare, acceptare; acord. – V. **consimţi.**
CONSISTA, pers. 3 *consistă,* vb. I. Intranz. A fi compus, a se alcătui din...; a consta. – Din fr. **consister,** lat. **consistere.**
CONSISTENT, -Ă, *consistenţi, -te,* adj. **1.** Vârtos, tare. **2.** (Despre hrană) Substanţial, săţios. – Din fr. **consistant.**
CONSISTENŢĂ, *consistenţe,* s.f. Grad de densitate, de tărie, de soliditate a unui corp, a unei materii etc.; rezistenţa opusă de un corp sau de un material la deformare sau la sfărâmare. * Tărie, soliditate, fermitate. – Din fr. **consistance.**
CONSISTOMETRU, *consistometre,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea consistenţei unui material. – Din fr. **consistométre.**
CONSISTORIAL, -Ă, *consistoriali, -e,* adj. De consistoriu, al consistoriului. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **consistorial.**
CONSISTORIU, *consistorii,* s.n. **1.** Adunare de cardinali convocată de papă. **2.** Adunare de pastori sau de rabini. **3.** Organ administrativ şi disciplinar în conducerea unor biserici. – Din lat. **consistorium,** fr. **consistoire.**
CONSÂNGEAN, -Ă, *consângeni, -e,* adj. Consangvin. – Din fr. **consanguin,** lat. **consanguineus** (după *sânge).*
CONSOANĂ, *consoane,* s.f. Sunet al vorbirii format din zgomote produse în diferite puncte ale canalului fonator prin închiderea (urmată de deschidere bruscă) sau prin strâmtoarea acestuia; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. – Din fr. **consonne,** lat. **consona.**
CONSOARTĂ, *consoarte,* s.f. (Fam.) Soţie, nevastă. – Din lat. **consors, -tis,** (influenţat de *soartă).*
CONSOLA, *consolez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) alina, a(-şi) uşura durerea, necazul, întristarea; a (se) mângâia (sufleteşte). – Din fr. **consoler,** lat. **consolare.**
CONSOLABIL, -Ă, *consolabili, -e,* adj. Care poate fi consolat (uşor). – Din fr. **consolable.**
CONSOLANT, -Ă, *consolanţi, -te,* adj. (Rar) Care consolează; consolator. – Din fr. **consolant.**
CONSOLARE, *consolări,* s.f. Acţiunea de *a (se) consola* şi rezultatul ei; mângâiere, împăcare, alinare (sufletească), consolaţie. – V. **consola.**
CONSOLATOR, -OARE, *consolatori, -oare,* adj. (Şi subst.) Care consolează; consolant. – Din fr. **consolateur.**
CONSOLAŢIE, *consolaţii,* s.f. (Înv.) Consolare. [Var.: **consolaţiúne** s.f.] – Din fr. **consolation,** lat. **consolatio, -onis.**
CONSOLAŢIUNE s.f. v. **consolaţie.**
CONSOLĂ, *console,* s.f. **1.** Mobilă în formă de policioară sau de măsuţă rezemată de perete şi pe care se aşază vaze, statuete etc. **2.** Element arhitectural (ornamental) de lemn, de piatră etc., folosit la sprijinirea unei cornişe, a unui balcon etc. **3.** Element de construcţie care iese cu unul dintre capete în afara punctului de reazem, având rolul de a suporta o sarcină pe latura orizontală superioară. – Din fr. **console.**
CONSOLIDA, *consolidez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face sau a deveni tare, solid, durabil, a (se) întări, a se închega. **2.** Tranz. A mări (prin diferite operaţii, lucrări etc.) capacitatea de rezistenţă a unui sistem tehnic; a (se) întări. – Din fr. **consolider,** lat. **consolidare.**
CONSOLIDABIL, -Ă, *consolidabili, -e,* adj. Care poate fi consolidat. – Din fr. **consolidable.**
CONSOLIDANT, -Ă, *consolidanţi, -te,* adj. Consolidare. – Din fr. **consolidant.**
CONSOLIDARE, *consolidări,* s.f. Acţiunea de *a (se) consolida* şi rezultatul ei; întărire, închegare. – V. **consolida.**
CONSOLIDATOR, -OARE, *consolidatori, -oare,* adj. Care consolidează, întăreşte; întăritor, de sprijin; consolidant. – **Consolida** + suf. *-tor.*
CONSOLIDAŢIE, *consolidaţii,* s.f. Consolidare. – Din fr. **consolidation.**

CONSOMME s.n. Supă care se prepară prin fierbere înceată şi îndelungată a cărnii de vită pentru a-i extrage toate sucurile. – Cuv. fr.
CONSONANT, -Ă, *consonanţi, -te,* adj. (Muz.; despre acorduri) Care este format din consonanţe **(1)**, armonios. * (Despre cuvinte) Care are o terminaţie asemănătoare cu a altui cuvânt. – Din lat. **consonans, -tis,** fr. **consonant.**
CONSONANTĂ, *consonante,* s.f. (Rar) Consoană. – Din lat. **consonans, -ntis.**
CONSONANTIC, -Ă, *consonantici, -ce,* adj. Care ţine de consoane, privitor la consoane. – Din germ. **konsonantisch.**
CONSONANTISM s.n. Sistemul sau totalitatea consoanelor unei limbi. – Din fr. **consonantisme.**
CONSONANŢĂ, *consonanţe,* s.f. **1.** (Muz.) Unire, combinare armonioasă a două sau a mai multor sunete de înălţimi diferite. **2.** Fig. Potrivire de idei, de păreri; înţelegere, acord. – Din fr. **consonance.**
CONSORT, *consorţi,* s.m. (În sintagma) *Prinţ-consort* = soţul unei regine încoronate ca suverană. – Din fr. **consort,** lat. **consors, -tis.**
CONSORŢIAL, -Ă, *consorţiali, -e,* adj. Care aparţine unei societăţi comerciale, unui consorţiu. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **consortial.**
CONSORŢIU, *consorţii,* s.n. Înţelegere încheiată între mai multe bănci sau societăţi comerciale mari pentru efectuarea în comun a unor operaţii avantajoase de mare amploare. – Din lat., fr. **consortium,** germ. **Konsortium.**
CONSPECT, *conspecte,* s.n. **1.** Notare sintetică, schematică şi sistematică a datelor esenţiale ale unei probleme pe baza unui material documentar. **2.** Privire generală, vedere de ansamblu asupra unor probleme (realizată într-o lucrare). – Din lat. **conspectus,** germ. **Konspekt.**
CONSPECTA, *conspectez,* vb. I. Tranz. A întocmi conspecte **(1)**. – Din **conspect.** Cf. rus. **konspektirovat.**
CONSPECTARE, *conspectări,* s.f. Acţiunea de *a conspecta* şi rezultatul ei. – V. **conspecta.**
CONSPIRA, *conspir,* vb. I. Intranz. A organiza, a urzi o conspiraţie; a complota; a unelti. * Fig. A tinde, a lucra pentru un scop unic. – Din fr. **conspirer,** lat. **conspirare.**
CONSPIRATIV, -Ă, *conspirativi, -e,* adj. Care aparţine unei conspiraţii, privitor la o conspiraţie; ilegal, clandestin. – **Conspira** + suf. *-ativ*. Cf. germ. **konspirativ**, rus. **konspirativnâi.**
CONSPIRATIVITATE s.f. Păstrare de către o persoană sau de către o organizaţie a secretului unei acţiuni politice, considerată ilegală de către autorităţi. * Sistem de metode de muncă ilegală, subordonat promovării unui ideal politic, ideologic de către un grup social, o organizaţie, un partid puse în afara legii. – **Conspirativ** + suf. *-itate.*
CONSPIRATOR, -OARE, *conspiratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care ia parte la o conspiraţie. – Din fr. **conspirateur.**
CONSPIRAŢIE, *conspiraţii,* s.f. Uneltire secretă şi ilegală îndreptată împotriva (conducătorilor) statului sau a ordinii publice; complot; conjuraţie. [Var.: (înv.) **conspiraţiúne** s.f.] – Din fr. **conspiration,** lat. **conspiratio, -onis.**
CONSPIRAŢIUNE s.f. v. **conspiraţie.**
CONSTA, pers. 3 *constă*, vb. I. Intranz. A fi alcătuit, format din..., a se compune din...; a consista. – Din lat. **constare.**
CONSTANT, -Ă, *constanţi, -te,* adj, s.f. **1.** Adj. Care rămâne neschimbat; invariabil, statornic. ** *Capital constant* = parte a capitalului investită în mijloacele de producţie care nu-şi schimbă mărimea valorii în procesul de producţie. **2.** S.f. (Mat.) Mărime a cărei valoare rămâne neschimbată. **3.** S.f. Mărime care caracterizează un fenomen, un aparat, o substanţă etc. – Din fr. **constant,** lat. **constans, -ntis.**
CONSTANTAN s.n. Aliaj de cupru şi de nichel, cu coeficient de dilatare mic şi rezistenţă specifică mare, întrebuinţat la confecţionarea rezistenţelor electrice, a reostatelor, a termoelementelor etc. – Din fr. **constantan.**
CONSTANŢĂ s.f. Însuşirea de a fi constant; statornicie; perseverenţă. – Din fr. **constance,** lat. **constantia.**
CONSTATA, *constát,* vb. I. Tranz. A stabili situaţia sau starea unui lucru, existenţa unui fapt, a unui adevăr etc. – Din fr. **constater.**
CONSTATABIL, -Ă, *constatabili, -e,* adj. Uşor de constatat. – Din fr. **constatable.**
CONSTATARE, *constatări,* s.f. Acţiunea de *a constata* şi rezultatul ei; stabilire, încredinţare. – V. **constata.**
CONSTATATIV, -Ă, *constatativi, -e,* adj. Care constată, care înregistrează ceva ca atare. – Din fr. **constatatif.**
CONSTĂNŢEAN, -Ă, *constănţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în

municipiul sau judeţul Constanţa. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Constanţa. – **Constanţa** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CONSTĂNŢEANCĂ, *constănţence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Constanţa. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Constanţa. – **Constănţean** + suf. *-că.*

CONSTELAT, -Ă, *constelaţi, -te*, adj. (Rar) Înstelat. – Din fr. **constellé,** lat. **constellatus.**

CONSTELAŢIE, *constelaţii,* s.f. Grupare aparentă de stele în aceeaşi regiune a cerului, având o configuraţie specifică, stabilă pe o perioadă lungă de timp. – Din fr. **constellation,** lat. **constellatio.**

CONSTERNA, *consternez,* vb. I. Tranz. A provoca cuiva uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire şi cu indignare. – Din fr. **consterner,** lat. **consternare.**

CONSTERNARE, *consternări,* s.f. Faptul de *a consterna*; uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire şi cu indignare; surpriză neplăcută, stupoare, consternaţie. – V. **consterna.**

CONSTERNANT, -Ă, *consternanţi, -te*, adj. Care provoacă consternare. – Din fr. **consternant.**

CONSTERNAT, -Ă, *consternaţi, -te,* adj. Cuprins de consternare, stupefiat. – V. **consterna.**

CONSTERNAŢIE, *consternaţii,* s.f. Consternare. [Var.: **consternaţiune** s.f.] – Din fr. **consternation,** lat. **consternatio, -onis.**

CONSTERNAŢIUNE s.f. v. **consternaţie.**

CONSTIPA, *constip,* vb. I. Tranz. şi refl. A produce sau a avea, a suferi o constipaţie; a (se) încuia. – Din fr. **constiper.**

CONSTIPANT, -Ă, *constipanţi, -te,* adj. (Despre alimente sau medicamente) Care constipă. – Din fr. **constipant.**

CONSTIPAT, -Ă, *constipaţi, -te*, adj. (Despre oameni) Care nu poate elimina materiile fecale din organism. * Fig. (Fam.) Cu vederi înguste, lipsit de orizont; necomunicativ. – V. **constipa.**

CONSTIPAŢIE, *constipaţii,* s.f. Stare a celui constipat; dificultate sau imposibilitate de eliminare a materiilor fecale. – Din fr. **constipation.**

CONSTITUANT, -Ă, *constituanţi, -te*, adj. Privitor la constituţie; constitutiv. ** *Adunare constituantă* = adunare formată din reprezentanţi aleşi de cetăţeni, după anumite norme, pentru a vota sau a modifica constituţia. [Pr.: *-tu-ant*] – Din fr. **constituant.**

CONSTITUENT, -Ă, *constituenţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care intră în structura, în alcătuirea unui întreg. **2.** S.n. Fiecare dintre substanţele care intră într-un sistem fizico-chimic. [Pr.: *-tu-ent*] – Din fr. **constituant.**

CONSTITUI, *constitui,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) alcătui, a (se) forma; a (se) înfiinţa, a (se) întemeia, a (se) organiza. **2.** Tranz. A avea valoare de..., a fi considerat ca...; a reprezenta. **3.** Refl. (Jur.; în expr.) *A se constitui parte civilă* = a formula pretenţii de despăgubire faţă de acuzat într-un proces penal. – Din fr. **constituer,** lat. **constituere.**

CONSTITUIRE, *constituiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) constitui*, alcătuire, formare; întemeiere, înfiinţare, organizare. – V. **constitui.**

CONSTITUIT, -Ă, *constituiţi, -te,* adj. Alcătuit, compus, format din... ** *Corp constituit* sau *autoritate constituită* = organizaţie sau instituţie cu caracter oficial, alcătuită pe baza unui statut. – V. **constitui.**

CONSTITUTIV, -Ă, *constitutivi, -e*, adj. Care intră în compunerea unui lucru, care reprezintă un element esenţial din structura lui; alcătuitor. – Din fr. **constitutif.**

CONSTITUŢIE, *constituţii,* s.f. **1.** Totalitatea particularităţilor morfologice, funcţionale şi psihologice ale unui individ; structură fizică generală a corpului omenesc. **2.** Lege fundamentală a unui stat, investită cu o forţă juridică superioară celorlalte legi, care cuprinde principiile esenţiale ale organizării lui, stabileşte drepturile şi datoriile principale ale cetăţenilor, sistemul electoral, organizarea organelor supreme şi locale etc., reflectând astfel stadiul de dezvoltare socială, economică şi politică la un moment dat a statului respectiv. [Var.: **constituţiúne** s.f.] – Din fr. **constitution,** lat. **constitutio, -onis.**

CONSTITUŢIONAL, -Ă, *constituţionali, -e*, adj. În conformitate cu constituţia **(2)** unui stat, prevăzut în constituţie, bazat pe constituţie. ** *Comisie constituţională* = comisie însărcinată cu elaborarea textului unei constituţii şi cu exercitarea controlului legilor ce se elaborează. *Drept constituţional* = **a)** totalitatea normelor fundamentale care reglementează relaţiile privitoare la orânduirea social-economică şi de stat; **b)** ramură a dreptului care studiază drepturile şi datoriile cetăţenilor decurgând din constituţie **(2)**. *Monarhie constituţională* = monarhie ale cărei prerogative sunt limitate prin constituţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **constitutionnel.**

CONSTITUŢIONALISM s.n. Regim de guvernare bazat pe existenţa unei constituţii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **constitutionnalisme.**

CONSTITUŢIONALIST, -Ă, *constituţionalişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al constituţionalismului. **2.** Adj. Care aparţine constituţionalismului; privitor la constituţionalism. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Constituţional** + suf. -*ist.*
CONSTITUŢIONALITATE s.f. Însuşire a unei legi, a unei acţiuni, a unui act, a unei politici etc. de a fi în conformitate cu constituţia **(2)** ori cu principiile generale ale acesteia. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **constitutionnalité.**
CONSTITUŢIUNE s.f. v. **constituţie.**
CONSTRÂNGĂTOR, -OARE, *constrângători, -oare,* adj. Care constrânge. – **Constrânge** + suf. -*ător.*
CONSTRÂNGE, *constrâng,* vb. III. Tranz. A sili pe cineva să facă un lucru pe care nu l-ar face de bunăvoie; a forţa, a obliga; a soma. [Perf. s. *constrânsei,* part. *constrâns*] – **Con**[1]**-** + **strânge** (după fr. *contraindre).* Cf. lat. **constringere.**
CONSTRÂNGERE, *constrângeri,* s.f. Acţiunea de *a constrânge* şi rezultatul ei; silire, obligare, forţare, somare. * Asprime, rigoare. – V. **constrânge.**
CONSTRÂNS, -Ă, *constrânşi, -se,* adj. Care este obligat, forţat, silit să facă un lucru pe care nu l-ar face de bunăvoie. – V. **constrânge.**
CONSTRICTIV, -Ă, *constrictivi, -e,* adj., s.f. (Consoană) care se pronunţă prin strâmtarea canalului vocal, în aşa fel încât se produce un zgomot de fricţiune; (sunet) continuu, fricativ, spirant. – Din fr. **constrictif,** lat. **constrictivus.**
CONSTRICTOR, -OARE, *constrictori, -oare,* adj. Care se restrânge, care se contractă. ** *Muşchi constrictor* = muşchi care se contractă şi închide orificiile naturale din corpul vieţuitoarelor. – Din fr. **constricteur.**
CONSTRICŢIE, *constricţii,* s.f. Reducere a dimensiunilor unui organ cavitar, a unui vas sangvin, a unui sfincter ca urmare a contracţiei muşchilor constrictori. [Var.: **constricţiune** s.f.] – Din fr. **constriction,** lat. **constrictio, -onis.**
CONSTRICŢIUNE s.f. v. **constricţie.**
CONSTRINGENŢĂ, *constringenţe,* s.f. Mărime caracteristică sticlelor optice din punctul de vedere al dispersiei luminii. – Din fr. **constringence.**
CONSTRUCT, *constructe,* s.n. (Livr.) Concept abstract realizat pe baza activităţii practice intuitive; sistem teoretic ipotetic. – Din engl. **construct.**
CONSTRUCTIV, -Ă, *constructivi, -e,* adj. Care construieşte sau care serveşte spre a construi ceva. * Care ajută la îmbunătăţirea unei activităţi, a unei iniţiative, a unei opere pozitive şi folositoare etc. – Din fr. **constructif.**
CONSTRUCTIVISM s.n. Curent artistic apărut după primul război mondial, care concepe realitatea într-o viziune de forme geometrice (uneori abstracţioniste) şi care luptă pentru puritatea şi simplitatea liniilor. – Din fr. **constructivisme.**
CONSTRUCTIVIST, -Ă, *constructivişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al constructivismului. – Din fr. **constructiviste,** germ. **Konstruktivist.**
CONSTRUCTOR, -OARE, *constructori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană cu pregătirea tehnică necesară care participă la proiectarea sau la executarea unei lucrări de construcţie. – Din fr. **constructeur,** lat. **constructor.**
CONSTRUCŢIE, *construcţii,* s.f. **1.** Clădire executată din zidărie, lemn, metal, beton etc., pe baza unui proiect, care serveşte la adăpostirea oamenilor, animalelor, obiectelor etc.; *spec.* casă, edificiu, clădire. **2.** Faptul de a construi. ** Loc. adj. şi adv. *În construcţie* = (aflat) în cursul procesului de construire. * Alcătuire, compunere, structură. **3.** (La pl.) Ramură a economiei naţionale care are ca obiect efectuarea de construcţii **(1)**; ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul, proiectarea şi executarea construcţiilor. ** *Construcţii de maşini* = ramură de bază a industriei care produce maşini-unelte, utilaje, mijloace de transport etc.; ramură a ştiinţelor care se ocupă cu studiul, proiectarea şi construirea instalaţiilor, maşinilor etc. **4.** (Lingv.) Grup de cuvinte între care există anumite raporturi sintactice; grup stabil de cuvinte; mod de a grupa cuvintele în propoziţii şi propoziţiile în fraze. – Din fr. **construction,** lat. **constructio.**
CONSTRUI, *construiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A forma un întreg (o clădire, o maşină etc.) legând în mod trainic şi în ordinea cerută părţile lui componente după un plan prestabilit; a realiza o construcţie de proporţii vaste, care necesită lucrări numeroase, variate şi complexe. **2.** A desena o figură geometrică. **3.** (Lingv.) A aşeza cuvintele în frază ţinând seama de regulile gramaticale sau de efectul stilistic urmărit. * Refl. (Despre părţile de vorbire) A se folosi în anumite construcţii gramaticale. – Din fr. **construire,** lat. **construere.**
CONSTRUIBIL, -Ă, *construibili, -e,* adj. (Despre terenuri) Pe care se poate construi. – **Construi** + suf. -*bil.*
CONSTRUIRE, *construiri,* s.f. Acţiunea de *a construi* şi rezultatul ei; clădire. – V. **construi.**

CONSUBSTANŢIAL, -Ă, *consubstanţiali, -e,* adj. Care este constituit din aceeaşi substanţă. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **consubstantiel.**
CONSUBSTANŢIALITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este consubstanţial; unitate şi identitate de substanţă. [Pr.: -*ţi-a*-] – Din fr. **consubstantialité.**
CONSUETUDINAR, -Ă, *consuetudinari, -e,* adj. (Livr.) Nescris, dar consacrat prin uz, prin datină; cutumiar. [Pr.: -*su-e*-] – Din **consuetudine.**
CONSUETUDINE, *consuetudini,* s.f. (Livr.) Obişnuinţă, obicei, deprindere. [Pr.: -*su-e*-] – Din lat. **consuedudo, -inis.**
CONSUL, *consuli,* s.m. **1.** (În republica romană) Titlul celor trei magistraţi, aleşi anual, care deţineau puterea supremă; persoană purtând acest titlu. **2.** Persoană numită de un stat în funcţie de şef al unei reprezentanţe oficiale cu rang de consulat în alt stat şi care apără interesele economice, administrative şi juridice ale statului pe care îl reprezintă, precum şi pe cele ale cetăţenilor acestuia. – Din lat., fr. **consul.**
CONSULAR, -Ă, *consulari, -e,* adj. Care ţine de consul sau de consulat, privitor la consul sau la consulat. ** *Corp consular* = totalitatea consulilor **(2)** dintr-o ţară. – Din fr. **consulaire,** lat. **consularis.**
CONSULAT, *consulate,* s.n. **1.** (În republica romană) Perioadă de guvernare a unui consul **(1)**. **2.** Reprezentanţă a unui stat în alt stat, condusă de un consul **(2)**; (concr.) clădirea în care sunt instalate birourile acestui serviciu. – Din fr. **consulat,** lat. **consulatus.**
CONSULT, *consulturi,* s.n. Examinare a unui bolnav (de către o comisie medicală) pentru stabilirea diagnosticului bolii şi indicarea tratamentului. – Din lat. **consultum.**
CONSULTA, *consult,* vb. I. Tranz. **1.** A întreba, a cere o părere, un sfat; a lua avizul unei persoane autorizate. * Refl. A se sfătui cu cineva. **2.** A cerceta, a examina un text, un izvor etc. pentru a se informa sau a se documenta. – Din fr. **consulter,** lat. **consultare.**
CONSULTANT, -Ă, *consultanţi, -te,* s.m. şi f. Specialist care dă indicaţii sau trage concluziile în chestiuni care privesc specialitatea sa. – Din fr. **consultant.**
CONSULTARE, *consultări,* s.f. Acţiunea de *a (se) consulta* şi rezultatul ei; solicitare a unui aviz, ascultare a unei păreri; întrebare, cercetare. – V. **consulta.**
CONSULTATIV, -Ă, *consultativi, -e,* adj. Instituit pentru a-şi da avizul în probleme determinate, cu caracter de consultaţie. *** Organ consultativ* = organ care îşi spune părerea autorizată în anumite probleme. *Aviz consultativ* = părere cerută unui organ competent, dar peste care organul care a cerut-o poate trece. *Vot consultativ* = părere cerută unei persoane în cadrul unor discuţii, dar care nu obligă pe ceilalţi participanţi în privinţa hotărârii ce urmează a se lua. – Din fr. **consultatif.**
CONSULTAŢIE, *consultaţii,* s.f. **1.** Aviz, indicaţie, lămurire dată asupra unor chestiuni de specialitate în discuţie. **2.** Examinare a unui pacient de către medic pentru punerea diagnosticului bolii şi indicarea tratamentului. **3.** Îndrumare individuală sau colectivă dată elevilor, studenţilor sau doctoranzilor de către un profesor în legătură cu problemele teoretice şi practice pe care le învaţă sau le cercetează. – Din fr. **consultation,** lat. **consultatio.**
CONSUM, *consumuri,* s.n. **1.** Folosire a unor bunuri rezultate din producţie pentru satisfacerea nevoilor producţiei şi ale oamenilor. ** *Consum productiv* = folosire a mijloacelor de producţie pentru crearea de noi bunuri materiale. *Consum neproductiv* = consum care nu are drept rezultat producerea de noi bunuri materiale. *Bunuri* (sau *mărfuri) de larg consum* = produse ale industriei uşoare sau alimentare care intră în proporţii mari în consumul individual al oamenilor şi prin a căror folosire nu rezultă produse noi. **2.** Cantitate de materiale, materii prime, combustibil sau energie folosite pentru a realiza un produs tehnic, o lucrare etc. ** *Consum specific* = cantitate de combustibil, de material şi de energie consumată într-o unitate de timp pentru executarea unui produs, a unei operaţii etc. – Din **consumat** [1] (derivat regresiv).
CONSUMA[1], *consúm,* vb. I. Tranz. A întrebuinţa, a folosi ceva pentru satisfacerea unor trebuinţe proprii sau pentru a obţine alte produse. * A întrebuinţa ca hrană; a mânca. – Din fr. **consommer.**
CONSUMA[2], *consúm,* vb. I. **1.** Tranz. A nimici, a mistui, a distruge un lucru. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) istovi, a (se) epuiza, a (se) slei (de puteri), a (se) uza. – Din fr. **consumer,** lat. **consumere.**
CONSUMABIL, -Ă, *consumabili, -e,* adj. Care poate fi consumat. – Din fr. **consumable.**
CONSUMARE[1], *consumări,* s.f. Acţiunea de *a consuma*[1] şi rezultatul ei; consumaţie. – V. **consuma**[1]**.**
CONSUMARE[2], *consumări,* s.f. Acţiunea de *a (se) consuma*[2] şi rezultatul ei; sleire, epuizare, nimicire, distrugere. – V. **consuma**[2]**.**
CONSUMAT[1], **-Ă,** *consumaţi, -te,* adj. (Despre materiale, produse etc.) Care a fost folosit

pentru satisfacerea unor trebuinţe proprii sau pentru a obţine alte produse. * (Despre alimente) Care a fost întrebuinţat ca hrană. – V. **consuma**[1]**.**

CONSUMAT[2]**, -Ă,** *consumaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este epuizat, sleit de puteri în urma unei vieţi dezorganizate, desfrânate etc. * (Despre fapte) Care s-au petrecut (de mult). – V. **consuma**[2]**.**

CONSUMATOR, -OARE, *consumatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care consumă[1] bunuri rezultate din producţie. * Spec. Persoană care consumă mâncare (şi băutură) într-un local public. [Var.: (înv.) **consumătór, -oáre** s.m. şi f.] – Din fr. **consommateur.**

CONSUMAŢIE, *consumaţii,* s.f. **1.** Faptul de a consuma[1]. ** Expr. *A da* (*un produs) în consumaţie* = a pune (un produs) la dispoziţia publicului. **2.** Totalitatea alimentelor pe care le consumă cineva într-un local public. [Var.: (înv.) **consumaţiúne** s.f.] – Din fr. **consommation,** lat. **consummatio, -onis.**

CONSUMAŢIUNE s.f. v. **consumaţie.**

CONSUMĂTOR, -OARE s.m. şi f. v. **consumator.**

CONSUMPTIBIL, -Ă, *consumptibili, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care dispare sau care îşi schimbă substanţa de la prima întrebuinţare. – Din fr. **consomptible.**

CONSUMPTIV, -Ă, *consumptivi, -e,* adj. (Despre unele boli cronice) Care este însoţit de slăbire, de denutriţie, de scăderea forţei musculare, anemie etc. – Din fr. **consomptif.**

CONSUMPŢIE, *consumpţii,* s.f. Slăbire, epuizare progresivă datorată unei boli îndelungate. [Var.: **consumpţiúne** s.f.] – Din fr. **consomption,** lat. **consumptio, -onis.**

CONSUMPŢIUNE s.f. v. **consumpţie.**

CONSUNA, *consún,* vb. I. Intranz. A produce o consonanţă. – Din fr. **consonner,** (după *suna*).

CONŞCOLAR, *conşcolari,* s.m. (Rar) Elev considerat în raport cu alţi elevi de la şcoala (şi din clasa) unde învaţă el. – **Con**[1]**- + şcolar.**

CONŞTIENT, -Ă, *conştienţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care îşi dă seama de realitatea înconjurătoare, care are conştiinţă. **2.** Care îşi dă seama de posibilităţile sale, de rolul care-i revine în societate. * Care realizează scopuri dinainte stabilite; care acţionează pe baza cunoaşterii legilor obiective ale vieţii sociale şi îşi dă seama de consecinţele sociale ale acţiunilor sale. [Pr.: -*şti-ent*] – Din fr. **conscient** (după *şti*).

CONŞTIENTIZA, *conştientizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni conştient. [Pr.: -*şti-en*-] – **Conştient** + suf. -*iza.*

CONŞTIENTIZABIL, -Ă, *conştientizabili, -e,* adj. Care poate fi conştientizat. [Pr.: -*şti-en*-] – **Conştientiza** + suf. -*bil.*

CONŞTIENTIZARE, *conştientizări*, s.f. Acţiunea de *a conştientiza* şi rezultatul ei. [Pr.: -*şti-en*-] – V. **conştientiza.**

CONŞTIENTIZAT, -Ă, *conştientizaţi, -te*, adj. Care a devenit conştient. [Pr.: -*şti-en*-] – V. **conştientiza.**

CONŞTIINCIOS, -OASĂ, *conştiincioşi, -oase,* adj. (Despre oameni) Care îşi face datoria; serios, corect, scrupulos. * (Despre acţiuni ale oamenilor) Executat cu seriozitate, cu conştiinciozitate, făcut cu scrupulozitate. [Pr.: -*şti-in*-] – Din fr. **consciencieux** (după *şti).*

CONŞTIINCIOZITATE s.f. Însuşirea de a fi conştiincios; corectitudine, seriozitate, scrupulozitate. [Pr.: -*şti-in*-] – **Conştiincios** + suf. -*itate.*

CONŞTIINŢĂ, (rar) *conştiinţe,* s.f. **1.** (Fil.) Sentiment, intuiţie pe care fiinţa umană o are despre propria existenţă; *p. ext.* cunoaştere intuitivă sau reflexivă pe care o are fiecare despre propria existenţă şi despre lucrurile din jurul său. **2.** Faptul de a-şi da seama; înţelegere. ** *Conştiinţă socială* = ansamblu de reprezentări, idei, concepţii, cunoştinţe, mentalităţi ale unei colectivităţi umane, care reflectă condiţiile de existenţă ale acesteia, precum şi psihologia socială a oamenilor. *Conştiinţă de clasă* = parte a conştiinţei sociale care reflectă existenţa socială a unei clase determinate. **3.** (În opoziţie cu "existenţa, materia") Gândire, spirit. **4.** Sentiment al responsabilităţii morale faţă de propria sa conduită. ** *Caz* (sau *proces) de conştiinţă* = dificultatea de a hotărî într-o problemă morală greu de rezolvat. *Mustrare de conştiinţă* = remuşcare, regret. ** Expr. *A fi cu conştiinţa împăcată* sau *a nu avea nimic pe conştiinţă* = a fi convins că nu a săvârşit nimic împotriva legilor moralei sau a legilor statului. *A fi fără conştiinţă* = a fi lipsit de scrupule. *Cu mâna pe conştiinţă* = cu toată sinceritatea. **5.** (În sintagma) *Libertate de conştiinţă* = dreptul recunoscut cetăţenilor de a avea orice concepţie religioasă, filosofică etc. [Pr.: -*şti-in*-] – Din fr. **conscience,** lat. **conscientia** (după *şti*).

CONT, *conturi,* s.n. **1.** Socoteală scrisă alcătuită din două părţi (debit şi credit), care exprimă valoric, în ordine cronologică şi sistematică, existenţa şi mişcările unui anumit proces economic pe o perioadă de timp determinată. * Evidenţa acestor operaţii. **2.** (În expr.) *A trece la* (sau *în) cont* = a înscrie la rubrica datoriilor o notă. *A cere* (cuiva) *cont* = a

trage (pe cineva) la răspundere pentru cele spuse sau făcute. *A da* (cuiva) *cont* = a da (cuiva) lămuriri asupra faptelor sau intenţiilor sale; a se justifica. *A ţine cont* (de ceva) = a avea în vedere, a lua în considerare. *Pe cont propriu* = pe propria răspundere, în mod independent. *În contul* (cuiva sau a ceva) = pentru (cineva sau ceva), pe seama (cuiva sau a ceva). – Din fr. **compte,** it. **conto.** Cf. germ. **Konto**.

CONTA, *contez,* vb. I. Intranz. **1.** A se încrede în cineva, a se bizui pe cineva sau pe ceva, a spera în ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** A reprezenta o valoare, a avea însemnătate. **3.** (Înv.; cu determinări introduse prin prep. "cu") A ţine seama de cineva. – Din fr. **compter,** it. **contare.**

CONTABIL, -Ă, *contabili, -e,* adj. s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de contabilitate, privitor la contabilitate, contabilicesc. **2.** S.m. şi f. Persoană calificată care ţine contabilitatea unei instituţii sau a unei întreprinderi. – Din fr. **comptable,** it. **contabile.**

CONTABILICESC, -EASCĂ, *contabiliceşti,* adj. Contabil **(1)**. – **Contabil** + suf. *-icesc.*

CONTABILITATE, *contabilităţi,* s.f. **1.** Ansamblul operaţiilor de înregistrare, pe baza unor norme şi reguli speciale, a mişcării fondurilor şi materialelor într-o instituţie; evidenţă contabilă. * Secţie, birou într-o întreprindere unde se fac lucrările de contabilitate **(1)**. **2.** Ştiinţă care se ocupă cu teoria acestor operaţii. – Din fr. **comptabilité.**

CONTABILIZA, *contabilizez,* vb. I. Tranz. A înregistra o operaţie economică sau financiară în conturi **(1)**; a opera într-un cont. – Din fr. **comptabiliser.**

CONTABILIZARE s.f. Acţiunea de *a contabiliza* şi rezultatul ei. – V. **contabiliza.**

CONTACT, *contacte,* s.n. **1.** Atingere directă, nemijlocită între două corpuri, două forţe, două energii etc. ** Expr. *În contact cu...* = în nemijlocită apropiere de..., în legătură strânsă cu... * (Concr.) Piesă care serveşte la stabilirea unui contact **(1)**. ** *Contact electric* = legătură electrică între două piese sau elemente conductoare, realizată prin atingere. **2.** Apropiere între oameni; relaţie, legătură. ** Expr. *A lua contact (cu cineva)* = **a)** a stabili o legătură (cu cineva); **b)** (Mil.) a ajunge în imediata apropiere a inamicului şi a începe primele lupte. – Din fr. **contact,** lat. **contactus.**

CONTACTOR, *contactoare,* s.n. Întrerupător care închide un circuit sub acţiunea unei comenzi de la distanţă, menţinându-l închis numai atâta timp cât se exercită această comandă. – Din fr. **contacteur.**

CONTADIN, -Ă, *contadini, -e,* s.m. şi f. (Italienism înv.) Ţăran (italian). – Din it. **contadino.**

CONTAGIA, *contagiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) contamina, a (se) molipsi de o boală infecţioasă. [Pr.: *-gi-a*] – Din fr. **contagier.**

CONTAGIERE, *contagieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) contagia* şi rezultatul ei; contaminare, molipsire. [Pr.: *-gi-e-*] – V. **contagia.**

CONTAGIOS, -OASĂ, *contagioşi, -oase,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre boli) Care se transmite de la om la om; molipsitor. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de o boală molipsitoare. [Pr.: *-gi-os*] – Din fr. **contagieux,** lat. **contagiosus.**

CONTAGIOZITATE, *contagiozităţi,* s.f. Caracter molipsitor al unei boli. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **contagiosité.**

CONTAGIUNE, *contagiuni,* s.f. Transmitere a unei boli de la un om la altul; molipsire, contaminare. * (Înv.) Epidemie, molimă. [Pr.: *-gi-u-*] – Din fr. **contagion,** lat. **contagio, -onis.**

CONTAINER, *containere,* s.n. **1.** Ambalaj în formă de rame, lăzi etc. care serveşte la transportul materialelor sau al produselor. **2.** Recipient destinat încărcăturii utile a unei rachete. – Din engl. c**ontainer.**

CONTAINERIZA, *containerizez,* vb. I. Tranz. A introduce în container. * A introduce folosirea containerelor în transporturi. – **Container** + suf. *-iza* (după engl. *containerize).*

CONTAINERIZARE, *containerizări,* s.f. Acţiunea de *a containeriza* şi rezultatul ei. – V. **containeriza.**

CONTAINERIZAT, -Ă, *containerizaţi, -te,* adj. Care a fost introdus în container. – V. **containeriza.**

CONTAMINA, *contaminez,* vb. I. **1.** Tranz. A transmite o boală molipsitoare; a infecta, a molipsi. **2.** Refl. (Lingv.; despre două limbi) A se încrucişa; (despre două cuvinte) a se influenţa reciproc (schimbându-şi forma). **3.** Fig. A influenţa, a înrâuri. – Din fr. **contaminer,** lat. **contaminare.**

CONTAMINABIL, -Ă, *contaminabili, -e,* adj. Care poate fi contaminat, expus contaminării. – Din fr. **contaminable.**

CONTAMINANT, -Ă, *contaminanţi, -te,* adj. (Rar) Care contaminează; contagios. - **Contamina** + suf. *-ant.*

CONTAMINARE, *contaminări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contamina* şi rezultatul ei. – V. **contamina.**

CONTAMINAT, -Ă, *contaminaţi, -te,* adj. Care a suferit acţiunea de contaminare; molipsit. – V. **contamina.**

CONTAMINAŢIE, *contaminaţii,* s.f. Modificare a unui cuvânt sau a unei construcţii gramaticale prin încrucişarea lor cu alte cuvinte sau cu construcţii asemănătoare ca sens. – Din fr. **contamination,** lat. **contaminatio.**

CONTANT, -Ă, *contanţi, -te,* adj. (Franţuzism; despre bani) În numerar, peşin, gheaţă. – Cf. fr. **comptant**.

CONTĂŞ, *contăşe,* s.n. **1.** Haină luxoasă, lungă, purtată în trecut de boieri. **2.** (Reg.) Haină bărbătească, de obicei îmblănită (scurtă până la brâu), pe care o poartă ţăranii, prin Bucovina şi prin Moldova. [Var.: **cóntoş, cóntuş** s.n.] – Din pol. **kontusz,** bg. **kontoş.**

CONTĂŞEL, *contăşele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *contăş* **(2)**. – **Contăş** + suf. *-el.*

CONTE[1], *conţi,* s.m. **1.** (În societatea medievală) Mare senior, conducător al unei provincii, care, pe pământurile sale, avea drepturi absolute. **2.** Titlu de nobleţe ereditar, intermediar între viconte şi marchiz (în Occident) sau între baron şi prinţ (în Rusia); persoană având acest titlu. – Din fr. **comte.**

CONTE[2] s.n. Creion gros, negru, cu mină făcută din grafit, argilă şi plombagină, folosit în grafică. – Cuv. fr.

CONTEMPERAŢIE, *contemperaţii,* s.f. Impuls presupus a-şi avea originea în graţia divină şi care constă în înclinarea voinţei către săvârşirea unui fapt, fără a-l determina însă. – Din fr. **contempération,** lat. **contemperatio.**

CONTEMPLA, *contemplu,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) privi îndelung, meditativ, cu admiraţie şi cu emoţie. – Din fr. **contempler,** lat. **contemplari.**

CONTEMPLARE, *contemplări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contempla.* * Atitudine de meditaţie sau de privire, de observare pasivă a fenomenelor, opusă atitudinii active. *** Contemplare vie* = percepere nemijlocită, concretă a lucrurilor şi a fenomenelor naturii, care dă oamenilor, pe baza practicii, o justă reflectare a însuşirilor obiectelor; intuire vie. – V. **contempla.**

CONTEMPLATIV, -Ă, *contemplativi, -e,* adj. Care contemplă, care este înclinat spre contemplare, visător. * Care se limitează la contemplare, neurmărind vreun scop practic sau, în genere, transformarea realităţii. ** *Viaţă contemplativă* = viaţă consacrată meditaţiei şi nu acţiunii. – Din fr. **contemplatif,** lat. **contemplativus.**

CONTEMPLATIVITATE s.f. **1.** Trăsătură caracteristică a filozofiei materialiste nemarxiste constând, în esenţă, în neînţelegerea rolului practicii atât sub raport antropologic, cât şi gnoseologic. **2.** Caracter contemplativ. – **Contemplativ** + suf. *-itate.*

CONTEMPLATOR, -OARE, *contemplatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care contemplă, care este cufundată în meditare, în visare. – Din fr. **contemplateur,** lat. **contemplatoris.**

CONTEMPLAŢIE, *contemplaţii,* s.f. Atitudine, stare a celui care contemplă, faptul de a contempla; meditaţie. – Din fr. **contemplation,** lat. **contemplatio.**

CONTEMPORAN, -Ă, *contemporani, -e,* adj. **1.** Care există, trăieşte, se petrece în zilele noastre, care se raportează la prezent, la epoca de faţă; actual. **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care trăieşte sau a trăit în acelaşi timp cu..., pe vremea... [Var.: **contimporán, -ă** adj.] – Din fr. **contemporain,** lat. **contemporaneus.**

CONTEMPORANEITATE s.f. Epoca contemporană; ceea ce are un caracter contemporan, actual; actualitate. [Pr.: *-ne-i-*] – Din fr. **contemporaneité.**

CONTENCIOS, -OASĂ, *contencioşi, -oase,* s.n., adj. **1.** S.n. (În unele state) Serviciu pe lângă o instituţie publică sau o întreprindere particulară, însărcinat cu apărarea drepturilor şi intereselor instituţiei respective la încheierea de acte juridice sau în faţa organelor de jurisdicţie. ** *Contencios administrativ* = **a)** organ de jurisdicţie care se ocupă cu rezolvarea litigiilor dintre stat şi persoanele fizice; **b)** ansamblu de norme după care se rezolvă litigiile de către acest organ. **2.** Adj. (În sintagma) *Procedură contencioasă* = procedură de rezolvare în contradictoriu de către un organ de jurisdicţie a unui conflict de interese. – Din lat. **contentiosus** (după fr. *contentieux).*

CONTENI, *contenesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A întrerupe sau a înceta o mişcare sau o acţiune începută; a (se) opri. – Lat. **continere.**

CONTENIRE, *conteniri,* s.f. Acţiunea de *a conteni* şi rezultatul ei; sfârşit, încetare. ** Loc. adv. *Fără contenire* = neîncetat, mereu. – V. **conteni.**

CONTENT, -Ă, *contenţi, -te,* adj. (Latinism) Mulţumit, satisfăcut. – Din lat. **contentus.**

CONTENTAŢIE, *contentaţii,* s.f. (Latinism) Mulţumire, satisfacţie. – Din lat. **contentatio.**

CONTENTIV, -Ă, *contentivi, -e,* adj. (Med.) Care menţine poziţia corectă a unui organ. – Din fr. **contentif.**

CONTENŢIUNE, *contenţiuni,* s.f. **1.** (Rar) Dezbatere, discuţie (aprinsă); ceartă, dispută. **2.** (Med.) Menţinere a corpului sau a unui organ într-o anumită poziţie. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr.

contention, lat. **contentio, -onis.**
CONTESĂ, *contese*, s.f. Soţie sau fiică de conte. – Din fr. **comtesse,** it. **contessa.**
CONTESTA, *contést,* vb. I. Tranz. A nu recunoaşte dreptul sau valoarea cuiva sau a ceva, existenţa sau necesitatea unui lucru; a tăgădui. * A face o contestaţie. – Din fr. **contester,** lat. **contestari.**
CONTESTABIL, -Ă, *contestabili, -e,* adj. Care poate fi contestat, care provoacă contestaţie. – Din fr. **contestable.**
CONTESTARE, *contestări,* s.f. Acţiunea de *a contesta* şi rezultatul ei; tăgăduire, nerecunoaştere. – V. **contesta.**
CONTESTATAR, -Ă, *contestatari, -e*, adj. Care contestă, care face obiecţii sau protestează în faţa unei situaţii, faţă de un sistem social-politic etc. – Din fr. **contestataire.**
CONTESTAŢIE, *contestaţii,* s.f. Cale de atac prin care se face opunere la executarea unei hotărîri (judecătoreşti) sau prin care se cere anularea ei; (concr.) act întocmit în acest scop. * Plângere îndreptată către un organ ierarhic superior împotriva actelor ilegale (sau considerate nedrepte) comise de organul ierarhic inferior, fapt pentru care se solicită revizuirea sau anularea hotărârii respective. – Din fr. **contestation,** lat. **contestatio.**
CONTEXT, *contexte,* s.n. **1.** Fragment dintr-o scriere în cadrul căruia se găseşte un cuvânt, o expresie, un pasaj etc. interesant. * Text, cuprins. **2.** Fig. Conjunctură, situaţie specifică, circumstanţă, stare de lucruri într-un anumit moment. – Din fr. **contexte.**
CONTEXTUAL, -Ă, *contextuali, -e*, adj. De context, al contextului. [Pr.: -*tu-al*-] – Din fr. **contextuel.**
CONTEXTUALITATE s.f. (Rar) Ansamblu de împrejurări, de circumstanţe într-un anumit moment. [Pr.: -*tu-a*-] – **Contextual** + suf. -*itate.*
CONTEXTURĂ, *contexturi,* s.f. **1.** Ansamblu de caracteristici ale unei ţesături care definesc structura ei. **2.** Mod în care sunt îmbinate elementele unui tot; înlănţuire, legătură. – Din fr. **contexture.**
CONTIGENT s.n. v. **contingent.**
CONTIGUITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi contiguu; stare a două lucruri contigue. * Vecinătate spaţială. [Pr.: -*gu-i*-] – Din fr. **contiguîté.**
CONTIGUU, -UĂ, *contigui, -ue,* adj. (Livr.) Care se leagă, se înrudeşte, se uneşte cu ceva, care are elemente apropiate, comune cu altceva. [Pr.: -*gu-u*-] – Din fr. **contigu,** lat. **contiguus.**
CONTIMPORAN, -Ă adj. v. **contemporan.**
CONTINENT[1]**,** *continente,* s.n. Diviziune geografică alcătuită dintr-o întindere mare de uscat, mărginită, total sau parţial, de mări şi de oceane, cuprinzând şi unele insule sau arhipelaguri vecine. – Din fr. **continent,** lat. **continens, -ntis.**
CONTINENT[2]**, -Ă,** *continenţi, -te,* adj. (Rar) Care trăieşte în continenţă; abstinent, cast. – Din fr. **continent.**
CONTINENTAL, -Ă, *continentali, -e*, adj. Care ţine de continent[1], privitor la un continent; care se află pe un continent. ** *Climă continentală* = climă temperată, uscată, supusă la schimbări bruşte şi mari de temperatură. – Din fr. **continental.**
CONTINENŢĂ, *continenţe,* s.f. Reţinere, abstinenţă, înfrânare; cumpătare. – Din fr. **continence,** lat. **continentia.**
CONTINGENT, *contingente,* s.n., adj. **I. 1.** S.n. Totalitatea cetăţenilor născuţi în acelaşi an şi luaţi în evidenţa comisariatelor militare; *p. ext.* anul recrutării; leat. **2.** Grup de oameni având o compoziţie omogenă. **3.** (Înv.) Contribuţie. **4.** Plafon cantitativ până la nivelul căruia se limita de către unele guverne importul sau exportul unor mărfuri din sau în alte ţări. **II.** Adj. Care poate să fie sau să nu fie, să se întâmple sau să nu se întâmple; întâmplător, accidental. [Var.: **contigént** s.n.] – Din fr. **contingent,** lat. **contingens, -ntis.**
CONTINGENŢĂ, *contingenţe,* s.f. Însuşirea de a fi contingent **(II)**; relaţie între fenomene, evenimente contingente; atingere, legătură exterioară, raport; întâmplare. – Din fr. **contingence,** lat. **contingentia.**
CONTINUA, *continuu,* vb. I. Intranz. A urma, a nu înceta; a merge înainte, a (se) prelungi. * Tranz. A duce mai departe un lucru început. [Pr.: -*nu-a*-] – Din fr. **continuer,** lat. **continuare.**
CONTINUARE, *continuări,* s.f. Acţiunea de *a continua* şi rezultatul ei; urmare, prelungire. ** Loc. adv. *În continuare* = fără întrerupere, continuu; mai departe, mai încolo. [Pr.: -*nu-a*-] – V. **continua.**
CONTINUATIV, -Ă, *continuativi, -e*, adj. (Adesea adverbial) (Care se petrece) în mod continuu. [Pr.: -*nu-a*-] – Din fr. **continuatif.**

CONTINUATOR, -OARE, *continuatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care continuă un lucru, o acţiune etc. începută de altul. [Pr.: -*nu-a*-] – Din fr. **continuateur.**
CONTINUITATE, *continuităţi,* s.f. Faptul, însuşirea de a fi continuu, starea a ceea ce este continuu. [Pr.: -*nu-i*-] – Din fr. **continuité,** lat. **continuitas, -atis.**
CONTINUU, -UĂ, *continui, -ue,* adj. Care are loc fără întrerupere, care se prelungeşte fără pauză; neîntrerupt, neîncetat, necurmat. ** *Curent continuu* = curent electric care are un singur sens. * (Lingv.; despre consoane; şi substantivat, f.) Constrictiv. [Pr.: -*nu-u*-] – Din fr. **continu,** lat. **continuus.**
CONTIŞOR, *contişoare,* s.n. (Fam.; rar) Socoteală mică, neînsemnată; sumă mică de plată. – **Cont** + suf. -*işor.*
CONTONDENT, -Ă, *contondenţi, -te,* adj. (Despre obiecte, corpuri) Tare, ale cărui lovituri provoacă contuzii fără a tăia sau a sângera. – Din fr. **contondant.**
CONTOPI, *contopesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) amesteca cu ceva, formând un singur tot; a (se) uni strâns, a (se) împreuna. – **Con**[1]**-** + **topi** (după germ. *zusammenschmelzen).*
CONTOPIRE, *contopiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) contopi* şi rezultatul ei; fuziune. – V. **contopi.**
CONTOR, *contoare,* s.n. Aparat de măsurat cantitatea consumată de apă, de energie electrică, de gaze etc. într-un anumit timp; ceas **(3)**. – Din fr. **comptoir,** germ. **Kontor.**
CONTORIZA, *contorizez,* vb. I. Tranz. A număra prin intermediul unor aparate specializate; a înregistra prin contor. – **Contor** + suf. -*iza.*
CONTORIZARE, *contorizări,* s.f. Acţiunea de *a contoriza* şi rezultatul ei. – V. **contoriza.**
CONTORIZAT, -Ă, *contorizaţi, -te,* adj. Numărat, înregistrat prin contor. – V. **contoriza.**
CONTORSIONA, *contorsionez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Adesea fig.) A face sau a provoca una sau mai multe contorsiuni. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **contorsionner.**
CONTORSIONARE, *contorsionări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contorsiona* şi rezultatul ei; contorsiune. [Pr.: -*si-o*-] – V. **contorsiona.**
CONTORSIONAT, -Ă, *contorsionaţi, -te,* adj. **1.** Sucit, răsucit; (despre oameni) cu trupul sau cu o parte a trupului strâmbată (din cauza unei infirmităţi sau a unei suferinţe trecătoare). **2.** Fig. (Despre stil) Lipsit de armonie, necurgător; chinuit. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **contorsionné.**
CONTORSIONIST, *contorsionişti,* s.m. Gimnast de circ cu foarte mare mobilitate. [Pr.: -*si-o*-] – **Contorsiona** + suf. -*ist.*
CONTORSIUNE, *contorsiuni,* s.f. Răsucire a trupului sau a unei părţi a lui datorită contracţiei musculare; contracţie violentă şi involuntară a muşchilor; crispaţie. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **contorsion,** lat. **contorsio, -onis.**
CONTOŞ s.n. v. **contăş.**
CONTRA[1]**-** Element de compunere cu sensul "împotriva", "opus", care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective sau a unor verbe. – Din fr. **contre÷,** lat., it. c**ontra.**
CONTRA[2] prep., adv. **I.** Prep. **1.** Împotriva (cuiva sau a ceva). ** Loc. adv. *Din contra* (sau *contră)* = dimpotrivă. **2.** În schimbul altei valori. **II.** Adv. Împotrivă; cu totul altfel. – Din fr. **contre,** lat., it. **contra.**
CONTRA[3], *contrez,* vb. I. Tranz. **1.** A contrazice. **2.** (La box, scrimă, lupte, judo) A da o contră. **3.** (La bridge) A se opune, a cere o amendă dublă. – Din fr. **contrer.**
CONTRAACUZAŢIE, *contraacuzaţii,* s.f. Învinuire adusă de către acuzat acuzatorului. – Din fr. **contre-accusation.**
CONTRAALIZEU, *contraalizee,* s.n. Vânt regulat care circulă deasupra alizeelor în sens contrar. – Din fr. **contre-alizé.**
CONTRAAMIRAL*, contraamirali,* s.m. Grad de ofiţer în marina militară, corespunzător gradului de general-maior din trupele de uscat; persoană care are acest grad. – Din fr. **contre-amiral.**
CONTRAANCHETĂ, *contraanchete,* s.f. (Jur.) Repetare a anchetei pentru verificarea ei. – Din fr. **contre-enquëte.**
CONTRAARGUMENT, *contraargumente,* s.n. Argument care se opune altuia. – Din fr. **contre-argument.**
CONTRAARGUMENTA, *contraargumentez,* vb. I. Tranz. A respinge ceva prin contraargumente. – Din **contraargument.**
CONTRAARGUMENTARE, *contraargumentări,* s.f. Acţiunea de *a contraargumenta.* – V. **contraargumenta.**
CONTRAATAC, *contraatacuri,* s.n. Ripostă ofensivă desfăşurată de o unitate militară aflată în apărare, cu scopul de a respinge un atac al inamicului pătruns în dispozitivul ei şi de a restabili poziţiile iniţiale. * (Sport) Atac prompt, ca răspuns la atacul adversarului; ripostă. – Din fr. **contre-attaque.**
CONTRAATACA, *contraatác,* vb. I. Tranz. A executa un contraatac. * (Sport) A da o ripostă. –

Din fr. **contre-attaquer.**

CONTRABALANSA, *contrabalansez,* vb. I. Tranz. A aduce în stare de echilibru; a cumpăni. * Fig. A anula sau a compensa efectul unei acţiuni prin altă acţiune. – Din fr. **contrebalancer.**

CONTRABALANSARE, *contrabalansări,* s.f. Acţiunea de *a contrabalansa*; egalare, cumpănire, echilibrare. – V. **contrabalansa.**

CONTRABANDĂ, *contrabande,* s.f. Trecere clandestină peste graniţă a unor mărfuri interzise sau sustrase de la plata taxelor vamale; *p. ext.* marfă adusă sau sustrasă în acest mod. ** Loc. adj. *De contrabandă* = (despre mărfuri) trecut sau destinat a fi trecut peste graniţă în mod clandestin; *fig.* rezultat prin înşelătorie, fără valoare, fals. ** Loc. adv. *Prin contrabandă* = în mod ilegal, clandestin, pe ascuns. – Din fr. **contrebande.**

CONTRABANDIST, -Ă, *contrabandişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face contrabandă. – **Contrabandă** + suf. *-ist.*

CONTRABARAJ, *contrabaraje,* s.n. Baraj de înălţime mică din piatră, din beton sau din lemn, amplasat la o distanţă mică în aval de un baraj principal, pentru a preîntâmpina eroziunea fundului albiei şi surparea barajului principal. – **Contra**[1]**- + baraj.**

CONTRABAS, (1) *contrabasuri,* s.n. **(2)** *contrabaşi,* s.m. **1.** S.n. Instrument muzical cu coarde şi arcuş, cel mai mare ca dimensiuni şi având registrul cel mai grav din familia instrumentelor cu coarde şi arcuş. **2.** S.m. Contrabasist. – Din fr. **contrebasse.**

CONTRABASIST, -Ă, *contrabasişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la contrabas **(1)**; contrabas **(2)**. – Din fr. **contrebassiste.**

CONTRABATERIE, *contrabaterii,* s.f. Acţiune de luptă dusă de artileria proprie împotriva bateriilor inamicului, aflate în poziţie de tragere. – Din fr. **contrebatterie.**

CONTRABĂTĂTOR, *contrabătătoare,* s.n. Piesă de lucru a batozei, care constituie, împreună cu bătătorul, mecanismul de batere pentru treierat. – **Contra**[1]**-** + **bătător.**

CONTRACALIBRU, *contracalibre,* s.n. Piesă folosită la executarea şi la controlul unui calibru. – Din fr. **contrecalibre.**

CONTRACANDIDAT, -Ă, *contracandidaţi, -te*, s.m. şi f. Persoană care candidează împotriva altui candidat pentru ocuparea unei funcţii sau a unei demnităţi; rival. – **Contra**[1]**-** + **candidat.**

CONTRACARA, *contracarez,* vb. I. Tranz. A împiedica, a zădărnici planurile, intenţiile etc. cuiva; a neutraliza. – Din fr. **contrecarrer.**

CONTRACÂMP, *contracâmpuri,* s.n. (Cin.) Filmare efectuată dintr-un unghi opus celui precedent şi simetric cu acesta. – După fr. **contre-champ.**

CONTRACCIU, -IE, *contraccii,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care încheie un contract de concesiune; concesionar. – **Contract** + suf. *-giu.*

CONTRACIVADIERĂ, *contracivadiere,* s.f. (Mar.) Pânză pătrată aşezată sub bompres. [Pr.: -*di-e*-] – Din fr. **contre-civadiére.**

CONTRACT, *contracte,* s.n. Acord încheiat, ca urmare a înţelegerii intervenite între două sau mai multe persoane (fizice sau juridice), pentru crearea, modificarea sau stingerea unor drepturi şi obligaţii în relaţiile dintre ele; act, înscris ce consemnează acest acord; convenţie. ** *Contract de muncă* = contract încheiat de un salariat cu o întreprindere sau cu o instituţie, prin care cel dintâi se obligă să presteze în favoarea celei din urmă o anumită muncă în schimbul unui salariu. – Din fr. **contrat,** lat. **contractus.**

CONTRACTA, *contractez,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încheia un contract. **2.** A lua asupra sa o obligaţie, a se îndatora la... ** Expr. *A contracta o datorie* = a face o datorie, a se împrumuta. **3.** A se molipsi de..., a se îmbolnăvi de..., a lua o boală.... **II. 1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) zgârci. **2.** Refl. (Despre corpuri) A-şi micşora dimensiunile în urma unui proces fizic sau tehnologic. – Din fr. **contracter,** lat. **contractare.**

CONTRACTABIL, -Ă, *contractabili, -e*, adj. Care se contractă, capabil de a se contracta, contractil. – Cf. fr. **contractile.**

CONTRACTANT, -Ă, *contractanţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană fizică sau juridică) care încheie un contract, care se angajează prin contract faţă de cineva. – Din fr. **contractant.**

CONTRACTARE, *contractări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contracta* şi rezultatul ei. – V. **contracta.**

CONTRACTAT, -Ă, *contractaţi, -te*, adj. Strâns, zgârcit **(II 2)**. – V. **contracta.**

CONTRACTIBILITATE, *contractibilităţi,* s.f. Proprietate a unor ţesuturi animale (mai ales musculare) de a se contracta la impulsul unor excitanţi; contractilitate. – **Contractibil** + suf. *-itate* (după fr. *contractilité).*

CONTRACTIL, -Ă, *contractili, -e*, adj. (Med.) Contractabil. – Din fr. **contractile.**

CONTRACTILITATE, *contractilităţi,* s.f. (Med.) Contractibilitate. – Din fr. **contractilité.**

CONTRACTOR, -OARE, *contractori, -oare,* adj. Care contractează. – Din fr. **contracteur.**

CONTRACTUAL, -Ă, *contractuali, -e,* adj. Privitor la un contract; prevăzut în contract; condiţionat printr-un contract. [Pr.: -*tu-al*] – Din fr. **contractuel.**
CONTRACTUALISM s.n. Doctrină socială, politică şi juridică, apărută în secolul al XVII-lea, fundată pe principiul contractului social; teoria contractualistă. [Pr.: -*tu-a*-] – **Contractual** + suf. -*ism.*
CONTRACTUALIST, -Ă, *contractualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al contractualismului. ** *Teoria contractualistă* = contractualism. [Pr.: -*tu-a*-] – De la **contractualism** cu schimbarea sufixului.
CONTRACTURĂ, *contracturi,* s.f. Contracţie musculară involuntară şi persistentă; rigiditate musculară. – Din fr. **contracture.**
CONTRACŢIE, *contracţii,* s.f. **1.** Încordare, zgârcire a muşchilor în urma excitării lor; contractare. **2.** Micşorare a volumului unui corp în urma unui proces fizic sau tehnologic (uscare, răcire, ardere, solidificare). – Din fr. **contraction,** lat. **contractio.**
CONTRACURBĂ, *contracurbe,* s.f. Curbă a unei şosele sau a unei linii de cale ferată, care urmează imediat după o altă curbă situată în acelaşi plan, dar cu concavitatea în sens contrar. – Din fr. **contre-courbe.**
CONTRACURENT, *contracurenţi,* s.m. Curgere în sensuri opuse a două fluide în contact, pentru a se înlesni o interacţiune de natură fizică sau chimică între ele. – Din fr. **contre-courant.**
CONTRADANS, *contradansuri,* s.n. Vechi dans cu ritm binar şi mişcare vioaie, asemănător cu cadrilul; melodia după care se execută acest dans. [Var.: (înv.) **contradánţ** s.n.] – Din fr. **contredanse.**
CONTRADANŢ s.n. v. **contradans.**
CONTRADICTORIALITATE s.f. Principiu fundamental al dreptului procesual, în temeiul căruia fiecare parte dintr-un proces este îndreptăţită să i se comunice toate actele părţii adverse şi să discute în contradictoriu problemele care interesează soluţionarea pricinii. [Pr.: -*ri-a*-] – **Contradictoriu** + suf. -*alitate.*
CONTRADICTORIU, -IE, *contradictorii,* adj. (Despre fenomene, idei, tendinţe) Care se contrazic între ele, care se exclud reciproc, care sunt incompatibile unul cu altul. ** Loc. adj. şi adv. *În contradictoriu* = (care este) în opoziţie de idei cu ceva sau cu cineva. – Din fr. **contradictoire.**
CONTRADICŢIE, *contradicţii,* s.f. **1.** (Fil.) Categorie care exprimă starea lăuntrică a tuturor obiectelor şi proceselor (corelaţia de unitate, legătură, coexistenţă şi luptă a laturilor, proprietăţilor şi tendinţelor contrare, proprii fiecărui obiect sau proces), constituind conţinutul, motorul dezvoltării, cauza tuturor schimbărilor din univers, a evoluţiei de la inferior la superior. ** Loc. adv. *În contradicţie cu...* = în opoziţie sau în dezacord cu... **2.** Raport logic între două noţiuni, judecăţi, concluzii care epuizează complet domeniul lor de referinţă şi care se exclud reciproc. **3.** Nepotrivire între idei sau fapte; contrazicere. ** *Spirit de contradicţie* = tendinţă a unor oameni de a contrazice totdeauna pe ceilalţi. – Din fr. **contradiction,** lat. **contradictio.**
CONTRADIG, *contradiguri,* s.n. Dig de consolidare a digului principal. – Din fr. **contre-digue.**
CONTRAEPOLET, *contraepoleţi,* s.m. (Ieşit din uz) Epolet fără franjuri. [Pr.: -*tra-e*-] – Din fr. **contre-épaulette.**
CONTRAESCARPĂ, *contraescarpe,* s.f. Baraj antitanc săpat pe contrapanta unui teren înclinat, în scopul măririi înclinării acestuia pentru a provoca răsturnarea tancurilor inamice care ar încerca să treacă. [Pr.: -*tra-es*-] – Din fr. **contrescarpe.**
CONTRAEXPERTIZĂ, *contraexpertize,* s.f. Expertiză cerută de partea nemulţumită şi destinată să verifice o expertiză efectuată anterior. [Pr.: -*tra-ex*-] – Din fr. **contre-expertise.**
CONTRAEXTENSIE, *contraextensii,* s.f. (Med.) Aplicare a unei forţe egale, dar opuse forţei extensiei asupra membrelor sau a unor părţi ale corpului. [Pr.: -*tra-ex*-] – Din fr. **contre-extension.**
CONTRAFACE, *contrafác,* vb. III. Tranz. A reproduce un document, un obiect, un preparat original în scop fraudulos, dându-l drept autentic; a falsifica. – **Contra**[1]**- + face** (după fr. *contrefaire).*
CONTRAFACERE, *contrafaceri,* s.f. Acţiunea de *a contraface* şi rezultatul ei; reproducere frauduloasă, falsificare. – V. **contraface.**
CONTRAFAGOT, *contrafagoturi,* s.n. Instrument muzical de suflat, mai mare decât fagotul şi sunând cu o octavă mai jos decât acesta, având registrul cel mai grav din orchestra simfonică. – Din it. **controfagotto.**
CONTRAFĂCUT, -Ă, *contrafăcuţi, -te,* adj. Falsificat, reprodus fraudulos; artificial. – V.

contraface.

CONTRAFIŞĂ, *contrafişe,* s.f. Bară de lemn sau de metal folosită pentru transmiterea forţelor de la o piesă orizontală la una verticală (grindă şi stâlp). – Din fr. **contre-fiche.**

CONTRAFORT, *contraforturi,* s.n. **1.** Întăritură masivă de beton sau de zidărie în formă de pilastru, care formează corp comun cu un zid şi care serveşte la mărirea rezistenţei lui. **2.** Fiecare dintre picioarele înclinate spre exterior ale unui turn de extracţie. – Din fr. **contrefort.**

CONTRAGABIER, *contragabieri,* s.m. (Mar.) A treia velă pătrată începând de jos a unui gabier. [Pr.: -*bi-er*] – Din fr. **contre-gabier.**

CONTRAGE, *contrág,* vb. III. Refl. (Despre două silabe alăturate) A se reduce la o singură emisiune vocalică (vocală sau diftong). – Din lat. **contrahere** (după *trage).*

CONTRAGERE, *contrageri,* s.f. Acţiunea de *a se contrage* şi rezultatul ei. – V. **contrage.**

CONTRAGREUTATE, *contragreutăţi,* s.f. Greutate care serveşte într-un sistem tehnic la echilibrarea totală sau parţială a unei forţe fixe sau a unei greutăţi în mişcare. [Pr.: -*gre-u*-] – **Contra**[1]**-** + **greutate** (după fr. *contrepoids).*

CONTRAGRIFĂ, *contragrife,* s.f. Piesă metalică în formă de gheară, care, într-un aparat de luat vederi, imobilizează pelicula cinemafografică în timpul expunerii. – Din fr. **contre-griffe.**

CONTRAINDICA, *contraindic,* vb. I. Tranz. (Rar) A interzice ceva (mai ales unui bolnav); a da o indicaţie contrară. – Din fr. **contre-indiquer.**

CONTRAINDICAT, -Ă, *contraindicaţi, -te,* adj. (Despre tratamente, medicamente, alimente) Nepotrivit, nerecomandabil, nociv, vătămător în anumite stări sau împrejurări. – V. **contraindica.**

CONTRAINDICAŢIE, *contraindicaţii,* s.f. Împrejurare specială care interzice aplicarea unui tratament sau folosirea unui remediu, regim alimentar etc. – Din fr. **contre-indication.**

CONTRAINFORMAŢIE, *contrainformaţii,* s.f. Serviciu de stat însărcinat cu urmărirea şi combaterea spionajului; contraspionaj **(2)**. – **Contra**[1]**-** + **informaţii.**

CONTRAINTEROGATORIU, *contrainterogatorii,* s.n. (Jur.) Interogatoriu luat pentru a verifica un interogatoriu anterior. – Din fr. **contre-interrogatoire.**

CONTRALOVITURĂ, *contralovituri,* s.f. Ripostă ofensivă în timpul apărării, executată de forţe militare importante, cu scopul nimicirii inamicului şi al restabilirii apărării. – **Contra**[1]**-** + **lovitură** (după fr. *contrecoup).*

CONTRALTĂ, *contralte,* s.f. Cântăreaţă care are voce de contralto. – Din it. **contralta.**

CONTRALTO s.n. invar. Voce feminină cu registrul cel mai grav şi a cărei întindere cuprinde aproximativ două octave. – Din it. **contralto.**

CONTRAMAISTRU, *contramaiştri,* s.m. **1.** Muncitor calificat care supraveghează şi dirijează un sector dintr-o întreprindere industrială. **2.** (În vechea organizare a armatei) Grad în corpul subofiţerilor de marină; persoană care avea acest grad. – **Contra**[1]**-** + **maistru** (după fr. *contremaître).*

CONTRAMANDA, *contramandez,* vb. I. Tranz. A revoca un ordin, o dispoziţie sau o hotărâre; a anula. * A renunţa la un proiect, la un plan, la o vizită etc. stabilite dinainte. – Din fr. **contremander.**

CONTRAMANDARE, *contramandări,* s.f. Acţiunea de *a contramanda*. – V. **contramanda.**

CONTRAMARCĂ, *contramărci,* s.f. Parte a unui bilet de spectacol care rămâne la spectator după intrarea în sală, ca dovadă a dreptului său de a lua parte la spectacolul respectiv. – Din fr. **contremarque.**

CONTRAMARŞ, *contramarşuri,* s.n. Marşul pe care îl execută o trupă când îşi schimbă direcţia; evoluţia unei coloane care-şi schimbă frontul. – Din fr. **contremarche.**

CONTRAMĂSURĂ, *contramăsuri,* s.f. Măsură luată pentru a contracara efectele altei măsuri. – **Contra**[1]**-** + **măsură.**

CONTRAMINĂ, *contramine,* s.f. Lucrare subterană făcută cu scopul de a descoperi şi de a distruge minele puse de inamic. – Din fr. **contre-mine.**

CONTRAOCTAVĂ, *contraoctave,* s.f. Cea mai gravă şi mai profundă dintre octave. [Pr.: -*tra-oc*-] – Din fr. **contre-octave.**

CONTRAOFENSIVĂ, *contraofensive,* s.f. Trecere de la apărare la ofensiva de mari proporţii, cu forţele unuia sau ale mai multor fronturi, în scopul stăvilirii inamicului aflat în ofensivă. [Pr.: -*tra-o*-] – Din fr. **contre-offensive.**

CONTRAOFERTĂ, *contraoferte,* s.f. Ofertă **(1)** diferită sau opusă altei oferte. – **Contra**[1]**-** + **ofertă** (după fr. *contre-offre).*

CONTRAORDIN, *contraordine,* s.n. Ordin prin care se revocă un ordin dat anterior. [Pr.: -*tra-or*-] – **Contra**[1]**-** + **ordin** (după fr. *contre-ordre).*

CONTRAOTRAVĂ, *contraotrăvuri,* s.f. Antidot. – **Contra**[1]**-** + **otravă.**

CONTRAPAGINĂ, *contrapagini,* s.f. A doua faţă a unei foi scrise sau imprimate. – **Contra**[1]**- + pagină.**

CONTRAPANTĂ, *contrapante,* s.f. Pantă opusă altei pante în cadrul profilului unei văi fluviale sau glaciare, cu formaţii geologice de durităţi şi vârste diferite. – Din fr. **contrepente.**

CONTRAPAPĂ, *contrapapi,* s.m. Papă ales împotriva altui papă. – Din it. **contropapa.**

CONTRAPARTIDĂ, *contrapartide,* s.f. Dublură a unui cont, a unui registru, ţinută pentru verificare. – Cf. fr. **contrepartie.**

CONTRAPIULIŢĂ, *contrapiuliţe,* s.f. Piuliţă suplimentară care se strânge peste o altă piuliţă în vederea asigurării împotriva desfacerii îmbinărilor. [Pr.: *-pi-u-*] – **Contra**[1]**- + piuliţă.**

CONTRAPLACAJ, *contraplacaje,* s.n. Placă formată din mai multe foi subţiri din lemn, suprapuse şi lipite între ele, cu fibrele lemnului în sens contrar. * Placaj. – Din fr. **contre-placage.**

CONTRAPLAN, *contraplanuri,* s.n. de montaj constând în alternarea cadrelor filmate cu aparatul aşezat în unghiuri de filmare opuse. – Din fr. **contre-plan.**

COTRAPLONJEU, *contraplonjeuri,* s.n. (Cin.) Filmare dirijată de jos în sus, care dă impresia de forţă, de înălţare. – Din fr. **contre-plongée.**

CONTRAPONDERE, *contraponderi,* s.f. Ceea ce echilibrează, contrabalansează sau neutralizează o forţă, o acţiune etc. – **Contra**[1]**- + pondere** (după fr. *contrepoids).*

CONTRAPOZIŢIE, *contrapoziţii,* s.f. Poziţie contrară celei prezentate; opoziţie. – **Contra**[1]**- + poziţie.**

CONTRAPREGĂTIRE, *contrapregătiri,* s.f. Lovitură dată grupării principale a inamicului, cu ajutorui artileriei, aviaţiei şi al rachetelor, înainte de începerea ofensivei inamicului şi în scopul zădărnicirii ei. – **Contra**[1]**- + pregătire.**

CONTRAPRESIUNE, *contrapresiuni,* s.f. Presiune care se opune acţiunii normale a aburului asupra pistonului unei maşini. [Pr.: *-si-u-*] – **Contra**[1]**- + presiune.**

CONTRAPROBĂ, *contraprobe,* s.f. Probă suplimentară, efectuată atunci când o probă de încercare nu dă rezultate concludente. – **Contra**[1]**- + probă.**

CONTRAPROIECT, *contraproiecte,* s.n. Proiect care verifică, îmbunătăţeşte sau înlocuieşte un proiect anterior. – După fr. **contreprojet.**

CONTRAPROPUNERE, *contrapropuneri,* s.f. Propunere opusă altei propuneri. – **Contra**[1]**- + propunere** (după fr. *contreproposition).*

CONTRAPUNCT s.n. **1.** Tehnică în compoziţia muzicală, constând în suprapunerea a două sau mai multe linii melodice de sine stătătoare, având fiecare un înţeles propriu, dar formând laolaltă un tot organic; polifonie, contratemă. **2.** Ştiinţa care se ocupă cu studiul regulilor contrapunctului **(1)**. – Din it. **contrappunto,** fr. **contrepoint.**

CONTRAPUNCTA, *contrapunctez,* vb. I. **1.** Intranz. (Muz.; rar) A folosi tehnica contrapunctului. **2.** Tranz. Fig. A construi pe mai multe planuri paralele individualizate situaţii, imagini corespondente etc. – Din **contrapunct.**

CONTRAPUNCTIC, -Ă, *contrapunctici, -ce,* adj. Care este scris după regulile contrapunctului. – **Contrapunct** + suf. *-ic.*

CONTRAPUNE, *contrapun,* vb. III. Tranz. (Rar) A opune. – **Contra**[1]**- + pune.**

CONTRAR, -Ă, *contrari, -e,* adj., adv., s.n., prep. **1.** Adj. Opus, potrivnic. ** *Noţiuni contrare* = noţiuni care se află într-un raport în care acceptarea uneia presupune înlăturarea celeilalte fără ca înlăturarea uneia să presupună admiterea celeilalte. **2.** Adv. Împotrivă, în contra, neconform cu... **3.** S.n. (La pl.; în forma *contrarii)* Denumire dată noţiunii care desemnează laturi, însuşiri sau tendinţe ale obiectelor şi proceselor opuse unele altora, astfel încât se exclud reciproc, această opoziţie constituind forţa motrice şi conţinutul principal al dezvoltării acelui obiect sau proces; (şi la sg.) fiecare dintre termenii unei contradicţii **(1)**. **4.** Prep. Contra, împotriva cuiva sau a ceva. [Var.: **contráriu, -ie** adj., s.n.] – Din fr. **contraire,** lat. **contrarius.**

CONTRARANDĂ, *contrarande,* s.f. Velă de formă triunghiulară sau trapezoidală plasată deasupra rondei pe goelete şi pe iahturi. – Din it. **contraranda.**

CONTRARECEPŢIE, *contrarecepţii,* s.f. Operaţie de recepţie repetată în caz de litigiu, pentru a verifica recepţia făcută anterior. – **Contra**[1]**- + recepţie** (după fr. *contre-réception).*

CONTRAREFORMĂ, *contrareforme,* s.f. Mişcare iniţiată în sec. XVI de Biserica Catolică împotriva reformaţilor şi reformei religioase. – Din fr. **contre-réforme.**

CONTRAREVOLUŢIE, *contrarevoluţii,* s.f. Acţiune organizată, de forţele înlăturate de la putere, cu scopul restaurării vechii puteri. – Din fr. **contre-révolution,** rus. **kontrrevoliuţiia.**

CONTRAREVOLUŢIONAR, -Ă, *contrarevoluţionari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la

contrarevoluţie, care aparţine contrarevoluţiei. **2.** S.m. şi f. Adept al contrarevoluţiei, participant la contrarevoluţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **contre-révolutionnaire,** rus. **kontrerevoliuţioner.**

CONTRARIA, *contrariez,* vb. I. Tranz. A supăra sau a surprinde pe cineva în mod neplăcut, făcând sau spunându-i ceva care se opune convingerilor, intenţiilor sau aşteptărilor, dorinţelor sale. [Pr.: *-ri-a*] – Din fr. **contrarier.**

CONTRARIANT, -Ă, *contrarianţi, -te,* adj. Care contrariază. [Pr.: *-ri-ant*] – **Contraria** + suf. *-ant.*

CONTRARIAT, -Ă, *contrariaţi, -te,* adj. Surprins în mod neplăcut de o împotrivire sau de un fapt care îi contrazice părerile sau aşteptările. [Pr.: *-ri-at*] – V. **contraria.**

CONTRARIERE, *contrarieri,* s.f. Acţiunea de *a contraria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **contraria.**

CONTRARIETATE s.f. **1.** Stare de surprindere neplăcută, provocată de o împotrivire, de o contrazicere. **2.** Raport logic între două noţiuni sau judecăţi care se exclud reciproc, dar care pot fi înlăturate ambele în favoarea unei a treia noţiuni sau judecăţi. [Pr.: *-ri-e-*] – Din fr. **contrariété.**

CONTRARIU, -IE adj., s.n. v. **contrar.**

CONTRAS, -Ă, *contraşi, -se,* adj. (Lingv.; despre două vocale alăturate) Redus la o singură emisiune vocalică (vocală sau diftong). – V. **contrage.**

CONTRASĂGEATĂ, *contrasăgeţi,* s.f. Deplasare pe verticală, opusă sensului de acţiune a forţelor, care se dă diferitelor porţiuni ale unui element de construcţie pentru a reduce sau a anula săgeata elastică ce apare din cauza încărcărilor. – **Contra**[1]**- + săgeată.**

CONTRASCOTĂ, *contrascote,* s.f. Fiecare dintre frânghiile prinse la colţurile pânzelor unei corăbii, servind la strângerea acestor pânze. – Din it. **contrascotta.**

CONTRASEMNA, *contrasemnez,* vb. I. Tranz. A pune semnătura pe un act semnat în prealabil de un organ ierarhic superior. – **Contra**[1]**- + semna** (după fr. *contresigner).*

CONTRASEMNARE s.f. Acţiunea de *a contrasemna* şi rezultatul ei. – V. **contrasemna.**

CONTRASEMNATAR, -Ă, *contrasemnatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care contrasemnează. – **Contra**[1]**- + semnatar** (după fr. *contresignataire).*

CONTRASEMNĂTURĂ, *contrasemnături,* s.f. Semnătură pusă pe un act după semnătura organului ierarhic superior. – **Contra**[1]**- + semnătură** (după fr. *contreseing).* Cf. germ. **Kontrasignatur.**

CONTRASERVI, *contraservesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A deservi[1]. – **Contra**[1]**- + servi.**

CONTRASERVICIU, *contraservicii,* s.n. **1.** Serviciu făcut în schimbul altui serviciu. **2.** (Rar) Deserviciu. – **Contra**[1]**- + serviciu.**

CONTRASPIONAJ, *contraspionaje,* s.n. **1.** Activitate de urmărire şi de contracarare a actelor de spionaj şi de descoperire şi prindere a spionilor. **2.** Serviciu special care desfăşoară activitatea de contraspionaj **(1)**. [Pr.: *-spi-o-*] – **Contra**[1]**- + spionaj** (după fr. *contre-espionnage*).

CONTRAST, *contraste,* s.n. **1.** Opoziţie puternică între două sau mai multe lucruri, stări, acţiuni etc. **2.** Diferenţa dintre înnegrirea maximă şi cea minimă a unei imagini fotografice. ** *Contrastul imaginii* = mărime caracteristică pentru variaţia strălucirii locale în cuprinsul unei imagini de pe ecranul tubului cinescop, în televiziune. – Din fr. **contraste.**

CONTRASTA, *contrastez,* vb. I. Intranz. A fi în contrast cu ceva sau cu cineva. – Din fr. **contraster.**

CONTRASTANT, -Ă, *contrastanţi, -te,* adj. Care contrastează, care este (pus) în contrast; contrastiv, opus. – Din fr. **contrastant.**

CONTRASTIV, -Ă, *contrastivi, -e,* adj. **1.** Care pune în evidenţă un contrast, care accentuează un contrast; contrastant, opus. **2.** (Lingv.; în sintagmele) *Analiză contrastivă* = metodă de cercetare a fenomenelor lingvistice pe baza analizei diferenţelor existente între sistemele a două limbi sau între două stadii evolutive ale aceleiaşi limbi. *Gramatică contrastivă* = gramatică bazată pe analiza contrastivă. **3.** De gramatică contrastivă **(1)**. – Din engl. **contrastive.**

CONTRASUBIECT, *contrasubiecte,* s.n. Melodie care apare concomitent cu subiectul unei fugi sau al altor lucrări polifonice. – Cf. fr. **contre-sujet**.

CONTRAŞINĂ, *contraşine,* s.f. Şină de cale ferată aşezată paralel cu şinele de cale ferată obişnuită pentru a reduce uzura roţilor, a evita deraierile la curbele prea pronunţate sau pentru a ridica şoseaua (în dreptul trecerilor de nivel) la înălţimea şinelor. – **Contra**[1]**- + şină** (după fr. *contre-rail*).

CONTRATEMĂ, *contrateme,* s.f. Melodie care se aude concomitent cu subiectul în timpul expunerii lui într-o lucrare polifonică; contrapunct **(1)**, polifonie. – Din fr. **contre-**

théme.

CONTRATIMP, *contratimpi,* s.m. **1.** (Muz.) Deplasare a accentului de pe un timp tare al măsurii pe un timp slab. **2.** Nepotrivire, inoportunitate. ** Expr. *În contratimp* = la timp nepotrivit, inoportun. – **Contra**[1]**- + timp** (după fr. *contretemps).*

CONTRATIP, *contratipuri,* s.n. Copie negativă a unui film, obţinută după un pozitiv intermediar şi folosită pentru obţinerea unui număr mare de copii pozitive. – Din fr. **contretype.**

CONTRATIPAR, *contratipare*, s.n. (Poligr.) Text tipărit pe versoul unei pagini tipărite. – **Contra**[1]**- + tipar.**

CONTRATIPARE, *contratipări,* s.f. (Cin.) Obţinere de contratipuri. – De la **contratip.**

CONTRATIPIE s.f. Procedeu de retuşare fotografică făcută pe un negativ intermediar, folosit în cazul când negativul principal este foarte preţios şi nu poate fi retuşat. – Din fr. **contretypie.**

CONTRATORPILOR, *contiatorpiloare,* s.n. (Ieşit din uz) Navă de război rapidă, care urmăreşte şi distruge torpiloarele; distrugător. – Din fr. **contre-torpilleur.**

CONTRATREAPTĂ, *contratrepte,* s.f. (Constr.) Suprafaţă verticală care formează partea din faţă a unei trepte **(1)**. – **Contra**[1]**- + treaptă.**

CONTRATURĂ, *contrature*, s.f. Tură[1] inversă. – **Contra**[1]**- + tură.**

CONTRAVALOARE, *contravalori,* s.f. Echivalent (mai ales în bani) al unui lucru oarecare, valoare dată în schimbul altei valori. – Din fr. **contre-valeur.**

CONTRAVÂNTUIRE, *contravântuiri,* s.f. Element de construcţie de forma unei grinzi cu zăbrele, având rolul de a prelua forţele orizontale (presiunea vântului, forţa de frânare) care acţionează asupra unei construcţii. – **Contra**[1]**- + vântuire** (rar < *vântui).*

CONTRAVENI, *contravin,* vb. IV. Intranz. A săvârşi o abatere de la o lege, de la un regulament, de la regulile de convieţuire socială etc. – Din fr. **contrevenir.**

CONTRAVENIENT, -Ă, *contravenienţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care săvârşeşte o contravenţie. [Pr.: -*ni-ent*] – Din germ. **Kontravenient.** Cf. fr. **contre-venant.**

CONTRAVENŢIE, *contravenţii,* s.f. Călcare a dispoziţiilor unei legi, a unui regulament etc., care, având un grad redus de pericol social, este sancţionată cu o pedeapsă uşoară. [Var.: (înv.) **contravenţiúne** s.f.] – Din fr. **contravention.**

CONTRAVENŢIONAL, -Ă, *contravenţionali, -e*, adj. De contravenţie, privitor la contravenţie. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **contraventionnel.**

CONTRAVENŢIUNE s.f. v. **contravenţie.**

CONTRAVIZITĂ, *contravizite,* s.f. **1.** A doua vizită făcută de medic bolnavilor dintr-un spital, în timpul după-amiezii. **2.** (Înv.) Vizită cu care se răspunde altei vizite. – Din fr. **contre-visite.**

CONTRAZICE, *contrazíc,* vb. III. **1.** Tranz. A susţine contrarul celor spuse de cineva; a nega. **2.** Tranz. A nu se potrivi, a fi în opoziţie, a fi incompatibil cu ceva; a dezminţi ceva. **3.** Refl. A spune ceva în opoziţie cu cele afirmate anterior de tine însuţi. **4.** Refl. recipr. (Despre susţinătorii unor opinii, unor afirmaţii etc.) A avea păreri deosebite, a nu fi de acord unii cu alţii. * (Despre afirmaţii, depoziţii etc.) A nu se potrivi unele cu altele, a se ciocni. – **Contra**[1]**- + zice** (după fr. *contredire).*

CONTRAZICERE, *contraziceri,* s.f. Faptul de *a (se) contrazice*; contradicţie, dezacord, opoziţie. – V. **contrazice.**

CONTRĂ, *contre*, s.f. Lovitură de răspuns promptă a unui sportiv după un atac lansat de adversarul său (la box, scrimă, judo, lupte etc.). – Din fr. **contre.**

CONTRE-JOUR s.n. Efect optic datorat luminării unui obiect din partea opusă aceleia din care îl privim. [Pr.: *contrjúr*] – Cuv. fr.

CONTRIBUABIL, -Ă, *contribuabili, -e,* s.m. şi f. Persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească impozit; birnic. [Pr.: -*bu-a*-] – Din fr. **contribuable.**

CONTRIBUI, *contríbui,* vb. IV. Intranz. A-şi aduce contribuţia (morală sau materială), a participa la o acţiune comună; a înlesni apariţia sau dezvoltarea unui lucru. – Din fr. **contribuer,** lat. **contribuere.**

CONTRIBUTIV, -Ă, *contributivi, -e,* adj. Care se referă la contribuţie. * Care contribuie; contributoriu. – Din fr. **contributif.**

CONTRIBUTORIU, -IE, *contributorii,* adj. (Rar) Contributiv. – Cf. fr. **contributoire.**

CONTRIBUŢIE, *contribuţii,* s.f. **1.** Parte cu care cineva participă la o acţiune sau la o cheltuială comună; aport. ** Expr. *A pune la contribuţie* = a folosi, a solicita capacitatea cuiva sau a ceva la o acţiune. **2.** Impozit; bir. [Var.: (înv.) **contribuţiúne** s.f.] – Din fr. **contribution,** lat. **contributio, -onis.**

CONTRIBUŢIUNE s.f. v. **contribuţie.**

CONTROL, *controale,* s.n. **1.** Analiză permanentă sau periodică a unei activităţi, a unei

situaţii etc. pentru a urmări mersul ei şi pentru a lua măsuri de îmbunătăţire. ** *Lucrare de control* = lucrare scrisă prin care se verifică periodic cunoştinţele elevilor sau ale studenţilor. *Cifră de control* = exponent care indică limitele cantitative ale producţiei. *Punct de control* = loc fix (la marginea unui oraş, a ţării etc.) unde organele autorităţii supraveghează îndeplinirea formalităţilor legale de către cei care trec. (Ieşit din uz) *Control obştesc* = formă de control social, specifică ţărilor socialiste. * Supraveghere continuă (morală sau materială); stăpânire, dominaţie. * Putere de dirijare a propriilor sale gesturi şi mişcări. **2.** Instituţie sau grup de persoane care supraveghează anumite activităţi. **3.** (La pl.) Registru de evidenţă a personalului (şi animalelor) unei unităţi militare. – Din fr. **controle.**

CONTROLA, *controlez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune controlului; a verifica. **2.** A domina, a stăpâni. * Tranz. şi refl. (Despre oameni) A-şi dirija propriile gesturi şi mişcări. – Din fr. **contrôler.**

CONTROLABIL, -Ă, *controlabili, -e,* adj. Care poate fi controlat; a cărui exactitate poate fi verificată. – Din fr. **contrôlable.**

CONTROLARE, *controlări,* s.f. Acţiunea de *a (se) controla.* – V. **controla.**

CONTROLAT, -Ă, *controlaţi, -te,* adj. Care se află sub control. – V. **controla.**

CONTROLATERAL, -Ă, *controlaterali, -e,* adj. (Med.) Care este în raport cu o jumătate simetrică corporală, care este localizat în jumătatea opusă. – Din fr. **contro-latéral**.

CONTROLER, *controlere,* s.n. (Inform.) Circuit complex şi logica aferentă operării în condiţii optime a unui echipament periferic. [Scris şi: *controller*] – Din engl. **controller.**

CONTROLOR, -OARE, *controlori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană însărcinată cu efectuarea unor operaţii de control. **2.** S.n. Aparat (automatizat) destinat să controleze buna funcţionare a unei instalaţii. – Din fr. **contrôleur.**

CONTROVERSA, *controversez,* vb. I. Tranz. (Rar) A discuta în contradictoriu asupra unei probleme de principiu. – Din fr. c**ontroverser,** lat. **controversare.**

CONTROVERSAT, -Ă, *controversaţi, -te,* adj. Care formează obiectul unei controverse; în controversă, în privinţa căruia există o controversă. – V. **controversa.**

CONTROVERSĂ, *controverse,* s.f. Discuţie în contradictoriu (asupra unei chestiuni principiale); (fam.) discuţie aprinsă, ceartă, neînţelegere. – Din fr. **controverse.**

CONTROVERSABIL, -Ă, *controversabili, -e,* adj. Care poate fi controversat. – Din fr. **controversable.**

CONTUMACIE s.f. Absenţă nejustificată de la judecată a inculpatului. ** Loc. adv. *În contumacie* = în lipsă, fără a fi fost prezent la proces. – Din fr. **contumace,** lat. **contumacia.**

CONTUR, *contururi,* s.n. Linie închisă care mărgineşte o parte dintr-o suprafaţă; *p. ext.* un corp, un obiect. * Reprezentare grafică a liniei care mărgineşte un obiect, un corp etc. [Pl. şi: *conture*] – Din fr. **contour.**

CONTURA, *conturez,* vb. I. **1.** Tranz. A schiţa, a trasa conturul unui obiect. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) închega în forme precise; a (se) preciza. – Din **contur.**

CONTURANŢĂ s.f. (Tel.) Mărime ce caracterizează calitatea reproducerii contururilor într-o imagine de televiziune. – De la **contura.**

CONTURARE, *conturări,* s.f. Acţiunea de *a (se) contura.* – V. **contura.**

CONTURAT, -Ă, *conturaţi, -te,* adj. Cu contururi precise; *fig.* clar, precis, evident. – V. **contura.**

CONTURBA, *contúrb,* vb. I. Tranz. A deranja, a tulbura. – Din lat. **conturbare.**

CONTURBARE, *conturbări,* s.f. Acţiunea de "a conturba" şi rezultatul ei. – V. **conturba**.

CONTURNARE, *conturnări,* s.f. Descărcarea electrică ce se produce în stratul gazos care înconjoară un izolator electric. – După fr. **contournement.**

CONTUŞ s.n. v. **contăş.**

CONTUZIE, *contuzii,* s.f. Traumatism provocat prin lovire cu un obiect dur, care constă în strivirea ţesuturilor profunde, fără ruperea tegumentului. [Var.: **contuziúne** s.f.] – Din fr. **contusion,** lat. **contusio, -onis.**

CONTUZIONA, *contuzionez,* vb. I. Tranz. A produce, a provoca o contuzie. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **contusionner.**

CONTUZIUNE s.f. v. **contuzie.**

CONŢ, *conţuri,* s.n. (Înv.) Grup de 24 de coli de hârtie. – Din magh. **konc.**

CONŢINE, pers. 3 *conţine,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre un recipient) A fi umplut (total sau parţial) cu...; a cuprinde, a avea în interior... **2.** (Despre cărţi, texte) A fi alcătuit din..., a avea în sine. – Din fr. co**ntenir,** lat. **continere** (după *ţine).*

CONŢINUT, *conţinuturi,* s.n. **1.** Ceea ce încape într-un spaţiu limitat, în special într-un recipient. **2.** Totalitatea notelor esenţiale ale unei noţiuni, determinată în raport cu sfera

acesteia; comprehensiune. **3.** Fondul de idei şi afectiv al unei opere literare sau artistice; cuprins, temă, miez. **4.** Lista ordonată a materialului pe care îl cuprinde o revistă, o carte; tablă de materii, sumar. – V. **conţine.**
CONŢINUTISM s.n. **1.** Teorie estetică ce acordă mare importanţă conţinutului operei de artă. **2.** Preponderenţă a conţinutului într-o operă de artă faţă de mijloacele formale. – **Conţinut** + suf. *-ism.*
CONŢINUTIST, -Ă, *conţinutişti, -ste,* adj. (Rar) De conţinutism. – **Conţinut** + suf. *-ist.*
CONŢINUTISTIC, -Ă, *conţinutistici, -ce,* adj. (Rar) De conţinut. – **Conţinutist** + suf. *-ic.*
CONŢOPIST, -Ă, *conţopişti, -ste,* s.m. şi f. (Astăzi depr.) Persoană care execută lucrări mărunte de birou; copist. – Din germ. **Konzipist.**
CONURBAŢIE s.f. Aglomeraţie urbană formată dintr-un oraş cu rol de centru, spre care gravitează, din punct de vedere economic, administrativ şi cultural, o serie de oraşe învecinate mai mici. – Din fr. **conurbation.**
CONVALESCENT, -Ă, *convalescenţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în convalescenţă, pe cale de însănătoşire. – Din fr. **convalescent,** lat. **convalescens, -ntis.**
CONVALESCENŢĂ s.f. Perioadă prin care trece un bolnav după vindecare până la însănătoşirea deplină; întremare. – Din fr. **convalescence,** lat. **convalescentia.**
CONVECTIV, -Ă, *convectivi, -e,* adj. (Fiz.) De convecţie, al convecţiei, produs prin convecţie. – Din germ. **konvektiv.**
CONVECTOR, *convectoare,* s.n. (În sintagma) *Convector de climatizare* = aparat folosit pentru condiţionarea aerului în cameră prin circulaţie forţată, compus dintr-o baterie de încălzire, una de răcire, un filtru de aer şi un ventilator. [Pl. şi: (m.) *convectori*] – Din fr. **convecteur.**
CONVECŢIE, *convecţii,* s.f. **1.** Mişcare ascendentă a aerului, de natură termică sau dinamică. **2.** Mişcare de ansamblu a particulelor unui fluid. ** *Convecţia căldurii* = transmiterea căldurii cu ajutorul curenţilor de fluid naturali sau artificiali. *Curenţi de convecţie* = mişcare pe verticală a părţilor unui fluid, determinată de inegalitatea densităţilor acestor părţi. *Convecţie electrică* = deplasare macroscopică a unui mediu încărcat cu electricitate. – Din fr. **convection.**
CONVEIER, *conveiere,* s.n. **1.** Transportor cu mişcare continuă, format din elemente flexibile de tracţiune (benzi, cabluri, lanţuri etc.) şi folosit la deplasarea obiectelor în timpul prelucrării lor; bandă rulantă. **2.** (În sintagma) *Conveier verde* = sistem de organizare a producerii nutreţurilor verzi pentru a se asigura hrănirea continuă a animalelor din primăvară până toamna. [Pr.: *-ve-ier*] – Din engl. **conveyer,** rus. **konveier.**
CONVENABIL, -Ă, *convenabili, -e,* adj. Care convine sau poate conveni; potrivit, acceptabil; mulţumitor, satisfăcător; avantajos. * (Despre preţuri sau mărfuri) Ieftin. – Din fr. **convenable.**
CONVENI, *convin,* vb. IV. Intranz. **1.** A corespunde dorinţelor cuiva, a fi pe placul cuiva. **2.** A cădea de acord cu cineva; a se învoi, a se înţelege. * Tranz. A accepta, a admite. * A încheia o convenţie. – Din fr. **convenir,** lat. **convenire.**
CONVENIENŢĂ, *convenienţe,* s.f. (Mai ales la pl.) Regulă de purtare impusă de o anumită societate, uzanţă. ** Loc. adj. *De convenienţă* = făcut numai pentru a respecta anumite forme sociale, anumite interese; de formă. * *Căsătorie de convenienţă* = căsătorie la care se ţine seama numai de interese materiale şi familiale. [Pr.: *-ni-en-*] – Din it. c**onvenienza.**
CONVENT, *conventuri,* s.n. **1.** Consiliul unei mănăstiri sau al unui ordin călugăresc la catolici. **2.** For suprem alcătuit din clerici şi laici la protestanţi. **3.** Adunare generală a francmasonilor. – Din lat. **conventus,** fr., engl. **convent.**
CONVENTICUL, *conventicule,* s.n. (Rar) Adunare secretă (adesea ilegală). -Din fr. **conventicule,** lat. **conventiculum.**
CONVENŢIE, *convenţii,* s.f. **1.** Înţelegere, acord între două sau mai multe state, instituţii sau persoane cu privire la anumite probleme sau la anumite obiective. * (Jur.) Contract; denumire dată unor tratate internaţionale. * (În artă) Înţelegere tacită de a admite unele procedee sau ficţiuni. **2.** (La pl.) Deprinderi stabilite prin tradiţie. [Var.: **convenţiúne** s.f.] – Din fr. **convention,** lat. **conventio, -onis.**
CONVENŢIONAL, -Ă, *convenţionali, -e,* adj. **1.** Stabilit prin convenţie, acceptat prin tradiţie. **2.** Provenit dintr-o convenţie învechită sau practicată mecanic (şi rupt de realitate); artificial. * (Despre caracter, fire etc.) Lipsit de naturaleţe, factice, prefăcut. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **conventionnel,** lat. **conventionalis.**
CONVENŢIONALISM s.n. Caracterul a ceea ce este convenţional; (în artă) tendinţă idealistă de a se conforma regulilor general acceptate, fără o percepere proprie, realistă a

faptelor. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **conventionalisme.**

CONVENŢIONALIST, -Ă, *convenţionalişti, -ste,* adj. Referitor la convenţionalism. [Pr.: -*ţi-o-*] – **Convenţional** + suf. -*ist.*

CONVENŢIONALITATE s.f. Convenţionalism. [Pr.: -*ţi-o-*] – **Convenţional** + suf. -*itate.*

CONVENŢIONALIZAT, -Ă, *convenţionalizaţi, -te,* adj. (Rar) Care a devenit convenţional. [Pr.: -*ţi-o-*] – De la **convenţional.**

CONVENŢIUNE s.f. v. **convenţie.**

CONVERGE, pers. 3 *convérge,* vb. III. Intranz. A se îndrepta spre acelaşi punct; *fig.* spre acelaşi scop – Din fr. **converger,** lat. **convergere.**

CONVERGENT, -Ă, *convergenţi, -te,* adj. Care converge. ** *Lentilă convergentă* = lentilă convexă care adună într-un singur focar razele care o străbat. * (Mat.; despre un şir infinit de numere) Care tinde către un anumit număr finit, numit limită. – Din fr. **convergent,** lat. **convergens, -ntis,**

CONVERGENŢĂ, *convergenţe,* s.f. **1.** Faptul de a converge; îndreptare spre acelaşi punct; *fig.* către acelaşi scop. * Valoarea reciprocă a distanţei focale a unei lentile, exprimată în dioptrii. **2.** Apariţie a unor asemănări structurale sau funcţionale la organisme îndepărtate filogenetic, ca rezultat al adaptării lor la condiţii de mediu relativ identice. – Din fr. **convergence.**

CONVERS, -Ă, *converşi, -se,* adj. (Despre judecăţi, raţionamente) Al cărui subiect poate fi transformat în atribut sau invers, fără a schimba sensul judecăţii sau a altera adevărul ei. – Din fr. **converse,** lat. **conversus.**

CONVERSA, *conversez,* vb. I. Intranz. A sta de vorbă cu cineva, a întreţine o convorbire; a discuta. – Din fr. **converser,** lat. **conversari.**

CONVERSAŢIE, *conversaţii,* s.f. Discuţie, convorbire. * (Rar) Fel de a vorbi, de a discuta. [Var.: (înv.) **conversaţiúne** s.f.] – Din fr. **conversation,** lat. **conversatio, -onis.**

CONVERSAŢIONAL, -Ă, *conversaţionali, -e,* adj. De conversaţie. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **conversationnel.**

CONVERSAŢIUNE s.f. v. **conversaţie.**

CONVERSIUNE, *conversiuni,* s.f. **1.** Schimbare a condiţiilor unui împrumut. **2.** Preschimbare a unei valori de natură economică în alta. **3.** (Log., în sintagma) *Conversiunea judecăţilor* = operaţie de inversare a funcţiunii subiectului şi predicatului în judecată, păstrându-se calitatea judecăţii. **4.** (Chim.) Mărime care exprimă transformarea substanţelor iniţiale dintr-o reacţie chimică în unitatea de timp, exprimată de obicei în procente pe unitate de timp. – Din fr. **conversion,** lat. **conversio, -onis.**

CONVERTI, *convertesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A adera sau a determina pe cineva să adere la o anumită convingere (religioasă). **2.** Tranz. A schimba bancnota în aur sau devize. – Din fr. **convertir,** lat. **convertere.**

CONVERTIBIL, -Ă, *convertibili, -e,* adj. Care poate fi convertit. – Din fr. c**onvertible,** lat. **convertibilis.**

CONVERTIBILITATE, *convertibilităţi,* s.f. Drept al deţinătorului unor bancnote de a pretinde şi obligaţia băncii care le-a emis de a schimba bancnotele, la cerere, cu aur sau cu devize-aur la paritatea oficială. – Din fr. **convertibilité.**

CONVERTIRE, *convertiri,* s.f. Faptul de *a (se) converti.* – V. **converti.**

CONVERTIZARE, *convertizări,* s.f. Proces metalurgic care constă în înlăturarea unor impurităţi din masa metalică de fontă, de plumb, de cupru etc., aflată în stare de fuziune în convertizor, pe baza unor reacţii de oxidare, cu ajutorul unui curent de aer, de oxigen etc. – Din **convertizor.**

CONVERTIZOR, *convertizoare,* s.n. **1.** Dispozitiv mecanic de transformare a mişcării sau a forţelor. **2.** Cuptor în care se realizează operaţia de convertizare. **3.** Maşină sau grup de maşini electrice care transformă un gen de curent în altul. **4.** Maşină pentru transformarea grişului în făină. – Din fr. **convertisseur.**

CONVERTOPLAN, *convertoplane,* s.n. Avion cu aripa mobilă în jurul unui ax paralel cu anvergura şi care poate realiza decolarea şi aterizarea pe distanţe foarte scurte. – Et. nec.

CONVERTOR, *convertoare,* s.n. Circuit electronic cu un singur tub electronic, care realizează transformarea frecvenţei semnalelor incidente în radioreceptoare. – Din engl. **converter.**

CONVEX, -Ă, *convecşi, -xe,* adj. Care are suprafaţa rotunjită şi bombată, care prezintă o proeminenţă. – Din fr. **convexe,** lat. **convexus.**

CONVEXITATE, *convexităţi,* s.f. Însuşirea de a fi convex; suprafaţă, formă, parte convexă (a unui lucru); proeminenţă. – Din fr. **convexité,** lat. **convexitas, -atis.**

CONVICŢIE s.f. v. **convicţiune.**

CONVICŢIUNE, *convicţiuni,* s.f. (Livr.) Convingere. [Pr.: *-ţi-u÷,* – Var.: **convícţie** s.f.] – Din fr. **conviction,** lat. **convictio, -onis.**

CONVIEŢUI, *convieţuiesc,* vb. IV. Intranz. A trăi împreună în acelaşi loc cu cineva; a coabita. – **Con**[1]**-** + **vieţui** (după lat. *convivere).*

CONVIEŢUIRE, *convieţuiri,* s.f. Faptul de *a convieţui*; coabitare. – V. **convieţui.**

CONVIEŢUITOR, -OARE, *convieţuitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care trăieşte în acelaşi loc cu altcineva. [Pr.: *-ţu-i-*] – **Convieţui** + suf. *-tor.*

CONVINGĂTOR, -OARE, *convingători, -oare,* adj. (Despre fapte, argumente etc.) Care convinge; concludent. – **Convinge** + suf. *-ător.*

CONVINGE, *conving,* vb. III. Tranz. A face pe cineva să adopte o părere pe bază de dovezi şi argumente, a-l face să recunoască ceva ca adevărat. * Refl. A-şi da seama, a recunoaşte că ceva este într-un anumit fel, a se încredinţa de ceva. [Perf. s. *convinsei,* part. *convins*] – Din lat. **convincere** (după *învinge).*

CONVINGERE, *convingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) convinge*; convicţiune. * Părere fermă asupra unui lucru. ** Loc. adv. *Cu convingere* = în mod ferm, hotărât, răspicat. *Fără convingere* = în chip vag, nehotărât; fără entuziasm, fără tragere de inimă, în silă. – V. **convinge.**

CONVINS, -Ă, *convinşi, -se,* adj. Care a dobândit o convingere, care are convingerea că...; încredinţat; ferm, hotărât. – V. **convinge.**

CONVIV, -Ă, *convivi, -e,* s.m. şi f. (Livr.) Comesean. – Din fr. **convive,** lat. **conviva.**

CONVOCA, *convóc,* vb. I. Tranz. A chema, a face să vină într-un anumit loc o persoană, un grup de persoane sau un corp constituit, cu un anumit scop (oficial). – Din fr. **convoquer,** lat. **convocare.**

CONVOCABIL, -Ă, *convocabili, -e*, adj. Care poate fi convocat. – Din fr. **convocable.**

CONVOCARE, *convocări,* s.f. Acţiunea de *a convoca* şi rezultatul ei. * (Concr.) Înştiinţare scrisă prin care este convocată o persoană, o adunare etc., convocaţiune. – V. **convoca.**

CONVOCATOR, -OARE, *convocatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care convoacă. **2.** (Ieşit din uz) S.n. Listă cu cei convocaţi la o acţiune şi semnăturile lor. – **Convoca** + suf. *-tor.*

CONVOCAŢIUNE, *convocaţiuni,* s.f. (Rar) Convocare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **convocation,** lat. **convocatio, -onis.**

CONVOI, *convoaie,* s.n. Grup, şir de vehicule (care transportă materiale, trupe etc.). * Mulţime (încolonată) care merge în aceeaşi direcţie (şi cu acelaşi scop); coloană; *spec.* cortegiu. [PI. şi: *convoiuri*] – Din fr. **convoi.** Cf. rus. **konvoi**, it. **convoglio**.

CONVOLUT[1]**,** *convoluturi,* s.n. Grup de scrieri care apar izolat în cataloagele unei biblioteci sau într-o arhivă. – Din germ. **Konvolut.**

CONVOLUT[2]**, -Ă,** *convoluţi, -te,* adj. (Despre organe) Răsucit în formă de cornet. * Răsucit, întors asupra lui însuşi. – Din fr. **convoluté,** lat. **convolutus.**

CONVOLUŢIE, *convoluţii,* s.f. Întoarcere, răsucire. [Var.: **convoluţiúne** s.f.] – Din fr. **convolution.**

CONVOLUŢIUNE s.f. v. **convoluţie.**

CONVORBI, *convorbesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. – **Con**[1]**-** + **vorbi** (după germ. *unterreden).*

CONVORBIRE, *convorbiri,* s.f. Acţiunea de *a convorbi*; conversaţie, discuţie. ** *Convorbire telefonică* = comunicaţie bilaterală realizată prin intermediul unei instalaţii telefonice. – V. **convorbi.**

CONVULSA, *convulsez,* vb. I. Refl. (Rar) A se convulsiona. – Din fr. **convulser.**

CONVULSIE, *convulsii,* s.f. **1.** Contracţie bruscă, involuntară, prelungită a musculaturii unui segment corporal sau a întregului corp; spasm. **2.** Fig. Frământare, zvîrcolire, încordare. [Var.: **convulsiúne** s.f.] – Din fr. **convulsion,** lat. **convulsio, -onis.**

CONVULSIONA, *convulsionez,* vb. I. Refl. A avea convulsii, spasme; a se zvârcoli, a se încorda. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **convulsionner.**

CONVULSIONAT, -Ă, *convulsionaţi, -te,* adj. Cuprins de convulsii. [Pr.: *-si-o-*] – V. **convulsiona.**

CONVULSIOTERAPIE, *convulsioterapii,* s.f. (Med.) Metodă terapeutică de şoc constând în provocarea intenţionată a convulsiilor. [Pr.: *-si-o-*] – **Convulsie** + **terapie.**

CONVULSIUNE s.f. v. **convulsie.**

CONVULSIV, -Ă, *convulsivi, -e,* adj. Care se referă la convulsii; care provoacă convulsii, caracterizat prin convulsii, însoţit de convulsii. ** *Tuse convulsivă* = boală infecto-contagioasă, frecventă la copii, caracterizată prin accese de tuse spasmodică, de o mare violenţă; tuse măgărească. – Din fr. **convulsif.**

COOCUPANT, -Ă, *coocupanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care ocupă un loc, împreună cu una sau mai multe persoane. – Din fr. **coocupant.**

COOL s.n. Manieră reţinută, interiorizată de interpretare în jazul modern. [Pr.: *cul*] – Cuv. engl.

COOPERA, *cooperez,* vb. I. Intranz. A lucra împreună cu cineva, a colabora, a-şi da concursul, a conlucra. – Din fr. **coopérer,** lat. **cooperari.**

COOPERARE, *cooperări,* s.f. Faptul de *a coopera*; muncă în comun, cooperaţie **(1)**; conlucrare. – V. **coopera.**

COOPERATISM s.n. Sistem economic care atribuie un rol important cooperaţiei. * Curent în economie care preconizează rezolvarea unor probleme prin generalizarea treptată a cooperaţiei; (rar) cooperativism. – Din fr. **coopératisme.**

COOPERATIST, -Ă, *cooperatişti, -ste,* adj. Care ţine de cooperaţie, privitor la cooperaţie; care activează în cooperaţie; care are caracterele cooperaţiei. – Din **cooperaţie.**

COOPERATIV, -Ă, *cooperativi, -e,* adj. Care cooperează; binevoitor. – Din fr. **coopératif.**

COOPERATIVĂ, *cooperative,* s.f. **1.** Organizaţie economică formată prin asocierea liber consimţită a unui grup de persoane (mici producători, meseriaşi, consumatori), pentru producerea, cumpărarea, desfacerea în comun a unor produse, pentru acordarea de credite sau pentru prestarea unor servicii. (În trecut) *Cooperativă Agricolă de Producţie* = unitate economică socialistă autonomă, realizată prin asocierea ţărănimii, bazată pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producţie şi a producţiei. *Cooperativă meşteşugărească* = unitate economică autonomă, în care se uneşte de bunăvoie un grup de meseriaşi pentru a lucra în comun cu mijloace aduse de ei în proprietate comună sau cumpărate în comun. **2.** (Concr.) Magazin de desfacere al unei organizaţii cooperatiste de consum sau de producţie. – Din fr. **coopérative.**

COOPERATIVISM s.n. (Rar) Cooperatism. – **Cooperativ** + suf. *-ism.*

COOPERATIVIST, -Ă, *cooperativişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al cooperativismului. – De la **cooperativism** cu schimbarea sufixului.

COOPERATIVIZA, *cooperativizez,* vb. I. Tranz. A supune procesului de cooperativizare. – Din **cooperativizare** (derivat regresiv).

COOPERATIVIZARE, *cooperativizări,* s.f. Proces de unire treptată a micilor producători în cooperative. ** (În trecut) *Cooperativizarea agriculturii* = unire a ţărănimii în unităţi agricole cooperatiste. – Din **cooperativă.**

COOPERATOR, -OARE, *cooperatori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Membru al unei cooperative, participant la o cooperativă. – Din fr. **coopérateur.**

COOPERAŢIE s.f. **1.** Cooperare. **2.** Asociere, uniune de persoane, în întreprinderi cooperatiste (de producţie, de consum, de desfacere, de credit, prestări de servicii etc.). – Din fr. **coopération,** rus. **kooperaţiia.**

COOPERIT s.n. Sulfură naturală de platină. – Din engl. **cooperite.**

COOPTA, *cooptez,* vb. I. Tranz. A primi pe cineva într-un colectiv cu consimţământul acestuia. – Din fr. **coopter,** lat. **cooptare.**

COOPTARE, *cooptări,* s.f. Acţiunea de *a coopta* şi rezultatul ei; *spec.* mod de alegere a unei persoane într-un colectiv, într-un comitet etc. cu consimţământul membrilor lor. – V. **coopta.**

COORDONA, *coordonez,* vb. I. Tranz. A pune de acord părţile unui tot, a îndruma în sens unitar o serie de activităţi desfăşurate în vederea aceluiaşi scop. – Din fr. **coordonner.**

COORDONARE, *coordonări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a coordona* şi rezultatul ei. **2.** Relaţie stabilită, în cadrul unui enunţ, între cuvinte, construcţii şi propoziţii care stau pe acelaşi plan, fără ca unul dintre elemente să depindă din punct de vedere gramatical de celălalt. – V. **coordona.**

COORDONAT, -Ă, *coordonaţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Pus de acord (cu celelalte părţi sau în toate părţile sale); armonizat. **2.** (Lingv.; în sintagma) *Propoziţie coordonată* (şi substantivat, f.) = propoziţie care stă în raport de coordonare cu alta. **II.** S.f. **1.** (Mat.) Fiecare dintre elementele (numere, distanţe, unghiuri etc.) care caracterizează poziţia unui punct în raport cu un sistem de referinţă. **2.** (Geogr.) Sistem de cercuri imaginare (meridiane şi paralele) trasate pe suprafaţa globului pământesc, cu ajutorul cărora se determină poziţia unui punct de pe glob. **3.** (Astron.) Sistem de numere care pot fi concretizate prin linii şi care servesc la determinarea poziţiei unui astru. * (La pl.; în sintagma) *Coordonate ecliptice* = latitudinea şi longitudinea aştrilor pe sfera cerească, raportate la ecliptică. **4.** (Fig.) Dată **(II)**. *Coordonatele planului de muncă.* – V. **coordona.**

COORDONATOR, -OARE, *coordonatori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care coordonează. **2.** Adj. (Lingv.; în sintagma) *Conjuncţie coordonatoare* = conjuncţie care leagă propoziţii sau părţi de propoziţie de acelaşi fel. **3.** S.n. Aparat care indică în mod automat pilotului, în cursul zborului, poziţia avionului şi distanţa parcursă de la locul de

decolare. – Din fr. **coordonnateur.**

COP, *copuri,* s.n. (Reg.) Măsură de capacitate de aproape un litru. * Cană, vas având această capacitate. * Conţinutul unei astfel de căni. – Din rus. **kop**.

COPAC, *copaci,* s.m. Plantă cu trunchiul lemnos şi înalt, ale cărei crengi se ramifică la o distanţă oarecare de sol, formând o coroană; arbore, pom. [Var.: (reg.) **copáci** s.m.] – Cf. alb. **kopač**.

COPACI s.m. v. **copac.**

COPAI s.n. Substanţă extrasă din copaier, conţinând terebentină, care se foloseşte, în medicină, împotriva unor tulburări ale căilor urinare. – Din fr. **copahu.**

COPAIE, *copăi,* s.f. (Reg.) **1.** Albie **(1)**. **2.** Ladă în care curge făina la moară. [Pr.: -*pa-ie*] – Din bg., scr. **kopanja.**

COPAIER, *copaieri,* s.m. Arbore înalt cu lemnul roşu, care creşte în America de Sud (*Coaifera officinalis)*. [Pr.: -*pa-ier*] – Din fr. **kopaîer, copayer.**

COPAL s.n. Răşină naturală, asemănătoare cu chihlimbarul, extrasă din diverşi arbori tropicali, folosită în special în prepararea lacurilor. – Din fr. **copal.**

COPAN, *copane,* s.n. (Reg.) Şold, coapsă (de animal). – Din bg. **kopan.**

COPARTICIPA, *coparticip,* vb. I. Intranz. A participa la ceva împreună cu alţii. – Din fr. **coparticiper.**

COPARTICIPARE, *coparticipări,* s.f. Acţiunea de *a coparticipa* şi rezultatul ei; participare la ceva împreună cu alţii; coparticipaţie. – V. **coparticipa.**

COPARTICIPAŢIE, *coparticipaţii,* s.f. Coparticipare. – Din fr. **coparticipation.**

COPASTIE, *copastii,* s.f. Bordură de lemn sau de metal montată la partea superioară a parapetului sau a balustradei bordajelor unei nave. – Din ngr. **kupastí.**

COPĂCEL, *copăcei,* s.m. Diminutiv al lui *copac.* ** Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a merge, a umbla* etc.) *copăcel* = a sta (sau a merge) pe picioare, drept (şi încet, cu grijă). – **Copac** + suf. -*el.*

COPĂIŢĂ, *copăiţe,* s.f. Diminutiv al lui *copaie.* – **Copaie +** suf. -*iţă.*

COPĂRTAŞ, -Ă, *copărtaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu altele cu care participă la o afacere sau la o împărţeală. – **Co-** + **părtaş.**

COPÂRŞEU, *copârşeie,* s.n. (Reg.) Sicriu. – Din magh. **koporsó.**

COPCĂ[1]**,** *copci,* **(4)** *copce,* s.f. **1.** Sistem format din două piese metalice (un cârlig şi un inel, folosit pentru prinderea a două părţi ale unei confecţii. **2.** Agrafă pentru învelitori în construcţie. **3.** Proeminenţă în formă de limbă a unei piese plate, care intră în orificiul altei piese plate, realizând îmbinarea prin încopciere. [Var.: (reg.) **cópcie** s.f.] – Din bg. **kopce.**

COPCĂ[2]**,** *copci,* s.f. **1.** Gaură, spărtură făcută în gheaţa unui râu, a unei bălţi etc. pentru pescuit, sau pentru scos apă. ** Expr. (Fam.) *A se duce pe copcă* = (despre bunuri) a se pierde, a se irosi, a se distruge; (despre oameni) a intra într-o mare încurcătură, a o păţi. **2.** Gaură făcută într-o şiră de paie, în care se ţine uneori pleava. **3.** Scobitură, groapă făcută în pământ, în piatră etc. **4.** (Reg.) Săritură pe care o fac animalele când fug repede. – Din bg. **kopka.**

COPCIE s.f. v. **copcă**[1]**.**

COPEICĂ, *copeici,* s.f. Monedă divizionară cu valoarea unei sutimi dintr-o rublă. – Din rus. **kopeika.**

COPEPOD, *copepode,* s.n. (La pl.) Subclasă de crustacee mici care formează planctonul din apele dulci sau marine; (şi la sg.) crustaceu din această subclasă. – Din fr. **copépodes.**

COPERIŞ, *coperişuri,* s.n. (Înv. şi pop.) Acoperiş. – **Coperi** (înv. "a acoperi" < lat.) **+** suf. -*iş.*

COPERTA, *copertez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de copertare; a lega. – Din it. **copertare.**

COPERTARE, *copertări,* s.f. Acţiunea de *a coperta* şi rezultatul ei; operaţie de îmbrăcare a unei cărţi, a unui caiet etc. cu un înveliş protector de hârtie, carton, material plastic etc. – V. **coperta.**

COPERTĂ, *coperte,* s.f. Învelişul protector al unei cărţi, al unei publicaţii, al unui caiet etc.; scoarţă, învelitoare. [Pl. şi: *coperţi*] – Din it. **coperta.**

COPERTINĂ, *copertine,* s.f. Element de construcţie cu suprafaţă plană, care acoperă de obicei intrarea într-o clădire. – Din it. **copertina.**

COPIA, *copiez,* vb. I. Tranz. **1.** A transcrie un text, redând exact conţinutul lui. * A reproduce fără originalitate o operă de artă. * Intranz. (În şcoală) A redacta o lucrare folosind în mod nepermis lucrarea altui elev sau alte surse de informaţie. * A plagia. **2.** (Peior.) A reproduce ceva prin imitaţie servilă; a imita pe cineva. – Din fr. **copier.**

COPIAT s.n. Copiere. – V. **copia.**

COPIATIVĂ, *copiative,* adj. (În sintagma) *Hârtie copiativă* = plombagină. [Pr.: -*pi-a-*] – Din it. **copiativo.**

COPIE, *copii,* s.f. **1.** Reproducere exactă a unui text, a unei opere de artă, a unei imagini fotografice etc. **2.** (Peior.) Imitaţie servilă şi fără valoare, făcută uneori prin mijloace nepermise. **3.** Înscris care reproduce întocmai cuprinsul unui alt înscris constatator al unui act juridic. ** *Copie legalizată* = copie pe care un organ de stat competent o atestă ca fiind conformă cu originalul. – Din fr. **copie,** lat. **copia.**

COPIER, *copiere,* s.n. Registru în care se copiază (unele operaţii contabile). [Pr.: -*pi-er*] – Din germ. **Kopier** [buch].

COPIERE, *copieri,* s.f. Acţiunea de *a copia* şi rezultatul ei; copiat. [Pr.: -*pi-e-*] – V. **copia.**

COPIL, *copii,* s.m. **1.** Băiat sau fată în primii ani ai vieţii (până la adolescenţă). ** *Copil de şcoală* = copil care a depăşit vârsta de 7 (sau 6) ani şi merge la şcoală. *Copil mic* = sugaci. (pop.) *Copil de ţâţă* = sugaci. ** Loc. adv. *De (mic) copil* = din copilărie. ** Expr. (Despre bătrâni) *A ajunge* (sau *a da*) *în mintea copiilor* = a-şi pierde judecata, a se ramoli. **2.** Tânăr, adolescent. ** (În trecut) *Copil de casă* = fiu de boier care făcea serviciul de paj la familia domnitoare sau la boierii mari. *Copil de trupă* = copil (orfan) crescut şi educat de o unitate militară. **3.** Fiu, fiică. ** *Copil legitim* = copil născut în cadrul căsătoriei. *Copil nelegitim* = copil născut în afara căsătoriei; copil natural, bastard. *Copil din flori* = copil din afara căsătoriei; copil nelegitim, copil natural, bastard. ** Expr. *Unde (şi-) a înţărcat dracul copiii* = în locuri depărtate şi pustii. **4.** Fig. Om naiv, fără experienţă – Cf. alb. **kopil**.

COPIL[2]**,** *copili,* s.m. **1.** Lăstar crescut de la baza tulpinii unei plante, din primul nod. **2.** Cui de lemn sau de metal care se înfige în ochiul ţâţânii, la stâlpul uşii sau al porţii. – Cf. **copil**[1]**.**

COPILANDRĂ, *copilandre,* s.f. Fată în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă; codană. – Din **copilandru.**

COPILANDRU, *copilandri,* s.m. Băiat în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă. – **Copil**[1] + suf. -*andru.*

COPILAŞ, *copilaşi,* s.m. Diminutiv al lui *copil*[1]. – **Copil**[1] + suf. -*aş.*

COPILĂ, *copile,* s.f. **1.** Fiică. **2.** Fată mică, fetiţă. **3.** Fată tânără (după ce a trecut de vârsta copilăriei). **4.** Fig. Fată naivă, nevinovată. – **Copil**[1] + suf. -*ă.*

COPILĂRESC, -EASCĂ, *copilăreşti,* adj. **1.** Al copilului[1], specific sau propriu copilului[1]; privitor la copil[1]. **2.** Fig. (Despre manifestări ale omului) Lipsit de maturitate, nechibzuit, naiv. – **Copil**[1] + suf. -*ăresc.*

COPILĂREŞTE adv. În felul copiilor[1], ca un copil[1]. – **Copil**[1] + suf. -*ăreşte.*

COPILĂRI, *copilăresc,* vb. IV. Intranz. A petrece (undeva sau cu cineva) anii copilăriei. – **Copilărie** + suf. -*ări.*

COPILĂRIE, *copilării,* s.f. **1.** Perioadă a vieţii omeneşti de la naştere până la adolescenţă; timpul când este cineva copil [1]. * Fig. Început. **2.** Faptă, purtare, vorbe, apucături de copil[1]; naivitate. – **Copil**[1] + suf. -*ărie.*

COPILĂROS, -OASĂ, *copilăroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Ca un copil[1]; *p. ext.* zburdalnic, zvăpăiat, neastâmpărat. **2.** Copilăresc, ca pentru copii[1]. – **Copil**[1] + suf. -*ăros.*

COPILEŢ, *copileţi,* s.m. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului; *p. ext.* copil[2] **(1)**. – **Copil**[2] + suf. -*eţ.*

COPILI, *copilesc,* vb. I. Tranz. A tăia lăstarii secundari, nepurtători de rod; a curăţa de copili[2]. – Din **copil**[2]**.**

COPILIT s.n. Faptul de *a copili.* – V. **copili.**

COPILIŢĂ*, copiliţe,* s.f. Diminutiv al lui "copilă". – **Copil**[1] + suf. -*iţă.*

COPILOT, *copiloţi,* s.m. Pilot secund. – Din fr. **copilote.**

COPIOS, -OASĂ, *copioşi, -oase,* adj. Îmbelşugat, bogat, abundent; îndestulat. [Pr.: -*pi-os*] – Din fr. **copieux,** lat. **copiosus.**

COPIST, -Ă, *copişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** (În trecut) Funcţionar inferior care (redacta şi) copia acte. **2.** Persoană care înainte de apariţia tiparului, copia un manuscris. – Din fr. **copiste.**

COPITAT, *copitate,* s.n. (La pl.) Grup de mamifere erbivore, având ultimele falange acoperite cu copite; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. – Din **copită**.

COPITĂ, *copite,* s.f. Partea cornoasă, rezistentă, care acoperă terminaţiile degetelor la copitate şi protejează ţesuturile vii. – Din sl. **kopyto.**

COPLANAR, -Ă, *coplanari, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care se află în acelaşi plan. – Din fr. **coplanaire.**

COPLEŞI, *copleşesc,* vb. IV. Tranz. (Despre abstracte) A cuprinde din toate părţile, a năpădi, a doborî, a birui pe cineva. * A emoţiona peste măsură, a impresiona puternic. * (Despre fiinţe) A înconjura din toate părţile; a cuprinde. – Probabil din lat. **complexire.**

COPLEŞIRE, *copleşiri,* s.f. Faptul de *a copleşi*; năpădire, împovărare. – V. **copleşi.**

COPLEŞITOR, -OARE, *copleşitori, -oare,* adj. Care copleşeşte. – **Copleşi** + suf. -*tor.*

COPOI, *copoi,* s.m. **1.** Câine de vânătoare de talie mare, care urmăreşte vânatul după miros; ogar, prepelicar, căpău. * Câine poliţist folosit la urmărit. **2.** (Arg.) Nume dat agenţilor de poliţie. – Cf. magh. **kopó.**

COPOIAŞ, *copoiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *copoi* **(1)**. – **Copoi** + suf. *-aş.*

COPOIESC, -IASCĂ, *copoieşti,* adj. (Rar) De copoi. – **Copoi** + suf. *-esc.*

COPOLIMER, *copolimeri,* s.m. (Chim.) Polimer mixt, rezultat din unirea moleculelor a doi compuşi diferiţi. – Din fr. **copolymére.**

COPOLIMERIZARE, *copolimerizări,* s.f. Reacţie de polimerizare a unui amestec de doi monomeri, din care rezultă un polimer mixt cu proprietăţi diferite de proprietăţile polimerilor obţinuţi din fiecare monomer în parte. – Cf. fr. **copolymériser**.

COPORÂIE, *coporâi,* s.f. (Reg.) Coada coasei. [Pr.: *-râ-ie*] – Din magh. **kaparó.**

COPOSESIUNE, *coposesiuni,* s.f. Posesiune în comun a unui lucru. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **copossession.**

COPRĂ, *copre,* s.f. Miezul uscat al nucii de cocos, folosit ca materie primă pentru obţinerea untului de cocos; uleiul conţinut de acest miez. – Din fr. **copra.**

COPREŞEDINTE, *copreşedinţi,* s.m. Persoană care îndeplineşte funcţia de preşedinte împreună cu altcineva. – **Co-** + **preşedinte** (după fr. *coprésident).*

COPRINĂ, *coprine,* s.f. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina terminată cu o singură floare, mare, de culoare galbenă (*Narcissus radiiflorus)* sau albă (*Narcissus poeticus*). – Cf. bg **koprina** "mătase".

COPRINDE vb. III. v. **cuprinde.**

COPRINDERE s.f. v. **cuprindere.**

COPRINS s.n. v. **cuprins**[1]**.**

COPRINZĂTOR, -OARE adj. v. **cuprinzător.**

COPROCULTURĂ, *coproculturi,* s.f. Cultivare şi identificare pe medii speciale de cultură a germenilor prezenţi în materiile fecale. – Din fr. **coproculture.**

COPRODUCŢIE, *coproducţii,* s.f. Producţie cinematografică, film realizat prin colaborarea unor studiouri cinematografice din două sau mai multe ţări. – Din fr. **coproduction.**

COPROFAG, -Ă, *coprofagi, -ge,* adj. (Despre animale) Care se hrăneşte cu excremente. – Din fr. **coprophage.**

COPROFAGIE, *coprofagii,* s.f. **1.** (Med.) Ingerare a materiilor fecale de către bolnavii psihici în stadiu grav; scatofagie. **2.** Însuşire a insectelor de a fi coprofage. – Din fr. **coprophagie.**

COPROFIL, -Ă, *coprofili, -e,* adj. (Despre insecte) Care trăieşte pe excremente. – Din fr. **coprophile.**

COPROFILIE, *coprofilii,* s.f. (Med.) Stare morbidă în care bolnavul se complace în murdărie de excremente. – Din fr. **coprophilie.**

COPROLALIE, *coprolalii,* s.f. (Med.) Scatologie. – Din fr. **coprolalie.**

COPROLIT, *coprolite,* s.n. Fosfat natural (de calciu) provenit din petrificarea în masă a excrementelor animalelor fosile din era secundară, întrebuinţat în agricultură ca îngrăşământ. [Pl. şi: (m.) *coproliţi*] – Din fr. **coprolithe.**

COPROLOGIC, -Ă, *coprologici, -ce,* adj. Referitor la coprologie, de coprologie. – Din fr. **coprologique.**

COPROLOGIE s.f. Studiul materiilor fecale în scopul examinării digestiei, depistării viermilor intestinali şi determinării componenţilor chimici şi bacterieni. – Din fr. **coprologie.**

COPROPRIETAR, *coproprietari,* s.m. Persoană care deţine o proprietate în comun cu altcineva. [Pr.: *-pri-e-*] – Din fr. **copropriétaire.**

COPROPRIETATE, *coproprietăţi,* s.f. Stăpânire în comun de către mai multe persoane a unui bun neîmpărţit. [Pr.: *-pri-e-*] – Din fr. **copropriété.**

COPROSCLEROZĂ s.f. Întărire excesivă a excrementelor în intestine. – Din fr. **coprosclérose.**

COPROSCOPIE, *coproscopii,* s.f. (Med.) Examen (microscopic) al materiilor fecale. – Din fr. **coproscopie.**

COPROSTAZĂ s.f. (Med.) Coprostazie. – Din fr. **coprostase.**

COPROSTAZIE s.f. Constipaţie provocată de neexpulzarea (timp îndelungat) a materiilor fecale din intestine; coprostază. – Din fr. **coprostasie.**

COPROSTEROL, *coprosteroli,* s.m. Sterol care se găseşte în materiile fecale. – Din fr. **coprostérol.**

COPS, *copsuri,* s.n. Bobină sau ţeavă cu fir la maşinile de filat cu inele. – Din germ. **Kops.**

COPT[1]**,** *copturi,* s.n. Faptul de *a (se) coace.* * Expr. *A da în copt* = a începe să se coacă, a se pârgui. – V. **coace.**

COPT[2]**, COAPTĂ,** *copţi, coapte,* adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care a fost supus, fără apă sau

alt lichid, acţiunii focului pentru a putea fi mâncat. ** Expr. (Fam.) *Mort-copt* = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat. **2.** (Despre fructe şi plante) Ajuns la deplină dezvoltare sub acţiunea unor condiţii naturale; bun de mâncat. ** Expr. *Pică de coaptă!* = **a)** excesiv de copt, foarte copt; **b)** (fig.) întrece măsura obişnuită, formidabil, culmea! **II.** Fig. **1.** (Despre acţiuni, situaţii, condiţii etc.) Care e gata, bun (de)..., potrivit (să)..., pregătit (pentru)... **2.** (Despre oameni sau despre mintea, gândurile lor) Matur, deplin dezvoltat. **III.** (Despre abcese, bube etc.) Care a făcut puroi şi este gata să se spargă. – Lat. **coctus.**

COPT[3], **-Ă,** *copţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia indigenă a Egiptului, după creştinare. * Creştin care aparţine unei secte din Egipt şi din Etiopia. **2.** Adj. Care aparţine copţilor[3] **(1)**, care se referă la copţi. * (Substantivat, f.) Limbă derivată din vechea egipteană, folosită de copţi[3] **(1)** ca limbă de cult. – Din fr. **copte.**

COPTĂTURĂ, *coptături,* s.f. (Reg.) Pâine coaptă. – **Copt**[2] + suf. *-ătură.*

COPTORÂT, -Ă, *coptorâţi, -te,* adj. (Reg.) Găunos, ros; mâncat de boală sau de vicii; coptoroşit. – V. **coptorî.**

COPTORÎ, *coptorăsc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A săpa, a roade; a coptoroşi. – Din **coptă** (= *copcă*[2]*).*

COPTOROŞI, *coptoroşesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A coptorî. – Contaminare între **coptorî** şi **găunoşi.**

COPTOROŞIT, -Ă, *coptoroşiţi, -te,* adj. (Reg.) Coptorât. – V. **coptoroşi.**

COPTURĂ, *copturi,* s.f. **1.** Produs alimentar făcut din aluat şi copt în cuptor sau în spuză; *p. ext.* prăjitură de casă. **2.** Puroi. * Bubă coaptă; abces. **3.** Bucată de rocă incomplet desprinsă de tavanul sau de pereţii unei galerii de mină şi care ameninţă să cadă. – **Copt**[2] + suf. *-ură* sau lat. **coctura** (refăcut după *copt*[2]*).*

COPULATIV, -Ă, *copulativi, -e,* adj. **1.** (Despre conjuncţii) Care leagă părţi de propoziţie sau propoziţii de acelaşi fel. ** *Verb copulativ* = verb care intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura dintre subiect şi numele predicativ. *Propoziţie copulativă* = propoziţie coordonată, legată de coordonata ei printr-un raport de asociere în interiorul unei fraze. **2.** (Log.; despre judecăţi afirmative) Care are mai multe subiecte legate de acelaşi predicat. – Din fr. **copulatif,** lat. **copulativus.**

COPULAŢIE, *copulaţii,* s.f. **1.** Unire a două celule de sex opus. **2.** Actul împerecherii a doi indivizi de sex opus, prin care elementele sexuale masculine sunt depuse în organele genitale feminine; coit. – Din lat. **copulatio,** fr. **copulation.**

COPULĂ, *copule,* s.f. **1.** Cuvânt de legătură. **2.** Verb copulativ. **3.** Cuvânt care leagă subiectul de predicat. – Din fr. **copule,** lat. **copula.**

COPYRIGHT s.n. Drept rezervat numai autorului sau editorului de a reproduce şi de a vinde operele literare, artistice şi ştiinţifice în alte ţări; drepturi legale de autor. [Pr.: *cópirait*] – Cuv. engl.

COR[1], *coruri,* s.n. **1.** Grup de cântăreţi care execută împreună o compoziţie muzicală. ** Loc. adv. *În cor* = (toţi) deodată, în acelaşi timp, împreună. ** Expr. *A face cor cu alţii* = a face cauză comună cu alţii, a se solidariza cu alţii (în scopuri rele). * Compoziţie muzicală destinată să fie cântată de mai multe persoane; executarea unei astfel de compoziţii. **2.** (În teatrul antic) Grup de actori care luau parte la desfăşurarea acţiunii dramatice ca personaj colectiv, exprimând, prin cântec, recitare, mimică sau dans, opinia publică; *p. ext.* versurile cântate de acest grup. – Din lat. **chorus**. Cf. germ. **Chor.**

COR[2] s.n. v. **cori.**

CORABIE, *corăbii,* s.f. Vas mare cu pânze, folosit (în trecut) pentru transport şi pentru acţiuni militare. ** Expr. (Ir.) *A i se îneca (cuiva) corăbiile* = a fi trist, supărat, fără chef. – Din sl. **korablî.**

CORACOID, -Ă, *coracoizi, -de,* adj. (Şi substantivat, f.) (Formaţie anatomică) care se aseamănă cu un cioc de corb. ** *Apofiză coracoidă* = apofiză a omoplatului. – Din fr. **coracoîde.**

CORAI adj. invar. (Adesea substantivat) De culoare roşie cu nuanţe de galben. – Din fr. **corail.**

CORAJ s.n. v. **curaj.**

CORAL[1], *corali,* s.m. Animal din încrengătura celenteratelor, cu schelet calcaros roşu sau alb; mărgean *(Corallium rubrum).* * Bijuterie confecţionată din scheletul acestui animal. – Din germ. **Koralle,** lat. **corallus.**

CORAL[2], **-Ă,** *corali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De cor **(1)**, pentru cor. * (Substantivat, f.) Organizaţie corală; cor **(1)**. **2.** S.n. (În biserica protestantă) Cântec religios liturgic pe mai multe voci. * Compoziţie pentru orgă pe tema unui cântec liturgic. – Din fr. **choral.**

CORALIAN, -Ă, *coralieni, -e,* adj. Format din corali[1]. [Pr.: *-li-an*] – Din fr. **corallien.**
CORALIER, -Ă, *coralieri, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura celenteratelor, care se caracterizează prin schelet calcaros; antozoare; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă şi care trăieşte izolat sau în colonii. **2.** Adj. De coralieri **(1)**, care are caracterul coralierilor; format din coralieri. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **coralliaires.**
CORALIFER, -Ă, *coraliferi, -e,* adj. Care are corali[1] **(1)**. – Din fr. **corallifére.**
CORALIGEN, -Ă, *coraligeni, -e,* adj. Care rezultă din acumularea coloniilor de corali[1] **(1)**. – Din fr. **coralligéne.**
CORALIU, -IE, *coralii,* adj. (Adesea substantivat, n.) Corai. – **Coral**[1] + suf. *-iu.*
CORAN s.n. Carte sacră a religiei musulmane care conţine prezentarea dogmelor şi a tezelor acesteia, precum şi diferite precepte religioase, etice şi juridice, legende şi mituri. – Din fr. **coran,** germ. **Koran.**
CORAPORT, *coraporturi,* s.n. Raport de completare care însoţeşte raportul principal prezentat de o altă persoană. – **Co-** + **raport** (după rus. *sodoklad).*
CORAPORTOR, *coraportori,* s.m. Persoană care prezintă un coraport. – **Co-** + **raportor.**
CORASLĂ s.f. Laptele unei femele de animal mamifer, în primele zile după ce a fătat, sau al unei mame, imediat după naştere (când nu este bun de consumat). [Var.: **colástră, culástră** s.f., **colástru** s.m.] – Lat. / * / **colastra** *(= colostra).*
CORAZIUNE, *coraziuni,* s.f. Acţiunea de eroziune exercitată de vânt prin nisipul transportat prin târâre şi în urma căreia iau naştere forme de relief eoliene. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **corrasion.**
CORĂBIASCA s.f. art. Numele unui dans popular cu mişcare lentă, răspândit în Moldova; melodia după care se execută acest dans. – **Corabie** + suf. *-ească.*
CORĂBIELE s.f. pl. (Rar) Corăbioare **(2)**. – Din tc. **kurăbiye,** bg. **korabija** (apropiat prin etimol. pop. de *corabie).*
CORĂBIER, *corăbieri,* s.m. Navigator, marinar pe o corabie; proprietar al unei corăbii. [Pr.: *-bi-er*] – **Corabie** + suf. *-ar.*
CORĂBIERIE s.f. (Înv.) **1.** Industria construcţiei de corăbii. **2.** Navigaţie. [Pr.: *-bi-e-*] – **Corăbier** + suf. *-ie÷.*
CORĂBIOARĂ, *corăbioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *corabie.* **2.** Prăjitură preparată din aluat fraged. [Pr.: *-bi-oa-*] – **Corabie** + suf. *-ioară.*
CORĂSLI, pers. 3 *corăsleşte,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se brânzi. – Din **coraslă.**
CORB, *corbi,* s.m. **1.** Pasăre semirăpitoare, omnivoră, din familia corvidelor, mai mare decât cioara, cu penele negre, cu ciocul şi picioarele puternice şi cu penajul negru cu luciu metalic; croncan *(Corvus corax).* ** Expr. *Negru ca corbul* (sau *ca pana corbului*) = foarte negru. **2.** (Ornit.) ** Compuse: *corb-albastru* = dumbrăveancă. *corb-de-mare* = cormoran. *corb-de-noapte* = pasăre cu capul şi ceafa negre, cu spinarea cenuşie şi cu pântecele alb-cenuşiu *(Nycticorax nycticorax).* **3.** Peşte de mare cu capul mare şi botul gros, rotunjit, de culoare brună *(Corvina nigra).* **4.** (Art.) Numele unei constelaţii din emisfera australă. – Lat. **corvus.**
CORBIŞOR, *corbişori,* s.m. (Rar) Corbuleţ. – **Corb** + suf. *-işor.*
CORBIU, -IE, *corbii,* adj. (Rar) Negru ca pana corbului. – **Corb** + suf. *-iu.*
CORBULEŢ, *corbuleţi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui "corb (1)"; corbişor, corbuşor. – **Corb** + suf. *-uleţ.*
CORBUŞOR, *corbuşori,* s.m. (Rar) Corbuleţ. – **Corb** + suf. *-uşor.*
CORCHEZI, *corchezesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A schimonosi, a poci, a împestriţa limba. – Cf. magh. **kurkázni**.
CORCI[1]**,** *corci,* s.m. (Reg.) Corcitură. – Din magh. **korcs.**
CORCI[2]**,** *corcesc,* vb. IV. Refl. (Despre plante sau animale din specii diferite) A se încrucişa, a se amesteca. – Din **corci**[1]**.**
CORCIOGAR s.m. v. **cârciogar.**
CORCIRE, *corciri,* s.f. Faptul de "a se corci". – V. **corci**[2].
CORCIT, -Ă, *corciţi, -te,* adj. Rezultat din corcire; amestecat, încrucişat. – V. **corci**[2]**.**
CORCITURĂ, *corcituri,* s.f. Animal sau plantă provenită din corcire; bastard. – **Corci**[2] + suf. *-tură.*
CORCODEL, *corcodei,* s.m. (Ornit.; reg.) Cufundar. – **Corcod** (onomatopee puţin folosită) + suf. *-el.*
CORCODUŞ, *corcoduşi,* s.m. Arbore sau arbust din familia rozaceelor, cu frunze eliptice, cu flori albe şi cu fructe mici, de culoare galbenă, vânătă sau roşie *(Prunus cerasifera).* – Probabil din **corcoduşă.**
CORCODUŞĂ, *corcoduşe,* s.f. Fructul corcoduşului, de formă sferică, dulce-acrişor,

comestibil. – Et. nec.

CORCOLI vb. IV. v. **corconi.**

CORCONI, *corconesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A îngriji pe cineva în mod exagerat; a alinta, a răsfăţa, a cocoloşi. **2.** Refl. A zăbovi mult cu un lucru, a-şi pierde timpul; a tărăgăna. [Var.: **corcolí** vb. IV.] – Et. nec.

CORD[1], *corduri,* s.n. (Anat.) Inimă. – Din lat. **cor, -dis.**

CORD[2] s.n. Ţesătură specială care este formată din fire de urzeală bine răsucite şi foarte rezistente, iar firele din bătătură sunt subţiri şi rare. * Ţesătură folosită pentru fabricarea anvelopelor. – Din fr. **corde.**

CORD[3], *corduri,* s.n. Cuţit folosit în industria pielăriei pentru depilare. – Et. nec.

CORDAJ, *cordaje,* s.n. **1.** Totalitatea frânghiilor, sforilor şi parâmelor unei corăbii. **2.** Ansamblu de operaţii efectuate de o maşină de extracţie în timpul unei curse a coliviilor în puţul de mină. – Din fr. **cordage.**

CORDAR, *cordare,* s.n. **1.** Plăcuţă de lemn (de abanos) de care sunt legate coardele la instrumentele cu arcuş. **2.** Pană de lemn cu care se răsuceşte coarda ferăstrăului cu ramă pentru a întinde pânza de tăiat; încordător, sucitor. – **Coardă** + suf. *-ar.*

CORDAT[1], **-Ă,** *cordaţi, -te,* adj. În formă de inimă; cordiform. – Din fr. **cordé.**

CORDAT[2], *cordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul susţinut de o coardă dorsală sau de coloana vertebrală; (şi la sg.) animal din această încrengătură. – De la **coardă** (după fr. *cordés).*

CORDEA, *cordele,* s.f. **1.** Panglică îngustă care serveşte ca ornament (legată în păr, la gât, la pălărie etc.). **2.** (Zool.) Tenie. **3.** Peşte marin în formă de panglică şi cu aripioarele dorsală, codală şi anală contopite *(Ophidion barbatum).* [Var.: (înv.) **cordélă** s.f.] – Din ngr. **kordélla.**

CORDELĂ s.f. v. **cordea.**

CORDELIER, *cordelieri,* s.m. **1.** Călugăr franciscan numit astfel pentru că purta drept centură o frânghie. **2.** Membru al unui club revoluţionar fundat de Danton, Marat şi Desmoulins. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **cordelier.**

CORDELUŢĂ, *cordeluţe,* s.f. Diminutiv al lui "cordea". – **Cordea** + suf. *-uţă.*

CORDENCI, *cordenciuri,* s.n. (Pop.) **1.** Piesă componentă a războiului de ţesut, constând dintr-o scândurică lungă cu crestături pe o margine, care opreşte sulurile să dea înapoi; cripalcă, piedică. **2.** Limba meliţei. – Cf. **coardă.**

CORDIAL, -Ă, *cordiali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care porneşte din toată inima; afectuos. [Pr.: *-di-al*] – Din fr. **cordial.**

CORDIALITATE s.f. Însuşirea de a fi cordial; afecţiune. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **cordialité.**

CORDIFORM, -Ă, *cordiformi, -e,* adj. (Rar) Cordat. – Din fr. **cordiforme.**

CORDIŞ adv. (Reg.) Pieziş. – **Coardă** + suf. *-iş.*

CORDITĂ[1] s.f. Exploziv preparat din nitroglicerină şi nitroceluloză. – Din fr. **cordite.**

CORDITĂ[2], *cordite,* s.f. (Med.; în sintagma) *Cordită trofică* = afecţiune a coardelor vocale care determină o disfonie manifestată prin scăderea potenţialului de efort vocal. – Din fr. **chordite.**

CORDON, *cordoane,* s.n. I. **1.** Cingătoare (de material plastic, de panglică, de pânză, de piele etc.); centură, curea. * Panglică lată de mătase purtată diagonal pe piept, de care sunt prinse anumite decoraţii înalte; gradul cel mai înalt al unei decoraţii. **2.** (Geogr.; în sintagma) *Cordon litoral* = fâşie de uscat care desparte o lagună sau un liman de mare; săgeată litorală, perisip. **3.** Ansamblu de fire electrice foarte flexibile, folosit în telefonie. **4.** (Anat.; în sintagma) *Cordon ombilical* = ombilic. **5.** Margine a unei monede cu grosimea mai mare decât partea centrală. **II. 1.** Şir de posturi militare însărcinate cu un serviciu de pază; linie compactă, formată de obicei din soldaţi care au ca sarcină să asigure ordinea în cazul unei afluenţe de oameni. ** *Cordon sanitar* = ansamblul măsurilor de izolare la care este supusă o localitate sau o ţară unde bântuie o boală molipsitoare; (concr.) patrulă sau grup de patrule care asigură această izolare. **2.** (Înv.) Frontieră, graniţă. – Din fr. **cordon.**

CORDONAŞ, (1) *cordonaşe,* s.n., **(2)** *cordonaşi,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui "cordon (I 1)". **2.** S.m. (Înv.) Grănicer. – **Cordon** + suf. *-aş.*

CORDOVAN, *cordovane,* s.n. (Înv.) Piele fină de capră sau de oaie, tăbăcită vegetal şi folosită pentru încălţăminte de lux şi marochinărie; marochin. – Din it. **cordovano**.

COREALITATE s.f. Concept estetic şi filozofic care implică, în general, ideea simultaneităţii a două moduri de existenţă. [Pr.: *-re-a-*] – **Co-** + **realitate.**

CORECLAMANT, -Ă, *coreclamanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face o reclamaţie împreună cu altcineva. – **Co-** + **reclamant.**

CORECLIZĂ, *coreclize,* s.f. Ocluziune, închidere patologică a pupilei. – Din fr. **coréclise.**

CORECT, -Ă, *corecţi, -te,* adj. **1.** Care respectă regulile, normele dintr-un domeniu dat; aşa cum trebuie. **2.** (Despre oameni) Care are o ţinută, o purtare, o atitudine ireproşabilă; cinstit, leal. – Din fr. **correct,** lat**. correctus.**

CORECTA, *corectez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) îndrepta greşelile, defectele etc.; a (se) corija. – Din **corect.**

CORECTARE, *corectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) corecta* şi rezultatul ei; îndreptare, corijare. – V. **corecta.**

CORECTAZIE s.f. Dilataţie a pupilei. – Din fr. **coréctasie.**

CORECTITUDINE s.f. **1.** Calitatea de a fi corect; lipsă de greşeli. **2.** Ţinută sau purtare corectă, cinste. **3.** (Log.) Însuşire a gândirii care respectă legile logice. – **Corect** + suf. *-itudine* (după *promptitudine* etc.).

CORECTIV, *corective,* s.n. Ceea ce îndreaptă ceva; îndreptare, rectificare. – Din fr. **correctif.**

CORECTOPIE s.f. Anomalie a poziţiei pupilei, constând în faptul că ea nu este situată în centrul irisului. – Din fr. **coréctopie.**

CORECTOR, -OARE, *corectori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană însărcinată cu citirea şi cu marcarea pe o corectură a greşelilor faţă de textul original, în vederea înlăturării lor în tipografie. **2.** S.n. Aparat, de obicei automat, folosit în diverse sisteme tehnice pentru corectarea funcţionării acestora. [Acc. şi: *corectór*] – Din fr. **correcteur,** lat. **corrector.**

CORECTURĂ, *corecturi,* s.f. **1.** Operaţie de înlăturare a greşelilor tipografice dintr-un text sau dintr-o formă de tipar. **2.** (Concr.) Text tipărit pe care s-a făcut operaţia de corectură **(1)**. **3.** Fiecare dintre modificările operate pe un text corectat. – Din germ. **Korrektur,** lat. **correctura.**

CORECŢIE, *corecţii,* s.f. **1.** (În trecut) Pedeapsă corporală aplicată unui vinovat; bătaie. *** Drept de corecţie* = (în unele state) dreptul părintelui de a cere emiterea unui mandat de arestare, fără îndeplinirea unei alte formalităţi, împotriva copilului său minor. *Casă de corecţie* = loc unde îşi execută pedeapsa infractorii minori. **2.** Cantitate care trebuie adăugată sau scăzută din indicaţiile date de un instrument de măsurare pentru a compensa erorile sistematice care afectează măsurătoarea. *Corecţie barometrică.* – Din fr. **correction,** lat. **correctio.**

CORECŢIONAL, -Ă, *corecţionali, -e,* adj. Care sancţionează un delict, care priveşte o infracţiune. *** Închisoare corecţională* = sancţiune privativă de libertate, aplicată pentru săvârşirea unui delict. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **correctionnel.**

COREDACTOR, *coredactori,* s.m. Persoană care este redactor împreună cu alţii la aceeaşi lucrare. – **Co-** + **redactor.**

COREE s.f. Boală de nervi, frecventă mai ales la tineri, caracterizată prin mişcări musculare involuntare continue şi dezordonate ale diverselor segmente corporale. – Din fr. **chorée.**

COREEAN, -Ă, *coreeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Coreii sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Coreii sau populaţiei ei, privitor la Coreea sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de coreeni. – **Coreea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COREFERAT, *coreferate,* s.n. Referat care reia şi dezvoltă (critic) unele probleme dezbătute într-un referat. – **Co-** + **referat** (după rus. *sodoklad).*

COREFERENT, -Ă, *coreferenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face un coreferat. – **Co** + **referent**. Cf. (pt. sens) rus. **sodokladcik.**

COREGENT, *coregenţi,* s.m. Persoană care are parte legală la domnie împreună cu monarhul, domnind efectiv pe lângă acesta. – Din fr. **corégent.**

COREGENŢĂ, *coregenţe,* s.f. Funcţie, demnitate de coregent; perioadă cât durează această funcţie. – Din fr. **corégence.**

COREGIZOR, -OARE, *coregizori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care ia parte la regizarea unui spectacol alături de regizor. – **Co-** + **regizor.**

COREGON, *coregoni,* s.m. Peşte de apă dulce, cu solzi argintii *(Coregonus).* – Din fr. **corégone.**

COREGRAF, -Ă, *coregrafi, -e*, s.m. şi f. Maestru sau maestră de dans şi de balet, persoană care creează un dans sau un spectacol de balet. [Var.: **coreográf, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **chorégraphe.**

COREGRAFIA, *coregrafiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A crea, aranja şi regiza dansuri, balete. * A face coregrafia unui spectacol. [Pr.: *-fi-a*] – De la **coregraf.**

COREGRAFIC, -Ă, *coregrafici, -ce,* adj. Care ţine de coregrafie, privitor la coregrafie. [Var.: **coreográfic, -ă** adj.] – Din fr. **chorégraphique.**

COREGRAFIE s.f. **1.** Arta de a crea dansuri şi spectacole de balet. **2.** Sistem de notare convenţională a paşilor şi a figurilor de dans. [Var.: **coregrafíe** s.f.] – Din fr. **choréographie.**

COREIC, -Ă, *coreici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la coree, care ţine de coree. **2.** S.m. şi f. (Med.) Bolnav de coree. – Din fr. **choréique.**
CORELA, *corelez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să fie sau a fi în corelaţie. – Din **corelaţie.**
CORELAT, -Ă, *corelaţi, -te,* adj. Care se află sau este pus în corelaţie cu ceva. – V. **corela.**
CORELATIV, -Ă, *corelativi, -e,* adj. Care este în relaţie reciprocă cu ceva, care indică un raport reciproc. ** *Noţiuni corelative* = noţiuni care conţin note arătând existenţa unei anumite legături reciproce între două obiecte ale gândirii. (şi substantivat, f.) *Conjuncţii corelative* = conjuncţii care apar la ambele membre ale unei fraze, fiind coordonatoare sau, mai rar, subordonatoare. – Din fr. **corrélatif.**
CORELATIVITATE s.f. Caracter corelativ. – Cf. it. **correlativitá.**
CORELAŢIE, *corelaţii,* s.f. **1.** Relaţie, legătură reciprocă între două sau mai multe lucruri sau fenomene; relaţie în care unul dintre termeni nu poate exista fără celălalt. **2.** Dependenţă reciprocă, relaţie a două fenomene sau procese între variaţiile cărora există o anumită legătură. – Din fr. **corrélation.**
CORELAŢIONAL, -Ă, *corelaţionali, -e,* adj. Care este bazat pe corelaţii. [Pr.: *-ţi-o*] – Din **corelaţie.**
CORELIGIONAR, -Ă, *coreligionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care are aceeaşi religie cu altă persoană. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **coreligionnaire.**
COREOGRAF, -Ă s.m. şi f. v. **coregraf.**
COREOGRAFIC, -Ă adj. v. **coregrafic.**
COREOGRAFIE s.f. v. **coregrafie.**
COREOMETRU, *coreometre,* s.n. Aparat care serveşte la măsurarea deschiderii pupilei. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **coréométre.**
COREPETITOR, -OARE, *corepetitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care acompaniază la pian, la repetiţie sau în concerte, recitaluri şi spectacole, un cântăreţ, un instrumentist, un dansator etc.; repetitor. – **Co-** + **repetitor.**
COREPETIŢIE, *corepetiţii,* s.f. Repetiţie făcută cu corepetitorul. – Din germ. **Korrepetition.**
CORESPONDA, *corespondez,* vb. I. Intranz. A comunica cu cineva prin scrisori, a fi în corespondenţă cu cineva. [Var.: (înv.) **corespundá** vb. I.] – Cf. germ. **korrespondieren,** fr. **correspondre.**
CORESPONDENT, -Ă, *corespondenţi, -te,* s.m. şi f., adj. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană care colaborează la un ziar sau la o publicaţie periodică, trimiţând spre publicare informaţii din locul unde se află. **2.** Persoană care, în lipsa părinţilor unui elev, are răspunderea acestuia faţă de autorităţile şcolare. **3.** (Rar) Persoană cu care cineva este în corespondenţă. **II.** Adj. (În sintagmele) *Membru corespondent* = membru al unei academii sau al altei instituţii ştiinţifice având aceleaşi obligaţii şi drepturi ca un membru activ, cu excepţia dreptului de a vota pe viitorii membri, care este numai consultativ. *Unghiuri corespundente* = fiecare dintre cele patru perechi de unghiuri, egale între ele, formate de aceeaşi parte a unei secante care taie două drepte paralele. – Din fr. **correspondant.**
CORESPONDENŢĂ, *corespondenţe,* s.f. **I. 1.** Schimb (regulat) de scrisori între două sau mai multe persoane. * Totalitatea scrisorilor schimbate între două persoane. * Conţinutul unei scrisori. **2.** Relatare a faptelor petrecute într-o localitate, făcută de corespondentul unui ziar, al unei reviste, al unui post de radio, de televiziune etc. **II. 1.** Raport, legătură între lucruri, fenomene, organe, părţi ale unui întreg care se potrivesc între ele; concordanţă, armonie. **2.** (Lingv.) Raport constant existent între două unităţi lingvistice. *** Corespondenţa timpurilor* = raportul de timp dintre predicatul unei propoziţii subordonate şi predicatul regentei. **3.** (Mat.) Relaţie între două mulţimi, conform căreia fiecare element al unei mulţimi este pus în legătură cu unul sau cu mai multe elemente din cealaltă mulţime. **4.** (În sintagma) *Corespondenţa conturilor* = schimbul de scrisori, legătura reciprocă dintre conturi care reflectă aceeaşi operaţie economică. [Var.: (înv.) **corespondínţă** s.f.] – Din fr. **corresspondance.**
CORESPONDINŢĂ s.f. v. **corespondenţă.**
CORESPUNDA vb. I. v. **coresponda.**
CORESPUNDE, *corespund,* vb. III. Intranz. **1.** A fi conform cu ceva, a se potrivi, a răspunde la aşteptări, la dorinţe sau la speranţe. **2.** A fi în legătură, a comunica cu ceva; a fi situat în acelaşi plan cu ceva, a se afla în dreptul altui obiect. [Part. *corespuns*] – Din fr. **correspondre.**
CORESPUNZĂTOR, -OARE, *corespunzători, -oare,* adj. Care corespunde, care se potriveşte, care este potrivit sau conform, care se află în conformitate cu...; adecvat, potrivit, nimerit. – **Corespunde** + suf. *-ător.*
COREŢ, *coreţe,* s.n. (Reg.) Unitate de măsură pentru capacitate, echivalentă cu aproape un

hectolitru şi un sfert, întrebuinţată mai ales pentru cereale. – Din ucr. **koreó,** pol. **korzec.**

COREU, *corei,* s.m. Troheu. – Din lat. **choreus**. Cf. fr. **chorée**.

COREUT, *coreuţi,* s.m. Corist în corul antic. – Din fr. **choreute.**

CORFĂ, *corfe,* s.f. (Rar) **1.** Coş[1] **(1)**. **2.** (În limbajul minerilor) Colivie **(2)**. – Din germ. **Korf.**

CORFIŢĂ, *corfiţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *corfă* **(1)**. – **Corfă** + suf. *-iţă.*

CORHAN, *corhani,* s.m. Insectă mică, de culoare galbenă-roşiatică, ce trăieşte în locuri întunecoase şi se hrăneşte cu resturi alimentare *(Blatta germanica)*; şvab. – Et. nec.

CORHANĂ, *corhane,* s.f. Coastă de deal stearpă, râpoasă, greu accesibilă. – Din ucr. **kurhan.**

CORHART s.n. Material aluminos refractar, folosit la căptuşirea cuptoarelor pentru fabricarea sticlei. – Din fr. **corharte.**

CORHĂNIT s.n. Transport al buştenilor de la locul de unde au fost fasonaţi până la o cale de comunicaţie, prin târâre şi rostogolire, cu ajutorul ţapinei sau cu alte mijloace. – Et. nec.

CORI s.n. (Reg.) Pojar. ** *Cori de vânt* = vărsat de vânt. [Var.: **cor** s.n.] – Din rus. **kor.**

CORIACEU, -EE, *coriacei, -ee,* adj. Care are constituţia, aspectul pielii; tare ca o piele. * Fig. Tenace, dur; zgârcit. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **coriacé,** lat. **coriaceus.**

CORIAL, -Ă, *coriali, -e,* adj. (Biol.) Care ţine de corion, al corionului. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **corial.**

CORIAMB, *coriambi,* s.m. Picior de vers antic de patru silabe, format dintr-un troheu şi un iamb. [Pr.: *-ri-amb*] – Din fr. **choriambe.**

CORIAMBIC, -Ă, *coriambici, -ce,* adj. (Despre prozodie) Care este obţinut din coriambi. [Pr.: *-ri-am-*] – **Coriamb** + suf. *-ic.*

CORIANDRU, *coriandri,* s.m. Plantă erbacee anuală din familia umbeliferelor, cu flori albe sau roz, cu miros pătrunzător şi fructe în formă de globuleţe, bogate în uleiuri eterice, fapt pentru care seminţele uscate se întrebuinţează în industria farmaceutică, a parfumurilor sau drept condiment *(Coriandrum sativum)*. [Pr.: *-ri-an-*] – Din ngr. **koríandron.**

CORIBANT, *coribanţi,* s.m. Preot al zeiţei greceşti Cibela, al cărei cult avea un caracter orgiac. – Din fr. **corybante.**

CORIDĂ, *coride,* s.f. Luptă cu tauri, obişnuită mai ales în Spania, în ţările Americii Latine şi în sudul Franţei. – Din sp., fr. **corrida.**

CORIDOR, *coridoare,* s.n. Loc de trecere îngust (şi lung), care leagă încăperile unei clădiri şi din care se intră în camerele aceluiaşi apartament sau ale aceluiaşi etaj; culoar. * Porţiune îngustă de spaţiu de-a lungul compartimentelor unui vagon de cale ferată. * Porţiune îngustă de teren care leagă două puncte. – Din fr. **corridor,** germ. **Korridor.**

CORIDORAŞ, *coridoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *coridor.* – **Coridor** + suf. *-aş.*

CORIFEU, -EE, *corifei, -ee,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană cu rol conducător într-un domeniu de activitate; fruntaş, căpetenie; *p. ext.* personalitate de frunte într-un anumit domeniu. **2.** S.m. Conducătorul corului în tragedia şi în comedia greacă antică. * Cântăreţ solist într-un cor. * Balerin care conduce un ansamblu. – Din fr. **coryphée.**

CORIGENT, -Ă, *corigenţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Elev sau student) care, la încheierea anului şcolar, nu a obţinut notă de trecere la una sau la două materii şi care urmează să susţină toamna un nou examen la materia sau la materiile respective. [Var.: **corijént, -ă** adj. s.m. şi f.] – Din lat. **corrigens, -ntis.**

CORIGENŢĂ, *corigenţe,* s.f. Situaţia unui corigent; examen dat de un corigent. [Var.: **corijénţă** s.f.] – Din **corigent** (după *absent-absenţă*).

CORIGIBIL, -Ă, *corigibili, -e,* adj. Care se poate corija. – Din fr. **corrigible.**

CORIJA, *corijez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) corecta, a (se) îndrepta. – Din fr. **corriger.**

CORIJARE, *corijări,* s.f. Faptul de *a (se) corija*; corectare, corecţie, îndreptare. – V. **corija.**

CORIJENT, -Ă adj., s.m. şi f. v. **corigent.**

CORIJENŢĂ s.f. v. **corigenţă.**

CORIMB, *corimbe,* s.n. Inflorescenţă în formă de umbrelă. – Din fr. **corymbe,** lat. **corymbus.**

CORINDON s.n. Oxid natural de aluminiu, foarte dur, divers colorat, de obicei în nuanţe de albastru şi galben, ale cărui varietăţi transparente sunt folosite ca pietre preţioase, iar altele, cu aspect de mase granuloase, sunt folosite ca abraziv pentru şlefuire. – Din fr. **corindon.**

CORINTEU, *corintei,* s.m. (Maghiarism reg.) Persoană care spune chiuiturile la o nuntă. – Din magh. **kurjantó.**

CORINTIAN, -Ă, *corintieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Corintic. **2.** S.m. şi f. Locuitor al Corintului. [Pr.: *-ti-an*] – Din fr. **corinthien.**

CORINTIC, -Ă, *corintici, -ce,* adj. **1.** (În sintagmele) *Stil* (sau *ordin) corintic* = stil arhitectonic folosit de eleni şi de romani, caracterizat prin supleţea coloanei decorată cu

caneluri şi prin capitelul ei împodobit cu sculpturi reprezentând frunze de acantă în volută. *Coloană corintică* = coloană care aparţine acestui stil. **2.** Care aparţine stilului corintic **(1)**, privitor la Corint; din Corint. – **Corint** (n. pr.) + suf. *-ic.*

CORIOEPITELIOM, *corioepiteliomuri,* s.n. Tumoare malignă dezvoltată în uter din resturile placentare rămase după o sarcină. [Pr.: *-ri-o-e-pi-te-li-om*] – Din fr. **chorio-épithéliome.**

CORION, *corioane,* s.n. **1.** Înveliş extern al embrionului la vertebratele superioare. **2.** Strat profund al pielii, în care se găsesc vase sangvine şi nervi. [Pr.: *-ri-on*] – Din fr. **chorion.**

CORIST, -Ă, *corişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă într-un cor. – Din fr. **choriste.**

CORIUM s.n. Strat de piele la animale cuprins între epidermă şi stratul adipos subcutanat, format în cea mai mare parte dintr-un ţesut conjunctiv şi care, după o prelucrare corespunzătoare, se transformă în piele tăbăcită. [Pr.: *-ri-um-*] – Cuv. lat.

CORIZĂ, *corize,* s.f. Inflamare a mucoasei nasului; guturai. ** *Coriză spasmodică* = boală alergică apărută la persoanele sensibilizate la diferite susbtanţe din aer. *Coriză contagioasă* = boală de natură virotică sau microbiană, întâlnită la unele păsări de curte (găini şi curci). – Din fr. **coryza.**

CORLATĂ, *corlate,* s.f. (Reg.) **1.** Iesle. **2.** Îngrăditură sau colibă pentru vite, pe câmp. **3.** Împletitură de formă bombată care se aşază pe car când se transportă snopi sau fân. **4.** Poliţă în jurul cuptorului pe care se ţin vase de bucătărie şi alte lucruri mărunte; prichici. [Pl. şi: *corlăţi*] – Probabil din magh. **korlát.**

CORLĂ, *corle,* s.f. Pasăre acvatică migratoare, de mărimea unui porumbel, care trăieşte în bălţile şi în iazurile cu stuf; găinuşă-de-baltă *(Gallinula chloropus)*. – Et. nec.

CORLI, *corlesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) cufunda în apă, a (se) da la fund. – Din **corlă.**

CORM s.n. Organism al plantelor superioare, format din rădăcină, tulpină şi frunze, având o structură anatomică evoluată. – Din fr. **corme.**

CORMAN s.n. v. **cormană.**

CORMANĂ, *cormane,* s.f. Parte a plugului confecţionată din tablă de oţel, care deplasează lateral, răstoarnă şi mărunţeşte brazdele; răsturnătoare. [Var.: (reg.) **cormán** s.n.] – Din magh. **kormány.**

CORMOFITĂ, *cormofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante evoluate care au corm; (şi la sg.) plantă din acest grup. ** (Adjectival) *Plantă cormofită*. – Din fr. **cormophytes.**

CORN[1], **(I 1)** *coarne,* **(I 6)** *coarne,* **(I 4)** *cornuri,* s.n., **(I 5)** *cornuri,* s.n., **(II)** *cornuri,* s.n., **(I 3)** *corni,* s.m. **(III)** *corni,* s.m. **I. 1.** (La animalele cornute) Fiecare dintre cele două excrescenţe de pe osul frontal al rumegătoarelor. ** Loc. adj. (Despre cuvintele, relatările cuiva) *Cu coarne* = exagerat, de necrezut, gogonat, umflat. ** Expr. *A lua în coarne* = (despre vite) a împunge cu coarnele; *fig.* a se repezi cu vorba la cineva, a certa pe cineva. *A scoate coarne* = a deveni agresiv; a se obrăznici. *A fi mai cu coarne decât altul* = a fi mai grozav decât altul. *A pune (cuiva) funia în coarne* = a înşela, a amăgi (pe cineva), a-i impune (cuiva) voinţa. *A se lua în coarne cu cineva* = a se încăiera, a se lua la harţă. *A-şi arăta coarnele* = a-şi manifesta răutatea, duşmănia. *A căuta (cuiva) în coarne* sau *a căuta (*sau *a se uita) în coarnele cuiva* = a îndeplini toate gusturile, capriciile cuiva; a răsfăţa. *A pune coarne* = a călca credinţa conjugală; a înşela. (Pop.) *Cel cu coarne* = dracul. * P. anal. Fiecare dintre cele patru organe tactile şi vizuale ale melcului; fiecare dintre cele două excrescenţe chitinoase de lângă ochii unor cărăbuşi. **2.** (La sg.) Substanţă chitinoasă din care sunt constituite coarnele[1] **(I 1)** animalelor (folosită pentru fabricarea unor obiecte). **3.** (Şi în sintagma "corn de vânătoare"). Instrument de suflat, folosit la vânătoare sau pentru chemări, semnalizări etc. * Instrument muzical de suflat, format dintr-un tub conic de alamă sau din alt metal. ** *Corn englez* = instrument muzical din familia oboiului, dar cu un sunet mai grav, cu ancie dublă. **4.** Obiect făcut din corn[1] **(I 2)** sau în formă de corn[1] **(I 1)**, în care se păstrează praful de puşcă, sarea etc.; *p. ext.* conţinutul acestui obiect. ** Expr. *Cornul abundenţei* = simbol al belşugului, reprezentat printr-un vas în formă de corn[1] **(I 1)**, umplut cu fructe şi cu flori. **5.** Produs de panificaţie din făină albă, de mici dimensiuni şi în formă de semilună. **6.** (La pl.) Nume generic dat părţilor unor construcţii, organe de maşini, unelte etc. în formă de corn[1] **(I 1)**. * Corn[1] **(I 1)** sau vas mic de lut prelungit cu o pană de gâscă prin care se scurge huma colorată, folosit în ceramica populară pentru decorarea vaselor. **7.** (La sg.) Denumire dată unor formaţii anatomice cu aspect de corn[1] **(I 1).** *Corn uterin.* **8.** (În sintagma) *Cornul lunii* = luna în primul şi în ultimul pătrar, când are formă de seceră. **9.** ** Compus: *cornul-secarei* sau *corn-de-secară* = ciupercă parazită care trăieşte în ovarul diferitelor plante graminee; pintenul-secarei (*Claviceps purpurea),* boală provocată de această ciupercă şi manifestată prin apariţia în spic a unor formaţii tari, negricioase, întrebuinţate în farmacie pentru extragerea ergotinei. **II.**

1. (Reg.) Colţ, ungher, margine. **2.** (Înv.) Aripă de oaste, de tabără. **III.** (La pl.) Căpriorii casei. – Lat. **cornu.**

CORN[2], *corni,* s.m. Arbust sau arbore mic cu lemnul foarte tare, cu frunze opuse, cu flori galbene şi cu fructe roşii comestibile, ale cărui frunze se întrebuinţează la vopsit (*Cornus mas).* – Lat. **cornus.**

CORNAC, *cornaci,* s.m. Persoană care îngrijeşte şi conduce elefanţi sau, *p. ext.,* alte animale. – Din fr. **cornac.**

CORNACEE, *cornacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, întregi, flori gamopetale mici, galbene sau albe, grupate în umbele şi fructe drupe sau bace roşii sau negre; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *ce-e*] – Din fr. **cornacées.**

CORNACI[1], *cornaci,* s.m. Plantă erbacee acvatică cu tulpini lungi, frunze romboidale, flori albe, fructe negre-cenuşii, având două-patru coarne şi seminţe comestibile *(Trapa natans*). – **Corn**[1] + suf. -*aci.*

CORNACI[2], **-CE,** *cornaci, -ce,* adj. (Despre animale) Cu coarne lungi. – **Corn**[1] + suf. -*aci.*

CORNAJ s.n. **1.** Zgomot patologic produs de trecerea aerului prin căile respiratorii (laringe, bronhii, trahee), îngustate din cauza unor leziuni, a unor infecţii etc. **2.** Sforăială care se aude la cai când sunt goniţi la galop. – Din fr. **cornage.**

CORNALINĂ s.f. Varietate de agat semitransparentă, de culoare care variază de la roşu-închis la roşu-trandafiriu, folosită ca piatră semipreţioasă la bijuterii. – Din fr. **cornaline,** lat. **cornalina.**

CORNAR, *cornari,* s.m. (Înv.) Slujbaş care strângea cornăritul. – **Corn**[1] + suf. -*ar.*

CORNAT, -Ă, *cornaţi, -te,* adj. (Rar) Cornut. – **Corn**[1] + suf. -*at.*

CORNĂRI[1], *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A conduce plugul ţinându-l de coarne. – **Corn**[1] + suf. -*ări.*

CORNĂRI[2], *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A strânge cornăritul; a impune cornăritul. – Din **cornărit** (derivat regresiv).

CORNĂRIT s.n. (Înv.) Dare pe vitele cornute. – **Corn**[1] + suf. -*ărit* sau **cornar** + suf. -*it.*

CORNĂŢAR, *cornăţari,* s.m. Insectă mică de apă, cu corpul scurt şi lătăreţ şi cu picioarele dinainte în formă de corniţe *(Naucoris cimicoides).* – **Cornat** + suf. -*ar.*

CORNEAN, -Ă, *corneeni, -e*, adj. (Anat.) De cornee, al corneei. [Pr.: -*ne-an*] – Din fr. **cornéen.**

CORNECI, *cornece,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *corn*[1] **(I 1)**. – **Corn**[1] + suf. -*eci.*

CORNEE, *cornee,* s.f. Membrana anterioară, transparentă, de natură epitelială a globului ocular. [Pr.: -*ne-e*] – Din fr. **cornée.**

CORNER[1], *cornere,* s.n. Lovitură din colţul terenului, la fotbal, care se acordă echipei în atac, dacă un jucător din apărare trimite mingea în spatele liniei propriei porţi. – Din engl., fr. **corner.**

CORNER[2] s.n. Formă simplă de organizare monopolistă, care constă într-o înţelegere între întreprinderi în vederea cumpărării de mărfuri şi vânzării lor la preţuri ridicate. – Cuv. engl.

CORNET[1], *cornete,* s.n. **1.** Bucată de hârtie răsucită în formă de con, în care se împachetează diferite mărfuri. * Conţinutul unui astfel de ambalaj. **2.** (În sintagma) *Cornet acustic* = instrument acustic în formă de pâlnie, care intensifică vibraţiile sonore, folosit de persoanele cu auzul slab; pavilion (4). **3.** Instrument muzical de suflat, din alamă, asemănător cu trompeta, dar de dimensiuni mai mici decât aceasta şi cu un registru mai înalt. **4.** (În sintagma) *Cornet nazal* = fiecare dintre cele şase lame osoase în formă de cornet[1] (1), situate pe pereţii laterali ai celor două nări. **5.** Produs de patiserie asemănător cu vafela de napolitană sau de tort, în formă de con (retezat), în care se pune îngheţată, frişcă, cremă etc. – Din fr. **cornet.**

CORNET[2], *corneţi,* s.m. (Înv.) Ofiţer inferior de cavalerie; stegar de cavalerie; portdrapel. – Din rus. **kornet.**

CORNET[3], *corneturi,* s.n. Loc unde cresc corni[2]. – **Corn2** + suf.-*et.*

CORNEŢEL[1], *corneţele,* s.n. Diminutiv al lui *cornet*[1]. – **Cornet**[1] + suf. -*el.*

CORNEŢEL[2], *corneţele,* s.n. Diminutiv al lui *cornet*[3]. – **Cornet**[3] + suf. -*el.*

CORNICE s.f. v. **cornişă.**

CORNICUL, *cornicule,* s.n. Semn de onoare care se punea pe casca anumitor soldaţi sau ofiţeri romani. – Din lat. **corniculum.**

CORNICULAR, *corniculari,* s.m. Soldat roman ataşat pe lângă un centurion sau un tribun. – Din lat. **cornicularius.**

CORNIERĂ, *corniere,* s.f. Bară laminată de oţel, având profilul secţiunii transversale în forma literei L. [Pr.: -*ni-e*-] – Din fr. **corniére.**

CORNIFICA, *cornific,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma celulele moi din stratul de bază al

epidermei în celule cornoase. **2.** Refl. A se transforma în ţesut cornos. – Din **corn**[1]**.**

CORNIST, -Ă, *cornişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Gornist, trompetist. **2.** Persoană care cântă la corn[1] **(I 3)**. – Din fr. **corniste.**

CORNIŞĂ, *cornişe,* s.f. **1.** Partea superioară, ieşită în afară şi ornamentată, a zidului unei construcţii, având rolul de a sprijini acoperişul şi de a împiedica scurgerea apei de ploaie pe faţa clădirilor. **2.** Mulură proeminentă care înconjură un antablament, o mobilă etc., având rol decorativ. **3.** Drum paralel cu curbele de nivel pe marginea superioară a unei pante abrupte, a unei faleze etc. [Var.: **cornice** s.f.] – Din fr. **corniche.**

CORNIŞON, *cornişoni,* s.m. Varietate de castraveţi mici şi tari, folosiţi mai ales pentru conservare în oţet. – Din fr. **cornichon.**

CORNIŞOR, *cornişori,* s.m. (Bot.) **1.** Brăduţ **(1)**. **2.** Mică plantă erbacee de munte, cu tulpina târâtoare, cu frunze lanceolate, fin dinţate şi cu spice terminale *(Lycopodium annotinum).* [Pl. şi: (n.) *cornişoare*] – **Corn**[1] + suf. *-işor.*

CORNIŢĂ[1]**,** *corniţe,* s.f. Varietate de struguri cu boabe negre-roşietice, asemănătoare cu coarna **(2)**. – **Coarnă** + suf. *-iţă.*

CORNIŢĂ[2]**,** *corniţe,* s.f. **1.** Dispozitiv asemănător cu un scaun, având tăblia în formă de U, pe care se aşază o roată de lemn când i se pun obezile. **2.** (La pl.) Coarne mici (încă nedezvoltate) pe care le au unele animale. – **Corn**[1] + suf. *-iţă.*

CORNIZĂ, *cornize,* s.f. Vergea de lemn sau de metal de care se atârnă draperiile sau perdelele. – Cf. it. **cornice.**

CORNOS, -OASĂ, *cornoşi, -oase,* adj. Care are consistenţa cornului[1]; dur, tare. ** *Celulă cornoasă* = celulă epitelială moartă. *Strat cornos* = strat de protecţie al epidermei, relativ dur, format din celule cornoase. – **Corn**[1] + suf. *-os.*

CORNULEŢ, *cornuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *corn*[1]*.* * Fig. (Rar) Adaos, înfloritură, exagerare. – **Corn**[1] + suf. *-uleţ.*

CORNURELE s.n. pl. Colţişoare, unghiuleţe. – **Corn**[1] + suf. *-urele.*

CORNUT, -Ă, *cornuţi, -te,* adj. **1.** (şi substantivat, f.) (Animal) care are coarne. **2.** Cu coarne mari, bine dezvoltate. **3.** (Bot.) ** Compus: *secară-cornută* = cornul-secarei. – Lat. **cornutus. –** v. *corn*[1] **(I 9)**.

CORNUŢ, *cornuţi,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina târâtoare şi cu fructele în formă de capsule mari, cilindrice *(Cerastium alpinum).* **2.** Plantă erbacee cu flori albe (*Cerastium arvense).* – **Corn**[1] + suf. *-uţ.*

CORNWALL s.m. (Zool.) Rasă de porci creată în Anglia, de talie mare şi de culoare neagră; marele negru. [Pr.: *córnuăl*] – Cuv. engl.

COROANĂ, *coroane,* s.f. **1.** Podoabă pentru cap în formă de cerc, făcută din flori şi frunze; cunună. * Fig. Încununare. * Cunună de flori sau de frunze (naturale sau artificiale) care se depune ca omagiu la mormântul cuiva. **2.** Podoabă de metal (preţios), ornată cu pietre scumpe şi purtată de monarhi la ocazii solemne ca semn al puterii lor; *p. anal.* tiară papală. * Semn distinctiv imprimat, desenat sau brodat în formă de coroană **(1)** pe stemele şi pe blazoanele familiilor imperiale, regale sau senioriale. **3.** Fig. Putere monarhică, suveranitate; *p. ext.* persoană care deţine această putere. **4.** Unitate monetară în anumite ţări. **5.** Totalitatea ramurilor unui arbore, ale unui arbust etc. **6.** Partea superioară, vizibilă, a dintelui omului, care iese din gingie şi este acoperită cu smalţ. * Îmbrăcăminte de metal, de porţelan, de acrilat etc. cu care se acoperă un dinte sau o măsea cariată. **7.** Partea de deasupra copitei la piciorul calului. **8.** Suprafaţă cuprinsă între două cercuri concentrice. **9.** (În sintagmele) *Coroană solară* = regiune luminoasă în jurul Soarelui, formată din stratul exterior şi cel mai rarefiat al atmosferei solare, vizibilă cu ochiul liber în timpul unei eclipse totale de soare. *Coroana boreală* = numele unei constelaţii (circulare) din emisfera boreală; Hora. **10.** Nume dat mai multor piese sau părţi de piese mecanice, de lungime mică, având forma unui cilindru gol. **11.** (Muz.) Semn pus deasupra unei note sau a unei pauze pentru a le prelungi valoarea; fermata. – Din lat. **corona.**

COROBANĂ, *corobane,* s.f. (Reg.) Scorbură de copac. – Et. nec.

COROBEAŢĂ, *corobeţe,* s.f. (Reg.) Măr pădureţ. – Et. nec.

COROBORA, *coroborez,* vb. I. Tranz. A întări, a sprijini, a da putere, a consolida; a confirma. – Din fr. **corroborer,** lat. **corroborare.**

COROBORANT, -Ă, *coroboranţi, -te,* adj. Care coroborează, întăreşte. – Din fr. **corroborant.**

COROBORARE, *coroborări,* s.f. Acţiunea de *a corobora* şi rezultatul ei. – V. **corobora.**

CORODA, *corodez,* vb. I. Tranz. **1.** A roade, a degrada unele materiale, metale etc. în mod progresiv cu ajutorul agenţilor chimici. **2.** A pregăti o formă de tipar prin gravare chimică cu ajutorul unei soluţii corosive. **3.** A decolora pe anumite porţiuni o ţesătură vopsită în vederea obţinerii unor desene. – Din fr. **corroder.**

CORODANT, -Ă, *corodanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care produce corodare, corosiv. – Din fr. **corrodant.**
CORODARE, *corodări,* s.f. Acţiunea de *a coroda* şi rezultatul ei. – V. **coroda.**
COROI, *coroi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări răpitoare mici, în special şoimului. – Din magh. **karvaly.**
COROIA, pers. 3 *coroiază*, vb. I. Refl. (Rar; despre nas) A se înconvoia (ca ciocul coroiului); a deveni coroiat. – Din **coroiat** (derivat regresiv).
COROIAJ, *coroiaje,* s.n. Raportul dintre aria secţiunii iniţiale a unui lingou sau a unui semifabricat supus laminării sau forjării şi aria secţiunii finale a semifabricatului sau a piesei obţinute. – Din fr. **corroyage.**
COROIAT, -Ă, *coroiaţi, -te*, adj. (Despre ciocul păsărilor, *p. ext.* despre nasul oamenilor) Înconvoiat; cu vârful adus în jos; acvilin, coroietic. * (Despre oameni) Care are nasul înconvoiat. – **Coroi** + suf. *-at.*
COROIDĂ, *coroide,* s.f. Membrană subţire, vasculară şi pigmentată a globului ocular, situată între sclerotică şi retină. – Din fr. **choroîde.**
COROIDIAN, -Ă, *coroidieni, -e*, adj. (Anat.) De coroidă, al coroidei. [Pr.: *-ro-i-di-an*] – Din fr. **choroîdien.**
COROIDITĂ s.f. Inflamaţie a coroidei, însoţită de tulburări de vedere. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **choroîdite.**
COROIETIC, -Ă, *coroietici, -ce,* adj. (Reg.) Coroiat. – **Coroiat** + suf. *-ic.*
COROLAR[1]**,** *corolare,* s.n. (Mat.) Concluzie care derivă nemijlocit dintr-o teoremă. * Idee care decurge dintr-o teorie, dintr-o afirmaţie etc. – Din fr. **corollaire,** lat. **corollarium.**
COROLAR[2]**, -Ă,** *corolari, -e*, adj. (Bot.) Al corolei. – Din fr. **corollaire.**
COROLĂ, *corole,* s.f. Totalitatea petalelor, de obicei frumos colorate, ale unei flori, constituind învelişul floral intern la majoritatea angiospermelor. – Din fr. **corolle.**
COROMÂSLĂ, *coromâsle,* s.f. (Reg.) Cobiliţă. – Din ucr. **koromyslo.**
CORONA s.f. Tip de descărcare electrică de forma unei aureole (coroane), care apare în jurul părţilor mai ascuţite ale conductoarelor aflate la înaltă tensiune. – Din fr. **coronne,** germ. **Krone.**
CORONAL, -Ă, *coronali, -e*, adj. (Anat.; în sintagma) *Os coronal* = os care formează partea anterioară a craniului; osul frunţii. – Din fr. **coronal,** lat. **coronalis.**
CORONAMENT, *coronamente,* s.n. **1.** Ornament terminal situat la partea superioară a unei clădiri, a unei porţi etc. **2.** Partea superioară a unui chei, a unui dig, a unui zid de sprijin, executată, de obicei, din piatră făţuită. **3.** Coroană **(5)**. – Din fr. **couronnement** (după *coroană).*
CORONAR, -Ă, *coronari, -e*, adj. (Şi substantivat, f.) Vase sangvine, arteră şi vene în formă de coroană în jurul unui organ pe care îl irigă. – Din fr. **coronaire.**
CORONARIAN, -Ă, *coronarieni, -e*, adj. Care se referă la arterele coronare. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **coronarien.**
CORONARITĂ s.f. Inflamaţie a arterelor coronare ale inimii, constituind uneori cauza anghinei pectorale sau a infarctului miocardic. – Din fr. **coronarite.**
CORONER, *coroneri,* s.m. Ofiţer de poliţie judiciară în Anglia şi în S.U.A. – Din engl. **coroner.**
CORONIŞTE s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe sau roşietice, folosită ca nutreţ *(Coronilla varia)*. – **Coroană** + suf. *-işte.*
CORONIŢĂ, *coroniţe,* s.f. Diminutiv al lui *coroană* **(1)**. – **Coroană** + suf. *-iţă.*
CORONIU s.n. Element chimic ipotetic aflat în coroana solară, căruia i-au fost atribuite unele linii spectrale produse în realitate de atomii puternic ionizaţi ai unor elemente cunoscute. – Din fr. **coronium.**
CORONOGRAF, *coronografe,* s.n. Instrument astronomic pentru studiul coroanei solare. – Din fr. **coronographe.**
CORONULĂ, *coronule,* s.f. Ansamblul apendicelor care se găsesc la petalele unor corole. – Din fr. **coronule.**
COROPCAR, *coropcari,* s.m. (Reg.) Negustor ambulant. * (Fam.) Hoinar, vagabond. – **Coropcă** (puţin folosit "ladă" < ucr.) + suf. *-ar.*
COROPEŞNIŢĂ s.f. v. **coropişniţă.**
COROPIŞNIŢĂ, *coropişniţe,* s.f. Insectă dăunătoare plantelor, cu corpul greoi şi cu picioarele anterioare ca nişte lopeţi, care trăieşte în pământ şi care atacă, în special, culturile de grădinărie *(Gryllotalpa vulgaris)*. [Var.: **coropéşniţă** s.f.] – Din bg. **konopištica.**
COROPLAST, *coroplaşti,* s.m. Modelor de figurine în pământ ars din Grecia antică. – Cf. fr. **coroplaste.**
COROSIV, -Ă, *corosivi, -e,* adj. **1.** (Despre substanţe chimice) Care provoacă o coroziune. **

Agent corosiv = substanţă care exercită o acţiune chimică sau electrochimică pe suprafaţa unui material cu care vine în contact, provocând coroziunea. *Sublimat corosiv* = clorură de mercur, întrebuinţată în soluţie ca dezinfectant. **2.** Fig. Muşcător, usturător, pătrunzător. – Din fr. **corrosif,** lat. **corrosivus.**

COROSIVITATE s.f. Însuşirea de a fi corosiv. – Din fr. **corrosiveté.**

COROTI, *corotesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se descotorosi. – Din ucr. **korotyty.**

COROZBINĂ, *corozbine,* s.f. Peşte de mare mărunt, viu colorat, cu capul turtit în partea superioară, cu botul scurt, cu aripioara dorsală foarte lungă şi alcătuită din numeroase raze spinoase; căţel-de mare *(Blennius sanguinolentus).* – Et. nec.

COROZIUNE, *coroziuni,* s.f. Proces chimic sau electrochimic de degradare, exercitat la suprafaţa corpurilor metalice de oxigenul din aerul umed sau de diverse substanţe chimice. * Proces de eroziune a unor roci sub acţiunea apelor, a vântului etc. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **corrosion.**

CORP, *corpuri,* s.n., **(I 3)** *corpi,* s.m. **I. 1.** Totalitatea organelor unei fiinţe vii; organismul considerat ca un întreg anatomic şi funcţional; trup. ** Loc. adj. şi adv. *Corp la corp* = (despre modul de desfăşurare a luptelor) faţă în faţă, pieptiş, deschis, în luptă dreaptă; *p. ext.* înverşunat, aprig. ** Expr. *A face corp cu cineva* = a se uni, a se asocia cu cineva. * Trup fără cap; trunchi. ** Loc. adj. *De corp* = care se referă la trup; care se poartă direct pe piele. * Cadavru. * Denumire a unor structuri anatomice. *Corp galben.* **2.** Partea principală a unui obiect, a unei construcţii, a unei maşini etc. *** Corp de casă* (sau *de case)* = clădire, casă mare (cu mai multe apartamente sau aripi). *Corp de iluminat* = dispozitiv în care se pot monta una sau mai multe lămpi de iluminat, permiţând, la nevoie, reorientarea fluxului luminos; luminar. * Conţinutul unei scrisori (fără formula de introducere şi de încheiere şi fără adresă); cuprinsul unei cărţi. **3.** (Fiz.) Agregat de molecule, porţiune de materie cu masa diferită de zero. ** *Corp străin* = particulă care se găseşte într-un tot de altă natură. * (Chim.) Substanţă definită (organică sau anorganică). ** *Corp simplu* = substanţă ale cărei molecule sunt formate din atomi de acelaşi fel; element. *Corp compus* = substanţă chimică ale cărei molecule sunt formate din atomi ai mai multor elemente. * *Corp ceresc* = astru. *Corp geometric* = corp mărginit de feţe (plane sau sferice) definite geometric. **4.** (Jur.; în sintagma) *Corp delict* = obiect care a servit sau era destinat să servească la săvârşirea unei infracţiuni, obiect care poartă urmele unei infracţiuni sau asupra căruia s-a săvârşit infracţiunea, adus în justiţie ca probă materială contra acuzatului. **5.** (În sintagma) *Corp de literă* = lungimea paralelipipedului care formează piciorul literei, exprimată în puncte tipografice. **II. 1.** Totalitatea persoanelor care, prin funcţie sau prin profesiune, formează o unitate deosebită, legal constituită. ** *Corp constituit* = colectivitate de persoane organizată, de obicei, pe baza unei legi. *Corp legislativ (*sau *legiuitor)* = totalitatea deputaţilor dintr-o adunare legislativă. *Corp diplomatic* = totalitatea reprezentanţilor diplomatici din alte state, acreditaţi pe lângă un stat. *Corp de balet* = ansamblu de balet. **2.** (Cu determinări introduse prin prep. "de") Mare unitate militară, cuprinzând mai multe divizii, de obicei de aceeaşi categorie. *Corp de a aviaţie. ** Corp de gardă* = clădire sau încăpere pe care o ocupă o gardă militară în timpul serviciului de pază. (În vechea organizare a armatei) *Corp de trupă* = unitate militată independentă. **3.** (În sintagma) *Corp de legi* = culegere de legi; corpus. – Din fr. **corps,** lat. **corpus.**

CORPOLENT, -Ă, *corpolenţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care are corpul mare şi gras; voinic, trupeş. – Din fr. **corpulent,** lat. **corpulentus.**

CORPOLENŢĂ s.f. Însuşirea de a fi corpolent. – Din fr. **corpulence.**

CORPORAL, -Ă, *corporali, -e,* adj. Care ţine de corp **(I 1)**, privitor la corp; aplicat corpului; trupesc. ** *Percheziţie corporală* = percheziţie făcută unei persoane pentru a vedea dacă nu ascunde sub haine, în buzunarele hainelor etc. arme sau alte obiecte cu care ar putea ataca pe cineva sau distruge ceva. *Pedeapsă corporală* = sancţiune care constă în lovituri sau în torturi aplicate unui delincvent. – Din fr. **corporel,** lat. **corporalis.**

CORPORALITATE s.f. Însuşirea de a fi corporal, de a avea un corp. – Din fr. **corporalité.**

CORPORATISM s.n. Doctrină social-politică şi economică, apărută după primul război mondial, care preconiza înlocuirea sindicatelor muncitoreşti cu corporaţii, organizaţii profesionale din care să facă parte atât muncitorii, cât şi patronii, precum şi înlocuirea parlamentului cu o reprezentanţă naţională a corporaţiilor. – Din fr. **corporatisme.**

CORPORATIST, -Ă, *corporatişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de corporatism şi de idoologia lui, privitor la corporatism şi la ideologia lui. **2.** S.m. şi f. Adept al corporatismului. **3.** Adj. Corporativ. – **Corporatism** + suf. *-ist.*

CORPORATIV, -Ă, *corporativi, -e,* adj. Care ţine de corporaţii, privitor la corporaţii; pe bază de corporaţii; corporatist **(3)**. – Din fr. **corporatif.**

CORPORAŢIE, *corporaţii,* s.f. **1.** (În societatea medievală) Formă specifică de organizare a activităţii economice a meseriaşilor; breaslă **(1)**; isnaf, rufet. **2.** (În unele ţări) Întreprindere mare. * Societate pe acţiuni. [Var.: **corporaţiúne** s.f.] – Din fr. **corporation.**
CORPORAŢIUNE s.f. v. **corporaţie.**
CORPUS, *corpusuri,* s.n. (Livr.) Culegere sau colecţie de texte, documente, inscripţii, legi etc. – Din lat. **corpus.**
CORPUSCUL, *corpusculi,* s.m. Părticică de materie; corp de dimensiuni foarte mici. ** *Corpuscul tactil* = formaţie nervoasă microscopică, localizată în dermă, specializată în recepţia excitaţiilor tactile. *Corpuscul elementar* = unitate virotică, alcătuită dintr-un centru de acid nucleic înconjurat de o capsulă proteinică. [Pl. şi: (n.) *corpuscule*] – Din fr. **corpuscule,** lat. **corpusculum.**
CORPUSCULAR, -Ă, *corpusculari, -e,* adj. Care ţine de corpusculi, privitor la corpusculi. – Din fr. **corpusculaire.**
CORRIGENDA s.f. (Livr.) Erată. – Cuv. lat.
CORSAJ, *corsaje,* s.n. Parte a unei rochii care acoperă bustul. – Din fr. **corsage.**
CORSAR, *corsari,* s.m. (În trecut) Corabie înarmată aflată în proprietatea particulară a unei persoane, care, cu învoirea guvernului, ataca şi jefuia vasele inamice. * Comandant al unei astfel de corăbii; *p. ext.* pirat, hoţ de mare. – Din it. **corsaro,** fr. **corsaire.**
CORSET, *corsete,* s.n. Centură elastică lată (şi întărită cu balene), care serveşte la strângerea taliei. ** *Corset gipsat* (sau *medical)* = aparat special făcut din ghips sau din alt material, care serveşte la imobilizarea coloanei vertebrale sau pentru a corecta unele deformaţii ale sistemului osos. – Din fr. **corset.**
CORSETIERĂ, *corsetiere,* s.f. Femeie care confecţionează corsete. [Pr. *-ti-e-*] – Din fr. **corsetiére.**
CORSO s.n. Stradă din centrul unui oraş care serveşte ca loc de promenadă. – Cuv. it.
CORT, *corturi,* s.n. Adăpost portativ demontabil, făcut dintr-un schelet de ţăruşi fixaţi în pământ şi acoperit cu una sau mai multe foi de pânză tare şi impermeabilă, din material plastic etc.; tabernacol. ** *Foaie de cort* = bucată de pânză impermeabilă sau de material plastic, croită astfel încât să se poată face din ea un cort. ** Expr. *A umbla cu cortul* = a nu avea locuinţă stabilă; a hoinări. * *Ca la uşa cortului* = **a)** numele unui dans popular, mai ales de pe valea Dunării, cu mişcare vioaie; melodia după care se execută acest dans; **b)** calificativ dat unui mod grosolan şi necuviincios de exprimare şi de comportare al cuiva. – Din ngr. **kórti.**
CORTEGIU, *cortegii,* s.n. Şir de persoane care însoţesc o ceremonie, o personalitate etc.; convoi. * Fig. Şir, înşirare. – Din it. **corteggio,** fr. **cortége.**
CORTEL[1], *corteluri,* s.n. (Reg.) Umbrelă. [Pl. şi: *cortele*] – **Cort** + suf. *-el.*
CORTEL[2], *corteluri,* s.n. (Reg.) Haină bărbătească de lână, brodată, cu mâneci din postav alb. – Et. nec.
CORTEL[3], *corteluri,* s.n. (Reg.) Gazdă, loc de rămas peste noapte. – Din magh. **kortély.**
CORTELAŞ, *cortelaşi,* s.m. (Reg.) Persoană care ţine în gazdă elevi sau care cartiruieşte soldaţi; elev care stă în gazdă la cineva. – **Cortel**[3] + suf. *-aş.*
CORTES s.n. **1.** (În evul mediu, în Spania şi Portugalia) Organe reprezentative pe stări. **2.** Denumire a parlamentului în Portugalia (până în 1911) şi în Spania. – Cuv. sp.
CORTEX, *cortexuri,* s.n. **1.** Scoarţă a unui copac. * Coajă a unui fruct. **2.** Înveliş al părului, cuprins între măduva centrală şi cuticula exterioară. **3.** (În sintagmele) *Cortex cerebral* = scoarţa cerebrală. *Cortex suprarenal* = partea periferică a glandei suprarenale; glandă corticosuprarenală. – Din fr., lat. **cortex.**
CORTICAL, -Ă, *corticali, -e*, adj. Care ţine de scoarţa sau de învelişul exterior al unui organ animal sau vegetal. * Care ţine de scoarţa creierului. – Din fr. **cortical.**
CORTICOID, *corticoizi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de corticosuprarenală; corticosteroid. [Pr.: *-co-id*] – Din fr. **corticoîde.**
CORTICOPLEURITĂ, *corticopleurite,* s.f. Congestie pulmonară localizată în zona corticală a plămânilor şi care afectează şi pleura din regiunea respectivă. [Pr.: *-ple-u*] – Din fr. **corticopleurite.**
CORTICOSTEROID, *corticosteroizi,* s.m. (Biol.) Corticoid. [Pr.: *-ro-id*] – Din fr. **corticostéroîd.**
CORTICOSTERON, *corticosteroni,* s.m. Hormon steroid prezent în cortexul suprarenal, constituind principiul activ al acestei glande, cu rol esenţial în metabolismul glucidelor. – Din fr. **corticostéron.**
CORTICOSUPRARENALĂ adj. (În sintagma) *Glandă corticosuprarenală* = glandă endocrină pereche, indispensabilă vieţii, reprezentată de porţiunea corticală a glandei suprarenale,

care secretă un număr mare de hormoni sterolici. – Cf. fr. **cortico-surrénale.**

CORTICOTERAPIE s.f. Tratament făcut asupra scoarţei cerebrale. – Din fr. **corticothérapie.**

CORTICOTROP, *corticotropi,* s.m. Hormon al lobului anterior al hipofizei, cu efect stimulator asupra funcţiunii cortexului suprarenal. – Din fr. **corticotrope.**

CORTINĂ, *cortine,* s.f. Perdea de stofă, de catifea etc. care desparte sala de spectacol de scenă şi care, prin ridicare sau prin lăsare în jos sau tragere în părţi, marchează începutul, respectiv încheierea unui spectacol sau a unui fragment de spectacol. * Perdea de metal care desparte sala de spectacol de scenă şi care este folosită, în caz de incendiu, pentru a împiedica extinderea focului. – Din it. **cortina.**

CORTIZON, *cortizoni,* s.m. Hormon secretat de glanda corticosuprarenală, care, preparat sintetic, este folosit în tratamentul insuficienţei suprarenale, al reumatismului, al astmului, al unor infecţii etc. – Din fr. **cortisone.**

CORTULEŢ, *cortuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *cort*; corturel. – **Cort** + suf. *-uleţ.*

CORTURAR, -Ă, *corturari, -e,* s.m. şi f. Ţigan care locuieşte în mod obişnuit în cort; ţigan nomad. – **Cort** + suf. *-ar.*

CORTUREL, *corturele,* s.n. (Pop.) Cortuleţ. – **Cort** + suf. *-urel.*

CORUMPE vb. III v. **corupe.**

CORUNCĂ, *corunce,* s.f. Dispozitiv folosit în industria extractivă pentru a prinde şi a extrage prăjinile sau ţevile rămase în gaura de sondă în urma unei avarii. – Et. nec.

CORUPĂTOR, -OARE, *corupători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care corupe. – **Corupe** + suf. *-ător.*

CORUPE, *corúp,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) abate de la linia moralităţii, corectitudinii sau datoriei; a (se) perverti; a (se) deprava. **2.** A face ca o idee, un fenomen social, un sentiment etc. să-şi piardă integritatea, puritatea etc.; a (se) deforma; a (se) strica. [Perf. s. *corupsei,* part. *corupt,* – Var.: (înv.) **corúmpe,** (rar) **conrúpe** vb. III] – Din lat. **corrumpere** (după *rupe).*

CORUPERE, *coruperi,* s.f. Acţiunea de *a (se) corupe* şi rezultatul ei. – V. **corupe.**

CORUPT, -Ă, *corupţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care se abate de la morală; desfrânat, depravat, stricat. * (Despre cuvinte, termeni, fraze etc.) Deformat, stricat, alterat. – V. **corupe.**

CORUPTIBIL, -Ă, *coruptibili, -e,* adj. (Despre oameni) Care poate fi corupt; venal. – Din fr. **corruptible,** lat. **corruptibilis.**

CORUPTIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi coruptibil; venalitate. – Din fr. **corruptibilité.**

CORUPŢIE, *corupţii,* s.f. **1.** Abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie. **2.** Desfrânare, depravare. [Var.: (înv.) **corupţiúne** s.f.] – Din fr. **corruption,** lat. **corruptio, -onis.**

CORUPŢIUNE s.f. v. **corupţie.**

CORVADĂ s.f. v. **corvoadă.**

CORVETĂ, *corvete,* s.f. **1.** Navă de război de mic tonaj, uşor armată şi cu mare mobilitate în acţiune. **2.** (Ieşit din uz) Corabie de război cu trei catarge, mai mică decât fregata şi mai mare decât bricul. – Din fr. **corvette.**

CORVID, *corvide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări terestre sau arboricole, omnivore, variate ca mărime şi colorit *(Corvidae)*; (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. – După fr. **corvidés.**

CORVOADĂ, *corvezi,* s.f. **1.** Muncă gratuită pe care ţăranii erau constrânşi s-o presteze în folosul moşierilor sau al statului. * Muncă obligatorie pe care o făceau în trecut soldaţii, cu rândul, în cazarmă. **2.** Fig. Obligaţie neplăcută, muncă silită. [Var.: **corvádă** s.f.] – Din lat. **corvada** sau fr. **corvée** (refăcut după *podv(o)adă).*

COSAC, *cosaci,* s.m. Peşte de apă dulce din familia crapului, cu corpul turtit lateral, cu solzi mici, negri-albăstrui pe spinare şi argintii pe laturi (*Abramis ballerus).* – Din bg. **kosak.**

COSAR, *cosari,* s.m. (Ornit.) Lopătar. – Et. nec.

COSAŞ, *cosaşi,* s.m. **1.** Om care coseşte. ** Compus: *cei-trei-cosaşi* = cele trei stele din constelaţia Orionului. **2.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor, care scot un ţârâit asemănător cu fâşâitul coasei. – **Coasă** + suf. *-aş.*

COSĂ, *cose,* s.f. Obiect protector din tablă care se introduce în interiorul unei bucle formate la capătul unui cablu. – Din fr. **cose.**

COSĂCEL, *cosăcei,* s.m. Diminutiv al lui *cosac*. – **Cosac** + suf. *-el.*

COSCENARIST, -Ă, *coscenarişti, -ste,* s.m. şi f. Coautor de scenariu. – **Co-** + **scenarist.**

COSCENARIU, *coscenarii,* s.m. Scenariu făcut de mai mulţi autori. – **Co-** + **scenariu.**

COSCIUG s.n. v. **coşciug.**

COSECANTĂ, *cosecante,* s.f. Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu secanta

trigonometrică a unghiului complementar. – Din fr. **cosécante.**

COSEMNA, *cosemnez,* vb. I. Tranz. A semna împreună cu altcineva un act, o lucrare etc. – **Co-** + **semna.**

COSEMNATAR, -Ă, *cosemnatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care cosemnează – **Co-** + **semnatar** (după fr. *cosignataire).*

COSI, *cosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tăia (cu coasa sau cu o maşină agricolă) plante de nutreţ, cereale etc. * Fig. A distruge, a nimici, a omorî. **2.** Refl. A lovi, în mers, un picior de celălalt. * (Despre manşeta pantalonilor) A se roade. – Din sl. **kositi.**

COSICIOARĂ, *cosicioare,* s.f. Diminutiv al lui *cosiţă.* – **Cosiţă** + suf. *-ioară.*

COSINUS, *cosinusuri,* s.n. (Mat.) Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu sinusul unghiului complementar. – Din fr. **cosinus.**

COSINUSOIDĂ, *cosinusoide,* s.f. Reprezentare grafică a funcţiei trigonometrice cosinus. – Din fr. **cosinusoîde.**

COSIRE, *cosiri,* s.f. Acţiunea de *a cosi* şi rezultatul ei. – V. **cosi.**

COSIRIŞTE, *cosirişti,* s.f. (Reg.) Loc cosit. – **Cosire** (rar) + suf. *-işte.*

COSIT s.n. **1.** Faptul de *a cosi.* **2.** Timpul în care se coseşte, vremea coasei. – V. **cosi.**

COSITOARE, *cositori,* s.f. Maşină de cosit. – **Cosi** + suf. *-toare.*

COSITOR[1] s.n. Staniu. – Din sl. **kositerŭ.**

COSITOR[2]**, -OARE,** *cositori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care coseşte. **2.** S.m. şi f. Cosaş **(1)**. – **Cosi** + suf. *-tor.*

COSITORI, *cositoresc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafaţa interioară a unui vas, a unei piese etc. de metal cu un strat subţire de cositor pentru a împiedica oxidarea; a spoi. – Din **cositor**[1]**.**

COSITORIRE, *cositoriri,* s.f. Acţiunea de *a cositori* şi rezultatul ei. – V. **cositori.**

COSITORIT[1], *cositorituri,* s.n. Faptul de *a cositori.* – V. **cositori.**

COSITORIT[2]**, -Ă,** *cositoriţi, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat subţire de cositor[1]; spoit. – V. **cositori.**

COSITURĂ, *cosituri,* s.f. **1.** Câmp de pe care s-a cosit iarba. **2.** Cantitate de iarbă cosită; nutreţ. * Recoltă de nutreţ. **3.** Rană pe care şi-o fac la picioare animalele sau oamenii în timpul mersului, ca urmare a poziţiei sau a conformaţiei defectuoase a membrelor. – **Cosi** + suf. *-tură.*

COSIŢĂ, *cosiţe,* s.f. **1.** Părul lung al femeilor, împletit în una sau în două cozi; *p. gener.* păr. ** Expr. *A împleti cosiţă albă* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. * Şuviţă de păr. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze terminate cu un cârcel ramificat, cu flori mici, albe-albăstrui *(Vicia hirsuta).* – Din bg. **kosica.**

COSIŢEL, *cosiţei,* s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu rădăcina fibroasă, cu frunze mici, lunguieţe şi dinţate şi cu flori albe *(Sium latifolium).* – **Cosiţă** + suf. *-el.*

COSMETIC, -Ă, *cosmetici, -ce,* adj., subst. **I. 1.** Adj. Care serveşte la îngrijirea feţei sau a părului. **2.** S.n. Cremă sau loţiune care serveşte la îngrijirea feţei sau a părului. **II. 1.** S.f. Arta de a îngriji în mod igienic tenul, întrebuinţând metode şi preparate adecvate; profesiunea cosmeticianului. * Ramură a industriei chimico-farmaceutice care se ocupă cu fabricarea cosmeticelor **(I 2)**. **2.** Adj. Care ţine de cosmetică **(II 1)**, privitor la cosmetică. *Laborator cosmetic.* – Din fr. **cosmétique.**

COSMETICIAN, -Ă, *cosmeticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care se îndeletniceşte cu cosmetica **(II 1)**. **[**Pr.: *-ci-an*] – **Cosmetică** + suf. *-ian.*

COSMETOLOG, -Ă, *cosmetologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în cosmetologie. – Din **cosmetologie** (derivat regresiv).

COSMETOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă în general cu înfrumuseţarea corpului. – Din fr. **cosmétologie.**

COSMIATRIE s.f. Specialitate medicală care se ocupă cu înlăturarea defectelor fizice, cu menţinerea frumuseţii. [Pr.: *-mi-a-*] – Din fr. **cosmiatrie.**

COSMIC, -Ă, *cosmici, -ce,* adj. Care ţine de cosmos, privitor la cosmos. ** *Raze cosmice* = radiaţii ionizate cu mare putere de pătrundere, care străbat atmosfera în direcţie aproape verticală. *Spaţiu cosmic* = spaţiu infinit în care se află planetele, stelele, galaxiile etc.; spaţiu interplanetar; *p. ext.* spaţiul din afara planetei noastre. *Radiaţie cosmică* = radiaţie corpusculară sau electromagnetică provenită din spaţiul cosmic. – Din fr. **cosmique.**

COSMOBIOLOGIE s.f. Disciplină care cercetează problemele vieţii în cosmos. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **cosmobiologie.**

COSMOCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care studiază elementele şi combinaţiile chimice din cosmos. – Din fr. **cosmochimie.**

COSMOCRAŢIE s.f. (Rar) Monarhie universală, preconizată de antici. – Din fr. **cosmocratie.**

COSMODROM, *cosmodromuri,* s.n. Teren special amenajat cu platforme, rampe şi instalaţii pentru lansarea sateliţilor artificiali ai pământului şi a cosmonavelor. – Din fr. **cosmodrome,** rus. **kosmodrom.**

COSMOECONOMIE s.f. Mondoeconomie. – Din **cosmos + economie.**

COSMOFIZIOLOGIE s.f. Studiu al acţiunii factorilor cosmici asupra fiziologiei organismelor vii. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **cosmophysiologie.**

COSMOFOTOGRAMMETRIE s.f. Metodă a fotogrammetriei care măsoară şi reprezintă grafic mari porţiuni din suprafaţa terestră sau din a celorlalte planete, întocmind hărţi pe baza fotografiilor luate din sateliţi artificiali. – Din fr. **cosmophotogrammétrie.**

COSMOGONIC, -Ă, *cosmogonici, -ce,* adj. Privitor la cosmogonie. – Din fr. **cosmogonique.**

COSMOGONIE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul originii şi evoluţiei corpurilor cereşti şi al sistemelor de corpuri cereşti. – Din fr. **cosmogonie.**

COSMOGRAF, -Ă, *cosmografi, -e,* s.m. şi f. Om de ştiinţă care se ocupă cu cosmografia. – Din fr. **cosmographe.**

COSMOGRAFIC, -Ă, *cosmografici, -ce,* adj. Care ţine de cosmografie, privitor la cosmografie. – Din fr. **cosmographique.**

COSMOGRAFIE, *cosmografii,* s.f. Ramură a astronomiei, care se ocupă cu descrierea corpurilor şi fenomenelor cereşti aşa cum sunt cunoscute din observaţii, fără interpretare sau explicare. – Din fr. **cosmographie.**

COSMOLOG, -Ă, *cosmologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în cosmologie. – Din fr. **cosmologue.**

COSMOLOGIC, -Ă, *cosmologici, -ce,* adj. Care ţine de cosmologie. – Din fr. **cosmologique.**

COSMOLOGIE s.f. Ramură a astronomiei care studiază structura şi evoluţia cosmosului şi legile generale care îl conduc. – Din fr. **cosmologie.**

COSMONAUT, -Ă, *cosmonauţi, -te,* s.m. şi f. Astronaut. – Din fr. **cosmonaute**. Cf. rus. **kosmonavt.**

COSMONAUTIC, -Ă, *cosmonautici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la cosmonautică, de cosmonautică. **2.** S.f. Astronautică. – Din fr. **cosmonautique**. Cf. rus. **kosmonavtika.**

COSMONAVĂ, *cosmonave,* s.f. Navă cosmică, astronavă. – **Cosmo-** (izolat din *cosmologie* etc.) + **navă** (după fr. *cosmonef*, rus. *kosmokorabl).*

COSMONOMIE s.f. Totalitatea legilor care guvernează universul. – Din fr. **cosmonomie.**

COSMOPATOLOGIC, -Ă, *cosmopatologici, -ce*, adj. De cosmopatologie. – Din fr. **cosmopathologique.**

COSMOPATOLOGIE s.f. Studiu al acţiunii nocive a factorilor cosmici asupra organismelor vii. – Din fr. **cosmopathologie.**

COSMOPOLIT, -Ă, *cosmopoliţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care aparţine cosmopolitismului, privitor la cosmopolitism; care manifestă cosmopolitism. * (Ieşit din uz) Care era atras de tot ce era străin. **2.** Care ţine de mai multe culturi, comun mai multor ţări sau tuturor ţărilor; universal. * Pestriţ, amestecat (prin prezenţa mai multor naţionalităţi şi limbi). *Oraş cosmopolit.* – Din fr. **cosmopolite**. Cf. (pt. sensul **1**) rus. **kosmopolit.**

COSMOPOLITISM s.n. **1.** Concepţie din epoca sclavagismului grec şi roman, care promova ideea "cetăţeniei universale". * Concepţie potrivit căreia patria e lumea întreagă, iar omul, cetăţean al ei. **2.** (Ieşit din uz) Admiraţie manifestată faţă de tot ce era străin. – Din fr. **cosmopolitisme**. Cf. (pt. sensul **2)** rus. **kosmopolitizm.**

COSMOS s.n. **1.** Spaţiu cosmic; univers. **2.** (La grecii antici) Universul, considerat ca un tot armonios organizat, infinit în timp şi în spaţiu, în opoziţie cu haosul. – Din fr. **cosmos.**

COSMOTRON, *cosmotroane*, s.n. (Fiz.) Sincrofazotron. – Din fr. **cosmotron.**

COSOI s.n. Piele netăbăcită, transparentă din care se confecţionează cureluşe de cusut şi de legat. – Et. nec.

COSOR, *cosoare,* s.n. **1.** Cuţit scurt, cu vărful încovoiat, întrebuinţat în viticultură şi în pomicultură. **2.** Plantă erbacee acvatică, cu tulpină lungă şi subţire, cu flori unisexuate, solitare şi cu fructe ovale prevăzute cu spini *(Ceratophyllum demersum).* – Din sl. **kosorî.**

COSORÎ, *cosorăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A tăia viţa de vie cu cosorul **(1)**. **2.** Fig. A ironiza pe cineva, a spune cuiva vorbe supărătoare, a jigni. – Din **cosor.**

COSOROABĂ, *cosoroabe,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre bârnele aşezate orizontal deasupra pereţilor casei în lungul acoperişului, pentru a susţine căpriorii. [Var.: **costoroábă** s.f.] – Cf. magh. **koszorú, koszorúfa.**

COST[1] s.n. Sumă de bani cheltuită pentru producerea sau cumpărarea unui bun, efectuarea unei lucrări, prestarea unui serviciu etc. ** *Costul vieţii* = totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare şi nealimentare, precum şi a serviciilor utilizate, pe o familie, într-o perioadă determinată. *Preţ de cost* = (în producţie) totalul cheltuielilor necesare pentru

fabricarea unui bun oarecare; (în circulaţia mărfurilor) sumă de bani plătită pentru un bun cumpărat în scop de revânzare. ** Expr. *A vinde sub cost* = a vinde o marfă cu un preţ mai mic decât preţul de cost[1]. *A vinde în cost* = a vinde o marfă cu un preţ egal preţului de cost[1]. – Din **costa** (derivat regresiv).

COST[2] s.n. (Germanism reg.) Hrană, mâncare. ** Expr. *A ţine (pe cineva) în cost* = a ţine (pe cineva) în pensiune. – Din germ. **Kost.**

COSTA, pers. 3 *cóstă,* vb. I. **1.** Intranz. A avea un preţ, o valoare în bani; a preţui. * A se putea obţine numai cu contravaloarea în bani; a costisi. * A fi scump. **2.** Intranz. şi tranz. (Măsura valorii fiind altceva decât banii) A (se) plăti cu..., a (se) dobândi cu preţul a... ** Expr. (Tranz.) *Ce mă costă?* = nu am ce pierde. *Nu mă costă (nimic)* = mi-e uşor, nu-mi cere nici un efort. – Din it. **costare.**

COSTAL, -Ă, *costali, -e,* adj. Al coastei, care ţine de coastă. – Din fr. **costal.**

COSTALGIE, *costalgii,* s.f. Nevralgie intercostală. – Din fr. **costalgie.**

COSTARICAN, -Ă, *costaricani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor al statului Costa Rica. **2.** Adj. Care aparţine statului Costa Rica, care se referă la acesta sau la populaţia lui. – **Costa Rica** (n. pr.) + suf. *-an.*

COSTĂTOR, -OARE, *costători, -oare,* adj. (Înv.) Costisitor. – **Costa** + suf. *-ător.*

COSTELIV, -Ă, *costelivi, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Slab, uscăţiv (încât i se văd coastele). **2.** (Despre nuci) Al cărei miez se desface cu greutate din coajă. **3.** Fig. (Rar) Arid, sec, sărac. – Din bg. **kosteliv.**

COSTIE, *costii,* s.f. (Reg.) Coastă de deal. – **Coastă** + suf. *-ie.*

COSTIER, -Ă, *costieri, -e,* adj. În (sau din) regiunea coastei **(3)**, în legătură cu ţărmul marin. ** *Navă costieră* = navă care face curse de-a lungul coastelor. – Din fr. **costiére.**

COSTISI, pers. 3 *costiseşte,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A costa **(1)**. – **Costa** + suf. *-isi.*

COSTISITOR, -OARE, *costisitori, -oare,* adj. Care costă mulţi bani; scump. – **Costisi** + suf. *-tor.*

COSTIŞ, -Ă, *costişi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Înclinat, aplecat pe o coastă; pieziş, oblic, strâmb. **2.** S.f. Coastă de deal; povârniş, pantă. – **Coastă** + suf. *-iş.*

COSTIŞOARĂ, *costişoare,* s.f. (Rar) Costiţă. – **Coastă** + suf. *-işoară.*

COSTIŢĂ, *costiţe,* s.f. Diminutiv al lui *coastă* **(1)**. * Produs de mezelărie din carne de porc din regiunea mijlocie a coastelor, obţinut prin sărare şi afumare; costişoară. – **Coastă** + suf. *-iţă.*

COSTOBOCI s.m. pl. Populaţie traco-dacică din nord-estul Daciei, menţionată documentar în secolul I-II post Christos. – Din lat. **Costoboci.**

COSTOROABĂ s.f. v. **cosoroabă.**

COSTOTOM, *costotome,* s.n. Instrument chirurgical pentru tăierea coastelor. – Din fr. **costotome.**

COSTRĂŞ, *costrăşi,* s.m. (Pop.) Biban. – Din scr. **kostreš.**

COSTREI, *costrei,* s.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom târâtor şi cu flori purpurii *(Echinochloa crus-gallii).* ** *Costrei mare* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom puternic şi cu spiculeţe roşcate, cea mai dăunătoare buruiană din culturile agricole *(Sorghum halepense).* – Cf. bg. **koštrjava**.

COSTUM, *costume,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte bărbătească compusă din haină şi pantaloni (şi din vestă). * Îmbrăcăminte femeiască compusă din fustă şi jachetă; taior. **2.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte la anumite ocazii. **3.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc.; port. – Din fr. **costume.**

COSTUMA, *costumez,* vb. I. Refl. A se îmbrăca cu un costum special pentru bal mascat, pentru ieşirea în scenă etc. – Din fr. **costumer.**

COSTUMARE, *costumări,* s.f. Acţiunea de *a se costuma* şi rezultatul ei. – V. **costuma.**

COSTUMAT, -Ă, *costumaţi, -te,* adj. Îmbrăcat cu un costum special (la bal, pe scenă etc.). ** *Bal costumat* = bal la care participanţii poartă costume originale (fără să fie mascaţi). – V. **costuma.**

COSTUMAŢIE, *costumaţii,* s.f. Îmbrăcăminte specială pentru o piesă de teatru, un bal mascat etc.; fel de a se îmbrăca într-o asemenea împrejurare. [Var.: **costumaţiúne** s.f.] – **Costuma** + suf. *-aţie.*

COSTUMAŢIUNE s.f. v. **costumaţie.**

COSTUMIER, -Ă, *costumieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care are în păstrare costumele actorilor unui teatru sau ale unui studio cinematografic. [Pr.: *-mi-er*] – Din fr. **costumier.**

COŞ[1], *coşuri,* s.n. **1.** Obiect de diferite forme, făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură, de rafie etc., cu sau fără toarte, care serveşte la transportarea sau la depozitarea unor obiecte; coşarcă. ** Expr. *A arunca* (sau *a da*) *la coş* = a arunca un lucru nefolositor sau

lipsit de valoare. * Conţinutul unui coş[1] **(1)**. **2.** Unealtă de pescuit de formă ovală, cilindrică etc., făcută din împletitură de nuiele sau de mlajă şi folosită la prinderea peştilor mici. **3.** (La jocul de baschet) Cerc metalic fixat perpendicular pe un panou de lemn şi prevăzut cu o plasă fără fund prin care trebuie să fie trecută mingea pentru a se marca un punct; punct marcat în acest fel. **4.** Parte din instalaţia unei mori mici, în formă de ladă cu gura largă şi fără fund, în care se toarnă grăunţele de măcinat. * Pâlnie în formă de piramidă la maşina de treierat, în care se bagă snopii. * Lada teascului în care se strivesc boabele, seminţele etc. **5.** Împletitură de nuiele care se aşază ca o ladă pe fundul carului, înlocuind loitrele şi codârla când se transportă lucruri mărunte. **6.** Acoperământ de piele sau de pânză al unei trăsuri, care se poate ridica sau strânge. **7.** (Anat.; în sintagma) *Coşul pieptului* = cavitate toracică; torace. ** Expr. (Reg.) *A fi rupt* (sau *fript) în coş* = a fi foarte flămând. *A fi tare în coş* = a fi sănătos, zdravăn. **8.** Canal îngust, izolat sau făcut în zid şi trecut prin acoperişul unei case, prin care iese fumul de la sobă, de la vatră etc.; horn, hogeac. * Conductă verticală folosită la evacuarea gazelor de ardere dintr-o instalaţie de încălzire cu focar. – Din sl. **košĭ.**

COŞ[2]**,** *coşuri,* s.n. Bubuliţă purulentă care se formează pe faţă sau pe corp ca urmare a unei leziuni sau a unei inflamaţii a glandelor sebacee. – [Pl. şi: (m.) *coşi*] – Lat. **cossus.**

COŞAR[1]**,** *coşare,* s.n. Îngrăditură de nuiele pentru adăpostirea vacilor, a oilor etc. * Construcţie cu pereţi din împletitură de nuiele pentru păstrarea porumbului şi a altor produse agricole; pătul. – Din bg., scr. **košara.**

COŞAR[2]**,** *coşari,* s.m. **1.** Persoană care curăţă coşurile[1] **(8)** şi sobele de funingine; hornar. **2.** Persoană care face coşuri[1] **(1, 5)**. – **Coş**[1] + suf. *-ar.*

COŞARCĂ, *coşărci,* s.f. (Reg.) Coş[1] – **Coşar**[1] + suf. *-că.*

COŞAVA s.f. art. Vânt rece, cu viteză mare, asemănător cu bora, care bate primăvara dinspre Alpii Dinarici. – Et. nec.

COŞAVERAJ, *coşaveraje,* s.n. Raportul dintre punctele marcate şi cele primite la jocul de baschet. – Din **coş**[1] (după *golaveraj).*

COŞĂRCUŢĂ, *coşărcuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *coşarcă.* – **Coşarcă** + suf. *-uţă.*

COŞĂRIT s.n. Impozit care se plătea pentru fiecare coş [1] **(8)**, adică pentru fiecare locuinţă. – **Coş**[1] + suf. *-ărit.*

COŞCANĂ, *coşcane,* s.f. (Reg.) Rădăcină şi partea tulpinii rămasă la suprafaţă după ce s-a tăiat stuful. – Et. nec.

COŞCIUG, *coşciuge,* s.n. **1.** Sicriu. **2.** (Reg.) Coşniţă de papură în patru colţuri. [Var.: **cosciúg** s.n.] – Din sl. **kovůčegů** (după **coş**[1]).

COŞCODAN, *coşcodani,* s.m. Specie de maimuţă cu coada foarte lungă *(Cercopithecus).* * Fig. Om urât ca o maimuţă. – Din ucr. **kočkodan.**

COŞCOGEA adj. invar. (Fam.) (Foarte) mare; coşcogeamite. – Din tc. **koskoca**. Cf. bg. **koskodža.**

COŞCOGEAMITE adj. invar. (Fam.) Coşcogea. [Var.: (reg.) **coşcogéme** adj. invar.] – Din bg. **koskodžamiti.**

COŞCOGEME adj. invar. v. **coşcogeamite.**

COŞCOV, -Ă, *coşcovi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre pereţi) Coşcovit. **2.** S.f. (Reg.) Loc gol, mai ales în malurile apelor, pe sub rădăcini, unde se ascund şi unde trăiesc peştii şi racii. **3.** S.f. Nămol vegetal amestecat cu bucăţi de rădăcini de stuf şi papură, care formează uneori mici insule plutitoare la suprafaţa apelor; cocioc. – Cf. rus. **kočkovatyj,** "cu ridicături, deluros, bolovănos".

COŞCOVEALĂ, *coşcoveli,* s.f. Parte cojită (dintr-un perete); coşcovitură. – **Coşcovi** + suf. *-eală.*

COŞCOVI, pers. 3 *coşcoveşte,* vb. IV. Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereţi, despre furnirul de pe mobilă etc.) A se ridica, a se dezlipi şi a se plesni din cauza căldurii, a umezelii etc., a se coji, a se scoroji. – Din **coşcov.**

COŞCOVIT, -Ă, *coşcoviţi, -te,* adj. (Despre pereţi, tencuieli, mobilă etc.) Cojit, scorojit. – V. **coşcovi.**

COŞCOVITURĂ, *coşcovituri,* s.f. (Rar) Coşcoveală. – **Coşcovi** + suf. *-tură.*

COŞENILĂ, *coşenile,* s.f. Insectă exotică din Mexic, care atacă o specie de smochin şi din care se extrage cârmâzul *(Coccus cacti)*; cârmâz. – Din fr. **cochenille.**

COŞGHETER, *coşgheteri,* s.m. Jucător de baschet care înscrie cele mai multe coşuri **(3)** într-o etapă, într-un campionat. – Din **coş** (după *golgheter).*

COŞI, *coşesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre piele) A se băşica, a se umfla în urma unei lovituri. ** Expr. (Tranz.) *A coşi în bătaie (pe cineva)* = a bate zdravăn (pe cineva). – Din **coş**[2]**.**

COŞMAGĂ, *coşmăgi,* s.f. (Reg.) Colibă de scânduri; baracă. – Et. nec.

COŞMAR, *coşmaruri,* s.n. Vis urât, cu senzaţii de apăsare şi de înăbuşire. * Fig. Grijă

apăsătoare, obsedantă. – Din fr. **cauchemar.**
COŞMARESC, -EASCĂ, *coşmareşti,* adj. (Livr.) De coşmar. – După fr. **cauchemardesque.**
COŞMELIE, *coşmelii,* s.f. (Reg.) Casă veche, mică şi dărăpănată. [Var.: **cuşmelíe** s.f.] – Et. nec.
COŞNIŢĂ, *coşniţe,* s.f. **1.** Coş[1] mic de nuiele sau de papură, folosit la târguieli. ** Expr. *Bani de* (sau *pentru) coşniţă* = sumă destinată târguielilor (zilnice) pentru procurarea alimentelor. **2.** Stup făcut din papură, paie, nuiele etc. – Din sl. **košînica.**
COŞOLINĂ s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Cereale cosite de verzi şi date ca nutreţ la vite. – Din ucr. **košelyna.**
COŞTEREAŢĂ, *coştereţe,* s.f. (Reg.) Coteţ. – Et. nec.
COŞTOROABĂ, *coştoroabe*, s.f. (Reg.) Cocioabă. – Contaminare între **coştereaţă** şi **cocioabă.**
COŞULEŢ, *coşuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *coş*[1] **(1)**. – **Coş**[1] + suf. -*uleţ.*
COT, (I 1) *coate,* s.n., **(I 2)** *coturi,* s.n., **(I 3)** *coturi,* s.n., **(I 4)** *coturi,* s.n., **(II)** *coţi,* s.m. **I.** S.n. **1.** (Anat.; la om) Partea exterioară a articulaţiei dintre humerus şi cubitus, care uneşte braţul cu antebraţul. ** Loc. adv. *Cot la cot* = alături; împreună. ** Expr. *A da din coate* = **a)** a-şi face loc împingând pe alţii; **b)** a lupta (fără scrupule) pentru a ieşi dintr-o încurcătură, pentru a obţine o situaţie. *A lega cot la cot* = a lega (pe cineva) cu mâinile la spate (alături de altul). *A-şi da coate* (sau *cu cotul)* = a-şi face semne (cu cotul); a coti **(2)**. *A băga mâinile până-n* (sau *până la) coate* = a fura mult şi fără jenă. (Fam.) *A-i arăta* (sau *a-i întoarce) cuiva cotul* = a refuza pe cineva în mod batjocoritor; a nu lua în seamă, a trata cu indiferenţă. *Mă doare-n cot!* = puţin îmi pasă!. ** Compus: s.m. invar. *coate-goale* = (depr.) om sărac. * Parte a mânecii care acoperă cotul **(I 1)**. * (La cal) Parte ieşită în afara articulaţiei de la mijlocul picioarelor de dinapoi. **2.** Loc, porţiune unde un drum, o vale etc. îşi schimbă brusc direcţia; cotitură, întorsătură. * Meandră (a unei ape curgătoare). **3.** Tub curbat în forma unui arc de cerc, folosit pentru a face legătura între două conducte cu direcţii diferite. **4.** (Reg.) Colţ, unghi, ungher. **II.** S.m. Veche unitate de măsură pentru lungimi egală cu 0,664 metri (în Muntenia) sau cu 0,637 metri (în Moldova), care reprezenta distanţa de la cot **(I 1)** până la încheietura palme; *p. ext.* măsură considerată, subiectiv, mare sau mică, după împrejurări. ** Expr. *A scoate* (sau *a-i ieşi cuiva) limba de-un cot* = se zice când cineva face un efort (fizic) peste măsură de mare. * Bucată de material textil măsurată cu această unitate de măsură. * (Reg.) Vergea de lemn sau de metal pentru măsurarea lungimii. – Lat. **cubitus.**
COTA, *cotez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a marca, a numerota potrivit unei anumite ordini. **2.** A stabili cursul acţiunilor, titlurilor de creanţă etc. (la bursă). * A introduce efecte la bursă. * Intranz. (Despre titluri, acţiuni, hârtii) A avea o anumită valoare, un anumit curs la bursă. **3.** Fig. A aprecia, a preţui, a evalua, a considera. **4.** A înscrie, pe un desen tehnic, prin linii şi cifre, dimensiunile obiectului reprezentat. – Din fr. **coter.**
COTANGENTĂ, *cotangente,* s.f. Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu tangenta trigonometrică a unghiului complementar. – Din fr. **contangente.**
COTAR, *cotari,* s.m. **1.** Persoană care măsoară cu cotul **(II)** dimensiunile butoaielor pentru a le calcula capacitatea. **2.** (Înv.) Slujbaş însărcinat să supravegheze măsurătorile cu cotul **(II)** ale mărfurilor vândute sau cu verificarea lungimii reglementare a cotului. **3.** (La pl.) Larvă a unor fluturi, cu mers caracteristic. – **Cot** + suf. -*ar.*
COTARE, *cotări,* s.f. Acţiunea de *a cota* şi rezultatul ei; apreciere, preţuire, considerare. – V. **cota.**
COTARLĂ, *cotarle,* s.f. (Reg.) Câine prost şi jigărit; javră, potaie. – Et. nec.
COTĂ, *cote,* s.f. **1.** Parte cu care cineva contribuie la formarea unui fond, la o cheltuială comună etc.; parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărţeli etc. ** (Ec.) *Cota bursei* = **a)** nivelul cursului la bursă; **b)** lista valorilor cotate la bursă. * Parte dintr-un tot căreia i se dă o anumită destinaţie sau care este supusă unui anumit regim; *p. ext.* raport sau număr abstract care reprezintă această parte. **2.** (ieşit din uz) Contribuţie obligatorie pe care statul o impunea producătorilor şi care consta în predarea unor cantităţi de produse dinainte stabilite la termenele şi preţurile fixate de stat. ** *Cotă de întreţinere* = sumă de bani cu care fiecare dintre colocatari contribuie la cheltuielile comune de întreţinere a imobilului respectiv. **3.** (Concr.) Loc pe un teren, corespunzător unei altitudini marcate pe o hartă; nivel la care se află un loc, o construcţie etc. ** *Cota apelor* = nivelul unei ape curgătoare. **4.** Fiecare dintre valorile numerice ale dimensiunilor unui obiect reprezentat prin desen. **5.** Ansamblu de semne, simboluri, cifre, litere care indică locul unor cărţi, al unor documente etc. într-o bibliotecă, într-un inventar etc. – Din fr. **cote.**
COTĂRI, *cotăresc,* vb. IV. Tranz. A măsura cu cotul **(II)** dimensiunile unui butoi pentru a-i

calcula capacitatea. – **Cot** + suf. -*ări.*
COTĂRIT[1]**,** *cotărituri,* s.n. Faptul de *a cotări.* – V. **cotări.**
COTĂRIT[2]**,** *cotărituri,* s.n. Meseria cotarului. – **Cotar** + suf. -*it.*
COTĂRIT[3]**,** *cotărituri,* s.n. (Înv.) Dare impusă negustorilor care vindeau marfă cu cotul **(II)**. – **Cot** + suf. -*ărit.*
COTĂRIŢĂ, *cotăriţe,* s.f. (Reg.) Coş de nuiele de diferite forme. – Din scr. **kotarica.**
COTÂNGAN, *cotângani,* s.m. (Reg.) Băiat între 14 şi 17 ani; băieţandru. – Cf. magh. **katáng.**
COTCODAC interj. Cuvânt care imită strigătul scos de găini (după ce au ouat). – Onomatopee.
COTCODĂCEALĂ, *cotcodăceli,* s.f. Strigătul scos de găini (după ce au ouat sau când se sperie). – **Cotcodăci** + suf. -*eală.*
COTCODĂCI, *cotcodăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre găini; la pers. 3) A scoate sunetele caracteristice speciei (după ce au ouat); a cotcorozi. **2.** Intranz. şi tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi fără rost; a trăncăni, a pălăvrăgi. – Din **cotcodac.**
COTCODĂCIRE, *cotcodăciri,* s.f. Acţiunea de *a cotcodăci.* – V. **cotcodăci.**
COTCODĂCIT, *cotcodăcituri,* s.n. Faptul de *a cotcodăci.* – V. **cotcodăci.**
COTCOROZI, pers. 3 *cotcorozeşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotcodăci **(1)**. – Formaţie onomatopeică.
COTEAŢĂ s.f. v. **coteţ.**
COTECIOR, *cotecioare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *coteţ.* – **Coteţ** + suf. -*ior.*
COTEI, *cotei,* s.m. Câine de talie mică, cu picioarele scurte. – Din sl. **kotelî.**
COTEICĂ, *coteici,* s.f. Căţea mică. – **Cotei** + suf. -*că.*
COTEICUŢĂ, *coteicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *coteică.* – **Coteică** + suf. -*uţă.*
COTELI vb. IV v. **cotili.**
COTENEAŢĂ, *coteneţe,* s.f. (Pop.) Coteţ mic. [Var.: **cotineáţă** s.f.] – Probabil contaminare între **coteţ** şi **chichineaţă.**
COTERIE, *coterii,* s.f. Grup restrâns de persoane care urmăresc scopuri ascunse, egoiste şi care urzesc intrigi şi alte acţiuni reprobabile; gaşcă, clică. – Din fr. **coterie.**
COTEŢ, *coteţe,* s.n. **1.** Adăpost pentru păsări, porci sau câini, făcut din scânduri sau din zid. ** Expr. (Ir.) *A pune (pe cineva) la coteţ* = a pune (pe cineva) la îngrăşat, a îndopa. * Fig. Închisoare. **2.** Capcană pentru prins peşte în iazurile acoperite cu stuf, făcută din nuiele împletite cu papură şi prevăzută cu o deschidere îngustă întoarsă înăuntru, astfel încât peştele, odată intrat în ea, să nu mai poată ieşi. [Var.: **coteáţă** s.f.] – Din sl. **kotîcî.**
COTI, *cotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre râuri, drumuri etc.) A schimba direcţia, a face un tot **(I 2)**; (despre fiinţe sau vehicule) a face o cotitură, a părăsi drumul drept; a cârmi. * Tranz. (Neobişnuit) A îndrepta în altă direcţie. * Tranz. A conduce pe cineva pe un drum întortocheat. **2.** Tranz. (Rar) A atinge, a lovi cu cotul **(I 1)** pentru a-şi face loc. * Refl. recipr. A-şi face semn (reciproc) cu cotul. – Din **cot.**
COTIDALĂ, *cotidale,* adj. (Geogr.; în sintagma) *Linie cotidală* = curbă care uneşte punctele de pe suprafaţa mărilor şi oceanelor în care mareele au loc la aceeaşi oră. – Din engl. **cotidal.**
COTIDIAN, -Ă, *cotidiani, -e,* adj., **(2)** *cotidiene,* s.n. **1.** Adj. De fiecare zi; zilnic. **2.** S.n. Gazetă care apare zilnic. [Pr.: -*di-an*] – Din fr. **quotidien,** lat. **quotidianus.**
COTIGAR[1]**,** *cotigare,* s.n. Căruţă joasă şi lungă cu care se transportă poveri. [Var.: **cotiugár** s.n.] – Contaminare între **cotigă** şi **car.**
COTIGAR[2]**,** *cotigari,* s.m. Persoană care are o cotigă sau cară cu cotiga. * **[**Var.: **cotiugár** s.m.] – **Cotigă** + suf. -*ar.*
COTIGĂ, *cotigi,* s.f. **1.** Căruţă mică folosită la transportarea încărcăturilor uşoare. * Car mare cu pereţii metalici, întregi, folosit la transportul gunoaielor. **2.** Fiecare dintre cele două roţi, de mărime inegală, legate între ele printr-o osie, pe care se reazemă grindeiul plugului; teleagă, rotilă. [Var.: **cotiúgă** s.f.] – Din ucr. **kotyha.**
COTIGI, *cotigesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A schimba direcţia; a coti. ** Expr. (Rar) *A nu mai avea încotro cotigi* = a se afla într-o situaţie fără ieşire. – Din **cotigă.**
COTIL, *cotili,* s.m. Cavitate osoasă în care se articulează un alt os. – Din fr. **cotyle.**
COTILEDON, *cotiledoane,* s.n. **1.** Frunză a embrionului plantelor cu seminţe care serveşte la hrănirea plantei imediat după încolţire. **2.** (Anat.) Fiecare dintre cei doi lobi ai placentei. – Din fr. **cotylédone.**
COTILEDONAT, -Ă, *cotiledonaţi, -te,* adj. (Despre plante) Care are unul, două sau mai multe cotiledoane **(1)**. * (Substantivat, f. pl.) Nume generic dat plantelor care au cotiledoane. – Din fr. **cotylédoné.**
COTILI, *cotilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla prin locuri întortocheate, cu multe cotituri. * A căuta cu de-amănuntul; a cotrobăi, a scotoci. [Var.: **cotelí** vb. IV] – Din scr. **kotiljati**

(se).

COTILION, *cotilioane,* s.n. Dans de bal cu ritm de marş sau de cadril, cu figuri şi cu scene mimice foarte variate; melodie după care se executa acest dans. [Pr.: *-li-on*] – Din fr. **cotillon.**

COTILOSAURIAN, *cotilosaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile înrudite cu stegocefalii; (şi la sg.) animal din acest ordin. [Pr.: *-sa-u-ri-an*] – Din germ. **Kotilosaurier.**

COTINEAŢĂ s.f. v. **coteneaţă.**

COTIRE, *cotiri,* s.f. Acţiunea de *a coti.* – V. **coti.**

COTIŞ, (1) adv., **(2)** *cotişe,* s.n. **1.** Adv. Întortocheat, în zigzag. **2.** S.n. (Rar) Loc cotit. – **Cot** + suf. *-iş.*

COTIŞOR, *cotişoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cot.* – **Cot** + suf. *-işor.*

COTIT, -Ă, *cotiţi, -te,* adj. (Despre râuri, drumuri etc.) Care face ocoluri sau are cotituri; sinuos, întortocheat. – V. **coti.**

COTITATE s.f. Valoare la care se ridică partea fiecăruia dintr-un întreg. – Din fr. **quotité.**

COTITURĂ, *cotituri,* s.f. **1.** Cot **(I 2)**. **2.** Fig. Transformare calitativă esenţială, salt produs în desfăşurarea unei acţiuni, a unui eveniment etc. **3.** (Rar) Ascunziş. **4.** (Pop.) Golf[2]. – **Coti** + suf. *-tură.*

COTIUGAR[1] s.m. v. **cotigar**[2]**.**

COTIUGAR[2] s.n. v. **cotigar**[1]**.**

COTIUGĂ s.f. v. **cotigă.**

COTIZA, *cotizez,* vb. I. **1.** Intranz. A plăti o cotizaţie. **2.** Refl. recipr. (Rar) A se uni pentru a participa la o cheltuială comună. – Din fr. **cotiser.**

COTIZANT, -Ă, *cotizanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care cotizează **(1)**. – Din fr. **cotisant.**

COTIZATOR, -OARE, *cotizatoare,* s.n., *cotizatori, -oare,* s.m. şi f. **1.** S.n. Foaie, registru etc. în care se înscriu cotizaţiile. **2.** S.m. şi f. Cotizant. – **Cotiza** + suf. *-tor.*

COTIZAŢIE, *cotizaţii,* s.f. Sumă fixă plătită periodic de membrii unei asociaţii, ai unei organizaţii etc.; *p. ext.* contribuţie bănească la o cheltuială comună. [Var.: **cotizaţiúne** s.f.] – Din fr. **cotisation.**

COTIZAŢIUNE s.f. v. **cotizaţie.**

COTLET, *cotlete,* s.n. **1.** Sortiment de carne, împreună cu osul, tăiată din partea superioară a coastelor; antricot. **2.** (La pl.) Favoriţi. – Din fr. **côtelette.**

COTLON, *cotloane,* s.n. **1.** Loc ferit, neumblat; ascunzătoare, ascunziş. * (Reg.) Scobitură în malul unui râu, sub nivelul apei. **2.** Construcţie de zid, suport solid de fier sau înjghebare simplă de pietre, în care se face loc şi pe care se aşază cazanul la fiert. **3.** Firidă făcută în zid, sub cuptorul vetrei ţărăneşti. ** Expr. *A sta* (sau *a zăcea) pe cotlon* = a pierde vremea; a lenevi, a trândăvi. * (Rar) Adâncitură făcută în zid; firidă, ocniţă. – Din magh. **katlan.**

COTLONAŞ, *cotlonaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cotlon.* – **Cotlon** + suf. *-aş.*

COTNARI s.n. Denumire dată vinului produs în podgoria Cotnari. – Din n. pr. **Cotnari.**

COTOC, *cotoci,* s.m. (Pop.) Cotoi. – Cf. **cotoi.**

COTOI, *cotoi,* s.m. Masculul pisicii; motan, cotoc. – Probabil din / * / **cot** (< sl. *kotŭ* "pisică") + suf. *-oi.*

COTOLAN, *cotolane,* s.n. (Reg.) Ştiulete de porumb. – Et. nec.

COTON s.n. (Franţuzism) (Fir de) bumbac. – Din fr. **coton.**

COTONIZARE s.f. Operaţie prin care se dizolvă substanţele de legătură din tulpinile de in sau de cânepă în vederea obţinerii fibrelor. – După fr. **cotonisation.**

COTONOG, -OAGĂ, *cotonogi, -oage,* adj. (Adesea substantivat) Bolnav de picioare, şchiop; *p. ext.* lipsit de o mână sau de un picior. – Din ucr. **kuternoha.**

COTONOGEALĂ, *cotonogeli,* s.f. (Fam.) Bătaie zdravănă. – **Cotonogi** + suf. *-eală.*

COTONOGI, *cotonogesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva; a-i rupe picioarele. **2.** Intranz. (Rar) A se îmbolnăvi de picioare; a şchiopăta. * (Despre animale) A ologi. – Din **cotonog.**

COTOR, (1, 2) *cotoare,* s.n., **(3)** *cotori,* s.m. **1.** S.n. Tulpină, lujer (la legume şi la plante erbacee) care susţine frunzele, fructul sau florile. * Partea de jos a unei tulpini. *Cotorul viţei.* * Cocean **(3)**. * Rest nefolositor dintr-un obiect uzat. * (Fam.) Mătură foarte uzată. **2.** S.n. Parte, loc unde se leagă sau unde se cos foile unei cărţi, ale unui registru, ale unui caiet etc. * Parte a unui chitanţier, a unui bonier etc. rămasă după ce s-au rupt jumătăţile detaşabile ale foilor; partea fiecărei foi care rămâne în chitanţier, bonier etc. după predarea chitanţei. **3.** S.m. (La fiinţe; rar) Partea dinspre rădăcină a unei pene, a unei cozi sau a unui fir de păr. – Et. nec.

COTOROANŢĂ, *cotoroanţe,* s.f. Femeie bătrână şi rea; baborniţă. * (Pop.) Vrăjitoare. – Et. nec.

COTOROSI, *cotorosesc,* vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A se descotorosi. – Cf. bg. **kurtulisvam**.
COTOŞMAN, *cotoşmani,* s.m. (Pop.) Cotoi, motan (mare). – Et. nec.
COTREANŢĂ, *cotrenţe,* s.f. (Reg.) Haină veche şi ruptă; zdreanţă. – Din magh. **kotroncz.**
COTRENŢOS, -OASĂ, *cotrenţoşi, -oase,* adj. (Reg.) Zdrenţăros. – **Cotreanţă** + suf. *-os.*
COTROBĂI, *cotrobăiesc,* vb. IV. Intranz. A căuta cu de-amănuntul răvăşind lucrurile, a cerceta, prin tot locul; a scotoci; a hojbăi. – Et. nec.
COTROBĂIALĂ, *cotrobăieli,* s.f. Faptul de *a cotrobăi*; scotocire. [Pr.: *-bă-ia-*] – **Cotrobăi** + suf. *-eală.*
COTROBĂIT, *cotrobăituri,* s.n. Cotrobăială. [Pr.: *-bă-it*] – V. **cotrobăi.**
COTROG, *cotroage,* s.n. (Reg.) Culcuş, adăpost. – Et. nec.
COTROPI, *cotropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ocupa prin violenţă, a pune stăpânire pe un teritoriu străin în mod abuziv şi brutal; a încălca, a invada. * Refl. (Rar) A se nărui, a se prăbuşi. **2.** Fig. A acoperi, a cuprinde din toate părţile; a copleşi. – Et. nec.
COTROPIRE, *cotropiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cotropi*; ocupare, încălcare, invadare prin violenţă. – V. **cotropi.**
COTROPITOR, -OARE, *cotropitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, putere, stat) care contropeşte; invadator, năvălitor. **2.** Adj. Fig. Copleşitor; foarte mare, imens. – **Cotropi** + suf. *-tor.*
COTRUŢĂ, *cotruţe,* s.f. (Reg.) Vatră mică; parte sau colţ din vatră; loc gol între cuptor si perete; adâncitură sub vatră. – Din magh. **katrocz.**
COTURN, *coturni*, s.m. Încălţăminte cu talpă groasă de lemn, pe care o purtau în antichitate actorii de tragedie ca să pară mai înalţi. * Fig. Simbol al tragedianului. – Din fr. **cothurne,** lat. **cothurnus.**
COTUTELĂ, *cotutele,* s.f. Tutelă deţinută de două sau de mai multe persoane. – Din fr. **cotutelle.**
COTUTORE, -OARE, *cotutori, -oare,* s.m. şi f. Persoană însărcinată de o autoritate judiciară să exercite funcţia de tutore împreună cu altă persoană. – Din fr. **cotuteur.**
COŢCAR, *coţcari,* s.m. (Fam.) Şarlatan, pungaş. – **Coţcă** + suf. *-ar.*
COŢCĂ s.f. (Reg.) Coţcărie. ** Expr. *A juca cuiva o coţcă* = a înşela pe cineva. – Din scr. **kocka** "zar".
COŢCĂRIE, *coţcării,* s.f. (Fam.) Şarlatanie, pungăşie. – **Coţcar** + suf. *-ie.*
COŢOFANĂ, *coţofene*, s.f. Pasăre din familia corvidelor, de mărimea unui porumbel, cu coada lungă, cu penele de pe spate negre, lucioase, iar cu cele de pe piept şi de pe partea inferioară a aripilor albe *(Pica pica)*. – Cf. ucr. **kucohvostyp.**
COULOMB, *coulombi,* s.m. Unitate de măsură pentru sarcina electrică, egală cu cantitatea de electricitate care traversează într-o secundă secţiunea unui conductor străbătut de un curent electric constant de 1 amper. [Pr.: *culomb*] – Din fr. **coulomb.**
COULOMBMETRU, *coulombmetre,* s.n. Voltmetru pentru măsurarea sarcinii electrice care a trecut printr-un circuit electric de curent continuu. [Pr.: *culombmetru*] – Din fr. **coulombmétre.**
COUNTRY adj. (În sintagma) *Muzică country* = muzică din folclorul american, devenită stil în muzica uşoară contemporană. [Pr.: *cántri*] – Cuv. am.
COVACI, *covaci,* s.m. (Reg.) Fierar. – Din sl, **kovačî.**
COVALENT, -Ă, *covalenţi, -te*, adj. (Despre elemente chimice) Care prezintă covalenţă. – Din germ. **kovalent.**
COVALENŢĂ, *covalenţe,* s.f. Legătură chimică realizată prin punerea în comun a unuia sau a mai multor electroni de către fiecare dintre atomii participanţi. – Din germ. **Kovalenz,** fr. **covalence.**
COVALI, *covali,* s.m. (Reg.) Fierar. – Din ucr. **koval.**
COVARIANŢĂ, *covarianţe,* s.f. Covariaţie. [Pr.: *-ri-an-*] – Din engl. **co-variance.**
COVATĂ, *coveţi,* s.f. (Reg.) **1.** Albie **(1)**. **2.** Ladă de scânduri în care curge făina la moară în timpul măcinatului. **3.** Vas în care se încarcă materialul dezagregat în unele mine metalifere. – Din tc. **kovata, kuvata.**
COVARIAŢIE, *covariaţii,* s.f. Variaţie simultană, reciproc condiţionată; covarianţă. [Pr.: *-ri-a-*] – Din engl. **co-variation.**
COVĂCIE, (2) *covăcii,* s.f. (Reg.) **1.** Meseria covaciului; fierărie **(2)**, covălie **(1)**. **2.** Atelierul covaciului; fierărie[1] **(1)**, covălie **(2)**. – **Covaci** + suf. *-ie.*
COVĂLIE, *covălii,* s.f. (Reg.) **1.** Covăcie **(1)**. **2.** Covăcie **(2)**. – **Covali** + suf. *-ie.*
COVĂSEALĂ, *covăseli,* s.f. (Pop.) Lapte prins sau covăsit, întrebuinţat drept cuib pentru fermentarea laptelui dulce. – **Covăsi** + suf. *-eală.*
COVĂSI, *covăsesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acri laptele dulce cu ajutorul unui cuib de smântână sau de covăseală. – Din bg. **kvasja,** scr. **kvasiti.**

COVĂSIT adj. n. (În sintagma) *Lapte covăsit* = lapte închegat şi înăcrit cu ajutorul unui cuib de smântână sau de covăseală. – V. **covăsi.**

COVĂSNEAN, -Ă, *covăsneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Covasna. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Covasna. – **Covasna** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COVĂSNEANCĂ, *covăsnence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Covasna. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Covasna. – **Covăsnean** + suf. *-că.*

COVĂŢICĂ, *covăţele,* s.f. Diminutiv al lui *covată*. – **Covată** + suf. *-ică.*

COVÂRŞI, *covârşesc,* vb. IV. Tranz. A depăşi, a întrece (cu mult) în măsură, în număr, în forţă etc.; *p. ext.* a copleşi, a învinge. – Et. nec.

COVÂRŞITOR, -OARE, *covârşitori, -oare,* adj. Care covârşeşte; copleşitor; *p. ext.* foarte mare, dominant, extraordinar. – **Covârşi** + suf. *-tor.*

COVELINĂ s.f. Sulfură naturală de cupru, metalică, moale, de culoare albastră-violet, frecventă în zonele de alterare a zăcămintelor cuprifere. – Din fr. **covelline,** it. **covellina.**

COVERCĂ s.f. v. **covergă.**

COVERCOT, *covercoturi,* s.n. Stofă fină de lână, cu ţesătura deasă, folosită la confecţionarea pardesielor, hainelor, taioarelor etc. – Din engl. **cover-coat.**

COVERGĂ, *covergi,* s.f. (Reg.) **1.** Coviltir. * Acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini etc. care serveşte ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc. **2.** Nuia încovoiată. * Fiecare dintre sârmele care alcătuiesc scheletul umbrelei. [Var.: **covércă** s.f.] – Din bg. **kuverki.**

COVERTĂ, *coverte,* s.f. Puntea superioară a unei nave; punte de manevră. – Din it. **coverta**. Cf. ngr. **kuvérta.**

COVILTIR, *coviltire,* s.n. Acoperiş la căruţă făcut dintr-un schelet de nuiele curbate peste care se întind rogojini sau pânză groasă. – Et. nec.

COVIŢ Interj. (Reg.) Guiţ. – Onomatopee.

COVIŢA, pers. 3 *coviţă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A guiţa. – Din **coviţ.**

COVOR, *covoare,* s.n. Ţesătură groasă de lână, de bumbac etc. (cu figuri şi desene de diferite culori), folosită pentru împodobirea încăperilor. – Din rus. **kovior,** ucr. **kover.**

COVORAŞ, *covoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *covor*. – **Covor** + suf. *-aş.*

COVRIG, *covrigi,* s.m. Produs alimentar în formă de inel, de opt etc., preparat din făină de grâu (şi presărat cu sare, susan, mac etc.). ** Expr. *A se face covrig* = a se încovriga, a se încolăci. *A scoate* (sau *a ajunge, a ieşi) la covrigi* = a face să devină (sau a deveni) foarte sărac. – Din bg. **kovrig.**

COVRIGAR, *covrigari,* s.m. Persoană care face sau vinde covrigi. – **Covrig** + suf. *-ar.*

COVRIGĂRIE, *covrigării,* s.f. Loc unde se fac şi se vând covrigi. – **Covrig** + suf. *-ărie.*

COVRIGEL, *covrigei,* s.m. Diminutiv al lui *covrig*. – **Covrig** + suf. *-el.*

COVRIGI, *covrigesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se încovriga. – Din **covrig.**

COVRU, *covruri,* s.n. (Reg.) Vizuină, bârlog, cotlon. – Cf. rus. **krov.**

COW-BOY s.m. Îngrijitor de vite din fermele americane (din vestul Statelor Unite ale Americii). [Pr.: *cáu-boi*] – Cuv. engl.

COXAL, -Ă, *coxali, -e*, adj. Care aparţine coapsei, referitor la coapsă. ** *Ox coxal* = fiecare dintre cele două oase de formă plată care formează scheletul şoldului; os iliac. – Din fr. **coxal.**

COXALGIE s.f. **1.** Tuberculoză a articulaţiei şoldului. **2.** Durere localizată în articulaţia şoldului. – Din fr. **coxalgie.**

COXARTROZĂ, *coxartroze,* s.f. (Med.) Artroză coxofemurală (degenerativă). – Din fr. **coxarthrose.**

COXĂ, *coxe,* s.f. **1.** (Anat.) Coapsă. **2.** (Zool.) Unul dintre segmentele picioarelor la artropode. – Din lat. **coxa.**

COXITĂ, *coxite,* s.f. (Med.) Infecţie a osului coxal; *spec.* coxalgic **(1)**. – Din fr. **coxite.**

COXOFEMURAL, -Ă, *coxofemurali, -e*, adj. (Anat., despre articulaţii) Care face legătura între femur şi şold. – Din fr. **coxo-fémoral.**

COXOPATIE, *coxopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile şoldului. – Din fr. **coxopathie.**

COZ adv. (Reg.; după adjective ca "frumoasă, mândră") Din cale-afară, extrem de..., foarte. *Frumoasă coz*. – Din tc. **koz.**

COZERIE, *cozerii,* s.f. (Livr.) Convorbire familiară, intimă, uşoară şi plăcută. * Expunere simplă, fără pretenţie. – Din fr. **causerie.**

COZEUR, *cozeuri,* s.m. Persoană care vorbeşte cu uşurinţă, ştiind să întreţină o conversaţie plăcută. [Pr.: *cozör*] – Din fr. **causeur.**

COZONAC, *cozonaci,* s.m. Prăjitură făcută din aluat dospit, frământat cu ouă, lapte, unt,

zahăr şi ingrediente. – Cf. bg. **kuzunak**.

COZONDRACI s.m. pl. (Fam.) Bretele pentru susţinut pantalonii; pocheşti. – Din germ. **Hosenträger.**

COZOROC, *cozoroace,* s.n. Partea dinainte a chipiului sau şepcii, în formă de semicerc, care umbreşte şi protejează faţa. [Pl. şi: *cozorocuri*] – Din rus. **kozyriok.**

CRAB, *crabi,* s.m. Nume dat mai multor specii de animale crustacee marine, cu zece picioare, cu abdomenul scurt şi îndoit sub cefalotoracele mare şi turtit; mai cunoscută este o specie din Marea Neagră, cu carnea foarte gustoasă *(Carcinus moenas*). – Din fr. **crabe.**

CRABOT, *craboţi,* s.m. (Tehn.) Fiecare dintre proeminenţele frontale ale unui manşon sau ale unui disc, prin intermediul cărora se poate realiza antrenarea în mişcarea de rotaţie a doi arbori. – Din fr. **crabot.**

CRAC[1] Interj. Cuvânt care imită un zgomot sec (în urma unei rupturi, spărturi). – Onomatopee. Cf. fr. **crac.**

CRAC[2]**,** *craci,* s.m. (Pop.) **1.** Piciorul omului de la coapsă până la călcâi. * Fiecare dintre cele două părţi ale pantalonilor, ale iţarilor, ale salopetei, ale treningului etc. **2.** Crăcană **(I 1)**. **3.** Creangă, ramură, cracă. **4.** Ramificaţie a unui deal; picior de deal sau de munte. **5.** Ramificaţie a unei ape curgătoare. – Din bg. **krak.**

CRACA, *crachez,* vb. I. Tranz. A descompune prin cracare o substanţă organică. – Din fr. **craquer.**

CRACAJ, *cracaje,* s.n. Cracare. – Din fr. **craquage.**

CRACARE, *cracări,* s.f. Procedeu industrial de descompunere, la temperaturi şi presiuni înalte, a unui compus organic în molecule mai simple, folosit mai ales în industria petrolieră; cracaj. – V. **craca.**

CRACAUER s.n. sg. Varietate de salam semiafumat, preparat din carne de bovine, de porc şi din slănină. [Pr.: -*ca-uer*] – Din germ. **Krakauer.**

CRACĂ, *crăci,* s.f. Ramură (mai groasă) a unui copac; creangă. ** Expr. *A-şi tăia craca de sub picioare* = a-şi pune în primejdie situaţia printr-o acţiune necugetată. – Din **crac**[2]**.**

CRACOVIAC, *cracoviace,* s.n. Dans popular polonez, cu ritm vioi, cu paşi săriţi; melodie după care se execută acest dans; cracoviană. [Pr.: -*vi-ac*] – Din pol. **krakowiak.**

CRACOVIANĂ, *cracoviene,* s.f. Cracoviac. [Pr.: -*vi-a*-] – Din fr. **cracovienne.**

CRAH, *crahuri,* s.n. Criză acută a vieţii economice, manifestată îndeosebi prin scăderea foarte mare a cursului acţiunilor la bursă. – Din germ. **Krach,** fr. **krach.**

CRAI, *crai,* s.m. **1.** (Astăzi poetic sau în basme) Împărat, rege, domnitor. ** *(Cei trei) crai de la răsărit* = magi. ** Compus: *crai-nou* = luna în prima ei fază, când are forma unei seceri subţiri; lună-nouă. **2.** Bărbat uşuratic, care se ţine de chefuri, de aventuri amoroase etc.; craidon. ** *Crai de curte veche* = haimana, pungaş, derbedeu, desfrânat. – Din sl. **kralî.**

CRAIDON, *craidoni,* s.m. (Înv.) Crai (2). – **Crai** + **don [Juan].**

CRAILÂC, *crailâcuri,* s.n. Atitudine, comportare, faptă, viaţă de crai **(2)**. – **Crai** + suf. -*lâc.*

CRAINIC, -Ă, *crainici, -ce,* subst. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care anunţa mulţimii poruncile suveranului sau ale autorităţilor; vestitor. **2.** S.m. şi f. Persoană care citeşte informaţiile, comunicările, ştirile oficiale etc., anunţă programul la o staţie de radio, de televiziune sau la o manifestaţie; spicher. **3.** S.m. (Reg.) Hăitaş, gonaci (la vânătoare). – Din ucr. **krajnik.**

CRAIOVEAN, -Ă, *craioveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Craiova. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Craiova. – **Craiova** (n. pr.) + suf. -*ean.*

CRAIOVEANCĂ, *craiovence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Craiova. * Locuitoare din municipiul Craiova. – **Craiovean** + suf. -*că*.

CRAMĂ, *crame,* s.f. Clădire la o vie, unde se tescuiesc strugurii, se prepară vinul şi se depozitează uneltele de lucru. * Local în care se consumă băuturi alcoolice, preparate culinare etc. într-un cadru rustic. – Cf. scr. **krama**.

CRAMPĂ, *crampe,* s.f. **1.** Contracţie involuntară, prelungită şi dureroasă a unui muşchi sau a unui grup muscular; colică. ** *Crampa scriitorului* = crampă a musculaturii antebraţului şi a mâinii care intervine în timpul scrierii; grafospasm. * (La pl.) Dureri acute în stomac. **2.** Unealtă de oţel cu un cioc ascuţit, fixată într-o coadă de lemn, cu ajutorul căreia se taie rocile de duritate mică şi mijlocie din abataj. – Din fr. **crampe.**

CRAMPON, *crampoane,* s.n. **1.** Piron de oţel cu secţiune pătrată, cu care se fixează pe traverse şinele de cale ferată. **2.** Bucată mică de talpă groasă, de cauciuc sau de material plastic care se aplică pe talpa unor bocanci de sport, pentru a asigura stabilitatea jucătorilor pe teren. **3.** Rădăcină adventivă a unei plante agăţătoare, prin care aceasta se prinde de copaci, de ziduri etc. – Din fr. **crampon.**

CRAMPONA, *cramponez,* vb. I. Refl. A se agăţa cu desperare de ceva sau de cineva; *fig.* a se

ţine morţiş, scai de ceva sau de cineva, a nu voi să renunţe, a se strădui din toate puterile să păstreze ceva. – Din fr. **cramponner.**

CRAMPONAJ, *cramponaje,* s.n. Utilizare a crampoanelor **(2)**; fixare cu crampoanele **(2)**. – Din fr. **cramponnage.**

CRAMPONARE s.f. Faptul de *a se crampona*. – V. **crampona.**

CRANIAL, -Ă, *craniali, -e,* adj. Care se referă la poziţia unui organ comparativ cu craniul. *Segmentul cranial al intestinului.* [Pr.: *-ni-al*] – Din germ. **kranial.**

CRANIAN, -Ă, *cranieni, -e,* adj. Care ţine de craniu, privitor la craniu. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **crânien.**

CRANIAT, *craniate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură de animale vertebrate care au craniu; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. [Pr.: *-ni-at*] – Din engl. **craniata.**

CRANIOLOG, -Ă, *craniologi, -ge,* s.m. şi f. (Med.) Specialist în craniologie. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **crâniologue.**

CRANIOLOGIC, -Ă, *craniologici, -ce,* adj. (Med.) De craniologie, al craniologiei. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **crâniologique.**

CRANILOGIE s.f. v. **craniologie.**

CRANIOLOGIE s.f. Parte a antropologiei şi a osteologiei care se ocupă cu studiul formei şi al dimensiunilor craniului. [Pr.: *-ni-o÷,* – Var.: **cranilogíe, cranologíe** s.f.] – Din fr. **craniologie.**

CRANIOMETRIC, -Ă, *craniometrici, -ce,* adj. (Med.) De craniometrie, al craniometriei. [Pr.: -*ni-o-*] – Din fr. **crâniométrique.**

CRANIOMETRIE s.f. Parte a antropometriei care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor craniului şi a indicilor cranieni. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **craniométrie.**

CRANIOMETRU, *craniometre,* s.n. Instrument asemănător unui compas, cu care se măsoară dimensiunile craniului. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **craniométre.**

CRANIOTOM, *craniotome,* s.n. Instrument chirurgical cu ajutorul căruia se sparg oasele craniului la făt atunci când acesta nu poate fi expulzat. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **craniotome.**

CRANIOTOMIE, *craniotomii,* s.f. Tăietură chirurgicală a craniului făcută cu craniotomul. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **craniotomie.**

CRANIU, *cranii,* s.n. Ansamblul oaselor scheletului capului care adăposteşte creierul la vertebrate; ţeastă. * Cap descărnat de om mort; hârcă. – Din lat. **cranium**. Cf. fr. **crâne.**

CRANOLOGIE s.f. v. **craniologie.**

CRANŢ Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un ronţăit. – Onomatopee.

CRAP, *crapi,* s.m. Peşte de apă dulce din familia ciprinidelor, cu solzii mari, argintii-ruginii, cu buza groasă şi cu două perechi de mustăţi pe falca superioară *(Cyprinus carpio)*. – Din bg., scr. **krap.**

CRAPAN, *crapane,* s.n. Dispozitiv pentru prinderea şi ridicarea butoaielor sau baloturilor, format din patru lanţuri sau cabluri prinse cu câte un capăt de un inel, iar la capătul liber având cârlige. – Et. nec.

CRAPULOS, -OASĂ, *crapuloşi, -oase,* adj. (Rar) Care este în decădere, în stare de mizerie morală; vicios, viciat. * Hoţesc, tâlhăresc. – Din fr. **crapuleux.**

CRAS, -Ă, *craşi, -se,* adj. Care nu corespunde nici celor mai modeste exigenţe; ale cărui caractere negative sunt sub orice limită; extrem (în sens rău); grosolan, neruşinat. – Din fr. **crasse.**

CRATER, *cratere,* s.n. **1.** Deschizătură în formă de pâlnie la un vulcan, prin care ţâşnesc vapori, gaze, cenuşă etc. şi se revarsă lava. **2.** Gaură în formă de pâlnie făcută de un meteorit pe suprafaţa pământului. ** *Crater lunar* = adâncitură rotundă de pe suprafaţa lunii, a cărei formare poate fi pusă pe seama unei activităţi vulcanice sau a unui bombardament meteoritic; circ lunar. **3.** Vas antic mare, cu gura largă şi cu două mânere, care servea la masă pentru amestecarea vinului cu apa. [Acc. şi: *cratér*] – Din fr. **cratére.**

CRATERIFORM, -Ă, *crateriformi, -e,* adj. (Livr.) Care are forma craterului unui vulcan. – Din fr. **cratériforme.**

CRATIMĂ, *cratime,* s.f. Semn grafic (-) folosit pentru a lega două sau mai multe cuvinte care se pronunţă împreună, pentru a despărţi cuvintele în silabe etc.; liniuţă de unire. – Din ngr. **krátima.**

CRATIŢĂ, *cratiţe,* s.f. Vas de bucătărie din tablă smălţuită, din aluminiu, din pământ etc., de formă rotundă, de obicei cu marginea de sus răsfrântă, cu două toarte, care serveşte pentru fiert sau prăjit mâncarea. * Conţinutul acestui vas. – Et. nec.

CRATOGEN, *cratogene, s.n.* **1.** Regiune întinsă din scoarţa pământului care într-o anumită perioadă nu a suferit mişcări de cutare, ci numai mişcări lente de ridicare sau de coborâre. **2.** Platformă. – Din fr. **cratogéne.**

CRAUL s.n. Stil de înot în care înotătorul stă cu faţa în jos, în poziţie orizontală, mişcând alternativ braţele, concomitent cu o forfecare în plan vertical a picioarelor, iar capul iese din apă în mod ritmic, pentru respiraţie, la dreapta sau la stânga. – Din engl., fr. **crawl.**
CRAULIST, -Ă, *craulişti, -ste,* s.m. şi f. Sportiv care înoată în stil craul. – **Craul** + suf. *-ist.*
CRAUN adv. (Reg.; în expr.) *A umbla craun* = a umbla fără rost, haimana. – Et. nec.
CRAVAŞA, *cravaşez,* vb. I. Tranz. A lovi, a biciui cu cravaşa. – Din fr. **cravacher.**
CRAVAŞARE, *cravaşări,* s.f. Acţiunea de *a cravaşa*; biciuire. – V. **cravaşa.**
CRAVAŞĂ, *cravaşe,* s.f. Vargă elastică din piele sau îmbrăcată în piele, folosită la călărie pentru îndemnarea calului la mers, alergat etc.; biciuşcă **(1)**. – Din fr. **cravache.**
CRAVATĂ, *cravate,* s.f. Accesoriu al îmbrăcămintei (bărbăteşti), constând dintr-o fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. care se înnoadă la gât şi ale cărei capete sunt de obicei lăsate să atârne pe piept. ** (Ieşit din uz) *Cravată roşie* (sau *de pionier)* = bucată de ţesătură de culoare roşie, de formă triunghiulară pe care o purtau la gât pionierii. – Din fr. **cravate.**
CRAVATIER, *cravatieri,* s.m. (Rar) Meseriaş care confecţionează cravate; vânzător de cravate. [Pr.: *-ti-er*] – Din fr. **cravatier.**
CRAZĂ, *craze,* s.f. Fuziune a vocalei (sau silabei) iniţiale a unui cuvânt cu vocala (sau silaba) finală a cuvântului precedent. – Din fr. **crase.**
CRĂCAN s.n. v. **crăcană.**
CRĂCANĂ, *crăcane,* s.f. **I. 1.** Cracă ramificată în formă de V; lemn sau alt obiect desfăcut la un capăt în două sau în mai multe braţe; fiecare ramificaţie a unui obiect bifurcat; crac[2]. **2.** Prăjină provenită dintr-o ramură de copac bifurcată la un capăt, folosită pentru a sprijini crengile prea încărcate de fructe, cumpăna fântânii etc. **3.** Pirostrie. * Unealtă făcută din trei prăjini împreunate la capătul de sus şi aşezate în formă de piramidă, de care se atârnă căldarea deasupra focului. **II.** Varietate de struguri cu boabe mari, albe sau negre; varietate de vin din astfel de struguri. [Var.: **crăcán** s.n.] – **Cracă** + suf. *-ană.*
CRĂCĂNA, *crăcănez,* vb. I. Refl. şi tranz. A(-şi) desface picioarele în lături. * Refl. (Despre picioare) A se întinde în lături; a se răşchira, a se crăci. – Din **crăcană.**
CRĂCANAT, -Ă, *crăcănaţi, -te,* adj. (la pl.; despre picioare). Depărtat unul de altul, întins în lături (şi curbat în afară); desfăcut, răşchirat; (despre oameni şi animale) cu picioarele depărtate şi curbate în afară; crăcit. – V. **crăcăna.**
CRĂCĂNUŢĂ, *crăcănuţe,* s.f. Diminutiv al lui *crăcană.* – **Crăcană** + suf. *-uţă.*
CRĂCI, *crăcesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) crăcăna. – Din **crac**[2]**.**
CRĂCIMAR s.m. v. **cârciumar.**
CRĂCIT, -Ă, *crăciţi, -ce,* adj. (Despre oameni) Crăcănat; (despre obiecte) bifurcat. – V. **crăci.**
CRĂCIUN, *crăciunuri,* s.n. Sărbătoare creştină care celebrează, la 25 decembrie, naşterea lui Cristos. *** Moş Crăciun* = personaj legendar despre care copiii mici cred că aduce daruri, pentru pomul de iarnă. – Probabil lat. **creatio, -onis** "naştere".
CRĂCULIŢĂ, *crăculiţe,* s.f. Crăcuţă. – **Cracă** + suf. *-uliţă.*
CRĂCUŞOR, *crăcuşori,* s.m. Diminutiv al lui *crac.* – **Crac** + suf. *-uşor.*
CRĂCUŢĂ, *crăcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *cracă*; crăculiţă. – **Cracă** + suf. *-uţă.*
CRĂIASĂ, *crăiese,* s.f. (Poetic sau în basme) Împărăteasă, regină, zână. [Pr.: *eră-ia-*] – **Crai** + suf. *-easă.*
CRĂIE, *crăii,* s.f. (Poetic sau în basme) Ţară peste care domneşte un crai **(1)**; regat, împărăţie, crăime **(2)**. – **Crai** + suf. *-ie.*
CRĂIELICI, *crăielici,* s.m. (Bot.; reg.) Verigel *(Orobanche caryophyllacea).* – Din scr. **krajlic** "crăişor".
CRĂIESC, -IASCĂ, *crăieşti,* adj. (Poetic sau în basme) Care ţine de crai **(1)**, privitor la crai; regesc, împărătesc. – **Crai** + suf. *-esc.*
CRĂIEŞTE adv. (Poetic sau în basme) Ca un crai **(1)**; regeşte, împărăteşte. – **Crai** + suf. *-eşte.*
CRĂIME, (rar) *crăimi,* s.f. (Poetic sau în basme) **1.** Mulţime de crai **(1)**. **2.** Crăie. – **Crai** + suf. *-ime.*
CRĂIŞOR, *crăişori,* s.m. Diminutiv al lui *crai* **(1)**; fiu de crai, de prinţ. [Pr.: *cră-i-*] – **Crai** + suf. *-işor.*
CRĂIŢAR s.m. v. **creiţar**.
CRĂIŢĂ, *crăiţe,* s.f. **I. 1.** Nume dat la două specii de plante erbacee din familia compozitelor, cu tulpina puternică şi ramificată, cu frunze opuse, penat-divizate şi cu flori galbene-portocalii, cu miros pătrunzător; vâzdoagă, ocheşele *(Tagetes erecta şi patula).* **2.** Varietate de ciupercă comestibilă, a cărei pălărie este purpurie pe deasupra, iar pe dedesubt galbenă-aurie. **II.** (La pl., art.) Dans popular românesc cu mişcare vioaie, răspândit în Oltenia; melodie după care se execută acest dans. **III.** (Rar; la jocul de

cărţi) Damă. [Var.: **creíţă** s.f.] – **Crai** + suf. *-iţă.*

CRĂNŢĂNI, *crănţănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face zgomot, rozând cu dinţii ceva uscat sau tare; a ronţăi. **2.** (Despre foarfece) A produce un zgomot caracteristic atunci când cele două lame se izbesc între ele. – **Cranţ** + suf. *-ăni.*

CRĂPA, *crăp,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. (Despre obiecte) A se desface (în mod brusc) în mai multe bucăţi; a plesni din cauza gerului, a unei lovituri etc.; a se sparge. ** Expr. *Unde dai şi unde crapă*, se spune atunci când se obţin cu totul alte rezultate decât cele scontate. *Crapă lemnele* (sau *pietrele) de ger* sau *(e un) ger de crapă lemnele* (sau *pietrele)* = e un ger straşnic, e foarte frig. **2.** Tranz. A sparge, a desface, a despica. ** Expr. *A crăpa capul cuiva* = a omorî pe cineva printr-o lovitură (în cap). *A-i crăpa* (sau *a-i plesni) cuiva capul (de durere)* = a-l durea pe cineva foarte tare capul. **3.** Intranz. şi refl. (Despre lucruri elastice) A se rupe (fiind prea tare întins), a plesni; (despre piele) a deveni aspru, cu crăpături. ** Expr. *A-i crăpa* (sau *plesni) cuiva obrazul de ruşine* = a-i fi foarte ruşine, a nu mai putea de ruşine. *A-i crăpa buza* (sau *măseaua) după ceva* = a avea mare nevoie de ceva. **4.** Tranz. A întredeschide. ** Expr. (Refl.) *A se crăpa de ziuă* sau *a se crăpa zorii* = a se face ziuă, a se lumina. **5.** Intranz. (Ir.; despre animale şi oameni) A muri. * Expr. *A crăpa de frig* (sau *de sete, de necaz* etc.*)* = a-i fi cuiva foarte frig (sau foarte sete, necaz etc.). **6.** Intranz. (Peior.) A mânca foarte mult, cu lăcomie (ca un animal). – Lat. **crepare.**

CRĂPAT[1] s.n. Faptul de *a (se) crăpa. *** Expr. *Crăpatul zilei* (sau *de ziuă)* = ivirea zorilor, zorii zilei. * Spargerea unei membrane din stomacul vitelor, urmată uneori de moartea animalului. – V. **crăpa.**

CRĂPAT[2]**, -Ă,** *crăpaţi, -te,* adj. **1.** Cu crăpături; plesnit. **2.** Întredeschis. **3.** (Ir.) Mort. – V. **crăpa.**

CRĂPĂCIOS, -OASĂ, *crăpăcioşi, -oase,* adj. (Pop.) Plin de crăpături. – **Crăpa** + suf. *-ăcios.*

CRĂPĂT s.n. (Reg.) Arşiţă, dogoare. – **Crăpa** + suf. *-ăt.*

CRĂPĂTURĂ, *crăpături,* s.f. **1.** Deschizătură; plesnitură; spărtură, fisură. **2.** Spaţiu îngust, între o uşă, o fereastră etc. (întredeschisă) şi tocul respectiv; întredeschise. – Lat. **crepatura.**

CRĂPĂTURICĂ, *crăpăturici,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *crăpătură.* – **Crăpătură** + suf. *-ică.*

CRĂPCEAN, *crăpceni,* s.m. Diminutiv al lui *crap*; crap mic, crăpuştean. – Din **crap.**

CRĂPELNIŢĂ s.f. (Fam.; depr.) Mâncare. – **Crăpa** + suf. *-elniţă.*

CRĂPUŞTEAN, *crăpuşteni,* s.m. Crăpcean. – Din **crap.**

CRĂTICIOARĂ, *crăticioare,* s.f. Diminutiv al lui *cratiţă.* – **Cratiţă** + suf. *-ioară.*

CRÂCNEALĂ, *crâcneli,* s.f. Crâcnire. – **Crâcni** + suf. *-eală.*

CRÂCNI, *crâcnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales în construcţii negative) A protesta prin vorbe, fără prea multă vehemenţă, a murmura cuvinte de protest, a se împotrivi cu vorba. [Var.: **cârcní** vb. IV] – **Cârc** + suf. *-ni.*

CRÂCNIRE, *crâcniri,* s.f. Acţiunea de *a crâcni* şi rezultatul ei; crâcneală. – V. **crâcni.**

CRÂMPEI, *crâmpeie,* s.n. Parte ruptă, desprinsă sau rămasă din ceva; bucată, porţiune, fărâmă. * (Despre fraze, gânduri etc.) Fragment, frântură. – Cf. sl. **kronpu** "mic".

CRÂMPEIAŞ, *crâmpeiaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *crâmpei.* [Pr.: *-pe-iaş*] – **Crâmpei** + suf. *-aş.*

CRÂMPEIAT, -Ă, *crâmpeiaţi, -te,* adj. (Neobişnuit) Făcut crâmpeie; fragmentat, fărâmiţat. [Pr.: *-pe-iat*] – **Crâmpei** + suf. *-at.*

CRÂMPIŢĂ, *crâmpiţe,* s.f. (Reg.) Încurcătură a firelor din urzeală; *fig.* piedică, obstacol. – Cf. **crâmpei**.

CRÂMPOŞIE s.f. (Reg.) Soi de viţă de vie autohton, cu struguri albi-verzui sau ruginii cu boaba rotundă; vin făcut din aceşti struguri. – Et. nec.

CRÂMPOŢI, *crâmpoţesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tăia, a rupe, a sfâşia în bucăţi inegale; a ciopârţi. * A mânca fără rânduială, de ici de colo, câte puţin. – Din **crâmpot** (puţin folosit, "bucată", et. nec.).

CRÂNCEN, -Ă, *crânceni, -e*, adj. Cumplit, îngrozitor, înverşunat, aprig, crud, violent, nemilos; crâncenit. – Et. nec.

CRÂNCENA, *crâncenez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se încrâncena. – Din **crâncen.**

CRÂNCENIE, *crâncenii,* s.f. (Înv.) Cruzime, asprime. – **Crâncen** + suf. *-ie.*

CRÂNCENIT, -Ă, *crânceniţi, -te,* adj. (Rar) Crâncen. – **Crâncen** + suf. *-it.*

CRÂNG, *crânguri,* s.n. **1.** Pădurice de arbori tineri şi de lăstari. * Loc acoperit cu arbuşti sau cu tufe; tufăriş, desiş. **2.** (Rar; în sintagma) *Crângul cerului* = bolta cerească, firmament. – Din sl. **krongu.**

CRÂNGULEŢ, *crânguleţe,* s.n. Diminutiv al lui *crâng*; crânguşor. – **Crâng** + suf. *-uleţ.*

CRÂNGUŞOR, *crânguşoare,* s.n. Crânguleţ. – **Crâng** + suf. *-uşor.*

CRÂSNIC[1]**,** *crâsnice,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac) legată la colţuri de capetele curbate şi încrucişate a două nuiele şi fixată de o prăjină lungă; halău[1]. – Cf. bg. **krăstnik.**
CRÂSNIC[2]**,** *crâsnici,* s.m. (Reg.) Paracliser, ţârcovnic. – Cf. bg. **krăstnik.**
CRÂSTEL s.m. v. **cristei.**
CRÂŞCA, *crâşc,* vb. I. Intranz. **1.** (Reg.) A scrâşni din dinţi de ciudă, de mânie etc. **2.** (Despre zăpada îngheţată) A scârţâi, a trosni (sub picioare). – Formaţie onomatopeică.
CRÂŞCARE, *crâşcări,* s.f. Acţiunea de *a crâşca* şi rezultatul ei. * Fig. Nemulţumire, durere; nenorocire. – V. **crâşca.**
CRÂŞMAR s.m. v. **cârciumar.**
CRÂŞMĂ s.f. v. **cârciumă.**
CRÂŞMĂREASĂ s.f. v. **cârciumăreasă.**
CRÂŞMĂRIŢĂ s.f. v. **cârciumăriţă.**
CRÂŞMULIŢĂ, *crâşmuliţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *crâşmă*; crâşmuşoară, crâşmuţă. – **Crâşmă** + suf. -*uliţă.*
CRÂŞMUŞOARĂ, *crâşmuşoare,* s.f. Crâşmuliţă. – **Crâşmă** + suf. -*uşoară.*
CRÂŞMUŢĂ, *crâşmuţe,* s.f. (Reg.) Crâşmuliţă. – **Crâşmă** + suf. -*uţă.*
CRÂŞNI vb. IV. v. **scrâşni.**
CREA, *creez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ceva ce nu exista înainte; a întemeia, a produce, a înfiinţa; a organiza. * A inventa, a născoci; a concepe, a compune o operă literară, o bucată muzicală etc. **2.** A pregăti, a instrui pe cineva, a forma pentru o carieră sau pentru o misiune. **3.** (Teatru, în expr.) *A crea un rol* = a da viaţă unui personaj, a interpreta cu pricepere şi originalitate un rol dintr-o piesă de teatru, un film etc. [Prez. ind. pers. 1 pl. *creăm*, ger. *creând*] – Din fr. **créer,** lat. **creare.**
CREANGĂ, *crengi,* s.f. **1.** Ramură a unui copac; cracă. ** Expr. (Adverbial) *A umbla creangă* (sau *creanga)* = a umbla fără rost, ca o haimana. **2.** Fig. (Înv.) Ramificaţie a unei familii de oameni. – Din bg. **granka.**
CREANŢĂ, *creanţe,* s.f. Dreptul creditorului de a pretinde de la debitor să dea, să facă sau să nu facă ceva; (concr.) act care stabileşte acest drept. [Pr.: *cre-an-*] – Din fr. **créance.**
CREANŢIER[1], *creanţiere,* s.n. Registru în care se ţine evidenţa creanţelor. [Pr.: *cre-an-ţi-er*] – **Creanţă** + suf. -*ier.*
CREANŢIER[2]**, -Ă,** *creanţieri, -e,* s.m. şi f. (Rar) Creditor. [Pr.: *cre-an-ţi-er*] – Din fr. **créancier.**
CREARE, *creări,* s.f. Acţiunea de *a crea*; întemeiere, înfiinţare; inventare. [Pr.: *cre-a-*] – V. **crea.**
CREASTĂ, *creste*, s.f. **1.** Excrescenţă cărnoasă, de obicei roşie şi dinţată, sau moţ de pene pe care le au la cap unele păsări. ** Compus: *creasta-cocoşului* = **a)** plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori roşii sau galbene, reunite la vârful tulpinii în formă de creastă ondulată *(Celosia cristala)*; **b)** numele a două specii de ferigi cu sporii dispuşi pe faţa interioară a frunzelor *(Polystichum braunii şi lobatum)*; **c)** numele unei ciuperci mari, comestibile, cu tulpina cărnoasă, groasă, foarte ramificată *(Clavaria flava*). * (Anat.) Proeminenţă osoasă. **2.** Partea cea mai de sus a unui munte, a unei case, a unui copac, a unui val de apă etc. **3.** Coamă de acoperiş. **4.** (În sintagma) *Creasta de taluz* = linia de intersecţie dintre faţa unui taluz şi suprafaţa terenului natural sau a platformei unui rambleu. – Lat. **crista.**
CREATINĂ s.f. Substanţă proteică extrasă din ţesutul muscular, cu acţiune tonică, digestivă şi musculară. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créatine.**
CREATINEMIE, *creatinemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a creatinei în sânge; cantitate de creatină prezentă în sânge. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créatinémie.**
CREATININĂ s.f. Derivat ai creatinei, care se găseşte în sânge şi în urină. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créatinine.**
CREATINURIE, *creatinurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a creatinei în urină; cantitate de creatină prezentă în urină. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créatinurie.**
CREATIV, -Ă, *creativi, -e,* adj. (Livr.) Creator **(1)**, [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créatif.**
CREATIVITATE, *creativităţi,* s.f. Însuşirea de a fi creator; putere creatoare. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créativité.**
CREATOR, -OARE, *creatori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care creează, care fundează ceva. **2.** S.m. (În concepţiile religioase) Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créateur,** lat. **creator.**
CREATURĂ, *creaturi,* s.f. (Adesea peior.) Fiinţă vie, făptură; om, individ. [Pr.: *cre-a-*] – Din fr. **créature,** lat. **creatura.**
CREAŢIE, *creaţii,* s.f. Acţiunea de a crea opere artistice, ştiinţifice etc.; (concr.) produs

(valoros) al muncii creatoare, operă creată. * Interpretare (cu măiestrie) a unui rol într-o piesă de teatru, într-un film. [Pr.: *cre-a÷*, – Var.: (înv.) **creaţiune** s.f.] – Din fr. **création,** lat. **creatio, -onis.**

CREAŢIONISM s.n. Concepţie teologică potrivit căreia sufletul fiecărui individ provine, prin creaţie nemijlocită, de la Dumnezeu, afirmându-se astfel că sufletul este un principiu deosebit de trup. [Pr.: *cre-a-ţi-o-*] – Din fr. **créationisme.**

CREAŢIONIST, -Ă, *creaţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al creaţionismului. [Pr.: *cre-a-ţi-o-*] – Din fr. **créationiste.**

CREAŢIUNE s.f. v. **creaţie.**

CREDE, *cred,* vb. III. **1.** Tranz. A fi încredinţat sau convins de un fapt, de existenţa sau de adevărul unui lucru. ** Expr. *Cred şi eu!* = se înţelege de la sine, nu e de mirare. *Ce* (sau *cum) crezi?* se zice pentru a exprima o ameninţare sau o afirmare sigură. **2.** Intranz. A recunoaşte dreptatea cuiva, a fi înţelegător faţă de durerea sau de suferinţa cuiva. ** Expr. *A nu-i veni (cuiva) să creadă* sau *a nu-şi crede ochilor* (sau *urechilor)*, exprimă mirarea faţă de un lucru de necrezut. **3.** Tranz. A socoti, a fi de părere, a-şi închipui, a i se părea. * A considera pe cineva altfel decât este în realitatea. * Refl. A avea despre sine o părere exagerat de bună; a fi îngâmfat. **4.** Intranz. A avea încredere deplină în cineva sau în ceva; a-şi pune toată nădejdea în cineva sau în ceva. **5.** Intranz. A admite existenţa lui Dumnezeu şi a accepta dogmele bisericii; *p. ext.* a avea o anumită credinţă religioasă. – Lat. **credere.**

CREDENŢ, *credenţuri,* s.n. (Reg.) Bufet. – Din germ. **Kredenz.**

CREDIBIL, -Ă, *credibili, -e,* adj. Care poate fi crezut; verosimil. – Din lat. **credibilis, -e.**

CREDIBILITATE s.f. Însuşire a unui lucru de a putea fi crezut. – Din fr. **crédibilité.**

CREDINCER, *credinceri,* s.m. (Înv.) Om de încredere (la o curte domnească); slujbaş cu rang de boiernaş. – **Credinţă** + suf. *-ar.*

CREDINCIOS, -OASĂ, *credincioşi, -oase*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este demn de încredere, pe care te poţi bizui; devotat, fidel unei persoane; nestrămutat, statornic faţă de un angajament, de o idee, de o cauză. **2.** Care crede în existenţa lui Dumnezeu şi se conformează practicilor religioase. – **Credinţă** + suf. *-ios.*

CREDINŢĂ, *credinţe,* s.f. **1.** Faptul de a crede în adevărul unui lucru; convingere, siguranţă, certitudine. *** Profesiune de credinţă* = declaraţie publică pe care o face cineva asupra principiilor sau convingerilor sale. **2.** (Înv.) Încredere (pe care o inspiră cineva). ** Loc. adv. *În credinţă* = într-adevăr. ** Expr. *A-şi mânca credinţa* = a se comporta astfel încât nu mai inspiră încredere. (Înv.) *A bea* (sau *a lua, a sorbi) credinţă* (sau *credinţa)* = a gusta din mâncărurile servite domnitorului pentru a-l încredinţa că nu sunt otrăvite. **3.** Fidelitate, devotament, statornicie faţă de cineva sau de ceva. * (Reg.) Logodnă. **4.** Speranţă, nădejde. **5.** Convingere despre existenţa lui Dumnezeu; mărturisire a acestei convingeri prin respectarea prescripţiilor bisericeşti; religie, cult. – Lat. / * / **credentia.**

CREDINŢI, *credinţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) logodi. – Din **credinţă.**

CREDIT, *credite,* s.n. **1.** Relaţie (economică) bănească ce se stabileşte între o persoană fizică sau juridică (creditor), care acordă un împrumut de bani sau care vinde mărfuri sau servicii pe datorie, şi o altă persoană fizică sau juridică (debitor), care primeşte împrumutul sau cumpără pe datorie; împrumut acordat (cu titlu rambursabil şi condiţionat de obicei de plata unei dobânzi); creanţa creditorului; obligaţia (bănească), datoria celui creditat; (concr.) valoarea, suma de bani pe care creditorul o cedează cu titlu rambursabil debitorului său. ** *Scrisoare de credit* = înscris care autorizează pe purtătorul său să primească un anumit credit. ** Expr. *A da pe credit* = a vinde fără a primi banii imediat (cu plata temporar amânată). *A deschide (cuiva) un credit* = a pune la dispoziţia cuiva, cu respectarea formelor legale, un credit în limitele şi în condiţiile stabilite de mai înainte. *A face (cuiva) un credit* = **a)** a vinde (cuiva) marfă pe datorie; **b)** a acorda încredere cuiva, a aştepta cu încredere comportarea bună a cuiva. **2.** Sector, sferă a circulaţiei care cuprinde relaţiile de credit **(1)**. **3.** Coloana din dreapta a unui cont, în care se înscriu reducerile (scăderile) de activ sau sporurile (creşterile) de pasiv. **4.** Fig. Consideraţie, încredere, stimă, autoritate, influenţă, trecere de care se bucură cineva. – Din fr. **crédit.**

CREDITA, *creditez,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda sau a deschide cuiva un credit **(1)**; a împrumuta pe cineva cu o sumă de bani; a vinde cuiva pe credit. **2.** A face o înregistrare în creditul unui cont. – Din fr. **créditer.**

CREDITARE, *creditări,* s.f. Acţiunea de *a credita* şi rezultatul ei. ** *Creditarea taxelor vamale* = amânarea efectuării plăţii taxelor vamale cu condiţia prezentării de garanţii şi a plăţii unor dobânzi aferente. – V. **credita.**

CREDITOR, -OARE, *creditori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre persoane fizice sau

juridice) Care a creditat; (despre sume) care se înscrie în creditul unui cont. **2.** S.m. şi f. Titular al unui drept de creanţă; persoană sau instituţie care a acordat cuiva un credit **(1)**. – Din fr. **créditeur.**

CREDO s.n. invar. (Bis.) **1.** Crez **(2)**. **2.** A treia parte a liturghiei catolice. – Din lat. **credo.**

CREDUL, -Ă, *creduli, -e,* adj. Care crede prea uşor, fără a cerceta mai de aproape, care se încrede lesne în cineva sau în ceva. – Din fr. **crédule,** lat. **credulus.**

CREDULITATE, s.f. Însuşirea de a fi credul, tendinţa de a crede orice cu uşurinţă, fără a cerceta mai de aproape. – Din fr. **crédulité,** lat. **credulitas, -atis.**

CREEK s.n. Curs de apă temporar în deşerturile sărate din Australia şi din America de Sud. [Pr.: *cric*] – Cuv. engl.

CREIER, *creieri,* s.m. **1.** Partea cea mai importantă a sistemului nervos central la animale, organ al gândirii şi al conştiinţei la om, situat în cutia craniană şi compus din trunchiul cerebral, creierul mic şi emisferele cerebrale. ** *Creierul mic* = parte a creierului situată în regiunea posterioară şi inferioară a craniului; cerebel. *Creierul mare* = parte a creierului situată în regiunea anterioară şi superioară a craniului. **2.** Fig. Minte, inteligenţă, judecată. * Element care organizează şi conduce o acţiune. **3.** (În expr.) *Creierii* (sau *creierul) munţilor* = locurile cele mai înalte şi mai greu accesibile ale munţilor. [Var.: (înv.) **críer** s.m.] – Lat. **c(e)rebellum.**

CREIERAŞ, *creieraşi,* s.m. Creierul mic; cerebel. – **Creier** + suf. *-aş.*

CREION, *creioane,* s.n. **1.** Ustensilă pentru scris sau desenat, constituită dintr-o mină neagră sau colorată, protejată de un înveliş de obicei din lemn; beţişor făcut din argilă combinată cu diferite substanţe, cu care se poate desena în diferite culori. **2.** Desen realizat în creion **(1)**. **3.** Fig. Mod de a scrie, de a compune; uşurinţa de a scrie, de a compune ceva (valoros). **4.** Obiect în formă de creion **(1)** preparat din substanţe cosmetice, folosit ca fard. **5.** (În sintagma) *Creion luminos* = dispozitiv electronic folosit pentru introducerea datelor şi informaţiilor în minicalculatoare. – Din fr. **crayon.**

CREIONA, *creionez,* vb. I. Tranz. A executa cu creionul un desen indicând numai trăsăturile generale ale modelului; a schiţa. * Fig. (În literatură) A schiţa un portret, un caracter etc. – Din fr. **crayonner.**

CREIONAJ, *creionaje,* s.n. Desen făcut cu creionul **(1)**. – Din fr. **crayonnage.**

CREIONARE, *creionări,* s.f. Acţiunea de *a creiona*. – V. **creiona.**

CREIONAŞ, *creionaşe,* s.n. Diminutiv al lui *creion*. – **Creion** + suf. *-aş.*

CREIONIST, -Ă, *creionişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Desenator în creion **(1)**. – Din fr. **crayonniste.**

CREIŢAR, *creiţari,* s.m. Monedă mică de argint, mai târziu de aramă, care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria, în Transilvania şi în Bucovina până la sfârşitul sec. XIX, valorând a suta parte dintr-un fiorin; *p. gener.* ban, gologan (de valoare neînsemnată). [Var.: **crăiţár, criţár** s.m.**]** – Din magh. **krajczár.**

CREIŢĂ s.f. v. **crăiţă.**

CREM adj. invar. Alb-gălbui (de culoarea untului). – Din fr. **créme.**

CREMALIERĂ, *cremaliere,* s.f. Organ de maşină având forma unei bare dinţate pe care se angrenează o roată cilindrică dinţată, pentru a transforma o mişcare de rotaţie într-o mişcare de translaţie şi invers. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr. **crémaillére.**

CREMATORIU, -IE, *crematorii,* adj., s.n. **1.** Adj. Care serveşte la ardere, la incinerare. **2.** S.n. Clădire amenajată cu instalaţii speciale, destinată incinerării cadavrelor. * Cuptor pentru arderea gunoaielor. – Din fr. **crématoire.**

CREMAŢIUNE, *cremaţiuni,* s.f. Ardere, prefacere în cenuşă; incinerare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **crémation,** lat. **crematio, -onis.**

CREMĂ, *creme,* s.f. **1.** Preparat culinar de consistenţa unei paste, obţinut din lapte, ouă şi zahăr, cu adaos de cafea, ciocolată, vanilie etc., care se serveşte ca desert sau se adaugă ca ingredient la unele prăjituri. * (Cu determinări) Lichior fin. **2.** Produs obţinut prin emulsionarea unor grăsimi, ceruri, gume etc. cu apă, uleiuri eterice şi ingrediente, în vederea utilizării în tehnică, cosmetică sau medicină; alifie. *** Cremă de ghete* = preparat asemănător cu o alifie, pentru uns şi lustruit încălţămintea din piele. **3.** Fig. Ceea ce este bun, de frunte, de calitate superioară. – Din fr. **créme.**

CREMENE, (rar) *cremeni,* s.f. **1.** Varietate de rocă sedimentară silicioasă, alcătuită din calcedonie, opal şi cuarţ, care are proprietatea să producă scântei atunci când este lovită cu obiecte de oţel. **2.** Bucăţică de cremene **(1)** folosită la scăpărat cu amnarul. ** Expr. *Cât ai da în cremene* = într-o clipă. **3.** Bucăţică de cremene (1) care înlocuia la armele vechi capsa de aprindere şi care, lovită de cocoş, producea scântei şi aprindea praful de puşcă. – Din bg. **kremeni.**

CREMOMETRU, *cremometre,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se măsoară cantitatea de

smântână sau de alte grăsimi care se găsesc în lapte. – Din fr. **crémométre.**
CREMONĂ, *cremone,* s.f. Dispozitiv metalic folosit pentru închiderea unei ferestre sau a unei uşi, construit din două vergele dispuse în prelungire şi acţionate cu ajutorul unui mâner. – Din fr. **crémone.**
CREMOS, -OASĂ, *cremoşi, -oase,* adj. Cu aspect de cremă, ca o cremă. – **Cremă** + suf. *-os.*
CREMŞNIT, *cremşnituri,* s.n. Prăjitură preparată din foi de aluat coapte între care se pune cremă de vanilie. – Din germ. **Kremschnitte.**
CRENAT, -Ă, *crenaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Cu marginile dinţate. – Din fr. **créné.**
CRENEL, *creneluri,* s.n. **1.** Fiecare dintre deschizăturile înguste, făcute din loc în loc, în partea superioară a parapetului unui turn de apărare, a unui castel sau a unei cetăţi medievale, prin care se aruncau proiectilele asupra inamicului. **2.** Deschizătură îngustă în pereţii unei cazemate, ai unui adăpost sau în parapetul unei tranşee, prin care se pot observa mişcările inamicului şi se pot executa trageri cu armament automat portativ. – Din engl. **crenel**. Cf. fr. **créneau.**
CRENELA, *crenelez,* vb. I. Tranz. A face, a construi creneluri într-un zid. – Din fr. **créneler.**
CRENELARE, *crenelări,* s.f. Acţiunea de *a crenela.* – V. **crenela.**
CRENELAT, -Ă, *crenelaţi, -te,* adj. (Despre un zid, o clădire etc.) Cu creneluri. – Din fr. **crénelé.**
CRENGĂRAIE s.f. Crengărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Creangă** + suf. *-ăraie.*
CRENGĂRIE s.f. (Rar) Desiş sau mulţime de crengi; crengăraie. – **Creangă** + suf. *-ărie.*
CRENGOS, -OASĂ, *crengoşi, -oase*, adj. Cu multe crengi; rămuros; crenguros. – **Creangă** + suf. *-os.*
CRENGULIŢĂ, *crenguliţe,* s.f. (Pop.) Crenguţă. – **Creangă** + suf. *-uliţă.*
CRENGUREA, *crengurele,* s.f. (Rar) Crenguţă. – **Creangă +**suf. *-urea.*
CRENGUROS, -OASĂ, *crenguroşi, -oase,* adj. (Rar) Crengos. – **Creangă** + suf. *-uros.*
CRENGUŢĂ, *crenguţe,* s.f. Diminutiv al lui *creangă*; crenguliţă, crengurea. – **Creangă** + suf. *-uţă.*
CRENOBIOLOGIE s.f. Ramură a limnologiei care studiază organismele vii din izvoare (minerale). [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **crénobiologie.**
CRENOLOGIE s.f. Studiu al apelor minerale terapeutice. – Din fr. **crénologie.**
CRENOTERAPEUT, *crenoterapeuţi,* s.m. Medic specialist în crenoterapie. [Pr.: *-pe-ut*] – Din fr. **crénothérapeute.**
CRENOTERAPIE s.f. Folosire a apelor minerale în scop terapeutic. – Din fr. **crénothérapie.**
CRENVURŞT, *crenvurşti,* s.m. Produs alimentar în formă de cârnăcior, obţinut din carne de vită şi slănină tocate fin, introduse în intestine de oaie sau în material plastic şi adesea prinse în pereche. – Din germ. **Krenwürstchen.**
CREODONTĂ, *creodonte*, s.f. (La pl.) Subordin fosil de mamifere primitive carnivore, cu dentiţia puţin specializată, cu membrele masive, prevăzute cu gheare; (şi la sg.) mamifer din acest subordin. [Pr.: *cre-o-*] – Din fr. **créodontes.**
CREOFAG, -Ă, *creofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu carne. [Pr.: *cre-o-*] – Din fr. **créophage.**
CREOFAGIE s.f. Obişnuinţă de a se hrăni cu carne. [Pr.: *cre-o-*] – Din fr. **créophagie.**
CREOL, -Ă, *creoli, -e,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană născută în America Latină sau în colonii, urmaşă a coloniştilor spanioli, portughezi sau francezi. **2.** S.f. Limbă amestecată rezultată din contactul spaniolei, portughezei sau francezei cu un idiom indigen din America Latină, din Indiile de vest etc. ** (Adjectival) *Limba creolă din Haiti.* [Pr.: *cre-ol*] – Din fr. **créole.**
CREOLINĂ s.f. Soluţie obţinută dintr-un amestec de crezoli şi hidrocarburi aromatice, hidroxid de sodiu şi apă, întrebuinţată ca dezinfectant. [Pr.: *cre-o-*] – Din fr. **créoline.**
CREOZOT s.n. Lichid uleios, incolor sau gălbui, caustic, cu miros caracteristic, extras prin distilare din gudronul de lemn sau de cărbune, întrebuinţat în industrie (la impregnarea lemnului) şi în medicină (ca expectorant în bronşitele cronice). [Pr.: *cre-o÷,* – Var.: **creuzót** s.n.] – Din fr. **créosote.**
CREOZOTA, *creozotez,* vb. I. Tranz. A impregna lemnul cu creozot pentru a-i mări rezistenţa. [Pr.: *cre-o-*] – Din fr. **créosoter.**
CREOZOTARE, *creozotări,* s.f. Acţiunea de *a creozota.* [Pr.: *cre-o-*] – V. **creozota.**
CREOZOTAT, -Ă, *creozotaţi, -te,* adj. Care a fost impregnat cu creozot. [Pr.: *cre-o-*] – V. **creozota.**
CREP, *crepuri,* s.n. **1.** Cauciuc natural, de culoare albă-gălbuie, din care se fac tălpi pentru încălţăminte. **2.** Ţesătură subţire, încreţită, din fire de mătase sau de lână suprarăsucite. ** *Crep satin* = ţesătură cu una dintre feţe mată şi cu cealaltă lucioasă. * Bucată dintr-o asemenea ţesătură, de culoare neagră, care se poartă la braţ, la rever sau la pălărie în semn de doliu. – Din fr. **crëpe.**

CREPDEŞIN s.n. (Text) Crep **(2)**. [Var.: **crepdeşínă** s.f.] – Din fr. **crëpe de Chine.**
CREPDEŞINĂ s.f. v. **crepdeşin.**
CREPIDĂ, *crepide,* s.f. Încălţăminte în formă de sandale, purtată în antichitate de greci şi de romani. – Din fr. **crépide,** lat. **crepida.**
CREPITANT, -Ă, *crepitanţi, -te,* adj. (Franţuzism) Care produce zgomote scurte şi repetate; care pârâie, care trosneşte. – Din fr. **crépitant.**
CREPITAŢIE, *crepitaţii,* s.f. (Med.) Zgomot patologic repetat, produs de ciocnirea a două oase fracturate, de frecarea aerului când pătrunde în plămânii bolnavi etc. – Din fr. **crépitation.**
CREPON, *crepoane*, s.n. Ţesătură de fire răsucite în aşa fel încât să se obţină încreţituri neregulate şi bobiţe în relief. – Din fr. **crépon.**
CREPONAT, -Ă, *creponaţi, -te,* adj. (Despre ţesături, hârtie etc.) Asemănător cu creponul; încreţit. – **Crepon** + suf. *-at.*
CREPS, *crepsuri,* s.n. (Înv.) Joc cu zaruri (originar din Anglia). – Din fr. **creps.**
CREPUSCUL, *crepuscule,* s.n. **1.** Sfârşit de zi; înserare, amurg. * Fig. Declin, sfârşit. **2.** Perioadă de timp înainte de răsăritul soarelui; auroră. **3.** Lumină slabă, semiîntuneric. – Din fr. **crépuscule,** lat. **cepusculum.**
CREPUSCULAR, -Ă, *crepusculari, -e,* adj. Care ţine de crepuscul, privitor la crepuscul. * Slab luminat, abia vizibil. – Din fr. **crépusculaire.**
CRESCĂTOR, -OARE, *crescători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care creşte. **2.** S.m. şi f. Persoană, întreprindere sau gospodărie care se ocupă cu creşterea animalelor. * (Rar) Părinte adoptiv. – **Creşte** + suf. *-ător.*
CRESCĂTORIE*, crescătorii,* s.f. Loc, stabiliment special amenajat unde se cresc animale. – **Crescător** + suf. *-ie.*
CRESCÂND, -Ă, *crescânzi, -de,* adj. Care este în creştere. – V. **creşte.**
CRESCENDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Crescând, sporind progresiv în intensitate. * (Substantivat, n.) Creştere progresivă a intensităţii sunetelor produse de voce sau de instrumente muzicale. – Cuv. it.
CRESCUT, -Ă, *crescuţi, -te,* adj. **1.** (Despre aluat) Care şi-a mărit volumul prin dospire. **2.** (Despre fiinţe) Ajuns la un oarecare stadiu de maturizare. **3.** (Despre unele legume) Care a dat, în timpul conservării, lujeri, muguri. *Ceapă crescută.* – V. **creşte.**
CRESON s.n. Plantă erbacee legumicolă anuală din familia cruciferelor, cu flori albe mici, cultivată pentru frunzele ei întrebuinţate ca salată sau condiment; hreniţă *(Lepidium sativum).* – Din fr. **cresson.**
CRESTA, *crestez,* vb. I. **1.** Tranz. A face tăieturi pe o suprafaţă sau pe marginea unui obiect; a efectua crestături prin aşchiere, deformare plastică etc.; a tăia în ceva făcând colţi, dinţi. ** Expr. *A cresta pe răboj* = a face o tăietură pe răboj spre a ţine o socoteală; *fig.* a-şi nota, a-şi memora ceva. **2.** Refl. A se tăia, a se răni uşor. – Din **creastă.**
CRESTARE, *crestări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cresta.* – V. **cresta.**
CRESTAT[1] s.n. Faptul de *a (se) cresta.* – V. **cresta.**
CRESTAT[2], *crestaţi*, s.m. (Zool.; glumeţ) Cocoş. – Din **creastă.**
CRESTAT[3], **-Ă,** *crestaţi, -te,* adj. Cu crestături; însemnat cu tăieturi. *Frunze cu marginea crestată.* * (Despre ţărmuri) Cu părţi care înaintează în apă, neregulat. – V. **cresta.**
CRESTĂTURĂ, *crestături,* s.f. **1.** Semn făcut prin tăiere, prin crestare; tăietură. **2.** (La pl.) Procedeu al artei populare de ornamentare a lemnului prin cioplire, scrijelare sau crestare, folosit la elementele arhitectonice, la piesele de mobilier, la unelte şi obiecte de uz casnic etc. – **Cresta** + suf. *-ătură.*
CRESTĂŢEA, *crestăţele,* s.f. (Bot.) **1.** Tâlhărea *(Lactuca sagittata).* **2.** Salata-iepurelui *(Prenanthes purpurea*). – **Crestat** + suf. *-ea.*
CRESTOMATIE s.f. v. **crestomaţie.**
CRESTOMAŢIE, *crestomaţii,* s.f. Culegere de texte din diferiţi autori, reprezentative pentru valoarea lor filologică, istorică, documentară etc.; analecte. [Var.: **crestomatíe** s.f.] – Din fr. **chrestomathie.**
CRESTOS, -OASĂ, *crestoşi, -oase*, adj. (Rar; despre păsări) Cu creastă (mare). – **Creastă** + suf. *-os.*
CREŞĂ, *creşe,* s.f. Instituţie care asigură îngrijirea copiilor până la vârsta de trei ani, un număr de ore sau de zile, pe săptămână. – Din fr. **créche.**
CREŞTE, *cresc,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre oameni, animale şi plante sau despre părţi ale lor) A se mări treptat, a deveni mai mare ca rezultat al proceselor vitale din organism; a se dezvolta. ** Expr. *Să creşti mare!* = formulă de salut sau de mulţumire, adresată de obicei unui copil. *A creşte văzând cu ochii* = a creşte neobişnuit de repede. * (Despre anumite părţi ale corpului) A se reface, a se regenera. * Fig. (Despre oameni) A-şi ridica

nivelul profesional, cultural, etc.; a evolua. **2.** Intranz. A-şi petrece copilăria, a trăi primii ani din viaţă (într-un loc). **3.** Tranz. A îngriji, a educa (un copil). * A prăsi, a înmulţi, a îngriji animale sau păsări. * (Rar) A cultiva plante. **4.** Intranz. A se mări, a spori (ca număr, volum, intensitate, durată etc.). ** Expr. *A creşte inima (în piept)* sau *a-i creşte (cuiva) inima* (sau *sufletul)*, se spune când cineva simte o bucurie, o mulţumire deosebită. * Fig. (Despre corpuri în mişcare) A se vedea din ce în ce mai mare (pe măsură ce se apropie). **5.** Intranz. (Despre aluat) A se umfla, a se ridica prin dospire. **6.** Intranz. (Despre ape) A-şi mări volumul, a se umfla. [Perf. s. *crescui*, part. *crescut*] – Lat. **crescere.**

CREŞTERE, *creşteri,* s.f. Acţiunea de *a creşte*. **1.** Dezvoltare, mărire treptată. **2.** Sporire, mărire a numărului, volumului, intensităţii, duratei etc. unui lucru, unui fenomen etc. **3.** Prăsire, înmulţire. ** *Creşterea animalelor* = ramură a agriculturii care are ca obiect înmulţirea şi creşterea animalelor şi păsărilor, a viermilor de mătase, a peştilor şi stupăritului. **4.** Educare, educaţie. ** Loc. adj. *Fără creştere* = prost crescut, needucat. ** Expr. *Bună creştere* = educaţie aleasă. – V. **creşte.**

CREŞTET, *creştete,* s.n. **1.** Vârful capului; sinciput. ** Expr. *Din* (sau *de la creştet*) *până în tălpi* sau *din tălpi până în creştet* = de sus până jos, în întregime, peste tot trupul. * Părul (din vârful) capului. * (Rar) Căpătâi. **2.** Vârf, culme, pisc, înălţime. – **Creşte +** suf. *-et.*

CREŞTIN, -Ă, *creştini, -e,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. Care aparţine creştinismului, privitor la creştinism. **II.** S.m. şi f. **1.** Adept al creştinismului. **2.** (Pop.) Persoană, om, individ. – Lat. **christianus.**

CREŞTINA, *creştinez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face creştin **(II 1)**, a (se) boteza în religia creştină. – Din **creştin.**

CREŞTINARE s.f. Acţiunea de *a (se) creştina* şi rezultatul ei. – V. **creştina.**

CREŞTINĂTATE s.f. Totalitatea creştinilor **(II 1**); lumea creştină. – **Creştin** + suf. *-ătate.*

CREŞTINESC, -EASCĂ, *creştineşti,* adj. De creştin **(II 1)**, privitor la creştinism. – **Creştin** + suf. *-esc.*

CREŞTINEŞTE adv. Ca un creştin **(II 1),** în felul creştinilor. – **Creştin** + suf. *-eşte.*

CREŞTINISM s.n. Ansamblul religiilor la baza cărora se află credinţa în persoana şi învăţăturile lui Iisus Cristos. – **Creştin** + suf. *-ism* (după fr. *christianisme).*

CRETACEU, -EE, *cretacei, -ee,* s.n., adj. **1.** S.n. Cretacic. **2.** Adj. (Despre roci) De natura cretei, format din cretă. * (Înv.) Care se referă la perioada cretacică. – Din fr. **crétacé.**

CRETACIC, -Ă, *cretacici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima perioadă a erei mezozoice, caracterizată prin depuneri de masive calcaroase; cretaceu. **2.** Adj. Care se referă la cretacic **(I)**, care aparţine cretacicului. – Cf. fr. **crétacé.**

CRETĂ, *crete,* s.f. **1.** Obiect fabricat din sulfat de calciu sau din altă compoziţie, folosit la scris pe tablă sau pe orice suprafaţă de culoare (mai) închisă. **2.** Varietate de calcar poros, alb sau uşor colorat, provenită prin acumularea resturilor şi cochiliilor unor animale sau plante marine foarte mici. – Din lat. **creta.**

CRETIN, -Ă, *cretini, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de cretinism; imbecil, idiot. * (Om) stupid, absurd. – Din fr. **crétin.**

CRETINISM s.n. Boală, de obicei congenitală sau dobândită în primii ani de copilărie, cauzată de o dezvoltare insuficientă a creierului, asociată cu o insuficienţă a glandei tiroide, care se manifestă prin tulburări în creştere, prin înapoiere mintală etc. * Tâmpenie, idioţie, prostie. – Din fr. **crétinisme.**

CRETINIZA, *cretinizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină cretin; *p. ext.* a (se) prosti. – Din fr. **crétiniser.**

CRETINIZARE s.f. Faptul se *a (se) cretiniza.* – V. **cretiniza.**

CRETON, *cretoane,* s.n. Ţesătură imprimată, plină, rezistentă şi deasă, fabricată mai ales din in sau din cânepă şi folosită pentru huse de mobilă, draperii etc. – Din fr. **cretonne.**

CRETOS, -OASĂ, *cretoşi, -oase,* adj. (Rar) Care conţine cretă **(2)**, care are aspect de cretă. – **Cretă** + suf. *-os.*

CREŢ, CREAŢĂ, (I) *creţi, -e*, adj., **(II 1)** *creţi,* s.m. **(II 4)** *creţe,* s.f., **(II 2)** *creţuri,* **(II 3)** *creţuri,* s.n. **I. 1.** Adj. (Despre păr, blană, lână etc.) Răsucit în inele; cârlionţ, buclat. **2.** Adj. Cu ridicături şi adâncituri; cutat, încreţit; zbârcit, ridat. **II. 1.** S.m. Păr creţ sau încreţit; buclă, cârlionţat. **2.** S.n. Încreţitură la o ţesătură sau la un obiect confecţionat; cută, fald. **3.** S.n. Încreţitură a pielii; zbârcitură, rid, cută. **4.** S.f. Soi de viţă de vie cu struguri verzi-gălbui, din care se obţin vinuri de masă. – Et. nec.

CREŢESC, *creţeşti,* adj. (În sintagma) *Măr creţesc* = varietate de mere autohtone, mari, turtite, cu coaja verzuie sau gălbuie acoperită parţial cu dungi roşii, cu gust acrişor şi cu aromă specifică. – **Creţ** + suf. *-esc.*

CREŢIŞOARĂ, *creţişoare,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori mici verzi-gălbui *(Alchemilla vulgaris).* – **Creţ** + suf. *-işoară.*
CREŢUŞCĂ, *creţuşte,* s.f. Plantă erbacee meliferă şi medicinală din familia rozaceelor, cu flori dispuse în corimb, folosită la prepararea unui ceai diuretic *(Filipendula ulmaria).* – **Creţ** + suf. *-uşcă.*
CREUZET, *creuzete,* s.n. Vas fabricat dintr-un material rezistent la căldură, folosit pentru reacţii chimice la temperaturi înalte. * Recipient în formă de oală, făcut dintr-un material refractar, în care se adună produsele de topire obţinute în procesul metalurgic. [Pr.: *cre-u-*] – Din fr. **creuset.**
CREUZOT s.n. v. **creozot.**
CREVASĂ, *crevase,* s.f. Mare despicătură într-un gheţar montan. – Din fr. **crevasse.**
CREVAT s.n. v. **crivat.**
CREVETĂ, *crevete,* s.f. Nume dat mai multor crustacee marine comestibile; caridă. – Din fr. **crevette.**
CREZ, *crezuri,* s.n. **1.** Totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva, concepţia despre viaţă a cuiva. **2.** Ansamblu de învăţături sau dogme fundamentale de credinţă, folosit ca simbol al credinţei comune sau ca formulă de botez. – Din **crede** (derivat regresiv).
CREZARE, (rar) *crezări,* s.f. **1.** Încredere. ** Expr. *A da crezare (cuiva sau la ceva)* = a se încrede, a crede pe cineva pe cuvânt. **2.** (Înv.) Credinţă. – **Crede** + suf. *-are.*
CREZĂMÂNT, *crezăminte,* s.n. (Înv.) **1.** Crezare, încredere. ** Loc. adv. *Cu crezământ* = cu adevărat, într-adevăr. ** Expr. *A da* (sau *a pune) crezământ* = a da crezare. *A afla* (sau *a avea*) *crezământ* = a se bucura de încredere, a fi crezut. **2.** Înţelegere, faţă de cineva sau de ceva; consideraţie, milă. – **Crede** + suf. *-ământ.*
CREZOL, *crezoli,* s.m. Numele mai multor substanţe extrase din gudroanele de cărbune şi de lemn, folosite la prepararea bachelitei sau ca antiseptic. – Din fr. **crésol.**
CRI interj. Cuvânt care imită cântecul greierului. – Onomatopee. Cf. **cri-cri.**
CRIANT, -Ă, *crianţi, -te,* adj. (Franţuzism) Ţipător **(1)**. *Culori criante.* [Pr.: *cri-ant*] – Din fr. **criant.**
CRIB, *criburi,* s.n. Construcţie din lemn, metal etc. care se aşază în albia unui râu pentru a proteja sorbul unei pompe care se alimentează din apa respectivă. – Din germ. **Kribbe.**
CRIBLURĂ, *cribluri,* s.f. Piatră dură, spartă mărunt, folosită la lucrări de asfaltare. – Din fr. **criblure.**
CRIC, *cricuri,* s.n. Aparat portativ, acţionat manual, folosit pentru ridicarea unor greutăţi mari la mică înălţime prin împingere de jos în sus. – Din fr. **cric.**
CRICHET s.n. Joc sportiv între două echipe a câte 11 oameni care lovesc cu nişte bastoane speciale mingea, încercând s-o introducă în poarta adversarului. – Din engl., fr. **cricket.**
CRICOID, -Ă, *cricoizi, -de,* adj. În formă de inel. – Din fr. **cricoîde.**
CRIDĂ, *cride,* s.f. (Reg.) Cretă. – Din ucr. **krijda.**
CRIER s.m. v. **creier.**
CRIERGIE s.f. (Geol.) Acţiune a îngheţului asupra solului şi rocilor de suprafaţă. [Pr.: *cri-er-*] – Din fr. **cryergie.**
CRIGHEL, *crighele,* s.n. (Germanism) Halbă. – Din germ. **Krügel.**
CRIJAC, *crijaci,* s.m. (Înv.) Cruciat. – Din ucr. **kryzak.**
CRIJMĂ, *crijme,* s.f. (Reg.) Bucată de pânză nouă în care naşa înfăşoară copilul la botez, după ce este scos din cristelniţă. – Din ucr. **krijmo.**
CRILĂ, *crile,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi laterale ale unui năvod. **2.** (Reg.) Cârd, droaie de copii sau de oameni. – Din sl. **krilo** "aripă".
CRIMĂ, *crime,* s.f. Infracţiune care prezintă un grad ridicat de pericol social şi pe care legea o sancţionează cu pedepsele cele mai mari; *spec.* omor. ** *Crimă internaţională* = infracţiune deosebit de gravă împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii. – Din fr. **crime.**
CRIMINAL[1]**,** *criminaluri,* s.n. (Înv.) Judecătorie, tribunal care judecă crimele; *p. ext.* puşcărie, închisoare. – Din germ. **Kriminal [** gericht **].**
CRIMINAL[2]**, -Ă,** *criminali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care conţine o intenţie nelegiuită, care constituie o crimă, referitor la crimă; rău, dăunător. **2.** S.m. şi f. Persoană care a săvârşit o crimă; criminalist[2]. ** *Criminal de război* = persoană care, în timpul unui război, se face vinovată de crime împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii. – Din fr. **criminel,** lat. **criminalis.**
CRIMINALIST[1]**, -Ă,** *criminalişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în criminalistică. – Din fr. **criminaliste.**
CRIMINALIST[2]**, -Ă,** *criminalişti, -ste,* s.m. şi f. (Înv.) Criminal[2] **(2)**. – **Criminal**[2] + suf. *-ist.*
CRIMINALISTICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea mijloacelor şi cu elaborarea

metodelor pentru prevenirea infracţiunilor, pentru examinarea probelor judiciare în vederea descoperirii infracţiunilor săvârşite şi a infractorilor. – Din germ. **Kriminalistik.**

CRIMINALITATE s.f. Săvârşire de omoruri; totalitatea infracţiunilor săvârşite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă. – Din fr. **criminalité.**

CRIMINOGEN, -Ă, *criminogeni, -e,* adj. (Rar) Care generează o crimă sau favorizează producerea ei – Din fr. **criminogéne.**

CRIMINOLOG, -Ă, *criminologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în criminologie – Din fr. **criminologue.**

CRIMINOLOGIC, -Ă, *criminologici, -ce,* adj. De criminologie, al criminologiei. – Din **criminologie.**

CRIMINOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază criminalitatea, cauzele ei şi găsirea metodelor pentru prevenirea şi combaterea ei. – Din fr. **criminologie.**

CRIN, *crini,* s.m. **1.** Plantă erbacee ornamentală din familia liliaceelor, cu flori albe strălucitoare, în formă de pâlnie şi cu miros foarte puternic *(Lilium candidum).* ** Compuse: *crin-de-pădure* = plantă din familia liliaceelor, cu florile aplecate în jos, de culoare roşie-violetă cu pete purpurii *(Lilium martagon)*; *crin-de-toamnă* = gen de plante decorative originare din Japonia, cu flori albe, liliachii sau albastre, care atârnă în mănunchi la vârful tulpinii *(Hosta)*; *crin-galben* = **a)** plantă erbacee decorativă cu flori galbene deschis *(Hemerocallis flava)*; **b)** plantă erbacee cu flori mari de culoare roşie-gălbuie, cultivată ca plantă ornamentală *(Hemerocallis fulva).* **2.** ** Compus: *crin-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme cu aspect de floare, care trăiesc fixate în zone abisale; crinoide; (şi la sg.) animal din această clasă. – Din sl. **krinŭ.**

CRINOIDE s.n. pl. (Zool.) Crini-de-mare. – Din fr. **crinoîdes.**

CRINOLINĂ, *crinoline,* s.f. Fustă lungă şi foarte largă, în formă de clopot, susţinută în interior de arcuri subţiri de oţel, la modă pe la mijlocul sec. XIX; malacof. – Din fr. **crinoline.**

CRINOVIL s.n. Fibră sintetică obţinută prin filare din policlorură de vinil, care, ţesută sub formă de tricot şi purtată direct pe corp, se încarcă cu sarcini electrice, producând un efect terapeutic. – Denumire comercială.

CRINTĂ, *crinte,* s.f. Vas de lemn (în formă de albie) de care se servesc ciobanii când storc zerul din caş. – Cf. bg. **krinica**.

CRIOBIOLOGIE s.f. Disciplină care studiază efectele temperaturilor joase asupra organismelor vii. [Pr.: *cri-o-bi-o-*] – Din engl. **crybiology.**

CRIOCAUTER, *cricautere,* s.n. Instrument pentru distrugerea unor ţesături patologice cutanate, prin congelare cu ajutorul zăpezii carbonice. [Pr.: *cri-o-ca-u-*] – Din fr. **crycautére.**

CRIOFIL, -Ă, *criofili, -e*, adj., s.m. şi f. (Animal sau plantă) care trăieşte la temperaturi scăzute. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryophil.**

CRIOFITĂ, *criofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante format din alge, muşchi, ciuperci şi bacterii adaptate la temperaturi joase; (şi la sg.) plantă din acest grup. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryophites.**

CRIOGENIC, -Ă, *criogenici, -ce,* adj. **1.** De criogenie, al criogeniei. **2.** (Despre substanţe) Care produce scăderea temperaturii. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryogénique.**

CRIOGENIE s.f. Producere artificială a frigului, realizare a temperaturilor joase. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryogénie.**

CRIOLIT s.n. Fluorură naturală de sodiu şi aluminiu, incoloră, albă sau uşor colorată, sticloasă, folosită în metalurgie şi în industria sticlei. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryolithe.**

CRIOLOGIE s.f. Capitol al fizicii care studiază procedeele de obţinere a temperaturilor joase, proprietăţile corpurilor şi fenomenelor specifice care se manifestă în apropiere de zero absolut. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryologie.**

CRIONICĂ s.f. (Fiz.) Criologie. [Pr.: *cri-o-*] – Din engl. **cryonics.**

CRIOSCOP, *crioscoape,* s.n. Aparat pentru determinarea greutăţii moleculare a unei substanţe. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryoscope.**

CRIOSCOPIE s.f. Metodă de determinare a greutăţii moleculare a unei substanţe prin măsurarea coborârii temperaturii de solidificare a acelei substanţe într-un solvent. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryoscopie.**

CRIOSTAT, *criostate*, s.n. Instalaţie pentru producerea sau menţinerea unei temperaturi scăzute constante. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryostat.**

CRIOŞOC, *crioşocuri,* s.n. (Med.) Şoc **(2)** la frig. [Pr.: *cri-o-*] – **Crio** [terapie] + **şoc.**

CRIOTERAPIE s.f. Metodă de tratament care foloseşte congelarea cu ajutorul zăpezii carbonice în afecţiuni dermice. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryothérapie.**

CRIOTRON, *criotroane,* s.n. Dispozitiv cu funcţie de releu, alcătuit dintr-un fir supraconductor dispus în interiorul unei înfăşurări electrice, folosit în construcţia unor calculatoare electronice. [Pr.: *cri-o-*] – Din fr. **cryotrone.**
CRIPALCĂ, *cripălci,* s.f. (Reg.) Cordenci la războiul de ţesut. – Din bg. **krepalka.**
CRIPTĂ, *cripte,* s.f. **1.** Construcţie subterană într-un templu antic în care se păstrau obiectele de cult, arhiva, tezaurul etc. **2.** Cavou subteran, construit sub o biserică sau sub un monument. **3.** Capelă subterană folosită ca loc de înmormântare sau de păstrare a relicvelor. **4.** (Med.) Adâncitură mică în formă de tub, situată pe suprafaţa unei mucoase. – Din fr. **crypte,** lat. **crypta.**
CRIPTIC, -Ă, *criptici, -ce,* adj. Ascuns, secret. ** *Limbaj criptic* = limbaj obscur, sibilinic, greu accesibil. * Care prezintă ascunzători, focare de microbi. – Din fr. **cryptique.**
CRIPTOCRISTALIN, -Ă, *criptocristalini, -e,* adj. (Despre minerale şi roci) Care este foarte fin cristalizat. – Din fr. **cryptocristallin.**
CRIPTOFITĂ, *criptofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante erbacee perene care continuă să trăiască în timpul iernii datorită rădăcinilor adânc înfipte în pământ; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Din fr. **cryptophyte.**
CRIPTOGAMĂ, *criptogame,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Grup mare de plante inferioare, lipsite de flori, care au drept caracteristică înmulţirea prin spori; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Adj. Care aparţine criptogamelor **(1)**, privitor la criptogame. – Din fr. **cryptogame.**
CRIPTOGAMIC, -Ă, *criptogamici, -ce,* adj. (Bot.) De criptogamă. – Din fr. **cryptogamique.**
CRIPTOGENETIC, -Ă, *criptogenetici, -ce,* adj. Care are o cauză ce nu poate fi determinată cu mijloacele actuale ale medicinei; idiopatic. – Din fr. **cryptogénétique.**
CRIPTOGRAFIC, -Ă, *criptografici, -ce,* adj. Care ţine de criptografie, privitor la criptografie. – Din fr. **cryptographique.**
CRIPTOGRAFIE, *criptografii,* s.f. **1.** Scriere secretă cu ajutorul unui cod de semne convenţionale. **2.** Disciplină care se ocupă cu studiul criptogramelor. **3.** Joc distractiv constând din dezlegarea unei fraze scrise cu ajutorul unor semne, numere, desene etc. – Din fr. **cryptographie.**
CRIPTOGRAMĂ, *criptograme,* s.f. **1.** Document, text scris cu caractere secrete. **2.** Joc distractiv constând din împărţirea cuvintelor unei fraze într-un număr exact de fragmente, care se înscriu într-o formă geometrică regulată, urmând să fie aflat modul şi locul în care ele se succedă. – Din fr. **cryptogramme.**
CRIPTONIM, -Ă, *criptonimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Cu nume ascuns. **2.** S.n. Nume împrumutat, imaginar sau reprezentat prin iniţiale, cu care un autor îşi semnează o lucrare, o operă de artă etc.; pseudonim. **3.** S.n. Lucrare semnată cu un criptonim **(2)**. – Din fr. **cryptonyme.**
CRIPTORHIDIE s.f. Anomalie congenitală caracterizată prin oprirea testiculului în cavitatea abdominală sau în canalul inghinal. – Din fr. **cryptorchidie.**
CRISALIDĂ, *crisalide,* s.f. Nimfa lepidopterelor, al cărei tegument are reflexe metalice. – Din fr. **chrysalide,** lat. **chrysallis, -idis.**
CRISELEFANTIN, -Ă, *criselefantini, -e,* adj. (Despre statui) Executat din aur şi din fildeş. – Din fr. **chryséléphantin.**
CRISOBERIL s.n. Mineral transparent, de culoare verde, foarte rar, folosit ca piatră semipreţioasă. – Din fr. **chrysobéryl.**
CRISOFENINĂ, *crisofenine,* s.f. Colorant galben pentru bumbac, lână şi mătase. – Din fr. **chrysophénine.**
CRISOGRAF, *crisografi,* s.m. Copist care scrie manuscrise cu litere de aur. – Din fr. **chrysographe.**
CRISOGRAFIE s.f. Arta de a scrie cu litere de aur. – Din fr. **chrysographie.**
CRISOIDINĂ, *crisoidine,* s.f. Colorant galben obţinut din anilină şi întrebuinţat pentru piele, hârtie, iută, tapete, lacuri etc. [Pr.:*-so-i-*] – Din fr. **chrysoîdine.**
CRISOPRAZ s.n. Varietate de calcedonie de culoare verde. – Din fr. **chrysoprase.**
CRISOTERAPIE s.f. Tratament cu săruri de aur, folosit în unele afecţiuni ale articulaţiilor. – Din fr. **chrysothérapie.**
CRISPA, *crispez,* vb. I. Refl. (Despre faţă, degete etc.) A se contracta în mod involuntar, a se încleşta (din cauza unei tensiuni nervoase). – Din fr. **crisper,** lat. **crispare.**
CRISPARE, *crispări,* s.f. Acţiunea de *a se crispa*; încleştare, contractare, crispaţie. – V. **crispa.**
CRISPAT, -Ă, *crispaţi, -te,* adj. (Despre faţă, degete etc.) Contractat, încleştat; (despre oameni) cu faţa, degetele etc. contractate, încleştate (din cauza unei tensiuni nervoase). – V. **crispa.**

CRISPAŢIE, *crispaţii,* s.f. Crispare. – Din fr. **crispation.**
CRISTAL[1]**,** *cristaluri,* s.n. Sticlă de o fabricaţie specială, transparentă şi perfect incoloră, cu însuşirea de a refracta puternic lumina, întrebuinţată pentru fabricarea lentilelor optice şi a unor obiecte de lux. * Obiect fabricat din cristal. – Din fr. **cristal,** lat. **crystallus.**
CRISTAL[2]**,** *cristale,* s.n. **1.** Substanţă minerală solidă, omogenă, cu o structură internă regulată, care se prezintă sub forma unor poliedre. ** *Cristal de stâncă* = varietate transparentă, incoloră, de cuarţ, care se prezintă în cristale mari şi care este folosită în industria optică, în radiotehnică, ca piatră semipreţioasă etc. **2.** (În sintagma) *Cristale lichide* = substanţe mezoforme folosite la realizarea unor dispozitive optoeletronice de afişare. – Din fr. **cristal,** lat. **crystallus.**
CRISTALIN, -Ă, *cristalini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Limpede, curat, transparent, caracteristic cristalului (2); *fig.* ca de cristal. **2.** (Despre roci, munţi etc.) Care este format din şisturi cristaline. **3.** Adj. Care se prezintă sub formă de cristale (2). **4.** S.n. Parte a ochiului care are aspectul unei lentile transparente biconvexe, aşezată îndărătul irisului şi care are un rol important în acomodarea vederii la diferite distanţe. **5.** S.n. Ansamblu sau formaţie de şisturi cristaline dintr-o regiune. [Pl.: şi (n.) *cristalinuri*] – Din fr. **cristallin.**
CRISTALINITATE s.f. (Geol.) Grad de cristalizare a unei roci eruptive. – **Cristalin** + suf. -*itate.*
CRISTALIT, *cristalite,* s.n. Monocristal de dimensiuni mici, care intră în alcătuirea unui corp policristalin. – Din germ. **Kristallite.**
CRISTALIZA, *cristalizez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. (Despre substanţe) A se transforma dintr-o stare gazoasă, lichidă sau solidă-amorfă în stare solidă-cristalină. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A lua sau a da o formă precisă, potrivită; a (se) închega, a (se) limpezi, a (se) clarifica. – Din fr. **cristalliser.**
CRISTALIZABIL, -Ă, *cristalizabili, -e,* adj. Care se cristalizează. – Din fr. **cristallisable.**
CRISTALIZARE, *cristalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cristaliza* şi rezultatul ei; cristalizaţie. – V. **cristaliza.**
CRISTALIZAT, -Ă, *cristalizaţi, -te,* adj. Care se prezintă sub formă de cristale **(2)**. – V. **cristaliza.**
CRISTALIZATOR, *cristalizatoare,* s.n. Vas de laborator pentru cristalizarea soluţiilor; cristalizor. – **Cristaliza** + suf. -*tor.*
CRISTALIZAŢIE, *cristalizaţii,* s.f. Cristalizare. [Var.: **cristalizaţiúne** s.f.] – Din fr. **cristallisation.**
CRISTALIZAŢIUNE s.f. v. **cristalizaţie.**
CRISTALIZOR, *cristalizoare,* s.n. Vas de laborator sau aparat industrial întrebuinţat pentru cristalizarea substanţelor dintr-o soluţie în vederea separării sau purificării substanţelor; cristalizator. – Din fr. **cristallisoir.**
CRISTALOGENEZĂ s.f. **1.** Studiu care se ocupă cu condiţiile de formare a cristalelor **(2)**. **2.** Formare a cristalelor în natură; cristalizare. – Cf. fr. **cristallogénie.**
CRISTALOGRAF, -Ă, *cristalografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în cristalografie. – Din fr. **cristallographe.**
CRISTALOGRAFIC, -Ă, *cristalografici, -ce,* adj. Care se referă la cristalografie, de cristalografie. – Din fr. **cristallographique.**
CRISTALOGRAFIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul formelor şi al proprietăţilor fizice ale cristalelor **(2)**. – Din fr. **cristallographie.**
CRISTALOID, -Ă, *cristaloizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are înfăţişarea unui cristal **(2)**, care seamănă cu un cristal. **2.** S.m. Substanţă care cristalizează uşor şi care, în stare de soluţie, poate trece prin membrane vegetale sau animale; substanţă cristalizată. [Pl. şi: (**2**, n.) *cristaloide*] – Din fr. **cristalloîde.**
CRISTALOMETRIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul formelor geometrice ale cristalelor **(2)**. – Din fr. **cristallométrie.**
CRISTEI, *cristei,* s.m. Pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu-roşcat, care trăieşte pe câmp şi în stufărişul din apropierea bălţilor şi care se recunoaşte mai ales prin sunetele ei scârţâitoare *(Crex crex).* ** Compus: *cristei-de-baltă* = pasăre călătoare acvatică, cu aripi scurte, cu ciocul lung şi ascuţit, cu penajul brun-măsliniu *(Rallus aquaticus).* [Var.: **crâstél, cârstél** s.m.] – Din sl. **krastĕlĭ.**
CRISTELNIŢĂ, *cristelniţe,* s.f. (În ritualul bisericesc ortodox) Vas mare, de obicei de forma unei cupe, umplut până la jumătate cu apă, în care preotul afundă copilul la botez. – Din sl. **krŭstilînica.**
CRISTIANĂ, *cristiane,* s.f. Oprire la schi printr-o întoarcere bruscă, cu schiurile apropiate. – Din fr. **christiania.**
CRISTIANISM s.n. (Livr.) Creştinism. [Pr.: -*ti-a*-] – Din fr. **christianisme.**

CRITERIU, *criterii,* s.n. **1.** Punct de vedere, principiu, normă pe baza cărora se face o clasificare, o definire, o apreciere. **2.** Probă sportivă, concurs servind de obicei la selectarea celor mai buni sportivi, dintr-o anumită ramură. – Din fr. **critérium.**

CRITIC, -Ă, *critici, -ce,* adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care apreciază calităţile şi defectele (unor oameni, stări, fapte, opere etc.). ** *Aparat critic* = totalitatea notelor lămuritoare, a comentariilor etc., introduse la editarea unui text, cu scopul de a permite controlul felului în care a fost alcătuită ediţia respectivă. *Ediţie critică* = ediţie a unui text sau a unei lucrări însoţită de un aparat critic. **2.** Care se referă la un punct sau la un moment de criză, care premerge o schimbare bruscă (în rău); care poate determina o schimbare decisivă (în rău). ** *Temperatură critică* = temperatura maximă la care un gaz mai poate fi lichefiat. *Stare critică* = stare a unui fluid aflat la temperatura critică, în care lichidul şi vaporii acelui fluid au aceeaşi densitate, astfel încât nu se poate spune dacă este lichid sau gaz. **II.** S.m. Specialist în problemele de artă, care analizează, interpretează şi apreciază operele artistice. **III.** S.f. Analiză, apreciere a unor opere artistice, literare, a activităţii unor persoane sau a unor colective. *** Critică literară (şi artistică)* = ramură a ştiinţei literaturii care analizează, interpretează, apreciază şi orientează fenomenul literar, artistic contemporan în lumina unei concepţii estetice. *Critică de texte* = comentarii şi discuţii asupra formei şi conţinutului unui text. ** Expr. *(A fi) sub orice critică* = (a fi) de o calitate extrem de scăzută. *(A fi) mai presus de orice critică* = (a fi) la un nivel extrem de ridicat. * Articol, studiu, ansamblu de studii în care se face critică **(III)**. – Din fr. **critique,** lat. **criticus.**

CRITICA, *critic,* vb. I. Tranz. A dezvălui lipsurile, greşelile, defectele unor persoane, ale unei opere, ale unor stări de lucruri (arătând cauzele şi indicând mijloacele de îndreptare). * A aprecia valoarea etică, artistică etc. a unei opere. * A arăta cu răutate (sau cu exagerare) părţile slabe ale unui lucru sau ale unei persoane; a comenta în chip răutăcios, născocind lipsuri şi greşeli; a bârfi. – Din fr. **critiquer.**

CRITICABIL, -Ă, *criticabili, -e,* adj. Care dă prilej de critică **(III)**; care poate fi criticat, care merită critica. – Din fr. **critiquable.**

CRITICANT, -Ă, *criticanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este gata oricând să facă o critică. * (Persoană) care bârfeşte; bârfitor, intrigant. – Din fr. **critiquant.**

CRITICASTRU, *criticaştri,* s.m. (Rar) Critic neînsemnat (şi lipsit de onestitate). -Cf. germ. **Kritikaster.**

CRITICISM s.n. **1.** Denumire dată de Kant şi de adepţii săi propriei lor doctrine filozofice, care considera că orice filozofie şi orice cunoaştere trebuie precedată de o "critică" a capacităţii de cunoaştere însăşi. **2.** Tendinţă exagerată de a critica. – Din fr. **criticisme.**

CRITICIST, -Ă, *criticişti, -ste*, s.m. şi f. Adept al criticismului. ** (Adjectival) *Idei criticiste.* – Din germ. **Kritizist** (după *criticism).*

CRIŢAR s.m. v. **creiţar.**

CRIŢĂ s.f. (Reg.) Oţel. ** (Adverbial; în sintagma) *Beat criţă* = din cale afară de beat, foarte beat. – Din ucr. **kryc'a.**

CRIVAC, *crivace,* s.n. **1.** Instalaţie rudimentară folosită în trecut pentru ridicat bolovanii de sare la suprafaţă. **2.** Troliu rudimentar de lemn, acţionat manual, folosit la spălarea puţurilor de mină de mică adâncime. **3.** Piesă din scheletul unei ambarcaţii de care se fixează scândurile ce formează învelişul ambarcaţiei. – Et. nec.

CRIVAT, *crivaturi,* s.n. (Reg.) Pat. **[**Var.: **crevát** s.n.] – Din ngr. **krev(v)áti.**

CRIVĂŢ s.n. Vânt puternic şi rece care suflă iarna în Moldova şi în Câmpia Dunării dinspre nord-est, aducând scăderi mari de temperatură; acvilon. * (Înv. şi reg.) Nord. – Din bg. **krivec.**

CRIZANTEMĂ, *crizanteme,* s.f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu frunze penat-divizate şi cu flori de culori variate, cu o inflorescenţă mare şi bogată *(Chrysanthemum indicum).* – Din fr. **chrysanthéme.**

CRIZĂ, *crize,* s.f. **1.** Manifestare a unor dificultăţi (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate. * Lipsă acută (de mărfuri, de timp, de forţă de muncă). **2.** Moment critic, culminant, în evoluţia care precedă vindecarea sau agravarea unei boli; declanşare bruscă a unei boli sau apariţia unui acces brusc în cursul unei boli cronice. *Criză de apendicită*. * Tensiune, moment de mare depresiune sufletească, zbucium. – Din fr. **crise.**

CROAT, -Ă, *croaţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Croaţiei. **2.** Adj. Care aparţine Croaţiei sau populaţiei ei, privitor la Croaţia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Idiomul vorbit în Croaţia. [Pr.: *cro-at*] – Din fr. **Croate,** germ. **Kroate.**

CROAZĂ s.f. v. **croazea.**

CROAZEA s.f. (Înv.) Un fel de stofă ţesută în patru iţe. [Pr.: *cro-a÷,* – Var.: **croază** s.f.] – După fr. **croisée.**

CROAZIERĂ, *croaziere,* s.f. **1.** Călătorie (de plăcere) pe mare. **2.** Regim de zbor al unei aeronave care evoluează la o viteză mai mică de viteza maximă. [Pr.: -*zi-e*-] – Din fr. **croisiére.**

CROBIZI s.m. pl. Populaţie de neam tracic aşezată la sudul Dunării, în apropierea Mării Negre, în secolul V ante Christos – secolulu II post Christos. – Et. nec.

CROCANT, -Ă, *crocanţi, -te,* adj. (Despre unele alimente) Care crănţăne când este mestecat; tare şi bine prăjit sau copt. – Din fr. **croquant.**

CROCHET s.n. Joc sportiv în aer liber în care mai multe persoane lovesc pe rând, cu un ciocan, nişte bile de lemn, făcându-le să treacă, după anumite reguli, printr-o serie de portiţe instalate pe terenul de joc. – Din fr. **croquet.**

CROCHETĂ, *crochete,* s.f. (Mai ales la pl.) Preparat culinar din aluat, griş, brânză, zarzavaturi etc. cu diferite ingrediente (chimion, caşcaval, mac etc.), în formă de bastonaşe sau de turtiţe prăjite în grăsime sau coapte. – Din fr. **croquette.**

CROCHIU, *crochiuri,* s.n. Desen rapid care indică în câteva linii trăsăturile principale ale unei figuri, ale unui obiect, ale unui peisaj etc.; schiţă. – Din fr. **croquis.**

CROCODIL, *crocodili,* s.m. **1.** Reptilă uriaşă din ordinul crocodielienilor, care trăieşte în fluviile din ţările tropicale, cu corpul acoperit de plăci osoase, cu coadă lungă şi cap alungit, cu fălci lungi şi dinţi puternici *(Crocodilus niloticus).* ** Expr. (Fam.) *Lacrimi de crocodil* = plâns prefăcut, ipocrit. **2.** Dispozitiv metalic fixat pe şinele de cale ferată şi folosit pentru a transmite comenzile de semnalizare, acţionând fluierul locomotivei în mers. **3.** Cleşte cu care, în laborator, se dă dopurilor de plută elasticitatea necesară folosirii lor. **4.** Clemă de forma unui cleştişor cu fălci dinţate, folosit pentru realizarea unor legături electrice temporare şi demontabile. – Din fr. **crocodile,** lat. **crocodilus.**

CROCODILIENI s.m. pl. Ordin de reptile mari cu o anatomie evoluată. [Pr.: -*li-eni*] – Din fr. **crocodiliens.**

CROHMAL s.n. v. **crohmală.**

CROHMALĂ s.f. (Reg.) Scrobeală albă. **[**Var.: **crohmál** s.n.] – Din ucr. **krochmal.**

CROHMĂLI, *crohmălesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scrobi. – Din **crohmală.**

CROHMĂLIT, -Ă, *crohmăliţi, -te,* adj. (Reg.) Scrobit. * Fig. Rigid, băţos, ţeapăn. [Var.: **crohmolít, -ă** adj.] – V. **crohmăli.**

CROHMOLIT, -Ă, adj. v. **crohmălit.**

CROI[1]**,** *croiuri,* s.n. Croială **(1)**. – Din **croială** (derivat regresiv).

CROI[2]**,** *croiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tăia un material după forma şi măsura indicată sau după un contur desenat în prealabil, pentru a obţine piese ce urmează a fi asamblate în vederea confecţionării unui obiect. **2.** Tranz. A plănui, a pune la cale o lucrare care are nevoie de indicaţii, de planuri etc.; a începe un lucru sau o lucrare. * Fig. A ticlui o minciună. **3.** Tranz. A desfunda, a deschide un drum, o şosea etc., înlăturând obstacolele. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A lovi, a bate un animal sau un om (făcându-i dungi sau vânătăi pe piele). **5.** Intranz. Fig. (Fam.; în expr.) *A o croi la fugă* = a fugi în cea mai mare grabă (spre a scăpa de o primejdie). – Din sl. **krojiti.**

CROIALĂ, *croieli,* s.f. **1.** Felul cum este croită o haină; tăietură, croi[1]. **2.** Fig. Fel de a fi; caracter. **3.** (Înv.) Plan, arhitectură. [Pr.: *cro-ia*-] – **Croi**[2] + suf. -*eală.*

CROIT s.n. Faptul de *a croi*[2]. – V. **croi**[2]**.**

CROITOR, *croitori,* s.m. **1.** Meseriaş sau muncitor care croieşte şi coase haine. **2.** Insectă mare, de culoare neagră, cu antene lungi, care trăieşte mai ales pe stejar, degradând lemnul *(Cerambyx cerdo).* **3.** Muşchi lung al coapsei, situat între osul iliac şi faţa internă a tibiei (prin a cărui contracţie se produce încrucişarea picioarelor). [Pr.: *cro-i*-] – **Croi**[2] + suf. -*tor.*

CROITOREASĂ, *croitorese,* s.f. Meseriaşă sau muncitoare care croieşte şi coase rochii. [Pr.: *cro-i*-] – **Croitor** + suf. -*easă.*

CROITORIE, (2) *croitorii,* s.f. **1.** Meşteşugul, meseria croitorului **(1)**. **2.** Atelier unde se lucrează haine sau rochii. [Pr.: *cro-i*-] – **Croitor** + suf. -*ie.*

CROM s.n. Element chimic, metal dur, de culoare cenuşie deschisă, folosit la cromaj, la fabricarea unor oţeluri speciale, a unor compuşi întrebuinţaţi în vopsitorie, în tăbăcărie etc. – Din fr. **chrome.**

CROMA, *cromez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat subţire de crom. – Din **crom**. Cf. fr. **chromer.**

CROMAFIN, -Ă, *cromafini, -e,* adj. Care se colorează uşor, care prinde uşor coloranţi. – Din fr. **chromaffine.**

CROMAJ s.n. Operaţie industrială constând din acoperirea metalelor cu un strat de crom,

pentru a le face rezistente la coroziune şi la uzură sau pentru a le da un aspect frumos; cromare. – Din fr. **chromage.**

CROMARE, *cromări,* s.f. Acţiunea de *a croma* şi rezultatul ei; cromaj. – V. **croma.**

CROMAT[1]**,** *cromaţi,* s.m. Sare a acidului cromic. – Din fr. **chromate.**

CROMAT[2]**, -Ă,** *cromaţi, -te,* adj. Care conţine crom; acoperit cu un strat de crom. *Oţel cromat.* – V. **croma.**

CROMATARE s.f. Operaţie de acoperire a unor obiecte metalice cu o peliculă subţire, rezistentă la coroziune, compusă din cromaţi[1]. – Din **cromat**[1]**.**

CROMATIC, -Ă, *cromatici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care se referă la culori sau la colorit. ** (Fiz.) *Aberaţie cromatică* = defect al imaginilor obţinute prin lentile, constând în formarea de irizaţii pe marginea imaginilor. **2.** (Muz.; în sintagmele) *Gamă cromatică* = gamă formată dintr-o serie succesivă de semitonuri. *Interval cromatic* = interval alcătuit din două sunete cu aceeaşi denumire (unul dintre ele fiind alterat). **II.** S.f. **1.** Arta preparării şi folosirii culorilor. **2.** Ansamblu de culori într-o pictură, într-un mozaic etc.; colorit. – Din fr. **chromatique.**

CROMATIDĂ, *cromatide,* s.f. (Biol.) Porţiune rezultată din despicarea longitudinală a unui cromozom înaintea mitozei. – Din engl. **chromatid.**

CROMATINĂ s.f. Substanţă care reprezintă componenta chimică de bază a nucleului celular la animale şi la plante, având o mare afinitate pentru coloranţii bazici. – Din fr. **chromatine.**

CROMATISM s.n. **1.** Proprietate a razelor albe de a se descompune în raze de culori diferite. * Aberaţie cromatică. **2.** Succesiune de mai multe sunete aflate la distanţă de un semiton; structură melodică în care predomină intervale de semiton. – Din fr. **chromatisme.**

CROMATOFOR, *cromatofori,* s.m. **1.** (Zool.) Celulă care conţine pigment colorant. **2.** Corpuscul din celulele plantelor superioare şi ale unor alge care conţin clorofilă sau alţi pigmenţi. – Din fr. **chromatophore.**

CROMATOGEN, -Ă, *cromatogeni, -e,* adj. Care colorează, care produce materii colorante. – Din fr. **chromatogéne.**

CROMATOGRAFIC, -Ă, *cromatografici, -ce,* adj. Care aparţine cromatografiei, privitor la cromatografie. – Din fr. **chromatographique.**

CROMATOGRAFIE s.f. Procedeu fizico-chimic de separare a substanţelor dintr-o soluţie, de obicei cu ajutorul trecerii soluţiei prin materiale poroase. – Din fr. **chromatographie.**

CROMATOPLAST, *cromatoplaşti,* s.n. Corpuscul de culoare galbenă, roşie sau portocalie care dă culoarea caracteristică rădăcinilor de morcovi sau fructelor coapte, având acelaşi rol ca şi cloroplastele; cromoplast. – Din fr. **chromoplaste.**

CROMATOPSIE s.f. Capacitatea de a percepe distinct culorile. – Din fr. **chromatopsie.**

CROMIC adj. m. (În sintagma) *Acid cromic* = acid obţinut din combinarea cromului cu oxigen şi hidrogen. – Din fr. **chromique.**

CROMISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu crom. – **Crom** + suf. *-ism.*

CROMIT, *cromiţi,* s.m. Oxid natural dublu de fier şi crom, cubic, metalic, negru, întâlnit în rocile eruptive. – Din fr. **chromite.**

CROMIZA, *cromizez,* vb. I. Tranz. A supune operaţiei de cromizare. – Din fr. **chromiser.**

CROMIZARE, *cromizări,* s.f. Tratament termochimic de îmbogăţire cu crom, prin difuzie, a stratului superficial al unei piese de oţel sau de fontă, în vederea rezistenţei la coroziune şi la uzură a acesteia. – Din **cromiza.**

CROMIZAT, -Ă, *cromizaţi, -te,* adj. Care a fost supus operaţiei de cromizare. – V. **cromiza.**

CROMLEH, *cromlehuri,* s.n. Monument megalitic cu caracter sacru din epoca bronzului, alcătuit din mai multe pietre verticale dispuse în cerc, la distanţe egale, în jurul unei pietre mai mari. – Din fr. **cromlech.**

CROMNICHEL s.n. Aliaj care conţine 10-20 % crom, 60-70 % nichel, restul fier, folosit la construcţia rezistenţelor bobinate care lucrează la temperaturi înalte. – Din germ. **Chromnickel.**

CROMO- Element de compunere cu sensul de "culoare, colorat", care serveşte la formarea unor substantive sau a unor adjective. – Din fr. **chromo÷.**

CROMOALGRAFIE s.f. Procedeu de pregătire a unei forme de tipar multicolor prin executarea manuală a marginilor pe plăci de aluminiu. [Pr.: *mo-al-*] – Din fr. **chromoalgraphie.**

CROMOBLAST, *cromoblaste,* s.n. Celulă a pielii care are pigmenţi coloraţi. – Din fr. **chromoblaste.**

CROMOCISTOSCOPIE s.f. Examinare cu citoscopul a funcţiunii renale şi a permeabilităţii ureterelor cu ajutorul injectării intravenoase a unei substanţe colorante care se elimină

prin urină. – Din fr. **chromocystoscopie.**

CROMOFOR, *cromofori,* s.m. Grup de atomi care, introduşi în molecula unei substanţe organice, colorează acea substanţă. – Din fr. **chromophore.**

CROMOFOTOGRAFIE, *cromofotografii,* s.f. Procedeu pentru obţinerea fotografiiior în culori. * (Concr.) Fotografie astfel obţinută. – Din fr. **chromophotographie.**

CROMOGEN, *cromogeni,* s.m. Combinaţie care conţine în moleculă cromofori. – Din fr. **chromogéne,** germ. **Chromogen.**

CROMOLITOGRAFIC, -Ă, *cromolitografici, -ce,* adj. De cromolitografie, obţinut prin cromolitografie. – Din fr. **chromolithographique.**

CROMOLITOGRAFIE, *cromolitografii,* s.f. **1.** Procedeu litografic de imprimat în mai multe culori. **2.** (Concr.) Reproducere obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **chromolithographie.**

CROMOPLAST, *cromoplaste,* s.n. (Biol.) Cromatoplast. – Din fr. **chromoplaste.**

CROMOPROTEIDĂ, *cromoproteide,* s.f. Proteidă colorată în componenţa căreia intră un metal (fier, magneziu). – Din fr. **chromoprotéide.**

CROMOPSIE, *cromopsii,* s.f. Boală a ochiului datorită căreia obiectele necolorate sunt percepute în culori. – Din fr. **chromopsie.**

CROMOSCOP, *cromoscoape,* s.n. **1.** Aparat optic folosit pentru reproducerea în culori a clişeelor. **2.** Cinescop întrebuinţat pentru transmisiunile de televiziune în culori. – Din fr. **chromoscope.**

CROMOSFERĂ s.f. Strat de culoare roz, compus din gaze şi din aburi incandescenţi, care înconjură soarele şi este vizibil în timpul eclipselor totale. – Din fr. **chromosphére.**

CROMOSFERIC, -Ă, *cromosferici, -ce,* adj. Referitor la cromosferă, al cromosferei. – Din fr. **chromosphérique.**

CROMOTIPIE, *cromotipii,* s.f. **1.** Metodă de tipărire în culori. **2.** (Concr.) Imagine colorată obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **chromotypie.**

CROMOTIPOGRAFIE, *cromotipografii,* s.f. Procedeu de tipărire în culori cu elementele de imprimare în relief. – Din fr. **chromotypographie.**

CROMOZOM, *cromozomi,* s.m. (Biol.) Corpuscul al nucleului, purtător al caracterelor ereditare, care se formează în timpul diviziunii celulei şi care este variabil ca formă la fiecare specie. – Din fr. **chromosome.**

CROMOZOMIAL, -Ă, *cromozomiali, -e,* adj. (Biol.) De cromozom, al cromozomului. [Pr.: *-mi-al*] – După engl. **chromosomal.**

CRONAXIE s.f. Timpul minim în care are loc o excitaţie; timpul în care un curent electric trebuie să parcurgă un nerv, un muşchi etc., pentru a-l excita. – Din fr. **chronaxie.**

CRONC interj. Cuvânt care imită sunetele scoase de corb, de cioară etc. – Onomatopee.

CRONCAN, *croncani,* s.m. (Reg.) Corb. – **Cronc** + suf. *-an.*

CRONCĂI vb. IV. v. **croncăni.**

CRONCĂIRE s.f. v. **croncănire.**

CRONCĂNI, *croncănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ciori, corbi etc., la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte nearmonioase, a vorbi articulând cuvintele în mod dezagreabil, gutural şi nedesluşit. [Var.: **croncăí** vb.IV] – **Cronc** + suf. *-ăni.*

CRONCĂNIRE, *croncăniri,* s.f. Acţiunea de *a croncăni* şi rezultatul ei; croncănit. [Var.: **croncăíre** s.f.] – V. **croncăni.**

CRONCĂNIT s.n. Faptul de *a croncăni*; croncănire, croncănitură; sunet strident scos de cioară, de corb etc. – V. **croncăni.**

CRONCĂNITOR, -OARE, *croncănitori, -oare,* adj. Care croncăneşte. – **Croncăni** + suf. *-tor.*

CRONCĂNITURĂ, *croncănituri,* s.f. Croncănit. – **Croncăni** + suf. *-tură.*

CRONIC, -Ă, *cronici, -ce,* adj. (Despre boli) Care are o evoluţie lentă, care are un caracter de durată. * Fig. Care se prelungeşte multă vreme şi nu mai poate fi uşor înlăturat. – Din fr. **chronique,** lat. **chronicus.**

CRONICAR, *cronicari,* s.m. **1.** Autor de cronici sau de letopiseţe. **2.** Colaborator al unui ziar sau al unei reviste, însărcinat cu redactarea de cronici **(2)**. – **Cronică** + suf. *-ar,* **(2)** şi din fr. **chroniqueur.**

CRONICĂ, *cronici,* s.f. **1.** Lucrare cu caracter istoric, obişnuită mai ales în evul mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice şi familiale; letopiseţ, hronic. **2.** Articol de ziar sau de revistă care comentează evenimente politice, sociale şi culturale de actualitate. * Scurtă comunicare oficială privind schimbări în componenţa guvernului, mişcări în corpul diplomatic etc. – Din lat. **chronica,** fr. **chronique.**

CRONICHETĂ, *cronichete,* s.f. (Franţuzism) Minicronică. – Din fr. **chroniquette.**

CRONICITATE s.f. Stare cronică a unei boli, a unui bolnav. – Din fr. **chronicité.**
CRONICIZA, pers. 3 *cronicizează,* vb. I. Refl. (Despre boli) A deveni cronic. – **Cronic** + suf. -*iza.*
CRONICIZARE, *cronicizări,* s.f. Acţiunea de *a se croniciza.* – V. **croniciza.**
CRONICIZAT, -Ă, *cronicizaţi, -te,* adj. (Despre boli) Care a devenit cronic. – V. **croniciza.**
CRONOFOTOGRAFIC, -Ă, *cronofotografici, -ce,* adj. Referitor la cronofotografie, care aparţine cronofotografiei. – Din fr. **chronophotographique.**
CRONOFOTOGRAFIE, *cronofotografii,* s.f. Înregistrare fotografică a unei mişcări la intervale scurte de timp, în scopul studierii acesteia. – Din fr. **chronophotographie.**
CRONOGRAF[1]**,** *cronografe,* s.n. Scriere cu caracter popular care reprezintă o sinteză a istoriei generale, alcătuită pe baza izvoarelor istorice combinate cu legende biblice şi populare. *Cronograful lui Moxa.* [Var.: **hronográf** s.n.] – Din ngr. **hronográfos.**
CRONOGRAF[2]**,** *cronografe,* s.n. Aparat automat de precizie, prevăzut cu un mecanism de ceasornic, care înregistrează începutul şi sfârşitul unei acţiuni sau al unui fenomen în desfăşurare, folosit în fizică, în aviaţie, în sport etc. – Din fr. **chronographe.**
CRONOGRAFIE, *cronografii,* s.f. Scriere de cronici, de cronografe[1]. – Din ngr. **hronográfia.**
CRONOGRAM s.n. v. **cronogramă.**
CRONOGRAMĂ, *cronograme,* s.f. **1.** Inscripţie în care literele, corespunzătoare cifrelor romane, formează data. **2.** Informaţie dată de literele unei fraze, ale unui vers, ale unei inscripţii etc. care au şi o semnificaţie numerală, reprezentând cifre romane. **3.** Reprezentare grafică a variaţiilor unui parametru în funcţie de timp; historiogramă. [Var.: **cronográm** s.n.] – Din fr. **chronogramme.**
CRONOLOGIC, -Ă, *cronologici, -ce,* adj. Care se referă la cronologie; dispus în ordinea succesiunii în timp. – Din fr. **chronologique.**
CRONOLOGIE, *cronologii,* s.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu stabilirea epocilor şi a datelor; succesiune în timp a evenimentelor (istorice); sistem adoptat pentru socotirea anilor. * Listă care cuprinde o succesiune cronologică. – Din fr. **chronologie.**
CRONOMETRA, *cronometrez,* vb. I. Tranz. A măsura durata unei acţiuni cu ajutorul unui cronometru. – Din fr. **chronométrer.**
CRONOMETRAJ, *cronometraje,* s.n. Cronometrare. – Din fr. **chronométrage.**
CRONOMETRARE, *cronometrări,* s.f. Acţiunea de *a cronometra*; cronometraj. – V. **cronometra.**
CRONOMETRIC, -Ă, *cronometrici, -ce,* adj. (Ca) de cronometru. – Din fr. **chronométrique.**
CRONOMETRIE s.f. Parte a metrologiei care se ocupă cu studiul procedeelor şi instrumentelor pentru măsurarea timpului; tehnica construirii de aparate pentru măsurat timpul. – Din fr. **cronométrie.**
CRONOMETROR, -OARE, *cronometrori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care măsoară timpul cu cronometrul pentru a norma procesele de muncă, pentru a determina rezultatele întrecerilor sportive etc. – Din fr. **chronométreur.**
CRONOMETRU, *cronometre,* s.n. Instrument de precizie care funcţionează pe principiul ceasornicului, permiţând măsurarea timpului până la fracţiuni de secundă (folosit la normarea proceselor de muncă, la determinarea rezultatelor în întreceri sportive etc.). – Din fr. **chronométre.**
CRONOSCOP, *cronoscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea unui scurt interval de timp, folosit în laboratoarele de fizică, de fiziologie etc. – Din fr. **chronoscope.**
CROP s.n. (Reg.; despre lichide, în expr.) *A da în crop* = a începe să se încălzească, a se încropi; a da în fiert. – Din **uncrop.**
CROS, *crosuri,* s.n. Cursă sportivă de alergare pe teren variat şi cu obstacole (naturale şi artificiale), în care participanţii trebuie să parcurgă o anumită distanţă, pe un traseu dinainte stabilit, cu respectarea anumitor norme tehnice. – Din fr. **cross** [-country].
CROSĂ[1]**,** *crose,* s.f. Un fel de baston curbat la un capăt, cu care este condus pucul sau mingea la hochei, polo şi golf. – Din fr. **crosse.**
CROSĂ[2]**,** *crose,* s.f. Smoc de pene întrebuinţat altădată ca ornament la pălăriile femeilor sau la chipiele militarilor. – Et. nec.
CROSING, *crosinguri,* s.n. Construcţie subterană care asigură încrucişarea a doi curenţi de aer, prin trecerea unuia pe deasupra celuilalt, în galeria unei mine. – Din engl. **crossing**
CROSIST, -Ă, *crosişti, -ste,* s.m. şi f. Atlet specializat în crosuri. – **Cros** + suf. -*ist.*
CROSNĂ, *crosne,* s.f. Sarcină (de lemne sau vreascuri) pe care o poartă cineva în spinare. * Mulţime de obiecte aşezate în ordine. [Var.: **cróşnă** s.f.] – Din bg. **krošnja.**
CROSSBAR s.n. Sistem de comutare prin bare comandate de relee, utilizat în telefonia automată. – Cuv. engl.

CROŞET s.n. v. **croşetă.**
CROŞETA, *croşetez,* vb. I. Tranz. A împleti manual dantele, tricoturi etc. cu croşeta. – Din fr. **crocheter.**
CROŞETARE, *croşetări,* s.f. Acţiunea de *a croşeta.* – V. **croşeta.**
CROŞETAT s.n. Faptul de *a croşeta.* – V. **croşeta.**
CROŞETĂ, *croşete,* s.f. **1.** Ac lung de metal, de os, de material plastic etc. cu vârful îndoit ca un cârlig, utilizat la maşinile de tricotat sau pentru croşetat, împletit etc. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o tijă prevăzută cu o lamă, cu ajutorul căreia se îndepărtează pământul rămas într-o formă de turnătorie. **3.** Piesă de oţel de forma unui cui, cu un cap lăţit prevăzut cu găuri, utilizat la solidarizarea îmbinărilor din lemn. **4.** Paranteză dreaptă. **5.** (În arhitectura gotică, în forma "croşet") Ornament sculptat în formă de frunză cu vârful curbat. [Var.: **croşét** s.n.] – Din fr. **crochet.**
CROŞEU, *croşee,* s.n. Lovitură laterată scurtă, la box, dată adversarului la cap sau la corp, în care braţul este îndoit şi nemişcat din cot, formând cu antebraţul un unghi de aproximativ 45°. – Din fr. **crochet.**
CROŞNĂ s.f. v*. crosnă.*
CROTAL, *crotali,* s.m. (Zool.) Şarpe-cu-clopoţei. – Din fr. **crotale.**
CROTALIE, *crotalii,* s.f. Marcă metalică aplicată pe urechea animalelor ca semn de recunoaştere. – Din ngr. **krótalon** "zurgălău".
CROV, *crovuri,* s.n. Formă mică de relief cu aspect de depresiune circulară sau alungită, dezvoltată pe loess prin tasare; găvan, padină. – Din scr. **krov.**
CRUCE, *cruci,* s.f. **I. 1.** Obiect format din două bucăţi de lemn, de piatră, de metale preţioase etc. aşezate perpendicular şi simetric una peste alta şi constituind simbolul credinţei creştine. ** Expr. *A pune cruce cuiva* (sau *la ceva)* = a considera ca mort, definitiv lichidat, pierdut. *A fi cu crucea-n sân* = a fi (sau a se preface) evlavios. (spun oamenii superstiţioşi când aud numele diavolului) *Cruce de aur*. **2.** Figură sau desen în formă de cruce **(I 1)**, având diferite semnificaţii; într-o listă de nume de persoane arată că posesorul celui însemnat cu cruce a decedat; înaintea unui cuvânt atestă vechimea mare a cuvântului respectiv; în calendar marchează o zi de sărbătoare creştină; peste un text indică semnul anulării etc. ** *Cruce roşie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanţelor, centrelor de asistenţă medicală, de prim ajutor etc. **3.** Simbol al ritualului creştin, care constă dintr-un gest (semnul crucii) făcut cu degetele la frunte, la piept şi, succesiv, la cei doi umeri. ** Expr. *A-şi face cruce* = **a)** a executa simbolul crucii **(I 1)**; **b)** a se minuna, a se mira tare. **4.** Religia, confesiunea creştină; creştinism. **5.** Termen care intră în componenţa numelui unor decoraţii, insigne etc. în formă de cruce **(I 1).** *Crucea "Sfântul Gheorghe"*. **6.** Nume dat la diverse obiecte sau părţi ale unor obiecte, dispuse în formă de cruce **(I 1)**. ** (Tehn.) *Cruce cardanică* = dispozitiv mecanic de asamblare prin articulare, permiţând transmiterea mişcării circulare între doi arbori care pot forma între ei un unghi oarecare. **7.** Piesă de oţel, fontă, beton etc. pentru legarea a două conducte în prelungire, din care se despart două orificii laterale perpendiculare. * Fiting cu patru intrări. * *Crucea căruţei* = bucată de lemn pusă de-a curmezişul peste proţap. *Crucea amiezii* = **a)** punct pe bolta cerească unde se află soarele la amiază; **b)** ora 12 ziua. *Crucea nopţii* = miezul nopţii. ** Loc. adj. şi adv. *În cruce* = (aşezat) cruciş, încrucişat. ** Expr. *(Soarele) e cruce amiazăzi* sau *în crucea amiezii* sau *soarele e (în) cruci* sau *(în) cruce amiazăzi* = (e) la amiază, (ne aflăm) la ora 12 din zi. * (Adverbial) Cruciş. ** Expr. *A se pune cruce* = a se împotrivi unei acţiuni, a se pune de-a curmezişul spre a o zădărnici. **8.** Instrument de tortură în antichitate, pe care osânditul îl purta adesea în spinare până la locul de execuţie şi pe care era apoi pironit cu cuie. ** Expr. *A-şi purta crucea* = a îndura o suferinţă mare. * (La catolici) *Drumul crucii* = ciclu de 14 picturi sau sculpturi reprezentând chinurile lui Cristos de la judecata lui Pilat până la răstignire; calvar, drumul Golgotei. **9.** (Pop.; art.) Constelaţia lebedei, formată din cinci stele aşezate în formă de cruce **(I 1)**. **10.** (Adesea la pl.) Loc unde se întretaie două sau mai multe drumuri; răscruce, răspântie. ** Expr. *A face cruce* = (despre vehicule cu orar fix) a se întâlni într-o staţie, venind din direcţii diferite. (Reg.) *A i se face (cuiva) calea cruce cu cineva* = a-i ieşi cuiva cineva în cale, a se încrucişa drumurile mai multor persoane. *A da cu crucea peste cineva* = a întâlni pe cineva din întâmplare, pe neaşteptate. *A i se face cuiva calea cruce* = a se deschide înaintea cuiva o răspântie; *fig.* a avea de ales între mai multe soluţii; a se ivi piedici înaintea cuiva. * (Înv.) Echipă compusă din doi până la patru soldaţi, care erau obligaţi să plătească căpeteniilor, în mod solidar, o anumită cotă de impozite. **11.** (În sintagma) *Cruce de voinic* (sau *de om)* = bărbat în toată puterea; bărbat bine făcut; voinic. **II.** (Bot.) ** Compuse: *crucea-pământului* = plantă erbacee meliferă din familia umbeliferelor, cu tulpina şi frunzele

păroase, cu flori albe sau roz; brânca-ursului *(Heracleum sphondylium)*; *crucea-voinicului* = plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori mari, albastre *(Hepatica transilvanica).* – Lat. **crux, -cis.**

CRUCER, *cruceri,* s.m. (Înv.) Creiţar. – Din germ. **Kreuzer** (după *cruce).*

CRUCETĂ, *crucete,* s.f. Platformă mică, semicirculară, din lemn sau din metal, fixată deasupra unei nave, servind la ancorarea arboretului. – Din it. **crocetta** (după *cruce).*

CRUCI, *crucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mira foarte tare de un lucru neobişnuit; a se minuna (şi a-şi face semnul crucii); a se încruci. **2.** Tranz. (Rar) A aşeza în formă de cruce; a încrucişa. – Din **cruce.**

CRUCIADĂ, *cruciade,* s.f. Fiecare dintre cele opt expediţii cu caracter militar, întreprinse la îndemmul Bisericii catolice de către seniorii din Europa occidentală în perioada dintre 1096 şi 1270 şi care, sub pretextul eliberării mormântului lui Cristos de la Ierusalim de sub ocupaţia musulmanilor, urmăreau, de fapt, o expansiune teritorială, economică şi politică; *p. gener.* orice expediţie militară împotriva unor eretici sau adepţilor altor religii în evul mediu. [Pr.: *-ci-a÷,* – Var.: **cruciátă** s.f.] – Din fr. **croissade,** it. **crociata** (refăcut după *cruce*).

CRUCIAL, -Ă, *cruciali, -e,* adj. De o importanţă capitală; hotărâtor. [Pr.: *ci-al*] – Din fr. **crucial.**

CRUCIAT, *cruciaţi,* s.m. Participant la o cruciadă. [Pr.: *-ci-at*] – Din fr. **croisé** (refăcut după *cruce).*

CRUCIATĂ s.f. v. **cruciadă.**

CRUCIERĂ, *cruciere,* s.f. Acţiune de luptă dusă de una sau de mai multe nave de luptă pe căi îndepărtate de comunicaţie maritimă ale inamicului, sistematic şi pe timp mai îndelungat, în scopul dezorganizării transporturilor acestuia. [Pr.: *-ci-e-*] – Din it. **crociera.**

CRUCIFERĂ, *crucifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, cu flori alcătuite din patru sepale şi patru petale dispuse în formă de cruce **(I 1)**; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ** (Adjectival) *Plante crucifere.* – Din fr. **crucifére.**

CRUCIFICA, *crucific,* vb. I. Tranz. (În antichitate; azi fig.) A răstigni pe cruce. – După fr. **crucifier.**

CRUCIFICARE, *crucificări,* s.f. Acţiunea de *a crucifica* şi rezultatul ei; răstignire pe cruce. – V. **crucifica.**

CRUCIFIX, *crucifixe,* s.n. Obiect de cult (la catolici) reprezentând pe Cristos răstignit. [Pl. şi: *crucifixuri*] – Din fr. **crucifix,** lat. **crucifixus.**

CRUCIFORM, -Ă, *cruciformi, -e,* adj. Care are formă de cruce **(I 1)**. – Din fr. **cruciforme.**

CRUCIŞ, -Ă, *crucişi, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre ochi, *p. ext.,* despre oameni) Saşiu; *fig.* duşmănos. **2.** Care se întretaie, se încrucişează. ** Loc. adv. *În cruciş* = în cruce. **II.** Adv. **1.** Întretăindu-se în formă de cruce **(I 1)**. **2.** În direcţie piezişă; oblic. ** Expr. *Şi (în) cruciş, şi (în) curmeziş* = în lung şi în lat, în toate părţile. *A se pune (în) cruciş şi (în) curmeziş* = a încerca prin toate mijloacele să se opună, să zădărnicească o acţiune. – **Cruce** + suf. *-iş.*

CRUCIŞĂTOR, *crucişătoare,* s.n. Navă de război rapidă, mai uşoară decât cuirasatul, care serveşte ca avangardă într-o escadră, la recunoaşteri etc. – [În] **crucişa** + suf. *-ător.* (după fr. *croiseur).*

CRUCIŞĂTURĂ, *crucişături,* s.f. (Reg.) Încrucişare. – Din [în] **crucişa** + suf. *-ătură.*

CRUCIT, -Ă, *cruciţi, -te,* adj. Mirat, uimit, înmărmurit. – V. **cruci.**

CRUCIŢĂ, *cruciţe,* s.f. (Rar) Cruciuliţă **(1)**. – **Cruce** + suf. *-iţă.*

CRUCIULIŢĂ, *cruciuliţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cruce* **(I 1)**; cruciţă. **2.** Cusătură artistică de mână, foarte folosită în portul naţional şi în lucrăturile româneşti. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene *(Senecio).* – **Cruce** + suf. *-uliţă.*

CRUCNĂ, *crucne,* s.f. Bară de oţel, cu mâner în formă de ochi, cu care se scutură zgura de pe vatra cuptorului ori cu care se amestecă baia de metal topit la fabricarea oţelului. – După germ. **Krücke.**

CRUD, -Ă, *cruzi, -de,* adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care n-a fost (suficient) supus acţiunii focului; nefiert, nefript, necopt (suficient). **2.** (Despre fructe) Neajuns la maturitate; verde. * (Despre plante sau părţi ale lor) Care este încă în dezvoltare; fraged. * (Despre fiinţe) În vârstă fragedă, tânăr; plăpând. **3.** (Despre unele materiale) Brut, neprelucrat. **II.** Fig. **1.** (Despre fiinţe şi manifestările lor) Care simte plăcere când vede pe altul suferind; neomenos, nemilos. * Vitreg, rău. **2.** Violent, sângeros, intens. *Luptă crudă.* – Lat. **crudus.**

CRUDICIUNE, *crudiciuni,* s.f. (Reg.) Aliment care se mănâncă crud. – **Crud** + suf. *-iciune.*

CRUDITATE, *crudităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi crud. **2.** (Concr.; la pl.) Fructe, legume proaspete, verdeţuri. – Din fr. **crudité.**

CRUDUŢ, -Ă, *cruduţi, -e,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *crud* **(I)**. – **Crud** + suf. *-uţ.*

CRUG, *cruguri,* s.n. (Înv.) **1.** Orbită a lunii sau a unei planete. ** *Crugul cerului* (sau *ceresc)* = bolta cerească. **2.** Ciclu solar (sau lunar). – Din rus., scr. **krug.**

CRUMPENĂ, *crumpene,* s.f. (Reg.) Cartof. – Din scr. **krumpir.**

CRUNT, -Ă, *crunţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni şi manifestările lor) Însetat de sânge, de fapte crude; violent, crud, inuman. * Încruntat. **2.** Care inspiră groază; groaznic, înfiorător. * (Şi adv.) Fig. Foarte mult, foarte tare; straşnic, extraordinar, grozav. **3.** (Despre războaie, lovituri etc.) Sângeros, crâncen, teribil. **4.** (Înv. şi reg.) Plin de sânge; însângerat. – Lat. **cruentus.**

CRUNTA, *crunt,* vb. I. Refl. (Înv. şi reg.) A se încrunta. [Prez. ind. şi: *cruntez*] – Lat. **cruentare.**

CRUNTAT, -Ă, *cruntaţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Încruntat. – V. **crunta.**

CRUP s.n. Afecţiune a laringelui la copii, caracterizată prin respiraţie sufocantă şi printr-o tuse răguşită, uneori cu formare de false membrane; guşter. – Din fr. **croup.**

CRUPADĂ, *crupade,* s.f. Săritură a calului cu picioarele dinainte sub burtă. – Din fr. **croupade.**

CRUPĂ, *crupe,* s.f. **1.** Partea de dinapoi şi de sus a trunchiului unor mamifere, cuprinsă între şale şi baza cozii. **2.** Regiunea dinspre coadă a cruponului **(1)**. **3.** Formă de relief alcătuită din două versante care se unesc după o linie; prelungire a unui mamelon. – Din fr. **croupe.**

CRUPE s.f. pl. (Reg.) Boabe de porumb, de orez etc. măcinate mare, folosite la prepararea unor mâncăruri. – Din ucr. **krupy.**

CRUPIER, *crupieri,* s.m. Persoană care, la o casă de jocuri de noroc, distribuie sau adună jetoanele sau banii pierduţi şi, respectiv, plăteşte câştigurile jucătorilor. [Pr.: *-pi-er*] – Din fr. **croupier.**

CRUPON, *crupoane,* s.n. **1.** Partea din mijloc a unei piei de tăbăcărie, mai groasă şi mai rezistentă, cuprinsă între coadă şi gât. **2.** Placă de cauciuc din care se taie pentru încălţăminte. – Din fr. **croupon.**

CRUPONARE, *cruponări,* s.f. Operaţie de despărţire a cruponului **(1)** de restul pieii. – Din **crupon.**

CRURAL, -Ă, *crurali, -e,* adj. Care ţine de regiunea superioară a coapsei. *Muşchi crural.* – Din fr. **crural.**

CRUSTACEU, *crustacee,* s.n. (La pl.) Clasă de animale artropode, în general acvatice, cu corpul alcătuit din segmente acoperite cu o carapace chitinoasă; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. ** (Adjectival) *Animale crustacee.* [Pl. şi: (m.) *crustacei*] – Din fr. **crustacé.**

CRUSTĂ, *cruste,* s.f. **1.** Strat exterior care se formează, prin solidificare, uscare etc., la suprafaţa unor corpuri moi; coajă, scoarţă. * Spec. Strat anatomic protector format la suprafaţa unei plăgi care începe să se cicatrizeze. **2.** Strat îndesat, uscat şi întărit care se formează uneori la suprafaţa terenului arabil în urma ploilor, bătătoririi excesive etc. **3.** Strat solid de săruri depuse pe pereţii unui vas sau ai unei ţevi în care se află sau prin care curge un lichid conţinând săruri dizolvate. **4.** Înveliş impregnat cu săruri de calciu la unele nevertebrate. – Din lat. **crusta.**

CRUŞĂŢEA, *cruşăţele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene-aurii şi cu frunze amărui, comestibile *(Barbarea vulgaris).* – **Cruşit** + suf. *-ea.*

CRUŞÂN, *cruşâni,* s.m. Arbust melifer cu flori albe-verzui, cu fructe la început roşii, apoi negre, din a cărui scoarţă se prepară o băutură laxativă, iar din lemn se obţine cel mai bun cărbune pentru prepararea prafului de puşcă *(Rhamnus frangula).* – Din ucr. **krušyna.**

CRUŞEALĂ s.f. (Reg.) Argăseală. – **Cruşi** + suf. *-eală.*

CRUŞI, *cruşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi, a tăbăci. – Din ucr. **hrušyty.**

CRUŞIT, -Ă, *cruşiţi, -te*, adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea unui animal) Argăsit. **2.** Înroşit; *p. ext.* pătat (cu sânge). – V. **cruşi.**

CRUŞON, *cruşoane,* s.n. Băutură alcoolică preparată din vin şi alte băuturi, sirop de zahăr şi fructe. – Din fr. **cruchon,** rus. **kriuson.**

CRUTON, *crutoane,* s.n. Bucată mică de pâine prăjită (în grăsime) care se serveşte în supă. – Din fr. **croûton.**

CRUŢA, *cruţ,* vb. I. Tranz. **1.** A ierta, a scuti (de pedeapsă); a se îndura de..., a avea milă. ** Expr. *A cruţa viaţa cuiva* = a lăsa pe cineva în viaţă (după ce-i fusese hotărâtă moartea). **2.** A trata (pe cineva) cu înţelegere; a menaja. * A păzi, a feri. **3.** A folosi, a consuma un

obiect cu prevedere; a economisi. **4.** (Înv.) A se codi, a ezita. – Et. nec.
CRUŢARE, *cruţări,* s.f. Faptul de *a cruţa*; iertare, milă, îndurare. – V. **cruţa.**
CRUŢĂTOR, -OARE, *cruţători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Milostiv, îndurător. **2.** Econom. – **Cruţa** + suf. *-ător.*
CRUZEIRO s.m. Unitate monetară de bază în Brazilia. – Din port. **cruzeiro.**
CRUZIE, *cruzii,* s.f. (Înv.) Cruzime. – **Crud** + suf. *-ie.*
CRUZIME, *cruzimi,* s.f. Atitudine, faptă crudă; ferocitate, bestialitate, barbarie, cruzie. – **Crud** + suf. *-ime.*
CTITOR, -Ă, *ctitori, -e,* s.m. şi f. Persoană care suportă în total sau în parte cheltuielile pentru ridicarea şi înzestrarea unei biserici sau a unei mănăstiri; *p. ext.* fondator al unei instituţii, asociaţii etc. – Din sl. **ktitorŭ.**
CTITOREASĂ, *ctitorese,* s.f. Ctitoră. – **Ctitor** + suf. *-easă.*
CTITORI, *ctitoresc,* vb. IV. Tranz. A întemeia, a funda o biserică, o mănăstire; *p. ext.* a pune bazele unei instituţii, unei asociaţii etc. – Din **ctitor.**
CTITORICESC, -EASCĂ, *ctitoriceşti,* adj. (Rar) Care ţine de ctitor sau de ctitorie, privitor la ctitor sau la ctitorie. – **Ctitor** + suf. *-icesc.*
CTITORIE, *ctitorii,* s.f. Biserică, mănăstire, instituţie întemeiată de un ctitor. – **Ctitor** + suf. *-ie.*
CU prep. **I.** Introduce un atribut sau un nume predicativ; **a)** indică asocierea: *casă cu livadă*; **b)** indică conţinutul: *pahar cu bere*; **c)** indică o posesiune sau posesori: *maşinuţă cu motor*; **d)** indică o dependenţă, o legătură: *rudă cu mine*; **e)** indică o însuşire: *copil cu talent*; **f)** indică instrumentul: *călătorie cu avionul*. **II.** Introduce complemente indirecte: *ţine cu echipa studenţească*. **III.** Introduce complemente circumstanţiale: **a)** de mod: *câştiga cu acul*; **b)** fomează locuţiuni modale: *cu duioşie, cu blândeţe, cu ciudă, cu grijă, cu drag, cu fuga, cu binişorul*; **c)** instrumental: *desenăm cu cărbune*; **d)** sociativ: *merg cu Irina*; **e)** de cauză: *nu mai auzea nimic cu atâta gălăgie*; **f)** de timp: *nu venea cu săptămânile*; **g)** cu substantivul repetat exprimă ideea de succesiune: *zi cu zi*; **h)** de relaţie: *e artist numai cu numele*. **IV.** (Formează loc. conj. şi prep.) *cu toate acestea, cu toate că, alături cu, la fel cu*. **V.** Cu valoare de conj.: *şoarecele cu pisica.* – Lat. **cum.**
CUADRANT s.n. v. **cvadrant.**
CUADRATURĂ s.f. v. **cvadatură.**
CUADRIMOTOR s.n. v. **cvadrimotor.**
CUADROFONIC, -Ă, *cuadrofonici, -ce,* adj. De cuadrofonie. [Scris şi: *quadrofonic*] – Din fr. **quadrophonique.**
CUADROFONIE s.f. Tehnică de captare şi redare a sunetului pe patru canale, care oferă posibilitatea unei percepţii în relief; tetrafonie. [Scris şi: *quadrofonie*] – Din fr. **quadrophonie.**
CUADRUPLEX s.n. v. **cvadruplex.**
CUANTĂ, *cuante,* s.f. (Fiz.) Cea mai mică cantitate de energie radiantă, a cărei valoare e proporţională cu frecvenţa radiaţiei respective. ** *Cuantă de energie* = cantitate determinată şi finită de energie care poate fi emisă sau absorbită de un sistem atomic, molecular etc. [Var.: **cvántă** s.f.] – Din fr. **quanta.**
CUANTIC, -Ă, *cuantici, -ce,* adj. Referitor la cuantă sau la cuantificare. *** Număr cuantic* = fiecare dintre numerele care caracterizează stările staţionare ale unui atom, ale unei molecule etc. *Mecanică cuantică* = ramură a fizicii care studiază fenomenele care se petrec la scara atomilor. *Electrodinamică cuantică* = ramură a fizicii care studiază procesele elementare discontinue din câmpul electromagnetic şi interacţiunea dintre câmpul electromagnetic şi substanţe sau corpuri. [Var.: **cvántic, -ă** adj.] – Din fr. **quantique.**
CUANTIFICA, *cuantific,* vb. I. Tranz. A stabili valorile discrete (discontinue) pe care le poate lua o anumită mărime fizică; a impune astfel de condiţii unei mărimi fizice încât valorile sale să varieze în salturi (discontinuu). – După fr. **quantifier.**
CUANTIFICARE, *cuantificări,* s.f. Faptul de *a cuantifica.* – V. **cuantifica.**
CUANTUM, *cuantumuri,* s.n. Cantitate, sumă (neprecizată) la care se urcă o cheltuială, un credit etc. [Var.: **cvantum** s.n.] – Din fr., lat. **quantum.**
CUARTAL s.n. v. **cvartal.**
CUARTĂ s.f. v. **cvartă.**
CUARTET s.n. v. **cvartet.**
CUARŢ, *cuarţuri,* s.n. Bioxid natural de siliciu, care se găseşte în roci în stare neconsolidată (ca nisip) sau în formă de cristale hexagonale, transparente şi incolore (în stare pură) sau diferit colorate (când conţin şi substanţe străine), utilizat în tehnică, în industria optică, în industria materialelor refractare, la bijuterii etc. [Var.: **cvarţ** s.n.] – Din germ.

Quarz, fr. **quartz.**

CUARŢIT, *cuarţite,* s.n. Rocă metamorfică alcătuită prin recristalizarea rocilor cu cuarţ (nisipuri, gresii etc.), utilizată în construcţii, ceramică, industria metalurgică etc. – Din fr. **quartzite,** germ. **Quartzit.**

CUARŢOS, -OASĂ, *cuarţoşi, -oase,* adj. Care conţine cuarţ. – Din fr. **quartzeux.**

CUATERNAR, -Ă, *cuaternari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima perioadă a neozoicului, care durează de la sfârşitul pliocenului până în zilele noastre. **2.** Adj. Care se referă la perioada cuaternarului **(1)**. – Din fr. **quaternaire,** it. **quaternario,** lat. **quaternarius.**

CUB, *cuburi,* s.n. **1.** Corp geometric cu şase feţe pătrate, egale între ele. **2.** Produs al înmulţirii unui număr cu sine însuşi de două ori. * (Adjectival; în sintagma) *Metru* (sau *decimetru, centimetru* etc.) *cub* = unitate de măsură pentru volume, egală cu volumul unui corp de formă cubică, având latura egală cu un metru (sau cu un decimetru etc.). – Din fr. **cube,** lat. **cubus.**

CUBAJ, *cubaje,* s.n. Determinare a volumului unui corp, al unei încăperi etc.; volumul sau capacitatea unui corp, a unei încăperi etc. exprimate în metri cubi. – Din fr. **cubage.**

CUBANEZ, -Ă, *cubanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Cubei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Cubei sau cubanezilor **(1)**, referitor la Cuba sau la cubanezi. – **Cuba** (n. pr.) + suf. *-ez.*

CUBATURĂ s.f. **1.** Aflare a laturii unui cub al cărui volum este egal cu volumul unui corp dat. **2.** Determinare prin calcul a volumului mărginit de una sau de mai multe suprafeţe. – Din fr. **cubature.**

CUBEB, *cubebi,* s.m. Arbust exotic asemănător cu piperul, din ale cărui fructe se extrag substanţe folosite în cosmetică şi în farmacologie *(Piper cubeta).* – Din fr. **cubébe.**

CUBELC s.m. v. **cubelc.**

CUBIC, -Ă, *cubici, -ce,* adj. De forma unui cub **(1)**, privitor la cub. ** *Zahăr cubic* = zahăr în formă de mici paralelipipede regulate, cu baza pătratică. * Care conţine puterea a treia a unei mărimi. – Din fr. **cubique,** lat. **cubicus.**

CUBICULAR, *cubiculari,* s.m. Sclav care avea grijă de camera de culcare a stăpânului. * Demnitar roman care se ocupa de camera de culcare a împăraţilor. – Din lat. **cubicularius,** fr. **cubiculaire.**

CUBICULUM, *cubiculumuri,* s.n. Cameră de dormit în locuinţele romane; *p. ext.* cameră sepulcrală într-o catacombă. – Din lat. **cubiculum.**

CUBILOU, *cubilouri,* s.n. Cuptor vertical cilindric, format dintr-o manta de tablă căptuşită cu cărămidă refractară, în care se încălzeşte metalul împreună cu combustibilul şi cu materialele auxiliare, pentru a obţine fuziunea metalului sau pentru topirea şi turnarea lui în forme. – Din fr. **cubilot.**

CUBISM s.n. Mişcare artistică apărută la începutul sec. XX, care prezintă obiectele din realitate descompuse în cele mai simple figuri geometrice, fără a ţine seamă de asemănarea exterioară cu obiectele reprezentate. – Din fr. **cubisme.**

CUBIST, -Ă, *cubişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine cubismului, privitor la cubism; care se conformează regulilor şi formelor cubismului. **2.** S.m. şi f. Adept al cubismului. – Din fr. **cubiste.**

CUBITAL, -Ă, *cubitali, -e,* adj. Care ţine de cubitus. – Din fr. **cubital.**

CUBITUS s.n. Os lung care, împreună cu radiusul, formează scheletul antebraţului. – Din fr., lat. **cubitus.**

CUC, *cuci,* s.m. **1.** Pasăre călătoare cu pene cenuşii, cu coada lungă cu pete albe, care îşi depune ouăle în cuiburi străine pentru a fi clocite de alte păsări şi care este cunoscută prin sunetele caracteristice pe care le scoate *(Cuculus canorus).* ** *Ceas cu cuc* = ceasornic de perete care, la fiecare oră, sfert, jumătate sau trei sferturi de oră, marchează timpul prin sunete care întâi imită cântecul cucului **(1)**; *fig.* lucru extravagant. ** Expr. *Lapte de cuc* = ceva imposibil. *(A umbla) de flori de cuc* = (a umbla) fără rost. * (Ir.) *Cuc-armenesc* = pupăză. * (Adverbial) Izolat, singur, străin. ** Expr. *Singur cuc* = absolut singur. **2.** Intră în compunerea unor nume de plante: *ciuboţica-cucului, limba-cucului* etc. **3.** (La unele jocuri de copii) Lovitură cu mingea în înălţime. – Lat. **cucus.**

CUCĂ[1]**,** *cuci,* s.f. Căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene (de struţ), pe care o purtau căpeteniile turceşti şi domnitorii români în timpul ceremoniilor. – Din tc. **kuka.**

CUCĂ[2]**,** *cuci,* s.f. (Rar) Femela cucului **(1)**. – **Cuc** + suf. *-ă.*

CUCĂ[3]**,** *cuci,* s.f. (Reg.) Deal înalt şi izolat; vârf de deal. – Et. nec.

CUCĂI vb. IV. Intranz. (Reg.) A moţăi. – Cf magh. **kukkadoz.**

CUCERI, *cuceresc,* vb. IV. **I.** Tranz. **1.** A cuprinde, a ocupa, a supune un teritoriu cu puterea armelor. * A doborî ceva prin luptă susţinută; a câştiga. **2.** Fig. A-şi atrage simpatia, a

câştiga dragostea sau bunăvoinţa cuiva. **II.** Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) supune, a (se) închina; a (se) ruga umilindu-se. – Lat. / * / **conquerire** (= *conquirere).*
CUCERIE s.f. (Înv.) Cucernicie. – **Cuceri** + suf. *-ie.*
CUCERIRE, *cuceriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cuceri* şi rezultatul ei; câştig, progres, izbândă. ** Expr. (Fam.) *A face o cucerire* = a-şi atrage simpatia sau dragostea cuiva. – V. **cuceri.**
CUCERIT, -Ă, *cuceriţi, -te,* adj. **1.** (Despre teritorii) Care a fost ocupat cu forţa armelor. **2.** (Despre trofee, titluri etc.) Câştigat. **3.** (Despre oameni) Care este atras foarte puternic de cineva sau de ceva. – V. **cuceri.**
CUCERITOR, -OARE, *cuceritori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană, popor, ţară etc. care face sau a făcut cuceriri. **2.** Bărbat sau femeie care reuşeşte să atragă simpatia sau dragostea unei persoane de sex opus. * (Adjectival) Care cucereşte **(I 2)**. *Zâmbet cuceritor.* – **Cuceri** + suf. *-tor.*
CUCERNIC, -Ă, *cucernici, -ce,* adj. Evlavios, cuvios, religios, pios, smerit. * (Adesea substantivat) Titlu care se dă preoţilor. – **Cuceri** + suf. *-nic.*
CUCERNICIE s.f. Evlavie, religiozitate, pietate, smerenie, cucerie. * (Însoţit de un pronume posesiv) Titlu care se dă preoţilor. – **Cucernic** + suf. *-ie.*
CUCOANĂ, *cucoane,* s.f. **1.** Termen de politeţe dat unei femei (măritate); doamnă. **2.** (Înv.) Fată tânără dintr-o familie domnitoare. [Var.: **cocoánă, coánă** s.f.] – Cf. ngr. **kokkóna.**
CUCOARĂ s.f. v. **cocor.**
CUCON s.m. v. **cocon**[1]**.**
CUCONAŞ s.m. v. **coconaş.**
CUCONET, *cuconeturi,* s.n. (Fam.) (Mulţime de) cucoane **(1)**, grup de doamne. [Var.: **coconét** s.n.] – **Cucoană** + suf. *-et.*
CUCONI, *cuconesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A se adresa cuiva cu termenul de "cucoană, cucoane". **2.** Refl. (Depr.) A-şi da aere de cucoană (sau de boier); a se îngâmfa. [Var.: **coconí** vb. IV] – Din **cucon, (2)** şi din **cucoană.**
CUCONIŢĂ, *cuconiţe,* s.f. Diminutiv al lui *cucoană* **(1)**. [Var.: **coconíţă, coniţă** s.f.] – **Cucoană** + suf. *-iţă.*
CUCOR s.m. v. **cocor.**
CUCOŞ s.m. şi n. v. **cocoş.**
CUCOŞEŞTE adv. v. **cocoşeşte.**
CUCOVĂ, *cucove,* s.f. (Reg.) Specie de lebădă caracterizată printr-o mică umflătură neagră la rădăcina ciocului; lebădă de vară *(Cygnus olor).* – Et. nec.
CUCU interj. Cuvânt care imită cântecul cucului. * Strigătul copiilor când se joacă de-a v-aţi ascunselea. – Onomatopee.
CUCUI, *cucuie,* s.n. **1.** Umflătură la cap provocată de lovirea cu un corp tare. **2.** (Reg.) Moţ de pene la capul păsărilor. – Lat. / * / **cucullius** (= *cucullus).*
CUCUIAT, -Ă, *cucuiaţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre păsări) Moţat; (despre pui de animale cornute) căruia încep să-i crească coarnele. **2.** (Despre oameni) Cocoţat pe ceva. [Pr.: *-cu-iat*] – **Cucui** + suf. *-at.*
CUCULAT, -Ă, *cuculaţi, -te,* adj. (Despre flori) În formă de glugă sau de capişon. – Din lat. **cucullatus.**
CUCULĂ, *cucule,* s.f. Veşmânt cu glugă purtat de călugării catolici, confecţionat din stofă groasă şi aspră. – Din fr. **cuculle,** lat. **cucullus.**
CUCULEŢ, *cuculeţi,* s.m. Diminutiv al lui *cuc*; cucuţ, cucuşor. – **Cuc** + suf. *-uleţ.*
CUCURĂ[1], *cucure,* s.f. (Înv.) Tolbă de săgeţi. – Din ngr. **kúkuron.**
CUCURĂ[2], *cucure,* s.f. (Reg.) Parte a plugului care leagă între ele brăzdarul, cormana şi plazul. – Din magh. **kukora.**
CUCURBITACEE, *cucurbitacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu tulpini târâtoare sau agăţătoare, cu frunze mari, cu fructul cărnos având coaja tare; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ** (Adjectival) *Plantă cucurbitacee.* – Din fr. **cucurbitacée.**
CUCURIGA, pers. 3 *cucurigă,* vb. I. Intranz. (Rar; despre cocoşi) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: **cucurigí** vb. IV] – Din **cucurigu.**
CUCURIGAT s.n. Faptul de *a cucuriga*; sunete caracteristice scoase de cocoş. – V. **cucuriga.**
CUCURIGI vb. IV. v. **cucuriga.**
CUCURIGU interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită cântecul cocoşului. * (Substantivat, n.) Cântecul cocoşului; *p. ext.* (m.) cocoş. **2.** S.n. (Glumeţ; precedat de prepoziţia "la") Etajul cel mai înalt al unei case, mansardă; galerie (la teatru). – Onomatopee.
CUCURUZ, (1, 3, 4) *cucuruzi,* s.m. **(2)** *cucuruze,* s.n. (Reg.) **1.** S.m. Porumb (planta şi rodul ei). **2.** S.n. pl. Holde semănate cu porumb; porumbişte. **3.** S.m. Fructul coniferelor; con. **4.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori albe-gălbui dispuse în mici

capitule *(Petasites albus).* – Cf. bg., scr. **kukuruz, kukurudza.**
CUCURUZAŞTINĂ s.f. (Reg.) Porumbişte. – **Cucuruz** + suf. *-aştină.*
CUCUŞOR, *cucuşori,* s.m. Cuculeţ. – **Cuc** + suf. *-uşor.*
CUCUTĂ, *cucute,* s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia umbeliferelor, cu miros caracteristic, cu frunze mari, flori albe şi fructe brune-verzui, întrebuinţată ca medicament; dudău, buciniş *(Conium maculatum).* ** Expr. (Fam.) *Doar n-am băut cucută (ca să...)* = doar n-am înnebunit (ca să...). ** Compuse: *cucută-de-apă* = plantă erbacee de apă, cu flori albe dispuse în formă de umbrelă *(Cicuta virosa)*; *cucută-de-pădure* = plantă erbacee cu frunze ascuţite şi flori albe *(Galium schultesii).* – Lat. / * / **cucuta** *(= cicuta).*
CUCUŢ, *cucuţi,* s.m. (Reg.) Cuculeţ. – **Cuc** + suf. *-uţ.*
CUCUVAIE s.f. v. **cucuvea.**
CUCUVEA, *cucuvele,* s.f. Pasăre răpitoare de noapte, cu penele de culoare brună-cenuşie şi cu ochii galbeni înconjuraţi de rozete de pene, care trăieşte pe lângă casele părăsite, prin scorburi etc.; cucuveică *(Athene noctua).* [Var.: **cucuváie** s.f.] – Din ngr. **kuk(k)uvághia.**
CUCUVEICĂ, *cucuveici,* s.f. (Reg.) Cucuvea. – Din bg. **kukuveja.**
CUDALB, -Ă adj. v. **codalb.**
CUFĂR, *cufere,* s.n. Ladă cu capac (şi cu încuietoare) care se foloseşte la păstrarea şi la transportarea diverselor obiecte. * (Pop.) Geamantan (de lemn). – Din pol., ucr. **kufer.**
CUFĂRAŞ, *cufăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *cufăr.* – **Cufăr** + suf. *-aş.*
CUFUND s.n. (Reg.; în loc. adv.) *De-a cufundul* = cufundându-se. – Din **cufunda** (derivat regresiv).
CUFUNDA, *cufúnd,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) afunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A intra în adânc; a dispărea (undeva). * A prezenta o adâncitură. * (Despre ochi) A fi înfundat în orbite. * (Poetic) A se pierde (în umbră, în întuneric etc.). * Fig. (Despre aştri) A trece dincolo de orizont; a apune (după linia orizontului). * (Despre pământ) A se prăbuşi. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de o activitate, de somn etc. **4.** Tranz. Fig. (Rar) A compromite, a distruge. [Var.: (înv.) **acufundá** vb. I] – Lat. **confundare.**
CUFUNDAC, *cufundaci,* s.m. (Ornit.) Cufundar. – **Cufunda** + suf. *-ac.*
CUFUNDAR, *cufundari,* s.m. Numele a două păsări palmipede, înotătoare: **a)** pasăre mai mare decât raţa, cu pene negre strălucitoare, cu puncte albe pe spate, cu ciocul ascuţit şi cu aripile înguste; cufundac *(Gavia arctica)*; **b)** pasăre de mărimea raţei, cu penele castanii închise pe spate şi albe pe burtă, cu un smoc de pene în formă de guleraş; bodârlău, corcodel *(Podiceps cristatus).* – **Cufunda** + suf. *-ar.*
CUFUNDARE, *cufundări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cufunda* şi rezultatul ei; afundare, scufundare, adâncire. – V. **cufunda.**
CUFUNDĂTURĂ, *cufundături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) cufunda. **2.** (Concr.) Loc cufundat; adâncitură, scufundătură. – **Cufunda** + suf. *-ătură.*
CUGET, *cugete,* s.n. **1.** Capacitate de a gândi; gândire. **2.** Gând, idee, părere. * Imaginaţie, fantezie. **3.** Minte, intelect. **4.** (Înv.) Intenţie, plan, proiect. **5.** Conştiinţă. ** Expr. *A-l mustra (pe cineva) cugetul* sau *a avea mustrări de cuget* = a fi chinuit de remuşcări, a-l chinui (pe cineva) remuşcarea, regretul. – Din **cugeta** (derivat regresiv).
CUGETA, *cúget,* vb. I. Intranz. A urmări o idee, a medita; a se gândi. * Refl. (Rar) A sta pe gânduri; a chibzui, a cumpăni. * A-şi da seama, a ţine seamă de..., a lua în considerare. – Lat. **cogitare.**
CUGETARE, *cugetări,* s.f. Acţiunea de *a cugeta* şi rezultatul ei; gândire, gând, idee. * Judecată, raţionament. * Meditaţie, reflecţie. – V. **cugeta.**
CUGETĂTOR, -OARE, *cugetători, -oare,* s.m. şi f. Gânditor. – **Cugeta** + suf. *-ător.*
CUGUAR, *cuguari,* s.m. Animal mamifer carnivor din familia pisicilor, de talie mare, care trăieşte în America; puma *(Felis concolor).* [Pr.: *-gu-ar*] – Din fr. **couguar.**
CUHNE s.f. v. **cuhnie.**
CUHNIE, *cuhnii,* s.f. (Reg.) **1.** Bucătărie. * Bucătăria principală a mănăstirilor şi cea de vară a gospodăriilor ţărăneşti. **2.** Clădire modestă; cameră sărăcăcioasă. [Var.: **cuhne, cuină, cúine, cuiníe** s.f.] – Din ucr. **kuhnja.**
CUI, *cuie,* s.n. **1.** Piesă mică, cilindrică sau în patru muchii, de metal sau de lemn, turtită la un capăt şi ascuţită la celălalt, cu care se fixează între ele diferite piese, care se bate în zid sau în lemn pentru a servi ca suport etc. ** (Tehn.) *Cui spintecat* = piesă de siguranţă formată dintr-o bucată de sârmă îndoită, cu un ochi la un capăt, care împiedică desfacerea piuliţelor. ** Expr. *Cui pe* (sau *cu) cui se scoate* = un rău face să uiţi răul anterior. (Fam.) *A face* (sau *a tăia) cuie* = a simţi frigul, a dârdâi de frig. *A-i*

intra cuiva un cui în inimă = a se strecura în sufletul cuiva o teamă, o bănuială, o îndoială, o grijă etc. *Cuiul lui Pepelea* = drept abuziv pe care şi-l ia cineva, legându-se de un pretext, pentru a stingheri pe altul. * Cuier simplu de perete. ** Expr. *A-şi pune pofta în cui* = a renunţa la o dorinţă, la un lucru râvnit. **2.** Nume dat mai multor piese de metal sau de lemn asemănătoare ca formă cu un cui **(1)**. – Lat. **cuneus.**

CUIB, *cuiburi,* s.n. **1.** Culcuş făcut de păsări, de unele mamifere etc. pentru a se adăposti, pentru a depune ouăle, a cloci şi a scoate pui. **2.** Fig. Locuinţă, sălaş; reşedinţă. **3.** Fig. (Peior.; urmat de determinări) Loc (ascuns) unde se ticluieşte şi de unde se propagă o acţiune potrivnică, duşmănoasă intereselor unei colectivităţi. * Focar. **4.** (În sintagma) *Cuibul albinelor* = fagurii ocupaţi cu puiet şi cu hrană, în care trăieşte şi se dezvoltă familia de albine. **5.** Groapă mică făcută în pământ, în care se seamănă legume sau cereale. * Muşuroi de pământ făcut, prin prăşit, în jurul firelor de porumb, de cartofi etc. * Spaţiu restrâns în care se dezvoltă o îngrămădire de plante de acelaşi fel. *Cuib de lăcrimioare.* **6.** Mulţime de fermenţi de acelaşi fel care provoacă înăcrirea vinului, a borşului, a laptelui etc. **7.** Loc adăpostit care asigură unei arme automate condiţii bune de tragere. ** *Cuibul corbului* = post de observaţie situat în vârful catargului la anumite nave (de pescuit, de război etc.), în care stă marinarul de veghe. – Lat. / * / **cubium.**

CUIBA, pers. 3 *cuibează,* vb. I. Intranz. A-şi avea, a-şi aşeza cuibul. – Din **cuib.**

CUIBAR, *cuibare,* s.n. **1.** Loc pregătit în paie, în fân sau pe pământ unde păsările de curte îşi depun ouăle. * Instalaţie specială în crescătoriile de păsări de unde se strâng ouăle. * Ou care se lasă în cuibar **(1)** pentru ca păsările ouătoare să-şi găsească locul. * Cuib **(1)**. * Fig. Culcuş. **2.** Fig. Sălaş, locuinţă; cuib **(2)**. – **Cuib** + suf. *-ar.*

CUIBĂRI, *cuibăresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păsări) A-şi face cuibul **(1)** undeva; a-şi face loc în cuibar. * Fig. (Despre oameni şi despre animale) A se aşeza cât mai bine într-un loc; a se ghemui. * Fig. A se adăposti. * Fig. A se aciua, a se pripăşi. **2.** Tranz. (Rar) A aşeza găinile în cuibar. **3.** Tranz. A muşuroi porumbul, cartofii etc. – Din **cuibar.**

CUIBĂRIRE, *cuibăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cuibări* şi rezultatul ei. – V. **cuibări.**

CUIBĂRIT[1] s.n. Faptul de *a (se) cuibări*; perioadă când (se) cuibăresc păsările. – V. **cuibări.**

CUIBĂRIT[2]**,** *cuibăriţi, -te,* adj. (Despre păsări) Care şi-a făcut cuib undeva; care şi-a făcut loc în cuibar. * Fig. (Despre oameni şi animale) Care s-a aşezat cât mai bine într-un loc; care s-a ghemuit într-un loc. * Fig. Care s-a aciuit, s-a pripăşit undeva, pe lângă cineva. – V. **cuibări.**

CUIBULEŢ, *cuibuleţe,* s.n. Cuibuşor. – **Cuib** + suf. *-uleţ.*

CUIBUŞOR, *cuibuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *cuib*; cuibuleţ. – **Cuib** + suf. *-uşor.*

CUIER, *cuiere,* s.n. Suport de lemn sau de metal, mobil sau fixat în perete, prevăzut cu mai multe cârlige sau braţe, de care se atârnă diverse obiecte şi accesorii de îmbrăcăminte. [Pr.: *cu-ier*] – **Cui** + suf. *-er.*

CUINĂ s.f. v. **cuhnie.**

CUINE s.f. v. **cuhnie.**

CUNIE s.f. v. **cuhnie.**

CUIRASA, *cuirasez,* vb. I. Tran. **1.** A prevedea cu o cuirasă; a îmbrăca, a proteja cu o cuirasă. **2.** Fig. A întări, a fortifica, a oţeli, a înarma. [Pr.: *cu-i-*] – Din fr. **cuirasser.**

CUIRASARE, *cuirasări,* s.f. Acţiunea de *a cuirasa.* – V. **cuirasa.**

CUIRASAT, -Ă, *cuirasaţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Navă de război de mare tonaj, protejată de o cuirasă şi înarmată cu artilerie grea. **2.** Adj. (Despre nave de război) Protejat de o cuirasă şi înarmat cu artilerie grea. [Pr.: *cu-i÷,* – Var.: **chiurasát** s.n.] – Din fr. **cuirassé.**

CUIRASĂ, *cuirase,* s.f. **1.** Armătură formată din plăci de oţel special, cu care se blindează cuirasatele pentru a le face să reziste împotriva mijloacelor moderne de luptă. **2.** Îmbrăcăminte de piele, din zale de fier sau plăci de metal care proteja pieptul şi spatele războinicilor din antichitate şi din evul mediu şi păstrată până în sec. XIX; platoşă. [Pr.: *cu-i÷,* – Var.: **chiurásă** s.f.] – Din fr. **cuirasse.**

CUIRASIER, *cuirasieri,* s.m. Soldat din cavalerie îmbrăcat în platoşă. [Pr.: *cu-i-ra-si-er,* – Var.: **chiurasiér** s.m.] – Din fr. **cuirassier.**

CUIŞOR, *cuişoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *cui*; cuiuţ. **2.** (La pl.) Condiment alimentar obţinut prin uscare din mugurii aromatici florali ai unui arbust exotic. [Pr.: *cu-i-*] – **Cui** + suf. *-işor.*

CUIŞORIŢĂ, *cuişoariţe,* s.f. Plantă erbacee cu flori alburii sau roşcate şi cu fructe capsule *(Holosteum umbellatum).* [Acc. şi: *cuişoríţă,* – Pr.: *cu-i-*] – **Cuişor** + suf. *-iţă.*

CUIUŢ, *cuiuţe,* s.n. (Reg.) Cuişor **(1)**. [Pr.: *cu-iuţ*] – **Cui** + suf. *-uţ.*

CUJBĂ, *cujbe,* s.f. **1.** Bucată de lemn bifurcată la capăt, care se fixează în pământ sau într-un zid şi de care se leagă sau se atârnă, cu un lanţ, ceaunul deasupra focului. **2.** (Reg.) Nuia bine răsucită şi pârlită în foc, întrebuinţată în loc de frânghie. – Din scr. **gužba.**

CULAC, *culaci,* s.m. (Rusism) Chiabur. – Din rus. **kulak.**

CULANT, -Ă, *culanţi, -te,* adj. Cu care te poţi înţelege uşor, care dovedeşte amabilitate, dărnicie; amabil, generos, mărinimos, darnic. * (Înv.; despre stil) Curgător. – Din fr. **coulant.**

CULANŢĂ s.f. Însuşirea de a fi culant; atitudine, comportare culantă. – Cf. germ. **Kulanz.**

CULASĂ, *culase,* s.f. **1.** Piesă de metal care închide cilindrii unui motor cu ardere internă. **2.** Partea de dinapoi a ţevii unei arme de foc (pe unde se încarcă arma). [Var.: **chiulásă** s.f.] – Din fr. **culasse.**

CULASTRĂ s.f. v. **coraslă.**

CULATĂ, *culate,* s.f. Partea dinapoi a ţevii unei arme de foc, în care se află locaşul închizătorului. – Din it. **culatta.**

CULĂ, *cule,* s.f. **1.** Clădire în formă de turn, cu baza dreptunghiulară (care servea, în trecut, şi ca loc de apărare). **2.** (Înv.) Turn circular; cupolă, boltă. * Turn boltit în palatul domnesc, în care se păstra vistieria; *p. ext.* vistierie, tezaur. **3.** (Înv.) Beci boltit; subterană. **4.** (Înv.) Conac boieresc, casă (fortificată) a proprietarului unei moşii. – Din tc. **kula**. Cf. bg., scr. **kula**.

CULĂCIME s.f. (Rar) Chiaburime. – **Culac** + suf. *-ime.*

CULBEC, *culbeci,* s.m. (Reg.) Melc. [Var.: **cubélc** s.m.] – Et. nec.

CULBUTA, *culbutez,* vb. I. Tranz. A descărca vagonetul prin răsturnare cu ajutorul culbutorului. – Din fr. **culbuter.**

CULBUTARE s.f. Acţiunea de *a culbuta* şi rezultatul ei. – V. **culbuta.**

CULBUTAT, -Ă, *culbutaţi, -te,* adj. (Despre vagonete) Care a fost descărcat cu culbutorul. – V. **culbuta.**

CULBUTOR, *culbutoare,* s.n. **1.** Basculator. **2.** Element al mecanismului de distribuţie, format dintr-o pârghie articulată care transmite mişcarea de la arborele cu came la supapele unui motor cu ardere internă. – Din fr. **culbuteur.**

CULCA, *culc,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) întinde, a (se) aşeza în poziţie orizontală (spre a dormi, a se odihni sau a face să adoarmă sau să se odihnească). ** Expr. (Refl.) *A se culca pe-o ureche* (sau *pe urechea aceea)* = a nu se sinchisi de nimic, a fi nepăsător. *Culcă-te* sau *poţi să te culci pe o* (sau *pe acea) ureche* = ia-ţi nădejdea; e în zadar să mai păstrezi vreo speranţă. * Refl. recipr. (Fam.) A avea raporturi sexuale cu cineva. * Tranz. A adăposti peste noapte; a găzdui. * A pune pe cineva să se întindă sau a se întinde la pământ cu faţa în jos (în cadrul unor exerciţii militare). **2.** Tranz. A pune, a aşeza un obiect, o parte a corpului etc. pe ceva sau pe cineva. **3.** Tranz. (În expr.) *A culca la pământ* = a doborî; a ucide. * Refl. (Despre plante) A se pleca, se îndoi spre pământ. – Lat. **collocare.**

CULCARE, *culcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) culca*; culcat. **1.** Aşezare în poziţie orizontală. * Momentul când cineva se duce (sau este dus) să se culce. **2.** (Adesea art., cu valoare de interjecţie) Întindere la pământ a soldaţilor, la un ordin dat. – V. **culca.**

CULCAT[1] s.n. Culcare. – V. **culca.**

CULCAT[2]**, -Ă,** *culcaţi, -te,* adj. Aşezat în poziţie orizontală. – V. **culca.**

CULCUŞ, *culcuşuri,* s.n. **1.** Locul de culcare sau de adăpost al animalelor şi al păsărilor. **2.** Loc (improvizat) de odihnă sau de dormit pentru oameni. * Adăpost, sălaş pentru oameni; locuinţă. * Ascunzătoare. **3.** (Rar) Strat moale de paie, de frunze etc. pe care se aşază lucruri fragile sau alterabile. **4.** Strat din baza unei formaţiuni geologice. – **Culca** + suf. *-uş.*

CULEE, *culee,* s.f. **1.** Canal prin care curge metalul de turnat din pâlnia de turnare în cavitatea formei. **2.** Materialul solidificat în piciorul şi pâlnia de turnare. **3.** Infrastructura care se execută la capătul unui pod pentru a prelua sarcinile transmise de suprastructura acestuia şi a susţine calea de acces pe pod. – Din fr. **culée.**

CULEGAR, *culegare,* s.n. Instrument de metal de forma unei cutii alungite, cu trei pereţi, dintre care unul mobil, care serveşte tipografului să aşeze una câte una literele în rânduri egale, formând textul de imprimat; vingalac. – **Culege** + suf. *-ar.*

CULEGĂTOR, -OARE, *culegători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care adună recolta. **2.** S.m. şi f. (Cu determinări) Colecţionar; Culegător de folclor. **3.** S.m. Zeţar. **4.** S.f. Maşină de cules. – **Culege** + suf. *-ător.*

CULEGĂTORIE, *culegătorii,* s.f. Atelier într-o întreprindere poligrafică în care se efectuează operaţiile de culegere a textelor; zeţărie. – **Culegător** + suf. *-ie.*

CULEGE, *culég,* vb. III. Tranz. **1.** A aduna, a strânge cereale, fructe, flori etc. ** Expr. *A culege (pe cineva) de pe drumuri* = a ajuta pe cineva căzut în mizerie, oferindu-i mijloace de trai şi adăpost. * Fig. A dobândi, a obţine, a căpăta. *A culege aplauze.* **2.** A ridica, a strânge ceva de pe jos. **3.** A aduna laolaltă; a colecţiona. ** Expr. *Alege până*

culege, se spune despre cineva foarte pretenţios, care, tot alegând, rămâne cu partea cea mai proastă. **4.** A aduna din casete literele necesare şi a le aşeza în culegar; a zeţui. *** Maşină de cules* = maşină cu ajutorul căreia se execută operaţiile de culegere şi de turnat litere (monotip) sau rânduri (linotip). [Perf. s. *culesei*, part. *cules*] – Lat. **colligere.**

CULEGERE, *culegeri,* s.f. Acţiunea de *a culege* şi rezultatul ei; strângere, adunare; colecţie. – V. **culege.**

CULES[1]**,** *culesuri,* s.n. **1.** Strângere a cerealelor, a fructelor etc.; recoltare. * Timpul când se strânge recolta. **2.** Operaţie de pregătire a unei forme de tipar înalt în vederea imprimării. – V. **culege.**

CULES[2]**, -EASĂ,** *culeşi, -se,* adj. (Despre plante, fructe, flori etc.) Care este luat, desprins din locul unde creşte; recoltat. – V. **culege.**

CULEVRINĂ, *culevrine,* s.f. (Înv.) Tun de tip vechi, cu ţeava foarte lungă. – Din fr. **couleuvrine.**

CULI, *culi,* s.m. (Rar) Muncitor asiatic sau african necalificat, care lucrează (cu ziua) pentru o remuneraţie mică. – Din fr., engl. **coolie.**

CULIC, *culici,* s.m. (La pl.) Gen de păsări de mlaştină cu ciocul lung şi îndoit în jos, cu penajul brun închis sau brun-ruginiu *(Numenius)*; (şi la sg.) pasăre din acest gen. – Et. nec.

CULINAR, -Ă, *culinari, -e,* adj. Care ţine de bucătărie, privitor la prepararea mâncării. ** *Arta culinară* = pricepere deosebită, meşteşug în pregătirea şi aranjarea mâncărurilor. – Din fr. **culinaire,** lat. **culinarius.**

CULION, *culioane,* s.n. (Înv.) Potcap mic, rotund, de catifea, fără boruri. [Pr.: *-li-on*] – Din ngr. **kukúl(l)i.**

CULISA, *culisez,* vb. I. Tranz. A pune în mişcare, de obicei alternativă, o piesă mobilă de-a lungul unui canal făcut într-o bară dreaptă sau curbă. ** Intranz. *Uşa culisează.* – Din fr. **coulisser. –** V. *glisa.*

CULISARE s.f. Acţiunea de *a culisa* şi rezultatul ei; alunecare pe culise **(3)**. – V. **culisa.**

CULISĂ, *culise,* s.f. **1.** Spaţiu scenic situat în spatele decorurilor, de unde intră actorii în scenă. **2.** Fig. (La pl.; peior.) Dedesupturile unor acţiuni sau ale unei stări de fapt; maşinaţie, înscenare, intrigă. ** Loc. adv. *În culise* = în ascuns, în secret. **3.** Scobitură rectilinie de-a lungul căreia alunecă o piesă mobilă; *p. ext.* piesa care alunecă de-a lungul acestei scobituri. – Din fr. **coulisse.**

CULISOR, *culisoare,* s.n. Piesă mobilă a mecanismului cu culisă, care efectuează o mişcare rectilinie alternativă în raport cu culisa **(3)**, de-a lungul canalului interior al acesteia. – Din **culisă**. Cf. fr. **coulisseau.**

CULM, -Ă, *culmi, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Carboniferul inferior din vestul Europei, caracterizat prin depozite de argilă şi de gresie. **2.** Adj. Care se referă la culm **(1)**. – Din fr. **Culm,** germ. **Kulm.**

CULME, *culmi,* s.f. **1.** Partea cea mai de sus, prelungită orizontal, a unui munte sau a unui deal; vârf, culmiş. * Punctul cel mai înalt în drumul parcurs de un corp ceresc. **2.** Fig. Gradul cel mai înalt la care se poate ajunge; apogeu. ** Expr. *Culmea culmilor* sau *asta-i culmea!* = asta întrece orice margini, e nemaipomenit. **3.** (Pop.) Prăjină lungă în casele ţărăneşti, fixată orizontal de grinzi, de care se atârnă haine, obiecte casnice etc. – Lat. **culmen.**

CULMINA, pers. 3 *culminează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre aştri) A atinge punctul de culminaţie. **2.** Fig. A atinge stadiul cel mai înalt al unei situaţii, a ajunge la apogeu. – Din fr. **culminer,** lat. **culminare.**

CULMINANT, -Ă, *culminanţi, -te,* adj. Care culminează. *** Punct culminant* = momentul cel mai important în desfăşurarea unei acţiuni, a unui fenomen etc. – Din fr. **culimant.**

CULMINARE, *culminări,* s.f. Acţiunea de *a culmina* şi rezultatul ei. – V. **culmina.**

CULMINAŢIE, *culminaţii,* s.f. Trecere a unui astru la meridianul unui loc. ** *Punct de culminaţie* = punctul cel mai înalt deasupra orizontului atins de un astru pe bolta cerească. – Din fr. **culmination.**

CULMINĂRIŢĂ s.f. (Reg) Pânză lungă şi lată ţesută în diferite culori, cu care se împodobesc pereţii caselor ţărăneşti pe lângă tavan. – Et. nec. Cf. **culme.**

CULMIŞ, *culmişuri,* s.n. (Pop.) Culme **(1)**. – **Culme** + suf. *-iş.*

CULMIŢĂ, *culmiţe,* s.f. Diminutiv al lui *culme* **(1)**. – **Culme** + suf. *-iţă.*

CULOAR, *culoare,* s.n. **1.** Încăpere îngustă şi lungă în interiorul unei clădiri, care serveşte ca loc de trecere între încăperile situate pe acelaşi plan. **2.** Spaţiu îngust şi liber de-a lungul unui vagon de cale ferată, prin care se circulă şi din care se intră în compartimente. **3.** Fiecare dintre spaţiile înguste şi delimitate de-a lungul unei piste de atletism sau al unui bazin de nataţie, pe care aleargă sau înoată un singur concurent sau

o singură echipă. **4.** Spaţiu delimitat pe o şosea pentru un anumit tip de circulaţie. **5.** (Geogr.; în sintagma) *Culoar depresionar* = depresiune alungită şi îngustă, semiînchisă, care separă masive sau culmi de dealuri şi munţi. – Din fr. **couloir.**

CULOARE, *culori,* s.f. **1.** Totalitatea radiaţiilor de lumină de diferite frecvenţe pe care le reflectă corpurile şi care creează asupra retinei ochiului o impresie specifică; aspectul colorat al corpurilor. ** *Culoare caldă* = culoare aflată în prima jumătate a domeniului radiaţiilor luminoase (spre infraroşu). *Culoare rece* = culoare aflată în cea de a doua jumătate a domeniului radiaţiilor luminoase (spre ultraviolet). *Culoare fundamentală* = fiecare dintre culorile (roşu, galben şi albastru) care nu pot fi obţinute prin amestecul altor culori, dar care amestecate între ele dau toate celelalte nuanţe şi culori. ** Loc. adj. (Despre oameni) *De culoare* = care are pigmentaţie neagră, galbenă etc. ** Expr. *A avea culoare* = a avea obrajii rumeni, a arăta bine. *A-şi pierde culoarea* = **a)** (despre faţa omului) a deveni palid; **b)** (despre ţesuturi) a se decolora. **2.** Fig. Fel de a descrie sau de a prezenta pe cineva sau ceva. ** *Culoare locală* = trăsăturile caracteristice ale unei ţări, ale unei epoci etc., redate într-o operă literară, artistică. *Culoare istorică* = evocare a unei epoci istorice prin ceea ce are ea mai caracteristic. *Culoare politică* = apartenenţă la un partid politic. **3.** Substanţă întrebuinţată pentru a vopsi, a picta etc.; materie colorantă. **4.** Fiecare dintre cele patru categorii în care se împart cărţile de joc după culoare **(1)** şi forma punctelor. [Var.: **coloáre** s.f.] – Din lat. **color, -oris,** fr. **couleur.**

CULOGLU, *culogli,* s.m. (Înv.) Soldat pedestru (la turci). – Din tc. **kuloglu.**

CULOT, *culote,* s.n. Piesă izolantă montată la partea inferioară a unui tub electronic, în care sunt prinse rigid picioruşele conectate ca electrozi. – Din fr. **culot.**

CULPABIL, -Ă, *culpabili, -e,* adj. (Despre o persoană) Care a săvârşit un delict, care se află în culpă; vinovat. – Din fr. **coupable,** lat. **culpabilis.**

CULPABILITATE s.f. Situaţia unei persoane care a comis un delict; vinovăţie. – Din fr. **culpabilité.**

CULPABILIZA, *culpabilizez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se simtă vinovat. – Din fr. **culpabiliser.**

CULPABILIZARE, *culpabilizări,* s.f. Acţiunea de *a culpabiliza.* – V. **culpabiliza.**

CULPABILIZAT, -Ă, *culpabilizaţi, -te,* adj. Care a fost considerat vinovat. – V. **culpabiliza.**

CULPAŞ, -Ă, *culpaşi, -e,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană vinovată de o infracţiune; vinovat. ** (Adjectival) *Persoană culpaşă.* [Var.: **cúlpeş, -ă** s.m. şi f.] – **Culpă** + suf. *-aş.*

CULPĂ, *culpe,* s.f. (Jur.) Greşeală care constă în îndeplinirea neconformă a unei obligaţii sau în neîndeplinirea ei; greşeală care constă în săvârşirea unui fapt păgubitor sau pedepsit de lege. * Greşeală, vină, vinovăţie. – Din lat. **culpa.**

CULPEŞ, -Ă s.m. şi f. v. **culpaş.**

CULT[1]**,** *culte,* s.n. **1.** Omagiu care se aduce divinităţii prin acte religioase; manifestare a sentimentului religios prin rugăciuni şi prin acte rituale; totalitatea ritualurilor unei religii. **2.** Sentiment exagerat de admiraţie, de respect, de veneraţie, de adoraţie faţă de cineva sau de ceva. **3.** Religie, confesiune. – Din fr. **culte,** lat. **cultus.**

CULT[2]**, -Ă,** *culţi, -te,* adj. **1.** Care are un nivel înalt de cultură şi de cunoştinţe; instruit. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) De care dă dovadă omul cult **(1)**; care are caracter savant, cărturăresc. **3.** (În opoziţie cu popular; despre muzică, poezie, literatură etc.) Creat de un autor instruit. – Din lat. **cultus.**

CULTIC, -Ă, *cultici, -ce,* adj. (Rar) De cult[1]. – **Cult**[1] + suf. *-ic.*

CULTISM, *cultisme,* s.n. Afectare, bogăţie căutată, artificială a stilului. * Greşeală de limbă a cărei origine o constituie dorinţa de a se exprima mai literar, mai puţin banal. – Din fr. **cultisme.**

CULTIST, -Ă, *cultişti, -ste,* adj. Care adoptă cultismul; de cultism. – Din fr. **cultiste.**

CULTIVA, *cultiv,* vb. I. **1.** Tranz. A lucra pământul spre a-l face să dea roade. * A semăna plante; a îngrijii şi a recolta plante agricole. **2.** Tranz. Fig. A se ocupa cu râvnă de ceva; a face să crească, să se dezvolte. * A căuta să câştige sau să menţină prietenia, bunăvoinţa, încrederea cuiva. **3.** Refl. şi tranz. A (se) instrui. – Din fr. **cultiver,** lat. **cultivare.**

CULTIVABIL, -Ă, *cultivabili, -e,* adj. (Despre pământ şi despre plante) Care poate fi cultivat. – Din fr. **cultivable.**

CULTIVARE, *cultivări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cultiva*; lucrarea pământului; educare, instruire, dezvoltare. – V. **cultiva.**

CULTIVAT, -Ă, *cultivaţi, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care se cultivă. **2.** Educat, instruit, cult. – V. **cultiva**. Cf. fr. **cultivé**.

CULTIVATOR, -OARE, *cultivatori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu

cultivarea pământului, care seamănă şi îngrijeşte plante de cultură. **2.** S.n. Maşină agricolă care serveşte la mărunţirea şi afânarea pământului, la distrugerea buruienilor din culturile de plante prăşitoare etc. – Din fr. **cultivateur.**

CULTURAL, -Ă, *culturali, -e,* adj. Care aparţine culturii **(1)**, privitor la cultură, care ajută la răspândirea culturii. ** *Cămin cultural* = instituţie de culturalizare, care organizează conferinţe şi spectacole artistice, popularizează cărţi şi reviste etc. – Din fr. **culturel.**

CULTURALICEŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere cultural. – **Cultural** + suf. *-iceşte.*

CULTURALIZA, *culturalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) ridica din punct de vedere cultural; a (se) instrui. – **Cultural** + suf. *-iza.*

CULTURALIZARE, *culturalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) culturaliza* şi rezultatul ei; răspândire a culturii; instruire. – V. **culturaliza.**

CULTURĂ, *culturi,* s.f. **1.** Totalitatea valorilor materiale şi spirituale create de omenire şi a instituţiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. * Faptul de a poseda cunoştinţe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoştinţe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva. ** *Om de cultură* = persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoştinţe universale multe şi temeinice. **2.** Totalitatea lucrărilor agrotehnice necesare plantelor agricole pentru a se realiza producţii mari şi constante; ştiinţa, priceperea de a lucra pământul, de a îngriji plantele. ** *Cultura plantelor* = ramură a agriculturii care are ca obiect cultivarea plantelor în vederea obţinerii de alimente, furaje sau materii prime. *Plante de cultură* = plante cultivate de om pentru folosul pe care îl aduc. * Teren cultivat cu un anumit fel de plante. * Creştere, prăsire a unor animale. *Cultura viermilor de mătase*. **3.** Creştere, în laborator, a bacteriilor; colonie de bacterii obţinută pe această cale. **4.** (În sintagma) *Cultură fizică* = dezvoltare armonioasă a corpului prin sport şi gimnastică, atât pentru întărirea şi menţinerea sănătăţii, cât şi pentru formarea calităţilor fizice necesare în muncă, sport etc., la care se adaugă baza materială, cercetarea ştiinţifică, procesul de formare a specialiştilor; disciplină care se ocupă cu această dezvoltare; educaţie fizică. – Din fr. **culture,** lat. **cultura.**

CULTURISM s.n. Disciplină sportivă bazată pe exerciţii complexe, care urmăreşte dezvoltarea armonioasă şi viguroasă a corpului. – **Cultură** + suf. *-ism.*

CULTURIST, -Ă, *culturişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică culturismul. – Din fr. **culturiste,** engl. **culturist.**

CULTUROLOG, -Ă, *culturologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în culturologie. – Din **culturologie** (derivat regresiv).

CULTUROLOGIE s.f. Ştiinţă generală despre cultură şi civilizaţie. – Din engl. **culturology.**

CULUCCIU, *culuccii,* s.m. (Turcism înv.) Paznic de noapte. – Din tc. **kullukçu.**

CUM adv., conj. **A.** Adv. **I.** *(interogativ).* **1.** În ce mod? *Cum ai făcut de ai venit?* ** Expr. *Cum şi în ce chip* sau *cum şi ce fel* = în ce fel. *A nu avea* (sau *a nu şti) cum* = a nu avea posibilitate de a... * (Repetat, în propoziţii enunţiative) Într-un fel oarecare. * De ce? *Cum nu m-ai înştiinţat? *** Expr. *Cum de...* = cum se face că..., cum e posibil ca... *(Da) cum (să* sau *de) nu!* = **a)** desigur! fireşte!; **b)** (ir.) vorbă să fie!, d'a de unde!, nici gând!. *Apoi cum!* = desigur!, fireşte!, se înţelege!. (pop.) *Păi cum!* = desigur!, fireşte!, se înţelege!. **2.** (Exprimă părerea de rău, contrarietatea, surpriza, mirarea, indignarea etc.). Se poate? adevărat să fie? **3.** Ce? poftim?. **4.** Cu cât? cu ce preţ? *Cum dai merele?* **II.** (Explicativ) Cât de (mare, mult, bine, tare etc.). *Cum îţi plac florile!* **B.** Conj. (Stabileşte raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o completivă directă sau indirectă) *Privind în urma lor cum se duceau, rămase gânditor*. ** Loc. adj. şi adv. *Nu ştiu cum* = într-un fel oarecare; (în mod) ciudat, bizar. **2.** (Introduce o propoziţie modală) *M-au văzut cum dormeam*. * (Introduce o propoziţie comparativă) Precum. *Va râde cum a râs şi altă dată*. ** Expr. (se spune, despre cineva sau ceva care posedă în cel mai înalt grad anumite calităţi) *Cum nu este* (sau *nu se mai află). Cum s-ar zice* = adică, va să zică. **3.** (Introduce o propoziţie cauzală) Deoarece, întrucât; fiindcă. *Băiatul, cum e muncitor, va obţine nota maximă*. **4.** (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. **5.** În aşa fel, încât. *Să se facă un palat cum seamăn pe lume să nu aibă*. **6.** În măsura în care, pe cât. *Nu mă vreţi voi, cum înţeleg?* **7.** Îndată ce. * (Arată că două acţiuni se petrec aproape simultan) *Cum vor vedea că vii cu daruri, îndată vor alerga.* **8.** (Introduce o propoziţie atributivă) În care. *Din ceasul cum te-am văzut, te-am recunoscut*. **9.** (Înv.; introduce o propoziţie finală) Pentru că. *Îşi va pune toate puterile cum să-şi sfârşească slujba*. **10.** (Introduce o propoziţie subiectivă) *Cum te porţi nu e bine.* – Lat. **quomo [do].**

CUMAN, -Ă, *cumani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană aparţinând unei populaţii de neam turcic care, migrând dinspre est, în sec. XI s-a aşezat pe teritoriul ţărilor româneşti, unde, în parte a fost asimilată de populaţia românească. **2.** Adj. Care aparţine

cumanilor **(1)**, privitor la cumani. – Din fr. **Cumanes.**
CUMARINĂ, *cumarine,* s.f. Produs cristalin cu miros de fân proaspăt, extras din fructele unor plante sau preparat sintetic şi folosit pentru esenţe, parfumuri şi aromatizarea tutunurilor. – Din fr. **cumarine.**
CUMAŞ, (1) s.n., **(2)** *cumaşi, -e,* s.m. şi f. **1.** S.n. (Înv. şi reg.) Stofă (de mătase) pentru rochii. **2.** S.m. şi f. Soi rău de om; poamă, pramatie. – Din tc. **kumaş.**
CUMĂTRU, -Ă, *cumetri, -e,* s.m. şi f. **1.** Naşul sau naşa în raport cu părinţii copilului botezat ori cu alte rude. **2.** Termen de adresare la ţară între bărbaţi şi femei de aceeaşi vârstă (sau mai în vârstă). * (În basme, în fabule) Termen de adresare în lumea animalelor. * P. ext. (Fam.) Bărbat sau femeie. – Din sl. **kůmotra.**
CUMĂTRIE s.f. v. **cumetrie.**
CUMĂTRIŢĂ s.f. v. **cumetriţă.**
CUMÂS s.n. Băutură preparată din lapte de iapă fermentat, foarte răspândit în unele regiuni din Asia Centrală. [Var.: **cumís** s.n.] – Din rus. **kumâv.**
CUMBARA, *cumbarale,* s.f. (Înv.) Obuz. [Var.: **bumbará** s.f.] – Din tc. **kumbara.**
CUMEN s.n. Amestec de hidrocarburi benzenice care se găseşte în uleiul gudroanelor cărbunilor de pământ şi în anumite fracţiuni de petrol. – Din fr. **cuméne.**
CUMETREL, *cumetrei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătru.* – **Cumătru** + suf. *-el.*
CUMETRI, *cumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi cu cineva printr-o relaţie de cumetrie, a deveni cumătru **(1)** cu cineva. – Din **cumătru.**
CUMETRIE, *cumetrii,* s.f. (Pop.) **1.** Relaţie de înrudire între cumetri sau cumetre; calitatea de cumătru sau de cumătră. **2.** Petrecerea, ospăţul de la botez. [Var.: (reg.) **cumătrie** s.f.] – **Cumătru** + suf. *-ie.*
CUMETRIŢĂ, *cumetriţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătră.* [Var.: (reg.) **cumătriţă** s.f.] – **Cumătră** + suf. *-iţă.*
CUMINCIOR, -OARĂ, *cuminciori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *cuminte.* – **Cuminte** + suf. *-ior.*
CUMINECA, *cuminec,* vb. I. Refl. şi tranz. (În practicile religiei creştine) A primi sau a da cuminecătura; a (se) împărtăşi, a (se) griji. * Tranz. A anula, a face să fie iertate prin cuminecătură un păcat, o greşeală. [Var.: **cuminicá** vb. I] – Lat. / * / **comminicare** *(= communicare).*
CUMINECARE, *cuminecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cumineca.* – V. **cumineca.**
CUMINECĂTURĂ, *cuminecături,* s.f. (În religia creştină) Ritual care constituie una dintre cele şapte taine şi care constă în gustarea de către credincioşi a vinului şi a pâinii sfinţite de preot, simbol al sângelui şi trupului lui Cristos; euharistie, împărtăşanie, grijanie. * (Concr.) Vinul şi pâinea care servesc în acest scop. – **Cumineca** + suf. *-ătură.*
CUMINICA vb. I. v. **cumineca.**
CUMINTE, *cuminţi,* adj. **1.** Cu purtări bune; aşezat, liniştit. **2.** Cu judecată; deştept, înţelept. ** (Substantivat, m.) *Un nebun arunc-o piatră-n baltă şi zece cuminţi n-o pot scoate.* * Prevăzător, prudent. – **Cu** + **minte.**
CUMINŢENIE s.f. **1.** Calitatea de a fi cuminte, purtare bună; seriozitate, cuminţie. **2.** Înţelepciune, deşteptăciune. * Prevedere, prudenţă. – **Cuminte** + suf. *-enie.*
CUMINŢI, *cuminţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) linişti, a (se) potoli; a deveni sau a face să devină mai serios, mai înţelept. – Din **cuminte.**
CUMINŢIE s.f. (Rar) Cuminţenie **(1)**. – **Cuminte** + suf. *-ie.*
CUMINŢIT, -Ă, *cuminţiţi, -te,* adj. Care a devenit mai aşezat, mai serios; care s-a făcut mai înţelept, mai cu judecată. – V. **cuminţi.**
CUMIS s.n. v. **cumâs.**
CUMNAT, -Ă, *cumnaţi, -te,* s.m. şi f. Fratele sau sora unuia dintre soţi în raport cu celălalt soţ. * (La pl.) Persoane (femei sau bărbaţi) înrudite în acest fel. – Lat. **cognatus.**
CUMNĂŢEL, *cumnăţei,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnat.* – **Cumnat** + suf. *-el.*
CUMNĂŢICĂ, *cumnăţele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnată.* – **Cumnată** + suf. *-ică.*
CUMNĂŢIE s.f. (Rar) Calitatea de cumnat sau de cumnată; înrudire între cumnaţi şi cumnate. – **Cumnat** + suf. *-ie.*
CUMPĂNĂ, *cumpene,* s.f. **1.** Dispozitiv format dintr-o bârnă mobilă de lemn aşezată pe un stâlp înalt, având legată la un capăt o greutate pentru echilibru şi la celălalt o găleată, cu ajutorul căruia se scoate apa din fântână. **2.** Cântar format dintr-o pârghie cu braţe egale şi o limbă care oscilează la cea mai mică aplecare a talerelor. ** Expr. *A arunca (ceva) în cumpănă* = a aduce (ceva) ca argument decisiv în rezolvarea unei probleme. *A trage (greu) în cumpănă* = a avea importanţă (mare). *Ai fi* (sau *a sta) în cumpănă* = a şovăi în luarea unei hotărâri. (Înv.) *A pune (pe cineva) în cumpănă* = a pune (pe cineva) în încurcătură. * Echilibru. ** Loc. adj. şi adv. (Despre arme) *În cumpănă* = în cumpănire. ** Expr. *A ţine (ceva) în cumpănă* = a ţine ceva în poziţie suspendată, făcând

să balanseze. * Fig. Limită, măsură; moderaţie. *Trebuie să aibă omul, în fiinţa lui, buna cumpănă a înţelepciunii.* **3.** Simbol al justiţiei, reprezentat printr-o balanţă. * Una dintre constelaţiile zodiacului, reprezentată printr-o balanţă. **4.** (În sintagmele) *Cumpăna apelor* sau *cumpănă de ape* = punct înalt de teren de unde apele îşi trag izvorul şi de unde se separă, pornind la vale pe unul dintre cele două versante. *Cumpăna nopţii* = miezul nopţii. **5.** Nume dat unor instrumente folosite la verificarea direcţiei orizontale sau verticale a unui obiect; nivelă cu bulă de aer. **6.** Fig. Soartă (rea); primejdie, nenorocire; încercare la care este supus cineva. * Ploaie mare, rupere de nori. – Din sl. **konpona.**

CUMPĂNEALĂ, *cumpăneli,* s.f. Cumpănire, chibzuială, socotinţă, cumpătare. – **Cumpăni** + suf. *-eală.*

CUMPĂNI, *cumpănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A cântări (cu cumpăna). * A aprecia greutatea sau alte calităţi ale unui obiect. **2.** Tranz. A pune în stare de echilibru; a echilibra. **3.** Refl. şi tranz. A (se) clătina, a (se) legăna. **4.** Tranz. şi intranz. Fig. A cântări cu mintea, a chibzui, a socoti. * Refl. A sta la îndoială înainte de a lua o hotărâre; a şovăi. **5.** Refl. Fig. A lua o hotărâre; a se decide. **6.** Tranz. Fig. (Reg.) A îndemna, a sfătui. **7.** Tranz. Fig. A fi mai presus de...; a întrece; a precumpăni. – Din **cumpănă.**

CUMPĂNIRE, *cumpăniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cumpăni* şi rezultatul ei. **1.** Echilibru. ** Expr. *(A ţine arma) în cumpănire* = (a ţine arma) de mijloc (sprijinindu-şi mâna de şold). **2.** Fig. Măsură justă; chibzuială (în vorbe sau în fapte). – V. **cumpăni.**

CUMPĂNIT, -Ă, *cumpăniţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Chibzuit, echilibrat, măsurat. – V. **cumpăni.**

CUMPĂRA, *cúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A intra în posesiunea unui lucru, plătind contravaloarea lui cu bani. ** Expr. *Cum am cumpărat-o, aşa o vând* = cum mi s-a povestit mie, aşa povestesc şi eu altora. **2.** Fig. A câştiga de partea sa pe cineva, plătindu-l; a mitui. – Lat. **comparare.**

CUMPĂRARE s.f. Acţiunea de *a cumpăra* şi rezultatul ei. ** (Ec. pol.) *Putere de cumpărare* = capacitate de plată a unităţii băneşti sau a populaţiei; cantitate de mărfuri şi de servicii care poate fi obţinută în schimbul unei unităţi băneşti *(putere de cumpărare a banilor)* sau care poate fi plătită de populaţie *(putere de cumpărare a populaţiei). Vânzare-cumpărare* = strămutarea proprietăţii unui lucru de la vânzător la cumpărător, în schimbul unui preţ. – V. **cumpăra.**

CUMPĂRĂTOR, -OARE, *cumpărători, -oare,* s.m. şi f. Persoană (fizică sau juridică) care cumpără. – **Cumpăra** + suf. *-ător.*

CUMPĂRĂTURĂ, *cumpărături,* s.f. Faptul de a cumpăra; (concr.) obiect cumpărat; târguială. – **Cumpăra** + suf. *-ătură.*

CUMPĂT s.n. **1.** Echilibru sufletesc, judecată dreaptă, stăpânire de sine; cumpătare. **2.** (Rar) Încercare grea la care este supus cineva. **3.** (Înv.; în expr.) *Pe sub cumpăt* = pe ascuns; cu vicleşug. – Lat. **compitus** *(= computus* "socoteală").

CUMPĂTA, *cumpătez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Rar) A (se) restrânge, a (se) modera, a (se) tempera. * Tranz. (Reg.) A cruţa, a economisi; a menaja. **2.** (Înv. şi reg.) A (se) îndruma; a (se) decide. – Lat. / * / **compitare** (= *computare).*

CUMPĂTARE, *cumpătări,* s.f. Măsură, moderaţie (la mâncare şi la băutură); sobrietate. – V. **cumpăta.**

CUMPĂTAT, -Ă, *cumpătaţi, -te,* adj. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Cu măsură, stăpânit, sobru, aşezat. – V. **cumpăta.**

CUMPLIT, -Ă, *cumpliţi, -te,* adj. **1.** Groaznic, teribil; crud, nemilos, feroce. * (Fam.; despre mâncăruri şi băuturi) Foarte bun, gustos. * (Adverbial; cu valoare de superlativ) Tare, mult, extraordinar, straşnic. **2.** (Înv.) Zgârcit. – Din **cumpli** (înv. "a ucide" < lat.).

CUMSECADE adj. invar. (Adesea adverbial) **1.** (Despre oameni) Cu purtări bune; de treabă, onest, cinstit. **2.** Care este aşa cum se cuvine, cum se cere, cum trebuie; potrivit, bun. – **Cum + se + cade.**

CUMSECĂDENIE s.f. Calitatea unui om de a fi cumsecade. – **Cumsecade** + suf. *-enie.*

CUMUL, *cumuluri,* s.n. Deţinere de către o persoană a mai multor funcţii sau atribuţii (remunerate) în acelaşi timp. [Acc. şi: *cumúl*] – Din fr. **cumul.**

CUMULA, *cumulez,* vb. I. Tranz. **1.** A deţine în acelaşi timp mai multe funcţii sau atribuţii (remunerate). **2.** A face un singur tot din două sau mai multe situaţii, sume de bani etc. – Din fr. **cumuler.**

CUMULARD, -Ă, *cumularzi, -de,* s.m. şi f. Persoană care deţine mai multe funcţii sau atribuţii (remunerate) în acelaşi timp. – Din fr. **cumulard.**

CUMULARE, *cumulări,* s.f. Acţiunea de *a cumula* şi rezultatul ei; cumulaţie. – V. **cumula.**

CUMULATIV, -Ă, *cumulativi, -e,* adj. Care cumulează. * (Adverbial) Concomitent, în acelaşi

timp, simultan. – Din fr. **cumulatif.**

CUMULAŢIE, *cumulaţii,* s.f. (Rar) Cumulare. – Din lat. **cumulatio,** fr. **cumulation.**

CUMULONIMBUS s.m. Formaţie de nori denşi de culoare cenuşie-plumburie, de mari dimensiuni, care se dezvoltă pe verticală de la suprafaţa pământului până la altitudinea de 10 000 m şi care aduce furtună cu ploaie, zăpadă şi grindină. – Din fr. **cumulo-nimbus.**

CUMULOSTRATUS s.m. Formaţie de nori compusă din cumulus şi stratus. – Din fr. **cumulo-stratus.**

CUMULUS s.m. Formaţie de nori groşi, albicioşi, cu aspect de grămezi izolate, al căror contur se modifică neîncetat şi care apar la înălţimi de peste 1 000 m, semnalând timp frumos. – Din fr., lat. **cumulus.**

CUMVA adv. **1.** Într-un fel oarecare; oarecum. **2.** Din întâmplare, eventual, poate. – **Cum** + **va** (= *vrea).*

CUNEIFORM, -Ă, *cuneiformi, -e,* adj. Care este în formă de cui. ** *Scriere cuneiformă* = sistem de scriere cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăbliţe de argilă, folosit de unele popoare orientale antice. * (Substantivat, f.) Literă folosită în acest sistem de scriere. [Pr.: *-ne-i-*] – Din fr. **cunéiforme.**

CUNETĂ, *cunete,* s.f. Mică rigolă amenajată în interiorul unui canal cu secţiune mare, pentru a uşura scurgerea apelor cu debite mici. – Din fr. **cunette.**

CUNICULICULTURĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creşterea iepurilor de casă. – Din fr. **cuniculiculture.**

CUNOAŞTE, *cunosc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cunoştinţă de obiectele şi de fenomenele înconjurătoare, reflectate în conştiinţă; a stabili în chip obiectiv natura, proprietăţile unui lucru, relaţiile dintre fenomene, a le da o interpretare conformă cu adevărul. **2.** Tranz. A avea sau a dobândi cunoştinţe pe baza studiului, experienţei; a fi luat cunoştinţă de ceva. **3.** Tranz. A şti, a afla cine este cineva, a identifica ceva; a fi făcut (personal) cunoştinţă cu cineva, a fi luat cunoştinţă de ceva. ** Expr. *A nu cunoaşte moarte* = (despre obiecte) a fi trainic, durabil. *A-şi cunoaşte* (sau *a nu-şi cunoaşte) lungul nasului* = a-şi da (sau a nu-şi da) seama de ce i se cuvine sau i se poate permite. *A face cunoscut (cuiva ceva)* = a da de ştire, a preveni, a avertiza. * A şti felul de a fi al cuiva. ** Expr. *A cunoaşte lumea* = a avea experienţa vieţii. * A recunoaşte, a identifica. * A distinge, a deosebi pe cineva sau ceva. * A avea de-a face cu ceva, a fi în deplină cunoştinţă de cauză. *Cunosc eu bunătatea ta.* **4.** Refl. A se băga de seamă, a se remarca, a se descoperi. * A avea efect, a nu se întâmpla în zadar. *Pe unde a trecut, se cunoaşte.* ** Expr. (Tranz.) *A cunoaşte ceva* = a se alege cu un profit. **5.** Tranz. A admite ca adevărat; a nu tăgădui. **6.** Intranz. (Rar) A-şi arăta recunoştinţa pentru ceva; a răsplăti. **7.** Tranz. A admite calitatea sau titlul cuiva. **8.** Tranz. A-şi da seama de ceva; a înţelege, a şti. – Lat. pop. **connoscere** (= *cognoscere).*

CUNOAŞTERE, *cunoaşteri,* s.f. Acţiunea de *a cunoaşte* şi rezultatul ei. **1.** Reflectare în conştiinţă a realităţii existente independent de subiectul cunoscător. ** *Teoria cunoaşterii* = ramură a filosofiei care studiază posibilitatea, izvoarele, formele şi legităţile cunoaşterii; gnoseologie. **2.** Faptul de a poseda cunoştinţe, informaţii date asupra unui subiect, asupra unei probleme; cunoştinţă **(1)**. – V. **cunoaşte.**

CUNOSCĂTOR, -OARE, *cunoscători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care posedă cunoştinţe speciale, temeinice într-un domeniu; expert. * (Persoană) care are un gust rafinat. – **Cunoaşte** + suf. *-ător.*

CUNOSCUT, -Ă, *cunoscuţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care se cunoaşte, care este ştiut. * Care a mai fost văzut, care poate fi uşor recunoscut. **2.** (Despre oameni) Care a legat cunoştinţă cu cineva, pe care cineva îl cunoaşte. * Care se bucură de o anumită reputaţie; renumit. – V. **cunoaşte.**

CUNOŞTINŢĂ, *cunoştinţe,* s.f. **1.** Cunoaştere **(2)**. ** Expr. *A avea* (sau *a lua) cunoştinţă de ceva* = a şti, a fi informat. *A aduce (ceva) la cunoştinţa cuiva* = a informa pe cineva (despre ceva). *A aduce la cunoştinţa publică* = a da de ştire tuturor. *În cunoştinţă de cauză* = cunoscând bine ceva. *A-şi pierde cunoştinţa* = a nu mai şti de sine, a leşina. (Rar) *A-şi veni în cunoştinţă* = a se trezi din leşin. * (Rar) Minte, raţiune. **2.** (La pl.) Totalitatea noţiunilor, ideilor, informaţiilor pe care le are cineva într-un domeniu oarecare. **3.** Persoană pe care vorbitorul o cunoaşte. ** Expr. *A face cunoştinţă cu cineva* = a lega relaţii sociale cu o persoană. (Fam.) *A face cuiva cunoştinţă cu cineva* = a prezenta pe cineva cuiva. **4.** (Înv.) Mulţumire, recunoştinţă. – **Cunoaşte** + suf. *-inţă* (cu sensul **3** după fr. *connaissance).*

CUNUNA, *cunún,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se căsători (religios). **2.** Tranz. A declara pe miri căsătoriţi din punct de vedere religios. * A asista pe cineva în timpul serviciului religios

al cununiei, în calitate de naş. * (Despre părinţi) A-şi căsători (după ritualul religios) fiul sau fiica. – Lat. **coronare.**

CUNUNAT, -Ă, *cununaţi, -te,* adj. Căsătorit (după ritualul religios). – V. **cununa.**

CUNUNĂ, *cununi,* s.f. **1.** Împletitură în formă circulară, făcută din flori, frunze sau ramuri (care se pune pe cap). ** Expr. *A sta cunună împrejurul cuiva* = (despre un grup de persoane) a sta împrejurul cuiva, formând un cerc închis. *Cunună de raze* (sau *de lumină)* = aureolă. *Cunună de munţi* (sau *de dealuri, de păduri)* = lanţ, şir de munţi sau de dealuri, de păduri, dispuse în cerc. **2.** Coroană care se acorda în antichitate învingătorilor (în război şi la concursurile sportive sau literare). * Fig. Glorie, faimă, renume. **3.** Coroană care se aşază pe capul celor care se căsătoresc după ritualul religios. **4.** Funie, împletitură de ceapă, de usturoi etc. **5.** Grindă principală cu care se închide în partea de sus un perete de lemn şi pe care se reazemă celelalte grinzi ale tavanului şi ale acoperişului. – Lat. **corona.**

CUNUNIE, *cununii,* s.f. **1.** Căsătorie (religioasă). ** Loc. adj. *Cu cununie* = (despre soţ sau soţie) căsătorit religios. ** Expr. *A lua (pe cineva) cu cununie* = a se căsători cu cineva religios). **2.** (Concr.) Cunună **(3)**. ** Expr. *A(-şi) pune cununiile (pe cap)* = a (se) cununa. – **Cununa** + suf. *-ie.*

CUNUNIŢĂ, *cununiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cunună.* **2.** (Bot.) Ciritel. – **Cunună** + suf. *-iţă.*

CUPAJ, *cupaje,* s.n. Operaţie de amestecare a mai multor varietăţi de vin, după anumite metode, în vederea obţinerii unui anumit tip de vin; cupajare. – Din fr. **coupage.**

CUPAJARE, *cupajări,* s.f. Cupaj. – Din **cupaj.**

CUPAR, *cupari,* s.m. Dregător domnesc, în evul mediu, în Moldova, care avea funcţia de ajutor al paharnicului; titlu purtat de acest dregător. – **Cupă**[1] + suf. *-ar.*

CUPĂ[1], *cupe,* s.f. **1.** Vas de băut mai mult larg decât adânc (cu picior); pahar cu picior, în formă de potir cu gura largă, din care se beau băuturi alcoolice. * Conţinutul unui astfel de vas sau de pahar. * Fig. Caliciu. **2.** (Pop.) Unitate de măsură pentru lichide (mai mare de un litru). * Cană, vas având această capacitate. **3.** Trofeu în formă de cupă[1] **(1)**, care se atribuie câştigătorului unei competiţii sportive; *p. ext.* competiţie sportivă desfăşurată în vederea câştigării unui astfel de premiu. * Sistem de organizare şi de desfăşurare a unor competiţii sportive, în care câştigătorul final este desemnat prin eliminarea succesivă a adversarilor, primind drept trofeu o cupă[1] **(3)**. **4.** Piesă metalică (în formă de vas deschis) montată la elevatoare şi la alte maşini şi în care se pot încărca materiale lichide, pulverulente, pământ sau piatră. **5.** Plantă cu tulpina foarte scurtă, care face o singură floare albastră-azurie *(Gentiana acantis).* ** Compus: *cupa-vacii* = plantă agăţătoare cu frunze în formă de săgeată şi cu flori mari, albe, asemănătoare cu ale zorelelor *(Calystegia sepium).* – Lat. **cuppa** (cu sensuri după fr. *coupe),* **(2)** magh. **kupa.**

CUPĂ[2], *cupe,* s.f. Una dintre culorile cărţilor de joc (în formă de inimă de culoare roşie). – Din ngr. **kúpa.**

CUPĂ[3], *cupe,* s.f. Tăietură în croitorie; croială. – Din fr. **coupe.**

CUPEA s.f. v. **cupeu.**

CUPELAŢIE s.f. Procedeu industrial de extragere a aurului şi argintului din minereurile bogate în plumb, constând în topirea minereului într-un curent puternic de aer şi în separarea plumbului sub formă de zgură. – Din fr. **coupellation.**

CUPELĂ, *cupele,* s.f. Vas confecţionat dintr-un material refractar poros, folosit la extragerea metalelor prin cupelaţie. – Din fr. **coupelle.**

CUPEROS, -OASĂ, *cuperoşi, -oase,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de cuperoză. – După fr. **couperosé.**

CUPEROZĂ, *cuperoze,* s.f. Inflamaţie cronică a glandelor cutanate ale feţei. * Nume dat vinişoarelor roşii sau vinete care apar la oamenii în vârstă în jurul nasului şi pe umerii obrajilor. – Din fr. **couperose.**

CUPEŢ, *cupeţi,* s.m. (Reg.) Negustor. – Din sl. **kupîcî.**

CUPEU, *cupeuri,* s.n. **1.** Trăsură (sau, în trecut, automobil) de lux, închisă, în general cu două locuri, în care vizitiul stă în exteriorul caroseriei. **2.** Compartiment de călători într-un vagon de cale ferată. [Var.: (rar) **cupeá** s.f.] – Din fr. **coupé.**

CUPID, -Ă, *cupizi, -de,* adj. (Livr.) Apucător, avid de câştig; lacom, hrăpăreţ. – Din fr. **cupide,** lat. **cupidus.**

CUPIDITATE s.f. (Livr.) Lăcomie mare de bani, sete de câştig. – Din fr. **cupidité,** lat. **cupiditas, -atis.**

CUPIT, -Ă, *cupiţi, -te,* adj. (Reg.) Zgârcit. – Din **cupi** (puţin folosit, "a strânge" < scr.).

CUPIU, *cupiuri,* s.n. Bilet de hârtie cu imprimare specială (emis ca monedă sau ca ban cu anumită valoare nominală). – Et. nec.

CUPLA, *cuplez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A lega, a reuni două sau mai multe elemente într-un

sistem pentru a face posibil un transfer de energie între acestea; a acupla. * Refl. recipr. Fig. (Despre oameni) A forma un cuplu, o pereche. – Din fr. **coupler.**

CUPLAJ, *cuplaje,* s.n. **1.** Faptul de a cupla; legătură realizată între două sau mai multe circuite electrice prin rezistoare, bobine, condensatoare etc. sau prin intermediul câmpului electromagnetic variabil. **2.** Organ de maşină care face legătura între doi arbori coaxiali pentru a transmite rotaţia şi puterea de la arborele conducător la arborele condus. **3.** Manifestaţie sportivă alcătuită din două sau mai multe meciuri (de acelaşi fel) care se desfăşoară în continuare pe acelaşi teren. – Din fr. **couplage.**

CUPLARE, *cuplări,* s.f. Acţiunea de *a cupla* şi rezultatul ei. – V. **cupla.**

CUPLAT, -Ă, *cuplaţi, -te,* adj. (Tehn.) Legat, reunit într-un sistem. – V. **cupla.**

CUPLĂ, *cuple,* s.f. Dispozitiv demontabil de legare a două elemente ale unui sistem tehnic sau a două vehicule. * Piesă de legare între două vehicule de cale ferată. – Din fr. **couple.**

CUPLĂTOR, *cuplători,* s.m. Lucrător miner însărcinat cu cuplarea vagonetelor. – **Cupla** + suf. *-tor.*

CUPLET, *cuplete,* s.n. **1.** Scurtă piesă muzicală vocală, cu conţinut vesel sau satiric inspirat din actualităţile zilei, în care toate strofele textului se cântă cu acelaşi refren. * Cântec intercalat între scenele unui vodevil. * Secţiune intercalată între refrenele unui rondo. **2.** Poezie satirică alcătuită din mai multe strofe şi un refren. **3.** Strofă a unui cântec sau a unei poezii terminată printr-un refren. – Din fr. **couplet.**

CUPLETIST, -Ă, *cupletişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă, recită sau compune cuplete. – **Cuplet** + suf. *-ist.*

CUPLOR, *cuploare,* s.n. (Elt.; în sintagma) *Cuplor optic* = dispozitiv format dintr-un emiţător şi un receptor de lumină izolate electric, folosit pentru transmisia unor semnale prin intermediul luminii; optoizolator, optocuplor. – Din engl. **coupler.**

CUPLU, *cupluri,* s.n. **1.** Pereche formată din persoane (de sex opus). **2.** (Fiz.) Sistem compus din două forţe antiparalele. – Din fr. **couple.**

CUPOLĂ, *cupole,* s.f. Partea de formă semisferică, poligonală sau eliptică care alcătuieşte acoperământul unui dom, unei turle sau unui mare edificiu; boltă. – Din fr. **coupole.**

CUPON, *cupoane,* s.n. **1.** Parte a unui titlu de rentă sau a unei acţiuni bancare care se decupează la scadenţă pentru a-i servi titularului la încasarea dobânzii sau a dividendelor. **2.** Parte detaşabilă dintr-un bilet, de pe un cotor etc. care conferă deţinătorului anumite drepturi. **3.** Bucată mică de metraj, rămasă dintr-un val de material textil. – Din fr. **coupon.**

CUPRA, *cuprez,* vb. I. Tranz. A arămi. – Din **cupru.**

CUPRARE, *cuprări,* s.f. Acţiunea de *a cupra* şi rezultatul ei; arămire. – V. **cupra.**

CUPRAT, -Ă, *cupraţi, -te,* adj. Acoperit cu un strat (subţire) de cupru. – V. **cupra.**

CUPRESACEE, *cupresacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante răşinoase, cu frunze persistente, aciculare sau în formă de solzi şi cu flori unisexuate mici; (şi la sg.) plantă (arbore sau arbust) care face parte din această familie. – Din fr. **cupressacées.**

CUPRIC, -Ă, *cuprici, -ce,* adj. Care conţine cupru, privitor la cupru. – Din fr. **cuprique.**

CUPRIFER, -Ă, *cupriferi, -e,* adj. Care conţine cupru. – Din fr. **cuprifére.**

CUPRINDE, *cuprind,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A prinde, a apuca ceva de jur împrejur cu mâinile sau cu braţele. * Tranz. şi refl. recipr. A (se) îmbrăţişa. * (Înv.) A lua prizonier; a captura. **2.** Fig. A îmbrăţişa cu privirea; a vedea; a înţelege, a cunoaşte. * A închide în sine; a îngloba. **3.** (Despre o haină) A fi potrivită pentru corpul cuiva. **4.** (Reg.) A bara, a bloca, a închide un drum. *I-a cuprins calea.* **II. 1.** Tranz. (Şi fig.) A acoperi din toate părţile; a învălui. **2.** Tranz. A pune stăpânire; a cuceri. * Fig. (Despre idei, mişcări sociale) A pătrunde în...; a atrage. * Fig. (Despre stări fizice sau sufleteşti) A apuca, a stăpâni. **3.** Refl. A-şi mări averea; a se îmbogăţi. **III.** Tranz. **1.** (Despre corpuri) A umple un spaţiu cu volumul sau cu dimensiunile sale; a ocupa. **2.** (Despre numere) A include, a conţine în valoarea, în mărimea pe care o reprezintă. *Numărul patru cuprinde de două ori numărul doi.* * Refl. A intra de... ori (în alt număr). *Numărul doi se cuprinde de două ori în numărul patru.* * (Despre texte) A fi alcătuit din..., a îngloba în structura sa...; a avea în compoziţia sa... * (Despre epoci istorice sau geologice) A se întinde pe o perioadă de... [Perf. s. *cuprinsei,* part. *cuprins.* – Var.: **coprinde** vb. III] – Lat. **comprendere** (= *comprehendere).*

CUPRINDERE, *cuprinderi,* s.f. Acţiunea de "a (se) cuprinde" şi rezultatul ei. * Încadrare, atragere într-un domeniu de activitate. * (Înv.) Conţinut (al unei opere). * (Rar) Interior. [Var.: **copríndere** s.f.] – V. **cuprinde.**

CUPRINS[1]**, (I 2)** *cuprinsuri,* s.n. **(II)** *cuprinsuri,* s.n. **I. 1.** Conţinut. *Cuprinsul cărţii.* * Sumar **(II 2)**. **2.** Întindere, suprafaţă. * Spaţiu înconjurător. * (Înv.) Loc, ţinut. **II.** (Înv.) **1.**

Stăpânire. * (Concr.) Proprietate. **2.** Curte întărită a unui castel. **[**Var.: **coprins** s.n.] – V. **cuprinde.**
CUPRINS[2]**, -Ă,** *cuprinşi, -se,* adj. **1.** (Rar) Îmbrăţişat (unul cu altul). **2.** (Pop.) Înstărit, bogat. – V. **cuprinde.**
CUPRINZĂTOR, -OARE, *cuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde mult; care are un conţinut bogat; care conţine esenţialul. ** Expr. *Scurt şi cuprinzător* = **a)** formulă prin care se arată că o expunere este redusă la esenţial; **b)** fără nici o discuţie, categoric, e în zadar să mai lungim vorba. [Var.: **coprinzătór, -oáre** adj.**]** – **Cuprinde** + suf. *-ător.*
CUPRISM s.n. Otrăvire provocată de consumarea unor alimente fierte sau prăjite în vase de aramă. – Din fr. **cuprisme.**
CUPRIT s.m. Oxid de cupru natural. – Din fr. **cuprite.**
CUPRONICHEL s.n. Denumire dată aliajelor de cupru şi nichel. – Din germ. **Kupronickel,** fr. **cupro-nickel.**
CUPROS, -OASĂ, *cuproşi, -oase,* adj. (Chim.) Cu cupru (monovalent). – **Cupru** + suf. *-os.*
CUPROXID, *cuproxizi,* s.m. Oxid de cupru. * Redresor folosit în radio, compus din mai multe discuri de cupru acoperite cu un strat de oxid de cupru. – Din fr. **cuproxyde.**
CUPRU s.n. Element chimic, metal de culoare roşiatică, foarte maleabil, ductil şi bun conducător de căldură şi de electricitate, cu numeroase întrebuinţări în industria tehnică, în fotogravură, galvanoplastie, la obţinerea de aliaje etc.; aramă. – Din lat. **cuprum.**
CUPTOR, *cuptoare,* s.n. **1.** Construcţie de cărămidă, de piatră, de metal sau de lut, pentru copt pâinea şi alte produse de panificaţie. * Cantitate de pâine, de plăcinte etc. care se poate coace o dată. * Platformă zidită în prelungirea vetrei şi pe care se doarme la ţară. ** Expr. *A sta* (sau *a zăcea) pe cuptor* sau *a se muta de pe vatră pe cuptor* = a trândăvi. *A aduce (părinţilor) noră pe cuptor* = a se însura. * Despărţitură la maşina de gătit, în care se coc prăjituri, pâine sau se rumenesc mâncărurile. **2.** Construcţie specială de încălzire, constituită dintr-o cameră cu pereţi metalici căptuşiţi cu material refractar în vederea supunerii unui material la tratamente termice, de topire sau la alte operaţii tehnologice. ** *Cuptor de cărămizi* = cantitate dc cărămizi brute (din argilă) aşezate în aşa fel încât să poată fi încălzite până la incandescenţă de un foc central înăbuşit. *Cuptor de var* = varniţă. **3.** Fig. Căldură mare; arşiţă. ** (Pop.; în sintagma) *Luna lui cuptor* = (luna) iulie. – Lat. / * / **coctorium.**
CUPTORAR, *cuptorari,* s.m. **1.** Lucrător la un cuptor **(2)**. **2.** Meseriaş care face cuptoare **(1)**. – **Cuptor** + suf. *-ar.*
CUPTORAŞ, *cuptoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *cuptor* **(1)**. – **Cuptor** + suf. *-aş.*
CUPULĂ, *cupule,* s.f. Organ în formă de cupă[1] mică, aflat la baza ghindei şi a altor fructe. – Din fr. **cupule,** lat. **cupula.**
CUPULIFERĂ, *cupulifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante al căror fruct are cupulă; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **cupuliféres.**
CUPURĂ, *cupuri,* s.f. Tăietură; *spec.* articol, parte dintr-un articol, anunţ etc. decupate dintr-o publicaţie [Pr.: *cupüră*] – Din fr. **coupure.**
CUR, *cururi,* s.n. (Pop.) Şezut, popou. – Lat. **culus.**
CURA[1]**,** *curez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îngriji, a trata un bolnav sau o boală. * Refl. A se supune unui tratament medical, unei cure. – Din germ. **kurieren.**
CURA[2]**,** *curez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A desface frunzele sau boabele de pe ştiuleţii porumbului. – Lat. **curare** "a îngriji, a curăţa".
CURABIL, -Ă, *curabili, -e,* adj. Care se poate vindeca. – Din fr. **curable,** lat. **curabilis.**
CURAÇAO s.n. Băutură făcută din coji de portocale amare, din zahăr şi alcool. [Pr.: *cürasáo*] – Cuv. fr.
CURAGIOS, -OASĂ adj. v. **curajos.**
CURAJ s.n. Forţa morală de a înfrunta cu îndrăzneală primejdiile şi neajunsurile de orice fel; îndrăzneală, fermitate în acţiuni sau în manifestarea convingerilor; tărie de caracter, temeritate, bărbăţie. * (Cu valoare de interjecţie) Fii îndrăzneţ, tare! nu te lăsa! [Var.: (pop.). **coráj** s.n.] – Din fr. **courage.**
CURAJOS, -OASĂ, *curajoşi, -oase,* adj. Plin de curaj; îndrăzneţ, ferm. [Var.: **curagiós, -oásă** adj.] – Din fr. **courageux.**
CURAMA s.f. (Înv.) Colectă. – Din ngr. **kuramás.**
CURANT, -Ă, *curanţi, -te,* adj. (În sintagma) *Medic* (sau *doctor) curant* = medicul sub îngrijirea directă a căruia se află un bolnav. – Din **cura**[1]**.**
CURANTĂ, *curante,* s.f. Vechi dans francez cu mişcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. * Parte dintr-o suită instrumentală. – Din fr. **courante.**
CURARA s.f. Substanţă răşinoasă, de culoare neagră, cu gust amar şi miros plăcut, care se

extrage din unele plante exotice, având o acţiune toxică foarte puternică, iar ca preparat sintetic este utilizat ca anestezic şi împotriva contracţiilor musculare. – Din fr. **curare.**

CURARISI, *curarisesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Înv. şi fam.) A (se) supune unui tratament medical; *p. ext.* a (se) vindeca. – Din ngr. **kuráro.**

CURARISIRE, *curarisiri,* s.f. (Înv. şi fam.) Acţiunea de *a (se) curarisi* şi rezultatul ei. – V. **curarisi.**

CURARIZARE s.f. Administrare de curara la animalele folosite pentru experienţă sau ca tratament la om în caz de convulsii, în tetanos, spasme laringiene etc. – Din **curara.**

CURAT, -Ă, *curaţi, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Lipsit de murdărie, de praf, de pete etc. ** Expr. (Substantivat) *A trece* (sau *a scrie* etc.) *pe curat* = a transcrie ceva, fără greşeală sau corectură, pe altă foaie sau pe alt caiet. * (Despre aer) Lipsit de impurităţi; proaspăt. * (Despre o încăpere, o casă) Bine întreţinut; îngrijit. * (Despre vase) Din care se poate mânca sau bea. * (Despre fiinţe) Care iubeşte curăţenia. **2.** Fig. Fără vină, decent, ireproşabil (ca ţinută, comportare). **3.** Fig. Cinstit, sincer, leal. * Pur, nevinovat, cast. **4.** (Despre cer, văzduh) Fără nori; senin, clar. * (Despre apă, lacrimi, pietre preţioase etc.) Transparent, cristalin, limpede. **5.** Pur, neamestecat. *Grâu curat.* **6.** Fig. (Despre voce, glas etc.) Sonor, clar, cristalin. **7.** Fig. Lămurit, desluşit, clar, deschis. ** Expr. (Fam.) *Vorbă curată* = vorbă spusă fără înconjur, în mod categoric. **8.** Veritabil, autentic, adevărat. **9.** (În superstiţii) Asupra căruia nu apasă un blestem sau o vrajă; care nu este sub influenţa diavolului. ** Expr. *Nu-i lucru curat* = este ceva la mijloc, a intervenit ceva anormal, nefiresc. **II.** Adv. Chiar, precis, întocmai, exact. – V. **cura**[2]**.**

CURATELĂ, *curatele,* s.f. Instituţie legală pentru ocrotirea unei persoane care are capacitatea civilă, dar care, din cauza bătrâneţii, a unei boli ori infirmităţi fizice sau a lipsei îndelungate de la domiciliu, nu-şi poate administra singură bunurile şi apăra interesele. – Din fr. **curatelle,** lat. **curatela.**

CURATIV, -Ă, *curativi, -e,* adj. Care lecuieşte, vindecă. *** Medicină curativă* = parte a medicinii care se ocupă cu tratarea şi cu vindecarea bolilor. – Din fr. **curatif.**

CURATOR, *curatori,* s.m. Persoană care exercită drepturile şi execută obligaţiile decurgând din curatelă. – Din fr. **curateur,** lat. **curator.**

CURĂ, *cure,* s.f. Tratament medical constând din aplicarea metodică a unor mijloace terapeutice (băi, regim etc.). ** *Cură balneoclimatică* = folosire în scop terapeutic a apelor minerale, a nămolurilor, a factorilor climatici etc. – Din fr. **cure,** lat. **cura.**

CURĂTURĂ, *curături,* s.f. **1.** Loc într-o pădure curăţat de arbori, de mărăcini etc. pentru a putea fi cultivat; runc. **2.** Deal sau povârniş acoperit cu vii. – **Cura**[2] + suf. *-ătură.*

CURĂŢA, *cúrăţ,* vb. I. **I. 1.** Tranz. şi refl. A face să dispară murdăria, a înlătura impurităţile de pe ceva sau de pe sine. * Tranz. A îndepărta coaja, pieliţa de pe fructe, legume sau de pe ouă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) vindeca de o boală (de piele). **3.** Tranz. A îndepărta asperităţile, depunerile, materialele nefolositoare de pe o piesă, de pe un obiect, de pe un teren etc., în vederea recondiţionării, îmbunătăţirii aspectului său pentru unele operaţii tehnologice ulterioare. **II.** Fig. **1.** Tranz. şi refl. A (se) scăpa, a (se) salva, a (se) descotorosi (de ceva rău). **2.** Refl. (În limbajul bisericesc) A se mântui, a se purifica. **3.** Tranz. (Fam.) A omorî. * Refl. A muri. **4.** Tranz. şi refl. A face să rămână sau a rămâne fără nici un ban. [Var.: (pop.) **curăţi** vb. IV.] – Din **curat.**

CURĂŢARE, *curăţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) curăţa* şi rezultatul ei. [Var.: **curăţire** s.f.] – V. **curăţa.**

CURĂŢAT s.n. Faptul de *a (se) curăţa*. [Var.: **curăţit** s.n.] – V. **curăţa.**

CURĂŢĂTORIE, *curăţătorii,* s.f. **1.** Atelier în care se curăţă (chimic) obiecte de îmbrăcăminte sau de uz casnic confecţionate din ţesături; spălătorie chimică. **2.** Atelier în care se efectuează curăţarea pieselor turnate. [Var.: **curăţitorie** s.f.] – **Curăţat** + suf. *-orie.*

CURĂŢEL, -EA, -ICĂ, *curăţei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *curat*; destul de curat, îngrijit; *p. ext.* (despre oameni) frumuşel, drăguţ, simpatic. * Lucrat îngrijit; bunicel. – **Curat** + suf. *-el, -ea, -ică.*

CURĂŢENIE, *curăţenii,* s.f. **1.** Calitatea de a fi curat; starea, înfăţişarea unei fiinţe curate sau a unui lucru curat. **2.** Dereticare. **3.** Purgativ, laxativ. – **Curat** + suf. *-enie.*

CURĂŢI vb. IV v. **curăţa.**

CURĂŢIE s.f. (Înv.) Cinste; nevinovăţie, castitate. – **Curat** + suf. *-ie.*

CURĂŢIRE s.f. v. **curăţare.**

CURĂŢIT s.n. v. **curăţat.**

CURĂŢITOR, -OARE, *curăţitori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. Care curăţă. **2.** S.f. Maşină sau instalaţie folosită la separarea corpurilor străine dintr-un material pulverulent, granular etc. **3.** S.n. Unealtă, aparat sau dispozitiv utilizat la desprinderea depunerilor, impurităţilor etc. de pe suprafaţa pieselor. **4.** S.n. Aparat pentru separarea dintr-un fluid

a unei faze formate din particule de lichid sau de solid. – **Curăţi** + suf. -*tor.*
CURĂŢITORIE s.f. v. **curăţătorie.**
CURÂND adv. **1.** (Temporal) Peste puţin timp; îndată, imediat, numaidecât. ** *În curând* = în scurt timp, nu peste mult timp. *Pe curând* = în scurtă vreme, la scurt interval de timp (în raport cu prezentul). *De curând* = cu puţin timp înainte, nu demult. ** (Adjectival; înv.) *În curândă vreme.* **2.** (Modal) Degrabă, repede. *Zilele treceau curând.* ** *Mai curând* = **a)** mai repede, mai degrabă; **b)** mai uşor, mai bucuros. – Lat. **currendo.**
CURB, -Ă, *curbi, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. (Despre linii) În formă de arc; arcuit, încovoiat; (despre un plan) boltit. **II.** S.f. **1.** Figură geometrică având o singură dimensiune; linie care nu este dreaptă. **2.** Linie care reprezintă grafic o relaţie între două mărimi variabile, trecute una în abscise şi cealaltă în ordonate. **3.** Porţiune din traseul unei căi de comunicaţie terestră cu axa curbă **(I)**, care racordează două aliniamente continuative ale căii respective. ** Expr. *A lua curba* = (despre vehicule) a vira, a coti. **4.** Linie care descrie grafic fazele succesive ale variaţiilor unui fenomen. *Curbă de temperatură.* **5.** (În sintagmele) *Curbă de nivel* = linie de pe o hartă care uneşte punctele de egală altitudine, căpătând valoare în raport cu un anumit plan de referinţă (de obicei nivelul mării). *Curbă batimetrică* = linie de pe o hartă care uneşte punctele de egală adâncime ale reliefului fundului apelor (oceane, mări, lacuri). **6.** (Ec. pol.; în sintagma) *Curbă de sacrificiu* = denumire dată în 1931-1933, în România, reducerii salariilor şi pensiilor muncitorilor şi funcţionarilor publici. – Din fr. **courbe.**
CURBA, *curbez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face curb **(I)**, a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) arcui. – Din fr. **courber.**
CURBARE, *curbări,* s.f. Acţiunea de *a (se) curba*; arcuire, încovoiere. – V. **curba.**
CURBAT, -Ă, *curbaţi, -te,* adj. Încovoiat, arcuit, îndoit. – V. **curba.**
CURBATURĂ, *curbaturi,* s.f. Durere musculară provocată de o boală sau de o oboseală mare. – Din fr. **courbature.**
CURBETĂ, *curbete,* s.f. Săritură a calului cu picioarele din faţă ridicate. – Din fr. **courbette.**
CURBILINIU, -IE, *curbilinii,* adj. Care urmează o linie curbă; alcătuit din (sau închis între) linii curbe. – **Curb(ă)** + **linie** (după fr. *curviligne).*
CURBIMETRU, *curbimetre,* s.n. Instrument cartografic folosit pentru măsurarea pe hartă a lungimilor curbelor de nivel. – **Curbă** + **metru** (după fr. *curvimétre).*
CURBURĂ, *curburi,* s.f. Îndoitură în formă de arc; loc unde se găseşte o astfel de îndoitură. – Din fr. **courbure.**
CURCAN, *curcani,* s.m. **1.** Pasăre domestică mare, originară din America, cu coada lată care se desfăşoară în formă de evantai *(Meleagris gallopavo).* ** Expr. *A se umfla în pene ca un curcan* = a se îngâmfa, a-şi da aere. * (Depr.; în trecut) Sergent de stradă; vardist. **2.** Fig. Poreclă dată dorobanţilor români din războiul de la 1877-1878. – **Curcă** + suf. -*an.*
CURCĂ, *curci,* s.f. Femela curcanului; *p. ext.* curcan. ** *Curcă bronzată* = rasă de curci crescută şi în ţara noastră, cu greutate corporală mare. ** Expr. *A fi* (sau *a sta, a umbla) ca o curcă plouată (sau beată)* = a fi (sau a sta, a umbla) abătut, dezorientat, zăpăcit. *Nici curcă, nici curcan*, se spune despre cel care nu are o situaţie precisă. *Râd şi curcile* = e din cale-afară de caraghios. – Din bg. **kurka.**
CURCĂNAŞ, *curcănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *curcan.* – **Curcan** + suf. -*aş.*
CURCĂNIE, *curcănii,* s.f. (Fam.) Furtişag, potlogărie. – **Curcan** + suf. -*ie.*
CURCUBĂTĂ s.f. v. **curcubetă.**
CURCUBETĂ, *curcubete,* s.f. (Reg.) **1.** Dovleac *(Cucurbita pepo maxima).* **2.** Tigvă. [Var.: **curcubătă** s.f.] – Lat. **cucurbita.**
CURCUBEU, *curcubeie,* s.n. **1.** Fenomen optic care se datoreşte refracţiei, reflexiei totale şi dispersiei luminii solare în picăturile de apă din atmosferă şi care are aspectul unui imens arc multicolor desfăşurat pe cer. * Fascicul de raze luminoase care apar uneori noaptea pe bolta cerească. **2.** Plantă erbacee cu frunzele şi cu tulpina păroase, cu flori mari, roşii-purpurii şi cu fructele capsule *(Lychnis coronaria).* – Et. nec.
CURE vb. III v. **curge.**
CUREA, *curele,* s.f. **1.** Fâşie lungă din piele, cânepă, material plastic etc.; *spec.* o astfel de fâşie folosită ca cingătoare. ** Expr. *A-l ţine (pe cineva) cureaua* (sau *curelele)* = a avea curaj; a cuteza; a fi în stare (să...). **2.** (În sintagma) *Curea de transmisie* = **a)** bandă de piele sau de pânză continuă, flexibilă şi rezistentă, cu ajutorul căreia se poate transmite mişcarea de rotaţie şi puterea corespunzătoare de la un scripete (sau un arbore) de maşină la altul; **b)** *fig.* ceea ce serveşte ca intermediar pentru a transmite ceva. **3.** (Înv. şi pop.) Măsură de lungime egală cu circa 16 picioare; *p. ext.* fâşie lungă şi îngustă de pământ. – Lat. **corrigia.**
CURECHI s.m. **1.** (Reg.) Varză. **2.** (În sintagma) *Curechi-de-munte* = plantă erbacee din

familia compozeelor, cu flori galbene-aurii şi cu fructe achene prevăzute cu peri *(Ligularia glauca).* – Lat. **colic(u)lus** (= *cauliculus).*

CURELAR, *curelari,* s.m. Meşter care face şi întreţine curele, hamuri şi alte articole de piele. – **Curea** + suf. *-ar.*

CURELĂRIE[1] s.f. Meşteşugul sau meseria curelarului. – **Curelar** + suf. *-ie.*

CURELĂRIE[2]**,** *curelării,* s.f. **1.** Atelierul curelarului sau secţie dintr-o întreprindere unde se lucrează şi se repară curele şi alte articole de piele; magazin unde se vând astfel de articole. **2.** Obiecte fabricate din piele; *p. ext.* mulţime de curele. – **Curea** + suf. *-ărie.*

CURELUŞĂ, *cureluşe,* s.f. Diminutiv al lui *curea* **(1)**. – **Curea** + suf. *-uşă.*

CURENT, -Ă, *curenţi, -te,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre vorbire) Curgător, uşor, fluent. **2.** (Despre an, lună) Care este în curs; prezent. * De fiecare zi, zilnic; actual. *Lucrări curente.* ** *Cont curent* = cont deschis la bancă de o întreprindere, de o instituţie sau de persoane particulare, unde se depun şi de unde se ridică sumele pentru a fi utilizate după nevoie. **3.** (Despre preţuri) Existent într-un moment dat; în curs. *** Monedă curentă* = monedă cu valoare circulatorie. * Care circulă; obişnuit, uzual. *Expresii curente*. **4.** (În sintagma) *Apă curentă* = instalaţie de apă potabilă care poate fi folosită în permanenţă în locuinţe. **II.** S.m. **1.** (Şi în sintagma *curent de aer)* Deplasare, mişcare a unei mase de aer dintr-un loc într-altul, cauzată de o diferenţă de temperatură; flux. **2.** Mişcare a apei în direcţia pantei; curs. ** *Curent marin* (sau *oceanic)* = mişcare a apei în mări şi oceane. **3.** (Şi în sintagma *curent electric)* Deplasare ordonată, într-o anumită direcţie, a purtătorilor de sarcină electrică. ** *Curent electric continuu* = curent electric al cărui sens şi a cărui intensitate nu variază periodic în timp. *Curent electric alternativ* = curent electric al cărui sens şi a cărui intensitate variază periodic în timp. * Intensitate a curentului electric. **III.** S.n. Ansamblu de idei, opinii (politice, ştiinţifice, artistice) care sunt adoptate la un moment dat de un număr mai mare de oameni. ** *Curent literar* (sau *artistic)* = mişcare artistică sau literară care reuneşte un număr de scriitori sau de artişti în baza unui program estetic şi a unor înclinaţii (relativ) comune. ** Expr. *A pune* (sau *a ţine pe cineva) în* (sau *la) curent* = a informa (pe cineva) despre mersul unui lucru. *A se pune* (sau *a se ţine, a fi) în* (sau *la) curent* = a se informa despre mersul unui lucru. *A se pune* (sau *a se ţine, a fi) în* (sau *la) curent (cu ceva)* = a se informa cu privire la un lucru. – Din fr. **courant.**

CURENTA, pers. 3 *curentează,* vb. I. Tranz. (Despre un conductor de electricitate) A provoca cuiva un şoc (mai uşor) prin atingere. * Refl. (Despre fiinţe) A atinge un conductor electric suportând un şoc (mai uşor). – Din **curent.**

CURENTARE, *curentări,* s.f. Acţiunea de a *(se) curenta* şi efectul ei. – V. **curenta.**

CURENTAT, -Ă, *curentaţi, -te,* adj. (Despre fiinţe) care a suferit un şoc (uşor) atingând un conductor electric. – V. **curenta.**

CURENTMETRU s.n. v. **curentometru.**

CURENTOMETRU, *curentometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea intensităţii curenţilor apei. [Var.: **curentmétru** s.n.] – Din fr. **courantométre.**

CURGĂTOR, -OARE, *curgători, -oare,* adj. **1.** (Despre ape) Care curge necontenit. **2.** Fig. (Despre vorbire, frază, stil) Cu debit bogat, uşor şi plăcut; fluent; cursiv. **3.** (Înv.; despre an, lună) Curent **(I 2)**. – **Curge** + suf. *-ător.*

CURGE, pers. 3 *curge,* vb. III. Intranz. **I. 1.** (Despre ape) A se mişca necontenit în direcţia pantei. ** Expr. *A curge gârlă* = a veni din belşug. *Va curge multă apă pe gârlă (sau pe Dunăre)* = va trece mult timp. *Dacă* (sau *de) nu curge, pică* = chiar dacă câştigul nu este mare, tot te alegi cu ceva. * (Despre ploaie) A cădea din abundenţă, întruna. **2.** A pluti. *Curgeau pe râu scânduri rupte*. **3.** (Despre sânge) A circula. **4.** (Despre lacrimi, sudoare; *p. ext.* despre sânge) A se scurge, a picura. * A supura. * (Despre unele materii trecute în stare lichidă) A se prelinge. *A curs lumânarea.* * A lăsa să se scurgă lichidul dinăuntru. *Curge butoiul*. **5.** A se desprinde din ceva, căzând succesiv, bucată după bucată. **6.** A atârna, a spânzura. *Părul lung curgea în viţe până pe spate*. ** Expr. *A-i curge (cuiva) peticele* = a fi îmbrăcat în haine zdrenţăroase. **7.** (Despre grupuri de fiinţe sau de vehicule) A se succeda necontenit, a veni mereu; a năpădi. **II.** Fig. **1.** (Despre vorbe, discursuri, stil etc.) A se înşira cu uşurinţă. **2.** (Despre timp, viaţă, zile etc.) A trece, a se desfăşura. **3.** (Despre termene, dobânzi) A se socoti, a începe de la... **4.** (Înv.; despre apariţia unui fenomen) A rezulta, a proveni, a decurge. [Perf. s. *curse*, part. *curs,* – Var.: (înv. şi reg.) **cúre** vb. III] – Lat. **currere** (după *merge).*

CURGERE, *curgeri,* s.f. **I.** Acţiunea de *a curge*. **II.** Fig. **1.** Desfăşurare, trecere de timp; răstimp. **2.** Evoluţie istorică, înlănţuire evenimentelor. * Schimbare continuă; devenire. – V. **curge.**

CURIAL, -Ă, *curiali, -e,* adj. Care aparţine aceleiaşi curii[1]; referitor la o curie[1]; de curie[1]. [Pr.:

-*ri-al*] – Din lat. **curialis,** fr. **curial.**
CURIAT, -Ă, *curiaţi, -te,* adj. Care este compus din curii[1]; format pe curii[1], pe adunări. [Pr.: -*ri-at*] – Din lat. **curiatus.**
CURIE[1], *curii,* s.f. **1.** Diviziune a tribului la romani. **2.** Administraţie pontificală a bisericii romano-catolice. – Din lat. **curia.**
CURIE[2] s.m. Unitate de măsură pentru radioactivitate. [Pr.: *cü-ri*] – Din fr. **curie.**
CURIEPUNCTURĂ, *curiepuncturi,* s.f. Tratament aplicat în cancer, care constă în introducerea în ţesuturi a unor ace cu radiu. [Pr.: -*ri-e-*] – Din fr. **curiepuncture.**
CURIER, -Ă, (1) *curieri, -e,* s.m. şi f., **(2)** s.n., **(3)** *curiere,* s.n. **1.** S.m. şi f. Factor poştal. * Persoană (în serviciul unei instituţii) însărcinată să ducă la destinaţie corespondenţă, mesaje etc. * Ştafetă. **2.** S.n. (Înv.) Corespondenţă care se trimite sau se primeşte deodată; poştă. **3.** S.n. (Înv.) Nume dat unor publicaţii periodice (cu caracter informativ) sau unor rubrici din aceste publicaţii. [Pr.: -*ri-er*] – Din fr. **courrier.**
CURIERAT, *curierate,* s.n. Activitate a curierului. [Pr.: -*ri-e-*] – **Curier** + suf. -*at.*
CURIETERAPIE s.f. Radioterapie. [Pr.: -*ri-e-*] – Din fr. **curiethérapie.**
CURION, *curioni,* s.m. Şeful unei curii[1] romane. * Preot care oficia sacrificiile unei curii[1] romane. [Pr.: -*ri-on*] – Din fr. **curion,** lat. **curio.**
CURIOS, -OASĂ, *curioşi, -oase,* adj. **1.** Care manifestă curiozitate. * Indiscret. **2.** Care stârneşte curiozitate; ciudat, straniu; surprinzător, neobişnuit; original. [Pr.: -*ri-os*] – Din fr. **curieux,** lat. **curiosus,** it. **curioso.**
CURIOZITATE, (2) *curiozităţi,* s.f. **1.** Dorinţă de a cunoaşte (amănunţit) ceva nou sau neobişnuit; manifestare a interesului pentru un lucru deosebit. * Indiscreţie. **2.** Caracterul ciudat al unui lucru sau al unei fiinţe; (concr.) lucru interesant care se întâlneşte rar; ciudăţenie, raritate. [Pr.: -*ri-o-*] – Din fr. **curiosité,** lat. **curiositas, -atis.**
CURIU s.n. Element chimic radioactiv sintetic, metal de culoare argintie. [Pr.: *cüriu*, – Var.: **cúrium** s.n.] – Din fr. **curium.**
CURIUM s.n. v. **curiu.**
CURM, *curmuri,* s.n. (Reg.) Curmei. – Cf. alb. **kurm.**
CURMA, *curm,* vb. I. **I. 1.** Tranz. (Despre sfori, frânghii, legături) A strânge tare, a pătrunde în carne; a strangula. **2.** Tranz. A tăia un lemn de-a curmezişul. * Tranz. şi refl. A (se) frânge, a (se) rupe. **3.** Refl. (Despre oameni) A se apleca de mijloc. **II.** Fig. **1.** Tranz. şi refl. A (se) întrerupe brusc; a (se) termina. * A(-şi) pune capăt vieţii, zilelor; a (se) omorî. **2.** Tranz. A încheia sau a întrerupe o conversaţie. – Cf. alb. **kurmue.**
CURMAL, *curmali,* s.m. Arbore exotic din familia palmierilor, cu trunchiul înalt până la 25 m, cu frunze mari de 2-3 m şi cu fructe comestibile *(Phoenix dactylifera)*. – Din **curmală** (derivat regresiv).
CURMALĂ, *curmale,* s.f. Fructul curmalului, comestibil, brun-roşcat, oval, bogat în zahăr, cu gust dulce şi plăcut. – Cf. ngr. **kurmás.**
CURMARE, *curmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) curma*; încetare, contenire. – V. **curma.**
CURMAT, -Ă, *curmaţi, -te,* adj. **1.** (Despre o parte a corpului încinsă cu o legătură) Strâns prea tare. * (Despre membrele copiilor graşi) Cu îndoituri, cu cute la încheieturi. * (Despre corpul unor insecte) Sugrumat la mijloc. **2.** (Despre un drum sau o cărare) Întrerupt. **3.** (Despre un munte, un plai etc.) Care prezintă o adâncitură. – V. **curma.**
CURMĂTURĂ, *curmături,* s.f. Depresiune, adâncitură pe culmea unui deal sau a unui munte; prăpastie între doi munţi sau două dealuri; şa **(4)**. – **Curma** + suf. -*ătură.*
CURMEI, *curmeie,* s.n. **1.** Bucată, capăt de funie sau de frânghie, întrebuinţate pentru a lega ceva sau pentru a priponi vitele; curm; funie de calitate proastă (făcută din coajă de tei sau de răchită). **2.** (Reg.) Mlădiţă care creşte din tulpina viţei de vie. – **Curm** + suf. -*ei.*
CURMEZIŞ adv. De-a latul, transversal; pieziş. ** *În lungiş şi (în) curmeziş* sau *şi (în) cruciş şi (în) curmeziş* = în lung şi (în) lat, peste tot, pretutindeni. ** Loc. prep. *În* (sau *de-a) curmezişul* = în lat, în diagonală. ** Expr. *A se pune în cruciş şi în curmeziş* (sau *în curmeziş, de-a curmezişul)* = a încerca prin orice mijloace să zădărnicească ceva, a împiedica pe cineva în acţiunile sale; a se opune. [Formă gramaticală; (substantivat) *curmezişul*] – Probabil din **curma** + suf. -*iş*, sub influenţa sinonimului *pieziş.*
CUROPALAT, *curopalaţi,* s.m. Înalt demnitar bizantin care administra palatul imperial. – Din fr. **curopalate.**
CURPEN, *curpeni,* s.m. **1.** Mlădiţă lungă şi subţire a viţei de vie sau a altei plante agăţătoare, care se încolăceşte sau se agaţă de alte plante, de araci etc.; tulpina unor plante târâtoare ca dovleacul, pepenele etc.; *p. ext.* ramură tânără şi flexibilă. **2.** Arbust cu tulpina subţire, agăţătoare şi ramificată, cu frunze compuse, cu flori mari, violete sau albe, în panicule *(Clematis vitalba)*. – Cf. alb. **kurpen.**
CURS[1], *cursuri,* s.n. **I. 1.** Mişcare a unei ape curgătoare în direcţia pantei; *p. ext.* albia,

întinderea sau direcţia unei ape curgătoare. **2.** (Înv.) Mers (repede). **II.** Fig. **1.** Trecere, durată, interval (de timp). ** Loc. prep. *În cursul...* = în timpul cât durează ceva. *În curs de...* = în timp de... **2.** Desfăşurare, mers, direcţie a unor evenimente. ** Expr. *A da curs unei cereri* = a lua în considerare, a rezolva o cerere. **III.** Preţ sau cost, la un moment dat, al unei hârtii de valoare în raport cu altă hârtie de valoare. ** *Cursul acţiunilor* = preţul la care se vând şi se cumpără acţiunile la un moment dat. *Cursul bursei* = preţul la care este cotată la un moment dat, la bursă, o hârtie de valoare, o valută străină etc. * Putere de circulaţie a unei monede. – Lat. **cursus** (cu unele sensuri după fr. *cours).*

CURS[2]**,** *cursuri,* s.n. **1.** Expunere, predare a unei materii de studiu sub forma unui ciclu de lecţii sau de prelegeri; *p. ext.* oră sau totalitatea orelor de program destinate acestei expuneri. **2.** Ciclu de lecţii tipărite, şapirografiate sau dactilografiate în volum (şi servind ca manual). – Din fr. **cours.**

CURSANT, -Ă, *cursanţi, -te,* s.m. şi f. Cursist. – Din rus. **kursant.**

CURSĂ[1]**,** *curse,* s.f. **1.** Distanţă parcursă regulat de un vehicul pe acelaşi itinerar şi conform unui orar stabilit. * (Concr.) Vehicul care parcurge o astfel de distanţă. **2.** Distanţă parcursă de o piesă între punctele extreme într-o mişcare rectilinie alternativă. **3.** (Fam.) Drum, alergătură. **4.** (Sport) Întrecere care constă în parcurgerea rapidă a unei anumite distanţe, pe un traseu dinainte stabilit, alergând pe jos, călare, cu bicicleta, cu automobilul etc. * Întrecere în cadrul căreia sunt programate mai multe alergări de cai. **5.** (În sintagma) *Cursa înarmărilor* = efort intens de militarizare a industriei unui stat în vederea unui război. – Din fr. **course.**

CURSĂ[2]**,** *curse,* s.f. **1.** Dispozitiv de diferite forme pentru prinderea animalelor sălbatice; teren anume pregătit pentru ca animalul care păşeşte în limitele lui să fie prins; capcană. **2.** Fig. Mijloc viclean pentru a prinde pe cineva spre a-l demasca sau pentru a-i face rău; uneltire, manevră. ** Expr. *A întinde* (sau *a pune) cuiva o cursă* (sau *cursa)* = a căuta să ademenească pe cineva pentru a-l prinde sau pentru a-l da de gol. *A atrage (pe cineva) în cursă* = a momi, a ademeni, a ispiti. *A cădea* (sau *a se prinde) în cursă* = a intra într-o mare încurcătură. – Cf. alb. **kurthë.**

CURSĂ[3]**,** *curse,* s.f. (Înv.) Un fel de pastilă aromatică, importată din Orient, întrebuinţată pentru a parfuma încăperile. – Din ngr. **kúrsi.**

CURSIER, *cursieri,* s.m. (Franţuzism) Armăsar, cal de curse. [Pr.: *-si-er*] – Din fr. **coursier.**

CURSIST, -Ă, *cursişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care urmează un curs[2] special (de scurtă durată); cursant. – **Curs**[2] + suf. *-ist.*

CURSIV, -Ă, *cursivi, -e,* adj. **1.** (Despre scriere sau vorbire; adesea adverbial) Curgător, uşor, fluent. **2.** (Despre caractere de tipar) Care imită scrisul de mână, aplecat spre dreapta; italic. * (Substantivat, f.) Text tipărit cu caractere de tipar cursive. – Din fr. **cursif,** lat. **cursivus.**

CURSIVITATE s.f. Caracterul curgător, fluent al vorbirii, al scrierii, al formării ideilor. – **Cursiv** + suf. *-itate.*

CURSOARE, *cursori,* s.f. (Înv.) Curent, flux; forţă. – Lat. **cursoria.**

CURSOR, *cursoare,* s.n. Dispozitiv mic (de metal) care alunecă de-a lungul unei rigle sau al unei tije gradate sau care se învârteşte în jurul unei piese circulare gradate, permiţând citirea gradaţiilor. – Din fr. **curseur,** lat. **cursor.**

CURTA, *curtez,* vb. **1.** Tranz. A face curte **(III)** unei femei, a căuta să-i câştige favoarea, simpatia, dragostea; a curteni. – Din **curte** (după fr. *courtiser).*

CURTAJ, *curtaje,* s.n. Ocupaţia curtierului. * Remuneraţie acordată curtierului la încheierea unei tranzacţii. – Din fr. **courtage.**

CURTE, *curţi,* s.f. **I. 1.** Spaţiu (împrejmuit) în jurul unei clădiri, al unei gospodării etc. care ţine de această clădire, gospodărie etc.; ogradă. ** Loc. adj. *De curte* = care trăieşte pe lângă casa omului. *Păsări de curte.* **2.** (În trecut) Locuinţa de la ţară a moşierului; conac; totalitatea acareturilor împreună cu această locuinţă. **3.** Palatul de reşedinţă al unui suveran; (înv.) reşedinţa fortificată a domnitorului şi a boierilor, unde se refugia şi populaţia în timpul războaielor. * Totalitatea persoanelor cu funcţii înalte la palatul unui suveran; suita unui suveran sau a membrilor familiei sale. **II.** (Cu determinări) Numele unor instanţe (superioare) judecătoreşti şi administrative. *Curtea de casaţie. Curtea de apel. Curtea cu juri.* * Totalitatea membrilor unor astfel de instanţe. **III.** Omagiu măgulitor adresat unei femei în semn de afecţiune, spre a-i câştiga favoarea, simpatia, dragostea. – Lat. / * / **curtis** (= *cohors, -tis),* cu unele sensuri **(II, III)** după fr. *cour.*

CURTEAN, -Ă, *curteni, -e,* s.m. şi f. Persoană care îndeplinea o anumită slujbă la curtea unui monarh sau care făcea parte din suita unui suveran. * (Înv.; la m.) Oştean care depindea de o curte domnească, prestând unele slujbe şi bucurându-se de anumite privilegii. – **Curte** + suf. *-ean.*

CURTEANCĂ, *curtence,* s.f. Curteană. – **Curtean** + suf. -*că.*
CURTENESC, -EASCĂ, *curteneşti,* adj. De (la) curte **(I 3)**, ca de la curte, de curtean. – **Curtean** + suf. -*esc.*
CURTENI, *curtenesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A curta. – Din **curtean.**
CURTENIE s.f. (Rar) Amabilitate, politeţe; curtoazie. – **Curtean** + suf. -*ie.*
CURTENITOR, -OARE, *curtenitori, -oare,* adj. Politicos, amabil (faţă de femei). – **Curteni** + suf. -*tor.*
CURTEZAN, *curtezani,* s.m. **1.** (Azi ir.) Persoană care face curte **(III)** unei femei; *p. ext.* bărbat neserios, uşuratic. **2.** (Înv.) Curtean (linguşitor, intrigant). – Din fr. **courtisan** (după *curte).*
CURTEZANĂ, *curtezane,* s.f. Femeie de moravuri uşoare, care trăia la curtea unui suveran sau a unui nobil; *p. gener.* femeie cu conduită imorală; prostituată. – Din fr. **courtisane** (după *curte).*
CURTICICĂ s.f. Diminutiv al lui *curte* **(I 1)**. – **Curte** + suf. -*icică.*
CURTIER, *curtieri,* s.m. Persoană care are ca ocupaţie mijlocirea tranzacţiilor de bursă. [Pr.: -*ti-er*] – Din fr. **courtier.**
CURTINĂ, *curtine,* s.f. Porţiune de zid care uneşte flancurile a două bastioane. * Fiecare dintre părţile pavilionului care înconjură un blazon regal. – Din fr. **courtine.**
CURTOAZIE, *curtoazii,* s.f. Politeţe (exagerată); amabilitate, complezenţă, curtenie; etichetă. – Din fr. **courtoisie.**
CURUL, -Ă, *curuli, -e,* adj. (În sintagmele) *Scaun curul* = scaun de onoare, încrustat cu fildeş, pe care stăteau consulul şi înalţii magistraţi romani. *Magistratură curulă* = magistratură care dădea dreptul la un scaun curul. *Edil curul* = magistrat din vechea Romă, care se ocupa cu construcţiile. – Din lat. **curulus,** fr. **curule.**
CURUŢI s.m. pl. **1.** Nume dat ţăranilor români şi unguri participanţi la războiul ţărănesc din 1514. **2.** Nume dat în Ungaria şi în Transilvania participanţilor la lupta antihabsburgică. – Din magh. **kuruc.**
CURVAR, *curvari,* s.m. (Pop.) Afemeiat. – Curvă + suf. -*ar.* Cf. v. sl. **kurŭvari.**
CURVĂ, *curve,* s.f. **1.** (Pop.) Femeie care duce o viaţă desfrânată. * Prostituată. **2.** Fig. Om ipocrit, josnic; cutră. – Din v. sl. **kurŭva.**
CURVĂSĂRI, *curvăsăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce o viaţă desfrânată; a curvi. – De la **curvăsărie.**
CURVĂSĂRIE, *curvăsării,* s.f. (Pop.) Curvie. – De la **curvă.**
CURVĂSĂRIT s.n. (Pop.) Faptul de *a curvăsări.* – V. **curvăsări.**
CURVI, *curvesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce o viaţă desfrânată; (pop.) a curvăsări. – De la **curvă.**
CURVIE, *curvii,* s.f. (Înv. şi pop.) Viaţă desfrânată, desfrâu; (pop.) curvăsărie. – **Curvă** + suf. -*ie.*
CURVIT s.n. (Pop.) Faptul de *a curvi.* – V. **curvi.**
CUSĂTOREASĂ, *cusătorese,* s.f. (Rar) Croitoreasă; lenjereasă. – **Cusător** (puţin folosit "croitor" *< coase)* + suf. -*easă.*
CUSĂTORIE[1] s.f. (Rar) Meşteşugul de a coase; meseria cusătoresei. – **Cusător** (puţin folosit "croitor" < *coase)* + suf. -*ie.*
CUSĂTORIE[2]**,** *cusătorii,* s.f. Atelier unde se cos rufe, haine etc. – **Cusători** (puţin folosit "a croi" < *coase)* + suf. -*ie.*
CUSĂTURĂ, *cusături,* s.f. **1.** Cusut. * Faptul de a coase între ele marginile unei plăgi, după o intervenţie chirurgicală. **2.** Locul unde se îmbină, prin cusut, două bucăţi de stofă, de pânză etc.; aţa cu care s-a cusut. * Linie de asamblare, prin nituire sau prin sudare, a două plăci sau piese metalice. * Loc unde s-a efectuat o cusătură **(1)**, după o intervenţie chirurgicală. **3.** Felul cum este cusut ceva, modelul, punctul cu care se coase; *p. ext.* ornamentele cusute pe o pânză, pe o stofă etc. **4.** Lucru la care coase cineva. [Var.: (reg.) **cusutúră** s.f.] – **Cusut** + suf. -*ură.*
CUSCRĂ, *cuscre,* s.f. Mama unuia dintre soţi în raport cu părinţii celuilalt soţ. – Probabil din **cuscru.**
CUSCRENIE, *cuscrenii,* s.f. Cuscrie. * (Fam.) Legătură îndepărtată (sau îndoielnică) de rudenie. – **Cuscru** + suf. -*enie.*
CUSCRIE, *cuscrii,* s.f. Înrudire prin alianţă între părinţii a doi soţi; cuscrenie. – **Cuscru** + suf. -*ie.*
CUSCRIŞOR, *cuscrişori,* s.m. (Bot.) Plămânărică. – **Cuscru** + suf. -*işor.*
CUSCRU, *cuscri,* s.m. Tatăl unuia dintre soţi în raport cu părinţii celuilalt soţ; (la pl.) părinţii unuia dintre soţi în raport cu părinţii celuilalt soţ. – Lat. **consoc(e)rum.**
CUSCUTĂ, *cuscute,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante parazite care se răsucesc pe

tulpinile plantelor-gazdă, din care îşi extrag hrana; torţel. – Din fr. **cuscute.**

CUSTODE, *custozi,* s.m. **1.** Persoană însărcinată cu paza şi cu păstrarea unor bunuri (mobile). *Custode de bibliotecă.* * (Jur.) Persoană însărcinată cu paza unui obiect pus sub sechestru. **2.** Cuvânt sau silabă însemnată pe ultima pagină a fiecărei coli sau pe fiecare pagină, în partea dreaptă sub ultimul rând, şi repetată la începutul paginii următoare, pentru a arăta ordinea colilor şi a paginilor manuscriselor. – Din fr. **custode,** lat. **custos, -odis.**

CUSTODIE, *custodii,* s.f. Pază, păstrare (şi administrare) a unui obiect (pus sub sechestru). – Din lat. **custodia**. Cf. sl. **kustodija.**

CUSTURĂ, *custuri,* s.f. **1.** (Pop.) Lamă, tăiş de cuţit; cuţit rudimentar (fără prăsele); cuţit. **2.** (Reg.) Creastă de munte stâncoasă, ascuţită, zimţată, specifică epocii glaciare. – Et. nec.

CUSUR, *cusururi,* s.n. **1.** Imperfecţiune, defect, meteahnă, hibă; *p. ext.* viciu. **2.** (Înv.) Rest, lipsă dintr-o sumă de bani (datorată). **3.** (Înv.) Aluzie. – Din tc. **kusur.**

CUSURGIOAICĂ, *cusurgioaice,* s.f. (Fam.) Femeie înclinată să găsească cusururi **(1)** la orice, femeie care are chef de ceartă; cusurgie. – **Cusurgiu** + suf. *-oaică.*

CUSURGIU, -IE, *cusurgii,* s.m. şi f., adj. (Fam.) (Persoană) înclinată să găsească cusururi **(1)** la orice; (persoană) care are chef de ceartă. – **Cusur** + suf. *-giu.*

CUSUT s.n. Acţiunea de *a coase*; operaţie de prindere prin coasere a unor ţesături sau bucăţi de piele. * (Reg.; concr.) Cusătură **(2)**. * Asamblare prin sudare sau prin nituire a materialelor metalice. ** *Maşină de cusut* = maşină folosită pentru coaserea confecţiilor, încălţămintei etc. – V. **coase.**

CUSUTURĂ s.f. v. **cusătură.**

CUŞAC, *cuşacuri,* s.n. Piesă de lemn cu secţiune pătrată sau dreptunghiulară folosită în construcţii; riglă. [Pl. şi: (m.) *cuşaci*] – Din scr. **kušak.**

CUŞCAIE, *cuşcăi,* s.f. Instalaţie simplă (în formă de jgheab) pentru scoaterea lemnului de foc din pădurile de munte. – Et. nec. Cf. **cuşcă.**

CUŞCĂ, *cuşti,* s.f. **1.** Adăpost în formă de căsuţă sau de cutie, cu sau fără gratii, pentru unele animale (domestice sau sălbatice). * Fig. Încăpere strâmtă. **2.** Încăpere mică, sub nivelul scenei, rezervată sufleorului în timpul spectacolului. – Din ucr. **kučka.**

CUŞCHEBAP, *cuşchebapuri,* s.n. (Înv.) Chebap. – Din tc. **kuşkebab.**

CUŞCUŞ s.n. Pastă făinoasă în formă de bobiţe (întrebuinţată în supă, ca garnitură la carne etc.) – Din tc. **kuskus**. Cf. fr. **couscous.**

CUŞER adj. invar. (Despre mâncări şi băuturi, în practica religiei mozaice) Pregătit după ritual. * Fig. (Fam.) Foarte bun, excelent. – Cf. ebr. **kâscher** "curat, ritual".

CUŞETĂ, *cuşete,* s.f. Pat pentru o persoană amenajat special în cabinele vagoanelor de dormit sau în cabinele de vapor; *p. ext.* cabină în care se află unul sau mai multe paturi. – Din fr. **couchette.**

CUŞMĂ, *cuşme,* s.f. (Reg.) **1.** Căciulă. **2.** Pătură groasă de lână. – Din ucr. **kučma.**

CUŞMELIE s.f. v. **coşmelie.**

CUŞNIŢĂ, *cuşniţe,* s.f. (Reg.) Vatră (de piatră) pe care lucrează fierarul sau potcovarul şi pe care îşi aşază uneltele de lucru; *p. ext.* fierărie. – Din bg. **kužnica.**

CUTA, *cutez,* vb. I. **1.** Tranz. A încreţi, a îndoi (adânc) un material textil, a-i face falduri, cute; creţuri; a plia, a drapa. * Refl. (Despre scoarţa pământului) A suferi o cutare[2]. **2.** Refl. (Despre piele, mai ales despre cea de pe obraz) A se zbârci; a se rida; *p. ext.* (despre oameni) a îmbătrâni. – Din **cută.**

CUTANAT, -Ă, *cutanaţi, -te,* adj. Care ţine de piele, privitor la piele; (despre tratamente medicale) care se aplică pe piele. [Var.: **cutanéu, -ée** adj.] – Din fr. **cutané.**

CUTANEIC, -Ă, *cutaneici, -ce,* adj. De piele. [Pr.: *-ne-ic*] – **Cutaneu** + suf. *-ic.*

CUTANEU, -EE adj. v. **cutanat.**

CUTARE[1] pron. nehot. (Înlocuieşte numele unei persoane sau al unui lucru atunci când, nu vrem, nu putem sau nu e necesar să le numim) *Sunt cutare, îi răspund eu.* * (Adjectival) *Cutare persoană*. * (Repetat) Unul... altul, acesta... acela. – Lat. **eccu-talis.**

CUTARE[2]**,** *cutări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cuta* şi rezultatul ei. * Proces de îndoire a stratelor şi de formare a cutelor sub acţiunea mişcărilor scoarţei terestre. – V. **cuta.**

CUTAT, -Ă, *cutaţi, -te,* adj. Cu cute. – V. **cuta.**

CUTĂ, *cute,* s.f. **1.** Îndoitură (adâncă) într-un obiect de îmbrăcăminte; încreţitură, fald, creţ, pliu. * Urmă, dungă rămasă pe o ţesătură sau pe o hârtie în locul unde au fost îndoite. * Încreţitură a scoarţei pământului, formată sub acţiunea forţelor tectonice. **2.** Zbârcitură (a obrazului); rid, creţ. – Din bg. **kuta.**

CUTĂRICĂ pron. nehot. (Fam.) Diminutiv al lui *cutare*[1]; cutăriţă. – **Cutare**[1] + suf. *-ică.*

CUTĂRIŢĂ pron. nehot. (Fam:) Cutărică. – **Cutare**[1] + suf. *-iţă.*

CUTE, *cute,* s.f. Piatră de gresie pentru ascuţit uneltele tăioase (mai ales coasa); acer. – Lat.

cos, cotis.
CUTER, *cutere,* s.n. **1.** Ambarcaţie mică, construită din lemn, acţionată mecanic sau cu pânze, cu un singur catarg şi cu bompres, având formă alungită pentru a se deplasa rapid (folosită la sport sau pentru pescuit). **2.** Maşină de tocat utilizată la fabricarea mezelurilor. – Din engl., fr. **cutter.**
CUTERIZARE s.f. Sistem de clasare şi de depozitare a cărţilor într-o bibliotecă. – După n. pr. **Cutter.**
CUTEZA, *cutez,* vb. I. Tranz. A îndrăzni, a se încumeta. – Lat. pop. **cottizare.**
CUTEZANŢĂ, *cutezanţe,* s.f. Îndrăzneală, curaj, temeritate. – **Cuteza** + suf. *-anţă.*
CUTEZARE, *cutezări,* s.f. (Rar) Faptul de *a cuteza*; cutezanţă, temeritate. – V. **cuteza.**
CUTEZĂTOR, -OARE, *cutezători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care cutează; (om) îndrăzneţ, curajos, temerar. – **Cuteza** + suf. *-ător.*
CUTICULĂ, *cuticule,* s.f. **1.** Strat subţire şi rezistent care acoperă şi protejează suprafaţa unei celule epiteliale. *Cuticulă dentară*. **2.** Partea superficială, chitinoasă a tegumentului la artropode, servind drept schelet extern. **3.** Strat ceros la suprafaţa fructelor, a frunzelor şi a tulpinilor tinere. – Din fr. **cuticule,** lat. **cuticula.**
CUTIE, *cutii,* s.f. **1.** Obiect de lemn, de metal, de carton etc. în formă de cub, de paralelipiped etc., gol în interior, în care se păstrează sau care protejează diverse lucruri. ** Expr. *(Scos) ca din cutie* = foarte îngrijit îmbrăcat sau prezentat. (Fam.) *(Bagă) capul la cutie!* = (la jocul "de-a capra") fereşte-ţi capul, propteşte-l în piept!; *fig.* fii prudent, păzeşte-te!. *Cutie de scrisori* = cutie specială, plasată pe stradă de către organele poştale, în care expeditorii introduc scrisorile; cutie particulară în care factorii poştali depun corespondenţa adusă la domiciliu. **2.** Aparat, dispozitiv, organ special etc. având forma unei cutii **(1)**. *Cutie de viteze. Cutie de rezonanţă.* **3.** (În sintagma) *Cutie craniană* = cavitate osoasă în care se află creierul; ţeasta capului, craniu. **4.** Sertar. **5.** (Înv.) Casă de bani; casetă. – Din tc. **kutu,** ngr. **kutí,** bg., scr. **kutija.**
CUTIOARĂ, *cutioare,* s.f. Cutiuţă. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Cutie** + suf. *-ioară.*
CUTIREACŢIE, *cutireacţii,* s.f. Test care constă în provocarea unei reacţii cutanate inflamatorii, utilizat pentru diagnosticarea diferitelor boli. [Pr.: *-re-ac-*] – Din fr. **cuti-réaction.**
CUTIUŢĂ, *cutiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *cutie* **(1)**. [Pr.: *-ti-u-*] – **Cutie** + suf. *-uţă.*
CUTNIE, *cutnii,* s.f. (Înv.) Ţesătură din mătase şi bumbac. – Din tc. **kutni.**
CUTRĂ, *cutre,* s.f. Persoană prefăcută, făţarnică, intrigantă; lichea, secătură. – Din bg. **kutra.**
CUTREIER s.n. (Rar) Cutreierat. [Pr.: *-tre-ier,* – Var.: (reg.) **cutríer** s.n.] – Din **cutreiera** (derivat regresiv).
CUTREIERA, *cutréier,* vb. I. **1.** Tranz. A străbate, a colinda (în lung şi în lat), a umbla (din loc în loc); *p. ext.* a hoinări, a vagabonda. * A umbla adesea prin...; a frecventa. *Cutreiera parcurile*. **2.** Refl. (Neobişnuit) A se perinda. [Pr.: *-tre-ie÷,* – Var.: (reg) **cutrierá** vb. I] – Lat. **contribulare.**
CUTREIERAT s.n. Faptul de *a cutreiera* **(1)**. [Pr.: *-tre-ie÷,* – Var.: (reg.) **cutrierát** s.n.] – V. **cutreiera.**
CUTREMUR, *cutremure,* s.n. **1.** Mişcare puternică şi bruscă, verticală, orizontală sau de torsiune a scoarţei pământului, provocată de dislocări subterane, de erupţii vulcanice etc.; seism. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare, fior; *p. ext.* teamă, frică, groază; panică. – Din **cutremura** (derivat regresiv).
CUTREMURA, *cutrémur,* vb. I. **1.** Refl. (Despre pământ) A se zgudui din cauza unui cutremur **(1)**. * Refl. şi tranz. A (se) clătina, a (se) scutura. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) înfiora, a tresări sau a face să tresară; *p. ext.* a (se) îngrozi, a (se) înspăimânta. – Lat. / * / **contremulare.**
CUTREMURARE, *cutremurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cutremura* şi rezultatul ei; cutremur. – V. **cutremura.**
CUTREMURĂTOR, -OARE, *cutremurători, -oare,* adj. Care zguduie, înfioară, impresionează profund; îngrozitor, groaznic. – **Cutremura** + suf. *-ător.*
CUTRIER s.n. v. **cutreier.**
CUTRIERA vb. I. v. **cutreiera.**
CUTRIERAT s.n. v. **cutreierat.**
CUTUMĂ, *cutume,* s.f. Normă de drept consfinţită printr-o practică îndelungată; consuetudine, obicei. * (În vechiul drept) Obiceiul pământului. – Din fr. **coutume.**
CUTUMIAR, -Ă, *cutumiari, -e,* adj. Care ţine de cutumă, privitor la cutumă; tradiţional. [Pr.: *-mi-ar*] – Din fr. **coutumier.**
CUŢIT, *cuţite,* s.n. **1.** Instrument de tăiat, format dintr-o lamă metalică şi dintr-un mâner, având numeroase şi variate întrebuinţări în gospodărie, în atelier etc. ** Expr. *A avea*

pâinea şi cuţitul (în mână) = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *A fi (certat) la cuţite* sau *a se avea la cuţite (cu cineva)* = a fi sau a ajunge duşman neîmpăcat (cu cineva), a se urî (cu cineva). *A pune (cuiva) cuţitul în gât* = a sili (pe cineva) să facă ceva. *A-i ajunge (cuiva) cuţitul la os* = a ajunge la capătul puterilor; a fi într-o situaţie dificilă, precară. *(A fi) pe (o) muchie de cuţit* = (a se afla) într-o situaţie gravă, dificilă, la un pas de nenorocire. *A-i da (cuiva) un cuţit prin inimă* = a simţi o durere adâncă. * Instrument de os, de metal etc., asemănător cu un cuţit **(1)**, cu care se taie hârtie sau foile unei cărţi. * Bisturiu; *p. ext.* operaţie, intervenţie chirurgicală. **2.** Piesă tăioasă de metal la diverse maşini sau unelte. ** *Cuţit de plug* = parte a plugului, care taie brazda în plan vertical, fiind situată înaintea trupiţei. **3.** Piesă principală a cântarului, sensibilă la cea mai uşoară atingere, care indică greutatea unui corp. **4.** Piesă componentă a unor aparate de conectare, care realizează o legătură electrică. **5.** (Zool.; în sintagma) *Cuţit-de-mare* = lamelibranhiat cu valvele de forma plăselelor de briceag, care trăieşte în Marea Neagră *(Solen marginatus).* – Probabil lat. / * / **acutitus** *(< acutire, < actutus).*

CUŢITAR, *cuţitari,* s.m. **1.** Persoană care face sau vinde cuţite sau alte instrumente de tăiat. **2.** (Fam.) Scandalagiu gata să scoată cuţitul în timpul unei certe sau al unei încăierări; bătăuş. – **Cuţit** + suf. *-ar.*

CUŢITAŞ, *cutitaşe,* s.n. Diminutiv al lui *cuţit.* * Cuţit cu lamă de dimensiuni mici, folosit la desprinderea de aşchii sau în lucrări de gravare, retuşare etc. * (Pop.) Briceag. – **Cuţit** + suf. *-aş.*

CUŢITĂRIE, *cuţitării,* s.f. **1.** Atelier sau prăvălie unde se ascut sau se vând cuţite sau alte instrumente de tăiat. **2.** Diferite feluri de cuţite. – **Cuţit** + suf. *-ărie.*

CUŢITOAIE, *cuţitoaie,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o lamă ascuţită de oţel (cu două mânere la capete), folosit în tâmplărie, dogărie, tăbăcărie etc. pentru cioplit, curăţat, îndreptat, răzuit. **2.** Unealtă tăietoare de oţel având o lamă plană sau curbă, prevăzută cu un mâner, folosită de potcovar pentru îndreptarea şi curăţirea copitelor. [Pr.: *-toa-ie*] – **Cuţit** + suf. *-oaie.*

CUŢOVLAH, -Ă, *cuţovlahi, -e,* s.m. şi f. (La pl.) Nume dat populaţiei aromâne din Macedonia de către populaţia greacă localnică; (şi la sg.) aromân din Macedonia. – Din ngr. **kutsóvlahos.**

CUŢU interj. Strigăt cu care se cheamă câinii (mici). * (Substantivat, m.) Căţel. ** Expr. (Fam.) *Să-mi zici (mie) cuţu dacă...* = să mă tratezi ca pe un câine dacă... – Cf. bg., scr. **kuče,** magh. **kuszi.**

CUŢULACHE s.m. (Fam.) Căţeluş. – **Cuţu** + suf. *-ulache.*

CUŢULAN, *cuţulani,* s.m. (Rar) Câine (tânăr); căţelandru. – **Cuţu** + suf. *-ulan.*

CUVĂ, *cuve,* s.f. **1.** Vas special din metal, lemn, beton, material plastic, sticlă etc., de diferite forme şi mărimi folosit în operaţii tehnice. ** *Cuvă de ulei* = rezervor de metal umplut cu ulei, în care se cufundă transformatoarele, reostatele etc. **2.** Porţiunea superioară a cuptorului metalurgic vertical. – Din fr. **cuve.**

CUVÂNT, *cuvinte,* s.n. **1.** Unitate de bază a vocabularului, care reprezintă asocierea unui sens (sau a unui complex de sensuri) şi a unui complex sonor; vorbă. *** Cuvânt simplu* = cuvânt care conţine un singur morfem radical. *Cuvânt primitiv* = cuvânt care serveşte ca element de bază pentru formarea altor cuvinte. *Cuvânt compus* = cuvânt format prin compunere. *Cuvânt derivat* = cuvânt format prin derivare. *Cuvânt-matcă* = cuvânt care se află în fruntea unui articol de dicţionar, sub care se grupează şi se glosează toate variantele şi expresiile, uneori şi derivatele şi compusele. ** (Lingv.; în compusul) *Cuvânt-titlu* = cuvântul definit în articolul de dicţionar respectiv. ** Expr. *A nu găsi* (sau *a nu avea) cuvinte* = a nu fi în stare (sub impulsul unor stări afective puternice) să exprimi ceea ce gândeşti. *Cu alte cuvinte* = **a)** exprimând acelaşi lucru altfel; **b)** deci, prin urmare, aşadar. *Într-un* (sau *cu un) cuvânt* = pe scurt, în concluzie, deci, aşadar. *În puţine cuvinte* = pe scurt, în rezumat. *Cuvânt cu* (sau *de) cuvânt* = fără nici o modificare, exact, fidel. *Dintr-un cuvânt* = imediat, numaidecât. * *Joc de cuvinte* = glumă bazată pe asemănarea cuvintelor; calambur. *Cuvinte încrucişate* = joc distractiv-educativ în care trebuie găsite, pe baza unor indicaţii date, o serie de cuvinte astfel aranjate într-o figură geometrică împărţită în pătrăţele, încât cuvintele citite orizontal să aibă o literă comună cu cele citite vertical. **2.** Gând, idee exprimată prin vorbe; spusă. ** *Cuvânt greu* = vorbă hotărâtoare; (la pl.) vorbe de dojană, de ocară. *Cuvânt introductiv* sau *cuvânt înainte* = prefaţă, introducere (la o lucrare). *Purtător de cuvânt* = persoană autorizată să exprime în mod public păreri care arată punctul de vedere al forului pe care îl reprezintă. ** Expr. *A pune un cuvânt (bun)* = a interveni (favorabil) pentru cineva. *În (toată) puterea cuvântului* = în înţelesul adevărat, pe deplin, cu desăvârşire. *A*

tăia (sau *a curma) cuiva cuvântul* = a întrerupe pe cineva din vorbă. (Reg.) *A începe cuvânt* = a începe vorba, a spune. * Subiect de vorbă, de povestire, istorisire. **3.** Cuvântare, discurs, conferinţă. ** Expr. *A cere* (sau *a da, a avea) cuvântul (într-o şedinţă, într-o adunare)* = a cere (sau a da cuiva etc.) dreptul de a vorbi. *A lua cuvântul* = a vorbi (într-o adunare). *A-i lua cuiva cuvântul* = a interzice cuiva să-şi mai continue afirmaţiile (într-o adunare). **4.** Învăţătură, îndrumare, sfat; *p. ext.* dispoziţie, ordin. ** Expr. *A înţelege* (sau *a şti) de cuvânt* = a asculta de spusele, de sfaturile cuiva. *Cuvânt de ordine* = dispoziţie dată de un superior. **5.** Promisiune, făgăduială; angajament. ** Expr. *Om de cuvânt* = om care îşi ţine făgăduielile. *Cuvânt de onoare* (sau *de cinste, de om)* = promisiune sau asigurare care angajează cinstea cuiva. *A(-şi) da cuvântul (de onoare)* = a se angaja în mod hotărât că va face cu orice preţ ceva. *(A crede) pe cuvânt* = (a crede) fără a mai controla exactitatea spuselor. *A-şi ţine cuvântul* sau *a se ţine de cuvânt* = a-şi îndeplini o promisiune făcută. **6.** Părere, opinie exprimată; punct de vedere. * Libertate, drept de a revendica ceva. **7.** (Mai ales la pl.) Discuţie; ceartă, ciorovăială. ** Expr. *Schimb de cuvinte* = discuţie aprinsă, ceartă, sfadă. (Reg.) *Nu-i cuvânt* = e indiscutabil. **8.** Motiv, raţiune, cauză. ** Expr. *Cu drept cuvânt* = pe bună dreptate, la drept vorbind. **9.** (Înv.) Ştire, veste, informaţie; zvon. **10.** (Înv.) Înţelegere, pact, acord, convenţie. **11.** (Rar) Facultatea de a vorbi; voce, grai. **12.** (În sintagmele) *Cuvânt-cheie* = **a)** termen folosit pentru a marca o diviziune într-un catalog (de bibliotecă); **b)** termen al unei unităţi frazeologice pe care cade accentul semantic. *Cuvânt-vedetă* = termen ales din titlul unei lucrări sau al unei publicaţii, care foloseşte la orânduirea alfabetică a lucrării în catalogul general sau în catalogul pe materii. **13.** (Inform.) Format standard în care se înscriu datele şi instrucţiunile la (mini)calculatoare. – Lat. **conventus** "adunare, întrunire", **conventum** "înţelegere".

CUVÂNTA, *cuvântez,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. A vorbi, a grăi, a zice; a declara. **2.** Tranz. A ţine un discurs. * A recita. **3.** Intranz. A avea facultatea de a articula cuvinte. [Prez. ind. şi: *cuvintez*] – Lat. **conventare** "a se întruni mereu".

CUVÂNTARE, *cuvântări,* s.f. Acţiunea de *a cuvânta* şi rezultatul ei; vorbire în public desfăşurată cu oarecare solemnitate; discurs. – V. **cuvânta.**

CUVÂNTĂREŢ, -EAŢĂ, *cuvântăreţi, -e*, adj. (Rar) Cuvântător **(1)**; care vorbeşte frumos, meşteşugit. – **Cuvânta** + suf. *-ăreţ.*

CUVÂNTĂTOR, -OARE, *cuvântători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care cuvântă **(1)**, cuvântăreţ; care are însuşirea de a vorbi. **2.** (Rar) S.m. şi f. Orator, vorbitor. – **Cuvânta** + suf. *-ător.*

CUVELAJ s.n. Tip de susţinere sau de căptuşire etanşă a puţurilor de mină cu secţiune circulară care străbat roci acvifere cu debite mari de apă. – Din fr. **cuvelage.**

CUVENI, pers. 3 *cuvíne,* vb. IV. Refl. unipers. **1.** A-i reveni cuiva ceva, a avea drept la ceva; a merita. **2.** A fi conform cu cerinţele morale; a se cădea. – Lat. **convenire.**

CUVENIT, -Ă, *cuveniţi, -te,* adj. Care se cuvine, meritat; corespunzător, potrivit. – V. **cuveni.**

CUVERTĂ, *cuverte,* s.f. Email transparent cu care se acoperă obiectele de faianţă şi de ceramică; glazură. – Din fr. **couverte.**

CUVERTURĂ, *cuverturi,* s.f. Învelitoare cu care se acoperă o masă, un pat sau cu care se înveleşte cineva (când doarme). – Din fr. **couverture.**

CUVETĂ, *cuvete,* s.f. Sinclinal în formă de căldare, cu lungimea şi lăţimea aproape egale şi cu secţiunea orizontală aproximativ rotundă. ** *Cuveta lacului* = teren ocupat de un lac de acumulare până la nivelul crestei barajului. – Din fr. **cuvette.**

CUVIINCIOS, -OASĂ, *cuviincioşi, -oase*, adj. **1.** Care respectă regulile bunei-cuviinţe, care corespunde acestor reguli; decent, politicos; cuvios **(2)**. **2.** (Înv.) Potrivit, corespunzător; convenabil. [Pr.: *-vi-in-*] – **Cuviinţă** + suf. *-ios.*

CUVIINŢĂ, *cuviinţe,* s.f. Regulă de bună conduită, atitudine sau purtare cuviincioasă; politeţe, decenţă. ** Loc. adv. *După cuviinţă* = aşa cum trebuie. ** Expr. *A găsi* (sau *a crede, a socoti) de cuviinţă* = a găsi, a crede etc. că e bine, potrivit. *Cele de cuviinţă* = cele trebuincioase, cele ce se cuvin. [Pr.: *-vi-in-*] – Lat. **convenientia.**

CUVINŢEL, *cuvinţele,* s.n. Diminutiv al lui *cuvânt.* – **Cuvânt** + suf. *-el.*

CUVIOS, -OASĂ, *cuvioşi, -oase*, adj. **1.** Cucernic, evlavios, pios. * (Adesea substantivat) Titlu care se dă călugărilor şi călugăriţelor. * (Substantivat; în religia creştină) Nume dat sfinţilor proveniţi din călugări care nu au fost martiri. **2.** (Înv.) Cuviincios **(1)**. [Pr.: *-vi-os*] – **Cuveni** + suf. *-os.*

CUVIOŞIE, *cuvioşii,* s.f. Bună-cuviinţă; omenie; cucernicie, evlavie. * (Însoţit de un pronume posesiv) Titlu dat călugărilor şi altor slujitori ai bisericii. [Pr.: *-vi-o-*] – **Cuvios** + suf. *-ie.*

CUZINET, *cuzineţi,* s.m. **1.** Piesă inelară sau din două bucăţi semiinelare din metal moale, care îmbracă în interior lagărul şi vine în contact direct cu fusul sau axul unei maşini. **2.**

Element de construcţie confecţionat din beton armat, piatră dură etc. aşezat între un bloc de fundaţie şi un stâlp şi având ca scop transmiterea greutăţii la blocul de fundaţie respectiv. – Din fr. **coussinet.**

CUZISM s.n. Curent ideologic şi politic interbelic de extremă dreaptă, al cărui promotor a fost Alexandru C-tin Cuza. – **Cuza** (n. pr.) + suf. *-ism.*

CVADRAGENAR, -Ă, *cvadragenari, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a împlinit patruzeci de ani, care are între patruzeci şi cincizeci de ani. – Din fr. **quadragénaire,** lat. **qudragenarius.**

CVADRANT, *cvadrante,* s.n. **1.** Instrument alcătuit dintr-un sfert de cerc gradat şi o lunetă, folosit în trecut pentru determinarea înălţimii aştrilor. * Instrument de precizie format dintr-un sfert de cerc gradat, întrebuinţat pentru măsurarea unghiurilor. **2.** Organ metalic al unui aparat, instrument de măsură etc. în formă de sector de cerc apropiat de un sfert de cerc. [Var.: **cuadránt** s.n.] – Din fr. **quadrant,** lat. **quadrans, -ntis.**

CVADRAT[1]**,** *cvadrate,* s.n. (Latinism înv.) Pătrat. – Din lat. **quadratus.**

CVADRAT[2]**,** *cvadraţi,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 18,04 milimetri, folosită în tipografie. * Albitură tipografică având această lungime. – Din germ. **Quadrat,** fr. **quadrat.**

CVADRATURĂ s.f. **1.** Construire exclusiv cu rigla şi cu compasul a unui pătrat care să aibă aria egală cu aria unei figuri date. ** *Cvadratura cercului* = problemă (nesoluţionabilă) care constă în găsirea unui pătrat care să aibă aceeaşi suprafaţă cu un cerc dat şi a cărui latură să aibă un raport raţional cu raza cercului; *fig.* problemă imposibil de rezolvat. **2.** Poziţie aparentă în care doi aştri priviţi de pe pământ au o diferenţă de longitudine de 90°. [Var.: **cuadratúră** s.f.] – Din fr. **quadrature.**

CVADRICOLOR, -Ă, *cvadricolori, -e,* adj. Care are patru culori. – Din fr. **quadricolore.**

CVADRIDIMENSIONAL, -Ă, *cvadridimensionali, -e,* adj. Cu patru dimensiuni. [Pr.: -*si-o*-] – Din it. **quadridimensionale.**

CVADRIENAL, -Ă, *cvadrienali, -e,* adj. Care durează patru ani. [Pr.: -*dri-e*-] – Din fr. **quadriennal.**

CVADRIGĂ, *cvadrige,* s.f. Car antic pe două roţi, tras de patru cai înhămaţi unul lângă altul, folosit de romani la cursele de circ şi la triumfuri. – Din lat. **quadriga.**

CVADRIGEMENI adj. m. pl. (În sintagma) *Tuberculi cvadrigemeni* = cele patru părţi ridicate ale bulbului rahidian. – Din lat. **quadrigeminus.**

CVADRILATERAL, -Ă, *cvadrilaterali, -e*, adj. Care are patru laturi; *p. ext.* pe patru părţi. – Din fr. **quadrilatéral.**

CVADRILION, *cvadrilioane,* s.n. O mie de trilioane. [Pr.: -*li-on*] – Din fr. **quadrillion.**

CVADRIMOTOR, *cvadrimotoare,* s.n. Avion echipat cu patru motoare cu ardere internă. [Var.: **cuadrimotór** s.n.] – Din fr. **quadrimoteur.**

CVADRIPARTIT, -Ă, *cvadripartiţi, -te,* adj. (Rar) Cu patru părţi; făcut, construit, format din patru părţi. * La care participă reprezentanţii a patru ţări. *Conferinţă cvadripartită.* – Din fr. **quadripartite.**

CVADRIPETAL, -Ă, *cvadripetali, -e,* adj. Cu patru petale. – Din fr. **quadripétale.**

CVADRIPOL, *cvadripoluri,* s.n. Reţea electrică cu două borne de intrare şi cu două borne de ieşire. – Din fr. **quadripôle.**

CVADRIREMĂ, *cvadrireme,* s.f. Navă folosită în antichitate, care avea patru rânduri de vâsle sau patru vâslaşi la o vâslă. – Din lat. **quadriremis,** fr. **quadriréme.**

CVADRUMAN, -Ă, *cvadrumani, -e,* adj. (Despre maimuţe) Care se serveşte de cele patru membre ca de mâini. * (Substantivat, f. pl.) Maimuţe. – Din fr. **quadrumane,** lat. **quadrumanus.**

CVADRUPLA, *cvadruplez,* vb. I. Tranz. A împătri. – Din fr. **quadrupler,** lat. **quadruplare.**

CVADRUPLET, *cvadrupleţi,* s.m. Unul din patru gemeni. – Din fr. **quadruplets.**

CVADRUPLEX s.n. Sistem de transmisie telegrafică care asigură transmiterea simultană a patru mesaje diferite. [Var.: **cuadrupléx** s.n.] – Din fr., lat. **quadruplex.**

CVADRUPLU, -Ă, *cvadrupli, -e,* adj. Împătrit. * (Substantivat, pl.) Grup de patru gemeni. – Din fr. **quadruple,** lat. **quadruplus.**

CVANTĂ s.f. v. **cuantă.**

CVANTIC, -Ă adj. v. **cuantic.**

CVANTUM s.n. v. **cuantum.**

CVARTAL, *cvartale,* s.n. **I. 1.** (Înv.) A patra parte dintr-un oraş. * Cartier, mahala. **2.** Porţiune unitară dintr-o localitate, reprezentând o suprafaţă de teren străbătută de străzi pe care sunt construite locuinţe, magazine sau alte clădiri, grădini etc. cu caracter social-cultural; microraion. **3.** Parte administrativă a unui oraş; sector. **II.** Trimestru. [Var.: **cuartál** s.n.] – Din rus. **kvartal**, germ. **Quartal.**

CVARTĂ, *cvarte,* s.f. **1.** (Muz.) Intervalul dintre patru note consecutive. **2.** Grup de patru conducte electrice, izolate între ele şi răsucite, utilizat la cablurile electrice de telecomunicaţii. **3.** (La scrimă) A patra dintre cele opt poziţii principale de apărare. [Var.: **cuártă** s.f.] – Din it. **quarto,** fr. **quarte.**

CVARTET, *cvartete,* s.n. Formaţie muzicală alcătuită din patru voci sau din patru instrumentişti care execută împreună o compoziţie muzicală; compoziţie scrisă pentru o asemenea formaţie. *** Cvartet de coarde* = formaţie fundamentală a muzicii de cameră (două viori, violă şi violoncel). [Var.: **cuartét** s.n.] – Din it. **quartetto,** fr. **quartette.**

CVARTIR, *cvartiruri,* s.n. Locuinţă temporară a unui grup de oameni în trecere pe undeva; *p. ext.* locul unde cineva îşi aşază locuinţa. * (Reg.) Locuinţă cu caracter provizoriu (într-o familie străină); gazdă. – Din rus. **kvartira.**

CVARŢ s.n. v. **cuarţ.**

CVAS, *cvasuri,* s.n. Băutură răcoritoare, cu gust acrişor, obişnuită la ruşi, preparată prin fermentare din fructe sau din apă, pâine şi malţ. – Din rus. **kvas.**

CVASI adj. invar., adv. (Livr.; precedă adjective şi substantive) Pe jumătate; aproximativ, cam; aproape. – Din lat., fr. **quasi.**

CVASISTELAR, -Ă, *cvasistelari, -e*, adj. (Astron.; despre corpuri cereşti) A cărui structură este asemănătoare stelelor. – **Cvasi** + **stelar.**

CVASIUMAN, -Ă, *cvasiumani, -e*, adj. Aproape omenesc. [Pr.: *-si-u-*] – **Cvasi** + **uman.**

CVASIUNANIM, -Ă, *cvasiunanimi, -e*, adj. Care este aproape unanim. [Pr.: *-si-u-*] – **Cvasi** + **unanim.**

CVASIUNANIMITATE s.f. Ceea ce constituie enorma majoritate. [Pr.: *-si-u-*] – **Cvasi** + **unanimitate.**

CVER s.n. Ansamblu de linii orizontale dintr-o tabelă sau dintr-un formular. – Din germ. **Quer** [stellung].

CVIETISM s.n. v. **chietism.**

CVIETIST, -Ă s.m. şi f. v. **chietist.**

CVINTĂ, *cvinte,* s.f. **1.** (Muz.) Intervalul dintre cinci note consecutive. **2.** (La scrimă) A cincea dintre cele opt poziţii principale de apărare. **3.** Formaţie de cinci cărţi consecutive, de aceeaşi culoare, la jocul de cărţi. **4.** (În forma "chintă") Acces prelungit de tuse violentă. [Var.: **chintă** s.f.] – Din it. **quinta,** fr. **quinte.**

CVINTESENŢĂ s.f. v. **chintesenţă.**

CVINTET, *cvintete,* s.n. **1.** Formaţie muzicală alcătuită din cinci voci sau din cinci instrumentişti care execută împreună o compoziţie muzicală; compoziţie scrisă pentru o asemenea formaţie. ** *Cvintet cu pian* = cvintet de coarde şi pian. *Cvintet de suflători* = ansamblu alcătuit din flaut, oboi, clarinet, corn şi fagot. **2**. Strofă alcătuită din cinci versuri. **3.** Linie de înaintare, formată din cinci jucători, a unei echipe sportive (mai ales la fotbal). – Din it. **quintetto,** fr. **quintette.**

CVINTILION, *cvintilioane,* s.n. O mie de cvadrilioane. [Pr.: *-li-on*] – Din fr. **quintillion.**

CVINTUPLU, -Ă, *cvintupli, -e,* adj. Încincit. * (Substantivat, pl.) Grup de cinci gemeni. – Din fr. **quintuple.**

CVORUM, *cvorumuri,* s.n. Număr minim de membri necesar, potrivit legii, pentru ca o adunare să fie valabil constituită sau să poată lua o hotărâre valabilă. – Cuv. lat.

CYBORG s.n. Personaj din literatura de anticipaţie sub forma unui hibrid creier-maşină-microprocesor; robot[1]. [Pr.: *sí-*] – Cuv. engl.

D s.m. invar. A şasea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă dentală sonoră).

DA[1] adv. Cuvânt care se întrebuinţează pentru a răspunde afirmativ la o întrebare sau pentru a exprima o afirmaţie, un consimţământ. ** Loc. adv. *Ba da*, exprimă răspunsul afirmativ la o întrebare negativă. – Din bg., rus., scr. **da.**

DA[2], *dau,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A întinde, a înmâna cuiva ceva; a oferi. ** Expr. *A da o masă, o petrecere etc.* = a oferi o masă, a organiza o petrecere etc. *A(-şi) da bună ziua* (sau *bună seara, bineţe* etc.) = a (se) saluta. * A pune cuiva ceva la dispoziţie, la îndemână, a preda cuiva ceva; a-i face rost de ceva. ** Loc. vb. *A da cu chirie* = a închiria. *A da cu* (sau *în) arendă* = a arenda. *A da (cu) împrumut* = a împrumuta. *A da înapoi* = a înapoia, a restitui. *A da în primire* = **a)** a preda; **b)** (fam.) a muri. **2.** A distribui ceea ce revine cuiva ca parte. ** Expr. *A da ceva în* (sau *pe din) două* = a împărţi în două părţi egale; a înjumătăţi. *A(-i) da (cuiva) un număr (oarecare) de ani* = a(-i) atribui (cuiva) o anumită vârstă; a aprecia (cu aproximaţie) câţi ani mai are cineva de trăit. * A atribui, a repartiza cuiva ceva ca sarcină spre executare. *A da cuiva o problemă de rezolvat.* ** Expr. *A da cuiva de lucru* = **a)** a însărcina pe cineva cu o muncă; a procura cuiva o ocupaţie; **b)** a cere cuiva un mare efort. **3.** A încredinţa pe cineva în seama, în paza, în grija, pe mâna

cuiva. ** Expr. *A da în judecată* = a chema o persoană în faţa unei instanţe judecătoreşti în calitate de pârât. **4.** A pune pe cineva în posesiunea unui lucru, a preda ceva cuiva; a-i dărui. **5.** A pune pe cineva la dispoziţia cuiva. ** Expr. (Pop.) *A da o fată după cineva* (sau *cuiva)* sau *a(-i) da cuiva de bărbat (respectiv de soţie) pe cineva* = a căsători cu... **6.** A renunţa la ceva sau la cineva în schimbul a..., a oferi în locul..., a schimba cu... ** Expr. (Fam.) *A nu da pe cineva pe* (sau *pentru) altul*, se spune pentru a arăta că preţuim mai mult pe unul decât pe celălalt. (Refl.) *A nu se da pe cineva* = a se considera superior cuiva. (Refl.; rar) *A nu se da pentru mult* = a se declara mulţumit cu... * A oferi, a plăti. **7.** A vinde. *Cum dai merele?.* **8.** A jertfi, a sacrifica. ** Expr. *A-şi da viaţa* = a-şi jertfi viaţa din devotament (pentru cineva sau pentru ceva). *Îmi dau capul*, spune cineva spre a-şi arăta deplina certitudine asupra unui lucru. **9.** A arunca, a azvârli. *Să dai sticlele astea sparte la gunoi. ** Expr. *A da (pe cineva sau ceva) dracului* (sau *la dracu, naibii, în plata Domnului* etc.) *ori a-l da încolo* = a nu voi să ştie (de cineva sau de ceva), a renunţa la... *A da pe gât* (sau *peste cap)* = a bea (lacom, dintr-o dată, în cantităţi mari). * A trimite sau a aşeza pe cineva într-un loc pentru o anumită îndeletnicire. *L-a dat la şcoală.* * A mâna, a duce un animal la păscut, la iarbă etc. **10.** A aşeza, a orienta ceva într-un anumit mod, poziţie sau direcţie. *Îşi dăduse pe ochi pălăria rotundă. ** Expr. *A da la* (sau *într-o) o parte* = a îndepărta. *A da uşa* (sau *poarta* etc.) *de perete* = a împinge în lături, a deschide larg uşa (sau poarta etc.). *A da (ceva) peste cap* = **a)** a lucra superficial; **b)** a nimici, a distruge, a desfiinţa. **11.** (În expr. şi loc.) *A da pe piatră* = a ascuţi. *A da la rindea* = a netezi cu ajutorul rindelei. *A da găuri* = a găuri. (Reg.; despre ţesături) *A da în undă* = a spăla, a clăti. *A da lecţii* (sau *meditaţii)* = a preda lecţii în afara şcolii. *A da o telegramă* = a expedia o telegramă. *A da la ziar* = a publica sau a face să se publice în ziar. *A da la lumină* (sau *la iveală, în vileag* etc.) = a descoperi, a arăta; a publica o scriere. *A da viaţă* = a naşte; a făuri; *fig.* a anima, a însufleţi. *A da însemnătate* = a acorda atenţie. *A-şi da (cu) părerea* = a-şi expune punctul de vedere. *A da foc* = a aprinde. *A da bici* = a lovi cu biciul; *fig.* a grăbi, a zori. *A da la mână* = a pune la dispoziţia cuiva, a înmâna cuiva ceva. *A da o luptă, o bătălie* = a purta o luptă, o bătălie; (refl., despre lupte) a se desfăşura. *A da un spectacol* = a reprezenta un spectacol. *A da (pe cineva) dezertor* = a face cunoscut în mod oficial că cineva este dezertor. *A da gata* = a termina, a lichida; a impresiona puternic, a cuceri (pe cineva). **12.** (Despre sol, plante, animale etc.) A produce, a face. * (Despre oameni) A produce, a crea. ** Expr. *A da un chiot, un strigăt etc.* = a scoate, a emite un chiot, un strigăt etc. **13.** A provoca, a prilejui, a cauza. **14.** (Urmat de verb ca: "a cunoaşte", "a înţelege" etc. la conjunctiv sau la moduri nepredicative) A îngădui, a permite, a lăsa. ** Expr. *A-i da (cuiva) mâna să...* = a dispune de mijloace materiale pentru a..., a avea posibilitatea să...; a-i veni (cuiva) bine la socoteală, a-i conveni (cuiva). **15.** (Despre Dumnezeu, soartă, noroc etc.) A rândui, a destina, a sorti. ** Expr. *Ş-apoi dă, Doamne, bine!* = apoi a fost straşnic! *Ce-o* (sau *cum a) da târgul şi norocul* = cum se va nimeri. *(Bine că) a dat Dumnezeu!* = în sfârşit, în cele din urmă. * Intranz. (În practicile superstiţioase; în expr.) *A da în cărţi* (sau *cu cărţile)* = a prezice viitorul. **16.** (Împreună cu obiectul formează locuţiuni verbale) *A da sfaturi* = a sfătui. *A da răspuns* = a răspunde. *A-şi da sfârşitul* (sau *sufletul, duhul* sau *obştescul sfârşit)* = a muri. *A da raportul* = a raporta. ** Expr. *A da (un) examen* = a susţine un examen în faţa unui examinator; *fig.* a trece cu succes printr-o încercare. *A da seamă* (sau *socoteală)* = a răspunde de ceva. *A-şi da seama* = a se lămuri, a pricepe. **II.** Intranz. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "din" sau "cu") A face o mişcare (repetată), conştientă sau reflexă. *Dă din mâini.* ** Expr. *A da din umeri* = a înălţa din umeri în semn de nedumerire, de neştiinţă, de nepăsare. *A da din gură* = a vorbi mult. * Intranz. şi tranz. A o ţine întruna, a nu se mai opri (din mers, din vorbă etc.). ** Expr. (Intranz.; fam.) *Dă-i cu...*, se spune pentru a arăta o succesiune de acţiuni. **2.** A spăla, a unge, a vopsi, cu... **3.** A lovi, a izbi, a bate. ** Expr. (Despre două sau mai multe persoane) *A-şi da cu cotul* = a (se) atinge cu cotul pentru a(-şi) atrage atenţia, a-şi face semne. (tranz.) *A-şi da coate* = a (se) atinge cu cotul pentru a(-şi) atrage atenţia, a-şi face semne. *A-i da (cuiva) peste nas* = a pune pe cineva la locul lui printr-o vorbă usturătoare. *A da (cuiva* sau *la ceva) cu piciorul* = a respinge (pe cineva sau ceva); a scăpa un prilej favorabil. ** Tranz. *I-a dat o palmă.* * A trage cu o armă de foc. *Am învăţat să dau cu puşca.* * A se lovi, a se atinge (de ceva), a ajunge până la... *Calul fugea de da cu burta de pământ.* **4.** (Urmat de determinări locale sau modale) A se duce către..., a o lua, a porni spre..., a apuca. ** Expr. *A da încolo, încoace* (sau *pe ici, pe colo, la deal, la vale)* = a merge de colo până colo; *fig.* a se frământa, a încerca în toate chipurile. *A nu şti încotro să deie* (sau *dea)* = a nu şti ce să mai facă, cum să mai procedeze. (tranz.) *A nu şti încotro s-o deie* (sau *dea)* = a nu şti ce să mai facă, cum să

mai procedeze. (Tranz.) *A o da pe...* = a nu o aduce altfel, a o întoarce, a o schimba. * A se abate, a trece (pe la...). ** Expr. *A-i da cuiva ceva în* (sau *prin) gând* (sau *cap, minte)* = a-i veni sau a-i trece cuiva ceva prin gând (sau prin cap, minte). **5.** (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "de" sau "peste") A ajunge la..., a găsi, a afla, a întâlni. ** Expr. *A da de fund* = a ajunge până în fund; *p. ext.* a ajunge la capăt, la sfârşit[1]. *A-i da (cuiva) de urmă* = a găsi pe cel căutat. *A da de dracu* = a o păţi. *A da de ruşine* (sau *de necaz, de primejdie* etc.) = a întâmpina o ruşine (sau un necaz etc.). * Tranz. (Reg.) A prinde de veste, a băga de seamă, a observa. **6.** (Despre o nenorocire, un necaz etc.) A veni peste cineva pe nepregătite; a-l surprinde. **7.** (Despre oameni) A ajunge într-un anumit punct, a nimeri într-un loc; (despre drumuri) a se împreuna cu alt drum, a ajunge la... * (Despre terenuri, locuri) A se întinde până la... * (Despre ferestre, uşi, încăperi etc.) A avea vederea spre..., a se deschide spre... **8.** A nimeri în..., a intra, a cădea în... ** Expr. *A da în gropi (de prost ce e)* = a fi foarte prost. * (Despre păr) A intra, a ajunge în... *Îi dă părul în ochi.* * (Despre lumină) A cădea într-o direcţie oarecare. **9.** (În expr.) *A da în clocot* (sau *în undă)* = a începe să fiarbă, să clocotească. *A da în copt* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. * (Despre frunze, muguri etc.) A ieşi, a se ivi, a apărea. ** Expr. *A-i da (cuiva) lacrimile* = a i se umezi ochii, a începe să plângă. *A(-i) da (cuiva) sângele* = a începe să sângereze. *A da inima* (sau *duhul din cineva)*, se spune despre acela care este gata să se sufoce din cauza unui efort prea mare. * (Despre lichide; determinat prin "afară" sau "pe din afară") A ieşi afară din vas din cauza cantităţii prea mari. ** Expr. (Despre lichide în fierbere) *A da în foc* = a se umfla, a curge afară din vas. **10.** (Despre anotimpuri, fenomene atmosferice etc.) A veni, a se lăsa, a se face. **11.** A începe să..., a se apuca de..., a fi pe punctul de a..., a se pregăti să... *Dă să plece.* **III. 1.** Refl. şi intranz. (Urmat de determinări locale) A se duce, a merge, a veni. ** Expr. *A (se) da îndărăt* (sau *înapoi)* = a se retrage; *fig.* a se codi, a se sustrage de la ceva, a ezita. (Refl. şi tranz.) *A (se) da jos* = a (se) coborî. * Refl. A se aşeza undeva. **2.** Refl. şi intranz. (Urmat de determinări introduce prin prepoziţia "la") A se năpusti, a se arunca asupra cuiva. **3.** Intranz. A se deda la..., a fi înclinat spre... **4.** Refl. (Urmat de determinări ca: "pe gheaţă", "de-a rostogolul", "în leagăn" etc.) A se deplasa într-o anumită direcţie, a aluneca, a se rostogoli, a se legăna. ** Expr. *A se da în vânt după...* = a-şi da toată osteneala să obţină ceva; *fig.* a ţine foarte mult la cineva sau la ceva. **5.** Refl. A se lua cu binele pe lângă cineva, a încerca să intre sub pielea cuiva. **6.** Refl. A trece de partea sau în partea..., a se alătura cuiva, a adera la ceva. * A se acomoda cu cineva, a se lua după cineva sau după ceva. **7.** Refl. A se lăsa în voia cuiva; a se lăsa stăpânit, copleşit de... **8.** Refl. A nu opune rezistenţă; a ceda. ** Expr. *A se da bătut* = a se lăsa convins; a ceda. * (Înv. şi fam.; despre armate, cetăţi, comandanţi) A se preda, a se supune. **9.** Refl. (Reg.; urmat de determinări introduse prin prepoziţia "la" sau, rar "spre") A se apuca de..., a se pune... *S-a dat la muncă.* ** Expr. *A se da în vorbă cu cineva* = a intra în vorbă cu cineva. **10.** Refl. (În expr.) *A se da drept cineva* = a voi să treacă drept altcineva. [Forme gramaticale: prez. ind. *dau, dai, dă, dăm, daţi, dau*; imperf. *dădeam* şi *dam*; perf. s. *dădui* (reg. *dedei* şi *detei)*; m.m. ca perf. *dădusem* şi *dasem* (reg. *dedesem* şi *detesem)*; prez. conjunctiv pers. 3 *să dea* (reg. *să deie)*] – Lat. **dare.**

DA[3] conj. v. **dar**[1]**.**

DABILĂ, *dabile,* s.f. (Înv.) Impozit, dare, bir. – Et. nec.

DAC, -Ă, *daci, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la Dacia sau la populaţia ei, privitor la Dacia sau la populaţia ei; dacic. **2.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Daciei. – Din lat. **Dacus.**

DA CAPO loc. adv. (Indică repetarea unei lucrări muzicale sau, *p. ext.*, a unei acţiuni, operaţii din alte domenii) De la început, din nou, încă o dată. *** Da capo al fine* = indică repetarea unei lucrări muzicale; *p. ext.* şi a altor acţiuni, de la început la sfârşit. – Din it. **da capo.**

DACĂ conj. **1.** (Introduce o propoziţie condiţională) În cazul că..., presupunând că..., de... *Doar dacă. Numai dacă.* **2.** (Introduce o propoziţie optativă) Numai de... *Dacă nu m-ar vedea cineva.* **3.** (Introduce o propoziţie temporală, având uneori şi o nuanţă condiţională sau cauzală) Când, în (sau din) momentul când, de îndată ce, după ce. **4.** (Introduce o propoziţie cauzală) Fiindcă, pentru că, deoarece. *Dacă nu ştia să scrie, umbla de la unul la altul.* * De vreme ce. **5.** (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. **6.** (Introduce o propoziţie interogativă indirectă) Că, de... **7.** (Cu valoare adverbială) Cu greu, abia. **8.** ** (În expr.) *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în construcţii negative) nu mai încape îndoială că... – **De**[4] + **că.**

DACIAN, -Ă, *dacieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea etaj al pliocenului din sud-estul Europei,

caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, gasteropode şi mamifere, precum şi printr-un complex de nisipuri, argile, gresii etc., conţinând zăcăminte bogate de petrol şi de lignit. **2.** Adj. Care aparţine dacianului **(1)**, privitor la dacian. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **dacien.**

DACIC, -Ă, *dacici, -ce,* adj. Dac **(1)**. – Din lat. **dacicus.**

DACISM s.n. **1.** (Livr.) Caracter specific dacilor. **2.** Element lexical din limba dacilor. – **Dac** + suf. *-ism.*

DACIT s.n. Rocă vulcanică alcătuită din cuarţ, andezin, biotit, hornblendă, feldspat etc., de obicei cenuşie, folosită ca piatră de construcţie. – Din fr. **dacite.**

DACITĂ s.f. Exploziv din grupul dinamitelor, folosit în minele de cărbuni negrizutoase sau în cariere. – Din fr. **dacite.**

DACNOMANIE s.f. Tendinţă patologică de a muşca. – Din fr. **dacnomanie.**

DACOROMÂN, -Ă, *dacoromâni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre dialecte, graiuri, cuvinte) Care aparţine românilor sau privitor la românii din nordul Dunării. * (Substantivat, f.) Dialect vorbit de dacoromâni, cel mai răspândit şi mai dezvoltat dintre dialectele limbii române. **2.** S.m. (De obicei la pl.) Român din nordul Dunării. – **Dac + român.**

DACRIOCISTITĂ, *dacriocistite,* s.f. Inflamaţie a canalului şi a sacului lacrimal. [Pr.: *-cri-o-*] – Din fr. **dacryocystite.**

DACRIOREE s.f. Lăcrimare abundentă. [Pr.: *-cri-o-re-e*] – Din fr. **dacryorrhée.**

DACRON s.n. Fibră sintetică de provenienţă americană. – Cuv. engl.

DACTIL, *dactili,* s.m. (În metrică modernă) Picior de vers format dintr-o silabă accentuată urmată de două silabe neaccentuate; (în metrica greco-latină) picior compus din trei silabe, prima lungă şi celelalte două scurte. [Pl. şi: (n.) *dactile*] – Din fr. **dactyle,** lat. **dactylus.**

DACTILIC, -Ă, *dactilici, -ce,* adj. (Despre versuri) Alcătuit din dactili. – Din fr. **dactylique.**

DACTILIOTECĂ s.f. Colecţie de inele sau de pietre preţioase. * Casetă, sipet pentru păstrarea inelelor sau a pietrelor preţioase. [Pr.: *-li-o-*] – Din germ. **Daktyliothek.**

DACTILOFAZIE s.f. (Psih.) Dactilologie. – Din fr. **dactylophasie.**

DACTILOGRAF, -Ă, *dactilografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care are ca ocupaţie de bază dactilografia. – Din fr. **dactylographe.**

DACTILOGRAFIA, *dactilografiez,* vb. I. Tranz. A scrie la maşina de scris. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **dactylographier.**

DACTILOGRAFIAT[1] s.n. Faptul de *a dactilografia*; dactilografiere. [Pr.: *-fi-at*] – V. **dactilografia.**

DACTILOGRAFIAT[2]**, -Ă,** *dactilografiaţi, -te,* adj. Scris la maşina de scris. [Pr.: *-fi-at*] – V. **dactilografia.**

DACTILOGRAFIC, -Ă, *dactilografici, -ce,* adj. Care se referă la dactilografie; care se obţine prin dactilografiere. – Din fr. **dactylographique.**

DACTILOGRAFIE s.f. Tehnica sau meseria de a scrie la maşina de scris. – Din fr. **dactylographie.**

DACTILOGRAFIERE, *dactilografieri,* s.f. Acţiunea de *a dactilografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **dactilografia.**

DACTILOGRAMĂ, *dactilograme,* s.f. Urmă lăsată de deget, folosită ca mijloc de identificare în antropometrie. – Din fr. **dactylogramme.**

DACTILOLOGIC, -Ă, *dactilologici, -ce,* adj. Referitor la dactilologie. – De la **dactilologie.**

DACTILOLOGIE s.f. Mijloc de comunicare între surdomuţi prin semne convenţionale făcute cu degetele; dactilofazie. – Din fr. **dactylologie.**

DACTILOMEGALIE, *dactilomegalii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a degetelor. – Din fr. **dactylomégalie.**

DACTILOSCOPIC, -Ă, *dactiloscopici, -ce,* adj. Privitor la dactiloscopie. – Din fr. **dactiloscopique.**

DACTILOSCOPIE s.f. Procedeu de identificare a persoanelor pe baza amprentelor lor digitale, folosit în antropologie şi în medicina judiciară. – Din fr. **dactiloscopie.**

DADA s.n. (Rar) Dadaism. – Din fr. [l'école] **dada.**

DADAISM s.n. Curent literar şi artistic apărut în 1916 în Europa, caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire şi expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creaţie; dada. – Din fr. **dadaîsme.**

DADAIST, -Ă, *dadaişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Alcătuit după principiile dadaismului; privitor la dadaism. **2.** S.m. şi f. Adept al dadaismului. – Din fr. **dadaîste.**

DADĂ, *dade,* s.f. (Reg.) Termen de respect folosit de oamenii de la ţară pentru a se adresa unei femei mai în vârstă sau unei surori mai mari; leliţă, daică. – Din bg., scr. **dada.**

DADOFOR, *dadofori,* s.m. Purtător de faclă în trecut. – Din ngr. **dadophóros.**

DAFIE, *dafii,* s.f. (Reg.) Snoavă. – Din scr. **davija.**

DAFIN, *dafini,* s.m. Mic arbore din sudul Europei, cu frunze persistente lucioase şi aromatice şi cu fructe ovale; laur *(Laurus nobilis).* *** Foi de dafin* = frunzele uscate ale arborelui descris mai sus, folosite drept condiment. * (La pl. sau, rar, în sintagma "foi de dafin") Frunzele acestui arbore, cu care se împodobeau în antichitate învingătorii; *fig.* glorie, succes. – Din scr. **dafina.**

DAFNIE, *dafnii,* s.f. Gen de crustaceu de apă dulce; purice-de-apă *(Daphnia).* – Din fr. **daphnie.**

DAGĂ, *dăgi,* s.f. (Franţuzism înv.) Pumnal cu lama scurtă şi groasă, în trei muchii şi cu vârf ascuţit. – Din fr. **dague.**

DAGHEREOTIP, *daghereotipuri,* s.n. **1.** Aparat de daghereotipie. **2.** Imagine obţinută prin daghereotipie. [Pr.:*-re-o÷,* – Var.: **dagherotíp** s.n.] – Din fr. **daguerréotype.**

DAGHEREOTIPIE, *daghereotipii,* s.f. Vechi procedeu de fotografiere, astăzi abandonat, care fixa imaginile cu ajutorul unei camere obscure pe o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vapori de iod şi de brom. [Pr.: *-re-o÷,* – Var.: **dagherotipíe** s.f.] – Din fr. **daguerréotypie.**

DAGHEROTIP s.n. v. **daghereotip.**

DAGHEROTIPIE s.f. v. **daghereotipie.**

DAIAC, *daiaci,* s.m. (La pl.) Populaţie a insulei Kalimantan; (la sg.) persoană din această populaţie. – Din fr. **dayak.**

DAIBOJ s.n. (Fam.; în expr.) *Pe daiboj* = pe nimica toată, pe gratis, degeaba. *A umbla cu daibojul* = a cere de pomană, a umbla cu cerşitul. – Din bg. **daj bože.**

DAICĂ, *daici,* s.f. (Reg.) Dadă. – Din scr. **dajka.**

DAIRA s.f. v. **dairea.**

DAIREA, *dairele,* s.f. Instrument muzical popular oriental de percuţie, asemănător cu tamburina, format dintr-o piele de tobă întinsă pe un cerc de lemn, prevăzut în interior cu discuri metalice, şi folosit la marcarea ritmului. [Var.: **dairá** s.f.] – Din tc. **daire.**

DAJDIE, *dajdii,* s.f. (Înv.) Impozit, dare, bir. [Pl. şi: *dăjdii*] – Din sl. **dažda.**

DAJNIC, -Ă, *dajnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care plătea dajdie; birnic, contribuabil. – **Dajdie** + suf. *-nic.*

DAKOTAS subst. Populaţie amerindiană din America de Nord, care locuia în bazinul fluviului Missouri şi în prerii până aproape de Munţii Stâncoşi. – Cuv. fr.

DALAC s.n., s.m. **1.** S.n. (Med.) Antrax. **2.** S.m. Plantă erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, cu tulpina dreaptă, terminată cu o unică floare verzuie şi cu fructul o boabă neagră-albăstrie de mărimea unui bob de mazăre; frunzele acestei plante sunt întrebuinţate în popor pentru vindecarea dalacului **(1)** *(Paris quadrifolia).* – Din tc. **dalak** "splină".

DALAI-LAMA s.m. Şeful suprem al religiei lamaiste din Tibet, Mongolia, etc. marele-lama. – Din fr. **dalaî-lama.**

DALAJ, *dalaje,* s.n. Ansamblu de dale care alcătuiesc o pardoseală sau un pavaj. – Din fr. **dalage.**

DALĂ, *dale,* s.f. Placă poligonală subţire de piatră, marmură, beton, material plastic etc., folosită la executarea unor pardoseli, pavaje sau placaje de zidărie. * Placă de beton armat a unui planşeu, a unei bolţi etc. – Din fr. **dalle.**

DALB, -Ă, *dalbi, -e,* adj. **1.** Alb, curat, imaculat. * Fig. Neprihănit; gingaş, graţios. **2.** Luminos, limpede; strălucitor. **3.** Atrăgător, minunat. – **De**[4] + **alb.**

DALCAUC s.m. v. **dălcăuc.**

DALIE, *dalii,* s.f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu florile în capitule mari albe, galbene, roşii sau violete; gherghină *(Dahlia cultorum).* – Din fr. **dahlia.**

DALMAT, -Ă, *dalmaţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Dalmaţia. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Dalmaţia. * (Substantivat, f.) Limbă romanică ce s-a vorbit în Dalmaţia. – Din fr. **dalmate.**

DALMATIC, -Ă, *dalmatici, -ce,* adj. Care aparţine Dalmaţiei, privitor la această regiune. ** *Ţărm dalmatic* = ţărm format din pătrunderea apelor mării printre culmile paralele cu linia litorală a unor regiuni muntoase; ţărm de canale. – Din fr. **dalmatique.**

DALMATICĂ, *dalmatici,* s.f. **1.** Tunică romană albă cu margini de purpură. **2.** Mantie specială purtată de regii Franţei. **3.** Veşmânt liturgic catolic, cu mâneci scurte, purtat de diaconi. – Din lat. **dalmatica,** fr. **dalmatique.**

DALMAŢIAN, -Ă, *dalmaţieni, -e,* s.m. şi f. Specie de câine de talie mijlocie cu părul scurt de culoare albă cu numeroase pete mici negre sau maro-închis. * (Adjectival) *Câine dalmaţian.* [Pr.: *-ţi-an*] – Din fr. **dalmatien.**

DALTĂ, *dălţi,* s.f. Unealtă de oţel în formă de pană tăioasă, cu sau fără mâner, folosită de

fierari, dulgheri, sculptori etc. la crestat, la cioplit, la scobit sau la tăiat. – Din sl. **dlato.**

DALTONISM s.n. Defect al vederii care constă în incapacitatea de a distinge culorile, în special roşul de verde. – Din fr. **daltonisme.**

DALTONIST, -Ă, *daltonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care suferă de daltonism. – Din fr. **daltoniste.**

DAM[1], ***dami,* s.m. (Rar) Specie de cerb cu coarnele lăţite în formă de lopeţi; cerb-lopătar. – Din lat. **dama.

DAM[2], ***damuri,* s.n. (Reg.) Bordei pentru vite. * *Dam de case* = clădiri măreţe, palate. – Din tc. **dam.

DAMASC s.n. Ţesătură de in, bumbac, mătase sau lână, cu desene mari în relief, folosită la confecţionarea feţelor de masă, a albiturilor de pat etc. – Din it. **damasco,** lat. (**a**)**damascus.**

DAMASCHINA, *damaschinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbrăca în damasc. **2.** A încrusta, într-un obiect de oţel sau de fier, firicele de aur sau de argint. – Din fr. **damasquiner.**

DAMASCHINAJ s.n. Procedeu (de origine orientală) de încrustare a unor fire de aur sau de argint într-un obiect de fier sau de oţel. – Din fr. **damasquinage.**

DAMASCHINARE, *damaschinări,* s.f. Acţiunea de *a damaschina* şi rezultatul ei. – V. **damaschina.**

DAMASCHINAT, -Ă, *damaschinaţi, -te,* adj. **1.** (Rar; despre mobile) Îmbrăcat în damasc. **2.** (Despre cuţite, casete etc.) Încrustat cu firicele de aur sau de argint. * (Despre oţeluri sudate) Care prezintă la suprafaţă desene în formă de vine şerpuitoare sau ramificate, asemănătoare cu cele făcute la săbiile de odinioară din Damasc. – Din fr. **damasquiné.**

DAMĂ, *dame,* s.f. **I. 1.** (Înv.) Doamnă, cucoană. ** Loc. adj. *De damă* = femeiesc. **2.** Femeie de moravuri uşoare; prostituată. **II. 1.** (La jocul de cărţi) Fiecare dintre cele patru cărţi pe care este înfăţişată figura unei femei. **2.** (La jocul de şah) Regină. **3.** (La pl.) Joc alcătuit din puluri albe şi negre, care se mută după anumite reguli pe o tablă asemănătoare cu cea de şah. **III.** Scobitură în bordura unei ambarcaţii, în care se sprijină manşonul vâslei. – Din fr. **dame,** it. **dama.**

DAMBLA s.f. **1.** (Pop.) Apoplexie, paralizie. * Acces de furie, năbădăi. **2.** Fig. (Fam.) Chef, poftă, pasiune. – Din tc. **dambla.**

DAMBLAGI, *damblagesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop.) A paraliza. * Refl. A se afla într-o situaţie sanitară precară. – Din **damblagiu** (derivat regresiv).

DAMBLAGIRE, *damblagiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) damblagi* şi rezultatul ei; paralizare. – V. **damblagi.**

DAMBLAGIT, -Ă, *damblagiţi, -te,* adj. Paralizat. * Bolnav, cu o sănătate şubredă. – V. **damblagi.**

DAMBLAGIU, -IE, *damblagii,* s.m. şi f. **1.** Paralitic. **2.** Fig. (Fam.) Ahtiat (după ceva) – **Dambla** + suf. *-giu.*

DAMF, *damfuri,* s.n. (Fam.) Miros dezagreabil, caracteristic (de alcool) pe care îl exaltă cineva sau ceva. – Din germ. **Dampf.**

DAMIGEANĂ, *damigene,* s.f. Vas mare de sticlă cu gâtul scurt, îmbrăcat, de obicei, într-o împletitură de nuiele, de răchită, de papură, de material plastic etc. şi folosit la transportul sau la păstrarea unor lichide. – Din it. **damigiana.**

DAMNA, *damnez,* vb. I. Tranz. (Livr.; în mitologia greco-romană şi în religia creştină) A condamna la chinurile infernului. * A blestema. – Din fr. **damner,** lat. **damnare.**

DAMNABIL, -Ă, *damnabili, -e,* adj. Demn de condamnat, demn de blestemat. – Din fr. **damnable,** lat. **damnabilis.**

DAMNARE, *damnări,* s.f. Acţiunea de *a damna*. – V. **damna.**

DAMNAT, -Ă, *damnaţi, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Osândit la chinurile infernului. * Blestemat, reprobat, care şi-a atras oprobiul opiniei publice, al societăţii. – Din fr. **damné,** lat. **damnatus.**

DAMNAŢIE s.f. v. **damnaţiune.**

DAMNAŢIUNE, *damnaţiuni,* s.f. (Livr.; în mitologia greco-romană şi în religia creştină) Osândire la muncile infernului. [Pr.: *-ţi-u÷,* – Var.: **damnáţie** s.f.] – Din fr. **damnation,** lat. **damnatio, -onis.**

DANAIDĂ, *danaide,* s.f. Deschizătură a unei conducte, profilată astfel încât să asigure o anumită formă vânei de lichid. – Din fr. **Danaîdes.**

DANĂ, *dane,* s.f. **1.** Loc situat de-a lungul cheiurilor sau, mai rar, în mijlocul apei navigabile şi amenajate pentru scoaterea vaselor şi manipularea mărfurilor într-un port. **2.** Magazie pentru depozitarea mărfurilor(într-un port sau la vamă). **3.** Şlep sau grup de şlepuri acostate bord la bord la aceeaşi dană **(1)**. – Din ngr. **dána.**

DANCI, *danci,* s.m. Copil de ţigan. – Din ţig. **den ci** "dă-mi ceva".

DANCING, *dancinguri,* s.n. (Rar) Local de petrecere unde se dansează. [Pr.: *dánsing*] – Din fr., engl. **dancing.**

DANDANA, *dandanale,* s.f. (Fam.) **1.** Întâmplare neplăcută; belea, bucluc, încurcătură. **2.** Zgomot mare, tărăboi; petrecere gălăgioasă. ** (Înv.) *Clopot de dandana* = clopot de alarmă. – Din tc. **tantana.**

DANDANAIE s.f. v. **dăndănaie.**

DANDI s.m. Tânăr elegant, îmbrăcat după ultimul jurnal de modă; om de o eleganţă prea rafinată, uneori exagerată şi uşor ridicolă. [Scris şi: *dandy.* – Pr.: *déndi*] – Din fr., engl. **dandy.**

DANDISM s.n. Comportare de dandi, ţinută de dandi. [Pr.: *dendism*] – Din fr. **dandysme.**

DANEZ, -Ă, *danezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Danemarcii sau este originară din Danemarca. **2.** Adj. Care aparţine Danemarcii sau populaţiei ei; privitor la Danemarca sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de danezi. – Din it. **danese.**

DANG interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; bang. – Onomatopee.

DANGA, *dangale,* s.f. Semn (literă, cifră) făcut cu fierul roşu sau cu substanţe corosive pe pielea cailor sau a vitelor, pentru a le identifica. – Din tc. **danga.**

DANGĂT, *dangăte,* s.n. Sunetul prelung al clopotului; bangăt. – **Dang** + suf. *-ăt.*

DANIAN subst., adj. **1.** Subst. Ultimul etaj al cretacicului, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, reptile, palmieri etc. **2.** Adj. Care se referă la vârsta şi la etajul danianului **(1)**. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **danien.**

DANIE, *danii,* s.f. (Înv.) Faptul de a dărui (avere, bani etc.); (concr.) dar[2], donaţie. ** *Hrisov* (sau *act) de danie* = act prin care se întăreşte în scris o donaţie. ** Expr. *A face danie (cuiva)* = a dărui averea (cuiva). – Din sl. **danije.**

DANS, *dansuri,* s.n. **1.** Ansamblu de mişcări ritmice, variate ale corpului omenesc, executate în ritmul unei melodii şi având caracter religios, de artă sau de divertisment. *Dans ritual. Dans popular. Dans de caracter. Dans de salon. Dans modern. Dans clasic* (sau *academic)* = ansamblu de mişcări artistice convenţionale care constituie baza tehnică a coregrafiei, a spectacolelor de balet etc. **2.** Acţiunea de a dansa. *Îi place muzica şi dansul.* **3.** (În sintagma) *Dans macabru* = temă alegorică simbolizând egalitatea în faţa morţii prin reprezentarea unui schelet cu coasa în mână care atrage în horă oameni de diferite vârste şi condiţii sociale şi-i omoară. **4.** (În sintagma) *Dansul albinelor* = mijloc de semnalizare prin care albinele, făcând anumite mişcări, îşi comunică găsirea unei surse de hrană, direcţia şi distanţa acestei surse. [Var.: (pop.) **danţ** s.n.] – Din fr. **danse**. Cf. it. **danza**, germ. **Tanz.**

DANSA, *dansez,* vb. I. Intranz. A executa, după muzică, un dans **(1)**. ** Tranz. *A dansa un vals*. * Fig. A sălta în mişcări uşoare ca de dans **(1)**, a se mişca necontenit, a nu avea astâmpăr. * Tranz. A executa un dans cu cineva, a lua, a invita la dans pe cineva. *A dansat toate fetele*. [Var.: (pop.) **danţá** vb. I.] – Din fr. **danser.**

DANSANT, -Ă, *dansante,* adj. Care se dansează. * (Despre serate, petreceri etc.) Cu dans (1), unde se dansează. – Din fr. **dansant.**

DANSATOR, -OARE, *dansatori, -oare,* s.m. şi f. **1**. Persoană care dansează. **2.** Persoană a cărei profesiune este dansul **(1)**. – **Dansa** + suf. *-tor.*

DANTELA, *dantelez,* vb. I. Tranz. A tăia, a cresta marginea unui lucru, dându-i aspectul unei dantele. – Din fr. **denteler.**

DANTELARE, *dantelări,* s.f. Acţiunea de *a dantela* şi rezultatul ei. – V. **dantela.**

DANTELAT, -Ă, *dantelaţi, -te,* adj. Împodobit cu dantelă. * Cu marginile dinţate (sau perforate, ajustate) ca o dantelă. – V. **dantela.**

DANTELĂ, *dantele,* s.f. Împletitură fină şi uşoară cu găurele, reprezentând modele variate, executată (manual sau mecanic) din fire subţiri de aţă, de mătase sau de fibre sintetice şi folosită ca garnitură la lenjerie, rochii, perdele etc.; horbotă. – Din fr. **dentelle.**

DANTELĂRIE, *dantelării,* s.f. Cantitate mare de dantele; diferite feluri de dantele. * Fig. Contur sinuos care seamănă cu o dantelă. – **Dantelă** + suf. *-ărie.*

DANTELURĂ, *danteluri,* s.f. **1.** Ornamentaţie arhitectonică constând din crestături, colţişori, zimţi etc. * *P. gener.* Margine dinţată. **2.** Totalitatea crestăturilor de pe marginea frunzelor. – Din fr. **dentelure.**

DANTELUŢĂ, *danteluţe,* s.f. Diminutiv al lui *dantelă.* – **Dantelă** + suf. *-uţă.*

DANTESC, -Ă, *danteşti,* adj. Care aparţine lui Dante, caracteristic operei sau concepţiei lui Dante, în genul operei lui Dante. – Din it. **dantesco,** fr. **dantesque.**

DANTOLOG, -Ă, *dantologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în dantologie. – Din it. **dantologo.**

DANTOLOGIE s.f. Studiu al vieţii şi operei lui Dante. – Din fr. **dantologie,** it. **dantologia.**

DANTURA, *danturez,* vb. I. Tranz. A tăia dinţii unei roţi cu ajutorul unei freze speciale. – Din **dantură.**
DANTURARE, *danturări,* s.f. Acţiunea de *a dantura* şi rezultatul ei; tăiere la freză a dinţilor unei roţi. – V. **dantura.**
DANTURĂ, *danturi,* s.f. **1.** Totalitatea dinţilor unei persoane; *p. ext.* felul în care sunt înşiraţi şi alcătuiţi dinţii; dentiţie. ** *Dantură (falsă)* = proteză dentară. **2.** Ansamblu format din dinţii unor organe de maşini sau scule (roţi dinţate, freze, broşe etc.). – Din fr. **denture.**
DANŢ s.n. v. **dans.**
DANŢA vb. I. v. **dansa.**
DANUBIAN, -Ă, *danubieni, -e,* adj. Din regiunea Dunării; dunărean. [Pr.: -*bi-an*] – Din fr. **danubien.**
DAOISM s.n. v. **taoism.**
DAR[1] conj., adv. **A.** Conj. **I.** (Leagă propoziţii sau părţi de propoziţie adversative) **1.** (Arată o opoziţie) Cu toate acestea, totuşi. ** Expr. *D-apoi (bine)* sau *dar cum să nu*, se spune ca răspuns negativ la o propunere. * Ci. *Nu că zic, dar aşa este.* **2.** (Arată o piedică) Însă. *Ascult, dar nu înţeleg.* ** Expr. *Dar aş!* = încă, nici vorbă, nici gând! **3.** (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atât, cu atât mai mult, darămite. *Munte cu munte se întâlneşte, dar om cu om.* ** Expr. *D-apoi* = darămite. * (După o propoziţie optativă urmată de o construcţie negativă) Nicidecum, nici gând. ** Expr. *Nici... dar nici...* = nici..., cu atât mai puţin... * Altfel, altminteri. *Sunt om bun, dar ţi-aş arăta eu!* **II.** (În propoziţii conclusive) Prin urmare, aşadar, deci. *Revin dar la primele idei.* * (În legătură cu un imperativ, exprimă nerăbdarea, încurajarea, dojana etc.) Ci. *Dar deschide odată!* **III.** (Introduce o propoziţie interogativă) Oare? *Dar ce vreţi voi de la mine?* **IV.** (Înaintea unui cuvânt care de obicei se repetă, întăreşte înţelesul acestuia) *Mă voi apuca serios de lucru, dar serios!* * (Exprimă surprinderea, uimirea, mirarea) *Dar frumos mai cânţi!* **B.** Adv. (Înv. şi reg.) Da, aşa, astfel. ** Expr. (Pop.) *Păi dar* = cum altfel? * Fireşte, desigur; negreşit. [Var.: **da, dáră** conj.] – Et. nec.
DAR[2]**,** *daruri,* s.n. **I. 1.** Obiect primit de la cineva sau oferit fără plată cuiva, în semn de prietenie sau ca ajutor etc.; cadou. ** Loc. adj. *De dar* = primit gratis, dăruit. ** Loc. adv. *În dar* = fără plată, gratis; degeaba. * Plocon. * Donaţie. **2.** (Bis.) Prinos, ofrandă. ** *Sfintele daruri* = pâinea şi vinul sfinţite pentru cuminecătură. **II. 1.** Însuşire (cu care se naşte cineva); aptitudine, vocaţie, talent. ** Expr. *A avea darul să...* (sau *de a...)* = a avea puterea, posibilitatea să..., a fi în stare să..., a fi de natură să... *A avea darul vorbirii* = a vorbi frumos, a fi bun orator. (Ir.) *A avea* (sau *a lua) darul beţiei* = a fi (sau a deveni) beţiv. **2.** Avantaj, binefacere. **3.** (În concepţia creştină) Ajutor pe care îl acordă Dumnezeu omului; milă, har divin. ** *Darul preoţiei* = dreptul de a exercita funcţiile preoţeşti. – Din sl. **darú.**
DARA s.f. Greutatea ambalajului, a recipientului, a vehiculului etc. în care se păstrează, se transportă sau se cântăreşte o marfă. ** Expr. *Mai mare daraua decât ocaua* sau *nu face daraua cât ocaua* = prea multă osteneală pentru obţinerea unui lucru neînsemnat. – Din tc. **dara.**
DARABAN s.m. v. **dorobanţ.**
DARABANĂ, *darabane,* s.f. **1.** Tobă (mică). ** Expr. *A bate darabana* = a divulga, a da în vileag un secret; a bate toba. *A bate darabana în* (sau *pe) ceva* = a bate ritmic în ceva. *A vinde* (sau *a cumpăra) la darabană* = a vinde (sau a cumpăra) la mezat. *A face (cuiva) spatele darabană* = a bate zdravăn (pe cineva). **2.** Roată de transmisie făcută din lemn, folosită în anumite instalaţii de săpare a sondelor. – Din ucr., pol. **taraban.**
DARABANT s.n. v. **dorobanţ.**
DARAC, *darace,* s.n. **1.** Unealtă de pieptănat şi de scărmănat lâna, cânepa sau inul, formată dintr-un sistem de piepteni cu dinţi mari de oţel, fixaţi pe un suport. **2.** Maşină de lucru alcătuită din două piese cu suprafeţe cilindrice concentrice şi cu dinţi în formă de cuie, folosită pentru scărmănatul lânii şi al altor materiale textile. [Var.: **dărác** s.n.] – Din tc. **tarak,** bg. **darak.**
DARAVELĂ s.f. v. **daraveră.**
DARAVERĂ, *daraveri,* s.f. **1.** Păţanie; încurcătură; bucluc, belea. **2.** Treburi, interese; afaceri (comerciale), negustorie. [Var.: **daravélă** s.f.] – **Dare** + **avere** (după it. *dare et avere).*
DARĂ conj. v. **dar**[1]**.**
DARĂMITE conj. (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atâta, cu atât mai mult; dar[1], dar încă. [Var.: **dármite** conj.] – **Dar** (**ă**) + **mi** + **te.**
DARDĂ, *darde,* s.f. (Înv.) Suliţă scurtă, armată cu un vârf de oţel, pentru împuns sau pentru aruncat, folosită în evul mediu. * (Rar) Săgeată. – Din pol. **darda.**
DARE, *dări,* s.f. Acţiunea de "a da[2]". ** Loc. adj. (Despre oameni) *Cu dare de mână* = înstărit,

bogat. * *Dare de seamă* = raport, referat asupra unei activităţi, unei gestiuni etc. într-o anumită perioadă; prezentare critică a unei scrieri literare sau ştiinţifice, recenzie; relatare (în ziare) a unor fapte, întâmplări etc. *Dare la semn* = tragere la ţintă. *Dare în judecată* = chemare a unei persoane în faţa unei instanţe judecătoreşti în calitate de pârât. *Dare la lumină* = publicare, tipărire. *Dare pe faţă* (sau *în vileag)* = divulgare, demascare. * (În evul mediu, la români) Nume generic pentru obligaţiile în bani şi în natură; impozit. – V. **da**[2]**.**

DARIE, *darii,* s.f. Plantă erbacee cu tulpină simplă, cu flori galbene dispuse în spic lung şi cu fructe capsule *(Pedicularis campestris).* – Et. nec.

DARMITE conj. v. **darămite.**

DARN adv. (Înv.; în loc.) *În darn* = în zadar, degeaba. – Din it. **indarnó.**

DARNIC, -Ă, *darnici, -ce,* adj. **1.** Căruia îi place să dea, să facă daruri; generos, mărinimos. **2.** Fig. Bogat, roditor, mănos. – **Dar**[2] + suf. -*nic.*

DARWINIAN, -Ă, *darwinieni, -e*, adj. (Rar) Darwinist. [Pr.: -*ni-an*] – Din fr. **darwinien.**

DARWINISM s.n. Concepţie evoluţionistă, formulată de naturalistul englez Darwin, care explică originea şi evoluţia speciilor de animale şi de plante prin transformarea treptată a altor specii care au trăit odinioară pe pământ, ca urmare a interacţiunii dintre variabilitate, ereditate, suprapopulaţie, lupta pentru existenţă şi selecţia naturală. – Din fr. **darwinisme.**

DARWINIST, -Ă, *darwinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine darwinismului **(1)**; (rar) darwinism. **2.** S.m. şi f. Adept al darwinismului. – Din fr. **darwiniste.**

DASCALECI s.m. v. **dăscălici.**

DASCĂL, *dascăli,* s.m. **1.** (Înv.) Învăţător (la ţară); *p. ext.* profesor. * (Rar) Om de ştiinţă; învăţat, savant. **2.** Fig. Iniţiator sau propagator al unei doctrine; îndrumător într-un anumit domeniu. **3.** Cântăreţ de biserică; diac, psalt, cantor. – Din bg., scr. **daskal**. Cf ngr. **didáskalos.**

DASUPRA adv. v. **deasupra.**

DAT[1]**,** *daturi,* s.n. **I.** Faptul de "a da[2]"; (urmat de determinări introduse prin prep. "la") efectuare a anumitor operaţii de prelucrare. *Datul la rindea*. **II. 1.** Realitate ca punct de la care se pleacă într-un raţionament, într-o discuţie; fapt din care rezultă sau se deduc altele; noţiune fundamentală. **2.** (În superstiţii) Boală care s-ar datora vrăjilor, farmecelor. **3.** (În expr.) *Aşa e datul* (cuiva) = aşa e soarta (cuiva). – V. **da**[2]**.**

DAT[2]**, -Ă,** *daţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. Pus la dispoziţie, oferit; înmânat, transmis, prezentat, dăruit. ** Expr. *La un moment dat* = într-un anumit moment; în clipa aceea. *În cazul dat* = în acest caz, în cazul de faţă. *Dat fiind (că)* = ţinând seama de (sau că), având în vedere (că...); deoarece. *Dat dracului* (sau *naibii)* = deştept, isteţ; şmecher, şiret. *Dat uitării* = uitat, părăsit. **II.** S.f. **1.** Momentul, împrejurarea (repetabilă) când se produce un fapt; oară, rând. ** Loc. adv. *Data trecută* = cu prilejul anterior. *Data viitoare* = într-o împrejurare ulterioară. *De data aceasta* (sau *asta) ori de altă dată* = de rândul acesta, acum. *Pe dată ce...* (sau *cum...)* = îndată; pe loc, numaidecât. *O dată* = într-un singur caz. *Nu o dată* = de multe ori. *Încă o dată* = din nou. **2.** (La pl.) Fapte stabilite (de ştiinţă), elemente care constituie punctul de plecare în cercetarea unei probleme, în luarea unei hotărâri etc. **III.** S.f. (Reg.) Soartă, destin. ** *Cum* (sau *precum) e data* = după cum e obiceiul, datina. – V. **da**[2]**.**

DATA, *datez,* vb. I. **1.** Tranz. A stabili data exactă a unui eveniment sau a unui fapt din trecut. * A pune data pe o scrisoare, pe un act etc. **2.** Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. "de la', "de" sau "din") A se fi produs, a se fi făcut, a fi început să existe. – Din fr. **dater.**

DATABIL, -Ă, *databili, -e*, adj. Care poate fi datat. *Un document databil*. – Din fr. **datable.**

DATARE, *datări,* s.f. Acţiunea de *a data.* – V. **data.**

DATAT, -Ă, *dataţi, -te*, adj. (Despre fapte, evenimente etc.). Căruia i s-a stabilit data. * (Despre acte, scrisori etc.) Care poartă dată. – V. **data.**

DATĂ, *date,* s.f. **I.** Timpul precis (exprimat în termeni calendaristici) când s-a produs sau urmează să se producă un eveniment. * Indicaţia acestui timp pe un act, pe o scrisoare etc. (pusă la întocmirea lor). **II.** Fiecare dintre numerele, mărimile, relaţiile etc. care servesc pentru rezolvarea unei probleme sau care sunt obţinute în urma unei cercetări şi urmează să fie supuse unei prelucrări. – Din fr. **date.**

DATINĂ, *datini,* s.f. **1.** Obicei sau deprindere consfinţită în timp şi devenită tradiţională pentru o colectivitate de oameni; tradiţie, uzanţă. **2.** (Rar) Regulă, tipic. – Din sl. **dĕdina** "moştenire".

DATIV s.n. Caz al declinării care exprimă, de obicei, destinaţia acţiunii unui verb, având mai ales valoare de complement indirect şi răspunzând la întrebarea "cui?". ** *Dativ etic* =

dativul unui pronume care indică pe cel interesat în acţiune. – Din fr. **datif**, lat. **dativus.**

DATOR, -OARE, *datori, -oare,* adj. **1.** Care are de plătit cuiva o datorie (bănească). ** Expr. *Dator vândut* = plin de datorii. *A scoate pe cineva dator* = a-i pretinde cuiva achitarea unei sume pe care nu o datorează. * Îndatorat faţă de cineva pentru un serviciu, un sprijin etc. **2.** Obligat (moraliceşte sau prin lege, printr-o învoială) să facă ceva. – Lat. **debitorius** (după *da*[2]).

DATORA, *datorez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea de plătit cuiva o sumă de bani sau, *p. ext.,* altceva; a fi dator cuiva ceva. **2.** Tranz. A avea o datorie morală sau legală faţă de cineva, a-i fi îndatorat pentru ceva; a fi obligat la ceva faţă de cineva. **3.** Refl. A avea drept cauză. [Var.: **datorí** vb. IV] – Din **dator.**

DATORAT, -Ă adj. v. **datorit.**

DATORI vb. IV. v. **datora.**

DATORIE, *datorii,* s.f. **1.** Sumă de bani sau orice alt bun datorat cuiva. ** Loc. adv. *Pe datorie* = pe credit. ** Expr. *A se băga în datorii* = a face datorii, a se îndatora. *A se îngloda* (sau *a se îneca) în datorii* = a se împrumuta cu sume mari, care nu mai pot fi restituite. **2.** Obligaţie legală sau morală; îndatorire. ** Loc. adv. *De* (sau *din) datorie* = din obligaţie, pentru că trebuie. *La datorie* = în locul unde te cheamă obligaţiile (de serviciu). ** Expr. *A fi de datoria cuiva să...* = a fi obligaţia cuiva să... *A crede de datorie sa să...* = a se crede obligat să... – **Dator** + suf. *-ie.*

DATORINŢĂ, *datorinţe,* s.f. (Înv.) Obligaţie (morală); îndatorire. – **Datori** + suf. *-inţă.*

DATORIT, -Ă, *datoriţi, -te,* adj. **1.** (Despre o sumă de bani sau un bun) Care trebuie plătit, restituit cuiva. * Cuvenit. **2.** Provenit din sau de la..., cauzat, pricinuit de... * (Cu valoare de prepoziţie, în forma datorită) Mulţumită, graţie; din cauza, din pricina. [Var.: **datorát, -ă** adj.] – V. **datori.**

DATORNIC, -Ă, *datornici, -ce,* s.m. şi f. **1.** Persoană care are de plătit o datorie; debitor. **2.** (Rar) Persoană care are de primit o datorie; creditor. – **Dator** + suf. *-nic.*

DAUNĂ, *daune,* s.f. **1.** Pagubă, vătămare, prejudiciu (material sau moral). ** Loc. prep. *În dauna (cuiva* sau *a ceva)* = în paguba, în detrimentul (cuiva sau a ceva). **2.** Despăgubire. [Pr.: *da-u-*] – Din lat. **damnum.**

DĂ interj. v. **de**[2]**.**

DĂBĂLAT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂBĂLĂZA, *dăbălăzez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. (Despre animale) A-şi lăsa să atârne în jos capul, gura sau urechile; a pleoşti. **2.** Refl. (Despre oameni) A slăbi, a se moleşi. – Probabil din **dăbălăzat.**

DĂBALĂZAT, -Ă, *dăbălăzaţi, -te,* adj. (Reg.; despre buze, urechi etc.) Lăsat în jos, pleoştit. [Var.: **dăbălát, -ă** adj.] – Et. nec.

DĂBILAR, *dăbilari,* s.m. (Înv.) Strângător de biruri. – **Dabilă** + suf. *-ar.*

DĂDACĂ, *dădace,* s.f. Femeie angajată pentru creşterea şi îngrijirea copiilor mici. ** Expr. *A face pe dădaca* = a-şi asuma rolul de a asista, de a îndruma şi de a îngriji pe cineva, în special pe un copil. – Din ngr. **dadá,** tc. **dadi** (influenţat de *neneacă, babacă, dudućă* etc.).

DĂDĂCEALĂ, *dădăceli,* s.f. (Fam.) Faptul de a dădăci **(2)**. – **Dădăci** + suf. *-eală.*

DĂDĂCI, *dădăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi dădaca unui copil, a-l îngriji în calitate de dădacă. **2.** (Fam.) A servi, a îngriji pe cineva ca pe un copil, a-l asista în orice acţiune. – Din **dădacă.**

DĂHULA vb. I. v. **dăula.**

DĂHULAT, -Ă, adj. v. **dăulat.**

DĂINUI, *dăinuiesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A continua să existe, să se menţină; a ţine, a dura, a persista. **2**. (Rar; despre fiinţe) A trăi, a exista. [Prez. ind. şi: *dăinui*] – Din scr. **danovati.**

DĂINUIRE s.f. Faptul de "a dăinui"; persistenţă; menţinere. – V. **dăinui**.

DĂINUITOR, -OARE, *dăinuitori, -oare,* adj. Care dăinuieşte; durabil, trainic, persistent. [Pr.: *-nu-i-*] – **Dăinui** +suf. *-tor.*

DĂLBIOR, -OARĂ, *dălbiori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *dalb.* [Pr.: *-bi-or*] – **Dalb** + suf. *-ior.*

DĂLCĂUC, *dălcăuci*, s.m. Bătăuş, scandalagiu; om de nimic, haimana. * Poreclă dată agenţilor electorali de pe vremuri. [Var.: **dalcaúc** s.m.] – Din tc. **dalkavuk.**

DĂLCĂUŢ, *dălcăuţi,* s.m. (Fam.) Prieten; ortac. – Et. nec.

DĂLTIŢĂ, *dăltiţe*, s.f. Diminutiv al lui "daltă"; dăltuţă. * Daltă mică folosită la cizelare şi în lucrările de gravare în lemn, linoleum, piatră, celuloid, material plastic etc. – **Daltă** + suf. *-iţă.*

DĂLTUI, *dăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra (tăind cioplind, scobind etc.) un obiect, un material etc. cu dalta. – **Daltă** + suf. *-ui.*

DĂLTUIRE, *dăltuiri,* s.f. Acţiunea de *a dăltui* şi rezultatul ei; săpare cu dalta în piatră, în lemn etc. – V. **dăltui.**
DĂLTUIT, -Ă, *dăltuiţi, -te,* adj. Lucrat, cioplit, sculptat cu dalta. – V. **dăltui.**
DĂLTUITOR, -OARE, *dăltuitori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care dăltuieşte. [Pr.: *-tu-i-*] – **Dăltui** + suf. *-tor.*
DĂLTUITURĂ, *dăltuituri,* s.f. (Rar) Scobitură, crestătură făcută cu dalta. [Pr.: *-tu-i-*] – **Dăltui** + suf. *-tură.*
DĂLTUŢĂ, *dăltuţe,* s.f. (Rar) Dăltiţă. – **Daltă** + suf. *-uţă.*
DĂNĂNAIE, *dănănăi,* s.f. (Reg.) **1.** Ciudăţenie, năzdrăvănie; bazaconie. **2.** Belea, pacoste, năpastă. **3.** Gălăgie, zarvă. – Din **dandanaie.**
DĂNCIUC, *dănciuci,* s.m. Diminutiv al lui *danci.* – **Danci** + suf. *-uc.*
DĂNDĂNAIE, *dăndănăi,* s.f. (Reg.) **1.** Tărăboi, tămbălău. **2.** Poznă, boroboaţă; dănănaie **(1)**. [Var.: **dandanáie** s.f.] – **Dandana** +suf. *-aie.*
DĂNGĂNI, pers. 3 *dăngăneşte,* vb. IV. Intranz. (Despre clopote) A suna. – **Dang** + suf. *-ăni.*
DĂNGĂNIRE, *dăngăniri,* s.f. Acţiunea de *a dăngăni* şi rezultatul ei. – V. **dăngăni.**
DĂNGĂNIT s.n. Faptul de *a dăngăni.* – V. **dăngăni.**
DĂNŢUI, *dănţuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A dansa. ** *Isaia dănţuieşte* = numele unei cântări bisericeşti care se cântă la sfârşitul cununiei; *fig.* căsătorie. * Fig. A sălta. – **Danţ +**suf. *-ui.*
DĂNŢUIRE, *dănţuiri,* s.f. Acţiunea de *a dănţui* şi rezultatul ei; dănţuit. – V. **dănţui.**
DĂNŢUIT, *dănţuituri,* s.n. Dănţuire. – V. **dănţui.**
DĂNŢUITOR, -OARE, *dănţuitori, -oare,* s.m. şi f. (Pop.) Dansator. [Pr.: *-ţu-i-*] – **Dănţui** + suf. *-tor.*
DĂOLI vb. IV. v. **dăuli.**
DĂPĂRA, *dápăr,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) **1.** A-şi smulge părul din cap (de jale, de desperare etc.). **2.** (Fam.) A (se) părui. – Lat. **depilare.**
DĂRAB, *dăraburi,* s.n. (Reg.) Bucată **(1, 2)**. [Pl. şi: *dărabe.* – Var.: **dărăb** s.n., **dărábă** s.f.] – Din magh. **darab.**
DĂRABĂ s.f. v. **dărab.**
DĂRAC s.n. v. **darac.**
DĂRĂB s.n. v. **dărab.**
DĂRĂBAN s.m. v. **dorobanţ.**
DĂRĂBUŢ, *dărăbuţe,* s.n. Diminutiv al lui *dărab.* – **Dărab** + suf. *-uţ.*
DĂRĂCI, *dărăcesc,* vb. IV. Tranz. A scărmăna, a destrăma, a pieptăna lâna, cânepa etc. cu daracul; a da la darac, a trece prin darac. – Din **darac.**
DĂRĂCIRE, *dărăciri,* s.f. Acţiunea de *a dărăci şi* rezultatul ei; dărăcit. – V. **dărăci.**
DĂRĂCIT[1] s.n. Dărăcire. – V. **dărăci**.
DĂRĂCIT[2]**, -Ă,** *dărăciţi, -te,* adj. (Despre lână, cânepă). Care a fost scărmănat cu daracul. – V. **dărăci.**
DĂRĂCITOR, -OARE, *dărăcitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Muncitor specializat în dărăcit, care lucrează la dărăcit. **2.** S.n. Perie cu dinţi rari de oţel, folosită pentru dărăcit; darac. – **Dărăci** + suf. *-tor.*
DĂRĂCITURĂ s.f. Material textil dărăcit. – **Dărăci** + suf. *-tură.*
DĂRĂPĂNA, *dărápăn,* vb. I. **1.** Refl. (La pers. 3) A se ruina, a se distruge; *p. ext.* a se nărui, a se surpa. **2.** Tranz. (Reg.) A-şi smulge părul de jale, de desperare). – Probabil lat. / * / **derapinare.**
DĂRĂPĂNARE s.f. Acţiunea de *a se dărăpăna*; ruinare, năruire, surpare. – V. **dărăpăna.**
DĂRĂPĂNAT, -Ă, *dărăpănaţi, -te,* adj. (Despre construcţii) Gata să se dărâme, deteriorat; *p ext.* năruit, surpat. – V. **dărăpăna.**
DĂRĂPĂNĂTOR, -OARE, *dărăpănători, -oare*, adj. (Rar) Care ruinează, distruge. – **Dărăpăna** + suf. *-ător.*
DĂRĂPĂNĂTURĂ, *dărăpănături,* s.f. Construcţie dărăpănată, în ruină. – **Dărăpăna** + suf. *-ătură.*
DĂRÂMA, *dărâm,* vb. I. Tranz. **1.** A doborî, a culca la pământ; *fig.* a distruge, a nimici, a risipi. * Refl. A se prăbuşi, a se surpa; a se ruina, a se dărăpăna **(1)**. * A demola o clădire (veche). **2.** (Rar) A rupe, a da jos ramuri, frunze dintr-un copac. * (Reg.) A cosi iarbă, cereale etc. [Var.: (reg.) **dărmá** vb. I.] – Lat. / * / **deramare.**
DĂRÂMARE, *dărâmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dărâma* şi rezultatul ei; doborâre; distrugere, nimicire, surpare, ruinare. [Var.: (reg) **dărmáre** s.f.] – V. **dărâma.**
DĂRÂMAT, -Ă, *dărâmaţi, -te,* adj. **1.** Prăbuşit, surpat; ruinat; *fig.* nimicit, distrus. **2.** (Despre copaci) Cu ramurile, cu frunzele rupte. [Var.: (reg.) **dărmát, -ă** adj.] – V. **dărâma.**
DĂRÂMĂTOR, -OARE, *dărâmători, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care dărâmă. – **Dărâma** +

suf. -*ător.*

DĂRÂMĂTURĂ, *dărâmături,* s.f. **1.** Zid, clădire dărâmată; ruină. * Material căzut, surpat dintr-o clădire în ruină. **2.** (La pl.) Crengi de copaci rupte şi doborâte la pământ; vreascuri. **3.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui animal sau unui om slăbănog. [Var.:**dărmătúră** s.f.] – **Dărâma** + suf. -*ătură.*

DĂRMA vb. I. v. **dărâma**.

DĂRMARE s.f. v. **dărâmare.**

DĂRMAT, -Ă adj. v. **dărâmat.**

DĂRMĂTURĂ s.f. v. **dărâmătură**.

DĂRNICIE, *dărnicii,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi darnic; generozitate, mărinimie. **2.** Fig. Abundenţă, belşug; rodnicie, fertilitate. *Dărnicia solului.* – **Darnic** + suf. -*ie.*

DĂRUI, *dăruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da în dar[2] ceva cuiva; a face cuiva un dar[2]; a cinsti pe cineva cu ceva. * A înzestra pe cineva cu ceva; a dota. **2.** Tranz. A da, a acorda. **3.** Tranz. şi refl. A (se) consacra, a (se) dedica (unei idei, unui scop). [Prez. ind. şi: *dărui*] – Din sl. **darovati.**

DĂRUIALĂ, *dăruieli,* s.f. (Rar) Dăruire. ** Loc. adj. *De dăruială* = dat în dar[2], dăruit. [Pr.: -*ru-ia*-] – V. **dărui.**

DĂRUINŢĂ, *dăruinţe,* s.f. (Rar) Dar[2], donaţie. – **Dărui** + suf. -*inţă.*

DĂRUIRE, *dăruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dărui* şi rezultatul ei; dăruială; (concr.) dar[2]. * Fig Devotament, abnegaţie, sacrificiu. – V. **dărui.**

DĂRUITOR, -OARE, *dăruitori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care face un dar[2]; *p. ext.* persoană generoasă. [Pr.: -*ru-i*-] – **Dărui** + suf. -*tor.*

DĂSCĂLAŞ, *dăscălaşi,* s.m. (Peior.) Diminutiv al lui *dascăl*; dăscălici. – **Dascăl +** suf. -*aş.*

DĂSCĂLEALĂ, *dăscăleli,* s.f. Faptul de a dăscăli **(2)**; cicăleală, dăscălitură. – **Dăscăli** + suf. -*eală.*

DĂSCĂLESC, -EASCĂ, *dăscăleşti,* adj. De dascăl, al dascălului, caracteristic pentru dascăl; dăscălicesc. – **Dascăl** + suf. -*esc.*

DĂSCĂLEŞTE adv. Ca dascălii. – **Dascăl** + suf. -*eşte.*

DĂSCĂLI, *dăscălesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A învăţa, a povăţui, a sfătui; *p. ext.* a mustra, a dojeni. **2.** Tranz. A bate capul (cuiva); a cicăli. **3.** Intranz. (Rar) A exercita profesiunea de dascăl, a funcţiona ca dascăl. – Din **dascăl.**

DĂSCĂLICESC, -EASCĂ, *dăscăliceşti,* adj. (Rar) Dăscălesc. – **Dascăl** + suf. -*icesc.*

DĂSCĂLICI, *dăscălici,* s.m. (Rar) Dăscălaş. [Var.: **dascaléci** s.m.] – **Dascăl** + suf.-*ici.*

DĂSCĂLIE, (2, 3) *dăscălii,* s.f. **1.** Profesiunea de dascăl. **2.** Povaţă; *p. ext.* dojană, mustrare. **3.** (Înv.) Iscusinţă, pricepere. – **Dascăl** + suf. -*ie*.

DĂSCĂLIME s.f. (Pop.) Mulţime de dascăli **(1)**, totalitatea dascălilor. * (Înv.) Elevi care urmau o şcoală de preoţi. – **Dascăl** + suf. -*ime.*

DĂSCĂLIRE, *dăscăliri,* s.f. Acţiunea de *a dăscăli* şi rezultatul ei. – V. **dăscăli.**

DĂSCĂLIT, -Ă, *dăscăliţi, -te,* adj. Învăţat, povăţuit, sfătuit; (despre animale) dresat. – V. **dăscăli.**

DĂSCĂLITURĂ, *dăscălituri,* s.f. (Rar) Dăscăleală. – **Dăscăli** + suf. -*tură.*

DĂSCĂLIŢĂ, *dăscăliţe,* s.f. (Pop.; rar) Învăţătoare (la ţară); *p. ext.* (fam.) profesoară. * Soţie de dascăl (**1**). – **Dascăl** + suf. -*iţă.*

DĂTĂTOR, -OARE, *dătători, -oare,* adj. (Urmat de determinări introduse prin prep "de") Care dă (ceva). – **Dat**[2] + suf. -*ător.*

DĂULA, *dăulez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) slei de puteri; a (se) istovi, a (se) speti, a (se) prăpădi. [Pr.: *dă-u*÷, – Var.: **dăhulá, dehulá** vb. I.] – Et. nec.

DĂULARE, *dăulări,* s.f. (Reg .) Acţiunea de "a (se) dăula" şi rezultatul ei. [Pr.: *dă-u*-] – V. **dăula**.

DĂULAT, -Ă, *dăulaţi, -te,* adj. (Reg.) Sleit de puteri, istovit, spetit, prăpădit. * (Despre lucruri) Stricat, ruinat. [Pr.: *dă-u*÷, – Var.: **dăhulát, -ă, dehulát, -ă** adj.**]** – V. **dăula**.

DĂULI, *dăulesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A jeli, a plânge, a boci pe cineva. [Pr.: *dă-u*÷, – Var.: **dăoli** vb. IV] – Et. nec.

DĂUNA, *dăunez,* vb. I. Intranz. A pricinui (cuiva) o pagubă, o stricăciune; a prejudicia. [Pr.: *dă -u*-] – Din **daună.**

DĂUNAŞ, -Ă, *dăunaşi, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Persoană care a suferit o pierdere; păgubaş. [Pr.: *dă -u*-**]** – **Daună** + suf. -*aş.*

DĂUNĂTOR, -OARE, *dăunători, -oare,* adj. Care dăunează; păgubitor, dăunos. * (Substantivat, m.) Fiinţă care atacă plante sau animale ori produse vegetale sau animale, provocând pagube. [Pr.: *dă-u*-] – **Dăuna** + suf. -*ător.*

DĂUNĂZI adv. v. **deunăzi.**

DĂUNOS, -OASĂ, *dăunoşi, -oase,* adj. (Rar) Dăunător; *p. ext.* lacom. [Pr.: *dă-u*-] – **Daună** +

suf. -*os*.

DÂLDORĂ s.f. v. **dârdoră.**

DÂLMĂ, *dâlme,* s.f. (Reg.) Formă de relief cu aspect de deal scund, izolat şi cu vârful rotunjit. – Probabil contaminare între **dâmb** şi **gâlmă.**

DÂMB, *dâmburi,* s.n. Formă de relief mai mică decât dealul; colină. * Ridicătură mică de pământ înălţată la marginea unui şanţ, a unei gropi etc. – Din magh. **domb.**

DÂMBOVIŢEAN, -Ă, *dâmboviţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Dâmboviţa. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Dâmboviţa. – **Dâmboviţa** (n. pr.) + suf. -*ean.*

DÂMBOVIŢEANCĂ, *dâmboviţence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Dâmboviţa. * Locuitoare din judeţul Dâmboviţa. – **Dâmboviţean** + suf. -*că.*

DÂMBULEŢ, *dâmbuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *dâmb*; dâmbuşor. – **Dâmb** + suf. -*uleţ.*

DÂMBUŞOR, *dâmbuşoare,* s.n. Dâmbuleţ. – **Dâmb** + suf. -*uşor.*

DÂNSUL, DÂNSA, *dânşii, dânsele,* pron. pers., subst. **1.** Pron. pers. (Ca pronume de politeţe) El, ea. ** Loc. adv. (Pop.) *Ca pe dânsul* (sau *ca pe dânsa*) = straşnic, grozav. **2.** S.m. şi f. (Pop.) Soţ, soţie. **3.** S.f. pl. art. (Pop.; în superstiţii) Ielele. [Gen. -dat.: *dânsului, dânsei, dânşilor, dânselor*] – **De**[4] + **însul.**

DÂRĂ, *dâre,* s.f. **1.** Urmă îngustă şi continuă lăsată pe pământ, pe nisip, pe zăpadă, pe iarbă etc. de un obiect târât sau de o cantitate mică de lichid, de grăunţe etc. vărsate; *p. gener.* urmă. ** Expr. (Fam.) *A face dâră prin barbă* = a face începutul, a stabili un obicei (rău), a crea un precedent. **2.** Dungă, linie; *spec.* dungă, rază de lumină. – Din sl. **dira.**

DÂRDALĂ, *dârdale,* s.f. (Reg.) **1.** Om flecar; *p. ext.* om de nimic. **2.** Mârţoagă, gloabă, darloagă. ** Expr. *A ajunge slugă la dârdală* = a ajunge slugă la dârloagă. – **Dârd [**îi**]** + suf. -*ală.* – v. *dârloagă.*

DÂRDĂI vb. IV. v. **dârdâi.**

DÂRDÂI, *dârdâi,* vb. IV Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A tremura de frig, de frică etc. * (Despre dinţi) A clănţăni de frig, de frică. **2.** (Despre pământ, ferestre etc.) A se cutremura, a se clătina, a dudui. **3.** Fig. (Rar; despre oameni) A trăncăni, a flecări. [Var.: (reg.) **dârdăí** vb. IV.**] –** Onomatopee.

DÂRDÂIALĂ, *dârdâieli,* s.f. Faptul de *a dârdâi*; dârdâit. [Pr.: -*dâ-ia*-] – **Dârdâi** + suf. -*eală.*

DÂRDÂIT s.n. Dârdâială. – V. **dârdâi.**

DÂRDORĂ s.f. (Pop.) **1.** Toi (în desfăşurarea unei acţiuni, a unui proces); zor. ** Expr. *A fi în dârdora însurătorii* = **a)** a ţine cu orice preţ să se însoare; **b)** a fi în plină desfăşurare a căsătoriei. **2.** Belea, bucluc, necaz. * Spaimă. [Var.: **dâldoră** s.f.] – Din bg.**dărdoja.**

DÂRJENIE s.f. v. **dârzenie.**

DÂRLOAGĂ, *dârloage,* s.f. Cal slab, prăpădit şi bătrân; mârţoagă, gloabă, dârdală. ** Expr. *A fi* (sau *a se băga, a ajunge) slugă la dârloagă* = a fi (sau a ajunge) sub conducerea unui om neînsemnat, nevrednic, nepriceput, a ajunge slugă la dârdală. [Var.: (rar) **dârlóg** s.m.] – Et. nec.

DÂRLOG[1]**,** *dârlogi,* s.m. Cureaua frâului la calul de călărie, cu care se conduce animalul; ştreang legat de căpăstru, pe care îl ţine de mână cel care duce calul de aproape, mergând alături de el. – Et. nec.

DÂRLOG[2] s.m. v. **dârloagă.**

DÂRLOGEL, *dârlogei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *dârlog*[1]. – **Dârlog**[1] + suf. -*el.*

DÂRMON, *dârmoane,* s.n. Ciur cu găuri mari pentru cernut seminţele (de cereale). * Conţinutul unui astfel de ciur. – Din ngr. **dromóni,** bg. **dărmon.**

DÂRMOZ, *dârmoji,* s.m. Arbust cu frunze late, cu flori albe şi cu fructe în formă de boabe roşii-negricioase *(Viburnum lantana).* [Var.: **dârmóx** s.m.] – Et. nec.

DÂRMOX s.m. v. **dârmoz.**

DÂRSTĂ, *dârste,* s.f. Piuă rudimentară acţionată de o apă curgătoare, în care se bat dimia, postavul etc. cu ajutorul unor ciocane de lemn. – Cf. bg. **drăstja.**

DÂRVALĂ, *dârvale,* s.f. (Pop.) Muncă grea şi istovitoare; corvoadă. ** Loc. adj. *De dârvală* = **a)** (despre oameni) care îndeplineşte muncile fizice cele mai grele, mai neplăcute; **b)** (despre haine, îmbrăcăminte) care se poartă la lucru, care poate fi rupt, murdărit; **c)** (despre cai) prost. ** Expr. *A rămâne de dârvală* = a rămâne pe drumuri, a nu mai avea posibilităţi de trai. *A face (pe cineva) de dârvală* = a ocărî, a batjocori, a face de două parale. – Et. nec.

DÂRZ, -Ă, *dârji, -ze,* adj. **1.** (Despre fiinţe sau manifestările lor) Îndrăzneţ, curajos, cutezător. * Aprig, înverşunat. *Luptă dârză.* **2.** (Despre fiinţe sau manifestările lor) Neînduplecat, neclintit; *p. ext.* îndărătnic, încăpăţânat. **3.** (Despre fiinţe sau manifestările lor) Mândru, semeţ, ţanţoş. [Pl. şi: (m.) *dârzi*, (f.) *dârze*] – Din sl. **drúzú.**

DÂRZENIE s.f. Faptul de a fi *dârz*; fire sau manifestare dârză. **1.** Îndrăzneală, curaj, hotărâre, cutezanţă. * Înverşunare. **2.** Neînduplecare, perseverenţă; *p. ext.* îndărătnicie, încăpăţânare. **3.** Mândrie, semeţie. [Var.: (reg.) **dârjénie** s.f.] – **Dârz** + suf. *-enie.*

DÂRZIE s.f. (Pop.) Dârzenie. – **Dârz** + suf. *-ie.*

DE[1] conj. **I.** (Exprimă raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o propoziţie condiţională) În cazul că, dacă. **2.** (Precedat de "şi", introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi, şi dacă. *Obraznicul, şi de-i cu obraz, tot fără obraz se poartă.* * Chiar dacă. **3.** (Introduce o propoziţie finală). Ca (să), pentru ca (să). **4.** (Introduce o propoziţie consecutivă) Încât, că. **5.** (În legătură cu "ce", introduce o propoziţie cauzală) Fiindcă, pentru că. **6.** (Introduce o propoziţie subiectivă) Dacă. * Că. **7.** (Introduce o propoziţie interogativă indirectă) Dacă. **8.** (Introduce o propoziţie completivă directă sau indirectă) Să. **9.** (Introduce o propoziţie atributivă) *Are obicei de aruncă scrisorile.* **10.** (Introduce o propoziţie predicativă) În aşa fel încât, în situaţia să... **II.** (Exprimă raporturi de coordonare) **1.** (Pop.; leagă două propoziţii copulative) Şi. **2.** (În corelaţie cu sine însuşi, introduce propoziţii disjunctive) Sau... sau, ori... ori. **III.** (Introduce propoziţii optative) O, dacă...!. **IV.** ** (În expr.) *De ce.... de ce* sau *de ce... de aceea..., de ce... tot...* = cu cât... cu atât... – Cf. alb. **de.**

DE[2] interj. **1.** Introduce afirmaţii şi replici, exprimând: **a)** nedumerire, şovăială, nesiguranţă; **b)** resemnare; **c)** nepăsare faţă de cineva. *Apoi de! ce să-ţi fac!;* **d)** supărare; **e)** ironie. **2.** (Introduce replici care exprimă o atitudine de negare sau de dezaprobare) Ia te uită, asta-i acum. [Var.: (**1**, reg.) **dă**, (**2**, pop.) **dec** interj.] – Onomatopee.

DE[3] interj. Exclamaţie cu care se îndeamnă caii la mers. – Onomatopee.

DE[4] prep. **I.** (Introduce un atribut) **1.** (Atributul exprimă natura obiectului determinat) *Spirit de iniţiativă. Vinde ţesături de cele mai noi.* * (În titlurile de nobleţe) *Ducele de Burgundia.* **2.** (Atributul exprimă materia Materia propriu-zisă din care este confecţionat un lucru) Făcut din... *Căsuţa lui de paiantă.* (Atributul exprimă materia Determinând un substantiv cu înţeles colectiv, atributul arată elementele constitutive) Compus din... *Roiuri de albine.* **3.** (Atributul arată conţinutul) Care conţine, cu. *Un pahar de apă.* **4.** (Atributul exprimă un raport de filiaţie) *Un pui de căprioară.* **5.** (Atributul arată apartenenţa) *Crengi de copac.* **6.** (Atributul arată autorul) *Un tablou de Ţuculescu.* **7.** (Atributul determinând substantive de origine verbală sau cu sens verbal arată: Subiectul acţiunii) *Începutul de toamnă;* (Atributul determinând substantive de origine verbală sau cu sens verbal arată: Obiectul acţiunii) *Constructor de vagoane.* **8.** (Atributul exprimă relaţia) În ce priveşte. *Prieten de joacă.* **9.** (Atributul arată locul existenţei) Care se găseşte (în, la), din partea... * (În nume topice) *Filipeştii de pădure.* (Atributul arată punctul de plecare în spaţiu) *Plecarea de acasă.* (atributul exprimă concomitent şi natura obiectului determinat) *Aer de munte.* **10.** (Atributul arată timpul) Care trăieşte sau se petrece în timpul..., care datează din... *Plănuiau amândoi viaţa lor de mâine. *** Loc. adj. *De zi cu zi* = zilnic. **11.** (Atributul arată provenienţa) *Cizme de împrumut.* **12.** (Atributul arată destinaţia obiectului determinat) *Sală de dans.* **13.** (Atributul reprezintă termenul care în realitate este determinat de calificativul precedent) *Primi o frumuseţe de cupă.* Loc. adj. *Fel de fel de...* = felurite. **II.** (Introduce un nume predicativ) **1.** (Numele predicativ exprimă natura obiectului determinat) *Cine e de vină?. *** Expr. *A fi de...* = a avea... *Suntem de aceeaşi vârstă.* * (Numele predicativ arată materia) Făcut din... *Haina e de tergal.* * (Numele predicativ exprimă apartenenţa) *Era de-ai noştri.* **2.** (Predicatul nominal, alcătuit din verbul "a fi" şi un supin, exprimă necesitatea) *E de preferat să vii.* **III.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) **1.** (Complementul arată locul de plecare al acţiunii) Din locul... (sau dintr-un loc). *Se ridică de jos.* **2.** (Complementul arată locul unde se petrece acţiunea) În, la. **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) **1.** (Complementul arată momentul iniţial al acţiunii) Începând cu... *De mâine.* **2.** (Complementul arată timpul în care se petrece acţiunea) La, cu ocazia.... *De Anul Nou merg la mama.* **3.** (Leagă elemente de acelaşi fel care se succedă în timp, după, cu: în construcţii cu funcţiune de complement circumstanţial de timp) *Zi de zi. An de an;* (Leagă elemente de acelaşi fel care se succedă în timp, după, cu: în construcţii cu funcţiune de complement circumstanţial de mod) *Fir de fir;* (Leagă elemente de acelaşi fel care se succedă în timp, după, cu: în construcţii cu funcţiune de complement circumstanţial de loc) *Casă de casă* = în toate casele, pretutindeni. (Leagă elemente de acelaşi fel care se succedă în timp, după, cu: în construcţii cu funcţiune de complement direct) *Om de om* = pe toţi oamenii. (Leagă elemente de acelaşi fel care se succedă în timp, după, cu: în construcţii cu funcţiune de subiect) *Trece spre miazănoapte nor de nor.* **4.** (Complementul are sens iterativ) *A văzut filmul de trei ori.* **V.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) Din cauza... * (Complementul este

exprimat prin adjective) Din cauză că sunt (eşti etc.) sau eram (am fost etc.)... *Şi plângeam de supărată.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) Pentru. *Roşii de salată.* * (Complementul este exprimat printr-un verb la supin) Ca să..., pentru a... **VII.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) **1.** (În loc. adv.) *De fapt. De bună seamă.* **2.** (Complementul arată cantitatea, măsura) *Uşă înaltă de trei metri.* * (Complementul arată mijlocul de schimbare, de cumpărare sau de vânzare) În schimbul a..., cu..., pentru... **3.** (Complementul are şi sens consecutiv; în loc. adj. şi adv.) *De moarte* = îngrozitor, teribil. *De minune* = admirabil. *De mama focului* = cu mare intensitate, în gradul cel mai înalt. **4.** (Complementul determină un adjectiv sau un adverb la gradul pozitiv) *Aud cât se poate de bine.* * (Determinând un adverb la gradul comparativ, complementul exprimă termenul de comparaţie) *Mai presus de toate îmi place muzica.* **VIII.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie) În ce priveşte, cât despre, privitor la... (complementul determină un adjectiv) *Bun de gură;* (complementul determină o construcţie folosită ca termen de comparaţie) *De iute, e iute ca focul;* (complementul determină un verb) *De foame aş răbda, dar mi-e somn.* **IX.** (Introduce un complement de agent) *Aceste adunări se convocau de sindicatul întreprinderii.* **X.** (Introduce un complement indirect). **1.** (După verbe) *S-a apropiat de mine.* **2.** (După expresii verbale ca "e bine" şi după interjecţii ca "vai") Pentru. ** Expr. *A fi ceva (sau a nu fi nimic) de cineva (sau de capul cuiva)* = a avea o oarecare valoare (sau a nu avea nici una). **3.** (După verbe ca "a lua", "a lăsa" etc.) Ca, drept. *M-a luat de nebun.* **4.** (În legătură cu construcţii distributive) Pentru. *S-au împărţit câte trei cărţi de om.* **5.** (După adjective ca "vrednic", "demn", "bucuros" etc.) *Bucuros de oaspeţi.* * (Complementul este exprimat printr-un verb la infinit) *Capabil de a învăţa.* **XI.** (În construcţii cu funcţie de complement direct) **1.** (Complementul are sens partitiv) Ceva din, o parte din... *Învăţam de toate.* **2.** (Complementul este exprimat printr-un supin) În ce priveşte, cu. *Am terminat de scris.* ** Expr. *A avea de (+ supin)* = a trebui să..., a voi.... **3.** (Pop.; înaintea unui verb la infinitiv) *A încetat de a plânge.* **4.** (În imprecaţii) *Bat-o Dumnezeu de babă.* **XII.** (În construcţii cu funcţiune de subiect) **1.** (Pop.; construcţia prepoziţională are sens partitiv) *Scrie cu arginţel, că de-acela-i puţintel.* **2.** (Subiectul este exprimat printr-un verb, la supin) *E uşor de văzut.* – Lat. **de.**

DE[6] prep. **I.** **1.** (Face legătura dintre numeralele cardinale şi substantivele determinate – după majoritatea numerelor cardinale de la 20 în sus) *O mie de lei;* (Face legătura dintre numeralele cardinale şi substantivele determinate – după numerale cu valoare nehotărâtă, ca "zeci", "sute" etc.) *Mii de fluturi mici albaştri;* (Face legătura dintre numeralele cardinale şi substantivele determinate – în structura numeralelor cardinale de la 20 000 în sus, înaintea pluralului "mii") *O sută de mii.* **2.** (Face legătura dintre articolul adjectival "cel, cea" şi numeralul ordinal, începând de la "al doilea", "a doua ") *Celui de-al treilea lan.* **II.** Element de compunere formând cuvinte care se scriu împreună, locuţiuni care se scriu în două sau mai multe cuvinte. **1.** În adverbe sau locuţiuni adverbiale, ca: "deasupra, dedesupt, de aceea, de cu seară" etc. **2.** În propoziţii sau locuţiuni prepoziţionale, ca: "despre, dintre, dinaintea, de dindărătul" etc. **3.** În conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale, ca: "de cum, de când, de vreme ce, deoarece" etc. **4.** (Rar) Formează substantive, adjective şi verbe, ca: "decurge, dedulci, demâncare, deplin". – Lat. **de.**

DE[5] pron. rel., invar. (Pop.) Care, ce. *Omul de-l văzuşi.* – Et. nec.

DEADWEIGHT s.n. Capacitatea maximă de încărcare a unei nave comerciale, reprezentând rezervele de combustibil, de ulei şi de apă, proviziile şi încărcătura utilă (inclusiv echipajul şi pasagerii cu bagajele lor). [Pr.: *dédueit*] – Cuv. engl.

DEAL, *dealuri,* s.n. **1.** Formă de relief pozitivă care se prezintă ca o ridicătură a scoarţei pământului mai mică decât muntele, dar mai mare decât colina. ** Loc. adv. *La deal* = în sensul urcuşului, în sus. ** Loc. prep. *(De) la deal de...* = mai sus de..., în sus de... ** Expr. (Fam.) *Dă la deal, dă la vale* = se sileşte în toate chipurile, încearcă toate posibilităţile. *Greu la deal şi greu la vale* = oricum faci, e tot greu. *Ce mai la deal, la vale* = **a)** ce să mai lungim vorba de pomană, ce mai încoace şi încolo, e inutil să mai discutăm; **b)** să spunem lucrurilor pe nume. *Deal cu deal se întâlneşte, dar (încă) om cu om*, se spune cu ocazia unei întâlniri neaşteptate sau în nădejdea unei revederi posibile. **2.** (Reg.) Regiune de vii; vie, podgorie. * Zonă a ogoarelor. – Din sl. **dělŭ.**

DEAMBULATORIU, -IE, *deambulatorii,* adj., s.n. **1.** Adj. De plimbare, care este în legătură cu plimbarea. **2.** S.n. Loc de circulaţie în prelungirea navelor laterale, în spatele altarului din absida centrală a unei biserici romane sau gotice. [Pr.: *de-am-*] – Din fr. **déambulatoire.**

DEAMBULAŢIE s.f. (Rar) Mers; plimbare. [Pr.: *de-am÷,* – Var.: **deambulaţiúne** s.f.] – Din fr.

déambulation.
DEAMBULAŢIUNE s.f. v. **deambulaţie**.
DEASUPRA adv. În partea de sus, în partea imediat superioară; sus, peste (ceva). ** *Pe deasupra* = **a)** peste ceva; **b)** în plus, în afară de...; **c)** fără a adânci lucrurile, superficial. ** (Cu valoare de prepoziţie, cu determinări în genitiv) *Deasupra casei.* ** Expr. *A fi deasupra nevoii* = a fi scăpat de o nevoie, a fi ieşit (cu bine) dintr-un moment sau dintr-o situaţie (materială) grea, a se afla în afară de pericol. [Var.: (reg.) **dasúpra** adv.] – **De**[4] + **asupra.**
DEBACLU, *debacluri,* s.n. Rupere şi pornire a gheţii prinse între malurile unui curs de apă; zăpor. – Din fr. **débâcle.**
DEBALASTA, *debalastez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă de balast. – **Des**[1]**-** + **balast.**
DEBANDADĂ s.f. Neorânduială, dezordine; dezorientare, zăpăceală. – Din fr. **débandade.**
DEBARA, *debarale,* s.f. Încăpere mică, anexă într-o locuinţă, întrebuinţată pentru depozitarea obiectelor care se folosesc mai rar, a vechiturilor etc. – Din fr. **débarras.**
DEBARASA, *debarasez,* vb. I. Refl. A se degaja, a se descotorosi de ceva sau de cineva (care incomodează, care supără). – Din fr. **débarrasser.**
DEBARASARE, *debarasări,* s.f. Acţiunea de *a debarasa*. – V. **debarasa.**
DEBARASAT, -Ă, adj. (Despre suprafeţe) Degajat. – V. **debarasa.**
DEBARASOR, -OARE, *debarasori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care degajează mesele într-un local de consum de tacâmurile folosite, de resturile alimentare etc. – Din fr. **débarasseur.**
DEBARCA, *debárc,* vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. A (se) da jos, a coborî pe mal de pe o navă; *p. ext.* a coborî din tren sau din alt vehicul. * Intranz. A ataca ţărmul inamic cu trupe aduse pe nave (speciale). * (Rar; glumeţ) A descinde (într-o localitate sau într-un loc). **2.** Tranz. (Fam.) A înlătura (pe cineva) dintr-un post de conducere, de răspundere; a da afară, a concedia. – Din fr. **débarquer.**
DEBARCADER, *debarcadere,* s.n. Loc pe malul unei ape sau pe un chei, într-un port, amenajat special şi prevăzut cu utilaj adecvat pentru îmbarcarea şi debarcarea călătorilor, a animalelor sau a unor materiale. – Din fr. **débarcadére.**
DEBARCARE, *debarcări,* s.f. Acţiunea de *a debarca* şi rezultatul ei. ** *Staţie de debarcare* = punct final al unei călătorii. *Navă de debarcare* = navă special construită, cu prora plată şi dreaptă, pentru a permite apropierea maximă de uscat în vederea debarcării de trupe şi de materiale. – V. **debarca.**
DEBAVURA, *debavurez,* vb. I. Tranz. A îndepărta prin ştanţare, dăltuire, polizare etc. bavura de pe piesele matriţe, turnate, laminate etc. – **Des**[1]**-** + **bavură.**
DEBAVURARE, *debavurări,* s.f. Acţiunea de *a debavura* şi rezultatul ei. – V. **debavura.**
DEBIL, -Ă, *debili, -e*, adj. (Despre fiinţe) Lipsit de rezistenţă la eforturi fizice şi la boli; firav, plăpând, slăbuţ. ** (Substantivat) *Debil mintal* = persoană care suferă de debilitate mintală. – Din fr. **débile,** lat. **debilis.**
DEBILITA, *debilitez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină debil. – Din fr. **débiliter,** lat. **debilitare.**
DEBILITANT, -Ă, *debilitanţi, -te,* adj. Care debilitează, care slăbeşte. – Din fr. **débilitant.**
DEBILITARE, *debilitări,* s.f. Faptul de *a (se) debilita*; debilitate. – V. **debilita.**
DEBILITAT, -Ă, *debilitaţi, -te*, adj. Slăbit, anemiat; firav. – V. **debilita.**
DEBILITATE, *debilităţi,* s.f. Faptul de a fi debil; stare de slăbiciune a organismului, însoţită de scăderea rezistenţei la eforturi şi la boli, datorită subnutriţiei, unor boli cronice etc. ** *Debilitate mintală* = formă de înapoiere mintală, mai puţin gravă decât idioţia sau imbecilitatea, în care individul nu poate depăşi însuşirea cunoştinţelor corespunzătoare primelor patru clase elementare. – Din fr. **débilité,** lat. **debilitas, -atis.**
DEBIT[1]**,** *debite,* s.n. **1.** Tutungerie. * (Înv.) *Debit de băuturi spirtoase* = cârciumă. **2.** (Înv.) Vânzare, desfacere continuă de mărfuri cu amănuntul. **3.** Cantitatea de fluid sau de pulbere fină care trece, într-o unitate de timp, printr-o secţiune a unei albii, a unei conducte sau a unui canal. ** *Debit instalat* = valoare maximă a debitului de apă care poate fi utilizat în scopuri energetice de turbinele unei centrale hidroelectrice. * Cantitatea de material sau de obiecte produse de o maşină sau de o instalaţie într-o unitate de timp. *Debit de energie* = energie debitată de o instalaţie într-o unitate de timp. * (Med.) *Debit cardiac* = cantitatea de sânge expulzată de ventriculul stâng în aortă la fiecare contracţie a inimii sau în cursul unui minut. * (Mil.) *Debit de foc* = numărul de lovituri care poate fi atras de o gură într-o anumită unitate de timp. * Fig. Afluenţă (precipitată), torent de cuvinte în vorbirea cuiva. – Din fr. **débit.**
DEBIT[2]**,** *debite,* s.n. **1.** Datorie pe care o are o persoană creditată. **2.** Coloană într-un registru de contabilitate sau într-un extras dintr-un asemenea registru, în care se înscriu

sporurile de activ sau, respectiv, reducerile de pasiv; (concr.) sumă înscrisă în această coloană. – Din fr. **débit,** lat. **debitum.**

DEBITA[1], *debitez,* vb. I. Tranz. **1.** A vinde marfă cu amănuntul. **2.** A furniza o cantitate de fluid, de material pulverulent, de energie etc. * Fig. A spune, a rosti ceva (neînsemnat, plictisitor); a recita, a declama. **3.** A tăia un material în bucăţi cu formele şi dimensiunile adecvate pentru folosirea sau prelucrarea lui ulterioară. – Din fr. **débiter.**

DEBITA[2], *debitez,* vb. I. Tranz. A trece, a înregistra în contul unei persoane, al unei întreprinderi etc. mărfurile care i-au fost predate sau sumele de bani care i-au fost plătite. – Din fr. **débiter.**

DEBITANT, -Ă, *debitanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care vinde într-un debit[1] **(1)**. * (Înv.) Persoană care desface marfă cu amănuntul. – Din fr. **débitant.**

DEBITARE[1], *debitări,* s.f. Acţiunea de *a debita*[1] şi rezultatul ei. – V. **debita**[1].

DEBITARE[2], *debitări,* s.f. Faptul de *a debita*[2]; înscriere a unei sume în coloana de debit[2] a unui cont. – V. **debita**[2].

DEBITEZĂ, *debiteze,* s.f. Piesă din material refractar prevăzută cu o deschidere prin care se trage sticla topită la fabricarea geamurilor. – Din fr. **débitése.**

DEBITMETRU, *debitmetre,* s.n. Instalaţie sau instrument pentru măsurarea debitului [1] **(3)** unui fluid care curge printr-o conductă. – Din fr. **débitmétre.**

DEBITOR, -OARE, *debitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre sume de bani) Care se găseşte la debitul[2] unui cont; datorat. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană fizică sau juridică) care datorează creditorului mărfuri sau sume de bani; datornic. – Din fr. **débiteur,** lat. **debitor.**

DEBLEIERE, *debleieri,* s.f. Ansamblu de operaţii efectuate pentru realizarea unui debleu. [Pr.: *-ble-ie-*] – Din **debleu** (după fr. *déblayage).*

DEBLEU, *debleuri,* s.n. Săpătură făcută sub nivelul terenului natural în vederea executării platformei unui drum ori a unei căi ferate sau a construirii unui canal deschis. – Din fr. **déblai.**

DEBLOCA, *deblochez,* vb. I. Tranz. **1.** A degaja un drum de obstacole, de oameni, de vehicule etc. spre a-l reda circulaţiei. * A pune, a aduce o maşină, un aparat blocat etc. în stare de funcţionare. **2.** A scoate de sub blocare bani sau valori băneşti. **3.** A scoate un ofiţer din cadrul activ al armatei. – Din fr. **débloquer.**

DEBLOCARE, *deblocări,* s.f. Acţiunea de *a debloca* şi rezultatul ei. – V. **debloca.**

DEBORDA, *debordez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre ape curgătoare, la pers. 3) A ieşi din albie; a se revărsa; (despre lichidul dintr-un vas) a da pe din afară; (despre vase) a nu mai cuprinde conţinutul, a lăsa să curgă pe din afară; a fi prea plin. **2.** Intranz. şi tranz. A vărsa, a vomita. – Din fr. **déborder.**

DEBORDANT, -Ă, *debordanţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care se revarsă. – Din fr. **débordant.**

DEBORDARE, *debordări,* s.f. Acţiunea *de a deborda*. – V. **deborda.**

DEBREIA, *debreiez,* vb. I. Tranz. A desface legătura dintre două mecanisme cuplate printr-un ambreiaj. – Din fr. **débrayer.**

DEBREIAJ, *debreiaje,* s.n. Debreiere. – Din fr. **débrayage.**

DEBREIERE, *debreieri,* s.f. Acţiunea de *a debreia* şi rezultatul ei; debreiaj. – V. **debreia.**

DEBREŢIN, *debreţini,* s.m. Cârnat preparat dintr-un amestec de carne tocată de vită şi de porc, introdus în intestine subţiri de porc şi segmentat prin răsucirea unor bucăţi de câte circa 10 cm. – Din germ. **Debreziner.**

DEBURAJ s.n. **1.** Deburare. **2.** Deşeurile obţinute în urma deburajului **(1)**. – Din fr. **débourrage.**

DEBURARE s.f. Operaţie de curăţare a cardelor de impurităţile şi de fibrele scurte rămase în urma cardării; deburaj **(1)**. – Cf. fr. **débourrer.**

DEBURBAJ s.n. **1.** Deburbare. **2.** Spălare a minereului. – Din fr. **débourbage.**

DEBURBARE, *deburbări,* s.f. Operaţie de limpezire a mustului de struguri şi de separare a lui de resturile solide; deburaj. – Cf. fr. **débourber**.

DEBURSA, *debursez,* vb. I. Tranz. A cheltui, a plăti (din buzunar). – Din fr. **débourser.**

DEBUSOLA, *debusolez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism) A dezorienta. – Din fr. **déboussoler.**

DEBUSOLARE, *debusolări,* s.f. Acţiunea de *a debusola* şi rezultatul ei. – V. **debusola.**

DEBUSOLAT, -Ă, *debusolaţi, -te,* adj. Dezorientat. – V. **debusola.**

DEBUŞA, *debuşez,* vb. I. Intranz. A ieşi dintr-un loc îngust, dintr-un loc acoperit. – Din fr. **déboucher.**

DEBUŞARE s.f. Acţiunea de *a debuşa*. – V. **debuşa.**

DEBUŞEU, *debuşeuri,* s.n. **1.** Piaţă pe care producătorii îşi pot desface produsele uşor şi în mari cantităţi. **2.** (În sintagma) *Debuşeul podului* = debitul maxim de apă care poate curge pe sub un pod, astfel încât, de la nivelul apei până la partea de jos a podului, să

mai rămână un anumit spaţiu liber de siguranţă. [Pl. şi: *debuşee*] – Din fr. **débouché.**

DEBUT, *debuturi,* s.n. Începutul (primele manifestări, primii paşi ai) cuiva într-o profesiune, într-o activitate (artistică, literară etc.); operă, lucrare care constituie acest început. – Din fr. **début.**

DEBUTA, *debutez,* vb. I. Intranz. A-şi face debutul într-o carieră, pe scenă etc.; (despre un autor) a publica prima lucrare. – Din fr. **débuter.**

DEBUTANT, -Ă, *debutanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care se găseşte la începutul unei cariere (artistice); *p. ext.* persoană fără experienţă; începător, novice. – Din fr. **débutant.**

DEBYE s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a momentului electric. [Pr.: *debái.* – Abr.: *D*] – Din engl., fr. **debye.**

DEC interj. v. **de**[2]**.**

DECA- Element de compunere care însemnează "zece" şi serveşte la formarea unor substantive şi adjective. – Din ngr. **déka.**

DECABRIST, -Ă, *decabrişti, -ste,* s.m. şi f. Decembrist. – Din rus. **dekabrist.**

DECACORD, *decacorduri,* s.n. Vechi instrument muzical, asemănător cu harpa, având zece coarde. – Din fr. **décachorde.**

DECADAL, -Ă, *decadali, -e*, adj. Care se referă la o perioadă de zece zile. – **Decadă** + suf. *-al.*

DECADĂ, *decade,* s.f. **1.** Perioadă de zece zile consecutive. * (Urmat de determinări în genitiv) Perioadă de zece zile consecutive dedicată unui eveniment sau unei activităţi de seamă. *Decada cărţii.* **2.** Deceniu. – Din fr. **décade.**

DECADENT, -Ă, *decadenţi, -te,* adj. **1.** Care se găseşte în decadenţă, în declin. **2.** Care prezintă caracterele decadentismului; propriu decadentismului. – Din fr. **décadent.**

DECADENTISM s.n. Denumire generică dată tendinţelor unor curente literar-artistice de la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX de către propriii protagonişti, care opun realităţii o lume a stărilor de spirit subiective, considerată ca singura autentică. – Din fr. **décadentisme. –** V. *simbolism*

DECADENŢĂ, *decadenţe,* s.f. **1.** Declin, regres. **2.** Decădere, degradare morală. – Din fr. **décadence,** lat. **decadentia.**

DECADRAJ, *decadraje,* s.n. Defect survenit la proiecţia unui film, care constă în apariţia pe ecran a două imagini vecine despărţite printr-o dungă neagră. – Din fr. **décadrage.**

DECAEDRU, *decaedre,* s.n. Poliedru cu zece feţe. [Pr.: *-ca-e-*] – Din fr. **décaédre.**

DECAFEINIZA, *decafeinizez,* vb. I. Tranz. A extrage cafeina din boabele verzi de cafea sau din reziduurile de ceai în vederea obţinerii cafeinei sau a cafelei dietetice fără cafeină. [Pr.: *-fe-i-*] – După fr. **décaféiner.**

DECAFEINIZARE*, decafeinizări,* s.f. Acţiunea de "a decafeiniza" şi rezultatul ei. [Pr.: *-fe-i-*] – V. **decafeiniza.**

DECAFEINIZAT, -Ă, *decafeinizaţi, -te,* adj. Care nu mai conţine cafeină, căruia i s-a extras cafeina. [Pr.: *-fe-i-*] – V. **decafeiniza.**

DECAGON, *decagoane*, s.n. Poligon cu zece laturi. – Din fr. **décagone.**

DECAGONAL, -Ă, *decagonali, -e*, adj. (Despre suprafeţe) În formă de decagon; (despre corpuri geometrice) care are ca bază un decagon. – Din fr. **décagonal.**

DECAGRAM, *decagrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu zece grame. – Din fr. **décagramme.**

DECALA, *decalez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) distanţa în spaţiu sau în timp în raport cu ceva, de obicei în raport cu ceva stabilit iniţial; a (se) produce un decalaj. * Tranz. A distanţa două sau mai multe sisteme tehnice ori organe ale aceluiaşi sistem tehnic în vederea asigurării condiţiilor optime de funcţionare. – Din fr. **décaler.**

DECALAJ, *decalaje,* s.n. Distanţare în spaţiu a două obiecte în raport cu poziţia iniţială a unuia faţă de celălalt; distanţare în timp a două sau mai multe fapte sau evenimente. * Fig. Dezacord, nepotrivire între situaţii, concepţii, evenimente sau fapte. – Din fr. **décalage.**

DECALARE, *decalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) decala* şi rezultatul ei; distanţare în spaţiu sau în timp; rămânere în urmă; *fig.* nepotrivire, dezacord între situaţii, evenimente, concepţii etc. – V. **decala.**

DECALC, *decalcuri,* s.n. **1.** Procedeu care permite decalcarea. * Hârtie obţinută prin decalcare. **2.** (Lingv.) Calc **(2)**. – Din fr. **décalque.**

DECALCA, *decálc,* vb. I. Tranz. **1.** A copia, a transpune un desen copiat pe o hârtie transparentă, pe o altă hârtie, pe o placă, pe o stofă etc. **2.** (Lingv.) A calchia. – Din fr. **décalquer.**

DECALCARE, *decalcări,* s.f. Acţiunea de *a decalca* şi rezultatul ei. – V. **decalca.**

DECALCIFIA, *decalcifiez,* vb. I. Refl. şi tranz. A pierde sau a face ca organismul să piardă calciul din ţesutul osos sau din dinţi. * Refl. (Despre ţesuturi) A-şi pierde o cantitate de

săruri de calciu. [Pr.: -*fi-a÷,* – Var.: **decalcificá** vb. I.] – Din fr. **décalcifier.**

DECALCIFIANT, *decalcifianţi,* s.m. **1.** Substanţă alcătuită din acizi organici, acizi anorganici, săruri, zaharuri etc. folosită pentru eliminarea sărurilor de calciu din pieile aflate în procesul de tăbăcire. **2.** Substanţă folosită pentru micşorarea durităţii apelor calcaroase. [Pr.: -*fi-ant*] – Din fr. **décalcifiant.**

DECALCIFIAT, -Ă, *decalcifiaţi, -te,* adj. Care a pierdut calciul, care are o cantitate insuficientă de calciu. [Pr.: -*fi-at.* – Var.: **decalcificát, -ă** adj.] – V. **decalcifia.**

DECALCIFICA vb. I. v. **decalcifia.**

DECALCIFICARE s.f. v. **decalcifiere.**

DECALCIFICAT, -Ă, adj. v. **decalcifiat.**

DECALCIFIERE, *decalcifieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) decalcifia* şi rezultatul ei. **1.** Demineralizare a ţesutului osos şi a dinţilor, urmată de scăderea rezistenţei oaselor şi de deformări ale acestora. **2.** Operaţie de eliminare a sărurilor de calciu din pieile aflate în procesul de tăbăcire. [Pr.: -*fi-e÷,* – Var.: **decalcificáre** s.f.] – V. **decalcifia.**

DECALCOMANIE s.f. Procedeu de decorare a unor obiecte de sticlă, porţelan etc. prin transpunerea pe suprafaţa lor a imaginilor de pe o hârtie specială, folosită ca suport provizoriu. – Din fr. **décalcomanie.**

DECALIBRA, pers. 3 *decalibrează,* vb. I. Refl. (Despre ţeava armelor de foc) A se lărgi în urma uzurii sau a unui accident de tragere, a-şi deforma calibrul. – **Des**[1]**- + calibru.**

DECALIBRARE, *decalibrări,* s.f. Acţiunea de *a se decalibra* şi rezultatul ei. – V. **decalibra.**

DECALIBRAT, -Ă, *decalibraţi, -te,* adj. (Despre ţeava armelor de foc) Lărgit în urma uzurii sau a unui accident de tragere. – V. **decalibra.**

DECALITRU, *decalitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volum egală cu zece litri. – Din fr. **décalitre.**

DECALOG s.n. Cele zece porunci religioase şi morale din Vechiul Testament, revelate de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai. – Din fr. **décalogue.**

DECALVANT, -Ă, *decalvanţi, -te,* adj. Care provoacă căderea părului. – Din fr. **décalvant.**

DECALVAŢIE, *decalvaţii,* s.f. **1.** (Rar) Calviţie. **2.** Pedeapsă, în vechiul drept, care consta în raderea părului de pe capul condamnaţilor. – Din fr. **décalvation,** lat. **decalvatio.**

DECAMERON, *decameroane,* s.n. Operă literară epică conţinând povestiri narate pe parcursul a zece zile. *"Decameronul" lui Boccaccio.* – Din fr. **décaméron,** it. **decamerone.**

DECAMETRU, *decametri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu zece metri. * Instrument de măsură pentru lungime, format dintr-o panglică sau un lanţ de zece metri, care serveşte la măsurători de teren. – Din fr. **décamétre.**

DECAN, -Ă, *decani, -e,* subst. **1.** S.m. şi f. Membru al corpului profesoral universitar însărcinat cu conducerea unei facultăţi; grad deţinut de această persoană. **2.** S.m. Persoană (aleasă dintre avocaţi) care conducea baroul avocaţilor. **3.** S.m. Persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare în anumite corpuri constituite. **4.** S.m. (În biserica anglicană) Conducător al unui colegiu de preoţi, al unei instituţii religioase sau al unui local de cult. *Decanul de Canterbury.* **5.** Decurion. – Din lat. **decanus,** germ. **Dekan.**

DECANAL, -Ă, *decanali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De decanat; de decan. **2.** S.f. Lucrare scrisă la facultăţile tehnice, echivalând cu un examen parţial. – Din fr. **décanal.**

DECANAT, *decanate,* s.n. **1.** Demnitatea de decan; birourile unde lucrează decanul (şi personalul ajutător). **2.** Organul de conducere al unei facultăţi. – Din fr. **decanat,** lat. **decanatus**. Cf. germ. **Dekanat**.

DECANTA, *decantez,* vb. I. Tranz. A limpezi un lichid tulbure, în care se află particule solide în suspensie, scurgând lichidul limpezit după sedimentarea particulelor pe fundul vasului. * A curăţa de impurităţi, a înlătura murdăria. * Fig. A limpezi, a clarifica, a lămuri. – Din fr. **décanter.**

DECANTARE, *decantări,* s.f. Faptul de *a decanta*; limpezirea unui lichid care conţine particule solide în suspensie; decantaţie. – V. **decanta.**

DECANTAŢIE, *decantaţii,* s.f. Decantare. – Din fr. **décantation.**

DECANTOR, *decantoare,* s.n. Aparat care serveşte la decantare, format dintr-un recipient sau bazin, camere de colectare şi evacuare şi conducte de deservire. – Din fr. **décanteur.**

DECAPA, *decapez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăţa de acizi sau de grăsimi o suprafaţă metalică în vederea operaţiilor ulterioare. **2.** A nivela un teren sau un pavaj de asfalt prin înlăturarea unui strat subţire de la suprafaţă. **3.** A trata pieile sau blănurile cu soluţii ale unor acizi sau săruri în vederea conservării lor temporare sau pentru prelucrarea ulterioară. – Din fr. **décaper.**

DACAPAJ, *decapaje,* s.n. Decapare. – Din fr. **décapage.**
DECAPANT, *decapante,* s.n. Amestec de substanţe chimice cu acţiune dizolvantă asupra oxizilor, grăsimilor etc., folosit în operaţia de decapare. – Din fr. **décapant.**
DECAPARE, *decapări,* s.f. Acţiunea de *a decapa* şi rezultatul ei; curăţire, nivelare, decapaj. – V. **decapa.**
DECAPATOR, *decapatori,* s.m. (Chim.) Decapant. – **Decapa** + suf. -*tor.*
DECAPITA, *decapitez,* vb. I. Tranz. A ucide sau a executa pe cineva prin tăierea capului; a tăia capul cuiva. * A separa capul bovinelor de corpul lor la abator. – Din fr. **décapiter,** lat. **decapitare.**
DECAPITARE, *decapitări,* s.f. Acţiunea de *a decapita* şi rezultatul ei; decapitaţie. – V. **decapita.**
DECAPITAT, -Ă, *decapitaţi, -te,* adj. Ucis, executat prin tăierea capului; căruia i s-a tăiat capul. – V. **decapita.**
DECAPITAŢIE, *decapitaţii,* s.f. Decapitare. – Din fr. **décapitation.**
DECAPOD, *decapode,* s.n. **1.** (La pl.) Ordin de crustacee cu zece picioare; (şi la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. **2.** (La pl.) Ordin de cefalopode care au zece tentacule şi un rudiment de cochilie; (şi la sg.) moluscă din acest ordin. **3.** (Tehn.) Locomotivă cu aburi cu cinci osii motoare cuplate, folosită la trenurile de marfă. – Din fr. **décapodes.**
DECAPOTA, *decapotez,* vb. I. Tranz. A strânge sau a ridica capota unui automobil. – Din fr. **décapoter.**
DECAPOTABIL, -Ă, *decapotabili, -e,* adj. (Despre automobile) A cărui capotă se poate strânge sau ridica după necesitate. – Din fr. **décapotable.**
DECAPOTARE, *decapotări,* s.f. Acţiunea de *a decapota.* – V. **decapota.**
DECAPSULA, *decapsulez,* vb. I. Tranz. **1.** A separa capsulele de pe tulpinile de in recoltate şi uscate, în vederea obţinerii seminţelor de in şi a fibrelor textile; a decortica. **2.** A îndepărta, pe cale chirurgicală, membrana care înveleşte rinichiul. – Din fr. **décapsuler.**
DECAPSULARE, *decapsulări,* s.f. Acţiunea de *a decapsula* şi rezultatul ei. – V. **decapsula.**
DECAPSULATOR, *decapsulatoare,* s.n. Maşină cu care se efectuează decapsularea inului. – **Decapsula** + suf. -*tor.*
DECAPSULAŢIE, *decapsulaţii,* s.f. Operaţie chirurgicală prin care se separă rinichiul de capsula sa. – Din fr. **décapsulation.**
DECAR[1]**,** *decari,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafeţele de pământ, egală cu zece ari. – **Deca-** + **ar.**
DECAR[2]**,** *decari,* s.m. Carte de joc marcată de cifra zece. – Din ngr. **dekári.**
DECARBURA, *decarburez,* vb. I. Tranz. A micşora procentul de carbon dintr-un aliaj al fierului; a realiza o decarburare. – Din fr. **décarburer.**
DECARBURARE, *decarburări,* s.f. **1.** Operaţie de reducere prin oxidare a conţinutului de carbon din topitura metalică la elaborarea oţelului; decarburaţie. **2.** Micşorare a conţinutului de carbon din stratul superficial al pieselor de oţel încălzite în cuptoare pentru tratamente termice. – V. **decarbura.**
DECARBURAŢIE, *decarburaţii,* s.f. Decarburare. – Din fr. **décarburation.**
DECASILAB, -Ă, *decasilabi, -e,* adj., s.m. (Vers) care are zece silabe, despărţite de cezură în două grupe după silaba a patra sau a cincea. – Din fr. **décasyllabe.**
DECASILABIC, -Ă, *decasilabici, -ce,* adj. (Despre versuri) Alcătuit din zece silabe. – Din fr. **décassyllabique.**
DECASTER, *decasteri,* s.m. Unitate de măsură egală cu zece steri, folosită pentru volumul lemnelor. – Din fr. **décastére.**
DECASTIL, *decastiluri,* s.n. Templu grecesc decorat cu zece coloane în faţă. – Din fr. **décastyle.**
DECATA, *decatez,* vb. I. Tranz. A aplica ţesăturilor de lână un tratament prin supunerea lor la acţiunea aburului sau a apei fierbinţi, în vederea îmbunătăţirii calităţii şi a măririi stabilităţii dimensionale. – Din fr. **décatir.**
DECATARE, *decatări,* s.f. Acţiunea de *a decata* şi rezultatul ei. – V. **decata.**
DECATLON, *decatloane,* s.n. Probă sportivă combinată, alcătuită din zece probe atletice, selecţionate din alergări, aruncări şi sărituri care se dispută în cursul a două zile consecutive şi la care trebuie să participe fiecare concurent. – Din fr. **décathlon.**
DECATLONIST, -Ă, *decatlonişti, -ste,* s.m. şi f. Sportiv care participă la probele din cadrul decatlonului. – **Decatlon** + suf. -*ist.*
DECATRON, *decatroane,* s.n. Tub cu descărcare electrică în gaze, utilizat în tehnica calculatoarelor electronice, în tehnica nucleară, a dispozitivelor de comunicaţie şi de comandă etc. ca dispozitiv de comandă. – Din fr. **décatron.**
DECAVA, *decavez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Fam.) A pierde sau a face să piardă toţi banii, a da

sau a lua (cuiva) toţi banii, a rămâne sau a lăsa pe cineva fără un ban, a (se) ruina (la jocul de cărţi sau la alte jocuri de noroc). – Din fr. **décaver.**

DECAVARE, *decavări,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) decava* şi rezultatul ei. – V. **decava.**

DECAVAT, -Ă, *decavaţi, -te,* adj. (Fam.) Care a pierdut toţi banii (la joc). – V. **decava.** Cf. fr. **décavé**.

DECĂDEA, *decád,* vb. II. Intranz. **1.** A ajunge într-o stare mai rea, a fi în declin; a regresa. * A ajunge într-o stare morală degradantă, a se degrada moraliceşte; a se declasa, a se deprava. **2.** (În expr.) *A decădea din drepturi* = a pierde un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiţii sau formalităţi. – **De**[4] + **cădea** (după fr. *déchoir).* Cf. it. **decadere.**

DECĂDERE, *decăderi,* s.f. Faptul de *a decădea*; declin, regres. * Degradare morală; declasare, depravare. * *Decădere din drepturi* = lipsire a unei persoane de unele dintre drepturile sale civile sau politice ca urmare a săvârşirii anumitor infracţiuni. – V. **decădea.**

DECĂLI, *decălesc,* vb. IV. Tranz. A micşora duritatea unui metal sau a unui aliaj metalic cu ajutorul unui tratament metalurgic special. – **De(s)-** + **căli.**

DECĂLIRE, *decăliri,* s.f. Acţiunea de *a decăli* şi rezultatul ei. – V. **decăli.**

DECĂZUT, -Ă, *decăzuţi, -te,* adj. **1.** Ajuns în stare de decădere, în declin. * Depravat, declasat, stricat. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. "din") Care a pierdut un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiţii sau formalităţi. – V. **decădea.**

DECÂT adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Comparativ de inegalitate) *Era mai mare decât mine.* **2.** (Restrictiv, în construcţii negative) Numai. * Expr. *N-am* (sau *n-ai* etc.) *decât să...* = **a)** singurul lucru care îmi (sau îţi etc.) rămâne de făcut...; **b)** sunt (sau eşti etc.) liber să..., dacă vreau (sau vrei etc.) să*... N -ai* (sau *n-are) decât!* = poţi (sau poate) s-o faci (sau s-o facă), puţin îmi pasă! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziţie circumstanţială comparativă de inegalitate) *Mai mult bănuia decât ştia.* **2.** (Introduce o propoziţie circumstanţială de excepţie) *Nu făcea altceva decât să citească.* **3.** (Introduce o propoziţie circumstanţială opoziţională cu nuanţă comparativă) În loc să... **4.** (Pop.; adversativ) Însă, dar, numai că. – **De**[4] + **cât.**

DECEDA, *decedez,* vb. I. Intranz. (Despre oameni) A înceta din viaţă; a muri, a răposa. – Din fr. **décéder,** lat. **decedere.**

DECEDAT, -Ă, *decedaţi, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Mort, răposat. – V. **deceda.**

DECELA, *decelez,* vb. I. Tranz. A distinge, a pune în evidenţă existenţa unei substanţe aflate în cantitate foarte mică sau a unui fenomen sau proces foarte puţin intens. – Din fr. **déceler.**

DECELABIL, -Ă, *decelabili, -e,* adj. Care poate fi decelat. – Din fr. **décélable.**

DECELARE, *decelări,* s.f. Acţiunea de *a decela* şi rezultatul ei. – V. **decela.**

DECELERAŢIE, *deceleraţii,* s.f. Scădere a vitezei unui mobil, raportată la unitatea de timp; acceleraţie negativă. – Din fr. **décélération.**

DECEMBRIE s.m. A douăsprezecea lună a anului; îndrea. [Var.: **decémvrie**, (înv.) **dechémbrie, dechémvrie** s.m.] – Din lat. **december, -bris**, fr. **décembre.**

DECEMBRIST, -Ă, *decembrişti, -ste,* s.m. şi f. Nume dat revoluţionarilor ruşi de origine nobiliară care au organizat, la Sankt Petersburg, răscoala armată din decembrie 1825 împotriva absolutismului ţarist; decabrist. – **Decembrie** + suf. *-ist.* (după rus. *dekabrist).*

DECEMVIR, *decemviri,* s.m. Fiecare dintre cei zece magistraţi romani ce au alcătuit comisia care a dat Romei (în anii 451 şi 450 ante Christos) un cod de legi ("cele 12 table"). – Din lat. **decemvir,** fr. **décemvir.**

DECEMVIRAL, -Ă, *decemvirali, -e,* adj. În legătură cu decemvirii, care emană de la decemviri. – Din lat. **decemviralis,** fr. **décemviral.**

DECEMVIRAT, *decemvirate,* s.n. Formă de guvernământ politic prin care conducerea statului era exercitată de o comisie alcătuită din zece persoane (decemviri) – Din lat. **decemviratus,** fr. **décemvirat.**

DECEMVRIE s.m. v. **decembrie.**

DECENAL, -Ă, *decenali, -e,* adj. Care durează zece ani. * Care are loc din zece în zece ani. – Din fr. **décennal,** lat. **decenalis.**

DECENIU, *decenii,* s.n. Perioadă de zece ani. – Din lat. **decennium,** it. **decennio.**

DECENT, -Ă, *decenţi, -te,* adj. Cuviincios, pudic. – Din fr. **décent,** lat. **decens, -ntis.**

DECENŢĂ s.f. Respect al bunelor moravuri, bună-cuviinţă; pudoare. – Din fr. **décence,** lat. **decentis.**

DECEPŢIE, *decepţii,* s.f. Înşelare a speranţelor cuiva, dezamăgire, deziluzie; amărăciune. [Var.: (înv.) **decepţiúne** s.f.] – Din fr. **déception,** lat. **déceptio, -onis.**
DECEPŢIONA, *decepţionez,* vb. I. Tranz. A înşela speranţele sau încrederea cuiva, a cauza cuiva o decepţie; a dezamăgi, a deziluziona. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din **decepţie.**
DECEPŢIONANT, -Ă, *decepţionanţi, -te,* adj. Care decepţionează; dezamăgitor. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Decepţiona** + suf. -*ant.*
DECEPŢIONAT, -Ă, *decepţionaţi, -te,* adj. Care a suferit o decepţie; dezamăgire, deziluzionat. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **decepţiona.**
DECEPŢIONISM s.n. Atitudine pesimistă manifestată (în sec XIX), în artă şi în literatură, prin expresia unei dezamăgiri permanente şi a unui sentiment de neîncredere faţă de progres. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Decepţiune** + suf. -*ism.*
DECEPŢIONIST, -Ă, *decepţionişti, -ste,* adj. (Despre literatură) Care are caracterele decepţionismului; (despre oameni, în special despre scriitori; adesea substantivat) care se lasă stăpânit de decepţionism, care a adoptat decepţionismul ca atitudine în viaţă, în literatură. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Decepţiune** + suf. -*ist.*
DECEPŢIUNE s.f. v. **decepţie.**
DECEREBRARE s.f. Îndepărtare a emisferelor cerebrale efectuată experimental pe animale, în scopul studierii funcţiunilor diferitelor părţi ale creierului. – Cf. fr.**décérébration**.
DECERNA, *decérn,* vb. I. Tranz. A acorda, a da, a conferi (un premiu, o decoraţie, o răsplată). [Var.: (înv.) **decérne** vb. III.] – Din fr. **décerner,** lat. **decernere.**
DECERNARE, *decernări,* s.f. Acţiunea de *a decerna* şi rezultatul ei. – V. **decerna.**
DECERNE vb. III. v. **decerna.**
DECES, *decese*, s.n. Încetare din viaţă, moarte a unei persoane. [Pl. şi: (rar) *decesuri*] – Din fr. **décés,** lat. **decessus.**
DECHEMBRIE s.m. v. **decembrie.**
DECHEMVRIE s.m. v. **decembrie.**
DECI[1]**-** Element de compunere savantă care intră în denumirea submultiplilor unităţilor de măsură pentru a exprima a zecea parte din întreg. – Din fr. **déci÷.**
DECI[2] conj. Prin urmare, în consecinţă, drept care, aşa fiind. – **De4 + aci.**
DECIBEL, *decibeli,* s.m. Unitate de măsură a intensităţii sonore, egală cu o zecime dintr-un bel. – Din fr. **décibel.**
DECIBELMETRU, *decibelmetre,* s.n. Voltmetru de curent alternativ gradat în decibeli în raport cu un nivel de referinţă, utilizat pentru măsurarea nivelului de transmisiune a semnalelor, a atenuării, a câştigului şi a amplificării în instalaţiile de telecomunicaţii. – Din fr. **décibelmétre.**
DECIDE, *decid,* vb. III. **1.** Intranz. şi refl. A lua o hotărâre; a alege (între mai multe alternative), a se fixa (între mai multe posibilităţi). * Tranz. A hotărî, a soluţiona în mod definitiv. **2.** Tranz. A determina, a convinge, a îndupleca pe cineva să facă ceva. – Din fr. **décider,** lat. **decidere.**
DECIGRAD, *decigrade,* s.n. Unitate subdivizionară de măsură, egală cu a zecea parte dintr-un grad **(1)**. – Din fr. **décigrade.**
DECIGRAM, *decigrame,* s.n. Unitate subdivizionară de măsură pentru masă, egală cu a zecea parte dintr-un gram. – Din fr. **décigramme.**
DECILITRU, *decilitri,* s.m. Măsură subdivizionară pentru volum, egală cu a zecea parte dintr-un litru. – Din fr. **décilitre.**
DECIMA[1] s.f. (În evul mediu, în Transilvania) Dijmă plătită Bisericii catolice de către ţăranii liberi, iobagi, târgoveţi şi micii nobili. – Cuv. lat.
DECIMA[2]**,** *decimez,* vb. I. Tranz. **1.** (În Roma antică şi evul mediu) A pedepsi o unitate militară, executând pe fiecare al zecelea soldat. **2.** (Despre războaie, epidemii etc.) A omorî oameni în număr mare. – Din fr. **décimer,** lat. **decimare.**
DECIMAL, -Ă, *decimali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Zecimal. **2.** S.n. Basculă în care echilibrarea greutăţii corpurilor se realizează cu greutăţi-etalon de zece ori mai mici. – Din fr. **décimal.**
DECIMAN, -Ă, *decimani, -e,* adj. (Despre febră) Care revine în mod intermitent la zece zile. – Din fr. **décimane.**
DECIMARE, *decimări,* s.f. Acţiunea de "a decima" şi rezultatul ei; ucidere în masă; decimaţie. – V. **decima.**
DECIMAŢIE, *decimaţii,* s.f. Decimare. – Din lat. **decimatio,** fr. **décimation.**
DECIMĂ, *decime,* s.f. (Muz.) Interval care cuprinde zece trepte, format dintr-o octavă şi o terţă. * Treapta a zecea de la o treaptă dată. – Din it. **decima.**
DECIMETRIC, -Ă, *decimetrici, -ce,* adj. De ordinul decimetrului. – Din fr. **décimétrique.**
DECIMETRU, **(1)** *decimetri,* s.m., **(2)** *decimetre,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură pentru

lungime, egală cu a zecea parte dintr-un metru. **2.** S.n. Riglă gradată cu lungimea de zece centimetri. – Din fr. **décimétre.**

DECIS, -Ă, *decişi, -se,* adj. Ferm în principiile sau în convingerile sale; hotărât. – V. **decide.**

DECISIV, -Ă, *decisivi, -e,* adj. Care hotărăşte, care este de natură a determina o concluzie definitivă, care face să înceteze orice îndoială; hotărâtor. – Din fr. **décisif,** lat. **decisivus.**

DECISTER, *decisteri,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volumul lemnelor, egală cu a zecea parte dintr-un ster. – Din fr. **décistére.**

DECIZIE, *decizii,* s.f. **1.** Hotărâre luată în urma examinării unei probleme, a unei situaţii etc., soluţie adoptată (dintre mai multe posibile); rezoluţie. * Hotărâre luată de un organ al administraţiei de stat sau de un organ de jurisdicţie. **2.** (Rar) Calitatea de a fi ferm, hotărât; fermitate. [Var.: **deciziúne** s.f.] – Din fr. **décision,** lat. **decisio, -onis.**

DECIZIONAL, -Ă, *decizionali, -e,* adj. Care ia decizii; de decizie. [Pr.: *-zi-o-*] – Din engl. **decisional.**

DECIZIUNE s.f. v. **decizie.**

DECK, *deckuri,* s.n. Magnetofon, casetofon etc. fără amplificator de putere. – Din engl. **deck.**

DECLAMA, *declám,* vb. I. Tranz. A rosti cu voce tare, cu ton şi cu gesturi adecvate, un text literar (în versuri). * (Peior.) A vorbi cu ton declamator, emfatic, retoric. – Din fr. **déclamer,** lat. **declamare.**

DECLAMARE, *declamări,* s.f. Faptul de *a declama*; declamaţie. – V. **declama.**

DECLAMATIV, -Ă, *declamativi, -e,* adj. (Rar) Declamator; emfatic. – Din fr. **déclamatif.**

DECLAMATIVISM s.n. (Rar) Caracter declamativ. – **Declamativ** + suf. *-ism.*

DECLAMATOR, -OARE, *declamatori, -oare,* adj. (Despre cuvinte, expresii, stil) Pompos, bombastic, emfatic. [Var.: **declamatóriu, -ie** adj.] – Din fr. **déclamatoire.**

DECLAMATORIU, -IE adj. v. **declamator.**

DECLAMAŢIE, *declamaţii,* s.f. **1.** Arta de a declama. **2.** Vorbire cu ton şi cu gesturi exagerate, teatrale, emfatice. [Var.: **declamaţiúne** s.f.] – Din fr. **déclamation,** lat. **declamatio, -onis.**

DECLAMAŢIUNE s.f. v. **declamaţie.**

DECLANŞA, *declanşez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) dezlănţui, a (se) stârni, a(se) porni. **2.** Tranz. A provoca, prin comandă, intrarea rapidă în funcţie a unui mecanism sau a unui dispozitiv (înlăturând o piedică). ** Refl. *Aparat care se declanşează automat.* – Din fr. **déclencher.**

DECLANŞARE, *declanşări,* s.f. Faptul de *a (se) declanşa*; dezlănţuire. – V. **declanşa.**

DECLANŞATOR, *declanşatori,* s.n. Dispozitiv, acţionat manual sau automat, care provoacă suprimarea unei piedici şi declanşarea mecanismelor; declanşor. – **Declanşa** + suf. *-tor.*

DECLANŞOR, *declanşoare,* s.n. Declanşator. – Din fr. **déclencheur.**

DECLARA, *declár,* vb. I. **1.** Tranz. A anunţa ceva prin grai sau în scris; a spune, a afirma deschis, a face cunoscut. * A face o comunicare cu caracter oficial în faţa unei autorităţi. * A da pe faţă, a mărturisi cuiva un sentiment intim. **2.** Tranz. A considera, a califica drept...; *spec.* a pronunţa asupra cuiva o sentinţă judecătorească. *A declara pe cineva repetent.* * Refl. A mărturisi despre sine că..., a se recunoaşte ca... *Mă declar învins.* **3.** Tranz. (În expr.) *A declara război* = (despre state) a anunţa în mod oficial începerea stării de război; *fig.* a lua o atitudine ostilă, combativă faţă de cineva sau de ceva. *A declara grevă* = a anunţa în mod oficial începerea unei greve. (Jur.) *A declara apel* = a face apel. **4.** Refl. (Despre procese, fenomene) A lua naştere, a apărea, a se ivi, a începe. **5.** Refl. A lua atitudine, a se pronunţa pentru sau contra cuiva sau a ceva. – Din fr. **déclarer,** lat. **declarare.**

DECLARABIL, -Ă, *declarabili, -e,* adj. Care trebuie sau poate să fie declarat. – Din fr. **déclarable.**

DECLARANT, -Ă, *declaranţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face o declaraţie (la ofiţerul stării civile). – Din fr. **déclarant.**

DECLARARE, *declarări,* s.f. Faptul de a *(se) declara*; declaraţie. – V. **declara.**

DECLARAT, -Ă, *declaraţi, -te,* adj. Mărturisit, vădit. *Un duşman declarat.* – V. **declara.**

DECLARATIV, -Ă, *declarativi, -e,* adj. Care conţine o declaraţie. ** *Ton declarativ* = ton ferm, sentenţios, categoric. – Din fr. **déclaratif.**

DECLARATIVIST, -Ă, *declarativişti, -ste,* adj. (Rar) Declarativ (exagerat). – **Declarativ** + suf. *-ist.*

DECLARAŢIE, *declaraţii,* s.f. **1.** Mărturisire, afirmare deschisă a unor convingeri, opinii sau sentimente; ceea ce afirmă cineva cu un anumit prilej. ** *Verb de declaraţie* = verb care denumeşte acţiunea de a vorbi sau de a gândi. * Act oficial prin care se aduce la cunoştinţă, se întăreşte o măsură luată; notificare. * Mărturie, depoziţie a unui martor. *

Relatare făcută în scris de către o persoană către un organ al administraţiei de stat, prin completarea unui formular; (concr.) formularul pe care se face această relatare. * Formă de tratat internaţional. **2.** (În sintagma) *Declaraţie de război* = încunoştinţare prealabilă şi oficială făcută de un stat către alt stat cu privire la începerea războiului împotriva acestuia. [Var.: **declaraţiúne** s.f.] – Din fr. **déclaration,** lat. **declaratio, -onis.**

DECLARAŢIUNE s.f. v. **declaraţie.**

DECLASA, *declasez,* vb. I. Refl. A decădea din punct de vedere moral sau social; a se degrada. – Din fr. **déclasser.**

DECLASARE, *declasări,* s.f. Acţiunea de *a se declasa* şi rezultatul ei. – V. **declasa.**

DECLASAT, -Ă, *declasaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) decăzut sub raport moral sau social. – Din fr. **declassé.**

DECLIC, *declicuri,* s.n. Dispozitiv format dintr-o pârghie cu un cârlig la capăt, care permite eliberarea unei piese imobilizate în raport cu o alta. – Din fr. **déclic.**

DECLIMATA, *declimatez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A scoate o plantă, un animal din clima obişnuită, din condiţiile climatice normale. – Din fr. **déclimater.**

DECLIMATARE, *declimatări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a declimata.* – V. **declimata.**

DECLIN, *declinuri,* s.n. Coborâre a unui astru pe bolta cerului înspre apus; asfinţire, scăpătare. * Fig. Sfârşitul unei glorii, al unei puteri aparţinând unei persoane, unui popor, unei civilizaţii etc.; decădere. – Din fr. **déclin.**

DECLINA, *declin,* vb. I. **1.** Tranz. A trece un substantiv, un adjectiv, un pronume, un numeral sau un articol prin toate cazurile gramaticale. **2.** Tranz. (Rar; în expr.) *A-şi declina numele, calitatea, etc.* = a-şi spune numele, calitatea etc.; a se prezenta. **3.** Tranz. A refuza să-şi asume o sarcină, o răspundere, o funcţie, a nu vrea să soluţioneze un litigiu etc. **4.** Tranz. A pune la îndoială, a nu admite, a nu recunoaşte competenţa cuiva sau a ceva. **5.** Intranz. (Rar; despre aştri) A coborî spre asfinţit; a apune, a scăpăta. – Din fr. **décliner,** lat. **declinare.**

DECLINABIL, -Ă, *declinabili, -e,* adj. Care se poate declina **(1)**. – Din fr. **déclinable,** lat. **declinabilis.**

DECLINARE, *declinări,* s.f. Acţiunea de *a declina* şi rezultatul ei. **1.** Totalitatea modificărilor suferite de forma unui substantiv, adjectiv, pronume, numeral sau articol pentru exprimarea cazurilor la singular şi la plural. * Clasă sau categorie de substantive sau de adjective care folosesc aceleaşi mijloace în realizarea flexiunii. **2.** (În sintagma) *Declinare de competenţă* = trimitere a unei pricini spre soluţionare la organul de jurisdicţie competent de către organul sesizat cu soluţionarea ei, care constată incompetenţa sa. – V. **declina.**

DECLINAT, -Ă, *declinaţi, -te,* adj. (Gram.; despre părţi de vorbire flexibile) Trecut prin toate cazurile. – V. **declina.**

DECLINATOR, *declinatori,* s.n. Busolă care serveşte pentru a orienta pe teren o planşetă, o hartă etc. – Din fr. **déclinateur.**

DECLINATORIU, -ORIE, *declinatorii,* adj. Care respinge competenţa unei instanţe sau contestă o jurisdicţie. * (Substantivat, n.; în sintagma) *Declinatoriu de competenţă* = hotărâre prin care o instanţă constată necompetenţa ei şi trimite cauza la o instanţă competentă. – Din fr. **déclinatoire.**

DECLINAŢIE, *declinaţii,* s.f. **1.** (Gram.; înv.) Declinare. **2.** Unghiul format de ecuatorul ceresc cu raza vizuală care duce spre un astru sau spre un punct de pe cer. *** Declinaţie magnetică* = unghiul format de direcţia acului magnetic al busolei cu direcţia geografică nord-sud, datorită faptului că polii magnetici nu corespund cu cei geografici. [Var.: **declinaţiúne** s.f.] – Din fr. **déclinaison,** lat. **declinatio, -onis.**

DECLINAŢIUNE s.f. v. **declinaţie.**

DECLINOGRAF, *declinografe,* s.n. Instrument care înregistrează variaţia declinaţiei magnetice. – Din fr. **déclinographe.**

DECLINOMETRU, *declinometre,* s.n. Aparat pentru determinarea declinaţiei magnetice. – Din fr. **déclinométre.**

DECLIVITATE, *declivităţi,* s.f. **1.** Unghi format de o dreaptă înclinată cu planul orizontal. **2.** Înclinare a unui teren, a unei şosele sau a unei căi ferate pe o porţiune uniformă. – Din fr. **déclivité,** lat. **declivitas, -atis.**

DECLIVOMETRU, *declivometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară panta unui teren sau a unei suprafeţe plane înclinate. – Din fr. **déclivométre.**

DECLORIZA, *declorizez,* vb. I. Tranz. A curăţa apa de clorul rămas după dezinfecţia ei. – Din fr. **déchloriser.**

DECLORIZARE, *declorizări,* s.f. Acţiunea de *a decloriza* şi rezultatul ei. – V. **decloriza.**

DECOAFA, *decoafez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) strica coafura, a (se) ciufuli. – Din fr.

décoiffer.

DECOCT, *decocturi,* s.n. Soluţie apoasă obţinută prin fierberea anumitor plante alimentare sau medicinale, în vederea extragerii principiilor active din acestea. [Var.: (reg.) **dicóct** s.n.] – Din germ. **Dekokt,** lat. **decoctum.**

DECOCŢIE, *decocţii,* s.f. Fierbere a unor plante alimentare sau medicinale în apă, procedeu prin care se obţine un decoct; (concr.) decoct. – Din fr. **décoction,** lat. **decoctio.**

DECODA, *decodez,* vb. I. Tranz. A descifra un cod; a descifra un mesaj pe baza unui cod. – Din fr. **décoder.**

DECODAJ, *decodaje,* s.n. Transformare a semnalelor de telecomunicaţie, inversă codajului, prin care se urmăreşte reproducerea semnalelor iniţiale; decodare. – Din fr. **décodage.**

DECODARE, *decodări,* s.f. Acţiunea de *a decoda* şi rezultatul ei; decodaj. – V. **decoda.**

DECODIFICA, *decodífic,* vb. I. Tranz. A decoda. – **De**[4] + **codifica.**

DECODIFICARE, *decodificări,* s.f. Decodare. – V. **decodifica.**

DECODIFICAT, -Ă, *decodificaţi, -te,* adj. Decodat. – V. **decodifica.**

DECOFRA, *decofrez,* vb. I. Tranz. A demonta cofrajul în care s-a turnat o piesă, elementele unei construcţii de beton etc. – Din fr. **décoffrer.**

DECOFRAJ, *decofraje,* s.n. Decofrare. – Din fr. **décoffrage.**

DECOFRARE, *decofrări,* s.f. Acţiunea de *a decofra* şi rezultatul ei. – V. **decofra.**

DECOLA, *decolez,* vb. I. Intranz. (Despre aeronave) A se desprinde de pământ sau de pe suprafaţa unei ape şi a-şi lua zborul. – Din fr. **décoller.**

DECOLARE, *decolări,* s.f. Acţiunea de *a decola* şi rezultatul ei. – V. **decola.**

DECOLETA, *decoletez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra (la strung) un material de forma unei bare în piese, care, atunci când sunt gata, sunt tăiate succesiv din aceasta. **2.** A executa operaţia de decoletare. – Din fr. **décolleter.**

DECOLETARE, *decoletări,* s.f. Acţiunea de *a decoleta* şi rezultatul ei. * Operaţie de îndepărtare a frunzelor de sfeclă la recoltarea rădăcinilor destinate fabricării zahărului. – V. **decoleta.**

DECOLMATA, *decolmatez,* vb. I. Tranz. A curăţa canale, bazine etc. de materialul aluvionar depus de apele curgătoare. – Din fr. **décolmater.**

DECOLMATAJ, *decolmataje,* s.n. (Franţuzism) Decolmatare. – Din fr. **décolmatage.**

DECOLMATARE, *decolmatări,* s.f. Acţiunea de "a decolmata" şi rezultatul ei. – V. **decolmata.**

DECOLMATAT, -Ă, *decolmataţi, -te,* adj. (Despre canale, bazine etc.) Care a fost curăţat de aluviuni. – V. **decolmata.**

DECOLONIZA, *decolonizez,* vb. I. Tranz. A înlătura regimul colonial; a acorda independenţă popoarelor din colonii. – Din fr. **décoloniser.**

DECOLONIZARE, *decolonizări,* s.f. Acţiunea de *a decoloniza* şi rezultatul ei; proces social-economic, specific epocii contemporane, care constă în destrămarea sistemului colonial şi obţinerea independenţei de către fostele colonii, consecinţă a luptei de eliberare naţională. – V. **decoloniza.**

DECOLONIZAT, -Ă, *decolonizaţi, -te,* adj. (Despre teritorii, state) Devenit independent. – V. **decoloniza.**

DECOLORA, *decolorez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre ţesături) A-şi pierde culoarea, a ieşi **(6)** (de soare, la spălat etc.). * A căpăta o culoare ştearsă, mai deschisă; *fig.* (despre abstracte) a se şterge, a păli. **2.** Tranz. A înlătura total sau parţial culoarea de pe o ţesătură, un tablou etc. – Din fr. **décolorer,** lat. **decolorare.**

DECOLORANT, -Ă, *decoloranţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care decolorează **(2)**. **2.** S.m. Material, substanţă sau agent fizic care are proprietatea de a decolora **(2)**. – Din fr. **décolorant.**

DECOLORARE, *decolorări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) decolora*; pierderea culorii (vii). **2.** Operaţie care are ca scop îndepărtarea unei substanţe colorante sau colorate cu ajutorul decoloranţilor, în vederea purificării, albirii, vopsirii şi imprimării a diferite produse. – V. **decolora.**

DECOLORAT, -Ă, *decoloraţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut total sau parţial culoarea; care are o culoare ştearsă, deschisă; *fig.* (despre abstracte) palid, şters. – V. **decolora.**

DECOLTA, *decoltez,* vb. I. Tranz. A răscroi mult un obiect de îmbrăcăminte (feminină) în jurul gâtului, adâncind uneori tăietura în faţă, în spate sau peste umeri. – Din fr. **décolleter.**

DECOLTAT, -Ă, *decoltaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Cu decolteu (mare); (despre persoane) care poartă rochii, haine etc. cu decolteu. **2.** (Fam.) Indecent, necuviincios. – Din fr. **décolleté.**

DECOLTEU, *decolteuri,* s.n. Răscroială de diferite forme făcută în jurul gâtului, la o rochie, la o bluză etc. * Parte a corpului care apare descoperită din răscroiala de la gât a unei

haine femeieşti. – Din fr. **décolleté.**

DECOMANDA, *decománd,* vb. I. Tranz. A anula o comandă, o invitaţie, un ordin; a contramanda. – Din fr. **décommander.**

DECOMANDARE, *decomandări,* s.f. Acţiunea de *a decomanda.* – V. **decomanda.**

DECOMANDAT, -Ă, *decomandaţi, -te,* adj. (Despre comenzi, invitaţii, ordine) La care s-a renunţat; contramandat. – V. **decomanda.**

DECOMANDATE adj. pl. (În sintagma) *Camere decomandate* = camere în care se poate intra fără a trece din una în cealaltă, camere cu intrări separate. – Din fr. **decommandé.**

DECOMPENSA, *decompensez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi modifice sau a-şi modifica starea de echilibru funcţional. – Din fr. **décompenser.**

DECOMPENSARE, *decompensări,* s.f. Stare de epuizare sau de depăşire a resurselor funcţionale ale unui organ bolnav; decompensaţie. – V. **decompensa.**

DECOMPENSAŢIE, *decompensaţii,* s.f. Decompensare. – Din fr. **décompensation.**

DECOMPOZIŢIE, *decompoziţii,* s.f. Determinare, prin analiză sau prin calcul, a caracteristicilor tehnice ale materiei prime folosite la confecţionarea unui obiect dintr-o ţesătură sau dintr-un tricot. [Var.: **decompoziţiúne** s.f.] – Din fr. **décomposition.**

DECOMPOZIŢIUNE s.f. v. **decompoziţie.**

DECOMPRESIUNE, *decompresiuni,* s.f. **1.** Decomprimare. **2.** Reducere a presiunii din cilindrul unei maşini, al unui recipient etc. prin stabilirea unei comunicaţii cu mediul înconjurător. **3.** Micşorare treptată, în timp, a presiunii exercitate asupra unui scafandrier sau asupra unui echipaj submarin scufundat, la ieşirea acestuia la suprafaţă, pentru a evita embolia gazoasă. – Din fr. **décompression.**

DECOMPRIMA, *decomprim,* vb. I. Tranz. A reduce (lent) o suprapresiune; a micşora sau a anula o comprimare. – Din fr. **décomprimer.**

DECOMPRIMARE, *decomprimări,* s.f. Acţiunea de *a decomprima* şi rezultatul ei; decompresiune. – V. **decomprima.**

DECONCERTA, *deconcertez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism) A face pe cineva să-şi piardă cumpătul, siguranţa de sine; a tulbura, a zăpăci. – Din fr. **déconcerter.**

DECONCERTANT, -Ă, *deconcertanţi, -te,* adj. (Franţuzism) Care deconcertează; tulburător. – Din fr. **déconcertant.**

DECONCERTAT, -Ă, *deconcertaţi, -te,* adj. (Franţuzism) Tulburat, dezorientat, năucit. – V. **deconcerta.**

DECONECTA, *deconectez,* vb. I. **1.** Tranz. A suprima o conexiune a două conducte electrice. **2.** Tranz. A desface o legătură dintre o maşină sau un aparat electric şi un circuit sau o reţea electrică; a decupla. **3.** Refl. Fig. A se relaxa, a se destinde, a se calma. – Din fr. **déconnecter.**

DECONECTANT, -Ă, *deconectanţi, -te,* adj. s.n. (Medicament) cu acţiune calmantă asupra sistemului nervos central. – Din fr. **déconnectant.**

DECONECTARE, *deconectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deconecta* şi rezultatul ei. – V. **deconecta.**

DECONGELA, *decongelez,* vb. I. Tranz. **1.** A topi un corp sub temperatura ambiantă. **2.** A aduce un corp congelat la starea pe care a avut-o înainte de congelare. – Din fr. **décongeler.**

DECONGELARE, *decongelări,* s.f. Acţiunea de *a decongela* şi rezultatul ei. * Operaţie sau proces prin care se restabilesc proprietăţile iniţiale ale produselor alimentare congelate, pentru a putea fi consumate; decongelaţie. – V. **decongela.**

DECONGELAŢIE, *decongelaţii,* s.f. Decongelare. [Var.: **decongelaţiúne** s.f.] – Din fr. **décongélation.**

DECONGELAŢIUNE s.f. v. **decongelaţie.**

DECONGESTIV, -Ă, *decongestivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care decongestionează. – Din fr. **décongestif.**

DECONSILIA, *deconsiliez,* vb. I. Tranz. A sfătui pe cineva să nu facă un anumit lucru. [Pr.: *-li-a*] – Din fr. **déconseiller,** prin apropiere de *consiliu.*

DECONSILIERE, *deconsilieri,* s.f. Acţiunea de *a deconsilia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] – V. **deconsilia.**

DECONSOLIDA, *deconsolidez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să-şi piardă soliditatea, rezistenţa. – Din fr. **déconsolider.**

DECONSOLIDARE, *deconsolidări,* s.f. Acţiunea de *a deconsolida* şi rezultatul ei. * Spec. Pierdere a legăturilor solide de coeziune dintre particulele unei roci. – V. **deconsolida.**

DECONSPIRA, *deconspir,* vb. I. Tranz. A demasca o conspiraţie; a divulga un secret. * Refl. A se trăda. – **Des**[1]**- + conspira.**

DECONSPIRARE, *deconspirări,* s.f. Faptul de *a (se) deconspira.* – V. **deconspira.**

DECONSPIRAT, -Ă, *deconspiraţi, -te,* adj. (Despre secrete, conspiraţii etc.) Care a devenit cunoscut. – V. **deconspira.**

DECONT, *deconturi,* s.n. Justificare amănunţită, pe bază de acte, a folosirii unei sume (primite); (concr.) document, formular cu ajutorul căruia se face justificarea unor cheltuieli. – Din fr. **décompte.**

DECONTA, *decontez,* vb. I. Tranz. A justifica în mod detaliat, pe bază de acte, întrebuinţarea unei sume (primite). – Din fr. **décompter.**

DECONTAMINA, *decontaminez,* vb. I. Tranz. A elimina radioactivitatea nocivă prin îndepărtarea (spălarea, filtrarea etc.) materialelor radioactive (pulberi, picături etc.) aflate în încăperi, pe obiecte etc. – **Des**[1]**- + contamina.**

DECONTAMINARE, *decontaminări,* s.f. Acţiunea de *a decontamina* şi rezultatul ei. – V. **decontamina.**

DECONTARE, *decontări,* s.f. Faptul de *a deconta*; operaţie contabilă prin care se justifică întrebuinţarea unei sume primite; decont. – V. **deconta.**

DECONTRACTA, *decontractez,* vb. I. Refl. (Despre muşchi) A-şi reveni după o contracţie. * Fig. (Despre oameni) A se destinde. – Din fr. **décontracter.**

DECONTRACTARE, *decontractări,* s.f. Faptul de *a se decontracta*. – V. **decontracta.**

DECONTRACTAT, -Ă, *decontractaţi, -te,* adj. **1.** (Despre muşchi) Care a revenit din contracţie. **2.** (Despre oameni) Destins. – V. **decontracta.**

DECOPERTA, *decopertez,* vb. I. Tranz. A desface acoperişul unei construcţii. * Spec. A dezveli un zăcământ (care se exploatează la suprafaţă). [Var.: **descopertá** vb. I.] – **Des**[1]**- + coperta.**

DECOPERTĂ, *decoperte,* s.f. Decopertare. [Var.: **descopértă** s.f.] – **Des**[1]**- + copertă.**

DECOPERTARE, *decopertări,* s.f. Acţiunea de *a decoperta*. [Var.: **descopertáre** s.f.] – V. **decoperta.**

DECOPERTAT, -Ă, *decopertaţi, -te,* adj. **1.** (Despre construcţii) Care are acoperişul scos. **2.** (Despre zăcăminte) Care a rămas descoperit. [Var.: **descopertát, -ă** adj.] – V. **decoperta.**

DECOR, *decoruri,* s.n. **1.** Ansamblu de obiecte care servesc la crearea cadrului în care se desfăşoară un spectacol de teatru, balet, film. * Fig. Cadru, ambianţă în care se petrece o acţiune; peisaj, tablou. **2.** Ceea ce serveşte pentru a decora ceva; ornament, podoabă; ornamentaţia interioară sau exterioară a unei clădiri, a unei săli, a unui obiect etc. – Din fr. **décor.**

DECORA, *decorez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi o clădire, o cameră etc. cu diverse obiecte, ornamente, zugrăveli etc., destinate să le înfrumuseţeze. **2.** A acorda, a conferi cuiva o decoraţie. – Din fr. **décorere,** lat. **decorare.**

DECORARE, *decorări,* s.f. Acţiunea de *a decora* şi rezultatul ei. – V. **decora.**

DECORAT, -Ă, *decoraţi, -te,* adj. **1.** Împodobit, ornat. **2.** Care a fost distins cu o decoraţie. – V. **decora.**

DECORATIV, -Ă, *decorativi, -e,* adj. Care decorează; care serveşte la decorare; ornant, ornamental. * Care produce efecte de suprafaţă, exterioare, superficiale. * *Artă decorativă* = arta de a decora (1), cu mijloacele artelor plastice, exteriorul şi interiorul unei case, al obiectelor de uz curent, al mobilierului, costumelor etc. – Din fr. **décoratif.**

DECORATIVISM s.n. Tendinţă picturală spre elemente pur decorative; exces de ornamentare. – Din fr. **décorativisme.**

DECORATIVITATE s.f. Caracter decorativ al unui obiect sau al unor lucrări arhitectonice. – **Decorativ** + suf. *-itate.*

DECORATOR, -OARE, *decoratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care are profesiunea de a decora clădiri, interioare, vitrine etc. * Persoană care face decoruri pentru teatru, film etc. – Din fr. **décorateur.**

DECORAŢIE, *decoraţii,* s.f. **1.** Distincţie (ordin, medalie) ce se acordă cuiva pentru merite deosebite într-un anumit domeniu de activitate, pentru o faptă eroică sau pentru servicii excepţionale aduse statului. **2.** (Rar) Acţiunea, arta de a decora, de a orna; (concr.) totalitatea obiectelor care servesc la împodobire, la ornamentaţie. [Var.: (înv.) **decoraţiúne** s.f.] – Din fr. **décoration,** lat. **decoratio, -onis.**

DECORAŢIUNE s.f. v. **decoraţie.**

DECOROMANIE s.f. (Rar) Manie pentru decoruri sau pentru decoraţii excesive. – Din fr. **décoromanie.**

DECORTICA, *decortichez,* vb. I. Tranz. **1.** A desprinde şi a înlătura cojile de pe unele seminţe în vederea consumului. * A curăţa de coajă arborii, cu scopul de a stârpi insectele dăunătoare şi ouăle lor. **2.** (Med.) A îndepărta chirurgical, total sau parţial, o membrană îngroşată care înveleşte un organ (creier, rinichi etc.). – Din fr. **décortiquer,** lat.

decorticare.
DECORTICARE, *decorticări,* s.f. Acţiunea de *a decortica* şi rezultatul ei; decorticaţie. **1.** Operaţie de desprindere şi de înlăturare a cojilor de pe unele seminţe în vederea consumului sau prelucrării ulterioare a acestora. **2.** Îndepărtare chirurgicală, totală sau parţială, a părţii corticale a unui organ (creier, rinichi etc.). – V. **decortica.**
DECORTICAT, -Ă, *decorticaţi, -te,* adj. (Despre seminţe, fructe) Descojit[2]. – V. **decortica.**
DECORTICATOR, *decorticatoare,* s.n. Maşină cu ajutorul căreia se realizează decorticarea **(1)**. – **Decortica** + suf. *-tor.*
DECORTICAŢIE, *decorticaţii,* s.f. Decorticare. – Din fr. **décortication,** lat. **decorticatio.**
DECOVIL, *decovile,* s.n. Cale ferată îngustă, provizorie, alcătuită din panouri de şine care se aşază direct pe teren şi care pot fi uşor montate sau demontate, folosită pentru exploatări locale şi temporare. * (Impr.) Tren care circulă pe o asemenea linie. * (Impr.) Cale ferată îngustă stabilă. [Pl. şi: *decoviluri*] – Din fr. **décauville.**
DECOZINĂ, *decozine,* s.f. Alcaloid extras din planta nemţişor, care ajută la scăderea tensiunii arteriale şi la rărirea ritmului cardiac. – Din fr. **décozine.**
DECREMENT, *decremente,* s.n. (Mat.) Diminuare a valorii unei mărimi variabile. – Din fr. **décrément.**
DECREPIT, -Ă, *decrepiţi, -te,* adj. Atins de decrepitudine; ramolit. – Din fr. **décrépit,** lat. **decrepitus.**
DECREPITA, *decrepitez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) produce o decrepitare. – Din fr. **décrépiter.**
DECREPITARE, *decrepitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) decrepita* şi rezultatul ei; rupere a cristalelor prin ridicarea bruscă a temperaturii lor, datorită dilatării inegale pe diferite direcţii. – V. **decrepita.**
DECREPITUDINE s.f. Stare de bătrâneţe înaintată, caracterizată prin slăbire excesivă şi prin pierderea aproape totală a forţelor vitale; ramolire, ramolisment. * Fig. Decădere extremă, ruină. – Din fr. **décrépitude.**
DECRESCENDO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Descrescând, scăzând treptat în intensitate; diminuendo. **2.** S.n. Scădere progresivă a intensităţii sunetelor produse cu vocea sau de un instrument muzical; parte dintr-o compoziţie muzicală cântată în acest fel. – Cuv. it.
DECRET, *decrete,* s.n. Act prin care se stabilesc dispoziţii obligatorii sau prin care se reglementează anumite situaţii individuale, emanat de la organul suprem al puterii de stat. – Din fr. **décret,** lat. **decretum.**
DECRETA, *decretez,* vb. I. Tranz. A da un decret, a hotărî, a ordona prin decret. * Fig. A declara ceva în mod sentenţios; a emite o părere categorică. – Din fr. **décréter**.
DECRETARE, *decretări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a decreta* şi rezultatul ei. – V. **decreta.**
DECRIPTA, *decriptez,* vb. I. Tranz. A descifra, a traduce o corespondenţă cifrată. – Din fr. **décrypter.**
DECRIPTARE, *decriptări,* s.f. Acţiunea de *a decripta*. – V. **decripta.**
DECRIPTAT, -Ă, *decriptaţi, -te,* adj. (Despre texte cifrate) Al cărui înţeles este desluşit. – V. **decripta.**
DECRISPARE, *decrispări,* s.f. (Rar) Deconectare (psihică). – După fr. **décrispation.**
DECROMA, *decromez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de crom depus pe o formă de tipar. – **De(s)- + croma.**
DECROMARE, *decromări,* s.f. Acţiunea de *a decroma*. – V. **decroma.**
DECROMAT, -Ă, *decromaţi, -te,* adj. (Despre forme de tipar) De pe care a fost înlăturat stratul de crom depus. – V. **decroma.**
DECROŞA, *decroşez,* vb. I. **1.** Tranz. A desprinde ceva care a fost agăţat. **2.** Refl. (Despre o maşină electrică) A se desprinde. **3.** Refl. (Despre strate geologice) A se deplasa în plan orizontal de-a lungul unei spărturi. – Din fr. **décrocher.**
DECROŞAJ s.n. (Franţuzism) Decroşare. – Din fr. **décrochage**.
DECROŞARE, *decroşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) decroşa* şi rezultatul ei. * (Geol.) Fractură în scoarţa terestră de-a lungul căreia se decroşează **(3)** stratele. – V. **decroşa.**
DECUBIT s.n. Poziţie a corpului când este întins la orizontală. * Rană cangrenată care apare uneori la bolnavii siliţi să stea mult timp culcaţi. – Din fr. **décubitus,** lat. **decubitus.**
DECUPA, *decupez,* vb. I. Tranz. A tăia bucăţi dintr-o hârtie, dintr-o stofă etc. urmând linia unui desen sau conturul unui model; a tăia o parte dintr-un întreg. – Din fr. **découper.**
DECUPAJ, *decupaje,* s.n. **1.** Decupare. **2.** Operaţie care constă în împărţirea unui scenariu cinematografic într-un anumit număr de scene, prevăzute cu indicaţiile tehnice respective. **3.** Scenariu regizoral. – Din fr. **découpage.**
DECUPARE, *decupări,* s.f. Acţiunea de *a decupa* şi rezultatul ei; decupat[1], decupaj **(1)**. *

(Tehn.) Tăiere a unei piese în două bucăţi; tăiere a unui obiect după o formă dată. – V. **decupa.**

DECUPAT[1] s.n. Decupare. – V. **decupa.**

DECUPAT[2]**, -Ă,** *decupaţi, -te,* adj. Tăiat dintr-un tot, dintr-un întreg; din care s-a tăiat o parte. ** *Pantofi decupaţi* = pantofi care au călcâiul descoperit, fără ştaif. – V. **decupa**. Cf. fr. **découpé**.

DECUPATOR, *decupatoare,* s.n. Maşină pentru decupat. – **Decupa** + suf. *-tor.*

DECUPLA, *decuplez,* vb. I. Tranz. A dezlega, a desface elementele unui cuplu, ale unui sistem tehnic. * A deconecta **(2)**. – Din fr. **découpler.**

DECUPLARE, *decuplări,* s.f. Acţiunea de *a decupla* şi rezultatul ei; dezlegare, desfacere. – V. **decupla.**

DECUPRA, *decuprez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de cupru depus pe stereotipe. – **De(s)-** + **cupru.**

DECURENT, -Ă, *decurenţi, -te,* adj. (Despre frunze) Cu limbul continuat şi pe tulpină. – Din fr. **décurrent.**

DECURGE, pers. 3 *decúrge,* vb. III. Intranz. **1.** A urma, a rezulta din..., a-şi avea izvorul în... **2.** A se petrece, a se desfăşura. – **De**[4] + **curge** (după fr. *découler).*

DECURIE, *decurii,* s.f. **1.** Subunitate de cavalerie în armata romană, formată din zece soldaţi. **2.** Colegiu de mici funcţionari la Roma şi în municipiile romane. – Din lat. **decuria.**

DECURION, *decurioni,* s.m. Ofiţer roman de cavalerie care comanda o decurie **(1)**. [Pr.: *-ri-on*] – Din lat. **decurio, -onis.**

DECURS s.n. (Cu referire la o perioadă de timp, în loc. prep.) *În decurs de...* sau *în decursul...* = în curgerea..., pe durata..., în desfăşurarea... – V. **decurge.**

DECUSAŢIE, *decusaţii,* s.f. Încrucişare în formă de X a două fascicule simetrice de fibre nervoase. – Din fr. **décussation.**

DECUSCUTA, *decuscút,* vb. I. Tranz. A separa seminţele de cuscută aflate în amestec cu seminţe de lucernă, trifoi, in, cânepă etc. – Din fr. **décuscuter.**

DECUSCUTARE, *decuscutări,* s.f. Acţiunea de *a decuscuta* şi rezultatul ei. – V. **decuscuta.**

DECUSCUTATOR, *decuscutatoare,* s.n. Maşină electromagnetică folosită pentru separarea seminţelor de cuscută de seminţele altor plante. – **Decuscuta** + suf. *-tor.*

DECUVA, *decuvez,* vb. I. Tranz. A trage vinul din cada de fermentaţie în butoaie. – Din fr. **décuver.**

DECUVAJ, *decuvaje,* s.n. Tragere a vinului, după fermentare, din tocitoare în vasele în care trebuie păstrat. – Din fr. **décuvage.**

DEDA, *dedáu,* vb. I. Refl. **1.** A se deprinde, a se obişnui, a se familiariza (cu ceva), a se acomoda. **2.** A se consacra, a se dedica la ceva. * A se obişnui cu fapte rele; a se nărăvi. – Din lat. **dedere** (după *da*[2]).

DEDAL, *dedaluri,* s.n. (Rar) Labirint. * Fig. Încurcătură, învălmăşeală. – Din fr. **dédale.**

DEDAT, -Ă, *dedaţi, -te,* adj. **1.** (Construit cu prep. "cu", "la", sau cu un verb la conjunctiv sau la infinitiv) Deprins, obişnuit. **2.** (Construit cu prep. "la" sau cu dativul) Care se ocupă cu...., înclinat la...; consacrat... – V. **deda.**

DEDENTIŢIE, *dedentiţii,* s.f. (Med.) Pierdere a dinţilor (la bătrâneţe). – Din fr. **dédentition.**

DEDESUBT, (1) *dedesubturi,* s.n., **(2)** adv. **1.** S.n. Partea cea mai de jos, cea mai adâncă; *fig.* partea ascunsă, tăinuită. **2.** Adv. În partea de jos, din jos, jos, sub (ceva). * (Adjectival) De jos, inferior. *Etajul de dedesubt*. – **De**[4] + **de**[4] + **subt.**

DEDESUBTUL prep. (Urmat de un genitiv) Sub, din jos. – **De**[4] + **de**[4] + **subt.**

DEDEŢEL s.m. v. **dediţel.**

DEDICA, *dedic,* vb. I. **1.** Tranz. A închina (cuiva) o operă proprie, în semn de omagiu sau de afecţiune; a hărăzi. **2.** Tranz. şi refl. A (se) consacra unei idei, unei activităţi sau unei îndeletniciri. – Din lat. **dedicare,** fr. **dédier.**

DEDICARE, *dedicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dedica*. – V. **dedica.**

DEDICAT, -Ă, *dedicaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care se consacră unei îndeletniciri. – V. **dedica.**

DEDICATORIU, -IE, *dedicatorii,* adj. Care conţine o dedicaţie. – Din fr. **dédicatoire,** lat. **dedicatorius.**

DEDICAŢIE, *dedicaţii,* s.f. Text scris pentru cineva pe o carte, pe un album etc. în semn de omagiu sau de afecţiune. [Var.: (înv.) **dedicaţiúne** s.f.] – Din lat. **dedicatio, -onis,** it. **dedicazione.**

DEDICAŢIUNE s.f. v. **dedicaţie.**

DEDIŢĂ, *dediţe,* s.f. (Bot.) Dediţel. – Din sl. **dedica.**

DEDIŢEL, *dediţei,* s.m. **1.** Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze păroase şi cu flori mari, albastre-violete, cu proprietăţi colorante şi farmaceutice; adormiţele, dediţă *(Pulsatilla*

pratensis). **2.** (Zool.; în sintagma) *Dediţei-de-mare* = actinii. [Var.: **dedeţél** s.m.] – **Dediţă** + suf. *-el.*

DEDOI subst. Dans popular românesc, răspândit în Banat, cu mişcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. – **De**[4] + **doi.**

DEDUBLA, *dedublez,* vb. I. Refl. A se împărţi în două; a căpăta (simultan sau succesiv) două stări, două aspecte sau două forme deosebite. – Din fr. **dédoubler.**

DEDUBLARE, *dedublări,* s.f. Acţiunea de *a se dedubla* şi rezultatul ei; împărţire în două. ** *Dedublarea personalităţii* = tulburare psihică ce constă în disocierea personalităţii, la acelaşi individ, în una normală şi alta morbidă, fiecare dominând alternativ şi determinând caracterul comportamentului. – V. **dedubla.**

DEDUBLAT, -Ă, *dedublaţi, -te,* adj. Dublu; (despre persoane şi manifestările lor) cu două aspecte, cu două înfăţişări diferite. – V. **dedubla.**

DEDUCE, *dedúc,* vb. III. Tranz. A deriva, a desprinde o judecată particulară din alta generală sau un fapt din altul; a trage o concluzie, pe calea deducţiei, din două sau mai multe premise. – Din lat. **deducere**. Cf. (pt. sens) fr. **déduire**.

DEDUCERE, *deduceri,* s.f. Faptul de *a deduce*. – V. **deduce.**

DEDUCTIBIL, -Ă, *deductibili, -e,* adj. Care se poate deduce. – Din fr. **déductible.**

DEDUCTIV, -Ă, *deductivi, -e,* adj. Care procedează prin deducţie, care foloseşte deducţia. * Formă fundamentală de raţionament în care gândirea se mişcă exclusiv în planul conceptelor, concluzii decurgând cu necesitate din premise. – Din fr. **déductif,** lat. **deductivus.**

DEDUCŢIE, *deducţii,* s.f. Consecinţă, concluzie a unui raţionament. ** *Prin deducţie* = procedeu prin care se ajunge la o concluzie. [Var.: **deducţiúne** s.f.] – Din fr. **déduction,** lat. **deductio, -onis.**

DEDUCŢIUNE s.f. v. **deducţie.**

DEDULCI, *dedulcesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se deprinde, a se îndulci cu sau la ceva; a prinde gust de ceva, a se deda cu binele. – **De**[4] + **dulce.**

DEDURIZA, *dedurizez,* vb. I. Tranz. A efectua dedurizarea apei. – **De(s)** + **dur** + suf. *-iza.*

DEDURIZARE, *dedurizări,* s.f. (În sintagma) *Dedurizarea apei* = eliminarea din apă a sărurilor de calciu şi de magneziu, care dau apei duritate. – V. **deduriza.**

DEDUS, -Ă, *deduşi, -se,* adj. (Despre o idee, un principiu) Stabilit prin deducţie. – V. **deduce.**

DEFALCA, *defalchez,* vb. I. Tranz. **1.** A desprinde sau a scoate una sau mai multe părţi; a împărţi un teren în loturi. **2.** A repartiza o lucrare, un proiect etc. pe etape, pe oameni etc. [Prez. ind. şi: *defálc*] – Din fr. **défalquer,** lat. **defalcare.**

DEFALCARE, *defalcări,* s.f. Acţiunea de *a defalca* şi rezultatul ei. – V. **defalca.**

DEFAVOARE s.f. (În sintagma) *În defavoarea* (cuiva) = împotriva interesului (cuiva), în dezavantajul (cuiva). – Din fr. **défaveur.**

DEFAVORABIL, -Ă, *defavorabili, -e,* adj. Contrar intereselor cuiva, în dezavantajul cuiva; nefavorabil, neprielnic. – Din fr. **défavorable.**

DEFAVORIZA, *defavorizez,* vb. I. Tranz. A dezavantaja. – Din fr. **défavoriser.**

DEFAVORIZARE, *defavorizări,* s.f. Acţiunea de *a defavoriza.* – V. **defavoriza.**

DEFAVORIZAT, -Ă, *defavorizaţi, -te,* adj. Dezavantajat. – V. **defavoriza.**

DEFAZA, *defazez,* vb. I. Tranz. A realiza un defazaj. – Din **defazaj.**

DEFAZAJ, *defazaje,* s.n. Diferenţa dintre fazele a două mărimi sinusoidale de aceeaşi frecvenţă. – Din fr. **déphasage.**

DEFAZARE, *defazări,* s.f. (Elt.) Acţiunea de *a defaza*. – V. **defaza.**

DEFAZOR, *defazoare,* s.n. (Elt.) Cvadripol care introduce un defazaj anumit între semnalul de la ieşire şi cel de la intrare. – Din fr. **déphaseur.**

DEFĂIMA, *defăimez,* vb. I. Tranz. **1.** A vorbi de rău pe cineva sau a vorbi rău despre ceva; a ponegri, a calomnia. * Refl. (Rar) A se face de râs, a se compromite. **2.** (Înv.) A dispreţui, a subaprecia; a umili, a înjosi. [Prez. ind. şi: *defăim*] – Din lat. / * / **diffamiare.**

DEFĂIMARE, *defăimări,* s.f. Acţiunea de *a defăima* şi rezultatul ei; bârfire, ponegrire, calomniere; dispreţ, desconsiderare; umilire, batjocură. – V. **defăima.**

DEFĂIMAT, -Ă, *defăimaţi, -te,* adj. **1.** Bârfit, ponegrit, calomniat, blamat **(2)**. **2.** (Rar) Cu reputaţie proastă, cu nume rău. * (Înv.; despre fapte) Care strică reputaţia; infamant. – V. **defăima.**

DEFĂIMĂTOR, -OARE, *defăimători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care defăimează; de ocară. – **Defăima** + suf. *-ător.*

DEFECA, *defechez,* vb. I. Tranz. **1.** A limpezi un lichid, provocând depunerea substanţelor care se află în suspensie. * A precipita albuminele dintr-o soluţie cu ajutorul unui reactiv chimic pentru a purifica soluţia. * A purifica zemurile din industria zahărului prin tratare cu lapte de var. **2.** A evacua materiile fecale din intestin. – Din fr. **déféquer,** lat.

defaecare.
DEFECANT, *defecanţi,* s.m. Reactiv chimic de precipitare a substanţelor proteice din soluţii. – Din fr. **déféquant.**
DEFECARE, *defecări,* s.f. Acţiunea de *a defeca* şi rezultatul ei. – V. **defeca.**
DEFECATOR, *defecatoare,* s.n. Aparat pentru limpezirea lichidelor. – Din fr. **défécateur.**
DEFECAŢIE, *defecaţii,* s.f. Evacuare a materiilor fecale din intestin. – Din fr. **défécation,** lat. **defaecatio.**
DEFECT, -Ă, *defecţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Lipsă, scădere, imperfecţiune materială, fizică sau morală; cusur, meteahnă, neajuns, beteşug, hibă. * Deranjament, stricăciune care împiedică funcţionarea unei maşini, a unui aparat. * Ceea ce nu este conform anumitor reguli stabilite într-un anumit domeniu. * Dezavantaj, inconvenient. **2.** Adj. Care s-a defectat, s-a stricat; care are un defect **(1)**. – Din lat. **defectus,** germ. **Defekt.**
DEFECTA, *defectez,* vb. I. Refl. (Despre mecanisme, aparate, maşini etc.) A avea un defect **(1)** sau o defecţiune, a nu mai funcţiona; a se strica. * Tranz. A produce un defect **(1)** la o maşină, la un aparat, la un mecanism etc. – Din **defect.**
DEFECTARE, *defectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) defecta* şi rezultatul ei. – V. **defecta.**
DEFECTAT, -Ă, *defectaţi, -te,* adj. Cu defect **(1)**, care nu mai funcţionează (bine); stricat. – V. **defecta.**
DEFECTIV, -Ă, *defectivi, -e,* adj. (Despre cuvintele flexibile) Care are flexiunea incompletă, lipsit de unele forme gramaticale, care nu se întrebuinţează la toate formele gramaticale. – Din fr. **défectif,** lat. **defectivus.**
DEFECTOLOG, -Ă, *defectologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în defectologie. – Din **defectologie** (derivat regresiv).
DEFECTOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul psihologic şi pedagogic al persoanelor cu deficienţe senzoriale, intelectuale etc. – Din rus. **defektologhiia.**
DEFECTOSCOP, *defectoscoape,* s.n. Aparat folosit în defectoscopie, cu ajutorul căruia se examinează piesele metalice pentru a descoperi defectele din material. – Din fr. **défectoscope**
DEFECTOSCOPIE, *defectoscopii,* s.f. Ansamblu de procedee folosite pentru examinarea materialelor şi a pieselor în vederea descoperirii defectelor acestora. – Din fr. **défectoscopie.**
DEFECTUOS, -OASĂ, *defectuoşi, -oase,* adj. Cu defecte **(1)**, cu lipsuri. [Pr.: *-tu-os*] – Din fr. **défectueux,** lat. **defectuosus.**
DEFECTUOZITATE, *defectuozităţi,* s.f. (Rar) Stare a ceea ce este defectuos, stare de defecţiune; defect. [Pr.: *-tu-o-*] – Din fr. **défectuosité,** lat. **defectuositas, -atis.**
DEFECŢIUNE, *defecţiuni,* s.f. Deranjament, defect care împiedică buna funcţionare a unei maşini, a unui aparat, a unui mecanism, desfăşurarea normală a unei acţiuni etc. [Pr.: -*ţi-u-*] – Din **defect**. Cf. fr. **défection**, lat. **defectio, -onis.**
DEFEL adv. Deloc, nicidecum. – **De**[4] + **fel.**
DEFEMINIZA, *defeminizez,* vb. I. Tranz. A face să-şi piardă natura, aptitudinile, însuşirile de femeie – Din fr. **déféminiser.**
DEFEMINIZARE*, defeminizări,* s.f. Acţiunea de "a defeminiza". – V. **defeminiza.**
DEFEMINIZATĂ, *defeminizate,* adj. Care şi-a pierdut feminitatea. – V. **defeminiza.**
DEFENDOR, *defendori,* s.m. (Rar) Pârât, acuzat. – Din fr. **défendeur.**
DEFENSIV, -Ă, *defensivi, -e,* adj. Făcut pentru apărare, de apărare, care apără. – Din fr. **défensif.**
DEFENSIVĂ, *defensive,* s.f. Stare sau poziţie de apărare. – Din fr. **défensive.**
DEFENSOR, *defensori,* s.m. (Rar) Apărător. – Din fr. **défenseur,** lat. **defensor.**
DEFERENT, -Ă, *deferenţi, -te,* adj. Plin de deferenţă; care arată deferenţă; respectuos; condescendent. – Din fr. **déférent,** lat. **deferens, -ntis.**
DEFERENŢĂ s.f. Respect, stimă, consideraţie deosebită; condescendenţă. – Din fr. **déférence.**
DEFERI, *defér,* vb. IV. Tranz. **1.** (Determinat prin "justiţiei", "tribunalului" etc.) A trimite (pe cineva) înaintea unui organ de judecată sau de urmărire penală; a supune o cauză unui for judecătoresc. **2.** (Neobişnuit) A acorda, a conferi (o cinste, o demnitate, o distincţie). – Din fr. **déférer,** lat. **deferre.**
DEFERIRE, *deferiri,* s.f. Acţiunea de *a deferi* şi rezultatul ei. – V. **deferi.**
DEFERIZA, *deferizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta excesul de fier din apele feruginoase spre a le face proprii consumului. – Din fr. **déferriser.**
DEFERIZARE, *deferizări,* s.f. Acţiunea de *a deferiza* şi rezultatul ei. – V. **deferiza.**
DEFERTILIZA, *defertilizez,* vb. I. Tranz. A face ca un teren să devină neproductiv, a provoca pierderea fertilităţii unui teren. – Din fr. **défertiliser.**

DEFERTILIZARE, *defertilizări,* s.f. Acţiunea de *a defertiliza* şi rezultatul ei. – V. **defertiliza.**

DEFERTILIZAT, -Ă, *defertilizaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Făcut neproductiv, nefertil. – V. **defertiliza.**

DEFERVESCENŢĂ s.f. Perioadă de scădere a temperaturii în cursul unei boli febrile. – Din fr. **défervescence.**

DEFETISM s.n. **1.** Opinia, părerea, atitudinea celui ce nu are încredere în reuşita unei acţiuni; lipsă de încredere. **2.** Infracţiune care constă în lansarea, răspândirea sau publicarea, în timp de război, de zvonuri sau de informaţii false, exagerate sau tendenţioase, relative la situaţia economică, politică şi socială a ţării. – Din fr. **défaitisme.**

DEFETIST, -Ă, *defetişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de defetism, referitor la defetism. **2.** S.m. şi f. Partizan al defetismului. – Din fr. **défaitiste.**

DEFETIŞIZA, *defetişizez,* vb. I. Tranz. A face ca un obiect, o idee etc. să-şi piardă caracterul de fetiş. – **De**[4] + **fetişiza.**

DEFETIŞIZANT, -Ă, *defetişizanţi, -te,* adj. Care defetişizează. – **Defetişiza** + suf. *-ant.*

DEFETIŞIZARE, *defetişizări,* s.f. Acţiunea de *a defetişiza* şi rezultatul ei. – V. **defetişiza.**

DEFETIŞIZAT, -Ă, *defetişizaţi, -te,* adj. (Despre obiecte, idei etc.) Care şi-a pierdut caracterul de fetiş. – V. **defetişiza.**

DEFIBRA, *defibrez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de mărunţire şi de desfacere în fibre a foilor de alcaliceluloză în procesul de obţinere a viscozei; a desface un material în fibre. * A transforma lemnele în fibre pentru a obţine pasta de lemn din care se fabrică hârtia sau pasta pentru plăci fibrolemnoase. – Din fr. **défibrer.**

DEFIBRARE, *defibrări,* s.f. Acţiunea de *a defibra* şi rezultatul ei. – V. **defibra.**

DEFIBRATOR, *defibratoare,* s.n. Aparat sau maşină folosite pentru operaţia de defibrare. – **Defibra +** suf. *-tor*(după fr. *défibreur).*

DEFIBRILATOR, *defibrilatoare,* s.n. (Med.; şi în sintagma "defibrilator cardiac") Aparat electronic folosit în tratamentul fibrilaţiei atriale sau ventriculare. – Din fr. **défibrillateur.**

DEFICIENT, -Ă, *deficienţi, -te,* adj. Care are o insuficienţă organică sau mintală. * Care produce mai puţin decât trebuie, decât e planificat. * (Substantivat) Persoană lipsită de anumite facultăţi fizice sau psihice. *Un deficient mintal.* [Pr.*: -ci-ent*] – Din fr. **déficient.**

DEFICIENŢĂ, *deficienţe,* s.f. Scădere, lipsă, greşeală; rămânere în urmă. * Lipsă în integritatea anatomică şi funcţională a unui organ; absenţă a anumitor facultăţi fizice sau psihice. [Pr.: *-ci-en-*] – Din fr. **déficience,** lat. **deficientia.**

DEFICIT, *deficite,* s.n. Plus de cheltuieli faţă de venituri; lipsă (bănească) la un bilanţ financiar; pierdere; *p. gener.* orice lipsă la o socoteală. ** Expr. *A fi în deficit* = a fi în pierdere, a avea cheltuieli mai mari decât veniturile. – Din fr. **déficit.**

DEFICITAR, -Ă, *deficitari, -e,* adj. Care este în deficit. – Din fr. **déficitaire.**

DEFILA, *defilez,* vb. I. Intranz. (Despre trupe sau despre o mulţime) A trece în pas cadenţat în coloană (de marş) prin faţa comandanţilor sau reprezentanţilor autorităţilor, pentru a da onorul, cu ocazia unei parade, a unei serbări sau a unei inspecţii; (despre persoane, cortegii) a trece în şir (prin faţa cuiva). * Fig. A se succeda. – Din fr. **défiler.**

DEFILARE, *defilări,* s.f. Acţiunea de *a defila* şi rezultatul ei. – V. **defila.**

DEFILEU, *defileuri,* s.n. Vale transversală îngustă, adâncă şi lungă, cu versanţi abrupţi, săpată de o apă curgătoare în regiunile muntoase. – Din fr. **défilé.**

DEFINI, *definesc,* vb. IV. Tranz. A da o definiţie. * A determina, a delimita, a stabili cu precizie, a preciza; a contura, a caracteriza pe cineva. * Refl. A se autocaracteriza. – Din fr. **définir,** lat. **definire.**

DEFINIBIL, -Ă, *definibili, -e,* adj. Care poate fi definit. – **Defini** + suf. *-bil.*

DEFINIRE, *definiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) defini* şi rezultatul ei; definiţie; determinare, precizare; caracterizare (a cuiva). – V. **defini.**

DEFINIT, -Ă, *definiţi, -te,* adj. **1.** (Despre cuvinte, noţiuni) Cuprins într-o definiţie; explicat. **2.** Hotărât, precizat; determinat. ** (Gram.) *Articol definit* = articol hotărât. – V. **defini.**

DEFINITIV, -Ă, *definitivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu mai e supus modificărilor, stabilit pentru totdeauna; irevocabil, absolut, categoric. *** Hotărâre definitivă* = hotărâre a unui organ de jurisdicţie împotriva căreia nu mai există nici o cale ordinară de atac (apel, recurs). *Profesor (*sau *învăţător*) *definitiv* = profesor (sau învăţător) care a obţinut definitivatul. ** Loc. adv. *În definitiv* = în cele din urmă, la urma urmelor. – Din fr. **définitif,** lat. **definitivus.**

DEFINTIVA, *definitivez,* vb. I. Tranz. A da o formă definitivă; a încheia ceva. * A face ca cineva să fie sau să rămână definitiv într-un post. – Din **definitiv.**

DEFINITIVARE, *definitivări,* s.f. Acţiunea de *a definitiva* şi rezultatul ei; (rar) definitivat. – V.

definitiva.
DEFINITIVAT s.n. (Rar) Definitivare. * Examen dat în scopul obţinerii numirii definitive în învăţământul elementar sau mediu. – V. **definitiva.**
DEFINITORIU, -IE, *definitorii,* adj. Care defineşte, care caracterizează, de definiţie; *p. ext.* caracteristic. – Din fr. **définitoire.**
DEFINIŢIE, *definiţii,* s.f. Operaţie de determinare a însuşirilor proprii unui lucru, unei noţiuni etc.; enunţul prin care se exprimă această operaţie. ** Expr. *Prin definiţie* = prin însăşi natura lucrului, decurgând în mod necesar din totalitatea notelor sale caracteristice. – Din fr. **définition,** lat. **definitio, -onis.**
DEFLAGRANT, -Ă, *deflagranţi, -te,* adj. (Despre un combustibil sau un exploziv) Care arde prin deflagraţie. – Din tr. **déflagrant.**
DEFLAGRAŢIE, *deflagraţii,* s.f. Ardere explozivă a unui corp (cu flacără sau cu scântei), care se propagă cu viteză relativ mică. * Fig. (Rar) *Deflagraţie mondială* = război (mondial). – Din fr. **déflagration,** lat. **deflagratio.**
DEFLAŢIE, *deflaţii,* s.f. **1.** Retragere din circulaţie a unei cantităţi de bancnote în timpul unei inflaţii, pentru a face să crească puterea de cumpărare a banului. **2.** Proces de răspândire prin intermediul vântului a materialului rezultat în urma eroziunii. – Din fr. **déflation.**
DEFLAŢIONIST, -Ă, *deflaţionişti, -ste*, adj. Care aparţine deflaţiei, care se referă la deflaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **déflationniste.**
DEFLECTOR, *deflectoare,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Dispozitiv utilizat pentru modificarea direcţiei unui curent de fluid. **2.** Dispozitiv pentru ventilaţia naturală din încăperi, montat în exteriorul clădirilor, care foloseşte energia cinetică a vântului. **II.** Adj. Care serveşte în producerea deflexiunii. – Din fr. **déflecteur.**
DEFLEGMA, *deflegmez,* vb. I. Tranz. A efectua o deflegmare. – Din fr. **déflegmer.**
DEFLEGMARE, *deflegmări,* s.f. Operaţie de condensare parţială a vaporilor rezultaţi dintr-o distilare, pentru a îndepărta o parte din componenţii grei din vapori. – V. **deflegma.**
DEFLEGMATOR, *deflegmatoare,* s.n. Aparat cu care se realizează deflegmarea. – **Deflegma** + suf. *-tor.*
DEFLEXIUNE, *deflexiuni,* s.f. **1.** Abatere a unui curent de fluid din direcţia lui de curgere, cu ajutorul unui deflector. **2.** Schimbare a traiectoriei unui fascicul de particule încărcate electric, care se mişcă în vid sau într-un gaz rarefiat, cu ajutorul unui câmp electric sau magnetic exterior; deviere. [Pr.: *-xi-u-*] – Din fr. **déflexion.**
DEFLORA, *deflorez,* vb. I. Tranz. A rupe membrana himenului în urma unui act sexual, a unui examen ginecologic sau a unei intervenţii chirurgicale, a face să-şi piardă virginitatea; a dezvirgina. – Din fr. **déflorer.**
DEFLORARE, *deflorări,* s.f. Acţiunea de *a deflora*. – V. **deflora.**
DEFOLIA, *defoliez,* vb. I. Tranz. A provoca uscarea şi căderea frunzelor cu ajutorul substanţelor chimice în vederea grăbirii coacerii şi mecanizării lucrărilor de recoltare; a desfrunzi. [Pr.: *-li-a*] – Din lat. **defoliare.**
DEFOLIAŢIE s.f. Cădere înainte de vreme a frunzelor arborilor sau ale altor plante; defoliere. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **défoliation.**
DEFOLIERE, *defolieri,* s.f. Faptul de *a defolia*; defoliaţie. [Pr.: *-li-e-*] – V. **defolia.**
DEFORMA, *deformez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) modifica, a(-şi) strica forma; a (se) sluţi, a (se) urâţi, a (se) poci. * Tranz. Fig. A prezenta altfel decât este de fapt, a reproduce inexact, a denatura, a falsifica, a altera. **2.** Tranz. A modifica forma sau dimensiunile unui corp solid, fără a desprinde material din el, ci numai prin influenţa unor mişcări interioare sau exterioare. [Var.: **diformá** vb. I.] – Din fr. **déformer,** lat. **deformare.**
DEFORMABIL, -Ă, *deformabili, -e,* adj. (Despre un corp) Care se poate deforma. – Din fr. **déformable.**
DEFORMANT, -Ă, *deformanţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care deformează. – Din fr. **déformant.**
DEFORMARE, *deformări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deforma* şi rezultatul ei; deformaţie. ** *Deformare plastică* = procedeu de prelucrare a unui material, bazat pe producerea unor modificări plastice în scopul obţinerii de forme şi dimensiuni dorite. *Deformare profesională* = folosire mecanică în viaţa de toate zilele a cunoştinţelor şi a deprinderilor căpătate prin exercitarea profesiunii sale. [Var.: **diformáre** s.f.] – V. **deforma.**
DEFORMAT, -Ă, *deformaţi, -te,* adj. Cu forma originară, naturală schimbată; urâţit, pocit. [Var.: **diformát, -ă** adj.] – V. **deforma.**
DEFORMAŢIE, *deformaţii,* s.f. Deformare. [Var.: **deformaţiúne** s.f.] – Din fr. **déformation,** lat. **deformatio, -onis**.
DEFORMAŢIUNE s.f. v. **deformaţie.**
DEFOSFORA, *defosforez,* vb. I. Tranz. A elimina fosforul din topitura metalică în procesul de

elaborare a oţelului în cuptoarele cu căptuşeală bazică. – Din fr. **déphosphorer.**

DEFOSFORARE, *defosforări,* s.f. Acţiunea de *a defosfora* şi rezultatul ei. – V. **defosfora.**

DEFRAUDA, *defraudez,* vb. I. Tranz. A-şi însuşi prin fraudă banii unei instituţii publice; a delapida, a frauda, a frustra. [Pr.: *-fra-u-*] – Din lat. **defraudare**. Cf. it. **defraudare.**

DEFRAUDARE, *defraudări,* s.f. Acţiunea de *a defrauda* şi rezultatul ei; delapidare, fraudă, fraudare, frustrare. [Pr.: *-fra-u-*] – V. **defrauda.**

DEFRAUDAT, -Ă, *defraudaţi, -te,* adj. (Despre bani) Însuşit prin fraudă; sustras, delapidat; (despre instituţii sau oameni) păgubit, frustrat. [Pr.: *-fra-u-*] – V. **defrauda.**

DEFRAUDATOR, -OARE, *defraudatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care defraudează; delapidator. [Pr.: *-fra-u-*] – **Defrauda** + suf. *-tor.*

DEFRIŞA, *defrişez,* vb. I. Tranz. A înlătura (prin tăiere sau prin ardere) arborii şi alte plante lemnoase spre a face un teren propriu pentru agricultură, păşunat, construcţii etc. sau pentru a-l împăduri din nou; a despăduri. – Din fr. **défricher.**

DEFRIŞABIL, -Ă, *defrişabili, -e,* adj. Care poate fi defrişat. – **Defrişa** + suf. *-bil.*

DEFRIŞARE, *defrişări,* s.f. Acţiunea de *a defrişa* şi rezultatul ei. – V. **defrişa.**

DEFRIŞAT, -Ă, *defrişaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Redat agriculturii, păşunatului etc., prin tăierea şi înlăturarea arborilor şi a plantelor lemnoase. – V. **defrişa.**

DEFRIŞATOR, *defrişatoare,* s.n. Maşină de defrişat. – **Defrişa** + suf. *-tor.*

DEFRIŞOR, -OARE, *defrişori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care efectuează sau lucrează la defrişări. – Din fr. **défricheur.**

DEFULA, *defulez,* vb. I. Tranz. (Psih.) A da curs liber ideilor sau tendinţelor refulate în subconştient. * (Fam.) A-şi descărca sufletul. – Din fr. **défouler.**

DEFULARE, *defulări,* s.f. Acţiunea de *a defula* şi rezultatul ei. – V. **defula.**

DEFULAT, -Ă, *defulaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a dat curs liber ideilor sau tendinţelor sale refulate înainte. – V. **defula.**

DEFUNCT, -Ă, *defuncţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) mort, răposat, decedat. – Din lat. **defunctus,** fr. **défunt.**

DEGAJA, *degajez,* vb. I. Tranz. **1.** A răspândi, a împrăştia, a emana căldură, miros etc.; a exala. * Refl. (Despre mirosuri, căldură etc.) A se desprinde. * A elimina, a scoate un gaz dintr-o combinaţie chimică. **2.** A elibera, a scăpa pe cineva de o sarcină, de o îndatorire; a elibera ceva de un obstacol. **3.** A îndepărta surplusul de material de pe o piesă pentru a înlesni o operaţie ulterioară sau pentru a obţine o suprafaţă curată; a elibera un teren de diverse lucruri care stânjenesc utilizarea lui. **4.** (La fotbal, hochei etc.) A trimite mingea departe de propria poartă pentru a evita o acţiune periculoasă a adversarului. * (La scrimă) A-şi desprinde floreta de floreta adversarului. [Prez. ind. pers. 3 şi: *degájă*] – Din fr. **dégager.**

DEGAJAMENT, *degajamente,* s.n. **1.** Încăpere care serveşte ca spaţiu de comunicaţie între încăperile unui apartament ori ale unei clădiri publice sau între interiorul unei clădiri şi exteriorul ei. **2.** Porţiune situată în fundul şi pe marginile scenei, care serveşte pentru depozitarea decorurilor, recuzitei etc. – Din fr. **dégagement.**

DEGAJARE, *degajări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) degaja* şi rezultatul ei; răspândire, exalare; eliberare de o sarcină, de un obstacol. * Libertate în mişcări, în comportare; nonşalanţă. **2.** Operaţie de îndepărtare a unei porţiuni de material de pe o piesă, de pe un teren etc. în vederea unei operaţii ulterioare. ** *Unghi de degajare* = unghi pe care îl formează faţa de aşchiere a unei unelte de tăiat cu planul perpendicular pe suprafaţa pe care o prelucrează. **3.** (Concr.) Canelură circulară realizată prin aşchiere la exteriorul sau în interiorul unei piese cilindrice. – V. **degaja.**

DEGAJAT, -Ă, *degajaţi, -te,* adj. **1.** Eliberat de o îndatorire, de un obstacol; (despre oameni şi gesturile lor) cu mare libertate în mişcări; nestânjenit, nonşalant. **2.** (Despre o coloană sau un pilastru) Situat în apropierea unui zid. – V. **degaja.**

DEGAZA, *degazez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta gazele dintr-un spaţiu închis sau de pe o suprafaţă solidă. **2.** A îndepărta substanţele toxice de luptă din adăposturi, din încăperi, de pe îmbrăcăminte etc. prin ventilaţie sau cu ajutorul substanţelor neutralizante. – **De**[4] + **gaza**. Cf. fr. **dégazer**.

DEGAZARE, *degazări,* s.f. Acţiunea de *a degaza* şi rezultatul ei. – V. **degaza.**

DEGAZATOR, *degazatori,* s.m. Substanţă cu ajutorul căreia se degazează. – **Degaza** + suf. *-tor* (după fr. *dégazeur).*

DEGAZIFICA, *degazific,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta substanţele volatile din cărbuni prin distilare, la temperaturi înalte, în afara contactului cu aerul. **2.** A îndepărta gazele dintr-un lichid prin agitare, împroşcare etc. **3.** A îndepărta gazele din noroiul de foraj pentru a-l putea folosi din nou. – **De**[4] + **gazifica.**

DEGAZIFICARE, *degazificări,* s.f. Acţiunea de *a degazifica* şi rezultatul ei. – V. **degazifica.**

DEGAZOLINA, *degazolinez,* vb. I. Tranz. A separa, printr-un procedeu special, gazolina din gazele obţinute în exploatările petroliere. – Din fr. **dégasoliner.**

DEGAZOLINARE, *degazolinări,* s.f. Acţiunea de *a degazolina* şi rezultatul ei; operaţie la care sunt supuse gazele după extragerea lor din sondele de ţiţei şi de gaze, pentru a separa şi a recupera gazolina; dezbenzinare. – V. **degazolină.**

DEGAZOR, *degazoare,* s.n. Aparat folosit pentru eliminarea gazelor din apa de alimentare a cazanelor de abur, a reţelelor termice. – Din fr. **dégazeur.**

DEGEABA adv. **1.** În zadar, fără nici un folos, zadarnic. **2.** Fără plată, pe gratis. – **De**[4] + **geaba.**

DEGENERA, *degenerez,* vb. I. Intranz. **1.** A pierde totul sau parţial unele însuşiri morfologice sau funcţionale (caracteristice genului sau speciei), în urma acţiunii unor factori de mediu sau ereditari. **2.** Fig. A se schimba, a se preface în ceva (mai) rău, (mai) grav, pierzând aspectul sau caracterul iniţial; a decădea. – Din fr. **dégénérer,** lat. **degenerare.**

DEGENERARE, *degenerări,* s.f. Faptul de *a degenera*; decădere, stricare, degenerescenţă, degeneraţie. – V. **degenera.**

DEGENERAT, -Ă, *degeneraţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut însuşirile morfologice sau funcţionale (caracteristice genului sau speciei). – V. **degenera.**

DEGENERATIV, -Ă, *degenerativi, -e,* adj. Care degenerează; cu caracter de degenerescenţă. – Din fr. **dégénératif.**

DEGENERAŢIE, *degeneraţii,* s.f. (Rar) Degenerare. – Din fr. **dégénération.**

DEGENERESCENT, -Ă, *degenerescenţi, -te,* adj. Pe cale de a degenera, cu tendinţă spre degenerare. – Din fr. **dégénérescent.**

DEGENERESCENŢĂ, *degenerescenţe,* s.f. Modificarea patologică regresivă, anatomică şi funcţională, a unui ţesut sau a unui organ, ca urmare a suprimării legăturii lor cu sixtemul nervos sau cu circulaţia sangvină, a unei intoxicaţii grave a organismului sau a unui deficit de metabolism; degenerare. – Din fr. **dégénérescence.**

DEGERA, *déger,* vb. I. Intranz. **1.** A suferi o degerătură; a amorţi de frig. **2.** (Prin exagerare) A-i fi cuiva foarte frig, a tremura de frig. **3.** (Despre plante, fructe, legume) A se strica prin îngheţare; a îngheţa. – Lat. **degelare.**

DEGERARE, *degerări,* s.f. Acţiunea de *a degera* şi rezultatul ei. – V. **degera.**

DEGERAT, -Ă, *degeraţi, -te*, adj. **1.** (Despre oameni şi animale sau despre părţi ale corpului lor) Cu degerături; îngheţat. **2.** (Despre plante, fructe, legume) Atins, stricat de ger. – V. **degera.**

DEGERĂTURĂ, *degerături,* s.f. Inflamaţie, iritaţie, rană, leziune provocată de acţiunea frigului asupra ţesuturilor. – **Degera** + suf. *-ătură.*

DEGERMINA, *degerminez,* vb. I. Tranz. A separa embrionii boabelor de cereale în procesul de obţinere a mălaiului, a crupelor şi a făinurilor. – **De**[4] + **germina** (după fr. *dégermer).*

DEGERMINARE, *degerminări,* s.f. Acţiunea de *a degermina* şi rezultatul ei. – V. **degermina.**

DEGET, *degete,* s.n. **1.** Fiecare dintre prelungirile mobile, alcătuite din falange, cu care se sfârşeşte mâna sau talpa piciorului la om ori laba la unele animale. *Îi dai un deget şi-ţi ia mîna toată. Sunt cinci degete la o mână şi nu seamănă unul cu altul.* ** Expr. *A se ascunde* (sau *a se da) după deget* = a căuta în zadar să-şi ascundă o vină evidentă, a fugi de răspundere. *A şti* sau *a cunoaşte (ceva) (ca) pe degete* = a şti sau a cunoaşte ceva foarte bine. *Îi numeri* (sau *îi poţi număra*) *pe degete* = sunt foarte puţini. *A purta* sau *a învârti, a juca (pe cineva) pe degete* = a face ce vrei din cineva, a duce pe cineva de nas. *A-şi da cu degetul în ochi (din cauza întunericului)* = a nu vedea nimic. *A aluneca* sau *a scăpa, a (se) strecura printre degete* = a scăpa, a (se) strecura pe neobservate, pe nesimţite. *A sta cu degetul în gură* = a pierde vremea. *A pune degetul* = a aplica amprenta digitală în loc de iscălitură. *A pune degetul pe rană* = a găsi punctul sensibil al unei chestiuni. *A umbla* (sau *a păşi, a merge*) *în vârful degetelor* = a umbla pe furiş, tiptil, fără zgomot. *A încerca marea cu degetul* = a încerca imposibilul. *A-şi linge degetele* = a-i plăcea foarte mult (ceva de mâncare). (Rar) *A avea* (sau *a fi) în degetul cel mic (al cuiva)* = a cunoaşte foarte bine. *A nu-i putea ajunge (cuiva) nici la degetul cel mic* = a nu se putea compara cu cineva în privinţa capacităţii, comportării etc. **2.** ** Compus: *cinci-degete* = plantă erbacee târâtoare, ale cărei frunze au cinci foliole *(Potentilla reptans).* **3.** Piesă componentă a aparatelor de tăiere la cositori, secerători, combine de cereale etc., care separă şi sprijină plantele în momentul tăierii. **4.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, având aproximativ lăţimea unui deget **(1)**. [Var.: (pop.) **deşt** s.n.] – Lat. **digitus.**

DEGETAR, *degetare,* s.n. **1.** Căpăcel din metal sau din material plastic, care se poartă, la cusut, pe degetul cu care se împinge acul pentru a-l feri de înţepături. **2.** Plantă erbacee

veninoasă, cu frunze acoperite cu peri moi, cu flori mari, galbene sau roşii-purpurii; degetariţă, degeţel **(II 1)** *(Digitalis ambigua).* – **Deget** + suf. *-ar.*

DEGETARIŢĂ, *degetariţe,* s.f. (Bot.) **1.** Degetar **(2)**. **2.** Degeţel-roşu. – **Degetar** + suf. *-iţă.*

DEGETĂRUŢ, *degetăruţi,* s.m. Plantă erbacee din familia primulaceelor, cu flori albastre-violete, în formă de clopot, dispuse câte 1-8 în vârful tulpinii, care creşte în regiunile muntoase (*Soldanella montana).* – **Degetar** + suf. *-uţ.*

DEGETUŢ, *degetuţe,* s.n. (Rar) Degeţel **(I)**. – **Deget** + suf. *-uţ.*

DEGEŢEL, *degeţele,* s.n. **I.** Diminutiv al lui "deget". **II. 1.** (Bot.) Degetar **(2)**. **2.** ** Compus: *degeţel-roşu* = plantă erbacee foarte veninoasă, cu flori roşii-purpurii în formă de tub, din care se extrage digitalina, un puternic tonic cardiovascular *(Digitalis purpurea).* – **Deget** + suf. *-el.*

DEGHIZA, *deghizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îmbrăca în aşa fel, încât să nu poată fi recunoscut; a (se) travesti. * Tranz. Fig. A prezenta ceva sub altă formă decât cea adevărată; a ascunde, a masca, a disimula, a camufla. – Din fr. **déguiser.**

DEGHIZARE, *deghizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deghiza* şi rezultatul ei; travestire. – V. **deghiza.**

DEGHIZAT, -Ă, *deghizaţi, -te,* adj. **1.** Travestit. **2.** Fig. Mascat, camuflat. – V. **deghiza.**

DEGIVRA vb. I. v. **dejivra.**

DEGIVRARE s.f. v. **dejivrare.**

DEGIVROR s.n. v. **dejivror.**

DEGLUTIŢIE, *deglutiţii,* s.f. Act fiziologic reflex prin care bolul alimentar trece din gură, prin esofag, în stomac; înghiţire. [Var.: **degluţiúne** s.f.] – Din fr. **déglutition.**

DEGLUŢIUNE s.f. v. **deglutiţie.**

DEGOMA, *degomez,* vb. I. Tranz. A face operaţia de eliminare totală sau parţială a sericinei din firele sau ţesăturile de mătase, pentru ca acestea să capete caracteristici superioare de prelucrare şi de calitate. – Din fr. **dégommer.**

DEGOMARE, *degomări,* s.f. Acţiunea de *a degoma* şi rezultatul ei. – V. **degoma.**

DEGONFLA, *degonflez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Franţuzism; mai ales fig.) A (se) dezumfla. – Din fr. **dégonfler.**

DEGRABĂ adv. **1.** La repezeală, repede, iute. **2.** De timpuriu, curând, devreme. ** Expr. *Mai degrabă* = mai uşor, mai curând. **– De**[4] + **grabă.**

DEGRADA, *degradez,* vb. I. **1.** Tranz. A înjosi. **2.** Tranz. (Mil.) A pedepsi prin luarea gradului, a lua gradele. **3.** Refl. A ajunge într-o stare de decădere. **4.** Refl. (Despre sisteme tehnice, obiecte, materiale) A se strica, a se deteriora, a se ruina. **5.** Tranz. şi refl. (Despre terenuri) A deveni sau a face să devină neproductiv. – Din fr. **dégrader,** lat. **degradare.**

DEGRADANT, -Ă, *degradanţi, -te*, adj. Care degradează; înjositor, umilitor, degradator. – Din fr. **dégradant.**

DEGRADARE, *degradări,* s.f. Acţiunea de *a (se) degrada* şi rezultatul ei; degradaţie. **1.** Înjosire. **2.** (Şi în sintagma *degradare militară*) Pedeapsă militară care constă în luarea gradului, excluderea din armată etc. * (În sintagma) *Degradare civică* = pierdere juridică a unor drepturi cetăţeneşti. **3.** Proces de schimbare în rău; stricare, deteriorare, ruinare. * Micşorare a valorii agricole a unui sol, a unui teren, a unui zăcământ etc. ** *Degradarea solului* = totalitatea schimbărilor produse în solurile spălate intens prin apa de infiltraţie, care determină schimbarea fertilităţii acestora. – V. **degrada.**

DEGRADAT, -Ă, *degradaţi, -te,* adj. (Despre persoane) Care a pierdut gradul pe care l-a avut. * Decăzut sub raport moral sau social; înjosit; stricat, corupt, vicios. * (Despre obiecte, materiale etc.) Care şi-a pierdut calităţile; stricat, deteriorat, ruinat. * (Despre terenuri) Care şi-a pierdut calităţile, devenit neproductiv. – V. **degrada.**

DEGRADATOR, -OARE, *degradatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Degradant. **2.** S.n. Hârtie neagră decupată astfel încât să permită obţinerea unei imagini cu anumite contururi la copierea filmului. – Din fr. **dégradateur.**

DEGRADAŢIE, *degradaţii,* s.f. (Înv.) Degradare. – Din fr **degradation.**

DEGRADE, *degradeuri,* s.n. Descreştere treptată a intensităţii unei culori. * (Adjectival) *Aţă degrade.* [Var.: **degradéu** s.n.**] –** Din fr. **dégradé.**

DEGRADEU s.n. v. **degrade.**

DEGRAS, *degrasuri,* s.n. Amestec de grăsimi emulsionabile, folosit în industria pielăriei la ungerea pieilor pentru a le face mai suple, pliabile, cu un tuşeu moale etc. – Din fr.**dégras.**

DEGRESA, *degresez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta petele de grăsime de pe suprafaţa unor obiecte (metalice) prin diverse procedee chimice. **2.** A extrage grăsimea dintr-un aliment în scopuri dietetice sau tehnologice. – Din fr. **dégraisser.**

DEGRESAJ, *degresaje,* s.n. Degresare. – Din fr. **dégraissage.**
DEGRESANT, -Ă, *degresanţi, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Care degresează. **2.** S.m. Substanţă întrebuinţată pentru degresare. – Din fr. **dégraissant.**
DEGRESARE, *degresări,* s.f. Acţiunea de *a degresa* şi rezultatul ei; degresaj. – V. **degresa.**
DEGRESAT, -Ă, *degresaţi, -te*, adj. (Despre alimente) Căruia i s-a extras grăsimea. – V. **degresa.**
DEGRESIUNE, *degresiuni,* s.f. Micşorare treptată, gradată. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **dégression,** lat. **degressio, -onis.**
DEGRESIV, -Ă, *degresivi, -e,* adj. Care scade, care se reduce, care descreşte treptat; descrescător. – Din fr. **dégressif.**
DEGRESOR, -OARE, *degresori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care degresează. **2.** S.n. Aparat cu care se face degresarea anumitor materiale. – Din fr. **dégraisseur.**
DEGREVA, *degrevez,* vb. I. Tranz. A scădea, a reduce sarcinile sau obligaţiile impuse unei persoane fizice sau unei instituţii. – Din fr. **dégrever.**
DEGREVANT, -Ă, *degrevanţi, -te,* adj. (Rar) Care degrevează. – Din fr. **dégrevant.**
DEGREVARE, *degrevări,* s.f. Acţiunea de *a degreva* şi rezultatul ei. – V. **degreva.**
DEGREVAT, -Ă, *degrevaţi, -te,* adj. Scutit, descărcat de o parte din sarcini. – V. **degreva.**
DEGRINGOLADĂ, *degringolade,* s.f. Prăbuşire, rostogolire rapidă, cădere. * Fig. Decădere treptată, degradare progresivă, ruinare. – Din fr. **dégringolade.**
DEGROSISOR, *degrosisoare,* s.n. Sistem de filtre alcătuit din pietriş mărunt, folosit într-o instalaţie de limpezire parţială, preliminară a apei, pentru reţinerea impurităţilor de dimensiuni mari. – Din fr. **dégrossisseur.**
DEGROŞA, *degroşez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de prelucrare prin aşchiere a unei piese brute, spre a o aduce la dimensiunile apropiate de cele finale. – Din fr. **dégrossir** (prin apropiere de *îngroşa).*
DEGROŞARE, *degroşări,* s.f. Acţiunea de *a degroşa* şi rezultatul ei. – V. **degroşa.**
DEGUDRONA, *degudronez,* vb. I. Tranz. A separa gudroanele de gazele produse la distilarea cărbunilor fosili. – Din fr. **dégoudronner.**
DEGUDRONARE, *degudronări,* s.f. Acţiunea de *a degudrona* şi rezultatul ei. – V. **degudrona.**
DEGUDRONATOR, *degudronatoare,* s.n. Aparat sau utilaj folosit la degudronare. – **Degudrona** + suf. -*tor.* Cf. fr. **dégoudronneur.**
DEGUSTA, *degúst,* vb. I. Tranz. A aprecia cu ajutorul gustului, mirosului, văzului calităţile unui produs alimentar (mai ales vin); *p. ext.* a savura. – Din fr. **déguster,** lat. **degustare.**
DEGUSTARE, *degustări,* s.f. Acţiunea de *a degusta* şi rezultatul ei; degustaţie. – V. **degusta.**
DEGUSTAŢIE, *degustaţii,* s.f. Faptul de a degusta; degustare. – Din fr. **dégustation.**
DEGUSTĂTOR, -OARE, *degustători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu degustarea vinurilor, lichiorurilor, fructelor şi a altor produse alimentare. – **Degusta** + suf. -*ător.*
DEHIDROGENA, *dehidrogenez,* vb. I. Tranz. A elimina hidrogenul din molecula compuşilor organici. – Din fr. **déshydrogéner.**
DEHIDROGENARE, *dehidrogenări,* s.f. Acţiunea de *a dehidrogena* şi rezultatul ei. – V. **dehidrogena.**
DEHISCENT, -Ă, *dehiscenţi, -te,* adj. (Despre fructe, antere etc.) Care se deschide spontan când ajunge la maturitate, punând în libertate seminţele. – Din fr. **dehiscent,** lat. **dehiscens, -ntis.**
DEHISCENŢĂ s.f. (Bot.) Deschidere de la sine a unui fruct, a unei antere sau a unui sporange când ajung la maturitate. – Din fr. **déhiscence.**
DEHULA vb. I. v. **dăula.**
DEHULAT, -Ă adj. v. **dăulat.**
DEICTIC, -Ă, *deictici, -ce,* adj. Care arată, care demonstrează, care întăreşte un sens. – Din fr. **déictique.**
DEIFICA, *deific,* vb. I. Tranz. A atribui putere divină unei fiinţe sau unui lucru; a zeifica. [Pr.: -*de-i*-] – Din lat. **deificare,** fr. **déifier.**
DEIFICARE, *deificări,* s.f. Faptul de *a deifica.* [*Pr.: -de-i*-] – V. **deifica.**
DEISM s.n. Credinţă în existenţa lui Dumnezeu (fără recunoaşterea revelaţiilor). – Din fr. **déisme.**
DEIST, -Ă, *deişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care susţine deismul, privitor la deism. **2.** S.m. şi f. Adept al deismului. – Din fr. **déiste.**
DEÎMPĂRŢIT s.n. sg. (Mat.) Primul termen al unei împărţiri, număr care urmează să fie împărţit la cel de-al doilea termen. – **De**[4] + **împărţit.**
DEÎNMULŢIT s.n. sg. (Mat.) Primul factor al unei înmulţiri, număr care urmează să fie

înmulţit cu cel de-al doilea termen. – **De**[4] + **înmulţit.**

DEJA adv. În acest (sau acel) moment, de pe acum (sau de pe atunci), încă de pe acum (sau de pe atunci). – Din fr. **déjá.**

DEJALEN, *dejalenuri,* s.n. Ţesătură de bumbac mercerizat, de calitate superioară, din care se confecţionează cămăşi bărbăteşti, bluze etc.; (la pl.) varietăţi din această ţesătură. [Pl. şi: *dejalene.* – Var.: **dejalénă** s.f.] – Cf. engl. **delaine**.

DEJALENĂ s.f. v. **dejalen.**

DEJECTA, *dejectez,* vb. I. Tranz. (Rar) A evacua dejecţii. – Din **dejecţie.**

DEJECTARE s.f. Acţiunea de *a dejecta*. – V. **dejecta.**

DEJECŢIE, *dejecţii,* s.f. **1.** Evacuare a excreţiilor din organism, în special a materiilor fecale; (concr.) materia fecală evacuată. * Apă murdară provenită din fabrici sau din gospodării, care degradează apele naturale în care se scurge. **2.** (În sintagma) *Con de dejecţie* = formă de relief cu aspect de evantai, alcătuită din bolovănişuri, pietrişuri, nisip şi argilă depozitate de torenţi şi râuri acolo unde se produce o schimbare de pantă. [Var.: **dejecţiúne** s.f.] – Din fr. **déjection,** lat. **dejectio, -onis.**

DEJECŢIUNE s.f. v. **dejecţie.**

DEJIVRA, *dejivrez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de gheaţă sau de chiciură format pe suprafeţele care vin în contact cu aerul umed al temperaturii scăzute. [Var.: **degivrá** vb. I.] – Din fr. **dégivrer.**

DEJIVRARE, *dejivrări,* s.f. Acţiunea de *a dejivra* şi rezultatul ei. [Var.: **degivráre** s.f.] – V. **dejivra.**

DEJIVROR, *dejivroare,* s.n. Instalaţie de protecţie a unui avion contra formării straturilor de gheaţă pe aripi, ampenaje, elice etc. în cursul zborului prin mase de aer umed şi subrăcit. [Var.: **degivrór** s.n.] – Din fr. **dégivreur.**

DEJOJARE, *dejojări,* s.f. Desprindere de apă a unui hidroavion în cursul decolării. – După fr. **déjaugeage.**

DEJUCA, *dejóc,* vb. I. Tranz. A zădărnici planurile sau uneltirile cuiva. [Var.: (înv.) **desjucá** vb. I.] – **De(s)** + **juca.**

DEJUCARE, *dejucări,* s.f. Acţiunea de *a dejuca* şi rezultatul ei; zădărnicire. – V. **dejuca.**

DEJUGA, *dejúg,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate boii din jug. **2.** Intranz. Fig. (Rar) A ajunge sau a se opri undeva; a poposi, a se aşeza. – Lat. / * / **disjugare.**

DEJUGARE, *dejugări,* s.f. Acţiunea de *a dejuga*; scoaterea boilor din jug; dejugat. – V. **dejuga.**

DEJUGAT s.n. Dejugare. – V. **dejuga.**

DEJUGĂTOARE, *dejugători,* s.f. (Rar) Loc de popas unde se dejugă boii pentru a-i lăsa să se odihnească. – **Dejuga** + suf. *-ătoare.*

DEJUN, *dejunuri,* s.n. Masa de amiază; (şi în sintagma "micul dejun") mâncare de dimineaţă. – Cf. fr. **déjeuner**.

DEJUNA, *dejunez,* vb. I. Tranz. A lua masa de prânz; a prânzi. – Din fr. **déjeuner.**

DEJURNĂ adv. invar. (Rar; despre elevi şi, înv., despre militari) De serviciu (pe timp de o zi). – Din rus. **dejurnâi.**

DEJURSTVĂ, *dejurstve,* s.f. (Înv.) Corp de gardă; comandament militar [Var.: **djúrstvă** s.f.] – Din rus. **dĕzurstvo.**

DELABORA, *delaborez,* vb. I. Tranz. A demonta dintr-un loc instalaţiile, maşinile şi muniţiile devenite inutilizabile sau periculoase. – Din lat. **delaborare.**

DELABORARE, *delaborări,* s.f. Acţiunea de *a delabora*. – V. **delabora.**

DELABRA, *delabrez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism) A deteriora, a strica, a ruina. – Din fr. **délabrer.**

DELAOLALTĂ adv. (Rar) Împreună. [Pr.: *-la-o-*] – **De**[4] + **laolaltă.**

DELAPIDA, *delapidez,* vb. I. Tranz. A sustrage, a fura, bani sau alte bunuri din avutul statului. – Din fr. **dilapider,** lat. **dilapidare.**

DELAPIDARE, *delapidări,* s.f. Acţiunea de *a delapida* şi rezultatul ei; infracţiune care constă în însuşirea, folosirea sau traficarea de către un angajat, în interesul său sau al altei persoane, a unor sume de bani sau a altor bunuri aflate în gestiunea sau în administrarea sa; sustragere de bani sau de bunuri din avutul statului. – V. **delapida.**

DELAPIDATOR, -OARE, *delapidatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care delapidează. – Din fr. **dilapidateur.**

DELATOR, -OARE, *delatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o delaţiune; denunţător, pârâtor. – Din fr. **délateur,** lat. **delator.**

DELAŢIUNE, *delaţiuni,* s.f. Denunţare, denunţ; pâră. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **délation,** lat. **delatio, -onis.**

DELĂSA, *delás,* vb. I. Refl. (Folosit mai ales la perf. c.) A dovedi nepăsare, neglijenţă faţă de o

muncă începută, a abandona o treabă începută. – Din fr. **délaisser.**

DELĂSARE, *delăsări,* s.f. Faptul de *a se delăsa*; nepăsare, neglijenţă faţă de o muncă începută. – V. **delăsa.**

DELĂSĂTOR, -OARE, *delăsători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se delasă; neglijent, indolent. – **Delăsa** + suf. *-tor.*

DELĂTURA, *delătur,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înlătura. – **De**[4] + **lătură.**

DELCO s.n. Cap distribuitor la motoarele cu aprindere electrică. – Din fr. **delco.**

DELEATUR s.n. Nume dat semnului de corectură tipografică prin care se indică suprimarea unei litere, a unui grup de litere etc. [Pr.: *-le-a-*] – Cuv. lat.

DELEBIL, -Ă, *delebili, -e*, adj. (Livr.) Care poate fi şters. – Din fr. **délébile.**

DELECTA, *delectez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) desfăta, a (se) încânta, a (se) bucura. – Din fr. **délecter,** lat. **delectare.**

DELECTABIL, -Ă, *delectabili, -e*, adj. Plăcut, agreabil, încântător. – Din fr. **délectable,** lat. **delectabilis.**

DELECTARE, *delectări,* s.f. Faptul de *a (se) delecta*; desfătare, încântare; distracţie. – V. **delecta.**

DELEGA, *delég,* vb. I. Tranz. A transmite cuiva dreptul de a acţiona ca reprezentant al unei persoane sau al unei instituţii. * A însărcina pe cineva, pe timp limitat, cu executarea, supravegherea sau organizarea unei lucrări. – Din fr. **déléguer,** lat. **delegare.**

DELEGAT, -Ă, *delegaţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană care a primit o delegaţie. **2.** Reprezentant sau trimis al unui stat ori al unui guvern la o conferinţă, la un congres sau la o organizaţie naţională sau internaţională. – Din fr. **délégué,** lat. **delegatus.**

DELEGATAR, -Ă, *delegatari, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care deleagă, (persoană) care dă o delegaţie. – Din fr. **délégataire.**

DELEGAŢIE, *delegaţii,* s.f. **1.** Misiune sau însărcinare de-a se prezenta sau de a acţiona în numele cuiva. * (Concr.) Act prin care cineva este desemnat ca delegat. **2.** Grup de persoane împuternicit cu o misiune specială. – Din fr. **délégation,** lat. **delegatio.**

DELESTA, *delestez,* vb. I. Tranz. A arunca lestul din corăbii, din baloane pentru a le uşura. – Din fr. **délester.**

DELESTARE, *delestări,* s.f. Acţiunea de *a delesta*. – V. **delesta.**

DELETER, -Ă, *deleteri, -e*, adj. (Livr.) Vătămător. – Din fr. **délétére.**

DELEXICALIZA, pers. 3 *delexicalizează*, vb. I. Tranz. şi refl. (Lingv.) A face să piardă sau a pierde conţinutul semantic. – **Des**[1]**-** + **lexical** + suf. *-iza.*

DELEXICALIZARE, *delexicalizări,* s.f. Faptul de *a (se) delexicaliza*. – V. **delexicaliza.**

DELEXICALIZAT, -Ă, *delexicalizaţi, -te,* adj. Care nu mai are conţinut semantic. – V. **delexicaliza.**

DELFIN[1]**,** *delfini,* s.m. **1.** Mamifer marin cu corpul în formă de fus, care atinge mărimea de trei metri, cu botul alungit, prevăzut cu numeroşi dinţi conici, şi care trăieşte în grupuri compacte în toate mările; porc-de-mare *(Delphinus delphis)*. **2.** (Art.) Constelaţie din emisfera boreală, în vecinătatea Căii-Laptelui. **3.** Procedeu tehnic de înot în care sportivul, culcat cu faţa în jos, înaintează la suprafaţa apei prin mişcarea simultană şi simetrică a braţelor, dinainte spre înapoi, coordonată cu bătaia simultană în plan vertical a picioarelor. – Din lat. **delphinus,** it. **delfino.**

DELFIN[2]**,** *delfini,* s.m. **1.** Titlu feudal purtat de unii conţi din Franţa. **2.** Titlu purtat de fiul cel mai mare al regilor Franţei, moştenitorul prezumtiv al tronului (şi suzeran al provinciei Dauphiné). – Din **delfin**[1] (după fr. *dauphin).*

DELFINARIU, *delfinarii,* s.n. **1.** Bazin amenajat pentru delfini[1] **(1)**. **2.** Sală sau clădire care adăposteşte un delfinariu **(1)** în care au loc reprezentaţii cu delfini[1] **(1)**. – **Delfin**[1] + suf. *-ariu.*

DELFINIST, -Ă, *delfinişti, -ste,* s.m. şi f. Înotător în stilul delfin[1] **(3)**. – Din it. **delfinista.**

DELIBAŞĂ, *delibaşi,* s.m. (În evul mediu, în epoca fanariotă) Şeful gărzii domneşti, căpetenia deliilor. – Din tc. **delibaşa.**

DELIBERA, *deliberez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre membrii unei instanţe judecătoreşti, ai unei adunări legiuitoare) A chibzui în comun şi a discuta (în secret) asupra luării unei hotărâri. **2.** Tranz. A decide, a rezolva. – Din fr. **délibérer,** lat. **deliberare.**

DELIBERANT, -Ă, *deliberanţi, -te,* adj. Care deliberează. – Din fr. **délibérant.**

DELIBERARE, *deliberări,* s.f. Acţiunea de *a delibera* şi rezultatul ei; consfătuire, chibzuire; dezbatere, deliberaţie. – V. **delibera.**

DELIBERAT, -Ă, *deliberaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care a fost făcut în mod intenţionat, din proprie voinţă. – V. **delibera**. Cf. fr. **délibéré.**

DELIBERATIV, -Ă, *deliberativi, -e*, adj. Care deliberează având dreptul de a lua o hotărâre. ** *Vot deliberativ* = vot al cărei rezultat este obligatoriu. – Din fr. **délibératif,** lat.

deliberativus.
DELIBERAŢIE, *deliberaţii,* s.f. (Înv.) Deliberare. – Din fr. **délibération,** lat. **deliberatio.**
DELICAT, -Ă, *delicaţi, -te*, adj. **1.** (Despre fiinţe şi lucruri, cu privire la forma, la aspectul lor) Fin, gingaş, subţirel, graţios; *p. ext.* fragil; (despre fiinţe) plăpând, şubred, slăbuţ. * (Despre culori, nuanţe) Discret, atenuat, pal, estompat. **2.** De calitate bună (în ceea ce priveşte fineţea materialului şi a execuţiei). * (Despre mâncăruri, băuturi, parfumuri) Fin, ales. **3.** (Despre oameni şi despre manifestările lor; adesea adverbial) Plin de atenţie, de grijă; lipsit de asprime, de brutalitate, prevenitor. **4.** (Despre probleme, situaţii etc.) Care cere mare băgare de seamă, prudenţă, rezervă, subtilitate; gingaş. – Din fr. **délicat,** lat. **delicatus.**
DELICATESĂ, *delicatese,* s.f. (Mai ales la pl.) Aliment fin, ales (îndeosebi prăjituri şi specialităţi culinare). – Din germ. **Delikatesse.**
DELICATEŢĂ s.f. v. **delicateţe.**
DELICATEŢE, *delicateţi,* s.f. Însuşirea a ceea ce este delicat; fineţe, gingăşie; discreţie, subtilitate. **[**Var.: **delicatéţă** s.f.] – Din fr. **délicatesse.**
DELICIOS, -OASĂ, *delicioşi, -oase,* adj. (Despre mâncăruri şi băuturi) Foarte gustos, savuros. * Fig. Extrem de plăcut, încântător, fermecător. – Din fr. **délicieux,** lat. **deliciosus.**
DELICIU, *delicii,* s.n. Plăcere deosebit de mare; desfătare. * Fig. (Fam.) Lucru, fiinţă încântătoare. – Din lat. **delicium,** fr. **délice.**
DELICT, *delicte,* s.n. Fapt nepermis de legea penală; infracţiune de mai mică gravitate, care se sancţionează cu amendă penală sau cu închisoare corecţională. – Din lat. **delictum**. Cf. fr. **délit**.
DELICTUAL, -Ă, *delictuali, -e*, adj. Delictuos. [Pr.: -*tu-al*] – Cf. **delict.**
DELICTUOS, -OASĂ, *delictuoşi, -oase*, adj. (Despre fapte) Care prezintă caracterele unui delict, care ţine de delict; delictual. [Pr.: -*tu-os*] – Din fr. **délictueux.**
DELICVENT, -Ă s.m. şi f. v. **delincvent.**
DELICVENŢĂ s.f. v. **delincvenţă.**
DELICVESCENT, -Ă, *delicvescenţi, -te,* adj. (Despre substanţe chimice) Care absoarbe vaporii de apă din atmosferă până la solubilizare. – Din fr. **déliquescent,** lat. **deliquescens.**
DELICVESCENŢĂ s.f. Proprietate a unor substanţe solide de a fi delicvescente. * Fig. Decadenţă, degenerare, degenerescenţă. – Din fr. **déliquescence.**
DELIGAŢIE s.f. Aplicaţie a unui bandaj, a unui aparat sau a unui medicament extern. – Din fr. **déligation.**
DELIMITA, *delimitez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) stabili, a (se) fixa limitele unui lucru; a (se) mărgini, a (se) limita. * A (se) contura. – Din fr. **délimiter,** lat. **delimitare.**
DELIMITABIL, -Ă, *delimitabili, -e,* adj. Care poate fi delimitat. – Din fr. **délimitable.**
DELIMITARE, *delimitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) delimita* şi rezultatul ei; fixare a limitelor unui lucru. – V. **delimita.**
DELIMITATIV, -Ă, *delimitativi, -e*, adj. (Rar) Care delimitează, care serveşte pentru a delimita; delimitator. – **Delimita** + suf. -*ativ.*
DELIMITATOR, -OARE, *delimitatori, -oare,* adj. Delimitativ. – **Delimita** + suf. -*tor.*
DELINCVENT, -Ă, *delincvenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care a săvârşit un delict penal. [Var.: **delicvént, -ă** s.m. şi f.] – Din lat. **delinquens, -ntis.** Cf. fr. **délinquant.**
DELINCVENŢĂ, *delincvenţe,* s.f. **1.** Fenomen social care constă în săvârşirea de delicte. **2.** Totalitatea delictelor săvârşite, la un moment dat, într-un anumit mediu sau de către persoane de o anumită vârstă. [Var.: **delicvénţă** s.f.] – Din fr. **délinquance.**
DELINEAVIT s.n. Cuvânt care însoţeşte, într-unul din colţurile de jos ale unei gravuri, numele autorului. [Pr.: -*ne-a*-] – Cuv. lat.
DELINTERSA, *delintersez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, pe cale chimică sau mecanică, firele scurte de pe seminţele de bumbac egrenate, înainte de decorticarea lor. – **Des**[1]**-** + **linters.**
DELINTERSARE, *delintersări,* s.f. Acţiunea de *a delintersa* şi rezultatul ei. – V. **delintersa.**
DELIR, *deliruri,* s.n. **1.** Tulburare a conştiinţei, manifestată prin halucinaţii, aiurări, iluzii etc., întâlnită în unele boli mintale, în stări febrile etc. **2.** Fig. Stare de exaltare, de extaz, de frenezie; entuziasm excesiv. – Din fr. **délire.**
DELIRA, *delirez,* vb. I. Intranz. A fi în stare de delir; a aiura. – Din fr. **délirer,** lat. **delirare.**
DELIRANT, -Ă, *deliranţi, -te,* adj. Care este în stare de delir **(1)**, ca de delir. * Fig. Care se manifestă într-o formă asemănătoare delirului **(1)**; excesiv, exaltat, frenetic. – Din fr. **délirant.**
DELIRARE, *delirări,* s.f. Acţiunea de *a delira* şi rezultatul ei. – V. **delira.**

DELIRICIZARE, *deliricizări,* s.f. Pierdere sau înlăturare a lirismului. – **Des**[1]**- + liricizare.**

DELIRIUM TREMENS s.n. Criză caracterizată prin delir **(1)**, halucinaţii vizuale sau auditive şi tremurături ale feţei şi ale membrelor, care apare la alcoolicii cronici. [Pr.: *-ri-um*] – Cuv. lat.

DELITESCENŢĂ, *delitescenţe,* s.f. Dispariţie subită a unei tumori sau a unei inflamaţii. – Din fr. **délitescence.**

DELIU, -IE, *delii,* s.m., adj. (Înv.) **1.** S.m. Soldat din călărimea uşoară turcă. * (În Ţara Românească şi în Moldova) Soldat din corpul de călăreţi înfiinţat de Mihai Viteazul o dată cu corpul beşliilor; (în perioada fanariotă) soldat din garda domnească. **2.** Adj., s.m. (Om) voinic, viteaz, îndrăzneţ. **3.** Adj. Furios, vehement, nebun. – Din tc. **deli.**

DELNIŢĂ, *delniţe,* s.f. **1.** (În evul mediu, în Ţara Românească) Parte din hotarul moşiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de ţărani ce locuiau în satul respectiv; jirebie. **2.** (În evul mediu, înŢara Românească şi în Moldova) Parte dintr-o anumită subîmpărţire structurală a pământului satului. *Patru delniţe de fânaţ.* **3.** (Înv. şi reg.) Fâşie îngustă şi lungă de teren situată într-o luncă sau pe un deluşor; *p. ext.* moşie, proprietate. – Cf. ucr. **dil'nyc'a.**

DELOC adv. Nicidecum. – **De**[4] **+ loc.**

DELTA s.m. invar. A patra literă a afabetului grecesc (în formă de triunghi). * Fig. Simbol al adevărului; *p. ext.* adevăr. – Cuv. gr.

DELTAIC, -Ă, *deltaici, -ce,* adj. Care ţine de deltă, privitor la deltă. [Pr.: *-ta-ic*] – Din fr. **deltaîque.**

DELTAPLAN, *deltaplane,* s.n. **1.** Aparat de zbor foarte uşor (de forma literei greceşti delta) care poate plana în curentul dinamic de pantă sau pluti în curentul termic ascensional. **2.** Deltaplanism. – Din fr. **deltaplan.**

DELTAPLANISM s.n. Sport aviatic practicat cu deltaplanul **(1)**; deltaplan **(2)**. – Din fr. **deltaplanisme.**

DELTAPLANIST, *deltaplanişti,* s.m. Pilot sportiv al deltaplanului. – Din fr. **deltaplaniste.**

DELTĂ, *delte,* s.f. Formă de relief rezultată din depunerea de mâl şi de nisip la vărsarea unei ape curgătoare într-un lac, în mare sau în ocean, pe un teren cu panta lină, în condiţiile lipsei mareelor şi a acţiunii curenţilor litorali. – Din fr. **delta.**

DELTOID, -Ă, *deltoizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. În formă de triunghi. **2.** S.m. Muşchi al articulaţiei umărului, în forma literei delta, fixat pe omoplat, claviculă şi capătul humerusului, care determină rotaţia internă şi externă a braţului. – Din fr. **deltoîde.**

DELULEŢ, *deluleţe,* s.n. (Rar) Deluşor. – **Deal** + suf. *-uleţ.*

DELUROS, -OASĂ, *deluroşi, -oase,* adj. Cu multe dealuri **(1)**; accidentat. – **Deal** + suf. *-os.*

DELUŞOR, *deluşoare,* s.n. Diminutiv al lui *deal*; deluţ, deluleţ. – **Deal** + suf. *-uşor.*

DELUŢ, *deluţe,* s.n. (Pop.) Deluşor. – **Deal** + suf. *-uţ.*

DELUVIU, *deluvii,* s.n. Material sedimentar provenit din alterarea şi dezagregarea rocilor, aflat în curs de scurgere sub influenţa apelor de şiroire pe pantele diferiţilor versanţi. – Din lat. **diluvium.**

DELUZORIU, -IE, *deluzorii,* adj. (Livr.) Înşelător, iluzoriu. – Din fr. **délusoire,** lat. **delusorius.**

DEMACHIA, *demachiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) şterge machiajul sau fardul. [Pr.: *-chi-a*] – Din fr. **démaquiller.**

DEMACHIANT, -Ă, *demachianţi, -te,* adj., s.m. (Produs cosmetic) care demachiază. [Pr.: *-chi-ant*] – Din fr. **démaquillant.**

DEMACHIAT[1] s.n. Demachiere. [Pr.: *-chi-at*] – V. **demachia.**

DEMACHIAT[2]**, -Ă,** *demachiaţi, -te,* adj. Cu machiajul sau fardul şters de pe obraz, ochi etc. [Pr.: *-chi-at*] – V. **demachia.**

DEMACHIERE, *demachieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) demachia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] – V. **demachia.**

DEMAGNETIZA, *demagnetizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A pierde sau a face ca un corp să-şi piardă proprietăţile magnetice. – Din fr. **démagnétiser.**

DEMAGNETIZANT, -Ă, *demagnetizanţi, -te,* adj. Care produce demagnetizare. – Din fr. **démagnétisant.**

DEMAGNETIZARE, *demagnetizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) demagnetiza* şi rezultatul ei. – V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZAT, -Ă, *demagnetizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut proprietăţile magnetice. – V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZOR, *demagnetizoare,* s.n. Dispozitiv electromagnetic folosit pentru demagnetizare. – Din fr. **démagnétiseur.**

DEMAGOG, *demagogi,* s.m. Persoană care caută să-şi creeze o popularitate prin discursuri

bombastice, prin promisiuni mincinoase etc. – Din fr. **démagogue.**

DEMAGOGIC, -Ă, *demagogici, -ce,* adj. Propriu demagogilor sau demagogiei, privitor la demagogi sau la demagogie; în spiritul demagogiei. – Din fr. **démagogique.**

DEMAGOGIE, *demagogii,* s.f. Înşelare a opiniei publice prin promisiuni mincinoase, discursuri bombastice etc., practicată de cineva pentru a-şi crea popularitate; purtare de demagog. – Din fr. **démagogie.**

DEMARA, *demarez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre autovehicule, motoare etc.) A se pune în mişcare, a porni. **2.** Tranz. A dezlega odgoanele unei corăbii (în vederea plecării). **3.** Intranz. Fig. (Sport) A-şi lua avânt, a porni în viteză (într-o cursă). – Din fr. **démarrer.**

DEMARAJ, *demaraje,* s.n. **1.** Demarare. **2.** Dezlegare a odgoanelor unei corăbii (în vederea plecării). **3.** Început al unei activităţi. **4.** Fig. (Sport) Avânt, forţă, viteză cu care se porneşte într-o cursă, într-o întrecere etc. – Din fr. **démarrage.**

DEMARARE, *demarări,* s.f. Acţiunea de *a demara* şi rezultatul ei; demaraj. – V. **demara.**

DEMARCA, *demarchez,* vb. I. **1.** Tranz. A însemna printr-o linie de demarcaţie; a delimita, a despărţi, a hotărnici. **2.** Refl. (Sport) A scăpa de sub supravegherea adversarului. – Din fr. **démarquer.**

DEMARCAJ, *demarcaje,* s.n. Demarcare. * Luare a unor pasaje dintr-o carte spre a le transpune în alta. – Din fr. **démarquage.**

DEMARCARE, *demarcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) demarca* şi rezultatul ei. – V. **demarca.**

DEMARCAT, -Ă, *demarcaţi, -te,* adj. **1.** (Despre suprafeţe, spaţii etc.) Care este delimitat printr-o linie de demarcaţie. **2.** (Despre sportivi angajaţi într-un meci, într-o întrecere) Care a scăpat de sub urmărirea adversarului. – V. **demarca.**

DEMARCATIV, -Ă, *demarcativi, -e,* adj. De demarcaţie. – Din fr. **démarcatif.**

DEMARCAŢIE, *demarcaţii,* s.f. Delimitare, despărţire, separare. * Operaţie prin care se stabileşte frontiera dintre două state sau linia despărţitoare dintre două suprafeţe de teren. ** *Linie de demarcaţie* = linie care desparte două ţări sau două suprafeţe de teren. [Var.: **demarcaţiúne** s.f.] – Din fr. **démarcation.**

DEMARCAŢIUNE s.f. v. **demarcaţie.**

DEMAROR, *demaroare,* s.n. Mecanism, motor sau instalaţie cu ajutorul cărora se pornesc motoarele cu ardere internă. – Din fr. **démarreur.**

DEMASCA, *demásc,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A(-şi) scoate masca. **2.** Fig. A (se) arăta în adevărata lumină, a(-şi) da pe faţă planurile, acţiunile, gândurile ascunse. **3.** A descoperi inamicului, prin nerespectarea regulilor de mascare, un obiectiv sau o acţiune ascunsă. – Din fr. **démasquer.**

DEMASCABIL, -Ă, *demascabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi demascat. – **Demasca** + suf. *-bil.*

DEMASCARE, *demascări,* s.f. Acţiunea de "a (se) demasca" şi rezultatul ei; dezvăluire, dare în vileag. – V. **demasca.**

DEMASCULINIZA, *demasculinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde caracterele de bărbat. – Din fr. **démasculiniser.**

DEMASCULINIZARE, *demasculinizări,* s.f. Faptul de a *(se) demasculiniza.* – V. **demasculiniza.**

DEMASCULINIZAT, -Ă, *demasculinizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut trăsăturile bărbăteşti. – V. **demasculiniza.**

DEMATERIALIZA, *dematerializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să piardă sau a pierde caracteristicile materiei sau chiar materia. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **dématérialiser.**

DEMATERIALIZARE, *dematerializări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dematerializa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-a-*] – V. **dematerializa.**

DEMATERIALIZAT, -Ă, *dematerializaţi, -te,* adj. Care a pierdut caracterele evidente ale materiei. [Pr.: *-ri-a-*] – V. **dematerializa.**

DEMĂ, *deme,* s.f. Unitate administrativ-teritorială în Grecia antică şi în Imperiul Bizantin. – Din fr. **déme.**

DEMÂNCARE s.f. Mâncare, hrană, bucate; demâncat. – **De**[4] + **mâncare.**

DEMÂNCAT s.n. (Rar) Demâncare. – **De**[4] + **mâncat.**

DEMENT, -Ă, *demenţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. Alienat mintal, nebun. **2.** Adj. De om nebun; nebunesc. – Din fr. **dément,** lat. **demens, -ntis.**

DEMENŢĂ, *demenţe,* s.f. Alienaţie mintală; nebunie. ** *Demenţă precoce* = formă de schizofrenie care apare la tineri. *Demenţă senilă* = demenţă care progresează o dată cu vârsta. * Fig. Surescitare intensă. – Din fr. **démence,** lat. **dementia.**

DEMENŢIAL, -Ă, *demenţiali, -e,* adj. Caracteristic unui nebun, care denotă nebunie. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **démentiel.**

DEMERS, *demersuri,* s.n. Acţiune întreprinsă (pe lângă cineva) în susţinerea unei cauze; intervenţie în scopul obţinerii unui anumit rezultat. – **De**[4] + **mers** (după fr. *démarche).*

DEMILITARIZA, *demilitarizez,* vb. I. Tranz. A desfiinţa total sau parţial, în urma unei convenţii internaţionale, forţele armate, armamentul, instalaţiile şi orice activitate cu caracter militar, într-o regiune, o ţară etc. * A reda caracterul civil unor instituţii, întreprinderi etc. militarizate. – Din fr. **démilitariser.**
DEMILITARIZARE, *demilitarizări,* s.f. Acţiunea de *a demilitariza* şi rezultatul ei. – V. **demilitariza.**
DEMILITARIZAT, -Ă, *demilitarizaţi, -te,* adj. (Despre o ţară, un teritoriu etc.) Care a fost lipsit de armată, de fortificaţii sau de industrie militară. ** *Zonă demilitarizată* = fâşie de teritoriu (de-a lungul graniţei dintre două state) în care se interzice, prin convenţii internaţionale, să se construiască fortificaţii, instalaţii militare etc. sau să se ţină forţe armate. – V. **demilitariza.**
DEMIMONDĂ, *demimonde,* s.f. (Franţuzism) Demimondenă. – Din fr. **demi-monde.**
DEMIMONDEN, -Ă, *demimondeni, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Femeie cu purtări uşuratice; cochetă. **2.** Adj. Care se referă la o demimondenă **(1)** sau la apucăturile ei. – Din fr. **démi-mondaine.**
DEMINA, *deminez,* vb. I. Tranz. A înlătura, a curăţa un loc de mine explozive. – Din fr. **déminer.**
DEMINARE, *deminări,* s.f. Acţiunea de *a demina* şi rezultatul ei. – V. **demina.**
DEMINERALIZA, *demineralizez,* vb. I. Tranz. A elimina componenţii minerali dintr-o substanţă de natură organică. * Refl. (Despre substanţe organice) A-şi pierde componenţii minerali. – Din fr. **déminéraliser.**
DEMINERALIZARE, *demineralizări,* s.f. Eliminare a componenţilor minerali dintr-o substanţă de natură organică. * Sărăcire a organismului, mai ales a articulaţiilor, de sărurile anorganice proprii. – V. **demineraliza.**
DEMISIE, *demisii,* s.f. Act, cerere (scrisă) prin care un salariat, un demnitar se retrage dintr-o funcţie, dintr-o slujbă etc. [Var.: (înv.) **dimísie** s.f.] – Din fr. **démission.**
DEMISIONA, *demisionez,* vb. I. Intranz. A-şi prezenta demisia. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **démissionner.**
DEMISIONAR, -Ă, *demisionari, -e,* adj. Care demisionează sau a demisionat (recent). [Pr.: -*si-o-*] – Din fr. **démissionnaire.**
DEMISIONARE, *demisionări,* s.f. Acţiunea de *a demisiona*. [Pr.: *-si-o-*] – V. **demisiona.**
DEMISIONAT, -Ă, *demisionaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care s-a retras prin cerere dintr-o funcţie, o activitate etc.; care şi-a prezentat demisia. [Pr.: *-si-o-*] – V. **demisiona**.
DEMISOL, *demisoluri,* s.n. Parte a unei clădiri situată pe jumătate sub nivelul solului, sub parter. – Din fr. **demi** "jumătate" + **sol.**
DEMISTIFICA, *demistific,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, o idee să-şi piardă caracterul mistificator. * A demitiza. – După fr. **démystifier.**
DEMISTIFICARE, *demistificări,* s.f. Acţiunea de *a demistifica* şi rezultatul ei. – V. **demistifica.**
DEMISTIFICAT, -Ă, *demistificaţi, -te,* adj. Care a fost readus la ipostaza reală, după ce fusese denaturat. – V. **demistifica.**
DEMISTIFICATOR, -OARE, *demistificatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care demistifică. – **Demistifica** + suf. *-tor.*
DEMITE, *demit,* vb. III. Tranz. A scoate pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcţie etc.; a destitui, a concedia. – Din fr. **démettre,** lat. **demittere.**
DEMITENTĂ s.f. Tentă între luminos şi întunecat într-o pictură sau gravură. – Din fr. **demi-teinte.**
DEMITERE, *demiteri,* s.f. Acţiunea de *a demite* şi rezultatul ei; destituire, concediere. – V. **demite.**
DEMITIZA, *demitizez,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, o idee să-şi piardă caracterul mitic. * *P. gener.* A face să dispară o afirmaţie falsă, o scorneală; a demistifica. – Cf. it. **demitizzare.**
DEMITIZANT, -Ă, *demitizanţi, -te,* adj. Care demitizează; demitizator. – **Demitiza** + suf. -*ant.*
DEMITIZARE, *demitizări,* s.f. Acţiunea de *a demitiza*. – V. **demitiza.**
DEMITIZAT, -Ă, *demitizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut caracterul mitic. – V. **demitiza.**
DEMITIZATOR, -OARE, *demitizatori, -oare,* adj. Demitizant. – **Demitiza** + suf. *-tor.*
DEMIU, *demiuri,* s.f. Pardesiu gros, mai puţin călduros decât paltonul. – Din fr. **demi** "jumătate".
DEMIURG s.m. Nume dat, în filosofia lui Platon, creatorului divin care a făurit lumea; creatorul universului; *p. ext.* principiu activ şi creator. [Pr.: *-mi-urg*] – Din lat. **demiurgus,** fr. **demiurge.**

DEMIURGIC, -Ă, *demiurgici, -ce,* adj. De demiurg. [Pr.: *-mi-ur-*] – Din fr. **démiurgique.**
DEMIVOLEU, *demivoleuri,* s.n. Lovitură (la tenis) prin care mingea este expediată imediat după contactul ei cu solul. – Din fr. **demi-volée.**
DEMIXTA, *demixtez,* vb. I. Tranz. A despărţi în şcoli sau clase diferite fetele de băieţi. – **Des**[1]**- + mixt.**
DEMIXTARE, *demixtări,* s.f. Acţiunea de *a demixta*. – V. **demixta.**
DEMIXTAT, -Ă, *demixtaţi, -te,* adj. (Despre clase, şcoli etc.) Care grupează separat fetele şi băieţii. – V. **demixta.**
DEMN, -Ă, *demni, -e,* adj. **1.** Vrednic (de...). * Capabil, destoinic. **2.** Care impune respect; respectabil; rezervat, sobru. – Formaţie savantă din lat. **dignus** (modificat după *lemn* < *lignum, semn* < *signum* etc.).
DEMNITAR, *demnitari,* s.m. Înalt funcţionar al statului. – Din fr.**dignitaire** (după *demn).*
DEMNITATE, (2) *demnităţi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă **(2)**; autoritate morală, prestigiu. * Gravitate, măreţie. **2.** Funcţie sau însărcinare înaltă în stat; rang. – Din lat. **dignitas, -atis** (după *demn).*
DEMOAZELĂ, *demoazele,* s.f. (Franţuzism înv.) Domnişoară. – Din fr. **demoiselle.**
DEMOBILIZA, *demobilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A lăsa la vatră trupele mobilizate, a trece armata la starea de pace. **2.** Fig. A face să slăbească forţa combativă, vigoarea, tenacitatea cuiva; a descuraja. – Din fr. **démobiliser.**
DEMOBILIZARE, *demobilizări,* s.f. Acţiunea de *a demobiliza* şi rezultatul ei. – V. **demobiliza.**
DEMOBILIZAT, -Ă, *demobilizaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Lăsat la vatră. **2.** Fig. Cu puterea de luptă slăbită, lipsit de energie. – V. **demobiliza.**
DEMOBILIZATOR, -OARE, *demobilizatori, -oare,* adj. Care demobilizează **(2)**; descurajant. – **Demobiliza** + suf. *-tor.*
DEMOCRAT, -Ă, *democraţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Adept) al democraţiei. **2.** Adj. Democratic. – Din fr. **démocrate.**
DEMOCRATIC, -Ă, *democratici, -ce,* adj. Care aparţine democraţiei, caracteristic, propriu democraţiei; bazat, organizat pe principiile democraţiei; democrat **(2)**. – Din fr. **démocratique.**
DEMOCRATISM s.n. Totalitatea principiilor care exprimă, garantează şi asigură realizarea libertăţilor democratice. – Din fr. **démocratisme.** Cf. rus. **demokratizm.**
DEMOCRATIZA, *democratizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza un stat, o instituţie etc. pe baze democratice; a introduce un regim democratic. – Din fr. **démocratiser.**
DEMOCRATIZABIL, -Ă, *democratizabili, -e,* adj. Care poate fi democratizat. – **Democratiza** + suf. *-bil.*
DEMOCRATIZARE, *democratizări,* s.f. Acţiunea de *a democratiza* şi rezultatul ei. – V. **democratiza.**
DEMOCRAŢIE, *democraţii,* s.f. Formă de organizare şi de conducere a unei societăţi, în care poporul îşi exercită (direct sau indirect) puterea. – Din fr. **démocratie.**
DEMODA, *demodez,* vb. I. Refl. A înceta să mai fie la modă. – Din fr. **démoder.**
DEMODARE, *demodări,* s.f. Faptul de a se *demoda*; învechire, perimare. – V. **demoda.**
DEMODAT, -Ă, *demodaţi, -te,* adj. Care nu mai este la modă; învechit, perimat. – V. **demoda.** Cf. fr. **démodé**.
DEMODULATOR, *demodulatoare,* s.n. Parte a unui aparat de radio în care are loc demodulaţia. – Din germ. **Demodulator,** fr. **démodulateur.**
DEMODULAŢIE, *demodulaţii,* s.f. Separare a oscilaţiei de frecvenţă joasă de unda purtătoare de înaltă frecvenţă. – Din germ. **Demodulation,** fr.**démodulation.**
DEMOGRAF, *demografi,* s.m. Specialist în demografie. – Din fr.**démographe.**
DEMOGRAFIC, -Ă, *demografici, -ce,* adj. Care aparţine demografiei, privitor la demografie. ** *Factor demografic* = element constitutiv al societăţii, exprimat de densitatea populaţiei, ritmul de creştere, structura şi mobilitatea ei. *Explozie demografică* = accelerare a ritmului de creştere a populaţiei. – Din fr. **démographique.**
DEMOGRAFIE, *demografii,* s.f. Ştiinţă care, prin metode cantitative, studiază fenomene şi procese privitoare la numărul, repartiţia geografică, structura, densitatea, mişcarea populaţiei umane şi compoziţia ei pe grupe de vârstă, de sexe etc. – Din fr. **démographie.**
DEMOLA, *demolez,* vb. I. Tranz. A dărâma o construcţie sau un element de construcţie (desfăcând piesă cu piesă). – Din fr. **démolir.**
DEMOLARE, *demolări,* s.f. Acţiunea de *a demola* şi rezultatul ei; dărâmare, demoliţiune. – V. **demola.**
DEMOLIŢIE s.f. v. **demoliţiune**.

DEMOLIŢIUNE, *demoliţiuni,* s.f. (Rar) Demolare, dărâmare. [Pr.: *-ţi-u÷,* – Var.: **demolíţie** s.f.] – Din fr. **démolition.**
DEMON, *demoni,* s.m. **1.** Diavol, drac. * Fig. Om rău. * Fiinţă imaginară considerată ca spirit al răului. **2.** (În scrierile romanticilor) Personificare a eroismului, a curajului, a răzvrătirii şi uneori a frumuseţii fizice. * (În gândirea mitică şi în poezie) Geniu al neliniştii, care stârneşte dorinţe, pasiuni etc. [Var.: (reg.) **dímon** s.m.] – Din ngr. **démonas.** Cf. fr. **démon**.
DEMONETIZA, *demonetizez,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate, a retrage din circulaţie anumite monede. **2.** Refl. (Despre monede) A se devaloriza. * Fig. A-şi pierde, a-şi reduce valoarea; a se deprecia, a se banaliza. – Din fr. **démonétiser.**
DEMONETIZARE, *demonetizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) demonetiza* şi rezultatul ei. – V. **demonetiza.**
DEMONIAC, -Ă, *demoniaci, -ce,* adj. Demonic. [Pr.: *-ni-ac*] – Din fr. **démoniaque.**
DEMONIC, -Ă, *demonici, -ce,* adj. De demon; drăcesc, diabolic, demoniac, satanic. – Din lat. **daemonicus.**
DEMONIE, *demonii,* s.f. (Rar) Demonism. – **Demon** + suf. *-ie.*
DEMONISM s.n. Credinţă în demoni; demonie. * Atitudine diabolică. – Din fr. **démonisme.**
DEMONOLATRIE s.f. Adoraţie a demonilor. – Din fr. **démonolâtrie.**
DEMONOLATRU, *demonolatri,* adj., s.m. (Care este) adorator al demonilor. – Din fr. **démonolâtre.**
DEMONOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul demonilor. – Din fr. **démonologie.**
DEMONOMANIE s.f. Formă de nebunie care constă în credinţa de a fi stăpânit de demon. – Din fr. **démonomanie.**
DEMONSTRA, *demonstrez,* vb. I. **1.** Tranz. A arăta în mod convingător, prin argumente, prin raţionamente logice sau prin exemple concrete, adevărul sau neadevărul unei afirmaţii, al unui fapt etc.; a proba, a dovedi. * A face dovada, prin calcule şi prin raţionamente, a adevărului exprimat într-o teoremă, într-o formulă etc. **2.** Intranz. (Despre mulţimi de oameni) A manifesta. – Din fr. **démontrer,** lat. **demonstrare**.
DEMONSTRABIL, -Ă, *demonstrabili, -e,* adj. Care poate fi demonstrat. – Din fr. **démonstrable,** lat.**demonstrabilis.**
DEMONSTRABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi demonstrabil. – Din fr. **démonstrabilité.**
DEMONSTRANT, -Ă, *demonstranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care participă la o demonstraţie **(2)**; manifestant. – Din rus. **demonstrant.**
DEMONSTRARE, *demonstrări,* s.f. Acţiunea de *a demonstra* şi rezultatul ei; dovedire, argumentare. – V. **demonstra.**
DEMONSTRATIV, -Ă, *demonstrativi, -e,* adj. **1.** Care demonstrează sau serveşte la o demonstraţie; ilustrativ. **2.** (Despre gesturi, manifestări etc.) Care exprimă, în mod ostentativ, un sentiment, o părere etc. **3.** (În sintagmele) *Pronume demonstrativ* = pronume care arată locul în timp sau în spaţiu al unui obiect faţă de vorbitor. *Adjectiv demonstrativ* = adjectiv care arată depărtarea sau apropierea unui obiect. – Din fr.**démonstratif**, lat. **demonstrativus.**
DEMONSTRAŢIE, *demonstraţii,* s.f. **1.** Dovedire, pe bază de argumente şi de exemple concrete, a realităţii unui fapt; demonstrare, argumentare. * Şir de calcule, de raţionamente etc. prin care se dovedeşte adevărul unei teoreme sau conţinutul unei formule. **2.** Procedeu de adâncire deductivă a adevărului unui enunţ. **3.** Manifestaţie publică cu caracter politic-social. **4.** Exteriorizare a unui sentiment. * *Demonstraţie de forţă* = concentrare şi desfăşurare a unor forţe militare cu scopul de a intimida. – Din fr. **démonstration,** lat. **demonstratio, (3)** după rus.**demonstraţiia.**
DEMONTA, *demontez,* vb. I. Tranz. A desface un aparat, un mecanism, un instrument etc. în părţile lui componente. * Fig. A descuraja, a deprima, a dezorienta pe cineva; a obosi, a extenua pe cineva. – Din fr. **démonter.**
DEMONTABIL, -Ă, *demontabili, -e,* adj. Care poate fi demontat. – Din fr. **démontable.**
DEMONTARE, *demontări,* s.f. Acţiunea de *a demonta* şi rezultatul ei; demontat. – V. **demonta.**
DEMONTAT s.n. Faptul de *a demonta*; demontare. – V. **demonta.**
DEMORALIZA, *demoralizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde încrederea în sine; a (se) descuraja, a (se) deprima. – Din fr. **démoraliser.**
DEMORALIZANT, -Ă, *demoralizanţi, -te,* adj. Care demoralizează; deprimant, demoralizator, descurajator. – Din fr. **démoralisant.**
DEMORALIZARE, *demoralizări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) demoraliza*; descurajare, deprimare; demoralizaţie. **2.** (Înv.) Imoralitate, desfrâu, corupţie. – V. **demoraliza.**
DEMORALIZAT, -Ă, *demoralizaţi, -te,* adj. **1.** Descurajat, deprimat. **2.** (Înv.) Imoral. – V.

demoraliza.
DEMORALIZATOR, -OARE, *demoralizatori, -oare,* adj. Care demoralizează; demoralizant. – Din fr. **démoralisateur.**
DEMORALIZAŢIE, *demoralizaţii,* s.f. (Înv.) Demoralizare. – Din fr. **démoralisation.**
DEMOS s.n. (În Grecia antică) Denumire dată păturilor de oameni liberi dintr-un oraş, cu drepturi politice depline. – Cuv. gr.
DEMORFISM s.n. Proces de descompunere şi de distrugere a rocilor solide. – Din fr. **démorphisme.**
DEMOTICĂ adj. (În sintagma) *Scriere demotică* = scriere cursivă simplificată, folosită în vechiul Egipt. – Din fr. **démotique.**
DEMULA, *demulez,* vb. I. Tranz. A scoate dintr-un tipar în care a fost modelat. – Din fr. **démouler.**
DEMULARE, *demulări,* s.f. Acţiunea de *a demula* şi rezultatul ei. – V. **demula.**
DEMULT adv. Cu mult timp înainte, de multă vreme. ** *Mai demult* = odinioară. *De demult* = din trecut, de altădată. – **De**[4] + **mult.**
DEMULTIPLICA, *demultiplic,* vb. I. Tranz. A transforma cu ajutorul unui angrenaj o mişcare de rotaţie în altă mişcare de rotaţie mai înceată. – Din fr. **démultiplier** (prin apropiere de *multiplica).*
DEMULTIPLICARE, *demultiplicări,* s.f. Acţiunea de *a demultiplica* şi rezultatul ei. – V. **demultiplica.**
DEMULTIPLICATOR, *demultiplicatoare,* s.n. Sistem de transmisie care asigură reducerea vitezei. – Din fr. **démultiplicateur.**
DEMULTIŞOR adv. Diminutiv al lui *demult.* – **Demult** + suf. *-işor.*
DEMUTIZA, *demutizez,* vb. I. Tranz. A educa pe surdomuţi spre a înţelege limbajul oral. – De la **mut.**
DEMUTIZARE, *demutizări,* s.f. Acţiunea de *a demutiza* şi rezultatul ei. – V. **demutiza.**
DEMUTIZAT, -Ă, *demutizaţi, -te,* adj. (Despre surdomuţi) Care a fost educat pentru a înţelege limbajul oral. – V. **demutiza.**
DENAR, *denari,* s.m. Monedă romană, de obicei de argint, în greutate de circa patru grame. * Unitate monetară în unele ţări europene, în evul mediu. [Var.: **dinár** s.m.] – Din lat. **denarius,** it. **denaro.**
DENATALITATE s.f. (Rar) Scădere a natalităţii. – Din fr. **dénatalité.**
DENATURA, *denaturez,* vb. I. Tranz. **1.** A schimba (intenţionat) înţelesul, natura sau caracterul unor cuvinte, al unor idei etc.; a deforma, a altera, a falsifica. **2.** A adăuga unui produs o substanţă străină, spre a-l face impropriu scopurilor pentru care a fost destinat iniţial. – Din fr. **dénaturer.**
DENATURANT, -Ă, *denaturanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) folosită pentru denaturarea unui produs. – Din fr. **dénaturant.**
DENATURARE, *denaturări,* s.f. Acţiunea de *a denatura* şi rezultatul ei. – V. **denatura.**
DENATURAT, -Ă, *denaturaţi, -te,* adj. **1.** Lipsit de sentimente fireşti. * *Părinte* (sau *copil) denaturat* = părinte (sau copil) care dovedeşte sentimente contrare celor care caracterizează în mod normal raporturile dintre părinţi şi copii. **2.** Prezentat altfel decât este în realitate; falsificat, alterat. **3.** (În sintagma) *Spirt denaturat* = alcool destinat întrebuinţării industriale şi făcut impropriu pentru consumaţie, prin adăugarea unor substanţe dăunătoare sănătăţii. – V. **denatura.** Cf. fr. **dénaturé.**
DENAŢIONALIZARE, *denaţionalizări,* s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naţionalizate în proprietate privată. [Pr.: *-ţi-o-*] – După fr. **dénationaliser.**
DENAZALIZA, *denazalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A pierde sau a face să-şi piardă timbrul, caracterul nazal. – Din fr.**dénasaliser.**
DENAZALIZARE, *denazalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) denazaliza* şi rezultatul ei. – V. **denazaliza.**
DENAZIFICA, *denazific,* vb. I. Tranz. A supune acţiunii de denazificare. – După fr. **dénazifier,** engl. **denazify.**
DENAZIFICARE s.f. Acţiune de desfiinţare a nazismului (fascismului) şi a urmărilor lui din viaţa socială, politică şi economică a Germaniei. – Cf. fr. **dénazification.**
DENDRARIU, *dendrarii,* s.n. Parc în care sunt prezentate colecţii de plante vii, în condiţii naturale sau în seră. – Din rus. **dendrarii.**
DENDRITĂ, *dendrite,* s.f. **1.** Prelungire ramificată a protoplasmei celulei nervoase, prin care influxul nervos se propagă în regiunea opusă cilindrului ax. **2.** (La pl.) Pojghiţă arborescentă, de substanţă minerală, pe fisurile şi planurile de stratificare ale rocilor. – Din fr. **dendrite.**
DENDRITIC, -Ă, *dendritici, -ce,* adj. Care aparţine dentritei **(1)**, cu dendrită, de dendrită. –

Din fr. **dendritique.**

DENDROGRAFIC, -Ă, *dendrografici, -ce,* adj. Care ţine de dendrografie, privitor la dendrografie. – Din fr. **dendrographique.**

DENDROGRAFIE s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor; dendrologie. – Din fr. **dendrographie.**

DENDROLOG, -Ă, *dendrologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în dendrologie. – Din **dendrologie** (derivat regresiv).

DENDROLOGIC, -Ă, *dendrologici, -ce,* adj. Referitor la dendrologie, care aparţine dendrologiei. – Din fr. **dendrologique.**

DENDROLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea arborilor. – Din fr. **dendrologie.**

DENDROMETRIC, -Ă, *dendrometrici, -ce,* adj. De dendrometrie. – Din fr. **dendrométrique.**

DENDROMETRIST, -Ă, *dendrometrişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în dendrometrie. – Din fr. **dendrométriste.**

DENDROMETRIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea metodelor de măsurare a volumului arborilor; taxaţie forestieră. – Din fr. **dendrométrie.**

DENDROMETRU, *dendrometre,* s.n. Instrument special pentru determinarea dimensiunilor la arborii netăiaţi. – Din fr. **dendrométre.**

DENEGA, *denég,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** A nega, a tăgădui. **2.** A refuza. – Din lat., it. **denegare.** Cf. fr. **dénier**.

DENEGARE, *denegări,* s.f. Acţiunea de *a denega* şi rezultatul ei. ** *Denegare de dreptate* = refuzul nejustificat al unui organ de jurisdicţie de a soluţiona o pricină cu care a fost sesizat; denegaţie, tăgăduială. – V. **denega.**

DENEGAŢIE, *denegaţii,* s.f. Denegare. – Din fr. **dénégation.**

DENICHELA, *denichelez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de nichel depus pe plăcile de stereotipie. – **De**[4] + **nichela.**

DENICHELARE, *denichelări,* s.f. Acţiunea de *a denichela* şi rezultatul ei. – V. **denichela.**

DENICOTINIZA, *denicotinizez,* vb. I. Tranz. A reduce conţinutul de nicotină din tutun prin trecerea ei în combinaţii mai puţin nocive. – Din fr.**dénicotiniser.**

DENICOTINIZARE, *denicotinizări,* s.f. Acţiunea de *a denicotiniza* şi rezultatul ei. – V. **denicotiniza.**

DENICOTINIZAT, -Ă, *denicotinizaţi, -te,* adj. (Despre tutun) Din care s-a redus conţinutul de nicotină. – V. **denicotiniza.**

DENIE, *denii,* s.f. (În ritualul creştin ortodox) Slujbă religioasă de seară în fiecare zi a săptămânii dinaintea Paştilor. – Din sl. **[bŭ] dĕnije,** scr. **denije.**

DENIER, *denieri,* s.m. Unitate de măsură pentru greutatea liniară a firelor şi a fibrelor de mătase naturală şi vegetală sau a celor sintetice, cu ajutorul căreia se apreciază fineţea acestora. – Din fr. **denier.**

DENIGRA, *denigrez,* vb. I. Tranz. A ponegri, a defăima, a calomnia, a discredita. – Din fr. **dénigrer,** lat. **denigrare.**

DENIGRANT, -Ă, *denigranţi, -te,* adj. (Rar) Denigrator. – Din fr. **dénigrant.**

DENIGRARE, *denigrări,* s.f. Acţiunea de *a denigra* şi rezultatul ei; ponegrire, defăimare, discreditare. – V. **denigra.**

DENIGRATOR, -OARE, *denigratori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care denigrează, prin care se denigrează. **2.** S.m. şi f. Persoană care denigrează. – Din lat. **denigrator, -oris**, it. **denigratore.**

DENISIPATOR, *denisipatoare,* s.n. Bazin pentru curăţarea apei, în care se reţin aluviuni de dimensiuni mijlocii. – Cf. **nisip**.

DENITRIFICARE, *denitrificări,* s.f. Descompunere, de către bacteriile din sol, a protidelor şi nitraţilor, având drept consecinţă eliberarea azotului, proces care duce la scăderea fertilităţii solurilor. – Cf. fr. **dénitrification.**

DENIVELA, *denivelez,* vb. I. Refl. (Despre un teren, un pavaj, un drum etc.) A-şi pierde netezimea, nivelarea, prin formarea de gropi şi de ridicături. – Din fr. **déniveler.**

DENIVELARE, *denivelări,* s.f. Acţiunea de *a denivela* şi rezultatul ei. * Diferenţă de nivel între două unităţi morfologice limitrofe. * Accident de teren ridicat sau coborât pe o suprafaţă relativ plană. – V. **denivela.**

DENIVELAT, -Ă, *denivelaţi, -te*, adj. (Despre terenuri, drumuri etc.) Care prezintă gropi sau ridicături. – V. **denivela.**

DENOMINALIZA, pers. 3 *denominalizează,* vb. I. Refl. (Despre semnele băneşti) A se reduce valoarea nominală. – **De**[4] + **nominaliza.**

DENOMINALIZARE, *denominalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) denominaliza* şi rezultatul ei; reducere a valorii nominale a semnelor băneşti. – V. **denominaliza.**

DENOMINATIV, -Ă, *denominativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care denumeşte. ** *Verb denominativ*

= verb derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. **2.** S.n. Cuvânt derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. – Din fr. **dénominatif,** lat. **denominativus.**

DENOMINAŢIE, *denominaţii,* s.f. (Livr.) Denumire, numire. – Din fr. **dénomination.**

DENOTA, pers. 3 *denotă,* vb. I. Tranz. **1.** A dovedi **(2)**, a vădi, a indica. **2.** A exprima un anumit sens. – Din fr. **dénoter,** lat. **denotare.**

DENOTAT s.n. Obiect denumit de un nume; semnificat. – Din fr. **dénoté.**

DENOTATIV, -Ă, *denotativi, -e,* adj. (Despre sensul cuvintelor) Corespunzător denotaţiei; precis; comun, obişnuit. * (Despre stil) Neutru, obiectiv, lipsit de conotaţii. – Din fr. **dénotatif.**

DENOTAŢIE, *denotaţii,* s.f. **1.** (Log.) Sferă. **2.** (Lingv.) Semnificaţie. – Din fr. **dénotation.**

DENS, -Ă, *denşi, -se,* adj. (Despre corpuri, substanţe, soluţii) Cu densitate mare; cu părţile componente strâns unite; compact, des. – Din fr. **dense,** lat. **densus.**

DENSIFICA, *densífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) condensa. – Din fr. **densifier.**

DENSIFICARE, *densificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) densifica* şi rezultatul ei. – V. **densifica.**

DENSIFICAT, -Ă, *densificaţi, -te,* adj. Condensat. – V. **densifica.**

DENSIGRAMĂ, *densigrame,* s.f. Scară gradată care serveşte la corelarea valorilor densităţilor exprimate în diferite unităţi de măsură. – Din fr. **densigramme.**

DENSIMETRIC, -Ă, *densimetrici, -ce,* adj. Referitor la densimetrie. – Din fr. **densimétrique.**

DENSIMETRIE s.f. Ansamblul metodelor de măsurare a densităţii substanţelor, mai ales a lichidelor. – Din fr. **densimétrie.**

DENSIMETRU, *densimetre,* s.n. Areometru cu greutate constantă, care indică direct densitatea lichidului în care a fost cufundat. – Din fr. **densimétre.**

DENSITATE, *densităţi,* s.f. **1.** Mărime fizică definită prin raportul dintre masa şi volumul unui corp; masă specifică. ** *Densitate relativă* = raportul dintre densitatea unei substanţe şi densitatea apei. * Numărul de obiecte sau de fiinţe de pe o unitate de arie sau de lungime. ** *Densitate de curent electric* = raportul dintre intensitatea curentului electric care trece printr-un conductor şi secţiunea transversală a acestuia. *Densitatea (medie) a populaţiei* = numărul de locuitori care revin (în medie) pe o unitate de suprafaţă a unui anumit teritoriu. *Densitatea reţelei hidrografice* = raportul dintre lungimea reţelei de râuri şi canale şi suprafaţa dată. **2.** Faptul de a fi dens; desime. – Din fr. **densité,** lat. **densitas, -atis.**

DENTALĂ, *dentale,* adj. (În sintagma) *Consoană dentală* (şi substantivat, f.) = consoană care se articulează prin apropierea vârfului limbii de dinţii incisivi superiori sau inferiori. – Din fr. **dental.**

DENTAR, -Ă, *dentari, -e,* adj. **1.** De dinte, al dinţilor, privitor la dinţi. **2.** De dentist, care aparţine dentistului, privitor la dentist. – Din fr. **dentaire,** lat. **dentarius.**

DENTÂI adj. invar. v. **dintâi.**

DENTICUL, *denticule,* s.n. Element decorativ în relief de forma unui dinte, folosit la ornamentarea cornişelor. – Din fr. **denticule.**

DENTIFORM, -Ă, *dentiformi, -e,* adj. Care are forma unui dinte. – Din fr. **dentiforme.**

DENTINĂ s.f. Substanţă proteică, bogat mineralizată, care formează masa principală a dintelui; ivoriu. – Din fr. **dentine.**

DENTIST, -Ă, *dentişti, -ste,* s.m. şi f. adj. (Medic) specializat în dentistică; stomatolog. – Din fr. **dentiste**, germ. **Dentist.**

DENTISTICĂ s.f. Specialitate a medicinii care se ocupă cu bolile şi cu îngrijirea dinţilor; stomatologie. – **Dentist** + suf. *-ică.*

DENTIŢĂ, *dentiţe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene şi cu fructe achene cu câte doi dinţi, care creşte în locuri umede *(Bidens tripartitus)*. – Cf. **dinte**.

DENTIŢIE, *dentiţii,* s.f. Totalitatea dinţilor mamiferelor, caracteristică, după structură şi număr, unui tip de regim alimentar. *Dentiţie de carnivor.* * Proces de formare şi de apariţie a dinţilor la copii şi la puii animalelor mamifere. *Dentiţie întârziată. ** Dentiţie de lapte* = dentiţie formată din 20 de dinţi, care apare, la copii, între 6 luni şi 3 ani. *Dentiţie definitivă* = dentiţie formată din 8 incisivi, 4 canini, 4 premolari şi 16 molari, care apare începând de la 6-7 ani. * Modul în care sunt aşezaţi dinţii. [Var.: **dentiţiúne** s.f.] – Din fr. **dentition,** lat. **dentitio, -onis.**

DENTIŢIUNE s.f. v. **dentiţie.**

DENUCLEARIZA, *denuclearizez,* vb. I. Tranz. A interzice, pe baza unui tratat internaţional, producerea, stocarea, instalarea, experimentarea şi folosirea armelor nucleare într-un spaţiu, teritoriu, într-o zonă, ţară sau într-un grup de ţări. [Pr.: *-cle-a-*] – **Des**[1]**-** + **nuclear.**

DENUCLEARIZARE, *denuclearizări,* s.f. Acţiunea de *a denucleariza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-cle-a-*] – V. **denucleariza.**

DENUCLEARIZAT, -Ă, *denuclearizaţi, -te,* adj. Scos de sub acţiunea armelor nucleare. [Pr.: -*cle-a-*] – V. **denucleariza.**
DENUDARE, *denudări,* s.f. Denudaţie. – Cf. fr. **dénudation.**
DENUDAŢIE, *denudaţii,* s.f. **1.** Proces complex de nivelare a scoarţei terestre, sub acţiunea agenţilor geografici externi, prin dezagregarea, alterarea şi erodarea rocilor, îndepărtarea materialelor rezultate şi acumularea lor ulterioară în regiuni mai joase; denudare. **2.** Stare a unui dinte sau a unui os dezvelit, descoperit. – Din fr. **dénudation,** lat. **denudatio.**
DENUMI, *denumesc,* vb. IV. Tranz. A da nume unei fiinţe sau unui lucru; a numi. * (Înv.) A desemna. – **De**[4] + **numi** (după fr. *dénommer).*
DENUMIRE, *denumiri,* s.f. Faptul de *a denumi*; numire. * Nume dat unei fiinţe sau unui lucru; cuvânt cu care numim ceva. – V. **denumi.**
DENUNŢ, *denunţuri,* s.n. Informare adresată unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală cu privire la săvârşirea unei infracţiuni de către o persoană; denunţare **(2)**. – Din **denunţa** (derivat regresiv).
DENUNŢA, *denunţ,* vb. I. Tranz. **1.** A aduce la cunoştinţa unei autorităţi săvârşirea unei infracţiuni, a face un denunţ. * A pârî. **2.** A comunica oficial că un contract, un act încetează de a mai fi în vigoare; a rezilia unilateral un contract. – Din fr. **dénoncer,** lat. **denuntiare.**
DENUNŢARE, *denunţări,* s.f. Acţiunea de *a denunţa* şi rezultatul ei. **1.** Desfacere a unui contract sau a unui tratat prin manifestarea de voinţă unilaterală a uneia dintre părţi. **2.** Denunţ **(2)**. – V. **denunţa.**
DENUNŢĂTOR, -OARE, *denunţători, -oare*, s.m. şi f. Persoană care denunţă. – **Denunţa** + suf. *-ător* (după fr. *dénonciateur).*
DENUTRIŢIE, *denutriţii,* s.f. Stare a unui organism viu în care, datorită faptului că asimilaţia este întrecută de dezasimilaţie, se produce o scădere mare în greutate. – Din fr. **dénutrition.**
DEOARECE conj. (Indică un raport de cauză între o propoziţie regentă şi una subordonată) Fiindcă, pentru că, de vreme ce. [Pr.: *de-oa-*] – **De**[4] + **oare** + **ce.**
DEOCAMDATĂ adv. Pentru moment, în mod provizoriu. – **De**[4] + **o** + **cam** + **dată.**
DEOCHEA, *deóchi,* vb. I. **1.** Tranz. (În superstiţii) A vătăma sănătatea sau bunăstarea cuiva printr-o privire rea sau invidioasă. **2.** Refl. A se îmbolnăvi de deochi **(2)**. * Fig. (Despre vreme) A se strica. [Pr.: *de-o÷,* – Var.: **diocheá** vb. I.] – Din **deochi.**
DEOCHEAT, -Ă, *deocheaţi, -te,* adj. **1.** (În superstiţii) Bolnav din cauza deochiului **(1)**. **2.** Fig. Indecent, necuviincios. * Cu reputaţie proastă; compromis. * Exagerat. [Pr.: *de-o÷,* – Var.: (reg.) **diocheát, -ă** adj.] – V. **deochea.**
DEOCHETURĂ, *deocheturi,* s.f. (Rar) Deochi **(2)**. [Pr.: *de-o÷,* – Var.: **diochetúră** s.f.] – **Deochea** + suf. *-ătură.*
DEOCHI, (rar) (**2**) *deochiuri,* s.n. **1.** Putere (magică) pe care superstiţioşii o atribuie unor oameni, de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora îşi fixează privirea (cu răutate, invidie etc.). **2.** Efectul privirii care deoache; boală pricinuită de această privire; deochetură. ** Expr. *De-a deochiul* = cu admiraţie. (Astăzi, mai ales în glumă) (formulă de admiraţie pentru calităţile fizice ori pentru inteligenţa cuiva care nu trebuie deocheat) *Să nu(-i) fie (cuiva) de deochi!*. [Var.: (reg.) **dióchi** s.n.] – **De**[4] + **ochi**[1].
DEODATĂ adv. **1.** Pe neaşteptate, brusc, subit. **2.** În acelaşi timp, simultan, concomitent. ** Expr. (Reg.) *A fi deodată cu cineva* = a fi de aceeaşi vârstă cu cineva. **3.** (Reg.) Deocamdată. – **De**[4] + **o** + **dată.**
DEODORANT, -Ă, *deodoranţi, -te,* adj., s.n. Dezodorizant. [Pr.: *de-o-*] – Din fr. **déodorant.**
DEONTOLOGIC, -Ă, *deontologici, -ce,* adj. Referitor la deontologie. [Pr.: *de-on-*] – Din fr. **déontologique.**
DEONTOLOGIE s.f. Doctrină privitoare la normele de conduită şi la obligaţiile etice ale unei profesiuni (mai ales a celei medicale). [Pr.: *de-on-*] – Din fr. **déontologie.**
DEOPARTE adv. La o oarecare depărtare de vorbitor sau de alt punct fix; într-o parte, izolat. – **De**[4] + **o** + **parte.**
DEOPOTRIVĂ adv. În mod egal, la fel, fără deosebire. [Var.: (reg.) **dopotrívă** adv.] – **De**[4] + **o** + **potrivă.**
DEOSEBI, *deosebesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se diferenţia (de cineva sau de ceva), a nu (mai) fi la fel. * Tranz. A da unei fiinţe sau unui lucru o notă aparte, specifică, a face să se deosebească de alţii. **2.** Refl. A se ridica deasupra (celorlalţi); a se distinge, a se remarca, a se evidenţia. **3.** Tranz. A recunoaşte un lucru sau o fiinţă dintre altele asemenea; a desluşi, a discerne, a distinge. [Pr.: *de-o-*] – **De**[4] + **osebi.**
DEOSEBIRE, *deosebiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) deosebi* şi rezultatul ei; lipsă de asemănare,

diferenţă. ** Loc. adv. *Cu deosebire* = **a)** în mod deosebit, special; **b)** mai ales. *Cu deosebire de...* = cât se poate de..., foarte... *Cu deosebire(a) că...* = cu diferenţa că... *Fără deosebire* = fără excepţie. *Spre deosebire de...* = în opoziţie, în contrast cu... [Pr.: *de-o-*] – V. **deosebi.**

DEOSEBIT, -Ă, *deosebiţi, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este altfel, care nu este asemenea (cu altul); diferit. **2.** (La pl., precedând substantivul) Felurite, diverse. **3.** Care iese din comun; neobişnuit, special. * Distins, remarcabil. **4.** Separat, despărţit. **II.** Adv. **1.** Cât se poate de..., foarte. **2.** În afară de..., pe lângă. – V. **deosebi.**

DEPALATALIZA, pers. 3 *depalatalizează,* vb. I. Refl. (Fon.; despre consoane) A-şi pierde caracterul palatal. – Din fr. **dépalataliser.**

DEPALATALIZARE, *depalatalizări,* s.f. Faptul de *a se depalatiza*. – V. **depalatiza.**

DEPALATALIZAT, -Ă, *depalatalizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut caracterul palatal. – V. **depalataliza.**

DEPANA, *depanez,* vb. I. Tranz. A repune în stare de funcţionare un autovehicul, o maşină, în urma unei pene[2]; a repara. – Din fr. **dépanner.**

DEPANARE, *depanări,* s.f. Acţiunea de *a depana* şi rezultatul ei. – V. **depana.**

DEPANATOR, *depanatori,* s.m. Muncitor calificat care repară autovehicule, maşini, aparate etc. aflate în pană[2]. – **Depana** + suf. *-tor.*

DEPANOR, *depanoare,* s.n. Aparat pentru descoperirea penelor[2] la anumite aparate, maşini etc. – Din fr. **dépanneur.**

DEPARAFINA, *deparafinez,* vb. I. Tranz. A înlătura hidrocarburile parafinoase solide din uleiurile minerale. – Din fr. **déparaffiner.**

DEPARAFINARE, *deparafinări,* s.f. Acţiunea de *a deparafina* şi rezultatul ei. – V. **deparafina.**

DEPARAFINAT, -Ă, *deparafinaţi, -te,* adj. Care nu mai conţine parafină; curăţat de parafină. – V. **deparafina.**

DEPARAIA vb. I. v. **depareia.**

DEPARAZITA, *deparazitez,* vb. I. Tranz. A distruge sau a înlătura paraziţii de pe plante sau de pe animale, prin metode chimice, fizice sau biologice. – **De**[4] + **parazit.**

DEPARAZITARE, *deparazitări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a deparazita* şi rezultatul ei; distrugere a paraziţilor; despăduchere. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Deparazitare radioelectrică* = combatere a perturbaţiilor radioelectrice produse de instalaţiile tehnice (paraziţi industriali) prin acţionarea directă asupra surselor care le provoacă. – V. **deparazita.**

DEPAREIA, *depareiez,* vb. I. Tranz. (Filatelie) A descompleta o serie de mărci poştale. [Var.: **deparaiá** vb. I.] – Din fr. **dépareiller.**

DEPAREIERE, *depareieri,* s.f. Acţiunea de *a depareia*. – V. **depareia.**

DEPAREIAT, -Ă, *depareiaţi, -te,* adj. (Filatelie; despre serii de mărci poştale) Care a fost descompletat. – V. **depareia.**

DEPARTAJA, *departajez,* vb. I. Tranz. A pune capăt unui balotaj, a arbitra între două opinii. – Din fr. **départager.**

DEPARTAJARE, *departajări,* s.f. Acţiunea de *a departaja* şi rezultatul ei. – V. **departaja.**

DEPARTAMENT, *departamente,* s.n. **1.** Subdiviziune a unui minister. **2.** (În unele state, de ex. în S.U.A.) Minister. **3.** (În unele state, de ex. în Franţa) Unitate administrativ-teritorială. – Din fr. **département.**

DEPARTAMENTAL, -Ă, *departamentali, -e,* adj. Care ţine de un departament, privitor la un departament. – Din fr. **départemental.**

DEPARTE adv. **1.** (Cu sens local) La mare distanţă. ** Loc. prep. *Departe de...* = la mare distanţă de... ** Expr. *Departe de mine gândul* = nici nu mă gândesc... *Până departe* = pe o distanţă mare. *Pe departe* = pe ocolite, nu de-a dreptul; indirect. *Nici pe departe* = nici măcar puţin; deloc. * Într-un loc îndepărtat; în depărtare. *A plecat departe.* ** Expr. *Mai departe* = dincolo de...; în continuare, înainte. *De departe* = de la mare distanţă, din depărtare. *Rudă de departe* = persoană aparţinând unei ramuri îndepărtate a familiei cuiva. **2.** (Cu sens temporal) Într-un moment depărtat de timpul prezent (în trecut sau în viitor). ** Expr. (exprimă continuarea unei acţiuni sau dăinuirea în timp a unei situaţii) *Mai departe. Nu mai departe* = (în legătură cu un adverb de timp) nu a trecut sau nu va trece mai mult timp decât, nu mai târziu decât. *Nu mai departe* = (rar, întărind un pronume personal) nu altul, chiar eu (tu, el etc). *Eu, nu mai departe, te-am văzut*. – **De**[4] + **parte.**

DEPAVA, *depavez,* vb. I. Tranz. A scoate pavajul. * A strica caldarâmul. – Din fr. **dépaver.**

DEPAVARE, *depavări,* s.f. Acţiunea de *a depava*. – V. **depava.**

DEPĂNA, *deápăn,* vb. I. Tranz. **1.** A înfăşura firele textile dintr-un scul pe un mosor, pe o ţeavă etc. sau de pe un fus într-un scul ori a face firele scul. ** Expr. *A lua (pe cineva) la depănat* = a mustra, a lua din scurt (pe cineva). * Fig. A desfăşura, a înşira amintiri,

gânduri etc. ** Refl. *Toată întâmplarea i se depăna pe dinaintea ochilor.* **2**. Fig. A parcurge (un drum, o distanţă). ** Expr. (Intranz.) *A depăna din picioare* = a umbla mişcând repede picioarele. [Prez. ind. şi: *dépăn*] – Lat. / * / **depanare.**

DEPĂNARE, *depănări,* s.f. Acţiunea de *a depăna*. – V. **depăna.**

DEPĂNAT[1]**,** *depănaturi,* s.n. Faptul de "a depăna"; depănare. – V. **depăna.**

DEPĂNAT[2]**, -Ă,** *depănaţi, -te,* adj. (Despre fire) Strâns în scul, în ghem sau pe mosor. – V. **depăna.**

DEPĂNĂTOR, -OARE, *depănători, -oare*, subst. **1.** S.m. şi f. Muncitor specializat în depănat. **2.** S.n. Organ al maşinii de cusut care serveşte la depănarea aţei pe mosorelul suveicii. **3.** S.f. Dispozitiv pe care sunt aşezate sculurile la maşinile de depănat; (în industria casnică) vârtelniţă. – **Depăna** + suf. *-ător.*

DEPĂNĂTURĂ, *depănături,* s.f. Ceea ce este depănat. – **Depăna** + suf. *-tură.*

DEPĂNUŞA, *depănuşez,* vb. I. Tranz. A desface, manual sau mecanic, pănuşile de pe ştiuleţii de porumb. – **Des**[1]**-** + **pănuşă.**

DEPĂNUŞĂTOR, *depănuşătoare,* s.n. Maşină pentru desfacerea pănuşilor de pe ştiuleţii de porumb. – **Depănuşa** + suf. *-tor.*

DEPĂRA, *dépăr,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Reg.) A(-şi) smulge părul de pe cap (de jale, de desperare etc.); *fig.* a (se) necăji. **2.** (Fam.) A (se) părui. [Var.: **dăpărá** vb. I] – Lat. **depilare.**

DEPĂRCIOR adv. (Reg.) Depărtişor. – **Departe** + suf. *-ior.*

DEPĂRTA, *depărtez,* vb. I. **1.** Refl. A mări distanţa faţă de locul unde se află cineva sau ceva, a se retrage din preajma cuiva sau a ceva, a se aşeza sau a pleca (mai) departe. * Fig. A se înstrăina de cineva sau de ceva. **2.** Tranz. A duce, a muta ceva mai departe, a distanţa de ceva; a trimite sau a ţine pe cineva departe. * Fig. A înlătura pe cineva de undeva, a izgoni, a alunga. **3.** Refl. A se abate, a devia (de la subiect). – Din **departe.**

DEPĂRTARE, *depărtări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) depărta*. * (Concr.) Loc situat la mare distanţă de vorbitor. **2.** Distanţă. ** Loc. adj. şi adv. *Din depărtare* (sau *depărtări)* = de departe, de la mare distanţă. – V. **depărta.**

DEPĂRTAT, -Ă, *depărtaţi, -te,* adj. **1.** Care este departe în spaţiu, care se află la (mare) distanţă. **2.** Care este departe în timp de momentul actual. – V. **depărta.**

DEPĂRTĂTOR, *depărtătoare,* s.n. Instrument chirurgical utilizat pentru îndepărtarea ţesuturilor dintr-o plagă operatorie. – **Depărta** + suf. *-ător.*

DEPĂRTIŞOR adv. Diminutiv al lui *departe*; depărcior. – **Departe** + suf. *-işor.*

DEPĂŞI, *depăşesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A întrece pe cineva sau ceva care merge în acelaşi sens; a lăsa în urmă. **2.** A trece peste o anumită limită, a întrece o anumită măsură, un anumit nivel. * A întrece puterile sau competenţa cuiva. *Această problemă mă depăşeşte.* – Din fr. **dépasser** (după *păşi).*

DEPĂŞIRE, *depăşiri,* s.f. Acţiunea de *a depăşi* şi rezultatul ei; trecere peste o anumită limită. – V. **depăşi.**

DEPĂŞIT, -Ă, *depăşiţi, -te,* adj. Învechit, perimat. – V. **depăşi.**

DEPENDENT, -Ă, *dependenţi, -te*, adj. Care depinde (de cineva sau de ceva); care nu este autonom. – Din fr. **dépendant.**

DEPENDENŢĂ, *dependenţe,* s.f. Situaţia de a fi dependent; stare de subordonare, de supunere. – Din fr. **dépendance.**

DEPENDINŢĂ, *dependinţe,* s.f. Încăpere accesorie a unei case de locuit (bucătărie, baie etc); (la pl.) ansamblul acestor încăperi. – Din fr. **dépendances.**

DEPERSONALIZA, *depersonalizez,* vb. I. Tranz. A face să-şi piardă personalitatea. [Var.: **despersonalizá** vb. I.] – Din fr. **dépersonnaliser.**

DEPERSONALIZARE, *depersonalizări,* s.f. Acţiunea de *a depersonaliza* şi rezultatul ei. * Simptom caracterizat prin dispariţia conştiinţei propriei persoane, care apare mai ales în unele boli psihice. [Var.: **despersonalizáre** s.f.] – V. **depersonaliza.**

DEPERSONALIZAT, -Ă, *depersonalizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut personalitatea; fără personalitate. [Var.: **despersonalizát, -ă** adj.] – V. **depersonaliza.**

DEPEŞA, *depeşez,* vb. I. Tranz. (Rar) A expedia o depeşă; a telegrafia. – Din fr. **dépëcher.**

DEPEŞĂ, *depeşe,* s.f. (Ieşit din uz) Înştiinţare transmisă prin mijloacele cele mai rapide; (în special) telegramă. – Din fr. **dépëche.**

DEPIGMENTA, *depigmentez,* vb. I. Refl. (Despre piele sau păr) A se decolora din cauza scăderii sau dispariţiei pigmentului melanic. – Din fr. **dépigmenter.**

DEPIGMENTARE, *depigmentări,* s.f. Acţiunea de *a se depigmenta* şi rezultatul ei. – V. **depigmenta.**

DEPILA, *depilez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta părul de pe pielea pregătită pentru tăbăcit. **2.** A îndepărta părul de pe corp sau de pe faţă (smulgându-l sau distrugându-l cu ajutorul

razelor Roentgen, al unor pensete speciale sau al substanţelor depilatoare), în scop igienic sau estetic; a epila. – Din fr. **dépiler,** lat. **depilare.**

DEPILANT, -Ă, *depilanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care serveşte la depilare. – Din fr.**dépilant.**

DEPILARE, *depilări,* s.f. Acţiunea de *a depila* şi rezultatul ei; îndepărtare a părului de pe piele. – V. **depila.**

DEPILAT, -Ă, *depilaţi, -te,* adj. (Despre suprafeţe ale corpului) De pe care a fost îndepărtat părul. – V. **depila.**

DEPILATOR, -OARE, *depilatori, -oare,* s.n., adj. (Substanţă) cu ajutorul căreia se înlătură părul de pe pielea omului; epilator. – Din tr. **dépilatoire.**

DEPILAŢIE, *depilaţii,* s.f. Depilare. [Var.: **depilaţiúne** s.f.] – Din fr. **dépilation.**

DEPILAŢIUNE s.f. v. **depilaţie.**

DEPINDE, *depind,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre lucruri, fapte, atitudini) A fi legat cu necesitate de..., a fi în funcţie de..., a atârna de... ** (Ca răspuns neprecis la o întrebare) *Când se termină lucrarea? Depinde!.* **2.** (Despre persoane, instituţii, ţinuturi etc.) A fi sub autoritatea sau sub conducerea cuiva, a fi subordonat cuiva. [Perf. s. *depinsei,* part. *depins*] – Din fr. **dépendre,** lat. **dependere.**

DEPISTA, *depistez,* vb. I. Tranz. A da de urma unui lucru ascuns, tăinuit, necunoscut. – Din fr. **dépister.**

DEPISTARE, *depistări,* s.f. Acţiunea de *a depista* şi rezultatul ei. – V. **depista.**

DEPLANARE, *deplanări,* s.f. Curbare a unei secţiuni plane a unui corp elastic sub acţiunea sarcinilor exterioare. – **Des**[1]**- + plan.**

DEPLANTA, *deplantez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate un copac dintr-un loc pentru a-l planta în altă parte. **2.** A dezgropa, a ridica minele explozive de pe un teren minat. – Din fr. **déplanter.**

DEPLANTARE, *deplantări,* s.f. Acţiunea de *a deplanta* şi rezultatul ei. ** *Deplantarea minelor* = operaţia de dezgropare şi de ridicare a minelor explozive. – V. **deplanta.**

DEPLASA, *deplasez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua ceva sau pe cineva dintr-un loc şi a-l pune în altul, a-i schimba locul; a muta. * Refl. A se mişca din poziţia iniţială; a aluneca; a se disloca. **2.** Refl. A se duce undeva (în interes de serviciu). – Din fr. **déplacer.**

DEPLASABIL, -Ă, *deplasabili, -e,* adj. Care poate fi (uşor) deplasat. – Din fr. **déplaçable.**

DEPLASAMENT, *deplasamente,* s.n. Greutatea volumului de apă dezlocuit de o navă care pluteşte; greutatea totală a unei nave. – Din fr. **déplacement.**

DEPLASARE, *deplasări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deplasa* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *În deplasare* = în călătorie pentru interes de serviciu. – V. **deplasa.**

DEPLASAT, -Ă, *deplasaţi, -te,* adj. Care nu se află la locul lui. * (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu este aşa cum se cuvine în raport cu situaţia, cu momentul dat; nepotrivit, nelalocul lui; necuviincios. – V. **deplasa.** Cf. fr. **déplacé.**

DEPLASTIFIANT, *deplastifianţi,* s.m. Material care, adăugat unei materii prime plastice, îi micşorează plasticitatea; deplastificator. [Pr.: *-fi-ant*] – Din fr. **déplastifiant.**

DEPLASTIFICATOR, *deplastificatori,* s.m. Deplastifiant. – Cf. **deplastifiant.**

DEPLÂNGE, *deplâng,* vb. III. Tranz. A simţi milă, părere de rău faţă de cineva sau de ceva; a găsi, a socoti pe cineva vrednic de compătimire; a deplora. [Perf. s. *deplânsei,* part. *deplâns*] – **De**[4] + **plânge** (după fr. *déplorer).*

DEPLEŢIUNE, *depleţiuni,* s.f. (Med.) Golire. * Suprimare sau micşorare a unei obstrucţii, a unei piedici în circulaţia fluidelor. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **déplétion,** lat. **depletio.**

DEPLIA, *depliez,* vb. I. Tranz. A desface ceva pliat, împăturit. [Pr.: *-pli-a*] – Din fr. **déplier.**

DEPLIERE, *deplieri,* s.f. Acţiunea de *a deplia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-pli-e-*] – V. **deplia.**

DEPLIN, -Ă, *deplini, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Întreg, complet[2] **(1)**; desăvârşit, perfect. **2.** Adv. De tot, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. * (Pop.) Aşa cum trebuie, cum se cuvine. *Face slujba deplin.* – **De**[4] + **plin.**

DEPLINĂTATE s.f. Faptul de a fi deplin, desăvârşit; perfecţiune, plenitudine. – **Deplin** + suf. *-ătate.*

DEPLORA, *deplór,* vb. I. Tranz. (Rar) A deplânge. – Din fr. **déplorer.**

DEPLORABIL, -Ă, *deplorabili, -e,* adj. Vrednic de plâns, de compătimit; care produce o impresie penibilă; jalnic, lamentabil. – Din fr. **déplorable.**

DEPLORAŢIE, *deploraţii,* s.f. (Rar) Plângere, lamentare, lamentaţie. * Cântec popular medieval cu subiect tragic sau religios. – Din fr. **déploration,** lat. **deploratio.**

DEPOLARIZA, *depolarizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împiedica sau a face să dispară polarizarea chimică a electrozilor. **2.** A face să dispară polarizarea unui fascicul de lumină. – Din fr. **dépolariser.**

DEPOLARIZANT, -Ă, *depolarizanţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care depolarizează **(1)**. **2.** S.m.

Depolarizator. – Din fr. **dépolarisant.**

DEPOLARIZARE, *depolarizări,* s.f. Acţiunea de *a depolariza* şi rezultatul ei. – V. **depolariza.**

DEPOLARIZATOR, *depolarizatori,* s.m. Substanţă care se introduce într-un element galvanic pentru a împiedica polarizarea; depolarizant **(2)**. – **Depolariza** + suf. *-tor.*

DEPOLIMERIZA, *depolimerizez,* vb. I. Tranz. (Chim.) A supune depolimerizării. – Din fr. **dépolymériser.**

DEPOLIMERIZARE, *depolimerizări,* s.f. Reacţie prin care un polimer trece în polimeri cu greutăţi moleculare mai mici, sub acţiunea căldurii, a luminii, a radiaţiilor, a catalizatorilor, a oxigenului. – Cf. fr. **dépolymérisation.**

DEPOLITIZA, *depolitizez,* vb. I. Tranz. A face să-şi piardă caracterul politic. – Din fr. **dépolitiser.**

DEPOLITIZARE, *depolitizări,* s.f. Acţiunea de *a depolitiza* şi rezultatul ei. – V. **depolitiza.**

DEPOLITIZAT, -Ă, *depolitizaţi, -te,* adj. Care nu mai are caracter politic. – V. **depolitiza.**

DEPOLUA, *depoluez,* vb. I. Tranz. A reduce sau a înlătura poluarea ori sursele care o provoacă. [Pr.: *-lu-a*] – Din fr. **dépolluer.**

DEPOLUANT, -Ă, *depoluanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Substanţă, bacterie, procedeu) care serveşte la depoluare. [Pr.: *-lu-ant*] – Din fr. **dépolluant.**

DEPOLUARE, *depoluări,* s.f. Acţiunea de a depolua şi rezultatul ei; purificare. [Pr.: *-lu-a-*] – V. **depolua.**

DEPOLUAT, -Ă, *depoluaţi, -te,* adj. (Despre atmosferă, medii etc.) Din care a fost înlăturată poluarea, care a fost purificat. [Pr.: *-lu-at*] – V. **depolua.**

DEPONENT[1]**, -Ă,** *deponenţi, -te,* adj. (În gramatica latină, despre verbe şi forme verbale) Cu formă pasivă şi înţeles activ. – Din fr. **déponent,** lat. **deponens, -ntis.**

DEPONENT[2]**, -Ă,** *deponenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care încredinţează unei alte persoane un lucru în temeiul unui contract de depozit; depunător. – Din lat. **deponens, -ntis,** it. **deponente.**

DEPONTA, *depontez,* vb. I. Tranz. A demonta un pod militar. – Din fr. **dépointer.**

DEPOPULA, *depopulez,* vb. I. Tranz. (Despre calamităţi) A reduce numeric sau a distruge în mare parte populaţia unei ţări, a unei regiuni. – Din lat. **depopulare.** Cf. fr. **dépeupler**, it. **depopolare.**

DEPOPULARE, *depopulări,* s.f. Acţiunea de *a depopula* şi rezultatul ei; reducere a populaţiei unei ţări, a unei regiuni etc. – V. **depopula.**

DEPORTA, *deportez,* vb. I. Tranz. A trimite forţat pe cineva într-o regiune îndepărtată ca măsură represivă, a condamna pe cineva la exil politic. – Din fr. **déporter,** lat. **deportare.**

DEPORTARE, *deportări,* s.f. Acţiunea de *a deporta* şi rezultatul ei. – V. **deporta.**

DEPORTAT, -Ă, *deportaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în deportare. – V. **deporta.** Cf. fr. **déporté**.

DEPOSEDA, *deposedez,* vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva de posesiunea unui lucru sau a unui drept. – Din fr. **déposséder.**

DEPOSEDARE, *deposedări,* s.f. Acţiunea de *a deposeda* şi rezultatul ei. – V. **deposeda.**

DEPOU, *depouri,* s.n. Clădire în care se adăpostesc, se întreţin şi se repară locomotive, vagoane de tren sau de tramvai etc. – Din fr. **dépôt.**

DEPOZIT, *depozite,* s.n. **1.** Loc, clădire în care se păstrează materiale de construcţie, mărfuri etc.; magazie. * Formaţie militară care aprovizionează unităţile armatei cu materiale, muniţii etc. **2.** Ceea ce se depune spre păstrare; (în special) bani sau hârtii de valoare depuse în păstrare la o instituţie bancară. ** Loc. adv. *În depozit* = în păstrare. * *Depozit legal* = fond de cărţi constituit prin predarea obligatorie de către tipografii şi edituri a unui număr de exemplare din fiecare volum tipărit marilor biblioteci publice din ţară. **3.** Strat format prin sedimentarea substanţelor solide dizolvate sau aflate în suspensie într-un lichid; sediment. – Din fr. **depositum** (cu unele sensuri după fr. *dépôt*).

DEPOZITA, *depozitez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în depozit **(1)**. **2.** Tranz. A pune ceva la loc sigur; a lăsa, a încredinţa cuiva un lucru spre păstrare. **3.** Refl. A se depune, a se sedimenta. – Din **depozit.**

DEPOZITAR, -Ă, *depozitari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia i se lasă ceva în păstrare. – Din fr. **dépositaire.**

DEPOZITARE, *depozitări,* s.f. Acţiunea de *a depozita* şi rezultatul ei; înmagazinare, păstrare. – V. **depozita.**

DEPOZIŢIE, *depoziţii,* s.f. Declaraţie a unui martor în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală cu privire la fapte ce-i sunt cunoscute prin propriile-i simţuri (văz, auz) şi de natură să aducă lămuriri în pricina respectivă; mărturie. [Var.: **depoziţiúne** s.f.] –

Din fr. **déposition,** lat. **depositio, -onis.**
DEPOZIŢIUNE s.f. v. **depoziţie.**
DEPRAVA, *depravez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A ajunge, a deveni depravat; a se corupe. – Din fr. **dépraver,** lat. **depravare.**
DEPRAVARE, *depravări,* s.f. Faptul de a se *deprava*; corupţie **(2)**, blestemăţie, desfrâu, depravaţiune. – V. **deprava.**
DEPRAVAT, -Ă, *depravaţi, -te,* adj. Descompus din punct de vedere moral; corupt, decăzut, desfrânat. – V. **deprava.**
DEPRAVAŢIUNE, *depravaţiuni,* s.f. Depravare. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **dépravation,** lat. **depravatio, -onis.**
DEPRECATORIU, -IE, *deprecatorii,* adj. (Despre formule, părţi dintr-un discurs) Care are forma unei deprecaţii. – Din fr. **déprécatoire,** lat. **deprecatorius.**
DEPRECAŢIE, *deprecaţii,* s.f. Figură retorică prin care este implorat cel pe care vrem să-l înduplecăm; implorare. [Var.: **deprecaţiúne** s.f.] – Din fr. **déprécation.**
DEPRECAŢIUNE s.f. v. **deprecaţie.**
DEPRECIA, *depreciez,* vb. I. **1.** Tranz. A aprecia ceva sub valoarea sa reală; *p. ext.* a nesocoti, a minimaliza valoarea unui lucru. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) micşora, a(-şi) pierde valoarea sau calitatea; a (se) devaloriza; a (se) degrada. [Pr.: -*ci-a*] – Din fr. **déprécier.**
DEPRECIAT, -Ă, *depreciaţi, -te,* adj. Care nu este apreciat la justa valoare; desconsiderat, devalorizat. * Cu valoare scăzută. [Pr.: -*ci-at*] – V. **deprecia.**
DEPRECIATIV, -Ă, *depreciativi, -e,* adj. Care dovedeşte lipsă de consideraţie sau dispreţ, care conţine o notă de batjocură. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **dépréciatif.**
DEPRECIATOR, -OARE, *depreciatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care depreciază. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **dépréciateur.**
DEPRECIERE, *deprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) deprecia*; nesocotire a valorii; devalorizare. [Pr.: -*ci-e*-] – V. **deprecia.**
DEPRESA, *depresez,* vb. I. Tranz. **1.** A desface cu presa un ansamblu de două piese care au contact forţat. **2.** A rări puieţii crescuţi prea des, pentru a se dezvolta normal. **3.** A modifica proprietăţile superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor. – Din fr. **dépresser.**
DEPRESAJ, *depresaje,* s.n. **1.** Desfacere cu ajutorul presei a unui ansamblu de două piese care au contact forţat. **2.** Acţiune de rărire a puieţilor dintr-o pepinieră. **3.** Modificare a proprietăţilor superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor. – Din fr. **dépressage.**
DEPRESANT, *depresante,* s.n. Substanţă prin care se împiedică flotaţia unui minereu. – Din fr.**dépressant,** engl. **depressant.**
DEPRESIOMETRU, *depresiometre,* s.n. Manometru cu care se măsoară depresiunea din lucrările miniere subterane. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **dépressiométre.**
DEPRESIONARĂ, *depresionare,* adj. f. (În sintagma) *Zonă depresionară* = zonă din atmosferă cu presiune atmosferică scăzută, proprie formării ciclonilor. [Pr.: -*si-o*-] – **Depresiune** + suf. *-ar.*
DEPRESIUNE, *depresiuni,* s.f. **I. 1.** Formă de relief situată la un nivel mai jos decât regiunile înconjurătoare. **2.** Vârtej de aer în care presiunea aerului este mai mică decât în regiunile vecine şi care aduce timp nefavorabil în locurile pe unde trece. **II.** Fig. Stare sufletească (patologică) de tristeţe (asociată cu nelinişte); descurajare, deprimare. **III.** (Ec. pol.) Fază a ciclului economic, posterioară crizei economice, în care producţia se menţine la un nivel scăzut, mărfurile se vând greu şi la preţuri scăzute, în condiţiile în care rămâne redusă şi puterera de cumpărare a populaţiei. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **dépression,** lat. **depressio, -onis.**
DEPRESIV, -Ă, *depresivi, -e,* adj. **1.** Care provoacă starea de depresiune neuropsihică sau scăderea tensiunii arteriale. **2.** De depresiune **(II)**. **3.** (Despre persoane) Înclinat spre tristeţe, descurajare. – Din fr. **dépressif.**
DEPRESOR, *depresori,* adj. m. (În sintagma) *Nerv depresor* = nerv senzitiv prin intermediul căruia excitaţiile de la receptorii nervoşi din pereţii sinusului carotidei se transmit la centrii nervoşi şi determină, pe cale reflexă, scăderea tensiunii arteriale. – Din fr. **dépresseur.**
DEPRESURIZA, pers. 3 *depresurizează,* vb. I. Refl. (Despre presiunea atmosferică) A scădea, a slăbi. – Din fr. **dépressuriser.**
DEPRESURIZARE, *depresurizări,* s.f. Acţiunea de *a se depresuriza* şi rezultatul ei. – V. **depresuriza.** Cf. fr. **dépressurisation.**
DEPRESURIZAT, -Ă, *depresurizaţi, -te,* adj. (Despre presiunea atmosferică) Care a slăbit, a scăzut. – V. **depresuriza.**

DEPREUNĂ adv. Împreună. – **De**[4] + **pre** + **una.**
DEPRIMA, *deprim,* vb. I. Tranz. A provoca (cuiva) o stare de depresiune sau de descurajare; a mâhni, a întrista, a descuraja (pe cineva). – Din fr. **déprimer.**
DEPRIMANT, -Ă, *deprimanţi, -te,* adj. Care deprimă; descurajant, întristător. -Din fr. **déprimant.**
DEPRIMARE, *deprimări,* s.f. Stare a celui descurajat; depresiune **(II)**, descurajare, mâhnire. – V. **deprima.**
DEPRIMAT, -Ă, *deprimaţi, -te,* adj. Descurajat, abătut, demoralizat. – V.**deprima**. Cf. fr. **déprimé.**
DEPRINDE, *deprind,* vb. III. **1.** Refl. şi tranz. A (se) obişnui, a (se) învăţa. * Refl. A se familiariza cu cineva. **2.** Tranz. A-şi însuşi cunoştinţe (temeinice) într-un domeniu prin învăţătură sau prin practică organizată, sistematică. * A dresa. [Perf. s. *deprinsei*, part. *deprins*] – Lat. **depre(he)ndere.**
DEPRINDERE, *deprinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) deprinde*. **2.** Obişnuinţă, obicei. **3.** Uşurinţă căpătată de-a lungul timpului într-o îndeletnicire oarecare; pricepere, destoinicie, dexteritate. **4.** (Rar) Practică obişnuită într-o îndeletnicire oarecare; exerciţiu. – V. **deprinde.**
DEPRINS, -Ă, *deprinşi, -se,* adj. Experimentat, învăţat, obişnuit. – V. **deprinde.**
DEPROTEINIZAT, -Ă, *deproteinizaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Fără proteine. [Pr.: -*te-i-*] – De la **proteină.**
DEPUNĂTOR, -OARE, *depunători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care depune spre păstrare o sumă de bani, hârtii de valoare etc. – **Depune** + suf. -*ător.*
DEPUNCTA, *depunctez,* vb. I. Tranz. A reduce în funcţie de erori punctajul unui candidat sau concurent la o competiţie, la un examen. – **Des**[1]**-** + **puncta.**
DEPUNCTARE, *depunctări,* s.f. Acţiunea de *a depuncta* şi rezultatul ei. – V. **depuncta.**
DEPUNCTAT, -Ă, *depunctaţi, -te,* adj. Căruia i s-a redus punctajul la o competiţie sau la un examen. – V. **depuncta.**
DEPUNE[1]**,** *depún,* vb. III. **1.** Tranz. A lăsa un obiect din mână, punându-l undeva. ** Expr. *A depune bani (la o instituţie bancară)* = a lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituţie bancară). *A depune mandatul* = a renunţa la o însărcinare încredinţată, invocând drept motivare imposibilitatea de a continua îndeplinirea ei. *A depune un act* (sau *o cerere, un memoriu* etc.) = a înainta, a preda forului competent un act (sau o cerere, un memoriu etc.). *A depune muncă* (sau *efort, osteneală* etc.) = a munci, a se strădui. (Rar) *A depune un examen* = a da un examen. *A depune jurământ(ul)* = **a)** (despre o parte în litigiu sau despre un martor) a se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele unui proces; **b)** (despre unele categorii de oameni şi despre militari) a se angaja solemn să-şi îndeplinească îndatoririle cu respectarea legilor ţării. *A depune mărturie* = (despre un martor) a face declaraţii în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală în legătură cu faptele unui proces. **2.** Tranz. (Despre animale care se înmulţesc prin ouă) A elimina ouăle (la loc potrivit). **3.** Refl. (Despre substanţe solide aflate în stare de suspensie sau dizolvate într-un lichid) A se aşeza (la fund, formând sedimente; a se sedimenta. [Perf. s. *depusei*, part. *depus*] – Din lat. **deponere** (cu sensurile fr. *déposer*).
DEPUNE[2]**,** pers. 3 *depúne,* vb. III. Intranz. (Reg.; despre vaci, bivoliţe etc.) A-şi mări ugerul (ca urmare a secreţiei abundente de lapte), a fi aproape să fete. [Perf. s. *depuse*, part. *depus*] – Lat. **deponere.**
DEPUNERE, *depuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) depune*[1] şi rezultatul ei. **1.** Sumă de bani depusă la o instituţie bancară. **2.** Sediment, depozit pe o suprafaţă sau pe fundul unui vas. – V. **depune**[1]**.**
DEPURATIV, -Ă, *depurativi, -e,* s.n., adj. (Substanţă) care curăţă organismul de substanţele vătămătoare şi favorizează eliminarea toxinelor şi a produşilor de dezasimilaţie[2]. **–** Din fr. **dépuratif.**
DEPURATOR[1]**,** *depuratoare,* s.n. Substanţă care favorizează eliminarea toxinelor din organism. – Din fr. **dépuratoire.**
DEPURATOR[2]**, -OARE,** *depuratori, -oare,* adj. Depurativ. ** *Aparat depurator* = totalitatea organelor de excreţie prin care se face curăţarea sângelui de toxinele rezultate din activitatea organismului. – Din fr. **dépurateur.**
DEPURAŢIE, *depuraţii,* s.f. Curăţare, purificare (mai ales a sângelui). – Din fr. **dépuration.**
DEPUTAT, -Ă, *deputaţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană aleasă pentru a face parte, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului. **2.** (Înv.) Persoană aleasă şi trimisă într-o misiune importantă; delegat, sol. – Din fr. **député,** it. **deputato.**
DEPUTĂŢIE, *deputăţii,* s.f. **1.** Demnitate, sarcină, funcţie de deputat **(1)**. **2.** Delegaţie de deputaţi **(2)**; solie. – **Deputat** + suf. -*ie.*

DERAIA, *deraiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre mijloace de transport care circulă pe şine) A sări de pe şine. **2.** Fig. A vorbi aiurea, a bate câmpii, a divaga; a se abate, a devia de la subiect. [Pr.: *-ra-ia*] – Din fr. **dérailler.**
DERAIERE, *deraieri,* s.f. Acţiunea de *a deraia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ra-ie-*] – V. **deraia.**
DERANJ, *deranjuri,* s.n. **1.** Dezordine, neorânduială. **2.** Fig. Tulburare a liniştii (cuiva), stânjenire, incomodare. – Din **deranja** (derivat regresiv).
DERANJA, *deranjez,* vb. I. Tranz. **1.** A strica rânduiala, ordinea unor obiecte; a răvăşi, a răscoli. ** Expr. *A-şi deranja stomacul* = a avea o indigestie. **2.** Fig. A tulbura liniştea sau activitatea cuiva, a stânjeni, a stingheri, a incomoda pe cineva. * Refl. (În formule de politeţe sau ir.) A se osteni. – Din fr. **déranger.**
DERANJAMENT, *deranjamente,* s.n. **1.** Perturbare în bunul mers al unei maşini, al unei instalaţii etc.; defectare. **2.** Indigestie; diaree. – Din fr. **dérangement.**
DERANJARE, *deranjări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deranja* şi rezultatul ei. – V. **deranja.**
DERANJAT, -Ă, *deranjaţi, -te,* adj. Care este în dezordine, în neorânduială; răvăşit, răscolit; mutat de la loc. – V. **deranja.**
DERAPA, pers. 3 *derapează,* vb. I. Intranz. (Despre roţi de cauciuc şi despre vehicule cu asemenea roţi) A aluneca într-o direcţie înclinată faţă de direcţia normală de mers. – Din fr. **déraper.**
DERAPAJ, *derapaje,* s.n. Faptul de a derapa; derapare. – Din fr. **dérapage.**
DERAPARE, *derapări,* s.f. **1.** Faptul de *a derapa.* **2.** Deplasare a ancorei pe fundul apei datorită vântului, valurilor etc. care acţionează asupra navei. **3.** Deplasare laterală a unui avion în timpul aterizării sau al unui viraj cu înclinare laterală prea mică. – V. **derapa.**
DERATIZA, *deratizez,* vb. I. Tranz. A stârpi şoarecii sau şobolanii prin otrăvire cu substanţe chimice sau prin culturi microbiene. – Din fr. **dératiser.**
DERATIZANT, -Ă, *deratizanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) cu ajutorul căreia se deratizează. – **Deratiza** + suf. *-ant.*
DERATIZARE, *deratizări,* s.f. Acţiunea de *a deratiza* şi rezultatul ei. -V. **deratiza.**
DERĂTECA vb. I. v. **deretica.**
DERÂDERE s.f. Bătaie de joc, luare în râs; zeflemisire. – **De**[4] + **râdere** (după fr. *dérision).*
DERBEDEU, *derbedei,* s.m. Om fără căpătâi, om de nimic; pierde-vară, vagabond, haimana. – Din tc. **derbeder.**
DERBI, *derbiuri,* s.n. **1.** Cursă specială de trap sau de galop a celor mai buni cai de trei ani, care are loc o dată pe an. **2.** Întrecere sportivă de mare importanţă şi prestigiu între două echipe, pentru stabilirea clasamentului. – Din engl., fr. **derby.**
DERDELUŞ, *derdeluşuri,* s.n. Loc în pantă unde se dau copiii cu săniuţa; săniuş. – Et. nec.
DERDICA vb. I. v. **deretica.**
DEREGE vb. III. v. **drege.**
DEREGLA, *dereglez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să iasă sau a ieşi din regimul normal, din funcţionarea normală; a (se) defecta, a (se) deranja, a (se) strica. – Din fr. **dérégler.**
DEREGLAJ, *dereglaje,* s.n. Dereglare. – Din fr. **déréglage.**
DEREGLARE, *dereglări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deregla* şi rezultatul ei; stricare, deranjare. – V. **deregla.**
DEREŞ, -Ă, *dereşi, -e,* adj. (Reg.; despre cai; şi substantivat) Cu părul roşu amestecat cu alb şi negru. – Din magh. **deres.**
DERETECA vb. I. v. **deretica.**
DERETICA, *deretic,* vb. I. Intranz. A face ordine şi curăţenie prin casă. * Tranz. A pune ceva în ordine; a aranja. [Var.: **derătecá, derdicá, deretecá** vb. I.] – Lat. **deradicare.**
DERETICARE, *deretricări,* s.f. Acţiunea de *a deretica* şi rezultatul ei. – V. **deretica.**
DERETICAT s.n. Faptul de *a deretica.* – V. **deretica.**
DERIVA, *deriv,* vb. I. **1.** Intranz. (mai ales la pers. 3) A se trage, a proveni, a rezulta din... * (Lingv.) (Despre limbă, cuvinte şi sensul lor) A-şi trage originea din...; (tranz.) a arăta provenienţa unui cuvânt din altul. * (Lingv.) (Despre cuvinte, de obicei cu determinări introduse prin prepoziţia "de la") A se forma cu ajutorul unui sufix sau al unui prefix. **2.** Tranz. A abate o apă curgătoare din albia ei naturală în altă albie sau într-un canal. * A îndrepta vehiculele de pe o cale de comunicaţie pe altă cale. * A ramifica o cale de comunicaţie sau un canal de la traseul principal pentru a forma un traseu secundar. **3.** Tranz. (Mat.) A calcula derivata unei funcţii. **4.** Intranz. (Despre un vas plutitor) A se abate, a se depărta din drumul său normal sub acţiunea vântului sau a unui curent; a devia. – Din fr. **dériver,** lat. **derivare.**
DERIVARE, *derivări,* s.f. Acţiunea de "a deriva" şi rezultatul ei. **1.** Provenire, rezultare a unui lucru din... * (Lingv.) **a)** Provenire a unui cuvânt din altul, arătare a provenienţei unui

cuvânt din altul; **b)** Procedeu prin care se formează un cuvânt din altul cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; derivaţie (3). * (Lingv.; în sintagmele) *Derivare regresivă* (sau *inversă)* = derivare prin suprimarea unor afixe de la cuvinte deja existente. **2.** Operaţie folosită în calculul diferenţial pentru obţinerea unei derivate. – V. **deriva.**

DERIVAT, -Ă, *derivaţi, -te,* adj., **(II 1)** *derivaţi,* s.m., **(II 2)** *derivate,* s.n. **(II 3)** *derivate,* s.n. **(II 4)** *derivate,* s.n. **I. 1.** Adj. Care derivă **(1)** din ceva. * Format prin derivare **(1b)**. **2.** (Despre cursul unei ape) Abătut din albia sa naturală. * (Despre vehicule) Abătut de pe o cale de comunicaţie pe alta. * (Despre căi de comunicaţie, canale) Abătut, ramificat din traseul principal. **II. 1.** S.m. (Chim.) Substanţă preparată din alta şi care de obicei păstrează structura de bază a substanţei din care provine. **2.** S.n. Produs industrial extras dintr-o materie primă. **3.** S.n. Cuvânt care derivă din alt cuvânt. **4.** S.n. Lucru care rezultă, derivă **(1)** din altul. – V. **deriva.**

DERIVATĂ, *derivate,* s.f. (Mat.) Limita raportului dintre creşterea funcţiei şi creşterea variabilei, când creşterea variabilei tinde către zero. – Din fr. **derivée.**

DERIVATIV, -Ă, *derivativi, -e,* adj. Care trage sau abate ceva în altă parte. * (Med.; adesea substantivat, n.) Care se referă la evacuarea surplusului de sânge dintr-un organ bolnav, în scopul favorizării unei funcţionări normale a inimii, şi la evacuarea substanţelor toxice din organism. – Din fr. **dérivatif,** lat. **derivativus.**

DERIVATOGRAF, *derivatografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea variaţiei greutăţii unui corp supus încălzirii treptate în anumite medii ambiante. – Din fr. **dérivatographe.**

DERIVAŢIE, *derivaţii,* s.f. **1.** Ramificaţie secundară, temporară sau permanentă, a unui curs de apă, a unei canalizări, a unui circuit electric, a unei conducte de fluid sau a unei căi de comunicaţie. **2.** Abatere a unui proiectil din planul de tragere, cauzată de rotaţia în jurul axei sale. **3.** Derivare **(1)**. **4.** Operaţie în cadrul analizei matematice, folosită pentru a găsi derivata unei funcţii. [Var.: (înv.) **derivaţiúne** s.f.] – Din fr. **dérivation,** lat. **derivatio, -onis.**

DERIVAŢIUNE s.f. v. **derivaţie.**

DERIVĂ, *derive,* s.f. **1.** Unghiul dintre direcţia de deplasare dorită a unui avion sau a unei nave şi direcţia reală de deplasare determinată de vânt (la avioane) sau de curenţii maritimi (la nave). ** Expr. *A merge* (sau *a fi*) *în derivă* = a pluti în voia vântului şi a valurilor. (Rar) *A fi la deriva unei puteri* = a fi dependent de..., a fi la cheremul... **2.** (Tehn.) Abatere într-un singur sens a valorii unei mărimi faţă de valoarea iniţială. **3.** Unghi format de planul de tragere cu planul de ochire, servind la tragerile indirecte. **4.** Partea fixă a ampenajului vertical al unui avion; al unui planor etc. – Din fr. **dérive.**

DERIVOMETRU, *derivometre,* s.n. Aparat de bord pentru măsurarea derivei **(1)** unui avion în zbor normal. – Din fr. **dérivométre.**

DERIVOR, *derivoare,* s.n. (Mar.) **1.** Placă de lemn sau de metal prinsă de chila unei ambarcaţii cu pânze în scopul împiedicării deplasării laterale a ambarcaţiei şi micşorării mişcării. **2.** Pânză pentru vreme rea, pentru furtună. – Din fr. **dériveur.**

DERIZIUNE, *deriziuni,* s.f. (Franţuzism) Luare în râs, derâdere. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **dérision,** lat. **derisio, -onis.**

DERIZORIU, -IE, *derizorii,* adj. (Despre valori) Neînsemnat, de nimic, ridicol. – Din fr. **dérisoire,** lat. **derisorius.**

DERMATINĂ s.f. Înlocuitor sintetic al pielii, obinut prin aglomerarea cu ajutorul unui liant a fibrelor de piele naturală rezultate din măcinarea deşeurilor şi folosit în industria încălţămintei şi în marochinărie. – Din fr. **dermatine.**

DERMATALGIE, *dermatalgii,* s.f. Nevralgie a pielii, care apare în diferite forme de reumatism, de gută etc. – Din fr. **dermatalgie.**

DERMATITĂ, *dermatite,* s.f. **1.** Inflamaţie a pielii; (la pl.) nume generic dat unei grupe de maladii inflamatorii ale pielii; dermită. **2.** Boală de piele periodică, la cabaline, ce se manifestă sub formă de răni care apar vara, se închid iarna şi reapar, în acelaşi loc, la revenirea căldurilor. – Din fr. **dermatite.**

DERMATOFIŢIE, *dermatofiţii,* s.f. Boală de piele provocată de ciuperci microscopice parazite, localizate în pielea capului, în ţesutul subcutanat şi la rădăcina părului. – Din fr. **dermatophitie.**

DERMATOGRAF, *dermatografe,* s.n., adj. (Creion colorat) care are o compoziţie specială şi serveşte la machiaj. – Din fr. **dermatographe.**

DERMATOLOG, -Ă, *dermatologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în boli de piele. – Din fr. **dermatologue.**

DERMATOLOGIC, -Ă, *dermatologici, -ce,* adj. Care aparţine dermatologiei, privitor la dermatologie. – Din fr. **dermatologique.**

DERMATOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul pielii şi al bolilor ei. – Din

fr. **dermatologie.**

DERMATOM, *dermatomuri,* s.n. Instrument chirurgical cu care se taie fâşii subţiri de piele pentru transplantarea lor. – Din fr. **dermatome.**

DERMATOMICOZĂ, *dermatomicoze,* s.f. Infecţie provocată de ciuperci microscopice, focalizată la suprafaţa pielii şi la unghii, păr etc. – Din fr. **dermatomycose.**

DERMATONEVROZĂ, *dermatonevroze,* s.f. Boală de piele determinată de anumite tulburări ale sistemului nervos. – Din fr. **dermatonévrose.**

DERMATOREE s.f. Transpiraţie abundentă care apare în anumite boli febrile. -Din fr. **dermatorrhée.**

DERMATOVENEROLOGIE s.f. Parte a medicinii care studiază bolile de piele şi bolile venerice. – Din fr. **dermatovénérologie.**

DERMATOZĂ, *dermatoze,* s.f. Nume generic dat bolilor de piele. ** *Dermatoze profesionale* = boli de piele datorate contactului cu substanţe toxice în timpul procesului de muncă. – Din fr. **dermatose.**

DERMATOZOONOZĂ, *dermatozoonoze,* s.f. Boală de piele foarte contagioasă, provocată de localizarea unor artropode parazitare de dimensiuni foarte reduse. -Din fr. **dermatozoonose.**

DERMĂ, *derme,* s.f. Ţesut fibros conjunctiv, care constituie partea cea mai groasă şi mai adâncă a pielii vertebratelor, aşezat sub epidermă. – Din fr. **derme.**

DERMIC, -Ă, *dermici, -ce,* adj. Care ţine de dermă, privitor la dermă; *p. ext.* de piele, al pielii. – Din fr. **dermique.**

DERMITĂ, *dermite,* s.f. Inflamaţie a pielii provocată de diferite cauze mecanice, fizice, infecţii etc.; dermatită **(1)**. – Din fr. **dermite.**

DERMOGRAFISM s.n. Roşeaţă intensă a pielii, precis localizată şi de durată, apărută în urma unei excitaţii uşoare. – Din fr. **dermographisme.**

DERMOPUNCTURĂ s.f. (Med.) Metodă de acupunctură simplificată. – Din engl. **dermopuncture.**

DERMOTROP, -Ă, *dermotropi, -e,* adj. (Despre bacterii sau virusuri) Care prezintă afinitate pentru mucoase sau tegumente. – Din fr. **dermotrope.**

DEROBA, *derobez,* vb. I. Refl. (Despre cai) A părăsi brusc direcţia impusă de călăreţ în momentul când nu poate trece de un obstacol; a se întoarce în loc. * Fig. A se sustrage, a se eschiva de la ceva. – Din fr. **dérober.**

DEROBARE s.f. Acţiunea de a se *deroba.* – V. **deroba.**

DEROCA, *derochez,* vb. I. Tranz. A curăţa albia unui râu de mâl, de nisip etc. -Din fr. **dérocher.**

DEROCARE, *derocări,* s.f. Acţiunea de *a deroca* şi rezultatul ei. – V. **deroca.**

DEROCAT, -Ă, *derocaţi, -te,* adj. (Despre albia râurilor) Care a fost curăţată de mâl, de nisip etc. – V. **deroca.**

DEROGA, *deróg,* vb. I. Intranz. A se abate (în mod excepţional) de la o lege, de la un regulament etc. în temeiul unei aprobări speciale. – Din fr. **déroger,** lat. **derogare.**

DEROGARE, *derogări,* s.f. Acţiunea de *a deroga* şi rezultatul ei; abatere (excepţională) de la o lege, de la un regulament etc. – V. **deroga.**

DEROGATORIU, -IE, *derogatorii,* adj. Care conţine o derogare, cu caracter de derogare. – Din fr. **dérogatoire,** lat. **derogatorius.**

DEROGAŢIUNE, *derogaţiuni,* s.f. Derogare. [Pr.: *ţi-u-*] – Din fr. **dérogation.**

DERULA, *derulez,* vb. I. Tranz. **1.** A desface, a desfăşura, a întinde ceva care a fost rulat. **2.** A tăia furnir dintr-un buştean căruia i se dă o mişcare lentă de învârtire în faţa ferăstrăului. – Din fr. **dérouler.**

DERULARE, *derulări,* s.f. Acţiunea de *a derula* şi rezultatul ei. – V. **derula.**

DERULATOR, *derulatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru rebobinarea peliculei cinematografice. – **Derula +** suf. *-tor.*

DERULOR, *deruloare,* s.n. Maşină de derulat furnire. – După fr. **dérouleuse.**

DERUTA, *derutez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se încurce, să se zăpăcească, astfel încât să nu mai ştie ce să facă sau încotro s-o apuce; a dezorienta, a zăpăci. – Din fr. **dérouter.**

DERUTANT, -Ă, *derutanţi, -te,* adj. Care derutează. – Din fr. **déroutant.**

DERUTARE, *derutări,* s.f. Acţiunea de *a deruta* şi rezultatul ei. – V. **deruta.**

DERUTAT, -Ă, *derutaţi, -te,* adj. Încurcat, zăpăcit, dezorientat. – V. **deruta.**

DERUTĂ, *derute,* s.f. Stare de zăpăceală, de dezorientare. – Din fr. **déroute.**

DERVIŞ, *dervişi,* s.m. Călugăr musulman (cerşetor). – Din tc. **derviş.**

DERVIŞESC, -EASCĂ, *dervişeşti,* adj. (Înv.) De derviş. – **Derviş** + suf. *-esc.*

DES[1]**-** (Înaintea vocalelor şi a consoanelor sonore, în forma dez-) Element de compunere cu

sens privativ, care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. [Var.: **dez÷, dis-] –** Lat. **dis÷,** fr. **des÷.**

DES[2]**, DEASĂ,** *deşi, -se,* adj. **I. 1.** (Despre colectivităţi sau corpuri compuse din unităţi identice) Cu elementele, cu părţile componente apropiate, cu intervale foarte mici sau cu foarte puţine goluri între părţi. * (Despre ţesături) Ţesut strâns; bătut. **2.** (Despre părţile componente ale unei colectivităţi sau ale unei unităţi) Aşezat unul lângă altul sau foarte aproape unul de altul; strâns. **3.** (Despre ploaie, ceaţă, umbră etc.) Compact, dens; de nepătruns. **II.** (Despre întâmplări, fenomene sau acţiuni; adesea adverbial) Care se repetă de (mai) multe ori la intervale mici de timp, urmând mereu unul după altul; repetat, frecvent. * (Despre mişcări care se repetă; adesea adverbial) Repede, iute, grăbit. – Lat. **densus.**

DESACRALIZA, *desacralizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde caracterul sacru. – Din fr. **désacraliser.**

DESACRALIZARE, *desacralizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) desacraliza*. – V. **desacraliza.**

DESACRALIZAT, -Ă, *desacralizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut caracterul sacru. – V. **desacraliza.**

DESAG s.m. v. **desagă.**

DESAGĂ, *desagi,* s.f. Traistă formată din două părţi, care se poartă pe umăr sau pe şa. * Fiecare dintre cele două părţi ale acestui obiect; *p. ext.* traistă. [Var.: **deság** s.m.] – Din ngr. **disákki(on),** bg. **disagi.**

DESALINIZA, *desalinizez,* vb. I. Tranz. A desăra; a face mai puţin sărat. – Cf. fr. **dessaler.**

DESALINIZARE, *desalinizări,* s.f. Acţiunea de *a desaliniza* şi rezultatul ei; desărare. – V. **desaliniza.**

DESALINIZAT, -Ă, *desalinizaţi, -te,* adj. Care a fost supus procesului de desalinizare, care este mai puţin sărat; desărat. – V. **desaliniza.**

DESANT, *desanturi,* s.n. **1.** Trupe paraşutate sau debarcate în spatele frontului inamic în vederea îndeplinirii unor misiuni de luptă. **2.** Trupe de infanterie transportate, în timpul luptei, pe tancuri. – Din fr. **descente,** rus. **desant.**

DESANTA, *desantez,* vb. I. Tranz. A lansa un desant. – Din **desant.**

DESANTARE, *desantări,* s.f. Acţiunea de *a desanta.* – V. **desanta.**

DESĂGĂRIŢĂ, *desăgăriţe,* s.f. (Rar) Călugăriţă care umblă cu desaga pentru a strânge daruri. – **Desagă +** suf. *-ăriţă.*

DESĂGEL, *desăgei,* s.m. (Pop.) Desăguţă. – **Desag** + suf. *-el.*

DESĂGI, *desăgesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa. – Din **desagă.**

DESĂGIOR, *desăgiori,* (Pop.) Desăguţă. – **Desag** + suf. *-ior.*

DESĂGUŢĂ, *desăguţe,* s.f. Diminutiv al lui *desagă*, desăgel, desăgior. – **Desag** + suf. *-uţă.*

DESĂRA, *desărez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, total sau parţial, sarea (dintr-un aliment); a face mai puţin sărat; a desaliniza. – **Des**[1]**- + săra.**

DESĂRARE, *desărări,* s.f. Acţiunea de *a desăra* şi rezultatul ei; desalinizare. – V. **desăra.**

DESĂRAT, -Ă, *desăraţi, -te,* adj. Din care s-a eliminat, total sau parţial, sarea; desalinizat. – V. **desăra.**

DESĂRCINA, *desărcinez,* vb. I. Tranz. A elibera pe cineva de o îndatorire, de o misiune, dintr-o funcţie. – **Des**[1]**-** + **[în] sărcina** (după fr. *déchanger).*

DESĂRCINARE, *desărcinări,* s.f. Acţiunca de *a desărcina* şi rezultatul ei. -V. **desărcina.**

DESĂVÂRŞI, *desăvârşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină desăvârşit, perfect; a (se) perfecţiona. **2.** Tranz. A face ca o acţiune să capete formă definitivă. * (Rar) A duce la îndeplinire; a realiza, a săvârşi, a termina. – **De**[4] **+ săvârşi.**

DESĂVÂRŞIRE, *desăvîrşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desăvârşi* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Cu desăvârşire* = cu totul, în întregime, pe deplin; absolut. – V. **desăvârşi.**

DESĂVÂRŞIT, -Ă, *desăvârşiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Perfect. **2.** (Despre fapte, stări, procese etc.) Deplin, complet, absolut. – **De**[4] **+ săvârşit.**

DESCALIFICA, *descalific,* vb. I. Tranz. **1.** A declara pe cineva nedemn de stima, de respectul altora (din cauza unei fapte reprobabile pe care a săvârşit-o); a dezonora. **2.** A elimina o persoană sau o echipă dintr-o competiţie sportivă pentru abateri de la regulament sau pentru comportare nesportivă. **3.** Refl. A-şi pierde calificarea (profesională). – **Des**[1]**- + califica.**

DESCALIFICARE, *descalificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descalifica* şi rezultatul ei. – V. **descalifica.**

DESCALIFICAT, -Ă, *descalificaţi, -te,* adj. Care a suferit o descalificare; dezonorat. – V. **descalifica.**

DESCĂLCA, *descálc,* vb. I. Tranz. A înlătura cu fierul de călcat o cută sau o îndoitură a unei ţesături. – **Des**[1]**- + călca.**

DESCĂLCARE, *descălcări,* s.f. Acţiunea de *a descălca* şi rezultatul ei. – V. **descălca.**
DESCĂLECA, *descálec,* vb. I Intranz. **1.** A coborî, a se da jos de pe cal. **2.** (Termen folosit mai ales de cronicari în legătură cu întemeierea ţărilor româneşti) A se aşeza într-un loc, întemeind o ţară. [Var.: **descălicá** vb I**] –** Lat. / * / **discaballicare.**
DESCĂLECARE, *descălecări,* s.f. Acţiunea de *a descăleca* şi rezultatul ei; coborâre de pe cal. * (Termen folosit mai ales de cronicari) Aşezare, statornicire într-un loc pentru a întemeia o ţară; descălecat, descălecătoare. [Var.: **descălicáre** s.f.] – V. **descăleca.**
DESCĂLECAT, *descălecaturi,* s.n. Descălecare. [Var.: **descălicát** s.n.] – V. **descăleca.**
DESCĂLECĂTOARE s.f. (Termen folosit mai ales de cronicari) Descălecare. [Var.: **descălicătoáre** s.f.] – **Descăleca +** suf. *-ătoare.*
DESCĂLECĂTOR, *descălecători,* s.m. (Înv.) Întemeietor de ţară. [Var.: **descălicătór** s.m.] – **Descăleca** + suf. *-ător.*
DESCĂLICA vb. I v. **descăleca.**
DESCĂLICARE s.f. v. **descălecare.**
DESCĂLICAT s.n. v. **descălecat.**
DESCĂLICĂTOARE s.f. v. **descălecătoare.**
DESCĂLICĂTOR s.m. v. **descălecător.**
DESCĂLŢA, *descálţ,* vb. I Refl. şi tranz. A(-şi) scoate încălţămintea din picioare. – Lat. **discalciare.**
DESCĂLŢARE, *descălţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descălţa* şi rezultatul ei; descălţat[1]. – V. **descălţa.**
DESCĂLŢAT[1]**,** *descălţaturi,* s.n. Descălţare. – V. **descălţa.**
DESCĂLŢAT[2]**, -Ă,** *descălţaţi, -te,* adj. Care şi-a scos sau căruia i s-a scos încălţămintea din picioare; desculţ. – V. **descălţa.**
DESCĂPĂŢÂNA, *descăpăţânez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A decapita. – **Des**[1]**-** + **căpăţână.**
DESCĂRCA, *descarc,* vb. I. Tranz. **1.** A goli, parţial sau în întregime, un vehicul de transport; a da jos încărcătura. **2.** A suprima sau a micşora forţele care acţionează asupra unei piese, unei construcţii, unui sistem tehnic etc. care ar putea produce deformarea acestuia. **3.** A scoate încărcătura dintr-o armă de foc. * A face să ia foc, a declanşa o armă; a trage, a slobozi un foc de urmă. * A consuma energia înmagazinată de un acumulator electric. * Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde încărcătura electrică. * Refl. (Despre trăsnet sau furtună) A se dezlănţui. **4.** Fig. A da curs liber unor stări sufleteşti, a se elibera sufleteşte (împărtăşind ceva cuiva). * Refl. A se uşura de o vină, de un păcat etc. ** Expr. (Tranz.) *A-şi descărca conştiinţa* (sau *inima)* = a-şi uşura conştiinţa, făcând confidenţe cuiva. **5.** A declara în mod oficial că o gestiune a fost corectă şi că nu e nimic de imputat gestionarului. – Lat. **discarricare.**
DESCĂRCARE, *descărcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descărca* şi rezultatul ei; descărcat. – V. **descărca.**
DESCĂRCAT s.n. Descărcare. – V. **descărca.**
DESCĂRCĂTOR, -OARE, *descărcători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care descarcă, care provoacă descărcarea; (despre acte) care eliberează de răspundere; justificativ. **2.** S.n. Dispozitiv pentru descărcarea benzii de cauciuc a unui transport în diferite puncte de pe traseul său. * Dispozitiv de descărcare prin răsturnare a vagoanelor de mină, a vagoanelor de marfă etc. **3.** S.n. (În sintagma) *Descărcător electric* = aparat de protecţie a instalaţiilor electrice împotriva supratensiunilor, destinat limitării valorilor acestora. – **Descărca +** suf. *-ător.*
DESCĂRCĂTURĂ, *descărcături,* s.f. **1.** Ceea ce se descarcă dintr-un vehicul de transport. **2.** Declanşare a unei arme de foc; zgomotul produs de ea. – **Descărca** + suf. *-ătură.*
DESCĂRNA, *descărnez,* vb. I. **1.** Refl. A slăbi, a fi foarte slab. **2.** Tranz. A curăţa pieile de stratul de carne care rămâne pe ele după cenuşarit, în industria pielăriei. – **Des**[1]**-** + **carne** (după fr. *décharner).*
DESCĂRNARE, *descărnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descărna* şi rezultatul ei. – V. **descărna.**
DESCĂRNAT, -Ă, *descărnaţi, -te,* adj. Foarte slab, numai piele şi oase. – V. **descărna.**
DESCĂTĂRĂMA, *descătărămez,* vb. I. Tranz. A desprinde din catarame. * Refl. (Rar) A-şi scoate hainele (încheiate cu catarame). – **Des**[1]**- + cataramă.**
DESCĂTĂRĂMARE, *descătărămări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descătărăma* şi rezultatul ei. – V. **descătărăma.**
DESCĂTUŞA, *descătuşez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) elibera din lanţuri sau din cătuşe; *fig.* a (se) elibera dintr-o constrângere, dintr-o apăsare, din robie. – **Des**[1]**-** + **cătuşă.**
DESCĂTUŞARE, *descătuşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descătuşa* şi rezultatul ei. – V. **descătuşa.**
DESCĂTUŞAT, -Ă, *descătuşaţi, -te,* adj. Care a fost eliberat din lanţuri, din constrângere, din

apăsare etc.; dezrobit, liber. – V. **descătuşa.**

DESCĂZUT, *descăzuturi,* s.n. Primul termen al unei scăderi, numărul din care se scade alt număr. – **De**[4] + **scăzut.**

DESCÂLCI, *descâlcesc,* vb. IV. Tranz. A desface fire de aţă, de păr etc. încâlcite, încurcate. * Fig A descurca, a lămuri, a limpezi. – **Des**[1]**- +** [în] **câlci.**

DESCÂLCIRE, *descâlciri,* s.f. Acţiunea de *a descâlci* şi rezultatul ei. – V. **descâlci.**

DESCÂLCIT[1]**,** *descâlcituri,* s.n. Faptul de *a descâlci*. – V. **descâlci.**

DESCÂLCIT[2]**, -Ă,** *descâlciţi, -te,* adj. (Despre fire de păr, de aţă etc.). Care a fost descurcat. – V. **descâlci.**

DESCÂNTA, *descânt,* vb. I. **1.** Intranz. A rosti descântece însoţite de anumite gesturi magice pentru a obţine îndepărtarea unui farmec, vindecarea de o boală. * Tranz. A fermeca, a vrăji (rostind descântece). **2.** Tranz. A certa, a mustra, a bate la cap. – Lat. **discantare.**

DESCÂNTAT, *descântaturi,* s.n. Faptul de *a descânta*. – V. **descânta.**

DESCÂNTĂTOR, -OARE, *descântători, -oare*, s.m. şi f., adj. (Persoană) care descântă, care face vrăji. – **Descânta** + suf. *-ător.*

DESCÂNTĂTURĂ, *descântături,* s.f. Descântec. – **Descânta +** suf. *-ătură.*

DESCÂNTEC, *descântece,* s.n. Faptul de a descânta. * Formulă magică (în versuri) însoţită de gesturi, cu care se descântă; vrajă, descântătură. – **Des**[1]**- + cântec.**

DESCENDENT, -Ă, *descendenţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care coboară; coborâtor. **2.** S.m. şi f. Persoană care coboară din..., care se trage din...; urmaş. – Din fr. **descendant,** lat. **descendens, -ntis.**

DESCENDENŢĂ, *descendenţe,* s.f. **1.** Înrudire în linie coborâtoare; filiaţie. **2.** (Cu sens colectiv) Posteritate, urmaşi. – Din fr. **descendance.**

DESCENSIUNE, *descensiuni,* s.f. (Livr.) Coborâre, scădere. – Din lat. **descensio, -onis.**

DESCENSIV, -Ă, *descensivi, -e*, adj. (Livr.) Descendent. – Din **descensiune.**

DESCENTRA, *descentrez,* vb. I. Tranz. (Despre piesele unui aparat) A face să-şi piardă poziţia simetrică faţă de centru, a deplasa astfel încât axa piesei să nu mai coincidă cu axa dată. ** Refl. *Roata s-a descentrat.* – **Des**[1]**-** + **centru** (după fr. *décentrer*).

DESCENTRALIZA, *descentralizez,* vb. I. Tranz. A acorda autonomie administrativă organelor locale. – Din fr. **décentraliser.**

DESCENTRALIZARE, *descentralizări,* s.f. Acţiunea de *a descentraliza* şi rezultatul ei; autonomie administrativă acordată organelor locale. – V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZAT, -Ă, *descentralizaţi, -te*, adj. (Despre organele locale ale administraţiei de stat, ale unor instituţii, organizaţii) Căruia i s-a acordat autonomie (administrativă). – V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZATOR, -OARE, *descentralizatori, -oare,* adj. Care descentralizează. – **Descentraliza +** suf. *-tor.*

DESCENTRARE, *descentrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descentra*. – V. **descentra.**

DESCENTRAT, -Ă, *descentraţi, -te,* adj. (Tehn.; despre piesele unui aparat) Care şi-a pierdut poziţia simetrică faţă de centru, care s-a deplasat în aşa fel încât axa piesei nu mai coincide cu axa dată. – V. **descentra.**

DESCHEIA, *deschéi,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate un nasture din butonieră, a face să nu mai fie încheiat. **2.** Refl. (Despre obiecte compuse din bucăţi; *p. ext.* despre bucăţile care alcătuiesc un întreg) A se desface din încheieturi. [Pr.: *-che-ia*. – Var.: **deschiá** vb. I] – Lat. **disclavare.**

DESCHEIAT, -Ă, *descheiaţi, -te,* adj. (Despre haine) Cu nasturii scoşi din butonieră; neîncheiat; (despre persoane) cu haina neîncheiată. [Pr.: *-che-iat.* – Var.: **deschiát, -ă** adj] – V. **descheia.**

DESCHIA vb. I v. **descheia.**

DESCHIABURI, *deschiaburesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A scoate pe cineva din rândul chiaburilor. – **Des**[1]**- + chiabur.**

DESCHIABURIRE, *deschiaburiri,* s.f. Acţiunea de *a deschiaburi* şi rezultatul ei. – V. **deschiaburi.**

DESCHIAT, -Ă adj. v. **descheiat.**

DESCHIDE, *deschid,* vb. III. **1.** Tranz. A da la o parte, a împinge în lături o uşă, o fereastră, un capac etc. care închide ceva. ** Expr. *A(-i) deschide (cuiva) porţile* = a(-i) da (cuiva) acces (la ceva), a-i acorda (cuiva) liberă trecere. * A descoperi deschizătura de acces într-o încăpere sau într-un spaţiu, dând la o parte uşa sau capacul care o închide. ** Expr. *A-şi deschide sufletul* (sau *inima)* = a face destăinuiri, a spune tot ce are pe suflet; a se confesa. *A deschide cuiva pofta de mâncare* = a provoca cuiva (sau a căpăta) poftă de mâncare. (refl.) *A i se deschide cuiva pofta de mâncare* = a provoca cuiva (sau a căpăta) poftă de mâncare. * A descuia. * Refl. (Despre ferestre şi uşi) A lăsa liber

accesul sau vederea în... sau spre..., a da spre... * A îndepărta terenurile sterile situate deasupra unui zăcământ, în vederea exploatării lui. **2.** Tranz. A desface, a face să nu mai fie împreunat sau strâns. ** Expr. *A deschide gura* = **a)** a îndepărta buzele şi fălcile una de alta pentru a sorbi, a mânca sau a vorbi; **b)** a vorbi. *A deschide cuiva gura* = a face, a sili pe cineva să vorbească. *A deschide ochii* = **a)** a ridica pleoapele, descoperind ochii; *p. ext.* a se deştepta din somn; **b)** a se naşte. *A deschide cuiva ochii* = a face pe cineva (sau a ajunge) să-şi dea seama de ceva. (refl.) *A i se deschide cuiva ochii* = a face pe cineva (sau a ajunge) să-şi dea seama de ceva. *A(-şi) deschide ochii (bine)* = a fi foarte atent la ceva; a înţelege bine ceva. *A deschide ochii mari* = a se mira tare de ceva. *A deschide mâna* = a desface degetele strânse în pumn; *fig.* a fi darnic. *A deschide braţele* = a întinde braţele în lături pentru a îmbrăţişa pe cineva; *fig.* a primi pe cineva cu bucurie. **3.** Tranz. A desface, a dezlipi un plic, a scoate din plic, a despături o scrisoare (pentru a lua cunoştinţă de conţinut). * A întoarce coperta (împreună cu una sau mai multe file ale) unei cărţi, a unui caiet, a desface o carte sau un caiet la o anumită pagină. * A face o incizie sau o intervenţie chirurgicală într-o rană, într-un organ al corpului. **4.** Refl. (Despre pământ sau formaţii ale lui; *p. anal.* despre valuri) A se despica, a se crăpa. * (Despre găuri sau crăpături) A se forma. * (Despre răni) A începe să sângereze sau să supureze; a înceta să mai fie închis. * (Despre flori) A-şi desface petalele. * (Despre peisaje, privelişti) A se înfăţişa vederii, a se desfăşura. **5.** Tranz. (Adesea fig.) A săpa, a tăia, a croi un drum, o şosea, o cărare. ** Expr. *A deschide cuiva carieră* = a face cuiva posibilă o carieră bună. **6.** Tranz. A porni o acţiune (juridică), a face începutul; a începe. ** Expr. *A deschide vorba despre ceva* = a începe, a aborda un subiect. * A face prima mişcare într-o partidă de şah. * A trece mingea unui coechipier pentru ca acesta să întreprindă o acţiune ofensivă. **7.** Tranz. A face să ia naştere, să funcţioneze, a înfiinţa, a organiza o şcoală, o instituţie etc. **8.** Tranz. (În expr.) *A deschide o paranteză* = a pune primul dintre cele două semne care formează o paranteză; *fig.* a face o digresiune în cursul unei expuneri. **9.** Refl. (Despre culori sau obiecte colorate) A căpăta o nuanţă mai luminoasă, mai apropiată de alb. * Tranz. şi refl. Fig. A da sau a căpăta o înfăţişare luminoasă, prietenoasă. **10.** Refl. (Despre vocale) A trece din seria vocalelor închise în seria vocalelor deschise. [Prez. ind. şi: (reg.) *deschiz*; perf. s. *deschisei*, part. *deschis*. – Var.: (pop.) **deşchíde** vb. III] – Lat. **discludere.**

DESCHIDERE, *deschideri,* s.f. **I.** Acţiunea de "a (se) deschide" şi rezultatul ei. * (La şah) Primele mişcări cu care începe o partidă. * (Sport) Trecere a mingii de către un jucător unui coechipier, pentru a întreprinde o acţiune ofensivă. ** Expr. *În deschidere* = în primul meci dintr-un cuplaj sportiv. **II. 1.** Distanţa, depărtarea dintre fălcile unei unelte de prindere, ale unei piese de apucat sau ale unui dispozitiv de fixare pentru prelucrarea pieselor. * Distanţa orizontală dintre marginile spaţiului unui gol. **2.** Spaţiu liber într-un zid, într-un perete etc., pentru iluminare şi aerisire sau pentru circulaţie. * Locul unde apare sau unde se formează o deschizătură, o gaură, o intrare. **3.** Loc unde apar la suprafaţă rocile de adâncime în urma eroziunii scoarţei pământului. *** Deschidere geologică* = loc unde apar, la suprafaţa pământului rocile sau mineralele; aflorimen t. **4.** (Lingv.) Lărgimea canalului fonator în timpul articulării unui sunet. [Var.: (pop.) **deşchidere** s.f.] – V. **deschide.**

DESCHINGA, *desching,* vb. I. Tranz. A scoate sau a slăbi chinga. – **Des**[1]**- +** [în] **chinga.**

DESCHIS, -Ă, *deschişi, -se,* adj. **1.** (Despre uşi, porţi, capace etc.) Dat la o parte spre a lăsa descoperită o deschizătură. **2.** (Despre încăperi, lăzi etc.) Cu uşa sau capacul neînchise sau neîncuiate. ** Expr. *Aplauze la scenă deschisă* = aplauze în timpul desfăşurării unui spectacol. *A avea* (sau *a ţine) casă deschisă* = a avea mereu musafiri; a fi primitor. * (Despre vehicule) Neacoperit. *Camion deschis.* * (În sintagmele) *Scrisoare deschisă* = specie de scrisoare cu conţinut polemic, destinată publicităţii. *Vot deschis* sau *alegere deschisă* = vot sau alegere pe faţă, prin ridicare de mâini. *Şedinţă* (sau *adunare) deschisă* = şedinţă (sau adunare) la care sunt invitate şi persoane din afara organizaţiei respective. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Lipsit de ascunzişuri, de făţărnicie; franc, sincer. ** Expr. *Deschis la vorbă* sau *cu sufletul deschis, cu inima deschisă* = sincer, fără ascunzişuri. *Deschis la minte* (sau *la cap)* = deştept, receptiv. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, plin de curaj. * (Despre războaie, certuri etc.) Declarat, manifest. **4.** (Despre obiecte care se pot închide) Cu marginile (sau cu părţile componente) desfăcute, îndepărtate; care nu mai e împreunat sau strâns. *A lăsa foarfecele deschis.* * (Despre ochi) Cu pleoapele ridicate, cu vederea liberă; *fig.* care nu doarme, care e treaz, vigilent. ** Expr. *A avea ochii deschişi* = a privi cu multă atenţie; a fi vigilent. * (Despre mână) Cu degetele întinse, răsfirate; *fig.* darnic. * (Despre braţe) Desfăcut în lături pentru a cuprinde ceva sau pentru a îmbrăţişa pe cineva. * (Despre aripi) Desfăcut, întins pentru

zbor. * (Despre răni) Care sângerează sau supurează, care nu este vindecat. **5.** (Despre terenuri) Neîngrădit, neîmprejmuit; *p. ext.* care se întinde pe o mare distanţă; (despre drumuri) pe care se poate circula nestingherit, fără obstacole. ** *Oraş deschis* = oraş nefortificat sau neapărat, care, potrivit dreptului internaţional, nu poate fi bombardat sau atacat în timp de război. *Port deschis* = port în care au acces navele de orice naţionalitate. **6.** (În sintagmele) *Vocală deschisă* = vocală pronunţată cu gura mai deschisă decât în cazul vocalelor închise. *Silabă deschisă* = silabă terminată în vocală. **7.** (Despre circuite electrice) Care este întrerupt; (despre aparate electrice de conectare) cu contactele separate. **8.** (Despre culori) Cu nuanţă mai apropiată de alb decât de negru; pal, luminos, clar. [Var.: (pop.) **deşchís, -ă**, adj.] – V. **deschide.**

DESCHIZĂTOR, -OARE, *deschizători, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care deschide uşi, ferestre, lăzi etc. ** *Deschizător de drumuri* = iniţiator, inovator. **2.** S.n. Ustensilă folosită pentru desfacerea capsulelor, căpăcelelor etc. la sticlele închise ermetic; destupător. – **Deschide** + suf. *-ător.*

DESCHIZĂTURĂ, *deschizături,* s.f. Loc liber prin care se poate pătrunde în interiorul unui lucru sau prin care se poate vedea. – **Deschide** + suf. *-ătură.*

DESCIFRA, *descifrez,* vb. I. Tranz. **1.** A desluşi un text neciteţ sau scris într-o limbă străină, cu caractere complicate sau cu semne convenţionale. * A interpreta un plan, o hartă etc. * A citi şi a interpreta, la prima vedere, o partitură muzicală. **2.** Fig. A înţelege ceva obscur, a-i prinde sensul; a ghici, a desluşi. – **Des**[1]**- + cifra** (după fr. *déchiffrer).*

DESCIFRABIL, -Ă, *descifrabili, -e,* adj. Care poate fi (uşor) descifrat. – **Descifra** + suf. *-bil* (după fr. *déchiffrable).*

DESCIFRARE, *descifrări,* s.f. Acţiunea de *a descifra* şi rezultatul ei. – V. **descifra.**

DESCINDE, *descind,* vb. III. Intranz. **1.** A-şi avea originea, a se trage din cineva. **2.** A se da jos, a coborî. **3.** A ajunge (şi a se opri) într-un loc; a trage (la un hotel, la o gazdă). **4.** (Despre organele forţei publice) A se deplasa, a sosi la faţa locului în vederea unei investigaţii sau a unei percheziţii. [Perf. s. *descinsei*, part. *descins*] – Din lat. **descendere,** fr. **descendre.**

DESCINDERE, *descinderi,* s.f. Acţiunea de *a descinde* şi rezultatul ei. * Deplasare a unui organ de urmărire penală la locul săvârşirii infracţiunii, pentru a face constatări şi a strânge probe de natură a duce la lămurirea pricinii. – V. **descinde.**

DESCINGE, *descing,* vb. III. Tranz. şi refl. A(-şi) dezlega, a(-şi) desface, a(-şi) scoate cureaua, brâul, cingătoarea. ** Refl. (Despre cingătoare) *I s-a descins centura.* [Perf. s. *descinsei*, part. *descins*] – Lat. **discingere.**

DESCINS, -Ă, *descinşi, -se*, adj. Cu brâul, cingătoarea sau cureaua dezlegată. – V. **descinge.**

DESCINTRA, *descintrez,* vb. I. Tranz. A îndepărta cintrele care au servit la construirea unei bolţi sau a unui arc. – După fr. **décintrer.**

DESCINTRARE, *descintrări,* s.f. Acţiunea de *a descintra* şi rezultatul ei. – V. **descintra.**

DESCLEIA, *descleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezlipi ceea ce este lipit (cu clei). ** Refl. *S-au descleiat scaunele.* **2.** A spăla şi a curăţa de substanţe cleioase firele de mătase naturală sau ţesăturile de bumbac. – **Des**[1]**- + clei.**

DESCLEIERE, *descleieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descleia* şi rezultatul ei. * Operaţie de finisare a ţesăturilor prin eliminarea apretului de încheiere aplicat pe firele de urzeală înainte de începerea ţeserii. – V. **descleia.**

DESCLEŞTA, *descleştez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) desface, a (se) degaja dintr-o strânsoare, dintr-o încleştare. ** Expr. (Tranz.) *A-i descleşta cuiva fălcile* = a face pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se descleşta cuiva fălcile* = a începe, în sfârşit, să vorbească. **2.** A (se) desprinde, a (se) smulge cu greu din locul unde se află fixat. – **Des**[1]**- +** [în] **cleşta.**

DESCLEŞTARE, *descleştări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descleşta* şi rezultatul ei. – V. **descleşta.**

DESCLEŞTAT, -Ă, *descleştaţi, -te,* adj. Desfăcut dintr-o încleştare; degajat. – V. **descleşta.**

DESCLOCI, *desclocesc,* vb. IV. Tranz. A face ca o cloşcă să înceteze să mai clocească. – **Des**[1]**- + cloci.**

DESCOASE, *descós,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) desface din cusături. **2.** Tranz. Fig. A pune cuiva întrebări multe şi insistente pentru a afla anumite lucruri; a iscodi. * A analiza amănunţit o problemă sau o situaţie pentru a o înţelege. [Perf. s. *descusui*, part. *descusut*] – **Des**[1]**- + coase.**

DESCOASERE, *descoaseri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descoase* şi rezultatul ei. – V. **descoase.**

DESCOJI, *descojesc,* vb. IV. Tranz. A curăţa de coajă. – **Des**[1]**- + coji.**

DESCOJIRE, *descojiri,* s.f. Acţiunea de *a descoji* şi rezultatul ei. – V. **descoji.**

DESCOJIT[1]**,** *descojituri,* s.n. Faptul de *a descoji.* – V. **descoji.**

DESCOJIT[2]**, -Ă,** *descojiţi, -te,* adj. Care este curăţat de coajă, fără coajă. – V. **descoji.**

DESCOJITOR, *descojitoare,* s.n. Maşină pentru decorticat boabele de cereale înainte de măcinare. – **Descoji +** suf. -*tor.*
DESCOLĂCI, *descolăcesc,* vb. IV. Refl. A se desface din încolăcire. – **Des**[1]**- +** [în] **colăci.**
DESCOLĂCIRE, *descolăciri,* s.f. Acţiunea de *a se descolăci* şi rezultatul ei. – V. **descolăci.**
DESCOLĂCIT, -Ă, *descolăciţi, -te,* adj. Care nu mai este încolăcit. – V. **descolăci.**
DESCOMPLECTA vb. I v. **descompleta.**
DESCOMPLECTARE s.f. v. **descompletare.**
DESCOMPLETA, *descompletez,* vb. I. Tranz. A lua ceva dintr-un tot, lăsându-l incomplet. * Refl. A nu mai fi complet. [Var.: **descomplectá** vb. I] – **Des**[1]**- + completa** (după fr. *décompléter).*
DESCOMPLETARE, *descompletări,* s.f. Acţiunea de *a (se) descompleta* şi rezultatul ei. [Var.: **descomplectáre** s.f.] -V. **descompleta.**
DESCOMPUNE, *descompún,* vb. III. **1.** Tranz. A desface în părţile componente. * Refl. Fig. A se destrăma, a se dezmembra. **2.** Refl. (Despre materii şi corpuri organice) A se altera, a se strica; a putrezi. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A-şi schimba prin deformare caracterul, înfăţişarea morală sau fizică; (despre faţă, trăsături etc.) a se crispa, a se contracta. [Perf. s. *descompusei*, part. *descompus*] – **Des**[1]**- + compus** (după fr. *décomposer).*
DESCOMPUNERE, *descompuneri,* s.f. Faptul de *a (se) descompune. ** Reacţie chimică în urma căreia o substanţă constituită din molecule cu structură mai complicată trece în mai multe substanţe constituite din molecule cu structură mai simplă. – V. **descompune.**
DESCOMPUS, -Ă, *descompuşi, -se,* adj. **1.** Desfăcut în părţile componente. **2.** (Despre materii organice) Alterat, stricat, putrezit. **3.** Fig. Care are înfăţişarea morală sau fizică deformată; (despre faţa omului) crispat, contractat. – V. **descompune.**
DESCONCENTRA, *desconcentrez,* vb. I. Tranz. A lăsa la vatră un ostaş concentrat. – **Des**[1]**- + concentra.**
DESCONCENTRARE, *desconcentrări,* s.f. Acţiunea de *a se desconcentra* şi rezultatul ei. – V. **desconcentra.**
DESCONCENTRAT, -Ă, *desconcentraţi, -te,* adj. (Despre militari concentraţi) Lăsat la vatră. – V. **desconcentra.**
DESCONGESTIONA, *descongestionez,* vb. I. Tranz. A elibera un organ de un aflux de sânge, a face să se împrăştie sângele îngrămădit; a face să dispară congestia. * Fig. A elibera o regiune sau o localitate de un surplus de populaţie; a face ca o cale de comunicaţie să nu mai fie aglomerată. [Pr.: -*ti-o*-] – **Des**[1]**- + congestiona** (după fr. *décongestionner).*
DESCONGESTIONARE, *descongestionări,* s.f. Acţiunea de *a descongestiona* şi rezultatul ei; dezaglomerare. [Pr.: -*ti-o*-] – V. **descongestiona.**
DESCONGESTIONAT, -Ă, *descongestionaţi, -te,* adj. Care nu mai este congestionat. [Pr.: -*ti-o*-] – V. **descongestiona.**
DESCONSIDERA, *desconsider,* vb. I. Tranz. A nu da cuiva consideraţia, stima, atenţia cuvenită; a dispreţui. – **Des**[1]**- + considera** (după fr. *déconsidérer).*
DESCONSIDERARE, *desconsiderări,* s.f. Faptul de *a desconsidera*; lipsă de consideraţie, de stimă faţă de cineva; dispreţ, discreditare. – V. **desconsidera.**
DESCONSIDERAT, -Ă, *desconsideraţi, -te,* adj. Dispreţuit, discreditat. – V. **desconsidera.**
DESCONSIDERAŢIE, *desconsideraţii,* s.f. Desconsiderare. [Var.: **desconsideraţiúne** s.f.] – După fr. **déconsidération.**
DESCONSIDERAŢIUNE s.f. v. **desconsideraţie.**
DESCOPERI, *descópăr,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a ridica de pe un obiect sau de pe o persoană ceea ce le acoperă. * Refl. A-şi scoate pălăria, căciula etc. * Fig. A lăsa neocrotit, neapărat, expus unui atac. *A descoperi aripa dreaptă a unei armate. ** A face să nu aibă acoperire legală. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) da pe faţă, a (se) dezvălui, a (se) da de gol, a (se) trăda. **2.** A găsi un lucru căutat, necunoscut sau ascuns; a afla. ** Expr. *A descoperi America,* se spune în bătaie de joc cuiva care face caz de un lucru ştiut, cunoscut de toată lumea. * A pătrunde o taină, un mister. – Lat. **disco(o)perire**
DESCOPERIRE, *descoperiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descoperi* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost descoperit, aflat. – V. **descoperi.**
DESCOPERIT, -Ă, *descoperiţi, -te,* adj. **1.** Dezvelit, neacoperit; expus vederii. * (Despre cap, *p. ext.* despre oameni) Fără pălărie, căciulă etc., cu capul gol. * (Despre plafoane) Parţial neacoperit (pentru aerisire şi răcoare). * Fig. Fără apărare. *Aripa descoperită a armatei.* **2.** Fără acoperire legală; *p. ext.* (fam.) cu lipsuri financiare, fără bani. – V. **descoperi**
DESCOPERITOR, -OARE, *descoperitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o descoperire. –

Descoperi + suf. -*tor.*
DESCOPERTA vb. I v. **decoperta.**
DESCOPERTĂ s.f. v. **decopertă.**
DESCOTOROSI, *descotorosesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) degaja, a (se) elibera, a scăpa de cineva sau de ceva care supără, care incomodează; a (se) dezbăra. – **Des**[1]**- + cotorosi.**
DESCOTOROSIRE, *descotorosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descotorosi* şi rezultatul ei. – V. **descotorosi.**
DESCOTOŞMĂNA vb. I v. **descotoşmăni.**
DESCOTOŞMĂNI, *descotoşmănesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) scoate hainele (prea groase şi prea multe); a (se) dezbrăca de lucruri care incomodează. [Var.: **descotoşmăná** vb. I] – **Des**[1]**- +** [în] **cotoşmăni**.
DESCOVOIA, *descovói,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îndrepta un obiect încovoiat, arcuit sau curbat; a (se) dezdoi. [Pr.: -*vo-ia*] – **Des**[1]**- + [**în**] covoia.**
DESCOVOIERE, *descovoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descovoia* şi rezultatul ei. – V. **descovoia.**
DESCREIERAT, -Ă, *descreieraţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de raţiune, fără minte; smintit, nebun, nesăbuit. – **Des**[1]**-** + **creier+** suf. -*at* (după fr. *écervelé).*
DESCRESCĂTOR, -OARE, *descrescători, -oare,* adj. Care descreşte; degresiv. – **Descreşte** + suf. -*ător.*
DESCRESCÂND, -Ă, *descrescânzi, -de,* adj. Care descreşte. – V. **descreşte.**
DESCREŞTE, *descrésc,* vb. III. Intranz. A scădea, a se reduce, a se micşora, a se împuţina. - **Des**[1]**- + creşte** (după fr. *décroître).*
DESCREŞTERE, *descreşteri,* s.f. Faptul de *a descreşte*; scădere, reducere, micşorare, împuţinare. – V. **descreşte.**
DESCREŢI, *descreţesc,* vb. IV. Tranz. A netezi o ţesătură, o haină încreţită; a desface creţurile. * Tranz. şi refl. A face să nu mai fie sau a nu mai fi încruntat; *fig.* a (se) destinde, a (se) însenina. * (Rar) A deschide un obiect legat cu şnur. – **Des**[1]**-** + [în] **creţi.**
DESCREŢIRE, *descreţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descreţi* şi rezultatul ei. – V. **descreţi**
DESCREŢIT, -Ă, *descreţiţi, -te,* adj. Cu creţurile desfăcute, netezite. – V. **descreţi.**
DESCRIE, *descriu,* vb. III. Tranz. **1.** A prezenta, a înfăţişa, a zugrăvi pe cineva sau ceva. **2.** A trasa o linie curbă, un arc sau un arc de cerc. **3.** A parcurge o traiectorie. – Din fr. **décrire** (după *scrie).*
DESCRIERE, *descrieri,* s.f. Acţiunea de *a descrie* şi rezultatul ei. * (Concr.) Scriere sau pasaj dintr-o scriere în care este înfăţişat prin enumerarea detaliilor, un aspect, un cadru, o situaţie etc. – V. **descrie.**
DESCRIPTIBIL, -Ă, *descriptibili, -e,* adj. Care poate fi descris. – Din fr. **descriptible.**
DESCRIPTIV, -Ă, *descriptivi, -e,* adj. **1.** Care descrie; care conţine o descriere. **2.** (În sintagma) *Geometrie descriptivă* = ramură a geometriei care foloseşte metode de cercetare bazate pe reprezentarea unui punct din spaţiu cu ajutorul proiecţiilor pe două planuri. – Din fr. **descriptif,** lat. **descriptivus.**
DESCRIPTIVISM s.n. Curent lingvistic care foloseşte metode mecaniciste de descriere a limbilor din punct de vedere formal şi fiziologic, fără cercetarea dezvoltării lor istorice. – **Descriptiv** + suf. -*ism.*
DESCRIPTIVIST, -Ă, *descriptivişti, -ste*, s.m. şi f., adj. (Adept) al descriptivismului. – Din fr. **descriptiviste.**
DESCRIPŢIE, *descripţii,* s.f. (Rar) Descriere. [Var.: (înv.) **descripţiúne** s.f.] – Din fr. **description,** lat. **descriptio, -onis.**
DESCRIPŢIUNE s.f. v. **descripţie.**
DESCRUCIŞA, *descrucişez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să nu mai fie aşezat cruciş. – **Des**[1]**-** + [în] **crucişa**.
DESCRUCIŞARE, *descrucişări,* s.f. Acţiunea de *a descrucişa* şi rezultatul ei. – V. **descrucişa.**
DESCRUNTA, *descrúnt,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A(-şi) descreţi fruntea; a(-şi) îmblânzi privirea, expresia aspră, încruntată a feţei. – **Des**[1]**- + [**în**] crunta.**
DESCUAMA, pers. 3 *descuamează,* vb. I. Refl. (Despre epidermă) A se coji în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. – Din fr. **desquamer,** lat. **desquamare.**
DESCUAMARE, *descuamări,* s.f. Faptul de *a se descuama*; fenomen patologic de cojire a epidermei. – V. **descuama.**
DESCUAMAT, -Ă, *descuamaţi, -te,* adj. (Despre piele) Care s-a cojit în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. – V. **descuama.**
DESCUAMAŢIE, *descuamaţii,* s.f. (Rar) Descuamare. * Scuamă. – Din fr. **desquamation.**
DESCUIA, *descúi,* vb. I. Tranz. A deschide cu cheia. [Pr. -*cu-ia*] – Lat. **discuneare.**
DESCUIAT, -Ă, *descuiaţi, -te,* adj. (Despre uşi, încăperi etc.) Care nu (mai) este încuiat; care

a fost deschis cu cheia. * Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează uşor la împrejurări, la situaţii noi; receptiv, deschis; deştept, ager. – V. **descuia.**

DESCULŢ, -Ă, *desculţi, -e,* adj. Cu picioarele goale; descălţat. * Fig. (Substantivat) Om sărac. – Lat. / * / **disculceus** (= *disculceatus).*

DESCULŢA, *descúlţ,* vb. I. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) descălţa. – Lat. / * **/ disculciare** sau din rom. **desculţ.**

DESCULŢAT, -Ă, *descultaţi, -te,* adj. (Reg.) Descălţat, desculţ. – V. **desculţa.**

DESCUMPĂNI, *descumpănesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-şi piardă echilibrul sufletesc; a dezorienta, a dezechilibra; a zăpăci. – **Des**[1]**- + cumpăni.**

DESCUMPĂNIRE, *descumpăniri,* s.f. Faptul de *a descumpăni*; dezorientare, dezechilibrare. – V. **descumpăni.**

DESCUMPĂNIT, -Ă, *descumpăniţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut, şi-a zdruncinat echilibru) sufletesc; dezorientat, dezechilibrat. – V. **descumpăni.**

DESCURAJA, *descurajez,* vb. I. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă curajul, entuziasmul, nădejdea; a (se) demoraliza. – După fr. **décourager.**

DESCURAJANT, -Ă, *descurajanţi, -te,* Descurajator. – **Descuraja +** suf. -*ant.*

DESCURAJARE, *descurajări,* s.f. Faptul de *a (se) descuraja*; *p. ext.* starea celui care şi-a pierdut curajul; deprimare, demoralizare. – V. **descuraja.**

DESCURAJAT, -Ă, *descurajaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut curajul, entuziasmul, nădejdea; deprimat, demoralizat. – V. **descuraja.**

DESCURAJATOR, -OARE, *descurajatori, -oare,* adj. Care te face să-ţi pierzi curajul; demoralizant, deprimant. – **Descuraja +** suf. -*tor.*

DESCURCA, *descúrc,* vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie încurcat; a descâlci. **2.** Refl. şi tranz. A ieşi sau a scoate pe cineva dintr-o situaţie încurcată, dificilă, neobişnuită. **3.** Tranz. A lămuri, a limpezi, a clarifica o problemă, o situaţie confuză, încurcată. – **Des**[1]**- +** [în] **curca.**

DESCURCĂREŢ, -EAŢĂ, *descurcăreţi, -te,* adj. Care ştie să se descurce **(2)** (cu abilitate). – **Descurca** + suf.-*ăreţ.*

DESCUSUT, -Ă, *descusuţi, -te*, adj. (Despre o cusătură; *p. ext.* despre un lucru cusut) Cu aţa ruptă, destrămat în locul unde a fost cusut; a cărui cusătură este desfăcută. – V. **descoase.**

DESDĂUNA, *desdăunez,* vb. I. Tranz. A despăgubi. [Pr.: -*dă-u*-] – **Des**[1]**- + dăuna.**

DESDĂUNARE, *desdăunări,* s.f. Acţiunea de *a desdăuna* şi rezultatul ei; despăgubire. [Pr. -*dă-u*-] – V. **desdăuna.**

DESDĂUNAT, -Ă, *desdăunaţi, -te,* adj. Despăgubit. [Pr.: -*dă-u*-] – V. **desdăuna.**

DES-DE-DIMINEAŢĂ adv. v. **dis-de-dimineaţă.**

DES-DIMINEAŢĂ adv. v. **dis-de-dimineaţă.**

DESEARĂ adv. În seara zilei curente; astă-seară. ** *În deseară* = spre seară, pe înserat; (fiind vorba de poziţia soarelui) aproape de asfinţit. [Pr.: (reg.) *desáră.* – Var.: **diseáră** adv.] – **De**[4] + **seară.**

DESEATINĂ s.f. v. **desetină**.

DESECA, *desec,* vb. I. Tranz. **1.** A elimina excesul de apă de la suprafaţa terenurilor joase în vederea cultivării lor sau din motive sanitare profilactice. **2.** A elimina apa din diferite materiale. – **De**[4] **+ seca** (după fr. *dessécher).*

DESECARE, *desecări,* s.f. Acţiunea de *a deseca* şi rezultatul ei. * Secare a surplusului de apă dintr-un teren umed pentru a-l face cultivabil sau apt pentru construcţii. * Operaţie de eliminare mecanică a apei din cărbune. – V. **deseca.**

DESECAT, -Ă, *desecaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Din care s-a eliminat surplusul de apă. – V. **deseca.**

DESEGREGAŢIE, *desegregaţii,* s.f. Faptul de a înlătura segregaţia rasială. – Din fr. **déségrégation.**

DESEMN s.n. v. **desen**.

DESEMNA[1]**,** *desemnez,* vb. I. Tranz. A indica, a numi o persoană considerând-o cea mai potrivită pentru desfăşurarea unei activităţi, pentru ocuparea unei demnităţi sau a unei funcţii. * (Rar) A indica unei persoane un anumit lucru. * A numi într-o funcţie. – Din fr. **désigner,** lat. **designare** (după.*semn).*

DESEMNA[2] vb. I v. **desena.**

DESEMNARE, *desemnări,* s.f. Faptul de *a desemna*[1]. – V. **desemna.**

DESEN, *desene,* s.n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj pe o suprafaţă plană sau curbă, prin linii, puncte, pete, simboluri etc. **2.** Arta sau tehnica de a desena. * *Desen tehnic* (sau *liniar)* = reprezentare a obiectelor tehnice (piese, organe de

maşini etc.) prin desen (1), în scopul fabricării lor. **3.** Planul unei construcţii. **4.** Ornamentaţia unei cusături. [Pl. şi: *desenuri*. – Var.: **desémn** s.n.] – Din fr. **dessin.**

DESENA, *desenez,* vb. I. **1.** Tranz. A executa un desen **(1)**. **2.** Refl. A apărea, a ieşi în evidenţă; a se profila, a se contura. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A schiţa, a contura o problemă, o chestiune. [Var.: **desemná,** (înv.) **desiná** vb. I] – Din fr. **dessiner.**

DESENARE, *desenări,* s.f. Acţiunea de *a desena* **(1)** şi rezultatul ei; desenat. – V.**desena.**

DESENAT s.n. Desenare. – V. **desena.**

DESENATOR, -OARE, *desenatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care desenează; artist care practică arta desenului, în special a desenului decorativ sau tehnic. – Din fr. **dessinateur.**

DESENATURĂ, *desenaturi,* s.f. Proiectare şi creare de mostre şi desene noi pentru ţesătorie. – **Desena +** suf. -*tură.*

DESENSIBILIZA, *desensibilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A preveni sau a înlătura sensibilitatea unei persoane faţă de anumite medicamente, vaccinuri, seruri etc. **2.** A micşora sensibilitatea unei emulsii fotografice. – Din fr. **désensibiliser.**

DESENSIBILIZANT, -Ă, *desensibilizanţi, -te,* adj. Care desensibilizează. – **Desensibiliza** + suf. -*ant*.

DESENSIBILIZARE, *desensibilizări,* s.f. Acţiunea de *a desensibiliza* şi rezultatul ei. * Metodă terapeutică prin care se previne sau se înlătură sensibilitatea unui organism faţă de un agent patogen sau faţă de medicamente, seruri, vaccinuri. – V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZAT, -Ă, *desensibilizaţi, -te,* adj. Lipsit de sensibilitate. – V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZATOR, *desensibilizatoare,* s.n. Substanţă care se adaugă în soluţiile developatoare pentru a micşora sensibilitatea la lumină a emulsiilor fotografice. – Din fr. **désensibilisateur.**

DESEORI adv. Adeseori. [Pr.:-*se-ori*] – **Des**[2] **+ oară.**

DESERT, *deserturi*, s.n. Fel de mâncare, de obicei dulciuri, fructe, brânzeturi etc., care se serveşte la sfârşitul mesei; timpul când se serveşte această mâncare. – Din fr. **dessert.**

DESERTIZA, *desertizez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate din montură o piatră preţioasă. **2.** A efectua o desertizare. – Cf. fr. **dessertir**.

DESERTIZARE, *desertizări,* s.f. Acţiunea de *a desertiza* şi rezultatul ei. * Operaţie de desfacere a elementelor unui mecanism îmbinate prin sertizare. – V. **desertiza.**

DESERVENT, *deservenţi,* s.m. (Rar) Persoană care deserveşte. – Din fr. **desservant.**

DESERVI[1]**,** *deservesc,* vb. IV. Tranz. A face cuiva un rău serviciu, a acţiona în dauna cuiva, a nu servi cum trebuie. – Din fr. **desservir.**

DESERVI[2]**,** *deservesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A presta un serviciu în folos public, a servi o colectivitate. **2.** A avea în grijă supravegherea şi dirijarea funcţionării unei maşini. – Din fr. **desservir,** lat. **deservire.**

DESERVICIU, *deservicii,* s.n. Faptă neconvenabilă, dezavantajoasă; contraserviciu (**2**). – **Des**[1]**- + serviciu.**

DESERVIRE[1]**,** *deserviri,* s.f. Acţiunea de *a deservi*[1] şi rezultatul ei. – V. **deservi**[1]**.**

DESERVIRE[2]**,** *deserviri,* s.f. Acţiunea de *a deservi*[2] şi rezultatul ei. – V. **deservi**[2]**.**

DESESIZA, *desesizez,* vb. I. Refl. (Despre autorităţi) A se declara incompatibil pentru cercetarea şi soluţionarea unui litigiu. – Din fr. **dessaisir.**

DESESIZARE, *desesizări,* s.f. Faptul de *a se desesiza*. – V. **desesiza.**

DESET s.n. (Rar) **1.** Desiş de tufe sau de copăcei. **2.** Îngrămădire de oameni sau de lucruri; înghesuială, aglomeraţie. – **Des**[2] **+** suf. -*et.*

DESETINĂ, *desetine,* s.f. **1.** (În sec. XV-XVIII, în Moldova) Impozit de zece la sută din produse, mai ales din recolta de la stupii de albine; zeciuială, dijmă. **2.** Măsură agrară rusească, folosită odinioară şi la noi, egală cu 1,09 ha. [Acc. şi: *desétină*. – Var.: **(2) deseátină** s.f.] – Din bg., scr. **desetina.**

DESFACE, *desfác,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) descompune în părţile componente. * Tranz. A face ca ceva efectuat să revină la starea anterioară. * Tranz. A anula o învoială, un contract etc. **2.** Tranz. şi refl. A (se) desprinde din locul sau din legătura în care este prins, fixat. **3.** Refl. şi tranz. A (se) despărţi, a (se) separa de cineva sau de ceva. **4.** Tranz. A deschide un obiect, dezlegându-l, tăindu-l, ridicându-i capacul etc. * A desfăşura, deschizând, întinzând, răsfirând; a despături. ** Expr. *A desface patul* = a pregăti patul pentru dormit. * Refl. (Despre flori) A-şi deschide petalele. **5.** Tranz. A vinde produse; a lichida prin vânzare. **6.** Intranz. (În superstiţii; construit cu dativul persoanei) A înlătura vraja sau farmecul care apasă asupra cuiva. – Lat. **dis-facere.**

DESFACERE, *desfaceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desface* şi rezultatul ei; desfăcut[1], descompunere, despărţire, dezorganizare; anulare; vânzare. * Lichidare. – V. **desface.**

DESFĂCUT[1] s.n. Desfacere. – V. **desface.**

DESFĂCUT[2]**, -Ă,** *desfăcuţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte formând un tot) Descompus, desprins (în bucăţi); răsfirat, împrăştiat, demontat. **2.** (Jur.) Anulat. **3.** (Despre haine) Descheiat, dezlegat. * (Despre scrisori, pachete etc.) Deschis. – V. **desface.**

DESFĂŞA, *desfăş,* vb. I. Tranz. A desface un copil de faşă sau, *p. ext.,* de scutecele cu care este înfăşat. [Prez. ind.: *desfăş, desfeşi, desfaşă, desfăşăm* etc.] – Lat. **disfasciare.**

DESFĂŞARE, *desfăşări,* s.f. Acţiunea de *a desfăşa* şi rezultatul ei. – V. **desfăşa.**

DESFĂŞAT, -Ă, *desfăşaţi, -te,* adj. Cu faşa sau cu scutecele desfăcute. – V. **desfăşa.**

DESFĂŞURA, *desfăşór,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai fie înfăşurat sau ghemuit, a desface, a întinde în toată lungimea sau suprafaţa. ** Refl. *Un sul de hârtie se desfăşoară.* * Refl. (Despre unităţi militare) A trece la o formaţie de luptă. **2.** Refl. şi tranz. Fig. (Despre locuri şi privelişti din natură) A (se) înfăţişa, a (se) arăta treptat (în toată amploarea); a (se) întinde, a (se) aşterne până departe. * Refl. (Despre fapte, evenimente etc.) A se petrece, a decurge; a evolua în fazele sale succesive. **3.** Tranz. A înfăptui o acţiune de durată, pe etape succesive şi pe un plan larg. ** Refl. *Ce viaţă trepidantă trebuie să se desfăşoare acolo!* [Prez. ind. şi: *desfăşur*] – Lat. **disfasciolare** sau rom. **des**[1]**- + [**în**] făşura.**

DESFĂŞURARE, *desfăşurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) desfăşura* şi rezultatul ei. * Întindere în plan a suprafeţei anumitor corpuri geometrice (con, cilindru etc.). * (În literatură şi în reprezentări scenice, în sintagma) *Desfăşurarea acţiunii* = evoluţia acţiunii, succesiunea diferitelor ei momente în vederea deznodământului. – V. **desfăşura.**

DESFAŞURAT, -Ă, *desfăşuraţi, -te,* adj. (Despre obiecte înfăşurate) Întins, desfăcut. * (Despre un grup compact) Răsfirat într-o anumită ordine. * (În sintagma) *Plan desfăşurat* = plan (de muncă, de activitate) defalcat pe perioade de timp. – V. **desfăşura.**

DESFĂT, *desfături,* s.n. (Rar) Desfătare. – Din **desfăta** (derivat regresiv).

DESFĂTA, *desfăt,* vb. I. Refl. A-şi petrece timpul într-o stare de mulţumire, de bucurie, de încântare; a petrece, a se distra; a simţi o mare plăcere, a se delecta. * Tranz. A încânta, a fermeca. [Prez. ind. şi: *desfătez*] – Et. nec.

DESFĂTARE, *desfătări,* s.f. Faptul de *a (se) desfăta*; plăcere mare; încântare, delectare; petrecere, veselie. * Desfrâu. – V. **desfăta.**

DESFĂTAT, -Ă, *desfătaţi, -te,* adj. (Înv.) **1.** Desfătător. * (Despre locuri) Plăcut la vedere; deschis, larg, frumos. **2.** (Despre oameni) Bucuros, vesel; înclinat spre plăceri senzuale. – V. **desfăta.**

DESFĂTĂTOR, -OARE, *desfătători, -oare,* adj. Care-ţi desfată ochii sau simţurile; încântător, plăcut. – **Desfăta +** suf. *-ător.*

DESFĂTUI, *desfătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A sfătui pe cineva să nu facă ceea ce avea de gând; a abate, a opri de la... – **Des**[1]**- + sfătui** (după fr. *déconseiller).*

DESFĂTUIRE, *desfătuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a desfătui* şi rezultatul ei. – V. **desfătui.**

DESFĂŢA, *desfăţ,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate feţele sau învelitorile de pânză de pe perne sau de pe plăpumi. **2.** (Reg.) A deschide, a întinde la vedere; a expune. – **Des**[1]**-** + [în] **faţa.**

DESFĂŢAT, -Ă, *desfăţaţi, -te,* adj. **1.** (Despre perne sau plăpumi) Fără faţă, neînfăţat. **2.** (Reg.) Larg deschis, expus vederii. – V. **desfăţa.**

DESFERECA, *desferec,* vb. I. **1.** Refl. (Despre roţi, *p. ext.* despre car; la pers. 3) A pierde şinele de fier. **2.** Tranz. şi refl. A (se) desface din fiare, din cătuşe, din lanţuri. **3.** Refl. (Despre pietrele de moară, la pers. 3) A-şi toci zimţii de pe feţele interioare, între care sunt zdrobite boabele. – **Des**[1]**- + fereca.**

DESFERECARE, *desferecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) desfereca* şi rezultatul ei. – V. **desfereca.**

DESFERECAT, -Ă, *desferecaţi, -te,* adj. **1.** (Despre roţi, *p. ext.* despre car) Care şi-a pierdut şinele de fier. **2.** Desfăcut din fiare, din cătuşe, din lanţuri. **3.** (Despre pietrele de moară) Cu zimţii tociţi. – V. **desfereca.**

DESFIA, *desfiez,* vb. I. Tranz. A anula o înfiere. [Pr.: *-fi-a*] **-Des**[1]**- + [**în**] fia.**

DESFIERE, *desfieri,* s.f. Acţiunea de *a desfia.* [Pr.:*-fi-e-*] – V. **desfia.**

DESFIAT, -Ă, *desfiaţi, -te,* adj. (Despre minori) Căruia i-a fost anulată înfierea. [Pr.: *-fi-at*] – V. **desfia.**

DESFID s.n. (Înv.) Sfidare, înfruntare. – Din **desfide** (derivat regresiv).

DESFIDE, *desfíd,* vb. III. Tranz. **1.** A chema, a provoca pe cineva să dovedească un lucru, ştiut fiind că nu va reuşi. * A spune cuiva că nu este crezut sau că este considerat incapabil. **2.** A înfrunta, a nesocoti o primejdie; a sfida, a brava. [Forme gramaticale; nu are timpuri trecute] – Din fr. **défier,** lat. **diffidere(**după *sfida).*

DESFIDERE, *desfideri,* s.f. (Rar) Faptul de *a desfide*; provocare, sfidare. – V. **desfide.**

DESFIGURA, *desfigurez,* vb. I. Tranz. A strica faţa, forma, înfăţişarea firească a cuiva, urâţind-o; a poci, a sluţi. – După fr. **défigurer.**

DESFIGURARE, *desfigurări,* s.f. Faptul de *a desfigura*; urâţire, pocire, sluţire. – V.

desfigura.
DESFIGURAT, -Ă, *desfiguraţi, -te*, adj. Urâţit, pocit, sluţit, deformat. – V. **desfigura.**
DESFIINŢA, *desfiinţez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să nu mai existe; a suprima; a distruge, a nimici. * A abroga, a anula un contract, o convenţie etc. – **Des**[1]**- +** [în] **fiinţa**.
DESFIINŢARE, *desfiinţări,* s.f. Acţiunea de *a desfiinţa* şi rezultatul ei; suprimare, distrugere, nimicire, înlăturare; abrogare, anulare. – V. **desfiinţa.**
DESFIINŢAT, -Ă, *desfiinţaţi, -te,* adj. Suprimat, înlăturat; distrus, nimicit. * (Jur.) Abrogat, anulat. – V. **desfiinţa.**
DESFIRA, *desfir,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire înfâşurate, *p. ext.* despre obiectul pe care sunt înfăşurate aceste fire) A se desfăşura **(1)**. – Lat. **disfilare.**
DESFOIA, *desfói,* vb. I. **1.** Tranz. A desprinde, a smulge petalele unei flori. **2.** Reg. (Despre flori sau boboci) A înflori, a se deschide. – **Des**[1]**- + [în] foia.**
DESFOIAT, -Ă, *desfoiaţi, -te,* adj. (Despre flori) Cu petalele desprinse, căzute. – V. **desfoia.**
DESFOIERE, *desfoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desfoia* şi rezultatul ei. – V. **desfoia.**
DESFRÂNA, *desfrânez,* vb. I. Refl. (Rar) A se deda destrăbălării, a duce o viaţă necumpătată, de plăceri uşoare. – **Des**[1]**- + [**în**] frâna.**
DESFRÂNARE, *desfrânări,* s.f. Faptul de *a se desfrâna*, de a fi desfrânat; destrăbălare, stricăciune, depravare. – V. **desfrâna.**
DESFRÂNAT, -Ă, *desfrânaţi, -te*, adj. (Adesea substantivat) Destrăbălat, corupt, depravat, imoral. – V. **desfrâna.**
DESFRÂU, *desfrâuri,* s.n. Purtare, atitudine desfrânată; corupţie, depravare; imoralitate. – **Des**[1]**-** + **frâu**.
DESFRUNZI, *desfrunzesc,* vb. IV. Refl. (Despre copaci sau despre pădure) A-şi pierde frunzele. * Tranz. A despuia de frunze. – **Des**[1]**-** + [în] **frunzi**.
DESFRUNZIRE, *desfrunziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desfrunzi* şi rezultatul ei. – V. **desfrunzi.**
DESFRUNZIT, -Ă, *desfrunziţi, -te*, adj. Care şi-a pierdut frunzele, fără frunze. – V. **desfrunzi.**
DESFUNDA, *desfúnd,* vb. I. Tranz. **1.** A deschide un butoi scoţându-i fundul sau dându-i cep; *p. ext.* a deschide o sticlă astupată, scoţându-i dopul; a destupa. * Refl. (Rar; despre torente de apă) A se revărsa. **2.** A curăţa sau a goli un canal; o conductă, un şanţ înfundat etc. **3.** A face ca un drum, un teren să devină impracticabile din cauza ploii, a apei revărsate, a noroiului etc. **4.** A ara adânc, a desţeleni un teren, de obicei pentru pregătirea unei plantaţii viticole sau pomicole. – **Des**[1]**-** + [în] **funda**.
DESFUNDARE, *desfundări,* s.f. Faptul de *a (se) desfunda*. – V. **desfunda.**
DESFUNDAT, -Ă, *desfundaţi, -te,* adj. **1.** (Despre butoaie, sticle sau alte recipiente închise) Cu fundul (sau capacul, dopul) scos; deschis, destupat. **2.** (Despre canale, ţevi etc.) Curăţat, golit de impurităţile care îl obturau. **3.** (Despre artere de circulaţie sau terenuri) Impracticabil (din cauza ploilor). – V. **desfunda.**
DESHĂMA, *desham,* vb. I. Tranz. A scoate hamul de pe cal; a desprinde calul de la un vehicul. – **Des**[1]**- + [**în**] hăma.**
DESHĂMARE, *deshămări,* s.f. Acţiunea de *a deshăma* şi rezultatul ei. – V. **deshăma.**
DESHIDRATA, *deshidratez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Despre corpuri) A pierde sau a face să-şi piardă, total sau parţial, apa pe care o conţine. – Din fr. **déshydrater.**
DESHIDRATANT, -Ă, *deshidratanţi, -te,* s.m., adj. (Substanţă) care deshidratează. – Din fr. **déshydratant.**
DESHIDRATARE, *deshidratări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deshidrata* şi rezultatul ei; eliminare totală sau parţială a apei pe care o conţine un corp în mod normal. * (Med.) Pierdere anormală a apei din ţesuturile organice prin transpiraţie, prin vomă repetată sau prin scaune diareice. – V. **deshidrata.**
DESHIDRATATOR, *deshidratatoare,* s.n. Ventilator pentru uscarea fructelor şi a legumelor. – **Deshidrata** + suf. *-tor.* Cf. fr. **déshydrateur**.
DESHIDROGENA, *deshidrogenez,* vb. I. Tranz. A înlătura hidrogenul dintr-o substanţă. – Din fr. **déshydrogener.**
DESHIDROGENARE, *deshidrogenări,* s.f. Acţiunea de *a deshidrogena*. – V. **deshidrogena.**
DESHUMA, *deshumez,* vb. I. Tranz. A dezgropa osemintele unui mort; a exhuma. – **Des**[1]**-** + [în] **huma**.
DESHUMARE, *deshumări,* s.f. Acţiunea de *a deshuma* şi rezultatul ei; exhumare. – V. **deshuma.**
DESIGILA, *desigilez,* vb. I. Tranz. A deschide o încăpere sau un obiect sigilat prin scoaterea sigiliului; a despecetlui. – **Des**[1]**- + sigila.**
DESIGILARE, *desigilări,* s.f. Acţiunea de *a desigila* şi rezultatul ei; desfacere a unui sigiliu; despecetluire. – V. **desigila.**
DESIGN s.n. **1.** Domeniu multidisciplinar interesat de ansamblul factorilor (social-economici,

funcţionali, tehnici, ergonomici, estetici etc.) care contribuie la aspectul şi calitatea produsului de mare serie. **2.** Aspect exterior, fel în care se prezintă un lucru (din punct de vedere estetic). [Pr.: *dizáin*] – Din engl., fr. **design.**

DESIGNA, *designez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism) A desemna[1], a indica. – Din fr. **désigner.**

DESIGNARE, *designări,* s.f. (Franţuzism) Acţiunea de *a designa*. – V. **designa.**

DESIGNER, *designeri,* s.m. Specialist în design. [Pr.: *dizáiner*] – Din engl., fr. **designer.**

DESIGUR adv. **1.** Da. **2.** Fără îndoială, cu siguranţă, negreşit, bineînţeles. – **De**[4] + **sigur.**

DESIME, *desimi,* s.f. Însuşirea de a fi des[2], compact sau îndesat; (concr.) desiş (**2**). – **Des**[2] + suf. *-ime*.

DESINA vb. I v. **desena.**

DESINCRONIZA, *desincronizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde sincronismul. – **Des**[1]**- + sincroniza.**

DESINENŢĂ, *desinenţe,* s.f. Element morfologic care, adăugat la tema unui cuvânt, exprimă în flexiunea nominală cazul, numărul (la adjectiv şi genul), iar în flexiunea verbală persoana, numărul (şi diateza). – Din fr. **désinence.**

DESINENŢIAL, -Ă, *desinenţiali, -e,* adj. (Lingv.) De desinenţă. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **désinentiel.**

DESINIT s.n. Termen folosit la descrierea lucrărilor sau a manuscriselor, pentru a indica cuvintele care încheie un text. – Cuv. lat.

DESISTA, *desistez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A renunţa la o acţiune sau la un drept care urma să fie valorificat pe cale de acţiune. – Din fr. **désister.**

DESISTARE, *desistări,* s.f. Acţiunea de *a desista* şi rezultatul ei. – V. **desista.**

DESIŞ, *desişuri,* s.n. **1.** Grup de arbuşti, de tufe, de buruieni etc.; *p. ext.* pădure tânără foarte deasă. **2.** Fig. (Rar) Mulţime mare, îngrămădeală, îmbulzeală (de oameni). – **Des**[2] **+** suf. *-iş*.

DESJUCA vb. I v. **dejuca.**

DESLUŞI, *desluşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A distinge, a deosebi un sunet sau un zgomot (dintr-o larmă de zgomote); a auzi. **2.** Tranz. A distinge, a recunoaşte, a observa, a vedea (în semiîntuneric sau într-un spaţiu slab luminat). * (Despre lumină) A face să apară clar conturul lucrurilor. **3.** Tranz. A desprinde dintr-un complex de idei, a limpezi, a lămuri, a clarifica o problemă, o idee etc. * Refl. (Despre idei, probleme) A deveni limpede, explicit; a se clarifica. * Tranz. A explica, a da lămuriri, a face pe cineva să priceapă ceva. * Refl. A se lămuri, a se edifica (asupra unui lucru); a înţelege. – Din bg. **doslušam.**

DESLUŞIRE, *desluşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desluşi* şi rezultatul ei; lămurire, explicaţie. – V. **desluşi.**

DESLUŞIT, -Ă, *desluşiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care se aude limpede. **2.** Care se vede precis. **3.** Pe înţeles, lămurit, răspicat. – V. **desluşi.**

DESLUŞITOR, -OARE, *desluşitori, -oare,* adj. (Înv.) Care lămureşte, care explică. – **Desluşi** + suf. *-tor*.

DESMAN, *desmani,* s.m. Mamifer insectivor acvatic, de circa 20 cm lungime, cu blană preţioasă; şobolan moscat (*Desmana moschata*). – Din fr. **desman.**

DESMIN s.n. Alumosilicat hidratat de sodiu şi de calciu, alb, gălbui sau roşiatic, sticlos, cu cristale grupate în formă de snopi, întâlnit la unele roci bazice şi în filoane termale. – Din fr. **desmine.**

DESMODROM, -Ă, *desmodromi, -e,* adj. (Despre un mecanism) La care legăturile dintre elemente asigură o mişcare univocă şi complet determinată a oricărui element condus. – Din fr. **desmodrome.**

DESOFISTICARE, *desofisticări,* s.f. Eliminare a sofisticării. – **De**[4] **+ sofisticare.**

DESOLIDARIZA, *desolidarizez,* vb. I. Refl. A se despărţi de ideile, de acţiunile, de atitudinile unor persoane sau ale unui grup de persoane; a nu mai simţi, a nu mai activa solidar cu cineva; a rupe legăturile de solidaritate cu cineva. – Din fr. **désolidariser.**

DESOLIDARIZARE, *desolidarizări,* s.f. Faptul de *a se desolidariza*. – V. **desolidariza.**

DESOLVATA, *desolvatez,* vb. I. Tranz. A elimina lichidul reţinut de anumite substanţe prin îmbinare. – Din fr. **désolvater.**

DESOLVATARE, *desolvatări,* s.f. Acţiunea de *a desolvata* şi rezultatul ei. – V. **desolvata.**

DESONORIZANT, -Ă, *desonorizanţi, -te,* adj. Care atenuează sau înlătură zgomotul. – **Desonoriza +** suf. *-ant.*

DESORBŢIE, *desorbţii,* s.f. Îndepărtare a unei substanţe adsorbite de pe suprafaţa unui adsorbant. – Din germ. **Desorption,** fr. **désorption.**

DESPACHETA, *despachetez,* vb. I. Tranz. A desface, a scoate un obiect din ambalajul în care se află împachetat. * A deschide, a desface un pachet, o ladă etc. pentru a scoate

obiectele din interior. – **Des**[1]**- +** [îm] **pacheta.** Cf. fr. **dépaqueter.**

DESPACHETARE, *despachetări,* s.f. Acţiunea de *a despacheta* şi rezultatul ei. – V**. despacheta.**

DESPĂDUCHEA, *despăduchez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) curăţa de păduchi. – **Des**[1]**-** + **păduche.**

DESPĂDUCHERE, *despăducheri,* s.f. Acţiunea de *a (se) despăduchea* şi rezultatul ei. – V. **despăduchea.**

DESPĂDURI, *despăduresc,* vb. IV. Tranz. A tăia (în mod neraţional) pădurea de pe un anumit teren. * A defrişa. – **Des**[1]**- + [**îm**] păduri** (după fr. *déboiser).*

DESPĂDURIRE, *despăduriri,* s.f. Acţiunea de *a despăduri* şi rezultatul ei. * Defrişare. – V. **despăduri.**

DESPĂDURIT, -Ă, *despăduriţi, -te,* adj. (Despre un teren, o regiune etc.) De pe care s-au tăiat pădurile. – V. **despăduri.**

DESPĂGUBI, *despăgubesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A plăti cuiva sau a lua de undeva echivalentul unei pierderi (materiale, morale) suferite. – **Des**[1]**- + păgubi.**

DESPĂGUBIRE, *despăgubiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) despăgubi* şi rezultatul ei; compensare a unei pagube. * (Concr.) Sumă ce urmează a fi plătită unei persoane pentru repararea prejudiciului ce i-a fost cauzat printr-o infracţiune; desdăunare, daună, compensaţie. *** Despăgubire de război* = sumă pe care un stat răspunzător de dezlănţuirea unui război de agresiune este obligat s-o plătească statului victimă a agresiunii, pentru repararea prejudiciilor cauzate. – V. **despăgubi.**

DESPĂGUBIT, -Ă, *despăgubiţi, -te,* adj. Care a primit despăgubire; dezdăunat. – V. **despăgubi**.

DESPĂIENJENI, *despăienjenesc,* vb. IV. Refl. (Despre ochi sau privire) A începe să zărească, să vadă bine; a se limpezi. [Pr.: -*pă-ien*-] – **Des**[1]**- + [**îm**] păienjeni.**

DESPĂRŢĂMÂNT, *despărţăminte,* s.n. (Înv.) Despărţitură; secţie. – **Despărţi** + suf. -*ământ* (după fr. *département).*

DESPĂRŢENIE, *despărţenii,* s.f. (Înv.) Despărţire (**2**), divorţ. – **Despărţi** + suf. -*enie.*

DESPĂRŢI, *despárt,* vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de cineva sau de ceva plecând în altă parte, a părăsi, vremelnic sau definitiv, pe cineva sau ceva; (despre mai multe persoane) a se separa, plecând în direcţii diferite. * Refl. Fig. A se înstrăina, a se detaşa sufleteşte de cineva sau de ceva; a rupe legăturile cu cineva. * Refl. A se lipsi de ceva de care e legat sufleteşte; a renunţa la... **2.** Refl. A divorţa. **3.** Tranz. (Despre bariere, obstacole etc.; adesea *fig.*) A separa, a izola, a pune între... * Tranz. şi refl. A (se) împărţi (în două sau mai multe părţi); a (se) separa, a (se) segmenta. – Lat. / * / **dispartire.**

DESPĂRŢIRE, *despărţiri,* s.f. Faptul de *a (se) despărţi*. **1.** Separare; momentul când cineva se desparte de altcineva sau de ceva; timpul cât cineva stă despărţit; despărţit[1]. **2.** Divorţ. **3.** Diviziune, împărţire, segmentare. * (Concr.) Despărţitură. * (Înv.) Circumscripţie (poliţienească sau administrativă); *p. ext.* localul unde erau instalate birourile unei circumscripţii. – V. **despărţi.**

DESPĂRŢIT[1] s.n. Despărţire **(1)**. ** *Despărţitul oilor* = desfacerea tovărăşiei de stână, toamna, când se împart proprietarilor oile şi produsele lor. – V. **despărţi.**

DESPĂRŢIT[2]**, -Ă,** *despărţiţi, -te,* adj. **1.** Separat (unul de altul). **2.** Divorţat. **3.** Fără legătură, izolat (de ceilalţi). **4.** (Înv.) Deosebit, diferit. – V. **despărţi.**

DESPĂRŢITOR, -OARE, *despărţitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care desparte. **2.** S.n. (În sintagma) *Despărţitor de lan* = organ al maşinilor agricole de recoltat destinat separării de restul lanului a plantelor care urmează să fie tăiate. – **Despărţi** + suf. -*tor.*

DESPĂRŢITURĂ, *despărţituri,* s.f. **1.** Parte despărţită dintr-un vas, dintr-o încăpere, dintr-o ladă etc.; încăpere mică despărţită din una mai mare; compartiment. **2.** Construcţie făcută cu scopul de a separa, de a delimita ceva. **3**. (Înv.) Grup, ceată izolată. – **Despărţi** + suf. -*tură.*

DESPĂTURA vb. I v. **despături.**

DESPĂTURARE s.f. v. **despăturire.**

DESPĂTURI, *despăturesc,* vb. IV. Tranz. A desface ceva care fusese îndoit, strâns sau împăturit. [Var.: **despăturá** vb. I] – **Des**[1]**- +** [îm] **paturi**.

DESPĂTURIRE, *despăturiri,* s.f. Acţiunea de *a despături* şi rezultatul ei. [Var.: **despăturáre** s.f.] – V. **despături.**

DESPECETLUI, *despecetluiesc,* vb. IV. Tranz. A rupe, a scoate peceţile de pe o învelitoare, o scrisoare, un pachet (pentru a desface, a deschide); a desigila. – **Des**[1]**- + pecetlui.**

DESPECETLUIRE, *despecetluiri,* s.f. Acţiunea de *a despecetlui* şi rezultatul ei; despecetluit. – V. **despecetlui.**

DESPECETLUIT s.n. Despecetluire. – V. **despecetlui.**

DESPECIALIZARE, *despecializări,* s.f. Pierdere a specializării. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **déspécialisation.**
DESPERA, *despér,* vb. I. **1.** Intranz. A-şi pierde orice speranţă, a deznădăjdui. **2.** Tranz. (Rar) A face pe cineva să-şi piardă nădejdile, răbdarea; a exaspera. [Prez.: ind. şi: *desperez.* – Var.: **disperá** vb. I] – Din lat. **desperare.**
DESPERANT, -Ă, *desperanţi, -te,* adj. Care provoacă desperare; dezesperant. – **Despera** + suf. -*ant*.
DESPERARE, *desperări,* s.f. Faptul de "a despera"; desperaţie. ** Loc. adv. *Cu desperare* = (în mod) desperat, deznădăjduit; *fig.* (în legătură cu modul de a munci, de a se strădui etc. pentru ceva) din toate puterile, aprig. ** Expr. *A duce* (sau *a împinge pe cineva) la desperare* = a face (pe cineva) să-şi piardă nădejdea; a exaspera. [Var.: **disperáre** s.f.] – V. **despera.**
DESPERAT, -Ă, *desperaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Ajuns la desperare; desnădăjduit. **2.** (Despre manifestări sau atitudini) Care exprimă, care dovedesc desperare. **3.** Care provoacă desperare; care prezintă puţine posiblităţi de scăpare; periculos, grav. [Var.: **disperát, -ă** adj.] – V. **despera.**
DESPERAŢIE, *desperaţii,* s.f. (Înv.) Desperare. – Din lat. **desperatio.**
DESPERECHEA, *desperechez,* vb. I. Tranz. **1.** A despărţi, a desface două elemente, lucruri, fiinţe etc. care formează o pereche. **2.** A scoate o parte dintr-o serie de lucruri care alcătuiesc o totalitate; a descompleta. – **Des**[1]**- + [îm] perechea.**
DESPERECHEAT, -Ă, *desperecheaţi, -te,* adj. **1.** Despărţit, separat (de perechea lui). **2.** Care nu (mai) face parte dintr-un tot sau dintr-o serie; izolat, stingher. – V. **desperechea.**
DESPERECHERE, *desperecheri,* s.f. Acţiunea de *a desperechea* şi rezultatul ei. – V. **desperechea.**
DESPERSONALIZA vb. I v. **depersonaliza.**
DESPERSONALIZARE s.f. v. **depersonalizare.**
DESPERSONALIZAT, -Ă adj. v. **depersonalizat.**
DESPICA, *despic,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia, a sparge de-a lungul, desfăcând în două sau în mai multe bucăţi. ** Expr. *A despica părul* (sau *firul) în patru* = a cerceta prea cu de-amănuntul, cu minuţiozitate exgerată. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) frânge, a (se) sfâşia. **2.** Tranz. şi refl. A (se) crăpa, a (se) spinteca (pe o anumită porţiune). * Refl. (Despre muguri) A plesni, a se deschide. * Tranz. (Rar) A despărţi, a separa. **3.** Tranz. A străbate de-a curmezişul (văzduhul, o mulţime compactă etc.). **4.** Tranz. Fig. A pătrunde cu perspicacitate un lucru complex; a analiza, a interpreta, a explica, a dezlega; *p ext.* a expune amănunţit. – Lat. / * / **despicare.**
DESPICARE, *despicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) despica*. – V. **despica.**
DESPICAT, -Ă, *despicaţi, -te,* adj. Tăiat, desfăcut de-a lungul; crăpat. – V. **despica.**
DESPICĂTURĂ, *despicături,* s.f. **1.** Tăietură, crăpătură făcută în lungime. **2.** Bucată despicată, mai ales dintr-un lemn. – **Despica** + suf. -*ătură.*
DESPIEDECA vb. I. v. **despiedica.**
DESPIEDICA, *despiédic,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate piedica de la picioarele unui animal sau de la roata unui vehicul. **2.** A ridica piedica de la o armă de foc. [Var.: **despiedecá** vb. I] – **Des**[1]**-** + [îm] **piedica**.
DESPIEDICARE, *despiedicări,* s.f. Acţiunea de *a despiedica* şi rezultatul ei. – V. **despiedica.**
DESPIEPTĂNAT, -Ă, *despieptănaţi, -te,* adj. Cu pieptănătura desfăcută, cu părul deranjat. – **Des**[1]**- + pieptănat.**
DESPINTECA, *despintec,* vb. I. Tranz. (Rar) A spinteca. – **Des**[1]**- + spinteca.**
DESPIRONI, *despironesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Rar) A (se) desprinde din piroane. – **Des**[1]**- + pironi.**
DESPLETI, *despletesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) desface din împletitură; a (se) deşira. * Refl. şi tranz. A(-şi) desface cosiţele. * Refl. Fig. (Despre râuri, pâraie) A se răsfira. – **Des**[1]**- + [**îm**] pleti.**
DESPLETIRE, *despletiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) despleti* şi rezultatul ei. – V. **despleti.**
DESPLETIT, -Ă, *despletiţi, -te,* adj. **1.** Desfăcut din împletitură, neîmpletit, deşirat. **2.** (Despre femei) Cu părul neîmpletit sau desfăcut din împletitură; *p. ext.* nepieptănat, zbârlit, neîngrijit. – V. **despleti.**
DESPODOBI, *despodobesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) scoate podoabele. – **Des**[1]**- +** [îm] **podobi**.
DESPOIA vb. I v. **despuia.**
DESPOIAT, -Ă adj. v. **despuiat.**
DESPOIERE s.f. v. **despuiere.**
DESPOT, *despoţi,* s.n. **1.** (În antichitate şi în evul mediu) Conducător cu puteri discreţionare;

tiran. * Fig. Persoană excesiv de autoritară, care, în acţiunile sale, nu ţine seama de alţii, care vrea să-şi impună cu orice preţ voinţa. **2.** (În Imperiul Bizantin) Guvernator autonom al unei provincii, al unui ţinut. [Acc. şi: *déspot*] – Din ngr. **despótis,** fr. **despote.**

DESPOTAT, *despotate,* s.n. **1.** Demnitatea de despot. **2.** Teritoriu guvernat de un despot. – Din fr. **despotat.**

DESPOTCOVI, *despotcovesc,* vb. IV. Refl. (Despre cai) A-şi pierde potcoavele. * Tranz. A scoate unui animal potcoavele. – **Des**[1]**- + potcovi.**

DESPOTCOVIT, -Ă, *despotcoviţi, -te,* adj. Căruia i-au căzut sau i-au fost scoase potcoavele; fără potcoave. – V. **despotcovi.**

DESPOTIC, -Ă, *despotici, -ce,* adj. (Despre o faptă, un regim, o lege) De despot, caracteristic despoţilor; tiranic, dictatorial, samavolnic; (despre oameni) care se comportă ca un despot; absolut, arbitrar **(2)**. – Din fr. **despotique.**

DESPOTISM s.n. Regim politic caracterizat prin puterea nelimitată şi guvernarea arbitrară, neîngrădită de nici o lege, a despotului; absolutism, tiranie, autocraţie; despoţie **(1)**. * Fig. Comportare sau atitudine arbitrară; samavolnicie. – Din fr. **despotisme.**

DESPOTMOLI, *despotmolesc,* vb. IV. Tranz. A scoate un vehicul, o navă etc. din nămol; a scoate pe cineva din împotmolire. * A curăţa un şanţ, un bazin etc. de nămolul depus la fund. – **Des**[1]**- + [îm] potmoli.**

DESPOTMOLIRE, *despotmoliri,* s.f. Acţiunea de *a despotmoli*. – V. **despotmoli.**

DESPOŢIE, *despoţii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ autocratică; despotism. **2.** Ţară condusă de un despot. – **Despot +** suf. *-ie*.

DESPOVĂRA, *despovărez,* vb. I. Tranz. A lua sau a uşura cuiva povara. – **Des**[1]**-** + [îm] **povăra.**

DESPRĂFUI, *desprăfuiesc,* vb. IV. Tranz. A executa operaţia de desprăfuire. – **Des**[1]**-** + **prăfui.**

DESPRĂFUIRE, *desprăfuiri,* s.f. Operaţie de separare şi de eliminare a prafului dintr-un curent de aer sau de gaz în scopul curăţirii acestora sau al recuperării solide valoroase. – V. **desprăfui.**

DESPRĂFUITOR, *desprăfuitoare,* s.n. Aparat sau instalaţie folosite la desprăfuire. [Pr.: *-fu-i-*] – **Desprăfui** + suf. *-tor.*

DESPRE prep. **1.** (Introduce un complement indirect, un complement circumstanţial de relaţie sau un atribut) În legătură cu..., privitor la..., referitor la..., de... *Înţelegea că este vorba despre ei.* * (Înv.) Împotriva..., asupra... * (Pop.) După, dinspre. *Văr despre tată*. **2.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) Din partea, din regiunea, de la. * (Pop.) Spre, înspre, către. **3.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) Aproape de..., către..., înspre... *Era despre ziuă.* **4.** (Introduce un atribut) Din partea de..., dinspre... *Peretele despre curte.* **5.** (Înv.; introduce un complement de agent, indicând autorul unei acţiuni) De, de către, din partea. – **De**[4] **+ spre.**

DESPREJMUI, *desprejmuiesc,* vb. IV. Tranz. A scoate, a desfiinţa împrejmuirea unei curţi, a unui loc etc. – **Des**[1]**- + [îm] prejmui.**

DESPREJMUIRE, *desprejmuiri,* s.f. Acţiunea de *a desprejmui* şi rezultatul ei. – V. **desprejmui.**

DESPRESURA, *despresór,* vb. I. Tranz. A elibera o unitate militară împresurată sau o cetate asediată, îndepărtând armata asediatoare. [Prez. ind. şi: *desprésur*] – **Des**[1]**-** + [îm**] presura.**

DESPRESURARE, *despresurări,* s.f. Acţiunea de *a despresura* şi rezultatul ei. – V. **despresura.**

DESPREŢ s.n. v. **dispreţ.**

DESPREŢUI vb. IV v. **dispreţui.**

DESPREŢUIRE s.f. v. **dispreţuire.**

DESPREUNA, *despreunez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A despărţi fiinţe sau lucruri care sunt împreună sau unite. [Pr.: *-pre-u-*] – **Des**[1]**- +** [îm] **preună**.

DESPREUNARE, *despreunări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a despreuna* şi rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] – V. **despreuna.**

DESPRIMĂVĂRA, pers. 3 *desprimăvărează,* vb. I. Refl. **1.** A veni primăvara, a se face primăvară. **2.** (Rar; despre elemente din natură) A lua aspect de primăvară. – **Des**[1]**-** + **primăvară.**

DESPRIMĂVĂRARE s.f. Faptul de *a se desprimăvăra*. * Trecere de la iarnă la primăvară; început de primăvară. – V. **desprimăvăra.**

DESPRIMĂVĂRAT, -Ă, *desprimăvăraţi, -te,* adj. (Rar; despre elemente din natură) Care are aspect de primăvară (timpurie). – V. **desprimăvăra.**

DESPRINDE, *desprind,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A desface un lucru de altul cu care este unit, prins; a separa. **2.** A rupe, a dezlipi şi a scoate sau a lua ceva din locul în care a fost prins, aşezat, pus. * A desface un obiect din balamalele, nasturii, copcile, şireturile etc. care îl susţin. * A lua din cui sau din cuier. **3.** A scoate din jug sau din hamuri un animal de tracţiune; a dejuga, a deshăma. **II.** Refl. **1.** A se desface şi a cădea sau a se îndepărta de la locul unde era prins, fixat; a se detaşa. **2.** A se desface dintr-un tot, a se separa; *p. ext.* a se contura, a se desluşi. * (Despre oameni) A ieşi dintr-un grup sau dintr-o mulţime, a se detaşa. * (Rar) A se despărţi, a se separa de cineva. **3.** Fig. A rezulta, a reieşi. * A se distinge, a se înţelege, a se auzi. [Perf. s. *desprinsei*, part. *desprins*] – **Des**[1]**- + prinde.**

DESPRINDERE, *desprinderi,* s.f. Acţiunea de *a (se) desprinde* şi rezultatul ei; desfacere, dezlipire, detaşare. – V. **desprinde.**

DESPRINS, -Ă, *desprinşi, -se,* adj. **1.** Care a fost desfăcut, separat, rupt, dezlipit de altceva. **2.** (Despre nasturi, capse) Descheiat. – V. **desprinde.**

DESPRIPONI, *despriponesc,* vb. IV. Tranz. A dezlega un animal de la priponul de care fusese legat. – **Des**[1]**- + priponi.**

DESPRIPONIRE, *despriponiri,* s.f. Acţiunea de *a despriponi* şi rezultatul ei. – V. **despriponi.**

DESPROPRIETĂRI, *deproprietăresc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva dreptul de proprietate. [Pr.: *-pri-e-*] – **Des**[1]**- +** [îm] **proprietări**.

DESPROPRIETĂRIRE, *desproprietăriri,* s.f. Acţiunea de *a desproprietări* şi rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] – V. **desproprietări.**

DESPUIA, *despói,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) dezbrăca în pielea goală. * A (se) desfrunzi; a lăsa sau a rămâne fără verdeaţă. **2.** Tranz. A-i lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. **3**. Tranz. A jupui de piele. * (Rar) A curăţa de coajă; a coji. **4.** Tranz. A scoate dintr-o scriere, dintr-un dosar, dintr-o publicaţie etc. tot ce prezintă interes, dintr-un anumit punct de vedere; a excerpta. ** Expr. *A despuia scrutinul* = a scoate din urnă şi a număra voturile obţinute într-o alegere. [Pr.: *-pu-ia*. – Var.: **despoiá** vb. I] – Lat. **dispoliare.**

DESPUIAT, -A, *despuiaţi, -te,* adj. **1.** Dezbrăcat, în pielea goală; *p. ext.* îmbrăcat foarte sumar sau decoltat. * (Despre copaci sau plante) Lipsit de frunze, de verdeaţă. **2.** Jefuit, prădat. **3**. (Despre o carte, un dosar, o publicaţie etc.) Din care s-a extras tot ce interesează dintr-un anumit punct de vedere, care a fost excerptat. [Pr.: *-pu-iat*. – Var **despoiát, -ă** adj.] – V. **despuia.**

DESPUIERE*,* *despuieri,* s.f. Acţiunea de "a (se) despuia" şi rezultatul ei. ** *Despuierea scrutinului* = scoaterea din urnă a buletinelor de vot şi numărarea lor. [Pr.: *-pu-ie÷.* – Var.: **despoiére** s.f.] – V. **despuia.**

DESTABILIZA, *destabilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde stabilitatea. – Din engl. **destabilize.**

DESTABILIZARE, *destabilizări,* s.f. Acţiunea de *a destabiliza* şi rezultatul ei. – V. **destabiliza.**

DESTABILIZAT, -Ă, *destabilizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut stabilitatea. – V. **destabiliza.**

DESTABILIZATOR, -OARE, *destabilizatori, -oare,* adj. Care destabilizează. – **Destabiliza** + suf. *-tor.*

DESTĂINUI, *destăinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A spune cuiva, a da la iveală o taină, un gând ascuns; a mărturisi, a divulga. **2.** Refl. A-şi da pe faţă gândurile sau sentimentele. * Fig. A se da pe faţă, a ieşi la iveală; a se trăda. [Prez. ind. şi: *destăinui*] – **Des**[1]**- + tăinui.**

DESTĂINUIRE, *destăinuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) destăinui* şi rezultatul ei; divulgare, mărturisire. – V. **destăinui.**

DESTĂRNIŢA, *destărniţez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A scoate tarniţa de pe un animal de călărie; a deşeua. – **Des**[1]**- + [în] tărniţa.**

DESTIN, *destine,* s.n. **1.** Soartă, viitor. **2.** Forţă sau voinţă supranaturală despre care se crede că hotărăşte în mod fatal şi irevocabil tot ce se petrece în viaţa omului; fatalitate. – Din fr. **destin.**

DESTINA, *destinez,* vb. I. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a hărăzi. **2.** A hotărî dinainte soarta unei fiinţe sau a unui lucru; a ursi, a meni, a sorti, a predestina. – Din fr. **destiner,** lat. **destinare.**

DESTINARE, *destinări,* s.f. Acţiunea de *a destina* şi rezultatul ei. – V. **destina.**

DESTINAT, -Ă, *destinaţi, -te,* adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; hărăzit. **2.** Ursit, menit, sortit, predestinat. – V. **destina.**

DESTINATAR, -Ă, *destinatari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia i se încredinţează sau i se trimite ceva; adresant. – Din fr. **destinataire.**

DESTINATORIU, -IE, *destinatorii,* adj. Care fixează o destinaţie. – Din fr. **destinatoire.**

DESTINAŢIE, *destinaţii,* s.f. **1.** Întrebuinţare (hotărâtă dinainte). **2.** Loc, persoană către care se îndreaptă cineva sau unde se trimite ceva. – Din fr. **destination,** lat. **destinatio.**

DESTINDE, *destind,* vb. III. **1.** Refl. A se desface din încordare; a se relaxa, a slăbi. * Fig. (Despre nervi sau stări de surescitare) A se linişti, a se calma, a se descărca, a se deconecta. **2.** Refl. (Despre fiinţe, corpul sau părţi ale corpului lor) A se întinde, a se îndrepta (din închircire, din ghemuire). [Perf. s. *destinsei*, part. *destins*] – **Des**[1]**-** + **[**în**] tinde** (după fr. *détendre).*

DESTINDERE, *destinderi,* s.f. **1.** Faptul de a se *destinde*; slăbire, încetare a unei încordări; relaxare; *fig.* încetare a unei tensiuni nervoase, a unei stări de surescitare; de încordare; liniştire. **2.** Creştere a volumului unui gaz; expansiune, detentă. – V. **destinde.**

DESTINS, -Ă, *destinşi, -se,* adj. Care a pierdut din încordare, care nu este întins; (despre nervi) relaxat, calmat, liniştit. – V. **destinde.**

DESTINZĂTOR, -OARE, *destinzători, -oare,* adj. (Neobişnuit) Care destinde. – **Destinde** + suf. -*tor.*

DESTITUI, *destítui,* vb. IV. Tranz. A scoate, a îndepărta pe cineva, dintr-un post, dintr-o funcţie; a revoca. – Din fr. **destituer,** lat. **destituere.**

DESTITUIRE, *destituiri,* s.f. Acţiunea de *a destitui* şi rezultatul ei; scoatere din funcţie. – V. **destitui.**

DESTOIA, *destói,* vb. I. Tranz. (Reg.) A-şi uşura inima, a-şi descărca necazul; a se răzbuna. ** Expr. *A-şi destoia foamea* = a-şi potoli foamea. – **Des**[1]**- + toi.**

DESTOINIC, -Ă, *destoinici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni şi acţiunile lor) Vrednic, merituos. * Isteţ, îndemânatic. **2.** (Urmat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv) (Despre oameni şi acţiunile lor) Capabil; *p. ext.* în măsură (să facă ceva); competent. – Cf. sl. **dostoinŭ.**

DESTOINICIE s.f. Însuşirea de a fi destoinic; aptitudine, capacitate, pricepere, iscusinţă. – **Destoinic +** suf. **-***ie.*

DESTRĂBĂLA, *destrăbălez,* vb. I. Refl. A duce o viaţă imorală, de desfrâu; a avea purtări dezmăţate. – Probabil din **destrăbălat.**

DESTRĂBĂLARE, *destrăbălări,* s.f. Faptul de *a se destrăbăla*, de a fi destrăbălat; desfrâu, dezmăţ. – V. **destrăbăla.**

DESTRĂBĂLAT, -Ă, *destrăbălaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care duce o viaţă imorală; desfrânat. * (Despre purtarea, ţinuta oamenilor) Care denotă imoralitate, plin de imoralitate; dezmăţat. **2.** S.m. şi f. Persoană desfrânată. – Et. nec.

DESTRĂMA, *destrám,* vb. I. **1.** Refl. (Despre ţesături sau obiecte ţesute) A se zdrenţui prin desfacerea neregulată şi ruperea firelor datorită uzurii sau unei utilizări necorespunzătoare; a se rupe. ** Tranz. *A destrăma o ţesătură.* * Fig. A se răsfira, a se risipi. *Nişte nouraşi albi se destramă în aer.* **2.** Tranz. (Adesea fig.) A desface, a deşira un ghem, o împletitură etc. * Tranz. A desfoia, a desface, a afâna un material textil fibros pentru a separa impurităţile şi a-l pregăti pentru cardare. **3.** Tranz. A mărunţi semifabricatele fibroase (celuloza, maculatura etc.) în vederea transformărilor lor în paste de hârtie. **4.** Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A (se) descompune, a (se) desface în elementele componente; a (se) dizolva, a (se) dezmembra, a (se) nimici; *p. ext.* a slăbi. – **Des**[1]**- + tramă.**

DESTRĂMARE, *destrămări,* s.f. Acţiunea de *a (se) destrăma* şi rezultatul ei. – V. **destrăma.**

DESTRĂMAT, -Ă, *destrămaţi, -te*, adj. **1.** Cu fire desfăcute; rărit, zdrenţuit. **2.** Fig. Răsfirat, împrăştiat. **3.** (Rar) Distrus, nimicit. **4.** (Înv.) Dezordonat, dezmăţat, destrăbălat. – V. **destrăma.**

DESTRĂMĂTOR, *destrămătoare,* s.n. Maşină folosită pentru destrămarea zdrenţelor, în filatură, în industria hârtiei şi a celulozei. – **Destrăma +** suf. **-***ător.*

DESTRĂMĂTURĂ s.f. Fire sau smocuri rupte, destrămate dintr-o ţesătură; zdrenţe. * Ruptură, răritură. – **Destrăma +** suf. -*ătură.*

DESTROIENI, *destroienesc,* vb. IV. Tranz. A deszăpezi. – **Des**[1]**- + [**în**] troieni.**

DESTROIENIRE, *destroieniri,* s.f. Acţiunea de *a destroieni* şi rezultatul ei; deszăpezire. – V. **destroieni.**

DESTROIENIT, -Ă, *destroieniţi, -te*, adj. Deszăpezit. – V. **destroieni.**

DESTRUCTIBIL, -Ă, *destructibili, -e*, adj. Care poate fi distrus. – Din fr. **destructible.**

DESTRUCTIV, -Ă adj. v. **distructiv.**

DESTRUCTOR, -OARE, *destructori, -oare*, s.m. şi f., adj. (Rar) (Persoană) care distruge. – Din fr. **destructeur.**

DESTRUCTURA, *destructurez,* vb. I. Tranz. A desfiinţa structura a ceva. – **Des**[1]**-** + **structura.**

DESTRUCTURARE, *destructurări,* s.f. Acţiunea de *a destructura* şi rezultatul ei. – V. **destructura.**

DESTRUCTURAT, -Ă, *destructuraţi, -te,* adj. Care are structura desfiinţată. – V. **destructura.**
DESTRUNA, *destrunez,* vb. I. Tranz. (Rar) A slăbi, a destinde o strună încordată (la arc, la un instrument muzical etc.) – **Des**[1]**- + [în] struna.**
DESTRUNARE, *destrunări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a destruna* şi rezultatul ei. – V. **destruna.**
DESTUL, -Ă, *destui, -le,* adj., adv. **1.** Adj., adv. (Care este) în cantitate suficientă, atât cât trebuie. **2.** Adj., adv. (Care este) în cantitate sau în număr mare; mult. ** (Substantivat; n. pl.) *A suferit destule.* **3.** Adj., adv. (Care este) mai mult decât trebuie, prea mult. * (Cu valoare de interjecţie) *Ajunge! încetează!* **4.** Adv. (Urmat de un adjectiv sau de un adverb de care se leagă prin prep. "de") **a)** (Exprimă ideea de diminuare a calităţii pozitive indicate de adjectivul sau adverbul pe care-l însoţeşte) Aproape..., suficient de..., relativ... *S-au înţeles destul de bine.* **b)** (Exprimă ideea de sporire a calităţii negative indicate de adjectivul sau adverbul pe care-l însoţeşte). *Destul de puţin. Destul de rău.* – **De**[4] + **sătul.**
DESTUPA, *destúp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate dopul unei sticle sau capacul unui vas înfundat. **2.** A da la o parte, a înlătura ceea ce acoperă un obiect, o gaură, o deschizătură; a descoperi, a dezveli; a deschide. ** Expr. (Fam.) *A-şi destupa urechile* = a asculta cu atenţie, a încerca să înţeleagă exact ceea ce aude. – **Des**[1]**- + [**a**] stupa.**
DESTUPARE, *destupări,* s.f. Acţiunea de *a destupa* şi rezultatul ei. – V. **destupa.**
DESTUPĂTOR, *destupătoare,* s.n. Deschizător. **(2)**. – **Destupa** + suf. *-ător.*
DESŢELENI, *desţelenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ara adânc un teren (multă vreme) necultivat sau cultivat cu plante perene, pentru a-l însămânţa. **2.** Refl. (Rar, despre copaci) A ieşi din rădăcini (în urma unei lovituri, a unei furtuni etc.) – **Des**[1]**- + [**în**] ţeleni.**
DESŢELENIRE, *desţeleniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desţeleni* şi rezultatul ei. – V. **desţeleni.**
DESŢELENIT, -Ă, *desţeleniţi, -te,* adj. (Despre terenuri necultivate) Arat adânc în vederea însămânţării. – V. **desţeleni.**
DESUBLIMA, *desublimez,* vb. I. Intranz. şi tranz. (Fiz.; despre substanţe) A trece sau a face să treacă direct din stare gazoasă în stare solidă. – Din fr. **désublimer.**
DESUBLIMARE, *desublimări,* s.f. Acţiunea de *a desublima* şi rezultatul ei. – V. **desublima.**
DESUBLIMAT, -Ă, *desublimaţi, -te,* adj. Care a trecut din stare gazoasă direct în stare solidă. – V. **desublima.**
DESUET, -Ă, *desueţi, -te,* adj. Ieşit din uz, din modă, necorespunzător spiritului vremii; perimat. [Pr.: *-su-et*] – Din fr. **désuet,** lat. **desuetus.**
DESUETUDINE s.f. (În expr.) *A cădea în desuetudine* = a ieşi din uz, a nu se mai folosi, a nu mai fi obişnuit; a se perima. [Pr.: *-su-e-*] – Din fr. **désuétude,** lat. **desutudo, -inis.**
DESULFITA, *desulfitez,* vb. I. Tranz. A îndepărta hipobisulfitul de sulf din must sau din unele vinuri. – Din fr. **désulfiter.**
DESULFITARE, *desulfitări,* s.f. Acţiunea de *a desulfita* şi rezultatul ei. – V. **desulfita.**
DESULFITAT, -Ă, *desulfitaţi, -te,* adj. (Despre must, vin) Căruia i s-a îndepărtat hipobisulfitul de sulf. – V. **desulfita.**
DESULFURA, *desulfurez,* vb. I. Tranz. A elimina sulful sau compuşii sulfului din unele substanţe. – Din fr. **désulfurer.**
DESULFURARE, *desulfurări,* s.f. Acţiunea de *a desulfura* şi rezultatul ei. – V. **desulfura.**
DESULFURAT, -Ă, *desulfuraţi, -te,* adj. Din care a fost eliminat sulful sau compuşii lui. – V. **desulfura.**
DESZĂPEZI, *deszăpezesc,* vb. IV. Tranz. A curăţa de zăpadă (redând circulaţiei) un drum, un loc etc.; a destroieni. – **Des**[1]**- + [în] zăpezi.**
DESZĂPEZIRE, *deszăpeziri,* s.f. Acţiunea de *a deszăpezi*; destroienire. – V. **deszăpezi.**
DESZĂPEZIT, -Ă, *deszăpeziţi, -te,* adj. Care a fost curăţat de zăpadă (şi redat circulaţiei); destroienit. – V. **deszăpezi.**
DESZĂVORÂRE, *deszăvorâri,* s.f. Acţiunea de *a deszăvorî.* – V. **deszăvorî.**
DESZĂVORI, *deszăvorăsc,* vb. IV. Tranz. A da într-o parte zăvorul pentru a deschide o uşă, o poartă, o cameră etc. încuiată. – **Des**[1]**- + zăvorî.**
DESZICE vb III v. **dezice**.
DESZICERE s.f. v. **deziceri.**
DEŞABLONIZA, *deşablonizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A elibera de şabloane **(2)**; a desfiinţa şabloanele **(2)**. – **Des**[1]**- + şabloniza.**
DEŞANŢ adv. (Reg.) În mod ciudat. – Et. nec.
DEŞĂNŢA, *deşănţez,* vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. – Din **deşănţat** (derivat regresiv).
DEŞĂNŢARE, *deşănţări,* s.f. (Adesea fig.) Destrăbălare, dezmăţ. – V. **deşănţa.**
DEŞĂNŢAT, -Ă, *deşănţaţi, -te,* adj. **1.** Dezmăţat; care încalcă limitele bunei-cuviinţe. **2.** Dezordonat, neglijent. **3.** (Reg.; despre lucruri) Ciudat, curios, straniu. – Et. nec.

DEŞCĂ, *deşti,* s.f. (Înv. şi pop.) Termen familiar cu care un soldat se adresa altui soldat mai vechi în serviciu sau, *p. gener.,* care denumea un ostaş în vârstă, cu experienţă. [Pl. şi: *deşce*] – Din scr. **dečko** "băiat".
DEŞCHIDE vb. III v. **deschide.**
DEŞCHIDERE s.f. v. **deschidere.**
DEŞCHIS, -Ă adj. v. **deschis.**
DEŞELA[1], *deşél,* vb. I. Tranz. A îndoi, a vătăma, a frânge spinarea unui animal sau, *p. ext.*, a unui om cu poveri ori eforturi prea mari sau cu lovituri puternice; a speti. ** Refl. *S-a deşelat de atâta cărătură.* – **Des**[1]**- + şale.**
DEŞELA[2] vb. I v. **deşeua.**
DEŞELAT[1] s.n. Faptul de *a (se) deşela*[1]. – V. **deşela**[1]**.**
DEŞELAT[2]**, -Ă,** *deşelaţi, -te,* adj. (Despre animale, *p. ext.*, despre oameni) Care are spinarea îndoită, vătămată, frântă de poveri, de eforturi prea mari sau de lovituri; spetit; *p. ext.* foarte obosit. – V. **deşela**[1]**.**
DEŞELAT[3]**, -Ă** adj. v. **deşeuat.**
DEŞERT, -ARTĂ, (I) *deşerţi, -arte,* adj., **(II)** *deşerturi,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu conţine nimic în interior; gol. **2.** (Despre terenuri, ţări, regiuni) Lipsit de vietăţi şi de vegetaţie; pustiu. * Nelocuit, nepopulat. **3.** Fig. Lipsit de temei; amăgitor. **4.** Fig. Fără rezultat; nefolositor, zadarnic. **II.** S.n. **1.** Spaţiu gol; pustietate. ** Loc. adv. *În deşert* = **a)** (în legătură cu privirea) în gol, fără ţintă; **b)** în van, zadarnic. **2.** Regiune cu climă aridă, cu ploi extrem de puţine, în care viaţa vegetală şi animală este foarte redusă, iar populaţia foarte rară; pustiu. **3.** (În limbajul bisericesc; în expr.) *A lua în deşert* = a batjocori; a nesocoti. **4.** (Pop.) Partea scobită a corpului la animale cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului. – Lat. **(I) desertus, (II)** din lat. **desertum,** fr. **désert.**
DEŞERTA, *deşért,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A scoate întregul conţinut dintr-un recipient. ** Expr. *A deşerta sacul* (*până la fund)* = a spune tot ce ştii (noutăţi, glume, necazuri etc.). * A bea până la fund băutura dintr-un vas; a da pe gât o băutură. **2.** Refl. (Despre locuri populate de oameni) A deveni gol, pustiu. – Din **deşert.**
DEŞERTARE, *deşertări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) deşerta*; golire, deşertat[1]. – V. **deşerta.**
DEŞERTAT[1] s.n. (Pop.) Deşertare. – V. **deşerta.**
DEŞERTAT[2]**, -Ă,** *deşertaţi, -te,* adj. (Pop.; despre recipiente) Care este gol, care nu mai conţine nimic în interior. – V. **deşerta.**
DEŞERTĂCIUNE, *deşertăciuni,* s.f. **1.** Lipsă de valoare, de folos, de importanţă; zădărnicie; *p. ext.* lucru lipsit de valoare. **2.** Procurare pentru lucruri nefolositoare; uşurinţă, vanitate. – **Deşert +** suf. *-ăciune.*
DEŞERTIC, -Ă, *deşertici, -ce,* adj. De deşert. – **Deşert** + suf. *-ic* (după *désertique).*
DEŞERTIFICARE, *deşertificări,* s.f. Transformare a unei regiuni în deşert. – De la **deşert** (după fr. *désertification).*
DEŞEU, *deşeuri,* s.n. Rest dintr-un material rezultat dintr-un proces tehnologic de realizare a unui anumit produs, care nu mai poate fi valorificat direct pentru realizarea produsului respectiv. – Din fr. **déchet.**
DEŞEUA, *deşeuez,* vb. I. Tranz. A scoate şaua de pe spinarea unui animal de călărie. [Pr.: *-şe-ua.* – Var.: **deşelá** vb. I] – **Des**[1]**- + [**în**] şeua.**
DEŞEUAT, -Ă, *deşeuaţi, -te,* adj. (Despre animalele de călărie) Care nu are şa, căruia i s-a scos şaua. [Pr.: *-şe-uat.* – Var.: **deşelát, -ă** adj.] – V. **deşeua.**
DEŞI conj. (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, măcar că. ** (În construcţii eliptice, cu valoare de complement circumstanţial concesiv) *Deşi tânăr, e înţelept.* – **De**[4] **+ şi.**
DEŞIRA, *deşir,* vb. I. Refl. **1.** (Despre obiecte înşirate pe aţă, în special despre mărgele) A ieşi de pe aţa pe care au fost înşirate (adesea căzând şi împrăştiindu-se). ** Tranz. *Deşiră mărgele.* **2.** (Despre aţa înfăşurată pe ghem sau despre gheme) A se desfăşura într-un fir lung continuu. ** Tranz. *Deşiră aţa de pe ghem.* **3.** (Despre împletituri sau obiecte împletite) A se desface, a se destrăma. ** Tranz. *A deşirat dantela.* **4.** Fig. (Despre oameni sau corpul omenesc) A se destinde **(2)** în toată lungimea lui. **5.** Fig. (Rar; despre locuri şi peisaje din natură) A se desfăşura în faţa privitorului. – Lat. **diserrare.** Cf. **şir.**
DEŞIRABIL, -Ă, *deşirabili, -e,* adj. Care se poate deşira. – **Deşira +** suf. *-bil.*
DEŞIRARE, (rar) *deşirări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deşira* şi rezultatul ei. – V. **deşira.**
DEŞIRAT, -Ă, *deşiraţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte înşirate pe aţă) Care a ieşit de pe aţa pe care au fost înşirate. **2.** (Despre aţa înfăşurată pe ghem sau despre gheme) Care s-a desfăşurat într-un fir lung continuu. **3.** (Despre împletituri, ţesături) Destrămat, desfăcut. **4.** Fig. (Despre manifestări ale gândirii) Fără şir; dezordonat, dezlânat. **5.** Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Excesiv de înalt şi de slab. * (Despre părţi ale

corpului omenesc) Prea lung şi slab. – V. **deşira.**
DEŞOCA, *deşochez,* vb. I. Tranz. (Med.) A scoate pe cineva din starea de şoc **(2)**. – **Des**[1]**- + şoca.**
DEŞOCANT, -Ă, *deşocanţi, -te,* adj. (Rar) Care deşochează. – **Deşoca +** suf. *-ant.*
DEŞOCARE, *deşocări,* s.f. Acţiunea de *a deşoca* şi rezultatul ei. – V. **deşoca.**
DEŞOCAT, -Ă, *deşocaţi, -te,* adj. Care a fost scos din starea de şoc. – V. **deşoca.**
DEŞOSA, pers. 3 *deşosează,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Despre dinţi) A(-şi) dezveli partea inferioară prin retragerea gingiei. **2.** (Despre plante) A(-şi) dezveli rădăcina. – Din fr. **déchausser.**
DEŞOSARE, *deşosări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deşosa.* – V. **deşosa.**
DEŞOSAT, -Ă, *deşosaţi, -te,* adj. **1.** (Despre dinţi) Care are dezvelită partea inferioară, prin retragerea gingiei. **2.** (Despre plante) Care are rădăcina ieşită din pământ. – V. **deşosa.**
DEŞT s.n. v. **deget.**
DEŞTEPT, -EAPTĂ, *deştepţi, -te,* adj. **1.** Care nu doarme; treaz. * Trezit din letargie, dintr-o stare de amorţeală. **2.** (Adesea substantivat) Care înţelege cu uşurinţă şi exact ceea ce citeşte, aude**,** vede; ager la minte, inteligent. * (Fam.) Şiret, viclean, şmecher. – Lat. **de-excitus.**
DEŞTEPTA, *deştépt,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) trezi din somn. * A (se) trezi din letargie, dintr-o stare de amorţeală, de visare etc.; *p. ext.* a reveni sau a face să revină la viaţă. **2.** Refl. (Despre sentimente, dorinţe, idei etc.) A se ivi, a apărea; a se stârni, a se dezlănţui. **3.** Refl. A deveni conştient, a ajunge să înţeleagă, să-şi dea seama de realităţi. * A deveni (mai) inteligent. – Probabil lat. **de-excitare.**
DEŞTEPTARE, *deşteptări,* s.f. Faptul de *a (se) deştepta*; deşteptat. * Momentul când se trezeşte cineva din somn. * Semnal care anunţă scularea de dimineaţă în internate, cazărmi etc. – V. **deştepta.**
DEŞTEPTAT s.n. Deşteptare. – V. **deştepta.**
DEŞTEPTĂCIUNE s.f. Însuşirea de a fi deştept **(2)**; inteligenţă. * (Adesea ir.) Faptă sau vorbă de om deştept **(2)**. – **Deştept +** suf. *-ăciune.*
DEŞTEPTĂTOR, -OARE, *deşteptători, -oare,* adj. Care deşteaptă din somn. ** (şi substantivat, n.) *Ceas deşteptător* = ceasornic care sună automat la o oră spre a deştepta pe cineva din somn. – **Deştepta** + suf. *-ător.*
DEŞTERNE, *deştérn,* vb. III. (Rar) **1.** Tranz. A strânge aşternutul de pe pat sau faţa de pe masă (cu obiectele rânduite pe ea). **2.** Refl. A se întinde, a se desfăşura, a se succeda (pe dinaintea ochilor). [Var.: **diştérne** vb. III] – **Des**[1]**- + [**a**] şterne.**
DEŞUCHEAT, -Ă, *deşucheaţi, -te,* adj. **1.** (Pop. şi fam.; despre oameni, despre sentimentele şi acţiunile lor; adesea substantivat) Nebun, smintit. **2.** (Pop. şi fam.; despre oameni, despre sentimentele şi acţiunile lor; adesea substantivat) Dezmăţat, destrăbălat, imoral. – **Des**[1]**- + şucheat** (reg. "smintit" < magh.).
DEŞUCHETURĂ, *deşucheturi,* s.f. (Rar) Faptă deşucheată. – **Deşucheat** + suf. *-ură.*
DEŞURUBA, *deşurubez,* vb. I. Tranz. A desface (prin învârtire) un şurub din locul în care se afla înşurubat. * A desprinde, a desface un obiect din şuruburi. – **Des**[1]**- + [**în**] şuruba.**
DEŞURUBARE, *deşurubări,* s.f. Acţiunea de *a deşuruba.* – V. **deşuruba.**
DEŞURUBAT, -Ă, *deşurubaţi, -te,* adj. (Despre şuruburi) Desfăcut (total sau parţial) prin învârtire din locul în care se afla înşurubat. * (Despre obiecte prinse în şuruburi) Cu şuruburile (total sau parţial) scoase. – V. **deşuruba.**
DETAILA vb. I v. **detalia.**
DETAILAT, -Ă adj. v. **detaliat.**
DETAILIST, -Ă, *detailişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care vinde în detaliu, cu amănuntul, cu bucata. ** (Adjectival) *Negustor detailist.* – Din fr. **détailliste.**
DETALIA, *detaliez,* vb. I. Tranz. A arăta, a expune, a analiza, a demonstra ceva în mod amănunţit. * Refl. (Rar) A ieşi în evidenţă, a se contura în toate amănuntele. [Pr.: *-li-a.* – Var.: **detailá** vb. I] – Din it. **dettagliare,** fr. **détailler.**
DETALIAT, -Ă, *detaliaţi, -te,* adv., adj. (În mod) amănunţit. [Pr.: *-li-at.* – Var.: **detailát, -ă** adj.] – V. **detalia.**
DETALIERE, *detalieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) detalia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] – V. **detalia.**
DETALIU, *detalii,* s.n. Amănunt. ** Loc. adv. *În detaliu* = **a)** în fiecare amănunt luat aparte; **b)** cu de-amănuntul, în mod detaliat. ** Expr. *(A vinde) în detaliu* = (a vinde) în cantităţi mici, cu bucata, cu amănuntul. * Circumstanţă de amănunt în care se petrece ceva. * Lucru mărunt, lipsit de importanţă, secundar (în ansamblul celorlalte). – Din it. **dettaglio,** fr. **détail.**
DETARTRA, *detartrez,* vb. I. Tranz. A curăţa de tartru. – Din fr. **détartrer.**
DETARTRAJ, *detartraje,* s.n. (Franţuzism) Detartrare. – Din fr. **détartrage.**

DETARTRANT, -Ă, *detartranţi, -te,* s.n., adj. (Substanţă) care detartrează. – Din fr. **détartrant.**
DETARTRARE, *detartrări,* s.f. Acţiunea de *a detartra.* – V. **detartra.**
DETAŞA, *detaşez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) desprinde, a (se) desface, a (se) separa (dintr-un ansamblu unitar). * Refl. (Sport) A se desprinde de ceilalţi concurenţi în timpul concursului, luând-o cu mult înainte. **2.** Tranz. A deplasa un angajat în mod temporar şi în interes de serviciu de la o unitate la alta sau dintr-o localitate în alta. **3.** Refl. A ieşi în evidenţă, a se evidenţia, adj. – Din fr. **détacher.**
DETAŞABIL, -Ă, *detaşabili, -e,* adj. Care poate fi detaşat. – Din fr. **détachable.**
DETAŞAMENT, *detaşamente,* s.n. **1.** Grup de subunităţi sau de unităţi militare reunite temporar sub o comandă unică pentru a îndeplini o misiune cu caracter independent. **2.** Echipă, grup. – Din fr. **détachement.**
DETAŞARE, *detaşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) detaşa.* – V. **detaşa.**
DETAŞAT, -Ă, *detaşaţi, -te,* adj. Desprins, separat, izolat (de cineva sau de ceva). * (Sport; adverbial) În mod evident, categoric. *A câştigat detaşat cursa.* – V. **detaşa.** Cf. fr. *détaché.*
DETECTA, *detectez,* vb. I. Tranz. A identifica, a descoperi, a determina existenţa unui element care este ascuns (vederii). – Din fr. **détecter.**
DETECTABIL, -Ă, *detectabili, -e,* adj. Care poate fi detectat. – Din fr. **détectable.**
DETECTARE, *detectări,* s.f. Faptul de *a detecta.* – V. **detecta.**
DETECTIV, *detectivi,* s.m. Agent secret aflat în serviciul poliţiei din unele ţări sau în serviciul unei persoane particulare. – Din fr. **détective.**
DETECTIVISM s.n. Aptitudine sau atitudine, manieră de detectiv. – **Detectiv** + suf. *-ism.*
DETCTIVIST, -Ă, *detectivişti, -ste,* adj. Caracteristic detectivului, de detectiv; detectivistic. – **Detectiv** + suf. *-ist.*
DETECTIVISTIC, -Ă, *detectivistici, -ce,* adj. Detectivist. – Din germ. **detektivistisch.**
DETECTOR, *detectoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru a detecta ceva. ** (În sintagmele) *Detector colorimetric* = aparat pentru determinarea concentraţiei gazelor toxice în aer. *Detector de metale* = aparat electronic pentru detectarea obiectelor metalice ascunse vederii. *Detector de proximitate* = aparat electronic care detectează apropierea unei persoane sau a unui obiect de o zonă controlată. – Din fr. **détecteur.**
DETECŢIE, *detecţii,* s.f. Operaţie de identificare a prezenţei unui semnal util într-o recepţie de unde electromagnetice. – Din fr. **détection.**
DETENSIONA, *detensionez,* vb. I. Tranz. A elimina sau a reduce tensiunea. [Pr.: *-si-o-*] – **Des**[1]**- + tensiona.**
DETENSIONARE, *detensionări,* s.f. Acţiunea de *a detensiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] – V. **detensiona.**
DETENSIONAT, -Ă, *detensionaţi, -te,* adj. Căruia i s-a eliminat sau i s-a redus tensiunea. [Pr.: *-si-o-*] – V. **detensiona.**
DETENTĂ, *detente,* s.f. **1.** (Fiz.) Expansiune. **2.** Calitate a unui sportiv prin care reuşeşte să se desprindă de la sol în înălţime sau în lungime (prin combinarea forţei şi a vitezei. – Din fr. **détente.**
DETENTOR, *detentori,* s.m. (Jur.) Deţinător. – Din fr. **détenteur.**
DETENŢIE s.f. v. **detenţiune.**
DETENŢIUNE, *detenţiuni,* s.f. (Jur.) **1.** Reţinere a cuiva în stare de arest, pentru cercetări. **2.** Pedeapsă penală care privează pe cineva de libertate pentru o perioadă dată. **3.** (Rar) Posedare, păstrare a unui bun, fără intenţia de a deveni proprietarul lui. [Pr.: *-ţi-u÷,* – Var.: **deténţie** s.f.] – Din fr. **détention,** lat. **detentio, -onis.**
DETERGENT, -Ă, *detergenţi, -te,* s.m., adj. (Produs) care (dizolvat în apă) are proprietatea de a spăla, de a curăţa, de a degresa. – Din fr. **détergent.**
DETERIORA, *deteriorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) uza, a (se) strica (prin întrebuinţare îndelungată, în urma unui accident etc.). [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **déteriorer,** lat. **deteriorare.**
DETERIORARE, *deteriorări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deteriora* şi rezultatul ei; stricare, uzare. [Pr.: *-ri-o-*] – V. **deteriora.**
DETERIORAT, -Ă, *deterioraţi, -te,* adj. Uzat, stricat. [Pr.: *-ri-o-*] – V. **deteriora.**
DETERMINA, *detérmin,* vb. I. Tranz. **1.** A condiţiona în mod necesar, a servi drept cauză pentru apariţia sau dezvoltarea unui fapt, a unui fenomen; a cauza, a pricinui. **2.** A fixa (cu precizie); a stabili, a hotărî (o dată, un termen etc.). * Spec. A preciza însuşirile unui corp, ale unei plante, ale unui fenomen (în vederea repartizării acestora în categorii). * Spec. A calcula, a deduce pe baza unor date. **3.** A face ca cineva să ia o anumită hotărâre. **4.** (Despre cuvinte sau propoziţii) A preciza sensul altui cuvânt sau altei

propoziţii. *Adverbele determină verbele pe care le însoţesc.* – Din fr. **déterminer,** lat. **determinare.**

DETERMINABIL, -Ă, *determinabili, -e,* adj. Care poate fi determinat. – Din fr. **déterminable.**

DETERMINANT, -Ă, *determinanţi, -te,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care determină sau este de natură să determine ceva; hotărâtor. **2.** (Despre cuvinte sau propoziţii; adesea substantivat) Care precizează sensul altui cuvânt sau al altei propoziţii cu care este în legătură, fiind subordonat acestora. **II.** S.m. Expresie matematică ale cărei elemente sunt aşezate sub forma unui tabel şi care serveşte la rezolvarea sistemelor de ecuaţii. – Din fr. **déterminant.**

DETERMINARE, *determinări,* s.f. Faptul de *a determina.* * (Concr.) Cuvânt sau propoziţie care precizează sensul altui cuvânt sau al altei propoziţii cu care este în legătură, fiind subordonate acestora. – V. **determina.**

DETERMINAT, -Ă, *determinaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost precizat, care a fost stabilit. **2.** (Despre cuvinte sau propoziţii) Al cărui sens este precizat de alt cuvânt sau de altă propoziţie. – V. **determina.** Cf. fr. **déterminé**.

DETERMINATIV, -Ă, *determinativi, -e,* adj. (Adesea substantivat, n.) Determinant. – Din fr. **déterminatif.**

DETERMINATOR, *determinatoare,* s.n. Lucrare pe baza căreia se identifică diverse specii de plante şi de animale. – **Determina +** suf. -*tor*.

DETERMINISM s.n. Teorie, concepţie potrivit căreia fenomenele sunt generate de de înlănţuiri de cauze şi efecte, prin condiţionări şi legităţi prin interacţiuni necesare şi repetitive. – Din fr. **déterminisme.**

DETERMINIST, -Ă, *determinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine determinismului, privitor la determinism. **2.** S.m. şi f. Adept al determinismului. – Din fr. **déterministe.**

DETESTA, *detést,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A nu (se) putea suferi, a (se) dispreţui profund. – Din fr. **détester,** lat. **detestari.**

DETESTABIL, -Ă, *detestabili, -e,* adj. Vrednic de ură, de dispreţ. * Care este foarte rău, care este cu mult sub nivelul aşteptat sau cerut. – Din fr. **détestable,** lat. **detestabilis.**

DETESTARE, *detestări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) detesta.* – V. **detesta.**

DETONA, *detonez,* vb. I. Tranz. A declanşa o explozie. * Intranz. A exploda. – Din fr. **détoner.**

DETONABIL, -Ă, *detonabili, -e,* adj. Detonant. – Din it. **detonabile.**

DETONANT, -Ă, *detonanţi, -te,* adj. Care (poate) produce o detonaţie; detonabil. – Din fr. **détoner.**

DETONATOR, *detonatoare,* s.n. Element, dispozitiv etc. care (poate) produce detonaţia unei substanţe explozive. – Din fr. **détonateur.**

DETONAŢIE, *detonaţii,* s.f. Explozie; zgomot produs de o explozie. – Din fr. **détonation.**

DETORSIONA, *detorsionez,* vb. I. Tranz. A înlătura o torsiune (**1**). [Pr.: -*si-o*-] – Din **torsiune.**

DETORSIONARE, *detorsionări,* s.f. Acţiunea de *a detorsiona.* [Pr.: -*si-o*-] – V. **detorsiona.**

DETORSIONAT, -Ă, *detorsionaţi, -te,* adj. Care nu mai este răsucit. [Pr.: -*si-o*-] – V. **detorsiona.**

DETORSIUNE, *detorsiuni,* s.f. Detorsionare. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **détorsion.**

DETOXIFICA, *detoxific,* vb. I. Tranz. A neutraliza acţiunea produselor toxice din organism, din spaţiu etc. – Din fr. **détoxifier.**

DETOXIFICARE, *detoxificări,* s.f. Acţiunea de *a detoxifica* şi rezultatul ei. – V. **detoxifica.**

DETOXIFICAT, -Ă, *detoxificaţi, -te,* adj. Care a fost supus detoxificării. – V. **detoxifica.**

DETRACA vb. I. Refl. (Livr.; întrebuinţat numai la timpurile compuse) A se sminti, a se ţicni; a decădea din punct de vedere moral. – Din fr. **détraquer.**

DETRACARE, *detracări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a se detraca.* – V. **detraca.**

DETRACAT, -Ă, *detracaţi, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Smintit, ţicnit, dezechilibrat; decăzut din punct de vedere moral. – V. **detraca.** Cf. fr. **détraqué.**

DETRACTA, *detractez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ponegri, a defăima pe cineva. – Din fr. **détracter.**

DETRACTARE, *detractări,* s.f. Acţiunea de *a detracta.* – V. **detracta.**

DETRACTOR, -OARE, *detractori, -oare,* s.m. şi f. (Livr.) Calomniator. – Din fr. **détracteur,** lat. **detractor, -oris.**

DETRIMENT s.n. (În loc. prep.) *În detrimentul* (cuiva sau a ceva) = în dauna, în paguba (cuiva sau a ceva). – Din fr. **détriment,** lat. **detrimentum.**

DETRITIC, -Ă, *detritici, -ce,* adj. (Geol.) Clasic. – Din fr. **détritique.**

DETRITUS s.n. **1.** Material rezultat din fărâmiţarea rocilor prin acţiunea agenţilor externi. **2.** Material granular mărunt rezultat în urma uzurii unui drum pietruit din cauza circulaţiei. **3.** (Rar) Tartru dentar. – Din fr. **détritus,** lat. **detritus.**

DETRONA, *detronez,* vb. I. Tranz. A înlătura de la domnie, a alunga de pe tron. * (Ir.) A înlătura pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcţie. * A deposeda pe cineva de titlul de campion. – Din fr. **détrôner.**
DETRONARE, *detronări,* s.f. Acţiunea de *a detrona*. – V. **detrona.**
DETRONAT, -Ă, *detronaţi, -te,* adj. Înlăturat de la domnie, alungat de pe tron. – V. **detrona.**
DETUNA, *detún,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A face un zgomot ca al sunetului; a bubui; *p. ext.* a răsuna. * Tranz. (Rar) A face să răsune. **2.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A-şi manifesta mânia în mod zgomotos. **3.** Intranz. şi tranz. (La pers. 3) A trăsni. **4.** Tranz. (Adesea fig.) A zdrobi, a nimici; a nărui. – Lat. **detonare.**
DETUNARE, *detunări,* s.f. Acţiunea de *a detuna* **(1)** şi rezultatul ei; bubuit, detunătură. – V. **detuna.**
DETUNAT, -Ă, *detunaţi, -te,* adj. (Rar) Lovit de trăsnet; trăsnit. – V. **detuna.**
DETUNĂTOR, -OARE, *detunători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care răsună puternic; bubuitor. **2.** S.n. Partea dindărăt a ţevii unei arme de foc de infanterie, în care intră tubul cartuşului. – **Detuna** + suf. *-ător.*
DETUNĂTURĂ, *detunături,* s.f. Zgomot puternic (ca al tunetului) produs de o explozie, de o armă de foc etc.; bubuit, detunare, detunet. – **Detuna** + suf. *-ătură.*
DETUNET, *detunete,* s.n. (Rar) Detunătură. – **Detuna** + suf. *-et.* (după *tuna – tunet).*
DETURNA, *deturnez,* vb. I. Tranz. A întrebuinţa fonduri băneşti (sau alte bunuri) pentru altă destinaţie decât cea legal prevăzută. * (Impr.) A delapida. * A sili pe cineva să schimbe sau a schimba în mod ilegal ruta, direcţia de zbor a unui avion. – Din fr. **détourner.**
DETURNARE, *deturnări,* s.f. Faptul de *a deturna*. – V. **deturna.**
DEŢINĂTOR, -OARE, *deţinători, -oare*, s.m. şi f. Persoană care are în păstrare bunuri materiale; persoană care posedă un lucru, un titlu, un premiu, o recompensă etc. – **Deţine** + suf. *-ător.*
DEŢINE, *deţin,* vb. III. Tranz. **1.** A avea în stăpânire sau în păstrare un bun material. **2.** A dispune de..., a poseda, a avea; *spec.* a poseda un titlu, un premiu etc.; a avea o funcţie, un grad etc. **3.** A ţine pe cineva închis (pentru cercetări sau după ce a fost condamnat). – Din fr. **détenir** (după *ţine).*
DEŢINERE, *deţineri,* s.f. Acţiunea de *a deţine* şi rezultatul ei. – V. **deţine.**
DEŢINUT, -Ă, *deţinuţi, -te,* s.m. şi f. Persoană ţinută sub stare de arest (după ce a fost condamnată sau pentru cercetări); arestat. – V. **deţine.**
DEUNĂZI adv. (Pop.) Zilele trecute, nu de mult, acum câteva zile. [Acc. şi: *deunăzi* – V ar.: **dăúnăzi** adv.] – **De + ună** (= *una*) **+ zi**.
DEUTERIU s.n. Izotop al hidrogenului, folosit drept combustibil termonuclear în reactoarele nucleare. [Pr.: *-de-u-*] – Din fr. **deutérium,** germ. **Deuterium,** engl. **deuterium.**
DEUTERON, *deuteroni,* s.n. Nucleu al atomului de deuteriu, format dintr-un proton şi un neutron. [Pr.: *-de-u-*] – Din fr. **deutéron.**
DEUX-PIECES s.n. Îmbrăcăminte feminină compusă din fustă şi jachetă. [Pr.: *dö-piés*] – Cuv. fr.
DEVALE adv. În jos, mai la vale; mai încolo. – **De**[4] **+ vale.**
DEVALIZA, *devalizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A prăda, a jefui pe cineva de bunuri. – Din fr. **dévaliser.**
DEVALIZARE, *devalizări,* s.f. Faptul de *a devaliza*. – V. **devaliza.**
DEVALORIZA, *devalorizez,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A reduce, a face să scadă valoarea monedei sau a altor valori (în raport cu aurul); a deprecia. ** Refl. *Banii se devalorizează*. – Din fr. **dévaloriser.**
DEVALORIZARE, *devalorizări,* s.f. (Adesea fig.) Acţiunea de *a (se) devaloriza* şi rezultatul ei; scădere a valorii; (în special) reducere de către stat a valorii monedei în raport cu aurul, argintul sau cu valutele străine. – V. **devaloriza.**
DEVALORIZAT, -Ă, *devalorizaţi, -te,* adj. (Despre monede şi alte valorii; adesea fig.) Care şi-a micşorat valoarea; depreciat. – V. **devaloriza.**
DEVANS, *devansuri,* s.n. Devansare. – Din **devansa** (derivat regresiv).
DEVANSA, *devansez,* vb. I. Tranz. **1.** A întrece pe cineva, a o lua cuiva înainte; a depăşi. **2.** A săvârşi sau a face să se petreacă ceva mai devreme decât era normal sau prevăzut; a grăbi (o acţiune, un fapt). – Din fr. **devancer.**
DEVANSARE, *devansări,* s.f. Faptul de *a devansa*. – V. **devansa.**
DEVASTA, *devastez,* vb. I. Tranz. A distruge, a ruina, a pustii o ţară, o regiune, o casă. * A jefui, a prăda. – Din fr. **dévaster,** lat. **devastare.**
DEVASTARE, *devastări,* s.f. Acţiunea de *a devasta*. – V. **devasta.**
DEVASTAT, -Ă, *devastaţi, -te,* adj. Distrus, ruinat, pustiit. * Jefuit, prădat. – V. **devasta.**
DEVASTATOR, -OARE, *devastatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care devastează;

distrugător, pustiitor. – Din fr. **dévastateur,** lat. **devastator, -oris.**
DEVĂLMAŞ, *devălmaşi,* s.m. Persoană care stăpânea în devălmăşie cu altele o suprafaţă de teren; *p. ext.* părtaş la o afacere. ** (Adjectival) *Ţăran devălmaş.* – **De-a valma** + suf. -*aş.*
DEVĂLMĂŞIE, *devălmăşii,* s.f. Formă de stăpânire sau de folosire în comun a pământurilor din hotarul satului, specifică obştii săteşti. * Activitate desfăşurată în comun. ** Loc. adv. *În devălmăşie* = în comun, de-a valma. – **Devălmaş** + suf. *-ie.*
DEVELOPA, *developez,* vb. I. Tranz. A trata cu un reactiv chimic un film, o placă sau hârtie fotografică care au fost expuse, pentru a face să apară imaginea. * A face să apară (prin diverse procedee) semnele scrise cu cerneală simpatică. – Din fr. **développer**
DEVELOPANT, *developanţi,* s.n. (Fot.) Developator. – Din fr. **développante.**
DEVELOPARE, *developări,* s.f. Acţiunea de *a developa.* – V. **developa.**
DEVELOPAT, -Ă, *developaţi, -te,* adj. (Despre filme, plăci sau hârtie fotografică) Tratat cu un reactiv chimic, după expunere, pentru a face să apară imaginea. – V. **developa.**
DEVELOPATOR, *developatoare,* s.n. Substanţă chimică cu ajutorul căreia se developează. * Substanţă chimică folosită pentru sintetizarea coloranţilor fixaţi pe fibrele textile. – Din fr. **développateur.**
DEVENI, *devin,* vb. IV. Intranz. **1.** A se transforma, a se preface în...; a lua, a primi aspectul sau forma de... **2.** A începe sau a ajunge să fie; a se face. *A deveni profesor.* **3.** (Fam.; în expr.) *Cum devine cazul* (sau *chestia)* = cum stau lucrurile, ce s-a întâmplat. – Din fr. **devenir.**
DEVENIRE, *deveniri,* s.f. Acţiunea de *a deveni. ** * Loc. adv. *În devenire* = în curs de transformare, de evoluţie. – Din fr. **deveni.**
DEVER s.n. sg. Volumul vânzărilor de mărfuri pe o perioadă dată (exprimat în bani). ** (Fam.) *Cu dever (mare)* = (despre magazine) cu vânzare intensă, cu afluenţă mare de cumpărători; cu vad. – Din tc. **devir.**
DEVERBAL, *deverbale,* adj., s.n. (Lingv.) (Cuvânt) derivat de la verb. – Din fr. **déverbal.**
DEVERSA, *deversez,* vb. I. Tranz. A scurge surplusul de apă dintr-un râu sau dintr-un lac (de acumulare). * (Tehn.) A face să se scurgă un lichid (rezidual) într-o apă naturală. – Din fr. **déverser.**
DEVERSARE, *deversări,* s.f. Acţiunea de *a deversa.* – V. **deversa.**
DEVERSOR, *deversoare,* s.n. Parte a unei construcţii hidrotehnice care asigură scurgerea dirijată a surplusului de apă dintr-o amenajare hidrotehnică. – Din fr. **déversoire.**
DEVIA, *deviez,* vb. I. Intranz. **1.** A se abate de la o direcţie dată. **2.** Fig. A se îndepărta de la subiectul în discuţie; a se abate de la calea bună (comiţând erori, fapte reprobabile). [Pr.: -*vi-a*] – Din fr. **dévier,** lat. **deviare.**
DEVIATOR, -OARE, *deviatori, -oare,* s.m. şi f. Membru al unui partid politic, care se abate de la linia politică a partidului; deviaţionist. [Pr.: -*vi-a-*] – Din fr. **déviateur.**
DEVIAŢIE, *deviaţii,* s.f. Abatere de la direcţia dată sau normală. ** (Med.) *Deviaţie de sept* = deformare a peretelui despărţitor al cavităţii nazale. [Pr.: -*vi-a-*] – Din fr. **déviation.**
DEVIAŢIONISM s.n. Atitudine de deviaţionist. [Pr.: -*vi-a-ţi-o-*] – Din fr. **déviationnisme.**
DEVIAŢIONIST, -Ă, *deviaţionişti, -ste,* s.m. şi f. Deviator. [Pr.: -*vi-a-ţi-o-*] – Din fr. **déviationniste.**
DEVIERE, *devieri,* s.f. Faptul de *a devia.* [Pr.: -*vi-e-*] – V. **devia.**
DEVINAŢIE s.f. v. **divinaţie.**
DEVITALIZA, *devitalizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face să înceteze funcţiile vitale ale unui ţesut, organ etc. *A devitaliza un dinte.* – Din fr. **dévitaliser.**
DEVITALIZARE, *devitalizări,* s.f. Faptul de *a devitaliza.* – V. **devitaliza.**
DEVITALIZAT, -Ă, *devitalizaţi, -te,* adj. (Despre ţesuturi, organe) Care nu mai are funcţii vitale. – V. **devitaliza.**
DEVITRIFICARE s.f. Pierdere a transparenţei unui obiect de sticlă din cauza acţiunii prelungite a căldurii în timpul procesului de fabricaţie. – După fr. **dévitrification.**
DEVIZ, *devize,* s.n. Evaluare anticipată şi amănunţită a cheltuielilor necesare pentru executarea unei lucrări proiectate. – Din fr. **devis.**
DEVIZĂ, *devize,* s.f. Formulă care exprimă concis o idee călăuzitoare în comportarea sau în activitatea cuiva. – Din fr. **devise.**
DEVIZE s.n. pl. Documente de credit şi de plată (cambii, cecuri etc.) emise în valută străină şi pe baza cărora beneficiarul obţine o anumită cantitate de valută dintr-o altă ţară; mijloc de plată în valută străină. – Din fr. **devises.**
DEVLĂ, *devle,* s.f. (Fam.) Ţeasta capului; căpăţână; *p. ext.* cap (considerat de obicei ca sediu al inteligenţei). – Et. nec.
DEVOLTOR, *devoltoare,* s.n. Maşină sau transformator electric folosit pentru reducerea

tensiunii electrice alternative într-o reţea, prin producerea unei tensiuni în opoziţie de fază cu tensiunea reţelei. – Din fr. **dévolteur.**

DEVOLUŢIUNE, *devoluţiuni,* s.f. (În sintagma) *Devoluţiune succesorală* = transmitere a unei averi la moştenitori. – Din fr. **dévolution.**

DEVON, *devoni,* s.m. Peştişor artificial de metal prevăzut cu cârlige, care serveşte ca momeală la prinderea peştilor răpitori. – Din fr. **devon.**

DEVONIAN, -Ă, *devonieni, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Perioada* (sau *era) devoniană* (şi substantivat, n.) = a treia (sau a patra) perioadă a erei paleozoice, caracterizată prin existenţa plantelor cu organizare simplă, a tuturor claselor de nevertebrate etc. **2.** Care aparţine perioadei devoniene, privitor la această perioadă. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **dévonien.**

DEVORA, *devorez,* vb. I. Tranz. (Despre animale şi, ir., despre oameni) A mânca cu lăcomie, a înghiţi pe nemestecate. * Fig. A consuma, a mistui, a înghiţi. *Focul a devorat casa.* ** Expr. *A devora o carte* = a citi o carte de la un capăt la altul cu mare interes şi fără a-şi întrerupe o clipă lectura. – Din fr. **dévorer,** lat. **devorare.**

DEVORANT, -Ă, *devoranţi, -te,* adj. Care devorează; *fig.* arzător, mistuitor; care nu poate fi potolit, stăpânit; devorator. – Din fr. **dévorant.**

DEVORATOR, -OARE, *devoratori, -oare,* adj. Devorant. – Din fr. **dévorateur.** Cf.**devora**.

DEVOTA, *devotez,* vb. I. Refl. A se pune fără rezerve în serviciul cuiva sau a ceva; a se dedica, a se consacra în întregime. – Din lat. **devotare,** fr. **dévouer.**

DEVOTAMENT s.n. Ataşament sincer faţă de o persoană sau faţă de o cauză şi hotărârea de a o servi în orice împrejurare şi fără rezerve; abnegaţie. – Din fr. **dévouement** (după *devota).*

DEVOTAT, -Ă, *devotaţi, -te,* adj. Plin de devotament, de abnegaţie faţă de cineva sau de ceva; credincios. – V. **devota.**

DEVOŢIUNE s.f. (Livr.) Evlavie, cucernicie. * (Rar) Devotament. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **dévotion.**

DEVREME adv. De timpuriu, din timp. – **De**[4] **+ vreme.**

DEXTER, -Ă, *dexteri, -e,* adj. (Latinism) Abil, îndemânatic. – Din lat. **dexter.**

DEXTERITATE, (2) *dexterităţi,* s.f. **1.** Abilitate, dibăcie, îndemânare (fizică). **2.** (Ieşit din uz) Obiect de învăţământ (desen, muzică, caligrafie, gimnastică, gospodărie, lucru de mână) având drept scop să dezvolte însuşirile artistice şi îndemânarea practică a elevilor. – Din fr. **dextérite,** lat. **dexteritas, -atis.**

DEXTRINĂ, *dextrine,* s.f. Pulbere albă sau albă-gălbuie, amorfă, solubilă în apă, obţinută prin degradarea amidonului şi folosită ca material de apretare, la fabricarea unor cleiuri etc. – Din fr. **dextrine.**

DEXTRINIZARE*,* *dextrinizări,* s.f. Transformare a amidonului în dextrină. – Cf.engl.**dextrinization**.

DEXTROCARDIE s.f. Anomalie care constă în situarea inimii în (sau spre) partea dreaptă a toracelui. – Din fr. **dextrocardie.**

DEXTROGIR, -Ă, *dextrogiri, -e,* adj. (Fiz.; despre substanţe) Care roteşte planul de polarizare al luminii spre dreapta. *Glucoza este dextrogiră. –* Din fr. **dextrogyre.**

DEXTROZĂ, *dextroze,* s.f. Tip de glucoză solubilă în apă, folosită în alimentaţia dietetică. – Din fr. **dextrose.**

DEZ, v. **des**[1]**÷.**

DEZABIE, *dezabieuri,* s.n. (Franţuzism) Îmbrăcăminte uşoară (elegantă), purtată de femei în casă. – Din fr. **deshabillé.**

DEZABONA, *dezabonez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A(-şi) anula un abonament. – Din fr. **désabonner.**

DEZABURI, *dezaburesc,* vb. IV. Tranz. A înlătura aburul de pe geamuri. – **Dez- + aburi.**

DEZABURITOR, *dezaburitoare,* s.n. Instalaţie împotriva aburirii geamurilor la autoturisme. – **Dezaburi** + suf. *-tor.*

DEZABUZA, *dezabuzez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni blazat, dezamăgit. – Din fr. **désabuser.**

DEZACORD, *dezacorduri,* s.n. Lipsă de acord, de armonie (între sunete sau, *p. ext.,* între opinii, sentimente, fenomene). – Din fr. **désaccord.**

DEZACORDA, *dezacordez,* vb. I. Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A-şi pierde consonanţa tonurilor (prin slăbirea coardelor); a se discorda. – Din fr. **désaccorder.**

DEZACORDARE, *dezacordări,* s.f. Faptul de *a se dezacorda*. – V. **dezacorda.**

DEZACORDAT, -Ă, *dezacordaţi, -te,* adj. (Despre instrumente muzicale cu coarde) Care nu mai este acordat; discordat. – V. **dezacorda.**

DEZACTIVA, *dezactivez,* vb. I. Tranz. A face inactive particulele unei substanţe; a îndepărta

substanţele radioactive de undeva. – Din fr. **désactiver.**
DEZACTIVARE, *dezactivări,* s.f. Acţiunea de *a dezactiva*. – V. **dezactiva.**
DEZACTUALIZA, *dezactualizez,* vb. I. Refl. A-şi pierde actualitatea. [Pr.: -*tu-a*-] – **Dez- + actualiza.**
DEZACTUALIZARE, *dezactualizări,* s.f. Acţiunea de a se dezactualiza şi rezultatul ei. [Pr.: -*tu-a*-] – V. **dezactualiza.**
DEZACTUALIZAT, -Ă, *dezactualizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut actualitatea. [Pr.: -*tu-a*-] – V. **Dezactualiza.**
DEZAFECTA, *dezafectez,* vb. I. Tranz. A schimba destinaţia unui imobil. – Din fr. **désaffecter.**
DEZAGLOMERA, *dezaglomerez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Despre un loc, un spaţiu) A (se) elibera de (o parte din) mulţimea înghesuită de oameni, de vehicule etc. – **Dez- + aglomera.**
DEZAGLOMERARE, *dezaglomerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezaglomera*. – V. **dezaglomera.**
DEZAGREABIL, -Ă, *dezagreabili, -e,* adj. Neplăcut, supărător; penibil. [Pr.: -*gre-a*-] – Din fr. **désagréable.**
DEZAGREGA, pers. 3 *dezagrégă,* vb. I. Refl. (Despre corpuri) A se desface în părţile constitutive. * (Despre nucleul atomic al unui element; impr.) A se dezintegra. * Fig. (Despre o comunitate) A-şi pierde cu totul coeziunea. – După fr. **désagréger.**
DEZAGREGABIL, -Ă, *dezagregabili, -e,* adj. Care se poate dezagrega. – **Dezagrega** + suf. -*bil.*
DEZAGREGARE, *dezagregări,* s.f. Acţiunea de *a se dezagrega* şi rezultatul ei. – V. **dezagrega.**
DEZAGREGAT, -Ă, *dezagregaţi, -te,* adj. (Despre corpuri) Desfăcut în părţile componente. * (Despre nuclee atomice; impr.) Dezintegrat. * Fig. (Despre o comunitate) Care şi-a pierdut cu totul coeziunea. – V. **dezagrega.**
DEZAGREMENT, *dezagremente,* s.n. (Livr.) Neplăcere, neajuns. – Din fr. **désagrément.**
DEZAMĂGI, *dezamăgesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-şi piardă speranţele, iluziile; a deziluziona, a decepţiona. – **Dez + amăgi.**
DEZAMĂGIRE, *dezamăgiri,* s.f. Faptul de *a dezamăgi* sau de a fi dezamăgit; deziluzie, decepţie. – V. **dezamăgi.**
DEZAMĂGIT, -Ă, *dezamăgiţi, -te,* adj. Înşelat în aşteptările sale; deziluzionat, decepţionat. – V. **dezamăgi.**
DEZAMĂGITOR, -OARE, *dezamăgitori, -oare,* adj. Care dezamăgeşte. – **Dezamăgi** + suf. -*tor.*
DEZAMBALA, *dezambalez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate din ambalaj. **2.** A face ca un motor ambalat să revină la viteza nominală. * Refl. Fig. A se elibera de griji; a se retrage dintr-o acţiune, a renunţa la ceva. – Din fr. **désemballer.**
DEZAMBALARE, *dezambalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezambala*. – V. **dezambala.**
DEZAMBALAT, -Ă, *dezambalaţi, -te,* adj. Care a fost scos din ambalaj. – V. **dezambala.**
DEZAMBREIA, *dezambreiez,* vb. I. Tranz. A scoate din ambreiaj. [Pr.: -*bre-ia*] – **Dez- + ambreia.**
DEZAMBREIERE, *dezambreieri,* s.f. Acţiunea de *a dezambreia*. [Pr.: -*bre-ie*-] – V. **dezambreia.**
DEZAMBREIAT, -Ă, *dezambreiaţi, -te,* adj. Care a fost scos din ambreiaj. [Pr.: -*bre-iat*-] – V. **dezambreia.**
DEZAMORSA, *dezamorsez,* vb. I. Tranz. A scoate amorsa unui proiectil (pentru a-l împiedica să explodeze). – Din fr. **désamorcer.**
DEZAMORSARE, *dezamorsări,* s.f. Faptul de *a dezamorsa*. – V. **dezamorsa.**
DEZANAMORFOZĂ s.f. (Cin.) Operaţie prin care se restabilesc proporţiile normale ale imaginilor proiectate pe ecran. – Din fr. **désanamorphose.**
DEZANEXA, *dezanexez,* vb. I. Tranz. A retroceda un teritoriu. – Din fr. **désannexer.**
DEZANEXARE, *dezanexări,* s.f. Acţiunea de *a dezanexa*. – V. **dezanexa.**
DEZANEXAT, -Ă, *dezanexaţi, -te,* adj. (despre teritorii) Retrocedat. – V. **dezanexa.**
DEZANGAJA, *dezangajez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să înceteze un angajament. **2.** Refl. A se retrage dintr-un angajament, dintr-un conflict, dintr-o confruntare etc. – Din fr. **désengager.**
DEZANGAJARE s.f. **1.** Încetare a unui angajament. **2.** Acţiune, măsură menită să separe forţele armate opuse angrenate în incidente sau în ciocniri; situaţie care rezultă din această acţiune. – V. **dezangaja.**
DEZANGAJAT, -Ă, *dezangajaţi, -te,* adj. Care s-a retras dintr-un angajament, o confruntare etc. – V. **dezangaja.**
DEZANGRENA, *dezangrenez,* vb. I. Tranz. A scoate din angrenaj. – Din fr. **désengrener.**

DEZANGRENAT, -Ă, *dezangrenaţi, -te,* adj. Care a fost scos din angrenaj. – V. **dezangrena.**
DEZANGRENARE, *dezangrenări,* s.f. Acţiunea de *a dezangrena*. – V. **dezangrena.**
DEZAPROBA, *dezapŕob,* vb. I. Tranz. A se declara împotriva unui lucru (spus sau făcut de cineva), a găsi rău, reprobabil (ceva spus sau făcut de cineva). – Din fr. **désapprouver** (după *aproba).*
DEZAPROBARE, *dezaprobări,* s.f. Acţiunea de *a dezaproba*; (concr.) cuvinte, act scris etc. prin care se dezaprobă ceva. – V. **dezaproba.**
DEZAPROBATOR, -OARE, *dezaprobatori, -oare,* adj. Care dezaprobă, care exprimă dezaprobare. – Din fr. **désapprobateur.**
DEZARBORA, *dezarborez,* vb. I. Tranz. A demonta arborada unei nave. – **Dez- + arbora [** dă **].**
DEZARIMA, *dezarimez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A goli magazia unei nave de mărfuri. – Din fr. **désarimer.**
DEZARMA, *dezarmez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua cuiva armele, a sili pe cineva să predea armele. **2.** Intranz. şi tranz. (Despre sau cu privire la state) A(-şi) lichida sau a(-şi) limita forţele armate şi armamentul. **3.** Tranz. Fig. A face pe cineva să renunţe la o acţiune, a pune pe cineva în imposibilitate de a riposta. – Din fr. **désarmer.**
DEZARMANT, -Ă, *dezarmanţi, -te,* Care anihilează puterea de a reacţiona sau de a riposta a cuiva; care face pe cineva să renunţe la luptă, să capituleze. – Din fr. **désarmant.**
DEZARMARE, *dezarmări,* s.f. Acţiunea de *a dezarma*; ansamblu de măsuri privind lichidarea sau limitarea armamentelor şi a forţelor armate, în primul rând a armelor de distrugere în masă. – V. **dezarma.**
DEZARMAT, -Ă, *dezarmaţi, -te,* **1.** Căruia i s-au luat armele, care nu mai este înarmat. **2.** Fig. Lipsit de puterea de a riposta, de a reacţiona; lipsit de apărare; care nu ştie să se descurce în viaţă, care este învins de împrejurări. – V. **dezarma.**
DEZARTICULA, *dezarticulez,* vb. I. **1.** Tranz. A amputa un membru sau o parte a lui la nivelul unei articulaţii. **2.** Refl. (Despre oase) A ieşi din articulaţii; a se disloca. **3.** Refl. Fig. A-şi pierde coeziunea, unitatea. – Din fr. **désarticuler.**
DEZARTICULARE, *dezarticulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezarticula*; dezarticulaţie. – V. **dezarticula.**
DEZARTICULAT, -Ă, *dezarticulaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oase) Ieşit, sărit din articulaţii; dislocat. **2.** Fig. Incapabil de mişcări coordonate; (despre mişcări) care arată, trădează lipsă de coordonare; dezordonat. **3.** (Despre membre sau părţi ale lor) Amputat la nivelul unei articulaţii. **4.** (Rar; despre cuvinte şi despre sunetele vorbirii) Rău articulat, pronunţat neclar. – V. **dezarticula.**
DEZARTICULAŢIE, *dezarticulaţii,* s.f. Dezarticulare. – Din fr. **désarticulation.**
DEZASAMBLA, *dezasamblez,* vb. I. Tranz. A desface un asamblaj de piese. – Din fr. **désassembler.**
DEZASAMBLARE, *dezasamblări,* s.f. Acţiunea de *a dezasambla*. – V. **dezasambla.**
DEZASAMBLAT, -Ă, *dezasamblaţi, -te,* adj. Care a fost desfăcut în mai multe piese. – V. **dezasambla.**
DEZASIMILA, pers. 3 *dezasimilează,* vb. I. Refl. A suporta un proces de dezasimilaţie. – Din fr. **désassimiler.**
DEZASIMILARE, *dezasimilări,* s.f. Dezasimilaţie. – V. **dezasimila.**
DEZASIMILATOR, -OARE, *dezasimilatori, -oare,* adj. Care contribuie la dezasimilaţie. – Din fr. **désasimilateur.**
DEZASIMILAŢIE, *dezasimilaţii,* s.f. Proces biologic de transformare a unor substanţe complexe, specifice organismului, în alte substanţe mai simple şi nespecifice, pe care organismul le elimină; catabolism, dezasimilare. – Din fr. **désassimilation.**
DEZASORTA, *dezasortez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca magazinele să rămână lipsite de sortimente variate de mărfuri. **2.** A desperechea **(2)**. – După fr. **désassortir.**
DEZASORTARE, *dezasortări,* s.f. Acţiunea de *a dezasorta* şi rezultatul ei. – V. **dezasorta.**
DEZASORTAT, -Ă, *dezasortaţi, -te,* adj. **1.** (Despre magazine) Care a rămas fără marfă. **2.** (Despre mărfuri) Desperecheat. – V. **dezasorta.**
DEZASTROS, -OASĂ adj. v. **dezastruos.**
DEZASTRU, *dezastre,* s.n. Nenorocire mare; catastrofă. – Din fr. **désastre.**
DEZASTRUOS, -OASĂ, *dezastruoşi, -oase,* adj. Cu caracter de dezastru, de proporţiile unui dezastru; catastrofal. [Pr.: *-tru-os.* – Var.: **dezastrós, -oásă** adj.] – Din fr. **désastreux.**
DEZAVANTAJ, *dezavantaje,* s.n. Împrejurare neprielnică, nefavorabilă pentru cineva (în raport cu altcineva), aspect sau condiţie care creează cuiva o situaţie de inferioritate; inconvenient. * Prejudiciu, pagubă. – Din fr. **désavantage.**
DEZAVANTAJA, *dezavantajez,* vb. I. Tranz. A crea cuiva un dezavantaj, a pune pe cineva pe

nedrept într-o situaţie defavorabilă, de inferioritate (în raport cu altcineva). – Din fr. **désavantager.**

DEZAVANTAJOS, -OASĂ, *dezavantajoşi, -oase*, adj. Care dezavantajează, care pricinuieşte un dezavantaj; defavorabil, nefavorabil, neprielnic, păgubitor. – Din fr. **désavantageux.**

DEZAVUA, *dezavuez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A dezaproba, a condamna spusele sau faptele cuiva. * A refuza să recunoască ceva. – Din fr. **désavouer.**

DEZAVUABIL, -Ă, *dezavuabili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie dezavuat. [Pr.: *-vu-a-*] – Din fr. **désavouable.**

DEZAVUARE, *dezavuări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a dezavua*. [Pr.: *-vu-a-*] – V. **dezavua.**

DEZAXA, *dezaxez,* vb. I. **1.** Tranz. A deplasa o axă din poziţia ei normală. ** Refl. *Osia s-a dezaxat*. **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se abate de la linia normală de conduită; a-şi pierde echilibrul moral (şi mintal). – Din fr. **désaxer.**

DEZAXARE, *dezaxări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezaxa* şi rezultatul ei. * Fig. Dezechilibru moral (şi mintal). – V. **dezaxa.**

DEZAXAT, -Ă, *dezaxaţi, -te,* adj. **1.** (Despre axe) Care s-a deplasat din poziţia normală. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Dezechilibrat moral (şi mintal). – V. **dezaxa.**

DEZBALOTARE, *dezbalotări,* s.f. Desfacere a baloturilor de paie. – **Dez- + balotare.**

DEZBATE[1]**,** *dezbát,* vb. III. Tranz. A discuta pe larg şi adesea în contradictoriu o chestiune, o problemă etc. cu una sau mai multe persoane; a supune ceva discuţiei. * A examina o cauză, un proces (cu participarea ambelor părţi). – **Dez- + bate** (după fr. *débattre).*

DEZBATE[2]**,** *dezbát,* vb. III. Tranz. (Pop.) **1.** A desface ceva care fusese bătut, fixat, prins în cuie; a desprinde ceva de unde fusese bătut, înţepenit (în cuie). **2.** A afâna un pământ bătut, uscat, întărit. – **Dez-+ bate.**

DEZBATERE, *dezbateri,* s.f. Faptul de *a dezbate*[1]; analiză amănunţită, discutare, deliberare; discuţie largă asupra unei probleme de interes general. – V. **dezbate**[1]**.**

DEZBĂIERA, *dezbáier,* vb. I Tranz. şi refl. A(-şi) dezlega, a(-şi) desface, a(-şi) deznoda băierile. [Pr.: *-bă-ie-*] – **Dez- + [îm] băiera.**

DEZBĂRA, *dezbár*, vb. I. Refl. **1.** A renunţa la o deprindere rea, a se lăsa, a se dezobişnui de un nărav; a se dezvăţa. **2.** A reuşi să scape de cineva sau de ceva care supără, incomodează; a se descotorosi. [Pr.: ind. şi: *dezbăr*] – Et. nec.

DEZBĂRARE s.f. Acţiunea de *a se dezbăra*; dezvăţ. – V. **dezbăra.**

DEZBĂTA, *dezbát,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) trezi din beţie. * Tranz. Fig. A face pe cineva să vadă adevărata realitate. – **Dez- + [îm] băta.**

DEZBINA, *dezbin*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A face să nu se mai înţeleagă, să se duşmănească sau a nu se mai înţelege între ei, a se duşmăni; a (se) învrăjbi. **2.** Refl. (Rar) A se desface, a se separa, a se rupe (de undeva). – Lat. **disglut [**i**] nare** (refăcut după *îmbina).*

DEZBINARE, *dezbinări,* s.f. Faptul de *a (se) dezbina*; învrăjbire, neînţelegere, discordie; conflict, ceartă. – V. **dezbina.**

DEZBINĂTOR, -OARE, *dezbinători, -oare,* adj. (Rar) Care dezbină; învrăjbitor. – **Dezbina +** suf. *-ător*.

DEZBOBINA, *dezbobinez,* vb. I. Tranz. A desfăşura, a scoate un fir, o sârmă de pe o bobină. – **Dez- + bobina.**

DEZBOBINARE, *dezbobinări,* s.f. Acţiunea de *a dezbobina*. – V. **dezbobina.**

DEZBRĂCA, *dezbrác,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A-şi scoate sau a scoate cuiva îmbrăcămintea cu care se află îmbrăcat; a (se) despuia. **2.** Tranz. Fig. A jefui, a prăda pe cineva (de tot ce are). – Lat. / * / **disbracare.**

DEZBRĂCARE s.f. Acţiunea de *a (se) dezbrăca*. – V. **dezbrăca.**

DEZBRĂCAT, -Ă, *dezbrăcaţi, -te,* adj. Cu hainele scoase de pe el, fără haine; gol. * (Adesea substantivat) Sărac, lipsit de mijloace materiale. – V. **dezbrăca.**

DEZBROBODI, *dezbrobodesc,* vb. IV. Refl. A-şi scoate, a-şi lua de pe cap broboada, basmaua, năframa etc. – **Dez + [îm] brobodi.**

DEZBROBODIRE s.f. Acţiunea de *a se dezbrobodi*. – V. **dezbrobodi.**

DEZBROBODIT, -Ă, *dezbrobodiţi, -te,* adj. Cu broboada scoasă de pe cap, cu capul fără broboadă. – V. **dezbrobodi.**

DEZBUMBA, *dezbúmb,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A(-şi) descheia o haină încheiată cu nasturi; a(-şi) descheia nasturii de la o haină. – **Dez- + [**îm**] bumba.**

DEZDOI, *dezdói,* vb. IV. **1.** Tranz. A desface, a întinde, a despături un lucru îndoit. **2.** Refl. A reveni în poziţie dreaptă, întinsă (după ce a fost îndoit); a se îndrepta, a se destinde. [Prez. ind. şi: *dezdoiesc*] – **Dez- +** [în] **doi**.

DEZDOIRE s.f. Acţiunea de *a (se) dezdoi*. – V. **dezdoi.**

DEZECHILIBRA, *dezechilibrez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă

echilibrul. * Fig. A-şi pierde sau a face să-şi piardă judecata clară. **2.** Tranz. şi refl. A face să nu existe sau a nu exista echilibru (între cheltuieli şi venituri, între diverse ramuri economice etc.). – Din fr. **déséquilibrer.**

DEZECHILIBRARE, *dezechilibrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezechilibra* şi rezultatul ei. – V. **dezechilibra.**

DEZECHILIBRAT, -Ă, *dezechilibraţi, -te,* adj. **1.** Care şi-a pierdut echilibrul, care nu mai are echilibru. * Fig. (Despre oameni) Care şi-a pierdut judecata clară; tulburat (mintal). **2.** Care este lipsit de proporţie justă între diversele elemente componente. – V. **dezechilibra.** Cf. fr. **déséquilibré.**

DEZECHILIBRU s.n. Lipsă de echilibru. * Fig. Tulburare mintală; lipsă de judecată clară. – Din fr. **déséquilibre.**

DEZECHIPA, *dezechipez,* vb. I. Tranz. A lua înapoi unui soldat (care a terminat stagiul militar) sau unei unităţi militare echipamentul; a scoate echipamentul de pe un vas de război. * Refl. A-şi scoate echipamentul; *p. gener.* a se dezbrăca. – **Dez-** + **echipa**. Cf. fr. **déséquiper**.

DEZECHIPARE, *dezechipări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezechipa*. – V. **dezechipa.**

DEZECHIPAT, -Ă, *dezechipaţi, -te,* adj. Care nu mai are echipament sau care are echipamentul descompletat; care nu şi-a pus (încă) echipamentul. – V. **dezechipa.**

DEZEMULSIONA, *dezemulsionez,* vb. I. Tranz. A separa lichidele dintr-o emulsie. [Pr.: -*si-o-*] – **Dez-** + **emulsiona.**

DEZEMULSIONANT, -Ă, *dezemulsionanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care dezemulsionează. [Pr.: -*si-o-*] – **Dez-** + **emulsionant.**

DEZEROIZA, *dezeroizez,* vb. I. Tranz. A înlătura idealizarea unor fapte, personaje etc. [Pr.: -*ro-i-*] – **Dez-** + **erou** + suf. -*iza*.

DEZEROIZARE, *dezeroizări,* s.f. Acţiunea de *a dezeroiza*. [Pr.: -*ro-i-*] – V. **dezeroiza.**

DEZEROIZAT, -Ă, *dezeroizaţi, -te,* adj. Care a pierdut calitatea de erou. [Pr.: -*ro-i-*] – V. **dezeroiza.**

DEZERTA, *dezertez,* vb. I. Intranz. (Despre militari) A părăsi în mod nejustificat unitatea din care face parte, locul în care prestează serviciul sau câmpul de luptă (trecând uneori la inamic). * Fig. A-şi părăsi îndatoririle, obligaţiile, a se sustrage de la îndeplinirea lor. – Din fr. **déserter.**

DEZERTARE, *dezertări,* s.f. Faptul de *a dezerta*. – V. **dezerta.**

DEZERTOR, *dezertori,* s.m. Militar care dezertează. – Din fr. **déserteur.**

DEZESPERANT, -Ă, *dezesperanţi, -te,* adj. Care te duce la desperare, care te face să desperi. – Din fr. **désespérant.**

DEZEŞUA, *dezeşuez,* vb. I. Tranz. A repune în stare de plutire o navă eşuată. [Pr.: -*şu-a*] – Din fr. **déséschouer.**

DEZEŞUARE, *dezeşuări,* s.f. Acţiunea de *a dezeşua*. [Pr.: -*şu-a-*] – V. **dezeşua.**

DEZEŞUAT, -Ă, *dezeşuaţi, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost pus în stare de plutire după o eşuare. [Pr.: -*şu-at*] – V. **dezeşua.**

DEZGĂRDINA, *dezgărdinez,* vb. I. Tranz. A desprinde din gardină fundul unui butoi; *p. gener.* a desprinde, a scoate un lucru de la locul unde este fixat. – **Dez-** + **gardină**.

DEZGHEŢ, *dezgheţuri,* s.n. Topire naturală a gheţii sau a zăpezii (din cauza căldurii). – Din **dezgheţa** (derivat regresiv).

DEZGHEŢA, *dezghéţ,* vb. I. Refl. **1.** (Despre lichide îngheţate; la pers. 3) A redeveni lichid, a înceta de a mai fi îngheţat; (despre corpuri îmbibate cu apă îngheţată) a se muia la căldură (prin topirea lichidului pe care îl conţin). ** Tranz. *Căldura a dezgheţat râul.* * (Despre fiinţe îngheţate) A se dezmorţi; a se încălzi. **2.** Fig. (Despre oameni) A-şi pierde sfiala, stângăcia, neîndemânarea; a deveni vioi, îndrăzneţ, priceput. – Lat. **disglaciare.**

DEZGHEŢARE, *dezgheţări,* s.f. Acţiunea de *a dezgheţa*. – V. **dezgheţa.**

DEZGHEŢAT, -Ă, *dezgheţaţi, -te,* adj. **1.** (Despre lichide îngheţate) Care a redevenit lichid; (despre corpuri îmbibate cu apă îngheţată) care s-a muiat la căldură (prin topirea lichidului). * (Despre fiinţe îngheţate) Dezmorţit; încălzit. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea adverbial) Isteţ, vioi, priceput. – V. **dezgheţa.**

DEZGHIOCA, *dezghióc,* vb. I. Tranz. A deschide, a desface şi a îndepărta învelişul anumitor fructe sau legume; a scoate un fruct din coajă sau boabele dintr-o păstaie. * A desface pănuşile sau boabele de pe ştiuletele de porumb. – Lat. / * / **disglubicare.**

DEZGHIOCARE, *dezghiocări,* s.f. Acţiunea de *a dezghioca*; dezghiocat[1]. – V. **dezghioca.**

DEZGHIOCAT[1] s.n. Dezghiocare. – V. **dezghioca.**

DEZGHIOCAT[2], -Ă, *dezghiocaţi, -te*, adj. (Despre unele fructe sau legume) Desfăcut din coajă sau din păstăi; (despre boabele de porumb) desfăcut de pe ştiuleţi; (despre ştiuleţi) scos din pănuşi. – V. **dezghioca.**

DEZGHIOCĂTOR, *dezghiocătoare,* s.n. Maşină pentru scoaterea seminţelor de plante leguminoase din păstăi. – **Dezghioca +** suf. *-ător.*
DEZGOLI, *dezgolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A lăsa sau a rămâne gol, a(-şi) descoperi trupul sau o parte a lui; a (se) dezbrăca, a (se) despuia. – **Dez- + goli.**
DEZGOLIRE, *dezgoliri,* s.f. Faptul de *a (se) dezgoli.* – V. **dezgoli.**
DEZGOLIT, -Ă, *dezgoliţi, -te,* adj. Dezbrăcat, gol. – V. **dezgoli.**
DEZGOVEALĂ, *dezgoveli,* s.f. (Pop.) Faptul *de a dezgovi.* – **Dezgovi** + suf. *-eală.*
DEZGOVI, *dezgovesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A scoate găteala de pe capul miresei şi a-i îmbrobodi capul cu maramă. – **Dez- + govi** (reg. "a ţine de urât miresei" < sl.).
DEZGRĂDI, *dezgrădesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A scoate gardul care împrejmuia un loc, a lăsa (un loc) fără îngrăditură. – **Dez- +** [în] **grădi**.
DEZGRĂDIRE, *dezgrădiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a dezgrădi.* – V. **dezgrădi.**
DEZGRĂDIT, -Ă, *dezgrădiţi, -te,* adj. (Rar) **1.** (Despre un loc) Cu gardul scos sau stricat. **2.** Desfăcut dintr-o împletitură. – V. **dezgrădi.**
DEZGROPA, *dezgróp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate un cadavru sau osemintele cuiva din mormânt; a exhuma, a deshuma. * Fig. A scoate la iveală (lucruri uitate). **2.** A scoate din pământ, a aduce la suprafaţă, prin săpături, un obiect îngropat. – **Dez- +** [în] **gropa**.
DEZGROPARE, *dezgropări,* s.f. Acţiunea de *a dezgropa*; dezgropat. – V. **dezgropa.**
DEZGROPAT, *dezgropaturi,* s.n. Dezgropare. – V. **dezgropa.**
DEZGUST s.n. Aversiune pentru mâncare sau, *p. ext.*, pentru un lucru, o persoană etc.; scârbă, silă. – **Dez- + gust** (după fr. *dégoût).*
DEZGUSTA, *dezgúst,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde gustul, dorinţa pentru ceva. * Tranz. A provoca, a inspira cuiva dezgust, scârbă, aversiune. – **Dez- + gusta** (după fr. *dégoûter).*
DEZGUSTAT, -Ă, *dezgustaţi, -te,* adj. Cuprins de dezgust (pentru cineva sau ceva); scârbit. – V. **dezgusta.**
DEZGUSTĂTOR, -OARE, *dezgustători, -oare,* adj. Care trezeşte dezgust; respingător, scârbos. – **Dezgusta +** suf. *-ător.*
DEZICE, *dezic,* vb. III. Tranz. A contrazice, a nega, a tăgădui (o afirmaţie); a retracta. * Refl. A nu mai recunoaşte un lucru spus, a-şi retrage cuvântul. [Var.: **deszíce** vb. III] – Din fr. **dédire** (după *zice).*
DEZICERE s.f. Acţiunea de *a (se) dezice*; afirmaţie prin care se dezice ceva. [Var.: **deszícere** s.f.] – V. **dezice.**
DEZIDERAT, *deziderate,* s.n. Ceea ce ar fi de dorit să se întâmple, să se realizeze; cerinţă, dorinţă. – Din lat. **desideratum.**
DEZILUZIE, *deziluzii,* s.f. Decepţie, dezamăgire. – V. **désillusion.**
DEZILUZIONA, *deziluzionez,* vb. I. Tranz. A pricinui cuiva o deziluzie, a face (pe cineva) să-şi piardă speranţele, încrederea, iluziile; a decepţiona, a dezamăgi. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **désillusionner.**
DEZILUZIONAT, -Ă, *deziluzionaţi, -te,* adj. Înşelat în aşteptări; dezamăgit, decepţionat. [Pr.: *-zi-o-*] – V. **deziluziona.**
DEZINCRIMINA, *dezincriminez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A scoate de sub incriminare; a disculpa. – **Dez- + incrimina.**
DEZINCRIMINARE, *dezincriminări,* s.f. (Jur.) Acţiunea de *a dezincrimina.* – V. **dezincrimina.**
DEZINCRIMINAT, -Ă, *dezincriminaţi, -te,* adj. Care a fost scos de sub incriminare. – V. **dezincrimina.**
DEZINCRUSTA, *dezincrustez,* vb. I. Tranz. A curăţa de depunerile de piatră o căldare de aburi, o instalaţie termică etc. – Din fr. **désincruster.**
DEZINCRUSTANT, *dezincrustante,* s.n. Substanţă folosită pentru a împiedica depunerile de piatră în căldările de aburi, în instalaţiile termice etc., sau pentru a dezincrusta o astfel de căldare, instalaţie etc. – Din fr. **désinscrustant.**
DEZINCRUSTARE, *dezincrustări,* s.f. Faptul de *a dezincrusta.* – V. **dezincrusta.**
DEZINDIVIDUALIZA, *dezindividualizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să-şi piardă individualitatea; a depersonaliza. [Pr.: *-du-a-*] – **Dez- + individualiza.**
DEZINDIVIDUALIZARE, *dezindividualizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a dezindividualiza.* [Pr.: -*du-a-*] – V. **dezindividualiza.**
DEZINDIVIDUALIZAT, -Ă, *dezindividualizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut individualitatea, care s-a depersonalizat. [Pr.: *-du-a-*] – V. **dezindividualiza.**
DEZINFECTA, *dezinfectez,* vb. I. Tranz. A distruge germenii patogeni din afara organismului, pentru a împiedica orice contaminare. – Din fr. **désinfecter.**
DEZINFECTANT, *dezinfectante,* s.n. Substanţă sau agent fizic care are proprietatea de a

dezinfecta. ** (Adjcetival) *Soluţie dezinfectantă.* – Din fr. **désinfectant.**
DEZINFECTARE, *dezinfectări,* s.f. Acţiunea de *a dezinfecta* şi rezultatul ei; dezinfecţie. – V. **dezinfecta.**
DEZINFECŢIE, *dezinfecţii,* s.f. Dezinfectare. – Din fr. **désinfection.**
DEZINFESTA, *dezinfestez,* vb. I. Tranz. A curăţa de paraziţi o cultură, o casă etc. – Din fr. **désinfester.**
DEZINFESTANT, *dezinfestante,* s.n. (Rar) Pesticid. – Din fr. **désinfestant.**
DEZINFESTARE, *dezinfestări,* s.f. Acţiunea de *a dezinfesta*. – V. **dezinfesta.**
DEZINFESTAT, -Ă, *dezinfestaţi, -te*, adj. Care a fost curăţat de paraziţi. – V. **dezinfesta.**
DEZINFLAMA, *dezinflamez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Med.) A (se) dezumfla **(1)**. – **Dez-** + **inflama.**
DEZINFLAMARE, *dezinflamări,* s.f. Acţiunea de *a dezinflama*. – V. **dezinflama.**
DEZINFLAMAT, -Ă, *dezinflamaţi, -te,* adj. Dezumflat[2]. – V. **dezinflama.**
DEZINFORMA, *dezinformez,* vb. I. Tranz. A informa (în mod intenţionat) greşit. – **Dez-** + **informa.**
DEZINFORMARE, *dezinformări*, s.f. Faptul de "a dezinforma". – V. **dezinforma.**
DEZINFORMAT, -Ă, *dezinformaţi, -te,* adj. Care este greşit informat (de cei din jur). – V. **dezinforma.**
DEZINHIBA, *dezinhíb,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să iasă sau a ieşi din starea de inhibiţie. – **Dez- + inhiba.**
DEZINHIBARE, *dezinhibări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezinhiba*. – V. **dezinhiba.**
DEZINHIBAT, -Ă, *dezinhibaţi, -te,* adj. Care a ieşit din starea de inhibiţie. – V. **dezinhiba.**
DEZINHIBIŢIE s.f. Ieşirea din starea de inhibiţie, înlăturare a inhibiţiei; dezinhibare. – Din fr. **desinhibition.**
DEZINSECTIZA, *dezinsectizez,* vb. I. Tranz. A curăţa de insecte dăunătoare o locuinţă, un spital etc. – Din fr. **désinsectiser.**
DEZINSECTIZARE, *dezinsectizări,* s.f. Acţiunea de *a dezinsectiza*. – V. **dezinsectiza.**
DEZINSECTIZAT, -Ă, *dezinsectizaţi, -te,* adj. Care a fost curăţat de insecte dăunătoare. – V. **dezinsectiza.**
DEZINSECŢIE s.f. Distrugere a insectelor parazite (transmiţătoare de boli) aflate în mediul uman. – Din fr. **désinsection.**
DEZINTEGRA, *dezintegrez,* vb. I. Refl. (Despre nucleele atomice) A se transforma spontan în alte nuclee atomice; (impr.) a se dezagrega. ** Tranz. *A dezintegra un nucleu atomic.* – Din fr. **désintégrer.**
DEZINTEGRARE, *dezintegrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezintegra* şi rezultatul ei. – V. **dezintegra**
DEZINTEGRAT, -Ă, *dezintegraţi, -te,* adj. (Despre nucleele atomice) Care a suferit o dezintegrare; (impr.) dezagregat. – V. **dezintegra.**
DEZINTERES s.n. Lipsă de interes (faţă de cineva sau de ceva); indiferenţă, nepăsare. – Din **dezinteresa** (derivat regresiv).
DEZINTERESA, *dezinteresez,* vb. I. Refl. A nu manifesta nici un interes pentru cineva sau ceva, a nu-i păsa, a nu se (mai) îngriji de cineva sau de ceva. – Din fr. **désintéresser.**
DEZINTERESARE, *dezinteresări,* s.f. Faptul de *a se dezinteresa*; nepăsare. – V. **dezinteresa.**
DEZINTERESAT, -Ă, *dezinteresaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu are în vedere interesul, folosul personal, care nu caută un câştig pentru sine. – V. **dezinteresa**. Cf. fr. **désintéressé.**
DEZINTOXICA, *dezintóxic,* vb. I. Tranz. şi refl. A scăpa, a (se) vindeca de o intoxicaţie. – Din fr. **désintoxiquer.**
DEZINTOXICARE, *dezintoxicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezintoxica*. – V. **dezintoxica.**
DEZINTOXICAT, -Ă, *dezintoxicaţi, -te,* adj. Care s-a vindecat de o intoxicaţie. – V. **dezintoxica.**
DEZINTOXICAŢIE, *dezintoxicaţii,* s.f. Dezintoxicare. – Din fr. **désintoxication.**
DEZINVOLT, -Ă, *dezinvolţi, -te,* adj. (Livr.; despre oameni) Care se mişcă, se manifestă liber, degajat; (despre manifestări ale oamenilor) care arată degajare. – Din fr. **désinvolte.**
DEZINVOLTURĂ s.f. (Livr.) Atitudine sau comportare firească, degajată, plină de îndrăzneală. – Din fr. **désinvolture.**
DEZIOTACIZARE, *deziotacizări,* s.f. (Fam.) Eliminare a iotacizării. – **Dez-+ iotacizare.**
DEZIRABIL, -Ă, *dezirabili, -e,* adj. (Franţuzism) Care corespunde dorinţei, care stârneşte dorinţă. – Din fr. **désirable.**
DEZLĂNŢUI, *dezlănţui,* vb. IV. Refl. şi tranz. A porni sau a face să pornească cu violenţă, a(-şi) da curs liber; a izbucni sau a face să izbucnească; a (se) declanşa. * Refl. A năvăli cu furie, a se năpusti. – **Dez- + lanţ +** suf. *-ui* (după fr. *déchaîner).*

DEZLĂNŢUIRE, *dezlănţuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezlănţui* şi rezultatul ei. – V. **dezlănţui.**
DEZLĂNŢUIT, -Ă, *dezlănţuiţi, -te*, adj. Care se manifestă cu o putere ce nu poate fi stăvilită. – V. **dezlănţui.**
DEZLÂNA, pers. 3 *dezlânează,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire textile răsucite) A-şi pierde aspectul răsucit; a se scămoşa. * Fig. (Despre stări sau manifestări ale oamenilor) A deveni fără şir, lipsit de logică. – **Dez- + lână.**
DEZLÂNARE, *dezlânări,* s.f. Faptul de *a se dezlâna*. – V. **dezlâna.**
DEZLÂNAT, -Ă, *dezlânaţi, -te*, adj. **1.** (Rar) Destrămat, rărit. **2.** Fig. Care este fără şir, fără logică; prolix. – V. **dezlâna.**
DEZLEGA, *dezlég,* vb. I. Tranz. **1.** A deschide ceva desfăcând legătura cu care este închis; a desface. ** Expr. *A dezlega sacul* = a spune tot ce îl frământă, toate veştile pe care le ştie. *A dezlega punga* = a da bani, a cheltui. * A face să nu mai fie înnodat, legat. * Tranz. şi refl. A (se) desface din legături, a (se) elibera din strânsoare. ** Expr. (Tranz.) *A(-i) dezlega (cuiva) limba* = a face pe cineva (sau a începe singur) să vorbească, să se destăinuiască. (refl.) *A i se dezlega (cuiva) limba* = a face pe cineva (sau a începe singur) să vorbească, să se destăinuiască. **2.** (Mai ales în practicile religioase, în basme) A scuti de obligaţiile avute sau asumate, de jurăminte etc., a da voie să nu facă un lucru. * (În religia creştină) A face să i se ierte cuiva păcatele (prin rugăciuni). **3.** A găsi soluţia unei probleme, a unei ghicitori, a unei enigme etc.; a rezolva. * A citi, a descifra (un scris neciteţ). – Lat. **disligare.**
DEZLEGARE, *dezlegări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezlega* şi rezultatul ei. * Permisiune, voie (de a face ceva). – V. **dezlega.**
DEZLEGAT, -Ă, *dezlegaţi, -te*, adj. **1.** Care nu este legat, care a fost desfăcut din legături. ** Expr. *A avea limba dezlegată* = a fi extrem de vorbăreţ, a spune tot ce ştie. **2.** Care a fost absolvit de un blestem, de păcate etc. **3.** (Despre probleme) Rezolvat. – V. **dezlega.**
DEZLEGĂTOR, -OARE, *dezlegători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care dezleagă (în mod sistematic) probleme, jocuri, enigme etc. – **Dezlega** + suf. *-ător.*
DEZLIPI, *dezlipesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) desprinde din locul unde este lipit, prins sau fixat. **2.** A se depărta sau a face să se depărteze de un loc sau de un obiect (de care se află adesea proptit). * Refl. (Adesea fig.) A se depărta de o persoană; a se despărţi. – **Dez- + lipi.**
DEZLIPIRE, *dezlipiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezlipi*. – V. **dezlipi.**
DEZLIPIT, -Ă, *dezlipiţi, -te,* adj. (Despre obiecte lipite, prinse, fixate strâns de altele) Desfăcut, desprins, cu lipitura stricată. – V. **dezlipi.**
DEZLOCUI, pers. 3 *dezlocuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fiz.; despre corpuri) A scoate o parte egală cu volumul său din fluidul în care a fost introdus; a disloca. – **Dez- + [**în] **locui.**
DEZLOCUIT, -Ă, *dezlocuiţi, -te,* adj. (Despre lichide) Scos de la locul pe care-l ocupa, dat la o parte şi înlocuit de un corp solid. – **Dez- + [**în**] locuit.**
DEZMĂŢ, *dezmăţuri,* s.n. **1.** Purtare neruşinată, dezmăţată, imorală; destrăbălare, deşănţare, dezmăţare. **2.** Fig. Debandadă, haos (**2**), anarhie. – Din **dezmăţa** (derivat regresiv).
DEZMĂŢA, *dezmăţ,* vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. – Din **dezmăţat** (derivat regresiv).
DEZMĂŢARE s.f. Dezmăţ. – V. **dezmăţa.**
DEZMĂŢAT, -Ă, *dezmăţaţi, -te,* adj. Lipsit de ruşine, de bună-cuviinţă; destrăbălat, desfrânat, deşănţat, imoral. * Cu înfăţişare dezordonată, neglijentă. – Probabil din **dez- + maţe** + suf. *-at* (propriu; "căruia îi atârnă zdrenţele ca maţele unei vite spintecate").
DEZMÂNIA, *dezmânii,* vb. I. Refl. şi tranz. A-şi potoli sau a face să-şi potolească mânia; a (se) îmblânzi, a (se) îmbuna. [Pr.: *-ni-a*. – Prez. ind. şi: *dezmâniez*] – **Dez- + mânia.**
DEZMEMBRA, *dezmembrez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) descompune, a (se) împărţi, a (se) desface în mai multe părţi; *p. ext.* a (se) desfiinţa în urma unei împărţiri. – Din fr. **démembrer.**
DEZMEMBRABIL, -Ă, *dezmembrabili, -e,* adj. Care poate fi desfăcut în părţile componente. – **Dezmembra +** suf. *-bil.*
DEZMEMBRARE, *dezmembrări,* s.f. Faptul de *a (se) dezmembra*. – V. **dezmembra.**
DEZMETECI vb. IV v. **dezmetici.**
DEZMETECIRE s.f. v. **dezmeticire.**
DEZMETECIT, -Ă adj. v. **dezmeticit.**
DEZMETIC, -Ă, *dezmetici, -ce,* adj. (Rar; adesea substantivat) Bezmetic. – Cf. **bezmetic**.
DEZMETICI, *dezmeticesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Adesea fig.) A-şi reveni sau a face să-şi revină dintr-o stare de ameţeală, de spaimă etc.; a (se) dezmeţi. [Var.: **dezmetecí** vb. IV] – Probabil lat. / * / **dismatticire** (**<** mattus "beat").
DEZMETICIRE, *dezmeticiri,* s.f. (Adesea fig.) faptul de *a (se) dezmetici*. [Var.: **dezmetecíre** s.f.] – V. **dezmetici.**

DEZMETICIT, -Ă, *dezmeticiţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care şi-a revenit după o ameţeală, o spaimă etc. [Var.: **dezmetecít, -ă** adj.] – V. **dezmetici.**
DEZMEŢI, *dezmeţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) dezmetici. – **Dez- +** [a] **meţi.**
DEZMIERDA, *dezmiérd,* vb. I. **1.** Tranz. A mângâia pe cineva atingându-l uşor cu palma ori spunându-i vorbe drăgăstoase; a alinta. **2.** Refl. (Rar) A se bucura de ceva; a se desfăta. * A se răsfăţa. [Var.: (reg.) **dizmierdá** vb. I] – Lat. / * / **dismerdare.**
DEZMIERDARE, *dezmierdări,* s.f. Acţiunea de "a (se) dezmierda" şi rezultatul ei; alintare; gest sau vorbă care dezmiardă. * Răsfăţ. [Var.: (reg.) **dizmierdáre** s.f.] – V. **dezmierda.**
DEZMIERDAT, -Ă, *dezmierdaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i se fac toate plăcerile, gusturile; alintat, răsfăţat. **2.** (Pop.) Plin de farmec; desfătător. [Var.: (reg.) **dizmierdát, -ă** adj.] – V. **dezmierda.**
DEZMIERDĂTOR, -OARE, *dezmierdători, -oare,* adj. Care dezmiardă; mângâietor, alintător. * Care încântă, care desfată; desfătător. – **Dezmierda +** suf. *-ător.*
DEZMINŢI, *dezmint,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara că un fapt, o afirmaţie etc. nu corespunde adevărului; a nega, a contesta. * A arăta că ceva este altfel decât pare; a fi în dezacord cu... * A contrazice pe cineva. **2.** Refl. A se arăta altfel decât se credea că este, a dovedi nestatornicie în fapte sau în idei; a înşela aşteptările. * A reveni asupra celor spuse înainte; a retracta. – **Dez- + minţi** (după fr. *démentir).*
DEZMINŢIRE, *dezminţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezminţi* şi rezultatul ei; afirmaţie, declaraţie prin care se dezminte ceva. – V. **dezminţi.**
DEZMIRIŞTI, *dezmiriştesc,* vb. IV. Tranz. A ara stratul superficial de la suprafaţa pământului, după recoltare. – **Dez- + mirişte.**
DEZMIRIŞTIRE, *dezmiriştiri,* s.f. Acţiunea de *a dezmirişti*; dezmiriştire. – V. **dezmirişti.**
DEZMIRIŞTIT s.n. Dezmiriştire. – V. **dezmirişti.**
DEZMIRIŞTITOR, *dezmiriştitoare,* s.n. Maşină agricolă folosită la dezmiriştire. – **Dezmirişti** + suf. *-tor.*
DEZMORŢEALĂ, *dezmorţeli,* s.f. Faptul de *a (se) dezmorţi*: revenire, trezire din amorţeală; dezmorţire. * Starea celui dezmorţit. – **Dezmorţi +** suf. *-eală.*
DEZMORŢI, *dezmorţesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A ieşi sau a scoate din amorţeala pricinuită de nemişcare, de frig sau de îngheţ; *fig.* a (se) trezi din starea de pasivitate, a reveni sau a face să revină la viaţă. ** Expr. (Refl.) *A i se dezmorţi (cuiva) limba* = a i se dezlega (cuiva) limba. **2.** Refl. (Despre un lichid foarte rece) A deveni mai puţin rece. * (Despre pământ) A se dezgheţa. – **Dez- +** [a] **morţi**. – v. *dezlega.*
DEZMORŢIRE s.f. Acţiunea de *a (se) dezmorţi*; dezmorţeală; dezgheţare; *fig.* reînviere. – V. **dezmorţi.**
DEZMORŢIT, -Ă, *dezmorţiţi, -te,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Ieşit din amorţeală, trezit din toropeală; *fig.* trezit din starea de pasivitate; reînviat. **2.** (Despre pământ) Dezgheţat. – V. **dezmorţi.**
DEZMOŞTENI, *dezmoştenesc,* vb. IV. Tranz. A lipsi pe cineva de dreptul de moştenire, a înlătura pe cineva de la o moştenire. * Fig. A priva pe cineva de un drept al său; a frustra. – **Dez- + moşteni** (după fr. *déshériter).*
DEZMOŞTENIRE, *dezmoşteniri,* s.f. Acţiunea de "a dezmoşteni" şi rezultatul ei. – V. **dezmoşteni.**
DEZMOŞTENIT, -Ă, *dezmoşteniţi, -te,* adj. **1.** Care a fost înlăturat de la o moştenire. **2.** Fig. (Adesea substantivat) Lipsit de bunurile, de bucuriile vieţii; care se află în stare de sărăcie, de mizerie. – V. **dezmoşteni.**
DEZNAŢIONALIZA, *deznaţionalizez,* vb. I. Refl. (Despre grupuri etnice) A-şi pierde particularităţile naţionale. * Tranz. A face ca un grup etnic să-şi piardă particularităţile naţionale. [Pr.: *-ţi-o-*] – După fr. **dénationaliser.**
DEZNAŢIONALIZARE, *deznaţionalizări,* s.f. Acţiunea de *a se deznaţionaliza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **deznaţionaliza.**
DEZNAŢIONALIZAT, -Ă, *deznaţionalizaţi, -te,* adj. (Despre grupuri etnice) Care şi-a pierdut particularităţile naţionale. [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **deznaţionaliza.**
DEZNĂDĂJDUI, *deznădăjduiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă orice nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situaţii); a despera. – **Dez- + nădăjdui.**
DEZNĂDĂJDUIRE s.f. Faptul de "a deznădăjdui"; *p. ext.* deznădejde. ** Loc. vb. (Înv.) *A aduce (pe cineva) la* (sau *în*) *deznădăjduire* = a deznădăjdui; a exaspera. – V. **deznădăjdui.**
DEZNĂDĂJDUIT, -Ă, *deznădăjduiţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care şi-a pierdut orice nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situaţii); desperat. **2.** (Despre sentimente, manifestări ale omului etc.) Care trădează, exprimă deznădejde; provocat de

deznădejde. – V. **deznădăjdui.**
DEZNĂDEJDE, (rar) *deznădejdi,* s.f. Stare sufletească extrem de apăsătoare specifică omului care nu mai are nici o nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situaţii); desperare. – **Dez- + nădejde.**
DEZNISIPA, *deznisipez,* vb. I. Tranz. A curăţa obiectele aflate în apă de nisipul depus prin decantare; a decolmata. – **Dez- + nisip.**
DEZNISIPARE, *deznisipări,* s.f. Acţiunea de *a deznisipa*. – V. **deznisipa.**
DEZNISIPAT, -Ă, *deznisipaţi, -te,* adj. Care a fost curăţat de nisipul depus prin decantare. – V. **deznisipa.**
DEZNODA, *deznód,* vb. I. Tranz. **1.** A face să nu mai fie înnodat, a desface un nod, o aţă, o sfoară etc. fixate printr-un nod sau; *p. ext.* a desface obiectul legat în acest fel. ** Expr. *A deznoda punga* (sau *băierile pungii*) = a scoate banii, a da banii; a face o cheltuială. * Fig. A clarifica, a soluţiona o situaţie încurcată, un conflict. **2.** Fig. A deşela, a speti pe cineva cu bătaia sau din cauza unor poveri prea grele. – **Dez-** + [în]**noda.**
DEZNODARE, *deznodări,* s.f. Acţiunea de *a deznoda* şi rezultatul ei. – V. **deznoda.**
DEZNODAT, -Ă, *deznodaţi, -te,* adj. **1.** (Despre noduri, aţe, sfori etc.) Dezlegat, desfăcut. **2.** Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre oameni) Înalt şi slab; deşirat. **3.** Fig. (Despre gânduri, imagini, stil etc.) Lipsit de concizie, fără şir; dezlânat. – V. **deznoda.**
DEZNODĂMÂNT, *deznodăminte,* s.n. Felul cum ia sfârşit, cum se rezolvă o situaţie, o încurcătură, un conflict etc. * Spec. Parte finală a unei compoziţii epice sau dramatice, care aduce soluţia intrigii. – **Deznoda** + suf. *-ământ* (după fr. *dénouement).*
DEZOBIŞNUI, *dezobişnuiesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă un obicei, un viciu; a (se) dezvăţa; a (se) dezbăra. – **Dez- + obişnui** (după fr. *déshabituer).*
DEZOBIŞNUIRE s.f. Faptul de *a (se) dezobişnui*. – V. **dezobişnui.**
DEZODORIZA, *dezodorizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta mirosul rău al unui corp sau de pe un corp, de pe un obiect etc. – Din fr. **désodoriser.**
DEZODORIZANT, -Ă, *dezodorizanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care are proprietatea de a dezodoriza; deodorant. – Din fr. **désodorisant.**
DEZODORIZARE, *dezodorizări,* s.f. Acţiunea de *a dezodoriza* şi rezultatul ei. – V. **dezodoriza.**
DEZODORIZATOR, *dezodorizatoare,* s.n. Dispozitiv care conţine o substanţă dezodorizantă şi care serveşte la dezodorizare. – **Dezodoriza** + suf. *-tor.*
DEZOLA, *dezolez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A întrista, a mâhni profund; a deprima. – Din fr. **désoler.**
DEZOLANT, -Ă, *dezolanţi, -te,* adj. (Livr.) Care întristează, care mâhneşte profund; jalnic, deprimant, dezolator. – Din fr. **désolant.**
DEZOLARE, *dezolări,* s.f. Mâhnire adâncă; deprimare. * Fig. Loc, mediu caracterizat printr-o singurătate tristă şi apăsătoare; pustiu, pustietate. – V. **dezola.**
DEZOLAT, -Ă, *dezolaţi, -te,* adj. Cu o stare sufletească apăsătoare, dureroasă; adânc întristat, foarte mâhnit. – V. **dezola.** Cf. fr. **désole.**
DEZOLATOR, -OARE, *dezolatori, -oare,* adj. (Rar) Dezolant. – **Dezola** + suf. *-tor.*
DEZONGULARE, *dezongulări,* s.f. (Med. vet.) Desprindere şi cădere a cornului copitei la animale. – Din fr. **désongler.**
DEZONOARE s.f. Lipsă de onoare; necinste; *p. ext.* ocară, ruşine. – Din fr. **déshonneur.**
DEZONORA, *dezonorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde onoarea, a (se) face de ruşine. – Din fr. **déshonorer.**
DEZONORANT, -Ă, *dezonoranţi, -te,* adj. Care dezonorează; ruşinos. – Din fr. **déshonorant.**
DEZONORAT, -Ă, *dezonoraţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut onoarea; care s-a făcut de ruşine. – V. **dezonora.**
DEZORDINE, *dezordini,* s.f. **1.** Lipsă de ordine; neorânduială. **2.** Lipsă de organizare, de disciplină; debandadă. * Tulburare (socială); revoltă, răscoală. – **Dez- + ordine** (după fr. *désordre).*
DEZORDONAT, -Ă, *dezordonaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este deprins cu ordinea; neglijent (în îmbrăcăminte, în modul de a-şi păstra lucrurile, în muncă, în felul de viaţă, în gândire). * (Despre manifestările omului) Care arată lipsă de ordine. **2.** (Despre lucruri, încăperi, locuri) Lipsit de ordine; care se află în neorânduială. – Din fr. **désordonné.**
DEZORGANIZA, *dezorganizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde organizarea, funcţionarea normală, bunul mers. – Din fr. **désorganiser.**
DEZORGANIZARE, *dezorganizări,* s.f. Faptul de *a (se) dezorganiza*; lipsă de organizare. – V. **dezorganiza.**
DEZORGANIZAT, -Ă, *dezorganizaţi, -te,* adj. Care nu (mai) este organizat; care şi-a pierdut

organizarea, funcţionarea normală. – V. **dezorganiza.**

DEZORGANIZATOR, -OARE, *dezorganizatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care dezorganizează. – Din fr. **désorganisateur.**

DEZORIENTA, *dezorientez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să piardă sau a-şi pierde simţul orientării, drumul pe care urma să meargă etc. * Fig. A face pe cineva să piardă sau a-şi pierde cumpătul, siguranţa de sine, judecata rece şi clară; a (se) zăpăci. [Pr.: -*ri-en*-] – Din fr. **désorienter.**

DEZORIENTARE, *dezorientări,* s.f. Faptul de a fi dezorientat, starea celui dezorientat; nesiguranţă, şovăială; descumpănire. [Pr.: -*ri-en*-] – V. **dezorienta.**

DEZORIENTAT, -Ă, *dezorientaţi, -te,* adj. Care nu se poate orienta în spaţiu, care nu ştie exact unde se găseşte, pe unde trebuie să apuce. * Fig. Care nu ştie ce atitudine să ia în faţa unei situaţii; descumpănit. [Pr.: -*ri-en*-] – V. **dezorienta.** Cf. fr. **désorienté**.

DEZOSA, *dezosez,* vb. I. Tranz. A desprinde carnea de pe oase. – Din fr. **désosser.**

DEZOSARE, *dezosări,* s.f. Acţiunea de *a dezosa*. – V. **dezosa.**

DEZOSAT, -Ă, *dezosaţi, -te,* adj. (Despre carne) Care a fost desprinsă de pe oase. – V. **dezosa.**

DEZOXIDA, *dezoxidez,* vb. I. Tranz. A îndepărta (prin diferite procedee chimice) oxigenul dintr-o substanţă. – Din fr. **désoxyder.**

DEZOXIDANT, -Ă, *dezoxidanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care provoacă dezoxidarea, care dezoxidează. – Din fr. **désoxydant.**

DEZOXIDARE, *dezoxidări,* s.f. Acţiunea de *a dezoxida*. – V. **dezoxida.**

DEZOXIRIBONUCLEIC adj. m. (În sintagma) *Acid dezoxiribonucleic* = substanţă complexă care se găseşte mai ales în nucleul celulelor vii, având un rol important în transmiterea ereditară a unor caractere şi însuşiri. – Din fr. **désoxiribonucléique.**

DEZRĂDĂCINA, *dezrădăcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate o plantă din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Fig. A face să dispară cu desăvârşire o idee, o deprindere (rea); a stârpi. – **Dez- + rădăcină.**

DEZRĂDĂCINARE, *dezrădăcinări,* s.f. Acţiunea de *a dezrădăcina*. – V. **dezrădăcina.**

DEZRĂDĂCINAT, -Ă, *dezrădăcinaţi, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care a fost scos din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** P. anal. (Despre oameni) Care şi-a părăsit locul de naştere şi se simte străin în noul loc; care nu se poate adapta (la noile condiţii de mediu, de viaţă). – V. **dezrădăcina.**

DEZRĂSUCI, *dezrăsucesc,* vb. IV. Tranz. A face ca un fir sau, *p. gener.*, un obiect să nu mai fie răsucit; a desface. * Tranz. şi refl. A (se) desface din depănătură. – **Dez- + răsuci.**

DEZRĂSUCIRE, *dezrăsuciri,* s.f. Faptul de *a (se) dezrăsuci*. – V. **dezrăsuci.**

DEZRĂSUCIT, -Ă, *dezrăsuciţi, -te,* adj. Care nu mai este răsucit; care s-a desfăcut din depănătură. – V. **dezrăsuci.**

DEZROBI, *dezrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) elibera din starea de robie; *p. gener.* a (se) elibera de sub o asuprire politică sau socială, de sub exploatare. * Tranz. A elibera un stat, un popor de sub o ocupaţie militară sau de sub o asuprire străină; a asigura independenţa unei ţări, unui popor. **2.** Tranz. A elibera pe cineva din prizonierat sau dintr-o detenţiune nedreaptă. **3.** Tranz. Fig. A scăpa pe cineva dintr-o situaţie umilitoare, apăsătoare. – **Dez- + robi.**

DEZROBIRE, *dezrobiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezrobi* şi rezultatul ei. – V. **dezrobi.**

DEZROBIT, -Ă, *dezrobiţi, -te,* adj. Care a fost eliberat din robie, de sub exploatare, din prizonierat etc.; care şi-a căpătat independenţa. – V. **dezrobi.**

DEZROBITOR, -OARE, *dezrobitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care dezrobeşte. – **Dezrobi** + suf. -*tor.*

DEZUMANIZA, *dezumanizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde caracterele specific umane. – Din fr. **déshumaniser.**

DEZUMANIZARE s.f. Acţiunea de *a (se) dezumaniza* şi rezultatul ei. – V. **dezumaniza.**

DEZUMANIZAT, -Ă, *dezumanizaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut caracterele specific umane. – V. **dezumaniza.**

DEZUMFLA, *dezúmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect umflat sau un organ inflamat să-şi recapete volumul normal sau să-şi scadă volumul. ** Refl. *Cauciucul s-a dezumflat.* ** Expr. (Refl.) *A i se dezumfla buzunarele* = a rămâne fără bani, cu buzunarele goale. **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A-şi reveni dintr-o stare de exaltare; (despre manifestări ale omului) a se potoli, a se tempera. – **Dez- + umfla.**

DEZUMFLARE, *dezumflări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezumfla* şi rezultatul ei; dezumflat[1]. – V. **dezumfla.**

DEZUMFLAT[1] s.n. Dezumflare. – V. **dezumfla.**

DEZUMFLAT[2], **-Ă,** *dezumflaţi, -te,* adj. Care nu mai e unflat, care şi-a revenit la volumul

normal sau care şi-a scăzut volumul. * Fig. (Despre oameni sau manifestările lor) Temperat, resemnat, potolit; dezamăgit. – V. **dezumfla.**

DEZUNI, *dezunesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) **1.** A (se) desface, a (se) dezlipi, a (se) separa. **2.** A (se) dezbina, a (se) învrăjbi. – Din fr. **désunir.**

DEZUNIRE, *dezuniri,* s.f. (Rar) **1.** Desfacere, dezlipire, separare. **2.** Dezbinare, neînţelegere, vrajbă. – V. **dezuni.**

DEZVĂLUI, *dezvălui,* vb. IV. **1.** Tranz. A da la iveală, a face cunoscut (prin vorbe, scris, imagini etc.); a arăta. * A destăinui, a divulga. **2.** Refl. A ieşi în evidenţă, a se arăta; a se desfăşura. [Prez. ind. şi: *dezvăluiesc*] – **Dez-** + [în] **vălui** (după fr. *dévoiler).*

DEZVĂLUIRE, *dezvăluiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezvălui* şi rezultatul ei; ceea ce (se) dezvăluie; destăinuire. – V. **dezvălui.**

DEZVĂŢ s.n. Faptul de *a (se) dezvăţa*; dezobişnuire. – Din **dezvăţa** (derivat regresiv).

DEZVĂŢA, *dezvăţ,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde o deprindere, un obicei, un viciu; a (se) dezobişnui; a (se) dezbăra. – **Dez- + [**în**] văţa.**

DEZVELI, *dezvelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A da la o parte, a îndepărta din jurul cuiva, de pe cineva sau ceva, sau de pe sine o învelitoare; a (se) descoperi. * Tranz. Spec. A despacheta. * Tranz. A da jos acoperişul de pe o casă. * Tranz. A inaugura un monument, o statuie etc. (îndepărtând învelitoarea care le acoperea). **2.** Tranz. Fig. A face să apară, a lăsa să se vadă; a arăta. * Refl. (Rar) A apărea în faţa cuiva; a se înfăţişa. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) da în vileag; a (se) trăda. **4.** Refl. (Despre mugurii şi bobocii plantelor; *p. ext.* despre plante; adesea fig.) A se deschide. – **Dez-** + [în] **veli**.

DEZVELIRE, *dezveliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezveli. ** Operaţie de îndepărtare a straturilor sterile care acoperă un zăcământ, în vederea exploatării acestuia. – V. **dezveli.**

DEZVELIT, -Ă, *dezveliţi, -te,* adj. **1.** Care a fost scos din sau de sub învelitoare. **2.** (Despre monumente) Care a fost inaugurat. **3.** (Despre construcţii) Care are acoperişul scos. – V. **dezveli.**

DEZVERGA, *dezvérg,* vb. I. Tranz. (Mar.) **1.** A desprinde o velă de pe vergă sau de pe strai[2]. **2.** A coborî vergile. – De la **vergă.**

DEZVERGARE, *dezvergări,* s.f. Acţiunea de *a dezverga*. – V. **dezverga.**

DEZVINOVĂŢI, *dezvinovăţesc,* vb. IV. Refl. A-şi dovedi sau a căuta să-şi dovedească nevinovăţia; a se dezvinui, a se disculpa. * Tranz. (Rar) A declara pe cineva nevinovat, a demonstra nevinovăţia cuiva. – **Dez-** *+* [în] **vinovăţi.**

DEZVINOVĂŢIRE, *dezvinovăţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezvinovăţi*; cuvinte, argumente prin care cineva (se) dezvinovăţeşte; dezvinuire, disculpare. – V. **dezvinovăţi.**

DEZVINUI, *dezvinuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) dezvinovăţi. – **Dez-** + [în] **vinui.**

DEZVINUIRE, *dezvinuiri,* s.f. (Rar) Dezvinovăţire. – V. **dezvinui.**

DEZVIRGINA, *dezvirginez,* vb. I. Tranz. A face ca o fată să-şi piardă virginitatea; a deflora. – **Dez- + virgin.**

DEZVIRGINARE s.f. Faptul de *a dezvirgina*; deflorare. – V. **dezvirgina.**

DEZVOLTA, *dezvolt,* vb. I. **1.** Refl. (Despre materie şi despre fenomenele naturii şi ale societăţii) A trece prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a evolua, a se transforma. * Tranz. A amplifica în mod creator (o doctrină, o teorie, o idee), a completa cu idei noi. * A se extinde dobândind proporţii, însemnătate, forţă; a creşte, a se mări. * (Despre fiinţe) A evolua crescând treptat (în sens fizic); a creşte; (despre oameni) a evolua treptat (în ceea ce priveşte intelectul). **2.** Tranz. A expune în mod amănunţit; a desfăşura. *Oratorul dezvoltă subiectul.* **3.** Tranz. A produce, a degaja. *Unele fermentaţii dezvoltă căldură.* – Et. nec.

DEZVOLTARE, *dezvoltări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dezvolta* şi rezultatul ei. – V. **dezvolta.**

DEZVOLTAT, -Ă, *dezvoltaţi, -te,* adj. **1.** (Despre fiinţe şi însuşirile lor) Care a ajuns la gradul normal de dezvoltare. * Proeminent, mare. * Ajuns într-un stadiu înaintat, superior. *Cultură dezvoltată.* **2.** Expus în mod amănunţit; amplu. *Plan dezvoltat.* – V. **dezvolta.**

DI interj. (Adesea cu "i" prelungit) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers animalele de tracţiune, mai ales caii. [Var.: **díe** interj.] – Onomatopee.

DIABET, *diabeturi,* s.n. Nume dat mai multor boli metabolice şi endocrine caracterizate prin eliminare abundentă de urină, prin senzaţie continuă de sete, prin prezenţa glucozei în urină etc.; boală de zahăr. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diabéte.**

DIABETIC, -Ă, *diabetici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Caracteristic diabetului; de natura diabetului. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de diabet. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diabétique.**

DIABETOGEN, -Ă, *diabetogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce diabet. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diabétogéne.**

DIABOLIC, -Ă, *diabolici, -ce,* adj. **1.** De diavol; care vine de la diavol; drăcesc. **2.** Care denotă

o mare cruzime, rău, crud; perfid, viclean; primejdios, funest. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diabolique,** lat. **diabolicus.**

DIABOLO s.n. Jucărie formată dintr-un fel de mosoraş subţiat la mijloc, care se aruncă în sus şi se prinde pe o sforicică întinsă între două beţişoare. – Din fr. **diabolo.**

DIAC[1]**,** *dieci,* s.m. **1.** Scriitor de cancelarie şi slujbaş al vistieriei din ţările române; grămătic, uricar; *p. ext.* copist. * Cărturar, învăţat. **2.** (Reg.) Cântăreţ bisericesc. – Din sl. **dijakŭ.**

DIAC[2]**,** *diace,* s.n. Diodă semiconductoare care permite trecerea curentului electric în ambele sensuri de conducţie, sub acţiunea unei tensiuni de comandă aplicate la bornele ei. [Pr.: *di-ac*] – Din fr. **diac.**

DIACHENĂ, *diachene,* s.f. Fruct format din două achene lipite între ele. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diakéne.**

DIACLAZĂ, *diaclaze,* s.f. Crăpătură formată de-a lungul unui depozit de roci prin presiune sau prin răcire. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaclase.**

DIACON, *diaconi,* s.m. Membru al clerului aflat pe prima treaptă a ierarhiei preoţeşti. [Pr.: *di-a-*] – Din sl. **dijakonŭ.**

DIACONIC, (rar) *diaconice,* s.n. Loc în altar unde se păstrează veşmintele liturgice. [Pr.: *di-a-*] – Din sl. **dijakonînikŭ.**

DIACONIE s.f. Calitatea, funcţia de diacon; timpul cât cineva exercită această funcţie. [Pr.: *di-a-*] – **Diacon +** suf. *-ie.*

DIACRITIC, *diacritice,* adj. n. (În sintagma) *Semn diacritic* = semn grafic care dă unei litere a alfabetului o valoare specială. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diacritique.**

DIACRONIC, -Ă, *diacronici, -ce,* adj. (Despre o metodă de studiu, un punct de vedere etc.) Care priveşte, expune, tratează fenomenele evolutiv, istoric. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diachronique.**

DIACRONIE s.f. Evoluţie, desfăşurare istorică a unui fenomen; metodă care studiază evoluţia în timp a unui fenomen. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diachronie.**

DIADEM s.n. v. **diademă.**

DIADEMĂ, *diademe,* s.f. Podoabă în formă de cunună făcută din metal preţios şi împodobită cu pietre scumpe, purtată pe cap de suverani, de unii reprezentanţi ai bisericii şi, în reprezentările plastice, de anumite divinităţi; podoabă făcută din diverse materiale şi purtată de femei pe frunte, la anumite ocazii. [Pr.: *di-a÷.* – Var.: (înv.) **diadém** s.n.] – Din fr. **diadéme,** lat. **diadema.**

DIADOH, *diadohi,* s.m. **1.** Titlu purtat de generalii lui Alexandru Macedon care şi-au împărţit imperiul după moartea acestuia; persoană care avea acest titlu. **2.** Titlu purtat de prinţul moştenitor al Greciei moderne; persoană având acest titlu. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diadoque,** germ. **Diadoche.**

DIAFAN, -Ă, *diafani, -e,* adj. (În limbaj poetic) Foarte puţin dens, foarte subţire, lăsând să străbată lumina, fără a permite distingerea clară a formelor şi a contururilor; (despre faţa şi mâinile omului) cu pielea fină, delicată, palidă (lăsând să se străvadă vinişoarele albastre). [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphane.**

DIAFANIZA, *diafanizez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A deveni sau a face să devină diafan, străveziu; a (se) subţia. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphaniser.**

DIAFILM, *diafilme,* s.n. Film fotografic care cuprinde o succesiune de diapozitive pe o temă dată şi care poate fi proiectat pe un ecran. [Pr.: *di-a-*] – Din rus. **diafilm.**

DIAFIZĂ, *diafize,* s.f. (Anat.) Porţiunea din mijloc a unui os lung. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphyse.**

DIAFONIE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphonie.**

DIAFORĂ, *diafore,* s.f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt, dar cu o altă semnificaţie. [Pr.: *di-a-*] – Din germ. **Diaphora,** fr. **diaphore.**

DIAFORETIC, -Ă, *diaforetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care provoacă transpiraţia. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphorétique.**

DIAFOREZĂ, *diaforeze,* s.f. Transpiraţie abundentă (de natură fiziologică sau patologică). [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphorese.**

DIAFOTIE s.f. (Tel.) Influenţă perturbatoare între semnalele de imagine corespunzătoare unor canale diferite de transmisie. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphotie.**

DIAFRAGMA, *diafragmez,* vb. I. Tranz. A limita deschiderea unui obiectiv fotografic cu ajutorul unei diafragme. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphragmer.**

DIAFRAGMARE, *diafragmări,* s.f. Acţiunea de *a diafragma.* [Pr.: *di-a-*] – V. **diafragma.**

DIAFRAGMAT, -Ă, *diafragmaţi, -te,* adj. (Despre obiective fotografice) Care are deschiderea limitată cu ajutorul unei diafragme. [Pr.: *di-a-*] – V. **diafragma.**

DIAFRAGMATIC, -Ă, *diafragmatici, -ce,* adj. (Fot.) Referitor la diafragmă (**3**). [Pr.: *di-a-*] –

Din fr. **diaphragmatique.**

DIAFRAGMĂ, *diafragme,* s.f. **1.** Organ muscular-tendinos care separă toracele de abdomen şi care participă la respiraţie. * Cartilaj care separă cele două nări. **2.** Membrană elastică (la microfon, telefon, gramofon etc.) care, prin vibraţiile ei, reproduce sunetele. **3.** Dispozitiv la obiectivele aparatelor fotografice, format din mai multe plăcuţe opace mobile, care limitează o deschidere circulară reglabilă, lăsând să treacă prin ea o anumită cantitate de lumină. **4.** Dispozitiv alcătuit dintr-o membrană cu un orificiu, care, introdus într-o conductă, măsoară debitul şi viteza fluidului. **5.** (Constr.) Element de construcţie alcătuit dintr-o placă plană sau dintr-un planşeu. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diaphragme,** lat. **diaphragma.**

DIAGENETIC, -Ă, *diagenetici, -ce,* adj. (Geol.) Cu caracter de diageneză. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diagénétique.**

DIAGENEZĂ s.f. Totalitatea transformărilor chimice, mineralogice, de structură etc. pe care le suferă sedimentele în cursul consolidării lor şi după ce au pierdut legătura cu mediul de formare. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diagenése.**

DIAGNOSTIC, *diagnostice,* s.n. Determinarea precisă a bolii de care suferă cineva, pe baza datelor clinice şi a examenelor de laborator; diagnoză. [Pr.: *di-ag-*] – Din fr. **diagnostic.**

DIAGNOSTICA, *diagnostichez,* vb. I. Tranz. A stabili diagnosticul unui bolnav. [Pr.: *di-ag-*] – Din fr **diagnostiquer.**

DIAGNOSTICARE s.f. Faptul de *a diagnostica*. [Pr.*: di-ag-*] – V. **diagnostica.**

DIAGNOSTICIAN, -Ă, *diagnosticieni, -e,* s.m. şi f. Medic specialist în stabilirea diagnosticului. [Pr.: *di-ag-nos-ti-ci-an*] – **Diagnostic +** suf. **-***ian.*

DIAGNOZĂ, *diagnoze,* s.f. (Rar) Diagnostic. [Pr.: *di-ag-*] – Din fr. **diagnose.**

DIAGONAL, -Ă, *diagonali, -e,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Segment de dreaptă care uneşte două unghiuri (sau vârfuri) nealăturate ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate pe feţe diferite. ** Loc. adv. *În diagonală* = pe direcţia unei drepte înclinate faţă de un punct de referinţă; de-a curmezişul. * Curea purtată de-a curmezişul pieptului la unele uniforme (militare). **2.** Porţiune de linie de cale ferată sau de tramvai care taie oblic mai multe linii paralele dintr-o staţie, pentru a permite trecerea vagoanelor de pe o linie pe alta. **3.** Bară înclinată care leagă două noduri ale tălpilor opuse ale unei grinzi cu zăbrele. **II.** Adj. Care uneşte vârfurile a două unghiuri nealăturate ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate pe feţe diferite; care este în formă de diagonală **(I 1)**; curmeziş; cruciş. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diagonal.**

DIAGRAMĂ, *diagrame,* s.f. Reprezentare grafică schematică a unui fenomen, a unui obiect, a amplasării locurilor dintr-o sală de spectacole, din vagoane etc. * Linie lăsată pe o hârtie de un aparat înregistrator, care reprezintă modul de desfăşurare a unor fenomene. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diagramme.**

DIALECT, *dialecte,* s.n. **1.** Ramificaţie teritorială a unei limbi, cuprinzând adesea mai multe graiuri. **2.** (Impr.) Grai. **3.** (Impr.) Limbă. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialecte,** lat. **dialectus.**

DIALECTAL, -Ă, *dialectali, -e,* adj. (Despre cuvinte, expresii, termeni, vorbire) Caracteristic unui dialect; care aparţine sau se referă la un dialect. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialectal.**

DIALECTALISM, *dialectalisme,* s.n. Particularitate dialectală. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialectalisme**.

DIALECTIC, -Ă, *dialectici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** (În filozofia marxistă) Teorie generală şi metodă filozofică constând în analiza şi depăşirea argumentelor contradictorii în scopul descoperirii adevărului. **2.** (În filozofia antică) Arta de a discuta în contradictoriu, în scopul ajungerii la adevăr. **3.** (În evul mediu) Logică formală. **II.** Adj. Care este conform cu dialectica **(I)** sau care o confirmă; care se bazează pe dialectică; care priveşte fenomenele de pe poziţiile dialecticii. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialectique,** lat. **dialecticus.**

DIALECTICIAN, -Ă, *dialecticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care stăpâneşte dialectica, care gândeşte conform cu principiile dialecticii. ** (Adjectival) *Filozof dialectician.* [Pr*.: di-a-lec-ti-ci-an*] – Din fr. **dialecticien.**

DIALECTOLOG, -Ă, *dialectologi, -e,* s.m. şi f. Specialist în dialectologie. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialectologue.**

DIALECTOLOGIC, -Ă, *dialectologici, -ce,* adj. Privitor la dialecte sau la dialectologie, care aparţine dialectelor sau dialectologiei. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialectologique.**

DIALECTOLOGIE s.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul dialectelor şi al graiurilor (unei limbi). [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialectologie.**

DIALELĂ, *dialele,* s.f. (Log.) Cerc vicios într-o demonstraţie sau definiţie. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diallėle.**

DIALINGVISTICĂ s.f. Ramură a lingvisticii care studiază elementele lingvistice care, aparent, nu pot fi sistematizate după principii formale. [Pr.: *di-a-*] – Din engl.

dialinguistics.

DIALIPETAL, -Ă, *dialipetali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante cu flori) A cărei corolă are petalele separate, libere. **2.** S.f. (La pl.) Subclasă de plante dicotiledonate caracterizate prin corolă dialipetală **(1)**; (şi la sg.) plantă care aparţine acestei subclase. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialypétale.**

DIALISEPAL, -Ă, *dialisepali, -e,* adj. (Despre plante cu flori) Al cărui caliciu are sepalele separate, libere. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialysépale.**

DIALIZĂ, *dialize,* s.f. Proces de separare a unei substanţe cu dispersie coloidală de particulele cu dispersie moleculară, bazat pe proprietatea unor membrane de a reţine numai particulele coloidale. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialyse.**

DIALIZOR, *dializoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează dializa. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialyseur.**

DIALOG, *dialoguri,* s.n. **1.** Convorbire între două persoane. * Spec. Convorbire (cu caracter oficial) care are loc între reprezentanţii a două părţi, a două ţări etc. * Spec. Formă de convorbire între două personaje, în care sunt scrise de obicei operele dramatice; pasaj dintr-o operă literară în care se redă convorbirea dintre două personaje. ** *Linie de dialog* = semn ortografic de punctuaţie care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire. **2.** Operă literară scrisă sub formă de dialog **(1)**. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialogue,** lat. **dialogus.**

DIALOGA, *dialoghez,* vb. I. Intranz. (Rar) A întreţine o conversaţie, a vorbi cu cineva. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **dialoguer.**

DIALOGARE, *dialogări,* s.f. Acţiunea de *a dialoga* şi rezultatul ei. [Pr.: *di-a-*] – V. **dialoga.**

DIALOGAT, -Ă, *dialogaţi, -te,* adj. (Despre opere literare) Compus în formă de dialog. [Pr.: *di-a-*] – V. **dialoga.**

DIAMAGNETIC, -Ă, *diamagnetici, -ce,* adj. (Fiz., despre corpuri) Caracterizat prin diamagnetism. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamagnétique.**

DIAMAGNETISM s.n. (Fiz.) Proprietatea unui corp de a avea o magnetizare de sens contrar intensităţii câmpului magnetic care i se aplică. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamagnétisme.**

DIAMANT*,* *diamante,* s.n. **1.** Varietate cristalină de carbon, de obicei transparentă şi cu luciu puternic, având cea mai mare duritate dintre toate mineralele şi folosită ca piatră preţioasă sau la diverse unelte de şlefuit, de tăiat şi zgâriat; adamant. **2.** Unealtă pentru tăiatul sticlei, alcătuită dintr-un diamant **(1)** comun fixat într-un suport metalic cu mâner. **3.** Cel mai mic corp de literă de tipar. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamant.**

DIAMANTAT, -Ă, *diamantaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu diamante. **2.** (În sintagma) *Piatră diamantată* = instrument abraziv fabricat din granule de diamant încorporate într-un liant, folosit pentru şlefuirea dinţilor şi a lucrărilor protetice dentare. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamanté.**

DIAMANTIC, -Ă, *diamantici, -ce,* adj. (Rar) Diamantin. [Pr.: *di-a-*] – **Diamant** + suf. *-ic.*

DIAMANTICALE s.f. pl. (Înv.) Bijuterii împodobite cu diamante; *p. gener.* bijuterii, pietre preţioase. [Pr.: *di-a-*] – Din ngr. **diamandiká.**

DIAMANTIFER, -Ă, *diamantiferi, -e,* adj. (Despre zăcăminte minerale, terenuri etc.) Care conţine diamante, bogat în diamante. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamantifére.**

DIAMANTIN, -Ă, *diamantini, -e,* adj. Strălucitor ca diamantul (**1)**, asemănător cu diamantul; adamantin, diamantic. [Pr.:*di-a-*] – Din fr. **diamantin.**

DIAMETRAL, -Ă, *diametrali, -e,* adj. Care aparţine diametrului, privitor la diametru; care trece prin centrul unui cerc. ** *Plan diametral* = plan care trece prin centrul unei sfere, al unui elipsoid etc. * (Adverbial) *Diametral opus* = cu desăvârşire opus, în opoziţie directă cu...; de neîmpăcat. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamétral.**

DIAMETRU, *diametre,* s.n. **1.** Segment de dreaptă care uneşte două puncte ale unui cerc sau ale unei sfere, trecând prin centrul lor; lungimea acestui segment. * Locul geometric al mijlocului tuturor coardelor paralele cu o direcţie dată. **2.** (În sintagma) *Diametru aparent* = unghi sub care un observator vede diametrul (1) unui obiect depărtat, în special al unui astru. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diamétre,** lat. **diametrus.**

DIAPAZON, *diapazoane,* s.n. **1.** Mic instrument acustic format dintr-o bară de oţel în formă de U, care vibrează la lovire, emiţând de obicei nota muzicală "la" şi servind la acordarea instrumentelor muzicale sau la indicarea tonului pentru un ansamblu coral. ** Expr. *A fi* (sau *a se pune) la acelaşi diapazon cu cineva* = a se afla în aceeaşi dispoziţie, în aceeaşi stare sufletească cu cineva; a fi (sau a se pune) de acord cu cineva. **2.** (Adesea fig.) Totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical, de la sunetul cel mai jos până la cel mai înalt; întindere, registru. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diapason.**

DIAPED s.f. (Fiziol.) Trecere a globulelor albe prin pereţii vaselor capilare, determinată de

digestie sau de o infecţie. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diapédése.**

DIAPOZITIV, *diapozitive,* s.n. Imagine fotografică pozitivă realizată pe un film sau pe o placă transparentă, care este apoi proiectată pe un ecran, cu ajutorul diascopului. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diapositive.**

DIAPROIECTOR, *diaproiectoare,* s.n. Proiector pentru diapozitive. [Pr.: *di-a-pro-iec-*] – **Dia [**pozitiv**] + proiector.**

DIAREE s.f. Stare patologică manifestafă prin eliminarea frecventă de materii fecale moi sau lichide. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diarrhée,** lat. **diarrhoea.**

DIAREIC, -Ă, *diareici, -ce,* adj. Privitor la diaree, care aparţine diareii, de diaree. [Pr.: *di-a-re-ic*] – Din fr. **diarrhéique.**

DIARTROZĂ, *diartroze,* s.f. (Anat.) Articulaţie mobilă dintre oase. [Pr.: *di-ar-*] – Din fr. **diarthrose.**

DIASCOP, *diascopuri,* s.n. Aparat care serveşte la proiecţia diapozitivelor. [Pr.: *di-a÷,* – Pl. şi: *diascoape*] – Din fr. **diascope.** Cf. germ. **Diaskop**, rus. **diaskop**

DIASCOPIC, -Ă, *diascopici, -ce,* adj. Referitor la diascop şi la proiecţiile făcute cu acest aparat. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diascopique.**

DIASISTEM, *diasisteme,* s.n. (Lingv.) Sistem lingvistic desprins din analiza a două sisteme (graiuri, dialecte) cu similitudini parţiale; supersistem. [Pr.: *di-a-*] – Din engl. **diasystem,** fr. **diasystéme.**

DIASPORA s.f. **1.** Totalitatea comunităţilor evreieşti dispersate ca urmare a distrugerii Ierusalimului şi alungării populaţiei de Nabucodonosor II, regele Babilonului. **2.** *P. ext.* Grup etnic aflat în afara graniţelor ţării de origine. [Pr.: *di-a-*] – fr. **diaspora.**

DIASTAZĂ, *diastaze,* s.f. **1.** (Biol.) Enzimă. **2.** (Med.) Despărţire accidentală a două oase articulate, în urma unei lovituri, a unui efort brusc etc. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diastase.**

DIASTAZIC, -Ă, *diastazici, -ce,* adj. **1.** (Biol.) Enzimatic. **2.** (Med.) De diastază; care se datorează diastazei. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diastasique.**

DIASTIL s.n. (Arh.) Intercolonament larg de dimensiunea a trei diametre de coloană; *p ext.* edificiu cu astfel de intercolonament. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diastyle.**

DIASTOLĂ, *diastole,* s.f. (Fiziol.) Relaxare ritmică a inimii şi a arterelor (care se produce imediat după faza de contractare a acestora), când sângele se varsă din vine în cavitatea cardiacă. [Pr.: *di-as-*] – Din fr. **diastole.**

DIASTOLIC, -Ă, *diastolici, -ce,* adj. Care se referă la diastolă, care aparţine diastolei; care are loc în timpul diastolei. [Pr.: *di-as-*] – Din fr. **diastolique.**

DIATĂ, *diate,* s.f. (Înv.) Testament; prevedere testamentară. [Pr.: *di-a÷,* – Var.: **adiátă** s.f.] – Din ngr. **díeta.**

DIATECĂ, *diateci,* s.f. Colecţie de diapozitive şi de diafilme. [Pr.: *di-a-*] – **Dia** [film] + suf. -*tecă.*

DIATERMAN, -Ă, *diatermani, -e,* adj. (Despre corpuri, medii) Care lasă să treacă căldura, având o conductibilitate bună. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diathermane.**

DIATERMIE s.f. Metodă terapeutică, constând în ridicarea temperaturii unor organe interne cu ajutorul curenţilor de înaltă frecvenţă. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diathermie.**

DIATEZĂ, *diateze,* s.f. Categorie gramaticală verbală care exprimă raportul dintre subiect şi acţiunea verbului. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diathése.**

DIATEZĂ[2]**,** *diateze,* s.f. Predispoziţia unei persoane de a contracta anumite boli. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diathése.**

DIATOMEE, *diatomee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge microscopice monocelulare brune-gălbui, cu corpul închis între două valve silicioase, de forma unui capac de cutie; (şi la sg.) algă care face parte din această clasă. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diatomée.**

DIATOMIT s.n. Rocă sedimentară silicioasă formată în cea mai mare parte din resturile cochiliilor de diatomee. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diatomite.**

DIATONICĂ, *diatonice,* adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Gamă diatonică* = succesiune naturală de mai multe sunete muzicale aflate la distanţă de tonuri şi semitonuri. **2.** S.f. Structură melodică formată din tonuri şi semitonuri. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diatonique,** lat. **diatonicus.**

DIATRIBĂ, *diatribe,* s.f. Critică violentă (şi răutăcioasă); lucrare care conţine o asemenea critică; pamflet. [Pr.: *di-a-*] – Din fr. **diatribe,** lat. **diatriba.**

DIAVOL, *diavoli,* s.m. **1.** Fiinţă imaginară considerată drept întruchipare a spiritului rău; drac, satana, demon, necuratul, aghiuţă. **2.** Fig. Nume dat unui copil sau; *p. ext.* unui om vioi, zglobiu, isteţ sau obraznic, rău. – Din sl. **dijavolŭ.**

DIAVOLESC, -EASCĂ, *diavoleşti,* adj. De diavol (**1**), ca de diavol, al diavolului. * Fig. Greu de suportat; cumplit. – **Diavol** + suf. -*esc.*

DIAVOLEŞTE adv. **1.** Drăceşte. **2.** Cu multă răutate. – **Diavol** + suf. -*eşte.*

DIAVOLIŢĂ, *diavoliţe,* s.f. (Adesea fig.) Drăcoaică **(2)**. [Acc. şi: *diavoliţă*] – **Diavol** + suf. -*iţă.*
DIBACI, -CE, *dibaci, -ce,* adj. Îndemânatic, abil, priceput, iscusit. – Cf. scr. **gibak.**
DIBĂCI, *dibăcesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A potrivi lucrurile cu îndemânare, cu iscusinţă; a nimeri. **2.** A căuta cu stăruinţă. **3.** A descoperi (după multă căutare); a găsi, a dibui. – Din **dibaci.**
DIBĂCIE, *dibăcii,* s.f. Îndemânare, abilitate, pricepere, iscusinţă. * Şiretenie, viclenie; rafinament. – **Dibaci** + suf. -*ie.*
DIBLAR, *diblari,* s.m. (Pop.) Lăutar care cântă din diblă; scripcar. – **Diblă +** suf. -*ar.*
DIBLĂ, *dible,* s.f. (Pop. sau peior.) Vioară. – Cf. scr. **diple** "cimpoi".
DIBLU, *dibluri,* s.n. Mică bucată de lemn sau de metal introdusă într-un zid, în care se fixează un cui pentru prinderea obiectelor. – Din germ. **Dübel.**
DIBOL s.n. (Inform.) Limbaj formalizat specializat în prelucrarea datelor din domeniul economic cu ajutorul calculatorului electronic. – Din engl. **dibol.**
DIBUI, *díbui,* vb. IV. **1.** Intranz. A merge cu nesiguranţă, şovăielnic, căutând un drum. * Tranz. şi intranz. A căuta cu nesiguranţă; a căuta pipăind prin întuneric. ** Expr. *Pe dibuite* = pipăind, căutând cu mâinile, fără să vadă; la întâmplare, la nimereală. **2.** Intranz. A nimeri. **3.** Tranz. A da de pe urma cuiva care se ascunde: a găsi, a descoperi, a afla, a dibăci. [Prez. ind. şi: *dibuiesc*] – Et. Nec.
DIBUIALĂ, *dibuieli,* s.f. Dibuire. * Fig. Lucrare de începător, care reflectă lipsa de experienţă, căutările (încă neizbutite ale) cuiva. – **Dibui** + suf. -*eală.*
DIBUIRE, *dibuiri,* s.f. Acţiunea de *a dibui* şi rezultatul ei; dibuială. – V. **dibui.**
DIBUIT s.n. Faptul de *a dibui.* – V. **dibui.**
DICARBOXILIC, *dicarboxilici,* adj. (Chim.; în sintagma) *Acid dicarboxilic* = combinaţie chimică în a cărei moleculă există două grupări carboxil. – Din engl. **dicarboxylic.**
DICASTERIE s.f. (Înv.) Tribunal bisericesc care judeca procesele de divorţ. – Din ngr. **dikastírion.**
DICĂ adv. v. **adică.**
DICHICI, *dichiciuri,* s.n. (Reg.) Unealtă folosită în cizmărie pentru a face desene pe talpă, pe căputa etc. încălţămintei. – Din magh. **dikics**
DICHIS, *dichisuri,* s.n. (Pop. şi fam.) **1.** (La pl.; adesea fig.) Obiecte mărunte, piese, accesorii (lipsite de importanţă) care completează un sistem şi ajută la buna lui funcţionare. ** Loc. adv. *Cu dichis* (sau *cu tot dichisul)* = cu toate cele necesare, fără să lipsească nimic: cu grijă, ordonat. **2.** Podoabă, găteală, ornament. – Din **dichisi** (derivat regresiv).
DICHISEALĂ, *dichiseli,* s.f. (Pop. şi fam.) Dichisire. – **Dichisi** + suf. -*eală.*
DICHISI, *dichisesc,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbrăca îngrijit; a se găti frumos şi curat, a se ferchezui; (peior.) a se găti prea mult. * Tranz. A potrivi ceva cu migală; a aranja (cu toate dichisurile). – Din ngr. **diíkisa** (aor. lui *diikó).*
DICHISIRE, *dichisiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) dichisi* şi rezultatul ei: dichiseală. – V. **dichisi.**
DICHISIT, -Ă, *dichisiţi, -te*, adj. (Pop. şi fam.) Gătit frumos, aranjat cu gust: împodobit. – V. **dichisi.**
DICHIU, *dichii,* s.m. (Înv.) Administrator al bunurilor unei mănăstiri; econom. -Din ngr. **díkios** (lit. *díkeos* "drept legitim").
DICOCT s.n. v. **decoct.**
DICOTILEDON, -Ă adj., s.f. v. **dicotiledonat.**
DICOTILEDONAT, -Ă, *dicotiledonaţi, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are două cotiledoane. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante al căror embrion are două cotiledoane; (şi la sg.) plantă din această clasă. [Var.: (rar) **dicotiledón, -ă** adj., s.f.] – După fr. **dicotylédone.**
DICOTOMIC, -Ă adj. v. **dihotomic.**
DICOTOMIE s.f. v. **dihotomie.**
DICROISM s.n. Proprietate a unei substanţe birefringente de a absorbi selectiv şi inegal cele două raze rezultate prin refracţie. – Din fr. **dichroîsme.**
DICROMATIC, -Ă*, dicromatici, -ce,* adj. Cu două culori. – Din fr: **dichromatique.**
DICTA, *dictez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A pronunţa rar şi desluşit cuvintele unei fraze, ale unui text, pentru ca ascultătorul să le poată scrie întocmai. **2.** A impune ceva în mod categoric, a obliga pe cineva să accepte ceva fără condiţii: a ordona. * (Despre abstracte) A îndemna, a determina stringent la o acţiune. – Din fr. **dicter,** lat. **dictare.**
DICTAFON, *dictafoane,* s.n. Magnetofon utilizat la înregistrarea automată a comunicărilor vorbite, de obicei în scopul dactilografierii lor ulterioare. – Din fr. **dictaphone.**
DICTANDO s.n. invar. Scriere obişnuită pe caiete liniate cu linii paralele orizontale. ** *Caiet de dictando* = caiet cu linii paralele orizontale. – Din germ. **diktando** "(scriind) după

dictare".

DICTARE, *dictări,* s.f. Acţiunea de *a dicta* (***1***) şi rezultatul ei. * Lucrare şcolară de control, care constă în reproducerea cât mai corectă în scris a unui text dictat. -V. **dicta.**

DICTAT, *dictate,* s.n. Act prin care un stat impune altui stat condiţii împotriva voinţei acestuia. – Din germ. **Diktat.**

DICTATOR, *dictatori,* s.m. **1.** (În Roma antică) Conducător al armatei cu puteri politice nelimitate, ales de senat, în vreme de război, de răscoale etc., pe o perioadă de şase luni. **2.** Conducător de stat care dispune de puteri politice nelimitate. * Fig. Persoană care are o conduită autoritară, care caută să-şi impună cu orice preţ voinţa. – Din fr. **dictateur,** lat. **dictator.**

DICTATORIAL, -Ă, *dictatoriali, -e,* adj. De dictator; autoritar; impus cu forţa. [Pr.: -*ri-al*] – Din fr. **dictatorial.**

DICTATURĂ, *dictaturi,* s.f. **1.** (În Roma antică) Demnitatea, puterea, autoritatea exercitată de un dictator. **2.** Instituţie politică, putere de stat în care o persoană (sau un grup de persoane) este investită cu autoritate nelimitată prin legi şi adesea bazată pe violenţă. ** *Dictatura proletariatului* = concept din filozofia marxistă care preconiza exercitarea puterii de stat de către proletariat în perioada cuprinsă între revoluţia socialistă şi instaurarea societăţii socialiste. – Din fr. **dictature,** lat. **dictatura**.

DICTEU, *dicteuri,* s.n. (Rar) Dictare. ** *Dicteu muzical* = notare a unei linii melodice după auz. – Din fr. **dictée.**

DICTON, *dictoane,* s.n. Expresie, sentinţă (formulată de o personalitate celebră) devenită proverb. – Din fr. **dicton.**

DICŢIE s.f. v. **dicţiune.**

DICŢIONAR, *dicţionare,* s.n. Operă lexicografică cuprinzând cuvintele unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) şi explicate în aceeaşi limbă sau traduse într-o limbă străină. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **dictionnaire,** lat. **dictionarium.**

DICŢIONĂRAŞ, *dicţionăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *dicţionar;* (depr.) dicţionar lipsit de valoare. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Dicţionar** + suf. -*aş.*

DICŢIUNE, *dicţiuni,* s.f. Modul de a pronunţa cuvintele, silabele şi sunetele. * (În teatru, cinematograf etc.) Arta de a pronunţa corect şi clar un text. [Pr.: -*ţi-u*÷. -Var.: **dícţie** s.f.] – Din fr. **diction,** lat. **dictio, -onis.**

DIDACTIC, -Ă, *didactici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De sau pentru învăţământ, relativ la învăţământ. * Care este menit să instruiască. *Literatură didactică.* **2.** S.f. Parte a pedagogiei care se ocupă cu principiile şi metodele predării materiilor de învăţământ şi cu organizarea învăţământului. – Din fr. **didactique.**

DIDACTICISM s.n. Folosire dogmatică a principiilor şi metodelor didactice: tendinţă de a instrui cu orice preţ. – **Didactic** + suf: -*ism.*

DIDACTICIST, -Ă, *didacticişti, -ste,* adj. Caracterizat prin didacticism; specific didacticismului. – **Didactic** + suf. -*ist.*

DIDAHIE, *didahii,* s.f. (Bis.; înv.) Predică, cazanie. * P. gener. Învăţătură, morală. [Acc. şi: *didáhie*] – Din ngr. **didahí.**

DIE interj. v. **di**.

DIECEL, *diecei,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui diac. [Pr.: *di-e*-] – **Diac** + suf. -*el.*

DIECEZAN, -Ă, *diecezani, -e,* adj. (Bis.) Eparhial. [Pr.: *di-e*÷. – Var. **diocezán, -ă** adj.] – Din fr. **diocésain.**

DIECEZĂ, *dieceze,* s.f. (Bis.) Eparhie. [Pr.: *di-e*÷. – Var.: **dioceză** s.f.] – Din fr. **diocése,** lat. **dioecesis.**

DIECIŢĂ, *dieciţe,* s.f. (Reg.) Soţie de diac. [Pr.: *di-e*-] – **Diac** + suf: -*iţă.*

DIEDRU, *diedre,* s.n. Figură geometrică formată din două semiplane mărginite de dreapta lor de intersecţie; porţiune de spaţiu cuprinsă între aceste semiplane. ** (Adjectival) *Unghi diedru.* [Pr.: *di-e*-] = Din fr. **diédre.**

DIELECTRIC, -Ă, *dielectrici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care izolează din punct de vedere electric; izolator. ** *Constantă dielectrică* = raportul dintre capacitatea unui condensator electric care conţine între armături o substanţă izolatoare şi capacitatea aceluiaşi condensator când conţine între armături aer sau vid. **2.** S.n. Material izolant din punct de vedere electric şi care se polarizează temporar când este introdus într-un câmp electric. [Pr.: *di-e*-] – Din fr. **diélectrique.**

DIENCEFAL, *diencefale,* s.n. Segment al creierului situat între trunchiul cerebral şi substanţa albă a encefalului. [Pr.: *di-en*-] – Din fr. **diencéphale.**

DIEREZĂ, *diereze,* s.f. Disocierea în pronunţare a unui diftong în elementele lui componente. [Pr.: *di-e*-] – Din fr. **diérése,** lat. **diaeresis.**

DIESEL s.n. (În sintagma) *Motor diesel* (şi eliptic) = motor cu ardere internă la care combustibilul, pulverizat prin injectare în aerul din cilindru, se aprinde datorită temperaturii înalte a aerului comprimat. [Pr.: *dizel*] – Din fr. **diesel**, germ. **Diesel**.
DIETĂ[1]**,** *diete,* s.f. Regim alimentar special, recomandat în caz de boală, pentru păstrarea sănătăţii, scăderea greutăţii corporale etc. [Pr.: *di-e-*] – Din fr. **diéte.**
DIETĂ[2]**,** *diete,* s.f. (În evul mediu şi în unele state contemporane) Adunare legislativă; *p ext.* adunare politică reprezentativă: [*Pr.: di-e-*] – Din fr. **diéte,** lat. **dieta.**
DIETETIC, -Ă, *dietetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine dietei[1], privitor la dietă[1]; pe bază de dietă[1]. **2.** S.f. Ramură a medicinii care studiază problema dietei[1]. *[Pr.: di-e-*] – Din fr. **diététique.**
DIETETICIAN, -Ă, *dieteticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în dietetică. [Pr.: *di-e-te-ti-ci-an*] – Din fr. **diététicien.**
DIEZ, *diezi,* s.m. Semn muzical convenţional pus înaintea unei note sau la începutul portativului, care arată că nota respectivă trebuie executată cu un semiton mai sus; *p. ext.* interval de un semiton cu care se ridică o notă sau un şir de note. * (Adjectival; despre note) Ridicat cu un semiton. [Pr.: *di-ez*] – Din fr. **diése.**
DIFAMANT, -Ă, *difamanţi, -te,* adj. (Franţuzism) Care defăimează, defăimător; compromiţător pentru reputaţia cuiva. – Din fr. **diffamant.**
DIFAZAT, -Ă, -*difazaţi, -te,* adj. (Despre circuite, maşini etc. electrice) Care are două faze. – Din fr. **diphasé.**
DIFEREND, *diferende,* s.n. Deosebire de păreri între două sau mai multe persoane, state etc.; neînţelegere, dezacord. – Din fr. **différend.**
DIFERENŢĂ, *diferenţe,* s.f. **1.** Ceea ce deosebeşte o fiinţă de alta, un lucru de altul; lipsă de asemănare; deosebire; nepotrivire. *** Diferenţă specifică* = trăsătură caracteristică a unei noţiuni, care o deosebeşte de celelalte noţiuni cuprinse în genul ei proxim. **2.** Rezultatul unei scăderi matematice. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Diferenţă de nivel* = deosebire de altitudine între două puncte terestre. [Var.: (înv.) **diferínţă** s.f.] – Din fr. **différence**, lat. **differentia.**
DIFERENŢIA, *diferenţiez,* vb. **I. 1.** Tranz. A stabili deosebirea dintre două sau mai multe fiinţe sau lucruri, a delimita caracterele lor specifice. **2.** Refl. A se deosebi de altcineva sau de altceva. **3**. Tranz. (Mat.) A calcula o diferenţială. [Pr.: -*ţi-a*] – Din fr. **différencier.**
DIFERENŢIAL, -Ă, *diferenţiali, -e,* adj., subst. **I.** Adj. Care face să se deosebească; care diferenţiază. ** *Tarif diferenţial* = tarif care face diferenţe de preţ. * (Mat.) Referitor la diferenţe care tind către zero, care operează cu diferenţe extrem de mici. ** *Ecuaţie diferenţială* = ecuaţie care conţine funcţiile căutate, derivatele lor şi variabilele independente. *Calcul diferenţial* = capitol al analizei matematice care are ca obiect studiul derivatelor şi al diferenţialelor **(II 2)**. *Geometrie diferenţială* = ramură a geometrici care studiază figurile geometrice cu metodele analizei matematice. **II. 1.** S.n. Complex de roţi dinţate care, angrenându-se, permit ca două roţi care au o axă comună şi care nu sunt solidarizate să se învârtească cu viteze diferite. **2.** S.f. (Mat.) Produsul dintre derivata unei funcţii şi creşterea variabilei ei independente; suma produselordintre derivatele parţiale ale unei funcţii şi creşterile variabilelor ei independente. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **différentiel.**
DIFERENŢIAT, -Ă, *diferenţiaţi, -te,* adj. Care se deosebeşte, se distinge între două sau mai multe fiinţe sau lucruri; deosebit prin caracterele sale specifice. [Pr.: -*ţi-at*] – V. **diferenţia.**
DIFERENŢIERE, *diferenţieri,* s.f. Faptul de *a (se) diferenţia.* [Pr.: -*ţi-e-*] – V. **diferenţia.**
DIFERI, *difér,* vb. IV. Intranz. A fi deosebit (de altcineva sau de altceva); a se deosebi. – Din fr. **différer,** lat. **differre.**
DIFERINŢĂ s.f. v. **diferenţă.**
DIFERIT, -Ă, *diferiţi, -te,* adj. **1.** (Urmează după substantivul pe care îl determină) Care diferă, care se deosebeşte (de cineva sau de ceva), care nu este asemănător (cu cineva sau cu ceva); deosebit. **2.** (La pl.: precedă substantivul pe care îl determină) Fel de fel de..., tot felul de...; variaţi, diverşi, feluriţi. – V. **diferi.**
DIFICIL, -Ă, *dificili, -e,* adj. **1.** Care prezintă dificultăţi; greu (de făcut), anevoios, complicat, greu de rezolvat. **2.** (Despre persoane şi despre caracterul lor) Care se împacă greu cu alţii, greu de mulţumit; exigent, mofturos, capricios; susceptibil. – Din fr. **difficile,** lat. **difficilis**.
DIFICULTATE, *dificultăţi,* s.f. Greutate de a face ceva; anevoinţă. * Piedică, obstacol. ** Expr. *A face* (sau *a crea) dificultăţi* = a pune (cuiva) piedici; a opune rezistenţă, a se împotrivi (într-o problemă). – Din fr. **difficulté,** lat. **difficultas, -atis.**
DIFICULTOS, -OASĂ, *dificultoşi, -oase,* adj. (Livr) Care este plin de dificultăţi. – Din fr.

difficultueux.

DIFLUENŢĂ, *difluenţe,* s.f. Împărţire a cursului unei ape curgătoare în două braţe, la vărsarea ei în altă apă curgătoare. [Pr.: -*flu-en*-] – Din fr. **diffluence.**

DIFORM, -Ă, *diformi, -e,* adj. (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) A cărui formă prezintă anomalii sau neregularităţi izbitoare, respingătoare; urât, pocit, slut. * (Rar: despre materii) Inform. – Din fr. **difforme,** lat. **difformis.**

DIFORMA vb. I. v. **deforma.**

DIFORMARE s.f. v. **deformare.**

DIFORMAT, -Ă adj. v. **deformat.**

DIFORMITATE, *diformităţi,* s.f. Faptul de a fi diform, caracterul a ceea ce este diform; ceea ce face ca cineva sau ceva să fie diform: urâţenie, sluţenie. – Din fr. **difformité**, lat. **difformitas, -atis.**

DIFRACTA, pers. *3 difractă,* vb. **I.** Refl. şi tranz. A suferi sau a produce o difracţie. – Din fr. **diffracter.**

DIFRACTAT, -Ă, *difractaţi, -te,* adj. Care a suferit o difracţie. – V. **difracta.**

DIFRACŢIE, *difracţii,* s.f. Mod de propagare a undelor de lumină, radio, acustice etc. în spatele unui obstacol, prin ocolirea marginilor lui şi prin abaterea aparentă de la traicetoria rectilinie. – Din fr. **diffraction.**

DIFTERIC, -Ă, *difterici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De natura difteriei, care aparţine difteriei, privitor la difterie. ** *Anghină difterică* = difterie. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) bolnavă de difterie. – Din fr. **diphtérique.**

DIFTERIE, *difterii,* s.f. Boală contagioasă acută produsă de bacili, caracterizată prin formarea unor membrane false pe amigdale, pe faringe sau pe laringe, prin greutate în respiraţie şi la înghiţirea alimentelor, prin febră etc.; anghină difterică. -Din fr. **diphtérie.**

DIFTINĂ, *diftine,* s.f. Ţesătură de bumbac, deasă şi rezistentă, cu una dintre feţe pufoasă. – Din fr. **duvetine.**

DIFTONG, *diftongi,* s.m. Pronunţare în aceeaşi silabă a unei vocale cu o semivocală; grup de două sunete format dintr-o vocală şi o semivocală care se· pronunţă în aceeaşi silabă. – Din fr. **diphtongue,** lat. **diphtongus.**

DIFTONGA, *diftonghez,* vb. **I.** Refl. (Despre vocale) A se transforma în diftong. * Tranz. A articula o vocală transformând-o în diftong. – Din fr. **diphtonguer**

DIFTONGARE, *diftongări,* s.f. Acţiunea de *a (se) diftonga* şi rezultatul ei. – V. **diftonga.**

DIFTONGAT, -Ă, *diftongaţi, -te,* adj. (Despre vocale) Care a devenit diftong, rostit ca diftong. – V. **diftonga.**

DIFUZ, -Ă, *difuzi, -e,* adj. Răspândit în toate părţile sau în diverse părţi; împrăştiat, risipit. * Care este neclar, lipsit de organizare. *Stil difuz.* – .Din fr. **diffus,** lat. **diffusus.**

DIFUZA, *difuzez,* vb. **I. 1.** Tranz. A răspândi, a propaga o ştire, o idee etc. (prin viu grai, prin presă, prin radio etc.). * A distribui, a pune în vânzare o carte, o publicaţie etc. **2.** Tranz. A propaga, a răspândi, a împrăştia în toate direcţiile sunete, lumină, căldură etc. ** Refl. *Razele luminoase se difuzează când trec printr-un corp translucid.* ***3.*** Intranz. (Despre moleculele unui corp) A pătrunde în masa altui corp cu care se află în contact. – Din fr. **diffuser.**

DIFUZABIL, -Ă, *difuzabili, -e,* adj. Care (se) poate difuza. – **Difuza +** suf. -*bil.*

DIFUZARE, *difuzări,* s.f. Acţiunea de *a (se) difuza* şi rezultatul ei; răspândire, propagare. – V. **difuza.**

DIFUZIBIL, -Ă, *difuzibili, -e,* adj. (Despre fluide) Care difuzează **(3)** cu uşurinţă. – Din fr. **diffusible.**

DIFUZIBILITATE s.f. Proprietatea pe care o au unele corpuri de a difuza **(3)**. -Din fr. **diffusibilité.**

DIFUZIE s.f. v. difuziune.

DIFUZIUNE, *difuziuni,* s.f. **1.** Împrăştierea în toate direcţiile a razelor unui fascicul de lumină, a undelor de radio etc. care trec printr-un mediu translucid sau care se reflectă când întâlnesc o suprafaţă cu asperităţi. **2.** Pătrunderea moleculelor unui corp în masa altui corp cu care vin în contact. [Pr.: -*zi-u-* – Var.: **difúzie** s.f.] – Din fr. **diffusion,** lat, **diffusio, -onis**.

DIFUZOR, (I) *difuzoare,* s.n., **(II)** *difuzori,* s.m. **I.** S.n. **1.** Dispozitiv (în formă de pâlnie) pentru redarea sunetelor transmise pe cale electrică şi răspândirea lor în mediul înconjurător. **2.** Dispozitiv translucid din sticlă, porţelan etc., care împrăştie uniform lumina unei lămpi. **3.** Aparat întrebuinţat la extragerea prin difuziune **(2)** a unei substanţe. **4.** Piesă a carburatorului unui motor, care pulverizează combustibilul printr-un curent de aer. **II.** S.m. Persoană care difuzează publicaţiile periodice. – Din fr.

diffuseur.

DIG, *diguri*, s.n. Construcţie de piatră, de pământ sau de beton, făcută în lungul unei văi, la marginea unei ape, pe ţărmul sau spre largul mării etc., pentru a apăra un loc de inundaţie, pentru a izola anumite porţiuni de teren, pentru a corecta albia unui curs de apă, a reduce forţa valurilor etc. – Din fr. **digue.**

DIGAMMA s.f. invar. Semivocală cu valoare de *u* consonantic, componentă a unor diftongi, triftongi etc. [Acc. şi: *dígama*] – Din fr. **digamma.**

DIGERA, *digér,* vb. **I.** Tranz. (Adesea fig.) A mistui alimentele. [Prez. ind. şi: *digerez*] – Din fr. **digérer,** lat. **digerere.**

DIGERABIL, -Ă, *digerabili, -e*, adj. (Adesea fig.) Care se poate digera (cu uşurinţă); digestibil. – Din fr. **digérable.**

DIGERARE s.f. Acţiunea de *a digera;* digestie. – V. **digera,**

DIGESTE s.f. pl. Culegere care cuprinde păreri ale juriştilor antici romani asupra problemelor de drept; pandecte. – Din fr. **digeste.**

DIGESTIBIL, -Ă, *digestibili, -e,* adj. Digerabil. – Din fr. **digestible.**

DIGESTIE*,* *digestii,* s.f. Proces fiziologic complex prin care alimentele introduse în organism sunt transformate treptat în substanţe asimilabile; mistuire, digerare. – Din fr. **digestion,** lat. **digestio.**

DIGESTIV, -Ă, *digestivi, -e*, adj. Referitor la digestie, care aparţine digestiei. ** *Aparat* (sau *tub) digestiv =* totalitatea organelor cu ajutorul cărora se face digestia. – Din fr. **digestif.**

DIGIT, *digiţi,* s.m. (Inform., Electron.) Cifră. – Din engl. **digit.**

DIGITAL, -Ă, *digitali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine degetelor, care se referă la degete. *** Amprentă digitală =* urmă lăsată pe un obiect de liniile de pe suprafaţa interioară a vârfului degetelor de la mână. **2.** Adj. (Cib.) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre ori prin numere. **3.** Adj. (Electron.: despre aparate, dispozitive, instrumente, sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează sau stochează semnale digitale **(2)**. **4.** S.f. (Bot.) Degeţel-roşu. **5.** S.f. Substanţă extrasă din frunzele de degeţel-rosu, folosită ca tonic al aparatului circulator. – Din fr. **digital.**

DIGITALINĂ s.f. Substanţă extrasă din frunzele digitalei şi întrebuinţată ca întăritor cardiovascular, ca diuretic etc. – Din fr. **digitaline.**

DIGITALIZA, *digitalizez,* vb. **I.** Tranz. (Inform., Electron.) A transforma semnalele analogice în semnale digitale. – **Digital** + suf. *-iza.*

DIGITALIZARE, *digitalizări,* s.f. (Inform., Electron.) Acţiunea de *a digitaliza.* – V. **digitaliza.**

DIGITALIZAT, -Ă, *digitalizaţi, -te,* adj. (Inform., Electron.; despre semnale analogice) Care a fost transformat în semnal digital. – V. **digitaliza.**

DIGITAT, -Ă, *digitaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Care are foliolele dispuse ca degetele unei mâini deschise. – Din fr. **digité**

DIGITAŢIE s.f. Tehnica repartizării degetelor pe clapele sau pe coardele instrumentelor muzicale ori pe clapele maşinii de scris etc., pentru a obţine un randament maxim. – Din fr. **digitation.**

DIGITIGRAD, *digitigrade,* s.n. (La pl.) Nume dat unui grup de animale mamifere care se sprijină în mers numai pe degete; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. ** (Adjectival) *Animal digitigrad.* – Din fr. **digitigrade.**

DIGITRON s.n. (Electron.) Tub cu descărcare luminescentă, cu mai mulţi catozi, folosit pentru indicaţii alfanumerice în aparatura digitală de măsurare. – Din fr. **digitron.**

DIGRESIE s.f. v. **digresiune.**

DIGRESIUNE, *digresiuni,* s.f. Abatere, îndepărtare de la subiectul tratat; excurs; parte a unei lucrări care conţine o asemenea abatere. [Pr.: *-si-u÷.* – Var.: (înv.) **digrésie** s.f.] – Din fr. **digression,** lat. **digressio, -onis.**

DIHAI adv. (Pop. şi fam.; în sintagma) *Mai dihai =* mai mult, mai grozav, mai ceva, şi mai şi. – Et. nec.

DIHANIE, *dihănii,* s.f. **1.** Animal sălbatic; fiară, jivină. **2.** Fiinţă ciudată, monstruoasă; namilă, monstru. **3.** Fiinţă, vietate. [Pl. şi: *dihanii*] – Din sl. **dyhanije** "răsuflare".

DIHONIE, *dihonii,* s.f. (Reg.) Neînţelegere care degenerează în vrajbă. – Din ngr. **dihónia.**

DIHOR, *dihori,* s.m. Mamifer carnivor de mărimea unei pisici, cu corpul lung, cu picioarele scurte şi cu blană cafenie, care se apără de duşmani răspândind un miros urât *(Putorius putorius).* [Acc. şi: *díhor*] – Probabil din sl. / * / **dyhorů.**

DIHOTOMIC, -Ă, *dihotomici, -ce,* adj. Care se bifurcă, se împarte în două sau din două în două. [Var.: **dicotómic, -ă** adj.] – Din fr. **dichotomique.**

DIHOTOMIE s.f. **1.** (Log.) Diviziune în două părţi a unui concept, fără ca acesta să-şi piardă înţelesul iniţial. **2.** Mod de ramificaţie a talului şi a tulpinilor unor plante în două părţi

egale, care se împart la rândul lor în alte două părţi egale etc. [Var.: **dicotomíe** s.f.] – Din fr. **dichotomie.**
DIJMAR, *dijmari,* s.m. Persoană care strângea dijmele; dijmuitor. – **Dijmă +** suf. *-ar.*
DIJMAŞ, *dijmaşi,* s.m. Ţăran iobag obligat să plătească dijmă. – **Dijmă +** suf. *-aş.*
DIJMĂ, *dijme,* s.f. Dare care reprezenta a zecea parte din produsele principale, percepută de stăpânii feudali de la producătorii direcţi; (mai târziu) formă de rentă funciară feudală, care consta în cedarea de către ţăran proprietarului funciar a unei părţi din producţia obţinută de pe bucata de pământ primită de la acesta spre a fi lucrată. – Din sl. **dižma.**
DIJMĂRIT s.n. Dare în bani care se plătea în Ţara Românească pentru stupi şi pentru porci. – **Dijmă +** suf. *-ărit.*
DIJMUI, *dijmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aduna dijma. **2.** (Peior.) A-şi face în mod abuziv parte din ceva. – **Dijmă +** suf. *-ui.*
DIJMUIALĂ, *dijmuieli,* s.f. (Rar) Dijmuire. [Pr.; *-mu-ia-*] – **Dijmui +** suf. *-eală.*
DIJMUIRE, *dijmuiri,* s.f. Acţiunea de *a dijmui* şi rezultatul ei: dijmuială, dijmuit. – V. **dijmui.**
DIJMUIT s.n. Dijmuire. – V. **dijmui.**
DIJMUITOR, *dijmuitori,* s.m. Dijmar. [Pr.: *-mu-i-*] – **Dijmui +** suf. *-tor.*
DILATA, *dilát,* vb. **I**. Refl. **1.** (Despre unele corpuri) A-şi mări dimensiunile sub influenţa căldurii. ** Tranz. *Căldura dilată corpurile.* **2.** (Despre deschizături, organe sau părţi ale unor organe etc.) A se mări, a se lărgi. ** Tranz. *Atropina dilată pupila.* [Prez. ind. şi: *dilatez*] – Din fr. **dilater,** lat. **dilatare.**
DILATABIL, -Ă, *dilatabili, -e,* adj. Care se poate dilata, care poate fi dilatat. – Din fr. **dilatable.**
DILATANT, -Ă, *dilatanţi, -te,* adj. Dilatator. * (Substantivat) Ceea ce serveşte pentru a dilata. – Din fr. **dilatant.**
DILATARE, *dilatări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dilata* şi rezultatul ei. – V. **dilata.**
DILATAT, -Ă, *dilataţi, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Cu dimensiunile mărite sub influenţa căldurii. **2.** (Despre deschizături, organe sau părţi ale unor organe) Mărit, lărgit. – V. **dilata.**
DILATATOR, -OARE, *dilatatori, -oare,* adj. Care dilată; dilatant. ** (Anat.) *Muşchi dilatatori* = muşchi care au funcţia de a dilata deschiderile pe care se inserează. * (Substantivat, n.) Instrument chirurgical care serveşte la dilatarea unei cavităţi, a unui orificiu etc. – Din fr. **dilatateur,** lat. **dilatator, -oris.**
DILATAŢIE, *dilataţii,* s.f. Creştere a dimensiunilor unui corp sub acţiunea căldurii; dilatare. ** *Coeficient de dilataţie* = creşterea unităţii de lungime, de suprafaţă sau de volum a unui corp, raportată la 1°C de creştere a temperaturii. * (Med.) Mărire patologică sau terapeutică a diametrului unui orificiu, al unei cavităţi, unui vas etc. – Din fr. **dilatation,** lat. **dilatatio.**
DILATOMETRIE s.f. Ramură a fizicii care studiază procedeele de măsurare a dilataţiei corpurilor, precum şi transformările fizico-chimice suferite de corpuri sub influenţa căldurii. – Din fr. **dilatométrie.**
DILATOMETRU, *dilatometre,* s.n. Aparat care măsoară dilataţia corpurilor. – Din fr. **dilatométre.**
DILATORIU, -IE, *dilatorii,* adj. (Franţuzism) Care provoacă sau tinde să provoace o întârziere, o amânare, o tărăgănare (a unei acţiuni, a unui proces etc.). – Din fr. **dilatoire,** lat. **dilatorius.**
DILAUDEN s.n. (Farm.) Derivat puternic al morfinei, folosit ca analgezic. [Pr.: *-la-u-*] – Denumire comercială.
DILEMATIC, -Ă, *dilematici, -ce,* adj. (Rar) Cu caracter de dilemă; care prezintă o dilemă. – Din fr. **dilémmatique.**
DILEMĂ, *dileme,* s.f. Raţionament care pune două alternative dintre care trebuie aleasă una, deşi ambele duc la aceeaşi concluzie. * Încurcătură în care se află cineva când este obligat să aleagă între două alternative cu perspective (aproximativ) egale. – Din fr. **dilemme,** lat. **dilemma.**
DILETANT, -Ă, *diletanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care manifestă preocupări într-un domeniu al artei, al ştiinţei sau al tehnicii fără a avea pregătirea profesională corespunzătoare; persoană care se ocupă de ceva din afara profesiunii sale, numai din plăcere; amator; (peior.) persoană care nu adânceşte (sau nu are pregătirea ştiinţifică necesară pentru a adânci) problemele profesiunii sale, ale unei ştiinţe etc. – Din fr. **dilettante.**
DILETANTISM s.n. Faptul de a se ocupa ca diletant de o ramură a artei, a ştiinţei sau a tehnicii. * (Peior.) Lipsă de pregătire temeinică, de seriozitate sau de însuşiri necesare, dovedite de cineva în propriul domeniu de activitate. – Din fr. **dilettantisme.**
DILIGENT, -Ă, *diligenţi, -te,* adj. (Livr.) Harnic, sârguincios, zelos. – Din lat. **diligens, -ntis,**

fr. **diligent.**

DILIGENŢĂ[1]**,** *diligenţe,* s.f. Trăsură mare, acoperită, cu care se făcea în trecut transportul regulat de poştă şi de călători pe distanţe mai lungi; poştalion. – Din fr. **diligence.**

DILIGENŢĂ[2]**,** *diligenţe,* s.f. (Livr.) Sârguinţă, osteneală; zel, promptitudine. – Din lat. **diligentia,** fr. **diligence.**

DILUA, *diluez,* vb. **I. 1.** Tranz. A micşora concentraţia unei soluţii. **2.** Tranz. şi refl. Fig (Peior.) A (se) atenua, a (se) micşora, a slăbi. [Pr.: -*lu-a*] – Din fr. **diluer.**

DILUANT, *diluanţi,* s.m. Substanţă care diluează **(1).** [Pr.: -*lu-a*-] – Din fr. **diluant.**

DILUARE, *diluări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dilua.* – [Pr.: -*lu-a*-] – V. **dilua.**

DILUAT, -Ă, *diluaţi, -te,* adj. **1.** (Despre soluţii) Care e mai puţin concentrat; slab. * (Substantivat, n.) Soluţie căreia i s-a micşorat concentraţia. **2.** Fig. (Despre opere literare) Cu dezvoltări lungi şi inutile: dezlânat, prolix. [Pr.: -*lu-at*] – V. **dilua.**

DILUŢIE, *diluţii,* s.f. Raportul dintre o cantitate de soluţie şi cantitatea de solvent din acea soluţie. – Din fr. **dilution.**

DILUVIAN, -Ă, *diluvieni, -e,* adj. Care ţine de diluviu, provenit din diluviu, de diluviu. * (Geol.; substantivat, n.) Pleistocen. [Pr.: -*vi-an*] – Din fr. **diluvien.**

DILUVIU, *diluvii,* s.n. **1.** Potopul amintit în Biblie; *p. gener.* Potop. **2.** (Geol.) Pleistocen. – Din fr., lat. **diluvium.**

DIMENSIONA, *dimensionez,* vb. **I.** Tranz. A stabili, pe bază de calcul, dimensiunile unei construcţii, ale unei maşini, ale unui aparat, ale unei piese etc. [Pr.: -*si-o*-] – Din germ. **dimensionieren.**

DIMENSIONAL, -Ă, *dimensionali, -e,* adj. Care arată dimensiunea, privitor la dimensiune. [Pr.: -*si-o*-] – Din germ, **dimensional,** fr. **dimmsionnel.**

DIMENSIONARE, *dimensionări,* s.f. Acţiunea de "a dimensiona". [Pr.: -*si-o*-] – V. **dimensiona.**

DIMENSIUNE, *dimensiuni,* s.f. **1.** Mărime (lungime, lăţime sau înălţime) necesară la determinarea întinderii figurilor şi a corpurilor (geometrice). ** Expr. (Fam.) *A patra dimensiune* = ceva imposibil, ceva neconceput încă de mintea omenească. * Spec. Mărime fizică considerată din punctul de vedere al legăturii dintre unitatea sa de măsură şi unităţile mărimilor fundamentale ale unui sistem de unităţi de măsură. **2.** Mărime, măsură, proporţie. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **dimension,** lat. **dimensio, -onis.**

DIMER, *dimeri,* s.m. Compus chimic rezultat din combinarea a două molecule din aceeaşi specie de substanţe. – Din fr. **dimére.**

DIMERLIE, *dimerlii,* s.f. (Reg.) Baniţă (pentru cereale). [Var.: **dimirlíe** s:f.] – Cf. tc. demirli "de fier".

DIMIE s.f. Ţesătură groasă de lână (albă), folosită la confecţionarea hainelor ţărăneşti: aba, pănură. – Din tc. **dimi.**

DIMINEAŢĂ, *dimineţi,* s.f., adv. **1.** S.f. Partea de la început a zilei (din zori până la prânz). ** Loc. adj. şi adv. *De dimineaţă* = **a)** (care are loc) în partea de la început a zilei, în zori, (foarte) devreme; **b)** (care are loc) din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. *Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă. *** Loc. adv. (Pop.) *În faptul dimineţii* = în zori de zi. ** Expr. (formulă de salut, la întâlnire, în timpul dimineţii) *Bună dimineaţa!*. (pop.) *Dimineaţa bună!. A umbla cu bună dimineaţa* = **a)** a umbla cu colindul în dimineaţa (sau în ajunul) Crăciunului; **b)** (glumeţ şi ir.) a umbla fără treabă (pe la vecini). **2.** Adv. (În forma "dimineaţa") În timpul dimineţii **(1).** ** (În forma "dimineaţă", după adverbele de timp "azi", "mâine", "poimâine", "ieri", "alaltăieri") *Plouă de ieri dimineaţă.* * În fiecare dimineaţă **(1).** * (În forma "dimineaţă" precedat de adverbele "mai", "foarte", "tare" şi uneori de prepoziţia "de'") Mai (sau foarte) devreme. – Din loc. adv. **de**[4]**'mâneaţă** (< lat. *"manitia").* Cf. (pentru formă) deseară.

DIMINUA, *diminuez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai mic (din punct de vedere cantitativ, calitativ, intensiv etc.): a (se) micşora, a scădea. [Pr.: -*nu-a*] – Din fr**. diminuer;** lat. **diminuere.**

DIMINUARE, *diminuări,* s.f. Acţiunea de *a diminua* şi rezultatul ei; micşorare, scădere. [Pr : -*nu-a*-] – V. **diminua.**

DIMINUENDO adv. (Muz.) Decrescendo. [Pr.: -*nu-en*-] – Cuv. it.

DIMINUTIV, -Ă, *diminutivi, -e,* adj., s.n. (Substantiv, propriu sau comun, adjectiv sau, rar, altă parte de vorbire) care se formează cu ajutorul unui afix prin care se arată că obiectele, fiinţele, însuşirile etc. denumite sunt considerate (în mod real sau afectiv) mai mici decât cele exprimate de cuvântul de bază. – Din fr. **diminutif.**

DIMINUTIVA, *diminutivez,* vb. **I.** Tranz. (Lingv.) A face să devină diminutiv, a forma diminutive. – Din fr. **diminutiver.**

DIMINUTIVARE, *diminutivări,* s.f. (Lingv.) Acţiunea de *a diminutiva* şi rezultatul ei. – V.

diminutiva.

DIMINUTIVAT, -Ă, *diminutivaţi, -te,* adj. Care a devenit diminutiv. – V. **diminutiva.**

DIMINUTIVAL, -Ă, *diminutivali, -e,* adj. (Despre sufixe, particule) Care formează diminutive; (despre cuvinte, formaţii lexicale) format prin derivare cu sufixe, cu particule diminutivale. – **Diminutiv** + suf. -*al.*

DIMIRLIE s.f. v. **dimerlie.**

DIMISIE s.f. v. **demisie.**

DIMON s.m. v. **demon.**

DIMORF, -Ă, *dimorfi, -e*, adj. Care prezintă dimorfism, caracterizat prin dimorfism. – Din fr. **dimorphe.**

DIMORFISM s.n. **1.** Proprietate a unei substanţe de a cristaliza în două forme deosebite. **2.** Existenţa a două forme distincte la una şi aceeaşi specie de animale sau de vegetale (în funcţie de sex, de sezon etc.). – Din fr. **dimorphisme.**

DIMPOTRIVĂ adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. Din faţă, din partea cealaltă, de dincolo; opus. * Fig. Potrivnic, neprielnic, nefavorabil. **2.** Adv. Din contra; cu totul altfel; invers. **3.** Adv. (Rar) Faţă în faţă. – **De**[4] **+ împotrivă.**

DIMPREJUR adv., adj. invar. Din jur, din vecinătate. – **De**[4] **+ împrejur.**

DIMPREJURUL prep. Din jurul, din vecinătatea (unei fiinţe sau unui lucru). – **De**[4] **+ împrejurul**

DIMPREUNĂ adv. Împreună (**1**). – **De**[4] **+ împreună.**

DIN prep. **I.** (Cu sens local) **1**. (Introduce un atribut care arată locul unde se află cineva sau ceva, unde se întâmplă ceva) *Oglinda din perete.* **2.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare) *A ieşit din casă.* * (În corelaţie cu prepoziţia "în", arată succesiunea în spaţiu de la un loc la altul de acelaşi fel) *Sărea din piatră în piatră.* **3.** (Introduce un complement sau un atribut care arată originea, provenienţa) *Medicament extras din plante. ** Din jos de...* = mai jos de...; dincolo de... *Din sus de...* = mai sus de... **II.** (Cu sens temporal) **1.** (Introduce un complement care arată momentul existenţei, timpul când se petrece o acţiune) *Îl striga din mers.* **2.** (Introduce un complement care indică punctul de plecare în timp) *Din tinereţe.* **III.** (Cu sens partitiv) Dintre. *Într-una din zile.* **IV.** (Introduce un complement de cauză) *A greşit din neglijenţă.* **V.** (Introduce un complement de mod) *Povesteşte din amintire.* **VI.** (Introduce un complement instrumental) *Bate din palme.* **VII.** (Construcţia prepoziţională indică materia din care este făcut un lucru) *Mămăligă din făină necernută.* **VIII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri, al unei schimbări) *Ei fac din noapte zi.* **IX.** (Pop.; introduce un complement de relaţie) În ce priveşte, în privinţa. *Din glume îi întrece pe toţi.* – **De**[4] **+ în.**

DINADINS adv. Cu un anumit scop, în mod conştient; intenţionat, înadins. ** *Cu dinadins(ul)* = în mod expres, în special. *Cu tot dinadinsul* = **a)** cu toată stăruinţa, cu orice preţ; **b)** cu adevărat, în adevăr. – **De**[4]**+înadins.**

DINAFARĂ adv. (În loc. adv.) *Pe dinafară* = pe de rost, reproducând (întocmai) din memorie. – **De**[4]**+în afară.**

DINAINTE adv. **1.** (Local) În faţă, înainte. ** Loc. adj. *De dinainte* = aflat în faţă. ** Expr. *A* (sau *a-l) lua (pe cineva) gura pe dinainte* = a spune ceva ce nu a vrut să spună, a-şi da fără voie gândurile pe faţă. *A nu-i trece cuiva pe dinainte* = a nu îndrăzni (din prea mare respect sau consideraţie) să se arate în faţa cuiva; a acorda cuiva o deosebită consideraţie. * (Adjectival, invar.) Din faţă, anterior. *Rândul dinainte.* * (Substantivat: în forma "dinaintea") Jumătatea din faţă a corpului unui animal sau al unui om. **2.** (Temporal) De mai înainte, de mai de mult. ** Loc. adj. *De dinainte* = de adineauri; pomenit cu o ocazie anterioară. * Din timp, de cu vreme. – **De**[4] **+ înainte.**

DINAINTEA prep. **1.** Din sau în locul aflat înaintea cuiva sau a ceva, din sau în faţa cuiva sau a ceva. * (Precedat de prep. "pe") Prin faţa cuiva sau a ceva. **2.** Din timpul care precedă, înainte de... *Anii dinaintea erei noastre.* – **De**[4]**+înaintea.**

DINAM, *dinamuri,* s.n. Maşină electrică rotativă, generatoare de curent continuu. – Din fr. **dynamo.**

DINAMIC, -Ă, *dinamici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Mec.) De mişcare, de forţă: privitor la mişcare, la forţă. **2.** Plin de mişcare, de acţiune, activ; care este în continuă (şi intensă) mişcare, evoluţie; care se desfăşoară rapid. ** *Verb reflexiv dinamic* = verb reflexiv care exprimă o acţiune ce se face cu participarea intensă sau cu un interes special din partea subiectului. *El se gândeşte. Ea îşi aminteşte.* * (Despre oameni) Care dovedeşte forţă vitală, putere de a se afirma şi de a acţiona; energie. **II.** S.f. **1**. Parte a mecanicii care studiază legile mişcării corpurilor ţinând seamă de masele lor şi de forţele care se exercită asupra lor. **2.** (Tehn.) Raport între valorile maxime şi minime ale unui semnal.

3. Dezvoltare intensă, schimbare continuă, bogăţie de mişcare. ** *Dinamica populaţiei* = totalitatea schimbărilor(cantitative) care au loc în cadrul unei unităţi de populaţie. – Din fr. **dynamique.**

DINAMISM s.n. **1.** Putere vitală, forţă de acţiune, de mişcare. **2.** Concepţie filozofică idealistă care susţine că factorul primordial al existenţei ar fi mişcarea pură, imaterială. – Din fr. **dynamisme.**

DINAMITA, *dinamitez,* vb. **I.** Tranz. A pune dinamită (sau un alt exploziv)pentru a arunca ceva în aer; a distruge cu ajutorul dinamitei (sau al altui exploziv). – Din fr. **dynamiter.**

DINAMITARD, -Ă, *dinamitarzi, -de,* adj. (Livr.) Anarhic, distrugător. – Din fr. **dynamitard.**

DINAMITARE, *dinamitări,* s.f. Acţiunea de *a dinamita.* – V. d**inamita.**

DINAMITĂ s.f. Exploziv detonant care are la bază nitroglicerina. – Din fr. **dynamite.**

DINAMIZA, *dinamizez,* vb. **I.** Tranz. A face să devină (mai) dinamic; a stimula. – Din fr. **dynamiser.**

DINAMIZARE, *dinamizări,* s.f. Acţiunea de *a dinamiza.* – V. **dinamiza.**

DINAMO-ELECTRIC, -Ă, *dinamo-electrici, -ce,* adj. Care transformă energia mecanică în energie electrică, privitor la această transformare. – Din fr, **dynamo-électrique.**

DINAMOGRAF, *dinamografe,* s.n. Dinamometru înregistrator. – Din fr. **dynamographe**

DINAMOMETRIE s.f. Măsurare a forţei (contracţiei musculare) cu ajutorul dinamometrului. – Din fr: **dynanométrie:**

DINAMOMETRU, *dinamometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea forţelor. -Din fr. **dinamométre**

DINAPOI adv. **1.** În partea din urmă; în spate, înapoi, dindărăt. * (Adjectival) Care se află în spate; posterior. * (Substantivat; în forma "dinapoia") Jumătatea din spate a corpului unui animal sau al unui om. **2.** De la spate, din urmă, dindărăt. – **De**[4] **+ înapoi.**

DINAPOIA prep. Înapoia, în spatele (cuiva sau a ceva), în partea din urmă (a ceva sau a cuiva), după (cineva sau ceva); dindărătul. [Pr.: *-po-ia*] – **De**[4]**+ înapoia.**

DINAR, *dinari,* s.m. **1.** Monedă de aur sau de argint de origine arabă, care a circulat în trecut şi în Europa. **2.** Unitate monetară curentă în Iugoslavia, Algeria, Iordania etc. – Din ngr. **dinárion,** fr. **dinar.**

DINASTIC, -Ă, *dinastici, -ce,* adj. Privitor la dinastie, care aparţine dinastiei. * (Despre oameni, curente etc.) Partizan al dinastiei. – Din fr. **dynastique.**

DINASTIE, *dinastii,* s.f. Familie ai cărei membri se succedă la cârma unui stat (ca principi, regi sau împăraţi); şir de suverani care alcătuiesc o astfel de familie. – Din fr. **dynastie.**

DINATRON s.n. (Electron.) Efect care se manifestă prin micşorarea curentului anodic ca urmare a emisiei secundare la tetrode. – Din engl., fr. **dynatron.**

DINĂ, *dine,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a forţei, egală cu forţa care imprimă unui corp cu masa de un gram acceleraţia de un centimetru pe secundă la pătrat. – Din fr. **dyne.**

DINĂUNTRU adv. Din interior. * (Adjectival) Care se aftă înăuntru, în interior. [Var.: **dinlăuntru** adv.] – **De**[4] **+ înăuntru.**

DINCOACE adv. În partea aceasta, în partea dinspre vorbitor. ** Loc. adj. *De dincoace* = care se află în partea aceasta (dinspre vorbitor). ** Loc. prep. *Dincoace de...* = în partea aceasta (dinspre vorbitor). *De dincoace de...* = din partea aceasta. [Acc. şi: *dincoáce*] – **De**[4] **+ încoace.**

DINCOLO adv. **1**. În partea cealaltă, în partea opusă vorbitorului. ** Loc. adj. *De dincolo* = care se află în cealaltă parte; care se află peste hotare. ** Loc. prep. *Dincolo de...* = **a)** în partea cealaltă a...; **b)** în afara celor spuse. *Pe dincolo* = în partea cealaltă (trecând de-a curmezişul sau pe ocolite), prin cealaltă parte. * (În credinţele religioase) În lumea cealaltă, în lumea de apoi. **2.** (În corelaţie cu "ici", "colo", "aici" etc.) În altă parte. *Aici înfloreşte o floare, dincolo un copac.* ** Expr. *Aşa şi pe dincolo* = aşa cum s-a spus mai sus, în felul în care se cunoaşte sau într-un fel pe care vorbitorul nu vrea să-l spună. [Acc. şi: *dincólo*] – **De**[4] **+ încolo.**

DINCOTRO adv. (Adesea în propoziţii interogative) Din care direcţie, de unde, din ce parte. – **De**[4] **+ încotro.**

DINDĂRĂT adv. Dinapoi. * (Adjectival) Care se află dinapoi, în spate. – **De**[4] **+ îndărăt.**

DINDĂRĂTUL prep. Dinapoia. – **De**[4] **+ îndărătul.**

DINEU, *dineuri,* s.n. Masă de seară (în special de gală). [PI. şi: *dinee*] – Din fr. **diner.**

DINGO s.m. invar. Specie de câine sălbatic din Australia *(Canis dingo).* – Din fr. **dingo.**

DINIOARE adv. (Reg.) Adineauri. [Pr.: *-ni-oa-*] – Lat. **de una hora.**

DINLĂUNTRU adv. v. **dinăuntru.**

DINOCERAS, *dinoceraşi,* s.m. Mamifer fosil asemănător cu rinocerul, cu caninii foarte dezvoltaţi. – Din fr. **dinocéras.**

DINOTERIU s.m. Mamifer fosil proboscidian de mărime uriaşă, cu doi fildeşi curbaţi în jos şi

fixaţi pe maxilarul inferior. – Din fr. **dinothérium.**

DINOZAUR, *dinozauri,* s.m. Reptilă fosilă uriaşă din ordinul dinozaurienilor. [Pr.: *-za-ur*] – Din fr. **dinosaure,** it. **dinosauro.**

DINOZAURIAN, *dinozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile de dimensiuni foarte mari, având unele caractere intermediare între reptile, păsări şi mamifere; (şi la sg.) animal din acest ordin. ** (Adjectival) *Reptilă dinozauriană.* [Pr.: *-za-u-ri-an*] – Din fr. **dinosauriens.**

DINSPRE prep. **1.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare al acţiunii) Din direcţia... **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) Cam spre..., aproximativ în momentul... *Dinspre seară*. **3.** (Introduce un complement indirect care arată originea, descendenţa) Din partea, după. *Văr dinspre tată*. – **De**[4] **+ înspre.**

DINTÂI adj. invar. (De obicei precedat de "cel") **1.** Primul dintr-o serie de lucruri, fiinţe, fenomene de acelaşi fel. * (Adverbial) În primul moment, (mai) întâi. **2.** Primul ca importanţă, ca valoare, ca rang etc. dintre mai mulţi. [Var.: (reg.) **dentâi** adj. invar.] – **De**[4] **+ întâi.**

DINTE, *dinţi,* s.m. **1.** Fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu un strat de smalţ, aşezate în cavitatea bucală a majorităţii vertebratelor şi servind de obicei pentru a rupe, a mesteca şi a fărâmiţa alimentele; p. *restr.* fiecare dintre organele osoase mici aşezate în partea din faţă a maxilarelor. ** *Dinte de lapte* = fiecare dintre dinţii care le cresc copiilor în primii ani ai vieţii şi care cad mai târziu, fiind înlocuiţi cu dinţii definitivi. ** Expr. *Soare cu dinţi* = soare pe timp geros, răcoros sau ploios. *A se ţine de ceva cu dinţii* = a nu ceda cu nici un preţ, a nu renunţa la ceva în ruptul capului. *Înarmat până în dinţi* = puternic înarmat. *A-i scoate (cuiva) şi dinţii din gură* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a sărăci (pe cineva) cu desăvârşire. *A-şi arăta dinţii* = a ameninţa; a se manifesta în mod nefavorabil. *Printre dinţi* = (în legătură cu verbe de declaraţie) neclar, nedesluşit (şi cu nemulţumire). *A avea un dinte împotriva* (sau *contra) cuiva* = a avea un motiv de nemulţumire, de supărare sau de duşmănie împotriva cuiva. ** Compuse: *dintele-dracului* = plantă erbacee cu flori albe, roşii-purpurii sau verzui aşezate în spice *(Polygonum hydropiper); (porumb) dinte-de-cal (*sau *dintele-calului)* = varietate de porumb cu boabe mari, late şi albicioase, cu un şănţuleţ la vârf. **2.** Fiecare dintre crestăturile, zimţii, proeminenţele (ascuţite şi regulate) de pe marginea unor unelte sau piese de maşină; fiecare dintre colţii pieptenelui, ai greblei, ai grapei etc. **3.** Înălţime stâncoasă, izolată, cu pereţii abrupţi; colţ. – lat. **dens, -ntis.**

DINTRE prep. **1.** (Introduce un atribut care arată locul ocupat de cineva sau de ceva între două sau mai multe obiecte) Care se află între..., în mijlocul... *Spaţiul dintre pat şi masă.* * (Introduce un complement care arată punctul de plecare) Din mijlocul... *Iese luna dintre nori.* **2.** (Introduce un atribut care arată detaşarea unui obiect din mijlocul mai multora de acelaşi fel) Printre, între, din. *Dintre sute de elevi.* **3.** (Introduce un atribut exprimând o corelaţie sau o alternanţă) Între. *Raportul dintre parte şi întreg.* **4.** (Introduce un atribut care indică răstimpul dintre două momente cunoscute) Situat între... *Momentul dintre noapte şi zi.* **5.** (Introduce un atribut care exprimă un raport de reciprocitate) Care există între... *S-au întărit legăturile dintre ei.* – **De**[4] *+* **între**.

DINTRU prep. (Mai ales înaintea lui "un", "al", "însul", "acest", "o dată", cu elidarea vocalei finale proprii) **1.** (Cu sens local) Din, dinspre. *Priveşte dintr-un colţ al sălii. ** Dintr-acolo* = din partea aceea. **2.** (Partitiv) Din. *Vorbeşte cu unii dintre noi.* * (Indicând apartenenţa) *Facem parte dintr-o lume nouă.* **3.** (Cu sens temporal; introduce un complement circumstanţial care indică momentul plecării) De la. *Pleacă dintr-o clipă într-alta.* * (Introduce un atribut care indică timpul desfăşurării unei acţiuni) Din, petrecut în... *Mi-a povestit o întâmplare dintr-o dimineaţă de vară*. **4.** (Introduce un complement care indică originea, provenienţa) Din. *Planta se dezvoltă dintr-o sământă*. **5.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) Din. *Şi-a făcut o scurtă dintr-un palton.* * (Introduce un complement indirect, care arată starea de la care se trece) *Se trezeşte dintr-un somn greu.* **6.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) Cu. *A nimerit dintr-un foc de puşcă*. ** Loc. adv. *Dintr-o dată* = cu o singură mişcare, pe neaşteptate; brusc, deodată. **7. (**Introduce un complement instrumental) Cu. *Are pensie şi trăieşte dintr-însa.* **8.** (Introduce un atribut care indică materia) Din. *Mănăstirea dintr-un Lemn.* **9.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) Din cauza. *S-a supărat dintr-o nimica toată*. – **De**[4] **+ întru.**

DINŢA, *dinţez,* vb. **I.** Tranz. A face dinţi **(2)** pe marginea unui obiect. – Din **dinţat (**derivat regresiv) sau din **dinte.**

DINŢAR, *dinţare,* s.n. **1.** Unealtă cu care se înclină dinţii ferăstrăului de o parte şi de alta a pânzei lui. **2.** Grătar în dreptul scocului morii. – **Dinte +** suf. *-ar*.

DINŢARE, *dinţări,* s.f. Acţiunea de *a dinţa* şi rezultatul ei. * (Concr.) Totalitatea dinţilor unui obiect. – **dinţa.**
DINŢAT, -Ă, *dinţaţi, -te,* adj. Cu dinţi; crestat sau tăiat în formă de dinţi; zimţat. -. **Dinte** + suf. *-at.*
DINŢĂRIT s.n. (Glumeţ) Bir pe care urma să-l plătească cineva celui pe care l-a ospătat, pentru osteneala acestuia de a mesteca cu dinţii. – **Dinte** + suf. *-ărit.* (după tc. *diş-parasi* "bani de dinţi").
DINŢĂTURĂ s.f. Parte dinţată a unui obiect. * Spec. Totalitatea zimţilor de pe marginea unei mărci poştale. – **Dinţa +** suf. *-ătură.*
DINŢIŞOR, *dinţişori,* s.m. Diminutiv al lui *dinte.* – **Dinte** + suf.*-işor.*
DINŢURĂ, *dinţuri,* s.f. Plantă erbacee cu flori roşii sau albe dispuse în spice, care creşte prin semănături sau ierburi (*Odontites rubra).* – **Dinte** + suf. *-ură.*
DIOCEZAN, -Ă adj. v. **diecezan.**
DIOCEZĂ s.f. v. **dieceză.**
DIOCHEA vb. I v. **deochea.**
DIOCHEAT, -Ă adj. v. **deocheat.**
DIOCHETURĂ s.f. v. **deochetură.**
DIOCHI s.n. v. **deochi**.
DIODĂ, *diode,* s.f. Element al unui circuit electric cu doi electrozi, care are o rezistenţă mică faţă de un sens de trecere a curentului electric şi foarte mare faţă de sensul opus; tub electronic care are doi electrozi (dintre care unul emite electroni). ** *Diodă tunel =* diodă de construcţie specială folosită ca amplificator şi generator de oscilaţii. *Diodă stabilizatoare de tensiune =* diodă folosită ca element de referinţă în stabilizatoarele de tensiune şi de curent. *Diodă (electro) luminescentă =* diodă cu proprietatea de a emite lumină atunci când este polarizată direct; led. [Pr.: *di-o-*] – Din fr. **diode.**
DIOIC, -Ă, *dioici, -ce,* adj. (Despre plante unisexuate) Care are florile mascule şi femele pe indivizi deosebiţi ai aceleiaşi specii. [Pr.*: di-o-ic*] – Din fr. **dioîque.**
DIONINĂ s.f. (Fam.) Medicament pe bază de morfină, folosit ca analgezic al tusei. [Pr.: *di-o-*] – Din fr. **dionine.**
DIONISIAC, -Ă, *dionisiaci, -ce,* adj. **1**. (În sintagma) *Sărbătorile* (sau *serbările) dionisiace* (şi substantivat, f. pl.) = serbări organizate în Grecia antică în cinstea zeului Dionysos. **2.** (În artă şi cultură) Care are o atitudine de extaz, de zbucium, plină de pasiuni. [Pr.: *di-o-ni-si-ac*] – Din fr. **dionysiaque.**
DIOPTRIC, -Ă, *dioptrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este în legătură cu refracţia luminii, care aparţine acestei refracţii. **2.** S.f. Parte a opticii care studiază fenomenele de refracţic a luminii. [Pr.: *di-op-*] – Din fr. **dioptrique.**
DIOPTRIE, *dioptrii,* s.f. Unitate de măsură a puterii unei lentile, având la bază puterea lentilei cu distanţa focală de un metru. [Pr.: *di-op-*] – Din fr. **dioptrie.**
DIOPTRU, *dioptre,* s.n. (Fiz.) **1.** Suprafaţă care separă două medii transparente cu indici de refracţie diferiţi. **2.** Dispozitiv sau instrument optic care determină linia de vizare spre un punct dat. [Pr.: *di-op-*] – Din fr. **dioptre.**
DIORAM s.n. v. **dioramă.**
DIORAMĂ, *diorame,* s.f. Tablou de mari dimensiuni (alcătuit din mai multe planuri), care, sub efectul unui joc de lumini (şi privit din întuneric), dă spectatorului impresia realităţii. * Reprezentare spaţială a unei porţiuni de peisaj, în care se expun, în muzee, animale împăiate, manechine etc., în scopul înfăţişării unui ecosistem. [Pr.*: di-o÷.* – Var.: (înv.) **diorám** s.n.] – Din fr. **diorama.**
DIORAMIC, -Ă, *dioramici, -ce,* adj. Care aparţine unei diorame, privitor la o dioramă. [Pr.: *di-o-*] – Din fr. **dioramique.**
DIORIE, *diorii,* s.f. (Grecism înv.) Termen de plată; scadenţă, soroc. [Pr.: *di-o-*] – Din ngr. **dioría.**
DIORIT, *diorite,* s.n. Rocă eruptivă grăunţoasă, cenuşie, folosită ca piatră de construcţie, la pavaje etc. [Pr.: *di-o-*] – Din fr. **diorite.**
DIOXID, *dioxizi,* s.m. (Chim.) Bioxid. – Din fr. **dioxyde,** engl. **dioxide.**
DIPETAL, -Ă, *dipetali, -e,* adj. (Despre corole) Care are două petale; (despre flori, plante) care are corola formată din două petale. – Din fr. **dipétale.**
DIPLEGIE, *diplegii,* s.f. Paralizie bilaterală. – Din fr. **diplégie.**
DIPLOCEFAL, -Ă, *diplocefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Făt monstruos) care este caracterizat prin existenţa a două capete unite. – Din fr. **diplocéphal.**
DIPLOCEFALIE, *diplocefalii,* s.f. (Med.) Monstruozitate caracterizată prin existenţa a două capete pe un trunchi. – Din fr. **diplocéphalie.**
DIPLOCOC, *diplococi,* s.m. Fiecare dintre asociaţiile de doi coci care produc o serie de boli

ca pneumonia, meningita etc. – Din fr. **diplocoque.**

DIPLODOC, *diplodoci,* s.m. Specie de reptilă dinozauriană fosilă, amfibie, erbivoră. – Din fr., lat. **diplodocus.**

DIPLOGRAF s.n. Maşină de scris care funcţionează simultan cu două feluri de caractere. – Din fr. **diplographe.**

DIPLOID, -Ă adj. (Biol.; despra celule organice sau organisme) Cu număr dublu de cromozomi. ** *Fază diploidă* = perioadă în dezvoltarea unor organisme în care numărul de cromozomi ai celulelor obişnuite este dublu în raport cu acela al celulelor sexuale. – Din fr. **diploîde.**

DIPLOIDIE s.f. (Biol.) Caracter al celulelor sau organismelor diploide. [Pr.: -*plo-i*-] – Din fr. **diploîde.**

DIPLOMAT[1]**, -Ă,** *diplomaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a obţinut o diplomă. – Din tr. **diplômé.**

DIPLOMAT[2]**, -Ă,** *diplomaţi, -te,* subst., adj. **I. 1.** S.m. şi f. Persoană oficială care are misiunea de a întreţine relaţii cu reprezentanţii oficiali ai altor state sau de a trata în numele statului său. **2.** S.m. şi f. Persoană care ştie cum să trateze o afacere, cum să se comporte într-o situaţie (pentru a-şi atinge scopurile). **3.** Adj. Care este abil, subtil, şiret în relaţiile sociale; care arată, trădează abilitate, subtilitate, şiretenie; diplomatic[2]. **II.** S.n. Prăjitură preparată dintr-o cremă aromată cu rom peste care se adaugă frişcă şi fructe zaharisite. – Din fr. **dipilomate.**

DIPLOMATIC[1]**, -Ă,** *diplomatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care cercetează diplomele şi documentele oficiale vechi şi le stabileşte autenticitatea. **2.** Adj. (Rar) Care aparţine diplomelor şi documentelor oficiale vechi, privitor la aceste diplome şi documente. – Din fr. **diplomatique,** lat. **diplomaticus.**

DIPLOMATIC[2]**, -Ă**, *diplomatici, -ce,* adj. Referitor la diplomaţie sau la diplomaţi[2], care aparţine diplomaţiei sau diplomaţilor[2]. * Care arată, trădează abilitate, subtilitate, şiretenie; diplomat[2], – Din fr. **diplomatique.**

DIPLOMAŢIE, *diplomaţii,* s.f. **1.** Activitate desfăşurată de un stat prin reprezentanţii săi diplomatici, în scopul realizării politicii externe preconizate. * Comportare abilă, subtilă, şireată. **2.** Carieră, profesiune de diplomat[2]. **3.** Totalitatea reprezentanţilor diplomatici constituiţi în corp. – Din fr. **diplomatie.**

DIPLOMĂ, *diplome,* s.f. **1.** Act oficial care certifică pregătirea profesională a unei persoane, un anumit titlu etc. **2.** Act eliberat unui participant la o expoziţie sau la un concurs, prin care se recunoaşte calitatea deosebită a lucrărilor expuse sau a rezultatelor obţinute de acesta. **3.** (În evul mediu) Act prin care se acorda cuiva un titlu de nobleţe, anumite privilegii etc. – Din fr. **diplôme,** lat. **diploma.**

DIPLOPIE, *diplopii,* s.f. Tulburare a vederii care constă în perceperea dublă a imaginii unui obiect. – Din fr. **diplopie.**

DIPNOI, *dipnoi,* s.m. (La pl.) Grup de peşti care respiră atât prin branhii cât şi prin plămâni; (şi la sg.) peşte din acest grup. ** (Adjectival) *Peşti dipnoi.* – Cf. fr. **dipnoé. dipnoîîques.**

DIPOD, -Ă adj. (Lit.: despre versuri) Care este format din două picioare metrice. – Din fr. **dipode.**

DIPODIE s.f. (Lit.) Vers format din două picioare metrice. – Din fr. **dipodie.**

DIPOL, *dipoli,* s.m. **1.** Circuit electric sau reţea electrică prevăzută cu două borne de acces pentru conectarea la o reţea exterioară. **2.** (În sintagma) *Dipol electric* = **a)** sistem de două sarcini electrice apropiate, egale şi de semn contrar; **b)** antenă de telecomunicaţii formată din două conductoare dispuse şi alimentate simetric. – Din germ. **Dipol**, fr. **dipôle.**

DIPOLAR, -Ă, *dipolari, -e,* adj. Care aparţine dipolilor, privitor la dipoli. – Din fr. **dipolaire.**

DIPSOMAN, -Ă, *dipsomani, -e,* s.m. şi f. (Med.) Bolnav de dipsomanie; alcoolic. – Din fr. **dipsomane.**

DIPSOMANIE, *dipsomanii,* s.f. (Med.) Nevoie patologică irezistibilă de a bea alcool; alcoolism cronic. – Din fr. **dipsomanie.**

DIPTER, *diptere,* s.n. **I.** (La pl.) Ordin de insecte cu o singură pereche de aripi şi cu aparatul bucal adaptat pentru supt sau pentru înţepat şi supt; (şi la sg.) insectă din acest ordin. * (Adjectival; despre insecte) Cu două aripi. **II**. Edificiu antic înconjurat cu două şiruri de coloane. ** (Adjectival) *Templu dipter.* [Var.: **diptéră** s.f.] – Din fr. **diptére**

DIPTERĂ s.f. v. **dipter.**

DIPTIC, *diptice,* s.n. Icoană sau tablou alcătuit din două plăci legate una de alta în aşa fel încât să se poată deschide şi închide ca o carte. * P. gener. Operă literară sau muzicală alcătuită din două părţi. [Acc. şi: *diptic*] – Din fr. **diptyque.**

DIRECLIE, *direclii,* s.f. Monedă de argint bătută în Spania, care a circulat în ţara noastră în vremea lui Caragea. – Din tc. **direkli** "cu stâlpi"

DIRECT, -Ă, *direcţi, -te,* adj., s.f., adv. **1.** Adj. Care duce la ţintă, de-a dreptul, fără ocol; drept. ** *În linie directă* = din tată în fiu, în linie dreaptă de rudenie. **2.** S.f. Lovitură dată de un boxer cu mâna întinsă drept înainte. **3.** Adv. De-a dreptul, fără ocol. **4.** Adj. Care se face, are loc fără intermediar sau fără ascunzişuri, făţiş; nemijlocit. ** *Vot direct* = vot exprimat prin participarea la urnă a fiecărui cetăţean. *Impozit direct* = impozit asupra venitului sau proprietăţii, perceput pe baza unor roluri nominale. *Complement direct* = complement care determină un verb tranzitiv. *Vorbire directă* sau *stil direct* = procedeu sintactic şi stilistic de redare fidelă a spuselor sau gândurilor cuiva. **5.** Adv. Fără intermediar, în mod nemijlocit; fără ascunzişuri, făţiş. ** Expr. *A fi* (sau *a face) direct răspunzător (de ceva)* = a răspunde (sau a face să răspundă) personal şi integral (de faptele sale). **6.** Adv. (În sintagma) *Mărimi direct proporţionale* = mărimi al căror raport este de asemenea natură încât creşterea sau scăderea uneia de un număr de ori provoacă creşterea sau scăderea celeilalte de acelaşi număr de ori. – Din fr. **direct,** lat. **directus.**

DIRECTIV, -Ă, *directivi, -e,* adj. **1.** (Rar) Care indică direcţia, privitor la direcţie. **2**. (Tehn.) Care are direcţie fixă. – Din fr. **directif.**

DIRECTIVĂ, *directive,* s.f. Instrucţiune generală dată de un organ superior organelor în subordine, cu scopul de a îndruma, a orienta sau a determina activitatea, atitudinea, conduita acestora. – Din fr. **directive.**

DIRECTIVITATE s.f. Proprietate a unui emiţător sau receptor de a radia, respectiv de a capta unde (acustice sau electromagnetice) preferenţial în sau din anumite direcţii. – Din fr. **directivité.**

DIRECTOR, -OARE, *directori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj. Care dirijează sau conduce ceva, care indică direcţia. ** *Roţi directoare* = roţile din faţă ale unui vehicul, cu ajutorul cărora se stabileşte direcţia de mers. *Plan director* = hartă sau plan al unei regiuni la scara de 1 / 20 000. *Linie directoare* = linie fixă pe care alunecă altă linie care, prin mişcarea ei în spaţiu, descrie o suprafaţă. * Fig. Care indică linia de conduită, care îndrumează (activitatea). **2.** S.f. Curbă pe care se sprijină generatoarele rectilinii ale unei suprafeţe riglate. **3.** S.n. (Elt.) Element constructiv al unei antene (**2**), folosit pentru mărirea directivităţii. – Din fr. **directeur,** lat. **director, -oris.**

DIRECTOR[2]**, -OARE,** *directori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care conduce o întreprindere, o instituţie, o publicaţie etc. sau un sector al acestora; funcţie deţinută de această persoană. – Din fr**. directeur,** lat**. director, -oris.**

DIRECTORAŞ, *directoraşi,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui director[2]. – **Director**[2] **+** suf. *-aş.*

DIRECTORAT, *directorate,* s.n. Funcţia de director[2]; perioadă cât cineva este director[2]. * (Concr.) Local unde este instalată o direcţie. – Din fr. **directorat.**

DIRECTORIAL, -Ă, *directoriali, -e,* adj. Al directorului[2], privitor la director[2]. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **directorial.**

DIRECŢIE, *direcţii,* s.f. **I. 1**. Orientare în spaţiu a unei fiinţe, a unui obiect, a unei acţiuni, a unui fenomen, a unei mişcări; sens în care se desfăşoară ceva. ** Loc. adv. *În toate direcţiile* = peste tot, pretutindeni. **2.** (Mat.) Proprietate comună a tuturor dreptelor paralele cu o dreaptă fixă dată. **II. 1.** Acţiunea de a conduce, de a dirija (o instituţie, o întreprindere ete.); conducere. **2.** Post, funcţie de director[2]; *p. ext.* durata acestei funcţii. **3.** Organ de conducere a unei întreprinderi, instituţii, organizaţii etc. *** Direcţie de scenă* = regie. * Subdiviziune în sistemul de organizare a unui minister, a unui organ central etc., care conduce o anumită ramură de activitatea instituţiei respective. **4.** Biroul directorului[2]. **III.** Ansamblul organelor folosite pentru conducerea unui vehicul (automobil, tractor etc.). * (Şi în sintagma "bară de direcţie") Bară de oţel articulată la ambele capete de roţile unui vehicul şi care serveşte la orientarea roţilor într-o anumită direcţie. [Var.: **direcţiúne** s.f.] – Din fr. **direction,** lat. **directio, -onis.**

DIRECŢIONA, *direcţionez,* vb. **I.** Tranz. A orienta, a îndruma într-un anumit sens. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **directionner.**

DIRECŢIONAL, Ă*, direcţionali, -e,* adj. Care arată direcţia; care emite într-o singură direcţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **directionnel.**

DIRECŢIONARE, *direcţionări,* s.f. Acţiunea de *a direcţiona.* [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **direcţiona.**

DIRECŢIONAT, -Ă, *direcţionaţi, -te*, adj. Care a fost orientat într-un anumit sens. – V. **directiona.**

DIRECŢIUNE s.f. v. **direcţie.**

DIREGĂTOR s.m. v. **dregător.**

DIREGĂTORIE s.f. v. **dregătorie.**

DIREGE vb. III v. **drege.**
DIREPT, -EAPTĂ adj. v. **drept.**
DIRES[1] s.n. v. **dres**[1]**.**
DIRES[2]**, -EASĂ** adj. v. **dres**[2]**.**
DIRHAM, *dirhami,* s.m. Unitate monetară principală din Maroc. – Din fr. **dirham.**
DIRIGENŢIE, *dirigenţii,* s.f. Îndrumare şi supraveghere a unei clase de elevi de către un diriginte; oră de clasă la care are loc în mod special această îndrumare. – **Diriginte +** suf. *-ie*.
DIRIGINTE, -Ă, *diriginţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Profesor însărcinat cu dirigenţia unei clase de elevi. **2.** (În trecut) Director al unei şcoli primare rurale. **3**. Şef al unui oficiu poştal sau vamal. **4.** P. restr. Responsabil al unei farmacii. – După fr. **dirigeant.**
DIRIGUI, *diriguiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A conduce, a dirija. – Din lat. **dirigere** (după *cârmui).*
DIRIGUITOR, -OARE, *diriguitori, -oare,* adj. (Rar; şi substantivat) Care conduce, călăuzeşte, dirijează; conducător. [Pr.: *-gu-i-*] – **Dirigui** + suf. *-tor.*
DIRIJA, *dirijez,* vb. **I.** Tranz. A conduce, a îndruma o instituţie, o organizaţie, o activitate etc. * Spec. A conduce o orchestră, un cor (în calitate de dirijor). – Din fr. **diriger.**
DIRIJABIL, -Ă, *dirijabili, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Aerostat de formă cilindrică, cu secţiune circulară sau ovală şi cu extremităţile alungite, prevăzut cu o nacelă pentru călători şi cu mijloace proprii dc propulsie şi de mişcare în orice direcţie. **2.** Adj. Care poate fi dirijat. – Din fr. **dirigeable** (după *dirija).*
DIRIJARE, *dirijări,* s.f. Acţiunea de *a dirija;* conducere, îndrumare. – V. **dirija.**
DIRlJAT, -Ă, *dirijaţi, -te,* adj. Care a primit o anumită direcţie sau orientare; condus, îndrumat (de altul). – V. **dirija.**
DIRIJISM s.n. Concepţie economică care susţine intervenţia largă a statului în ansamblul vieţii economice. – Din fr. **dirigisme.**
DIRIJOR, -OARE, *dirijori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care conduce o orchestră sau un cor. – **Dirija** + suf. *-or.*
DIRIJORAL, -Ă, *dirijorali, -e,* adj. Care aparţine dirijorului, specific sau necesar dirijorului. – **Dirijor** + suf. *-al.*
DIRT-TRACK s.n. Cursă motociclistă care are loc pe o pistă cu zgură (şi adesea cu obstacole). [Pr.: *dărt-trec*] – Cuv. engl.
DIS- v. **des**[1]**÷.**
DISAMARĂ, *disamare,* s.f. Fruct uscat care rezultă din gruparea a două samare. – Din fr. **disamare.**
DISARTRIE, *disartrii,* s.f. (Med.) Articulare defectuoasă a cuvintelor. – Din fr. **dysarthrie.**
DISC[1]**,** *discuri,* s.n. **1.** Placă circulară şi plată de o anumită greutate, pe care o aruncă atleţii discoboli la distanţă. * Probă de atletism care se practică cu acest obiect. **2.** Orice obiect de formă circulară şi plată. ** *Plug cu disc* = plug cu tracţiune mecanică, având în loc de brăzdar şi de cormană o parte tăietoare circulară şi plată, care taie şi răstoarnă brazda. (Fiz.) *Discul lui Newton* = placă circulară împărţită în şapte sectoare colorate, reproducând culorile spectrului solar şi care, prin rotire rapidă, apare albă sau gri, demonstrând sinteza luminii albe. **3.** Semnal mobil de formă circulară care indică unui tren reducerea vitezei. **4.** Placă circulară care serveşte la înregistrarea şi reproducerea vocii, a sunetelor etc. cu ajutorul unui aparat special. *Disc de frecvenţă* = disc[1] (4) cu înregistrări speciale, folosit la verificarea şi măsurarea caracteristicilor de redare ale pick-up-urilor. * Muzică înregistrată pe un disc[1] **(4). 5.** (În sintagmele) *Disc intervertebral* = cartilaj fibros şi elastic aşezat între două vertebre alăturate şi servind la solidarizarea lor. *Hernie de disc* = hernie a unui disc intervertebral. – Din fr. **disque,** lat. **discus.**
DISC[2]**,** *discuri,* s.n. Taler (circular) de metal (preţios) pe care se strâng în biserică, de la credincioşi, bani pentru nevoile cultului sau pe care se pune agneţul (la oficierea căsătoriilor). – Din sl. **disk(os)ŭ.**
DISCERNĂMÂNT s.n. Facultatea de a discerne, de a pătrunde, de a judeca şi a aprecia lucrurile la justa lor valoare. – Din fr. **discernement.**
DISCERNE, *discérn,* vb. III. Tranz. A deosebi, a distinge lucrurile unele de altele; a judeca limpede, cu pătrundere şi cu precizie. – Din fr. **discerner,** lat. **discernere.**
DISCERNERE s.f. Acţiunea de *a discerne.* – V. **discerne.**
DISCHINEZIE, *dischinezii,* s.f. Greutate în mişcări a unei persoane sau la mişcarea unui organ. ** *Dischinezie biliară* = încetinire a secreţiei biliare. – Din fr. **dyscinésie.**
DISCIPLNA, *disciplinez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) obişnui cu spiritul de disciplină, de ordine. – Din fr. **discipliner.**

DISCIPLINABIL, -Ă, *disciplinabili, -e,* adj. Care poate fi disciplinat. – **Disciplina** + suf. *-bil.*
DISCIPLINAR, -Ă*, disciplinari, -e*, adj. (Adesea adverbial) Conform cu disciplina, privitor la disciplină, urmărind disciplina sau disciplinarea. *** Pedeapsă* (sau *sancţiune) disciplinară =* sancţiune care se aplică unei persoane pentru încălcarea regulilor de disciplină a muncii din instituţia sau organizaţia în care activează. *Pe cale disciplinară =* prin pedeapsă disciplinară. – Din fr. **disciplinaire.**
DISCIPLINARE, *disciplinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) disciplina.* – V. **disciplina.**
DISCIPLINAT, -Ă, *disciplinaţi, -te,* adj. Care se supune din proprie iniţiativă disciplinei şi ordinii, care manifestă spirit de disciplină. – V. **discipline.** Cf. fr. **discipliné**.
DISCIPLINĂ, (2) *discipline,* s.f. **1**. Totalitatea regulilor de comportare şi de ordine obligatorii pentru membrii unei colectivităţi. * Ordine; spirit de ordine, deprindere cu o ordine strictă. **2.** Ramură a unei ştiinţe; *p. gener.* ştiinţă. – Din fr. **discipline,** lat. **disciplina.**
DISCIPOL, *discipoli,* s.m. Persoană care trăieşte în preajma unui maestru, primind învăţăturile lui şi adesea continuându-le şi dezvoltându-le. * Persoană care adoptă, urmează şi continuă doctrina, învăţătura, principiile cuiva. [Var.: **discípul** s.m.] – Din lat. **discipulus.** Cf. fr. **disciple**.
DISCIPUL s.m. v. **discipol.**
DISC-JOCKEY s.m. invar. Prezentator într-o discotecă, la radio etc. de muzică uşoară şi de dans înregistrată. [Pr.: *-gióchei*] – Cuv. am.
DISCO adj. invar. (Despre muzică) De factură modernă; după care se dansează în discoteci. – Din engl., fr. **disco.**
DISCOBOL, -Ă, *discoboli, -e,* s.m. şi f. Atlet aruncător de disc[1]. – Din fr. **discobole,** lat. **discobolus.**
DISCOFIL, -Ă, *discofili, -e,* s.m. şi f. Amator de muzică înregistrată pe discuri; colecţionar de discuri. – Din fr. **discophile.**
DISCOFILIE s.f. Pasiune de a colecţiona discuri[1] **(4). –** Din fr. **discophoilie.**
DISCOGRAFIC, -Ă, *discografici, -ce,* adj. **1.** De disc[1] **(4). 2.** De discografie **(1). –** Din fr. **discographique.**
DISCOGRAFIE, *discografii,* s.f. **1.** Totalitatea discurilor[1] **(4)** înregistrate de un cântăreţ, de o formaţie etc. **2.** (Med.) Radiografie a unui disc intervertebral. – Din fr. **discographie,** engl. **discography.**
DISCOIDAL, -Ă, *discoidali, -e*, adj. Care este în formă de disc[1], cu aspect de disc[1]. [Pr.: *-co-i-*] – Din fr. **discoîdal.**
DISCONFORT s.n. Lipsă de confort. * Stare neplăcută de nesiguranţă, de insatisfacţie. – Din engl. **discomfort.**
DISCONTINUITATE, *discontinuităţi,* s.f. Lipsă de continuitate între mai multe elemente care se succedă în timp sau în spaţiu; intermitenţă. * (Mat., Fiz.) Variaţie bruscă şi în salturi a valorii unei mărimi; trecere de la o valoare la alta, îndepărtată de ea, a unei mărimi. [Pr.: *-nu-i-*] – Din fr. **discontinuité.**
DISCONTINUU, -UĂ, *discontinui, -ue,* adj. Care este lipsit de continuitate; intermitent. [Pr.: *-nu-u*] – Din fr. **discontinu,** lat. **discontinuus.**
DISCOPATIE s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile discurilor intervertebrale. – Din fr. **discopathie.**
DISCORDA, pers. 3 *discordează,* vb. **I**. **1.** Intranz. A fi în discordanţă, a nu concorda, a nu se potrivi. **2.** Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A se dezacorda. – Din fr. **discorder,** lat. **discordare.**
DISCORDANT, -Ă, *discordanţi, -te,* adj. Nepotrivit, distonant, nearmonios, strident. ** *Straturi discordante* = straturi ale scoarţei pământului ale căror suprafeţe de stratificaţie nu sunt paralele între ele. – Din fr. **discordant.**
DISCORDANŢĂ, *discordanţe,* s.f. Nepotrivire flagrantă între două sau mai multe elemente, fenomene etc.; distonanţă, dezacord. * (Geol.) Poziţia unor straturi discordante. – Din fr. **discordance.**
DISCORDARE, *discordări,* s.f. Acţiunea de *a (se) discorda* şi rezultatul ei. – V. **discorda.**
DISCORDAT, -Ă, *discordaţi, -te*, adj. **1.** (Despre instrumente muzicale cu coarde) Dezacordat. * (Despre arcuri) Care nu este întins sau încordat suficient. **2**. Fig. (Rar: despre oameni) Indispus, posomorât. – V. **discorda.**
DISCORDIE, *discordii,* s.f. Neînţelegere, dezbinare între oameni, colectivităţi etc.; disensiune, dezacord; *p. ext.* ceartă, vrajbă; duşmănie. – Din lat., it. **discordia.** Cf. fr. **discorde.**
DISCOTECĂ, *discoteci,* s.f. **1.** Colecţie de discuri [1] **(4);** *p. ext.* mobilă cu rafturi în care se păstrează astfel de colecţii; încăpere special dotată pentru păstrarea şi audierea discurilor[1]. **2.** Local în care se ascultă muzică modernă înregistrată şi se dansează. – Din

fr. **discothéque.**

DISCRAZIC, -Ă, *discrazici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de discrazie. – Din fr. **dyscrasique.**

DISCRAZIE, *discrazii,* s.f. Stare generală morbidă care nu are o cauză bine definită. – Din fr. **dyscrasie.**

DISCREDIT s.n. (Rar) Pierdere sau micşorare a prestigiului, a consideraţiei, a influenţei, a încrederii de care se bucură cineva sau ceva. – Din fr. **discrédit.**

DISCREDITA, *discreditez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde creditul, consideraţia, încrederea altora; a (se) compromite. – Din fr. **discréditer.**

DISCREDITARE s.f. Faptul de *a (se) discredita;* compromitere. – V. **discredita.**

DISCREDITAT, -Ă, *discreditaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut creditul, consideraţia, bunul renume; compromis. – V. **discredita.**

DISCREPANT, -Ă, *discrepanţi, -te,* adj. Care arată o nepotrivire flagrantă, un dezacord evident; o mare deosebire. – Din it. **discrepante.**

DISCREPANŢĂ, *discrepanţe,* s.f. Nepotrivire sau deosebire flagrantă între două lucruri, două aspecte, două fenomene etc. – Din it. **discrepanza,** lat. **discrepantia.**

DISCRET, -Ă, *discreţi, -te,* adj. **I. 1.** (Despre oameni) Care ştie să.păstreze o taină ce i s-a încredinţat; care este rezervat, reţinut în vorbe şi în acţiuni. * (Despre acţiuni, manifestări ale oamenilor) Caracteristic omului discret **(1).** * (Adverbial) Fără a atrage atenţia. **2.** Fig. (Despre obiecte) Care nu atrage atenţia, nu şochează. **II. 1.** (Mat.; despre mărimi) Format din unităţi distincte, obţinute numai prin salturi unitare. **2.** (Fiz.: despre semnale) A cărui mărime este reprezentată printr-un număr finit de valori. – Din fr. **discret.**

DISCREŢIE s.f. **1.** Calitatea de a păstra o taină încredinţată. ** Expr. *A păstra discreţia* = a nu răspândi o ştire, a nu divulga un secret încredinţat. * Rezervă în atitudine, reţinere în vorbe şi în fapte. **2.** Fig. Calitatea de a nu atrage atenţia, de a nu şoca (prin aspect). **3.** (Fam.; în loc. adv. şi expr.) *La discreţie* = cât pofteşti, cât vrei, fără nici o restricţie, din belşug. *A fi* (sau *a ajunge, a rămâne, a pune, a lăsa) la discreţia cuiva* = a fi (sau a ajunge etc.) la bunul plac, la dispoziţia cuiva, supus puterii abuzive, capriciilor cuiva. [Var.: (înv.) **discreţiúne** s.f.] – Din fr. **discrétion,** lat. **discretio.-onis.**

DISCREŢIONAR, -Ă, *discreţionari, -e,* adj. (Despre puteri, prerogative, acte etc.) Care acţionează, se exercită aşa cum consideră cineva, fără a fi prevăzut şi îngăduit de lege; care are prin lege întreaga libertate de acţiune. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **discrétionnaire.**

DISCREŢIUNE s.f. v. **discreţie.**

DISCRIMINA, *discriminez,* vb. **I.** Tranz. (Rar) A separa, a face deosebire, a face distincţie, a distinge. – Din lat., it. **discriminare,** fr. **discriminer.**

DISCRIMINANT, -Ă, *discriminanţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Rar) Discriminatoriu. **2.** S.m. Expresie matematică formată din coeficienţii unei ecuaţii de gradul doi. – Din fr. **discriminant.**

DISCRIMINARE, *discriminări,* s.f. Acţiunea de *a discrimina* şi rezultatul ei. **1.** Deosebire, distingere efectuată între mai multe elemente. **2.** Politică prin care un stat sau o categorie de cetăţeni ai unui stat sunt lipsiţi de anumite drepturi pe baza unor considerente neîntemeiate. *** Discriminare rasială* = segregaţie. – După fr. **discrimination,** lat. **discriminatio, -onis.**

DISCRIMINATORIU, -IE, *discriminatorii,* adj. Care face sau creează o discriminare; discriminant. – Din lat. **discriminator, -oris,** fr. **discriminatoire.**

DISCROMATOP, -Ă, *discromatopi, -e,* s.m. şi f. (Med.) Suferind de discromatopsie. – Din fr. **dyschromatope.**

DISCROMATOPSIC, -Ă, *discromatopsici, -ce,* adj. (Med.) De discromatopsie. – Din fr. **dyschromatopsie.**

DISCROMATOPSIE s.f. (Med.) Incapacitate de a distinge culorile. – Din fr. **dyschromatopsie.**

DISCROMIE, *discromii,* s.f. (Med.) Tulburare de durată în pigmentarea pielii. – Din fr. **dyschromie.**

DISCUI, *discuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra pământul (pentru mărunţirea bulgărilor, afânare, distrugerea buruienilor etc.) cu ajutorul discuitorului, al plugului cu disc[1] etc. – **Disc**[1] + suf. -*ui.*

DISCUIRE, *discuiri,* s.f. Acţiunea de *a discui.* – V. **discui.**

DISCUITOR, *discuitoare,* s.n. Unealtă agricolă formată dintr-o grapă cu discuri [1], folosită la discuire. [Pr.: -*cu-i*-] – **Discui +** suf. -*tor.*

DISCULPA, *discúlp,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) dezvinovăţi. * Tranz. A recunoaşte că un acuzat nu este vinovat (şi a-l scoate din cauză). – Din fr. **disculper.**

DISCULPARE, *disculpări,* s.f. Acţiunea de *a (se) disculpa;* dezvinovăţire. – V. **disculpa.**

DISCURS, *discursuri,* s.n. Expunere făcută în faţa unei adunări; cuvântare. (Franţuzism înv.) Tratare în scris a unui subiect de natură ştiinţifică sau literară. – Din fr. **discours,** lat. **discursus.**

DISCURSIV, -Ă, *discursivi, -e,* adj. **1**. Care deduce prin raţionament o idee din alta, care ajunge la o concluzie trecând prin mai multe etape sau operaţii preliminare. **2.** (Despre memorie) Care se dispersează, se împrăştie. **3.** Care nu se supune unei continuităţi riguroase. – Din fr. **discursif,** lat. **discursivus.**

DISCURSIVITATE s.f. Caracterul discursiv (**1)** al unei idei, fraze, expuneri etc.; însuşirea unei expuneri de a fi clară, explicită, de a se întemeia pe raţionament. – **Discursiv** + suf. *-itate.*

DISCUTA, *discut,* vb. **I. 1.** Intranz. A vorbi, a sta de vorbă cu cineva despre ceva; a conversa. **2.** Tranz. A analiza, a examina o lucrare, un proiect, o lege etc. în cadrul unui grup sau al unui colectiv de muncă: – Din fr. **discuter.**

DISCUTABIL, -Ă, *discutabili, -e,* adj. Care poate fi discutat; neconvingător, îndoielnic. – Din fr. **discutable.**

DISCUTARE s.f. Faptul de *a discuta.* – V. **discuta.**

DISCUŢIE, *discuţii,* s.f. **1.** Schimb de păreri, de vederi; convorbire, conversaţie. * Conversaţie animată în contradictoriu; controversă, dispută; ceartă. ** Loc. adv. *Fără discuţie* = fără îndoială; neîndoios, indiscutabil. ** Expr. *Nu (mai) încape discuţie* = desigur. **2.** Cercetare, analiză, examinare, dezbatere minuţioasă a unei probleme, făcută de obicei în cadrul unui colectiv organizat. [Var.: **discuţiúne** s.f.] – Din fr. **discussion.**

DISCUŢIUNE s.f. v. **discuţie.**

DIS-DE-DIMINEAŢĂ adv. Foarte de dimineaţă; în zorii zilei. [Var.: (pop.) **des-de-dimineáţă, des-dimineáţă** adv.] – **Dis-+ de**[4] **+ dimineaţă.**

DISEARĂ adv. v. **deseară.**

DISECA, *diséc,* vb. **I.** Tranz. A efectua o disecţie. * Fig. A analiza ceva în mod minuţios pentru a scoate în evidenţă caracteristici sau aspecte ascunse, necunoscute. – Din fr. **disséquer,** lat. **dissecare.**

DISECARE, *disecări,* s.f. Acţiunea de *a diseca* şi rezultatul ei; disecţie. – V. **diseca.**

DISECŢIE, *disecţii,* s.f. Deschidere a unui organism, urmată de separarea şi analizarea metodică a componentelor lui, prin mijloace chirurgicale; disecare. – Din fr. **dissection,** lat. **dissectio.**

DISEMINA, *diseminez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) împrăştia (în toate părţile), a (se) risipi. – Din **diseminare** (derivat regresiv).

DISEMINARE, *diseminări,* s.f. Împrăştiere, răspândire (în toate părţile). * Spec. Răspândire pe cale naturală a seminţelor, fructelor, polenului etc. în momentul maturizării lor. * Răspândire în organismul unei fiinţe a agenţilor unei boli. – După fr. **dissémination.**

DISEMINAT, -Ă, *diseminaţi, -te,* adj. (Livr.) Răspândit; împrăştiat (în toate părţile), risipit. – V. **disemina.**

DISENSIUNE, *densiuni,* s.f. Neînţelegere sau ceartă cauzată de nepotrivirea de interese, de păreri etc. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **dissension,** lat. **dissensio, -onis.**

DISEPAL, -Ă, *disepali, -e,* adj. (Despre caliciu) Care are două sepale; (despre flori, plante) care are caliciul format din două sepale. – Din fr. **disépale.**

DISERTA, *disertez,* vb. **I.** Intranz. (Rar) A ţine o disertaţie. – Din **fr. disserter.**

DISERTAŢIE, *disertaţii,* s.f. Expunere în care se tratează o problemă în mod ştiinţific şi amănunţit. * Spec. (ieşit din uz) Lucrare ştiinţifică susţinută în public de autor, pentru dobândirea unui grad ştiinţific. [Var.: **dizertáţie** s.f.] – Din fr. **dissertation,** lat. **dissertatio.** Cf. rus. **disertaţiia**.

DISFAGIE, *disfagii,* s.f. (Med.) Dificultate în înghiţirea alimentelor. – Din fr. **dysphagie.**

DISFAZIE s.f. (Med.) Afazie. – Din fr. **dysphasie.**

DISFONIE, *disfonii,* s.f. (Med.) Alternare a vocii datorită unor leziuni ale coardelor vocale, ale nervilor laringieni sau ale unor centri nervoşi superiori. – Din fr. **dysphonie.**

DISFORIE s.f. (Med.) Tulburare a dispoziţiei **(3)** manifestată printr-o stare (penibilă) de tristeţe şi frică, însoţită uneori de iritabilitate extremă şi de agresivitate. – Din fr. **dysphorie.**

DISFUNCŢIE, *disfuncţii,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare a funcţiei unui organ, aparat sau sistem. **2.** (Tehn.) Reducere a adaptării sau integrării unui subsistem la sistemul din care face parte. – Din germ. **Disfunktion,** it. **disfunzione.**

DISGRAFIE s.f. (Med.) Perturbare patologică a scrisului, care se deformează devenind neciteţ. – Din fr. **dysgraphie.**

DISGRAVIDIE s.f. Tulburare patologică ce apare în cursul gravidităţii. – **Dis-+ gravidă +** suf. *-ie.*

DISIDENT, -Ă, *disidenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care are păreri sau opinii deosebite faţă de colectivitatea, organizaţia etc. din care face parte. ** (Adjectival) *Grup disident.* [Var.: **dizidént, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **dissident,** lat. **dissidens, -ntis.**
DISIDENŢĂ, *disidenţe,* s.f. Atitudine, manifestare de disident. * (Concr.) Grup de persoane cu opinii diferite de acelea ale majorităţii; sciziune formată prin acţiunea unui astfel de grup. [Var.: **dizidénţă** s.f.] – Din fr. **dissidence,** lat. **dissidentia.**
DISIMETRIE, *disimetrii,* s.f. Lipsă de simetrie; asimetrie. – Din fr. **dissymétrie.**
DISIMILA, pers. 3 *disimilează,* vb. **I.** Refl. (Despre sunetele vorbirii) A suferi o disimilaţie. – Din fr. **dissimiler.**
DISIMILARE, *disimilări,* s.f. (Fon.) Faptul de a *se disimila;* disimilaţie. – V. **disimila.**
DISIMILAŢIE, *disimilaţii,* s.f. (Fon.) Modificare sau dispariţie a unui sunet dintr-un cuvânt sub influenţa altui sunet, identic sau asemănător (din acel cuvânt); disimilare. – Din fr. **dissimilation.**
DISIMILITUDINE s.f. (Rar) Lipsă de asemănare; deosebire. – Din fr. **dissimilitude,** lat. **dissimilitudo.**
DISIMULA, *disimulez,* vb. **I.** Tranz. A ascunde adevărata faţă a unui lucru, a unei situaţii etc. (dându-i o aparenţă înşelătoare); a camufla, a masca. – Din fr. **dissimuler,** lat. **dissimulare**
DISIMULARE, *disimulări,* s.f. Acţiunea de *a disimula* şi rezultatul ei; camuflare, mascare. – V. **disimula.**
DISIMULAT, -Ă, *disimulaţi, -te,* adj. Care ascunde (sub un aspect înşelător) adevărata înfăţişare a lucrurilor, a situaţiei etc. * (Despre oameni şi firea lor) Închis, ascuns; fals, ipocrit. – V. **disimula.**
DISIMIJLATOR, -OARE, *disimulatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care disimulează. – Din fr. **dissimulateur.**
DISIMULAŢIE, *disimulaţii,* s.f. (Rar) Disimulare. – Din fr. **dissimulation.**
DISIPA, pers. 3 *disipează*, vb. **I.** Tranz. şi refl. (Tehn.) A risipi, a pierde energia sau a o elimina sub formă de căldură. – Din fr. **dissiper.**
DISIPARE, *disipări,* s.f. Acţiunea de *a disipa* şi rezultatul ei. – V. **disipa.**
DISIPATIV, -Ă, *disipativi, -e,* adj. (Tehn.; despre corpuri, sisteme tehnice, instalaţii) Care disipează energie·sau căldură. – Din fr. **dissipatif.**
DISIPATOR, *disipatoare,* s.n. (Tehn.) Corp, sistem tehnic sau instalaţie care disipează energie sau căldură. – Din fr. **dissipateur.**
DISJUNCT, -Ă, *disjuncţi, -te,* adj. (Rar) Disjunctiv. ** (Mat.) *Mulţimi disjuncte =* mulţimi care nu au nici un element comun. – Din lat. **disjunctus.** Cf. fr. **disjoint.**
DISJUNCTIV, -Ă, *disjunctivi, -e,* adj. Care separă, care deosebeşte, care exclude; disjunct. *** Propoziţie disjunctivă =* propoziţie coordonată care se află într-un raport de excludere cu coordonata ei. *Conjuncţie disjunctivă =* conjuncţie care leagă propoziţii sau părţi de propoziţie disjunctive. *Judecată disjunctivă =* judecată care enunţă incompatibilitatea între diverse predicate ce pot fi atribuite unuia şi aceluiaşi subiect. – Din fr. **disjonctif,** lat. **disjunctivus.**
DISJUNCTOR, *disjunctoare,* s.n. Întrerupător acţionat automat sau prin comandă voită, care serveşte la protejarea circuitului de variaţiile anormale ale intensităţii sau tensiunii electrice. – Din fr. **disjoncteur.**
DISJUNCŢIE, *disjuncţii,* s.f. Relaţie logică între două enunţuri care de obicei se exclud reciproc; functor logic exprimat prin termenii disjunctivi "sau", "ori" şi "fie". – Din fr. **disjonction.**
DISJUNGE, *disjung,* vb. III. Tranz. (Jur.) A despărţi două litigii care fuseseră unite, spre a le cerceta şi soluţiona în mod separat. * P. gener. A separa o chestiune de alta (aparţinând aceluiaşi ansamblu). – Din lat. **disjungere.**
DISJUNGERE, *disjungeri,* s.f. Acţiunea de *a disjunge.* – V. **disjunge.**
DISLALIE s.f. (Med.) Greutate în pronunţarea cuvintelor. – Din fr. **dyslalie.**
DISLEXIC, -Ă, *dislexici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de dislexie. – Din fr. **dyslexique.**
DISLEXIE, *dislexii,* s.f. (Med.) Tulburare la citit manifestată prin modificarea cuvintelor, prin greşeli de lectură etc. – Din fr. **dyslexie.**
DISLOCA, *dislóc,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) mişca din locul unde se afla, a (se) deplasa, a (se) desprinde (din întregul din care face parte). * Refl. (Despre straturi geologice) A-şi modifica poziţia iniţială (orizontală). * Tranz. şi refl. (Med.) A (se) deplasa (un os sau un membru) din articulaţii. * Tranz. A deplasa trupele dintr-un loc în altul, a le schimba dintr-o garnizoană în alta. * Tranz. A separa doi termeni ai unui grup sintactic prin introducerea între ei a unui cuvânt sau a mai multor cuvinte. – Din fr. **disloquer,** lat. **dislocare.**

DISLOCARE, *dislocări,* s.f. Acţiunea de *a (se) disloca* şi rezultatul ei; dislocaţie. – V. **disloca.**
DISLOCAT, -Ă, *dislocaţi, -te,* adj. Care a fost mişcat, deplasat, desprins din locul în care se afla. – V. **disloca.**
DISLOCAŢIE, *dislocaţii,* s.f. (Rar) Dislocare. – Din fr. **dislocation.**
DISMENOREE s.f. Menstruaţie însoţită de dureri: – Din fr. **dysménorrhée.**
DISMENOREIC, -Ă, *dismenoreici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de dismenoree. [Pr *: -re-ic*] – Din fr. **dysménorhéique.**
DISMNEZIE, *dismnezii,* s.f. (Med.) Slăbire a memoriei. – Din fr. **dysmnésie.**
DISOCIA, *disociez,* vb. **I.** Tranz. **1.** (Chim.) A scinda în mod reversibil o moleculă în molecule mai simple sau în ioni; a descompune temporar şi reversibil o combinaţie. ** Refl. *Atomii se disociază.* **2.** A despărţi, a separa, a delimita între ele noţiuni, probleme, idei care formează de obicei un ansamblu unic. [Pr.: -*ci-a*] – Din fr. **dissocier,** lat. **dissociare.**
DISOCIABIL, -Ă, *disociabili, -e,* adj. Care poate fi disociat. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **dissociable.**
DISOCIABILITATE s.f. Însuşirea de a fi disociabil. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **dissociabilité.**
DISOCIATIV, -Ă, *disociativi, -e,* adj. Care disociază. [Pr.: -*ci-a*-] – **Disocia(t)** + suf. -*iv.*
DISOCIŢIE, *disociaţii,* s.f. Disociere. * Rezultatul unei disocieri. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **dissociation,** lat. **dissociatio.**
DISOCIERE, *disocieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) disocia* şi rezultatul ei; disociaţie. [Pr.: -*ci-e*-] – V. **disocia.**
DISOLUT, -Ă, *disoluţi, -te,* adj. (Livr.) Corupt, decăzut. – Din fr. **dissolu,** lat. **dissolutus.**
DISOLUTIV, -Ă, *disolutivi, -e,* adj. (Franţuzism) Care descompune, dezagregă sau degradează. – Din fr. **dissolutif.**
DISOLUŢIE, *disoluţii,* s.f. (Franţuzism) Descompunere, dezagregare; decădere, degradare. – Din fr. **dissolution.**
DISONANT, -Ă, *disonanţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care sună neplăcut, care reprezintă o disonanţă. – Din fr. **dissonant.**
DISONANŢĂ, *disonanţe,* s.f. (Muz.) Lipsă de consonanţă, de armonie între sunete; asociere de sunete de înălţimi diferite. * Asociere nearmonioasă de silabe sau de cuvinte; cacofonie. * P. gener. Lipsă de armonie. – Din fr. **dissonance,** lat. **dissonantia.**
DISPARAT, -Ă, *disparaţi, -te,* adj. Lipsit de legătură, de armonie, de simetrie. – Din fr. **disparate,** lat. **disparatus.**
DISPARE vb. III v. **dispărea.**
DISPARENT, -Ă, *disparenţi, -te,* adj. Care este pe cale să dispară. – **Dispărea +** suf. -*ent* (după *apărea – aparent).*
DISPARITATE s.f. (Livr.) Lipsă de legătură, de armonie, de potrivire între elemente. – Din fr. **disparité.**
DISPARIŢIE, *dispariţii,* s.f. Faptul de a nu mai (putea) fi văzut sau găsit; faptul de a înceta să mai existe, să mai trăiască. ** Loc. vb. *A fi pe cale* (sau *în curs) de dispariţie* = a fi pe punctul de a dispărea. – Din fr. **disparition.**
DISPĂRFA, *dispár,* vb. II. Intranz. **1.** A se face nevăzut, a ieşi din câmpul vizual, a nu mai putea fi văzut (deşi continuă să existe), a pieri (dinaintea ochilor). * A se pierde fără urmă, a nu mai putea fi găsit. **2.** A înceta să mai existe; a se stinge, a pieri. * (Despre fiinţe) A muri. [Var.: **dispáre** vb. III] – Din fr. **disparaître** (după *părea*).
DISPĂRUT, -Ă, *dispăruţi, -te,* adj. **1.** De a cărui soartă nu se mai ştie nimic. ** Expr. *A fi dat dispărut* = (în timp de război) a fi considerat ca pierdut fără urmă. **2.** Care a încetat să mai existe, care a pierit, care s-a stins. * (Despre fiinţe; adesea substantivat) Mort. – V. **dispărea.** Cf. fr. **disparu.**
DISPECER, *dispeceri,* s.m. Tehnician sau sistem automat care urmăreşte, coordonează şi reglementează operativ mersul producţiei dintr-o întreprindere, care supraveghează mişcarea trenurilor pe o anumită porţiune a liniei etc. – Din engl., fr. **dispatcher.**
DISPECERAT, *dispecerate,* s.n. Serviciu în care îşi desfăşoară activitatea dispecerul. – Din **dispecer.**
DISPENSA, *dispensez,* vb. **I. 1.** Refl. A se lipsi de cineva sau de ceva; a renunţa la... **2.** Tranz. A scuti pe cineva de o obligaţie, de o îndatorire etc. – Din fr. **dispenser,** lat. **dispensare**
DISPENSABIL, -Ă, *dispensabili, -e*, adj. De care cineva se poate dispensa; pentru care se poate acorda o dispensă. – Din fr. **dispensable.**
DISPENSAR, *dispensare,* s.n. Unitate medico-sanitară care asigură asistenţa populaţiei dintr-o anumită zonă teritorială, de obicei, fără spitalizare. – Din fr. **dispensaire.**
DISPENSARE, *dispensări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dispensa.* – V. **dispensa.**
DISPENSARIZA, *dispensarizez,* vb. **I.** Tranz. (A interna şi) a îngriji pe cineva într-un dispensar. – **Dispensar +** suf. -*iza*.
DISPENSARIZARE s.f. Faptul de *a dispensariza.* – V. **dispensariza.**

DISPENSATOR, -OARE, *dispensatori, -oare*, adj. (Rar) Care distribuie, care dă fiecăruia partea sa. – Din fr. **dispensateur,** lat. **dispensator, -oris.**

DISPENSĂ, *dispense,* s.f. Scutire a cuiva de a îndeplini o anumită obligaţie (legală); (concr.) act, document care atestă această scutire. – Din fr. **dispense.**

DISPEPSIE, *dispepsii,* s.f. Tulburare a procesului de digestie (manifestată prin dureri, balonări etc.). – Din fr., **dyspepsie,** lat. **dyspepsia.**

DISPEPTIC, -Ă, *dispeptici, -ce,* adj. Al dispepsiei, privitor la dispepsie. * (Adesea substantivat) Care suferă de dispepsie. – Din fr. **dyspeptique.**

DISPERA vb. I. v. **despera.**

DISPERARE s.f. v. **desperare.**

DISPERAT, -Ă adj. v. **desperat.**

DISPERS, *disperse,* adj. n. (Chim.; în sintagma) *Sistem dispers =* amestec eterogen a două sau mai multor substanţe, dintre care cel puţin una este divizată în particule foarte mici. – Din lat. **dispersus.**

DISPERSA, *dispersez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) împrăştia, a (se) răspândi, a (se) risipi în toate părţile. * (Chim.) A realiza o dispersie sau a fi în stare de dispersie. * Refl. (Fiz.; despre unde) A se descompune într-un spectru de unde cu frecvenţe diferite. * Tranz. şi refl. (În timp de război) A (se) deplasa în chip organizat (populaţia, instituţiile etc.) din centrele aglomerate, în regiuni mai ferite. – Din fr. **disperser**

DISPERSARE, *dispersări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dispersa* şi rezultatul ei; împrăştiere, răspândire. – V. **dispersa.**

DISPERSAT, -Ă, *dispersaţi, -te,* adj. Împrăştiat. *** Atenţie dispersată =* atenţie distributivă; *p. ext.* lipsă de concentrare, neatenţie. – V. **dispersa.**

DISPERSIE, *dispersii,* s.f. **1.** Împrăştiere, răspândire, risipire. * Spec. (Chim.) Stare de împrăştiere, într-un mediu oarecare, a unei substanţe aflate în particule foarte mici. * Spec. (Fiz.) Separare a unei radiaţii sau a unei unde sonore în urma refracţiei, difracţiei etc. **2.** (Mat.) Repartizare a unei mulţimi de valori în jurul unei anumite valori tipice. [Var.: **dispersiúne** s.f.] – Din fr. **dispersion,** lat. **dispersio, -onis.**

DISPERSIONAL, -Ă, *dispersionali, -e,* adj. (Rar) De dispersie. [Pr.: *-si-o-*] – Din engl. **dispersional.**

DISPERSIUNE s.f. v. **dispersie.**

DISPERSIV, -Ă, *dispersivi, -e*, adj. Care permite dispersia. – Din fr. **dispersif.**

DISPERSOR, *dispersoare,* s.n. Dispozitiv care reglează amestecul combustibil într-un carburator. – **Dispersa +** suf**. -***or.*

DISPLACE vb. III v. **displăcea.**

DISPLAY, *displayuri,* s.n. (Inform., Electron.) **1.** Dispozitiv de vizualizare folosit ca periferic la calculatoare. **2.** Afişaj optoelectronic care conţine un grup de cifre, folosit la înstrumentele de.măsură. **3.** Caracter tipografic sau literă tipografică aldină cursivă. [Pr.: *-pléi*] – Din engl. **display.**

DISPLĂCEA, *displác,* vb. II. Intranz. A nu-i plăcea, a nu agrea: [Var.: **displáce** vb. **III**] – Din it. **dispiacere** (după *plăcea).*

DISPLĂCUT, -Ă, *displăcuţi, -te,* adj. Neplăcut, dezagreabil. – V. **displăcea.**

DISPNEE s.f. Greutate în respiraţie datorită mai ales unor boli cardiace sau respiratorii; năduf. – Din fr. **dyspnée,** lat. **dyspnoea.**

DISPNIEC, -Ă, *dispneici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Suferind) de dispnee. [Pr.:*-ne-ic*] – Din fr. **dyspnéique.**

DISPONIBIL, -Ă, *disponibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De care se poate dispune, care nu are (momentan) o destinaţie precisă, care stă la dispoziţie pentru a fi utilizat. * (Despre oameni) Care nu este ocupat; liber; care a fost scos (temporar) dintr-o slujbă (putând fi rechemat la nevoie). **2.** S.n. Bani sau alte bunuri de care o instituţie, o întreprindere, o persoană etc. poate dispune, la un moment dat, fără a afecta restul cheltuielilor sau nevoilor. – Din fr. **disponible,** lat. **disponibilis.**

DISPONIBILITATE*, disponibilităţi***,** s.f. **1.** Însuşirea de a fi disponibil; starea a ceea ce este disponibil. **2.** (În loc. adv.) *În disponibilitate =* scos (temporar) dintr-o slujbă (cu posibilitatea de a fi rechemat în activitate). **3.** Lucru, bun de care se poate dispune; rezervă. **4.** (Mai ales la pl.) Stare sufletească în care sentimentele şi raţiunea se manifestă libere şi în plenitudinea lor. – Din fr. **disponibilité.**

DISPOZITIV, *dispozitive,* s.n. **1.** Ansamblu de piese legate între ele într-un anumit fel (de obicei imobil), care îndeplineşte o funcţie bine determinată într-un sistem tehnic. ** (Electron.) *Dispozitiv optoelectronic =* dispozitiv care are proprietatea de a transforma un semnal luminos într-unul electric sau invers. **2.** Dispunerea pe teren a trupelor în vederea unei acţiuni de luptă sau a unei deplasări; *p. ext.* (concr.) trupele astfel dispuse

pe teren (şi zona în care se află). **3.** Parte finală a unei hotărâri judecătoreşti, în care se arată soluţia dată litigiului (şi unele dispoziţii accesorii). – Din fr. **dispositif.**

DISPOZIŢIE, *dispoziţii,* s.f. **1.** Prevedere obligatorie cuprinsă într-o lege sau într-un regulament; măsură sau hotărâre luată de un organ ierarhic superior şi obligatorie pentru organul în subordine. ** Loc. adv. *La dispoziţie* = la îndemână. ** Expr. *A fi* (sau *a sta, a se afla* etc.) *la dispoziţia cuiva* = a fi gata să satisfacă dorinţele, ordinele cuiva. **2.** Aşezare a unor elemente într-un anumit loc, într-un anumit fel, într-o anumită ordine; alcătuire, construcţie după un anumit plan. **3**. Stare sufletească (bună sau rea); *p. ext.* dorinţă (momentană) de a face un anumit lucru. [Var.: **dispoziţiúne** s.f.] – Din fr. **disposition,** lat. **dispositio, -onis.**

DISPOZIŢIONAL, -Ă, *dispoziţionali, -e,* adj. (Cu caracter) de dispoziţie. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **dispositionnel.**

DISPOZIŢIUNE s.f. v. **dispoziţie.**

DISPREŢ s.n. Sentiment de desconsiderare a cuiva sau a ceva; lipsă de consideraţie sau de stimă faţă de cineva sau de ceva. ** Loc. adv. *Cu dispreţ* = în mod dispreţuitor. [Var.: (înv.) **despréţ** s.n.] – Din it. **disprezzo.**

DISPREŢUI, *dispreţuiesc,* vb. IV. Tranz. A avea sau a manifesta dispreţ faţă de cineva sau de ceva; a trata cu dispreţ pe cineva sau ceva, a nu lua în seamă. [Var.: (înv.) **despreţuí** vb. IV] – **Dispreţ** + suf. *-ui.*

DISPREŢUIRE, *dispreţuiri,* s.f. Acţiunea de *a dispreţui* [Var.: (înv.) **despreţuíre** s.f.] – V. **dispreţui**

DISPREŢUIT, -Ă, *dispreţuiţi, -te,* adj. Care este tratat cu dispreţ; desconsiderat. – V. **dispréţui.**

DISPREŢUITOR, -OARE, *dispreţuitori, -oare*, adj. (Adesea adverbial) Care dispreţuieşte, care exprimă sau dovedeşte dispreţ. [Pr.: -*ţu-i*-] – **Dispreţui +** suf. -*tor.*

DISPROPORŢIE, *disproporţii,* s.f. Lipsă de proporţie între mai multe elemente comparabile; deosebire, nepotrivire flagrantă. – Din fr. **disproportion.**

DISPRORORŢIONAL, -Ă, *disproporţionali, -e*, adj. Disproporţionat. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr**. disproportionnel.**

DISPROPORŢIONALITATE, *disproporţionalităţi,* s.f. Însuşirea de a fi disproporţional. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din germ. **Disproportionalität.**

DISPROPORŢIONAT, -Ă, *disproporţionaţi, -te*, adj. (Despre mai multe elemente comparabile) Lipsit de proporţie; nepotrivit (de mare sau de mic). [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **disproportionné.**

DISPROSIU s.n. Element chimic din grupul lantanidelor. – Din fr. **dysprosium.**

DISPROTEINEMIE, *disproteinemii,* s.f. (Med.) Dereglare a echilibrului proteinic. [Pr.: -*te-i*-] – Din fr. **dysprotéinémie.**

DISPUNE, *dispun,* vb. III. **1.** Tranz. A hotărî, a decide; a ordona. **2**. Intranz. A avea la dispoziţie, a avea posibilitatea de a utiliza ceva sau pe cineva după propria dorinţă. **3.** Intranz. A ieşi învingător într-o competiţie sportivă, într-un meci; a învinge. **4.** Tranz. A aşeza într-a anumită ordine; a aranja. **5.** Refl. A căpăta o bună dispoziţie, a deveni vesel; a se înveseli. – Din fr. **disposer,** lat. **disponere** (după *pune).*

DISPUNERE, *dispuneri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) dispune* şi rezultatul ei. -V. **dispune.**

DISPUS, -Ă, *dispuşi, -se,* adj. Aflat într-o situaţie sau într-o stare sufletească potrivită pentru a face un lucru; înclinat să... gata să... ** Expr. *A fi (bine) dispus* = **a)** a avea bună dispoziţie, a fi vesel, mulţumit; **b)** a fi uşor ameţit de băutură. *A fi rău* (sau *prost) dispus* = a fi într-o stare sufletească rea. – V. **dispune.**

DISPUTA, *dispút,* vb. **I**. **1.** Tranz. (Despre persoane, grupări sau colectivităţi; construit cu dativul pronumelui) A lupta pentru dobândirea unui lucru, pentru întâietate, a fi în concurenţă, în rivalitate pentru...; a rivaliza. **2.** Refl. (Despre întreceri, competiţii sportive) A avea loc; a se desfăşura. – Din fr. **disputer,** lat. **disputare.**

DISPUTABIL, -Ă, *disputabili, -e,* adj. Care poate fi disputat. – Din fr. **disputable.**

DISPUTARE, *disputări,* s.f. Faptul de *a (se) disputa* **(2). –** V. **disputa.**

DISPUTAT, -Ă, *disputaţi, -te,* adj. Care dă naştere la discuţii vii, controversate. *Problemă disputată.* * (Despre întreceri, competiţii) Care dă naştere la o luptă vie pentru obţinerea victoriei. – V. **disputa.**

DISPUTĂ, *dispute,* s.f. **1.** Discuţie în contradictoriu între două sau mai multe persoane ori grupuri de persoane; controversă; *p. ext.* ceartă. **2.** Luptă pentru întâietate, pentru tranşarea în favoarea sa a unei rivalităţi; *spec.* întrecere sportivă; desfăşurare a unei întreceri sportive. – Din fr. **dispute.**

DISRITMICITATE s.f. (Rar) Lipsă de ritmicitate. – **Dis-+ritmicitate.**

DISTANT, -Ă, *distanţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este de o politeţe rece şi puţin

comunicativă în relaţiile cu ceilalţi, care este rezervat; (despre atitudinea, manifestările oamenilor) care exprimă, trădează pe omul distant. – Din fr. **distant.**

DISTANŢA, *distanţez,* vb. **I. 1.** Tranz. A lăsa o anumită distanţă între două sau mai multe fiinţe sau lucruri; a rări. **2.** Refl. A se depărta (de un punct fix, de cineva sau de ceva); a lăsa în urmă, la o distanţă (tot mai) apreciabilă (pe cineva sau ceva). * Fig. A se deosebi (în mod sensibil) de cineva în idei, în concepţii etc.; a întrece, a depăşi pe cineva ca valoare. – Din fr. **distancer.**

DISTANŢARE, *distanţări,* s.f. Faptul de *a (se) distanţa.* – V. **distanţa.**

DISTANŢAT, -Ă, *distanţaţi, -te,* adj. Care este separat unul de altul; care se află la distanţă unul de altul. – V. **distanţa.**

DISTANŢĂ, *distanţe*, s.f. **1.** Interval care desparte două puncte în spaţiu; depărtare. ** Loc. adv. *La distanţă =* la o oarecare depărtare. *De la distanţă =* de la un punct depărtat. *Din distanţă în distanţă* = din loc în loc, la anumite intervale (egale). * Interval de timp care desparte două momente, două evenimente. **2**. Fig. (Rar) Deosebire, diferenţă. *Distanţa de la roşu la roz.* – Din fr. **distance,** lat. **distantia.**

DISTANŢIER, *distanţiere,* s.n. **1.** Piesă care are funcţiunea de a menţine distanţa reglementară dintre două piese, două elemente etc. **2.** Instrument care serveşte la măsurarea distanţelor mici dintre nave. [Pr.: -*ţi-er*] – **Distanţă +** suf. -*ier.*

DISTEN s.n. Silicat natural de aluminiu, de culoare albăstruie sau gălbuie şi cu luciu sidefiu. – Din fr. **disthéne.**

DISTIH, *distihuri,* s.n. Grup de două versuri cu structură metrică de obicei deosebită şi care împreună alcătuiesc o strofă cu sens de sine stătător. – Din fr. **distique,** lat. **distichon.**

DISTILA, *distilez,* vb. I. Tranz. A trece un lichid în stare de vapori prin fierbere şi a condensa vaporii astfel obţinuţi (pentru a separa un component lichid). – Din fr. **distiller,** lat. **distillare.**

DISTILABIL, -Ă, *distilabili, -e,* adj. Care poate fi distilat. – Din fr. **distilable.**

DISTILARE, *distilări,* s.f. Acţiunea de *a distila.* – V. **distila.**

DISTILAT, -Ă, *distilaţi, -te,* adj. Care a fost supus distilării; obţinut prin distilare. * (Substantivat, n.) Produs obţinut prin distilare. – V. **distila.**

DISTILATOR, -OARE, *distilatori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană calificată în operaţia de distilare. **2.** S.n. Aparat cu care se face distilarea. – Din fr. **distillateur.**

DISTILAŢIE, *distilaţii,* s.f. Distilare. – Din fr. **distillation.**

DISTILERIE, *distilerii,* s.f. Instalaţie industrială pentru distilare; întreprindere care posedă asemenea instalaţii. – Din fr. **distillerie.**

DISTINCT, -Ă, *disiincţi, -te,* adj. **1.** Care se deosebeşte prin anumite trăsături proprii de alte lucruri de acelaşi fel sau asemănătoare; deosebit, diferit. **2.** (Adesea adverbial) Clar, evident, lămurit, desluşit. – Din fr. **distinct,** lat. **distinctus.**

DISTINCTIV, -Ă, *distinctivi, -e,* adj. Care caracterizează un lucru în mod exclusiv; prin care un lucru se distinge, diferă de altul; care serveşte pentru recunoaştere; caracteristic. – Din fr. **distinctif.**

DISTINCŢIE, *distincţii,* s.f. **1.** Deosebire, diferenţă. *A face distincţie. Fără distincţie.* **2.** Fineţe, eleganţă în înfăţişare şi comportări. **3**. Decoraţie sau titlu care se acordă unei persoane pentru merite deosebite. **[Var.: distincţiúne** s.f.] – **Din** fr. **distinction,** lat. **diatinctio, -onis.**

DISTINCŢIUNE s.f. v. **distincţie.**

DISTINGE, *disting,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) deosebi de altcineva sau de altceva prin trăsături specifice. **2.** Refl. A se remarca, a ieşi în evidenţă prin meritele, rezultatele, realizările sale. * Tranz. A acorda cuiva o distincţie, un premiu pentru meritele sale. **3.** Tranz. A vedea limpede, lămurit; a observa. – Din fr., lat. **distinguere.**

DISTINGERE, *distingeri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) distinge.* – V. **distinge.**

DISTINS, -Ă, *distinşi, -se,* adj. **1**. Care se remarcă prin însuşirile sale, care iese din comun; deosebit, remarcabil; (despre oameni) ilustru, eminent. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor) Plin de distincţie **(2).** ** (În formule de adresare) *Distinsă doamnă! ***(În formule de încheiere sau, rar, de introducere a scrisorilor) *Primiţi, vă rog, distinse salutări.* – V. **distinge.**

DISTOM, *distomi,* s.m. (Biol.) Denumire veche a unui gen de viermi paraziţi de tipul gălbezei **(1);** *p. restr.* gălbează (**1**). – Din fr. **distome.**

DISTOMATOZĂ, *distomatoze,* s.f. (Med.) Boală determinată de infestarea omului cu diferiţi distomi; *p. restr*. gălbează **(2). –** Din fr.**distomatose.**

DISTONA, pers. 3 *distonează,* vb. I Intranz. A fi în dezacord, a nu se potrivi cu ansamblul sau cu restul. * Spec. (Despre sunete muzicale) A suna fals. – Din it. **distonare.**

DISTONANT, -Ă, *distonanţi, -te,* adj. Care distonează; strident; fals. – **Distona** + suf. -*ant.*

DISTONANŢĂ, *distonanţe,* s.f. Faptul de a distona, caracterul a ceea ce distonează. – **Dustona +** suf**. –** *anţă.*

DISTONARE, *distonări, s*.f. Acţiunea de *a distona* şi rezultatul ei. – V. **distona.**

DISTONIE, *distonii,* s.f. Dereglare funcţională a sistemului nervos vegetativ. -Din fr. **dystonie.**

DISTORSIOMETRU, *distorsiometre,* s.n. (Electron.) Aparat pentru măsurarea distorsiunilor armonice. [Pr.: *-si-o-*] – Din **fr. distorsiométre.**

DISTORSIONA, *distorsionez,* vb. I. Intranz. (Despre aparate) A produce distorsiune **(1).** [Pr.: *-si-o-*] – De la **distorsiune.**

DISTORSIONARE, *distorsionări,* s.f. Acţiunea de *a distorsiona.* [Pr.: *-si-o-*] -V. **distorsiona.**

DISTORSIONAT, -Ă, *distorsionaţi, -te,* adj. Care prezintă distorsiuni. [Pr.: *-si-o-*] – Din **distorsiune.**

DISTORSIUNE, *distorsiuni,* s.f. **1.** Abatere (supărătoare) a unei oscilaţii, a unei imagini etc. de la forma iniţială. **2.** Răsucire, torsiune convulsivă a unor părţi ale corpului. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **distorsion,** lat. **distorsio, -onis.**

DISTRA, *distrez,* vb. **I. 1.** Refl. şi tranz. A petrece sau a face pe cineva să-şi petreacă timpul în mod agreabil; a (se) înveseli, a (se) amuza. **2.** Tranz. (Rar) A distrage. – Din fr. **distraire:**

DISTRACTIV, -Ă, *distractivi, -e,* adj. Care distrează **(1);** plăcut, amuzant. – Din **distracţie** (după *atracţie-atractiv).*

DISTRACŢIE, *distracţii,* s.f. **1.** Ceea ce distrează, ceea ce produce destindere sufletească; amuzament, petrecere; agrement. **2.** Lipsă de.atenţie, de concentrare. -Din fr. **distraction,** lat. **distractio.**

DISTRAGE, *distrág,* vb. III. Tranz. A abate atenţia cuiva de la un lucru, de la o preocupare, de la o grijă etc.; a distra. [Part. *distras*] – Din fr. **distraire** (după *trage).*

DISTRAGERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a distrage.* – V. **distrage.**

DISTRAT, -Ă, *distraţi, -te,* adj. Care este absent la ceea ce se petrece în jurul lui, care se gândeşte în altă parte, la altceva. – V. **distra.**

DISTRTBUI, *distribui,* vb. IV. Tranz. A împărţi ceva în mai multe locuri sau la mai multe persoane, dând fiecăreia una sau mai multe părţi; a repartiza. – Din fr. **distribuer**, lat. **distribuere.**

DISTRIBUIRE, *distribuiri,* s.f. Faptul de *a distribui;* împărţire, repartizare. -V. **distribui.**

DISTRIBUIT, -Ă*, distribuiţi, -te,* adj. Împărţit, repartizat. – V. **distribui.**

DISTRIBUITOR, -OARE, *distribuitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care distribuie ceva, calificată să distribuie ceva. **2.** S.n. Aparat, piesă, dispozitiv sau maşină care asigură distribuirea raţională a unui material, a combustibilului etc. [Pr.:*-bu-i-*] – **Distribui** + suf. *-tor.* Cf. fr. **distributeur**.

DISTRIBUTIV, -Ă, *distributivi, -e,* adj. **1.** (În sintagmele) *Numeral distribtitiv* = numeral care arată repartizarea obiectelor în grupuri exprimate numeric. *Atenţie distributivă =* atenţie care poate fi îndreptată în mai multe direcţii în acelaşi timp; atenţie dispersată. **2.** Caracterizat prin distributivitate. – Din fr. **distributif,** lat. **distributivus.**

DISTRIBUTIVITATE s.f. Proprietate a unei operaţii matematice sau logice de a putea fi efectuată separat asupra diferiţilor termeni dintr-o expresie, rezultatul astfel obţinut fiind acelaşi ca şi în cazul când operaţia ar fi fost aplicată întregii expresii. – Din fr. **distributivité.**

DISTRIBUŢIE, *distribuţii,* s.f. **1**. Distribuire, repartizare; mod de distribuire, de repartizare. * Spec. Repartizarea rolurilor dintr-o piesă, dintr-o operă etc. la actori, la cântăreţi; *p. ext.* ansamblul actorilor, cântăreţilor care joacă într-o piesă, într-o operă etc. * (Lingv.) Proprietate a unui element de a apărea sau nu în diferite contexte; totalitate a vecinătăţilor unui element. **2.** Ansamblul organelor unei maşini care comandă automat efectuarea diferitelor faze de funcţionare a maşinii. – Din fr. **distribution,** lat. **distributio.**

DISTRIBUŢIONAL, -Ă, *distribuţionali, -e,* adj. De distribuţie. *** Analiză distribuţională =* metodă de analiză specifică lingvisticii structurale bazată pe principiul descrierii distribuţiei elementelor lingvistice. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **distributionnel**.

DISTIRICT, *districte,* s.n. Unitate administrativ-teritorială din unele ţări, care cuprinde fie capitala ţării şi împrejurimile ei, fie un teritoriu care are o populaţie cu compoziţie naţională omogenă. – Din fr. **district,** lat. **districtus.**

DISTRICTUAL, -Ă, *districtuali, -e,* adj. Care aparţine districtului, privitor la district. [Pr.: *-tu-al*] – **District** + suf. *-ual* (după *an -anual, spirit -spiritual* etc.).

DISTROFIC, -Ă, *distrofici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1**. Adj. Care aparţine distrofiei, privitor la distrofie. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de distrofie. – Din fr. **dystrophique.**

DISTROFIE, *distrofii,* s.f. Stare patologică constând în alterarea structurii unui ţesut, a unui organ, a unui sistem sau a organismului, în urma tulburărilor de nutriţie. – Din fr. **dystrophie.**
DISTRUCTIV, -Ă, *distructivi, -e,* adj. Care distruge; distrugător, nimicitor. [Var.: **destructív, -ă** adj.] – Din fr. **destructif** (după *distruge).*
DISTRUGĂTOR, -OARE, *distrugători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care distruge; nimicitor, distructiv. **2.** S.n. Navă de luptă de tonaj mediu şi cu viteză mare, fără cuirasă, care dispune de armament de artilerie, rachete şi torpile; contratorpilor. – **Distruge** + suf. -*ător* (după fr. *destructeur).*
DISTRUGE, *distrug,* vb. III. Tranz. A face să nu mai existe (stricând, spărgând, dărâmând etc.); a nimici, a ruina. * Tranz. şi refl. Fig. A face să-şi piardă sau a-şi pierde întreaga avere, întreaga sănătate, întreaga linişte sufletească etc. [Perf. s. *distrusei,* part. *distrus*] – Din it. **distruggere.**
DISTRUGERE, *distrugeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) distruge* şi rezultatul ei; nimicire, ruinare. – V. **distruge.**
DISTRUS, -Ă, *distruşi, -se,* adj. Nimicit, dărâmat, ruinat. * Fig. (Despre oameni) Ruinat din punct de vedere material, fizic sau moral. – V. **distruge.**
DISURIE, *disurii,* s.f. (Med.) Greutatea de a urina. – Din fr. **dysurie.**
DIŞTERNE vb. III. v. **deşterne.**
DITAI adj. invar. (Fam.) Care este (foarte) mare; coşcogea, ditamai. – Cf. ţig. dita ."iată".
DITAMAI adj. invar. (Fam.) Care este (foarte) mare; coşcogea, ditai. – **Ditai** + **mai**[1]**.**
DITIRAMB, *ditirambi,* s.m. **1**. (La vechii greci şi la romane) Poem liric în onoarea lui Bachus; *p. ext.* poem liric caracterizat prin inspiraţie entuziastă. **2.** Fig. Elogiu exagerat, în termeni bombastici, adus cuiva. – Din fr. **dithyrambe,** lat. **dithyrambus.**
DITIRAMBIC, -Ă, *ditirambici, -ce,* adj. **1**. Care aparţine ditirambilor **(1),** privitor la ditirambi. **2.** Fig. (Despre stil, vorbire, cuvinte etc.) Plin de elogii exagerate; emfatic, retoric. – Din fr. **dithyrambique,** lat. **dithyrambicus.**
DIURETIC, -Ă, *diuretici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, ceai etc.) care produce sau măreşte diureza. [Pr.: -*di-u*-] – Din fr. **diurétique,** lat. **diureticus.**
DIUREZĂ, *diureze,* s.f. Producere şi eliminare a urinei; creşterea cantităţii de urină. [Pr.: *di-u*-] – Din fr. **diurése,** lat. **diuresis.**
DIURN, -Ă, *diurni, -e,* adj. De zi, din timpul zilei; care are loc în timpul zilei; care durează o zi. *** Mişcare* (sau *rotaţie*) *diurnă =* mişcare aparentă de rotaţie a sferei cereşti (împreună cu aştrii care par fixaţi pe ea) în jurul axei polilor, care durează o zi siderală. [Pr.: *di-urn*] – Din fr. **diurne,** lat. **diurnus.**
DIURNĂ, *diurne,* s.f. **1**. Indemnizaţie plătită cuiva pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare în altă localitate în interes de serviciu. **2.** Sumă zilnică plătită unui ziler. [Pr.: *di-ur*-] – Din lat. **diurna.**
DIURNIST, -Ă, *diurnişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană angajată şi plătită cu ziua; ziler. [Pr.: *di-ur*-] – **Diurnă +** suf. -*ist.*
DIVAGA, *divaghez,* vb. **I.** Intranz. A se abate de la subiectul în discuţie; *p. ext.* a vorbi aiurea, a bate câmpii. – Din fr. **divaguer,** lat. **divagari.**
DIVAGARE, *divagări,* s.f. Faptul de *a divaga;* divagaţie; digresiune. – V. **divaga.**
DIVAGAŢIE, *divagaţii,* s.f. Divagare; digresiune. – Din fr. **divagation.**
DIVAN, *divane,* s.n. **I.** Canapea fără spătar, pe care se poate şedea sau dormi. **II. 1.** (În Imperiul Otoman) Consiliu cu atribuţii politice, administrative şi juridice, alcătuit din cei mai înalţi demnitari; (în ţările româneşti) sfat domnesc. *** Divan ad-hoc.* v. *ad-hoc.* * Adunare, şedinţă a divanului (**II 1).** * Sală, clădire în care se adunau membrii divanului **(II 1);** sediul divanului; *p. gener.* loc de adunare şi de consfătuire. **2.** (Înv.) Judecată, proces. ** Expr. (Glumeţ) *A face (cuiva) divan pe spinare =* a bate (pe cineva). **III.** Culegere postumă de versuri aparţinând unui poet oriental. [Pl. şi: *divánuri*] – Din tc. **divan.**
DIVANIST, *divanişti,* adj. (În sintagma) *Boier divanist =* boier divanit, v. *divanit.* – **Divan** + suf. -*ist.*
DIVANIT, *divaniţi,* adj. (În sintagma) (şi substantivat) *Boier divanit =* boier care era membru al divanului (II 1); boier divanist; *p. ext.* persoană cu trecere pe lângă domnitor, făcând parte din protipendadă. – Din ngr. **ntivanítis.**
DIVĂ, *dive,* s.f. (Adesea glumeţ sau ir.) Artistă foarte admirată de public. – Din it., fr. **diva.**
DIVERGE, pers. 3 *divérge,* vb. III. Intranz. (Despre linii geometrice, razele unui fascicul etc.) A se îndepărta, a se răsfira dintr-un punct comun în direcţii diferite. – Din fr. **diverger,** lat. **divergere.**
DIVERGENT, -Ă, *divergenţi, -te,* adj. **1**. (Despre linii geometrice, raze luminoase dintr-un

fascicul etc.) Care se depărtează dintr-un punct comun în direcţii diferite; (despre fascicule de raze luminoase) a cărui secţiune creşte pe măsura depărtării de un punct de referinţă; (despre sisteme optice) care produce un fascicul de raze de lumină ce se depărtează unele de altele. * (Mat.; despre şiruri de numere) Care nu are o limită finită, care tinde spre infinit. **2.** Fig. (Despre păreri, concepţii, atitudini) Care se deosebesc, se contrazic între ele; care urmăresc scopuri diferite. – Din fr. **divergent,** lat. **divergens, -ntis.**

DIVERGENŢĂ, *divergenţe,* s.f. **1**. Deosebire, dezacord de păreri, de concepţii, de atitudini; *p. ext.* neînţelegere. ** Expr. *A face* (sau *a fi în) divergenţă =* (despre o parte a unui complet de judecată) a-şi exprima sau a avea păreri deosebite de ale majorităţii asupra unei pricine judecate. **2.** Proprietatea unor linii geometrice, unor raze şi fascicule luminoase, unor sisteme optice etc. de a fi divergente. * (Mat.) Mărime a unui câmp vectorial egală cu suma derivatelor parţiale ale componentelor vectorului într-un punct dat. – Din fr. **divergence,** lat. **divergentia.**

DIVERS, -Ă, *diverşi, -se,* adj. **1.** Care prezintă aspecte, trăsături variate, diferite; diferit, variat, felurit. ** *Fapt divers* = **a)** întâmplare banală, de toate zilele; **b)** rubrică de ziar care prezintă succint întâmplările şi evenimentele petrecute în cursul zilei. * (Substantivat, f. pl.) Probleme mărunte şi auxiliare care se discută într-o adunare. **2.** (La pl.; precedând substantivul) Tot felul de..., diferiţi. – Din fr. **divers,** lat**. diversus.**

DIVERSIFICA, *diversific,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, un proces, o acţiune etc. să prezinte aspecte (mai) numeroase şi (mai) variate. – Din fr. **diversifier,** lat. **diversificare.**

DIVERSIFICARE, *diversificări,* s.f. Faptul de *a diversifica. –* V. **diversifica.**

DIVERSIONISM s.n. Atitudine, manifestare cu caracter de diversiune. [Pr.: *-si-o-*] – **Diversiune +** suf. *-ism.*

DIVERSIONIST, -Ă, *diversionişti, -ste,* adj., s.m. şi f**. 1.** Adj. De diversiune, cu caracter de diversiune, cu scopul de a provoca o diversiune. **2.** S.m. şi f. Persoană care provoacă sau încearcă să provoace o diversiune. [Pr.: *-si-o-*] – **Diversiune** + suf. *-ist.*

DIVERSITATE s.f. Caracterul sau însuşirea a ceea ce este divers; varietate, felurime. – Din fr. **diversité,** lat. **diversitas, -atis.**

DIVERSIUNE, *diversiuni,* s.f. **1.** Încercare de a schimba cursul unei acţiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intenţiile, gândurile, acţiunile sau planurile cuiva. * Spec. Acţiune de luptă astfel dusă încât să-l inducă în eroare pe inamic asupra intenţiilor reale de luptă. **2.** Acţiune politică întreprinsă cu scopul de a distrage atenţia de la problemele reale ale vieţii publice. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **diversion,** lat. **diversio, -onis.**

DIVERTICUL, *diverticule,* s.n. (Anat.) Mică prelungire a unui organ tubular. – Din fr. **diverticule.**

DIVERTISMENT, *divertismente,* s.n. **1.** Petrecere uşoară, agreabilă şi de scurtă durată; distracţie, amuzament. **2.** Compoziţie muzicală instrumentală cu caracter distractiv. * Suită pentru un instrument sau pentru orchestră, alcătuită dintr-o serie de piese cu caracter diferit. * Interludiu de dans, de muzică, de cântece vocale. – Din fr. **divertissement.**

DIVIDE, *divid,* vb. III. Tranz. şi refl. (Numai la prez.) A (se) împărţi, a (se) diviza. – Din lat. **dividere.**

DIVIDEND, *dividende,* s.n. Parte din profitul unei societăţi pe acţiuni care revine fiecărui acţionar în raport cu acţiunile pe care le posedă. – Din fr. **dividende,** lat. **dividendus.**

DIVIN, -Ă, *divini, -e,* adj. **1.** Provenit de la Dumnezeu sau de la zei, în felul lui Dumnezeu sau al zeilor; dumnezeiesc, ceresc. * Făcut de oameni în slujba sau pentru preamărirea lui Dumnezeu; bisericesc, religios. **2.** Fig. Înzestrat cu însuşiri cu totul excepţionale; minunat. *Voce divină. –* Din fr. **divin,** lat. **divinus.**

DIVINATORIU, -IE, *divinatorii,* adj. (Livr.) Care aparţine divinaţiei, privitor la divinaţie, bazat pe divinaţie. – Din fr. **divinatoire.**

DIVINAŢIE, *divinaţii,* s.f. (Livr.) Dar, putere a unor persoane de a desluşi lucruri ascunse, neştiute şi mai ales viitorul. [Var.: (înv.) **devináţie** s.f.] – Din fr. **divination**, lat. **divinatio, -onis.**

DIVINITATE, *divinităţi,* s.f. **1.** Dumnezeu, zeu. **2.** Esenţă divină; dumnezeire. – Din fr. **divinité,** lat. **divinitas, -atis.**

DIVINIZA, *divinizez,* vb. I. Tranz. **1.** A iubi nespus de mult pe cineva; a adora, a proslăvi. **2.** A trece pe cineva în rândul divinităţilor, a atribui cuiva putere divină; a deifica. – Din fr. **diviniser.**

DIVINIZARE, *divinizări,* s.f. Faptul de *a diviniza. –* V. **diviniza.**

DIVIZA, *divizez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1**. A (se) împărţi în mai multe părţi, grupuri etc. * Tranz.

Spec. A efectua-o împărţire aritmetică. * Tranz. Spec. A trasa diviziuni pe un instrument de măsură. **2.** A face să nu se mai înţeleagă sau a nu se mai înţelege între ei; a (se) despărţi, a (se) izola; a (se) dezbina. – Din fr. **diviser.**

DIVIZARE, *divizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) diviza* şi rezultatul ei. – V. **diviza.**

DIVIZIBIL, -Ă, *divizibili, -e,* adj. Care se poate diviza. * Spec. (Despre numere întregi, polinoame etc.) Care se împarte exact (fără rest) cu alt număr, polinom etc. – Din fr. **divisible**, lat. **divisibilis**.

DIVlZIBILITATE s.f. Însuşirea de a putea fi divizat. * Spec. Proprietatea a două numere întregi, a două polinoame etc. de a se împărţi exact (fără rest) între ele. – Din fr. **divisibilité.**

DIVIZIE, *divizii,* s.f. **1**. Mare unitate militară, constituită de obicei din mai multe regimente. * Comandamentul unei divizii (**1**). **2.** Fiecare dintre categoriile principale în care sunt încadrate echipele ce participă la o competiţie sportivă cu caracter naţional. – Din rus. **diviziia.** Cf. fr. division.

DIVIZION, *divizioane,* s.n. Subunitate de artilerie sau de cavalerie care corespunde unui batalion. [Pr.: *-zi-on*] – Din rus. **divizion,** fr**. division.**

DIVIZIONAR, -Ă, *divizionari, -e*, adj. **1.** (În sintagma) *Monedă divizionară =* monedă măruntă de metal, reprezentând o fracţiune a unităţii băneşti legale; *p. gener.* monedă de valoare mică; bani mărunţi, mărunţiş. **2.** Care ţine de o divizie **(1),** privitor la o divizie. **3.** Care are loc în cadrul unei divizii **(2),** care aparţine unei divizii. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **divisionnaire.**

DIVIZIUNE, *diviziuni,* s.f. **1.** Împărţire, fragmentare, separare; (concr.) fragment sau unitate care se obţine printr-o împărţire. ** *Diviziunea muncii =* împărţire, în cadrul unei întreprinderi, a procesului de creare a unui produs în mai multe operaţii parţiale, fiecare operaţie fiind efectuată de un muncitor sau de un grup de muncitori anume specializaţi. *Diviziunea socială a muncii =* împărţire a producţiei sociale pe ramuri de producţie de sine stătătoare (industrie, agricultură etc.), având drept rezultat specializarea unor grupuri de producători în anumite ramuri. * Spec. Operaţie logică de împărţire a genului în specii. **2.** Linioară care indică o anumită valoare pe scara sau pe cadranul unui instrument de măsură; valoare care corespunde acestei linioare. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **division,** lat. **divisio, -onis.**

DIVZOR, *divizori,* s.m. Număr întreg prin care se împarte exact alt număr întreg. *** Divizor comun.* v. *comun.* * Împărţitor. – Din fr. **diviseur,** lat. **divisor.**

DIVORŢ, *divorţuri,* s.n. **1.** Desfacere pe cale legală a unei căsătorii. ** Loc. vb. *A da divorţ =* a intenta acţiune de divorţ; a divorţa. **2.** Fig. Nepotrivire, dezacord între două lucruri, acţiuni, idei etc. – Din fr. **divorce,** lat. **divortium.**

DIVORŢA, *divorţez,* vb. **I.** Intranz. (Despre soţi) A se despărţi prin divorţ. * Tranz. A determina pe cineva să se despartă prin divorţ. – Din fr. **divorcer** (după *divorţ).*

DIVORŢAT, -Ă, *divorţaţi, -te,* adj. Care a fost căsătorit şi s-a despărţit legal de soţie (sau de soţ). – V. **divorţa.**

DIVULGA, *divúlg,* vb. **I.** Tranz. A face ca o taină să fie cunoscută de cineva sau de multă lume; a da în vileag, a da pe faţă. * Spec. A transmite secrete de stat unei persoane neîndreptăţite să le cunoască. – Dip fr. **divulguer,** lat. **divulgare.**

DIVULGARE, *divulgări,* s.f. Faptul de *a divulga.* – V. **divulga.**

DIVULGATOR, -OARE, *divulgatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care divulgă. – Din fr. **divulgateur,** lat. **divulgator, -oris.**

DIXIE s.n. (Muz.) Dixieland. [Pr.: *diesi*] – Din fr. **dixie,** engl. **Dixie.**

DIXIELAND s.n. Stil ritmat, bazat pe alămuri, în jazul american; manieră de interpretare în acest stil. [Pr.: *diesilend*] – Din engl. **dixieland.**

DIXTUOR, *dixtuoare,* s.n. Lucrare muzicală compusă pentru zece voci sau zece instrumente; ansamblu vocal sau instrumental care execută o asemenea lucrare. [Pr.: *-tu-or*] – Din fr. **dixtuor.**

DIZAHARIDĂ, *dizaharide,* s.f. Compus organic format din două molecule de monozaharide prin eliminarea dintre ele a unei molecule de apă. – Din fr. **disaccharide.**

DIZENTERIC, -Ă, *dizenterici, -ce,* adj., s.m. şi f**. 1.** Adj. De dizenterie, privitor la dizenterie. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care este bolnavă de dizenterie. – Din fr: **dysentérique**, lat. **dysentericus.**

DIZENTERIE*,* *dizenterii,* s.f. Boală infecţioasă contagioasă care se manifestă prin ulceraţii intestinale, dureri abdominale violente şi diaree cu sânge. – Din fr. **dysenterie,** lat. **dyscenteria.**

DIZERTAŢIE s.f. v. **disertaţie.**

DIZEUR, *dizeuri,* s.m. Cântăreţ de muzică uşoară. [Pr.: *dizör*] – Din fr. **diseur.**

DIZEUZĂ, *dizeuze,* s.f. Cântăreaţă de muzică uşoară. [Pr.: *dizöză*] – Din fr. **diseuse.**
DIZGRAŢIA, *dizgraţiez,* vb. **I.** Tranz. A lipsi pe cineva de bunăvoinţa, de favoarea de care s-a bucurat până atunci, a-i retrage favoarea. [Pr.: *-ţi-a*] – Din fr. **disgracier** (după *dizgraţie).*
DIZGRAŢIE, *dizgraţii,* s.f. Pierdere a favorii, a bunăvoinţei, a graţiei unui monarh, a unei persoane influente, a unui superior. – Din it. **disgrazia.** Cf. fr. disgrâce.
DIZGRAŢIERE, *dizgraţieri,* s.f. Acţiunea de *a dizgraţia.* [Pr.: *-ţi-e-*] – V. **dizgraţia.**
DIZGRAŢIOS, -OASĂ, *dizgraţioşi, -oase,* adj. Lipsit de graţie, de farmec, de drăgălăşenie. * Dezagreabil. [Pr.: *-ţi-os*] – Din it. **disgrazioso.** Cf. fr. disgracieux.
DIZIDENT, -Ă s.m. şi f. v. **disident.**
DIZIDENŢĂ s.f. v. **disidenţă.**
DIZMIERDA vb. I v. **dezmierda.**
DIZMIERDARE s.f. v. **dezmierdare.**
DIZMIERDAT, -Ă adj. v. **dezmierdat.**
DIZOLVA, *dizólv,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca o substanţă solidă, lichidă sau gazoasă să se disperseze în altă substanţă (lichidă), spre a forma împreună o soluţie. ** Refl. *Zahărul se dizolvă în apă*. **2.** A desfiinţa ca persoană juridică o organizaţie, o asociaţie, o societate, o adunare etc. – Din lat. **dissolvere.** Cf. it. dissolvere.
DIZOLVANT, -Ă, *dizolvanţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are însuşirea de a dizolva; * **(**Fig.) Care dezagregă, descompune, nimiceşte. **2.** S.m. Substanţă (lichidă) care are însuşirea de a dizolva în masa ei alte substanţe; solvent. – Din fr. **dissolvant.**
DIZOLVARE, *dizolvări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dizolva* şi rezultatul ei. – V. **dizolva.**
DIZOLVAT, -Ă, *dizolvaţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre substanţe) Care se află dispersat în altă substanţă, cu care formează o soluţie. **2.** S.m. Substanţă care se dizolvă în masa altei substanţe; solvat. – V. **dizolva.**
DJURSTVĂ s.f. v. **dejurstvă.**
DO s.m. invar. Unul dintre cele şapte sunete ale gamei muzicale, situat pe treapta întâi din gama majoră-tip. * Denumire a uneia dintre gamele muzicale (care începe cu sunetul "do"). – Din it. **do.**
DOAGĂ, *doage,* s.f. **1.** Fiecare dintre bucăţile de lemn (puţin încovoiate) care formează corpul unor vase strânse în cercuri. ** Expr. *A-i lipsi cuiva o doagă* sau *a fi (cam) într-o doagă* = a fi trăsnit, nebun; a avea comportări anormale. **2.** Fig. Fire, mentalitate (ciudată, sucită). ** Expr. *A ajunge* (sau *a veni, a cădea) în doaga cuiva* = a ajunge să se identifice (în sens rău) cu cineva în felul de a fi, de a gândi. – Lat. **doga.**
DOAMNĂ, *doamne,* s.f. **1.** Termen de politeţe pentru o femeie căsătorită. ** *Doamnă de onoare* = femeie (din aristocraţie) aflată în serviciul unei prinţese, al unei regine etc. * Soţie. * Spec. Soţie a unui domnitor sau a unui boier. * Stăpână a unei case, a unei gospodării. **2.** ** Compus: (Bot.; pop.) *doamnă-mare* sau *doamna-codrului* = mătrăgună. – Lat. **dom(i)na.**
DOAR adv. **1.** (Exprimă ideea unei delimitări sau restricţii) Numai. *Stai doar o clipă! *** Expr. *Doar că nu...* = aproape că..., puţin a lipsit să nu... **2.** Vezi bine, cum se ştie; desigur. *Doar nu m-ai căutat!* **3.** Poate; probabil. *Va reuşi doar până la urmă!* ** Expr. *Fără doar şi poate* = fără nici o îndoială; neapărat. * În speranţa că... *L-a întrebat, doar va afla ce să facă.* ** Expr. *Într-o doară* = la noroc, la întâmplare, pe nimerite. **4.** (Reg., la începutul unei propoziţii interogative) Oare? [Var.: **doáră** adv.] – Lat. **de-hora.**
DOARĂ adv. v. **doar.**
DOBAŞ s.m. v. **tobaş.**
DOBĂ s.f. v. **tobă.**
DOBANDĂ, *dobânzi*, s.f. **1.** Sumă de bani care se plăteşte (de obicei în procente) pentru un împrumut bănesc. ** Expr. *A plăti (cuiva) cu dobândă* = a se răzbuna cu prisosinţă şi violenţă (pe cineva) pentru o pagubă sau o suferinţă. **2.** Câştig, folos, profit. *Mai bine cu un om vrednic la pagubă decât cu un mişel la dobândă*. * Cantitate dintr-un produs oferită (cumpărătorului) în plus. **3.** (Înv.) Pradă de război. – Din **dobândi** (derivat regresiv).
DOBÂNDI, *dobândesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A obţine ceva prin muncă, eforturi, perseverenţă; a câştiga, a realiza; a face rost de ceva, a găsi, a procura ceva. * A primi, a căpăta. ** Expr. *A dobândi un copil* = a i se naşte cuiva un copil. **2.** (Înv.) A cuceri un oraş, o cetate etc. – Din sl. **dobyti (dobondon).**
DOBÂNDIRE, *dobândiri,* s.f. Faptul de *a dobândi*. – V. **dobândi.**
DOBERMAN, *dobermani,* s.m. Rasă de câini de talie mijlocie, cu părul scurt şi lucios, de culoare neagră, maro sau gri. – Din germ. **Dobermann.**
DOBITOC, -OACĂ, *dobitoci, -oace,* subst., adj. **1.** S.n. Animal patruped (domestic). **2.** S.m. şi

f., adj. (Peior.) (Om) care este lipsit de inteligenţă sau de bun-simţ. – Din sl. **dobytŭkŭ.**

DOBITOCESC, -EASCĂ, *dobitoceşti,* adj. **1.** Care aparţine dobitoacelor, privitor la dobitoace. **2.** De dobitoc **(2),** specific unui dobitoc. – **Dobitoc** + suf. *-esc.*

DOBITOCEŞTE adv. Ca dobitoacele; prosteşte; fără bun-simţ. – **Dobitoc** + suf. *-eşte.*

DOBITOCIE, *dobitocii,* s.f. Atitudine, comportare, faptă, vorbă de om prost sau lipsit de bun-simţ. – **Dobitoc +** suf. *-ie.*

DOBORÂRE, *doborâri,* s.f. Acţiunea de *a doborî* şi rezultatul ei. – V. **doborî.**

DOBORÂT, -Ă, *doborâţi, -te,* adj. (Despre oameni) Învins, zdrobit, distrus (sufleteşte). – V. **doborî.**

DOBORÂTOR, -OARE, *doborâtori, -oare,* adj. Care doboară. – **Doborî +** suf. *-tor.*

DOBORÎ, *dobór,* vb. IV. Tranz. **1.** A da jos, a culca, a răsturna, a dărâma (la pământ). **2.** A face să se desprindă şi să cadă din locul unde este fixat, atârnat, agăţat. * A face să cadă o fiinţă sau un obiect care zboară sau pluteşte în aer. **3.** A înfrânge, a supune, a distruge, a răpune pe cineva. * Fig. A nimici, a desfiinţa, a stârpi, a lichida o stare de lucruri, o situaţie etc. * Fig. A birui, a copleşi. *L-a doborât suferinţa.* **4.** (Sport) A depăşi cel mai bun rezultat anterior, a bate recordul existent. – Cf. doborî.

DOBOŞ, *doboşuri,* s.n. Tort făcut din foi de aluat suprapuse, cu cremă de ciocolată între ele, foaia de deasupra având o glazură de zahăr ars. – Et. nec.

DOBOŞAR s.m. v. **toboşar.**

DOBROGEAN, -Ă, *dobrogeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Dobrogei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Dobrogei sau populaţiei ei, privitor la Dobrogea sau la populaţia ei. – **Dobrogea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOBROGEANCĂ, *dobrogence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Dobrogei sau este originară de acolo. – **Dobrogean** + suf. *-că.*

DOBZĂLA, *dobzălez,* vb. **I.** Tranz. (Reg.) A bate tare pe cineva. – Cf. magh. **dobzani**.

DOC[1]**,** *docuri,* s.n. Ţesătură de bumbac din care se fac haine de vară, salopete, prelate etc. – Din engl. **duck.**

DOC[2]**,** *docuri,* s.n. Bazin portuar (împreună cu construcţiile şi instalaţiile aferente) în care vapoarele sunt încărcate, descărcate sau reparate; ansamblu de construcţii, de instalaţii, de servicii tehnice şi administrative care servesc un port; magazie într-un port, în care se depozitează cerealele şi alte mărfuri. ** *Doc plutitor* = instalaţie plutitoare servind la repararea navelor. – Din fr., engl. **dock.**

DOCAR, *docare,* s.n. Trăsurică uşoară cu două sau cu patru roţi. – Din engl., fr. **dog-cart.**

DOCĂRAŞ, *dócăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *docar.* – **Docar +** suf. *-aş.*

DOCENT, *docenţi,* s.m. **1.** (În alte ţări) Grad didactic onorific în învăţământul superior, corespunzând de obicei aceluia de conferenţiar; persoană care are acest grad. **2.** (În ţara noastră; de obicei în sintagma "doctor docent") Titlu ştiinţific acordat doctorilor în ştiinţe care s-au distins printr-o activitate valoroasă; persoană care are acest titlu. – Din germ. **Dozent.**

DOCENŢĂ, *docenţe,* s.f. Titlul, gradul sau funcţia de docent; examen pentru obţinerea acestui titlu sau grad. – **Docent +** suf. *-enţă.*

DOCHER, *docheri,* s.m. Muncitor care lucrează în docuri[2], la încărcatul şi descărcatul vapoarelor. – Din fr., engl. **docker.**

DOCIL, -Ă, *docili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se supune la orice cu uşurinţă, fară să protesteze; supus, ascultător. – Din fr. **docile,** lat. **docilis.**

DOCILITATE s.f. Însuşirea de a fi docil; supunere. – Din fr. **docilité,** lat. **docilitas, -atis.**

DOCIMAZIE, *docimazii,* s.f. Examen de laborator care urmăreşte să stabilească (în medicina judiciară) cauzele morţii cuiva. – Din fr. **docimasie.**

DOCT, -Ă, *docţi, -te,* adj. (Adesea ir.) Învăţat, erudit, savant. – Din fr. **docte, l**at. **doctus.**

DOCTOR, *doctori,* s.m. **1.** Persoană cu studii superioare care se ocupă cu vindecarea, tratarea sau prevenirea bolilor umane şi animale; medic. **2.** Titlu ştiinţific înalt acordat de o instituţie academică sau de învăţământ superior; persoană care are acest titlu. **3.** (Fam.) Persoană foarte pricepută într-un domeniu. **4.** (Bot., reg.; în forma "doftor") Arbust mediteraneean şi tropical din care se extrage saburul *(Aloë vera).* [Var.: (**1,** pop.) **dóftor** s.m.] – Din lat. **doctor,** fr. **docteur.** Cf. germ. Doktor.

DOCTORAL, -Ă, *doctorali, -e,* adj. (Despre manifestările omului) Grav, solemn; pedant, afectat; încrezut, îngâmfat. – Din fr. **doctoral.**

DOCTORAND, -Ă, *doctoranzi, -de,* s.m. şi f. Persoană care îşi pregăteşte lucrarea de doctorat. – Din germ. **Doktorand.**

DOCTORANTURĂ s.f. (Rar) Perioada cât o persoană este doctorand; *p. ext.* doctorat. – Din **doctorand.**

DOCTORAŞ, *doctoraşi,* s.m. Diminutiv al lui *doctor* (**1**)*;* medic tânăr; (peior.) medic lipsit de

valoare. [Var.: (pop.) **doftoráş** s.m.] – **Doctor +** suf. *-aş.*

DOCTORAT, *doctorate,* s.n. Stagiu de calificare ştiinţifică superioară, efectuat după terminarea studiilor universitare, în vederea obţinerii titlului de doctor **(2);** examen final, de susţinere a unei lucrări, dat pentru obţinerea acestei titlu; titlu de doctor **(2)** obţinut în urma acestui examen. – Din fr. **doctorat.**

DOCTOREASĂ, *doctorese,* s.f. (Pop. şi fam.) Soţie de doctor **(1);** femeie care practică medicina; doctoriţă. * Femeie care vindecă bolile cu mijloace empirice. [Var.: **doftoreásă** s.f.] – **Doctor +** suf. *-easă.* Cf. fr. **doctoresse.**

DOCTORICESC, -EASCĂ adj. v. **doftoricesc.**

DOCTORICI vb. IV v. **doftorici.**

DOCTORIE, *doctorii,* s.f. Preparat, substanţă care se foloseşte pentru vindecarea, ameliorarea sau prevenirea unei boli; medicament, leac. [Var.: (pop.) **doftoríe** s.f.] – **Doctor** + suf. *-ie.*

DOCTORIŢĂ, *doctoriţe,* s.f. Femeie medic. [Acc. şi: *doctoriţă.* – Var.: (pop.) **dóftoriţă** s.f.] **– Doctor +** suf. *-iţă.*

DOCTRINAR, -Ă, *doctrinari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine unei doctrine, privitor la o doctrină. **2.** S.m. şi f. Persoană care formulează şi susţine o doctrină. **3.** S.m. şi f. Persoană care aderă la unele păreri preconcepute, dogmatice. – Din fr. **doctrinaire.**

DOCTRINĂ, *doctrine,* s.f. Totalitatea principiilor unui sistem politic, ştiinţific, religios etc. – Din fr. **doctrine,** lat. **doctrina.**

DOCUMENT, *documente,* s.n. **1.** Act prin care se adevereşte, se constată sau se preconizează un fapt, se conferă un drept, se recunoaşte o obligaţie. **2.** Text scris sau tipărit, inscripţie sau altă mărturie servind la cunoaşterea unui fapt real actual sau din trecut. – Din fr. **document,** lat. **documentum.**

DOCUMENTA, *documentez,* vb. **I.** Refl. A se informa amănunţit şi temeinic (pe bază de documente). * Tranz. A dovedi, a susţine ceva pe bază de documente. – Din fr. **documenter.**

DOCUMENTAR, -Ă, *documentari, -e,* adj., s.n. **1**. Adj. Cu caracter sau valoare de document. **2**. Adj., s.n. (Film sau scriere) care prezintă fapte absolut autentice. – Din fr. **documentaire.**

DOCUMENTARE, *documentări,* s.f. Acţiunea de "a (se) documenta". * Documentaţie. – V. **documenta.**

DOCUMENTARIST, -Ă, *documentarişti, -ste,* s.m. şi f. **1**. Persoană care are funcţia de a face documentarea ştiinţifică într-o problemă dată; funcţie ocupată de această persoană. **2.** Autor de filme documentare. – Din fr. **documentariste.**

DOCUMENTARISTIC, -Ă, *documentaristici, -ce,* De documentarist; de documentare. – **Documentar +** suf. **-***istic.*

DOCUMENTAT, -Ă, *documentaţi, -te,* adj. **1**. Întemeiat pe documente, elaborat pe baza unei largi documentaţii; *p. ext.* bine informat. **2.** Dovedit, susţinut pe bază de documente. – **V. documenta.**

DOCUMENTAŢIE, *documentaţii,* s.f. Totalitatea mijloacelor de informare relative la o problemă sau la un domeniu de activitate; documentare. – Din fr. **documentation.** Cf. rus. **dokumentaţiia**.

DODECAEDRIC, -Ă, *dodecaedrici, -ce,* adj. De dodecaedru, privitor la dodecaedru, care formează un dodecaedru. – Din fr. **dodécaédrique.**

DODECAEDRU, *dodecaedre,* s.n. Poliedru cu douăsprezece feţe. * Cristal care are aspectul unui astfel de poliedru. – Din fr. **dodécaédre.**

DODECAFONIC, -Ă, *dodecafonici, -ce,* adj. Care aparţine dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonist. – Din fr.**dodécaphonique.**

DODECAFONISM s.n. (Muz.) Tehnică de compoziţie bazată pe folosirea tuturor celor douăsprezece sunete ale gamei cromatice, considerate ca având aceeaşi importanţă şi ducând la desfiinţarea legăturilor tonale normale. – Din fr. **dodécaphonisme.**

DODECAFONIST, -Ă, *dodecafonişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonic. **2**. S.m. şi f. Compozitor care foloseşte dodecafonismul. – Din fr. **dodécaphoniste.**

DODECAGON, *dodecagoane,* s.n. Poligon cu douăsprezece laturi şi douăsprezece unghiuri. – Din fr. **dodécagone.**

DODECAGONAL, -Ă, *dodecagonali, -e,* adj. De dodecagon, privitor la dodecagon, care formează un dodecagon. – Din fr. **dodécagonal.**

DODECAR, *dodecari,* s.m. Veche monedă turcească de aur, care a circulat şi în ţările româneşti. – Din ngr. **dodekária "**duzină**".**

DODECASILAB, *dodecasilabe,* s.n., adj. (Vers) care are douăsprezece silabe. – Din fr.

dodécasyllabe, lat. **duodecasyllabus.**
DODECASILABIC, -Ă, *dodecasilabici, -ce,* adj. (Despre versuri) Care are douăsprezece silabe. – Din fr. **dodécasyllabique.**
DODII s.f. pl. (Pop. şi fam.; în expr.) *A vorbi* sau *a grăi* (*cam*) *în dodii* = a vorbi fără şir; a aiura. *A lăsa* (pe cineva) *în dodiile lui* = a lăsa (pe cineva) să-şi facă nestingherit toanele, capriciile. *A umbla* sau *a merge (ca) în dodii* = a umbla sau a merge în neştire, năuc. – Et. nec.
DOFTOR s.m. v. **doctor**.
DOFTORAŞ s.m. v. **doctoraş.**
DOFTOREASĂ s.f. v. **doctoreasă.**
DOFTORI, *doftoresc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (cu mijloace empirice); a doftorici. **2**. Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). – Din **doftor**.
DOFTORICESC, -EASCĂ, *doftoriceşti,* adj. (Pop.) De doctor; medical. [Var.: (fam.) **doctoricésc, -eáscă** adj.] – **Doftor** + suf. *-icesc.*
DOFTORICI, *doftoricesc,* vb. IV. (Pop) **1**. Tranz. A îngriji un bolnav (folosind mijloace empirice); a doftori. **2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). [Var.: (fam.) **doctoricí** vb. IV] – Din **doftor.**
DOFTORIE s.f. v. **doctorie**.
DOFTORIŢĂ s.f. v. **doctoriţă**.
DOFTOROAIE, *doftoroaie,* s.f. (Pop.) **1.** Femeie (bătrână) care vindecă bolile cu mijloace empirice. **2.** Soţie de doctor (**1**); femeie care practică medicina. – **Doftor** + suf. *-oaie.*
DOG, *dogi,* s.m. Câine de talie mare, masiv, cu botul lat şi turtit. – Din fr. **dogue,** engl.**dog.**
DOGAR, (**1**) *dogari,* s.m., **(2)** dogare, s.n. **1.** S.m. Meşteşugar care face doage sau vase din doage; butnar. **2.** S.n. Unealtă tăietoare cu lama în formă de secera, folosită pentru făcut doage. – **Doagă +** suf. *-ar.*
DOGĂRIE[1] s.f. Meseria dogarului; butnărie. – **Dogar +** suf. *-ie.*
DOGĂRIE[2], (**1**) *dogării,* s.f. **1**. Atelier în care se lucrează obiecte din doage. **2.** Cantitate de obiecte lucrate din doage. – **Doagă +** suf. *-ărie.*
DOGE, *dogi,* s.m. Titlu purtat de conducătorii politici ai unora dintre vechile republici aristocratice italiene; persoană care avea acest titlu. – Din it. **doge.**
DOGGER s.n. (Geol.) Epoca mijlocie a jurasicului. [Pr.: *dogher*] – Din fr., engl. **dogger.**
DOGI, *dogesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre butoaie, putini etc.) A avea doagele desfăcute, depărtate una de alta, rupte. ** Tranz. *Uscăciunea dogeşte butoaiele.* **2**. Fig. (Despre voce) A suna răguşit. – Din **doagă.**
DOGIT, -Ă, *dogiţi, -te,* adj. **1.** (Despre vase făcute din doage) Cu doagele desfăcute, depărtate una de alta, desprinse din cercuri. ** Expr. *Sună a dogit* = produce, la cea mai uşoară atingere, un sunet caracteristic de vas cu doagele desfăcute, plesnite. **2.** Fig. (Despre voce) Răguşit, hodorogit. – V. **dogi.**
DOGMATIC, -Ă, *dogmatici, -ce,* adj., subst. **1.** Adj.Care ţine de dogme, privitor la dogme; care se sprijină pe dogme. **2.** S.f. Parte a teologiei care cuprinde expunerea sistematică a dogmelor unei religii; tratat asupra dogmelor religioase. **3.** S.m. şi f. Persoană care susţine şi aplică dogmatismul; dogmatist. – Din fr. **dogmatique,** lat. **dogmaticus.**
DOGMATICIAN, *dogmaticieni,* s.m. Specialist în dogmatică. [Pr.: *-ci-an*] – De la dogmatică, cf.engl. **dogmatician.**
DOGMATISM s.n. Mod de gândire care operează cu teze acceptate necritic, considerate valabile în orice condiţii şi veşnic. – Din fr. **dogmatisme.** Cf. rus. dogmatizm.
DOGMATIST, -Ă, *dogmatişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Dogmatic **(3). –** Din fr. **dogmatiste.**
DOGMATIZA, *dogmatizez,* vb. **I.** Intranz. (Rar) A vorbi, a-expune pe un ton dogmatic, sentenţios. – Din fr. **dogmatiser.**
DOGMATIZARE, *dogmatizări,* s.f. Acţiunea de *a dogmatiza.* – V. **dogmatiza.**
DOGMĂ, *dogme,* s.f. **1.** Învăţătură, teză etc. fundamentală a unei religii, obligatorie pentru adepţii ei, care nu poate fi supusă criticii şi nu admite obiecţii. **2.** Teză, doctrină politică, ştiinţifică etc. considerată imuabilă şi impusă ca adevăr incontestabil. – Din fr. **dogme,** lat. **dogma.**
DOGOARE s.f. Căldură arzătoare produsă de soare, de foc sau de un obiect foarte fierbinte; dogoreală. – Din **dogori.**
DOGORÂT, -Ă, adj. v. **dogorit.**
DOGORÂTOR, -OARE adj. v. **dogoritor.**
DOGOREALĂ s.f. Faptul de *a dogori;* dogoare. – **Dogori** + suf. *-eală.*
DOGORI, *dogoresc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre soare, foc etc.; la pers. 3) A răspândi o căldură puternică, arzătoare. * Tranz. A da cuiva o senzaţie de căldură arzătoare; a incinge, a

înfierbânta ceva. **2.** (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) A fi aprins, încins, înfierbântat de o emoţie, de boală etc. [Var : **dogorí** vb. IV] – Din bg. **dogorja,** ser. **dogoreti.**

DOGORIT, -Ă, *dogoriţi, -te,* adj. Înfierbântat, ars; pârlit. [Var.: **dogorát, -ă** adj.] – V. **dogori.**

DOGORITOR, -OARE, *dogoritori, -oare,* adj. Care dogoreşte; fierbinte, arzător. [Var.: **dogorâtór, -oáre** adj.] – **Dogori** + suf. *-tor.*

DOGORÎ vb. **IV** v. **dogori.**

DOHOT, *dohoturi,* s.n. (Reg.) Lichid uleios obţinut prin distilarea unor materiale vegetale şi folosit la ungerea osiilor carului şi căruţei; păcură pentru uns osiile. – Din ucr. **dehotî.**

DOHOTNIŢĂ, *dohotniţe,* s.f. (Reg.) Vas în care se păstrează dohotul. – **Dohot** + suf. *-niţă.*

DOI, DOUĂ num. card. Număr având în numărătoare locul între unu şi trei şi indicat matematic prin cifrele 2 şi II. ** (Adjectival) *Vine cu doi prieteni.* ** Loc. adv. *În* (sau *din) două vorbe* (sau *cuvinte)* = pe scurt, fără multă vorbă. *La doi paşi* = aproape. ** Expr. (Fam.) *(A spune) două vorbe şi-un cuvânt* = (a spune) pe scurt, în puţine cuvinte. (Fam.) *În doi timpi şi trei mişcări* = foarte repede, imediat. ** (Cu valoare de num. ord.) *Tomul doi.* ** (Intră în componenţa num adverbial) *A venit de două ori.* ** (Intră în componenţa num. distributiv) *Plecau câte doi.* ** (Substantivat) *Trei de doi.* ** Loc. adv. *În* (sau *pe din) două* = în două bucăţi, în două părţi (egale). *În* (sau *pe din) două cu...* = amestecat (în părţi egale) cu altceva. *Una-două* = întruna, mereu, continuu. *Cu una, cu două* = (în construcţii negative) cu uşurinţă, repede. *Nici una, nici două* = pe neaşteptate; imediat. *Din două una sau una din două* = ori una, ori alta; ori..., ori... ** Expr. *Una şi cu una fac două* = fără vorbă multă; scurt, limpede. *A nu vorbi* sau *a nu zice (nici) două* = a nu scoate o vorbă; a tăcea. * (Adjectival) *Vreo doi* = câţiva. * (Substantivat) Cifră care indică numărul definit mai sus. *A scris un doi pe tablă.* – Lat. **'dui, duae.**

DOICĂ, *doici,* s.f. Femeie care alăptează (şi îngrijeşte) copilul altei femei. * Dădacă. – Din bg **dojka.**

DOILEA, DOUĂ num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între întâiul şi al treilea. ** Loc. adj. *De-al doilea* = (despre veri) care sunt copiii verilor primari. ** Loc. adv. *A doua zi* = în ziua următoare. *A doua oară* = data următoare; cu altă ocazie. *Al doilea* = după primul, pe urmă. (Pop.) *De-al doilea* = a doua oară. ** Expr. *A pune* (sau *a lăsa, a trece* etc.) *ceva pe planul al doilea* = a considera ceva ca fiind de importanţă secundară. [Pr.*: do-i-*] – **Doi + le + a.**

DOIME, *doimi,* s.f. **1.** Jumătate dintr-un întreg (împărţit în părţi egale). **2.** Spec. (Muz.) Jumătate dintr-o notă întreagă. – **Doi** + suf. *-ime.*

DOINAR, *doinari,* s.m. (Pop.) Doinaş. – **Doină** + suf. *-ar.*

DOINAŞ, *doinaşi,* s.m. (Pop.) Cântăreţ de doine; doinar. – **Doină +** suf. *-aş.*

DOINĂ, *doine,* s.f. Poezie lirică specifică folclorului românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., fiind însoţită, de obicei, de o melodie adecvată; specie muzicală a creaţiei folclorice româneşti, având caracteristicile de mai sus. – Et. nec.

DOINI, *doinesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A cânta doine (din gură, din fluier, din frunză etc.). – Din **doină.**

DOINIRE, *doiniri,* s.f. Faptul de *a doini;* (concr.) doină. – V. **doini.**

DOINIŞOARĂ, *doinişoare,* s.f. Doiniţă. – **Doină +** suf. *-işoară.*

DOINITOR, -OARE, *doinitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care doineşte, – **Doini** + suf. *-tor.*

DOINIŢĂ, *doiniţe,* s.f. Diminutiv al lui *doină;* doinişoară. – **Doină +** suf. *-iţă.*

DOISPRECE, DOUĂSPRECE num. card. v. **doisprezece.**

DOISPRECELEA, DOUĂSPRECEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOISPREZECE, DOUĂSPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între unsprezece şi treisprezece. ** (Adjectival) *Are doisprezece copii.* ** (Cu valoare de num. ord.) *Secolul doisprezece.* ** (Intră în componenţa num. adverbial) *De douăsprezece ori.* ** (Intră în componenţa num. distributiv) *Câte doisprezece oameni.* ** (Substantivat) *Trei de doisprezece.* [Var.: (reg.) **dóisprece, dóuăsprece; dóişpe, dóuăşpe** num. card.] – **Doi + spre + zece.**

DOISPREZECELEA, DOUĂSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al unsprezecelea şi al treisprezecelea. ** Expr. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. [Var.: (reg.) **dóisprecelea, dóuăsprecea; dóişpelea, dóuăşpea** num. ord.] – **Doisprezece + le + a.**

DOIŞPE, DOUĂŞPE num. card. v. **doisprezece.**

DOIŞPELEA, DOUĂŞPEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOJANĂ, *dojeni,* s.f. Observaţie cu caracter moralizator, făcută cuiva care a comis o greşeală

(uşoară); mustrare, ceartă. – Din **dojeni** (derivat regresiv).
DOJENI, *dojenesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (recipr.) A(-şi) face observaţii moralizatoare; a (se) mustra, a (se) certa. – Din sl. **dognati, doženon.**
DOJENIRE, *dojeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) dojeni* şi rezultatul ei; mustrare. – V. **dojeni.**
DOJENITOR, -OARE, *dojenitori, -oare,* adj. Care dojeneşte; care exprimă un reproş, o imputare, o nemulţumire. – **Dojeni** + suf. *-tor.*
DOL, *doluri,* s.n. (Jur.) Acţiune făcută cu rea-credinţă, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract. – Din fr. **dol,** lat. **dolus.**
DOLAR, *dolari,* s.m. Unitate monetară principală în Statele Unite ale Americii, în Canada, în Australia, Liberia etc. – Din engl., fr. **dollar.**
DOLBY s.n. Denumire comercială a unui sistem electronic cu care sunt echipate magnetofoanele şi casetofoanele de înaltă fidelitate, în scopul reducerii zgomotului benzii magnetice. – Din engl. **Dolby [** system].
DOLCE adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Delicat, cu blândeţe. – Cuv. it.
DOLDORA adj. invar., adv. (Umplut, plin, îndesat etc.) peste măsură, până la refuz. – Din tc. **doldur.**
DOLEANŢĂ, *doleanţe,* s.f. Dorinţă, cerere, plângere (expusă în scris sau oral). [Pr.: *-le-an-*] – Din fr. **doléance.**
DOLICOCEFAL, -Ă adj. v. **dolihocefal.**
DOLICOCEFALIE s.f. v. **dolihocefalie.**
DOLIE, *dolii,* s.f. **1**. Şanţ sau unghi format la intersecţia a două versante de acoperiş. **2.** (Reg) Loc în care un râu curge încet, lin. – Din sl. **dolě.**
DOLIHOCEFAL, -Ă, *dolihocefali, -e,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul alungit din faţă către spate; (despre craniu) alungit din faţă către spate. [Var.: **dolicocefál, -ă** adj.] – Din fr. **dolichocéphale.**
DOLIHOCEFALIE s.f. Însuşirea de a fi dolihocefal, faptul de a aparţine tipului dolihocefal. [Var.: **dolicocefalíe** s.f.] – Din fr. **dolichocéphalie.**
DOLINĂ, *doline,* s.f. Depresiune în formă de pâlnie, formată prin dizolvarea la suprafaţă a unor roci solubile. – Din ser. **dolina.** Cf. fr. **doline**.
DOLIU, *doliuri,* s.n. **1.** Durere profundă pricinuită de moartea cuiva sau de o mare nenorocire colectivă; atitudine plină de tristeţe a celui căruia i-a murit cineva. ** *Zi de doliu* = zi care aminteşte un eveniment dureros. **2.** Semn exterior (îmbrăcăminte neagră, bantă neagră etc.) prin care cineva îşi exprimă doliul (**1**); perioadă cât cineva poartă asemenea semne. ** Loc. adj. *De doliu* = (despre haine, culori etc.) care se foloseşte pentru a exprima durerea la moartea şi după moartea unei rude. ** Loc. adv. *În doliu* = în haine de culoare neagră (în semn de doliu **1). –** Din lat. **dolium.** Cf. fr. **deuil**.
DOLJEAN, -Ă, *doljeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Dolj. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Dolj. – **Dolj** (n. pr.) + suf. *-ean.*
DOLJEANCĂ, *doljence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Dolj. * Locuitoare din judeţul Dolj. – **Doljean** + suf. *-că.*
DOLLY s.n. (Cin.) Macara mică de construcţie specială, folosită pe platourile de filmare. – Din fr., engl. **dolly.**
DOLMAN, *dolmane,* s.n. Haină ofiţerească scurtă, îmblănită şi împodobită cu brandenburguri. * Haină bărbătească groasă, căptuşită cu blană. – Din fr. **dolman,** germ. **Dolman.**
DOLMEN, *dolmene,* s.n. Monument funerar megalitic, format dintr-o lespede mare de piatră aşezată orizontal pe altele dispuse vertical. – Din fr. **dolmen.**
DOLOFAN, -Ă, *dolofani, -e,* adj. (Despre fiinţe şi părţi ale lor) Gras, durduliu, rotofei. – Et. nec.
DOLOMIT s.n. v. **dolomită.**
DOLOMITĂ s.f. **1**. Mineral format din carbonat de calciu şi carbonat de magneziu, cristalizat în sistemul romboedric. **2.** Rocă cu aspect grăunţos formată din dolomită (**1**). [Var.: **dolomít** s.n.] – Din fr. **dolomite.**
DOLOMITIC, -Ă, *dolomitici, -ce,* adj. De dolomită, care conţine dolomită, care este format din dolomită. – Din fr. **dolomitique.**
DOLOMITIZARE s.f. Transformare a rocilor calcaroase în dolomită. – După fr. **dolomitisation.**
DOLOSIV, -Ă, *dolosivi, -e,* adj. (Jur.; despre acţiuni, contracte etc.) Făcut prin înşelăciune, cu rea-credinţă. – Din fr. **dolosif.**
DOM, *domuri,* s.n. **1.** Catedrală impunătoare, biserică principală în unele oraşe italiene, germane etc.; *p. ext.* clădire monumentală; *p. restr.* acoperiş care îmbracă la exterior o

cupolă a unei clădiri monumentale. **2.** Recipient de oţel montat la partea superioară a corpului unei căldări orizontale de aburi. **3.** Structură geologică în formă de boltă largă, circulară sau eliptică. [Var.: (înv., **1) dómă** s.f.] – Din fr. **dôme.** Cf. it. **duomo,** germ. **Dom.**

DOMĂ s.f. v. **dom.**

DOMBRĂ s.f. v. **domră.**

DOMENIAL, -Ă, *domeniali, -e,* adj. (Rar) Care aparţine unui domeniu (**1),** privitor la un domeniu. [Pr.: *-ni-al*] – Din fr. **domanial** (după *domeniu).*

DOMENIU, *domenii,* s.n. **1.** Proprietate funciară feudală întinsă, care a stat la baza societăţii medievale în Europa Apuseană. **2.** Sector al unei ştiinţe, al unei arte; sferă de activitate. **3.** (Mat.) Mulţime de puncte situate pe o dreaptă, pe o suprafaţă, în spaţiu, caracterizată prin aceea că pentru fiecare punct există o vecinătate a lui cuprinsă în mulţime şi prin faptul că oricare pereche de puncte din mulţime se pot uni printr-o linie poligonală cuprinsă în acea mulţime. **4.** (Fiz.) Interval de valori pentru care poate fi folosit un instrument dat de măsură. – Din fr. **domaine.** Cf. lat. **dominium**.

DOMESTIC, -Ă, *domestici, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Care trăieşte pe lângă casă, fiind folosit în anumite scopuri. **2.** Care este legat de casă, de gospodărie, de familie, specific vieţii gospodăreşti; *p. ext.* intim, privat. – Din fr. **domestique,** lat. **domesticus.**

DOMESTICI, *domesticesc,* vb. IV. Tranz. A obişnui un animal sălbatic să trăiască alături de oameni (spre a le aduce anumite foloase); a îmblânzi. * Refl. *Cerbul s-a domesticit.* * Tranz. şi refl. Fig. A face să devină sau a deveni mai potolit, mai sociabil. – Din **domestic.**

DOMESTICIRE, *domesticiri,* s.f. Acţiunea de "a (se) domestici" şi rezultatul ei; îmblânzire. – V. **domestici.**

DOMESTICIT, -Ă, *domesticiţi, -te,* adj. Îmblânzit. – V. **domestici.**

DOMESTICITATE s.f. (Rar) Starea, condiţia de animal domestic. – Din fr. **domesticité.**

DOMICILIA, *domiciliez,* vb. **I.** Intranz. A-şi avea domiciliul undeva; a locui. [Pr.: *-li-a*] – Din fr. **domicilier.**

DOMICILIAR, -Ă, *domiciliari, -e,* adj. Privitor la domiciliu; făcut la domiciliu. [Pr.: *-li-ar*] – Din fr. **domiciliaire.**

DOMICILIERE s.f. Faptul de "a domicilia". [Pr.: *-li-e-*] – V.**domicilia**.

DOMICILIU, *domicilii,* s.n. Casa sau locul unde locuieşte cineva în mod statornic; locuinţă. – Din lat. **domicilium,** fr. **domicile.**

DOMINA, *domin,* vb. **I. 1.** Tranz. (Despre oameni, idei, concepţii etc.) A ţine pe cineva sau ceva sub influenţa sau stăpânirea sa; a stăpâni. * Refl. A reuşi să nu-şi dea pe faţă sentimentele, gândurile etc.; a se reţine, a se stăpâni. **2.** Tranz. şi intranz. A întrece (cu mult) prin înălţime lucrurile sau fiinţele înconjurătoare, a se înălţa deasupra tuturor. **3.** Intranz. şi tranz. A se impune prin număr sau prin intensitate; a predomina, a prevala. * Tranz. A se dovedi net superior adversarului (într-o întrecere sportivă). – Din fr. **dominer,** lat. **dominari.**

DOMINANT, -Ă, *dominanţi, -te,* adj., s.f. **1**. Adj. Care domină. * (Despre însuşiri, factori, trăsături etc.) Predominant, specific, caracteristic. **2.** S.f. Trăsătură caracteristică a unei lucrări, a unui proces etc. **3.** S.f. (Muz.) Treapta a cincea a modului major şi a modului minor; acord compus pe această treaptă. – Din fr. **dominant.**

DOMINANŢĂ, *dominanţe,* s.f. Însuşirea de a fi dominant; preponderenţă. – Din fr. **dominance.**

DOMINARE, *dominări*, s.f. Acţiunea de "a (se) domina". – V. **domina.**

DOMINATOR, -OARE, *dominatori, -oare*, adj. (Rar) Dominant; căruia îi place să domine, să se impună. – Din fr. **dominateur,** lat. **dominator.**

DOMINAŢIE, *dominaţii,* s.f. Faptul de a domina, de a-şi exercita influenţa sau stăpânirea; putere, stăpânire, influenţă exercitată asupra cuiva sau a ceva. – Din fr. **domination,** lat. **dominatio.**

DOMINICAN[1]**, -Ă**, *dominicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Călugăr sau călugăriţă dintr-un ordin catolic întemeiat în Franţa la începutul sec. XIII. **2.** Adj. Care aparţine dominicanilor[1] (**1**), privitor la dominicani[1]. – Din fr. **dominicain.**

DOMIMCAN[2]**, -Ă,** *dominicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Dominicane sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine dominicanilor[2] **(1),** privitor la dominicani[2]. – Din fr. **dominicain.**

DOMINION, *dominioane,* s.n. Nume mai vechi dat statelor din afara insulelor britanice care fac parte din Imperiul Britanic, având statut de suveranitate şi egalitate în drepturi cu metropola. [Pr.: *-ni-on*] – Din fr. **dominion.**

DOMINO, (**1**) *dominouri,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte de bal mascat, în formă de mantie lungă cu

glugă. * Persoană care poartă la bal o asemenea îmbrăcăminte. **2.** Numele unui joc de societate care se joacă cu 28 de piese plate, dreptunghiulare, însemnate cu un număr de puncte (de la zero la şase) şi pe care jucătorii le combină între ele după anumite reguli. [Acc. şi: **(2)** *dómino*] – Din fr. **domino.**

DOMIRI vb. **IV** v. **dumeri.**

DOMN, *domni,* s.m. **1.** Termen de politeţe pentru un bărbat. * (Fam.; la voc.) Termen impersonal de adresare care însoţeşte de obicei o frază exclamativă, interogativă etc. * Soţ. * (Pop.) Orăşean. **2.** Persoană care are autoritatea, posibilitatea de a face ceva; stăpân. **3.** Titlu purtat de suveranii Ţării Româneşti şi ai Moldovei; voievod, domnitor; persoană care purta acest titlu. **4.** Dumnezeu; Isus Cristos. ** Expr. *A da* (sau *a lăsa pe cineva*) *în plata* (sau *mila) domnului =* a lăsa (pe cineva) în pace, a(-l) lăsa să facă ce vrea; a ignora. * (La voc.) Exclamaţie, invocaţie impersonală exprimând mirare, amărăciune, surpriză. *Doamne, ce vorbă ţi-a ieşit din gură!* ** Expr. *Vezi, doamne =* chipurile, vorba vine. [Voc. (**1-3**) *domnule, dom'le,* **(4)** *doamne;* nom., voc. şi (**1**) *domnu, don', dom'*] – Lat. **dom(i)nus.**

DOMNESC, -EASCĂ*, domneşti,* adj. **1.** Care aparţine domnului (**3**), privitor la domn; care emană de la domn; care aparţine curţii domnului. * Bogat, îmbelşugat; elegant. **2.** (În sintagmele) *Mere domneşti =* varietate de mere mari, de culoare gălbuie-portocalie dungată cu roşu. *Măr domnesc =* soi de măr care produce asemenea mere. – **Domn +** suf**. -***esc.*

DOMNEŞTE adv. Ca un domn **(3)**, ca un boier, boiereşte; *p. ext.* foarte bine. – **Domn** + suf. -*eşte:*

DOMNI, *domnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A conduce un principat, o ţară, o împărăţie în calitate de domn **(3).** * Fig. A fi stăpânitor; a stăpâni. *Între noi va domni pacea.* **2.** Fig. A o duce foarte bine, a nu avea nici o grijă. **3.** Fig. (Despre o înălţime, o clădire etc.) A domina **(2). –** Din **domn.**

DOMNIALUI pron. pers., m. v. **dumnealui.**

DOMNIE, *domnii,* s.f. **1.** Autoritatea politică şi juridică a domnului **(3);** demnitatea de domn. * Timpul cât un domn **(3)** se află la conducerea ţării. * Regiune sau populaţie stăpânită de un domn **(3)**. **2.** Dominaţie, stăpânire, putere. **3.** (Înv.; formează locuţiuni pronominale cu valoare de pronume de reverenţă) *Vom face cum vei hotărî domnia-ta.* * (Cu valoare de pronume al maiestăţii) Măria-ta. – **Domn +** suf. -*ie.*

DOMNIŞOARĂ, *domnişoare*, s.f. Termen de politeţe pentru o fată (sau o femeie nemăritată); duduie. ** *Domnişoară de onoare* = **a)** fată tânără care însoţeşte mireasa la cununie; **b)** fată (din aristocraţie) aflată în serviciul unei prinţese, al unei regine etc. * (Fam.) Fiică. – **Doamnă** + suf. -*işoară.*

DOMNIŞOR, *domnişori,* s.m. Diminutiv al lui *domn;* (pop.) termen de politeţe pentru un bărbat tânăr (necăsătorit). * Fiu (neînsurat) al stăpânului (în raport cu angajaţii acestuia). – **Domn** + suf. -*işor.*

DOMNIŞORICĂ, *domnişorici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *domnişoară.* – **Domnişoară** + suf. -*ică.*

DOMNITOR, -OARE, *domnitori, -oare,* s.m., adj. **I.** S.m. Domn **(3)***; spec.* titlu purtat de suveranii României între 1859 şi 1881; persoană care avea acest titlu. **II.** Adj. **1.** (În sintagma) *Familie* (sau *casă*) *domnitoare =* dinastie. **2.** Fig. (Rar) Care domneşte, stăpâneşte, domină. – **Domni +** suf. -*tor.*

DOMNIŢĂ, *domniţe,* s.f. Fiică (sau soţie) de domn **(3)**; prinţesă. * (Poetic şi fam.) Termen cu care un bărbat se adresează unei femei tinere. – **Doamnă** + suf. -*iţă.*

DOMOL, -OALĂ, *domoli, -oale,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se mişcă fără grabă, care se face fără grabă; încet, potolit. ** Expr. (Adverbial) *A o lăsa* (sau *a o lua) mai domol =* a proceda cu calm, a nu se pripi. **2.** (Despre sunete, glas) Care este cu tonul scăzut, cu intensitate redusă; lin, înfundat. * (Despre vorbe) Liniştit, blând, calm. **3.** (Despre oameni şi animale) Blajin, blând, paşnic. **4.** (Despre atmosferă, climă, vânt, temperatură etc.) Temperat, moale, dulce. **5.** (Despre senzaţii, sentimente etc.) Care are intensitate scăzută; moderat, slab. **6.** (Despre terenuri înclinate) Care are pantă lină. – Din **domoli** (derivat regresiv).

DOMOLI, *domolesc,* vb. IV. **1**. Tranz. şi refl. A face să se mişte sau a se mişca mai încet. * Tranz. A înfrâna, a struni un animal. **2.** Refl. (Despre elemente sau fenomene ale naturii) A se linişti, a se potoli, a scădea în intensitate. **3.** Tranz. şi refl. A (se) calma, a (se) îmblânzi, a (se) tempera. **4.** Refl. (Despre pante, dealuri etc.) A deveni mai puţin înclinat, mai lin, mai uşor de urcat. – Cf. sl. **domolitise** "a obţine prin rugăciuni", ucr. **domolyty** "a obţine".

DOMOLIRE, (rar) *domoliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) domoli.* – V. **domoli.**

DOMRĂ, *domre,* s.f. Instrument muzical cu coarde, cu cutia de rezonanţă circulară şi cu gâtul lung, de origine rusească. [Var.: **dómbră** s.f.] – Din rus. **domra.**

DONA, *donez,* vb. **I.** Tranz. A face o donaţie, a dărui un bun. – Din fr. **donner,** lat. **donare.**

DONARE s.f. Faptul de *a dona;* donaţie. – V. **dona.**

DONATAR, -Ă, *donatari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia i se face o donaţie. – Din fr. **donataire,** lat. **donatarius.**

DONATOR, -OARE, *donatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o donaţie. *** Donator de sânge =* persoană care oferă o cantitate din sângele propriu pentru transfuzii şi perfuzii. – Din fr. **donnateur,** lat. **donator, -oris.**

DONAŢIE, *donaţii,* s.f. Contract prin care una dintre părţi transmite celeilalte proprietatea unui bun material fără să primească ceva în schimb; donare. * (Concr.) Bun material transmis printr-un astfel de contract. [Var.: (înv.) **donatiúne** s.f.] -.Din fr. **donation,** lat. **donatio, -onis.**

DONAŢIUNE s.f. v. **donaţie.**

DONCHIHOTESC, -EASCĂ, *donchihoteşti,* adj. Caracterizat prin donchihotism. [Var.: **donchijotésc, -eáscă, donchişotésc, -eáscă** adj.] – Din fr.**donquichottesque** (după pron. sp. a n. pr. *Don Quijote).*

DONCHIHOTISM s.n. (Livr.) Atitudine sau purtare caracteristică omului lipsit de simţul realităţii, care urmăreşte scopuri fantastice şi irealizabile, manifestând eroism în lupta cu obstacole imaginare. [Var.**: donchijotísm**, **donchişotísm** s.n.] – Din fr. **don-quichottisme** (după pron. sp. a n. pr. *Don Quijote).*

DONCHIJOTESC, -EASCĂ adj. v. **donchihotesc.**

DONCHIJOTISM s.n. v. **donchihotism.**

DONCHIŞOTESC, -EASCĂ adj. v. **donchihotesc.**

DONCHIŞOTISM s.n. v. **donchihotism.**

DONDĂI vb. **IV** v. **dondăni.**

DONDĂNI, *dondănesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. şi tranz. A bombăni, a mormăi, a bodogăni. * A spune vorbe fără legătură. * Tranz. (Rar) A bate pe cineva la cap, a-l pisa. **2.** Tranz. A flecări, a îndruga. [Var.: **dondăí** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.

DONICIOARĂ, *donicioare,* s.f. Diminutiv al lui *doniţă.* – **Doniţă +** suf**. -***ioară.*

DONIŢĂ, *doniţe,* s.f. **1.** Vas făcut din doage de lemn, cu toartă (şi capac), cu care se cară şi în care se ţine apa; cofă, botă. **2.** Găleată de lemn (largă în partea de sus) în care se mulg vacile sau oile; şiştar. **3.** Conţinutul unei doniţe **(1,2).** [Pl. şi: *doniţi*] – Din ser. **dojnica.**

DONJON, *donjoane,* s.n. Turnul principal, cel mai bine fortificat al unui castel medieval. – Din fr. **donjon.**

DONJUAN, *donjuani,* s.m. (Fam. şi ir.) Bărbat care umblă întruna după aventuri amoroase; om seducător, crai. [Pr.: *-ju-an, j* pron. şi sp. *h*] – Din fr. **don Juan.**

DONJUANESC, -Ă, *donjuaneşti,* adj. (Livr.) De donjuan. [Pr.: – *ju-a÷, j* pron. şi sp. *h*] – **Don Juan** (n. pr.) + suf. *-esc.*

DONJUANISM s.n. (Livr.) Atitudine, caracter, faptă de donjuan. [Pr.: *-ju-a÷, j,* pron. şi sp. *h*] – **Don Juan** (n. pr.) + suf. *-ism.*

DONOR, *donori,* s.m. **1.** (Fiz.) Atom pentavalent care, introdus într-un semiconductor, cedează electroni acceptorului. **2.** (Biol.) Individ care cedează celule, cromozomi etc. – Din fr. **donneur,** engl. **donor.**

DOP, *dopuri,* s.n. **1.** Bucată de plută, de cauciuc, de sticlă etc. cu care se astupă deschizătura unei sticle, a unui vas îngust etc.; astupuş. ** Expr. *(Mare) cât un dop* sau *dop de saca =* (despre oameni; glumeţ) mic şi îndesat; bondoc. **2.** Bucată de lemn care astupă deschizătura de sus a fluierului, a cavalului etc., lăsând o gaură mică prin care se suflă. **3.** Piesă de metal cu care se închide o conductă. **4.** Cerumen adunat în canalul auditiv extern al urechii, care împiedică auzul. – Cf. săs. **dop.**

DOPA, *dopez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A(-şi) administra (în mod nepermis) substanţe chimice stimulatoare spre a obţine temporar mărirea randamentului fiziologic dincolo de limitele normale, într-o întrecere sportivă. – Din fr. **doper.**

DOPAJ, *dopaje,* s.n. Dopare. – Din fr. **dopage.**

DOPARE, *dopări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dopa* şi rezultatul ei; dopaj. – V. **dopa.**

DOPING s.n. Substanţă chimică stimulatoare folosită la dopare. * Dopaj, dopare. – Din fr., engl. **doping.**

DOPOTRIVĂ adv. v. **deopotrivă.**

DOPUŞOR, *dopuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *dop.* – **Dop** + suf. -*uşor.*

DOR, *doruri,* s.n. **1.** Dorinţă puternică de a vedea sau de a revedea pe cineva sau ceva drag, de a reveni la o îndeletnicire preferată; nostalgie. ** Loc. adv. *Cu dor =* duios; pătimaş. **2.** Stare sufletească a celui care tinde, râvneşte, aspiră la ceva; năzuinţă, dorinţă. **3.**

Suferinţă pricinuită de dragostea pentru cineva (care se află departe). **4.** (Pop.) Durere fizică. *Dor de dinţi.* **5.** Poftă, gust (de a mânca sau de a bea ceva). *De dorul fragilor (*sau *căpşunilor) mănânci şi frunzele.* **6.** Atracţie erotică. **7.** (Pop.; în loc. adv.) *În dorul lelii =* fără ţintă hotărâtă, fără rost, la întâmplare. – Lat. pop. **dolus** (< dolere "a durea").

DORI, *doresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi stăpânit de tendinţa lăuntrică de a face, de a avea sau de a dobândi ceva; a tinde, a râvni, a năzui la ceva. ** Expr. *A fi de dorit =* a fi necesar, recomandabil, a se cuveni. *A lăsa de dorit =* a avea lipsuri, a nu satisface. * A avea intenţia; a vrea. ** Expr. (formulă prin care se lasă la aprecierea interlocutorului luarea unei hotărâri) *Cum doreşti* (sau *doriţi etc.).* **2.** A ţine mult să vadă sau să revadă pe cineva sau ceva drag, a aştepta pe cineva sau ceva cu dor, cu nerăbdare. **3.** A simţi o atracţie erotică. **4.** A ura cuiva ceva. – Din **dor.**

DORIAN, -Ă, *dorieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie stabilită în antichitate în Pelopones, în Grecia insulară şi pe coastele Asiei Mici; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine dorienilor **(1),** privitor la dorieni; doric. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **dorien.**

DORIC, -Ă, *dorici, -ce,* adj. Dorian **(2).** ** *Stil* (sau *ordin) doric =* una dintre cele trei forme arhitectonice vechi greceşti, caracterizată prin coloane fără bază şi prin capiteluri fără ornamente. * (Despre clădiri, sau elemente arhitectonice) Construit în stil doric. – Din fr. **dorique,** it. **doricus.**

DORINŢĂ, *dorinţe,* s.f. **1.** Stare sufletească a celui care tinde, râvneşte, aspiră la ceva; năzuinţă, dor, aspiraţie. * Ceea ce constituie năzuinţa, aspiraţia cuiva. **2.** Poftă, gust (de a mânca, de a bea ceva etc.); voie. **3.** Atracţie erotică. [Pl. şi: *dorinţi*] – **Dori** + suf. *-inţă.*

DORITOR, -OARE, *doritori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care doreşte să facă, să obţină ceva; dornic de ceva. **2.** S.f. Plantă erbacee târâtoare cu flori mici, albastre sau liliachii *(Veronica hederifolia).* – **Dori** + suf. *-tor.*

DORMEZĂ, *dormeze,* s.f. Canapea îngustă fără spătar, de obicei cu căpătâi, pe care se poate dormi. – Din fr. **dormeuse.**

DORMI, *dorm,* vb. IV. Intranz. **1.** A se afla în stare de somn, a fi adormit. ** Expr. *A dormi de-a-n picioarele* (sau *pe picioare) =* **a)** a fi foarte obosit, a pica de somn; **b)** a fi încet la treabă, a se mişca cu greutate. * Fig. A fi absent la ceea ce se petrece în jur. * Fig. A fi mort. **2.** A rămâne peste noapte undeva; a mânca. **3.** Fig. A zăcea ascuns; a mocni. [Var. : (reg.) **durmí** vb. IV] – Lat. **dormire.**

DORMIT s.n. Faptul de *a dormi;* somn. – V. **dormi.**

DORMITA, *dormitez,* vb. **I.** Intranz. A dormi uşor şi intermitent, a aţipi din când în când; a moţăi, a picoti. – Din lat. **dormitare.**

DORMITOR, *dormitoare,* s.n. Cameră de dormit (într-o locuinţă particulară, într-o şcoală, într-o cazarmă etc.). * Mobilă adecvată pentru camera de dormit a unei locuinţe particulare. – Din lat. **dormitorium.**

DORN, *dornuri,* s.n. **1.** (Tehn.) Priboi **(1). 2.** Unealtă de forma unei tije cilindrice sau conice, având rolul de a prinde, de a degaja, de a deplasa etc. o piesă. – Din germ. **Dorn.**

DORNIC, -Ă*, dornici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. Plin de dor; doritor, nerăbdător să facă, să obţină ceva. **2.** S.m. Plantă erbacee cu frunzele lungi şi înguste şi cu flori mici, albe *(Falcaria sioides).* – **Dor** + suf. *-nic.*

DOROBANŢ, *dorobanţi,* s.m. (Înv.) **1.** Soldat din infanterie (cu plată). **2.** Jandarm (cu atribuţii speciale). [Var.: **darabán, darabánt, dărăbán** s.m.] – Din magh. **drabant.**

DOROBĂNŢESC, -EASCĂ, *dorobănţeşti,* adj. (Înv.) Al dorobanţilor, privitor la dorobanţi. – **Dorobanţ +** suf. *-esc.*

DOROBĂNŢIME s.f. (Înv.) Mulţime de dorobanţi **(1);** totalitatea dorobanţilor. – **Dorobanţ** + suf. *-ime.*

DORSAL, -Ă, *dorsali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în regiunea posterioară (a unei fiinţe sau a unui organ al ei), privitor la această regiune. **2.** S.f. (Geogr.) Formă complexă de relief care se întinde pe distanţă foarte mare pe fundul oceanelor, separând două bazine. – Din fr. **dorsal.**

DORSALGIE, *dorsalgii,* s.f. (Med.) Durere în regiunea dorsală. – Din fr.**dorsalgie.**

DORSOVENTRAL, -Ă, *dorsoventrali, -e,* adj. (Anat.; adesea adverbial) În partea dorsală şi ventrală. – **Dors [**al**] + ventral.**

DORUŢ s.n. (Pop.) Diminutiv al lui dor. – **Dor +** suf. *-uţ.*

DOS, *dosuri,* s.n. **1.** Partea de dindărăt a unui obiect, a unei construcţii, a unei curţi, a unei fiinţe etc. ** Loc. adv. *De-a-ndoasele(a)* sau *pe de-a-ndoasele(a) =* altfel de cum trebuie, de cum e firesc, anapoda; întors invers; cu spatele înainte, de-a-ndăratele(a); *Cu dosul în sus =* invers de cum e normal, de cum trebuie; în mare dezordine. *În dos =* în lipsă, în absenţă, fără să fie de faţă. ** Expr. *A scăpa pe* (sau *prin) uşa din dos =* a scăpa cu mare

greutate (şi pe căi necinstite) dintr-o încurcătură. *A intra pe* (sau *prin) uşa din dos* = a obţine o favoare (pe căi necinstite, prin protecţie). *A da dos (la faţă)* sau *a da dosul* = a se retrage; a fugi, a o şterge. *A întoarce (cuiva) dosul* = a se întoarce cu spatele la cineva în semn de supărare; a rupe relaţiile de prietenie (cu cineva). *În dosul lucrurilor* = dincolo de aparenţe. * Şezut, fund, fese. ** Expr. *A se scula* (sau *a fi etc.) cu dosul în sus* = a se trezi (sau a fi) indispus (fără motiv). **2.** (În sintagmele) *Dosul mâinii* (sau *palmei, labei)* = partea din afară a mâinii (sau a palmei, a labei). *Dosul limbii* = partea de dedesubt a limbii. **3.** Partea mai puţin arătoasă (neîmpodobită şi neexpusă vederii) a unui obiect. * Spec. Partea de dinăuntru a unei haine. ** *Pe dos* = **a)** (în legătură cu obiecte de îmbrăcăminte) cu partea de dinăuntru în afară; **b)** altfel de cum trebuie, de cum e firesc; **c)** (fig., despre oameni) sucit, ciudat, bizar. **4.** (Pop.) Loc unde nu bate soarele; loc ferit, ascuns, adăpostit. – Lat. pop. **dossum** (= *dorsum).*

DOSAR, *dosare*, s.n. Totalitatea actelor referitoare la o afacere, la o problemă, la o persoană; *p. ext*. învelitoare (de carton) în care se păstrează aceste acte. ** Expr. *A închide dosarul* = a pune definitiv capăt unei acţiuni judiciare, unor cercetări, unei anchete fără să fi ajuns la soluţionarea lor în fond; a clasa. *A pune la dosar* = **a)** a pune la o parte, a nu da curs (unei cereri sau unui act); **b)** a nu-i păsa (de ceva), a nu se sinchisi. – După fr. **dossier.**

DOSI, *dosesc,* vb. IV. **1**. Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) sustrage vederii altora; a (se) ascunde. **2.** Tranz. (Pop. şi fam.) A fura ceva (ascunzând). **3.** Tranz. şi intranz. (Înv.) A o lua la fugă; a fugi. – Din **dos.**

DOSIRE, *dosiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) dosi* – V. **dosi.**

DOSIT, -Ă, *dosiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Ascuns, pitit. * Retras, ferit. – V. **dosi.**

DOSNIC, -Ă, *dosnici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre locuri, străzi, clădiri etc.) Care se află mai la o parte, mai ascuns vederii; retras, lăturalnic, lăturaş, izolat. **2.** S.f. ** Compus: *dosnică-galbenă* = plantă erbacee cu flori galbene, dispuse în capitule (*Carpesium cernuum). –* **Dos** + suf. *-nic.*

DOSPEALĂ, *dospeli,* s.f. Faptul de *a dospi;* (concr.) substanţă folosită pentru a face să dospească un aluat; plămădeală. – **Dospi** + suf. *-eală*.

DOSPI, pers. 3 *dospeşte,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aluat) A se transforma într-o masă afânată, crescută sub acţiunea unui ferment sau a unei substanţe chimice specifice introduse intenţionat. **2.** (Despre alimente) A suferi un proces (natural) de fermentaţie, modificându-şi (în bine sau în rău) gustul sau aspectul. **3.** (Despre unele materii organice) A fermenta sub acţiunea unor fermenţi naturali, în condiţii specifice de căldură, umezeală etc. – Din ser. **dospeti.**

DOSPIRE, *dospiri,* s.f. Acţiunea de *a dospi*; creştere; fermentare. – V. **dospi.**

DOSPIT, -Ă, *dospiţi, -te,* adj. (Despre aluat) Care a crescut, s-a afânat sub acţiunea unui ferment sau a unei substanţe chimice introduse intenţionat. * (Despre alimente şi despre unele materii organice) Fermentat. – V. **dospi.**

DOSPITOR, -OARE, *dospitori, -oare,* s.n., s.f. **1.** S.n. Cameră special amenajată într-o fabrică de pâine, în care este pus la dospit aluatul. **2.** S.f. Poliţă pe care se aşază caşul ca să dospească. – **Dospi +** suf. *-tor.*

DOSTOIEVSKIAN, -Ă, *dostoievskieni, -e,* adj. De Dostoievski, al lui Dostoievski; în maniera lui Dostoievski. [Pr.: *dos-to-iev-ski-an*] -**Dostoievski** (n. pr.) + suf *-ian.*

DOTA, *dotez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A utila o instituţie, o întreprindere etc. cu cele necesare desfăşurării activităţii; a înzestra. **2.** A pune la dispoziţia unei instituţii sau unei întreprinderi fondurile băneşti necesare desfăşurării activităţii. **3.** A da dotă unei fete. **4.** Fig. A înzestra cu calităţi intelectuale, sufleteşti. – Din fr. **doter,** lat. **dotare.**

DOTAL, -Ă, *dotali, -e*, adj. Care ţine de dotă, privitor la dotă. – Din fr. **dotal,** lat. **dotalis.**

DOTARE s.f. Acţiunea de *a dota;* dotaţie. – V. **dota.**

DOTAT, -Ă, *dotaţi, -te,* adj. Înzestrat cu calităţi (intelectuale sau artistice) deosebite. – V. **dota.**

DOTAŢIE, *dotaţii,* s.f. Dotare. * (Concr.) Mijloace materiale puse la dispoziţia cuiva pe calea dotării. [Var.: (înv.) **dotaţiúne** s.f.] – Din fr. **dotation,** lat. **dotatio, -onis.**

DOTAŢIUNE s.f. v. **dotaţie.**

DOTĂ, *dote*, s.f. Bun material dat (cu forme legale) unei fete când se mărită; zestre. – Din fr. **dot,** lat. **dos, dotis.**

DOUĂZECI num. card. Număr având în numărătoare locul între nouăsprezece şi douăzeci şi unu. ** (Adjectival) *Douăzeci de cărţi* ** (Cu valoare de num. ord.) *Secolul douăzeci.* ** (Intră în componenţa num. adverbial) *De douăzeci de ori.* ** (Intră în componenţa num. distributiv) *Câte douăzeci de maşini.* ** (Substantivat) *Cinci de douăzeci.* [Pr.: *do-uă-*] – **Două + zeci.**

DOUĂZECILEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al nouăsprezecelea şi al douăzeci şi unulea. [Pr.*: do-uă-*] – **Douăzeci + le + a**

DOVADĂ, *dovezi,* s.f. **1.** Fapt sau lucru care arată, demonstrează ceva; probă convingătoare, mărturie. ** Loc. adv. *Ca* (sau *drept) dovadă* = ca semn că..., pentru a dovedi că... ** Loc. vb. *A da dovadă de...* = a dovedi, a vădi, a arăta, a manifesta. * Spec. Probă juridică. **2.** Act, document prin care se adevereşte ceva; adeverinţă. – Din **dovedi** (derivat regresiv).

DOVEDI, *dovedesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arăta cu probe, cu argumente, cu mărturii existenţa sau inexistenţa unui fapt, a unei situaţii etc.; a demonstra, a proba. **2.** Tranz. şi refl. A (se) arăta, a (se) manifesta, a (se) vădi într-un anumit fel. **3.** Tranz. (Pop.) A învinge, a birui. * A întrece, a lăsa pe cineva în urmă. **4.** Tranz. şi intranz. (Pop.) A prididi, a răzbi; a termina, a isprăvi. – Din sl. **dovesti (dovedon).**

DOVEDIRE s.f. Acţiunea de *a (se) dovedi* şi rezultatul ei; probare, adeverire, confirmare. – V. **dovedi.**

DOVEDITOR, -OARE, *doveditori, -oare*, adj. Care dovedeşte, atestă, confirmă; prin care se dovedeşte. – **Dovedi** + suf. *-tor*.

DOVLEAC, *dovleci,* s.m. **1.** Nume dat mai multor plante cu tulpina întinsă pe pământ, cu fructe mari, sferice sau ovale, folosite în alimentaţia omului sau a animalelor; bostan *(Cucurbita); p. restr*. fructul acestor plante. **2.** Fig. Cap de om (prost). – Din tc. **devlek,** (dial.) **dövlek.**

DOVLECEL, *dovlecei,* s.m. Varietate de dovleac cu fructele comestibile, lunguieţe, aproape cilindrice; bostănel *(Cucurbita pepo oblonga); p. restr.* fructul acestei plante. – **Dovleac + suf. -***el.*

DOXĂ s.f. sg. (Fam.) Minte, pricepere, deşteptăciune. – Din ngr. **dóxa.**

DOXOLOGIE, *doxologii,* s.f. Cântare liturgică închinată sfintei Treimi. – Din ngr. **doxologhía.**

DOZA, *dozez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A pune împreună, în proporţii determinate, substanţele sau materialele care formează un amestec; *p. ext.* a distribui după o anumită măsură elementele care formează un tot. * A determina proporţia în care un element, o substanţă sau un material intră, împreună cu altele, în compoziţia unui tot. * A determina cantitatea de substanţă sau de material care produce un anumit efect într-un amestec. **2.** Fig. A folosi ceva în proporţii judicioase, bine echilibrate. – Din fr. **doser.**

DOZABIL, -Ă, *dozabili, -e*, adj. Care se poate doza, a cărei alcătuire poate fi dozată. – Din fr. **dosable.**

DOZAJ, *dozaje,* s.n. **1.** Dozare. **2.** Proporţia dintre diferitele substanţe sau materiale care intră în compoziţia unui amestec. – Din fr. **dosage**

DOZARE, *dozări,* s.f. Acţiunea de "a doza" şi rezultatul ei; dozaj. – V. **doza.**

DOZATOR, *dozatoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv care dozează. – **Doza** + suf. *-tor* (după fr. *doseur*).

DOZĂ[1]**,** *doze,* s.f. (Adesea fig.) Cantitate determinată dintr-o substanţă, dintr-un material etc. care produce un anumit efect sau care formează împreună cu altele un amestec, un tot. – Din fr. **dose.**

DOZĂ[2]**,** *doze,* s.f. **1.** Cutie (metalică) izolată în interior, care serveşte la protecţia unor elemente din instalaţiile electrice. **2.** Dispozitiv care serveşte la redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc. – Din germ. **Dose.**

DOZIMETRIE s.f. Capitol al fizicii care studiază tehnica măsurării dozelor de radiaţie. – Din fr. **dosimétrie.**

DOZIMETRU, *dozimetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea dozelor de radiaţie. – Din fr. **dosimétre.**

DRAC, *draci,* s.m. **1.** Fiinţă imaginară, de sex masculin, întruchipare a spiritului rău; diavol, demon, satana, necuratul, aghiuţă. ** Expr. *A fi dracul gol* (sau *împieliţat)* sau *a fi drac împieliţat* = **a)** a fi rău, afurisit; **b)** a fi isteţ; poznaş. *Omul* (sau *salba, poama) dracului* sau *om al dracului* = **a)** om rău, ticălos; **b)** om întreprinzător, descurcăreţ. *A se teme de ceva ca de dracul* (sau *ca dracul de tămâie)* = a se teme foarte tare de ceva. *A se uita la cineva ca la dracul* = a se uita la cineva cu duşmănie sau cu frică. *E tot un drac* = e totuna, e acelaşi lucru. *A avea* (sau *a fi cu) draci* sau *a avea pe dracul în el* = **a)** a fi rău dispus, enervat; **b)** a fi energic, plin de viaţă, neastâmpărat. *Parcă a intrat dracul în el,* se zice despre cineva mânios, agitat sau cu o energie inepuizabilă. *A băga (pe cineva) în draci* (sau *în toţi dracii)* = a intimida, a înfricoşa (pe cineva); a face (pe cineva) să depună toate eforturile (de frică). *Trebuie să fie un drac la mijloc,* se spune când nu poate fi găsită o explicaţie logică a unei situaţii încurcate sau când se bănuieşte o cauză ascunsă, greu de găsit. *Şi-a băgat* (sau *şi-a amestecat*) *dracul coada,* se zice când o

situaţie care părea clară se complică dintr-o dată, capătă o evoluţie neaşteptată. *A trage pe dracul de coadă =* a fi foarte sărac, a o duce greu. *A căuta pe dracul =* a intra singur într-o încurcătură, a-şi provoca singur neplăceri. *A da de* (sau *peste) dracul* sau *a vedea* (sau *a-şi găsi*) *pe dracul =* a o păţi. *A căuta pe dracul şi a găsi pe tată-său =* a ajunge într-o situaţie şi mai rea decât aceea anterioară. *A trimite (pe cineva) la dracul* sau *a da dracului =* a înjura, a blestema (pe cineva), pomenind de diavol. *A trimite (pe cineva) de la dracul la tată-său =* a purta (pe cineva) de colo până colo. *A cere pe dracul şi pe tată-său* (sau *cât dracul pe tată-său) =* a cere (pe ceva) un preţ exorbitant. *A face pe dracu-n patru* sau *a face şi pe dracul =* a face tot posibilul, a încerca toate mijloacele. *A da* (sau *a lăsa*) *dracului (pe cineva* sau *ceva) =* a abandona, a părăsi (pe cineva sau ceva), a renunţa definitiv (la cineva sau la ceva). *A se duce dracului =* (despre persoane dezagreabile; adesea în imprecaţii) a se duce fără să se mai întoarcă (şi într-un loc neştiut); (despre bunuri materiale) a se pierde, a se irosi. *A se duce la dracul =* a pleca unde vrea (fără să-i mai ştie nimeni de urmă şi fără să-i mai dorească revederea). *A-l lua dracul* (sau *dracii, mama dracului) =* a muri; a o păţi. (formulă exclamativă de dispreţ prin care se exprimă dorinţa de a renunţa la ceva, de a se lepăda de ceva) *La dracul!*. *Pe dracul! =* (formulă exclamativă de negaţie) nimic! (exclamaţii exprimând uimire, enervare, admiraţie) *Al dracului!* sau *ptiu, drace!*. *A nu avea nici pe dracul =* a fi perfect sănătos. *Lucrul dracului =* lucru dificil, dubios, care creează neplăceri. (Glumeţ şi ir.) *Buruiana* (sau *iarba, tămâia*) *dracului =* tutun. * (În formule de generalizare extremă, cu sensul de "orice", "oriunde", "fie cine-o fi") *Face şi pe dracul.* ** Expr. *La dracu-n praznic* sau *la mama dracului, unde şi-a înţărcat dracul copiii, unde şi-a spart dracul opincile =* într-un loc (neprecizat) foarte îndepărtat. * (În expr.) *Al dracului (de...) =* **a)** foarte rău, păcătos; **b)** incomod, dificil; **c)** foarte, peste măsură de..., grozav; **d)** energic, descurcăreţ, răzbătător. *(Aşa) de-al dracului! =* fără nici un motiv, fiindcă aşa vreau! **2.** Fig. Om plin de păcate, rău, crud; om poznaş, isteţ, vioi. **3.** ** Compus: *drac-de-mare =* peşte marin de culoare cenuşie-roşiatică, cu corpul şi capul comprimate lateral, a cărui primă aripioară dorsală este formată din ţepi veninoşi *(Trachinus draco*). – Lat. **draco,** "şarpe, balaur".

DRACILĂ, *dracile,* s.f. Arbust spinos cu flori galbene şi cu fructe în formă de boabe roşii, cultivat adesea ca gard viu *(Berberis vulgaris).* [Var.: (reg.) **drácină** s.f.] – Din sl. **dračĭ, dracije** "mărăcine".

DRACINĂ s.f. v. **dracilă.**

DRACONIC, -Ă, *draconici, -ce*, adj. (Despre legi, dispoziţii etc.) Care este foarte aspru, de o severitate excesivă. – Din germ. **drakonisch.**

DRAG, -Ă, *dragi, -e,* adj., subst. **I.** Adj. **1.** Care este iubit, scump, nepreţuit pentru cineva, pe care cineva îl iubeşte, îl preţuieşte. ** Loc. vb. *A prinde drag (de cineva) =* a se îndrăgosti (de cineva). ** Expr. *A-i fi cuiva drag să... =* a-i plăcea cuiva mult să facă ceva, a se simţi atras spre ceva. *Când ţi-e lumea* (sau *viaţa*) *mai dragă,* se spune când se iveşte o întâmplare neprevăzută şi neplăcută într-un moment când erai liniştit, fericit. *Dragă doamne =* vorba vine, ca să zic aşa; chipurile. * (Substantivat, fam.) Termen cu care te adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbeşti despre o asemenea persoană. **2.** Care exprimă iubirea, preţuirea; care este plin de afecţiune; plăcut (ochiului). *Cuvinte dragi.* ** Expr. *Cu dragă inimă =* cu multă plăcere, foarte bucuros. **II.** S.m. şi f. Persoană care iubeşte pe alta de sex opus, care se află în relaţii de dragoste cu aceasta; iubit(ă). **III.** S.n. (Pop.) Iubire, dragoste. ** Loc. adj. *Mai mare dragul =* plăcut, frumos. ** Loc. adv. *Cu* (*mare, mult, atâta* etc.) *drag* sau *cu tot dragul =* (foarte) bucuros, fericit. *De drag =* din (sau cu) plăcere. ** Loc. prep. *De dragul... =* pentru..., din dragoste sau din prietenie pentru... ** Expr. *(Ţi-e) mai mai dragul =* e o mare plăcere, desfătare (să...). – Din sl. **dragŭ.**

DRAGA, *draghez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A săpa cu draga fundul unei ape şi a scoate materialul săpat. **2.** A curăţa de mine marine o cale navigabilă. – Din fr**. draguer.**

DRAGAJ s.n. Dragare. – Din fr. **dragage.**

DRAGARE, *dragări,* s.f. Acţiunea de *a draga;* dragaj. – V. **draga.**

DRAGAVEI, *dragavei, s*.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori mici, verzui, cu frunze dinţate, lungi şi înguste, comestibile *(Rumex crispus).* – Et. nec.

DRAGĂ, *drage,* s.f. **1.** Navă special amenajată sau aparatură cu care se draghează. **2.** Instrument în formă de sac sau de plasă cu care se colectează organismele vegetale sau animale de pe fundul apelor. – Din fr. **drague.**

DRAGHINĂ, *draghini,* s.f. (Pop.) Loitră (la căruţă). * Fiecare dintre lemnele lungi (de sus şi de jos) ale loitrei, în care sunt fixate spetezele. [Pl. şi: *draghine*] – Din ucr.**drabyna.**

DRAGLINĂ, *dragline,* s.f. Dispozitiv, montat pe un excavator, format dintr-un braţ metalic

mobil la capătul căruia atârnă o cupă manevrată cu cabluri şi care serveşte la săpatul şi încărcatul pământului. – Din fr. **dragline.**

DRAGLINIST, -Ă*, draglinişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează cu draglina. – **Draglină** + suf. *-ist.*

DRAGOMAN, *dragomani,* s.m. Interpret, tălmaci oficial folosit în trecut în ţările din Orient. ** *Mare dragoman* = dregător în Imperiul Otoman care se ocupa de relaţiile diplomatice ale ţării cu statele europene. – Din ngr. **dragomános, dragumános.**

DRAGOMANLÂC s.n. Funcţia îndeplinită de dragoman în trecut, în ţările române. – **Dragoman** + suf. *-lâc.*

DRAGON[1]**,** *dragoane,* s.n. Şiret confecţionat din .fir metalic şi terminat cu un ciucure, care se prinde la mânerul sabiei. – Din fr. **dragonne.**

DRAGON[2]**,** *dragoni,* s.m. **I. 1.** Monstru fabulos, închipuit cu gheare de leu, aripi de vultur şi coadă lungă de şarpe. **2.** Specie de şopârlă care trăieşte pe copaci în unele regiuni tropicale, având de-a lungul corpului două excrescenţe ale pielii în formă de aripi *(Draco volans).* **3.** Reprezentare heraldică având profilul unui chip omenesc cu barba formată din şerpi încolăciţi. **4.** (Art.) Numele unei constelaţii din emisfera boreală, dispusă într-un şir lung de stele terminat cu un fel de cap; (pop.) Balaurul. **II.** Soldat din cavalerie care lupta atât călare, cât şi pedestru. – Din fr. **dragon.**

DRAGOR, (**1**) *dragori,* s.m., (**2**) *dragoare,* s.n. **1.** S.m. Muncitor care manevrează comenzile unei drage (**1). 2.** S.n. Navă de luptă special amenajală pentru îndepărtarea minelor marine. – Din fr. **dragueur.**

DRAGOSTE, *dragoste,* s.f. **I.** Sentiment de afecţiune pentru cineva sau ceva; *spec.* sentiment de afecţiune faţă de o persoană de sex opus; iubire, amor. ** Loc. adv. *Cu (multă) dragoste* sau *cu toată dragostea* = cu (multă) plăcere, (foarte) bucuros. ** Loc. vb. *A prinde dragoste de* (sau *pentru, faţă de) cineva* (sau *de ceva) =* a se îndrăgosti de cineva (sau de ceva). ** Expr. *A avea dragoste =* a-i plăcea să... *A se topi* (sau *a se sfârşi, a muri) de dragoste pentru cineva =* a iubi pe cineva cu patimă. * (Concr.) Fiinţă iubită; *p. gener.* ceea ce constituie obiectul iubirii cuiva. * Legătură sexuală; relaţii amoroase. **II.** Plantă erbacee cu frunze în formă de lance, dinţate şi cu flori roz-purpurii *(Sedum fabaria).* – Din sl. **dragostî.**

DRAHMĂ, *drahme,* s.f. **1.** Unitate monetară în Grecia modernă; monedă de argint în Grecia antică. **2.** Veche unitate de măsură pentru greutăţi (cu valorivariabile). – Din ngr. **drahmí**, fr. **drachme.**

DRAIBĂR, *draibăre,* s.n. Burghiu de oţel pentru găurit lemnul. – Din germ. **Treibbohrer**.

DRAIFUS, *draifuse,* s.n. Unealtă din fontă alcătuită din trei braţe, care serveşte ca suport interior în reparaţiile de încălţăminte. – Din germ. **Dreifuss.**

DRAJEFIAT, -Ă, *drajefiaţi, -te,* adj. (Rar) Care este prezentat sub formă de drajeu. [Pr.: *-fi-at*] – Cf. fr. **dragéifier**.

DRAJEU, *drajeuri,* s.n. **1.** Bomboană făcută dintr-o migdală, o alună, o cremă etc. acoperită cu o glazură de ciocolată sau de zahăr. **2.** Medicament în formă de pilulă, cu învelişul făcut din zahăr sau din ciocolată. – Din fr. **dragée.**

DRAJON, *drajoni,* s.m. Lăstar al unei plante crescut din rădăcină şi din care (prin separare) se poate dezvolta o nouă plantă. – Din fr. **drageon.**

DRAJONA vb. **I.** Intranz. (Bot.; despre plante) A produce drajoni. – Din fr. **drageonner.**

DRAJONAJ, *drajonaje,* s.n. (Bot.) Drajonare. – Din fr. **drageonnage.**

DRAM, *dramuri,* s.n. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutate (egală cu 3,18-3,23 grame) şi pentru capacitate (egală cu 3,23-3,80 centimetri cubi). * (Pop.) Gram. **2.** (Adesea fig.) Bucăţică, fărâmă, crâmpei, strop, pic. – Din ngr. **drámi.**

DRAMATIC, -Ă, *dramatici, -ce,* adj. **1.** Care ţinede dramă sau de teatru, privitor la dramă sau la teatru. ** *Artă dramatică =* ansamblu de principii privitoare la interpretarea şi la punerea în scenă a unui spectacol, a unei piese. *Artist dramatic =* actor. *Genul dramatic =* gen literar care cuprinde opere scrise pentru a fi reprezentate pe scenă. * (Despre vocea cântăreţilor) Care are o sonoritate amplă, intensă, capabilă să exprime situaţii zbuciumate, de tensiune. **2.** Fig. (Despre întâmplări, împrejurări, situaţii, momente etc.) Bogat în contraste şi în conflicte; zguduitor, impresionant. ** (Substantivat, n.) *Dramaticul unei situaţii.* – Din fr. **dramatique,** lat. **dramaticus.**

DRAMATISM s.n. **1.** Încordarea acţiunii, a situaţiei, intensitatea conflictului, profunzimea şi ciocnirea sentimentelor care caracterizează o operă (dramatică), un spectacol etc. **2.** Fig. Situaţie, împrejurare care creează o luptă ascuţită între sentimente şi interese, conflicte zguduitoare etc.; tensiune. – Din fr.**dramatisme.**

DRAMATIZA, *dramatizez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A prelucra o operă literară (cu caracter epic) pentru a putea fi reprezeptată. **2.** Fig. A face ca ceva să devină dramatic **(2).** * (Ir.) A

exagera gravitatea unui eveniment, a unei situaţii; a lua în tragic. – Din fr. **dramatiser.**
DRAMATIZARE, *dramatizări,* s.f. Acţiunea de *a dramatiza* şi rezultatul ei. * (Concr.) Piesă de teatru creată prin prelucrarea unei opere literare (cu caracter epic). – V. **dramatiza.**
DRAMATURG, *dramaturgi, -ge,* s.m., s.f. Autor de piese de teatru. – După fr. **dramaturge.**
DRAMATURGIE s.f. **1.** Totalitatea operelor dramatice care aparţin unui popor, unei epoci, unei şcoli literare, unui scriitor etc. **2.** Arta de a scrie piese de teatru, de a le pune în scenă şi de a le interpreta. – Din fr. **dramaturgie.**
DRAMĂ, *drame,* s.f. **1.** Piesă de teatru cu caracter grav, în care se redă imaginea vieţii reale în datele ei contradictorii, în conflicte puternice şi complexe, adesea într-un amestec de elemente tragice şi comice. ** *Dramă lirică* (sau *muzicală*) = (spectacol) de operă; (sens curent) creaţie de operă cu un puternic caracter dramatic. **2.** Artă dramatică. **3.** Fig. Întâmplare, situaţie nefericită, zguduitoare; nenorocire. *** Dramă pasională =* crimă sau sinucidere determinate de gelozie sau de o dragoste nefericită. ** Expr. *A face dramă din ceva =* a exagera gravitatea unei situaţii. * Conf1ict sufletesc puternic, care produce cuiva mari suferinţe morale. – Din fr. **drame,** lat. **drama.**
DRAMOLETĂ, *dramolete,* s.f. Dramă scurtă şi, mai ales, de valoare neînsemnată; melodramă siropoasă. – Din germ. **Dramolett.**
DRANIŢĂ, *draniţe,* s.f. Fiecare dintre scândurelele subţiri de lemn de brad, mai mari decât şindrila, cu care se acoperă unele case ţărăneşti. – Din rus. **draniţa,** ucr. **dranyc'a.**
DRAPA, *drapez,* vb. **I. 1.** Tranz. A împodobi sau a acoperi o fereastră, o uşă etc. cu o draperie; a acoperi un perete, o mobilă etc. cu stofă aranjată în cute. * A aranja un obiect de îmbrăcăminte în cute dispuse artistic. **2.** Tranz. şi refl. A (se) îmbrăca cu un veşmânt larg care cade în falduri. – Din fr. **draper.**
DRAPAJ, *drapaje,* s.n. (Rar) Drapare. – Din fr. **drapage.**
DRAPARE, *drapări,* s.f. Acţiunea de *a (se) drapa* şi rezultatul ei. – V. **drapa.**
DRAPAT, -Ă, *drapaţi, -te,* adj. **1.** Care este împodobit sau acoperit cu o draperie. **2.** Care este dispus în cute; care cade în falduri. – V. **drapa.**
DRAPEL, *drapele,* s.n. Bucată de pânză sau de mătase (într-una sau în mai multe culori, adesea cu o emblemă sau cu o stemă) prinsă de un băţ şi reprezentând semnul distinctiv al unui stat, al unei unităţi militare, al unei organizaţii, asociaţii etc.; steag. ** Expr. *A fi sub drapel =* a servi în armată. *A lupta sub drapelul cuiva =* a lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva. *A ţine sus drapelul =* **a)** a milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc.; a rămâne fidel unei cauze; **b)** a se comporta exemplar într-o acţiune, într-o împrejurare. *A ridica drapelul luptei pentru... =* a începe lupta sau acţiunea pentru... – Din it. **drappello.** Cf. fr. **drapeau**.
DRAPERIE, *draperii,* s.f. **1.** Perdea grea de stofă, de catifea etc., prevăzută cu falduri. **2.** Veşmânt larg cu falduri care îmbracă o statuie, un personaj antic etc. – Din fr. **draperie.**
DRASTIC, -Ă*, drastici, -ce,* adj. Foarte aspru, foarte energic; brutal, violent, vehement. * (Despre remedii medicale) Cu efect puternic şi rapid. – Din fr. **drastique**.
DRAVIDIAN, -Ă, *dravidieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană (de rasă intermediară între negri şi albi) care locuieşte în unele regiuni din India, Sri Lanka şi Pakistan sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine dravidienilor **(1),** privitor la dravidieni. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **dravidien.**
DRĂCĂRIE, *drăcării,* s.f. (Pop. şi fam.) Drăcie. – **Drac** + suf. *-ărie.*
DRĂCESC, -EASCĂ, *drăceşti,* adj. Care ţine de draci, privitor la draci; diavolesc, diabolic. * Fig. Greu de suportat; cumplit, infernal. – **Drac** + suf. *-esc.*
DRĂCEŞTE adv. Ca dracii; diavoleşte. – **Drac** + suf. *-eşte.*
DRĂCIE, *drăcii,* s.f. **1.** Ştrengărie, poznă, năzbâtie; drăcovenie, drăcărie. **2.** Faptă rea; blestemăţie. ** Expr. (exclamaţie de surpriză şi de nemulţumire) *Ei, drăcie!* sau *ei, drăcia dracului!*. **3.** Minunăţie, ciudăţenie. **4.** Vrăjitorie, farmec. – **Drac +** suf**.** *-ie.*
DRĂCIME s.f. (Rar) Mulţime de draci; totalitatea dracilor. – **Drac** + suf. *-ime.*
DRĂCOAICĂ, *drăcoaice,* s.f. **1.** Fiinţă imaginară de sex feminin, considerată (ca şi dracul) drept întruchipare a spiritului rău. **2.** Fig. Femeie sau fată rea, plină de păcate, crudă; (în special) fată sau femeie tânără, vioaie, isteaţă, ispititoare, care se ţine de pozne; diavoliţă. – **Drac** + suf. *-oaică.*
DRĂCOS, -OASĂ, *drăcoşi, -oase,* adj. Care se ţine de drăcii; poznaş, ştrengar; plin de viaţă, de vioiciune, isteţ. – **Drac** + suf. *-os.*
DRĂCOVENIE, *drăcovenii,* s.f. (Fam.) Drăcie. – **Drac** + suf. *-ovenie.*
DRĂCUI, *drăcuiesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A (se) ocărî, a (se) înjura, a (se) blestema (pomenind de dracul) [Prez. ind. şi: *drăcui*] – **Drac +** suf. *-ui.*
DRĂCUIRE, *drăcuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) drăcui.* – V. **drăcui.**
DRĂCULEŢ, *drăculeţi,* s.m. Drăcuşor. – **Drac** + suf. *-uleţ.*

DRĂCUŞOR, *drăcuşori,* s.m. Diminutiv al lui *drac;* drăculeţ. * Fig. Copil vioi, zglobiu, neastâmpărat. – **Drac** + suf. -*uşor.*

DRĂGAICĂ, *drăgaice,* s.f. **I. 1.** Sărbătoare populară închinată coacerii holdelor (la 24 iunie); Sânziene. **2.** Dans popular jucat mai ales la Drăgaică **(I 1);** melodie după care se execută acest dans. ** Expr. *A sări* (sau *a juca) drăgaica =* a sări ca un nebun, a fi neastâmpărat. * Fiecare dintre fetele care (îmbrăcate bărbăteşte) execută acest dans. **3.** Târg care se ţine la 24 iunie; *p. gener.* târg. **4.** (La pl.) Zâne rele despre care se crede că i-ar sluţi pe oameni; iele. **II.** Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste şi cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; sânziană *(Galium verum).* – Din bg **dragaika.**

DRĂGĂLAŞ, -Ă, *drăgălaşi, -e,* adj. Drăguţ, graţios, gingaş (ca înfăţişare sau comportare). – **Drag** + suf. -*ălaş.*

DRĂGĂLĂŞENIE, *drăgălăşenii,* s.f. Gingăşie, graţie, drăgălăşie (în înfăţişare sau comportare). * (La pl.) Atitudine plină de atenţie, detandreţe faţă de cineva; gesturi tandre, dezmierdări. – **Drăgălaş** + suf. -*enie.*

DRĂGĂLĂŞIE, *drăgălăşii,* s.f. (Rar) Drăgălăşenie. – **Drăgălaş** + suf. -*ie.*

DRĂGĂNELE s.f. pl. **I.** (Pop.) Graţii, nuri, farmec. **II.** Varietate de cireşe pietroase. – Din ser. **draganela, draganlija.**

DRĂGĂSTOS, -OASA, *drăgăstoşi, -oase,* adj. Plin de dragoste, de tandreţe; iubitor, afectuos. – **Dragoste** + suf. -*os.*

DRĂGOSTEALĂ, *drăgosteli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti;* mângâiere, dezmierdare (între două fiinţe de sex opus care se iubesc); relaţii de dragoste. – **Drăgosti** + suf. -*eală.*

DRĂGOSTI, *drăgostesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Pop.) A(-şi) spune cuvinte de dragoste; a (se) mângâia, a (se) dezmierda. * Refl. recipr. A întreţine, a avea relaţii de dragoste. – Din **dragoste.**

DRĂGOSTIRE s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti; p. ext.* dragoste. – V. **drăgosti.**

DRĂGULEŢ, *drăguleţi,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui "drag"; *p. ext.* drăgălaş. – **Drag + suf. -*uleţ.***

DRĂGULIC, -Ă, *drăgulici, -ce,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaş. – **Drag +** suf. -*ulic.*

DRĂGULIŢĂ, *drăguliţe,* adj. Diminutiv al lui *drag(ă); p. ext.* drăgălaş. – **Drag** + suf. -*uliţă.*

DRĂGUŢ, -Ă, *drăguţi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Drăgălaş, frumuşel, graţios (ca înfăţişare sau comportare); iubit, drag. ** Expr. *A fi* sau *a se arăta drăguţ (cu* sau *faţă de cineva)* = a fi amabil, binevoitor (cu cineva). (adverbial) *A se purta drăguţ (cu* sau *faţă de cineva)* = a fi amabil, binevoitor (cu cineva). * (Substantivat, fam.). Termen alintător cu care te adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbeşti despre o asemenea persoană. **2.** S.m. şi f. (Pop.) Iubit(ă), ibovnic(ă), amant(ă). – **Drag +** suf. -*uţ.*

DRĂMĂLUI, *drămăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A drămui. – Din **Dram** + suf. -*ălui.*

DRĂMĂLUIRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a drămălui* şi rezultatul ei: drămuire. – V. **drămălui.**

DRĂMUI, *drămuiesc,* vb. IV. Tranz. A măsura, a cântări, a socoti sau a împărţi cu precizie un material, o substanţă etc.; a drămălui. * Fig A împărţi, a alege după o matură chibzuinţă şi în amănunt. – **Dram** + suf. -*ui.*

DRĂMUIRE s.f. Acţiunea de "a drămui" şi rezultatul ei; drămăluire. – V. **drămui.**

DRĂNGĂLĂU s.m. v. **drângălău.**

DRĂNGĂNI vb. IV v. **drângăni.**

DRĂNICER, *drăniceri,* s.m. Meşteşugar care face draniţe sau acoperă casele cu draniţa. – **Draniţă** + suf. -*er.*

DRAMBĂ, *drâmbe,* s.f. Mic instrument muzical alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă elastică de oţel şi care, fiind proptit de dinţi şi făcând să vibreze lama cu degetul, produce un sunet monoton, modulat prin mişcarea buzelor; drâng. * (Ir.) Vioară. – Din ucr. **drymba.**

DRÂMBOI[1], *drâmboaie,* s.n. Drâmbă (mai mare). – **Drâmbă** + suf. -*oi.*

DRÂMBOI[2], *drâmboiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A-şi manifesta supărarea, mânia; a boci în gura mare. – Din **drâmbă.**

DRÂNG, *drânguri,* s.n. (Reg.) Drâmbă. – Et. nec.

DRÂNGA interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul drâmbei sau (ir.) al viorii. – Din **drâng.**

DRÂNGĂLAU, *drângălăi,* s.m. (Rar) Om care îşi pierde vremea degeaba; pierde-vară. [Var.: **drăngăláu** s.m.] – Et. nec. Cf. **drâng**.

DRÂNGĂNI, *drângănesc,* vb. IV. intranz. (Rar) A produce sunete discordante la un instrument (cu coarde). [Var.: **drăngăní** vb. IV] – **Drâng** + suf. -*ăni.* Cf. **zdrăngăni**.

DREAVĂ*, dreve,* s.f. **1.** Fiecare dintre vergelele care trec prin mosoarele alergătoarei pentru

urzeală. **2.** Instrument în formă de arc cu care plăpumarul bate lâna. **3.** Chingă de şipci dispuse transversal, care întăreşte aripa unei mori de vânt. – Din sl. **drěvo.**

DREGĂTOR, *dregători,* s.m. (În Ţara Românească şi în Moldova) Demnitar la curtea domnească având atribuţii în sfatul domnesc, în administraţie, justiţie, armată; *p. gener.* conducător; înalt funcţionar. [Var.: (înv. şi reg.) **diregătór** s.m.] – **Drege +** suf. *-ător.*

DREGĂTORESC, -EASCĂ, *dregătoreşti,* adj. Care aparţine dregătorului sau dregătoriei, privitor la dregători sau la dregătorie. – **Dregător +** suf. *-esc.*

DREGĂTORIE, *dregătorii,* s.f. Demnitatea, funcţia de dregător. [Var.: (înv. şi reg.) **diregătoríe** s.f.] – **Dregător +** suf. *-ie.*

DREGE, *dreg,* vb. III. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. A repara (un obiect, un mecanism etc.). * Tranz. şi refl. Fig. A (se) întrema, a (se) îndrepta (de bine, de rău) după un accident, după o boală. ** Expr. *A-şi drege glasul* (sau *vocea) =* a tuşi uşor înainte de a vorbi sau de a cânta, pentru a-şi limpezi vocea. *A-şi drege gustul =* a mânca sau a bea ceva plăcut, pentru a îndepărta gustul neplăcut lăsat de alimentele sau băuturile consumate anterior. * Fig. A îndrepta o greşeală, o nedreptate. * A face ca focul să ardă mai bine. **2.** Tranz. A pune ceva la cale; a aranja, a plănui. ** Expr. *Face şi drege* = **a)** se străduieşte să rezolve, să realizeze ceva; **b)** se laudă, face caz că se străduieşte să realizeze, să întreprindă ceva. **3.** Tranz. A potrivi, a îmbunătăţi gustul unei mâncări. * A falsifica, a contraface o băutură. **4.** Tranz. şi refl. A (se) farda, a (se) sulimeni. [Perf. s. *dresei*, part. *dres.* – Var.: (înv. şi reg.) **dirége,** (înv.) **derége** vb. III] – Lat. **dirigere.**

DRELĂ, *drele,* s.f. Ciupercă comestibilă de forma unui cornet sau a unei urechi, care creşte pe trunchiul unor arbori *(Auricularia mesenterica).* – Cf. ucr. **drehli**.

DREN, *drenuri,* s.n. **1.** Conductă sau canal care colectează şi evacuează apa de pe un teren apos, coboară nivelul unei pânze de apă din sol etc. * Strat de piatră spartă sau de pietriş aşezat în spatele unui zid de sprijin sau deasupra unei bolţi de pod sau de tunel, care colectează apa de infiltraţie. **2.** Tub sau meşă de bumbac care înlesneşte scurgerea secreţiilor dintr-o plagă. [Var.: (**2**) **drénă** s.f.] – Din fr. **drain.**

DRENA, *drenez,* vb. I. Tranz. **1.** A colecta şi a evacua apa de infiltraţie de pe un teren, un loc etc. cu ajutorul drenurilor **(1).** * (Despre o apă curgătoare) A colecta apele provenite din ploi de pe suprafaţa unui teren, dintr-o reţea hidrografică etc. **2.** A face să se scurgă secreţiile dintr-o plagă cu ajutorul drenului (**2**). – Din fr**. drainer.**

DRENAJ, *drenaje,* s.n. Drenare. * Construcţie hidrotehnică destinată drenării unui teren. – Din fr. **drainage.**

DRENARE, *drenări,* s.f. Acţiunea de *a drena;* drenaj. * Deplasare a ţiţeiului dintr-un zăcământ spre gaura de sondă săpată în acea regiune. – V. **drena.**

DRENĂ s.f. v. **dren.**

DREPNEA, *drepnele,* s.f. Pasăre asemănătoare cu rândunica, cu penele de culoare cafenie-închisă şi cu gâtul alb *(Cypselus apus*). – Probabil din **·drepănea,** idem (< lat. @**drepanella,** diminutiv al lui *drepanis).*

DREPT[1]**, DREAPTĂ,** *drepţi, -te,* **A.** Adj. **I. 1.** Care merge de la un punct la altul fară ocol, fără abatere. ** (şi substantivat, f.) *Linie dreaptă* = linie care uneşte două puncte din spaţiu pe drumul cel mai scurt. *Unghi drept =* unghi format de două drepte perpendiculare una pe alta. *Prismă dreaptă =* prismă cu muchiile laterale perpendiculare pe baze. * Fig. (Despre privire) Care este fără ascunzişuri; deschis, direct. * (Despre haine) Care are o croială simplă, fără cute, clini etc. **2.** (Despre lucruri, fiinţe, părţi ale lor etc.) Care are o poziţie verticală (faţă de un punct de reper). *Zid, perete drept. Om drept ca lumânarea.* ** Expr. *A se ţine drept =* a avea o poziţie perfect verticală. (Mil.) *A lua* (sau *a sta, a se ţine în) poziţia de drepţi =* a lua (sau a sta, a se ţine în) poziţie perfect verticală, stând nemişcat. (Cu valoare de interjecţie) (formulă de comandă militară pentru luarea poziţiei de drepţi) *Drepţi!*. (Adverbial) *A călca drept =* a avea o purtare bună, cinstită. *A sta drept =* a avea o atitudine de neclintit, a fi dârz, curajos. * (Despre terenuri înclinate, forme de relief sau părţi ale lor) Aproape vertical; abrupt, povârnit. * (Despre litere; adesea substantivat, f.) Care are tăietura verticală. **3.** Care are o poziţie orizorită (faţă de un punct de reper); orizontal; plan, neted. *Câmpie dreaptă.* **4.** (În sintagma) *Complement drept =* complement direct (v. "direct"). **II.** Fig. **1.** (Despre acţiuni ale omului sau despre noţiuni abstracte) Care este, se face etc. potrivit dreptăţii şi adevărului; întemeiat, just, cinstit, bun. ** *Parte dreaptă =* parte care se cuvine în mod legal fiecăruia la o împărţeală. *Luptă dreaptă =* luptă corp la corp, fără arme, fără înşelătorii şi fără ajutor străin. ** Loc. adv. *Cu drept cuvânt* = pe bună dreptate, în mod întemeiat. * (Adverbial) În conformitate cu dreptatea, just; în conformitate cu adevărul, adevărat; corect. ** Expr. *Ce-i drept =* într-adevăr, cu adevărat. *Ce-i drept e drept,* se spune pentru a recunoaşte un adevăr incontestabil. *Drept că... =* adevărat că... *A spune*

drept = a spune adevărul; a vorbi deschis, sincer. (Substantivat) *La drept* (sau *la dreptul) vorbind* = în realitate, de fapt. **2.** (Despre oameni) Care trăieşte şi lucrează conform dreptăţii, adevărului, omeniei, binelui; cinstit, integru, cumsecade. * (În limbajul bisericesc) Cuvios, cucernic. ** Expr. (Substantivat) *A se odihni cu drepţii* = a fi mort. ** Compus: *drept-credincios* = care face parte din Biserica creştină ortodoxă; bun creştin. **3.** (Reg.; despre bunuri materiale) Care aparţine sau se cuvine cuiva pe temeiul unei legi sau al unei recunoaşteri oarecare. **4.** (Pop.; despre rude) Care este legat de cineva prin legături directe, de sânge; adevărat, bun. **B.** Adj. (În opoziţic cu "stâng") **1.** (Despre organe ale corpului) Aşezat în partea opusă părţii corpului omenesc în care se află inima. ** Expr. *A fi mâna dreaptă a cuiva* sau *braţul drept al cuiva* = a fi cel mai intim, cel mai apropiat colaborator al cuiva; a-i fi cuiva de mare ajutor. * (Substantivat, f. sg. art.) Mâna dreaptă. * (Substantivat, m. sg. art.) Piciorul drept. **2.** Care se află de partea sau în direcţia mâinii drepte (când cineva stă cu faţa în direcţia în care este orientat un lucru). *Aripa dreaptă a clădirii. *** (Substantivat; în locuţiuni) *Din dreapta. În dreapta. La* (sau *spre*) *dreapta.* ** Expr. (Substantivat) *În dreapta şi în stânga* sau *de-a dreapta şi de-a stânga* = în ambele părţi; în toate părţile, pretutindeni. *A ţine dreapta* = a merge pe partea dreaptă a unui drum. **3.** Fig. (Substantivat, f. art.; în viaţa politică) Grupare politică adeptă şi susţinătoare a menţinerii ordinii sociale şi politice tradiţionale. ** Loc. adj. *De dreapta* = conservator. **C.** Adv. **1.** (Urmat de determinări locale, indică direcţia) În linie dreaptă, fără ocol; direct. *Merge drept la birou. ** De-a dreptul* = fără a se abate din drum, fără înconjur; în mod direct, nemijlocit; chiar. ** Loc. prep. (Substantivat) *În dreptul...* = în faţa..., faţă în faţă cu... *Prin dreptul* = prin faţa..., pe dinaintea... *Din dreptul...* = din faţa..., de dinaintea. **2.** (Urmat de determinări locale, modale sau temporale) Tocmai, exact. *A ajuns drept la timp.* **D.** Prep. **1.** (Introduce un complement indirect) În loc de..., în calitate de..., ca. *Drept cine mă iei ?. ** Drept care...* = prin urmare, în concluzie, deci, aşadar. **2.** (Reg.; introduce un complement circumstanţial de loc) Alături de..., lângă; în dreptul... ** Expr. *A i se pune soarele drept în inimă* = a i se face foame. **3.** (Introduce un complement circumstanţiai de scop) Pentru, ca. *Drept încercare s-a folosit de un cleşte.* [Var.: (înv. şi reg.) **dirépt, -eáptă** adj.] – Lat. **directus** (cu unele sensuri după fr. droit).

DREPT[2]**,** *drepturi,* S.n. **1.** Totalitatea regulilor şi normelor juridice care reglementează relaţiile sociale dintr-un stat. *Drept penal.* **2.** Ştiinţă sau disciplină care studiază dreptul (D 1). **3.** Putere, prerogativă legal recunoscută unei persoane de a avea o anumită conduită, de a se bucura de anumite privilegii etc.; drit. ** Loc. adv. *De drept* = conform legii, în mod legitim, firesc. **4.** Răsplată, retribuţie care i se cuvine cuiva pentru prestarea unei munci. [Var.: (înv. şi reg.) **dirépt, -eáptă** adj.] – Lat. **directus** (cu unele sensuri după fr. droit).

DREPTACI, -CE, *dreptaci, -ce*, s.m. şi f. Persoană predispusă din naştere să scrie, să lucreze etc. numai cu dreapta. – **Drept +** suf. *-aci.*

DREPTAR, *dreptare,* s.n. Riglă, echer sau orice alt instrument folosit (în construcţii, în dulgherie etc.) pentru verificarea suprafeţelor plane ori pentru trasarea drumurilor. – **Drept +** suf. *-ar.*

DREPTATE, (rar) *dreptăţi*, s.f. Principiu moral şi juridic care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine şi să i se respecte drepturile; echitate; faptul de a recunoaşte drepturile fiecăruia şi de a acorda fiecăruia ceea ce i se cuvine. ** Loc. adv. *Cu* (sau *după) dreptate* = după lege, cum se cuvine, în mod just, pe drept, echitabil. *Pe bună dreptate* = pe drept cuvânt, în mod întemeiat. ** Expr. *A face cuiva dreptate* = a repara o nedreptate săvârşită cuiva; a recunoaşte dreptul cuiva într-o chestiune oarecare. *A avea dreptate* = a fi întemeiat în ceea ce spune sau în ceea ce face. *A da (cuiva) dreptate* = a recunoaşte că ceea ce spune sau face (cineva) este întemeiat, îndreptăţit, just. * (Pop.) Judecată. – Din **dreptătate** (înv. "dreptate" < *drept* + suf. *-ătate*).

DREPTUNGHI, *dreptunghiuri,* s.n. Patrulater care are toate unghiurile drepte şi laturile opuse egale. ** (Adjectival) *Triunghi dreptunghi* = triunghi care are un unghi drept. * Porţiune delimitată de teren (în forma patrulaterului definit mai sus) la unele jocuri sportive. – **Drept + unghi** (după fr. *rectangle).*

DREPTUNGHIC, -Ă, *dreptunghici, -ce,* adj. (Despre figuri geometrice) Care are unul sau mai multe unghiuri drepte. – **Dreptunghi** + suf. *-ic.*

DREPTUNGHIULAR, -Ă, *dreptunghiulari, -e,* adj. Care are forma unui dreptunghi. – Din **dreptunghi** (după fr. *rectangulaire).*

DRES[1]**,** *dresuri,* s.n. (Pop.) **I.** Acţiunea de a drege şi rezultatul ei. **II.** (Concr.) **1.** Fard, cosmetic, suliman. **2.** (La pl.) Mirodenii, condimente. **III.** (Concr. la plural în forma direse) Denumire dată actelor de cancelarie domnească emise în ţările române. [Var.:

dirés s.n.] – V. **drege.**
DRES[2], **DREASĂ,** *dreşi, -se*, adj. (Pop.) **1.** Reparat. **2.** Sulimenit; dichisit. **3**. (Despre mâncăruri) Căruia i s-au adăugat mirodenii, condimente etc. – V. **drege.**
DRES[3], *dresuri,* s.n. **1.** Ciorap-pantalon. **2.** (Sport, balet) Echipament. – Din engl. **dress.**
DRESA, *dresez,* vb. I. Tranz. **I.** A învăţa, a obişnui, a deprinde un animal să facă, la poruncă, anumite mişcări sau să îndeplinească anumite acţiuni. * Fig. (Peior.) A învăţa, a deprinde o persoană să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alţii. **II.** (Despre organe de stat sau reprezentanţi ai acestor organe) A redacta, a încheia un act (oficial). – Din fr. **dresser.**
DRESAJ, *dresaje,* s.n. Dresare a unui animal. – Din fr. **dressage.**
DRESARE, *dresări,* s.f. Acţiunea de *a dresa.* – V. **dresa.**
DRESAT, -Ă, *dresaţi, -te,* adj. (Despre animale) Deprins, învăţat să facă, la poruncă anumite mişcări sau să îndeplinească anumite acţiuni. * Fig. (Peior.; despre oameni) Deprins să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alţii. – V. **dresa.**
DRESOR, -OARE, *dresori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă (într-un circ) cu dresarea animalelor. – Din fr.**dresseur.**
DRESURĂ, *dresuri,* s.f. **1.** Dresare a unui animal. **2.** Număr într-un spectacol de circ realizat cu animale dresate. – Din germ. **Dressur.**
DREŢE, *dreţe,* s.f. **1.** Plantă acvatică subtropicală cu frunze mari, dinţate şi violacee pe partea inferioară, cu flori mari *(Nymphaea lotus thermalis).* **2.** Plantă erbacee târâtoare din familia primulaceelor, cu flori galbene solitare, folosită în medicina populară (*Lysimachia nummularia*). – Et. nec.
DREZINĂ, *drezine,* s.f. Vehicul uşor, asemănător cu un vagonet, acţionat cu mâna, cu pedale sau cu un motor, care serveşte la transporturi uşoare pe o linie ferată. – Din fr. **draisine.**
DRIADĂ, *driade,* s.f. Nimfă a pădurilor în mitologia greacă. [Pr.: *dri-a-*] – Din fr. **dryade,** lat. **dryas, -adis.**
DRIBLA, *driblez,* vb. **I.** Intranz. (Sport) A conduce mingea sau pucul (cu piciorul, mâna, crosa etc.) în aşa fel încât să-şi înşele adversarul direct şi să poată trece de el. * Tranz. A-şi înşela şi a-şi depăşi adversarul direct printr-o conducere înşelătoare a mingii sau a pucului. * P. gener. (Fam.) A păcăli, a înşela. – Din fr. **dribler.**
DRIBLAJ, *driblaje,* s.n. Faptul de a dribla. – **Dribla +** suf. -*aj.*
DRIBLARE, *driblări,* s.f. Acţiunea de *a dribla* şi rezultatul ei; dribling. – V. **dribla.**
DRIBLER, -Ă, *dribleri, -e,* s.m. şi f. Jucător într-o echipă sportivă care driblează cu succes ori căruia îi place să dribleze. – Din fr. **dribbleur.**
DRIBLING, *driblinguri,* s.n. Driblare. * Procedeu sau ansamblu de procedee tehnice folosite de un sportiv spre a-şi dribla adversarul. – Din engl. **dribbling.**
DRIC, *dricuri,* s.n. **1.** Scheletul de sus al unui car (fără roţi şi loitre). * Cantitate de obiecte, materiale etc. care se poate încărca pe un asemenea schelet. **2.** Vehicul special, tras de cai, care poartă mortul la groapă; car mortuar. ** Expr. (Fam.) *A fi pe dric =* a fi pe sfârşite; a fi într-o situaţie grea; a fi gata să eşueze. **3.** Fig. (Pop.) Punct culminant al zilei, al nopţii, al unui anotimp; punct culminant al unei acţiuni care se desfăşoară în timp; miez, toi. – Din magh. **děrék.**
DRICAR, *dricari,* s.m. **1.** Fabricant sau negustor de dricuri **(1). 2.** Proprietar sau vizitiu de dricuri (**2**); antreprenor de pompe funebre. **3.** Persoană care transportă mortul la groapă; cioclu. – **Dric** + suf. -*ar.*
DRIL, *driluri,* s.n. Ţesătură deasă şi groasă din fire de bumbac sau de cânepă bine răsucite, care se foloseşte la confecţionarea îmbrăcămintei de vară, a pânzei de cort etc. – Din germ. **Drill.**
DRIOPITEC, *driopiteci,* s.m. Maimuţă fosilă antropomorfă, considerată deopotrivă strămoş al maimuţelor antropoide şi hominizilor. [Pr.: *dri-o-*] – Din numele ştiinţific lat. **Dryopithecus.**
DRIŞCĂ, *drişte,* s.f. Unealtă a zidarului cu care se netezeşte tencuiala, mortarul, betonul. – Din bg. **drăžka.**
DRIŞCUI, *drişcuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi tencuiala, betonul sau asfaltul cu drişca. – **Drişcă** + suf -*ui.*
DRIŞCUIRE, *drişcuiri,* s.f. Acţiunea de *a drişcui* şi rezultatul ei; drişcuit. – V. **drişcui.**
DRIŞCUIT s.n. Drişcuire. – V. **drişcui.**
DRIT, *drituri,* s.n. (Înv.) Drept **(D 3**). – Din it. **dritto**.
DRIVE s.n. (La tenis) Lovitură prin care mingea este expediată cu putere în terenul advers, razant cu plasa. [Pr.: *dráiv*] – Din engl. **drive**.
DRIVER, *driveri,* s.m. Conducător de atelaj într-o cursă de trap. [Pr.: *drăivăr*] – Din engl., fr.

driver.

DROAGĂ, *droage,* s.f. (Reg. şi fam.) Căruţă mare, greoaie şi hodorogită. * Roabă. – Din rus. **droga.**

DROAIE s.f. Mulţime, ceată mare de oameni sau de animale. ** Loc. adv. *Cu droaia* = în număr mare, cu grămada. * P. gener. Mulţime, grămadă, număr mare (din ceva). * (Adverbial) În mare număr. [Pr.: *droa-ie*] – Cf. alb. **droe, droje**.

DROB[1], **(1)** *drobi,* s.m., **(2, 3)** *droburi,* s.n. **1.** S.m. Bucată, bulgăre mai mare de sare; *p. gener.* bucată mare şi compactă din ceva. **2.** S.n. Măruntaie de miel. * Mâncare preparată din măruntaie de miel tocate, învelite în prapur şi puse la cuptor. **3.** S.n. (Reg.) Cutia teascului de vin. – Din bg., ser. **drob.**

DROB[2], *drobi,* s.m. **1.** Arbust din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, cu flori galbene şi cu fructele păstăi turtite (*Sarothamnus scoparius*). **2.** Nume dat mai multor arbuşti din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, flori albe, galbene sau roşietice şi fructe păstăi *(Cytisus). ** Drob-de-munte* = mic arbust cu ramuri lungi şi subţiri acoperite cu peri aspri, cu frunze păroase pe partea inferioară şi cu flori galbene (*Cytisus hirsutus*). **3.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze acoperite de peri şi cu flori mici, galbene-aurii *(Neslia paniculata).* – Din rus., ucr. **drok** (confundat cu *drob*[1]*).*

DROBIŢĂ, *drobiţe,* s.f. Mic arbust din familia leguminoaselor, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene, ale cărui ramuri, fierte în apă, dau o culoare galbenă, folosită la vopsit *(Genista tinctoria).* – **Drob**[2] **+** suf. *-iţă.*

DROBUŞOR[1]**,** *drobuşori,* s.m. Diminutiv al lui *drob*[1] **(1)***.* **– Drob**[1] + suf. *-uşor.*

DROBUŞOR[2]**,** *drobuşori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze albăstrui şi cu flori galbene, ale cărei frunze fermentate dau o culoare albastră, folosită la vopsit *(Isatis tinctoria).* – **Drob**[2] +suf. *-uşor.*

DROG[1], *droguri,* s.n. **1.** Substanţă de origine vegetală, animală sau minerală care se întrebuinţează la prepararea unor medicamente şi ca stupefiant. **2.** (Fam.) Medicament. – Din fr. **drogue.**

DROG[2] subst. Numele a două plante: **a)** arbust cu flori gălbui solitare, care creşte prin locuri pietroase şi aride (*Genista albida);* **b)** plantă târâtoare din familia leguminoaselor, care creşte prin păşuni montane (*Genista oligosperma).* – Et. nec.

DROGA, *droghez,* vb. **I**. Tranz. şi refl. A administra sau a lua stupefiante; a administra sau a lua medicamente în cantităţi excesive. – Din fr. **droguer.**

DROGARE, *drogări,* s.f. Acţiunea de *a (se) droga* şi rezultatul ei. – V. **droga.**

DROGEHERIE, *drogherii,* s.f. Magazin în care se vând articole de parfumerie şi de toaletă, precum şi unele preparate farmaceutice. – Din fr. **droguerie.**

DROGHIST, -Ă, *droghişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană calificată care serveşte într-o drogherie; proprietar al unei drogherii. – Din fr. **droguiste.**

DROJDIE, *drojdii,* s.f. **1.** Substanţă depusă dintr-un lichid pe fundul unui vas. ** Expr. *A fi* (sau *a sta, a se afla* etc.) *pe drojdie* (sau *pe drojdii) =* a fi la capătul resurselor materiale, a nu mai avea aproape nici un ban. * Zaţ de cafea. **2.** (În sintagma) *Rachiu de drojdie* (şi eliptic) = rachiu făcut din drojdie (1) de vin. **3.** Fig. Rămăşiţă, reminiscenţă, urmă. **4.** Fig. (La sg., cu sens colectiv; peior.) Elemente declasate, corupte ale unei societăţi; pleavă, gunoi. **5.** Nume dat unor ciuperci microscopice unicelulare care trăiesc în colonii şi de obicei produc fermentaţia alcoolică în materii zaharoase. * Preparat industrial făcut din una dintre aceste ciuperci (a berii), întrebuinţat ca ferment pentru dospirea aluatului. – Din sl. **droždijen.**

DROJDIOARĂ, *drojdioare,* s.f. Diminutiv al lui *drojdie* **(2);** drojdiuţă. [Pr.: *-di-oa-*] – **Drojdie** + suf. *-ioară.*

DROJDIUŢĂ, *drojdiuţe,* s.f. Drojdioară. [Pr.: *-di-u-*] – **Drojdie** + suf. *-uţă.*

DROMADER, *dromaderi,* s.m. Cămilă cu o singură cocoaşă *(Camelus dromedarius).* [Var.: (înv.) **dromadéră** s.f.] – Din fr. **dromadaire.**

DROMADERĂ s.f. v. **dromader.**

DROMOFOBIE s.f. (Med.) Teamă patologică de călătorie. – Din fr. **dromophobie.**

DROMOMANIE, *dromomanii,* s.f. (Med.) Simptom la unii bolnavi psihici manifestat printr-un impuls irezistibil de a vagabonda; manie ambulatorie. – Din fr. **dromomanie.**

DROPGOL, *dropgoluri,* s.n. (La rugbi) Lovitură de picior dată în minge în momentul când aceasta atinge pământul şi care face ca mingea să treacă peste bara de sus a porţii adverse, consemnând înscrierea a trei puncte. – Din engl., fr. **dropgoal.**

DROPICĂ s.f. (Med.; pop.) Hidropizie. – Din ngr. **drópikas** *(=idrópikus).*

DROPICOS, -OASĂ, *dropicoşi, -oase,* s.m. şi f. (Pop.) Hidropic. – **Dropică +** suf. *-os.*

DROPIE, *dropii,* s.f. Pasăre mare de stepă cu penajul spatelui galben-ruginiu, pieptul şi vârful

aripilor albe, capul şi gâtul sur, a cărei carne este comestibilă *(Otis tarda).* – Din bg. **droplja.**

DROPIOI, *dropioi,* s.m. Bărbătuşul dropiei. [Pr.: *-pi-oi*] – **Dropie +** suf. *-oi.*

DROPS, *dropsuri,* s.n. Bomboană cu aspect sticlos, de diferite forme şi culori, fabricată din caramel şi acoperită cu un strat de zahăr cristalizat. – Din germ. **Drop(s).**

DROSOFILĂ, *drosofile,* s.f. (La pl.) Gen de musculiţe ale căror larve trăiesc în materii aflate în stare de fermentaţie sau de putrefacţie *(Drosophila);* (şi la sg.) musculiţă din acest gen. – Din fr. **drosophile.**

DROŞCAR, *droşcari,* s.m. (Înv. şi pop.) **1.** Birjar. **2.** Meseriaş care lucrează droşte. – Droşcă + suf. *-ar.*

DROŞCĂ, *droşte,* s.f. (Înv. şi pop.) Birjă. – Din ucr. **drožka.**

DROŞCUŢĂ, *droşcuţe,* s.f. (Înv. şi pop.) Birjă mică. – **Droşcă** + suf. *-uţă.*

DROT, *droturi,* s.n. **1.** Arc de sârmă folosit la scaunele capitonate, la somiere etc. * Sârmă. **2.** Instrument metalic de forma unui cleşte lung, care, încălzit, serveşte la ondulatul părului. – Din magh. **drót.**

DRUG, (1, 2) *drugi,* s.m., **(3)** *druguri,* s.n. **1.** S.m. Bară de fier sau de lemn având diverse întrebuinţări (în lucrări de construcţii). * (Înv.) Lingou. **2.** S.m. Fiecare dintre cele două lemne groase, sprijinite pe câte două picioare, care alcătuiesc patul sau corpul războiului de ţesut manual. **3.** S.n. Punct de broderie asemănător cu festonul, prin care se obţin pe cusătură linii (dese şi) pline. – Din scr. **drug.**

DRUGĂ, *drugi,* s.f. **1.** Fus (mare şi gros) pe care se pune fuiorul de tors urzeală pentru lăicere, saci etc. * Cantitate de fuior pusă pe acest fus. **2.** (Înv.) Drug scurt. **3.** (Reg.) Ştiulete de porumb. – Din scr. **druga.**

DRUGHINEAŢĂ, *drughineţe,* s.f. (Reg.) Drug (de lemn) scurt şi gros. – Cf. **drug.**

DRUGULEŢ, *druguleţi,* s.m. Diminutiv al lui *drug.* – **Drug** + suf. *-uleţ.*

DRUID, *druizi,* s.m. Preot al vechilor celţi din Galia şi din insulele britanice. – Din fr. **druide,** lat. **druidae.**

DRUIDIC, -Ă, *druidici, -ce,* adj. Care aparţine druizilor, privitor la druizi. – Din fr. **druidique.**

DRUM, *drumuri,* s.n. **1.** Cale de comunicaţie terestră, alcătuită dintr-o bandă îngustă şi continuă de teren bătătorit, pietruit, pavat sau asfaltat. ** *Drumul mare* = şosea de mare circulaţie, care leagă localităţi principale. *Hoţ* (sau *tâlhar) de drumul mare* = hoţ care atacă oamenii în drum spre a-i jefui. *Drum-de-fier* = cale ferată. ** Loc. adv. *Peste drum* = în faţă, vizavi. *În drum* = în mijlocul drumului; în calea drumeţilor; în văzul tuturor. *Pe toate drumurile* = peste tot, pretutindeni. ** Expr. *A pune pe cineva pe drumuri* = a face pe cineva să meargă mai mult decât ar fi necesar pentru rezolvarea unei probleme. *A bate* (sau *a ţine, a păzi) drumul* (sau *drumurile)* sau *a umbla* (sau *a fi, a sta) pe drumuri* = a umbla de colo-colo, fără rost, a umbla haimana. *A fi de pe drumuri* = a fi fără familie, fără locuinţă stabilă, fără rost în viaţă. *A rămâne* (sau *a ajunge* etc.) *pe drumuri* = a rămâne fără adăpost, fără slujbă, fără mijloace de trai; a sărăci, a scăpăta. *A lăsa* (sau *a arunca, a azvârli* etc.) *(pe cineva) pe drum* (sau *pe drumuri)* = a da (pe cineva) afară din casă sau din serviciu; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului; a sărăci (pe cineva). *A aduna pe cineva de pe drumuri* = a da cuiva adăpost, a lua pe cineva sub ocrotire. *Pe drum* = gata să vină, să sosească, să apară, să se nască. *A sta* (sau *a se pune* etc.) *în drumul cuiva* sau *a-i sta cuiva în drum* = a se afla (sau a ieşi) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă o treabă etc.); a împiedica pe cineva într-o acţiune, a i se împotrivi. *A se da din drumul cuiva* = a se da la o parte, a face cuiva loc să treacă; a înceta să mai împiedice pe cineva în acţiunile sale. *A-şi face* (sau *a-şi găsi, a-şi croi) (un) drum (nou) în viaţă* = a începe o (nouă) carieră, un nou fel de viaţă, a-şi găsi un rost; a reuşi. *A-şi face drum* = **a)** a înainta (prin eforturi) într-o mulţime; **b)** a se abate din cale spre a se duce undeva sau la cineva. *A apuca* (sau *a lua) alt drum* = a se ocupa de altceva, a se iniţia în alt domeniu. *A ieşi cuiva în drum* = a întâmpina pe cineva. *A da drumul (cuiva* sau *la ceva)* = **a)** a lăsa din mână; **b)** a lăsa sau a reda libertatea cuiva; a permite cuiva să intre sau să iasă; **c)** a desface o cusătură, un tiv (pentru a lărgi sau a lungi o haină). *A-şi da drumul* = **a)** a se lăsa în jos, a coborî; a se avânta; **b)** a începe să povestească, să facă destăinuiri; **c)** a izbucni (într-o avalanşă de vorbe, în ţipete, plâns etc.). * Parcurs; rută, itinerar; traseu, cursă (parcurse de cineva sau de ceva). *Drumul Oltului. Drum maritim.* **2.** Călătorie. ** *Ultimul drum* = drumul pe care este condus un mort la groapă. ** Expr. *A-şi căuta* (sau *a-şi vedea) de drum* = **a)** a-şi continua călătoria, a merge mai departe; **b)** a nu se amesteca în treburile altuia. (urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie) *Drum bun!.* **3.** Traiectorie. – Din sl. **drumu.** Cf. bg., scr. **drum.**

DRUMAR, *drumari,* s.m. **1.** (Reg.) Drumeţ. **2.** Lucrător la amenajarea drumurilor. – **Drum** + suf. *-ar.*

DRUMAŞ, *drumaşi,* s.m. (Înv. şi reg.) Drumeţ, călător. – **Drum** + suf. -*aş.*
DRUMEAG, *drumeaguri,* s.n. Drum îngust. – **Drum** + suf. -*eag.*
DRUMEŢ, -EAŢĂ, *drumeţi, -e,* s.m. şi f. Persoană care călătoreşte (pe jos); călător. – **Drum +** suf. -*eţ.*
DRUMEŢIE, *drumeţii,* s.f. Călătorie (făcută pe jos); excursie, turism. – **Drumeţ** + suf. -*ie.*
DRUMLIN, *drumline,* s.n. Formă de relief de origine glaciară, având un contur eliptic. [Acc. şi: *drumlín*] – Din fr. **drumlin.**
DRUMMER s.m. Baterist. [Pr.: *drámăr*] – Cuv. engl.
DRUMUI, *drumuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Top.) A lega detaliile unei suprafeţe de teren cu triangulaţia geodezică respectivă. **2.** Intranz. (Rar) A merge, a umbla pe drum. – **Drum** + suf. -*ui.*
DRUMULEŢ, *drumuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *drum;* drumuşor. – **Drum** + suf. -*uleţ.*
DRUMUŞOR, *drumuşoare,* s.n. Drumuleţ. – **Drum** + suf. -*uşor.*
DRUPACEE, *drupacee,* s.f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructele drupe; (şi la sg.) pom fructifer din acest grup. – Din fr. **drupacé.**
DRUPĂ, *drupe,* s.f. Tip de fruct cu mezocarpul cărnos (şi zemos) şi cu endocarpul format dintr-un singur sâmbure. – Din fr. **drupe,** lat. **drupa.**
DRUŞCĂ, *druşte,* s.f. (Reg.) Fată care însoţeşte mireasa la cununie şi care are anumite atribuţii la ceremonia nunţii. – Din ucr. **družka.**
DRUZĂ, *druze,* s.f. **1.** Grup de cristale care se formează pe pereţii cavităţilor unor roci şi filoane. **2.** Cristale din oxalat de calciu formate în unele ţesuturi vegetale. – Din fr. **druse.**
DUAL, *duale,* s.n. Număr gramatical care indică în unele limbi două obiecte ori fiinţe alcătuind de obicei o pereche. [Pr.: *du-al*] – Din fr. **duel,** lat. **dualis.**
DUALISM s.n. **1.** Concepţie, doctrină care consideră ca principiu al existenţei două elemente diferite şi ireductibile, materia şi spiritul. **2.** (Impr.) Dualitate. **3.** Formă de conducere statală realizată, în 1867, printr-o uniune personală între Austria şi Ungaria. [Pr.: *du-a-*] – Din fr. **dualisme.**
DUALIST, -Ă, *dualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Al dualismului, privitor la dualism; propriu, caracteristic dualismului. **2.** S.m. şi f. Adept al dualismului **(1).** [Pr.: *du-a-*] – Din fr. **dualiste.**
DUALITATE, *dualităţi,* s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este dublu sau prezintă o natură dublă; coexistenţă a două principii sau a două elemente diferite, opuse. * Ansamblu format din două elemente diferite, opuse. [Pr.: *du-a-*] – Din fr. **dualité,** lat. **dualitas.**
DUBALĂ s.f. v. **dubeală.**
DUBAS, *dubasuri,* s.n. Luntre mare care serveşte la pescuit şi la trecerea de pe un ţărm al unei ape pe celălalt. – Din rus. **dubas.**
DUBĂ[1], *dube,* s.f. Autodubă. * Vehicul închis, prevăzut cu ferestruici şi gratii, cu care se transportă deţinuţii. * Fig. Puşcărie, temniţă. – Cf. scr. **dubak.**
DUBĂ[2], *dube,* s.f. **1.** Luntre mică de pescuit (în lacuri), construită dintr-un trunchi de copac scobit. **2.** Putină îngropată în pământ sau groapă căptuşită cu lemn, în care se pun pieile de tăbăcit împreună cu tananţii. – Cf. ucr. **dub** "stejar, luntre", rus. **dubka** "şalupă de stejar".
DUBĂLAR, *dubălari,* s.m. (Reg.) Tăbăcar. – **Dub(e)ală** + suf. -*ar.*
DUBEALĂ, *dubeli,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) dubi;* (concr.) argăseală. [Var.: **dubálă** s.f.] – **Dubi** + suf. -*eală.*
DUBI, *dubesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A tăbăci, a argăsi. ** Expr. *A pune (pe cineva) la dubit =* a băga (pe cineva) la închisoare. **2.** Refl. (Despre in, cânepă etc.) A se muia, a se topi, a se destrăma. – Din ucr. **dubyty.**
DUBIOS, -OASĂ, *dubioşi, -oase,* adj. Nesigur, îndoielnic; suspect. [Pr.: -*bi-os*] – Din lat. **dubiosus.**
DUBIRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) dubi.* – V. **dubi.**
DUBIT, -Ă, *dubiţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre piei) Argăsit, tăbăcit. **2.** (Despre in, cânepă etc.) Muiat, topit, destrămat, – V. **dubi.**
DUBITATIV, -Ă, *dubitativi, -e,* adj. (Despre propoziţii) Care exprimă o îndoială, o nehotărâre, o nesiguranţă, o posibilitate sau o bănuială. – Din fr. **dubitatif,** lat. **dubitativus.**
DUBIU, *dubii,* s.n. Îndoială, nesiguranţă, lipsă de încredere (faţă de cineva sau ceva). – Din lat. **dubium.**
DUBLA, *dublez,* vb. **I. 1.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni de două ori mai mare; a (se) îndoi. **2.** Tranz. A reuni două materiale, punându-le unul peste altul. * A căptuşi, a acoperi cu un alt material. **3.** Tranz. A face o lucrare similară cu alta existentă sau care serveşte aceluiaşi scop ca şi prima. **4.** Tranz. (În teatru, la operă etc.) A înlocui pe

titularul unui rol; a juca, a interpreta un rol, alternativ cu titularul lui. * (În film) A înlocui pe titularul rolului în scenele primejdioase, care cer calităţi fizice deosebite; a realiza dublajul unui actor. * (Sport) A se plasa înapoia coechipierilor din apărare, pentru a putea preveni contraatacurile jucătorilor din echipa adversă. **5.** Tranz. (Despre nave) A înconjura, a ocoli un cap. – Din fr. **doubler.**

DUBLAJ, *dublaje,* s.n. Faptul de a dubla; (în special) înregistrare a dialogului sau a cântecului vocal dintr-un film de către o altă persoană decât titularul rolului respectiv şi cu maximum de sincronizare; înlocuire a dialogului din coloana sonoră originală a unui film cu o versiune tradusă oral. – Din fr. **doublage.**

DUBLARE, *dublări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dubla* şi rezultatul ei. – V. **dubla.**

DUBLAT, -Ă, *dublaţi, -te,* adj. **1.** (Aproximativ) de două ori mai mare sau mai mult; îndoit **(II).** **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălţăminte) Căptuşit cu alt material. **3.** (Despre actori) Înlocuit în unele scene de alt actor. * (Despre filme) Cu dialogul din coloana sonoră originală înlocuit cu o versiune tradusă oral. – V. **dubla.**

DUBLĂ, *duble,* s.f. (Pop.) **1.** Măsură de capacitate pentru cereale egală cu un dublu-decalitru; baniţă. **2.** Pâine de două ori mai mare decât cea obişnuită. [Var.: **dúblu** s.n.] – Refăcut din **dublu** [-decalitru].

DUBLE s.n. (Obiect de) metal placat cu un strat subţire de aur sau de platină. – Din fr. **doublé.**

DUBLET, *dublete,* s.n. **1.** Al doilea exemplar al unui obiect (carte, medalie, marcă etc.) păstrat într-o colecţie. **2.** Fiecare dintre cuvintele cu acelaşi etimon, dar cu aspect fonetic şi uneori cu sens diferit, care au intrat într-o limbă dată în momente sau pe căi diferite. **3.** (Fiz.) Dipol. **4.** (Fiz.) Pereche de linii spectrale cu lungimi de undă apropiate. – Din fr. **doublet.**

DUBLON, *dubloni,* s.m. Veche monedă spaniolă de aur. – Din fr. **doublon.**

DUBLU[1] s.n. v. **dublă.**

DUBLU[2], **-Ă,** *dubli, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este de două ori mai mare sau cuprinde de două ori mai mult în raport cu o cantitate dată; îndoit. ** *Cuvânt* (sau *vorbă, afirmaţie* etc.) *cu dublu sens* (sau *înţeles)* = cuvânt (sau afirmaţie etc.) cu două înţelesuri, echivocă. ** Compuse: s.m. *dublu-decalitru* = unitate de măsură de capacitate pentru cereale, egală cu 20 de litri; vas având această capacitate; s.m. *dublu-decimetru* = riglă cu lungimea de 20 de centimetri; s.m. *dublu-ster* = unitate de măsură pentru volumul lemnelor, egală cu doi metri cubi. **2.** Alcătuit din două elemente sau părţi egale, identice ori asemănătoare; care are loc între două elemente; care se face în două locuri. ** Expr. (Substantivat) *A da o dublă* = (la unele jocuri cu zaruri) a cădea acelaşi număr de puncte la ambele zaruri. (Adverbial) *A vedea dublu* = **a)** a vedea două imagini ale acelulaşi obiect; a vedea tulbure; **b)** a fi ameţit de băutură. * (Substantivat, m.) *Dublu băieţi* (sau *fete, mixt)* (şi eliptic) = partidă de tenis sau de tenis de masă la care participă câte doi jucători de fiecare parte. **3.** (În sintagma) *Minge dublă* (şi substantivat, f.) = mişcare nereglementară constând (la volei şi la handbal) în atingerea mingii de către jucător de două sau de mai multe ori consecutiv în momentul primirii sau (la tenis şi la tenis de masă) în lăsarea mingii să atingă de două ori la rând aceeaşi parte a terenului sau a mesei de joc. – Din fr. **double.**

DUBLURĂ, *dubluri,* s.f. **1.** Actor, cântăreţ etc. care înlocuieşte într-un spectacol pe titularul rolului. * Persoană care înlocuieşte un actor de film în scenele periculoase, la unele repetiţii, când se reglează lumina pentru filmare etc. **2.** Ţesătură (subţire), vatelină, vată, blană etc. care serveşte la căptuşirea unui obiect de îmbrăcăminte. – Din fr. **doublure.**

DUCAL, -Ă, *ducali, -e,* adj. Care aparţine ducelui[2], privitor la duce[2]. – Din fr. **ducal.**

DUCAT, (1) *ducate,* s.n., **(2)** *ducaţi,* s.m. **1.** S.n. Provincie, teritoriu, stat de sub stăpânirea unui duce[2] sau unei ducese. **2.** S.m. Monedă de aur sau de argint (la origine italiană) care a circulat în mai multe ţări din Europa, printre care şi în ţările româneşti. – Din it. **ducato.**

DUCĂ[1] s.f. (De obicei precedat de prep. "de", "la", "pe") Plecare, drum, călătorie. ** Expr. *A fi pe ducă* = a fi pe sfârşite; a fi pe moarte. – Din **duce**[1]**.**

DUCĂ[2], *duci,* s.m. (Înv.) Duce[2]. – Din ngr. **dúkas.**

DUCĂREŢ, -EAŢĂ, *ducăreţi, -e,* adj. (Fam.) Umblăreţ. – **Duce +** suf. *-ăreţ.*

DUCT s.n. (Anat.) Canal, tub. – Din lat. **ductus.**

DUCE[1], *duc,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a lua ceva sau pe cineva dintr-un loc şi a-l pune într-altul. ** Expr. *A duce (pe cineva) la groapă* = a conduce un mort la locul de înmormântare. **2.** A lua pe cineva cu sine spre a-l conduce, a-l îndruma, a-l introduce undeva; a conduce. ** Expr. *A duce (pe cineva) cu vorba* (sau

cu minciuna) = a-i promite (cuiva) mereu ceva, amânând îndeplinirea promisiunii; a înşela (pe cineva) făcându-i promisiuni mincinoase. (Fam.) *A duce (pe cineva) cu zăhărelul* (sau *de nas, cu cobza, cu preşul) =* a înşela, a amăgi (cu promisiuni mincinoase). *A se lăsa dus (de gânduri, de visare* etc.) = a se lăsa cuprins, copleşit de gânduri. *A-l duce pe cineva gândul* (sau *mintea, capul la ceva*) = a-i veni cuiva ceva în minte; a se pricepe (să facă ceva); a face ceva. * Intranz. (Despre un drum) A conduce sau a ajunge într-un anumit loc, a da în... * Intranz. Fig. A avea drept rezultat. **3.** A deplasa pentru a apropia de cineva sau ceva; *p. ext.* a apropia de cineva sau ceva. *Duce lingura la gură.* **4.** A transmite veşti, vorbe, răspunsuri, salutări etc. **5.** A-şi petrece viaţa, zilele etc. într-un anumit fel; a trăi. ** Expr. *A o duce în... =* a nu mai înceta cu..., a o ţine în... *A nu o (mai) duce (mult) =* a nu mai avea mult de trăit, a fi pe moarte. **6.** A îndura, a suporta, a răbda, a suferi. ** Expr. *A duce grija (cuiva* sau *a ceva) =* **a)** a fi îngrijorat să nu (i) se întâmple ceva rău; **b)** a se interesa, a se ocupa îndeaproape (de cineva sau de ceva). *A(-i) duce dorul =* **a)** a-i fi dor de cineva; **b)** a fi dornic de ceva, a simţi lipsa unui lucru. **7.** A purta războaie, lupte, tratative etc. **8.** A depune, a presta o muncă. ** Expr. *A (o) duce la capăt* (sau *la îndeplinire, la bun sfârşit) =* a îndeplini (în bune condiţii) ceva. **9.** A trage, a trasa linii. **II.** Refl. **1.** A merge, a se deplasa, a se mişca, a pleca undeva sau către cineva. ** Expr. *A se duce drept* (sau *într-un suflet, glonţ, puşcă, întins) =* a merge undeva repede, fără ocol. (Pop.) *A se duce după cineva =* a se mărita. *A se tot duce =* a merge fără încetare. *A se duce cu Dumnezeu* (sau *în plata, în ştirea lui Dumnezeu, în plata Domnului) =* a merge unde vrea, unde poate, oriunde. *A se duce de râpă =* a se prăpădi, a se distruge; a se cheltui; a decădea. *Du-te-ncolo! =* exclamaţie prin care se exprimă neîncrederea faţă de ceea ce spune cineva. (În imprecaţii) *Du-te* (sau *ducă-se) dracului!.* (Substantivat) *Du-te-vino =* mişcare continuă (şi intensă) încoace şi încolo. (Pop.) * *Ducă-se pe pustii =* **a)** dracul; **b)** epilepsie. * A colinda, a cutreiera (fără ţintă). * A pluti pe apă sau a zbura în aer. **2.** (Despre veşti, zvonuri etc.) A se răspândi, a se împrăştia. **3.** Fig. A trece; a dispărea. **4.** A muri; a se sfârşi. **III.** Intranz. A rezista la... – Lat. **ducere.**

DUCE[2]**,** *duci,* s.m. **1.** Titlu purtat de conducătorul unui ducat; persoană având acest titlu. **2.** Titlu nobiliar superior marchizului şi inferior prinţului; persoană având acest titlu. * Mare senior feudal. **3.** Conducător militar la triburile germanice. – Din fr. **duc,** lat. **dux, -cis.**

DUCERE, *duceri,* s.f. Faptul de *a (se) duce*[1]; plecare; mers. -V. **duce**[1]**.**

DUCESĂ, *ducese,* s.f. Soţia unui duce[2]; femeie care stăpâneşte un ducat. – **Duce** + suf. *-esă* (după fr. *duchesse).* Cf. it. **duchessa.**

DUCIPAL, *ducipali,* s.m. Cal sprinten, voinic, frumos. – Din sl. **dučipalŭ.**

DUCO s.n. **1.** Lac fabricat pe bază de nitroceluloză. **2.** Plastifiant, solvent sau colorant folosit la fabricarea lacurilor de tip duco **(1). –** Denumire comercială < engl. **Du** [pont] + **co** [lour].

DUCTIL, -Ă, *ductili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate prelucra în fire sau în foi foarte subţiri. – Din fr. **ductile,** lat. **dutitilis.**

DUCTILITATE s.f. Proprietate a unui metal de a putea fi prelucrat în fire sau în foi foarte subţiri. – Din fr. **ductilité.**

DUD, *duzi,* s.m. Numele a două specii de arbori cu frunzele lobate asimetric, cu fructe mici, cărnoase, albe *(Morus alba)* sau negre-roşietice *(Morus nigra),* cu un gust dulce fad, ale căror frunze constituie hrana viermilor de mătase; agud. – Din tc. **dut.**

DUDĂ, *dude,* s.f. Fructul dudului; agudă. – **Dud** + suf. *-ă.*

DUDĂU, *dudaie,* s.n. (Bot.; pop.) Cucută; *p. ext.* (cu sens colectiv) buruieni, bălării. – Cf. magh. **dudva.**

DUDUCĂ, *duduci,* s.f. Termen de politeţe care se dădea altădată fetelor şi femeilor tinere de la oraş. – Cf. tc. **dudu** "doamnă armeancă sau grecoaică".

DUDUCUŢĂ, *duducuţe,* s.f. (Reg.) diminutiv al lui *duducă.* – **Duducă +** suf. *-uţă.*

DUDUI, *dudui,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, clădiri, ferestre etc.; la pers. 3) A se zgudui, a se cutremura, a bubui (din cauza unor lovituri, explozii etc. repetate). **2.** Intranz. (Despre motoare, maşini etc.; *p. ext.* despre ateliere, fabrici etc.; la pers. 3) A produce un zgomot sacadat. * (Despre foc) A arde viu şi cu zgomot. **3.** Tranz. (Înv. şi reg.) A îmboldi, a îndemna (la mers); a alunga, a goni. – Formaţie onomatopeică.

DUDUIE, *dudui,* s.f. Domnişoară. [Pr.: *-du-ie*] – Cf. tc. **dudu.**

DUDUIT s.n. Faptul de *a dudui;* zgomot sacadat; duduitură, durduit. – V. **dudui.**

DUDUITURĂ, *duduituri,* s.f. Duduit. [Pr.: *-du-i-*] – **Dudui +** suf. *-tură.*

DUDUIŢĂ, *duduiţe,* s.f. Diminutiv al lui *duduie.* – **Duduie** + suf. *-iţă.*

DUECENTO s.n. Cuvânt care indică arta, literatura şi în general cultura italiană din sec. XIII.

[Pr.: *du-e-*] – Cuv. it.

DUEL, *dueluri,* s.n. Luptă care se desfăşoară (după un anumit cod) între două persoane înarmate, în prezenţa unor martori şi care are drept scop tranşarea unui diferend personal. * Luptă în care artileriile celor două armate inamice trag simultan una asupra celeilalte. * Fig. Polemică vie care are loc între două persoane, două publicaţii etc. – Din fr. **duel,** lat. **duellum.**

DUELA, *duelez,* vb. **I.** Intranz. şi refl. recipr. A se lupta în duel. [Pr.: *du-e-*] – Din **duel.** Cf. it. **duellare.**

DUELGI, *duelgesc,* vb. IV. Refl. (recipr.) (Înv.) A avea mania de a se duela. [Pr.: *du-el-*] – Din **duelgiu** (derivat regresiv).

DUELGIU, *duelgii,* s.m. (Înv.) Persoană care are mania de a se duela, care se duelează cu orice prilej. [Pr.: *du-el-*] – **Duel** + suf. *-giu.*

DUELIST, *duelişti,* s.m. (Rar) Persoană care se bate în duel. [Pr.: *du-e-*] – Din fr. **duelliste.**

DUET, *duete,* s.n. Compoziţie muzicală sau parte a unei compoziţii muzicale care se execută pe două voci sau la două instrumente; grup vocal sau instrumental care execută o asemenea compoziţic; duo. – Din it. **duetto.**

DUGHEANĂ, *dughene,* s.f. (Depr.) Prăvălie mică, sărăcăcioasă. [Pl. şi: *dugheni*] – Din tc. **dükkân.**

DUGHIE, *dughii,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze alungite şi ascuţite la vârf, cu flori dispuse în spice, cultivată ca plantă de nutreţ; nărâng *(Setaria italica).* – Et. nec.

DUGLAS, *duglaşi,* s.m. Arbore din familia pinului, cu tulpina foarte înaltă şi cu coroana piramidală *(Pseudotsuga menziesii).* * *P. restr.* Lemnul acestui arbore. – Din engl. **douglas.**

DUGLIŞ, -Ă, *duglişi, -e,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) leneş, trândav, puturos. – Cf. magh. **dög.**

DUH, *duhuri,* s.n. **1.** (În superstiţii) Fiinţă supranaturală, imaterială; arătare, strigoi, stafie. ** *Sfântul Duh* = una dintre cele trei ipostaze sub care este înfăţişată trinitatea divină în creştinism. * Spirit rău; drac, diavol. **2.** Suflet, spirit (al unei fiinţe). * (Înv.) Respiraţie, suflare, răsuflare. ** Loc. adv. *Într-un duh* = foarte repede. ** Expr. *A-şi da duhul* = a muri. * (Înv.) Duhoare. **3.** Capacitate intelectuală; minte, inteligenţă; umor, spirit. ** Loc. adj. *De duh* = spiritual, inteligent. *Cu* (sau *plin de) duh* = cu spirit, inteligent, subtil, spiritual. ** Expr. *Sărac cu duhul* = prost; naiv; simplu. * Fig. Idee, aspiraţie. **4.** (Înv.) Caracter, fire, natură; temperament. ** Loc. adv. *Cu duhul blândeţii* = blând, binevoitor. * Notă caracteristică; specific. * Sens adevărat al unui text, esenţă; intenţie. – Din sl. **duhu.**

DUHAN, *duhanuri,* s.n. (Reg.) Tutun. – Din scr. **duhan.**

DUHĂNI, *duhănesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Reg.) A fuma. – Din **duhan.**

DUHLIU, -IE, *duhlii,* adj. (Rar) Glumeţ, hazliu, spiritual. – **Duh** + suf. *-liu* (după chef – *chefliu, haz – hazliu).*

DUHNI, *duhnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi un miros urât şi greu; a mirosi urât, a duhori. **2.** (Rar; despre vânt) A sufla (cu putere), a răbufni, a bufni. * Tranz. Fig. A şopti, a sufla cuiva la ureche în mod neplăcut. – Din sl. **duhnonti.**

DUHOARE, *duhori,* s.f. Miros urât şi greu; putoare. * Atmosferă viciată, aer greu (dintr-un spaţiu închis). – Probabil contaminaţie între **duh** şi [put] **oare.**

DUHORI, *duhoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duhni **(1),** a puţi. – Din **duhoare.**

DUHOVNIC, *duhovnici,* s.m. Preot care spovedeşte pe credincioşi; confesor. * Fig. Persoană căreia cineva îi încredinţează toate tainele, gândurile, intenţiile sale intime. – Din sl. **duhovĭniku.**

DUHOVMCESC, -EASCĂ, *duhovniceşti,* adj. Al duhovnicului, privitor la duhovnic; *p. gener.* preoţesc. – **Duhovnic +** suf. *-esc.*

DUIOS, -OASĂ, *duioşi, -oase,* adj. **1.** Mişcător, emoţionant. * Mângâietor, blând, dulce. * Sentimental, afectiv. * Iubitor. **2.** Jalnic, trist. [Pr.: *du-ios*] – Lat. ***doliosus.**

DUIOŞIE, *duioşii,* s.f. **1.** Simţire gingaşă, delicată, pornită din inimă; gingăşie. **2.** Melancolie, tristeţe, jale. [Pr.: *du-io-*] – **Duios** + suf. *-ie.*

DUIUM s.n. Mulţime, grămadă, gloată, droaie (de fiinţe, obiecte, întâmplări etc.). ** Loc. adv. *Cu duiumul* = în mare număr sau cantitate; unul după celălalt. [Pr.: *du-ium*] – Din tc. **doyum.**

DULAMĂ, *dulame,* s.f. **1**. Haină ţărănească lungă (şi îmblănită), făcută din postav gros. * Haină lungă purtată în trecut de negustori, preoţi etc. **2.** Haină de ceremonie purtată de domni şi de boieri, făcută din stofă scumpă, adesea împodobită cu blană şi cu paftale. – Din tc. **dolama.**

DULAP, (1, 3) *dulapuri,* s.n., **(2)** *dulapi,* s.m. **1.** S.n. Mobilă de lemn sau de metal prevăzută

cu rafturi, în care se păstrează rufe, haine, vase, cărţi etc. **2.** S.m. Scândură lată şi groasă. **3.** S.n. (Pop.) Scrânciob. – Din tc. **dolap.**
DULĂPAŞ, *dulăpaşe,* s.n. Dulăpior. – **Dulap** + suf. *-aş.*
DULĂPIOR, *dulăpioare,* s.n. Diminutiv al lui *dulap;* dulăpaş. – **Dulap +** suf. *-ior.*
DULĂU, *dulăi,* s.m. Câine mare (şi lăţos); zăvod. – Din pol. **dolow.**
DULBINĂ s.f. v. **dălbină.**
DULCE, (A) *dulci,* adj., **(B 2)** *dulciuri,* s.n., **(B 1)** s.n. **A.** Adj. **I. 1.** Care are gustul caracteristic mierii sau zahărului. * Care a fost îndulcit (cu miere, cu zahăr etc.). **2.** (Despre lapte) Proaspăt; nefermentat. * (Despre brânzeturi) Care nu a fost sărat sau care a fost sărat foarte puţin. **3.** (Despre fructe) Care este produs de un pom fructifer altoit, având gustul dulce (A I 1). **4.** (Despre apă) De râu, de izvor, de fântână. **II.** Fig. **1.** Frumos, drăguţ, gingaş. *Zâmbet dulce.* ** Expr. *A face (cuiva) ochi dulci =* a privi (pe cineva) cu dragoste; a curta. * (Despre miros) Aromatic, parfumat. * (Despre glas, sunete etc.) Plăcut la auz; melodios. * (Despre lumină) Puţin intens, blând, potolit. * (Despre culori) Estompat, pal. **2.** (Despre somn) Liniştit, calm, odihnitor. **3.** (Despre gesturi, acţiuni) Uşor, delicat, gingaş. **4.** (Despre terenuri) Puţin înclinat, cu pantă redusă, uşor de urcat. **5.** (Despre climă şi agenţi fizici) Moderat, temperat. **6.** (Despre fiinţe) Simpatic, plăcut la înfăţişare sau în comportări. * Iubit, drag. **7.** (Despre oameni) Blând, omenos, înţelegător. * Care procură mulţumire; agreabil. * (Despre vorbe) Care place, desfată, mângâie. * (Despre gânduri exprimate, versuri etc.) De dragoste; *p. ext.* searbăd, fad. **B.** S.n. **1.** Ceea ce e plăcut, bun; ceea ce produce plăcere, bucurie. ** Loc. adj. *De dulce =* (în ritualul bisericii creştine; despre mâncăruri) care este permis numai în perioadele dintre posturi; (despre zile sau perioade) în care este îngăduit să se mănânce orice fel de aliment. ** Expr. (Fam.) *A spune (cuiva ceva) de dulce =* a spune (cuiva) lucruri dezagreabile, a reproşa (cuiva ceva), a certa pe cineva. * Perioadă de timp cât este îngăduit credincioşilor creştini să mănânce carne. **2.** (Mai ales la pl.) Preparat dulce (A I 1) care se mănâncă. – Lat. **dulcis.**
DULCEAG, -Ă, *dulcegi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâncăruri şi băuturi) Cam dulce, uşor îndulcit. * Fără gust; searbăd, fad. ** Fig. *Versuri dulcege.* **2.** Fig. (Despre manifestările oamenilor) Care vrea să pară prietenos; mieros. – **Dulce +** suf. *-eag.*
DULCEAŢĂ, *dulceţuri,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi dulce; gustul mâncărurilor sau băuturilor dulci sau îndulcite; *p. ext.* gust plăcut al unei mâncări sau băuturi. **2.** Preparat alimentar făcut din fructe sau petale de flori fierte în sirop de zahăr. **3.** Aliment extrem de gustos; bunătate. **4.** Fig. Calitatea de a fi plăcut; ceea ce desfată pe cineva sau procură cuiva o senzaţie plăcută. ** Loc. adv. *Cu dulceaţă =* cu drag; din toată inima. * Plăcere, desfătare; mulţumire sufletească, bucurie, fericire. **5.** Fig. Blândeţe, bunătate, duioşie. [Pl. şi: *dulceţi*] – **Dulce** + suf. *-eaţă.*
DULCEGĂRIE, *dulcegării,* s.f. (Depr.) Vorbă, purtare, atitudine dulceagă. – **Dulceag** + suf. *-ărie.*
DULCICOL, -Ă, *dulcicoli, -e,* adj. (Despre animale şi plante) Care trăieşte în apele dulci, specific apelor dulci. – Din **dulce.**
DULCINEE s.f. (Fam. şi ir.) Femeie iubită; femeie care constituie obiectul unei iubiri ridicole. – Din fr. **dulcinée.**
DULCIŞOR, -OARĂ, *dulcişori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *dulce;* destul de dulce, relativ dulce. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori purpurii, care creşte în regiunile alpine *(Hedysarum obscurum).* – **Dulce** + suf. *-işor.*
DULGHER, *dulgheri,* s.m. Meseriaş care execută lemnăria unei case, a unei clădiri sau diverse alte construcţii şi elemente de construcţie din lemn. – Din tc. **dülger.**
DULGHERIE, (3) *dulgherii,* s.f. **1.** Meseria dulgherului; dulgherit. **2.** Totalitatea lucrărilor executate de dulgher. **3.** Atelierul dulgherului. – **Dulgher +** suf. *-ie.*
DULGHERIT s.n. Dulgherie **(1). – Dulgher +** suf. *-it.*
DULIE, *dulii,* s.f. Piesă metalică în care se fixează becul electric şi care asigură contactul becului cu reţeaua electrică; fasung. – După fr. **douille.**
DULUŢĂ s.f. (Reg.; în expr.) *A se duce duluţă =* a fugi iute; a se face nevăzut. – Et. nec.
DUMĂ s.f. Denumirea Camerei Inferioare a Parlamentului din Federaţia Rusă. – Din rus **duma.**
DUMBĂŢ s.m. v. **dumbeţ.**
DUMBEŢ, *dumbeţi,* s.m. Plantă erbacee cu frunze mici şi dinţate, cu flori purpurii sau albe, dispuse în formă de ciorchine la vârful tulpinii; sclipeţ *(Teucrium chamaedrys).* [Var.: **dumbăţ** s.m.] – Din sl. **donbîcî.**
DUMBRAVĂ, *dumbrăvi,* s.f. Pădure tânără şi nu prea deasă. * Pădure de stejar. – Din sl. **donbrava.**

DUMBRAVNIC, *dumbravnici,* s.m. Plantă erbacee cu miros caracteristic, cu frunze late, cu flori purpurii, trandafirii, roz sau albe, folosită şi ca plantă medicinală şi meliferă *(Melittis melissophyllum).* – Din sl. **donbravînů.**

DUMBRĂVEAN, -Ă, *dumbrăveni, -e,* adj. (Rar) Al dumbrăvii, privitor la dumbravă. – **Dumbravă +** suf. *-ean.*

DUMBRĂVEANCĂ, *dumbrăvence,* s.f. Pasăre migratoare cu pene albastre-verzui *(Coracias garrulus).* [Pl. şi: *dumbrăvenci*] – Cf. **dumbravă, dumbrăvean.**

DUMBRĂVIOARĂ, *dumbrăvioare,* s.f. Diminutiv al lui *dumbravă.* – **Dumbravă** + suf. *-ioară.*

DUM-DUM s.n. invar. (În sintagma) *Glonţ* (sau *proiectil) dum-dum =* proiectil de puşcă astfel fabricat încât să explodeze în momentul atingerii ţintei, provocând răni grave. – Din fr. **dum-drum.**

DUMERI, *dumeresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A pricepe sau a face să priceapă clar (după ce fusese nedumerit), a-şi da sau a face să-şi dea bine seama; a(-şi) explica. [Var.: **dumirí, domirí** vb. IV] – Din bg. **domerja.**

DUMERIRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) dumeri* şi rezultatul ei; lămurire, înţelegere, clarificare. [Var.: **dumiríre** s.f.**] –** V. **dumeri.**

DUMESNIC, -Ă, *dumesnici, -ce,* adj. (Înv.; despre animale) Domestic **(1). –** Lat. **domesticus** (sub influenţa sl. *domaštînů).*

DUMESNICI, *dumesnicesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) domestici. – Din **dumesnic.**

DUMICA, *dumic,* vb. **I.** Tranz. (Pop.) **1.** A sfărâma, a rupe, a tăia în bucăţele, a fărâmiţa un aliment; (în special) a mesteca în gură un aliment. **2.** A tăia pe cineva în bucăţi; a ciopârţi; *p. ext.* a distruge, a nimici. [Prez. ind. acc. şi: *dúmic*] – Probabil lat. ***demicare** *(<mica* "bucăţică, fărâmitură").

DUMICAT, *dumicaţi,* s.m. (Pop.) Bucată mică ruptă dintr-un aliment, atât cât se bagă o dată în gură; îmbucătură. – V. **dumica.**

DUMINECĂ s.f. v. duminică.

DUMINECEA, *duminecele,* s.f. Plantă erbacee târâtoare cu flori galbene *(Lysimachia nummularia).* – **Duminecă +** suf. **-***ea.*

DUMINICAL, -Ă, *duminicali, -e,* adj. Care are loc duminică, de duminică. – **Duminică** + suf. -*al* (după fr. *dominical).*

DUMIINICĂ, *duminici,* s.f. Ultima zi a săptămânii, folosită de obicei ca zi de repaus legal. ** Loc. adj. *De duminică =* (despre haine) care se poartă în zilele de sărbătoare; care este de calitate (mai) bună. * (Adverbial) În prima duminică următoare zilei în care ne aflăm; (art.) în fiecare duminică. [Var.: **dumínecă** s.f.] – Lat. [dies] **dominica.**

DUMIRI vb. **IV** v. **dumeri.**

DUMIRIRE s.f. v. **dumerire.**

DUMITRIŢĂ, *dumitriţe,* s.f. (Bot.; pop.) Tufănică; crizantemă. – Din [Sfântul] **Dumitru** + suf. -*iţă.*

DUMNEALUI, DUMNEAEI, *dumnealor,* pron. pers. Pronume de politeţe pentru persoana a 3-a. * (Fam.) Soţ, soţie. [Var.: (reg.) **domnialúi** pron. pers. m., **dumneéi** pron. pers. f .] – **Domnia + lui (ei, lor).**

DUMNEASA pron. pers. (Pop.) Pronume de politeţe pentru persoana a 3-a singular. [Gen.-dat. *dumisale*] – **Domnia + sa.**

DUMNEATA pron. pers. Pronume de politeţe pentru persoana a 2-a singular. [Gen.- dat. *dumitale* (scris prescurtat d-tale). – Var.: (înv. şi reg.) **dumneatále** pron. pers.] – **Domnia + ta.**

DUMNEATALE pron. pers. v. **dumneata.**

DUMNEAVOASTRĂ pron. pers. Pronume de politeţe pentru persoana a 2-a (singular şi plural). [Var.: (pop.) **dumnevoastră** pron. pers.] – **Domnia + voastră.**

DUMNEEI pron. pers., f. v. **dumnealui.**

DUMNETA pron. pers. v. **dumneata.**

DUMNEVOASTRĂ pron. pers. v. **dumneavoastră.**

DUMNEZEIE s.f. (Rar) Zeiţă. – Din **Dumnezeu.**

DUMNEZEIESC, -IASCĂ, *dumnezeieşti,* adj. **1.** Al lui Dumnezeu, privitor la Dumnezeu; divin. **2.** Fig. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-iesc*] – **Dumnezeu** + suf. *-esc.*

DUMNEZEIEŞTE adv. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-ieş-*] – **Dumnezeu +** suf. *-eşte.*

DUMNEZEIRE s.f. Divinitate; Dumnezeu. **–** Din **Dumnezeu.**

DUMNEZEU, (rar) *dumnezei,* s.m. **1.** Fiinţă supremă, în religiile monoteiste, creator şi cârmuitor al lumii, principiu fundamental al existenţei şi al ordinii universale. ** Loc. adj. *Bătut de Dumnezeu =* năpăstuit, nenorocit. ** Expr. *Încotro* (sau *unde, cum) te-a îndrepta Dumnezeu =* la voia întâmplării, oriunde. *(Va fi) cum va da* (sau *va vrea) Dumnezeu =* (va fi) cum s-o întâmpla, la întâmplare, potrivit destinului. *Cum dă*

Dumnezeu = cum se întâmplă; *p. ext.* prost, rău. *A porni* (sau *a merge* etc.) *cu Dumnezeu* = a porni (sau a merge etc.) în pace, cu bine, sănătos. *Cu Dumnezeu înainte!* = noroc! succes! (la drum, într-o acţiune întreprinsă etc.). *A nu avea* (sau *a fi fără) nici un Dumnezeu* = a nu crede în nimic; a nu avea (sau a fi fără) nici un sens, nici o valoare, nici un gust. *A lăsa (pe cineva) în plata* (sau *în ştirea) lui Dumnezeu* = a lăsa (pe cineva) în pace sau la voia întâmplării. *A (se) ruga (ca) de toţi Dumnezeii* = a se ruga cu insistenţă; a implora. *Parcă* (sau *i se pare că) a apucat* (sau *a prins) pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune despre cineva care are un mare şi neaşteptat noroc. (Purtând accentul în frază) *Dumnezeu ştie!* = nu se ştie!. (exclamaţie de spaimă, durere, deznădejde, entuziasm, mirare) *Duumezeule!*. (exclamaţie de implorare, deznădejde sau dezaprobare) *Pentru (numele lui) Dumnezeu!*. (exclamaţie de necaz, de nemulţumire) *Ce Dumnezeu!*. *Să dea Dumnezeu!* = (formulă de urare) să se împlinească ceea ce doresc (sau doreşti etc.)! **2.** Divinitate, zeu. – Lat. **dom(i)ne deus.**

DUMPER*, dumpere,* s.n. Basculantă la care scaunul se roteşte permiţând conducerca înainte şi înapoi. – Din fr. **dumper.**

DUMPING, *dumpinguri,* s.n. Vânzare a mărfurilor pe piaţa externă la preţuri mai scăzute decât acelea de pe piaţa internă şi mondială, practicată de unele ţări în scopul înlăturării concurenţilor şi al acaparării pieţelor externe. – Din fr., engl. **dumping.**

DUNĂ, *dune,* s.f. Formă de relief cu aspectul unor coame paralele, apărute sub acţiunea vântului în regiunile nisipoase. – Din fr. **dune.**

DUNĂRE s.f. (Pop.) Apă mare; cantitate mare de apă. ** Expr. *A creşte dunăre* = a creşte peste măsură. *Dunăre de mânios* sau *mânios dunăre* = foarte mânios sau supărat. *A se face dunăre (turbată)* = a se mânia foarte tare. – Din n. pr. **Dunăre.**

DUNĂREAN, -Ă, *dunăreni, -e,* adj. Al Dunării, privitor la Dunăre, din părţile Dunării. * (Substantivat) Locuitor din părţile Dunării. – **Dunăre** (n. pr.) **+** suf. **-***ean.*

DUNETĂ, *dunete,* s.f. Parte mai înaltă de la pupa unei nave (unde se află cabinele căpitanului şi ale ofiţerilor sau ale întregului echipaj). – Din fr. **dunette.**

DUNGA, *dunghez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A face ca un obiect să aibă dungi. * A însemna cu dungi. – Din **dungă.**

DUNGAT, -Ă, *dungaţi, -te*, adj. Cu dungi; vărgat. – **Dungă +** suf. *-at.*

DUNGĂ, *dungi,* s.f. **1.** Linie vizibilă pe un fond de altă culoare. * Fâşie, dâră. * Cută, încreţitură, zbârcitură a pielii (de pe obraz). **2.** Muchie a unui lemn cioplit. * *Dunga pantalonului* = muchie făcută cu fierul de călcat în lungul pantalonului, în faţă şi în spate. **3.** Margine a unor obiecte sau a unor construcţii. * Spec. Marginea neascuţită a unor instrumente tăioase. **4.** Parte laterală a unui lucru; lature, coastă. ** Loc. adv. *În dungă* = dintr-o parte, într-o parte. ** Expr. (Fam.) *A fi într-o dungă* = a fi nebun, ţicnit. *A trage clopotul într-o dungă* = a trage clopotul izbind limba de o singură parte a lui (pentru a vesti un deces, o alarmă etc.) – Din sl. **donga.**

DUNGĂŢEA, *dungăţele,* s.f. Plantă erbacee cu frunzele formate din cinci foliole, cu flori purpurii, originară din Europa meridională *(Lotus tetragonolobus).* – **Dungat** + suf. *-ea.*

DUNGULIŢĂ, *dunguliţe,* s.f. Diminutiv al lui *dungă* **(1);** dunguţă. – **Dungă** + suf. *-uliţă.*

DUNGUŢĂ, *dunguţe,* s.f. (Rar) Dunguliţă. – **Dungă** + suf. *-uţă.*

DUO, *duouri,* s.n. (Muz.) Duet. – Din fr. **duo.**

DUODECIMAL, -Ă, *duodecimali, -e,* adj. Care are la bază diviziunea în 12 unităţi; al cărui număr de bază este 12. [Pr.: *du-o-*] – Din fr. **duodécimal.**

DUODEN, *duodenuri,* s.n. Segmentul iniţial al intestinului subţire. [Pr.: *du-o-*] – Din fr. **duodénum,** lat. **duodenum** [digitorum].

DUODENAL, -Ă, *duodenali, -e,* adj. Al duodenului, privitor la duoden; care se formează în duoden. [Pr.: *du-o-*] – Din fr. **duodénal.**

DUODENITĂ, *duodenite,* s.f. inflamaţie a mucoasei care căptuşeşte duodenul. [Pr.: *du-o-*] – Din fr. **duodénite.**

DUOTRIODĂ, *duotriode,* s.f. Tub electronic care conţine două triode. [Pr.: *du-o-tri-o-*] – Din fr. **duotriode.**

DUP interj. **1.** Cuvânt care imită mersul apăsat, tropăitul încălţămintei etc. **2.** Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de o izbitură, o căzătură etc. – Onomatopee.

DUPĂ prep. **I.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) **1.** Îndărătul..., în dosul..., înapoia... *După casă se află livada.* **2.** Mai departe de..., dincolo de... *După grădina publică s-a oprit.* **3.** (Exprimă un raport de succesiune) În urma..., pe urma... *Se ridică val după val.* ** Loc. adv. *Unul după altul* = pe rând, în şir, succesiv. ** Expr. (În formule de politeţe) *După dumneavoastră!* = (vin şi eu) în urma dumneavoastră! (Pop.) *A da (o fată) după cineva* = a mărita (o fată) cu cineva. **4.** (Cu nuanţă finală, după verbe de mişcare). În urma sau pe urma cuiva sau a ceva (spre a da de el, spre a-l ajunge, a-l

prinde, a-1 păzi, a-l îngriji etc.). *Fuge după vânat.* ** Expr. *A se lua* (sau *a se ţine* etc.) *după cineva* (sau *ceva)* = **a)** a urmări pe cineva (sau ceva); **b)** a nu lăsa în pace pe cineva. **5.** (Impr.) De pe. *Ia un obiect după masă.* **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) În urma..., trecând de... *Venea acasă după apusul soarelui.* ** Loc. adv. (Şi substantivat) *După-amiază* sau *după-prânz, după-masă* = în partea zilei care începe în jurul orei 12. *După-amiaza* sau *după-masa* = (aproape) în fiecare zi în cursul după-amiezii. *După aceea (*sau *aceasta, asta)* = apoi, pe urmă. *După toate...* = pe lângă toate (neajunsurile) câte s-au întâmplat. * La capătul..., la sfârşitul... o dată cu împlinirea... *S-a dus după o săptămână.* * Ca rezultat al ... *După multă muncă a reuşit.* ** Expr. *A nu avea (nici) după ce bea apă* = a fi foarte sărac. * (În loc. conj.) (introduce o propoziţie circumstanţială de timp, arătând că acţiunea din propoziţia subordonată se petrece înaintea acţiunii din propoziţia regentă) *După ce.* **III.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) **1.** Potrivit cu..., în conformitate cu...; la fel cu... *A plecat după propria lui dorinţă.* ** Loc. conj. *După cum* (sau *cât)* = aşa cum, precum. ** Expr. *După cum se întâmplă* = ca de obicei. *A se da după cineva* = a căuta să fie la fel cu cineva; a se acomoda cu cineva. *A se lua după capul cuiva* (sau *după capul său)* = a urma sfatul cuiva (sau propriul său îndemn). *Dacă ar fi după mine* = dacă ar depinde de mine. *A se lua după ceva* (sau *cineva)* = a imita, a copia ceva (sau pe cineva). **2.** Ţinând seama de..., având în vedere..., luând în consideraţie... *Justeţea propunerii se judecă după rezultate.* ** Expr. *După toate probabilităţile* = probabil. **3.** În raport cu..., pe măsura..., în proporţia în care... *După faptă şi răsplată.* **4.** Având ca model sau ca exemplu... *Face pictură după natură.* **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) Pentru a găsi, a afla, a prinde, a obţine etc. *Fuge după glorie.* **V.** (Introduce un complement indirect) **1.** (Arată fiinţa sau lucrul pe care cineva le iubeşte, le doreşte cu pasiune) *Tremura după bani.* **2.** (Arată motivul, cauza care produce acţiunea) *A-i părea rău după ceva.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) Cu ajutorul..., prin. *A preda o limbă după o anumită metodă.* **VII.** (Introduce un atribut) **1.** (Arată originea, descendenţa) Din partea... *Văr după mamă.* **2.** (După un substantiv verbal sau cu sens verbal, indică obiectul acţiunii) *Adaptare după o nuvelă.* **VIII.** (În loc. conj.) *După ce (că)* = (leagă două propoziţii copulative, arătând adăugarea unui fapt la alt fapt) în afară de faptul că..., pe lângă că..., nu-i destul că... [Var.: (înv. şi reg.) **dúpre** prep.] – Lat. **de post.**

DUPĂI, *dupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A călca îndesat, apăsat, cu zgomot; a tropăi. – **Dup** + suf. *-ăi.*

DUPĂIT s.n. (Reg.) Faptul de *a dupăi;* zgomot produs de cineva care merge cu paşi apăsaţi; tropăit, dupăitură. – V. **dupăi.**

DUPĂITURĂ, *dupăituri,* s.f. (Reg.) Dupăit, tropăit. [Pr.: *-pă-i-*] – **Dupăi** + suf. *-tură.*

DUPĂOLALTĂ adv. (Pop.) Unul după altul, unul în urma altuia. [Pr : *-pă-o÷.* – Var.: **dupoláltă** adv.] – **După** + **alaltă.**

DUPCĂ s.f. v. **dutcă.**

DUPLEX, *duplexuri,* s.n. **1.** Procedeu sau (concr.) aparat care permite comunicarea simultană bilaterală între două posturi telegrafice sau telefonice. **2.** Procedeu de reproducere în două culori a unor ilustraţii monocrome (prin contrast). **3.** Hârtie sau carton fabricate prin lipirea a două straturi. **4.** Apartament construit pe două niveluri. – Din fr. **duplex.**

DUPLICA, *dúplic,* vb. **I.** Tranz. (Rar) A face un duplicat. [Prez. ind. şi: *duplichez*] – Din fr. **dupliquer.**

DUPLICAT, *duplicate,* s.n. Al doilea exemplar al unui act, al unui document, eliberat de o autoritate; copie. – Din germ. **Duplikat.**

DUPLICITAR, -Ă, *duplicitari, -e*, adj. Făţarnic, ipocrit. – Din **duplicitate.**

DUPLICITATE s.f. Făţărnicie, ipocrizie, falsitate. – Din fr. **duplicité,** lat. **duplicitas, -atis.**

DUPOLALTĂ adv. v. **dupăolaltă.**

DUPRE prep. v. **după.**

DUPUROS, -OASĂ, *dupuroşi, -oase,* adj. (Rar) Ciufulit, zbârlit. – **Dup** (reg. "smoc de păr, de lână") + suf. *-uros.*

DUR[1]**, -Ă,** *duri, -e*, adj. **1.** (Despre corpuri solide) Greu de zgâriat sau de străpuns; tare. **2.** (Despre ape) Care conţine săruri (de calciu şi magneziu) peste limita admisă pentru apele potabile industriale. **3.** (În sintagma) *Consoană dură* = consoană a cărei articulaţie nu conţine nici un element palatal. **4.** Fig. Aspru; sever; violent, brutal, crud. – Din fr. **dur,** lat. **durus.**

DUR[2] interj. v. **dura**[1]**.**

DURA[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un lucru care se rostogoleşte sau se învârteşte repede. ** Loc. adv. *De-a dura* = peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul.

** Expr. *Dur în jos, dur în sus* sau *dur la deal, dur la vale* sau *dur în car, dur în căruţă* sau *dur încoace, dur încolo,* exprimă o mişcare continuă sau un schimb de vorbe prelungit, o ezitare, o chibzuire îndelungată. [Var.: **dur** interj.] – Onomatopee.

DURA[2]**,** *durez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A construi, a zidi, a clădi. * A aşeza un stog, o claie etc. **2.** A face, a confecţiona, a alcătui (un obiect). **3.** A aprinde focul. – Lat. **dolare.**

DURA[3]**,** pers. 3 *durează,* vb. **I.** Intranz. **1.** (Despre acţiuni în desfăşurare) A ţine un anumit timp, a se desfăşura într-o anumită perioadă de timp. * A persista, a dăinui, a se menţine. **2.** (Despre lucruri) A se menţine (multă vreme) în stare bună; a fi trainic. – Din fr. **durer,** lat. **durare.**

DURABIL, -Ă, *durabili, -e*, adj. Care durează (de) mult timp; trainic, rezistent; viabil. – Din fr. **durable,** lat. **durabilis.**

DURABILITATE s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este durabil; trăinicie, rezistenţă; viabilitate. **2.** Perioadă cât un bun poate fi utilizat. – Din fr. **durabilité,** lat. **durabilitas, -atis.**

DURACID, *duracizi,* s.m. Aliaj de fier şi siliciu, rezistent la acţiunea acizilor şi la oxidare. – **Dur**[1] + **acid.**

DURACRYL s.n. (Med.) Material acrilic dur, alb sau roz, folosit în stomatologie. – Din fr. **duracryl.**

DURALUMINIU s.n. Aliaj al aluminiului cu cuprul şi cu mici cantităţi de magneziu, mangan şi siliciu, uşor şi rezistent, folosit în special la construcţia avioanelor. – **Dur**[1] + **aluminiu** (după fr. *duralumin).*

DURAMATER s.f. (Anat.) Membrana externă a meningelui. – Din lat. **dura mater.**

DURAMEN, *duramenuri,* s.n. Partea centrală a lemnului din trunchiul şi ramurile unui arbore. – Din fr. **duramen.**

DURARE s.f. Durat. – V. **dura**[2]**.**

DURAT s.n. Acţiunea de a dura[2]; construire, zidire, durare. – V. **dura**[2]**.**

DURATĂ, *durate,* s.f. Interval de timp în care se petrece, se desfăşoară o acţiune; timpul cât durează ceva. * Spec. Timpul cât ţine intonarea sau executarea unei note muzicale; valoarea unei note. * Spec. Interval de timp situat între două evenimente succesive şi de aceeaşi natură. *Durata recreaţiei.* – După fr. **durée.** Cf. it. **durata**.

DURATIV, -Ă, *durativi, -e,* adj. (Despre verbe) Care arată că o acţiune durează, nu este momentană; (despre timpurile verbelor) care arată că o acţiune este în curs de desfăşurare, nu este terminată. – Din fr. **duratif.**

DURĂ, *dure,* s.f. Roată, rotiţă (metalică masivă); *spec.* rotiţa scripetelui de la iţele războiului de ţesut. – Cf. **dura**[1].

DURĂI, pers. 3 *dúrăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A se da peste cap, de-a dura, a se rostogoli (cu zgomot); *p. ext.* a hurui. – **Dura**[1] + suf. *-ăi.*

DURĂIT s.n. Faptul de *a durăi;* zgomot produs de un obiect care durăie; huruitură, duruitură. – V. **durăi.**

DURĂITURĂ, *durăituri,* s.f. Durăit. [Pr.: *-ră-i-*] – **Durăi** + suf. *-tură.*

DURBACĂ, *durbace,* s.f. **1.** Cada teascului de struguri. **2.** Vas cu apă rece în care se află serpentina alambicului de ţuică. – Cf. tc. **djbek.**

DURD, -Ă, *durzi, -de,* adj. (Reg.) Durduliu. – Et. nec.

DURDĂ, *durde,* s.f. (Înv. şi reg.) Puşcă; flintă. – Et. nec.

DURDUI, pers. 3 *dúrduie,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dudui **(2),** a hurui. **2.** Tranz. fact. A zgudui, a cutremura. – Cf. **dudui.**

DURDUIT s.n. (Reg.) Faptul de a durdui; duduitură, duduit. – V. **durdui.**

DURDULIU, -IE, *durdulii,* adj. (Despre fiinţe şi părţi ale lor) Gras **(1),** rotofei, dolofan; bucălat; durd. – **Durd** + suf. *-uliu.*

DUREA, pers. 3 *doáre,* vb. II. Tranz. **1.** A face să simtă o suferinţă fizică. ** Expr. *A atinge pe cineva unde-l doare* = a spune cuiva în mod intenţionat ceva neplăcut, supărător, dureros; a aduce în discuţie un subiect neplăcut pentru interlocutor. * (Despre părţi ale corpului, răni, lovituri) A produce cuiva o suferinţă fizică. ** Expr. *A-l durea (pe cineva) inima* (sau *sufletul)* = a-i părea (cuiva) rău, a fi mâhnit. *Nu-l doare (nici) capul* sau *nici capul nu-l doare* = nu se sinchiseşte, nu-i pasă, puţin îi pasă. **2.** Fig. A produce cuiva o suferinţă morală; a mâhni, a întrista. – Lat. **dolere.**

DURERE, *dureri,* s.f. **1.** Suferinţă fizică suportată de cineva. **2.** Fig. Suferinţă morală; mâhnire, întristare. ** Loc. adv. *Cu durere* = îndurerat, trist. – V. **durea.**

DUREROS, -OASĂ, *dureroşi, -oase,* adj. Care provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). * (Adverbial) Cu (sau de) durere; îndurerat. – Durere + suf. *-os.*

DURIFICA, *durific,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) face (mai) dur[1] **(1),** mai tare. – Din **dur**[1].

DURIFICARE, *durificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) durifica* – V. **durifica.**

DURILON, *duriloane,* s.n. (Franţuzism.) Bătătură **(2).** – Din fr. **durillon.**

DURIT s.n. Mineral organic amorf, de culoare neagră-cenuşie, dur şi mat, component al cărbunilor de pământ. – Din fr. **durit.**
DURITATE, *durităţi,* s.f. **1.** Calitatea, însuşirea de a fi dur[1] **(1)**, proprietate a unui material prin care se exprimă gradul de rezistenţă la zgâriere, străpungere, deformare. **2.** Proprietatea unei ape de a conţine săruri (de calciu şi magneziu) peste limita admisă pentru o apă potabilă sau industrială. **3.** (Atitudine, gest, vorbă plină de) asprime, severitate, violenţă, cruzime. – Din fr. **dureté,** lat. **duritas, -atis.**
DURIŢĂ, *duriţe,* s.f. Diminutiv al lui *dură.* – **Dură +** suf. *-iţă.*
DURLIGI s.m. pl. (Reg.) Papuci de casă (din lână sau postav); târlici. – Cf. **târlici.**
DURMI vb. **IV** v. dormi.
DURO s.m. invar. Veche monedă de argint spaniolă. – Din sp. **duro.**
DUROFLEX s.n. Material flexibil şi dur folosit în industria încălţămintei. – **Dur +flex** [ibil].
DUROSCOP, *duroscoape,* s.n. Aparat care serveşte la măsurarea durităţii unui metal. – Din fr. **duroscope.**
DURUI, *dúrui,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vehicule, roţile unui vehicul etc.; la pers. 3) A face zgomot mare în timpul mersului; a hurui. **2.** Intranz. şi tranz. Fig. A vorbi repede, fără întrerupere (şi cu glas ridicat); a turui. – **Dur**[2] + suf. *-ui.*
DURUIRE, *duruiri,* s.f. Acţiunea de *a durui* şi rezultatul ei. – V. **durui.**
DURUIT, *duruituri,* s.n. Faptul de *a durui;* zgomot produs de ceva care duruie; huruit, huruitură, duruitură. – V. **durui.**
DURUITURĂ, *duruituri,* s.f. Duruit. [Pr.: *-ru-i-*] – **Durui** + suf. *-tură.*
DURUT s.n. (Pop.) Faptul de *a durea.* – V. **durea.**
DUS[1] s.n. (Rar) Faptul de *a (se) duce;* plecare. – V. **duce.**
DUS[2]**, -Ă,** *duşi, -se,* adj. **1.** Plecat (fără a se mai întoarce); *p. ext.* mort. ** Expr. *A dormi dus =* a dormi foarte adânc. * (Despre unităţi de timp şi despre acţiuni) Trecut, dispărut (pentru totdeauna). * (Despre ochi) Care este adâncit în orbite (de oboseală, boală, supărare etc.). **2.** Fig. Desprins de realitate; absent, îngândurat. ** Loc. adv. şi adj. *Dus pe gânduri =* îngândurat. – V. **duce.**
DUŞ, *duşuri,* s.n. **1.** Instalaţie sanitară sau tehnică prin care se asigură ţâşnirea reglabilă şi concomitentă a mai multor jeturi mici de apă. **2.** Ansamblu de jeturi de apă realizate cu ajutorul duşului **(1);** *p. ext.* spălare etc. făcută prin acest mijloc. * Fig. Vorbă, veste, întâmplare neaşteptată şi neplăcută. – Din fr. **douche.**
DUŞCĂ, *duşte,* s.f. Cantitate de băutură (alcoolică) care se poate bea dintr-o singură înghiţitură. ** Expr. *A da (de) duşcă =* a bea dintr-o singură înghiţitură sau fără să se oprească. – Din scr. **dušak** (gen. *duška).*
DUŞEGUBINĂ, *duşegubine,* s.f. Răscumpărare (în bani sau vite) percepută în Moldova şi Ţara Românească pentru comiterea unui omor, a unui adulter, pentru răpirea unei fete etc. – **De**[4] **+ şugubină.**
DUŞMAN, -Ă, *duşmani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** (Persoană) care are o atitudine ostilă, răuvoitoare faţă de ceva sau de cineva, care urăşte ceva sau pe cineva; vrăjmaş. **2.** Inamic **(1)** (în război). [Acc. şi: (reg.) *dúşman*] – Din tc. **düşman.**
DUŞMANCĂ, *duşmance,* s.f. Duşmană. – **Duşman** + suf. *-că.*
DUŞMĂNESC, -EASCĂ, *duşmăneşti,* adj. (Înv.) Al duşmanilor, privitor la duşmani. * Duşmănos. – **Duşman** + suf. *-esc.*
DUŞMĂNEŞTE adv. În mod ostil, cu duşmănie, ca un duşman. – **Duşman** + suf. *-eşte.*
DUŞMĂNI, *duşmănesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A avea sentimente de ură faţă de cineva (sau de ceva); a (se) urî. – Din **duşman.**
DUŞMĂNIE, *duşmănii,* s.f. Sentiment de ură faţă de cineva sau de ceva; relaţii pline de ură între persoane; vrăjmăşie. – **Duşman** + suf. *-ie.*
DUŞMĂNOS, -OASĂ, *duşmănoşi, -oase,* adj. Plin de duşmănie, de ură; ostil, răuvoitor, duşmănesc. – **Duşman** + suf. *-os.*
DUŞUMEA, *duşumele,* s.f. Pardoseală de scânduri (a unei încăperi). – Din tc. **döşeme.**
DUTCĂ, *dutce,* s.f. Monedă rusească sau poloneză de mică valoare, care a circulat şi în ţările româneşti; veche monedă românească de argint. [Var.: **dúpcă** s.f.] – Din ucr. **dudok.**
DUUMVIR, *duumviri,* s.m. Magistrat din Roma antică însărcinat împreună cu altul să exercite o anumită funcţie. [Pr.: *du-um-*] – Din lat. **duumvir.**
DUUMVIRAT s.n. Funcţia, autoritatea duumvirilor; perioadă cât era exercitată această funcţie. [Pr.: *du-um-*] – Din lat. **duumviratus.**
DUZĂ, *duze,* s.f. (Tehn.) **1.** Ajutaj. **2.** Filieră (pentru mătase). – Din germ. **Düse.**
DUZINĂ, *duzini,* s.f. Grup de douăsprezece obiecte de acelaşi fel care formează un tot. ** Loc. adj. *De duzină =* care are o calitate inferioară; prost, mediocru. [Pl. şi: *duzine*] – Din ngr. **duzina.** Cf. it. **dozzina,** fr. **douzaine.**

DVORI, *dvoresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi, a sluji la curtea unui domnitor sau a unui boier. – Din sl. **dvoriti.**

E[1] s.m. invar. A şaptea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (vocală prepalatală mijlocie nerotunjită).

E[2] interj. Exclamaţie care exprimă diferite stări sufleteşti; **a)** reproş, enervare; **b)** plictiseală, indiferenţă; **c)** (repetat sau prelungit) mirare, satisfacţie surpriză, admiraţie. – Onomatopee.

EASTMANCOLOR s.n. Procedeu de tratare a peliculei pentru filmul color constând în suprapunerea a trei emulsii, sensibile la trei culori, pe suportul de celuloid. * Film realizat cu acest procedeu. [Pr.: *istmăncălăr*] – Cuv. engl.

EBDOMADAR, -Ă adj. v. **hebdomadar.**

EBEN s.n. Varietate de lemn tare, greu şi de culoare închisă, obţinută din arbori exotici, în special din abanos, şi întrebuinţată la confecţionarea mobilei de lux şi a unor obiecte decorative. – Din fr. **ébéne,** lat. **ebenus.**

EBENIN, -Ă, *ebenini, -e,* adj. Negru ca abanosul. – Din fr. **ébénin.**

EBENIST, -Ă, *ebenişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Tâmplar specializat în placarea mobilei; *p. ext.* tâmplar care execută lucrări de tâmplărie fină; artizan de mobilier. **2.** Persoană care confecţionează sau vinde obiecte din lemn de abanos. – Din fr. **ébéniste.**

EBENISTERIE s.f. **1.** Meşteşugul ebenistului. **2.** Atelierul ebenistului. – Din fr. **ébénisterie.**

EBENISTICĂ s.f. Tâmplărie de mare fineţe. – Din **ebenist.** Cf. fr. **ébénisterie.**

EBONIT s.n. v. **ebonită.**

EBONITĂ, *ebonite,* s.f. Material plastic obţinut de obicei prin vulcanizarea cauciucului cu sulf şi având, pentru proprietăţile sale electroizolante şi anticorosive, numeroase întrebuinţări în industrie. [Var.: **ebonit** s.n.] – Din fr. **ébonite.**

EBOŞA, *eboşez,* vb. **I.** Tranz. A lamina un lingou în scopul suprimării, prin comprimare, a golurilor interioare sau uniformizării materialului respectiv. – Din fr. **ébaucher.**

EBOŞARE, *eboşări,* s.f. Acţiunea de *a eboşa* şi rezultatul ei. – V. **eboşa.**

EBOŞĂ, *eboşe,* s.f. **1.** Semifabricat obţinut prin deformare plastică din lingouri. **2.** Primul stadiu în vederea realizării unei opere în arta plastică, indicând forma generală. * Schiţă, crochiu. – Din fr. **ébauche.**

EBOŞOAR, *eboşoare,* s.n. **1.** Spatulă din lemn, fier sau os, cu care sculptorii modelează argila, ceara etc. **2.** Daltă folosită, de olari, dulgheri etc. – Din fr. **ébauchoir.**

EBRAIC, -Ă, *ebraici, -ce,* adj. Care aparţine vechilor evrei, privitor la vechii evrei. **1.** (Substantivat, f.) Limbă semitică vorbită de vechii evrei. [Pr.: *-bra-ic*] – Din fr. **hébraîque,** lat. **hebraicus.**

EBRAIST, -Ă, *ebraişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în limba şi cultura ebraică. – Din fr. **hébraîste.**

EBRIETATE s.f. Stare de beţie în urma consumului (excesiv) de băuturi alcoolice; alcoolism ácut. [Pr.: *-bri-e-*] – Din fr. **ébrieté,** lat. **ebrietas, -atis.**

EBULIOMETRU, *ebuliometre,* s.n. Aparat care serveşte la determinarea concentraţiei alcoolice a unui lichid, prin stabilirea punctului lui de fierbere în comparaţie cu cel al apei. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **ébulliométre.**

EBULIOSCOP, *ebulioscoape,* s.n. (Tehn.) Ebuliometru. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **ébullioscope**

EBULIOSCOPIE s.f. Metodă fizico-chimică de determinare a maselor moleculare ale componentelor dizolvate dintr-o soluţie, care se bazează pe proprietatea soluţiilor de a fierbe la temperaturi mai înalte decât dizolvantul pur. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **éboullioscopie.**

EBULIŢIE, *ebuliţii,* s.f. (Livr.) Fierbere. – Din fr. **ébullition.**

ECARISA, *ecarisez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A tăia buşteni pentru a-i transforma în scânduri groase, prismatice. **2.** A jupui pielea de pe animalele moarte. – Cf. fr. **équarrir.**

ECARISAJ s.n. **1.** Operaţie de tratare şi de prelucrare a cadavrelor de animale şi a resturilor de la abatoare în vederea transformării lor în produse furajere sau industriale (făină de oase, de sânge, clei etc.). * Întreprindere care execută această operaţie. * Operaţie de strângere a cadavrelor de animale. **2.** Acţiune de stârpire a câinilor vagabonzi. – Din fr. **équarrissage.**

ECARISARE s.f. Acţiunea de *a ecarisa* **(1)** şi rezultatul ei; operaţie manuală de tăiere şi de fasonare a buştenilor pentru a se obţine diferite piese de lemn prismatice (grinzi, traverse etc.). – V. **ecarisa.**

ECARISAT, -Ă, *ecarisaţi, -te,* adj. (Despre lemne, buşteni etc.) Tăiat în formă prismatică. – V. **ecarisa.**

ECARLAT adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roşu-stacojiu, vişiniu. **2.** S.n. Colorant sintetic roşu-vişiniu, folosit în industrie. – Din fr. **écarlate.**

ECARTAMENT, *ecartamente,* s.n. Distanţa dintre urmele lăsate pe teren de roţile aceleiaşi osii ale unui vehicul; distanţa dintre feţele interioare ale celor două şine de cale ferată. – Din fr. **écartement.**
ECARTE s.n. (Rar) Numele unui joc de cărţi la care participă două persoane. – Din fr. **écarté.**
ECATOMBĂ s.f. v. **hecatombă.**
ECHE, *eche,* s.f. Bară fixată pe axul sau pe pana cârmei unei ambarcaţii sau a unei nave mici, servind la manevrarea acestora. – Din germ. **Ecke** "colţ".
ECHER, *echere,* s.n. **1.** Instrument în formă de triunghi-dreptunghi, întrebuinţat în desenul tehnic şi în operaţiile de trasare pentru desenarea şi verificarea dreptelor paralele, a dreptelor perpendiculare cu o direcţie dată; colţar. **2.** Instrument topografic cu ajutorul căruia se orientează fixarea pe teren a aliniamentelor perpendiculare. – Din fr. **équerre.**
ECHI- Element de compunere însemnând "egal", cu ajutorul căruia se formează substantive sau adjective. – Din fr. **équi÷,** lat. **aequi÷.**
ECHICURENT, -Ă, *echicurenţi, -te,* adj. (Despre fluide) Care curge în acelaşi sens cu altul. – **Echi- + curent.**
ECHIDISTANT, -Ă, *echidistanţi, -te,* adj. **1.** (Despre puncte, drepte, planuri etc.) Care se află la distanţe egale faţă de un punct, de o dreaptă, de un plan sau care sunt egal distanţate între ele. **2.** Egal plasat faţă de părţi aflate în conflict, faţă de tendinţe, forţe, orientări politice, persoane etc. – Din fr. **équidistant,** lat. **aequidistans, -ntis.**
ECHIDISTANŢĂ, *echidistanţe,* s.f. (Top.) Diferenţa constantă de înălţime dintre cotele a două puncte situate pe două curbe de nivel. – Din fr. **équidistance.**
ECHIDNĂ, *echidne,* s.f. Animal insectivor lung de circa 25 cm, cu corpul acoperit cu spini şi cu botul cornos foarte ascuţit *(Tachyglossus aculeata).* – Din fr. **échidné.**
ECHIGRANULAR, -Ă, *echigranulari, -e*, adj. (Despre roci, materiale etc.) Ale cărui cristale, granule au dimensiuni asproape egale. – **Echi- + granular.**
ECHILATERAL, -Ă, *echilaterali, -e,* adj. (Despre unele figuri geometrice) Care are toate laturile egale. – Din fr. **équilatéral,** lat. **aequilateralis.**
ECHILIBRA, *eehilibrez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A aduce sau a fi în stare de echilibru; a (se) cumpăni. * Tranz. A face ca două valori, preţuri, bugete etc. să fie în proporţie justă una faţă de ceala1tă. – Din fr. **équilibrer.**
ECHILIBRARE, *echilibrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) echilibra* şi rezultatul ei; cumpănire. **2.** (Tehn.) Anulare a forţelor dinamice asimetrice care se exercită asupra pieselor unui sistem tehnic, din cauza mişcării accelerate a acestora; contrabalansare. **3.** Atenuare a cuplajelor nedorite dintre circuitele unei linii de telecomunicaţii. – V. **echilibra.**
ECHILIBRAT, -Ă, *echilibraţi, -te*, adj. **1.** Care se află în stare de echilibru. * (Despre două valori, preţuri, bugete) Just proporţionat unul faţă de altul. **2.** Fig. (Despre oameni) Cumpănit, ponderat, chibzuit. – V. **echilibra.** Cf. fr. **équilibré.**
ECHILIBRIST, -Ă, *echilibrişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) care s-a specializat în echilibristică. **2.** Fig. (Persoană) care se strecoară cu îndemânare printre dificultăţi. – Din fr. **équilibriste.**
ECHILIBRISTICĂ s.f. **1.** Arta de a-şi păstra echilibrul în diferite poziţii sau mişcări dificile ale corpului; număr de circ al echilibristului. **2.** Fig. Capacitatea de a se strecura cu îndemânare printre situaţii dificile; totalitatea eforturilor şi mijloacelor întrebuinţate pentru a ieşi dintr-o situaţie dificilă. – Din **echilibrist.** Cf. germ. **Equilibristik.**
ECHILIBROR, *echilibroare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se echilibrează ţevile tunurilor. – Din fr. **équilibreur.**
ECHILIBRU, *echilibre,* s.n. **1.** Situaţie a unui corp asupra căruia se exercită forţe care nu-i schimbă starea de mişcare sau de repaus; stare staţionară a unui fenomen. ** *Echilibru dinamic* = echilibru determinat de două procese opuse care se desfăşoară cu aceeaşi intensitate. ** Expr. *A-şi pierde echilibrul* = a fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuşi. **2.** Proprietate a anumitor sisteme de forţe de a nu schimba starea de mişcare sau de repaus a unui corp rigid asupra căruia se exercită. * Fig. Stare de linişte, de armonie, de stabilitate lăuntrică. **3.** Stare a unei balanţe economice în care părţile comparate sau raportate sunt egale. ** *Echilibru bugetar* = stare a unui buget în care veniturile acoperă cheltuielile. *Echilibru economic* = stare de concordanţă între elementele interdependente şi toate variabilele activităţii economice şi sociale. **4.** Fig. Proporţie justă, raport just între două lucruri opuse; stare de armonie care rezultă din aceasta. – Din fr. **équilibre,** lat. **aequilibrium.**
ECHIMOZĂ, *echimoze,* s.f. Pată de culoare roşie-vineţie, evoluând până la galben, apărută pe piele prin ieşirea sângelui la suprafaţă în urma unei lovituri; vânătaie, vineţeală. – Din fr. **ecchymose.**
ECHINĂ, *echine,* s.f. **1.** Urnă de pământ ars sau de metal în care grecii păstrau actele. **2.**

Mulură convexă, specifică ordinului doric, situată imediat sub abacă. – Din fr. **échine,** it. **echino.**

ECHINGIU, *echingii,* s.m. (Înv.) Călăreţ turc folosit în recunoaşteri. – Din tc. **akinci.**

ECHINID s.m. v. **echinidă.**

ECHINIDĂ, *echinide,* s.f. (Zool.) Arici-de-mare. [Var.: **echiníd** s.m.] – Din fr. **échinide.**

ECHINISM s.n. Deformaţie a piciorului la oameni, asemănătoare cu un picior de cal, care are drept consecinţă călcarea numai pe vârful degetelor. – Din fr. **équinisme.**

ECHINOCOC, *echinococi,* s.m. **1.** Vierme parazit din clasa cestodelor, care se dezvoltă ca larvă în unele organe ale rumegătoarelor, porcilor sau omului, iar ca adult în intestinul carnivorelor *(Echinococcus granulosus).* **2.** Chist hidatic provocat de echinococ **(1). –** Din fr. **échinocoque.**

ECHINOCOCOZĂ, *echinococoze,* s.f. Boală parazitară, frecventă la om şi la animale, provocată de echinococ şi manifestată prin apariţia unor chisturi pline cu lichid transparent în plămâni, ficat etc.; hidatioză. – Din fr. **échinococcose.**

ECHINOCŢIAL, -Ă, *echinocţiali, -e,* adj. Referitor la echinocţiu, care aparţine echinocţiului. *** Punct echinocţial =* fiecare dintre cele două puncte de intersecţie ale eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care se află soarele la echinocţiu. [Pr.: *-ţi-al.* – Var.: **echinoxiál, -ă** adj.] – Din fr. **équinoxial.**

ECHINOCŢIU, *echinocţii,* s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului (în jurul lui 21 martie şi 23 septembrie), când ziua este egală cu noaptea. [Var.: **echinóx,** *echinoxuri* s.n.] – Din lat. **aequinoctium,** fr. **équinoxe.**

ECHINODERM, *echinoderme,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine nevertebrate, cu schelet extern calcaros format din plăci, şi care se mişcă cu ajutorul ambulacrelor; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. – Din fr. **échinodermes.**

ECHINOX s.n. v. **echinocţiu.**

ECHINOXIAL, -Ă adj. v. **echinocţial.**

ECHIPA, *echipez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A înzestra o navă, un avion, o armată, un soldat etc. cu cele necesare în vederea unei acţiuni, unei călătorii etc. * Refl. A-şi pune echipamentul; *p. gener.* a se îmbrăca. **2.** A dota cu echipament o întreprindere, o instalaţie etc. – Din fr. **équiper.**

ECHIPAJ, *echipaje,* s.n. **1.** Totalitatea personalului de conducere şi de deservire a unei nave, a unui avion, a unui tanc etc. **2.** Grup de sportivi care se găsesc pe o ambarcaţie, un avion, un bob, o motocicletă etc. şi care participă la conducerea acestora. **3.** Partea fixă sau partea mobilă a unui instrument. **4.** (Ieşit din uz) Trăsură de lux (împreună cu caii înhămaţi la ea). – Din fr. **équipage.**

ECHIPAMENT, *echipamente,* s.n. **1.** Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte, de încălţăminte şi de accesorii cu care este dotat un militar, un sportiv, un excursionist, un scafandru etc. pentru a (se) echipa. **2.** Ansamblu de piese, de dispozitive şi de mecanisme, împreună cu elementele de legătură, aparţinând unei instalaţii, unei maşini etc. şi îndeplinind o anumită funcţie în cadrul acestor sisteme tehnice. *** Echipament de bord =* ansamblu de aparate, mecanisme şi instalaţii care serveşte pentru controlul zborului şi funcţionării motorului unui avion, precum şi pentru asigurarea condiţiilor de confort în interiorul acestuia. *Echipament de campanie =* echipament pe care îl poartă soldaţii pe front sau la instrucţie. – Din fr. **équipament.**

ECHIPARE, *echipări,* s.f. Acţiunea de *a (se) echipa* şi rezultatul ei; îmbarcare; pregătire; înzestrare. – V. **echipa.**

ECHIPARTIŢIE, *echipartiţii,* s.f. Repartizare egală a unei substanţe, a unei forţe etc. între diversele componente ale unui ansamblu. – Din fr. **équipartition.**

ECHIPAT, -Ă, *echipaţi, -te,* adj. Prevăzut, înzestrat cu echipamentul sau cu instrumentele necesare. – V. **echipa.**

ECHIPĂ, *echipe,* s.f. Grup de oameni care, sub conducerea unui şef, îndeplinesc în acelaşi timp o muncă sau o acţiune comună. ** *Spirit de echipă =* legătură spirituală între membrii unei echipe, care stă la baza conlucrării lor. * Grup de sportivi constituit într-o formaţie, în cadrul căreia se antrenează, sub conducerea unui specialist, şi participă la competiţii. * Fiecare dintre cele două formaţii care îşi dispută un meci (de fotbal, baschet, hochei, polo etc.). – Din fr. **équipe.**

ECHIPIER, -Ă, *echipieri, -e,* s.m. şi f. Membru al unei echipe sportive. [Pr.: *-pi-er*] – Din fr. **équipier.**

ECHIPOLENT, -Ă, *echipolenţi, -te,* adj. (Rar) De forţe, de valori egale. * (Despre noţiuni sau judecăţi) Care exprimă în forme diferite acelaşi conţinut. – Din fr. **équipollent.**

ECHIPOLENŢĂ s.f. (Rar) Egalitate de forţe, de puteri. * (Log.) Echivalenţă. – Din fr. **équipollence.**

ECHIPOTENŢIAL, -Ă, *echipotenţiali, -e*, adj. (Fiz.; despre o linie sau o suprafaţă) Pe care potenţialul are aceeaşi valoare. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **équipotentiel.**
ECHISCALAR, -Ă, *echiscalari, -e*, adj. (Mat.) Calitate a unei linii, a unei suprafeţe sau a unei porţiuni din spaţiu de a fi locul geometric al punctelor în care un scalar de câmp are aceeaşi valoare. – Din fr. **équiscalaire.**
ECHISTICĂ s.f. Disciplină care studiază sistematizarea şi arhitectura aşezărilor rurale şi urbane în perspectivă istorică. – Din engl. **ekistics.**
ECHITABIL, -Ă, *echitabili, -e*, adj. (Despre acţiuni, idei etc.) Întemeiat pe dreptate, pe adevăr; just, drept, nepărtinitor. – Din fr. **équitable.**
ECHITATE s.f. Dreptate, nepărtinire. * Cinste; omenie. – Din fr. **équité,** lat. **aequitas, -atis.**
ECHITAŢIE s.f. (Sport) Călărie. – Din fr. **équitation,** lat. **equitatio, -onis.**
ECHIUNGHIULAR, -Ă, *echiunghiulari, -e,* adj. (Mat.) Calitate a unui fascicul de direcţii sau de plane concurente de a forma unghiuri egale între oricare două direcţii sau plane vecine. [Pr.: *-chi-un-*] – Din engl. **equiangular.**
ECHIUNITAR, -Ă, *echiunitari, -e,* adj. (Mat.) Egal cu unitatea. [Pr.: *-chi-u-*] – Din fr. **équiunitaire.**
ECHIVALA, *echivalez,* vb. **I.** Intranz. şi tranz. A avea sau, a face să aibă aceeaşi valoare cu altceva sau cu altcineva; a fi sau a face să fie egal. * A face echivalarea **(2)**. – Din fr. **équivaloir,** lat. **aequivalere.**
ECHIVALARE, *echivalări,* s.f. **1.** Acţiunea *de a echivala.* **2.** Recunoaştere a valabilităţii unor studii, examene sau diplome obţinute în cadrul unei şcoli de alt tip sau în străinătate. – V. **echivala.**
ECHIVALENT, -Ă, *echivalenţi, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. (Adesea substantivat) Care are aceeaşi valoare, acelaşi efect, aceeaşi semnificaţie sau acelaşi sens cu altceva. * (Despre figuri geometrice) Care are aceeaşi suprafaţă sau acelaşi volum cu altă figură, fără a fi identică cu aceasta. **II.** S.n. **1.** Mărime, număr etc. care caracterizează egalitatea sau echivalenţa, dintr-un anumit punct de vedere, a două efecte sau a două acţiuni. **2.** Marfă care, având înglobată în ea aceeaşi cantitate de muncă socială cu o altă marfă, serveşte la exprimarea valorii acesteia din urmă. ** *Echivalent general =* marfă care serveşte la exprimarea valorii tuturor celorlalte mărfuri, îndeplinind rolul de bani. – Din fr. **équivalent,** lat. **aequivalens, -ntis.**
ECHIVALENŢĂ, *echivalenţe,* s.f. **1.** Egalitate de valoare, de semnificaţie, de sens; calitatea a ceea ce este echivalent. ** *Examen de echivalenţă =* examen pe care trebuie să-l treacă acela care cere recunoaşterea, cu drepturi egale, a unei diplome (nerecunoscute de stat) sau care vrea să treacă de la un tip de şcoală la altul. * (Log.) Raport existent între două enunţuri care sunt adevărate sau false împreună. **2.** (Med.) Denumire dată unei crize de natură epileptică, care se manifestă sub altă formă decât cea convulsivă. **3.** (Mat.) Relaţie simetrică, reflexivă şi tranzitivă între elementele unei mulţimi. – Din fr. **équivalence.**
ECHIVOC, -Ă, *echivoci, -ce,* adj., *echivocuri,* s.n. **1.** Adj. Care se poate interpreta în mai multe feluri, cu două înţelesuri; neclar, confuz, ambiguu. * Suspect, îndoielnic. * (Substantivat, n.) Expresie, atitudine, situaţie ambiguă. **2.** S.n. Măsură a efectului perturbaţiilor asupra comunicaţiilor prin canale, exprimând cantitatea de informaţie care rămâne netransmisă din cauza perturbaţiilor. – Din fr. **équivoque,** lat. **aequivocus.**
ECHIVOCITATE s.f. (Rar) Caracter, stare echivocă **(1). –** Din it. **equivocità.**
ECLAMPSIE, *eclampsii,* s.f. Sindrom întâlnit la femeile gravide la sfârşitul sarcinii sau imediat după expulzia fătului şi manifestat prin pierderea cunoştinţei, crampe, convulsii, comă. ** *Eclampsie puerilă =* boală de copii datorată tulburărilor de funcţionare a glandei tiroide. – Din fr. **éclampsie.**
ECLAMPTIC, -Ă, *eclamptici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de eclampsie, de eclampsie. – Din fr. **éclamptique.**
ECLATA, *eclatez,* vb. **I.** Intranz. (Franţuzism) A străluci, a impresiona puternic prin strălucire. * Fig. A izbucni, a se manifesta violent, brusc. – Din fr. **éclater.**
ECLATANT, -Ă, *eclatanţi, -te*, adj. (Franţuzism) Care impresionează puternic, care produce vâlvă; răsunător. – Din fr. **éclatant.**
ECLATOR, *eclatoare,* s.n. Aparat electric folosit pentru măsurarea tensiunilor înalte, format din doi electrozi între care se produce o descărcare electrică dacă tensiunea dintre ei depăşeşte o anumită valoare. – Din fr. **éclateur.**
ECLECTIC, -Ă*, eclectici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care adoptă sau susţine eclectismul; caracterizat prin eclectism. – Din fr. **éclectique.**
ECLECTISM s.n. **1.** Îmbinare mecanică, hibridă a unor puncte de vedere sau concepţii

eterogene sau opuse; lipsă de consecvenţă în convingeri, în teorii. **2.** Sistem de gândire neunitar, care, fără a se întemeia pe idei originale, alege din diverse sisteme de gândire, stiluri artistice etc. ceea ce i se pare mai bun. – Din fr. **éclectisme.**

ECLER, *ecleruri,* s.n. Prăjitură făcută dintr-un fel de gogoşi de aluat alungite, umplute cu cremă şi acoperite cu glazură de şerbet, ciocolată etc. [Pl. şi: **eclere] –** Din fr. **éclair.**

ECLERAJ, *ecleraje,* s.n. (Livr.) Iluminare artificială puternică. – Din fr. **éclairage.**

ECLEROR, *eclerori,* s.m. (Înv.) Soldat trimis înaintea unei unităţi sau unei armate ca să cerceteze poziţia şi mişcările inamicului; iscoadă. – Din fr. **éclaireur.**

ECLEZIARH, *ecleziarhi,* s.m. Cleric care are în grija sa rânduiala serviciului religios într-o biserică sau într-o mănăstire. [Pr.: *-zi-arh*] – Din fr. **ecclésiarque.**

ECLEZIAST s.n. Una dintre părţile Bibliei, atribuită împăratului Solomon. [Pr.: *-zi-ast*] – Din fr. **ecclésiaste.**

ECLEZIASTIC, -Ă, *ecleziastici, -ce,* adj. Privitor la biserică sau la cler; bisericesc. [Pr.: *-zi-as-*] – Din fr. **ecclésiastique,** lat. **ecclesiasticus.**

ECLIMETRU, *eclimetre,* s.n. Instrument topografic care serveşte la determinarea distanţei zenitale a unui punct sau a diferenţei de nivel dintre două cote date. – Din fr. **éclimétre.**

ECLIPSA, *eclipsez,* vb. **I.** Tranz. **1.** (La pers. 3) A întuneca total sau parţial un corp ceresc, interpunându-se în calea razelor lui de lumină sau între el şi soare. **2.** Fig. A pune, a lăsa în umbră, a întuneca, a umbri; a întrece, a depăşi pe cineva (în merite, în strălucire). * Refl. (Fam.) A se face nevăzut, a pleca pe furiş; a dispărea. – Din fr. **éclipser.**

ECLIPSARE, *eclipsări,* s.f. Faptul de *a (se) eclipsa.* – V. **eclipsa.**

ECLIPSĂ, *eclipse,* s.f. **1.** Dispariţie totală sau parţială a imaginii unui astru, datorită faptului că între Pământ şi acest astru se interpune un alt astru sau din cauză că astrul eclipsat se află temporar în conul de umbră al altui astru. **2.** Intermitenţă a luminii unui far sau a unei geamanduri. * Instalaţie de semnalizare prin semnale Morse, constituită din becuri electrice aşezate pe catargul unei nave. **3.** Fig. Dispariţie, absenţă (temporară) a cuiva sau a ceva. * Întunecare temporară a cunoştinţei; absenţă. * Scădere a forţei creatoare a unei persoane. – Din fr. **éclipse,** lat. **eclipsis**.

ECLIPTIC, -Ă, *ecliptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Orbită imaginară descrisă de soare în mişcarea lui anuală aparentă pe sfera cerească. **2.** Adj. privitor la ecliptică **(1),** raportat la ecliptică. *Coordonate ecliptice.* – Din fr. **écliptique.**

ECLISĂ, *eclise,* s.f. **1.** Piesă plată de metal, de lemn etc. cu care se acoperă rostul dintre două piese. **2.** (La pl.) Pereţii laterali ai unui instrument cu coarde. – Din fr. **éclisse.**

ECLOZIONATOR, *eclozionatoare,* s.n. Compartiment al incubatorului în care are loc procesul de ieşire a puilor din ou. [Pr.: *-zi-o*] – Din fr. **éclosionnateur.**

ECLOZIUNE, *ecloziuni,* s.f. **1.** Ieşire a puiului din ou în urma incubaţiei. **2.** Fig. Ieşire la iveală; înflorire. **3.** (Med.; în forma "ecluziune") Intervenţie chirurgicală prin care o porţiune dintr-un organ, fără a fi extirpată, este scoasă din circuitul fiziologic. [Pr.: *-zi-u÷.* – Var.: **ecluziúne** s.f.] – Din fr. **éclosion.**

ECLUZA, *ecluzez,* vb. **I.** **1.** Tranz. A închide cu o ecluză. **2.** Intranz. (Despre nave) A trece printr-o ecluză. – Din fr. **écluser.**

ECLUZĂ, *ecluze,* s.f. Construcţie hidrotehnică specială, executată pe traseul unei căi navigabile, care permite trecerea navelor dintr-o porţiune a traseului cu nivel de apă mai ridicat în altă porţiune cu nivel de apă mai scăzut şi invers. ** *Ecluză de salvare =* cameră metalică, de formă tronconică, montată pe corpul unui submarin, care permite ieşirea echipajului în caz de naufragiu fără inundarea submarinului. – Din fr. **écluse.**

ECLUZARE s.f. Acţiunea de *a ecluza* şi rezultatul ei. – V. **ecluza.**

ECLUZIST, -Ă, *ecluzişti, -ste,* s.m. şi f. Lucrător la ecluză. – **Ecluză** + suf. *-ist.*

ECLUZIUNE s.f. v. **ecloziune.**

ECOENCEFALOGRAFIE, *ecoencefalografii,* s.f. (Med.) Metodă de investigare a integrităţii sistemului nervos central prin folosirea ultrasunetelor. [Pr.: *-co-en-*] – Din fr. **écho-encéphalographie.**

ECOFEEDBACK s.n. (Biol.) Retroacţiune ecologică de natură să menţină stabilitatea ecosistemelor naturale faţă de diversele influenţe din mediul ambiant. [Pr.: *-fidbec*] – Cuv. engl.

ECOGRAFIC, -Ă, *ecografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la ecografie, de ecografie. – Din fr. **échographique.**

ECOGRAFIE s.f. (Med.) Metodă de diagnosticare prin ultrasunete; ultrasonografie. – Din fr. **échographie.**

ECOGRAMĂ, *ecograme,* s.f. (Med.) Diagramă obţinută la ecograf. – Din fr. **échogramme,** engl. **echogram.**

ECOLALIE s.f. Simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea automată a

sunetelor auzite la alţii. * Repetarea automată a vorbelor altuia. – Din fr. **écholalie.**
ECOLOCAŢIE s.f. Reperaj al obstacolelor cu ajutorul ultrasunetelor. – Din fr. **écholocation.**
ECOLOG, -Ă, *ecologi, -e,* s.m. şi f. Specialist în ecologie. – Din fr. **écologie.**
ECOLOGIC, -Ă, *ecologici, -ce,* adj. Care aparţine ecologiei, privitor la ecologie. – Din fr. **écologique.**
ECOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul interacţiunii dintre organisme şi mediul lor de viaţă. [Var.: **oecologíe** s.f.] – Din fr. **écologique.**
ECOLOT, *ecoloturi,* s.n. Sondă **(5)** (electronică) care emite impulsuri sonore în vederea ecolocaţiei. – Din germ. **Echolot.**
ECOMETRIC, -Ă, *ecometrici, -ce,* adj. De ecometrie. – Din fr. **échométrique.**
ECOMETRIE s.f. Operaţie de măsurare a nivelului unui lichid în sonde. – Din fr. **échométrie.**
ECOMETRU, *ecometre,* s.n. Aparat folosit mai ales pentru aprecierea adâncimii nivelului de lichid din gurile de sondă, pe baza reflexiei undelor sonore. – Din fr. **échométre.**
ECOMIMIE s.f. Simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea gesturilor făcute de alţii. – Din fr. **échomimie.**
ECONOM, -OAMĂ, *economi, -oame,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care face economii, care cheltuieşte cu cumpătare; strângător, adunător, cumpătat. * (Peior.) Zgârcit. **2.** S.m. şi f. (În trecut) Persoană însărcinată cu administrarea unei instituţii, a averii cuiva etc.; administrator. * Îngrijitor al veniturilor unei mănăstiri. – Din fr. **économe.**
ECONOMAT, *economate,* s.n. (Ieşit din uz) Magazin de aprovizionare în cadrul unei întreprinderi şi instituţii, care avea drept scop procurarea bunurilor de consum de primă necesitate pentru salariaţi şi pentru familiile lor. – Din fr. **économat.**
ECONOMETRIC, -Ă, *econometrici, -ce,* adj. (Tehn.) De econometrie. – Din fr. **économétrique.**
ECONOMETRIE s.f. Ansamblul metodelor matematice şi statistice folosite ca instrument de studiere a corelaţiilor cantitative ale fenomenelor şi proceselor economice. – Din fr. **économétrie.**
ECONOMIC, -Ă, *economiei, -ce,* adj. **1.** Care aparţine economiei, privitor la economie; economicesc. **2.** (Şi adv.) Care cere puţine cheltuieli, care permite economii; ieftin, convenabil, economicos. – Din fr. **économique.**
ECONOMICESC, -EASCĂ, *economiceşti,* adj. (Înv.) Economic **(1). – Economic** + suf. *-esc.*
ECONOMICEŞTE adv. Din punct de vedere economic. – **Economic** + suf. *-eşte.*
ECONOMICITATE s.f. Grad de economie. – **Economic** + suf. *-itate.*
ECONOMICOS, -OASĂ, *economicoşi, -oase,* adj. Economic **(2). –** Din ngr. **ikonómikos** (refăcut ulterior după *econom* şi *economie).*
ECONOMIE, (2, 3) *economii,* s.f. **1.** Ansamblul activităţilor umane desfăşurate în sfera producţiei, distribuţiei şi consumului bunurilor materiale şi serviciilor. *Economie naţională =* totalitatea activităţilor şi interdependenţelor economice la nivel macro- şi micronomic, coordonat pe plan naţional prin mecanisme proprii de funcţionare. *Economie politică =* ştiinţă a administrării unor resurse şi mijloace limitate, care studiază, analizează şi explică comportamentele umane legate de organizarea şi utilizarea acestor resurse. *Economie de schimb =* economie în cadrul căreia produsele muncii iau cu precădere forma de mărfuri. *Economie naturală =* economie în care bunurile materiale se produc direct pentru consum, fără intermediul schimbului. * Ramură, sector de activitate (productivă). **2.** Folosire chibzuită a mijloacelor materiale sau băneşti, limitată la strictul necesar în cheltuieli; cumpătare, chibzuială, măsură. **3.** (Concr.; la pl.) Bani agonisiţi şi păstraţi pentru satisfacerea anumitor trebuinţe. **4.** Mod de întocmire, de orânduire a planului sau a părţilor unei lucrări, ale unei scrieri, ale unei legi etc.; alcătuire, compoziţie. [Var.: (înv.) **iconomíe** s.f.] – Din fr. **économie.**
ECONOMISI, *economisesc,* vb. IV. Tranz. A folosi cu chibzuială banii sau alte mijloace materiale; a agonisi. – Din ngr. **ekonómisa** (aor. lui *ikonomó).*
ECONOMISIRE, *economisiri,* s.f. Faptul de *a economisi.* – V. **economisi.**
ECONOMIST, -Ă, *economişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Persoană care se ocupă cu studierea şi analiza proceselor şi fenomenelor economice; specialist în ştiinţele economice. **2.** Adept al economismului. – Din fr. **économiste, (2)** din rus. **ekonomist.**
ECONOMIZATOR, *economizatoare,* s.n. Economizor. – Probabil din **economizor,** cu schimbare de suf.
ECONOMIZOR, *economizoare,* s.n. **1.** Instalaţie pentru încălzirea apei înainte de a o introduce în sistemul de fierbere al cazanului cu abur. **2.** Dispozitiv adaptat la carburatorul unui motor cu explozie pentru reducerea consumului de combustibil. – Din fr. **économiseur.**
ECOPRAXIE s.f. (Med.) Reacţie patologică de imitare automată a gesturilor şi acţiunilor

cuiva. – Din fr. **échopraxie.**

ECORŞEU, *ecorşee,* s.n. Reprezentate a corpului omenesc sau a unui animal jupuit de piele, servind sculptorilor şi pictorilor pentru studiul anatomic al musculaturii. – Din **fr. écorché.**

ECOSCOP, *ecoscoape,* s.n. (Med.) Aparat care, utilizând ultrasunetele, vizualizează pe un ecran capul copilului înainte de naştere. – Din fr. **écoscope.**

ECOSCOPIE, *ecoscopii,* s.f. (Med.) Imagme obţinută cu ecoscopul. – Din fr. **échoscopie.**

ECOSEZ adj. invar. (Despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care prezintă un ansamblu de carouri, de obicei în culori vii şi variate. – Din fr. **écossais.**

ECOSETĂ, *ecoseze,* s.f. Vechi dans popular scoţian cu mişcare vie; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. **écossaise.**

ECOSISTEM, *ecosisteme,* s.n. Ansamblu format din biotop şi biocenoză, în care se stabilesc relaţii strânse atât între organisme, cât şi între acestea şi factorii abiotici. – Din fr. **écosistéme.**

ECOSONDĂ, *ecosonde,* s.f. Aparat alcătuit dintr-un emiţător, un calculator de timp şi un receptor, folosit pentru măsurarea marilor adâncimi oceanice. – Din fr. **écosonde.**

ECOSPECIE, *ecospecii,* s.f. (Biol.) Grup de plante sau animale format din unul sau mai multe ecotipuri, ai cărui membri se pot reproduce între ei fără ca descendenţii să degenereze. – Din engl. **ecospecies.**

ECOSTABILITATE s.f. (Biol.) Stabilitate a genotipului specifică soiurilor sau hibrizilor amelioraţi. – Din fr. **échostabilité.**

ECOTIP, *ecotipuri,* s.n. Grup de plante din aceeaşi specie, cu anumite însuşiri ereditare proprii, formate în urma influenţei unor condiţii de mediu. – Din fr. **écotype.**

ECOU, *ecouri,* s.n. **1.** Repetare a unui sunet datorită reflectării undelor sonore pe un obstacol. * Unde reflectate care pot fi percepute distinct în raport cu undele directe. **2.** Fig. Răsunet, vâlvă produsă de un eveniment, de o problemă etc. ** Expr. *A se face ecoul cuiva =* a repeta, a răspândi cuvintele sau ideile cuiva. – Din fr. **écho,** lat. **echo.**

ECPAIA, *ecpaiele,* s.f. (Înv.) Personalul din serviciul unui mare demnitar. [Pr.: *-pa-ia*] – Cf. tc. **etba.**

ECRAN, *ecrane,* s.n. **1.** Suprafaţă mată, de obicei albă, de pânză, de hârtie etc., întinsă vertical, pe care se proiectează imagini produse de aparate de proiecţie, folosită în cinematografie, în laboratoare etc.; *p. ext.* cinematograf. ** *Ecran cinematografic =* ansamblu format din carcasă, ramă şi ecranul propriu-zis, confecţionat din pânză acoperită cu o soluţie specială. *Micul ecran =* televizor; *p. ext.* televiziune. *Ecran luminescent =* perete de sticlă, plan sau uşor curbat, acoperit cu un strat care devine luminescent în punctele de incidenţă cu fasciculele de radiaţii electromagnetice, folosit în tuburile catodice, în instalaţii de raze X etc. **2.** (Tehn.) Perete sau înveliş de protecţie împotriva anumitor acţiuni fizice. – Din fr. **écran.**

ECRANA, *ecranez,* vb. **I.** Tranz. A proteja o anumită regiune din spaţiu, un sistem tehnic etc. contra unei acţiuni fizice cu ajutorul unui ecran **(2). –** Din **ecran.**

ECRANARE, *ecranări,* s.f. Acţiunea de a ecrana şi rezultatul ei. – V. **ecrana.**

ECRANIZA, *ecranizez,* vb. **I.** Tranz. A turna un film pe baza unui scenariu adaptat după o operă literară. – **Ecran** + suf. *-iza.*

ECRANIZARE, *ecranizări,* s.f. Acţiunea de *a ecraniza* şi rezultatul ei; (concr.) film realizat prin adaptarea unei opere literare. – V. **ecraniza.**

ECRAZITĂ s.f. Explozie pe bază de acid picric. – Din fr. **écrasite.**

ECRU adj. invar. De culoarea mătăsii nespălate, care nu a fost albită; bej-deschis. * (Despre mătăsuri) Care nu a fost trecut prin apă clocotită. [Pr.: *e-crü*] – Din fr. **écru.**

ECRUISA, *ecruisez,* vb. **I.** Intranz. A modifica proprietăţile unui metal sau unui aliaj în urma unui proces de deformare plastică la o temperatură inferioară celei la care începe recristalizarea. [Pr.: *-cru-i-*] – Din **ecruisaj** (derivat regresiv). Cf. fr. **écrouir.**

ECRUISAJ, *ecruisaje,* s.n. Faptul de a ecruisa. * Defecţiune a unui metal sau a unui aliaj care constă în întărirea lor în urma deformării plastice la rece. [Pr.: *-cru-i-*] – Din fr. **écrouissage.**

ECTAZIE, *ectazii,* s.f. **1.** Dilatare temporară sau permanentă a unui organ cavitar sau tubular. **2.** Licenţă care constă în folosirea unei silabe scurte cu valoare de silabă lungă. – Din fr. **ectasie.**

ECTENIE, *ectenii,* s.f. (În Biserica ortodoxă) Şir de rugăciuni rostite de preot sau de diacon în cursul serviciului religios. – Din ngr. **ektenís.**

ECTIMĂ, *ectime,* s.f. Boală infecţioasă de piele provocată de streptococi sau de stafilococi, manifestată prin pete mari roşii, pustule şi ulceraţii care se acoperă cu cruste şi lasă cicatrice. – Din fr. **ecthyma.**

ECTODERM, *ectoderme,* s.n. Învelişul extern al embrionului, din care provin tegumentele şi sistemul nervos. * Tegumentul extern al celenteratelor. – Din fr. **ectoderme.**
ECTODERMIC, -Ă, *ectodermici, -ce,* adj. Care aparţine ectodermului, privitor la ectoderm. – Din fr. **ectodermique.**
ECTOENDOPARAZITĂ, *ectoendoparazite,* s.f. Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă atât la suprafaţa, cât şi în interiorul plantei-gazdă. – Din fr. **ectoendoparasite.**
ECTOGENEZĂ s.f. Teorie în biologie care rezolvă unilateral problema dezvoltării în natura vie, absolutizând acţiunea mediului extern şi contestând implicit rolul structurii interne a organismelor. – Din fr. **ectogénése.**
ECTOPARAZIT, -Ă, *ectoparaziţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Şi substantivat) Care trăieşte ca parazit pe suprafaţa corpului omului şi al animalelor. **2.** Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă la suprafaţa organelor atacate. – Din fr. **ectoparasite.**
ECTOPIC, -Ă, *ectopici, -ce,* adj. (Med.; despre organe) Care are o poziţie anormală. – Din fr. **ectopique.**
ECTOPIE s.f. (Med.) Poziţie anormală a unui organ; heterotopie. – Din fr. **ectopie.**
ECTOPLASMĂ, *ectoplasme,* s.f. **1.** Zonă periferică a citoplasmei celulare; hialoplasmă. **2.** Substanţă spirituală pe care spiritiştii susţin că o emană mediile în timpul transei; teleplasmă. – Din fr. **ectoplasme.**
ECTROPION s.n. Afecţiune oftalmologică manifestată prin întoarcerea pleoapelor în afară din cauza unei conjunctivite granuloase. [Pr.: *-pi-on*] – Din fr. **ectropion.**
ECUADORIAN, -Ă, *ecuadorieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Ecuador. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Ecuador. [Pr.: *-cua-do-ri-an*] – Din fr. **équadorien.**
ECUATOR s.n. **1.** (Geogr.) Cerc imaginar pe suprafaţa Pământului, rezultat din intersecţia cu planul care trece prin centrul lui, perpendicular pe axa polilor, împărţindu-l în două emisfere şi reprezentând cercul de referinţă al latitudinii terestre; *p. ext.* zona care se întinde până la câteva grade latitudine nordică şi sudică de acest cerc; zonă ecuatorială. **2.** Cercul mare al unei sfere, obţinut prin intersecţia acesteia cu un plan perpendicular pe o axă a sferei. ** *Ecuator ceresc* = cercul mare al sferei cereşti, situat într-un plan perpendicular pe linia polilor Pământului. [Pr.: *-cu-a-*] – Din fr. **équateur,** lat. **aequator.**
ECUATORIAL, -Ă, *ecuatoriali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine ecuatorului, privitor la ecuator; specific, caracteristic ecuatorului. ** *Zonă ecuatorială* = zonă de circa zece grade care se întinde de o parte şi de alta a ecuatorului. *Coordonate ecuatoriale* = sistem de coordonate pentru determinarea locului unui astru pe sfera cerească în raport cu ecuatorul ceresc. **2.** S.n. Lunetă astronomică cu un mecanism care îi permite să se rotească în jurul unei axe perpendiculare pe planul ecuatorului ceresc, în scopul urmăririi unui astru. [Pr.: *-cu-a-to-ri-al*] – Din fr. **équatorial.**
ECUAŢIE, *ecuaţii,* s.f. Relaţie matematică între mai multe mărimi cunoscute şi necunoscute, valabilă numai pentru anumite valori ale mărimilor necunoscute. *** Ecuaţie chimică* = scriere prescurtată a reacţiilor chimice cu ajutorul formulelor şi simbolurilor chimice. * Fig. Problemă, chestiune greu de rezolvat. * (Astron.) *Ecuaţia timpului* = diferenţa dintre timpul solar mediu şi timpul solar adevărat, care apare datorită faptului că mişcarea soarelui pe bolta cerească nu este uniformă. [Pr.: *-cu-a-*] – Din fr. **équation,** lat. **aequatio, -onis.**
ECUMENIC, -Ă, *ecumenici, -ce,* adj. Investit cu autoritate extinsă asupra întregii biserici creştine. – Din fr. **ocuménique.**
ECUSON, *ecusoane,* s.n. **1.** Ornament sculptat, pictat etc., de obicei în formă de scut, pe care sunt înfăţişate inscripţii, elemente heraldice etc. **2.** Mică bucată de metal, de plastic sau ţesătură ataşată de îmbrăcăminte, având imprimate unele date despre persoana care o poartă. – Din fr. **écusson.**
ECVESTRU, -Ă, *ecveştri, -stre,* adj. De călăreţ, călare; (despre opere plastice) care reprezintă o persoană călare. – Din fr. **équestre,** lat. **equestris.**
ECVIDEU, *ecvidee,* s.n. (La pl.) Grup de mamifere imparicopitate erbivore, cu o singură copită şi fără vezicula biliară; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. – Din fr. **équidés.**
ECVISETACEE, *ecvisetacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee criptogame vasculare cu un singur gen în flora actuală (coada-calului), cu frunze foarte mici, solzoase, concrescute într-o teacă în jurul nodurilor, şi care se înmulţesc prin spori *(Equisetum);* (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **équisétacées.**
ECZEMATOS, -OASĂ, *eczematoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Bolnav) de eczemă. – Din fr. **eczémateux.**
ECZEMĂ, *eczeme,* s.f. Boală de piele, acută sau cronică, de natură infecţioasă sau alergică,

caracterizată prin erupţii, abcese, leziuni umede sau uscate (însoţite de mâncărimi intense). – Din fr. **eczéma.**

EDAFIC, -Ă, *edafici, -ce,* adj. Care are legătură cu natura solului. – Din fr. **édaphique.**

EDAFON s.n. Totalitatea organismelor care trăiesc în sol, legate de anumite condiţii specifice de viaţă. – Din germ. **Edaphon.**

EDAM s.n. Sortiment de brânză olandeză. – Cuv. fr.

EDEC, *edecuri,* s.n. **1.** Odgon lung cu care se lega de catarg sau de babalele din proră o ambarcaţie sau o navă pentru a fi remorcată de pe mal împotriva curentului unui curs de apă. ** Expr. *A trage la edec =* a remorca o ambarcaţie sau o navă de pe mal cu un odgon împotriva cursului apei. *A fi la edecul cuiva =* a depinde cu totul de cineva, a fi la remorca cuiva. **2.** Lucru care se găseşte de multă vreme într-o gospodărie; lucru necesar; *p. ext.* persoană (indispensabilă) care se găseşte de multă vreme undeva. – Din tc. y**edek**

EDECAR, *edecari,* s.m. Persoană care trage la edec **(1). – Edec** + suf. *-ar*.

EDECLIU, *edeclii,* s.m. (Înv.) Slujitor (cu rang inferior) la curtea domnească. – Din tc. **yedecli.**

EDELSCHWEIN s.n. invar. Rasă de porci crescută mai ales pentru carne. [Pr.: *édelşvain*] – Cuv. germ.

EDELVAIS s.n. (Bot.) Floare-de-colţ. [Scris şi: *edelweiss*] – Din germ. **Edelweiss.**

EDEM, *edeme,* s.n. (Med.) Acumulare de lichid seros în spaţiile intercelulare ale organelor şi ţesuturilor. ** *Edem pulmonar =* afecţiune cauzată de trecerea plasmei sangvine în alveolele pulmonare. – Din fr. **oedéme.**

EDEN s.n. (Livr.) Rai, paradis. * Fig. Loc foarte frumos, foarte plăcut, încântător. – Din fr. **éden.**

EDENIC, -Ă, *edenici, -ce,* adj. De rai. * Fig. Frumos, plăcut, încântător. – Din fr. **édénique.**

EDENTA, *edentez,* vb. I. Tranz. A rupe, a smulge dinţii unei roţi dinţate, ai unei perii de sârmă etc. – Din fr. **édenter.**

EDENTAT, -Ă, *edentaţi, -te,* adj., s.n. (Mamifer) fără dinţi sau cu dinţii atrofiaţi. – Din fr. **édenté.**

EDICT, *edicte,* s.n. **1.** (În Roma antică) Act prin care un magistrat făcea cunoscute normele de drept şi formele juridice aplicate în timpul magistraturii lui. **2.** (În antichitate şi în evul mediu) Decret important cu caracter normativ dat de un monarh sau de o autoritate bisericească superioară cu privire la o anumită problemă. – Din lat. **edictum,** germ. **Edikt.**

EDICTAL, -Ă, *edictali, -e,* (Rar) Privitor la un edict. – Din fr. **édictal,** lat. **edictalis.**

EDICUL, *edicule,* s.n. **1.** Construcţie mică şi uşoară ridicată într-un loc public. * Construcţie sau învelitoare de protecţie care fereşte de intemperii o lucrare de artă. **2.** Tabernacul într-un templu roman. * Nişă intr-o încăpere funerară, pentru portretele morţilor sau pentru urne. – Din fr. **édicule,** lat. **aediculum.**

EDIFICA, *edific,* vb. I. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A zidi, a ridica **(III, 5),** a clădi (construcţii monumentale). **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) lămuri, a (se) clarifica. – Din fr. **édifier,** lat. **aedificare.**

EDIFICARE, *edificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) edifica* şi rezultatul ei. – V. **edifica.**

EDIFICATOR, -OARE, *edificatori, -oare,* adj. Care edifică **(2),** care lămureşte în mod convingător. – Din fr. **édificateur,** lat. **aedificator, -oris.**

EDIFICIU, *edificii,* s.n. Clădire mare, construcţie impunătoare (adăpostind o instituţie). – Din fr. **édifice,** lat. **aedificium.**

EDIL, *edili,* s.m. **1.** (În antichitatea romană) Magistrat care supraveghea edificiile şi instalaţiile publice, care se ocupa de aprovizionare, de organizarea jocurilor etc. **2.** (Adesea fig.) Persoană care face parte din conducerea administrativă a unui oraş; consilier municipal. – Din fr. **édile,** lat. **aedilis.**

EDILITAR, -Ă, *edilitari, -e,* adj. Privitor la administraţia sau la lucrările de folos public ale unui oraş. – Din fr. **édilitaire.**

EDILITATE s.f. **1.** Îngrijire a edificiilor şi a lucrărilor de interes public ale unui oraş; înzestrare a unui oraş cu astfel de edificii şi de lucrări. **2.** Disciplină care se ocupă cu studiul, executarea şi exploatarea lucrărilor de interes public, destinate să asigure un mediu salubru şi un anumit grad de confort într-o localitate. – Din fr. **édilité,** lat. **aedilitas, -atis.**

EDITA, *editez,* vb. I. Tranz. **1.** A efectua lucrările de tipărire şi de răspândire a unei cărţi sau a unei publicaţii. **2.** A stabili, pe baza unei cercetări amănunţite, un text în vederea publicării lui (cu adnotaţii critice şi explicative); a îngriji apariţia unei opere. – Din fr. **éditer.**

EDITARE, *editări,* s.f. Faptul *de a edita.* – V. **edita.**

EDITOR, -OARE, *editori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care editează o operă. – Din fr. **éditeur,** lat. **editor, -oris.**

EDITORIAL, -Ă, *editoriali, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine editurii sau editării, privitor la edituri sau la editare. **2.** S.n. adj. (Articol de ziar, de revistă etc., de obicei nesemnat) care exprimă părerea conducerii unei publicaţii faţă de o problemă actuală importantă. [Pr.: -*ri-al*] – Din fr. **éditorial.**

EDITURĂ*, edituri,* s.f. Instituţie care editează cărţi, publicaţii periodice etc. – **Edita** + suf. -*ură.*

EDIŢIE, *ediţii,* s.f. **1.** Totalitatea exemplarelor unei opere tipărite prin folosirea aceluiaşi zaţ tipografic. ** *Ediţie specială* = tiraj suplimentar al unui ziar publicat în afara periodicităţii lui obişnuite, cu prilejul unui eveniment important, al unei sărbători etc. *Ediţie critică* = ediţie a unui text (vechi, clasic etc.) stabilit prin compararea variantelor şi însoţit de comentarii şi de aparatul critic necesar. *Ediţie definitivă* = ediţie al cărei text a fost văzut de autor şi considerat ca definitiv. **2.** Versiune. **3.** Competiţie sportivă care face parte dintr-o serie periodică, stabilă. [Var.: **ediţiúne** s.f.] – Din fr. **édition,** lat. **editio, -onis.**

EDIŢIUNE s.f. v. **ediţie.**

EDUCA, *edúc,* vb. I. Tranz. A forma pe cineva prin educaţie; a influenţa în mod intenţionat, sistematic şi organizat dezvoltarea intelectuală, morală şi fizică a copiilor şi tineretului sau, *p. ext.*, a oamenilor, a societăţii etc. – Din fr. **éduquer,** lat. **educare.**

EDUCABIL, -Ă, *educabili, -e*, adj. Care poate fi educat, receptiv la educaţie. – Din fr. **éducable.**

EDUCABILITATE s.f. Însuşirea de a fi educabil. – **Educabil** + suf. -*itate.*

EDUCARE s.f. Acţiunea *de a educa* şi rezultatul ei; cultivare, instruire. – V. **educa.**

EDUCAT, -Ă, *educaţi, -te,* adj. Care a primit educaţie; manierat, politicos, civilizat. – V. **educa.**

EDUCATIV, -Ă, *educativi, -e,* adj. Care aparţine educaţiei, privitor la educaţie, care contribuie la educaţia cuiva. – Din fr. **éducatif.**

EDUCATOR, -OARE, *educatori, -oare,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care educă copiii, tineretul (în şcoli); profesor, învăţător. **2.** S.f. Persoană cu o pregătire specială care se ocupă de educaţia copiilor preşcolari (în cămine şi în grădiniţe). -Din fr. **éducateur,** lat. **educator, -oris.**

EDUCAŢIE, *educaţii,* s.f. Ansamblu de măsuri aplicate în mod sistematic în vederea formării şi dezvoltării însuşirilor intelectuale, morale sau fizice ale copiilor şi ale tineretului sau, *p. ext.,* ale oamenilor, ale societăţii etc.; rezultatul acestei activităţi pedagogice; bună creştere, comportare civilizată în societate. ** Loc. vb. *A face educaţie cuiva* = a educa pe cineva. ** *Educaţie fizică* = ansamblu de măsuri care au ca scop asigurarea dezvoltării fizice armonioase a oamenilor, întărirea sănătăţii, formarea şi perfecţionarea cunoştinţelor, priceperii şi deprinderilor de mişcare necesare atât pentru muncă, cât şi pentru activitatea sportivă. [Var.: (înv.) **educaţiúne** s.f.] – Din fr. **éducation,** lat. **educatio, -onis.**

EDUCAŢIONAL, -Ă, *educaţionali, -e,* adj. Care aparţine educaţiei, învăţământului, care contribuie la educaţia cuiva; educativ. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din engl. **educational,** fr. **éducationnel.**

EDUCAŢIUNE s.f. v. **educaţie.**

EDULCORA, *edulcorez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A atenua; a îndulci. – Din fr. **édulcorer.**

EDULCORANT, -Ă, *edulcoranţi, -te*, adj., s.n. (Livr.) **1.** Adj. Care atenuează, care îndulceşte. **2.** S.n. Substanţă care se adaugă unui medicament pentru a-l îndulci. – Din fr. **édulcorant.**

EDULCORAT, -Ă, *edulcoraţi, -te,* adj. (Livr.) Atenuat, înduicit. – Din fr. **édulcoré.**

EFEB, *efebi,* s.m. (În Grecia antică) Adolescent care făcea parte dintr-un colegiu (cu caracter militar). * Tânăr ajuns la pubertate; adolescent. * (Azi) Tânăr de o deosebită frumuseţe. – Din fr. **éphebe,** lat. **ephebus.**

EFEBIE, *efebii,* s.f. (În Grecia antică) Şcoala în care se făcea educaţia militară şi cetăţenească a tineretului. – Din fr. **éphébie.**

EFECT, *efecte,* s.n. **1.** Fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecinţă. ** Expr. *A-şi face efectul* = a da un anumit rezultat, a avea consecinţa scontată. **2.** Impresie produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva. ** Loc. adj. *De efect* = care atrage atenţia, care produce o impresie puternică. ** Loc. vb. *A face efect* = a impresiona. ** (În sintagma) *Efect sonor* = efect produs prin mijloace electroacustice sau electronice sugerând

ascultătorului senzaţia unui sunet real sau oferindu-i sonorităţi inedite. **3.** (Concr.; la pl.) Bunuri mobile. * Îmbrăcăminte militară, echipament. **4.** (La pl.) Valori negociabile (emise de stat), hârtii de valoare. *Efecte de comerţ. Efecte publice.* – Din lat. **effectus** (cu sensurile fr. *effet).*

EFECTIV, -Ă, *efectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Real[2], adevărat. **2.** S.n. Numărul indivizilor care fac parte dintr-o colectivitate, mai ales dintr-o unitate sau formaţie militară. – Din fr. **effectif,** lat. **effectivus.**

EFECTOR, *efectori,* s.m. (Biol; adesea adjectival) **1.** Organ care acţionează sub comanda sistemului nervos central la stimuli externi sau interni primiţi de organele receptoare. **2.** Substanţă care modifică activitatea unor enzime. – Din fr. **effecteur,** lat. **effector.**

EFECTUA, *efectuez,* vb. I. Tranz. A face, a realiza, a înfăptui; a îndeplini, a executa. [Pr.: *-tu-a*] – Din fr. **effectuer,** lat. **effectuare.**

EFECTUARE, *efectuări,* s.f. Acţiunea de *a efectua* şi rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] – V. **efectua.**

EFECTUAT, -Ă, *efectuaţi, -te,* adj. Care este realizat, înfăptuit, îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] – V. **efectua.**

EFEDRINĂ s.f. Alcaloid solubil în alcool, în eter şi în cloroform, ai cărui derivaţi, solubili în apă, se folosesc în special în tratamentul bolilor căilor respiratorii. – Din fr. **éphédrine.**

EFEMER, -Ă, *efemeri, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De scurtă durată; trecător, vremelnic. **2.** S.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul subţire şi moale, terminat cu trei filamente lungi, cu două perechi de aripi transparente, care trăiesc ca adulte câteva zile sau ore, iar ca larve (acvatice) 2-3 ani; efemeride *(Ephemera);* (şi la sg.) insectă din acest ordin. – Din fr. **éphémére.**

EFEMERIDĂ*,* *efemeride,* s.f. **1.** Efemeră **(2). 2.** (La pl.) Notiţe (de ziar sau de calendar) care arată evenimentele petrecute în aceeaşi dată în ani diferiţi. **3.** (La pl.) Lucrare, sub formă de tabele, alcătuită cu anticipaţie de un observator astronomic şi în care se indică poziţiile aştrilor şi unele fenomene cereşti din anul respectiv. **4.** Fig. (La pl.) Lucruri, gânduri etc. trecătoare; ştiri cotidiene de mică importanţă. – Din fr. **éphéméride,** lat: **ephemeris, -idis.**

EFEMERIZA, *efemerizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A face să devină sau a deveni efemer. – **Efemer** + suf. *-iza.*

EFEMERIZARE, *efemerizări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a (se) efemeriza.* – V. **efemeriza.**

EFEMINA, *efeminez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Rar) A (se) moleşi, a (se) înmuia. **2.** (Livr.) A face să devină sau a deveni asemănător psihologic sau fizic cu o femeie. – Din fr. **efféminer.**

EFEMINAT, -Ă, *efeminaţi, -te,* adj. (Rar) Cu aspect sau caracter feminin, delicat; *p. ext.* molatic, moleşit. * Iubitor de plăceri. – Din fr. **efféminé,** lat. **effeminatus.**

EFEMINAŢIE s.f. (Rar) Caracterul celui efeminat; moliciune, slăbiciune. – Din fr. **effémination,** lat. **effeminatio.**

EFENDI s.m. invar. (Înv.) Titlu de politeţe pus în Turcia, după un nume propriu, învăţaţilor, funcţionarilor; persoană care avea acest titlu. – Din tc. **efendi.**

EFERENT, -Ă, *eferenţi, -te,* adj. Care duce (în afară). *** Fibre nervoase eferente* = fibre nervoase prin care excitaţia trece de la centrii nervoşi spre zonele periferice ale corpului. – Din fr. **efférent.**

EFERVESCENT, -Ă, *efervescenţi, -te,* adj. (Despre lichide) Care dezvoltă cu putere gaze în cursul unei reacţii chimice. * Fig. Agitat, frământat; clocotitor. – Din fr. **effervescent,** lat. **effervscens, -ntis.**

EFERVESCENŢĂ, *efervescenţe,* s.f. Degajare rapidă şi zgomotoasă a unui gaz într-o masă lichidă, datorită unei reacţii chimice sau fizice. * Fig. Agitaţie, frământare, fierbere. – Din fr. **effervescence.**

EFET, *efeţi,* s.m. (De obicei la pl.) Judecător care făcea parte dintr-un tribunal penal din Atena antică. – Din fr. **éphéte.**

EFETONINĂ s.f. Efedrină sintetică, cu aceleaşi utilizări ca şi cea naturală. – Din fr. **éphétonine.**

EFICACE adj. invar. Care produce efectul scontat, care dă un rezultat pozitiv; eficient. – Din fr. **efficace,** lat. **efficax, -acis.**

EFICACITATE s.f. Calitatea de a produce efectul (pozitiv) aşteptat; eficienţă. – Din fr. **efficacité.**

EFICIENT, -Ă, *eficienţi, -te,* adj. Eficace. [Pr.: *-ci-ent*] – Din fr. **efficient,** lat. **effciens, -ntis.**

EFICIENŢĂ, *eficienţe,* s.f. Eficacitate. [Pr.: *-ci-en-*] – Din fr. **efficience.**

EFIGIAL, -Ă, *efigiali, -e,* adj. Care aparţine unei efigii; de efigie. [Pr.: *-gi-al*] – Din fr. **effigial.**

EFIGIE, *efigii,* s.f. Reprezentare în relief pe monede, medalii etc. a chipului unei persoane. – Din fr. **effigie,** lat. **effigies.**

EFILA, *efilez,* vb. **I**. Tranz. şi refl. (Tehn.) A (se) subţia. – Din fr. **effiler.**

EFLORA, *eflorez,* vb. **I**. Tranz. (Franţuzism) A studia superficial; a frunzări o carte. – Din fr. **effleurer.**

EFLORESCENT, -Ă, *eflorescenţi, -te,* adj. **1.** Care înfloreşte, care se află în eflorescenţă **(1)**; *fig.* înfloritor, bogat în aspecte sau detalii. **2.** (Chim.; despre săruri) care îşi pierde o parte din apa de cristalizare şi capătă un aspect de pulbere. – Din fr. **efflorescent,** lat. **efflorescens, -ntis.**

EFLORESCENŢĂ, *eflorescenţe,* s.f. **1.** Începutul înfloririi unei plante; *fig.* înflorire, dezvoltare sub aspecte bogate. **2.** Transformare în pulbere a unor săruri cristalizate, prin pierderea apei de cristalizare; (concr.) sare cu aspect de pulbere rezultată în acest fel. * Depozit de săruri care apare la suprafaţa unor roci. * Pată sau depozit cristalin de săruri alcalino-pământoase care apare pe suprafaţa exterioară a construcţiilor de beton sau de zidărie. **3.** (Med.) Erupţie uşoară pe piele; (pop.) spuzeală. – Din fr. **efflorescence.**

EFLUENT, -Ă, *efluenţi, -te,* adj. (Tehn.; despre lichide) Care iese dintr-o instalaţie. [Pr.: *-flu-ent*] – Din fr. **effluent.**

EFLUVIU, *efluvii,* s.n. **1.** Emanaţie gazoasă produsă de diferite corpuri, perceptibilă cu ajutorul mirosului. * Fig. Curent, flux, fluid. **2.** Descăreare electrică de slabă luminozitate, neînsoţltă de zgomot sau căldură, între electrozii aflaţi la o tensiune înaltă. **3.** Defect sub forma unor linii subţiri în evantai care apar pe o peliculă cinematografică. – Din fr. **effluve,** lat. **effluvium.**

EFLUX, *efluxuri,* s.n. Scurgere de fluid dintr-o masă de fluid care se găseşte în stare de repaus sau în mişcare. – După it. **efflusso.**

EFOR, *efori,* s.m. **1.** Membru în consiliul de conducere al unei eforii; epitrop. **2.** Nume dat în Sparta antică fiecăruia dintre cei cinci magistraţi cu largi atribuţii în politica internă şi externă a statului. – Din ngr. **éforos.**

EFORAT, *eforate,* s.n. Colegiu din Sparta antică alcătuit din cinci efori **(2)**; funcţie sau instituţie reprezentată de acest colegiu. – Din fr.**éphorat.**

EFORIE, *eforii,* s.f. Nume dat unor instituţii administrative de utilitate publică sau culturală din trecut; consiliul de conducere al acestor instituţii; sediul acestor consilii; epitropie. – Din ngr. **eforía.**

EFORT, *eforturi,* s.n. **1.** Încordare voluntară a puterilor fizice sau psihice ale organismului în vederea realizării unui randament superior celui obişnuit; strădanie, străduinţă. **2.** (Fiz.) Rezultantă a forţelor interioare dintr-o secţiune a unui corp deformabil, cauzată de solicitări exterioare, de căldură etc. – Din fr. **effort.**

EFRACTOR, -OARE, *efractori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care a comis o efracţie. – Din fr. **effracteur.**

EFRACŢIE, *efracţii,* s.f. Spargere a zidurilor, forţare a încuietorilor sau a oricărui dispozitiv de închidere, ca mijloc pentru săvârşirea unei infracţiuni. [Var.: **efracţiúne** s.f.] – Din fr. **effraction.**

EFRACŢIUNE s.f. v. **efracţie.**

EFUZIOMETRU, *efuziometre,* s.n. Dispozitiv pentru determinarea densităţii gazelor, bazat pe fenomenul efuziunii **(2).** [Pr.: *-zi-o*] – Din fr. **effusiométre.**

EFUZIUNE, *efuziuni,* s.f. **1.** Manifestare, exteriorizare puternică a unor sentimente pozitive. **2.** Difuziune a unui gaz printr-un înveliş poros. **3.** Proces vulcanic de revărsare a magmei sub formă de lavă la suprafaţa pământului şi de formare a unor produse vulcanice. [Pr : *-zi-u-*] – Din fr. **effusion,** lat. **effusio, -onis.**

EFUZIV, -Ă, *efuzivi, -e,* adj. Vulcanic. – Din fr. **effusif.**

EFUZOR, *efuzoare,* s.n. Tub cu secţiune crescătoare, utilizat pentru accelerarea scurgerii unui gaz. – Din **effuziune.**

EGAL, -Ă, *egali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial şi substantivat) Care este la fel cu altul într-o anumită privinţă; (despre cetăţeni, naţiuni etc.) care au aceleaşi drepturi şi aceleaşi îndatoriri. *** Fără egal =* excepţional, neasemuit, neîntrecut. ** Expr. *A trata (pe cineva sau ceva) de la egal la egal =* a se comporta într-o împrejurare dată ca fiind în aceeaşi situaţie, pe aceeaşi treaptă cu partenerul său; a duce tratative cu cineva în condiţii de egalitate **(2).** (Sport) *A fi egal =* a avea acelaşi număr de puncte. **2.** (Mat.) Care are aceeaşi valoare în aceeaşi unitate de măsură. ** *Semn egal =* semn grafic format din două liniuţe paralele aşezate orizontal între două expresii, care exprimă o egalitate. * (Despre figuri geometrice) Care coincide, prin suprapunere, cu o altă figură. **3.** (Despre obiecte, fenomene sau fiinţe, comparate cu ele însele sub diverse aspecte, stări) Neschimbat, statornic; uniform, invariabil; monoton. ** Expr. (Adverbial) *A-i fi (cuiva) egal =* a-i conveni în aceeaşi măsură şi o alternativă şi cealaltă; a-i fi indiferent. – Din fr. **égal.**

EGALA, *egalez,* vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A face să fie sau a fi la fel cu altul într-o anumită

privinţă; a face să devină sau a deveni egal. * Tranz. (Sport) A obţine acelaşi număr de puncte cu altcineva. – Din fr. **égaler.**

EGALABIL, -Ă, *egalabili, -e,* adj. Care poate fi egalat. – Din fr. **égalable.**

EGALARE, *egalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) egala.* – V. **egala.**

EGALAT, -Ă, *egalaţi, -te,* adj. Făcut sau devenit egal; nivelat; uniformizat. – **V. egala.**

EGALITAR, -Ă, *egalitari, -e,* adj. Care are ca scop egalitatea civilă, politică şi socială; privitor la egalitatea civilă, politică şi socială; bazat pe egalitate civilă, politică şi socială. – Din fr. **égalitaire.**

EGALITARISM s.n. Concepţie socială care preconizează nivelarea, egalizarea consumului individual şi a modului de trai al membrilor societăţii. – Din fr. **égalitarisme,** rus. **egalitarizm.**

EGALITARIST, -Ă, *egalitarişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1**. Adj. Care aparţine egalitarismului, privitor la egalitarism, care susţine egalitarismul. **2.** S.m. şi f. Adept al egalitarismului. – Din fr. **égalitariste.**

EGALITATE, *egalităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi egal, stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele. * Uniformitate, unifonnizare. * (Sport) Situaţie în care mai mulţi participanţi realizează acelaşi număr de puncte în cadrul aceluiaşi concurs. **2**. Principiu potrivit căruia tuturor oamenilor şi tuturor statelor sau naţiunilor li se recunosc aceleaşi drepturi şi li se impun aceleaşi îndatoriri, prevăzute de regula de drept; situaţie în care oamenii se bucură de aceleaşi drepturi şi au aceleaşi îndatoriri. **3.** (Mat.) Relaţie între două sau mai multe cantităţi, elemente, termeni etc. egali; expresie a acestei relaţii, scrisă cu ajutorul semnului egal **(2). –** Din fr. **égalité.**

EGALIZA, *egalizez,* vb. **I**. Tranz. A face ca două sau mai multe lucruri, situaţii etc. să fie egale între ele în anumite privinţe. * Fig. A pune pe acelaşi plan, a face să dispară diferenţele; a nivela. – Din fr. **égaliser.**

EGALIZARE, *egalizări*, s.f. Acţiunea de "a egaliza" şi rezultatul ei. – V. **egaliza.**

EGALIZATOR, -OARE, *egalizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care egalizează, care produce sau determină egalizarea. **2.** S.n. Produs chimic care se adaugă în băile de vopsire pentru dispersarea, mărirea vitezei de pătrundere şi fixarea colorantului. **3**. S.n. Dispozitiv care reglează presiunea într-o conductă. – Din fr. **égalisateur.**

EGALIZOR, *egalizoare,* s.n. (Tehn.) Corector al caracteristicii de frecvenţă a unui sistem electroacustic. – Din fr. **égaliseur,** engl. **equalizer.**

EGEEAN, -Ă, *egeeni, -e,* adj. Care se referă la popoarele din zona Mării Egee. [Pr.: -*ge-ean*] – Din fr. **égéen.**

EGHILET, *eghileţi,* s.m. Şnur cu capetele îmbrăcate în metal, care împodobeşte uniforma unor militari. – Din fr. **aiguillette.**

EGIDĂ, *egide,* s.f. Ocrotire, sprijin, protecţie; îndrumare, îngrijire. ** (În loc. prep.) *Sub egida... =* sub auspiciile... – Din fr. **égide,** lat. **aegis, -idis.**

EGIPTEAN, -Ă, *egipteni, -e,* s.m. şi f., adj**. 1**. S.m. şi f. Persoană care face parte din naţiunea formată pe teritoriul Egiptului, constituind majoritatea populaţiei Republicii Arabe Egipt. **2.** Adj. Care aparţine Egiptului, Republicii Arabe Egipt sau populaţiilor lor, privitor la Egipt, la Republica Arabă Egipt sau la populaţiile lor. * (Substantivat, f.) Limba egipteană. **3.** S.m. şi f. (La pl.) Vechii locuitori ai văii şi deltei Nilului, care au creat în antichitate unul dintre principalele state ale Orientului; (şi la sg.) persoană care aparţinea acestor vechi populaţii. – **Egipt** (n. pr.) + suf. -*ean*.

EGIPTEANCĂ, *egiptence,* s.f. Femeie care aparţine populaţiei de bază a Egiptului, Republicii Arabe Egipt sau populaţiilor lor. – **Egiptean** + suf. -*că.*

EGIPTOLOG, *egiptologi,* s.m. Specialist în egiptologie. – Din fr. **égyptologue.**

EGIPTOLOGIE s.f. Ramură a orientalisticii care se ocupă cu studiul limbii, istoriei şi culturii Egiptului antic. – Din fr. **égyptologie.**

EGIPŢIANĂ, *egipţiene,* s.f. (Mai ales la pl.) Caracter de literă tipografică caracterizată prin grosimea uniformă a tuturor trăsăturilor, prin construcţie aproape geometrică şi tălpile picioarelor dreptunghiulare. [Pr.: -*ţi-a-*] – Din fr. **égyptienne,** germ. **Egyptienne.**

EGLINDISI, *eglindisesc,* vb. IV. Refl. (Grecism înv.) A se distra, a petrece **(2),** a se amuza. – Din ngr. **eglendízo.**

EGLOGĂ, *egloge,* s.f. Mic poem pastoral asemănător idilei; bucolică. – Din fr. **églogue,** lat. **ecloga.**

EGOCENTRIC, -Ă, *egocentrici, -ce,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care priveşte totul prin prisma intereselor şi a sentimentelor personale, care se consideră centrul universului; (despre manifestările oamenilor) care trădează o asemenea atitudine. – Din fr. **égocentrique.**

EGOCENTRISM s.n. (Livr.) Atitudine a celui care priveşte totul prin prisma intereselor şi a

sentimentelor personale, tendinţă de a face din sine "centrul universului"; egotism. – Din fr. **égocentrisme.**

EGOISM s.n. Atitudine de exagerată preocupare pentru interesele personale şi de nesocotire a intereselor altora. – Din fr. **egoïsme.**

EGOIST, -Ă, *egoişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de egoism; determinat de egoism, care denotă egoism. – Din fr. **égoïste.**

EGOLATRIE s.f. Manie de a se preocupa exagerat de propria persoană; supraestimare a valorii personale; egotism. – Cf. lat. **ego**, după *idolatrie.*

EGOLATRU, -Ă, *egolatri, -e,* adj. Stăpânit de egolatrie. – Cf. lat. **ego**, după *idolatru.*

EGOTISM s.n. Atitudine individualistă care provine din acordarea unei importanţe exagerate propriei persoane. – Din fr. **égotisme.**

EGOTIST, -Ă, *egotişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de egotism; determinat de egotism. – Din fr. **égotiste.**

EGRENA, *egrenez,* vb. **I.** Tranz. A separa cu ajutorul unor maşini speciale seminţele de fibrele de bumbac pentru a obţine puful de bumbac. – Din fr. **égrener.**

EGRENARE, *egrenări,* s.f. Acţiunea de *a egrena* şi rezultatul ei. – V. **egrena.**

EGRENAT s.n. Faptul de *a egrena.* – V. **egrena.**

EGRETĂ, *egrete,* s.f. **1.** Gen de păsări migratoare de baltă, de culoare albă, cu spatele împodobit cu un mănunchi de pene ornamentale lungi; erodiu, stârc alb *(Egretta)*; pasăre care face parte din acest gen. **2.** Mănunchi de pene de egretă **(1)** sau de fire albe, folosit ca podoabă la pălării, la chipie militare, la turbane etc. **3**. Aglomerare de perişori la extremitatea superioară a fructelor. **4.** (Fiz.; în sintagma) *Descărcare în egretă* = descărcare electrică produsă sub forma unei succesiuni rapide de scântei luminoase între electrozi aflaţi la o tensiune înaltă. – Din fr. **aigrette.**

EGUMEN, -Ă, *egumeni, -e*, s.m. şi f. Stareţ(ă). – Din ngr. **igúmenos.**

EGUMENI, *egumenesc,* vb. IV. intranz. (Rar) A conduce o mănăstire; a stăreţi. – Din **egumen.**

EGUMENIE s.f. Funcţia de egumen; timpul cât cineva îndeplineşte această funcţie; stăreţie. – **Egumen** + suf. *-ie.*

EGUTARE s.f. Îndepărtare a apei din cărbuni şi din minereuri, în silozuri sau în grămezi expuse la aer. – După fr. **égouttage.**

EGUTOR, *egutoare,* s.n. Cilindru gol în interior, cu o manta de sită de metal, care presează banda de material pe sita plană a cutiilor aspiratoare la maşinile de fabricat hârtie, pentru a o stoarce de apă şi pentru a o netezi. – Din fr. **égouttoir.**

EH interj. Exclamaţie care exprimă diverse sentimente; dispreţ, resemnare, dezamăgire, necaz etc. – Onomatopee.

EHE interj. v. **ehei.**

EHEHEI interj. v. **ehei.**

EHEI interj. Exclamaţie care exprimă diverse sentimente; admiraţie, bucurie, regret, nostalgie; exclamaţie care însoţeşte evocarea unor amintiri, constatarea unor fapte etc. **[Var.: ehé, ehehéi, hehéi** interj] – Onomatopee.

EI interj. Exclamaţie care: **a)** introduce, însoţeşte, întăreşte sau exprimă o întrebare; **b)** exprimă sau însoţeşte şi întăreşte un îndemn, o mustrare, o poruncă; **c)** exprimă mirarea; **d)** arată trecerea de la o idee la alta. – Onomatopee.

EIDETIC, -Ă*, eidetici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de eidetism. **2.** (Psih.) Care provine din imaginaţie. [Pr.: *e-i-*] – Din fr. **eidétique.**

EIDETISM s.n. Anomalie întâlnită în special la copii, care constă în reprezentarea foarte vie a obiectelor văzute anterior, ca şi cum acestea ar fi prezente. [Pr.: *e-i-*] – Din fr. **eidétisme.**

EIDOFOR, *eidofoare,* s.n. Instalaţie pentru proiecţia imaginilor de televiziune pe ecran cinematografic. [Pr.: *e-i-*] – Din fr. **eidophore,** engl. **eidofor.**

EINSTEINIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. [Pr.: *ainştainiu*] **–** Din fr. **einsteinium.**

EJACULA, *ejaculez,* vb. I. Tranz. A elimina sperma prin canalul uretral. – Din fr. **éjaculer.**

EJACULARE, *ejaculări,* s.f. Acţiunea de *a ejacula* şi rezultatul ei; ejaculaţie. – V. **ejacula.**

EJACULAŢIE, *ejaculaţii,* s.f. Ejaculare; (concr.) lichid spermatic ejaculat. * Zvârlirea afară a sporilor din sporange, frecventă la unele plante. – Din fr. **éjaculation.**

EJECTOR, *ejectoare,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la evacuarea unui fluid dintr-un rezervor. **2.** Dispozitiv la armele de vânătoare basculante, care, la deschiderea acestora, extrage şi aruncă din ţeavă tubul cartuşului. **3.** Dispozitiv folosit la casetofoane pentru scoaterea casetei din locaşul ei. – Din fr. **éjecteur.**

EJECŢIE, *ejecţii,* s.f. Evacuare cu mare viteză, printr-un ajutaj, a unui curent de fluid folosit

pentru propulsie. – Din fr. **éjection.**

EL, EA, *ei, ele,* pron. pers. (pers. 3) **1.** (Ţine locul persoanei despre care se vorbeşte) *El merge.* * (Fam.; la sg.) Soţ, bărbat; soţie, nevastă. **2.** (La genitiv, în formele "lui", "ei", "lor", adesea precedat de "al, a, ai, ale", cu valoare posesivă) *Casa lui.* ** Expr. *Ai lui sau ai ei* = persoane legate prin rudenie, interese comune, prietenie etc. de o anumită persoană. *Ale lui* sau *ale ei* = **a)** lucrurile personale ale cuiva; **b)** capriciile, toanele cuiva. *Lasă-l în ale lui!.* **3.** (La dativ, în formele "lui, ei, îi, i, lor, le, li", cu funcţie de complement indirect sau de atribut) *Prietenul îi iese înainte.* ** (În forma "i", cu valoare neutră) *Dă-i cu bere, dă-i cu vin.* **4.** (În acuzativ, în formele "îl, l, o, îi, i, le", cu funcţie de complement direct) *Cartea pe care o citesc.* (Precedat de prepoziţii, în formele "el, ea, ei, ele") *Pe el îl caut.* ** (Precedat de prepoziţii, în forma "o", cu valoare neutră) *Au mai păţit-o şi alţii.* [Pr.: *iel, ia, iei. iele*] – Lat. **illum, illa.**

ELABORA, *elaborez,* vb. **I**. Tranz. **1.** A realiza, a da o formă definitivă unei idei, unei doctrine, unui text de lege etc.; a alcătui[1], a întocmi; *p. ext.* a redacta. **2.** A efectua operaţiile necesare pentru extragerea de metale din minereuri sau pentru obţinerea unor aliaje în stare topită în vederea turnării lor. – Din fr. **élaborer,** lat. **elaborare.**

ELABORARE, *elaborări,* s.f. Acţiunea de *a elabora* şi rezultatul ei; lucrare. – V. **elabora.**

ELAGAJ, *elagaje,* s.n. Operaţie de îndepărtare a crăcilor din partea inferioară a tulpinii arborilor, aplicată în exploatările forestiere; elagare. – Din fr. **élagage.**

ELAGARE, *elagări,* s.f. Elagaj. – Cf. fr. **élagage**

ELAN[1]**,** *elani,* s.m. Animal rumegător nordic din familia cerbicelor, cu coarne mari, ramificate şi lăţite în formă de lopeţi *(Alces alces*) – Din fr. **élan.**

ELAN[2]**,** *elanuri,* s.n. **1.** Însufleţire creatoare; avânt, entuziasm. **2.** (Sport) Complex de mişcări şi de procedee executate, în vederea efectuării unei sărituri sau a unei aruncări. – Din fr. **élan.**

ELANSA, *elansez,* vb. **I.** Refl. (Livr.) A se avânta, a se repezi. – Din fr. **élancer.**

ELANSARE, *elansări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a se elansa* şi rezultatul ei; avântare, repezire; *fig.* avânt, năzuire către ceva. – V. **elansa.**

ELANSAT, -Ă, *elansaţi, -te,* adj. (Livr.) Zvelt; avântat. – V. **elansa.**

ELASTIC, -Ă, *elastici, -ce*, adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre unele obiecte) Care are proprietatea de a-şi modifica forma şi dimensiunile sub acţiunea unei forţe exterioare şi de a reveni de la sine la forma şi dimensiunile iniţiale după încetarea acţiunii forţelor exterioare care l-au deformat; flexibil. **2.** (Despre fiinţe, mişcări ale lor etc.) Mlădios, suplu; *fig.* (despre oameni) care se poate adapta uşor împrejurărilor. **II.** S.n. Produs textil executat din fire de cauciuc îmbrăcate în fire textile şi folosite la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte; gumă, gumilastic. – Din fr. **élastique.**

ELASTICITATE s.f. Proprietatea de a fi elastic. – Din fr. **élasticité.**

ELASTINĂ s.f. Substanţă organică albuminoasă care intră în compoziţia fibrelor elastice ale tendoanelor, ale vaselor de sânge, ale pielii etc. – Din fr. **élastine.**

ELASTOMECANICĂ s.f. Parte a mecanicii corpurilor solide, deformabile, care se ocupă cu studiul eforturilor şi deformaţiilor în corpurile elastice sub acţiunea forţelor exterioare. – Din fr. **élastomécanique.**

ELASTOMER, *elastomeri,* s.m. Polimer sintetic cu proprietăţi plastice şi elastice asemănătoare cu ale cauciucului natural. – Din fr. **élastomére.**

ELATERID, *elateride,* s.n. (La pl.) Familie de coleoptere cu corp alungit şi scorţos; (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. – Din fr. **élatérides.**

ELDORADO s.n. Ţară plină de bogăţii, încântătoare. – Din fr. **Eldorado.**

ELEAGNACEE, *eleagnacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori şi de arbuşti răspândiţi în Europa şi în Asia, cu solzişori bruni sau argintii pe părţile aeriene; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-le-ag-*] – Din fr. **éléagnacées.**

ELEAT, -Ă, *eleaţi, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Reprezentant al şcolii filozofice greceşti din Eleea; care susţinea unitatea, imobilitatea şi imuabilitatea existenţei, considerând iluzorie multiplicitatea, mişcarea şi devenirea. **2.** Adj. Care se referă la reprezentanţii şcolii din Eleea sau la concepţiile lor. [Pr.: *-le-at*] – Din fr. **eléate.**

ELEATIC, -Ă, *eleatici, -ce,* adj. Referitor la eleaţi, al eleaţilor. [Pr.: *-le-a-*] – Din fr.**éléatique**

ELEATOR*,* *eleatori,* s.m. Plantă erbacee cu rizomul gros şi ramificat, cu flori roşii aplecate în jos; spânz *(Helleborus purpurescens).* – Din fr. **ellébore.**

ELECTIV, -Ă, *electivi, -e,* adj. Bazat pe alegeri; care are scopul sau dreptul de a alege. – Din fr. **électif,** lat. **electivus.**

ELECTIVITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este electiv. – Din fr. **électivité.**

ELECTOR, -OARE, *electori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care are mandat din partea unui grup de oameni să aleagă prin vot pe cineva. * (Înv.) Persoană care reuşea să

obţină un mare număr de voturi pentru partidul său. **2.** S.m. (În Imperiul Romano-German) Principe sau arhiepiscop făcând parte din colegiul care alegea pe împărat. – Din fr. **électeur,** lat. **elector.**

ELECTORAL, -Ă, *electorali, -e,* adj. Privitor la alegeri, în vederea alegerilor. – Din fr. **electoral.**

ELECTORAT, *electorate,* s.n. **1.** Demnitate de elector **(2). 2.** Teritoriu supus autorităţii unui elector **(2). 3.** Totalitatea alegătorilor în cadrul unor alegeri **(2). -**Din fr. **élecorat,** germ. **Elektorat.**

ELECTRET, *electreţi,* s.m. Material care prezintă polarizaţie electrică permanentă la temperatura ambiantă, fără a fi deformat. – Din fr. él**ectret.**

ELECTRIC, -Ă*, electrici, -ce,* adj. Care aparţine electricităţii, privitor la electricitate, care produce sau are energie legată de prezenţa electricităţii. ** (Advcrbial) *Aparat care funcţionează electric. ** Energie electrică =* energie proprie câmpurilor electrice, cantitate de electricitate; (impr.) electricitate **(1).** (şi substantivat, f.) *Lumină electrică =* sistem de iluminaţie în care sursele de lumină sunt alimentate cu energie electrică. – Din fr. **électrique.**

ELECTRICIAN, -Ă, *electricieni, -e,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană calificată care lucrează sau repară instalaţii, maşini, aparate etc. electrice. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **électricien.**

ELECTRICITATE s.f. **1.** Una dintre proprietăţile fizice fundamentale ale materiei, care se manifestă prin ansamblul fenomenelor legate de apariţia, de mişcarea şi de interacţiunea corpurilor purtătoare de sarcină electrică. * Totalitatea fenomenelor electrice. ** *Electricitate atmosferică =* ansamblul fenomenelor electrice din atmosferă (fulgere, trăsnete etc.). *Eletricitate animală =* energie electrică produsă de ţesuturile vii. * Lumină electrică. **2.** Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul fenomenelor electrice. – Din fr. **électricité.**

ELECTRIFICA, *electrific,* vb. I. Tranz. A introduce folosirea energici electrice, lumina electrică; a efectua lucrări de electrificare. – Din fr. **électrifier.**

ELECTRIFICARE, *electrificări,* s.f. Acţiunea de *a electrifica* şi rezultatul ei; ansamblu de lucrări efectuate pentru introducerea şi extinderea folosirii energiei electrice în diferite scopuri în toate ramurile economiei naţionale, în activitatea social-culturală şi în consumul casnic, pe calea sporirii producţiei de energie electrică. – V. **electifica.** Cf. fr. **electrification.**

ELECTRIFICAT, -Ă, *electrificaţi, -te,* adj. Care a fost dotat cu energie electrică, în care s-a făcut electrificarea. – V. **electrifica.** Cf. fr. **électrifié.**

ELECTRIZA, *electrizez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezvolta, prin diverse procedee, electricitate în unele corpuri. **2.** Fig. A produce asupra cuiva o impresie puternică şi bruscă; a entuziasma, a înflăcăra, a anima. – Din fr. **électriser.**

ELECTRIZABIL, -Ă, *electrizabili, -e,* adj. Care poate fi electrizat. – Din fr. **électrisable.**

ELECTRIZANT, -Ă*, electrizanţi, -te,* adj. Care electrizează. – Din fr. **électrisant.**

ELECTRIZARE, *electrizări,* s.f. Acţiunea de *a electriza* şi rezultatul ei; înflăcărare, animare. – V. **électriza.**

ELECTRIZAT, -Ă, *electrizaţi, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Care a fost supus electrizării. **2.** Fig. Asupra căruia a fost produsă o impresie puternică şi bruscă. -V. **electriza.**

ELECTRO- Elementde compunere însemnând "electric", "bazat pe electricitate" şi servind la formarea unor substantive sau adjective. – Din fr. **électr(o)÷,** germ. **elektr(o)-** etc.

ELECTROACUPUNCTURĂ s.f. Metodă de acupunctură în care acul primeşte impulsuri electrice; electropunctură. [Pr.: *-tro-a-*] – **Electro-+ acupunctură.**

ELECTROACUSTIC, -Ă*, electroacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a acusticii care studiază transformarea oscilaţiilor acustice în oscilaţii electromagnetice şi invers, precum şi metodele de măsurare corespunzătoare şi aplicaţiile tehnice ale acestei transformări. **2.** Referitor la electroacustică **(1),** de electroacustică. [Pr.: *-tro-a-*] – Din fr. **électro-acoustique,** germ. **Elektroakustik.**

ELECTROANALIZĂ, *electroanalize,* s.f. Totalitatea metodelor electrochimice folosite în analiza chimică cantitativă; analiză electrochimică. [Pr.: *-tro-a-*] – Din germ. **Elektroanalyse,** fr. **électro-analyse.**

ELECTROANESTEZIE, *electroanestezii,* s.f. Anestezie bazată pe folosirea curenţilor electrici. [Pr.: *-tro-a-*] – Din fr. **électro-anesthésie.**

ELECTROAPRINDERE, *electroaprinderi,* s.f. Aprindere **(2)** printr-o scânteie electrică. [Pr.: *-tro-a-*] – **Electro + aprindere.**

ELECTROBIOLOGIC, -Ă, *electrobiologici, -ce,* adj. Referitor la electrobiologie, de electrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **électrobiologique.**

ELECTROBIOLOGIE s.f. Studiu al apariţiei şi al efectelor fenomenelor electrice în organismele vii, în special asupra sistemului nervos şi a contracţiilor musculare. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **électrobiologie.**

ELECTROBUZ, *electrobuze,* s.n. Autovehicul de transport în comun, acţionat de un motor electric alimentat de la un acumulator propriu (mecanic sau electric) de energie. – Din germ. **Elektrobus,** fr. **électrobus.**

ELECTROCALORIC, -Ă, *electrocalorici, -ce,* adj. Referitor la căldura dezvoltată sau absorbită în conductoare prin trecerea curentului electric, care aparţine acestei călduri. – Din germ. **Electrokalorik.**

ELECTROCAPILARITATE s.f. Modificare a tensiunii dintre două fluide prin aplicarea unei diferenţe de potenţial între acestea. – Din fr. **électrocapillarité.**

ELECTROCAR, *electrocare,* s.n. Cărucior autopropulsat, acţionat de un motor electric alimentat de la o baterie de acumulatoare proprie, folosit pentru transportul de materiale pe distanţe scurte în ateliere, depozite, gări etc. – **Electro + car.** Cf. engl.**electrocar,** germ.**Elektrokarren.**

ELECTROCARDIOGRAF, *electrocardiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se execută electrocardiogramele, înregistrându-le pe hârtie fotografică sau pe film. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **électrocardiographe,** germ. **Elekleokardiograph.**

ELECTROCARDIOGRAFIC, -Ă, *electrocardiografici, -ce,* adj. De electrocardiografie, referitor la electrocardiografie. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **électrocardiographique,** engl. **electrocardiographic.**

ELECTROCARDIOGRAFIE s.f. Metodă de investigaţie a funcţiunilor inimii prin înregistrarea grafică a tensiunii şi a curenţilor electrici care însoţesc activitatea muşchiului cardiac. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **électrocardiographie,** germ. **Electrokardiographie.**

ELECTROCARDIOGRAMĂ, *electrocardiograme,* s.f. Înregistrare grafică a tensiunii şi a curenţilor electrici care însoţesc activitatea musculară a inimii. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **électrocardiogramme,** germ. **Elektrokardiogramm.**

ELECTROCARDIOSCOP, *electrocardioscoape,* s.n. (Med.) Aparat care permite proiectarea electrocardiogramei pe un ecran. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr.**électrocardioscopie.**

ELECTROCARDIOSCOPIE, *electrocardioscopii,* s.f. (Med.) Examinare cu electrocardioscopul. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **électrocardioscopie.**

ELECTROCARIST, *electrocarişti,* s.m. Lucrător pe electrocar. – **Electrocar** + suf. *-ist.*

ELECTROCASNIC, -Ă, *electrocasnici, -ce,* adj. (Despre aparate) Care este folosit în gospodărie şi este acţionat electric; electromenajer. – **Electro- + casnic.**

ELECTROCAUSTICĂ s.f. Metodă de tratament prin cauterizare electrică. – Din germ. **Elektrokaustik,** fr. **électrocaustique.**

ELECTROCAUTER, *electrocautere,* s.n. Cauter alcătuit dintr-o tijă metalică prevăzută la extremitate cu un fir de platină, adus la incandescenţă cu ajutorul curentului electric. [Pr.: -*ca-u*-] – Din fr. **électrocautére.**

ELECTROCAUTERIZA, *electrocauterizez,* vb. I. Tranz. A cauteriza cu ajutorul electrocauterului. [Pr.: -*ca-u*-] – Din fr. **électrocautériser.**

ELECTROCAUTERIZARE, *electrocauterizări,* s.f. Acţiunea de *a electrocauteriza* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ca-u*-] – V. **electrocauteriza.**

ELECTROCĂLDURĂ s.f. Electrotermie. – **Electro- + căldură.**

ELECTROCERAMICĂ s.f. Ramură a ceramicii care se ocupă cu fabricarea, utilizarea şi cercetarea proprietăţilor materialelor ceramice folosite în electrotehnică. – Din fr. **électrocéramique.**

ELECTROCHIMIC, -Ă, *electrochimici, -ce,* adj. Care aparţine electrochimiei, privitor la electrochimie. ** *Analiză electrochimică* = electroanaliză. – Din fr. **électrochimique.**

ELECTROCHIMIE s.f. Ramură a chimiei fizice care studiază fenomenele de transformare a energiei chimice în energie electrică şi invers, precum şi legile acestor fenomene. – Din fr. **électrochimie.**

ELECTROCHIMOGRAF, *electrochimografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru înregistrarea curenţilor electrici emişi de contracţia organelor, vaselor de sânge etc. – Din engl. **electrokymograph.**

ELECTROCHIMOGRAMĂ*, electrochimograme,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a conturului unui organ în activitate (inimă, vase mari etc.) [Scris şi: *electrokimogramă*] – Din engl. **electrokymogram.**

ELECTROCHIRURGIE s.f. Chirurgie bazată pe folosirea curenţilor electrici. – Din fr. **électrochirurgie.**

ELECTROCINETIC, -Ă, *electrocinetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electromagnetismului care studiază stările şi fenomenele staţionare din conductoarele electrice parcurse de

curenţi electrici de conducţie. **2.** Adj. Care se referă la electrocinetică **(1),** care aparţine electrocineticii. – Din fr. **électrocinétique.**

ELECTROCOAGULA, *electrocoagulez,* vb. I. Tranz. (Med.) A distruge prin coagulare cu ajutorul curentului electric alternativ de înaltă frecvenţă ţesuturile patologice. [Pr.: -*co-a*-] – Din fr. **électrocoaguler.**

ELECTROCOAGULARE, *electrocoagulări,* s.f. Acţiunea de *a electrocoagula* şi rezultatul ei. [Pr.: -*co-a*-] – V. **electrocoagula.**

ELECTROCOMUNICAŢIE, *electrocomunicaţii,* s.f. Procedeu de comunicare la distanţă prin mijloace electromagnetice. – Din fr. **électrocommunication.**

ELECTROCONCENTRARE, *electroconcentrări,* s.f. (Fiz.) Concentrare a unei soluţii coloidale prin deplasarea particulelor în suspensie către anod sau catod, sub acţiunea curentului continuu. – După fr. **électroconcentration.**

ELECTROCONDUCTOR, -OARE, *electroconductori, -oare,* adj. (Despre corpuri sau materiale) Care prezintă conductibilitate electrică. – **Electro-+conductor.**

ELECTROCORTICOGRAFIE s.f. Tehnică de studiere a activităţii electrice a scoarţei cerebrale, care constă în aplicarea unor electrozi pe suprafaţa creierului. – Din fr. **électrocorticographie.**

ELECTROCULTURĂ s.f. Utilizare a curentului electric pentru dezvoltarea vegetalelor. – Din fr. **électroculture.**

ELECTROCUTA, *electrocutez,* vb. I. Tranz. şi refl. A omorî sau a muri prin electrocutare. – Din fr. **électrocuter.**

ELECTROCUTARE, *electrocutări,* s.f. Faptul de *a (se) electrocuta*; străbatere a unui organism viu de către un curent electric de intensitate capabilă să-i provoace o vătămare sau chiar moartea. – V. **electrocuta.**

ELECTROD, *electrozi,* s.m. Conductor electric prin care intră sau iese curentul dintr-un mediu conductor sau din vid. – Din fr. **électrode.**

ELECTRODIAGNOSTIC, *electrodiagnostice,* s.n. Metodă de diagnostic bazată pe excitabilitatea organismului la curenţi electrici. [Pr.: -*di-ag*-] – Din fr. **électrodiagnostic.**

ELECTRODIAGNOZĂ, *electrodiagnoze,* s.f. (Rar) Electrodiagnostic. [Pr.: -*di-ag*-] – Din fr. **électrodiagnose.**

ELECTRODIALIZĂ, *electrodialize,* s.f. Proces de dializă produs sub acţiunea unei diferenţe de potenţial electric, electrozii fiind aşezaţi de o parte şi de alta a unei membrane, folosit la purificarea apei, la impregnarea stofelor, la tăbăcirea pieilor etc. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **électrodyalise.**

ELECTRODINAM, *electrodinamuri,* s.n. Maşină care produce curent electric. -**Electro-+dinam** (după *electrodinamică).*

ELECTRODINAMIC, -Ă, *electrodinamici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la stările şi la fenomenele legate de prezenţa câmpului electromagnetic variabil în timp; referitor la acţiunile care se exercită între conductoarele parcurse de curenţii electrici; care aparţine acestor stări, fenomene şi acţiuni. * (Despre instrumente de măsură) Bazat pe interacţiunea dintre două bobine parcurse de curent electric. **2.** S.f. Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul proprietăţilor electrice şi magnetice ale materiei. – Din fr. **électrodynamique.**

ELECTRODINAMISM s.n. Totalitatea fenomenelor produse de un curent electric. – Din fr. **électrodynamisme.**

ELECTROENCEFALOGRAF, *electroencefalografe,* s.n. Aparat folosit în electroencefalografie. [Pr.: -*tro-en*-] – Din fr. **électro-encéphalograph.**

ELECTROENCEFALOGRAFIE, *electroencefalografii,* s.f. Procedeu de studiere a activităţii electrice a creierului, bazat pe aplicarea unor electrozi pe pielea capului şi pe înregistrarea grafică, sub formă de unde, a curenţilor corespunzători acestei activităţi. [Pr.: -*tro-en*-] – Din fr. **électro-encéphalographie.**

ELECTROENCEFALOGRAMĂ, *electroencefalograme,* s.f. Diagrama activităţii electrice a creierului obţinută cu ajutorul electroencelografului. [Pr.: -*tro-en*-] – Din fr. **électro-encéphalogramme.**

ELECTROENERGETIC, -Ă, *electroenergetici, -ce,* adj. De energie electrică, referitor la energia electrică. [Pr.: -*tro-e*-] – Din fr. **électro-énergétique.**

ELECTROFILTRU, *electrofiltre,* s.n. Filtru electric. – Din fr. **électrofiltre.**

ELECTROFIZIOLOGIE s.f. Ramură a fiziologiei care se ocupă cu studiul manifestărilor electrice ale organelor şi ţesuturilor (muşchi, inimă etc.) [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **électrophysiologie.**

ELECTROFIZIOTERAPIE s.f. Tratament medical prin procedee fizice acţionate electric. [Pr.:

-*zi-o*-] – Din fr. **électrophysiothérapie.**

ELECTROFON, *electrofoni, -oane,* s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente muzicale) Care se caracterizează prin transformarea oscilaţiilor electrice în sunete. **2.** S.n. (Rar) Pick-up. – Din fr. **électrophone.**

ELECTROFOR, *electrofoare,* s.n. Dispozitiv pentru experienţe de laborator, alcătuit dintr-un disc electrizat prin frecare şi un disc metalic care poate fi electrizat prin influenţă de primul disc. – Din fr. **électrophore.**

ELECTROFOREGRAMĂ, *electroforegrame,* s.f. Diagramă electroforetică a conţinutului proteic din plasma sângelui. – Din fr. **électrophorégramme.**

ELECTROFORETIC, -Ă, *electroforetici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la transmisia particulelor în medii lichide sub influenţa unui câmp electric. – Din fr. **électrophorétique,** engl. **electrophoretic.**

ELECTROFOREZĂ, *electroforeze,* s.f. **1.** Deplasare spre electrozi a particulelor dintr-o soluţie coloidală sub acţiunea câmpului electric. **2**. (Med.) Analiză a diferitelor fracţiuni proteice din lichidele biologice pe baza electroforezei **(1). –** Din fr. **électrophorése.**

ELECTROFOTOGRAFIE, *electrofotografii,* s.f. **1.** Procedeu de obţinere a fotografiilor bazat pe efectul fotoelectric al luminii. **2.** Tehnică de copiere (directă sau indirectă) a materialelor tipărite, în scopul multiplicării rapide. – **Electro + fotografie.**

ELECTROGEN, -Ă, *electrogeni, -e,* adj. Care produce energie electrică prin transformarea altor forme de energie. ** *Grup electrogen =* ansamblu format dintr-un motor şi unul sau mai multe generatoare electrice acţionate de acesta. – Din fr. **électrogéne.**

ELECTROGEOTERMIC, -Ă, *electrogeotermici, -ce,* adj. Care produce electricitate pe baza energiei calorice a apelor termale. [Pr.: -*ge-o*-] – **Electro-+ geotermic.**

ELECTROGLOTOGRAF, *electroglotografe,* s.n. Aparat electronic care permite vizualizarea şi înregistrarea vibraţiilor glotale. – Din fr. **électroglottographe.**

ELECTROGLOTOGRAMĂ, *electroglotograme,* s.f. Diagramă a curbelor ce reprezintă forma de undă a impulsurilor glotale înregistrate de electroglotograf. – Din fr. **électroglottogramme.**

ELECTROGLOTOSPECTROGRAFIE s.f. Metodă de stabilire a compoziţiei armonice a semnalelor vorbirii prin analiza impulsurilor obţinute cu electroglotograful. – Din fr. **électroglottospectographie.**

ELECTROGRAF, *electrografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face analiza calitativă a metalelor, a aliajelor şi a minereurilor. – Din fr. **électrographe.**

ELECTROGRAFIE, *electrografii,* s.f. Metodă modernă de investigare a organismelor vii cu ajutorul curentului electric. – Din engl. **electrography.**

ELECTROGRAVIMETRIE s.f. Metodă electrochimică de analiză cantitativă, care se bazează pe depunerea prin electroliză a metalului la catod şi pe cântărirea catodului înainte şi după electroliză. – Din fr. **électrogravimétrie.**

ELECTROGRAVURĂ s.f. Gravură pe cale electrolitică. – Din fr. **électrogravure.**

ELECTROIZOLANT, -Ă, *electroizolanţi, -te,* adj., s.m. (Material) care are calitatea de a izola din punct de vedere electric. [Pr.: -*tro-i*-] – Din fr. él**ectro-isolant.**

ELECTROLIT, *electroliţi,* s.m. Compus chimic care, prin dizolvare sau prin topire, se disociază, scindându-se în ioni, şi care conduce curentul electric prin transportul acestor ioni. – Din fr. **électrolyte.**

ELECTROLITIC, -Ă, *electrolitici, -ce,* adj. Privitor la electroliză; produs prin electroliză; folosit la electroliză. – Din fr. **électrolytique.**

ELECTROLIZĂ, *electrolize,* s.f. Descompunere a unui electrolit cu ajutorul curentului electric. – Din fr. **électrolyse.**

ELECTROLIZOR, *electrolizoare,* s.n. Aparat cu care se obţin produse chimice pe cale electrolitică. – Din fr. **électrolyseur.**

ELECTROLUMINESCENŢĂ s.f. Lumină produsă de unele substanţe sub acţiunea câmpului electric. – Din fr. **électroluminescence,** germ. **Elektrolumineszenz.**

ELECTROMAGNET, *electromagneţi,* s.m. Bucată de oţel care capătă proprietăţi magnetice când, printr-un fir metalic care o înfăşoară, trece un curent electric. * Corp feromagnetic magnetizat temporar. – Din germ. **Elektromagnet.**

ELECTROMAGNETIC, -Ă, *electromagnetici, -ce,* adj. Privitor la electromagnetism, bazat pe electromagnetism. ** *Câmp electromagnetic =* regiune din spaţiu în care se pot exercita acţiuni asupra purtătorilor de sarcină electrică sau asupra magneţilor, având două componente interdependente, şi anume câmpul electric şi câmpul magnetic. – Din fr. **électromagnétique.**

ELECTROMAGNETISM s.n. Ramură a electricităţii care studiază câmpul magnetic produs de sarcinile electrice în mişcare, acţiunea câmpului magnetic asupra curentului electric,

undele electrice şi cele magnetice, fenomenul inducţiei electromagnetice etc. – Din fr. **électromagnétisme,** germ. **Elektromagnetismus.**

ELECTROMECANIC, -Ă, *electromecanici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la un dispozitiv mecanic comandat electric. * Care se referă la aplicaţiile combinate ale mecanicii şi electrotehnicii. **2.** S.f. Ramură a ingineriei care se ocupă cu aplicaţiile tehnice ale electricităţii, ale termodinamicii şi ale mecanicii. – Din fr. **électromécanique.**

ELECTROMECANOTERAPIE s.f. Aplicare combinată în tratamentul bolnavilor a electricităţii şi a aparatelor mecanice. – Din fr. **électromécanothérapie.**

ELECTROMENAJER, -Ă, *electromenajeri, -e,* adj. (Despre aparate) Care este folosit în gosodărie şi este acţionat electric; electrocasnic. – Din fr. **électroménager.**

ELECTROMETALURGIE s.f. Ramură a metalurgiei care foloseşte pentru elaborarea şi rafinarea metalelor şi aliajelor procedee electrolitice sau electrotermice. – Din fr. **électrométallurgie.**

ELECTROMETRIE s.f. Ansamblu de metode de analize chimice cantitative care folosesc ca indicator pentru observarea sfârşitului reacţiei variaţiei potenţialului electric al unui electrod cufundat în soluţia de analizat. – Din fr. **électrométrie.**

ELECTROMETRU, *electrometre,* s.n. Instrument electrostatic pentru măsurarea diferenţelor de potenţial electric. – Din fr. **électrométre.**

ELECTROMIOGRAF, *electromiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face electromiografia. [Pr.: -*mi-o*-] **–** Din fr. **électromyographe.**

ELECTROMIOGRAFIE s.f. Înregistrare a contracţiilor muşchilor scheletici cu ajutorul electromiografului. [Pr.: -*mi-o*-] – Din fr. **électromyographie.**

ELECTROMIOGRAMĂ, *electromiograme,* s.f. (Med.) Diagramă care reprezintă curenţii electrici generaţi de activitatea musculară. [Pr.: -*mi-o*-] – Din fr. **électromyogramme.**

ELECTROMOBIL, *electromobile,* s.n. Automobil cu motor electric. – Din germ. **Elektromobil,** fr. **électromobile.**

ELECTROMOTOR, -OARE, *electromotori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate produce curent electric. ** *Tensiune* (sau *forţă) electromotoare* = tensiune electrică la bornele unui generator când circuitul exterior este deschis. **2.** S.n. Motor electric. – Din fr. **électromoteur.**

ELECTRON, *electroni,* s.m. Particulă elementară cu cea mai mică sarcină electrică cunoscută în natură şi care intră în alcătuirea atomilor tuturor substanţelor. – Din fr. **électron.**

ELECTRONARCOZĂ, *electronarcoze,* s.f. Narcoză produsă prin acţiunea curentului electric asupra creierului; galvanonarcoză. – Din fr. **électronarcose.**

ELECTRONAVIGAŢIE, *electronavigaţii,* s.f. Metodă de navigaţie de coastă cu ajutorul aparatelor electrice de navigaţie. – Din fr. **électronavigation.**

ELECTRONEGATIV, -Ă, *electronegativi, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Ai cărui atomi captează cu uşurinţă electroni, transformându-se în ioni negativi. – Din fr. **électronegatif.**

ELECTRONEGATIVITATE s.f. Proprietate a elementelor chimice de a fi electronegative. – Din fr. **électronégativité,** engl. **electronegativity.**

ELECTRONIC, -Ă, *electronici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine electronilor sau electronicii, privitor la electroni sau la electronică. **2.** S.f. Ştiinţă care studiază fenomenele legate de mişcarea în diferite medii a particulelor încărcate electric, interacţiunea dintre aceste particule, producerea lor etc., precum şi construcţia şi studiul dispozitivelor şi aparatelor care funcţionează pe baza acestor fenomene. * Ramură a tehnicii care se ocupă cu producerea dispozitivelor, aparatelor etc. electronice **(1). –** Din fr. **électronique.**

ELECTRONIST, -Ă, *electronişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în electronică. – **Electron [**ică] + suf. -*ist.*

ELECTRONIZA, *electronizez,* vb. I. Tranz. A dota cu mijloace electronice. – De la **electronică.**

ELECTRONIZARE, *electronizări,* s.f. Acţiunea de *a electroniza* şi rezultatul ei. – V. **electroniza.**

ELECTRONIZAT, -Ă, *electronizaţi, -te,* adj. Care a fost dotat cu mijloace electronice. – V. **electroniza.**

ELECTRONOGRAF, *electronografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru electronografii. – Din fr. **électronographe.**

ELECTRONOGRAFIC, -Ă, *electronografici, -ce,* adj. (Med.) De electronografie, referitor la electronografie. – Din engl. **electronographie.**

ELECTRONOGRAFIE, *electronografii,* s.f. (Med.) **1.** Metodă de investigare a câmpurilor electrice din corpul uman, precum şi a modificărilor acestora, în condiţii de boală. **2.**

(Concr.) Imagine a câmpurilor electrice din corpul uman; clişeu cu această imagine. – Din engl. **electrography.**

ELECTRONOMICROSCOPIE, *electronomicroscopii,* s.f. Metodă de studiere a preparatelor histologice cu ajutorul microscopului electronic. – Cf. fr. **electron-microscopie.**

ELECTRONOPUNCTURĂ s.f. Metodă terapeutică de stimulare a punctelor active ale corpului prin atingere cu un electrod care primeşte impulsuri electrice. – **Electron** [ică] + [acu] **punctură**.

ELECTRON-VOLT, *electron-volţi,* s.m. Unitate de măsură a energiei, egală cu energia dobândită de un electron accelerat la o diferenţă de potenţial de un volt. – Din fr. **électron-volt.**

ELECTROOPTIC, -Ă, *electrooptici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre dispozitive) Care cuprinde o parte electrică şi una optică. **2.** S.f. Teoria electromagnetică a luminii. – Din fr. **électro-optique.**

ELECTROOSMOTIC, -Ă, *electroosmotici, -ce,* adj. Privitor la electroosmoză. [Pr.: -*tro-os*-] – Din fr. **électro-osmotique.**

ELECTROOSMOZĂ s.f. Trecere a unui lichid printr-o membrană poroasă sub acţiunea unei diferenţe de potenţial electric dintre cele două feţe ale membranei. [Pr.: -*tro-os*-] – Din fr. **électro-osmose.**

ELECTROPATOLOGIE s.f. (Med.) Studiu al leziunilor şi bolilor provocate de electricitatea industrială şi de cea atmosferică. – Din fr. **électropathologie.**

ELECTROPORŢELAN s.n. Varietate de porţelan folosit la confecţionarea izolatoarelor pentru liniile de distribuţie a curentului electric şi de telecomunicaţii. – **Electro + porţelan.**

ELECTROPOZITIV, -Ă, *electropozitivi, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Ai cărui atomi cedează cu uşurinţă electroni, transformându-se în ioni pozitivi. – Din fr. **électropositif.**

ELECTROPOZITIVTATE s.f. (Fiz.) Proprietate a elementelor chimice de a fi electropozitive. – Din fr. **électropositivité.**

ELECTROPRELUCRARE s.f. Prelucrare a metalelor prin folosirea directă a energiei electrice. – **Electro + prelucrare.**

ELECTROPUNCTURĂ s.f. Metodă de acupunctură în care acul primeşte impulsuri electrice; electroacupunctură. – Din fr. **électroponcture.**

ELECTROSCOP, *electroscoape,* s.n. Aparat care serveşte la punerea în evidenţă a stării de electrizare a unui corp şi a felului sarcinii electrice a unui corp. – Din fr. **électroscope.**

ELECTROSCOPIC, -Ă, *electroscopici, -ce,* adj. Care este în legătură cu electroscopia, care aparţine electroscopiei. – Din fr. **électroscopique.**

ELECTROSCOPIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul electroscoapelor şi al aplicaţiilor lor. – Din fr. **électroscopie.**

ELECTROSECURITATE s.f. Protecţie împotriva electrocutării. – **Electro + securitate.**

ELECTROSOMN s.n. (Med.) Somn artificial provocat cu ajutorul curentului electric, utilizat în tratamentul unor boli psihice şi nervoase. – **Electro + somn.**

ELECTROSTATIC, -Ă, *electrostatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la sarcinile electrice aflate în stare de repaus. *** Maşină electrostatică* = generator electric care funcţionează pe baza fenomenului de electrizare. **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază fenomenele ce însoţesc sarcinile electrice aflate în repaus. – Din fr. **électrostatique.**

ELECTROSTIMULARE s.f. Stimulare a ţesuturilor vii prin impulsuri electrice. -**Electro + stimulare**. Cf. fr. **électrostimulation.**

ELECTROSTRICŢIUNE s.f. Deformare a unui dielectric sub acţiunea câmpului electric. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **électrostriction.**

ELECTROŞOC, *electroşocuri,* s.n. (Med.) Metodă de tratament care constă în trecerea curentului electric prin creier. – Din fr. **électrochoque.**

ELECTROTEHNIC, -Ă, *electrotehnic, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a ştiinţei care studiază fenomenele electrice şi magnetice din punctul de vedere al aplicării lor în tehnică. * Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicaţiile fenomenelor electrice şi magnetice, precum şi cu proiectarea, construcţia şi exploatarea utilajului respectiv. **2.** Adj. Care aparţine electrotehnicii (**1**), privitor la aplicarea tehnică a fenomenelor electrice şi magnetice. – Din fr. **élecrotechnique.**

ELECTROTERAPIC, -Ă, *electroterapici, -ce,* adj. De electroterapie, referitor la electroterapie. – Din fr. **électrotherapique.**

ELECTROTERAPIE s.f. Tratament medical bazat pe acţiunea curenţilor electrici ca agenţi terapeutici ai anumitor boli. – Din fr. **électrothérapie.**

ELECTROTERMIC, -Ă, *electrotermici, -ce,* adj. Care aparţine electrotermiei, care se referă la electrotermie. – Din fr. **électrothermique.**

ELECTROTERMIE s.f. Parte a electrotehnicii care se ocupă cu utilizarea energiei electromagnetice pentru obţinerea căldurii necesare unor operaţii tehnologice sau pentru încălzit; electrocăldură. – Din fr. **électrothermie.**

ELECTROTIPIC, -Ă, *electrotipici, -ce,* adj. Referitor la electrotipie; executat prin electrotipie. – Din fr**. électrotypique.**

ELECTROTIPIE s.f. Reproducere de gravuri cu ajutorul electrolizei. – Din fr. **électrotypie.**

ELECTROTOMIE s.f. Secţionare a ţesuturilor cu ajutorul curenţilor electrici. – Din fr. **électrotomie.**

ELECTROTONUS s.n. Modificare a excitabilităţii unui ţesut viu (nerv sau muşchi) în cursul trecerii prin ţesutul respectiv a unui curent electric continuu. – Din fr. **électrotonus.**

ELECTROTROPISM s.n. Orientare a organismelor în anumite direcţii sub influenţa curentului electric; galvanotropism. – Din fr. **électrotropisme.**

ELECTROTRAUMATISM, *electrotraumatisme,* s.n. (Med.) Electrocutare. – **Electro-** + **traumatism.**

ELECTROVALENŢĂ, *electrovalenţe,* s.f. Legătură chimică stabilită între ioni cu sarcini electrice de semn contrar, datorită forţelor de atracţie dintre aceştia. – Din fr. **électrovalence.**

ELECTRUM s.n. Aur nativ care conţine o mare cantitate de argint, de culoare galben-deschis până la albă-argintie, maleabil şi ductil. – Din fr. **électrum.**

ELECŢIUNE, *elecţiuni,* s.f. (Rar) Alegere. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **élection,** lat. **electio, -onis.**

ELEFANT, *elefanţi,* s.m. Numele a două animale mamifere din ordinul proboscidienilor, cele mai mari animale terestre de azi, cu pielea groasă şi aspră, cu nasul modificat într-o trompă mobilă şi cu colţi foarte lungi de fildeş (*Elephas maximus* şi *Loxodonta africana).* – Din fr. **eléphant,** lat. **elephantus.**

ELEFANTIAZIS s.n. Boală caracterizată prin dezvoltarea exagerată a membrelor inferioare sau a organelor genitale, care sunt deformate printr-un edem enorm. [Pr : *-ti-a-* – Var.: **elefantiáză** s.f.] – Din fr. **éléphantiasis.**

ELEFANTIC, -Ă, *elefantici, -ce,* adj. (Rar) Care este în legătură cu elefanţii; de elefant. – Din fr. **éléphantique.**

ELEFANTIN, -Ă, *elefantini, -e,* adj. (Rar) Care se aseamănă cu un elefant. * Care este propriu elefantului. – Din fr. **éléphantin.**

ELEGANT, -Ă, *eleganţi, -te*, adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Făcut cu gust, frumos; (despre oameni) tare se distinge prin armonia şi bunul gust al îmbrăcămintei. **2.** (Adesea adverbial) Care se deosebeşte prin armonia formei, prin îmbinarea plăcută a elementelor, printr-o sobrietate plină de gust. * Fig. Plin de tact, lipsit de brutalitate. – Din fr. **élégant,** lat. **elegans, -ntis.**

ELEGANŢĂ s.f. Calitatea de a fi elegant, de a avea sau de a fi făcut cu gust, cu rafinament, cu graţie. * Distincţie în limbaj, în stil etc. – Din fr. **élégance,** lat. **elegantia.**

ELEGIAC, -Ă, *elegiaci, -ce,* adj. Care are caracterele elegiei; *p. ext.* melancolic, nostalgic, trist, jalnic. * (Despre poeţi) Care scrie elegii sau lucrări cu caracter de elegie. [Pr.: *-gi-ac*] – Din fr. **élégiaque,** lat. **elegiacus.**

ELEGIE, *elegii,* s.f. **1.** Specie a poeziei lirice în care sunt exprimate sentimente de melancolie, de tristeţe, de jale; *p. ext.* plângere, jeluire. **2.** Compoziţie muzicală cu caracter melancolic, trist. – Din fr. **élégie,** lat. **elegia.**

ELEI interj. (Pop.) Exclamaţie prin care se interpelează ascultătorul. – Formaţie onomatopeică.

ELEKTRON s.n. Aliaj dur şi uşor de aluminiu şi magneziu. – Probabil din germ.

ELEMENT, *elemente,* s.n., (rar) *elemenţi,* s.m. **1.** Parte componentă a unui întreg; parte care contribuie la formarea unui întreg. * Piesă sau ansamblu de piese care formează o construcţie. * S.m. *Spec.* Fiecare dintre piesele componente ale unui radiator de calorifer. **2.** Persoană care face parte dintr-o colectivitate. **3.** (În filozofia antică) Fiecare dintre cele patru aspecte fundamentale ale materiei (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea că stau la baza tuturor corpurilor şi fenomenelor naturii. * Fenomen al naturii care se manifestă ca o forţă puternică. **4.** Mediu în care trăieşte o fiinţă. * Mediu în care cineva se simte bine. **5.** (Chim.) Substanţă care nu poate fi descompusă în alte substanţe mai simple prin mijloace fizice sau chimice obişnuite şi care poate forma, prin combinare chimică, diverse substanţe compuse. **6.** Pilă electrică; fiecare celulă a unei pile electrice. **7.** (În legătură cu o disciplină oarecare) Principiu de bază, noţiune fundamentală. – Din fr. **élement,** lat. **elementum.**

ELEMENTAR, -Ă, *elementari, -e*, adj. **1.** De bază, esenţial, fundamental. * (Despre cărţi, manuale etc.) Care cuprinde elementele de bază ale unei ştiinţe. *** Învăţământ elementar* = prima treaptă a învăţământului public, cu caracter obligatoriu, unde se

predau elementele de bază ale principalelor discipline. **2.** Puţin complicat; simplu, uşor; rudimentar. * Primitiv. **3.** Care ţine de natură şi de fenomenele ei. – Din fr. é**lémentaire,** lat. **elementarius.**

ELEMENTARITATE s.f. (Livr.) Caracter elementar. – **Elementar+** suf. -*itate.*

ELEN, -Ă, *eleni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine Greciei antice sau populaţiei ei, privitor la Grecia antică sau la populaţia ei; elinesc. * (Substantivat, f.; în forma "elină") Limba greacă veche. **2.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Greciei antice. [Var.: **elín, -ă** adj.] – Din ngr. **Ellin,** lat. **Hellenes.**

ELENISM s.n. **1.** Perioadă din istoria popoarelor din bazinul Mării Mediterane, cuprinsă între moartea lui Alexandru Macedon şi sfârşitul secolului I ante Christos. **2.** Termen care denumeşte cultura Greciei antice şi influenţele exercitate de ea. – Din fr**. hellénisme,** germ. **Hellenismus.**

ELENIST, -Ă, *elenişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în studiul limbii şi culturii Greciei antice şi epocii elenistice; *p. gener.* specialist în studiul limbii şi culturii greceşti. -Din fr. **helléniste** germ. **Hellenist.**

ELENISTIC, -Ă, *elenistici, -ce,* adj. Care aparţine elenismului, privitor la elenism. – Din fr. **hellénistique.**

ELERON, *eleroane,* s.n. Fiecare dintre aripioarele de comandă ale cârmei transversale a unui avion, prin manevrarea căreia se realizează mişcările în zbor ale avionului. – Din fr. **aileron.**

ELEŞTEU s.n. v. **heleşteu.**

ELEUTERIE, (2) *eleuterii,* s.f. **1.** Guvernare liberă a unui stat din Grecia antică. **2.** (La pl.) Serbări care se celebrau în cinstea unei victorii. [Pr.: -*le-u*-] – Din fr. **éleuthérie.**

ELEV, -Ă, *elevi, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană care învaţă într-o şcoală sau care este instruită de cinevaş şcolar. **2.** Persoană care urmează în concepţii şi în acţiuni pe maestrul său; discipol, învăţăcel, urmaş, adept. – Din fr. **éléve.**

ELEVAT, -Ă, *elevaţi, -te,* adj. (Despre stil, limbaj etc.; *p. ext.* despre oameni şi manifestările lor) Nobil, superior, rafinat. – Din fr. **élevé.**

ELEVATOR[1]**,** *elevatoare,* s.n. **1.** Instalaţie care serveşte la transportarea materialelor (grele) pe direcţie verticală sau aproape verticală şi pe distanţe relativ mici. **2.** Unealtă cu care se prind şi se manevrează prăjinile de foraj, burlanele etc. în exploatările petroliere sau în lucrările de explorare. **3.** (Med.) Instrument folosit pentru îndepărtarea unor elemente dure din ţesuturi. – Din fr. **élévateur,** germ. **Elevator.**

ELEVATOR[2]**, -OARE,** *elevatori, -oare,* adj. Care ridică; care serveşte la ridicat. – Din fr. **élévatoire.**

ELEVATORIST, *elevatorişti,* s.m. Muncitor care lucrează la elevator[1] **(1). – Elevator**[1] + suf. -*ist.*

ELEVAŢIE, *elevaţii,* s.f. **1.** Reprezentare grafică, la o scară dată, a feţelor exterioare ale unei construcţii, maşini ctc. **2.** Parte a unui zid, a unei pile sau a unei culee de pod situată deasupra terenului. **3.** Fig. Însuşirea de a fi elevat. – Din fr. **élévation,** lat. **elevatio.**

ELEVEZĂ, *eleveze,* s.f. Aparat metalic folosit pentru creşterea artificială a puilor şi a bobocilor. – Din fr. **éleveuse.**

ELF, *elfi,* s.m. (În mitologia popoarelor germanice) Fiinţă supranaturală imaginată ca un pitic, binevoitor sau răuvoitor, care simbolizează forţele naturii (apa, focul, pământul etc.). – Din fr. **elfe,** germ. **Elf.**

ELIBERA, *eliberez,* vb. I Tranz. **1.** A da libertate, a pune în stare de libertate; a înlătura oprimarea (naţională, politică, socială); a dezrobi, a descătuşa, a emancipa. ** Refl. *Popoarele coloniale s-au eliberat.* * Refl. (Despre militari) A fi lăsat la vatră. * Refl. (Despre atomi) A se desprinde dintr-o moleculă, rămânând în stare liberă. **2.** A scoate dintr-o funcţie. **3.** A da cuiva (la cerere) un act, un document oficial etc. * A preda o marfă. **4.** A face liberă o încăpere, un teren etc.; a goli, a evacua. – Din lat. **eliberare.**

ELIBERARE, *eliberări,* s.f. Acţiunea de *a (se) elibera* şi rezultatul ei; liberare. – V. **elibera.**

ELIBERATOR, -OARE, *eliberatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care eliberează; dezrobitor, liberator. – **Elibera +** suf. -*tor.*

ELICE, *elice,* s.f. **1.** Organ de maşină (având forma unor aripi sau a unor lopeţi fixate pe un ax rotativ) care serveşte la punerea în mişcare a unui avion, a unei nave etc. **2.** Linie curbă care taie sub un unghi constant generatoarele unui cilindru sau ale unui con. – Din fr. **hélice,** lat. **helix, -icis.**

ELICOID, *elicoide,* s.n. (Mat.) **1.** Suprafaţă obţinută prin deplasarea pe o elice a unei drepte, a unui triunghi etc. **2.** Curbă generată de rotirea unei parabole obişnuite în jurul unui cerc. – Din fr. **hélicoîde.**

ELICOIDAL, -Ă, *elicoidali, -e,* adj. În formă de elice. [Pr.: -*co-i*-] – Din fr. **hélicoîdal.**

ELICOPTER, *elicoptere,* s.n. Aparat de zburat cu motor, a cărui susţinere şi mişcare sunt asigurate de una sau mai multe elice care se rotesc înjurul unor axe aproape verticale, şi care poate ateriza pe un spaţiu extrem de redus ori se poate menţine în aer într-un punct fix. [Var.: **helicoptér** s.n.] – Din fr. **hélicoptére.**

ELICOPTERIST, *elicopterişti,* s.m. Pilot de elicopter. – **Elicopter +** suf. **-***ist.*

ELICOSTAT, *elicostate,* s.n. Aparat de zburat prevăzut cu o elice de susţinere şi completat printr-un mic balon. – Din fr. **hélicostat.**

ELIDA, *elidez,* vb. I Tranz. A înlătura, în scris sau în vorbire, vocala finală a unui cuvânt înaintea vocalei iniţiale a cuvântului următor. – Din fr. **élider,** lat. **elidere.**

ELIDARE, *elidări,* s.f. Acţiunea de *a elida* şi rezultatul ei. – V. **elida.**

ELIDATĂ, *elidate,* adj. (Lingv.; despre vocala finală a unui cuvânt) Care a dispărut înaintea vocalei iniţiale a cuvântului următor. – V. **elida.**

ELIGIBIL, -Ă, *eligibili, -e*, adj. Care întruneşte condiţiile spre a fi ales într-o funcţie sau într-un organ reprezentativ. – Din fr. **éligibile,** lat. **ellgibilis.**

ELIGIBILITATE s.f. Calitatea de a fi eligibil. – Din fr. **éligibilité.**

ELIMINA, *elimin,* vb. I. Tranz. A îndepărta, a înlătura, a exclude (dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu); *spec.* a da pe un elev afară din şcoală. * A îndepărta din plămâni aerul (în procesul respiraţiei); a expira **(1)**. – Din fr. **éliminer,** lat. **eliminare.**

ELIMINARE, *eliminări,* s.f. Acţiunea de *a elimina* şi rezultatul ei; înlăturare, îndepărtare. ** Expr. *A proceda prin eliminare =* a căuta să descopere ceva înlăturând, pe rând, elementele nerelevante în scopul obţinerii esenţialului. – V. **elimina.**

ELIMINATOR, -OARE, *eliminatori, -oare,* adj. (Rar) Eliminatoriu. – Din fr. **éliminateur.**

ELIMINATORIU, -IE, *eliminatorii,* adj. Care elimină, care atrage eliminarea; eliminator. * (Despre probele unui concurs) Care aduce excluderea din examen a concurenţilor mai slabi. – Din fr. **éliminatoire.**

ELIN, -Ă, adj. v. **elen.**

ELINDĂ, *elinde,* s.f. Grindă metalică la excavatoarele cu cupe sau la drage, care susţine lanţul fără sfârşit. – Din fr. **élinde.**

ELINESC, -EASCĂ, *elineşti,* adj. Elen. – **Elin** + suf. -*esc.*

ELINEŞTE adv. În limba elină. – **elin** + suf. -*eşte.*

ELINICĂ s.f. (Înv.) Limba elină. – Din ngr. **elliniki.**

ELINVAR s.n. Aliaj de oţel, crom şi nichel, cu elasticitate constantă la temperatura de lucru, folosit în construcţia unor instrumente de măsură de precizie. – Din **el** [asticitate] + **invar** [iabilă].

ELIOFOB, -Ă adj., s.m. şi f. v. **heliofob.**

ELIPORT, *eliporturi,* s.n. Aeroport de dimensiuni reduse, construit special pentru elicoptere. – Din fr. **héliport.**

ELIPSĂ, *elipse,* s.f. **1.** Locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care suma distanţelor la două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** (Figură de stil care constă în) omiterea din vorbire sau din scris a unor elemente care se subînţeleg sau care nu sunt absolut necesare pentru înţelesul comunicării. – Din fr. **ellipse,** lat. **ellipsis.**

ELIPSOGRAF, *elipsografe,* s.n. Instrument care serveşte la desenarea elipselor. – Din fr. **ellipsographe.**

ELIPSOID, *elipsoide,* s.n. Suprafaţă închisă ale cărei secţiuni plane sunt elipse şi care are trei planuri de simetrie, perpendiculare două câte două, care se intersectează după trei axe de simetrie. [Pl. şi: (m.) *elipsoizi*] – Din fr. **ellipsoîde.**

ELIPSOIDAL, -Ă, *elipsoidali, -e,* adj. Care are forma unui elipsoid. [Pr.: -*so-i-*] – Din fr. **ellipsoîdal.**

ELIPTIC, -Ă, *eliptici, -ce,* adj. **1.** În formă de elipsă (**1**). **2.** Care conţine o elipsă (**2**). – Din fr. **elliptique.**

ELIPTICITATE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este eliptic. – Din fr. **ellipticité.**

ELISABETAN, -Ă, *elisabetani, -e,* adj. Care aparţine domniei reginei Elisabeta I a Angliei, privitor la această epocă, specific acestei epoci. *Teatrul elisabetan. Stil elisabetan.* – Din fr. **élisabéthain.**

ELITAR, -Ă, *elitari, -e,* adj. **1.** Care aparţine elitei (sociale), referitor la elită (socială), de elită (socială). **2.** (Despre unele teorii, doctrine) Care atribuie elitei rolul conducător în viaţa socială. – Din fr. **élitaire.**

ELITĂ, *elite,* s.f. Grup de persoane care reprezintă ceea ce este mai bun, mai valoros, mai ales într-o comunitate, o societate etc. * Ceea ce este mai bun, mai demn de a fi ales. ** Loc. adj. *De elită =* ales, deosebit, distins. – Din fr. **élite.**

ELITISM s.n. Concepţie, doctrină care susţine rolul determinant al elitei în societate. – Din fr. **élitisme,** engl. **elitism.**

ELITIST, -Ă, *elitişti, -ste*, adj. De elită; care favorizează elita. – Din fr. **élitiste,** engl. **elitist.**
ELITRĂ, *elitre,* s.f. Fiecare dintre cele două aripi externe sau anterioare, tari şi impregnate cu chitină, ale insectelor coleoptere. – Din fr. **élytre.**
ELITROTOMIE, *elitrotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui vaginal. – Din fr. **élytrotomie.**
ELIXIR, *elixire,* s.n. **1.** Băutură cu proprietăţi miraculoase pe care o căutau, în evul mediu, alchimiştii pentru a obţine viaţă veşnică; *p. ext.* (azi) băutură scumpă, aleasă. **2.** (Fam.) Soluţie alcoolică cu conţinut variabil de zahăr şi cu diverse esenţe sau extracte de plante medicinale (servind ca medicament). [Pr.: *-gzir*] – Din fr. **élixir.**
ELIZEU, *elizee,* s.n. Loc unde cei vechi credeau că se duc sufletele oamenilor virtuoşi. ** (Adjectival) *Câmpiile elizee.* – Din fr. **Elysée,** lat. **Elysium.**
ELIZIUNE, *eliziuni,* s.f. Suprimare a vocalei finale a unui cuvânt când cuvântul următor începe tot cu o vocală. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **élision,** lat. **elisio, -onis.**
ELOCINŢĂ s.f. v. **elocvenţă.**
ELOCUŢIUNE, *elocuţiuni,* s.f. **1.** Mod de a exprima gândirea prin cuvinte. * Alegerea şi aşezarea cuvintelor într-un discurs. **2.** Parte a retoricii care tratează despre stilul unui discurs. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **élocution,** lat. **elocutio, -onis.**
ELOCVENT, -Ă, *elocvenţi, -te,* adj. Care are darul de a expune frumos şi convingător. * (Adesea adverbial) Plin de înţeles; grăitor, demonstrativ, expresiv, semnificativ. – Din fr. **éloquent,** lat. **eloquens, -ntis.**
ELOCVENŢĂ s.f. Însuşirea de a fi elocvent; arta de a vorbi frumos, emoţionant, convingător. * Expresivitate. [Var.: (înv.) **elocínţă** s.f.] – Din fr. **éloquence,** lat. **eloquentia.**
ELODION, *elodioane,* s.n. Instrument muzical asemănător cu armoniul. [Pr.: *-di-on*] – Din fr. **élodion.**
ELOGIA, *elogiez,* vb. I. Tranz. A aduce elogii, a lăuda (în cuvinte entuziaste), a preamări. [Pr.: *-gi-a*] – Din fr. **élogier.**
ELOGIERE, *elogieri,* s.f. Acţiunea de *a elogia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] – V. **elogia.**
ELOGIOS, -OASĂ, *elogioşi, -oase,* adj. Care elogiază, laudativ. [Pr.: *-gi-os*] – Din fr. **élogieux.**
ELOGIU, *elogii,* s.n. Discurs prin care este preamărit cineva; laudă deosebită adusă cuiva, apreciere foarte favorabilă. – Din fr**. éloge,** it. **elogio.**
ELONGAT, -Ă, *elongaţi, -te,* adj. (Bot.; despre unele organe) Care creşte în lungime, care se alungeşte faţă de forma primară. – Din fr. **élongé,** lat. **elongatus.**
ELONGAŢIE, *elongaţii,* s.f. **1.** Valoarea, într-un moment dat, a unei mărimi care variază periodic în timp. **2.** Distanţa unghiulară dintre doi aştri în raport cu pământul. **3**. Extensiune accidentală sau terapeutică a unui ligament sau nerv. – Din fr. **élongation,** lat. **elongatio.**
ELOXARE, *eloxări,* s.f. Procedeu electrochimic de obţinere a unui strat de oxid pe suprafaţa pieselor de aluminiu în vederea protecţiei împotriva coroziunii. – După fr. **éloxage.**
ELOXAT, -Ă, *eloxaţi, -te,* adj. (Despre aluminiu, piese din aluminiu) Tratat contra oxidării. – Din fr. **éloxé.**
ELUANT, *eluanţi,* s.m. Solvent care serveşte la eluare; developant. [Pr.: *-lu-ant*] – Din fr. **éluant.**
ELUARE, *eluări,* s.f. Proces de dizolvare şi de separare a substanţelor dintr-o coloană cromatografică fixate pe un mediu absorbant, prin spălarea ei cu eluanţi; eluţiune. [Pr.; *-lu-a-*] – Cf. fr. **éluer.**
ELUCIDA, *elucidez,* vb. I. Tranz. A clarifica, a desluşi, a limpezi, a lămuri o problemă până atunci confuză. – Din fr. **élucider,** lat. **elucidare.**
ELUCIDARE, *elucidări,* s.f. Acţiunea de *a elucida* şi rezultatul ei; lămurire, desluşire, explicare. – V. **elucida.**
ELUCUBRANT, -Ă, *elucubranţi, -te,* adj. (Livr.) Aberant, absurd. – Din fr. **élucubrant.**
ELUCUBRAŢIE, *elucubraţii,* s.f. Combinaţie haotică de elemente absurde; aberaţie. * Divagaţie. [Var.: **elucubraţíune** s.f.] – Din fr. **élucubration.**
ELUCUBRAŢIUNE s.f. v. **elucubraţie.**
ELUDA, *eludez,* vb. I. Tranz. A ocoli, a evita, a ignora intenţionat. – Din fr. **éluder**, lat. **eludere.**
ELUDARE, *eludări,* s.f. Acţiunea de *a eluda* şi rezultatul ei. – V. **eluda.**
ELUŢIUNE, *eluţiuni,* s.f. Eluare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **élution.**
ELUVIAL, -Ă, *eluviali, -e,* adj. (Despre soluri) Care s-a diferenţiat prin eluvionare. [Pr.: *-vi-al*] – Din fr. **éluvial.**
ELUVIONARE, *eluvionări,* s.f. **1**. Acţiunea de formare e eluviilor. **2.** Spălare spre adâncime a unor elemente componente din straturile superioare ale solului sub acţiunea apei de precipitaţii infiltrate în sol. [Pr.: *-vi-o-*] – După fr. **éluvionnament.**
ELUVIU, *eluvii,* s.n. Produse ale alterării exogene a rocilor, acumulate pe loc şi caracterizate

prin lipsa stratificaţiei şi prin nesortarea materialului. – Din fr**. éluvium.**

ELUVIUNE, *eluviuni,* s.f. Proces de formare a eluviilor; produse ale acestui proces. [Pr.: *-vi-u-*] – Din fr. **éluvion.**

ELVETIC, -Ă, *elvetici, -ce,* adj. (Rar) Elveţian. – Din fr. **helvétique.**

ELVEŢIAN, -Ă, *elveţieni, -e,* s.m. şi f. adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Elveţiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Elveţiei sau populaţiei ei, privitor la Elveţia sau la populaţia ei; elvetic. [Pr.: *-ţi-an*] – **Elveţia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ELVEŢIANCĂ, *elveţience,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Elveţiei sau este originară de acolo. [Pr.: *-ţi-an-*] – **Elveţian** + suf. *-că.*

ELZEVIR, *elzevire,* s.n. Caracter de literă subţire cu talpa triunghiulară. * Ediţie imprimată sau publicată de unii dintre membrii vestitei familii de tipografi olandezi Elzévir. – Din fr. **élzevir.**

EMACIAŢIE, *emaciaţii,* s.f. Emaciere. [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr. **émaciation.**

EMACIERE, *emacieri,* s.f. Slăbire pronunţată care apare spre sfârşitul bolilor de lungă durată; caşexie, emaciaţie. [Pr.: *-ci-e-*] – Cf. fr. **émacier.**

EMAIL, *emailuri,* s.n. **1.** Masă sticloasă obţinută prin topire sau prin sinterizare, constituită în special din siliciu şi din bariu, care se aplică pe suprafaţa unor obiecte metalice sau ceramice, pentru a le proteja împotriva coroziunii, a le îmbunătăţi rezistenţa mecanică, a realiza izolarea lor electrică, în scop decorativ etc.; smalţ, glazură. **2.** Obiect emailat. **3.** Peliculă obţinută pe bază de răşini, care au în conţinutul lor pigmenţi. – Din fr. **émail.**

EMAILA, *emailez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafaţa unui obiect cu email (**1**); a smălţui. – Din fr. **émailler.**

EMAILAJ s.n. Emailare. – Din fr. **émaillage.**

EMAILARE, *emailări,* s.f. Acţiunea de *a emaila* şi rezultatul ei; smălţuire. – V. **emaila.**

EMAILAT, -Ă, *emailaţi, -te,* adj. Acoperit cu email (**1**); smălţuit. – V. **emaila.**

EMAILOR, -OARE, *emailori, -oare,* s.m. şi f. Persoană specializată în lucrări de emailare; smălţuitor. – Din fr. **émailleur.**

EMANA, *emán,* vb. I **1.** Tranz. A emite, a degaja, a împrăştia un gaz, vapori, un miros etc.; a exala. **2.** Intranz. A proveni, a veni de la...; a izvorî, a-şi avea originea. – Din fr. **émaner,** lat. **emanare.**

EMANARE, *emanări,* s.f. Acţiunea de *a emana* şi rezultatul ei. – V. **emana.**

EMANATISM s.n. Doctrină religioasă-filozofică de tendinţă panteistă, potrivit căreia lumea nu este rezultatul unui act de creaţie, ci s-a născut din substanţa divinităţii printr-un proces continuu de emanaţie; emanaţionism. – Din germ. **Emanatism,** fr. **émanatisme.**

EMANAŢIE, *emanaţii,* s.f. **1.** Emitere, degajare (de gaze, de vapori, de mirosuri etc.); (concr.) ceea ce se degajează, ceea ce se emană. ** (Geol.) *Emanaţie vulcanică* = **a)** emitere de produse gazoase legate de activitatea vulcanică; **b)** produs al acestei activităţi, reprezentat prin bioxid de carbon, hidrogen, amoniac, hidrogen sulfurat, clor, azot, oxigen etc. **2.** Gaz radioactiv obţinut prin dezintegrarea radiului, toriului sau actiniului. [Var.: (înv.) **emanaţiúne** s.f.] – Din fr. **émanation,** lat. **emanatio, -onis.**

EMANAŢIONISM s.n. Emanatism. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din **émanaţie.**

EMANAŢIUNE s.f. v. **emanaţie.**

EMANCIPA, *emancipez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A(-şi) câştiga sau a face să-şi câştige independenţa; a (se) elibera **(1).** * Refl. (Despre copii şi adolescenţi) A-şi lua unele libertăţi nepotrivite cu vârsta lui, a avea purtări libertine. **2.** Tranz. (În trecut) A scoate un minor de sub tutela părintească sau a tutorelui şi a-i acorda, înainte de a ajunge la majorat, o parte din drepturile unui major. – Din fr. **émanciper,** lat. **emancipare.**

EMANCIPARE, *emancipări,* s.f. Acţiunea de *a (se) emancipa* şi rezultatul ei, emancipaţie. – V. **emancipa.**

EMANCIPAT, -Ă, *emancipaţi, -te,* adj. **1.** Care nu mai depinde de cineva sau de ceva, care a devenit liber, independent. * (Despre copii şi adolescenţi) Care şi-a luat unele libertăţi nepotrivite cu vârsta lui; cu purtări libertine. **2.** (În unele state) Scos înainte de majorat de sub autoritatea părintească sau a tutorelui. – V. **emancipa.**

EMANCIPAŢIE, *emancipaţii,* s.f. (Înv.) Emancipare. – Din fr. **émancipation,** lat. **emancipatio.**

EMARGINAT, -Ă, *emarginaţi, -te,* adj. (Despre frunze, petale etc.) Care este puţin crestat la vârf. – Din fr. **émarginé.**

EMASCULA, *emasculez,* vb. I. Tranz. (Rar) A castra. * Tranz. şi refl. A face sau a deveni impotent. – Din fr. **émasculer.**

EMASCULAŢIE, *emasculaţii,* s.f. (Rar) Castrare. * Impotenţă. – Din fr. **émasculation.**

EMBARGO, *embargouri,* s.n. **1.** Interzicere de către un stat a exportului sau importului de

mărfuri într-o sau dintr-o ţară, ca sancţiune pentru încălcarea unor reguli sau principii de drept internaţional sau ca mijloc de presiune politică. **2.** Reţinere de către un stat a navelor comerciale sau de mărfuri altui stat aflate pe teritoriul său (în condiţiile în care a survenit un conflict între statele respective). – Din fr. **embargo.**

EMBATIC, -Ă, *embaticuri,* s.n. Formă de arendare a unei proprietăţi pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendaşul beneficia de toate drepturile de proprietate. – Din ngr. **embatíkion.**

EMBATICAR, -Ă, *embaticari, -e,* s.m. şi f. (În trecut) Persoană care arenda o proprietate cu embatic; titularul dreptului de embatic. – **Embatic** + suf. *-ar.*

EMBLEMATIC, -Ă, *emblematici, -ce,* adj. De emblemă, care ţine de emblemă. – Din fr. **emblématique.**

EMBLEMĂ, *embleme,* s.f. Obiect, imagine care poartă în mod convenţional un anumit înţeles, care simbolizează o anumită idee. * Simbol; figură alegorică. – Din fr. **embléme,** lat. **emblema.**

EMBOLIE, *embolii,* s.f. Astupare bruscă a unui vas sangvin sau limfatic. – Din fr. **embolie.**

EMBOLIT s.n. Minereu bogat în argint. – Din germ. E**mbolit.**

EMBOLUS s.n. Cheag de sânge, celulă grasă sau corp străin care astupă un vas sangvin, provocând o embolie. – Din fr. e**mbolus.**

EMBRIOCARDIE, *embriocardii,* s.f. Ritm cardiac patologic apărut în miocarditele grave, caracterizat prin accelerarea bătăilor inimii şi prin egalizarea pauzelor şi a tonalităţilor celor două zgomote ale ei; ritm fetal. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **embryocardie.**

EMBRIOGENEZĂ s.f. Proces de transformare succesivă a oului şi a embrionului până la ecloziune sau naştere; dezvoltare embrionară. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **embryogenése.**

EMBRIOLOG, -Ă, *embriolog, -ge,* s.m. şi f. Specialist în embriologie. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. é**mbryologue.**

EMBRIOLOGIC, -Ă, *embriologici, ce,* adj. Care aparţine embriologiei, referitor la embriologie. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **embryologique.**

EMBRIOLOGIE s.f. Parte a biologiei care se ocupă cu studiul embrionului în toate fazele dezvoltării lui, de la formarea celulei-ou până la ecloziune sau naştere. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **embryologie.**

EMBRION, *embrioni,* s.m. **1.** Nume dat oricărui organism din momentul fecundării ovulului până în momentul când toate organele sunt deplin formate şi organismul este capabil de viaţă independentă. * Germen al unei plante, existent în sămânţa din care planta va lua naştere prin germinaţie. **2.** Fig. Început al unui lucru, al unei acţiuni etc.; prima fază a dezvoltării unui proces. [Pr.: -*bri-on*] – Din fr. **embryon.**

EMBRIONAR, -Ă, *embrionari, -e,* adj. **1.** De embrion, privitor la embrion, ca un embrion. ** *Dezvoltare embrionară* = embriogeneză. **2.** Fig. Abia născut, abia ivit, în germene; la începutul existenţei, dezvoltării. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **embryonnaire.**

EMBRIONAT, -Ă, *embrionaţi, -te,* adj. Cu embrion. *Icre embrionate.* [Pr.: -*bri-o*] – Din **embrion.**

EMBRIOTOMIE, *embriotomii,* s.f. Tăiere a fetusului mort în interiorul uterului matern, când nu este posibilă o naştere normală. [Pr.: -*bri-o*-] – Din fr. **embryotomie.**

EMDEN s.n. Rasă de gâşte de culoare albă, de 7-l0 kg. – Cuv. germ.

EMENAGOG, *emenagoge,* s.n. Medicament care provoacă, care favorizează menstruaţia. – Din fr. **emménagogue.**

EMENDA, *emendez,* vb. I. Tranz. A corecta, a îndrepta, a îmbunătăţi (un text); a amenda[2]: – Din lat. **emendare,** fr. **émender.**

EMENDANDĂ s.f. pl. Corecturi (tipografice) la un text. – Cuv. lat.

EMENDAŢIE, *emendaţii,* s.f. Faptul de *a emenda.* – Din lat. **emendatio,** fr. **émendation.**

EMERGE, pers. 3 *emérge*, vb. III. Intranz. (Fiz.; despre corpuri, radiaţii etc.) A ieşi dintr-un mediu după ce l-a traversat. – Din fr. **émerger.**

EMERGENT, -Ă, *emergenţi, -te,* adj. (Despre un corp, o radiaţie etc.) Care iese dintr-un mediu după ce l-a traversat. – Din fr. **émergent,** lat. **emergens, -ntis.**

EMERGENŢĂ, *emergenţe,* s.f. Ieşire a razelor luminoase, corpusculare etc. dintr-un mediu după ce l-au traversat. – Din fr. **émergence.**

EMERI s.n. (Rar) Şmirghel. – Din fr. **émeri.**

EMERIT, -Ă, *emeriţi, -te,* adj. **1.** (Ieşit din uz) Calificativ cuprins în titlul de onoare acordat unui artist, unui profesor, unui medic etc. care s-a distins în mod deosebit în activitatea sa. **2.** Experimentat, versat, priceput. – Din fr. **émérite,** lat. **emeritus.**

EMERSIUNE, *emersiuni,* s.f. **1.** Stare în care se găseşte un corp plutitor cufundat parţial într-un lichid. **2.** Ieşire parţială a unui corp ceresc din conul de umbră al altui corp ceresc sau din spaţiul aflat în dreptul altui corp ceresc. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **émersion,**

lat. **emersio, -onis.**

EMETIC s.n. Tartrat de antimoniu şi potasiu, întrebuinţat în industria textilă ca mordant, la prepararea lacurilor şi în medicină (ca vomitiv); *p. ext.* orice substanţă care provoacă vărsături; vomitiv. – Din fr. **émétique,** lat. **emeticus.**

EMETROP, -Ă, *emetropi, -e,* adj. (Despre ochi; adesea substantivat) Care are vederea normală. – Din fr. **emmétrope.**

EMETROPIE s.f. Vedere normală, proprietate a ochiului de a vedea normal. -Din fr. **emmétropie.**

EMFATIC, -Ă, *emfatici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Plin de emfază; nenatural, pretenţios, bombastic, umflat. – Din fr. **emphatique.**

EMFAZĂ s.f. Atitudine nenaturală, pretenţioasă; afectare în scris, în vorbire, în comportare. – Din fr. **emphase,** lat. **emphasis.**

EMFITEOZĂ, *emfiteoze,* s.f. Contract pe termen lung cu drept de ipotecă pe proprietatea închiriată sau arendată. [Pr.: *-te-o-*] – Din fr. **emphytéose.**

EMFIZEM, *emfizeme,* s.n. Sindrom care se datoreşte înfiltrării de aer în interstiţiile ţesutului conjunctiv al unui organ. ** *Emfizem pulmonar =* dilatare excesivă şi permanentă a plămânilor datorită atrofiei şi ruperii septurilor dintre aleveole, precum şi pierderii elasticităţii. – Din fr. **emphyséme.**

EMFRAXIE, *emfaxii,* s.f. Obstrucţie a unui organ canalicular. – Din fr. **emphraxis.**

EMICICLU s.n. v. **hemiciclu.**

EMIGRA, *emigrez,* vb. I. Intranz. A pleca din patrie şi a se stabili (definitiv sau temporar) în altă ţară; a se expatria. – Din fr. **émigrer,** lat. **emigrare.**

EMIGRANT, -Ă, *emigranţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care emigrează; emigrant. – Din fr. **émigrant.**

EMIGRARE, *emigrări,* s.f. Acţiunea de *a emigra* şi rezultatul ei; expatriere, emigraţie. – V. **emigra.**

EMIGRAT, -Ă, *emigraţi, -te,* s.m. şi f., adj. Emigrant. – Din fr. **émigré.**

EMIGRAŢIE, *emigraţii,* s.f. **1.** Situaţia în care se găseşte o persoană emigrată. **2.** Timpul cât cineva este emigrat. **3.** Totalitatea persoanelor emigrate din aceeaşi ţară, în acelaşi loc, într-o anumită epocă. **4.** (Rar) Emigrare. [Var.: **emigraţiúne** s.f.] – Din fr. **émigration,** lat. **emigratio, -onis.**

EMIGRAŢIUNE s.f. v. **emigraţie.**

EMINAMENTE adv. În gradul cel mai înalt, prin excelenţă, cu deosebire. – Din fr. **éminemment.**

EMINENT, -Ă, *eminenţi, -te,* adj. Care se distinge prin calităţi (intelectuale) deosebite; excepţional, superior, remarcabil, excelent. – Din fr. **éminent,** lat. **eminens, -ntis.**

EMINENŢĂ, *eminenţe,* s.f. (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat cardinalilor şi (în trecut) episcopilor catolici. ** *Eminenţă cenuşie =* persoană influentă care, din umbră, manevrează un personaj oficial, un partid etc. – Din fr. **éminence,** lat. **eminentia.**

EMINESCIAN, -Ă, *eminescieni, -e,* adj. Care aparţine lui Eminescu, privitor la Eminescu, în genul operei lui Eminescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Eminescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

EMINESCIANISM s.n. Ceea ce este specific gândirii şi operei eminesciene. * Tendinţă de a prelua şi cultiva teme, motive etc. eminesciene. [Pr.: *-ci-a-*] – **Eminescian** + suf. *-ism.*

EMINESCOLOG, -Ă, *eminescologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în eminescologie. -Din **eminescologie** (derivat regrcsiv).

EMINESCOLOGIE s.f. Studiul vieţii şi operei lui Eminescu. – De la **Eminescu** (după *dantologie).*

EMIR, *emiri,* s.m. **1.** Titlu dat descendenţilor lui Mahomed; persoană având acest titlu. **2.** Titlu dat unui guvernator sau unui principe domnitor în unele ţări musulmane; persoană având acest titlu. – Din fr. **émir.**

EMIRAT, *emirate,* s.n. **1.** Stat condus de un emir **(2). 2.** Funcţia, demnitatea de emir **(2). –** Din fr. **émirat.**

EMISAR, (I) *emisari,* s.m., **(II)** *emisare,* s.n. **I.** S.m. Trimis al unei organizaţii politice sau al unui stat, cu o misiune (secretă); *p. gener.* persoană trimisă undeva cu o misiune oarecare. **II.** S.n. **1.** Apă care colectează apele murdare provenite de la întreprinderi, aşezări umane etc., vărsându-le apoi într-o apă mai mare. **2.** Curs de apă permanent care drenează surplusul de apă dintr-un bazin lacustru. – Din fr. **émissaire.**

EMISFERĂ, *emisfere,* s.f. **1.** (Geom.) Jumătate dintr-o sferă. **2.** Fiecare dintre cele două jumătăţi ale sferei cereşti sau terestre, mărginite de ecuatorul ceresc, respectiv de ecuatorul terestru, şi de meridianul de referinţă. **3.** (Anat.; în sintagma) *Emisfere cerebrale =* cele două jumătăţi simetrice ale creierului mare. – Din fr. **hémisphére,** lat. **hemisphaerium.**

EMISFERIC, -Ă, *emisferici, -ce,* adj. În formă de emisferă. – Din fr. **hémisphérique.**
EMISIE s.f. v. **emisiune.**
EMISIUNE, *emisiuni,* s.f. **1.** Punere în circulaţie de către stat sau de către o instituţie, o societate autorizată etc. a hârtiilor de valoare, a bancnotelor, a acţiunilor etc.; emitere. * Punere în circulaţie a unei noi serii de mărci poştale sau retipărirea la o anumită dată a unei serii mai vechi. **2.** Producere, de către un corp sau un dispozitiv, a unor gaze, a unor unde etc. care se pot propaga în mediul înconjurător. **3**. Program transmis prin radio sau prin televiziune într-o ordine dinainte stabilită. [Pr : -*si-u÷.* – Var.: **emísie** s.f.] – Din fr. **émission,** lat. **emissio, -onis.**
EMISIV, -Ă, *emisivi, -e,* adj. Referitor la emisiune; care are proprietatea de a emite (radiaţii, lumină); emiţător (**1**). – Din fr. **émissif.**
EMISTIH, *emistihuri,* s.n. Fiecare dintre cele două jumătăţi ale unui vers (despărţite prin cezură). – Din fr. **hémistiche,** lat. **hemistichium.**
EMITANŢĂ, *emitanţe,* s.f. (Fiz.) Radianţă. – Din fr, **émittance.**
EMITE, *emit,* vb. III. Tranz. **1.** A enunţa, a exprima, a lansa o părere, o teorie etc. * A transmite, a anunţa. **2.** A elabora, a scoate, a da o lege, un decret etc. * A pune în circulaţie o bancnotă, o hârtie de valoare etc. **3.** A produce gaze, radiaţii etc. care se pot propaga în mediul înconjurător. – Din lat. **emittere.** Cf. fr. **émettre.**
EMITENT, -Ă, *emitenţi, -te,* adj. Care emite hârtii de valoare, bancnote etc. – Din lat. **emittens, -ntis,** it. **emittente.**
EMITERE, *emiteri,* s.f. Faptul de *a emite;* emisiune (**1**). – V. **emite.**
EMITOR, *emitori,* s.m. (Electron.) Electrod al unui tranzistor. – Din engl. **emitter.**
EMIŢĂTOR, -OARE, *emiţători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care emite; emisiv. ** *Post emiţător =* post de radioemisiune. **2.** S.n. Dispozitiv, aparat sau instalaţie care emite unde sonore ori electromagnetice sau impulsii de curent. ** *Emiţător radio =* radioemiţător. – **Emite** + suf. **-***ător* (după fr. *émetteur*).
EMOLIENT, -Ă, *emolienţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a muia ţesuturile congestionate sau înăsprite. **2.** S.n. Medicament care moaie pielea şi mucoasele. *Lanolina este un emolient.* * Substanţă grasă folosită la finisarea produselor textile pentru a le da moliciune, supleţe şi luciu. [Pr.: -*li-ent*] – Din fr. **émollient,** lat. **emolliens, -ntis.**
EMOLUMENT, *emolumente,* s.n. (Livr.) Profit, avantaj. – Din lat. **emolumentum,** fr. **émolument.**
EMONCTORIU, *emonctorii,* s.n. Organ sau deschizătură naturală a corpului prin care se elimină secreţiile sau umorile. – Din fr. **émonctoire.**
EMONCŢIUNE, *emoncţiuni,* s.f. Eliminare a umorilor superflue. [Pr.: -*ţi-u-*] – Din fr. **émonction.**
EMONDAJ, *emondaje,* s.n. **1.** Operaţie de tăiere a ramurilor de pe trunchiurile arborilor în perioada de creştere pentru a stimula dezvoltarea lor în înălţime; emondare, emondaţie. **2.** (Med.) Intervenţie chirurgicală constând în înlăturarea exostozelor si osteofitelor epifizelor. – Din fr. **émondage.**
EMONDARE, *emondări,* s.f. Emondaj. – Cf. fr. **emonder.**
EMONDAŢIE, *emondaţii,* s.f. Emondaj. – Din fr. **émondation.**
EMONDOR, *emondoare,* s.n. Unealtă folosită la emondaj. – Din fr. **émondoir.**
EMOTIV, -Ă, *emotivi, -e,* adj. **1.** Care se referă la emoţie sau la afectivitate; afectiv, emoţional. **2**. Care se emoţionează uşor; sensibil, impresionabil. – Din fr. **émotif.**
EMOTIVISM s.n. Şcoală etică neopozitivistă care consideră că fundamentul noţiunilor şi al judecăţilor morale este pur emotiv. – Din fr. **émotivisme.**
EMOTIVITATE s.f. Faptul de a se emoţiona uşor; stare emotivă; însuşirea de a fi emotiv; impresionabilitate. – Din fr. **émotivité.**
EMOŢIE, *emoţii,* s.f. Reacţie afectivă de intensitate mijlocie şi de durată relativ scurtă, însoţită adesea de modificări în activităţile organismului, oglindind atitudinea individului faţă de realitate; *p. gener.* orice reacţie afectivă. [Var.: (înv.) **emoţiúne** s.f.] – Din fr. **émotion,** it. **emozione.**
EMOŢIONA, *emoţionez,* vb. I. Tranz. A produce, a cauza, a provoca o emoţie; a impresiona. * Refl. A fi cuprins de o emoţie. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **émotionner.**
EMOŢIONAL, -Ă, *emoţionali, -e,* adj. Care este propriu emoţiilor; provocat de o emoţie; care produce o emoţie; emotiv. [Pr. -*ţi-o-*] – Din fr. **émotionnel.**
EMOŢIONANT, -Ă, *emoţionanţi, -te,* adj. Care emoţionează; mişcător, tulburător. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **émotionnant.**
EMOŢIONARE, *emoţionări,* s.f. Acţiunea de *a (se) emoţiona* şi rezultatul ei; tulburare. [Pr.: -*ţi-o-*] – V. **emoţiona.**

EMOŢIONAT, -Ă, *emoţionaţi, -te,* adj. Cuprins de emoţie. [Pr.: -*ţi-o-*] -V. **emoţiona.**
EMOŢIUNE s.f. v. e**moţie.**
EMPATIE s.f. **1.** (Fil.) Formă de intuire a realităţii prin identificare afectivă. **2.** Tendinţă a receptorului de a trăi afectiv, prin transpunere simpatetică, viaţa eroilor din opere literare, filme etc. – Din fr. **empathie**, engl**. empathy.**
EMPIREU s.n. (În mitologia greco-romană) Partea cea mai de sus a bolţii cereşti, unde se credea că se află locaşul zeilor; reşedinţa zeilor. – Din fr. **empyrée,** it. **empireo.**
EMPIRIC, -Ă, *empirici, -ce,* adj. Bazat (numai) pe experienţă; care priveşte empirismul, care are la bază empirismul. ** *Formulă empirică =* formulă obţinută prin prelucrarea pur matematică a unor date experimentale, fără substrat teoretic. *Medicină empirică =* tratament al bolilor numai pe bază de experienţă şi de cazuri antecedente. – Din fr. **empirique,** lat. **empiricus.**
EMPIRIOCRITIC, -Ă, *empiriocritici, -ce,* adj. Care ţine de empiriocriticism, propriu empiriocriticismului. [Pr.: -*ri-o-*] – Din rus. **empiriokritik.**
EMPIRIOCRITICISM s.n. Curent filozofic pozitivist de la sfârşitul sec. XIX, care nega existenţa obiectivă a lumii materiale şi considera lucrurile ca fenomene ale conştiinţei, ca simple complexe de senzaţii; machism**.** [Pr.: -*ri-o-*] – Din rus. **empiriokritiţizm.**
EMPIRIOMONISM s.n. Variantă a empiriocriticismului potrivit căreia realitatea fizică nu ar fi decât "experienţa socialmente organizată a omenirii". [Pr.: -*ri-o-*] -Din rus. **empiromonizm.**
EMPIRIOSIMBOLISM s.n. (Fil.) Variantă a empiriocriticismului care consideră reprezentările şi noţiunile ca simboluri ale senzaţiilor noastre. [Pr.: -*ri-o-*] – Din fr. **empiriosymbolisme.**
EMPIRISM s.n. Doctrină care consideră experienţa senzorială ca primă sursă a cunoaşterii şi a cunoştinţelor. ** *Empirism logic =* variantă a neopozitivismului care admite numai enunţurile logice verificabile în mod nemijlocit prin percepţiile fiecărui subiect în parte. – Din fr. **empirisme.**
EMPIRIST, -Ă, *empirişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de empirism. **2.** S.m. şi f. Adept al empirismului. – Din fr. **empiriste.**
EMPLASTRU, *emplastre,* s.n. Preparat farmaceutic solid, plastic, care are în compoziţia sa săruri de plumb, răşini, cauciuc, medicamente şi care se aplică pe piele pentru izolarea rănilor sau fixarea pansamentelor; plasture. – Din lat. **emplastrum.**
EMPORIU, *emporii,* s.n. (Înv.) Târg, port, agenţie comercială în ţară străină. -Din fr. **emporium,** ngr. **emparion.**
EMU s.m. invar. Pasăre terestră de talie mare, originară din Australia, asemănătoare cu struţul, dar lipsită de creastă (*Dromiceius novaehollandiae).* – Din fr. **emu,** germ. **Emu.**
EMUL, *emuli,* s.m. Persoană care se străduieşte să egaleze sau să întreacă pe cineva într-un domeniu de activitate. – Din fr. **émule,** iat. **aemulus.**
EMULAŢIE, *emulaţii,* s.f. Sentiment, dorinţă, strădanie de a egala sau de a întrece pe cineva într-un domeniu de activitate; întrecere. [Var.: **emulaţiune** s.f.] – Din fr. **émulation,** lat. **aemulatio, -onis.**
EMULAŢIUNE s.f. v. **emulaţie.**
EMULGATOR, *emulgatori,* s.m. Substanţă chimică folosită la obţinerea emulsiilor; emulsiv (**2**), emulsionant. * Substanţă chimică folosită pentru îndepărtarea grăsimilor din produsele textile. – Din germ. **Emulgator.**
EMULSIE, *emulsii,* s.f. Amestec dispers format din două lichide insolubile unul în celălalt. * Strat sensibil la acţiunea luminii, depus pe plăcile şi pe filmele fotografice. – Din fr. **émulsion.**
EMULSIONA, *emulsionez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A forma sau a prepara o emulsie. [Pr.: -*si-n-*] – Din fr. **émulsionner.**
EMULSIONABIL, -Ă, *emulsionabili, -e,* adj. (Chim.) Care poate deveni emulsie. [Pr.: -*si-o-*] – Din fr. **émulsionnable.**
EMULSIONANT, *emulsionante,* s.n. Emulgator. [Pr.: -*si-o-*] – Din fr. **émulsionnant.**
EMULSIONARE, *emulsionări,* s.f. Acţiunea de *a emulsiona* şi rezultatul ei. [Pr.: -*si-o-*] – V. **emulsiona.**
EMULSIV, -Ă, *emulsivi,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre seminţe) Din care se extrage uleiul. **2.** S.n. Emulgator. – Din fr. **émulsif.**
EMULSOR, *emulsoare,* s.n. Aparat care serveşte la obţinerea emulsiilor. – Din fr. **émulseur.**
ENANTEM, *enanteme,* s.n. Erupţie care apare pe mucoase în unele boli contagioase. – Din fr. **énanthéme.**
ENANTIOMORFIE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor substanţe de a cristaliza în două forme, dintre care una este imaginea simetrică a celeilalte în raport cu un plan;

enantiomorfism. [Pr.: -*ti-o-*] – Din fr. **énantiomorphie.**

ENANTIOMORFISM s.n. (Fiz.) Enantiomorfie. [Pr.: -*ti-o-*] – Din fr. **énantiomorphisme,** engl. **enantiomorphism.**

ENANTIOTROPIE s.f. (Chim.) Proprietate a unor substanţe de a trece în două sisteme de cristalizare diferite, păstrând aceeaşi stare de agregare, în condiţii fizice ce variază adecvat. [Pr.: -*ti-o-*] – Din fr. **énantiotropie,** engl. **enantiotropy.**

ENARGIT s.n. Mineral întâlnit în zăcăminte hidrotermale de cupru. – Din germ. **Enargit.**

ENARMONIC, -Ă, *enarmonici, -ce,* adj. (Despre sunete) De aceeaşi înălţime, dar cu denumiri, notaţii diferite. – Din fr. **enharmonique.**

ENARMONIE, *enarmonii,* s.f. Egalitate a înălţimilor unor sunete muzicale care poartă denumiri, notaţii diferite. – Din fr. **enharmonie.**

ENCARPĂ, *encarpe,* s.f. Ghirlandă de flori, de fructe în relief, folosită ca ornamentaţie la construcţiile antice. – Din fr. **encarpe.**

ENCAUSTIC, -Ă, *encaustici, -ce,* s.f., s.m. **1.** S.f. (La vechii greci) Procedeu de pictură în care culorile se foloseau diluate cu ceară. **2.** S.m. Preparat pe bază de ceară folosit la impregnarea statuilor de marmură sau de ipsos pentru a le da un aspect catifelat sau pentru a le feri de umezeală. – Din fr. **encaustique.**

ENCEFAL, *encefale,* s.n. Parte a sistemului nervos central care cuprinde creierul mare, pedunculii cerebrali şi bulbul rahidian. – Din fr. **encéphale.**

ENCEFALIC, -Ă, *encefalici, -ce,* adj. Care aparţine encefalului, privitor la encefal. – Din fr. **encéphalique.**

ENCEFALINĂ s.f. (Biol.) Proteină din creier cu acţiune calmantă asupra durerilor. – Din fr. **encéphaline.**

ENCEFALITĂ, *encefalite,* s.f. Boală cauzată de inflamarea acută sau cronică a encefalului. ** *Encefalită letargică* = boală contagioasă gravă, provocată de un virus transmis prin musca ţeţe şi manifestată prin somnolenţă persistentă şi progresivă; boala somnului. – Din fr. **encéphalite.**

ENCEFALOGRAFIE, *encefalografii,* s.f. Metodă de cercetare radiografică a encefalului, folosită în diagnosticul unor boli nervoase; (concr.) radiografie a encefalului. – Din fr. **encéphalographie.**

ENCEFALOID, -Ă, *encefaloizi, -de,* adj. Care are sinuozităţi şi o consistenţă asemănătoare cu a encefalului. – Din fr. **encéphaloïde.**

ENCEFALOMIELITĂ, *encefaliomielite,* s.f. Inflamaţie a creierului şi a măduvei spinării, care prezintă simptome atât de encefalită, cât şi de mielită. [Pr.: -*mi-e-*] – Din fr. **encéphalomyélite.**

ENCEFALOPATIE, *encefalopatii,* s.f. Denumire generică pentru afecţiunile organice ale creierului; boală a creierului. – Din fr. **encéphalopathie.**

ENCEFALOZĂ, *encefaloze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru o afecţiune cerebrală degenerativă. – Din fr. **encéphalose.**

ENCHIMOZĂ, *enchimoze,* s.f. Răspândire de sânge în vasele de la suprafaţa pielii fără să fi fost provocată de o lovitură exterioară. – Din fr. **enchymose.**

ENCICLICĂ, *enciclice,* s.f. Circulară trimisă de papă tuturor catolicilor, care cuprinde directive oficiale în probleme religioase, etice, sociale sau politice. – Din fr. e**ncyclique.**

ENCICLOPEDIC, -Ă, *enciclopedici, -ce,* adj. Care are caracter de enciclopedie; *p. ext.* vast, cuprinzător. – Din fr. **encyclopédique.**

ENCICLOPEDIE, *enciclopedii,* s.f. **1.** Tip de lucrare lexicografică de proporţii diferite care tratează sistematic termeni de bază (nume comune şi proprii), noţiuni din toate domeniile sau dintr-un anumit domeniu de cunoştinţe, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri. **2.** Ansamblu multilateral de cunoştinţe omeneşti. ** (Fam.) *Enciclopedie ambulantă* = persoană care are cunoştinţe multe, diverse şi precise. – Din fr. **encyclopédie.**

ENCICLOPEDISM s.n. **1.** Sistemul şi principiile enciclopediştilor (mai ales ale celor francezi din sec. XVIII). **2.** Erudiţie vastă, multilaterală. – Din fr. **encyclopédisme.**

ENCICLOPEDIST, -Ă, *enciclopedişti, -ste,* subst., adj. **1.** S.m. pl. Nume dat gânditorilor, savanţilor şi scriitorilor francezi precursori ai Revoluţiei Franceze de la sfârşitul sec. XVIII, care s-au grupat în scopul editării unei enciclopedii. **2.** Adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care are cunoştinţe enciclopedice. – Din fr. **encyclopédiste.**

ENCLAVĂ, *enclave,* s.f. **1.** Fragmente de roci înglobate în masa rocilor eruptive. **2.** Grup de populaţie străină izolat în mijlocul populaţiei indigene. – Din fr. **enclave.**

ENCLITIC, -Ă, *enclitici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care este legat de un cuvânt precedent, făcând corp cu el şi fiind lipsit de accent propriu. ** *Articol enclitic* = articol hotărât care se aşează la sfârşitul unui cuvânt. – Din fr. **enclitique,** lat. **encliticus.**

ENCLIZĂ, *enclize,* s.f. Ataşare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; postpunere. – Din fr. **enclise,** germ. **Enklise.**

ENCOMIASTIC, -Ă, *encomiastici, -ce*, adj. Cu caracter laudativ, elogios. [Pr.: -*mi-as*-] – Din **encomion.**

ENCOMION, *encomioane,* s.n. (Grecism înv.) Cuvântare de laudă, elogiu. [Pr.: -*mi-on*] – Din ngr. **enkómion.**

ENCONDROM, *encondroame,* s.n. Tumoare, excrescenţă cartilaginoasă care se dezvoltă pe un os. – Din fr. **enchondrome.**

ENDARTERITĂ, *endarterite,* s.f. Inflamaţie a arterei care poate produce astuparea acesteia. – Din fr. **endartérite.**

ENDECAGON, *endecagoane,* s.n. Poligon cu unsprezece laturi (şi tot atâtea unghiuri). – Din fr. **(h)endécagone.**

ENDECASILAB, *endecasilabi,* s.m. Vers care are unsprezece silabe. – Din fr. **(h)endécasyliabe,** lat. **hendecasillabus.**

ENDECASILABIC, *endecasilabici,* adj. m. (Despre versuri) – Care are unsprezece silabe. – Din fr. **(h)endécasyllabique.**

ENDEMIC, -Ă, *endemici, -ce,* adj. (Despre plante sau animale) Care trăieşte numai pe un anumit teritoriu; (despre unele boli) care are cauze locale, specifice unei anumite regiuni); care are caracter permanent în anumite locuri. – Din fr. **endémique.**

ENDEMICITATE s.f. (Biol.) Caracter endemic; endemism. – Din fr. **endémicité,** engl. **endemicity**.

ENDEMIE, *endemii,* s.f. Prezenţă într-o comunitate a unei boli infecţioase sau de nutriţie sub formă de cazuri sporadice care izbucnesc periodic în aceleaşi regiuni. – Din fr. **endémie.**

ENDEMISM s.n. (Biol.) Particularitate a unor specii biologice de a trăi pe o anumită arie geografică. * Caracter endemic; endemicitate. – Din fr. **endémisme,** engl. **endemism.**

ENDEMOEPIDEMIC, -Ă, *endemoepidemici, -ce,* adj. Care se referă la boli infecţioase prezente în mod endemic într-o populaţie, dar care pot provoca uneori izbucniri epidemice. [Pr.: -*mo-e*-] – **Endemo + epidemic.**

ENDOBLAST s.n. (Biol.) Endoderm. – Din fr. **endoblaste,** engl. **endoblast.**

ENDOCARD, *endocarduri,* s.n. Membrană subţire care căptuşeşte cavităţile şi valvulele inimii. – Din fr. **endocarde.**

ENDOCARDIC, -Ă, *endocardici, -ce*, adj. (Med.) De endocard. – Cf. fr. **endocarditique**.

ENDOCARDITĂ, *endocardite,* s.f. Boală care constă în inflamarea endocardului datorită unor agenţi virotici sau microbieni. – Din fr. **endocardite.**

ENDOCARP, *endocarpuri,* s.n. Ţesut intern tare care îmbracă şi protejează sământa unor fructe. – Din fr. **endocarpe.**

ENDOCRANIU, *endocranii,* s.n. Faţa internă a cutiei craniene. – Din fr. **endocrâne** (după *craniu).*

ENDOCRIN, -Ă*, endocrini, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Glandă endocrină =* glandă care îşi varsă direct în sânge secreţiile ce conţin hormoni; glandă cu secreţie internă. **2**. Care aparţine glandelor endocrine, privitor la glandele endocrine. – Din fr. **endocrine.**

ENDOCRINOLOG, -Ă, *endocrinologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în endocrinologie. – Din **endocrinologie** (după *bacteriologie-bacteriolog).*

ENDOCRINOLOGIE s.f. Ramură a biologiei şi a medicinii care studiază hormonii, glandele şi ţesuturile cu secreţie internă şi funcţiunile lor, aflate în condiţii normale sau patologice. – Din fr. **endocrinologie.**

ENDOCRINOTERAPIE s.f. Tratament medical făcut cu substanţe extrase din glandele endocrine. – Din fr. **endocrinothérapie.**

ENDODERM, *endoderme,* s.n. **1.** Foiţa interioară a embrionului animalelor superioare, din care provin tubul digestiv şi glandele anexe. **2.** Strat unicelular al peretului corpului la celenterate. **3.** Albumen. – Din fr. **endoderme.**

ENDODERMIC, -Ă, *endodermici, -ce*, adj. Care ţine de endoderm, referitor la endoderm. – Din fr. **endodermique.**

ENDOENZIMĂ, *endoenzime,* s.f. Enzimă intracelulară a cărei eliberare nu are loc decât după distrugerea mecanică a celulelor. [Pr.: -*do-en*-] – Din fr. **endoenzyme.**

ENDOESTEZIE s.f. Sentiment, sensibilitate internă, interioară. [Pr.: -*do-es*-] – Din fr. **endoesthésie.**

ENDOFAZIE s.f. (Psih.) Trăire interioară a actului vorbirii, limbaj interior. – Din fr. **endophasie.**

ENDOGAMIE s.f. **1.** Contractare obligatorie a căsătoriilor în sânul aceluiaşi trib, practicată la unele populaţii primitive. **2.** (Biol.) Unire a doi gameţi formaţi în acelaşi organism. – Din fr. **endogamie.**

ENDOGEN, -Ă, *endogeni, -e,* adj. **1.** (Despre fenomenele geologice) Provocat de forţe care provin din interiorul pământului şi care conduc la apariţia denivelărilor scoarţei. **2.** (Med.) Care ia naştere, care se datoreşte unor cauze din interiorul organismului. – Din fr. **endogéne.**
ENDOGENEZĂ s.f. Producere a celulelor în interiorul altor celule. – Din fr. **endogenése.**
ENDOLIMFĂ s.f. Lichid care se află în labirintul urechii interne. – Din fr. **endolymphe.**
ENDOMETRITĂ, *endometrite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a mucoasei uterine. – Din fr. **endométrite.**
ENDOMETRU s.n. (Anat.) Mucoasă uterină. – Din fr. **endométre,** engl. **endometrium.**
ENDOMITOZĂ, *endomitoze,* s.f. (Biol.) Duplicare a cromozomilor fără diviziune nucleară (şi celulară). – Din engl. **endomitosis.**
ENDOMORFISM s.n. Totalitatea schimbărilor suferite de rocile eruptive la contactul cu alte roci şi prin asimilarea acestora. – Din fr. **endomorphisme.**
ENDONAZAL, -Ă, *endonazali, -e,* adj. (Anat.) Al mucoasei nazale; referitor la interiorul nasului. – Din fr. **endonasal.**
ENDOPARAZIT, -Ă, *endoparaziţi, -te,* subst., adj. **1.** S.f. Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă în interiorul ţesuturilor plantei-gazdă, provocând boli grave. **2.** S.m. şi f., adj. (Animal) care trăieşte ca parazit în organele interne ale corpului omenesc şi al animalelor. – Din fr. **endoparasite.**
ENDOPLASMATIC, -Ă, *endoplasmatici, -ce,* adj. (Biol.) De endoplasmă, referitor la endoplasmă. – Din fr. **endoplasmatique.**
ENDOPLASMĂ s.f. Partea internă sau centrală a celulei la organismele monocelulare, înconjurată de endoplasmă. – Din fr. **endoplasme.**
ENDOPLASTĂ s.f. Masă protoplasmatică care formează nucleul celulei infuzorilor. – Din fr. **endoplaste.**
ENDOREIC, -Ă, *endoreici, -ce,* adj. (Geogr.) Lipsit de scurgere. *Regiune endoreică.* [Pr.: *-re-ic*] – Din fr. **endoréique.**
ENDOSCHELET s.n. (Biol.) Schelet osos intern. – Cf. engl. **endoskeleton**.
ENDOSCOP, *endoscoape,* s.n. Aparat cu care se face endoscopia. – Din fr. **endoscope**
ENDOSCOPIC, -Ă, *endoscopici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la endoscopie. – Din fr. **endoscopique,** engl. **endoscopic.**
ENDOSCOPIE s.f. Metodă de examinare pe viu a unui organ cavitar sau tubular cu ajutorul endoscopului. – Din fr. **endoscopie.**
ENDOSMOZĂ s.f. Fenomen de trecere a unui fluid printr-o membrană din mediul exterior acesteia spre interior. – Din fr. **endosmose.**
ENDOSPERM, *endosperme,* s.n. Ţesut vegetal situat în vecinătatea embrionului, în care se înmagazinează substanţele de rezervă necesare creşterii embrionului. – Din fr. **endosperme,** germ. **Endeosperm.**
ENDOTELIU, *endotelii,* s.n. Epiteliu care căptuşeşte o cavitate închisă a corpului. – Din fr. **endothélium.**
ENDOTERM, -Ă, *endotermi, -e,* adj. Endotermic. – Din germ. **endoterm.**
ENDOTERMIC, -Ă, *endotermici, -ce,* adj. (Despre unele fenomene fizice sau chimice) Care se produce cu absorbţie de căldură din mediul înconjurător; endoterm. – Din fr. **endothérmique.**
ENDOTERMIE s.f. (Chim.) Reacţie care se efectuează prin absorbţie de căldură. – Din fr. **endothermie.**
ENDOTOXINĂ, *endotoxine,* s.f. Substanţă toxică a cărei eliberare nu are loc decât o dată cu dezintegrarea celulei în care se află. – Din fr. **endotoxine.**
ENEACORD s.n. Liră cu nouă coarde, folosită de vechii greci. [Pr.: *-ne-a-*] – Din fr. **ennéacorde.**
ENEADĂ s.f. (Rar) Reunire de nouă lucruri asemănătoare sau de nouă persoane. [Pr.: *-ne-a-*] – Din fr. **ennéade.**
ENEAGON, *eneagoane,* s.n. Poligon cu nouă laturi (şi tot atâtea unghiuri); [Pr : *-ne-a-*] – Din fr. **ennéagone.**
ENEASILAB, *eneasilabi,* s.m., adj. (Vers) compus din nouă silabe. [Pr.: *-ne-a-*] – Din fr. **ennéasyllabe.**
ENEODĂ, *eneode,* s.f. Tub electronic cu nouă electrozi, utilizat în radioreceptoarele cu modulaţie de frecvenţă. [Pr.: *-ne-o-*] – Din fr. **ennéode.**
ENEOLITIC s.n. Ultima fază a neoloticului, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră, de os etc. şi a uneltelor şi podoabelor de aramă. [Pr.: *-ne-o-*] – Din fr. **énéolithique.**
ENERGETIC, -Ă, *energetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la producerea şi la folosirea diferitelor forme de energie. ** *Sistem energetic* = ansamblu de instalaţii organizat

unitar în scopul producerii transmisiunii şi distribuţiei energiei electromagnetice pe un anumit teritoriu. **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază fenomenele produse în sistemele fizice din punctul de vedere al transformărilor de energie dintr-o formă în alta; ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul surselor şi al posibilităţilor tehnico-economice de exploatare şi de utilizare a diferitelor forme de energie. – Din fr. **énergétique.**

ENERGETISM s.n. Curent filozofic idealist iniţiat la sfârşitul sec. XIX, care a încercat să înlăture noţiunea de materie, înlocuind-o cu aceea de energie, considerată ca substanţă unică a lumii, rupând astfel mişcarea de materie. – Din fr. **énergétisme,** rus. **energhetizm.**

ENERGETIST, -Ă, *energetişti, -ste,* adj., s.m. (Adept) al energetismului. – Din fr. **énergétiste.**

ENERGIC, -Ă, *energici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Plin de vigoare, de energie **(2)**; hotărât, viguros; care oglindeşte, exprimă energie **(2).** * (Despre medicamente) Cu acţiune promptă, puternică şi imediată; eficace. – Din fr. **énergique.**

ENERGIE, *energii,* s.f. **1.** Capacitate a unui sistem (fizic) de a efectua lucru mecanic în trecerea dintr-o stare în altă stare dată. **2.** Forţă, putere, tărie, vigoare, capacitate de a acţiona. * Fermitate, hotărâre în atitudini, în acţiuni. – Din fr. **énergie,** lat. **energia.**

ENERGIZANT, -Ă, *energizanţi, -te,* adj. Care dă energie. – Din fr. **énergisant.**

ENERGOINTENSIV, -Ă, *energointensivi, -e,* adj. (Despre procese tehnologice) Mare consumator de energie. – **Energ [ie] + intensiv.**

ENERGOMETRU, *energometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru analiza pulsului arterial. – Din fr. **énergométre.**

ENERGUMEN, *energumeni,* s.m. (În superstiţii) Om despre care se crede că este posedat de diavol. * Fig. Om agitat, exaltat. – Din fr. **énerguméne.**

ENERVA, *enervez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde calmul, a-şi ieşi sau a scoate pe cineva din fire; a (se) înfuria, a (se) irita; a (se) indispune. – Din fr. **énerver.**

ENERVANT, -Ă, *enervanţi, -te,* adj. Care enervează; agasant, supărător, iritant. – Din fr. **énervant.**

ENERVARE, *enervări,* s.f. Acţiunea de *a (se) enerva* şi rezultatul ei; tensiune nervoasă caracterizată prin nelinişte, nerăbdare, agitaţie, iritare, înfuriere. – V. **enerva.**

ENERVAT, -Ă, *enervaţi, -te,* adj. În stare de iritare; scos din fire; nervos, iritat. – V. **enerva.**

ENESCIAN, -Ă, *enescieni, -e,* adj. De Enescu, al lui Enescu; în maniera lui Enescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Enescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

ENGLEZ, -Ă, *englezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Angliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Angliei sau populaţiei ei, privitor la Anglia sau la populaţia ei; englezesc; *p. ext.* britanic. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de englezi. – Din ngr. **englézos,** it. **inglese.**

ENGLEZESC, -EASCĂ, *englezeşti,* adj. Care aparţine englezilor sau Angliei, privitor la englezi sau la Anglia; englez. – **Englez** + suf. *-esc.*

ENGLEZEŞTE adv. Ca englezii, în limba engleză. ** Expr. *A o şterge (sau a pleca) englezeşte* = a pleca repede şi pe neobservate. – **Englez +** suf. *-eşte.*

ENGLEZOAICĂ, *englezoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Angliei sau este originară de acolo. – **Englez** + suf. *-oaică.*

ENGOBĂ, *engobe,* s.f. Pastă servind la acoperirea pieselor de ceramică cu un strat care ascunde culoarea naturală a lutului. [Var.: **angóbă** s.f.] – Din fr. **engobe,** germ. **Engobe.**

ENGOLPION, *engolpioane,* s.n. Iconiţă lucrată dintr-un metal preţios sau din smalţ, pe care o poartă arhiereii atârnată de gât. [Pr.: *-pi-on*] – Din ngr. **enkólpion.**

ENGRAMĂ, *engrame,* s.f. (Psih.) Urmă lăsată de un excitant asupra sistemului nervos. – Din fr. **engramme,** germ. **Engramme.**

ENIGMATIC, -Ă, *enigmatici, -ce,* adj. Care constituie sau ascunde o enigmă; greu de înţeles; tainic, misterios. – Din fr. **énigmatique,** lat. **aenigmaticus.**

ENIGMĂ, *enigme,* s.f. Lucru greu de înţeles, nelămurit, ascuns; taină, mister[1]. * Ghicitoare, şaradă. – Din fr. **énigme,** lat. **aenigma.**

ENIGMISTIC, -Ă, *enigmistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă a jocurilor distractive (rebus, monoverbe, criptograme etc.). **2.** Adj. Cu caracter de enigmă; de enigmistică **(1). –** Din **enigmă.**

ENOLAZĂ s.f. (Chim.) Enzimă cu rol catalizator în fermentaţia alcoolică. – Din fr. **énolase.**

ENOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu vinificaţia şi cu studiul produselor derivate ale viei şi ale vinului. [Var.: **oenologíe** s.f.] – Din fr. **oenologie.**

ENORIAŞ, -Ă, *enoriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care, practicând un cult, ţine de o anumită parohie. [Pr.: *-ri-aş*] – **Enorie** + suf. *-aş.*

ENORIE, *enorii,* s.f. Parohie. – Din ngr. **enoría.**
ENORM, -Ă, *enormi, -e,* adj. Foarte mare, imens, uriaş, colosal. * (Adverbial) **a)** Foarte mult; **b)** (urmat de determinări adjectivale introduse prin prepoziţia "de", formează superlativul acestora) extrem de, extraordinar de... – Din fr. **énorme,** lat. **enormis.**
ENORMITATE, *enormităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este enorm. * Lucru de necrezut, exagerare. * Absurditate, prostie; extravaganţă. – Din fr. **énormité,** lat. **enormitas, -atis.**
ENOT, *enoţi,* s.m. Animal de vânat cu blană preţioasă, asemănătoare cu un câine (*Nyctereutes prociynoides). –* Et. nec.
ENOTEHNICĂ s.f. Ramură a enologiei care studiază metodele de preparare şi de conservare a vinurilor. – Din fr. **oenotechnique.**
ENTALPIE s.f. (Fiz.) Potenţial termodinamic. – Din fr. **enthalpie,** engl**. enthalpy.**
ENTELEHIE s.f. Noţiune filozofică indicând perfecţiunea ca scop lăuntric al dezvoltării tuturor lucrurilor. – Din fr. **entéléchie.**
ENTERALGIE*,* *enteralgii,* s.f. Durere acută de intestine. – Din fr. **entéralgie.**
ENTERECTAZIE, *enterectazii,* s.f. Dilatare a intestinului. – Din fr. **entérectasie.**
ENTERECTOMIE, *enterectomii,* s.f. Rezecţie a unei părţi din intestin. – După fr. **entérectomie.**
ENTERIC, -Ă, *enterici, -ce*, adj. Intestinal. – Din fr. **entérique.**
ENTERITĂ, *enterite,* s.f. Boală care constă în inflamare acută sau cronică a intestinului subţire, datorită infecţiilor, intoxicaţiilor sau alergiei. – Din fr. **entérite.**
ENTEROANASTOMOZĂ, *enteroanastomoze,* s.f. Operaţie chirurgicală prin care se stabileşte o legătură între două anse intestinale, pentru a ocoli o tumoare sau altă piedică din tranzitul intestinal. [Pr.: -*ro-a*-] – Din fr. **entéro-anastomose.**
ENTEROBACTERIE, *enterobacterii,* s.f. Nume generic dat germenilor saprofiţi care constituie flora intestinală normală a organismului, precum şi germenilor patogeni care intră prin intestinul subţire, înmulţindu-se şi provocând diferite afecţiuni. – Din fr. **entérobactérie.**
ENTEROCHINAZĂ, *enterochinaze,* s.f. Enzimă prezentă în sucul intestinal, care activează acţiunea secreţiei pancreatice. – Din fr. **entérokinase.**
ENTEROCOC, *enterococi,* s.m. (Biol.) Microb prezent în intestin. – Din fr. **entérocoque.**
ENTEROCOLITĂ, *enterocolite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a intestinului subţire şi a celui gros, provocată de germeni patogeni. – Din fr. **entérocolite.**
ENTEROGASTRITĂ, *enterogastrite,* s.f. Gastroenterită. – Din fr. **entérogastrite.**
ENTEROGASTRON s.n. v. **enterogastronă.**
ENTEROGASTRONĂ, *enterogastrone,* s.f. Hormon duodenal cu acţiune asupra secreţiei şi motilităţii gastrice. [Var.: **enterogastrón** s.n.] – Din fr. **entérogastrone.**
ENTEROHEMORAGIE, *enterohemoragii,* s.f. Hemoragie intestinală. – Din fr. **entéro-hémorragie.**
ENTEROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul tractului intestinal. – Din fr. **entérologie.**
ENTEROMORF, -Ă, *enteromorfi, -e*, adj. (Anat.) Care are formă de intestin. – Din fr. **entéromorphe.**
ENTEROPATIE, *enteropatii,* s.f. Boală a intestinelor. – Din fr. **entéropathie.**
ENTEROTOMIE, *enterotomii,* s.f. Operaţie chirurgicală executată pe intestin. – Din fr. **entérotomie.**
ENTIMEMĂ, *entimeme,* s.f. Formă prescurtată de silogism, în care una dintre premise sau concluzii nu este exprimată, ci subînţeleasă. – Din fr. **enthyméme,** lat. **enthymema.**
ENTITATE, *entităţi,* s.f. Conţinut de sine stătător, existenţă determinată (ca întindere, importanţă, valoare etc.). – Din fr. **entité,** lat. **entitas, -atis.**
ENTOMOFAG, -Ă, *entomofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte cu insecte. – Din fr. **entomophage.**
ENTOMOFIL, -Ă, *entomofili, -e,* adj. (Despre plante) La care polenizarea se face prin intermediul insectelor. – Din fr. **entomophile.**
ENTOMOLOG, -Ă, *entomologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în entomologie; entomologist. – Din **entomologie** (derivat regresiv). Cf. germ. **Entomolog**, it. **entomologo**.
ENTOMOLOGIC, -Ă, *entomologici, -ce,* adj. Care aparţine entomologiei, privitor la entomologie. – Din fr. **entomologique.**
ENTOMOLOGIE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul insectelor. – Din fr. **entomologie,** germ. **Entomologie.**
ENTOMOLOGIST, -Ă, *entomologişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Entomolog. – Din fr.

entomologiste.
ENTOMOSTRACEU, *entomostracee,* s.n. (La pl.) Grup de crustacee inferioare mici, fără apendice abdominal şi cu branhii; (şi la sg.) crustaceu care face parte din acest grup. – Din fr. **entomostracés.**
ENTORSĂ, *entorse,* s.f. Leziune traumatică a unei articulaţii provocată de executarea bruscă a unei mişcări dincolo de limitele fiziologice, fără a fi urmată de o deplasare permanentă a oaselor sau a ligamentelor. – Din fr. **entorse.**
ENTOZOAR, *entozoare,* s.n. (La pl.) Nume generic dat animalelor care trăiesc ca parazite în interiorul unei vietăţi; (şi la sg.) animal din această categorie. [Pr *: -zo-ar*] – Din fr. **entozoaire.**
ENTRATĂ, *entrate,* s.f. (Muz.) Introducere. – Din it. **entrata.**
ENTROPIC, -Ă, *entropici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la entropie. – Din fr. **entropique.**
ENTROPIE, *entropii,* s.f. **1.** Mărime de stare termică a sistemelor fizice, care creşte în cursul unei transformări ireversibile a lor şi rămâne constantă în cursul unei transformări reversibile. **2.** Mărime fundamentală în teoria informaţiei, care indică cantitatea de informaţie raportată la un element al mesajului transmis. **3.** P. gener. Măsură care indică gradul de organizare a unui sistem. – Din fr. **entropie.**
ENTROPION s.n. Întoarcere înăuntru a pleoapei, însoţită de iritaţia conjunctivei şi a corneii. [Pr.: *-pi-on*] – Din fr. **entropion.**
ENTUZIASM, *entuziasme,* s.n. Stare de însufleţire puternică; avânt, înflăcărare; pasiune (în vorbire), exaltare. [Pr.: *-zi-asm*] – Din fr. **enthousiasme.**
ENTUZIASMA, *entuziasmez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) însufleţi, a (se) înflăcăra. [Pr.: *-zi-as-*] – Din fr. **enthousiasmer.**
ENTUZIASMAT, -Ă, *entuziasmaţi, -te,* adj. Cuprins de entuziasm. [Pr.: *-zi-as-*] – V. **entuziasma.**
ENTUZIAST, -Ă, *entuziaşti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de entuziasm, gata să se devoteze unei idei, unei cauze; care dovedeşte entuziasm. [Pr.: *-zi-ast*] – Din fr. **enthousiaste.**
ENUCLEARE, *enucleări,* s.f. Extirpare a unei formaţii organice circumscrise sau a unei tumori prin izolare de ţesuturile înconjurătoare; enucleaţie. [Pr.: *-cle-a-*] – Cf. fr**. énucléer.**
ENUCLEAŢIE, *enucleaţii,* s.f. Enucleare. [Pr.: *-cle-a-*] – Din fr. **énucléation.**
ENUMERA, *enúmer,* vb. **I.** Tranz. A număra succesiv, unul câte unul, a numi rând pe rând elementele unui tot; a înşira. – Din fr. **énumérer,** lat. **enumerare.**
ENUMERARE, *enumerări,* s.f. Acţiunea de *a enumera* şi rezultatul ei; înşirare, enumeraţie. – V. **enumera.**
ENUMERATIV, -Ă, *enumerativi, -e,* adj. Care conţine o enumerare, privitor la o enumerare. – Din fr. **énumératif.**
ENUMERAŢIE, *enumeraţii,* s.f. **1.** Enumerare. **2.** Figură de stil care constă în înşirarea unor argumente, fapte etc. privitoare la aceeaşi împrejurare sau temă. * (Înv.) Parte a unui discurs care precedă peroraţia şi în care autorul recapitulează argumentele expuse anterior. – Din fr. **énumération,** lat. **enumeratio.**
ENUNŢ, *enunţuri,* s.n. Formulare a datelor unei probleme, a unei judecăţi; formulă prin care se exprimă ceva. – Din **enunţa** (derivat regresiv).
ENUNŢA, *enúnţ,* vb. I. Tranz. A formula, a exprima, a expune o idee, o teorie etc. – Din fr. **énoncer.**
ENUNŢARE, *enunţări,* s.f. Acţiunea de *a enunţa* şi rezultatul ei – V. **enunţa.**
ENUNŢIATIV, -Ă, *enunţiativi, -e,* adj. Care conţine o enunţare. ** *Propoziţie enunţiativă =* propoziţie care exprimă o constatare, prezentând o acţiune sau o stare ca reală. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **énonciatif,** lat. **enuntiativus.**
ENUREZIS s.n. Boală care se manifestă prin pierderea necontrolată a urinei; incontinenţă urinară. – După fr. **énurése.**
ENZIMATIC, -Ă, *enzimatici, -ce,* adj. (Chim.) Referitor la enzime; care se face cu ajutorul unei enzime. – Din fr. **enzymatique,** engl. **enzymatic.**
ENZIMĂ, *enzime,* s.f. Compus organic de natură proteică, prezent în celule vii, care dirijează procesele de sinteză şi de degradare din organismele animalelor, plantelor şi microorganismelor, producând şi păstrând energie; ferment. – Din fr. **enzyme.**
ENZIMOLOGIE s.f. Studiul enzimelor şi al modului lor de acţiune. – Din germ. **Enzymologie,** fr. **enzymologie.**
ENZOOTIC, -A, *enzootici, -ce,* adj. (Med. vet.) Care are caracter de enzootie. [Pr*.: -zo-o-*] – Din fr. **enzootique,** engl. **enzootic.**
ENZOOTIE s.f. Răspândire a unei boli infectocontagioase la animale pe un anumit teritoriu

sau în cadrul unui grup limitat. [Pr.: -*zo-o*-] – Din fr. **enzootie.**

EOANTROP, *eoantropi,* s.m. Gen de maimuţe antropoide fosile, foarte asemănătoare cu omul. [Pr.: -*e-o-*] – Din fr. **eoanthropus.**

EOCEN, -Ă, *eoceni, -e,* s.n. **1.** S.n. Epocă geologică cuprinsă în prima parte a perioadei paleogene, caracterizată mai ales prin existenţa numuliţilor, lameli-branhiatelor, gasteropodelor, echinidelor şi mamiferelor. **2.** Adj. Care se referă la epoca eocenului **(1).** [Pr.: *e-o*] – Din fr. **éocéne.**

EOLIAN, -Ă, *eolieni, -e,* adj. Care este acţionat sau produs de vânt. * *Formaţie eoliană* = formaţie geologică a cărei origine se datoreşte acţiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vântului. [Pr.: *e-o-li-an*] – Din fr. **éolien.**

EOLIT, *eolite,* s.n. Piatră din epoca preistorică, grosolan cioplită şi folosită ca primă unealtă. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éolithe.**

EOLITIC, -Ă, *eolitici, -ce,* adj. Care aparţine epocii pietrei cioplite, privitor la epoca pietrei cioplite. * (Substantivat, n.) Epoca pietrei cioplite. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éolithique.**

EOLOTROP, -Ă, *eolotropi, -e,* adj. (Despre unele corpuri, substanţe etc.) Care nu prezintă proprietăţi fizice identice în toate direcţiile. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éolotrope.**

EOLOTROPIE, *eolotropii,* s.f. Proprietate a unui corp de a fi eolotrop. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éolotropie.**

EON, *eoni,* s.m. Ansamblul forţelor eterne emanate de o fiinţă, care fac posibilă acţiunea sa asupra lucrurilor, în filozofia neoplatonicienilor şi a gnosticilor. [Pr.: *e-on*] – Din fr. **éon.**

EOZINĂ, *eozine,* s.f. Colorant roşu strălucitor, folosit la fabricarea cernelii roşii, în bacteriologie ca substanţă de contrast, la sensibilizarea plăcilor fotografice, în cosmetică, în industria alimentară etc. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éosine.**

EOZINOFIL, -Ă, *eozinofili, -e,* adj. Care fixează eozina. * (Despre leucocite) Care are o granulaţie de tipul eozinei. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éosinophile.**

EOZINOFILIE s.f. Creştere excesivă a numărului de granulaţii eozinofile din sânge, întâlnită în unele alergii sau boli parazitare. [Pr.: *e-o*-] – Din fr**. éosinophilie.**

EOZINOPENIE s.f. Scădere a valorilor normale a granulaţiilor eozinofile din sânge, întâlnită în unele boli infecţioase. [Pr.: *e-o*-] – Din fr. **éosionopénie.**

EPACTĂ, *epacte,* s.f. Număr de zile care trebuie adăugat unui an lunar pentru a-l face să concorde cu anul solar. – Din fr. **épacte.**

EPAGOG, *epagogi,* s.m. Arbitru care reglementa anumite chestiuni maritime la vechii greci. – Din fr. **épagogue.**

EPAGOGIC, -Ă, *epagogici, -ce,* adj. (În filosofia lui Aristotel; despre silogisme) Inductiv. – Din fr. **épagogique.**

EPANALEPSĂ, *epanalepse,* s.f. Figură retorică constând în repetarea unuia sau mai multor cuvinte sau în reluarea cuvântului iniţial la sfârşitul versului sau al frazei. – Din fr. **épanalepse.**

EPANDAJ s.n. Operaţie de răspândire a apelor murdare pe un teren cultivabil după decantarea lor, în scopul epurării biologice naturale a acestor ape. – Din fr. **épandage.**

EPANODĂ, *epanode,* s.f. Procedeu retoric constând în reluarea detaliată a fiecărui cuvânt sau grup de cuvinte dintr-un vers. – Din fr. **épanode.**

EPANŞAMENT, *epanşamente,* s.n. Acumulare de lichide în anumite ţesuturi sau zone ale organismului. – Din fr. **épanchement.**

EPARHIAL, -Ă, *eparhiali, -e,* adj. Care aparţine unei eparhii, privitor la o eparhie; diecezan. [Pr.: -*hi-al*] – **Eparhie +** suf. -*al.*

EPARHIE, *eparhii,* s.f. Diviziune administrativă bisericească, condusă de un episcop; episcopie, dieceză. – Din ngr. **eparhía.**

EPARVEN, *eparvene,* s.n. Tumoare osoasă care se formează uneori la încheietura piciorului dinapoi la cai sau, mai rar, la boi; os mort. – Din fr. **éparvin.**

EPATA, *epatez,* vb. I. Tranz. A uimi, a impresiona prin purtare, atitudine sau ţinută neobişnuită, extravagantă. – Din fr. **épater.**

EPATANT, -Ă, *epatanţi, -te,* adj. Care epatează; uluitor, uimitor. – Din fr. **épatant.**

EPATARE, *epatări,* s.f. Acţiunea de *a epata* şi rezultatul ei; uluire, uimire. – V. **epata.**

EPAVĂ, *epave,* s.f. Rămăşiţă a unei nave scufundate sau eşuate. * Fig. Persoană ajunsă într-o stare fizică sau morală mizerabilă, om distrus, ruinat (fizic sau moral). – Din fr. **épave.**

EPECIE, *epecii,* s.f. Folosire a indivizilor unei specii ca substrat de către indivizii altei specii. – Din fr. **épecie.**

EPENDIM, *ependime,* s.n. Epiteliu care căptuşeşte canalul rahidian, trunchiul cerebral şi ventriculii cerebrali. – Din fr. **épendyme.**

EPENGLU, *epengluri,* s.n. Exerciţiu de zbor aviatic compus dintr-un număr de viraje executate la un unghi de 180° pe panta de urcare şi de coborâre, urmate de coborâre în

zbor si aterizare. – Din fr. **épingle.**

EPENTETIC, -Ă, *epentetici, -ce,* adj. (Despre sunete, forme lexicale) Apărut prin epenteză. – Din fr. **épenthétique.**

EPENTEZĂ, *epenteze,* s.f. Fenomen fonetic constând din apariţia în interiorul unui cuvânt a unui sunet nou. – Din fr. **épenthése,** lat. **epenthesis.**

EPIBAT, *epibaţi,* s.m. Soldat care făcea parte din marina grecească. – Din fr. **épibate,** ngr. **epibátis.**

EPIC, -Ă, *epici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care exprimă, în formă de naraţiune, idei, sentimente, acţiuni etc. ale eroilor unei întâmplări reale sau imaginare. ** *Gen epic* = unul dintre principalele genuri literare, care cuprinde diverse specii de naraţiuni în versuri şi în proză, dezvăluind cu o relativă obiectivitate portretul fizic şi moral al personajelor, faptele lor, relaţiile lor cu mediul înconjurător. * Fig. Demn de o epopee; de proporţii vaste; grandios. **2.** S.f. Totalitatea operelor literare aparţinând genului epic. – Din fr. **épique,** lat. **epicus.**

EPICARD, *epicarduri,* s.n. Învelişul extern al inimii. – Din fr. **épicarde.**

EPICARP, (rar) *epicarpuri,* s.n. Membrană externă, subţire, constituită dintr-unul sau din două straturi de celule, care acoperă fructul unei plante; exocarp, pieliţă. – Din fr.**épicarpe.**

EPICEN, *epicene,* adj. n. (Despre substantive nume de fiinţe) Care are aceeaşi formă pentru indicarea ambelor sexe. – Din fr. **épicéne,** lat. **epicoenus.**

EPICENTRU, *epicentre,* s.n. Punct de pe suprafaţa globului pământesc situat deasupra hipocentrului unui cutremur şi unde intensitatea zguduirii este maximă. – Din fr. **épicentre.**

EPICHEREMĂ, *epichereme,* s.f. Silogism în care premisele apar amplificate prin adaosuri de motivări suplimentare. – Din fr. **épichéréme,** lat. **epicherema.**

EPICICLOIDĂ, *epicicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct al unui cerc care se rostogoleşte fără alunecare pe un alt cerc fix. – Din fr. **épicycloîde.**

EPICICLU, *epicicluri,* s.n. Cerc care se rostogoleşte fără să alunece în exteriorul şi în planul unui cerc de bază fix. – Din fr. **épicycle.**

EPICITATE s.f. (Rar) Caracter epic. – **Epic** + suf. *-itate.*

EPICONTINENTAL, -Ă, *epicontinentali, -e,* adj. (Despre mări, regiuni etc.) Situat la marginea sau în interiorul unui continent. ** (Geol.) *Depozit epicontinental* = depozit constituit din roci depuse pe prispa continentală. – Din it. **épicontinentale.**

EPICOTIL, *epicotile,* s.n. Parte a tulpinii cuprinsă între cotiledoane şi primele frunze. – Din fr**. épicotyle.**

EPICUREIC, -Ă, *epicureici, -ce,* adj. Care ţine de epicurism; epicurian **(1).** [Pr.: *-re-ic*] – Din germ. **epikureisch.**

EPICUREISM s.n. v. **epicurism.**

EPICUREU, -EE, *epicurei, -ee,* adj., s.m. şi f. Epicurian. – Din lat. **epicureus.**

EPICURIAN, -Ă, *epicurieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de epicurism, care aderă la epicurism; epicureic, epicureu. **2.** S.m. şi f. Adept al epicurismului; epicureu. * (Fam.) Persoană care caută plăcerile alese, rafinate, spirituale; (depr.) persoană înclinată spre plăceri. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **épicurien.**

EPICURISM s.n. Doctrină morală a lui Epicur şi a discipolilor săi bazată pe teoria etică a fericirii raţionale a individului. [Var.: **epicureísm** s.n.] – Din fr. **épicurisme.**

EPIDEMIC, -Ă, *epidemici, -ce,* adj. (Despre unele boli) Cu caracter de epidemie; contagios, molipsitor. – Din fr. **épidémique.**

EPIDEMIE, *epidemii,* s.f. Extindere a unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de persoane dintr-o localitate, regiune etc.; molimă. – Din fr. **épidémie,** lat. **epidemia.**

EPIDEMIOLOG, -Ă, *epidemiologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în epidemiologie. [Pr.: *-mi-o-*] – Din **epidemiologie** (derivat regresiv).

EPIDEMIOLOGIC, -Ă, *epidemiologici, -ce*, adj. Referitor la epidemiologie, de epidemiologie. ** *Aviz epidemiologic* = aviz care atestă absenţa sau prezenţa contaminării cu o boală contagioasă. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **épidémiologique.**

EPIDEMIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii şi a igienei care studiază cauzele şi natura epidemiilor, precum şi măsurile menite a le preveni şi combate. [Pr.: *-mi-o-*] – Din fr. **épidémiologie.**

EPIDERMĂ, *epiderme,* s.f. **1**. Epiteliu care acoperă corpul omului şi al animalelor superioare, având la animalele nevertebrate un singur strat de celule, iar la vertrebrate mai multe straturi. **2.** Ţesut vegetal exterior de protecţie al plantelor, format de obicei dintr-un singur strat de celule. – Din fr. **épiderme,** lat. **epidermis.**

EPIDERMIC, -Ă, *epidermici, -ce,* adj. Care aparţine epidermei, privitor la epidermă, de natura epidermei. – Din fr. **épidermique.**

EPIDERMIZARE, *epidermizări,* s.f. Acoperire a unei plăgi cicatrizate cu epidermă **(1). –** Din **epidermă.**

EPIDERMOFIŢIE, *epidermofiţii,* s.f. Boală de piele provocată de localizarea în epidermă a unor ciuperci microscopice. – Din fr. **épidermophytie.**

EPIDERMOLIZĂ s.f. Sensibilitate puternică a epidermei, caracterizată prin formarea de bule cu conţinut seros. – Din fr. **épidermolyse.**

EPIDIASCOP, *epidiascoape,* s.n. Aparat de proiecţie care poate funcţiona atât ca diascop cât şi ca episcop[2]. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr. **épidiascope.**

EPIDICTIC, -Ă, *epidictici, -ce,* adj. (Livr.) Care serveşte la o demonstraţie. – Din fr. **épidictique.**

EPIDOT s.n. Silicat natural de calciu, aluminiu şi fier, monoclinic, verde, foarte sticlos, folosit ca piatră semipreţioasă. – Din fr. **épidote.**

EPIFENOMEN, *epifenomene,* s.n. Fenomen secundar care însoţeşte un alt fenomen esenţial, fără să-l influenţeze. – Din fr**. épiphénoméne.**

EPIFENOMENALISM s.n. Concepţie filozofică după care conştiinţa este un simplu epifenomen al proceselor neurofiziologice. – Din fr. **épiphénoménalisme.**

EPIFIT, -Ă, *epifiţi, -te,* adj. (Despre plante; şi substantivat) Care trăieşte fixat pe altă plantă fără a fi parazit, aceasta servindu-i numai ca sprijin. – Din fr. **éphiphyte.**

EPIFIZĂ, *epifize,* s.f. **1.** Capătul oaselor lungi, format din ţesut spongios. **2.** (Şi în sintagma "glandă epifiză") Glandă pineală. – Din fr. **épiphyse.**

EPIFONEM, *epifoneme,* s.n. Exclamaţie sentenţioasă prin care se termină un discurs, o povestire. – Din fr. **épiphonéme.**

EPIFORĂ, *epifore,* s.f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt sau a unor cuvinte la sfârşitul propoziţiilor, frazelor sau al unor strofe; epistrofă. – Din fr. **épiphora.**

EPIFRAZĂ, *epifraze,* s.f. Figură retorică prin care se adaugă unei fraze care pare terminată una sau mai multe părţi în care se dezvoltă o idee accesorie. – Din fr. **épiphrase**.

EPIGASTRALGIE, *epigastralgii,* s.f. Durere în regiunea epigastrului. – Din fr. **épigastralgie.**

EPIGASTRIC, -Ă, *epigastrici, -ce,* adj. Care ţine de epigastru, privitor la epigastru. – Din fr. **épigastrique.**

EPIGASTRU, *epigastre,* s.n. Partea superioară a abdomenului, cuprinsă între coaste şi ombilic. – Din fr. **épigastre.**

EPIGENETIC, -Ă, *epigenetici, -ce*, adj. (Despre un depozit de minerale) Care este mai recent decât rocile în care se găseşte. – Din fr. **épigénétique.**

EPIGENEZĂ s.f. **1.** Concepţie biologică după care embrionul se formează treptat, prin diferenţieri succesive de părţi noi, pe baza informaţiei genetice. **2.** Proces de depunere a unor minerale după formarea rocilor în care se găsesc. – Din fr. **épigénése.**

EPIGLOTĂ, *epiglote,* s.f. Membrană fibrocartilaginoasă aşezată în partea superioară a laringelui, care astupă glota în momentul înghiţirii, pentru a împiedica pătrunderea alimentelor pe căile respiratorii. – Din fr. **épiglotte.**

EPIGON, *epigoni,* s.m. Scriitor (de valoare minoră) care imită mijloacele de expresie specifice unui mare scriitor, unui curent sau unei şcoli literare de prestigiu. * Urmaş, succesor (lipsit de valoare). – Din germ. **Epigone,** fr. **épigone.**

EPIGONIC, -Ă, *epigonici, -ce,* adj. Al epigonilor, caracteristic epigonismului. – **Epigon** + suf. *-ic.*

EPIGONISM s.n. Atitudine, manifestare a epigonilor. – Din fr. **épigonisme.**

EPIGRAF, *epigrafe,* s.n. Scurt fragment, de obicei dintr-o operă celebră, în versuri sau în proză, pus la începutul unei cărţi sau al unui capitol pentru a indica în mod concis ideea artistică a lucrării sau a capitolului respectiv; moto[2]. * Scurtă inscripţie pe faţada unei construcţii, a unui monument, a unui edificiu antic etc. – Din fr. **épigraphe.**

EPIGRAFIE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea şi cu interpretarea inscripţiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn etc. – Din fr. **épigraphie.**

EPIGRAFIST, -Ă, *epigrafişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în epigrafie. – Din fr. **épigraphiste.**

EPIGRAMATIC, -Ă, *epigramatici, -ce,* adj. Care are caracter de epigramă; satiric, caustic, înţepător. – Din fr. **épigrammatique,** lat. **epigrammaticus.**

EPIGRAMĂ, *epigrame,* s.f. Specie a poeziei lirice, de proporţii reduse, care satirizează elementele negative ale unui caracter omenesc, ale unei situaţii etc. şi se termină printr-o poantă ironică. – Din fr.**épigramme,** lat. **epigramma.**

EPIGRAMIST, -Ă, *epigramişti, -ste,* s.m. şi f. Autor de epigrame. – **Epigramă +** suf. *-ist.*

EPILA, *epilez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) depila. – Din fr. **épiler.**

EPILARE, *epilări*, s.f. Acţiunea de "a (se) epila" şi rezultatul ei; depilare. – V. **epila.**

EPILATOR, -OARE, *epilatori, -oare,* adj., s.n. Depilator. – Din fr. **épilatoire.**
EPILAŢIE, *epilaţii,* s.f. Operaţie de smulgere a firelor de păr (cu ajutorul unei pensete etc.). – Din fr. **épilation.**
EPILEPSIE, *epilepsii,* s.f. Boală a sistemului nervos, caracterizată prin crize convulsive intermitente, însoţite de pierderea cunoştinţei, de halucinaţii şi de alte tulburări psihice; pedepsie, boala copiilor, ducă-se-pe-pustii. – Din fr. **épilepsie,** lat. **epilepsia.**
EPILEPTIC, -Ă, *epileptici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Cu caracter de epilepsie; asemănător cu manifestările epilepsiei; năbădăios. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) bolnavă de epilepsie. – Din fr. **épileptique,** lat. **epilepticus.**
EPILOG, *epiloguri,* s.n. Parte finală a unor lucrări literare în care autorul rezumă concluziile, subliniază anumite idei din operă şi face cunoscută pe scurt evoluţia viitoare a personajelor sale; încheiere. * Fig. Sfârşit al unei situaţii, al unei acţiuni, al unei întâmplări etc. – Din fr. **épilogue,** lat. **epilogus.**
EPILOGA, *epiloghez,* vb. I. Tranz. (Rar) A încheia, a termina. * A găsi de spus ceva în plus la orice. – Din fr. **épiloguer.**
EPILOGAL, -Ă, *epilogali, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de epilog. – **Epilog** + suf. *-al.*
EPIMONĂ, *epimone,* s.f. (Lit.) Comoraţie (**2**). – Din fr. **épimone.**
EPINEFRINĂ s.f. (Farm.) Adrenalină. – Din fr. **épinéphrine.**
EPINGEA s.f. v. **ipingea.**
EPIPLOCĂ*, epiploce,* s.f. (Lit.) Concatenaţie. – Din fr. **épiploque.**
EPIPLON, *epiploane,* s.n. Ligament peritoneal care uneşte viscerele, permiţându-le o mişcare limitată. – Din fr. **épiploon.**
EPIROGENETIC, -Ă, *epirogenetici, -ce,* adj. (Despre mişcări tectonice) Care are caracter oscilatoriu şi care determină, de obicei, ridicarea unor blocuri continentale; epirogenic. – Din germ. **epirogenetisch.**
EPIROGENEZĂ s.f. Proces de ridicare a unor porţiuni mari din scoarţa terestră deasupra nivelului mării, datorită mişcărilor tectonice oscilatorii şi care are drept rezultat formarea unor suprafeţe continentale. – Din fr. **épirogenése.**
EPIROGENIC, -Ă, *epirogenici, -ce,* adj. Epirogenetic. – Din fr. **épirogénique.**
EPISCENIU, *episcenii,* s.n. Construcţie asemănătoare unui etaj, situată deasupra scenei în teatrul antic. – Din fr. **épiscénium.**
EPISCOP[1]**,** *episcopi,* s.m. Grad înalt în ierarhia bisericească creştină, imediat inferior mitropolitului sau arhiepiscopului; persoană care are acest grad (şi conduce o eparhie). [Acc. şi: *episcóp*] – Din ngr. **epískopos,** lat. **episcopus.**
EPISCOP[2]**,** *episcoape,* s.n. Aparat care serveşte la proiecţia figurilor de pe cărţi, de pe fotografii sau de pe alte obiecte netransparente. * Dispozitiv optic folosit la tancuri, care permite cercetarea câmpului prin ferestrele de observare. – Din germ. **Episkop**
EPISCOPAL, -Ă, *episcopali, -e,* adj. Care aparţine episcopului[1] sau episcopiei, privitor la episcop[1] sau la episcopie. – Din fr. **épiscopal,** lat. **episcopalis.**
EPISCOPAT, *episcopate,* s.n. Rangul, demnitatea, funcţia de episcop[1]; timpul cât este în funcţie un episcop[1]; episcopie. – Din fr. **épiscopat,** lat. **episcopatus.**
EPISCOPIE, *episcopii,* s.f. Teritoriu asupra căruia se extinde autoritatea unui episcop[1]; eparhie. * Reşedinţa episcopului; episcopat. – Din ngr. **episkopía.**
EPISILOGISM, *episilogisme,* s.n. Silogism dintr-o serie de silogisme, care are ca premisă concluzia silogismului anterior. – Din fr. **épisyllogisme.**
EPISOD, *episoade,* s.n. **1.** Acţiune secundară într-o operă narativă, având un rol relativ independent; parte relativ independentă a unei naraţiuni. * Parte a acţiunii în teatrul antic, delimitată prin intervenţiile corului şi corespunzând actului din dramaturgia modernă. **2.** Frază muzicală de importanţă secundară, intercalată între principalele părţi ale unei compoziţii pentru a aduce o variaţie. **3.** Întâmplare în viaţa cuiva. [Var.: **epizód** s.n.] – Din fr. **épisode.**
EPISODIC, -Ă, *episodici, -ce,* adj. Care ţine de un episod; secundar, întâmplător, incidental. – Din fr. **épisodique.**
EPISTAT, *epistaţi,* s.m. (În trecut) **1.** Cel mai mic grad de ofiţer de poliţie; persoană care avea acest grad. **2.** Administrator, intendent, logofăt, vechil. [Var.: **ipistát** s.m.] – Din ngr. **epistátis.**
EPISTAXIS s.n. Hemoragie nazală. – Din fr. **épistaxis.**
EPISTEMOLOGIC, -Ă, *epistemologici, -ce,* adj. Referitor la epistemologie, care aparţine epistemologiei. – Din fr. **épistémologique.**
EPISTEMOLOGIE s.f. **1.** Parte a gnoseologiei care studiază procesul cunoaşterii aşa cum se desfăşoară în cadrul ştiinţelor; teorie a cunoaşterii ştiinţifice. **2.** (Impr.) Gnoseologie. – Din fr. **épistémologie.**

EPISTIL, *epistiluri,* s.n. (Arhit.) Arhitravă. – Din fr. **épistyle.**
EPISTOLAR, -Ă, *epistolari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Privitor la modul, la arta de a scrie scrisori; scris, compus în formă de scrisoare. **2.** S.n. Colecţie de scrisori (publicate). – Din fr. **épistolaire,** lat. **epistolaris.**
EPISTOLĂ, *epistole,* s.f. **1.** (Rar) Scrisoare. **2.** Specie literară în versuri aparţinând poeziei didactice, în care se tratează un subiect filozofic, moral, artistic etc. sub formă de scrisoare. – Din lat. **epistola.**
EPISTOLIE, *epistolii,* s.f. (Înv.) Scrisoare. – Din ngr. **epistolí.**
EPISTROFĂ, *epistrofe,* s.f. Repetiţie a unui cuvânt la sfârşitul unei fraze; epiforă. – Din fr. **épistrophe.**
EPITAF, *epitafuri,* s.n. **1.** Inscripţie funerară, în versuri sau în proză, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentinţă morală; *p. ext.* placă cu o inscripţie funerară. * Poezie epigramatică având ca pretext moartea (imaginară) a unei persoane. **2.** Obiect de cult care constă dintr-o bucată de stofă pe care este brodată o scenă reprezentând punerea în mormânt a lui Iisus Cristos; aer **(2). –** Din ngr. **epitáfion.** fr. **épitaphe.**
EPITALAM, *epitalamuri,* s.n. (Livr.) Cântec de nuntă sau mic poem compus în cinstea mirilor cu prilejul oficierii căsătoriei. – Din fr. **épithalame,** lat. **ephitalamium.**
EPITELIAL, -Ă, *epiteliali, -e,* adj. Care aparţine epiteliului, privitor la epiteliu. [Pr.: -*li-al*] – Din fr. **épithélial.**
EPITELIOM, *epiteliomuri,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a epiteliului, carcinom. [Pr.: -*li-om*] – Din fr. **épithélioum**, **épithélioma.**
EPITELIU, *epitelii,* s.n. Ţesut format dintr-unul sau din mai multe straturi de celule de diverse forme, care alcătuieşte învelişul pielii, al mucoaselor, al canalelor excretoare ale glandelor etc. – Din fr. **épithélium.**
EPITELIZARE, *epitelizări,* s.f. Acoperire cu epiteliu a unei plăgi traumatice sau operatorii. – Din **epiteliu**.
EPITERMAL, -Ă, *epitermali, -e,* adj. Care reprezintă stadiul final al procesului hidrotermal de depunere a mineralelor din soluţii magmatice fierbinţi, când se formează minereuri de aur, argint, stibiu, mercur etc. – Din fr. **épithermal.**
EPITET, *epitete,* s.n. Determinant expresiv pus pe lângă un substantiv sau pe lângă un verb pentru a scoate în evidenţă mai nuanţat o trăsătură a obiectului sau a acţiunii şi pentru a da mai multă expresivitate artistică creaţiei respective. * Calificatif elogios sau injurios dat cuiva. – Din fr. **épithéte,** lat. **epitheton.**
EPITETIC, -Ă, *epitetici, -ce,* adj. (Despre stil) Care are multe epitete, încărcat cu epitete. – Din fr. **épithétique.**
EPITRAHIL, s.n. v. **patrafir.**
EPITROP, *epitropi,* s.m. **1.** Tutore. **2.** (Reg.) Administrator al unui bun, în special al averii unei biserici; efor. [Acc. şi: *epitróp*] – Din ngr. **epítropos.**
EPITROPIE, *epitropii,* s.f. **1.** Tutelă. * Îngrijire. **2. (**Reg.) Consiliu de epitropi **(2);** instituţie condusă de un consiliu de epitropi; eforie. **3.** Funcţia de epitrop. – **Epitrop** + suf. *-ic.*
EPIU, *epiuri,* s.n. Dig de piatră sau de nuiele, construit transversal, cu un capăt încastrat în mal, pentru a regulariza cursul apei, a-i micşora lăţimea sau a apăra malurile de eroziuni. – Din fr. **épi.**
EPIZEUXIS s.n. (Lit.) Reluare a unui cuvânt, fără o topică specifică. [Pr.: -*zeu-u-*] – Din fr. **épizeuxis.**
EPIZOAR, *epizoare,* s.n. (La pl.) Nume generic dat animalelor care trăiesc, ca parazite, pe pielea altor animale; (şi la sg.) animal care face parte din această categorie. [Pr. -*zo-ar*] – Din fr. **épizoaire.**
EPIZOD s.n. v. **episod.**
EPIZONĂ, *epizone,* s.f. Ansamblul şisturilor cristaline formate în condiţiile unui metamorfism regional slab. – Din fr. **épizone.**
EPIZOOTIC, -Ă, *epizootici, -ce,* adj. Referitor la epizootie. – Din fr. **épizootique.**
EPIZOOTIE, *epizootii,* s.f. Extinderea unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de animale dintr-o localitate, regiune etc.; boleaznă, epidemie, molimă. [Pr.: -*zo-o-*] – Din fr. **épizootie.**
EPOCAL, -Ă, *epocali, -e,* adj. Menit să marcheze o epocă; de mare răsunet, de o valoare covârşitoare; memorabil. – **Epocă** + suf. -*al.* Cf. germ. **epochal**.
EPOCĂ, *epoci,* s.f. **1.** Perioadă în dezvoltarea istoriei sau a unui domeniu de activitate, care se deosebeşte de celelalte prin anumite evenimente caracteristice, însemnate; eră **(2).** ** Expr. *A face epocă* = a atrage atenţia, a face vâlvă, a se impune la un moment dat; a marca o modă. **2.** Timp în care se repetă, periodic, acelaşi lucru în aceleaşi condiţii. *Epoca topirii zăpezilor.* **3.** Subdiviziune a unei perioade geologice. [Acc. şi: *epócă.* –

Var. : (înv.) **épohă** s.f.] – Din fr. **époque.**

EPODĂ, *epode,* s.f. **1.** (În teatrul antic) Partea a treia şi ultima a cântecului unui cor, după strofă şi antistrofă. **2.** Poezie lirică compusă din distihuri. – Din fr. **épode,** lat. **epodos.**

EPOHĂ s.f. v. **epocă.**

EPOLET, *epoleţi,* s.m. Bandă de stofă care se prinde pe umerii uniformelor şi pe care se aplică de obicei însemnele gradului, ale specialităţii etc. – Din fr. **épaulette.**

EPONIM, -Ă, *eponimi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Magistrat care, în antichitate, dădea numele său anului. **2.** Adj. Care dă numele său unui oraş, unei regiuni etc. – Din fr. **éponyme**

EPONIMIE s.f. Funcţia de eponim. – Din fr. **éponymie.**

EPONJ s.n. Ţesătură moale cu fire buclate pe una dintre feţe sau pe amândouă feţele, din care se fac prosoape, halate de baie etc. – Din fr. **éponge** "burete".

EPOPEE, *epopei,* s.f. Poem epic de mari dimensiuni în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, dominate adesea de personaje extraordinare sau supranaturale; epos; *p. ext.* producţie epică de mare amploare. * Şir de fapte eroice şi glorioase. – Din fr. **épopée.**

EPOPEIC, -Ă, *epopeici, -ce,* adj. Referitor la epopee, care are caracter de epopee. [Pr.: *-pe-ic*] – Din it. **epopeico.**

EPOS, *eposuri,* s.n. (Livr.) Epopee. * Povestire. – Din germ. **Epos.**

EPRUBETĂ, *eprubete,* s.f. Tub de sticlă cu pereţii subţiri şi rezistenţi, închis la un capăt, întrebuinţat în laborator. – Din fr.**éprouvette** (după *probă).*

EPRUVETĂ, *epruvete,* s.f. Piesă de probă confecţionată dintr-un anumit material, pentru a fi supusă unor încercări în vederea determinării materialului respectiv. – Din fr. **épruvette.**

EPUIZA, *epuizez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) termina, a (se) sfârşi, a (se) isprăvi, un bun material (consumând, vânzând etc.). **2.** Tranz. A lămuri complet, a discuta în toate amănuntele, a isprăvi de studiat o problemă. **3.** Tranz. şi refl. A (se) istovi, a (se) slei, a (se) extenua. [Pr.: *nu-i-*] – Din fr. **épuiser.**

EPUIZABIL, -Ă, *epuizabili, -e,* adj. Care se poate epuiza. [Pr.: *-pu-i-*] – Din fr. **épuisable.**

EPUIZANT, -Ă, *epuizanţi, -te,* adj. Care epuizează, oboseşte pe cineva; extenuant, istovitor. [Pr.: *-pu-i-*] – Din fr. **épuisant.**

EPUIZARE, *epuizări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) epuiza;* terminare, isprăvire. **2.** Operaţie de îndepărtare cu ajutorul pompelor a apelor din interiorul unei săpături sau al unui batardou în vederea executării unor lucrări de construcţii. **3.** Pierdere a capacităţii funcţionale a unui organ, a unui sistem sau a întregului organism în urma unei solicitări excesive; extenuare, oboseală, uzură. [Pr.: *-pu-i-*] – V. **epuiza.**

EPUIZAT, -Ă, *epuizaţi, -te,* adj. **1.** Terminat, sfârşit, isprăvit. **2.** Istovit, sleit, slăbit, extenuat. [Pr.: *-pu-i-*] – V. **epuiza.**

EPURA, *epurez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăţa un amestec, o soluţie etc. de substanţele sau de corpurile nefolositoare sau dăunătoare. **2.** Fig. A îndepărta elementele necorespunzătoare dintr-o instituţie, întreprindere, organizaţie etc. – Din fr. **épurer.**

EPURARE, *epurări,* s.f. Acţiunea de *a epura*; epuraţie, curăţire, purificare. ** *Epurarea apei* = operaţie de îndepărtare din apele potabile, industriale, de canal etc. a substanţelor care le fac improprii anumitor întrebuinţări. – V. **epura.**

EPURATIV, -Ă, *epurativi, -e,* adj. Capabil să cureţe; purificator. – Din fr. **épuratif.**

EPURATOR, *epuratoare,* s.n. Aparat sau instalaţie care serveşte la epurarea materialelor solide sau gazoase. – Din fr.**épurateur.**

EPURAŢIE, *epuraţii,* s.f. Epurare. – Din fr.**épuration.**

EPURĂ, *epure,* s.f. Desen liniar care reprezintă în proiecţii diferitele părţi ale unei maşini, ale unei case etc. * Reprezentare grafică precisă în scopul rezolvării unei probleme cu ajutorul construcţiilor geometrice. * Diagramă. – Din fr. **épure.**

EQUUS subst. Gen de mamifere imparicopitate, având ca reprezentanţi actuali calul, măgarul, zebra etc., caracterizate prin talie mare, dinţi lungi, existenţa unui singur deget. [Pr. *écvus*] – Cuv. lat.

ERADICA, *eradíc,* vb. **I.** Tranz. A smulge din rădăcini, a dezrădăcina; *p. ext.* a stârpi, a desfiinţa. – Din lat., it. **eradicare.**

ERADICARE, *eradicări,* s.f. Acţiunea de *a eradica* şi rezultatul ei. – V. **eradica.**

ERATĂ, *erate,* s.f. Listă la sfârşitul unei cărţi în care sunt semnalate şi îndreptate greşelile de tipar sau de fond. – Din fr., lat. **errata.**

ERATIC, -Ă*, eratici, -ce,* adj. Care nu este fix. ** *Bloc eratic* sau *stâncă eratică* = bloc de piatră adus mai ales de gheţari şi aşezat în regiuni cu care nu are nimic comun din punct de vedere geologic. – Din fr. **eratique,** lat. **erraticus.**

ERĂ, *ere,* s.f. **1.** Perioadă istorică ce începe cu data unui anumit eveniment sau fapt, real sau

legendar, de la care se porneşte numărătoarea anilor. **2.** Epocă **(1).** **3.** Cea mai mare subdiviziune a timpului geologic. – Din fr. **ére,** lat. **aera.**
ERBACEE, *erbacee,* adj., s.f. (Plantă) care are tulpina subţire, fragedă, moale şi apoasă, de obicei verde. – Din fr. **herbacé,** lat. **herbaceus.**
ERBICID, *erbicide,* s.n. Substanţă chimică care distruge buruienile dăunătoare agriculturii. – Din fr. **herbicide.**
ERBICIDA, *erbicidez,* vb. **I.** Tranz. A trata un teren agricol cu erbicide. – Din **erbicid.**
ERBICIDARE, *erbicidări,* s.f. Acţiunea de *a erbicida.* – V. **erbicida.**
ERBICIDAT, -Ă, *erbicidaţi, -te,* adj. Care a fost tratat cu erbicide. – V. **erbicida.**
ERBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare, metal alb-argintiu. – Din fr. **erbium,** germ. **Erbium.**
ERBIVOR, -Ă*, erbivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrăneşte numai cu plante. **2**. S.n. (La pl.) Ordin de mamifere care se hrănesc numai cu plante; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. **herbivore.**
ERBORIZA, *erborizez,* vb. **I.** Tranz. A culege plante (pentru studiu). [Scris şi: *herborizy*] – Din fr. **herboriser.**
ERBORIZARE, *erborizări,* s.f. Acţiunea de *a erboriza.* – V. **erboriza.**
ERCULEAN, -Ă adj. v. **herculean.**
ERECT, -Ă, *erecţi, -te,* adj. (Despre plante sau despre tulpina lor) Ridicat drept în sus; vertical. – Din lat. **erectus.**
ERECTIL, -Ă, *erectili, -e,* adj. Referitor la erecţie, capabil de erecţie. – Din fr. **érectile**.
ERECTOR, -OARE, *erectori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. (Anat.; despre muşchi) Care serveşte la ridicarea anumitor organe. **2.** S.n. Maşină de lucru folosită la ridicarea şi la aşezarea în poziţie definitivă a pieselor prefabricate grele. – Din fr. **érecteur.**
ERECŢIE, *erecţii,* s.f. Umflare a anumitor ţesuturi organice, îndeosebi a corpurilor cavernoase ale organelor genitale. – Din fr. **érection.**
EREDE, *erezi,* s.m. (Livr.) Moştenitor. – Din lat. **heres, -dis,** it. **erede.**
EREDITAR, -Ă, *ereditari, -e,* adj. **1.** (Despre particularităţi fizice sau psihice) Care se transmite prin ereditate (**1**). **2.** (Despre un bun, un privilegiu etc.) Care se transmite prin moştenire, care se moşteneşte; moştenit. – Din fr. **héréditaire,** lat. **hereditarius.**
EREDITATE, *eredităţi,* s.f. **1.** Proprietate a vieţuitoarelor de a transmite urmaşilor caracterele genetice specifice fiecărei specii. **2.** (Jur.) Moştenire, succesiune. **3**. Proprietate a unui lucru sau a unui fenomen de a depinde de acţiunile momentane, precum şi de stările succesive anterioare. – Din fr. **hérédité,** lat. **hereditas, -atis.**
EREDOBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază problemele eredităţii. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **hérédobiologie.**
EREDOPATIE, *eredopatii,* s.f. Afecţiune moştenită sau transmisibilă ereditar. – Din fr. **hérédopathie**.
EREDOSIFILIS s.n. (Med.) Denumire improprie pentru sifilisul congenital. – Din fr. **hérédosyphilis**.
EREMIT, *eremiţi,* s.m. Pustnic, sihastru, schimnic. [Var.: **eremít** s.m.] – Din fr. **érémite.**
EREMITIC, -Ă, *eremitici, -ce,* adj. (Rar) De eremit, al eremitului. – Din fr. **érémitique.**
EREPSINĂ, *erepsine,* s.f. Ferment al sucului intestinal care ajută la descompunerea protidelor. – Din fr. **érepsine.**
ERES, *eresuri,* s.n. Credinţă în forţe miraculoase, supranaturale; concepţie falsă (transformată în deprindere); prejudecată; superstiţie; eroare. * Fig. Ceea ce se abate de la concepţiile comune (ale unei societăţi); *p. ext.* rătăcire, păcat. – Din sl. **eresî.**
ERETE, *ereţi,* s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu ulii, cu corpul zvelt, ciocul scurt şi foarte încovoiat şi cu câte un disc de pene pe părţile laterale ale capului (*Circus);* pasăre din acest gen. – Et. nec.
ERETIC, -Ă, *eretici, -ce*, s.m. şi f. (Adesea adjectival) Adept, susţinător, propovăduitor al unei erezii. – Din sl. **eretiků.**
ERETISM s.n. **1.** (Med.; în sintagma) *Eretism cardiac* = stare de hiperexcitabilitate cardiacă, întâlnită mai ales la tineri, care se manifestă prin puls rapid şi neregulat. **2**. Fig. Exaltare, pasiune puternică. – Din fr. **éréthisme.**
EREUTOFOBIE, *ereutofobii,* s.f. Fenomen patologic care se manifestă prin roşirea feţei; eritrofobie. [Pr.: *-re-u-*] – Din fr. **éreuthophobie.**
EREZIE*,* *erezii,* s.f. **1.** Doctrină sau credinţă religioasă care ia naştere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate, şi care este condamnată de biserica respectivă. **2.** Fig. Greşeală, eroare, rătăcire. – Din fr. **hérésie,** lat. **haeresis.**
ERG[1]**,** *ergi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a energiei, egală cu lucrul mecanic efectuat de o forţă de o dină care îşi deplasează punctul de aplicaţie cu un centimetru. – Din fr. **erg.**

ERG[2], *erguri,* s.n. Deşert de nisip cu dune; caracteristic Saharei, format de obicei în porţiunile mai coborâte ale scoarţei pământului. – Din fr. **erg.**

ERGAN s.n. Material ceramic folosit la confecţionarea pieselor izolante pentru curenţii de înaltă, frecvenţă. – Din fr. **ergan.**

ERGASTERIE, *ergasterii,* s.f. Atelier meşteşugăresc (cu mulţi sclavi) la Atena. – Din fr. **ergasterie.**

ERGASTOPLASMĂ s.f. (Biol.) Formaţiune citoplasmatică în care circulă substanţele metabolice. – Din fr. **ergastoplasme.**

ERGOCALCIFEROL s.m. Vitamina D2. – Denumire comercială.

ERGOGRAF, *ergografe,* s.n. Aparat care înregistrează grafic activitatea musculară. – Din fr. **ergographe.**

ERGOMETRIE s.f. Disciplină care se ocupă cu determinarea eforturilor fizice (musculare) prin măsurarea lucrului mecanic efectuat. – Din fr. **ergométrie.**

ERGOMETRU, *ergometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea lucrului mecanic. – Din fr. **ergométre.**

ERGONĂ, *ergone,* s.f. Nume generic dat unor substanţe organice (enzime, hormoni, vitamine) din constituţia celulelor vii, a căror acţiune constă în stimularea funcţiunilor celulare. – Din fr. **ergones.**

ERGONOMIC, -Ă, *ergonomici, -ce*, adj. De ergonomie. – Din fr. **ergonomique.**

ERGONOMIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul condiţiilor de muncă în vederea realizării unei adaptări optime a omului la acestea. – Din fr. **ergonomie.**

ERGONOMIST, -Ă, *ergonomişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în ergonomie. – Din fr. **ergonomiste,** engl. **ergonomist.**

ERGOSTERINĂ s.f. (Farm.) Ergosterol. – Din fr. **ergostérine.**

ERGOSTEROL, *ergosteroli*, s.m. Substanţă prezentă în diverse ţesuturi animale şi vegetale, a cărei activare, prin iradiere cu raze ultraviolete, produce vitamina D2; ergosterină. – Din fr. **ergostérol.**

ERGOTAMINĂ s.f. (Fam.) Alcaloid extras din secara-cornută. – Din fr., engl. **ergotamine.**

ERGOTERAPIE s.f. Metodă de tratament a unor boli psihice în care munca depusă de bolnav constituie factorul activ al vindecării. – Din fr. **ergothérapie.**

ERGOTINĂ, *ergotine,* s.f. Substanţă otrăvitoare obţinută din cornul-secarei, care provoacă tulburări nervoase, digestive, cardiace etc. şi se întrebuinţează în medicină ca hemostatic, mai ales în hemoragiile uterine; ergotoxină. – Din fr. **ergotine.**

ERGOTISM[1] s.n. (Livr.) Manie de a şicana, de a sâcâi, de a agasa. – Din fr. **ergotisme.**

ERGOTISM[2] s.n. Boală provocată de consumarea cerealelor atacate de cornul-secarei; intoxicaţie cu ergotină. – Din fr. **ergotisme.**

ERGOTOXINĂ, *ergotoxine,* s.f. (Farm.) Ergotină. – Din fr. **ergotoxine.**

ERHĂ s.f. (Reg.) Piele de viţel foarte subţire, bine tăbăcită, care se aplică pe bundiţe şi pe care se brodează flori. – Din pol. **jercha,** magh. **irha.**

ERIJA, *erijez,* vb. **I.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. "în") A-şi atribui fără nici un drept o situaţie, un rol care conferă autoritate, a se da drept..., a voi să treacă drept... – Din fr. **ériger.**

ERIJARE s.f. Acţiunea de *a (se) erija* şi rezultatul ei. – V. **erija.**

ERIJAT, -Ă, *erijaţi, -te,* adj. (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. "în'") Care îşi atribuie fără nici un drept o situaţie, un rol care conferă autoritate, care se dă drept..., care vrea să treacă drept... – V. **erija.**

ERINACEID, *erinaceide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere insectivore, cu corpul acoperit cu ţepi *(Erinaceidae);* (şi la sg.) animal care face parte din această familie. – Din fr. **érinacéidés.**

ERINII s.f. pl. Divinităţi ale infernului, la greci, reprezentate ca nişte femei cu părul răvăşit, împletit cu şerpi, şi corespunzând, la romani, furiilor. – Din fr. **érinnyes.**

ERISIFACEE, *erisifacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci parazite care provoacă la unele plante diverse boli; (şi la sg.) ciupercă din această familie. – Din fr. **érisifacées.**

ERISTIC, -Ă, *eristici, -ce,* adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine eristicii, referitor la eristică. ** *Şcoala eristică* = nume dat şcolii filozofice din Megara, datorită înclinării ei spre controverse. **2.** S.f. Artă a disputei, a controversei, care foloseşte argumente subtile sau recurge la artificii sofisticate. **3.** S.m. şi f. Adept al eristicii. – Din fr**. éristique.**

ERITEM, *eriteme,* s.n. Roşeaţă în formă de pete, care apare pe pielea corpului în diferite boli. – Din fr. **érythéme.**

ERITEMATOS, -OASĂ, *eritematoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de eritem. – Din fr. **érithémateux.**

ERITREMIE, *eritremii,* s.f. (Med.) Poliglobulie. – Din fr. **érythrémie.**

ERITRINĂ, *eritrine,* s.f. Antibiotic izolat din eritrocitele mamiferelor, cu efect, mai ales, asupra bacteriilor difterice. – Din fr. **érythrine.**

ERITROBLAST, *eritroblaşti,* s.m. Globulă roşie primitivă, cu nucleu, care dă naştere hematiei. – Din fr. **érythroblaste.**

FRITROBLASTOZĂ, *eritroblastoze,* s.f. Boală caracterizată prin apariţia în sânge a eritroblaştilor. – Din fr. **érythroblastose.**

ERITROCIT, *eritrocite,* s.n. (Anat.) Hematie. – Din fr. **érythrocyte.**

ERITROCITOZĂ s.f. (Med.) Poliglobulie. – Din fr. **érythrocytose**.

ERITRODERMIE, *eritrodermii,* s.f. Boală manifestată prin roşeaţa generalizată a pielii, vezicule, edeme etc. – Din fr. **érythrodermie.**

ERITROFOBIE, *eritrofobii,* s.f. (Med.) Ereutofobie. – Din fr. **érythrophobie.**

ERITROMICINĂ s.f. (Farm.) Antibiotic activ mai ales în infecţiile stafilococice puternice. – Din fr. **érythromycine.**

ERITROPOIEZĂ s.f. Proces de formare a globulelor roşii (eritrocite); hematopoieză. – Din fr. **érytbropoîése**.

ERITROPSINĂ, *eritropsine,* s.f. Proteină de culoare roşie, legată de vitamina A, prezentă în unele celule ale retinei şi care, sub acţiunea luminii, îşi schimbă culoarea spre galben palid. – Din fr. **érythropsine.**

ERIZIPEL, *erizipele,* s.n. Boală infecţioasă şi contagioasă datorită unui streptococ, care se manifestă prin inflamarea şi înroşirea unei porţiuni delimitate a pielii, localizată cel mai adesea la faţă şi la membre; brâncă, orbalţ. – Din fr. **érysipéle,** lat. **erysipelas**

ERMENEUTIC, -Ă s.f., adj. v. **hermeneutic.**

ERMETIC, -Ă, *ermetici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care închide perfect sau care este perfect închis; care nu lasă să pătrundă sau să iasă nimic. **2.** Fig. Greu de înţeles. *** Poezie ermetică =* poezie caracterizată prin ermetism. – Din fr. **hermétique.**

ERMETISM s.n. Tendinţă în literatură, mai ales în poezie, de a folosi, uneori cu ostentaţie, un limbaj obscur, dificil, criptic. – Din fr. **hermétisme.**

ERMETIZA, *ermetizez,* vb. **I.** Tranz. (Livr.) A face ermetic, de neînţeles. – Din fr. **hermétiser.**

ERMIT s.m. v. **eremit.**

ERMITAJ, *ermitaje,* s.n. **1.** (Franţuzism) Locuinţa unui eremit; *p. ext.* loc retras. **2.** Mic palat izolat sau casă singuratică la ţară. **3.** Pavilion izolat în parcul unui castel. – Din fr. **ermitage.**

EROARE, *erori,* s.f. **1.** Cunoştinţă, idee, părere, opinie greşită; ceea ce e greşit; greşeală. ** Expr. *A induce (pe cineva) în eroare* = a înşela, a amăgi. **2.** Falsă reprezentare asupra unei situaţii de fapt ori asupra existenţei unui act normativ. ** *Eroare juridică* = greşită stabilire a faptelor dintr-un proces penal, care duce la pronunţarea unei condamnări nedrepte. **3.** Diferenţa dintre valoarea reală a unei mărimi şi valoarea calculată a acestei mărimi. – Din fr. **erreur,** lat. **error, -oris.**

ERODA, pers. 3 *erodează,* vb. I. Tranz. şi refl. A produce sau a suferi o eroziune; a (se) roade. – Din fr. **éroder.**

ERODARE, *erodări,* s.f. Acţiunea de "a (se) eroda" şi rezultatul ei; eroziune. – V. **eroda**.

ERODIU, *erodii,* s.m. (Ornit.) Egretă. – Din sl. **erodii.**

EROIC, -Ă, *eroici, -ce,* adj. Care ţine de erou, caracteristic eroilor, cu calităţi de erou; *p. ext.* măreţ, grandios. * (Despre opere literare, artistice) Care are drept subiect faptele unor eroi. [Pr.: *-ro-ic*] – Din fr. **héroîque,** lat. **heroicus.**

EROICEŞTE adv. (Înv.) Ca un erou. [Pr.: *-ro-i-*] – **Eroic** + suf. *-eşte.*

EROICOMIC, -Ă, *eroicomici, -ce,* adj. Care este în acelaşi timp eroic şi comic. *** Poem eroicomic =* gen de poem epic care tratează un subiect comic în forma unei epopei. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **héroî-comique.**

EROINĂ, *eroine,* s.f. **1.** Femeie care se distinge prin curaj, vitejie şi abnegaţie în diverse împrejurări. **2.** Femeie care reprezintă personajul principal dintr-o operă literară. * Femeie care este personajul principal al unei întâmplări, care atrage, într-o anumită împrejurare atenţia asupra ei. – Din fr. **héroîne,** lat. **heroine.**

EROISM s.n. Capacitatea de a săvârşi fapte mari; vitejie; fel de a acţiona specific unui erou; spirit eroic, bravură. – Din fr. **héroîsme.**

ERONAT, -Ă, *eronaţi, -te,* adj. Greşit, inexact, neadevărat, incorect **(1). –** Din fr. **erroné.**

EROS s.n. (Livr.) Ansamblul dorinţelor sexuale, considerate din punct de vedere psihanalitic; libido. – Din fr. **éros.**

EROTIC, -Ă, *erotici, -ce,* Privitor la dragoste, de dragoste, propriu dragostei. * (Despre opere literare) Care conţine sentimente de dragoste; care cântă, care exprimă dragostea. * (Substantivat, f.) Totalitatea compoziţiilor literare care cântă sentimentul dragostei. * Predispus, înclinat spre senzualism; senzual. – Din fr. **érotique.**

EROTISM s.n. Atitudine erotică; exagerare a sentimentului erotic; senzualitate. – Din fr. **érotisme.**
EROTOMAN, -Ă, *erotomani, -e,* adj., s.m. şi f. Obsedat sexual. – Din fr. **érotomane.**
EROTOMANIE s.f. Stare patologică care se caracterizează prin predominarea obsesiilor sexuale; obsesie sexuală. – Din fr. **érotomanie.**
EROU, *eroi,* s.m. **1.** Persoană care se distinge prin vitejie şi prin curaj excepţional în războaie, prin abnegaţie deosebită în alte împrejurări grele ori în muncă. ** *Erou al Muncii (Socialiste)* = cea mai înaltă distincţie în Republica Socialistă România; persoană care a primit această distincţie. * Ostaş căzut pe câmpul de luptă. **2.** Personaj principal al unei opere literare. * Personaj principal al unei întâmplări; persoană care, într-o anumită împrejurare, atrage atenţia asupra sa. **3.** (În mitologia greco-romană) Semizeu, persoană născută dintr-o zeitate şi o fiinţă pământeană, înzestrată cu puteri supraomeneşti sau care a devenit celebră prin faptele sale deosebite. – Din fr. **héros,** lat. **heros.**
EROZIUNE, *eroziuni,* s.f. **1.** Proces complex de roadere şi de săpare a scoarţei terestre prin acţiunea unor agenţi externi; rezultatul acestui proces, erodare. * Proces de roadere a corpurilor pe (sau prin) care curge un fluid. **2.** Ulceraţie uşoară, superficială a pielii sau a mucoaselor, cauzate de agenţi fizici, chimici, mecanici sau apărută în urma unei inflamaţii; excoriaţie. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **érosion,** lat. **erosio, -onis.**
EROZIV, -Ă, *erozivi, -e*, adj. Care roade, care are proprietatea de a provoca o eroziune. – Din fr. **érosif.**
ERPETOLOG, -Ă, *erpetologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist naturalist care se ocupă cu studiul reptilelor. – Cf. fr. **erpétologiste**.
ERPETOLOGIC, -Ă, *erpetologici, -ce,* adj. Care aparţine erpetologiei, referitor la erpetologie. – Din fr. **erpétologique.**
ERPETOLOGIE s.f. Parte a ştiinţelor naturii care se ocupă cu studierea reptilelor. – Din fr. **erpétologie.**
ERUCTA, *eructez,* vb. **I.** Intranz. (Med.) A râgâi. – Din fr. **éructer.**
ERUCTAŢIE, *eructaţii,* s.f. Acţiunea de *a eructa şi* rezultatul ei; eliminare pe cale bucală a gazelor din stomac; râgâială, râgâit. – Din fr. **éruction.**
ERUDIT, -Ă, *erudiţi, -te*, adj. (Adesea substantivat) Care posedă cunoştinţe temeinice şi vaste în urma unor studii îndelungate; savant, învăţat. * (Despre opere ştiinţifice) Care dovedeşte cunoştinţe vaste şi aprofundate. – Din fr. **érudit,** lat. **eruditus.**
ERUDIŢIE, *erudiţii,* s.f. Cunoaştere temeinică a uneia sau a mai multor ştiinţe; cultură vastă. [Var.: (înv.) **erudiţiúne** s.f.] – Din fr. **erudition,** lat. **eruditio, -onis.**
ERUDIŢIUNE s.f. v. **erudiţie.**
ERUPE, pers. 3 *erúpe,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre lavă, magmă, petrol) A face erupţie, a ieşi afară, a se revărsa cu putere; a ţâşni; a izbucni. * (Despre vulcani) A azvârli cu putere afară lava; (despre sonde) a azvârli cu putere afară ţiţeiul. **2.** (Despre pete, băşicuţe etc. caracteristice unor boli) A apărea, a se forma. – Din lat. **erumpere** (după *rupe).*
ERUPERE, *eruperi,* s.f. Acţiunea de *a erupe* şi rezultatul ei. – V. **erupe.**
ERUPTIV, -Ă, *eruptivi, -e*, adj. **1.** Cu privire la o erupţie (**1**), care provine dintr-o erupţie; de origine vulcanică. * Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Nestăpânit, impetuos; violent. **2.** (Despre o boală) Însoţit de apariţia unei erupţii **(2),** care se manifestă printr-o erupţie. – Din fr. **éruptif.**
ERUPTIVISM s.n. Ansamblu de fenomene care conduc la producerea erupţiei magmei în scoarţa terestră. – Din fr. **éruptivisme.**
ERUPŢIE, *erupţii,* s.f. **1.** Ieşire bruscă şi violentă din pământ a unui gaz, a ţiţeiului, a lavei etc.; *p. gener.* ţâşnire, izbucnire. **2.** Apariţia unor pete, a unor băşicuţe, plăci, pustule etc. pe piele sau pe mucoase, constituind simptomul unor boli (contagioase); (concr.) totalitatea acestor pete, plăci, pustule etc. apărute. [Var.: **erupţiúne** sf.] – Din fr. **éruption,** lat. **eruptio, -onis.**
ERUPŢIUNE s.f. v. **erupţie.**
ERZAŢ, *erzaţuri,* s.n. Surogat, înlocuitor (mai ales de cafea). – Din germ. **Ersatz.**
ESAVERAJ, *esaveraje,* s.n. Diferenţa dintre punctele înscrise şi cele primite la jocul de rugbi. – Din **eseu** (după *golaveraj).*
ESCADRĂ, *escadre, -e,* s.f. Mare unitate de nave de luptă a forţelor maritime militare. * Mare unitate militară de aviaţie. – Din fr. **escadre.**
ESCADRILĂ, *escadrile,* s.f. Subunitate a forţelor aeriene militare, formată din câteva patrule. – Din fr. **escadrille.**
ESCADRON, *escadroane,* s.n. Subunitate a unui regiment de cavalerie, corespunzând unei companii de infanterie sau unei baterii de artilerie. [Var.: **scadrón** s.n.] – Din rus.

eskadron, fr. **escadron.**
ESCALADA, *escaladez,* vb. **I.** Tranz. A se căţăra pe un zid sau pe un alt obstacol înalt, pentru a trece de partea cealaltă; *p. ext.* a sări peste un obstacol. – Din fr. **escalader.**
ESCALADARE, *escaladări,* s.f. Acţiunea de *a escalada* şi rezultatul ei; escaladă. * Fig. Extindere treptată a unei acţiuni, a unui conflict etc.; escaladă. – V. **escalada.**
ESCALADĂ, *escalade,* s.f. Escaladare; suire, căţărare; ascensiune. * Fig. Extindere treptată a unei acţiuni, a unui conflict etc., escaladare. – Din fr. **escalade.**
ESCALATOR, *escalatoare,* s.n. Scară rulantă utilizată pentru circulaţia oamenilor (în metrouri, în magazine etc.). – Din fr., engl. **escalator.**
ESCALĂ, *escale,* s.f. Oprire prevăzută în itinerarul unui vapor sau al unui avion pentru aprovizionare, pentru debarcarea sau îmbarcarea pasagerilor etc. * Localitate de oprire în cursul unei călătorii cu vaporul sau cu avionul. – Din fr. **escale.**
ESCALOP, *escalopuri,* s.n. Preparat culinar făcut din bucăţi subţiri de muşchi de viţel sau din peşte. – Din fr. **escalope.**
ESCAMOTA, *escamotez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să dispară ceva fără să se bage de seamă, a ascunde ceva cu iscusinţă. * Fig. A denatura, a falsifica. **2.** A introduce trenul de aterizare al unei aeronave în locurile anume construite în corpul ei, pentru a micşora rezistenţa la înaintare a avionului în timpul zborului. [Var.: **scamotá** vb. I] – Din fr. **escamoter.**
ESCAMOTABIL, -Ă, *escamotabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi escamotat, care se poate escamota (**1**). **2.** (Despre trenul de aterizare al unui avion) Care poate fi tras în aripă sau în fuzelaj. – Din fr. **escamotable.**
ESCAMOTARE, *escamotări,* s.f. Acţiunea de *a escamota* şi rezultatul ei. – V. **escamota.**
ESCAPADĂ, *escapade,* s.f. Ieşire, uneori nepermisă şi ascunsă, de scurtă durată, cu scopul de a petrece; aventură; petrecere organizată cu acest prilej. – Din fr. **escapade.**
ESCARĂ, *escare,* s.f. Crustă negricioasă care se formează în urma mortificării unor ţesuturi superficiale ale organismului. – Din fr. **escarre.**
ESCARPĂ, *escarpe,* s.f. Baraj antitanc realizat prin săparea de taluzuri în versanţii îndreptaţi spre inamic, pentru a mări panta şi a împiedica trecerea tancurilor. – Din fr. **escarpe**
ESCARPEN, *escarpeni,* s.m. Pantof de damă cu toc înalt, nedecupat, foarte decoltat. – Din fr. **escarpin.**
ESCATOLOGIC, -Ă, *escatologici, -ce,* adj. De escatologie, referitor la escatologie. – Din fr. **eschatologoque.**
ESCATOLOGIE s.f. Totalitatea concepţiilor religioase referitoare la soarta finală a lumii şi a omului. – Din fr. **eschatologie.**
ESCAVATOR s.n. v. **excavator.**
ESCHILĂ, *eschile,* s.f. Bucată mică, aşchie desprinsă dintr-un os fracturat. – Din fr. **esquille.**
ESCHIMOS, -Ă, *eschimoşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţia indigenă, de tip mongoloid, care trăieşte în ţinuturile arctice din America, Europa şi Asia; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. De eschimos **(1),** privitor la eschimoşi. – Din fr. **Esquimaux.**
ESCHIVA, *eschivez,* vb. **I.** Refl. A se sustrage dela îndeplinirea unei obligaţii; a se da în lături, a se feri. * A se retrage pe furiş. – Din fr. **esquiver.**
ESCHIVARE, *eschivări,* s.f. Acţiunea de *a se eschiva* şi rezultatul ei. – V. **eschiva.**
ESCHIVĂ, *eschive,* s.f. Procedeu tehnic de apărare folosit în box, care constă în aplecarea laterală a capului sau îndoirea picioarelor, pentru a lăsa lovitura adversarului să treacă pe alături sau pe deasupra. – Din fr. **esquive.**
ESCORTA, *escortez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A însoţi un deţinut pentru a-l împiedica să fugă. **2.** A însoţi o persoană care deţine un post înalt pentru a o păzi sau pentru a-i fi de folos. **3.** (Despre nave sau avioane) A însoţi (în timp de război) vapoare, avioane etc. de transport sau de comerţ (pentru a le apăra contra atacurilor inamice). – Din fr. **escorter.**
ESCORTARE, *escortări,* s.f. Acţiunea de *a escorta* şi rezultatul ei; însoţire, păzire. – V. **escorta.**
ESCORTĂ, *escorte,* s.f. **1.** Pază alcătuită din oameni înarmaţi care însoţesc pe deţinuţi pentru a-i împiedica să fugă; oamenii care alcătuiesc această pază. **2.** Grup de oameni care însoţesc pe înalţii demnitari pentru a-i păzi sau pentru a le fi de folos. **3**. Grup de nave sau de avioane militare care însoţesc (în timp de pace) o navă sau un avion în care călătoresc persoane oficiale importante sau (în timp de război) vapoarele, avioanele etc. de transport sau de comerţ (pentru a le apăra contra atacurilor inamice). – Din fr. **escorte.**
ESCORTOR, *escortoare,* s.n. Navă sau avion cu misiune de escortare. – Din fr. **escorteur.**
ESCROC, -OACĂ, *escroci, -ce,* s.m. şi f. Persoană care înşală pe alţii şi îşi însuşeşte, prin

mijloace frauduloase bunuri străine; pungaş, şarlatan. – Din fr. **escroc.**

ESCROCA, *escrochez,* vb. **I.** Tranz. A obţine, a dobândi prin mijloace frauduloase bunuri străine, a înşela; a săvârşi o escrocherie. – Din fr. **escroquer.**

ESCROCARE, *escrocări,* s.f. Acţiunea de *a escroca* şi rezultatul ei. – V. **escroca.**

ESCROCHERIE, *escrocherii,* s.f. Infracţiune care constă în înşelarea unei persoane prin mijloace frauduloase în scopul obţinerii unor profituri; faptă de escroc; înşelăciune, pungăşie, şarlatanie. – Din fr. **escroquerie.**

ESCUDO, *escudos*, s.m. Denumire a unităţii băneşti din Portugalia. – Cuv. port.

ESCULAP, *esculapi,* s.m. (Fam.) Medic[1]. – Din fr. **esculape.**

ESCULINĂ s.f. Substanţă extrasă din scoarţa unui castan exotic şi utilizată ca febrifug şi antinevralgic. – Din fr. **esculine.**

ESEIST, -Ă, *eseişti, -te,* s.m. şi f. Autor de eseuri. – Din fr. **essayiste.**

ESEISTIC, -Ă, *eseistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine eseului, privitor la eseu, specific eseului. **2.** S.f. Arta de a scrie eseuri; literatura eseurilor. – Din fr. **essayistique.**

ESENŢĂ, *esenţe,* s.f. **1.** Ceea ce exprimă principalul şi stabilul din obiecte şi din fenomene, natura lor internă, ascunsă, latura lor care nu este dată sau perceptibilă nemijlocit; ceea ce poate fi cunoscut numai trecând de forma exterioară a lucrurilor, pătrunzând în adâncul lor cu ajutorul gândirii. ** Loc. adv. *În esenţă* = în ceea ce este fundamental; în ultimă analiză. **2.** Lichid volatil cu miros aromatic puternic, extras din plante sau preparat sintetic şi întrebuinţat în farmacie, în parfumerie sau pentru unul casnic, mai ales în alimentaţie. * Substanţă concentrată care, diluată (cu apă), dă un produs alimentar. **3.** Varietate de arbori care alcătuiesc o pădure. * Varietate de lemn. – Din fr. **essence,** lat. **essentia.**

ESENŢIAL, -Ă, *esenţiali, -e,* adj. Care constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru; care ţine de esenţă **(1),** privitor la esenţă; de prim ordin, fundamental, principal. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **essentiel,** lat. **essentialis**.

ESENŢIALITATE s.f. (Livr.) Parte esenţială; caracter esenţial. [Pr.: -*ţi-a-*] – Din fr. **essentialité.**

ESEU, *eseuri,* s.n. **1.** Studiu de proporţii restrânse asupra unor teme filozofice, literare sau ştiinţifice, compus cu mijloace originale, fără pretenţia de a epuiza problema. **2.** (Sport; la rugbi) Încercare. **3.** Probă preliminară de mărci poştale pe hârtie şi în culori diferite în vederea alegerii prototipului definitiv al întregului tiraj. – Din fr. **essai.**

ESOFAG, *esofage,* s.n. Segment al tubului digestiv cuprins între faringe şi stomac, prin care trec alimentele înghiţite. [Pl. şi: *esofaguri*] – Din fr. **oesophage.**

ESOFAGIAN, -Ă, *esofagieni, -e,* adj. De esofag, referitor la esofag. [Pr.: -*gi-an*] – Din fr. **oesophagien.**

ESOFAGISM s.n. Spasm al esofagului care apare la bolnavii de tetanos, în isterie, turbare etc. – Din fr. **oesophagisme.**

ESOPIC, -Ă, *esopici, -ce,* adj. Referitor la Esop, care aparţine lui Esop; *p. ext.* neclar, mai puţin clar, ambiguu, sibilinic. – Din fr. **ésopique.**

ESPADON, *espadoane*, s.n. Sabie mare cu două tăişuri, care se mânuia cu ambele mâini, folosită mai ales în sec. XV-XVI. – Din fr. **espadon.**

ESPADRILĂ, *espadrile,* s.f. Încălţăminte uşoară de pânză cu talpă de sfoară sau dintr-un material special. – Din fr. **espadrille.**

ESPERANTISM s.n. Doctrină a partizanilor limbii esperanto. – Din fr. **espérantisme.**

ESPERANTIST, -Ă, *esperantişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care se ocupă de studiul limbii esperanto; specialist în esperanto. – Din fr. **espérantiste.**

ESPERANTO s.n. Limbă artificială, formată din elemente de vocabular şi de gramatică împrumutate din cele mai răspândite limbi europene, creată cu scopul de a deveni limbă internaţională. – Din fr. **esperanto.**

ESPINGOLĂ, *espingole,* s.f. Armă de foc primitivă din bronz, montată pe un pivot. – Din fr. **espingole.**

ESPLANADĂ, *esplanade,* s.f. **1.** Suprafaţă (plantată cu arbori, iarbă şi flori) aflată, de obicei, în faţa unei clădiri importante sau a unui ansamblu arhitectural. **2.** Stradă largă având în mijlocul ei alei bogat plantate cu arbori, iarbă şi flori. – Din fr. **esplanade.**

EST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în partea unde răsare soarele, opus vestului; loc pe orizont unde răsare soarele; *p. ext.* regiune situată în locul unde răsare soarele; răsărit[1], orient. – Din fr. **Est.**

ESTACADĂ, *estacade,* s.f. **1.** Punte fixă construită la ţărmul unei ape mari, către larg, pentru a realiza legătura cu vapoarele care nu pot acosta la chei. * Platformă aşezată pe picioare înalte pentru a realiza comunicaţia între două puncte situate deasupra solului sau între un punct de pe sol şi altul situat la înălţime. * Construcţie din bare de lemn, de

metal sau de beton armat, la intrarea într-un port sau la gura unui fluviu, pentru a micşora lăţimea apei în acel loc. **2.** Baraj construit de-a curmezişul unui curs de apă sau la intrarea într-un port maritim pentru protejarea contra minelor, corpurilor plutitoare etc. – Din fr. **estacade.**

ESTER, *esteri,* s.m. Combinaţie organică rezultată prin eliminarea unei molecule de apă între un alcool şi un acid organic sau un acid anorganic oxigenat. – Din fr. **ester.**

ESTERIFICA, *esterific,* vb. **I.** Tranz. A produce o esterificare. – Cf. engl. **esterify**

ESTERIFICARE, *esterificări,* s.f. Reacţie reversibilă dintre un acid şi un alcool, cu formare de ester şi eliminare de apă. – După fr. **estérification.**

ESTET, -Ă, *esteţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care aderă la concepţiile estetismului, adept al estetismului; estetizant. – Din fr. **esthéte.**

ESTETIC, -Ă, *estetici, -ce,* subst., adj. **1.** Ştiinţă care studiază legile şi categoriile artei, considerată ca forma cea mai înaltă de creare şi de receptare a frumosului; ansamblu de probleme privitoare la esenţa artei, la raporturile ei cu realitatea, la metoda creaţiei artistice, la criteriile şi genurile artei. **2.** S.n. art. Ansamblul însuşirilor şi al fenomenelor studiate de estetică (**1**). **3.** Adj. Care aparţine esteticii **(1),** privitor la estetică; care priveşte frumosul, care corespunde cerinţelor esteticii; frumos. – Din fr. **esthétique.**

ESTETICIAN, -Ă, *esteticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în estetică [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **esthéticien.**

ESTETISM s.n. Concepţie asupra artei şi literaturii, care subordonează esteticii toate valorile, exagerând rolul contemplaţiei şi al formei de realizare. – Din fr. **esthétisme.**

ESTETIZANT, -Ă, *estetizanţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de estetism, privitor la estetism. **2.** S.m. şi f. Estet. – Din **(1) estetism, (2) estetică.**

ESTEZIOLOGIE s.f. (Psih.) Studiu al fenomenelor senzoriale. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **esthésiologie.**

ESTEZIOMETRIE, *esteziometrii,* s.f. (Metodă de) măsurare a sensibilităţii tactile prin stabilirea distanţei minime la care vârfurile esteziometrului, aplicate pe piele, determină două senzaţii distincte. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **esthésiométrie.**

ESTEZIOMETRU, *esteziometre*, s.n. Aparat în formă de compas cu care se efectuează esteziometriile. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **esthésiométre.**

ESTIC, -Ă, *estici, -ce,* adj. Care este (de) la est; răsăritean. – Din **est.**

ESTIMA, *estimez,* vb. **I.** Tranz. A evalua (cu aproximaţie), a aprecia mărimea, valoarea etc. pe baza unor date incomplete. – Din fr. **estimer,** lat. **aestímare.**

ESTIMABIL, -Ă, *estimabili, -e,* adj. Care poate fi estimat; evaluabil. * Care poate fi luat în seamă; apreciabil. – Din fr. **estimable.**

ESTIMARE, *estimări,* s.f. Acţiunea de *a estima* şi rezultatul ei; evaluare (aproximativă), estimaţie. – V. **estima.**

ESTIMAT, *estimate,* s.n. Valoare aproximativă cu care se înlocuieşte valoarea exactă a unei mărimi atunci când măsurarea experimentală a acesteia este afectată de erori. – V. **estima.**

ESTIMATIV, -Ă, *estimativi, -e,* adj. Care conţine evaluarea unui lucru, care se referă la o evaluare, care a fost sau este determinat prin estimare; estimatoriu. – Din fr. **estimatif.**

ESTIMATORIU, -IE, *estimatorii,* adj. (Rar) Estimativ. – Din fr. **estimatoire.**

ESTIMAŢIE, *estimaţii,* s.f. Estimare, [Var.: **estimaţiúne** s.f.] – Din fr. **estimation,** lat. **aestimatio, -onis.**

ESTIMAŢIUNE s.f. v. **estimaţie.**

ESTIMĂ, *estime,* s.f. Determinare a punctului în care se află o navă pe glob, ţinând seama numai de drumul şi de viteza acesteia. – Din fr. **estime.**

ESTIMP adv. (Reg.) În acest an. [Acc. şi: *éstimp*] – Lat. **istum tempus.**

ESTIV, -Ă, *estivi, -e*, adj. Estival. – Din fr. **estive.**

ESTIVAL, -Ă, *estivali, -e,* adj. De vară, din timpul verii; estiv. – Din fr. **estival.**

ESTIVAŢIE, *estivaţii,* s.f. Stare de viaţă latentă prin care trec vara unele animale din regiuni calde şi secetoase. – Din fr. **estivation.**

ESTOMPA, *estompez,* vb. **I.** Tranz. A trece cu estompa peste un desen pentru a potrivi intensitatea umbrelor şi trecerea gradată la lumină; *p. ext.* a atenua, a umbri, a slăbi intensitatea unei culori sau a unor contururi. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) face vag, imprecis, a (se) învălui, a (se) diminua. – Din fr. **estomper.**

ESTOMPARE, *estompări,* s.f. Acţiunea de "a (se) estompa" şi rezultatul ei. – V. **estompa.**

ESTOMPAT, -Ă, *estompaţi, -te*, adj. Cu conturul şters, ale cărui umbre sunt atenuate; *fig.* pierdut, în umbră, vag, imprecis. – V. **estompa.**

ESTOMPĂ, *estompe,* s.f. Sul mic de hârtie, de piele sau de alt material moale, cu care se atenuează, se şterge conturul unui desen executat în creion, în cărbune sau în pastel,

pentru a potrivi umbrele. – Din fr. **estompe.**

ESTON, -Ă, *estoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Estoniei sau este originară de acolo; estonian. **2.** Adj. Care aparţine Estoniei sau populaţiei ei, privitor la Estonia sau la populaţia ei. (Substantivat, f.) Limba estonă. – Din **Estonia** (n. pr.) (derivat regresiv).

ESTONIAN, -Ă, *estonieni, -e,* adj., s.m. şi f. Eston. [Pr.: -*ni-an*] – Din fr. **estonien.**

ESTORCA vb. I v. **extorca.**

ESTORCARE s.f. v. **extorcare.**

ESTRADĂ, *estrade,* s.f. **1.** Platformă (demontabilă) de dimensiuni mici, adesea improvizată, într-o sală sau în aer liber, pe care se desfăşoară reprezentaţii artistice. ** Loc. adj. *De estradă* = (despre muzică, concerte, spectacole) distractiv, uşor şi variat; (despre teatre) care dă spectacole cu program distractiv, uşor şi variat. * Platformă ridicată faţă de nivelul unei săli, pe care este aşezată masa prezidiului, catedra etc. **2.** Gen muzical uşor, distractiv, cuprinzând mici piese vocale şi instrumentale cu caracter dansant. – Din fr. **estrade.**

ESTRADIOL, *estradioli,* s.m. Hormon secretat de ovar, utilizat în cancerul de prostată. [Pr.: -*di-ol*] – Din fr. **oestradiol.**

ESTRADISTIC, -Ă, *estradistici, -ce,* adj. Care aparţine estradei **(2),** referitor la estradă (**2**), de estradă. – **Eastradă +** suf. *-istic.*

ESTRAL, -Ă, *estrali, -e,* adj. De estru, privitor la estru. ** *Ciclu estral* = ansamblul modificărilor periodice ale uterului şi ale vaginului. – Din fr. **oestral.**

ESTRIOL, *estrioli,* s.m. Hormon secretat de placentă, care se extrage din urina gravidelor. [Pr.: -*tri-ol*] – Din fr. **oestriole.**

ESTROGEN, *estrogene,* s.n. Nume generic dat hormonilor de tipul foliculinei, care provoacă fenomene caracteristice estrului. – Din fr. **oestrogéne.**

ESTRONĂ, *estrone,* s.f. Hormon derivat din estriol, care se extrage din urina animalelor femele gravide. – Din fr. **oestrone.**

ESTROPIA, *estropiez,* vb. **I.** Tranz. A schilodi, a mutila. [Pr.: -*pi-a*] – Din fr. **estropier.**

ESTROPIAT, -Ă, *estropiaţi, -te,* adj. Schilodit, schilod, mutilat; *p. ext.* neputincios, slab, infirm. [Pr.: *ri-at*] – V. **estropia.**

ESTROPIAŢIE, *estropiaţii,* s.f. Estropiere. [Pr.: -*pi-a-*] – Din fr. **estropiation.**

ESTROPIERE, *estropieri,* s.f. Acţiunea de *a estropia* şi rezultatul ei; estropiaţie. [Pr.: -*pi-e-*] – V. **estropia.**

ESTRU, *estre,* s.n. Perioadă a ciclului sexual la femelele mamifere, în care mucoasa uterului permite fixarea oului fecundat. – Din fr. **oestre.**

ESTUAR, *estuare,* s.n. Gură largă, în formă de pâlnie, în zona de vărsare a unor fluvii mari, pe ţărmurile afectate de maree puternice. [Pr.: -*tu-ar*] – Din fr. **estuaire,** lat. **aestuarium.**

EŞAFOD, *eşafoduri,* s.n. Platformă construită în evul mediu în pieţe publice, pe care erau executaţi condamnaţii la moarte; *p. ext.* condamnare la moarte, mai ales prin tăierea capului. [Pl. şi: *eşafoade*] – Din fr. **échafaud.**

EŞAFODAJ, *eşafodaje,* s.n. **1.** Construcţie provizorie alcătuită din bare de lemn sau de metal legate între ele, pentru a susţine o platformă cu materiale, instalaţii, muncitori etc. în timpul executării unei construcţii. **2.** Fig. Ansamblu de date, de argumente, de exemple etc. pe care se bazează o operă, o concepţie, o ipoteză, o teorie. – Din fr. **échafaudage.**

EŞALON, *eşaloane,* s.n. **1.** Fiecare dintre elementele componente ale dispozitivului unei unităţi militare, destinate să îndeplinească o misiune de luptă; parte a unei coloane militare aflate în marş. **2.** Unitate de transport (tren, coloană de maşini etc.). – Din fr. **échelon.**

EŞALONA, *eşalonez,* vb. I. Tranz. **1.** A dispune, a repartiza un întreg în mai multe părţi la intervale succesive dinainte stabilite. * (Fin.) A repartiza o sumă de bani în aşa fel, încât plata să se efectueze pe rând şi la date succesive, dinainte fixate. **2**. (Mil.) A dispune trupele pe eşaloane. – Din fr. **échelonner.**

EŞALONARE, *eşalonări,* s.f. Acţiunea de *a eşalona* şi rezultatul ei. – V. **eşalona.**

EŞANTION, *eşantioane,* s.n. **1**. Cantitate mică luată dintr-un produs, pentru a da posibilitatea să se examineze felul, calitatea sau valoarea produsului; probă, mostră. **2**. (Rad.) Impuls foarte scurt care defineşte semnalul din care provine la un moment dat. [Pr.: -*ti-on*] – Din fr. **échantillon.**

EŞANTIONA, *eşantionez,* vb. **I.** Tranz. **1.** (Rad.) A lua mostre la intervale prestabilite dintr-un semnal, în vederea unor procesări ulterioare. **2.** A alege persoanele reprezentative (statistic) care urmează a fi anchetate într-o investigaţie (sociologică). [Pr.: -*ti-o-*] – Din fr. **échantillonner.**

EŞANTIONAJ, *eşantionaje,* s.n. (Rar) Eşantionare. [Pr.: -*ti-o-*] – Din fr. **échantillonnage.**

EŞANTIONARE, *eşantionări,* s.f. Acţiunea de *a eşantiona.* [Pr.: *-ti-o-*] – V. **eşantiona.**
EŞANTIONAT, -Ă, *eşantionaţi, -te,* adj. Care a fost ales ca eşantion. [Pr.: *-ti-o-*] – V. **eşantiona.**
EŞAPAMENT, *eşapamente,* s.n. Ansamblul organelor care asigură evacuarea gazelor arse dintr-un motor cu ardere internă sau a gazelor şi a aerului din unele pompe pentru servicii auxiliare, precum şi reducerea zgomotului. – Din fr. **échappement.**
EŞARFĂ, *eşarfe,* s.f. **1.** Fâşie de lână, de mătase etc. care se înfăşoară în jurul gâtului (mai ales de femei) ca podoabă. **2.** Fâşie de stofă sau de mătase purtată în diagonală pe piept sau ca un brâu, semn al unei funcţii (înalte) sau al unei demnităţi. **3**. Bandă de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susţină o mână bandajată sau fracturată. [Var.: **eşărpă** s.f.] – Din fr. **écharpe.**
EŞARPĂ s.f. v. **eşarfă.**
EŞEC, *eşecuri,* s.n. Înfrângere, insucces, neizbândă, nereuşită într-o acţiune. – Din fr. **échec.**
EŞICHIER, *eşichiere,* s.n. **1.** Dispunere a unor obiecte pe două sau mai multe rânduri, cu intervale uniforme între ele. **2.** Dispozitiv în care trupele unei unităţi, aşezate masat în careuri, sunt despărţite prin intervale egale. [Pr.: *-chi-er*] – Din fr. **échiquier**.
EŞUA, *eşuez,* vb. **I.** Intranz. **1.** (Despre vapoare; la pers. **3**) A se aşeza voit sau a se împotmoli în nisip sau într-un loc unde apa are o adâncime redusă. **2.** A suferi un eşec, a da greş, a nu reuşi, a nu izbuti. [Pr.: *-şu-a*] – Din fr. **échouer.**
EŞUARE, *eşuări,* s.f. Acţiunea de *a eşua* şi rezultatul ei. [Pr.: *-şu-a-*] – V. **eşua.**
ETAJ, *etaje,* s.n. **1.** Fiecare dintre părţile unei clădiri de deasupra parterului, cuprinzând încăperile situate pe acelaşi plan orizontal; cat, nivel. **2.** Parte dintr-o maşină de forţă în care se produce o variaţie a vitezei sau a presiunii fluidului. **3.** Parte a unui amplificator electric în care se produce una dintre amplificări. **4.** Complex de straturi bine individualizate petrografic şi faunistic, corespunzând celei mai mici diviziuni a timpului geologic. **5.** (Bot.; în sintagma) *Etaj de vegetaţie =* zonă de vegetaţie cu anumite condiţii proprii, determinate de modificările regimului termic şi hidric pe verticală. – Din fr. **étage.**
ETAJA, *etajez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza în rânduri suprapuse, în etaje. – Din fr. **étager.**
ETAJARE, *etajări,* s.f. Acţiunea de *a (se) etaja* şi rezultatul ei. – V. **etaja.**
ETAJAT, -Ă, *etajaţi, -te,* adj. (Despre clădiri) Cu etaje. – V. **etaja.**
ETAJERĂ, *etajere,* s.f. Mobilă formată dintr-unul sau din mai multe rafturi suprapuse, pe care se aşază cărţi sau diferite obiecte. – Din fr. **étagére.**
ETALA, *etalez,* vb. **I.** Tranz. A expune (cu ostentaţie) ceva pentru a fi privit sau admirat. – Din fr. **étaler.**
ETALAJ, *etalaje,* s.n. **1.** Etalare. **2.** Partea inferioară, în formă de trunchi de con, a cuvei unui furnal. – Din fr. **étalage.**
ETALARE, *etalări,* s.f. Acţiunea de *a etala* şi rezultatul ei; etalaj **(1). –** V. **etala.**
ETALON, *etaloane,* s.n. Mărime, greutate etc. acceptată oficial în ştiinţă, în tehnică sau în relaţiile economice şi care serveşte ca unitate de bază într-un sistem de măsurare. *** Etalon de aur* (sau *de argint*) *=* unitate-tip a valorilor monetare. *Etalon al preţurilor =* preţuri impuse de lege printr-un etalon monetar. * Model perfect al unei măsuri tip, confecţionat cu mare precizie şi acceptat oficial spre a servi ca bază de comparaţie. * Fig. Ceea ce poate servi drept model (de urmat). – Din fr. **étalon.**
ETALONA, *etalonez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A grada scara unui instrument de măsură; a verifica gradarea unui instrument de măsură. * A marca, a fixa valoarea reală a mărimii de măsurat; a compara direct o măsură-model cu un etalon, a stabili un etalon. **2.** A uniformiza planurile şi secvenţele dintr-un film din punctul de vedere al densităţii optice şi al culorii. – Din fr. **étalonner.**
ETALONARE, *etalonări,* s.f. Acţiunea de *a etalona* şi rezultatul ei. – V. **etalona.**
ETALONAT, -Ă, *etalonaţi, -te,* adj. **1.** (Despre instrumente de măsură) Care a fost prevăzut cu o scară gradată; a cărui scară gradată a fost verificată. **2.** (Despre măsuri şi instrumente de măsură) Care a fost comparat cu un etalon. – V. **etalona.**
ETALONOR, *etalonori,* s.m. Tehnician specialist în operaţii de etalonare. – Din fr. **etalonneur.**
ETAMBOU, *etambouri,* s.n. **1.** Element de rezistenţă al scheletului unei nave, amplasat la pupă şi care susţine cârma. ** *Tub etambou* = tub montat la pupa navei, prin care trece axul elicei. **2.** Element de rezistenţă din scheletul unui avion, situat la extremitatea din spate a fuzelajului. – Din fr. **étambot.**
ETAMBREU, *etambreuri,* s.n. Deschidere făcută în puntea unei nave pentru trecerea unui catarg, sau în bordaj, la pupă, pentru trecerea axului cârmei. – [Pl. şi: *etambreie*] – Din

fr. **étambrai.**
ETAMINĂ, *etamine,* s.f. Ţesătură de bumbac sau de mătase cu împletitură rară. – Din fr. **étamine.**
ETAN s.m. Gaz incolor şi fără miros, care se găseşte în gazele de sondă şi de rafinărie, întrebuinţat la prepararea etilenei, drept combustibil şi ca agent frigorigen. – Din fr. **éthane.**
ETANOL, *etanoli,* s.m. Alcool etilic. – Din fr. **éthanol.**
ETANŞ, -Ă, *etanşi, -e,* adj. (Despre aparate, recipiente etc.) Care nu permite să pătrundă sau să iasă un fluid. – Din fr. **étanche.**
ETANŞA, *etanşez,* vb. **I.** Tranz. A face operaţiile necesare pentru a obţine etanşeitatea unui aparat, a unui recipient etc. – Din fr. **étancher.**
ETANŞARE, *etanşări,* s.f. Acţiunea de "a etanşa" şi rezultatul ei. – V. **etanşa.**
ETANŞEITATE, *etanşeităţi,* s.f. Proprietate a unui aparat, a unui recipient etc. de a fi etanş. [Pr.: *-şe-i-*] – Din fr. **étanchéité.**
ETANŞOR, *etanşoare*, s.n. Ansamblul organelor şi părţilor unui sistem tehnic, care asigură etanşeitatea într-o zonă de asamblare. – Din **etanşa.**
ETAPĂ, *etape,* s.f. **1.** Interval de timp, stadiu în dezvoltarea unui proces, caracterizat, de obicei, prin evenimente importante; fază. **2.** Distanţă străbătută de o unitate în marş în curs de 24 de ore. **3.** Porţiune determinată dintr-o competiţie sportivă de mare fond, care trebuie parcursă fără oprire. * Interval de timp în ciclul anual de antrenament. * Fiecare dintre părţile unei competiţii sportive care se dispută pe o durată mai mare de timp. – Din fr. **étape.**
ETAPIZA, *etapizez,* vb. **I.** Tranz. A împărţi în mai multe etape. – **Etapă +** suf. *-iza.*
ETAPIZARE, *etapizări,* s.f. Acţiunea de *a etapiza.* – V. **etapiza.**
ETAPIZAT, -Ă, *etapizaţi, -te,* adj. Care a fost împărţit în etape. – V. **etapiza.**
ETATE s.f. Vârstă. ** Loc. adj. *În etate =* bătrân. – Din lat. **aetas, -atis.**
ETATISM s.n. Teorie conform căreia rolul statului este primordial în organizarea şi administrarea vieţii economice şi sociale. – Din fr. **étatisme.**
ETATIZA, *etatizez,* vb. **I.** Tranz. A trece un bun în administrarea statului. – Din fr. **étatiser.**
ETATIZARE, *etatizări,* s.f. Acţiunea de *a etatiza* şi rezultatul ei. – V. **etatiza.**
ETATIZAT, -Ă, *etatizaţi, -te,* adj. Care a trecut în administrarea statului. – V. **etatiza.**
ETCETERA adv. (Arată că enumerarea ar putea fi continuată) Şi alţii, şi altele, şi ceilalţi, şi aşa mai departe. [Prescurtat: etc. – Var. : **eţétera** adv.] – Din lat. **et caetera.**
ETENĂ, *etene,* s.f. Hidrocarbură nesaturată cu o dublă legătură în moleculă, gazoasă, inflamabilă, obţinută din gazele de cocserie, gazele de cracare şi prin descompunerea termică a etanului şi a propanului, constituind o materie primă importantă pentru producerea polietilenei, a alcoolului etilic, a cauciucului sintetic etc.; etilenă. – Din fr. **éthéne.**
ETER, (1, 2, 4) *eteri,* s.m. **(3)** *eteruri,* s.n. **1.** S.m. Combinaţie organică lichidă, incoloră, foarte volatilă şi inflamabilă, cu miros aromatic specific, obţinută din alcooli sau din fenoli, cu numeroase folosiri în industrie. **2.** S.m. Substanţă ipotetică (a cărei existenţă nu este admisă de fizica modernă) având proprietăţi fizice contradictorii, care ar umple întregul spaţiu şi ale cărei oscilaţii ar constitui undele electromagnetice. **3.** S.n. Fig. Aer, atmosferă, cer, văzduh. **4.** S.m. (În concepţia unor filozofi greci antici) Al cincilea element al universului (alături de foc, apă, pământ şi aer), din care ar fi alcătuite corpurile cereşti. – Din fr. **éther,** lat. **aether.**
ETERAT, -Ă, *eteraţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are mirosul eterului **(1).** * Fig. Subtil, diafan, fin. **2.** S.m. Combinaţie rezultată prin evaporarea soluţiilor eterice ale unor compuşi organici micşti. – Din fr. **éthéré.**
ETERIC, -Ă, *eterici, -ce,* adj. **1.** Care are proprietăţi asemănătoare eterului(**1**). *** Ulei eteric =* substanţă ulerioasă, volatilă, cu miros puternic, care se extrage din florile, fructele sau frunzele plantelor parfumate şi care se foloseşte în industria parfumurilor şi în cea alimentară. **2.** Fig. Subtil, fin; inconsistent. – Din germ. ä**therisch.**
ETERIE s.f. Nume dat unei organizaţii politice secrete, cu ramificaţii şi în ţările româneşti, înfiinţată la începutul sec. XIX de patrioţii greci pentru eliberarea ţării lor de sub stăpânirea otomană. * Mişcarea revoluţionară a grecilor din 1821 împotriva turcilor. – Din ngr. **etería** "societate".
ETERIST, *eterişti,* s.m. Participant la mişcarea revoluţionară a grecilor din 1821; membru sau partizan al eteriei. – **Eterie +** suf. **-***ist.*
ETERIZA, *eterizez,* vb. **I.** Tranz. A anestezia cu eter **(1). –** Din fr. **éthériser.**
ETERN, -Ă, *eterni, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care există de totdeauna, care nu va înceta niciodată să existe; nepieritor, veşnic. – Din lat. **aeternus.**

ETERNIT s.n. (Constr.) Azbociment. – Din germ. **Eternit,** fr. **éternit.**
ETERNITATE s.f. Faptul de a fi etern **(1)**; existenţă infinită în timp; durată nelimitată, veşnicie. * (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. – Din fr. **éternité,** lat. **aeternitas, -atis.**
ETERNIZA, *eternizez,* vb. **I.** Tranz. A face să dureze fără sfârşit, să dăinuiască veşnic, să rămână în amintirea posterităţii. – Din fr. **éterniser.**
ETERNIZARE s.f. Acţiunea de a face să fie etern şi rezultatul ei. – V. **eterniza.**
ETERNIZAT, -Ă, *eternizaţi, -te,* adj. Care a devenit etern. – V. **eterniza.**
ETEROCLIT, -Ă adj. v. **heteroclit.**
ETERODINĂ s.f. v. **heterodină.**
ETERODOX, -Ă, *eterodocşi, -xe,* adj. Care se abate de la doctrina oficială a bisericii ortodoxe. [Var.: **heterodóx, -ă** adj.] – Din fr. **hétérodoxe.**
ETERODOXIE s.f. Concepţie care se abate de la doctrina oficială a bisericii ortodoxe. [Var.: **heterodoxíe** s.f.] – Din fr. **hétérodoxie.**
ETEROFON, -Ă adj. v. **heterofon.**
ETEROFONIE s.f. v. **heterofonie.**
ETEROGEN, -Ă, *eterogeni, -e,* adj. **1.** (Despre elementele unui întreg) Diferit, felurit, deosebit; (despre un întreg) compus din elemente diferite. * Cu origine sau provenienţă deosebită. **2.** (Înv.; în sintagma) *Substantiv eterogen =* substantiv neutru. – Din fr. **hétérogéne.**
ETEROGENITATE s.f. Însuşirea de a fi eterogen. – **Eterogen** + suf. *-itate.* – Cf. **hétérogénéité**.
ETEROGREFĂ s.f. v. **heterogrefă.**
ETEROMAN, -Ă, *eteromani, -e,* s.m. şi f. Persoană care suferă de eteromanie. – Din fr. **éthéromane.**
ETEROMANIE, *eteromanii,* s.f. Formă de toxicomanie care constă în ingerarea repetată de cantităţi crescânde de eter etilic în scopul obţinerii unei stări de excitaţie psihică. – Din fr. **éthéromanie.**
ETEROMORF, -Ă adj. v**. heteromorf.**
ETERONIM, -Ă adj. v**. heteronim.**
ETERONOM, -Ă adj. v. **heteronom.**
ETERONOMIE s.f. v. **heteronomie.**
ETEROPROTEIDĂ s.f. v. **herteroproteidă.**
ETEROSFERĂ s.f. v. **heterosferă**.
ETEROSUGESTIE, *eterosugestii,* s.f. Sugestie provocată unei persoane sau unui grup de către altă persoană. – Cf. **hétérosuggestion.**
ETIAJ, *etiaje,* s.n. Nivel de referinţă al unui curs de apă, stabilit pe baza nivelurilor minime anuale pe o perioadă îndelungată de observaţie şi în raport cu care se măsoară cotele apelor. [Var: *-ti-aj*] – Din fr. **étiage.**
ETIC, *etici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul teoretic al valorilor şi condiţiei umane din perspectiva principiilor morale şi cu rolul lor în viaţa socială; totalitatea normelor de conduită morală corespunzătoare; morală. **2.** Adj. Privitor la etică **(1),** de etică, bazat pe etică, conform cu etica; moral. – Din fr. **éthique,** lat. **ethicus.**
ETICHETA, *etichetez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A aplica o etichetă pe un obiect. **2.** Fig. A califica pe cineva sau ceva aşa cum se cuvine sau cum crede că se cuvine. – Din fr. **étiqueter.**
ETICHETARE, *etichetări,* s.f. Acţiunea de *a eticheta* şi rezultatul ei. – V. **eticheta.**
ETICHETAT, -Ă, *etichetaţi, -te,* adj. Prevăzut cu o etichetă. – V. **eticheta.**
ETICHETĂ, *etichete,* s.f. **1.** Bucată de hârtie, de carton etc. care se aplică sau se leagă de pachete, sticle etc. şi pe care se indică conţinutul, preţul, posesorul, destinaţia etc. **2.** Fig. Titlu, nume, calificativ sub care se prezintă sau figurează cineva sau ceva, ascunzând natura adevărată. **3.** Fig. Norme de comportare riguros stabilite la curţile monarhilor, în relaţiile dintre diplomaţi etc.; *p. ext.* reguli convenţionale de comportare (politicoasă), întrebuinţate în relaţiile dintre membrii unei clase, ai unei societăţi etc. – Din fr. **étiquette.**
ETICIAN, -Ă, *eticieni, -e*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu etica, specialist în etică. [Pr. *-ci-an*] – **Etică** + suf. *-ian.*
ETIL, *etili,* s.m. Radical organic obţinut din etan, prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. – Din fr. **éthyle.**
ETILA, *etilez,* vb. **I.** Tranz. A efectua o etilare. – Din **etil.**
ETILARE, *etilări,* s.f. **1.** Introducere a unui radical etil într-o moleculă organică. **2.** Tratare a benzinei cu etil fluid în vederea obţinerii benzinei antidetonante. – V. **etila.**
ETILENĂ, *etilene,* s.f. (Chim.) Etenă. – Din fr. **éthyléne.**

ETILENOGLICOL, *etilenglicoli,* s.m. (Chim.) Glicol. – Din fr**. éthyléne-glycol.**
ETILENOXID, *etilenoxizi,* s.m. Oxid de etilenă. – **Etilenă + oxid.**
ETILIC, -Ă, *etilici, -ce,* adj. Care conţine etil; pe bază de etil. ** *Alcool etilic =* alcool. *Eter etilic =* eter (**1**)**. –** Din fr. **éthylique.**
ETILISM s.n. Alcoolism. – Din fr. **éthylisme.**
ETIMOLOG, -Ă, *etimologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în etimologie; etimologist **(1). –** Din **etimologie** (derivat regresiv).
ETIMOLOGIC, -Ă, *etimologici, -ce,* adj. Care aparţine etimologiei, privitor la etimologie; bazat pe etimologie. ** *Ortografie etimologică =* ortografie în care principiile scrierii cuvintelor se bazează pe etimologia lor. – Din fr. **éthymologique,** lat. **etymologicus.**
ETIMOLOGIE, *etimologii,* s.f. **1.** Stabilire a originii unui cuvânt prin explicarea evoluţiei lui fonetice şi semantice. **2.** Ramură a lingvisticii care studiază originea cuvintelor unei limbi. * (Gram.; înv.) Morfologie. **3.** Etimon. *** Etimologie multiplă* = provenienţă a unui cuvânt din două sau din mai multe surse diferite. *Etimologie populară =* modificarea formei unui cuvânt (recent intrat în limbă) sub influenţa unui cuvânt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă şi uneori de sens. – Din fr. **étymologie,** lat. **etymologia.**
ETIMOLOGISM s.n. Tendinţă de a reforma limba literară, apropiind forma actuală a cuvintelor de o formă mai veche a ei, pretinsă a fi mai corectă. – Din fr. **étymlogisme.**
ETIMOLOGIST, -Ă, *etimologişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Etimolog. **2.** Partizan al ortografiei etimologice. – Din fr. **étymologiste.**
ETIMON, *etimoane,* s.n. Cuvânt (de obicei dintr-o limbă străină) din care provine un anumit cuvânt al unei limbi; etimologie **(3). –** Din fr. **étymon.**
ETIOLA, *etiolez,* vb. **I.** Tranz. A da naştere unei etiolări. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **étioler.**
ETIOLARE, *etiolări,* s.f. Fenomen care apare la plantele crescute în întuneric, manifestat prin alungirea tulpinilor, micşorarea şi albirea frunzelor etc., din cauza lipsei de clorofilă. [Pr.: -*ti-o*-] – V. **etiola.**
ETIOLOGIC, -Ă, *etiologici, -ce,* adj. Care aparţine etiologiei, privitor la etiologie. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **étiologique.**
ETIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază cauzele bolilor şi factorii care influenţează apariţia diverselor boli. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **étiologie.**
ETIOPIAN, -Ă, *etiopieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Etiopiei. **2.** Adj. Care aparţine Etiopiei sau populaţiei ei, privitor la Etiopia sau la populaţia ei. [Pr.: -*ti-o-pi-an*] – Din fr. **Ethiopien.**
ETIRA, *etirez,* vb. **I.** Tranz. A efectua o etirare; a alungi, a întinde, a trage. – Din fr. **étirer.**
ETIRARE, *etirări,* s.f. (Tehn.) **1.** Operaţie de tragere a metalelor în fire; trefilare. **2.** Operaţie de întindere a fibrelor sintetice în scopul orientării macromoleculelor şi al creşterii rezistenţei lor. – V. **etira.**
ETIRAT, -Ă, *etiraţi, -te,* adj. Care este alungit, întins. – V. **etira.**
ETMOID, *etmoide,* s.n. Os mic nepereche al craniului, străbătut de numeroase orificii, traversate de nervii olfactivi, şi situat în scobitura osului frontal, formând o parte din scheletul nasului. – Din fr. **ethmoîde.**
ETNARH, *etnarhi,* s.m. Comandant al unei etnarhii. – Din fr. **ethnarque.**
ETNARHIE, *etnarhii,* s.f. Provincie a Imperiului Roman, Bizantin sau Otoman. – Din fr. **ethnarchie.**
ETNIC, -Ă, *etnici, -ce,* adj. Referitor la apartenenţa la un popor; privitor la formele de cultură şi de civilizaţie specifice unui popor. ** *Nume etnic =* nume de popor. -Din fr. **ethnique,** lat. **ethnicus.**
ETNICISM s.n. Tendinţă a unor grupări literare româneşti de la începutul secolului al XX-lea de a subordona aspectele etice şi estetice celor etnice. – **Etnic** + suf. -*ism.*
ETNICITATE s.f. Ansamblul particularităţilor etnice specifice unui popor, unei culturi. – Din engl. **ethnicity.**
ETNIE, *etnii,* s.f. Comunitate etnică. – Din fr. **ethnie.**
ETNOBOTANIC, -Ă, *etnobotanici, -ce,* s.f. adj. **1.** S.f. Studiu al denumirilor populare ale plantelor. **2.** Adj. De etnobotanică **(1),** referitor la etnobotanică **(1). -**Din fr. **ethnobotanique.**
ETNOCENTRISM s.n. Tendinţă de a judeca valorile altor culturi în raport cu propria cultură, considerată unic criteriu de apreciere a adevăratelor valori. – Din fr. **ethnocentrisme,** engl. **ethnocentrism.**
ETNOCULTURAL, -Ă, *etnoculturali, -e,* adj. De etnocultură. – **Etnocultură +** suf. -*al.*
ETNOCULTURĂ, *etnoculturi,* s.f. Cultură populară tradiţională. – Din fr. **ethnoculture.**
ETNOFOLCLORIC, -Ă, *etnofolclorici, -ce,* adj. Privitor la folclorul unui popor. – **Etno** [grafic]

+ **folcloric.**
ETNOGENEZĂ s.f. Etnogenie. – Din fr. **ethnogenése.**
ETNOGENIE s.f. Ramură a antropologiei care studiază originea şi filiaţia raselor şi a popoarelor; etnogeneză. – Din fr. **ethnogénie.**
ETNOGRAF, -Ă, *etnografi, -e,* s.m. şi f. Specialist care se ocupă cu etnografia. – Din fr. **ethnographe.**
ETNOGRAFIC, -Ă, *etnografici, -ce,* adj. Care aparţine etnografiei, privitor la etnografie. – Din fr. **ethnographique.**
ETNOGRAFIE s.f. Ştiinţă care clasifică popoarele lumii, studiază compoziţia, originea şi răspândirea lor, urmăreşte evoluţia culturilor materiale şi spirituale, moravurile şi particularităţile felului lor de viaţă, legăturile cultural-istorice reciproce. – Din fr. **ethnographie.**
ETNOLINGVISTICĂ s.f. Curent lingvistic care susţine că limba este un produs al societăţii şi o funcţiune a culturii. – Din fr. **ethnolinguistique.**
ETNOLOG, -Ă, *etnologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în etnologie. – Din fr. **ethnologue.**
ETNOLOGIC, -Ă, *etnologici, -ce,* adj. Care aparţine etnologiei, privitor la etnologie. – Din fr. **ethnologique.**
ETNOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea liniilor directoare ale structurii şi evoluţiei popoarelor. – Din fr. **ethnologie.**
ETNOMUZICOLOG, -Ă, *etnomuzicologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în etnomuzicologie. – Din fr. **ethnomusicologue.**
ETNOMUZICOLOGIE s.f. Ramură a muzicologiei care cercetează culturile muzicale ale popoarelor sau culturile muzicale de tip arhaic. – Din engl. **ethnomusicology,** fr. **ethnomusicologie.**
ETNONIM, *etnonime,* s.n. Nume de popor. – Din fr. **ethnonyme.**
ETNOPEDAGOGIC, -Ă, *etnopedagogici, -ce,* adj. De etnopedagogie. – Din **etnopedagogie.**
ETNOPEDAGOGIE s.f. Orientare în pedagogia de la începutul secolului al XX-lea care are în vedere educaţia întregului popor. – **Etno** [logie] **+ pedagogie.**
ETNOPSIHOLOGIE s.f. Ramură a antropologiei care studiază viaţa unui popor şi producţiile sale în raport cu însuşirile lui psihologice specifice. – Din fr. **ethnopsychologie.**
ETNOSOCIOLOGIE s.f. Disciplină a sociologiei care interpretează fenomenele sociale mai ales cu ajutorul datelor etnologiei. [Pr.: *-ci-o-*] – Din fr. **ethnosociologie.**
ETOCRAŢIE s.f. Guvernare fondată numai pe principiile moralei. – Din fr. **ethocratie.**
ETOLĂ, *etole,* s.f. **1.** Podoabă alcătuită dintr-o fâşie de lână sau de mătase, purtată de preoţii catolici în timpul serviciului religios. **2.** Fâşie lată de blană, purtată de femei în jurul gâtului sau al umerilor. – Din fr. **étole.**
ETOLOG, *etologi,* s.m. Specialist în etologie. – Din fr. **éthologue.**
ETOLOGIE s.f. **1.** Disciplină care are ca obiect studiul moravurilor, al obiceiurilor popoarelor. **2.** Ramură a biologiei moderne care studiază comportamentul, modul de viaţă al animalelor şi plantelor. – Din fr. **éthologie.**
ETOS s.n. **1.** Ansamblu de trăsături specifice unui grup social sau unei epoci; fizionomie morală, moralitate. **2.** Specific cultural al unei colectivităţi. [Scris şi: *ethos*] – Din lat. **ethos,** gr. **éthos.**
ETRAVĂ, *etrave,* s.f. Element de rezistenţă care închide corpul unei nave la proră şi cu care nava îşi deschide drumul la înaintarea prin apă. – Din fr. **étrave.**
ETRIER, *etriere,* s.n. **1.** Piesă în formă de U utilizată pentru asamblarea barelor de tracţiune ale vehiculelor, ca mâner pentru pârghiile de acţionare ale întrerupătoarelor electrice etc. **2.** Element de armătură transversală care înconjoară armătura longitudinală la construcţiile de beton armat. [Pr.: *-tri-er*] – Din fr. **étrier.**
ETRUSC, -Ă, *etrusci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie de origine necunoscută, care trăia în mileniul I ante Christos, în regiunea de azi a Toscanei şi care, după ce a exercitat o puternică influenţă asupra Romei până în sec. I a Cr., a fost complet romanizată; (şi la sg.) persoană din această populaţie. **2.** Adj. Care se referă la etrusci **(1),** care aparţine etruscilor. – Din fr. **étrusque.**
ETRUSCOLOG, *etruscologi,* s.m. Specialist în etruscologie. – Din fr. **étruscologue.**
ETRUSCOLOGIE s.f. Studiul culturii şi civilizaţiei etrusce. – Din fr. **étrusculogie.**
ETUFA, *etufez,* vb. **I.** Tranz. A efectua o etufare. – Din fr. **étouffer.**
ETUFARE, *etufări,* s.f. Acţiunea de *a etufa* şi rezultatul ei; operaţie care constă în distrugerea nimfei fluturelui de mătase prin introducerea gogoşilor destinate filării într-un cuptor special, la o temperatură de circa 80°. – V. **etufa.**
ETUI, *etuiuri,* s.n. Cutiuţă sau toc din piele, stofă, carton, material plastic etc., în care se păstrează unele obiecte (mici şi fragile) pentru a le proteja şi care are forma adaptată

acestor obiecte. [Pr.: -*e-tűĭ*] – Din fr. **étui.**

ETUVĂ, *etuve,* s.f. Aparat metalic, de diferite forme şi dimensiuni, folosit pentru sterilizare şi deparazitare prin mijloace chimice şi fizice. – Din fr. **étuve.**

EŢETERA adv. v. **etcetera.**

EU, (**I**) pron. pers. (pers. 1 sg.) **(II)** *euri,* s.n. **I.** Pron. pers. (pers. 1 sg.) **1.** (La nominativ, ţine locul numelui persoanei care vorbeşte, cu funcţiune de subiect) *Eu merg.* ** (În formule de introducere din actele oficiale) *Eu, X, declar...* **2.** (La dativ, în formele *mie, îmi, mi) Poveştile isprăvilor lui încă nu mi le-a spus.* ** (Indică posesiunea) *Îmi recitesc pagina din urmă.* ** (Intră în compunerea verbelor construite cu dativul pronumelui personal) *Sărut mâna mătuşii, luându-mi ziua bună.* ** (Cu valoare de dativ etic) *Aici mi-ai fost?* **3.** (La acuzativ, în formele *mine, mă, m-*) *Oamenii mă laudă.* ** (Intră în compunerea verbelor reflexive construite cu acuzativul pronumelui personal) *M-am trezit târziu.* **4.** (Urmat de *unul, una* la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Mie unuia nu-mi trebuie.* **II.** S.n. (Fil.) Ceea ce constituie individualitatea, personalitatea cuiva; reflectarea propriei existenţe de către conştiinţa individuală a omului. [Pr.: (**I)** *ieu* – (**I)** Dat. *mie, îmi, mi;* acuz. *mine, mă, m÷.* – Var.: **(I,** pop.) **io** pron. pers. 1 sg.] – Lat. **ego, mihi, me.**

EUCALIPT, *eucalipţi,* s.m. Gen de arbori giganţi, tropicali şi subtropicali, cu flori mici verzi şi frunze persistente, din frunzele şi scoarţa cărora se extrag uleiuri eterice folosite în farmacie şi în parfumerie, iar lemnul, rezistent şi dur, se foloseşte în construcţii *(Eucalyptus);* arbore din acest gen. [Pr.: *e-u-*] – Din fr., lat. **eucalyptus.**

EUCALIPTOL s.m. Substanţă uleioasă obţinută din frunzele de eucalipt, utilizată ca antiseptic al căilor respiratorii. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eucalyptol.**

EUCARIOTĂ, *eucariote,* s.f. (Biol.) Plantă sau animal evoluat care are nucleu tipic, separat prin membrană. [Pr.: *e-u-ca-ri-o-*] – Din engl. e**ucaryote.**

EUCLAZ s.n. Mineral rar, din familia silicaţilor, cu o compoziţie foarte apropiată de cea a berilului. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euclase.**

EUCLIDIAN, -Ă, *euclidieni, -e,* adj. Referitor la geometria lui Euclid sau la principiile acesteia. [Pr.: *e-u-cli-di-an*] – Din fr. **euclidien.**

EUDEMONISM s.n. Concepţie etică şi principiu care pune la baza moralei năzuinţa spre fericire. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eudémonisme.**

EUDEMONIST, -Ă, *eudemonişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al eudemonismului. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eudémoniste.**

EUDIOMETRU, *eudiometre,* s.n. Aparat alcătuit dintr-un tub de sticlă gradat, cu doi electrozi de platină, folosit la analiza volumetrică a gazelor sau la sinteza anumitor substanţe gazoase cu ajutorul descărcărilor electrice. [Pr.: *e-u-di-o-*] – Din fr. **eudiométre.**

EUDIST, -Ă, *eudişti, -ste,* s.m. şi f. Membru al unei congregaţii catolice instituite în sec. XVII. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eudiste.**

EUFEMISM, *eufemisme,* s.n. Cuvânt sau expresie care, în vorbire sau în scris, înlocuieşte un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euphémisme.**

EUFEMISTIC, -Ă, *eufemistici, -ce,* adj. Privitor la eufemism, propriu, caracteristic eufemismului; care constituie un eufemism. [Pr.: *e-u-*] – Din **eufemism** (după *aforism-aforistic).* Cf. germ. **euphemistisch.**

EUFONIC, -Ă, *eufonici, -ce,* adj. Care produce eufonie; privitor la eufonie. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euphonique.**

EUFONIE, *eufonii,* s.f. Succesiune armonioasă de vocale şi de consoane, care are drept efect o impresie acustică plăcută. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euphonie,** lat. **euphonia.**

EUFONIU, *eufonii,* s.n. instrument muzical de alamă, folosit de obicei la acompaniament. [Pr.: *e-u-*] – Din it. **eufonio.**

EUFORBIACEE, *euforbiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase şi erbacee, ale căror fructe (capsule, bace sau drupe), cu numeroase seminţe, conţin uleiuri grase; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *e-u-for-bi-a-*] – Din fr. **euphorbiacées.**

EUFORIC, -Ă, *euforici, -ce,* adj. De euforie, care se referă la euforie, care provoacă euforia. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euphorique.**

EUFORIE, *euforii,* s.f. Stare care se manifestă printr-o senzaţie de bună dispoziţie exagerată, de optimism nemotivat şi care apare în unele boli nervoase sau este provocată de unele substanţe narcotice; *p. ext.* beatitudine. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euphorie.**

EUFORIZANT, -Ă, *euforizanţi, -te,* adj. Care produce euforie. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euphorisant.**

EUFUISM s.n. (Livr.) Variantă engleză, din epoca elizabetană, a manierismului european.

[Pr.: *e-u-fu-ism*] – Din engl. **euphuism.**
EUFUISTIC, -Ă, *eufuistici, -ce,* adj. (Livr.; despre stil) Preţios, pompos, bombastic. [Pr.: *e-u-fu-is-*] – Din engl. **euphuistic.**
EUGENETICĂ s.f. Eugenie. [Pr.: *e-u-*] – Din germ. **Eugenetik.**
EUGENEZIC, -Ă, *eugenezici, -ce,* adj. Care aparţine eugeneticii, referitor la eugenetică. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eugénésique.**
EUGENIC, -Ă, *eugenici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la eugenie. [Pr.: *e-u-*] – Din engl. **eugenic.**
EUGENIE s.f. Teoria care preconizează ameliorarea patrimoniului genetic al grupurilor umane; ansamblul metodelor prin care se aplică această teorie. [Pr.*: e-u*] -Din lat**. eugenia.** Cf. fr**. eugénisme.**
EUGLENĂ, *euglene,* s.f. Protozoar flagelat oval-alungit, de apă dulce, care posedă cromatofori cu clorofilă *(Euglena viridis).* [Pr.: *e-u-*] – Din fr. eu**gléne.**
EUHARISTIC, -Ă, *euharistici, -ce,* adj. De euharistie, privitor la euharistie. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eucharistique.**
EUHARISTIE, *euharistii,* s.f. Cuminecătură, împărtăşanie, grijanie. [Pr.: *e-u-*] -Din fr. **eucharistie,** lat. **eucharistia.**
EUHEMERISM s.n. Doctrina lui Euhemeros (secolul IV-III î.e.n.), potrivit căreia zeii nu sunt decât oameni de seamă divinizaţi. [Pr.: *e-u÷.* – Var. : **evhemerísm** s.n.] -Din fr. **évhémérisme.**
EUMENIDE s.f. pl. Nume eufemistic dat eriniilor, furiilor. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euménides.**
EUNUC, *eunuci*, s.m. (La turci) Bărbat castrat care făcea serviciul de paznic (al haremului) la curtea sultanului; hadâmb, famen. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eunuque,** lat. **eunuchus.**
EUPATRID, *eupatrizi,* s.m. Membru al aristocraţiei gentilice în Atica. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eupatrides.**
EUPEPSIE, *eupepsii,* s.f. Digestie uşoară. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eupepsie.**
EUPEPTIC, -Ă*, eupeptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care uşurează digestia. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eupeptique.**
EUPLOID, *euploide,* s.n. (Biol.) Organism ale cărui celule somatice conţin un număr de cromozomi egal cu numărul de bază al celulei sau cu un multiplu al acestuia. [Pr.: *e-u-plo-id*] – Din fr. **éuploide,** engl. **euploid.**
EUPNEE s.f. Respiraţie bună, normală. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eupnée.**
EURIBAR, -Ă, *euribari, -e*, adj. s.m. şi f. (Animal) care suportă variaţii mari ale condiţiilor de mediu acvatic. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eurybare.**
EURIBIONT, -Ă, *euribionţi, -te,* adj. (Despre organisme) Care suportă variaţii mari ale condiţiilor de mediu. [Pr.: *e-u-ri-bi-ont*] – Din fr. **eurybionte.**
EURIHALIN, -Ă, *eurihalini, -e*, adj. (Despre organisme acvatice) Care suportă variaţii mari ale salinităţii. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euryhalin.**
EURIP, *euripe,* s.n. Canal artificial care separa, la romani, arena şi animalele sălbatice de spectatori, în circuri. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euripe,** lat. **euripus.**
EURISTIC, -Ă, *euristici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre procedee metodologice) Care serveşte la descoperirea unor cunoştinţe noi. **2.** S.f. (Rar) Metodă de studiu şi de cercetare bazată pe descoperirea de fapte noi; arta de a duce o dispută cu scopul de a descoperi adevărul. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **euristique.**
EURITERM, -Ă, *euritermi, -e*, adj. (Despre organisme) Care suportă variaţii mari ale temperaturii din mediul extern. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eurytherme.**
EURITMIC, -Ă, *euritmici, -ce,* adj. Privitor la euritmie, care are un ritm armonios. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eurythmique.**
EURITMIE, *euritmii,* s.f. **1.** Armonie de sunete de linii, de mişcări etc. (în muzică, în dans, în vorbire etc.). **2.** Funcţionare regulată a unei activităţi organice ritmice. **3.** (Med.) Ritm regulat al pulsului. [Pr. -*e-u-*] – Din fr. **eurythmie,** it. **euritimia.**
EURODOLAR, *eurodolari,* s.m. Dolar american depozitat în bănci comerciale europene. [Pr.: *e-u-*] – Din engl., fr. **eurodollar.**
EUROPEAN, -Ă, *europeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1**. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Europei. **2.** Adj. Care aparţine Europei sau populaţiei ei, privitor la Europa sau la populaţia ei; europenesc. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **européen.**
EUROPENESC, -EASCĂ, *europeneşti,* adj. (Înv.) European. [Pr.: *e-u-*] – **European +** suf. -*esc.*
EUROPENEŞTE adv. Ca europenii (**1).** [Pr.: *e-u-*] – **European** + suf. -*eşte.*
EUROPENIZA, *europenizez,* vb. **I.** Refl. şi tranz. A adopta sau a face să adopte îmbrăcămintea, obiceiurile, purtările caracteristice europenilor. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **européaniser.**
EUROPIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **europium.**

EUSEMIE, *eusemii,* s.f. Totalitatea simptomelor favorabile în evoluţia unei boli. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eusémie.**

EUSTIL, *eustiluri,* s.n. Colonadă în care coloanele sunt distanţate între ele prin spaţii proporţionate după diametrele lor. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eustyle.**

EUTANASIE s.f. **1.** Moarte fără dureri. **2.** Metodă de provocare a unei morţi nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferinţă îndelungată şi grea. [Pr.: *e-u*] – Din fr. **euthanasie.**

EUTECTIC, -Ă, *eutectici, -ce,* adj. (Despre amestecuri chimice) Care se topeşte sau se solidifică la o temperatură constantă, inferioară punctului de topire a fiecăruia dintre constituenţi. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eutectique.**

EUTECTOID, *eutectoide,* s.n. Aliaj sub formă de amestec mecanic a două sau mai multe faze solide rezultate prin cristalizarea lor simultană, la temperatură constantă. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eutectoîde.**

EUTEXIE, *eutexii,* s.f. Fenomen prezentat de un amestec a cărui temperatură de fuziune constantă este mai joasă decât aceea a altui amestec făcut în alte proporţii. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eutexie.**

EUTOCIE, *eutocii,* s.f. Naştere normală, fără complicaţii. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eutocie.**

EUTROFIE, *eutrofii,* s.f. Dezvoltare armonioasă a organismului, ca urmare a unei bune nutriţii a ţesuturilor. [Pr.: *e-u-*] – Din fr. **eutrophie.**

EV, *evuri,* s.n. (Livr.) Perioadă din istoria omenirii cu anumite trăsături specifice. ** *Evul mediu* = perioadă din istoria omenirii cuprinsă între antichitate şi epoca modernă. – Din lat **aevum.**

EVACUA, *evacuez,* vb. I. Tranz. **1**. A lăsa liber, a goli, a părăsi în masă un imobil, o localitate, o regiune etc.; a elibera **(4). 2.** A lua măsuri de îndepărtare, a scoate, în chip organizat, dintr-un loc şi a duce în altul oameni, bunuri etc. * A scoate dintr-o zonă periculoasă populaţia, animalele, bunurile spre a preveni distrugerea lor. **3.** A elimina gazele nefolositoare din cilindrul unui motor cu ardere internă. * A elimina reziduurile rezultate dintr-un proces tehnologic. **4.** A elimina fecalele din intestine. [Pr.: -*cu-a*] – Din fr. **évacuer,** lat. **evacuare.**

EVACUABIL, -Ă, *evacuabili, -e*, adj. Care poate fi evacuat. [Pr.: -*cu-a-*] -**Evacua +** suf. -*bil.*

EVACUARE, *evacuări,* s.f. Acţiunea de *a evacua* şi rezultatul ei. * Fază din ciclul motoarelor cu ardere internă sau al turbinelor cu gaze, în care gazele de ardere sunt evacuate din maşină după ce au efectuat lucrul mecanic. [Pr.: -*cu-a-*] – V. **evacua.**

EVADA, *evadez,* vb. **I.** Intranz. (Despre deţinuţi) A fugi din închisoare sau de sub pază; *p. ext.* (fam.) a fugi, a scăpa. – Din fr. **évader,** lat. **evadere.**

EVADARE, *evadări,* s.f. Acţiunea de a evada şi rezultatul ei. – V. **evada.**

EVADAT, -Ă, *evadaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fugit din închisoare sau de sub pază. – V. **evada.**

EVALUA, *evaluez,* vb. **I.** Tranz. A determina, a stabili preţul, valoarea, numărul, cantitatea etc.; a calcula, a socoti. * A preţui, a estima. [Pr.: -*lu-a*] – Din fr. **évaluer.**

EVALUABIL, -Ă, *evaluabili, -e,* adj. Care poate fi evaluat; estimabil. [Pr.: -*lu-a-*] – Din fr. **évaluable.**

EVALUARE, *evaluări,* s.f. Acţiunea de *a evalua* şi rezultatul ei; socoteală, calcul apreciere, preţuire. [Pr.: -*lu-a*] – V. **evalua.**

EVALUAT, -Ă, *evaluaţi, -te,* adj. A cărui valoare, cantitate etc. a fost stabilită. [Pr.: -*lu-at*] – V. **evalua.**

EVANESCENT, -Ă, *evanescenţi, -te*, adj. (Rar) Care se pierde, care dispare treptat. – Din fr. **évanescent.**

EVANESCENŢĂ, *evanescenţe,* s.f. (Rar) Dispariţie lentă; estompare treptată. – Din fr. **évanescence.**

EVANGHELIAR, *evangheliare,* s.n. Carte care cuprinde cele patru evanghelii; tetraevanghel. [Pr.: -*li-ar*] – Din fr. **évangéliaire,** lat. **evangeliarium.**

EVANGHELIC, -Ă, *evanghelici, -ce,* adj. **1.** Privitor la evanghelie, caracteristic pentru evanghelie; din evanghelie. **2.** (Adesea substantivat) Care ţine de cultul protestant. – Din fr. **évangélique,** lat. **evangelicus.**

EVANGHELIE, *evanghelii,* s.f. Parte a Bibliei, recunoscută numai de creştini, care cuprinde viaţa şi învăţătura lui Cristos. * Evangheliar. ** Expr. *Literă* (sau *cuvânt*) *de evanghelie* = lucru absolut sigur, mai presus de îndoială. *A-şi băga* (sau *vârî*) *capul* (*sănătos* sau *teafăr, zdravăn* etc.) *sub evanghelie* = a-şi cauza singur neplăceri, încurcături. * Fiecare dintre capitolele din această carte, care se citesc în timpul serviciului religios creştin. [Var.: (pop.) **vanghélie** s.f.] – Din sl. **evangelije.**

EVANGHELIST, *evanghelişti,* s.m. Fiecare dintre cei patru autori cărora biserica le atribuie

paternitatea evangheliei. [Var.: (pop.) **vanghelíst** s.m.] – Din sl. **evangelistů.**

EVANGHELIZA, *evanghelizez,* vb. **I.** Tranz. (Rar) A converti la creştinism. – Din fr. **évangeliser,** lat. **evangelizare.**

EVANTAI, *evantaie,* s.n. Obiect pliabil, în formă de semicerc, executat din hârtie, mătase, pene etc., folosit mai ales de femei pentru a-şi face vânt şi a se apăra de căldură. ** Loc. adj. şi adv. *În evantai* = în formă de raze care pornesc dintr-un punct şi formează un semicerc. [Var.: **evantáliu** s.n.] – Din fr. **éventail.**

EVANTALIU s.n. v. **evantai.**

EVAPORA, *evápor,* vb. **I. 1.** Tranz. şi refl. A (se) transforma (un lichid) în vapori; a (se) vaporiza. * A (se) transforma în vapori numai la suprafaţă, la temperaturi inferioare temperaturii sale de fierbere. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se face nevăzut; a dispărea. [Prez. ind. şi: *evaporez*] – Din fr. **évaporer,** lat. **evaporare.**

EVAPORABIL, -Ă, *evaporabili, -e*, adj. (Despre lichide) Care se poate evapora (uşor). – Din fr. **évaporable.**

EVAPORARE, *evaporări,* s.f. Acţiunea de *a (se) evapora* şi rezultatul ei. -V. **evapora.**

EVAPORATOR[1]**,** *evaporatoare,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la concentrarea soluţiior prin evaporare. **2.** Parte componentă a unei instalaţii frigorifice în care se evaporă lichidul de răcire, producând frigul. – Din fr. **évaporateur,** germ. **Evaporator.**

EVAPORATOR[2]**, -OARE,** *evaporatori, -oare*, s.m. şi f. Muncitor care lucrează la evaporator[1] (**1**). – **Evapora** + suf. *-tor.*

EVAPORAŢIE s.f. (Fiz.) Evaporare. – Din fr. **évaporation.**

EVAPORIMETRU, *evaporimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de evaporare a apei. – Din fr. **évaporimétre.**

EVAZA, *evazez,* vb. **I.** Tranz. A lărgi progresiv, spre extremitatea deschisă, cavitatea unui obiect. – Din fr. **évaser.**

EVAZARE, *evazări,* s.f. Acţiunea de *a evaza* şi rezultatul ei; lărgire progresivă efectuată la extremitatea unui obiect. – V. **evaza.**

EVAZAT, -Ă, *evazaţi, -te,* adj. (Mai ales despre fuste) Care are jumătatea inferioară mai largă decât jumătatea superioară; în formă de trapez. – Din fr. **évasé.**

EVAZIONIST, -Ă, *evazionişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care se sustrage de la obligaţiile fiscale. [Pr.: *-zi-o-*] – **Evaziune +** suf. *-ist.*

EVAZIUNE, *evaziuni,* s.f. **1.** (În sintagma) *Evaziune fiscală* = sustragere de la obligaţiile fiscale. **2.** (Rar) Evadare. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **évasion,** lat. **evasio, -onis.**

EVAZIV, -Ă, *evazivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu exprimă o atitudine precisă, categorică; vag, ocolit. – Din fr. **évasif.**

EVECŢIUNE, *evecţiuni,* s.f. Inegalitate periodică în mişcarea Lunii, produsă de acţiunea Soarelui. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **évection,** lat. **evectio, -onis.**

EVENIMENT, *evenimente,* s.n. **1.** Întâmplare importantă, fapt de mare însemnătate. **2.** (În teoria informaţiei) Orice fenomen local şi instantaneu sau stare locală şi instantanee. **3.** (Mat.) Noţiune de bază din domeniul teoriei probabilităţilor, care exprimă producerea sau neproducerea unui fenomen în cadrul unui experiment. – Din fr. **événement.**

EVENIMENŢIAL, -Ă, *evenimenţiali, -e,* adj. **1.** Care se mărgineşte la descrierea evenimentelor **(1). 2.** Care se referă la descrierea evenimentelor **(1).** [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **événementiel.**

EVENTIV, *eventive,* adj. (Gram.; în sintagma) *Verb reflexiv eventiv* (şi substantivat, n.) = verb reflexiv care arată că în starea subiectului se produce o schimbare, că subiectul se transpune în altă stare decât aceea în care se găsea. – Din fr. **éventif.**

EVENTRAŢIE, *eventraţii,* s.f. Ieşire sub piele a viscerelor învelite în sacul peritonelului, care apare în urma unui traumatism sau a unei operaţii. – Din fr. **éventration.**

EVENTUAL, -Ă, *eventuali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care poate să se întâmple; posibil, probabil. [Pr.: *-tu-al*] – Din fr. **éventuel.**

EVENTUALITATE, *eventualităţi,* s.f. Situaţie care s-ar putea ivi, caz posibil; împrejurare viitoare posibilă. [Pr.: *-tu-a-*] – Din fr. **éventualité.**

EVERSIUNE, *eversiuni*, s.f. **1.** (Livr.) Răsturnare; ruinare. **2.** (Med.) Ieşire a unei membrane din cavitatea ei naturală. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **éversion,** lat. **eversio, -onis.**

EVGHENICOS, -OASĂ, *evghenicoşi, -oase,* adj. (Grecism înv.) Nobil. – Din ngr. **evghenikós.**

EVGHENIE, *evghenii,* s.f. (Grecism înv.) Boierie, nobleţe. * (În epoca fanariotă, urmat de un adjectiv posesiv) Formulă politicoasă de adresare către un boier. – Din ngr. **evghenía.**

EVHEMERISM s.n. v. **euhemerism.**

EVICŢIUNE, *evicţiuni,* s.f. (Jur.) Pierdere a posesiunii unui bun (imobil) ca urmare a exercitării de către o altă persoană a dreptului său asupra aceluiaşi bun. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **éviction,** lat. **evictio, -onis.**

EVIDENT, -Ă, *evidenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este atât de clar încât nu mai trebuie dovedit; vădit, neîndoielnic. – Din fr. **évident,** lat. **evidens, -ntis.**
EVIDENŢĂ, **(2)** *evidenţe,* s.f. **1.** Faptul de a fi evident, caracterul a ceea ce este evident; certitudine. ** Expr. *A scoate* (sau *a pune*) *în evidenţă* = a scoate la iveală, a sublinia. **2.** Activitate care asigură informarea permanentă şi precisă despre situaţia dintr-un anumit domeniu prin înregistrarea şi controlul proceselor, fenomenelor, lucrurilor, bunurilor, persoanelor etc. din punct de vedere cantitativ şi calitativ. – Din fr. **évidence,** lat. **evidentia,** it. **evidenza.**
EVIDENŢIA, *evidenţiez,* vb. **I. 1.** Refl. şi tranz. A ieşi sau a scoate în evidenţă; a (se) deosebi, a (se) distinge, a (se) remarca. **2.** Tranz. A recunoaşte oficial meritele sau succesele obţinute în muncă de cineva. [Pr.: -*ţi-a*] – Din **evidenţă.**
EVIDENŢIAT, -Ă, *evidenţiaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a distins, s-a remarcat; căruia i s-au recunoscut oficial meritele sau succesele în muncă. [Pr.: -*ţi-at*] – V. **evidenţia.**
EVIDENŢIERE, *evidenţieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) evidenţia* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ţi-e*-] – V. **evidenţia.**
EVINGE, *eving,* vb. III. Tranz. (Despre o persoană) A face ca o altă persoană să sufere o evicţiune. – Din lat. **evincere** (după *învinge*).
EVIRAŢIE, *eviraţii,* s.f. (Rar) Castrare. – Din fr. **éviration.**
EVISCERA, *eviscerez,* vb. **I.** Tranz. A scoate organele din cavitatea abdominală şi toracică la animalele tăiate pentru consum. – Din fr. **éviscérer.**
EVISCERARE, *eviscerări,* s.f. Acţiunea de *a eviscera.* – V. **eviscera.**
EVITA, *evit,* vb. I. Tranz. A căuta să scape de...; a se feri de...; a ocoli. * A împiedica; a îndepărta, a înlătura. *O reparaţie mică poate evita pagube mari.* – Din fr. **éviter,** lat. **evitare.**
EVITABIL, -Ă, *evitabili, -e*, adj. Care poate fi evitat. – Din fr. **évitable,** lat. **evitabilis.**
EVITABILITATE s.f. Caracterul a ceea ce este evitabil. – **Evitabil** + suf. -*itate.*
EVITARE, *evitări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a evita.* **2.** Poziţie (determinată de direcţia prorei) pe care o ia nava sub acţiunea vântului şi a curenţilor. **3.** Manevră efectuată de o navă pentru întoarcere sau pentru a ocoli o altă navă. – V. **evita.**
EVLAVIE, *evlavii,* s.f. Sentiment religios manifestat printr-o scrupuloasă îndeplinire a practicilor bisericeşti; cucernicie. * Fig. Comportare respectuoasă şi admirativă faţă de cineva sau de ceva. – Din ngr. **evlávia.**
EVLAVIOS, -OASĂ, *evlavioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de evlavie; cucernic. [Pr.: -*vi-os*] – **Evlavie** + suf. -*os.*
EVOCA, *evóc,* vb. **I.** Tranz. A aduce în conştiinţă fapte, evenimente, împrejurări etc. trecute; a zugrăvi prin cuvinte imaginea unui lucru cunoscut, dar petrecut demult. – Din fr. **évoquer,** lat. **evocare.**
EVOCABIL, -Ă, *evocabili, -e*, adj. Care merită să fie evocat. – Din fr. **évocable.**
EVOCARE, *evocări,* s.f. Faptul de a evoca; amintire, aducere-aminte, evocaţie. * (Concr.) Compoziţie literară în care se evocă ceva. – V. **evoca.**
EVOCATIV, -Ă, *evocativi, -e*, adj. Evocator. – Din lat. **evocativus.**
EVOCATOR, -OARE, *evocatori, -oare,* adj. Care are darul de a evoca, de a da viaţă; de a rechema în amintire; evocativ. – Din fr. **évocateur,** lat. **evocatorius.**
EVOCAŢIE, *evocaţii,* s.f. (Rar) Evocare. * Trimitere a unei cauze spre judecare la altă instanţă. – Din lat. **evocatio,** fr. **évocation.**
EVOLUA, *evoluez,* vb. **I.** Intranz. **1.** A trece printr-o serie de transformări, prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a se dezvolta; a se transforma. * A-şi urma cursul; a se desfăşura. *Boala evoluează normal.* * (Sport) A susţine un meci; a juca. **2.** A se deplasa cu mişcări largi (circulare). [Pr.: -*lu-a*] – Din fr. é**voluer.**
EVOLUARE, *evoluări,* s.f. Acţiunea de *a evolua* şi rezultatul ei; evoluţie. [Pr.: -*lu-a*-] – V. **evolua.**
EVOLUAT, -Ă, *evoluaţi, -te,* adj. Care a ajuns, prin faze succesive, la un stadiu superior de dezvoltare. * Dezvoltat din punct de vedere intelectual. [Pr.: -*lu-at*] – V. **evolua.**
EVOLUTĂ, *evolute,* s.f. (Mat.) Curbă, loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date; desfăşurată. – Din germ. **Evolute.**
EVOLUTIV, -Ă, *evolutivi, -e,* adj. **1.** Care se dezvoltă treptat şi neîntrerupt. **2.** Care ţine de evoluţie **(1,2). –** Din fr. **évolutif.**
EVOLUŢIE, *evoluţii,* s.f. **1.** Dezvoltare. **2.** Desfăşurare, curs. **3.** Deplasare prin mişcări largi (circulare). – Din fr. **évolution,** lat. **evolutio, -onis.**
EVOLUŢIONISM s.n. **1.** Concepţie filozofică potrivit căreia Universul, Pământul, fiinţele vii, societatea etc. trec printr-un proces istoric de evoluţie (dezvoltare) şi sunt privite din

punctul de vedere al acestei dezvoltări. **2.** (În sens restrâns) Teoria lui Lamarck, Darwin etc. despre evoluţia speciilor de plante şi de animale, despre transformarea lor unele într-altele; transformism. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **évolutionnisme.**

EVOLUŢIONIST, -Ă, *evoluţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Privitor la evoluţionism (**1**), care are la bază evoluţionismul. **2.** S.m. şi f. Adept al evoluţionismului **(1).** [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **évolutionniste.**

EVREICĂ, *evreice,* s.f. Femeie care face parte din neamul evreilor. – Din rus. **evreika.**

EVREIESC, -IASCĂ, *evreieşti,* adj. Care aparţine evreilor, privitor la evrei; izraelit. [Pr.: *-vre-iesc*] – **Evreu + suf. -***esc.*

EVREIEŞTE adv. În felul evreilor, ca evreii; în limba ebraică. [Pr.: *-vre-ieş-*] – **Evreu** + suf. -*eşte.*

EVREU, *evrei,* s.m. Persoană (de religie mozaică) făcând parte din populaţia originarară prin tradiţie din Israelul şi Iudeea antice; izraelit. * Persoană care face parte din populaţia de bază a actualului stat Israel. – Din sl. **evreinů.**

EVRICA interj. (Livr.) Exclamaţie de bucurie folosită mai ales la rezolvarea unei probleme dificile. – Din ngr. **évrika.**

EVULSIE s.f. v. **evulsiune.**

EVULSIUNE, *evulsiuni,* s.f. (Livr.) Smulgere; scoatere, extracţie. [Pr.: *-şi-u-* – Var. : **evúlsie** s.f.] – Din fr. **évulsion,** lat. **evulsio, -onis.**

EX- Element de compunere cu sensul de "afară de" sau "fost", care serveşte la formarea unor substantive. – Din lat. **ex.**

EXA- v. **hexa÷.**

EX ABRUPTO loc. adv. Dintr-o dată, brusc, pe nepregătite. [Pr.: *ecsabrupto*] – Loc. lat.

EXACERBA, *exacerbez,* vb. **I.** Tranz. (Livr.) A intensifica, a accentua, a exagera sentimente, dureri etc. – Din fr. **exacerber,** lat. **exacerbare.**

EXACERBARE, *exacerbări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a exacerba* şi rezultatul ei; exacerbaţie. – V. **exacerba.**

EXACERBAT, -Ă, *exacerbaţi, -te,* adj. (Livr.) Intensificat, accentuat, exagerat. – V. **exacerba.**

EXACERBAŢIE, *exacerbaţii,* s.f. (Livr.) Intensificare a unei dureri, a unei pasiuni etc.; exacerbare. – Din fr. **exacerbation.**

EXACT, -Ă, *exacţi, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este conform cu realitatea, care este în deplină concordanţă cu adevărul. ** *Ştiinţe exacte =* ştiinţe în care formulările se pot prezenta în formă matematică. * Care reproduce întocmai un model, care redă întocmai originalul. **2.** Punctual. **II.** Adv. **1.** În concordanţă cu realitatea. *Spune exact ce* s-*a întâmplat.* * Tocmai, chiar. *Avem exact nouă sute.* **2.** În conformitate cu un program, fără abatere, cu punctualitate. [Pr.: *eg-zact*] – Din fr. **exact,** lat. **exactus.**

EXACTITATE, *exactităţi,* s.f. Calitatea de a fi exact; exactitudine. ** Loc. adv. *Cu exactitate =* precis. [Pr.: *eg-zac-*] – **Exact +** suf. *-itate.*

EXACTITUDINE, *exactitiudini,* s.f. Exactitate. [Pr.: *eg-zac-*] – După fr. **exactitude.**

EXAEDRU s.n. v. **hexaedru.**

EXAEQUO loc. adv. La egalitate. [Pr.: *ecsécvo*] – Loc. lat.

EXAGERA, *exagerez,* vb. **I.** Tranz. A prezenta un fapt în dimensiuni mărite faţă de realitate, a da proporţii, a amplifica peste măsură; a deforma realitatea prin mărirea proporţiilor unui fapt. – Din fr. **exagérer,** lat. **exaggerare.**

EXAGERARE, *exagerări,* s.f. Acţiunea de *a exagera* şi rezultatul ei; exageraţie; exces (**1**). – V. **exagera.**

EXAGERAT, -Ă, *exageraţi, -te*, adj. Care nu se potriveşte cu realitatea, depăşind proporţiile ei. * (Despre oameni) Care exagerează importanţa reală a unor fapte. * Care depăşeşte limita normală; excesiv, abuziv. * (Adverbial; legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. "de", formează superlativul) Prea, din cale afară de... – V. **exagera.**

EXAGERAŢIE, *exageraţii,* s.f. (Rar) Exagerare. – Din fr. **exagération,** lat. **exaggeratio.**

EXAGON s.n. v. **hexagon.**

EXALA, *exál,* vb. **I.** Tranz. A emite, a împrăştia, a degaja vapori, mirosuri etc.; a emana (**1**). [Pr.: *eg-za-*] – Din fr. **exhaler,** lat. **exhalare.**

EXALARE, *exalări,* s.f. Acţiunea de *a exala*; exalaţie. [Pr.: *eg-za-*] – V. **exala.**

EXALAŢIE, *exalaţii,* s.f. Exalare; abureală. [Pr.: *eg-za-*] – Din fr. **exchalation,** lat. **exhalatio.**

EXALTA, *exált,* vb. **I. 1.** Tranz. şi refl. A (se) înflăcăra peste măsură; a (se) entuziasma. **2.** Tranz. (Rar) A slăvi, a proslăvi, a glorifica. [Pr.: *eg-zal-*] – Din fr. **exalter,** lat. **exaltare.**

EXALTARE, *exaltări,* s.f. **1.** Entuziasm, încântare, înflăcărare, duse la paroxism. **2.** (Rar) Slăvire, proslăvire, glorificare. [Pr.: *eg-zal-*] – V. **exalta.**

EXALTAT, -Ă, *exaltaţi, -te,* adj. **1.** Entuziasmat, înflăcărat, aprins peste măsură, până la paroxism; exagerat. **2.** (Fam.) Ieşit din minţi, surescitat. [Pr.: *eg-zal-*] – V. **exalta.**

EXAMEN, *examene,* s.n. **1.** Mijloc de verificare şi de apreciere a cunoştinţelor dobândite de elevi, de studenţi, de candidaţi pentru ocuparea unui loc, a unui post etc. ** *Examen de diplomă =* examen susţinut în faţa unei comisii speciale, după absolvirea unei instituţii de învăţământ superior, în vederea obţinerii diplomei. * Probă, încercare prin care se verifică trăinicia, temeinicia unui lucru, a unei situaţii etc. **2.** Cercetare amănunţită a unui lucru sau a unei fiinţe, în vederea ajungerii la o justă cunoaştere a lor. ** *Examen medical =* cercetare de către medic a unui bolnav pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. [Pr.: *eg-za-*] – Din fr., lat. **examen.**

EXAMETRU s.m. v. **hexametru.**

EXAMINA, *examinez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A cerceta, a studia amănunţit ceva sau pe cineva. * A cerceta un bolnav pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. **2.** A supune un elev, un student, un candidat la un post etc., la o probă de verificare şi de apreciere a cunoştinţelor; a asculta; a chestiona, a întreba. [Pr.: *eg-za-*] – Din fr. **examiner,** lat. **examinare.**

EXAMINARE, *examinări,* s.f. Acţiunea de *a examina* şi rezultatul ei. [Pr.: *eg-za-*] – V. **examina.**

EXAMINATOR, -OARE, *examinatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care examinează. [Pr.: *eg-za-*] – Din fr. **examinateur,** lat. **examinator, -oris.**

EXANTEM, *exanteme,* s.n. Erupţie care apare pe piele în unele boli contagioase, ca rujeola, scarlatina etc. [Pr.: *eg-zan-*] – Din fr. **exanthéme.**

EXANTEMATIC, *exantematice,* adj. n. (În sintagma) *Tifos exantematic =* boală infecţioasă şi epidemică gravă, care se manifestă prin temperatură foarte ridicată, convulsii şi erupţii pe piele. [Pr.: *eg-zan-*] – Din fr. **exanthématique.**

EXARAŢIE, *exaraţii,* s.f. Eroziune glaciară. – Din germ. **Exaration.**

EXARH, *exarhi,* s.m. **1.** Comandant al unei unităţi de cavalerie în armata romană. * Guvernator bizantin din Italia şi din Africa de nord. **2.** (În Biserica ortodoxă, în trecut) Demnitate bisericească, superioară aceleia de mitropolit şi inferioară aceleia de patriarh, care se conferea, prin delegaţie, de către patriarhia din Constantinopol; persoană care deţinea această demnitate. **3.** Organ de inspecţie şi de control al mănăstirilor dintr-o eparhie; arhiereu din acest organ. [Pr.: *eg-zarh*] – Din ngr. **íxarhos.**

EXARHAT, *exarhate,* s.n. Teritoriu asupra căruia se întinde autoritatea unui exarh **(2).** * Funcţia, demnitatea de exarh **(2).** [Pr.: *eg-zar-*] – Din fr. **exarchat** (după exarh).

EXASPERA, *exasperez,* vb. **I.** Tranz. A irita, a enerva peste măsură; a scoate din sărite, a agasa. [Pr.: *e-zas-*] – Din fr. **exaspérer,** lat. **exasperare.**

EXASPERANT, -Ă, *exasperanţi, -te,* adj. Care exasperează; înnebunitor. [Pr.: *eg-zas-*] – Din fr. **exaspérant.**

EXASPERARE, *exasperări,* s.f. Acţiunea de *a exaspera* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Până la exasperare =* până la ultima limită. [Pr.: *eg-zas-*] – V. **exaspera.**

EXASPERAT, -Ă, *exasperaţi, -te,* adj. Iritat, enervat peste măsură. [Pr.: *eg-zas-*] – V. **exaspera.**

EX-CAMPION, -OANĂ, *ex-campioni, -oane,* s.m. şi f. Fost campion. [Pr.: *-pi-on*] – **Ex-** + **campion.**

EXCAVA, *excavez,* vb. **I.** Tranz. A săpa făcând o cavitate în pământ (cu ajutorul unui excavator). – Din fr. **excaver.**

EXCAVARE, *excavări,* s.f. Acţiunea de *a excava* şi rezultatul ei; excavaţie. – V. **excava.**

EXCAVATOR, *excavatoare,* s.n. Maşină de lucru autopropulsată, de mare capacitate, întrebuinţată pentru săpat şi încărcat pământul, la diferite lucrări de terasament, în exploatările miniere etc. [Var.: **escavatór** s.n.] – Din fr. **excavateur,** cf. rus. **ekskavator.**

EXCAVATORIST, -Ă, *excavatorişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează cu excavatorul. – **Excavator +** suf. *-ist.*

EXCAVAŢIE, *excavaţii,* s.f. **1**. Groapă, cavitate în suprafaţa pământului sau în adâncime, creată în urma unui fenomen natural sau executată artificial în scopul realizării unor construcţii (fundaţii, terasamente, canale, tuneluri etc.). * Săpătură. **2.** (Med.) Cavitate patologică formată într-un organ. [Var.: **excavaţiune** s.f.] – Din fr. **excavation.**

EXCAVAŢIUNE s.f. v. **excavaţie.**

EXCEDA, *excedez,* vb. **I.** Intranz. (Livr.) A întrece măsura, nivelul obişnuit, a depăşi valoarea; *p. ext.* a copleşi, a covârşi. – Din fr. **excéder,** lat **excedere.**

EXCEDENT, *excedente,* s.n. Cantitate care depăşeşte o anumită limită, care rămâne după satisfacerea tuturor necesităţilor; surplus, prisos. * Sumă, cantitate, valoare cu care încasările, veniturile sau resursele depăşesc plăţile, nevoile, cheltuielile sau consumul. – Din fr. **excédent,** lat. **excedens, -ntis.**

EXCEDENTAR, -Ă, *excedentari, -e,* adj. Care este în plus, care întrece un anumit nivel sau un anumit plafon dinainte stabilit. * (Fin.; despre buget, balanţă etc.) Care are un excedent. – Din fr. **excédentaire.**
EXCELA, *excelez,* vb. **I.** Intranz. A se deosebi, a se remarca, a se distinge în mod deosebit (într-un domeniu). – Din fr. **exceller,** lat. **excellere.**
EXCELENT, -Ă, *excelenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care excelează; deosebit, admirabil, minunat, excepţional de bun. – Din fr. **excelent,** lat. **excellens, -ntis.**
EXCELENŢĂ, *excelenţe,* s.f. **1.** Titlu acordat ambasadorilor sau (în unele ţări) marilor demnitari de stat. **2.** (În loc.) *Prin excelenţă* = în cel mai înalt grad; mai ales, cu deosebire; eminamente. – Din fr. **excellence,** lat. **excellentia.**
EXCENTRIC, -Ă, *excentrici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care iese din limitele obişnuitului, foarte original; neobişnuit, ciudat, bizar, extravagant. **2.** (Mat.; despre un punct) Care se află în afara centrului unei figuri; (la pl.; despre figuri geometrice, piese etc.) care nu au un centru comun. **II.** S.n. Organ de maşină în formă de disc, fixat pe un arbore rotativ şi servind la transformarea mişcării circulare în mişcare rectilinie şi invers. – Din fr. **excentrique.**
EXCENTRICITATE, *excentricităţi,* s.f. **1.** Originalitate; ciudăţenie, bizarerie, extravaganţă. **2.** (Mat.) Calitatea unui punct de a se găsi în afara centrului unei figuri. * Distanţa dintre centrele sau axele de rotaţie a două piese excentrice. * Defect de asamblare a două piese care în mod normal trebuie să fie concentrice sau trebuie să aibă o axă comună. – Din fr. **excentricité.**
EXCEPTA, *exceptez,* vb. **I.** Tranz. A lăsa deoparte, a nu cuprinde, a nu socoti; a exclude. – Din fr. **excepter.**
EXCEPTARE s.f. Acţiunea de *a excepta* şi rezultatul ei. – V. **excepta.**
EXCEPŢIE, *excepţii,* s.f. **1.** Abatere de la regula generală; ceea ce nu se supune normei generale. ** Expr. *Cu excepţia...* = afară de... *Fără excepţie* = fără deosebire. **2.** Abatere îngăduită de lege de la aplicarea anumitor norme juridice. **3.** Mijloc de apărare într-un litigiu, tinzând fie la amânarea soluţionării acestuia, fie la înlăturarea pretenţiilor reclamantului, fără a se intra în examinarea litigiului. – Din fr. **exception,** lat. **exceptio.**
EXCEPŢIONAL, -Ă, *excepţionali, -e,* adj. **1.** Care face, care constituie o excepţie, care iese din comun; deosebit. **2.** Foarte bun, excelent, extraordinar, remarcabil, grozav (**3**). * (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. "de", formează superlativul) Foarte, extraordinar. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **exceptionnel.**
EXCERPTA, *excerptez,* vb. **I.** Tranz. A extrage un anumit material dintr-un text, dintr-o lucrare etc. în vederea studierii lui, a întocmirii unei lucrări ştiinţifice etc. – Din **excerpte.**
EXCERPTARE, *excerptări,* s.f. Acţiunea de *a excerpta* şi rezultatul ei. – V. **excerpta.**
EXCERPTE s.n. pl. Pasaje sau termeni scoşi dintr-o lucrare; *p. ext.* lucrare care conţine asemenea pasaje. – Din lat. **excerpta.**
EXCES, *excese,* s.n. **1.** Exagerare, abuz; *p. ext.* lipsă de cumpătare, de măsură. ** Expr. *Exces de zel* = zel exagerat. **2.** (În unele state) Act de violenţă, săvârşit de unul dintre soţi faţă de celălalt, de natură a constitui motiv de divorţ. – Din fr. **excés,** lat. **excessus.**
EXCESIV, -Ă, *excesivi, -e,* adj. Care depăşeşte limita normală; exagerat; abuziv. * (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. "de", formează superlativul) Din cale afară de.... nespus de..., foarte, prea. – Din fr. **excessif.**
EXCIPIENT, -Ă, *excipienţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă sau amestec de substanţe) care este inactiv faţă de organism şi în care se încorporează diferite medicamente. [Pr.: -*pi-ent*] – Din fr. **excipient.**
EXCITA, *excit,* vb. **I.** Tranz. **1.** A provoca (prin mijloace fizice, chimice sau biologice) intrarea în acţiune a unei celule, a unui ţesut sau a unui organ. **2.** A aţâţa, a întărâta. * A provoca, a stârni o senzaţie, un sentiment. **3.** A produce un câmp magnetic util într-o maşină electrică sau într-un aparat electric; a produce un surplus de energie. – Din fr. **exciter,** lat. **excitare.**
EXCITABIL, -Ă, *excitabili, -e,* adj. Care poate fi (uşor) excitat. – Din fr. **excitable,** lat. **excitabilis.**
EXCITABILITATE s.f. Capacitate a substanţei vii de a reacţiona în mod specific la acţiunea mediului extern şi intern. – Din fr. **excitabilité.**
EXCITANT, -Ă, *excitanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care excită; excitator **(1). 2.** S.n. Substanţă care stimulează capacitatea funcţională a organismului; ceea ce provoacă o excitaţie. – Din fr. **excitant.**
EXCITARE, *excitări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a excita* şi rezultatul ei; excitaţie. **2.** Aplicare a unei mărimi de comandă (tensiune electrică, curent electric etc.) la intrarea unui aparat sau

a unui dispozitiv comandat. – V. **excita.**
EXCITAT, -Ă, *excitaţi, -te,* adj. Asupra căruia s-a exercitat o excitaţie. – V. **excita.**
EXCITATOR, -OARE, *excitatori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Excitant **(1). 2.** S.f. Maşină electrică pentru alimentarea înfăşurării de excitaţie a altor maşini electrice. – Din fr. **excitateur,** lat. **excitator, -oris.**
EXCITAŢIE, *excitaţii,* s.f. **1.** Excitare. **2.** Proces fiziologic care se manifestă prin activitatea funcţională (contracţie, secreţie sau generare de impulsuri) a unei celule, a unui ţesut sau a unui organ, ca răspuns la un factor stimulativ intern sau extern. **3.** Producere a unui câmp magnetic util în maşini, aparate sau instrumente electrice. **4.** Producere a câmpului magnetic inductor util în maşinile electrice, în unele aparate electrice şi instrumente electrice. – Din fr. **excitation,** lat. **excitatio.**
EXCITRON, *excitroane,* s.n. (Fiz.) Ignitron. – Din fr., engl. **excitron.**
EXCIZA, *excizez,* vb. **I.** Tranz. A extirpa. * A scobi (în lemn sau în alt material). – Din fr. **exciser.**
EXCIZARE s.f. Acţiunea de *a exciza* şi rezultatul ei. – V. **exciza.**
EXCIZIE, *excizii,* s.f. Extirpare a unei porţiuni de ţesut sau de organ. * Tăiere, scoatere a unui fragment dintr-un material sau dintr-o piesă. – Din fr. **excision.**
EXCLAMA, *exclám,* vb. **I.** Tranz. A rosti ceva cu ton ridicat (şi prelungit), ca urmare a unei stări afective puternice; a striga. – Din fr. **exclamer,** lat. **exclamare.**
EXCLAMARE, *exclamări,* s.f. Acţiunea de *a exclama* şi rezultatul ei; exclamaţie. ** *Semnul exclamării* = semn de punctuaţie, întrebuinţat după o interjecţie, după un vocativ sau după o propoziţie exclamativă sau imperativă. – V. **exclama.**
EXCLAMATIV, -Ă, *exclamativi, -e,* adj. Care exprimă o exclamaţie. *Ton exclamativ.* ** *Propoziţie exclamativă* = propoziţie care exprimă o stare afectivă. – Din fr. **exclamatif.**
EXCLAMAŢIE, *exclamaţii,* s.f. Cuvânt, propoziţie sau frază rostite cu un ton ridicat (şi prelungit), pentru a exprima o stare afectivă puternică; strigăt, exclamare. – Din fr. **exclamation,** lat. **exclamatio.**
EXCLUDE, *exclud,* vb. III. Tranz. A înlătura, a da afară, a elimina, a îndepărta, a excepta. * Refl. recipr. (Despre două elemente) A se respinge ca fiind incompatibile, contrare. – Din lat. **excludere.**
EXCLUDERE, *excluderi,* s.f. Acţiunea de *a exclude* şi rezultatul ei; dare afară, înlăturare, excluziune (**1**). – V. **exclude.**
EXCLUS, -Ă, *excluşi, -se,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre persoane) Îndepărtat, eliminat, dat afară, scos dintr-o organizaţie, dintr-o instituţie. **2.** Adv. Imposibil, inadmisibil, de neadmis. – V. **exclude.**
EXCLUSIV, -Ă, *exclusivi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre noţiuni abstracte) Care se exclud unul pe altul, care este incompatibil cu altceva. * Care se referă, se limitează la un singur lucru. *Pasiune exclusivă pentru şah.* **2.** Adv. Cu excluderea oricăror altor posibilităţi, exceptând. * Numai (şi numai). * În afară de... *Până la 1 aprilie exclusiv.* – Din fr. **exclusif,** lat. **exclusivus.**
EXCLUSIVISM s.n. **1.** Atitudinea celui care refuză să ia în consideraţie părerile sau ideile altora. **2.** Caracterul a ceea ce este exclusiv. – Din fr. **exclusivisme.**
EXCLUSIVIST, -Ă, *exclusivişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care are o atitudine de exclusivism, care manifestă exclusivism. – Din fr. **exclusiviste.**
EXCLUSIVITATE, *exclusivităţi,* s.f. Stare a două lucruri care se exclud între ele; situaţia, calitatea a aceea ce este exclusiv. * Drept exclusiv la o acţiune. ** Loc. adv. *În exclusivitate* = cu excluderea tuturor celorlalţi sau celorlalte; exclusiv. – Din fr. **exclusivité.**
EXCLUZIUNE, *excluziuni,* s.f. **1.** Excludere, interdicţie. **2.** (Log.) Relaţie care există între două propoziţii care nu pot fi valabile împreună. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **exclusion.**
EXCOGITAŢIE, *excogitaţii,* s.f. (Livr.) Efort de gândire. – Din fr. **excogitation,** lat. **excogitatio.**
EXCOMUNICA, *excomúnic,* vb. **I.** Tranz. A exclude pe cineva dintr-o comunitate religioasă. – Din lat. **excommunicare,** fr. **excommunier.**
EXCOMUNICARE, *excomunicări,* s.f. Acţiunea de *a excomunica* şi rezultatul ei; excludere temporară sau definitivă dintr-o comunitate religioasă creştină, mozaică etc. pentru abateri de la canoane sau dogme. – V. **excomunica.**
EXCORIA, pers. **3** *excoriază,* vb. **I.** Tranz. şi refl. (Despre piele) A (se) jupui uşor. [Pr.: -*ri-a*] – Din fr. **excorier,** lat. **excoriare.**
EXCORIAŢIE, *excoriaţii,* s.f. (Med.) Julitură, eroziune, excoriere. [Pr.: -*ri-a*] – Din fr. **excoriation.**
EXCORIERE, *excorieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) excoria* şi rezultatul ei; excoriaţie. [Pr.: -*ri-e*] –

V. **excoria.**

EXCORPORAŢIE, *excorporaţii,* s.f. Act prin care un episcop declară că un preot nu face parte din dieceza sa. – Din fr. **excorporation.**

EXCREMENT, *excremente,* s.n. Materie rezultată din digestie, care se elimină din corpul oamenilor sau al animalelor prin anus; (materii) fecale; murdărie **(1). –** Din fr. **excrément,** lat. **excrementum.**

EXCRESCENŢĂ, *excrescenţe,* s.f. Ţesut cu aspect de tumoare crescut pe suprafaţa unui organ sau a corpului. – Din lat. **excrescentia.** Cf. fr. **excroissance**.

EXCRETA, *excretez,* vb. **I.** Tranz. A elimina prin excreţie, a evacua din organism, în urma proceselor biochimice, substanţe devenite inutile sau vătămătoare. – Din fr. **excréter.**

EXCRETOR, -OARE, *excretori, -oare,* adj. Care se referă la excreţie. *Canal excretor. Glandă excretoare. Aparat excretor.* – Din fr. **excréteur.**

EXCREŢIE, *excreţii,* s.f. Faptul de a excreta; proces de eliminare a produşilor rezultaţi din procesele de dezasimilaţie ale organismului animal. * Substanţă eliminată de organism ca rezultat al proceselor biochimice. – Din fr. **excrétion,** lat. **excretio.**

EXCURS, *excursuri,* s.n. (Livr.) **1.** Abatere, deviere de la subiect pentru a lămuri o problemă secundară; digresiune. **2.** Dizertaţie sub formă de digresiune, făcută cu ocazia comentării unui pasaj dintr-un autor (antic). – Din lat. **excursus.**

EXCURSIE, *excursii,* s.f. Plimbare sau călătorie făcută, de obicei în grup, pe jos sau cu un mijloc de transport, în scop educativ, recreativ etc. [Var.: **excursiúne** s.f.] – Din fr. **excursion,** lat. **excursio, -onis.**

EXCURSIONIST, -Ă, *excursionişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face o excursie. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **excursionniste.**

EXCURSIUNE s.f. v. **excursie.**

EXECRA, *execrez,* vb. **I.** Tranz. (Franţuzism) A detesta, a urî, a dispreţui; a avea oroare, repulsie, scârbă de... [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécrer,** lat. **execrari.**

EXECRABIL, -Ă, *execrabili, -e,* adj. Respingător, detestabil, dezgustător, oribil. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécrable,** lat. **execrabilis.**

EXECRAŢIE, *execraţii,* s.f. (Rar) Oroare, repulsie. * Persoană sau lucru care provoacă această reacţie. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécration.**

EXECUTA, *execut,* vb. **I. 1.** Tranz. A face, a confecţiona, a fabrica, a prelucra, a efectua. **2.** Refl. A face ceea ce i s-a spus. **3.** Tranz. A face exerciţii de gimnastică sau figuri de balet. * A cânta o bucată muzicală. **4.** Tranz. A sili pe debitor să-şi îndeplinească obligaţiile. * A aduce la îndeplinire o hotărâre judecătorească, un act al autorităţii, o măsură etc. * Refl. A se supune, a da ascultare. * A supune un condamnat la pedeapsa cu moartea; a aduce la îndeplinire o hotărâre de condamnare la moarte. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécuter.**

EXECUTABIL, -Ă, *executabili, -e,* adj. Care poate fi executat. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécutable.**

EXECUTANT, -Ă, *executanţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care execută, care îndeplineşte ceva; executor. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécutant.**

EXECUTARE, *executări,* s.f. Acţiunea de *a (se) executa* şi rezultatul ei; îndeplinire, execuţie. ** *Executarea bugetului =* adunarea veniturilor unui buget şi folosirea acestora pentru acoperirea cheltuielilor aprobate în buget. * Îndeplinire a unei obligaţii (lege, contract, hotărâre etc.) a unui organ de jurisdicţie. *** Executarea pedepsei =* aducere la îndeplinire a hotărârii prin care cel trimis în judecată penală a suferit o condamnare. [Pr.: *eg·-ze*-] – V. **executa.**

EXECUTIV, -Ă, *executivi, -e,* adj. Care are sarcina de a executa dispoziţiile organelor superioare. ** *Organ executiv =* organ de stat cu funcţii de organizare şi de asigurare a executării legilor. (În organizarea unor state) *Putere executivă =* sistem de organe compus din guvern şi întreg aparatul administrativ, reprezentând una dintre cele trei puteri fundamentale ale statului prevăzute de principiul separaţiei puterilor. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécutif.**

EXECUTOR, -OARE, *executori, -oare,* adj. Executant. ** (Substantivat) *Executor testamentar =* persoană însărcinată să aducă la îndeplinire dispoziţiile din testamentul cuiva. *Executor judecătoresc =* funcţionar însărcinat cu îndeplinirea unor acte de procedură şi cu executarea unor hotărâri judecătoreşti. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécuteur,** lat. **executor, -oris.**

EXECUTORIU, -IE, *executorii,* adj. (Jur.) Care trebuie executat, care trebuie pus în aplicare. *** Hotărâre executorie =* hotărâre care poate fi executată de îndată. [Pr.: *eg-ze*-] – Din fr. **exécutoire,** lat. **executorius.**

EXECUŢIE, *execuţii,* s.f. **1.** Faptul de a executa; executare. **2.** Încasare forţată a unei datorii

pe cale judecătorească sau prin mijloace fiscale. **3.** Aducere la îndeplinire a unei sentinţe de condamnare la moarte. **4.** Ducere la îndeplinire a unei hotărâri judecătoreşti referitoare la evacuarea unei locuinţe, la atribuirea copiilor în caz de divorţ etc. [Pr.: -*eg-ze*-] – Din fr. **exécution.**

EXEDRĂ, *exedre,* s.f. **1.** Sală de primire în casele romane. **2.** Anexă în formă de semicerc a unei construcţii, care are în interior scaune, de-a lungul zidului. * Construcţie în semicerc într-un parc. – Din lat. **exedra,** fr. **exédre.**

EXEGET, *exegeţi,* s.m. Persoană care practică exegeza; specialist în exegeză. – Din fr. **exégéte.**

EXEGETIC, -Ă, *exegetici, -ce,* adj. Care explică, interpretează, care ţine de exegeză, privitor la exegeză, care se bazează pe exegeză. – Din fr. **exégétique.**

EXEGEZĂ, *exegeze,* s.f. Interpretare, comentare, explicare istorică şi filologică a unui text literar, religios, juridic. – Din fr. **exégése.**

EXEMPLAR[1]**,** *exemplare,* s.n. Fiecare obiect dintr-o serie de obiecte identice reproduse după un model comun. * Reprezentant al unei categorii de fiinţe sau de obiecte asemănătoare, luat izolat. [Pr.: *eg-zem*-] – Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplarium.**

EXEMPLAR[2]*,* **-Ă***, exemplari, -e,* adj. Care poate servi drept exemplu prin calităţile sale deosebite; pilduitor; * Care are un caracter drastic, servind ca avertisment, Pedeapsă exemplară. [Pr.: *eg-zem*-] – Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplaris.**

EXEMPLARITATE s.f. Caracterul unui lucru corect, exemplar[2]. [Pr.: *eg-zem*-] – Din fr. **exemplarité.**

EXEMPLIFICA, *exemplific,* vb. **I.** Tranz. A lămuri, a demonstra, a ilustra prin exemple. [Pr.: *eg-zem*-] – Din it. **esemplificare** (după *exemplu).*

EXEMPLIFICARE, *exemplificări,* s.f. Acţiunea de *a exemplifica* şi rezultatul ei. [Pr.: *eg-zem*-] – V. **exemplifica.**

EXEPLU*,* *exemple,* s.n. **1.** Ceea ce serveşte drept model, ceea ce serveşte pentru a ilustra ceva; persoană care, prin calităţile sale, poate servi drept model; pildă. ** Expr. *A da* (sau *a fi) exemplu* = a se purta astfel încât să trezească şi în alţii dorinţa de a-l imita, a constitui un model demn de urmat. *A da de* (sau *ca) exemplu* = a atrage atenţia asupra unor persoane, a unor lucruri etc., pentru a îndemna pe alţii să le imite. *A urma exemplul (cuiva)* sau *a lua (pe cineva* sau *ceva) de* (sau *drept) exemplu* = a imita (pe cineva sau ceva). **2.** Caz sau fapt tipic care întruneşte caracteristicile unei categorii întregi, citat pentru a lămuri, a sprijini o idee, o demonstraţie. ** Loc. adv. *De exemplu* = de pildă, bunăoară. [Pr.: *eg-zem*-] – Din fr. **exemple,** lat. **exemplum.**

EXERCITA, *exércit,* vb. **I.** Tranz. **1.** A practica, a îndeplini o profesie, o funcţie etc. **2.** A face să fie simţit, a valorifica un drept, un privilegiu, o influenţă etc. [Pr.: *eg-zer*-] – Din lat. **exercitare.**

EXERCITARE, *exercitări,* s.f. Acţiunea de *a exercita* şi rezultatul ei. [Pr.: *eg-zer*-] – V. **exercita.**

EXERCIŢIU, *exerciţii,* s.n. **1.** Acţiune fizică sau intelectuală, făcută sistematic şi repetat, în scopul dobândirii sau perfecţionării unor deprinderi sau îndemânări. * Instruire a militarilor pentru mânuirea armelor şi executarea acţiunilor de luptă. * Temă servind ca mijloc pentru dobândirea sau dezvoltarea îndemânării, cunoştinţelor etc. într-un anumit domeniu. **2.** (Despre un funcţionar, o persoană oficială; în sintagma) *În exerciţiul funcţiunii* = în timpul îndeplinirii sarcinilor de serviciu. **3.** (Ec.; în sintagma) *Exerciţiu bugetar* = perioadă de timp, de obicei de un an, pentru care se întocmeşte şi se execută bugetul unui stat. [Pr.: *eg-zer*-] – Din fr. **exercice,** lat. **exercitium.**

EXEREZĂ, *exereze,* s.f. (Med.) Ablaţiune. – Din fr. **exérése.**

EXERGĂ, *exerge,* s.f. Mic spaţiu gol pe o medalie, destinat să fie acoperit cu o inscripţie. * Inscripţie, nume, dată etc. gravate pe o medalie. – Din fr. **exergue.**

EXERSA, *exersez,* vb. **I.** Intranz. şi tranz. A face exerciţii. [Pr.: *eg-zer*-] – Din fr. **exercer.**

EXERSARE, *exersări,* s.f. Acţiunea de *a exersa* şi rezultatul ei. [Pr.: *eg-zer*-] – V. **exersa.**

EXFOLIA, *exfoliez,* vb. **I.** **1.** Tranz. şi refl. A (se) coji. * A (se) scutura, a (se) desfrunzi. **2.** Tranz. A lamina în foi subţiri. [Pr.: -*li-a*] – Din lat. **exfoliare,** fr. **exfolier.**

EXFOLIAŢIE, *exfoliaţii,* s.f. **1.** (Med.) Desprindere, sub formă de lamele subţiri, a straturilor superficiale ale pielii, ale unui os, cartilagiu sau tendon necrozat. **2.** Cădere treptată a scoarţei copacilor în mici bucăţele. * Desprindere de foi subţiri de la suprafaţa unui metal. [Pr.: -*li-a*-] – Din fr. **exfoliation.**

EXFOLIERE, *exfolieri,* s.f. **1.** (Tehn.) Fenomen de fisurare şi de desprindere a unor straturi subţiri de la suprafaţa unui material, a unei piese etc. **2.** (În sintagma) *Exfolierea scoarţei ramurilor* = boală a pomilor fructiferi şi a arborilor de pădure, care se manifestă prin înnegrirea scoarţei şi prin apariţia crăpăturilor neregulate; cojire;

desfrunzire. [Pr.: -*li-e*-] – V. **exfolia.**

EXHAUSTIV, -Ă, *exhaustivi, -e,* adj. (Livr.) Care epuizează un subiect; complet, în întregime. [Pr.: *-ha-us-*] – Din fr. **exhaustif.**

EXHAUSTIVITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi exhaustiv; metodă exhaustivă. [Pr.: -*ha-us*-] – **Exhaustiv** + suf. *-itate.*

EXHAUSTOR, *exhaustoare,* s.n. **1.** Ventilator folosit la evacuarea forţată a gazelor, a suspensiilor de particule solide din aer etc. dintr-o încăpere, dintr-o nişă, dintr-o exploatare minieră subterană etc. **2.** Dispozitiv pentru alimentarea cu carburant a carburatorului. [Acc. şi: *exhaústor.* – Pr.: -*ha-us*-] – Din fr. **exhausteur.**

EXHIBA, *exhibez,* vb. **I.** Tranz. (Rar) A arăta ceva în public (în mod ostentativ), a etala, a se făli cu ceva. – Din fr. **exhiber,** lat. **exhibere.**

EXHIBITORIU, -IE, *exhibitorii,* adj. (Rar) De exhibiţie. – Din fr. **exhibitoire.**

EXHIBIŢIE, *exhibiţii,* s.f. Faptul de a arăta ceva în public (în mod ostentativ), etalare, expunere ostentativă. * (La pl.) Jonglerii, scamatorii (la circ). [Var.: **exhibiţiúne** s.f.] – Din fr. **exhibition,** lat. **exhibitio, -onis.**

EXHIBIŢIONISM s.n. **1.** Mania, înclinarea de a face exhibiţii. **2.** (Med.) Perversiune sexuală constând din expunerea în public a organelor genitale. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **exhibitionnisme.**

EXHIBIŢIONIST, -Ă, *exhibiţionişti, -ste,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care practică exhibiţionismul. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **exhibitionniste.**

EXHIBIŢIUNE s.f. v. exhibiţie.

EXHUMA, *exhumez,* vb. **I.** Tranz. (Rar) A dezgropa osemintele unui mort, a deshuma un cadavru. – Din fr. **exhumer,** lat. **exhumare.**

EXHUMARE, *exhumări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a exhuma* şi rezultatul ei; dezgropare. – V. **exhuma.**

EXIGE, *exig,* vb. III. Tranz. (Livr.) A cere imperios, a necesita. – Din lat. **exigere,** fr. **exiger**

EXIGENT, -Ă, *exigenţi, -te,* adj. Care pretinde multă grijă, stricteţe, corectitudine de la alţii (şi de la sine însuşi) în privinţa îndeplinirii unei datorii; pretenţios. – Din fr. **exigeant,** lat. **exigens, -ntis.**

EXIGENŢĂ, *exigenţe,* s.f. Faptul de a fi exigent; ceea ce pretinde cineva de la altul (şi de la sine însuşi); pretenţie, cerinţă, exiguitate. * Nevoie, trebuinţă, necesitate. – Din fr. **exigence,** lat. **exigentia.**

EXIGIBIL, -Ă, *exigibili, -e,* adj. (Despre obligaţii băneşti) A cărei executare poate fi cerută de îndată de către creditor. – Din fr. **exigible.**

EXIGIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi exigibil. – Din fr. **exigibilité.**

EXIGUITATE, *exiguităţi,* s.f. (Rar) Exigenţă. [Pr.: -*gu-i*-] – Din fr. **exiguîté,** lat. **exiguitas, -atis.**

EXIL*,* *exiluri,* s.n. **1.** Pedeapsă aplicată în unele ţări pentru delicte politice, constând în izgonirea unui cetăţean din ţara sau din localitatea în care trăieşte; surghiun. * Părăsirea, plecarea voluntară a cuiva din propria ţară sau localitate, de obicei pentru a scăpa de o prigoană. **2.** Situaţie în care se găseşte o persoană exilată. [Pr.: -*eg-zil*] – Din fr. **exil,** lat. **exsilium.**

EXILA, *exilez,* vb. **I.** Tranz. A condamna la exil, a pedepsi cu trimiterea în exil; a surghiuni. * Refl. A se retrage, a se izola, a pleca de bunăvoie (din localitatea de baştină sau din ţară). [Pr.: *eg-zi*-] – Din fr. **exiler.**

EXILARE, *exilări,* s.f. Acţiunea de *a (se) exila.* [Pr.: *eg-zi*-] – V. **exila.**

EXILARH, *exilarhi,* s.m. Şeful politic al evreilor aflaţi în captivitatea babilonică. – Din fr. **exilarque.**

EXILAT, -Ă, *exilaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Pedepsit cu exilul, izgonit sau plecat din ţara sa, aflat în exil; surghiunit. * Fig. Retras, izolat. [Pr.: *eg-zi*-] – V. **exila.**

EXINĂ, *exine,* s.f. (Bot.) Membrană protectoare externă a grăuntelui de polen. – Din fr. **exine.**

EXISTA, *exist,* vb. I. Intranz. A fi, a se afla, a se găsi în realitate; a trăi, a se manifesta. [Pr. *eg-zis*-] – Din fr. **exister,** lat. **existere.**

EXISTENT, **-Ă**, *existenţi, -te,* adj. Care există, se află, trăieşte; care se manifestă. [Pr.*:eg -zis*-] – Din fr. **existant** (după *existenţă*).

EXISTENŢĂ, *existenţe,* s.f. **1.** Faptul de a exista, de a fi real; categorie filozofică care se referă la natură, materie, la tot ceea ce există independent de conştiinţă, de gândire. * Viaţă considerată în durata şi conţinutul ei. * Durată (a unei situaţii, a unei instituţii). **2.** Condiţiile, mijloacele materiale necesare vieţii. * Viaţă; mod de viaţă, fel de trai. [Pr.: *eg-zis*-] – Din fr. **existence,** lat. **existentia**.

EXISTENŢIAL, -Ă, *existenţiali, -e,* adj. (Rar) Privitor la existenţă, care ţine de existenţă. [Pr.: *eg-zis-ten-ţi-al*] – Din fr. **existentiel.**

EXISTENŢIALISM s.n. Doctrină filozofică conform căreia reală este numai existenţa umană, trăirea afectivă a existenţei de către individ. [Pr.: *eg-zis-ten-ţi-a-*] – Din fr. **existentialisme,** germ. **Existentialismus.**
EXISTENŢIALIST, -Ă, *existenţialişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine existenţialismului, privitor la existenţialism. **2.** S.m. şi f. Adept al existenţialismului. [Pr.: *eg-zis-ten-ţi-a-*] – Din fr. **existentialiste.**
EXITUS s.n. (Livr.) Moarte, sfârşit. – Cuv. lat.
EXÎNSCRIE, *exînscriu,* vb. III. Tranz. A construi o figură geometrică în afara alteia astfel încât unele puncte ale celei dintâi să fie tangente la a doua. – **Ex- + înscrie**.
EX-LIBRIS, *ex-librisuri,* s.n. Vinietă aplicată pe o carte, purtând numele unei biblioteci, a bibliofilului sau o deviză. – Din fr. **ex-libris,** lat. **ex libris.**
EXMATRICULA, *exmatriculez,* vb. I. Tranz. A exclude un elev, un student etc. dintr-o şcoală sau dintr-o facultate. – Din germ. **exmatrikulieren.**
EXMATRICULARE, *exmatriculări,* s.f. Acţiunea de *a exmatricula* şi rezultatul ei; ştergere din matricolă; eliminare definitivă. – V. **exmatricula.**
EX-MINISTRU, *ex-miniştri,* s.m. Fost ministru. – **Ex- + ministru.**
EXOBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază prezenţa şi particularităţile formelor de viaţă în cosmos. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **exobiologie.**
EXOCARP, *exocarpuri,* s.n. (Bot.) Epicarp. – Din fr. **exocarpe.**
EXOCRIN, -Ă, *exocrini, -e,* adj. Care are secreţie externă. ** *Glandă exocrină* = glandă al cărei conţinut se elimină printr-un canal excretor. – Din fr. **exocrine.**
EXOD, *exoduri,* s.n. **1.** Părăsire în masă a unei ţări sau a unui teritoriu de către populaţia respectivă; emigrare în masă. **2.** Parte finală a unei tragedii greceşti, cuprinzând deznodământul şi ieşirea din scenă în cortegiu a actorilor. – Din fr. **exode.**
EXODERM, *exoderme,* s.n. Ţesut vegetal de protecţie, format din celule mari poliedrice, situate sub epiderma rădăcinii. – Din fr. **exoderme.**
EXOELECTRON, *exoelectroni,* s.m. Electron produs prin exoemisie. [Pr.: *-so-e-*] – Din fr. **exo-electron.**
EXOEMISIE, *exoemisii,* s.f. Emisie de electroni de către suprafeţele corpurilor supuse în prealabil unei acţiuni (prelucrare mecanică, iradiere etc.). [Pr.: *-so-e-*] – Din fr. **exoémission.**
EXOFTALMIC, -Ă, *exoftalmici, -ce,* adj. (Med.; despre ochi) Bulbucat; (despre oameni) suferind de exoftalmie. – Din fr. **exophtalmique.**
EXOFTALMIE, *exoftalmii,* s.f. Proeminenţă accentuată a globilor oculari în afara orbitelor, constituind un simptom al anumitor boli. – Din fr. **exophtalmie.**
EXOGAM, -Ă, *exogami, -e,* adj. (Despre oameni) Care practică exogamia; (despre organisme) care prezintă exogamie. – Din fr. **exogame,** engl. **exogamy.**
EXOGAMIE, *exogamii,* s.f. **1.** Lege fundamentală a ginţii matriarhale, conform căreia căsătoriile dintre membrii aceleiaşi ginţi erau interzise. **2.** Căsătorie între parteneri care nu aparţin aceluiaşi grup social. **3.** (Biol.) Fuzionare a gameţilor în afara organismului. – Din fr. **exogamie.**
EXOGEN, -Ă, *exogeni, -e,* adj. **1.** (Med.) Care se formează, se dezvoltă la exterior; care se datoreşte unor cauze din afara organismului. **2.** (Despre procese geologice) Care rezultă, care se datoreşte unor cauze din afara pământului şi în special energiei solare captate de planetă. – Din fr. **exogéne.**
EXOGIRĂ, *exogire,* s.f. Gen fosil de lamelibranhiate cu valvele inegale şi umboanele răsucite în spirală, existent în jurasicul superior. – Din fr. **exogyre.**
EXOMORFISM s.n. Totalitatea transformărilor pe care le suferă rocile din vecinătatea unui punct eruptiv sub influenţa temperaturii şi soluţiilor fierbinţi. – Din fr. **exomorphisme.**
EXONDA, *exondez,* vb. **I.** Refl. (Despre formaţii geologice) A fi supus procesului de exondare. – Din fr. **exonder**.
EXONDARE, *exondări,* s.f. Proces de ridicare deasupra nivelului mării a unor suprafeţe din scoarţa pământului, datorită mişcărilor tectonice. – V. **exonda.**
EXONERA, *exonerez,* vb. **I.** Tranz. (Rar) A scuti pe cineva, total sau parţial, de o datorie, de o obligaţie, de o sarcină. – Din fr. **exonérer,** lat. **exonerare.**
EXONERARE, *exonerări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se exonera* şi rezultatul ei; eliberare de răspundere a unei persoane care nu-şi execută obligaţia din cauze străine de voinţa sa. – V. **exonera.**
EXORBITANT, -Ă, *exorbitanţi, -te,* adj. Care întrece cu mult limita normală (în privinţa preţului, a pretenţiilor cuiva etc.); excesiv. – Din fr. **exorbitant,** lat. **exorbitans, -ntis.**
EXORBITANŢĂ, *exorbitanţe,* s.f. Caracterul a ceea ce este exorbitant; scumpire sau scumpete excesivă. – Din fr. **exorbitance.**

EXORCISM s.n. Practică magică (rugăciuni, descântece etc.) care are drept scop alungarea duhurilor rele, a diavolilor etc. – Din fr. **exorcisme.**
EXORCIST, -Ă, *exorcişti, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care practică exorcismul. – Din lat. **exorcista,** fr. **exorciste.**
EXORCIZA, *exorcizez,* vb. **I.** Tranz. A pronunţa cuvinte magice, a oficia o slujbă pentru a goni diavolul. – Din fr. **exorciser,** lat. **exorcisare.**
EXORCIZARE, *exorcizări,* s.f. Acţiunea de "a exorciza" şi rezultatul ei; eliberare de diavol prin rugăciuni, descântece etc. – V. **exorciza**.
EXORDIU, *exordii,* s.n. Prima parte a unui discurs, care, enunţând sumar conţinutul acestuia, urmăreşte câştigarea atenţiei şi bunăvoinţei auditoriului; *p. ext.* introducere, prefaţă la o carte, la un articol etc. – Din lat. **exordium.**
EXORTA, *exortez,* vb. **I.** Tranz. (Livr.) A înflăcăra, a îndemna o persoană sau o colectivitate (prin cuvinte). – Din fr. **exhorter,** lat. **exhortari.**
EXORTARE, *exortări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a exorta* şi rezultatul ei; înflăcărare. – V. **exorta.**
EXORTATIV, -Ă, *exortativi, -e,* adj. (Livr.) Care înflăcărează, îndeamnă (prin cuvinte) o persoană sau o colectivitate. – Din fr. **exhortatif.**
EXORTAŢIE, *exortaţii,* s.f. (Livr.) Cuvântare, discurs prin care se urmăreşte stârnirea unor sentimente, dezlănţuirea unor acţiuni etc.; încurajare, îndemn, imbold, înflăcărare, exortare. – Din lat. **exhortatio,** fr. **exortation.**
EXOSCHELET, *exoschelete,* s.n. (Biol.; la nevertebrate) Schelet (osos) extern. – Din fr. **exosquelette,** engl. **exoskeleton.**
EXOSFERĂ, *exosfere,* s.f. Strat atmosferic situat la o altitudine de peste 1000 km deasupra pământului. – Din fr. **exosphére.**
EXOSFERIC, -Ă, *exosferici, -ce,* adj. (Geogr.) De exosferă, al exosferei. – Din fr. **exosphérique.**
EXOSMOZĂ, *exosmoze,* s.f. Fenomen de trecere a unui fluid printr-o membrană poroasă sub influenţa unei diferenţe de potenţial electric care există între cele două feţe ale membranei. – Din fr. **exosmose.**
EXOSTOZĂ, *exostoze,* s.f. Excrescenţă osoasă traumatică sau inflamatorie care provoacă şchiopătarea şi anchilozarea articulaţiilor la om şi la cal. – Din fr. **exostose.**
EXOSTOZICĂ, *exostozice,* adj. f. (În sintagma) *Boală exostozică* = dezvoltare patologică a oaselor în punctele de osificare activă, apărută în timpul creşterii acestora. – Din **exostoză.**
EXOTERIC, -Ă, *exoterici, -ce,* adj. (Despre doctrine filozofice sau ritualuri religioase) Accesibil sau destinat tuturor; public. – Din fr. **exotérique.**
EXOTERM, -Ă, *exotermi, -e,* adj. (Fiz.) Exotermic. – Din fr. **exotherme.**
EXOTERMIC, -Ă, *exotermici, -ce,* adj. (Despre procese fizice sau chimice) Care se produce cu degajare de căldură; exoterm. – Din fr. **exothermique.**
EXOTIC, -Ă, *exotici, -ce,* adj. Care se află într-o regiune foarte îndepărtată şi care impresionează prin aspectele neobişnuite, ciudate; care provine dintr-o asemenea regiune, care aparţine, care este propriu acestor ţări. [Pr.: *eg-zo-*] – Din fr. **exotique,** lat. **exoticus.**
EXOTISM s.n. Însuşirea de a fi exotic. * Tendinţă în arta şi în literatura europeană, mai ales romantică, de a descrie privelişti şi obiceiuri din ţări exotice. [Pr.: *eg-zo-*] – Din fr. **exotisme.**
EXOTOXINĂ, *exotoxine,* s.f. Substanţă toxică, de natură proteică, secretată de unele specii microbiene în mediile în care se dezvoltă şi care produce stări toxicoinfecţioase la om şi la animale. – Din fr. **exotoxine.**
EXPANDAT, -Ă, *expandaţi, -te,* adj. (Despre unele alimente, materiale etc.) Cu structură spongioasă. – Cf. engl. **expanded.**
EXPANSIBIL, -Ă, *expansibili, -e,* adj. Care tinde să ocupe un spaţiu sau o suprafaţă din ce în ce mai mare; (despre gaze) care se poate dilata. – Din fr. **expansible.**
EXPANSIBILITATE, *expansibilităţi,* s.f. Însuşirea de a fi expansibil. – Din fr. **expansibilité.**
EXPANSIONISM s.n. Atitudine prin care se urmăreşte extinderea politică şi economică asupra unui teritoriu străin; politică de expansiune. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr.**expansionisme**. Cf. rus. **ekspansionizm,** germ. **Expansionism.**
EXPANSIONIST, -Ă, *expansionişti, -ste,* adj. Care aparţine expansionismului, privitor la expansionism. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. Cf. rus. **ekspansionist,** germ. **Expansionist.**
EXPANSIUNE, *expansiuni,* s.f. **1.** Creştere a volumului unui sistem fizico-chimic; creştere a volumului unui gaz; extindere pe un spaţiu a unui gaz; detentă (**1**). **2.** Extindere a influenţei şi dominaţiei economice şi politice a unui stat asupra altuia; acaparare de teritorii străine. * (Impr.) Dezvoltare economică impetuoasă. **3.** Fig. Expansivitate,

comunicativitate, exuberanţă, vioiciune. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **expansion,** lat. **expansio, -onis.**

EXPANSIV, -Ă, *expansivi, -e,* adj. Care are tendinţa de a-şi împărtăşi deschis şi spontan impresiile şi sentimentele; vioi, exuberant, comunicativ, deschis. – Din fr. **expansif.**

EXPANSIVITATE s.f. Însuşirea de a fi expansiv; manifestare a acestei însuşiri, exuberanţă. – Din fr. **expansivité.**

EXPATRIA, *expatriez,* vb. **I.** Refl. A emigra. [Pr.: -*tri-a*] – Din fr. **expatrier.**

EXPATRIAT, -Ă, *expatriaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se expatriază. [Pr.: -*tri-at*] – V. **expatria.**

EXPATRIERE, *expatrieri,* s.f. Acţiunea de *a se expatria* şi rezultatul ei; emigrare, emigraţie. [Pr.: -*tri-e*-] – V. **expatria.**

EXPECTATIVĂ, *expectative,* s.f. Aşteptare bazată pe anumite drepturi, promisiuni, probabilităţi sau calcule; neintervenţie în anumite chestiuni sau situaţii, şi aşteptarea unui moment potrivit; expectaţie. – Din fr. **expectative.**

EXPECTAŢIE, *expectaţii,* s.f. (Livr.) Aşteptare; expectativă. – Din fr. **expectation,** lat. **exspectatio.**

EXPECTORA, *expectorez,* vb. **I.** Tranz. A elimina prin tuse, a da afară pe gură mucozităţile, flegma care se formează pe căile respiratorii. – Din fr. **expectorer,** lat. **expectorare.**

EXPECTORANT, -Ă, *expectoranţi, -te,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care uşurează expectoraţia (**2**). – Din fr. **expectorant.**

EXPECTORARE, *expectorări,* s.f. Acţiunea de *a expectora* şi rezultatul ei; expectoraţie. – V. **expectora.**

EXPECTORAŢIE, *expectoraţii,* s.f. **1.** Secreţie a căilor respiratorii, eliminată prin tuse; spută, flegmă. **2.** Eliminare prin tuse a produselor patologice din plămâni sau din căile respiratorii superioare; expectorare. – Din fr. **expectoration.**

EXPEDIA, *expediez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A trimite prin poştă, prin mesagerii etc. scrisori, bani, pachete etc. la o anumită adresă. **2.** (Fam.) A îndepărta pe cineva, a se debarasa, a se descotorosi de cineva. **3.** A executa repede şi superficial o lucrare. [Pr.: -*di-a*] – Din fr. **expédier.**

EXPEDIENT, *expediente,* s.n. Mijloc ingenios cu ajutorul căruia se poate face faţă unei situaţii grele; *p. ext.* mijloc improvizat, adesea ilicit, prin care se procură bani. [Pr.: -*di-ent*] – Din fr. **expédient.**

EXPEDIERE, *expedieri,* s.f. Acţiunea de *a expedia* şi rezultatul ei; expediţie, trimitere. [Pr.: -*di-e*-] – V. **expedia.**

EXPEDITIV, -Ă, *expcditivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care rezolvă cu uşurinţă lucrurile; prompt, iute. – Din fr. **expéditif.**

EXPEDITOR, -OARE, *expeditori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană fizică sau juridică) care expediază scrisori, pachete, bani etc.; trimiţător. – Din fr. **expéditeur.**

EXPEDIŢIE, *expediţii,* s.f. **1.** Călătorie lungă (şi anevoioasă) făcută de un grup organizat în regiuni îndepărtate, cu scopuri ştiinţifice, comerciale etc. **2.** Campanie militară agresivă pentru cucerirea unui teritoriu străin, îndepărtat de propria ţară. **3.** Expediere. ** *Condică de expediţie =* registru în care se înregistrează zilnic lista corespondenţei expediate de o instituţie sau de o întreprindere. – Din fr. **expédition,** lat. **expeditio**

EXPEDIŢIONAR, -Ă, *expediţionari, -e,* adj. Care efectuează o expediţie **(1),** care se află într-o expediţie. ** *Corp* (sau *armată) expediţionar(ă) =* totalitatea trupelor care participă la o expediţie (2). [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **expéditionnaire.**

EXPERIENŢĂ, *experienţe,* s.f. **1.** Totalitatea cunoştinţelor pe care oamenii le dobândesc în mod nemijlocit despre realitatea înconjurătoare în procesul practicii social-istorice, al interacţiunii materiale dintre om şi lumea exterioară. **2.** Verificare a cunoştinţelor pe cale practică, prin cercetarea fenomenelor din realitatea înconjurătoare. * Experiment. ** Expr. *A face o experienţă =* a face o încercare. [Pr.: -*ri-en*-] – Din fr. **expérience,** lat. **experientia.**

EXPERIMENT, *experimente,* s.n. Procedeu de cercetare în ştiinţă, care constă în provocarea intenţionată a unor fenomene în condiţiile cele mai propice pentru studierea lor şi a legilor care le guvernează; observaţie provocată, experienţă **(2)**. – Din lat. **experimentum.**

EXPERIMENTA, *experimentez,* vb. **I.** Tranz. A încerca, a verifica prin experienţă. – Din fr. **expérimenter,** lat. **experimentare.**

EXPERIMENTAL, -Ă, *experimentali, -e,* adj. (Adesea adverbial) De experienţă, bazat pe experienţă, rezultat din experienţă; cu titlul de încercare. – Din fr. **expérimental,** lat. **experimentalis.**

EXPERIMENTALISM s.n. Folosire a experimentului, a documentului ca principal mijloc de

cunoaştere, de creaţie. – Din engl. **experimentalism.**
EXPERIMENTARE, *experimentări,* s.f. Acţiunea de *a experimenta* şi rezultatul ei. – V. **experimenta.**
EXPERIMENTAT, -Ă, *experimentaţi, -te,* adj. Care posedă multă experienţă într-un domeniu, priceput; *p. ext.* care a trecut prin multe încercări; încercat. – V. **experimenta.**
EXPERIMENTATOR, -OARE, *experimentatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face experienţe ştiinţifice. – Din fr. **expérimentateur.**
EXPERT, -Ă, *experţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care posedă cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu; specialist de mare clasă. * *Spec.* Persoană competentă într-un anumit domeniu, numită de un organ de stat sau de părţile interesate pentru a face o expertiză. **2.** Adj. (Inform.; în sintagma) *Sistem expert =* program de exploatare inteligentă a unei baze de date caracteristice unui domeniu particular de aplicaţie. – Din fr. **expert,** lat. **expertus.**
EXPERTIZA, *expertizez,* vb. **I.** Tranz. A supune expertizei. – **Expertiză +** suf. **-***iza.*
EXPERTIZARE, *expertizări,* s.f. Acţiunea de *a expertiza.* – V. **expertiza.**
EXPERTIZAT, -Ă, *expertizaţi, -te,* adj. Care a fost supus expertizei. – V. **expertiza.**
EXPERTIZĂ, *expertize,* s.f. **1.** Cercetare cu caracter tehnic făcută de un expert, la cererea unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală ori a părţilor, asupra unei situaţii, probleme etc. a cărei lămurire interesează soluţionarea cauzei. * (Concr.) Raport întocmit de un expert asupra cercetărilor făcute. **2.** (Med.; în sintagma) *Expertiză medicală =* **a)** stabilire, în urma unui examen medical, a capacităţii de muncă a unui bolnav sau a unui om sănătos în condiţiile solicitărilor fizice şi psihice din diferite profesiuni; **b)** consultaţie sau autopsie efectuată de medicul legist în cazuri de rănire, accident, viol, otrăvire, omor etc. – Din fr. **expertise.**
EXPIA, *expiez,* vb. I. Tranz. (Livr.) **1.** A ispăşi o greşeală, o vină etc. **2.** A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viaţă; a sucomba, a deceda, a muri. [Pr.: *-pi-a*] – Din fr. **expier,** lat. **expiare.**
EXPIABIL, -Ă*, expiabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi ispăşit. [Pr.: *-pi-a-*] – Din fr. **expiable.**
EXPIATOR, -OARE, *expiatori, -oare,* adj. (Livr.) Care poate şterge, ispăşi, răscumpăra o greşeală; ispăşitor. [Pr.: *-pi-a-*] – Din fr. **expiatoire,** lat. **expiatorius.**
EXPIAŢIE, *expiaţii,* s.f. (Livr.) Faptul de a expia; ispăşire. [Pr.: *-pi-a÷.* – Var.: **expiaţiúne** s.f.] – Din fr. **expiation,** lat. **expiatio, -onis.**
EXPIAŢIUNE s.f. v. **expiaţie.**
EXPIERE, *expieri,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a expia* şi rezultatul ei; expiaţie, ispăşire. [Pr.: *-pi-e*] – V. **expia.**
EXPIRA, *expir,* vb. **I. 1.** Tranz. A elimina din plămâni aerul (în procesul respiraţiei). **2.** Intranz. (Despre un contract, o convenţie etc.; la pers. **3**) A înceta să mai fie valabil. **3.** Intranz. (Despre un termen, o perioadă de timp etc.; la pers. **3**) A se împlini, a se termina. **4.** Intranz. Fig. A muri, a pieri. – Din fr. **expirer,** lat. **expirare.**
EXPIRARE, *expirări,* s.f. Faptul de *a expira*; expiraţie, săvârşire; împlinire. * Scadenţă a unui termen. – V. **expira.**
EXPIRATOR, -OARE, *expiratori, -oare,* adj. Care ajută, care serveşte la expirare. ** (Lingv.) *Accent expirator =* accent bazat pe intensificarea expirării la pronunţarea silabei accentuate. – Din fr. **expirateur.**
EXPIRAŢIE, *expiraţii,* s.f. Act fiziologic prin care se elimină din plămâni aerul inspirat; expirare. – Din fr. **expiration,** lat. **expiratio.**
EXPLETIV, -Ă, *expletivi, -e,* adj. (Despre cuvinte) Care este de prisos din punctul de vedere al înţelegerii conţinutului unui enunţ. – Din fr. **explétif,** lat. **expletivus.**
EXPLICA, *explic,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie mai uşor de înţeles; a lămuri. * A expune, a preda o lecţie, o temă etc. **2.** Intranz. şi tranz. (Despre axiome, principii, legi ştiinţifice) A servi drept lămurire, a constitui o justificare, a reprezenta o motivare a unui fenomen, a unei proprietăţi etc. **3.** Refl. A-şi motiva acţiunile, vorbele etc.; a se justifica. * Refl. şi tranz. A înţelege, a pricepe, a găsi sau a constitui o explicaţie. * Tranz. şi refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A (se) lămuri asupra unei chestiuni (în litigiu), a limpezi o situaţie cu scopul de a înlătura un conflict. – Din fr. **expliquer,** lat. **explicare.**
EXPLICABIL, -Ă, *explicabili, -e,* adj. Care poate fi explicat. – Din fr. **explicable.**
EXPLICARE, *explicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) explica* şi rezultatul ei; lămurire. – V. **explica.**
EXPLICAT, -Ă, *explicaţi, -te,* adj. Care a fost prezentat astfel încât să poată fi (uşor) înţeles. – V. **explica.**
EXPLICATIV, -Ă*, explicativi, -e,* adj. Care explică; explicator. *** Notă explicativă* = explicaţie, de obicei în josul paginii, în care se dau relaţii în legătură cu textul sau cu un cuvânt din text. *Dicţionar explicativ =* dicţionar în care sunt explicate sensurile şi întrebuinţarea

cuvintelor – Din fr. **explicatif.**

EXPLICATOR, -OARE, adj. (Inv.) Explicativ. – Din fr. **explicateur,** lat. **explicator, -oris.**

EXPLICAŢIE, *explicaţii,* s.f. **1.** Lămurire, clarificare a unei probleme (dificile), a unui fenomen etc. ** Expr. *A cere cuiva explicaţii* = a cere cuiva socoteală. *A avea o explicaţie cu cineva* = a discuta cu cineva cu scopul de a se lămuri asupra unui lucru, pentru a înlătura un conflict etc. * Predare a unei lecţii, expunere a unei teme. **2.** Cauză. – Din fr. **explication,** lat. **explicatio.**

EXPLICIT, -Ă, *expliciţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este exprimat limpede; desluşit, lămurit, clar. * (Despre o funcţie matematică) Care este egal cu o anumită expresie ce conţine numai variabilele independente. – Din fr. **explicite,** lat. **explicitus.**

EXPLICITATE s.f. Caracterul a ceea ce este explicit; limpezime, claritate. – Din fr. **explicité.**

EXPLOATA, *exploatez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A folosi, a pune în valoare o resursă; a extrage o substanţă utilă, un material folositor etc. în vederea realizării unor obiective economice. **2.** (În teoria marxistă) A-şi însuşi fără echivalent o anumită cantitate de muncă străină, a acapara o parte din roadele muncii producătorilor nemijlociţi de bunuri materiale. * A aservi pe plan economic şi politic alt stat. **3.** A asupri, a prigoni, a oprima, a împila. **4.** Fig. a trage folos (în mod abuziv) din ceva, a profita de ceva. *A exploata slăbiciunile cuiva.* – Din fr. **exploiter.**

EXPLOATABIL, -Ă, *exploatabili, -e,* adj. (Despre bunuri naturale) Care poate fi exploatat. – Din fr. **exploitable.**

EXPLOATABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea unui bun de a putea fi exploatat. – Din fr. **exploitabilité.**

EXPLOATARE, *exploatări,* s.f. Acţiunea de *a exploata* şi rezultatul ei. **1.** (În teoria marxistă) Însuşirea fără echivalent a unei părţi din munca producătorilor nemijlociţi de către cei ce dispun de mijloace de producţie. **2.** Exploataţie. **3.** Totalitatea lucrărilor de punere în valoare a unui bun natural sau a unui sistem tehnic. * Totalitatea operaţiilor care constituie procesul tehnologic de extragere a substanţelor minerale utile, a rocilor, a ţiţeiului sau a gazelor. ** *Exploatare la zi* = metodă de extragere a substanţelor minerale utile în care procesul tehnologic se efectuează sub cerul liber; carieră. * Loc de unde se exploatează o substanţă utilă, un material folositor. **4.** Fig. Faptul de a profita, de a trage folos în mod abuziv. – V. **exploata.**

EXPLOATAT, -Ă, *exploataţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** (În teoria marxistă) Adj., s.m. şi f. Persoană care suportă o exploatare **(1),** care îşi vinde forţa de muncă. **2.** Adj. Care este asuprit, oprimat, prigonit, împilat. **3.** Adj. (Despre terenuri, mine, păduri etc.) De unde se exploatează o substanţă utilă, un material folositor; care se află în exploatare. – V. **exploata.**

EXPLOATATOR, -OARE, *exploatatori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) care exploatează munca altuia, însuşindu-şi fără echivalent o parte din produsul acestei munci. **2.** (Persoană) care exploatează o mină, o pădure, o moşie etc. – **Exploata** + suf. *-tor* (după fr. *exploiteur).*

EXPLOATAŢIE, *exploataţii,* s.f. **1.** Întreprindere economică care exploatează terenuri, păduri, mine etc.; exploatare. **2.** Terenul, pădurea, mina etc. care se află în exploatarea unităţii de mai sus. – Din fr. **exploitation.**

EXPLODA, *explodez,* vb. **I.** Tranz. **1.** (Despre explozive, proiectile, reactoare nucleare, vase etc.; la pers. **3**) A se descompune violent sub acţiunea căldurii sau a unui factor mecanic, dezvoltând brusc căldură şi gaze sub presiune, care produc zguduituri, bubuituri puternice şi efectuare rapidă de lucru mecanic; a face explozie. * Tranz. A provoca o explozie. * (Despre aparate care funcţionează cu gaze sub presiune) A se sfărâma datorită presiunii interioare. **2.** (Despre vulcani) A erupe brusc, a expulza lavă, bombe vulcanice, gaze etc. **3.** Fig. A interveni brusc şi violent în discuţie; a izbucni. – Din it. **esplodere,** lat. **explodere.** Cf. fr. **exploser.**

EXPLODARE, *explodări,* s.f. Acţiunea de *a exploda* şi rezultatul ei; explozie. – V. **exploda.**

EXPLODOR, *explodoare,* s.n. Explozor. – Din engl. **exploder.**

EXPLORA, *explorez,* vb. **I.** Tranz. A cerceta o ţară sau o regiune necunoscută sau puţin cunoscută, cu scopul de a face descoperiri sau studii ştiinţifice. * A cerceta posibilităţile de exploatare a unui zăcământ. * (Fam.) A cerceta, a căuta în... – Din fr. **explorer,** lat. **explorare.**

EXPLORABIL, -Ă, *explorabili, -e,* adj. Care poate fi explorat. – Din fr. **explorable.**

EXPLORARE, *explorări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a explora* şi rezultatul ei; exploraţie. **2.** Complex de cercetări geologice care, în funcţie de obiectul studiat şi obiectivul urmărit, are drept scop stabilirea limitelor, a condiţiilor de zăcământ, precizarea structurii, a calităţii unui corp de substanţă minerală utilă etc. **3.** Examen clinic sau de laborator efectuat pentru

stabilirea diagnosticului unei boli. – V. **explora.**

EXPLORAT, -Ă, *exploraţi, -te,* adj. (Despre ţări sau regiuni necunoscute sau mai puţin cunoscute) Care este cercetat cu scopul de a cunoaşte. * (Despre zăcăminte) Căruia i se cercetează posibilităţile de exploatare. – V. **explora.**

EXPLORATOR, -OARE, *exploratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care explorează. – Din fr. **explorateur,** lat. **explorator, -oris.**

EXPLORAŢIE, *exploraţii,* s.f. (Rar) Explorare. – Din fr. **exploration,** lat. **exploratio.**

EXPLOZIBIL, -Ă, *explozibili, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care poate exploda; exploziv (**1**). **2.** S.n. Exploziv **(2). –** Din fr. **explosible.**

EXPLOZIE, *explozii,* s.f. **1.** Reacţie chimică sau fizică foarte rapidă, violentă, însoţită de efecte mecanice, sonore, termice, luminoase etc., provocate de descompunerea substanţelor explozive pe care le conţine un dispozitiv de distrugere; explodare, detonaţie, fulminaţie. * Proces de descompunere a substanţelor explozive şi de transformare a lor în alţi compuşi, mai simpli, însoţit de dezvoltare mare de căldură, lumină, zgomot şi de efectuare de lucru mecanic într-un timp foarte scurt. * (Impr.) Ardere a amestecului de combustibil şi aer din cilindrul unui motor cu ardere internă. *** Motor cu explozie =* motor la care arderea combustibilului se face într-un timp foarte scurt şi este provocată de o scânteie. **2.** (În sintagma) *Explozie vulcanică =* ieşire bruscă a lavei, a bombelor vulcanice şi a gazelor unui vulcan. **3.** Trecere bruscă a unui fenomen de la vechea lui calitate la una nouă, prin distrugerea calităţii vechi. **4.** Fig. Manifestare bruscă, izbucnire neaşteptată şi puternică, dar de scurtă durată, a unei acţiuni, a unui sentiment etc. **5.** (Fon.) Ieşire bruscă a aerului, în momentul rostirii unor sunete, după ce acesta a fost oprit de un obstacol (limbă, dinţi, buze etc.). – Din fr. **explosion,** lat. **explosio.**

EXPLOZIMETRU, *explozimetre,* s.n. Aparat electronic pentru semnalizarea pericolului de explozie în medii cu gaze şi vapori inflamabili. – Din engl. **explosimeter.**

EXPLOZITIVITATE s.f. Însuşirea de a fi exploziv. – **Exploziv** + suf. *-itate.*

EXPLOZIV, -Ă, *explozivi, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care poate exploda, care produce explozie; explozibil (**1**), fulminant. ** *Sunet* (sau *consoană) exploziv(ă)* = consoană care produce, la deschiderea bruscă a canalului bucal, o explozie **(5)**; sunet sau consoană ocluzivă. * (Despre aparate, maşini etc.) Care acţionează prin explozia unor substanţe speciale cu care este încărcat. * Fig. Susceptibil de a declanşa consecinţe grave. **2.** S.n. Substanţă sau amestec de substanţe care, sub acţiunea căldurii sau a unui factor mecanic, are proprietatea de a se descompune brusc şi violent, cu dezvoltare de căldură, lumină şi gaze, provocând o creştere mare a presiunii la locul exploziei; explozibil **(2). –** Din fr. **explosif.**

EXPLOZOR, *explozoare,* s.n. Aparat special pentru aprinderea capselor electrice detonante. – Din fr. **exploseur.**

EXPONAT, *exponate,* s.n. Obiect expus în cadrul unei expoziţii, unui muzeu etc. – Din rus. **eksponat.**

EXPONENT, -Ă, *exponenţi, -te,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană sau grup social care reprezintă şi apără o idee, un curent etc.; reprezentant. **2.** S.m. (Mat.) Semn în cifre sau în litere scris sus, cu caractere mai mici, la dreapta unui număr sau a unei mărimi matematice, pentru a arăta puterea la care se ridică acestea. – Din germ. **Exponent,** lat. **exponens, -ntis.**

EXPONENŢIAL, -Ă, *exponenţiali, -e*, adj. (Mat.) Care are un exponent **(2)** variabil, nedeterminat sau necunoscut. * (Despre funcţii) A cărei variabilă independentă apare într-un exponent. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **exponentiel.**

EXPONOMETRIE s.f. **1.** Capitol al opticii fotografice care se ocupă cu studiul duratei de expunere a materialelor fotografice. **2.** Tehnică a construirii şi folosirii exponometrelor. – Din **exponometru.** Cf. fr. **exposométrie.**

EXPONOMETRU, *exponometre,* s.n. Instrument folosit pentru stabilirea duratei corecte de expunere la lumină a unui film sau a unei plăci fotografice. – Din rus. **eksponometr,** germ. **Exponometer.** Cf. fr. **exposemétre.**

EXPORT, *exporturi,* s.n. Faptul de a exporta; operaţie cu caracter comercial prin care o parte din mărfurile produse, prelucrate, completate sau reparate într-o ţară se vând pe piaţa altor ţări; exportare. * (Concr.) Totalitatea mărfurilor exportate. *** Export invizibil =* vindere de servicii în (sau la) alte ţări. *Export de capital =* plasare de capital în alte ţări, unde se pot obţine mai uşor profituri mari. – Din germ. **Export.**

EXPORTA, *expórt,* vb. **I.** Tranz. A vinde în afara ţării mărfuri care au fost produse, preparate, completate sau reparate în ţară; *p. ext.* a vinde servicii cumpărătorilor din alte ţări. – Din fr. **exporter,** lat. **exportare.**

EXPORTABIL, -Ă, *exportabili, -e*, adj. (Despre mărfuri) Care se poate exporta. – Din fr.

exportable.

EXPORTARE, *exportări,* s.f. Acţiunea de *a exporta* şi rezultatul ei; export. -V. **exporta.**

EXPORTATOR, -OARE, *exportatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, ţară etc.) care exportă. – Din fr. **exportateur.**

EXPOZANT, -Ă, *expozanţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Persoană, ţară etc.) care prezintă, expune ceva (la o expoziţie). – Din fr. **exposant.**

EXPOZEU, *expozeuri,* s.n. Prezentare dezvoltată, amănunţită şi sistematică, expusă oral sau scris, a unor fapte, a unei situaţii, a unor idei etc.; dare de seamă, expunere. – Din fr. **exposé.**

EXPOZITIV, -Ă, *expozitivi, -e*, adj. În care se spune; care explică. * (Despre o lecţie, un text etc.) Prezentat în forma unei expuneri, a unei naraţiuni. ** *Metodă expozitivă* = metodă de predare în învăţământ, care constă în prezentarea conţinutului lecţiei în forma unei expuneri. * (Despre ton) Rece, sec. – Din engl. **expositive.**

EXPOZIŢIE, *expoziţii,* s.f. **1.** Prezentare organizată, publică a unor obiecte selecţionate, pentru a pune în lumină specificul unei activităţi, realizările unui artist etc. sau în scop instructiv. **2.** Loc sau clădire special amenajate unde sunt expuse aceste obiecte. **3.** Parte a unei opere literare, în special dramatice, situată la începutul acesteia, în care se schiţează datele fundamentale ale acţiunii, personajele etc. [Var.: **expoziţiúne** s.f.] – Din fr. **exposition,** lat. **expositio, -onis.**

EXPOZIŢIONAL, -Ă, *expoziţionali, -e*, adj. Al expoziţiei **(1)**; cu caracter de expoziţie **(1).** [Pr.: -*ţi-o*-] – Din engl. **expositional.**

EXPOZIŢIUNE s.f. v. **expoziţie.**

EXPRE adj. v. **expres**[2]**.**

EXPRES[1]**, -Ă,** *expreşi, -se,* adj. (În sintagmele) *Tren expres* (şi substantivat, n.) = tren care merge cu viteză mare, oprindu-se numai în staţiile importante. *Scrisoare (recomandată) expresă* sau *colet expres* = scrisoare sau colet care ajunge la destinaţie mai repede, în schimbul unei suprataxe. *Bufet expres* (şi substantivat, n.) = bufet în care se servesc, foarte repede şi la preţuri populare, micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minuturi. [Pl. şi: (substantivat, n.) *expresuri*] – Din fr. **express.**

EXPRES[2]**, -Ă,** *expreşi, -se*, adj. Care este exprimat clar, care nu lasă nici un fel de îndoială. * (Adverbial) Special pentru...; precis, anume. [Var.: **expré** adj.] – Din fr. **exprés,** lat. **expressus.**

EXPRESIE, *expresii,* s.f. **1.** Exprimare. * Construcţie concisă care exprimă, de obicei în mod figurat, o idee. * Cuvânt. **2.** Fig. Manifestare, redare a ideilor, a sentimentelor etc. prin cuvinte, mimică etc. * Înfăţişare care reflectă starea sufletească a omului; reflectarea stării interioare a cuiva (în privire, pe figură). **3.** Grup de numere, litere etc. legate între ele prin simboluri de operaţii matematice (adunare, înmulţire etc.). [Var.: **expresiúne** s.f.] – Din fr. **expression,** lat. **expressio, -onis.**

EXPRESIONISM s.n. Curent artistic şi literar apărut în Germania la începutul sec. XX, care pune accent pe intensitatea expresiei. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **expressionnisme.**

EXPRESIONIST, -Ă, *expresionişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de expresionism, care reprezintă expresionismul. **2.** S.m. şi f. Adept al expresionismului. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **expresionniste.**

EXPRESIUNE s.f. v. **expresie.**

EXPRESIV, -Ă, *expresivi, -e,* adj. (Despre cuvinte, gesturi etc.) Care arată ceva în mod viu, plastic, elocvent, grăitor, sugestiv. * (Despre opere de artă) Care evocă în imagini vii. * (Despre ochi, faţă etc.) Care reflectă în mod pregnant, cu putere stări interioare. – Din fr. **expressif.**

EXPRESIVITATE s.f. Calitatea, capacitatea de a fi expresiv; exprimare vie, clară, plastică. – Din fr. **expressivité.**

EXPRIMA, *exprim,* vb. **I.** Tranz. A expune, a formula, a manifesta, prin cuvinte sau prin gesturi, păreri, idei, sentimente, impresii etc. * Refl. A reda în cuvinte. – Din fr. **exprimer,** lat. **exprimere.**

EXPRIMABIL, -Ă, *exprimabili, -e,* adj. Care poate fi exprimat. – Din fr. **exprimable.**

EXPRIMARE, *exprimări,* s.f. Acţiunea de *a (se) exprima* şi rezultatul ei; formulare a unor idei sau sentimente; expresie. * Comunicare prin cuvinte; vorbire; pronunţare a unor cuvinte. – V. **exprima.**

EXPROPRIA, *expropriez,* vb. **I.** Tranz. A trece o proprietate (teren, construcţie) a unei persoane fizice sau juridice în proprietatea statului pentru nevoi de interes public (prin acodarea unei despăgubiri). [Pr.: *pri-a*-] – Din fr. **exproprier.**

EXPROPRIAT, -Ă, *expropriaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre bunuri) Care a fost luat prin expropriere. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a fost supusă exproprierii. [Pr.: -*pri-at*] –

V. expropria.

EXPROPRIATOR, -OARE, *expropriatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care expropriază **(2).** [Pr.: *-pri-a-*] – Din fr. **expropriateur.**

EXPROPRIERE, *exproprieri,* s.f. Acţiunea de *a expropria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] – V. **expropria.**

EXPULSIE, *expulsii,* s.f. **1.** Împingere în afară a unui gaz, a unui lichid etc. **2.** Eliminare din organism a unui produs fiziologic, patologic, a unui corp străin etc. – Din fr. **expulsion,** lat. **expulsio.**

EXPULZA*, expulzez,* vb. **I.** Tranz. A obliga să părăsească ţara, a trimite peste graniţă un străin care a executat o pedeapsă sau a cărui prezenţă pe teritoriul statului nu mai este dorită. * A da, a împinge afară, a sili să iasă. – Din fr. **expulser,** lat. **expulsare.**

EXPULZARE, *expulzări,* s.f. Acţiunea de *a expulza* şi rezultatul ei. – V. **expulza.**

EXPUNCŢIUNE, *expuncţiuni,* s.f. Terminare, încheiere. * Marcare a unei anulări printr-un punct (pus deasupra sau dedesubtul unei litere, unui cuvânt etc.); scoatere a unor cuvinte, litere etc. dintr-un text. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din lat. **expunctio, -onis,** fr. **exponction.**

EXPUNE, *expún,* vb. III. **1.** Tranz. A prezenta, a reda prin cuvinte, a face cunoscut; a relata; a explica. **2.** Tranz. A aşeza la vedere; a arăta. * (Urmat de determinări introduse prin prep. "la") A aşeza un obiect, un material etc. în aşa fel încât să se poată exercita asupra lui o acţiune, o influenţă etc. **3.** Tranz. şi refl. A pune sau a se afla într-o situaţie periculoasă. **4.** Tranz. A supune acţiunii luminii un film, o placă fotografică etc. pentru a obţine un clişeu, o fotografie etc. – Din lat. **exponere** (după *pune).*

EXPUNERE, *expuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) expune* şi rezultatul ei. * Relatare; (concr.) ceea ce se expune, se relatează, se explică; naraţiune, povestire. *** Expunere de motive =* explicare, prezentare a unui proiect de act normativ, cu sublinierea soluţiilor noi, mai importante, şi a motivării acestora. – V. **expune.**

EXPURGA, *expúrg,* vb. **I.** Tranz. A elimina dintr-o carte pasajele care sunt sau par a fi incompatibile cu anumite principii morale. -Din fr. **expuger,** lat. **expurgare.**

EXPURGARE, *expurgări,* s.f. Acţiunea de *a expurga* şi rezultatul ei; expurgaţie. – V. **expurga.**

EXPURGAŢIE, *expurgaţii,* s.f. Expurgare. – Din fr. **expurgation.**

EXSANGUINOTRANSFUZIE s.f. v. **exsangvinotranfuzie.**

EXSANGUU, -UĂ, *exsangui, -ue,* adj. (Livr.; despre ţesuturi) Care este lipsit de sânge; (despre obraji, faţă) palid, cadaveric. [Pr.: *-gu-u*] – Din fr. **exsangue,** lat. **exsanguis.**

EXSANGVINOTRANSFUZIE, *exsangvinotransfuzii,* s.f. (Med.) Înlocuire aproape totală a sângelui prin transfuzie. [Var.: **exganguinotransfúzie** s.f.] – Din fr. **exsanguino-transfusion.**

EXSICATOR, *exsicatoare,* s.n. Aparat de sticlă folosit în laborator pentru uscarea sau păstrarea în stare uscată a substanţelor cu ajutorul compuşilor higroscopici. – Din fr. **exsiccateur.**

EXSUDANT, -Ă, *exsudanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care provoacă transpiraţie. – Din fr**.** **exsudant.**

EXSUDAT, *exsudate,* s.n. Lichid bogat în albumină care trece din vasele sangvine în ţesuturi. – Din fr. **exsudat.**

EXSUDAŢIE, *exsudaţii,* s.f. **1.** Transpiraţie, asudare. **2.** Apariţie la suprafaţa unui strat de asfalt a excesului de bitum sau de gudron. – Din fr. **exsudation.**

EXTATIC, -Ă, *extatici, -ce,* adj. (Rar) Care este în extaz; care ţine de extaz, caracteristic extazului; fermecat, încântat, extaziat. – Din fr. **extatique.**

EXTAZ, *extaze,* s.n. **1.** Stare psihică de mare intensitate, caracterizată prin suspendarea aparentă a contactului cu lumea înconjurătoare, imobilitate, scăderea controlului asupra propriei persoane, euforie, halucinaţii etc., care apare sub influenţa unor ritualuri şi practici religioase. * (Med.) Stare nervoasă în care bolnavul, urmărit de idei fixe şi de exaltare mintală, este lipsit de senzaţii şi incapabil de mişcări voluntare. **2.** Admiraţie profundă, neţărmurită; adoraţie, veneraţie. – Din fr. **extase.**

EXTAZIA, *extaziez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A cuprinde sau a fi cuprins, stăpânit de extaz **(2).** [Pr.: *-zi-a*] – Din fr. **(s')extasier.**

EXTAZIAT, -Ă, *extaziaţi, -te,* adj. Căzut în extaz, plin de admiraţie, cuprins de extaz; *p. ext.* încântat, fermecat. [Pr.: *-zi-at*] – V. **extazia.**

EXTAZIERE, *extazieri,* s.f. Faptul de *a (se) extazia.* [Pr.: *-zi-e-*] – V. **extazia.**

EXTEMPORAL, *extemporale,* s.n. Probă scrisă, neanunţată, de obicei din lecţia curentă, dată elevilor pentru verificarea periodică a cunoştinţelor; lucrare de control. – Din germ. **Extemporale,** lat. **extemporalis.**

EXTEMPORANEU, -EE, *extemporanei, -ee,* adj. (Livr.) **1.** Care se produce imediat, pe loc. **2.** (Med.; despre medicamente) Care este preparat sau administrat fără întârziere. – Din

lat. **extemporaneus,** fr. **extemporané.**

EXTENSIBIL, -Ă, *extensibili, -e,* adj. Care se poate extinde, care poate fi alungit fără a se rupe. – Din fr. **extensible.**

EXTENSIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi extensibil; posibilitate de extindere, de mărire. – Din fr. **extensibilité.**

EXTENSIE s.f. v. **extensiune.**

EXTENSIUNE, *extensiuni,* s.f. **1.** Dezvoltare, creştere; amplificare, extindere. * Proces prin care un cuvânt îşi lărgeşte înţelesul. * (Log.) Sferă. **2.** Alungire sau întindere a unui membru sau a trunchiului anatomic în caz de luxaţii sau de fracturi. [Pr.: *-si-u÷.* – Var. : **exténsie** s.f.] – Din fr. **extension,** lat. **extensio, -onis.**

EXTENSIV, -Ă, *extensivi, -e,* adj. **1.** Referitor la extindere, bazat pe cantitate, pe spaţiu. ** *Agricultură* (sau *cultură) extensivă* = agricultură (sau cultură) care îşi bazează sporirea producţiei pe mărirea suprafeţelor cultivate. **2.** Care are proprietatea de *a (se) extinde.* – Din fr. **extensif.**

EXTENSOGRAF, *extensografe,* s.n. Aparat care înregistrează variaţia vâscozităţii unui aluat de o anumită consistenţă. – Din fr. **extensographe.**

EXTENSOR, -OARE, *extensori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are rolul de a întinde. ** (Anat.) (şi substantivat, m.) *Muşchi extensor* = muşchi de suprafaţă care ajută la întinderea diferitelor părţi ale corpului, în special a membrelor. **2.** S.n. Aparat pentru dezvoltarea muşchilor, format dintr-unul sau din mai multe arcuri de oţel sau din benzi de cauciuc cu capetele prinse în două mânere, care trebuie întinse cu mâinile. – Din fr. **extenseur.**

EXTENUA, *extenuez,* vb. **I.** Refl. şi tranz. A (se) obosi peste măsură; a (se) istovi, a (se) epuiza. [Pr.: *-nu-a*] – Din fr. **exténuer,** lat. **extenuare.**

EXTENUANT, -Ă, *extenuanţi, -te,* adj. Care extenuează; istovitor, epuizant, sleit[2], sfârşit[2]. [Pr.: *-nu-ant*] – Din fr. **exténuant.**

EXTENUARE, *extenuări,* s.f. Acţiunea de *a (se) extenua* şi rezultatul ei; stare de slăbiciune extremă a corpului; istovire, epuizare. [Pr.: *-nu-a-*] – V. **extenua.**

EXTENUAT, -Ă, *extenuaţi, -te,* adj. Extrem de obosit; istovit, epuizat, sleit[2], sfârşit[2]. [Pr.: *-nu-at*] – **V. extenua.**

EXTERIOR, -OARĂ, *exteriori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este în afară de..., care este pe din afară, aflat dincolo de o limită; extern. ** *Comerţ exterior* = totalitatea importurilor şi exporturilor unei ţări. **2.** S.n. Partea din afară a unui lucru; faţadă. * Mod de a se prezenta al unei persoane ca fizionomie, îmbrăcăminte, comportare etc.; ţinută, înfăţişare, aspect, alură. [Pr.: *-ri-or*] – Din fr. **extérieur,** lat. **exterior.**

EXTERIORITATE s.f. Caracterul a ceea ce este exterior. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **extériorité.**

EXTERIORIZA, *exteriorizez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A comunica, a exprima, a manifesta gânduri, sentimente etc. prin cuvinte, gesturi, fizionomie. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **éxtérioriser.**

EXTERIORIZARE, *exteriorizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) exterioriza* şi rezultatul ei; exprimare, manifestare exterioară. [Pr.: *-ri-o-*] – V. **exterioriza.**

EXTERITORIAL, -Ă, *exteritoriali, -e,* adj. Care se bucură de dreptul de exteritorialitate, supus principiului exteritorialităţii. [Pr.: *-ri-al*] – Din **exteritorialitate** (după *punctualitate – punctual).* Cf. germ. **exteritorial**, rus. **eksterritorial' nâi.**

EXTERITORIALITATE s.f. Situaţie juridică în care se consideră că se află misiunile diplomatice (ambasadele, legaţiile, persoanele etc.) ale unui stat străin, ca şi când ele ar continua să fie situate pe teritoriul statului lor naţional. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **exterritorialité.** Cf. germ. **Exterritorialität.**

EXTERMINA, *extérmin,* vb. **I.** Tranz. A face să piară în întregime, a distruge complet, a nimici; a ucide, a masacra, a stârpi în masă. – Din fr. **exterminer,** lat. **exterminare.**

EXTERMINANT, -Ă, *exterminanţi, -te,* adj. Care extermină. – Din fr. **exterminant.**

EXTERMINARE, *exterminări,* s.f. Acţiunea de a extermina şi rezultatul ei; stârpire, masacrare; exterminaţiune. – V. **extermina.**

EXTERMINAT, -Ă, *exterminaţi, -te,* adj. Distrus, nimicit, stârpit în masă. – V. **extermina.**

EXTERMINATOR, -OARE, *exterminatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Cel) care extermină; nimicitor, distrugător. – Din fr. **exterminateur,** lat. **exterminator, -oris.**

EXTERMINAŢIUNE, *exterminaţiuni,* s.f. (Rar) Exterminare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **extermination,** lat. **extaminatio, -onis.**

EXTERN, -Ă, *externi, -e,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care se află aşezat în afară; din afară, exterior; străin. ** *Politică externă* = politica unui stat faţă de celelalte state. (Mat.) *Unghi extern* = unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi; unghi format de două drepte tăiate de o secantă şi aflat în afara dreptelor. **2.** (Despre medicamente) Care se aplică numai pe suprafaţa corpului. **II.** S.m. şi f. **1.** Elev, ucenic care locuieşte şi ia masa în afara şcolii sau a locului unde învaţă meseria. **2.** Student în

medicină care, în urma unui examen, este admis să facă practică în spital. – Din fr. **externe,** lat. **externus.**
EXTERNA, *externez,* vb. **I.** Tranz. A elibera din spital un bolnav (însănătoşit). – Din **extern.**
EXTERNARE, *externări,* s.f. Acţiunea de "a externa". – V. **externa.**
EXTERNAT, -Ă, *externaţi, -te,* adj. Care a ieşit din spital. – V. **externa.**
EXTEROCEPTIV, -Ă, *exteroceptivi, -ce,* adj. (Anat.; despre căile sensibilităţii) Care transmite centrilor nervoşi stimuli din mediul extern. – Din fr. **extéroceptif.**
EXTEROCEPTOR, *exteroceptori,* s.m. (Anat.) Organ din sistemul nervos central care recepteazǎ stimuli din mediul extern. – Din fr. **extérocepteur.**
EXTINCTIV, -Ă, *extinctivi, -e,* adj. Care duce la înlăturarea efectelor unui act juridic. – Din fr. **extinctif.**
EXTINCTOR, -OARE, *extinctori, -oare,* adj., s.n. **1**. Adj. Care are proprietatea de a stinge. **2.** S.n. Aparat care serveşte la stingerea incendiilor; stingător. – Din fr. **extincteur,** lat. **extinctor, -oris.**
EXTINCŢIE, *extincţii,* s.f. Stingere, slăbire (a unei acţiuni, a unei oscilaţii etc.). * Micşorare sau anulare a intensităţii unui fascicul de lumină. [Var.: **extincţiune** s.f.] – Din fr. **extinction.**
EXTINCŢIUNE s.f. v. **extincţie.**
EXTINDE, *extind,* vb. III. Tranz. şi refl. A face să ocupe sau a ocupa un spaţiu mai mare decât cel iniţial; a (se) lărgi (ca sferă de acţiune); a (se) întinde, a (se) mări. – Din lat. **extendere** (după *întindere).*
EXTINDERE, *extinderi,* s.f. Acţiunea de *a (se) extinde* şi rezultatul ei; întindere, mărire, lărgire. – V. **extinde.**
EXTINGIBIL, -Ă, *extingibili, -e,* adj. Care poate fi stins; *spec.* (despre acţiuni judiciare) care trebuie stins. – Din fr. **extinguible,** lat. **exstinguibilis** (după *stinge).*
EXTIRPA, *extirp,* vb. **I.** Tranz. **1.** A scoate, a înlătura pe cale chirurgicală un organ sau o porţiune dintr-un organ (bolnav); a exciza. **2.** Fig. A distruge complet; a nimici, a stârpi. [Prez. ind. şi: *extirpez*] – Din fr. **extirper,** lat. **exstirpare.**
EXTIRPABIL, -Ă, *extirpabili, -e,* adj. (Med.) Care poate fi extirpat. – Din fr. **extirpable.**
EXTIRPARE, *extirpări,* s.f. Acţiunea de *a extirpa* şi rezultatul ei; extirpaţie, excizie. – V. **extirpa.**
EXTIRPATOR, -OARE, *extirpatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care extirpă. **2.** S.n. Maşină agricolă care serveşte la distrugerea rădăcinilor buruienilor şi la afânarea stratului superficial al solului. – Din fr. **extirpateur,** lat. **extirpator, -oris.**
EXTIRPAŢIE, *extirpaţii,* s.f. Extirpare. – Din fr. **extirpation.**
EXTISPICIU, *extispicii,* s.n. Cercetare a măruntaielor păsărilor pentru prezicerea viitorului. – Din lat. **extispicium.**
EXTORCA, *extorchez,* vb. **I.** Tranz. A obţine un lucru de la cineva cu forţa, prin ameninţări, violenţă, şantaj etc. [Var.: **estorcá** vb. **I**] – Din fr. **extorquer,** lat. **extorquere**
EXTORCARE, *extorcări,* s.f. Acţiunea de *a extorca* şi rezultatul ei; extorsiune. [V ar.: **estorcáre** s.f.] – V. **extorca.**
EXTORSIUNE, *extorsiuni,* s.f. (Rar) Extorcare. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **extorsion,** lat. **extorsio, -onis.**
EXTRA elem. Element de compunere care înseamnă: **a)** "afară (de)", "(în) afară", "deosebit (de)" şi care serveşte la formarea unor adjective; **b)** "superior", "ultra-", "foarte" şi care serveşte la formarea unor adjective. ** (Folosit izolat) *Vin extra. Mazăre extra.* – Din fr. **extra÷,** lat. **extra.**
EXTRAATMOSFERIC, -Ă, *extraatmosferici, -ce,* adj. De dincolo de atmosfera terestră. [Pr.: *-tra-at-*] – Din fr. **extra-atmosphérique.**
EXTRABUGETAR, -Ă, *extrabugetari, -e,* adj. Care nu este înscris în buget, care se face în afara bugetului. – Din **fr. extra-budgétaire.**
EXTRACELULAR, -Ă, *extracelulari, -e,* adj. Care se află în afara celulelor, care nu ţine de celule. – Din fr. **extracellulaire.**
EXTRACONJUGAL, -Ă, *extraconjugali, -e,* adj. Referitor la relaţiile din afara căsătoriei; adulterin; extramarital. – Din fr. **extraconjugal.**
EXTRACONSTITUŢIONAL, -Ă, *extraconstituţionali, -e,* adj. În afara prevederilor constituţiei. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **extraconstitutionnel.**
EXTRACONTABIL, -Ă, *extracontabili, -e,* adj. (Despre calcule, situaţii, lucrări etc.) Care se efectuează pe baza unor date procurate pe alte căi decât cea contabilă. – **Extra-** + **contabil.**
EXTRACORPORAL, -Ă, *extracorporali, -e,* adj. Care se află în afara corpului. – **Extra-** + **corporal.**

EXTRACT, *extracte*, s.n. **1.** (Ieşit din uz) Copie a unui act, scoasă dintr-un registru (de stare civilă). **2.** Substanţă sau amestec de substanţe chimice preparat prin concentrarea până la un anumit grad a produselor extrase din diferite materii vegetale sau animale, proaste sau uscate. – Din lat. **extractus,** germ. **Extrakt.**

EXTRACTIV, -Ă, *extractivi, -e,* adj. Care serveşte la extragerea unor substanţe utile. ** *Industrie extractivă* = totalitatea ramurilor industriale în cadrul cărora se extrag din natură minereuri, cărbuni, ţiţei etc. – Din fr. **extractif.**

EXTRACTOR, -OARE, *extractori, -oare,* adj. s.n. **I.** Adj. Care extrage sau ajută la extragerea anumitor substanţe sau corpuri. **II.** S.n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se efectuează o extracţie **(2).** * Aparat cu care se extrage mierea din faguri. **2.** Utilaj de construcţii folosit pentru extragerea din pământ a piloţilor, în vederea reutilizării lor la alte lucrări. **3.** Dispozitiv al închizătorului unei arme de foc, care extrage din ţeavă tubul-cartuş sau tubul proiectilului. – Din fr. **extracteur.**

EXTRACŢIE, *extracţii,* s.f. **1.** Extragere. **2.** Operaţie de aducere la suprafaţă a minereului, a materialelor şi a personalului, prin puţuri verticale sau înclinate care fac legătura cu diferite planuri ale minei. **3**. Îndepărtare a unui corp străin introdus în organism; *spec.* extragerea unei măsele sau a unui dinte. **4.** (Livr.) Origine, provenienţă. – Din fr. **extraction,** lat. **extractio.**

EXTRACURENT s.n. (Fiz.) Curent electric datorat autoinducţiei. – Din fr. **extra-courant.**

EXTRADOS, *extradosuri*, s.n. **1**. Suprafaţa exterioară convexă a unui arc sau a unei bolţi. **2.** Faţa convexă a unei palete de turbină sau faţa superioară a unei aripi de avion. – Din fr. **extrados.**

EXTRADOTAL, -Ă, *extradotali, -e,* adj. (Despre averea soţiei) Care este în afară de zestre. – Din fr. **extra-dotal.**

EXTRADUR, -Ă, *extraduri, -e,* adj. Foarte dur. – **Extra- + dur.**

EXTRAESTETIC, -Ă, *extraestetici, -ce,* adj. Aflat sau considerat în afara esteticului. [Pr.: -*tra-e-*] – **Extra-+estetic.**

EXTRAFIN, -Ă, *extrafini, -e,* adj. De o calitate superioară; foarte fin, extraordinar de bun. – Din fr. **extra-fin.**

EXTRAFOR s.n. Panglică (foarte) rezistentă folosită în croitorie. – Din fr. **extra-fort.**

EXTRAGALACTIC, -Ă, *extragalactici, -ce*, adj. Care se află în afara galaxiei noastre. – Din fr. **extragalactique,** engl. **extragalactic.**

EXTRAGE, *extrág,* vb. III. Tranz. **1.** A scoate o substanţă dintr-un material, a separa o substanţă de alta prin diferite procedee. * A scoate un corp din locul în care s-a format sau în care a fost introdus. **2.** (Mat.; în expr.) *A extrage rădăcina pătrată* (sau *cubică* etc.) = a calcula rădăcina pătrată (sau cubică etc.) a unui număr dat. – Din lat. **extrahere** (după *trage).*

EXTRAGERE, *extrageri,* s.f. Acţiunea de *a extrage* şi rezultatul ei; extracţie. – V. **extrage.**

EXTRAGRAMATICAL, -Ă, *extragramaticali, -e*, adj. Situat în afara gramaticii. – Din fr. **extragrammatical.**

EXTRAJUDICIAR, -Ă, *extrajudiciari, -e,* adj. (Despre o probă sau despre o procedură) Care se desfăşoară sau se administrează în afara unui organ de jurisdicţie. [Pr.: *-ci-ar*] – Din fr. **extrajudiciaire.**

EXTRALEGAL, -Ă, *extralegali, -e*, adj. În afara legalităţii. – Din fr. **extra-légal.**

EXTRALINGVISTIC, -Ă, *extralingvistici, -ce,* adj. Situat în afara limbii. – Din fr. **extra-linguistique.**

EXTRAMARITAL, -Ă, *extramaritali, -e,* adj. (Livr.) Extraconjugal. – Din engl. **extramarital.**

EXTRANEITATE s.f. **1.** Caracter străin al unui element cuprins într-un raport juridic, necesitând aplicarea unei legi nenaţionale. **2.** Situaţia juridică a unei persoane care se află într-o ţară străină. [Pr.: -*ne-i-*] – Din fr. **extranéité.**

EXTRANEU, -EE, *extranei, -ee*, adj. (Rar) Din afară, străin. – Din lat. **extraneus.**

EXTRANUCLEAR, -Ă, *extranucleari, -e*, adj. (Biol.) Care este localizat în afara nucleului, în citoplasmă. [Pr.: -*cle-ar*] – Din fr. **extranucléaire,** engl. **extranuclear.**

EXTRAORDINAR, -Ă, *extraordinari, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este cu totul deosebit, care iese din comun; neobişnuit, nemaipomenit, formidabil, excepţional; (despre oameni) dotat cu calităţi deosebite, excepţionale; (despre lucruri, situaţii etc.) foarte bun. **2.** (Despre legi, măsuri, funcţii etc.) Care depăşeşte cadrul unei reguli, unei măsuri obişnuite. – Din fr. **extraordinaire,** lat. **extraordinarius.**

EXTRAPARLAMENTAR, -Ă, *extraparlamentari, -e,* adj. Care nu face parte din parlament; din afara parlamentului. – Din fr. **extra-parlementaire.**

EXTRAPERITONEAL, -Ă, *extraperitoneali, -e,* adj. Situat în afara peritoneului. [Pr.: -*ne-al*] – Din fr. **extrapéritonéal.**

EXTRAPLAT, -Ă, *extraplaţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Foarte plat. – Din fr. **extra-plat.**
EXTRAPLEURAL, -Ă*, extrapleurali, -e*, adj. Situat în afara pleurei. [Pr.: *-ple-u-*] – Din fr. **extrapleural.**
EXTRAPOLA*, extrapolez,* vb. **I.** Tranz. A face o extrapolare. – Din fr. **extrapoler.**
EXTRAPOLARE, *extrapolări,* s.f. **1.** (Mat.) Metodă de determinare aproximativă a unei funcţii continue pentru valori situate în afara unui interval de valori cunoscute; extrapolaţie. **2.** (Fil.) Extindere ipotetică a unei noţiuni, legi, teorii etc. de la un domeniu la altul; trecere de la o idee la alta, mai complexă, cu o sferă mai largă etc. – V. **extrapola.**
EXTRAPOLAŢIE, *extrapolaţii,* s.f. Extrapolare. – Din fr. **extrapolation.**
EXTRAPROFESIONAL, -Ă, *extraprofesionali, -e,* adj. Care nu aparţine domeniului profesiunii unei persoane. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **extraprofessionnel,** engl. **extraprofessional.**
EXTRAREGLEMENTAR, -Ă, *extrareglementari, -e,* adj. Care este în afara regulamentului. – Din fr. **extra-réglementaire.**
EXTRARETINIAN, -Ă*, extraretinieni, -e*, adj. (Anat.) Din afara retinei. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **extrarétinien.**
EXTRAS, *extrase,* s.n. **1.** Fragment, pasaj scos dintr-o scriere. ** Loc. adv. *În extras =* reprodus fragmentar, parţial. **2**. Articol sau studiu scos dintr-o revistă, dintr-un volum omagial sau din altă publicaţie colectivă şi machetat separat sub formă de broşură. **3.** (Cont.; în sintagma) *Extras de cont* = document care conţine copia operaţiilor efectuate, într-o anumită perioadă, într-un cont. **4.** Reproducere a unei părţi dintr-un înscris sau dintr-un registru. – V. **extrage.**
EXTRASENSIBIL, -Ă, *extrasensibili, -e*, adj. (Despre oameni) Extrem de sensibil (**1). *** (Despre organism) Care reacţionează instantaneu la cea mai uşoară excitaţie exterioară. – Din fr. **extra-sensible.**
EXTRASENZORIAL, -Ă, *extrasenzoriali, -e,* adj. Care este perceput pe alte căi decât cele senzoriale normale. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **extra-sensoriel.**
EXTRASEZON s.n. Timpul din afara sezonului (de referinţă). – **Extra-+ sezon.**
EXTRASISTOLĂ, *extrasistole,* s.f. Contracţie suplimentară a inimii înaintea sistolei, care întrerupe ritmul regulat al bătăilor cardiace, provocând o durere uşoară. – Din fr. **extra-systole.**
EXTRASTATUTAR, -Ă, *extrastatutari, -e*, adj. Care este în afară de statut. – Din fr. **extra-statutaire.**
EXTRAŞCOLAR, -Ă, *extraşcolari, -e*, adj. În afara programului şi activităţii şcolare. – **Extra + şcola**r.
EXTRATERESTRU, -Ă, e*xtratereştri, -ste,* adj., s.m. şi f. (Fiinţă) care se află în afara globului terestru. – Din fr. **extraterrestre.**
EXTRATERITORIAL, -Ă, *extrateritoriali, -e,* adj. Care este în afara teritoriului unui stat. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **extra-territorial.**
EXTRATERITORIALITATE s.f. Faptul de a considera spaţiul unei ambasade într-o ţară străină detaşat de acea ţară. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **extra-tetritorialité.**
EXTRAURBAN, -Ă, *extraurbani, -e*, adj. Care se află în afara oraşului. [Pr.: *-tra-ur-*] – **Extra-+urban.**
EXTRAUTERIN, -Ă, *extrauterini, -e,* adj. Situat în afara cavităţii uterine. *** Sarcină extrauterină =* sarcină anormală în care oul fecundat se dezvoltă în afara cavităţii uterine. [Pr.: *-tra-u-*] – Din fr. **extra-utérin.**
EXTRAVAGANT, -Ă, *extravaganţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care caută cu orice preţ să iasă din comun; excentric: * Neobişnuit, ciudat, bizar. – Din fr. **extravagant.**
EXTRAVAGANŢĂ, *extravaganţe*, s.f. Purtare, ţinută, atitudine ieşite din comun; faptă lipsită de judecată; excentricitate, ciudăţenie, bizarerie. – Din fr. **extravagance.**
EXTRAVAZA, pers. **3** *extravazează,* vb. **I.** Refl. (Despre sânge, umori etc.) A se vărsa afară din canalele sale. – Din fr. **extravaser.**
EXTRAVAZARE, *extravazări,* s.f. Faptul de *a se extravaza; spec.* trecere a plasmei sangvine din vase în spaţiile interstiţiale, determinând apariţia edemelor. – V. **extravaza.**
EXTRAVERTIT, -Ă, *extravertiţi, -te,* adj. (În sintagma) *Tip extravertit =* tip psihologic caracterizat prin proiectarea tendinţelor psihice interioare asupra lumii înconjurătoare, prin exteriorizarea sentimentelor; sociabilitate. * (Despre oameni) Care este de tip extravertit. [Var.: **extrovertit, -ă** adj.] – Din fr. **extraverti.**
EXTRAVILAN, -Ă, *extravilani, -e*, adj. Caracteristic teritoriului aflat în afara spaţiului construit sau pe cale de construire al unei localităţi. – Cf. fr. **extra-ville**.
EXTRĂDA, *extrădez,* vb. **I.** Tranz. A preda pe cineva urmărit sau condamnat altui stat, la cerere, în condiţiile prevăzute de convenţiile internaţionale; a săvârşi o extrădare. – Din

fr. **extrader.**

EXTRĂDARE, *extrădări,* s.f. Acţiunea de *a extrăda* şi rezultatul ei; predare de către un stat altui stat a unui infractor care se găseşte pe teritoriul său, spre a fi judecat sau spre a-şi executa pedeapsa. – V. **extrăda.**

EXTREM, -Ă, *extremi, -e,* adj., subst. **I.** Adj. **1.** Foarte mare, exagerat. ** Loc. adv. *La extrem* = până la ultima limită, peste măsură. * (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. "de", formează superlativul) Foarte, prea, extraordinar de... **2.** Foarte grav. * (Despre mijloace terapeutice, soluţii, remedii etc.) Foarte energic, întrebuinţat numai în împrejurări deosebit de grave; radical, drastic. **3.** Aşezat în punctul cel mai îndepărtat, la capăt, la vârf, la margine. **4.** Care are cea mai mare sau cea mai mică dintre valorile pe care le poate avea o mărime. **II.** S.f. **1.** Margine, limită, capăt (foarte îndepărtat). ** Expr. *A trece de la o extremă la alta* = a trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (dar tot exagerată); *A cădea dintr-o extremă într-alta* = a trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (dar tot exagerată). * *Extremă dreaptă (*sau *stângă)* = partid sau fracţiune politică dintr-un partid, dintr-o adunare etc, care se situează pe poziţii extremiste de dreapta (sau de stânga); parte ultraradicală, exagerată de dreapta (sau de stânga) a spectrului politic. **2.** Valoarea cea mai mare sau cea mai mică a unei mărimi. **3.** Jucător care ocupă locul lateral cel mai înaintat din stânga sau din dreapta într-o echipă de fotbal, de handbal sau de hochei. **III.** (Mat.) **1.** S.m. Primul şi ultimul termen al unei proporţii. **2.** S.n. Maximul sau minimul unei funcţii. – Din fr. **extréme,** lat. **extremus.**

EXTREMALĂ, *extremale,* s.f. (Mat.) Funcţie care realizează extremul unei funcţionale. – Din fr. **extrémale.**

EXTREMISM s.n. Atitudine, doctrină a unor curente politice care, pe baza unor opinii, idei, păreri exagerate, unilaterale, extreme, urmăresc prin măsuri violente sau radicale să impună programul lor. – Din fr. **extrémisme.**

EXTREMIST, -Ă, *extremişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de extremism, care depăşeşte limitele normale, moderate; privitor la teoriile, ideile, opiniile, metodele, măsurile etc. împinse la extrem. **2.** S.m. şi f. Adept al extremismului. – Din fr. **extrémiste.**

EXTREMITATE, *extremităţi,* s.f. Limită, parte extremă, punct final. * Parte terminală, periferică a unui organ sau a corpului. – Din fr. **extrémité.**

EXTRINSEC, -Ă, *extrinseci, -ce,* adj. **1.** Care vine din afară, care nu provine din esenţa lucrurilor. **2.** (Anat.; despre organe) Originar din afara locului unde se găseşte sau acţionează. – Din fr. **extrinséque.**

EXTROFIE, *extrofii,* s.f. Defect de conformaţie al unui organ care este astfel întors, încât faţa sa internă devine externă. – Din fr. **extophie.**

EXTROSPECTIV, -Ă, *extrospectivi, -e,* adj. (Psih.; despre oameni) Care observă trăirile psihice ale altora. – Din engl. **extrospective.**

EXTROSPECŢIE, *extrospecţii,* s.f. (Psih.) Observare a fenomenelor din afara eului, a trăirilor psihice ale altuia. – Din fr., engl. **extrospection.**

EXTROVERTIT, -Ă adj. v. **extravertit.**

EXTRUDARE, *extrudări,* s.f. Procedeu de prelucrare a materialelor (metale, mase plastice) prin deformare plastică, constând în trecerea forţată a materialului, supus unei forţe de compresiune, printr-o matriţă de formă adecvată; extruziune. – Cf. fr. **extrusion.**

EXTRUZIUNE, *extruziuni,* s.f. Extrudare. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **extrusion.**

EXUBERANT, -Ă, *exuberanţi, -te,* adj. **1.** Care îşi manifestă sentimentele prin numeroase demonstraţii exterioare; de o mare vioiciune, foarte viol; expansiv. **2.** (Rar) Abundent, îmbelşugat. – Din fr. **exubérant,** lat. **exuberans, -ntis.**

EXUBERANŢĂ, *exuberanţe*, s.f. **1.** Însuşirea de a fi exuberant; manifestare a acestei însuşiri; expansivitate. **2.** (Rar) Bogăţie, belşug, abundenţă; varietate. – Din fr. **exubérance,** lat. **exuberantia.**

EXULCERAŢIE, *exulceraţii,* s.f. (Med.) Ulceraţie superficială, uşoară. – Din fr. **exulcération.**

EXULTA, *exúlt,* vb. I. Intranz. A simţi o mare bucurie, a fi foarte fericit. [Pr.: *eg-zul-*] – Din fr. **exulter,** lat. **exsultare.**

EXULTANT, -Ă, *exultanţi, -te,* adj. Care exultă, foarte vesel. [Pr.: *eg-zul-*] – Din fr. **exultant.**

EXULTARE, *exultări,* s.f. Acţiunea de *a exulta* şi rezultatul ei; exultaţie. [Pr.: *eg-zul-*] – V. **exulta.**

EXULTAŢIE, *exultaţii,* s.f. Exultare. [Pr.: *eg-zul-*] – Din fr. **exultation.**

EXUVIABIL, -Ă, *exuviabili, -e,* adj. (Despre animale) Care îşi schimbă pielea. [Pr.: *-vi-a-*] – Din fr. **exuviable.**

EZERINĂ, *ezerine,* s.f. Alcaloid extras din seminţele unei plante leguminoase, utilizat în

tratamentul glaucomului, parezelor intestinale etc. – Din fr. **ésérine.**
EZITA, *ezit,* vb. I. Intranz. şi tranz. A sta la îndoială în luarea unei hotărâri; a şovăi, a se codi, a pregeta. – Din fr. **hésiter,** lat. **haesitare.**
EZITANT, -Ă, *ezitanţi, -te*, adj. Care ezită; şovăitor, nehotărât. – Din fr. **hésitant.**
EZITARE, *ezitări,* s.f. Faptul de *a ezita;* şovăială, nehotărâre, codeală, codire. – V. **ezita.**
EZOTERIC, -Ă*, ezoterici, -ce,* adj. (Despre doctrine, ritualuri etc.) Care poate fi înţeles numai de cei iniţiaţi; ascuns, secret. – Din fr. **ésotérique.**
EZOTERISM s.n. Transmitere a unei doctrine, a unui ritual etc. numai unui număr restrâns de iniţiaţi. – Din fr.**ésotérisme.**
F s.m. invar. A opta literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană fricativă labiodentală surdă). – [Pr.: *fe*]
FA[1] s.m. invar. (Muz.) Treapta a patra din gama majoră tip; sunetul şi notaţia corespunzătoare acestei trepte. * Una dintre cheile muzicale. – Din it. **fa.**
FA[2] interj. v. **fă.**
FABIAN, -Ă, *fabieni, -e*, s.m. şi f. Adept al fabianismului. [Pr : *-bi-an*] – Din engl. **Fabian** [Society].
FABIANISM s.n. Doctrină care preconiza trecerea lentă, pe calea reformelor de stat, de la capitalism la socialism. [Pr.: *-bi-a-*] – Din engl. **fabimism,** fr. **fabiamisme.**
FABRICA, *fábric,* vb. **I.** Tranz. A produce o marfă în serie şi în cantităţi mari, prelucrând materia primă într-o fabrică, într-o uzină ete. * P. gener. (Fam.) A face, a confecţiona, a realiza. * Fig. A născoci, a plăsmui, a inventa. – Din fr. **fabriquer,** lat. **fabricare.**
FABRICANT, -Ă, *fabricanţi, -te*, s.m. şi f. Proprietar şi conducător al unei fabrici; industriaş. * Persoană care fabrică ceva. – Din fr. **fabricant.**
FABRICARE s.f. Acţiunea de *a fabrica.* – V. **fabrica.**
FABRICAT, *fabricate,* s.n. Marfă produsă într-o fabrică, într-o uzină etc. – Din germ. **Fabrikat.**
FABRICAŢIE, *fabricaţii,* s.f. Proces tehnologic de producere a mărfurilor într-o fabrică, într-o uzină etc.; producţia unei asemenea unităţi industriale. – Din fr. **fabrication,** lat. **fabricatio.**
FABRICĂ, *fabrici,* s.f. Întreprindere industrială care foloseşte un sistem de maşini şi de instalaţii tehnice în vederea executării operaţiilor de transformare a materiei prime în produse finite, în serie şi în cantităţi mari. ** Expr. (Fam.) *A lua (pe cineva) în fabrică =* a certa, a reproşa, a cere socoteală (cuiva); a bate (pe cineva). *A intra în fabrica cuiva =* a fi certat de cineva, a i se reproşa, a i se cere socoteală; a fi bătut de cineva. [Pl. şi: (pop.) *făbrici*] – Din fr. **fabrique,** rus. **fabrika,** germ. **Fabrik.**
FABRICITATE s.f. (Livr.) Capacitate a omului de a crea, de a produce bunuri. – **Fabrica** + suf. *-itate.*
FABULA, *fabulez,* vb. **I.** Tranz. A imagina fapte, întâmplări etc. prezentându-le drept reale sau posibile; *p. ext.* a minţi. – Din fr. **fabuler.**
FABULARE, *fabulări,* s.f. Faptul de *a fabula.* – V. **fabula.**
FABULAŢIE, *fabulaţii,* s.f. **1.** Poveste alegorică; *p. ext.* povestire cuprinsă într-o operă literară, afabulaţie. **2.** Figură retorică prin care se redă ca real ceva imaginar. **3.** Prezentare a unei fapte imaginare ca reală; *p. ext.* minciună. – Din fr. **fabulation,** lat. **fabulatio**.
FABULĂ, *fabule,* s.f. Scurtă povestire alegorică, de obicei în versuri, în care autorul, folosind procedeul personificării animalelor, plantelor şi lucrurilor, satirizează anumite moravuri, deprinderi, mentalităţi sau greşeli cu scopul de a le îndrepta. * Istorisire, prezentare a unei fapte imaginare ca reală; *p. ext.* minciună. * (Rar) Subiect al unei opere literare. – Din lat. **fabula.**
FABULIST, -Ă, *fabulişti, -ste*, s.m. şi f. Autor de fabule. – Din fr. **fabuliste.**
FABULISTIC, -Ă*, fabulistici, -ce,* adj. De fabulă; de fabulist. – **Fabulist +** suf**. -***ic.*
FABULOS, -OASĂ, *fabuloşi, -oase,* adj. **1.** (Despre sume de bani, preţuri, averi) Care depăşeşte orice închipure; enorm, extraordinar. **2.** Care aparţine lumii fabulelor, a legendelor, a mitologiei; fantastic, minunat. **3.** (Adesea substantivat, n.) Imaginar, ireal. – Din fr. **fabuleux,** lat. **fabulosus.**
FACE, *fac,* vb. III. **A.** Tranz. **I. 1.** A întocmi, a alcătui, a făuri, a realiza, a fabrica un obiect. *Face un gard.* * A procura un obiect, dispunând confecţionarea lui de către altcineva. *Îşi face pantofi.* **2.** A construi, a clădi; a ridica, a aşeza. *Face o casă. Face fânul stoguri.* **3**. A găti, a prepara, a pregăti un aliment, o mâncare. **4.** A compune, a scrie, a crea o operă literară; a executa, a realiza o operă artistică. **5.** A stabili o lege, o convenţie, o înţelegere. **6.** A câştiga, a agonisi, a strânge bani, avere. **7.** A pregăti ceva într-un anumit scop. *Îşi face bagajele.* ** Expr. *A face focul =* a aţâţa, a aprinde focul. * A aranja

(părul, sprâncenele, buzele, unghiile etc.). **II. 1.** (Despre femei) A naşte. ** Expr. (Pop. şi fam.) *De când l-a făcut mă-sa* sau *de când mă-sa l-a făcut* = de când s-a născut, dintotdeauna. * (Despre soţi) A procrea. * (Despre mamifere) A făta. * (Despre păsări) A oua. **2.** (Despre pomi) A produce, a da roade; (despre plante) a scoate, a da muguri, frunze, flori etc. **3.** (Despre fiinţe şi plante) A căpăta, a dobândi; a-i apărea. *A făcut o bătătură.* * A se îmbolnăvi de... *A făcut scarlatină.* **4.** ** (În expr.) *A face ochi* = **a)** (despre puii unor animale) a putea deschide ochii (la câteva zile după naştere); **b)** (fam., despre oameni) a se trezi, a se scula din somn. *A face burtă* sau *pântece* = a se îngrăşa. *A face genunchi* = (despre pantaloni) a se deforma (de multă purtare) în dreptul genunchilor. **III. 1.** A întocmi, a potrivi lucrurile astfel ca să...; a da cuiva posibilitatea de a... *Ce-a făcut, ce-a dres, că a reuşit.* **2.** A determina, a convinge. *Nu l-au putut face să se însoare.* **3.** A obliga, a sili, a constrânge, a pune pe cineva să... *Nu mă face să plec.* **4.** A predispune la ceva; a îndemna. *Timpul urât îl face trist.* **IV. 1.** A determina sau a ajuta pe cineva sau ceva să-şi schimbe starea iniţială, să ajungă într-o anumită situaţie. *L-a făcut om.* ** Expr. *A face bine* (sau *sănătos)* = a (se) însănătoşi, a (se) vindeca. (refl.) *A se face bine* (sau *sănătos)* = a (se) însănătoşi, a (se) vindeca. **2.** A preface, a schimba, a transforma în... *Faceţi din piatră aur.* ** Expr. *A face din ţânţar armăsar* = a exagera mult. *A face (cuiva) coastele pântece* (sau *spinarea cobză*) = a bate (pe cineva) tare. *A face noaptea* (sau *din noapte) zi* = a nu dormi, a rămâne treaz toată noaptea. *A face praf* = a (se) distruge, a (se) nimici. (refl.) *A se face praf* = a (se) distruge, a (se) nimici. **3.** A zice, a spune (despre cineva sau cuiva) că este..., a califica; a învinui, a acuza pe cineva de... *L-a făcut măgar.* ** Expr. *A face (pe cineva) cum îi vine la gură* = a ocărî sau a certa (pe cineva) rău, fără a-şi alege cuvintele, a batjocori (pe cineva). *A face (pe cineva) cu ou şi cu oţet (v. oţet).* **V. 1.** A săvârşi, a făptui, a comite. *A făcut o eroare.* ** Expr. *Face ce face şi...* = încearcă prin toate mijloacele şi izbuteşte să...; nu ştiu cum procedează că...; vorba e că... *A nu avea ce face* (sau *ce să facă)* = **a)** a nu avea o ocupaţie; **b)** a nu-i rămâne cuiva nimic de schimbat într-o situaţie, a nu avea posibilitatea să se împotrivească, să obiecteze, să ajute cu ceva; a nu avea încotro; **c)** se spune despre cineva (sau cuiva) care comite sau este pe punctul să comită o imprudenţă, o prostie, o gafă. *A nu avea ce face cu...* = a nu avea (nici o) nevoie de..., a nu-i trebui; a nu-i folosi, a nu-i servi la nimic. *Ce (mai) faci?* = cum îţi merge? cum o (mai) duci? *A face totul* sau *a face tot posibilul* (sau *în toate chipurile, posibilul şi imposibilul*) *să...* = a depune toate eforturile (pentru a realiza ceva). (Exprimând surpriza neplăcută şi purtând accentul în frază) *Ce face!?* = cum?! cum se poate (una ca asta)?! *Ce (tot) faci* (sau *ce ai făcut) de...?* = ce ţi s-a întâmplat că...? care e cauza că...? *Ce-i de făcut (cu cineva sau cu ceva)* = cum să se procedeze (cu cineva sau cu ceva). *N-am făcut nimic* = **a)** nu am realizat nimic, nu m-am ales cu nimic; **b)** nu sunt vinovat, nu am comis ceea ce mi se impută. *Văzând şi făcând* = procedând conform situaţiei, împrejurărilor, fără un plan dinainte stabilit. *A avea a* (sau *de-a) face cu cineva* (sau *cu ceva)* = **a)** a avea ceva comun cu cineva (sau cu ceva), a exista anumite relaţii între...; **b)** a o păţi, a suporta consecinţele faptelor sale. *Ce are a face?* = ce legătură este (între un lucru şi altul)? ce interesează? şi ce-i cu asta? *N are a face!* = nu interesează! n-are importanţă! (Refl.) *S-a făcut!* = ne-am înţeles! s-a aranjat! fii fără grijă! **2.** A provoca, a da naştere la..., a cauza, a pricinui. *A făcut o încurcătură.* ** Expr. *Nu face nimic!* = (formulă de politeţe cu care se răspunde celui ce-şi cere scuze pentru un neajuns sau o supărare pricinuită fără voie) nu are nici o importanţă! *A i-o face* (*bună* sau *lată* sau *cu vârf)* sau *a-i face (cuiva) una (şi bună)* = a pricinui cuiva un rău, un neajuns. *A(-şi) face inimă rea* (sau *sânge rău)* = a (se) supăra, a (se) consuma. *A-şi face gânduri* (sau *griji)* = a se îngrijora. * A arăta, a manifesta, a acorda. *I-a făcut toate onorurile.* **3.** A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini, a împlini. *Şi-a făcut datoria.* ** Expr. *A face (un) târg* (sau *târgul)* = a cădea de acord, a încheia o tranzacţie (comercială). * A juca (un meci). **4.** A exercita, a practica o meserie. *Face avocatură.* * A studia, a urma un curs sau o formă de învăţământ. *Face medicina.* **5.** (Cu complementul "semn") A atrage cuiva atenţia printr-un gest; a da cuiva să înţeleagă ceva printr-un semn. (Cu elipsa complementului) *Face din cap că a înţeles.* ** Expr. *A face (cuiva) cu degetul* = a ameninţa (pe cineva) cu degetul arătător. *A face (cuiva) cu ochiul* = **a)** a face (cuiva) un semn simbolic (închizând şi deschizând un ochi); **b)** a atrage, a îmbia. **6.** A parcurge, a străbate un drum sau o distanţă. *A făcut 2 kilometri.* **7.** A petrece, a parcurge un interval de timp. *Cu el şi-a făcut veacul.* **B.** Intranz. **I. 1.** A proceda; a acţiona; a se comporta. *Fă cum ştii.* * Refl. (În construcţii interogative) A se descurca într-un anumit fel. *Ce se face acum?.* **2.** A-i merge cuiva bine (sau rău), a o duce bine (sau rău). **3.** (În superstiţii, determinat prin "a bine", "a rău", "a ploaie" etc.) A prevesti, a cobi. *Porcul face a ploaie.* **4.** (Pop.; în superstiţii) A vrăji, a

fermeca; a descânta. *I-a făcut de boală.* **II. 1.** A valora, a preţui; a costa. *Cât fac pantofii?.* **2.** (La pers. 3; cu valoare impersonală) A fi vrednic (de a...), a merita (să...). *Scump, dar face!* **3.** (Fam.; în expr.) *Nu face pentru... =* **a)** nu e potrivit, nu corespunde pentru...; **b),** nu e de prestigiul cuiva, nu cadrează cu... **III. 1.** A se îndrepta, a merge, a porni (către sau spre...); a o coti (spre...). *Am făcut la dreapta.* * Refl. (Fam.) A se abate, a se duce (sau a veni), a se apropia. *Fă-te încoace!.* **2.** A zice, a spune. *Am să te cert, făcea el.* **C.** Refl. **I. 1.** (Despre zi, noapte, întuneric etc.) A se produce, a se ivi, a se lăsa. ** Expr. *A i se face (cuiva) negru* (sau *roşu* etc.) *înaintea ochilor =* a nu mai vedea, a i se face rău (din cauza supărării, a mâniei); a se supăra, a se mânia foarte tare. * (Pop.) A i se părea cuiva că vede sau că aude ceva sau pe cineva (în vis sau în imaginaţie). *Se făcea că vede un palat.* **2.** (Despre drumuri, văi etc.) A se desfăşura, a se deschide (înaintea ochilor). *Se făcea o vale lungă.* **3.** (Despre senzaţii sau sentimente; construit cu dativul pronumelui) A se naşte, a se produce (în cineva) deodată, a fi cuprins de... *I s-a făcut frică. ** A fi cuprins de o dorinţă nestăpânită pentru ceva, a simţi dorul de... *I s-a făcut de ducă.* **4.** (Pop.) A se întâmpla. *Ce s-a făcut cu el? *** Expr. *Ce s-a făcut? =* ce a devenit? cum s-a descurcat? *Cum se face că? =* cum e posibil ca...? **II. 1.** A ajunge, a deveni. *Copilul s-a făcut mare.* ** Loc. vb. *A se face galben =* a se îngălbeni. *A se face vânăt =* a se învineţi. *A se face roşu =* a se înroşi, a se îmbujora. ** Expr. *A se face stăpân pe ceva =* a lua un lucru în stăpânire cu forţa sau fără a-i aparţine. *A se face în două =* (despre drumuri, reţele etc.) a se bifurca, a se despărţi, a se ramifica. * A ajunge la numărul de..., la un total de... *Ceata se face de două sute de oşteni. ** A îmbrăţişa cariera de..., a deveni. *Se face muncitor metalurgist. ** Intranz. A îndeplini o treabă sau o funcţie ocazională. * (Determinat prin "la loc", "din nou", "iarăşi" etc.) A redeveni. *S-a făcut din nou om.* **2.** A se preface, a simula. *Se face că pleacă.* * Intranz. A-şi lua înfăţişarea de..., a se arăta, a-şi da aere de... *Face pe nevinovata.* – Lat. **facere.**

FACERE, *faceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) face* şi rezultatul ei. *** Facere de bine =* binefacere. * (În credinţele religioase) Creare a lumii de către Dumnezeu. ** *Facerea* sau *Cartea facerii =* cartea întâi din Vechiul Testament; geneza. * Construire, zidire. * Naştere. – V. **face.**

FACEŢIE, *faceţii,* s.f. (Franţuzism) Snoavă. – Din fr. **facétie.**

FACEŢIOS, -OASĂ, *faceţioşi, -oase,* adj. (Franţuzism) Glumeţ, poznaş. [Pr.: *-ţi-os*] – Din fr. **facétieux.**

FACHIE, *fachii,* s.f. (Rar) Făclie alcătuită dintr-un mănunchi de stuf uscat sau de fâşii de lemn, unse cu un material inflamabil. – Lat. **fac(u)la.**

FACHIR, *fachiri,* s.m. Călugăr sau ascet musulman ori hindus (care practică exerciţiile yoga); (sens curent) prestidigitator, hipnotizator, îmblânzitor etc. de circ (originar din India). – Din fr. **fakir.**

FACHIRISM s.n. Ansamblu de fapte aparent extraordinare săvârşite de fachiri; arta de a săvârşi asemenea fapte; *p. ext.* scamatorie. – Din fr. **fakirisme.**

FACIAL, -Ă, *faciali, -e,* adj. (Anat.) Care aparţine feţei, privitor la faţă, care afectează faţa. [Pr.: *-ci-al*] – Din fr. **facial.**

FACIES, *faciesuri,* s.n. **1.** Aspect caracteristic al feţei în cursul unei boli, al unei stări emotive etc.; *p. gener.* fizionomie. **2.** Aspect al unei culturi arheologice în ce are ea mai caracteristic. **3.** Totalitate a particularităţilor mineralogice şi paleontologice ale unui depozit sedimentar, care caracterizează condiţiile fizico-geografice de depunere a acestuia. [Pr.: *-ci-es*] – Din lat. **facies,** fr. **faciés.**

FACIL, -Ă, *facili, -e,* adj. Care se face, se produce fără greutate, cu puţine eforturi. *Muncă facilă.* * Care pare făcut, realizat cu puţine eforturi, cu uşurinţă; *p. ext.* superficial, uşor. *Versuri facile.* * Care se acomodează uşor, care este uşor de mulţumit. *Caracter facil.* – Din fr. **facile,** lat. **facilis.**

FACILITA, *facilitez,* vb. **I.** Tranz. A înlesni, a uşura îndeplinirea unei acţiuni, producerea unui fenomen etc. – Din fr. **faciliter.**

FACILITARE, *facilitări,* s.f. Acţiunea de *a facilita* şi rezultatul ei; înlesnire, uşurare. – V. **facilita.**

FACILITATE, *facilităţi,* s.f. Însuşire a ceea ce este facil; însuşirea de a realiza, de a face ceva fără mari eforturi, cu uşurinţă. * (La pl.) Înlesniri făcute cuiva. *Facilităţi de plată.* – Din fr. **facilité,** lat. **facilitas, -atis.**

FACLĂ, *facle,* s.f. Băţ (la un capăt cu câlţi îmbibaţi cu o substanţă inflamabilă) care serveşte la luminat, mai ales la procesiuni sau la cortegii; torţă. * (Rar) Făclie. – Din bg. **fakla.**

FACONDĂ s.f. (Franţuzism) Uşurinţă de a vorbi; elocinţă. – Din fr. **faconde.** Cf. lat. **facundia.**

FACSIMIL, *facsimile,* s.n. Reproducere exactă a unui text, a unei semnături, a unui desen sau

a unei picturi cu ajutorul fotografiei, al fototipiei, prin copiere manuală etc. [Acc. şi: *facsimil*] – Din fr. **fac-similé,** lat. **fac simile.**

FACTAJ, *factaje,* s.n. Distribuire a scrisorilor, banilor, coletelor etc. la domiciliul destinatarilor. – Din fr. **factage.**

FACTICE adj. invar. (Livr.) Artificial, nefiresc, prefăcut. *Râs factice.* – Din fr. **factice.**

FACTITIV, *factitive,* adj. (În sintagma) *Verb (tranzitiv) factitiv* (şi substantivat, n.) = verb tranzitiv care arată că subiectul determină pe cineva să îndeplinească o acţiune; verb cauzativ. – Din fr. **factitif.**

FACTOLOGIC, -Ă, *factologici, -ce,* adj. Care se caracterizează prin factologie. – Din **factologie.**

FACTOLOGIE s.f. Aglomerare de date şi fapte într-o operă ştiinţifică ori literară, adesea fără interpretarea semnificaţiei lor. – Cf. rus. **faktologiia**.

FACTOR, *factori,* s.m. **I. 1.** Element, condiţie, împrejurare care determină apariţia unui proces, a unei acţiuni, a unui fenomen. **2.** (Mat.) Fiecare dintre termenii unei înmulţiri. ** *Factor prim* = fiecare dintre numerele prime prin care se împarte exact un număr dat. *Factor comun* = număr care împarte exact oricare dintre termenii unei sume neefectuate. **3.** Mărime a cărei valoare intră prin multiplicare într-o relaţie care caracterizează un sistem fizico-chimic. **4.** Mărime caracteristică pentru un sistem tehnic, un material etc., stabilită prin raportul altor două mărimi diferite. **II.** Funcţionar al poştei care duce corespondenţa la destinaţie; poştaş. [Acc. şi: **(II)** *factór*] – Din fr. **facteur,** lat. **factor.**

FACTORIAL, *factoriale,* adj. (Mat.; în sintagma) *Produs factorial* (şi substantivat, n.) = produs obţinut prin înmulţirea numerelor întregi şi succesive începând de la 1 şi mergând până la numărul respectiv. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **factorielle.**

FACTORIE, *factorii,* s.f. Punct de schimb (comercial) pe un teritoriu străin (şi îndepărtat); *spec.* punct unde se face cumpărarea vânatului şi aprovizionarea vânătorilor din regiunile nordice izolate. – Din rus. **faktoria.**

FACTORIŢĂ, *factoriţe,* s.f. Poştăriţă. [Acc. şi: *factoriţă*] – **Factor +** suf. *-iţă.*

FACTORIZA, *factorizez,* vb. **I.** Tranz. (Mat.) A descompune în factori un număr sau o expresie algebrică. – Din fr. **factoriser.**

FACTORIZARE, *factorizări,* s.f. Acţiunea de *a factoriza.* – V. **factoriza.**

FACTORIZAT, -Ă, *factorizaţi, -te,* adj. (Mat.; despre numere sau expresii algebrice) Care a fost descompus în factori. – V. **factoriza.**

FACTOTUM s.m. invar. (Livr.) Persoană care (într-o instituţie, într-o organizaţie etc.) iniţiază, hotărăşte şi rezolvă (aproape) toate problemele care se ivesc. – Din fr. **factotum,** lat. **fac totum.**

FACTURA, *facturez,* vb. **I.** Tranz. A întocmi factura[2] pentru o marfă. – Din fr. **facturer.**

FACTURARE s.f. Acţiunea de *a factura* şi rezultatul ei. – V. **factura.**

FACTURĂ[1], *facturi,* s.f. Structură, constituţie (intelectuală, psihică, morală etc.). * Caracter, aspect exterior, specific al unei opere de artă plastică. * Ansamblul mijloacelor de expresie care determină specificul unei opere literare sau muzicale. – Din fr. **facture,** lat. **factura.**

FACTURĂ[2], *facturi,* s.f. Act justificativ privind vânzările şi cumpărările de mărfuri, lucrările executate şi serviciile prestate, precum şi mărfurile lăsate în păstrare; formular tipărit pe care se întocmeşte un astfel de act. – Din fr. **facture.**

FACTURIER, *facturiere,* s.n. Carnet care cuprinde formulare pentru facturi[2]. [Pr.: *-ri-er*] – Din fr. **facturier.**

FACŢIONAR, -Ă, *facţionari, -e,* adj. De facţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **factionnaire.**

FACŢIOS, -OASĂ, *facţioşi, -oase,* adj. (Livr.) Care face parte dintr-o facţiune; *p. ext.* care urmăreşte să provoace tulburări şi manifestări împotriva puterii existente. [Pr.: *-ţi-os*] – Din fr. **factieux,** lat. **factiosus.**

FACŢIUNE, *facţiuni,* s.f. Grup de persoane unite pe baza unor interese politice comune (şi care de obicei se manifestă prin violenţă); partidă. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **faction,** lat. **factio, -onis.**

FACULĂ, *facule,* s.f. Parte mai strălucitoare de pe discul solar. – Din fr. **facule.**

FACULTATE, *facultăţi,* s.f. **1.** Capacitate, posibilitate, însuşire morală sau intelectuală a cuiva; aptitudine. * Însuşire, capacitate pe care o are un fenomen, un obiect, un sistem etc. de a acţiona, a se dezvolta, a realiza ceva. **2.** Unitate didactică şi administrativă în cadrul unei instituţii de învăţământ superior, condusă de un decan şi cuprinzând un ansamblu de discipline înrudite între ele, pentru pregătirea studenţilor şi a doctoranzilor într-un anumit domeniu de specialitate. – Din fr. **faculté,** lat. **facultas, -atis.**

FACULTATIV, -Ă, *facultativi, -e,* adj. Care este lăsat la alegerea, la voia cuiva, care nu este

obligatoriu; benevol. – Din fr. **facultatif.**

FAD, -Ă*, fazi, -de,* adj. **1.** (Despre mâncăruri) Fără gust; searbăd, insipid. **2.** Fig. Lipsit de expresie, plat, searbăd, insipid, anost. *Stil fad.* – Din fr. **fade.**

FADING, *fadinguri,* s.m. **1.** Variaţie (slăbire sau accentuare) în timp a sunetelor unui aparat de radiorecepţie, provocată de schimbările condiţiilor de propagare a undelor prin atmosferă şi stratosferă. **2.** Modificare a culorii unei ţesături sub acţiunea apei, a luminii etc. [Pr.: *féding*] – Din engl., fr. **fading.**

FADO, *fadouri,* s.n. Nume dat unui gen de cântece populare portugheze. [Acc. şi: *fádo*] – Din port., fr. **fado.**

FAETON, *faetoane,* s.n. **1.** Trăsură înaltă, uşoară, cu patru roţi şi cu capotă pentru scaunul din faţă, putând transporta 6-8 persoane. **2.** Vehicul uşor, cu două roţi, pe arcuri, cu o singură banchetă pentru persoane, tras de un cal; şaretă. [Pr.: *-fa-e-*] – Din fr. **phaéton.**

FAG, *fagi,* s.m. Copac înalt cu coaja netedă, alburie sau cenuşie şi cu lemnul tare, cu frunze ovale, netede, lucioase, cu perişori fini pe margini *(Fagus silvatica).* – Lat. **fagus.**

FAGACEE s.f. pl. Familie de arbori şi arbuşti cu frunze alterne, cu flori mici, unisexuate, dispuse în amenţi, şi cu fructele achene. – Din fr. **fagacées.**

FAGOCIT, *fagocite,* s.n. Celulă sangvină a organismelor animale care apără organismul de infecţie, digerând elementele străine pătrunse în el. [Pl. şi: (m.) *fagociţi*] – Din fr. **phagocyte.**

FAGOCITOZĂ, *fagocitoze,* s.f. (Biol.) Proces de înglobare şi de digerare a bacteriilor şi a altor corpuri străine din organism de către fagocite sau alte celule animale. – Din fr. **phagocytose.**

FAGOT, *fagoturi,* s.n. Instrument muzical de suflat din lemn, cu registru grav, având forma unui tub lung prevăzut cu un tub suplimentar, îndoit la capăt (prin care se suflă), şi cu un sistem de clape. – Din it. **fagotto,** germ. **Fagott.**

FAGOTIST, -Ă, *fagotişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la fagot. – Din it. **fagottista.**

FAGUR s.m. v. **fagure.**

FAGURE, *faguri,* s.m. Strat de ceară format din celule mici hexagonale, produs de albinele lucrătoare, în stup, pentru a-şi depune mierea şi ouăle. [Var.: **fágur** s.m.] – Lat. **favulus.**

FAIANŢA, *faianţez,* vb. **I.** Tranz. A acoperi ceva cu plăci de faianţă. [Pr.: *fa-ian-*] – Din **faianţă.**

FAIANŢAR, *faianţari,* s.m. Muncitor specializat în faianţare; faianţator. [Pr.: *fa-ian-*] – **Faianţă** + suf. *-ar.*

FAIANŢARE, *faianţări,* s.f. Acţiunea de *a faianţa.* [Pr.: *fa-ian-*] – V. **faianţa.**

FAIANŢATOR, -OARE, *faianţatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat în operaţia de faianţare; faianţar. [Pr.: *fa-ian-*] – **Faianţa +** suf. *-tor.*

FAIANŢĂ, *faianţe,* s.f. Produs ceramic (sub formă de plăci) cu masa albă, poroasă, acoperită cu smalţ, asemănător cu porţelanul, fabricat prin ardere dintr-un amestec de caolin, feldspat, cuarţ etc.; (la pl.) varietăţi din produsul descris mai sus. * Obiect de olărie făcut din acest produs ceramic (adesea colorat). – Din fr. **faïence,** it. **faenza.**

FAIMĂ, *faime,* s.f. Renume, reputaţie (bună sau rea) de care se bucură cineva sau ceva. * (Rar) Veste neaşteptată, surprinzătoare; zvon. – Din lat. **fama** (după *defăima).*

FAIMOS, -OASĂ, *faimoşi, -oase,* adj. Care a devenit extrem de cunoscut (prin însuşirile sau defectele sale, prin faptele sale etc.); vestit, celebru, renumit. – Din fr. **fameux,** lat. **famosus** (după *faimă).*

FAIN, -Ă, *faimi, -e,* adj. (Reg. şi fam.) Care este de foarte bună calitate. * Frumos, minunat. – Din germ. **fein.**

FAIRPLAY s.n. Acceptare loială a regulilor (într-un joc, într-un sport, în afaceri). * (Adjectival) Nu a avut o comportare fairplay*.* [Pr.: *férplei*] – Cuv. engl.

FALAITAR, *falaitari,* s.m. Călăreţ pe unul dintre caii înaintaşi înhămaţi la o trăsură domnească sau boierească de ceremonie şi care ţinea caii de dârlogi. – Din rus. **foreitor,** germ. **Vorreiter.**

FALANGĂ[1]**,** *falange,* s.f. **1.** Fiecare dintre oasele mici, alungite, care alcătuiesc scheletul degetelor. **2.** (În Grecia antică) Formaţie de infanterişti înarmaţi cu lănci, dispuşi în rânduri compacte şi având centrul şi una dintre aripi mai întărite. * Fig. Grup compact şi omogen de oameni care luptă împreună pentru acelaşi scop. **3.** Grupare politică paramilitară de tip fascist din Spania. **4.** (În doctrina socială utopică a lui Fourier) Unitate social-economică de bază formată din 1500-2000 de oameni cu pregătiri diverse. – Din fr. **phalange.**

FALANGĂ[2]**,** *falange,* s.f. Un fel de sul de lemn de care se legau, în regimul feudal, picioarele celor condamnaţi să fie bătuţi la tălpi; *p. ext.* bătaie la tălpi aplicată acestor condamnaţi. – Din ngr. **falangas.**

FALANGIST, *falangişti,* s.m. Membru al falangei[1] (3). – Din fr. **phalangiste.**

FALANSTER, *falanstere,* s.n. Asociaţie de producţie în care muncitorii trăiesc în comunitate după sistemul lui Fourier. – Din fr. **phalanstére.**

FALANSTERIAN, -Ă, *falansterieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al falansterianismului. **2.** Adj. Care aparţine falansterului sau falansterianismului, privitor la falanster sau la falansterianism. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **phalanstérien.**

FALANSTERIANISM s.n. Doctrină socială utopică (aparţinând lui Ch Fourier), cu caracter socialist. [Pr.: *-ri-a-*] – **Falansterian +** suf. *-ism.*

FALĂ s.f. **1.** Trufie, îngâmfare; orgoliu. **2.** Motiv de a se mândri cu ceva sau cu cineva; mândrie. ** Loc. vb. (Pop.) *A-i fi cuiva fală (cu cineva* sau *cu ceva)* = a se mândri (cu cineva sau cu ceva). **3.** Strălucire, măreţie; pompă[2]. **4.** Glorie, faimă, renume. – Din sl. **hvala.**

FALBALA, *falbalale,* s.f. (Înv.) Fâşie mai lată (de stofă, dantelă etc.) care împodobea de jur împrejur partea de jos a unei rochii. – Din fr. **falbala.**

FALCĂ, *fălci,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două oase ale feţei în care sunt fixaţi dinţii; (la oameni) maxilar; (la animale) mandibulă. ** Expr. *Cu o falcă în cer şi (cu) alta* (sau *una) în pământ* = **a)** (în basme) cu gura enormă, larg deschisă pentru a înghiţi tot ce-i iese în cale; **b)** foarte furios, gata să se certe cu violenţă. * Partea inferioară a obrazului. * (La insecte) Maxilă. **2.** (Tehn.) Element al unui dispozitiv sau al unei maşini, care serveşte la prinderea unui obiect, a unui material etc., la sfărâmarea ori deformarea unui material etc. – Refăcut din **fălci** (pl. înv. al lui *falce* < lat. **falx, -cis).**

FALCE, *fălci,* s.f. Veche unitate de măsură pentru suprafeţe agricole, folosită în Moldova, echivalentă cu circa un hectar şi jumătate. – Lat. **falx, -cis.**

FALCONET, *falconete,* s.n. (Înv.) Tun de calibru redus. – Din it. **falconetto.**

FALCONIFORM, *falconiforme,* s.n. (La pl.) Ordin de păsări răpitoare de zi, cu corpul puternic, aripi lungi, cu ciocul gros şi încovoiat, care se hrănesc cu pradă vie; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. – Din fr. **falconiformes.**

FALD, *falduri,* s.n. Cută formată de o haină largă, o stofă, o pânză etc. care atârnă. [Var.: **fáldur** s.m.] – Din ucr. **fald.**

FALDUR s.m. v. **fald.**

FALERN s.n. Specie de vin de calitate superioară care se recolta odinioară din Campania. – Din fr. **falerne.**

FALET, *faleturi,* s.n. (Înv.) Atelaj compus din patru cai înhămaţi la o trăsură, cei doi cai dinainte fiind încălecaţi de câte un vizitiu. – Cf. **falaitar.**

FALEZĂ, *faleze,* s.f. **1.** Mal înalt şi abrupt al unei mări sau al unui lac. **2.** Fâşie de teren special amenajată pentru plimbare de-a lungul unei faleze (**1**). – Din fr. **falaise.**

FALIE, *falii,* s.f. (Geol.) Ruptură apărută în scoarţa Pământului, ca urmare a mişcărilor tectonice verticale, care desparte două grupuri de straturi; fractură. – Din fr. **faille.**

FALIERE, *falieri,* s.f. (Geol.) Formare de falii în scoarţa Pământului. [Pr.: *-li-e-*] – De la **falie.**

FALIMENT, *falimente,* s.n. Situaţie de insolvabilitate în care se află un comerciant, un industriaş etc., declarată de o instanţă judiciară; *fig.* ruină, eşec total. ** Expr. *A da faliment* = **a)** a nu-şi mai putea face plăţile (în calitate de comerciant, industriaş etc.); **b)** a da greş, a nu reuşi într-o acţiune; a se prăbuşi. – Din germ. **Falliment,** it. **fallimentto.**

FALIMENTAR, -Ă, *falimentari, -e,* adj. (Despre o întreprindere comercială, industrială etc.) Care se află în stare de faliment; insolvabil. * Fig. Care se află într-o situaţie dezastroasă, care a suferit un eşec total. – **Faliment** + suf. *-ar.*

FALIT, -Ă, *faliţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în stare de faliment; (om) insolvabil. * Fig. (Persoană) care a suferit un eşec total, care s-a compromis din punct de vedere politic sau moral. – Din it. **fallito.**

FALNIC, -Ă, *falnici, -ce,* adj. Care impune prin proporţii, grandoare; măreţ, impunător, grandios; care impune prin aspect, frumuseţe, ţinută; semeţ, mândru. * Vestit, renumit. – **Fală +** suf. *-nic.*

FALS, -Ă, (I) *falşi, -se*, adj., **(II)** *falsuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care este contrar adevărului; mincinos, neîntemeiat; care are numai aparenţa adevărului, autenticităţii; imitat, artificial. ** (Anat.) *Coastă falsă* = fiecare dintre cartilajele situate dedesubtul sternului, care realizează articularea pe stern a trei perechi de coaste. *Uşă* (sau *fereastră) falsă* = uşă (sau fereastră) aparentă, care nu poate fi folosită, făcută numai pentru simetria cu ansamblul. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor) Prefăcut, făţarnic, ipocrit. **3.** (Muz.; despre sunete, voce etc.) Care sună contrar legilor armoniei; distonant. ** (Adverbial) *Cântă fals*. **II.** S.n. (Jur.) Infracţiune săvârşită prin alterarea adevărului într-un act scris, prin adaosuri sau ştersături făcute cu rea-credinţă, prin imitarea semnăturii, denaturarea conţinutului; substituire de persoane etc. ** Expr. *A se înscrie în fals* = a

ataca un act în faţa justiţiei ca neautentic, contrafăcut; a contesta formal valabilitatea unei declaraţii. [Var.; **(I) falş, -ă** adj.] – Din lat. **falsus,** it. **falso.**

FALSET, *falsete,* s.n. Sunet (sau şir de sunete) din registrul acut al vocii unui cântăreţ, produs prin vibrarea părţii superioare a coardelor vocale. * Execuţie falsă a unei compoziţii muzicale (sau a unui fragment al ei). – Din it. **falsetto.**

FALSIFICA, *falsific,* vb. **I.** Tranz. **1.** A alcătui, a confecţiona un lucru asemănător cu altul, cu scopul de a înşela; a plăsmui; a contraface. * Spec. (Jur.) A comite un fals **(II). 2.** A prezenta ceva altfel decât este în realitate; a denatura, a deforma, a altera. [Var. (pop.) **falşifica** vb. **I**] – Din fr. **falsifier,** lat. **falsificare.**

FALSIFICARE, *falsificări,* s.f. Acţiunea de *a falsifica* şi rezultatul ei; contrafacere. [Var.: (pop.) **falsificáre** s.f.] – V. **falsifica.**

FALSIFICAT, -Ă, *falsificaţi, -te,* adj. Imitat, schimbat, transformat etc. astfel încât să pară autentic, cu scoputl de a înşela. [Var.: (pop.) **falşificat, -ă** adj.] – V. **falsifica.**

FALSIFICATOR, -OARE, *falsificatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care comite un fals (**II**). [Var.: **falşificatór, -oáre** s.m. şi f.] – Din fr. **falsificateur.**

FALSITATE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fals, mincinos, neautentic; lipsă de adevăr. **2.** Atitudine, comportare făţarnică; ipocrizie, făţărnicie, prefăcătorie. [Var.: (pop.) **falşitáte** s.f.] – Din it. **falsitá,** lat. **falsitas, -atis.**

FALŞ, -Ă adj. v. **fals.**

FALŞIFICA vb. I. v. **falsifica.**

FALŞIFICARE s.f. v. **falsificare.**

FALŞIFICAT, -Ă adj. v. **falsificat.**

FALŞIFICATOR, -OARE s.m. şi f. v. **falsificator.**

FALŞITATE s.f. v. **falsitate.**

FALŢ, *falţuri,* s.n. **1.** Cleşte de formă specială, folosit la tragerea pe calapod a feţelor încălţămintei. **2.** Fiecare dintre bucăţele mici de piele care cad în urma prelucrării pieilor la maşina de fălţuit. **3.** Tăietură, scobitură făcută pe marginea unei scânduri, a unei ţigle etc., pentru a permite îmbinarea cu altă scândură, ţiglă etc. cu o tăietură corespunzătoare. * Îndoitură făcută de-a lungul marginii unei foi de tablă subţire, pentru a permite îmbinarea cu altă foaie; *p. ext.* îmbinare astfel realizată. **4.** (Poligr.) Bentiţă de pânză sau de hârtie rezistentă de care se lipesc planşele intercalate într-un volum. – Din germ. **Falz** [eisen].

FALUN, *falune,* s.n. (Geol.) Depozit necimentat format (în zona litorală a mărilor) din resturile cochiliilor de moluşte. – Din fr. **falun.**

FAMAT, -Ă, *famaţi, -te*, adj. (În sintagma) *Rău famat* = care are o reputaţie proastă; deocheat. – Din fr. [mal] **famé.**

FAMELIC, -Ă, *famelici, -ce,* adj. (Livr.) Înfometat, flămând. – Din fr. **famélique,** lat. **famelicus.**

FAMEN, *fameni,* s.m. (Înv.) Bărbat castrat; *spec.* eunuc. * Fig. Bărbat decăzut din punct de vedere moral. – Refăcut din **fameni** (pl. lui *famăn* înv. "bărbat castrat" < lat. ***feminus** *< femina).*

FAMILIAL, -Ă, *familiali, -e,* adj. Care aparţine familiei **(1),** privitor la familie; destinat familiei. [Pr.: *-li-al*] – Din fr. **familial.**

FAMILIAR, -Ă, *familiari, -e*, adj. **1.** (Despre exprimare, limbaj, stil) Care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obişnuită; simplu, fără pretenţii. * (Despre atitudini, comportări etc.; *p. ext.* (despre oameni) Simplu, prietenos, apropiat; *p. ext.* care este fără respectul cuvenit, ireverenţios. **2.** Care este binecunoscut, obişnuit cuiva. [Pr.: *-li-ar*] – Din fr. **familier,** lat. **familiaris.**

FAMILIARISM, *familiarisme,* s.n. Atitudine de intimitate exagerată între membrii unui colectiv; familiaritate **(2).** [Pr.: *-li-a-*] – **Familiar +** suf. **-***ism.*

FAMILIARITATE, *familiarităţi,* s.f. **1.** Purtare, atitudine simplă, prietenoasă, cordială. **2.** Familiarism; (la pl.) gesturi, cuvinte etc. care sunt îngăduite numai între prieteni foarte apropiaţi. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **familiarité,** lat. **familiaritas, -atis.**

FAMILIARIZA, *familiarizez,* vb. **I.** Refl. şi tranz. A (se) obişnui, a (se) deprinde cu ceva sau cu cineva prin contact mai îndelungat, prin practică, prin adaptare etc. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **familiariser.**

FAMILIARIZARE s.f. Acţiunea de *a (se) familiariza.* [Pr.: *-li-a-*] – V. **familiariza.**

FAMILIE, *familii,* s.f. **1.** Formă socială de bază, întemeiată prin căsătorie, şi care constă din soţ, soţie şi din descendenţii acestora. *** Aer de familie =* fizionomie caracteristică, trăsături comune unui grup de persoane înrudite prin sânge. *Nume de familie.* **2.** Totalitatea persoanelor care se trag dintr-un strămoş comun; neam, descendenţă. ** Familie de albine =* totalitatea albinelor dintr-un stup, alcătuită din matcă, albine

lucrătoare şi trântori. **3.** Fig. Grup larg de oameni, de popoare etc. cu interese şi idealuri comune. **4.** Categorie sistematică în botanică şi în zoologie, inferioară ordinului, care cuprinde mai multe genuri de organisme cu caractere comune. **5.** Grup de cuvinte, derivate şi compuse, formate de la acelaşi cuvânt de bază. * Grup de limbi care provin dintr-o limbă comună iniţială. – Din lat. **familia,** it. **famiglia** (cu unele sensuri ale fr. *famille).*

FAMILIST, -Ă, *familişti, -ste,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană căsătorită, persoană care şi-a întemeiat o familie **(1). – Familie** + suf. *-ist.*

FAN, *fani,* s.m. Admirator entuziast, pasionat, al unei vedete, al unei mişcări artistice; simpatizant. – Din engl., fr. **fan.**

FANA, *fanez,* vb. **I.** Refl. (Despre flori şi legume; *p. ext.* despre oameni) A-şi pierde prospeţimea; a se trece, a se ofili, a se veşteji. – Din fr. **faner.**

FANAL, *fanale,* s.n. (Înv.) Felinar mare. – Din fr. **fanal.**

FANAR, *fanare,* s.n. (Înv.) Felinar. [Var.: **fânár** s.n.] – Din ngr. **fanári.**

FANARAGIU, *fanaragii,* s.m. (Înv.) Persoană care aprindea şi stingea felinarele de pe străzi; lampagiu. – Din tc. **fenargi.**

FANARIOT, -Ă, *fanarioţi, -te*, s.m., adj. **1.** S.m. Grec din păturile înstărite care locuia în cartierul Fanar din Constantinopol; *spec.* demnitar al Porţii Otomane ori dregător sau domn în ţările româneşti care provenea din această pătură greacă înstărită. *** Epoca fanarioţilor* = perioadă din istoria României cuprinsă între anii 1711 şi 1821. **2.** Adj. Care aparţine fanarioţilor **(1.)**, privitor la fanarioţi; caracteristic fanarioţilor; fanariotic. [Pr.: *-ri-ot*] – Din ngr. **fanariótis.**

FANARIOTIC, -Ă, *fanariotici, -ce,* adj. (Rar) Fanariot. [Pr.: *-ri-o-*] – **Fanariot +** suf. *-ic.*

FANARIOTISM s.n. (Rar) Dominaţie, stăpânire a domnilor fanarioţi. * Fig. Ipocrizie, făţărnicie. [Pr.: *-ri-o-*] – **Fanariot+** suf. *-ism.*

FANARIOTIZA, *fanariotizez,* vb. **I.** Refl. A adopta, a-şi însuşi obiceiurile, limba, cultura grecească (din epoca fanarioţilor). [Pr.: *-ri-o-*] – **Fanariot+** suf. *-iza.*

FANAT, -Ă, *fanaţi, -te,* adj. (Despre flori şi legume; *p. ext.* despre oameni). Care şi-a pierdut prospeţimea; trecut[2], ofilit, veştejit. – V. **fana.**

FANATIC, -**Ă,** *fanatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) dominat de fanatism. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă, trădează fanatism. – Din fr. **fanatique,** lat. **fanaticus.**

FANATISM s.n. Ataşament excesiv, pătimaş pentru o convingere, o persoană etc., dublat de o totală intoleranţă faţă de convingerile altora. – Din fr. **fanatisme.**

FANDA, *fandez,* vb. **I.** Intranz. (Sport) A face un pas mare înainte, lateral, oblic sau înapoi, îndoind unul dintre picioare de la genunchi şi ţinând celălalt picior perfect întins, cu toată talpa pe pământ, astfel încât centrul de greutate al corpului să se afle pe direcţia deplasării efectuate. – Din fr. **fendre.**

FANDANGO s.n. Vechi dans spaniol cu acompaniament de chitară şi de castaniete; melodie după care se execută acest dans. – Din fr., sp. **fandango.**

FANDARE, *fandări,* s.f. Acţiunea de *a fanda* şi rezultatul ei. – V. **fanda.**

FANDOSEALĂ, *fandoseli,* s.f. (Fam.) Atitudine afectată, plină de pretenţii; mofturi, fasoane, sclifoseală, fasoleală, fandosire. – **Fandosi** + suf. *-eală.*

FANDOSI, *fandosesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A avea o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenţii; a se fasoli, a se izmeni. – Din ngr. **fandázome** (aor. *fandásu).*

FANDOSIRE, *fandosiri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se fandosi;* fandoseală. – V. **fandosi.**

FANDOSIT, -Ă, *fandosiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care are o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenţii; fasolit, izmenit. – V. **fandosi.**

FANERIT s.n. Material constituit din foi de placaj de lemn impregnate cu răşină de bachelită şi presate, folosit pentru confecţionarea carcaselor de aparate electrotehnice, de radio şi de televizoare; lignofoliu. – Din engl. **phanerite.**

FANEROGAMĂ, *fanerogame,* s.f. (La pl.) Grup de plante cu flori care se înmulţesc prin seminţe; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. ** (Adjectival) *Plantă fanerogamă.* – Din fr. **phanérogame.**

FANFARĂ, *fanfare,* s.f. **1.** Ansamblu muzical (militar) format din persoane care cântă la instrumente de suflat (din alamă) şi de percuţie. **2.** (Rar) Instrument muzical de suflat din alamă (cu sunete naturale). **3.** (Înv.) Compoziţie muzicală executată de o fanfară **(1)** sau la un instrument de suflat. – Din fr. **fanfare.**

FANFARON, -OANĂ, *fanfaroni, -oane,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care se laudă pentru calităţi închipuite, care face caz de meritele acţiunilor sale; lăudăros. – Din fr. **fanfaron.**

FANFARONADĂ, *fanfaronade,* s.f. Laudă de sine zgomotoasă şi exagerată pentru calităţi imaginare; lăudăroşenie. – Din fr. **fanfaronnade.**

FANION, *fanioane,* s.n. Steguleţ care serveşte de obicei pentru semnalizări (în armată, la căile ferate etc.). [Pr.: *-ni-on*] – Din fr. **fanion.**

FANON, *fanoane,* s.n. **1.** Fiecare dintre lamele cornoase fixate de maxilarul superior al balenelor. **2.** Îndoitură a pielii de pe marginea inferioară a gâtului, la bovine şi la unele rase de ovine; salbă. – Din fr. **fanon.**

FANTASC, -Ă, *fantaşti, -ste,* adj. (Livr.) Ciudat, bizar. *Spirit fantasc.* – Din fr. **fantasque.**

FANTASIE s.f. v. **fantezie.**

FANTASMAGORIC, -Ă, *fantasmagorici, -ce,* adj. Care are aspectul unei fantasmagorii, care aparţine fantasmagoriei; ireal, fantastic. – Din fr. **fantasmagorique.**

FANTASMĂ, *fantasme,* s.f. **1.** Stafie, nălucă, arătare, fantomă. **2.** Fig. Imagine, privelişte neclară, ireală. * Închipuire fără o bază reală, produs al imaginaţiei; iluzie, himeră. – Din ngr. **fándasma.**

FANTAST, -Ă, *fantaşti, -ste,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană dominată de idei fantastice, ireale sau nerealizabile. – Din germ. **Phantast.**

FANTASTIC, -Ă, *fantastici, -ce,* adj. **1.** Care nu există în realitate; creat, plăsmuit de imaginaţie; ireal, fantasmagoric, fabulos. * *Literatură fantastică* = gen de literatură în care elementul preponderent îl constituie imaginaţia, irealul. **2.** Care pare o plăsmuire a imaginaţiei; *p. ext.* extraordinar, grozav, de necrezut. ** (Adverbial) *Produs fantastic de scump.* **3.** (Despre oameni) Ale cărui idei sau fapte au un caracter fantezist, bizar. – Din fr. **fantastique,** lat. **phantasticus.**

FANTAZA, *fantazez,* vb. I. Intranz. **1.** (Livr.) A plăsmui fantasme **(2). 2.** A spune lucruri imaginate. – De la **fantezie.**

FANTAZARE, *fantazări,* s.f. Acţiunea de *a fantaza.* – V. **fantaza.**

FANTAZIE s.f. v. **fantezie.**

FANTĂ, *fante,* s.f. **1.** (Tehn.) Deschidere sau crăpătură îngustă (într-un perete). **2.** (În forma "fentă") Tăietură practicată perpendicular într-o ţesătură. *Fentă la o fustă.* [Var.: **féntă** s.f.] – Din fr. **fente.**

FANTE, *fanţi,* s.m. **1.** (Fam. şi peior.) Bărbat (tânăr) afemeiat. **2.** Carte de joc reprezentând figura unui tânăr; valet. – Din it. **fante.**

FANTEZIE, *fantezii,* s.f. **1.** Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepţiilor, a reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* imagine produsă de această facultate; imaginaţie; reverie. * Spec. Imaginaţie specifică unui creator (în artă, literatură, ştiinţă etc.). * Produs al imaginaţiei; plăsmuire, născocire. **2.** Gust, înclinare, dorinţă ieşită din comun, ciudată (a cuiva). **3.** Compoziţie muzicală instrumentală de formă liberă, având un caracter de improvizaţie şi de virtuozitate. [Var.: (rar) **fantasíe, fantazíe** s.f.] – Din fr. **fantaisie.**

FANTEZIST, -Ă, *fantezişti, -ste,* adj. **1.** Care nu are nimic comun cu realitatea, care este un produs al imaginaţiei. **2.** (Despre oameni) Care este (sau se lasă) dominat de idei fantastice, ireale sau nerealizabile. **3.** (Despre manifestări, creaţii etc. ale oamenilor) Care este lipsit de orice bază reală, care trădează pe omul fantezist **(2)**. – Din fr. **fantaisiste.**

FANTOMATIC, -Ă, *fantomatici, -ce,* adj. Cu aspect de fantomă, ca o fantomă. * Fig. Care are o existenţă incertă, care nu există în realitate. – Din fr. **fantomatique.**

FANTOMĂ, *fantome,* s.f. Fiinţă ireală pe care cred (sau pretind) că o văd unii oameni cu imaginaţia tulburată sau pe care o creează fantezia scriitorilor; nălucă, stafie; strigoi, fantasmă, arătare. * Fig. Ceea ce are o existenţă incertă, fictivă, ceea ce (nici) nu există în realitate. ** (Adjectival) *Guvern fantomă.* – Din fr. **fantôme.**

FANTOŞĂ, *fantoşe,* s.f. (Livr.; adesea fig.) Marionetă. – Din fr. **fantoche.**

FAPT, *fapte,* **(4)** *fapturi,* s.n. **1.** Întâmplare sau împrejurare reală, lucru petrecut în realitate. *Fapt istoric.* ** Loc. adv. şi adj. *De* (sau *în) fapt* = (care este) în realitate, efectiv. ** Expr. *Fapt e că...* = nu e mai puţin adevărat că..., adevărul e că..., în orice caz. * Fenomen. *Fapte de limbă.* **2.** Acţiune săvârşită de cineva; faptă. ** Expr. *Fapt împlinit* = acţiune care s-a încheiat, care nu mai poate fi schimbată; situaţie definitivă. **3.** (Pop.; în legătură cu unele momente ale zilei; urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. "de") Început. *Faptul zilei. În fapt de seară.* **4.** (Pop.; în superstiţii) Farmec, vrajă. – Lat. **factum.**

FAPTĂ, *fapte,* s.f. Acţiune săvârşită, act îndeplinit de cineva; fapt; ispravă. *** Fapte de arme* = acte de eroism militar. ** Loc. adv. (Înv.) *În faptă* = în realitate, de fapt. – Lat. **facta** (pl. lui *factum)* devenit sg. f.

FAPTIC, *faptice,* adj. n. Care se referă la fapte, la întâmplări sau la împrejurări, care înregistrează faptele (fără a le comenta). *Material faptic.* – **Fapt +** suf. *-ic.* Cf. germ. **faktisch.** rus. **fakticeskii.**

FAR, *faruri,* s.n. **1.** Construcţie înaltă prevăzută cu o sursă de lumină puternică, pentru semnalarea la distanţă a punctelor importante situate de-a lungul liniilor de navigaţie maritimă. **2.** Corp de iluminat (la automobile, locomotive etc.) care proiectează lumina într-o anumită direcţie sub forma unui fascicul divergent. – Din fr. **phare,** lat. **pharus,** it. **faro.**

FARAD, *farazi,* s.m. Unitate de măsură a capacităţii electrice (în sistemul de unităţi de măsură metru-kilogram-secundă-amper), egală cu capacitatea unui condensator electric care acumulează o sarcină de un coulomb la tensiunea de un volt. – Din fr. **farad.**

FARADIC adj. (Ieşit din uz; în sintagma) *Curent faradic* = curent electric alternativ produs prin inducţie electromagnetică. – Din fr. **faradique,** germ. **faradisch.**

FARADIZARE, *faradizări,* s.f. (Med.) Tratament prin curenţi de inducţie. – După fr. **faradisation.**

FARADMETRU, *faradmetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea capacităţii electrice a condensatoarelor cu scara gradată în submultipli ai faradului. – Din fr. **faradmétre,** engl. **faradmeter.**

FARAFASTÂC, *farafastâcuri,* s.n. (Fam. şi peior.; de obicei la pl.) **1.** Podoabă sau ornament fără valoare, inutil. **2.** Moft, capriciu, fasoane. – Cf. ngr. **farafás** "fanfaron".

FARANDOLĂ, *farandole,* s.f. Numele unui dans popular provensal, vechi, cu ritm viu, în care dansatorii, ţinându-se de mână în lanţ, descriu spirale şi cercuri; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. **farandole.**

FARAON, *faraoni,* s.m. **1.** Titlu pe care îl purtau vechii regi ai Egiptului; persoană care avea acest titlu. * (Fam., ir. sau glumeţ) Ţigan. **2.** (Înv.) Numele unui joc de cărţi. – Din fr. **pharaon.**

FARAONIC, -Ă, *faraonici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine faraonilor, privitor la faraoni. – Din fr. **pharaonique.**

FARBĂ, *fărburi,* s.f. (Reg.) Vopsea; culoare. – Din germ. **Farbe.**

FARD, *farduri,* s.n. Produs cosmetic alb, roşu, verde, albastru etc. pentru colorat faţa, ochii şi buzele; dres[1], suliman, boia, boială. – Din fr. **fard.**

FARDA, *fardez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A(-şi) da cu fard; a (se) sulimeni, a (se) boi[1]. – Din fr. **farder.**

FARDARE, *fardări,* s.f. Acţiunea de *a (se) farda* şi rezultatul ei; boire, sulimenire. – V. **farda.**

FARDAT[1], *fardaturi,* s.n. Faptul de *a (se) farda.* – V. **farda.**

FARDAT[2], -Ă, *fardaţi, -te,* adj. (Despre faţă, buze, ochi; *p. ext.* despre oameni) Dat cu fard; sulimenit. – V. **farda.**

FARETRĂ, *faretre,* s.f. (Rar) Tolbă de săgeţi. – Din lat. **pharetra.**

FARFARA, *farfarale,* s.f. (Fam. şi peior.) Flecar, palavragiu; persoană care duce vorba de colo-colo, care deformează conţinutul spuselor cuiva şi le transmite astfel altora. – Din tc. **farfara.**

FARFASIT, -Ă, *farfasiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) mofturos, năzuros. – Et. nec.

FARFURĂRIE s.f. (Rar) Mulţime de farfurii; totalitatea farfuriilor (cuiva); *p. ext.* diverse obiecte de menaj din porţelan, faianţă etc. – **Farfurie** + suf. *-ărie.*

FARFURIE, *farfurii,* s.f. **1.** Obiect de faianţă, de porţelan etc., de obicei de formă rotundă, cu marginile puţin ridicate şi cu fundul plat sau adâncit, în care se serveşte mâncarea. **2.** (Înv.) Porţelan. ** (Fam.; în sintagma) *Farfurie zburătoare* = obiect zburător neidentificat. – Din tc. **farfuri** (lit. *fagfuri),* ngr. **farfuri.**

FARFURIOARĂ, *farfurioare,* s.f. Diminutiv al lui *farfurie* **(1);** farfuriuţă. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Farfurie** + suf. *-ioară.*

FARFURIUŢĂ, *farfuriuţe,* s.f. Farfurioară. [Pr. : *-ri-u-*] – **Farfurie +** suf. *-uţă.*

FARIN adj. invar. (Despre zahăr sau alte produse alimentare) Care are aspect de pudră. – Din fr. **farine** "făină".

FARINACEU, -EE, *farinacei, -cee,* adj. (Rar) Ca făina. – Din fr. **farinacé,** lat. **farinaceus.**

FARINGAL, -Ă, *faringali, -e,* adj. Care aparţine faringelui, privitor la faringe. * (Despre sunete) Care se articulează în faringe. – Din fr. **pharyngal.**

FARINGE, *faringe,* s.n. (Anat.) Canal membranos şi musculos de forma unei pâlnii cu vârful în jos, care porneşte de la cavitatea bucală şi sfârşeşte la esofag şi care constituie locul de încrucişare a căilor respiratorii cu calea digestivă. – Din it. **faringe.** Cf. fr. **pharynx.**

FARINGIAN, -Ă, *faringieni, -e,* adj. Care aparţine faringelui, privitor la faringe; localizat în faringe. [Pr.: *-gi-an*] – Din fr. **pharyngien.**

FARINGISM s.n. (Med.) Iritaţie a faringelui. – Din fr. **pharyngisme.**

FARINGITĂ, *faringite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia faringelui. – Din fr. **pharyngite.**

FARINGOLARINGITĂ, *faringolaringite,* s.f. Boală care constă în inflamarea concomitentă a faringelui şi a laringelui. – Din fr. **pharyngo-laryngite.**

FARINGOSCOP, *faringoscoape,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează faringele. – Din fr. **pharyngoscope.**
FARINGOSCOPIE s.f. Examinare a faringelui cu ajutorul faringoscopului. – Din fr. **pharyngoscopie.**
FARISEIC, -A, *fariseici, -ce,* adj. Ipocrit, făţarnic, prefăcut. [Pr.: -*se-ic*] – Din fr. **pharisaîque** (după *fariseu).*
FARISEISM s.n. Ipocrizie, făţărnicie, duplicitate. – Din fr. (după *fariseu).*
FARISEU, *farisei,* s.m. **1.** Membru al unei grupări politico-religioase la vechii evrei, care reprezenta interesele populaţiei orăşeneşti înstărite şi care se caracteriza prin formalism exagerat în respectarea ritualului religios. **2.** Fig. Om ipocrit, făţarnic, prefăcut. – Din sl. **fariseî.**
FARMACEUTIC, -Ă, *farmaceutici, -ce,* adj. Care aparţine farmaciei, privitor la farmacie. – Din fr. **pharmaceutique,** lat. **pharmaceuticus.**
FARMACIE, *farmacii,* s.f. **1.** Ştiinţă care se ocupă cu problemele preparării, păstrării, controlului şi distribuirii medicamentelor. **2.** Loc special amenajat în care se păstrează, se distribuie, se vând şi uneori se prepară medicamente; potică[1], spiţerie. – Din fr. **pharmacie,** lat. **pharmacia.**
FARMACIST, -Ă, *farmacişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană calificată care se ocupă cu prepararea, controlul şi distribuirea sau vinderea medicamentelor. – **Farmacie** + suf. -*ist.* Cf. it. **farmacista.**
FARMACODINAMIE s.f. Ramură a farmacologiei care studiază efectul medicamentelor asupra organismului (normal sau bolnav). – Din fr. **pharmacodynamie.**
FARMACOLOG, -OGĂ, *farmacologi, -oge,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul farmacologiei, specialist în farmacologie. – Din fr. **pharmacologue.**
FARMACOLOGIC, -Ă, *farmacologici, -ce,* adj. Care aparţine farmacologiei, care se referă la farmacologie. – Din fr. **pharmacologique.**
FARMACOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul originii, proprietăţilor fizice şi chimice, compoziţiei, clasificării şi acţiunii terapeutice a medicamentelor asupra organismului. – Din fr. **pharmacologie.**
FARMACOPEE, *farmacopei,* s.f. Manual oficial, cu caracter normativ, folosit în practica farmaceutică, conţinând descrierea şi indicaţiile pentru controlul celor mai importante substanţe şi formule farmaceutice, cu scopul de a îndruma prepararea, conservarea şi întrebuinţarea medicamentelor. – Din fr. **pharmacopée.**
FARMACOTERAPIE s.f. Terapie bazată pe medicamente. – Din fr. **pharmacothérapie.**
FARMACOVIGILENŢĂ s.f. Vigilenţă faţă de efectele nocive ale medicamentelor (luate în exces) asupra organismului. – Din fr. **pharmacovigilance.**
FARMAZON, -OANĂ, *farmazoni, -oane,* s.m. şi f. (Pop.) Vrăjitor. * Fig. Om şiret, viclean. – Din rus. **farmazon.**
FARMAZONIE, *farmazonii,* s.f. (Pop.) Vrajă, farmec (vrăjitoresc). – **Farmazon** + suf. -*ie.*
FARMEC, *farmece,* s.n. **1.** (În basme şi în superstiţii) Acţiunea de a vrăji şi rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor (în urma unor vrăji); mijloace magice întrebuinţate pentru o asemenea transformare; vrajă, vrăjitorie. ** Loc. adv. *Ca prin farmec* = într-un mod miraculos, pe neaşteptate, dintr-o dată. **2.** Ansamblu de calităţi (frumuseţe, graţie etc.) care încântă, atrage pe cineva. *Farmecul pădurii.* * Desfătare, plăcere, încântare pe care o simte cineva în faţa unui lucru fermecător. – Lat. **pharmacum.**
FARNIENTE s.n. (Livr.) Inactivitate, lenevie, trândăvie (totală). [Pr.: -*ni-en-*] – Cuv. it.
FARSĂ, *farse,* s.f. **1.** Comedie cu conţinut uşor, în care comicul provine în primul rând din vorbe de spirit şi din situaţii amuzante, uneori burleşti (nu din studiul aprofundat al caracterelor). **2.** Faptul de a păcăli pe cineva cu scopul de a se amuza; mijloace folosite în acest scop; păcăleală, festă. – Din fr. **farce.**
FARSOR, -OARE, *farsori, -oare,* s.m. şi f. Persoană lipsită de seriozitate, care se ţine de păcăleli. * Persoană care caută să treacă drept alta decât este în realitate (prin minciuni, înşelătorie); impostor. – Din fr. **farceur.**
FASCICOL s.n. v. **fascicul.**
FASCICOLĂ s.f. v. **fasciculă.**
FASCICUL, *fascicule,* s.n. Grup format din mai multe elemente de acelaşi fel, aşezate în formă de mănunchi. ** (Mat.) *Fascicul de drepte* = totalitatea dreptelor care trec prin acelaşi punct fix. * (Fiz.) Mănunchi de raze luminoase sau vizuale cu secţiune bine delimitată; ansamblu de particule aflate în mişcare ordonată. * (Anat.) Grup de fibre care au aceeaşi aşezare şi aceeaşi distribuţie. * (Bot.) Ţesut conducător format din fibre care străbat în acelaşi sens părţile unei plante. [Var.: **fascícol** s.n.] – Din fr. **fascicule,**

lat. **fasciculus.**

FASCICULAT, -Ă, *fasciculaţi, -te,* adj. Dispus în formă de fascicul, de mănunchi, de tufă. *Rădăcină fasciculată.* – Din fr. **fasciculé.**

FASCICULĂ, *fascicule,* s.f. Fiecare dintre părţile unei opere unice care se publică în etape succesive (urmând a fi reunite într-un tot după apariţia integrală a lucrării). * Broşură conţinând o parte, un capitol dintr-un roman publicat în fragmente succesive; *p. gener.* broşură. * Coală de tipografie fălţuită. [Var.: **fascícolă** s.f.] – Din fr. **fascicule.**

FASCIE[1]**,** *fascii,* s.f. **1.** (La pl.) Mănunchi de nuiele de mesteacăn, legat cu o curea, având la mijloc, în partea superioară, o secure şi purtat de lictorii care însoţeau pe unii magistraţi romani. **2.** Fascină. – Din lat. **fascis.**

FASCIE[2]**,** *fascii,* s.f. (Anat.) Foiţă care acoperă muşchii sau alte regiuni anatomice. – Din lat. **fascia.**

FASCINA, *fascinez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A atrage pe cineva în mod irezistibil cu privirea. **2.** A produce cuiva o impresie deosebită prin însuşiri (atrăgătoare) ieşite din comun; a captiva. – Din fr. **fasciner,** lat. **fascinare.**

FASCINANT, -Ă, *fascinanţi, -te,* adj. Care fascinează, care captivează; captivant, seducător, fascinator. – Din fr. **fascinant.**

FASCINARE, *fascinări,* s.f. Acţiunea de *a fascina* şi rezultatul ei. – V. **fascina.**

FASCINAT, -Ă, *fascinaţi, -te,* adj. Încântat, captivat, sedus. – V. **fascina.**

FASCINATOR, -OARE, *fascinatori, -oare,* adj. (Rar) Fascinant. – Din fr. **fascinateur,** lat. **fascinator, -oris.**

FASCINAŢIE, *fascinaţii,* s.f. Atracţie irezistibilă pe care o provoacă cineva sau ceva prin însuşiri ieşite din comun. [Var.: **fascinaţiúne** s.f.] – Din fr. **fascination,** lat. **fascinatio.**

FASCINAŢIUNE s.f. v. **fascinaţie.**

FASCINĂ, *fascine,* s.f. Mănunchi de nuiele sau de ramuri subţiri, legat din loc în loc cu sârmă, uneori umplut cu piatră, moloz sau pământ, folosit la întărirea terasamentelor, la construirea digurilor sau a drumurilor în regiunile mlăştinoase şi la alte lucrări făcute în terenurile desfundate; fascie[1] [Var.: **faşină** s.f.] – Din it. **fascina,** fr. **fascine.**

FASCISM s.n. Ideologie apărută în Europa după primul război mondial, care a stat la baza unor partide de extremă dreaptă, caracterizându-se prin naţionalism extremist, misticism, violenţă, demagogie socială etc.; regim politic instaurat pe baza acestui curent. – Din it. **fascismo,** fr. **fascisme.**

FASCIST, -Ă, *fascişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fascismului, privitor la fascism. **2.** S.m. şi f. Partizan, adept al fascismului. – Din it. **fascista,** fr. **fasciste.**

FASCIZA, *fascizez,* vb. **I.** Tranz. A introduce, a propaga fascismul; a educa în spiritul ideologiei fasciste; a instaura un regim politic de tip fascist. – **Fascism** + suf. *-iza.*

FASCIZARE s.f. Acţiunea de *a fasciza* şi rezultatul ei. – V. **fasciza.**

FASOLE s.f. **1.** Plantă erbacee anuală din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole mari, păroase, cu flori albe, alb-verzui, roz sau roşii, cultivată pentru păstăile şi pentru seminţele sale, folosite în alimentaţie *(Phaseolus vulgaris).* **2.** Păstaia fasolei **(1),** de culoare verde sau galbenă; fiecare dintre boabele care se află în interiorul acestei păstăi. **3.** Mâncare preparată din păstăile (cu boabe) sau din boabele de fasole **(1).** [Var.: (reg.) **făsúle, fasúle** s.f.] – Din ngr. **fasóli.**

FASOLEALĂ, *fasoleli,* s.f. (Fam.) Fandosire. – **Fasoli** + suf. *-eală.*

FASOLI, *fasolesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se fandosi. – Probabil din [a face] **fasoane** (şi apropiat prin etimologie pop. de *fasole).*

FASOLICĂ s.f. Diminutiv al lui *fasole.* – **Fasole** + suf. *-ică.*

FASOLIRE, *fasoliri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a se fasoli* şi rezultatul ei. – V. **fasoli.**

FASOLIT, -Ă, *fasoliţi, -te,* adj. (Fam.) Fandosit, sclifosit, răsfăţat. – V. **fasoli.**

FASON, *fasoane,* s.n. **1.** Modul cum este făcut un lucru; formă (a unei haine, a unei pălării); croială, model. * Modul cum arată o persoană (din punctul de vedere al îmbrăcămintei). **2.** Fig. (Fam.; la pl.) Nazuri, mofturi, fandoseli. – Din fr. **façon.**

FASONA, *fasonez,* vb. **I.** Tranz. A da unui obiect o anumită formă (în urma unui proces de prelucrare). * Fig. (Rar) A forma, a modela caracterul, personalitatea etc. cuiva. – Din fr. **façonner.**

FASONAJ s.n. (Rar) Fasonare. – Din fr. **façonnage.**

FASONARE, *fasonări,* s.f. Acţiunea de a fasona; fasonat[1], fasonaj. – V. **fasona.**

FASONAT[1] s.n. Fasonare. – V. **fasona.**

FASONAT[2]**, -Ă,** *fasonaţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Căruia i s-a dat, care a căpătat o anumită formă (în urma unui proces de prelucrare). * Fig. (Fam.) Care face nazuri, fasoane. – V. **fasona.**

FASONATOR, -OARE, *fasonatori, -oare,* s.m. şi f. Lucrător care fasonează. – **Fasona +** suf. -

tor.

FAST[1] s.n. Splendoare, măreţie, pompă[2], lux, strălucire. – Din fr. **faste.**

FAST[2], **-Ă,** *faşti, -ste,* adj. (Livr.; despre zile, împrejurări, evenimente) Favorabil, fericit (pentru cineva). – Din fr. **faste,** lat. **fastus.**

FASTIDIOS, -OASĂ, *fastidioşi, -oase,* adj. (Livr.) Plicticos, plictisitor, anost, searbăd. [Pr.: *-di-os*] – Din fr. **fastidieux,** lat. **fastidiosus.**

FASTUOS, -OASĂ, *fastuoşi, -oase,* adj. (Livr.) Plin de fast[1]; măreţ, splendid, bogat. [Pr.: *-tu-os*] – Din fr. **fastueux,** lat. **fastuosus.**

FASULE s.f. v. **fasole.**

FASUNG, *fasunguri,* s.n. (Tehn.) Dulie. – Din germ. **Fassung.**

FAŞĂ, *feşi,* s.f. **1.** Bucată lungă şi îngustă de pânză cu care se înfăşoară strâns copiii mici, peste scutece. ** Expr. *Din* (sau *în) faşă* = (de) pe vremea când era copil mic; *p. ext.* de când se ştie, de la început. *Abia ieşit din faşă* = foarte tânăr, încă copil. **2.** Fâşie lungă şi îngustă de tifon cu care se bandajează rănile. [Pl. şi: *feşe*] – Lat. **fascia.**

FAŞINĂ s.f. v. **fascină.**

FAŞIONABIL, -Ă, *faşionabili, -e,* adj. (Înv.) Care aparţinea modei lumii elegante, privitor la această modă. [Pr.: *-şi-o-*] – Din fr. **fashionable.**

FATAL, -Ă, *fatali, -e,* adj. **1.** Care are urmări nenorocite pentru cineva sau ceva; care pricinuieşte moartea; funest. *Greşeală fatală. Lovitură fatală.* * Nefericit, nenorocit, trist. *Deznodământ fatal.* **2.** Care se consideră că este fixat de destin; care nu poate fi înlăturat; inevitabil. **3.** Care provoacă o atracţie irezistibilă (şi nefericită). *Femeie fatală.* – Din fr. **fatal,** lat. **fatalis.**

FATALISM s.n. Doctrină care consideră că toate evenimentele din viaţa oamenilor ar fi dinainte determinate de destin. * Atitudinea omului fatalist. – Din fr. **fatalisme.**

FATALIST, -Ă, *fatalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fatalismului, care se referă la fatalism, care se întemeiază pe fatalism. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care crede în fatalitate, în puterea absolută a destinului. – Din fr. **fataliste.**

FATALITATE, *fatalităţi,* s.f. **1.** Forţă supranaturală care ar determina în mod prestabilit şi implacabil mersul lucrurilor şi viaţa oamenilor; soartă, destin, fatum. * Ceea ce este de neînlăturat, inevitabil. **2.** Concurs nefericit de împrejurări (care nu poate fi evitat). – Din fr. **fatalité,** lat: **fatalitas, -atis.**

FATALMENTE adv. În mod fatal, inevitabil. – Din it. **fatalmente,** fr. **fatalement.**

FATA MORGANA s.f. Fenomen optic frecvent în regiunile calde, datorită căruia imaginile obiectelor aflate la (sau dincolo de) orizont apar ca şi cum s-ar reflecta într-o apă. * Fig. Apariţie înşelătoare, iluzie trecătoare. – Cuv. it.

FATĂ, *fete,* s.f. **1.** Persoană de sex feminin, nemăritată. ** *Fată în casă* = fată (tânără) angajată ca femeie de serviciu într-o gospodărie. *Fată bătrână* = fată trecută de vârsta de măritat şi care a rămas necăsătorită. * Fecioară, virgină. **2.** (În raport cu părinţii) Fiică. – Lat. **feta.**

FATIDIC, -Ă, *fatidici, -ce,* adj. (Livr.) Hotărât de soartă; profetic; *p. ext.* aducător de nenorocire. – Din fr. **fatidique,** lat. **fatidicus.**

FATIGABILITATE s.f. (Franţuzism) (Tendinţă spre) oboseală; coeficient de oboseală. – Din fr. **fatigabilité.**

FATUITATE s.f. (Livr.) Îngâmfare, înfumurare care ascunde prostia. [Pr.: *-tu-i-*] – Din fr. **fatuité,** lat. **fatuitas, -atis.**

FATUM s.n. (Livr.) Destin irevocabil, fatalitate, soartă. – Cuv. lat.

FAŢADĂ, *faţade,* s.f. Fiecare dintre părţile exterioare verticale ale unei clădiri, ale unui monument; *spec.* partea dinspre stradă sau partea unde se găseşte intrarea principală a unei clădiri. ** Loc. adj. *De faţadă* = de formă, pentru a salva aparenţele. – Din fr. **façade** (refăcut după *faţă*).

FAŢĂ, *feţe,* s.f. **I. 1.** Partea anterioară a capului omului şi a unor animale; chip, figură. ** Loc. adj. *Din faţă* = care se află înainte. *De faţă* = care se află prezent; care aparţine prezentului. ** Loc. adv. *În faţă* = înainte. *În faţă* = direct, fără înconjur, fără menajamente. *Din faţă* = dinainte. *De faţă* = în prezenţa cuiva. *Pe faţă* = direct, fără înconjur, fără menajamente; fără să se ferească. *Faţă în faţă* = unul înaintea (sau împotriva) celuilalt. ** Loc. prep. *În faţa (cuiva* sau *a ceva)* = înaintea (cuiva sau a ceva). *Din faţa* = dinaintea (cuiva sau a ceva). *De faţă cu...* = în prezenţa... *Faţă cu...* (sau *de...)* = **a)** în raport cu..., în ceea ce priveşte; **b)** pentru; **c)** având în vedere. ** Expr. *A(-i) cânta (cuiva) cucul în* (sau *din...) faţă* = (în superstiţii) a-i merge (cuiva) bine. *A fi de faţă* = a fi prezent, a asista. *A scăpa cu faţa curată* = a scăpa cu bine dintr-o situaţie dificilă. *A face faţă (cuiva* sau *la ceva)* = a rezista; a corespunde unei probe, unei sarcini. *A pune (de) faţă* (sau *faţă în faţă)* = a confrunta; a compara. *A (se) da pe faţă* = a (se) descoperi,

a (se) demasca. *A-şi întoarce faţa (de la...)* = a nu mai vrea să ştie de... *A privi* (sau *a vedea, a zări pe cineva) din faţă* = a privi (sau a vedea etc.) în întregime figura cuiva. *Om* (sau *taler) cu două feţe* = om ipocrit, făţarnic. *A-i prinde (pe cineva) la faţă* = (despre haine, culori) a-i sta bine, a i se potrivi. * Expresie a feţei (I 1); mină, fizionomie. ** Expr. *A schimba* (sau *a face) feţe(-feţe)* = **a)** a-şi schimba subit fizionomia, culoarea obrazului (de jenă, ruşine etc.); **b)** a se simţi foarte încurcat la auzul sau la vederea unor lucruri sau situaţii neplăcute; a se tulbura, a se zăpăci; **c)** (despre mătăsuri) a-şi schimba reflexele, culorile. *A prinde faţă* = a se îndrepta după o boală. * Obraz. **2.** Partea anterioară a corpului omenesc şi a unor animale. *Au căzut cu faţa la pământ.* **3.** (Pop.; determinat prin "de om" sau "pământeană") Om. **4.** Persoană, personaj. *Feţe simandicoase. ** Faţă bisericească* = reprezentant al bisericii. **II. 1.** (Mat.) Fiecare dintre suprafeţele plane care mărginesc un poliedru; fiecare dintre planele care formează un diedru. **2.** Suprafaţă (în special a pământului, a apei). ** Expr. *La faţa locului* = acolo unde s-a întâmplat (sau se va întâmpla) ceva. **3.** Înfăţişare, aspect. * Partea de deasupra, expusă vederii şi mai aleasă, a unor articole alimentare de vânzare. **4.** Culoare. ** Expr. *A-i ieşi (unei pânze, unei stofe) faţa (la soare, la spălat etc.)* = a se decolora. **5.** Partea lustruită, poleită, finisată atent etc. a unui obiect. ** Expr. *A da faţă (unui lucru)* = a lustrui, a polei, a netezi, a face să arate frumos (un lucru). * Partea finită, expusă vederii, a unei ţesături (în opoziţie cu dosul ei). **6.** (În sintagmele) *Faţă de masă* = material textil, plastic etc. folosit spre a acoperi o masă (când se mănâncă sau ca ornament). *Faţă de pernă* (sau *de plapumă)* = învelitoare de pânză în care se îmbracă perna (sau plapuma). **7.** Prima pagină a fiecărei file. * (Înv. şi pop.) Pagină. **8.** Faţadă. **9.** (În sintagma) *Faţa dealului* (sau *a muntelui* etc.) = partea dealului (sau a muntelui etc.) orientată spre soare sau spre miazăzi. – Lat. pop. **facia** (< *facies).*

FAŢETA, *faţetez,* vb. **I.** Tranz. A şlefui, a tăia în faţete. – Din fr. **facetter.**

FAŢETARE, *faţetări,* s.f. Acţiunea *de a faţeta;* faţetat. – V. **faţeta.**

FAŢETAT[1] s.n. Faţetare. – V. **faţeta.**

FAŢETAT[2]**, -Ă,** *faţetaţi, -te,* adj. Care a fost tăiat, şlefuit în faţete. – V. **faţeta.**

FAŢETĂ, *faţete,* s.f. **1.** Fiecare dintre feţele (şlefuite ale) unei pietre preţioase, ale unei sticle, ale unui metal etc. * Fig. Fiecare dintre aspectele unei probleme, ale unei lucrări, care împreună alcătuiesc un ansamblu. **2.** (În sintagma) *Faţetă de cuţit* = teşitură a muchiei tăietoare la cuţitele de prelucrare prin aşchiere. **3.** (Tipogr.) Placă de fontă care serveşte ca fundament pentru un clişeu sau pentru o placă de stereotipie. – Din fr. **facette** (refăcut după *faţă).*

FAULT, *faulturi,* s.n. (La unele jocuri sportive) Act nesportiv (lovire intenţionată, trântire, împingere etc.) comis de un jucător asupra adversarului şi sancţionat de arbitru. [Pr.: *fa-ult*] – Din engl. **fault.**

FAULTA, *faultez,* vb. **I.** Tranz. (Sport) A comite un fault. [Pr.: *fa-ul-*] – V. **fault.**

FAULTARE, *faultări,* s.f. Acţiunea de "a faulta" şi rezultatul ei. [Pr.: *fa-ul-*] – V. **faulta.**

FAUN, *fauni,* s.m. Zeu al fecundităţii din mitologia romană; (sens curent) divinitate romană campestră, protectoare a câmpiilor, pădurilor şi turmelor, înfăţişată ca un bărbat cu coarne şi cu picioare de ţap. – Din lat. **faunus.**

FAUNĂ, *faune,* s.f. Totalitatea speciilor de animale de pe glob, dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică etc. [Pr.: *fa-u-*] – Din fr. **faune.**

FAUNISTIC, -Ă, *faunistici, -ce,* adj. De faună. [Pr.: *fa-u-*] – **Faună +** suf. *-istic.*

FAUR[1] s.m. (Pop.) Februarie. – Din **făurar**[1] (derivat regresiv).

FAUR[2]**,** *fauri,* s.m. **1.** (Înv.) Fierar. **2.** Gândăcel lunguieţ şi subţire, păros, de culoare castanie *(Elater segetum).* – Lat. **faber, -bri.**

FAURMAUR s.m. (Pop.) Meştergrindă. [Pr.: *fa-ur-ma-ur*] – Et. nec.

FAVOARE, *favoruri,* s.f. Avantaj acordat cuiva, cu preferinţă faţă de alţii; dovadă deosebită de bunăvoinţă faţă de cineva; hatâr. ** *Bilet de favoare* = bilet pe baza căruia se poate intra, gratuit sau cu reducere, la un spectacol. ** Expr. *În favoarea (cuiva)* = în avantajul, în folosul (cuiva). **[** Var.: (înv.) **favór** s.n.] – Din fr. **faveur.**

FAVOR s.n. v. **favoare.**

FAVORABIL, -Ă, *favorabili, -e,* adj. **1.** (Despre acţiuni, fenomene, împrejurări etc.) Care este în favoarea cuiva sau a ceva, care avantajează pe cineva sau ceva. **2.** (Despre oameni) Binevoitor faţă de cineva sau de ceva. – Din fr. **favorable,** lat. **favorabilis.**

FAVORIT, -Ă, *favoriţi, -te,* adj., subst. **I.** Adj. Care este preferat de cineva, pe care cineva îl place mai mult. *Mâncare favorită.* **II.** S.m. şi f. **1.** Persoană iubită sau preţuită cu predilecţie de cineva. * Spec. Persoană care se bucură de protecţia unui suveran sau a unui om influent (şi care trage profituri de pe urma acestei situaţii). * Spec. (La f.) Amantă a unui monarh. **2.** Participant la o competiţie, la un concurs, considerat cu cele

mai mari şanse de reuşită. **III.** S.m. (Mai ales la pl.) Barbă care încadrează de o parte şi de alta obrazul, lăsând bărbia liberă. [Pl. şi: **(III.** n.) *favorite*] – Din fr. **favori, -ite,** it. **favorito, (III)** şi rus. **favorit.**

FAVORITISM, *favoritisme,* s.n. Acordare abuzivă şi nemeritată de favoruri; (la pl.) favoruri acordate cuiva în mod abuziv şi nemeritat. – Din fr. **favoritisme.**

FAVORIZA, *favorizez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A fi favorabil, prielnic, a înlesni ivirea unui eveniment, desfăşurarea sau realizarea unei acţiuni etc.; a avantaja. **2.** A acorda cuiva un avantaj; a acorda favoruri în mod abuziv şi nemeritat. – Din fr. **favoriser.**

FAVORIZANT, -Ă, *favorizanţi, -te,* adj. Care favorizează. – Din fr. **favorisant.**

FAVORIZARE, *favorizări,* s.f. Acţiunea de *a favoriza* şi rezultatul ei. – V. **favoriza.**

FAVUS, *favusuri,* s.n. (Med.) Dermatoză localizată la pielea capului, produsă de o ciupercă microscopică. – Din fr. **favus.**

FAZAN, *fazani,* s.m. **1.** Pasăre de mărimea unei găini, cu coada lungă şi ascuţită, al cărei bărbătuş se distinge printr-un penaj frumos şi viu colorat, vânată pentru carnea ei gustoasă *(Phasianus colchicus).* **2.** (Arg.) Naiv, fraier. ** Expr. (Fam.) *A pica de fazan* = a fi păcălit (din naivitate). – Din rus. **fazan.** Cf. fr. **faisan.**

FAZANERIE, *fazanerii,* s.f. Crescătorie de fazani. – **Fazan** + suf. -*erie.*

FAZĂ, *faze,* s.f. Fiecare dintre etapele distincte din evoluţia unui proces din natură sau din societate; fiecare dintre stările succesive ale unei transformări. * Fiecare dintre aspectele succesive pe care le iau Luna şi unele planete, determinate de orientarea pe care o au faţă de Pământ părţile din suprafaţa lor iluminate de Soare. * Fiecare dintre circuitele componente ale unui sistem de circuite electrice. * (Fiz.) Argument al unei mărimi care variază sinusoidal în timp şi care caracterizează mărimea în orice moment. ** (În expr.: fam.) *A fi pe fază* = (a fi atent şi) a acţiona prompt, la momentul potrivit. – Din fr. **phase.**

FAZITRON, *fazitroane,* s.n. Tub electronic care realizează modulaţii ale oscilaţiilor de înaltă frecvenţă. – Din fr. **phasitron.**

FAZMETRU, *fazmetre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea diferenţei de fază între mărimi electrice de aceeaşi frecvenţă. – Din fr. **phasemétre.**

FAZOTRON, *fazotroane,* s.n. (Fiz.) Sincrociclotron. – Din fr., engl. **phasotron,** germ. **Phasotron,** rus. **fazotron.**

FĂ interj. Termen cu care cineva se adresează la ţară unei persoane de sex feminin. [Var.: **fa** interj.] – Scurtat din **fa** [tă] şi influenţat de **mă.**

FĂCĂLEŢ, *făcăleţe,* s.n. Băţ gros şi neted, întrebuinţat la mestecatul mămăligii, la întinderea foii de aluat etc.; melesteu, vergea. – Cf. magh. **fakalán.**

FĂCĂLUI, *făcăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A amesteca frecând şi zdrobind (cu o lingură de lemn) unele legume fierte, îndeosebi fasolea (pentru a le face piure). – Cf. **făcăleţ**

FĂCĂLUIRE, *făcăluiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a făcălui* şi rezultatul ei. – V. **făcălui.**

FĂCĂLUIT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a făcălui.* – V. **făcălui.**

FĂCĂLUIT[2]**, -Ă,** *făcăluiţi, -te,* adj. (Reg.; despre unele legume fierte) Zdrobit, frecat, făcut piure. – V. **făcălui.**

FĂCĂTOR, -OARE, *făcători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care face, creează, realizează ceva. ** Compuse: *făcător-de-bine* = binefăcător. *Făcător-de-rele* = răufăcător. – **Face** + suf. -*ător.*

FĂCĂTURĂ, *făcături,* s.f. (Pop.; în superstiţii) Farmec, vrajă (făcută cuiva); mijloc întrebuinţat de vrăjitoare în farmecele sale. – **Face+** suf. -*ătură.*

FĂCĂU, *făcaie,* s.n. Roată de moară cu fus vertical; *p. ext.* moară mică (întrebuinţată pe apele de munte) având o astfel de roată. – Et. nec.

FĂCLIE, *făclii,* s.f. Lumânare mare (de ceară); faclă. * Fig. Flacără, văpaie; căldură. *Făclia culturii.* – Din scr. **fakija,** bg. **faklija.**

FĂCLIER, *făclieri,* s.m. (Rar) **1.** Persoană care fabrică sau vinde făclii. **2.** (Adesea fig.) Purtător de făclii. [Pr.: -*cli-er*] – **Făclie** + suf. -*ar.*

FĂCILIOARĂ, *făclioare,* s.f. Diminutiv al lui *făclie*; făcliuţă. [Pr.: -*cli-oa-*] – **Făclie** + suf. -*ioară.*

FĂCLIUŢĂ, *făcliuţe,* s.f. Făclioară. [Pr.: -*cli-u-*] – **Făclie** + suf. -*uţă.*

FĂCUT[1] s.n. **1.** Acţiunea de "a face" şi rezultatul ei; săvârşire, îndeplinire; pregătire, preparate; confecţionare; fabricate. **2.** (Pop.; în superstiţii) Farmec, vrajă (făcută cuiva). **3.** (Pop.) Destin, soartă. – V. **face.**

FĂCUT[2]**, -Ă,** *făcuţi, -te,* adj. **1.** (Despre băuturi) Falsificat, dres. **2.** (În expr.) (se spune pentru a exprima surprinderea că un lucru se întâmplă contrar aşteptărilor) *Parcă-i (un) lucru făcut.* (substantivat) (se spune pentru a exprima surprinderea că un lucru se întâmplă contrar aşteptărilor) *Parcă-i un făcut.* **3.** (Fam.) Beat. – V. **face.**

FĂGAŞ, *făgaşe,* s.n. Urmă adâncă (şi îngustă) săpată în pământ de şuvoaiele apelor de ploaie sau lăsată de roţile unui vehicul. * Scobitură săpată pe întreaga lungime a frontului minier de abataj, pentru a uşura desprinderea ulterioară a rocii. * Fig. Direcţie, drum. *Şi-a orientat cercetările pe un nou făgaş.* [Pl. şi: *făgaşuri.* – Var.: **hăugáş, hogáş, văgáş** s.n.] – Din magh. **vágás.**

FĂGĂDĂU, *făgădaie,* s.n. (Reg.) Han; ospătărie, cârciumă. – Din magh. **fogadó.**

FĂGĂDUI, *făgăduiesc,* vb. IV. Tranz. A promite cuiva că va face un anumit lucru. – Din magh. **fogadni.**

FĂGĂDUIALA, *făgăduieli,* s.f. Faptul de *a făgădui*; promisiune, făgăduinţă. [Pr.: -*du-ia*-] – **Făgădui** + suf. -*eală.*

FĂGĂDUINŢĂ, *făgăduinţe,* s.f. Făgăduială. *** Pământul* (sau *ţara) făgăduinţei =* nume dat, în Biblie, Palestinei; *p. gener.* ţinut bogat, mănos, fericit. – **Făgădui** + suf. -*inţă.*

FĂGĂRĂŞAN, -Ă, *făgărăşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Făgăraş. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Făgăraş. – **Făgăraş** (n. pr.) + suf. -*ean.*

FĂGĂRĂŞEANCĂ, *făgărăşence,* s.f. Femeie născută şi crescută în muncipiul Făgăraş. * Locuitoare din municipiul Făgăraş. – **Făgărăşean** + suf. -*că.*

FĂGET, *făgete,* s.n. Pădure de fag. – **Fag** + suf. -*et.*

FĂGEŢEL s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *făget.* – **Făget** + suf. -*el.*

FĂINARE s.f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite şi caracterizată prin apariţia la suprafaţa organelor atacate a unui strat făinos, alb-cenuşiu. [Pr.: -*fă-i*-] – Din **făină.**

FĂINĂ, (2) *făinuri,* s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Pulbere obţinută prin măcinarea boabelor de cereale sau a altor seminţe de plante şi folosită în alimentaţie. ** Expr. *Altă făină se macină acum la moară =* s-a schimbat situaţia, lucrurile nu mai sunt cum au fost. **2.** Pulbere obţinută prin măcinarea anumitor materiale. ** *Făină animală =* produs obţinut din cadavre de animale, resturi de la fabricile de conserve, sânge etc., sterilizat, folosit mai ales pentru hrana puilor, a păsărilor ouătoare şi a porcilor. *Făină de peşte* = produs sub formă de pulbere obţinut din peşti inferiori şi necomestibili sau din diferite resturi de la fabricile de conserve de peşte, folosit pentru hrana porcilor, a păsărilor etc. *Făină de oase =* pulbere fină obţinută prin măcinarea oaselor şi folosită ca supliment valoros în hrana animalelor şi ca îngrăşământ în agricultură. – Lat. **farina.**

FĂINOS, -OASĂ, *făinoşi, -oase,* adj. **1.** Care are aspectul sau consistenţa făinii **(1).** * (Despre fructe) Fără zeamă, uscăcios; mălăieţ. **2.** Preparat din făină. *** (şi substantivat, f. pl.) *Paste făinoase* = produse alimentare preparate din făină, apă, uneori şi ouă. [Pr.: *fă-i*-] – Lat. **farinosus.** Cf. **făină.**

FĂLĂLĂI, pers. 3 *fălălăieşte,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre frunze, mătăsuri, obiecte de îmbrăcăminte) A foşni. – Formaţie onomatopeică.

FĂLCARIŢĂ s.f. (Med.; pop.) Tetanos (la copii). – **Falcă +** suf. -*ariţă.*

FĂLCEA, *fălcele,* s.f. Fiecare dintre: **a)** cele două tălpi ale saniei; **b)** cele două braţe ale vatalelor de la războiul de ţesut; **c)** cele două scândurele între care intră limba meliţei; **d)** stinghiile de lemn care leagă între ele scândurile care formează fundul carului; **e)** cele două stinghii laterale ale cârceiei carului prin care se leagă tânjala de proţap (când se înjugă patru boi); **f)** cele două braţe de lemn ale piscului (la car); **g)** cele două sau patru braţe laterale care constituie corpul afetului unui tun sau al unui obuzier. – **Falcă+** suf. -*ea.*

FĂLCOS, -OASĂ, *fălcoşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care are fălci mari. * (Reg.) Mâncăcios. – **Falcă+** suf. -*os.*

FĂLI, *fălesc,* vb. IV. **1**. Refl. A se arăta mândru de cineva sau de ceva; a se mândri, a se lăuda, a se fuduli cu... * (Peior.) A se arăta plin de sine, îngâmfat; a se îngâmfa, a se făloşi. **2.** Tranz. (Înv.) A preamări, a slăvi. – Din sl. **hvaliti.**

FĂLITOR, -OARE, *fălitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care linguşeşte, (om) linguşitor. – **Făli** +suf. -*tor.*

FĂLNICIE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi falnic. – **Falnic** + suf. -*ie.*

FĂLOS, -OASĂ, *făloşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Mândru, fudul (de cineva sau de ceva). * (Peior.) Trufaş, semeţ, îngâmfat. **2.** Impunător, măreţ, impozant. * (Înv.) Glorios; slăvit. – **Falǎ+** suf. -*os.*

FĂLOŞI, *făloşesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se făli, a se îngâmfa. – Din **fălos.**

FĂLOŞIE, *făloşii,* s.f. (Reg.) Fudulie, îngâmfare. – **Fălos** + suf. -*ie.*

FĂLŢUI, *fălţuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra cu falţul pieile tăbăcite pentru a le reduce şi a le uniformiza grosimea. **2.** A face unor scânduri, ţigle etc. un falţ (care să permită îmbinarea lor). * A executa îmbinarea unor piese de tablă cu ajutorul falţului. **3.** A îndoi

şi a împături o coală de hârtie sau o tipăritură (în vederea manipulării, păstrării sau în vederea broşării ori a legării). – Din germ. **falzen.**

FĂLŢUIRE s.f. Acţiunea de *a fălţui;* fălţuit[1]. – V. **fălţui.**

FĂLŢUIT[1] s.n. Fălţuire. – V. **fălţui.**

FĂLŢUIT[2]**, -Ă,** *fălţuiţi, -te,* adj. **1.** (Despre piei tăbăcite) Care şi-a redus şi şi-a uniformizat grosimea în urma prelucrării cu falţul. **2.** (Despre unele materiale de construcţie) Care are falţ, prevăzut cu falţ. **3.** (Despre colile unei tipărituri) Îndoit şi împăturit (în vederea broşării sau a legării). – V. **fălţui.**

FĂLŢUITOR, -OARE, *fălţuitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană calificată în operaţiile de fălţuire. **2.** S.n. Unealtă (rindea specială, cuţit etc.) cu care se fălţuieşte. [Pr.: -*ţu-i-*] – **Fălţui** + suf. -*tor.*

FĂPTAŞ, -Ă, *făptaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care a comis o faptă condamnabilă, de obicei un delict, o infracţiune; făptuitor. – **Faptă +** suf. -*aş.*

FĂPTUI, *făptuiesc,* vb. IV. Tranz. A face, a săvârşi ceva; (în special) a comite o faptă condamnabilă, de obicei un delict, o infracţiune. – **Fapt** + suf. -*ui.*

FĂPTUIRE, *făptuiri,* s.f. Acţiunea de *a făptui* şi rezultatul ei. – V. **făptui.**

FĂPTUITOR, -OARE, *făptuitori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Făptaş. **2.** (Rar) Persoană care făptuieşte, realizează ceva. [Pr.: -*tu-i-*] – **Făptui** + suf. -*tor.*

FĂPTURĂ, *făpturi,* s.f. **1.** Fiinţă, vietate, creatură. * Trup; *p. ext.* înfăţişare fizică, aspect exterior, statură. * (Rar) Conformaţie, structură (a unei fiinţe, a unui obiect). **2.** Natură, fire; lume, univers. – Lat. **factura.**

FĂRAŞ, *făraşe,* s.n. Obiect casnic în formă de lopată cu coadă scurtă, în care se adună cu mătura gunoiul, se strânge jarul etc. [Var.: **foráş** s.n.] – Din tc. **faraş.**

FĂRĂ conj., prep. **I. 1.** (Urmat de o propoziţie circumstanţială de mod sau de un infinitiv care îi ţine locul, are valoarea unei negaţii) *A ascultat fără să răspundă nimic.* * (Urmat de o propoziţie concesivă sau de un infinitiv care îi ţine locul) Deşi nu..., cu toate că nu... *Fără să fie desăvârşit, e mulţumitor.* **2.** (Reg.; după negaţie, cu sens adversativ) Ci, dar. * (Înv.; adverbial) Decât, (în) afară de...; exceptând pe... **II.** Prep. **1.** (Introduce complemente circumstanţiale de mod şi atribute, conţinând ideea de excludere) Lipsit de... *Om fără necazuri.* * (În legătură cu cuvinte care arată cantitatea sau măsura, indicând cât lipseşte până la o măsură deplină) *Este ora zece fără cinci minute.* * (În operaţii aritmetice de scădere) Minus, mai puţin. *Patru fără doi.* **2.** (Introduce complemente circumstanţiale sociative negative) *Pot eu să trăiesc şi fără tine.* * (Introduce complemente circumstanţiale instrumentele negative) *A scos cuiele fără cleşte.* – Lat. **foras "**afară".

FĂRĂDELEGE, *fărădelegi,* s.f. (Înv. şi pop.) Faptă rea; nelegiuire, ticăloşie, mişelie. [Var.: **fărdelége** s.f.] – **Fără + de**[4] **+ lege** (după sl. *bezakonije).*

FĂRÂMA, *fărâm,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) sfărâma, a (se) sparge, a (se) zdrobi, a (se) frânge. ** Expr. (Tranz.) *A-şi fărâma capul* = a se chinui să rezolve o problemă dificilă, a-şi bate capul. * A (se) distruge, a (se) nimici. [Var.: **fărmá** vb. **I**] – Din **fărâmă.**

FĂRÂMARE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) fărâma* şi rezultatul ei. [Var.: **fărmare** s.f.] – V. **fărâma.**

FĂRÂMAT[1] s.n. Faptul de a (se) fărâma. – V. **fărâma.**

FÂRÂMAT[2]**, -Ă,** *fărâmaţi, -te,* adj. (Pop.) Sfărâmat, spart, zdrobit, frânt. * Nimicit, distrus. [Var.: **fărmát, -ă** adj.] – V. **fărâma.**

FĂRÂMĂ, *fărâme,* s.f. Bucată mică rămasă din ceva (după ce s-a sfărâmat, s-a spart, s-a rupt etc.); fiecare dintre bucăţelele în care s-a împărţit un obiect (în urma sfărâmării, spargerii, ruperii). ** Expr. *A (se) face (mici* sau *mii şi) fărâme* = a (se) sfărâma. – Cf. alb. **thërime.**

FĂRAMĂTOR, *fărâmătoare,* s.n. Dispozitiv sau maşină pentru sfărâmarea unor materiale. – **Fărâma +** suf. -*ător.*

FĂRAMĂTURĂ, *fărâmături,* s.f. (Reg.) Sfărâmătură; fărâmă (de pâine). [Var.: **fărâmitură, fărmătúră** s.f.] – **Fărâmă** + suf. -*tură.*

FĂRÂMELE s.f. pl. (Rar; în expr.) *A tăia fărâmele* = a tăia în bucăţi mici. – **Fărâmă** + suf. -*ele.*

FĂRÂMICĂ, *fărâmici,* s.f. (Pop.) Fărâmiţă. – **Fărâmă +** suf. -*ică.*

FĂRÂMICIOS, -OASĂ, *fărâmicioşi, -oase,* adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma uşor; sfărâmicios. – **Fărâma +** suf. -*icios.*

FĂRÂMĂTURĂ s.f. v. **fărâmătură.**

FĂRÂMIŢA, *fărâmiţez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A (se) preface în fărâmiţe, a (se) sfărâma în componente foarte mici. – Din **fărâmiţă.**

FĂRÂMIŢARE, *fărâmiţări,* s.f. Acţiunea *de a (se) fărâmiţa* şi rezultatul ei. – V. **fărâmiţa.**

FĂRÂMIŢAT[1] s.n. Fărâmiţare. – V. **fărâmiţa.**
FĂRÂMIŢAT[2]**, -Ă,** *fărâmiţaţi, -te,* adj. Care s-a prefăcut în fărâmiţe, care s-a sfărâmat în componente foarte mici. – V. **fărâmiţa.**
FĂRÂMIŢĂ, *fărâmiţe,* s.f. Diminutiv al lui "fărâmă"*;* fărâmică. – **Fărâmă +** suf. -*iţă.*
FĂRDELEGE s.f. v. **fărădelege.**
FĂRMA vb. I. v. **fărâma.**
FĂRMARE s.f. v. **fărâmare.**
FĂRMAT, -Ă adj. v. **fărâmat.**
FĂRMĂCA vb. I. v. **fermeca.**
FĂRMĂCAT, -Ă adj. v. **fermecat.**
FĂRMĂCĂTOR, -OARE adj. v. **fermecător.**
FĂRMĂTURĂ s.f. v. **fărâmătură.**
FĂRŞEROT, *fărşeroţi,* s.m. Aromân din Albania. – Din **Frashëri** (nume de localitate în Albania < alb. *frashër* "frasin").
FĂRTAT s.m. v. **fârtat.**
FĂSULE s.f. v. **fasole.**
FĂŞIE s.f. v. **fâşie.**
FĂT, *feţi,* s.m. **1.** Produs de concepţie din uterul mamiferelor, din momentul când începe a avea mişcări proprii şi formele caracteristice speciei şi până când se naşte; fetus. **2.** (Pop., poetic) Fecior, fiu; băiat, copil. ** (Pop.) (formulă cu care un bătrân se adresează cu afecţiune, bunăvoinţă etc. unui tânăr) *Fătul meu.* * *Făt-Frumos* = erou principal din basme, înzestrat cu frumuseţe fizică şi morală, cu bunătate, curaj şi vitejie ieşite din comun; *p. gener.* (ca nume comun) băiat, tânăr sau bărbat deosebit de frumos. ** (Pop.) *Făt-logofăt* = copil cu însuşiri (fizice) deosebite, minunate. – Lat. **fetus.**
FĂTA, pers. 3 *fătă,* vb. **I.** Tranz. (Despre animale mamifere) A naşte, a face pui. – Lat. **fetare.**
FĂTARE, *fătări,* s.f. Fătat. – V. **făta.**
FĂTAT s.n. Acţiunea de *a făta;* fătare. – V. **făta.**
FĂTĂLAU, *fătălăi,* s.m. (Pop.) Hermafrodit. * (Peior., glumeţ) Băiat căruia îi place mai mult compania fetelor, care este timid sau are apucături de fată. – **Fată** + suf. -*ălău.*
FĂTĂTOARE, (1) *fătătoare,* adj., **(2)** *fătători,* s.f. **1.** Adj. (Despre femelele animalelor mamifere) Care este aptă să fete. * (Pop.; substantivat, f.) Organul genital al unor animale-femele. **2.** S.f. (Pop.) Loc unde fată animalele. – **Făta +** suf. -*ătoare.*
FĂTOI, *fătoaie,* s.n. (Fam. şi peior.) Augmentativ al lui *fată;* fată robustă, voinică, care seamănă mai mult a bărbat. – **Fată** + suf. -*oi.*
FĂTUCĂ, *fătuci,* s.f. (Pop. şi fam.) Fetiţă. – **Fată +** suf. -*ucă.*
FĂTUŢĂ, *fătuţe,* s.f. (Reg.) Fetiţă, – **Fată** + suf. -*uţă.*
FĂŢARNIC, -Ă*, făţarnici, -ce,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de sinceritate; prefăcut, ipocrit, fals. – **Făţare** (înv. "făţărnicie" < *faţă)* + suf. -*nic.*
FĂŢĂRI, *făţăresc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se făţărnici. – Din **făţare** (înv. "făţărnicie" < *faţă).*
FĂŢĂRIE, *făţării,* s.f. (Înv.) Făţărnicie. – **Făţări** + suf. -*ie.*
FĂŢĂRNICEŞTE adv. (Înv.) În mod făţarnic, prefăcut; ca un om făţarnic. – **Făţarnic** + suf. -*eşte.*
FĂŢĂRNICI, *făţărnicesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se făţări. – Din **făţarnic.**
FĂŢĂRNICIE, *făţărnicii,* s.f. Lipsă de sinceritate (în purtare, atitudini etc.); purtare, atitudine prefăcută, ipocrită; prefăcătorie, ipocrizie, falsitate, făţărie. – **Făţarnic** + suf. -*ie.*
FĂŢIŞ, -Ă, *făţişi, -e*, adj. (Adesea adverbial) care se face, se manifestă, se spune etc. pe faţă, deschis, direct. – **Faţă** + suf. -*iş.*
FĂŢUI, *făţuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A netezi, a lustrui suprafaţa unui obiect (prin cioplire, prin frecare etc.); *p. gener.* a da aspect frumos (suprafeţei) unui lucru. * Spec. A netezi tencuiala aşternută pe un element de construcţie. **2.** (În industria tăbăcăriei) A curăţa pielea de ultimele impurităţi rămase după cenuşărit. **3.** Fig. (Pop.) A pălmui pe cineva. – **Faţă +** suf. -*ui.*
FĂŢUIALĂ, *făţuieli,* s.f. **1.** Făţuire. **2.** Fig. (Pop.) Pălmuire; bătaie dată cuiva (peste faţă). **3.** (Concr.) Strat subţire de mortar, bine netezit, care formează faţa unei tencuieli [Pr.: -*ţu-ia*-] – **Făţui** + suf. -*eală.*
FĂŢUIRE, *făţuiri,* s.f. Acţiunea de *a făţui* şi rezultatul ei; făţuială, făţuit[1]. – V. **făţui**
FĂŢUIT[1] s.n. Făţuire. – V. **făţui.**
FĂŢUIT[2]**, -Ă,** *făţuiţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Cu suprafaţa netezită, lustruită, cu aspect frumos; (despre suprafaţa unei construcţii) cu tencuiala netezită. – V. **făţui.**
FĂŢUITOR, -OARE, *făţuitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care făţuieşte. **2.** S.n. Rindea specială folosită pentru făţuirea sau pentru îndreptarea feţei scândurilor sau a

pieselor de lemn. **3.** S.f. Unealtă cu care se întinde şi se netezeşte tencuiala aruncată cu mistria pe zid; drişcă. **4.** S.n. Cuţit puţin curbat, cu două mânere, care serveşte, în tăbăcărie, la făţuirea manuală a pieilor. [Pr.: -*ţu-i*-] – **Făţui +** suf. -*tor.*

FĂURAR[1] s.m. (Pop.) Februarie. [Pr.: *fă-u*-] – Lat. **febr(u)arius**

FĂURAR[2]**,** *făurari,* s.m. (Înv. şi reg.) Fierar. * (Poetic) Făuritor, creator. *Făurar de frumuseţe.* [Pr.: *fă-u*-] – **Faur +** suf. -*ar.*

FĂURĂRIE[1]**,** *făurării,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Atelierul fierarului; fierărie[1]. **2.** Meşteşugul fierarului; fierărie[1]. [Pr.: *fă-u*-] – **Făurar**[2] **+** suf**. -***ie.*

FĂURĂRIE[2] s.f. (Înv.) Mulţime de obiecte, de piese din fier; fierărie[2]. [Pr.: *fă-u*-] – **Faur**[2]**+** suf. -*ărie.*

FĂURI, *făuresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a înfăptui, a construi, a face. **2.** Spec. (Înv.) A prelucra (prin forjare cu ciocanul) un metal; *p. ext.* a fabrica. [Pr.: *fă-u*-] – Din **faur**[2]**.**

FĂURIRE s.f. Acţiunea de *a făuri* şi rezultatul ei; creare, înfăptuire, construire. [Pr.: *fă-u*-] – V. **făuri.**

FĂURIŞTE, *făurişti,* s.f. (Reg.) Atelierul fierarului; fierărie[1]. [Pr.: *fă-u*-] – **Faur**[2] + suf. -*işte.*

FĂURITOR, -OARE, *făuritori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care făureşte, creează, înfăptuieşte, construieşte ceva; creator. [Pr.: *fă-u*-] – **Făuri** + suf. -*tor.*

FĂZĂNIŢĂ, *făzăniţe,* s.f. Femela fazanului. – **Fazan** + suf. -*iţă.*

FÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de fâlfâitul aripilor unei păsări. – Onomatopee.

FÂLFĂI vb. IV. v. **fâlfâi.**

FÂLFÂI, pers. 3 *fâlfâie,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre păsări) A da din aripi, producând zgomotul caracteristic care însoţeşte zborul. **2.** Intranz. şi tranz. A (se) legăna (o pânză, un steag, o batistă etc.) în bătaia vântului sau prin mişcarea mâinii; a flutura. **3.** Intranz. (Despre o flacără) A pâlpâi. [Var.: **fâlfâí** vb. **IV**] – **Fâl +f** [**âi**] + suf. -*âi.*

FÂLFÂIRE, *fâlfâiri,* s.f. Acţiunea de *a fâlfâi* şi rezultatul ei; zgomot caracteristic zborului unei păsări; fluturare, fâlfâit, fâlfâitură. – V. **fâlfâi.**

FÂLFÂIT s.n. Fâlfâire. – V. **fâlfâi.**

FÂLFÂITOR, -OARE, *fâlfâitori, -oare,* adj. (Rar) Care fâlfâie. [Pr.: -*fâ-i*-] – **Fâlfâi** + suf. -*tor.*

FÂLFÂITURĂ, *fâlfâituri,* s.f. (Rar) Fâlfâire. [Pr.: -*fâ-i*-] – **Fâlfâi** + suf. -*tură.*

FÂN s.n. Iarbă cosită şi uscată, servind ca nutreţ pentru vite; fânaţ. – Lat. **fenum.**

FÂNAR s.n. v. **fanar.**

FÂNAŢ, *fânaţuri,* s.n. (Pop.) **1.** Fâneaţă. **2.** Fân. [Pl. şi: *fânaţe*] – **Lat *fenacium.**

FÂNĂRIE, *fânării,* s.f. (Pop.) **1.** Fâneaţă. **2.** Loc unde se fac clăile sau căpiţele de fân. **3.** Şură, magazie unde se păstrează fânul. – **Fân** + suf. -*ărie.*

FÂNEAŢĂ, *fâneţe,* s.f. Teren pe care creşte (în mod natural sau prin cultivare) iarba pentru fân; fânărie, fânaţ. – **Fân** + suf. -*eaţă.*

FÂNIŞOR s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *fân.* – **Fân** + suf. -*işor.*

FÂNOASĂ, *fânoase,* s.f. (Înv.) Unealtă agricolă cu tracţiune animală, servind la întoarcerea fânului. – **Fân** + suf. -*oasă* (după fr. *faneuse*).

FÂNTÂIOARĂ s.f. v. **fântânioară.**

FÂNTÂNAR, *fântânari,* s.m. Persoană care face, repară sau întreţine fântâni. – **Fântână** + su f. -*ar.*

FÂNTÂNĂ, *fântâni,* s.f. **1.** Construcţie alcătuită dintr-o groapă cilindrică sau prismatică (cu pereţii pietruiţi) cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă şi care serveşte la alimentarea curentă cu apă în mediul rural; puţ, ** Expr. *A căra apă la fântână* = a întreprinde o acţiune zadarnică, a depune o muncă inutilă. * Construcţie de zid, de piatră etc. care adăposteşte o sursă de apă (venită prin conductă), servind la distribuirea apei sau ca element arhitectonic decorativ (în parcuri, pe străzi etc.). **2.** (Reg.) Izvor. [Pl. şi: (rar) *fântâne*] – Lat. **fontana.**

FÂNTÂNEA, *fântânele,* s.f. (Rar) Fântâniţă. – **Fântână+** suf. -*ea.*

FÂNTANEL, *fântânei,* s.m. Specie de păstrăv cu un colorit frumos, care trăieşte în apele limpezi şi reci de munte *(Salvelinus fontinalis).* – **Fântână +** suf. -*el.*

FÂNTÂNIOARĂ, *fântânioare,* s.f. (Rar) Fântâniţă. [Var.: **fântâioară** s.f.] – **Fântână +** suf. -*ioară.*

FÂNTÂNIŢĂ, *fântâniţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *fântână;* fântânea, fântânioară. – **Fântână** + suf. -*iţă.*

FÂRNÂI, *fârnâi,* vb. IV. Intranz. A vorbi pe nas; a fonfăi, a fornăi. * A produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. – Formaţie onomatopeică.

FÂRNÂIRE, *fârnâiri,* s.f. Acţiunea de a fârnâi şi rezultatul ei; fârnâit[1]. – V. **fârnâi.**

FÂRNÂIT[1]**,** *fârnâituri,* s.n. Faptul de a fârnâi. – V. **fârnâi.**

FÂRNÂIT[2]**, -Ă,** *fârnâiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care vorbeşte pe nas; fonf, fonfăit,

fornăit[2]. * Care produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. – V. **fârnâi.**

FÂRŞIT s.n. v. **sfârşit**[1]**.**

FÂRTAI, *fîrtaie,* s.n. (Reg.) Sfert. – Din magh. **fertály.**

FÂRTAT, *fârtaţi,* s.m. (Pop.) Prieten nedespărţit al cuiva, legat de el prin jurământ până la moarte; frate de cruce. * Tovarăş, ortac. * Termen cu care se adresează cineva unui prieten sau cuiva căruia ţine să-i arate prietenie. [Var.: **fârtát** s.m.] – Din ***frătat** (< *frate+* suf. *-at,* după sl. *pobratim* < bratú "frate").

FÂS interj. Cuvânt care imită zgomotul şuierător produs de un gaz care iese cu presiune printr-un orificiu strâmt. – Onomatopee.

FÂSĂ, *fâse,* s.f. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare mici (asemănătoare cu ciocârlia), de culoare cafenie-cenuşie, cu pântecele albicios, care aleargă mişcându-şi în permanenţă coada *(Anthus).* – Et. nec.

FÂSĂI vb. IV. v. **fâsâi.**

FÂSĂIALĂ s.f. v. **fâsâială.**

FÂSĂIRE s.f. v. **fâsâire.**

FÂSĂIT s.n. v. **fâsâit.**

FÂSĂITURĂ s.f. v. **fâsâitură.**

FÂSÂI, *fâsâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre gaze) A produce un zgomot şuierător şi surd la ieşirea cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** (Despre unele fiinţe) A sufla (pe nas) cu putere, a scoate (pe nas) sunete şuierătoare. *Gâscanul fâsâie.* [Var: f**âsăí** vb. **IV**] – **Fâs** + suf. *-âi.*

FÂSÂIALĂ, *fâsâieli,* s.f. Faptul de a fâsâi; zgomot şuierător produs de ieşirea unui gaz printr-un orificiu strâmt; fâsâit, fâsâitură. [Pr.: *-sâ-ia÷.* – Var.: **fâsăiálă** s.f.] – **Fâsâi** + suf. *-eală.*

FÂSÂIRE, *fâsâiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a fâsâi* şi rezultatul ei. [Var.: **fâsăíre** s.f.] – V. **fâsâi.**

FÂSÂIT, *făsâituri,* s.n. Fâsâială. [Var.: **fâsăít** s.n.] – V. **fâsâi.**

FÂSÂITURĂ, *fâsâituri,* s.f. Fâsâială. [Pr.: *-sâ-i÷.* – Var.: **fâsăitúră** s.f.] – **Făsâi** + suf. *-tură*

FÂSTÂC s.m. v. fistic.

FÂSTÂCEALĂ s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) fâstâci;* zăpăceală. – **Fâstâci** + suf. *-eală.*

FÂSTÂCI, *fâstâcesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Fam.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul în faţa unei situaţii neaşteptate; a (se) intimida, a (se) zăpăci. – Probabil din **fâstâc.**

FÂSTÂCIRE, *fâstâciri,* s.f. Acţiunea de a (se) fâstâci şi rezultatul ei. – V. **fâstâci.**

FÂSTÂCIT, -Ă, *făstâciţi, -te,* adj. Tulburat, zăpăcit; intimidat. – V. **fâstâci.**

FÂŞ[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomogul produs de mişcarea frunzelor, a hârtiei etc. – Onomatopee.

FÂŞ[2], *fâşuri,* s.n. **1.** Material impermeabil subţire, folosit pentru confecţionarea hainelor de ploaie. **2.** Haină de ploaie confecţionată din acest material. – Din **fâş**[1]**.**

FÂŞĂI vb. **IV** v. **fâşâi.**

FÂŞĂIALĂ s.f. v. **fâşâială.**

FÂŞÂI, *fâşâi,* vb. IV. Intranz. A produce zgomotul caracteristic frunzelor mişcate de vânt, al hârtiei răsfoite, al mişcării unei ţesături de mătase etc. [Var.: **fâşăi, fâşií** vb. IV] – **Fâş** + suf. *-âi.*

FÂŞÂIALĂ, *fâşâieli,* s.f. Fâşâire; fâşâit. [Pr.: *-şâ-ia÷.* – Var. : f**âşăiálă** s.f.] – **Fâşâi** + suf. *-eală.*

FÂŞÂIRE, *fâşâiri,* s.f. Acţiunea de *a fâşâi*; fâşâială; fâşâit. – V. **fâşâi.**

FÂŞÂIT s.n. Faptul de "a fâşâi"; zgomot produs de frunzele mişcate de vânt, de iarba tăiată de coasă, de hârtia răsfoită, de mişcarea unei ţesături de mătase; fâşâitură. [Var.: **fâşiít** s.n.] – V. **fâşâi.**

FÂŞÂITOR, -OARE, *fâşâitori, -oare,* adj. (Rar) Care fâşâie. [Pr.: *-şâ-i-*] – **Fâşâi** + suf. *-tor.*

FÂŞÂITURĂ, *fâşâituri,* s.f. Fâşâit. [Pr. *-şâ-i÷.* – Var.: **fâşiitúră** s.f.] – **Fâşâi** + suf. *-tură.*

FÂŞIE*, fâşii,* s.f. **1.** Bucată lungă şi îngustă (de material textil, de piele etc.), tăiată sau ruptă dintr-o bucată mai mare. **2.** Suprafaţă lungă şi îngustă de teren. [Var.: **făşíe** s.f.] – **Fașă** + suf. *-ie.*

FÂŞII vb. **IV** v. **fâşâi**.

FÂŞIIT s.n. v. **fâşâit.**

FÂŞIITURĂ s.f. v. **fâşâitură.**

FÂŞIOARĂ, *fâşioare,* s.f. Diminutiv al lui *fâşie.* [Pr.: *-şi-oa-*] – **Fâşie** + suf. *-ioară.*

FÂŞNEAŢĂ, *fâşneţe,* adj., s.f. (Fam.) (Fată, femeie) iute, sprintenă, neastâmpărată, vioaie. – **Fâş** + suf. *-neaţă.*

FÂŢ interj. Cuvânt care imită o mişcare (continuă). – Onomatopee.

FÂŢĂ, *fâţe,* s.f. **1.** (Reg.) Nume dat speciilor de peşte mic (care înoată repede). **2.** (Fam.) Femeie care se fâţâie. – Din **fâţâi** (derivat regresiv).

FÂŢÂI, *fâţâi,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. (Despre animale, păsări) A mişca repede coada (într-o parte şi în alta). **2.** Refl. A se mişca încoace şi încolo, fără astâmpăr sau fără rost; a se foi[2]. – **Fâţ+** suf. *-âi.*

FÂŢÂIALĂ, *fâţâieli,* s.f. Faptul de *a (se) fâţâi*; umblet fără rost, agitat, dintr-un loc într-altul; fâţâit. [Pr.: *-ţâ-ia-*] – **Fâţâi +** suf. *-eală.*

FÂŢÂIT s.n. Fâţâială. – V. **fâţâi.**

FÂŢIŞOARĂ, *fâţişoare,* s.f. Diminutiv al lui *fâţă.* – **Fâţă+** suf. *-işoară.*

FEBLEŢE s.f. (Fam.) Înclinaţie, slăbiciune, atracţie pe care o simte cineva pentru o persoană, o activitate etc. * Ceea ce constituie obiectul înclinaţiei, slăbiciunii, atracţiei cuiva. – Din fr. **faiblesse.**

FEBRĂ s.f. **1.** Temperatură ridicată a corpului, care constituie reacţia organismului la un agent infecţios, toxic etc.; temperatură, căldură, arşiţă, fierbinţeală. * (Urmat de determinări arătând felul bolii) Nume dat mai multor boli care se manifestă prin temperatură ridicată. ** *Febră musculară* = stare de oboseală generală care apare în urma unor eforturi fizice deosebite. **2.** Fig. Emoţie, nelinişte, încordare (înaintea sau la timpul producerii unui eveniment). – Din lat. **febris,** it. **febbre.**

FEBRICITA, *febricitez,* vb. **I.** Intranz. A avea febră **(1). –** Din fr. **fébriciter.**

FEBRICITATE s.f. Tendinţă de a face febră. – Din fr. **fébricité.**

FEBRIFUG, -Ă, *febrifugi, -ge,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care înlătură sau reduce febra; antipiretic, antifebril. – Din fr. **fébrifuge,** lat. **febrifugia.**

FEBRIL, -Ă, *febrili, -e*, adj. **1.** (Med.) Care se manifestă prin febră **(1),** cu febră. *Stare febrilă.* **2.** Fig. (Adesea adverbial) Încordat, înfrigurat, agitat; intens, viu. *Aşteptare febrilă. Muncă febrilă.* – Din fr. **fébrile,** lat. **febrilis.**

FEBRILITATE s.f. Încordare, înfrigurare; activitate intensă, vie. – Din fr. **fébrilité.**

FEBRUAR s.m. v. **februarie.**

FEBRUARIE s.m. A doua lună a anului; faur[1], făurar[1]. [Pr.: *-bru-a÷.* – Var.: (înv.) **február** s.m.] – Din lat. **februarius.**

FECALĂ, *fecale,* adj. (În sintagma) *Materie* (sau *substanţă*) *fecală* (şi substantivat, f. pl.) = resturi din alimentele digerate eliminate prin anus; excrement. – Din fr. **fécal.**

FECALOM, *fecaloame,* s.n. (Med.) Aglomerare patologică de fecale condensate în colon sau rect. – Din fr. **fécalome.**

FECIOARĂ, *fecioare,* s.f. **1.** Fată (tânără) care nu a avut niciodată relaţii sexuale cu un bărbat; virgină. ** (Adjectival; pop.) *Fată fecioară* = fată mare, de măritat. * Fig. (Adjectival) Pur, curat. **2.** (Bis.; art.) Maica Domnului. **3.** (Astron.; art.) Constelaţie zodiacală din regiunea ecuatorială a cerului, în care se află soarele la echinocţiul de toamnă. * Unul dintre cele douăsprezece senme simbolice ale zodiacului. – Lat. ***fetiola** sau din **fată+** suf. *-ioară.*

FECIOR, *feciori,* s.m. **1.** Fiu; băiat (în raport cu părinţii săi). **2.** Bărbat tânăr, neînsurat; flăcău. **3.** Servitor la casele boiereşti; valet, camerier, lacheu. ** *Fecior boieresc* = slujbaş pe moşia unui boier, care supraveghea munca la câmp; vătaf, isprăvnicel, logofăt. [Var.: (reg:) **ficiór** s.m.] – Lat. ***fetiolus** sau din **făt +** suf. **-***ior.*

FECIORAŞ, *feciorași,* s.m. Diminutiv al lui *fecior.* – **Fecior+** suf. *-aş.*

FECIORELNIC, -Ă, *feciorelnici, -ce,* adj. (Ca) de fecioară **(1),** specific fecioarei; *fig.* neprihănit, nepătat, nevinovat, imaculat, curat, cast, virginal, feciorese[1]. – **Fecioară** + suf. *-elnic.*

FECIORENIE s.f. (Rar) Caracter feciorelnic. – **Fecioară +** suf. **-***enie.*

FECIORESC[1], -EASCĂ, *feciorești,* adj. Care aparţine fecioarei (**1),** privitor la fecioară; *p. ext.* feciorelnic. – **Fecioară +** suf. *-esc.*

FECIORESC[2], -EASCĂ, *feciorești,* adj. Care aparţine feciorilor **(2),** privitor la feciori, specific feciorilor. *Dans feciorese.* * (Substantivat, f.) Nume dat mai multor dansuri populare în care băieţii execută unele figuri de virtuozitate; melodic după care se execută aceste dansuri. – **Fecior+** suf. *-esc.*

FECIOREŞTE[1] adv. Ca fecioarele (**1**); *p. ext.* în mod feciorelnic. – **Fecioară** + suf. *-eşte.*

FECIOREŞTE[2] adv. Ca feciorii **(2),** în felul feciorilor. – **Feciot+** suf. *-eşte.*

FECIORI, *feciorese,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A-şi trăi perioada de flăcău sau de fată. – De la **fecior.**

FECIORICĂ, *feciorele,* s.f. Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori galbene-verzui *(Herniaria glabra).* – **Fecioară+** suf. *-ică.*

FECIORIE[1] s.f. Calitatea de a fi fecioară **(1);** cantitate, virginitate, fetie; *p. ext.* curăţenie morală (proprie unei fecioare). – **Fecioară+** suf. *-ie.*

FECIORIE[2] s.f. Timpul cât cineva este fecior **(2);** epoca din viaţă petrecută ca fecior. – **Fecior+** suf. *-ie.*

FECULĂ s.f. Amidon extras din turberculii de cartofi, din rădăcinile de manioc etc. folosit în alimentaţie. [Acc. şi: *féculă*] – Din fr. **fécule,** lat. **faecula.**

FECULENT, -Ă, *feculenţi, -te*, adj. Care conţine feculă; *p. ext.* hrănitor·. – Din fr. **féculent.**

FECULENŢĂ s.f. Calitatea unei substanţe feculente. – Din fr. **féculence.**

FECUND, -Ă, *fecunzi, -de,* adj. **1.** (Biol.) Care este apt să se reproducă; (sens curent) care se înmulţeşte uşor şi repede; prolific. * (Despre pământ, terenuri) Care dă multe roade, care produce mult; roditor, productiv, fertil, mănos. **2.** Fig. (Despre idei, imaginaţie etc.) Bogat. **3.** Fig. (Despre oameni) Care scrie, compune, produce, publică mult, care are capacitatea de a da, uşor şi repede, opere de creaţie, producţii artistice sau ştiinţifice. – Din fr. **fécond,** lat. **fecundus.**

FECUNDA, *fecundez,* vb. **I.** Tranz. A provoca o fecundaţie, a face să procreeze. – Din fr. **féconder,** lat. **fecundare.**

FECUNDARE, *fecundări,* s.f. Acţiunea de *a fecunda* şi rezultatul ei; fecundaţie, fecundat[1]. – V. **fecunda.**

FECUNDAT[1] s.n. Faptul de *a fecunda*. – V. **fecunda.**

FECUNDAT[2]**, -Ă,** *fecundaţi, -te,* adj. În care creşte o nouă fiinţă. – V. **fecunda.**

FECUNDAŢIE, *fecundaţii,* s.f. (Biol.) Fenomen de unire a două celule sexuale de sex diferit, din care rezultă o singură celulă-ou, ce asigură un nou reprezentant al speciei; fecundare, fecundat[1]. – Din fr. **fécondation** (după *fecunda).*

FECUNDITATE s.f. Capacitate a animalelor şi a plantelor de a se reproduce şi de a da descendenţi normal dezvoltaţi. * Capacitatea unui teren de a produce (multe) roade; rodnicie, fertilitate. * Fig. Capacitatea cuiva de a scrie, de a compune, de a publica mult, de a activa intens şi pe planuri diverse. – Din fr. **fécondité,** lat. **fecunditas, -atis.**

FEDELEŞ, *fedeleşuri,* s.n. Butoiaş mic, de forme diferite, în care ţăranii îşi ţin apa când lucrează la câmp. ** Expr. (Adverbial) *A lega fedeleş =* a lega strâns şi bine ca să nu poată scăpa; a lega cobză. [Acc. şi: *fedeleş.* – Pl. şi: *fedeleşe*] – Din magh. **fedeles.**

FEDER, *federe,* s.n. Mică proeminenţă prevăzută în lungul muchiei unei piese de lemn sau de metal, care intră în nutul corespunzător al altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; lambă. – Din germ. **Feder.**

FEDERAL, -Ă, *federali, -e*, adj. Care aparţine unei federaţii (de state), privitor la o federaţie (de date); care se prezintă sub forma unei federaţii; federativ. – Din fr. **fédéral.**

FEDERALISM s.n. Concepţie şi acţiune politică şi juridică în vederea grupării mai multor state într-o federaţie. – Din fr. **fédéralisme.**

FEDERALIST, -Ă, *federalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine federalismului, privitor la federalism. **2.** S.m. şi f. Adept al federalismului. – Din fr. **fédéraliste.**

FEDERALIZA, pers. 3 *federalizează,* vb. **I.** Refl. (Despre state) A se constitui într-o federaţie. – Din fr. **fédéraliser.**

FEDERALIZARE, *federalizări,* s.f. Acţiunea de *a se federaliza* şi rezultatul ei. – V. **federaliza.**

FEDERAT, *federaţi,* s.m. (Mai ales la pl.). **1.** Persoană care făcea parte din populaţiile aşezate la graniţele Imperiului Roman şi care se angaja să apere aceste graniţe în schimbul unor avantaje. **2.** Membru al gărzii naţionale în timpul Comunei din Paris. – Din lat. **foederatus,** fr. **fédéré.**

FEDERATIV, -Ă, *federativi, -e,* adj. Privitor la o federaţie, constituit într-o federaţie, care se întemeiază pe sistemul de organizare în federaţie; federal. – Din fr. **fédératif.**

FEDERAŢIE, *federaţii,* s.f. **1.** Uniune a mai multor state autonome (care îşi păstrează propria organizare) în cadrul unui stat unitar, cu un guvern central şi cu organe de stat comune. **2.** Uniune formată din mai multe organizaţii care urmăresc scopuri comune. **3.** Organ care îndrumează şi controlează activitatea dintr-o anumită ramură sportivă. – Din fr. **fédération.**

FEDERVAIS subst. Pulbere de steatit care se pune în mănuşi şi în pantofi sau ghete pentru ca acestea să fie îmbrăcate ori încălţate mai uşor. – Din germ. **Federweiss.**

FEE, *fee,* s.f. (Livr.) Zână. – Din fr. **fée.**

FEEDBACK s.n. (Cib., Psih.) Retroacţiune **(1)** care se manifestă la nivelul a diferite sisteme (biologice, tehnice etc.) în scopul menţinerii stabilităţii şi echilibrului lor faţă de influenţe exterioare; retroacţiune inversă, conexiune inversă, cauzalitate inelară, lanţ cauzal închis. [Pr.: *fidbec*] – Cuv. engl.

FEERIC, -Ă, *feerici, -ce,* adj. Cu aspect sau caracter de feerie, nespus de frumos, plin de poezie, minunat, încântător. – Din fr. **féerique.**

FEERIE, *feerii,* s.f. **1.** Privelişte nespus de frumoasă, încântătoare, ca în basme. **2.** Reprezentaţie teatrală, de circ etc., cu personaje şi tematică mitică, cu montare şi costumaţie pline de culoare şi de strălucire şi cu numeroase trucaje şi efecte scenice. [Pr.: *fe-e-*] – Din fr. **féerie.**

FEL, *feluri,* s.n. **1.** Posibilitate de a fi, de a acţiona etc. **2.** Soi, varietate, gen, mod, sort (dintr-un produs). ** Loc. adj. *Fel de fel* sau *de tot felul* = diferit, variat, felurit. ** Loc. adv. *Nici un fel de...* = deloc. *La fel* = deopotrivă, asemenea, egal, întocmai, aidoma. ** Expr. *De felul meu* (sau *tău, său* etc.) = **a)** din fire, ca temperament; **b)** din punctul de vedere al originii, al provenienţei; **c)** de profesiune, de meserie. *De fel din...* = de neam, de origine, de loc, originar din... *În felul cuiva* = într-un mod propriu cuiva. *Un fel de...* = un lucru asemănător cu..., ceva care vrea să fie sau să pară... *A face felul (cuiva)* = **a)** a omorî, a distruge (pe cineva); **b)** a cauza (cuiva) un rău; **c)** (pop., fam.) a dezvirgina. * (Reg.) Chef, poftă. **3.** Obicei, datină, tradiţie. **4.** Sortiment de mâncare sau de băutură. – Din magh. **féle.**

FELAH, *felahi,* s.m. Ţăran stabil din ţările arabe ale Orientului Apropiat şi din nordul Africii. – Din fr. **fellah.**

FELCER, -Ă, *felceri, -e,* s.m. şi f. Persoană cu o pregătire medicală medie, care asistă pe medic; agent sanitar. – Din germ. **Feldscher,** rus. **fel'dăer,** magh. **felcser.**

FELCERIŢĂ, *felceriţe,* s.f. Femeie cu o pregătire medicală medie, care asistă pe medic; felceră. [Acc. şi: *felceriţă*] – **Felcer +** suf**. -***iţă.*

FELDERĂ s.f. v. **ferdelă.**

FELDMAREŞAL, *feldmareşali,* s.m. Cel mai înalt grad militar în armatele (de uscat ale) unor ţări (Germania, Rusia, Anglia etc.); persoană care deţine acest grad. [Acc. şi: *feldmareşál*] – Din germ. **Feldmarschall,** fr. **feld-maréchal,** rus. **fel'dmaršal.**

FELDSPAT, *feldspaţi,* s.m. Nume generic dat unor minerale cu compoziţie şi aspect divers (silicaţi de potasiu, de sodiu şi de calciu), alcătuind numeroase roci eruptive şi metamorfice. – Din germ. **Feldspat,** fr. **feldspath.**

FELDSPATIC, -Ă, *feldspatici, -ce,* adj. Care conţine feldspat, de natura feldspatului. – Din fr. **feldspathîque.**

FELDSPATOID, *feldspatoizi,* s.m. Mineral cu compoziţie asemănătoare feldspatului. – Din fr. **feldspathoide.**

FELDVEBĂL, *feldvebăli,* s.m. Plutonier în armata germană. [Acc. şi: *feldvébăl*] – Din germ. **Feldwebel.**

FELE, *fele,* s.f. (Reg.) Măsură de capacitate pentru lichide, egală cu circa trei sferturi de litru; *p. ext.* conţinutul acestei măsuri. – Din magh. **felé.**

FELEGEAN, *felegene,* s.n. (Înv.) Ceaşcă (turcească) de cafea neagră, fără toartă (fixată într-un suport); *p. ext.* conţinutul acestei ceşti. [Var.: **filigeán** s.n.] – Din tc. **filcăn.**

FELENDREŞ s.n. (Înv.) Sortiment de postav fin (de Flandra). [Acc. şi: *felendréş*] -Cf. pol. **felendysh,** germ**. flandrisch.**

FELEŞAG, (rar) *feleşaguri,* s.n. (Reg.) Fel de a fi, de a se manifesta; fire, caracter, obicei. [Var.: **feliuşag** s.n.] – Din magh. **feleség.** Cf. fel.

FELEŞTIOC, *feleştiocuri,* s.n. (Reg.) Pămătuf cu care se unge osia căruţei sau bocancii. – Et. nec.

FELIBRU, *felibri,* s.m. Membru al unei grupări literare din sudul Franţei, care lupta pentru dezvoltarea limbii şi literaturii provensale. – Din fr. **félibre.**

FELICITA, *felicit,* vb. **I.** Tranz. A adresa cuiva cuvinte de laudă pentru un succes obţinut; a exprima cuiva urări de fericire cu prilejul unui eveniment important, al unei aniversări etc., a gratula. * Refl. (Fam.) A se socoti mulţumit, satisfăcut, fericit (pentru rezultatul obţinut, pentru atitudinea avută etc.). [Var.: (înv.) **fericitá** vb. **I**] – Din fr. **féliciter.**

FELICITARE, *felicitări,* s.f. Acţiunea de *a felicita* şi rezultatul ei. * (Concr.) Bilet, scrisoare, carte de vizită, ilustrată, special imprimate, prin care cineva este felicitat. – V. **felicita.**

FELIDĂ, *felide,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore cu corpul mlădios, cu coada lungă şi cu gheare de obicei retractile; (şi la sg.) animal din această familie; felină. – Din fr. **félidés.**

FELIE, *felii,* s.f. Bucată (cu suprafaţa plană) tăiată dintr-un întreg (de obicei dintr-un aliment). – Din ngr. **feli.**

FELIN, -Ă, *felini, -e*, s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Familie de animale mamifere carnivore, cu corpul zvelt, mlădios, gâtul scurt, capul rotund, coadă lungă, cu gheare, din care fac parte pisica, leul etc.; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. **2.** Adj. Care aparţine felinelor (**1**)**,** privitor la feline. **3.** Adj. Fig. Suplu, graţios. *Mers felin.* – Din fr. **félin,** lat. **felinus.**

FELINAR, *felinare,* s.n. Dispozitiv pentru luminat, portativ sau fix, alimentat cu petrol şi prevăzut cu un glob de sticlă ce adăposteşte flacăra produsă de un fitil aprins; fanar. – Cf. tc. **fener.**

FELINITATE s.f. Supleţe, agerime, graţie (în mişcări). – Din fr. **félinité.**

FELIOARĂ, *felioare***,** s.f. Diminutiv al lui *felie*; feliuţă. [Pr.: -*li-oa*-] – **Felie+** suf. -*ioară.*

FELIURIME s.f. v. **felurime.**
FELIURIT, -Ă adj. v. **felurit.**
FELIUŞAG s.n. v. **feleşag.**
FELIUŢĂ, *feliuţe,* s.f. Felioară. [Pr.: *-li-u-*] – **Felie** + suf. *-uţă.*
FELON, *feloane,* s.n. Pelerină scurtă pe care preotul o îmbracă (pe cap) peste celelalte veşminte, când oficiază slujba. – Din sl. **felonú.**
FELONIE s.f. (Franţuzism) Act de trădare, lipsă de loialitate de care se făcea vinovat vasalul faţă de seniorul său. * P. gener. Trădare, infidelitate. – Din fr. **félonie.**
FELUCĂ, *feluci,* s.f. Corabie mică şi îngustă, prevăzută cu pânze şi cu lopeţi, folosită în Marea Mediterană. – Din fr. **félouque,** it. **feluca.**
FELURI, *feluresc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se diferenţia, a varia. – Din **fel.**
FELURIME, *felurimi,* s.f. Diversitate, varietate (de obiecte, fiinţe, fenomene etc.). ** Loc. adv. (Înv.) *În felurimi* sau *(neobişnuit) pe felurime =* în diferite feluri. [Var.: (înv. şi reg.) **feliuríme** s.f.] – **Fel** + suf. *-ime.*
FELURIT, -Ă, *feluriţi, -te,* adj. Variat, divers; diferit, deosebit (de altceva). [Var.: (reg.) **feliurit, -ă** adj.] – V. **feluri.**
FEMEIE, *femei,* s.f. **1.** Persoană adultă de sex feminin; muiere. **2.** Persoană de sex feminin căsătorită. * (Pop.; urmat de determinări în genitiv sau de un adjectiv posesiv) Soţie, nevastă. [Pr.: *-me-ie*] – Lat. **familia** "familie".
FEMEIESC, IASCĂ, *femeieşti,* adj. Feminin. [Pr.: *-me-iesc*] – **Femeie** + suf. *-esc.*
FEMEIEŞTE adv. Ca femeile, în felul femeilor; muiereşte. [Pr.: *-me-ieş-*] – **Femeie** + suf. *-eşte.*
FEMEIUŞCĂ, *femeiuşti,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *femeie*; (admirativ) femeie drăguţă, vioaie, plină de temperament; (peior.) femeie uşoară, neserioasă. **2.** Femelă. [Pr.: *-me-ius-*] – **Femeie+** suf. *-uşcă.*
FEMELĂ, *femele,* s.f. Animal de sex femeiesc; femeiuşcă **(2).** * (Adjectival; despre organe ale plantelor) Care produce fructul. – Din fr. **femelle,** lat. **femella.**
FEMININ, -Ă, *feminini, -e,* adj. De femeie (**1**), care aparţine sau este specific femeilor, privitor la femei; femeiesc, muieresc. ** *Gen feminin* = gen gramatical care cuprinde numele cu forma atribuită numelor de fiinţe de sex femeiesc. – Din fr. **féminin,** lat. **femininus.**
FEMINISM s.n. Mişcare socială care susţine egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în toate sferele de activitate. – Din fr. **féminisme,** rus. **feminizm.**
FEMINIST, -Ă, *feminişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care susţine drepturile femeii, care apără drepturile ei, care aderă la feminism. – Din fr. **féministe.**
FEMINITATE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul caracterului feminin. – Din fr. **féminité.**
FEMINIZA, *feminizez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A da sau a căpăta însuşiri specific feminine, a (se) accentua feminitatea cuiva. – Din fr. **féminiser.**
FEMINIZARE, *feminizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) feminiza* şi rezultatul ei. – V. **feminiza.**
FEMUR, *femururi,* s.n. Os lung care formează scheletul coapsei, de la genunchi până la şold. [Pl. şi: *femure*] – Din fr. **fémur.**
FEMURAL, -Ă, *femurali, -e,* adj. Care aparţine femurului, privitor la femur. – Din fr. **fémoral** (după *femur).*
FENAZONĂ, *fenazone,* s.f. (Farm.) Antipirină. – Din fr. **phénazone.**
FENEC, *feneci,* s.m. Animal carnivor din Sahara asemănător cu vulpea (*Fennecus zerda).* – Din fr. **fennec.**
FENIC adj. m. (În sintagma) *Acid fenic* = fenol (**1**). – Din fr. **phénique.**
FENICE s.m. v. **fenix.**
FENICIAN, -Ă, *fenicieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană (de origine semitică) care aparţinea populaţiei de bază a Feniciei. **2.** Adj. Care aparţine Feniciei sau locuitorilor ei, privitor la Fenicia sau la populaţia ei, din Fenicia. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr **phénicien.**
FENICUL, *feniculi,* s.m. Plantă erbacee înaltă, cu frunze penate, cu flori mici, galbene, ale cărei seminţe conţin un ulei eteric folosit în alimentaţie şi farmacie *(Foeniculum vulgare).* – Din lat. **Foeniculum** [vulgare] numele ştiinţific al plantei.
FENIL, *fenili,* s.m. (Chim.) Radical organic monovalent, rezultat din benzen prin înlăturarea unui atom de hidrogen. – Din fr. **phényle.**
FENILAMINĂ s.f. (Chim.) Anilină. – Din fr. **phénylamine.**
FENILEN, *fenilene,* s.n. (Chim.) Radical organic bivalent, rezultat din benzen prin înlăturarea a doi atomi de hidrogen. – Din fr. **phényléne.**
FENIX s.m. (Mitol.; în sintagma) *Pasărea fenix =* pasăre fabuloasă despre care cei vechi credeau că este unică pe lume şi care, când îşi simţea sfârşitul aproape (o dată la 500 de

ani), se arunca în foc şi renăştea din propria ei cenuşă, ca simbol al reînnoirii veşnice. [Seris şi: *phoenix.* – Var.: (înv.) **feníce** s.m.] – Din fr. **phénix,** lat. **phoenix.**

FENOBARBITAL s.n. (Farm.) Luminal. – Din fr. **phénobarbital.**

FENOL, (2) *fenoli,* s.m. (Chim.) **1.** Compus organic derivat din benzen prin înlocuirea unui atom de hidrogen cu un hidroxil, folosit în farmacie şi în industrie; acid fenic. **2**. Nume generic dat compuşilor organici derivaţi din hidrocarburile aromatice prin înlocuirea unuia sau a mai multor atomi de hidrogen cu hidroxili corespunzători. – Din fr. **phénol.**

FENOLAT, *fenolaţi,* s.m. Sare a unui fenol obţinută prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxil cu un metal. – Din fr. **phénolate.**

FENOLIC, -Ă, *fenolici, -ce*, adj. (Chim.) De fenoli; care conţine fenoli. – Din fr.**phénologique.**

FENOLOGIC, -Ă, *fenologici, -ce,* adj. De fenologie. – Din fr. **phénologique.**

FENOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa factorilor meteorologici asupra dezvoltării plantelor, a vieţii păsărilor etc. – Din fr. **phénologie.**

FENOMEN, *fenomene***,** s.n. **1.** Manifestare exterioară a esenţei unui lucru, unui proces etc., care este accesibilă, perceptibilă în mod nemijlocit. **2**. Proces, transformare, evoluţie, efect etc. din natură şi din societate. * Fapt. **3.** Aspect, întâmplare, fiinţă, obiect care surprinde (prin calităţi, noutate etc.). – Din fr.**phénoméne.**

FENOMENAL, -Ă, *fenomenali, -e,* adj. **1.** Care aparţine fenomenelor, privitor la fenomene, de natura fenomenelor. **2.** (Adesea adverbial) Care posedă o însuşire într-un grad atât de mare, încât provoacă uimire, uluieşte; extraordinar. – Din fr. **phénoménal.**

FENOMENALISM s.n. Concepţie filozofică după care omul poate cunoaşte numai latura exterioară a fenomenelor, nu esenţa lucrurilor, a proceselor etc. – Din rus. **fenomenalizm**, fr. **phénoménalisme**

FENOMENALIST, -Ă, *fenomenalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre o concepţie, o doctrină) Care este bazat pe fenomenalism. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care aderă la fenomenalism, care susţine fenomenalismul. – **Fenomenal** [ism] + suf. *-ist.*

FENOMENALITATE s.f. (Rar) Faptul de a fi fenomenal. – Din fr.**phénoménalité.**

FENOMENOLOG, *fenomenologi,* s.m. Filozof adept al fenomenologiei. – Din fr.**phénoménologue.**

FENOMENOLOGIC, -Ă, *fenomenologici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine fenomenologiei, privitor la fenomenoiogie, care are la bază fenomenologia. **2.** Care se limitează la descrierea fenomenelor, care priveşte fenomenele. *Studiu fenomenologic.* – Din fr. **phénoménologique.**

FENOMENOLOGIE s.f. **1.** Curent în filozofie care îşi propune să studieze fenomenele conştiinţei prin prisma orientării şi a conţinutului lor, făcând abstracţie de omul real, de activitatea lui psihică concretă şi de mediul social. **2.** (La Hegel) Teorie filozofică în care se afirmă primatul conştiinţei asupra existenţei şi se încearcă în mod raţional descrierea procesului dezvoltării conştiinţei. **3.** Studiu descriptiv al unui ansamblu de fenomene, aşa cum se manifestă ele în timp şi spaţiu. – Din fr. **phénoménologie.**

FENOPLASTĂ s.f. (Chim.) Masă plastică produsă pe bază de fenol. – Din fr. **phénoplaste.**

FENOTIP s.n. (Biol.) Ansamblu de însuşiri şi caractere care se manifestă în mod vizibil la un individ şi care este determinat de baza ereditară şi de condiţiile de mediu. – Din fr. **phénotype**

FENOTIPIC, -A, *fenotipici, -ce*, adj. (Biol.) De fenotip. – Din fr. **phénotypique.**

FENTA, *fentez,* vb. **I.** Tranz. (Sport) A deruta pe adversar prin fente[1]; *p. ext.* a păcăli, a minţi, a înşela. – Din fr. **feinter.**

FENTĂ[1]**,** *fente,* s.f. (Sport) Procedeu tehnic care cuprinde un complex de mişcări, executat rapid, în scopul inducerii în eroare a adversarului şi al obţinerii unui avantaj asupra acestuia. – Din fr. **feinte.**

FENTĂ[2] s.f. v. **fantă.**

FER s.n. v. **fier.**

FERALUMINIU s.n. v. **feroaluminiu.**

FERATĂ, *ferate,* adj. (În sintagma) *Cale* (sau *linie) ferată =* drum special amenajat prevăzut cu şine, pe care circulă trenurile; drum-de-fier. – Din fr. [voie] **ferrée.**

FERĂSTRĂU, *ferăstraie,* s.n. **1.** Unealtă sau maşină-unealtă prevăzută cu o lamă, o bandă sau un disc de oţel (cu dinţi ascuţiţi), pusă în mişcare manual sau pe cale mecanică şi folosită pentru tăiatul unor materiale (lemne, metale etc.). **2.** Instrument muzical alcătuit dintr-o lamă de metal care se freacă cu un arcuş pentru a emite sunete. [Var.: (**1) ferestrău, fierăstrău, herăstrău** s.n.] – **Firiz** + suf. *-ău* (contaminat cu fereastră sau ferestrui).

FERĂSTRUI vb. **IV** v. **ferestrui.**

FERĂSTRUIE s.f. v. **ferestruie.**

FERĂSTRUIRE s.f. v. **ferestruire.**
FERĂSTRUIT, -Ă adj. v. **ferestruit.**
FERBER, *ferbere,* s.n. (Înv.) Numele unui joc de cărţi. – Din germ. **Färbel.**
FERCHEŞ, -Ă, *fercheşi, -e,* adj. (Pop. şi fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. – Et. nec.
FERCHEZUI, *ferchezuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A da sau a căpăta un aspect îngrijit; a (se) îmbrăca cu grijă, elegant; a (se) găti, a (se) dichisi. – Cf. **fercheş.**
FERCHEZUIALĂ, *ferehezuieli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) ferchezui.* [Pr.: -*zu-ia*-] – V. **ferchezui.**
FERCHEZUIT, -Ă, *ferchezuiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. – V. **ferchezui.**
FERDELĂ, *ferdele,* s.f. (Reg.) Măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 20 de litri; *p. ext.* conţinutul acestei măsuri. [Var.: **félderă** s.f.] – Din săs. **fyrdel.**
FEREALĂ s.f. **1.** Faptul de "a (se) feri"; ferire. * Pază, precauţie, băgare de seamă, circumspecţie. **2**. Loc unde cineva este ferit de primejdie; adăpost. – **Feri** + suf. -*eală.*
FEREASTRĂ, *ferestre,* s.f. **1.** Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, al unui vehicul etc. pentru a permite să intre aerul şi lumina; ansamblu format dintr-un cadru fix şi din cercevele în care se fixează geamuri, montat în deschizătura amintită; ansamblu format de această deschizătură, împreună cu cercevelele care o încadrează şi cu geamul fixat în cercevele. ** Expr. *A arunca banii pe fereastră =* a cheltui în mod exagerat, a fi risipitor. **2.** Loc în care se întâlneşte un puţ de mină cu o rampă subterană. **3.** Fig. (Fam.) Oră liberă intercalată între două ore de curs în programul zilnic al unui profesor sau al unui student. – Lat. **fenestra.**
FERECA, *férec,* vb. **I.** Tranz. **1.** A acoperi, total sau parţial, cu metal un obiect de lemn, spre a-i da rezistenţă şi durabilitate; a întări un obiect (de lemn) prin legături metalice. * A îmbrăca un obiect cu plăci din metal preţios, a împodobi ceva cu aur, argint sau pietre scumpe. **2.** A lega cu fiare, cu lanţuri, în obezi etc. un om arestat sau condamnat; a încătuşa. **3.** A încuia, a zăvorî o uşă, o încăpere. * Refl. (Despre oameni) A se închide sau a se izola în casă, fără să (mai) vadă pe nimeni. **4.** A bate cu ciocanul pietrele de moară spre a le face crestături, şanţuri, zimţi. * A face zimţi pe muchea unei monede; a zimţui. – Lat. **fabricare** (apropiat de *fier).*
FERECARE, *ferecări,* s.f. Acţiunea de *a fereca* şi rezultatul ei; ferecat[1]. – V. **fereca.**
FERECAT[1] s.n. Ferecare. – V. **ferecat.**
FERECAT[2]**, -Ă,** *ferecaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de lemn) Acoperit total sau parţial) cu metal; întărit prin legături metalice. * Îmbrăcat sau împodobit cu plăci din metal preţios sau cu pietre scumpe. **2.** (Despre oameni) Legat cu fiare, cu lanţuri, în obezi (după ce a fost arestat sau condamnat). **3.** (Despre uşi, încăperi) Încuiat, zăvorâ t. **4.** Prevăzut cu crestături, şanţuri, zimţi. – V. **fereca.**
FERECĂTURĂ, *ferecături,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a fereca*; (concr.) legătură sau îmbrăcăminte de metal aplicată unui obiect pentru a-l fereca. – **Fereca +** suf. -*ătură.*
FEREDEU, *feredeie,* s.n. (Reg.) Baie, cadă pentru îmbăiat; local public pentru făcut baie. * Localitate balneară. – Din magh. dial. **feredö** (lit. *fürdö).*
FFEREDUI, *fereduiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbăia. – Din magh. dial. **feredui** (lit. *fürdeni).*
FEREDUIRE, *fereduiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a feredui* şi rezultatul ei. – V. **feredui.**
FEREGĂ s.f. v. **ferigă.**
FEREGEA, *feregele,* s.f. **1.** Manta ori pelerină din stofă fină şi subţire sau din mătase, purtată odinioară de boieri sau de soţiile lor peste îmbrăcămintea obişnuită. **2.** Văl cu care femeile musulmane îşi acoperă faţa. – Din tc. **ferace.**
FERENTAR, *ferentari,* s.m. Soldat din vechea pedestrime uşoară. – Din lat. **ferentarius.**
FERESTICĂ s.f. v. **ferestrică.**
FERESTRĂU s.n. v. **ferăstrău.**
FERESTRICĂ, *ferestrici,* s.f. (Înv.) Ferestruică. [Var.: **ferestică** s.f.] – **Fereastră** + suf. -*ică.*
FERESTRUI, *ferestruiesc,* vb. IV. Tranz. A tăia ceva cu ferăstrăul. [Var.: **ferestuí, ferăstruí** vb. IV] – Din magh. **fürészelni** (apropiat de *ferestrău).*
FERESTRUICĂ, *ferestruici,* s.f. Diminutiv al lui *fereastră* (**1**); ferestruie, ferestrică. * Gaură mică asemănătoare cu o fereastră; spărtură, deschizătură. [Var.: (reg.) **ferestúică** s.f.] – **Fereastră** + suf. -*uică.*
FERESTRUIE, *ferestrui,* s.f. Ferestruică. [Var.: **ferestúie, ferăstrúie** s.f.] – **Fereastră** + suf. -*uie.*
FERESTRUIRE, *ferestruiri,* s.f. Acţiunea de *a ferestrui* şi rezultatul ei. [Var.: **ferestuíre, ferăstruíre** s.f.] – V. **ferestrui.**
FERESTRUIT, -Ă, *ferestruiţi, -te,* adj. Crestat, tăiat, retezat cu ferăstrăul. [Var.: **ferestuít, -**

ă, ferăstruít, -ă adj.] – V. **ferestrui.**
FERESTUI vb. IV. v. **ferestrui.**
FFRESTUICĂ s.f. v. **ferestruică.**
FERESTUIE s.f. v. **ferestruie.**
FERESTUIRE s.f. v. **ferestruire.**
FERESTUIT, -Ă adj. v. **ferestruit.**
FERFELIŢĂ s.f. v. **ferfeniţă.**
FERFENIŢA vb. I. v. **ferfeniţi.**
FERFENIŢĂ s.f. (Pop. şi fam.) Zdreanţă. ** Loc. vb. *A (se) face* sau *a (se) rupe ferfeniţă* = a (se) rupe tare, a (se) distruge; a (se) ferfeniţi. * (Adverbial) În zdrenţe, numai zdrenţe. *S-a întors ferfeniţă.* [Var.: (reg.) **ferfeliţă** s.f.] – Cf. ucr. ferfélća.
FERFENIŢI, *ferfeniţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop. şi fam.) A (se) zdrenţui, a (se) sfâşia. [Var.: **ferfeniţá** vb. **I**] – Din **ferfeniţă.**
FERFENIŢIRE, *ferfeniţiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de "a (se) ferfeniţi" şi rezultatul ei; ferfeniţit[1]. – V. **ferfeniţi.**
FERFENIŢIT[1] s.n. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) ferfeniţi;* ferfeniţire. – V. **ferfeniţi**
FERFENIŢIT[2]**, -Ă,** *ferfeniţiţi, -te*, adj. (Pop. şi fam.) Sfâşiat în bucăţi, zdrenţuit; ferfeniţos. – V. **ferfeniţi**
FERFENIŢOS, -OASĂ, *ferteniţoşi, -oase*, adj. (Pop. şi fam.) Ferfeniţit[2]. * (Despre oameni) Care este îmbrăcat cu haine ferfeniţite[2], sărăcăcioase; zdrenţăros. – **Ferfeniţă + suf. -***os.*
FERI, *feresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) păzi de o primejdie, de o greşeală, de un risc; a (se) apăra. ** (Absol. În construcţii exclamative) *Doamne fereşte! Ferească Dumnezeu!* * Refl. A evita să întâlnească pe cineva, să fie văzut de cineva; a se ascunde; a fugi. **2.** Refl. şi tranz. A (se) da deoparte, a (se) trage înapoi (pentru a evita ceva). – Et. nec.
FERIBOT, *feriboturi,* s.n. Navă special amenajată pentru a transporta oameni, vehicule etc. de pe un mal pe celălalt al unei ape. – Din fr., eng. **ferry-boat.**
FERIC, -Ă, *ferici, -ce,* adj. (Despre substanţe) Care are în compoziţia sa fier trivalent. *Acid feric. Oxid feric.* – Din fr. **ferrique.**
FERICE adj. invar., s.f. **1.** Adj. invar. (Poetic) Fericit. ** Expr. *Ferice de mine* (sau *de tine etc.)!* = ce fericit sunt (sau eşti etc.)! **2.** S.f. (Înv.) Fericire. ** Expr. *A-l bate (pe cineva) fericea,* se spune despre un om sau unui om norocos. – Lat. **felix, -icis.**
FERICI, *fericesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A considera, a socoti pe cineva fericit. * Refl. (Fam.) A se socoti mulţumit, satisfăcut (pentru cele făcute); a se felicita. * (Rar) A felicita. * (Înv.) A slăvi, a proslăvi, a glorifica. **2.** Tranz. şi refl. A face sau a deveni fericit. – Din **ferice.**
FERICIANURĂ, *fericianuri,* s.f. Compus chimic rezultat din combinarea fierului, a cianogenului şi a unui metal. [Pr.: *-ci-a-*] – Din fr. **ferricyanure.**
FERICIRE, *fericiri,* s.f. Stare de mulţumire sufletească intensă şi deplină. ** Loc. adv. *Din fericire* = printr-un concurs de împrejurări favorabile. – V. **ferici.**
FERICIT, -Ă, *fericiţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care se află într-o stare de deplină mulţumire sufletească, plin de bucurie. **2.** Adj. Care aduce fericire, provoacă mulţumire; care este bun, favorabil. **3.** S.m. Primul grad de sfinţenie acordat cuiva de sinod sau de papă. – V. **ferici.**
FERICITA vb. I. v. **felicita.**
FERICITOR, -OARE, *fericitori, -oare,* adj. (Rar) Care produce fericire. – **Ferici** + suf. -*tor.*
FERIGĂ, *ferigi,* s.f. Nume dat mai multor specii de criptogame vasculare cu frunze mari şi dinţate, pe dosul cărora se găsesc sporangi cu spori. [Acc. şi: *ferigă* – Var.: (reg.) **féregă** s.f.] – Lat. **filix, -icis.**
FERIMAGNETIC, -Ă, *ferimagnetici, -ce,* adj. De ferimagnetism. – Din germ. **ferrimagnetisch,** engl. **ferrimagnetic.**
FERIMAGNETISM s.n. (Fiz.) Magnetism al feritelor. – Din engl. **ferrimagnetism.**
FERIRE, *feriri,* s.f. Faptul de *a (se) feri*; fereală. – V. **feri.**
FERIT, -Ă, *feriţi, -te,* adj. Pus, aflat la adăpost; *p. ext.* (despre locuri, regiuni etc.) puţin cunoscut, izolat, tăinuit, ascuns. * (Despre ochi, privire) Care ezită să privească pe interlocutor în faţă. – V. **feri.**
FERITĂ, *ferite,* s.f. Compus al unor metale bivalente cu oxizi de fier, având proprietăţi magnetice superioare şi conductibilitate electrică redusă. – Din fr. **ferrite.**
FERM, -Ă, *fermi, -e,* adj. **1**. Plin de siguranţă şi de hotărâre; hotărât, neşovăitor, neclintit. **2**. (Despre tranzacţii comerciale, comenzi etc.) Stabilit în mod hotărât, la un preţ determinat şi la un anume termen, asupra cărora nu se mai poate reveni. – Din fr. **ferme.**
FERMATA s.f. (Muz.) Coroană. – Cuv. it.

FERMĂ[1]**,** *ferme,* s.f. Gospodărie agricolă particulară sau de stat, alcătuită dintr-un teren relativ întins şi din amenajările, construcţiile, utilajele etc. necesare exploatării terenului respectiv. – Din fr. **ferme.**
FERMĂ[2]**,** *ferme,* s.f. Ansamblu format din bare de lemn, de metal sau de beton armat, destinat să susţină acoperişul unei construcţii. – Din fr. **ferme.**
FERMECA, *fármec,* vb. **I.** Tranz. **1.** A încânta, a desfăta; a atrage, a ademeni. (prin însuşiri, aspect, manifestări etc.). **2.** (În basme şi în superstiţii) A face cuiva vrăji, a lega, a transforma etc. pe cineva prin vrăji. [Var.: (pop.) **fărmăcá** vb. **I**] – Din **farmec.**
FERMECARE*, fermecări,* s.f. Faptul de a fermeca. – V. **fermeca.**
FERMECAT, -Ă, *fermecaţi, -te,* adj. **1.** Plin de încântare, cuprins de admiraţie. **2.** (În basme şi în superstiţii) Aflat sub puterea unei vrăji; vrăjit. [Var.: (pop.)**, fărmăcat, -ă** adj.] – V. **femeca.**
FERMECĂTOR, -OARE, *fermecători, -oare*, adj. **1.** Care place, farmecă, încântă; încântător, desfătător. **2.** (În basme şi în superstiţii; adesea substantivat) Care face farmece, care vrăjeşte. [Var.: (pop) **fărmăcătór, -oáre** adj.] – **Fermeca +** suf**. -***ător.*
FERMECĂTORIE, *fermecătorii,* s.f. (Pop.) Faptul de a face farmece sau vrăji; îndeletnicirea celui care face vrăji; vrăjitorie, vrajă. – **Farmecător+** suf. *-ie.*
FERMENEA, *fermenele,* s.f. Haină scurtă făcută din stofă brodată cu fir sau cu mătase, uneori căptuşită cu blană, pe care o purtau odinioară boierii peste anteriu; scurteică îmblănită cu blană de oaie, purtată de ţărani. – Din tc. **fermene.**
FERMENT, *fermenţi,* s.m. (Biol.) Substanţă proteică produsă de celule vii sau de microorganisme, care dirijează prin cataliză reacţiile de sinteză şi de degradare din organismele animalelor, plantelor şi microorganismelor, având un rol fundamental în reglarea proceselor metabolice; enzimă. – Din fr. **ferment,** lat. **fermentum.**
FERMENTA, pers. 3 *fermentează,* vb. **I.** Intranz. A se afla în stare de fermentaţie, transformându-se în alte substanţe sau descompunându-se, alterându-se. – Din fr. **fermenter,** lat. **fermentare.**
FERMENTABIL, -Ă, *fermentabili, -e*, adj. Care poate fermenta (uşor). – Din fr. **fermentable.**
FERMENTARE, *fermentări,* s.f. Acţiunea de *a fermenta* şi rezultatul ei; fermentaţie. – V. **fermenta.**
FERMENTAT[1] s.n. Faptul de a fermenta. – V. **fermenta.**
FERMENTAT[2]**, -Ă,** *fermentaţi, -te,* adj. Care a suferit un proces de fermentaţie. – V. **fermenta.**
FERMENTATIV, -Ă, *fermentativi, -e,* adj. Care poate fermenta sau produce o fermentaţie. – Din fr. **fermentatif.**
FERMENTAŢIE, *fermentaţii,* s.f. Proces de transformare, de descompunere, de alterare a substanţelor organice sub acţiunea fermenţilor produşi de microorganisme; fermentare. * Substanţă fermentată. – Din fr. **fermentation,** lat. **fermentatio.**
FERMIER, -Ă, *fermieri, -e*, s.m. şi f. Proprietar sau arendaş al unei ferme[1]. [Pr.: *-mi-er*] – Din fr. **fermier.**
FERMITATE s.f. Însuşirea de a fi ferm, starea a ceea ce este ferm; stabilitate; hotărâre neclintită, tărie morală, statornicie. – **Ferm +** suf. *-itate* (după fr. *fermeté).*
FERMIU s.n. Element chimic transuranic, produs pe cale artificială. – Din fr. **fermium.**
FERMOAR, *fermoare,* s.n. Dispozitiv pentru încheiat obiecte de îmbrăcăminte, genţi, serviete etc. format din două şiruri de lame (fixate pe o şuviţă de pânză, de piele etc.) aşezate faţă în faţă şi care se îmbucă reciproc cu ajutorul unei mici piese făcute să lunece între ele. * Închizător de os, de metal etc. la un colier, la un album etc. – Din fr. **fermoir.**
FEROALIAJ, *feroaliaje,* s.n. Aliaj de fier cu unul sau mai multe elemente (metale sau metaloizi). [P.: *-ro-a-li-aj*] – Din fr. **ferro-alliage.**
FEROALUMINIU s.n. Aliaj de fier şi aluminiu. [Var.: **feraluminiu** s.n.] – Din fr. **ferro-aluminium.**
FEROCE adj. invar. Crud, nemilos, sălbatic, violent, sângeros. * Care exprimă sau trădează cruzime, sălbăticie, violenţă. *Privire feroce.* – Din fr. **féroce,** lat. **ferox, -cis.**
FEROCIANURĂ, *ferocianuri,* s.f. Compus chimic rezultat prin combinarea (în alte proporţii decât la fericianură a) fierului, a cianogenului şi a unui metal. – Din fr. **ferrocyanure.**
FEROCITATE s.f. Caracterul a ceea ce este feroce; cruzime, sălbăticie, violenţă. * Faptă crudă, sălbatică, violentă. – Din fr. **férocité,** lat. **ferocitas, -atis.**
FEROCROM s.n. Aliaj de fier şi crom. – Din germ **Ferrochrom,** engl. **ferrochrome.**
FERODO, *ferodouri,* s.n. (Tehn.) Metalazbest. [Var.: **ferodóu** s.n.] – Din fr., engl. **ferrodo.**
FERODOU s.n. v. **ferodo.**
FEROMAGNETIC, -Ă, *feromagnetici, -ce,* adj. (Despre metale) Care prezintă feromagnetism (**1**). – Din fr. **ferromagnetique.**

FEROMAGNETISM s.n. **1.** Proprietate a unor metale de a fi atrase puternic de câmpul magnetic şi de a căpăta astfel o magnetizare permanentă, intensă şi de acelaşi sens cu câmpul magnetic. **2.** Ansamblul fenomenelor feromagnetice. – Din fr. **ferromagnétisme.**
FEROMON, *feromoni,* s.m. (Biol.) Hormon eliminat mai ales de insecte, ca mijloc de semnalizare. – Din engl. **pheromone,** fr. **phéromone.**
FERONERIE, *feronerii,* s.f. Lucrare artistică executată din fier prin ciocănire sau prin deformare la cald, din care rezultă grilaje ornamentale, balustrade etc. – Din fr. **ferronnerie.**
FEROS, -OASĂ, *feroşi, -oase,* adj. (Despre substanţe) Care are în compoziţia sa fier bivalent. *Oxid feros.* * (Despre materiale) Care conţine fier. – Din fr. **ferreux.**
FEROTIPIE s.f. Procedeu de reproducere fotografică în care materialul sensibil este format dintr-o emulsie de colodiu aplicată pe o tablă smălţuită. – Din fr. **ferrotypie.**
FEROVIAR, -Ă, *feroviari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre întreprinderi, instalaţii, transporturi) De cale ferată, în legătură cu calea ferată, care se face pe calea ferată. **2.** S.m. şi f., adj. (Muncitor, funcţionar, salariat) de la căile ferate. [Pr.: -*vi-ar*] – Din fr. **ferroviaire,** it. **ferroviario.**
FERPAR, *ferpare,* s.n. Anunţ sau scrisoare de tip special prin care se anunţă naşterea, logodna, căsătoria sau (mai ales) decesul cuiva. – Din fr. **faire-part.**
FERTIL, -Ă, *fertili, -e,* adj. (Despre terenuri, pământ) Care dă (multe) roade, care produce mult; roditor, productiv, fecund, mănos. – Din fr. **fertile,** lat. **fertilis.**
FFRTILITATE s.f. **1.** Însuşire a pământului de a produce multe roade, de a asigura din belşug plantelor cultivate apa şi substanţele nutritive de care au nevoie; rodnicie, fecunditate. **2.** Capacitate de a procrea. – Din fr. **fertilité,** lat. **fertilitas, -atis.**
FBRTILIZA, *fertilizez,* vb. **I.** Tranz. A mări fertilitatea unui teren (prin îngrăşăminte, irigaţii etc.). – Din fr. **fertiliser.**
FERTILIZABIL, -Ă, *fertilizabili, -e*, adj. (Despre terenuri, pământ) A cărui fertilitate poate fi mărită. – Din fr. **fertilisable.**
FERTILIZARE s.f. Acţiunea de "a fertiliza" şi rezultatul ei. – V. **fertiliza.**
FERTILIZAT, -Ă, *fertilizaţi, -te*, adj. A cărui fertilitate a fost mărită. – V. **fertiliza.**
FERUGINOS, -OASĂ, *feruginoşi, -oase*, adj. Care conţine oxizi de fier. *Apă feruginoasă.* – Din fr. **ferrugineux.**
FERVENT, -Ă, *fervenţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care pune pasiune în ceea ce face, care lucrează cu ardoare; înfocat, înflăcărat, pasionat; zelos. * :Care exprimă, trădează înfocare, pasiune, zel. *Dragoste ferventă.* – Din fr. **fervent,** lat. **fervens, -ntis.**
FERVID, -Ă*, fervizi, -de,* adj. (Latinism) Arzător; strălucitor. – Din lat. **fervidus.**
FERVOARE s.f. Ardoare, înfocare, pasiune. – Din fr. **ferveur,** lat. **fervor, -oris.**
FES, *fesuri,* s.n. Acoperământ al capului pentru bărbaţi, de forma unui trunchi de con, făcut din pâslă sau postav (roşu) şi adesea împodobit cu un ciucure, punct mai ales de musulmani. ** Expr. (Fam.) *Interesul poartă fesul,* se spune la adresa celui care face anumite acţiuni numai pentru a dobândi avantaje. *A-i turti (cuiva) fesul =* a face pe cineva să rămână uimit în faţa unei prostii săvârşite; a comite o mare prostie. * Căciuliţă croşetată sau calotă de fetru purtată (de femei şi de copii) pe vârful capului. – Din tc. **fes.**
FESĂ, *fese***,** s.f. Fiecare dintre cele două părţi posterioare, cărnoase, ale corpului omenesc ori al unor animale; bucă. – Din fr. **fesse.**
FESFESELE s.f. pl. (Reg.) Zorzoane, podoabe (mărunte). – Din tc. **fesfese** (lit. *vesvese).*
FESIER, -Ă, *fesieri, -e*, adj. Care aparţine feselor, din regiunea feselor. [Pr.: -*si-er*] – Din fr. **fessier.**
FESTĂ, *feste,* s.f. Păcăleală, farsă. ** Expr. *A face* (sau *a juca etc.) o festă* sau *festa (cuiva) =* a păcăli (pe cineva). – Din it. **festa.**
FESTIN, *festinuri,* s.n. (Livr.) Banchet bogat, somptuos. – Din fr. **festin.**
FESTIV, -Ă, *festivi, -e,* adj. De sărbătoare, pentru sărbătoare; sărbătoresc; măreţ, somptuos, maiestuos. – Din lat. **festivus,** it. **festivo.**
FESTIVAL, *festivaluri,* s.n. Manifestare artistică (muzicală, teatrală etc.) cuprinzând o serie de reprezentaţii şi având caracter festiv. – Din fr. **festival.**
FESTIVALIER, -Ă, *festivalieri, -e*, adj. De festival. [Pr.: -*li-er*] – Din fr. **festivalier.**
FESTIVALIST, -Ă, *festivalişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Participant la un festival. – **Festival +** suf. *-ist.*
FESTIVISM s.n. Caracter exagerat festiv. – **Festiv+** suf. -*ism.*
FESTIVIST, -Ă, *festivişti, -ste*, adj. Care denotă festivism. – **Festiv +** suf. -*ist.*
FESTIVITATE, *festivităţi,* s.f. Serbare cu caracter solemn, de obicei pentru celebrarea unui

eveniment important. – Din fr. **festivité,** lat. **festivitas, -atis.**
FESTON, *festoane,* s.n. Broderie (în formă de mici semicercuri) cu care se tiveşte marginea unui obiect de pânză. * Ornament de arhitectură care imită o astfel de broderie. – Din fr. **feston.**
FESTONA, *festonez,* vb. **I.** Tranz. A tivi, a împodobi cu feston. – Din fr. **festonner.**
FESTONARE, *festonări,* s.f. Acţiunea de *a festona* şi rezultatul ei. – V. **festona.**
FESTONAT, -Ă, *festonaţi, -te,* adj. Tivit, împodobit cu feston. – V. **festona.**
FEŞNIC s.n. v. **sfeşnic.**
FEŞTANIE s.f. v. **sfeştanie.**
FEŞTELI, *feştelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) murdări, a (se) mânji. **2.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o feşteli* = a o păţi, a intra într-o încurcătură; a se face de râs. – Cf. magh. **festeni** "a vopsi, a zugrăvi".
FEŞTELIRE, *feşteliri,* s.f. Acţiunea de *a* (se) *feşteli* şi rezultatul ei. – V. **feşteli.**
FEŞTELIT, -Ă, *feşteliţi, -te*, adj. (Reg.) Murdărit, mânjit, pătat. – V. **feşteli.**
FEŞTELITOR, -OARE, *feştelitori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Reg.; peior.) (Persoană) care scrie urât sau prost, care mâzgăleşte. – **Feşteli** + suf. *-tor.*
FEŞTILĂ, *feştile,* s.f. Fitil (de lumânare, de lampă, de opaiţ); *p. ext.* lumânare. – Din sl.svěštilo.
FETAL, -Ă, *fetali, -e,* adj. (Anat.) Referitor la fetus; de făt **(1). –** Din fr. **fotal.**
FETESC, -EASCĂ, *feteşti,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care aparţine fetei, privitor la fată. **2.** S.f. Numele a două soiuri autohtone de viţă de vie, care produc vinuri de calitate superioară; *p. ext.* vin produs din strugurii acestor două soiuri de viţă de vie. *Fetească albă. Fetească neagră.* – **Fată** + suf. *-esc.*
FETI, *fetesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A petrece ca fată timpul de când iese la horă până cînd se mărită. – Din **fată.**
FETICĂ s.f**. 1.** (Pop. şi fam.) Fetiţă. **2.** Plantă erbacee cu flori mici, albe-albăstrui, ale cărei frunze, de formă ovală, sunt consumate ca salată *(Valerianella olitoria).* – **Fată+** suf. *-ică.*
FETID, -Ă, *fetizi, -de,* adj. Care exală un miros puternic şi respingător. – Din fr. **fétide,** lat. **foetidus.**
FETIDITATE s.f. Starea a ceea ce este fetid, miros puternic şi respingător exalat de cineva sau de ceva. – Din fr. **fétidité.**
FETIE s.f. (Pop.) **1.** Timpul pe care cineva îl petrece ca fată. **2.** Feciorie[1], virginitate. – **Fată**+suf. *-ie.*
FETIŞ, *fetişuri,* s.n. Obiect considerat ca fiind înzestrat cu o forţă magică, supranaturală, capabil să dea ajutor celui care îl posedă, îl poartă etc. * Fig. Idee, principiu etc. care constituie obiectul unei adoraţii oarbe, nejustificate. [Pl. şi: *fetişe*] – Din fr. **fétiche. –** V. *amuletă, talisman.*
FETIŞCANĂ, *fetişcane,* s.f. Fată între vârsta copilăriei şi a adolescenţei; fată tânără. – **Fată** + suf. *-işcană.*
FETIŞISM s.n. Faptul de a venera fetişuri, cultul fetişurilor. * Fig. Veneraţie exagerată, fipsită de discernământ, faţă de o idee, de un principiu etc. – Din fr. **fétichisme.**
FETIŞIST, -Ă, *fetişişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fetişismului, privitor la fetişism. **2.** S.m. şi f. Adept al fetişismului. – Din fr. **féticiste.**
FETIŞIZA, *fetişizez,* vb. I. Tranz. A transforma în fetiş, a venera ca pe un fetiş. **– Fetiş** + suf. *-iza.* Cf. germ. **fetischisieren**, rus. **fetişizirovat.**
FETIŞIZANT, -Ă, *fetişizanţi, -te,* adj. Care fetişizează. – **Fetişiza +** suf. *-ant*
FETIŞIZARE, *fetişizări,* s.f. Acţiunea de *a fetişiza* şi rezultatul ei. – V. **fetişiza.**
FETIŞOARĂ, *fetişoare,* s.f. (Pop. şi fam.) Fetiţă. – **Fată**+suf. *-işoară.*
FETIŢĂ, *fetiţe,* s.f. Diminutiv al lui fată; fată mică, fată tânără; fetişoară, fetică. * Fiică tânără (în raport cu părinţii ei). – **Fată+** suf. *-iţă.*
FETOMATERN, -Ă, *fetomaterni, -e*, adj. (Med.) Privitor la fetus şi la mamă. – **Fet[** us] + **matern.**
FETRU s.n. Pâslă din lână sau din păr de animal (presată şi încleiată) întrebuinţată în special la confecţionarea pălăriilor. – Din fr. **feutre.**
FETUS, *fetuşi,* s.m. (Anat.) Făt **(1). –** Din lat., fr**. foetus.**
FEŢIŞOARĂ, *feţişoare,* s.f. Diminutiv al lui *faţă.* – **Faţă +** suf. *-işoară.*
FEUD s.n. v. **feudă.**
FEUDAL, -Ă, *feudali, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Stăpân de Pământ; mare proprietar de pământ. **2.** Adj. Care aparţine feudalului **(1)** sau feudalismului, privitor la feudal sau la feudalism, specific feudalismului. *** Orânduire feudală* = feudalism. [Pr.: *fe-u-*] – Din it. **feudale,** fr. **féodal.**

FEUDALISM s.n. **1.** Ansamblul raporturilor, întemeiate pe fidelitatea personală, dintre suzeran şi vasal. **2**. Organizarea social-economică care, în concepţia materialist -istorică, urmează după sclavagism şi precedă capitalismul şi în care baza relaţiilor o constituie stăpânirea feudală asupra pământului şi dependenţa personală a ţăranilor faţă de stăpânii feudali. [Pr.: *fe-u-*] – Din it. **feudalismo,** fr. **féodalisme.**

FEUDALITATE s.f. (Rar) Feudalism. [Pr.: *fe-u-*] – Din it. **feudalitá,** fr. **féodalité.**

FEUDALZA, *feudalizez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. (Rar) A face să devină sau a deveni feudal. [Pr.: *fe-u-*] – **Feudal** + suf. *-iza.*

FEUDALIZARE, *feudalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) feudaliza* şi rezultatul ei. – V. **feudaliza.**

FEUDALIZAT, -Ă, *feudalizaţi, -te,* adj. Care a devenit feudal. – V. **feudaliza.**

FEUDĂ, *feude,* s.f. (În evul mediu) Moşie, domeniu, provincie pe care vasalul o primea în stăpânire de la seniorul său, în schimbul anumitor obligaţii şi pe care o lucra cu ţăranii iobagi; fief. [Acc. şi: *feudă.* – Var.: (înv.) **feúd** s.n.] – Din it. **feudo.**

FEZABIL, -Ă, *fezabili, -e,* adj. (Franţuzism) Care se poate face; realizabil, posibil. – Din fr. **faisable.**

FEZABILITATE s.f. (Franţuzism) Însuşirea de a fi fezabil; caracter realizabil al unui lucru. – Din fr. **faisabilité.**

FEZANDA, *fezandez,* vb. **I.** Tranz. A supune carnea vânată procesului de fezandare. * Refl. (Despre carnea vânată) A căpăta frăgezime şi un anumit gust în urma fezandării. – Din fr. **faisender.**

FEZANDARE, *fezandări,* s.f. Proces de frăgezire a cărnii de vânat prin menţinerea la o temperatură scăzută sau prin expunere la vânt timp de câteva zile; fezandat[1]. – **V.fezanda.**

FEZANDAT[1] s.n. Faptul de *a fezanda;* fezandare. – V. **fezanda.**

FEZANDAT[2], -Ă, *fezandaţi, -te,* adj. (Despre carnea de vânat) Care a căpătat, prin fezandare, o anumită frăgezime şi aromă. – V. **fezanda.**

FI, *sunt,* vb. IV. Intranz. **A.** (Verb predicativ) **1.** A exista, a avea fiinţă. *A fi sau a nu fi.* ** Expr. *De când sunt* (sau *eşti etc.)* = (în legătură cu o negaţie) de când mă aflu (sau te afli etc.) pe lume, dintotdeauna; niciodată. *E ce* (sau *cum) e* sau *a fost ce* (sau *cum) a fost, dar...* = fie! să zicem că se poate! treacă-meargă!. **2.** A se afla, a se găsi într-un anumit loc, la o anumită persoană. *Cine-i acolo?. ** A-şi avea originea, a se trage, a proveni. *De unde eşti?* **3***.* A trăi, a vieţui, a o duce; (despre lucruri, situaţii, acţiuni etc.) a dura, a dăinui, a ţine. *Vechi obiceiuri care sunt şi astăzi.* ** Expr. *Cât e lumea şi pământul* = totdeauna; (în construcţii negative) niciodată. ** (Impers.; urmat de determinări temporale, fixează momentul unei acţiuni, sugerează trecerea timpului etc.) *Era într-o seară. E mult de atunci.* **4.** A se îndeplini, a se întâmpla, a se petrece, a avea loc. *Mi-a spus cum a fost.* ** Expr. *Ce-o fi, o fi!* exprimă indiferenţa, neputinţa sau resemnarea cuiva în faţa unei situaţii. *Fie! =* **a)** accept să se facă aşa cum susţii; **b)** merită, nu e pătat! *O fi =* se poate, posibil (dar eu n-aş crede)! *Aşa a fost să fie =* aşa a trebuit să se întâmple, era inevitabil ca lucrurile să se petreacă în alt chip. (Fam.) *Este?* = nu-i aşa (că am dreptate, că se confirmă ce spun)? **5.** A avea preţul...; a costa, a valora. *Cât sunt vinetele?* **6.** (În superstiţii, ghicitori etc.) A însemna, a prevesti, a fi semn că... *Ce e când ţi se bate tâmpla?* ** Expr. *A nu fi bine* (sau *a bună*) = a prevesti ceva rău. **B.** (Cu funcţie copulativă) **1.** (Formează, împreună cu numele predicativ, predicatul) *El este vesel.* ** Expr. *A fi bine de cineva* sau *a-i fi cuiva bine =* a se găsi într-o situaţie prielnică, favorabilă, a avea parte de linişte, de mulţumire. *A fi cu cineva =* a fi de partea cuiva, a sprijini pe cineva (într-o dispută). **2.** (Construit cu dativul; împreună cu un nume predicativ, exprimă o stare sau o acţiune arătate de numele predicativ respectiv) *Mi-e prieten.* ** Expr. *Ce mi-e* (sau *ţi-e etc.)* = ce importanţă are, ce folos decurge din. (Fam.) *Ţi-o* (sau *i-o etc.) fi = ajunge! destul!.* **3.** (În construcţii impersonale, cu subiectul logic în dativ; în legătură cu noţiuni exprimând un sentiment, o senzaţie, o stare sufletească) A simţi. *Mi-a fost greu.* ** Loc. vb. *A-i fi cuiva drag (cineva* sau *ceva)* = a-i plăcea, a îndrăgi, a iubi. ** Expr. *Mi-e* (sau *ţi-e etc.)* = (urmat de un infinitiv, un supin sau o propoziţie secundară cu verbul la conjunctiv) îmi pasă, îmi vine (greu sau uşor); port grija, sunt interesat. *Mi-e* (sau *ţi-e etc.) că...* (sau *să nu...)* = mă tem (sau te temi ete.) că... (sau să nu...). **4.** (Impers.; urmat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv sau urmat ori precedat de o noţiune temporală) A urma (să se facă), a trebui (să se facă). *Când a fost să plece.* **5.** (De obicei impers.; la imperfect şi urmat de un verb la conjunctiv) A avea putinţa, posibilitatea, ocazia să...; a se afla pe punctul de a..., a nu mai lipsi mult până să... *Era să moară*. **6.** (Impers.; urmat de un supin) A putea, a trebui, a considera că este cazul să..., a se cuveni. *E ceva de făcut.* **C.** (Verb auxiliar) **I.** (Construit cu un participiu, serveşte la formarea diatezei pasive) *Faptele sunt cunoscute.* **II.** (Construit cu

un participiu invariabil, formează timpuri compuse ale diatezei active). **1.** (Cu viitorul I formează viitorul anterior) *Voi fi terminat.* **2.** (Cu condiţionalul prezent formează perfectul optativ-condiţional) *N-ar mai fi plecat.* **3.** (Cu conjunctivul prezent formează perfectul conjunctivului) *Să fi spus.* **4.** (Cu infinitivul formează perfectul infinitivului) *Se poate lăuda a fi învăţat totul.* **5.** (Cu viitorul I sau cu perfectul conjunctivului fomează prezumtivul prezent şi perfect) *Să se fi aflând mulţi în lume?* **III.** (Construit cu un participiu invariabil sau cu un gerunziu, serveşte la alcătuirea unor forme perifrastice de perfect compus, mai mult ca perfect sau imperfect) *Te-ai fost dus.* [Forme gramaticale; prez. ind. *sunt* (fam. şi pop. *îs.* prescurtat *-s), esti* (pr. *ieşti), este* (pr. *ieste,* prescurtat *e, îi, i), suntem* (acc. şi: *suntém)*; imperf. *eram* (pr. *ieram)*; perf. s. *fui* (reg. *fusei)*; m.m. ca perf. *fusesem*; conjunctiv *să fiu*; imper. pers. 2 sg. *fii* (negativ *nu fi)*; part. *fost*] – Lat. **sum, *fui, *fire** (= *fieri).*

FIABIL, -Ă, *fiabili, -e,* adj. (Despre componente, aparate, instalaţii, echipamente) Care prezintă siguranţă în funcţionare (în condiţii date şi într-un timp dat). [Pr.: *fi-a-*] – Din fr. **fiable.**

FIABILITATE s.f. Însuşirea de a fi fiabil; siguranţă în exploatare. [Pr.: *fi-a-*] – Din fr. **fiabilité**.

FIACRU, *fiacre,* s.n. (Înv.) Trăsură de piaţă; birjă. [Pr.: *fi-a-*] – Din fr. **fiacre.**

FIARĂ, *fiare,* s.f. Animal sălbatic mare; bestie. * Fig. Om extrem de rău, de crud, de violent. – Lat. **fera.**

FIASCO s.n. (Livr.) Eşec total într-o acţiune întreprinsă; insucces, nereuşită. – Din it. [far] **fiasco.**

FIBRĂ, *fibre,* s.f. **1.** Material în formă de fir subţire, netors, de provenienţă vegetală, animală sau minerală ori produs pe cale sintetică, folosit de obicei ca materie primă la fabricarea ţesăturilor. **2.** Celulă vegetală alungită situată în ţesutul diverselor părţi ale unei plante. **3**. Formaţie anatomică alungită, care reprezintă celule modificate sau prelungiri celulare şi care alcătuieşte ţesuturile animale**. 4**. (Tehn.; în sintagma) *Fibră optică =* fibră de sticlă cu compoziţie specială, folosită pentru transmiterea informaţiilor. – Din fr. **fibre,** lat. **fibra.**

FIBRILA, pers. 3 *fibrilează,* vb. **I.** Intranz. (Med.) A prezenta fibrilaţie. – Din fr. **fibriller.**

FIBRILAR, -Ă, *fibrilari, -e,* adj. Care aparţine unei fibre **(3),** cu aspect de fibră (fină). – Din fr. **fibrillaire.**

FIBRILARE, *fibrilări,* s.f. Faptul de *a fibrila.* – V. **fibrila.**

FIBRILAŢIE, *fibrilaţii,* s.f. (Med., Fiziol.) Fiecare dintre contracţiile (neregulate ale) unei fibre sau ale unui grup de fibre musculare. – Din fr. **fibrillation.**

FIBRILĂ, *fibrile,* s.f. **1.** (Anat.) Element constitutiv al unei fibre; element constitutiv al ţesutului conjunctiv, care dă fibrei musculare un aspect striat. **2.** Parte constitutivă a unor fibre textile. – Din fr. **fibrille.**

FIBRINĂ, *fibrine,* s.f. Proteină de culoare albă-cenuşie, care se găseşte în sânge şi în limfă şi care provine din fibrinogen, în timpul coagulării sângelui. – Din fr. **fibrine.**

FIBRINOGEN s.n. Substanţă organică proteică dizolvată în plasmă, care se transformă în fibrină în timpul coagulării sângelui. – Din fr. **fibrinogéne.**

FIBROADENOM, *fibroadenoame*, s.n. Tumoare de natură benignă, localizată de obicei la sân sau la uter. [Pr.: *-bro-a-*] – **Fibrom+ adenom** (după fr. *adénofibrome).*

FIBROCARTILAGINOS, -OASĂ, *fibrocartilaginoşi, -oase,* adj. (Anat.) Cu structură de fibrocartilaj. – Din fr. **fibrocartilagineux.**

FIBROCARTILAJ, *fibrocartilaje,* s.n. (Anat.) Ţesut cartilaginos de tip fibrilar. – Din fr. **fibrocartilage.**

FIBROCIT, *fibrocite,* s.n. Celulă fundamentală a ţesutului conjunctiv. – Din fr. **fibrocyte**.

FIBROLEMNOS, -OASĂ, *fibrolemnoşi, -oase*, adj. Care este constituit din fibre de lemn. – **Fibro** [s] + **lemnos.**

FIBROM, *fibroame,* s.n. Tumoare benignă formată mai ales în ţesutul conjunctiv fibros şi localizată de obicei la sân, la uter şi la intestin. – Din fr. **fibrome.**

FIBROMATOS, -OASĂ, *fibromatoşi, -oase,* adj. (Med.; despre ţesuturi) Care prezintă fibre **(3)** dure. – Din **fibromatoză.**

FIBROMATOZĂ s.f. (Med.) Dezvoltare de fibroame în diverse ţesuturi sau organe. – Din fr. **fibromatose.**

FIBROS, -OASĂ, *fibroşi, -oase,* adj. Alcătuit (în mare parte) din fibre, cu aspect de fibre. ** *Ţesut fibros =* ţesut conjunctiv elastic, care are rolul de a susţine elementele mobile ale organelor. – Din fr. **fibreux.**

FIBROSCOP, *fibroscoape,* s.n. (Med.) instrument pentru studierea cavităţilor interne. – Din fr. **fibroscope.**

FIBULĂ, *fibule*, s.f. **1.** Agrafă (ornamentală) de metal, întrebuinţată în antichitate pentru a

încheia un veşmânt. **2.** (Anat.) Peroneu. – Din lat. **fibula.**

FICAT, *ficaţi,* s.m. Glandă-anexă a tubului digestiv, situată în partea dreaptă a abdomenului, sub diafragmă, formată din patru lobi şi din vezicula biliară, care îndeplineşte diferite funcţii fiziologice importante în organism. ** Expr. (Fam.) *A-1 roade* (sau *a-l seca* etc. *pe cineva) la ficaţi* = **a)** a simţi o durere fizică puternică; **b)** (despre griji, necazuri) a necăji, a frământa, a chinui (pe cineva). *A-l ustura (pe cineva) la ficaţi* = **a)** a simţi o durere fizică puternică; **b)** a produce (cuiva) un sentiment puternic de mânie, de regret, de ciudă etc. *A-i îngheţa (cuiva) ficaţii* = a se înspăimânta. – Lat. **ficatum** (izolat din sintagma *jecur ficatum* "ficat de gâscă îngrăşată cu smochine").

FICĂŢEL, *ficăţei,* s.m. Diminutiv al lui *ficat.* – **Ficat+** suf. *-el.*

FICIOR s.m. v. **fecior.**

FICOMICETE s.f. pl. Clasă de ciuperci saprofite sau parazite inferioare, având miceliul format din filamente continue. – Din fr. **phycomycétes.**

FICTIV, -Ă, *fictivi, -e,* adj. Care nu există în realitate, care nu aparţine realităţii, care este plăsmuit sau există doar în mod convenţional; imaginarş fals. – Din fr. **fictif.**

FICŢIONALISM s.n. (Fil.) Concepţie idealist-subiectivă după care cunoaşterea se bazează pe ficţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **fictionalisme.**

FICŢIUNE, *ficţiuni,* s.f. Reprezentare produsă de imaginaţia cuiva şi care nu corespunde realităţii sau nu are corespondent în realitate; plăsmuire a imaginaţiei; născocire. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **fiction,** lat. **fictio, -onis.**

FICUS, *ficuşi,* s.m. Plantă exotică lemnoasă cu frunzele mari, groase, totdeauna verzi şi strălucitoare, cultivată la noi ca plantă ornamentală de interior *(Ficus elastica).* – Din lat. **ficus.**

FIDEA s.f. Pastă făinoasă (industrială), în formă de fire lungi şi subţiri (prezentate mai ales sub formă de gheme). – Din ngr. **fidés.**

FIDEICOMIS, *fideicomisuri,* s.n. (Jur.) Dispoziţie testamentară prin care testatorul dispune ca moştenitorul său legatarul său să remită unei terţe persoane averea pe care o lasă. [Pr.: *fi-dei-*] – Din fr. **fidéicomis.**

FIDEISM s.n. Concepţie care dă prioritate credinţei religioase faţă de ştiinţă ori le pune pe acelaşi plan. – Din fr. **fidéisme.**

FIDEIST, -Ă, *fideişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1**. Adj. Care ţine de fideism, privitor la fideism; caracteristic fideismului. **2.** S.m. şi f. Adept al fideismului. – Din fr. **fidéiste.**

FIDEIUSIUNE s.f. Contract prin care o persoană se angajează în faţa creditorului să execute obligaţia debitorului în cazul când acesta nu ar executa-o el însuşi în termen. [Pr.: *-iu-si-u-*] – Din fr. **fidéjussion,** lat. **fidejussio, -onis.**

FIDEL, -Ă, *fideli, -e,* adj. **1.** Statornic în sentimente, în convingeri etc.; foarte devotat, credincios. **2.** Care reproduce, urmează cu exactitate un model, o normă, un obicei; care păstrează (ceva) întocmai. *Traducere fidelă.* * (Adverbial) În mod exact, cu exactitate. – Din fr. **fidéle,** lat. **fidelis.**

FIDELITATE s.f. **1.** Statornicie în convingeri, în sentimente, în atitudine etc.; devotament, credinţă. **2.** Precizie, exactitate în prezentarea sau în reproducerea realităţii, a unui text, a unui model etc. **3.** (Tehn.; în sintagma) *Înaltă fidelitate* = calitate a unor aparate electroacustice de a reda cât mai fidel semnale sonore (înregistrate); hi-fi. – Din fr. **fidélité,** lat. **fidelitas, -atis.**

FIDER, *fidere,* s.n. Linie electrică fără derivaţie, care leagă direct o centrală electrică cu posturile de transformare sau posturile principale de transformare cu cele secundare sau de distribuţie. [Scris şi: *feeder*] – Din engl., fr. **feeder.**

FIDUCIAR, -Ă, *fiduciari, -e,* adj. Care are o valoare fictivă, convenţională. *** Monedă fiduciară* = monedă de hârtie având o valoare convenţională şi servind ca mijloc de schimb doar în interiorul unei ţări. *Circulaţie fiduciară* = circulaţie a monedei fiduciare. [Pr.: *-ci-ar*] – Din fr. **fiduciaire,** lat. **fiduciarius.**

FIE[1] conj. **1.** (În corelaţie cu sine însuşi sau cu "or" şi "sau", introduce o propoziţie disjunctivă, exprimând nu numai alternanţa sau opoziţia, ci şi o nuanţă de condiţie) Ori... ori... **2.** (Urmat de "şi" introduce o propoziţie concesivă) Chiar (şi), măcar. – Lat. **fiat.**

FIE[2] s.f. (Înv.; azi pop., urmat de un adj. pos. sg.) Fiică. *A fost fie-sa pe la noi.* – Lat. **filia.**

FIECARE pron. nehot. (Indică fiinţele sau lucrurile luate în parte dintr-un grup sau dintr-o categorie) şi unul, şi altul; oricare. ** (Adjectival) *Fiecare om.* [Pr.: *fi-e÷.* – Gen.- dat. *fiecăruia, fiecăreia.* **–** Var.: (înv. şi pop.) **fieşcáre, fieştecáre, fiştecáre** pron. nehot.] – **Fie**[1] **+care.**

FIECE adj. nehot. (Pop.) Care este, se socoteşte, se întâmplă, se ia etc. fiecare în parte, în fiecare zi etc.; fitece. *Fiece om. Fiece zi.* [Pr.: *fi-e÷.* – Var.: **fieşcé, fieştecé** adj. nehot.] – **Fie**[1] + **ce.**

FIECINE pron. nehot. (Pop.) Fiecare, oricare fiinţă; fitecine. [Pr.: *fi-e÷.* – Var.: **fieşcine, fieştecine** pron. nehot.] – **Fie**[1] + **cine.**
FIECUM adv. (Înv. şi pop.) Într-un fel sau altul, în oricare fel; oricum. [Pr.: *fi-e-*] – **Fie**[1] + **cum.**
FIEF, *fiefuri,* s.n. (În evul mediu) Feudă; drept de proprietate asupra unei feude. * Fig. Zonă de influenţă absolută sau preponderentă. *Fief electoral.* – Din fr. **fief.**
FIER, (2, 3) *fiare,* s.n. **1.** Element chimic, metal greu, de culoare cenuşie, maleabil, ductil, cu proprietăţi feromagnetice, care, aliat cu carbonul sau cu alte elemente, se foloseşte pe scară largă în industrie; (impr.) oţel (moale). ** *Epoca fierului* (sau *de fier) =* perioadă din istoria orânduirii comunei primitive care a durat de la mijlocul mileniului al II-lea ante Christos, până în primele veacuri post Christos, când omul a început să prelucreze şi să folosească fierul. ** Loc. adj. *De fier =* tare, puternic, rezistent; neînduplecat; riguros, sever. ** Expr. *A-i trece* (sau *a-i da cuiva*) *un fier (ars* sau *roşu) prin inimă =* a avea o senzaţie intensă şi bruscă de durere, de spaimă etc. **2.** Numele mai multor unelte, instrumente etc. sau părţi ale lor făcute din oţel ori din fontă; **a)** (adesea determinat prin "de călcat") unealtă întrebuinţată la călcatul rufelor sau al hainelor; **b)** (adesea determinat prin "de frizat") instrument de forma unui cleşte care serveşte la ondulatul părului; **c)** (adesea determinat prin "de plug") fiecare dintre cuţitele plugului; **d)** cleşte cu care se iau cărbunii din foc; **e)** (adesea determinat prin "roşu") unealtă, vergea sau bucată de fier înroşită la foc, cu care se ard unele răni sau se înseamnă vitele cu marea proprietarului; **f)** lamă sau ascuţiş de armă tăioasă; *p. ext.* sabie. ** Expr. *A trece prin ascuţişul fierului =* a tăia, a omorî, a pustii, a trece pe sub ascuţişul sabiei. * Bucată de oţel (în formă de drug). ** Fier vechi =* obiecte de metal uzate, care nu mai pot fi utilizate şi care se adună spre a fi retopite. ** Expr. *A arunca (ceva) 1a fier vechi =* a scoate din uz, a nu mai acorda nici o importanţă unui lucru. **3.** (La pl.) Lanţuri, cătuşe cu care sunt legaţi prizonierii, deţinuţii. * Piedică de cai făcută dintr-un lanţ. [Var.: **fer** s.n.] – Lat. **ferrum.**
FIERAR, *fierari,* s.m. **1.** Muncitor care se îndeletniceşte cu prelucrarea la cald a fierului sau a altor metale; faur[2], făurar[2], covaci, covali. **2.** (Adesea determinat prin "betonist") Muncitor specializat în fasonarea şi în montarea armăturilor pentru betonul armat. – Lat. **ferrarius.**
FIERĂRIE[1]**,** *fierării,* s.f. **1.** Atelier în care fierarul prelucrează la cald fierul sau alt metal; făurărie[1], făurişte. **2.** Meşteşugul fierarului; făurărie[1]. – **Fierar + **suf**. -***ie.*
FIERĂRIE[2]**,** *fierării,* s.f. **1.** Magazin unde se vând obiecte fabricate din fier sau din alt metal. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte sau piese din fier ori din alt metal; făurărie[2], fierărit. – **Fier +** suf. -*ărie.*
FIERĂRIT s.n. Meşteşugul fierarului; fierărie[2] (**2**). – **Fierar +** suf. -*it*
FIERĂSTRĂU s.n. v. **ferăstrău.**
FIERBĂTOR, (**1**) *fierbători,* s.m., (**2**) *fierbătoare,* s.n. **1.** S.m. Muncitor industrial care execută operaţiile de fierbere în cadrul extragerii sau prelucrării unor materii prime. **2.** S.n. (Tehn.) Aparat care serveşte la fierberea unor lichide; plonjor. – **Fierbe** + suf. -*ător.*
FIERBE, *fierb,* vb. III. **1.** Intranz. şi tranz. A trece sau a face să treacă (un lichid) în stare de vapori, prin formarea, sub acţiunea căldurii, în întreaga masă a lichidului, a unor bule de vapori care se ridică la suprafaţă. ** Intranz. (Subiectul e vasul în care clocoteşte un lichid) *Ceainicul fierbe. *** Expr. (Intranz.) *A se amesteca* (sau *a umbla, a-şi băga nasul*) *unde nu-i fierbe oala =* a interveni acolo unde nu are ce căuta, în probleme care nu-l privesc. * Intranz. (Despre unele lichide şi amestecuri) A fi în stare de efervescenţă (din cauza fermentării). * Intranz. Fig. (Despre apa unui râu, a unei mări etc.) A se agita puternic, a face valuri mari şi zgomotoase. **2.** Intranz. (Despre alimente) A se afla introdus într-un lichid care fierbe (**1**), pentru a deveni bun de mâncat. * Tranz. A supune un corp acţiunii fierberii apei. *Fierb rufele.* **3**. Intranz. Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o mare frământare, a fi în tensiune, a fi agitat. * Tranz. A necăji, a chinui pe cineva, a ţine pe cineva într-o stare de agitaţie, de tensiune. * Tranz. (Rar) A pune la cale, a pregăti în mod febril (şi în ascuns) o acţiune (reprobabilă); a coace. **4.** Intranz. Fig. (Despre spaţii din natură) A vui, a răsuna, a clocoti de zgomot. [Perf. s. *fiersei,* part. *fiert*] – Lat. **fervere.**
FIERBERE, *fierberi,* s.f. Acţiunea de *a fierbe* şi rezultatul ei. * Fig. Stare de agitaţie, de nelinişte puternică, de aşteptare încordată. – V. **fierbe.**
FIERBINCIOR, -OARĂ, *fierbinciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *fierbinte*; aproape fierbinte. – **Fierbinte** + suf. -*ior.*
FIERBINTE, *fierbinţi,* adj. **1.** Care are o temperatură ridicată, care răspândeşte o căldură puternică; foarte cald, arzător. **2.** Fig. (Despre sentimentele oamenilor şi manifestarea

lor exterioară; adesea adverbial) Foarte puternic, adânc, aprins, înfocat. * (Rar; despre culori) Aprins, viu. – Lat. **fervens, -ntis.**

FIERBINŢEALĂ, *fierbinţeli,* s.f. **1.** Temperatură ridicată (a aerului), căldură dogoritoare (răspândită de razele soarelui, de aerul înfierbântat etc.); arşiţă. * Fig. Stare de trăire intensă, de însufleţire, de tensiune. **2.** (Pop.) Febră, temperatură. – **Fierbinte +** suf. **-***eală.*

FIERE s.f. **1.** Lichid amar, de culoare galbenă-verzuie, secretat de ficat; bilă[1]. ** Expr. (se zice despre o persoană plină de necaz, de ciudă, de mânie, care se manifestă cu violenţă) *A vărsa fiere.* * Fig. Amărăciune, supărare, necaz. **2.** (Şi în sintagma "băşica fierii") Vezicula biliară. ** Expr. *A-i crăpa* (sau *plesni) cuiva fierea (de necaz)* = a fi necăjit, mânios, invidios etc. la culme. **3.** ** Compus: *fierea pământului* = **a)** plantă erbacee medicinală cu flori roşietice, rar albe, cu gust amar *(Erythraea centaurium)*; **b)** plantă erbacee inferioară, cu talul târâtor, având pe partea inferioară rudimente de frunză *(Marchantia polymorpha); fiere-de-urs* = numele a doi arbuşti tropicali şi mediteraneeni din care se extrage saburul (un arbust este înalt de 3-4 m, cu frunze mari şi flori violacee dispuse într-un spic *(Aloë ferox),* iar celălalt arbust este înalt de 1 m, ramificat, cu frunze dispune în rozetă *(Aloë succotrina).* – Lat. * **fele** *(= fel).*

FIERT[1] s.n. Faptul de *a fierbe.* – V. **fierbe.**

FIERT[2], FIARTĂ, *fierţi, -te,* adj. **1.** (Despre lichide sau despre solide aflate într-un lichid) Care a fost supus fierberii. * (Despre alimente) Preparat prin fierbere. ** Expr. (Fam.) *A o face fiartă* = a comite o eroare; a nu izbuti; a se face de râs. **2.** Fig. Necăjit, supărat, amărât. – V. **fierbe.**

FIERTURĂ, *fierturi,* s.f. **1.** Mâncare preparată prin fierbere. **2.** Fierbere, clocot. – **Fiert** + suf. *-ură.*

FIERTURICĂ, *fierturici,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *fiertură.* – **Fiertură+** suf. *-ică.*

FIESC, FIASCĂ, *fieşti,* adj. (Rar) Filial – **Fiu** + suf. *-esc.*

FIESTĂ, *fieste,* s.f. Serbare, sărbătoare (populară) în ţările de limbă spaniolă. [Pr.: *fi-es-*] – Din sp. **fiesta.**

FIEŞCARE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEŞCE adj. nehot. v. **fiece.**

FIEŞCINE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEŞTECARE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEŞTECE adj. nehot. v. **fiece.**

FIEŞTECINE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEUNDE adv. (Rar) Oriunde; pretutindeni. [Pr.: *fi-e-*] – **Fie[1]** +u**nde.**

FIGURA, *figurez,* vb. **I. 1.** Intranz. A fi prezent undeva, a lua parte la ceva. * A se afla înregistrat, înscris undeva. **2.** Tranz. (Rar) A înfăţişa ceva (în artele plastice). **3.** Tranz. (Franţuzism înv.; construit cu dativul) A-şi închipui, a-şi imagina. – Din fr. **figurer**

FIGURANT, -Ă, *figuranţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană care participă la desfăşurarea acţiunii unei piese de teatru, a unei opere sau a unui film numai prin prezenţa fizică sau prin gesturi, atitudini etc., fără să rostească nici o replică. * Persoană care este prezentă la desfăşurarea unui eveniment, la o întâmplare etc., fără a participa efectiv la ea. – Din fr. **figurant.**

FIGURARE, *figurări,* s.f. Acţiunea de *a figura* şi rezultatul ei. – V. **figura.**

FIGURAT, -Ă, *figuraţi, -te,* adj. (Despre cuvinte, expresii sau despre sensul lor) Întrebuinţat cu alt înţeles decât cel obişnuit, propriu, de obicei pentru obţinerea unor efecte stilistice. ** (Substantivat, n.) *La figurat* = într-un sens deosebit de cel propriu. * (Despre stil, limbă etc.) Care conţine (multe) figuri poetice; figurativ. – Din fr. **figuré,** lat. **figuratus.**

FIGURATIV, -Ă, *figurativi, -e,* adj. **1.** Care conţine (multe) figuri de stil; figurat. **2.** (Despre unele arte) Care se bazează pe reprezentarea plastică şi uşor identificabilă a fiinţelor şi obiectelor din realitate. * P. gener. Care constituie reprezentarea unui lucru. *Plan figurativ.* – Din fr. **figuratif.**

FIGURAŢIE, *figuraţii,* s.f. Ansamblul figuranţilor (într-o reprezentaţie, într-un film etc.). ** Expr. *A face figuraţie* = a avea rol de figurant. – Din fr. **figuration,** lat. **figuratio.**

FIGURĂ, *figuri,* s.f. **1.** Înfăţişare a feţei, a obrazului cuiva; chip, faţă, obraz. ** Expr. *A face figură bună (sau rea)* = a face o impresie bună (sau rea) celor din jur. (Fam.) *A face (cuiva) figura* = a face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută. *A face figură de...* = a avea aerul de..., a fi considerat (sau a ţine să fie considerat) drept... **2.** Imagine plastică a unei fiinţe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. *** Figură geometrică* = ansamblu format din puncte, linii şi suprafeţe. * (La jocul de cărţi) Carte care reprezintă diverse personaje (valet, damă etc.). * (La şah) Fiecare dintre piesele de

joc, având forme caracteristice. * Grămadă de nisip, de pietriş etc., care a fost clădită în formă de corp geometric regulat, pentru a i se putea calcula mai uşor volumul. **3.** Persoană; (în special) persoană purtătoare a unor caractere individuale sau sociale proprii; tip, personalitate. **4.** (În sintagmele) *Figură de stil* (sau *poetică) =* procedeu stilistic prin care se modifică înţelesul propriu al unui cuvânt sau se asociază cuvintele în aşa fel ca sensurile vechi să se îmbogăţească, pentru a da mai multă forţă imaginii sau expunerii prezentate. *Figură etimologică =* construcţie sintactică în care se alătură două cuvinte înrudite etimologic (de obicei un verb şi un substantiv) sau apropiate din punct de vedere semantic. "*Şi-a trăit traiul" reprezintă O figură etimologică.* (Log.) *Figuri silogistice =* forme de silogism care se deosebesc între ele după locul ocupat de termenul mediu în premise. **5.** Poziţie sau ansamblu de poziţii şi de mişcări la dans, la balet, la scrimă, la patinaj etc. – Din fr. **figure,** lat. **figura.**

FIGURINĂ, *figurine,* s.f. Statuetă de marmură, de bronz, de porţelan etc.; bibelou. – Din fr. **figurine.**

FIICĂ, *fiice,* s.f. Persoană de sex feminin, considerată în raport cu părinţii săi; fată. – **Fie**[2] + suf.*-ică.*

FIINDCĂ conj. (Arată legătura cauzală dintre afirmaţia din propoziţia regentă şi cea din propoziţia subordonată) Pentru că, deoarece; de vreme ce. – **Fiind** (< *fi*) + **că.**

FIINŢA, *fiinţez,* vb. **I.** Intranz. A exista, a fi în fiinţă; a-şi desfăşura activitatea. [Pr.: *fi-in-*] – Din **fiinţă.**

FIINŢARE, *fiinţări,* s.f. Existenţă, viaţă, fiinţă **(2).** [Pr.: *fi-in-*] – V. **fiinţa.**

FIINŢĂ, *fiinţe,* s.f. **1.** Tot Ceea ce are viaţă (şi se mişcă); vieţuitoare, vietate. * Spec. Om; persoană. **2.** Existenţă; viaţă. *În fiinţă =* **a)** existent; **b)** în realitate, aievea. ** Expr. *A da fiinţă =* **a)** a da viaţă, a naşte; **b)** a realiza, a făuri, a concretiza. – **Fi** + suf. *-inţă.*

FILA, *filez,* vb. I. **1.** Tranz. A răsuci fibrele dintr-un material textil (bumbac, cânepă etc.) pentru a-l transforma în fire; a toarce. **2.** Tranz. A răsfira în mână, încet şi una câte una, cărţile de joc (astfel încât să se vadă numai iniţialele din colţul din stânga de sus). **3.** Tranz. A tăia într-un anumit fel şuviţe dintr-un păr prea des. **4.** Tranz. A desfăşura încetul cu încetul lanţul ancorei, o parâmă etc. (în momentul acostării sau plecării navei). **5.** Intranz. (Despre lămpi cu fitil) A arde rău, pâlpâind şi scoţând fum. **6.** Tranz. A urmări în mod discret pe cineva (fără ca cel urmărit să observe). – Din fr. **filer,** lat. **filare.**

FILACTERĂ, *filactere,* s.f. **1.** Bucată de pergament cu versete din Biblie, purtată ca talisman de vechii evrei. **2.** Inscripţie în formă de banderolă (pe monumente). [Var.: **filactériu** s.n.] – Din fr. **phylactere.**

FILACTERIU s.n. v. **filacteră.**

FILADĂ, *filade,* s.f. (Înv.) Broşură, carte de proporţii reduse. – Din ngr. **filláda.**

FILALIU s.n. (Înv.) Pânză foarte fină şi subţire din care se făceau şervete, cămăşi etc. – Et. nec.

FILAMENT, *filamente,* s.n. **1.** Formaţie în formă de fir lung şi subţire a unor celule din ţesuturile animale sau vegetale. * Spec. Piciorușul sau codiţa staminei. **2.** Fir metalic foarte subţire din interiorul becurilor electrice sau al tuburilor electronice, care devine incandescent la trecerea curentului electric. – Din fr. **filament,** lat. **filamentum.**

FILAMENTOS, -OASĂ, *filamentoşi, -oase,* adj. Care are filamente **(1),** format din filamente; cu aspect de filamente. – Din fr. f**ilamenteux.**

FILANTROP, -OAPĂ, *filantropi, -oape,* s.m. şi f. Persoană care face acte de filantropie; om darnic, generos (cu cei săraci). – Din fr. **philanthrope.**

FILANTROPIC, -Ă, *filantropici, -ce,* adj. Care ţine de filantropie sau de filantrop, privitor la filantropie sau la filantrop. – Din fr. **philanthropique.**

FILANTROPIE s.f. Acţiune de binefacere întreprinsă în folosul oamenilor săraci. – Din fr. **philanthropie.**

FILANTROPISM s.n. (Rar) Filantropic. – **Filantropie +** suf. *-ism.*

FILARE, *filări,* s.f. Acţiunea de *a fila* şi rezultatul ei. – V. **fila.**

FILARIA s.f. Nume dat mai multor viermi lungi şi subţiri ca o aţă, care trăiesc paraziţi la oameni şi animale *(Filaria).* [Pr.: *-ri-a*] – Din lat. **Filaria** [bancrofti etc.] numele ştiinţitic al animalului.

FILARIOZĂ s.f. Boală provocată prin focalizarea în organism a filariei şi care se manifestă prin abcese, umflarea membrelor inferioare etc. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **filariose.**

FILARMONIC, -Ă, *filarmonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la activitatea de răspândire a culturii muzicale prin concerte, recitaluri, spectacole muzicale. ** *Societate filarmonică =* instituţie, asociaţie având ca scop cultivarea şi răspândirea artelor, în special a artei muzicale. **2.** S.f. instituţie (de stat) care deţine rolul principal în viaţa de

concert şi în dezvoltarea culturii muzicale a unei ţări, cuprinzând toate aspectcle artei interpretative şi toate formele de manifestare concertistice. * Orchestră simfonică aparţinând unei astfel de instituţii. – Din **fr.philharmonique.**

FILARMONIST, -Ă, *filarmonişti, -ste*, s.m. şi f. (Rar) Membru al unei orchestre filarmonice. – **Filarmon [ică]** + suf. *-ist.*

FILAT[1] s.n. Faptul de *a fila.* – V **fila.**

FILAT[2]**, -Ă,** *filaţi, -te*, adj. (Despre fibrele textile) Care a fost răsucit şi transformat în fire; tors[3]. – V. **fila.**

FILATELIC, -Ă, *filatelici,* **-***ce*, adj. Care aparţine filateliei, privitor la filatelie; de filatelist. – Din fr. **philatélique.**

FILATELIE s.f. Acţiunea de a colecţiona (şi a studia) mărci poştale. – Din fr. **philatélie.**

FILATELIST, -Ă, *filatelişti, -ste*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu filatelia, colecţionar de mărci poştale. – Din fr. **philatéliste.**

FILATOR, -OARE, *filatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat în filarea fibrelor textile. – Din fr. **filateur.**

FILATURĂ, *filaturi,* s.f. Ramură industrială care se ocupă cu transformarea fibrelor textile în fire; torcătorie; întreprindere în care se desfăşoară această transformare. – Din fr. **filature.**

FILĂ, *file,* s.f. Fiecare dintre foile care alcătuiesc un caiet, o carte etc. formată din două pagini; *p. ext.* pagină. ** Expr. *A cerceta (o lucrare) filă cu filă =* (a cerceta, a verifica o lucrare) amănunţit, de la un capăt la altul, cu mare atenţie. – Din ngr. **filon.**

FILDEŞ, (**1**) *fildeşi,* s.m., **(2)** *fildeşuri,* s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre dinţii incisivi ai unui elefant. * (Înv.) Elefant. **2.** S.n. Substanţă osoasă de culoare albă din care sunt alcătuiţi dinţii incisivi de elefant şi din care se fac diferite obiecte ornamentale, de toaletă etc.; vioriu. *** Fildeş animal* (sau *artificial) =* substanţă asemănătoare cu fildeşul **(2),** obţinută prin macerarea oaselor de animale în clorură de var. *Fildeş vegetal =* material foarte dur, extras din seminţele unor palmieri, servind la fabricarea nasturilor. – Din tc. **fildişi.**

FILDEŞIU, -IE, *fildeşii,* adj. (Rar) Alb ca fildeşul **(2). – Fildeş** + suf. *-iu.*

FILE, *fileuri,* s.n. **1.** Carne de calitate superioară din lungul şirei spinării unei vite, unui port sau unui peşte; preparat alimentar pregătit din astfel de carne. **2.** (Adjectival) *Muşchi file.* – Din fr. **filet.**

FILER[1]**,** *fileri,* s.m. Monedă divizionară în Ungaria, valorând a suta parte dintr-un forint. – Din magh. **filer.**

FILER[2] s.n. Material pulverulent (praf de calcar, de var stins, negru de fum etc.) folosit pentru a mări consistenţa, adezivitatea şi stabilitatea termică a unor materiale. – Din fr., engl. **filler.**

FILET, (**1**) *fileturi,* **(2)** *filete,* s.n. **1.** Şanţ elicoidal tăiat pe suprafaţa exterioară sau interioară a unei piese, cilindrice ori conice, servind pentru asamblarea prin înşurubare a piesei; ghivent. **2.** Ramificaţie a extremităţii nervilor. – Din fr. **filet.**

FILETA, *filetez,* vb. **I.** Tranz. A realiza fileturi la o piesă. – Din fr. **fileter.**

FILETARE, *filetări,* s.f. Acţiunea de *a fileta.* – V. **fileta.**

FILETAT, -Ă, *filetaţi, -te,* adj. (Despre piese tehnice) Care are filet, prevăzut cu filet. – V. **fileta.**

FILEU, *fileuri,* s.n. Reţea deasă de aţă, de sfoară etc., cu ochiuri înnodate în formă de pătrate, de romburi etc., care serveşte la confecţionarea unor perdele, a unor plase de pescuit, a unor sacoşe etc.; plasă[1]. * Săculeţ făcut dintr-o astfel de reţea, care serveşte la transportarea cu mâna a unor cumpărături; sacoşă. * Plasă care desparte în două terenul la unele jocuri sportive. * Obiect făcut dintr-o reţea de aţă subţire folosit pentru strângerea şi menţinerea într-un anumit fel a părului pieptănat. [Pl. şi: *filee*] – Din fr. **filet.**

FILFIZON, *filfizoni,* s.m. (Fam. şi peior.) Tânăr cu pretenţii de eleganţă şi cu preocupări neserioase. – Probabil alterare din fr. **vive le son** [du canon] refrenul unui cântec revoluţionar francez.

FILIAL, -Ă, *filiali, -e,* adj. (Despre sentimente) De fiu, specific unui fiu; fiesc. [Pr.: *-li-al*] – Din fr. **filial.**

FILIALĂ, *filiale,* s.f. Instituţie, întreprindere, asociaţie, organizaţie condusă şi controlată de o unitate centrală. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **filiale.**

FILIAŢIE, *filiaţii,* s.f. Legătură de rudenie între copii şi părinţi, descendenţă; *p. gener.* legătură de rudenie în linie dreaptă. * Fig. Legătură între lucruri, întâmplări, fenomene etc. care derivă unul din celălalt. [Pr.: *li-a÷.* – Var.: **filiaţitúne** s.f.] – Din fr. **filiation.**

FILIAŢIUNE s.f. v. **filiaţie.**

FILIERĂ, *filiere,* s.f. **1.** Placă de oţel perforată prin care se trage în fire (sau în bare) un

material (metalic) ductil. * Piesă de metal cilindrică, având fundul prevăzut cu orificii, prin care se trage în fire soluţia de mătase artificială sau de fibre textile obţinută pe cale chimică. **2.** Dispozitiv folosit pentru tăierea unui filet (**1**). **3.** Fig. Succesiune de mijloace, de trepte, de etape etc. care intervin până la un anumit rezultat. [Pr.: -*li-e*-] – Din fr. **filiére.**

FILIFORM, -Ă, *filiformi, -e,* adj. Care are forma unui fir. – Din fr. **filiforme.**

FILIGEAN s.n. v. **felegean.**

FILIGRAN, *filigrane,* s.n. **1.** Lucrătură artistică de giuvaergerie, asemănătoare ca aspect cu o dantelă, realizată din fire subţiri de aur, de argint etc. sudate între ele. **2.** Marcă transparentă imprimată în timpul procesului de fabricaţie în structura unei hârtii. [Var.: **filigrană** s.f.] – Din fr. **filigrane.**

FILIGRANA, *filigranez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A prelucra un metal preţios sub formă de filigran **(1). 2.** A aplica un filigran **(2)** în timpul fabricării hârtiei. – Din fr. **filigraner.**

FILIGRANARE, *filigranări,* s.f. Acţiunea de *a filigrana* şi rezultatul ei. – V. **filigrana.**

FILIGRANAT, -Ă, *filigranaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de giuvaergerie) Lucrat în filigran (**1**). **2.** (Despre hârtie) Cu filigran **(2)**. – V. **filigrana.**

FILIGRANĂ s.f. v. **filigran.**

FILIGRANIST, *filigranişti,* s.m. Specialist în filigrane (1). – **Filigran** + suf. -*ist*

FILIGRANOLOG, -Ă, *filigranologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în filigranologie. – Din **filigranologie** (derivat regresiv).

FILIGRANOLOGIE s.f. Cercetare a filigranelor **(2). –** Din it. **filigranologia.**

FILIGRANOSCOP, *filigranoscoape,* s.n. Baie mică de sticlă în care se umezesc timbrele pentru a le studia filigranul. – Din fr. **filigranoscope.**

FILIMICĂ s.f. Plantă erbacee decorativă şi medicinală, cu miros plăcut şi puternic, cu flori galbene-aurii sau galbene-roşietice *(Calendula officinalis).* – Et. nec.

FILIOQUE s.n. Dogmă creştină (catolică) potrivit căruia "Sfântul Duh" purcede atât de la Dunmezeu-Tatăl, cât şi de la Dumnezeu-Fiul. [Pr*.:fi-li-ó-cve*] – Cuv. lat.

FILIPICĂ, *filipice,* s.f. (Livr.) Discurs violent şi cu caracter acuzator, pronunţat împotriva unei persoane. – Din fr. **philippique.**

FILIPINEZ, -Ă, *filipinezi, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) născută şi crescută în Filipine. **2.** (Locuitor) din Filipine. – **Filipine** (n. pr.) + suf. *-ez.*

FILISTEAN, *filisteni*, s.m. Persoană care făcea parte dintr-o populaţie antică stabilită în secolul XIII-XII ante Christos, în sudul Palestinei, pe ţărnul Mării Mediterane. – Din fr. **Philistins.**

FILISTIN, *filistini,* s.m. (Livr.) Om mulţumit de sine, făţarnic, laş, mărginit. – Din fr. **philistin.**

FILISTINISM s.n. (Livr.) Concepţie sau atitudine de filistin. – Din fr. **philistinisme.**

FILM, *filme,* s.n. **1.** Bandă flexibilă de celuloid, transparentă şi subţire, acoperită cu un strat de material sensibil la acţiunea luminii, pe care se formează o imagine fotografică şi care se foloseşte în fotografie, în radiografie etc. * (Cin.) Peliculă lungă pe care sunt înregistrate pe cale fotografică şi în momente succesive imagini statice sau în mişcare, precum şi sunete, pentru a fi apoi proiectate pe un ecran. **2.** Gen de artă constând din realizarea şi proiectarea pe un ecran cinematografic a unui film **(1)**; creaţie cinematografică. **3.** Strat subţire dintr-un material lichid, solid sau gazos, întins pe suprafaţa unui obiect solid sau lichid; peliculă. **4.** (Fig.) Desfăşurare, prezentare. – Din fr. **film.**

FILMA, *filmez,* vb. **I.** Tranz. A înregistra imagini succesive pe o peliculă cinematografică; a cinematografia. – Din fr. **filmer.**

FILMARE, *filmări, s*.f. **1.** Acţiunea de *a filma* şi rezultatul ei. **2.** (În sintagmele) *Filmări combinate =* procedee cinematografice bazate pe folosirea unor aparate de filmat şi pe procese de prelucrare speciale, în scopul obţinerii celor mai diverse efecte. *Filmare inversă =* procedeu de filmare combinată constând în inversarea ordinii cronologice a tuturor evenimentelor din secvenţă. – V. **filma.**

FILMFONOGRAF, *filmfonografe,* s.n. Magnetofon de construcţie specială care foloseşte bandă magnetică de dimensiunile peliculei cinematografice. – Din engl. **film phonographe.**

FILMIC, -Ă, *filmici, -ce,* adj. De film; cinematografic. – Din fr. **filmique,** engl. **filmic.**

FILMOGRAFIE s.f. Totalitatea filmelor realizate de un producător, interpret, regizor etc. – Din fr. **filmographie.**

FILMOLOGIC, -Ă, *filmologici, -ce,* adj. De filmologie. – Din fr. **filmologique.**

FILMOLOGIE s.f. Disciplină care studiază arta cinematografică şi legăturile ei cu societatea. – Din fr. **filmologie.**

FILMOTECĂ, *filmoteci,* s.f. **1.** Colecţie de filme cinematografice clasate într-o ordine sistematică. **2.** Loc special amenajat pentru păstrarea filmelor cinematografice. – Din fr. **filmothéque.**

FILO- Element de compunere însemnând "prieten", "iubitor", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. **philo÷.**

FILODENDRON, *filodendroni,* s.m. Plantă decorativă originară din regiunile ecuatoriale, cu rădăcini aeriene şi cu frunze mari, late şi adânc crestate *(Monstera deliciosa).* [Acc. şi: *filodendrón*] – Din fr. **philodendron.**

FILODORMĂ, *filodorme,* s.f. Sumă de bani pretinsă în mod abuziv de cineva pentru obţinerea unui privilegiu, cedarea unui beneficiu etc.; filotim **(2). –** Din ngr. **filodórima.**

FILOGENETIC, -Ă, *filogenetici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparţine filogeniei, privitor la filogenie. – Din fr. **phylogénétique.**

FILOGENEZĂ s.f. (Biol.) Filogenie. – Din fr. **phylogenese.**

FILOGENIE s.f. **1.** Procesul evoluţiei formelor organice ori a unui grup de animale sau de plante în cursul dezvoltării istorice a lumii vii; filogeneză. **2.** Ramură a biologiei care cercetează filogenia (**1**)**. –** Din fr. **phylogénie.**

FILOGENIST, -Ă, *filogenişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în filogenie **(2). –** Din fr. **phylogéniste.**

FILOLOG, -Ă, *filologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în filologie. – Din fr. **philologue.**

FILOLOGIC, -Ă, *filologici, -ce,* adj. Care aparţine filologiei sau filologului, privitor la filologie sau la filolog. ** (Adverbial) *Studiază filolologic un text.* – Din fr. **philologique.**

FILOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul culturii scrise a popoarelor; în special cu stadiul textelor vechi şi al operelor literare din punctul de vedere al limbii, al influenţelor suferite, al modului în care ni s-au transmis şi al autenticităţii, precum şi cu editarea lor. – Din fr. **philologie.**

FILOMELĂ, *filomele,* s.f. (Înv.) Privighetoare. – Din fr. **philoméle.**

FILON, *filoane,* s.n. Zăcământ cu aspect de plăci format în crăpăturile scoarţei pământului prin consolidarea magmei sau prin depunerea unor minerale aflate în soluţie în apele termale; vână. – Din fr. **filon.**

FILONICHIE, *filonichii,* s.f. (Înv.) Discuţie aprinsă; ceartă, dispută. – Din ngr. **filonikía.**

FILOSOF, -OAFĂ s.m. şi f. v. **filozof.**

FILOTIM, -Ă, *filotimi, -e,* adj., s.n. (Înv.) **1.** Adj. (Despre oameni) Generos, darnic, galanton. **2.** S.n. Filodormă. [Acc. şi: *filotim*] – Din ngr. **filótimos.**

FILOTIMIE s.f. (Înv.) **1.** Dărnicie, generozitate. **2.** Ambiţia de a dobândi stima şi preţuirea oamenilor. – Din ngr. **filotimia.**

FILOXERĂ, *filoxere,* s.f. **1.** Insectă parazită care distruge rădăcina şi frunzele viţei de vie *(Phylloxera vastatrix).* **2.** Boală a viţei de vie provocată de filoxeră **(1). –** Din fr. **phylloxéra.**

FILOZOF, -OAFĂ, *filozofi, -oafe,* s.m. şi f. **1.** Persoană care se ocupă cu filozofia, care studiază şi prelucrează problemele fundamentale ale filozofiei, care are o concepţie proprie în domeniul filozofiei; gânditor. **2.** (Pop.) Om învăţat, priceput în toate; *spec.* astrolog. **3.** Persoană care are o atitudine înţeleaptă faţă de viaţă. [Var.: **filosóf, -oáfă** s.m. şi f.] – Din ngr. **philósophos,** fr. **philosophe.**

FILOZOFA, *filozofez,* vb. **I.** Intranz. (Fam.) A face reflecţii asupra problemelor vieţii. – Din fr. p**hilosopher,** lat. **philosophari.**

FILOZOFALĂ, *filozofale,* adj. f. (În sintagma) *Piatră filozofală =* **a)** substanţă imaginară despre care alchimiştii credeau că are forţa miraculoasă de a transforma metalele în aur; **b)** *fig.* lucru imposibil de aflat; lucru, descoperire de o importanţă capitală. – Din fr. **philosophale.**

FILOZOFARE, *filozofări,* s.f. Faptul de *a filozofa.* – V. **filozofa.**

FILOZOFIC, -Ă, *filozofici, -ce,* adj. Care aparţine filozofiei, privitor la filozofie, caracteristic filozofului; care dovedeşte, exprimă înţelepciune. – Din fr. **philosophique.**

FILOZOFICEŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere filozofic; în mod filozofic; ca un filozof. – **Filozofic** + suf. *-eşte.*

FILOZOFIE, *filozofii,* s.f. **1.** Ştiinţă constituită dintr-un ansamblu închegat de noţiuni şi idei, care interpretează şi reflectă realitatea sub aspectele ei cele mai generale; concepţie generală despre lume şi viaţă. **2.** Totalitatea concepţiilor şi a principiilor metodologice care stau la baza unei discipline sau a unei ştiinţe. **3.** (Rar) Atitudine (înţeleaptă) faţă de întâmplările vieţii; mod specific de a privi problemele vieţii. **4.** (Fam.) Lucru greu de făcut, problemă greu de rezolvat. – Din ngr. **philosophia,** fr. **philosophie.**

FILTRA, *filtrez,* vb. **I.** Tranz. **1.** (Tehn.) A separa părţile omogene dintr-un amestec eterogen cu ajutorul unui filtru[1]; a trece un fluid printr-un filtru[1] sau prin alt mediu permeabil pentru a-l curăţa de impurităţi, de microbi etc. **2.** (Fiz.) A împiedica trecerea printr-un

mediu a unora dintre componentele monocromatice ale luminii incidente. * Refl. (În limbaj curent; despre lumină) A pătrunde, a se strecura (printr-o fereastră, o crăpătură etc.). * A selecta dintr-un complex de oscilaţii cu frecvenţe diferite oscilaţiile care au frecvenţe cuprinse între anumite limite. – Din fr. **filtrer.**

FILTRABIL, -Ă, *filtrabili, -e*, adj. Care poate fi filtrat. ** *Virus filtrabil* = virus foarte mic, care trece prin filtrele[1] cele mai fine şi care nu se poate vedea la microscopul obişnuit. – **Filtra** + suf. *-bil.*

FILTRAJ, *filtraje,* s.n. (Rar) Filtrare. * Operaţie prin care se selectează o parte din informaţia înregistrată într-un computer. – Din fr. **filtrage.**

FILTRANT, -Ă, *filtranţi, -te,* adj. Care filtrează, care serveşte la filtrare. – Din fr. **filtrant.**

FILTRARE, *filtrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) filtra;* filtraj. – V. **filtra.**

FILTRAT, -Ă, *filtraţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a (fost) trecut prin filtru[1] sau prin alt mediu permeabil. **2.** S.n. Lichid sau soluţie care a fost filtrată şi nu mai conţine materii eterogene sau în suspensie. – V. **filtra.**

FILTRAŢIE, *filtraţii,* s.f. Filtrare. – Din fr. **filtration.**

FILTRU[1]**,** *filtre,* s.n. **1.** (Tehn.) Dispozitiv, aparat sau instalaţie care separă, cu ajutorul unui material filtrant, un fluid de particule solide aflate în suspensie în masa lui. ** *Hârtie (de) filtru* = hârtie poroasă, specială, fabricată din bumbac pur, care serveşte ca material filtrant. **2.** (Fiz.) Mediu transparent, colorat (sticlă, lichid), care filtrează **(2)** unele componente monocromatice ale luminii incidente. * Sistem de circuite electrice, sonore etc. cu care se selectează, dintr-un complex de oscilaţii cu frecvenţe diferite, oscilaţiile cu frecvenţele cuprinse între anumite limite. **3.** Dispozitiv special prin care se trece cafeaua după ce a fost fiartă pentru a separa lichidul de zaţ; *p. ext.* cafea obţinută în acest fel. **4.** (În sintagma) *Filtru total* = control efectuat de organele de poliţie pe o arteră de circulaţie, la toate vehiculele. [Pl. şi: *filtruri*] – Din fr. **filtre.** Cf. it. **filtro**.

FILTRU[2]**,** *filtre,* s.n. (Livr.) Băutură căreia i se atribuie puteri miraculoase, printre care şi aceea de a inspira iubire. – Din fr. **philtre.**

FILŢ, *filţuri,* s.n. **1.** Pâslă fină făcută din păr de iepure, care serveşte la confecţionarea pălăriilor. **2.** Ţesătură specială făcută din lână împâslită şi folosită la fabricarea filtrelor[1], ca izolator fonic etc. – Din germ. **Filz.**

FIN[1]**, -Ă,** *fini, -e*, adj. **1.** Care este foarte mic; (mic şi) delicat, plăcut la aspect, gingaş. * (Despre ţesături) Foarte subţire (şi străveziu). **2.** De (cea mai) bună calitate (în ce priveşte materialul şi execuţia). * (Rar; despre metale) Curat, pur, neamestecat. **3.** Fig. (Despre gânduri, idei) Subtil, ingenios; (despre organe de simţ sau simţuri) care percepe cele mai mici nuanţe; ager, sensibil. * (Despre zâmbet) Abia perceptibil. * (Despre oameni) Cu purtări alese. – Din fr. **fin.**

FIN[2]**, -Ă,** *fini, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu naşii săi (de botez sau de cununie). – Lat. ***filianus.**

FINAL, -Ă, *finali, -e*, adj., subst. **1.** Adj. Care reprezintă sfârşitul, încheierea, care marchează ultima fază (a unei lucrări, a unui proces, a unei acţiuni, a unui eveniment etc.); care se află în urmă, la sfârşit. * (Substantivat, f.) Ornament tipografic care se plasează la sfârşitul unei cărţi, al unui capitol etc. * (Substantivat, f.) Sunet de la sfârşitul unui cuvânt, al unei propoziţii etc. **2.** S.n. Încheiere, sfârşit al unei acţiuni, al unei întâmplări, al unei lucrări etc. **3.** S.f. Ultima fază a unei competiţii sportive, a unui concurs artistic, ştiinţific etc. cu caracter eliminatoriu. **4.** Adj. (Lingv.; despre propoziţii, complemente, conjuncţii) Care indică scopul, finalitatea. – Din fr. **final,** lat. **finalis.**

FINALISM s.n. Concepţie filozofică conform căreia orice fenomen reprezintă realizarea unui scop dinainte stabilit. – Din fr. **finalisme.**

FINALIST, -Ă, *finalişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care participă la disputarea unei finale **(3). 2.** S.m. şi f. Adept al finalismului. **3.** Adj. Care aparţine finalismului, privitor la finalism. – Din fr. **finaliste.**

FINALITATE s.f. Scop în vederea căruia are loc o activitate. * Tendinţă sau orientare a cuiva sau a ceva spre un anumit scop. – Din fr. **finalité.**

FINALIZA, *finalizez,* vb. **I.** Tranz. A duce, a realiza ceva până la sfârşit. – **Final** + suf. *-iza.*

FINALIZARE, *finalizări,* s.f. Acţiunea de *a finaliza* şi rezultatul ei. – V. **finaliza.**

FINALIZAT, -Ă, *finalizaţi, -te,* adj. (Despre lucrări) Terminat, dus până la capăt. – V. **finaliza.**

FINALMENTE adv. În cele din urmă. – Din fr. **finalement,** it. **finalmente.**

FINANCIAR, -Ă, *financiari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de organizarea finanţelor, privitor la finanţe, la circulaţia banilor, a creditului etc.; *p. ext.* bănesc. **2.** S.m. şi f. Specialist în operaţii financiare **(1). 3.** S.m. şi f. Persoană care deţine capital financiar. [Pr.: *-ci-ar*] – Din fr. **financier.** Cf. it. **finanziario.**

FINANŢA, *finanţez,* vb. **I.** Tranz. A întreţine sau a susţine cu bani o persoană, o instituţie, o

întreprindere etc. * (Fam.) A împrumuta pe cineva cu bani. – Din fr. **financer.**

FINANŢARE, *finanţări,* s.f. Acţiunea de *a finanţa* şi rezultatul ei. – V. **finanţa.**

FINANŢATOR, -OARE, *finanţatori, -oare,* s.m. şi f. Cel care finanţează o persoană, o instituţie, o întreprindere etc. – **Finanţa** + suf. *-tor.*

FINANŢĂ s.f. v. **finanţe.**

FINANŢE s.f. pl. **1.** Totalitatea mijloacelor băneşti care se găsesc la dispoziţia unui stat şi care sunt necesare pentru îndeplinirea funcţiilor şi sarcinilor sale. ** *Om de finanţe* = **a)** specialist în probleme financiare; **b)** deţinător de capitaluri. (La sg.) *Marea finanţă* = deţinătorii marilor capitaluri financiare. * Totalitatea mijloacelor băneşti ale unei întreprinderi. * (Fam.) Averea în bani a unei persoane particulare. **2.** Ştiinţă care studiază finanţele (**1**). [Var.: **finánţă** s.f.] – Din fr. **finance,** it. **finanza.**

FINE s.n. (Livr.) Sfârşit. ** Loc. adv. *În fine* = **a)** în sfârşit; **b)** în concluzie. – Din it. **fine,** fr. **fin, enfin.**

FINET, *fineturi,* s.n. Ţesătură pufoasă de bumbac din care se confecţionează mai ales obiecte de lenjerie. – Din fr. **finette.**

FINEŢE, (**2**) (rar) *fineţuri,* s.f. **1.** Însuşire a ceea ce este fin[1], delicat, plăcut la aspect, foarte subţire sau de foarte bună calitate. * Raportul dintre lungimea unui fir textil şi greutatea lui, care indică fineţea **(1)** firului respectiv. * Cantitatea de metal preţios dintr-un aliaj, care exprimă fineţea **(1)** aliajului. **2.** Fig. Subtilitate, ingeniozitate. * (La pl.; peior.) Rafinament. – Din fr. **finesse.**

FINI, *finesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A sfârşi, a isprăvi, a termina. – Din fr. **finir,** lat. **finire**.

FINISA, *finisez,* vb. **I.** Tranz. A executa ultimele operaţii asupra unui produs sau a unei lucrări, pentru a le da forma sau aspectul definitiv. – Din fr.**finir** (după *finisaj).*

FINISAJ, *finisaje,* s.n. Finisare. – Din fr. **finissage.**

FINISARE, *finisări,* s.f. Acţiunea de *a finisa* şi rezultatul ei; finisaj. – V. **finisa.**

FINISAT, -Ă, *finisaţi, -te,* adj. (Despre produse, lucrări etc.) Care a căpătat formă definitivă datorită finisării. – **V. finisa.**

FINISOR, -OARE, *finisori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Muncitor specializat în operaţiile de finisare. **2.** S.n. Maşină care se foloseşte pentru executarea îmbrăcămintei de asfalt sau de beton a şoselelor. – Din fr. **finisseur.**

FINIŞ, *finişuri,* s.n. Parte finală a unei curse sportive, parcursă cu efort maxim în vederea obţinerii unei performanţe cât mai bune. – Din engl., fr. **finish.**

FINIT, -Ă, *finiţi, -te,* adj. **1.** Care are o existenţă limitată. * (Substantivat, n.) Categorie filozofică ce se referă la stările relative ale materiei, care au o existenţă limitată şi se pot transforma unele într-altele. **2.** (Despre produse, mărfuri etc.) Care a trecut prin toate fazele de transformare a materiei prime şi poate fi întrebuinţat în scopul pentru care a fost făcut. – V. **fini.** Cf. fr. **fini**, it. **finito**.

FINITISM s.n. Concepţie metafizică care susţine că universul este mărginit. – Din fr. **finitisme.**

FINLANDEZ, -Ă, *finlandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Finlandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Finlandei sau populaţiei ei, privitor la Finlanda sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de finlandezi (**1**). – Din fr. **finlandais,** it. **finlandese.**

FINO-UGRIC, -Ă, *fino-ugrici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Limbă fino-ugrică* = (la pl.) familie de limbi din nordul şi din centrul Europei şi din nordul Asiei, din care fac parte finlandeza, maghiara etc.; (şi la sg.) limbă aparţinând acestei familii. **2.** Care aparţine limbilor fino-ugrice, privitor la aceste limbi. *Studii fino-ugrice.* – După fr. **finno-ougrien,** germ. **finnisch-ugrisch.**

FIOLĂ, *fiole,* s.f. Flacon (mic) de sticlă, cu gâtul strâmt, închis ermetic, în care se păstrează de obicei medicamente (în special lichide sau pulberi sterile injectabile); ampulă. [Pr.: *fi-o-*] – Din fr. **fiole.**

FIONC s.n. v. **fiong.**

FIONG, *fionguri,* s.n. (Înv. şi reg.) Fundă (făcută din panglici cu ciucuri) purtată de femei ca podoabă (pe cap). [Var.: **fiónc** s.n.] – Din ngr. **fiónkos,** tc. **fiyonga.**

FIOR, *fiori,* s.m. Senzaţie (uşoară) de frig (însoţită de tremur); *p. ext.* emoţie vie pricinuită de un sentiment puternic (mai ales de frică); zguduire nervoasă. [Pr.: *fi-or.* – Pl. şi: *fioruri*] – Lat. **febris.**

FIORD, *fiorduri,* s.n. Golf maritim îngust, sinuos şi intrat adânc în uscat, cu maluri abrupte şi înalte. [Pr.: *fi-ord*] – Din fr. **fjord.**

FIORIN, *fiorini,* s.m. Nume dat mai multor monede de aur şi de argint, bătute în diverse ţări, care au circulat şi la noi până în secolul trecut; florin. [Pr.: *fi-o-* – Var.: (înv.) **fiorínt** s.m.] – Din it. **fiorino.**

FIORINT s.m. v. **fiorin.**

FIORITURĂ, *fiorituri,* s.f. Ornament muzical constând dintr-o notă sau dintr-un grup de note, indicate de obicei cu semne muzicale mai mici decât cele obişnuite, care se adaugă la fraza muzicală principală pentru a o înfrumuseţa. [Pr.: *fi-o-*] – Din it. **fioritura.**

FIOROS, -OASĂ, *fioroşi, -oase,* adj. Care inspiră spaimă, frică, groază; înspăimântător, groaznic, îngrozitor. ** (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. "de", formează superlativul absolut) *Fioros de urât.* * (Adverbial) În mod înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *fi-o-*] – **Fior +** suf. *-os.*

FIR, *fire,* s.n. **1.** Produs de torcătorie sau de filatură, de formă lungă şi subţire, obţinut prin toarcerea unor fibre textile; *p. restr.* fibră textilă. *** Fir cu plumb* = dispozitiv pentru determinarea sau verificarea direcţiei verticale, format dintr-o sfoară subţire având atârnată la un capăt o greutate metalică. *Firul apei* = linie imaginară de la suprafaţa unei ape curgătoare, care uneşte punctele de viteză maximă ale apei. ** Expr. *A se ţine* (sau *a sta, a atârna) (numai) într-un fir de aţă* (sau *de păr)* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe; **b)** a fi în mare primejdie sau aproape de moarte. *Fir conducător* (sau *călăuzitor)* = direcţie de urmat; linie (de conduită). * Fig. Idee, tendinţă care apare cu consecvenţă de-a lungul unei acţiuni, al unei opere etc.; mod de desfăşurare (neîntreruptă) a unei acţiuni, a unui proces etc. **2.** Sârmă de telefon, de telegraf etc., alcătuită din două, uneori din trei conductoare subţiri, izolate şi de obicei răsucite; *p. gener.* orice corp solid în care lungimea este cu mult mai mare în raport cu dimensiunea secţiunii transversale. **3.** Şuviţă subţire de aur, de argint etc., de forma unui fir (**1**), folosită la cusături speciale de podoabă. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") Fiecare dintre elementele, de forma unui fir **(1)** lung şi subţire, care alcătuiesc părul, iarba etc.; *p. ext.* exemplar dintr-o specie de plante erbacee de acelaşi fel; (în special) floare dintr-o specie de flori de acelaşi fel. ** Loc. adv. *Fir cu* (sau *de) fir* = bucată cu bucată. *De-a fir a păr* sau *de-a firu-n păr, din fir până-n aţă* = cu de-amănuntul, cu minuţiozitate. * Bob, grăunte (de nisip, de mac etc.). ** Loc. adv. *Fir cu fir* = fiecare bob în parte, bob cu bob. * Fig. (Rar) Fărâmă, pic. – Lat. **filum.**

FIRAV, -Ă, *firavi, -e,* adj. Care are o constituţie delicată; slăbuţ, plăpând, gingaş. * Fig. (Cam) slab din punctul de vedere al calităţii, al temeiniciei. *Argumentaţie firavă.* [Acc. şi: *firáv*] – Din sl. **chyravŭ** "bolnăvicios" *(< chyra* "boală"), apropiat de *fir.*

FIRE, *firi,* s.f. **1.** Mediul natural (împreună cu fiinţele care trăiesc în el). ** Loc. adv. *Peste fire* = extraordinar; în cel mai înalt grad. **2.** Structură psihică şi morală a unei fiinţe; caracter, temperament. **3.** Minte, cuget; cumpăt. ** Loc. adj. *În toată firea* = ajuns la dezvoltare deplină, matur; în deplinătatea facultăţilor mintale, serios. ** Expr. *A-şi veni în fire* = a-şi reveni (după un şoc, o emoţie puternică, un leşin). *A scoate (pe cineva) din fire* = a enerva (pe cineva), a înfuria, a scoate din sărite, din răbdări. *A-şi ţine* (sau *a-şi păstra) firea* = a se stăpâni, a-şi păstra cumpătul. *A-şi pierde firea* sau *a se pierde cu firea* = a nu se mai putea stăpâni, a-şi pierde cumpătul. *A se prăpădi cu firea* = a face tot posibilul; a se strădui; a se consuma foarte mult sufleteşte. – V. **fi**.

FIRESC, -EASCĂ, *fireşti,* adj. **1.** Care este conform legilor naturii; al naturii, din natură. **2.** Care este conform aşteptărilor, cum era normal să fie; obişnuit, normal; natural. * (Substantivat, n.) (Situaţie, împrejurare, comportare plină de) naturaleţe. – **Fire** + suf. *-esc.*

FIREŞTE adv. Natural, bineînţeles; negreşit, desigur. – **Fire** + suf. *-eşte.*

FIRET, *fireturi,* s.n. **1.** Broderie cusută cu fir metalic. **2.** (Rar) Fir de metal folosit la cusături şi la broderii. **3.** (La pl.) Haine împodobite cu firet **(1). – Fir +** suf. *-et.*

FIREZ s.n. v. **firiz.**

FIREZAR, *firezari,* s.m. (Entom.) Prunar[1] *(Rhynchites cupreus).* – **Firez** + suf. *-ar.*

FIRFIRIC, *firfirici,* s.m. Monedă mică de argint, a cărei valoare a variat în timp şi în spaţiu; băncuţă. [Var.: **firfiríg** s.m., **firfirícă** s.f.] – Et. nec.

FIRFIRICĂ s.f. v. **firfiric**.

FIRFIRIG s.m. v. **firfiric**.

FIRICEL, *firicele,* s.n. Diminutiv al lui *fir*; firişor, firuţ. – **Fir +** suf. *-icel.*

FIRICICĂ, *firicele,* s.f. Plantă erbacee cu peri lânoşi, frunze lanceolate şi flori strânse mănunchi la vârful tulpinii *(Filago germanica).* – **Fir** + suf. *-icică.*

FIRIDĂ, *firide,* s.f. Adâncitură de forma unei ferestre oarbe lăsată într-un zid, în peretele unei sobe etc., cu scop utilitar sau decorativ; *p. ext.* deschizătură îngustă într-un zid. – Din bg. **firida.**

FIRIMITURĂ, *firimituri,* s.f. Bucăţică de pâine, de obicei rămasă după ce se taie sau se rupe pâinea; *p. gener.* bucată foarte mică dintr-un aliment. [Var.: **firmitúră** s.f.] – **Fărâmă +** suf. *-ătură* (după *fir).*

FIRIŞCĂ s.f. v. **firuşcă.**
FIRIŞOR, *firişoare,* s.n. Firicel. – **Fir** + suf. *-işor.*
FIRITISEALĂ s.f. v. **hiritiseală.**
FIRITISI vb. **IV** v. **hiritisi.**
FIRIZ, *firize,* s.n. (Reg.) Ferăstrău de mână. [Pl. şi: *firizuri.* – Var.: **firéz** s.n.] – Din magh. **fürész.**
FIRMAMENT s.n. (Livr.) Boltă cerească; cer[2]. – Din fr. **firmament,** lat. **irmamentum.**
FIRMAN, *firmane,* s.n. Ordin emis de sultan (prin care erau numiţi sau maziliţi guvernatorii şi domnitorii depinzând de Imperiul Otoman). – Din tc. **ferman.**
FIRMĂ, *firme,* s.f. **1.** Inscripţie executată pe un zid, pe o placă etc., aşezată la intrarea unui magazin, a unei întreprinderi etc. şi pe care este indicată denumirea, destinaţia, caracterul acestora; *p. ext.* placă, panou cuprinzând această inscripţie (adesea însoţită sau încadrată de motive şi desene ornamentale, lumini etc.). **2.** Denumire convenţională sub care funcţionează o întreprindere. – Din germ. **Firma.**
FIRMITURĂ s.f. v. **firimitură.**
FIRMULIŢĂ, *firmuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *firmă.* – **Firmă** + suf. *-uliţă.*
FIRNIS s.n. Soluţie făcută din ulei vegetal sau din răşini şi oxizi metalici, folosită la prepararea vopselelor şi a chitului sau drept grund pentru lemnărie. – Din germ. **Firnis.**
FIROS, -OASĂ, *firoşi, -oase,* adj. (Rar) Care conţine (multe) fire, cu aspect de fire. – **Fir +** suf. *-os.*
FIROSCOS, -OASĂ, *firoscoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Fam. şi pop.; adesea ir.) (Om) priceput la toate, învăţat şi deştept. – **Filozof** + [din] **fire scos.**
FIRUŞCĂ s.f. (Bot.; reg.; în compusul) *Firuşca-şopârlelor=* mică plantă erbacee, cu flori brune-violete dispuse în spice, care creşte în păşuni alpine *(Poa alpina).* [Var.: **firíşcă** s.f.] – **Fir +** suf. *-uşcă.*
FIRUŢ, -Ă, *firuţe,* s.n., s.f. **1.** S.n. (Reg.) Firicel. **2.** S.f. Numele mai multor plante erbacee din familia gramineelor, foarte răspândite în vegetaţia pajiştilor naturale (Poa). – **Fir** + suf. *-uţ.*
FISĂ, *fise,* s.f. Mică placă de metal, de os, de material plastic etc., care, în baza unei convenţii, poate înlocui monede sau poate servi ca marcă de placă în localurile de consumaţic, la jocurile de cărţi etc.; jeton. * (Piesă metalică în formă de) monedă care, introdusă în mecanismul unui automat, declanşează funcţionarea acestuia. *Fisă de telefon. *** (Fam.; în expr.) *A-i pica* (sau *cădea*) *cuiva fisa =* a înţelege repede despre ce este vorba. – Din ngr. **físa.**
FISC s.n. Instituţie de stat care stabileşte şi încasează contribuţiile către stat, urmăreşte pe cei care nu şi-au plătit în termen aceste contribuţii etc. – Din fr. **fisc,** it. **fisco.**
FISCAL, -Ă, *fiscali, -e,* adj. Carc aparţine fiscului, privitor la fisc, de fisc. – Din fr. **fiscal.**
FISCALISM s.n. Politică financiară constând în perceperea de la populaţie, prin diverse sisteme fiscale, a unor impozite şi taxe exagerate. – **Fiscal** + suf. *-ism.*
FISCALITATE s.f. Sistem de percepere a impozitelor şi taxelor prin fisc. * Totalitatca obligaţiilor fiscale ale cuiva. – Din fr. **fiscalité.**
FISIBILITATE s.f. Proprietate a lemnului de a crăpa sau a se despica de-a lungul unei suprafeţe paralele cu fibrele, la lovirea în această direcţie cu ajutorul unei pene. – Din fr. **fissibilité.**
FISIONA, *fisionez,* vb. **I.** Tranz. A diviza, a scinda un nucleu atomic în mai multe fragmente (cu mase de valori comparabile). [Pr.: *-si-o-*] – Din **fisiune.**
FISIONABIL, -Ă, *fisionabili, -e,* adj. (Despre nuclee atomice) Care poate fi fisionat, care se poate fisiona. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr**. fissionable.**
FISIONARE, *fisionări,* s.f. Acţiunea de *a fisiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] – V. **fisiona.**
FISIUNE, *fisiuni,* s.f. Fenomenul scindării unui nucleu atomic în mai multe fragmente cu mase de valori comparabile. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr**. fission.**
FISTIC s.m. **1.** Arbore din ţările calde cu flori mici de culoare verde şi cu fructe conţinând sâmburi comestibili *(Pistacia vera).* **2.** Fruct al fisticului (**1**), cu sâmburele verde, uleios şi plăcut la gust. [Var.: **(2) fâstác** s.m.] – Din tc. **fistic,** ngr. **fistíki.**
FISTICHIU, -IE, *fistichii,* adj. **1.** (Înv.) De culoarea fisticului **(2)**; verde-gălbui. **2.** Fig. Curios, ciudat; extravagant. – Din tc. **fistikî.**
FISTULĂ, *fistule,* s.f. (Med.) Canal format, accidental sau în urma unei operaţii, care comunică spre interior cu o glandă sau cu o cavitate naturală ori patologică şi care drenează în afară secreţiile acestora; ulceraţie adâncă într-un ţesut al organismului. – Din fr. **fistule.**
FISTULOS, -OASĂ, *fistuloşi, -oase,* adj. Care are fistule, care formează o fistulă, cu aspect de fistulă. – Din fr. **fistuleux.**

FISURA, *fisurez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. A produce sau a căpăta fisuri. – Din fr.**fissurer.**
FISURARE, *fisurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) fisura* şi rezultatul ei. – V. **fisura.**
FISURAT, -Ă, *fisuraţi, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care are fisuri. – V. **fisura.**
FISURĂ, *fisuri,* s.f. Crăpătură îngustă, plesnitură la suprafaţa sau în interiorul unui corp solid (metal, beton, aliaj, piatră, os etc.). – Din fr. **fissure,** lat. **fissura.**
FIŞA, *fişez,* vb. **I.** Tranz. A extrage pe fişe însemnări dintr-o lucrare (ştiinţifică) scrisă, în vederea documentării, a elaborării unei opere etc. * A extrage pe fişe datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la un periodic, pentru a le aşeza în catalogul bibliotecii, a întocmi o bibliografie etc. – Din **fişă.**
FIŞĂ, *fişe,* s.f. **1.** Foaie (mică) de hârtie sau de carton pe care îşi face însemnări cel ce strânge material pentru elaborarea unei opere, pe care se redau extrase dintr-o lucrare etc. * (În biblioteci) Foaie de carton de format unitar pe care se trec datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la o publicaţie periodică. ** Fişă personală =* act în care se trec datele personale ale unui salariat. *Fişă de sănătate =* document în care se trec date în legătură cu sănătatea cuiva. *Fişă de evidenţă =* foaie volantă folosită în lucrările de evidenţă contabilă pentru urmărirea sistematică a fiecărui mijloc economic, proces sau sursă sub aspectul creşterii, al diminuării şi al existenţei soldului la o anumită dată. *Fişă tehnologică =* (formular care conţine) totalitatea indicaţiilor privitoare la fazele unui anumit proces de producţie. **2.** (Tehn.) Piesă de la capătul unui cordon de reţea, care se introduce într-o priză, într-un cuplu etc. spre a stabili legătura cu o linie electrică, telefonică etc. – Din fr. **fiche.**
FIŞCĂ, *fişti,* s.f. (Reg.) Biciuşcă; *p. ext.* lovitură dată cu biciuşca. – Formaţie onomatopeică.
FIŞIC, *fişicuri,* s.n. **1.** Teanc de monede metalice aşezate una peste alta şi înfăşurate în hârtie sub forma unui cilindru. **2.** (Rar) Cornet de hârtie pentru bomboane, alune etc. – Din tc. **fişek.**
FIŞIER, *fişiere,* s.n. **1.** Colecţie de fişe organizate într-un anumit fel. * (În biblioteci) Catalog. **2.** Dulap sau cutie în care se păstrează fişe. [Pr.: -*şi-er*] – Din fr. **fichier.**
FIŞIU, *fişiuri,* s.n. (Franţuzism) Batic subţire de mătase. – Din fr. **fichu.**
FIŞTECARE pron. nehot. v. **fiecare.**
FIŞTEICĂ, *fişteici,* s.f. (Reg.) Bucată de pământ lungă şi îngustă; fâşie de pământ (arabil). – Et. nec.
FIT s.n. (Fam.; în expr.) *A trage la fit =* a lipsi de la datorie, în special de la orele de şcoală; a chiuli. – Cf. rus. **kvit**, germ. **quitt.**
FITECE adj. nehot. (Pop.) Fiecare, fiece. – **Fie**[1] + **te** + **ce.**
FITECINE pron. nehot. (Pop.) Fiecine. – **Fie**[1] + **te** + **cine.**
FITIL, *fitiluri,* s.n. **1.** Fir de bumbac răsucit sau ţesut, în formă de sfoară, şiret, panglică sau tub, care se introduce, spre a fi aprins, în mijlocul lumânărilor, într-un lichid inflamabil din aparatele de iluminat etc. * Fir de bumbac răsucit sau ţesut care serveşte, împreună cu cremenea şi amnarul, la aprins. **2.** Şnur muiat într-o substanţă inflamabilă, servind altădată la transmiterea focului pentru aprinderea încărcăturilor la armele de foc, iar azi pentru aprindrea încărcăturilor de exploziv în mine, în cariere etc.; tub făcut din metal sau dintr-un material textil şi umplut cu material inflamabil, servind în acelaşi scop. ** Expr. (Fam.) *A băga* (sau *a vârî*) *un fitil* (sau *fitiluri) =* a provoca intrigi, discordie. – Din tc. **fitil.**
FITILI, *fitilesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A instiga pe cineva. – De la **fitil.**
FITILIST, -Ă, *fitilişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Om) intrigant. – **Fitili** + suf. -*ist.*
FITING, *fitinguri,* s.n. Piesă de legătură tubulară cu ajutorul căreia se poate face o prelungire, o schimbare de direcţie, o derivaţie etc. la conductele metalice pentru fluide, la armături etc. – Din germ. **Fitting.**
FITOBIOLOGIC, -Ă, *fitobiologici, -ce,* adj. De fitobiologie. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **phytobiologique.**
FITOBIOLOGIE s.f. Biologie vegetală. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **phytobiologie.**
FITOCENOTIC, -Ă, *fitocenotici, -ce,* adj. De fitocenoză. – Din fr. **phytocénose.**
FITOCENOZĂ, *fitocenoze,* s.f. Asociaţie de plante care trăiesc într-un anumit mediu şi sunt condiţionate de anumiţi factori fizici, geografici şi biologici. – Din fr. **phytocénose.**
FITOCHIMIE s.f. Studiul proceselor chimice care au loc în plante. – Din fr. **phytochimie.**
FITOCID, -Ă, *fitocizi, -de,* adj., s.n. (Substanţă) care produce moartea plantelor sau a organelor lor. – Din fr. **phytocide.**
FITOFAG, -Ă, *fitofagi, -ge,* adj., s.m. (Animal) care se hrăneşte cu plante (producând pagube). – Din fr. **phytophage.**
FITOFARMACEUTIC, -Ă, *fitofarmaceutici, -ce,* adj. Care aparţine fitofarmaciei, privitor la fitofarmacie. [Pr.: -*ce-u*-] – Din fr. **phytopharmaceutique.**

FITOFARMACIE s.f. **1.** Domeniu al farmaciei care se ocupă cu prepararea produselor destinate protejării plantelor împotriva paraziţilor. **2.** Ştiinţa preparării medicamentelor pe baza plantelor medicinale. – Din fr. **phytopharmacie.**

FITOFIZIOLOGIE s.f. Fiziologie a plantelor. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **phytophysiologie.**

FITOGEN, -Ă, *fitogeni, -e,* adj. (Geol.; despre roci) De origine vegetală. – Din fr. **phytogéne.**

FITOGEOGRAFIC, -Ă, *fitogeografici, -ce,* adj. De fitogeografie. [Pr.: -*ge-o*-] – Din fr. **phytogéographique.**

FITOGEOGRAFIE s.f. Studiul răspândirii plantelor pe glob. [Pr.: -*ge-o*-] – Din fr. **phytogéographie.**

FITOHORMON, *fitohormoni,* s.m. Hormon vegetal. – Din fr. **phytohormone.**

FITOPARAZIT, *fitoparaziţi,* s.m. Parazit al unei plante. – Din fr. **phytoparasite.**

FITOPATOGEN, -Ă, *fitopatogeni, -e,* adj., s.m. (Agent fizic, chimic etc.) care provoacă îmbolnăvirea plantelor. – Din fr. **phytopathogéne.**

FITOPATOLOG, -Ă, *fitopatologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în fitopatologie. – Din **fitopatologie** (derivat regresiv).

FITOPATOLOGIC, -Ă, *fitopatologici, -ce,* adj. De fitopatologie. – Din fr. **phytopathologique.**

FITOPATOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază bolile plantelor, agenţii care le produc şi metodele de combatere şi de prevenire a îmbolnăvirilor. – Din fr. **phytopathologie.**

FITOPLANCTON, *fitoplanctonuri,* s.n. Plancton format din plante acvatice inferioare. – Din fr. **phytoplancton.**

FITOSANITAR, -Ă, *fitosanitari, -e,* adj. Referitor la sănătatea plantelor; care contribuie la sănătatea plantelor. – Din fr. **phytosanitaire.**

FITOTEHINIC, -Ă, *fitotehnici, -ce,* adj. Care aparţine fitotehniei, privitor la fitotehnie. – Din fr. **phytotechnique.**

FITOTEHNIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu tehnica culturii plantelor agricole, în scopul obţinerii unei producţii cât mai bogate şi de calitate superioară. – Din fr. **phytotechnie.**

FITOTERAPEUT, -Ă, *fitoterapeuţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în fitoterapie. [Pr.: -*pe-ut*] – Din fr. **phytothérapeute.**

FITOTERAPIC, -Ă, *fitoterapici, -ce,* adj. (Med.) Care este folosit în fitoterapie; de fitoterapie. – Din fr. **phytothérapique.**

FITOTERAPIE s.f. **1.** Ramură a fitopatologiei care se ocupă cu mijloacele de prevenire şi de combatere a bolilor, a paraziţilor şi a dăunătorilor plantelor cultivate. **2.** (Med.) Tratament cu preparate din plante medicinale. – Din germ. **Phytotherapie,** fr. **phytothérapie.**

FITOTOXIC, -Ă, *fitotoxici, -ce,* adj., s.m. (Substanţă) care are o acţiune toxică asupra plantelor. – Din fr. **phytotoxique.**

FITOTOXINĂ, *fitotoxine,* s.f. (Bot.) Toxină vegetală. – Din germ. **Phytotoxin,** engl. **phitotoxin.**

FITOTRON, *fitotroane,* s.n. Instalaţie specială de mari dimensiuni în care se cultivă plante sub lumină, temperatură, umiditate etc. dirijate, în scopuri experimentale. – Din fr. **phytotron.**

FITUI, *fituiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) consuma[1], a (se) termina. – **Fit** + suf. -*ui.*

FIŢE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *A face fiţe =* a se arăta mofturos; a se lăsa rugat. – Et. nec.

FIŢUICĂ, *fiţuici,* s.f. Bucată mică de hârtie pe care se fac diferite însemnări. * Nume dispreţuitor dat unei gazete fără însemnătate. – Cf. germ. **Fitschen** "fleac, mărunţiş".

FIU, *fii,* s.m. **1**. Persoană de sex bărbătesc, considerată în raport cu părinţii săi; copil[1], fecior, băiat. * (La voc.) Termen afectuos cu care se adresează cineva mai în vârstă unei persoane mai tinere de sex bărbătesc. **2.** Fig. Cetăţean, membru al unei colectivităţi (de care acesta se simte foarte ataşat). – Lat. **filius.**

FIULEŢ, *fiuleţi,* s.m. Diminutiv al lui *fiu*; fiuţ. [Pr.: *fi-u*-] – **Fiu** + suf. -*(u)leţ.*

FIUT interj. (Rar) Exclamaţie prin care se sugerează plecarea sau dispariţia rapidă a cuiva sau a ceva. – Onomatopee.

FIUŢ, *fiuţi,* s.m. (Pop.) Fiuleţ. – **Fiu** + suf. -*uţ.*

FIVE O'CLOCK s.n. Ceai servit la ora cinci după-amiază, însoţit de o gustare. * Reuniune amicală făcută după-amiaza (în jurul orei cinci). [Pr.: *faiv o clóc*] – Expr. engl.

FIX, -Ă, *ficşi, -xe,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu-şi schimbă locul sau poziţia; nemişcat, neclintit. * Care este solidar cu un element la care se află ataşat. *Şurub fix.* * Care rămâne oprit asupra unui anumit punct. *Privire fixă.* * Care nu se schimbă, nu variază; stabil. *Preţ fix.* ** *Idee fixă =* idee care preocupă permanent pe cineva, care îl împiedică să se gândească la altceva; obsesie. **2.** (Despre ore) Precis, exact. – Din fr. **fixe,** lat. **fixus.**

FIXA, *fixez,* vb. I. Tranz. **1.** A aşeza ceva (rar pe cineva) într-un loc determinat, astfel încât să nu mai poată fi mişcat, clintit. * A se uita ţintă la cineva sau la ceva; a pironi cu privirea. * Refl. A se stabili, a se statornici undeva. **2.** A stabili un termen, o oră, un preţ etc. anumit; a determina. * Refl. A se hotărî, a se decide. **3.** (Chim.) A aduce un corp într-o stare din care să nu se mai schimbe, a împiedica să se volatilizeze. **4.** A trata cu un reactiv chimic materialele fotografice developate, pentru a le face insensibile la acţiunea luminii. **5.** A face ca un colorant să pătrundă în structura fibrei textile sau a pieii, astfel încât fibra sau pielea să nu se mai decoloreze (uşor). * A acoperi un desen cu un fixativ. – Din fr. **fixer.**

FIXABIL, -Ă, *fixabili, -e*, adj. Care se poate fixa. – Din fr. **fixable.**

FIXAJ s.n. Fixare (a unui material fotografic). – Din fr. **fixage.**

FIXARE, *fixări*, s.f. Acţiunea de "a (se) fixa" şi rezultatul ei. – V. **fixa.**

FIXAT, -Ă, *fixaţi, -te,* adj. Imobil, nemişcat, neclintit. * Hotărât, decis. – V. **fixa.**

FIXATIV, -Ă*, fixativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre substanţe, soluţii) Care fixează. **2**. S.n. Soluţie incoloră de răşină cu eter, alcool sau benzină, cu care se acoperă desenele executate cu cărbune, creion sau pastel pentru a le feri de ştergere. * Fixator. * Soluţie care contribuie la menţinerea coafurii. – Din fr. **fixatif.**

FIXATOR, *fixatori*, s.m. Substanţă sau amestee de substanţe chimice cu care se face insensibil la lumină materialul fotografic expus şi developat; fixativ. * Substanţă care fixează vopseaua în structura fibrei textile sau a pieii. * Substanţă care asigură conservarea unor structuri celulare în vederea studierii lor la microscop. – Din fr. **fixateur.**

FIXISM s.n. Concepţie care neagă procesul evoluţiei lumii vii şi care consideră că speciile de animale şi de plante sunt invariabile în decursul întregii istorii a pământului. – Din fr. **fixisme.**

FIXIST, -Ă, *fixişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fixismului, privitor la fixism. **2.** S.m. şi f. Adept al fixismului. – Din fr. **fixiste.**

FIXITATE s.f. Starea, caracterul, însuşirea a ceea ce este fix; nemişcare, neclintire; imobilitate; stabilitate. – Din fr. **fixité.**

FIZIC, -Ă, *fizici, -ce*, adj., subst. **1.** Adj. Care se referă la corpul fiinţelor vii, în special la activitatea muşchilor, care aparţine corpului fiinţelor vii, în special activităţii musculare. * Care aparţine simţurilor. *Plăceri fizice.* **2.** S.n. Aspectul exterior al unei persoane; constituţie naturală a unei persoane. **3**. Adj. Care aparţine materiei, privitor la materie; material; concret. ** *Geografie fizică* = ramură a geografiei având ca obiect studiul naturii suprafeţei terestre şi a mediului geografic. **4.** S.f. Ştiinţă fundamentală din ciclul ştiinţelor naturii care studiază proprietăţile şi structura materiei, formele mişcării ei şi legile generale ale fenomenelor naturii anorganice, precum şi transformările reciproce ale acestor forme de mişcare. * Manual care cuprinde elementele acestei ştiinţe. **5.** Adj. Care aparţine fizicii **(4),** privitor la fizică. – Din fr. **physique.**

FIZICALISM s.n. Concepţie neopozitivistă după care limbajul fizicii ar trebui să fie limbajul tuturor ştiinţelor. – Din fr. **physicalisme.**

FIZICALIST, -Ă, *fizicalişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Adept) al fizicalismului. – Din fr. **physicaliste.**

FIZICEŞTE adv. Sub raportul fizic (**1)**; în ce priveşte fizicul (2). **– Fizic** + suf. -*eşte.*

FIZICIAN, -Ă, *fizicieni, -e*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul fizicii **(4),** specialist în fizică. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **physicien.**

FIZIOCRAT, *fiziocraţi,* s.m. Adept al fiziocraţiei. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiocrate.**

FIZIOCRATIC, -Ă, *fiziocratici, -ce,* adj. Care aparţine fiziocraţiei, privitor la fiziocraţie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiocratique.**

FIZIOCRATISM s.n. Fiziocraţie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiocratisme.**

FIZIOCRAŢIE s.f. Doctrină economică din secolul al XVIII-lea care susţine că munca agricolă constituie unica sursă de bogăţie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiocratie.**

FIZIOGNOMONIC, -Ă, *fiziognomonici, -ce*, adj. (Livr.) De fiziognomonie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiognomonique.**

FIZIOGNOMONIE s.f. Tendinţă de a determina caracterul omului după înfăţişarea lui fizică, îndeosebi după fizionomia lui. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiognomonie.**

FIZIOLOG, -Ă, *fiziologi, -ge*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu fiziologia, specialist în fiziologie; fiziologist. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr**.physiologue.**

FIZIOLOGIC, -Ă, *fiziologici, -ce,* adj. Care aparţine fiziologiei, privitor la fiziologie. ** *Ser fiziologic* = lichid preparat steril din apă şi care care imită compoziţia serului sangvin şi care se injectează în organism sub formă de perfuzii sau ca dizolvant al unor medicamente. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiologique.**

FIZIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază funcţiile organismului viu (animal sau

vegetal). * Manual care cuprinde elementele acestei ştiinţe. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiologie.**

FIZIOLOGIST, -Ă, *fiziologişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Fiziolog. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiologiste.**

FIZIONOMIC, -Ă, *fizionomici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la fizionomie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physionomique.**

FIZIONOMIE, *fizionomii,* s.f. **1.** Totalitatea trăsăturilor feţei cuiva care determină expresia ei particulară; chip. ** *Joc de fizionomie* = mimică. **2.** Fig. Caracter distinctiv, înfăţişare particulară (a unei epoci, a unei colectivităţi umane etc.). [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physionomie.**

FIZIONOMIST, -Ă, *fizionomişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care are (sau pretinde că are) însuşirea de a cunoaşte caracterul oamenilor după trăsăturile feţei lor. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physionomiste.**

FIZIOPATOLOG, -Ă, *fiziopatologi, -ge*, s.m. şi f. Specialist în fiziopatologie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din **fiziopatologie** (derivat regresiv).

FIZIOPATOLOGIC, -Ă, *fiziopatologici, -ce*, adj. Care aparţine fiziopatologiei, privitor la fiziopatologie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiopathologique.**

FIZIOPATOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază modul de producere a bolilor. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiopathologie.**

FIZIOTERAPEUT, *fizioterapeuţi,* s.m. Specialist în fizioterapie. [Pr.: -*zi-o-te-ra-pe-ut*] – Din **fizioterapeutică** (derivat regresiv).

FIZIOTERAPIC, -Ă, *fizioterapici, -ce*, adj. De fizioterapie. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiothérapique.**

FIZIOTERAPIE s.f. Metodă de tratament medical cu ajutorul agenţilor fizici (aer, lumină, apă, electricitate etc.). [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **physiothérapie.**

FLACARĂ, *flăcări,* s.f. **1.** Masă liberă de gaze care iese dintr-un corp solid sau dintr-un lichid aprins şi care arde cu dezvoltare de căldură şi de lumină; parte luminoasă mobilă care se înalţă ca o limbă de foc dintr-un corp aprins; pură[1], văpaie; flamă. ** Expr. *A fi în flăcări* = a arde puternic, a fi cuprins de flăcări. **2.** Fig. Înflăcărare, pasiune; căldură; strălucire. [Pl. şi: *flacări, flacăre*] – Lat. ***flaccula** (= facula).

FLACID, -Ă, *flacizi, -de,* adj. (Rar) Flasc. * (Despre tulpini) Crescut drept, dar care cu timpul se îndoaie dintr-o cauză oarecare. – Din lat. **flaccidus.**

FLACON, *flacoane,* s.n. Sticluţă (închisă ermetic) în care se ţin medicamente, parfumuri etc.; conţinutul unei asemenea sticluţe. – Din fr. **flacon.**

FLACONAŞ, *flaconaşe,* s.n. Diminutiv al lui *flacon.* – **Flacon** + suf. -*aş*.

FLAGEL, (**1, 2)** *flageluri,* s.n., **(3, 4)** *flageli,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Bici; mănunchi de nuiele folosit pentru flagelări. **2.** S.n. Fig. Calamitate, dezastru; *spec.* boală, epidemie, molimă. **3.** S.m. Filament mobil protoplasmatic la unele protozoare şi la spermatozoizi care serveşte ca organ de locomoţie. **4.** S.m. Excrescenţă care ia naştere din tulpină şi se extinde la suprafaţa pământului, dând frunze şi rădăcini şi înflorind abia în al doilea an. [Pl. şi: *flagele*] – Din lat. **flagellum.**

FLAGELA, *flagelez,* vb. **I.** Tranz. A bate tare cu biciul, cu vergelele etc.; a biciui. * Fig. A critica, a satiriza cu asprime cu vorba sau în scris. – Din fr. **flageller,** lat. **flagellare.**

FLAGELARE, *flagelări,* s.f. Acţiunea de *a flagela* şi rezultatul ei; biciuire. * Pedeapsă aplicată în antichitate şi în evul mediu; practică rituală ascetică în diverse religii; flagelaţie. – V. **flagela.**

FLAGELAT, *flagelate,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare, cu organizare relativ simplă, caracterizate prin prezenţa unuia sau a mai multor flageli şi, la unele specii, cu cromatofori cu clorofilă; (şi la sg.) protozoar din această clasă. – Din fr. **flagellates.**

FLAGELATOR, -OARE, *flagelatori, -oare*, adj. (Rar) Care flagelează. – Din fr. **flagellateur.**

FLAGELAŢIE, *flagelaţii,* s.f. Flagelare. – Din lat. **flagellatio,** fr. **flagellation.**

FLAGRANT, -Ă, *flagranţi, -te,* adj. Care sare în ochi; izbitor, evident. ** *Flagrant delict* = infracţiune descoperită în momentul săvârşirii ei sau înainte ca efectele ei să se fi consumat. – Din fr. **flagrant.**

FLAGRANŢĂ s.f. Caracterul a ceea ce este flagrant; evidenţă, fapt incontestabil. – Din fr. **flagrance.**

FLAIER, *flaiere,* s.n. Maşină special construită pentru a toarce fire groase, transformând benzile de fibre textile în semitorturi înfăşurate pe mosoare. [Pr.: *fla-ier*] – Din germ. **Flyer.**

FLAIMOC, *flaimoci,* s.m. (Pop.) Prostănac, neghiob, nătărău. – Et. nec.

FLAJEOLET s.n. v. **flajolet.**

FLAJOLET, *flajolete,* s.n. **1.** Mic instrument de suflat, de lemn sau de metal, asemănător cu

flautul, folosit în orchestre şi în fanfare. **2.** Sunet armonic produs de instrumentele cu coarde, prin atingere foarte uşoară a coardei cu degetul în anumite puncte precise (la jumătate, la o treime, la un sfert etc.). [Pl. şi: (m.) *flajoleţi.* – Var.: **flajeolét** s.n.] – Din fr. **flageolet.**

FLAMAND, -Ă, *flamanzi, -de***,** s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Flandrei. **2**. Adj. Care aparţine Flandrei sau populaţiei ei, privitor la Flandra sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de flamanzi **(1). –** Din fr. **flamand.**

FLAMĂ, *flame,* s.f. (Rar) Flacără. – Din fr. **flamme,** lat. **flamma.**

FLAMBA, *flambez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A trece un obiect neinflamabil prin flacără în scopul sterilizării. **2.** A încovoia un corp solid (în formă de bară, tub, placă), supunându-l acţiunii unor sarcini exterioare. – Din fr. **flamber.**

FLAMBAJ, *flambaje,* s.n. **1.** Flambare. **2.** Încovoiere a unui corp în formă de bară supus acţiunii unor sarcini exterioare, când efortul atinge o anumită valoare critică. – Din fr. **flambage.**

FLAMBARE, *flambări,* s.f. Acţiunea de "a flamba" şi rezultatul ei; flambaj. – V. **flamba**.

FLAMBOAIANT, -Ă, *flamboaianţi, -te,* adj. (Despre stilul gotic) Caracterizat prin complicarea, îmbogăţirea şi delicateţea decorului, ale cărui contururi sugerează forma flăcării. [Pr.: *-boa-iant*] – Din fr. **flamboyant.**

FLAMENCO s.n. Dans popular andaluz. – Din sp. **flamenco.**

FLAMIN, *flamini,* s.m. Preot cu atribuţii speciale în vechea Romă, care slujea fie 3 zeităţi principale, fie alte 12 divinităţi mai mici. – Din fr. **flamine,** lat. **flamen, -inis**.

FLAMINGO, *flamingi*, s.m. Pasăre migratoare de apă, de mărimea unei berze, cu gâtul şi cu picioarele foarte lungi şi cu pene de culoare albă cu nuanţe roz (*Phoenicopterus ruber).* – Din germ. **Flamingo.**

FLAMURĂ, *flamuri,* s.f. **1.** Steag, drapel. * Pavilion triunghiular purtând culorile naţionale sau emblema marinei unei ţări, folosit pe navele de război. **2.** Pavilion triunghiular folosit în codul internaţional de semnale pentru semnalizarea cifrelor. – Din ngr. **flámburon.**

FLAN, *flani,* s.n. Fel de prăjitură cu cremă şi fructe. [Pl. şi: *flane*] – Din fr. **flan.**

FLANA, *flanez,* vb. I. Intranz. (Franţuzism) A hoinări. – Din fr. **flâner.**

FLANC, *flancuri,* s.n. **1.** Extremitatea din stânga sau din dreapta a unei formaţii sau a unui dispozitiv de luptă. ** Loc. adj. (Mil.) *De flanc =* dintr-o parte. ** Loc. adv. *În flanc (câte unul) =* unul în spatele altuia. **2.** Fiecare dintre cele două părţi laterale ale peretelui abdominal, cuprinse între ultima coastă şi şold. * Fiecare dintre cele două porţiuni laterale ale peretelui abdominal la animale. **3.** Fiecare dintre cele două porţiuni laterale ale unui filet, ale unui dinte de angrenaj etc. **4.** Foaie de carton special, folosită în poligrafie pentru prepararea, prin presare, a matriţelor de stereotipie. **5.** Nume dat panourilor care servesc la alcătuirea decorurilor. – Din fr. **flanc**.

FLANCA, *flanchez,* vb. I. Tranz. **1.** A apăra, a sprijini, a proteja flancul unei unităţi militare; a ataca dintr-o parte. * Fig. A însoţi pe cineva (pentru a-l păzi). **2.** (Despre un grup de clădiri) A mărgini de o parte şi de alta. – Din fr. **flanquer.**

FLANCARE, *flancări,* s.f. Acţiunea de *a flanca* şi rezultatul ei; încadrare pe flancuri. – V. **flanca.**

FLANCGARDĂ, *flancgărzi,* s.f. Unitate sau subunitate militară care se deplasează de o parte sau de alta a forţelor principale, servind ca element de siguranţă. – Din fr. **flanc-garde.**

FLANEA s.f. v. **flanelă.**

FLANEL s.n. v. **flanelă.**

FLANELĂ, *flanele,* s.f. **1.** Ţesătură uşoară de lână sau de bumbac, moale şi pufoasă. **2.** Îmbrăcăminte de lână (mai rar de bumbac), tricotată în formă de pieptar sau de cămaşă scurtă. **3.** Pulover. [Var.: (pop.) **flaneá** s.f., **flanél** s.n.] – Din fr. **flanelle.**

FLANELUŢĂ, *flaneluţe,* s.f. Diminutiv al lui "flanelă". – **Flanelă +** suf. *-uţă.*

FLANGER, *flangere,* s.n. Aparat electronic realizat cu linii de întârziere, folosit pentru obţinerea unor efecte sonore speciale în muzica modernă. [Pr.: *-jer*] – Din engl. **flanger.**

FLANŞĂ, *flanşe,* s.f. **1.** Bordură la capătul unei piese, făcând sau nu corp comun cu piesa, care constituie organul de legătură, de obicei prin şuruburi, cu o altă piesă. **2.** Piesă plată care serveşte la îmbinarea etanşă în prelungire sau de ramificaţie a unor piese, conducte etc. – Din germ. **Flansche.**

FLASC, -Ă, *flasci, -ce,* adj. Moale, fleşcăit[2]. * Fig. Fără vigoare, fără forţă, lipsit de energie. * (Tehn.; despre corpuri solide) Fără rezistenţă la turtire, la răsucire sau la încovoiere. – Din fr. **flasque.**

FLASH s.n. Tub electric care produce o luminaţie puternică de scurtă durată, folosit în arta

fotografică, în construcţia laserelor etc. * Informaţie importantă transmisă cu prioritate. * (Cin.) Plan foarte scurt. [Pr.: *flaş, fleş*] – Cuv. engl.

FLASHBACK, *flashbackuri,* s.n. (Cin.) Inserţie care înfăţişează o scurtă acţiune secundară plasată în trecut. * Secvenţă retrospectivă intercalată într-o operă literară. [Pr.: *fléşbec*] – Din engl. **flashback.**

FLAŞNETAR, *flaşnetari,* s.m. Muzicant abulant care cântă din flaşnetă. – **Flaşnetă** + suf. -*ar.*

FLAŞNETĂ, *flaşnete,* s.f. Mică orgă mecanică portativă, acţionată prin învârtirea unei manivele; caterincă, minavet. – Din germ. **Flaschnett.**

FLATA, *flatez,* vb. I. Tranz. A măguli. – Din fr. **flatter.**

FLATARE, *flatări,* s.f. Acţiunea de *a flata* şi rezultatul ei; flaterie. – V. **flata.**

FLATERIE, *flaterii,* s.f. (Rar) Flatare. – Din fr. **flatterie.**

FLAUT, *flaute,* s.n. Instrument muzical de suflat alcătuit dintr-un cilindru îngust de lemn sau de metal, prevăzut cu găuri şi cu clape. ** *Flaut piccolo* = flaut de dimensiuni mai mici, care emite sunete foarte înalte; piculină. [Pr.: *fla-ut.* – Pl. şi: (m.) *flauţi*] – Din it. **flauto.**

FLAUTIST, -Ă, *flautişti, -ste*, s.m. şi f. Persoană care cântă la flaut. [Pr.: *fla-u-*] -**Flaut** + suf.-*ist.* Cf. it. **flautista**.

FLAVONĂ, *flavoane,* s.f. Substanţă cristalină, incoloră, extrasă din florile unor plante şi folosită în industria coloranţilor şi a medicamentelor. – Din fr. **flavone.**

FLAX s.n. Ţesut conjunctiv elastic format din tendoane, cartilaje, cordoane neurovasculare etc., care se elimină din carne la prepararea conservelor de carne şi a mezelurilor. – Din germ. **Flechse.**

FLĂCĂI, *flăcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A trăi ca flăcău (neînsurat); a-şi petrece tinereţea ca flăcău. – Din **flăcău.**

FLACĂIANDRU, *flăcăiandri,* s.m. Flăcău mai tânăr; adolescent, flăcăuan. [Pr.: -*că-ian÷.* – Var.: **flăcăuándru** s.m] – **Flăcău** + suf. -*andru.*

FLĂCĂIAŞ, *flăcăiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *flăcău*; flăcăuş. [Pr.: -*că-iaş.* – Var.: **flăcăuáş** s.m] - **Flăcău** +suf. -*aş.*

FLĂCĂIME s.f. (Rar) Mulţime de flăcăi. – **Flăcău** + suf. -*ime.*

FLĂCĂRAIE s.f. **1.** Flacără mare; vâlvătaie, pălălaie, flăcărie. **2.** Flăcări produse de arderea hidrogenului degajat din corpuri în descompunere şi care apar uneori pe pământ, mai ales deasupra locurilor mocirloase. – **Flacără** + suf. -*aie.*

FLĂCĂRIE s.f. (Rar) Flăcăraie. – **Flacără** + suf. -*ie.*

FLĂCĂRUIE, *flăcărui,* s.f. Flacără mică. – **Flacără** + suf. -*uie.*

FLĂCAU, *flăcăi,* s.m. Tânăr neînsurat; fecior, june. ** *Flăcău tomantic* (sau *stătut*) = bărbat care a trecut de prima tinereţe şi nu s-a însurat. – Cf. sl. **chlakŭ** "holtei".

FLĂCĂUAN, *flăcăuani,* s.m. (Reg.) Flăcăiandru. [Pr.: -*că-uan*] – **Flăcău** + suf. -*an.*

FLĂCĂUANDRU s.m. v. **flăcăiandru**.

FLĂCĂUAŞ s.m. v. **flăcăiaş.**

FLĂCĂUŞ, *flăcăuşi,* s.m. (Rar) Flăcăiaş. – **Flăcău** + suf. -*uş.*

FLĂMAND, -Ă, *flămânzi, -de,* adj. (Adesea substantivat) Care simte senzaţia de foame, căruia îi este foame; înfometat, famelic. – Et. nec.

FLĂMÂNZARE, *flămânzări,* s.f. (Reg.; la unele animale) Partea scobită a corpului cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului; deşert. – **Flămânzi** (pl. lui *flămând) +* suf. -*are.*

FLĂMÂNZI, *flămânzesc,* vb. IV. Intranz. A fi flămând, a sta multă vreme nemâncat, a răbda, a suferi de foame. * Tranz. A ţine pe cineva nemâncat. – Din **flămând.**

FLĂMÂNZICĂ, *flămânzele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina şi frunzele păroase şi cu florile galbene *(Draba nemorosa).* – **Flămând +** suf. **-***ică.*

FLĂMÂNZILĂ s.m. Om veşnic flămând. – **Flămând** + suf. -*ilă.*

FLĂMÂNZIRE, *flămânziri,* s.f. Acţiunea de *a flămânzi* şi rezultatul ei. – V. **flămânzi.**

FLĂMÂNZIT, -Ă, *flămânziţi, -te,* adj. Care nu a mâncat de multă vreme; înfometat, hămesit (de foame). – V. **flămânzi.**

FLEAC[1]**,** *fleacuri,* s.n. **1.** Lucru de mică importanţă, neînsemnat; bagatelă. * Om de nimic, secătură. **2.** (La pl.) Vorbe de clacă; nimicuri, palavre. – Et. nec. Cf. **flec.**

FLEAC[2] s.n. v. **flec.**

FLEANCĂ s.f. (Fam.; depr.) Gură (ca organ al vorbirii). ** Expr. *Ţine-ţi* (sau *închide-ţi, tacă-ţi) fleanca!* = taci! nu mai vorbi fără socoteală! [Var.: **fleoáncă, fleoárcă** s.f.] – Et. nec.

FLEANDRĂ s.f. v. **fleandură.**

FLEANDURĂ, *flenduri,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte rupt, stricat; zdreanţă, buleandră. [Var.: **fleándră** s.f.] – Cf. săs. **flander.**

FLEAŞC interj. Cuvânt care redă sunetul produs la lovirea unui corp moale (şi elastic). [Var.: **fleoşc** interj.] – Onomatopee.

FLEAŞCĂ s.f. **1.** Materie moale şi apătoasă, fără consistenţă; fleşcăială. * Fig. Om moale,

lipsit de energie, molâu. **2.** (Pop.) Palmă, lovitură dată cu palma. – Cf. **fleaşc**.
FLEBITĂ, *flebite,* s.f. Boală care constă în inflamarea peretelui venelor, urmată de obicei de astuparea venei respective. – Din fr. **phlébite.**
FLEBOLOGIE s.f. (Med.) Studiul bolilor sistemului venos şi al tratamentului lor. – Din fr. **phlébologie.**
FLEBOTOMIE, *flebotomii,* s.f. Secţionare a unei vene pentru a extrage sânge, a introduce o sondă etc.; venesecţie. – Din fr. **phlébotomie.**
FLEC, *flecuri,* s.n. Petic aplicat pe tocul încălţămintei. [Var.: **fleac** s.n.] – Din germ. **Fleck.**
FLECAR, -Ă, *flecari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia îi place să vorbească multe, să spună fleacuri [1]; limbut, guraliv, palavragiu. – **Fleac**[1] + suf. *-ar.*
FLECĂREALĂ, *flecăreli,* s.f. Vorbărie fără rost, vorbă de clacă; flecărie, pălăvrăgeală. – **Flecări** + suf. *-eală.*
FLECĂRI, *flecăresc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A spune fleacuri[1]; a trăncăni. – Din **flecar.**
FLECĂRIE, *flecării,* s.f. Flecăreală. – **Flecări** + suf. *-ie.*
FLECUI[1]**,** *flecuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se muia, a se fleşcăi, a se sfărâma; a se moleşi. – Et. nec.
FLECUI[2]**,** *flecuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune flecuri la încălţăminte. – **Flec +** suf. *-ui.*
FLECUIT, -Ă, *flecuiţi, -te,* adj. Muiat, fleşcăit; moleşit. – V. **flecui**[1]**.**
FLECULEŢ, *fleculeţe,* s.n. Flecuşteţ. – **Fleac**[1] + suf. *-uleţ.*
FLECUŞTEŢ, *flecuşteţe,* s.n. Diminutiv al lui "fleac[1]"; fleculeţ. – Din **fleac**[1]**.**
FLEGMATIC, -Ă, *flegmatici, -ce*, adj. Cu caracter nepăsător, cu sânge rece; imperturbabil, calm, liniştit, placid. ** *Tip flegmatic =* unul dintre cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin echilibru, stăpânire de sine şi lipsă de mobilitate; persoană cu sistem nervos puternic, echilibrat, lucid, rece. – Din fr. **flegmatique.**
FLEGMATISM s.n. Caracter flegmatic; atitudinea omului flegmatic. – **Flegmat** [ic] + suf *-ism.*
FLEGMAZIE, *flegmazii,* s.f. Inflamaţie internă. – Din fr. **phlegmasie.**
FLEGMĂ, *flegme,* s.f. **1.** Mucozitate vâscoasă, purulentă, provenind din diferite părţi ale aparatului respirator şi eliminată prin tuse sau vomă; expectoraţie. **2.** Fire a omului nepăsător, cu sânge rece; nepăsare, calm, indiferenţă, răceală. – Din fr. **flegme.**
FLEGMON, *flegmoane,* s.n. Inflamaţie purulentă acută a ţesutului conjunctiv subcutanat, cauzată de o infecţie cu stafilococi sau cu streptococi. – Din fr. **phlegmon**.
FLEICĂ, *fleici,* s.f. Bucată de carne de pe pântecele bovinelor, care se consumă de obicei friptă la grătar. – Din germ. **Flecken**.
FLENCĂNI, *flencănesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi multe şi fără rost; a trăncăni. – **Fleancă +** suf. *-ăni.*
FLENDERIŢĂ, *flenderiţe,* s.f. (Reg.) Îmbrăcăminte subţire, uşoară (şi uzată). – **Fleandură** + suf. *-iţă*.
FLENDURIT, -Ă, *flenduriţi, -te,* adj. (Fam.; despre îmbrăcăminte) Zdrenţuit. – **Fleandură** + suf. *-it.*
FLENDUROS, -OASĂ, *flenduroşi, -oase*, adj. Îmbrăcat în haine rupte; zdrenţăros. – **Fleandură +** suf. *-os.*
FLEOANCĂ s.f. v. **fleancă.**
FLEOARCĂ s.f. v. **fleancă.**
FLEOŞ, FLEOAŞĂ, *fleoşi, fleoaşe,* adj. (Rar.) Moleşit, fleşcăit. – Formaţie onomatopeică.
FLEOŞC interj. v. **fleaşc.**
FLER, *fleruri,* s.n. Simţ de orientare rapidă într-o împrejurare sau într-o situaţie dificilă; perspicacitate. – Din fr. **flair.**
FLEŞĂ, *fleşe,* s.f. **1.** Acoperiş foarte înalt, în formă de piramidă sau de con, folosit, mai ales în evul mediu, la construcţiile monumentale ale bisericilor. **2.** Partea din spate a afetului unui tun. **3.** Procedeu ofensiv la scrimă, constând din deplasarea energică şi rapidă a corpului înainte. – Din fr. **fléche.**
FLEŞCĂI, *fleşcăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi, prin apă etc. **2.** Refl. (Despre fructe) A se muia; *fig.* (despre oameni) a se moleşi. – **Fleaşc** + suf. *-ăi.*
FLEŞCĂIALĂ, *fleşcăieli,* s.f. Fleaşcă. [Pr.: *-că-ia-*] – **Fleşcăi +** suf. *-eală.*
FLEŞCĂIT[1] s.n. Faptul de *a (se) fleşcăi.* – V. **fleşcăi.**
FLEŞCĂIT[2]**, -Ă,** *fleşcăiţi, -te,* adj. Moale, fără consistenţă; *fig.* (despre oameni) moleşit. – V. **fleşcăi.**
FLEŞCĂRAIE s.f. Noroi mult amestecat cu apă şi cu zăpadă. – **Fleaşcă** + suf. *-ăraie.*
FLEŢ, -EAŢĂ, *fleţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Om) naiv, bleg, nedescurcăreţ. – Et. nec.

FLEURON, *fleuroni,* s.m. Ornament sculptat, în formă de floare sau de frunză stilizată, folosit mai ales în arhitectura gotică. [Pr.: *fle-u-*] – Din fr. **fleuron.**
FLEXBIL, -Ă, *flexibili, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a se îndoi, de a se încovoia uşor (şi de a-şi reveni la forma iniţială); elastic, mlădios. **2.** Adj. (Gram.) Care are flexiune (**2**); flexionar. **3.** S.n. Grup de lamele flexibile (**1**) din cupru, folosit în legăturile electrice. – Din fr. **flexible,** lat. **flexibilis.**
FLEXIBILITATE s.f. Calitate, însuşire a ceea ce este flexibil. – Din fr. **flexibilité.**
FLEXIBILIZA, *flexibilizez,* vb. **I.** Tranz. A face flexibil. – **Flexibil** + suf. *-iza.*
FLEXIBILIZARE, *flexibilizări,* s.f. Acţiunea de *a flexibiliza.* – V. **flexibiliza.**
FLEXIBILIZAT, -Ă, *flexibilizaţi, -te*, adj. Care a devenit flexibil. – V. **flexibiliza.**
FLEXIONA, *flexionez,* vb. **I.** (Rar) **1.** Refl. A se încovoia, a se îndoi. **2.** Tranz. A schimba terminaţiile cuvintelor după gen, număr, caz şi persoană. [Pr.: *-xi-o-*] – Din **flexiune.**
FLEXIONAR, -Ă, *flexionari, -e,* adj. **1.** Care se îndoaie, care se încovoaie. **2.** Care are flexiune (**2**); flexibil. [Pr.: *-xi-o-*] – După fr. **flexionnel.**
FLEXIUNE, *flexiuni,* s.f. **1.** Încovoiere, îndoire; mlădiere. * Mişcare de îndoire a unui segment al corpului pe un alt segment situat deasupra sa. **2.** Totalitatea schimbărilor pe care le suferă forma unui cuvânt pentru a exprima diferite raporturi gramaticale. [Pr.: *-xi-u-*] – Din fr. **flexion,** lat. **flexio, -onis.**
FLEXOR, *flexori,* adj. m. (În sintagma) *Muşchi flexor =* muşchi care determină îndoirea unor membre. – Din it. **flessore** (după *flexiune).*
FLEXURĂ, *flexuri,* s.f. **1.** (Geol.) Deformare a straturilor scoarţei pământului, rezultată prin îndoire şi denivelare, cu păstrarea continuităţii lor. **2.** Formaţie anatomică curbată. – Din fr. **flexure.**
FLIC-FLAC s.n. (Gimnastică) Răsturnare prin săritură înainte sau înapoi. – Din fr., engl. **flic-flac.**
FLICTENĂ, *flictene,* s.f. Băşicuţă plină cu lichid care se formează la suprafaţa pielii în arsurile uşoare. – Din fr. **phlycténe.**
FLIGORN, *fligornuri,* s.n. instrument muzical de suflat, cu clape, făcut din alamă şi folosit mai ales în fanfare. – Din germ. **Flügelhorn.**
FLINT s.n. Varietate de silice. ** *Sticlă flint =* sticlă optică cu indice de refracţie relativ mare, fabricată dintr-un amestec de silicaţi de plumb şi de potasiu. – Din germ. **Flint,** engl. **flint.**
FLINTĂ, *flinte,* s.f. Puşcă cu fitil, cu ţeavă lungă, cocoş şi cremene, folosită în trecut; sâneaţă. – Din magh. **flinta.** Cf. germ. **Flinte.**
FLINTULIŢĂ, *flintuliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *flintă.* – **Flintă +** suf. *-uliţă.*
FLIRT, *flirturi,* s.n. Conversaţie uşoară, cu aluzii de dragoste, între un bărbat şi o femeie. * Legătură de dragoste lipsită de profunzime, nestatornică; aventură sentimentală. * Persoană cu care cineva întreţine o astfel de legătură. – Din fr. **flirt.**
FLIRTA, *flirtez,* vb. **I.** Intranz. A fi în flirt cu cineva. – Din fr. **flirter.**
FLIŞ, *flişuri,* s.n. (Geol.) Ansamblu de terenuri constituite din conglomerate, gresii, argilă şi marnă, sedimentate într-o mare în timpul când fundul acesteia se găsea într-o continuă ridicare spre a deveni un lanţ muntos. – Din fr. **flysch.**
FLIT[1], *flituri,* s.n. (Reg.) Bot, rât. – Et. nec.
FLIT[2], *flituri,* s.n. Insecticid folosit contra muştelor, ţânţarilor, puricilor etc. – Denumire comercială.
FLOARE, *flori,* s.f. **I. 1.** Parte a plantei care cuprinde organele de reproducere sexuată şi care are de obicei o corolă frumoasă şi variat colorată. ** (La sg. cu înţeles colectiv) *Salcâmi plini de floare.* ** Loc. adj. *În floare =* (despre plante) înflorit, în perioada înfloririi; *fig.* (despre oameni) în toată strălucirea, în plină putere, frumos, zdravăn. *În floarea vârstei =* tânăr. ** Expr. *Floare la ureche =* lucru de puţină importanţă sau gravitate, foarte uşor de rezolvat. *De florile mărului* sau *de flori de cuc =* în zadar, degeaba, gratuit. *Copil din flori =* copil nelegitim, bastard. *A strânge degetele floare =* a strânge degetele cap la cap. **2.** Orice plantă (erbacee) care face flori **(I 1)** colorate. **3.** ** Compuse: *floarea-soarelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu floare mare, galbenă, îndreptată spre soare, cultivată pentru seminţele ei oleaginoase; sora-soarelui *(Helianthus annuus); floarea-brumei* = (reg.) brânduşă; *floare-domnească* = **a)** (reg.) garoafă; **b)** (reg.) garofiţă-de-munte; *floare-de-colţ* sau *floarea-reginei, floarea-doamnei* = mică plantă erbacee, cu frunzele albicioase, pufoase şi ascuţite, dispuse în jurul inflorescenţei, care creşte pe crestele stâncoase ale munţilor; albumeală, albumiţă, edelvais *(Leontopodium alpinum); floare-de-leac* = plantă cu flori galbene-aurii, cultivată ca plantă decorativă (*Ranunculus repens*); *floarea-Paştelui* = mică plantă erbacee a cărei tulpină face o singură floare, de culoare albă sau roz *(Anemona nemorosa); flori-de-paie* = plantă

originară din Australia, cu flori dispuse în capitule de diferite culori, care par uscate ca paiele; imortele *(Helichrysum bracteatum).* **II.** P. anal. **1.** Desen, broderie, cusătură în formă de floare **(I 1). 2.** Strat de mucegai care se formează la suprafaţa vinului, a laptelui acru etc. **3.** (Chim.; în sintagma) *Floare de pucioasă* (sau *de sulf*) = pulbere de pucioasă, produsă prin sublimarea sulfului. **4.** Extremitatea caracterelor tipografice care poartă semnul grafic ce urmează a fi imprimat. * Extremitatea lăţită a cuiului (care se loveşte cu ciocanul). * (În sintagma) *Floarea cheii* = partea cheii care intră în broască sau în lacăt. **III.** Fig. Partea cea mai aleasă, cea mai de seamă; frunte, elită, spumă, cremă. ** (Cu sens superlativ, prin repetarea cuvântului ca atribut) *Era floarea florilor.* **IV.** (Înv.) Culoare. – Lat. **flos, -ris.**

FLOC, *floci,* s.m. (Spec.; de obicei la pl.) Smoc mic de păr, de lână sau de mătase. * (Spec.; de obicei la pl.) Fir de păr din regiunea pubisului. [Pl. şi: (n.) *floace*] – Lat. **floccus.**

FLOCĂI, *flocăiesc,* vb. IV. Tranz. A smulge părul de pe animale vii; a jumuli penele, fulgii păsărilor vii; *fig.* a bate zdravăn, a părui. – **Floc +** suf. *-ăi.*

FLOCOS, -OASĂ, *flocoşi, -oase*, adj. (Despre animale sau despre obiecte de îmbrăcăminte făcute din blană) Cu păr des, lung şi moale, cu smocuri de păr dese şi moi; miţos. – **Floc** + suf. *-os.*

FLOCOŞEL, *flocoşei,* s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă de culoare ruginie, gălbuie sau alburie, prevăzută cu numeroşi ghimpi pe partea inferioară *(Hydnum repandum).* – **Flocos** + suf. *-el.*

FLOCOŞI, *flocoşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) scămoşa. – Din **flocos.**

FLOCOŞICĂ, *flocoşele,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, acoperită cu peri moi, cu frunze lungi, cu flori alburii sau roşietice *(Holcus lanatus*). **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze lanceolate şi flori alb-gălbui *(Filago arvensis).* **3.** (La pl.) Plantă erbacee cu frunzele şi tulpina păroase şi flori mari roşii-purpurii *(Lychius coronaria).* – **Flocoasă +** suf. *-ică.*

FLOCOŞIRE, *flocoşiri,* s.f. (Fam.) Scămoşare. – V. **flocoşi.**

FLOCOŞIT, -Ă, *flocoşiţi, -te*, adj. (Fam.) Scămoşat[2]. – V. **flocoşi.**

FLOCUL, *floculi,* s.m. Nor alcătuit din vapori de calciu sau de hidrogen, situat în cromosferă, în apropiere de petele solare. – Din fr. **flocculi.**

FLOCUŞOR, *flocuşori,* s.m. Diminutiv al lui *floc.* – **Floc** + suf.*-uşor.*

FLOGISTIC, -Ă, *flogistici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. De ardere, provenind din ardere. **2.** S.n. Substanţă inexistentă, imaginată de alchimişti pentru a explica arderea. – Din fr. **phlogistique.**

FLOGOPIT s.n. Mică magneziană asemănătoare cu biotitul, variat colorată, cu luciu sticlos şi sidefos, utilizată ca izolant termic şi electric. – Din fr. **phlogopite.**

FLORAL, -Ă, *florali, -e*, adj. Care ţine de floare, privitor la floare. * Care înfăţişează o floare; în formă de floare. – Din fr. **floral.**

FLORAR, (2) s.m., **(1)** *florari,* s.m., **(3)** *florare,* s.n. **1.** S.m. Persoană care cultivă sau vinde flori. **2.** S.m. Numele popular al lunii mai[4]. **3.** S.n. Instrument confecţionat din lemn, tablă sau celuloid, care prezintă curbe variate, folosit de desenatori pentru trasarea curbelor plane. [Var.: **(2) florér** s.m.] – **Floare** + suf. *-ar.*

FLORĂ s.f. Totalitatea plantelor care trăiesc într-o anumită regiune a globului, într-o anumită perioadă geologică sau într-un anumit mediu. *** Floră microbiană* = totalitatea microorganismelor vegetale dintr-un mediu natural, din cavitatea bucală, din intestin etc. – Din fr. **flore.**

FLORĂREASĂ, *florărese,* s.f. Cultivatoare sau vânzătoare de flori; buchetieră. – **Florar +** suf. *-easă.*

FLORĂRIE, *florării,* s.f. **1.** Magazin de desfacere a florilor. **2.** Grădină sau seră unde se cultivă flori (în scopuri comerciale). – **Floare +** suf**.** *-ărie.*

FLOREAL s.n. A opta lună a calendarului republican francez (20 aprilie-20 mai). [Pr.: *-re-al*] – Din fr. **floréal.**

FLOREAN, -Ă*, floreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Ornit.) Florinte. **2.** Adj. (Rar; despre vite) Bălţat; cu pete. – **Floare** + suf. *-ean.*

FLORENTIN, -Ă, *florentini, -e*, adj. (În sintagmele) *Stil florentin* = stil arhitectonic rezultat din combinarea stilului antic cu stilurile bizantin şi roman. *Pălărie florentină* (şi substantivat, f.) = pălărie de damă (din împletitură de pai) cu boruri largi, împodobită cu flori. – Din fr. **florentin.**

FLORER s.m. v. **florar.**

FLORETĂ, *florete*, s.f. **1.** Armă albă sportivă, cu lamă lungă şi flexibilă, în patru muchii, cu gardă şi mâner, folosită la exerciţiile de scrimă. **2.** Probă de scrimă cu floreta (**1**)**. –** Din fr. **fleuret** (după *floare).*

FLORETIST, -Ă, *floretişti, -ste*, s.m. şi f. Sportiv care practică sportul cu floreta. -**Floretă** + suf. -*ist.* Cf. fr. **fleurettiste**.
FLORIBUND, -Ă, *floribunzi, -de*, adj. Care are multe flori, care înfloreşte abundent. – Din lat. **floribundus.**
FLORICEA, -ICĂ, *floricele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui "floare" (I 1); florişoară. **2.** (La pl.: şi în sintagmele "floricele boabe" sau "floricele de porumb") Boabe de porumb prăjite, umflate şi crăpate, care seamănă cu nişte flori mici albe; cocoşei, cocoşi. – **Floare** + suf. -*icea, -icică.*
FLORICOL, -Ă, *floricoli, -e*, adj. Referitor la floricultură. * (Despre plante ornamentale) Care are flori. * (Despre insecte) Care trăieşte pe flori. – Din fr. **floricole.**
FLORICULTOR, -OARE, *floricultori, -oare,* s.m. şi f. Specialist în floricultură. – De la **floare** (după *agricultor, horticultor).*
FLORICULTURĂ s.f. Ramură a horticulturii care cuprinde cultura plantelor ornamentale. – Din fr. **floriculture.**
FLORID, -Ă, *florizi, -de*, adj. (Despre boli) Care este în plină evoluţie. – Din lat. **floridus.**
FLORIFER, -Ă, *floriferi, -e*, adj. Care produce flori. – Din fr. **florifére.**
FLORII s.f. pl. Sărbătoare creştină, care cade în duminica dinaintea Paştelui; duminica Floriilor. – Lat. * **florilia** *(= Floralia).*
FLORILEGIU, *florilegii,* s.n. Culegere antologică de fragmente literare; crestomaţie. – Din it. **florilegio,** fr. **florilége.**
FLORIN, *florini,* s.m. **1.** Denumire a unor monede de aur şi de argint care au circulat şi în ţările româneşti până în sec. XIX; fiorin. **2.** Unitate bănească în Olanda; gulden. – Din germ. **Florin,** fr. **florin.**
FLORINTE, *florinţi,* s.m. Pasăre mică cu ciocul gros şi roşiatic, cu penele măslinii şi cu bărbia şi guşa gălbui; florean, brotăcel *(Carduelis chloris chloris).* – Et. nec.
FLORIST, -Ă, *florişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care confecţionează şi vinde flori artificiale sau care vinde flori naturale. – Din fr. **fleuriste** (după *floare).*
FLORISTIC, -Ă, *floristici, -ce,* adj. Referitor la floră. – Din germ. **floristisch,** fr. **floristique**.
FLORIŞOARĂ, *florişoare,* s.f. (Rar) Floricea **(1). – Floare** + suf. -*işoară.*
FLORIU, -IE, *florii,* adj. **1.** (Rar) Plin de flori; înflorit. **2.** (Pop.; despre animale) Cu pete albe. – **Floare** + suf. -*iu.*
FLOROGLUCINĂ s.f. Substanţă chimică cristalină, solubilă în alcool şi în eter, folosită ca developator în fotografie şi ca intermediar în sinteza unor răşini, coloranţi etc. – Din fr. **phloroglucine.**
FLOTA*, flotez,* vb. I. Tranz. A îndepărta prin decantare substanţele care plutesc la suprafaţa unui lichid. – Din fr. **flotter.**
FLOTABIL, -Ă, *flotabili, -e*, adj. **1.** (Despre corpuri) Care poate pluti la suprafaţa unui lichid; plutitor **(1). 2.** (Despre ape curgătoare) Care permite deplasarea plutelor. – Din fr. **flottable.**
FLOTABILITATE s.f. **1.** Însuşire a unui corp de a pluti la suprafaţa unui lichid sau la o anumită adâncime. **2.** Raportul dintre volumul părţii nescufundate şi volumul total al unui corp plutitor. **3.** Proprietate a minereurilor de a putea fi separate prin flotaţie. – Din fr. **flottabilité.**
FLOTANT, -Ă, *flotanţi, -te,* adj. **1.** Care pluteşte, plutitor. * (Substantivat, m.pl.) Corpuri plutitoare transportate pe apele râurilor sau ale canalelor. **2.** (Despre oameni) Care este stabilit temporar în mod legal într-o localitate. – Din fr. **flottant.**
FLOTARE, *flotări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a flota* şi rezultatul ei; flotaţie. * Trecere a unui fir dintr-un sistem textil (urzeală sau bătătură) peste două sau mai multe fire din celălalt sistem, la fabricarea ţesăturilor ornamentale. **2.** Fiecare dintre mişcările ritmice de gimnastică în care corpul, întins aproape de pământ, este ridicat şi coborât prin extensiunea şi îndoirea braţelor aflate cu palmele pe sol; flotaţie (**2**). – V. **flota.**
FLOTAŢIE, *flotaţii,* s.f. **1.** Procedeu de separare a mineralelor utile din minereuri sau a cărbunilor din steril. **2.** Flotare **(2). –** Din fr. **flottation.**
FLOTĂ, *flote,* s.f. **1.** Totalitatea navelor fluviale, maritime sau aeriene ale unui stat. * Totalitatea marilor unităţi navale ori aeriene afectate unei regiuni sau unui anumit scop sub o conducere unică. **2.** Soluţie sau suspensie de coloranţi sau de alte substanţe chimice, folosită în operaţiile de finisare a materialelor textile (albire, vopsire etc.). **3.** Bazin de tăbăcire cu zemuri concentrate, în care pieile se ţin nemişcate un timp îndelungat, după ce au parcurs şirurile de bazine de pretăbăcire. – Din fr. **flotte.**
FLOTILĂ, *flotile,* s.f. **1.** Unitate de nave militare care acţionează pe fluvii şi pe lacuri, uneori şi pe mări, în vecinătatea litoralului; mare unitate militară navală. **2.** (Ieşit din uz; adesea determinat prin "de aviaţie") Unitate în aviaţia militară, corespunzând

regimentului din armata de uscat. – Din fr. **flottile.**

FLOTOR, *flotoare,* s.n. Nume dat unor obiecte care plutesc la suprafaţa apei, destinate să efectueze măsurători sau reglaje ori să susţină la suprafaţă corpuri submersibile; plutitor. *** Flotor de hidroavion =* fiecare dintre cele două dispozitive etanşe şi umplute cu aer, fixate de aripi şi de fuzelaj, care asigură plutirea unui hidroavion. – Din fr. **flotteur.**

FLU adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. (Despre îmbrăcăminte) Vaporos. **2.** Adj. invar. (Despre imagini)) Cu contururi imprecise, estompate. **3.** S.n. Efect fotografic care dă evanescenţă contururilor. [Scris şi: *flou*] – Din fr. **flou.**

FLUAJ, *fluaje*, s.n. Variaţie continuă şi lentă a eforturilor unitare şi a deformaţiilor materiale supuse la solicitări continue de durată lungă. [Pr.: *flu-aj*] – Din fr. **fluage.**

FLUCTUA, pers. 3 *flutuează,* vb. **I.** Intranz. A fi schimbător; a oscila, a varia[2]. [Pr.: -*tu-a*] – Din fr. **fluctuer,** lat. **fluctuare.**

FLUCTUANT, -Ă, *fluctuanţi, -te,* adj. Care are fluctuaţii; schimbător, nestatornic, nesigur; nehotărât, ezitant. [Pr.: -*tu-ant*] – Din fr. **fluctuant,** lat. **fluctuans, -ntis.**

FLUCTUARE, *fluctuări,* s.f. Acţiunea de *a fluctua* şi rezultatul ei; fluctuaţie. [Pr.: -*tu-a-*] – V. **fluctua.**

FLUCTUAŢIE, *fluctuaţii,* s.f. Abatere foarte mică, întâmplătoare şi temporară faţă de o anumită stare; fluctuare. * Schimbare neîntreruptă, oscilaţie, mutare dintr-un loc în altul. [Pr.: -*tu-a-*] – Din fr. **fluctuation,** lat. **fluctuatio.**

FLUDĂ, *flude,* s.f. (Înv.) Ţesătură fină şi transparentă, întrebuinţată ca văl. – Din ngr. **flúda.**

FLUDOR s.n. Material de lipit în formă de tub subţire de aliaj de staniu. – Et. nec.

FLUENT, -Ă, *fluenţi, -te*, adj. (Despre vorbire, frază etc.) Curgător, cursiv; limpede. [Pr.: *flu-ent*] – Din fr. **fluent.**

FLUENŢĂ, *fluenţe,* s.f. Însuşirea de a fi fluent. [Pr.: *flu-en-*] – Din fr. **fluence.**

FLUID, -Ă, *fluizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre corpuri) Cu coeziune slabă între molecule. **2.** S.n. Corp sau lichid gazos care îşi schimbă forma sub acţiunea unei forţe foarte mici. **3.** S.n. Fig. Suflu, impuls, curent; emanaţie. – Din fr. **fluide,** lat. **fluidus.**

FLUIDAL, -Ă, *fluidali, -e*, adj. (Geol.; despre roci) Cu aspect de fluid. [Pr.: *flu-i-*] – Din germ. **fluidal.**

FLUIDIC, -Ă, *fluidici, -ce,* adj. (Rar) Caracteristic unui fluid sau unei mişcări fluide. [Pr.: *flu-i-*] – Din fr. **fluidique.**

FLUDIFIANT, *fluidifiante,* s.n. Substanţă care mişcorează viscozitatea unui fluid cu care se amestecă: fluidizant. [Pr.: *flu-i-di-fi-ant*] – După fr. **fluidifiant.**

FLUIDIFICA, *fluidific,* vb. I. Tranz. A mări fluiditatea unui corp; a face ca un corp să devină fluid. [Pr.: *flu-i-*] – După fr. **fluidifier.**

FLUIDIFICARE, *fluidificări,* s.f. Faptul de *a fluidifica.* [Pr.: *flu-i-*] – V. **fluidifica.**

FLUIDITATE s.f. **1.** Stare, însuşire a ceea ce este fluid, curgător. **2.** Fig. Schimbare, curgere; posibilitate de a se mlădia; flexibilitate, mlădiere. [Pr.: *flu-i-*] – Din fr. **fluidité.**

FLUIDIZA, *fluidizez,* vb. **I.** Tranz. A efectua o fluidizare. [Pr.: *flu-i-*] – Din fr. **fluidiser.**

FLUIDIZANT, *fluidizanţi*, s.m. Fluidifiant. [Pr.: *flu-i-*] – **Fluidiza** + suf. -*ant.*

FLUIDIZARE, *fluidizări,* s.f. Acţiunea de *a fluidiza* şi rezultatul ei; procedeu industrial de trecere forţată a unui fluid printr-un strat de pulbere cu o viteză convenabilă pentru a aduce sistemul solid-fluid într-o stare pseudolichidă cu proprietăţi asemănătoare lichidelor. [Pr.: *flu-i-*] – V. **fluidiza.**

FLUIDIZAT, -Ă, *fluidizaţi, -te*, adj. Care a devenit fluid (**1**). [Pr.: *flu-i-*] – V. **fluidiza.**

FLUIDIZOR, *fluidizoare,* s.n. Aparat folosit pentru fluidizare. [Pr.: *flu-i-*] – **Fluidiza +** suf. -*or.*

FLUIER, *fluiere,* s.n. **1.** Instrument muzical popular de suflat, alcătuit dintr-un tub subţire de lemn prevăzut cu găuri. **2.** Instrument mic, mai ales de metal, cu care se fluieră; fluierătoare. **3.** (Tehn.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se pot emite diferite sunete, făcând să treacă prin el un curent de gaze sau de aburi, întrebuinţat mai ales pentru semnalizare. **4.** Şuierătură, fluierătură. **5.** (Pop.) Gambă; tibia. [Pr.: *flu-ier*] – Cf. alb. **floere**.

FLUIERA*, flúier,* vb. I. Intranz. **I. 1.** A emite un sunet asemănător cu al fluierului (**1**) sau o combinaţie (melodică) de sunete, suflând printre buze sau printre degetele băgate în gură. ** Compus: s.m. invar. *fluieră-vânt* = om care îşi pierde vremea, care umblă haimana. * (Despre unele păsări) A scoate sunete asemănătoare cu ale fluierului (**1**). * Tranz. (La spectacole, manifestări sportive etc.) A-şi manifesta dezaprobarea sau aprobarea prin fluierături. **2.** A cânta din fluier (**1**). **3.** A emite sunete ascuţite întrebuinţând un instrument special, mai ales pentru semnalizare. **II.** (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuţit şi puternic; a şuiera. [Pr.: *flu-ie-*] – Din **fluier.**

FLUIERAR, *fluierari,* s.m. **1.** Persoană care cântă din fluier (**1**); fluieraş (**2**). **2.** (Reg.) Meşter care face fluiere (**1**). **3.** Nume dat mai multor păsări care emit sunete ca ale fluierului (**1**), dintre care cea mai cunoscută are capul şi spatele negru cu pete galbene-aurii, ciocul lung şi subţire şi picioarele lungi *(Charadrius pluvialis).* [Pr.: *flu-ie-*] – **Fluier +** suf. *-ar.*
FLUIERAŞ, (1) *fluieraşe,* s.n., **(2)** *fluieraşi,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *fluier.* **2**. S.m. Fluierar **(1).** [Pr.: *flu-ie-*] – **Fluier +** suf**. -*aş*.**
FLUIERAT s.n. Faptul de *a fluiera.* [Pr*.:flu-ie-*] – V. **fluiera.**
FLUIERĂTOR, -OARE, *fluierători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care fluieră. **2.** S.f. Fluier **(2). 3**. S.f. Plantă erbacee cu flori galbene-verzui şi cu fructe bace roşii *(Tamus communis*). [Pr.: *flu-ie-*] – **Fluier +** suf. **-*ătură.***
FLUOMETRU, *fluometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea debitelor de fluide. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluométre.**
FLUOR s.n. Element chimic, gaz foarte activ, de culoare galbenă-verzuie, cu miros înăbuşitor, care face parte din grupa halogenilor. [Pr.: *flu-or*] – Din fr. **fluor.**
FLUORESCEINĂ s.f. Colorant organic fluorescent, obţinut din rezorcină şi acid ftalic. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorescéine.**
FLUORESCENT, -Ă, *fluorescenţi, -te,* adj. Care prezintă fluorescenţă; bazat pe fluorescenţă. ** *Tub fluorescent* = izvor de lumină bazat pe principiul descărcării electrice într-un amestec de gaze şi vapori de mercur aflat într-un tub de sticlă. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorescent.**
FLUORESCENŢĂ, *fluorescenţe,* s.f. Proprietatea pe care o au unele substanţe de a emite lumină cât timp sunt iradiate cu radiaţii luminoase sau ultraviolete. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorescence.**
FLUORFOSGEN s.n. Substanţă toxică sufocantă de luptă. [Pr.: *flu-or-*] – Din fr. **fluorphosgéne.**
FLUORHIDRIC adj. (În sintagma) *Acid fluorhidric* = acid format prin combinarea fluorului cu hidrogenul, care se prezintă sub formă de gaz incolor, toxic şi care atacă, în soluţie apoasă, majoritatea metalelor şi sticla. [Pr.: *f1u-or-*] – Din fr. **fluorhydrique.**
FLUORIMETRU, *fluorimetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea concentraţiilor slabe ale substanţelor fluorescente. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorimétre.**
FLUORINĂ s.f. Fluorură naturală de calciu, care se găseşte sub formă de cristale cubice, transparente, incolore sau de culoare verde, galbenă, roz, violet. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorine.**
FLUORIZA, *fluorizez,* vb. **I.** Tranz. A adăuga fluor în apa potabilă sau a aplica în mod repetat fluorură de sodiu în scopul reducerii frecvenţei şi al prevenirii cariilor dentare. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluoriser.**
FLUORIZARE, *fluorizări,* s.f. Acţiunea de "a fluoriza" şi rezultatul ei. [Pr.: *flu-o-*] – V. **fluoriza**.
FLUOROGRAFIE s.f. Procedeu fotografic de gravură pe sticlă, realizat cu ajutorul acidului fluorhidric. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorographie.**
FLUOROSCOP, *fluoroscoape,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea vizuală a intensităţii fluorescenţei. * Ecran fluorescent care transformă radiaţiile invizibile în radiaţii vizibile. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluoroscope.**
FLUOROZĂ, *fluoroze,* s.f. Intoxicaţie cronică cu fluor, provocată de prezenţa acestuia în cantităţi prea mari în apa de băut. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorose.**
FLUORURAT, -Ă, *fluoruraţi, -te,* adj. (Chim.) Care conţine fluor. [Pr.: *flu-o-*] – Din **fluorură**.
FLUORURĂ, *fluoruri,* s.f. Compus al fluorului cu un element chimic sau cu un radical organic; sare a acidului fluorhidric. [Pr.: *flu-o-*] – Din fr. **fluorure.**
FLUŞTURA, *flúştur,* vb. **I.** Tranz. A flutura (**4**)**. –** Et. nec.
FLUŞTURATEC, -Ă adj. v. **fluşturatic.**
FLUŞTURATIC, -Ă, *fluşturatici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Om) nestatornic, nebunatic, zvăpăiat; uşuratic, fluturatic. [Var.: **fluşturátec, -ă** adj.] – **Fluştura +** suf. *-atic.*
FLUTTER s.n. Pulsaţie accelerată. ** *Flutter arterial* = afecţiune cardiacă manifestată printr-un ritm rapid şi regulat, determinat de contracţiile frecvente şi regulate ale atriilor. [Pr.: *fláter*] – Cuv. engl.
FLUTUR s.m. v. **fluture.**
FLUTURA, *flútur,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre insecte, păsări etc.) A mişca, a bate din aripi; *p. ext.* a zbura. **2.** Intranz. (Despre steaguri, haine, plete etc.) A se mişca, a se legăna în vânt; a fâlfâi. **3.** Intranz. (Reg.; cu determinările "din cap" sau "din coarne") A mişca, a scutura, a da din cap sau (despre vite) din coarne. ** Compus: s.m. invar. *flutură-vânt* = om neserios, nestatornic, derbedeu, vagabond. **4.** Tranz. A mişca un obiect încoace şi încolo, a agita în aer, a face să fâlfâie; a fluştura. * A învârti prin aer (ameninţător) o

sabie, un băţ etc. – Din **fluture.**

FLUTURARE*, flutur*ă*ri,* s.f. **1.** Acţiunea de "a flutura" şi rezultatul ei; fâlfâire, fluturat. **2.** Oscilaţie a structurilor elastice ale unui avion, produsă de forţele aerodinamice. – V. **flutura.**

FLUTURAŞ, *fluturaşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui "fluture"; fluturel. **2**. (La pl.) Fluture (**2**). **3.** Bandă de hârtie care cuprinde un text menit să înlocuiască, să rectifice sau să completeze un pasaj dintr-o lucrare. – **Fluture** + suf. -*aş.*

FLUTURAT s.n. (Rar) Fluturare. – V. **flutura.**

FLUTURATEC, -Ă adj. v. **fluturatic.**

FLUTURATIC, -Ă, *fluturatici, -ce,* adj., s.m. şi f. Fluşturatic. [Var.: **fluturátec, -ă** adj.] – **Flutura +** suf. **-***atic.*

FLUTURĂTOR, -OARE, *fluturători, -oare*, adj. Care flutură. – **Flutura +** suf. -*ător.*

FLUTURE, *fluturi,* s.m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul lepidopterelor, care au corpul bombat sau alungit şi catifelat, patru aripi membranoase, acoperite cu solzi mărunţi de culori diferite şi un aparat bucal adaptat pentru supt, a căror larvă este o omidă. ** Compuse: *fluture-de-mătase* = fluture a cărui larvă produce firele de mătase; vierme-de-mătase *(Bombix mori); fluture-alb* sau *fluture-de-varză =* albiliţă. *fluture-roşu* = fluture cu aripi roşii şi cu baza aripilor neagră *(Vanessa urticae).* * Fig. (Fam; la pl.) Idei curioase şi extravagante; toane. **2.** (La pl.) Disc de metal mic şi sclipitor, care se coase ca ornament pe unele obiecte de îmbrăcăminte (femeieşti); fluturaş, paietă. **3.** (Tehn.) Disc care se roteşte în jurul unui diametru şi care, montat într-o conductă, serveşte la reglarea cantităţii de carburant care intră într-un carburator. **4.** (Sport) Procedeu tehnic de înot caracterizat prin mişcarea simetrică şi simultană a braţelor, asemănător cu fluturarea unor aripi; probă de înot în care se foloseşte acest procedeu. [Var.: **flútur** s.m.] – Probabil lat. **'flutulus.** Cf. alb. **flutur**ë.

FLIUTUREL, *fluturei,* s.m. **1.** Fluturaş (**1**). **2**. (La pl.) Plantă erbacee ornamentală, cu flori reunite în capitule mari, galbene în partea superioară, purpurii la bază *(Gaillardia aristata).* – **Fluture** + suf. -*el.*

FLUVIAL, Ă, *fluviali, -e*, adj. Care aparţine unui fluviu, privitor la un fluviu; care se face pe un fluviu. [Pr.: -*vi-al*] – Din fr. **fluvial,** lat. **fluvialis.**

FLUVIATIL, -Ă, *fluviatili, -e*, adj. (Bot.; despre plante) De apă curgătoare. [Pr.: -*vi-a-*] – Din fr. **fluviatile,** lat. **fluviatilis.**

FLUVIOMETRIC, -Ă, *fluviometrici, -ce,* adj. Referitor la măsurarea variaţiei debitului şi nivelului unei ape curgătoare [Pr.: -*vi-o*-] – Din fr. **fluviométrique.**

FLUVIOMETRU, *fluviometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară variaţiile de nivel ale apei unui fluviu. [Pr.: -*vi-o*-] – Din fr. **fluviométre.**

FLUVIU, *fluvii,* s.n. Apă curgătoare mare, care se varsă în mări sau în oceane. * Fig. Şuvoi; debit mare. – Din lat. **fluvius.**

FLUX, *fluxuri,* s.n. **1.** Fază de ridicare periodică a nivelului apei oceanelor sau a mărilor deschise, în cadrul fenomenului de maree, sub influenţa mişcării de rotaţie a Pământului şi a atracţiei Lunii şi a Soarelui. * Fig. Revărsare puternică, şuvoi; val[1], năvală. ** *Flux verbal* = afluenţă (precipitată), torent de cuvinte în vorbirea cuiva. **2.** (Fiz.) Curent de particule. *** Flux de căldură =* energie termică transferată dintr-o suprafaţă dată în unitatea de timp. *Flux luminos* = cantitatea de lumină pe care o emite un izvor de lumină într-o unitate de timp. *Flux electric =* produsul dintre inducţia electrică şi aria suprafeţei perpendiculare pe ea pe care o străbate. *Flux magnetic =* produsul dintre inducţia magnetică şi aria suprafeţei perpendiculare pe ea pe care o străbate. *Densitate de flux* = fluxul raportat la unitatea de arie. **3.** (În sintagmele) *Flux tehnologic =* circulaţia continuă a materiei prime, a semifabricatelor etc. în succesiunea operaţiilor dintr-un proces tehnologic. *Producţie în flux =* formă de organizare superioară a producţiei, în cadrul căreia produsele se obţin în condiţii de adâncă divizare a procesului tehnologic. *Flux de informaţie =* raportul dintre cantitatea de informaţie şi timpul în care ea este transmisă. – Din fr. **flux.**

FLUXIUNE, *fluxiuni,* s.f. (Med.) Concentrare a sângelui sau a altor lichide în anumite ţesuturi, din cauza unei inflamaţii. *Fluxiune periodică =* numele unei boli de ochi la cai. [Pr.: -*xi-u-*] – Din fr. **fluxion.**

FLUXMETRU, *fluxmetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea fluxului luminos sau a fluxului magnetic. – Din fr. **fluxmétre.**

FOAC, *foaci,* s.m. Peşte cu corpul alungit, cu capul prelung şi curbat şi cu aripile roşietice (*Squalius leuciscus*). – Et. nec.

FOAIE, *foi,* s.f. **1.** Frunză. ** Compus: *foaie-grasă =* numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, cu flori albastre-violete ori albe cu pete galbene *(Pinguicula vulgaris* şi *alpina).*

* Sepală sau petală. **2.** Bucată dintr-un material cu una dintre dimensiuni foarte mică în raport cu celelalte două. **3.** Bucată dreptunghiulară de hârtie (de scris); filă a unei cărţi, a unui registru sau a unui caiet. *** Foaie volantă =* **a)** tipăritură pe o singură faţă care se difuzează cu un prilej deosebit; **b)** filă de hârtie izolată. ** Expr. *A întoarce foaia* sau *a o întoarce pe foaia cealaltă =* a-şi schimba atitudinea sau purtarea faţă de cineva, devenind mai aspru. * (Urmat de determinări) Adeverinţă, dovadă oficială care atestă un drept, o obligaţie etc. *** Foaie de drum =* bilet (individual sau colectiv) plătit de autoritatea care-l eliberează şi pe baza căruia se poate face o călătorie cu trenul. (Ieşit din uz) *Foaie de zestre* (sau *dotală) =* act care consemnează zestrea unei fete sau a unei femei căsătorite. **4.** (Înv.) Ziar, revistă. ** Foaie de titlu =* pagina de la începutul unei publicaţii, pe eare este imprimat titlul (şi subtitlul) complet al unei cărţi, numele autorului, locul şi data apariţiei, editorul sau editura care publică lucrarea. **5.** Lăţimea unei pânze; bucată de pânză întrebuinţată în toată lăţimea ei la confecţionarea unei haine. ** *Foaie de cort* = material gros impermeabil, din care se confecţionează corturi sau alte obiecte de protecţie. * (La pl.) Fustă. **6.** Strat de aluat, subţiat cu vergeaua, din care se fac plăcinte, tăiţei etc. [Pr.: *foa-ie*] – Lat. **folia** (pl., devenit sg., al lui *folium),* **(4)** după fr. **feuille.**

FOAIER, *foaiere,* s.n. Încăpere a unui teatru, în afara sălii de spectacol, destinată recreării spectatorilor în timpul pauzelor dintre acte. [Pr.: *foa-ier*] – Din fr. **foyer.**

FOALE, *foale,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la comprimarea şi la suflarea aerului cu ajutorul unei camere cu burduf de piele cu pereţi plisaţi, acţionată prin mânere sau printr-un sistem de pârghii. * Burduful plisat al unor instrumente muzicale (acordeon, armonică etc.). * Sac primitiv făcut din pielea unor animale; burduf. **2.** (Reg., fam.) Abdomen. [Var.: **(1) foi** s.m.] – Lat. **follis.**

FOAME s.f. **1.** Stare funcţională periodică a organismului care se manifestă prin senzaţia nevoii de a mânca. **2.** Fig. Dorinţă nestăvilită, poftă lacomă; lăcomie. – Lat. **fames, -is.**

FOAMETE s.f. Lipsă mare, generală şi prelungită de hrană. – Cf. **foame**.

FOARFEC s.m. v. **foarfece.**

FOARFECĂ s.f. v. **foarfece.**

FOARFECE, *foarfece,* s.n. **1.** Unealtă sau maşină-unealtă pentru tăiat, acţionată manual sau mecanic, compusă din două lame tăioase suprapuse, având fiecare câte un mâner inelar şi fiind unite între ele la mijloc cu un şurub. * (În forma "foarfecă") Săritură care se execută ridicând picioarele unul după altul, ca mişcarea lamelor unui foarfece, practicată în unele sporturi. **2.** (Ec.; în sintagma) *Foarfeca* sau *foarfecele preţurilor =* decalaj între diferite preţuri. **3.** Nod marinăresc format din două sau din trei bucle, folosit la legarea unei parâme. **4.** (Bot.; în compusul) *Foarfeca-bălţii =* plantă acvatică (submersă), cu frunze rigide dinţate, cu flori albe, deschise la suprafaţa apei *(Stratiotes aloides*). – [Var.: **foárfecă,** *foarfeci,* s.f., **foárfec** s.m.] – Lat. **forfex, -icis.**

FOARTE adv. **1.** (Ca determinativ pe lângă un adjectiv sau un adverb; ajută la formarea superlativului absolut) *Foarte frumos. Foarte bine.* ** (Aşezat după adjectiv, înv. şi arh.) *Supărat foarte.* ** (Ca determinativ pe lângă o locuţiune adjectivală sau adverbială) *Foarte de dimineaţă.* ** (Ca determinativ pe lângă un substantiv care exprimă o însuşire) *E foarte copil pentru vârsta lui.* **2.** (Pop.; ca determinativ pe lângă un verb şi aşezat înaintea lui) Mult, tare. *Prăjiturile foarte îi plăceau.* ** (În legătură cu "a mulţumi", azi mai ales ir.) *Îţi foarte mulţumesc de aşa serviciu.* ** (Pop.; aşezat după verb) *Se mânie foarte.* ** (Pop.; aşezat între auxiliar şi participiu) *Băile de nămol mi-au foarte priit.* – Lat. **forte.**

FOBIE, *fobii,* s.f. Stare patologică de nelinişte şi de frică obsedantă, lipsită de o cauză obiectivă sau precisă. * Repulsie, antipatie pentru ceva. – Din fr. **phobie.**

FOBURG, *foburguri,* s.n. (Franţuzism) Suburbie. – Din fr. **faubourg.**

FOC[1], *focuri,* s.n. **I. 1.** Ardere violentă cu flacără şi cu dezvoltare de căldură; (concr.) *materie în curs de ardere.* ** (În exclamaţii sau imprecaţii; adesea glumeţ sau fam.) *Se făcu frumoasă, arz-o focul. ** Foc de artificii =* ardere de materii inflamabile care produc jerbe de flăcări colorate. ** Expr. *A lua foc =* a se aprinde. *A pune pe cineva pe foc =* a cere cuiva ceva cu prea mare stăruinţă; a insista prea mult ca cineva să acţioneze într-un anumit sens. *A se arunca* (sau *a intra*) *în foc (pentru cineva* sau *ceva)* = a-şi expune viaţa (pentru cineva sau ceva). *A lua focul cu mâna altuia* sau *a scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a pune pe altcineva să întreprindă o acţiune primejdioasă, a fugi de răspundere, lăsând munca pe seama altuia. *A(-şi) pune* sau *a(-şi) băga mâna în foc (pentru cineva)* = a garanta pentru faptele, pentru cinstea cuiva. *A lua* (sau *a prinde) foc cu gura* sau *a mânca foc (pentru cineva)* = a face tot posibilul, a fi gata la orice sacrificii (în favoarea cuiva), a apăra cu tărie pe cineva. *Harnic* (sau *iute* etc.) *(de mănâncă) foc =*

foarte harnic (sau iute etc.). *A se face* (sau *a se mânia, a se supăra) foc (şi pară)* = a se înfuria, a turba de mânie. ** (Ajută la formarea superlativului absolut, ţinând locul lui "foarte") *Jucării frumoase foc.* ** Expr. *De mama focului* = straşnic, grozav. * Arderea din vatră, cuptor, sobă etc., făcută prin degajare de căldură. * Fig. Lumină roşiatică, asemănătoare cu flăcările. * Fig. Strălucire (a unei pietre scumpe, a unui metal preţios etc.). * Dispozitiv de ardere (la o lampă). **2.** Incendiu. ** Expr. *A trece (o ţară, un oraş etc.) prin foc şi sabie* = a incendia, a distruge cu forţa armată. **3.** Împuşcătură; *p. ext.* salvă, tir. ** *Armă de foc* = armă care foloseşte pulbere explozivă. *Foc!* = comandă militară pentru începerea unei trageri. ** Expr. *A deschide focul* = a începe să tragă cu arma. *A fi* (sau *a sta*) *între două focuri* = a fi încolţit din două părţi. * Fig. Luptă, război. **4.** Lumină, far sau flacără care reprezintă un anumit semnal în navigaţia pe apă. **II.** Fig. **1.** Entuziasm, avânt, înflăcărare. ** Loc. adj. *(Plin) de foc* = înfocat, înflăcărat, aprins. ** Loc. adv. *Cu foc* = cu înflăcărare, cu entuziasm, cu aprindere. ** Expr. (Urmat de un genitiv) *În focul...* = în momentele de mare intensitate, în faza culminantă a unei acţiuni. **2.** Agilitate, vioiciune, neastâmpăr. **3.** Durere, chin, jale, necaz. ** Expr. *A-şi vărsa focul* = a se destăinui, a-şi descărca sufletul, a-şi spune durerea; a-şi descărca nervii, a se răcori. *A-şi scoate un foc de la inimă* = **a)** a se răzbuna pe cineva; **b)** a scăpa de o suferinţă. * Nenorocire, pacoste, urgie. ** Expr. (Fam.) *N-o fi foc* = nu e nici o nenorocire. – Lat. **focus.**

FOC[2]**,** *focuri,* s.n. Pânză triunghiulară susţinută de bompres la prora unei nave. – Din fr. **foc.**

FOCAL, -Ă, *focali, -e*, adj. (Fiz.) Privitor la focarul lentilelor sau al oglinzilor. *** Distanţă focală* = distanţa dintre centrul unei lentile şi focarul său. – Din fr. **focal**.

FOCALIZA, *focalizez,* vb. **I.** Tranz. A face să treacă printr-un singur punct toate razele unui fascicul. – Din fr. **focaliser.**

FOCALIZARE, *focalizări,* s.f. Acţiunea de "a focaliza" şi rezultatul ei. * Concentrarea într-un focar a razelor de unde sau de particule în mişcare. * Operaţia de reglare a unui instrument optic, astfel ca imaginea să fie văzută clar. – V. **focaliza.**

FOCAR, *focare,* s.n. **1.** Punct în care se întâlnesc razele convergente reflectate sau refractate de un sistem optic (lentilă, oglindă etc.) pe care au căzut raze paralele. *** Focar real* = punctul în care se strânge un fascicul de lumină convergent, obţinut prin reflexia pe o oglindă sau prin refracţia printr-o lentilă a unui fascicul luminos paralel. *Focar virtual* = punctul din care par că izvorăsc razele unui fascicul de lumină divergent, obţinut prin trecerea unui fascicul luminos paralel printr-o lentilă divergentă. **2.** (Geom.) Fiecare dintre cele două puncte din planul unei curbe ale căror distanţe până la punctele curbei dau o sumă, o diferenţă sau un produs constant. * Fiecare dintre cele două puncte ale căror distanţe până la punctele unei suprafeţe dau o sumă, o diferenţă sau un produs constant. **3.** Parte a cuptoarelor, a căldărilor de abur sau a instalaţiilor de încălzit în care se produce arderea combustibilului. **4.** (Geol.; în sintagmele) *Focar magmatic* = bazin magmatic. *Focar seismic* = hipocentru. **5.** Fig. Izvor, sediu principal, punct de concentrare şi de răspândire (a unor acţiuni, idei, sentimente etc.). **6.** (Med.; în sintagma) *Focar de infecţie* = centru al unui proces inflamator, loc în care se colectează puroiul; loc de unde se pot răspândi microbi provocatori de infecţii; *p. ext.* loc murdar, neîngrijit. **7.** (Înv. şi pop.) Fochist. – **Foc**[1] + suf. *-ar* (după fr. *foyer).*

FOCĂ, *foci,* s.f. Nume dat mai multor genuri de mamifere acvatice, carnivore, cu capul rotund, cu corpul alungit şi cu picioarele în formă de lopeţi, care trăiesc mai ales în regiunile polare *(Phoca)*; animal care face parte din unul dintre aceste genuri. – Din fr. **phoque,** lat. **phoca.**

FOCHIST, *fochişti,* s.m. Muncitor calificat care asigură arderea combustibilului într-un focar (**3**); focar (**7**). – Din it. **f(u)ochista.**

FOCOMELIE s.f. (Med.) Anomalie congenitală constând în ataşarea directă a labelor mâinilor şi picioarelor la trunchi. – Din fr. **phocomélie.**

FOCOMETRIC, -Ă, *focometrici, -ce,* adj. (Fiz.) De focometrie. – Din fr. **focométrique.**

FCOMETRIE s.f. (Fiz.) Capitol al opticii care se ocupă cu determinarea distanţei focale a sistemelor optice. – Din fr. **focométrie.**

FOCOMETRU, *focometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea poziţiei focarelor şi a punctelor principale ale unei lentile sau ale unei oglinzi. – Din fr. **focométre.**

FOCOS, -OASĂ, *focoşi, -oase*, adj., s.n. **1.** Adj. Plin de foc[1] **(II 1)**; înfocat, înflăcărat. **2.** Adj. (Rar) Roşu ca focul[1]; aprins. **3.** S.n. Dispozitiv de aprindere a încărcăturii explozive (la grenade, bombe, mine etc.). – **Foc**[1] + suf. *-os.*

FOCŞĂNEAN, -Ă, *focşăneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Focşani. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Foşcani. – **Focşani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

FOCŞĂNEANCĂ, *focşănence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Focşani. *

Locuitoare din municipiul Focşani. – **Focşănean** + suf. -*că*.

FOCŞOR s.n. v. **focuşor.**

FOCULEŢ, *foculeţe,* s.n. Focuşor. – **Foc**[1] + suf. -*uleţ.*

FOCUŞOR, *focuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *foc*[1] **(I 1);** foculeţ. [Var.: **focşór** s.n.] – **Foc**[1] + suf. -*uşor.*

FODRĂ, *fodre,* s.f. Căptuşeală din scânduri aplicată pe pereţii care separă încăperile unei nave. – Din it. **fodra.**

FOEHN, (2) *foehnuri,* s.n. **1.** Vânt cald, uscat şi puternic, care bate primăvara dinspre crestele alpine ale munţilor din Elveţia şi Austria spre văi, grăbind topirea zăpezilor. **2.** Uscător electric pentru păr. [Pr.: *fön*] – Din fr. **foehn,** germ. **Föhn.**

FOFÂRLICĂ s.f. art. (În expr.) *A umbla cu fofârlica* = a face şmecherii, înşelăciuni; a încerca să înşele pe cineva. – Et. nec.

FOFEAZĂ, *fofeze,* s.f. Nume dat mai multor obiecte în formă de aripă sau de braţ; **a)** aripa unei ferestre, a unei uşi sau a unei porţi; **b)** fiecare dintre braţele care poartă scaunele unui scrânciob; **c)** fiecare dintre aripile unei mori de vânt; **d)** fiecare dintre tălpile războiului de ţesut; **e)** fiecare dintre lopăţelele de lemn pe care se întinde tortul când se pune pe vârtelniţă; **f)** fiecare dintre aripile unei grape articulate. ** Expr. *A umbla ca o fofează* = a umbla repede. [Pl. şi: *fofezi*] – Et. nec.

FOFELNIŢĂ, *fofelniţe,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două stinghii încrucişate ale vârtelniţei, pe care sunt aşezate cele patru fofeze. **2.** Cuţitul meliţei. **3.** Fig. Gură (ca organ al vorbirii). – **Fofează** + suf. -*elniţă.* Cf. **vârtelniţă.**

FOFILA, *fofilez,* vb. **I.** Refl. A se strecura neobservat, cu dibăcie; a pătrunde, a se introduce undeva pe furiş; *fig.* a obţine o situaţie bună prin înşelătorie. * Fig. A se sustrage de la o îndatorire; a se eschiva. – Din fr. **faufiler.**

FOFLENCHI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp; tronc!, zdrang!. – Onomatopee.

FOFOLOG, -OAGĂ, *fofologi, -oage,* s.m. şi f. (Pop.) Om greoi, leneş, indolent. – Formaţie onomatopeică.

FOI[1] s.m. v. **foale.**

FOI[2]**,** *foiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre o colectivitate, o mulţime) A se mişca, a umbla încoace şi încolo; a mişuna, a forfoti, a fojgăi. * (Despre un loc, o încăpere etc.) A fi plin de lume care mişună. **2.** Refl. A nu sta locului, a umbla de colo până colo, a se mişca întruna; a se fâţâi. * A se răsuci de pe o parte pe alta, a se mişca, a se agita în loc (căutându-şi o poziţie comodă). * Fig. A se codi. **3.** Tranz. A face să se înfoaie un obiect de îmbrăcăminte în jurul corpului. – Lat.**'follire** *(=follere)* sau din **foaie.**

FOIALĂ, *foieli,* s.f. Faptul de *a (se) foi*[2]; mişcare de colo până colo; forfotă, foire; forfoteală. [Pr.: *fo-ia-*] – **Foi**[2] + suf. -*eală.*

FOICICĂ, *foicele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *foaie* **(1).** [Pr.: *fo-i-*] – **Foaie +** suf. **-***icică.*

FOILETA, *foiletez,* vb. **I.** Tranz. (Livr.) A răsfoi, a frunzări. [Pr.: *fo-i-*] – Din fr. **feuilleter** (după *foaie).*

FOILETON, *foiletoane,* s.n. Articol (de literatură, de ştiinţă, de artă) sau fragment de roman inserat în partea de jos a paginilor unui ziar, unei reviste etc.; spaţiu rezervat în partea de jos a unui ziar pentru o rubrică ce apare cu regularitate cu acest gen de articole. ** *Roman-foileton* = roman care se publică pe fragmente într-o serie de numere consecutive ale unui periodic. * Articol de ziar cu caracter satiric care tratează teme de actualitate. [Pr.: *fo-i-*] – Din fr. **feuilleton** (după *foaie*).

FOILETONIST, -Ă, *foiletonişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care scrie foiletoane la o gazetă. [Pr.: *fo-i-*] – Din fr. **feuilletoniste** (după *foaie*).

FOILETONISTIC, -Ă adj., s.f. **1.** Adj. De foileton. **2.** S.f. Arta de a scrie foiletoane. **3.** S.f. Totalitatea foiletoanelor unui autor. [Pr.: *fo-i-*] – **Foiletonist +** suf. -*ic.*

FOIOS, -OASĂ, *foioşi, -oase,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre arbori) Care are frunze late şi căzătoare şi face parte din încrengătura angiospermelor. * (Substantivat, f. pl.) Denumire dată unor specii de arbori şi de arbuşti care au astfel de frunze. **2.** S.n. Una dintre cele patru despărţituri ale stomacului animalelor rumegătoare, în care trece hrana după cea de-a doua rumegare. [Pr.: *fo-ios*] – **Foaie** + suf. -*os.* **(2)** după fr. **feuillet.**

FOIRE, *foiri,* s.f. Acţiunea de "a (se) foi" şi rezultatul ei; forfotă, foială. – V. **foi**[2]**.**

FOIŞOR, *foişoare,* s.n. **1.** Terasă deschisă (ridicată mult deasupra pământului), cu acoperişul susţinut de stâlpi sau de coloane; cerdac, pridvor. **2.** Construcţie izolată în curtea sau în grădina unei case; pavilion, chioşc. * Turn. ** (Înv.) *Foişor de foc* = turn de observaţie pentru incendii. [Pr.: *fo-i-*] – Din magh. **folyosó.**

FOITAJ, *foitaje,* s.n. Aluat franţuzesc. [Pr.: *fo-i-*] – Din fr. **feuilletage** (după *foaie).*

FOIŢĂ, *foiţe,* s.f. Diminutiv al lui *foaie.* **1.** Foaie subţire de hârtie. *** Foiţă de ţigară* = bucată

mică de hârtie specială, foarte subţire, de formă dreptunghiulară, în care se înveleşte tutunul pentru a face o ţigară. * (La pl.; fam., ieşit din uz) Cărţi de joc; *p. ext.* joc de cărţi. * Foaie subţire de hârtie roşie, care se folosea în loc de fard. * Foaie subţire de metal. **2.** Frunzuliţă. **3.** (Biol.); în sintagma) *Foiţe embrionare* = straturile de celule (endodermul, ectodermul şi mezodermul) ale embrionului în stadiul de gastrulă. – **Foaie** + suf. **-***iţă.*

FOJGĂI, *fojgăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre vietăţi care se găsesc în mare număr pe un spaţiu mic şi se mişcă neîncetat) A foi[2], a mişuna (cu zgomot). [Var.: **foşcăí** vb. IV] – Cf. **foşăi.**

FOJGĂIALĂ, *fojgăieli,* s.f. (Reg.) Fojgăire. – **Fojgăi** + suf. -*eală.*

FOJGĂITURĂ, *fojgăituri,* s.f. (Reg.) Fâşâit, foşnet. [Pr.: *gă-i÷.* – Var.: **foşcăitúră** s.f.] – **Fojgăi** + suf. -*tură.*

FOL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de oamenii fără dinţi când mestecă. – Onomatopee.

FOLCLOR s.n. **1.** Totalitatea creaţiilor artistice, literare, muzicale, plastice etc., a obiceiurilor şi a tradiţiilor populare ale unei ţări sau ale unei regiuni. **2.** Ştiinţă care se ocupă cu creaţiile artistice, obiceiurile şi tradiţiile populare. – Din fr., engl. **folklore.**

FOLCLORIC, -Ă*, folclorici, -ce,* adj. Care aparţine folclorului, privitor la folclor; folcloristic. – Din fr. **folklorique.**

FOLCLORISM s.n. Tendinţă de a exagera elementul folcloric în artă şi literatură sau în lucrări teoretice. – **Folclor** + suf. -*ism. Cf.* fr. **folklorisme.**

FOLCLORIST, -Ă, *folclorişti, -ste*, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu culegerea şi cu studierea materialului folcloric; specialist în folcloristică. – Din fr. **folkloriste.**

FOLCLORISTIC, -Ă, *folcloristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Folcloric. **2.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul sistematic al folclorului. – **Folclor** + suf. -*istic.* Cf. germ. **folkloristisch, Folkloristik**.

FOLFĂI, *folfăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi sau a mesteca greu (cum fac bătrânii care nu au dinţi); a molfăi, a morfoli. – **Fol + f** [ol] + suf. -*ăi.*

FOLIA s.f. Vechi dans de origine portugheză, cu mişcare rapidă şi inegală, care se dansează cu acompaniament de castaniete; melodie după care se execută acest dans. – Cuv. port.

FOLIACEU, -EE, *foliacei, -cee,* adj. Care seamănă cu o frunză, de consistenţa şi de culoarea unei frunze. [Pr.: -*li-a*-] – Din fr. **foliacé,** lat. **foliaceus.**

FOLIANT, *foliante,* s.n. Carte de dimensiuni mari, de obicei formată din coli îndoite o singură dată, cu paginaţia in folio **(1).** [Pr : -*li-ant*] – Din germ. **Foliant.**

FOLIAT, -Ă, *foliaţi, -te,* adj. **1.** Care are frunze, cu foi. **2.** (Chim.) Dispus în lame subţiri. [Pr.: -*li-at*] – Din fr. **folié.**

FOLIAŢIE, *foliaţii,* s.f. **1.** Mod de aşezare a frunzelor în mugure. **2.** Proprietate a unor roci de a se desface uşor de pe anumite suprafeţe paralele. [Pr.: -*li-a÷.* – Var.: **foliaţiúne** s.f.] – Din fr. **foliation.**

FOLIAŢIUNE s.f. v. **foliaţie.**

FOLICUL, *foliculi,* s.m. Nume generic dat formaţiilor anatomice de dimensiuni reduse în formă de săculeţ. – Din fr. **follicule.**

FOLICULAR, -Ă, *foliculari, -e*, adj. Privitor la foliculi, care este în legătură cu foliculii. ** *Hormon folicular* = foliculină. – Din fr. **folliculaire.**

FOLICULĂ, *folicule,* s.f. Fruct uscat de tipul capsulei, format dintr-o singură carpelă îndoită în formă de cornet. – Din fr. **follicule.**

FOLICULINĂ s.f. Hormon secretat de glandele sexuale feminine; preparat medical care conţine acest hormon. – Din fr. **folliculine.**

FOLICULITĂ, *foliculite,* s.f. Boală de piele caracterizată prin aparţia unor băşicuţe pline cu puroi la rădăcina unui fir de păr. – Din fr. **folliculite.**

FOLIE[1]**,** *folii,* s.f. Foaie subţire din material plastic din care se confecţionează pelerine, umbrele etc. – Din germ. **Folie,** it. **foglia.**

FOLIE[2]**,** *folii,* s.f. (Fam.) Veselie (zgomotoasă), grozăvie, nebunie (plină de satisfacţii); (concr.) lucru grozav, extrem de plăcut, care produce o impresie vie. – Din fr. **folie.**

FOLIO s.n. **1.** Format de hârtie sau de carte obţinut prin îndoirea colii de hârtie o singură dată. **2.** Filă de registru, de carte sau de manuscris numerotată o singură dată, pe o singură faţă, pentru ambele pagini. [Pr.: -*li-o*] – Din lat. **[**in**] folio,** fr. **folio.**

FOLIOLĂ, *foliole,* s.f. Fiecare dintre frunzuliţele care intră în alcătuirea unei frunze compuse. [Pr.: -*li-o*-] – Din fr. **foliole,** lat. **foliolum.**

FOLIU, *folii,* s.n. Curbă geometrică a cărei formă este asemănătoare cu aceea a unei frunze. – Din fr. **folium.**

FOLK s.n., adj. invar. **1.** Stil în muzica uşoară contemporană care utilizează motive din

muzica populară. **2.** Adj. invar. Care aparţine folkului (**1**). – Din engl. **folk.**
FOLKIST, -Ă, *folkişti, -ste*, s.m. şi f. (Fam.) Cântăreţ de muzică folk. – **FoIk** + suf. -*ist.*
FOLOS, *foloase,* s.n. Câştig moral sau material; avantaj, profit, haznă, folosinţă. ** Loc. adj. şi adv. *În* (sau *spre, pentru) folosul cuiva* = în interesul, în avantajul, spre binele cuiva. *Cu folos* = în mod avantajos, cu profit. *De folos* = folositor, avantajos. ** Expr. *Ce folos?* = la ce bun? degeaba. – Din ngr. **ófelos.**
FOLOSI, *folosesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face uz (de ceva); a utiliza, a întrebuinţa. ** Refl. (Urmat de o determinare introdusă prin prep. "de") *Mă folosesc de dicţionar.* **2.** Intranz. (Construit cu dativul) A fi de folos, a ajuta (cuiva); a servi. **3.** Refl. A avea, a trage folos (din ceva); a profita (de ceva). – Din **folos.**
FOLOSINŢĂ, *folosinţe,* s.f. **1.** Dreptul de a folosi un bun. **2.** (Înv.) Folos. – **Folosi** + suf. -*inţă.*
FOLOSIRE, *folosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) folosi* şi rezultatul ei; întrebuinţare. – V. **folosi.**
FOLOSIT, -Ă, *folosiţi, -te*, adj. Care a fost întrebuinţat; care s-a degradat, deteriorat (prin întrebuinţare îndelungată); întrebuinţat, uzat. – V. **folosi.**
FOLOSITOR, -OARE, *folositori, -oare,* adj. Care aduce folos, care este de folos, care serveşte unui scop (bun)ş util. – **Folosi** + suf. -*tor.*
FOLOŞTINĂ, *foloştine,* s.f. **1.** Rămăşiţă de la vegetale fierte, de la boabe de struguri tescuite etc. **2**. (Rar) Zăpadă care cade în fulgi mari. – Et. nec.
FON, *foni,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru nivelul de intensitate al unui sunet, apreciat după senzaţia auditivă pe care o produce acesta. – Din fr. **phone.**
FONATOR, *fonatoare,* adj. (Fon.; în sintagma) *Organ* (sau *aparat) fonator* = organ (sau aparat) care produce sunetele vorbirii. – Din fr. **phonateur.**
FONAŢIUNE, *fonaţiuni,* s.f. Ansamblul fenomenelor care produc vocea. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **phonation.**
FONCIERĂ, *fonciere,* s.f. (Înv.) Impozit care se plătea pentru proprietăţile agricole. [Pr.: -*ci-e*-] – Din fr. **fonciére.**
FOND, *fonduri,* s.n. **I. 1.** (În corelaţie cu "formă") Conţinut. *** Articol de fond* = articol care tratează o problemă actuală importantăş editorial. *Fond lexical principal* sau *fondul principal (de cuvinte)* = partea esenţială a vocabularului unei limbi, caracterizată printr-o mare stabilitate, cuprinzând toate cuvintele cu mare frecvenţă care denumesc, de obicei, noţiuni fundamentale şi care sunt, în general, cuvinte vechi, cu numeroase derivate şi cu multe expresii şi locuţiuni. ** Loc. adv. *În fond* = în realitate, de fapt. **2.** Totalitatea trăsăturilor esenţiale ale caracterului unei persoane (sub aspectul lor pozitiv). **3.** Culoare de bază a unui tablou, a unei ţesături etc. pe care se conturează desenele sau figurile; câmp. * Desen executat pe un suport opac, care serveşte drept decor în desfăşurarea desenelor animate. * Ansamblul desenelor sau ornamentelor care se imprimă cu o culoare mată pe suprafaţa hârtiei, folosite la tipărirea acţiunilor şi a altor hârtii de valoare. **4.** Nume dat unor probe sportive care se desfăşoară pe distanţe mari şi care necesită o deosebită rezistenţă fizică. **5.** (Fiz.) Radiaţie greu de înlăturat sau inevitabilă, cu caracter parazit, în prezenţa căreia se efectuează o experienţă sau o măsurare. **II. 1.** Valoare materială reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice acumulate sau rezervate pentru un anumit scop. ** Expr. (Fam.) *A fi în fonduri* = a avea bani. **2.** Totalitatea bunurilor sau a valorilor de bază dintr-un domeniu al culturii. *** Fond de cărţi* = totalitatea cărţilor pe care le posedă o bibliotecă. – Din fr. **fond.**
FONDA vb. I. v. **funda**.
FONDAL s.n. v. **fundal.**
FONDANT, -Ă*, fondanţi, -te*, adj., subst. **1.** Adj. Care se moaie, care se topeşte uşor. **2.** S.m. Substanţă sau amestec de substanţe care se adaugă la topirea unui amestec de materiale pentru a coborî punctul de topire al acestora sau pentru a separa impurităţile, formând cu acestea o zgură la suprafaţa topiturii. **3.** S.f. Bomboană preparată dintr-o umplutură moale cu nucă, zahăr, diferite arome etc., acoperită cu o glazură asemănătoare cu şerbetul. ** (Adjectival) *Bomboană fondantă.* **4.** S.m. Medicament care ajută la reducerea unei inflamaţii. – Din fr. **fondant.**
FONDAT, -Ă adj. v. **fundat.**
FONDATOR, -OARE, *fondatori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care fundează ceva; întemeietor, ctitor. [Var.: **fundatór, -oáre** adj., s.m. şi f.] – Din fr. **fondateur.**
FONDIST, -Ă, *fondişti, -ste*, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele atletice de fond **(I 4). – Fond** + suf. -*ist.*
FONDU, *fonduuri,* s.n. Procedeu cinematografic constând din întunecarea continuă a imaginii la sfârşitul unui cadru sau din apariţia continuă a imaginii din întuneric. [Pr.: -*dü*] – Din fr. **fondu.**

FONEM, *foneme,* s.n. Cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcţiunea de a diferenţia cuvintele între ele, precum şi formele gramaticale ale aceluiaşi cuvânt. * (În trecut) Sunet. – Din fr. **phonéme.**

FONEMATIC, -Ă, *fonematici, -ce,* adj. Fonologic. – Din fr. **phonématique.**

FONEMIC, -Ă, *fonemici, -ce,* adj. (Lingv.) Privitor la fonem. – Din fr. **phonémique.**

FONETIC, -Ă, *fonetici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază producerea, transmiterea, audiţia şi evoluţia sunetelor limbajului articulat. *** Fonetică generală* = ramură a foneticii care studiază sunetele în general, fără să se oprească la o limbă anumită. *Fonetică descriptivă* (sau *statică*) = ramură a foneticii care se ocupă cu descrierea şi clasificarea sunetelor vorbirii în general sau ale unei limbi anumite într-o perioadă determinată. *Fonetică istorică* (sau *evolutivă)* = ramură a foneticii care studiază sunetele unei limbi sau ale unui grup de limbi înrudite în dezvoltarea lor, încercând să stabilească legile după care au loc modificările fonetice. *Fonetică experimentală* (sau *instrumentală)* = ramură a foneticii care studiază sunetele articulate cu ajutorul unor aparate speciale şi al unor mijloace tehnice. *Fonetică sintactică* = studiul modificărilor fonetice suferite de un cuvânt sub influenţa cuvintelor vecine cu care se găseşte în relaţii sintactice. *Fonetică funcţională* = fonologie. **2.** Adj. Relativ la sunetele unei limbi; care ţine de fonetică **(1),** privitor la fonetică. ** *Ortografie fonetică* = ortografie bazată pe principiul scrierii cuvintelor după cum se pronunţă. – Din fr. **phonétique.**

FONETICIAN, -Ă, *foneticieni, -e*, s.m. şi f. Persoană specializată în fonetică; fonetist. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **phonéticien.**

FONETISM, *fonetisme,* s.n. **1.** Totalitatea sunetelor unui sistem fonetic. **2.** Mod specific de a pronunţa un anumit sunet sau un cuvânt. – Din fr. **phonétisme.**

FONETIST, -Ă, *fonetişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Fonetician. **2.** Adept al ortografiei fonetice. – **Fonet** [ică] + suf. -*ist.*

FONF, FOANFĂ, *fonfi, foanfe,* adj. (Despre oameni) Care vorbeşte pe nas, care pronunţă nazal; care vorbeşte cu dificultate; fonfăit, fârnâit[2], fornăit[2]. – Formaţie onomatopeică.

FONFĂI, *fónfăi,* vb. IV. Intranz. A vorbi pronunţând cuvintele nazal, ca un fonf; a fârnâi, a fornăi **(2). – Fonf** + suf. -*ăi.*

FONFĂIT, -Ă, *fonfăiţi, -te*, adj. (Despre oameni) Fonf, fârnâit[2]; (despre cuvinte sau sunete) rostite nazal, ca de un fonf. – V. **fonfăi.**

FONIATRIE s.f. Disciplină medicală care studiază tulburările şi afecţiunile vocii. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **phoniatrie.**

FONIATRU, -Ă, *foniatri, -e*, s.m. şi f. Specialist în foniatrie. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **phoniatre.**

FONIC, -Ă, *fonici, -ce,* adj. **1.** Constituit din sunete; privitor la sunete. **2.** (Despre consoane) Care se pronunţă cu vibrarea coardelor vocale; sonor. – Din fr. **phonique.**

FONIE s.f. (Rar) Calitate a sunetelor limbii rezultată din vibrarea coardelor vocale în timpul emisiunii lor; sonoritate (a sunetelor limbii). – Din fr. **phonie.**

FONOABSORBANT, -Ă, *fonoabsorbanţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care are proprietatea de a absorbi sunetele. [Pr.: -*no-ab*-] – Din engl. **plonoabsorbant.**

FONOCARDIOGRAF, *fonocardiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia vibraţiile sonore ale inimii sunt transformate în semnale electromagnetice. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **phonocardiographe.**

FONOCARDIOGRAMĂ, *fonocardiograme,* s.f. Înregistrare grafică a zgomotelor inimii cu ajutorul fonocardiografului. [Pr.: -*di-o*] – Din fr. **pbonocardiogramme.**

FONOGRAF, *fonografe,* s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea şi reproducerea mecanică a sunetelor. – Din fr. **phonographe.**

FONOGRAFIC, -Ă, *fonografici, -ce,* adj. Referitor la fonograf. – Din fr. **phonographique**

FONOGRAMĂ, *fonograme,* s.f. Mesaj transmis prin telefon şi înregistrat automat sau în scris. * Înregistrare a unor vibraţii sonore pe bandă de hârtie fotografică, bandă de magnetofon, disc, peliculă cinematografică etc. cu mijloace electrice, mecanice etc. – Din fr. **phonogramme.**

FONOGRAMIC, -Ă, *fonogramici, -ce,* adj. Care ţine de fonogramă, privitor la fonogramă; constituit din fonograme. – **Fonogramă +** suf. -*ie.*

FONOIZOLANT, -Ă, *fonoizolanţi, -te,* adj. Care izolează fonic. [Pr.: -*no-i*-] – **Fon** [ic] **+ izolant.**

FONOIZOLARE, *fonoizolări,* s.f. Izolare fonică. [Pr.: -*no-i*-] – **Fon** [ic] + **izolare.**

FONOLOG, -Ă, *fonologi, -ge,* s.m. şi f. Persoană specializată în fonologie. – Din fr. **phonologue.**

FONOLOGIC, -Ă, *fonologici, -ce,* adj. Care ţine de fonologie sau de foneme, privitor la fonologie; fonematic. – Din fr. **phonologique.**

FONOLOGIE s.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sunetelor limbii din punctul de vedere al valorii lor funcţionale, stabilind sistemele de foneme ale unui idiom şi caracterul diferitelor variante; fonetică funcţională. * (Înv.) Fonetică. – Din fr. **phonologie.**
FONOMETRIC, -Ă, *fonometrici, -ce,* adj. De fonometrie. – Din fr.**phonométrie.**
FONOMETRIE, *fonometrii,* s.f. Măsurare a intensităţii sunetelor. – Din fr. **phonométrie.**
FONOMETRU, *fonometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensităţii sunetelor. – Din fr. **phonométre.**
FONOMIMIC, -Ă, *fonomimici, -ce,* adj. (În sintagma) *Metodă fonomimică =* metodă de predare a alfabetului prin descrierea repetată a sunetului cu ajutorul gesturilor a mimicii etc. – Din it. **fonomimico.**
FONOMIMIE s.f. Descriere a sunetelor vorbirii prin gesturi (la surdomuţi). – Din it. **fonomimia.**
FONON, *fononi,* s.m. Particulă fictivă asociată vibraţiilor care se propagă prin masa unui corp cristalin, având frecvenţe comparabile cu cele ale sunetelor. – Cf. fr.**phone**.
FONOTECARE, *fonotecări,* s.f. Selecţionare şi racordare a părţilor utile ale fonogramelor înregistrate pe bandă de magnetofon sau pe film cinematografic. – Din **fonotecă.**
FONOTECĂ, *fonetici,* s.f. **1.** Colecţie de înregistrări sonore pe discuri, pe benzi de magnetofon etc., care se foloseşte la sonorizarea unor producţii artistice (în cinematografie, televiziune etc.). **2.** Mobilă sau încăpere special amenajată în care este depozitată o astfel de colecţie. – Din fr. **phonothéque.**
FONTANELĂ, *fontanele,* s.f. Spaţiu neosificat dintre oasele craniului noului născut **(1)**; moalele capului. – Din fr. **fontanelle,** lat. **fontanella.**
FONTĂ, *fonte,* s.f. Aliaj de fier, de carbon şi de alte elemente, produs în furnale înalte; tuci (**1**). – Din fr. **fonte.**
FOR, (2) *foruri,* s.n. **1.** Piaţă publică în Roma antică, unde era concentrată viaţa social-politică, religioasă şi economică a oraşului şi unde se judecau procesele. **2.** Autoritate, instanţă, organ de stat. **3.** (În sintagma) *For interior =* conştiinţă. – Din lat. **forum, (3)** fr. **for.**
FORA, *forez,* vb. **I.** Intranz. A săpa găuri de sondă în vederea cercetării structurilor geologice, a explorării sau a exploatării unor zăcăminte de substanţe minerale utile. – Din fr. **forer,** lat. **forare.**
FORABIL, -Ă, *forabili, -e,* adj. (Despre roci) Care poate fi forat (uşor); care poate fi dislocat prin foraj. – Din fr. **forable.**
FORABILITATE s.f. Proprietate a rocilor de a fi uşor dislocate prin forare. – Din fr. **forabilité.**
FORAIBĂR, *foraibăre,* s.n. Dispozitiv de metal în formă de şurub îndoit în unghi drept, prevăzut cu filet pe unul dintre braţe, cu care se blochează o uşă, o fereastră etc. – Din germ. **Vorreiber.**
FORAJ, *foraje,* s.n. **1.** Ansamblul operaţiilor care se efectuează pentru a construi o sondă; forare. **2.** Ansamblul operaţiilor de fărâmare sau de aşchiere a rocilor din pragul găurii de sondă, care se execută în vederea adâncirii acesteia. **3.** (Rar) Gaură de sondă. – Din fr. **forage.**
FORAMEN, *foramene,* s.n. Gaură, orificiu (anatomic) de dimensiuni foarte mici. – Din lat., fr. **foramen.**
FORAMINIFER, *foraminifere,* s.n. (La pl.) Nume dat unui ordin de animale unicelulare din încrengătura protozoarelor, care au corpul învelit într-o cochilie calcaroasă, alcătuită din una sau din mai multe camere comunicând între ele, şi care trăiesc în apele marine; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. * (Adjectival; despre roci, straturi, formaţii geologice etc.) Care conţine foraminifere. – Din fr. **foraminiféres.**
FORARE, *forări,* s.f. Acţiunea de "a fora" şi rezultatul ei; operaţie de săpare a găurilor de sondă şi a celor de mină; foraj. – V. **fora**.
FORAŞ s.n. v. **făraş.**
FORĂI, pers. 3 *fórăie,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A sufla cu forţă aer pe nări, a respira zgomotos; a sforăi. – Formaţie onomatopeică.
FORBAN, *forbani,* s.m. (Rar) Pirat, corsar; om care nu respectă nici o lege. *** Forban literar =* plagiator. – Din fr. **forban.**
FORCEPS, *forcepsuri,* s.n. Instrument de obstretică în formă de cleşte, care serveşte, în cazul naşterilor grele, la scoaterea copilului viu din pântecele mamei. – Din fr. **forceps.**
FORDISM s.n. Sistem de organizare în flux continuu a producţiei de masă, bazat pe divizarea şi simplificarea amănunţită a operaţiilor de muncă, pe folosirea benzilor rulante etc. – **Ford** (n. pr.) + suf. *-ism.*

FORESTIER, -Ă, *forestieri, -e,* adj. Privitor la păduri; de pădure; în legătură cu exploatările de păduri; silvic. ** *Perdea forestieră* = plantaţie de pădure, îngustă şi lungă, destinată mai ales prevenirii şi combaterii procesului de eroziune. [Pr.: *-ti-er*] – Din fr. **forestier.**
FOREZĂ, *foreze,* s.f. Maşină de forat. – Din fr. **foreuse.**
FOREZIE, *forezii,* s.f. Transportare a indivizilor unei specii de către indivizii altei specii, fără ca între cele două organisme să existe relaţii de parazitism. – Din fr. **phorésie.**
FORFĂI, *forfăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A forfoti. – Formaţie onomatopeică.
FORFECA, *foárfec,* vb. **I. 1.** Tranz. A tăia în bucăţi cu foarfecele sau cu alt obiect tăios. **2.** Tranz. Fig. A cerceta o operă literară sau ştiinţifică cu o minuţiozitate exagerată, cu scopul de a o critica şi de a o pune într-o lumină defavorabilă. * A critica aspru, a mustra cu severitate. * (Rar) A bate. **3.** Intranz. Fig. A vorbi mereu, fără încetare (bârfind, clevetind); a bodogăni. – Lat. **forficare.**
FORFECAR, *forfecari,* s.m. Gândac negru, lipsit de aripi posterioare, dăunător pentru viţa de vie *(Lethrus cephalotes).* – **Foarfece** + suf. *-ar.*
FORFECARE, *forfecări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a forfeca* şi rezultatul ei; forfecătură. **2.** Solicitare simplă a unei piese, a unei bare, a unui arbore etc. prin acţiunea unor forţe opuse care acţionează transversal. – V. **forfeca.**
FORFECĂTURĂ, *forfecături,* s.f. Forfecare; *fig.* muştruluială, bătaie. – **Forfeca** + suf. *-ătură.*
FORFECUŢĂ, *forfecuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *foarfece;* foarfece **(1)** mic (pentru tăiat unghiile). **2.** Pasăre mică, cu penele cărămizii, cu ciocul puternic având vârfurile încrucişate ca nişte foarfece *(Loxia curvirostra).* – **Foarfece** + suf. *-uţă.*
FORFET, *forfete,* s.n. Neprezentare a unui concurent sau a unei echipe la o probă, fază sau etapă a unei competiţii sportive, fapt care atrage după sine penalizarea. – Din fr., engl. **forfait.**
FORFETAR, -Ă, *forfetari, -e,* adj. (Despre tarifuri, taxe, impozite etc.) Care este dinainte stabilit la o sumă globală şi invariabilă. – Din fr. **forfaitaire.**
FORFOT s.n. v. **forfotă.**
FORFOTĂ s.f. Mişcare grăbită şi zgomotoasă de colo până colo; forfoteală, foială. ** Expr. (Adverbial) *A umbla forfota* = a umbla grăbit (şi fără rost) de colo până colo; a forfoti. [Var.: **fórfot** s.n.] – Din **forfoti** (derivat regresiv).
FORFOTEALĂ, *forfoteli,* s.f. Forfotă. – **Forfoti** + suf. *-eală.*
FORFOTI, *forfotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A umbla de colo până colo grăbit, iute; a foi[2], a furnica, a roi, a mişuna, a forfăi. **2.** A fierbe cu zgomot înăbuşit; a clocoti încet, potolit. – Formaţie onomatopeică.
FORFOITOR, -OARE, *forfoitori, -oare,* adj. Care forfoteşte. – **Forfoti** + suf. *-tor.*
FORHEND, *forhenduri,* s.n. Lovitură executată cu partea exterioară a rachetei sau a paletei (la tenis). – Din engl. **forehand.**
FORINT, *forinţi,* s.m. Monedă divizionară care circulă în Ungaria. – Din magh. **forint.**
FORJA, *forjez,* vb. **I.** Tranz. A lucra, a prelucra un metal sau un aliaj prin deformare plastică, la cald sau la rece, cu ajutorul unui ciocan sau al unei prese. – Din fr. **forger.**
FORJABIL, -Ă, *forjabili, -e,* adj. (Despre metale sau aliaje) Care poate fi forjat. – Din fr. **forgeable.**
FORJABILITATE s.f. Proprietate a unui metal sau a unui aliaj metalic de a se deforma plastic la cald sau la rece sub acţiunea unor forţe de lovire (ciocan) sau de presare. – Din **forjabil** + suf. *-itate.*
FORJAR, *forjari,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la forjare. – **Forjă** + suf. *-ar.*
FORJAT, -Ă, *forjaţi, -te,* adj. (Despre metale sau aliaje) Lucrat prin forjare. ** *Fier forjat* = oţel lucrat cu ciocanul în diferite forme şi întrebuinţat în ornamentaţie. – V. **forja.**
FORJĂ, *forje,* s.f. **1.** Instalaţie simplă, fixă sau mobilă, pentru încălzirea metalelor în vederea forjării lor la cald. ** *Forjă de câmp* = forjă portativă cu vatră de fontă şi cu un ventilator acţionat cu piciorul prin intermediul unei pedale. **2.** Cantitate de metal care se încălzeşte o dată la forjă **(1). 3**. Forjărie. – Din fr. **forge.**
FORJĂRIE, *forjării,* s.f. Atelier în care se execută operaţii de forjare, prin deformare plastică, la cald sau la rece; forjă **(3).** [Var.: **forjeríe** s.f.] – **Forjă +** suf. *-ărie.* Cf. fr. **forgerie.**
FORJFRIE s.f. v. **forjărie.**
FORJOR, *forjori,* s.m. Muncitor care lucrează la forjă **(1)**; *p. gener.* fierar. – Din fr. **forgeur.**
FORMA, *formez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A da fiinţă şi formă unui lucru; a face. * Refl. A lua fiinţă, a lua naştere. **2.** A educa, a creşte. **3.** (Despre mai multe elemente) A alcătui, a compune. * A constitui, a reprezenta. **4.** (Tehn.) A confecţiona forme de turnătorie, a îndeplini operaţia de formare **(2). –** Din fr. **former,** lat. **formare.**
FORMAL, -Ă, *formali, -e,* adj. **1.** Privitor la formă, care ţine de formă, de aparenţă. * (Adverbial) În aparenţă. **2.** Formulat precis; categoric, expres. **3.** Pătruns de formalism;

făcut de formă **(7). 4.** (Despre unele acte juridice) Care necesită anumite forme pentru a fi socotit legal şi valabil. – Din fr. **formel,** lat. **formalis.**

FORMALDEHIDĂ, *formaldehide,* s.f. Produs gazos obţinut prin dehidrogenarea alcoolului metilic, întrebuinţat la fabricarea răşinilor, a unor coloranţi, medicamente, explozive, tananţi, ca dezinfectant etc.; aldehidă formică. – Din fr. **formaldéhyde.**

FORMALINĂ, *formaline,* s.f. (Farm.) Formol. – Din fr. **formaline.**

FORMALISM s.n. **1.** Orientare în artă, estetică, muzică, literatură care rupe forma de conţinut, tinzând să supraaprecieze forma operei de artă în dauna conţinutului, să considere forma un scop în sine şi nu ca expresie a conţinutului. **2.** Atitudine caracterizată prin respectarea strictă a formei în dauna fondului problemelor. * Atitudine conformistă, exagerat de protocolară. – Din fr. **formalisme.**

FORMALIST, -Ă, *formalişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** (Persoană) care dă dovadă de formalism **(1). 2.** (Persoană) a cărei activitate este pătrunsă de formalism **(2).** * (Persoană) care adoptă în relaţiile sale o atitudine de politeţe protocolară, ceremonioasă, exagerată şi uneori nesinceră. – Din fr. **formaliste.**

FORMALITATE, *formalităţi,* s.f. Condiţie de formă impusă de o dispoziţie legală pentru îndeplinirea şi valabilitatea unui act juridic. * Cerinţă impusă de regulile de politeţe. – Din fr. **formalité.**

FORMALIZA, *formalizez,* vb. **I. 1.** Tranz. A realiza o formalizare **(1). 2.** Refl. A se supăra, a se simţi jignit de nerespectarea unor reguli (neînsemnate) de politeţe. – Din fr. **formaliser.**

FORMALIZARE, *formalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) formaliza* şi rezultatul ei. **1.** (Log.) Procedeu prin care se dau regulile de formare a enunţurilor şi de derivare a lor unele din altele. **2.** Supărare, jignire pricinuită de nerespectarea unor reguli (neînsemnate) de politeţe. – V. **formaliza.**

FORMANT, *formanţi,* s.m. (Fon.) Zonă de maximă relevanţă a unui spectru acustic. * (Fon.) Zonă de armonice amplificate prin rezonanţa cavităţilor supraglotice, definitorii pentru formarea timbrului vocalic. – Din fr. **formante.**

FORMAR, *formari,* s.m. Lucrător calificat care confecţionează forme de turnătorie; formator. – **Formă +** suf. *-ar.*

FORMARE, *formări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) forma* şi rezultatul ei; formaţie **(1).** * Pregătire, instruire, educare; creare. **2.** Operaţie de confecţionare şi de asamblare a părţilor constitutive şi a miezurilor care alcătuiesc o formă de turnătorie. – V. **forma.**

FORMAT[1], *formate,* s.n. Ansamblul dimensiunilor care caracterizează forma şi mărimea unui corp plat; *p. gener.* dimensiune. * Totalitatea dimensiunilor unei tipărituri în funcţie de modul în care sunt împăturite colile de tipar care o alcătuiesc; dimensiunile zaţului pe o pagină. – Din fr. **format.**

FORMAT[2], **-Ă,** *formaţi, -te,* adj. Instruit, educat, pregătit. * Maturizat; matur. – V. **forma.**

FORMATIV, -Ă, *formativi, -e,* adj. Care formează aptitudini, deprinderi prin educaţie. – Din fr. **formatif.**

FORMATOR, -OARE, *formatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Muncitor calificat care confecţionează forme de turnătorie; formar. **2.** Adj. Care are capacitatea, posibilitatea de a forma. – **Forma** + suf. *-tor.*

FORMAŢIE, *formaţii,* s.f. **1.** Alcătuire, întocmire, organizare, constituire. **2.** (Geol.) Strat de roci caracterizate prin anumite particularităţi ale constituţiei lor şi care s-au format în anumite condiţii geologice dintr-o anumită perioadă de timp. **3.** Fel în care este dispusă o unitate militară pentru adunare, marş sau luptă. **4.** Ansamblu, echipă artistică. **5.** Componenţa unei echipe sportive; echipă sportivă. * Modul de dispunere (în coloană sau în linie) a unui grup de sportivi. **6.** Combinaţie de cifre, de figuri sau de poziţii la unele jocuri sportive, distractive sau de noroc (şah, loto, pronosport etc.). [Var.: **formaţiúne** s.f.] – Din fr. **formation,** lat. **formatio, -onis.**

FORMAŢIUNE s.f. v. **formaţie.**

FORMĂ, *forme,* s.f. **1.** (Fil.; în corelaţie cu "conţinut") Categorie care desemnează structura internă şi externă a unui conţinut, modul de organizare a elementelor din care se compune un obiect sau un proces. *** Forme ale conştiinţei sociale* = forme distincte ale vieţii spirituale ale societăţii, care se deosebesc prin obiectul lor specific, prin funcţia lor socială specifică şi prin modul specific de reflectare a existenţei sociale (filozofia, morala, arta, ştiinţa etc.). * (Geom., Fiz., Tehn.) Aspectul unei figuri în care nu se ţine seamă de mărimea ei. **2.** Înfăţişare, aspect (extern), contur, siluetă. ** Expr. *A fi în formă =* a fi, a se găsi în cele mai bune condiţii (fizice şi intelectuale). * (Sport) Stare de maximă capacitate de efort a organismului, obţinută prin antrenament, disciplină, viaţă sportivă etc. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Formă de relief =* neregularitate a suprafeţei

pământului, rezultat al interacţiunii agenţilor geografici interni şi externi. **4.** Totalitatea mijloacelor de exprimare a conţinutului unei opere artistice. * Totalitatea mijloacelor de expresie (melodie, ritm, armonie etc.) care contribuie la redarea conţinutului de idei şi de sentimente al unei compoziţii muzicale; structura unei compoziţii muzicale. **5.** Fel, chip, mod. **6.** Mod de organizare, de conducere politică, socială etc. *** Formă de guvernământ* = mod de organizare şi de funcţionare a conducerii statului. **7.** Dispoziţie de procedură (care poate atrage anularea unui act sau a unei hotărâri judecătoreşti). ** Loc. adv. *De formă* = de ochii lumii, pentru a salva aparenţele; formal **(1).** (rar) *Pentru formă* = de ochii lumii, pentru a salva aparenţele; formal **(1). 8.** (Lingv.) Complex de sunete prin care se exprimă un sens; aspectul exterior al unui cuvânt pentru a exprima o valoare sau o funcţie gramaticală. **9.** Vas, tipar, model care serveşte pentru a da unor materiale o anumită înfăţişare, un anumit aspect exterior. * (Tehn.) Piesă prevăzută cu o cavitate de anumită înfăţişare în care se toarnă un material şi care reprezintă negativul obiectului obţinut prin turnare. * (Tipogr.) Pagină de zaţ completată de jur împrejur cu material de albitură şi închisă într-o ramă metalică, gata pentru a fi introdusă în maşina de tipar. – Din fr. **forme,** lat. **forma.**

FORMIAT, *formiaţi,* s.m. Sare a acidului formic. [Pr.: -*mi-at*] – Din fr. **formiate.**

FORMIC, -Ă, *formici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Acid formic* = acid organic corosiv, lichid, incolor, volatil, care se găseşte în corpul furnicilor roşii, în frunzele de urzică etc. şi care se prepară şi pe cale chimică, având întrebuinţări în industria textilă, farmaceutică şi în tăbăcărie. – Din fr. **formique.**

FORMIDABIL, -Ă, *formidabili, -e,* adj. Care uimeşte prin însuşiri neobişnuite, mai ales prin dimensiuni; extraordinar, uluitor, colosal. – Din fr. **formidable,** lat. **formidabilis.**

FORMOL s.n. Soluţie apoasă de formaldehidă, întrebuinţată ca dezinfectant şi ca antiseptic; formalină. – Din fr. **formol.**

FORMOLIZA, *formolizez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A dezinfecta cu formol. **2.** A fixa ţesuturile animale cu formol. – Din **formol.**

FORMOLIZARE, *formolizări,* s.f. **1.** Dezinfectare cu formol a unei încăperi şi a obiectelor contaminate cu microorganisme patogene. **2.** Tratare a unui cadavru cu o soluţie de formol pentru a conserva structura celulelor, a ţesuturilor şi a organelor. – V. **formoliza.**

FORMULA, *formulez,* vb. **I.** Tranz. A da o formă precisă unui gând, unei idei, unei hotărâri etc.; a exprima prin cuvinte. – Din fr. **formuler.**

FORMULAR, *formulare,* s.n. **1.** Imprimat cu mai multe spaţii albe, care se completează în vederea întocmirii unui act, a unui tabel etc. **2.** Broşură sau volum care cuprinde formulele uzuale dintr-o ramură a unei ştiinţe; culegere de formule. – Din fr. **formulaire.**

FORMULARE, *formulări,* s.f. Acţiunea de *a formula* şi rezultatul ei. – V. **formula.**

FORMULARISTIC, -Ă, *formularistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu formular **(1);** de formular **(1). 2.** S.f. Activitate legată de realizarea şi folosirea formularelor. – **Formular +** suf. *-istic.*

FORMULĂ, *formule,* s.f. **1.** Enunţ precis al regulii de urmat pentru efectuarea unei anumite operaţii; expresie precisă, generală şi invariabilă a unei idei, a unei relaţii, a unei legi etc. (care se poate aplica mai multor cazuri particulare). ** *Formulă de politeţe* = formă convenţională de exprimare, consacrată prin uz, cu care te adresezi unei autorităţi sau unei persoane. * Frază-tip folosită oral în anumite ocazii sau care, scrisă, cuprinde termenii expreşi în care trebuie redactat un act, o sentinţă etc. **2.** Relaţie alcătuită din litere, cifre şi semne matematice, constituind o identitate în care unul dintre membri este considerat ca expresie a celuilalt sau ca regulă de urmat pentru a calcula valoarea celuilalt. **3.** Expresie în simboluri chimice care reprezintă compoziţia calitativă şi cantitativă a moleculei unei substanţe. **4.** Parolă. **5.** Mijloc, soluţie. – Din fr. **formule,** lat. **formula.**

FORNĂI, *fórnăi,* vb. IV. Intranz. (Rar) **1.** A sforăi. **2.** A fonfăi, a fârnâi. – Formaţie onomatopeică.

FORNĂIALĂ, *fornăieli,* s.f. (Rar) Fornăit[1]. [Pr.: -*nă-ia*-] – **Fornăi** + suf. -*eală.*

FORNĂIT[1] s.n. Faptul de *a fornăi;* fornăială. – V. **fornăi.**

FORNĂIT[2]**, -Ă,** *fornăiţi, -te,* adj. Fonf; fârnâit[2]. – V. **fornăi.**

FORPIC, *forpice,* s.n. Compartiment etanş la prora unei nave, destinat să limiteze invadarea apei şi în care se păstrează lanţul ancorei, vopsele, odgoane etc. – Din germ. **Vorpick.** Cf. engl. **fore peak.**

FORSIŢIA, *forsiţii,* s.f. Arbust ornamental cu flori roşii, galbene etc. grupate câte 1-3, care apar înaintea frunzelor *(Forsythia).* [Pr.: -*ţi-a.* – Var.: **forziţia** s.f.] – Din lat. **Forsythia,** numele ştiinţific al arbustului.

FORSTERIT s.n. Silicat natural de magneziu din grupa olivinei, cristalizat în sistemul rombic, cenuşiu-gălbui, sticlos. – Din fr. **forstérite.**
FORŞPAN, *forşpanuri,* s.n. (Cin.) Bobină de reclamă pentru prezentarea unui film. [Pl. şi: *forşpane*] – Din germ. **Vorspan.**
FORT, *forturi,* s.n. Lucrare de fortificaţie construită din zidărie, cu contur poligonal, care face parte dintr-un sistem de întărituri şi care este menită să apere un centru important sau o linie strategică. – Din fr. **fort.**
FORTĂREAŢĂ, *fortăreţe,* s.f. Loc important din punct de vedere militar, puternic întărit, pregătit pentru apărare de lungă durată în caz de asediu. *** Fortăreaţă zburătoare* = denumire dată în timpul celui de al doilea război mondial unor avioane de bombardament foarte mari. – După fr. **forteresse.**
FORTE adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. (Livr.) Tare, puternic. ** Expr. *A se face forte* = a face toate eforturile pentru a reuşi într-o acţiune, a se declara capabil, în stare să depăşească o încercare anevoioasă. **2.** Adv. (indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu sonoritate intensă, puternică; tare. *** Forte fortissimo* = extrem de tare. – Din it. **forte,** lat. **fortis.**
FORTIFIANT, -Ă, *fortifianţi, -te,* adj., s.n. (Medicament) întăritor; tonic. [Pr.: *-fi-ant*] – Din fr. **fortifiant.**
FORTIFICA, *fortific,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face ca organismul să fie mai puternic, mai rezistent; a (se) întări, a (se) oţeli. **2.** Tranz. A întări un loc prin lucrări de fortificaţie. – Din lat. **fortificare,** fr. **fortifier.**
FORTIFICARE, *fortificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) fortifica* şi rezultatul ei. – V. **fortifica.**
FORTIFICAT, -Ă, *fortificaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Cu organismul întărit. **2.** (Despre locuri, localităţi) Întărit printr-un sistem de fortificaţie. – V. **fortifica.**
FORTIFICAŢIE, *fortificaţii,* s.f. Construcţie militară de pământ, de piatră, de beton armat, făcută cu scopul de a apăra luptătorii împotriva proiectilelor şi a bombelor de avion şi a înlesnit acţiunea de observare şi de folosire a mijloacelor de luptă proprii. – Din fr. **fortification,** lat. **fortificatio.**
FORTISSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu cea mai mare intensitate sau putere; foarte tare. – Cuv. it.
FORTRAN s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată, orientat spre probleme tehnico-ştiinţifice. – Din engl., fr. **fortran.**
FORTUIT, -Ă, *fortuiţi, -te,* adj. (Livr.) Venit pe neaşteptate; neprevăzut, inopinat; întâmplător. – Din fr. **fortuit,** lat. **fortuitus.**
FORTUNA s.f. (Livr.) Soartă, destin; noroc, şansă. – Cuv. lat.
FORŢA, *forţez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina cu forţa pe cineva la ceva; a sili, a constrânge, a obliga. * Refl. A-şi da osteneala, a se strădui, a face un efort. **2.** A mânui cu violenţă un mecanism, o închizătoare etc., deteriorându-le din nepricepere, nerăbdare, intenţii frauduloase etc.; a sfărâma, a sparge. ** Expr. *A forţa uşa cuiva* = a intra cu sila în casa cuiva. *A forţa (cuiva) mâna* = a constrânge (pe cineva) să facă ceva. *A forţa nota* = a întrece măsura în comportarea faţă de cineva; a exagera. * A supune la un efort prea mare o maşină, un animal etc. * (Mil.) A trece peste un obstacol în ciuda rezistenţei opuse de inamic. – Din fr. **forcer,** it. **forzare.**
FORŢAMENTE adv. În chip necesar; obligatoriu; forţat. – Din fr. **forcément.** Cf. it. **forzatamente.**
FORŢARE, *forţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) forţa* şi rezultatul ei; silire, spargere, stricare. – V. **forţa.**
FORŢAT, -Ă, *forţaţi, -te,* adj. **1.** Făcut sau impus cu forţa, prin constrângere. ** *Aterizare forţată* = aterizare impusă de forţa împrejurărilor. **2.** Realizat printr-o acţiune violentă, printr-un efort; cu învingerea unor dificultăţi. * (Despre uşi, lacăte) Deschis cu forţa. **3.** (Despre zâmbete, gesturi etc.) Silit, nenatural, nefiresc; artificial, fals. – V. **forţa.**
FORŢĂ, *forţe,* s.f. **I. 1.** Capacitate pe care o au fiinţele vii de a depune un efort, de a executa acţiuni fizice prin încordarea muşchilor; putere fizică, vigoare, tărie. ** *Tur de forţă* = acţiune greu de realizat, care cere multă putere fizică, multă abilitate şi multă energie morală. **2.** Tărie, putere. * Energie (morală). * Aptitudine, capacitate, putinţă de a realiza ceva. ** Loc. adj. *De forţă* = foarte capabil. **3.** Persoană înzestrată cu putere şi cu energie, care acţionează intens într-un anumit domeniu de activitate. **4.** (De obicei la pl. şi urmat de determinarea "armată") Totalitatea unităţilor militare ale unui stat; armată. *** Forţe militare* = subunităţile, unităţile, marile unităţi şi formaţiile care intră în compunerea forţelor armate. *Forţă vie* = termen prin care se denumeşte în mod obişnuit pe câmpul de luptă personalul militar. **5.** (Ec.; în sintagma) *Forţă de muncă* = capacitatea de muncă a omului, totalitatea aptitudinilor fizice şi intelectuale care există

în organismul omului şi pe care el le pune în funcţiune atunci când îndeplineşte o activitate socială utilă; *p. ext.* totalitatea persoanelor care dispun de capacitate de muncă. **II. 1.** Energie existentă în natură. (Fiz.) Acţiune care, exercitată de un sistem fizic asupra altuia, îi schimbă starea de repaus sau de mişcare sau îl deformează; *spec.* acţiune mecanică care schimbă starea de mişcare a unui corp; mărime dirijată care reprezintă această acţiune. **2.** (Fiz.; înv.) Energie. ** *Forţă motoare* = energie folosită pentru punerea în mişcare a corpurilor. *Forţă de tracţiune* = forţă exercitată de un vehicul motor (locomotivă, navă; tractor etc.) asupra unei maşini sau a unui vehicul pe care îl remorchează. **III. 1.** Putere de constrângere, violenţă. ** Loc. adv. *Cu forţa* = în mod forţat, cu sila. *Prin forţa împrejurărilor* = constrâns de motive obiective. **2.** (În sintagma) *Caz de forţă majoră* = situaţie în care cineva nu poate acţiona sau proceda aşa cum ar dori, din cauza unor împrejurări constrângătoare. – Din fr. **force,** it. **forza.**

FORUM, *forumuri,* s.n. Adunare, întrunire (de mare amploare şi importanţă). – Din lat., fr. **forum.**

FORZATO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Puternic; accentuat. [Pr.: *fortáto*] – Cuv. it.

FORZAŢ, *forzaţe,* s.n. Foaie liberă de hârtie, albă sau colorată, cu ajutorul căreia se face legătura dintre blocul de carte şi scoarţe. [Pl. şi: *forzaţuri*] – Din germ. **Vorsatz.**

FORZIŢIA s.f. v. **forsiţia.**

FOSĂ, *fose,* s.f. **1.** Cavitate puţin adâncă, mai largă la deschidere decât în adâncime, situată la suprafaţa unei structuri anatomice. **2.** (De obicei urmat de determinările "orchestrei" sau "de orchestră") Spaţiu aflat sub avanscena unui teatru sau în faţa acesteia, destinat de obicei orchestrei; loja orchestrei. – Din fr. **fosse,** lat., it. **fossa.**

FOSĂIALĂ, *fosăieli,* s.f. Fâsâială. [Pr.: -*să-ia*-] – **Fosăi** + suf. -*eală.*

FOSETĂ, *fosete,* s.f. (Anat.) Gropiţă **(2). –** Din fr. **fossette.**

FOSFAT, *fosfaţi,* s.m. Nume generic dat sărurilor acidului fosforic rezultate prin reacţia acestuia cu o bază. ** *Fosfat de calciu* = sare de calciu a acidului fosforic, folosită ca îngrăşământ agricol. *Fosfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului fosforic, întrebuinţată la dedurizarea apoi şi în analize chimice. – Din fr. **phosphate.**

FOSFATA, *fosfatez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A îngrăşa cu fosfaţi terenurile de cultură. **2.** A adăuga fosfat de calciu în mustul de struguri, pentru a activa fermentaţia şi pentru a mări procentul de alcool în vin. **3.** A acoperi obiectele de oţel sau de fontă cu un strat de fosfat cristalin (pentru a le proteja contra agenţilor corosivi). – Din **fosfat.** Cf. fr. **phosphater.**

FOSFATARE, *fosfatări,* s.f. Acţiunea de *a fosfata* şi rezultatul ei. – V. **fosfata.**

FOSFATAZĂ, *fosfataze,* s.f. Enzimă care participă la toate procesele organice fundamentale. – Din fr. **phosphatase.**

FOSFATIC, -Ă, *fosfatici, -ce,* adj. (Chim.) Cu fosfat. – Din fr. **phosphatique.**

FOSFATIDĂ, *fosfatide,* s.f. Substanţă din clasa lipidelor în a cărei moleculă intră fosforul, prezentă mai ales în ţesutul nervos. – Din fr. **phosphatide.**

FOSFENĂ, *fosfene,* s.f. Senzaţie care apare sub forma unor puncte luminoase atunci când închidem ochii şi apăsăm cu degetele pe pleoape. – Din fr. **phosphéne.**

FOSFIT, *fosfiţi,* s.m. Sare a acidului fosforos. – Din fr. **phosphite.**

FOSFOR s.n. Element chimic otrăvitor, uşor inflamabil, care se găseşte în natură numai în compuşi. [Acc. şi: *fosfór*] – Din fr. **phosphore.**

FOSFORAT, -Ă, *fosforaţi, -te,* adj. Care conţine fosfor. – Din fr. **phosphoré.**

FOSFORESCENT, -Ă, *fosforescenţi, -te,* adj. Care poate produce fosforescenţă. – Din fr. **phosphorescent.**

FOSFORESCENŢĂ, *fosforescenţe,* s.f. Proprietate a unor compuşi chimici de a emite lumină când absorb sau după ce au absorbit radiaţii luminoase ultraviolete sau corpusculare; calitatea de a lumina în întuneric; *p. ext.* sclipire. – Din fr. **phosphorescence.**

FOSFORIC, -Ă, *fosforici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Acid fosforic* = acid oxigenat al fosforului, întrebuinţat la obţinerea de îngrăşăminte mixte, la acidularea unor băuturi răcoritoare etc. **2.** Fig. Luminos, strălucitor, fosforescent. – Din fr. **phosphorique.**

FOSFORISM s.n. Intoxicaţie cronică cu fosfor, caracterizată prin aceea că oasele devin sfărâmicioase şi se fracturează uşor. – Din fr. **phosphorisme.**

FOSFORIT, *fosforite,* s.n. Fosfat natural de calciu, folosit la prepararea îngrăşămintelor. – Din fr. **phosphorite.**

FOSFOROS, -OASĂ, *fosforoşi, -oase,* adj. (În sintagmele) *Acid fosforos* = acid anorganic al fosforului, solubil în apă, în alcool şi în eter, care conţine mai puţin oxigen decât acidul fosforic şi care este întrebuinţat ca reducător puternic în chimia analitică. *Anhidridă fosforoasă* = trioxid de fosfor. – Din fr. **phosphoreux.**

FOSFOROSCOP, *fosforoscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea duratei de emisie a luminii prin fosforescenţă. – Din fr. **phosphoroscope.**

FOSFURĂ, *fosfuri,* s.f. Combinaţie a fosforului cu un metal, folosită la combaterea rozătoarelor. – Din fr. **phosphure.**

FOSGEN s.n. Compus chimic sub formă de gaz incolor, uşor lichefiabil, cu miros sufocant, puternic iritant al ochilor, foarte otrăvitor, întrebuinţat în industria coloranţilor, medicamentelor etc. şi ca gaz de luptă. – Din fr. **phosgéne.**

FOSIL, -Ă, *fosili, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Rest sau urmă a unui animal sau a unei plante dintr-o epocă geologică anterioară celei actuale, conservată în straturile pământului. * (Ir.) Bătrân (cu idei şi atitudini învechite). **2.** Adj. (Despre organisme, formaţii geologice etc.) Care a existat, care s-a format în trecutul geologic al pământului. – Din fr. **fossile,** lat. **fossilis.**

FOSILIFER, -Ă, *fosiliferi, -e,* adj. (Geol.; despre roci) Cu fosile **(1).** – Din fr. **fossilifére.**

FOSILIZA, *fosilizez,* vb. **I.** Refl. (Adesea fig.) A se transforma în fosilă. – Din fr. **fossiliser.**

FOSILIZARE, *fosilizări,* s.f. Acţiunea de *a se fosiliza* şi rezultatul ei; ansamblu de fenomene fizice, chimice şi biologice care intervin după moartea unui organism şi care fac posibilă conservarea lui în straturile geologice. – V. **fosiliza.**

FOST, -Ă, *foşti, -ste,* adj. (Despre oameni) Care a avut o calitate, o funcţie, un rang, un nume etc. pe care nu-l mai are. * De altădată, de pe vremuri, de odinioară. * (Despre lucruri) Care a aparţinut în trecut cuiva; care şi-a pierdut vechea destinaţie. * (Substantivat, n.; neobişnuit) Ceea ce s-a petrecut în trecut; faptele trecute. – V. **fi.**

FOSTERIT, *fosterite,* s.n. Grup de răşini folosit la impregnarea izolaţiei înfăşurărilor electrice. – Din fr. **fostérite.**

FOŞĂI, pers. 3 *foşăiesc,* vb. Intranz. A fâşâi. – Formaţie onomatopeică.

FOŞCĂI vb. IV v. **fojgăi.**

FOŞCĂITURĂ s.f. v. **fojgăitură.**

FOŞNĂI vb. IV v. **foşni.**

FOŞNET, *foşnete,* s.n. Sunet uşor produs de mişcarea sau de frecarea frunzelor, a mătăsii; a hârtiei etc.; foşnire, foşnitură, freamăt. * Susur. – **Foşni** + suf. *-et.*

FOŞNI, *foşnesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A produce un sunet uşor prin mişcare sau prin frecare. * (Rar) A foi, a mişuna. [Var.: **foşnăi** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.

FOŞNIRE, *foşniri,* s.f. Acţiunea de "a foşni" şi rezultatul ei; foşnitură, foşnit, foşnet. – V. **foşni.**

FOŞNIT s.n. (Rar) Foşnire. – V. **foşni.**

FOŞNITOR, -OARE, *foşnitori, -oare,* adj. Care foşneşte. – **Foşni** + suf. *-tor.*

FOŞNITURĂ, *foşnituri,* s.f. Foşnet. – **Foştni** + suf. *-tură.*

FOT, *foţi,* s.m. Unitate de măsură a iluminării, reprezentând iluminarea unei suprafeţe de un centimetru pătrat care primeşte fluxul de un lumen repartizat uniform. – Din fr. **phot.**

FOTĂ, *fote,* s.f. **1.** Parte componentă a costumului popular românesc (bogat ornamentată) purtată de femei, formată dintr-o ţesătură dreptunghiulară de lână care se petrece în jurul corpului, ţinând locul fustei, sau din două bucăţi de stofă acoperind partea din faţă a corpului (ca un şorţ) şi pe cea din spate. **2.** (Rar) Şorţ purtat de cârciumari, de ospătari etc. – Din tc. **fota.**

FOTBAL s.n. Joc sportiv cu mingea între două echipe de câte 11 jucători, fiecare dintre jucători căutând să introducă mingea în poarta celeilalte echipe, lovind-o cu piciorul sau cu oricare altă parte a corpului, în afară de mâini. – Din engl., fr. **football.**

FOTBALIST, -Ă, *fotbalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică fotbalul. – **Fotbal** + suf. *-ist.*

FOTBALISTIC, -Ă, *fotbalistici, -ce,* adj. Care aparţine fotbalului, care se referă la fotbal; de fotbal. – **Fotbal +** suf. *-istic.*

FOTEL s.n. v. **fotoliu.**

FOTIŢĂ, *fotiţe,* s.f. Diminutiv al lui *fotă.* – **Fotă** + suf. *-iţă.*

FOTO- Element de compunere cu sensul "al luminii, datorită luminii" sau "fotografic", servind la formarea unor substantive. – Din fr. **photo÷.**

FOTOALERGIE, *fotoalergii,* s.f. (Med.) Sensibilitate alergică la lumină. [Pr.: *-to-a-*] – Din engl. **photoallergy.**

FOTOAMATOR, *fotoamatori,* s.m. Fotograf amator. [Pr.: *-to-a-*] – **Foto + amator.**

FOTOAPARAT, *fotoaparate,* s.n. Aparat fotografic. [Pr.: *-to-a-*] – Din rus. **fotoapparat.**

FOTOAUTOTROF, -Ă, *fotoautotrofi, -e,* adj., s.f. (Bot.) (Plantă) care se hrăneşte prin fotosinteză; fotosintetizant. [Pr.: *-to-a-u-*] – Din engl. **photoautotrophie.**

FOTOBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază efectele luminii asupra organismelor vii. [Pr.: *-bi-o*] – Din fr. **photobiologie.**

FOTOCAMERĂ, *fotocamere,* s.f. Aparat folosit pentru efectuarea de fotograme terestre. – Din

rus. **fotokamera.**
FOTOCARTARE, *fotocartări,* s.f. Tehnica întocmirii planurilor şi a hărţilor topografice, după fotograme, cu ajutorul aparatelor fotogrammetrice. – **Foto- + cartare.**
FOTOCARTOGRAF, *fotocartografe,* s.n. Aparat fotogrammetric folosit pentru realizarea automată a hărţilor pe bază de fotograme. – Din fr. **photocartographe.**
FOTOCARTOGRAFIERE, *fotocartografieri,* s.f. Întocmire de hărţi cu ajutorul fotogramelor. [Pr.: *-fi-e-*] – De la **fotocartograf.**
FOTOCATALIZATOR, -OARE, *fotocatalizatori, -oare,* adj. Care înlesneşte fotocataliza. – **Foto-+ catalizator.**
FOTOCATALIZĂ, *fotocatalize,* s.f. Cataliză selectivă produsă de lumină. – Din fr. **photocatalyse.**
FOTOCATOD, *fotocatozi,* s.m. Catod a cărui emisie de electroni se face prin efect fotoelectric. – Din fr. **phothocathode.**
FOTOCELULĂ, *fotocelule,* s.f. Celulă fotoelectrică. – Din fr. **photocellule.**
FOTOCERAMICĂ s.f. Aplicare de ornamente pe articole de porţelan cu ajutorul fotografierii speciale. – Din fr. **photocéramique.**
FOTOCHIMIC, -Ă, *fotochimici, -ce,* adj. Care ţine de fotochimie, relativ la reacţiile chimice ale luminii. *** Reacţie fotochimică* = transformare chimică a substanţelor care are loc sub acţiunea luminii. – Din fr. **photochimique.**
FOTOCHIMIE s.f. Parte a chimiei care se ocupă cu studiul reacţiilor chimice declanşate, ajutate sau accelerate de lumină. – Din fr. **photochimie.**
FOTOCLUB, *fotocluburi,* s.n. Club de fotoamatori. – **Foto- + club.**
FOTOCOAGULARE, *fotocoagulări,* s.f. (Med.) Coagulare a sângelui prin raze laser. [Pr.: *-co-a-*] – **Foto- + coagulare** (după engl. *photocoagulation).*
FOTOCOAGULATOR, *fotocoagulatoare,* s.n. (Med.) Dispozitiv laser pentru determinarea coagulării sângelui. [Pr.: *-co-a-*] – Din engl. **photocoagulator.**
FOTOCOAGULOGRAF, *fotocoagulografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea automată a coagulării sângelui. [Pr.: *·-co-a-*] – Din **fotocoagulare** (după *electrocardiograf).*
FOTOCOLOGRAFIE s.f. Procedeu de tipărire la care se foloseşte ca formă de tipar un strat de gelatină sensibilizat la acţiunea luminii şi transformat într-un clişeu imprimabil prin reproducere fotomecanică; heliotipie. – Din fr. **photocollographie.**
FOTOCOLOR s.n. Sistem de fotografiere în culori. – **Foto- + color** [a].
FOTOCOLORIMETRU, *fotocolorimetre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se analizează calitatea coloranţilor. – Din fr. **photocolorimétre.**
FOTOCOMPOZIŢIE, *fotocompoziţii,* s.f. Compoziţie **(8)** în fotografie. – **Foto- + compoziţie.**
FOTOCONDUCTIBILITATE s.f. Conductibilitate electrică a semiconductoarelor, produsă prin iluminarea suprafeţei acestora; fotoconducţie, fotoconductivitate, efect fotoconductiv. – Din fr. **photoconductibilité.**
FOTOCONDUCTIV adj. (În sintagma) *Efect fotoconductiv* = fotoconductibilitate. – Din fr. **photoconductif.**
FOTOCONDUCTIVITATE s.f. (Fiz.) Fotoconductibilitate. – Din fr. **photo-conductivité.**
FOTOCONDUCTOR, -OARE, *fotoconductori, -oare,* adj. (Fiz.) Care prezintă conductibilitate suplimentară sub acţiunea luminii. – Din fr., engl. **photoconductor.**
FOTOCONDUCŢIE s.f. Fotoconductibilitate. – Din fr. **photoconduction.**
FOTOCOPIE, *fotocopii,* s.f. Copie fotografică (pozitiv, mai rar negativ) a unui document, text, a unei fotografii, fotograme etc. – Din fr. **photocopie.**
FOTOCOPIER, *fotocopiere,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează copii fotografice. [Pr.: *pi-er*] – Din germ. **Photokopier.**
FOTOCROM, -Ă, *fotocromi, -e,* adj. Care îşi schimbă culoarea sub acţiunea luminii; fotocromatic. – Din **fotocromie** (derivat regresiv).
FOTOCROMATIC, -Ă, *fotocromatici, -ce,* adj. Fotocrom. – **Fotocrom** + suf. *-atic.*
FOTOCROMIE, *fotocromii,* s.f. (Impr.) Fotografie în culori. – Din fr. **photo-chromie.**
FOTOCROMOGRAFIE s.f. **1.** Procedeu de fotografiere în culori sau de reproducere fotografică a tablourilor în culori. **2.** Fotografie obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **photochromographie.**
FOTOCROMOTIPOGRAFIE s.f. **1.** Procedeu de reproducere a culorilor pentru ilustrarea cărţilor, revistelor, afişelor etc. – Din fr. **photocromotypographie.**
FOTOCROMOXILOGRAFIE, *fotocromoxilografii,* s.f. Procedeu de tipărire multicoloră cu clişee gravate în lemn, care sunt confecţionate prin reproducere fotografică. * Stampă colorată obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **photochromoxilographie.**
FOTOCRONICĂ, *fotocronici,* s.f. Cronică fotografică. – **Foto- + cronică.**
FOTOCRONOGRAF, *fotocronografe,* s.n. Aparat fotografic folosit la înregistrarea automată a

fotografiilor luate în serie. – Din fr. **photochronographe.**

FOTOCULEGERE, *fotoculegeri,* s.f. Procedeu fotografic de culegere a unui text în vederea tipăririi. – **Foto- + culegere.**

FOTOCUPLOR, *fotocuploare,* s.n. (Electron.) Optocuplor. – Din fr. **photocoupleur.**

FOTODERMATOZĂ, *fotodermatoze,* s.f. Boală de piele provocată de expunerea pielii la razele solare. – Din fr. **photodermatose.**

FOTODEZINTEGRARE, *fotodezintegrări,* s.f. Dezintegrare a unui nucleu atomic ca urmare a absorbţiei unui foton de raze X sau de mare energie. – **Foto- + dezintegrare** Cf. fr. **photodésintégration.**

FOTODIODĂ, *fotodiode,* s.f. **1.** Diodă a cărei funcţionare este dependentă de intensitatea fluxului luminos care cade asupra sa. **2.** Celulă fotoelectrică. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **photodiode.**

FOTOELASTICICIMETRIE s.f. (Fiz.) Metodă de măsurare optică a tensiunilor din masa unui corp. [Pr.: *-to-e-*] – Din fr. **photoélasticimétrie.**

FOTOELASTICIMETRU, *fotoelasticimetre,* s.n. (Fiz.) Aparat folosit în fotoelasticimetrie. [Pr.: *-to-e-*] – Din fr. **photoélasticimétre.**

FOTOELASTICITATE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor materiale transparente de a-şi modifica indicele de refracţie sub acţiunea deformaţiilor elastice. – Din fr. **photoélasticité.**

FOTOELECTRIC, -Ă, *fotoelectrici, -ce,* adj. **1.** (Despre emisiunea de electroni din metale) Provocat de incidenţa radiaţiei luminoase. ** *Efect fotoelectric extern* = emisie de electroni de pe suprafaţa metalelor sau a semiconductoarelor, sub acţiunea iluminării. *Efect fotoelectric intern* = punerea în libertate, în masa unui semiconductor, a purtătorilor de sarcini sub acţiunea iluminării. **2.** Referitor la efectul fotoelectric extern sau intern; bazat pe aceste efecte. ** *Celulă fotoelectrică* = element de circuit electric, cu doi electrozi, care se bazează pe efectul fotoelectric şi care lasă să treacă prin el un curent electric de intensitate mai mare sau mai mică; fotodiodă, fotocelulă. [Pr.: *-to-e-*] – Din fr. **photoélectrique.**

FOTOELECTRICITATE s.f. Fenomen datorită căruia un material emite electroni când cade pe el lumina. * Disciplină care se ocupă cu studiul fenomenelor fotoelectrice. – Din fr. **photoélectricité.**

FOTOELECTRON, *fotoelectroni,* s.m. Electron emis prin efect fotoelectric. – Din fr. **photoélectron.**

FOTOELEMENT, *fotoelemente,* s.n. Aparat care emite un curent electric de intensitate variabilă în raport cu lumina care cade pe el; pilă sau celulă fotovoltaică. – Din fr. **photo-élément.**

FOTOEMISIE s.f. (Fiz.) Emisie de fotoelectroni. [Var.: **fotoemisiúne** s.f.] – Din fr. **photo-émission,** engl. **photoemission.**

FOTOEMISIUNE s.f. v. **fotoemisie.**

FOTOENERGETICĂ s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa energiei radiante a soarelui asupra activităţii vitale a organismelor vegetale şi animale. – Din fr. **photoénergétique.**

FOTOFINIŞ, *fotofinişuri,* s.n. Aparat care înregistrează automat ordinea sosirii concurenţilor într-o probă sportivă. – Din fr., engl. **photo-finish.**

FOTOFOB, -Ă, *fotofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de fotofobie. – Din **fotofobie** (derivat regresiv).

FOTOFOBIE, *fotofobii,* s.f. Aversiune pentru lumină, ca urmare a unei hipersensibilităţi a ochiului faţă de lumină, constituind simptomul unor boli de ochi. – Din fr. **photophobie.**

FOTOFON, *fotofoane,* s.n. Aparat care transmite sunetele prin intermediul unei raze de lumină. – Din fr. **photophone.**

FOTOFONIE s.f. Transmitere a sunetelor prin intermediul razelor luminoase. – Din fr. **photophonie.**

FOTOFOR, -Ă, *fotofori, -e,* adj. Care poartă, care are o sursă de lumină. – Din fr. **photophore.**

FOTOFOREZĂ, *fotoforeze,* s.f. Mişcare a particulelor microscopice sub acţiunea unei iluminări puternice. – Din fr. **photophorése.**

FOTOGEN, -Ă, *fotogeni, -e,* adj. Care produce şi răspândeşte lumină. – Din fr. **photogéne.**

FOTOGENIC, -Ă, *fotogenici, -ce,* adj. Care impresionează bine placa fotografică. * (Despre oameni) Care are calităţi potrivite pentru a fi reproduse în mod avantajos în fotografie sau în film. – Din fr. **photogénique.**

FOTOGENIE s.f. Însuşirea de a fi fotogenic. – Din fr. **photogénie.**

FOTOGRAF, -Ă, *fotografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu fotografierea; specialist în tehnica fotografică. – Din fr. **photographe.**

FOTOGRAFIA, *fotografiez,* vb. **I.** Tranz. A fixa imaginea unui obiect, a unei persoane, a unui peisaj etc. pe o placă sau pe o hârtie fotografică sensibilă cu ajutorul unui aparat fotografic; a realiza o fotografie. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **photographier.**

FOTOGRAFIAT[1] s.n. Faptul de *a fotografia*. [Pr.: *-fi-at*] – V. **fotografia.**

FOTOGRAFIAT[2]**, -Ă,** *fotografiaţi, -te,* adj. Reprodus prin procedee fotografice, a cărui imagine a fost fixată prin fotografie. [Pr.: *-fi-at*] – V. **fotografia.**

FOTOGRAFIC, -Ă, *fotografici, -ce,* adj. Care ţine de fotografie, privitor la fotografie; care serveşte pentru a fotografia. *** Hârtie fotografică* = hârtie specială acoperită cu un strat sensibil la acţiunea radiaţiilor luminoase, pe care se obţin copiile fotografice pozitive prin copierea negativelor. *Aparat fotografic* = dispozitiv optic (format din obiectiv, diafragmă, obturator, declanşator, cameră obscură, caseta filmului, vizor etc.) cu ajutorul căruia se fotografiază. * Obţinut pe cale fotografică. – Din fr. **photographique.**

FOTOGRAFIE, *fotografii,* s.f. **1.** Imagine pozitivă a unei fiinţe, a unui obiect, a unui peisaj etc. fixată pe hârtie fotografică şi obţinută prin fotografiere. * Tehnica fotografierii. **2.** ** **(**Cin.; în sintagma) *Fotografie de platou* = fotografie (1) executată în timpul realizării unui film pentru asigurarea racordului dintre cadre şi secvenţe, pentru publicitate etc. – Din fr. **photographie.**

FOTOGRAFIERE, *fotografieri,* s.f. Acţiunea de *a fotografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **fotografia.**

FOTOGRAMĂ, *fotograme,* s.f. **1.** Fotografie specială (luată din avion sau din puncte înalte), care îndeplineşte condiţia de a oferi o perspectivă centrală, pe baza căreia se pot face măsurători precise asupra obiectului a cărui imagine o reproduce şi care se foloseşte mai ales în topografie şi în cartografie. **2.** Porţiune a unei pelicule cinematografice care conţine o imagine (statică) completă. – Din fr. **photogramme.**

FOTOGRAMMETRIC, -Ă, *fotogrammetrici, -ce,* adj. Care aparţine fotogrammetriei, care se referă la fotogrammetrie. – Din fr. **photogrammétrique.**

FOTOGRAMMETRIE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu studierea principiilor, metodelor şi procedeelor de determinare a formei şi a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogramelor. – Din fr. **photogrammétrie.**

FOTOGRAMMETRIST, -Ă, *fotogrammetrişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în fotogrammetrie. – Din engl. **photogrammetrist.**

FOTOGRAMMETRU, (1) *fotogrammetre,* s.n., **(2)** *fotogrammetri,* s.m. **1.** S.n. Aparat cu care se iau fotograme. **2.** S.m. Tehnician care se ocupă cu operaţii de fotogrammetrie. – Din germ. **Photogrammeter,** fr. **photogramméter.**

FOTOGRAVURĂ, *fotogravuri,* s.f. **1.** Procedeu fotografic cu care se pot obţine clişee în vederea imprimării planşelor în tipografie; gravură obţinută prin acest procedeu. **2.** Heliogravură. – Din fr. **photogravure.**

FOTOHARTĂ, *fotohărţi,* s.f. Hartă realizată pe baza fotogramelor. – **Foto- + hartă** (după fr. *photocarte).*

FOTOÎNTRERUPĂTOR, *fotoîntrerupătoare,* s.n. (Elt.) Fotoreleu. – **Foto- + întrerupător.**

FOTOLITOGRAFIC, -Ă, *fotolitografici, -ce,* adj. Care aparţine fotolitografiei, referitor la fotolitografie. – Din fr. **photolithographique.**

FOTOLITOGRAFIE, (2) *fotolitografii,* s.f. **1.** Metodă de reproducere a hărţilor şi a figurilor desenate constând în trecerea desenului pe o piatră litografică, prin intermediul unei hârtii speciale. **2.** Imagine reprodusă prin această metodă. – Din fr. **photolithographie.**

FOTOLIU, *fotolii,* s.n. Scaun mare, de obicei capitonat, cu spătar şi cu rezemători pentru braţe. *** Fotoliu-pat* = fotoliu extensibil care se poate transforma în pat. * Loc situat în prima jumătate a unei săli de spectacol. *** Fotoliu de orchestră* = loc în primele rânduri într-o sală de spectacol. [Var.: (rar) **fotél** s.n.] – Din fr. **fauteuil.** Cf. pol. **fotel.**

FOTOLIZĂ, *fotolize,* s.f. Descompunere chimică a unor substanţe sub acţiunea luminii. – Din fr. **photolyse.**

FOTOLUMINESCENT, -Ă, *fotoluminescenţi, -te,* adj. Cu fotoluminescenţă. – Din fr. **photoluminescent.**

FOTOLUMINESCENŢĂ, *fotoluminescenţe,* s.f. (Fiz:) Denumire comună dată fluorescenţei, fosforescenţei şi altor fenomene asemănătoare, în care se produce o emisiune de lumină prin iluminarea prealabilă a substanţei emiţătoare sau prin iradierea ei cu radiaţii ultraviolete ori cu raze X. – Din fr. **photoluminescence.**

FOTOMECANICĂ, *fotomecanice,* adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Reproducere fotomecanică* = procedeu de imprimare în care se folosesc şi clişee fotosensibile. **2.** S.f. Tipărire făcută prin fotografierea planşei tipografice. – Din fr. **photomécanique.**

FOTOMETALOGRAFIE, *fotometalografii,* s.f. Procedeu de imprimare a hărţilor şi a desenelor, constând în transpunerea acestora pe o placă de zinc sensibilizată. – Din fr.

Photométallographie.

FOTOMETALOGRAFIST, -Ă, *fotometalografişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în fotometalografie. – **Fotometalogiafie** + suf. *-ist.*

FOTOMETEOR, *fotometeori,* s.m. Efect luminos care apare în atmosferă în anumite condiţii datorită reflexiei, refracţiei, difracţiei şi difuziei luminii. [Pr.: *-te-or-*] – Din engl **photometeor.**

FOTOMETRIC, -Ă, *fotometrici, -ce,* adj. Care se referă la fotometrie; considerat din punctul de vedere al fotometriei; al fotometrului. – Din fr. **photométrique.**

FOTOMETRIE s.f. Parte a opticii care se ocupă cu măsurarea intensităţii surselor de lumină, a iluminării etc. – Din fr. **photométrie.**

FOTOMETRU, *fotometre,* s.n. instrument care serveşte la măsurarea intensităţii surselor de lumină. – Din fr. **photométre.**

FOTOMICROGRAFIC, -Ă, *fotomicrografici, -ce,* adj. De microfotografie; microfotografic. – Din fr. **photomicrographique.**

FOTOMICROGRAFIE, *fotomicrografii,* s.f. Microfotografie. – Din fr. **photomicrographie.**

FOTOMICROSCOPIE, *fotomicroscopii,* s.f. Înregistrare fotografică a preparatelor microscopice. – Din fr. **photomicroscopie.**

FOTOMITRALIERĂ, *fotomitraliere,* s.f. Aparat folosit pentru verificarea tragerilor din avion, ale cărui fotografii dau posibilitatea să se vadă dacă s-a ochit bine în timpul tragerii. [Pr.: *-li-e-*] – **Foto- + mitralieră.**

FOTOMONTAJ, *fotomontaje,* s.n. **1.** Ansamblu de fotografii şi de fragmente de fotografii reunite cu scopul de a obţine un nou clişeu fotografic. **2.** Mijloc de agitaţie vizuală care constă dintr-o serie de fotografii şi de ilustraţii aranjate pe un panou, spre a ilustra un subiect sau o problemă. – Din fr. **photomontage.**

FOTOMOZAIC, *fotomozaicuri,* s.n. Ansamblu de fotografii şi de fotograme dispuse într-un tablou unic. – **Foto- + mozaic.**

FOTOMULTIPLICATOR, *fotomultiplicatoare,* s.n. Dispozitiv pentru multiplicarea impulsurilor luminoase şi pentru transformarea acestora în impulsuri electrice. – Din fr. **photomultiplicateur.**

FOTON, *fotoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară a radiaţiei electromagnetice care posedă energie şi impuls şi care nu poate exista în stare de repaus. – Din fr. **photon.**

FOTONASTIE, *fotonastii,* s.f. Mişcare a petalelor sau a frunzelor provocată de variaţia intensităţii luminii. – Din fr. **photonastie.**

FOTONIC, -Ă, *fotonici, -ce,* adj. (Fiz.) De foton. – Din fr. **photonique.**

FOTOOBIECTIV, *fotoobiective,* s.n. Obiectiv fotografic. [Pr.: *-to-o-*] – Din germ. **Photoobjektiv.**

FOTOPERIODISM s.n. Ansamblu de reacţii ale plantelor faţă de lungimea zilelor. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **photopériodisme.**

FOTOPILĂ, *fotopile,* s.f. (Elt.) Fotoelement. – Din fr. **photopile.**

FOTOREACŢIE, *fotoreacţii,* s.f. Reacţie chimică efectuată sub acţiunea luminii. [Pr.: *-re-ac-*] – Din fr. **photoréaction.**

FOTORECEPTOR, *fotoreceptori,* s.m. (Biol.) Celulă cu pigmenţi fotosensibili. – Din fr. **photorécepteur.**

FOTORELEU, *fotorelee,* s.n. Dispozitiv electronic care închide un circuit sub acţiunea luminii; fotoîntrerupător. – **Foto- + releu.**

FOTOREPORTAJ, *fotoreportaje,* s.n. Reportaj înfăţişat printr-o succesiune de fotografii, în special instantanee, însoţite de un text explicativ, care prezintă un eveniment, un fapt divers sau unele aspecte (actuale) din viaţa economică, politică, culturală, sportivă etc. – Din fr. **photoreportage,** rus. **fotoreportaj.**

FOTOREPORTER, -Ă, *fotoreporteri, -e,* s.m. şi f. Fotograf specialist în instantanee pentru reportaje. – **Foto- + reporter.**

FOTOREPRODUCERE, *fotoreproduceri,* s.f. Ansamblu de operaţii prin care se execută pe cale fotografică, după un original, negativele şi pozitivele necesare obţinerii clişeelor pentru tipar. – **Foto-+ reproducere.**

FOTOREZISTIV, -Ă, *fotorezistivi, -e,* adj. Care se referă la dependenţa rezistenţei electrice a conductoarelor sau a semiconductoarelor de iluminarea suprafeţei lor. – Din fr. **photoresistif.**

FOTOREZISTOR, *fotorezistoare,* s.n. Material a cărui conducţie variază în raport cu iluminarea. – Din engl. **photoresistor.**

FOTOSCULPTURĂ, *fotosculpturi,* s.f. Procedeu de executare a statuilor, a busturilor etc., înregistrându-se fotografic din mai multe părţi conturul corpului de sculptat şi reproducându-se mecanic acest contur în material plastic. * Sculptură realizată prin

acest procedeu. – Din fr. **photosculpture.**

FOTOSENSIBIL, -Ă, *fotosensibili, -e,* adj. (Despre substanţe sau materiale) Care este sensibil la lumină. – Din fr. **photosensible.**

FOTOSENSIBILITATE s.f. Sensibilitate la lumină. * Sensibilitate mare a organismului, în special a pielii, faţă de radiaţiile luminoase. – Din fr. **photosensibilité.**

FOTOSENSIBILIZARE, *fotosensibilizări,* s.f. Apariţie a unei sensibilităţi deosebite faţă de acţiunea radiaţiilor luminoase şi ultraviolete, determinată de unele substanţe. – După fr. **photosensibilisation.**

FOTOSFERĂ s.f. Stratul exterior al globului solar sau al unei stele format din gaze şi vapori metalici cu temperatură foarte mare, care radiază lumină, constituind sursa principală a luminii solare. – Din fr. **photosphére.**

FOTOSFERIC, -Ă, *fotosferici, -ce,* adj. Care se referă la fotosferă. – Din fr. **photosphérique.**

FOTOSINTETIC, -Ă, *fotosintetici, -ce,* adj. (Bot.) De fotosinteză. – Din fr. **photosynthétique.**

FOTOSINTETIZANT, -Ă, *fotosintetizanţi, -te,* adj., s.f. (Bot.) Fotoautotrof. – De la **fotosinteză.**

FOTOSINTETIZATOR, -OARE, *fotosintetizatori, -oare,* adj. (Bot.) Care contribuie la fotosinteză. – De la **fotosinteză.**

FOTOSINTEZĂ, *fotosinteze,* s.f. Proces fiziologic prin care plantele verzi sintetizează substanţele organice din bioxid de carbon şi din apă cu ajutorul luminii solare absorbite de clorofilă şi eliberează oxigen; asimilaţie clorofiliană. – Din fr. **photosynthése.**

FOTOTACTISM, *fototactisme,* s.n. Deplasare a unor organisme vegetale inferioare, mobile (alge verzi, flagelate) după direcţia razelor de lumină dintr-un mediu inegal luminat. – Din fr. **phototacisme.**

FOTOTAXIE, *fototaxii,* s.f. Reacţie a protoplasmei la lumină. – Din fr. **phototaxie.**

FOTOTECĂ, *fototeci,* s.f. Colecţie de fotografii sau fotograme organizată pentru cercetări sau în vederea folosirii lor în publicaţii. * Spaţiu (sală, dulap, ladă etc.) în care se păstrează astfel de colecţii. – Din fr. **phototéque.**

FOTOTELEGRAF, *fototelegrafe,* s.n. Echipament destinat producerii şi recepţiei, însoţite de înregistrare, a mesajelor corespunzătoare imaginilor fixe transmise prin fotografie. – Din fr. **phototélégraphe.**

FOTOTELEGRAFIC, -Ă, *fototelegrafici, -ce,* adj. De fototelegrafie. – Din fr. **phototélégraphique.**

FOTOTELEGRAFIE s.f. Transmitere la distanţă a fotografiilor, a desenelor, a unor texte scrise etc. cu ajutorul telegrafiei. – Din fr. **phototélégraphie.**

FOTOTEODOLIT, *fototeodolite,* s.n. Aparat fotogrammetric utilizat în obţinerea fotogramelor terestre. [Pr.: *-te-o-*] – Din fr. **photothéodolite.**

FOTOTERAPIC, -Ă*, fototerapici, -ce,* adj. (Med.) De fototerapie. – Din fr. **photothérapique.**

FOTOTERAPIE, *fototerapii,* s.f. Tratament medical care foloseşte radiaţiile solare sau ale unei surse artificiale de lumină, indicat în rahitism, tuberculoză osoasă etc. – Din fr. **photothérapie.**

FOTOTIPIE, (2) *fototipii,* s.f. **1.** Procedeu prin care se execută reproduceri, apropiate ca aspect de fotografie, cu ajutorul unui clişeu format dintr-un strat subţire de gelatină bicromatică, aşezat pe o placă de cupru. **2.** Reproducere obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **phototypie.**

FOTOTIRISTOR, *fototiristoare,* s.n. (Electron.) Tiristor comandat prin intermediul unui impuls luminos. – Din engl. **photothyristor.**

FOTOTOPOGRAFIE s.f. Ramură a fotogrammetriei care se ocupă cu ridicări topografice ale unor porţiuni restrânse din suprafaţa terestră. – Din germ. **Phototopographie,** fr. **phototopographie.**

FOTOTRANZISTOR, *fototranzistoare,* s.n. Dispozitiv semiconductor sensibil la lumină. – Din engl. **phototransistor.**

FOTOTROPIC, -Ă*, fototropici, -ce,* adj. (Biol.; despre organisme) Care îşi realizează nutriţia cu ajutorul luminii solare. – Din engl. **phototropic.**

FOTOTROPIE s.f. Fototropism **(2).** – Din fr. **phototropie.**

FOTOTROPISM s.n. **1.** Însuşire a unor plante de a-şi îndrepta florile, frunzele etc. într-o direcţie anumită, determinată de orientarea luminii; heliotropism. **2.** Schimbare reversibilă a culorii unui corp sub acţiunea luminii, revenirea la culoarea iniţială făcându-se lent, la întuneric; fototropie. – Din fr. **phototropisme,** germ. **Phototropismus.**

FOTOVOLTAIC, -Ă, *fotovoltaici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Efect fotovoltaic* = apariţie a unei tensiuni electromotoare într-o joncţiune semiconductoare sau într-un contact metal-semiconductor. **2.** (În sintagma) *Pilă* (sau *celulă) fotovoltaică* = fotoelement. [Pr.: *-ta-ic*]

– Din fr. **photovoltaîque.**
FOTOZINCOGRAFIE, *fotozincografii,* s.f. Procedeu de reproducere a unei fotografii prin copierea pe o placă de zinc. – Din fr. **photozincographie.**
FOULARD s.n. Maşină cu ajutorul căreia se îmbibă ţesăturile textile cu soluţii de coloranţi şi cu mase de apret. [Pr.: *fulár*] – Cuv. fr.
FOURIERISM s.n. Doctrină socialistă utopică franceză creată de Ch Fourier şi de discipolii lui în prima jumătate a secolului XIX. [Pr.: *fu-ri-e-*] – Din fr. **fouriérisme.**
FOVISM s.n. Curent apărut în pictura franceză, la începutul sec. XX, ca reacţie împotriva disocierii impresioniste a tonurilor, folosind culoarea pură, distribuită în pete mari, uneori violente. – Din fr. **fauvisme.**
FOX, *focşi,* s.m. Foxterier. – Din fr., engl. **fox.**
FOXTERIER, *foxterieri,* s.m. Rasă de câini de casă, rezistenţi şi iuţi, cu urechi scurte, cu picioare drepte, buni vânători de animale mici care trăiesc în vizuini; fox. [Pr.: -*ri-er*] – Din fr. **foxterrier.**
FOXTROT, *foxtroturi,* s.n. Dans modern de origine americană, cu ritm sincopat şi cu mişcare vioaie sau lentă, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. – Din engl. **foxtrot.**
FRAC, *fracuri,* s.n. Haină bărbătească de ceremonie din stofă neagră, în faţă scurtă până la talie, iar în spate terminată cu două cozi lungi şi înguste. – Din fr. **frac.**
FRACTURA, *fracturez,* vb. I. Tranz. şi refl. A-(şi) frânge, a(-şi) rupe un os; *p. ext.* un membru al corpului; a produce sau a suferi o fractură. – Din fr. **fracturer.**
FRACTURAT, -Ă, *fracturaţi, -te,* adj. (Despre oase, *p. ext.* despre membrele corpului) Rupt[2], frânt. – V. **fractura.**
FRACTURĂ, *fracturi,* s.f. **1.** (Med.) Ruptură a unui os sau a unui cartilaj; *p. ext.* a unui membru al corpului. **2.** (Tehn.) Suprafaţă neregulată rezultată la ruperea sau la spargerea unui obiect. * (Geol.) Falie. – Din fr. **fracture,** lat. **fractura.**
FRACŢIE, *fracţii,* s.f. (Uneori urmat de determinarea "ordinară") Simbol sau număr care reprezintă raportul a două numere întregi. *** Fracţie zecimală* = fracţie al cărei numitor este o putere a lui 10. * Raport a două expresii matematice. – Din fr. **fraction,** lat. **fractio.**
FRACŢIONA, *fracţionez,* vb. **I.** Tranz. A împărţi un întreg în mai multe părţi, a reduce în fracţiuni, a divide; a transforma unul sau mai mulţi întregi în factori. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **fractionner.**
FRACŢIONAR, -Ă, *fracţionari, -e,* adj. (Mat.) Care conţine o fracţie sau se compune din fracţii; care are forma unei fracţii. ** *Număr fracţionar* = număr care poate fi scris sub forma câtului a două numere întregi. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **fractionnaire.**
FRACŢIONARE, *fracţionări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a fracţiona.* **2.** Separare a unor componenţi dintr-un lichid sau dintr-o substanţă gazoasă prin distilare fracţionată, cristalizare fracţionată etc. **3.** Procedeu de construcţie a unei aeronave din subansambluri şi ansambluri parţiale. [Pr.: -*ţi-o-*] – V. **fracţiona.**
FRACŢIONAT, -Ă, *fracţionaţi, -te,* adj. Divizat în fracţiuni; îmbucătăţit. ** *Distilare fracţionată* = acţiunea de a izola dintr-un amestec lichidele cu puncte de fierbere diferite, colectându-le în mod separat după temperaturile lor de fierbere. *Cristalizare fracţionată* = cristalizare treptată a unui amestec de componenţi cu temperaturi de congelare diferite, care pot fi separaţi unul de altul în stare solidă. [Pr.: -*ţi-o-*] – V. **fracţiona.**
FRACŢIONISM s.n. Acţiune dusă de o fracţiune **(2).** [Pr.: -*ţi-o-*] – **Fracţiune** + suf. -*ism.* Cf. (pt. sens) rus. **fraktionnost**.
FRACŢIONIST, -Ă, *fracţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de fracţionism, privitor la fracţionism. **2.** S.m. şi f. Adept al fracţionismului. [Pa: -*ţi-o-*] – **Fracţiune** + suf. -*ist.* Cf. (pt. sens) rus. **frakţionnîi.**
FRACŢIUNE, *fracţiuni,* s.f. **1.** Parte distinctă dintr-un întreg, dintr-un tot; frântură, fragment. **2.** Grupare de membri în cadrul unui partid politic, care luptă împotriva liniei politice a majorităţii membrilor acelui partid. **3.** Grup format din reprezentanţii unui partid politic în parlament. **4.** Porţiune din lichidul obţinut prin distilarea unui amestec de lichide ridicat la o anumită temperatură sau porţiune solidă obţinută prin cristalizare fracţionată dintr-o soluţie. [Pr.: -*ţi-u-*] – Din fr. **fraction,** lat. **fractio, -onis.**
FRAG[1]**,** *fragi,* s.m. Mică plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpină scurtă, cu frunze distribuite în rozetă, cu flori albe şi cu fructe mici, conice, roşii sau albicioase, comestibile *(Fragaria vesca).* ** Compus: *frag-de-câmp* = căpşun. – Din **fragă** (derivat regresiv).
FRAG[2] s.m. v. **fragă.**

FRAGĂ, *fragi,* s.f. **1.** Partea comestibilă a fragului[1] (considerată în mod greşit drept fruct), compusă din receptaculul cărnos şi roşu pe suprafaţa căruia se găsesc presărate fructele. **2.** ** Compus: *fragă-tătărească* = plantă erbacee cu frunze dinţate, cu flori aşezate la subsuoara frunzelor şi cu fructe roşii *(Blitum virgatum).* **3.** (Reg.; uneori determinat prin "de pom") Dudă. [Var.: **frag** s.m.] – Lat. **fraga.**

FRAGED, -Ă, *fragezi, -de,* adj. **1.** (Despre plante) Crescut de puţină vreme; tânăr, crud. * (Despre legume, carne etc.) Care provine de la plante sau de la animale tinere, fierbe repede şi se fărâmă uşor cu dinţii. * (Despre culoarea verde) Ca a plantelor tinere; delicat. **2.** (Despre fiinţe) Tânăr; gingaş, plăpând. ** *Vârstă fragedă* = vârsta copilăriei. *Tinereţe fragedă* = epocă în care cineva este foarte tânăr. * (Despre obraji, mâini) Cu piele fină, delicată. – Lat. ***fragidus** *(= fragilis).*

FRAGIL, -Ă, *fragili, -e,* adj. (Despre materiale) Care se sparge, se sfărâmă, se frânge uşor sub acţiunea unor solicitări exterioare, a unor tensiuni interne etc. * Gingaş, firav, delicat. – Din fr. **fragile,** lat. **fragilis.**

FRAGILITATE s.f. Însuşirea de a fi fragil. – Din fr. **fragilité.**

FRAGMENT, *fragmente,* s.n. Bucată, parte, frântură, fracţiune dintr-un tot; parte izolată dintr-o scriere sau rest dintr-o operă pierdută ori neterminată. – Din fr. **fragment,** lat. **fragmentum.**

FRAGMENTA, *fragmentez,* vb. **I.** Tranz. A împărţi, a tăia, a rupe în fragmente; a îmbucătăţi. – Din fr. **fragmenter.**

FRAGMENTAR, -Ă, *fragmentari, -e,* adj. Care reprezintă unul sau mai multe fragmente; incomplet, în fragmente. – Din fr. **fragmentaire.**

FRAGMENTARE, *fragmentări,* s.f. Acţiunea de *a fragmenta* şi rezultatul ei; împărţire în bucăţi, îmbucătăţire, fragmentaţie. – V. **fragmenta.**

FRAGMENTAŢIE, *fragmentaţii,* s.f. Fragmentare. [Var.: **fragmentaţiúne** s.f.] – Din fr. **fragmentation.**

FRAGMENTAŢIUNE s.f. v. **fragmentaţie.**

FRAGRANT, -Ă, *fragranţi, -te,* adj. (Rar) Mirositor, parfumat. – Din fr. **fragrant,** lat. **fragrans, -ntis.**

FRAGRANŢĂ, *fragranţe,* s.f. (Rar) Miros plăcut. – Din fr. **fragrance.**

FRAHT, *frahturi,* s.n. **1.** Document comercial care însoţeşte o încărcătură sau o marfă transportată pe calea ferată şi în care se menţionează mărfurile, expeditorul şi destinatarul, staţia de destinaţie şi taxele respective; scrisoare de trăsură. **2.** Sumă, taxă etc. plătite pentru transport de mărfuri (pe calea ferată). – Din germ. **Fracht.**

FRAI adj. invar., adv. (Rar) Liber. – Din germ. **frei.**

FRAIER, -Ă, *fraieri, -e,* s.m. şi f., adj. (Om) prost, care nu ştie să se descurce, să profite (într-o anumită împrejurare). [Pr.: *fra-ier*] – Din germ. **Freier** "pretendent (la mâna cuiva)".

FRAMEE, *framei,* s.f. (În evul mediu, la popoarele germanice) Lance de luptă de înălţimea unui om, cu vârful în forma unei frunze de laur, ascuţit şi tăios. – Din fr. **framée.**

FRANC[1], *franci,* s.m. **1.** Denumire dată unităţii monetare în Franţa, Belgia, Elveţia etc. **2.** (Înv.) Unitate monetară în România; leu[2]. * (Azi, la pl.) Valoare bănească nedeterminată; bani, avere. – Din fr. **franc.**

FRANC[2], *franci,* s.m. Denumire dată portaltoiului obţinut din sămânţa soiurilor cultivate (la măr, păr, cireş etc.) care fac parte din aceeaşi specie cu altoiul. – Din fr. **franc.**

FRANC[3], -Ă, *franci, -ce,* adj. (Despre oameni) Care are un caracter sincer, loial, cinstit; care spune pe faţă, fără înconjur, ceea ce gândeşte; (despre înfăţişarea sau manifestările cuiva) care trădează un astfel de caracter. * (Despre acţiuni) Loial, cinstit. [Var.: **franş, -ă** adj.] – Din fr. **franc.**

FRANC[4], -Ă, *franci, -ce,* s.m. pl., adj. **1.** S.m. pl. Uniune de triburi din grupul germanilor apuseni, care trăiau în sec. III pe cursul inferior şi mijlociu al Rinului şi care, în sec. V, au cucerit aproape toată Galia şi au creat statul franc. **2.** Adj. Care aparţine francilor[4] **(1),** privitor la franci[4]. – Din fr. **franc.**

FRANCA, *franchez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A plăti anticipat taxele pentru transportul unui colet sau al unui bagaj. **2.** A timbra o scrisoare. – Din it. **francare.**

FRANCARE, *francări,* s.f. Acţiunea de *a franca* şi rezultatul ei. – V. **franca.**

FRANCAT, -Ă, *francaţi, -te,* adj. (Despre mărfuri, bagaje etc.) Cu taxele de transport plătite anticipat; (despre scrisori) cu mărcile poştale aplicate. – V. **franca.**

FRANCATURĂ, *francaturi,* s.f. Ansamblul mărcilor poştale şi al ştampilelor aplicate pe o corespondenţă. – **Franca +** suf. *-tură.*

FRANCEINĂ, *franceine,* s.f. (La pl.) Clasă de coloranţi cu mare stabilitate la lumină, care vopsesc mătasea în diferite nuanţe de roşu; (şi la sg.) colorant din această clasă. – Din fr. **francéine.**

FRANCEZ, -Ă, *francezi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia de bază a Franţei sau este originară de acolo; franţuz. **2.** Adj. Care aparţine Franţei sau populaţiei ei, privitor la Franţa sau la populaţia ei; franţuzesc. (Substantivat, f.) Limba vorbită de francezi. – Din it. **francese,** fr. **français.**

FRANCHETEŢĂ s.f. v. **francheţe.**

FRANCHEŢE s.f. Faptul de a-şi spune deschis gândurile; calitatea de a fi franc[3]; sinceritate. [Var.: **franchéţă** s.f.] – Din it. **franchezza.**

FRANCISCAN, -Ă, *franciscani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Călugăr sau călugăriţă catolic(ă) din ordinul întemeiat de Francisc din Assisi la începutul sec. XIII. **2.** Adj. Care ţine de ordinul franciscanilor **(1).** – Din fr. **franciscain.**

FRANCISCĂ, *francişte,* s.f. (Înv.) Toporişcă de diferite mărimi folosită ca armă de luptă. – Din fr. **francisque.**

FRANCIU s.n. Element chimic radioactiv, ultimul din familia metalelor alcaline, descoperit pe cale artificială. – Din fr. **francium.**

FRANCMASON, *francmasoni,* s.m. Membru al unei organizaţii (loji) francmasonice; adept al francmasonilor; mason. – Din fr. **franc-mason.**

FRANCMASONERIE s.f. Asociaţie secretă răspândită în diverse ţări, ai cărei membri, organizaţi în loji, sunt adepţii principiului fraternităţii şi se recunosc între ei prin semne şi embleme; masonerie. – Din fr. **franc-maçonnerie.**

FRANCMASONIC, -Ă, *francmasonici, -ce,* adj. Care ţine de francmasonerie, privitor la francmasonerie; care are legătură cu francmasoneria; masonic. – Din fr. **franc-maçonnique.**

FRANCO adv., adj. invar. În care toate cheltuielile de transport al mărfurilor, de asigurare etc. sunt cuprinse în preţul de vânzare. * Francat. – Din fr., it. **franco.**

FRANCOFIL, -Ă, *francofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubeşte tot ce este franţuzesc sau vine de la francezi. – Din fr. **francophile.**

FRANCOFON, -Ă*, francofoni, -e,* adj., s.m. şi f. (Vorbitor) de limba franceză. – Din fr. **francophone.**

FRANCTIROR, *franctirori,* s.m. (Înv.) Soldat care, fără să facă parte din armata regulată, primea însărcinări în timpul unui război. * (În timpul celui de-al doilea război mondial) Partizan care a participat voluntar la luptele de rezistenţă din Franţa împotriva invadatorilor. – Din fr. **franc-tireur.**

FRANJ, *franjuri,* s.n. **1.** Fiecare dintre firele de bumbac, mătase, lână etc. care atârnă unul lângă altul ca ornament, la marginea unei perdele, feţe de masă, stofe, a unui obiect de îmbrăcăminte etc. **2.** (Fiz.) Fiecare dintre dungile alternativ luminoase şi întunecoase obţinute pe un ecran prin fenomenul interferenţei luminii. [Var.: **(2) fránjă** s.f.] – Din fr. **frange.**

FRANJĂ s.f. v. **franj.**

FRANJURAT, -Ă, *franjuraţi, -te,* adj. Cu franjuri; în formă de franjuri. – **Franjuri** (pl. al lui *franj)* + suf. *-at.*

FRANKLIN, *franklini,* s.m. Unitate de măsură a sarcinii electrice. – Din fr. **franklin.**

FRANŞ, -Ă adj. v. **franc**[3]**.**

FRANŢUŞCÂ, *franţuşte,* s.f. (Înv.) Franţuzoaică. – **Franţuz** + suf. -*că.* Cf. pol. **francuzka.**

FRANŢUZ, *franţuji,* s.m. (Pop.) Francez. – Din rus. **franţuz.**

FRANŢUZESC, -EASCĂ, *franţuzeşti,* adj. Francez **(2).** ** *Aluat franţuzesc* = aluat pentru prăjituri, pregătit cu unt şi lucrat special pentru a deveni fraged şi a se desface în foi; foitaj. * (Substantivat, f.) Limba franceză. – **Franţuz** + suf. -*esc.*

FRANŢUZEŞTE adv. Ca francezii, în felul francezilor; în limba franceză. – **Franţuz** + suf. -*eşte.*

FRANŢUZI, *franţuzesc,* vb. IV. Refl. (Înv. şi fam.) A imita servil obiceiurile franceze, a întrebuinţa în mod nejustificat cuvinte şi expresii franceze. * Tranz. A introduce, fără necesitate, în limbă cuvinte şi expresii franceze. – Din **franţuz.**

FRANŢUZIRE, *franţuziri,* s.f. (Rar) Faptul de a introduce în limbă cuvinte şi expresii franceze inutile şi nepotrivite. – V. **franţuzi.**

FRAŢUZISM, *franţuzisme,* s.n. Cuvânt, expresie împrumutate din limba franceză de o altă limbă şi neasimilate de aceasta. – **Franţuz** + suf. -*ism.*

FRANŢUZIT, -Ă, *franţuziţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care imită obiceiurile franceze şi foloseşte, fără a fi necesar, cuvinte şi expresii franceze. – V. **franţuzi.**

FRANŢUZOAICĂ, *franţuzoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Franţei sau este originară de acolo; franţuşcă. – **Franţuz** + suf. -*oaică.*

FRANZELAR, *franzelari,* s.m. Persoană care face sau vinde franzele. – **Franzelă** + suf. -*ar.*

FRANZELĂ, *franzele,* s.f. Pâine albă de formă lunguiaţă; jimblă. – Din ngr. **frantzóla.**

FRANZELĂREASĂ, *franzelărese,* s.f. Femeie care face sau vinde franzele; soţia franzelarului. – **Franzelar** + suf. *-easă.*
FRANZELĂRIE, *franzelării,* s.f. Brutărie unde se fac sau prăvălie unde se vând franzele. – **Franzelă +** suf. *-ărie.*
FRANZELUŢĂ, *franzeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *franzelă.* * Chiflă. – **Franzelă +** suf. *-uţă.*
FRAPA, *frapez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A se impune atenţiei cuiva prin caracteristici izbitoare; a impresiona puternic, a bate la ochi. **2.** A răci şampania sau alte băuturi alcoolice cu ajutorui gheţii. – Din fr. **frapper.**
FRAPANT, -Ă, *frapanţi, -te,* adj. Care frapează; bătător la ochi, izbitor, şocant. – Din fr. **frappant.**
FRAPAT, -Ă, *frapaţi, -te,* adj. (Despre băuturi) Răcit cu gheaţă. – V. **frapa.**
FRAPIERĂ, *frapiere,* s.f. Vas special, de obicei de aluminiu (aşezat pe un suport), folosit pentru răcirea cu gheaţă a băuturilor. [Pr.: *pi-e-*] – Din **frapa** (după *fructieră, supieră* etc.).
FRASIN, *frasini,* s.m. Arbore cu tulpina dreaptă, cilindrică, cu coroana rară, frunze compuse, flori unisexuate lipsite de corolă şi fructe alungite, cu lemnul elastic, folosit în industrie *(Fraxinus excelsior).* – Lat. **fraxinus.**
FRATE, *fraţi,* s.m. **1.** Persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană (indiferent de sex) născută din aceiaşi părinţi sau numai din acelaşi tată ori din aceeaşi mamă; frăţâne. *** Frate bun* (sau *adevărat, drept, dulce) =* fiecare dintre fraţii născuţi din acelaşi tată şi din aceeaşi mamă în raport unii cu alţii. (reg.) *Frate dulce =* fiecare dintre fraţii născuţi din acelaşi tată şi din aceeaşi mamă în raport unii cu alţii. *Fraţi de lapte =* copii care au supt la aceeaşi doică. *Frate de mână* = băiat care serveşte mireasa în timpul nunţii. *Frate de cruce* = fârtat. * (La pl.) Nume dat copiilor (în cazul când se află între ei şi băieţi) născuţi din aceiaşi părinţi sau numai din acelaşi tată ori din aceeaşi mamă. **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care cineva se adresează unei persoane (indiferent de sex). **3.** Grad în ierarhia călugărească dat unui călugăr care nu este cleric şi care ajută la treburile gospodăreşti; călugăr care are acest grad. **4.** Lăstar care se formează la subsuoara frunzelor cerealelor păioase din nodurile de la baza tulpinii. **5.** (Bot.; în compusul) *Fratele priboiului =* plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori purpurii-violacee, care creşte prin păduri sau locuri pietroase, umede şi umbroase *(Gerranium silvaticum).* – Lat. **frater, -tris.**
FRATERN, -Ă, *fraterni, -e,* adj. Frăţesc. – Din lat. **fraternus.**
FRATERNITATE, *fraternităţi,* s.f. Legătură strânsă, frăţească între persoane, între colectivităţi, între popoare etc.; frăţie, frăţietate. – Din fr. **fraternité,** lat. **fraternitas, -atis.**
FRATERNIZA, *fraternizez,* vb. **I.** Intranz. A manifesta sentimente frăţeşti faţă de cineva; a intra în strânsă prietenie cu cineva; a face cauză comună cu cineva. * (Despre militari sau despre unităţi militare angajate în războaie nedrepte) A face cauză comună cu adversarul (ca protest împotriva războiului). – Din fr. **fraterniser.**
FRATERNIZARE, *fraternizări,* s.f. Acţiunea de *a fraterniza* şi rezultatul ei; înfrăţire, unire. – V. **fraterniza.**
FRATRICID, -Ă, *fratricizi, -de,* subst., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care şi-a ucis fratele sau sora. **2.** S.n. Omor de frate sau de soră. **3.** Adj. Care constituie o crimă faţă de un frate, o soră sau faţă de semenii săi. – Din fr. **fratricide,** lat. **fratricida.**
FRATRIE, *fratrii,* s.f. **1.** Subdiviziune a triburilor greceşti. **2.** Grupare mare de plante înrudite genetic. – Din fr. **phratrie.**
FRAUDA, *fraudez,* vb. **I.** Tranz. A săvârşi o fraudă; a defrauda. [Pr.: *fra-u-*] – Din fr. **frauder,** lat. **fraudare.**
FRAUDARE, *fraudări,* s.f. Acţiunea de *a frauda.* [Pr.: *fra-u-*] – V. **frauda.**
FRAUDĂ, *fraude,* s.f. Înşelăciune, act de rea-credinţă săvârşit de cineva, de obicei pentru a realiza un profit material de pe urma atingerii drepturilor altuia; hoţie. * Sumă sustrasă prin înşelăciune, prin defraudare. [Pr.: *fra-u-*] – Din fr. **fraude,** lat. **fraus, fraudis.**
FRAUDULOS, -OASĂ, *frauduloşi, -oase,* adj. (Despre acţiuni) Făcut cu înşelăciune, bazat pe fraudă, pe rea-credinţă. [Pr.: *fra-u-*] – Din fr. **frauduleux,** lat. **fraudulosus.**
FRAZA, *frazez,* vb. **I.** Intranz. (Muz.) A scoate în evidenţă, la executarea unei bucăţi, ritmul frazei muzicale; a face să se desprindă în mod distinct părţile care compun ideea muzicală. – Din fr. **phraser.**
FRAZARE, *frazări,* s.f. Acţiunea de *a fraza* şi rezultatul ei. – V. **fraza.**
FRAZĂ, *fraze,* s.f. **1.** Îmbinare de propoziţii, care se află în raport de coordonare sau de subordonare, exprimând una sau mai multe judecăţi. * Fel de exprimare. **2.** (În sintagma) *Frază muzicală =* unitate muzicală alcătuită dintr-o succesiune de sunete cu

un sens expresiv propriu. – Din fr. **phrase,** lat. **phrasis.**
FRAZEOLOG, -Ă, *frazeologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care se exprimă în fraze meşteşugite, dar lipsite de conţinut. [Pr.: *-ze-o-*] – Din fr. **phraséologue.**
FRAZEOLOGIC, -Ă, *frazeologici, -ce,* adj. Care ţine de frazeologie, privitor la frazeologie. [Pr.: *-ze-o-*] – Din fr. **phraséologique.**
FRAZEOLOGIE, *frazeologii,* s.f. **1.** Fel propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele. **2.** Fig. Vorbărie fără conţinut, care ascunde sărăcia de idei; vorbe goale si umflate; pălăvrăgeală. [Pr.: *-ze-o-*] – Din fr. **phraséologie.**
FRĂGAR, *frăgari,* s.m. (Reg.) Dud. – **Frag**[1] + suf. *-ar.*
FRĂGEZI, *frăgezesc,* vb. IV. Refl. (Despre anumite alimente, în special despre carne, aluaturi etc.) A deveni sau a face să devină fraged. – Din **fraged.**
FRĂGEZIME s.f. Însuşirea de a fi fraged. * Prospeţime, gingăşie, fineţe, delicateţe. – **Fraged +** suf. *-ime.*
FRĂGEZIRE, *frăgeziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) frăgezi* şi rezultatul ei. – V. **frăgezi.**
FRĂGULIŢĂ, *frăguliţe,* s.f. **1.** (Pop.) Frăguţă. **2.** Mică plantă erbacee cu flori galbene-verzui, cu miros slab de mosc *(Adoxa moschatellina).* – **Fragă +** suf. *-uliţă.*
FRĂGUŞOARĂ, *frăguşoare,* s.f. (Pop.) Frăguţă. – **Fragă** + suf. *-uşoară.*
FRĂGUŢĂ, *frăguţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *fragă;* frăguliţă **(1),** frăguşoară. – **Fragă +** suf. *-uţă.*
FRĂMÂNT s.n. (Rar) Frământare. – Din **frământa** (derivat regresiv).
FRĂMÂNTA, *frământ,* vb. I. **1.** Tranz. A preface aluatul într-o masă omogenă, apăsându-l şi amestecându-l. ** Expr. *A frământa pământul* = a bate pământul cu picioarele prin lovituri puternice şi repetate. * A lovi îndelung şi repetat (cu pumnii sau cu picioarele) o persoană trântită la pământ, a călca în picioare. **2.** Tranz. Fig. A examina amănunţit şi în detaliu o idee, un plan etc. * Tranz. şi refl. A-şi supune mintea la eforturi. * Tranz. şi refl. A (se) mişca puternic; a (se) agita. * Refl. (Despre fiinţe) A umbla încolo şi încoace, a (se) agita. * Refl. (Despre fiinţe) A umbla încolo şi încoace, a nu avea astâmpăr. * Tranz. A învârti, a răsuci un obiect în mână. ** Expr. *A-şi frământa mâinile* = a manifesta o mare nelinişte, o tulburare prin frecarea puternică a mâinilor. – Lat. * **fragmentare.**
FRĂMÂNTARE, *frământări,* s.f. Acţiunea de *a (se) frământa* şi rezultatul ei; frământat[1], frământ. **1.** Umblet, neastâmpăr; *p. ext.* agitaţie, tulburare (cauzate de mişcări sociale). **2.** Nelinişte sufletească, zbucium, chin. – V. **frământa.**
FRĂMÂNTAT[1] s.n. Frământare. – V. **frământa.**
FRĂMÂNTAT[2], **-Ă,** *frământaţi, -te,* adj. **1.** (Despre aluat) Preparat prin frământare. **2.** Fig. Cuprins de nelinişte; zbuciumat, agitat. – V. **frământa.**
FRĂMÂNTĂTOR, *frământătoare,* s.n. Maşină pentru frământat aluatul. – **Frământa** + suf. *-ător.*
FRĂNCUŞOR, *frăncuşori,* s.m. Diminutiv al lui *franc*[1]. – **Franc**[1] + suf. *-uşor.*
FRĂSINEL, *frăsinei,* s.m. Plantă erbacee medicinală şi ornamentală, cu flori mari, albe sau trandafirii, plăcut mirositoare *(Dictamnus fraxinella).* ** Expr. *A umbla (de) frunza frăsinelului* = a umbla fără nici un rost, fără nici un scop, a fi haimana; a hoinări. – **Frasin** + suf. *-el.*
FRĂSINET, *frăsineturi,* s.n. Pădure de frasini. – Lat. **fraxinetum.**
FRĂSINICĂ s.f. (Bot.) Specie de frasin. – **Frasin** + suf. *-ică.*
FRĂSUI, *frăsuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi intranz. (Reg.) A se plânge; a se boci, a se văicări. **2.** Refl. (Pop. şi fam.) A umbla sau a se agita fără rost. – Din ucr. **frasuvaty.**
FRĂŢÂN s.m. v. **frăţâne.**
FRĂŢÂNE, *frăţâni,* s.m. (Pop.; urmat de un adjectiv posesiv) Frate. [Var.: **frăţân** s.m.] – **Frate +** suf. **-***âne.*
FRĂŢESC, -EASCĂ, *frăţeşti,* adj. Propriu legăturii dintre fraţi, de frate, ca de frate; fratern; afectuos, devotat. – **Frate +** suf. *-esc.*
FRĂŢEŞTE adv. În mod frăţesc, ca un frate, ca fraţii, cu dragoste frăţească. ** Expr. *A împărţi (ceva) frăţeşte* = a împărţi în părţi egale, în mod loial. – **Frate +** suf. *-eşte.*
FRĂŢICĂ s.m. (Fam.; la voc.) Termen familiar cu care cineva se adresează unui băiat. – **Frate** + suf. *-ică.*
FRĂŢIE, *frăţii,* s.f. **1.** Legătură de rudenie între fraţi; frăţietate. * Iubire frăţească, sentimente ca de frate. **2.** Prietenie strânsă; fraternitate. – **Frate +** suf. *-ie.*
FRĂŢIETATE s.f. (Înv.) Fraternitate; frăţie. [Pr.: *-ţi-e*] – **Frăţie** + suf. *-tate.*
FRĂŢIOR, *frăţiori,* s.m. Diminutiv al lui *frate.* * (La vocativ) Termen familiar, prietenesc cu care te adresezi unui bărbat. [Pr.: *-ţi-or*] – **Frate +** suf. *-ior.*
FRÂNA, *frânez,* vb. I. Tranz. A încetini sau a opri mersul unui vehicul cu ajutorul frânei. * Fig. A ţine în loc, a împiedica, a opri dezvoltarea, cursul sau manifestarea unei acţiuni, a unui

proces, a unui sentiment. – Din fr. **freiner** (după *frână, înfrâna).*

FRÂNAR, *frânari,* s.m. Muncitor la căile ferate însărcinat cu manevrarea frânei de mână. – **Frână** + suf. *-ar.*

FRÂNARE, *frânări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a frâna* şi rezultatul ei; frânat. **2.** Inhibiţie. – V. **frâna.**

FRÂNAT s.n. Frânare **(1).** – V. **frâna.**

FRÂNĂ*, frâne,* s.f. Dispozitiv folosit pentru încetinirea vitezei sau pentru oprirea mişcării unui vehicul. * Fig. Ceea ce ţine în loc cursul sau dezvoltarea unui proces în desfăşurare, a unei acţiuni, a unui sentiment etc.; piedică, obstacol. – Din fr. **frein** (după *frâne,* pl. lui *frâu).*

FRÂNC, -Ă, *frânci, -ce,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Nume generic dat odinioară la noi occidentalilor de origine latină. – Lat. **Francus.**

FRÂNCUŞĂ, *frâncuşe,* s.f. Varietate de struguri cu boabe mici, neuniforme şi rare, folosită pentru vinuri de masă. – **Frânc** + suf. *-uşă.*

FRÂNGE, *frâng,* vb. III. **1.** Tranz. A rupe (în două) un obiect prin lovire, îndoire sau apăsare puternică. * A fractura un os; *p. ext.* un membru al corpului. ** Expr. *A-şi frânge gâtul* = **a)** a muri într-un accident; **b)** a-şi compromite situaţia prin întreprinderi riscante. *A frânge (cuiva) gâtul* = a omorî pe cineva. *A-şi frânge mâinile* = a-şi împreuna mâinile şi a-şi îndoi cu putere degetele (ca expresie a durerii, a deznădejdii etc.). *A frânge cuiva inima* = a (se) mâhni peste măsură; a (se) înduioşa până la lacrimi. (refl.) *A i se frânge cuiva inima* = a (se) mâhni peste măsură; a (se) înduioşa până la lacrimi. * Refl. (Despre o masă de apă, despre valuri) A se lovi (de mal, de stânci etc.), împrăştiindu-se în valuri mici. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) îndoi, a (se) apleca de mijloc. **2.** Tranz. Fig. A înfrânge, a învinge; a birui (în luptă). – Lat. **frangerre.**

FRÂNGERE, *frângeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) frânge;* rupere prin îndoire, lovire sau apăsare puternică; frântură. – V. **frânge.**

FRÂNGHIE[1]**,** *frânghii,* s.f. Fir lung şi gros făcut din mai multe fibre vegetale sau din fire animale, precum şi din fibre sintetice, răsucite una în jurul alteia; funie. [Acc. şi: (reg.) *frânghie*] – Lat. **fimbria.**

FRÂNGHIE[2] s.f. v. **frenghie.**

FRÂNGHIER, *frânghieri,* s.m. Persoană care confecţionează frânghii[1] sau obiecte din frânghie[1]; persoană care vinde frânghii[1] sau obiecte făcute din frânghie[1]. [Pr.: *-ghi-er*] – **Frânghie +** suf. *-ar.*

FRÂNGHIERIE[1]**,** *frânghierii,* s.f. Meseria de frânghier. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Frânghier** + suf. *-ie.*

FRÂNGHIERIE[2]**,** *frânghierii,* s.f. Local în care se confecţionează sau se vând frânghii[1] şi obiecte făcute din frânghie[1]. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Frânghie**[1] + suf. *-erie.*

FRÂNGHIERIT s.n. (Rar) Totalitatea frânghiilor[1] necesare la pescuit. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Frânghie**[1] + suf. *-ărit.*

FRÂNGHIOARĂ, *frânghioare,* s.f. (Rar) Frânghiuţă. [Pr.: *-ghi-oa-*] – **Frânghie** + suf. *-ioară.*

FRÂNGHIUŢĂ, *frânghiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *frânghie*[1]*;* frânghioară. [Pr.: *-ghi-u-*] – **Frânghie**[1] + suf. *-uţă.*

FRÂNT, -Ă, *frânţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte tari) Rupt[2] (în două) prin îndoire, lovire sau apăsare puternică. * (Despre oase sau membre) Fracturat. * Spart, zdrobit, stricat. ** Expr. *A nu avea (nici o) para frântă* = a nu avea nici un ban. **2.** (Despre linii sau lucruri asemănătoarea cu o linie) Care prezintă unghiuri, îndoituri, întorsături. **3.** (Despre oameni) Îndoit de mijloc. **4.** Fig. Zdrobit de oboseală; sleit, extenuat. ** Expr. *Beat frânt* = foarte beat, beat mort. **5.** Fig. Învins, înfrânt. – V. **frânge.**

FRÂNTURĂ, *frânturi,* s.f. **1.** Frângere; ceea ce se obţine frângând sau rupând ceva; bucată desprinsă de la locul ei sau rămasă dintr-un întreg îmbucătăţit. ** Expr. *Frântură de limbă* = vorbire încâlcită; *p. ext.* frază încâlcită, alcătuită din cuvinte greu de rostit. * Porţiune dintr-un întreg; fracţiune **(1). 2.** (Pop.) Fractură. **3.** (Rar) Spărtură. – Lat. ***franctura** *(= fractura)* sau **frânt** + suf. *-ură.*

FRÂU, *frâie,* s.n. Totalitatea curelelor, împreună cu zăbala, care se pun pe capul şi în gura unui cal (de călărie) spre a-l supune şi a-l putea mâna. ** Loc. adj. *Fără frâu* = neînfrânat, lăsat (prea) liber; dezmăţat. ** Expr. *A-şi pune frâu limbii* (sau *gurii)* sau *a-şi pune frâu la limbă* = a vorbi cumpătat, cu prudenţă; a se reţine de la vorbă. *A ţine (pe cineva) în frâu* = a domoli avântul sau pornirile cuiva. *A ţine (pe cineva) în şapte* (sau *nouă) frâie* = a supraveghea (pe cineva) de aproape, a nu-i lăsa nici o libertate. *A da (cuiva* sau *la ceva) frâu liber* (sau *slobod)* = a lăsa în voie. *A pune (în) frâu* = a stăvili; a înfrâna, a stăpâni. * Fig. (Cu pl. "frâne") Conducere politică. [Pl. şi *frâne,* (rar) *frâuri*] – Lat. **frenum.**

FRÂULEŢ, *frâuleţe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *frâu.* [Pr.: *frâ-u-*] – **Frâu** + suf. *-uleţ.*

FREAMĂT, *freamăte,* s.n. **1.** Zgomot surd produs de frunzele mişcate de vânt, de valurile

mării etc.; fremătare. * Murmur de voci înnăbuşite sau nedesluşite. * Zgomot, larmă. **2.** Fig. Fior, înfiorare. [Var.: (reg.) **hreámăt** s.n.] – Lat. **fremitus.**

FREATIC, -Ă, *freatici, -ce,* adj. (Despre ape sau pânze de ape subterane) Care se găseşte pe primul strat impermeabil de la suprafaţa pământului şi care alimentează izvoarele, fântânile etc., influenţând formarea şi proprietăţile solului. [Pr.: *fre-a-*] – Din fr. **phréatique.**

FREATOBIOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază organismele din apa freatică. [Pr.: *fre-a-to-bi-o-*] – **Freatic + biologie.**

FRECA, *frec,* vb. I. Tranz. **1.** A mişca forţat un corp pe suprafaţa altui corp cu care este în contact. **2.** A amesteca îndelung un aliment apăsând cu putere, pentru a obţine o masă omogenă şi pufoasă. * A şterge un obiect apăsând în toate direcţiile cu un corp aspru sau moale pentru a-i îndepărta murdăria sau pentru a-l face să strălucească; a lustrui, a curăţa. **3.** A fricţiona. **4.** Fig. (Fam.) A bate. ** Expr. *A freca (cuiva) ridichea* = a mustra pe cineva; a bate. * A fi prea exigent, a obliga pe cineva la eforturi prea mari; a examina riguros. – Lat. **fricare.**

FRECARE, *frecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) freca;* frecuş, frecătură **(1).** * (Fiz.) Interacţiune a două corpuri aflate în contact; forţă pe care o exercită un corp asupra altuia când acesta se freacă de el; fricţiune **(1). –** V. **freca.**

FRECAT[1] s.n. Faptul de *a (se) freca.* – V. **freca.**

FRECAT[2]**, -Ă,** *frecaţi, -te,* adj. (Despre unele alimente) Amestecat astfel încât să devină o masă omogenă şi pufoasă. * Curăţat prin frecare. – V. **freca.**

FRECĂTURĂ, *frecături,* s.f. **1.** Frecare. **2.** Loc care poartă urma unei frecări. **3.** Fig. Mustrare aspră. **4.** Fig. (La pl.) Divergenţe, neînţelegeri (surde); frecuşuri, fricţiuni. – Lat. **fricatura.**

FRECĂŢEI s.m. pl. Aluat nedospit frecat mărunt în palmă sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă. – **Frecat +** suf. *-ei.*

FRECŢIE s.f. v. **fricţiune.**

FRECŢIONA vb. I. v. **fricţiona.**

FRECUŞ, *frecuşuri,* s.n. Frecare. ** Expr. (Fam.) *A trage cuiva un frecuş* = a mustra sau a bate pe cineva. * Fig. (La pl.) Divergenţe, neînţelegeri (surde); frecături. – **Freca** + suf. *-uş.*

FRECVENT, -Ă, *frecvenţi, -te,* adj. Care se întâmplă des[2], la intervale de timp scurte; des[2]; obişnuit. – Din lat. **frequens, -ntis.**

FRECVENTA, *frecventez,* vb. **I.** Tranz. A merge des[2], sistematic, cu regularitate într-un anumit loc. * Spec. (Franţuzism) A vizita deseori pe cineva. – Din lat. **frequentare,** fr. **fréquenter.**

FRECVENTARE, *frecventări,* s.f. Acţiunea de *a frecventa* şi rezultatul ei. – V. **frecventa.**

FRECVENTATIV, -Ă, *frecventativi, -e,* adj. (Gram.; rar) Iterativ. – Din lat. **frequentativus,** fr. **fréquentatif.**

FRECVENTATOR, -OARE, *frecventatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care frecventează ceva sau pe cineva. – **Frecventa +** suf. *-tor.*

FRECVENŢĂ, *frecvenţe,* s.f. **1.** Repetare deasă şi regulată a unei acţiuni, a unui fapt. * (În învăţământ) Participare a studenţilor sau a elevilor la cursuri. **2.** (Fiz.) Mărime care arată de câte ori se produce un fenomen într-o unitate de timp. ** *Curent de înaltă* (sau *de joasă) frecvenţă* = curent electric care îşi schimbă sensul de un număr mare (sau mic) de ori într-o unitate de timp. **3.** (Fon.; în sintagma) *Frecvenţă fundamentală* = primă armonică a unui semnal complex; fundamentală. – Din lat. **frequentia,** fr. **fréquence.**

FRECVENŢMETRU, *frecvenţmetre,* s.n. instrument pentru măsurarea frecvenţei unei mărimi care variază periodic. – Din fr. **fréquencemétre.**

FREDONA, *fredonez,* vb. **I.** Tranz. A cânta încet (fără cuvinte); a cânta cu gura închisă, a îngâna o melodie. – Din fr. **fredonner.**

FREDONARE, *fredonări,* s.f. Faptul de *a fredona.* – V. **fredona.**

FREDONAT, -Ă, *fredonaţi, -te,* adj. (Despre cântece, melodii) Cântat încet, îngânat. – V. **fredona.**

FREGATĂ, *fregate,* s.f. **1.** Vas de război cu trei catarge (obişnuit în secolele trecute), dotat cu numeroase tunuri instalate pe ambele borduri şi destinat serviciului de recunoaştere şi de pază. **2.** Gen de păsări palmipede marine, zvelte, cu corpul mic şi cu coada şi aripile foarte mari, care trăiesc în regiunea mărilor tropicale şi se hrănesc cu peşti *(Fregata);* pasăre care face parte din acest gen. – Din fr. **frégate,** it. **fregata.**

FREMĂTA, *freámăt,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre frunze; *p. ext.* despre copaci şi păduri, despre valurile mării; la pers. 3) A produce freamăt. **2.** (Despre oameni) A se înfiora, a vibra, a

palpita; (despre colectivităţi) a se agita. – Din **freamăt.**

FREMĂTARE, *fremătări,* s.f. Acţiunea de *a fremăta* şi rezultatul ei; freamăt. – V. **fremăta.**

FREMĂTĂTOR, -OARE, *fremătători, -oare,* adj. Care freamătă, tremură, vibrează; fremătos. – **Fremăta +** suf. -*ător.*

FRENCH-CANCAN s.n. Cancan[2]. [Pr.: *frenci-cancán*] – Cuv. fr.

FRENETIC, -Ă, *frenetici, -ce,* adj. Care se află în stare de frenezie, care exprimă o asemenea stare. * (Şi adv.) Puternic; pasionat. – Din fr. **frénétique.**

FRENEZIE, *frenezii,* s.f. Stare de excitare excesivă, de pasiune nestăpânită, violentă. ** Loc. adv. *Cu frenezie* = ca în delir; frenetic, pasionat. – Din fr. **frénésie.**

FRENGHIE, *frenghii,* s.f. (Înv.) Brocart. [Var.: **frânghíe** s.f.] – Din tc.**frengi.**

FRENIC, -Ă, *frenici, -ce,* adj. Care este în legătură cu diafragma. ** (şi substantivat, m.) *Nerv frenic* = nerv motor principal al diafragmei. – Din fr. **phrénique.**

FRENOLOGIC, -Ă, *frenologici, -ce,* adj. Referitor la frenologie; de frenologie. – Din fr. **phrénologique.**

FRENOLOGIE s.f. Teorie conform căreia ar exista o relaţie directă între forma şi mărimea diverselor regiuni ale creierului şi craniul şi diversele facultăţi psihice ale individului. – Din fr. **phrénologie.**

FREON, *freoni,* s.m. (Chim.) Compus organic al fluorului utilizat în special ca agent frigorific. [Pr.: *fre-on*] – Din fr. **fréon.**

FRESCĂ, *fresce,* s.f. **1.** Tehnică de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuiala încă udă. * Pictură murală decorativă, de dimensiuni mari, realizată prin această tehnică. **2.** Fig. Compoziţie literară de dimensiuni mari, care înfăţişează tabloul de ansamblu al unei epoci, al unei societăţi etc. – Din fr. **fresque.**

FRESCO s.n. Ţesătură din fire subţiri de lână, uni sau cu efecte de culori, întrebuinţată mai ales pentru confecţionarea îmbrăcămintei de vară. – Din it. **fresco.**

FREŞ adj. (Fam.; despre oameni) Care nu este obosit, vioi; *p. restr.* (despre înfăţişarea lor) care exprimă prospeţime, sănătate, tinereţe. – Din fr. **fraîche.**

FRETA, *fretez,* vb. **I.** Tranz. **1.** A asambla două piese metalice prin strângere, fie prin contracţia piesei cuprinzătoare, care a fost încălzită înainte de asamblare, fie prin dilatarea piesei cuprinse, care a fost răcită în prealabil. * A asambla două tuburi metalice coaxiale, astfel încât tubul exterior să strângă tubul interior. **2.** A asambla mai multe piese sau a consolida un obiect prin strângere cu o fretă sau cu un bandaj exterior; a cercui. – Din fr. **fretter.**

FRETAJ, *fretaje,* s.n. Ansamblu constituit din două sau din mai multe tuburi coaxiale, montate forţat unul în altul. – Din fr. **frettage.**

FRETARE, *fretări,* s.f. Acţiunea de *a freta* şi rezultatul ei. – V. **freta.**

FRETĂ, *frete,* s.f. **1.** Tub sau inel metalic montat la exteriorul unui tub sau al unui ansamblu de piese, pentru a le consolida. **2.** Fir metalic înfăşurat pe un tub sau pe un ansamblu de piese pentru a le mări rezistenţa. **3.** Piesă de metal în formă de inel sau de elice, care înconjoară barele armăturii longitudinale ale unei piese de beton armat. – Din fr. **frette.**

FREUDISM s.n. Psihanaliză. [Pr.: *froidism*] – Din fr. **freudisme.**

FREZ adj. invar. De culoarea fragilor; roz, roşiatic. – Din fr. **fraise.**

FREZA[1]**,** *frezez,* vb. **I.** Tranz. A prelucra prin aşchiere un material cu freza[1]. ** *Maşină de frezat* = maşină-unealtă destinată prelucrării prin aşchiere a suprafeţelor plane sau profilate ale pieselor cu ajutorul unei scule aşchietoare; freză[1] **(2). –** Din fr. **fraiser.**

FREZA[2] vb. I. v. **friza**[1]**.**

FREZARE[1]**,** *frezări,* s.f. Acţiunea de *a freza*[1] şi rezultatul ei; frezat[1]. – V. **freza**[1]**.**

FREZARE[2] s.f. v. **frizare.**

FREZAT[1] s.n. Frezare[1]. – V. **freza**[1]**.**

FREZAT[2] s.n. v. **frizat.**

FREZĂ[1]**,** *freze,* s.f. **1.** Unealtă aşchietoare cu unul sau cu mai multe tăişuri, dispuse simetric în jurul unui ax şi având o mişcare de rotaţie, folosită la prelucrarea metalelor, a lemnului şi a altor materiale dure; frezor[1]. ** *Freză-modul* = freză profilată, utilizată la prelucrarea roţilor dinţate. **2.** Maşină de frezat. **3.** Maşină agricolă având organul activ format dintr-un ax rotitor prevăzut cu gheare şi cuţite, care rupe bucăţi din pământ, le sfărâmă şi le amestecă. **4.** (Urmat de determinarea "rutieră") Maşină de lucru rutieră folosită pentru ruperea, mărunţirea şi amestecarea cu lianţi a stratului superficial de pământ, la executarea drumurilor. – Din fr. **fraise.**

FREZĂ[2]**,** *freze,* s.f. Pieptănătură bărbătească; frizură. – Din **freza**[2] (derivat regresiv).

FREZĂ[3]**,** *freze,* s.f. Un fel de guler cu mai multe pliuri care se purta la gât în sec. XVI-XVII. – Din fr. **fraise.**

FREZIE, *frezii,* s.f. Plantă ornamentală cu flori plăcut mirositoare, colorate în diverse nuanţe

(pale) *(Freesia).* – Din lat. **Freesia,** numele ştiinţific al freziei.
FREZMAŞINĂ, *frezmaşini,* s.f. Maşină la care se adaptează freza[1] **(1)** şi care o pune în mişcare. – Din germ. **Fräsmaschine.**
FREZOR[1]**,** *frezoare,* s.n. Freză[1] **(1)**. – Din fr. **fraisoir.**
FREZOR, -OARE, *frezori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la o maşină de frezat. – Din fr. **fraiseur.**
FRIABIL, -Ă, *friabili, -e,* adj. (Despre materiale) Care se fărâmiţează, se sparge uşor. [Pr.: *fri-a-*] – Din fr. **friable,** lat. **friabilis.**
FRIABILITATE s.f. Însuşirea de a fi friabil. [Pr.: *fri-a-*] – Din fr. **friabilité.**
FRICATIV, -Ă, *fricative,* adj. (În sintagma) *Consoană fricativă* (şi substantivat, f.) sau *sunet fricativ* = consoană sau sunet la a căror pronunţare canalul fonator se strâmtează astfel încât aerul să se poată scurge tot timpul emisiunii; consoană constrictivă sau sunet constrictiv. – Din fr. **fricatif.**
FRICĂ, (rar) *frici,* s.f. Stare de adâncă nelinişte şi de tulburare, provocată de un pericol real sau imaginar; lipsă de curaj, teamă, înfricoşare. ** Loc. adj. *Fără frică* = neînfricat; curajos. ** Loc. adv. *Cu frică* = cu teamă, temându-se. *Fără (nici o) frică* = cu curaj. *Nici de frică* = nicidecum, deloc, o dată cu capul. ** Expr. *A băga (cuiva) frica în oase* = a înfricoşa (pe cineva). *A duce frica cuiva* (sau *a ceva)* = **a)** a-i fi teamă de cineva sau de ceva; **b)** a-i fi teamă să nu i se întâmple cuiva ceva rău. *A fi cu frica în spate* (sau *în sân*) = a fi într-o continuă stare de nelinişte, de teamă. *A şti de frica cuiva* = asculta pe cineva, fiindu-i frică de el. – Cf. gr. **phrikĕ**.
FRICHINI, *frichinesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A se mişca încoace şi încolo fără rost; a se fâţâi. **2.** Tranz. A purta de colo până colo pe cineva, a sâcâi. – Et. nec.
FRICOS, -OASĂ, *fricoşi, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Care se lasă uşor cuprins de frică. – **Frică +** suf. *-os.*
FRICŢIE s.f. v. **fricţiune.**
FRICŢIONA, *fricţionez,* vb. **I.** Tranz. A face cuiva o fricţiune, a freca. [Pr.: *-ţi-o÷.-* Var.: **frecţioná** vb. I] – Din fr. **frictionner.**
FRICŢIONARE, *fricţionări,* s.f. Acţiunea de *a fricţiona.* [Pr.: *-ţi-o-*] – V. **fricţiona.**
FRICŢIUNE, *fricţiuni,* s.f. **1.** (Fiz.) Frecare. **2.** Fig. Neînţelegere, ceartă, divergenţă între două persoane sau două grupuri de persoane; frecătură. [Pr.: *-ţi-u÷.* – Var.: **(2) frécţie, frícţie** s.f.] – Din fr. **friction.**
FRIDERIC, *friderici,* s.m. Monedă de aur prusiană, care a circulat şi în ţările româneşti în prima jumătate a secolului XIX. – Din germ. **Friedrichs** [dor]**.**
FRIG, (2) *friguri,* s.n. **1.** Temperatură scăzută a mediului ambiant, care dă senzaţia de rece. * Senzaţie de rece provocată de temperatura joasă a mediului. **2.** (La pl.) Temperatură ridicată a unui bolnav; tremur cauzat de senzaţia de rece, care precedă uneori o stare febrilă; frisoane. * Malarie. * Fig. Stare de nelinişte, de agitaţie puternică; emoţie. [Var : (pop., **2) frigură** s.f.] – Lat. **frigus, -oris.**
FRIGANEA, *friganele,* s.f. Felie de pâine albă muiată în lapte şi ouă, apoi prăjită în grăsime. [Var.: **frigăneá** s.f.] – Din ngr. **frighaniá.**
FRIGARE, *frigări,* s.f. **1.** Vergea de fier sau de lemn ascuţită la un capăt, în care se înfige carnea spre a o frige deasupra jăraticului; ţiglă[2]. ** Loc. adj. şi adv. *La frigare* = fript în frigare deasupra jăraticului. **2.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu tulpina ramificată de la bază şi acoperită cu peri lungi şi aspri, cu flori mari violete-purpurii, folosită în medicina populară *(Gerranium palustre).* – **Frige** + suf. *-are.*
FRIGĂNEA s.f. v. **friganea.**
FRIGĂRUICĂ, *frigăruici,* s.f. Frigăruie. – **Frigare +** suf. *-uică.*
FRIGĂRUIE, *frigărui,* s.f. Carne tăiată în bucăţi mici şi friptă în frigare; frigăruică. – **Frigare** + suf. *-uie.*
FRIGE, *frig,* vb. III. **1.** Tranz. A prepara un aliment (în special carne sau peşte) prin expunere directă la acţiunea focului (în frigare, pe grătar etc.); *p. ext.* a prăji în tigaie. (fam.) ** Compus: s.m. invar. *frige-linte* = om avar, zgârcit, harpagon. **2.** Tranz. şi refl. A face să sufere sau a suferi o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) arde. ** Expr. (Tranz.) *A frige (pe cineva) la inimă* sau *a-i frige (cuiva) inima* = a provoca cuiva o durere vie, usturătoare; a provoca cuiva o mare suferinţă morală. * (Despre alţi agenţi decât căldura; adesea fig.) A provoca o senzaţie usturătoare (asemănătoare cu cea cauzată de o arsură). **3.** Intranz. (Despre corpuri fierbinţi) A iradia căldură mare; a dogori. **4.** Refl. Fig. (Fam.) A se păcăli, a se înşela, a rămâne păgubaş. [Perf. s. *fripsei,* part. *fript*] – Lat. **frigere.**
FRIGIAN, -Ă, *frigieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor al Frigiei. **2.** Adj. Care aparţine Frigiei sau populaţiei ei, privitor la Frigia sau la populaţia ei. *** Bonetă frigiană =*

bonetă purtată în antichitate de sclavii eliberaţi şi adoptată în timpul Revoluţiei Franceze din 1789-1794 ca simbol al libertăţii. [Pr.: -*gi-an*] – Din fr. **phrygien.**

FRIGID, -Ă, *frigizi, -de,* adj. Care suferă de frigiditate. – Din fr. **frigide,** lat. **frigidus.**

FRIGIDARIUM s.n. Sală în termele romane destinată instalaţiei şi practicării băilor reci. [Pr.: -*ri-um*] – Cuv. lat.

FRIGIDER, *frigidere,* s.n. Dulap de construcţie specială echipat cu un agregat frigorigen, care menţine o temperatură scăzută produsă cu ajutoru1 energiei electrice, a gazului metan sau a unui combustibil lichid, destinat răcirii şi păstrării temporare a alimentelor si a produselor uşor alterabile. – Din fr. **frigidaire.**

FRIGIDITATE s.f. Stare a unui om sau a unui animal incapabil de dorinţă sexuală. – Din fr. **frigidité,** lat. **frigiditas, -atis.**

FRIGORIE, *frigorii,* s.f. Unitate de măsură a frigului, egală cu o calorie. – Din fr. **frigorie.**

FRIGORIFER, -Ă, *frigoriferi, -e,* adj. (Despre un sistem fizico-chimic sau tehnic) Care transferă frigul. ** *Lanţ frigorifer* = serie de instalaţii frigorifice prin care se asigură conservarea şi transportul la rece al alimentelor. *Agent frigorifer* = agent frigorific care transferă frig la un mediu ce trebuit răcit de la un mediu care se află la o temperatură mai joasă. * (Substantivat; impr.) Clădire sau încăpere prevăzută cu instalaţii de răcire sub temperatura mediului înconjurător şi folosită pentru conservarea unor cantităţi mari de alimente, medicamente etc.; instalaţie frigorifică. – Din fr. **frigorifére.**

FRIGORIFIC, -Ă, *frigorifici, -ce,* adj. Care ţine de frig, privitor la frig, care serveşte la producerea frigului. ** *Agent frigorific* = substanţă sau amestec de substanţe care produce sau transportă frig. *Instalaţie frigorifică* = sistem tehnic alcătuit dintr-un agregat frigorigen, o încăpere răcită, o instalaţie de comandă şi de control şi dispozitive anexe, utilizat pentru răcire. – Din fr. **frigorifique,** lat. **frigorificus.**

FRIGORIGEN, -Ă, *frigorigeni, -e,* adj. Care poate produce frig. ** *Agent frigorigen* = substanţă cu putere de vaporizare mare, care absoarbe căldura. *Instalaţie frigorigenă* = parte componentă a unei instalaţii frigorifice, în care, prin consum de energie, agentul frigorigen îşi modifică continuu starea de agregare, producând frig. – Din fr. **frigorigéne.**

FRIGOTEHNICĂ s.f. Ramură a tehnicii care studiază mijloacele şi instalaţiile de producere a frigului şi procedeele utilizării practice a acestuia. – **Frig** + **tehnică** (după germ. *Kältetechnik).*

FRIGOTEHNIST, *frigotehnişti,* s.m. Specialist în frigotehnică. – **Frigotehni** [că] + suf. -*ist.*

FRIGOTERAPIE s.f. Folosire a temperaturilor joase în tratarea unor boli. – Din fr. **frigothérapie.**

FRIGULEŢ, *friguleţe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *frig;* frig mare. – **Frig** + suf. -*uleţ.*

FRIGURĂ s.f. v. **frig.**

FRIGURICĂ, *frigurele,* s.f. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina foarte ramificată, cu frunze ovale şi cu flori roşii sau albe *(Erythraea pulchella).* **2.** Fierea-pământului. – **Frig** + suf. -*ică.*

FRIGUROS, -OASĂ, *friguroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre locuinţe) Care se încălzeşte greu şi insuficient, care nu păstrează căldura, care nu apără de frig. * Care are o temperatură scăzută, care răspândeşte frig; rece. **2.** (Despre fiinţe) Care rezistă greu la frig, care nu suportă bine frigul. * Înfrigurat. – Lat. **frigorosus.**

FRINGILID, *fringilide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări cântătoare cu cioc conic şi scurt; (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. – Din fr. **fringilidés.**

FRIPON, *friponi,* s.m. (Franţuzism) Şarlatan, hoţ, escroc. – Din fr. **fripon.**

FRIPT, -Ă, *fripţi, -te,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Despre alimente) Care a fost gătit prin expunere directă la acţiunea focului; *p. ext.* prăjit. ** Expr. *A mânca (pe cineva) fript* = a distruge, a da gata (pe cineva). *A face (cuiva) zile fripte* = a necăji pe cineva (zi de zi); a hărţui, a şicana. **2.** Adj. (Despre fiinţe) Ars, rănit prin acţiunea focului sau a unui obiect fierbinte. * Fig. Chinuit. **3.** S.f. art. Numele unui joc de copii în care unul dintre jucători încearcă să lovească peste palme pe celălalt, iar acesta şi le fereşte în ultimul moment. – V. **frige.**

FRIPTURĂ, *fripturi,* s.f. Fel de mâncare constând din carne friptă pe grătar, în frigare sau în tigaie. – Lat. ***frictura.**

FRIPTURICĂ, *fripturici,* s.f. Diminutiv al lui *friptură.* – **Friptură +** suf. -*ică.*

FRIPTURISM s.n. (Fam.) Goană după posturi şi avantaje materiale. – **Friptură** + suf. -*ism.*

FRISON, *frisoane,* s.n. Succesiune de tremurături convulsive şi ritmice, însoţită de senzaţie puternică de frig, care se manifestă de obicei înainte de o criză febrilă sau în timpul unei boli febrile. – Din fr. **frisson.**

FRIŞCĂ[1] s.f. Strat de smântână proaspătă, care se ridică la suprafaţa laptelui nefiert după câteva ore de la mulgere şi care, bătută cu telul, devine spumoasă. * Smântână bătută

cu zahăr şi servită ca desert sau ca garnitură la prăjituri. – Et. nec.

FRIŞCĂ[2], *frişti,* s.f. (Pop.) **1.** Nuia, vergea. **2.** Fig. Femeie tânără, zglobie, atrăgătoare, şmecheră şi uşor neserioasă. – Din magh. **fricska.**

FRIULANĂ s.f. Ramură a limbii retoromane vorbită în nord-estul Italiei. ** (Adjectival) *Limba friulană.* [Pr.: *fri-u-*] – Din fr. **frioulan.**

FRIVOL, -Ă, *frivoli, -e,* adj. (Despre oameni) Care este preocupat de lucruri neserioase, care umblă după plăceri uşoare; uşuratic. * (Despre lucruri, fapte, atitudini) Lipsit de seriozitate, de temeinicie, de importanţă. – Din fr. **frivole,** it. **frivolo.**

FRIVOLITATE, (2) *frivolităţi,* s.f. **1.** Însuşire a ceea ce este frivol; neseriozitate. **2.** (La pl.) Lucruri, fapte, cuvinte, purtări uşuratice, neserioase. – Din fr. **frivolité.**

FRIZ s.n. v. **friză**[1]**.**

FRIZA[1], *frizez,* vb. **I.** Tranz. şi refl. (Azi rar) A(-şi) încreţi, a(-şi) ondula părul (cu fierul sau prin alte mijloace); a (se) coafa. [Var.: **frezá** vb. **I**] – Din fr. **friser.**

FRIZĂ[2] vb. **I.** Tranz. A fi pe punctul de a atinge ridicolul, nebunia etc. – Din fr. **friser.**

FRIZARE, *frizări,* s.f. (Azi rar) Acţiunea de *a (se) friza* şi rezultatul ei; frizat. [Var.: **frézare** s.f.] – V. **friza.**

FRIZAT s.n. (Azi rar) Frizare. [Var.: **frezát** s.n.] – V. **friza**[1]**.**

FRIZĂ[1], *frize,* s.f. **1.** (În arhitectura clasică) Parte componentă a antablamentului, cuprinsă între arhitravă şi cornişă, de obicei împodobită cu picturi, basoreliefuri, caneluri etc. * Ornament în formă de bandă orizontală cu picturi sau reliefuri în jurul unui vas, al unei săli, al unui sarcofag etc. **2.** Piesă îngustă de cherestea, folosită la fabricarea lamelor de parchet, a chenarelor de uşi, a lambriurilor. * Chenar care înconjoară o pardoseală de parchet în lungul pereţilor, făcut din piese mai mari decât lamele parchetului. **3.** Ramă masivă de lemn în care se prind tăbliile unei uşi. [Var.: **friz** s.n.] – Din fr. **frise.**

FRIZĂ[2], *frize,* s.f. Rasă de oi de culoară albă, cu coada scurtă, crescută pentru producţia de lapte. – Din germ. **Friser.**

FRIZER, *frizeri,* s.m. Lucrător care se ocupă cu bărbieritul sau cu tunsul părului; bărbier. * Coafor. – Din fr. **friseur.**

FRIZERIE, *frizerii,* s.f. Atelier pentru tuns, pentru ras sau pentru frizat; bărbierie **(2). – Frizer +** suf. **-***ie.*

FRIZERIŢĂ, *frizeriţe,* s.f. Lucrătoare care se ocupă cu bărbieritul, cu tunsul sau cu ondulatul părului. – **Frizer +** suf. *-iţă.*

FRIZON, *frizoane,* s.n. Fibră textilă provenită din straturile exterioare ale gogoşilor de mătase. – Din fr. **frison.**

FRIZURĂ, *frizuri,* s.f. Freză[2]. – Din fr. **frisure**.

FRONDĂ, *fronde,* s.f. Mişcare social-politică din Franţa, la mijlocul sec. XVII, îndreptată împotriva absolutismului regal. * Fig. Opoziţie neprincipială, răzvrătire cu caracter de persiflare pornită din motive personale. – Din fr. **fronde.**

FRONDOR, *frondori,* s.m. (Franţuzism) Partizan al frondei. – Din fr. **frondeur.**

FRONSEU, *fronseuri,* s.n. Cută a unei rochii, a unei cămăşi etc. menţinută printr-un fir. – Din fr. **froncis.**

FRONT, *fronturi,* s.n. **1.** Loc unde se dau lupte militare în timp de război; totalitatea forţelor militare care operează pe câmpul de luptă sub o comandă unică. ** Expr. *A rupe* (sau *a sparge) frontul* = a rupe linia de apărare a inamicului, a pătrunde forţat în linia de apărare a acestuia. * Parte din teatrul de operaţii al unui stat aflat în stare de război, pusă sub comandă unică. * Mare unitate operativă, compusă din mai multe armate. **2.** Formaţie de militari, şcolari, sportivi etc. aliniaţi cot la cot, cu faţa la persoana care dă îndrumări, comenzi etc. ** Loc. adv. *În front* = aşezat în linie, în poziţie de drepţi sau pe loc repaus. **3.** Fig. Grup de forţe solidare, organizate în vederea unei lupte comune pentru realizarea unui scop; *p. ext.* sectorul unde se duce o astfel de luptă. **4.** Porţiune dintr-un zăcământ de substanţe minerale unde se face tăierea rocilor, a minereurilor sau a cărbunilor. **5.** Plan vertical în care sunt situate faţada unei clădiri sau faţadele unui ansamblu de clădiri. * Latură a unei parcele, care coincide cu alinierea căii de circulaţie. **6.** (Met.) Zonă de tranziţie între două mase de aer diferite, caracterizată prin schimbări meteorologice bruşte, cu consecinţe directe asupra mersului vremii. ** *Front atmosferic* = zonă de contact între două mase de aer cu gradient termic ridicat. **7.** (Fiz.; în sintagma) *Front de undă* = ansamblul punctelor până la care ajunge o oscilaţie la un moment dat. – Din fr. **front.**

FRONTAL, -Ă, *frontali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ţine de regiunea frunţii. * (Substantivat, n.; rar) Parte proeminentă a unui obiect. **2.** Adj. Din faţă, aşezat în faţă. ** *Abataj frontal* = abataj al minereului făcut pe un front foarte lung în direcţia filonului; *p. ext.* locul unde se execută o astfel de operaţie. **3.** Adj. Referitor la front (6). **4.** S.n. Os al craniului care

formează fruntea şi o parte din orbite. – Din fr. **frontal.**

FRONTALITATE s.f. (În sintagma) *Legea frontalităţii* = canon în sculptura arhaică prin care se impunea reprezentarea din faţă şi strict simetrică a corpului în raport cu planul median ce trece prin şaua nasului, stern şi ombilic. – Din fr. **frontalité.**

FRONTIERĂ, *frontiere,* s.f. Linie naturală sau convenţională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau de întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său; graniţă, hotar. [Pr.: *-ti-e÷,* – Var.: (înv.) **fruntárie** s.f.] – Din fr. **frontiére.**

FRONTISPICIU, *frontispicii,* s.n. **1.** Partea superioară a faţadei principale a unui edificiu. **2.** Prima pagină a unei cărţi, care, pe lângă titlu, poartă adesea numele autorului, gravuri simbolizând cuprinsul lucrării etc. * Partea de sus de pe prima pagină a unui ziar, cuprinzând titlul şi unele indicaţii. – Din fr. **frontispice,** lat. **frontispicium.**

FRONTOGENEZĂ, *frontogeneze,* s.f. Proces meteorologic care, în cazul convergenţei a două mase de aer, formează o zonă cu temperatură mai mare şi cu umiditate. – Din fr. **frontogénése.**

FRONTOLIZĂ, *frontolize,* s.f. (Met.) Proces de destrămare a fronturilor atmosferice. – Din fr. **frontolyse.**

FRONTON, *frontoane,* s.n. **1.** Element de formă triunghiulară, mărginit de o cornişă, care încoronează faţada unui edificiu. **2.** Element de arhitectură, alcătuit dintr-o cornişă curbă sau frântă, care se găseşte deasupra intrării unui edificiu, deasupra unei uşi etc. – Din fr. **fronton.**

FROTIR s.n. Ţesătură specială de bumbac, care absoarbe apa uşor, folosită pentru prosoape, halate de baie etc. – Cf. fr. **frotté.**

FROTIU, *frotiuri,* s.n. **1.** Picătură de sânge, suspensie de microbi etc. întinse în strat subţire şi omogen pe o lamă de sticlă pentru a putea fi examinate la microscop. **2.** (Pict.) Strat subţire de culoare care lasă să se vadă în transparenţă firele pânzei. – Din fr. **frottis**

FRUCT, *fructe,* s.n. **1.** Produs care apare şi se dezvoltă din pistilul unei flori fecundate şi care conţine seminţele. ** *Fructe zaharate* (sau *zaharisite*) = fructe întregi sau părţi de fructe sau de plante îmbibate cu sirop de zahăr şi cu glucoză şi acoperite, de obicei, cu o crustă de zahăr. **2.** Produse vegetale care servesc ca hrană. **3.** Fig. Produs, profit, rezultat material sau moral al unei acţiuni, al unei activităţi sau al unei situaţii; rod. [Var.: **frúctă** s.f.] – Din lat. **fructus.**

FRUCTAR, *fructari,* s.m. Vânzător de fructe. – **Fruct+** suf. *-ar.*

FRUCTĂ s.f. v. **fruct.**

FRUCTĂRIE, *fructării,* s.f. Prăvălie unde se vând fructe. – **Fruct** + suf. *-ărie.*

FRUCTIERĂ, *fructiere,* s.f. Vas în care se pun fructele pe masă. [Pr.: *-ti-e-*] – **Fruct+suf. -** *ieră.* (după fr. f*ruitiére).*

FRUCTIFER, -Ă, *fructiferi, -e,* adj. (Despre pomi) Care produce fructe comestibile; roditor. * (Despre organele unei plante) Care poartă fructele. – Din fr. **fructifére.**

FRUCTIFICA, *fructífic,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre sume de bani, capitaluri) A aduce venit, a spori prin dobânzile adăugate. **2.** Tranz. Fig. A folosi cu profit o valoare oarecare. – Din fr. **fructifier,** lat. **fructificare.**

FRUCTIFICARE, *fructificări,* s.f. Acţiunea de *a fructifica* şi rezultatul ei; fructificaţie; valorificare – V. **fructifica.**

FRUCTIFICAŢIE, *fructificaţii,* s.f. **1.** Fructificare. * Proprietate a plantelor de a produce fructe; proprietate a pomilor fructiferi şi a viţei de vie de a da lăstari fertili. **2.** Totalitatea organelor reproducătoare la criptogame. **3.** Perioadă în care se formează fructele. – Din fr. **fructification.**

FRUCTINĂ, *fructine,* s.f. Produs de cofetărie preparat din vafele cu umplutură de cremă de fructe. – **Fruct+** suf. *-ină.*

FRUCTOZĂ s.f. Substanţă organică dulce, care se găseşte în nectarul florilor, în fructele dulci şi în miere şi care, împreună cu glucoza, formează zaharoza; levuloză. – Din fr. **fructose.**

FRUCTUOS, -OASĂ, *fructuoşi, -oase,* adj. Care dă rezultate bune; folositor, profitabil, avantajos. [Pr.: *-tu-os*] – Din fr. **fructueux,** lat. **fructuosus.**

FRUGAL, -Ă, *frugali, -e,* adj. (Despre mese, prânzuri) Alcătuit din bucate puţine (şi simple). – Din fr. **frugal,** lat. **frugalis.**

FRUGALITATE s.f. Însuşirea, caracterul a ceea ce este frugal. – Din fr. **frugalité,** lat. **frugalitas, -atis.**

FRUGIFER, -Ă, *frugiferi, -e,* adj. Care dă roade, fructe. – Din fr. **frugifére.**

FRUGIVOR, -Ă, *frugivori, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte în special cu fructe. – Din fr. **frugivore.**

FRUMOS, -OASĂ, *frumoşi, -oase,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat; despre fiinţe

şi părţi ale lor, despre lucruri din natură, obiecte, opere de artă etc.) Care place pentru armonia liniilor, mişcărilor, culorilor etc.; care are valoare estetică; estetic. ** *Arte frumoase* = pictură, sculptură, gravură (în trecut şi arhitectură, poezie, muzică, dans). * (Substantivat, f. pl. art.) Ielele. **2.** Care place, care trezeşte admiraţia din punct de vedere moral. ** Expr. (Substantivat) *A lua (pe cineva) cu frumosul* = a trata (pe cineva) blajin, cu menajamente. **3.** (Despre timp) Senin, calm (din punctul de vedere al stării atmosferei). **4.** (Despre lucruri sau fapte) Important, considerabil, remarcabil. **II.** Adv. **1.** În mod plăcut, armonios, estetic. **2.** Potrivit, bine; aşa cum se cuvine. ** Expr. *A sta* (sau *a şedea) frumos* = (despre obiecte de îmbrăcăminte) a i se potrivi (cuiva), a-i veni bine; (despre purtări) a fi aşa cum trebuie, cum se cere. *A face frumos* = (despre câini) a sta sluj. *A fi frumos (din partea cuiva)* = a se cuveni, a fi cuviincios; a fi lăudabil. **III.** S.n. Categorie fundamentală a esteticii prin care se reflectă însuşirea omului de a simţi emoţie în faţa operelor de artă, a fenomenelor şi a obiectelor naturii etc. şi care are ca izvor obiectiv dispoziţia simetrică a părţilor obiectelor, îmbinarea specifică a culorilor, armonia sunetelor etc. – Lat. **formosus.**

FRUMSEŢE s.f. v. **frumuseţe.**

FRUMUSEŢE, (2) *frumuseţi,* s.f. **1.** Însuşirea a ceea ce este frumos. ** Loc. adj. *De toată frumuseţea* = deosebit de frumos; minunat. **2.** (Concr.) Obiect, faptă, lucru frumos. ** (Urmat de determinări introduse prin prep. "de" capătă valoarea superlativului "foarte frumos") *O frumuseţe de casă.* * Femeie foarte frumoasă. [Var.: (pop.) **frumséţe** s.f.] – **Frumos** + suf.*-eţe.*

FRUMUŞEL, -ICĂ, *frumuşei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *frumos*. * (Adverbial) Cu frumosul, bine, lin, calm; fără prea multă vorbă. – **Frumos** + suf. *-el, -ică.*

FRUNTAR, *fruntare,* s.n. **1.** Grindă principală care mărgineşte prispa în partea de sus şi pe care se sprijină grinzile secundare ale casei. **2.** Curea care leagă cele două părţi laterale ale căpeţelei şi care trece peste fruntea calului. – Lat. **frontale** sau **frunte**+suf. *-ar.*

FRUNTARIE s.f. v. **frontieră.**

FRUNTAŞ, -Ă, *fruntaşi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care este în frunte într-un domeniu de activitate şi care poate servi de exemplu. **2.** S.m. şi f. Denumire a gradului militar dintre ostaş şi caporal; persoană care are acest grad. – **Frunte** + suf. *-aş.*

FRUNTĂŞIE, *fruntăşii*, s.f. Faptul de a fi fruntaş **(1)**. – **Fruntaş+** suf. *-ie.*

FRUNTE, *frunţi,* s.f. **1.** (La oameni) Partea superioară a feţei, formată din osul frontal, cuprinsă între sprâncene şi păr şi mărginită lateral de tâmple; (la animale) partea dinainte a capului, imediat deasupra ochilor. **2.** Cap; faţă, chip. **3.** Fig. (Adesea articulat) Tot ce e mai bun, mai ales, mai de seamă, ceea ce e de calitate superioară; persoană care se distinge, care se relevă primul (dintre alţii). ** Loc. adj. *De frunte* = care ocupă locul întâi, care este de primul rang. ** Loc. adv. *În frunte* = în faţă, înainte (faţă de cineva sau de ceva). (loc. prep.) *În fruntea cuiva* (sau *a ceva)* = în faţă, înainte (faţă de cineva sau de ceva); *fig.* în locul întâi, de cinste, de conducere. * Lichid obţinut la începutul unei distilări fracţionate – Lat. **frons, -ntis.**

FRUNZAR, *frunzare,* s.n. **1.** Desiş format din crengile pline de frunze ale unui copac sau ale unor tufe. **2.** Umbrar făcut din crengi bogate. **3.** Frunze uscate, servind ca aşternut sau nutreţ pentru vite. [Pl. şi: (m.) *frunzari*] – **Frunză +** suf. *-ar.*

FRUNZĂ, *frunze,* s.f. **1.** Organ principal al plantei, care îi serveşte la respiraţie, la transpiraţie şi la asimilaţie, format, de obicei, dintr-o (foaie verde (limb) prinsă de tulpină printr-o codiţă (peţiol). ** Loc. adv. *Ca frunza şi ca iarba* = numeros. ** Expr. *A tăia frunză la câini* = a nu avea nici o ocupaţie serioasă, a pierde vremea fără treabă; a trândăvi. **2.** ** Compus: *frunză-de-potcă* = plantă erbacee cu frunze de un verde strălucitor şi cu flori verzui *(Chenopodium morale).* **3.** (În sintagma) *Frunze de ferigă* = boală a tomatelor, provocată de un virus şi manifestată prin îngustarea foliolelor, care devin aproape filiforme, luând înfăţişarea frunzelor de ferigă. – Lat. **frondia** *(< frons, -ndis).*

FRUNZĂREALĂ, *frunzăreli,* s.f. Frunzărire. – **Frunzăriri +** suf. *-eală.*

FRUNZĂRI, *frunzăresc,* vb. IV. Tranz. A întoarce repede foile unei cărţi, ale unui dosar etc., cercetându-le în fugă; a citi superficial, a răsfoi; a foileta. – **Frunză+** suf. *-ări.*

FRUNZĂRIME s.f. (Rar) Frunziş. – **Frunză+** suf. *-ărime.*

FRUNZĂRIRE, *frunzăriri,* s.f. Acţiunea de *a frunzări* şi rezultatul ei; frunzăreală. – V. **frunzări.**

FRUNZĂTURĂ, *frunzături,* s.f. (Rar) Frunziş. – **Frunză +** suf. *-ătură.*

FRUNZET s.n. Frunziş. – **Frunză** + suf. *-et.*

FRUNZICĂ, *frunzici,* s.f. (Rar) Frunzuliţă. – **Frunză** + suf. *-ică.*

FRUNZIŞ, *frunzişuri,* s.n. Mulţime de frunze, frunzele unuia sau ale mai multor copaci; frunzet, frunzărime, frunzătură. – **Frunză +** suf. *-iş.*

FRUNZIŞOARĂ, *frunzişoare,* s.f. Frunzuliţă. – **Frunză +** suf. *-işoară.*

FRUNZIŢĂ, *frunziţe,* s.f. (Pop.) Frunzuliţă. – **Frunză +** suf. *-iţă.*

FRUNZOS, -OASĂ, *frunzoşi, -oase,* adj. Cu frunze multe şi dese. – **Frunză +** suf. *-os.*

FRUNZUCĂ, *frunzuci,* s.f. (Pop.) Frunzuliţă. – **Frunză** + suf. *-ucă.*

FRUNZULEANĂ, *frunzulene,* s.f. (Pop.) Frunzuliţă. – **Frunză** + suf. *-uleană.*

FRUNZULICĂ, *frunzulici,* s.f. (Pop.) Frunzuliţă. – **Frunză +** suf. *-ulică.*

FRUNZULIŢĂ, *frunzuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *frunză*; frunzişoară, frunzulică, frunzuleană, frunzucă, frunzică, frunziţă, frunzuţă, foiţă. – **Frunză +** suf. *-uliţă.*

FRUNZUŢĂ, *frunzuţe,* s.f. (Pop.) Frunzuliţă. – **Frunză +** suf. *-uţă.*

FRUPT, *frupturi,* s.n. Produsul în lapte al animalelor mulgătoare; derivate ale laptelui. * Mâncare de lapte, ouă, carne, peşte sau derivate ale lor, de la care creştinii ortodocşi sunt opriţi în timpul posturilor. ** Loc. adj. şi adv. *De frupt* = de dulce. – Lat. **fructus.**

FRUST, -Ă, *fruşti, -ste,* adj. (Livr.). **1.** (Despre monede şi medalii sau despre relieful sculpturilor) Şters de uzura vremii, tocit. **2.** Fig. Brut, neprelucrat, natural, simplu, rudimentar. – Din fr. **fruste.**

FRUSTEŢE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi frust (2). – **Frust** + suf. *-eţe.*

FRUSTRA, *frustrez,* vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva (în special statul sau o instituţie a lui) de un drept sau de un bun; a păgubi; *p. ext.* a înşela. – Din fr. **frustrer**, lat. **frustrari.**

FRUSTRARE, *frustrări,* s.f. Acţiunea de *a frustra* şi rezultatul ei. – V. **frustra.**

FRUSTRATOR, -OARE, *frustratori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care frustrează; păgubitor; *p. ext.* înşelător. – **Frustra +** suf. *-ator.*

FRUSTRAŢIE, *frustraţii,* s.f. (Rar) Frustrare. – Din fr. **frustration.**

FRUTESCENT, -Ă, *frutescenţi, -te,* adj. (Despre tulpini) Care se întăreşte fără a ajunge însă la totală lignificare. – Din fr. **frutescent.**

FTALAT, *ftalaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului ftalic. – Din fr. **phtalate.**

FTALEINĂ, *ftaleine,* s.f. (La pl.) Clasă de combinaţii organice obţinute prin condensarea anhidridei ftalice cu fenoli; (şi la sg.) substanţă din această clasă. – Din fr. **phtaléine.**

FTALIC, -Ă, *ftalici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid ftalic* = acid organic care se prezintă sub formă de cristale albe, puţin solubile în apă şi alcool, insolubile în cloroform, întrebuinţat în industria maselor plastice. * Care conţine acid ftalic. *Anhidridă ftalică.* – Din fr. **phtalique.**

FTIZIC, -Ă, *ftizici, -ce,* adj., s.m. şi f. Bolnav de ftizie; tuberculos, tebecist, ofticos, atacat. – Din fr. **phtisique,** lat. **phtisicus.**

FTIZIE, *ftizii,* s.f. Tuberculoză pulmonară; oftică, atac. – Din fr. **phtisie,** lat. **phtisis.**

FTIZIOLOG, -Ă, *ftiziologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în ftiziologie. [Pr: *-zi-a-*] – Din fr. **phtisiologue.**

FTIZIOLOGIC, -Ă, *ftiziologici, -ce,* adj. De ftiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **phtisiologique.**

FTIZIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul tuberculozei pulmonare. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **phtisiologie.**

FTORI- (Înv.) Element de compunere care, întrebuinţat înaintea numelor de funcţii, însemna "al doilea" (în rang). *Ftori-logofăt, ftori-stolnic.* [Var.: **vtóri**] – Din bg. **vtori.**

FUCOIDE s.f. pl. Urme ale algelor sau ale deplasării viermilor, vizibile pe suprafeţele straturilor sau în interiorul lor. – Din fr. **fucoîdes.**

FUCOXANTINĂ, *fucoxantine,* s.f. Pigment de culoare brună, care se găseşte în algele brune. – Din fr. **fucoxanthine.**

FUCSIE, *fucsii,* s.f. (Bot.) Cerceluş. [Ace. şi: *fucsíe*] – Din fr. **fuchsia.**

FUCSINĂ s.f. Substanţă colorantă roşie, folosită la vopsirea pieilor, a ţesuturilor şi, în histologie, la colorarea preparatelor microscopice [Scris şi: *fuxină*] – Din fr. **fuchsine.**

FUCUS s.m. Denumire dată algelor brune din genul *Fucus*, al căror tal este prins de stâncile din apa mărilor prin crampoane fixatoare. – Cuv. lat.

FUDUL, -Ă, *fuduli, -e,* adj. Îngâmfat, mândru, încrezut, arogant. ** Expr. (Glumeţ) *Fudul de-o ureche* = surd. – Din tc. **fodul.**

FUDULI, *fudulesc,* vb. IV. Refl. A se făli, a se mândri; a se furlandisi, a se împăuna. * A deveni fudul, îngâmfat. – Din **fudul.**

FUDULIE, (2) *fudulii,* s.f. **1.** Faptul de a fi fudul. **2.** (Pop.) Testicul al unor animale. – **Fudul** + suf. *-ie.*

FUFĂ, *fufe,* s.f. **1.** (Iht.) Plevuşcă. **2.** (Depr.) Femeie uşoară, neserioasă. – Et. nec

FUGACI, -CE, *fugaci, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai) Bun alergător, iute la fugă; fugar. * (Substantivat, m.) Cal. **2.** Adj. Fig. (Livr.) Trecător, fugitiv. **3.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare de mărimea unui porumbel, cu picioarele lungi şi foarte iuţi,

bune alergătoare. – Lat. **fugax, -acis.** Cf. fr. **fugace.**

FUGACITATE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fugaci **(2)**. **2.** (Fiz.) Valoare corectată a presiunii unui gaz real, cu ajutorul căreia acesta poate fi descris ca un gaz perfect. – Din fr. **fugacité.**

FUGAR, -Ă, *fugari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, fiinţă) care a fugit dintr-un loc (pe ascuns) pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere, de o situaţie grea sau penibilă; dezertor, evadat, fugit. **2.** Adj. Care trece repede, fără a putea fi reţinut; fugitiv, nestatornic, trecător. * Care nu se opreşte mult asupra unui lucru. **3.** Adj. (Despre cai) Fugaci. * (Substantivat, m.) Cal. – **Fugi +** suf. *-ar.*

FUGAREŢ, -IŢĂ, *fugareţi, -iţe,* adj. (Reg.) Care fuge repede, uşor. – **Fugi** + suf. *-areţ.*

FUGARNIC, -Ă, *fugarnici, -ce,* adj. (Rar) Fugitiv, nestatornic. * (Substantivat) Animal (în special cal) care fuge, care este silit să fugă. – **Fugar+** suf. *-nic.*

FUGASĂ, *fugase,* s.f. **1.** Încărcătură mare de exploziv îngropată sub pământ sau instalată sub apă, în scopul nimicirii forţei vii şi a tehnicii de luptă a inamicului. **2.** Recipient încărcat cu substanţe toxice de luptă, cu amestec incendiar etc., folosit pentru distrugerea diferitelor obiective prin explozie. – Din fr. **fougasse.**

FUGATO s.n. Episod dintr-o lucrare muzicală scris în formă de fugă[2]. – Cuv. it.

FUGĂ[1], *fugi,* s.f. **1.** Deplasare cu paşi mari şi repezi; alergare, goană. ** Loc. adv. *Din* (sau *în) fugă* = în timp ce fuge, fugind. (reg.) *De-a fuga* = în timp ce fuge, fugind; *p. ext.* în grabă, în treacăt, fără o examinare mai atentă. *Pe fugă* = repede, grăbit. *Cu fuga* = imediat, fără amânare. *În fuga* (sau *în fuga) mare* = fugind foarte repede. *În fuga calului* (sau *cailor)* = în galop. *Într-o fugă* = fugind tare şi fără oprire. ** Expr. *A pune* (sau *a lua*) *pe cineva pe* (sau *la*) *fugă* = a goni, a alunga, a fugări. *A o lua* (sau *a o rupe*) *la fugă* sau *a o rupe de-a fuga* = a porni în goană. *A (o) ţine numai (într-) o fugă* = a alerga întruna, fără întrerupere. *O fugă (bună de cal)* = o distanţă nu prea mare, cât poate fugi, fără oprire, un om sau un cal. * (Adverbial; în forma "fuga") Repede, degrabă. **2.** Părăsire grabnică (şi uneori pe ascuns) a unui loc pentru a scăpa de o constrângere sau de o primejdie. **3.** Înclinare spre axa galeriei a montanţilor unei armături sau ai unui cadru în formă de trapez. – Lat. **fuga.**

FUGĂ[2], *fugi,* s.f. Formă muzicală polifonică pe două sau mai multe voci, în care o melodie expusă de o voce este reluată pe rând de celelalte voci şi dezvoltată după legile contrapunctului. – Din it. **fuga.**

FUGĂRI, *fugăresc,* vb. IV. Tranz. A urmări pe cineva fugind în urma lui, a pune pe fugă[1]; a goni, a alerga. * Refl. recipr. (Despre două sau mai multe fiinţe) A fugi unul după altul. – **Fugă[1]** + suf. *-ări.*

FUGĂRIRE, *fugăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) fugări* şi rezultatul ei. – V. **fugări.**

FUGĂTOR, -OARE, *fugători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care fuge mult sau repede. **2.** Care trece repede, care are o existenţă efemeră. – **Fugi** + suf. *-ător.*

FUGHETĂ, *fughete,* s.f. (Muz.) Fugă[2] de proporţii mai reduse, având un caracter mai liber. – Din it. **fughetta.**

FUGI, *fug,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa cu paşi repezi, a se mişca iute într-o direcţie, a merge în fugă[1]; a alerga, a goni. ** Expr. *A-i fugi (cuiva) pământul de sub picioare*, se spune când cineva îşi pierde echilibrul şi este gata să cadă sau, *fig.*, când cineva se simte pierdut, când îşi pierde cumpătul. * (Despre lapte şi despre alte lichide) A da în foc (când fierbe). **2.** (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "după") A urmări în fugă[1], a alerga pe urmele cuiva pentru a-l ajunge, pentru a-l prinde. ** Expr. *A-i fugi (cuiva) ochii după cineva* = a nu-şi mai putea lua ochii de la cineva, a privi insistent, cu admiraţie, cu dor; a-i plăcea de cineva. *A-i fugi (cuiva) ochii pe ceva* = a nu-şi putea fixa privirea pe ceva (din cauza strălucirii sau a unei îmbinări de culori). **3.** Fig. (Despre vreme sau despre unităţi de timp) A trece repede, a se scurge rapid. **4.** Fig. (Despre peisaje din natură) A se perinda prin faţa ochilor cuiva care trece în viteză (călare sau într-un vehicul). **5.** A părăsi în grabă (şi pe ascuns) un loc pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere; (despre un deţinut) a evada; (despre un ostaş) a dezerta. ** Expr. *A fugi în lume* = a pleca de acasă (fără să se ştie unde). * (Despre îndrăgostiţi) A-şi părăsi pe ascuns familia, plecând să trăiască împreună. * A se depărta, a se retrage dintr-un loc. ** Expr. *A fugi printre (sau dintre) degete* = **a)** (despre obiecte) a-i aluneca cuiva ceva din mână; **b)** (despre persoane) a se strecura cu dibăcie dintr-o împrejurare, a nu se lăsa prins. – Lat. pop. **fugire** *(= fugere).*

FUGIT, -Ă, *fugiţi, -te,* adj. Care a fugit, care a scăpat. * (Substantivat) Dezertor, evadat, fugar. – V. **fugi.**

FUGITIV, -Ă, *fugitivi, -e,* adj. **1.** Care trece repede, care este de scurtă durată; trecător, fugar, fugarnic. **2.** Sumar; rapid; superficial. – Din fr. **fugitif,** lat. **fugitivus.**

FUGOS, -OASĂ, *fugoşi, -oase,* adj. (Franţuzism, rar) Care are o fire iute; aprig, impetuos. – Din fr. **fougueux.**

FUGOZITATE s.f. (Rar) Impetuozitate; ardoare. – **Fugos** + suf. *-itate.*

FUGPAPIER s.n. Hârtie gumată folosită pentru înnădirea furnirelor. [Pr.: *fugpapír*] – Cuv. germ.

FUGUI, *fuguiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A înnădi furnire prin rosturi drepte. **2.** A îndrepta muchiile unei piese de lemn prin rindeluire. – Cf. germ. **fügen.**

FUGUIRE, *fuguiri,* s.f. Acţiunea de *a fugui* şi rezultatul ei. – V. **fugui.**

FUGUŢĂ, *fuguţe,* s.f. Diminutiv al lui fugă[1]. * (Adverbial, în forma fuguţa) Degrabă, fuga! ** Expr. *A da fuguţa* = a se duce repede; a fugi. *Fuga-fuga* = foarte repede, repede de tot. – **Fuga**[1] + suf *-uţă.*

FUIOR, *fuioare,* s.n. Mănunchi de cânepă, de in, meliţat şi periat, gata de tors; *p. ext.* mănunchi de borangic sau de lână. ** Expr. (Pop.) *A-şi lua ale trei fuioare* = a pleca; a-şi lua catrafusele. *A ţine fuior cu cineva* = a nu se lăsa intimidat de cineva. * Pânză de cânepă sau de in. [Pr.: *fu-íor*] – Et. nec.

FUIORAŞ, *fuioraşe,* s.n. Diminutiv al lui *fuior.* [Pr.: *fu-io-*] – **Fuior** + suf. *-aş.*

FUITUIALĂ, *fuituieli,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Material folosit în exploatările miniere la astuparea găurilor de mină. **2.** (Înv.) Umplutură făcută din câlţi, cârpe, hârtie, care se băga în puşcă sau în pistol peste alice sau peste pulbere. [Pr.: *-tu-ia÷,* – Var.: **fultuiálă** s.f.] – **Fuitui** (reg. "a îndesa" < magh.) + suf. *-eală.*

FUITUITOR, *fuituitoare,* s.n. Baston de lemn cu care se împing cartuşele de explozie şi fuituiala în găurile de mină. [Pr.: *-tu-i÷,* – Var.: **fultuitór** s.n.] – **Fuitui** (reg. "a îndesa" < magh.)+suf. *-tor*

FUL, *fuluri,* s.n. Figură la jocul de pocher, formată dintr-un brelan şi o pereche. – Din fr., engl. **full.**

FULA, *fulez,* vb. I. Intranz. (Despre roţi) A se roti neregulat, având, pe lângă mişcarea de rotaţie, şi o mişcare pendulară. – Din fr. **fouler.**

FULAR, *fulare,* s.n. **1.** Fâşie dreptunghiulară dintr-o ţesătură sau dintr-o împletitură de lână, de mătase etc., care se poartă în jurul gâtului. **2.** Ţesătură uşoară de mătase pentru rochii, cravate etc. – Din fr. **foulard.**

FULARDA, *fulardez,* vb. I. Tranz. A îmbiba ţesăturile cu soluţii sau dispersii de colorant şi mase de apret. – Din fr. **foularder.**

FULARDARE, *fulardări,* s.f. Acţiunea de *a fularda* şi rezultatul ei. – V. **fularda.**

FULARE, *fulări,* s.f. Acţiunea de *a fula*; mişcare pendulară faţă de un plan perpendicular pe axa de rotaţie a unui corp rotitor; bătaie frontală. – V. **fula.**

FULEU, *fulee,* s.n. **1.** Alergare în pas mare, mâinile mişcându-se în ritmul picioarelor. **2.** Distanţa parcursă de un cal din momentul când se desprinde de pământ şi până îl atinge din nou, marcată de două urme succesive ale aceluiaşi picior. – Din fr. **foulée.**

FULG, *fulgi,* s.m. **1.** Pană subţire, de mărime mijlocie, pe jumătate moale şi mătăsoasă, care creşte pe pântecele păsărilor şi printre penele mai mari. ** Loc. adj. *Ca fulgul* = foarte uşor. ** Expr. *A bate (pe cineva) de-i merg* (sau *să-i meargă*) *fulgii* = a bate tare (pe cineva). *Ca fulgul pe apă* = la voia întâmplării. **2.** Asociere de mici cristale albe de apă, care se formează iarna în atmosferă şi care, căzând pe pământ, alcătuiesc zăpada. **3.** (La pl.) Crăpături intermitente, grupate şi fine, care se formează mai ales în lingourile sau în piesele de oţel aliat cu nichel şi cu cromnichel. **4.** (La pl.) Produs alimentar sub formă de foiţe subţiri, obţinut din boabe de ovăz alimentar decorticat, din porumb sau cartofi tăiaţi fin. – Et. nec.

FULGARIN, *fulgarine,* s.n. Manta, pardesiu de ploaie, confecţionat dintr-un material impermeabil; impermeabil. – Denumire comercială.

FULGER, *fulgere,* s.n. **1.** Fenomen atmosferic care constă într-o descărcare electrică luminoasă produsă între doi nori sau în interiorul unui nor. ** *Şedinţă* (sau *miting*) *fulger* = şedinţă (sau miting) care se convoacă pe loc cu ocazia unui eveniment important. *Telegramă fulger* = telegramă transmisă (în schimbul unei suprataxe) mai repede decât telegramele obişnuite. ** Loc. adj. şi adv. *Ca fulgerul* (sau *ca un fulger*) = cu iuţeala fulgerului, iute, scurt; subit. *** Fulger globular* = fulger cu aspectul unui glob de foc de culoare alb-albăstruie sau roşiatică, care se deplasează relativ încet sub influenţa curenţilor de aer, dispărând brusc, cu sau fără explozie ** *Fulger electronic* = bliţ. – Lat. **fulger (**= *fulgur, -is*).

FULGERA, *fulger,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se produce fulgere în atmosferă. ** Expr. *A tuna şi a fulgera* = (despre oameni; şi la persoana 1) a face scandal; a trânti şi a bufni. **2.** Intranz. Fig. A scânteia, a luci, a sclipi (ca un fulger). * A se ivi sau a trece repede (ca fulgerul). **3.** Tranz. Fig. A izbi pe cineva doborându-l cu o lovitură rapidă şi puternică. *

A arunca asupra cuiva o privire iute şi tăioasă; a ţintui, a străpunge cu privirea. – Lat. pop. **fulgerare** (= *fulgurare*).
FULGERARE, *fulgerări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a fulgera* şi rezultatul ei; lumină ca de fulger; scânteiere, lucire, fulgerătură. **2.** Fig. Senzaţie, durere scurtă şi violentă. **3.** Fig. Durată scurtă; clipă, moment. – V. **fulgera.**
FULGERAT, -Ă, *fulgeraţi, -te,* adj. Lovit, atins de fulger. – V. **fulgera.**
FULGERĂTOR, -OARE, *fulgerători, -oare,* adj. **1.** Iute (ca fulgerul), rapid. **2.** Fig. (Despre privire) Rapid; pătrunzător. – **Fulgera +** suf. *-ător.*
FULGERĂTURĂ, *fulgerături,* s.f. (Rar) Faptul de a fulgera; fulger, fulgerare. – **Fulgera +** suf. *-ătură*
FULGEREŞTE adv. (Rar) Iute ca fulgerul. – **Fulger +** suf. *-eşte.*
FULGUI, pers. 3 *fulguieşte,* vb. IV. Intranz. A ninge cu fulgi rari. – **Fulg +** suf. *-ui.*
FULGUIALĂ, *fulguieli,* s.f. Ninsoare cu fulgi rari; fulguire, fulguit. [Pr.: *-gu-ia-*] – **Fulgui** + suf. *-eală.*
FULGUIRE, *fulguiri,* s.f. Acţiunea de *a fulgui* şi rezultatul ei; fulguială, fulguit. – V. **fulgui.**
FULGUIT s.n. Faptul de *a fulgui*; fulguială, fulguire. – V. **fulgui.**
FULGULEŢ, *fulguleţi,* s.m. Diminutiv al lui *fulg*. – **Fulg** + suf. *-uleţ.*
FULGURANT, -Ă, *fulguranţi, -te,* adj. Înconjurat de fulgere. * (Adesea fig.) Care împrăştie o lumină vie şi de scurtă durată. – Din fr. **fulgurant,** lat. **fulgurans, -ntis.**
FULGURAŢIE, *fulguraţii,* s.f. **1.** Iluminaţie bruscă a cerului neînsoţită de tunet, produsă de o descărcare electrică în regiunile înalte ale atmosferei. **2.** (Med.; în sintagma) *Fulguraţie electrică* = metodă de tratare a rănilor prin aplicare de scântei electrice de înaltă frecvenţă. [Var.: **fulguraţiúne** s.f.] – Din fr. **fulguration,** lat. **fulguratio, -onis.**
FULGURAŢIUNE s.f. v. **fulguraţie.**
FULGURIT, *fulgurite,* s.n. Formaţie tubulară care ia naştere prin topirea rocilor sub acţiunea trăsnetelor. – Din fr. **fulgurite.**
FULIE, *fulii,* s.f. (Bot.) Narcisă. * Podoabă de pietre preţioase în forma acestei flori. – Din tc. **fulya.**
FULMICOTON s.n. Exploziv puternic, obţinut prin acţiunea acidului azotic asupra celulozei. – Din fr. **fulmicoton.**
FULMINANT, -Ă, *fulminanţi, -te,* adj. Care produce explozie; exploziv. * Fig. Ameninţător; violent; aţâţător, provocator. – Din fr. **fulminant.**
FULMINAT, *fulminaţi,* s.m. Sare a acidului fulminic. *** Fulminat de mercur* = sare de mercur a acidului fulminic, exploziv detonant, foarte otrăvitor, care se prezintă sub forma unui praf cenuşiu, cu gust metalic. – Din fr. **fulminate.**
FULMINAŢIE, *fulminaţii,* s.f. Descompunere cu detonaţie a unei substanţe explozive; explozie. – Din fr. **fulmination.**
FULMINIC adj. m. (În sintagma) *Acid fulminic* = izomer al acidului cianic care, împreună cu metalele, formează săruri explozive. – Din fr. **fulminique.**
FULTUIALĂ s.f. v. **fuituială.**
FULTUITOR s.n. v. **fuituitor.**
FUM, *fumuri,* s.n. **I. 1.** Suspensie de particule solide într-un mediu gazos, produsă în cursul arderii incomplete a materialelor combustibile (sau, artificial şi intenţionat, cu ajutorul unor substanţe chimice). * Fig. Înceţoşare, tulbureală, ameţeală (provocată de alcool). **2.** Cantitate de fum **(I 1)** pe care fumătorul o trage dintr-o dată din ţigară sau din pipă. **3.** (Înv.) Gospodărie, considerată ca o grupare în jurul vetrei; familie, casă. **4.** Fig. (La pl.) Îngâmfare; pretenţii nejustificate, gărgăuni. **II.** Canal cotit, în interiorul unei sobe, prin care circulă gazele calde înainte de a ieşi pe coş. – Lat. **fumus.**
FUMA, *fumez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A aspira, a trage fumul de tutun din ţigară sau din pipă; a bea (tutun), a duhăni. – Lat. **fumare** (înţelesul după fr. *fumer).*
FUMAGINĂ, *fumagine,* s.f. Boală a unor arbori de pădure, a viţei de vie şi a unor pomi fructiferi provocată de o ciupercă din clasa ascomicetelor şi manifestată ca un înveliş negru, prăfos, asemănător cu funinginea, care apare pe părţile atacate. – Din fr. **fumagine**
FUMAR, *fumare,* s.n. Deschizătură făcută în acoperişul caselor de la ţară, pentru a permite ieşirea fumului din sobe; hogeag, bageacă. – Lat. **fumarium.**
FUMARIC adj. m. (În sintagma) *Acid fumaric* = acid organic nesaturat, produs intermediar în metabolismul glucidelor şi al acizilor graşi. – Din fr. **fumarique.**
FUMAROLĂ, *fumarole,* s.f. Produs gazos (hidrogen, azot, clor, oxigen, oxizi de carbon etc.) cu temperatură ridicată, emis de vulcani prin cratere şi prin crăpături sau degajat din curgerile de lavă; degajarea acestor gaze – Din fr. **fumerolle,** it. **fumarola.**
FUMAT[1] s.n. Faptul de *a fuma*. * Deprinderea, obiceiul de a fuma. – V. **fuma.**

FUMAT[2]**, -Ă,** *fumaţi, -te,* adj. (Fam.; despre informaţii, ştiri) Răsuflat, ştiut; perimat. – V. **fuma.**
FUMĂRAIE s.f. Fumărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Fum** + suf. *-ăraie.*
FUMĂRAR, *fumărari,* s.m. Persoană care încasa fumăritul. – **Fumar** + suf. *-ar.*
FUMĂRIE s.f. Cantitate mare de fum; fumăraie, fumegai. – **Fum** + suf. *-ărie.*
FUMĂRIT s.n. Dare percepută în Ţara Românească şi în Moldova, în sec. XVII, pe fiecare coş de fum al caselor ţărăneşti, respectiv pe fiecare casă. – **Fum** + suf. *-ărit.*
FUMĂRIŢĂ, *fumăriţe,* s.f. Mică plantă erbacee din familia papaveraceelor, cu flori purpurii sau albe, cu gust amar şi cu fructe globuloase *(Fumaria officinalis).* – **Fum** + suf. *-ăriţă.*
FUMĂTOR, -OARE, *fumători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care fumează. – **Fuma** + suf. *-ător.*
FUMEGA, pers. 3 *fumegă,* vb. I. Intranz. **1.** A scoate fum, a arde înăbuşit, fără flacără şi cu fum. * (Despre lămpi, lumânări, sobe etc.) A arde defectuos, eliminând fum. **2.** A scoate aburi. – Lat. **fumigare.**
FUMEGAI s.n. (Reg.) Fumărie. – **Fumega+** suf. *-ai.*
FUMEGARE, *fumegări,* s.f. Acţiunea de *a fumega* şi rezultatul ei. – V. **fumega.**
FUMEGĂRIE, *fumegării,* s.f. Faptul de a fumega. – **Fumega** + suf. *-ărie.*
FUMEGOS, -OASĂ, *fumegoşi, -oase,* adj. Care scoate fum sau aburi. – **Fumega** + suf. *-os.*
FUMIGANT, *fumiganţi,* s.m. Substanţă (gazoasă) toxică folosită pentru fumigaţie. ** (Adjectival) *Substanţă fumigantă.* – Din fr. **fumigant.**
FUMIGAŢIE, *fumigaţii,* s.f. Producere de fum, afumare cu diverse substanţe în scopul distrugerii unor paraziţi, pentru dezinfecţie, parfumarea aerului într-un spaţiu închis sau în scopuri terapeutice. – Din fr. **fumigation,** lat. **fumigatio.**
FUMIGEN, -Ă, *fumigeni, -e,* adj. (Chim.; despre unele subsţanţe) Care, în contact cu aerul, produce fum abundent sau ceaţă. ** *Lumânare fumigenă* = tub care conţine o substanţă fumigenă folosită mai ales la camuflarea unui obiectiv militar. – Din fr. **fumigéne.**
FUMIVOR, -Ă, *fumivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care absoarbe fumul. **2.** S.n. Dispozitiv folosit pentru alimentarea focarului locomotivei cu aer suplimentar, în vederea îmbunătăţirii arderii combustibilului. – Din fr. **fumivore.**
FUMIZA, *fumizez,* vb. I. Intranz. A produce fum artificial cu ajutorul substanţelor chimice în aparate speciale. – **Fum+** suf. *-iza.*
FUMIZARE, *fumizări,* s.f. Acţiunea de *a fumiza* şi rezultatul ei. * Acoperire a unui obiectiv (militar) cu fum sau cu ceaţă artificială, în scopul camuflării lui. – V. **fumiza.**
FUMOAR, *fumoare,* s.n. Încăpere, mai ales lângă sălile de spectacol, în care se poate fuma. [Var.: **fumuár** s.n.] – Din fr. **fumoir.**
FUMUAR s.n. v. **fumoar.**
FUMUI, pers. 3 *fumuieşte,* vb. IV. Intranz. impers. (Rar) A se înfăţişa cu un aspect tulbure, ca de fum. – **Fum+** suf. *-ui.*
FUMUIAG, *fumuiage,* s.n. (Rar) Şomoiog. [Pr.: *-mu-iag*] – Contaminare între **fum** şi **şomoiog.**
FUMURIU, -IE, *fumurii,* adj. De culoarea fumului; cenuşiu, întunecat. * Fig. Posomorât, mohorât. – **Fum** + suf. *-uriu* (după *alburiu, timpuriu* etc.).
FUMUROS, -OASĂ, *fumuroşi, -oase,* adj. (Înv., rar) Înfumurat – **Fum** + suf. *-os.*
FUNAMBUL, -Ă, *funambuli, -e,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care merge sau dansează pe sârmă. – Din fr. **funambule.**
FUNAMBULESC, -ESCĂ, *funambuleşti,* adj. (Rar) Echilibristic, acrobatic. * Bizar, excentric, extravagant. – Din fr. **funambulesque.**
FUNCIAR, -Ă, *funciari, -e,* adj. Care se referă la proprietatea particulară asupra pământului sau la averi imobiliare. ** *Fond funciar* = totalitatea suprafeţelor de teren aflate între graniţele unei ţări, unei unităţi administrativ-teritoriale sau unei unităţi agricole. *Impozit funciar* = impozit pe care îl plăteşte cineva pentru un teren care se află în proprietatea sa. *Carte funciară* = registru oficial în care se inventariază toate proprietăţile de pământ individuale din cuprinsul unei regiuni, menţionându-se numele proprietarului, suprafaţa terenului şi vecinătăţile; carte funduară. * Fig. Care aparţine naturii, firii cuiva; de bază. [Pr.: *-ci-ar*] – După fr. **foncier.**
FUNCIARMENTE adv. (Rar) În mod funciar. [Pr.: *-ci-ar-*] – Din fr. **foncierement** (după *funciar).*
FUNCTOR, *functori,* s.m. (Log.) Operator logic. – Din fr. **functeur**
FUNCŢIE, *funcţii,* s.f. (Şi în forma "funcţiune") **1.** Activitate administrativă pe care o prestează cineva în mod regulat şi organizat intr-o instituţie, în schimbul unui salariu; serviciu, slujbă, post[2]. * Grad pe care îl deţine cineva într-o ierarhie administrativă. **2.** Sarcină, rol; destinaţie. **3.** (Gram.) Rolul sintactic pe care îl îndeplineşte un cuvânt într-o propoziţie. **4.** Ansamblu de proprietăţi chimice ale unui compus, determinat de o anumită grupă de atomi din moleculă. **5.** (Fiziol.) Activitate proprie a fiecărui organ,

aparat, ţesut din organismele vii ale vieţuitoarelor. **6.** (Mat.) Mărime variabilă care depinde de una sau de mai multe mărimi variabile independente. **7.** (Log.) Operaţie care, prin aplicare asupra unui argument îi conferă acestuia o valoare corespunzătoare. **8.** (În expr.) *A fi în funcţie de...* = a depinde de... [Var.: **funcţiúne** s.f.] – Din fr. **fonction,** lat. **fonctio, -onis.** Cf. it. **funzione.**

FUNCŢIONA, *funcţionez,* vb. I. Intranz. A-şi îndeplini funcţia, rolul. * A fi în funcţie, a se afla în stare de funcţionare. [Pr.: -*ţi-o*] – Din fr. **fonctionner** (după *funcţie).*

FUNCŢIONAL, -Ă, *funcţionali, -e,* adj. **1.** Care ţine de o funcţie, privitor la o funcţie. ** *Maladie funcţională* = boală care afectează buna funcţionare a unui organ. *Analiză funcţională* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul diferitelor clase de funcţii şi al relaţiilor dintre ele. **2.** Util, practic. * Care îndeplineşte condiţiile pentru a fi folosit. – Din fr. **fonctionnel** (după *funcţie).*

FUNCŢIONALISM s.n. Curent în arhitectura secolului al XX-lea, care are în vedere în primul rând necesitatea corespondenţei dintre formă şi funcţie, astfel încât aceasta din urmă să fie determinantă. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **fonctionnalisme** (după *funcţional*).

FUNCŢIONALITATE s.f. Calitatea de a fi funcţional. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **fonctionnalité** (după *funţional).*

FUNCŢIONAR, -Ă, *funcţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care îndeplineşte o muncă cu caracter administrativ. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **fonctionnare** (după *funcţie).*

FUNCŢIONARE, *funcţionări,* s.f. Acţiunea de *a funcţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **funcţiona.**

FUNCŢIONARISM s.n. Tendinţă birocratică de a considera problemele din punct de vedere individual, nu general; atitudine indiferentă, lipsită de interes şi de devotament faţă de muncă; birocratism, birocraţie. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **fonctionnarisme** (după *funcţionar).*

FUNCŢIONĂRAŞ, *funcţionăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *funcţionar*; (depr.) funcţionar lipsit de importanţă, fără valoare, mic în grad. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Funcţionar** + suf. -*aş.*

FUNCŢIONĂRESC, -EASCĂ, *funcţionăreşti,* adj. **1.** Care aparţine funcţionarilor, care se referă la funcţionari. **2.** Birocratic. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Funcţionar +** suf. -*esc.*

FUNCŢIONĂRIME s.f. Număr mare de funcţionari; totalitatea funcţionarilor. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Funcţionar** + suf. -*ime.*

FUNCŢIUNE s.f. v. **funcţie.**

FUND, *funduri,* s.n. **1.** Partea de jos a unui vas, formând baza lui; cantitate de materii, lichide etc. rămasă pe această parte a vasului. * Parte (mobilă) care formează baza unui butoi sau a altui recipient. * Taler de lemn pe care se răstoarnă mămăliga, se toacă zarzavaturile etc.; cârpător. **2.** (Fam.) Şezut, dos. **3.** Partea de jos, închisă, a unei cavităţi naturale; limita de jos. ** Expr. *A se da la fund* = **a)** a se lăsa în adâncul apei, a se cufunda; **b)** a dispărea din viaţa publică, a se retrage; **c)** a se ascunde pentru a scăpa de sub urmărire. * Partea cea mai depărtată (considerată în linie orizontală) a unui loc. ** Expr. *Fundul fundului* = punct foarte depărtat; locul cel mai adânc; extremitate pe orizontală sau pe verticală. * (Cu determinări indicând o regiune) Punct foarte depărtat de un centru politic sau cultural. * Partea dinapoi a unui vehicul. **4.** Parte a unor obiecte confecţionate care se opune deschizăturii. ** *Sac fără fund* = **a)** om lacom, nesăţios; **b)** loc unde se găseşte întotdeauna ceva, unde nu se epuizează ceea ce se găseşte acolo. * Partea de deasupra a unui acoperământ de cap. – Lat. **fundus.**

FUNDA, *fundez,* vb. I. Tranz. A pune bază; a întemeia, a înfiinţa, a institui, a crea. * A întemeia afirmaţii, idei, teorii etc. pe argumente, pe probe. [Var.: **fondá** vb. I] – Din fr. **fonder,** lat. **fundare.**

FUNDAC, (I) *fundaci*, s.m., **(II)** *fundacuri,* s.n. **I.** S.m. (Ornit.) Cufundar. **II.** S.n. **1.** Aşternut de paie pe care se ridică stogurile. **2.** Fundătură. – **Fund** + suf. -*ac.*

FUNDAL, *fundale,* s.n. **1.** (În artele plastice) Fond al unui tablou sau al unui panou sculptat, din care se detaşează elementele principale ale compoziţiei. **2.** Vast element arhitectonic sau natural care constituie fondul perspectivei frontale a unei construcţii. * Pânză, decor care acoperă fundul unei scene de teatru, în direcţia opusă sălii. [Pl. şi: *fundaluri.* – Var.: **fondál s**.n.] – Din it. **fondale** (după *fund*[1] *).*

FUNDAMENT, *fundamente,* s.n. **1.** Element de construcţie sau ansamblu de astfel de elemente prin intermediul cărora se sprijină o construcţie, o lucrare etc.; fundaţie, bază, temelie. * Placă de metal a preselor de imprimat, pe care se aşază formele tipografice; planşetă de lemn pe care se păstrează sau se transportă formele tipografice. **2.** Fig. Element care serveşte de sprijin, pe care se întemeiază ceva; bază, temei, temelie. – Din fr. **fondement,** lat. **fundamentum.**

FUNDAMENTA, *fundamentez,* vb. I. Tranz. A pune baze temeinice unei idei, unei teorii, unui program etc.; a stabili, a consolida; a demonstra cu argumente ştiinţifice. – Din

fundament. Cf. germ. **fundamantieren.**

FUNDAMENTAL, -Ă, *fundamentali, -e,* adj. **1.** De bază, principal, esenţial. **2.** (Fon.; substantivat, f.) Frecvenţă fundamentală. – Din fr. **fondamental,** lat. **fundamentalis.**

FUNDAMENTARE, *fundamentări,* s.f. Acţiunea de *a fundamenta* şi rezultatul ei. – V. **fundamenta.**

FUNDARE, *fundări,* s.f. Acţiunea de *a se funda* şi rezultatul ei; întemeiere, înfiinţare, instituire, creare. – V. **funda.**

FUNDARISI, *fundarisesc,* vb. IV. Intranz. A lăsa ancora să cadă în vederea ancorării sau afurcării unei nave. – **Fund**[1] + suf. -*arisi.*

FUNDARISIRE, *fundarisiri,* s.f. Acţiunea de *a fundarisi* şi rezultatul ei. – V. **fundarisi.**

FUNDAŞ, *fundaşi,* s.m. Jucător din apărarea unei echipe de fotbal, de rugbi etc., care acţionează în imediata apropiere a porţii proprii (la fotbal), a liniei de ţintă (la rugbi) etc.; apărător. – **Fund**[1] + suf. -*aş.*

FUNDAT, -Ă, *fundaţi, -te,* adj. Bazat (pe ceva), întemeiat **(1)**. [Var.: **fondát, -ă** adj.] – V. **funda.**

FUNDATOR, -OARE adj., s.m. şi f. v. **fondator.**

FUNDAŢIE, *fundaţii,* s.f. **1.** Element sau ansamblu de elemente de construcţie care serveşte ca suport sau ca bază de susţinere a unei construcţii, a unui utilaj, a unei maşini etc.; fundament, bază, temelie. * (La pl.) Ramură a tehnicii care se ocupă cu proiectarea şi cu executarea fundaţiilor. **2.** Strat de teren natural pe care se sprijină o construcţie cu o bază foarte mare. **3.** Instituţie cu caracter obştesc căreia, pentru realizarea scopurilor sale, i se afectează un fond special; aşezământ. * Fond constituit pentru întreţinerea unei activităţi de interes public. [Var.: **fundaţiúne** s.f.] – Din fr. **fondation,** lat. **fundatio, -onis.**

FUNDAŢIUNE s.f. v. **fundaţie.**

FUNDĂ, *funde,* s.f. Nod în forma aripilor unui fluture, făcut dintr-o fâşie de mătase, de pânză etc. şi servind ca podoabă; *p. ext.* panglică. – Din ngr. **fúnda.**

FUNDĂTURĂ, *fundături,* s.f. Stradă, drum, uliţă care se înfundă, fiind închisă la un capăt prin construcţii sau printr-un taluz; fundac. – **[În] funda** + suf. -*ătură.*

FUNDUARĂ, *funduare,* adj. f. (Înv.; în sintagma) *Carte funduară* = carte funciară, v. *funciar.* [Pr : -*du-a-*] – Cf. lat. **fundus**, germ. **Fundus** "proprietate (de teren)".

FUNDUC, *funduci,* s.m. Monedă veche turcească de aur, care a circulat şi în ţările române în sec. XVIII; funducliu. – Din tc **findic.**

FUNDUCLIU, *funduclii,* s.m. Funduc. – Cf. **funduc.**

FUNEBRU, -Ă, *funebri, -e,* adj. De înmormântare. ** *Marş funebru* = melodie solemnă şi tristă, compusă mai ales în ton minor, care se cântă de obicei la înmormântări. * Trist, jalnic, lugubru. – Din fr. **funébre,** lat. **funebris**

FUNERALII s.n. pl. Ceremonie fastuoasă a înmormântării sau a incinerării unei personalităţi. – Din fr. **funérailles,** lat. **funeralia.**

FUNERAR, -Ă, *funerari, -e,* adj. Care ţine de funeralii, privitor la funeralii; de înmormântare. ** *Urnă funerară* = vas în care se păstrează cenuşa unui mort incinerat. *Piatră funerară* sau *monument funerar* = lespede sau monument care se aşază pe un mormânt. – Din fr. **funéraire,** lat. **funerarius.**

FUNEST, -Ă, *funeşti, -ste,* adj. Care aduce nenorocire, moarte; fatal. * Trist, funebru, sinistru. – Din fr. **funeste,** lat. **funestus,** it. **funesto.**

FUNGĂ, *fungi,* s.f. Parâmă din grupul manevrelor curente ale unei nave cu pânze care se foloseşte la ridicarea şi la coborârea unei vele. – Cf. it. **fionco.**

FUNGI s.m. pl. (Bot.; rar) Ciuperci. – Din lat. **fungi.**

FUNGIBIL, -Ă, *fungibili, -e,* adj. (Jur.; despre lucruri) Care poate fi înlocuit cu altul de acelaşi fel, de aceeaşi calitate şi aceeaşi cantitate, în cazul când formează obiectul unei obigaţii. – Din fr. **fongible,** lat. **fungibilis.**

FUNGICID, -A, *fungicizi, -de,* adj., s.n. (Substanţă) care se utilizează pentru combaterea ciupercilor vătămătoare plantelor. – După fr. **fongicide.**

FUNGIDĂ, *fungide,* s.f. (La pl.) Grup de plante inferioare fără clorofilă, care se hrănesc cu substanţe organice gata preparate; ciuperci; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup – Din lat. **fungidus.**

FUNGIFORM, -Ă, *fungiformi, -e,* adj. În formă de ciupercă. ** *Papile fungiforme* = papile asemănătoare cu nişte ciuperci, care se găsesc pe limbă, reprezentând receptori gustativi. – După fr. **fongiforme.**

FUNGISTATIC, -Ă, *fungistatici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care opreşte dezvoltarea ciupercilor. – După fr. **fongistatique.**

FUNICUL, *funiculi,* s.m. (Biol.) Fir care fixează ovulul de placentă. – Din fr. **funicule,** lat.

funiculus.

FUNICULAR, *funiculare,* s.n., adj. **1.** S.n. Mijloc de transport aerian format din unul sau din mai multe cabluri suspendate pe stâlpi, pe care circulă cabinele cu pasageri şi cărucioarele cu materiale, folosit în regiunile muntoase greu accesibile. **2.** Adj. (În sintagma) *Poligon funicular* = construcţie grafică de forma unei linii poligonale, care serveşte, în mecanică, la studiul unui sistem de forţe. – Din fr. **funiculaire.**

FUNICULARIST, -Ă, *funicularişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor care asigură funcţionarea funicularului. – **Funicular +** suf. *-ist.*

FUNIE, *funii,* s.f. **1.** Frânghie[1]. *** Funie de ceapă* (sau *de usturoi*) = împletitură, cunună de ceapă sau de usturoi. ** Expr. *Drept ca funia în traistă* (sau *în sac*) = strâmb, răsucit; *fig.* nedrept, necinstit. *A vorbi de funie în casa spânzuratului* = a vorbi despre un lucru care poate supăra pe cineva dintre cei de faţă, dacă este interpretat ca a aluzie la el. *A (i) se apropia* sau *a-i ajunge (cuiva), a i se strânge funia de* (sau *la) par,* se spune despre cei ajunşi într-o situaţie extrem de dificilă. *A juca pe funie* = a umbla pe funie, făcând diferite figuri; *fig.* a fi abil, dibaci. **2.** Veche unitate de măsură de lungime (a cărei valoare a variat după epoci) cu care se măsura pământul. **3.** (În sintagma) *Funie de moşie* (sau *de pământ*) = suprafaţă de teren de dimensiuni reduse, având de obicei forma unei fâşii înguste. **4.** Împletitură din paie sau din talaş, utilizată la confecţionarea miezurilor lungi la formele pentru turnare. – Lat. **funis.**

FUNIGEL, *funigei,* s.m. (De obicei la pl.) Fir al unui anumit soi de păianjeni mici, care se vede plutind în aer în zilele senine de toamnă. – Et. nec.

FUNINGINE, *funingini,* s.f. Materie neagră sau neagră-brună, rezultată din arderea incompletă a corpurilor organice, alcătuită mai ales din cărbune, care se depune pe partea interioară a coşurilor, a sobelor etc. – Lat. **fuligo, -inis.**

FUNINGINOS, -OASĂ, *funinginoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu funingine, plin de funingine – **Funingine** + suf. *-os.*

FUNIOARĂ, *funioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *funie.* [Pr.: *-ni-oa-*] – **Funie** + suf. *-ioară.*

FUNT s.m. v. **pfund.**

FUR, *furi,* s.m. (Înv.) Hoţ, tâlhar. – Lat. **fur, furis.**

FURA, *fur,* vb. I. Tranz. **1.** A-şi însuşi pe ascuns sau cu forţa un lucru care aparţine altcuiva; a lua ceva fără nici un drept de la cineva, păgubindu-l; a hoţi, a jefui, a prăda. ** Loc. adj. *De furat* = care a fost luat prin furt. ** Expr. *Pe furate(le)* = prin furt, prin răpire, prin hoţie. *A fura (pe cineva) cu ochiul* = a privi pe cineva pe furiş (cu dragoste). *A fura (cuiva) o sărutare* (sau *un sărut)* = a săruta pe furiş sau prin surprindere, fără voia persoanei respective. *A fura meseria (cuiva)* = a-şi însuşi pe apucate o meserie de la cineva (văzând cum o face şi imitându-l). *A fura inima (cuiva)* = a fermeca, a încânta pe cineva. *A fura (cuiva) ochii* (sau *vederile)* = a orbi pe cineva; *fig.* a fi îndrăgostit. * A răpi pe cineva. * Fig. A lua pe neaşteptate, pe nesimţite; a cuprinde. ** Expr. *A-l fura (pe cineva) somnul* = a adormi. *A-l fura (pe cineva) gândurile* = a cădea pradă gândurilor, a medita îndelung. * Refl. (Neobişnuit) A pleca pe furiş; a fugi. **2.** Fig. A fermeca, a vrăji. [Formă gramaticală; (în loc.) *furate, furatele*] – Lat. **furare.**

FURAJ, *furaje,* s.n. Produs de origine vegetală, animală sau minerală, folosit pentru hrana vitelor; nutreţ, masă verde. ** *Furaje combinate* = nutreţuri complexe obţinute pe cale industrială, prin amestecarea diferitelor leguminoase, concentrate, reziduuri industriale, săruri minerale etc., prezentate sub formă de uruială şi de granule. – Din fr. **fourrage.**

FURAJA, *furajez,* vb. I. Tranz. **1.** A prepara furaje. **2.** A hrăni animalele cu furaj. – De la **furaj.**

FURAJARE, *furajări,* s.f. Acţiunea de *a furaja* şi rezultatul ei. – V. **furaja.**

FURAJAT, -Ă, *furajaţi, -te,* adj. (Despre animale) Care este hrănit cu furaje. – V. **furaja.**

FURAJER, -Ă, *furajeri, -e,* adj. (Despre seminţe, plante sau unele produse sau reziduuri industriale) Care se întrebuinţează ca hrană pentru vite. *** Plante furajere* = grup de plante cultivate sau sălbatice cu valoare nutritivă mare, folosite pentru hrana animalelor. – Din fr. **fourrager.**

FURAJOR, *furajori,* s.m. (Înv.) Soldat de cavalerie care făcea aprovizionările cu furaj ale unităţii. – Din fr. **fourrageur.**

FURAN s.m. Combinaţie chimică organică lichidă, obţinută la distilarea răşinilor de conifere şi folosită ca important intermediar în sintezele de mase plastice şi de medicamente. – Din fr. **furanne.**

FURAT[1] s.n. Faptul de *a fura.* – V. **fura.**

FURAT[2]**, -Ă,** *furaţi, -te,* adj. **1.** Prădat (de bunuri de preţ). **2.** (Rar; în expr.) *Furat de minţi* = descreierat; zăpăcit; nebun. – V. **fura.**

FURĂTOR, -OARE, *furători, -oare,* adj. (Rar) Care fură. * (Substantivat) Hoţ. – **Fura +** suf. *-ător.*

FURĂTURĂ, *furături,* s.f. (Rar) Furt, furtişag. – **Fura +** suf. *-ătură.*

FURBURĂ, *furburi,* s.f. Inflamaţie acută a ţesuturilor moi ale copitei, întâlnită în special la cai, în urma unui efort deosebit sau a unei alimentaţii neraţionale. – Din fr. **fourbure.**

FURCAR, *furcari,* s.m. Cerb sau căprior de doi ani care are coarnele în formă de furcă (1). – **Furcă** + suf. *-ar.*

FURCĂ, *furci,* s.f. **1.** Unealtă agricolă formată dintr-o prăjină de lemn sau de oţel terminată cu doi sau trei dinţi (încovoiaţi), folosită pentru strângerea fânului, clăditul şirelor, strângerea gunoiului, a băligarului etc. ** Expr. *Parc-ar fi puse (sau adunate) cu furca*, se spune despre lucruri aşezate în dezordine, nesortate. * Cantitate de fân cât se poate lua într-o furcă (1). **2.** (În sintagme) Nume dat unor unelte sau obiecte asemănătoare cu furca. *furca telefonului* = partea aparatului de telefon pe care stă receptorul; *furca pieptului* = extremitatea inferioară a sternului, cu cele două cartilaje costale fixate de el; lingura pieptului, lingurea; *furca gâtului* = extremitatea superioară a sternului, cu cele două clavicule fixate de el; *furca puţului* (sau *fântânii*) = stâlpul de care se sprijină cumpăna; *furca scrânciobului* = stâlpul orizontal de care este fixat scrânciobul; *furca drumului* = răspântie. * (Înv.) Spânzurătoare în formă de furcă **(1)** cu doi dinţi. **3.** Vergea de lemn la capătul căreia se leagă caierul pentru a fi tors. ** Expr. *A se certa furcă* = a se certa foarte tare. *A da (cuiva) de furcă* = a face (pe cineva) să-şi bată capul cu chestiuni greu de rezolvat. *A avea de furcă cu cineva* (sau *cu ceva)* = a avea mult de luptat cu cineva (sau cu ceva), a avea dificultăţi. (Pop.) *A avea stupit la furcă* = a avea uşurinţă la vorbă, a vorbi mult şi cu plăcere, a avea chef de vorbă. **4.** Furcărie. **5.** Organ al maşinii de filat, cu ajutorul căruia se produce torsionarea fibrelor. **6.** Fiecare dintre stâlpii groşi de stejar de care se prind cosoroabele şi care susţin acoperişul şi pereţii caselor ţărăneşti din paiantă. – Lat. **furca.**

FURCĂRIE, *furcării,* s.f. (Rar) Şezătoare la care se toarce cu furca **(3)**; furcă **(4)**. – **Furcă+** suf. *-ărie.*

FURCHET, *furcheţi,* s.m. Piesă de oţel în formă de furcă **(1)** mică, cu coada fixată la marginea unei bărci, pentru a sprijini lopata în timpul vâslitului. – Din it. **forchetta** (după *furcă).*

FURCHIŢĂ, *furchiţe,* s.f. (Pop., rar) Furcuţă **(1)**. – **Furcă** + suf *-iţă.*

FURCOI, *furcoaie,* s.n. Furcă **(1)** mare (cu doi dinţi), întrebuinţată mai ales la încărcatul fânului şi al snopilor. – **Furcă +** suf. *-oi.*

FURCULIŢĂ, *furculiţe,* s.f. **1.** Obiect (de metal) alcătuit dintr-un mâner şi doi până la patru dinţi, cu ajutorul căruia se duce mâncarea la gură; furcuţă **(2)**. ** Loc. adj. *În furculiţă* (sau *în furculiţe*) = (despre barbă) cu părţile laterale mai lungi decât mijlocul; (despre mustăţi) cu capetele răsucite în sus. **2.** Fiecare dintre cele două piese curbate, încrucişate la unul dintre capete, prin care este fixată inima carului pe podul osiei dinapoi, pentru a împiedica rotirea inimii în plan orizontal; gemănare. [Pl. şi: *furculiţi*] – **Furcă** + suf. *-uliţă.*

FURCUŢĂ, *furcuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *furcă*; furchiţă. **2.** (Reg.) Furculiţă **(1)**. **3.** Partea cornoasă a copitei la cal, de forma unei piramide culcate cu vârful înainte, care se află în porţiunea posterioară a tălpii şi care are rolul de a proteja ţesuturile vii şi de a amortiza şocurile. – **Furcă** + suf. *-uţă.*

FURDA, *furdale,* s.f. (La sg. cu sens colectiv) Rămăşiţe (de calitate inferioară) de la prelucrarea lânii, a blănurilor, a tutunului. * Deşeuri de piele de calitate inferioară, rezultate la tăierea marginilor şi a părţilor cu defecte. – Din bg. **furda.** Cf. tc. **hurda.**

FURFUROL, *furfuroli,* s.m. Aldehidă provenită din furan, care se prezintă sub formă de lichid uleios, cu miros particular, folosită ca solvent selectiv la rafinarea uleiurilor minerale şi vegetale şi ca insecticid, vermicid etc. – Din fr. **furfurol.**

FURGON, *furgoane,* s.n. Vehicul tras de cai de obicei acoperit, care serveşte la transportarea bagajelor, a alimentelor, a muniţiilor etc. – Din fr. **fourgon.**

FURGONAR, *furgonari,* s.m. Militar care conduce un furgon. – **Furgon** + suf. *-ar.*

FURGONETĂ, *furgonete,* s.f. Automobil cu caroserie deschisă sau cu o platformă (acoperită) folosit pentru transportul obiectelor voluminoase şi grele. – Din fr. **fourgonnette.**

FURIBUND, -Ă, *furibunzi, -de,* adj. Plin de furie, foarte furios, mânios la culme; turbat. – Din fr. **furibond,** lat. **furibundus.**

FURIE, *furii,* s.f. Stare de extremă iritare în care se pierde stăpânirea de sine; mânie nestăpânită; violenţă. ** Loc. adv. *Cu furie* = extrem de furios; cu putere mare, nestăvilită. * Fig. (Rar) Dorinţă puternică, patimă, pornire nestăpânită. [Acc. şi: *furíe*] – Din fr. **furie,** lat. **furia.**

FURIER, *furieri,* s.m. Ostaş care îndeplineşte lucrări de birou într-o unitate sau într-o subunitate militară. [Pr.: *-ri-er*] – Din fr. **fourrier**

FURIOS, -OASĂ, *furioşi, -oase,* adj. (Despre oameni şi animale şi despre manifestările lor) Cuprins de furie, mânios. * (Adverbial) Cu furie. * (Despre elemente ale naturii) Violent, puternic, năprasnic. [Pr.: *-ri-os*] – Din fr. **furieux,** lat. **furiosus.**

FURIOSO adv., s.m. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu pasiune, vijelios, puternic. **2.** S.m. Varietate de cai rezultată din încrucişarea rasei de galop englezeşti cu rase locale. [Pr.: *-ri-ó-zo*] – Cuv. it.

FURIŞ, -Ă, *furişuri, -e,* adj. Care se face în ascuns, pe neobservate. ** Loc. adv. *Pe furiş* = în ascuns; tiptil, pe furişate – **Fur** + suf. *-iş.*

FURIŞA, *furişez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) strecura pe nesimţite, pe furiş, a pătrunde sau a face să pătrundă ori a (se) introduce undeva pe neobservate, pe ascuns, tiptil. ** Loc. adv. *Pe furişate* = pe furiş. * Refl. A se ascunde, a se feri de cineva. [Formă gramaticală; (în loc.) *furişate*] – Din **furiş.**

FURIŞARE, *furişări,* s.f. Acţiunea de *a (se) furişa* şi rezultatul ei. – V. **furişa.**

FURIŞAT, -Ă, *furişaţi, -te,* adj. Care se strecoară pe furiş, tiptil; ascuns, neobservat. * (Adverbial) Pe furiş. – V. **furişa.**

FURLANDISI, *furlandisesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se fuduli, a se făli. – Cf. tc. **firlandi** "a se ridica brusc".

FURMINT s.m. Soi de viţă de vie cu struguri mijlocii, cilindrici, cu boabe dese, omogene, verzi-gălbui, din care se fac vinuri superioare; vin din acest soi de viţă de vie. – Din fr. **furmint.**

FURNAL, *furnale,* s.n. **1.** Cuptor înalt în formă de turn, folosit pentru obţinerea fontei brute prin topirea minereurilor de fier amestecate cu cărbune şi cu alte materiale, cu ajutorul combustibililor şi fondanţilor; instalaţie industrială prevăzută cu un astfel de cuptor. **2.** Încărcătură de exploziv introdusă în stânca, zidăria etc. care urmează să fie aruncate în aer. – Cf. fr. **fourneau.**

FURNALIST, *furnalişti,* s.m. Muncitor care lucrează la furnal **(1)**. – Din fr. **fournaliste.**

FURNICA, pers. 3 *furnică,* vb. I. **1**. Intranz. A umbla încoace şi încolo în număr mare, a se mişca în toate părţile ca furnicile; a mişuna, a forfoti. * (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. "de") A fi plin de..., a fi ticsit de... **2.** Tranz., impers. A avea o senzaţie neplăcută de mâncărime şi de înţepături pe piele. – Lat. **formicare.**

FURNICAR, *furnicare,* s.n. **1.** Ridicătură mică de pământ care adăposteşte o colonie de furnici; muşuroi. * Totalitatea furnicilor dintr-un muşuroi. **2.** Fig. Mulţime (de oameni) care mişună. – Lat. / * / **formicarius.**

FURNICAR[2]**,** *furnicari,* s.m. **1.** (Ornit.) Albinărel. **2.** Mamifer din America de Sud, cu capul lung şi îngust, cu botul ascuţit, cu limba lungă şi cleioasă, care se hrăneşte cu furnici *(Myrmecophaga jubata)*. – **Furnică +** suf. *-ar.*

FURNICARE, *furnicări,* s.f. Acţiunea de *a furnica* şi rezultatul ei. – V. **furnica.**

FURNICĂ, *furnici,* s.f. (La pl.) Grup de insecte din ordinul himenopterelor, de talie mică sau mijlocie, negre sau roşii, care trăiesc în colonii; (şi la sg.) insectă care face parte din acest grup. ** *Harnic ca o furnică*, se spune despre un om foarte muncitor. * *Furnică albă* = termită. [Pl. şi: (rar) *furnice*] – Lat. **formica.**

FURNICĂTURĂ, *furnicături,* s.f. Senzaţie neplăcută de înţepături şi de mâncărime de piele. – **Furnica** + suf. *-ătură.*

FURNIR, *furnire,* s.n. Foaie subţire de lemn care serveşte la fabricarea placajelor, a panelelor, în industria mobilei etc. – Din germ. **Furnier.**

FURNIRUI, *furniruiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica prin încleiere şi prin presare una sau două foi de furnir pe faţa unei piese de lemn pentru a-i da un aspect estetic, pentru a-i mări stabilitatea sau pentru a acoperi unele defecte. – **Furnir** + suf. *-ui.* Cf. germ. **furnieren.**

FURNIRUIRE, *furniruiri,* s.f. Acţiunea de *a furnirui* şi rezultatul ei. – V. **furnirui.**

FURNIRUIT, -Ă, *furniruiţi, -te,* adj. (Despre piese de lemn) Acoperit cu furnir. [Pr.: *-ru-it*] – **V. furnirui**.

FURNITURĂ, *furnituri,* s.f. **1.** Furnizare. **2.** Marfă furnizată. **3.** (La pl.) Rechizite de birou. **4.** (La pl.) Material accesoriu (căptuşeală, pânză tare, aţă, nasturi etc.) folosit în croitorie. – Din fr. **fourniture.**

FURNIZA, *furnizez,* vb. I. Tranz. A procura mărfuri prin vânzare sau a pune la dispoziţie servicii, contra plată, în baza unei înţelegeri prealabile; a livra. * A da, a oferi o informatie, o ştire etc. – Din **furnizor.** Cf. fr. **fournir.**

FURNIZARE, *furnizări,* s.f. Acţiunea de *a furniza* şi rezultatul ei; funitură **(1)**. – V. **furniza.**

FURNIZOR, -OARE, *furnizori, -oare,* s.m. şi f. Persoană fizică sau juridică care furnizează, care procură (diverse materiale). – Din fr. **fournisseur.**

FUROARE, *furori,* s.f. **1.** (Rar) Mânie, furie, delir furios. **2.** (Rar) Pasiune violentă, patimă arzătoare; încântare. **3.** (Fam.; în expr.) *A face furori* = a provoca admiraţie, senzaţie,

mai ales pentru aspectul exterior. – Din fr. **fureur,** lat. **furor, -oris.**
FUROU, *furouri,* s.n. Cămaşă de zi femeiască; combinezon. – Din fr. **fourreau.**
FURSEC, *fursecuri,* s.n. Nume dat unor prăjituri mici şi uscate, făcute din diferite aluaturi fragede, având forme variate. – Din fr. **foursec.**
FURT, *furturi,* s.n. Infracţiune care constă în însuşirea pe nedrept a unui lucru mobil al altuia; hoţie, furătură. – Din lat. **furtum.**
FURTIŞAG, *furtişaguri,* s.n. Furt (de mici proporţii); ciupeală. – **Furt +** suf. -*işag* (după magh. *tolvajság).*
FURTIV, -Ă, *furtivi, -e,* adj. (Livr.) Care se face în acuns, pe furiş. – Din fr. **furtif**, lat. **furtivus**.
FURTUN, *furtunuri,* s.n. Tub flexibil confecţionat din material textil, cauciuc, material plastic etc., care serveşte la transportul, pe distanţă mică, al gazelor sau al lichidelor. – Din tc. **hortum.**
FURTUNAR, *furtunari,* s.m. Pasăre marină de mărimea unui porumbel, cu nările situate la capătul unor tuburi cornoase de pe cioc, care trăieşte în jurul Mării Mediterane *(Puffinus puffinus).* – **Furtună +** suf. -*ar.*
FURTUNATEC, -Ă adj. v. **furtunatic.**
FURTUNATIC, -Ă, *furtunatici, -ce,* adj. Furtunos, impetuos. [Var.: **furtunátec, -ă** adj.**] – Furtună +** suf. -*atic.*
FURTUNĂ, *furtuni,* s.f. **1.** Vânt puternic însoţit de averse de ploaie, de grindină şi de descărcări electrice; vijelie. ** Expr. *Furtună de...* = mulţime (mare) de... **2.** (În sintagma) *Furtună solară* = accentuare bruscă a activităţii solare, însoţită de intensificarea emisiei corpusculare şi a celei electromagnetice. **3.** Fig. Zbucium, tulburare sufletească. **4.** Fig. Revoltă, răscoală. – Din ngr. **furtúna.**
FURTUNOS, -OASĂ, *furtunoşi, -oase,* adj. **1.** Bântuit de furtună; *fig.* agitat, zbuciumat. **2.** Fig. (Despre fiinţe şi acţiunile lor) Năvalnic, impetuos, violent. – **Furtună** + suf. -*os.*
FURUNCUL, *furuncule,* s.n. Inflamaţie purulentă a foliculilor firelor de păr ca urmare a unei infecţii cu stafilococi, care poate prinde ţesuturile învecinate, provocând leziuni întinse ale pielii; abces, buboi. – Din lat. **furunculus.** Cf. fr. **furoncle.**
FURUNCULOZĂ, *furunculoze,* s.f. Boală de piele caracterizată printr-o erupţie simultană sau succesivă a mai multor furuncule, din cauza unui focar stafilococic latent. – Din fr. **furonculose.**
FURURĂ, *fururi,* s.f. Piesă metalică sau de lemn care acoperă sau umple spaţiul dintre două elemente de construcţie solidarizate între ele. – Din fr. **fourrure.**
FUS[1]**, (I)** *fuse,* **(II)** *fusuri,* s.n. **I. 1.** Unealtă de tors care serveşte la răsucirea firului şi pe care se înfăşoară firul pe măsură ce este tors, având forma unui beţişor lung şi subţire, îngroşat la mijloc, cu capătul de sus ascuţit şi cel de jos rotunjit şi înţepenit într-o rotiţă. ** Loc. adj. *În fus* = în formă de fus[1] **(I 1)**; fusiform. **2.** Organ al maşinilor de tors, cu ajutorul căruia se răsuceşte şi pe care se înfăşoară firul. **II. 1.** Nume dat unor părţi ale maşinilor de ţesut, de depănat etc. care seamănă la formă cu fusul[1] **(I 1)**. **2.** Nume dat unor părţi de maşini, de instalaţii etc. care îndeplinesc funcţia de arbore sau do osie. * Porţiune cilindrică, conică sau sferică a unui arbore, a unui ax sau a anei osii, care se sprijină şi se roteşte într-un palier. **3.** Trunchiul unui copac de la bază până la vârf, fără crengi. **4.** Parte a unei coloane de arhitectură, cuprinsă între bază şi capitel. **5.** Corpul drept al ancorei, fără braţe şi fără inel. **6.** (În sintagmele) *Fus sferic* = porţiune din suprafaţa unei sfere cuprinsă între două cercuri mari care au un diametru comun. *Fus orar* = fiecare dintre cele 24 de porţiuni în care este împărţită suprafaţa pământului prin meridiane, distanţate la 15^0 unul de altul, sau prin alte linii de demarcaţie convenţionale, urmând de aproape aceste meridiane. – Lat. **fusus** (cu unele sensuri după fr. *fuseau).*
FUS[2]**,** *fusuri,* s.n. (În industria pielăriei) Unitate de măsură pentru piele, egală cu 929 cm^2; bucată de piele având această suprafaţă. [Pl. şi: *fuse*] – Din germ. **Fuss.**
FUSAR, *fusari,* s.m. (Iht.) Peşte de apă dulce cu corpul în formă de fus[1] **(I 1)**, de culoare galben-castanie, cu dungi transversale de culoare mai închisă (*Aspro streber*). ** *Fusar mare* = pietrar. * Ţipar. [Var.: **fusáriu** s.m.] – **Fus**[1] + suf. -*ar.*
FUSARIU s.m. v. **fusar.**
FUSAROLĂ, *fusarole,* s.f. Element arhitectural decorativ, alcătuit dintr-un şir de boabe alungite. – Din fr. **fusarole.**
FUSCEL, *fuscei,* s.m. **1.** Fiecare dintre vergelele trecute printre firele de urzeală la războiul de ţesut; vergea, joardă. **2.** Fiecare dintre vergele sau scândurile orizontale care formează treptele unei scări. **3.** Fiecare dintre vergelele verticale ale loitrei carului. **4.** (Rar) Cotor de ceapă. [Var.: **fuşcél, fuştel** s.m.] – Lat. / * / **fusticellus** (< *fustis* "băţ,

ţăruş").

FUSIFORM, -Ă, *fusiformi, -e,* adj. Care are formă de fus[1] **(I 1)**. **[** Var.: **fuzifórm, -ă** adj.] – Din fr. **fusiforme.**

FUSTANELĂ, *fustanele,* s.f. Fustă albă scurtă, largă şi plisată sau creaţă, care face parte din costumul naţional al grecilor şi al abanezilor. – Din ngr. **fustanélla.**

FUSTANGIU, *fustangii,* s.m., adj. (Fam.) (Bărbat) afemeiat. – **Fustă** + suf. *-angiu.*

FUSTĂ, *fuste,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, care acoperă corpul de la talie în jos; jupă. * Fig. (Depr.) Femeie. – Din ngr. **fústa.**

FUSTIGAŢIE, *fustigaţii,* s.f. (Rar) Bătaie cu vergile; flagelare. * Fig. Corecţie, corectare, pedeapsă. – Din fr. **fustigation,** lat. **fustigatio.**

FUSTIŞOARA, *fustişoare,* s.f. Diminutiv al lui *fustă*; fustiţă. – **Fustă** + suf. *-işoară.*

FUSTIŢĂ, *fustiţe,* s.f. Fustişoară. – **Fustă+** suf *-iţă.*

FUŞALĂU, *fuşalăi,* s.m. (Reg.) Unealtă în forma unei ţesale servind la scărmănat lâna, cânepa etc. – Cf. magh. **foszlani** "a se destrăma".

FUŞCEL s.m. v. **fuscel.**

FUŞERAI s.n. **1.** (Arg.) Înşelare, furt. **2.** (Fam.) Lucru de mântuială. – Cf. germ. **Fuschelei, Phuscher.**

FUŞEREALĂ, *fuşereli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a fuşeri*. – **Fuşeri** + suf. *-eală.*

FUŞERI, *fuşeresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A răscoli **(1)**. **2.** A face un lucru de mântuială; a rasoli. – Cf. **fuşalău.**

FUŞTAŞ, *fuştaşi,* s.m. (În Ţara Românească şi în Moldova) Soldat înarmat cu o fuşte, care făcea parte din garda personală a domnilor până în sec. XIX; lăncier. – **Fuşte** + suf. *-aş.*

FUŞTE, *fuşti,* s.f. (Înv.) Suliţă de lemn cu vârful de fier; lance. – Lat. **fustis.**

FUŞTEL s.m. v. **fuscel.**

FUTIL, -Ă, *futili, -e,* adj. (Livr.) Lipsit de valoare, de importanţă, de interes; inutil, lipsit de seriozitate, neserios, frivol. – Din fr., it. **futile,** lat. **futilis.**

FUTILITATE, *futilităţi,* s.f. (Livr.) Inutilitate; lipsă de seriozitate, frivolitate. – Din fr. **futilité,** lat. **futilitas, -atis.**

FUTURISM s.n. Curent literar-artistic apărut în Italia, la începutul sec. XX, care exaltă promovarea noului, a prezentului care prefigurează viitorul. – Din fr. **futurisme,** it. **futurismo.**

FUTURIST, -Ă, *futurişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine futurismului, privitor la futurism. **2.** S.m. şi f. Adept al futurismului. – Din fr. **futuriste,** it. **futurista.**

FUTUROLOG, -Ă, *futurologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Viitorolog. – Din fr. **futurologue.**

FUTUROLOGIE s.f. (Rar) Viitorologie. – Din fr. **futurologie.**

FUX s.n. Aducere pe linia de plutire a buştenilor înţepeniţi prin împingerea şi răsucirea lor cu ajutorul ţapinei. – Din germ. **Fuchs.**

FUZANT, -Ă, *fuzanţi, -te,* adj. (Despre proiectile) Care explodează în aer pe un anumit punct al traiectoriei; (despre focoase) care provoacă explozia în aer într-un anumit punct al traiectoriei. – Din fr. **fusant.**

FUZARIOZĂ, *fuzarioze,* s.f. Boală a plantelor provocată de o specie de ciuperci şi manifestată prin apariţia unei pâsle dese de culoare alb-roz pe organele atacate, care putrezesc. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **fusariose.**

FUZEE, *fuzee,* s.f. Corp de formă aerodinamică, capabil să înainteze în atmosferă datorită forţei de reacţie a gazelor arse care ies dintr-un efuzor. – Din fr. **fusée.**

FUZEL s.m. Amestec de alcooli superiori, rezultat la fermentaţia alcoolică a proteinelor din cereale şi din fructe sub acţiunea drojdiei de bere şi folosit ca dizolvant la fabricarea substanţelor aromatice şi a parfumurilor. – Din fr. **fusel.**

FUZELAJ, *fuzelaje,* s.n. Parte componentă a avionului sau a planorului, care face legătura între aripi şi ampenaje şi care poartă încărcătura, postul de pilotaj, comenzile etc. – Din fr. **fuselage.**

FUZEN, *fuzene,* s.n. Component al cărbunilor, fragil, negru, mătăsos, care reprezintă fragmente de substanţă vegetală. – Din fr. **fusain.**

FUZETĂ, *fuzete,* s.f. Fiecare dintre cele două dispozitive care fac legătura între roţile directoare şi osia din faţă ale unui autovehicul şi care permit orientarea roţilor în direcţia dorită. – Din fr. **fusette.**

FUZIBIL, -Ă, *fuzibili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre metale) Care poate fi topit (uşor). **2.** S.m. Element al unei siguranţe electrice în formă de fir sau de lamelă, care se topeşte atunci când este parcurs de un curent mai mare decât cel admis. – Din fr. **fusible.**

FUZIBILITATE s.f. Însuşirea unui metal de a fi fuzibil. – Din fr. **fusibilité.**

FUZIFORM, -Ă adj. v. **fusiform.**

FUZIONA, *fuzionez,* vb. I. Intranz. A realiza o fuziune; a se contopi. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr.

fusionner.
FUZIONARE, *fuzionări,* s.f. Acţiunea de *a fuziona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] – V. **fuziona.**
FUZIONIST, -Ă, *fuzionişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Adept al unei fuzionări. [Pr.: *-zi-o-*] – Din fr. **fusionniste.**
FUZIUNE, *fuziuni,* s.f. **1.** Contopire a două sau mai multe state sau a două sau mai multe partide într-unul singur ori a două sau mai multe organizaţii într-una singură. **2.** Reorganizarea, prin contopire, într-o singură unitate omogenă a unor întreprinderi sau a unor instituţii. **3.** Contopire a două sau mai multe nuclee atomice uşoare într-unul mai greu. **4.** Topire a unui corp la o temperatură mai înaltă decât temperatura mediului ambiant. *** Punct de fuziune* = temperatură de topire. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **fusion,** lat. **fusio, -onis.**
G s.m. invar. A noua literă a alfabetului limbii române; consoană notată cu această literă (semioclusivă prepalatală sonoră când este urmată de "e" sau "i"; oclusivă palatală sonoră în grupurile "ghi" şi "ghe"; oclúsivă velară sonoră în toate celelalte poziţii). – [Pr.: *ghe*].
GA interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul gâştelor. – Onomatopee.
GABARĂ, *gabare,* s.f. Navă sau ambarcaţie mare, servind, de obicei, la transbordarea pe punte a unor materiale ori mărfuri de pe o navă care nu poate acosta în raza portului. – Din fr. **gabare,** it. **gabarra.**
GABARDINĂ s.f. Stofă fină de lână cu legătura diagonală, care prezintă dungi paralele înclinate pe ambele părţi. – Din fr. **gabardine.** Cf. sp. **gabardina**, germ. **Gabardine.**
GABARIT, *gabarite,* s.n. Şablon în al cărui contur, format din linii drepte sau curbe, trebuie să se cuprindă dimensiunile unui profil; contur, format din linii drepte sau curbe, care limitează dimensiunile maxime ale profilului unui obiect, ale unei construcţii etc. * Greutate care depăşeşte limita maximă admisă sau pe cea normală. – Din fr. **gabarit.**
GABARITIC, -Ă, *gabaritici, -ce,* adj. Referitor la gabarit; de gabarit. – **Gabarit** + suf. *-ic.*
GABELĂ s.f. Impozit care se percepea pe sare, în Franţa medievală. – Din fr. **gabelle.**
GABIE, *gabii,* s.f. Platformă orizontală fixată în vârful unui catarg şi folosită ca post de observaţie sau (la navele cu pânze) ca loc de unde se manevrează parâmele. – Din fr. **gabie,** it. **gabbia.**
GABIER, *gabieri,* s.m. Marinar care face serviciul de veghe pe gabie şi care asigură, la navele cu pânze, manevrarea parâmelor, vergelelor etc. [Pr.: *-bi-er*] – Din fr. **gabier**. Cf. it. **gabbiere.**
GABION, *gabioane,* s.n. Coş de nuiele sau din sârmă umplut cu pământ, cu pietriş etc., care serveşte la apărarea malurilor de valuri, la construirea barajelor etc. [Pr.: *-bi-on*] – Din fr. **gabion.**
GABLONZ, *gablonzuri,* s.n. Cristal **(1)** special cu irizaţii, folosit la fabricarea unor obiecte de podoabă ieftine; *p. ext.* obiect de podoabă care are asemenea cristale. [Pr.: *gablonţ*] – Din n. pr. **Gablonz.**
GABONEZ, -Ă, *gabonezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** (Persoană) născută şi crescută în Gabon. **2.** (Locuitor) din Gabon. – Din fr. **gabonais.**
GABRIOLETĂ s.f. v. **cabrioletă.**
GABRO s.n. Rocă eruptivă cu structură granuloasă folosită în construcţii. [Scris şi: *gabbro*] – Din germ. **Gabbro,** fr., it. **gabbro.**
GABROVEAN, *gabroveni,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea şi vindea cuţite. – **Gabrovo** (n. pr.) + suf. *-ean.*
GACI s.m. pl. Pantaloni largi care fac parte din portul popular specific în regiunea Oaşului. – Et. nec.
GADGET, *gadgeturi,* s.n. (Englezism) Obiect mic, ingenios construit, de valoare şi utilitate neînsemnată. [Pr.: *ghéget*] – Din engl. **gadget.**
GADINĂ, *gadine,* s.f. (Pop.) Animal sălbatic; jivină, dihanie. – Din bg. **gadină.**
GADOLINIT s.n. Mineral anhidru sau uşor hidratat conţinând pământuri rare. – Din fr. **gadolinite.**
GADOLINIU s.n. Element chimic din grupul lantanidelor. – Din fr. **gadolinium.**
GAELI s.m. pl. Populaţie de origine celtică ce a locuit în vechime Irlanda şi Scoţia. – Din fr. **Gaëls.**
GAFA, *gafez,* vb. I. Intranz. A face o gafă **(3)**. – Din fr. **gaffer.**
GAFARE s.f. Faptul de *a gafa.* – V. **gafa.**
GAFĂ, *gafe,* s.f. **1.** Piesă metalică în formă de cârlig, fixată pe o prăjină, folosită la acostarea unei ambarcaţii, la îndepărtarea ei de mal etc. **2.** Cârlig montat la capătul unui dispozitiv de ridicat, şi de care se prinde sarcina. **3.** Gest, atitudine sau vorbă nepotrivită, care poate constitui o indelicateţe sau o jignire neintenţionată adusă cuiva. – Din fr. **gaffe.**

GAFEUR, *gafeuri,* s.m. (Franţuzism) Gafist. [Pr.: *-för*] – Din fr. **gaffeur.**
GAFIST, -Ă, *gafişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face gafe **(3)**; (franţuzism) gafeur. – **Gafă +** suf. *-ist.*
GAG, *gaguri,* s.n. Efect comic într-un film sau într-o piesă de teatru, care rezultă dintr-o asociere surprinzătoare de situaţii contrastante. – Din fr., engl. **gag.**
GAGARINIT s.n. Mineral care conţine elemente din familia pământurilor rare. – Din rus. **gagarinit.**
GAGAT s.n. (Min.) Jais. – Din germ. **Gagat.**
GAGIC, *gagici,* s.m. (Arg.) Amant, iubit. – Din **gagică** (derivat regresiv).
GAGICĂ, *gagice,* s.f. (Arg.) Amantă, iubită. – Din ţig. **gagi** "(femeie) neţigancă".
GAGIST, -Ă, *gagişti, -ste,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Actor angajat temporar (şi cu leafă). * (La m.) Muzicant angajat cu leafă într-o fanfară militară. – Din fr. **gagiste.**
GAGIU, *gagii,* s.m. (Arg.) **1.** Om, persoană, tip, individ. **2.** Iubit, amant. – **Gag [**ic**]** + suf. *-iu.*
GAIAC s.m. v. **guaiac.**
GAIACOL s.n. Medicament cu acţiune antiseptică, extras din răşina unui arbore şi întrebuinţat ca expectorant în diferite preparate contra tusei. – Din fr. **gaîacol.**
GAIBARACE s.f. pl. (Fam.) Picioare (prea lungi); gaibe, gaide. – Cf. **gaibe.**
GAIBE s.f. pl. (Fam.) Picioare (prea lungi); gaibarace, gaide. – Cf. **gaidă.**
GAICĂ, *găici,* s.f. **1.** Bandă (lată) de stofă cusută la o haină, în spate şi în dreptul taliei, pentru a strânge creţurile, în scop decorativ etc. **2.** Fiecare dintre bentiţele de stofă sau de şnur fixate în talie la unele haine, prin care se petrece cordonul, cureaua, cingătoarea. * Cheotoare la o haină, făcută din şnur sau din găitan. * Şiret cusut la o haină pentru a o putea agăţa în cui; atârnătoare, agăţătoare. – Cf. rus. **gaika** "placă de metal cu găuri pentru a lega două obiecte; piuliţă".
GAIDĂ, *gaide,* s.f. **1.** (Reg.) Cimpoi. **2.** Numele unui dans popular cu acompaniament de cimpoi. **3.** Fig. (La pl.) Picioare (prea lungi); gaibarace, gaibe. – Din bg., scr. **gajda.**
GAIE, *găi,* s.f. Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu uliul, cu ciocul coroiat, cu gheare puternice şi cu coada bifurcată *(Milvus).* ** Expr. *Se ţine gaie după* (sau *de) cineva*, se zice despre o persoană de care nu poţi scăpa. *M-a (sau te-a) luat gaia* = am (sau ai) păţit-o. – Et. nec.
GAIŢĂ, *gaiţe,* s.f. **1.** Pasăre înrudită cu corbul, de mărimea unei ciori, cu penajul brun-roşcat, cu dungi albastre şi negre pe aripi, cu coada neagră, care poate imita sunetele scoase de alte păsări *(Garrulus glandarius).* ** *Gaiţă de munte* = alunar. **2.** Epitet dat unei persoane care vorbeşte mult şi fără rost. [Pr.: *ga-i-*] – Cf. bg., scr. **galica.**
GAIZE subst. pl. (Min.) Roci silicioase poroase şi uşoare, constituite din granule de cuarţ şi din organisme silicioase. – Din fr. **gaize.**
GAJ, *gajuri,* s.n. Garanţie depusă în contul unei datorii sau al executării unei lucrări; bun care se depune drept garanţie; amanet, zălog. * Obiect depus, la unele jocuri de societate, de către cel care a făcut o greşeală şi care se răscumpără prin executarea unei pedepse hazlii. * Asigurare, garanţie morală dată cuiva. – Din fr. **gage.**
GAL[1]**,** *gali,* s.m. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechii Galii. – Din lat. **Gallus.**
GAL[2]**,** *gali,* s.m. Unitate pentru măsurarea acceleraţiei, egală cu 1 centimetru pe secundă la pătrat. – Din fr. **gal.**
GALACTIC, -Ă, *galactici, -ce,* adj. Care aparţine galaxiei, privitor la galaxie (în special la Calea-Lactee). – Din fr. **galactique.**
GALACTOMETRU, *galactometre,* s.n. (Tehn.) Lactometru. – Din fr. **galactométre.**
GALACTOREE, *galactoree,* s.f. (Med.) Secreţie continuă de lapte în timpul sau după încetarea alăptării. – Din fr. **galactorrhée.**
GALACTOZĂ s.f. Substanţă cu proprietăţi asemănătoare glucozei, care se găseşte în natură în diverse combinaţii, intrând şi în structura unor compuşi azotaţi din creier. – Din fr. **galactose.**
GALALIT s.n. Masă plastică cornoasă obţinută din cazeină şi folosită la fabricarea unor obiecte uzuale sau a unor piese tehnice (izolante electrice). – Din fr. **galalithe.**
GALANT, -Ă, *galanţi, -te,* adj. **1.** (Despre bărbaţi şi manifestările lor) Curtenitor faţă de femei; *p. ext.* politicos, atent, plăcut, tandru. **2.** (Despre oameni) Darnic, generos. – Din fr. **galant.**
GALANTAR, *galantare,* s.n. Vitrină (a unui magazin). – Din **galanterie** (derivat regresiv).
GALANTERIE, *galanterii,* s.f. **1.** Atitudine plină de curtoazie, de tandreţe, de amabilitate faţă de femei. * Cuvinte curtenitoare adresate unei femei. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte mărunte de îmbrăcăminte (mănuşi, cravate, fulare etc.); magazin în care se desfac asemenea mărfuri. – Din fr. **galanterie.**

GALANTOM, -OAMĂ adj. v. **galanton.**
GALANTOMIE s.f. v. **galantonie.**
GALANTON, -OANĂ, *galantoni, -oane,* adj. (Fam.; despre oameni) Darnic, generos, galant. [Var.: **galantóm, -oamă** adj.] – Din fr. **galant homme.**
GALANTONIE, *galantonii,* s.f. (Fam., rar) Dărnicie, generozitate. [Var.: **galantomíe** s.f.] – **Galanton** + suf. *-ie.*
GALAONUL s.n. art. Dans popular cu mişcare rapidă, executat numai de bărbaţi; melodie corespunzătoare acestui dans. – Et. nec.
GALAXIE, *galaxii,* s.f. Fiecare dintre sistemele de aştri din univers comparabile ca dimensiuni şi aspect cu Calea-Laptelui (din care face parte sistemul solar). – Din fr. **galaxie.**
GALĂ[1]**,** *gale,* s.f. **1.** Spectacol (sau şir de spectacole) cu caracter solemn, sărbătoresc, la care participă, de obicei, persoane oficiale. *Gala filmului românesc.* ** Loc. adj. *De gală* = de sărbătoare, solemn. **2.** (În sintagma) *Gală de box* = competiţie sportivă la care au loc mai multe meciuri de box. – Din fr. **gala.**
GALĂ[2]**,** *gale,* s.f. Excrescenţă provocată de înţepăturile unor insecte pe frunzele stejarului sau ale altor plante; cec. – Din fr. **galle,** lat. **galla.**
GALB, (1) *galburi,* s.n. (Arhit.) **1.** Curbură a unui capitel, a unei console etc.; *p. ext.* contur graţios al unui element de arhitectură sau de sculptură. **2.** Parte a fusului unei coloane arcuite spre exterior, pentru a evita iluzia de strangulare. [Var.: **gálbă** s.f.] – Din fr. **galbe.**
GALBĂ s.f. v. **galb.**
GALBEN, -Ă, *galbeni, -e,* adj., subst. **1.** Adj. De culoarea aurului, a lămâiei etc. ** *Rasa galbenă* = grup de popoare care se caracterizează prin culoarea galbenă-brună a pielii. *Friguri galbene* = boală contagioasă răspândită în ţările tropicale, transmisă de o specie de ţânţari, caracterizată prin febră şi prin colorarea pielii în galben **(2)**. ** Expr. *(A se face* sau *a fi) galben ca ceara* = (a deveni) foarte palid din cauza unei emoţii sau a unei boli. (Substantivat, n.) *A i se face (cuiva) galben înaintea ochilor* = a-i veni (cuiva) ameţeală, a i se face rău. * (Despre faţa omului sau despre alte părţi ale corpului său; *p. ext.* despre oameni) Palid. * (Despre părul oamenilor) Blond. * (Despre părul sau culoarea cailor) Şarg. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între portocaliu şi verde. * Substanţă, colorant, pigment care are culoarea descrisă mai sus. ** *Galben de cadmiu* = sulfură de cadmiu întrebuinţată ca pigment galben-oranj în pictură. *Galben de crom* = pigment galben-închis folosit la vopselele de ulei. *Galben de zinc* = colorant galben-deschis folosit pentru obţinerea verdelui. **3.** S.m. Nume dat mai multor monede străine de aur, de valori variabile, care au circulat şi în ţările româneşti. **4.** S.f. (În sintagma) *Galbenă de Odobeşti* = specie de viţă de vie cu boabele strugurilor galbene-verzui. [Var.: (pop.) **gálbin, -ă** adj., subst.] – Lat. **galbinus.**
GALBIN, -Ă adj., subst. v. **galben.**
GALENĂ s.f. Sulfură naturală de plumb, folosită ca redresor la aparatele de radio fără lămpi, la prepararea unor vopsele etc. – Din fr. **galéne.**
GALENIC, -Ă, *galenici, -ce,* adj. (Despre unele preparate farmaceutice) Care poate fi administrat direct bolnavilor sau poate servi la prepararea unor reţete. – Din fr. **galénique.**
GALENISM s.n. Veche teorie medicală conform căreia bolile ar fi cauzate de ruperea echilibrului dintre umori. – Din fr. **galénisme.**
GALENŢI s.m. pl. Un fel de papuci (cu talpă) de lemn. – Din ngr. **galéntsa.**
GALEOPITEC, *galeopiteci,* s.m. Mamifer insectivor din sud-estul Asiei, care poate plana *(Galeopithecus).* [Pr.: *-le-o-*] – Din fr. **galéopithéque.**
GALERĂ, *galere,* s.f. Veche navă comercială sau militară, prevăzută cu vâsle şi pânze şi care era mânuită de obicei de sclavi sau de condamnaţi. – Din fr. **galére.**
GALERIE, *galerii,* s.f. **1.** Coridor subteran în formă de tunel care permite accesul minerilor la zăcământ şi îngăduie executarea lucrărilor miniere. **2.** Canal subteran de comunicaţie care face legătura între două puncte ale unei lucrări hidrotehnice. **3.** Condor subteran (adesea ramificat) pe care şi-l sapă unele animale pentru a le servi ca adăpost. **4.** Coridor lung (şi boltit) situat în interiorul sau în afara unei clădiri, servind ca element de legătură sau ca loc de plimbare. **5.** Muzeu, secţie a unui muzeu sau sală într-o expoziţie ori într-un muzeu, în care sunt expuse mai ales opere de pictură şi de sculptură. * Serie de tablouri expuse; *p. ext.* serie de portrete descrise într-o operă (literară). **6.** Magazin în care se vând opere de artă; *p. gener.* (la pl.) magazin cu caracter universal. **7.** Balconul dintr-o sală de spectacole cu mai multe nivele situat la nivelul cel mai înalt; (fam.) spectatorii de la acest balcon; *p. ext.* publicul care manifestă zgomotos la un spectacol, la o adunare, la o întrunire etc. ** Expr. *A face galerie* = a manifesta

zgomotos în semn de aprobare, de încurajare (în cursul unui spectacol, al unei întreceri sportive etc.). **8.** Bară de lemn sau de metal de care se atârnă perdelele. **9.** Un fel de tavă de metal care se pune în faţa sobei ca să nu cadă cărbunii din sobă pe duşumea. – Din fr. **galerie.** Cf. it. **galleria**, germ. **Galerie.**

GALEŞ, -Ă, *galeşi, -e,* adj. **1.** (Despre ochi sau privire; *p. ext.* despre oameni; adesea adverbial) Drăgăstos, duios. **2.** (Despre ochi sau privire; *p. ext.* despre oameni; adesea adverbial) Melancolic, trist. [Var.: (reg.) **gáliş, -ă** adj.] – Din bg. **kaleš.**

GALET[1]**,** *galeţi,* s.m. **1.** Fragment dintr-o rocă sau dintr-un mineral, şlefuit şi rotunjit prin acţiunea mării, a torentelor, a gheţarilor etc. **2.** Rolă care permite o mişcare prin rostogolire. **3.** (Text.) Piesă de la maşina de filat mătase artificială care întinde firul la ieşirea din baia de filare. **4.** (Tehn.) Bobină inelară. **5.** (Tehn.) Secţiune a unui comutator rotativ. – Din fr. **galet.**

GALET[2] s.m. v. **galetă.**

GALETĂ, *galete,* s.f. Un fel de pesmet de formă paralelipipedică, mâncat de marinari, ostaşi aflaţi în campanie etc. [Var.: **galét** s.m.] – Din fr. **galette.**

GALFĂD, -Ă, *galfezi, -de,* adj. (Reg.) Palid (din cauza unei boli). – Et. nec.

GALIARD s.n. (Mar.) Fiecare dintre extremităţile punţii superioare ale unei nave. [Pr.: -*li-ard*] – Din fr. **gaillard.**

GALIARDĂ, *galiarde,* s.f. Vechi dans francez cu ritm vioi. * Parte dintr-o suită instrumentală care urmează după pavană. – Din fr. **gaillarde.**

GALIC[1] adj. (În sintagma) *Acid galic* = acid organic aromatic, astringent, extras din gogoşile de ristic şi din coaja de stejar, folosit la fabricarea cernelii negre, a coloranţilor şi a unor medicamente. – Din fr. **gallique.**

GALIC[2]**, -Ă,** *galici, -ce,* adj. Care aparţine galilor[1], privitor la gali[1]; ex. *Războaiele galice.* ** *Cocoşul galic* = emblemă (reprezentând un cocoş) care simbolizează Franţa. * (Substantivat, f.) Limba celtă vorbită de gali[1]. – Din lat. **Gallicus.**

GALICAN, -Ă, *galicani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine galicanismului, privitor la galicanism. **2.** S.m. şi f. Adept al galicanismului. – Din fr. **gallican.**

GALICANISM s.n. Doctrină politico-religioasă care, rămânând ataşată dogmelor catolice, apăra libertăţile organizatorice ale Bisericii catolice din Franţa faţă de papă. – Din fr. **gallicanisme.**

GALICISM, *galicisme,* s.n. Expresie sau construcţie proprie limbii franceze şi greu ori imposibil de tradus în altă limbă. – Din fr. **gallicisme.**

GALIFORMĂ, *galiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări tericole sau arboricole; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Din fr. **galliformes.**

GALIMATIAS s.n. Vorbire sau scriere încurcată, confuză. [Pr.: -*ti-as.* – Var.: **galimatíe** s.f.] – Din fr. **galimatias.**

GALIMATIE s.f. v. **galimatias.**

GALINACEE, *galinacee,* s.f. (La pl.) Subordin de păsări al cărui tip principal este găina; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest subordin. – Din fr. **gallinacé.**

GALION, *galioane,* s.n. **1.** Navă cu pânze folosită în trecut de spanioli ca navă de război şi pentru transportul mărfurilor. **2.** Ornamentaţie (în lemn) montată la prora unor nave cu pânze. **3.** (Tipogr.) Planşetă de metal sau de lemn pe care se aşază rândurile de litere culese. [Pr.: -*li-on*] – Din ngr. **ghaleóna,** fr., it. **galion.**

GALIOTĂ, *galiote,* s.f. Corabie uşoară de pescuit, cu fundul plat şi de obicei cu două catarge, folosită în trecut îndeosebi de olandezi. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **galiote.**

GALIŞ, -Ă adj. v. **galeş.**

GALIŢĂ, *galiţe,* s.f. (Reg.) Pasăre de curte; orătanie. – Din bg., scr. **galica.**

GALIŢIAN, -Ă, *galiţieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Galiţiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Galiţiei sau populaţiei ei, care se referă la Galiţia sau la populaţia ei. [Pr.: -*ţi-an*] – **Galiţia** (n.pr.) + suf. -*an.*

GALIU s.n. Element chimic, metal moale, ductil, de culoare cenuşie, folosit la fabricarea unor termometre care măsoară temperaturi înalte sau (ca aliaj) la fabricarea tranzistoarelor, la construirea oglinzilor optice etc. – Din fr. **gallium.**

GALOFOB, -Ă, *galofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă ostilitate faţă de tot ceea ce aparţine francezilor sau vine de la ei. – Din fr. **gallophobe.**

GALOFOBIE s.f. Ostilitate faţă de tot ceea ce aparţine francezilor sau vine de la ei. – Din fr. **gallophobie.**

GALOMAN, -Ă, *galomani, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care admiră fără rezerve (şi adesea fără spirit critic) tot ceea ce aparţine francezilor sau vine de la ei. – Din fr. **gallomane.**

GALOMANIE s.f. Admiraţie fără rezerve (şi fără spirit critic) pentru tot ceea ce aparţine

francezilor sau vine de la ei. – Din fr. **gallomanie.**

GALON[1], *galoane,* s.n. Şiret, panglică etc. de lână sau de fire ori bandă de metal prinsă pe epoleţii sau pe mânecile unei uniforme pentru a indica gradul persoanei care poartă uniforma. * Şiret de lână, de mătase sau de fir, cusut ca podoabă pe haine, pe pălării etc. – Din fr. **galon.**

GALON[2], *galoane,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru capacitate folosită în ţările de limbă engleză şi egală cu circa patru litri. **2.** (Rar) Sticlă mai mare în care se păstrează băuturi. [Pl. şi: (m.) *galoni*] – Din fr. **gallon.**

GALONAT, -Ă, *galonaţi, -te,* adj. Împodobit cu galoane[1]. * (Substantivat, m.; ir.) Ofiţer; *p. gener.* gradat[1]. – **Galon** + suf. *-at.* Cf. fr. **galonné.**

GALOP, *galopuri,* s.n. **1.** Mersul cel mai rapid al calului, alcătuit dintr-o succesiune de salturi. **2.** Dans foarte rapid, cu mişcări în doi timpi şi cu un ritm sacadat; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. **galop,** it. **galoppo.**

GALOPA, *galopez,* vb. I. Intranz. (Despre cai) A alerga în galop; (despre oameni) a călări un cal care aleargă în galop. * (Despre motoare) A funcţiona neuniform, cu variaţii mari (şi bruşte) ale vitezei. – Din fr. **galoper.**

GALOPADĂ, *galopade,* s.f. (Livr.) Cursă, alergare în galop. – Din fr. **galopade.**

GALOPANT, -Ă, *galopanţi, -te,* adj. **1.** În galop, repede. **2.** (Despre boli) Cu evoluţie rapidă (şi cu sfârşit mortal). – Din fr. **galopant.**

GALOPARE, *galopări,* s.f. Faptul de *a galopa.* – V. **galopa.**

GALOROMAN, -Ă, *galoromani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-o populaţie rezultată din amestecul galilor[1] cu romanii, după cucerirea Galiei de către romani. **2.** Adj. Care aparţine galoromanilor **(1)**, privitor la galoromani. – Din fr. **gallo-romain** (după *roman).* Cf. germ. **galloromanisch.**

GALOŞ, *galoşi,* s.m. Încălţăminte de cauciuc purtată peste pantofi ori peste ghete, spre a le proteja de umezeală sau de noroi. – Din fr. **galoche.**

GALOŞARE, *galoşări,* s.f. Operaţie de îmbrăcare în piele sau în cauciuc a părţii de jos a unui obiect de încălţăminte; *p. ext.* întăritură de piele sau cauciuc cu care se execută această operaţie. – Din **galoş.**

GALVANIC, -Ă, *galvanici, -ce,* adj. Care aparţine galvanismului, privitor la galvanism. ** *Element galvanic* = pilă electrochimică. – Din fr. **galvanique.** Cf. it. **galvanico.**

GALVANISM s.n. **1.** Acţiunea unor curenţi electrici asupra organismelor şi a organelor vii. **2.** Curent electric produs cu ajutorul pilelor electrochimice; curent electric continuu. – Din fr. **galvanisme.**

GALVANIZA, *galvanizez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi o piesă metalică cu un strat subţire de zinc, prin cufundare într-o baie de zinc topit, spre a o face mai rezistentă la coroziune; *p. gener.* a acoperi o piesă metalică cu un strat subţire din alt metal, depus prin electroliză. **2.** (Fiziol.) A excita un ţesut sau un organ al corpului printr-un curent electric continuu, în scopuri terapeutice sau experimentale. * Fig. A însufleţi, a stimula pe cineva. – Din fr. **galvaniser.**

GALVANIZARE, *galvanizări,* s.f. Acţiunea de *a galvaniza* şi rezultatul ei. -V. **galvaniza.**

GALVANIZAT, -Ă, *galvanizaţi, -te,* adj. (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de zinc sau, *p. gener.*, cu un strat din alt metal spre a mări rezistenţa piesei la coroziune – V. **galvaniza.**

GALVANOCAUTER, *galvanocautere,* s.n. Instrument chirurgical pentru cauterizări, pus în funcţie cu ajutorul curentului electric continuu. [Pr.: *-ca-u-*] – Din fr. **galvanocautére.**

GALVANOCAUTERIZARE, *galvanocauterizări,* s.f. (Med.) Cauterizare prin mijloace electrotermice. [Pr.: *-ca-u-*] – După fr. **galvanocautérisation.**

GALVANOMETRU, *galvanometre,* s.n. Instrument cu care se constată prezenţa şi se măsoară intensitatea unui curent electric continuu slab. – Din fr. **galvanométre.**

GALVANONARCOZĂ, *galvanonarcoze,* s.f. (Med.) Electronarcoză. – Din fr. **galvanonarcose.**

GALVANOPLASTIC, -Ă, *galvanoplastici, -ce,* adj. Privitor la galvanoplastie, care aparţine galvanoplastiei; obţinut prin galvanoplastie. – Din fr. **galvanoplastique.**

GALVANOPLASTIE s.f. Procedeu tehnic de reproducere în relief a obiectelor, constând în acoperirea lor sau a tiparului lor cu un strat de metal depus prin electroliză. – Din fr. **galvanoplastie.**

GALVANOSCOP, *galvanoscoape,* s.n. Instrument cu care se constată prezenţa într-un circuit a unui curent electric continuu slab, precum şi sensul lui. – Din fr. **galvanoscope.**

GALVANOSTEGIE s.f. Procedeu tehnic de depunere pe cale electrolitică a unui strat metalic aderent pe un obiect metalic, în scopul protejării sau înfrumuseţării acestuia. – Din fr. **galvanostégie.**

GALVANOSTEREOTIPIE s.f. Totalitatea procedeelor de reproducere a formelor de tipar

înalt prin galvanoplastie. [Pr.: -*re-o-*] – Din fr. **galvano-stéréotypie.**

GALVANOTEHNICĂ s.f. Parte a metalurgiei electrice care se ocupă cu galvanoplastia şi galvanostegia. – Din fr. **galvanotechnique.**

GALVANOTERAPIE s.f. Tratament medical cu ajutorul curentului electric continuu. – Din fr. **galvanothérapie.**

GALVANOTIPIE s.f. Procedeu tehnic de reproducere a planşelor tipografice şi a gravurilor cu ajutorul unui mulaj acoperit pe cale electrolitică de un strat de cupru şi apoi întărit cu un strat de staniu, nichel sau fier. – Din fr. **galvanotypie.**

GALVANOTROPISM, *galvanotropisme,* s.n. (Biol.) Electrotropism. – Din fr. **galvanotropisme.**

GAMA s.m. invar., s.f. **1.** S.m. invar. A treia literă a alfabetului grecesc (folosită adesea şi ca simbol în matematică, fizică etc.). **2.** S.f. (Fiz.; în sintagma) *Raze* (sau *radiaţie*) *gama* = radiaţie emisă de corpurile radioactive, având o putere de pătrundere extrem de mare. **3.** S.f. (Fiz.) Unitate de măsură a masei egală cu o milionime de gram. – Din fr. **gamma.**

GAMAGLOBULINĂ, *gamaglobuline,* s.f. (Biol.) Proteină din plasma sangvină a persoanelor imune. – Din fr. **gammaglobuline.**

GAMĂ, *game,* s.f. **1.** Succesiune de sunete (şi note), care cuprinde toate sunetele unei scări muzicale, dispuse în ordinea ascendentă sau descendentă a sunetelor şi luând tonul şi numele notei cu care începe succesiunea. **2.** Fig. (Pict.) Serie de tonuri şi de culori dispuse într-o succesiune armonioasă. **3.** Fig. Serie, grup, succesiune de obiecte, de fenomene, de situaţii care alcătuiesc un tot (armonios). *Gamă largă de sortimente.* – Din fr. **gamme.**

GAMBĂ, *gambe,* s.f. (La oameni) Parte a piciorului de la genunchi până la labă; (la cai) parte a membrelor posterioare cuprinsă între încheietura genunchiului şi copită. – Din lat. **gamba.**

GAMBET, *gambete,* s.n. Piesă metalică de legătură în unele organe ale utilajului de manevră la exploatările petroliere. – Din fr. **gambette.**

GAMBETĂ, *gambete,* s.f. Pălărie bărbătească din fetru tare, cu calota ovală şi borurile uşor răsfrânte; melon. – Din **Gambetta** (n. pr.).

GAMBIR s.m. Numele a două plante agăţătoare subtropicale, din ale căror frunze se obţine un extract folosit ca astringent (*Ourouparia* şi *Uncaria gambir*). – Din lat. [Ourouparia şi Uncaria] **gambir,** numele ştiinţific al plantelor.

GAMBIT, *gambituri,* s.n. Sacrificare a unui pion alb sau a altei piese la începutul unei partide de şah pentru obţinerea unui avantaj în atac. – Din fr. **gambit.**

GAMELĂ, *gamele,* s.f. Vas metalic adânc în care soldaţii aflaţi în campanie, la aplicaţii etc. îşi primesc porţia de mâncare. – Din fr. **gamelle.**

GAMET, *gameţi,* s.m. Denumire generică pentru celulele sexuale ale animalelor şi plantelor. – Din fr. **gaméte.**

GAMETANGIU, *gametangii,* s.m. (Bot.) Structură vegetală în care sunt produşi gameţi. – Cf. fr. **gamétange.**

GAMETOFIT, *gametofiţi,* s.m. Una dintre cele două generaţii din ciclul de dezvoltare a plantelor sexuate. – Din fr. **gamétophyte.**

GAMETOGENEZĂ, *gametogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a gameţilor. -Din fr. **gamétogenése.**

GAMOPETALĂ, *gamopetale,* adj. f. (Despre corola unei flori, *p. ext.* despre flori) Cu petalele unite; (despre plante) care are florile cu petalele unite. * (Substantivat) Plantă sau floare cu petalele unite. – Din fr. **gamopétale.**

GAMOSEPAL, -Ă, *gamosepale,* adj. (Despre caliciul unei flori, *p. ext.* despre flori) Cu sepalele unite; (despre plante) care are florile cu sepalele unite. * (Substantivat, f.) Plantă sau floare cu sepalele unite. – Din fr. **gamosépale.**

GANAŞ s.n. v. **ganaşă.**

GANAŞĂ, *ganaşe,* s.f. (Zool.) Fiecare dintre cele două ramuri ale mandibulei la animale. [Var.: **ganáş** s.n.] – Din fr. **ganache.**

GANG, *ganguri,* s.n. Loc de trecere aflat sub o construcţie, sub boltitura unei case. * Coridor, galerie, culoar. – Din germ. **Gang.**

GANGĂ, *gange,* s.f. Partea sterilă (care se îndepărtează) dintr-un zăcământ metalifer. – Din fr. **gangue.**

GANGLION, *ganglioni,* s.m. Formaţie anatomică de formă sferică sau alungită, alcătuită dintr-o masă de celule şi situată pe traiectul unui nerv sau al unui vas limfatic; momiţă[1]. [Pr.: -*gli-on*] – Din fr. **ganglion.**

GANGLIONAR, -Ă, *ganglionari, -e,* adj. Care aparţine ganglionilor, privitor la ganglioni; cu ganglioni. [Pr.: -*gli-o-*] – Din fr. **ganglionnaire.**

GANGRENA vb. I. v. **cangrena**.
GANGRENARE s.f. v. **cangrenare.**
GANGRENAT, -Ă, adj. v. **cangrenat.**
GANGRENĂ s.f. v. **cangrenă.**
GANGRENOS, -OASĂ adj. v. **cangrenos.**
GANGSTER, *gangsteri,* s.m. Membru al unei bande de răufăcători; *p. gener.* bandit, răufăcător. – Din fr., engl. **gangster.**
GANGSTERESC, -Ă, *gangstereşti,* adj. De gangster. – **Gangster +** suf. *-esc.*
GANGSTERISM s.n. Faptă, comportare de gangster; banditism organizat sau escrocherie în stil mare; *p. gener.* hoţie, tâlhărie. – Din fr. **gangstérisme.**
GANGUR s.m. v. **grangur.**
GANOID, *ganoizi,* s.m. (La pl.) Ordin de peşti cu scheletul parţial cartilaginos, cu pielea fără solzi sau acoperită de discuri osoase, cu coada împărţită în două părţi inegale; (şi la sg.) peşte din acest ordin. – Din fr: **ganoîde.**
GAOLEAN, *gaoleani,* s.m. Plantă furajeră din familia gramineelor, asemănătoare cu porumbul, cu seminţe bogate în proteine şi grăsimi *(Sorghum chinense).* [Pr.: *ga-o-le-*] – Din rus. **gaolean,** fr. **gaolian.**
GARA, *garez,* vb. I. Tranz. A pune la adăpost într-un garaj, într-un depou etc. un autovehicul, un tramvai etc. * A manevra un tren, o locomotivă etc. pe o linie de garaj. – Din fr. **garer.**
GARAFĂ s.f. v. **carafă.**
GARAGAŢĂ s.f. v. **caragaţă.**
GARAJ, *garaje,* s.n. **1.** Clădire sau încăpere (special amenajată) pentru adăpostirea (şi întreţinerea ori repararea) autovehiculelor. **2.** (În sintagma) *Linie de garaj* = linie ferată pe care sunt dirijate vagoanele când trebuie să staţioneze mai multă vreme într-o gară sau care face legătura între locul de încărcare şi descărcare a vagoanelor şi liniile pe care circulă efectiv trenurile. – Din fr. **garage.**
GARAJIST, *garajişti,* s.m. Lucrător într-un garaj, care se ocupă cu întreţinerea şi repararea automobilelor. – Din fr. **garagiste.**
GARANT, -Ă, *garanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană sau instituţie care garantează cu averea sa pentru cineva sau ceva. – Din fr. **garant.**
GARANTA, *garantez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A da cuiva siguranţa că va avea ceva; a asigura (cuiva ceva); a răspunde de valoarea, de calitatea unui obiect. * A se angaja să menţină în stare de bună funcţionare, pe o durată determinată, un aparat, un mecanism etc. vândut. * A răspunde pentru faptele sau pentru comportarea altuia, a da asigurări că... * Intranz. A-şi lua răspunderea cu averea sa că datoria făcută de altul va fi achitată conform obligaţiilor stabilite. – Din fr. **garantir.**
GARANTARE s.f. Faptul de *a garanta.* – V. **garanta.**
GARANTAT, -Ă, *garantaţi, -te,* adj. (Despre mărfuri) A cărui valoare, calitate, funcţionare etc. sunt asigurate de acela care a vândut marfa. * (Adverbial; fam.) Sigur, neîndoielnic. – V. **garanta.**
GARANŢĂ, *garanţe,* s.f. (Bot.; rar) Roibă. – Din fr. **garance.**
GARANŢIE, *garanţii,* s.f. Obligaţie în virtutea căreia o persoană sau o instituţie răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligaţii (materiale); (concr.) ceea ce serveşte drept asigurare că o obligaţie luată va fi ţinută. ** Loc. vb. *A lua pe garanţie* = a garanta. ** Expr. *Pe garanţia cuiva* = pe răspunderea cuiva. *A da garanţie* = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. *A prezenta garanţie de...* = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranţă. – Din fr. **garantie,** it. **garanzia.**
GARANŢINĂ s.f. Materie colorantă roşie, extrasă din rădăcinile garanţei. – Din fr. **garancine.**
GARARE s.f. Acţiunea de a gara. – V. **gara.**
GARĂ, *gări,* s.f. Ansamblu de construcţii, instalaţii, amenajări etc. situat pe o linie ferată, unde opresc trenurile pentru urcarea şi coborârea călătorilor şi pentru încărcarea si descărcarea mărfurilor. * *Gară maritimă* (sau *fluvială*) = ansamblu de construcţii, instalaţii, amenajări etc. situat pe cheiul unui port maritim (sau fluvial), destinat îmbarcării şi debarcării călătorilor şi a bagajelor. – Din fr. **gare.**
GARD, *garduri,* s.n. **1.** Construcţie de lemn, de metal, de zidărie etc. care împrejmuieşte o curte, un teren, o grădină etc. ** *Gard viu* = plantaţie deasă de arbuşti, de forma unui gard (**1**), care serveşte la împrejmuirea unui loc sau ca element decorativ. ** Expr. *A nimeri* (sau *a da*) (*ca Ieremia*) *cu oiştea-n gard* = a spune un lucru nepotrivit, a face o gafă, o prostie. *A lega (pe cineva) la gard* = a prosti, a păcăli (pe cineva). *A sări peste garduri* = a avea o comportare imorală, a umbla după aventuri amoroase. *A sări peste*

(sau *dincolo de) gard* = a depăşi limita admisă (prin atitudinea, faptele sale). *A lega (ceva) la* (sau *de) gard* = abandona, a renunţa (la ceva). **2.** Împletitură de nuiele, de trestie etc. cu care se face un baraj de-a curmezişul unei ape curgătoare pentru prinderea peştelui. **3.** (Sport) Fiecare dintre obstacolele în formă de gard (**1**) de la unele probe atletice de alergări; (la pl.) probă atletică în care se folosesc aceste obstacole. – Cf. alb. **gardh**, sl. **gradů.**

GARDĂ, *gărzi,* s.f. **1.** Pază, supraveghere efectuată într-o unitate militară, într-o instituţie civilă etc.; (concr.) persoană sau grup de persoane care asigură această pază. ** *Gardă de onoare* = **a)** subunitate militară care prezintă onorurile unei persoane oficiale; **b)** pază simbolică instituită în semn de respect la ocazii solemne; grup de persoane care fac această pază. *Gardă personală* = grup de persoane însărcinat cu paza vieţii unui demnitar. (În trecut) *Gardă civică (sau naţională)* = unitate compusă din voluntari, care asigura paza şi liniştea într-un oraş. ** Loc. adj. *De gardă* = care este însărcinat cu paza, cu supravegherea, cu îngrijirea. *Soldat, medic de gardă; De gardă* = care este de serviciu, deschis în afara orelor de funcţionare obişnute. *Farmacie de gardă.* * Poziţie a braţelor şi a corpului luată de un boxer, de un luptător etc. pentru a para loviturile adversarului sau pentru a ataca. ** Expr. *A se pune în gardă* = **a)** (la scrimă) a lua poziţia de apărare sau de atac; **b)** a-şi lua toate măsurile de precauţie spre a nu fi surprins de un lucru neplăcut. (La jocul de şah) *Gardă* = avertisment dat partenerului că regina este ameninţată. (rar) *Gardă la regină* = avertisment dat partenerului că regina este ameninţată. *Garda veche* (sau *vechea gardă)* = cei care au participat în trecut la o acţiune socială, politică etc. **2.** Apărătoare metalică montată între mânerul şi lama unei săbii, unei spade etc. ** *Garda trăgaciului* = piesă de protecţie a trăgaciului la armele de foc. – Din fr. **garde.**

GARDENIE, *gardenii,* s.f. Gen de plante lemnoase tropicale şi subtropicale, cu frunze verzi persistente, cu flori mari, albe, cu miros plăcut, care se cultivă şi la noi ca plante decorative *(Gardenia).* – Din fr. **gardénia.**

GARDEROB, -Ă, (**1**) *garderoburi,* s.n., (**2, 3, 4**) *garderobe,* s.f. **1.** S.n. Dulap în care se păstrează haine, obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc. **2.** S.f. Loc special amenajat în sălile de spectacole, în localurile publice etc., unde se pot lăsa în păstrare paltoanele, pălăriile etc. **3.** S.f. Totalitatea costumelor păstrate în depozitul unui teatru. **4.** S.f. Întreaga îmbrăcăminte pe care o posedă cineva. – Din fr. **garde-robe.**

GARDEROBIER, -Ă, *garderobieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care are în grijă o garderobă publică sau garderoba unui teatru. [Pr.: *-bi-er*] – **Garderob(ă)** + suf. *-ier.*

GARDIAN, *gardieni,* s.m. Persoană însărcinată cu paza sau cu supravegherea unui local, a unei instituţii, a unui oraş etc.; paznic, strajă. [Pr.:*-di-an*] – Din fr. **gardien.**

GARDINĂ, *gardini,* s.f. **1.** Şănţuleţ făcut la capetele din interior ale doagelor unui butoi, în care se fixează fundul sau capacul. * Porţiunea de doagă dintre capătul de sus şi şănţuleţul în care se fixează fundul. **2.** (Rar) Borul pălăriei. – Cf. germ. **Gargel.**

GARDIST, *gardişti,* s.m. (În trecut) **1.** Agent de poliţie care făcea de pază pe străzile unui oraş; sergent de stradă. **2.** Legionar [Var.: (**1**) **vardíst** s.m.] – **Gardă +** suf. *-ist.*

GARF, *garfuri,* s.n. Bucată de carne de porc din porţiunea primelor vertebre. – Et. nec.

GARGARĂ, *gargare,* s.f. **1.** Clătire a gurii şi a gâtului cu un lichid dezinfectant; gargariseală; (concr.) lichid dezinfectant folosit în acest scop. **2**. Fig. (Peior.) Relatare nedesluşită sau fără şir, fără logică, lipsită de conţinut. – Din ngr. **gharghára.**

GARGARISEALĂ, *gargariseli,* s.f. Gargară. – **Gargarisi** + suf. *-eală.*

GARGARISI, *gargarisesc,* vb. IV. Refl. A face gargară. * Tranz. şi refl. Fig. (Peior.) A vorbi nedesluşit sau fără şir, fără logică. – Din ngr. **ghargharízo.**

GARGARISM, *gargarisme,* s.n. Medicament lichid folosit pentru gargară. – Din fr. **gargarisme.**

GARGUI, *garguie,* s.n. Jgheab sau burlan scurt pentru scurgerea apei de ploaie, de obicei bogat ornamentat. – Din fr. **gargouille.**

GARGUSĂ, *garguse,* s.f. (Mil.) Săculeţ de pânză cu încărcătura de praf de puşcă folosită la tunurile de calibru mare. – Din fr. **gargousse.**

GARLIN, *garline,* s.n. (Mar.) Parâmă sau cablu de sârmă, folosite pentru manevrare în port. – Cf. fr. **grelin.**

GARMOND s.n. Corp de literă de tipar egal cu 10 puncte tipografice. – Din germ. **Garmond.**

GARNETĂ, *garnete,* s.f. (Text.) Maşină de destrămat deşeurile de fire de lână cardată. – Din engl. **garnett.**

GARNIERIT s.n. Silicat hidratat natural de nichel, de culoare verde-albăstruie. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **garniérite.**

GARNISAJ s.n. Strat de material aşezat pe suprafaţa unui obiect, a unei construcţii etc.

pentru a le proteja. * Strat de mărăcini, de nuiele sau de alt material pus pe fundul sau pe pereţii şanţurilor de scurgere ale unui torent pentru a împiedica eroziunile. – Din fr. **garnissage.**

GARNISI, *garnisesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A completa un lucru cu accesorii sau podoabe; a împodobi, a orna. – După fr. **garnir.**

GARNISIRE s.f. (Fam.) Acţiunea de *a garnisi* şi rezultatul ei. – V. **garnisi.**

GARNITURĂ, *garnituri,* s.f. **1.** Accesoriu folosit pentru a împodobi sau a completa un lucru. * Adaos constând din legume, salată etc., care se serveşte la friptură. **2.** Piesă sau ansamblu de piese demontabile care completează, întăresc sau protejează o piesă, micşorându-i uzura; piesă care asigură îmbinarea perfectă a două elemente prin care circulă un fluid. **3.** Grup de mai multe lucruri de acelaşi gen care împreună formează un ansamblu unitar. * Totalitatea uneltelor, sculelor, pieselor etc. de acelaşi fel folosite într-un atelier sau într-o exploatare. * Totalitatea pieselor de acelaşi gen ale unei maşini. ** *Garnitură de litere* = serie de litere şi de semne cu caractere tipografice identice, cuprinzând toate corpurile caracterului respectiv. * Ansamblu format din locomotiva şi vagoanele unui tren. **4.** Totalitatea jucătorilor care alcătuiesc o echipă sportivă; formaţie. – Din fr. **garniture.**

GARNIŢĂ, *garniţe,* s.f. Vas de metal cu care se transportă lapte şi alte lichide. – Din scr. **grnac,** pol. **garniec,** rus. **garnec.**

GARNIZOANĂ, *garnizoane,* s.f. **1.** Unitate sau ansamblu de unităţi şi de instituţii militare stabilite într-o localitate sau (în timp de război) într-un loc întărit pentru a-l apăra; *p. ext.* localitate în care sunt stabilite aceste unităţi şi instituţii. **2.** Conducere a unei garnizoane (**1**). – Din fr. **garnison.**

GAROAFĂ, *garoafe,* s.f. Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse şi liniare, cu flori de culori diverse şi cu miros specific, plăcut *(Dianthus caryophyllus).* ** *Garoafă de câmp* (sau *sălbatică)* = garofiţă **(2)**. *Garoafă de munte* = plantă cu frunze lanceolate, cu flori plăcut mirositoare, albe sau roz, cu peri purpurii *(Dianthus superbus).* – Din ngr. **gharúfalo.**

GAROFIŢĂ, *garofiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *garoafă*. **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi flori purpurii; garoafă de câmp *(Dianthus carthusianorum).* **3.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpina ramificată, cu flori mari, roşii, albe sau pestriţe *(Dianthus chinensis).* **4.** (În sintagmele) *Garofiţă de munte* = plantă erbacee cu flori mari, purpurii *(Dianthus compactus). Garofiţa Pietrei Craiului* = plantă erbacee a cărei tulpină de 10-20 cm poartă o singură floare purpurie brăzdată radial de dungi mai închise *(Dianthus callizorus).* – **Garoafă +** suf. *-iţă.*

GAROU, *garouri,* s.n. Bandă sau tub, de obicei din cauciuc, care serveşte la întreruperea temporară a circulaţiei sângelui într-o regiune a corpului (mai ales la braţ), pentru a preveni sau a înlătura o hemoragie. – Din fr. **garrot.**

GARSON, *garsoni,* s.m. (Ieşit din uz) Bărbat sau tânăr care servea într-un restaurant. – Din fr. **garçon.**

GARSONIERĂ, *garsoniere,* s.f. Locuinţă într-o clădire mai mare, compusă de obicei dintr-o singură cameră şi baie, uneori şi bucătărie. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **garçonniére.**

GASTEROPOD, *gasteropode,* s.n. (La pl.) Clasă de moluşte cu trupul adăpostit într-o cochilie şi care se mişcă cu ajutorul unui picior cărnos, situat sub pântece; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **gastropód** s.n.] – Din fr. **gastéropodes, gastropodes.**

GASTRALGIE, *gastralgii,* s.f. Durere de stomac (de natură nervoasă). – Din fr. **gastralgie.**

GASTRECTOMIE, *gastrectomii,* s.f. (Med.) Rezecţie a stomacului. – Din fr. **gastrectomie.**

GASTRIC, -Ă, *gastrici, -ce,* adj. Care aparţine stomacului, privitor la stomac. ** *Suc gastric* = suc secretat de glandele stomacale, cu ajutorul căruia se face digestia. – Din fr. **gastrique.**

GASTRINĂ, *gastrine,* s.f. (Biochim.) Substanţă secretată de mucoasa gastrică din regiunea pilorică. – Din fr. **gastrine.**

GASTRITĂ, *gastrite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia mucoasei stomacului şi care se manifestă prin dureri abdominale, balonări, greţuri, vărsături etc. – Din fr. **gastrite.**

GASTROENTERITĂ, *gastroenterite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia simultană a mucoasei stomacului şi a intestinelor şi care se manifestă prin diaree, dureri abdominale etc. [Pr.: *-tro-en-*] – Din fr. **gastro-entérite.**

GASTROENTEROLOG, -Ă, *gastroenterologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în gastroenterologie. [Pr.: *-tro-en-*] – Din fr. **gastro-entérologue.**

GASTROENTEROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază fiziologia şi patologia tubului digestiv. [Pr.: *-tro-en-*] – Din fr. **gastro-entérologie.**

GASTROINTESTINAL, -Ă, *gastrointestinali, -e,* adj. Care ţine de stomac şi de intestine, privitor la stomac şi la intenstine. [Pr.: *-tro-in-*] – Din fr. **gastro-intestinal.**
GASTRONOM, -OAMĂ, *gastronomi, -oame,* s.m. şi f. Persoană căreia îi place mâncarea aleasă şi care ştie s-o aprecieze. – Din fr. **gastronome.**
GASTRONOMIC, -Ă, *gastronomici, -ce,* adj. Care aparţine gastronomului sau gastronomiei, privitor la gastronom sau la gastronomie. – Din fr. **gastronomique.**
GASTRONOMIE s.f. Arta de a prepara mâncăruri alese sau însuşirea de a le aprecia calitatea, gustul. – Din fr. **gastronomie.**
GASTROPOD s.n. v. **gasteropod.**
GASTROSCOP, *gastroscoape,* s.n. Aparat medical care serveşte la gastroscopie. – Din fr. **gastroscope.**
GASTROSCOPIE, *gastroscopii,* s.f. Examen vizual al interiorului stomacului cu ajutorul gastroscopului (introdus în stomac prin esofag). – Din fr. **gastroscopie.**
GASTROTOMIE, *gastrotomii,* s.f. Operaţie chirurgicală care constă în deschiderea stomacului. – Din fr. **gastrotomie.**
GASTRULAŢIE s.f. (Biol.) Proces de transformare a blastulei în gastrulă. – Din fr. **gastrulation.**
GASTRULĂ s.f. (Biol.) Stadiu în dezvoltarea embrionului la animalele pluricelulare. – Din fr. **gastrula.**
GAŞĂ, *gaşe,* s.f. (Mar.) Ochi de dimensiuni mari, executat la capătul unei parâme. – Din fr. **gâche.**
GAŞCĂ, *găşti,* s.f. (Peior.) Grup restrâns de oameni, uniţi între ei prin preocupări, mai ales în vederea săvârşirii unor acţiuni reprobabile; grup de oameni care se află la periferia societăţii. ** Expr. *A (se) sparge gaşca* = a (se) risipi, a (se) destrăma o cârdăşie, o clică. – Et. nec.
GAŞPER, *gaşperi,* s.m. (Fam. şi ir.) Ţigan. – Din n.pr. **Gaşper** (= *Gaspar*).
GAŞPERIŢĂ, *gaşperiţe,* s.f. (Fam. şi ir.) Ţigancă. – **Gaşper +** suf. *-iţă.*
GAT, *gaturi,* s.n. (Reg.) Zăgaz de pietre ridicat de-a curmezişul unei ape curgătoare (prin care se închide calea peştilor). – Din magh. **gát.**
GATA adj. invar. (Adesea adverbial) **1.** (Despre lucruri) A cărui confecţionare, construire, realizare s-a îndeplinit; isprăvit, terminat, sfârşit. ** *Haine (de) gata* = haine confecţionate care se pot cumpăra direct din magazin. ** Loc. adv. *(Pe) de (-a) gata* = fără să muncească, pe nemuncite, din munca altuia. ** Expr. *A da gata* = **a)** a isprăvi, a lichida ceva; **b)** a chinui, a distruge pe cineva; **c)** a zăpăci, a ului pe cineva. *A veni* (sau *a sosi*) *la de-a gata* = a profita de ceva făcut de altul. * Care a luat fiinţă, a căpătat existenţă. * (Cu valoare de adverb sau de interjecţie) Ajunge!, destul!. **2.** Care a făcut toate pregătirile pentru ceva; pregătit. * Dispus să..., în stare să... **3.** Care este aproape să..., pe punctul de a... – Cf. alb. **gat.**
GATER, *gatere,* s.n. Ferăstrău mecanic; joagăr. – Din germ. **Gatter.**
GATERIST, *gaterişti,* s.m. Muncitor care lucrează la gatere. – **Gater** + suf. *-ist.*
GAUCHO s.m. Păzitor de vite în pampasul argentinian. [Pr.: *gáu-cio*] – Cuv. sp.
GAULEITER, *gauleiteri,* s.m. Conducător al unui district din Germania nazistă sau al unui teritoriu ocupat de Germania nazistă. [Pr.: *-lai-tăr*] – Din germ. **Gauleiter.**
GAURĂ, *găuri,* s.f. Scobitură, adâncitură, spărtură ivită de la sine sau anume făcută într-un corp, într-un material, în pământ etc.; cavitate, bortă. ** *Gaura cheii* = orificiu prin care se bagă cheia în broască. ** Expr. *Gaură de şarpe* = loc ferit care serveşte cuiva ca ascunzătoare. (Pop.) *Doar nu s-o face gaură-n cer* = nu va fi o pagubă prea mare. (Astron.) *Gaură neagră* = relicvă de dimensiuni reduse a unei stele masive, formată prin prăbuşire gravitaţională, caracterizată prin densitate foarte mare şi forţă de atracţie uriaşă şi absorbantă. [Pr.: *ga-u-*] – Lat. /* **/ avula** (< *cavus*).
GAUSS, *gauşi,* s.m. Unitate de măsură a inducţiei magnetice în sistemul electromagnetic C.G.S. (centimetru, gram, secundă). – Din fr. **gauss.**
GAVAT, *gavaje,* s.n. (Med.) Hrănire cu ajutorul sondei gastrice. – Din fr. **gavage.**
GAVANOS, *gavanoase,* s.n. (Reg.) Borcan (pentru dulceaţă); vas de lut smălţuit; oală (pentru vin). – Din tc. **kavanoz.**
GAVANOŞEL s.n. v. **găvănoşel.**
GAVOTĂ, *gavote,* s.f. Vechi dans francez în doi timpi, cu mişcare moderată; melodie după care se execută acest dans. * Parte dintr-o suită instrumentală care foloseşte ca model această melodie. – Din fr. **gavotte.**
GAZ[1] s.n. Ţesătură foarte subţire. – Din fr. **gaze.**
GAZ[2]**,** *gaze,* s.n. **1.** Nume generic dat corpurilor fluide cu densitate redusă, incolore, uşor deformabile şi expansibile, care, din cauza coeziunii moleculare slabe, nu au o formă

proprie stabilă şi tind să ocupe întregul volum pe care îl au la dispoziţie. ** *Gaz perfect* (sau *ideal)* = gaz (ipotetic) extrem de rarefiat, la care produsul dintre presiune şi volum rămâne constant la orice temperatură. *Gaz aerian* (sau *de iluminat*) = gaz combustibil obţinut prin distilarea huilei la temperaturi înalte. *Gaz lichefiat* = amestec de gaze combustibile uşor lichefiabile, obţinut prin extragerea directă din gaze de sondă sau prin distilare din unele produse petroliere, păstrat în stare lichidă în butelii. *Gaz nobil* = fiecare dintre elementele chimice situate în grupa a opta principală a sistemului periodic al elementelor, inclusiv heliu, caracterizate prin inerţia lor chimică. *Gaz solid* = combinaţie solidă de molecule de gaz metan şi de apă, care se găseşte în special în zonele unde pământul este îngheţat până la mari adâncimi. *Gaze naturale* = gaze combustibile care emană din pământ. **2.** (La pl.) Nume dat unor substanţe gazoase toxice sau asfixiante folosite în război. **3.** (La pl.) Emanaţii gazoase ale stomacului sau ale intestinelor. **4.** Petrol lampant. ** Expr. (Fam.) *Doar n-am băut gaz*, se spune ca răspuns negativ la o propunere nepotrivită; nici nu mă gândesc! *A arde gaz* (sau *gazul*) *degeaba* = a nu face nimic, a pierde vremea de pomană. – Din fr. **gaz.**

GAZA, *gazez,* vb. I. Tranz. **1.** A expune un spaţiu limitat acţiunii unor gaze toxice pentru distrugerea anumitor organisme vii dăunătoare (paraziţi, şoareci, insecte). **2.** A lansa gaze toxice într-o zonă în timp de război pentru a distruge în masă; a expune o persoană sau un grup de persoane acţiunii gazelor toxice într-o incăpere închisă pentru a le ucide. – Din fr. **gazer.**

GAZARE, *gazări,* s.f. Acţiunea de "a gaza" şi rezultatul ei. – V. **gaza.**

GAZAT, -Ă, *gazaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) intoxicat, asfixiat cu gaze. – V.**gaza**. Cf. fr. **gazé.**

GAZBETON s.n. Beton poros, folosit ca izolant termic. – Din germ. **Gasbeton.**

GAZDĂ, *gazde,* s.f. **1.** Persoană care primeşte pe cineva la sine (dându-i adăpost); cel care ţine pe cineva la sine în schimbul unei chirii (şi cu întreţinere plătită); stăpânul unei case în raport cu oaspeţii săi, amfitrion. * Organism pe care (sau în care) trăieşte un animal parazit aflat în stare larvară sau adultă. **2.** Locuinţă ocupată de cineva în calitate de oaspete sau de chiriaş. **3.** (Reg.) Ţăran bogat; chiabur, bogătan. ** Loc. adj. *De gazdă (mare)* = din oameni bogaţi. – Din magh. **gazda.**

GAZEIFICA vb. I v. **gazifica.**

GAZEIFICARE s.f. v. **gazificare.**

GAZEL, *gazeluri,* s.n. Poezie (orientală) cu formă fixă alcătuită din distihuri şi care de obicei cântă dragostea şi vinul. – Din fr. **ghazel.**

GAZELĂ, *gazele,* s.f. Nume dat mai multor genuri de mamifere rumegătoare din familia antilopei, cu corpul suplu, cu picioarele lungi, cu coarne în formă de liră şi cu ochii mari, care trăiesc în stepele şi deşerturile africane şi asiatice; animal care face parte din unul dintre aceste genuri. – Din fr. **gazelle.**

GAZETAR, -Ă, *gazetari, -e,* s.m. şi f. Persoană care lucrează în redacţia unei gazete, care scrie ca profesionist articole într-o gazetă; ziarist, jurnalist. – **Gazetă +** suf. *-ar.*

GAZETĂ, *gazete,* s.f. Publicaţie periodică având, de obicei, apariţie zilnică, care conţine ştiri, informaţii politice, sociale, culturale etc. (de actualitate); ziar, jurnal. ** (Ieşit din uz) *Gazetă de perete* = panou, vitrină etc., plasate de obicei în cadrul unei întreprinderi, instituţii sau organizaţii, unde se afişau articole (şi desene, fotografii) referitoare la activitatea unităţii respective sau la probleme generale. – Din fr. **gazette,** it. **gazzetta.**

GAZETĂRAŞ, *gazetăraşi,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *gazetar*; gazetar neînsemnat, fără experienţă, fără valoare. – **Gazetar** + suf. *-aş.*

GAZETĂRESC, -EASCĂ, *gazetăreşti,* adj. Care aparţine gazetăriei sau gazetarului, privitor la gazetărie sau la gazetar, specific gazetăriei sau gazetarului; jurnalistic, ziaristic. – **Gazetar +** suf. *-esc.*

GAZETĂRIE s.f. Profesiunea de gazetar; domeniu de activitate al gazetarului; ziaristică, jurnalistică. – **Gazetar +** suf. *-ie.*

GAZIFER, -Ă, *gaziferi, -e,* adj. (Despre zăcăminte) Care conţine gaz[2]. – Din fr. **gaziférе.**

GAZIFICA, *gazific,* vb. I. Tranz. **1.** A transforma un combustibil solid sau lichid într-un combustibil gazos cu o compoziţie chimică diferită de aceea a substanţei din care provine. **2.** A dispersa un lichid în masa unui gaz[2] (pentru a extrage ţiţeiul prin erupţie). [Var.: **gazeificá** vb. I] – **Gaz**[2] **+** suf. *-ifica* (după fr. *gazéifier*).

GAZIFICARE, *gazificări,* s.f. Acţiunea de *a gazifica* şi rezultatul ei. [Var.: **gazeificáre** s.f.] – V. **gazifica.**

GAZOANALIZATOR, *gazoanalizatoare,* s.n. (Tehn.) Aparat pentru analiza gazelor. [Pr.: *-zo-a-*] – **Gaz + analizator.**

GAZODUCT, *gazoducte,* s.n. Conductă pentru transportul gazelor la distanţe (mari). – Din fr.

gazoduc (după *apeduct*).

GAZOGEN, *gazogene,* s.n. Aparat sau instalaţie folosită pentru transformarea unui combustibil solid în gaz[2] combustibil. – Din fr. **gazogéne.**

GAZOLINĂ s.f. Produs lichid combustibil, obţinut prin lichefierea gazului[2] de sondă. – Din fr. **gazoline.**

GAZOMETRU, *gazometre,* s.n. **1.** Aparat cu care se măsoară cantitatea de gaz[2] care trece printr-o conductă. **2.** Rezervor în care se înmagazinează gazul[2] de iluminat produs de o uzină, pentru a fi distribuit consumatorilor. – Din fr. **gazométre.**

GAZON s.n. Iarbă care se udă şi se coseşte des pentru a fi menţinută scurtă, deasă şi mereu verde; suprafaţă de teren, pe care se află asemenea iarbă (mai ales pentru unele competiţii sportive). – Din fr. **gazon.**

GAZONA, *gazonez,* vb. I. Tranz. A acoperi un teren cu gazon. – Din fr. **gazonner.**

GAZONARE, *gazonări,* s.f. Acţiunea de *a gazona* şi rezultatul ei. – V. **gazona.**

GAZONAT, -Ă, *gazonaţi, -te,* adj. (Despre locuri, terenuri) Acoperit cu gazon. – V. **gazona.**

GAZORNIŢĂ, *gazorniţe,* s.f. **1.** Lampă primitivă de petrol. **2.** Bidon pentru păstrat petrolul. – Din **gaz**[2] (după *păcorniţă).*

GAZOS, -OASĂ, *gazoşi, -oase,* adj. Care are structura gazului[2], care este format din gaz [2]. * (Despre lichide) care conţine dizolvat, sub presiune, un anumit gaz[2]. – Din fr. **gazeux.**

GAZOSCOP, *gazoscoape,* s.n. Aparat pentru detectarea prezenţei gazelor inflamabile în galeriile subterane din mine. – Din fr. **gazoscope.**

GAZOTRON, *gazotroane,* s.n. Tub electronic cu gaz, cu descărcare în arc, folosit ca diodă redresoare pentru tensiuni mari. – Din rus. **gazotron.**

GĂBJI, *găbjesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva care a fugit, care s-a ascuns; a pune mâna pe cineva; a înhăţa, a găbui. * A fura. – Cf. **găbui.**

GĂBJIRE, *găbjiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a găbji* şi rezultatul ei. – V. **găbji.**

GĂBUI, *găbuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A găbji. – Cf. v. rus. **gabat,** ucr. **habaty.**

GĂBUIRE, *găbuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a găbui* şi rezultatul ei. – V. **găbui.**

GĂGĂUŢĂ, *găgăuţi, -e,* s.m., s.f. Persoană prostănacă, toantă. – Et. nec.

GĂGĂUZ, -Ă, *găgăuzi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţine unei populaţii de origine turcă, dar de religie creştină, care locuieşte în România (Dobrogea), în sudul Republicii Moldova, Ucraina, Bulgaria, Turcia. **2.** Adj. Care aparţine găgăuzilor (**1**), privitor la găgăuzi. – Din tc. **gagavuz.**

GĂETAN s.n. v. **găitan.**

GĂETĂNAT, -Ă, adj. v. **găitănat.**

GĂINA[1]**,** pers. 3 *găinează,* vb. I. Refl. (Despre păsări) A-şi lepăda găinaţul; a se găinăţa. [Pr.: *gă-i-*] – Din **găinaţ** (derivat regresiv).

GĂINA[2], *găinez,* vb. I. Intranz. (Rar; despre oameni) A lâncezi; a boli. [Pr.: *gă-i÷,* – Var.: g**ăiní** vb. IV] – Din **găină.**

GĂINAR, *găinari,* s.m. **1.** Vânzător de găini sau, *p. gener.,* de păsări de curte vii. **2.** (Fam.) Hoţ de găini; *p. gener.* hoţ de lucruri mărunte, borfaş. * Persoană care se ocupă de afaceri ilicite mărunte. [Pr.: *gă-i-*] – **Găină** + suf. -*ar.*

GĂINAŢ, *găinaţuri,* s.n. Excremente de pasăre. [Pr.: *gă-i÷,* – Pl. şi: (m) *găinaţi*] – Lat. [stercus] **gallinaceum.**

GĂINĂ, *găini,* s.f. Specie de pasăre domestică, crescută pentru carne şi ouă *(Gallus domestica)*; pasăre care face parte din această specie; *p. restr.* femela cocoşului. ** Expr. *A se culca (o dată) cu găinile* = a se culca foarte devreme. *Cântă găina în casă*, se zice când într-o căsnicie cuvântul hotărâtor îl are femeia. ** Compus: *găină-sălbatică* (sau -*de-munte*) = femela cocoşului-de-munte. – Lat. **gallina.**

GĂINĂREASĂ, *găinărese,* s.f. Păzitoare, îngrijitoare de găini, găinăriţă; femeie care vinde găini. [Pr.: *gă-i-*] – **Găinar +** suf. -*easă.*

GĂINĂRIE[1]**,** *găinării,* s.f. Crescătorie de găini sau, *p. gener.*, de păsări de curte; loc unde se ţin găinile (pe lângă o gospodărie). [Pr.*: gă-i-*] – **Găină +** suf. -*ărie.*

GĂINĂRIE[2]**,** *găinării,* s.f. (Fam.) Furt de găini; *p. gener.* furt de lucruri mărunte. * Afacere ilicită măruntă. [Pr.: *gă-i-*] – **Găinar +** suf. **-***ie.*

GĂINĂRIŢĂ, *găinăriţe,* s.f. (Rar) Găinăreasă. [Pr.: *gă-i-*] – **Găinar +** suf. -*iţă.*

GĂINĂŢA, pers. 3 *găinăţează* vb. I. Refl. (Despre păsări) A se găina[1]. [Pr.: *gă-i÷,* – Var.: **găiniţá** vb. I] – Din **găinaţ.**

GĂINI vb. IV v. **găina**[2]**.**

GĂINIŢĂ vb. I v. **găinăţa.**

GĂINUŞĂ, *găinuşe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui "găină". **2.** Numele mai multor păsări sălbatice de munte sau de baltă. ** *Găinuşă de baltă* = pasăre migratoare acvatică, cu penaj negru, cu o pată roşie de piele golaşă în frunte şi cu picioarele verzui *(Gallinula chloropus).* **3.**

(Astron.; art.) Cloşca-cu-Pui. **4.** Cărăbuş, corlă. **5.** (La pl.) Plantă veninoasă cu tulpina lungă şi subţire, cu flori mici albe, situate în vârful tulpinii *(Isopyrum thalictroides).* **6.** Plantă din familia rozaceelor cu tulpina scurtă şi cu flori albe *(Pothentilla microutha).* [pr.: *gă-i÷,* – Pl. şi: *găinuşi*] – **Găină +** suf. *-uşă.*

GĂITAN, *găitane,* s.n. **1.** Fir de metal sau şiret (împletit ori răsucit) de lână, mătase etc., cusut ca ornament la unele obiecte de îmbrăcăminte. ** Expr. (Fam.; adverbial) *A merge găitan* = (despre acţiuni, activităţi) a merge, a decurge, a evolua bine. **2.** (Înv.) Împletitură făcută din găitane (**1**), care înlocuia platoşa în oastea Moldovei din evul mediu. [Pr.: *gă-i÷,* – Var.: **găietán** s.n.] – Din tc. **gaytan.**

GĂITĂNAR, *găitănari,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de găitane (**1**). [Pr.: *gă-i-*] – **Găitan** + suf. *-ar.*

GĂITĂNAT, -Ă, *găitănaţi, -te,* adj. (Înv.) Împodobit cu găitane (**1**). [Pr.: *gă-i÷,* – Var.: **găietănát, -**ă adj.] – **Găitan** + suf. *-at.*

GĂITĂNĂRIE, *găitănării,* s.f. (Înv.) Local în care se făceau sau se vindeau găitane. [Pr.: *gă-i-*] – **Găitănar** + suf. *-ie.*

GĂITĂNI, *găitănesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A răsuci, a împleti găitane (**1**). * Refl. Fig. (Despre iarbă) A se răsuci la vârf. [Pr : *gă-i-*] – Din **găitan.**

GĂLĂGIE s.f. Zgomot puternic (de glasuri, de maşini etc.); larmă, hărmălaie, tărăboi. [Var.: (reg.) **hălăgíe** s.f.] – Et. nec.

GĂLĂGIOS, -OASĂ, *gălăgioşi, -oase,* adj. Care face (multă) gălăgie; zgomotos. [Pr.: *-gi-os*] – **Gălăgie** + suf. *-os.*

GĂLĂMOZ, *gălămoaze,* s.n. (Reg.) Boţ, cocoloş, bulz (dintr-un material solid). [Var.: **golomóz** s.n.] – Et. nec.

GĂLĂŢEAN, -Ă, *gălăţeni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Galaţi. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Galaţi. **3.** S.f. (La pl.) Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori roz sau purpurii; primulă *(Primula obconica).* – **Galaţi** (n. pr.) + suf. *-ean.*

GĂLĂŢEANCĂ, *gălăţence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Galaţi. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Galaţi. – **Gălăţean** + suf. *-că.*

GĂLBEAZĂ, *gălbeze,* s.f. **1.** Vierme parazit care trăieşte în căile biliare ale ovinelor şi bovinelor *(Fasciola hepatica).* **2.** Boală de ficat a ovinelor şi a bovinelor, provocată de gălbează (**1**). **3.** Numele a patru specii de plante parazite din familia cucutei; **a)** *Cuscuta trifolii;* **b)** torţel *(Cuscuta campestris);* **c)** torţel *(Cuscuta epithymum);* **d)** torţel *(Cuscuta europea).* – Cf. alb. **këlʹ bazë, gëlʹ** bazë.

GĂLBEJEALĂ s.f. (Pop.) Paliditate, paloare (a feţei). – **Gălbeji** + suf. *-eală.*

GĂLBEJI, *gălbejesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni palid, tras la faţă. – Din **gălbează** (cu sensul după *galben).*

GĂLBEJIT, -Ă, *gălbejiţi, -te,* adj. (Pop.) Palid, tras la faţă. – V. **gălbeji.**

GĂLBENARE s.f. v. **gălbinare.**

GĂLBENAŞ, *gălbenaşi,* s.m. (Pop.) Gălbior (**2**). – **Galben** + suf. *-aş.*

GĂLBENATEC, -Ă adj. v. **gălbenatic.**

GĂLBENATIC, -Ă, *gălbenatici, -ce,* adj. (Rar) Gălbui. [V ar.: **gălbanátec, -**ă adj.] – **Galben** + suf. *-atic.*

GĂLBENEA, *gălbenele,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina groasă, cu frunze lanceolate şi dinţate, cu flori galbene, care creşte în locuri umede *(Rorippa amphibia).* **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă în partea de jos, cu frunze palmate şi cu flori galbene-aurii *(Ranunculus pedatus). ** Gălbenele de pădure* = plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri şi cu flori galbene-aurii, care creşte în regiuni înalte *(Ranunculus aureus).* **3.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee din familia primulaceelor; **a)** plantă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale acoperite cu peri şi cu flori galbene *(Lysimachia punctata)*; **b)** plantă cu tulpina dreaptă, cu frunze ovale-lunguieţe şi cu flori galbene dispuse în panicule terminale *(Lysimachia vulgaris)*; **c)** dreţe *(Lysimachia nummularia).* – **Galben** + suf. *-ea.*

GĂLBENEALĂ, (**1**) *gălbeneli,* (**2**) *gălbenele,* s.f. (Pop.) **1.** Paliditate, paloare (a feţei). **2.** Vopsea galbenă (extrasă din diverse plante). – **Gălbeni** + suf. *-eală.*

GĂLBENI, *gălbenesc,* vb. IV. Refl. Intranz. şi tranz. (Înv. şi pop.) A (se) îngălbení. [Var.: **gălbiní** vb. IV] – Din **galben.**

GĂLBENIT, -Ă, *gălbeniţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) Îngălbenit. – V. **gălbeni.**

GĂLBENIU, -IE, *gălbenii,* adj. (Rar) Gălbui. * Palid (la faţă). – **Galben** + suf. *-iu.*

GĂLBENUŞ, *gălbenuşuri,* s.n. Partea centrală, sferică, de culoare galbenă, a oului de pasăre şi de reptilă, bogată în substanţe nutritive. – **Galben** + suf. *-uş.*

GĂLBENUŞĂ, *gălbenuşe,* s.f. (La pl.) Plantă din familia rozaceelor, cu tulpina ascendentă,

paniculat ramificată în partea superioară *(Potentilla chrysantha*). – De la **gălbenuş.**
GĂLBINARE, *gălbinări,* s.f. **1.** (Med.; pop.) Icter. **2.** (Rar) Culoare galbenă a feţei; paliditate. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată spre vârf, cu frunze uşor dinţate şi cu flori purpurii *(Serratula tinctoria).* [Var.: **gălbenáre** s.f.] – Din **galbin.**
GĂLBINI vb. IV v. **gălbeni.**
GĂLBINICIOS, -OASĂ, *gălbinicioşi, -oase,* adj. (Pop.) Galben, palid (la faţă). – **Galben** + suf. -*icios.*
GĂLBINIŢĂ, *gălbiniţe,* s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunzele peţiolate şi flori galbene-aurii *(Galeobdolon luteum).* – **Galben** + suf. -*iţă.*
GĂLBIOR, -OARĂ, *gălbiori, -oare,* adj., s.m. (Pop.) **1.** Adj. Diminutiv al lui galben (**1**). * Bălai, blond. **2.** S.m. Diminutiv al lui *galben* (**3**); gălbenaş [Pr.: -*bi-or*] – **Galben** + suf. -*ior.*
GĂLBIU, -IE, *gălbii,* adj. (Pop.) Gălbui. * Bălai, blond. – **Galben** + suf. -*iu.*
GĂLBUI, -UIE, *gălbui,* adj. Care are o culoare apropiată de galben; gălbenatic, gălbeniu, gălbiu. – **Galben** + suf. -*ui.*
GĂLEATĂ, *găleţi,* s.f. **1.** Vas de lemn, de metal etc. de forma unui trunchi de con cu baza mare în partea superioară, cu toartă, folosit pentru transportul (şi păstrarea) unor lichide, unor materiale granulare sau pulverulente etc.; conţinutul acestui vas; căldare. ** Expr. *A ploua* (sau *a turna*) *cu găleata* = a ploua foarte tare, torenţial. **2.** Veche măsură de capacitate pentru lapte, cereale etc., a cărei valoare a variat în timp, pe regiuni şi pe substanţe; conţinutul acestei măsuri. **3.** Dijmă în grâne care se percepea în evul mediu, în ţările române. – Lat. **galleta.**
GĂLIGAN, *găligani,* s.m. (Peior. şi fam.) Om sau băiat foarte înalt; gligan, lungan. – Cf. **gligan.**
GĂLUŞCĂ, *găluşte,* s.f. Preparat culinar de formă (relativ) sferică, făcut din aluat, din griş, brânză, carne tocată etc. [Pl. şi: *găluşti*] – Din rus. **galuşka.**
GĂMAN, *gămani,* s.m. (Pop.) Om foarte mâncăcios; mâncău. – Et. nec.
GĂMĂLIE, *gămălii,* s.f. Parte îngroşată în formă de sferă mică de la capătul unui ac, al unui chibrit etc. – Din magh. **gomoly.**
GĂOACE, *găoci,* s.f**. 1.** Coaja tare a oului. **2.** Fiecare dintre jumătăţile unei coji de nucă, de ghindă sau de alte fructe. [Pr.: *gă-oa-*] – Et. nec.
GĂRĂFIOARĂ, *gărăfioare,* s.f. Diminutiv al lui *garafă*. – **Garafă +** suf. -*ioară.*
GĂRDINAR, *gărdinare,* s.n. Unealtă de dogărie cu care se execută manual gardinile (**1**). – **Gardină** + suf. -*ar.*
GĂRDUI, *gărduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îngrădi, a împrejmui un loc, un teren cu gard (**1**). – **Gard** + suf. -*ui.*
GĂRDUIT, -Ă, *gărduiţi, -te,* adj. (Rar; despre locuri, terenuri) Împrejmuit cu gard **(1)**. – V. **gărdui.**
GĂRDULEŢ, *gărduleţe,* s.n. Diminutiv al lui *gard*. – **Gard** + suf. -*uleţ.*
GĂRDURARIŢĂ, *gărdurariţe,* s.f. Arbust spinos, otrăvitor, cu frunze lanceolate şi flori roşii-violete, cultivat pentru a forma garduri vii *(Lycium halimifolium).* – **Garduri** (pl. lui *gard*) + suf. -*ariţă.*
GĂRGĂRIŢĂ, *gărgăriţe,* s.f. Nume dat mai multor insecte coleoptere, de obicei mici, cu corpul sferic sau oval, care atacă unele plante cultivate. [Acc. şi: *gărgăriţă*] – Cf. scr. **grgarica.**
GĂRGĂUN, *gărgăuni,* s.m. **1.** Viespe mare, de pădure, cu ac foarte veninos, care produce un puternic zgomot specific atunci când zboară; bărzăun *(Vespa crabro).* **2.** Fig. (La pl.) Pretenţii nejustificate, fumuri. ** Expr. *A fi cu* (sau *a avea*) *gărgăuni în* (sau *la) cap* = a avea idei ciudate, anormale, extravagante; a fi extrem de încrezut. *A scoate (cuiva) gărgăunii (din cap)* = a face (pe cineva) să renunţe la ideile ciudate, anormale, extravagante pe care le are. [Var.: **gărgăúne** s.m.] – Et. nec.
GĂRGĂUNE s.m. V. **gărgăun.**
GĂSELNIŢĂ[1]**,** *găselniţe,* s.f. Fluture mic, de culoare roşie-cenuşie cu cercuri albe, ale cărui larve rod fagurii de miere; molia-stupilor *(Galleria melonella).* – Din bg. **gasenica** "omidă" (după derivatele în -*elniţă*).
GĂSELNIŢĂ[2]**,** *găselniţe,* s.f. (Fam.) Situaţie de efect găsită şi exploatată de cineva (într-o operă literară, de critică etc.). – **Găsi** + suf. -*elniţă.*
GĂSI, *găsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da de (sau peste) ceva sau cineva (din întâmplare sau căutând anume); a descoperi, a afla. ** Expr. *A-şi găsi beleaua* = (Fam.) a se afla într-o situaţie neplăcută, a avea necazuri. (Intranz.) *Ţi-ai găsit!* = aş! de unde! nici gând! *A-şi găsi să ...* = a-i veni (pe neaşteptate şi într-un moment nepotrivit) să..., a se apuca să... (refl.) *A se găsi să ...* = a-i veni (pe neaşteptate şi într-un moment nepotrivit) să..., a se apuca să... (Reg.) *A(-i) găsi (cuiva) dreptate* = a(-i) face (cuiva) dreptate. ** (Loc. vb.) *A-*

şi găsi mormântul (sau *moartea*) = a muri. * Tranz. şi refl. A întâlni pe cineva sau a se întâlni cu cineva. ** Expr. (Tranz.) *A-şi găsi omul* (sau *naşul, popa)* = a da de cineva pe care nu-l poţi înşela sau birui, care te obligă să te comporţi cum se cuvine. (formulă de salut la despărţire) *Să te găsesc sănătos!*. * A descoperi o nouă metodă, un nou preparat, un nou aparat etc. (în urma unor cercetări şi studii prealabile). **2.** Tranz. (Despre suferinţe fizice sau despre moarte) A cuprinde, a surprinde (pe neaşteptate) pe cineva. ** Expr. *Ce te-a găsit de...?* = (exprimă reproşul) ce ai?, ce ţi s-a întâmplat (de...)?, ce te-a apucat?. **3.** Refl. A se afla undeva, a fi; a se afla într-o anumită situaţie, împrejurare etc.; a se prezenta într-un anumit fel. **4.** Tranz. A fi de părere că...; a socoti, a crede că... – Cf. sl. **gasiti** "a stinge".

GĂSIRE s.f. Acţiunea de *a (se) găsi* şi rezultatul ei. – V. **găsi.**

GĂSIT s.n. Faptul de "a găsi". ** (Pop.) (formulă de salut la întâlnire) *Bun găsit!*. – V. **găsi.**

GĂSITOR, -OARE, *găsitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a găsit un obiect pierdut. – **Găsi** + suf. *-tor.*

GĂTA vb. I v. **găti.**

GĂTAT, -Ă, adj. v. **gătit**[2]**.**

GĂTEALĂ, *găteli,* s.f. Faptul de *a (se) găti*; (concr.) ceea ce serveşte cuiva spre a (se) găti, spre a (se) împodobi. – **Găti** + suf. *-eală.*

GĂTEJ, *găteje,* s.n. Creangă subţire şi uscată care serveşte la aprinderea focului; vreasc. – Cf. sl. **gatî**.

GĂTI, *gătesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) îmbrăca (frumos); a (se) împodobi. **2.** Refl. şi tranz. A (se) pregăti pentru o acţiune, de obicei pentru o deplasare. **3.** Tranz. A face, a prepara mâncare (prin fierbere, prăjire etc.). **4.** Tranz. şi intranz. (Reg.) A sfârşi, a termina, a isprăvi. **5.** Tranz. (Reg.) A omorî, a ucide, a nimici. [Var.: (reg.) **gătá** vb. I] – Din **găta.** Cf. alb. **gatit.**

GĂTIRE s.f. Acţiunea de "a (se) găti" şi rezultatul ei; gătit[1]. – V. **găti.**

GĂTIT[1] s.n. Acţiunea de *a (se) găti,* gătire; (în special) preparare a mâncării. – V. **găti.**

GĂTIT[2]**, -Ă,** *gătiţi, -te,* adj. **1.** Care este îmbrăcat frumos, îngrijit, dichisit, împodobit. **2.** (Despre mâncăruri) Care este preparat, pregătit (la foc). **3.** (Reg.) Sfârşit, isprăvit. [Var.: (reg.) **gătát, -ă** adj.] – V. **găti.**

GĂUNOS, -OASĂ, *găunoşi, -oase,* adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Care este găurit, gol, mâncat pe dinăuntru; scorburos. * (Despre nuci) Care este fără miez; sec. * (Pop.; despre dinţi, măsele) Cariat (într-un stadiu avansat). * Fig. (Despre acţiuni, manifestări ale oamenilor) Care este lipsit de conţinut, de temei. [Pr.: *gă-u-*] – **Găună** (înv. "gaură mică" < lat.) + suf. *-os.*

GĂUNOŞĂTURĂ s.f. v. **găunoşitură**.

GĂUNOŞI, *găunoşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A face să devină sau a deveni găunos. [Pr.: *gă-u-*] – Din **găunos.**

GĂUNOŞITURĂ, *găunoşituri,* s.f. (Rar) Gaură, scobitură; scorbură. [Pr.:*gă-u÷,* – Var.: **găunoşătúră** s.f.] – **Gaunoşi** + suf. *-tură.*

GĂUREA, -ICĂ, *găurele,* s.f. Diminutiv al lui *gaură*; găurice. * (La pl.) Fel de broderie pe o pânză din care s-au scos din loc în loc câteva fire. [Pr.: *gă-u-*] – **Gaură** + su f. *-ea, -ică.*

GĂURI, *găuresc,* vb. IV. Tranz. A face o gaură (cu ajutorul unui instrument, al unei unelte etc.); a perfora, a borteli, a borti. * Refl. A se strica, a se degrada în urma găuririi. [Pr.: *gă-u-*] – Din **gaură.**

GĂURICE, *găurici,* s.f. Găurea. [Pr.: *gă-u-*] – **Gaură** + suf. *-ice.*

GĂURIRE, *găuriri,* s.f. Acţiunea de a (se) găuri şi rezultatul ei; găurit[1]. [Pr.: *gă-u-*] – V. **găuri.**

GĂURIT[1] s.n. Găurire. [Pr.: *gă-u-*] – V. **găuri.**

GĂURIT[2]**, -Ă,** *găuriţi, -te,* adj. Care are una sau mai multe găuri, prevăzut cu una sau mai multe găuri; în care s-a făcut o gaură; care e plin de găuri; perforat[2], bortelit, bortit. * Care s-a stricat, s-a degradat formând găuri. *Haină găurită.* [Pr.: *gă-u-*] – V. **găuri.**

GĂVAN, *găvane,* s.n. (Pop.) **1.** Scobitură, adâncitură pe care o prezintă un obiect. * Orbita ochiului. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care prezintă o scobitură; (în special) strachină sau blid (de lemn); conţinutul unui astfel de vas. – Cf. bg., scr. **vagan.**

GĂVĂNOŞEL, *găvănoşele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *gavanos.* [Var.: **gavanoşél** s.n.] – **Gavanos** + suf. *-el.*

GĂVOZDI, *găvozdesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înghesui, a (se) îngrămădi. * Refl. A se ascunde, ghemuindu-se. – Din sl. **gvozditi** "a bate cu cuie".

GĂVOZDIT, -Ă, *găvozdiţi, -te,* adj. (Reg.) Ghemuit, înghesuit; ascuns. – V. **găvozdi.**

GĂZAR, *găzari,* s.m. Vânzător (ambulant) de petrol lampant; păcurar[2]. – **Gaz**[2] **+** suf. *-ar.*

GĂZĂRIE, *găzării,* s.f. Loc unde se vinde petrol lampant. – **Gaz**[2] + suf. *-ărie.*

GĂZDOAIE, *găzdoaie,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Stăpâna casei (în raport cu oaspeţii sau cu chiriaşii

săi); gospodină. **2.** Chiaburoaică. [Pr.: -*doa-ie*] – **Gazdă +** suf. -*oaie.*
GĂZDUI, *găzduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A primi pe cineva în casa sa o anumită vreme, dându-i adăpost (şi mâncare). **2.** Intranz. A rămâne (să locuiască şi să mănânce) câtva timp în casa cuiva. – **Gazdă +** suf. -*ui.*
GĂZDUIRE, *găzduiri,* s.f. Acţiunea de *a găzdui* şi rezultatul ei. – V. **găzdui.**
GÂCI vb. IV v. **ghici**.
GÂDE, *gâzi,* s.m. (Pop.) Călău; gealat. – Et. nec.
GÂDILA, *gâdil,* vb. I. Tranz. **1.** A produce, prin atingeri uşoare asupra unor părţi ale corpului, o senzaţie particulară, care provoacă cuiva un râs convulsiv nestăpânit. * Refl. A fi sensibil la asemenea atingeri (reacţionând printr-un râs convulsiv). **2.** Fig. A produce cuiva o senzaţie plăcută, o plăcere; a flata (în mod exagerat) pe cineva. [Var.: **gâdilí** vb. IV] – Din bg. **gădel mi je** "mă gâdilă".
GÂDILARE, *gâdilări,* s.f. Acţiunea de *a (se) gâdila* şi rezultatul ei; gâdilat. – V. **gâdila.**
GÂDILAT s.n. Gâdilare. – V. **gâdila.**
GÂDILĂTOR, -OARE, *gâdilători, -oare,* adj. (Rar) Care gâdilă; care produce o senzaţie plăcută. [Var.: **gâdilitór, -oáre** adj.] – **Gâdila +** suf. -*ător.*
GÂDILĂTURĂ, *gâdilături,* s.f. Faptul de *a gâdila*; senzaţie particulară provocată cuiva prin gâdilare. [Var.: **gâdilitúră** s.f.] – **Gâdila +** suf. -*ătură.*
GÂDILI vb. IV v. **gâdila.**
GÂDILICI s.n. (Pop. şi fam.; în expr.). (se spune despre un om care vorbeşte prea mult, care nu se poate abţine să nu vorbească) *A avea gâdilici la limbă.* – **Gâdila** + suf. -*ici.*
GÂDILICIOS, -OASĂ, *gâdilicioşi, -oase,* adj. (Pop. şi fam.; despre oameni) Care se gâdilă uşor. – **Gâdili** + suf. -*icios.*
GÂDILITORI, **-OARE** adj. v. **gâdilător.**
GÂDILITURĂ s.f. v. **gâdilătură.**
GÂFÂI, *gâfâi,* vb. IV. Intranz. A respira des şi greu (în urma unor eforturi, a unei boli etc.). * Fig. (Despre locomotive, maşini etc.) A produce un zgomot caracteristic, înfundat şi greoi. – Formaţie onomatopeică.
GÂFÂIALĂ, *gâfâieli,* s.f. Gâfâit. [Pr.: -*fâ-ia-*] – **Gâfâi** + suf. -*eală.*
GAFÂIRE, *gâfâiri,* s.f. Acţiunea de *a gâfâi* şi rezultatul ei. – V. **gâfâi.**
GÂFÂIT s.n. Faptul de *a gâfâi*; (zgomot caracteristic provocat de o) răsuflare deasă şi grea; gâfâială. – V. **gâfâi.**
GÂFÂITOR, -OARE, *gâfâitori, -oare,* adj. (Despre respiraţie, voce etc.) Cu gâfâieli. [Pr.: -*fâ-i-*] – **Gâfâi** + suf. -*tor.*
GÂGÂI, pers. 3 *gâgâie,* vb. IV. Intranz. (Despre gâşte sau raţe) A scoate strigăte caracteristice speciei. – Formaţie onomatopeică. Cf. **ga** [ga].
GÂGÂIRE, *gâgâiri,* s.f. Acţiunea de *a gâgâi* şi rezultatul ei; strigăt caracteristic scos de gâşte (şi de raţe); gâgâit, gâgâitură. – V. **gâgâi.**
GÂGÂIT, *gâgâituri,* s.n. Faptul de *a gâgâi*; strigăt caracteristic scos de gâşte (şi de raţe); gâgâitură, gâgâire. – V. **gâgâi.**
GÂGÂITURĂ, *gâgâituri,* s.f. Gâgâit. [Pr.: -*gâ-i-*] – **Gâgâi** + suf. -*tură.*
GÂGÂLICE, *gâgâlici,* s.f. (Pop. şi fam.) Obiect sau fiinţă de dimensiuni reduse. – Et. nec.
GÂL interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de lichide care curg dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau care alunecă pe gât. – Onomatopee.
GÂLCĂ, *gâlci,* s.f. (Pop.) **1.** Inflamare a ganglionilor de la gât sau a amigdalelor; (concr.) umflătură rezultată în urma acestei inflamări; *p. gener.* umflătură (sub piele). **2.** Fig. Nod sau porţiune mai îngroşată care apare la firele textile (toarse). – Din bg. **glăki.**
GÂLCEAVĂ, *gâlcevi,* s.f. (Pop.) Ceartă (zgomotoasă, aprinsă); situaţie creată în raporturile dintre două sau mai multe persoane în urma unor certuri; sfadă. – Din bg. **gălčava.**
GÂLCEVI, *gâlcevesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se certa, a se ciorovăi. – Din **gâlceavă.**
GÂLCEVIRE, *gâlceviri,* s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de *a se gâlcevi*; ceartă, neînţelegere. – V. **gâlcevi.**
GÂLCEVITOR, -OARE, *gâlcevitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) certăreţ. – **Gâlcevi** + suf. -*tor.*
GÂLGÂI, *gâlgâi,* vb. IV. **1**. Intranz. (Despre lichide, la pers. 3) A curge cu zgomot dintr-un vas (cu gâtul strâmt), când alunecă pe gât etc.; *p. gener.* a curge provocând un zgomot ritmic. **2.** Tranz. (Reg.) A sorbi o băutură cu înghiţituri mari (şi cu zgomot). – **Gâl-g [âl]** + suf. -*âi.*
GÂLGÂIALĂ, *gâlgâieli,* s.f. Gâlgâire. [Pr.: -*gâ-ia-*] – **Gâlgâi +** suf. -*eală.*
GÂLGÂIRE, *gâlgâiri,* s.f. Faptul de *a gâlgâi*; zgomot caracteristic produs de un lichid care curge dintr-un vas (cu gâtul strâmt), care alunecă pe gât etc.; gâlgâit, gâlgâială, gâlgâitură. – V. **gâlgâi.**

GÂLGÂIT s.n. Gâlgâire. – V. **gâlgâi.**

GÂLGÂITOR, -OARE, *gâlgâitori, -oare,* adj. Care gâlgâie [Pr.: -*gâ-i*-] – **Gâlgâi** + suf. -*tor.*

GÂLGÂITURĂ, *gâlgâituri,* s.f. Gâlgâire. [Pr.: -*gâ-i*-] – **Gâlgâi** + suf. -*tură.*

GÂLMĂ, *gâlme,* s.f. (Pop.) **1.** Dâmb, movilă. **2.** Umflătură, gâlcă, bolfă (de natură patologică). – Din sl. **chl'ŭmŭ.**

GÂND, *gânduri,* s.n. **1.** Proces de gândire sau rezultatul procesului de gândire; idee, cuget, cugetare. *Îi treceau multe gânduri prin cap.* ** Expr. *A frământa* (sau *a apăsa* etc. *pe cineva*) *gândul* = a preocupa, a obseda (pe cineva) o idee. *A-şi lua* (sau *a-şi muta) gândul* = a nu se mai gândi; a renunţa la orice speranţă. *Ca gândul* = extrem de repede. (*Dus* sau *căzut* etc.) *pe gânduri* = absorbit de ceva intim, nelegat de realitatea imediată. *A sta pe* (sau *la*) *gânduri =* a chibzui, a reflecta (mult); a şovăi. *A pune (pe cineva) pe gânduri* = a îngrijora (pe cineva). *A-şi face* (sau *a intra* etc. *la*) *gânduri* = a se îngrijora. *A-i sta gândul la ceva* = a fi preocupat de ceva. **2.** Închipuire, imaginaţie, fantezie; inspiraţie. *Gândul îl purta departe.* **3.** Loc considerat ca sediu al cugetării; minte; memorie. *I-a ieşit din gând.* ** Expr. *Nici cu gândul n-am gândit* = nici nu m-am aşteptat la asta, n-am crezut că se va întâmpla aceasta. *Când cu gândul n-ai gândi* = când nici nu te aştepţi. *A-i da* (sau *a-i trece, a-i veni) cuiva (ceva) prin* (sau *în) gând* = a-i veni cuiva brusc o idee. **4.** Intenţie, plan. *A veni! cu gând bun.* ** Expr. *A-şi pune în gând* = a lua hotărârea să *... A pune (cuiva) gând rău* = a avea intenţii rele faţă de cineva. *A-l bate* (sau *a-l paşte* etc.) *gândul* = a intenţiona, a plănui să... **5.** Convingere, părere. **6.** Voie, dorinţă, plac. *Toate s-au făcut după gândul lui.* – Din magh. **gond.**

GÂNDAC, *gândaci,* s.m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul coleopterelor sau al altor insecte asemănătoare cu coleopterele. ** Compuse: *gândac-de-casă* (sau *-de-bucătărie, -negru)* = şvab[1]. *gândac-de-frasin* (sau *gândacul-frasinului)* = cantaridă. *gândac-de-mai* = cărăbuş. *gândac-de-făină* = morar. *gândac-de-Colorado* = insectă coleopteră de culoare galbenă-portocalie, cu dungi longitudinale, negre pe elitre, dăunătoare cartofilor *(Leptinotarsa decemlincata*). **2.** (De obicei determinat prin "de mătase") Vierme-de-mătase. – Cf. scr. **gundelj.**

GÂNDĂCEL, *gândăcei,* s.m. Diminutiv al lui *gândac* (**1**). – **Gândac** + suf. -*el.*

GÂNDI, *gândesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. A-şi forma o idee despre un lucru, a pătrunde ceva cu mintea; a reflecta, a medita, a cugeta, a chibzui la ceva. ** Expr. *A da (cuiva) de gândit =* a obliga (pe cineva) să mediteze, să se întrebe, să discearnă. * Intranz. şi tranz. A concepe, a crea ceva (abstract sau concret). **2.** Refl. şi intranz. A se îngriji, a-i păsa de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. şi intranz. A-i trece cuiva prin minte (că...); a crede, a socoti (că...). **4.** Tranz. şi refl. A lua în considerare (că...), a-şi da seama (că...). **5.** Refl. A intenţiona (să...). * Tranz. (Reg.) A dori, a spera. – Din **gând.**

GÂNDIRE, *gândiri,* s.f. **1.** Facultate superioară a creierului omenesc, care reflectă în mod generalizat realitatea obiectivă prin noţiuni, judecăţi, teorii etc. **2.** Factor ideal care constituie reflectarea realităţii obiective; spirit, conştiinţă. **3.** Idee, gând (**1**), cuget; meditare, reflecţie. **4.** Imaginaţie, fantezie. – V. **gândi.**

GÂNDIRISM s.n. Curent filozofic din România, de orientare existenţialist – ortodoxă, format în jurul revistei "Gândireâ" în primele decenii ale sec. XX. – "**Gândirea"** (n. pr.) + suf. -*ism.*

GÂNDIRIST, -Ă, *gândirişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine gândirismului, privitor la gândirism, specific gândirismului. **2.** S.m. şi f. Adept al gândirismului. – **"Gândirea"** (n. pr.) + suf. -*ist.*

GÂNDIT, -Ă, *gândiţi, -te,* adj. Care a fost (bine) pătruns cu mintea; (bine) socotit, chibzuit. – V. **gândi.**

GÂNDITOR, -OARE, *gânditori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este cufundat în gânduri, predispus la meditaţie; îngândurat, meditativ. * Absent; distrat. **2.** S.m. şi f. Persoană care reflectează asupra problemelor vieţii; filozof. * Spec. Filozof. – **Gândi** + suf. -*tor.*

GÂNGANIE, *gângănii,* s.f. Nume generic dat insectelor (sau; *p. gener.* animalelor) mici. – Din sl **gongnanije.**

GÂNGAV, -Ă, *gângavi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care vorbeşte greu, nedesluşit şi împiedicat, repetând silabele; gângăvit, bâlbâit. [Acc. şi *: gângáv*] – Din sl. **gongnavŭ.**

GÂNGĂVEALĂ, *gângăveli,* s.f. Faptul de *a (se) gângăvi*; defect de vorbire al omului gângav; gângăvie, bâlbâială. – **Gângăvi** + suf. -*eală.*

GANGĂVI, *gângăvesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A vorbi nedesluşit, greu şi împiedicat, repetând silabele; a (se) bâlbâi. * Tranz. şi intranz. Fig. A exprima, a formula cu greutate o idee. – Din **gângav.**

GÂNGĂVIE, *gângăvii,* s.f. Defect de vorbire al omului gângav; gângăveală. – **Gângav** + suf. -*ie.*

GÂNGĂVIRE, *gângăviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) gângăvi* şi rezultatul ei. – V. **gângăvi.**
GÂNGĂVIT, -Ă, *gângăviţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Gângav. – V. **gângăvi.**
GÂNGURI, *gânguresc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. (Despre copiii mici) A scoate sunete disparate, încă nearticulate în cuvinte. **2.** Intranz. (Despre porumbei şi turturele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: (**2**) **gunguni, gungurí** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.
GÂNGURIRE, *gânguriri,* s.f. Faptul de *a gânguri*; gângurit. – V. **gânguri.**
GÂNGURIT s.n. Sunete disparate, nearticulate în cuvinte, scoase de copiii mici; sunete caracteristice scoase de porumbei şi de turturele, gângurire. – V. **gânguri.**
GÂNJ, *gânjuri,* s.n. (Pop.) Nuia foarte flexibilă trecută prin foc şi apoi răsucită, care se foloseşte ca frânghie. [Pl. şi: (m.) *gânji*] – Et. nec.
GÂNSAC, *gânsaci,* s.m. (Pop.) Gâscan. – Din bg. **găsak.**
GÂRBACI, *gârbace,* s.n. Bici făcut din mai multe curele împletite (uneori cu vârfurile plumbuite) sau din vână de bou. * Lovitură dată cu acest bici. – Din tc. **kirbac,** bg **gărbač.**
GÂRBIŢĂ, *gârbiţe,* s.f. **1.** (Pop.; la animale) Greabăn, grumaz; (la oameni) ceafă. ** Expr. *A muia (cuiva) gârbiţa* = a înfrânge (cuiva) trufia, a obliga să se supună. **2.** Plantă erbacee cu tulpina acoperită cu solzi şi cu flori mari, violete *(Limodorum abortivum).* – Din bg. **gărbica,** scr. **grbica.**
GÂRBOV, -Ă, *gârbovi, -e,* adj. (Despre oameni) Care are spinarea încovoiată (de bătrâneţe); gârbovit. – Din bg. **gărbav.**
GÂRBOVI, *gârbovesc,* vb. IV. Refl. (Despre oameni) A deveni gârbov; a se cocârja. ** Tranz. fact. *Anii l-au gârbovit.* – Din **gârbov.**
GÂRBOVIT, -Ă, *gârboviţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este gârbov; cocârjat. – V. **gârbovi.**
GÂRGÂR, *gârgâre,* s.n. Unealtă folosită la pescuitul marin prin încercuirea şi adunarea bancurilor de hamsii, stavrizi, scrumbii etc. – Et. nec.
GÂRLĂ, *gârle,* s.f. **1.** Apă curgătoare (mai mică); braţ al unei ape curgătoare. ** Expr. (Fam.) *A se duce pe gârlă* = a se pierde, a se risipi. *A da pe gârlă* = a arunca, a risipi. * (Adverbial) În mare cantitate, din belşug. **2.** Depresiune alungită (şi sinuoasă) aflată în lunca unei ape curgătoare şi care, acoperită de apă, leagă de obicei un râu de lacurile sau de bălţile din jurul acestuia. – Din bg. **gărlo.**
GÂRLICI, *gârliciuri,* s.n. **1**. Intrare (strâmtă) într-un beci, într-o pivniţă. **2.** (Rar) Intrare (îngustă) într-o colibă, într-un cavou, într-o peşteră. [Pl. şi: *gârlice*] – Din scr. **grlič "**gât de sticlă".
GÂRLIŢĂ[1], *gârliţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *gârlă.* – **Gârlă** + suf. *-iţă.*
GÂRLIŢĂ[2], *gârliţe,* s.f. Specie de gâscă sălbatică de talie mică, cu carnea gustoasă *(Anser albifrons).* – Et. nec.
GÂRNEAŢĂ s.f. v. **gârniţă.**
GÂRNEŢ, *gârneţi,* s.m. (Reg.) Par (mai gros) făcut de obicei din lemn de stejar. – Din **gârniţă.**
GÂRNIŢĂ, *gârniţe,* s.f. Arbore înrudit cu stejarul, cu tulpina dreaptă, a cărei scoarţă are la exterior un strat solzos, cu frunze mari, lungi, fără peţiol *(Quercus frainetto).* [Var.: **gârneáţă** s.f.] – Din bg., scr. **granica.**
GÂRNIŢET, *gârniţete,* s.n. Pădure în care predomină gârniţa. – **Gârniţă** + suf. *-et.*
GÂSCAN, *gâscani,* s.m. Bărbătuşul gâştei; gânsac. – **Gâscă +** suf. *-an.*
GÂSCAR, *gâscari,* s.m. (Rar) Bărbat sau băiat care păzeşte gâştele. – **Gâscă** + suf. *-ar.*
GÂSCARIŢĂ, *gâscariţe,* s.f. **1.** Numele a două plante perene cu tulpina şi frunzele acoperite cu peri, cu flori mici, albe *(Arabis alpina şi hirsuta).* **2.** Plantă din familia cruciferelor cu frunzele spatulate sau oblonge *(Arabidiopsis thaliana).* – **Gâscă +** suf. *-ariţă.*
GÂSCĂ, *gâşte,* s.f. Pasăre domestică de talie mare, de obicei cenuşie pe spate şi pe laturi şi albă pe piept, cu gâtul lung, crescută pentru carnea, untura şi fulgii ei *(Anser domesticus). ** Gâscă sălbatică =* specie mai mică de gâscă, vânată pentru carne *(Anser anser).* ** Expr. *A strica orzul pe gâşte* = a dărui, a sacrifica ceva util, preţios, bun pentru cineva care nu ştie să preţuiască cele primite. * (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei sau unei fete credule sau proaste. – Din bg. **găska.**
GÂSCĂRIŢĂ, *gâscăriţe,* s.f. (Rar) Femeie sau fată care păzeşte gâştele. – **Gâscar** + suf. *-iţă.*
GÂSCULIŢĂ, *gâsculiţe,* s.f. Diminutiv al lui *gâscă.* – **Gâscă +** suf. *-uliţă.*
GÂT, *gâturi,* s.n. **1.** Parte a corpului (la om şi la unele animale) care uneşte capul cu trunchiul; grumaz, gâtlan; *p. ext.* gâtlej. ** Expr. *A se arunca* (sau *a se agăţa* etc.) *de gâtul cuiva* = **a)** a îmbrăţişa (cu căldură) pe cineva; **b)** a copleşi, a obosi pe cineva cu manifestările de dragoste. *A-şi rupe* (sau *a-şi frânge) gâtul* = **a)** a se accidenta (grav) sau a muri în urma unui accident; **b)** a-şi pierde situaţia (bună) în urma unor greşeli, a fi

arestat, condamnat în urma săvârşirii unei fapte ilegale. *A strînge de gât (pe cineva)* = a sugruma (pe cineva). *A lua* (sau *a înhăţa*) *de gât (pe cineva)* = a înşfăca (pe cineva), a cere socoteală (cu violenţă), a brutaliza. (Fam.) *A face gât* = a avea pretenţii (neîntemeiate); a face gălăgie, scandal. *A da (o băutură) pe gât* = a bea repede (dintr-o singură înghiţitură sau din câteva înghiţituri). *A fi sătul până în gât* = a fi dezgustat, a nu mai putea suporta (în continuare). *A-i sta* (sau *a i se opri*) *în gât* = **a)** a nu putea înghiţi; **b)** a nu se putea împăca cu ceva sau cu cineva, a nu putea suferi. * Cantitate de băutură câtă se poate bea dintr-o singură înghiţitură. **2.** Parte a unor obiecte, a unor piese etc. care prezintă asemănare cu gâtul (**1**). ** *Prună cu gât* = prună gâtlană. – Din sl. **glŭtŭ** "înghiţitură".

GÂTAR, *gâtare,* s.n. Curea lată a hamului, care se trece peste gâtul calului; hamut. – **Gât** + suf. *-ar.*

GÂTIŞOR, *gâtişoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *gât*. – **Gât** + suf. *-işor*.

GÂTIŢĂ, *gâtiţe,* s.f. (Reg. şi fam.) Gâtlej. – **Gât +** suf. *-iţă*.

GÂTLAN, -Ă, *gâtlane,* s.n., adj. **1.** S.n. (Înv. şi reg.) Gât (**1**). **2.** Adj. (În sintagma) *Prună gâtlană* (şi substantivat, f.) = varietate de prune alungite la unul dintre capete; prună cu gât. – **Gâlt** (înv. "gât" < sl.) + suf. *-an.*

GÂTLEJ, *gâtlejuri,* s.n. Partea interioară a gâtului (**1**), cuprinzând faringele cu esofagul şi laringele cu traheea; beregată, gâtiţă, înghiţitoare. – **Gâlt** (înv."gât"< sl.) + suf. *-ej.*

GÂTOS, -OASĂ, *gâtoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu gâtul (**1**) lung. – **Gât +** suf. *-os.*

GÂTUI, *gâtui,* vb. IV. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (şi a-l omorî prin sufocare); a sugruma. **2.** Refl. A se îngusta, a se micşora pe o anumită porţiune, într-o anumită zonă. – **Gât +** suf. *-ui.*

GÂTUIRE, *gâtuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) gâtui* şi rezultatul ei; sugrumare. – V. **gâtui.**

GÂTUITURĂ, *gâtuituri,* s.f. Parte, zonă, porţiune mai îngustă din ceva. [Pr.: *-tu-i-*] – **Gâtui** + suf. *-tură.*

GÂZĂ, *gâze,* s.f. Nume generic dat insectelor mici zburătoare. – Probabil formaţie onomatopeică.

GÂZULIŢĂ, *gâzuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *gâză*; gâzuţă. – **Gâză +** suf. *-uliţă.*

GÂZUŢĂ, *gâzuţe,* s.f. Gâzuliţă. – **Gâză** + suf. *-uţă.*

GEABA adv. (Pop.) În zadar, zadarnic, degeaba. – Din tc. **caba.**

GEAC, *geacuri,* s.n. (Mar.) Pavilion naţional ridicat la prora navelor militare. [Var.: **jack** s.n.] – Din engl. **jack.**

GEACĂ s.f. v. **giacă.**

GEALAT, *gealaţi,* s.m. **1.** (Înv.) Călău, gâde**. 2.** (De obicei peior. sau fam.) Om voinic, zdravăn (şi violent). – Din tc. **cellât.**

GEALĂ, *geale,* s.f. Dispozitiv mecanic folosit în operaţia de săpare a sondelor de petrol. – Et. nec.

GEALĂU, *gealăie,* s.n. Rindea (mare). – Din magh. **gyaló.**

GEAM, *geamuri,* s.n. **1.** Placă de sticlă care se fixează în pervazurile (ori cercevelele) ferestrelor sau ale uşilor şi care permite să străbată lumina în interiorul unei încăperi. * Bucată de sticlă care se fixează în rama ceasornicelor, a ochelarilor etc. **2.** P. gener. Fereastră. – Din tc. **cam.**

GEAMALĂ, *geamale,* s.f. Păpuşă foarte mare care reprezenta un trup de femeie cu două capete şi patru mâini, folosită în trecut în spectacolele populare de bâlci. – Din tc. **cemal** [oyunu].

GEAMANDAN s.n. v. **geamantan.**

GEAMANDURĂ, *geamanduri,* s.f. Corp plutitor făcut din tablă, din lemn etc. şi ancorat pe fundul unei ape, care indică diverse restricţii de navigaţie. – Cf. ngr.**simadhúra.**

GEAMANTAN, *geamantane,* s.n. Cufăr portabil din piele, carton, material plastic etc., în care se pun lucrurile necesare pentru călătorie; valiză. [Var.: (reg.) **geamandán** s.n.] – Din tc. **camadan,** ngr. **tzamandáni.**

GEAMANTĂNAŞ, *geamantănaşe,* s.n. Diminutiv al lui *geamantan*. – **Geamantan** + suf. *-aş.*

GEAMĂN, -Ă, *gemeni, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe; adesea substantivat) Care a fost născut odată cu altă fiinţă şi de către aceeaşi mamă sau femelă. * (Pop.; substantivat, m. pl. art.) Constelaţie care aparţine Căii-Laptelui, formată din două stele principale (numite Castor şi Polux) şi un număr de stele mai puţin strălucitoare. * (Despre plante) Care are două tulpini crescute din aceeaşi rădăcină; (despre fructe) crescute lipite câte două. **2.** (Anat.; în sintagma) *Muşchii gemeni* = muşchii, dispuşi pereche, ai gambei. [Var.: (rar) **gémen, -ă** adj.] – Lat. **geminus.**

GEAMĂT, *gemete,* s.n. Sunete nearticulate scoase de o fiinţă care simte o durere (fizică sau morală). * Fig. Freamăt, murmur, vuiet (al unor elemente ale naturii). [Var.: **gémăt,**

gémet s.n.] – Lat. **gemitus.**
GEAMBARALE s.f. pl. v. **geamparale.**
GEAMBAŞ, *geambaşi,* s.m. Persoană care vinde cai sau mijloceşte vânzarea cailor. – Din tc. **cambaz.**
GEAMBAŞIE, *geambaşii,* s.f. (Rar) Geambaşlâc. – **Geambaş** + suf. *-ie.*
GEAMBAŞLÂC, *geambaşlâcuri,* s.n. Meseria de geambaş; geambaşie. – Din tc. **cambazlik.**
GEAMBLAC, *geamblacuri,* s.n. Ansamblu format din mai mulţi scripeţi ficşi şi o ramă, montat pe turla unei sonde. – Probabil din n. pr. *James Blake* (numele unei firme englezeşti, care figura pe dispozitivul de pe turla sondelor), apropiat prin etimologie populară de geam.
GEAMGIU, *geamgii,* s.m. Persoană care montează sau vinde geamuri. – Din tc. **camci.**
GEAMIE, *geamii,* s.f. Construcţie destinată celebrării cultului la musulmani, de obicei mai mare decât moscheea. – Din tc. **cami.**
GEAMLÂC, *geamlâcuri,* s.n. Perete format din geamuri fixate pe un schelet metalic sau de lemn. * Coridor, verandă, încăpere închisă spre exterior cu un astfel de perete. – Din tc. **camlic.**
GEAMPARALE s.f. pl. **1.** Numele unui dans popular românesc cu mişcare vioaie; melodie după care se execută acest dans. * Fig. (Rar) Tril, cântec (melodios) al unei păsări. **2.** (Înv.) Castaniete. [Var.: **geambarále** s.f. pl.] – Din tc. **çalpara.**
GEANĂ, *gene,* s.f. **1.** Fiecare dintre firişoarele de păr de pe marginea unei pleoape. ** Expr. *A(-i) da (cuiva) ochii* (sau *pleoapele) în gene* (sau *geană-n geană),* se spune despre o persoană care este gata să aţipească, să adoarmă. *A privi printre gene* = a privi cu ochii întredeschişi. **2.** (Înv.) Pleoapă (a ochiului). **3.** Fig. Dungă, fâşie îngustă de lumină; fâşie de deal, de nor etc. luminată. – Lat. / * / **genna** (= **gena** "obraz, pleoapă").
GEANTĂ, *genţi,* s.f. Obiect din piele, din pânză, din material plastic etc. de formă dreptungiulară, având în interior una sau mai multe despărţituri, care serveşte la transportarea cu mâna a unor acte, cărţi, caiete etc.; servietă. * Poşetă. – Din tc. **çanta.**
GEAR, *gearuri,* s.n. (Înv.) Şal oriental (indian); postav oriental fin, cu flori cusute de mână. – Din tc. **car.**
GECKO s.m. Familie de şopârle din ţările calde *(Gecko)*; şopârlă din această familie. – Din fr., engl. **gecko.**
GEL, *geluri,* s.n. (Chim.) Substanţă coloidală cu consistenţă vâscoasă şi însuşiri specifice deopotrivă lichidelor şi solidelor. – Din fr. **gel.**
GELATINĂ, *gelatine,* s.f. **1.** Substanţă proteică coloidală preparată prin fierbere din oase, cartilaje etc., cu diferite întrebuinţări practice. **2.** Produs de cofetărie preparat din sirop de fructe sau dintr-o cremă dulce, închegată cu foi de gelatină (**1**). **3.** Piele crudă pregătită pentru a fi tăbăcită. – Din fr. **gélatine.**
GELATINIZA, *gelatinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în gelatină; a (se) îmbiba cu gelatină. – Cf. fr. **gélatinifier.**
GELATINIZARE, *gelatinizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) gelatiniza* şi rezultatul ei. – V. **gelatiniza.**
GELATINOS, -OASĂ, *gelatinoşi, -oase,* adj. Ca gelatina (**1**), de gelatină, care conţine gelatină, cu aspect de gelatină. – Din fr. **gélatineux.**
GELAŢIE s.f. Variaţia limitei de curgere reală a gelului din noroaiele de foraj în funcţie de timp. – Din fr. **gélation,** engl. **gelation.**
GELEP, *gelepi,* s.m. Negustor oriental din evul mediu care cumpăra vite din Ţările Române spre a le vinde la Constantinopol. – Din tc. **celep.**
GELIFICA, *gelific,* vb. I. Tranz. A transforma o soluţie coloidală într-un gel. – După fr. **gélifier**
GELIFICARE, *gelificări,* s.f. Faptul de *a gelifica.* – V. **gelifica.**
GELIV, -Ă, *gelivi, -e,* adj. (Despre roci sau alte materiale) Care se dezagregă relativ uşor sub acţiunea îngheţurilor şi a dezgheţurilor repetate. – Din fr. **gélif.**
GELIVAŢIE s.f. (Geol.) Degradare a rocilor de la suprafaţa pământului datorită variaţiilor de temperatură. – Din fr. **gélivation.**
GELIVITATE s.f. (Tehn.) Proprietate a unor materiale poroase de a se degrada sau distruge sub acţiunea alternativă a îngheţului şi a dezgheţului. – Din fr. **gélivité.**
GELIVURĂ, *gelivuri,* s.f. Crăpătură adâncă în lungimea tulpinii arborilor provocată de îngheţ. – Din fr. **gélivure.**
GELOS, -OASĂ, *geloşi, -oase,* adj. **1.** Care suferă de gelozie (**1**), cuprins de gelozie; care manifestă gelozie. * Care ţine mult la ceva şi se teme să nu-l piardă. **2.** (Rar) Invidios, pizmaş. – Din it. **geloso.**
GELOZĂ s.f. (Biol.) Agar-agar. – Din fr. **gélose.**
GELOZIE, *gelozii,* s.f. **1.** Sentiment chinuitor şi obsedant pe care îl provoacă în sufletul cuiva bănuiala sau certitudinea că fiinţa iubită îi este necredincioasă. **2.** (Rar) Invidie, pizmă. –

Din it. **gelosia.**

GELUI, *geluiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi cu gealăul suprafaţa unei piese de lemn; *p. gener.* a rindelui. – Din magh. **gyalulni.**

GELUIRE, *geluiri,* s.f. Acţiunea de *a gelui* şi rezultatul ei. – V. **gelui.**

GELUIT, -Ă, *geluiţi, -te,* adj. Netezit cu gealăul; *p. gener.* rindeluit. – V. **gelui**.

GEM, *gemuri,* s.n. Produs alimentar obţinut prin fierberea fructelor (întregi) cu zahăr până la gelificarea siropului. – Din engl. **jam.**

GEMĂ, *geme,* s.f. Nume generic pentru orice piatră preţioasă translucidă. * Bijuterie sau obiect de artă făcut dintr-o piatră preţioasă sau semipreţioasă pe care sunt gravate figuri ori motive decorative. * (Adjectival; în sintagma) *Sare gemă* = sare de bucătărie cristalizată, extrasă ca atare dintr-o salină; halit[2]. – Din fr. **gemme,** lat. **gemma.**

GEMĂNARE s.f. (La rar) Furculiţă (**2**). – De la **geamăn.**

GEMĂNARIŢĂ, *gemănariţe,* s.f. (Bot.) Bujorel (**2**) *(Orchis papilionacea).* – **Geamăn** + suf. -*ariţă.*

GEMĂT s.n. v. **geamăt.**

GEMĂTOR, -OARE, *gemători, -oare,* adj. (Rar) Care geme. – **Geme +** suf. -*ător.*

GEME, *gem,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A scoate sunete nearticulate ca urmare a unei dureri (fizice sau morale). * Fig. (Despre elemente ale naturii) A fremăta, a murmura, a vui. **2.** Fig. A fi plin, încărcat peste măsură. – Lat. **gemere.**

GEMELAR, -Ă, *gemelari, -e,* adj. (Med.) Cu gemeni. *Sarcină gemelară.* – Din fr. **gémellaire.**

GEMEN, **-Ă** adj. v. **geamăn.**

GEMET s.n. v. **geamăt.**

GEMINAT, -Ă, *geminaţi, -te,* adj. (Livr.) Îngemănat, împerecheat. ** (Lingv.) *Consoană geminată* = consoană rezultată prin geminaţie (**2**). – Din fr. **géminé**, lat. **geminatus.**

GEMINAŢIE, *geminaţii,* s.f. **1.** (Livr.) Îmbinare în perechi; împerechere. **2.** (Lingv.) Lungire a unei consoane, pronunţată cu o durată mai mare decât cea obişnuită. – Din fr. **gémination,** lat. **geminatio.**

GEMULĂ, *gemule,* s.f. (Bot.) Parte a embrionului vegetal, rudiment de tulpină. * **(**Zool.) Organ prin care se înmulţesc spongierii. – Din fr. **gemmule.**

GEMULEŢ, *gemuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *geam.* – **Geam** + suf. -*uleţ.*

GEMUT s.n. Faptul de *a geme*; geamăt. – V. **geme.**

GEN, *genuri,* s.n. **1.** Fel, soi, tip (pe care le reprezintă un obiect, o fiinţă, un fenomen etc.). * Fel de a fi al cuiva. **2.** Diviziune obţinută prin clasificarea creaţiilor artistice după formă, stil, temă. ** *Pictură de gen* = pictură care înfăţişează aspecte ale vieţii de toate zilele. * Fiecare dintre diviziunile fundamentale în care se împart operele literare şi care cuprind creaţiile asemănătoare prin modul de a reprezenta realitatea. *Genul epic. Genul liric. Genul dramatic. Genul oratoric.* **3.** Categorie gramaticală bazată pe distincţia dintre fiinţe şi obiecte, precum şi dintre fiinţele de sex masculin şi cele de sex feminin. **4.** (Biol.) Categorie sistematică, subordonată familiei, care cuprinde una sau mai multe specii înrudite de plante sau de animale. **5.** (Log.) Clasă de obiecte care au note esenţiale comune şi cuprind cel puţin două specii. – Din lat. **genus, -eris.**

GENAT, *genaţi,* adj. m. (Rar; despre ochi) Cu gene lungi. – De la **geană.**

GENĂ, *gene,* s.f. (Biol.) Element al cromozomilor care determină transmiterea şi manifestarea unor caractere ereditare. – Din fr. **géne.**

GENEALOGIC, -Ă, *genealogici, -ce,* adj. Care aparţine genealogiei, privitor la genealogie. [Pr.: -*ne-a*-] – Din fr. **généalogique.**

GENEALOGIE, *genealogii,* s.f. Urmărire sistematică a filiaţiei existente între membrii unei familii (marcante), făcută pentru a stabili originea şi gradul lor de înrudire. * Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu întocmirea unor astfel de filiaţii şi legături pentru familiile domnitoare, nobiliare etc. [Pr.: -*ne-a*-] – Din fr. **généalogie**, lat. **genealogia.**

GENEALOGIST, -Ă, *genealogişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană specializată în genealogie. [Pr.: -*ne-a*-] – Din fr. **généalogiste.**

GENERA, pers. 3 *generează*, vb. I. Tranz. A produce, a determina, a da naştere la... – Din it., lat. **generare.**

GENERAL[1], *generali,* s.m. Denumire generică pentru gradele de ofiţeri superioare gradului de colonel; persoană care are un astfel de grad. [Var.: **ghenerár, ghinărár** s.m.] – Din fr. **général**. Cf. rus. **gheneral.**

GENELAL[2], **-Ă,** *generali, -e,* adj. **1.** Care este comun tuturor (sau marii majorităţi a) fiinţelor sau obiectelor dintr-o anumită categorie. * (Substantivat, n.) Ceea ce este comun tuturor (sau marii majorităţi a) fiinţelor sau obiectelor dintr-o anumită categorie; *spec.* categorie filozofică reflectând trăsăturile esenţiale comune obiectelor dintr-o clasă. * (Despre un fenomen sau o situaţie) Care priveşte pe toţi, care cuprinde pe toţi, la care participă toţi

(sau marea majoritate). **2.** Care priveşte ceva în ansamblu, în trăsăturile fundamentale, care se ocupă în linii mari de ceva. ** *Cultură generală* = cultură bazată pe cunoaşterea elementelor fundamentale ale creaţiilor din diferite domenii ale ştiinţei şi artei. ** Loc. adv. *În general* = în linii mari; fără referire la un caz anumit. **3.** Care se întâmplă, care există pe o întindere mare, care cuprinde o arie foarte largă sau totul. **4.** Care are toată răspunderea în conducerea unei anumite diviziuni dintr-o instituţie, dintr-o întreprindere etc. *Director general.* – Din fr. **général**, lat. **generalis.**

GENERALISIM, *generalisimi,* s.m. Comandant suprem al forţelor armate din unele ţări. – Din it. **generalissimo,** fr. **généralissime.**

GENERALIST, -Ă, *generalişti, -ste,* s.m. şi f. Medic specialist în medicină generală. * Medic internist. – Din fr. **généraliste.**

GENERALITATE, *generalităţi,* s.f. **1.** Caracterul sau însuşirea a ceea ce este general[2]. **2.** (La pl.) Idei generale sintetice, privitoare la un anumit domeniu. * Idei generale care nu au o legătură directă cu subiectul tratat, discutat etc. – Din fr. **généralité,** lat. **generalitas, -atis.**

GENERALIZA, *generalizez,* vb. I. **1.** Tranz. A da o formulare sau o expresie sintetică mai multor situaţii particulare care au unele trăsături comune; a extinde mintal însuşirile comune unui grup de obiecte sau de fenomene asupra tuturor obiectelor şi fenomenelor din clasa respectivă. **2.** Tranz. şi refl. A face să fie sau a deveni generale; a (se) extinde sfera de aplicare. * Refl. (Despre boli) A se extinde în întregul organ sau organism. * Tranz. A considera (de obicei fără temei) o întâmplare, o situaţie ca fiind generală. – Din fr. **généraliser.**

GENERALIZARE, *generalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) generaliza* şi rezultatul ei. * Operaţie logică prin care se trece de la noţiuni cu o sferă mai restrânsă şi un conţinut mai bogat la noţiuni cu o sferă mai largă şi un conţinut mai restrâns. – V. **generaliza.**

GENERALIZAT, -Ă, *generalizaţi, -te,* adj. Căruia i s-a dat un caracter de generalitate, care a devenit general[2]. – V. **generaliza.**

GENERALIZATOR, -OARE, *generalizatori, -care,* adj. Care (se) generalizează. – Din fr. **généralisateur.**

GENERALMENTE adv. (Rar) În general, de obicei. – Din fr. **généralement**, it. **generalmente.**

GENERARE, *generări,* s.f. Acţiunea de "a genera" şi rezultatul ei. – V. **genera.**

GENERATIV, -Ă, *generativi, -e,* adj. Care generează. ** *Gramatică generativă* = gramatică ce tinde să stabilească regulile de formare a frazelor corecte într-o limbă. – Din engl. **generative**, fr. **génératif.**

GENERATIVISM s.n. Curent lingvistic având ca bază teoria generativă. – Din engl. **generativism.**

GENERATIVIST, -Ă, *generativişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la generativism, de generativism. **2.** S.m. şi f. Specialist în generativism. – Din engl. **generativist.**

GENERATOR, -OARE, *generatori, -oare,* adj., subst. **I.** Adj. Care generează, produce, determină ceva. **II.** S.f. Linie dreaptă care generează prin deplasarea în spaţiu (pe o traiectorie curbă) o suprafaţă riglată. **III.** S.n. **1.** Aparat, maşină sau instalaţie care serveşte la producerea unei forme de energie, folosind energie de o altă formă. ** *Generator cuantic* = generator sau amplificator de radiaţii electromagnetice care funcţionează pe baza fenomenului de emisie stimulată a radiaţiilor. *Generator de zgomot* = dispozitiv electronic care produce o tensiune de zgomot (de obicei aleator) spre a fi folosită în măsurători. *Generator de aeroioni* = aeroionizator. **2.** Aparat sau instalaţie care serveşte la producerea unui fluid sau a unei suspensii fluide. – Din fr. **générateur,** lat. **generator, -oris.**

GENERAŢIE, *generaţii,* s.f. **1.** Totalitatea oamenilor (dintr-o comunitate socială dată) care sunt cam de aceeaşi vârstă. ** Expr. *Din generaţie în generaţie* = din tată în fiu; de la o epocă la alta (până la noi). * Perioadă de timp care desparte vârsta tatălui de cea a fiului. **2.** Totalitatea animalelor domestice care aparţin aceleiaşi specii sau rase şi care s-au născut în acelaşi an. **3.** (În sintagma) *Teoria generaţiei spontanee* = teorie materialistă naivă conform căreia din materii minerale sau organice pot lua naştere unele organisme vii în mod spontan. – Din fr. **génération**, lat. **generatio.**

GENERE s.n. invar. (În sintagma) *În genere* = în general; în mod obişnuit, de obicei. – Din it. [în] **genere.**

GENERIC, -Ă, *generici, -ce,* adj. Care aparţine unei categorii întregi, privitor la o categorie întreagă (de fiinţe, obiecte, fenomene); care cuprinde toate cazurile de acelaşi fel. * (Substantivat, n.) Partea de la începutul sau de la sfârşitul unui film, în care sunt indicate numele principalilor realizatori ai filmului respectiv. – Din fr. **générique.**

GENEROS, -OASĂ, *generoşi, -oase,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este gata să ajute în mod dezinteresat pe alţii; mărinimos; darnic. * Însufleţit de sentimente alese, de idei progresiste. * Fig. Bogat, fertil. *Regiune generoasă.* – Din fr. **généreux**, lat. **generosus.**
GENEROZITATE s.f. Calitatea omulul generos; mărinimie; dărnicie, munificenţă. – Din fr. **générosité.**
GENETIC, -Ă, *genetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biologiei care studiază fenomenele şi legile eredităţii şi variabilităţii organismelor. **2.** Adj. Care aparţine geneticii (**1**) sau genezei, privitor la genetică sau la geneză. – Din fr. **génétique.**
GENETICIAN, -Ă, *geneticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în genetică. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **généticien.**
GENEZĂ, *geneze,* s.f. Proces de naştere şi de formare a unei fiinţe sau a unui lucru; naştere, origine. * Ansamblu de fapte, de împrejurări, de elemente care au concurat la formarea unui lucru. *Geneza unui roman.* * Prima carte a Bibliei. – Din fr. **genése.**
GENIAL, -Ă, *geniali, -e,* adj. Înzestrat cu geniu; de geniu, care dovedeşte genialitate. [Pr.: -*ni-al*] – Din fr. **génial.**
GENIALITATE s.f. Caracterul sau însuşirea unui geniu ori a ceea ce este genial. [Pr.: -*ni-a-*] – Din fr. **génialité.**
GENIC, -Ă, *genici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la gene, al genelor. – **Genă +** suf. -*ic.*
GENIST, *genişti,* s.m. Militar din trupele de geniu (**III**). – **Geniu** + suf. -*ist.*
GENITAL, -Ă, *genitali, -e,* adj. (Biol.) Care serveşte la reproducerea organismului animal, la procreare. – Din fr. **génital**, lat. **genitalis.**
GENITIV, *genitive,* s.n. (Gram.) Caz al declinării care indică dependenţa, apartenenţa, posesiunea şi îndeplineşte funcţia de atribut. – Din fr. **génitif**, lat. **genitivus** [casus].
GENITIVAL, -Ă, *genitivali, -e,* adj. Care se află în cazul genitiv, care are valoarea cazului genitiv; care se referă la cazul genitiv. – **Genitiv** + suf. -*al.*
GENITOR, *genitori,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal din care ia naştere un hibrid. – Din fr. **géniteur.**
GENITO-URINAR, -Ă, *genito-urinari, -e,* adj. (Anat.) Care se referă la ansamblul de organe de reproducere şi urinare, care aparţine acestui ansamblu. – Din fr. **génito-urinaire.**
GENIU, *genii,* s.n. **I. 1.** Cea mai înaltă treaptă de înzestrare spirituală a omului, caracterizată printr-o activitate creatoare ale cărei rezultate au o mare însemnătate; persoană care are o asemenea înzestrare. ** Loc. adj. *De geniu* = genial. **2.** Fire, natură, caracter specific. **II.** (Mitol.; azi în stilul poetic) Spirit protector; duh (bun sau rău). **III.** Armă militară care cuprinde trupe specializate pentru executarea lucrărilor de fortificaţii, de drumuri, de poduri etc. – Din lat. **genius**, fr. **génie.**
GENOCID, *genociduri,* s.n. Crimă comisă cu intenţia de a distruge un grup uman, naţional, etnic etc. – Din fr. **génocide.**
GENOL s.n. Substanţă chimică organică, folosită ca developator fotografic. – Din fr. **génol.**
GENOM, *genomi,* s.m. (Biol.) Grup de cromozomi, diferiţi genetic, care formează o unitate. [PI. şi: (n) *genoame*] – Din fr. **génome.**
GENOTIP, *genotipuri,* s.n. Totalitatea proprietăţilor ereditare ale unui organism. – Din fr. **génotype.**
GENTIL, -Ă, *gentili, -e,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Amabil, politicos, curtenitor, îndatoritor. * (Înv.) Drăguţ, plăcut, nostim. – Din fr. **gentil**, it. **gentile.**
GENTILEŢE s.f. Purtare, atitudine, faptă gentilă; vorbe amabile, pline de curtenie; amabilitate. – Din it. **gentilezza.**
GENTILIC, -Ă, *gentilici, -ce,* adj. Care aparţine gintei, privitor la gintă. – Din lat. **gentilicius.**
GENTILOM, *gentilomi,* s.n. (În societatea feudală apuseană) Nobil, aristocrat. * Fig. Om cu comportări alese, ireproşabile. – Din fr. **gentilhomme.**
GENTLEMAN, *gentlemeni,* s.m. Bărbat cu comportări alese, ireproşabile, cu caracter distins. [Pr.: *géntlmen*] – Cuv. engl.
GENTULIŢĂ, *gentuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *geantă*[1]; gentuţă. – **Geantă**[1] + suf. -*uliţă.*
GENTUŢĂ, *gentuţe,* s.f. Gentuliţă. – **Geantă**[1] + suf. -*uţă.*
GENŢIANACEE, *genţianacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu frunze alterne sau opuse şi flori solitare sau în buchet, răspândite mai ales în zona muntoasă (alpină); (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: -*ţi-a-*] – Din fr. **gentianacées.**
GENŢIANĂ, *genţiane,* s.f. Nume generic dat mai multor specii de plante erbacee montane, cu flori de obicei mari, decorative, albastre sau galbene, cu corola rotată sau în formă de clopot; ghinţură (Gentiana). [Pr.: -*ţi-a÷,* – Var.: **ghinţiánă** s.f.] – Din fr. **gentiane**, lat. **gentiana.**
GENUFLEXIUNE, *genuflexiuni,* s.f. Îndoire a genunchilor (executată de obicei în cursul unui

exerciţiu de gimnastică). [Pr.: -*xi-u*-] – Din fr. **génuflexion.**
GENUIN, -Ă, *genuini, -e,* adj. (Livr.) Natural, veritabil, pur. – Din lat. **genuinus.**
GENULIERĂ s.f. (Mil.) **1.** Diferenţă de nivel între planul de aşezare al unui trăgător şi nivelul liniei de ochire. **2.** Diferenţă de nivel între nivelul platformei de tragere şi partea inferioară a crenelului, în lucrările de fortificaţii. [Pr.: -*li-e*-] – Din fr. **genouillére.**
GENUNCHE s.m. v. **genunchi.**
GENUNCHER, *genunchere,* s.n. (Reg.) Suman sau pieptar (din piele de miel) lung până la genunchi. – **Genunchi +** suf. *-ar.*
GENUNCHI, *genunchi,* s.m. **1.** Parte a piciorului (la oameni şi la unele animale) care cuprinde regiunea articulaţiei femurului cu tibia (incluzând şi rotula). ** *În genunchi* = cu picioarele îndoite din genunchi şi cu gambele aşezate pe pământ. *Pe genunchi* = pe porţiunea anterioară a picioarelor, imediat mai sus de genunchi (**1**) (când cineva şade). ** Expr. *Cu genunchii la gură* = ghemuit, strâns. *A cădea în genunchi (înaintea cuiva)* = a se lăsa cu genunchii (**1**) la pământ (înaintea cuiva) în semn de umilinţă, de respect sau pentru rugăciune; *p. ext.* a ruga pe cineva în mod stăruitor, călduros, cu umilinţă. *A i se tăia cuiva genunchii* = a avea senzaţia că nu se mai poate ţine pe picioare (de emoţie). * Lovitură dată cuiva cu genunchiul (**1**). **2.** Deformare a pantalonilor în dreptul genunchilor (**1**). [Var.: (reg.) **genúnche** s.m.] – Lat. **genuc(u)lum** (= *geniculum*).
GENUNCHIERĂ, *genunchiere,* s.f. Împletitură de lână, de bumbac, bandaj special etc. cu care se acoperă genunchiul (**1**) pentru a-l proteja (la sport sau la anumite munci). [Pr.: -*chi-e*-] – **Genunchi** + suf. *-ieră.*
GENUNE, *genuni,* s.f. (Livr.) Prăpastie adâncă, abis, hău[1]. – Et. nec.
GEOBOTANIC, -Ă, *geobotanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul răspândirii şi evoluţiei plantelor pe suprafaţa globului terestru. * Disciplină care studiază învelişul vegetal din punctul de vedere al componenţei şi al legilor care acţionează în botanică. **2.** Adj. Referitor la geobotanică, de geobotanică. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géobotanique.**
GEOBOTANIST, -Ă, *geobotanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în geobotanică. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géobotaniste.**
GEOCANCEROLOGIE s.f. Disciplină care studiază evoluţia cancerului în interdependenţă cu alimentaţia şi clima (**2**). [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géocancerologie.**
GEOCENTRIC, -Ă, *geocentrici, -ce,* adj. Privitor la centrul Pământului; care are Pământul drept centru. ** *Sistem geocentric* = geocentrism. *Mişcare geocentrică* = mişcare aparentă a unui astru împrejurul Pământului, considerat ca centru. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géocentrique.**
GEOCENTRISM s.n. Concepţie potrivit căreia Pământul ar fi centrul imobil al universului, în jurul lui s-ar învârti Soarele şi ceilalţi aştri; sistem geocentric. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géocentrisme.**
GEOCHIMIC, -Ă, *geochimici, -ce,* adj. Referitor la geochimie, de geochimie. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géochimique.**
GEOCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care studiază răspândirea şi deplasarea elementelor chimice care alcătuiesc scoarţa Pământului. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géochimie.**
GEOCHIMIST, -Ă, *geochimişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în geochimie. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géochimiste.**
GEOCRIOLOGIE s.f. Ramură a geografiei fizice care studiază zonele de îngheţ ale scoarţei terestre. [Pr.: *ge-o-cri-o*] – Din fr. **géocryologie.**
GEODĂ, *geode,* s.f. **1.** Agregat de minerale format prin depunere în cavităţile largi ale rocilor. **2.** (Med.) Cavitate patologică în diverse ţesuturi. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géode.**
GEODEPRESIUNE, *geodepresiuni,* s.f. (Geol.) Depresiune tectonică primară, rezultată din mişcările scoarţei terestre. [Pr.: *ge-o-de-pre-si-u-ne*] – **Geo** [logic] + **depresiune**.
GEODEZ, -Ă, *geodezi, -e,* s.m. şi f. Specialist în geodezie. [Pr.: *ge-o*-] – Din **geodezie** (derivat regresiv).
GEODEZIC, -Ă, *geodezici, -ce,* adj. Care aparţine geodeziei, privitor la geodezie. ** *Punct geodezic* = punct de pe suprafaţa terestră a cărui poziţie este precis stabilită (constituind baza pentru măsurători noi). *Linie geodezică* = curbă mai scurtă decât oricare altă curbă situată pe aceeaşi suprafaţă şi trecând prin aceleaşi puncte. *Triunghi geodezic* = triunghi ale cărui vârfuri sunt puncte geodezice. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géodésique.**
GEODEZIE s.f. Ştiinţă aplicată care se ocupă cu studiul formei şi al dimensiunilor Pământului, cu tehnica măsurării şi a reprezentării cartografice sau numerice a suprafeţei lui. [Pr.: *ge-o*-] – Din fr. **géodésie.**
GEODIMETRU, *geodimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea pe cale electrooptică a

distanţelor în geodezie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géodimétre.**
GEODINAMIC, -Ă, *geodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază modificările scoarţei terestre sub acţiunea diferiţilor agenţi. **2.** Adj. De geodinamică (**1**). [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géodynamique.**
GEOFITĂ, *geofite,* s.f. Plantă perenă care, în condiţii defavorabile, continuă să supravieţuiască numai prin organele subpământene. * (Adjectival) *Plantă geofită.* [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géophytes.**
GEOFIZIC, -Ă, *geofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază structura şi proprietăţile fizice ale globului terestru. **2.** Adj. Care aparţine geofizicii (**1**), privitor la geofizică. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géophysique.**
GEOFIZICIAN, -Ă, *geofizicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în geofizică. [Pr.: *ge-o-fi-zi-ci-an*] – Din fr. **géophysicien.**
GEOFON, *geofoane,* s.n. **1.** Aparat electroacustic folosit în prospectarea geofizică (seismică). **2.** Aparat acustic folosit la detectarea pierderilor de apă din conductele îngropate. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géophone.**
GEOFOTOGRAMMETRIE s.f. Ramură a fotogrammetriei care se ocupă cu măsurarea, determinarea şi reprezentarea suprafeţei terestre. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géophotogrammétrie.**
GEOGENIC, -Ă, *geogenici, -ce,* adj. Care aparţine geogeniei, privitor la geogenie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géogénique.**
GEOGENIE s.f. Parte a geologiei şi a cosmogoniei care studiază originea şi formarea Pământului. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géogénie.**
GEOGNOZIE s.f. Disciplină care studiază mineralele, rocile şi resturile faunei şi florei care alcătuiesc globul terestru. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géognosie.**
GEOGRAF, -Ă, *geografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în geografie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géographe**, lat. **geographus.**
GEOGRAFIC, -Ă, *geografici, -ce,* adj. Care aparţine geografiei, privitor la geografie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géographique.**
GEOGRAFIE s.f. Ştiinţă care studiază şi descrie învelişul terestru, cu toate elementele sale, din punct de vedere fizic, economic, etnografic etc. *** Geografie lingvistică* = metodă de cercetare pe teren a graiurilor unei limbi, în care fenomenele de limbă înregistrate sunt cartografiate. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géographie**, lat. **geographia.**
GEOID s.n. Corp geometric care reprezintă forma teoretică a Pământului, redusă la nivelul oceanelor. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géoîde.**
GEOLOG, -Ă, *geologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în geologie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géologue**
GEOLOGIC, -Ă, *geologici, -ce,* adj. Care aparţine geologiei, privitor la geologie. * Străvechi. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géologique.**
GEOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază modul de formare, alcătuirea şi istoria dezvoltării globului terestru. * Manual în care se studiază această ştiinţă. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géologie.**
GEOMAGNETIC, -Ă, *geomagnetici, -ce,* adj. Care aparţine magnetismului terestru sau geomagnetismului, privitor la magnetismul terestru sau la geomagnetism. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomagnétique.**
GEOMAGNETISM s.n. Ramură a geofizicii care studiază magnetismul terestru. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomagnétisme.**
GEOMECANICĂ s.f. Studiul legilor mecanice după care se produc modificările scoarţei terestre. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomécanique.**
GEOMETRIC, -Ă, *geometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine geometriei, privitor la geometrie. ** *Loc geometric* = totalitatea punctelor dintr-un spaţiu definite printr-o proprietate comună. *Medie geometrică* = rădăcina pătrată extrasă din produsul a două numere. *Desen gemetric* = desen executat fără a ţine seamă de perspectivă. **2.** Care are forma figurilor din geometrie; regulat; schematic. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géométrique**, lat. **geometricus.**
GEOMETRIE s.f. Ramură a matematicii care studiază formele şi proprietăţile corpurilor, precum şi raporturile lor spaţiale. * Manual în care se studiază această ştiinţă. * Structură, aspect regulat, simetric pe care îl are o construcţie, un obiect, un sistem etc. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géométrie**, lat. **geometria.**
GEOMETRIZA, *geometrizez,* vb. I. Tranz. A da o formă geometrică, a aranja în formă geometrică; a raporta la geometrie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géométriser.**
GEOMETRIZARE, *geometrizări,* s.f. Acţiunea de *a geometriza*. [Pr.: *ge-o-*] – V. **geometriza.**
GEOMETRIZAT, -Ă, *geometrizaţi, -te,* adj. Care a primit o formă geometrică; care e raportat la geometrie. [Pr.: *ge-o-*] – V. **geometriza.**

GEOMETROGRAFIE s.f. (Mat.) Studiul găsirii soluţiei celei mai simple a unei probleme de geometrie elementară. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géométrographie.**
GEOMETRU, -Ă, *geometri, -e,* s.m. şi f. **1.** Specialist în geometrie. **2.** Topograf. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géométre**, lat. **geometra.**
GEOMORFOGENIE s.f. Studiul originii formelor reliefului terestru. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomorphogénie.**
GEOMORFOLOG, -Ă, *geomorfologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în geomorfologie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomorphologue.**
GEOMORFOLOGIC, -Ă, *geomorfologici, -ce,* adj. Care aparţine geomorfologiei, privitor la geomorfologie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomorphologique.**
GEOMORFOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază formele de relief ale suprafeţei pământului. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géomorphologie.**
GEONOMIC, -Ă, *geonomici, -ce,* adj. De geonomie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géonomique.**
GEONOMIE s.f. Totalitatea disciplinelor care studiază legile fizice în legătură cu Pământul. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géonomie.**
GEOPOLITICĂ s.f. Teorie care susţine că politica unui stat ar fi determinată de siuaţia sa geografică. [Pr.: *ge-o-*] – Din germ. **Geopolitik.**
GEOPOTENŢIAL s.n. Potenţialul forţei de atracţie a masei Pământului; potenţial terestru. [Pr.: *ge-o-*] – Din engl. **geopotential.**
GEORAMĂ, *georame,* s.f. Încăpere sferică pe a cărei faţă interioară este reprezentată în relief scoarţa terestră în scopuf studierii ei. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géorama**, engl. **georama.**
GEORGIAN, -Ă, *georgieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Georgiei sau este originară de acolo; gruzin. **2.** Adj. Care aparţine Georgiei sau populaţiei ei, privitor la Georgia sau la populaţia ei; gruzin. [Pr.: *-gi-an*] – **Georgia** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. **géorgien.**
GEOSFERĂ, *geosfere,* s.f. Fiecare dintre învelişurile concentrice, cu formă aproximativ sferică, care, după ipotezele actuale, ar intra în alcătuirea globului terestru. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géosphére.**
GEOSFERIC, -Ă, *geosferici, -ce,* adj. Referitor la geosferă, de geosferă. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géosphérique.**
GEOSINCLINAL, *geosinclinale,* s.n. Regiune mobilă a scoarţei terestre care suferă, în cursul timpului geologic, o scufundare intensă, însoţită de manifestări vulcanice şi de acumulare a unor serii de depozite sedimentare de mare grosime, transformându-se ulterior într-un lanţ muntos cutat, ca urmare a mişcărilor tectonice. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géosynclinal.**
GEOSTAŢIONAR, -Ă, *gestaţionari, -e,* adj. (Despre sateliţi artificiali) Care gravitează pe o traiectorie astfel calculată încât deplasarea să se facă cu viteza de rotaţie a Pământului, rămânând în poziţie fixă în raport cu un reper de pe Pământ. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géostationnaire**, engl. **geostationary.**
GEOTACTISM, *geotactisme,* s.n. (Biol.) Ansamblul fenomenelor prezentate de protoplasma din celulele anumitor plante, sub influenţa gravitaţiei; geotaxie. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géotactisme.**
GEOTAXIE, *geotaxii,* s.f. (Biol.) Geotactism. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géotaxie.**
GEOTECTONIC, -Ă, *geotectonici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarţei terestre şi cauzele mişcărilor şi deformărilor pe care le suferă aceasta; tectonică. **2.** Adj. Care aparţine geotectonicii (**1**), privitor la geotectonică. [Pr.: *ge-o-*] – Din rus. **gheotektonika.** Cf. germ. **Geotektonik.**
GEOTEHNIC, -Ă, *geotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă aplicată care studiază comportarea terenurilor din punctul de vedere al stabilităţii şi al rezistenţei lor. **2.** Adj. Referitor la geotehnică. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géotechnique.**
GEOTERMAL, -Ă, *geotermali, -e,* adj. (Despre izvoare) Cu apă caldă sau fierbinte. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géothermal.**
GEOTERMIC, -Ă, *geotermici, -ce,* adj. Care aparţine căldurii din interiorul scoarţei Pământului, privitor la această căldură. ** *Treaptă geotermică* = distanţă pe verticală, spre interiorul scoarţei terestre, la care se înregistrează creşterea succesivă a temperaturii cu câte 1°C. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géothermique.**
GEOTERMIE s.f. Căldura internă a Pământului. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géothermie.**
GEOTERMOMETRU, *geotermometre,* s.n. Termometru pentru măsurarea temperaturii solului. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géothermométre.**
GEOTROPIC, -Ă, *geotropici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la geotropism. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géotropique.**

GEOTROPISM s.n. Însuşire a organelor unor plante sau a unor plante de a creşte cu o anumită orientare faţă de verticala locului, sub influenţa gravitaţiei. [Pr.: *ge-o-*] – Din fr. **géotropisme.**
GEPIZI s.m. pl. Populaţie germanică originară din Scandinavia, care, prin sec. III, a migrat spre sud, fiind stabilită, temporar, şi în Dacia. – Din fr. **Gépides**, lat. **Gepidae, -arum.**
GER, *geruri,* s.n. Temperatură atmosferică foarte scăzută (specifică perioadei din toiul iernii); frig foarte mare. – Lat. **gelu.**
GERA, *gerez,* vb. I. Tranz. (Rar) A administra pe socoteala şi în locul altuia. [Var.: **girá** vb. I] – Din fr. **gérer.**
GERAH, *gerahi,* s.m. (Turcism înv.) Chirurg. – Din tc. **cerrăh.**
GERANIACEE, *geraniacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze păroase şi flori viu colorate; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **géraniacées.**
GERANIOL s.n. Alcool component principal al uleiului de trandafiri. [Pr.: *-ni-ol*] – Din fr. **géraniol.**
GERANIU s.n. v. **geranium.**
GERANIUM s.n. (În sintagma) *Ulei de geranium* = ulei eteric cu miros de trandafir obţinut din unele specii de plante. [Pr.: *-ni-um.* – Var.: **geràniu** s.n.] – Din fr. **géranium.**
GERANT, -Ă, *geranţi, -te,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care gerează. [Var.: **giránt, -ă** s.m şi f.] – Din fr. **gérant.**
GERAR s.m. (Pop.) Ianuarie. – Din **ger**, după *ianuar* [ie].
GERARE, *gerări,* s.f. Acţiunea de *a gera* şi rezultatul ei. – V. **gera.**
GERBERĂ, *gerbere,* s.f. Plantă ornamentală din familia compozitelor, cu flori divers colorate *(Gerbera Jamesonii).* [Acc. şi *: gérberă*] – Din lat. **Gerbera** [Jamesonii] numele ştiinţific al gerberei.
GERET s.n. v. **gerid.**
GERG, *gerguri,* s.n. (Înv.) Jargon. – Din it. **gergo.**
GERGEVEA s.f. v. **cercevea.**
GERIATRIE s.f. Ramură a medicinii care studiază şi tratează bolile bătrâneţii. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **gériatrie.**
GERID, *geriduri,* s.n. (Înv.) Numele unui joc turcesc în care călăreţii aruncau, din galop, un băţ în formă de suliţă spre adversar, şi pe care acesta trebuia să-l prindă tot din goana calului. * Băţ în formă de suliţă folosit în acest joc. [Var.: **gerét** s.n.] – Din tc. **cirid.**
GERMAN, -Ă, *germani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Denumire generală dată unor popoare indo-europene care au locuit, în antichitate, în centrul, vestul şi nordul Europei; (şi la sg.) persoană aparţinând unuia dintre aceste popoare. **2.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Germaniei sau este originară de acolo. **3.** Adj. Care aparţine Germaniei sau germanilor (1, 2), privitor la Germania sau la germani; nemţesc. * (Substantivat, f.) Limba germană. – Din lat. **Germanus.**
GERMANIC, -Ă, *germanici, -ce,* adj. Care aparţine sau care este caracteristic germanilor şi popoarelor înrudite cu germanii, privitor la germani şi la popoarele înrudite cu ei. *** Limbi germanice* = grup de limbi indo-europene vorbite în centrul şi în nordul Europei, extinse cu vremea şi în alte regiuni. *Popoare germanice* = denumire a unor triburi vechi din care se trag germanii, englezii, scandinavii etc. *Filologie germanică* = studiul limbilor şi al literaturilor germanice. – Din fr. **germanique**, lat. **germanicus.**
GERMANISM, *germanisme,* s.n. Cuvânt, construcţie etc. specifice limbii germane, împrumutate de o altă limbă fără să fie asimilate de aceasta. – Din fr. **germanisme.**
GERMANIST, -Ă, *germanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în germanistică. – Din fr. **germaniste.**
GERMANISTICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor şi literaturilor germanice. – Din germ. **Germanistik.**
GERMANIU s.n. Element chimic, semimetal, de culoare cenuşiu-deschis, folosit la fabricarea pieselor semiconductoare, a redresoarelor etc. – Din fr. **germanium**, germ. **Germanium.**
GERMANIZA, *germanizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să adopte sau a adopta limba, obiceiurile etc. germane. – Din fr. **germaniser.**
GERMANIZARE, *germanizări,* s.f. Faptul de *a (se) germaniza.* – V. **germaniza.**
GERMANOFIL, -Ă, *germanofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubeşte tot ceea ce este german, ce vine de la germani. – Din fr. **germanophile.**
GERMANOFOB, -Ă, *gennanofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care dezaprobă, urăşte tot ce este german, ce vine de la germani. – Din fr. **germanophobe.**
GERMĂNAR s.m. (Rar) Martie. – Formă românizată a fr. **Germinal.**
GERMEN, *germeni,* s.m. **1.** Corpuscul sau sământă care, puse în condiţii favorabile, se dezvoltă şi dau naştere unei fiinţe vii; oul fecundat; embrionul plantei. ** Loc. adj. şi adv.

În germene = (care se află) într-un stadiu iniţial, înainte de a se dezvolta. * Microb. **2.** Fig. Principiu, element, cauză din care se dezvoltă ceva. [Var.: **gérmene** s.m.] – Din lat. **germen.**

GERMENE s.m. v. **germen.**

GERMICID, *germicide,* s.n. Substanţă, agent care distruge germenii dăunători omului, animalelor şi plantelor. [Pl. şi: (m.) *germicizi*] – Din fr. **germicide.**

GERMINA, pers. 3 *germinează,* vb. I. Intranz. (Despre germeni, *p. ext.* despre plante) A începe să se dezvolte, să încolţească, să se înmulţească, să pornească un nou ciclu de vegetaţie (în condiţii favorabile). * (Despre o materie organică sau un organ) A trece de la viaţa latentă sau embrionară la viaţa activă. – Din lat. **germinare.**

GERMINAL s.m. A şaptea lună a anului, de la 21 martie la 18 aprilie, în calendarul adoptat în timpul Revoluţiei Franceze din 1789-1794. – Din fr. **germinal.**

GERMINARE, *germinări,* s.f. Acţiunea de *a germina* şi rezultatul ei; încolţire. – V. **germina.**

GERMINATIV, -Ă, *germinativi, -e,* adj. Care aparţine germinaţiei, privitor la germinaţie; care poate să germineze sau să facă să germineze. – Din fr. **germinatif.**

GERMINATOR, -OARE, *germinatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate germina sau care poate face să germineze. **2.** S.n. Aparat, instalaţie etc. care determină procentul de germinaţie al diferitelor seminţe; aparat, instalaţie etc. cu care se obţine germinarea artificială a unor seminţe. – Din fr. **germinateur.**

GERMINAŢIE, *germinaţii,* s.f. Proces fiziologic de trecere a unui germen de la viaţa latentă la viaţa activă şi care duce la naşterea unei plante sau a unui organ vegetal. – Din fr. **germination**, lat. **germinatio.**

GEROIGIENĂ s.f. Igienă (**2**) a modului de viaţă al bătrânilor. [Pr.: *-ro-i-gi-e-*] – **Gero [**ntologie] + **igienă.**

GERONTOCRAŢIE, *gerontocraţii,* s.f. Sistem de guvernare în care puterea politică sau conducerea aparţine bătrânilor. – Din fr. **gérontocratie.**

GERONTOLOG, -Ă, *gerontologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în gerontologie şi geriatrie. – Din fr. **gérontologue.**

GERONTOLOGIC, -Ă, *gerontologici, -ce,* adj. Referitor la gerontologie şi geriatrie, de gerontologie şi geriatrie. – Din fr. **gérontologique.**

GERONTOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază problemele bătrâneţii. – Din fr. **gérontologie.**

GEROS, -OASĂ, *geroşi, -oase,* adj. (Despre vreme, zile etc.) Foarte friguros, extrem de rece. – **Ger +** suf. *-os.*

GEROVITAL s.n. (Farm.) Soluţie pe bază de procaină folosită ca medicament pentru întârzierea proceselor de îmbătrânire la oameni. – **Gero [**ntologie**] + vital.**

GERUI, pers. 3 *geruieşte,* vb. IV. Intranz. A se face, a fi foarte frig, a se lăsa ger. – **Ger +** suf. *-ui.*

GERUIALĂ, *geruieli,* s.f. Frig mare (specific iernii). * (Pop.; concr.) Promoroacă, chiciură. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Gerui +** suf. *-eală.*

GERUIRE, *geruiri,* s.f. Acţiunea de *a gerui* şi rezultatul ei. -V. **gerui.**

GERUIT, -Ă, *geruiţi, -te,* adj. Cu ger, îngheţat. – V. **gerui.**

GERULEŢ, *geruleţe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *ger.* – **Ger +** suf. *-uleţ.*

GERUNDIV, *gerundive,* s.n. (În limba latină) Adjectiv verbal cu sens pasiv, derivat de la tema gerunziului; (în limba franceză) una dintre formele participiului prezent, precedate de repoziţia "en". – Din fr. **gérondif**, lat. **gerundivum.**

GERUNDIVAL, -Ă, *gerundivale,* adj. Care este construit cu gerundivul; care conţine un gerundiv. – **Gerundiv** + suf. *-al.*

GERUNZIAL, -Ă, *gerunziale,* adj. Care este construit cu gerunziul; care conţine un gerunziu. [Pr.: *-zi-al*] – **Gerunziu** + suf. *-al.*

GERUNZIU, *gerunzii,* s.n. Mod verbal care exprimă o acţiune în desfăşurare, fără referire la autorul şi la momentul acţiunii. – Din lat. **gerundium.**

GERUSIA s.f. art. Organ politic suprem în mai multe state din Grecia antică. – Cuv. gr.

GEST, *gesturi,* s.n. **1.** Mişcare a mâinii, a capului etc. care exprimă o idee, un sentiment, o intenţie, înlocuind uneori vorbele sau dând mai multă expresivitate vorbirii. **2.** Faptă sau purtare dictată de un anumit scop, de anumite interese, având o anumită semnificaţie etc. – Din fr. **geste**, lat. **gestus.**

GESTALTISM s.n. Teorie filozofică a formei potrivit căreia un tot fiind constituit din structuri perfect integrate are caracteristici proprii care nu rezultă din elementele lui constitutive, iar întregul nu poate fi considerat simpla însumare a acestor elemente; configuraţionism. [Pr.: *ghe-ştal-*] – Din fr. **gestaltisme.**

GESTALTIST, -Ă, *gestaltişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al gestaltismului. [Pr.: *ghe-ştal-*] –

Din fr. **gestaltiste.**

GESTAPO s.n. Poliţia secretă politică din Germania nazistă. [Var.: **gestapóu** s.n.] – Din germ. **Gestapo.**

GESTAPOU s.n. v. **gestapo.**

GESTAŢIE s.f. Perioadă din viaţa organismului unor femele, care ţine de la fecundarea ovulului până la naşterea fătului. – Din fr. **gestation**, lat. **gestatio.**

GESTICĂ s.f. Ansamblu de gesturi folosite de un actor în interpretarea unui rol ori în recitarea sau în lectura unei opere poetice. – **Gest** + suf. *-ică*.

GESTICULA, *gesticulez,* vb. I. Intranz. A face mai multe gesturi (cu mâinile) în timpul vorbirii sau pentru a exprima ceva. – Din fr. **gesticuler**, lat. **gesticulari.**

GESTICULARE, *gesticulări,* s.f. Acţiunea de *a gesticula* şi rezultatul ei; gesticulaţie. – V. **gesticula.**

GESTICULAŢIE, *gesticulaţii,* s.f. Gesticulare. – Din fr. **gesticulation**, lat. **gesticulatio.**

GESTIONA, *gestionez,* vb. I. Tranz. A avea în gestiune bunurile, fondurile unei întreprinderi, instituţii etc. [Pr.: *-ti-o-*] – Din **gestiune.**

GESTIONAR, -Ă, *gestionari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de o gestiune, privitor la o gestiune, care asigură o gestiune. **2.** S.m. şi f. Persoană însărcinată cu o gestiune. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **gestionnaire.**

GESTIONARE, *gestionări,* s.f. Acţiunea de *a gestiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ti-o-*] – V. **gestiona.**

GESTIUNE, *gestiuni,* s.f. Administrare a bunurilor unei întreprinderi, instituţii sau persoane; răspunderea păstrării bunurilor şi a mânuirii fondurilor unei întreprinderi, instituţii sau persoane; ansamblu de operaţii privind primirea, păstrarea şi eliberarea unor bunuri materiale aparţinând altcuiva; (concr.) totalitate a bunurilor încredinţate cuiva în vederea administrării lor. [Pr.: *-ti-u-*] – Din fr. **gestion**, lat. **gestio, -onis.**

GESTOZĂ s.f. Totalitatea manifestărilor patologice apărute în cursul sarcinii unei femei; disgravidie. – Din germ. **Gestose.**

GESTUAL, -Ă, *gestuali, -e,* adj. Care se exprimă prin gesturi; referitor la gesturi. [Pr.: *-tu-al*] – Din fr. **gestuel.**

GET, -Ă, *geţi, -te,* s.m. şi f. (La pl.) Nume dat de greci dacilor; (şi la sg.) persoană care făcea parte din populaţia băştinaşă a Daciei. ** (Adjectival) *Triburi gete.* – Din fr. **Gétes**, lat. **Getae, -arum.**

GET-BEGET adj. invar. (Despre oameni) Autentic, adevărat, neaoş. – Din tc. **cet-beced.**

GETIC, -Ă, *getici, -ce,* adj. Care aparţine geţilor, privitor la geţi. – Din fr. **gétique**, lat. **geticus.**

GETINAX s.n. Material izolant constituit din foi de hârtie impregnate cu bachelită şi presate, utilizat în electrotehnică. – Denumire comercială.

GETTER s.n. (Tehn.) Substanţă folosită pentru menţinerea vidului în tuburile electronice. [Pr.: *ghétăr*] – Din engl., fr. **getter.**

GEVREA, *gevrele,* s.f. (Înv.) Batistă de mătase sau de pânză cu broderie. – Din tc. **çevre.**

GHANEZ, -Ă, *ghanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Ghanei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Ghanei sau ghanezilor (**1**), privitor la Ghana sau la ghanezi. – **Ghana** (n. pr.) + suf. *-ez.*

GHEARĂ, *gheare,* s.f. **1.** Formaţie cornoasă ascuţită, curbată, crescută la vârful degetelor unor reptile, păsări şi mamifere, servind mai ales la apărare şi la atac. ** Expr. (Fam.) *A fi lung în* (sau *la, de) gheare* = a avea obiceiul să fure. *A-şi scoate* (sau *a-şi arăta*) *ghearele* = a-şi arăta fondul ascuns şi rău al firii. *A fi* (sau *a cădea, a încăpea* etc.) *în ghearele* (sau *gheara) cuiva* = a fi (sau a ajunge etc.) în posesiunea, în puterea sau sub autoritatea absolută a cuiva, la discreţia cuiva; a fi prins (şi ţinut închis). *A pune gheara (pe cineva)* = a pune stăpânire (pe cineva); a prinde (pe cineva). *A fi* (sau *a se zbate*) *în ghearele morţii* = a fi grav bolnav, aproape de moarte. **2.** (Tehn.) Piesă asemănătoare cu o gheară (**1**), care serveşte la apucat, împiedicat etc. – Et. nec.

GHEATĂ, *ghete,* s.f. Încălţăminte confecţionată din piele sau din materiale sintetice care imită pielea, acoperind piciorul până deasupra gleznei. – Din it. **ghetta** "ghetră".

GHEAŢĂ, (**2**) *gheţuri,* s.f., adj. invar. **1.** S.f. Apă aflată în stare solidă, în urma îngheţării. ** Expr. *A se da cu patinele pe gheaţă* = a patina[2]. *A (se) sparge* sau *a (se) rupe gheaţa* = a dispărea sau a face să dispară atmosfera ori senzaţia de jenă existentă la un moment dat; a (se) înlătura primele dificultăţi în bunul mers al unei acţiuni. * (Reg.) Grindină, piatră. **2.** S.f. (La pl.) Întinderi mari de gheaţă (**1**) aflate pe uscat sau pe apă. ** Loc. adj. *De gheaţă* = indiferent, nepăsător, nesimţitor. **3.** S.f. Senzaţie neplăcută de răceală, provocată de frică, emoţie etc. **4.** S.f. Plantă erbacee cu flori mici, albe, roz sau roşii, având frunzele acoperite cu papile albe care seamănă cu cristalele de gheaţă (**1**)

(Mesembryanthemum crystallynum). **5.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina cărnoasă, ramificată, cu frunze ovale-rotunde şi cu flori numeroase, albe, mai rar roz sau roşii *(Begonia semperflorens).* **6.** Adj. invar. (În sintagma) *Bani gheaţă* = bani în numerar, plătiţi pe loc, bani lichizi, bani peşin. – Lat. **glacia** *(=glacies).*

GHEB[1], (**1, 2)** *gheburi,* **(3)** *ghebe,* s.n. **1.** Cocoaşă (la om). **2.** Ridicătură de teren în formă de gheb **(1)**. **3.** (La pl.) Specie de ciuperci comestibile cu piciorul gălbui sau brun, având de jur-împrejur un inel alb, şi cu pălăria galbenă-brună *(Armillaria mellea).* ** *Ghebe de brad* = ciupercă comestibilă cu pălăria albă, subţire, cărnoasă şi cu piciorul lung şi subţire *(Lepiota clypeoliria). Ghebe de pădure* = ciupercă comestibilă cu pălăria roşiatică ori brună, catifelată *(Collybia longipes).* – Probabil lat. / * **/ glibbus** (formă metatezată a lui / * / *gibb(u)lus* < *gibbus*).

GHEB[2] s.n. v. **ghebă.**

GHEBĂ, *ghebe,* s.f. Manta ţărănească lungă, împodobită cu găitane. [Var.: **gheb** s.n., **ghebeá** s.f.] – Din tc. **kebe.**

GHEBEA s.f. v. **ghebă.**

GHEBOS, -OASĂ, *gheboşi, -oase,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are cocoaşă; cocoşat. * Care are spatele adus, încovoiat, gârbovit. – **Gheb**[1] + suf. *-os.*

GHEBOŞA, *gheboşez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A se apleca (temporar) de spate, a se încovoia (din cauza greutăţii, a unei dureri etc.); a deveni cu spatele arcuit, încovoiat, gârbovit (din cauza bătrâneţii, a unei boli etc.); a se cocoşa. [Var.: **gheboşí** vb. IV] – Contaminare între **ghebos** şi **cocoşa.**

GHEBOŞARE, *gheboşări,* s.f. Acţiunea de *a se gheboşa* şi rezultatul ei. – V. **gheboşa.**

GHEBOŞAT[1] s.n. Faptul de *a se gheboşa.* – V. **gheboşa.**

GHEBOŞAT[2], **-Ă,** *gheboşaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care are spinarea adusă, încovoiată, gârbovită (din cauza greutăţii pe care o poartă, a durerii, a bătrâneţii etc.). * (Rar) Cocoşat. [Var.: **gheboşít, -ă** adj.] – V. **gheboşa.**

GHEBOŞI vb. IV v. **gheboşa.**

GHEBOŞIT, -Ă adj. v. **gheboşat**[2].

GHEENĂ s.f. (Livr.) Iad, infern. – Din sl. **geena.**

GHEIŞĂ, *gheişe,* s.f. Dansatoare şi cântăreaţă japoneză. [Acc. şi: *gheişă*] – Din fr. **geisha.**

GHEIZER, *gheizere,* s.n. Izvor intermitent de apă fierbinte şi de vapori, de origine vulcanică, care aruncă apa, la intervale egale, până la mare înălţime, sub forma unei coloane. – Din fr., engl. **geyser.**

GHEIZERIT s.n. (Geol.) Depozit silicos provenit din precipitarea apei gheizerelor. – Din fr. **geysérite.**

GHELIR*, gheliruri,* s.n. (Turcism înv.) Câştig obţinut fără muncă. – Din tc. **gelir.**

GHEM[1], *gheme,* s.n. **1.** Obiect de formă (relativ) sferică, rezultat prin depănarea unor fire (de aţă, de lână etc.). ** Expr. *A face ghem* = **a)** a depăna în formă de ghem[1] (**1**); **b)** a face mototol. Loc. vb. *A se face* (sau *a sta*) *ghem* = a se ghemui. **2.** Al treilea compartiment al stomacului rumegătoarelor. [Pl. şi: *ghemuri*] – Lat. / * **/ glemus** *(= glomus).*

GHEM[2], *ghemuri,* s.n. Fiecare dintre punctele câştigate de un jucător de tenis (după mai multe erori ale adversarului), în limitele unui set. [Scris şi: *game*] – Din engl. **game.**

GHEMOTOC, *ghemotoace,* s.n. Obiect (flexibil, maleabil) mototolit în formă de ghem[1] **(1)**; cocoloş. [Var.: **gheomotóc** s.n.] – De la **ghem**[1].

GHEMUI, *ghemuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face, a se strânge ca un ghem[1] (**1)**, a se înghemui. **2.** Refl. şi tranz. A (se) strânge în număr mare pe un spaţiu redus; a (se) înghesui. – **Ghem**[1] + suf. *-ui.*

GHEMUIRE, *ghemuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ghemui* şi rezultatul ei. -V. **ghemui.**

GHEMUIT[1], *ghemuituri*, s.n. Faptul de "a (se)ghemui". – V. **ghemui.**

GHEMUIT[2], **-Ă,** *ghemuiţi, -te,* adj. **1.** Strâns, făcut (ca un) ghem[1] **(1)**. **2.** Care se află în număr mare pe un spaţiu redus; înghesuit[2]. – V. **ghemui.**

GHEMULEŢ, *ghemuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *ghem*[1]; ghemuşor. – **Ghem**[1] + suf. *-uleţ.*

GHEMUŞOR, *ghemuşoare,* s.n. Ghemuleţ. – **Ghem**[1] + suf. *-uşor.*

GHENERAR s.m. v. **general**[1].

GHEOMOTOC s.n. v. **ghemotoc.**

GHEONOAIE s.f. v. **ghionoaie.**

GHEPARD, *gheparzi,* s.m. Mamifer carnivor sălbatic cu capul mic şi rotund, coada lungă, picioare înalte, cu blana de culoare gălbuie cu pete mici, întunecate, specific stepelor din Africa şi din sudul Asiei *(Acinonyx jubatus).* – Din fr. **guépard.**

GHERDAN, *gherdane,* s.n. (Înv.) Şirag de mărgele, de mărgăritare, de pietre scumpe sau de galbeni. [Var.: **ghiordán** s.n.] – Din tc. **gerdan** "gât", **gerdanlick "**colier".

GHERDAP, *gherdapuri,* s.n. Loc îngust şi stâncos de pe cursul unei ape; loc de pe cursul unei

ape cu căderi de apă periculoase pentru navigaţie. – Din tc. **girdab.**

GHERETĂ, *gherete,* s.f. **1.** Construcţie mică (de lemn) în care se poate adăposti o santinelă, un paznic etc. **2.** Construcţie mică, cu o singură încăpere, făcută din materiale uşoare, în care se vând alimente, ziare etc.; chioşc, tonetă. – Din fr. **guérite.**

GHERGHEF, *gherghefuri,* s.n. Cadru de lemn sau de metal pe care se întinde o ţesătură pentru a fi brodată sau firele de urzeală pentru ţeserea covoarelor; *p. ext.* ţesătură întinsă pe acest cadru. – Din tc. **gergef.**

GHERGHINĂ, *gherghine,* s.f. Plantă erbacee perenă cu tulpina înaltă, cu flori mari, de culori şi forme variate, cultivată ca plantă decorativă; dalie *(Dahlia cultorum*). – Din germ. **Georgine.**

GHERGHIR, *gherghire,* s.n. (Reg.) Beci sau cameră boltită (cu obloane metalice) în care se ascundeau odinioară obiectele de preţ spre a fi cruţate de incendiu sau de jaf. – Din tc. **kârgir "**clădire de piatră".

GHERIDON, *gheridoane,* s.n. Măsuţă rotundă cu unul sau cu trei picioare. – Din fr. **guéridon**

GHERILĂ s.f. Denumire dată războiului de partizani în Spania şi în ţările Americii Latine; *p. ext.* mică trupă de partizani. [Var.: **guerflă** s.f.] – Din fr. **guerílla**, sp. **guerrilla.**

GHERLĂ, *gherle,* s.f. (Pop. şi fam.) Închisoare. – Din n. pr. **Gherla.**

GHERMEA, *ghermele,* s.f. Piesă prismatică de lemn care se fixează în zidărie pentru a înlesni prinderea în cuie sau în şuruburi a tocului unei uşi sau al unei ferestre. – Et. nec.

GHERMESUT, *ghermesuturi,* s.n. (Înv.) Numele unei ţesături fine de mătase. [Var.: **ghermeşít** s.n.] – Din tc. **germsud.**

GHERMEŞIT s.n. v. **ghermesut.**

GHEROC, *gherocuri,* s.n. (Rar) Redingotă. – Din germ. **Gehrock.**

GHES, *ghesuri,* s.n. (În expr.) *A da* (cuiva) *ghes* = **a)** a da (cuiva) o lovitură uşoară (cu cotul); **b)** a îndemna, a stimula, a îmboldi, a zori (să întreprindă ceva). – Et. nec.

GHEŞEFT, *gheşefturi,* s.n. (Fam.) Afacere măruntă (necinstită). – Din germ. **Geschäft.**

GHEŞEFTAR, *gheşeftari,* s.m. (Fam.) Persoană care face gheşefturi, care umblă după gheşefturi. – **Gheşeft** + suf. *-ar.*

GHETO s.n. v. **ghetou.**

GHETOU, *ghetouri,* s.n. Cartier al unui oraş în care erau constrânşi să trăiască evreii din unele ţări. [Var.: **ghetó** s.n.] – Din it., fr. **ghetto**, germ. **Getto.**

GHETRĂ, *ghetre,* s.f. **1.** Învelitoare de postav, de fetru etc. care acoperă glezna şi partea de deasupra a încălţămintei bărbăteşti. **2.** Fâşie de piele care serveşte la protecţia gleznei muncitorilor metalurgişti, în timpul lucrului. – Din fr. **guëtre.**

GHETUŢĂ, *ghetuţe,* s.f. Diminutiv al lui *gheată*. – **Gheată** + suf. *-uţă.*

GHEŢAR[1]**,** *gheţare,* s.n. (Înv.) Răcitor. – **Gheaţă** + suf. *-ar* (după fr. *glaciére*).

GHEŢAR[2]**,** *gheţari,* s.m. Masă de gheaţă formată în regiunile alpine şi în cele polare şi care, de obicei, se deplasează lent sub influenţa gravitaţiei. *** Gheţar plutitor* = aisberg. – **Gheaţă**+ suf. *-ar* (după fr. *glacier*).

GHEŢĂRIE, *gheţării,* s.f. Loc special amenajat în care se depozitează iarna blocuri de gheaţă naturală, pentru a fi folosite în cursul verii. * Fig. Cameră, locuinţă extrem de friguroasă. – **Gheaţă** + suf. *-ărie.*

GHEŢOS, -OASĂ, *gheţoşi, -oase*, adj. (Rar) Plin de gheaţă; rece ca gheaţa. – **Gheaţă+** suf. *-os.*

GHEŢUŞ, *gheţuşuri,* s.n. Polei[1]. * Loc acoperit cu un strat de gheaţă alunecos, pe care se dau copiii iarna. – **Gheaţă** + suf. *-uş*.

GHEUNOAIE s.f. v. **ghionoaie.**

GHIAUR, *ghiauri,* s.m. Denumire dispreţuitoare dată în trecut de turci persoanelor de altă religie decât cea mahomedană. – Din tc. **gâvur.**

GHIBELIN, *ghibelini,* s.m. (În sec. XII-XV) Membru al unei grupări politice din Italia, care sprijinea pe împăraţii germani în lupta acestora împotriva puterii papale şi a guelfilor. – Din it. **ghibellino**. Cf. fr. **gibelin.**

GHIBIRDIC, *ghibirdici,* s.m. (Reg.) Copil sau om scund. – Et. nec.

GHIBORŢ, *ghiborţi,* s.m. Peşte de apă dulce, de culoare verde-măslinie, cu capul scurt şi cu aripile dorsale contopite, terminate cu ghimpi *(Acerina cernua).* [Var.: **ghigórţ** s.m.] – Et. nec.

GHIBORŢAŞ, *ghiborţaşi,* s.m. Diminutiv al lui *ghiborţ*. – **Ghiborţ** + suf. *-aş*.

GHICELIC s.n. v. **ghigilic.**

GHICI, *ghicesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A descoperi, a afla, a înţelege ceva (mai mult intuitiv sau prin deducţie); a intui, a prevedea, a întrezări. ** Loc. adv. *Pe ghicite* = la întâmplare sau în mod intuitiv. * A dezlega o ghicitoare. **2.** (În superstiţii) A prezice cuiva viitorul. [Var.: (reg.) **gâcí** vb. IV] – Et. nec.

GHICIRE, *ghiciri,* s.f. Acţiunea de *a ghici* şi rezultatul ei. – V. **ghici.**
GHICIT s.n. Faptul de *a ghici.* – V. **ghici.**
GHICITOR, -OARE, *ghicitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care se îndeletniceşte cu prezicerea viitorului. **2.** S.f. Specie a literaturii populare, de obicei în versuri, în care se prezintă sub formă metaforică un obiect, o fiinţă sau un fenomen, cerându-se identificarea acestora prin asocieri logice; cimilitură. – **Ghici** + suf. *-tor.*
GHID, -Ă, (1) *ghizi, -de,* s.m. şi f., **(2)** *ghiduri,* s.n. **1.** S.m. şi f. Persoană care conduce şi îndrumează un grup de turişti, un grup de vizitatori ai unei expoziţii etc., dându-le explicaţiile necesare; călăuză, cicerone. **2.** S.n. Carte cuprinzând informaţii de călătorie, hărţi, planuri, îndrumări etc. necesare unui turist pentru orientarea într-o ţară, într-o regiune, într-un muzeu etc. **3.** S.n. (În sintagma) *Ghid de unde* = mediu în care are loc propagarea ghidată a unui fascicul de unde electromagnetice. – Din fr. **guide.**
GHIDA, *ghidez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) orienta. **2.** Tranz. A imprima o anumită mişcare unei piese, unui mecanism etc. (cu ajutorul ghidajului). – Din fr. **guider.**
GHIDAJ, *ghidaje,* s.n. **1.** Faptul de a ghida. **2.** Dispozitiv mecanic fix al unui mecanism, care permite deplasarea unei piese mobile doar într-o anumită direcţie şi între anumite limite. – Din fr. **guidage.**
GHIDARE s.f. Acţiunea de *a (se) ghida* şi rezultatul ei. – V. **ghida.**
GHIDI interj. (Fam.; de obicei repetat exprimă mustrări, ameninţări etc.) Ia te uită...! ce mai...! – Din tc. **gidi.**
GHIDON, *ghidoane,* s.n. Bară de oţel curbată la capete, fixată transversal pe furca roţii directoare a unei biciclete, a unei motociclete, a unui scuter, acţionată de mâinile conducătorului şi servind la menţinerea sau la schimbarea direcţiei vehiculului respectiv. – Din fr. **guidon.**
GHIDRAN, *ghidrani,* s.m. Varietate de cai cu părul roşcat, de talie mijlocie, folosită la tracţiune şi călărie. – Et. nec.
GHIDRIN, *ghidrini,* s.m. Peşte mic din apele dulci şi sărate, care are pe spate, înaintea înotătoarei dorsale, trei spini osoşi *(Gasterosteus aculeatus*). – Et. nec.
GHIDROPĂ, *ghidrope,* s.f. Frânghie legată de nacela unui balon şi lăsată să se târască pe sol pentru a menţine balonul la o anumită înălţime constantă. – Dr fr. **guiderope**
GHIDUŞ, -Ă, *ghiduşi, -e,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care face ghiduşii, care manifestă, trădează o atitudine de ştrengărie; poznaş. – **Ghidi** + suf. *-uş*.
GHIDUŞAR, *ghiduşari,* s.m. (Rar) Om ghiduş. – **Ghiduş** + suf. *-ar.*
GHIDUŞIE, *ghiduşii,* s.f. (Fam.) Poznă, glumă, farsă. – **Ghiduş** + suf. *-ie.*
GHIERS s.n. v. viers.
GHIFTUI, *ghiftuiesc,* vb. IV. Tranz şi refl. (Fam. şi peior.) A da să mănânce sau a mânca extrem de mult, excesiv; a (se) îndopa, a (se) îmbuiba. – Et. nec.
GHIFTUIRE, *ghiftuiri,* s.f. (Fam. şi peior.) Acţiunea de "a (se) ghiftui" şi rezultatul ei. – V. **ghiftui.**
GHIFTUIT, -Ă, *ghiftuiţi, -te,* adj. (Fam. şi peior.) Care a mâncat extrem de mult, excesiv; îndopat[1], îmbuibat. – V. **ghiftui.**
GHIGILIC, *ghigilice,* s.n. (Înv.) Scufie (de noapte). [Var.: **ghicelíc** s.n.] – Din tc. **gecelik.**
GHIGORŢ s.m. v. **ghiborţ.**
GHIGOSI, *ghigosesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa, a îngrămădi. * A bate (tare) pe cineva. – Et. nec.
GHIJOAGĂ, *ghijoage,* s.f. (Reg.) Cal bătrân şi slab; mârţoagă. – Probabil contaminare între **ghiuj** şi **mârţoagă.**
GHILDĂ, *ghilde,* s.f. **1.** Asociaţie economică, politică şi religioasă, constituită în apusul Europei, la începutul evului mediu. **2.** Asociaţie de negustori (pe bresle), constituită în Europa, în evul mediu. – Din fr. **ghilde.**
GHILEALĂ, *ghileli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a ghili*; ghilit[1]. – **Ghili** + suf. *-eală.*
GHILEMELE s.f. pl. v. **ghilimele.**
GHILI, *ghilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A înălbi o pânză prin muierea în apă şi întinderea repetată la soare. – Din ucr. **biliti.**
GHILIMELE s.f. pl. Semn de punctuaţie în formă de două mici unghiuri sau de două mici virgule dispuse paralel, care închid între ele citate, o vorbire directă, titluri de opere ori nume de instituţii, cuvinte cărora li se dă un sens (stilistic) special sau asupra cărora vorbitorul vrea să insiste, traducerea ori sensul unui cuvânt; semnele citării. [Var.: **ghileméle**, (rar) **ghiliméte** s.f. pl.] – Din fr. **guillemets.**
GHILIMETE s.f. pl. v. **ghilimele.**
GHILIRE, *ghiliri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a ghili* şi rezultatul ei. – V. **ghili.**

GHILIT[1] s.n. (Reg.) Ghileală. – V. **ghili.**
GHILIT[2], **-Ă,** *ghiliţi, -te,* adj. (Reg.; despre pânză) Care a fost albit (prin muierea în apă şi întinderea repetată la soare). – V. **ghili.**
GHILOSI, *ghilosesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se spăla mult cu săpun; *p. ext.* a se găti, a se dichisi, a se ferchezui. – Cf. **ghili.**
GHILOSIT, -Ă, *ghilosiţi, -te,* adj. (Reg.) Spălat bine cu săpun; *p ext.* gătit, dichisit, ferchezuit. – V. **ghilosi.**
GHILOŞ s.n. v. **ghioş.**
GHILOŞA vb. I v. **ghioşa.**
GHILOŞARE s.f. v. **ghioşare.**
GHILOTINA, *ghilotinez,* vb. I. Tranz. A executa pe cineva prin decapitare cu ghilotina. – Din fr. **guillotiner.**
GHILOTINARE, *ghilotinări,* s.f. Acţiunea de *a ghilotina*. – V. **ghilotina.**
GHILOTINĂ, *ghilotine,* s.f. **1.** Instrument de execuţie a celor condamnaţi la moarte prin decapitare. * Pedeapsă cu moartea prin ghilotinare. **2.** Instrument prevăzut cu o lamă ascuţită, care serveşte la tăierea foilor de tablă, de carton, de hârtie etc. – Din fr. **guillotine.**
GHIMBER s.m. Plantă erbacee din regiunile tropicale, cu rizom aromatic bogat în uleiuri eterice *(Zingiber officinale)*. [Var.: **ghimbír** s.m.] – Din magh. **gyömbér.**
GHIMBIR s.m. v. **ghimber.**
GHIMERLIE s.f. v. **ghimirlie.**
GHIMIE, *ghimii,* s.f. (Înv.) Corabie (mică). – Din tc. **gemi.**
GHIMIRLIE, *ghimirlii,* s.f. **1.** Ferăstrău cu pânza îngustă. **2.** Casă mică şi sărăcăcioasă. [Var.: **ghimerlíe** s.f.] – Et. nec.
GHIMPARIŢĂ, *ghimpariţe,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunze foarte ascuţite şi cu flori verzi (*Crypsis aculeata)*. – **Ghimpe +** suf. *-ariţă.*
GHIMPAT, -Ă, *ghimpaţi, -te,* adj. Care are ghimpi, prevăzut cu ghimpi. ** *Sârmă ghimpată* = sârmă pe care sunt fixate alte bucăţi de sârmă, scurte şi ascuţite. – **Ghimpe** + suf. *-at.*
GHIMPE, *ghimpi,* s.m. **I. 1.** Fiecare dintre prelungirile tari şi ascuţite care cresc pe tulpina, pe ramurile sau pe alte părţi ale unor plante; spin[1]. ** Expr. *A avea* (sau *a simţi*) *un ghimpe la* (sau *în*) *inimă* (sau *în cuget*) = a avea un necaz, o supărare sau o nemulţumire (nedestăinuită nimănui). *A sta* (sau *a şedea ca*) *pe ghimpi* = a nu mai avea răbdare, a fi extrem de nerăbdător. **2.** Fiecare dintre ţepii care acoperă corpul unor animale (în special corpul ariciului). **II. 1.** (Bot.; pop.) Scaiete. **2.** ** Compus: *ghimpe-pădureţ* = arbust totdeauna verde, cu ramurile lăţite şi terminate printr-un spin, cu flori mici, verzi şi cu fructe în formă de boabe roşii *(Ruscus aculeatus)*. **III.** (Art.) Numele a două dansuri populare româneşti; melodie după care se execută fiecare dintre aceste dansuri. – Cf. alb. **gjëmp.**
GHIMPOS, -OASĂ, *ghimpoşi, -oase,* adj. **1.** Cu ghimpi; ţepos, spinos. **2.** Fig. (Rar) Sarcastic, caustic, ironic. – **Ghimpe** + suf. *-os.*
GHIN, *ghinuri,* s.n. **1.** Daltă cu tăiş semicircular, folosită de dogari şi rotari. **2.** Cuţit cu lama curbată în formă de unghie, cu care se ciopleşte lemnul (în timpul sculptării lui). **3.** Cazma îndoită pe amândouă laturile. – Et. nec.
GHINĂRAR s.m. v. **general**[1]**.**
GHINDAR, *ghindari,* s.m. (Bot.; reg.) Stejar. – **Ghindă** + suf. *-ar.*
GHINDĂ, *ghinde,* s.f. **1.** Fructul stejarului (sau al altor copaci înrudiţi). **2.** (La jocul de cărţi) Treflă. – Lat. **glans, -ndis.**
GHINDURĂ, *ghinduri,* s.f. (Pop.) Ganglion; umflătură mică (de natură patologică). – Lat. **glandula.**
GHINION, *ghinioane,* s.n. Întâmplare, conjunctură nefavorabilă pentru cineva; nenoroc, neşansă. [Pr.: *-ni-on*] – Din fr. **guignon.**
GHINIONIST, -Ă, *ghinionişti, -ste*, s.m. şi f., adj. (Persoană) care are ghinion, care este urmărită de ghinion. [Pr.: *-ni-o-*] – **Ghinion +** suf. *-ist.*
GHINT, *ghinturi,* s.n. **1.** Şanţ în formă de spirală, făcut pe suprafaţa interioară a ţevii unor arme de foc, pentru a imprima proiectilului o mişcare de rotaţie necesară menţinerii stabilităţii acestuia pe o traiectorie dată. **2.** Cui sau piron cu capătul lat şi proeminent. – Din pol. **gwint**, ucr. **gvint.**
GHINTUI, *ghintuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A prevedea cu ghinturi **(1)** ţeava unei arme de foc, a executa ghinturi la o ţeavă a unei arme de foc. **2.** A fereca cu ghinturi **(2)** un buzdugan, o ghioagă etc. – **Ghint** + suf. *-ui.*
GHINTUIRE, *ghintuiri,* s.f. Acţiunea de *a ghintui* şi rezultatul ei. – V. **ghintui.**
GHINTUIT[1], *ghintuituri,* s.n. Faptul de *a ghintui*. – V. **ghintui.**

GHITUIT[2], **-Ă,** *ghintuiţi, -te,* adj. Care are ghinturi, prevăzut cu ghinturi. -V. **ghintui.**
GHINTULEŢ*,* *ghintuleţe,* s.n. Diminutiv al lui "ghint". – **Ghint** + suf. *-uleţ.*
GHINŢ, *ghinţuri,* s.n. Unealtă de cizmărie cu ajutorul căreia se lărgeşte încălţămintea. – Et. nec.
GHINŢIANĂ s.f. v. **genţiană.**
GHINŢURĂ, *ghinţure,* s.f. (Bot.; pop.) Genţiană. – Cf. **genţiană.**
GHIOAGĂ, *ghioage,* s.f. **1.** Armă veche de luptă, alcătuită dintr-un fel de ciomag (de lemn sau de fier) cu capătul bombat şi ghintuit. * P. gener. Ciomag, bâtă, măciucă. **2.** Capătul bombat, de obicei ghintuit, al unei ghioage **(1)**. – Et. nec.
GHIOB, *ghioburi,* s.n. (Reg.) Putină (de brânză). – Cf. magh. **döböny.**
GHIOBULEŢ, *ghiobuleţe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui "ghiob". – **Ghiob** + suf. -*uleţ*.
GHIOC[1]**,** *ghioci,* s.m. (Bot.; reg.) Albăstrea. – Et. nec.
GHIOC[2]**,** *ghiocuri,* s.n. Gen de melci cu cochilia mare, ovală, cu aspect de porţelan, care trăiesc în mările calde *(Cypraea)*; *p. restr*. cochilia acestor melci, întrebuinţată ca ornament sau pentru preziceri asupra viitorului cuiva. ** Expr. *A da cu ghiocul* sau *a căta (cuiva) în ghioc* = a ghici (cuiva) cu ajutorul ghiocului. – Lat. / * / **cloca** (= *cochlea*).
GHIOCEAR, *ghioceari,* s.m. (Reg.) Vizitiu al unui ghioci. – **Ghioci** + suf. *-ar.*
GHIOCEL, *ghiocei,* s.m. Mică plantă erbacee perenă cu frunze liniare, cu o singură floare, albă, în formă de clopoţel, aplecată în jos, care înfloreşte primăvara foarte timpuriu; aişor *(Galanthus nivalis)*. [Pr.: *ghi-o-*] – Cf. **ghioc**[1]**.**
GHIOCI, *ghiociuri,* s.n. Căruţă astfel construită încât să poată fi lungită la nevoie. – Din tc. **göç** "mutare, emigrare".
GHIOL, *ghioluri,* s.n. Lac sau baltă (mare) cu fundul plin de mâl. – Din tc. **göl.**
GHIOLD, *ghiolduri,* s.n. (Reg.) Ghiont. – Probabil contaminare între **ghiont** şi **bold.**
GHIONDER, *ghiondere,* s.n. Prăjină care serveşte pentru a pune în mişcare o ambarcaţie mică, împingând cu ea în fundul apelor puţin adânci, sau cu care se mână peştele spre plasă, cu care se construiesc gardurile pentru prinderea peştelui etc. -Din tc. **gönder.**
GHIONOAIE, *ghionoi,* s.f. (Ornit.; pop.). Ciocănitoare. [Pr.: *ghi-o÷,* – Pl. şi: *ghionoaie*. – Var.: **gheonoáie, gheunoáie** s.f] – Cf. alb. **gjon** "cucuvea".
GHIONOI, *ghionoaie,* s.n. Târnăcop a cărui parte metalică este ascuţită la unul dintre capete şi în formă de ciocan la celălalt capăt. [Pr.: *ghi-o-*] – Et. nec.
GHIONT, *ghionţi,* s.m. Lovitură dată cuiva cu pumnul sau cu totul (pentru a-l îmbrânci, a-i atrage atenţia etc.); ghiold, brânci[2]. [Pl. şi: (n) *ghionturi*] – Et. nec.
GHIONTI, *ghiontesc,* vb. IV Tranz. şi refl. recipr. A (-şi) da ghionţi; a (se) îmbrânci. – Din **ghiont.**
GHIONTIRE, *ghiontiri,* s.f. Acţiunea de "a (se) ghionti" şi rezultatul ei. – V. **ghionti.**
GHIONTIT, *ghiontituri,* s.n. Faptul de *a (se) ghionti*. – V. **ghionti.**
GHIORĂI vb. IV v. **chiorăi.**
GHIORĂIALĂ s.f. v. **chiorăială.**
GHIORĂIT s.n. v. **chiorăit.**
GHIORĂITURĂ s.f. v. **chiorăitură.**
GHIORDAN s.n. v. **gherdan.**
GHIORDEL, *ghiordele,* s.n. Găleată făcută din lemn sau din pânză impermeabilă, folosită la bordul unei nave. – Et. nec.
GHIORDUM, *ghiordumuri,* s.n. (Înv.) Numele unui joc de cărţi. – Din tc. **gördüm.**
GHIORLAN, *ghiorlani,* s.m. (Reg. şi fam.) Ţopârlan, bădăran. – Probabil de la **ghiorăi.**
GHIORŢ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care bea un lichid cu înghiţituri mari sau de intestinele goale. – Onomatopee.
GHIORŢĂI, pers. **3** *ghiórţăie,* vb. IV. Intranz. (Pop. şi fam.; despre intestine) A chiorăi. – **Ghiorţ** + suf. -*ăi.*
GHIOŞ, *ghioşuri,* s.n. Ornament gravat format din linii fine, drepte sau ondulate, folosit la împodobirea unor obiecte de sticlă sau de metal. * Desen complex format din linii apropiate şi încrucişate dispuse geometric, folosit pentru realizarea fondului unor hîrtii cu valoare nominală. [Var.: **ghilóş** s.n.] – Din fr. **guillochis.**
GHIOŞA, *ghioşez,* vb. I. Tranz. A executa un ghioş. [Pr.: *ghi-o÷,* Var.: **ghiloşá]** – Din fr. **guillocher.**
GHIOŞARE, *ghioşări,* s.f. Acţiunea de *a ghioşa* şi rezultatul ei. [Pr.: ghi-o÷, – Var.: **ghiloşáre] –** V. **ghioşa.**
GHIOŞĂ, *ghioşe,* s.f. Daltă subţire, folosită la gravarea pe pietre litografice sau pe plăci metalice. [Pr.: *ghi-o-*] – Din fr. **guilloche.**
GHIOTURA s.f. art. (Pop. şi fam.; în loc adv.) *Cu ghiotura* = în număr, în cantitate mare; fără nici o deosebire; cu grămada. – Din tc. **götürü.**

GHIOZDAN, *ghiozdane,* s.n. Obiect din piele, din material plastic, din carton presat etc., de formă dreptunghiulară, având de obicei în interior mai multe despărţituri, folosit de şcolari pentru a-şi transporta (pe spate) cărţile şi caietele. * Servietă. [Var.: (înv.) **ghizdán** s.n.] – Din tc. **cüzdăn.**
GHIOZDĂNAŞ, *ghiozdănaşe,* s.n. Diminutiv al lui *ghiozdan*; ghiozdănel. – **Ghiozdan** + suf. -*aş.*
GHIOZDĂNEL, *ghiozdănele,* s.n. Ghiozdănaş. – **Ghiozdan** + suf. -*el.*
GHIPCAN, *ghipcani,* s.m. (Reg.) Mârţoagă, gloabă. – Et. nec.
GHIPS, (2) *ghipsuri,* s.n. **1.** Sulfat natural hidratat de calciu, incolor sau divers colorat, cu aspect sticlos, sidefos ori mătăsos, cu duritate mică, având numeroase folosiri în industrie. ** Expr. *A pune în ghips* = a imobiliza un membru sau o parte a corpului (care prezintă o fractură sau o fisură) cu ajutorul unui pansament făcut din ghips **(1)**. **2.** Obiect sau ornament arhitectonic făcut din ghips **(1)**. [Var.: **gips** s.n.] – Din germ. **Gips**, fr. **gypse**, lat. **gypsum.**
GHIPSOTECĂ, *ghipsoteci,* s.f. **1.** Colecţie de statuete şi de plăci ornamentale din ghips. **2.** Loc special amenajat pentru păstrarea ghipsotecii **(1)**. [Var.: **gipsotécă** s.f.] – Din fr. **gypsothéque.**
GHIRCĂ s.f. Specie de grâu bogat în gluten *(Triticum durum).* – Din ucr. **hyrka.**
GHIRIN s.m. Plantă erbacee cu fructe pedunculate, care creşte prin locurile sărate şi în regiunea maritimă *(Halimane pedunculata).* [Acc. nec.] – Et.nec.
GHIRLANDĂ, *ghirlande,* s.f. Împletitură decorativă în formă de lanţ sau de cunună, făcută din frunze, flori (şi fructe). * Element ornamental, în arhitectură şi în artele decorative, având aspectul unei astfel de împletituri. [Pl. şi: (pop.) *ghirlănzi.* – Var.: (înv.) **ghirlántă** s.f.] – Din fr. **guirlande.**
GHIRLANTĂ s.f. v. **ghirlandă.**
GHIŞET s.n. v. **ghişeu.**
GHIŞEU, *ghişee,* s.n. Ferestruică ori deschizătură special amenajată în uşa sau în peretele unui birou, prin care publicul poate lua contact direct cu funcţionarii unei instituţii. [Var.: (rar) **ghişét** s.n.] – Din fr. **guichet.**
GHITARĂ s.f. v. **chitară.**
GHITARIST, -Ă s.m. şi f. v. **chitarist.**
GHIU, *ghiuri,* s.n. Bară de lemn sau de metal, fixată cu un capăt de partea inferioară a arborelui din pupa unei nave cu pânze, de care se leagă marginea de jos a velei. – Din fr. **gui.**
GHIUDEM s.n. v. **ghiuden.**
GHIUDEN, *ghiudenuri,* s.n. Cârnat uscat, presat şi foarte condimentat, făcut din carne de oaie, de capră sau de vacă. [Var.: **ghiudém** s.n.] – Din tc. **göden.**
GHIUJ, *ghiuji,* s.m. (Reg.; fam. şi peior.) Om bătrân (şi ramolit, neputincios). – Cf. alb. **gjysh** "bunic".
GHIUL, *ghiuluri,* s.n. Inel (bărbătesc) masiv din aur (cu pietre preţioase). – Din tc. **kül.**
GHIULEA, *ghiulele,* s.f. Proiectil sferic folosit la tunurile de tip vechi, cu ţeava neghintuită; (prin confuzie) obuz. – Din tc. **güllle.**
GHIURGHIULIU, -IE, *ghiurghiulii,* adj. (Reg.) Roşu-deschis, trandafiriu. – Din tc. **gülgülü.**
GHIVECI, (1) *ghivece,* **(2)** *ghiveciuri,* s.n. **1.** Vas de pământ ars, de material plastic etc., de formă tronconică, folosit pentru plantarea (în casă a) florilor. ** *Ghiveci nutritiv* = amestec de pământ, nisip, mraniţă, îngrăşăminte chimice etc., în care se plantează răsadurile de legume. **2.** Mâncare preparată din tot felul de legume, cu sau fără carne. * Fig. (Peior.) Creaţie literară, muzicală etc. eterogenă şi lipsită de valoare. – Din tc. **güvec.**
GHIVENT, *ghiventuri,* s.n. Şanţ elicoidal regulat făcut pe suprafaţa interioară sau exterioară a unei piese cilindrice ori conice, care permite înşurubarea acesteia cu o piesă similară; filet. – Din germ. **Gewinde.**
GHIZD, *ghizduri,* s.n. **1.** Perete făcut din bârne, piatră, tuburi etc., cu care se căptuşeşte o fântână pe dinăuntru. **2.** Împrejmuire de piatră, de bârne etc. în jurul unei fântâni de la sol în sus; colac. – Cf. sl. **gyzda** "podoabă".
GHIZDAN s.n. v. **ghiozdan.**
GHIZDAV, -Ă, *ghizdavi, -e,* adj. (Inv.) Frumos; graţios, plăcut. – Din sl. **gyzdavů.**
GHIZDEA, *ghizdele,* s.f. Diminutiv al lui *ghizd.* – **Ghizd** + suf. -*ea.*
GHIZDEI, *ghizdei,* s.m. Plantă perenă de nutreţ, cu frunze trifoliate, cu flori galbene (Lotus corniculatus). – Et. nec.
GIACĂ, *giace,* s.f. Jachetă scurtă până în talie. [Var.: **geácă** s.f.] – Din **giacăt** (pronunţarea cuv. engl. *jacket*).

GIARDIA s.f. (Zool.) Lamblie *(Giardia intestinalis)*. [Pr.: *giar-di-a*] – Din lat. **Giardia** [*intestinalis*] numele ştiinţific al giardiei.
GIARDIAZĂ s.f. (Med.) Lambliază. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **giardiase.**
GIBERELINĂ, *gibereline,* s.f. Substanţă vegetală cu acţiune stimulatoare asupra creşterii plantelor folosită pentru a facilita aclimatizarea şi dezvoltarea unor plante de cultură. – Din fr. **gibbérelline.**
GIBON, *giboni,* s.m. Gen de maimuţe antropoide cu membrele anterioare foarte lungi, fără coadă, cu blana neagră sau cenuşie, care trăiesc în pădurile tropicale din Asia, Sumatra, Java etc. *(Hylobates)*; animal care face parte din acest gen. – Din fr. **gibbon.**
GIBOZITATE s.f. Deformare a coloanei vertebrale, care se manifestă printr-o curbură cu proeminenţa dorsală; cifoză, cocoaşă. – Din fr. **gibbosité.**
GIG, *giguri,* s.n. Ambarcaţie sportivă cu scaune rulante, folosită la învăţarea canotajului. – Din engl. **gig.**
GIGACALORIE, *gigacalorii,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu un miliard de calorii. – Din fr. **gigacalorie.**
GIGANT, *giganţi,* s.m. (Adesea adjectival) Fiinţă (reală sau din basme şi credinţe) de proporţii uriaşe; uriaş. * Construcţie, întreprindere etc. uriaşă. * Fig. Persoană care se remarcă prin calităţi excepţionale. – Din it. **gigante**, lat. **gigas, -ntis**. Cf. germ. **gigant.**
GIGANTESC, -Ă, *giganteşti,* adj. (Livr.) Gigantic. – Din fr. **gigantesque.**
GIGANTIC, -Ă, *gigantici, -ce,* adj. De proporţii uriaşe; enorm, colosal, gigantesc. – **Gigant** + suf. -*ic.* Cf. germ. **gigantisch.**
GIGANTISM s.n. **1.** Însuşirea, calitatea de a fi gigantic. **2.** Boală endrocrină care constă în creşterea excesivă în lungime a corpului sau a unor părţi ale lui. – Din fr. **gigantisme.**
GIGANTIZA, *gigantizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da proporţii de gigant. – Din **gigant.**
GIGANTIZARE, *gigantizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a gigantiza*. – V. **gigantiza.**
GIGANTOGRAFIE, *gigantografii,* s.f. (Poligr.) Procedeu de reproducere în format mare, prin proiecţie, a unui clişeu iniţial mai mic. – Din fr. **gigantographie.**
GIGĂ s.f. Vechi dans vioi şi vesel, de origine engleză; melodie după care se execută acest dans. * Ultima parte a vechilor suite instrumentale. – Din fr. **gigue**, it. **giga.**
GIGEA adj. invar. (Fam.; în limbajul copiilor) Frumos, drăguţ. – Din tc. **cici.**
GIGOLO s.m. (Franţuzism) Bărbat cu moravuri dubioase. [Pr.: *jigolo*] – Din fr. **gigolo.**
GILBERT, *gilberţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură (tolerată) a tensiunii magnetice şi magnetomotoare. [Pr.: *jilber*. – Abr.: *Gb*] – Din engl., fr. **gilbert.**
GILBOX s.n. (Text.) Tren de laminare folosit în filatura de lână pieptănată. [Scris şi: *gill-box*] – Din engl. **gill-box.**
GILOTAJ s.n. (Poligr.) Acoperirea cu un strat protector a clişeelor zincografice. – Din fr. **gillotage.**
GIMNAST, -Ă, *gimnaşti, -ste,* s.m. şi f. Sportiv care activează în domeniul gimnasticii. – Din fr. **gymnaste.**
GIMNASTIC, -Ă, *gimnastici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de exerciţii fizice care contribuie la dezvoltarea armonioasă a corpului omenesc, la corectarea unor deficienţe sau care constituie o ramură sportivă. **2.** Adj. Care ţine de gimnastică **(1)**, privitor la gimnastică. ** *Pas gimnastic* = mers cadenţat şi vioi, care se execută după anumite reguli, de obicei la deplasarea în grup. – Din fr. **gymnastique.**
GIMNAZIAL, -Ă, *gimnaziali, -e,* adj. Care aparţine gimnaziului, privitor la gimnaziu. [Pr.: -*zi-al*] – **Gimnaziu** + suf. -*al.*
GIMNAZIER, *gimnazieri,* s.m. (Rar) Ginmazist. [Pr.: -*zi-er*] – **Gimnaziu** + suf. -*ar.*
GIMNAZIST, -Ă, *gimnazişti, -ste,* s.m. şi f. Elev(ă) de gimnaziu. – **Gimnaziu +** suf. -*ist.*
GIMNAZIU, *gimnazii,* s.n. **1.** (În Grecia antică) Şcoală în care tinerii absolvenţi ai palestrei îşi desăvârşeau educaţia fizică şi intelectuală. **2.** Şcoală care cuprinde clasele V-VIII. **3.** (În unele ţări) Liceu. – Din lat. **gymnasium**, fr. **gymnase.**
GIMNOSPERMĂ, *gimnosperme,* s.f. (La pl.) Diviziune a fanerogamelor cuprinzând plantele ale căror seminţe se dezvoltă pe o carpelă deschisă; (şi la sg.) plantă care face parte din această diviziune. ** (Adjectival) *Plante gimnosperme.* – Din fr. **gymnospermes.**
GIN, *ginuri,* s.n. Băutură alcoolică obţinută prin distilarea mustului fermentat de cereale, în care s-au pus boabe de ienupăr. – Din engl., fr. **gin.**
GINANDRIE s.f. **1.** (Med.) Masculinizare a femeii datorită lipsei hormonilor estrogeni şi dominaţiei celor androgeni. **2.** (Bot.) Formă sub care se prezintă, la unele flori, androceul şi gineceul, datorită concreşterii staminelor şi pistilului. – Din fr. **gynandrie.**
GINECEU, *ginecee,* s.n. **1.** Apartament rezervat femeilor în casele antice greceşti. **2.** Loc rezervat femeilor în vechile biserici creştine. **3.** (Bot.) Pistilul unei flori. -Din fr. **gynécée**, lat. **gynaeceum.**

GINECOLOG, -Ă, *ginecologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specializat în ginecologie. ** (Adjectival) *Medic ginecolog.* – Din fr. **gynécologue.**

GINECOLOGIC, -Ă, *ginecologici, -ce,* adj. Care aparţine ginecologiei, privitor la ginecologie. – Din fr. **gynécologique.**

GINECOLOGIE s.f. Ramură a ştiinţelor medicale care se ocupă cu funcţiile şi cu bolile aparatului genital feminin. – Din fr. **gynécologie.**

GINERE, *gineri,* s.m. **1.** Soţul unei femei, considerat în raport cu părinţii acesteia. **2.** (Pop.) Mire. – Din lat. **gener, -eri.**

GINERI, *gineresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A-i da cuiva pe fiica sa de soţie (făcându-şi-l ginere). – Din **ginere.**

GINERICĂ s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *ginere*. – **Ginere+** suf. *-ică*.

GINERIE s.f. (Rar) Calitatea, situaţia de ginere. – **Ginere** + suf. *-ie*.

GINESTRĂ, *ginestre,* s.f. Mic arbust cu frunze lanceolate şi cu flori galbene *(Genista ovata)*. – Din it. **ginestra.**

GINGAŞ, -Ă, *gingaşi, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe şi obiecte) Plăpând, firav; delicat, fin[1]. * (Despre manifestările fiinţelor) Plin de delicateţe (sufletească); sensibil. **2.** (Despre oameni şi animale) Mofturos, dificil la mâncare. * (Despre plante) Care nu rezistă la frig sau la căldură excesivă. **3.** (Despre lucruri, acţiuni etc.) Care cere multă pricepere pentru a putea fi dus la bun sfârşit; anevoios, dificil. [Acc. şi: *gingáş*] – Din magh. dial. **dsingás.**

GINGĂŞIE, *gingăşii,* s.f. **1.** Calitate a ceea ce este gingaş, plăpând, firav, delicat, fin[1]; frăgezime, graţie, delicateţe. * Manifestare plină de delicateţe, de sensibilitate, de duioşie. **2.** Însuşirea unei plante de a nu putea rezista frigului sau căldurii excesive. – **Gingaş** + suf. *-ie.*

GINGENĂ s.f. v. **gingie.**

GINGIE, *gingii,* s.f. Ţesut care înveleşte rădăcinile şi o parte din corpul dinţilor şi al măselelor. [Var.: (înv. şi reg.) **gíngenă, gínginǎ** s.f.] – Lat. **gingiva.**

GINGINĂ s.f. v. **gingie.**

GINGIRICĂ s.f. Mic peşte marin, asemănător cu scrumbia de Dunăre *(Clupeonella delicatula)*. – Et. nec.

GINGIRLIE, *gingirlii,* adj. f. (Înv.; în sintagma) *Cafea gingirlie* = cafea turcească cu caimac. – Cf. tc. **cicili** "drăguţ, nostim".

GINGIVAL, -Ă, *gingivali, -e,* adj. Care aparţine gingiei, privitor la gingie. – Din fr. **gingival.**

GINGIVITĂ, *gingivite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia gingiilor. – Din fr. **gingivite.**

GINI, *ginesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A observa, a vedea, a zări. – Et. nec.

GINSENG s.m. Plantă din familia araliaceelor originară din China, folosită pentru proprietăţile ei terapeutice deosebite; rădăcina-vieţii (*Panax*). – Din fr., engl. eng. **ginseng.**

GINTĂ, *ginţi,* s.f. Grup de oameni care provin dintr-un strămoş comun, formând unitatea de producţie fundamentală a comunei primitive; formă de organizare socială proprie unui asemenea grup de oameni. * (Livr.) Neam; origine. ** (Jur.) *Dreptul ginţilor* = dreptul internaţional. – Din lat. **gens, -ntis.**

GIOARSĂ, *gioarse,* s.f. (Fam.) Haină uzată; *p. gener.* obiect uzat. – Cf. **cioarsă.**

GIOCOSO adv. (Muz.; ca indicaţie de execuţie) Vesel, cu veselie. [Pr.: *giocózo*] – Cuv. it.

GIOL, *gioale,* s.n. (La jocul de arşice) Cantitatea de arşice pe care trebuie să o pună la un joc fiecare jucător. ** Expr. (Pop. şi fam.) *A face* (sau *a da*) *pui de giol* = **a)** a câştiga toate arşicele adversarului; **b)** a fura, a şterpeli. – Din tc. **cüll** "totalitate".

GIOLAR, *giolari,* s.m. (Înv.) Jucător (priceput) de arşice. – **Giol** + suf. *-ar.*

GIONAT, *gionate,* s.n. (Rar, peior.) Picior (de om). – Et. nec.

GIPS s.n. v. **ghips.**

GIPSOTECĂ s.f. v. **ghipsotecă.**

GIR, *giruri,* s.n. **1.** Semnătură pe o cambie prin care proprietarul cambiei dispune plata sumei prevăzute în document către o anumită persoană şi la o dată anumită**. 2.** Mijloc, act prin care cineva garantează pentru acţiunile, cinstea, angajamentele etc. cuiva. – Din it. **gira**, germ. **Giro.**

GIRA[1], *girez,* vb. I. Tranz. A-şi da girul, a garanta printr-un gir (o cambie). – Din germ. **girieren.**

GIRA[2] vb. I v. **gera.**

GIRAFĂ, *girafe,* s.f. **1.** Gen de mamifere rumegătoare cu gâtul şi picioarele de dinainte lungi, cu capul mic, cu blana albicioasă cu pete brune, care trăiesc în Africa *(Giraffa)*; animal care face parte din acest gen. **2.** Suport care permite deplasarea unui microfon (în scenele în care actorii, cântăreţii etc. se mişcă în scenă). – Din fr. **girafe.**

GIRANDOLĂ, *girandole,* s.f. (Livr.) **1.** Candelabru cu mai multe braţe. **2.** (La pl.) Cercei cu diamante. – Din fr. **girandole.**
GIRANT[1]**,** *giranţi,* s.m. Persoană care girează[1] (o cambie). – Din it. **girante**, germ. **Girant.**
GIRANT[2]**, -Ă,** s.m. şi f. v. **gerant.**
GIRATAR, *giratari,* s.m. Persoană în favoarea căreia este girată[1] o cambie. – Din it. **giratario.**
GIRATORIU, -IE, *giratorii,* adj. (Despre o mişcare) De rotaţie, circular. *** Sens giratoriu* = sens de circulaţie la o intersecţie, într-o piaţă etc., potrivit căruia un vehicul este obligat să facă o rotaţie de la dreapta la stânga. – Din fr. **giratoire.**
GIRAŢIE, *giraţii,* s.f. (Tehn.) Mişcare circulară, de rotaţie. – Din fr. **giration.**
GIRAVION, *giravioane,* s.n. Nume generic dat aeronavelor cu aripile având o mişcare giratorie. [Pr.: -*vi-on*] – Din fr. **giravion.**
GIREADĂ, *girezi,* s.f. (Reg.) Şiră, stog (de grâu, de paie etc.). – Et. nec.
GIROCLINOMETRU, *giroclinometre,* s.n. Clinometru giroscopic. – Din fr. **gyroclinométre.**
GIROCOMPAS, *girocompase,* s.n. Girodirecţional. – Din fr. **gyrocompas.**
GIRODINĂ, *girodine,* s.f. Giravion la care sustentaţia în aer este asigurată de un rotor plasat independent de elice. – Din fr. **girodyne.**
GIRODIRECŢIONAL, *girodirecţionale,* s.n. Instrument de bord care indică, în grade, direcţia avionului; girocompas. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Giro [**scop**] + direcţional.**
GIROMETRU, *girometre,* s.n. Instrument care înregistrează grafic viteza unghiulară a unui avion. – Din fr. **gyrométre.**
GIRONDIN, *girondini,* s.m. Membru al unei grupări politice din Franţa în timpul Revoluţiei de la 1789-1794, care, preluând puterea, s-a situat pe poziţii moderate, împotriva exceselor revoluţiei. – Din fr. **Girondin.**
GIROORIZONT, *giroorizonturi,* s.n. Aparat de bord giroscopic, care indică înclinarea longitudinală şi laterală a avionului. [Pr.: -*ro-o*-] – Din fr. **gyrohorizon.**
GIROPILOT, *giropiloţi,* s.m. (Nav.) Pilot automat. – Din fr. **gyropilote.**
GIROPLAN, *giroplane,* s.n. Autogir prevăzut cu un rotor cu patru pale şi cu aripă fixă de avion. – Din fr. **gyroplane.**
GIROSCOP, *giroscoape,* s.n. **1.** Aparat care, antrenat de o mişcare de rotaţie în jurul uneia dintre axe, se poate astfel deplasa încât să nu modifice direcţia axei sale de rotaţie. **2.** Dispozitiv care asigură stabilitatea şi orientarea în spaţiu a unui avion, a unui submarin etc. – Din fr. **gyroscope.**
GIROSCOPIC, -Ă, *giroscopici, -ce,* adj. Care aparţine giroscopului, privitor la giroscop. ** *Compas giroscopic* = aparat care indică unui avion direcţia în grade, unei nave nordul geografic etc. – Din fr. **gyroscopique.**
GIROVERTICAL, *giroverticale,* s.n. Giroscop cu axa de rotaţie verticală. – Din fr. **gyrovertical.**
GIRUETĂ, *giruete,* s.f. Instrument meteorologic cu care se determină direcţia şi intensitatea vântului. [Pr.: -*ru-e*-] – Din fr. **girouette.**
GIRUS, *girusuri,* s.n. (Anat.; în sintagma) *Girus cerebral* = circumvoluţie. – Din lat. **gyrus.**
GISMENT, *gismente,* s.n. Unghi format de axa unui avion cu direcţia către un port de emisie terestru. – Din fr. **gisement.**
GITANĂ, *gitane,* s.f. (Livr.) Ţigancă (din Spania). – Din sp. **gitana,** fr. **gitane.**
GIUBEA, *giubele,* s.f. Haină lungă şi largă din postav (fin), adesea căptuşită cu blană, purtată, în trecut, de boieri. * Haină largă şi lungă de postav purtată de preoţi şi, în unele locuri, de ţărani. – Din tc. **cüppe.**
GIUBELUŢĂ, *giubeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *giubea*. – **Giubea +** suf. -*uţă.*
GIUGIULEALĂ, *giugiuleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) giugiuli*; mângâiere, dezmierdare. – **Giugiuli** + suf. -*eală.*
GIUGIULI, *giugiulesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) dezmierda, a (se) mângâia. [Var.: **gugiulí** vb. IV] – Et. nec.
GIULGI s.n. v. **giulgiu.**
GIULGIU, *giulgiuri,* s.n. Pînză subţire şi fină care se aşterne peste ceva, care acoperă ceva. * Pânză cu care se acoperă mortul; linţoliu [Var.:**giúlgi** s.n.] – Din magh. **gyolcs.**
GIUMBUŞ, *giumbuşuri,* s.n. (Rar) Giumbuşluc. – Din tc. **cümbüş.**
GIUMBUŞLUC, *giumbuşlucuri,* s.n. Faptă, atitudine, vorbă care înveseleşte, distrează; caraghioslâc, ghiduşie, giumbuş; (peior.) glumă de prost gust. **–** Din tc. **cümbüşlük.**
GIURGINĂ, *giurgine,* s.f. (Înv.) Dans de origine turcească (cu figuri şi gesturi caraghioase). ** Expr. *A juca (pe cineva) giurgina* = a înşela, a păcăli, a amăgi (pe cineva). – Din tc. **curcuna.**
GIURGIUVEA s.f. v. **cercevea.**

GIURGIUVEAN, -Ă, *giurgiuveni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Giurgiu. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Giurgiu. – **Giurgiu** (n. pr.) + suf. -*ean*.

GIURGIUVEANCĂ, *giurgiuvence,* s.f. Femeie născută sau crescută în municipiul sau judeţul Giurgiu. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Giurgiu. – **Giurgiuvean** + suf. -*că.*

GIUVAIER, *giuvaiere,* s.n. Obiect de podoabă făcut (cu artă) din metal preţios (şi pietre scumpe); bijuterie. * Fig. Obiect de mare valoare (artistică); persoană cu deosebite calităţi. [Pl. şi: *giuvaieruri*. – Var.: **juvaiér** s.n.] – Din tc. **cevahir** (pl. lui *cevher*).

GIUVAIERGEREASĂ, *giuvaiergerese,* s.f. Negustoreasă de giuvaieruri. [Pr.: -*va-ier*-] – **Giuvaierger [***ie***]** + suf. -*easă*.

GIUVAIERGERIE, (2) *giuvaiergerii,* s.f. **1.** Arta giuvaiergeritului; lucrare făcută de giuvaiergiu. **2.** Atelierul sau prăvălia giuvaiergiului. [Pr.: -*va-ier*-] – **Giuvaiergiu** + suf. -*ărie.*

GIUVAIERGIU, *giuvaiergii,* s.m. Persoană care face sau vinde bijuterii; bijutier. [Pr.: -*va-ier÷,* – Var.: **juvaiergíu** s.m.] – Din tc. **cevahirci.**

GIUVAIERICALE s.f. pl. (Pop.) Bijuterii. [Pr.: -*va-ie*-] – Din ngr. **dzsovairiká.**

GIVRAJ s.n. v. **jivraj.**

GIVRAT, -Ă adj. v. **jivrat.**

GLABELĂ, *glabele,* s.f. Regiune anatomică situată la rădăcina nasului, între arcadele sprâncenelor. – Din fr. **glabelle.**

GLABRU, -Ă, *glabri, -e,* adj. (Bot.; despre plante sau organe vegetale) Care este lipsit de perişori pe suprafaţă. – Din fr. **glabre.**

GLACIAL, -Ă, *glaciali, -e,* adj. (Livr.) **1.** De gheaţă, rece ca gheaţa, care îngheaţă. **2.** Fig. (Despre acţiuni, manifestări ale oamenilor) Lipsit de orice căldură, bunăvoinţă, prietenie; distant, rece. [Pr.: -*ci-al***] –** Din fr. **glacial**, lat. **glacialis.**

GLACIAR, -Ă, *glaciari, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Perioadă* (sau *epocă, eră) glaciară* = perioadă din era cuaternară (sau p. gener., dintr-o altă eră) în care gheţarii ocupau regiuni foarte întinse pe pământ şi în care alternau intervalele reci cu cele calde. * Care aparţine acestei perioade, privitor la această perioadă. **2.** Provenit din topirea gheţarilor; rezultat în urma acţiunii gheţarilor. *Lac glaciar. Eroziune glaciară.* [Pr.: -*ci-ar***] –** Din fr. **glaciaire.**

GLACIAŢIE, *glaciaţii,* s.f. Interval rece din perioada glaciară, caracterizat prin dezvoltarea intensă a gheţarilor; *p. ext.* proces de intensă dezvoltare a gheţarilor, caracteristic acestui interva1. [Pr.: -*ci-a÷,* – Var.: **glaciaţiúne** s.f.] – Din fr. **glaciation.**

GLACIAŢIUNE s.f. v. **glaciaţie.**

GLACIOLOG, -Ă, *glaciologi, -ge,* s.m. şi f. Speclalist în glaciologie. [Pr.: -*ci-o*-] – Din fr. **glaciologue**

GLACIOLOGIC, -Ă, *glaciologici, -ce,* adj. Care aparţine glaciologiei, privitor la glaciologie. [Pr.: -*ci-o***]** – Din fr. **glaciologique.**

GLACIOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul gheţarilor. [Pr.: -*ci-o*-] – Din fr. **glaciologie.**

GLACIS, *glacisuri,* s.n. (Geol.) Teren neted în pantă uşoară. – Din fr. **glacis.**

GLADIATOR, *gladiatori,* s.m. (În Roma antică) Bărbat (sclav) care se lupta în arenă cu un alt luptător sau cu fiare sălbatice. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **gladiateur,** lat. **gladiator, -oris.**

GLADIOLĂ, *gladiole,* s.f. Plantă erbacee ornamentală cu tulpina înaltă, cu frunze lungi în formă de sabie şi cu flori mari de diferite culori *(Gladiolus hybridus).* [Pr.: -*di-o*-] – Din germ. **Gladiole**. Cf. lat. **gladiolus.**

GLADIŞ s.m. v. **glădici.**

GLADIUM, *gladiumuri,* s.n. Sabie cu două tăişuri, folosită de romani. – Din lat. **gladius.**

GLAF, *glafuri,* s.n. **1.** Săpătură făcută cu dalta în lungul sau împrejurul unei coloane. **2.** Element de construcţie din lemn, din marmură sau din beton, folosit la căptuşirea părţii inferioare a golului unei ferestre. **3.** Muchia finisată a deschiderii făcute într-un perete. – Din bg. **glah.**

GLAGOLE s.f. invar. v. **glagore.**

GLAGOLITIC, -Ă, *glagolitici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Alfabet glagolitic* sau *scriere glagolitică* = alfabet întocmit după modelul literelor mici greceşti şi folosit în unele scrieri slave bisericeşti. *Literă glagolitică* = literă care aparţine alfabetului glagolitic. – Din fr. **glagolitique.**

GLAGORE s.f. invar. (Pop.) Minte, pricepere. [Var.: **glagóle** subst.] – Din sl. **glagolů** "numele literei chirilice g".

GLAMNICĂ, *glamnice,* s.f. (Pop.) Şervet răsucit în formă de colac, pe care îl pun femeile pe creştet când cară pe cap greutăţi. – Din bg. **glavnik.**

GLAND, *glanduri,* s.n. (Anat.) Porţiunea terminală a penisului. – Din fr. **gland.**
GLANDĂ, *glande,* s.f. Organ anatomic în formă de tub care produce o secreţie, conducând-o în exteriorul organismului, în sânge, în limfă etc. – Din fr. **glande.**
GLANDULAR, -Ă, *glandulari, -e,* adj. Care aparţine glandelor, privitor la glande, care are aspectul sau constituţia unei glande; glandulos. – Din fr. **glandulaire.**
GLANDULĂ, *glandule,* s.f. Glandă mică. – Din fr. **glandule**, lat. **glandula.**
GLANDULOS, -OASĂ, *glanduloşi, -oase,* adj. Glandular. – Din fr. **glanduleux.**
GLANŢ s.n. Lustrul pieilor finisate (şi acoperite cu un strat de lac). * (Înv.) Piele acoperită cu un strat de lac. – Din germ. **Glanz.**
GLAS, *glasuri,* s.n. **1.** Ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; facultate specifică omului de a emite sunete articulate; voce. ** Loc. adv. *Într-un glas* = (toţi) deodată; în unanimitate. ** Expr. *A da glas* = **a)** a striga; **b)** a exprima (oral sau în scris). *A ridica* (sau *a înălţa*) *glasul* = a vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, tare, răstit; a protesta. *A căpăta* (sau *a prinde*) *glas* = a căpăta curaj, a-şi reveni (şi a începe să vorbească). *A-i pieri (cuiva)* (sau *a i se stinge, a-şi pierde*) *glasul* = a nu mai putea să vorbească, să răspundă; a nu mai avea ce răspunde. * (La pl.) Murmur sau vuiet produs de mai multe persoane (care vorbesc concomitent). * Ciripit sau cântec al păsărilor. * Strigăt produs de unele animale. **2.** Fig. Zgomot produs de vânt, de o apă etc.; sunet produs de un instrument muzical sau de un obiect sonor. **3.** Fig. (Înv.) Veste, ştire. **4.** Denumire dată scării muzicale în cântarea bisericească răsăriteană. * Fiecare dintre cele opt moduri fundamentale după care se execută cântările bisericeşti. – Din sl. **glasŭ.**
GLASA, *glasez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi o prăjitură, o bomboană, un fruct sau o mâncare cu o glazură **(1)**; a glazura. **2.** A da lustru sau apret unui obiect (de piele). – Din fr. **glacer.**
GLASARE, *glasări,* s.f. Acţiunea de *a glasa*. – V. **glasa.**
GLASAT, -Ă, *glasaţi, -te,* adj. **1.** (Despre prăjituri, bomboane, fructe, orez, paste făinoase etc.) Acoperit cu o glazură **(1)**. **2.** (Despre obiecte din piele) Lustruit; apretat. – V. **glasa.**
GLASIU s.n. Culoare clară şi transparentă aplicată (în pictură) pe o culoare mai densă şi servind la redarea clarobscurului. – Din fr. **glacis.**
GLASNICĂ, *glasnice,* s.f. (Înv.) Vocală. – **Glas** + suf. *-nică.*
GLASPAPIR s.n. Hârtie specială mai groasă pe care a fost lipit un strat de sticlă pisată şi care se foloseşte la şlefuitul lemnului, metalelor etc. [Acc. şi : *glaspapir***]** – Din germ. **Glaspapier.**
GLASTRĂ, *glastre,* s.f. Ghiveci (cu pământ) în care cresc plante ornamentale (cu flori); vas special (cu apă) în care se păstrează flori ale plantelor decorative, vază. – Din ngr. **ghlástra.**
GLASVAND, *glasvanduri,* s.n. **1.** Perete interior alcătuit din panouri de sticlă montate pe un cadru de lemn sau de metal. **2.** Uşă pliantă, cu geamuri, care separă două încăperi. – Din germ. **Glaswand.**
GLAUCOM, *glaucomuri,* s.n. Boală de ochi caracterizată prin creşterea tensiunii oculare, dureri locale intense şi grave tulburări de vedere. – Din fr. **glaucome**, lat. **glaucoma.**
GLAUCONIT s.n. Silicat complex de fier şi aluminiu. – Din fr. **glauconite.**
GLAZURA, *glazurez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A glasa **(1)**. **2.** A emaila, a smălţui. -Din **glazură.**
GLAZURARE, *glazurări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a glazura*. – V. **glazura.**
GLAZURĂ, *glazuri,* s.f. **1.** Strat subţire de zahăr ars, de ciocolată, de şerbet etc, cu care se acoperă unele prăjituri, bomboane, fructe etc., pentru a le da un gust şi un aspect mai plăcut. * Strat subţire şi transparent cu care se acoperă orezul, unele paste făinoase etc. pentru a le da un aspect mai frumos şi pentru a nu se lipi la fiert sau la prăjit. **2.** Email, smalţ pentru produse ceramice. – Din germ. **Glasur.**
GLĂDICI, *glădici,* s.m. Arbust cu frunze ascuţite şi cu flori albe *(Acer tataricum*). [Var.: **gládiş** s.m.] – Din scr. **gladiš.**
GLĂDIŢĂ, *glădiţe,* s.f. Arbore asemănător cu salcâmul, cu ramuri spinoase, flori mici verzui şi fructe păstăi, cultivat pentru perdelele de protecţie, în parcuri etc.; plătică[2] *(Gleditschia triacanthos*). – Et. nec. Cf. **Gleditschia** (numele ştiinţific al plantei).
GLĂSCIOR, *glăscioare,* s.n. Diminutiv al lui *glas (1)*; *spec.* glas **(1)** de copil; glăsuţ – **Glas** + suf. *-cior.*
GLĂSUI, *glăsuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. (Azi poetic şi fig.) A vorbi, a spune. * Intranz. (Despre texte scrise; la pers. 3) A conţine, a exprima. **2.** Tranz. (Rar) A cânta, a intona. – **Glas** + suf. *-ui.*
GLĂSUIRE, *glăsuiri,* s.f. Acţiunea de *a glăsui* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Într-o glăsuire* = cu toţii; de comun acord. – V. **glăsui.**
GLĂSUITOR, -OARE, *glăsuitori, -oare,* adj. (Înv.;despre păsări) Cântător. [Pr.: *-su-i-*] – **Glăsui +** suf. *-tor.*

GLĂSUŢ s.n. (Rar) Glăscior. – **Glas** + suf. -*uţ*.
GLĂVOACĂ s.f. v. **zglăvoc.**
GLEI, *gleiuri,* s.n. (Geol.) Strat de nămol de culoare cenuşie sau vânătă-verzuie, format sub unele soluri mlăştinoase. – Din engl. **gley.**
GLEIZARE, *gleizări,* s.f. Proces de reducere a oxizilor de fier din sol în condiţii de anaerobioză, create de un exces de umiditate. [Pr.: *gle-i-*] – După fr. **gleiser.**
GLENOID, -Ă, *glenoizi, -de,* adj. (Despre unele cavităţi ale corpului) Care permite articularea oaselor. – Din fr. **glénoîde.**
GLET, *gleturi,* s.n. Strat subţire de var sau de ipsos aplicat peste tencuială, pentru a obţine o suprafaţă netedă de zugrăveală sau de văruială. – Din germ. **Glätt [putz].**
GLEZNĂ, *glezne,* s.f. **1.** Parte a membrului inferior care cuprinde porţiunea articulaţiei tibiei cu tarsul. * Proeminenţă osoasă formată în această regiune. * Parte mai subţire a gambei, situată deasupra articulaţiei tibiei cu tarsul. **2.** Parte a piciorului unor animale cuprinsă între fluier şi chişiţă. – Din sl. **glezinů, glezna.**
GLEZNIERĂ, *glezniere,* s.f. Bandă (elastică) de bumbac, de lână sau din fibre sintetice, folosită de balerini, sportivi etc. pentru protecţia gleznelor. [Pr.: -*ni-e*-] – **Gleznă +** suf. -*ieră.*
GLEZNIŞOARĂ, *gleznişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui "gleznă". – **Gleznă +** suf. -*işoară.*
GLIADINĂ s.f. Proteină vegetală. [Pr.: *gli-a-*] – Din it. **gliadina,** fr. **gliadine.**
GLICEMIE, *glicemii,* s.f. Prezenţa glucozei în sângele din organismul uman; cantitate de glucoză aflată în sânge. – Din fr. **glycémie.**
GLICERIDĂ, *gliceride,* s.f. (Chim.) Ester alcătuit din glicerină şi acizi graşi, prezent în grăsimile animale şi vegetale. – Din fr. **glycéride.**
GLICERINĂ s.f. Alcool cu aspect de lichid uleios, incolor, inodor, dulceag, extras din grăsimi sau fabricat sintetic, având diverse întrebuinţări în industrie, în medicină şi în cosmetică. – Din fr. **glycérine.**
GLICEROFOSFAT, *glicerofosfaţi,* s.m. (Farm.) Sare a acidului glicerofosforic, folosită ca medicament. – Din fr. **glycérophosphate.**
GLICEROFOSFORIC adj. (În sintagma) *Acid glicerofosforic* = combinaţie a acidului fosforic cu glicerină. – Din fr. **glicérphosphorique.**
GLICEROL s.n. (Chim.) Glicerină. – Din fr. **glycérol.**
GLICINĂ, *glicine,* s.f. Arbust decorativ agăţător, având flori asemănătoare cu ale salcâmului, albastre sau violete şi parfumate (*Wistaria sinensis*). – Din fr. **glycine.**
GLICOCOL, *glicocoli,* s.m. (Biol.) Aminoacid simplu, prezent în numeroase proteine. – Din fr. **glycocolle.**
GLICOGEN, *glicogeni,* s.m. (Biol.) Polizaharidă având o structură asemănătoare cu amidonul, care se găseşte mai ales în ficat şi în muşchi. – Din fr. **glycogéne.**
GLICOGENETIC, -Ă, *glicogenetici, -ce,* adj. (Biochim.) Referitor la glicogeneză. – Din fr. **glycogénétique.**
GLICOGENEZĂ, *glicogeneze,* s.f. (Biochim.) Glicogenogeneză. – Din fr. **glycogenése.**
GLICOGENOGENEZĂ, *glicogenogeneze,* s.f. (Biochim.) Proces de formare a glicogenului în ficat; glicogeneză. – Din fr. **glycogénogenése.**
GLICOGENOLIZĂ, *glicogenolize,* s.f. (Biochim.) Transformare a glicogenului în glucoză. – Din fr. **glycogenolyse**, engl. **glycogenolysis.**
GLICOL, *glicoli,* s.m. Alcool cu aspect de lichid incolor, siropos, dulce, folosit îndeosebi ca dizolvant; etilenglicol. – Din fr. **glycol.**
GLICOLIZĂ, *glicolize,* s.f. (Biochim.) Proces de descompunere a glucozei, în cadrul metabolismului general. – Din fr. **glycolyse.**
GLICOMETRU, *glicometre,* s.n. Areometru folosit pentru determinarea cantităţii de zahăr dintr-un lichid; glucometru. – Din fr. **glycométre.**
GLICOPROTEIDĂ, *glicoproteide,* s.f. (Biochim.) Proteină care conţine în moleculă glucide. – Din fr. **glycoprotéides.**
GLICOZIDĂ, *glicozide,* s.f. Substanţă de natură vegetală care conţine în structura ei hidraţi de carbon. – Din fr. **glycoside.**
GLICOZURIE, *glicozurii,* s.f. Prezenţa (normală sau patologică a) glucozei în urină; cantitate de glucoză aflată în urină. – Din fr. **glycosurie.**
GLIE, *glii,* s.f. (Pop.) **1.** Pământ; ogor; fig. patrie. ** Expr. *Sub glie* = în mormânt. **2.** Brazdă de pământ (cu iarbă cu tot, câtă se poate desprinde o dată cu hârleţul). – Et. nec.
GLIGAN, *gligani,* s.m. **1.** (Înv. şi reg.) Porc mistreţ. **2.** Fig. (Pop. şi fam.) Găligan. – Din bg. **gligan.**
GLIOM, *gliomuri,* s.n. Tumoare localizată la nivelul sistemului nervos. [Pr.: *gli-om*] **–** Din fr. **gliome.**

GLIPTIC, -Ă, *gliptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a grava figuri sau motive decorative pe o piatră preţioasă sau semipreţioasă sau pe mulajele pentru monede şi medalii. **2.** Adj. Care aparţine glipticii **(1)**, privitor la gliptică. – Din fr. **glyptique.**

GLIPTOGENEZĂ s.f. (Geol.) Proces de nivelare a scoarţei Pământului sub acţiunea agenţilor externi. – Din fr. **glyptogenése.**

GLIPTOTECĂ, *gliptoteci,* s.f. Colecţie de pietre preţioase sau semipreţioase gravate; *p. ext.* muzeu (sau secţie într-un muzeu) în care se păstrează asemenea colecţii. – Din fr. **glyptothéque**, germ. **Glyptothek.**

GLISA, *glisez,* vb. I. Intranz. **1.** (Mai ales despre piese tehnice) A aluneca, a se deplasa de-a lungul altei piese (printr-o frecare minimă). **2.** (Despre hidroavioane) A aluneca la suprafaţa apei. – Din fr. **glisser.**

GLISADĂ, *glisade,* s.f. Zbor în care un avion înaintează înclinat pe o aripă, astfel încât să se apropie de sol parcurgând o distanţă cât mai mică. – Din fr. **glissade.**

GLISANT, -Ă, *glisanţi, -te,* adj. (Tehn.;despre o suprafaţă) Pe care poate aluneca un corp (printr-o frecare minimă); (despre o piesă) care alunecă (printr-o frecare minimă) de-a lungul altei piese cu care se află în contact. – Din fr. **glissant.**

GLISARE, *glisări,* s.f. Faptul de *a glisa*. – V. **glisa.**

GLISIERĂ, *glisiere,* s.f. Bară fixă, netedă, de-a lungul căreia alunecă o piesă, un element mobil etc. [Pr.: *-si-e-*] – Din fr. **glissiére.**

GLISOR, *glisoare,* s.n. (Tehn.) Cursor. – Din fr. **glissoir.**

GLISSANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Prin trecerea continuă şi treptată de la un sunet la altul. – Cuv. it.

GLOABĂ, *gloabe,* s.f. **1.** Cal slab, prăpădit (şi bătrân); mârţoagă. **2.** Amendă care se aplica cuiva ca urmare a săvârşirii unor delicte sau crime. * Taxă care se plătea în trecut în scopul interzicerii redeschiderii unui proces. – Din sl. **globa.**

GLOATĂ, *gloate,* s.f. **1.** (Depr.) Mulţime (pestriţă) de oameni strânşi la un loc; buluc, adunătură. **2.** (În orânduirea feudală) Masa poporului, compusă mai ales din ţărani aserviţi şi din orăşenimea săracă şi mijlocie. **3.** (În orânduirea feudală) Unitate de infanterie alcătuită din ţărani. – Din sl. **glota.**

GLOB, (1, 2) *globuri,* s.n., **(3)** *globi,* s.m. **1.** S.n. Corp sferic sau sferoidal. * Spec. Corp sferic, de sticlă sau de porţelan, montat la o lampă sau la un bec. * Spec. (Şi în sintagmele "glob terestru, pământesc" sau "geografic") Obiect sferic pe a cărui suprafaţă exterioară este reprezentat aspectul continentelor, mărilor şi oceanelor care alcătuiesc planeta noastră. ** *Glob ceresc* = obiect sferic pe a cărui suprafaţă exterioară este reprezentat aspectul bolţii cereşti. **2.** S.n. Planeta locuită de oameni; Pământul. **3.** S.m. (În sintagma) *Glob ocular* (sau *al ochiului*) = parte a ochiului, de formă sferoidală, adăpostită în orbită. – Din fr. **globe**, lat. **globus.**

GLOBAL, -Ă, *globali, -e,* adj. Care ia în consideraţie toate elementele unui ansamblu, care rezultă prin însumarea tuturor elementelor de acelaşi fel; total. -Din fr. **global.**

GLOBALITATE s.f. (Livr.) Caracter global, de ansamblu. – **Global** + suf. *-itate* (după engl. *globality*).

GLOBE-TROTTER s.m. Persoană care face înconjurul lumii pe jos. [Pr.: *glóbtrotăr*] – Cuv. engl.

GLOBI, *globesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aplica cuiva o gloabă **(2)**. **2.** (Înv. şi reg.) A prăda, a jefui. – Din **gloabă.**

GLOBIGERINĂ, *globigerine,* s.f. (La pl.) Gen de foraminifere cu cochilia perforată şi împărţită în mai multe camere sferice; (şi la sg.) animal care aparţine acestui gen. – Din fr. **globigérine.**

GLOBINĂ, *globine,* s.f. (Biol.) Substanţă organică, care, împreună cu hemul, formează hemoglobina. – Din fr. **globine.**

GLOBIRE, *globiri,* s.f. Acţiunea de *a globi* şi rezultatul ei. – V. **globi.**

GLOBULAR, -Ă, *globulari, -e,* adj. **1.** Care are formă de glob; sferic. **2.** Spec. Care aparţine globulelor sângelui, referitor la globulele sângelui. – Din fr. **globulaire.**

GLOBULĂ, *globule,* s.f. Mic corp de formă sferică. * Spec. Fiecare dintre particulele (sferice) care alcătuiesc sau care se găsesc în diverse lichide organice. *** Globulă roşie* = celulă care intră în compoziţia sângelui şi care conţine hemoglobină; hematie, eritrocit. *Globulă albă* = celulă care intră în compoziţia sângelui, având rol în procesul de apărare a organismului; leucocită. – Din fr. **globule**, lat. **globulus.**

GLOBULINĂ, *globuline,* s.f. Proteină care se găseşte în plasma sanguină, în lapte, în vegetale. – Din fr. **globuline.**

GLOBULOS, -OASĂ, *globuloşi, -oase,* adj. Care are formă de globule, compus din globule. – Din fr. **globuleux.**

GLOBUŞOR, *globuşoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *glob*. – **Glob** + suf. *-uşor*.
GLOCKENSPIEL s.n. Instrument de percuţie alcătuit din lame metalice aşezate pe un suport, care, lovite cu ciocănele de lemn, scot sunete asemănătoare cu clinchetul de clopoţel; joc de clopoţei. [Pr.: *glócănşpil*] – Cuv. germ.
GLOD, *gloduri,* s.n. (Pop.) **1.** Noroi[1]; loc, teren, drum noroios. **2.** Bulgăre de pământ uscat sau îngheţat. – **(1)** Cf. magh. **galád**, **(2)** rus. **gluda.**
GLODAŞ, *glodaşi,* s.m. Lucrător care execută transportul şi depozitarea sării din salină la suprafaţă. – **Glod** + suf. *-aş.*
GLODĂRAIE s.f. (Pop.) Glodărie. [Pr.: *-ra-ie*] – **Glod** + suf. *-ăraie.*
GLODĂRIE s.f. (Pop.) Noroi mare; loc, drum etc. noroios sau gloduros; glodăraie. – **Glod** + suf. *-ărie*.
GLODI, pers. 3 *glodeşte,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A freca, a roade, a înţepa (o parte a corpului), producând o senzaţie neplăcută, durere etc. – Din scr., rus. **glodati.** Cf. **glod.**
GLODIRE, *glodiri,* s.f. Acţiunea de *a glodi* şi rezultatul ei. – V. **glodi.**
GLODOROS, -OASĂ adj. v. **gloduros**.
GLODOS, -OASĂ adj. v. **gloduros.**
GLODURARIŢĂ, *glodurariţe,* s.f. Plantă perenă asemănătoare arbuştilor, cu flori minuscule *(Camphorosma monspeliaca).* – **Glodur [**os**]** + suf. *-ariţă.*
GLODUROS, -OASĂ, *glodurоşi, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Noroios. **2.** Cu gloduri **(2)**. [Var.: **glodorós, -oásă,** (reg.) **glodós, -oásă** adj.] – **Glod +** suf. *-os*.
GLOMERUL s.n. v. **glomerulă.**
GLOMERULAR, -Ă, *glomerulari, -e*, adj. Care aparţine glomerulelor, privitor la glomerule, format din glomerule, cu glomerule. – **Glomerulă** + suf. *-ar*.
GLOMERULĂ, *glomerule,* s.f. **1.** Agregat de pământ de mici dimensiuni, format prin alipirea unor particule elementare ale solului. **2.** Formaţie anatomică cu aspect de ghem, alcătuită din tuburi glandulare, vase de sânge, nervi etc. **3.** Tip de fruct format prin creşterea laolaltă a mai multor fructe provenite din flori independente; tip de inflorescenţă în care florile par a fi prinse la acelaşi nivel de o axă. [Var.: **glomerúl** s.n.] – Din fr. **glomérule.**
GLONTE s.n. v. **glonţ.**
GLONŢ, *gloanţe,* s.n. Mic proiectil de oţel, de aramă, sau de plumb, pentru unele arme de foc. * (Adverbial) Extrem de repede. *Se duce glonţ.* [Var.: **glónte** s.n.] – Et. nec.
GLORIE, *glorii,* s.f. Onoare, mărire, slavă adusă unei persoane, unui eveniment etc.; faimă, renume obţinut de cineva sau de ceva pentru fapte ori pentru însuşiri excepţionale. * Persoană de mare valoare. – Din lat., it. **gloria.**
GLORIFICA, *glorific,* vb. I. Tranz. (Livr.) A preamări, a slăvi. – Din fr. **glorifier**, lat. **glorificare.**
GLORIFICARE, *glorificări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a glorifica* şi rezultatul ei; preamărire, slăvire. – V. **glorifica.**
GLORIOS, -OASĂ, *glorioşi, -oase,* adj. Plin de glorie; care aduce glorie. [Pr.: *-ri-os*] – Din fr. **glorieux**, lat. **gloriosus.**
GLOSA, *glosez,* vb. I. Tranz. A explica un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte (dintr-un text); a adnota un text. – Din fr. **gloser** (după *glosă*).
GLOSAR, *glosare,* s.n. Listă sau colecţie de cuvinte regionale, învechite sau puţin cunoscute, însoţite de explicaţia lor, concepută ca operă anexă ori independentă. * (Înv.) Dicţionar, vocabular. – Din lat. **glossarium**, fr. **glossaire.**
GLOSARE, *glosări,* s.f. Acţiunea de *a glosa* şi rezultatul ei. – V. **glosa.**
GLOSATOR, -OARE, *glosatori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care glosează un text. – Din fr. **glossateur.**
GLOSĂ, *glose,* s.f. **1.** Explicarea sensului unui pasaj sau a unui cuvânt dintr-o scriere; *spec.* comentariu sau notă explicativă făcută pe marginea unui text. * (La pl.) Totalitatea cuvintelor care alcătuiesc un glosar. **2.** Formă fixă de poezie în care fiecare strofă, începând de la cea de-a doua, comentează succesiv câte un vers din prima strofă, versul comentat repetându-se la sfârşitul strofei respective, iar ultima strofă reproducând în ordine inversă versurile primei strofe. – Din lat. **glossa**. Cf. fr. **glose**, it. **glossa**, germ. **Glose.**
GLOSEM, *gloseme,* s.n. (Lingv.) Nume dat în teoria glosematică unităţii minimale a limbii. – Din fr. **glosséme.**
GLOSEMATICĂ s.f. Ramură a lingvisticii structuraliste care aplică teoria pozitivismului logic considerând limba ca un sistem de relaţii interne, ca obiect în sine. – Din fr. **glossématique.** Cf. engl. **glossematics**, germ. **Glossematik.**
GLOSITĂ, *glosite,* s.f. Inflamaţie a limbii, care însoţeşte de obicei anumite boli. – Din fr.

glossite.

GLOSOFARINGIAN, -Ă, *glosofaringieni, -e,* adj. (Anat.) Care aparţine limbii şi faringelui, referitor la limbă şi faringe. [Pr.: *-gi-an*] – Din fr. **glosso-pharyngien.**

GLOSOLALIE s.f. (Med.) Limbaj neinteligibil al unor bolnavi, alcătuit din silabe şi cuvinte fără sens. – Din fr. **glossolalie.**

GLOTAL, -Ă, *glotali, -e,* adj. Care aparţine glotei, privitor la glotă, din regiunea glotei. – Din fr. **glottal.**

GLOTAŞ, *glotaşi,* s.m. Soldat pedestraş care făcea parte dintr-o gloată **(3)**. – **Gloată** + suf. -*aş*.

GLOTĂ, *glote,* s.f. Porţiunea cea mai îngustă a laringelui, cuprinsă între cele două coarde vocale. – Din fr. **glotte.**

GLUCIDĂ, *glucide,* s.f. Substanţă organică naturală care conţine carbon, hidrogen şi oxigen, reprezentând un constituent fundamental al materiei vii şi având un rol important în metabolism; hidrat de carbon, carbohidrat. – Din fr. **glucide.**

GLUCINIU s.n. (Chim.) Beriliu. – Din fr. **glucinium.**

GLUCOCORTICOID, *glucocorticoizi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de glanda corticosuprarenală, cu rol în reglarea metabolismului glucidelor, lipidelor şi protidelor, precum şi în cel al apei şi al electroliţilor. – Din fr. **glucocorticoîde.**

GLUCOMETRIE s.f. Dozarea glucozei în mustul strugurilor sau în derivatele lui. – Din fr. **glucométrie.**

GLUCOMETRU, *glucometre,* s.n. Glicometru. – Din fr. **glucométre.**

GLUCONIC adj. m. (În sintagma) *Acid gluconic* = acid obţinut din glucoză, cu numeroase folosiri în medicină. – Din fr. **gluconique.**

GLUCOZĂ s.f. Substanţă zaharoasă cristalizată, de culoare albă, care se găseşte în miere, în fructe, în plante, în organism sau se prepară pe cale industrială, având numeroase folosiri în industrie şi în farmacie. – Din fr. **glucose.**

GLUCOZIDĂ, *glucozide,* s.f. Nume generic pentru compuşii glucozei din plante. – Din fr. **glucoside.**

GLUGĂ, *glugi,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte în formă de pungă conică, care acoperă capul pentru a-l feri de ploaie, de frig etc. **2.** Grămadă de snopi, de ştiuleţi de porumb sau de mănunchiuri de cânepă, care se aşază în picioare, în forma unei stive conice. – Cf. bg. **gugla.**

GLUMĂ[1]**,** *glume,* s.f. Scurtă poveste plină de haz (şi cu un final neaşteptat), care provoacă râs şi veselie. ** Loc. adv. *În glumă* = fără nici o intenţie serioasă, fără răutate. *Fără glumă* = în mod serios. *Nu glumă!* = cu adevărat, serios. ** Expr. *A se întrece* (sau *a merge prea departe*) *cu gluma* = a-şi permite prea mult, a întrece limita admisă în atitudine, comportare. *A lăsa gluma (la o parte)* = a vorbi serios. *A lua (ceva) în glumă* = a nu lua (ceva) în serios, a nu da importanţă; a subestima. (se spune, ca reproş, despre cineva care se supără când glumeşti cu el) *A nu şti* (sau *a nu înţelege*) *de glumă*. *A nu-i arde (cuiva) de glumă* = a fi indispus, supărat, necăjit. *Nu-i (de) glumă* = e lucru serios, îngrijorător. * Faptă hazlie; păcăleală. – Din sl. **glumŭ**, bg. **gluma.** – V. *anecdotă.*

GLUMĂ[2]**,** *glume,* s.f. (Bot.) Bractee situată la baza fiecărui spiculeţ al unei plante graminee. – Din fr. **glume.**

GLUMELĂ, *glumele,* s.f. (Bot.) Frunzişoară verde care acoperă fiecare floare a unui spiculeţ de graminee. – Din fr. **glumelle.**

GLUMEŢ, -EAŢĂ, *glumeţi, -e,* adj. (Despre oameni) Care face multe glume, căruia îi place să facă glume; vesel, poznaş, hâtru. * (Despre manifestări ale oamenilor, întâmplări, glume etc.) Care provoacă râsul; hazliu. – Din bg. **glumec.**

GLUMI, *glumesc,* vb. IV. Intranz. A spune glume[1]; a vorbi în glumă, fără intenţii serioase. ** Expr. *A nu glumi cu...* = **a)** a lua în consideraţie cu toată seriozitatea; **b)** a nu arăta nici un fel de îngăduinţă, a nu face nici o concesie. *Nu-i de glumit cu...* = trebuie luat în serios, trebuie privit cu toată seriozitatea. – Din sl. **glumiti sen**. Cf. **glumă**[1]**.**

GLUTAMINĂ, *glutamine,* s.f. (Chim.) Substanţă care se găseşte în unele plante, se formează în ţesuturi şi în sânge şi are rol important în metabolismul celulelor din ţesuturi. – Din fr. **glutamine.**

GLUTEINĂ, *gluteine,* s.f. Proteină constituentă a glutenului. – Din fr. **glutéine.**

GLUTEN s.n. Substanţă proteică densă, vâscoasă, moale şi elastică, prezentă în boabele şi în făina cerealelor. – Din fr., lat. **gluten.**

GLUTINOS, -OASĂ, *glutinoşi, -oase,* adj. Care conţine gluten, care are aspect de gluten. – Din fr. **glutineux.**

GLUTON, *glutoni,* s.m. Animal mamifer carnivor cu blana de culoare brun-deschis, răspândit dincolo de cercul polar nordic (*Gulo luscus*). – Din fr. **glouton.**

GNAIS, *gnaisuri,* s.n. Rocă metamorfică compusă din cuarţ, feldspat şi mică. -Din germ. **Gneiss**, fr. **gneiss.**
GNATOSTOM, *gnatostomi,* s.m. (La pl.) Subîncrengătură de vertebrate care au gura cu fălci mobile; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. – Din germ. **Gnathostomen**, engl. **gnathostoms.**
GNOM, *gnomi,* s.m. Fiecare dintre spiritele despre care se credea că locuiesc în interiorul pământului, păzind bogăţiile lui ascunse. – Din fr. **gnome.**
GNOMIC, -Ă, *gnomici, -ce,* adj. **1.** (Despre scrieri) Care cuprinde maxime, sentinţe, reflecţii, sfaturi morale. *** Poeţi gnomici* = poeţi din Grecia (şi din Roma) antică, autori ai unor opere gnomice **(1)**. **2.** (Lingv.; despre unele timpuri verbale) Care indică acţiunea sub formă generală sau care se îndeplineşte indiferent de timp. – Din fr. **gnomique**.
GNOMON, *gnomoane,* s.n. Instrument antic folosit pentru a determina meridianul locului, constituind cel mai vechi tip de cadran solar. – Din fr. **gnomone.**
GNOSEOLOGIC, -Ă, *gnoseologici, -ce,* adj. Care se referă la gnoseologie, care aparţine gnoseologiei. [Pr.: *-se-o*] – Din **gnoseologie.**
GNOSEOLOGIE s.f. Teorie filozofică asupra capacităţii omului de a cunoaşte realitatea şi de a ajunge la adevăr; teoria cunoaşterii. [Pr.: *-se-o-*] – Din germ. **Gnoseologie.**
GNOSTIC, -Ă, *gnostici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine gnosticismului, privitor la gnosticism. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană, gânditor) care aderă la gnosticism, susţine gnosticismul. – Din fr. **gnostique.**
GNOSTICISM s.n. Curent filozofic-religios care caută să îmbine teologia creştină cu filozofia elenistică greacă şi cu unele religii orientale, susţinând posibilitatea unei cunoaşteri mistice. – Din fr. **gnosticisme.**
GNOZIE s.f. (Psih.) Recunoaştere a obiectelor cu ajutorul organelor de simţ. -Din fr. **gnosie**, engl. **gnosis.**
GNU s.m. Specie de antilopă africană (*Connochaetes gnu*). – Din fr. **gnou.**
GOANĂ, *goane,* s.f. **1.** Deplasare cu paşi mari şi repezi; urmărire în fugă. ** Loc. vb. *A pune (pe cineva) pe goană* sau *a lua (pe cineva) la goană* = a goni; a fugări. * Viteză mare cu care se deplasează un vehicul; grabă mare cu care se deplasează o fiinţă. **2.** Vânătoare (cu gonaci şi câini); haită. **3.** (Rar) Prigoană, persecuţie. **4.** (Pop.) Împerechere a vacii cu taurul. – Din **goni** (derivat regresiv).
GOANGĂ, *goange,* s.f. (Pop.) Insectă (mică), gânganie. ** Expr. (Glumeţ) *A spune goange* = a spune fleacuri, minciuni. *A se ţine de goange* = a fi neserios, a face farse, glume (nepotrivite). – Probabil formaţie onomatopeică.
GOARNĂ, *goarne,* s.f. Instrument muzical de suflat din alamă, folosit mai ales în armată; trompetă, trâmbiţă. – Din rus. **gorn.**
GOBLEN, *goblenuri,* s.n. Tapiserie, broderie sau ţesătură artistică făcută din fire colorate, reprezentând o imagine plastică. – Din fr. [manufacture des] **Gobelins** (n.pr).
GOBLIZAN s.m. v. **coblizan.**
GODAC, *godaci,* s.m. (Pop.) Purcel (până la un an); godin[1], godânac. – Cf. sl. **godŭ** "an"şi rom. **godânac.**
GODAVIL s.n. v. **godevil.**
GODÂNAC, *godânaci,* s.m. (reg.) Godac. – Din bg. **godinak.**
GODEN s.n. v. **godin[2].**
GODETĂ, *godete,* s.f. Vas mic în care se amestecă culorile pentru pictură. – Din fr. **godet.**
GODEU, *godeuri,* s.n. **I. 1.** Cupă de metal care se montează la aparatele de ridicat sau de transportat materiale şi care se încarcă şi se descarcă automat. **2.** Mic recipient din material izolant, folosit pentru realizarea unor legături electrice. **II.** Fald la o rochie, la o draperie etc. – Din fr. **godet.**
GODEVIL, *godeviluri,* s.n. Dispozitiv pentru ghidarea unui instrument sau a unui aparat în interiorul ţevilor de extracţie sau în interiorul unor conducte la exploatările petroliere. [Var.: **godavíl** s.n.] – Din engl. **go-devil.**
GODIA, *godiez,* vb. I. Intranz. (Mar.) A vâsli cu ajutorul unei rame aşezate la pupă, făcând ca barca să inainteze în zigzag. [Pr.: *-di-a*] – Din fr. **godiller.**
GODIE, *godii,* s.f. (Mar.). Ramă[2] lungă care serveşte la godiere. – Din fr. **godille.**
GODIERE, *godieri*, s.f. Acţiunea de "a godia". [Pr.: *-di-e-*] – V. **godia.**
GODIN[1], *godini,* s.m. (Reg.) Godac. – Et. nec. Cf. **godac.**
GODIN[2], *godinuri,* s.n. Sobă de fier (cilindrică) folosită la încălzit. [Var.: **godén** s.n.] – Din fr. **Godin** (n.pr.).
GODINĂ, *godine,* s.f. Specie de pepene galben cu coaja lucioasă. – Et. nec.
GODRON, *godroane,* s.n. Ornament în relief format din proeminenţe ovale alungite, dispuse pe un element de arhitectură, pe un vas etc. – Din fr. **godron.**

GODRONAT, -Ă, *godronaţi, -te,* adj. (Despre elemente de arhitectură, vase etc.) Care are godroane. – Din fr. **godronné.**
GOELAND, *goelanzi*, s.m. (Ornit.; rar) Pescăruş. [Pr.: *go-e-*] – Din fr. **goéland.**
GOELETĂ, *goelete,* s.f. Navă cu pânze având două până la şase catarge. [Pr.: *go-e*] – Din fr. **goélette.**
GOETHEAN, -Ă, *goetheeni, -e,* adj. De Goethe, al lui Goethe; în maniera lui Goethe. [Pr.: *gö-te-an*] – **Goethe** (n. pr.) + suf. *-an.*
GOFRA, *gofrez,* vb. I. Tranz. A imprima rânduri de cute paralele (şi ondulate) pe o ţesătură, pe o tablă, pe o hârtie etc. * A aplica pe o ţesătură un desen imprimat în relief. – Din fr. **gaufrer.**
GOFRAJ, *gofraje,* s.n. Serie de cute paralele (şi ondulate) aplicate pe o ţesătură, pe o tablă, pe o hârtie etc. * Efect de finisare a unor ţesături, constând în aplicarea de desene imprimate în relief. – Din fr. **gaufrage.**
GOFRARE, *gofrări,* s.f. Acţiunea de *a gofra* şi rezultatul ei. – V. **gofra.**
GOFRAT[1]**,** *gofraturi,* s.n. Faptul de "a gofra". – V. **gofra.**
GOFRAT[2]**, -Ă,** *gofraţi, -te,* adj. (Despre o ţesătură, o tablă, o hârtie) Pe care s-au imprimat cute paralele (şi ondulate) ori desene în relief. – V. **gofra.**
GOFREU, *gofreuri,* s.n. (Arhit.) Ornament constituit din adâncituri cu conturul pătrat, alăturate şi dispuse în şiruri paralele. – Din fr. **gaufré.**
GOG, *gogi,* s.m. (Reg.) Băiat sau tânăr prost, tont. – Cf. **Gogu** (n. pr.).
GOGÂLŢ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de cineva care înghite repede, cu lăcomie un aliment sau un lichid. – Onomatopee.
GOGEAMITE adj. invar. v. **cogeamite.**
GOGI, *gogesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. şi fam.) A fi suferind, bolnav (o perioadă mai lungă), fără a prezenta simptoame clare şi de obicei fără a cădea la pat; a purta o boală pe picioare timp mai îndelungat. – Et. nec.
GOGIRE, *gogiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a gogi*. – V. **gogi.**
GOGLEZE s.f. pl. (Înv.) Vorbe frumoase (şi goale) spuse cuiva; afirmaţii, declaraţii lipsite de însemnătate, de consistenţă. [Var.: **goglézi** s.f. pl.] – Et. nec.
GOGLEZI s.f. pl. v. **gogleze.**
GOGOAŞĂ, *gogoşi,* s.f. **1.** Produs de patiserie făcut din aluat dospit şi prăjit în grăsime, peste care se presară zahăr. * Fig. (mai ales la pl.) Minciună (evidentă). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. "de", care arată felul) Excrescenţă sferică (de mărimea unei alune) care se formează pe ramurile unor specii de stejar. **3.** Înveliş protector format din fire (mătăsoase), în interiorul căruia are loc transformarea larvelor unor insecte în nimfe. ** *Gogoaşă de mătase* = gogoaşă **(3)** a viermelui de mătase; cocon [2]. **4.** Nume dat unor obiecte umflate şi sferice. [Pl. şi: *gogoaşe*. – Var.: (reg.) **gugoáşă** s.f.] – Et. nec. Cf. **cocoaşă.**
GOGOLOI, *gogoloaie*, s.n. (Pop. şi fam.) Mic obiect (maleabil) de formă sferică. – Et. nec.
GOGOMAN, -Ă, *gogomani, -e,* s.m., adj. (Fam. şi depr.) (Om) prostănac, nătărău. [Var.: **gugumán, -ă** s.m., adj.] – Cf. **gog.**
GOGOMĂNIE, *gogomănii,* s.f. (Fam. şi depr.) Prostie, neghiobie (comisă de cineva). [Var.: **gugumăníe** s.f.] – **Gogoman +** suf. *-ie.*
GOGONAT, -Ă, *gogonaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, părţi de obiecte etc.) Care are o formă (relativ) sferică, umflată; gogoneţ. **2.** Fig. (Mai ales despre minciuni, gafe) Mare, exagerat. – **Gogon** (reg. "mic obiect sferic" – et. nec.) + suf. *-at.*
GOGONEA, *gogonele,* s.f. (Mai ales la pl.) Fructul neajuns la maturitate al pătlăgelelor roşii, de culoare verde sau verde-roşiatică, din care se fac murături. -**Gogon** (reg "mic obiect sferic" – et. nec.) + suf. *-ea.*
GOGONEŢ, -EAŢĂ, *gogoneţi, -e,* adj. Gogonat. *** Prune gogoneţe* = varietate de prune mici şi sferice. – **Gogon** (reg. "mic obiect sferic" – et. nec.) + suf. *-eţ.*
GOGORIŢĂ, *gogoriţe,* s.f. Fiinţă imaginară cu care se sperie copiii. * Fig. Ameninţare mincinoasă, neîntemeiată (care încearcă să sperie, să intimideze pe cineva). [Acc. şi : *gogoriţă*] – Et. nec.
GOGOŞAR, *gogoşari,* s.m. **1.** Specie de ardei gras cu fructe mari, cărnoase, de formă aproximativ sferică şi de culoare roşie sau verde; *p. restr.* fructul acestei plante. **2.** (Rar) Vânzător de gogoşi. * Fig. Om mincinos, şarlatan. – **Gogoaşă +** suf. *-ar.*
GOGOŞEA, *gogoşele,* s.f. Diminutiv al lui *gogoaşă*. [Var.: (reg.) **gugoşeá** s.f.] – **Gogoaşă** + suf. *-ea.*
GOGREN s.n. v. **grogrenă.**
GOGRENĂ s.f. v. **grogrenă.**
GOL[1]**,** *goluri,* s.n. (La unele sporturi) Introducere a mingii în poarta echipei adverse; punct

marcat în favoarea echipei care a reuşit această introducere. – Din engl. **goal.**

GOL[2]**, GOALĂ, (I)** *goi, goale,* adj. **(II)** *goluri,* s.n. **I.** Adj**. 1.** (Despre oameni) Care nu are pe corp (sau pe o parte a corpului) nici un fel de îmbrăcăminte (vezi dezbrăcat, nud, desculţ). *** Expr. *(A fi) cu coatele goale* = **a)** (a fi) cu haina ruptă în coate; **b)** (a fi îmbrăcat) sărăcăcios; (a fi) sărac. *Adevărul gol (-goluţ)* = adevăr spus direct, fără menajamente; adevăr evident, care nu poate fi negat. *Minciună goală* = minciună evidentă. * Care are haine puţine, care este sărăcăcios (sau prea uşor) îmbrăcat; *p. ext.* sărac. ** Expr. *A lăsa (pe cineva) gol* = a jefui (pe cineva) de tot ce are. * (Despre păsări sau alte animale) Golaş **(1)**. * (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze. * (Despre pereţi) Care nu are agăţat sau lipit nimic pe el. **2.** (Despre suprafeţe, terenuri, regiuni) Care nu este acoperit cu vegetaţie, cu case etc. sau care este fără fiinţe, pustiu. * Care nu are acoperiş sau nu este acoperit. ** Expr. *Sub cerul gol* = **a)** fără adăpost; **b)** afară, în aer liber. *Pe pământul gol* sau *pe scândura goală* = fără aşternut, direct pe pământ sau pe scândurile patului. **3.** (Despre alimente) Care nu este asociat, combinat cu nimic altceva; simplu. *Pâine goală.* **4.** (Despre recipiente, spaţii închise etc.) Care nu conţine nimic înăuntru; deşert. ** (Substantivat) *Sună a gol.* ** Expr. *Cu mâna goală* = **a)** fără nici un dar, fără nici un ban; **b)** care nu are (sau neavând) nici o armă asupra sa. *Pe inima goală* sau *pe stomacul gol* = fără să fi mâncat ceva înainte; pe nemâncate. * (Despre corpuri) Care are o cavitate în interior. **5.** Fig. Care este fără temei, fără fond; neîntemeiat. **II.** S.n. Spaţiu liber, cavitate (în interiorul unui corp); vid. ** *Gol de aer* = zonă din atmosferă unde o aeronavă întâlneşte un curent de aer descendent. *Gol de producţie* = stagnare temporară a producţiei. ** Loc. adv. *În gol* = **a)** în abis sau prin aer (îndreptându-se cu viteză în jos); **b)** cu privirea fixă, fără ţintă; **c)** fără folos, zadarnic. ** Expr. *A umple un gol* = a completa o lipsă, a satisface o nevoie reală. *A simţi un gol la* (sau *în) stomac* = a avea o senzaţie neplăcută de la stomac din cauza foamei. *A (se) da de gol* = a (se) trăda, a (se) demasca. (În supestiţii) *A(-i) ieşi (cuiva) cu gol(ul)* = a ieşi înaintea cuiva cu un vas gol (prevestindu-i prin aceasta un insucces). * Loc lipsit de vegetaţie, de aşezări. – Din sl. **golŭ.**

GOLAN, -Ă, *golani, -e,* s.m. şi f. (Peior.) **1.** Om fără ocupaţie, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util; derbedeu. **2.** (Adesea adjectival) Om sărac, zdrenţăros, care nu are cu ce se îmbrăca. – **Gol**[2] **+** suf. *-an.*

GOLANCĂ, *golance,* s.f. (Peior.) Fată sau femeie neserioasă, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util. – **Golan** + suf. *-că.*

GOLÂŞ, -Ă, *golaşi, -e,* adj. **1.** (Despre păsări) Care este lipsit de pene (pe întregul corp sau pe o parte a lui); (despre alte animale) care este lipsit de păr; gol[2]. * (Înv.; despre oameni) Gol[2] **(I 1**). **2.** (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze; gol[2]. **3.** (Despre suprafeţe, terenuri, regiuni) Care este lipsit de vegetaţie; gol[2]. – **Gol**[2] + suf. *-aş.*

GOLAVERAJ, *golaveraje,* s.n. Raportul sau diferenţa dintre golurile marcate şi cele primite de o echipă la unele jocuri sportive, care departajează între ele două echipe aflate la egalitate de puncte. – Din fr. **goal-average.**

GOLĂNEL, *golănei,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *golan.* – **Golan** + suf. *-el.*

GOLĂNESC, -EASCĂ, *golăneşti,* adj. Care aparţine golanului, specific golanului, de golan. – **Golan** + suf. *-esc.*

GOLĂNEŢ, -EAŢĂ, *golăneţi, -e,* s.m. şi f. (Rar) Persoană îmbrăcată prost, sărăcăcios sau sumar. – **Golan** + suf. *-eţ.*

GOLĂNIE, *golănii,* s.f. Faptă, vorbă, atitudine de golan. – **Golan** + suf. *-ie.*

GOLĂNIME s.f. Mulţime de golani, totalitatea golanilor. – **Golan** + suf. *-ime.*

GOLĂTATE s.f. (Rar) Goliciune; sărăcie. – **Gol**[2] + suf. *-ătate.*

GOLDAN, *goldani,* s.m. Varietate de prun originar din Grecia (*Prunus insititia*). – Din **goldană** (derivat regresiv).

GOLDANĂ, *goldane,* s.f. Fructul goldanului, de formă aproape sferică, cu pieliţa subţire şi cu miezul galben, zemos şi dulce. – Et. nec.

GOLF[1] s.n. **1.** Joc sportiv, între două sau patru persoane, în care se urmăreşte introducerea unei mingi mici şi dure în mai multe găuri succesive (aflate pe un teren special) prin lovirea ei cu o crosă. **2.** (În sintagma) *Pantaloni golf* = pantaloni (iniţial de sport) mai largi decât cei obişnuiţi, legaţi strâns dedesubtul genunchiului, cu faldurile căzând (până deasupra gleznei) peste legătură. – Din engl., fr. **golf.**

GOLF[2]**,** *golfuri,* s.n. Parte a unui ocean, a unei mări sau cotitură a unui lac care înaintează într-o deschizătură (largă) a uscatului. – Din fr. **golfe.**

GOLGHETER, *golgheteri,* s.m. Sportiv care marchează cele mai multe goluri în cursul unei competiţii sportive. – Din engl. **goal-getter.**

GOLI, *golesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A scoate sau a consuma întregul conţinut dintr-un vas,

recipient, spaţiu etc.; a deşerta. * Refl. pas. (Despre vase, recipiente, spaţii etc.) A rămâne gol[2], fără fiinţe, pustiu. **2.** Refl. (Fam.; despre fiinţe) A evacua fecalele sau urina din organism. – Din **gol[2].**

GOLIARD, *goliarzi,* s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. [Pr.: -*li-ard*] – Din fr. **goliard. –** V. *vagant.*

GOLIARDIC, -Ă, *goliardici, -ce,* adj. Caracteristic goliarzilor, de goliard. [Pr.: -*li-ar*] – **Goliard** + suf. -*ic.*

GOLICICĂ, *golicele,* s.f. Plantă glabră cu frunzele sinuos dinţate *(Myagrum perfoliaum)* – **Gol** + suf. -*icică.*

GOLICIUNE, *goliciuni,* s.f. **1.** Starea omului gol[2]; *p. ext.* părţile goale ale trupului. * Starea omului zdrenţăros, sărac. **2.** Starea unui loc gol[2], lipsit de vegetaţie, sărac, pustiu. **3.** Fig. Aspectul real (şi neplăcut, crud) al unui lucru, al unei soluţii etc. – **Gol[2]** + suf. -*iciune.*

GOLIRE, *goliri,* s.f. Acţiunea de *a (se)goli* şi rezultatul ei; deşertare. – V. **goli.**

GOLOGAN, *gologani,* s.m. (În trecut) Monedă de aramă (în valoare de 10 bani); *p. gener.* (sens curent) monedă de mică valoare; ban. – Et. nec.

GOLOGĂNI, *gologănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A înşela pe cineva luându-i banii, gologanii. – Din **gologan.**

GOLOMĂŢ s.m. v. **golomoz[1].**

GOLOMOZ[1] s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu flori roşietice sau violete, cultivată ca plantă furajeră *(Dactylis glomerata)*. [Var.: **golomăţ** s.m.] -Et. nec.

GOLOMOZ[2] s.n. v. **gălămoz.**

GOLUŢ, -Ă, *goluţi, -e,* adj. Dinunutiv al lui *gol[2]*. – **Gol[2]+** suf. -*uţ.*

GOMAJ s.n. (Tehn.) Blocare a segmenţilor în canalele din piston, ca urmare a depunerii reziduurilor de ardere. – Din fr. **gommage.**

GOMĂ[1], *gome,* s.f. **1.** Tumoare cu aspect de noduli, de natură infecţioasă sau parazitară, care apare pe piele, ficat etc. **2.** Secreţie cu aspect vâscos produsă de unele plante sub acţiunea bacteriilor parazite. – Din fr. **gomme.**

GOMĂ[2] s.f. (Cu sens colectiv) Persoane care aparţin lumii elegante, societăţii cu pretenţii de distincţie; (fam.) eleganţă excesivă, pretenţioasă (în vestimentaţie). – Cf. **gomă[1].**

GOMENOL s.n. Lichid medicamentos uleios, incolor sau gălbui, de natură vegetală, întrebuinţat ca antiseptic (al căilor nazale). – Din fr. **goménol.**

GOMOS, -OASĂ, *gomoşi, -oase,* s.m. şi f., adj. (Fam.) (Persoană) care se remarcă printr-o eleganţă excesivă (şi plină de pretenţii). – Din fr. **gommeux.**

GONACI, *gonaci,* s.m. **1.** (Pop.) Hăitaş[2]. **2.** (Rar) Cal sprinten, care fuge repede. **3.** Călăreţ uşor înarmat în vechea armată, care de obicei îndeplinea misiuni de cercetare. – **Goni +** suf. -*aci.* Cf. bg. **gonač.**

GONADĂ, *gonade,* s.f. Glandă sexuală care produce gameţi şi secretă hormoni. – Din fr. **gonade.**

GONADOTROP, *gonadotropi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de hipofiză cu acţiune stimulatoare asupra glandelor sexuale. – Din fr. **gonadotrope.**

GONAŞ, *gonaşi,* s.m. (Rar) Hăitaş[2]. – **Goni** + suf. -*aş.*

GONDOLA[1], *gondolez,* vb. I. Tranz. A bomba (o tablă, un placaj etc.). – Din fr. **gondoler.**

GONDOLA[2], *gondolez,* vb. I. Refl. (Rar) A se mişca unduindu-se. – Din **gondolă.**

GONDOLARE[1], *gondolări,* s.f. Acţiunea de *a gondola[1]*. – V. **gondola[1].**

GONDOLARE[2], *gondolări,* s.f. Acţiunea de *a se gondola[2]*. – V. **gondola[2].**

GONDOLĂ, *gondole,* s.f. **1.** Barcă lungă, puţin adâncă, cu fundul plat, cu prora (şi pupa) ridicată şi încovoiată, manevrată cu o singură vâslă, folosită la Veneţia. **2.** Raft, suport în formă de gondolă (**1**) pe care este aşezată marfa într-un magazin cu autoservire. **3.** Nacelă în care se află motorul unui dirijabil. – Din it. **gondola**, fr. **gondole.**

GONDOLETĂ, *gondolete,* s.f. (Rar) Gondolă mică. – Din it. **gondoletta.**

GONDOLIER, *gondolieri,* s.m. Bărbat care conduce o gondolă **(1)**. [Pr.: -*li-er*] – Din it. **gondoliere.**

GONDOLIERĂ, *gondoliere,* s.f. Cântec al gondolierilor. [Pr.: -*li-e*-] – Din **gondolier.**

GONFALON, *gonfaloane,* s.n. Steag de război în evul mediu, cu partea literă despicată în trei sau patru cozi. – Din fr. **gonfalon.**

GONFALONIER, *gonfalonieri,* s.m. **1.** Purtătorul steagului sau insignelor unui stat, unui oraş, unei instituţii în vechile republici italiene. **2.** Numele unor magistraţi superiori din vechile republici italiene. – Din it. **gonfaloniere.**

GONFLA, *gonflez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) umfla **(1)**. * Refl. (Despre cavităţi anatomice) A-şi mări volumul prin îmbibare cu un lichid organic. – Din fr. **gonfler.**

GONFLABIL, -Ă, *gonflabili, -e,* adj. (Despre obiecte cu pereţi elastici sau plianţi) Care se

poate umfla **(1)**. – **Gonfla +** suf. *-bil.*
GONFLANT s.n. Substanţă care poate fi absorbită de un material coloidal provocâd umflarea acestuia. – Din fr. **gonflant.**
GONFLARE, *gonflări,* s.f. (Livr.) Umflare. – V. **gonfla.**
GONFLAT, -Ă, *gonflaţi, -te*, adj. (Livr.) Umflat. – V. **gonfla.**
GONG, *gonguri,* s.n. Disc de metal care, lovit cu un ciocănel special, produce un sunet caracteristic, fiind întrebuinţat ca instrument muzical sau de chemare, de semnalizare. * Sunet emis (ca semnal) de acest disc. – Din fr., engl. **gong.**
GONGORIC, -Ă, *gongorici, -ce,* adj. Care aparţine gongorismului, privitor la gongorism, specific gongorismului. – Din fr. **gongorique.**
GONGORISM s.n. Stil afectat, preţios, excesiv metaforic, care caracterizează unele producţii literare. – Din fr. **gongorisme.**
GONI, *gonesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fugi după cineva, a urmări în fugă (pentru a prinde, pentru a face să se grăbească etc.); a fugări; *spec.* a alunga vânatul spre locul de pândă al vânătorilor. ** Refl. recipr. *Păsările se goneau printre ramuri.* * Fig. (Înv.) A urmări (o ţintă, un ideal). **2.** Tranz. A alunga, a izgoni. **3.** Intranz. A alerga, a fugi. **4**. Refl. şi intranz. (Despre vitele cornute) A se împreuna (spre a se reproduce). – Din sl. **goniti.**
GONIDII s.f. pl. Celule verzi de alge care trăiesc în simbioză cu anumite ciuperci, formând împreună licheni. – Din fr. **gonidie.**
GONIOMETRIC, -Ă, *goniometrici, -ce,* adj. Care aparţine goniometriei, privitor la goniometrie. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **goniométrique.**
GONIOMETRIE s.f. Ramură a geometriei aplicate care se ocupă cu studiul unghiurilor şi cu măsurarea valorii lor. * Tehnică a măsurării valorii unghiurilor cu ajutorul goniometrului. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **goniométrie.**
GONIOMETRU, *goniometre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea valorii unghiurilor. [Pr.: *-ni-o-*] – Din fr. **goniométre.**
GONIRE, *goniri,* s.f. Faptul de *a (se) goni*; alungare. – V. **goni.**
GONITOR, -OARE, *gonitori, -oare*, s.m. şi f., adj. (Vită cornută) care are vârsta la care se poate împreuna (în vederea reproducerii). – **Goni** + suf. *-tor.*
GONIŢĂ, *goniţe,* s.f. Insectă coleopteră cu aripile negre şi abdomenul galben, care înoată învârtindu-se foarte repede la suprafaţa apei *(Gyrinus natator)*. – G**oni** + suf. *-iţă.*
GONOCIT, *gonocite,* s.n. (Biol.) Celulă germinală. – Din engl. **gonocyte.**
GONOCOC, *gonococi,* s.m. Microb patogen care provoacă blenoragia. – Din fr. **gonocoque.**
GONOREE s.f. (Med.) Blenoragie. – Din fr. **gonorrhée.**
GOPAC, *gopacuri,* s.n. Numele unui dans popular ucrainean cu mişcări energice, sărituri şi fandări; melodie după care se execută acest dans. – Din ucr. **hopak.**
GORDIAN adj. (În sintagma) *Nod gordian* = dificultate extrem de mare, greu sau imposibil de rezolvat. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. [noeud] **gordien.**
GORDIN s.m. Soi autohton de viţă de vie, cu boabele strugurilor ovoide, verzi-gălbui (cu puncte ruginii), folosit mai ales la producerea vinului. – Et. nec.
GORGAN, *gorgane,* s.n. Movilă înălţată deasupra unui mormânt străvechi. – Cf. rus. **kurgan.**
GORGONĂ, *gorgone,* s.f. Monstru din mitologia greacă, închipuit ca o femeie cu şerpi în loc de păr, a cărei privire împietrea orice fiinţă. * Ornament arhitectural reprezentând capul unui astfel de monstru. – Din lat. **Gorgona**, fr. **Gorgones.**
GORILĂ, *gorile,* s.f. Cea mai mare dintre maimuţele antropoide, care trăieşte în pădurile Africii ecuatoriale *(Gorilla gorilla)*. – Din fr. **gorille.** Cf. it. **gorilla**, germ. **Gorilla.**
GORJEAN, -Ă, *gorjeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Gorj. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Gorj. – **Gorj** (n. pr.) + suf. *-ean.*
GORJEANCĂ, *gorjence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Gorj. * Locuitoare din judeţul Gorj. – **Gorjean** + suf. *-că.*
GORNIC, *gornici,* s.m. (Reg.) **1.** Pădurar; pândar. **2.** (Entom.) Croitor. – Probabil din sl. / * / **gorîniku** (< *gora* "munte, pădure").
GORNIST, *gornişti,* s.m. Soldat (sau persoană) care cântă din goarnă; trompetist. – Din rus. **gornist.**
GORUN, *goruni,* s.m. Specie de stejar cu trunchiul drept, cu frunze ovale, lobate pe margine şi cu fructul o ghindă *(Quercus petraea)*. – Din bg., scr. **gorun.**
GORUNET, *goruneturi,* s.n. Goruniş, gorunişte. – **Gorun +** suf. *-et.*
GORUNIŞ, *gorunişuri,* s.n. Pădure de goruni sau în care predomină gorunii; mulţime de goruni; gorunet, gorunişte. – **Gorun** + suf. *-iş.*
GORUNIŞTE s.f. Goruniş. – **Gorun** + suf. *-işte.*
GOSPODAR, *gospodari,* s.m., adj. **1.** S.m. Om care posedă o gospodărie. **2.** S.m., adj. (Om) care dovedeşte pricepere, chibzuială în conducerea unei gospodării (personale, de stat

etc.), a unei instituţii, organizaţii etc. **3.** S.m. (Reg.) Soţ (în raport cu soţia sa). **4.** S.m. (Înv.) Domnitor. – Din bg., scr. **gospodar.**

GOSPODĂRESC, -EASCĂ, *gospodăreşti,* adj. **1.** Care aparţine sau este specific unui gospodar priceput. **2.** (Rar) Conjugal. – **Gospodar** + suf. -*esc*.

GOSPODĂREŞTE adv. Ca gospodarii (buni); cu chibzuială, cu pricepere. – **Gospodar** + suf. -*eşte.*

GOSPODĂRI, *gospodăresc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. şi refl. A conduce sau a face treburile unei gospodării, ale unei instituţii, organizaţii etc. **2.** Refl. şi tranz. fact. A întemeia sau a face pe cineva să-şi întemeieze o gospodărie (prin căsătorie); a (se) căpătui. – Din **gospodar.**

GOSPODĂRIE, *gospodării,* s.f. **1.** Totalitatea bunurilor care constituie averea (imobilă) a unui locuitor, îndeosebi a unui ţăran (şi a familiei sale); casă[1]. * Unitate formată dintr-o locuinţă şi din persoanele (înrudite) care o locuiesc, trăind în comun; persoanele (înrudite) care locuiesc împreună, având buget comun şi valorificând în comun bunurile dobândite prin munca lor. **2.** Activitate casnică (a gospodinei); menaj. **3.** (Ieşit din uz) Unitate de producţie agricolă, de prestări de servicii etc. (de stat, cooperatistă sau particulară). **4.** Conducere, administrare a unui bun, a unei instituţii (publice) etc.; instituţie sau ansamblu de instituţii care asigură această conducere, administrare. *Gospodărie comunală.* – **Gospodar +** suf. -*ie.*

GOSPODĂRIOARĂ, *gospodărioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *gospodărie (1).* [Pr.: -*ri-oa*-] – **Gospodărie** + suf. -*ioară.*

GOSPODĂRIRE, *gospodăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) gospodări*; administrare, conducere. – V. **gospodări.**

GOSPODĂRIT, -Ă, *gospodăriţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care şi-a întemeiat o gospodărie **(1)** sau care îşi conduce cu pricepere, cu chibzuială gospodăria. -V. **gospodări.**

GOSPODĂROS, -OASĂ, *gospodăroşi, -oase*, adj. (Despre oameni) Care dovedeşte pricepere şi manifestă interes, pasiune în conducerea unei gospodării (personale, de stat etc.), a unei instituţii, organizaţii etc. – **Gospodar+** suf. -*os*.

GOSPODINĂ, *gospodine,* s.f. Femeie care se ocupă cu treburile gospodăriei, ale casei familiale; casnică. * Femeie pricepută în treburile guspodăriei, ale casei familiale. ** (Adjectival) *Femeie foarte gospodină.* * Stăpâna unei gospodării. -Din sl. **gospodinî.**

GOSTAT, *gostaturi,* s.n. (Ieşit din uz) Gospodărie (agricolă) de stat. – **Go** [spodărie agricolă de] **stat.**

GOŞTINAR, *goştinari,* s.m. Slujbaş însărcinat cu încasarea goştinei. – **Goştină** +suf. -*ar*.

GOŞTINĂ, *goştini,* s.f. (În evul mediu în Tara Românească şi în Moldova) Dare care se percepea în oi, porci sau vaci. – Et. nec.

GOT, *goţi,* s.m. (La pl.) Neam germanic, originar din Scandinavia, care prin sec. II a început să migreze spre sud, fiind semnalat în secolul următor şi pe teritoriul ţării noastre; (şi la sg.) persoană aparţinând acestui neam. – Din fr. **Goths**, lat. **Gothus.**

GOTCAN, *gotcani,* s.m. (Ornit.; reg.) Cocoş-de-munte. – **Gotcă** + suf. -*an.*

GOTCĂ, *gotce,* s.f. (Reg.) Femeiuşca cocoşului-de-munte; găină-sălbatică. ** *Roşu ca* (sau *cum e) gotca* sau *roşu gotcă* = foarte roşu. – Din ucr. **gotka.**

GOTIC, -Ă, *gotici, -ce,* adj. Al goţilor, privitor la goţi. ** *Scriere gotică* sau *litere gotice, alfabet gotic* = scriere, litere sau alfabet cu caractere colţuroase, întrebuinţate, în evul mediu, în apusul Europei, astăzi mai ales în Germania. *Stil gotic* = stil arhitectural apărut în sec. XII în Europa occidentală, caracterizat prin predominarea formelor arhitectonice înalte şi zvelte, prin arcuri şi bolţi ogivale, prin contraforturi, prin vitralii şi prin numărul mare de sculpturi în piatră. *Artă gotică* = formă de artă răspândită în Europa începând din sec. XII. * (Construit) în stil gotic. – Din fr. **gothique**, lat. **gothicus.**

GOZ, *gozuri,* s.n. (Reg.; cu sens colectiv) Resturi nefolositoare de materii vegetale; *p. gener.* gunoi, murdărie. [Var.: **gózură** s.f.] – Din magh. **gaz**.

GOZURĂ s.f. v. **goz**.

GRABĂ s.f. Tendinţă, intenţie, dorinţă de a face ceva sau de a ajunge undeva cât mai repede; iuţeală, viteză (mare) cu care se face ceva; zor[1], grăbire. ** Loc. adv. *În grabă* sau *în graba mare* = grabnic, repede. – Din **grăbi** (derivat regresiv).

GRABEN, *grabene,* s.n. Porţiune scufundată a scoarţei terestre, de formă alungită şi mărginită de falii paralele. – Din germ. **Graben**, fr. **graben.**

GRABNIC, -Ă, *grabnici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Care se grăbeşte, care arată grabă; care se întâmplă repede, pe neaşteptate; care nu poate aştepta, nu poate întârzia, care trebuie făcut fără întârziere. *Mers grabnic. Moarte grabnică. Treabă grabnică.* – **Grabă** + suf. -*nic.*

GRAD, *grade,* s.n. **1.** Nume dat mai multor unităţi de măsură pentru diverse mărimi (variabile), în cadrul unor sisteme sau scări de reper. *Grad centezimal. Grad de latitudine. ** Grad de libertate* = indice care arată posibilităţile de mişcare ale (elementelor) unui sistem mecanic. **2.** (Mat.) Exponentul sau suma exponenţilor mărimii literale a unui monom; cel mai mare dintre exponenţii monoamelor care alcătuiesc un polinom. *** Ecuaţie de gradul întâi* (sau *al doilea* etc.) = ecuaţie a cărei necunoscută e la puterea întâi (sau a doua etc.). **3.** Fiecare dintre diviziunile în care se împarte un sistem sau o scară de reper, de măsură. **4.** Valoare a unei mărimi, considerată în raport cu o valoare de referinţă. ** *Grad alcoolic* = fiecare dintre procentele de alcool pur din volumul unui lichid alcoolic. **5.** Etalon sau criteriu de apreciere a felului cum se realizează un proces tehnic, o însuşire a unui material etc. **6.** (În sintagma) *Grad de comparaţie.* **7.** (Urmat de determinări) Treaptă, nivel, stadiu (într-un proces, într-o situaţie etc. dată). ** *Grad de rudenie* = raportul de apropiere între rude. ** Loc. adv. *În ultimul grad* = în stadiul cel mai avansat, cel mai grav. **8.** Fiecare dintre treptele sistemului de organizare a unor instituţii; fiecare dintre treptele ierarhiei unor funcţii; *p. ext.* loc pe care îl ocupă cineva în ierarhia unor funcţii; persoană care ocupă o anumită funcţie în această ierarhie. – Din fr. **grade**, lat. **gradus**, germ. **Grad.**

GRADA, *gradez,* vb. I. Tranz. **1.** A marca gradele (**3**), a împărţi în grade (un instrument sau o scară de măsură). **2.** A repartiza, a împărţi, a eşalona în raport cu o scară, cu un punct de reper, cu un etalon. ** Expr. *A grada o pedeapsă* = a fixa o pedeapsă în raport cu gravitatea culpei. – Din **grad** (după fr. *graduer).*

GRADARE, *gradări,* s.f. Acţiunea de *a grada* şi rezultatul ei. – V. **grada.**

GRADAT[1]**,** *gradaţi,* s.m. Militar având un grad inferior celui de ofiţer. – Din fr. **gradé.**

GRADAT[2]**, -Ă,** *gradaţi, -te,* adj. **1.** (Despre aparate, instrumente etc.) Împărţit în grade (**3**). **2.** Care suie sau coboară treptat, care are loc, se produce pe rând, într-o succesiune ascendentă sau descendentă. – V. **grada.**

GRADAŢIE, *gradaţii,* s.f. **1.** Creştere sau descreştere treptată, progresivă, înaintare succesivă (a unui proces, a unui fenomen, a unei acţiuni etc.). **2.** Fiecare dintre diviziunile care se găsesc pe suportul unui instrument de măsură cu scări gradate. **3.** Figură de stil constând în trecerea treptată, ascendentă sau descendentă, de la o idee la alta. * (Pict.) Trecere treptată de la o nuanţă la alta. **4.** Fiecare dintre treptele de încadrare pe care se află un salariat în cadrul gradului său, acordată pe baza vechimii în serviciu şi a aportului în muncă; *p. ext.* spor de salariu care corespunde fiecăreia dintre aceste trepte. – Din fr. **gradation**, lat. **gradatio.**

GRADEL s.n. Pânză albă de bumbac cu dungi longitudinale, folosită pentru lenjerie. – Din germ. **Gradel.**

GRADEN, *gradenuri,* s.n. **1.** Treaptă înaltă, aşezată la baza unui edificiu. **2.** Fiecare dintre treptele unui amfiteatru, stadion etc., pe care sunt aşezate băncile sau scaunele. [Pl. şi: *gradene*] – Din fr. **gradin.**

GRADIENT, *gradienţi,* s.m. Mărime care indică variaţia presiunii barometrice sau a temperaturii în anumite condiţii. [Pr.: *-di-ent*] – Din fr. **gradient.**

GRADIER, *gradiere,* s.n. Construcţie folosită la răcirea apei necesare instalaţiilor energetice. [Pr.: *-di-er*] – Din germ. **Gradier [** *werk*].

GRADINĂ, *gradine,* s.f. Daltă specială din oţel care serveşte la cioplirea unor roci în vederea obţinerii de elemente de construcţie decorative. – Din it. **gradina.**

GRADUAL, *graduale,* s.n. (Muz.) Cânt gregorian în liturghia catolică. * Carte de cântece pentru liturghie la catolici. [Pr.: *-du-al*] – Din it., lat. **graduale.**

GRAF[1]**,** *grafi,* s.m. (Rar) Conte (german). – Din germ. **Graf.**

GRAF[2]**,** *grafe,* s.n. (Mat.) Ansamblu a două mulţimi disjuncte, între care s-a stabilit o corespondenţă. ** *Teoria grafelor* = disciplină care studiază proprietăţile topologice ale structurii grafelor. – Din fr. **graphe**, engl. **graph.**

GRAF[3]**,** *grafuri,* s.n. (Mat.) Ansamblu a două mulţimi disjuncte, între care s-a stabilit o corespondenţă. ** *Teoria grafelor* = disciplină care studiază proprietăţile topologice ale structurii grafelor. – Din fr. **graphe**, engl. **graph.**

GRAFFITO, *graffiti,* s.m. (Arheol.) Inscripţie sau desen executat prin zgâriere pe monumentele antice. * (Sens curent) Inscripţii zgâriate pe pereţi. – Din it. **graffito.**

GRAFIC, -Ă, *grafici, -ce,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Referitor la metoda de a reprezenta prin desen (linii, puncte, figuri etc.) o mărime, variaţia unei mărimi sau raportul dintre două sau mai multe mărimi variabile; care aparţine acestei metode. **2.** Care ţine de sau privitor la felul în care se realizează o tipăritură. **II. 1.** S.n. Reprezentare prin desen a unei mărimi, a variaţiei unei mărimi sau a raportului dintre două sau mai multe mărimi variabile; reprezentare prin linii, figuri geometrice, hărţi etc. a unor date din diverse

domenii de activitate. **2.** S.f. Ramură a artei plastice la baza căreia se află desenul de sine stătător şi care foloseşte diverse procedee tehnice şi diferite materiale. – Din fr. **graphique.**

GRAFEM, *grafeme,* s.n. Semn vizual al unui sunet. – Din fr. **graphéme.**

GRAFICIAN, -Ă, *graficieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu grafica. [Pr.: -*ci-an*] – **Grafic(ă)** + suf. -*ian*.

GRAFIE, *grafii,* s.f. Mod de redare în scris a cuvintelor; scriere. * Fel specific de a scrie al cuiva; scris[1]. * Linie specifică a unui desen, care caracterizează pe autorul lui. – Din fr. **graphie.**

GRAFIT s.n. Carbon natural aproape pur, cristalizat în sistemul hexagonal, de culoare cenuşie-neagră şi cu luciu metalic, având numeroase folosiri în industrie. – Din fr. **graphite.**

GRAFITIZA, *grafitizez,* vb. I. Tranz. A purifica fonta prin separarea grafitului. – **Grafit** + suf.-*iza*. Cf. germ. **graphitieren.**

GRAFITIZARE, *grafitizări,* s.f. Acţiunea de "a grafitiza"**. –** V. **grafitiza.**

GRAFITIZATĂ, *grafitizate,* adj. f. (Despre fontă) Care a fost purificată prin separarea grafitului. – V. **grafitiza.**

GRAFITOS, -OASĂ, *grafitoşi, -oase,* adj. Care conţine grafit, cu aspect de grafit. – Din fr. **graphiteux.**

GRAFOFON, *grafofoane,* s.n. Fonograf la care sunetele erau înregistrate pe cilindri. – Din fr. **graphophone.**

GRAFOLOG, -OGĂ, *grafologi, -oge,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu grafologia. – Din fr. **graphologue.**

GRAFOLOGIC, -Ă, *grafologici, -ce,* adj. Care aparţine grafologiei, privitor la grafologie. – Din fr. **graphologique.**

GRAFOLOGIE s.f. Studiul particularităţilor individuale ale scrisului, cu aplicaţii în criminalistică, în psihologie, psihiatrie etc. – Din fr. **graphologie.**

GRAFOMAN, *grafomani,* s.m. Maniac al scrisului. * Reclamagiu[1]. – Din **grafomanie** (derivat regresiv).

GRAFOMANIE s.f. Tendinţă patologică de a scrie mult şi fără rost. – Din fr. **graphomanie.**

GRAFOMETRU, *grafometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea unghiurilor de pe teren, folosit în ridicarea de planuri. – Din fr. **graphométre**

GRAFOSPASM, *grafospasme,* s.n. (Med.) Crampa scriitorului. – Din engl. **graphospasm.**

GRAF-PLOTTER, *graf-plottere,* s.n. (Electron., Inform.) Dispozitiv periferic prin intermediul căruia se poate genera o imagine grafică pe un suport material; plotter. [Pr.: -*plotăr*] – Din engl. **graph-plotter.**

GRAHAM s.n. (În sintagma) *Pâine (de) graham* = pâine dietetică făcută din făină integrală, fără sare. [Acc. şi*: gráham*] – Din germ. **Graham [** brot **].**

GRAI, *graiuri,* s.n. **1.** Glas, voce. ** Loc. adv. *Într-un grai* = într-un glas, toţi deodată. ** Expr. *A prinde* (sau *a da) grai* = a începe sau a se hotărî să vorbească. *A-i pieri* (sau *a-şi pierde) graiul* = a nu mai putea să vorbească (de emoţie, de frică etc.), a amuţi; a nu mai avea ce să spună. **2.** Facultatea de a vorbi. ** Loc. adv. *Prin viu grai* = oral. **3.** Limbă. * Fel de a vorbi. **4.** Unitate lingvistică subordonată dialectului, caracteristică pentru o regiune mai puţin întinsă; *p. ext.* dialect. **5.** (Rar) Vorbă, cuvânt. – Din **grăi** (derivat regresiv).

GRAIFĂR s.n. v. **graifer.**

GRAIFER, *graifere,* s.n. **1.** Organ al unor maşini de cusut care are rolul de a prinde, de a deplasa etc, aţa. **2.** Benă (de transportat, de ridicat) prevăzută cu cablu. [Var.: *gráifăr* s.n.] – Din germ. **Greifer.**

GRAJD, *grajduri,* s.n. Construcţie sau încăpere special amenajată pentru adăpostirea animalelor domestice mari. – Din sl. **graždî.**

GRAM, *grame,* s.n. Unitate de măsură pentru masa (ori greutatea) unui corp, egală cu a mia parte dintr-un kilogram. ** *Gram-forţă* = unitate de măsură pentru forţă, egală cu a mia parte dintr-un kilogram-forţă. – Din fr. **gramme.**

GRAMAJ s.n. Masă (ori greutate), exprimată în grame, pe care o are sau trebuie să o aibă o parte dintr-un material. – Din fr. **grammage.**

GRAMATIC, -Ă, *gramatici, -ce,* s.m. şi f. Gramatician. – Din ngr. **ghrammatikós**, lat. **grammaticus.**

GRAMATICAL, -Ă, *gramaticali, -e,* adj. Care aparţine gramaticii, privitor la gramatică. – Din fr. **grammatical**, lat. **grammaticalis.**

GRAMATICALIZA, pers. 3 *gramaticalizează,* vb. I. Refl. (Despre cuvinte cu sens lexical) A ajunge să exprime o relaţie gramaticală, să capete rolul unui instrument gramatical. –

Din fr. **grammaticaliser.**

GRAMATICALIZARE, *gramaticalizări,* s.f. Faptul de *a se gramaticaliza.* – V. **gramaticaliza.**

GRAMATICĂ, *gramatici,* s.f. Ansamblu de reguli cu privire la modificarea formelor cuvintelor şi la îmbinarea lor în propoziţii; ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul structurii gramaticale a unei limbi sau, *p. ext.,* cu studiul tuturor elementelor constitutive ale unei limbi. * Manual care studiază aceste elemente. – Din lat. **grammatica.**

GRAMATICIAN, -Ă, *gramaticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană specializată în studii de gramatică; autor de manuale, tratate sau studii de gramatică; gramatic. [Pr.: -*ci-an*] – **Gramatică +** suf. -*ian* (după fr. *grammairien*).

GRAMIERĂ, *gramiere,* s.f. Balanţă specială în formă de sfert de cerc folosită în industria hârtiei şi a celulozei la determinarea gramajului. [Pr.: -*mi-e*-] – **Gram +** suf.-*ieră*.

GRAMINEE, *graminee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee (rar lemnoase) monocotiledonate, cu rădăcina fasciculată, cu tulpina formată din noduri şi internoduri, cu inflorescenţa în formă de spic; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **graminée.**

GRAMOFON, *gramofoane,* s.n. Aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe o placă, prevăzut cu o doză de redare cu ac şi cu o pâlnie de rezonanţă. – Din fr. **gramophone,** germ. **Grammophon.**

GRAMOLĂ, *gramole,* s.f. Dispozitiv pentru frământarea şi omogenizarea mecanizată a aluatului. – Din it. **gramola.**

GRANAT[1]**,** *granaţi,* s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze lobate şi cu flori albe sau galbene *(Chrysanthemum parthenium)* – Et. nec.

GRANAT[2]**,** *granate,* s.n. Silicat natural de calciu, de magneziu, de fier, de mangan, de aluminiu sau de crom, întrebuinţat ca piatră de şlefuit sau, în stare pură (de culoare roşie), ca piatră semipreţioasă. – Din germ. **Granat.**

GRANATĂ s.f. v. **grenadă.**

GRANDILOCVENT, -Ă, *grandilocvenţi, -te,* adj. (Livr.; despre stil, exprimare, expresii etc.) Plin de emfază; pompos, umflat, bombastic. – Din fr. **grandiloquent.**

GRANDILOCVENŢĂ s.f. (Livr.) Întrebuinţare afectată de cuvinte sau de fraze bombastice, umflate. – Din fr. **grandiloquence.**

GRANDIOS, -OASĂ, *grandioşi, -oase,* adj. Măreţ, impunător (prin proporţiile sale). [Pr.: -*di-os*] – Din fr. **grandiose**, it. **grandioso.**

GRANDIOZITATE, *grandiozităţi,* s.f. (Înv.) Grandoare, măreţie. [Pr.: -*di-o*-] – **Grandios** + suf. -*itate.*

GRANDOARE, *grandori,* s.f. (Livr.) Aspect măreţ, maiestuos, falnic, impunător; măreţie, grandiozitate. – Din fr. **grandeur.**

GRANDOMAN, -Ă, *grandomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care suferă de grandomanie; megaloman. – Din **grandomanie** (derivat regresiv).

GRANDOMANIE, *grandomanii,* s.f. Mania de a se crede om însemnat, valoros, de a-şi acorda o importanţă nejustificată; megalomanie. – Cf. fr. **grand**, rom. **manie.**

GRANGOR s.m. v. **grangur.**

GRANGUR, *granguri,* s.m. **1.** Pasăre cântătoare migratoare, cu penele galbene-aurii pe corp şi negre pe aripi şi pe coadă (la bărbătuş) ori de culoare verzuie pe corp, cu pântecele alb şi aripile sure (la femelă) *(Oriolus oriolus).* **2.** (Peior.) Persoană care ocupă o poziţie socială sau politică înaltă (în rândurile clasei dominante); ştab. [Var (pop.) **gángur, grángor, grángure** s.m] – Lat. **galgulus** *(= galbulus).*

GRANGURE s.m. v. **grangur.**

GRANIC, *granice,* s.n. **1.** Bigă specială folosită pe şlepuri. **2.** Troliu folosit în operaţiile de foraj. – Din germ. **Kranich.**

GRANIT, *granituri,* s.n. Rocă eruptivă foarte dură, granuloasă, întrebuinţată la construcţii. – Din fr. **granite.**

GRANITIC, -Ă, *granitici, -ce,* adj. Care este format din granit, care are înfăţişarea (şi tăria) granitului. – Din fr. **granitique.**

GRANITIZARE, *granitizări,* s.f. Proces natural de formare a rocilor granitice. – După fr. **granitisation.**

GRANIŢĂ, *graniţe,* s.f. Limită care desparte două state; frontieră, hotar, limită teritorială. ** *Peste* (sau *dincolo de*) *graniţă* = în străinătate. * P. gener. Fig. Limită, margine. – Din bg., scr. **granica.**

GRANIVOR, -Ă, *granivori, -e,* adj., s.m. şi f. (Pasăre) care se hrăneşte cu seminţe. – Din fr. **granivore.**

GRANODIORIT, *granodiorite,* s.n. Rocă granulară cu structură intermediară între granit şi diorit, folosită ca piatră de pavaj şi de construcţie. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **granodiorite.**

GRANULA, *granulez,* vb. I. Tranz. A transforma în granule un material compact sau pulverulent. – Din fr. **granuler.**
GRANULAR, -Ă, *granulari, -e,* adj. Care se compune din granule, care are aspect de granule, cu granule; granulos. – Din fr. **granulaire.**
GRANULARE, *granulări,* s.f. Acţiunea de *a granula* şi rezultatul ei. – V. **granula.**
GRANULAT, -Ă, *granulaţi, -te,* adj. Care a fost transformat în granule; compus din granule; care are aspect de granule. – V. **granula.** Cf. fr. **granulé.**
GRANULATOR, *granulatoare,* s.n. Maşină folosită pentru granularea (şi sortarea) materialelor dure. – Din fr. **granulateur.**
GRANULAŢIE, *granulaţii,* s.f. **1.** Structura în granule a unui material granular. **2.** Leziune organică formată din mici tumori, care apar mai ales la suprafaţa membranelor mucoase şi seroase. – Din fr. **granulation.**
GRANULĂ, *granule,* s.f. **1.** Particulă solidă mică care intră în componenţa unui corp solid cu structură eterogenă sau care rezultă din sfărâmarea, tăierea etc. unui corp solid. **2.** Pastilă conţinând un amestec de substanţe medicamentoase încorporate într-o masă zaharoasă. – Din fr. **granule.**
GRANULIE s.f. Formă gravă, generalizată, de tuberculoză; tifobaciloză. – Din fr. **granulie.**
GRANULIT s.n. **1.** Rocă metamorfică şistoasă şi grăunţoasă, asemănătoare cu gnaisul. **2.** Argilă artificială obţinută prin arderea granulelor de argilă în cuptoare speciale şi folosită ca material de construcţie. – Din fr. **granulite.**
GRANULOCIT, *granulocite,* s.n. Leucocită cu mai multe nuclee. – Din fr. **granulocyte.**
GRANULOCITOZĂ, *granulocitoze,* s.f. (Med.) Creştere a numărului de granulocite sangvine peste valoarea normală. – Din fr. **granulocytose.**
GRANULOM, *granuloame,* s.n. Tumoare de dimensiuni reduse, apărută în urma unui proces inflamator. * Ţesut inflamat care apare la rădăcina unui dinte în urma unui abces cronic. – Din fr. **granulome.**
GRANULOMETRIC, -Ă, *granulometrici, -ce,* adj. Care aparţine granulometriei, privitor la granulometrie. – Din fr. **granulométrique.**
GRANULOMETRIE s.f. Determinare a granulozităţii unui material granular. – Din fr. **granulométrie.**
GRANULOS, -OASĂ, *granuloşi, -oase,* adj. Granular. – Din fr. **granuleux.**
GRANULOZITATE, *granulozităţi,* s.f. Structura unui material granular din punctul de vedere al repartiţiei procentuale a granulelor componente după mărimea lor. – Din fr. **granulosité.**
GRAPĂ[1], *grape,* s.f. Unealtă agricolă formată dintr-un grătar cu dinţi, cu discuri, cu roţi dinţate etc. sau dintr-o legătură de mărăcini, care serveşte la mărunţirea, afânarea şi netezirea pământului arat, la acoperirea seminţelor etc.; boroană. ** Expr. *A se ţine grapă de cineva* = a însoţi pretutindeni pe cineva. – Cf. alb. **grep, gërepë**, "undiţă, cârlig de undiţă".
GRAPĂ[2], *grape,* s.f. Tip de inflorescenţă în formă de ciorchine. – Din fr. **grappe.**
GRAPINĂ, *grapine,* s.f. Mică ancoră cu patru braţe. – Din fr. **grappin.**
GRAPTOLIT, *graptoliţi,* s.m. (La pl.) Clasă de animale fosile care trăiau în colonii de indivizi variaţi cu funcţii diferite; (şi la sg.) animal din această clasă. – Din fr. **graptolite**, germ. **Graptolithen.**
GRAS, -Ă, *graşi, -se,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care are sub piele un strat gros de grăsime; care are forme pline, rotunde; dolofan, durduliu, rotofei. *Om gras.* ** *Ţesut gras* = ţesut adipos. * Fig. (Fam.; despre câştiguri băneşti, sume de bani) Mare, însemnat. **2.** Care conţine multă grăsime; cu multă grăsime; gătit cu multă grăsime. *Carne grasă.* **3.** (În sintagma) *Acid gras* = acid care se combină cu glicerina, formând grăsimi. **4.** (Despre fructe) Plin, cărnos; (despre iarbă) cu firul gros şi plin de sevă. **5.** (Despre pământ) Fertil, roditor. **II.** S.f. (În sintagma) *Grasă de Cotnari* = specie de viţă de vie cu strugurii având boabele dese, neomogene, galbene-verzui cu pete ruginii, din care se produce un vin alb superior. **III. 1.** Adj., s.f. (Caracter sau literă tipografică) care are conturul mai gros decât al literelor aldine. **2.** (Despre texte) Care este cules cu caractere grase (**III** 1.). – Lat. **grassus** *(= crassus).*
GRASEIA, *graseiez,* vb. I. Intranz. A pronunţa sunetul "r" în mod uvular sau velar (ca francezii). [Pr.: *-se-ia*] – Din fr. **grasseyer.**
GRASEIAT, -Ă, *graseiaţi, -te,* adj. Cu sunetul "r" pronunţat în mod uvular sau velar (ca francezii). [Pr.: *-se-iat*] – V. **graseia.**
GRASEIERE, *graseieri,* s.f. Acţiunea de *a graseia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-se-ie-*] – V. **graseia.**
GRASET, *grasete,* s.n. Regiune a membrului posterior la animalele mari, având ca bază rotula şi ţesuturile moi din jur. – Din fr. **grasset.**

GRATEN s.n. (Franţuzism) Preparat culinar (acoperit cu pesmet) copt în cuptor. – Din fr. **gratin.**

GRATIE, *gratii,* s.f. Fiecare dintre vergelele care se aşază (paralel) în tocul (sau în faţa) uşilor, ferestrelor, vitrinelor etc., alcătuind împreună un ansamblu fix sau semimobil, care serveşte ca măsură de siguranţă sau ca motiv arhitectonic. – Lat. / * / **gratis** *(= cratis).*

GRATIFICA, *gratific,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva o gratificaţie, o favoare sau o răsplată. * Fig A atribui cuiva ceva. – Din fr. **gratifier**, lat. **gratificare.**

GRATIFICARE, *gratificări,* s.f. Acţiunea de *a gratifica* şi rezultatul ei. – V. **gratifica.**

GRATIFICAŢIE, *gratificaţii,* s.f. Recompensă bănească ce se acordă unui angajat peste salariul obişnuit, de obicei la sfârşitul anului, pentru îndeplinirea în bune condiţii a sarcinilor de muncă. – Din fr. **gratification**, lat. **gratificatio.**

GRATINA, *gratinez,* vb. I. Tranz. A acoperi unele mâncăruri cu pesmet şi a le da la cuptor. – Din fr. **gratiner.**

GRATINARE, *gratinări,* s.f. Acţiunea de *a gratina* şi rezultatul ei. – V. **gratina.**

GRATINAT, -Ă, *gratinaţi, -te,* adj. (Despre preparate culinare) Acoperit cu pesmet (copt) – V. **gratina.**

GRATIS adv. Fără plată, fără bani, în mod gratuit. ** *Pe gratis* = **a)** fără plată; **b)** *fig.* fără motiv, în mod nejustificat. – Din fr. **gratis**, lat. **gratis.**

GRATITUDINE, *gratitudini,* s.f. (Livr.) Recunoştinţă. – Din fr. **gratitude**, lat. **gratitudo, -inis.**

GRATUIT, -Ă, *gratuiţi, -te,* adj. Care nu costă nimic, care este dat sau primit fără nici o plată. * Fig. Care se dovedeşte inutil, nejustificat. – Din fr. **gratuit**, lat. **gratuitus.**

GRATUITATE, *gratuităţi,* s.f. (La sg.) Însuşirea de a fi gratuit, de a nu costa nimic. * (Concr.) Obiect (mai ales cărţi) oferit în mod gratuit unei persoane de către instituţia sau întreprinderea în care se elaborează sau se confecţionează astfel de obiecte. * Fig. (La sg.) Inutilitate, zădărnicie sau netemeinicie a unei acţiuni, a unei fapte etc.; (la pl.) fapte, vorbe, atitudini care se dovedesc inutile sau nejustificate. [Pr.: -*tu-i*-] – Din fr. **gratuité**, lat. **gratuitas, -atis.**

GRATULA, *gratulez,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. (Astăzi rar) A (se) felicita; a (se) lăuda. – Din lat. **gratulari**, it. **gratulare.**

GRATULARE, *gratulări,* s.f. (Astăzi rar) Felicitare. – V. **gratula.**

GRATULAŢIE, *gratulaţii,* s.f. (Astăzi rar) Felicitare. – Din lat. **gratulatio.**

GRAŢIA, *graţiez,* vb. I. Tranz. A acorda unui condamnat iertarea, parţială sau totală, în executarea pedepsei, printr-un act emis de şeful statului. [Pr.: -*ţi-a*] – Din fr. **gracier.** Cf. it. **graziare.**

GRAŢIE, *graţii,* s.f. **1.** Drăgălăşenie, fineţe, gingăşie demonstrate de o fiinţă în mişcări, atitudine etc.; atracţie particulară pe care o provoacă cineva sau ceva prin aspect, mişcare etc.; farmec. ** (În mitologia romană) *Cele trei graţii* sau *graţiile* = cele trei zeiţe considerate ca personificări ale frumuseţii şi gingăşiei feminine. ** Expr. (Peior.) *A face graţii* = **a)** a căuta să pară fermecător prin gesturi şi atitudine afectate; **b)** a-şi manifesta în mod nejustificat nemulţumirea, a face nazuri. **2.** Bunăvoinţă, preferinţă, favoare de care se bucură cineva. ** Expr. *A intra în graţiile cuiva* = a câştiga încrederea, bunăvoinţa cuiva. * Ajutor, milă, îndurare (divină); iertare (de o pedeapsă). ** (formulă emfatică ce precedă indicarea unui an calendaristic) *Anul de graţie...* **3.** (Cu valoare de prepoziţie) Datorită. – Din lat. **gratia.**

GRAŢIERE, *graţieri,* s.f. Acţiunea de *a graţia* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ţi-e*-] – V. **graţia.**

GRAŢIOS, -OASĂ, *graţioşi, -oase,* adj. **1.** Plin de graţie (**1**), de gingăşie, de farmec. **2.** (Înv.) Binevoitor, prietenos. [Pr.: -*ţi-os*] – Din lat. **gratiosus**, it. **grazioso.** Cf. fr. **gracieux**.

GRAŢIOZITATE, *graţiozităţi,* s.f. (La sg.; adesea ir.) Politeţe plină de bunăvoinţă; amabilitate; atitudine curtenitoare. * (La pl.) Atitudine, vorbe, fapte pline de afectare; *p. ext.* nazuri, mofturi. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din lat. **gratiositas, -atis**, it. **graziositá.**

GRAUR, *grauri,* s.m. Pasăre migratoare cu clocul ascuţit de culoare gălbuie şi cu pene negre-verzui cu pete albe *(Sturnus vulgaris).* * (Adjectival; despre cai) Care are culoarea cenuşie (împestriţată cu pete albe). [Var.: (pop.) **gráure** s.m.] – Lat. **graulus.**

GRAURE s.m. v. **graur.**

GRAV, -Ă, *gravi, -e,* adj. **1.** Care este extrem de important prin consecinţele neplăcute pe care le poate avea, care poate avea urmări rele; *p. ext.* important. * (Despre boli, răni) Periculos, primejdios; care poate provoca moartea. **2.** (Despre oameni, despre figura, privirea sau manifestările lor) Foarte serios, sever; solemn. **3.** (Despre voce, sunete, ton, timbru) Care se află la registrul cel mai jos; jos, profund, adânc, gros. **4.** (În sintagma) *Accent grav* = accent (orientat oblic de la stânga la dreapta) purtat în unele limbi de o

vocală deschisă. – Din fr. **grave,** lat. **gravis.**
GRAVA, *gravez,* vb. I. Tranz. A săpa o imagine, ornamente, litere etc. într-un material, cu ajutorul unor instrumente sau al unor mijloace tehnice speciale, pentru a obţine un clişeu de imprimare sau în scop decorativ. – Din fr. **graver.**
GRAVARE, *gravări,* s.f. Acţiunea de *a grava* şi rezultatul ei; gravură. – V. **grava.**
GRAVAT, -Ă, *gravaţi, -te,* adj. Care a fost supus operaţiei de gravare. – V. **grava.**
GRAVE adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Rar, largo. * (Substantivat, n.) Compoziţie sau parte dintr-o compoziţie muzicală creată în acest tempo. [Pr.: *grá-*] – Cuv. it.
GRAVELĂ, *gravele,* s.f. (Med.) Litiază urinară. – Din fr. **gravelle.**
GRAVELIT s.n. (Constr.) Granulit **(2)** – După engl. **gravel.**
GRAVIDĂ, *gravide,* adj., s.f. (Femeie) care poartă un făt în cavitatea uterină; (femeie) însărcinată, (femeie) borţoasă. – Din lat. **gravida**, fr. **gravide.**
GRAVIDIE s.f. Starea femeii gravide; graviditate. – Din fr. **gravidie.**
GRAVIDITATE s.f. Starea femeie gravide (din momentul conceperii fătului şi până la naşterea lui); starea de sarcină. – Din lat. **graviditas, -atis**, fr. **gravidité.**
GRAVIMETRIC, -Ă, *gravimetrici, -ce,* adj. Care aparţine gravimetriei, privitor la gravimetrie. – Din fr. **gravimétrique.**
GRAVIMETRIE s.f. **1.** Parte a geofizicii care studiază distribuţia geografică a câmpului de gravitaţie. **2.** Metodă chimică prin care se determină cantitatea unui element dintr-un amestec prin separarea lui cu ajutorui unui reactiv. – Din fr. **gravimétrie**, germ. **Gravimetrie.**
GRAVIMETRU, *gravimetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea acceleraţiei gravitaţiei. – Din fr. **gravimétre.**
GRAVITA, *gravitez,* vb. I. Intranz. A fi sau a se mişca în câmpul de gravitaţie al altui corp. * Fig. A evolua, a avea loc, a trăi în jurul sau în vecinătatea (şi sub influenţa) cuiva sau a ceva. – Din fr. **graviter.**
GRAVITATE s.f. **1.** Aspect extrem de important prin consecinţele neplăcute, primejdioase pe care le poate avea. **2.** Seriozitate, severitate, sobrietate extremă (în manifestări, atitudini etc.). **3.** (Rar) Greutate; asprime. **4.** Gravitaţie. – Din fr. **gravité**, lat. **gravitas, -ais.**
GRAVITAŢIE s.f. (Fiz.) Fenomen de atracţie reciprocă a corpurilor, dependent de masa lor; gravitate (**4**). ** *Câmp de gravitaţie* = spaţiul în care un corp îşi exercită atracţia asupra altor corpuri. *Centru de gravitaţie* = **a)** punctul de aplicaţie al rezultantei forţelor de gravitaţie exercitate asupra părţilor care alcătuiesc un corp; **b)** *fig.* loc în jurul (şi sub influenţa) căruia evoluează, trăieşte cineva sau ceva. – Din fr. **gravitation.**
GRAVITAŢIONAL, -Ă, *gravitaţionali, -e,* adj. Care aparţine gravitaţiei, care se referă la gravitaţie, de gravitaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **gravitationnel.**
GRAVITON, *gravitoni,* s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică, considerată a fi cuanta câmpului de gravitaţie. – Din engl. **graviton.**
GRAVOR, *gravori,* s.m. Specialist în gravură, persoană care se ocupă cu gravura. – Din fr. **graveur.**
GRAVURĂ, (**3**) *gravuri*, s.f. **1.** Gravare. **2.** Gen al graficii în care imaginea artistică este obţinută prin reproducerea după o placă pe a cărei suprafaţă a fost trasat sau gravat desenul, în adâncime sau în relief. * Arta sau tehnica gravorului. **3.** Placă de cupru, de piatră etc. pe care s-a gravat o imagine spre a fi reprodusă; *p. ext.* imaginea reprodusă după o astfel de placă. – Din fr. **gravure. –** V. *stampă.*
GRAZIOSO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Cu uşurinţă şi graţie. [Pr.: -*ţió-zo*] – Cuv. it.
GRĂBI, *grăbesc,* vb. IV. Refl., intranz. şi tranz. A acţiona sau a face pe cineva să acţioneze (mai) repede; a-şi iuţi sau a face să-şi iuţească mişcările, mersul. * Tranz. A face ca o treabă, un fenomen etc. să se întâmple, să se săvârşească mai repede; a urgenta, a zori, a iuţi, a accelera, a devansa. * Refl. A acţiona, a face ceva prea în grabă şi fără prea multă chibzuială; a se pripi. – Din bg. **grabja** (se).
GRĂBIRE, *grăbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) grăbi*; grabă. ** Loc. adv. (Înv.) *Cu (mare) grăbire* = grabnic, repede. – V. **grăbi.**
GRĂBIT, -Ă, *grăbiţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care se grăbeşte, care merge foarte repede (pentru a ajunge undeva la timp). – V. **grăbi.**
GRĂDEA, *grădele,* s.f. (Reg.) Nuia din care se împletesc unele garduri; *p. ext.* (la pl.) gard împletit din nuiele. [Var.: **grădélă** s.f.] – Refăcut din **grădele** (pl. lui *grădelă* < scr. *gradela*).
GRĂDELĂ s.f. v. **grădea.**
GRĂDINAR, *grădinari,* s.m. Persoană care se ocupă de cultivarea unei grădini. – **Grădină** + suf. -*ar.*

GRĂDINĂ, *grădini,* s.f. **1.** Suprafaţă de teren arabil, de obicei îngrădită, pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi, în vederea obţinerii unor produse; grădinărie. ** Expr. *O grădină de om* = om plăcut, simpatic. **2.** Suprafaţă de teren plantată (şi amenajată cu alei, bănci etc.) care serveşte ca loc de agrement sau care are rol decorativ. ** *Grădină botanică* = instituţie ştiinţifică dotată cu o suprafaţă de teren pe care sunt cultivate (în scopul prezentării şi studierii) colecţii de plante vii. *Grădină zoologică* = instituţie ştiinţifică dotată cu o suprafaţă de teren pe care sunt crescute (spre a fi expuse publicului sau studiate) animale vii din diverse regiune ale pământului. * *Grădină de vară* = restaurant amenajat în timpul verii în aer liber. **3.** (În sintagmele) *Grădină de copii* = grădiniţă (de copii). *Grădină sezonieră* = grădină de copii care funcţionează în mediul rural în timpul muncilor agricole. – Din bg., scr. **gradina.**

GRĂDINAREASĂ, *grădinărese,* s.f. Femeie care se ocupă de cultivarea unei grădini; soţie de grădinar. – **Grădinar +** suf. *-easă.*

GRĂDINĂRESC, -EASCĂ, *grădinăreşti,* adj. Care aparţine grădinarului sau grădinăritului, privitor la grădinar sau la grădinărit. – **Grădinar +** suf. *-esc.*

GRĂDINĂRI, *grădinăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A se ocupa de cultivarea unei grădini. – Din **grădinar.**

GRĂDINĂRIE, (**2**) *grădinării,* s.f. **1.** Grădinărit. **2.** Grădină (**1**). – **Grădinar +** suf. *-ie.*

GRĂDINĂRIT s.n. Ocupaţia, profesiunea grădinarului; grădinărie. – V. **grădinări.**

GRĂDINIŢĂ, *grădiniţe,* s.f. Diminutiv al lui *grădină*; grădinuţă. ** *Grădiniţă (de copii)* = instituţie pentru educarea şi instruirea copiilor între 3 şi 6 ani; grădină de copii. – **Grădină +** suf. *-iţă.*

GRĂDINUŢĂ, *grădinuţe,* s.f. Grădiniţă. – **Grădină** + suf. *-uţă.*

GRĂDIŞTE, *grădişti,* s.f. Ridicătură (alungită) de teren formată în lunca unui râu, datorită schimbării către vărsare a meandrelor lui. – Din sl. **gradište** "castru".

GRĂI, *grăiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A zice, a spune; a vorbi. – Din bg **graja**, scr. **grájati.**

GRĂITOR, -OARE, *grăitori, -oare,* adj. Care grăieşte; (în special) convingător, elocvent, concludent. *Dovadă grăitoare.* [Pr.: *gră-i-*] – **Grăi** + suf. *-tor.*

GRĂJDAR, *grăjdari,* s.m. Bărbat care se ocupă de îngrijirea animalelor adăpostite într-un grajd. – **Grajd** + suf. *-ar.*

GRAMADĂ, *grămezi,* s.f. **1.** Cantitate mare de obiecte, de materiale strânse ori aflate la un loc (unele peste altele); îngrămădite. * (Adverbial) În mare cantitate (la un loc), formând o grămadă **(1)**. ** Expr. *A cădea* (sau *a se prăbuşi) grămadă* = a cădea jos (în nesimţire). *A da* (sau *a face, a pune* etc. *pe cineva) grămadă (jos)* = a doborî; *p. ext.* a omorî (pc cineva). **2.** Cantitate, număr mare de fiinţe (strânse, aflate la un loc); mulţime. * Spec. Îngrămădire organizată de jucători la rugbi; meleu. – Din sl. **gramada.**

GRĂMĂDEALĂ, *grămadeli,* s.f. (Pop.) Îngrămădeală. – **Grămădi** + suf. *-eală.*

GRĂMĂDI, *grămădesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) îngrămădi. – Din **grămadă.**

GRĂMĂDIRE, *grămădiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) grămădi* şi rezultatul ei; îngrămădire. – V. **grămădi.**

GRĂMĂJOARĂ, *grămăjoare,* s.f. Diminutiv al lui *grămadă* (**1**); grămăjuie. – **Grămadă** + suf. *-ioară.*

GRĂMĂJUIE, *grămăjui,* s.f. (Pop.) Grămăjoară. [Pr.: *ju-ie*] – **Grămadă** + suf. *-uie.*

GRĂMĂTIC, *grămătici,* s.m. Secretar sau scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească). * (Ir.) Lingvist; gramatician. – Din ngr. **ghrammatikós.**

GRĂMĂTICIE, *grămăticii,* s.f. (Înv.) Cancelarie. – **Grămătic** + suf. *-ie.*

GRĂNICER, *grăniceri,* s.m. Militar instruit pentru pază la graniţa unei ţări; cordonaş. – **Graniţă +** suf. *-ar.*

GRĂNICERESC, -EASCĂ, *grănicereşti,* adj. Care aparţine grănicerilor, privitor la grăniceri. ** *Ţinut grăniceresc* = regiune de graniţă a Imperiului Habsburgic, ai cărei locuitori se bucurau de anumite privilegii în schimbul supravegherii şi apărării hotarelor. – **Grănicer +** suf. *-esc.*

GRĂPA, *grăpez,* vb. I. Tranz. A mărunţi, a afâna şi a netezi cu grapa[1] pământul arat (acoperind seminţele); a boroni. – Din **grapă[1].**

GRĂPARE, *grăpări,* s.f. Grăpat. – V. **grăpa.**

GRĂPAT s.n. Faptul de *a grăpa*; grăpare, grăpătură, boronit. – V. **grăpa.**

GRĂPĂTURĂ, *grăpături,* s.f. (Rar) Grăpat. – **Grăpa** + suf. *-ătură.*

GRĂPIŞ adv. Dificil, anevoie. ** Expr. *Târâş-grăpiş* = cu mare greutate, anevoie. – **Grapă +** suf. *-iş.*

GRĂSAN, -Ă, *grăsani, -e,* adj. (Depr. sau glumeţ; adesea substantivat) Augmentativ al lui gras (**I** 1). – **Gras** + suf. *-an.*

GRĂSIME, *grăsimi,* s.f. **1.** Substanţă unsuroasă răspândită în ţesuturile animale şi în plante, formând, la om şi la unele animale, primul strat de sub piele, care acoperă muşchii. **2.** Pată de grăsime (**1**). **3.** Starea, însuşirea unei fiinţe grase (**I 1**). – **Gras +** suf. *-ime.*
GRĂSULIU, -IE, *grăsulii,* adj. Cam gras (**I 1**), destul de gras. – **Gras** + suf. *-uliu.*
GRĂSUN, -Ă, *grăsuni, -e,* adj., s m. **1.** Adj. Grăsuţ. **2.** S.m. Porc tânăr (până la un an). – Probabil lat. / * / **grasso, -onis.** Cf. **gras.**
GRĂSUŢ, -Ă, *grăsuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui "gras" (I 1); dolofan, durduliu, grăsun. – **Gras** + suf. *-uţ.*
GRĂTAR, *grătare,* s.n. **1.** Ansamblu de bare metalice paralele ori încrucişate sau placă de tablă găurită, alcătuind un dispozitiv folosit pentru înlesnirea pătrunderii aerului şi înlăturarea cenuşii în (sau din) instalaţiile de ardere, pentru separarea de impurităţi a unor materii prime, pentru împiedicarea pătrunderii corpurilor străine în instalaţiile hidrotehnice, pentru separarea bucăţilor mari de minereuri după mărime etc. **2.** Obiect alcătuit din vergele metalice paralele, prinse într-un cadru (dreptunghiular), sau din aluminiu ondulat, pe care se frige carne, peşte, ciuperci etc.; *p. ext.* friptură astfel preparată. ** Loc. adj. *La grătar* = (despre carne, peşte, ciuperci etc.) fript pe grătar (**2**). **3.** Obiect alcătuit din bare de lemn sau de fier paralele, servind drept ştergătoare pentru talpa încălţămintei. **4.** Partea de deasupra ieslei, în formă de scară înclinată fixată de-a lungul peretelui, în care se pune fânul. **5.** (Tehn.) Grilă (**1**). – Probabil lat. / * / **gratarium** (< / * / *gratis = cratis*).
GRĂUNCIOR, *grăuncioare,* s.n. Diminutiv al lui *grăunte*. [Pr.: *gră-un-*] – **Grăunte** + suf. *-cior.*
GRĂUNTE, *grăunţi,* s.m. **1.** Sămânţa unor plante, mai ales a cerealelor; bob[1], boabă. ** Expr. *Cât un grăunte de muştar* = foarte mic. **2.** Mic obiect asemănător cu un grăunte (**1**), izolat dintr-o masă de obiecte asemănătoare sau desprins dintr-un obiect mai mare. *Grăunte de sare*. **3.** Cristal metalic de formă neregulată care rezultă dintr-un cristal elementar în urma solidificării sau a tratamentelor termice. [Var.: **grăúnţ** s.n., **grăúnţă** s.f.] – Refăcut din pl. **grăunţi** (< lat. / * / *granuceum).*
GRĂUNŢ s.n. v. **grăunte.**
GRĂUNŢĂ s.f. v. **grăunte.**
GRĂUNŢOS, -OASĂ, *grăunţoşi, -oase,* adj. Cu grăunţe, care are aspect de grăunţe; granulos. [Pr.: *gră-un-*] – **Grăunţe** (pl. lui **grăunţ** sau **grăunţă)** + suf. *-os.*
GRÂNAR, (**1, 2**) *grânare,* s.n., (**3**) *grânari,* s.m. **1.** S.n. Magazie de cereale; hambar, jitniţă. **2.** S.n. Fig. Ţinut sau ţară care produce grâne din abundenţă şi care aprovizionează cu ele şi alte ţări sau alte regiuni. **3.** S.m. (Înv.) Negustor de cereale. – **Grâne** (pl. lui *grâu)* + suf. *-ar.*
GRÂU, (**1**) s.m., (**2**) *grâne,* s.n. **1.** S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu rădăcina adâncă, cu frunzele lanceolate, cu inflorescenţa în formă de spic, din ale căror boabe se face făină *(Triticum)*; plantă care face parte din acest gen. * Sământa acestei plante. **2.** S.n. (Adesea la pl.) Semănătură, lan, holdă de grâu (**1**) sau, *p. gener.*, de cereale. * (La pl.) Cereale sub formă de boabe. [Pl. şi: (**2**) *grâie*] – Lat. **granum.**
GRÂULEŢ s.m. *Grâuşor* (**1**). [Pr.: *grâ-u-*] – **Grâu** + suf. *-uleţ.*
GRÂUŞOR s.m. **1.** Diminutiv al lui *grâu*; grâuleţ. **2.** (Bot.; pop.) Untişor. [Pr.: *grâ-u-*] – **Grâu** + suf. *-uşor.*
GREA, *greez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A echipa o navă cu greementul necesar. [Pr.: *gre-a*] – Din fr. **gréer**.
GREABĂN, *grebene,* s.n. Regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât şi spinare. * P. anal. Coamă a unui munte. [Pl. şi: (m.) *grebeni*] – Din sl. **grebeni** "pieptene".
GREARE, *greări,* s.f. Acţiunea de *a grea* şi rezultatul ei. [Pr.: *gre-a-*] – V. **grea.**
GREAT, -Ă, *greaţi, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost echipat cu greementul necesar [Pr.: *gre-at*] – V. **grea.**
GREAŢĂ, *greţuri,* s.f. **1.** Senzaţie neplăcută, adesea însoţită de vărsături, reprezentând reacţia unor receptori nervoşi din cavitatea abdominală la diverşi agenţi. **2.** Fig. Sentiment de scârbă, de dezgust, de silă faţă de cineva sau de ceva. – **Greu** + suf. *-eaţă.*
GREBĂNAR, *grebănare,* s.n. Curea a hamului care se trece peste greabănul calului. – **Greabăn +** suf. *-ar.* – V. *gâtar.*
GREBĂNOS, -OASĂ, *grebănoşi, -oase,* adj. Care are greabănul proeminent. * (Despre oameni) Care are spatele adus, încovoiat, cocoşat. – **Greabăn** + suf. *-os.*
GREBLA, *greblez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge ceva cu grebla; a lucra, a nivela ceva cu grebla. – Din **greblă.**
GREBLARE, *greblări,* s.f. Acţiunea de *a grebla*; greblat. – V. **grebla.**
GREBLAT, *greblaturi,* s.n. Greblare. – V. **grebla.**
GREBLĂ, *greble,* s.f. **1.** Unealtă sau maşină agricolă cu ajutorul căreia se strâng paiele, fânul

etc. sau cu care se mărunţesc bulgării de pământ, se nivelează solul etc. **2.** Construcţie orientată transversal pe un curs de apă, servind la oprirea buştenilor. – Din bg. **greblo.**

GREC, GREACĂ, *greci, grece,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Greciei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Greciei sau grecilor, privitor la Grecia sau la greci; grecesc. * (Substantivat, f.) Limba greacă. – Lat. **Graecus.**

GRECESC, -EASCĂ, *greceşti,* adj. Grec. – **Grec +** suf. *-esc.*

GRECEŞTE adv. Ca grecii, în felul grecilor; în limba greacă. ** Expr. *A şedea (*sau *a se aşeza* etc.) *greceşte* = a şedea (sau a se aşeza etc.) cu genunchi la gură; a şedea (sau a se aşeza) cu picioarele încrucişate sub corp; a şedea turceşte. – **Grec** + suf. *-eşte.*

GRECISM, *grecisme,* s.n. Cuvânt, expresie sau construcţie care au fost împrumutate din limba greacă, fără a fi fost asimilate. * Influenţa limbii (şi culturii) greceşti asupra altei limbi (şi culturi). – Din fr. **grécisme.**

GRECIZA, *grecizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi însuşească sau a-şi însuşi limba, obiceiurile etc. grecilor, a (se) asimila grecilor. – **Grec** + suf. *-iza.* Cf. fr. **gréciser.**

GRECIZARE s.f. Acţiunea de *a (se) greciza.* – V. **greciza.**

GRECOAICĂ, *grecoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Greciei sau este originară de acolo. – **Grec** + suf. *-oaică.*

GRECO-CATOLIC, -Ă, *greco-catolici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de biserica unită, privitor la biserica unită. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a aderat la biserica unită. – **Grec + catolic.**

GRECOMAN, *grecomani,* s.m. (Peior.) Partizan fanatic al grecilor. – Din **grecomanie** (derivat regresiv).

GRECOMANIE s.f. Manie de a imita obiceiurile, limba etc. grecilor, de a susţine tot ce vine de la greci. – Din fr. **grécomanie.**

GRECO-ORIENTAL, -Ă, *greco-orientali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de religia ortodoxă, privitor la religia ortodoxă; ortodox, greco-răsăritean. **2.** S.m. şi f. Persoană care aderă la religia ortodoxă; ortodox, greco-răsăritean. [Pr.: *-ri-en-*] – **Grec + oriental.**

GRECO-RĂSĂRITEAN, -Ă, *greco-răsăriteni, -e,* adj., s.m. şi f. (Rar) Ortodox, greco-oriental. – **Grec + răsăritean.**

GRECO-ROMAN, -Ă, *greco-romani, -e,* adj. Care ţine de epoca vechii Grecii şi a Imperiului Roman, privitor la vechea Grecie şi la Imperiul Roman. – Din fr. **gréco-romain.**

GRECOTEI, *grecotei,* s.m. (Peior.) Grec. – Din **grec.**

GRECUŞOR, *grecuşori,* s.m. (Peior) Diminutiv al lui *grec.* – **Grec** + suf. *-uşor.*

GREDER, *gredere,* s.n. Maşină folosită pentru diverse operaţii de construire şi de întreţinere a drumurilor, îndeosebi pentru nivelări. – Din engl. **grader.**

GREEMENT, *greemente,* s.n. Ansamblu format din catargele, velele şi parâmele unei nave sau ale unei ambarcaţii cu pânze. – Din fr. **gréement.**

GREF, *grefuri,* s.n. Veche măsură de lungime egală cu a şaisprezecea parte dintr-un cot. [Pl. şi: (m.) *grefi*] – Din bg. **greh.**

GREFA, *grefez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face o grefă[2], a aplica o grefă[2]. – Din fr. **greffer.**

GREFARE, *grefări,* s.f. Acţiunea de *a grefa* şi rezultatul ei. – V. **grefa.**

GREFĂ[1]**,** *grefe,* s.f. Serviciu din cadrul unei instanţe judecătoreşti, care întocmeşte, păstrează, comunică etc. actele de procedură. – Din fr. **greffe.**

GREFĂ[2]**,** *grefe,* s.f. **1.** Fragment de ţesut sau organ transplantat dintr-o regiune în alta a corpului aceluiaşi individ sau de la un organism la altul; grefon, transplant. **2.** Operaţie de refacere a unui ţesut sau a unui organ cu ajutorul unei grefe[2] (**1**). – Din fr. **greffe.**

GREFIER, *grefieri,* s.m. Funcţionar judecătoresc însărcinat cu înregistrarea dezbaterilor instanţei, cu redactarea hotărârilor, cu întocmirea, păstrarea şi comunicarea actelor de procedură. [Pr.: *-fi-er*] – Din fr. **greffier.**

GREFON, *grefoane,* s.n. (Med.) Grefă[2] (**1**). – Din fr. **greffon.**

GREGAR, -Ă, *gregari, -e,* adj. (Despre animale) Care trăieşte în grupuri compacte, în turme, cete, cârduri. ** *Instinct gregar* = instinct care determină unele animale să trăiască, să migreze etc. în turme, cete, cârduri. (Fig.) *Spirit* (sau *instinct) gregar* = spirit sau instinct care îndeamnă pe unii oameni să se supună orbeşte, să-şi piardă cu totul individualitatea în mijlocul mulţimii din care fac parte. – Din fr. **grégaire**, lat. **gregarius.**

GREGARISM s.n. (Rar) Stare a animalelor care trăiesc în turmă; (fig.) instinct, spirit gregar. – Din fr. **grégarisme.**

GREGHETIN, *greghetini,* s.m. Plantă erbacee perenă cu frunze palmate şi lobate, cu flori mari, albastre, liliachii sau albe *(Geranium pratense).* – Et. nec.

GREGORIAN, *gregoriene,* adj. (În sintagmele) *Calendar gregorian* = calendar întocmit la

sfârşitul sec. XVI din ordinul papei Grigore al XIII-lea şi adoptat în prezent de toate ţările Europei. *Cânt gregorian* = cânt liturgic folosit în Biserica romano-catolică. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **grégorien.**

GREIER, *greieri,* s.m. Gen de insecte cu corpul scurt şi gros, cu antene lungi şi cu ochi mari, cu picioarele posterioare adaptate la sărit, care produc un sunet ascuţit şi pătrunzător prin frecarea elitrelor *(Gryllus)*; insectă care face parte din acest gen. [Pr.: *gre-ier,* – Var.: **gréiere,** (reg.) **gríer** s.m.] – Lat. / * / **grylliolus** *(<gryllus).*

GREIERAŞ, *greieraşi,* s.m. Greieruş. [Pr.: *gre-ie-*] – **Greier +** suf. -*aş.*

GREIERE s.m. v. **greier.**

GREIEREL, *greierei,* s.m. Greieruş. [Pr.: *gre-ie÷,* – Var.: (reg.) **grierél** s.m.] – **Greier** + suf. -*el.*

GREIERUŞ, *greieruşi,* s.m. Diminutiv al lui *greier*; greieraş, greierel. [Pr.: *gre-ie-*] – **Greier** + suf. -*uş.*

GREIME s.f. (Înv.) **1.** Greutate (**I 1**). **2.** Mulţime (de fiinţe); *spec.* grosul unei armate. – **Greu** + suf. -*ime.*

GREJ s.n., adj. invar. **1.** S.n. Fir de mătase naturală brută. **2.** Adj. invar. (Despre firele de mătase naturală sau despre mătasea naturală) Care are culoarea naturală. – Din fr. **grége.**

GREN, *grenuri,* s.n. (Met.) Intensificare bruscă şi temporară a vântului, însoţită uneori de ploaie. – Din fr. **grain** [de vent].

GRENA s.n., adj. invar. Roşu-închis. – Din fr. **grenat.**

GRENADĂ, *grenade,* s.f. **1.** Proiectil uşor, alcătuit dintr-un corp metalic alungit, o încărcătură explozivă şi un focos, care se aruncă cu mâna sau cu un dispozitiv special. **2.** Obiect de forma-unei grenade (**1**), folosit la probele atletice de aruncări; *p. ext.* probă atletică practicată cu acest obiect. [Var.: (pop.) **granátă** s.f.] – Din fr. **grenade,** Cf. it. **granata**, germ. **Granate.**

GRENADIER, *grenadieri,* s.m. **1.** Soldat infanterist care acţiona cu grenada (**1**). **2.** (În vechea armată a unor ţări) Soldat infanterist dintr-o unitate de elită. [Pr.: -*di-er,* – Var.: (**2**) **grenadír** s.m.] – Din fr. **grenadier.** Cf. germ. **Grenadier.**

GRENADINĂ, *grenadine,* s.f. (Rar) Fir de mătase naturală întrebuinţat la fabricarea dantelelor. * Ţesătură subţire şi transparentă, de bumbac sau de mătase, din care se confecţionează rochii de vară, perdele etc. – Din fr. **grenadine.**

GRENADIR s.m. v. **grenadier.**

GREOI, -OAIE, *greoi, -oaie,* adj. Care se mişcă, se desfăşoară sau porneşte greu, încet. * Fig. Lipsit de vioiciune, de supleţe. * Fig. (Despre limbă, stil etc.) Încărcat, complicat, confuz. – **Greu** + suf. -*oi.*

GREP, *grepuri,* s.n. Grepfrut. – Prescurtare din **grepfrut.**

GREPFRUT, *grepfruturi,* s.n. Fruct citric de culoare galbenă, mai mare decât portocala, cu gust plăcut, acrişor-amărui, produs de un arbore subtropical; grep. [Scris şi *: grape-fruit*] – Din engl., fr. **grape-fruit.**

GRESA, *gresez,* vb. I. Tranz. A unge piesele cu mişcare relativă şi în contact ale unui mecanism, ale unei maşini etc., pentru a reduce frecarea, uzura sau încălzirea lor ori pentru a le proteja împotriva unor agenţi externi. – Din fr. **graisser.**

GRESAJ, *gresaje,* s.n. Acţiunea de *a gresa* şi rezultatul ei; ungere, gresare. – Din fr. **graissage.**

GRESARE, *gresări,* s.f. Gresaj. – V. **gresa.**

GRESAT, -Ă, *gresaţi, -te,* adj. (Despre piesele cu mişcare relativă şi în contact ale unui mecanism, ale unei maşini etc. sau, *p. ext.* despre mecanisme, maşini ete.) Care a fost uns. – V. **gresa.**

GRESIE, *gresii,* s.f. **1.** Rocă sedimentară foarte dură, formată prin cimenterea nisipurilor cu diverse materiale. **2.** Cute făcută din gresie (**1**). **3.** Olărie dură şi opacă, având la bază o argilă plastică. [Var.: **grézie** s.f.] – Cf. alb. **gëresë.**

GRESOR, (**1**) *gresoare,* s.n., (**2**) *gresori,* s.m. **1.** S.n. Dispozitiv al unei maşini care serveşte la gresaj; ungător. **2.** S.m. Muncitor care efectuează operaţii de gresare. – Din fr. **graisseur.**

GREŞ, *greşuri,* s.n. (Înv. şi reg.; azi mai ales în loc. şi expr.) Greşeală. ** Loc. adv. *Fără greş* = în mod perfect, fără a comite vreo eroare. ** Expr. *A da greş* = **a)** a nu nimeri ţinta, obiectivul ochit; **b)** a nu izbuti într-o acţiune, într-o întreprindere. (Înv.) *A-i da (cuiva) greş* = a-i imputa (cuiva) ceva, a găsi vinovat (pe cineva). (Reg.) *A nu avea greş* = a nu constitui o greşeală, a nu aduce vătămare, a fi nimerit. – Din **greşi** (derivat regresiv).

GREŞEALĂ, *greşeli,* s.f. Faptă, acţiune etc. care constituie o abatere (conştientă sau involuntară) de la adevăr, de la ceea ce este real, drept, normal, bun (şi care poate

atrage după sine un rău, o neplăcere); eroare; (concr.) ceea ce rezultă în urma unei astfel de fapte, acţiuni etc. ** Loc. adv. *Fără greşeală* = perfect. *Din greşeală* = fără voie, involuntar, neintenţionat. – **Greşi** + suf. *-eală.*

GREŞI, *greşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A comite o greşeală; *p. ext.* a se înşela. * Intranz. şi tranz. A nu nimeri ţinta, obiectivul ochit; a da greş. **2.** Tranz. A executa ceva greşit, rău. * A lua un lucru drept altul; a încurca, a confunda. ** Expr. *A greşi drumul* (sau *calea*) = a (se) rătăci; *p. ext.* a se abate de la regulile morale, de conduită. **3.** Intranz. A se face vinovat de ceva faţă de cineva, a face cuiva un rău, un neajuns; *p. ext.* a păcătui. – Din sl. **grĕšiti.**

GREŞIT, -Ă, *greşiţi, -te,* adj. **1.** (Înv. şi reg.) Care este vinovat pentru o greşeală săvârşită. **2.** Eronat, incorect, inexact. – V. **greşi.**

GREŢOS, -OASĂ, *greţoşi, -oase,* adj. **1.** Care provoacă greaţă; scârbos, dezgustător. **2.** (Rar) Căruia i se face uşor greaţă. – **Greaţă** + suf. *-os.*

GREU, GREA, *grei, grele,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care apasă cu greutate asupra suprafeţei pe care stă; care are greutate (mare); care cântăreşte mult. *Corp greu.* ** *Aur greu* = aur masiv. *Artilerie grea* = artilerie care are în dotarea unităţilor sale tunuri şi obuziere de mare calibru. *Industrie grea* = totalitatea ramurilor industriale care produc în general mijloace de producţie. (Sport) *Categorie grea* = categorie în care intră boxerii, luptătorii, halterofilii etc. cu cea mai mare greutate. ** Expr. *Pas greu* = moment dificil, iniţiativă plină de greutăţi. *Bani grei* = sumă mare de bani. *Cuvânt greu* = cuvânt decisiv. **2.** Care este împovărat, îngreuiat, încărcat. *Sac greu. ** Familie* (sau *casă*) *grea* = familie numeroasă şi greu de întreţinut. * (Pop.; la f.) Gravidă. * (Despre nori) De culoare neagră, aducător de ploaie şi de furtună. **II.** Adj. **1.** (Despre părţi ale corpului) Care pare că apasă (din cauza oboselii, bolii, stării sufleteşti etc.). *Are capul greu. ***
Expr. *A-i fi (cuiva) inima grea* = a fi îngrijorat, îndurerat; a avea presimţiri rele. *A avea mână grea* = **a)** a lovi tare cu palma sau cu pumnul; **b)** (fam.; despre medici) a lucra neîndemânatic, grosolan, producând dureri pacienţilor. **2.** (Despre alimente) Care produce uşor indigestie; care se asimilează cu greutate. **3.** (Despre mirosuri) Care produce o senzaţie de neplăcere, de insuficienţă respiratorie etc.; (despre aer) care miroase rău; încărcat; *p. ext.* apăsător, copleşitor. *** Atmosferă grea* = atmosferă apăsătoare care precedă declanşarea unei furtuni, unei ploi torenţiale; *fig.* atmosferă încărcată de griji, de certuri etc. * (Despre somn) Adânc. **4.** (Despre noapte, ceaţă etc.) Dens, compact. **III.** Adj. **1.** Care se face cu greutate, care cere eforturi mari; anevoios. *Muncă grea.* * (Despre drumuri) Care poate fi străbătut cu greutate. * Care se înţelege, se învaţă cu eforturi deosebite. *Poezie grea.* **2.** (Despre suferinţe, necazuri, împrejurări etc.) Care se suportă cu mari suferinţe, cu mare greutate; (despre boli) care aduce mari suferinţe şi se vindecă cu mare greutate sau nu se mai vindecă; grav. ** *Zile grele* sau *viaţă grea* = trai anevoios, plin de lipsuri. *Lovitură grea* = lovitură morală dureroasă. ** Expr. (Adverbial) *Greu la deal cu boii mici* sau *greu la deal şi greu la vale*, se spune când cineva este silit să facă faţă unei situaţii dificile cu posibilităţi (materiale) reduse. * (Despre insulte, pedepse etc.) Serios, grav. ** *Vorbă grea* = insultă, jignire. **IV.** Adv. **1.** Cu greutate (mare), cu toată greutatea. *S-a lăsat greu.* ** Expr. *A-i cădea (cuiva) greu la stomac* = a-i produce (cuiva) indigestie. * Mult (din punctul de vedere al greutăţii, cantităţii). *Cântăreşte greu.* **2.** În mod dificil, anevoios, cu dificultate, cu trudă; anevoie. *Munceşte greu.* ** Expr. *A-i fi greu (să) ...* = a simţi dificultatea iniţierii unei acţiuni. *A-i veni (cuiva) greu (să...)* = a-i fi neplăcut (să...), a-i displăcea; a se jena (să ...). *A-i fi greu (de cineva* sau *de ceva)* = **a)** a-i fi silă, a fi sătul (de cineva sau de ceva); **b)** a se ruşina (de cineva sau de ceva)*. A-i fi* (sau *a o duce) greu* = a trăi în lipsuri materiale, a avea o situaţie materială precară. * Încet (şi neplăcut). *Orele trec greu.* **3.** Rău, grav, tare. *E greu bolnavă. *** Expr. *A ofta* (sau *a suspina*) *greu* = a ofta (sau a suspina) din adâncul inimii, profund (de durere, necaz etc.). *A plăti greu* = **a)** a plăti scump, cu mari sacrificii; **b)** a nu plăti la timp. **V.** S.n. **1.** Greutate, dificultate; împrejurare dificilă; impas. ** Loc. adv. *Din greu* = **a)** cu mult efort, întâmpinând mari dificultăţi; **b)** adânc, profund. *La greu* = când este vorba de o treabă anevoioasă. *A greu* = cu neplăcere. ** Expr. *Acu-i greul* = a sosit momentul decisiv. *A da de greu* = a întâmpina dificultăţi. **2.** Povară, sarcină; *p. ext.* partea cea mai grea, cea mai dificilă a unei munci, a unei situaţii etc. **3.** Partea mai numeroasă dintr-un ansamblu de elemente; gros. *Greul armatei.* – Lat. **grevis** *(=gravis).*

GREUNATIC, -Ă, *greunatici, -ce,* adj. (Reg.; despre oameni) Corpolent şi greoi în mişcări. [Pr.: *gre-u-*] – [În] **greuna** + suf. *-atic.*

GREUTATE, *greutăţi,* s.f. **I. 1.** Apăsare pe care o exercită un corp asupra unei suprafeţe (orizontale) pe care se sprijină; însuşirea unui corp de a fi greu; forţă care se exercită

asupra unui corp sau cu care un corp este atras de pământ; greime. ** *Greutate specifică* = greutate a unităţii de volum dintr-un anumit corp; mărime care indică, în procente, raportul în care se află o parte a unei colectivităţi faţă de întreaga colectivitate; *fig.* valoare proprie a unui lucru. *Greutate atomică* = număr care arată de câte ori atomul unui element este mai greu decât a 12-a parte din masa atomului de carbon. *Greutate moleculară* = număr egal cu suma greutăţilor atomice ale elementelor unei molecule. **2.** Corp, obiect etc. având o masă (relativ) mare (şi cărat de cineva sau de ceva). * Fig. Senzaţie de apăsare (fiziologică sau morală), de oboseală, de nelinişte. ** Expr. *A i se lua* (sau *a-i cădea cuiva) o greutate de pe inimă* = a scăpa de o mare grijă. **3.** Bucată de metal de formă caracteristică şi cu masa etalonată, care serveşte la stabilirea masei ori greutăţii altor corpuri (prin cântărire). * Bucată de metal sau de alt material, care îndeplineşte anumite funcţii într-un mecanism. **4.** Halteră. * Obiect metalic de formă sferică, folosit la probele atletice de aruncări; *p. ext.* probă sportivă în care se aruncă acest obiect. **II. 1.** Dificultate, piedică în realizarea unui lucru. ** Loc. adv. *Cu (mare) greutate* = (foarte) greu. **2.** (Fam.) Influenţă, trecere, putere. * Putere de convingere; valoare documentară. **3.** Gravitate; asprime. *Greutatea unei pedepse.* [Pr.: *gre-u-*] – **Greu** + suf. *-ătate.*

GREVA, *grevez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A împovăra (o proprietate) cu ipoteci, (un buget) cu cheltuieli; a supune ceva unor condiţii grele. – Din fr. **grever.**

GREVARE, *grevări,* s.f. Acţiunea de *a greva* şi rezultatul ei. – V. **greva.**

GREVĂ, *greve,* s.f. Încetare organizată a activităţii într-una sau mai multe întreprinderi, instituţii etc., cu scopul de a determina pe patroni sau guvernul, autorităţile să satisfacă unele revendicări (economice, politice etc.). ** *Greva foamei* = refuzul de a mânca, folosit de cineva în semn de protest. – Din fr. **gréve.**

GREVIST, -Ă, *grevişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care participă la o grevă. **2.** Adj. Care aparţine grevei, privitor la grevă, care face grevă. – Din fr. **gréviste.**

GREZIE s.f. v. **gresie.**

GRI adj. invar. Cenuşiu. * (Substantivat, n.) Culoare cenuşie – Din fr. **gris.**

GRIDDIPMETRU, *griddipmetre,* s.n. (Elt.) Aparat compus dintr-un undametru cu absorbţie şi cu oscilator calibrat în frecvenţă. – Din engl. **grid-dip meter.**

GRIER s.m. v. **greier.**

GRIEREL s.m. v. **greierel.**

GRIFA, *grifez,* vb. I. Tranz. A marca arborii cu ajutorul grifei. – Din fr. **griffer.**

GRIFARE, *grifări,* s.f. Acţiunea de *a grifa* şi rezultatul ei. – V. **grifa.**

GRIFAT, -Ă, *grifaţi, -te,* adj. (Despre arbori) Care a fost marcat cu grifa. – V. **grifa.**

GRIFĂ, *grife,* s.f. **1.** Instrument cu ajutorul căruia se marchează scoarţa arborilor din pădure pentru diverse lucrări silvice. **2.** Dispozitiv care permite deplasarea peliculei într-un aparat de filmat, prinzând intermitent perforaţiile filmului. – Din fr. **griffe.**

GRIFON, *grifoni,* s.m. **1.** Monstru mitologic cu corp de leu, cu aripi, cap şi gheare de vultur şi cu urechi de cal. * Motiv decorativ reprezentând acest monstru. **2.** Specie de câine de vânătoare cu părul aspru şi lăţos. – Din fr. **griffon.**

GRIJANIE, *grijanii,* s.f. (Bis.; pop.) Cuminecătură, împărtăşanie. – **Griji** + suf. *-anie.*

GRIJĂ, *griji,* s.f. **1.** Teamă sau nelinişte simţite de cineva la gândul unei eventuale primejdii sau întâmplări neplăcute pe care le-ar putea îndura; îngrijorare. ** Expr. *A intra la griji* = a începe să fie îngrijorat. * Cauza îngrijorării cuiva. **2.** Interes deosebit, preocupare pentru cineva sau ceva, atenţie acordată unei fiinţe, unei probleme etc. ** Loc. vb. *A (nu) avea grijă (de cineva* sau *de ceva)* = a (nu) se îngriji (de cineva sau de ceva); a (nu) supraveghea; a (nu) păzi (pe cineva sau ceva). ** Expr. *A avea grijă (să...)* = a băga de seamă, a fi atent (să...). *A da* (sau *a lăsa*) *în grija (cuiva)* = a da (sau a lăsa) în directa supraveghere (a cuiva); a încredinţa. – Din bg. **griža.**

GRIJI, *grijesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. şi refl. A (se) îngriji (de cineva sau de ceva). **2.** Tranz. şi refl. (Bis.) A (se) împărtăşi, a (se) cumineca. – Din bg. **grižă se.**

GRIJIT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) griji.* – V. **griji.**

GRIJITOR, -OARE, *grijitori, -oare,* adj. (Reg.) Grijuliu. – **Griji** + suf. *-tor.*

GRIJNIC, -Ă, *grijnici, -ce,* adj. (Înv.) Grijuliu. – **Grijă** + suf. *-nic.*

GRIJULIU, -IE, *grijulii,* adj. (Despre fiinţe şi manifestările lor) Plin de atenţie, de grijă faţă de cineva sau de ceva; atent, grijnic, grijitor; prudent, prevăzător. * (Reg.) Îngrijit, ordonat. [Var.: (reg.) **grijulív, -ă** adj.] – Din bg. **griliv.**

GRIJULIV, -Ă adj. v. **grijuliu.**

GRIL s.n. (Englezism) Grătar (pentru fripturi). – Din engl. **grill**, fr. **gril.**

GRILAJ, *grilaje,* s.n. Gărduleţ făcut din vergele de fier, din stinghii (încrucişate) de lemn, din plasă de sârmă etc., care se montează la o fereastră, la o uşă, la unele garduri etc. [Pl.

şi: *grilajuri*] – Din fr. **grillage.**

GRILĂ, *grile,* s.f. **1.** Electrod în formă de sită, de spirală, de gard din sârmă, intercalat între anodul şi catodul unui tub electronic sau între alţi doi electrozi, prin deschiderile căruia poate trece un flux de electroni sau de ioni; grătar (**5**), sită. **2.** Gărduleţ fix sau mobil alcătuit dintr-o reţea de vergele paralele, care închide sau apără golul unei uşi, al unei ferestre, al unei vitrine etc. **3.** (Mil.) Obstacol făcut din bare de oţel, aşezat în faţa sau în spatele şanţului unei fortificaţii sau la deschiderile unei cazemate. **4.** Prăjitură în formă de grilă (**2**), preparată din aluat şi unsă cu sirop de zahăr sau miere. – Din fr. **grille.**

GRIMA, *grimez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) machia pentru scenă sau pentru film în conformitate cu fizionomia cerută de rolul interpretat; *p. gener.* a (se) machia. -Din fr. **grimer.**

GRIMARE, *grimări,* s.f. Acţiunea de *a (se) grima.* – V. **grima.**

GRIMASĂ, *grimase,* s.f. Strâmbătură voită sau spontană a feţei (care exprimă o anumită stare sufletească). * Fig. Aparenţă înşelătoare, mincinoasă; disimulare. – Din fr. **grimace.**

GRIMAT, -Ă, *grimaţi, -te,* adj. (Mai ales despre actori) Machiat. – V. **grima.**

GRIMĂ, *grime,* s.f. Machiaj (pentru actori). – Din **grima** (derivat regresiv).

GRIMEA, *grimele,* s.f. (Reg.) Basma cu care femeile (de la ţară) îşi acoperă capul. – Din tc. **derme.**

GRIMELUŢĂ, *grimeluţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *grimea.* – **Grimele** (pl. lui *grimea)* + suf. -*uţă.*

GRIMER, -Ă s.m. şi f. v. **grimeur.**

GRIMEUR, -Ă, *grimeuri, -e,* s.m. şi f. Specialist care se ocupă cu grimarea artiştilor; machior. [Pr.: *grimör.* – Var.: **grimér, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **grimeur.**

GRIND, *grinduri,* s.n. Mică ridicătură de teren de formă alungită, care rezultă din depunerile aluvionare ale unei ape curgătoare sau ale mării. – Din sl. **grendŭ.**

GRINDĂ, *grinzi,* s.f. Element de construcţie din lemn, oţel, beton armat etc., cu lungimea mare în raport cu celelalte dimensiuni, folosit de obicei la asigurarea rezistenţei unei construcţii. – Din sl. **grenda.**

GRINDEI, *grindeie,* s.n. **1.** Una dintre părţile componente ale plugului cu tracţiune animală, care leagă între ele toate celelalte elemente. **2.** Grindă mică (fixată la o construcţie de-a curmezişul şi orizontal). * Bucată de lemn care intră în alcătuirea unor instrumente, mecanisme etc. – **Grindă** + suf. -*ei.* Cf. bg. **gredel**, scr. **gredelj.**

GRINDEL, *grindei,* s.m. Peşte mic, asemănător cu ţiparul, de culoare verde-gălbuie, cu pete mari, negre; molan *(Nemachilus barbatulus).* – Din săs. **grendel** (= germ. *Grundel).*

GRINDINA, pers. 3 *gríndină,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea grindină. – Din **grindină.** Cf. lat. **grandinare.**

GRINDINĂ, *grindine,* s.f. Precipitaţie atmosferică alcătuită din particule de gheaţă având forma unor pietricele; piatră. * Fig. Ceea ce vine, cade, năvăleşte în mare cantitate. *O grindină de lăcuste.* * Fig. (Adverbial) În mare cantitate (şi unul după altul). *Săgeţile cădeau grindină.* [Pl. şi: *grindini*] – Lat. **grando, -inis.**

GRINDIŞ, *grindişuri,* s.n. Totalitatea grinzilor unui acoperiş, ale unui tavan etc. – **Grindă** + suf. -*iş.*

GRINDULIŢĂ, -Ă, *grinduliţe,* s.f. Grinduţă. – **Grindă** + suf. -*uliţă.*

GRINDUŢA, *grinduţe,* s.f. Diminutiv al lui *grindă*; grinduliţă. – **Grindă** + suf. -*uţă.*

GRINOTA, *grinotez,* vb. I. Tranz. A decupa o tablă cu poansonul de-a lungul unui contur (trasat). – Din fr. **grignoter.**

GRIPA, *gripez,* vb. I. **1.** Refl. şi intranz. (Despre piese de motoare şi despre motoare; la pers. 3) A se bloca în timpul funcţionării. ** Tranz. fact. *Ungerea defectuoasă a gripat motorul.* **2.** Refl. şi tranz. fact. A (se) îmbolnăvi de gripă. – Din fr. **gripper.**

GRIPAL, -Ă, *gripali, -e,* adj. Care aparţine gripei, privitor la gripă, care provoacă gripa. – Din fr. **grippal.**

GRIPARE, *gripări,* s.f. Acţiunea de *a (se) gripa* şi rezultatul ei. – V. **gripa.**

GRIPAT, -Ă, *gripaţi, -te,* adj. **1.** (Despre piese de motoare şi despre motoare) Care s-a blocat în cursul funcţionării. **2.** Bolnav de gripă. – V. **gripa.** Cf. fr. **grippé**.

GRIPĂ, *gripe,* s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă, de natură virotică, localizată la nivelul aparatului respirator, care se manifestă prin stare generală proastă, febră, inflamaţia căilor respiratorii superioare, dureri musculare şi de cap etc. * *P. gener.* Nume dat unor afecţiuni sezoniere care se manifestă prin febră şi catar nazal sau bronhial. – Din fr. **grippe**, germ. **Grippe.**

GRIPCĂ, *gripci,* s.f. Unealtă care serveşte la curăţarea doagelor (vechi), a grinzilor etc. – Din bg. **ogribka.**

GRIS s.n. v. **griş.**
GRISAI, *grisaiuri,* s.n. Pictură monocromă (de obicei în tonuri de gri), care dă impresia reliefului şi a sculpturii; camaieu (**1**). [Pr.: *grizai*] – Din fr. **grisaille.**
GRIŞ s.n. Produs alimentar obţinut din boabe de grâu sau de alte cereale, măcinate mai mare. [Var.: **gris** s.n.] – Din germ. **Griess.**
GRIV, -Ă, *grivi, -e,* adj. (Pop.; despre câini, păsări etc.) Pătat cu alb şi negru; pestriţ, grivei. * (Substantivat) Câine sau căţea cu blana de culoare pestriţă. ** Expr. *(E) departe griva de iepure,* se spune cuiva care se află departe de adevăr. – Din bg. **griv.**
GRIVAN, *grivani,* s.m. (Zool.) Hârciog. – **Griv** + suf. *-an.*
GRIVEI, *grivei,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Griv. – **Griv +** suf. *-ei.*
GRIZA, *grizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) îmbăta (uşor); a (se) ameţi. – Din fr. **griser.**
GRIZARE, *grizări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a (se) griza* şi rezultatul ei. – V. **griza.**
GRIZAT, -Ă, *grizaţi, -te,* adj. (Livr.) Care s-a îmbătat (uşor); ameţit. – V. **griza.**
GRIZONANT, -Ă, *grizonanţi, -te,* adj. (Despre păr) Care începe să încărunţească; cărunt, sur, gri. – Din fr. **grisonnant.**
GRIZU s.n. Amestec natural gazos, inflamabil şi explozibil, în care predomină metanul şi care se degajă în timpul lucrărilor miniere. – Din fr. **grisou.**
GRIZUMETRIE s.f. Procedeu prin care se determină conţinutul de metan din grizuul dintr-o mină. – Din fr. **grisoumétrie.**
GRIZUMETRU, *grizumetre,* s.n. Aparat care determină conţinutul de metan din gazul existent într-o mină. – Din fr. **grisoumétre.**
GRIZUSCOP, *grizuscoape,* s.n. (Min.) Aparat care arată dacă procentul de metan din atmosfera unei exploatări subterane a atins limita periculoasă. – Din fr. **grisouscope.**
GRIZUTINĂ s.f. (Min.) Exploziv antigrizutos pe bază de azotat de amoniu. -Din fr. **grisoutine.**
GRIZUTOS, -OASĂ, *grizutoşi, -oase,* adj. Care conţine grizu. – Din fr. **grisouteux.**
GRIZZLY s.m. Rasă de urs brun, de talie mare, agresiv, care trăieşte în America de Nord *(Ursus arctos horribilis).* – Cuv. engl.
GROAPĂ, *gropi,* s.f. Gaură, cavitate (mai adâncă) în pământ. ** Expr. *A da în gropi (de prost ce e),* se spune despre un om foarte prost. * Mormânt; *p. ext.* moarte. ** Expr. *A săpa (cuiva) groapa* = a unelti (împotriva cuiva). *A fi cu un picior în groapă* = a fi aproape de moarte. – Cf. alb. **gropë.**
GROAZĂ s.f. **1.** Emoţie puternică şi violentă provocată de un lucru înfiorător, de un pericol mare, de o nenorocire etc. * (Concr.) Persoană sau lucru care îngrozeşte. **2.** Fig. (În sintagma) *O groază (de...)* = o mulţime, o cantitate mare (de...). – Din sl. **groza.**
GROAZNIC, -Ă, *groaznici, -ce,* adj. **1.** Care insuflă groază (prin aspect, manifestări, consecinţe); grozav, înfricoşător, înspăimântător, îngrozitor, abominabil. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens. *Durere groaznică.* * (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de... – Din bg. **grozen.**
GROB, -Ă, *grobi, -e,* adj. (Livr.) Aspru, dur, grosolan, grobian. – Din germ. **grob.**
GROBIAN, -Ă, *grobieni, -e,* adj. (Despre oameni) Prost crescut; necioplit, grosolan, bădăran, mitocan. [Pr.: *-bi-an*] – Din germ., pol. **grobian.**
GROF, *grofi,* s.m. (Reg.) Mare latifundiar maghiar (având titlul de conte). – Din magh. **grof.**
GROFESC, -EASCĂ, *grofeşti,* adj. (Reg.) Care aparţine grofilor, privitor la grofi. – **Grof** + suf. *-esc.*
GROFIŢĂ, *grofiţe,* s.f. (Reg.) Fiică sau soţie de grof. – **Grof** + suf. *-iţă.*
GROFOAIE, *grofoaie,* s.f. (Reg.; de obicei depr.) Mare latifundiară maghiară sau germană (având titlul de contesă); soţie de grof. – **Grof** + suf. *-oaie.*
GROG, *groguri,* s.n. Băutură preparată din rom, coniac sau rachiu amestecat cu apă fierbinte îndulcită şi cu lămâie. – Din fr., engl. **grog.**
GROGGY adj. invar. (Despre boxeri) Care a pierdut controlul luptei pentru câteva momente în urma loviturilor primite; *p. gener.* (despre sportivi sau echipe sportive) care este net dominat de adversar. [Pr.: *gróghi*] – Cuv. engl.
GROGRENĂ, *grogrene,* s.f. Panglică textilă folosită în croitorie pentru întărituri, finisaje etc. [Var.: **gogrén** s.n., **gogrénă** s.f.] – Din fr. **gros-grain.**
GROH interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porc. – Onomatopee.
GROHĂI, pers. 3 *gróhăie,* vb. IV. Intranz (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei. – **Groh** + suf. *-ăi.*
GROHĂIRE, *grohăiri,* s.f. Acţiunea de *a grohăi* şi rezultatul ei. – V. **grohăi.**
GROHĂIT, *grohăituri,* s.n. Faptul de *a grohăi*; strigăt caracteristic, gros şi sacadat, pe care îl scot porcii; grohăitură. – V. **grohăi.**

GROHĂITOR, -OARE, *grohăitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care grohăie. **2.** S.n. (Pop.) Batoză (de păioase). [Pr.: -*hă-i*-] – **Grohăi +** suf. -*tor.*

GROHĂITURĂ, *grohăituri,* s.f. Grohăit. [Pr.: -*hă-i*-] – **Grohăi** + suf. -*tură.*

GROHOT, *grohote,* s.n. (Reg.) Grohotiş. – Probabil formaţie onomatopeică.

GROHOTIŞ, *grohotişuri,* s.n. Îngrămădire de bucăţi de rocă colţuroase, de dimensiuni variabile, rezultate din dezagregarea stâncilor şi prăvălite din munţi sau aduse de gheţari; *p. ext.* rocă sedimentară formată din acest material. * Loc, teren acoperit cu acest material. – **Grohot +** suf. -*iş.*

GROM, *gromi,* s.m. (Livr.) Lacheu, valet (tânăr). – Din engl., fr. **groom.**

GROMOVNIC, *gromovnice,* s.n. Carte populară cu caracter astrologic, care cuprinde preziceri asupra sorţii omului şi asupra stării timpului pe baza interpretării tunetelor şi fulgerelor în raport cu zodia în care ele se produs. – Din sl. **gromovînů.**

GROP, *gropuri,* s.n. Săculeţ cu bani pecetluit, care se expediază prin poştă. – Din it. **groppo.**

GROPAN, *gropane,* s.n. (Reg.) Augmentativ al lui *groapă*. – **Groapă +** suf. -*an.*

GROPAR, *gropari,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu săparea de gropi pentru morminte. **2.** (Entom.) Necrofor. – **Groapă** + suf. -*ar.*

GROPĂREASĂ, *gropărese,* s.f. (Rar) Soţie de gropar. – **Gropar +** suf. -*easă.*

GROPIŞ, *gropişuri,* s.n. Loc plin de gropi. – **Groapă +** suf. -*iş.*

GROPIT, -Ă, *gropiţi, -te,* adj. (Reg.; despre locuri, terenuri) Care are (multe) gropi. – Din **groapă.**

GROPIŢĂ, *gropiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *groapă*; gropuşoară. **2.** Mică adâncitură care se formează în obrajii unor oameni când râd sau pe care o au unii oameni (graşi) în bărbie, la mâini etc. – **Groapă +** suf. -*iţă.*

GROPNIŢĂ, *gropniţe,* s.f. **1.** Încăpere situată între pronaosul şi naosul unei biserici, în care de obicei se găsesc mormintele ctitorilor. **2.** Cavou, criptă, mormânt sau cimitir situate lângă o biserică. – Din bg. **grobnica** (influenţat de *groapă).*

GROPUŞOARĂ, *gropuşoare,* s.f. Gropiţă (**1**). – **Groapă** + suf. -*uşoară.*

GROS[1]**, GROASĂ,** *groşi, groase,* adj., adv., s.n., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre corpuri cilindrice) Care are diametrul sau circumferinţa mai mari decât dimensiunile obişnuite. *Trunchi gros. ** Intestinul gros* = parte a tubului digestiv cu secţiunea mai mare cupripsă între ileon şi anus. * (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Dezvoltat mult în lăţime. * (Pop. la f.) Gravidă, însărcinată. **2.** Care are un volum mare, care depăşeşte prin volum dimensiunile obişnuite; voluminos. *Carte groasă.* ** Expr. *Gros la pungă* = bogat. * (Despre litere) Care este mai lat decât literele obişnuite. **3.** Mare, în sens vertical, de la suprafaţă în adâncime sau de la suprafaţă până la bază. *Strat gros.* ** Expr. *Gros la (sau de) obraz* = obraznic. *Gros la (sau de) obraz* = nesimţit. *Gros la piele sau cu pielea groasă* = nesimţit. *Gros la (sau în) ceafă sau cu ceafa groasă* = bădăran. * Care este ţesut din fire groase (I 1). *Haină groasă.* **4.** (Despre fluide) Care curge sau se împrăştie greu; dens. * Fig. (Despre întuneric, umbră, ceaţă etc.) Adânc, compact. **II.** Adj. Fig. **1.** (Despre voce, glas, sunete, adesea adverbial) Adânc, grav. **2.** (Înv.) Grosolan, bădăran; incult; care trădează pe omul bădăran sau incult. **III.** Adv. **1.** (Pop., fam.) Mult, din plin, din belşug. *Câştigă gros.* **2.** (Înv.) În linii mari, superficial, în mod grosolan. **IV.** S.n. **1.** Partea cea mai numeroasă dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu de obiecte, de fenomene (de acelaşi fel); greu. ** Loc. adv. *Din gros* = în cantitate mare, din belşug. **2.** (Pop., fam.) Închisoare. **V.** S.m. (Reg.) Buştean, trunchi; bârnă (groasă). – Lat. **grossus.**

GROS[2]**,** *groşi,* s.m. Măsură folosită în comerţ pentru mărfuri sub formă de obiecte mici de acelaşi fel, egală cu 12 duzini, adică l44 de bucăţi. ** *Mic gros* = depozit care livrează mărfuri în cantităţi comerciale. – Din germ. **Gros.**

GROS-PLAN, *gros-planuri,* s.n. (Cin.) Mod de încadrare în tehnica filmării, în care fotograma cuprinde numai un detaliu sau faţa personajului. [Pr.: *groplán*] – Din fr. **gros-plan.**

GROSCIOR, -OARĂ, *grosciori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Grosuţ. **2.** S.n. (Pop.) Smântâna care se formează deasupra laptelui (de vacă) nefiert. [Var.:**groşciór, -oáră** adj., s.n.] – **Gros +** suf. -*cior.*

GROSIER, -Ă, *grosieri, -e,* adj. (Livr.) Care este lipsit de fineţe; care este făcut fără grijă, fără fineţe. * Fig. Care este lipsit de educaţie, de cultură, de bune maniere. [Pr.: -*si-er*] – Din fr. **grossier.**

GROSIME, *grosimi,* s.f. Circumferinţă; diametrul secţiunii transversale a unui corp cilindric; dimensiunea unui corp în sens orizontal, pe secţiune transversală; dimensiunea unui corp în sens vertical; distanţa dintre feţele unui corp, unui strat. – **Gros** + suf. -*ime.*

GROSISMENT, *grosismente,* s.n. Raportul dintre unghiul sub care se vede un obiect cu ajutorul unui instrument optic şi unghiul sub care se vede acelaşi obiect cu ochiul liber. – Din fr.**grossissement**

GROSOLAN, -Ă, *grosolani, -e,* adj. **1.** (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de delicateţe; nepoliticos, necioplit. **2.** (Despre obiecte) Insuficient prelucrat sau prelucrat în mod sumar, primitiv; brut, necizelat. – Din it. **grossolano.**

GROSOLĂNIE, *grosolănii,* s.f. Faptă, vorbă, atitudine de om grosolan; fire de om grosolan; mojicie, bădărănie, mitocănie. – **Grosolan** + suf. *-ie.*

GROSOMAN, *grosomani,* s.m. (Înv.) **1.** Om gras şi greoi. **2.** Om grosolan. – **Gros** + suf. *-oman.*

GROSSO MODO loc. adv. În caracteristicile cele mai generale, judecând în ansamblu. – Loc. lat.

GROSULAR s.n. (Min.) Varietate de granat. – Din fr. **grossulaire.**

GROSUŢ, -Ă, *grosuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *gros*; destul de gros; groscior. – **Gros** + suf. *-uţ.*

GROŞ, *groşi,* s.m. Monedă străină de argint, care a circulat odinioară şi în Moldova; monedă de argint emisă de unii domni ai Moldovei. – Din germ. **Groschen**, pol. **grosz.**

GROŞCIOR, -OARĂ adj., s.n. v. **groscior.**

GROŞIŢĂ, *groşiţe,* s.f. **1.** Monedă străină de argint, care a circulat şi în ţările române. **2.** Monedă poloneză de aramă, care a circulat şi în ţările române. [Acc. şi: *gróşiţă*] – **Groş +** suf. *-iţă.*

GROTĂ, *grote,* s.f. (Livr.) Peşteră. – Din fr. **grotte.**

GROTESC, -Ă, *groteşti,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este de un comic excesiv prin aspectul caricatural, neobişnuit de caraghios; ridicol, burlesc; bizar. ** (Substantivat, n.) *Grotescul unei situaţii.* * (Substantivat, n.) Categorie, ipostază estetică reflectând realitatea în forme fantastice, bizare, disproporţionate, caricaturale. **2.** S.n. Corp de literă de tipar fără picioruşe, format din arce şi segmente de dreaptă de aceeaşi grosime. – Din fr. **grotesque.**

GROZAMĂ, *grozame,* s.f. Mic arbust cu flori galbene, din ramurile căruia se fac mături *(Genista sagittalis).* – Et. nec.

GROZAV, -Ă, *grozavi, -e,* adj. **1.** Care produce groază (prin aspect, manifestări, consecinţe); groaznic, îngrozitor. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens, de mare. *Vânt grozav.* * (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de ... **3.** Care iese cu totul din comun prin calităţile sale; remarcabil; excepţional. ** Expr. *A se crede grozav* = a avea o părere exagerat de bună despre sine. * Curajos. ** Expr. (Substantivat) *A face pe grozavul* = a se lăuda, a se mândri (în mod nejustificat) cu calităţile sale, a se grozăvi. – Din bg. **grozav.**

GROZĂVENIE, *grozăvenii,* s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Faptul de a fi groaznic; aspect groaznic, situaţie groaznică. **2.** (Concr.) Lucru sau fiinţă înfricoşătoare. **3.** Faptul de a ieşi cu totul din comun prin calităţile sale; însuşirea unui lucru cu deosebite calităţi; grozăvie. **4.** (Concr.) Lucru sau fiinţă care întruneşte calităţi deosebite, ieşite din comun; grozăvie. **5.** Fig. Număr, cantitate mare; mulţime (de...). – **Grozav** + suf. *-enie.*

GROZĂVI, *grozăvesc,* vb. IV. Refl. (Fam. şi depr.) A avea o impresie exagerat de bună despre propriile însuşiri (şi a face caz de ele); a se lăuda. – Din **grozav.**

GROZĂVIE, *grozăvii,* s.f. **1.** Faptul de a fi groaznic, de a inspira groază; faptă, situaţie, întâmplare îngrozitoare; oroare, urgie. **2.** (Concr.) Lucru sau fiinţă îngrozitoare. **3.** Faptul de a ieşi cu totul din comun prin calităţile sale; însuşirea unui lucru cu deosebite calităţi; grozăvenie. **4.** (Concr.) Lucru sau fiinţă care întruneşte calităţi deosebite, ieşite din comun; grozăvenie. – **Grozav +** suf. *-ie.*

GROZĂVIRE, *grozăviri,* s.f. (Fam. şi depr.) Acţiunea de *a se grozăvi* şi rezultatul ei. – V. **grozăvi.**

GRUI, *gruiuri,* s.n. (Reg.) **1.** Pisc sau coastă de deal. **2.** Deal mic; colină[1], deluşor, movilă. [Pl. şi: *gruie*] – Et. nec.

GRUIE, *gruie,* s.f. **1.** Macara folosită la bordul navelor pentru ridicarea unor elemente ale navei (bărci, ancore, scări de bord etc.). **2.** Suport mobil care poartă camera de luat vederi şi pe operator, pentru înregistrarea unor imagini în mişcare. – Din fr. **grue.**

GRUIEŢ, *gruieţe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *grui.* [Pr.: *gru-ieţ*] – **Grui +** suf. *-eţ.*

GRUMAZ, *grumaji,* s.m. **1.** (Pop.) Gât; *p. restr.* cerbice, ceafă. ** Expr. *A-şi pleca grumazul (în faţa cuiva)* = a se umili; a se lăsa robit. *A-şi îndoi grumazul* = a renunţa la luptă, a se socoti învins. *A pune piciorul pe grumazul cuiva* = a robi, a subjuga pe cineva. **2.** (Rar) Gât1ej. **3.** (Rar) Partea mai îngustă a unor obiecte, asemănătoare cu gâtul (**1**). [Pl.şi: (înv.) *grumazi*] – Cf. alb. **gurmaz, gërmaz.**

GRUMĂJER, *grumăjere,* s.n. (Rar) Parte a armurii care apără gâtul. – **Grumaz** + suf. *-ar.*

GRUND, *grunduri,* s.n. **1.** Primul strat de material special aplicat pe suprafaţa unei piese, a unui obiect, a unui element de construcţie care urmează să fie finisată. **2.** Strat de vopsea albă care se aplică pe pânza, pe cartonul sau pe scândura pe care se pictează. **3.**

Strat de mortar aplicat pe zidărie, servind ca suport pentru tencuiala vizibilă. – Din germ. **Grund.**

GRUNDUI, *grunduiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica un strat de grund pe suprafaţa unui obiect. – **Grund** + suf. *-ui.*

GRUNDUIRE, *grunduiri,* s.f. Acţiunea de *a grundui* şi rezultatul ei. – V. **grundui.**

GRUNDUIT, -Ă, *grunduiţi, -te,* adj. Pe suprafaţa căruia s-a aplicat un strat de grund. – V. **grundui.**

GRUNJOS, -OASĂ, *grunjoşi, -oase,* adj. Cu bulgări, care este în formă de bulgări sau are aspect de bulgări; grunzuros. – **Grunz** + suf. *-os.*

GRUNŢUROS, -OASĂ adj. v. **grunzuros.**

GRUNZ, *grunji,* s.m. Bucată dintr-o materie tare şi sfărâmicioasă; bulgăre. * Spec. Bulgăre de noroi îngheţat. [Pl. şi: (n.) *grunzuri*] – Cf. alb. **grundë.**

GRUNZUROS, -OASĂ, *grunzuroşi, -oase,* adj. Grunjos. [Var.: **grunţurós, -oasă** adj.] – **Grunz** + suf. *-uros.*

GRUP, *grupuri,* s.n. **1.** Ansamblu de obiecte, de animale sau de plante asemănătoare, aflate laolaltă. * Ansamblu de obiecte, de piese etc. de acelaşi fel, reunite pe baza caracteristicilor funcţionale şi alcătuind un tot. *Grup electrogen. ** Grup sanitar* = încăpere prevăzută cu closet, chiuvetă (şi, uneori, cu cadă de baie). **2.** Ansamblu de persoane reunite (în mod stabil sau temporar) pe baza unei comunităţi de interese, de concepţii etc.; grupă, colectiv. ** Loc. adv. *În grup* = mai mulţi laolaltă, în colectiv. *În grupuri de câte...* = câte (atâţia) deodată. ** Expr. *Grupuri-grupuri* = (în) mai multe cete sau grămezi. * Spec. Fracţiune politică; grupare formată din reprezentanţii unui partid sau ai unui curent politic. **3.** (Mat.) Mulţime de elemente în care fiecărei perechi de elemente îi corespunde un element din aceeaşi mulţime, în care este adevărată asociativitatea oricare ar fi elementele mulţimii, în care există un element neutru şi un element opus legii de compunere a mulţimii. – Din fr. **groupe.**

GRUPA, *grupez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) aduna la un loc, a (se) reuni într-un grup. * Tranz. A comasa. **2.** Refl. A se alătura unei mişcări, unui curent, unui conducător (militând pentru o idee). **3.** Tranz. A împărţi, a repartiza în grupuri. – Din fr. **grouper.**

GRUPAJ, *grupaje,* s.n. Faptul de a grupa; fel în care sunt aranjate articolele pe o pagină de ziar sau de revistă; (concr.) informaţii privitoare la probleme înrudite, grupate laolaltă într-o publicaţie periodică. – **Grupa** + suf. *-aj.* Cf. fr. **groupage.**

GRUPARE, *grupări,* s.f. Acţiunea de *a (se) grupa* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce se grupează laolaltă. – V. **grupa.**

GRUPAT, -Ă, *grupaţi, -te,* adj. Care formează grupe; strâns (la un loc), adunat. – V. **grupa.**

GRUPĂ, *grupe,* s.f. **1.** Colectiv restrâns de oameni, subordonat unei forme organizatorice mai largi. * Unitate administrativă dintr-o întreprindere sau dintr-o instituţie, bazată pe specializare, pe diviziunea muncii. * Cea mai mică subunitate militară de instrucţie şi de luptă. * (Rar) Grup (**2**). **2.** Subdiviziune (în ştiinţe) care cuprinde elemente cu trăsături comune. ** *Grupă sangvină* = fiecare dintre categoriile de clasificare a sângelui, întemeiată pe ansamblul de caracteristici ale globulelor roşii şi ale plasmei sangvine. * Spec. Fiecare dintre subîmpărţirile care rezultă din aşezarea elementelor chimice în sistemul periodic, grupând elementele cu proprietăţi înrudite. – Din fr. **groupe.**

GRUPET, *grupete,* s.n. Grup format din mai multe note muzicale scurte care se execută într-o singură măsură (împreună cu nota principală). – Din it. **gruppetto.**

GRUPULEŢ, *grupuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *grup*; grupuşor. – **Grup** + suf. *-uleţ.*

GRUPUŞOR, *grupuşoare,* s.n. Grupuleţ. – **Grup** + suf. *-uşor.*

GRUS s.n. (Constr.) Varietate de criblură. – Din germ. **Grus.**

GRUZIN, -Ă, *gruzini, -e,* s.m. şi f., adj. Georgian. – Din rus. **gruzin.**

GUAIAC, *guaiaci,* s.m. Arbore exotic important pentru lemnul şi extractele lui, folosite în medicină *(Guaiacum officinale).* [Var.: **gaiác** s.m.] – Din engl. **guayaco.**

GUANIDINĂ s.f. Substanţă chimică organică solidă, solubilă în apă, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor răşini sintetice etc. – Din fr. **guanidine.**

GUANINĂ s.f. (Chim., Biol.) Bază azotată purinică, prezentă în ţesuturi animale şi derivate organice. – Din fr. **guanine.**

GUANO s.n., sg. Îngrăşământ organic natural, bogat în fosfor (şi în azot), care se găseşte în mari cantităţi în America de Sud, provenit din acumularea excrementelor şi a cadavrelor de păsări, de lilieci din peşteri, a cadavrelor unor animale marine etc. – Din fr. **guano.**

GUARANA s.f. **1.** Liană care creşte în Brazilia *(Paullinia cupana).* **2.** Pastă preparată din seminţe de guarana (**1**) întrebuinţată ca antinevralgic şi ca astringent în tratamentul dizenteriei. – Din fr. **guarana.**

GUARANI, s.n. sg. Limbă indiană vorbită în Paraguay. – Din fr. **guarani.**

GUARD, *guarzi,* s.m. (Ieşit din uz) Soldat sau, *p. ext.*, ofiţer, agent însărcinat cu paza. – Din it. **guardia.**
GUARDAMAN, *guardamane,* s.n. (Mar.) Apărătoare de mână folosită de velari la cusutul velelor, făcută din piele şi având între degetul mare şi podul palmei un disc metalic cu care se împinge acul. – Din it. **guardamano**
GUAŞ s.n. v. **guaşă.**
GUAŞĂ, *guaşe,* s.f. **1.** Culoare preparată din pigmenţi minerali, gumă arabică şi apă, folosită în pictură. **2.** Tablou executat cu guaşă (**1**). [Var.: **guaş** s.n.] – Din fr. **gouache.**
GUATEMALEZ, -Ă, *guatemalezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Guatemalei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine guatemalezilor (**1**) sau Guatemalei, privitor la guatemalezi sau la Guatemala. – **Guatemala** (n. pr.) + suf. *-ez.*
GUBAV, -Ă, *gubavi, -e,* adj. (Reg.) Bolnăvicios; lipsit de putere, slab. – Din scr. **gubav** "lepros".
GUBĂ, *gube,* s.f. (Reg.) Sarică; suman (miţos). – Din magh. **guba.**
GUBERNIE, *gubernii,* s.f. Unitate teritorial-administrativă în vechea Rusie. [Acc. şi: *guberníe*] – Din rus. **guberniia.**
GUDRON, *gudroane,* s.n. Lichid vâscos de culoare închisă, cu miros specific, care se obţine prin distilarea uscată a unor materii organice; catran. – Din fr. **goudron.**
GUDRONA, *gudronez,* vb. I. Tranz. A unge, a acoperi cu gudron. – Din fr. **goudronner.**
GUDRONAJ, *gudronaje,* s.n. (Rar) Gudronare. – Din fr. **goudronnage.**
GUDRONARE, *gudronări,* s.f. Acţiunea de *a gudrona* şi rezultatul ei; gudronaj. – V. **gudrona.**
GUDRONAT, -Ă, *grudronaţi, -te,* adj. Care este uns, acoperit cu gudron. – V. **gudrona.**
GUDRONATOR, *gudronatoare,* s.n. Maşină folosită pentru gudronaj. – **Gudrona** + suf. *-tor.*
GUDURA, *gúdur,* vb. I. Refl. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A-şi manifesta bucuria sau ataşamentul faţă de om, dându-i târcoale şi mişcând din coadă. **2.** Fig. (Depr.; despre oameni) A se ploconi, a se umili fără demnitate în faţa cuiva, a linguşi pe cineva (pentru a-i obţine favorurile). – Cf. alb. **gudutis.**
GUELF, *guelfi,* s.m. (În sec. XII-XV) Membru al unei grupări politice din Italia, care sprijinea pe papi împotriva împăraţilor germani şi a ghibelinilor. – Din it. **guelfo**, fr. **guelfe.**
GUERILĂ s.f. v. **gherilă.**
GUGIULI vb. IV v. **giugiuli.**
GUGIUMAN, *gugiumane,* s.n. Căciulă de samur purtată, în trecut, de domnitori şi de boieri, ca semn al demnităţii lor. – Din tc. **gücemin.**
GUGOAŞĂ s.f. v. **gogoaşă.**
GUGOŞEA s.f. v. **gogoşea.**
GUGUMAN, -Ă s.m., adj. v. **gogoman.**
GUGUMĂNIE s.f. v. **gogomănie.**
GUGUŞTIUC, *guguştiuci,* s.m. Specie de turturea de culoare cenuşie-brună pe spate şi pe pântece, cu o dungă neagră pe gât *(Streptopelia decaocto).* * (Fam.) Epitet dat unei persoane naive, uşor de înşelat. – Din bg. **guguštuk.**
GUINEE, *guinee,* s.f. Veche monedă engleză (de aur), a cărei valoare a variat în timp. [Pr.: *gu-i-*] – Din engl. **guinea**, fr. **guinée.**
GUIŢ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul scos de porci; coviţ. – Onomatopee.
GUIŢA, pers. 3 *guiţă,* vb. I. Intranz. (Despre porci; adesea fig.) A scoate strigăte caracteristice speciei; a coviţa. [Pr.: *gu-i-*] – Din **guiţ.**
GUŢARE, *guiţări,* s.f. Acţiunea de *a guiţa* şi rezultatul ei. [Pr.: *gu-i-*] – V. **guiţa.**
GUIŢAT s.n. Faptul de *a guiţa*; strigăt specific scos de porci (când sunt flămânzi, speriaţi etc.); guiţătură. [Pr.: *gu-i-*] – V. **guiţa.**
GUIŢĂTURĂ, *guiţături,* s.f. Guiţat. [Pr.: *gu-i-*] – **Guiţa +** suf. *-ătură.*
GUJON, *gujoane,* s.n. (Constr.) Bară de oţel aşezată paralel cu axa drumului, la rosturile transversale de dilataţie ale planşelor unei îmbrăcăminte de beton vibrat. – Din fr. **gonjon.**
GULAŞ, *gulaşuri,* s.n. Un fel de tocană de carne cu cartofi sau cu găluşte de făină. – Din magh. **gulyás.**
GULDEN, *guldeni,* s.m. **1.** Monedă de aur sau de argint, care a circulat în mai multe ţări din Europa. **2.** Principala unitate monetară din Olanda; florin. – Din fr. **gulden.**
GULER, *gulere,* s.n. **1.** Parte a unor obiecte de îmbrăcăminte care acoperă dejur împrejur gâtul sau cu care se termină o haină la gât. ** Expr. *A lua* (sau *a apuca pe cineva) de guler* = **a)** a prinde, a duce etc., (pe cineva) cu forţa; **b)** a cere cuiva socoteală pentru cele făcute. * Fâşie de pânză, de obicei scrobită, care se pune în jurul gâtului (la bărbaţi), prinzându-se (cu butoni, nasturi) de cămaşă. **2.** Spumă care se formează la

gura paharului de bere. **3.** Porţiune dintr-o piesă cilindrică, conică etc. cu diametrul mai mare decât restul piesei. – Din magh. **gallér.**

GULERAŞ, *guleraşe,* s.n. Diminutiv al lui *guler* (**1**); (în special) mic guler detaşabil care se pune (ca garnitură) la o rochie, la o uniformă etc. – **Guler +** suf. *-aş.*

GULERAT, -Ă, *gulerați, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Peior.) (Persoană) care poartă guler (scrobit). * (Funcţionar, militar) care este îmbrăcat în uniformă; *fig.* (persoană) care aparţinea claselor dominante (având o atitudine arogantă, sfidătoare). **2.** Adj. (Despre animale) Care are o dungă albă în jurul gâtului. – Din **guler.**

GULFSTREAM s.n. Curent cald care porneşte din Oceanul Atlantic (Golful Mexic), trece pe la sudul Floridei şi se ramifică spre vestul Europei. [Pr.: *gălfstrim*] – Cuv. engl.

GULIE, *gulii,* s.f. Plantă erbacee legumicolă cu frunze mari, dinţate, şi cu tulpina îngroşată, sferoidală, comestibilă *(Brassica oleracea gongyloides). ** (Reg.) Nap porcesc. – Din bg. **gulija.**

GUMA, *gumez,* vb. I. Tranz. A aplica un strat de gumă (**1**) **s**au de cauciuc pe suprafaţa unui obiect. * A aplica un strat de clei, lipici etc. pe dosul unei etichete, unei mărci poştale etc., în vederea lipirii acestora pe ceva. – Din **gumă.**

GUMAJ, *gumaje,* s.n. Gumare. – După fr. **gommage.**

GUMARE, *gumări,* s.f. Acţiunea de *a guma* şi rezultatul ei; gumaj. – V. **guma.**

GUMAT, -Ă, *gumaţi, -te,* adj. Acoperit cu gumă (**1**), cu cauciuc, cu clei, cu lipici etc. – V. **guma.**

GUMĂ, *gume,* s.f. **1.** Substanţă vâscoasă, secretată de unele plante sau obţinută pe cale sintetică, având proprietatea de a se întări în contact cu aerul, folosită în industrie. **2.** (Pop.) Şiret elastic sau fâşie elastică fabricate din gumă (**1**); elastic. **3.** Mic obiect de cauciuc folosit la ştergerea armelor de creion sau de cerneală de pe hârtie; radieră. **4.** (În sintagma) *Gumă de mestecat* = pastă de mestecat, aromatizată, obţinută din gumă (**1**). – După fr. **gomme**, it. **gomma.** Cf. lat. **gummi**, germ. **Gummi.**

GUMILASTIC, *gumilastice,* s.n. (Pop.) Elastic. – După fr. **gomme élastique.**

GUNGUNI vb. IV v. **gânguri.**

GUNGURI vb. IV v. **gânguri.**

GUNOI[1]**,** *gunoaie,* s.n. **1.** (La sg. cu sens colectiv) Resturi murdare sau netrebuincioase care se aruncă. **2.** Baligă amestecată cu paiele care au servit vitelor drept aşternut, întrebuinţată ca îngrăşământ agricol organic. **3.** Fir de pai, scamă, murdărie etc. care se depune pe haine, care cade în lichide etc. **4.** Epitet dat unui om de nimic; lepădătură. – Din sl. **gnoî.**

GUNOI[2]**,** *gunoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A îngrăşa pământul cu gunoi[1] (**2**). **2.** Tranz. şi refl. (Despre păsări) A-şi depune excrementele (murdărind ceva). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A slăbi extrem de mult (de boală, de muncă). – Din **gunoi**[1]**.**

GUNOIER, -Ă, *gunoieri, -e,* s.m. şi f. Persoană din serviciul salubrităţii publice care ridică periodic gunoiul[1] depozitat în curţi şi pe străzi. [Pr.: *-no-ier*] – **Gunoi**[1] + suf. *-ar.*

GUNOIOS, -OASĂ, *gunoioşi, -oase,* adj. (Rar) Plin de gunoi[1]; murdar. [Pr.: *-no-ios*] – **Gunoi**[1] + suf. *-os.*

GUNOIRE, *gunoiri,* s.f. Gunoit[1]. – V. **gunoi**[2]**.**

GUNOIŞTE, *gunoişti,* s.f. **1.** Grămadă de gunoi[1]; loc unde se strâng gunoaiele[1]. **2.** Teren agricol îngrăşat cu gunoi[1]. – Din sl. **gnoište.** Cf. **gunoi**[1]**.**

GUNOIT[1] s.n. Faptul de *a (se) gunoi*[2]; gunoire. – V. **gunoi**[2]**.**

GUNOIT[2]**, -Ă,** *gunoiţi, -te,* adj. (Despre terenuri, pământuri agricole) Care este îngrăşat cu gunoi[1]. – V. **gunoi**[2]**.**

GURALIU, -IE adj. v. **guraliv.**

GURALIV, -Ă, *guralivi, -e,* adj., s.m. şi f. (Om) care vorbeşte mult, întruna; limbut, vorbăreţ. [Var.: (reg.) **guraliu, -íe** adj.] – Din bg. **govorliv** (după *gură*).

GURĂ, *guri,* s.f. **I. 1.** Cavitate din partea anterioară (şi inferioară) a capului oamenilor şi animalelor, prin care alimentele sunt introduse în organism; *p. restr.* buzele şi deschizătura dintre ele; buze. ** Loc. adv. *Gură-n gură* = foarte aproape unul de celălalt. ** Expr. *A(-i) da (cuiva) o gură* = a săruta (pe cineva). *Cu sufletul la gură* = **a)** abia mai putând respira (de emoţie sau de oboseală); **b)** foarte bolnav, aproape de moarte. *A uita de la mână până la gură* = a uita repede, a fi uituc. *Parcă se bat lupii la gura lui*, se spune despre cineva care mănâncă lacom sau vorbeşte repede. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea. *A scoate* (sau *a scăpa ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o mare primejdie. *A ţipa* (sau *a striga* etc.) *ca din* (sau *ca în) gură de şarpe* = a ţipa din răsputeri, deznădăjduit. *A se zvârcoli ca în gură de şarpe* = a se zbate cu desperare. *A avea gura moale* (sau *tare*) sau *a fi moale* (sau *tare*) *în* (sau *de*) *gură* = (despre cai) a se supune uşor (sau greu) la mişcările ce i se fac cu frâul. ** Compuse: *gură-cască* (sau -

căscată) = persoană care-şi pierde vremea în zadar sau care dovedeşte neglijenţă, dezinterens condamnabil; persoană care stă absentă, care nu înţelege ce i se spune; *gură-de-lup* = **a)** defect congenital de conformaţie a feţei omului, constând dintr-o despicătură la buza şi la gingia superioară şi în cerul-gurii, şi în comunicarea cavităţii bucale cu fosele nazale; **b)** ochi dublu al unei parâme; **c)** unealtă cu care se îndoaie tabla groasă; *gura-leului* = plantă erbacee ornamentală cu flori de diverse culori, asemănătoare cu o gură (I 1) *(Antirrhinum majus)*; *gura-lupului* = plantă erbacee cu flori vinete-violete, având o margine albă sau gălbuie *(Scutellaria altissima)*. * Sărutare, sărut. **2.** Gura (I 1) considerată ca organ cu care cineva se hrăneşte. ** Expr. *A pune* (sau *a lua, a băga*) *ceva în gură* = a mânca (puţin). *A i se face gura pungă* = a avea o senzaţie de astringenţă din cauza unor alimente acre introduse în gură. *A da (cuiva) mură-n gură* = a-i da (cuiva) ceva de-a gata, fără să facă cel mai mic efort. *De-ale gurii* = (lucruri de) mâncare. * Îmbucătură, sorbitură, înghiţitură. ** Expr. *Nici o gură de apă* = nimic. * Membru de familie care trebuie hrănit. **3.** Gura (I 1) considerată ca organ al vorbirii; cloanţă. ** Expr. *A tăcea din gură* = a nu (mai) vorbi nimic. *A închide* (sau *a astupa) cuiva gura* = a face pe cineva să nu mai vorbească, a pune pe cineva în situaţia de a nu mai putea spune nimic. *A lua cuiva vorba din gură* = **a)** a spune tocmai ceea ce voia să zică altul în clipa respectivă; **b)** a întrerupe pe cineva când vorbeşte. *A i se muia (cuiva) gura* = a nu mai avea curajul să vorbească; a schimba, a atenua tonul şi conţinutul celor spuse. *A-l lua (pe cineva) gura pe dinainte* sau *a-l scăpa gura* = a destăinui ceva fără voie, a spune ceva ce n-ar fi trebuit să spună. *A avea gura* (sau *a fi gură*) *spartă* = a nu putea ţine un secret, a dezvălui orice secret. *A fi slobod la gură* = a vorbi mult şi fără sfială, depăşind uneori limitele bunei-cuviinţe. *A fi cu gura mare* = a fi certăreţ. *A avea o gură cât o şură* = a vorbi mult şi tare. *A-şi păzi* (sau *ţine* etc.) *gura* = a-şi impune tăcere; a fi prudent în tot ce vorbeşte. *A (-i tot) da din gură* (sau *cu gura*) sau *a-i umbla* (sau *a-i merge, a-i toca* etc.) *gura* (*ca o meliţă, ca o moară stricată* sau *hodorogită* sau *ca o pupăză)* = a vorbi repede şi fără întrerupere; a flecări. *A fi bun de gură* = (adesea peior.) a vorbi mult şi cu uşurinţă, a se pricepe să-şi pledeze cauza, să convingă. *A fi rău de gură* (sau *gură rea*) = **a)** a bârfi, a fi intrigant; **b)** a prevesti (cuiva) ceva rău, nefavorabil. *A (nu) se uita în* (sau *la) gura cuiva* = a (nu) ţine seamă de ceea ce spune cineva, a (nu) crede pe cineva. *A vorbi* (sau *a zice, a spune* etc.) *cu jumătate de gură* (sau *cu gura jumătate*) = a vorbi (sau a zice etc.) nehotărât, fără convingere. *E numai gura de el*, se spune despre cineva care promite, dar nu se ţine de cuvânt, sau care se laudă cu multe, dar nu face nimic. *A-i umbla (cuiva) vorba prin gură* = a nu găsi cuvântul potrivit pentru a exprima ceva (dar a fi pe punctul de a-l găsi). *A trece* (sau *a umbla, a fi purtat*) *din gură în gură* = (despre vorbe, cântece etc.) a (se) transmite de la om la om, din generaţie în generaţie. ** Compus: *gură-spartă* = om flecar, limbut, care nu poate ţine un secret. * Ceea ce spune cineva; vorbă, spusă, mărturisire. ** Expr. *Gura lumii* = vorbe, bârfeli, scorneli. *Gura satului* (sau *a mahalalei)* = (persoană care născoceşte) vorbe, bârfeli, intrigi. *A intra în gura lumii* (sau *a satului, a mahalalei)* = a ajunge să fie vorbit de rău. *A te lua după gura cuiva* = a acţiona (în mod greşit) după sfatul cuiva. *A se pune* (sau *a sta*) *cu gura pe cineva* = a insista mult pe lângă cineva pentru a-l convinge să facă un lucru; a cicăli pe cineva. * Glas, grai. ** Expr. *Nu i se aude gura*, se zice despre un om tăcut, liniştit, potolit. *Cât îl ţine (*sau *îl ia) gura* sau *în gura mare* = foarte tare, din răsputeri. *A nu avea gură* (*să răspunzi* sau *să spui ceva)* = a nu avea putinţa sau curajul (de a mai răspunde sau de a mai spune ceva). * Gălăgie, ţipăt, ceartă. ** Loc. vb. *A sta* (sau *a sări, a începe*) *cu gura pe* (sau *la*) *cineva* = a certa pe cineva, a se răsti la cineva. ** Expr. *A da gură la câini* = a striga la câini să nu mai latre. * (Personificat) Cel care vorbeşte; vorbitor. ** Expr. *Gurile rele* = bârfitorii. **4.** Gura (I 1) considerată ca organ al cântării. **II.** Deschizătură a unui obiect, a unei încăperi etc., prin care intră, se introduce, se varsă, iese etc., ceva, prin care se stabileşte o comunicaţie etc. *Gura vasului. Gura cămăşii. Gură de canal. Gura fluviului. ** Gură de ham* = ham primitiv, format numai din cureaua de pe piept şi din cea care se petrece pe după gâtul calului. *Gură de apă* = instalaţie care serveşte pentru a lua apă dintr-o reţea de distribuţie. *Gură de incendiu* = gură de apă la care se montează un furtun pentru luarea apei sub presiune în caz de incendiu. *Gură de foc* = nume generic pentru armele de foc (grele). *Gură artificială* = aparat compus, în general, dintr-un difuzor montat într-o incintă acustică, de formă şi dimensiuni astfel alese, încât caracteristicile acustice să fie asemănătoare cu acelea ale gurii umane. ** Expr. *A lega gura pânzei* = **a)** a înnoda capetele firelor de urzeală înainte de a începe ţesutul; **b)** a se înstări. *A prins pânza gură* = s-a făcut începutul. *A se afla* (sau *a trimite pe cineva*) *în gura tunului* = a fi expus (sau a expune pe cineva) la un mare pericol. – Lat. **gula** "gâtlej,

gât".
GURĂI, pers. 3 *gúrăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice speciei. – **Gură** + suf. *-ăi.*
GUREŞ, -Ă, *gureşi, -e,* adj. (Despre oameni) Guraliv; (despre păsări) care ciripeşte mult (şi vesel). – **Gură +** suf. *-eş.*
GURGUI, *gurguie,* s.n. **1.** Partea din vârf a opincii, strânsă cu nojiţe. **2.** Partea mai strâmtă, în formă de cioc, de la gura urciorului. **3.** Vârful sânului; sfârc, mamelon. **4.** Vârful unui deal sau al unui munte. – Cf. lat. **gurgulio** "beregată".
GURGUIA, *gurguiez,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se îngâmfa, a se fuduli. – Din **gurgui.**
GURGUIAT, -Ă, *gurguiaţi, -te,* adj. Care are forma unui gurgui, ţuguiat ca un gurgui. [Pr.: -*gu-iat*] – V. **gurguia.**
GURIŢĂ, *guriţe,* s.f. Diminutiv al lui *gură.* * Sărut. – **Gură +** suf. *-iţă.*
GURLUI, pers. 3 *gúrluie,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre porumbei şi turturele) A scoate sunete caracteristice speciei. – Formaţie onomatopeică.
GURLUIRE, *gurluiri,* s.f. Acţiunea de *a gurlui* şi rezultatul ei. – V. **gurlui.**
GURLUIT s.n. Faptul de *a gurlui*; sunete caracteristice scoase de unele păsări, mai ales de porumbei şi de turturele. – V. **gurlui.**
GURMAND, -Ă, *gurmanzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Persoană) căreia îi plac (şi care ştie să aprecieze) mâncărurile bune. – Din fr. **gourmand.**
GURMĂ, *gurme,* s.f. Boală infecţioasă a mânjilor şi a cailor tineri, manifestată prin febră, catar nazal şi abcese ale unor ganglioni. – Din fr. **gourme.**
GURNĂ, *gurne,* s.f. (Mar.) Parte curbă a carenei care leagă fundul cu pereţii verticali ai unei nave. – Cf. engl. **gurney.**
GURU s.m. invar. (Livr.) Înţelept, filozof, mentor spiritual; *p. restr.* preot al diverselor secte hinduse. – Din engl. **guru**, fr. **gourou.**
GURUT s.n. (Reg.) Pastă alimentară făcută din făină de hrişcă şi de grâu, cu adaos de brânză, lapte şi ouă. – Et. nec.
GUSEU, *guseuri,* s.n. (Constr.) Placă de oţel care serveşte la prinderea barelor ce se unesc într-un nod al unei grinzi. – Din fr. **gousset.**
GUST, *gusturi,* s.n. **I.** Simţ prin care organismul primeşte (cu ajutorul limbii şi mucoasei bucale) informaţii asupra proprietăţilor chimice ale unor substanţe cu care vine în contact; senzaţie produsă de o substanţă (alimentară) prin excitarea limbii şi mucoasei bucale; proprietatea unor substanţe (alimentare) de a provoca această senzaţie. ** Loc. adj. *Cu gust* = gustos. *Fără (nici un) gust* = lipsit de gust bun; fad. ** Expr. *A da de* (sau *a afla*) *gustul (unui lucru)* = a începe să-ţi placă (un lucru). **II.** Fig. **1.** Capacitatea de a înţelege sau de a aprecia frumosul (în natură, în artă). ** Loc. adj. *De gust* = (despre oameni) cu simţ estetic sau artistic dezvoltat; (despre manifestări, realizări ale oamenilor) care exprimă, arată un asemenea simţ. *Fără* (sau *lipsit de*) *gust* = (despre oameni) lipsit de simţ estetic; (despre manifestări sau realizări ale oamenilor) urât. *De prost gust* = **a)** care arată lipsa simţului estetic; **b)** nepotrivit, penibil, jenant. ** Loc. adv. *Cu gust* = cu pricepere, în mod estetic. **2.** Înclinaţie, predispoziţie, pornire. * Preferinţă. **3.** Plăcere, dorinţă, poftă. – Lat. **gustus.**
GUSTA, *gust,* vb. I. **I.** Tranz. şi intranz. **1.** A lua puţin dintr-o mâncare sau dintr-o băutură spre a le afla gustul. **2.** A mânca sau a bea în cantităţi mici, spre a-şi potoli (pentru puţin timp) foamea, setea sau pofta; *p. gener.* a mânca. **II.** Tranz. Fig. **1.** A avea parte, a se bucura de ceva. **2.** A preţui, a-i plăcea cuiva ceva. – Lat. **gustare.**
GUSTAR, s.m., invar. (Pop.) Luna august. – **Gust** (reg. "august"< rom. *august*) + suf. *-ar.*
GUSTARE, *gustări,* s.f. **1.** Faptul de a *gusta.* **2.** (Concr.) Mâncare (rece, luată în fugă, în cantitate mică, între mesele obişnuite). – V. **gusta.**
GUSTATIV, -Ă, *gustativi, -e,* adj. (Fiziol.) Care aparţine gustului **(I)**, privitor la gust, care provoacă senzaţia de gust. – Din fr. **gustatif.**
GUSTĂRICĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *gustare* (**2**). – **Gustare +** suf. *-ică.*
GUSTĂTOR, -OARE, *gustători, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care gustă ceva. – **Gusta +** suf. *-ător.*
GUSTOS, -OASĂ, *gustoşi, -oase,* adj. (Despre mâncăruri şi băuturi) Care are gust bun, plăcut. – **Gust** + suf. *-os.*
GUŞAT, -Ă, *guşaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are guşă (**3**). – **Guşă** + suf. *-at.*
GUŞĂ, *guşi,* s.f. **1.** (La păsări) Porţiune mai dilatată, în formă de pungă, a esofagului, în care alimentele stau câtva timp înainte de a trece în stomac. ** Compus: *guşa-porumbului* (sau *porumbelului*) = **a)** plantă erbacee cu frunze opuse şi ascuţite, cu flori albe-verzui, cu fructul în formă de bobiţe negre *(Cucubalus baccifer)*; **b)** plantă erbacee cu flori albe, cu fructul o capsulă *(Silene cucubalus)*; **c)** odolean. **2.** (La animalele amfibii) Pielea de

sub maxilarul inferior, care ajută, împreună cu muşchii respectivi, la respiraţie. * (La reptile) Bărbie. **3.** (La oameni) Umflătură patologică formată în partea anterioară a gâtului prin mărirea glandei tiroide; boală care provoacă această umflătură. **4.** Cută de grăsime care atârnă sub bărbie la unele persoane. **5.** (Fam.) Gât. * Gâtlej. ** Expr. *A râde din guşă* = a râde afectat, forţat. *A vorbi din guşă* = **a)** a vorbi gros; **b)** a vorbi afectat. **6.** Partea de sub gât a unei blăni sau a unei piei. **7.** (În sintagma) *Guşă de conductă* = cută care se formează uneori la curbarea unei ţevi. – Lat. **geusiae.**

GUŞTER, (**I**) *guşteri,* s.m., (**II, III**) *guştere,* s.n. **I.** S.m. Specie de şopârlă de culoare verde, cu coada lungă, care se hrăneşte cu insecte *(Lacerta viridis).* **II.** S.n. (Reg.) Gâtlej; esofag. * Omuşor. **III.** S.n. (Med.; pop.) Crup. – Din bg., scr. **gušter.**

GUŞULIŢĂ, *guşuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *guşă*. – **Guşă +** suf. *-uliţă.*

GUTAPERCĂ s.f. Substanţă plastică şi izolantă, extrasă din latexul frunzelor unei plante tropicale, având numeroase întrebuinţări în tehnică, în medicină etc. – Din fr. **gutta-percha.**

GUTAŢIE, *gutaţii,* s.f. (Bot.) Eliminare a apei din plante prin frunze, în cursul nopţii. – Din fr. **guttation.**

GUTĂ[1] s.f. **1.** Boală provocată de depunerea sărurilor acidului uric în regiunea unor articulaţii, care se manifestă prin umflături ale articulaţiilor, însoţite de dureri violente; podagră. **2.** (Reg.) Apoplexie; paralizie. – (**1**) Din fr. **goutte**, **(2)** lat. **gutta** "picătură".

GUTĂ[2]**,** *gute,* s.f. Fir subţire din material plastic, de care se leagă cârligul undiţei. – Din engl. **gut.**

GUTOS, -OASĂ, *gutoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de gută[1]. – **Gută**[1] + suf. -*os.* Cf. fr. **goutteux.**

GUTUI, *gutui,* s.m. Pom fructifer cu frunze mari şi groase, cu flori albe-roz şi cu fructe mari, galbene, acoperite cu puf; măr-gutui *(Cydonia oblonga).* – Et. nec.

GUTUIE, *gutui,* s.f. Fructul gutuiului; alămâioară, măr-gutuie. [Pr.: -*tu-ie*] – Din **gutui.**

GUTUNAR s.n. v. **guturai.**

GUTURAI, *guturaiuri,* s.n. Boală contagioasă (cu caracter epidemic) provocată de virusuri, care constă în inflamarea acută a mucoasei nazale, fiind însoţiţă de o bogată secreţie apoasă; coriză. [Var.: (reg.) **gutunár** s.n.] – Lat. / * / **gutturalium** (< **guttur** "gât, gâtlej").

GUTURAL, -Ă, *guturali, -e,* **1.** adj. (Despre sunete sau voce) Care este emis din fundul gâtului. **2.** (Despre consoane) Velar. ** (Substantivat, f.) *Consoana "k" este o guturală.* – Din fr. **guttural.**

GUVERN, *guverne,* s.n. Organ de stat care exercită puterea executivă; cabinet, consiliu de miniştri. – Din **guverna** (derivat regresiv).

GUVERNA, *guvernez,* vb. I. Tranz. A conduce, a administra, a dirija un stat, un popor. * (Rar) A conduce, a îndruma conduita cuiva. * (Gram.) A impune, a cere un anumit caz, o anumită construcţie. – Din fr. **gouverner.**

GUVERNAMENTAL, -Ă, *guvernamentali, -e,* adj. Care aparţine guvernului, privitor la guvern, care emană de la guvern; care reprezintă sau care susţine guvernul. – Din fr. **gouvernemental.**

GUVERNANT, -Ă, *guvernanţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea substantivat, m. pl.) Care guvernează. **2.** S.f. Femeie angajată pentru creşterea şi educarea în familie a copiilor (mai ales pentru învăţarea unei limbi străine). – Din fr. **gouvernant.**

GUVERNARE, *guvernări,* s.f. Acţiunea de *a guverna*; perioadă în care un guvern îşi exercită activitatea. – V. **guverna.**

GUVERNATOR, *guvernatori,* s.m. **1.** (În unele state) Persoană care conduce, în numele şefului statului, o unitate administrativ-teritorială mai mare sau un teritoriu dependent, o colonie. **2.** Persoană care conduce o instituţie de credit depinzând de o autoritate centrală. – **Guverna +** suf. -*tor.*

GUVERNĂMÂNT, (**2**) *guvernăminte,* s.n. **1.** (În sintagma) *Formă de guvernământ* = formă de conducere politică a unui stat. **2.** (În unele state) Unitate teritorial-administrativă condusă de un împuternicit al şefului statului. – Din fr. **gouvernement.**

GUVERNOR, *guvernori,* s.m. Persoană însărcinată în trecut cu educaţia unui tânăr nobil sau a unui fiu de suveran. – Din fr. **gouverneur.**

GUVID, *guvizi,* s.m. Nume generic dat unor specii de peşti mici, cu capul mare, lăţit, şi cu corpul subţiat spre coadă *(Gobius). ** Guvid mare* = strunghil. – Din ngr. **guvídi.**

GUZ, *guzi,* s.m. (Reg.) Nume dat unor animale rozătoare (mari). – Din magh. **güzü.**

GUZGAN, *guzgani,* s.m. Şobolan. – Cf. **guz.**

GUZLAR, *guzlari,* s.m. Persoană care cântă la guzlă. – **Guzlă** + suf. -*ar.*

GUZLĂ, *guzle,* s.f. Instrument muzical popular specific popoarelor slave, făcut dintr-o cutie

de lemn plată, cu una sau mai multe coarde. – Din scr. **gusle,** fr. **guzla.**

H s.m. invar. A zecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (fricativă laringală, velară sau palatală). ** *Ora H* = oră secretă, legată de momentul în care trupele pornesc la atac; moment stabilit pentru începerea unei acţiuni. – [Pr.: *ha*].

HA interj. **1.** Exclamaţie care exprimă: surprindere; mulţumire; satisfacţie (răutăcioasă). **2.** (Fam.) Poftim? ce? cum? * Nu-i aşa? n-am dreptate? **3.** (Repetat) Cuvânt care imită râsul în hohote. – Onomatopee.

HABAN, -Ă, *habani, -e,* s.m. şi f. Membru al unei secte baptiste ai cărei adepţi au emigrat şi în Transilvania în secolul al XVI-lea. – Din germ. **Habaner.**

HABANĂ adj. f. (În sintagma) *Ceramică habană* = tip de ceramică fină, smălţuită, cu fond alb ornamentată cu motive cinegetice, realizată de olarii din Transilvania în sec. al XVII-lea. – Et. nec.

HABANERĂ, *habanere,* s.f. Numele unui dans popular de origine cubaneză, cu mişcare moderată şi figuri ritmice caracteristice; melodie după care se execută acest dans. – Din sp., fr. **habanera.**

HABAR s.n. **1.** (În expr.) *A nu avea habar (de* sau *despre ceva*) = **a)** a nu şti nimic, a nu avea nici o idee despre ceva; **b)** a nu-şi face griji, a nu-i păsa de ceva. **2.** (Reg.; în expr.) *Cum (ţi-) e habarul?* = cum (îţi) merge? cum stau lucrurile?. – Din tc. **haber**, "veste, informaţie".

HABEAS CORPUS s.n. (În legislaţia unor ţări) Drept care garantează libertatea individuală şi protejează împotriva arestării arbitrare, permiţând arestatului să ceară prin avocatul său să compară în faţa unui magistrat care urmează să decidă asupra legalităţii arestării. [Pr.: *há-be-as cór-pus*] – Expr. lat.

HABITACLU, *habitacle,* s.n. **1.** Locaş special al busolei pe o navă; suport nemagnetic al busolei marine. * Calotă de alamă care acoperă busola. **2.** Spaţiu amenajat într-un automobil, într-o aeronavă etc. (pentru echipaj, călători, poştă etc.). [Pl. şi: *habitacluri*] – Din fr. **habitacle.**

HABITAT, *habitate,* s.n. Suprafaţă locuită de o populaţie, de o specie de plante sau de animale; biotop. – Din fr. **habitat.**

HABITUAL, -Ă, *habituali, -e,* adj. (Rar) Obişnuit, frecvent. [Pr.: -*tu-al*] – Din fr. **habituel.**

HABITUDINE, *habitudini,* s.f. (Livr.) Obişnuinţă, deprindere, obicei. – Din lat. **habitudo, -inis**, fr. **habitude.**

HABITUS s.n. **1.** Aspect fizic exterior al unui individ, capabil să prezinte indicaţii asupra stării de sănătate a individului respectiv. **2.** Aspect exterior specific pe care îl capătă cristalele prin dezvoltarea diferită a feţelor. – Cuv. lat.

HABOCA s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu haboca* = cu sila, cu forţa. – Et. nec.

HABOTNIC, -Ă, *habotnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care respectă cu scrupulozitate exagerată prescripţiile religiei; bigot. – Din rus. **habadnik** "membru al sectei religioase evreieşti «Habad»"

HABOTNICIE, *habotnicii,* s.f. Faptul de a fi habotnic; purtare sau deprindere de habotnic; zel exagerat pentru respectarea ritualurilor religiei; bigotism. – **Habotnic** + suf -*ie.*

HABSBURGIC, -Ă, *habsburgici, -ce,* adj. Al dinastiei Habsburg sau al Imperiului Austro-Ungar condus de împăraţii din dinastia Habsburg, privitor la această dinastie sau la acest Imperiu. – **Habsburg** (n. pr.) + suf. -*ic.*

HAC[1], (**2**) *hacuri,* s.n. **1.** (În expr.) *A-i veni* (cuiva sau la ceva) *de hac* = a găsi modalitatea, sistemul de a învinge, de a face inofensiv pe cineva sau ceva care supără, care provoacă nemulţumiri. **2.** (Înv.) Salariu, leafă. – Din tc. **hak.**

HAC[2]**,** *hacuri,* s.n. (Reg.) Un fel de cui de fier care se bate iarna pe talpa încălţămintei sau la potcoavele cailor, ca să nu alunece. – Din ucr. **hak.**

HACANA adv. (Arg.; la comparativ) Mai la o parte, în lături. [Var.: **acaná** adv.] -Din ţig. **hacana.**

HACHIŢE s.f. pl. (În expr.) *A avea hachiţe* sau *a-l apuca* (pe cineva), *a-i veni* (cuiva) *hachiţele* = a avea toane, capricii, istericale. [Acc. şi: *hachiţe*] – Et. nec.

HADARAG s.m. v. **hădărag.**

HADES, (Livr.) Infern. – Din fr. **hadés.**

HADÂMB, *hadâmbi,* s.m. (Înv.) Eunuc. – Din tc. **hadim.**

HADRON, *hadroni,* s.m. (Fiz.) Particulă cu masă superioară sau egală cu protonul supusă unei interacţiuni electromagnetice şi gravitaţionale foarte slabe. – Din engl., fr. **hadron**.

HADROZAUR, *hadrozauri,* s.m. Specie de dinozaur care a trăit în urmă cu 70-75 de milioane de ani. [Scris şi: *hadrosaur*] – Din engl. **hadrosaur.**

HAFNIU s.n. Element chimic, metal rar, asemănător cu oţelul, care se găseşte în minereurile de zirconiu şi care se întrebuinţează în electrotehnică; celţiu. – Din fr. **hafnium**, germ.

Hafnium.

HAGADĂ, *hagade,* s.f. Povestire însoţită de cântece tradiţionale ebraice, referitoare la ieşirea evreilor din Egipt. – Din germ. **Haggada.**

HAGIALÂC, *hagialâcuri,* s.n. Pelerinaj făcut de un creştin sau de un mahomedan într-unul din locurile sfinte ale bisericii respective. – Din tc. **hacilik.**

HAGIOGRAF, *hagiografi,* s.m. Autor care scrie vieţile sfinţilor. [Pr.: -*gi-o*-] – Din fr. **hagiographe.**

HAGIOGRAFIC, -Ă, *hagiografici, -ce,* adj. Care aparţine haglografiei, privitor la hagiografie, de hagiografie; hagiologic. [Pr.: -*gi-o*-] – Din fr. **hagiographique.**

HAGIOGRAFIE s.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu vieţile sfinţilor; hagiologie. [Pr.: -*gi-o*-] – Din fr. **hagiographie.**

HAGIOLOGIC, -Ă, *hagiologici, -ce,* adj. Hagiografic. [Pr.: -*gi-o*-] – Din fr. **hagiologique.**

HAGIOLOGIE s.f. Hagiografie. [Pr.: -*gi-o*-] – Din fr. **hagiologie.**

HAGIONIM, *hagionime,* s.n. (Livr.) Nume de sfânt. [Pr.: -*gi-o*-] – Din fr. **hagionyme.**

HAGIU, *hagii,* s.m. Creştin sau musulman care a fost în hagialâc. – Din tc. **haci.**

HAHALERĂ, *hahalere,* s.f. (Fam.) Persoană lipsită de scrupule, fără caracter, neserioasă; pramatie. – Et. nec.

HAHAM, *hahami,* s.m. **1.** Persoană însărcinată cu tăierea rituală a vitelor şi a păsărilor la mozaici. **2.** (Înv.) Rabin. – Din tc. **haham.**

HAI interj., subst. **I.** Interj. **1.** Cuvânt care exprimă un îndemn la o acţiune (comună) cu interlocutorul. **2.** (Cu funcţie de imperativ, corespunzând unor verbe de mişcare) Vino!, veniţi!, să mergem!. * (Repetat, cu accentul frazei pe al doilea element) Cuvânt care exprimă ideea unei înaintări încete sau anevoioase. **3.** Exclamaţie care exprimă: regret, admiraţie, o întrebare. **4.** (Repetat) Ba bine că nu! **II.** Subst. (Fam. şi arg.) Hărmălaie; scandal. ** Expr. *A face (un) hai* = a face scandal în semn de protest, de reproş etc. [Var.: (reg.) **ai** interj.] – Onomatopee.

HAID interj. v. **haide.**

HAIDA interj. v. **haide.**

HAIDAMAC, *haidamaci,* s.m. (Fam.) **1.** Derbedeu, bătăuş, tâlhar, haidău (**2**). **2.** Om zdravăn, vlăjgan, lungan. – Din tc. **haydamak.**

HAIDĂU, *haidăi,* s.m. (Reg.) **1.** Păzitor de vite (mari). **2.** Haidamac (**1**). **3.** (Art.) Dans fecioresc dintr-un ciclu de dansuri populare româneşti răspândite în jurul Aiudului, cu mişcare moderată; melodie după care se execută acest dans. – Din magh. **hajtó** "mânător, gonaci".

HAIDE interj. **1.** Exclamaţie care exprimă un îndemn (la o acţiune). ** (Cu ton de comandă, exprimând nerăbdarea vorbitorului; adesea repetat) *Haide, haide, vino mai repede! ** Exclamaţie care exprimă încercarea de a îmbuna pe cineva. **2.** (Cu funcţie de imperativ, corespunzând unor verbe de mişcare) Vino!, veniţi!, să mergem!. ** (Împrumutând desinenţe verbale de pers. 1 şi 2 pl.) *Haidem la plimbare. *** (Adverbial, în compuse) *Haide-hai, haida-hai, haide-ha* = încet, anevoios. ** (Marchează începutul unei acţiuni) *Luă toporul şi haide la treabă.* **3.** (În expr.) (exclamaţie prin care se respinge o părere sau se dezaprobă o comportare) *Haida-de!*; *aş!.* (se spune când mustrăm cu indulgenţă pe cineva care nu ia în seamă sfaturile sau avertismentele noastre) *Haide-haide* sau *haide-hai.* [Var.: **háida, haid, áida, áide** interj.] – Din tc. **haydi,** bg. **haide**, ngr. **áide.**

HAIDOŞ, -Ă, *haidoşi, -e,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Zdravăn, voinic, chipeş. [Var.: **háitoş, -**ă adj.] – Et. nec. Cf. **haidău.**

HAIDUC, *haiduci,* s.m. **1.** Om care, răzvrătindu-se împotriva asupririi, îşi părăsea casa şi trăia în păduri, singur sau în cete, jefuind pe bogaţi şi ajutând pe săraci; haramin. **2.** (Înv.) Soldat mercenar. – Din bg., scr. **hajduk.**

HAIDUCEL, *haiducei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *haiduc.* – **Haiduc** + suf. -*el.*

HAIDUCESC, -EASCĂ, *haiduceşti,* adj. De haiduc. – **Haiduc** + suf. -*esc.*

HAIDUCEŞTE adv. Ca haiducii. – **Haiduc** + suf. -*eşte.*

HAIDUCI, *haiducesc,* vb. IV. Intranz. A duce viaţă de haiduc. * Refl. A se face haiduc. – Din **haiduc.**

HAIDUCIE, *haiducii,* s.f. **1.** Luptă armată a unor cete de haiduci (**1**) împotriva asupritorilor, frecventă la sfârşitul evului mediu în ţările româneşti şi în Peninsula Balcanică. **2.** Viaţă sau îndeletnicire de haiduc (**1**). **3.** Purtare, deprindere de haiduc (**1**). – **Haiduc** + suf. -*ie.*

HAIHUI, -IE, *haihui,* adj. (Adesea substantivat) Zăpăcit, năuc, zănatic. * (Adverbial; determinând verbe ca "a umbla ", "a porni" etc.) Fără rost, fără ţintă, fără grijă, razna. – Din tc. **hayhay.**

HAIKU, *haiku-uri,* s.n. (Livr.) Poezie japoneză alcătuită din 17 silabe dispuse în trei grupe. –

Din fr. **haiku**, engl. **haikku.**

HAILAIF s.n. Denumire dată (în trecut) înaltei societăţi. * (Adjectival) De elită. [Scris şi: (după engl.) *high-life*] – Din engl. **high-life.**

HAIMANA, *haimanale,* s.f. Om de nimic, fără căpătâi, derbedeu, vagabond. ** Expr. (Adverbial) *A umbla haimana* = a umbla fără rost, a hoinări, a vagabonda. – Din tc. **haymana.**

HAIMANALÂC, *haimanalâcuri,* s.n. Faptul de a hoinări ca o haimana; hoinăreală, vagabondaj. – **Haimana +** suf. *-lâc.*

HAIN, -Ă, *haini, -e,* adj. **1.** Rău la inimă, fără milă, crud, hapsân, câinos. **2.** (Înv.) Trădător, sperjur, necredincios. – Din tc. **hain.**

HAINĂ, *haine,* s.f. **1.** (La pl.) Termen generic pentru obiectele de îmbrăcăminte (în special) bărbăteşti. ** *Un rând de haine* = un costum bărbătesc complet, alcătuit din pantaloni, sacou (şi vestă). * (La sg.) Îmbrăcăminte bărbătească pentru partea de sus a corpului; sacou. * Veşmânt lung şi larg care acoperă tot trupul. * Palton. ** Expr. *A(-şi) da şi haina de pe el* = a face sau a fi dispus să facă orice sacrificiu (pentru a obţine ceea ce doreşte). **2.** (Biol.; în sintagma) *Haină de nuntă* = înfăţişare deosebită pe care o capătă masculii unor peşti, batracieni sau păsări în perioada împerecherii. – Din bg. **halina,** scr. **háljina.**

HAINI, *hainesc,* vb. IV. Refl. **1.** A pribegi; *p. ext.* a se înstrăina. **2.** A deveni hain, rău, necruţător; a se înrăi. [Pr.: *ha-i÷,* – Var.: **hăiní** vb. IV] – Din **hain.**

HAINIE, *hainii,* s.f. **1.** Răutate, cruzime, câinoşenie; duşmănie. **2.** (Înv.) Trădare; răzvrătire. [Pr.: *ha-i-*] – **Hain** + suf. *-ie.*

HAINIT, -Ă, *hainiţi, -te,* adj. (Rar) Care a devenit hain. [Pr.: *ha-i-*] – V. **haini.**

HAINLÂC, *hainlâcuri,* s.n. (Înv.) Răzvrătire. [Pr.: *ha-in-*] – Din tc. **hainlik** "perfidie".

HAIOS, -OASĂ, *haioşi, -oase,* adj. (Fam.) Plin de haz, amuzant, simpatic, nostim. [Pr.: *ha-ios*] – **Hai +** suf. **-***os.*

HAIT[1] interj. Exclamaţie care exprimă o surpriză neplăcută, un sentiment de teamă, o poruncă, ideea unei mişcări repezi sau neaşteptate etc. [Var.: **haiti** interj.] – Onomatopee.

HAIT[2], *haituri,* s.n. (Reg.) Iaz artificial creat prin colectarea, cu ajutorul unui baraj, a apelor de munte; barajul cu care se deschide sau se închide acest iaz pentru a da drumul plutelor; *p. ext.* unda de apă care duce plutele. – Din ucr. **hat'.**

HAITĂ, *haite,* s.f. **1.** Grup de câini, de lupi etc. care umblă împreună (după pradă). * Fig. Bandă (de răufăcători). **2.** (Înv.) Vânătoare (cu gonaci şi câini); goană. **3.** (Reg.) Căţea (rea); *p. ext.* câine (rău). * Epitet dat unei femei rele sau desfrânate. – Din magh. **hajtó.**

HAITI interj. v. **hait**[1]**.**

HAITIC, *haiticuri,* s.n. (Reg.) Haită de lupi. – Din magh. **hajtek.**

HAITIŞ, *haitişe,* adj. (Reg.; despre picioare) Cu conformaţie defectuoasă, cu linia pulpelor strâmbă, curbată. * (Adverbial) În poziţie strâmbă, sucită. – Cf. magh. **hajlitani.**

HAITOŞ, -Ă adj. v. **haidoş.**

HAL s.n. Stare rea, situaţie vrednică de plâns. ** Loc. adv. *În aşa hal (că)* = În aşa măsură (că). *Într-un hal...* sau *într-un hal fără (de) hal* = în cea mai proastă stare. ** Expr. *A nu avea hal să...* = a nu fi în stare, a nu putea să... – Din tc. **hal.**

HALAGEA s.f. (Reg.) **1.** Tărăboi, gălăgie. **2.** Păţanie. – Et. nec.

HALAJ s.n. Remorcare a unei ambarcaţii, a unei plute, a unui şlep etc., executată pe canale, fluvii sau râuri, cu mijloace mecanice, cu oameni sau cu animale. ** *Drum* (sau *zonă*) *de halaj* = traseu de-a lungul unei ape rezervat acestui fel de tracţiune. – Din fr. **halage.**

HALAL interj. Exclamaţie care exprimă admiraţia; bravo! ** Expr. (Fam.) *Halal mie* (sau *ţie* etc.) sau *halal să-mi* (sau *să-ţi* etc.) *fie!* = bravo! te felicit! să-ţi fie de bine! – Din tc. **halal.**

HALALAIE s.f. v. **hălălaie.**

HALANDALA adv. v. **alandala.**

HALASTÂNCĂ s.f. v. **aslestâncă.**

HALAT, *halate,* s.n. **1.** Haină lungă de pânză, de molton etc. care se poartă în timpul lucrului, din motive de igienă sau pentru a proteja îmbrăcămintea. **2.** Haină comodă, lungă şi largă, care se poartă în casă. ** *Halat de baie* = halat confecţionat dintr-o ţesătură absorbantă şi care se îmbracă la ieşirea din baie. * Haină lungă şi largă purtată de orientali. – Din bg., rus. **halat.**

HALĂ[1], *hale,* s.f. **1.** Clădire amenajată, cu instalaţiile necesare, unde se vând alimente (îndeosebi carne); piaţă acoperită. **2.** Sală de dimensiuni foarte mari, amenajată ca atelier în fabrici, ca sală pentru manifestaţii sportive, culturale, pentru expoziţii etc. – Din fr. **halle**, germ. **Halle.**

HALĂ[2], *hale,* s.f. (Reg.) **1.** Vijelie. **2.** Monstru, dihanie, arătare. **3.** (La pl.) Păsări de curte. – Din scr., bg. **hala.**

HALĂU s.n. (Reg.) Crâsnic (de pescuit). – Din magh. **háló.**

HALBĂ, *halbe,* s.f. Pahar special pentru bere, având o capacitate de o jumătate de litru; *p ext.* cantitate de bere dintr-un astfel de pahar. – Din germ. **Halbe.**

HALCA, *halcale,* s.f. (Înv.) **1.** Verigă, cerc (de metal). * Scoabă sau legătură de fier la ziduri. **2.** Cerc de fier prin care se arunca, din galop, suliţa la jocul oriental numit gerid; *p. ext.* jocul însuşi. – Din tc. **halka.**

HALCĂ, *hălci,* s.f. Bucată mare de carne sau (mai rar) din alt aliment; hartan. – Din magh. **halk.**

HALDĂ, *halde,* s.f. Loc unde se depozitează sterilul şi deşeurile inutilizabile provenite din lucrările miniere, de la prepararea minereurilor sau din uzinele metalurgice; *p. ext.* materialul depozitat pe acest loc. – Din germ. **Halde.**

HALDEU, *haldei,* s.m. Poreclă dată de călugări preoţilor de mir. * (Rar) Rabin. – Din sl. **halůděînů.**

HELEALĂ s.f. (Fam.) Faptul de a mânca (cu lăcomie); (concr.) ceea ce se mănâncă, mâncare. – **Hali** + suf. *-eală.*

HALEBARDĂ, *halebarde,* s.f. Armă medievală în formă de lance cu un vârf de fier ascuţit, prevăzut pe o parte cu o secure, iar pe partea opusă cu un cârlig. [Var.: **alebárdă** s.f.] – Din fr. **hallebarde.**

HALEBARDIER, *halebardieri,* s.m. Soldat înarmat cu o halebardă. [Pr.: *-di-er,* – Var.: **alebardiér** s.m.] – Din fr. **hallebardier.**

HALENĂ s.f. (Livr.) Aer care iese din plămâni prin expiraţie. – Din fr. **haleine.**

HALF, *halfi,* s.m. (Rar; la fotbal) Mijlocaş. – Din engl. **half.**

HALF-TIME s.n. Repriză sportivă. [Pr.: *haftáim*] – Cuv. engl.

HALI, *halesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A mânca (repede şi cu lăcomie). – Din ţig. **halo.**

HALICE s.f. v. **alică.**

HALIEUTIC, -Ă, *halieutici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De halieutică; pescăresc. **2.** S.f. Arta pescuitului; pescuit. * Tratat de pescuit. [Pr.: *-li-e-*] – Din lat. **halieutica,** fr. **halieutique**

HALIMA, *halimale,* s.f. Povestire, întâmplare complicată, cu multe peripeţii. * Fig. Situaţie încurcată, amestecătură, confuzie. – Din ngr. **halimá** (<tc.).

HALIT[1] s.n. (Fam.) Faptul de *a hali.* – V. **hali.**

HALIT[2] s.n. Sare gemă. – Din fr. **halite.**

HALO, *halouri,* s.n. **1.** Cerc luminos, colorat, care apare în anumite condiţii atmosferice în jurul soarelui sau al lunii şi care se datoreşte reflexiei şi refracţiei luminii în cristalele de gheaţă aflate în atmosferă la mari înălţimi; cearcăn (**2**). **2.** Zonă luminoasă care încercuieşte imaginea fotografică a unui punct strălucitor. – Din fr. **halo.**

HALOCROMIE s.f. (Chim.) Fenomen de colorare a unor compuşi organici când se trasformă în săruri. – Din fr. **halochromie.**

HALOFIL, -Ă, *halofili, -e,* adj. (Biol.; despre unele organisme) Care se dezvoltă în mediu sărat. – Din fr. **halophile.**

HALOFITĂ, *halofite,* s.f., adj. (Plantă) adaptată condiţiilor de viaţă pe solurile sărate. – Din fr. **halophyte.**

HALOGEN, -Ă, *halogeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Nume generic pentru elementele fluor, clor, brom, iod şi astatiniu, care se pot combina direct cu metalele, dând săruri. **2.** Adj. Care dă naştere la săruri. – Din fr. **halogéne.**

HALOGENA, *halogenez,* vb. I. Tranz. A supune o substanţă reacţiei de halogenare. – Din fr. **halogéner.**

HALOGENARE, *halogenări,* s.f. Reacţie chimică de introducere a halogenilor în molecula unui compus organic. – V. **halogena.**

HALOGENURĂ, *halogenuri,* s.f. Compus al unui halogen cu un alt element chimic, cu un radical organic sau anorganic. – Din fr. **halogénure.**

HALOID, -Ă, *haloizi, -de,* adj. (Chim.; despre săruri) Care este compus dintr-un halogen şi un metal. [Pr.: *-lo-id*] – Din fr. **haloide.**

HALOIZIT s.n. Silicat natural hidratat de aluminiu din grupa mineralelor argiloase, alb sau divers colorat, cu luciu mat. [Pr.: *-lo-i-*] – Din fr. **halloysite.**

HALOMETRU, *halometre,* s.n. (Ind.) Areometru folosit la stabilirea concentraţiei de săruri anorganice solubile a substanţelor zaharate. – Din fr. **halométre.**

HALOMORF, -Ă, *halomorfi, -e,* adj. (Geol.; despre sol) Bogat în sare. – Din fr. **halomorphe.**

HALON s.n. Gaz incolor, inodor şi rău conducător de electricitate, folosit în extinctoare. – Din fr. **halon.**

HALOPLANCTON, *haloplanctonuri,* s.n. Plancton care trăieşte şi se dezvoltă în ape sărate de

diferite concentraţii. – Din engl. **haloplancton.**

HALOR, *halori,* s.m. (Mar.) Muncitor care lucrează la halajul navelor. – Din fr. **haleur.**

HALT interj. Stai!, opreşte!. – Cuv. germ.

HALTĂ, *halte,* s.f. **1.** Punct de oprire reglementară (de scurtă durată) a trenurilor; gară mică. **2.** Oprire, popas. **3.** Scurtă oprire a trupelor în marş, pentru odihnă, ajustarea echipamentului şi verificarea tehnicii de luptă. – Din germ. **Halte [**stelle **]**, fr. **halte**.

HALTERĂ, *haltere,* s.f. **1.** Aparat de atletică grea, alcătuit din două rânduri de discuri sau sfere metalice de diferite greutăţi, fixate la capetele unei bare; greutate. **2.** (La pl.) Ramură sportivă care constă în ridicarea halterelor (**1**). [Acc. şi: *háltera*] – Din fr. **haltére.**

HALTEROFIL, *halterofili,* s.m. Persoană care practică sportul cu haltere. – Din fr. **haltérophile.**

HALTEROFILIE s.f. (Ieşit din uz) Sportul ridicării halterelor. – Din fr. **haltérophilie.**

HALUCINANT, -Ă, *halucinanţi, -te*, adj. Care provoacă halucinaţii; *fig.* care impresionează puternic, impresionant, grandios, uluitor. – Din fr. **hallucinant.**

HALUCINAT, -Ă, *halucinaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care are halucinaţii. – Din fr. **halluciné**, lat. **hallucinatus.**

HALUCINATORIU, -IE, *halucinatorii,* adj. **1.** Care provoacă halucinaţii; halucinant. **2.** Care ţine de halucinaţie. – Din fr. **hallucinatoire.**

HALUCINAŢIE, *halucinaţii,* s.f. Tulburare psihică constând în perceperea unui obiect sau a unui fenomen fără ca acesta să existe în realitate. * Produs al acestei stări; nălucire, vedenie. – Din fr. **hallucination**, lat. **hallucinatio.**

HALUCINOGEN, -Ă, *halucinogeni, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care provoacă halucinaţii. – Din fr. **hallucinogéne.**

HALUCINOZĂ, *halucinoze,* s.f. (Med.) Stare patologică caracterizată prin halucinaţii recunoscute de bolnav ca stări anormale. – Din fr. **hallucinose.**

HALVA, (rar) *halvale,* s.f. Produs alimentar dulce, cu o mare valoare nutritivă, preparat din tahân sau din seminţe de floarea-soarelui şi din zahăr, eventual cu adaos de alviţă. – Din tc. **halva.**

HALVAGIU, *halvagii,* s.m. (Rar) Persoană care prepară sau care vinde halva. – Din tc. **halvaci.**

HALVIŢAR s.m. v. **alviţar.**

HALVIŢĂ s.f. v. **alviţă.**

HAM[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. – Onomatopee.

HAM[2]**,** *hamuri,* s.n. Ansamblu de curele (sau de frânghii) cu care se înhamă calul sau alte animale (de tracţiune) la un vehicul. ** *Gură de ham* = ham rudimentar format numai din curelele de la pieptul şi gâtul calului şi din cele două şleauri. ** Expr. *A trage în* (sau *la) ham* = a trăi o viaţă grea; a munci din greu. * (Precedat de prepoziţii) Tracţiune (cu cai). *Are cai buni la ham.* – Din magh. **hám.**

HAMAC, *hamacuri,* s.n. Pânză (de vele) sau placă dreptunghiulară de sfoară, care se întinde orizontal între doi stâlpi, doi copaci etc. şi care serveşte ca pat mobil sau ca leagăn. [Pl. şi: *hamace*] – Din fr. **hamac.**

HAMADĂ, *hamade,* s.f. Podiş în deşerturile din zonele intertropicale, în special în Sahara, acoperit cu pietre colţuroase, rezultat al dezagregării. – Din fr. **hamada.**

HAMADRIADĂ, *hamadriade,* s.f. (În mitologia greacă) Fiecare dintre nimfele pădurii, care se năşteau şi mureau o dată cu arborii în care îşi aveau sălaşul. [Pr.: *-dri-a-*] – Din fr. **hamadryade.**

HAMAL, *hamali,* s.m. Muncitor care transportă poveri (în porturi şi în gări). ** Expr. (*A munci) ca un hamal* = (a munci) din greu, până la istovire. – Din tc. **hamal.**

HAMALÂC s.n. **1.** (Înv.) Meseria hamalului; muncă de hamal. **2.** Fig. Muncă grea, istovitoare. – Din tc. **hamallik.**

HAMBAR, *hambare,* s.n. **1.** Magazie în care se păstrează diferite produse agricole, în special cereale; grânar, jitniţă. * Magazie mică (în podul morii) în care se toarnă cerealele date ca plată pentru măcinat. **2.** (Reg.) Ladă mare de lemn, în care se păstrează făina, mălaiul sau cerealele. **3.** Loc pe un vapor unde se depozitează mărfurile transportate; cală. [Var.: **ambár** s.n.] – Din magh. **hambár**, bg. **hambar.**

HAMBURGER, *hamburgeri,* s.m. Chiftea plată care se serveşte friptă şi pusă într-o chiflă. [Pr.: *hamburgăr*] – Din fr., engl. am. **hamburger.**

HAMEI s.m. Plantă erbacee agăţătoare cu flori galbene-verzui, ale cărei inflorescenţe femele aromatice şi amare se întrebuinţează la fabricarea berii *(Humulus lupulus)*. [Var.: **hăméi** s.m.] – Din sl. **chůmelî.**

HAMGER s.n. v. **hanger.**

HAMIŞ, **-Ă,** *hamişi, -e,* adj. (Reg.) Şiret, viclean, fals, prefăcut; răutăcios. – Din magh. **hamis.**
HAMITIC, -Ă, *hamitici, -ce,* adj. Care aparţine vechilor hamiţi. ** *Limbi hamitice* = grup de limbi vorbite în nordul şi estul Africii. – Din fr. **hamitique.**
HAMIŢI s.m. pl. Grup de popoare din nordul şi estul Africii, înrudite prin limbă şi prin trăsături fizice. – Din fr. **Chamites.**
HAMLETIZA, *hamletizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face din orice lucru o dilemă. ** (Absol.) *Nu mai hamletiza atâta*. – **Hamlet** (n. pr.) + suf. *-iza.*
HAMSIE, *hamsii,* s.f. Mic peşte marin de culoare argintie, cu gura mare, care trăieşte în Marea Neagră, Marea Mediterană şi Oceanul Atlantic *(Engraulis encrasicholus)*. – Din ngr. **ha(m)psi.**
HAMSTER, *hamsteri,* s.m. Mamifer din familia rozătoarelor, de talia unui şobolan, cu blana de diferite culori; hârciog *(Cricetus cricetus)*. – Din germ. **Hamster**, engl. **hamster.**
HAMUT, *hamuturi,* s.n. (Înv.) Gâtar (la ham). – Din bg. **hamut**, rus. **homut.**
HAN[1]**,** *hani,* s.m. Titlu purtat, în evul mediu, de conducătorii mongoli şi preluat de suveranii multor ţări din Orient; persoană care avea acest titlu; han-tătar. – Din tc. **hăn.**
HAN[2]**,** *hanuri,* s.n. Local cu ospătărie unde se pot adăposti peste noapte drumeţii (cu caii şi căruţele lor). – Din tc. **han.**
HANAP s.n. Cupă din lemn, metal etc. bogat ornamentată, folosită în evul mediu pentru băut. – Din fr. **hanap.**
HANAT, *hanaturi,* s.n. Stat, teritoriu condus de un han. – **Han**[1] + suf. *-at.*
HANÂMĂ, *hanâme,* s.f. (Înv.) Femeie din aristocraţia turcă. – Din tc. **hanem.**
HANDBAL s.n. Joc sportiv de echipă, în care jucătorii, aruncând mingea cu mâna, încearcă s-o introducă în poarta echipei adverse. – Din germ. **Handball**, fr., engl. **hand-ball.**
HANDBALIST, -Ă, *handbalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică handbalul. – **Handbal** + suf. *-ist.*
HANDBALISTIC, -Ă, *handbalistici, -ce,* adj. Care se referă la handbal, care aparţine handbalului. – **Handbal** + suf. *-istic.*
HANDICAP, *handicapuri,* s.n. **1.** (Sport) Punctaj acordat unui concurent mai slab. * Totalitatea punctelor cu care o echipă a fost pusă în inferioritate de echipa adversă. **2.** Fig. Greutate, piedică intervenită în munca cuiva. **3.** Deficienţă senzorială, motorie, mintală sau orice altă infirmitate a unei persoane. – Din engl., fr. **handicap.**
HANDICAPA, *handicapez,* vb. I. Tranz. **1.** A avea sau a-şi crea (printr-o manevră) un avantaj asupra unui adversar, într-o întrecere, într-o competiţie sportivă. **2.** Fig. A stânjeni activitatea cuiva, a pune pe cineva în stare de inferioritate. – Din fr. **handicaper.**
HANDICAPARE, *handicapări,* s.f. Acţiunea de *a handicapa* şi rezultatul ei. – V. **handicapa.**
HANDICAPAT, -Ă, *handicapaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) care are o infirmitate. **2.** (Persoană, echipă etc.) care este în dezavantaj într-o întrecere (sportivă). – V. **handicapa.**
HANDRALĂU, *handralăi,* s.m. (Depr.) Flăcău care umblă după fete. ** Expr. (Adverbial) *A umbla handralău* = a umbla de colo până colo fără nici o treabă; a hoinări. [Var.: **hăndrălău** s.m.] – Cf. magh. **vándorló.**
HANG, (**2**) *hanguri,* s.n. **1.** ** (În expr.) *A ţine hangul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** *fig.* a însoţi, a întovărăşi; **c)** *fig.* a ţine partea cuiva, aprobând tot ce face şi ce spune; a face pe placul cuiva, a cânta cuiva în strună. **2.** (Reg.) Nume dat unor instrumente sau unor părţi ale instrumentelor muzicale care servesc pentru a ţine acompaniamentul. – Din magh. **hang** "sunet, ton, glas".
HANGAN, *hangani,* s.m. Soi de porumb de munte cu ştiuletele mare şi cu bobul galben-roşcat. – Din n. pr. **Hangu.**
HANGAR, *hangare,* s.n. Construcţie amplasată în apropierea pistei de decolare şi aterizare, destinată adăpostirii, reparării, reviziei şi întreţinerii avioanelor. – Din fr. **hangar.**
HANGER, *hangere,* s.n. Pumnal mare, încovoiat. [Pl. şi: *hangeruri.* – Var. **hamgér** s.n.] – Din tc. **hancer.**
HANGIOAICĂ, *hangioaice,* s.f. (Rar) Hangiţă. – **Hangiu** + suf. *-oaică.*
HANGIŢĂ, *hangiţe,* s.f. Soţie de hangiu; femeie care ţine un han[2]; hangioaică. – **Hangiu** + suf. *-iţă.*
HANGIU, *hangii,* s.m. Persoană care ţine un han[2]. – Din tc. **hanci.**
HANORAC, *hanorace,* s.n. Haină scurtă confecţionată din pânză deasă, de obicei impermeabilă, şi prevăzută cu glugă, folosită în anumite competiţii sportive sau în excursii. – Din fr. **anorak.**
HANSĂ, *hanse,* s.f. Asociaţie, companie comercială occidentală în evul mediu. – Din germ. **Hansa**, fr. **hanse.**
HANSEATIC, -Ă, *hanseatici, -ce,* adj. Privitor la hansă, al hansei, de hansă. [Pr.: *-se-a-*] – Din

germ. **hanseatisch**, fr. **hanséatique.**

HAN-TĂTAR, *han-tătari,* s.m. Han (al tătarilor). ** Expr. *Din vremea lui han-tătar* = de demult, străvechi. * Dracul, naiba. – **Han**[1] **+ tătar.**

HANTELĂ, *hantele,* s.f. Greutate din metal de 1-5 kg, compusă din două sfere unite între ele printr-un mâner, folosită în gimnastică. – Din germ. **Hantel.**

HANTRU, *hantri,* s.m. Unitate de măsură convenţională, care reprezintă echivalentul energetic corespunzător executării cu tractorul a unei arături normale pe o suprafaţă de un hectar de teren. – **H** [ectar] + **a** [rătură] + **n** [ormală] + **tr** [actor].

HANŢĂ, *hanţe,* s.f. (Reg.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte uzat, zdrenţuit, de proastă calitate. **2.** Fig.Gură (care vorbeşte mult şi fără rost). ** Expr. *Bun de hanţă* = flecar, vorbăreţ, guraliv. – Cf. ucr. **banca** "mârţoagă".

HANZELĂ, *hanzele,* s.f. Instalaţie de fabricat bomboane, caramele, având ca elemente principale o maşină de rolat, un dispozitiv de ştanţare şi o pompă cu care se introduce umplutura. – Et. nec.

HAOS, *haosuri,* s.n. **1.** Stare primitivă, de neorganizare, în care, după cum presupuneau cei vechi, s-ar fi aflat materia înainte de apariţia universului cunoscut de om; (în unele concepţii teogonice) spaţiu nemărginit, cufundat în beznă şi umplut de "neguri", în care s-ar fi găsit, într-un amestec confuz, elementele şi materia înainte de organizarea lumii; stare de dezordine, primordială a materiei. * Personificare a acestui spaţiu nemărginit sub forma unei divinităţi. **2.** Fig. Stare generală de mare confuzie, dezordine mare, învălmăşeală, neorganizare. [Var.: (înv.) **cáos** s.n.] – Din fr., lat. **chaos.**

HAOTIC, -Ă, *haotici, -ce,* adj. **1.** De haos, care aminteşte haosul. **2.** Fig. Extrem de confuz, de dezorganizat etc. – Din fr. **chaotique.**

HAP[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apucarea sau de înghiţirea rapidă a ceva. – Onomatopee.

HAP[2], *hapuri,* s.n. (Pop. şi fam.) Medicament preparat în formă de pastilă sau de caşetă, pentru a putea fi înghiţit uşor. ** Expr. *A înghiţi* (sau *a face pe cineva să înghită*) *un hap* (sau *hapul*) = a suporta (sau a face pe cineva să suporte) ceva neplăcut. – Din tc. **hap.**

HAPCĂ, *hăpci,* s.f. Cârlig de undiţă de 8-10 cm, folosit la pescuitul somnului. ** Expr. (Fam.) *A lua cu hapca* = a lua cu forţa, cu de-a sila, pe nedrept, abuziv. – Din bg. **hapka.**

HAPCIU interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de strănut. – Onomatopee.

HAPLE s.m. v. **haplea.**

HAPLEA s.m. **1.** Om nătărău, prostănac. **2.** Om lacom la mâncare. [Var.: **háple** s.m.] – Din bg. **hapljo.**

HAPLOFAZĂ, *haplofaze,* s.f. (Biol.) Fază haploidă. – Din fr. **haplophase.**

HAPLOIDĂ, *haploide,* adj. f. (Biol.; în sintagma) *Fază haploidă* = stare în care se află celulele sexuale în nucleele cărora există o jumătate din numărul de cromozomi caracteristic celulelor somatice; haplofază. – Din fr. **haploîde.**

HAPLOIDIE s.f. (Biol.) Stare a organismelor haploide. [Pr.: *-plo-i-*] – Din fr. **haploidîe.**

HAPLOLOGIE, *haplologii,* s.f. (Lingv.) Suprimare prin disimilaţie totală a unei silabe identice sau asemănătoare cu o silabă vecină din acelaşi cuvânt sau din cuvinte învecinate. *Prin haplologie, "cucoane" devine "coane".* – Din fr. **haplologie.**

HAPPENING s.n. Spectacol spontan, improvizat. [Pr.: *hép(ă)ning*] – Cuv. engl.

HAPPY-END s.n. Sfârşit, epilog fericit al (acţiunii) unei opere dramatice, cinematografice etc. [Pr.: *hépiend*] – Din engl. **happy-end [** ing **].**

HAPSÂN, -Ă, *hapsâni, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Rău la inimă, hain, câinos. **2.** Lacom (de bani, de mâncare etc.); avid, rapace. [Var.: **hapsín, -ă** adj.**]** **–** Cf. magh. **habzsi.**

HAPSIN, -Ă, adj. v. **hapsân.**

HAR, *haruri,* s.n. **1.** (În religia creştină) Dar[2], ajutor spiritual, graţie divină acordată omului. ** Expr. (Cu sensul religios atenuat sau pierdut) (exclamaţie prin care cineva îşi exprimă satisfacţia pentru reuşita unui lucru) *Har Domnului! slavă Domnului!* * Puterea sacramentală a preoţilor de a oficia actele de cult. **2.** Calitate, însuşire, dispoziţie naturală care face pe cineva sau ceva vrednic de admiraţie; *p. ext.* talent, vocaţie, dar[2]. **3.** (Înv.) Dar[2] sau răsplată acordată cuiva ca un semn de bunăvoinţă, ca o favoare deosebită. – Din sl. **chari.**

HARABA, *harabale,* s.f. (Reg.) Căruţă mare folosită pentru transportul grânelor şi al altor poveri; *p ext.* cantitatea care intră într-o astfel de căruţă. – Din tc. **araba.**

HARABABURĂ, *harababuri,* s.f. Dezordine, învălmăşeală, încurcătură; gălăgie, scandal. **[**Var.: **arababúră** s.f.**]** – Cf. tc. **ana babulla.**

HARABAGIE s.f. (Reg.) Cărăuşie. – **Harabagiu +** suf. *-ie.*

HARABAGIU, *harabagii,* s.m. (Reg.) Căruţaş. – Din tc. **arabaci.**

HARABAIE, *hărăbăi,* s.f. Casă, încăpere, curte etc. de dimensiuni mari. * Vehicul mare. [Pr.: -

ba-ie. – Var.: (reg.) **hărăbáie** s.f.] – Din tc. **harabe.**
HARAC s.m. v. **arac.**
HARACHIRI s.n. Sinucidere prin spintecarea pântecelui, practicată în Japonia, în special de samurai, în caz de înfrângere, dezonoare sau de condamnare la moarte. – Din fr. **hara-kiri.**
HARACI, *haraciuri,* s.n. Tribut anual pe care ţările vasale îl plăteau Imperiului Otoman. * Tribut, dare. * Una dintre cele patru rate în care se achitau dările. – Din tc. **haraç**
HARAG s.m. v. **arac.**
HARAIMAN s.n. (Reg.) Gălăgie, tărăboi, zarvă. – Et. nec.
HARAM, *haramuri,* s.n. (Reg.) **1.** Vită slabă, prăpădită. **2.** Jaf, pradă. ** Loc. adj. şi adv. *De haram* = (lăsat) la voia întâmplării, fără stăpân, expus jafului. ** Loc. adv. *De haram* = de pomană, degeaba; pe nedrept. ** Expr. *Haramul haram se face* sau *(de) haram vine, (de) haram se duce* sau *de haram a fost, de haram s-a dus* = lucrul câştigat pe nedrept se pierde precum s-a dobândit. *Haram că...* = păcat că...; degeaba... *Haram de...* = vai de... – Din tc. **haram** "ilicit, prohibit".
HARAMBAŞĂ, *harambaşi,* s.m. (Înv. şi reg.) Căpitan de hoţi sau de haiduci. – Din tc. **haram-başi.**
HARAMIN, *haramini,* s.m. (Înv. şi reg.) Haiduc (**1**). * Om rău, fără inimă. – Din tc. **harami**, bg., scr. **haramija.**
HARANCĂ, *harance,* s.f. (Reg.) Femeie rea, afurisită. – Et. nec.
HARAP s.m. v. **arap.**
HARA-PARA s.f., adv. (Fam.; în expr.) *A face* (o) *hara-para* = a face, a provoca o învălmăşeală, o vânzoleală; a face harcea-parcea. – Formaţie onomatopeică.
HARAPNIC, *harapnice,* s.n. (Reg.) Bici mare împletit din cânepă sau din curele, cu codiriştea scurtă şi cu şfichi de mătase la vârf (ca să pocnească tare). – Din pol. **harapnik**
HARBUZ, *harbuji,* s.m. (Reg.) Pepene verde. [Var.: **arbúz** s.m.] – Din ucr. **harbuz.**
HARBUZĂRIE, *harbuzării,* s.f. (Reg.) Pepenărie. [Var.: **arbuzăríe** s.f.] – **Harbuz** + suf. *-ărie.*
HARBUZESC, -EASCĂ, *harbuzeşti,* adj. (Reg.; în sintagmele) *Pere harbuzeşti* = pere zemoase, gălbui, foarte dulci. *Păr harbuzesc* = păr care face astfel de pere. – **Harbuz** + suf. *-esc.*
HARCEA-PARCEA adv. (Fam.; în expr.) *A face* (pe cineva sau ceva) *harcea-parcea* = a tăia (pe cineva sau ceva) în bucăţi, a face fărâme; a distruge, a nimici. – Din tc. **parça-parça** "bucată cu bucată".
HARCHINĂ, *harchine*, s.f. (Reg.) Bucată mare (de mămăligă, de slănină etc.). [Var.: **hárşchină** s.f.] – Et. nec.
HARD subst. (Fam.) Hardware. – Prescurtat din **hard** [ware].
HARDPAN, *hardpane,* s.n. Strat impermeabil pe care nu-l pot străbate rădăcinile plantelor, format din hidroxizi de fier şi alţi coloizi care se precipită. – Din engl. **hard pan.**
HARD ROCK, *hard-rock-uri,* s.n. **1.** Stil în muzica uşoară şi de jaz cu sonorităţi puternice, obsedante. **2.** Cântec în stil hard rock (1). – Din engl. **hard rock.**
HARDUGHIE, *hardughii,* s.f. Clădire, încăpere etc. mare, de obicei veche şi dărăpănată; şandrama **(1)**. – Din ngr. **hartopiia.**
HARDUGHIT, -Ă, *hardughiţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Care este hodorogit, rablagit. – **Hardughie** + suf. *-it.*
HARDWARE subst. (Cib.) Structură fizică a unui sistem de calcul şi diverse periferice; echipamentul propriu-zis; hard [Pr.: *hárduer*] – Cuv. engl.
HARECI interj. (Înv.) Strigăt cu care conducătorul unei licitaţii închidea licitaţia. [Var.: **aréci** interj.] – Din tc. **hareç.**
HAREM, *haremuri,* s.n. Totalitatea cadânelor unui mahomedan poligam. * Parte a casei rezervată cadânelor. – Din tc. **harem.**
HARES s.n. Hârtie presată impregnată cu răşini fenolice, folosită ca material electroizolant. – Din germ. **Harex.**
HARETISM s.n. Concepţie sociologică în care se preconiza ridicarea stării materiale şi culturale a satului prin activitatea extraşcolară a învăţătorilor. – [Spiru] **Haret** (n. pr.) + suf. *-ism.*
HARFĂ s.f. v. **harpă.**
HARGHITEAN, -Ă, *harghiteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Harghita. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Harghita. – **Harghita** (n. pr.) + suf. *-ean.*
HARGHITEANCĂ, *harghitence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Harghita. * Locuitoare din judeţul Harghita. – **Harghitean** + suf. *-că.*
HARHĂT, *harhăte,* s.n. (Reg.) Hărmălaie. – Formaţie onomatopeică.
HARMALAIE s.f. v. **hărmălaie.**

HARMĂSAR s.m. v. **armăsar.**

HARNAŞA, *harnaşez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înhăma, a înşeua un cal. – Din fr. **harnacher.**

HARNAŞAMENT, *harnaşamente,* s.n. Totalitatea obiectelor necesare la înhămarea, înşeuarea şi conducerea calului. – Din fr. **harnachement.**

HARNAŞARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a harnaşa* şi rezultatul ei. – V. **harnaşa.**

HARNIC, -Ă, *harnici, -ce,* adj. Care munceşte mult şi cu râvnă, care lucrează iute şi cu spor; vrednic, muncitor, activ, sârguincios, sârguitor. * (Pop.) Capabil, destoinic. – Din sl. / * / **harînů.**

HARPAGON, *harpagoni,* s.m. Om avar, zgârcit; zgârie-brânză. [Var.: **arpagon** s.m.] – Din fr. **harpagon.**

HARPĂ, *harpe,* s.f. Instrument muzical format dintr-o ramă mare triunghiulară, pe care sunt fixate coarde diferite ca lungime şi ca acordaj (dispuse într-o cutie de rezonanţă şi o consolă) şi care sunt puse în vibraţie prin ciupire cu degetele de la ambele mâini. [Var.: **hárfă, árpă, árfă** s.f.] – Din fr. **harpe**, germ. **Harfe.**

HARPIE, *harpii,* s.f. **1.** (În mitologia greacă) Monstru fabulos, reprezentat sub forma unei femei înaripate, cu trup şi cu gheare de vultur, personificând furtunile şi moartea. * Fig. Femeie hrăpăreaţă, arţăgoasă şi rea; zgripţoroaică. **2.** Specie de vultur din America de Sud. [Acc. şi: *hárpie*] – Din fr. **harpie.**

HARPIST, -Ă, *harpişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la harpă. – Din fr. **harpiste.**

HARPON, *harpoane,* s.n. Unealtă în formă de lance, constituită dintr-o bară metalică sau de lemn şi un vârf metalic în formă de săgeată, prinsă cu o frânghie lungă şi groasă şi întrebuinţată la vânarea balenelor, a rechinilor etc. – Din fr. **harpon.**

HARPONIER, *harponieri,* s.m. Pescar care foloseşte harponul. [Pr.: *-ni-er*] – **Harpon** + suf. *-ier.*

HARPSICORD s.n. (Livr.) Clavecin. [Scris şi: *harpsichord*] – Din engl. **harpsichord.**

HARŞ interj. v. **hârşti.**

HARŞA, *haşale,* s.f. (Înv.) Pătură fină de lână (sau bucată de stofă sau de alt material) împodobită cu diverse cusături şi ornamente, care se punea pe cal, sub şa. – Din tc. **haşa.**

HARŞCHINĂ s.f. v. **harchină.**

HARTAN, *hartane,* s.n. **1.** Bucată mare de carne; halcă. **2.** (Rar) Zdreanţă, ruptură (dintr-un obiect de îmbrăcăminte). [Pl. şi: *hartanuri.* – Var.: **hărtán** s.n.] – Et. nec.

HARTĂ, *hărţi,* s.f. Reprezentare grafică în plan orizontal a suprafeţei pământului (totală sau parţială), generalizată şi micşorată conform unei anumite scări de proporţie şi întocmită pe baza unei proiecţii cartografice. ** (În sintagmele) *Harta fusurilor orare* = hartă care indică limitele reale ale fusurilor orare. *Hartă geologică* = hartă pe care este reprezentată răspândirea diferitelor formaţii geologice. *Hartă hidrologică* = hartă pe care sunt reprezentate repartiţia proprietăţilor fizice şi chimice şi condiţiile de zăcământ ale apelor subterane. *Hartă lingvistică* = hartă rezultată din cartografierea faptelor de limbă. *Hartă sinoptică* = hartă făcută din 6 în 6 ore în care se înscriu principalele elemente meteorologice. *Hartă de anomalii* = hartă care indică abaterile (actuale) ale unor elemente meteorologice, faţă de valorile medii multianuale. – Din ngr. **hártis.**

HARTOI, *hartoiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da la o parte, a cârmi din drum carul, sania etc. * Refl. (Despre sănii) A aluneca într-o parte. [Var.: **hartuí** vb. IV] – Din magh. **fartolni.**

HARTUI vb. IV v. **hartoi.**

HARŢ s.n. v. **harţă.**

HARŢAG s.n. v. **arţag.**

HARŢĂ s.f. Încăierare; ceartă. * (Înv.) Ciocnire între avangărzi sau între (mici) grupuri militare potrivnice. [Var.: **harţ** s.n.] – Din magh. **harc.**

HARŢĂGOS, -OASĂ adj. v. **arţăgos.**

HARŢI s.m. pl. (În religia ortodoxă) Săptămână în care e permis să se mănânce de frupt miercurea şi vinerea. [Var.: **hárţă** s.f., **hárţi** s.m. pl.] – Din ngr. **Artzi [**vurtzi**]** (< armeană).

HARUSPICIU, *haruspicii,* s.m. (În Roma antică) Preot despre care se credea că poate prezice viitorul prin examinarea măruntaielor animalelor jertfite. – Din lat. **haruspex, -picis**, fr. **haruspice.**

HASCĂ s.f. (Reg.) Bucată de piele care se pune la cizmă pentru a lărgi căputa. -Din pol. **haska.**

HASMAŢUCHI s.m. **1.** Plantă erbacee plăcut mirositoare, cu flori albe, cultivată ca plantă culinară *(Anthriscus cerefolium).* **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu flori albe, rar gălbui, dispuse în mici umbele *(Anthriscus silvestris).* [Var.: **asmaţúchi, asmăţúi** s.m., **haşmaciúcă** s.f.] – Et. nec.

HASPEL, *haspeluri,* s.n. **1.** Maşină folosită la finisarea ţesăturilor şi a pieilor. **2.** Maşină care trece firele de pe ţevi sau de pe bobine pe sculuri, pentru a forma pachete de bumbac. – Din germ. **Haspel.**

HASTAŢI s.m. pl. Numele soldaţilor veterani, înarmaţi cu lance, care formau prima linie dintr-o legiune romană. – Din lat. **hastati.**

HAŞCĂ, *hăşti,* s.f. (Reg.) Copac uscat, cu trunchiul găunos; trunchi găunos de copac. – Cf. ucr. **chašča** "tufiş".

HAŞE, *haşeuri,* s.n. Conservă preparată sub formă de pastă din ficat, carne de porc şi slănină. [Var.: **haşéu** s.n.] – Din fr. **haché.**

HAŞEU s.n. v. **haşe.**

HAŞIŞ s.n. Substanţă narcotică extrasă din vârfurile înflorite ale unei specii de cânepă exotică *(Cannabis indica),* folosită ca excitant psihic, care, consumată sistematic, dă toxicomanii grave. – Din fr. **haschisch.**

HAŞIŞISM s.n. Ansamblu de tulburări provocate de intoxicaţia cu haşiş. – Din fr. **haschischisme.**

HAŞMACIUCĂ s.f. v. **hasmaţuchi.**

HAŞMĂ, *haşme,* s.f. Plantă erbacee cu bulb, cu frunze cilindrice şi cu flori albe, roz sau albastre, care se prezintă în inflorescenţe sferice *(Allium ascalonicum).* – Din magh. **hagyma** "ceapă".

HAŞURA, *haşurez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu haşuri o porţiune dintr-un desen, dintr-o hartă etc. – Din fr. **hachurer.**

HAŞURARE, *haşurări,* s.f. Acţiunea de *a haşura* şi rezultatul ei. – V. **haşura.**

HAŞURAT, -Ă, *haşuraţi, -te,* adj. Acoperit cu haşuri. – V. **haşura.**

HAŞURATOR, *haşuratoare,* s.n. Instrument care serveşte la trasarea haşurilor. – **Haşura** + suf. *-tor.* Cf. fr. **hachurateur.**

HAŞURĂ, *haşuri,* s.f. Fiecare dintre liniile (negre), paralele sau întretăiate, egale ca grosime şi trasate la distanţe egale pe o porţiune de desen sau de gravură, pentru a marca semitonurile sau umbrele pe o hartă sau pe un desen tehnic, pentru a da anumite indicaţii etc. – Din fr. **hachure.**

HAT, *haturi,* s.n. Fâşie îngustă de pământ nearat care desparte două ogoare sau două terenuri agricole aparţinând unor gospodării diferite; răzor[1], hotar. ** Expr. *A fi într-un hat (cu cineva)* = a fi vecin (cu cineva). * (Reg.) Câmp nelucrat; pârloagă, ţelină[2]. – Cf. ucr. **hat** "zăgaz".

HATAIA s.f. (Turcism înv.) Numele unei stofe fine de mătase. [Pr.: *-ta-ia*] – Din tc. **hatayî.**

HATÂR, *hatâruri,* s.n. (Pop. şi fam.) **1.** Plăcere, poftă, plac. ** Expr. *Pentru* (sau *de, în) hatârul (cuiva* sau *a ceva)* = de dragul (cuiva sau a ceva); pentru a face plăcere (cuiva). (Înv.) *De hatârul (unui lucru)* = mulţumită, datorită, graţie (unui lucru). **2.** Favoare, concesie; serviciu. ** Expr. *A face (cuiva) un hatâr* = a acorda (cuiva) o favoare; a satisface (cuiva) o dorinţă sau un capriciu. – Din tc. **hatir.**

HATIE, *hatii,* s.f. (Reg.) Îngrămădire de nuiele, pietre, bolovani etc. executată pentru a amenaja cursul unei ape sau pentru a stăvili revărsarea ei. – **Hat +** suf. *-ie.*

HATIŞERIF, *hatişerifuri,* s.n. (Turcism înv.) Ordin sau decret emis de cancelaria Porţii otomane către marii demnitari ai imperiului şi către domnii ţărilor româneşti, purtând pecetea sultanului pentru a fi executat întocmai. – Din tc. **hatti-şerif.**

HATMAN, *hatmani,* s.m. (În evul mediu) **1.** Boier de divan în Moldova, care era însărcinat de domn cu comanda întregii oştiri, având în acelaşi timp şi funcţia de pârcălab şi portar al Sucevei; mare spătar; titlu purtat de acest boier. **2.** Titlu purtat de marii comandanţi ai oştilor polone şi ai celor căzăceşti; persoană având acest titlu. [Acc. şi: *hatmán*] – Din pol. **hetman.**

HATMANIE s.f. v. **hătmănie.**

HATORICĂ, *hatorice,* adj. f. (În sintagma) *Coloană hatorică* = coloană, în arhitectura veche egipteană, având capitelul decorat cu patru capete, aparţinând zeiţei Hathor. – Din fr. **hathorique.**

HAŢ interj. Cuvânt care indică o mişcare bruscă şi neaşteptată, făcută pentru a prinde sau a apuca pe cineva sau ceva. – Onomatopee.

HAŢEGAN, -Ă, *haţegani, -e,* s.m. şi f. adj. **1.** S.m. şi f. Persoană (originară) din Haţeg. **2.** Adj. Care aparţine Haţegului sau populaţiei lui, privitor la Haţeg sau la populaţia lui. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular românesc răspândit în sudul Transilvaniei, cu mişcare foarte vioaie, care se joacă în perechi; melodie după care se execută acest dans. – **Haţeg** (n. pr.) + suf. *-an.*

HAU interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui sau urletul lupului. – Onomatopee.

HAUSTOR, *haustori,* s.m. Organ vegetal asemănător cu o ventuză, cu ajutorul căruia unele plante parazite îşi absorbă hrana din plantele pe care parazitează. [Pr.: *ha-us-*] – După fr. **haustorie.**

HAVA, *havez,* vb. I. Tranz. A săpa cu haveza făgaşe într-un zăcământ în curs de exploatare pentru a uşura desprinderea materialului din masiv. – Din fr. **haver.**

HAVAIANĂ, *havaiene,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu chitara, cu sunetul melodios, lin şi tărăgănat. [Pr.: *-va-ia-*] – Din fr. [guitare] **hawaienne.**

HAVAIU, -IE, *havaii,* adj. (Înv.) Azuriu. – Din tc. **havai.**

HAVAJ, *havaje,* s.n. (Min.) Havare. – Din fr. **havage.**

HAVALEA, *havalele,* s.f. Îndatorire constând din prestarea de zile de clasă, podvezi etc., pe care o aveau ţăranii pe vremea clăcii. * Prestaţie în bani sau în natură făcută în contul haraciului. – Din tc. **havale.**

HAVAN, -Ă, *havani, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De culoare maro deschis (ca aceea a tutunului). **2.** S.f. Ţigară de foi fabricată din tutun de calitate superioară, provenit din Cuba; *p. gener.* ţigară de foi. **3.** S.f. Plută de mare alcătuită din trunchiuri de brad dispuse în forma unei ţigări de foi şi legate cu cabluri. – Din fr. **havane.**

HAVARE, *havări,* s.f. Acţiunea de *a hava* şi rezultatul ei. – V. **hava.**

HAVAT s.n. (În sintagma) *Maşină de hava* = haveză. – V. **hava.**

HAVATOR, *havatori,* s.m. Miner care practică havajul. – **Hava +** suf. *-tor.*

HAVEZĂ, *haveze,* s.f. Maşină construită special pentru tăiatul straturilor de cărbune sau de minereu dintr-o mină. – Din fr. **haveuse.**

HAVRĂ, *havre,* s.f. (Rar) Sinagogă. – Din tc. **havra.**

HAVUZ, *havuzuri,* s.n. Bazin de apă descoperit, construit în parcuri, în scuaruri etc., din piatră sau din beton, de obicei cu fântână arteziană în interior; fântână arteziană. [Pl. şi: *havuze*] – Din tc. **havuz.**

HAZ, (rar) *hazuri,* s.n. **1.** Stare de bună dispoziţie, de voioşie; veselie. ** *Vorbe de haz* = vorbe spirituale, glume. ** Expr. *A face haz* = a se veseli, a petrece glumind; (cu determinări introduse prin prepoziţia "de") a face glume pe seama cuiva, a-şi bate joc, a râde de cineva sau de ceva. *A face haz de necaz* = a-şi ascunde necazul, făcând glume sau simulând voia bună. * Calitatea cuiva de a înveseli pe cei din jur prin firea sa veselă, prin glume sau prin vorbe spirituale. ** Expr. *A fi cu haz* = a fi plin de duh, a avea umor. **2.** (Înv.) Plăcere, bucurie (pe care o simte cineva sau pe care o faci cuiva). ** Expr. *A face haz (de cineva* sau *de ceva)* = a-i plăcea de cineva sau de ceva. *A nu face haz de cineva* (sau *de ceva)* = a nu da importanţă cuiva (sau unui lucru), a nu lua în seamă. **3.** Calitatea cuiva de a plăcea (prin veselie, spirit, farmec, graţie etc.). ** Loc. adj. şi adv. *Cu haz* = plăcut, nostim. ** Expr. (Ir.) *Ştii că ai* (sau *are) haz?* = ştii că-mi placi (sau că-mi place)? ştii că eşti (sau că e) bine?. – Din tc. **haz.**

HAZARD, *hazarduri,* s.n. Împrejurare sau concurs de împrejurări (favorabile sau nefavorabile) a căror cauză rămâne în general necunoscută; *p. ext.* întâmplare neprevăzută, neaşteptată. * Soartă, destin. ** *Joc de hazard* = joc de noroc. – Din fr. **hasard.**

HAZARDA, *hazardez,* vb. I. Refl. A întreprinde o acţiune (riscantă) bazându-se pe întâmplare şi pe noroc; a risca, a se expune, a se aventura. – Din fr. **hasarder.**

HAZARDARE s.f. Acţiunea de a se *hazarda.* – V. **hazarda.**

HAZARDAT, -Ă, *hazardaţi, -te,* adj. Periculos, riscant, cu rezultate nesigure. – V. **hazarda.**

HAZLÂU, -ÂIE, adj. v. **hazliu.**

HAZLIU, -IE, *hazlii,* adj. **1.** Spiritual, plin de haz, de umor; vesel. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, nostim. [Var.: (rar) **hazlâu, -áie, hazulíu, -íe** adj.] – **Haz +** suf. *-liu.*

HAZNA, *haznale,* s.f. **1.** Bazin subteran de dimensiuni relativ mici, folosit pentru colectarea şi decantarea apelor impurificate provenite dintr-un număr mic de gospodării; *p. ext.* latrină. **2.** (Înv.) Clădire sau încăpere a vistieriei în care se păstrau un tezaur, o sumă mai mare de bani sau alte lucruri de preţ; *p. gener.* vistierie. – Din tc. **hazine, hazne.**

HAZNĂ, *hazne,* s.f. (Reg.) Folos. – Din magh. **haszon.**

HAZULIU, -IE adj. v. **hazliu**.

HĂ interj. **1.** (De obicei repetat) Cuvânt care redă râsul, mai ales râsul forţat. **2.** (Repetat) Cuvânt care redă plânsul. **3.** Exclamaţie care exprimă mirare, neîncredere. **4.** Cuvânt care exprimă o afirmaţie. [Var.: **hî, hi** interj.] – Onomatopee.

HĂBĂUC, -Ă, *hăbăuci, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Năuc, buimac, zăpăcit; *p. ext.* prost; nebun. ** Expr. (Adverbial) *A o lua* (sau *a umbla*) *hăbăuca* = a porni la întâmplare, fără o ţintă precisă, a o lua razna. [Formă gramaticală: (adverbial) în expr. *hăbăuca*] – Contaminare între magh. dial. **habóka** şi **năuc**.

HABĂUCI, *hăbăucesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) năuci. [Pr.: *-bă-u-*] –

Din **hăbăuc.**

HĂBUC, *hăbuci,* s.m. (Reg.; în expr:) *A (se) rupe, a (se) face hăbuc(i)* = a (se) rupe în bucăţi, a (se) distruge; a (se) încurca, a (se) încâlci. * (Adjectival) Rupt în bucăţi, distrus; încurcat, încâlcit. – Et. nec.

HĂBUCI, *hăbucesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica; a rupe, a distruge. – Din **hăbuc.**

HĂCI s.n. (Reg.; în loc adv.) *Cât hăciul* = nicidecum, deloc. [Var.: **hâci** s.n.] – Cf. tc. **hik.**

HĂCUI, *hăcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tăia în bucăţi (mici); a toca mărunt; a sfârteca, a ciopârţi. – Din germ. **hacken.**

HĂCUIRE, *hăcuiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a hăcui* şi rezultatul ei. – V. **hăcui.**

HĂDĂRAG, *hădăragi,* s.m. (Reg.) **1.** Lemnul gros şi mobil al îmblăciului cu care se bat cerealele. **2.** Piesă de lemn sprijinită pe piatra de moară, care scutură teica, lăsând să cadă boabele din coşul morii; hădărău. **3.** Fiecare dintre lemnele de care trag pescarii la năvod. **4.** Mânerul de lemn cu care se învârteşte râşniţa. [Var.: **hadarág** s.m.] – Cf. magh. **hadaró.**

HĂDĂRĂU, *hădăraie,* s.n. Hădărag **(2)**. – Din magh. **hadaró.**

HĂI[1] interj. **1.** (Reg.) Termen familiar cu care te adresezi cuiva; bre, fă. **2.** Strigăt cu care se îndeamnă sau cu care se mână boii şi vacile. – Onomatopee.

HĂI[2]**,** *hăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndemna boii sau vacile la mers. * A striga spre a stârni vânatul. – Din **hăi**[1]**.**

HĂIMĂNI, *hăimănesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla haimana, a hoinări. – Din **haimana.**

HĂINAR, *hăinari,* s.m. (Înv.) Negustor de haine. – **Haine** + suf. *-ar.*

HĂINĂRIE, (**1**) *hăinării,* s.f. **1.** (Rar) Magazin în care se vând haine gata confecţionate. **2.** Cantitate mare de haine. – **Haină** + suf. *-ărie.*

HĂINI vb. IV v. **haini.**

HĂINIŞOARĂ, *hăinişoare,* s.f. (Rar) Hăinuţă. – **Haină +** suf. *-işoară.*

HĂINUŢĂ, *hăinuţe,* s.f. Diminutiv al lui *haină*; hăinişoară. – **Haină +** suf. *-uţă.*

HĂIRE, *hăiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a hăi*[2] şi rezultatul ei; strigăt de îndemn pentru vite; hăit[1] – V. **hăi**[2]**.**

HĂIS interj. Strigăt cu care se mână boii înjugaţi pentru a merge spre stânga. ** Loc. adj. *Din* (sau *de) hăis* (sau *hăisa*) = (despre o vită înjugată) din stânga. ** Expr. (Adverbial sau substantivat) *A face hăis* (sau *hăisa*) = a cârmi la stânga. (se spune despre doi oameni care nu se înţeleg) *A trage* (sau *a fi) unul la hăis şi celălalt la cea* sau *a zice unul hăis şi celălalt cea. A trage hăisa* = a nu fi de acord cu alţii. [Var.: **hâisa** interj .] – Cf. scr. **ais.**

HĂISA interj. v. **hăis.**

HĂIT[1]**,** *hăituri,* s.n. (Reg.) Hăire. – V. **hăi**[2]**.**

HĂIT[2]**, -Ă** adj. v. **hâit.**

HĂITAR, *hăitari,* s.m. (Reg.) Hăitaş[2]. – **Haită** + suf. *-ar.*

HĂITAŞ[1]**,** *hăitaşe,* s.n. (Reg.) Acţiunea de stârnire a vânatului. – Din magh. **hajtás.**

HĂITAŞ[2]**,** *hăitaşi,* s.m. Om care, făcând gălăgie mare, stârneşte vânatul din ascunzători şi îl goneşte spre vânători; gonaci, gonaş, bătăiaş, hăitar, crainic **(3)**. – **Haită** + suf. *-aş.*

HĂITUI, *hăituiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A stârni, a goni vânatul spre vânători. **2.** Tranz. A goni, a mâna animalele domestice. * Fig. A urmări, a fugări pe cineva (ca pe un animal sălbatic), pentru a-i face rău. **3.** Tranz. A cutreiera, a străbate o regiune, un loc, urmărind pe cineva. – Din magh. **hajtani.**

HĂITUIALĂ, *hăituieli,* s.f. Acţiunea de *a hăitui* şi rezultatul ei; goană după vânat. [Pr.: *-tu-ia-*] – **Hăitui +** suf. *-eală.*

HĂITUŞCĂ, *hăituşte,* s.f. Fată cu purtări rele, desfrânate. – **Haită** + suf. *-uşcă*

HĂLĂCIUGĂ, *hălăciugi,* s.f. (Reg.) **1.** Tufiş, desiş de mărăcini, de lăstari etc. **2.** Păr zbârlit, ciufulit. – Et. nec.

HĂLĂDUI, *hălăduiesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A trăi undeva în voie, în libertate, în linişte; *p. ext.* a locui. **2.** (Înv.) A scăpa cu viaţă (de o primejdie). **3.** (Reg.) A izbuti, a reuşi. – Din magh. **haladni** "a propăşi, a merge mai departe".

HĂLĂGIE s.f. v. **gălăgie.**

HĂLĂLAIE s.f. (Pop.) Hărmălaie. [Var.: **halaláie** s.f.] – Din **hălălăi.**

HĂLĂLĂI, *hălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A face gălăgie, larmă. – Formaţie onomatopeică.

HĂLDAN s.m. v. **aldan.**

HĂLPĂI, *hălpăi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea repede şi cu lăcomie. -Cf. bg. **hlapam**, scr. **hlapiti.**

HĂMĂI, pers. 3 *hărmăie,* vb. IV. Intranz. (Despre câini) A lătra. [Prez. ind. şi: *hămăieşte,* – Var.: **hâmâi** vb. IV] – **Ham**[1] + suf. *-ăi.*

HĂMĂIALĂ, *hămăieli,* s.f. Faptul de *a hămăi*; lătrat (al mai multor câini deodată), hămăit, hămăitură. [Pr.: *-mă-ia-*] – **Hămăi** + suf. *-eală.*

HĂMĂIT, *hămăituri,* s.n. Lătrat, hămăială, hămăitură. – V. **hămăi.**
HĂMĂITURĂ, *hămăituri,* s.f. Lătrat, hămăială, hămăit. [Pr.: -*mă-i*-] – **Hămăi** + suf. -*tură.*
HĂMEI s.m. v. **hamei.**
HĂMESEALĂ s.f. (Fam.) Foame mare, lihneală; slăbiciune din pricina foamei. [Var.: **hămiseálă** s.f.] – **Hămesi** + suf. -*eală.*
HĂMESI, *hămesesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A flămânzi peste măsură, a fi lihnit de foame. – Cf. alb. **hamîs.**
HĂMESIT, -Ă, *hămesiţi, -te,* adj. (Fam.) **1.** Foarte flămând, mort de foame; lihnit. **2.** Lacom, nesăţios, nesăturat. [Var.: **hămisít, -ă, hemesít, -ă** adj.] – V. **hămesi.**
HĂMISEALĂ s.f. v. **hămeseală.**
HĂMISIT, -Ă adj. v. **hămesit.**
HĂMIŞLIU, -IE, *hămişlii,* adj. (Reg.) Viclean, şiret. ** Expr. (Substantivat) *A se juca de-a hămişliul* = a face pe şiretul. – **Hamiş** + suf. -*liu.*
HĂMUI, *hămuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A istovi un animal punându-l să tragă prea mult la ham[2]. – **Ham**[2] + suf. -*ui.*
HĂMURĂRIE, *hămurării,* s.f. (Rar) **1.** Locul unde se fac sau unde se vând hamuri. **2.** Meseria celui care face hamuri. – **Ham**[2] **+** suf. -*ărie.*
HĂNDRĂLĂU s.m. v. **handralău.**
HĂPĂI, *hăpăiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mânca înghiţind repede şi cu zgomot. **2.** (Rar) A vorbi repede şi fără şir (mâncând cuvintele) – **Hap**[1] + suf. -*ăi.*
HĂRĂBAIE s.f. v. **harabaie.**
HĂRĂCI vb. IV v. **arăci**.
HĂRĂCIT s.n. v. **arăcit.**
HĂRĂGI vb. IV v. **arăci.**
HĂRĂGIT s.n. v. **arăcit**.
HĂRĂNI vb. IV v. **hrăni.**
HĂRĂŢI, *hărăţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A aţâţa, a întărâta, a zădărî (un câine). **2.** Refl. recipr. (Înv.; despre două armate duşmane) A se hărţui. – Et. nec.
HĂRĂU s.m. v. **hârău.**
HĂRĂZI, *hărăzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a destina **(1)**. * (Înv.) A dedica, a închina. **2.** (Înv.) A face cuiva un dar, o cinste, o donaţie; a acorda un drept, un privilegiu, un titlu, o distincţie. – Din sl. **harizati.**
HĂRĂZIRE, *hărăziri,* s.f. Acţiunea de *a hărăzi* şi rezultatul ei. – V. **hărăzi.**
HĂRĂZIT, -Ă, *hărăziţi, -te,* adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; destinat **(1)**. **2.** (Înv.) Devotat, credincios, fidel. – V. **hărăzi.**
HĂRCĂIT s.n. v. **hârcâit.**
HĂRCĂTI vb. IV v. **hărhăti.**
HĂRHĂLAIE s.f. (Reg.) Hărmălaie. – Contaminare între **harhăt** şi **hărmălaie.**
HĂRHĂTI, *hărhătesc,* vb. IV Intranz. (Reg.; despre mai multe persoane) A vorbi deodată, a face larmă. * Refl. recipr. A se certa, a se sfădi. [Var.: **hărcătí** vb. IV] – Din **harhăt.**
HĂRMĂLAIE s.f. Zgomot mare, larmă (de strigăte, de glasuri); gălăgie, zarvă, tărăboi, hălălaie, hărhălaie. [Var.: **harmaláie** s.f.] – Formaţie onomatopeică.
HĂRNICEL, -EA, -ICĂ, *hărnicei, -ele,* adj. Hărnicuţ. – **Harnic** + suf. -*el.*
HĂRNICI, *hărnicesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se arăta harnic, a se face, a deveni harnic, sârguincios. **2.** Tranz. A stimula, a îndemna la lucru. **3.** Intranz. A lucra cu zel, a munci cu hărnicie. – Din **harnic.**
HĂRNICIE s.f. Zel în muncă, spor la lucru; sârguinţă, vrednicie; destoinicie. – **Harnic +** suf. -*ie.*
HĂRNICUŢ, -Ă, *hărnicuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *harnic*; hărnicel. – **Harnic** + suf. -*uţ.*
HĂRSIT, -Ă adj. v. **hârsit.**
HĂRŞIE s.f. v. **hârşie.**
HĂRŞNI, *hărşnesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A reteza, a tăia ceva (dintr-o lovitură scurtă). **2.** A fura ceva (foarte repede, cu abilitate). [Var.: **hărşti, hârşní** vb. IV] – Din **harş.**
HĂRŞTI vb. IV v. **hărşni.**
HĂRTAN s.n. v. **hartan.**
HĂRTĂNAŞ, *hărtănaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *hartan.* – **Hartan** + suf. -*aş.*
HĂRTĂNI, *hărtănesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face bucăţi; a (se) ferfeniţi, a (se) sfâşia, a (se) zdrenţui. – Din **hartan.**
HĂRTĂNIT, -Ă, *hărtăniţi, -te,* adj. **1.** Care este făcut bucăţi; ferfeniţit[2], sfâşiat, zdrenţuit. **2.** (Rar) Îmbrăcat în haine zdrenţăroase; zdrenţuit. – V. **hărtăni.**
HĂRŢAŞ, *hărţaşi,* s.m. (Înv.) Soldat care începea lupta, harţa. – **Harţă +** suf. **-***aş.*
HĂRŢĂGOS, -OASĂ adj. v. **arţăgos**.

HĂRŢUI, *hărţuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A necăji pe cineva cu tot felul de neplăceri, a nu lăsa în pace pe cineva; a cicăli, a sâcâi, a pisa. * (Reg.) A întărâta, a zădărî un câine. **2.** Tranz. A desfăşura atacuri scurte şi repetate asupra inamicului cu scopul de a-i provoca panică şi de a nu-i permite deplasarea, pregătirea unor acţiuni de luptă, aprovizionarea etc. **3.** Refl. recipr. A purta discuţii repetate şi contradictorii cu cineva, a se lua la ceartă sau la bătaie; a se încăiera. [Var.: **hârţui** vb. IV] – **Harţă +** suf. *-ui.*

HĂRŢUIALĂ, *hărţuieli,* s.f. Faptul de *a (se) hărţui.* [Pr.: *-ţu-ia-*] – **Hărţui** + suf. *-eală.*

HĂRŢUIRE, *hărţuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) hărţui* şi rezultatul ei. – V **hărţui.**

HĂRŢUIT, -Ă, *hărţuiţi, -te,* adj. Care nu este lăsat în pace, care este tras în toate părţile, care este cicălit, sâcâit, pisat; frământat, neliniştit, agitat. [Var.: **hârţuít, -ă** adj.] – V. **hărţui.**

HĂT adv. (Reg.; însoţeşte adjective, adverbe şi locuţiuni adverbiale cu sens local sau temporal, dându-le valoare de superlativ) De tot, mult, tare, foarte. *Până hăt departe.* ** Expr. *Hăt şi bine* = mult şi bine, fără sfârşit. – Din ucr. **het'.**

HĂTĂLĂU, *hătălăi,* s.m. (Reg.; peior.) Om, flăcău muieratic; handralău. – Et. nec.

HĂTCĂI, *hătcăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A huidui. [Var.: **hâtcâí** vb. IV] – Cf. scr. **hajkati.**

HĂTI, *hătesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zăgăzui, a baricada, a opri cursul unei ape, trcerea pe un drum etc. – Din ucr. **hatyty.**

HĂTMĂNEASĂ, *hătmănese,* s.f. Nevastă de hatman. – **Hatman** + suf. *-easă.*

HĂTMĂNESC, -EASCĂ, *hătmăneşti,* adj. Privitor la hatman, al hatmanului; care ţine de hătmănie. – **Hatman** + suf. *-esc.*

HĂTMĂNIE, *hătmănii,* s.f. Titlu purtat de hatman, demnitate sau rang de hatman; puterea sau conducerea hatmanului. * Organ suprem de conducere şi de organizare a oştirii. [Var.: **hatmaníe** s.f.] – **Hatman** + suf. *-ie.*

HĂŢ[1], *hăţuri,* s.n. **1.** Parte a hamului alcătuită din curele (sau frânghii) lungi, prinse de inelele căpeţelei, cu ajutorul cărora se conduc caii înhămaţi. ** Expr. *A ţine (pe cineva* sau *ceva) în hăţuri* = a ţine din scurt pe cineva sau ceva; a struni, a stăpâni. *A lua hăţurile în mână* = a prelua conducerea, manifestând o oarecare autoritate constrângătoare (într-o întreprindere, o afacere etc.). *A scăpa hăţurile din mână* = a pierde conducerea sau iniţiativa (într-o întreprindere, o afacere etc.), a nu mai putea stăpâni spiritele. **2.** (Reg.) Laţ, juvăţ, ştreang de care este spânzurat cineva. – Cf. **haţ.**

HĂŢ[2] interj. v. **hâţ.**

HĂŢAŞ[1], *hăţaşi,* s.m. Cal care se mână cu ajutorul hăţurilor, înhămat alături de un lăturaş. – **Hăţ**[1] + suf. *-aş.*

HĂŢAŞ[2], *hăţaşuri,* s.n. (Reg.) **1.** Cărare făcută de fiarele sălbatice prin pădure. **2.** Drum rîpos, abrupt, cu coaste repezi. [Pl. şi: *hăţaşe*] – Et. nec.

HĂŢI, *hăţesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgâlţâi, a smuci pe cineva. – Din **hăţ**[1]**.**

HĂŢIŞ, *hăţişuri,* s.n. Loc plin cu mărăcini, cu arbuşti spinoşi etc., desiş greu de străbătut; pădure mică foarte deasă, cu mulţi lăstari tineri şi arbuşti; sihlă. * Cărare prin pădurile de munte. – Et. nec.

HĂŢUI, *hăţuiesc,* vb. IV. Tranz. A mâna caii (cu ajutorul hăţurilor). * Fig. A frâna, a stăpâni. – **Hăţ**[1] + suf. *-ui.*

HĂU[1], *hăuri,* s.n. Prăpastie adâncăş abis, genune, adânc (**II**). ** Expr. (Pop.) *Cât (e) hăul* = niciodată; cu nici un preţ. – Et. nec.

HĂU[2], *hăuri,* s.n. (Rar) Hăuit. – Din **hăui** (derivat regresiv).

HĂUGAŞ s.n. v. **făgaş.**

HĂUI vb. IV v. **aui.**

HĂUIALĂ s.f. v. **auială.**

HĂUIT, *hăuituri,* s.n. Răsunet prelung, ecou; hău[2]. [Pr. *hă-u-*] – V. **hăui.**

HĂULI, *hăulesc,* vb. IV. Intranz. (Despre oameni) A chiui (**1**). * (Despre voce, zgomote etc.) A răsuna prelung; a hăui, a hui. * Tranz. (Rar) A cânta ceva (prelung, chiuind). [Pr.: *hă-u-*] – Formaţie onomatopeică.

HĂULIRE, *hăuliri,* s.f. Acţiunea de *a hăuli* şi rezultatul ei; chiuit, hăulit. [Pr.: *hă-u-*] – V. **hăuli.**

HĂULIT, *hăulituri,* s.n. Hăulire. [Pr.: *hă-u-*] – V. **hăuli.**

HĂULITURĂ, *hăulituri,* s.f. Chiuitură. [Pr.: *hă-u-*] – **Hăuli** + suf. *-tură.*

HÂC interj. Sunet pe care-l scoate cineva când sughite sau când i se opreşte brusc respiraţia. – Onomatopee.

HÂCI[1] interj. v. **hâş.**

HÂCI[1] s.n. v. **hăci.**

HÂCÂI, *hâcâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsufla greu; a icni. – **Hâc +** suf. *-âi.*

HÂD, -Ă, *hâzi, -de,* adj. Foarte urât, slut. – Cf. ucr. **hyd.**

HÂDOŞENIE, *hâdoşenii,* s.f. Urâţenie mare, sluţenie; hâzenie. * (Concr.) Persoană foarte urâtă. – Contaminare între **hâd** şi **hidoşenie.**

HÂI, *hâiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se apleca într-o parte; a deveni strâmb; a se înclina. * Tranz. şi refl. A (se) prăvăli; a (se) nărui. – Cf. magh. **hajolni.**
HÂIT, -Ă, *hâiţi, -te,* adj. (Pop.) Aplecat, lăsat, prăvălit într-o parte; strâmb. * Surpat, prăbuşit. [Var.: **hăit, -ă** adj.] – V. **hâi.**
HÂLPAV, -Ă adj. v. **hulpav.**
HÂLPOV, -Ă adj. v. **hulpav.**
HÂMÂI vb. IV v. **hămăi.**
HÂNDICHI s.n. v. **hindichi.**
HÂNSAR, *hânsari,* s.m. Ostaş călare fără leafă (În evul mediu, în Moldova) care era răsplătit din prada luată de la duşmani. – Et. nec.
HÂNŢĂU, *hânţaie,* s.n. Bancă cu cleşte de fixare, asemănătoare cu scăunoaia, pe care rotarul fixează bucăţile de lemn din care face spiţele. – Et. nec.
HÂR interj. **1.** Cuvânt care imită mârâitul câinilor. ** Expr. *Că(-i) hâr, că(-i) mâr* sau *hâr încoace, hâr încolo*, se zice când cineva se încurcă în explicaţii neconvingătoare, mincinoase. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de unele mecanisme vechi (defecte). – Onomatopee.
HÂRĂ, *hâre,* s.f. (Reg.) Ceartă, neînţelegere, zâzanie (pentru lucruri mărunte). ** Loc. adv. *De-a hâra* = cu spirit de contradicţie, cu dorinţa de a face cuiva în necaz. – Din **hârâi** (derivat regresiv).
HÂRĂU*, hârăi,* s.m. (Reg.) Specie de uliu. [Var.: **hărâu** s.m.] – Et. nec.
HÂRB, *hârburi,* s.n. **1.** (Pop.) Ciob, spărtură. **2.** Vas (de bucătărie) vechi, uzat, spart sau de proastă calitate; *p. gener.* orice lucru lipsit de valoare, vechi, stricat. **3.** Fig. Om bătrân, bolnav, neputincios. – Cf. bg. **hărbel.**
HÂRBAR, -Ă, *hârbari, -e,* adj. (Fam.; despre câini) Fără stăpân; de pripas. * Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Fără căpătâi, hoinar, vagabond, hârbareţ. – **Hârb** + suf. -*ar.*
HÂRBAREŢ, -Ă, *hârbareţi, -e,* adj. (Reg.) **1.** Care gustă din toate mâncărurile; pofticios. **2.** Fără căpătâi, haimana; hârbar. – **Hârb** + suf. -*areţ.*
HÂRBUI, *hârbuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) preface în hârburi; a (se) hodorogi, a (se) uza, a (se) strica. – **Hârb** + suf. -*ui.*
HÂRBUIT, -Ă, *hârbuiţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Prefăcut în hârburi; stricat, uzat, hodorogit. – V. **hârbui.**
HÂRBUŢ, *hârbuţe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui "hârb". – **Hârb** + suf. -*uţ.*
HÂRCĂ, *hârci,* s.f. **1.** Craniu (de mort); ţeastă. **2.** Epitet depreciativ dat unei femei bătrâne, urâte şi rele. – Din ucr. **hyrka.**
HÂRCĂI vb. IV v. **hârcăi.**
HÂRCIOG, *hârciogi,* s.m. Mamifer rozător cu blană frumoasă, pufoasă, roşcată-cafenie, cu coada scurtă şi cu două pungi de amândouă părţile ale gurii, care servesc la transportul proviziilor în galeriile subterane unde hibernează; grivan *(Cricetus cricetus).* – Din magh. **hörcsög.**
HÂRCÂI, *hârcâi,* vb. IV. Intranz. A respira cu greutate, scoţând zgomote răguşite şi hârâitoare; a hârâi. [Var.: **hârcăi** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.
HÂRCÂIALĂ, *hârcâieli,* s.f. Hârâială. [Pr.: -*câ-ia*-] – **Hârcâi** + suf. -*eală.*
HÂRCÂIT, s.n. Faptul de "a hârcâi"; hârâială. [Var.: **hărcăit** s.n.] – V. **hârcâi.**
HÂRDĂIAŞ, *hârdăiaşe,* s.n. Diminutiv al lui *hârdău.* [Pr.: -*dă-iaş*] – **Hârdău** + suf. -*aş.*
HÂRDĂU, *hârdaie,* s.n. Vas făcut din doage de lemn, dintre care două pot fi mai lungi şi găurite, servind ca toarte, întrebuinţat la păstrarea sau la transportarea lichidelor; ciubăr. ** Expr. *A turna (pe cineva) la hârdău* (sau *la hârdăul lui Petrache*) = a băga (pe cineva) la închisoare, a aresta (pe cineva). * Conţinutul vasului descris mai sus. – Din magh. **hordó.**
HÂRÂI, *hârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre mecanisme stricate; la pers. 3) A scoate un zgomot dogit. **2.** Intranz. (Despre organele respiratorii; *p. ext.* despre persoane) A scoate sunete aspre, de obicei din cauza unei boli; a respira greu, a hârcâi. (Peior.) A vorbi neclar, mormăit. * A sforăi. **3.** Intranz. (Despre câini; la pers. 3) A mârâi. **4.** Refl. recipr. A se certa, a se ciondăni. * Tranz. (Fam.) A întărâta, a irita pe cineva. **5.** Refl. (Rar) A se freca, a se lovi cu zgomot de ceva. – **Hâr +** suf. -*âi.*
HÂRÂIALĂ, *hârâieli,* s.f. Zgomot răguşit şi hârâitor, produs de o respiraţie grea; hârcâială, hârcâit, hârâitură; tuse (din piept). [Pr.: -*râ-ia*-] – **Hârâi** + suf. -*eală.*
HÂRÂIT[1]**,** *hârâituri,* s.n. Zgomot produs de frecarea unui obiect de altul, de un mecanism stricat, de organele respiratorii bolnave etc. – V. **hârâi.**
HÂRÂIT[2]**, -Ă,** *hârâiţi, -te*, adj. **1.** (Despre glas, vorbire, sunete) Care hârâie; hârâitor. **2.** (Despre mecanisme, obiecte etc.) Stricat, hodorogit, uzat. – V. **hârâi.**

HÂRÂITOR, -OARE, *hârâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre glas, vorbire, sunet) Care hârâie; hârâit[2]. **2.** S.f. Jucărie cu care se produce (prin rotirea unui dispozitiv) un zgomot specific, dogit. [Pr.: *-râ-i-*] – **Hârâi** + suf. *-tor.*
HÂRÂITURĂ, *hârâituri,* s.f. **1.** Hârâială; vorbire răguşită, însoţită de o respiraţie greoaie de om bolnav. **2.** Mârâit de câine. [Pr.: *-râ-i-*] – **Hârâi** + suf. *-tură.*
HÂRJÂI vb. IV v. **hârşâi.**
HÂRJÂIT s.n. v. **hârşâit.**
HÂRJÂITURĂ s.f. v. **hârşâitură.**
HÂRJOANĂ, *hârjoane,* s.f. Încăierare în joacă; hârjoneală. – Din **hârjoni** (derivat regresiv).
HÂRJONEALĂ, *hârjoneli,* s.f. Hârjoană. – **Hârjoni** + suf. *-eală.*
HÂRJONI, *hârjonesc,* vb. IV. Refl. recipr. A se încăiera cu cineva în glumă. – Cf. magh. **horsolni.**
HÂRLEŢ, *hârleţe,* s.n. (Reg.) Cazma. * Lopată. – Din sl. **rylîcî.**
HÂRLOSTEA, *hârlostele,* s.f. Plan înclinat de scânduri acoperit cu o ţesătură de lână scămoşată, care serveşte la reţinerea firişoarelor de aur din nisipurile aurifere spălate cu apă. – Et. nec.
HÂRSI, *hârsesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) **1.** A nu se îndura să cheltuiască; a se zgârci, a se scumpi. **2.** A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârşâi **(2)**. – Et. nec.
HÂRSIT, -Ă, *hărsiţi, -te,* adj. (Reg.) Lacom de câştig, avid de bani, cărpănos; *p. ext.* rău, lipsit de înţelegere. [Var.: **hărsit, -ă** adj.] – V. **hârsi.**
HÂRŞ interj. v. **hârşti.**
HÂRŞÂI, *harşâi,* vb. IV. **1.** Intranz. A se freca de ceva, producând zgomot. * Tranz. (Rar) A scrijeli, a zgâria. **2.** Refl. A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârsi. [Var.: **hârşií, hârjâí, hâşcâí** vb. IV] – **Hârş** + suf. *-âi.*
HÂRŞÂIRE, *hârşâiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) hârşâi* şi rezultatul ei; hârşâit, hârşâitură. [Var.: **hârşiíre** s.f.] – V. **hârşâi.**
HÂRŞÂIT s.n. Faptul de *a (se) hârşâi*; zgomot produs prin frecarea unui obiect de altul; hârşâire, hârşâitură. [Var.: **hârşiít, hârjâít, hârşcâít** s.n.] – V. **hârşâi.**
HÂRŞÂITURĂ, *hârşâituri,* s.f. **1.** Tăietură însoţită de un zgomot caracteristic. **2.** Hârşâit. [Pr.: *-şâ-i.* – Var.: **hârşcâitură, hârjâitúră** s.f.] – **Hârşâi** + suf. *-tură.*
HÂRŞCÂI vb. IV v. **hârşâi.**
HÂRŞCÂIT s.n. v. **hârşâit.**
HÂRŞCÂITURĂ s.f. v. **hârşâitură.**
HÂRŞIE, *hârşii,* s.f. (Reg.) Blană (neagră) de miel, cu lâna creaţă şi măruntă, din care se fac căciuli, gulere etc. sau cu care se îmblănesc hainele. [Var.: **hârşie** s.f.] – Cf. magh. **hasker, haskártya** "piele de pe burtă".
HÂRŞII vb. IV v. **hârşâi.**
HÂRŞIIRE s.f. v. **hârşâire.**
HÂRŞIIT s.n. v. **hârşâit.**
HÂRŞNI vb. IV v. **hărşni.**
HÂRŞTI interj. Cuvânt care imită zogomotul produs de frecarea sau de zgârierea suprafeţei aspre a două obiecte. * Cuvânt care imită zgomotul produs prin spintecarea cu putere a aerului (lovind, plesnind, retezând etc. ceva). [Var.: **harş, hârş** interj.] – Onomatopee.
HÂRTĂU, *hârtaie,* s.n. (Reg.) Bucată lungă de pământ. – **Hart [**an**]** + suf. *-ău.*
HÂRTIE, *hârtii,* s.f. **1.** Produs industrial special pentru scris, tipărit, desenat, împachetat etc., fabricat din substanţe organice vegetale şi materiale de încleiere şi de colorare, în formă de foi subţiri şi întinse. ** Expr. *A pune* (sau *a aşterne*) *ceva pe hârtie* = a scrie, a redacta ceva. **2.** Foaie de hârtie **(1)** (scrisă sau tipărită). **3.** Act, document, scrisoare etc. cu caracter oficial. **4.** Ban de hârtie **(1)**, bancnotă. *Cinci hârtii de câte o sută.* ** *Hârtie de valoare* = înscris care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui împrumut şi care dă proprietarului sau posesorului său dreptul de a primi dividende sau de a încasa dobândă. *Hârtie-monedă* = bani de hârtie. **5.** (Sport) Categorie de greutate în box, la juniori, între 45 şi 48 kg. – Din sl. **chartija.**
HÂRTIOARĂ, *hârtioare,* s.f. Diminutiv al lui *hârtie (2)*; hârtiuţă. [Pr.: *-ti-oa-*] – **Hârtie** + suf. *-oară.*
HÂRTIUŢĂ, *hârtiuţe,* s.f. Hârtioară. [Pr.: *-ti-u-*] – **Hârtie** + suf. *-uţă.*
HÂRTOP, *hârtoape,* s.n. **1.** Adâncitură, groapă pe un drum. **2.** Scobitură lungă şi adâncă, de forma unei râpe prăpăstioase, formată de apă. [Pl. şi: *hârtopuri.* – Var.: (pop.) **vârtóp** s.n.] – Din sl. **vrůtůpů.**
HÂRŢĂ s.f. v. **harţi.**
HÂRŢI[1] interj. (În expr.) (exprimă o încercare neizbutită de a urni din loc un lucru greu) *Hârţi încoace,* (sau *încolo) scârţi încolo.* – Onomatopee.

HÂRŢI[2] s.m. pl. v. **harţi.**
HÂRŢOAGĂ, *hârţoage,* s.f. (Depr.) Hârtie scrisă, document, act (vechi sau fără valoare). [Var.: **hârţóg** s.n.] – Din **hârtie.**
HÂRŢOG s.n. v. **hârţoagă.**
HÂRŢUI vb. IV v. **hărţui.**
HÂRŢUIT, -Ă adj. v. **hărţuit.**
HÂRZOB, *hârzoabe,* s.n. (Reg.) **1.** Funie groasă folosită la coborârea sau la ridicarea greutăţilor din adâncime. ** Expr. (Ir.) *(A se crede) coborât cu hârzobul din cer* = (a se crede) mult superior celor din jur, a (fi) mândru, îngâmfat. *A cădea cu hârzobul din cer* = a veni, a pica pe neaşteptate; a se realiza de la sine. **2.** Ladă care odinioară servea de scenă şi în spatele căreia păpuşarul mânuia păpuşile; lada păpuşilor. **3.** Coşuleţ din cetină de brad, în care se păstrează unii peşti. – Din bg. **vărzop** "legătură".
HÂŞ interj. Cuvânt cu care se alungă găinile sau alte păsări (de curte). [Var.: **câş, hâci** interj.] – Onomatopee.
HÂŞÂI, *hâşâiesc,* vb. IV. Tranz. A alunga o pasăre cu strigătul "hâş". [Var.: **hâşăí, căşăí** vb. IV] – **Hâş** + suf. *-âi.*
HÂTCÂI vb. IV v. **hătcăi.**
HÂTRU, -Ă, *hâtri, -e,* adj., s.m. şi f. (Reg.) **1.** (Om) glumeţ, mucalit, poznaş. **2.** (Om) isteţ, deştept. * (Om) şiret, viclean. – Din ucr. **chytryj.**
HÂŢ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mişcare bruscă şi rapidă, când cineva apucă, smuceşte sau trage ceva. ** Expr. (arată sforţările, încercările numeroase şi diverse pe care le face cineva pentru a aduce la îndeplinire o acţiune sau pentru a scăpa dintr-o situaţie neplăcută) *Hâţ în sus, hâţ în jos* sau *hâţ în dreapta, hâţ în stânga.* [Var.: **hăţ** interj.] – Onomatopee.
HÂŢA interj. (De obicei repetat; adesea cu valoare de verb) Cuvânt care arată mişcări ritmice repetate, întrerupte sau legănate. * Cuvânt care arată o înaintare greoaie, înceată. – Formaţie onomatopeică.
HÂŢÂI, *hâţâi,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg:) A (se) hâţâna. – **Hâţ +** suf. *-âi.*
HÂŢÂNA, *hâţân,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) scutura puternic; a (se) zgâlţâi; a (se) hâţâi. * A (se) mişca încoace şi încolo; a (se) legăna, a (se) balansa. – Din **hâţ.**
HÂZENIE, *hâzenii,* s.f. (Pop.) Hâdoşenie; (concr.) persoană hâdă. – **Hâd** + suf. *-enie.*
HÂZI, *hâzesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni hâd. – Din **hâd.**
HE interj. v. **hei.**
HEBDOMADAR, -Ă, *hebdomadari, -e,* adj., s.n. (Publicaţie) care apare o dată pe săptămână; săptămânal. [Var.: **ebdomadár, -ă** adj., s.n.] – Din fr. **hebdomadaire.**
HEBEFRENIC, -Ă, *hebefrenici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hebefrenie. – Din fr. **hébéphrénique.**
HEBEFRENIE, *hebefrenii,* s.f. Boală psihică, formă de schizofrenie, care apare la pubertate. – Din fr. **hébéphrénie.**
HEBELOGIE s.f. Psihologia adolescenţei. – Din fr. **hébélogie.**
HEBETUDINE, *hebetudini,* s.f. Stare maladivă de toropeală, din care cauză bolnavul este cufundat într-o amorţire generală, fără delir sau halucinaţii. – Din lat. **hebetudo, -inis**, fr. **hébétude.**
HEBOID, -Ă, *heboizi, -de,* adj. (Despre bolnavi) Care se manifestă în special prin tendinţa de comitere a unor acte antisociale. [Pr.: *-bo-id*] – Din fr. **héboîde.**
HEC interj. Cuvânt care imită sughiţul. – Onomatopee.
HECATOMBĂ, *hecatombe,* s.f. Jertfă religioasă (de o sută de animale) care se făcea la popoarele vechi. * Denumirea sărbătorii în care se făceau asemenea jertfe. * Fig. Masacru, măcel; grămadă de cadavre. [Var.: **ecatómbă** s.f.] – Din fr. **hécatombe.**
HECELĂ, *hecele,* s.f. (Reg.) Darac. – Din magh. **ecselö.**
HECHT subst. Formă sub care se prezintă pielea după eliminarea părţilor cu structura prea rară, pentru a putea fi folosită la croit. [Pr.: *heht*] – Cuv. germ.
HECTAR, *hectare,* s.n. Unitate de măsură pentru suprafeţe agrare, egală cu aria unui pătrat cu latura de 100 de metri. [Scris şi (prescurtat) : *ha*] – Din fr. **hectare.**
HECTIC, -Ă, *hectici, -e,* adj. f. (Med.; despre febră) Lent şi continuu (cu mari oscilaţii). – Din fr. **hectique.**
HECTIZIE, *hectizii,* s.f. Friguri continue. – Din fr. **hectisie.**
HECTOGRAF, *hectografe,* s.n. Şapirograf. – Din fr. **hectographe**, germ. **Hektograph.**
HECTOGRAM, *hectograme,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 100 de grame. – Din fr. **hectogramme,** germ. **Hektogramm.**
HECTOLITRIC, -Ă, *hectolitrici, -ce,* adj. **1.** Măsurat în hectolitri. **2.** (În sintagma) *Greutate hectolitrică* = masa unui hectolitru de material granulos; greutatea unui hectolitru de

cereale. – **Hectolitru** + suf. -*ic.*

HECTOLITRU, *hectolitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volume, egală cu 100 de litri, folosită mai ales pentru măsurarea cerealelor. [Scris şi (prescurtat): *hl*] – Din fr. **hectolitre,** germ. **Hektoliter.**

HECTOMETRIC, -Ă, *hectometrici, -ce,* adj. Care se referă la hectometru; măsurat în hectometri. – Din fr. **hectométrique.**

HECTOMETRU, *hectometri,* s.m. Unitate de măsură pentru distanţă, egală cu 100 de metri. [Scris şi (prescurtat): *hm*] – Din fr. **hectométre**, germ. **Hektometer.**

HECTOWATT, *hectowaţi,* s.m. Unitate de măsură a puterii, egală cu 100 de waţi. – Din fr. **hectowatt**, germ. **Hektowatt.**

HEDER, *hedere,* s.n. Parte componentă a combinelor de cereale, constituită dintr-o platformă care are în faţă aparatul de tăiere, despărţitoarele de lan, un transportor, rabatorul şi mecanismele de acţionare ale acestora. – Din rus. **heder**, engl. **header.**

HEDONISM s.n. Concepţie etică potrivit căreia scopul vieţii este plăcerea; cultul plăcerii. – Din fr. **hédonisme.**

HEDONIST, -Ă, *hedonişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al hedonismului. – Din fr. **hédoniste.**

HEDONISTIC, -Ă, *hedonistici, -ce,* adj. Hedonist. – Din fr. **hédonistique.**

HEGELIAN, -Ă, *hegelieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la filozofia lui Hegel. **2.** S.m. şi f. Adept al filozofiei lui Hegel. [Pr.: -*li-an*] – Din fr. **hégélien.**

HEGELIANISM s.n. Doctrina lui Hegel şi a adepţilor săi; şcoala lui Hegel. [Pr.: -*li-a-*] – Din fr. **hégelianisme.**

HEGEMON, *hegemoni,* s.m., adj. Conducător; (cel) care reprezintă forţa principală, conducătoare. [Var.: **heghemón** s.m., adj.] – Din lat. **hegemon.**

HEGEMONIC, -Ă, *hegemonici, -ce,* adj. De hegemonie, cu caracter de hegemonie. [Var.: **heghemónic, -ă** adj.] – Din germ. **hegemonisch.**

HEGEMONIE s.f. Faptul de a avea rolul de conducere; supremaţie, dominaţie, de obicei a unui stat faţă de alte state. [Var.: **heghemoníe** s.f.] – Din fr. **hégémonie.**

HEGEMONISM s.n. Supremaţie politică a unui stat asupra altor state; tendinţă de hegemonie. [Var.: **heghemonísm** s.n.] – **Hegemon** + suf. -*ism.*

HEGHEMONIC, -Ă adj. v. **hegemonic.**

HEGHEMONIE s.f. v. **hegemonie.**

HEGHEMONISM s.n. v. **hegemonism.**

HEGIRĂ s.f. Dată la care începe calendarul musulman (16 iulie 622, când a fost strămutat Mahomed de la Mecca la Medina), considerată ca începutul erei musulmane. – Din fr. **hégire.**

HEHE interj. v. **hei.**

HEHEI interj. v. **ehei.**

HEI interj. **1.** Exclamaţie care exprimă o chemare sau prin care se atrage cuiva atenţia. **2.** Exclamaţie care exprimă: voie bună, satisfacţie, plăcere, admiraţie, nerăbdare, rezervă, contrarietate, surprindere, regret etc. * (Adesea repetat) Exclamaţie care lasă să se înţeleagă că lucrurile sunt mult mai complicate decât par sau decât le crede cineva. [Var.: **he, hehé** interj.] – Onomatopee.

HEIMATLOS, *heimatloşi,* s.n. (Jur.) Apatrid. [Pr.: *hai-*] – Din germ. **Heimatlos.**

HEIURI s.n. pl. (Reg.) Dependinţă, acareturi. [Pr.: *he-iuri*] – Din magh. **hely "**loc".

HELANCĂ s.f. Ţesătură sintetică supraelastică; obiect confecţionat dintr-o astfel de ţesătură. – Din fr., it. **helanca.**

HELBET interj. (Înv. şi reg.) Se înţelege! las' pe mine! fii fără grijă! – Din tc. **elbet.**

HELCOZĂ, *helcoze,* s.f. (Med.) Ulceraţie. – Din fr. **helcose.**

HELCOLOGIE s.f. (Med.) Studiu al ulceraţiilor. – Din fr. **helcologie.**

HELCOMETRU, *helcometre,* s.n. Aparat de gimnastică folosit pentru dezvoltarea forţei musculare, care funcţionează pe principiul învingerii rezistenţei unei greutăţi reglabile ridicată şi coborâtă cu ajutorul unor scripeţi. – Din fr. **helcométre.**

HELEŞTEU, *heleşteie,* s.n. Bazin cu apă sau iaz special amenajat pentru creşterea şi reproducerea peştilor. [Var.: **eleştéu** s.n.] – Din magh. **balastó.**

HELGE, *helgi,* s.f. (Zool.; reg.) Hermină. ** Expr. *Alb ca* (sau *cum e*) *helgea* = foarte alb. – Din magh. **hölgy** "doamnă".

HELIAC, -Ă, *heliaci, -ce,* adj. (Livr.; despre aştri) Care răsare sau apune o dată cu soarele. [Pr.: -*li-ac*] – Din fr. **héliaque.**

HELIANT, *helianţi,* s.m. (Livr.) Floarea-soarelui *(Helianthus annuus)*. [Pr.: -*li-ant*] – Din fr. **hélianthe.**

HELIANTINĂ, *heliantine,* s.f. (Chim.) Metiloranj. [Pr.: -*li-an-*] – Din fr. **hélianthine.**

HELIAST, *heliaşti,* s.m. Membru al unui cunoscut tribunal din Atena, care-şi ţinea şedinţele

în aer liber la răsăritul soarelui. [Pr.: -*li-ast*] – Din fr. **héliaste.**

HELICE s.f. v. **elice.**

HELICON, *helicoane,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu tuba, folosit în fanfarele militare, alcătuit dintr-un tub încovoiat în formă de spirală, prin care trec capul şi mâna dreaptă a instrumentistului şi cu care sunt emise tonuri grave. – Din fr. **hélicon.**

HELICOPTER s.n. v. **elicopter.**

HELIO- Element de compunere care înseamnă "privitor la soare, la lumina soarelui", "care aparţine soarelui" şi care serveşte la formarea unor substantive. -Din fr. **hélio÷.**

HELIOCENTRALĂ, *heliocentrale,* s.f. Centrală electrică solară. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliocentrale.**

HELIOCENTRIC, -Ă, *heliocentrici, -ce,* adj. Care aparţine heliocentrismului, referitor la heliocentrism; care are soarele drept centru. ** *Sistemul heliocentric* = teorie fundamentată de Copernic, conform căreia Soarele se află în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul şi celelalte planete se rotesc în jurul său; heliocentrism. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliocentrique.**

HELIOCENTRISM s.n. Sistemul heliocentric. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliocentrisme**

HELIOCROMIE s.f. (Poligr.) Tipar adânc, policrom. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliochromie.**

HELIODOR s.n. Varietate galbenă, transparentă de beril, care conţine puţin oxid de fier şi este o piatră preţioasă. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliodore.**

HELIOFIL, -Ă, *heliofili, -e,* adj. (Despre plante) Iubitor de lumină, care se îndreaptă către lumină; care creşte în regiuni puternic însorite. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliophile.**

HELIOFIZIOTERAPIC, -Ă, *heliofizioterapici, -ce,* adj. Care se referă la fizioterapia solară. [Pr.: -*li-o-fi-zi-o-*] – **Helio- + fizioterapie.**

HELIOFOB, -Ă, *heliofobi, -e,* adj. s.m. şi f. **1.** (Med.) Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de heliofobie. **2.** Adj. (Despre plante) Care nu suportă lumina solară, care creşte în regiuni umbrite. [Pr.: -*li-o÷,* – Var.: **eliofób, -ă** adj., s.m. şi f.] – Din **heliofobie** (derivat regresiv).

HELIOFOBIE, *heliofobii,* s.f. (Med.) Fobie de lumină solară. – Din fr. **héliophobie.**

HELIOGRAF, *heliografe,* s.n. Nume dat mai multor aparate, servind la: **a)** reproducerea, prin copiere, a desenelor executate pe hârtie de calc cu ajutorul unei hârtii speciale impregnate cu o soluţie sensibilă la lumină, developarea făcându-se cu vapori de amoniac; **b)** transmiterea semnalelor luminoase prin dirijarea, cu ajutorul unei oglinzi, a reflectării razelor solare; **c)** măsurarea puterii calorice a Soarelui şi înregistrarea perioadelor din zi cu timp însorit; **d)** fotografierea Soarelui. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliographe.**

HELIOGRAFIC, -Ă, *heliografici, -ce,* adj. Referitor la heliografie. ** *Hârtie heliografică* = hârtie specială, sensibilă la acţiunea luminii, pe care se copiază la heliograf desene făcute pe hârtie de calc. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliographique.**

HELIOGRAFIE s.f. **1.** Reproducere în mai multe exemplare a unei imagini cu ajutorul heliografului. **2.** Procedeu de tipar care foloseşte clişee pe plăci de cupru obţinute pe cale fotochimică şi acoperite cu un strat de granule foarte fine de asfalt. * (Înv.) Heliogravură **(1)**. **3.** (Rar) Descriere a Soarelui. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliographie**

HELIOGRAVOR, *heliogravori,* s.m. Lucrător specialist în heliogravură. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliograveur.**

HELIOGRAVURĂ, *heliogravuri,* s.f. **1.** Ansamblu de procedee fizice şi chimice cu care se execută clişeele de cupru pentru imprimarea heliografică; heliografie.* Gravură obţinută printr-un astfel de procedeu. **2.** Procedeu fotomecanic de gravare a formelor de tipar adânc; fotogravură. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliogravure.**

HELIOLITOGRAFIE, *heliolitografii,* s.f. Procedeu litografic în care formele de tipar sunt obţinute prin reproducere fotografică. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliolithographie**

HELIOMARIN, -Ă, *heliomarini, -e,* adj. (Despre tratamente medicale) Care utilizează acţiunea simultană a razelor solare şi a aerului de mare. [Pr.: -*li-o*] – Din fr. **héliomarin.**

HELIOMETRIC, -Ă, *heliometrici, -ce,* adj. De heliometru; făcut cu heliometrul. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **héliométrique.**

HELIOMETRU, *heliometre,* s.n. Instrument optic pentru determinarea diametrului aparent al Soaretui şi al planetelor. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **heliométre.**

HELION, *helioni,* s.m. Nucleu al atomului de heliu. [Pr.: -*li-on*] – Din fr. **hélion.**

HELIOPLASTIE, *helioplastii,* s.f. Procedeu de gravură fotografică prin care se obţin planşe gravate în relief. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **hélioplastie.**

HELIOSCOP, *helioscoape,* s.n. Aparat sau dispozitiv optic care se ataşează la o lunetă pentru a proteja vederea în timpul observării soarelui. [Pr.: -*li-o-*] – Din fr. **hélioscope.**

HELIOSTAT, *heliostate,* s.n. Instrument alcătuit dintr-un sistem optic, pus în mişcare de un mecanism de ceasornic, folosit pentru a transmite un fascicul de raze solare într-o direcţie determinată. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliostat.**

HELIOTACTISM s.n. (Biol.) Heliotropism. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotactisme.**

HELIOTEHNIC, -Ă, *heliotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnică de utilizare a energiei solare prin transformarea luminii naturale în curent electric cu ajutorul fotopilelor. **2.** Adj. De heliotehnică **(1)**. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotechnique.**

HELIOTEHNICIAN, -Ă, *heliotehnicieni, -e,* s.m. Specialist în heliotehnică **(1)**. [Pr.: *-li-o-teh-ni-ci-an*] – **Helio- + tehnician.**

HELIOTERAPIC, -Ă, *helioterapici, -ce,* adj. Referitor la helioterapie; care ţine de helioterapie. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliothérapique.**

HELIOTERAPIE, *helioterapii,* s.f. Tratament care constă în expunerea corpului omenesc la acţiunea razelor solare ultraviolete, folosit în rahitism, reumatism, tuberculoză osoasă, unele boli de piele etc.; baie de soare. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliothérapie.**

HELIOTERM, -Ă, *heliotermi, -e,* adj. Heliotermic. [Pr.: *-li-o-*] – Din **heliotermic** (derivat regresiv).

HELIOTERMIC, -Ă, *heliotermici, -ce,* adj. Care se referă la heliotermie, care este caracteristic pentru acest fenomen. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliothermique.**

HELIOTERMIE, *heliotermii,* s.f. Fenomen fizic care constă în păstrarea mai mult timp a căldurii înmagazinate în apa sărată a unor lacuri comparativ cu regiunile învecinate, datorită prezenţei la suprafaţa lacurilor a unui strat izolator de apă dulce, care împiedică iradierea căldurii în atmosferă. [Pr.: *-li-o-*] – Din **heliotermic.**

HELIOTIPIE, *heliotipii,* s.f. Fotocolografie. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotypie.**

HELIOTROP, (1, 2) *heliotrope,* s.n., **(3)** *heliotropi,* s.m. **1.** S.n. Materie colorantă folosită la vopsitul bumbacului. **2.** S.n. Varietate de calcedonie, de culoare verde închis sau roşie cu pete galbene strălucitoare, folosită ca piatră semipreţioasă din care se fac obiecte ornamentale. **3.** S.m. Numele unei plante aromatice, cu frunze ovale, cu flori de culoare albă sau albastru-deschis, întrebuinţate în industria parfumului *(Heliotropium europaeum)*. ***** Ulei eteric extras din planta de mai sus. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotrope.**

HELIOTROPIC, -Ă, *heliotropici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la heliotropism; de heliotropism. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotropique.**

HELIOTROPINĂ, *heliotropine,* s.f. Substanţă chimică cristalină extrasă din heliotrop **(3)**, cu miros de violete, utilizată în industria parfumurilor şi în cosmetică. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotropine**, germ. **Heliotropin.**

HELIOTROPISM s.n. Proprietate pe care o au unele plante de a se îndrepta spre soare sau spre altă sursă de lumină; fototropism. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliotropisme.**

HELIOZĂ, *helioze,* s.f. (Livr.) Insolaţie. [Pr.: *-li-o-*] – Din fr. **héliose.**

HELIOZINCOGRAFIE, *heliozincografii,* s.f. Procedeu de reproducere a hărţilor şi a desenelor, care constă în trecerea desenului pe o placă de zinc granulat. (Concr.) Reproducere obţinută prin acest procedeu. [Pr.: *-li-o-*] – **Helio- + zincografie.**

HELIPORT s.n. v. **eliport.**

HELIPOT, *helipoturi,* s.n. (Elt.) Potenţiometru de precizie, la care variaţia totală a valorii se obţine printr-un număr mare de rotaţii. – Din fr. **hélipot.**

HELIU s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, rar, inert, incolor şi inodor, cel mai uşor dintre gazele din atmosferă, întrebuinţat la umplerea baloanelor dirijabile, fiind neinflamabil. – Din fr. **hélium.**

HELMINT, *helminţi,* s.m. (Med.) Nume generic al viermilor paraziţi. – Din fr. **helminthe.**

HELMINTIAZĂ, *helmintiaze,* s.f. Infestare cu viermi paraziţi intestinali, întâlnită mai ales la copii. [Pr.: *-ti-a-*] – Din fr. **helminthiase.**

HELMINTIC, -Ă, *helmintici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la helminţi, de helminţi. – Din fr. **helmintique.**

HELMINTOLOGIE s.f. Disciplină care studiază viermii paraziţi şi mijloacele de combatere a lor. – Din fr. **helminthologie.**

HELMINTOSPORIOZĂ, *helmintosporioze,* s.f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite, manifestată prin apariţia pe frunze a unor pete brune, în dreptul cărora ţesuturile se rup. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **helminthosporiose.**

HELOFITĂ, *helofite,* s.f., adj. (Plantă de mlaştină) cu rizomul în apă sau în nămol, intermediară între plantele terestre şi cele de apă. – Din fr. **hélophyte.**

HELVEŢI s.m. pl. Trib celtic, care trăia în antichitate în partea de nord-vest a Elveţiei de azi. – Din lat. **Helvetii.**

HEM, *hemuri,* s.n. Nucleu al hemoglobinei şi al altor pigmenţi respiratori celulari, de care se leagă un ion de fier. – Din fr. **heme.**

HEMANGIOM, *hemangioame,* s.n. Anomalie vasculară (congenitală) care constă dintr-o aglomerare de vase capilare nou formate şi care se prezintă ca o pată roşie-violacee de dimensiuni variate, localizată pe mâini, pe faţă, pe buze etc. [Pr.: -*gi-om*] – Din fr. **hémangiome.**

HEMARTROZĂ, *hemartroze,* s.f. Acumulare de sânge într-o articulaţie, în urma unei lovituri, fracturi, datorită unei boli de sânge, scorbutului etc. – Din fr. **hémarthrose.**

HEMATEMEZĂ, *hematemeze,* s.f. Hemoragie pe traiectul tubului digestiv, eliminată pe gură, frecventă în ulcerul gastroduodenal şi în cancerul gastric. – Din fr. **hematémése.**

HEMATIC, *hematice,* adj. (În sintagma) *Organ hematic* = organ care produce globule roşii. – Din fr. **hématique.**

HEMATIE, *hematii,* s.f. Celulă sangvină de culoare roşie, datorită hemoglobinei pe care o conţine; globulă roşie, eritrocit. – Din fr. **hématie.**

HEMATIMETRIE, *hematimetrii,* s.f. (Med.) Numărătoare a hematiilor. – Din fr. **hématimétrie.**

HEMATIMETRU, *hematimetre,* s.n. Aparat folosit pentru numărarea globulelor (roşii) din sânge. – Din fr. **hématimétre.**

HEMATINĂ, *hematine,* s.f. Pigment care provine din sânge şi conţine fier. – Din fr. **hématine.**

HEMATIT s.n. Oxid natural de fier foarte dur, de culoare roşie sau brună, cu luciu semimetalic. – Din fr. **hématite.**

HEMATOCEL, *hematocele,* s.n. Tumoare formată printr-o revărsare de sânge într-un ţesut celular. – Din fr. **hématocéle.**

HEMATOCHERATOZĂ, *hematocheratoze,* s.f. Dezvoltare excesivă a stratului cornos din epidermă. – Din fr. **hematokératose.**

HEMATOCRIT, *hematocrite,* s.n. Aparat care permite separarea prin centrifugare a elementelor celulare din plasmă, pentru stabilirea gradului de diluţie sau de concentrare a sângelui; hematoglobinometru. – Din fr. **hematocrite.**

HEMATOCROM s.n. (Biol.) Pigment roşu carotenoid al unor alge. – Din engl. **h(a)ematocrhome.**

HEMATODERMIE, *hematodermii,* s.f. (Med.) Nume generic al afecţiunilor sistemului hematopoietic însoţite de leziuni cutanate. – Din fr. **hématodermic.**

HEMATOFAG, -Ă, *hematofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte cu sângele altui animal. – Din fr. **hématophage.**

HEMATOFAGIE, *hematofagii,* s.f. **1.** (Med.) Fagocitoză a hematiilor. **2.** Faptul de a se hrăni cu sânge. – Din fr. **hematophagie.**

HEMATOFOBIE, *hematofobii,* s.f. Stare patologică care constă într-o teamă morbidă de sânge. – Din fr. **hematophobie.**

HEMATOGEN, -Ă, *hematogeni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele medicamente) Care produce sânge, care face să crească numărul globulelor roşii din sânge. **2.** S.n. Produs alimentar concentrat, obţinut prin amestecarea sângelui cu lapte şi cu diferite substanţe aromatizate şi folosit ca tonic puternic în anemii pernicioase, slăbiciune anormală etc. – Din fr. **hématogéne.**

HEMATOGLOBINOMETRU, *hematoglobinometre,* s.n. Hematocrit. – Din fr. **hématoglobinométre.**

HEMATOLOG, -Ă, *hematologi, -oge,* s.m. şi f. Specialist în hematologie. – Din fr. **hématologue**

HEMATOLOGIC, -Ă, *hematologici, -ce,* adj. Referitor la hematologie, care aparţine hematologiei. – Din fr. **hématologique.**

HEMATOLOGIE s.f. Ramură a biologiei şi a medicinii care se ocupă cu studiul morfologiei, fiziologiei şi patologiei sângelui şi al organelor hematopoietice. – Din fr. **hématologie.**

HEMATOM, *hematoame,* s.n. Tumoare care conţine o aglomerare de sânge închistat, provocată de ruperea spontană sau traumatică a vaselor sangvine. – Din fr. **hématome.**

HEMATOMETRIE, *hematometrii,* s.f. Examinare a sângelui în vederea determinării tipurilor şi proporţiei diferitelor elemente constitutive, precum şi a cantităţii de hemoglobină. – Din fr. **hematométrie.**

HEMATOPOIETIC, -Ă, *hematopoietici, -ce,* adj. Care se referă la hematopoieză. – Din fr. **hématopoiétique.**

HEMATOPOIEZĂ s.f. Proces de formare şi de maturizare a celulelor sangvine. – Din fr. **hématopoiése.**

HEMATOPORFIRINĂ, *hematoporfirine,* s.f. Substanţă provenită din hem prin eliminarea fierului şi care apare ca produs de descompunere a hemoglobinei în sânge şi în urină. – Din fr. **hematoporhyrine.**

HEMATOSCOP, *hematoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru dozarea hemoglobinei în sânge. – Din fr. **hématoscope.**
HEMATOSCOPIE, *hematoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a sângelui la microscop. – Din fr. **hématoscopie.**
HEMATOSPECTROSCOPIE, *hematospectroscopii,* s.f. (Med.) Examinare a sângelui cu ajutorul spectroscopului. – Din fr. **hématospectroscopie.**
HEMATOSPERMIE, *hematospermii,* s.f. (Med.) Prezenţă a sângelui în spermă; hemospermie. – Din fr. **hématospermie.**
HEMATOTERAPIE, *hematoterapii,* s.f. (Med.) Hemoterapie. – Din fr. **hématothérapie.**
HEMATOXILINĂ s.f. Substanţă incoloră, solubilă în alcalii şi insolubilă în apă, alcool şi eter. – Din fr. **hématoxyline.**
HEMATOZĂ, *hematoze,* s.f. Transformare a sângelui venos în sânge arterial prin eliminarea bioxidului de carbon şi prin fixarea oxigenului din aerul introdus în plămâni în timpul respiraţiei; oxigenare **(2)**. – Din fr. **hématose.**
HEMATOZOAR, *hematozoare,* s.n. Sporozoar parazit, care trăieşte în hematii la om şi în tubul digestiv al ţânţarului anofel şi care este agentul patogen al malariei *(Plasmodium malariae).* [Pr.: *-zo-ar*] – Din fr. **hématozoaire.**
HEMATURIC, -Ă, *hematurici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de hematurie. – Din fr. **hématurique.**
HEMATURIE, *hematurii,* s.f. Prezenţă a sângelui sau a hematiilor în urină, întâlnită în unele afecţiuni renale, vezicale, uretrale etc. – Din fr. **hématurie.**
HEMERALOP, -Ă, *hemeralopi, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hemeralopie; nictalop. – Din fr. **héméralope.**
HEMERALOPIE, *hemeralopii,* s.f. Slăbire sau pierdere a vederii în condiţii de iluminare redusă, datorită absenţei vitaminei A; cecitate nocturnă. – Din fr. **héméralopie.**
HEMEROLOG, *hemerologi,* s.m. Autor de calendare; persoană care studiază probleme legate de calendare. – Din fr. **hémérologue.**
HEMEROLOGIC, -Ă, *hemerologici, -ce,* adj. (Rar) De hemerologie. – Din fr. **hémérologique.**
HEMEROLOGIE s.f. (Rar) Ştiinţa şi arta de a alcătui calendare. – Din fr. **hémérologie.**
HEMEROTECĂ, *hemeroteci,* s.f. (Rar) Bibliotecă de publicaţii periodice; secţie de periodice a unei biblioteci. – Din fr. **hémérothéque.**
HEMESIT, -Ă adj. v. **hămesit.**
HEMIALGIE, *hemialgii,* s.f. (Med.) Durere limitată la o singură parte a corpului. [Pr.: *-mi-al-*] – Din fr. **hémialgie.**
HEMIANESTEZIE, *hemianestezii,* s.f. Pierdere a sensibilităţii unei jumătăţi laterale a corpului. [Pr.: *-mi-a-*] – Din fr. **hémianesthésie.**
HEMIANOPSIE, *hemianopsii,* s.f. Slăbire sau pierdere a vederii într-o jumătate a fiecărei retine, întâlnită în unele boli nervoase, nepermiţând ochilor să cuprindă decât o parte din câmpul vizual. [Pr.: *-mi-a-*] – Din fr. **hémianopsie.**
HEMIATROFIE, *hemiatrofii,* s.f. (Med.) Atrofie limitată la o jumătate a corpului sau a unui organ. [Pr.: *-mi-a-*] – Din fr. **hemiatrophie.**
HEMICELULOZĂ, *hemiceluloze,* s.f. Polizaharid complex, larg răspândit la plantele superioare. – Din fr. **hémicellulose.**
HEMICICLU, *hemicicluri,* s.n. Spaţiu mare sau construcţie în formă de semicerc pentru săli de cursuri, de spectacole etc. [Var.: **emiciclu** s.n.] – Din fr. **hémicycle.**
HEMICRANIE, *hemicranii,* s.f. Durere a unei jumătăţi a capului, constituind unul dintre simptomele migrenei. – Din fr. **hémicrânie.**
HEMICRIPTOFITĂ, *hemicriptofite,* adj., s.f. (Plantă perenă) la care mugurii de reînnoire apar în dreptul suprafeţei solului sau sub stratul de frunze moarte sau de muşchi care acoperă pământul. – Din fr. **hémicryptophyte.**
HEMICRISTALIN, -Ă, *hemicristalini, -e,* adj. (Despre roci vulcanice) Care are structura parţial cristalizată. – Din fr. **hémicristallin.**
HEMIELITRĂ, *hemielitre,* s.f. (Entom.) Aripă a unor insecte jumătate chitinoasă, jumătate membranoasă. [Pr.: *-mi-e-*] – Din fr. **hémielytre.**
HEMIFONIE s.f. Incapacitate de a vorbi cu glas tare. – Din fr. **hémiphonie.**
HEMIMEL, -Ă, *hemimeli, -e,* s.m. şi f. (Med.) Monstru care prezintă hemimelie. – Din fr. **hémiméle.**
HEMIMELIE, *hemimelii,* s.f. (Med.) Malformaţie congenitală caracterizată prin absenţa (extremităţilor) unui membru. – Din fr. **hémimélie.**
HEMIMETABOLĂ, *hemimetabole,* adj. f. (Entom.; despre insecte) Cu metamorfoză incompletă (fără stadiul de nimfă). – Din fr. **hémimétabole.**
HEMINĂ, *hemine,* s.f. Substanţă organică produsă prin încălzirea hemoglobinei cu clorură de

sodiu şi acid acetic, folosită în medicina judiciară pentru identificarea petelor de sânge. – Din fr. **hémine.**

HEMION, *hemioni,* s.m. Măgar sălbatic de mărimea catârului, care trăieşte în Mongolia. [Pr.: -*mi-on*] – Din fr. **hémione.**

HEMIOPIE, *hemiopii,* s.f. (Med.) Afecţiune a vederii datorită căreia bolnavul percepe numai o parte a obiectelor pe care le priveşte. [Pr.: -*mi-o*-] – Din fr. **hémiopie.**

HEMIPARESTEZIE, *hemiparestezii,* s.f. (Med.) Parestezie a unei jumătăţi a corpului. – Din fr. **hémiparesthésie.**

HEMIPAREZĂ, *hemipareze,* s.f. Diminuare a forţei, vitezei şi amplitudinii mişcărilor voluntare într-una din jumătăţile corpului, din motive organice sau funcţionale. -Din fr. **hémiparésie** (după *pareză*).

HEMIPLEGIC, -Ă, *hemiplegici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) bolnavă de hemiplegie. – Din fr. **hémiplégique.**

HEMIPLEGIE, *hemiplegii,* s.f. Paralizie a unei jumătăţi a corpului, datorită lezării unei părţi a căii nervoase motorii. – Din fr. **hémiplégie.**

HEMIPTER, *hemiptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu prima pereche de aripi parţial chitinizată şi cu a doua membranoasă; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin; heteropter. – Din fr. **hémiptére.**

HEMISTIH s.n. v. **emistih.**

HEMOCIANINĂ, *hemocianine,* s.f. Proteină de culoare albastră, conţinând cupru, prezentă în hemolimfa unor protozoare şi a crustaceelor. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **hémocyanine.**

HEMOCIT, *hemocite*, s.n. (Biol.) Denumire generică pentru celula sangvină. – Din fr. **hémocyte.**

HEMOCITOMETRU, *hemocitometre,* s.n. (Med.) Dispozitiv de măsurare a hematiilor. – Din fr. **hémocytométre.**

HEMOCULTURĂ, *hemoculturi*, s.f. Cultivare şi identificare a unor germeni patogeni din sânge prin însămânţarea sângelui pe un mediu de cultură. – Din fr. **hémoculture**.

HEMODIAGNOSTIC, *hemodiagnostice,* s.n. Diagnostic pus în urma studierii analizelor sângelui. [Pr.: -*di-ag*-] – Din fr. **hemodiagnostic**.

HEMODIALIZĂ, *hemodialize,* s.f. (Med.) Dializă a sângelui. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **hémodialyse.**

HEMODIALIZOR, *hemodializori,* s.m. (Med.) Rinichi artificial. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **hémodialyseur**

HEMODINAMICĂ s.f. **1.** Circulaţie a sângelui în aparatul vascular. **2.** Capitol al fiziologiei care studiază circulaţia sângelui în organism. – Din fr. **hémodynamique.**

HEMODINAMOMETRU, *hemodinamometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea presiunii sângelui. – Din fr. **hémodynamométre.**

HEMOFAG, -Ă, *hemofagi, -ge,* adj. (Biol.) **1.** (Despre animale) Care se hrăneşte cu sânge. **2.** (Despre celule) Care distruge globulele roşii din sânge. – Din fr. **hémophage.**

HEMOFILIE, *hemofilii,* s.f. Boală ereditară, transmisă de mamă numai băieţilor, care constă într-o predispoziţie spre hemoragie, cauzată de prelungirea timpului de coagulare a sângelui. – Din fr. **hémophilie.**

HEMOGENIC, -Ă, *hemogenici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** (Med.) Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hemogenie. **2.** Adj. Relativ la hemogenie. – Din fr. **hémogénique.**

HEMOGENIE, *hemogenii,* s.f. Boală a sângelui, mai frecventă la femei, caracterizată prin scăderea numărului trombocitelor, purpură hemoragică, creşterea timpului de sângerare etc. – Din fr. **hémogénie.**

HEMOGLOBINĂ s.f. Substanţă organică feruginoasă care constituie materia colorantă a globulelor roşii din sângele vertebratelor şi care, datorită proprietăţii sale de a se oxida şi de a se reduce cu uşurinţă, are rol în procesul respirator. – Din fr. **hémoglobine.**

HEMOGLOBINEMIE s.f. (Med.) Prezenţă a hemoglobinei în sânge datorită distrugerii globulelor roşii; cantitate de hemoglobină prezentă în sânge datorită distrugerii globulelor roşii. – Din fr. **hémoglobinémie.**

HEMOGLOBINOMETRIE, *hemoglobinometrii,* s.f. (Med.) Determinare a cantităţii de hemoglobină din sânge. – Din fr. **hémoglobinométrie.**

HEMOGLOBINOMETRU, *hemoglobinometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se poate determina cantitatea de hemoglobină din sânge. – Din fr. **hémoglobinométre.**

HEMOGLOBINOPATIE, *hemoglobinopatii,* s.f. (Med.) Nume generic al bolilor ereditare datorate hemoglobinei anormale. – Din fr. **hémoglobinopathie.**

HEMOGLOBINURIE, *hemoglobinurii,* s.f. Simptom care constă în apariţia hemoglobinei în urină. – Din fr. **hémoglobinurie.**

HEMOGRAMĂ, *hemograme,* s.f. Examen de laborator care stabileşte compoziţia sângelui

(numărul de hematii, leucocite şi trombocite dintr-un milimetru cub de sânge, procentul diferitelor tipuri de leucocite şi conţinutul în hemoglobină al hematiilor); (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen de laborator. – Din fr. **hémogramme**

HEMOLIMFĂ, *hemolimfe,* s.f. Lichid organic care are aceleaşi proprietăţi cu ale sângelui şi care se găseşte în aparatul circulator al nevertebratelor. – Din fr. **hémolymphe.**

HEMOLITIC, -Ă, *hemolitici, -ce,* adj. (Med.) Care produce hemoliză. – Din fr. **hémolytique.**

HEMOLIZĂ s.f. Distrugere patologică a globulelor roşii din sânge şi trecerea lor în plasmă. – Din fr. **hémolyse.**

HEMOLIZINĂ, *hemolizine,* s.f. Substanţă de origine vegetală, animală sau de natură imună, caracterizată prin proprietatea de a descompune şi dizolva globulele roşii, eliberând hemoglobina. – Din fr. **hémolysine.**

HEMOMETRU, *hemometre,* s.n. Aparat folosit pentru dozarea hemoglobinei din sânge. – Din fr. **hémométre.**

HEMOPATIC, -Ă, *hemopatici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la hemopatie. – Din fr. **hémopathique.**

HEMOPATIE, *hemopatii,* s.f. Denumire generică dată bolilor sângelui – Din fr. **hémopathie.**

HEMOPOIEZĂ s.f. (Med.) Hematopoieză. [Pr.: *-po-ie-*] – Din fr. **hémopoiése.**

HEMOPTIZIC, -Ă, *hemoptizici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Bolnav) de hemoptizie. – Din fr. **hémoptysique.**

HEMOPTIZIE, *hemoptizii,* s.f. Eliminare de sânge prin tuse, provocată de o hemoragie a căilor respiratorii, mai ales în cazurile de tuberculoză pulmonară. – Din fr. **hémoptysie.**

HEMORAGIC, -Ă, *hemoragici, -ce,* adj. Cu caracter de hemoragie; provocat de hemoragie. – Din fr. **hémorragique.**

HEMORAGIE, *hemoragii,* s.f. **1.** Scurgere abundentă de sânge, internă sau externă, în urma ruperii sau tăierii peretului unui vas sangvin; hemoree. ** *Hemoragie intestinală* = enterohemoragie. *Hemoragie nazală* = epistaxis. **2.** Fig. Curgere, pierdere de capital. – Din fr. **hémorragie.**

HEMOREE, *hemoree,* s.f. Hemoragie. – Din fr. **hémorrhée.**

HEMOROIDAL, -Ă, *hemoroidali, -e*, adj. Referitor la hemoroizi [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **hémorroidal.**

HEMOROIZI s.m. pl. Dilataţii varicoase interne sau externe ale venelor din regiunea rectului, manifestate prin dureri şi hemoragii, apărând mai ales la cei ce duc o viaţă sedentară; trânji. – Din fr. **hémorroîdes.**

HEMOSIDERINĂ, *hemosiderine,* s.f. Pigment bogat în fier, prezent în ficat. – Din fr. **hémosidérine**

HEMOSIDEROZĂ, *hemosideroze,* s.f. Boală care se manifestă prin depunerea hemosiderinei în diverse organe (ficat, plămâni etc.) – Din fr. **hémosidérose.**

HEMOSPERMIE, *hemospermii*, s.f. (Med.) Hematospermie. – Din fr. **hémospermie.**

HEMOSTATIC, -Ă, *hemostatici, -ce,* adj., s.n. (Agent mecanic, fizic sau chimic) care are însuşirea de a opri o hemoragie. – Din fr. **hémostatique.**

HEMOSTAZĂ, *hemostaze,* s.f. Oprire a unei hemoragii (prin procedee medicale sau chirurgicale), mai ales în timpul unei intervenţii chirurgicale. – Din fr. **hémostase.**

HEMOTERAPIE, *hemoterapii,* s.f. Administrare de sânge în scop terapeutic. – Din fr. **hémothérapie.**

HEMOTORAX s.n. (Med.) Acumulare de sânge în cavitatea pleurală. – Din fr. **hémothorax.**

HEMOTOXIE, *hemotoxii,* s.f. Otrăvire a sângelui. – Din fr. **hémotoxie.**

HEMOTOXINĂ, *hemotoxine*, s.f. (Med.) Substanţă care exercită o acţiune nocivă asupra globulelor roşii. – Din fr. **hémotoxine.**

HEMOTROP, -Ă, *hemotropi, -e,* adj. (Biol.; despre virusuri) Care se fixează de predilecţie pe celulele sangvine. – Din fr. **hémotrope.**

HEMOVACCINARE, *hemovaccinări,* s.f. Inoculare de sânge sau de plasmă sangvină în piele. – Cf. fr. **hémovaccination.**

HENDIADĂ, *hendiade,* s.f. Figură de stil care constă în înlocuirea unui substantiv însoţit de un atribut prin două substantive sau a unui atribut adjectival cu unul substantival. [Pr.: *-di-a-*] – Din fr., lat. **hendiadys.**

HENGHER s.m. v. **hingher.**

HENOTEISM s.n. Formă primitivă de religie, care face trecerea de la politeism la monoteism, în care una dintre divinităţile adorate devine principalul obiect de cult. – Din germ. **Henotheismus**, fr. **hénothéisme.**

HENRI s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a inductivităţii. – Din fr. **henry.**

HENŢ, *henţuri,* s.n. (La fotbal) Atingere nereglementară a mingii cu mâna de către un jucător de câmp în suprafaţa de joc, atrăgând după sine o penalizare. – Din engl. **hands.**

HEPAR s.n. Medicament preparat din extract de ficat, cu acţiune stimulatoare asupra hematopoiezei, având proprietatea de a regenera celula hepatică. – Din fr. **hépar.**
HEPARINĂ, *heparine,* s.f. Medicament care are proprietatea de a împiedica coagularea sângelui şi care este folosit în cazul infarctului miocardic, al flebitelor etc. – Din fr. **héparine.**
HEPARINURIE, *heparinurii*, s.f. (Med.) Prezenţa heparinei în urină; cantitate de heparină prezentă în urină. – Din fr. **héparinurie.**
HEPATALGIE, *hepatalgii,* s.f. (Med.) Durere de ficat. – Din fr. **hépatalgie.**
HEPATIC, -Ă, *hepatici, -ce,* adj. Care aparţine ficatului, referitor la ficat, de ficat. – Din fr. **hépatique.**
HEPATICEE, *hepaticee,* s.f. (La pl.) Familie de plante criptogame cu frunze numai de o parte a tulpinii sau fără frunze; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din lat. **hepaticeae.**
HEPATITĂ, *hepatite,* s.f. Denumire generică dată afecţiunilor inflamatorii de natură virotică, microbiană sau toxică ale ficatului. – Din fr. **hépatite.**
HEPATOGEN, -Ă, *hepatogeni, -e,* adj. (Med.) Care este produs de ficat. – Din fr. **hépatogéne.**
HEPATOGRAFIE, *hepatografii,* s.f. (Med.) Radiografie a ficatului. – Din fr. **hépatographie.**
HEPATOLOG, -Ă, *hepatologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în hepatologie. – Din **hepatologie** (derivat regresiv).
HEPATOLOGIC, -Ă, *hepatologici, -ce*, adj. (Med.) Referitor la hepatologie, de hepatologie. – Din fr. **hépatologique.**
HEPATOLOGIE s.f. Disciplină a medicinii interne care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei şi patologiei ficatului. – Din fr. **hépatologie.**
HEPATOM, *hepatoame,* s.n. (Med.) Tumoare hepatică (malignă). – Din fr. **hépatome.**
HEPATOMEGALIE, *hepatomegalii,* s.f. Mărire a dimensiunilor ficatului, întâlnită în sifilis, ciroză, tuberculoză etc. – Din fr. **hépatomégalie.**
HEPATOPANCREAS, *hepatopancrease*, s.n. Glandă digestivă la unele nevertebrate care cumulează funcţiile ficatului şi ale pancreasului. [Pr.: -*cre-as*] – Din fr. **hépatopancréas.**
HEPATOPATIE, *hepatopatii,* s.f. (Med.) Nume generic al bolilor ficatului. – Din fr. **hépatopathie.**
HEPATOPTOZĂ, *hepatoptoze,* s.f. (Med.) Cădere a ficatului. – Din fr. **hépatoptôse.**
HEPATORAGIE, *hepatoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie hepatică. – Din fr. **hépatorragie.**
HEPATOTOXINĂ, *hepatotoxine,* s.f. (Med.) Toxină exogenă sau endogenă cu efect nociv asupra ficatului. – Din fr. **hépatotoxine.**
HEPTACORD, *heptacorduri,* s.n. Liră cu şapte coarde la vechii greci. – Din fr. **heptacorde.**
HEPTAEDRIC, -Ă, *heptaedrici, -ce,* adj. În formă de heptaedru. [Pr.: -*ta-e*-] – Din fr. **hetaédrique.**
HEPTAEDRU, *heptaedre,* s.n. Corp geometric cu şapte feţe. – Din fr. **heptaédre.**
HEPTAGON, *heptagoane,* s.n. Poligon cu şapte laturi şi cu şapte unghiuri. – Din fr. **heptagone.**
HEPTAGONAL, -Ă, *heptagonali, -e*, adj. În formă de heptagon. – Din fr. **heptagonal.**
HEPTAMETRU, *heptametre,* s.n. Vers alcătuit din şapte picioare. – Din fr. **heptamétre.**
HEPTAN, *heptani,* s.m. Hidrocarbură saturată din clasa parafinelor, cu şapte atomi de carbon în moleculă, care se prezintă ca un lichid inflamabil, folosită drept carburant. – Din fr. **heptane.**
HEPTATLON, *heptatloane,* s.n. Complex de şapte probe atletice selecţionate din alergări, sărituri şi aruncări. – **Hepta [**edru**]** + [pent] **atlon.**
HEPTEMIMER, -Ă, *heptemimeri, -e*, adj. (Despre cezura unui vers) Care se află după a şaptea jumătate de picior. – După fr. **hepthémimére.**
HEPTODĂ, *heptode,* s.f. Tub electronic cu vid care are şapte electrozi. – Din fr. **heptode**, germ. **Heptode.**
HERALD, *heralzi,* s.m. Dregător la curţile suveranilor din evul mediu, care avea sarcina de a purta insignele monarhilor sau ale principilor, de a anunţa începutul turnirelor şi numele învingătorilor, de a transmite declaraţiile de război etc. – Din lat. **heraldus.** Cf. fr. **héraut.**
HERALDIC, -Ă, *heraldici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul stemelor statelor, cu blazoanele caselor domnitoare, familiilor nobiliare, oraşelor etc. **2.** Adj. Care aparţine heraldicii **(1)**, privitor la heraldică. – Din fr. **héraldique.**
HERALDIST, *heraldişti,* s.m. Specialist în heraldică. – Din fr. **héraldiste.**
HERĂSTRĂU s.n. v. **ferăstrău.**
HERB, *herburi,* s.n. (Înv.) Stemă a unei ţări, blazon al unei familii nobiliare etc. * Fig. Origine, neam nobil. [Var.: **hierb** s.n.] – Din pol. **herb.**

HERBAR s.n. v. **ierbar**[1].
HERCINIC, -Ă, *hercinici, -ce,* adj. (În sintagma) *Orogeneza hercinică* = totalitatea mişcărilor de cutare a scoarţei pământului manifestate din devonian până în permian, în urma cărora s-au format o serie de munţi. * Care s-a format prin (sau în) orogeneza hercinică. – Cf. fr. **hercynien.**
HERCULEAN, -Ă, *herculeeni, -e,* adj. Asemenea lui Hercule, caracteristic lui Hercule; foarte puternic; voinic. [Pr.: *-le-an.* – Var.: **erculeán, -ă** adj.] – Din fr. **herculéen.**
HEREFORD subst. Rasă de taurine de culoare roşcată pe tot corpul, cu excepţia capului, abdomenului şi extremităţilor picioarelor. – Din engl. **hereford.**
HERETISI vb. IV v. **hiritisi.**
HERGHELEGIU, *herghelegii,* s.m. Păzitor, îngrijitor al unei herghelii. – Din tc. **hergeleci.**
HERGHELIE, *herghelii,* s.f. **1.** Crescătorie de cai, alcătuită din animale de reproducţie şi din exemplare de diferite vârste, care cresc sau pasc laolaltă; loc unde se află această crescătorie. * (Fam.) Termen de ocară pentru o femeie prea vorbăreaţă. **2.** Grup mare de cai de o anumită categorie. – Din tc. **hergele.**
HERING, *heringi,* s.m. Peşte marin asemănător cu scrumbia, lung de circa 20 cm, cu spinarea verde-albăstrie şi cu laturile argintii *(Clupea harengus*). – Din germ. **Hering.**
HERMAFRODIT, -Ă, *hermafrodiţi, -te,* adj. (Despre plante şi animale) Care are organe de reproducere atât masculine, cât şi feminine pe acelaşi individ; androgin, bisexuat, bisexual. * (Substantivat) Om anormal, posedând caractere specifice ambelor sexe; fătălău. – Din fr. **hermaphrodite.**
HERMAFRODITISM s.n. Prezenţa organelor sexuale de ambele sexe la acelaşi individ; bisexualitate, androginie. – Din fr. **hermaphroditisme.**
HERME s.f. pl. Stâlpi de piatră amplasaţi de-a lungul drumurilor, la răspântii şi la intrarea în casele greceşti, având săpat în partea superioară capul lui Hermes, zeul comerţului. – Din n. pr. **Hermes.**
HERMELINĂ, *hermeline,* s.f. (Zool.) Hermină. – Din magh. **hermelin.**
HERMENEUTIC, -Ă, *hermeneutici, -ce,* adj. Cu caracter de hermeneutică; de hermeneutică. [Var.: **emenéutic, -ă** adj.] – Din fr. **herméneutique.**
HERMENEUTICĂ s.f. Ştiinţa şi arta interpretării textelor vechi, în special biblice; ştiinţa exegezei. * Ştiinţa sau metoda interpretării fenomenelor culturii spirituale. [Var.: **ermenéutică** s.f.] – Din fr. **herméneutique**, germ. **Hermeneutik.**
HERMINAT, -Ă, *herminaţi, -te,* adj. (Despre găini) Cu penajul alb mărginit cu negru la coadă şi la aripi şi negru mărginit cu alb la gât. – Din fr. **herminé.**
HERMINĂ, *hermine,* s.f. Animal carnivor asemănător cu nevăstuica, având blana cafenie vara, albă, fină şi lucioasă iarna; hermelină, cacom, helge *(Mustela erminea).* * Blana prelucrată sau haina făcută din blana acestui animal. – Din fr. **hermine.**
HERNIAR, -Ă, *herniari, -e,* adj. Care este în legătură cu hernia. [Pr.: *-ni-ar*] – Din fr. **herniaire.**
HERNIE, *hernii,* s.f. **1.** Umflătură formată prin ieşirea totală sau parţială a unui organ din cavitatea sa naturală printr-un orificiu natural sau artificial; *spec.* ieşire a intestinului subţire din peritoneu; vătămătură, surpătură, boşorogeală. ** *Hernie de disc* = ieşire a nucleului cartilaginos din discul intervertebral. **2.** (Bot.; în sintagma) *Hernia verzei* = boală a verzei provocată de o ciupercă şi manifestată prin apariţia pe rădăcina plantei atacate a unor tumori galbene, apoi brune. – Din fr. **hernie**, lat. **hernia.**
HEROIDĂ, *heroide,* s.f. Epistolă în versuri, în care se celebrează un erou sau un personaj celebru. *Heroidele lui Ovidiu.* – Din fr. **héroîde.**
HEROINĂ s.f. Medicamenl derivat din morfină, cu acţiune analgezică şi stupefiantă, mai toxic decât morfina. – Din fr. **héroîne.**
HEROINOMAN, -Ă, *heroinomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care se droghează cu heroină. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **héroînomane.**
HEROINOMANIE, *heroinomanii,* s.f. (Med.) Drogare cu heroină. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **héroînomanie.**
HERPES, *herpesuri,* s.n. Boală de piele virotică cu caracter recidivant, care se manifestă prin apariţia, de obicei în jurul buzelor, al nasului sau al organelor genitale, a unor grupuri de băşicuţe pline cu lichid. – Din fr. **herpés**, lat. **herpes.**
HERPETIC, -Ă, *herpetici, -ce,* adj. De natura herpesului. – Din fr. **herpétique.**
HERPETOLOGIE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul reptilelor. – Din fr. **hérpétologie.**
HERSĂ, *herse,* s.f. Grătar metalic care închidea intrarea cetăţilor medievale, servind ca barieră auxiliară a porţii. – Din fr. **herse.**
HERTZ, *hertzi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru frecvenţă, egală cu frecvenţa unei

mişcări periodice a cărei perioadă este de o secundă; ciclu pe secundă. [Pr.: *herţ*] – Din germ. **Hertz**, fr. **hertz.**

HERTZIAN, -Ă, *hertzieni, -e,* adj. Referitor la undele electromagnetice radio. ** *Undă* (sau *rază) hertziană* = undă electromagnetică prin care se fac transmisiile radiofonice. *Cablu hertzian* = sistem de transmisie a mesajelor prin unde hertziene. [Pr.: *-ţi-an*] – Din fr. **hertzien.**

HERŢOG s.m. (Înv.) Duce, voievod. – Din germ. **Herzog.**

HERUL, -Ă, *heruli, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană dintr-un neam germanic din uniunea de triburi a goţilor. **2.** Adj. Care se referă la heruli **(1)**, care aparţine herulilor. – Din fr. **Hérules.**

HERUVIC, *heruvice,* s.n. Numele unui imn bisericesc ortodox. – Din ngr. [imnos] **heruvikós, heruvikón.**

HERUVIM, *heruvimi,* s.m. Înger care urmează ierarhic după arhangheli. – Din sl. **cherůvimu.**

HESPERIDĂ, *hesperide,* s.f. Fruct asemănător cu baca, moale, care conţine uleiuri eterice. – Din fr. **hespéridées.**

HESPERORNIS s.m. Pasăre fosilă acvatică, asemănătoare cu pinguinul, cu aripile reduse la două palete, care a trăit în cretacic şi care face trecerea de la reptile la păsări. – Din fr. **hesperornis.**

HESSIAN s.n. Ţesătură de iută cu legătură de pânză, folosită în tapiţerie, la confecţionarea sarcinilor şi ca ambalaj. [Pr.: *-si-an*] – Din fr. **hessian.**

HETAIRĂ, *hetaire,* s.f. Nume dat curtezanelor din Grecia antică. – Din fr. **hétaîre.**

HETAIRISM s.n. Denumire dată raporturilor sexuale extraconjugale ale bărbaţilor cu femei de moravuri uşoare. [Pr.: *-ta-i-*] – Din fr. **hétaîrisme.**

HETEROAUXINĂ, *heteroauxine*, s.f. Hormon vegetal de creştere, care se găseşte în drojdii, porumb etc. [Pr.: *-ro-a-u-*] – Din fr. **hétéroauxine.**

HETEROCICLIC, -Ă, *heterociclici, -ce,* adj. (Chim.; despre compuşi organici) Care are în ciclu, pe lângă atomi de carbon, şi atomi ai altor elemente. – Din fr. **hétérocyclique.**

HETEROCICLU, *heterocicluri,* s.n. Compus organic ciclic care conţine, pe lângă atomi de carbon, şi atomi de azot, sulf, oxigen etc. – Din fr. **hétérocycle.**

HETEROCLIT, -Ă, *heterocliţi, -te,* adj. **1.** Alcătuit din elemente disparate, eterogene. **2.** Neobişnuit, anormal; ciudat, bizar. [Var.: **eteroclít, -ă** adj.] – Din fr. **hétéroclite**, lat. **heteroclitus.**

HETEROCROMIE, *heterocromii,* s.f. (Med.) Anomalie congenitală caracterizată prin colorarea diferită a irisurilor. – Din fr. **hétérochromie.**

HETEROCROMOZOM, *heterocromozomi,* s.m. (Biol.) Cromozom sexual; heterozom. – Din fr. **hétérochromosome.**

HETERODINARE s.f. (Rad.) Operaţie de amestec, într-un element neliniar, a unor semnale cu frecvenţe diferite în scopul obţinerii unei translaţii de frecvenţă. – Cf. engl. **heterodyne.**

HETERODINĂ s.f. Generator electronic cu ajutorul căruia se produc oscilaţii de înaltă frecvenţă. – Din fr. **hétérodyne.**

HETERODONT, -Ă, *heterodonţi, -te*, adj., s.m. (Animal) care are dinţii diferenţiaţi în canini, incisivi, molari etc. – Din fr. **hétérodont.**

HETERODOX, -Ă adj. v. **eterodox.**

HETERODOXIE s.f. v. **eterodoxie.**

HETEROFILIE, *heterofilii,* s.f. Fenomen care constă în existenţa frunzelor de forme diferite pe aceeaşi plantă. – Din fr. **hétérophilie.**

HETEROFON, -Ă, *heterofoni, -e*, adj. Care este în legătură cu heterofonia. [Var.: **eterofón, -ă** adj.] – Din fr. **hétérophone.**

HETEROFONIE, *heterofonii,* s.f. Deviere incidentală de la linia melodică de bază în cazul suprapunerii a două sau a mai multor voci care intonează aceeaşi melodie. [Var.: **eterofoníe** s.f.] – Din fr. **hétérophonie.**

HETEROGAM, -Ă, *heterogami, -e,* adj. (Despre plante) Care are două sau mai multe feluri de flori. – Din fr. **hétérogame.**

HETEROGAMIE, *heterogamii*, s.f. Formă de înmulţire sexuală prin unirea a doi gameţi diferiţi ca formă, mărime şi structură; anizogamie. – Din fr. **hétérogamie.**

HETEROGONIE s.f. (Biol.) **1.** Formare pe acelaşi individ a două sau trei tipuri de flori diferite din punctul de vedere al androceului. **2.** Însuşire a unor specii de a prezenta una sau mai multe reproduceri partogenetice urmate de una sexuală. – Din fr. **hétérogonie.**

HETEROGREFĂ, *heterogrefe,* s.f. (Med.) Operaţie de refacere a unui ţesut sau a unui organ în care grefonul provine de la o altă specie; heteroplastie. [Var.: **eterogréfă** s.f.] – Din

fr. **hétérogreffe.**

HETEROMER, -Ă, *heteromeri, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care este format din diferiţi constituenţi morfologici, anatomici etc. – Din fr. **hétéromére.**

HETEROMETABOLĂ, *heterometabole,* adj. (Despre insecte) Care are metamorfoză incompletă, fără stadiul de nimfă; hemimetabolă. – Din fr. **hétérométabole.**

HETEROMORF, -Ă, *heteromorfi, -e,* adj. (Despre unele substanţe) Care are două sau mai multe forme cristaline diferite. * (Despre unele animale) Care prezintă, în cursul dezvoltării, mai multe aspecte morfologice. – Din fr. **hétéromorphe.**

HETEROMORFIE, *heteromorfii,* s.f. **1.** Heteromorfism. **2.** (Bot.) Sterilitate a florilor generată de existenţa deosebirilor de lungime între stil şi stamine. – Din fr. **hétéromorphie.**

HETEROMORFISM s.n. Calitatea a ceea ce este heteromorf; heteromorfie **(1)**. – Din fr. **hétéromorrphisme.**

HETERONIM, -Ă, *heteronimi, -e,* adj. (Despre opere literare) Publicat sub alt nume decât cel al autorului. * (Despre un autor) Care scrie sub nume diferite. [Var.: **eteronim, -ă** adj.] – Din fr. **hétéronyme.**

HETERONOM, -Ă, *heteronomi, -e,* adj. Care se supune unei legi venite din exterior, străină fenomenului respectiv. [Var.: **eteronón, -ă** adj.] – Din fr. **hétéronome.**

HETERONOMIE s.f. Însuşire de a fi heteronom. [Var.: **eteronomíe** s.f.] – Din fr. **hétéronomie.**

HETEROPLASTIC, -Ă, *heteroplastici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la heteroplastie. – Din fr. **hétéroplastique.**

HETEROPLASTIE, *heteroplastii,* s.f. (Med.) Heterogrefă. – Din fr. **hétéroplastie.**

HETEROPLAZIE, *heteroplazii,* s.f. Formare a unui ţesut anormal în organism. -Din fr. **hétéroplasie.**

HETEROPROTEIDĂ, *heteroproteide,* s.f. (Biol.) Substanţă organică compusă dintr-o proteină şi o substanţă neproteică. [Var.: **eteroproteídă** s.f.] – Din fr. **hétéroprotéide.**

HETEROPTER, *heteroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu prima pereche de aripi pe jumătate chitinizată şi în rest membranoasă, iar cu a doua pereche în întregime membranoasă; (şi la sg.) insectă din acest ordin; hemipter. – Din fr. **hétéroptéres.**

HETEROSEXUAL, -Ă, *heterosexuali, -e,* adj. (Med.) Cu caracter de heterosexualitate; atras de sexul opus. [Pr.: *-xu-al*] – Din fr. h**étérosexuel.**

HETEROSEXUALITATE s.f. (Med.) Sexualitate normală; atracţie spre sexul opus. [Pr.: *-xu-a-*] – Din fr. **hétérosexualité.**

HETEROSFERĂ s.f. (Geogr.) Strat al atmosferei situat deasupra homosferei, în care predomină gazele uşoare. [Var.: **eterosferă** s.f.] – Din fr. **hétérosphere.**

HETEROTAXIE, *heterotaxii,* s.f. (Med.) Poziţie anormală sau modificare a poziţiei unui organ anatomic. – Din fr. **hétérotaxie.**

HETEROTERAPIE, *heteroterapii,* s.f. (Med.) Tratament al unei boli cu mijloace specifice alteia. – Din fr. **hétérothérapie.**

HETEROTERM, -Ă, *heterotermi, -e,* adj. (Biol.; despre animale) Care se caracterizează prin heterotermie. – Din fr. **hétérotherme.**

HETEROTERMIE, *heterotermii,* s.f. Fenomen care constă în pierderea sezonieră a capacităţii de încălzire, caracteristic animalelor care hibernează. – Din fr. **hétérothermie.**

HETEROTOPIC, -Ă, *heterotopici, -ce,* adj. (Med.) De heterotopie. – Din fr. **hétérotopique.**

HETEROTOPIE, *heterotopii,* s.f. (Med.) Ectopie. – Din fr. **hétérotopie.**

HETEROTRANSPLANT, *heterotransplanturi,* s.n. (Med.) Transplant recoltat de la un alt individ. – Din fr. **hétérotransplant.**

HETEROTROF, -Ă, *heterotrofi, -e,* adj., s.m. şi f. (Organism) care se hrăneşte numai cu substanţe organice, neavând capacitatea de a sintetiza substanţele organice din cele anorganice. – Din fr. **hétérotrophe**, germ. **heterotroph.**

HETEROTROFIE s.f. Mod de hrănire a organismelor heterotrofe. – Din fr. **hétérotrophie.**

HETEROZIGOT, -Ă, *heterozigoţi, -te,* adj., s.m. (Biol.) (Organism diploid) cu două gene diferite, una normală şi una transformată prin mutaţie. – Din fr. **hétérozygote.**

HETEROZIS s.n. Creştere a vitalităţii, a puterii de adaptare, a productivităţii etc. în urma încrucişării dintre două soiuri de plante sau dintre două rase de animale cu ereditate diferită. – Cf. germ. **heterözisch.**

HETEROZOM, *heterozomi,* s.m. (Biol.) Heterocromozom. – Din fr. **hétérosome.**

HEVEA s.f. Arbore exotic din regiunile tropicale, înalt şi lipsit de ramuri la partea inferioară, din care se extrage cauciucul (*Hevea brasiliensis*). – Din fr. **hévéa.**

HEXACLORBENZEN s.m. Compus chimic obţinut prin substituirea atomilor de hidrogen din benzen cu atomi de clor, întrebuinţat la combaterea mălurii grâului. – Din fr.

héxachlorobenzéne.

HEXACLORCICLOHEXAN s.m. Compus chimic sintetic, amestec de mai mulţi izomeri, folosit ca insecticid; analcid. – Din fr. **hexachlorocyclohexane.**

HEXACORALIER, *hexacoralieri,* s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate marine, solitare sau adunate în colonii, cu şase tentacule; (şi la sg.) animal care face parte din această subclasă. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **hexacoralliaires.**

HEXACORD, *hexacorduri,* s.n. **1.** Liră cu şase coarde la vechii greci. **2.** Ansamblu de şase trepte succesive ale unei scări muzicale. – Din fr. **hexacorde.**

HEXAEDRIC, -Ă, *hexaedrici, -ce,* adj. De hexaedru. – Din fr. **hexaédrique.**

HEXAEDRU, *hexaedre,* s.n. Poliedru cu şase feţe. [Var.: **exaédru** s.n.] – Din fr. **hexaédre.**

HEXAGON, *hexagoane,* s.n. Poligon cu şase laturi şi cu şase unghiuri. [Var.: **exagón** s.n.] – Din fr **hexagone,** lat. **hexagonus.**

HEXAGONAL, -Ă, *hexagonali, -e,* adj. În formă de hexagon; care ţine de hexagon. ** *Sistem hexagonal* = sistem de cristalizare cu un ax de simetrie de gradul şase. – Din fr. **hexagonal.**

HEXAMETAFOSFAT s.m. Polimer al metafosfatului de sodiu, întrebuinţat la dedurizarea apelor şi în industria petrolieră. – Din fr. **hexamétaphosphate.**

HEXAMETILENTETRAMINĂ s.f. Substanţă chimică folosită ca antiseptic în infecţiile renale şi intestinale şi în industria răşinilor sintetice; urotropină. – Din fr. **hexaméthylénetétramine.**

HEXAMETRU, *hexametri,* s.m. (În versificaţia latină şi elenă) Vers dactilic de şase picioare, în care dactilul ocupă locul al cincilea, folosit în compoziţii epice, în special în epopei, legende eroice, satire şi scrisori. [Var.: **examétru** s.m.] – Din fr. **hexamétre,** lat. **hexameter.**

HEXAMOTOR, *hexamotoare,* adj., s.n. (Avion) cu şase motoare. – Din fr. **hexamoteur.**

HEXAN, *hexani,* s.m. Hidrocarbură saturată, volatilă, incoloră, insolubilă în apă, cu miros specific, care se obţine prin distilare din petrol şi care este folosită ca dizolvant. – Din fr. **hexane.**

HEXAPOD, -Ă, *hexapozi, -de,* adj. (Despre animale) Care are şase picioare. * (Substantivat, n.; la pl.) Clasă de insecte cu şase picioare; *p. ext.* denumire mai veche dată insectelor; (şi la sg.) insectă care face parte din această clasă. – Din fr. **hexapode.**

HEXAREACTOR, *hexareactoare,* adj., s.n. (Avion) propulsat de şase turboreactoare. [Pr.: *-re-ac-*] – Din fr. **hexaréacteur.**

HEXASTIC, -Ă, *hexastici, -ce,* adj. Compus din şase versuri. – Din fr. **hexastique.**

HEXASTIL, *hexastiluri,* s.n. Edificiu sau monument cu şase coloane la faţadă. – Din fr. **hexastyle.**

HEXAVALENT, -Ă, *hexavalenţi, -te,* adj. (Despre radicali sau elemente chimice) Care are valenţa şase. – Din fr. **hexavalent.**

HEXODĂ, *hexode,* s.f. Tub electronic cu vid, care are şase electrozi. – Din fr. **hexode,** germ. **Hexode.**

HEXOZĂ, *hexoze,* s.f. Nume generic dat monozaharidelor cu şase atomi de carbon în moleculă. – Din fr. **hexose.**

HI[1] interj. Strigăt cu care se îndeamnă caii la mers. – Onomatopee.

HI[2] interj. v. **hă.**

HIACINT[1]**,** *hiacinturi,* s.n. Piatră semipreţioasă de culoare roşie sau portocalie, varietate nobilă de zirconiu. [Pr.: *hi-a-*] – Din fr. **hyacinthe**, lat. **hyacinthus.**

HIACINT[2] s.m. v. **iacint.**

HIADĂ, *hiade,* s.f. (Mitol.) Nimfă a norilor încărcaţi de ploaie. [Pr.: *hi-a-*] – Din n. pr. **Hyades.**

HIALIN, -Ă, *hialini, -e,* adj. Care are aspectul, transparenţa sticlei. ** *Ţesut hialin* = ţesut rezultat din transformarea patologică a substanţei ţesutului conjunctiv într-o masă sticloasă, omogenă. [Pr.: *hi-a-*] – Din fr. **hyalin.**

HIALINOZĂ, *hialinoze,* s.f. Transformare patologică a ţesutului conjunctiv în ţesut hialin, frecventă în bolile de inimă, de rinichi etc. [Pr.: *hi-a-*] – Din fr. **hyalinose.**

HIALITĂ, *hialite,* s.f. **1.** Varietate de opal care are transparenţă. **2.** Sticlă neagră de Boemia. **3.** Inflamaţie a corpului vitros al ochiului. [Pr.: *hi-a-*] – Din fr. **hyalite.**

HIALOGRAF, *hialografe,* s.n. Instrument cu dispozitive reglabile, cu ajutorul căruia se pot desena mecanic perspective. [Pr.: *hi-a-*] – Din fr. **hyalographe.**

HIALOID, -Ă, *hialoizi, -de,* adj. **1.** (Livr.) Care are aspect sticlos. **2.** (Anat.; în sintagmele) *Umoare hialoidă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. *Membrană hialoidă* = membrană subţire care înveleşte corpul vitros. [Pr.: *hi-a-lo-id*] – Din fr. **hyaloîde.**

HIALOPLASMĂ, *hialoplasme,* s.f. (Anat.) Ectoplasmă. [Pr.: *hi-a-*] – Din fr. **hyaloplasme.**

HIAT, *hiaturi,* s.n. **1.** Întâlnire a două vocale pronunţate succesiv în silabe diferite, acestea făcând parte fie din acelaşi cuvânt, fie din cuvinte diferite. **2.** Fig. Discontinuitate, pauză, întrerupere, gol. [Pr.: *hi-at.* – Var.: **hiátus** s.n.] – Din fr., lat. **hiatus.**
HIATUS s.n. v. **hiat.**
HIBĂ, *hibe,* s.f. (Reg.) Defect, cusur. – Din magh. **hiba.**
HIBERNA, *hibernez,* vb. I. Intranz. (Despre unele animale; adesea fig.) A petrece iarna în hibernare. – Din fr. **hiberner,** lat. **hibernare.**
HIBERNACUL, *hibernaculi,* s.m. (Bot.) Mugure metamorfozat şi caduc, care constituie partea de rezistenţă în timpul iernii a unor plante acvatice. – Din fr. **hibernacle.**
HIBERNAL, -Ă, *hibernali, -e*, adj. (Rar) De iarnă. – Din fr. **hibernal**, lat. **hibernalis.**
HIBERNARE, *hibernări,* s.f. Acţiunea de "a hiberna" şi rezultatul ei; stare de amorţeală, de viaţă latentă (asemănătoare cu somnul), în care petrec unele animale iarna, când metabolismul este încetinit şi temperatura corpului scăzută; hibernaţie. ** *Hibernare artificială* = hibernoterapie. – V. **hiberna.**
HIBERNAŢIE, *hibernaţii,* s.f. Hibernare. – Din fr. **hibernation.**
HIBERNOTERAPIE, *hibernoterapii,* s.f. Stare de hibernare realizată pe cale artificială în scop terapeutic sau în unele intervenţii chirurgicale. – Din fr. **hibernothérapie.**
HIBISCUS, *hibiscuşi,* s.m. Arbore tropical din familia malvaceelor. – Din fr. **hibiscus.**
HIBRID, -Ă, *hibrizi, -de,* s.m., adj. **1.** S.m., adj. (Organism) provenit din încrucişarea a doi indivizi de specii, de soiuri, de genuri sau de rase diferite. **2.** Adj. Fig. (Despre realizări, idei, fapte) Alcătuit din elemente disparate; lipsit de armonie. – Din fr. **hybride,** lat. **hybrida.**
HIBBRIDA, *hibridez,* vb. I Tranz. A obţine un hibrid prin procesul de hibridare; a încrucişa prin hibridare două plante, două specii etc.; a hibridiza. – Din fr. **hybrider.**
HIBRIDARE, *hibridări,* s.f. Acţiunea de *a hibrida* şi rezultatul ei; proces, spontan sau provocat artificial, de încrucişare sexuată sau vegetativă între doi indivizi de specii, de soiuri sau de rase diferite; hibridizare. – V. **hibrida.**
HIBRIDAŢIE s.f. (Rar) Hibridare. – Din fr. **hybridation.**
HIBRIDITATE, *hibridităţi,* s.f. Însuşirea de a fi hibrid, caracterul a tot ceea ce este hibrid. – Din fr. **hybridité.**
HIBRIDIZA, *hibridizez,* vb. I. Tranz. A hibrida. – Din germ. **hybridisieren.**
HIBRIDIZARE, *hibridizări,* s.f. Acţiunea de "a hibridiza" şi rezultatul ei; hibridare. – V. **hibridiza**. Cf. rus. **ghibridizaţiia.**
HICĂI, *hicăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate, a chinui un câine. – Et. nec.
HICLEAN, -Ă adj. v. **viclean.**
HICLENIE, *hiclenii,* s.f. Denumire dată în vechiul drept românesc trădării, feloniei. – **Hiclean** + suf. *-ie.*
HICORI, *hicori,* s.m. Arbore din America de Nord, asemănător cu nucul, din al cărui lemn, greu, foarte tare şi flexibil, se fac diverse obiecte, mai ales schiuri (*Carya ovata*). – Din fr. **hickory.**
HICSOŞI s.m. pl. Triburi nomade asiatice care au invadat Egiptul şi l-au stăpânit în secolele XVIII-XVI ante Christos. – Din fr. **Hyksos.**
HIDALGO s.m. Titlu purtat, în evul mediu, de unii nobili spanioli; persoană care purta acest titlu. – Din fr., sp. **hidalgo.**
HIDARTROZĂ, *hidartroze,* s.f. Acumulare de lichid (purulent sau seros) în articulaţii. – Din fr. **hydarthrose.**
HIDATIC, *hidatice,* adj. n. (În sintagma) *Chist hidatic* = tumoare benignă plină cu lichid, provocată de dezvoltarea în unele organe (ficat, plămâni etc.) a larvelor de tenie; echinococoză. – Din fr. **hydatique.**
HIDATIDĂ s.f. (Biol.) Formă larvară a teniei echinococ. – Din fr. **hydatide.**
HIDATIOZĂ, *hidatioze*, s.f. Contaminare a unui organism cu larvele care provoacă chisturile hidatice, manifestată prin apariţia acestor chisturi în diferite organe. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **hydatiose.**
HIDATODĂ, *hidatode,* s.f. Formaţie epidermică a frunzelor, având formă şi structură diferite, cu funcţia de a elimina apa sub formă de picături. – Din fr. **hydatode.**
HIDOS, -OASĂ, *hidoşi, -oase*, adj. Foarte urât, înfiorător la vedere sau prin comportări; slut, dezgustător, scârbos, hâd. – Din fr. **hideux.**
HIDOŞENIE, *hidoşenii,* s.f. Faptul de a fi hidos; urâţenie foarte mare, sluţenie. – **Hidos** + suf. *-enie.*
HIDRACARIAN, *hidracarieni,* s.m. (La pl.) Acarieni de origini diferite, adaptaţi la viaţa acvatică; (şi la sg.) animal care face parte din această categorie. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **hydracariens.**

HIDRACID, *hidracizi,* s.m. Acid compus dintr-un halogen sau un metaloid din grupa oxigenului şi unul sau doi atomi de hidrogen. – Din fr. **hydracide.**
HIDRADENOM, *hidradenoame,* s.n. (Med.) Adenom sudoripar. – Din fr. **hydradénome.**
HIDRAGOG, -Ă, *hidragogi, -ge,* adj., s.n. (Purgativ) puternic. – Din fr. **hydragogue.**
HIDRAMNIOS, *hidramniosuri,* s.n. Prezenţă a unei mari cantităţi de lichid în amnios. [Pr.: -*ni-os*] – Din fr. **hydramnios.**
HIDRANT, *hidrante,* s.n. Dispozitiv la conductele de distribuţie a apei sub presiune, care permite deschiderea şi închiderea unuia sau a mai multor furtunuri în acelaşi timp. [Pl. şi: (m.) *hidranţi*] – Din fr. **hydrante,** germ. **Hydrant.**
HIDRARGILIT s.m. Hidroxid natural de aluminiu, de obicei alb, care este un important minereu de aluminiu. – Din fr. **hydrargylite.**
HIDRARGIR s.n. (Chim.) Mercur. – Din fr. **hydrargyre.**
HIDRARGIRISM s.n. Intoxicaţie provocată de vaporii sau sărurile de mercur. – Din fr. **hydrargyrisme.**
HIDRARGIROZĂ, *hidrargiroze,* s.f. Boală provocată de intoxicarea cu mercur, care se manifestă prin inflamaţia şi hemoragia gingiilor, dureri şi contracţii ale muşchilor, tulburări psihice etc. – Din fr. **hydrargyrose.**
HIDRAT, *hidraţi,* s.m. **1.** Compus chimic anorganic solid, de obicei sare, cristalizat cu una sau cu mai multe molecule de apă de cristalizare. **2.** Denumire improprie pentru hidroxid. **3.** (În sintagma) *Hidrat de carbon* = glucide, zaharuri. – Din fr. **hidrate.**
HIDRATA, pers. 3 *hidratează,* vb. I. Refl. (Despre substanţe chimice) A se combina cu apă. * (Despre corpuri solide) A absorbi apă prin adeziune. – Din fr. **hydrater.**
HIDRATABIL, -Ă, *hidratabili, -e,* adj. Care se poate hidrata. – Din fr. **hydratable.**
HIDRATANT, -Ă, *hidratanţi, -te,* adj. Care hidratează. – Din fr. **hydratant.**
HIDRATARE, *hidratări,* s.f. Acţiunea de *a se hidrata* şi rezultatul ei. * Interacţiune între particulele unei substanţe dizolvate şi moleculele de apă, însoţită de degajare de căldură. * (Med.) Introducere de apă în organism, care se efectuează în caz de hemoragii, vărsături etc. – V. **hidrata.**
HIDRATAT, -Ă, *hidrataţi, -te,* adj. (Despre substanţe chimice) Care s-a combinat cu apa. * (Despre corpuri solide) Care a reţinut apa în interiorul său prin adeziune. – V. **hidrata.**
HIDRAULIC, -Ă, *hidraulici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază legile de echilibru şi de mişcare ale lichidelor şi aplicarea lor în tehnică. **2.** Adj. Care aparţine hidraulicii **(1)**, referitor la hidraulică. ** *Presă hidraulică* = presă al cărei mecanism este alcătuit dintr-un cilindru cu piston acţionat de apă sub presiune. – Din fr. **hydraulique.**
HIDRAZIDĂ s.f. Substanţă cristalină, derivat al hidrazinei, incoloră, cu caracter bazic, solubilă în apă, care se foloseşte în diferite sinteze organice şi ca medicament. – Din fr. **hydrazide.**
HIDRAZINĂ, *hidrazine,* s.f. Combinaţie chimică a azotului cu hidrogenul, care se prezintă ca un lichid incolor ce fumegă în aer şi se foloseşte ca antioxidant, reducător, combustibil pentru rachete etc. – Din fr. **hydrasine.**
HIDRAZOBENZEN s.m. Derivat al hidrazinei, care se prezintă sub formă de cristale incolore cu miros de camfor şi care este folosit ca insecticid. – Din fr. **hydrazobenzéne.**
HIDRAZONĂ, *hidrazone*, s.f. Substanţă organică rezultată din condensarea hidrazinei cu aldehidă sau cetonă. – Din fr. **hydrazone.**
HIDRĂ, *hidre,* s.f. **1.** (La pl.) Gen de celenterate cu corpul de forma unui sac, care au, la un capăt, gura înconjurată de 6-8 tentacule şi, la celălalt capăt, un fel de disc cu care se fixează pe un suport (*Hydra*); (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. **2.** (Mitol.) Monstru fabulos închipuit ca un şarpe uriaş cu mai multe capete, care, tăiate, creşteau la loc. [Var.: *ídră* s.f.] – Din fr. **hydre**, lat. **hydra.**
HIDREMIE, *hidremii,* s.f. Creştere a cantităţii de plasmă sangvină, întâlnită în hemoragii mari, în anemii grave etc. – Din fr. **hydrémie.**
HIDRIC, *hidrice,* adj. (În sintagma) *Regim hidric* = regim medical în care se recomandă consumarea (unei cantităţi mari) de apă. – Din fr. **hydrique.**
HIDRO- Element de compunere cu sensul "(care se referă la) apă" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. **hydro÷.**
HIDROACUSTIC, -Ă, *hidroacustici, -ce,* s.f., adj **1.** S.f. Ramură a acusticii care se ocupă cu producerea şi propagarea sunetelor în apă. **2.** Adj. De hidroacustică. [Pr.: -*dro-a-*] – Din fr. **hydroacoustique.**
HIDROAMELIORARE, *hidroameliorări,* s.f. Totalitatea lucrărilor de îmbunătăţiri funciare care au scopul să menţină în sol un raport favorabil între apă şi ceilalţi factori ai fertilităţii solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă; hidroamelioraţie. [Pr.: -*dro-a-me-li-o-*] – **Hidro- + ameliorare** (după fr. *hydroamélioration*).

HIDROAMELIORATIV, -Ă, *hidroameliorativi, -e,* adj. Referitor la ansamblul de lucrări hidrotehnice de ameliorare a solului. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] – **Hidro- + ameliorativ.**

HIDROAMELIORATOR, -OARE, *hidroamelioratori, -oare,* s.m. şi f. Specialist în hidroamelioraţii. [Pr.: *-dro-a me-li-o-*] – Din fr. **hydroaméliorateur.**

HIDROAMELIORAŢII s.f. pl. Totalitatea lucrărilor de îmbunătăţiri funciare care au scopul să menţină în sol un raport favorabil între apă şi ceilalţi factori ai fertilităţii solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] – **Hidro- + amelioraţie.**

HIDROAVIAŢIE, *hidroaviaţii,* s.f. Mijloc de locomoţie aeriană cu hidroavioane. [Pr.: *-dro-a-vi-a-*] – Din fr. **hydroaviation.**

HIDROAVION, *hidroavioane,* s.n. Avion înzestrat cu dispozitive de amerizare, care înlocuiesc trenul de aterizare şi care îi permit să plutească pe apă. [Pr.: *-dro-a-vi-on*] – Din fr. **hydroavion.**

HIDROBICICLETĂ, *hidrobiciclete,* s.f. Ambarcaţie sportivă de agrement construită cu un mecanism propulsat cu pedale, prin intermediul căruia este acţionată pentru a înainta pe apă. – **Hidro- +bicicletă.**

HIDROBIOLOG, -Ă, *hidrobiologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în hidrobiologie. [Pr.: *-bi-o*] – Din **hidrobiologie** (derivat regresiv).

HIDROBIOLOGIC, -Ă, *hidrobiologici, -ce,* adj. Care se referă la hidrobiologie. [Pr.:*-bi-o-*] – Cf. engl. **hydrobiological.**

HIDROBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază viaţa animală şi vegetală din mediul acvatic, precum şi toate procesele care au loc în apă. [Pr.: *-bi-o-*] – Din fr. **hydrobiologie,** germ. **Hidrobiologie.**

HIDROBION, *hidrobioane,* s.n. Vas din tablă sau din lemn, de dimensiuni variabile, utilizat pentru transportul peştilor vii. [Pr.: *-bi-on*] – Et. nec.

HIDROBUZ, *hidrobuze,* s.n. Navă de mic tonaj, folosită de obicei pentru transportul pasagerilor de-a lungul coastei mării. – **Hidro- +** [auto] **buz**.

HIDROCARBONAT, *hidrocarbonaţi,* s.m. Substanţă organică constituită din carbon, hidrogen şi oxigen, în care hidrogenul şi oxigenul se găsesc în acelaşi raport ca în molecula de apă; carbohidrat. – Din fr. **hydrocarbonate.**

HIDROCARBURĂ, *hidrocarburi,* s.f. Combinaţie chimică alcătuită din carbon şi hidrogen. – Din fr. **hydrocarbure.**

HIDROCEFAL, -Ă, *hidrocefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hidrocefalie. – Din fr. **hydrocéphale.**

HIDROCEFALIE, *hidrocefalii,* s.f. Afecţiune caracterizată prin acumularea excesivă de lichid cefalorahidian în membranele creierului, însoţită de atrofia acestuia, iar la copii şi de creşterea progresivă a cutiei craniene, incomplet osificată. – Din fr. **hydrocéphalie.**

HIDROCELULOZĂ, *hidroceluloze,* s.f. Compus chimic obţinut prin hidroliza parţială a celulozei sub acţiunea acizilor minerali. – Din fr. **hydrocelulose.**

HIDROCENTRALĂ, *hidrocentrale,* s.f. Centrală hidroelectrică. – Din fr. **hydrocentrale.**

HIDROCENTRU, *hidrocentre,* s.n. Regiune geografică bogată în ape şi energie hidraulică. – Din fr. **hydrocentre.**

HIDROCHIMIC, -Ă, *hidrochimici, -ce,* adj. De hidrochimie. – Din fr. **hydrochimique.**

HIDROCHIMIE s.f. Disciplină care studiază proprietăţile chimice ale apelor. – Din fr. **hydrochimie.**

HIDROCHIMIST, -Ă, *hidrochimişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în hidrochimie. – Din fr. **hydrochimiste.**

HIDROCHINONĂ s.f. Substanţă chimică organică obţinută prin reducerea chinonei şi folosită ca revelator în fotografie. – Din fr. **hydroquinone,** germ. **Hydrochinon.**

HIDROCICLON, *hidrocicloane,* s.n. Aparat de sortare şi de concentrare a materialelor granulare, în care separarea granulelor se face sub acţiunea forţei centrifuge, exercitată de un curent de apă. – Din fr. **hydrocyclone.**

HIDROCINEMATICĂ s.f. Ramură a hidrodinamicii care studiază mişcarea fluidelor, independent de forţele care se exercită asupra lor. – **Hidro- + cinematică.**

HIDROCORĂ, *hidrocore,* adj., s.f. (Plantă) ale cărei fructe sau seminţe sunt adaptate pentru răspândirea prin intermediul apei. – Din fr. **hydrochore.**

HIDROCORIE s.f. Mod de răspândire a seminţelor prin intermediul apei, caracteristic plantelor hidrocore. – Din fr. **hydrochorie.**

HIDROCORTIZON s.n. Hormon secretat de glandele suprarenale, care, preparat sintetic, are acţiune antiinflamatorie şi antialergică; cortizon. – Din fr. **hydrocortisone.**

HIDROCOSMETICĂ s.f. Ramură a cosmeticii care foloseşte cu predilecţie apa şi preparatele cosmetice hidratante. – Din fr. **hydrocosmétique.**

HIDROCULTURĂ s.f. Cultură a plantelor (industriale) prin menţinerea rădăcinilor în soluţii

nutritive sau în apă, renunţându-se la folosirea pământului; hidroponică. – Din fr. **hydroculture**, germ. **Hydrokultur.**

HIDROCUŢIE, *hidrocuţii,* s.f. (Med.) Sincopă survenită ca urmare a contactului brusc cu apa rece. – Din fr. **hydrocution.**

HIDRODINAMIC, -Ă, *hidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** Ramură a hidromecanicii care studiază legile de mişare ale fluidelor. **2.** Adj. Care se referă la legile mişcării fluidelor. – Din fr. **hydrodynamique.**

HIDROELECTRIC, -Ă, *hidroelectrici, -e,* adj. (Despre instalaţii) Care transformă energia hidraulică în energie electrică. ** *Centrală hidroelectrică* = ansamblu de instalaţii, clădiri şi amenajări în care se produce energie electromagnetică prin transformarea din alte forme de energie; hidrocentrală. * (Despre centrale electrice) Care foloseşte debitul şi căderea unui râu sau al unui fluviu. [Pr : -*dro-e*-] – Din fr. **hydro-électrique.**

HIDROELEVATOR, *hidroelevatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru ridicarea şi îndepărtarea apei şi a noroiului din săpăturile executate cu mijloace hidromecanice. [Pr.: -*dro-e*-] – Din fr. **hydro-élévateur.**

HIDROENERGETIC, -Ă, *hidroenergetici, -ce,* adj. Referitor la energia care se produce cu ajutorul apei. [Pr.: -*dro-e*-] – **Hidro- + energetic.**

HIDROENERGIE s.f. Energie produsă de apa în mişcare; energie hidraulică. [Pr.: -*dro-e*] – Din fr. **hydroénergie.**

HIDROFIL, -Ă, *hidrofili, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care absoarbe apa în mare cantitate; care se îmbibă uşor cu apă; care are afinitate pentru apă, avid de apă. **2.** Adj., s.f. (Bot.) (Plantă) la care florile se polenizează în apă sau la suprafaţa apei; hidrogamă. – Din fr. **hydrophile.**

HIDROFILIE, *hidrofilii,* s.f. Proprietate a unei substanţe de a fi hidrofilă. – Din fr. **hydrophilie**.

HIDROFILIZA, *hidrofilizez,* vb. I. Tranz. A trata un material pentru a deveni hidrofil. – Din fr. **hydrophiliser**, engl. **hydrophilize.**

HIDROFILIZARE, *hidrofilizări,* s.f. Acţiunea de *a hidrofiliza*. – V. **hidrofiliza.**

HIDROFILIZAT, -Ă, *hidrofilizaţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost tratat pentru a deveni hidrofil. – V. **hidrofiliza.**

HIDROFINARE, *hidrofinări,* s.f. Operaţie de eliminare prin hidrogenare catalitică a sulfului sau a unor compuşi care conţin sulf din unele produse petroliere. – Cf. fr., engl. **hydrofining.**

HIDROFITĂ, *hidrofite,* adj., s.f. (Plantă) adaptată la viaţa acvatică (dulce sau sărată). – Din fr. **hydrophites.**

HIDROFOB, -Ă, *hidrofobi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Chim.) Care nu se combină cu apa sub nici o formă; care nu se îmbibă de apă, care nu are afinitate pentru apă; hidrofug. **2.** S.m. şi f. (Med.) Persoană care suferă de hidrofobie. – Din fr. **hydrophobe.**

HIDROFOBIE, *hidrofobii,* s.f. **1.** (Chim.) Însuşire a unei substanţe de a fi hidrofobă. **2.** (Med.) Teamă patologică de contactul corporal cu apa. * Aversiune pentru consumarea apei sau a altor lichide, caracteristică unor boli ca turbarea, meningita, tetanosul, isteria etc. – Din fr. **hydrophobie.**

HIDROFOBIZAT, -Ă, *hidrofobizaţi, -te,* adj. (Rar) Impermeabilizat. – De la **hidrofob**.

HIDROFON, *hidrofoane,* s.n. Aparat utilizat pentru semnalizarea sub apă cu ajutorul sunetelor, format din microfoane acţionate electromagnetic. – Din fr. **hydrophone.**

HIDROFOR, *hidrofoare,* s.n. Instalaţie care asigură presiunea necesară în reţeaua de distrubuţie a apei dintr-un cartier, dintr-o clădire înaltă etc. – Din fr. **hydrophore.**

HIDROFTALMIC, -Ă, *hidroftalmici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hidroftalmie. – Din fr. **hydrophtalmique.**

HIDROFTALMIE, *hidroftalmii,* s.f. Stare patologică care constă în întinderea globului ocular din cauza unei presiuni interioare prea puternice. – Din fr. **hydrophtalmie**.

HIDROFUG, -Ă, *hidrofugi, -ge,* adj. Hidrofob **(1)**. – Din fr. **hydrofuge.**

HIDROFUGARE, *hidrofugări,* s.f. Operaţie de finisare a ţesăturilor care are ca scop micşorarea capacităţii de umezire a acestora, realizându-se fie prin apretare, fie prin modificarea structurii chimice a fibrelor. – Cf. fr. **hydrofugation.**

HIDROGAMĂ, *hidrogame,* adj., s.f. (Bot.) Hidrofil **(2)**. – Din fr. **hydrogamme.**

HIDROGEL, *hidrogeluri,* s.n. (Chim.) Gel în care mediul de dispersie este apa. – Din fr. **hydrogel.**

HIDROGEN s.n. Element chimic gazos mult mai uşor decât aerul, incolor, inodor, insipid şi inflamabil, care, combinat cu oxigenul în anumite proporţii, formează o moleculă de apă. ** *Hidrogen fosforat* = combinaţie a fosforului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, foarte toxic; fosfină. *Hidrogen greu* = deuteriu. *Hidrogen sulfurat* = combinaţie

a sulfului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, cu miros de ouă stricate, toxic; acid sulfhidric. – Din fr. **hydrogéne.**

HIDROGENA, *hidrogenez,* vb. **I**. Tranz.A introduce hidrogen în molecula unei combinaţii chimice. – Din fr. **hydrogéner.**

HIDROGENARE, *hidrogenări,* s.f. Acţiunea de *a hidrogena* şi rezultatul ei. – V. **hidrogena.**

HIDROGENAT, -Ă, *hidrogenaţi, -te,* adj. (Chim.) combinat cu hidrogenul; care conţine hidrogen. – Din fr. **hydrogéné.**

HIDROGENERATOR, *hidrogeneratoare,* s.n. Generator electric, în general de curent alternativ, acţionat de un motor hidraulic. – **Hidro- + generator.**

HIDROGENOLIZĂ, *hidrogenolize,* s.f. Reacţie simultană de hidrogenare şi de rupere a unei catene de atomi de carbon. – Cf. **hidrogenare.**

HIDROGEOLOG, -Ă, *hidrogeologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în hidrogeologie. [Pr.: -*ge-o*-] – Din fr. **hydrogéologue.**

HIDROGEOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul distribuţiei, al regimului dinamicii şi genezei apelor subterane. [Pr.: *-ge-o-*] – Din fr. **hydrogeologie.**

HIDROGLISOR, *hidroglisoare,* s.n. Ambarcaţie cu fundul plat, puţin cufundată în apă, care se mişcă extrem de repede, fiind pusă în mişcare de o elice aeriană. – Din fr. **hydroglisseur.**

HIDROGRAD, *hidrograde,* s.n. (Geogr.) Unitate de măsură a nivelului apelor curgătoare, egală cu a zecea parte din amplitudinea maximă. – **Hidro- + grad.**

HIDROGRAF, -Ă, *hidrografi, -e,* subst. **1.** S.m. şi f. Specialist în hidrografie. **2.** S.n. Grafic care indică variaţia nivelului sau debitului unui curs de apă, egală cu a zecea parte din amplitudinea maximă. – Din fr. **hydrographe.**

HIDROGRAFIC, -Ă, *hidrografici, -ce,* adj. Care aparţine hidrografiei, care se referă la hidrografie. ** *Bazin hidrografic* = regiune, zonă din care îşi adună afluenţii o apă curgătoare mai mare. – Din fr. **hydrographique.**

HIDROGRAFIE s.f. **1.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor de suprafaţă dintr-o regiune. * Totalitatea apelor curgătoare şi stătătoare ale unei regiuni. **2.** Ştiinţă care se ocupă cu elaborarea hărţilor marine. * Totalitatea hărţilor care reprezintă o mare sau un ocean. – Din fr. **hydrographie.**

HIDROIZOHIPSĂ, *hidroizohipse,* s.f. (Geol.) Curbă obţinută prin unirea punctelor cu acelaşi nivel hidrostatic subteran la straturile acvifere cu nivel liber. [Pr.: *-dro-i-*] – Din fr. **hydroisohypse.**

HIDROIZOLA, *hidroizolez,* vb. I. Tranz. A izola pentru a împiedica sau reduce infiltrarea sau orice altă acţiune a apei asupra unei construcţii. [Pr.: -*dro-i*-] – **Hidro- + izola.**

HIDROIZOLARE, *hidroizolări,* s.f. Acţiunea de *a hidroizola* şi rezultatul ei. [Pr.: -*dro-i*-] – V. **hidroizola.**

HIDROIZOLAT, -Ă, *hidroizolaţi, -te,* adj. (Despre construcţii) Care este protejat împotriva acţiunilor apei. [Pr.: -*dro-i*-] – V. **hidroizola.**

HIDROLAZĂ, *hidrolaze,* s.f. Enzimă care catalizează reacţiile de hidroliză. – Din fr. **hydrolase.**

HIDROLITIC, -Ă, *hidrolitici, -ce,* adj. Care se obţine prin hidroliză. – Din fr. **hydrolytique.**

HIDROLIZĂ, *hidrolize,* s.f. **1.** Reacţie chimică între ionii unei sări şi ionii apei, care formează un acid slab sau o bază slabă. **2.** Reacţie chimică între un compus organic şi apă, produsă în prezenţa unui catalizator. – Din fr. **hydrolyse.**

HIDROLOCATOR, *hidrolocatoare,* s.n. (Mar.) Aparat hidroacustic care determină direcţia şi distanţa unui obiect aflat sub apă, prin intermediul ultrasunetelor; sonar. – Din engl. **hydrolocator.**

HIDROLOG, -Ă, *hidrologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în domeniul hidrologiei. – Din fr. **hydrologue.**

HIDROLOGIC, -Ă, *hidrologici, -ce,* adj. Care aparţine hidrologiei, care se referă la hidrologie. ** *Bilanţ hidrologic* = raportul dintre cantitatea de apă primită şi cea cedată pe un teritoriu într-un anumit timp din precipitaţii atmosferice, din scurgerea apei la suprafaţă şi din evaporare. *Regim hidrologic* = variaţie în timp a unei cantităţi de apă care trece printr-o secţiune a unui râu. – Din fr. **hydrologique**.

HIDROLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază proprietăţile generale ale apelor de la suprafaţa scoarţei terestre, legile generale care dirijează procesele din hidrosferă, influenţa reciprocă dintre hidrosferă, atmosferă, litosferă şi biosferă, precum şi prognoza evoluţiei elementelor hidrologice, în vederea folosirilor raţionale în economie. – Din fr. **hydrologie.**

HIDROMANIE, *hidromanii,* s.f. (Med.) Tulburare psihică caracterizată prin tendinţa de sinucidere prin înec. – Din fr. **hydromanie.**

HIDROMASAJ, *hidromasaje,* s.n. Masaj făcut cu ajutorul apei în mişcare. – Din fr. **hydromassage.**

HIDROMECANIC, -Ă, *hidromecanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază legile echilibrului şi ale mişcării fluidelor, precum şi acţiunea corpurilor solide cu care vin în contact. **2.** Adj. Care aparţine hidromecanicii **(1)**, care se referă la hidromecanică. – Din fr. **hydromécanique.**

HIDROMECANIZARE*, hidromecanizări,* s.f. Ansamblul procedeelor de mecanizare, cu ajutorul curenţilor de apă, a lucrărilor de excavare, transportare şi depunere a materialelor rezultate, aplicat în exploatările din cariere, în mine, la construcţia de terasamente, diguri, canale etc. – **Hidro- + mecanizare.** Cf. fr. **hydromécanisation.**

HIDROMECANIZAT, -Ă, *hidromecanizaţi, -te,* adj. Care este realizat prin hidromecanizare. – Din **hidromecanizare.**

HIDROMEL, *hidromeluri,* s.n. Băutură alcoolică obţinută prin fermentaţia alcoolică a mierii de albine cu apă; mied; mursă[1]. – Din fr. **hydromel.**

HIDROMETALURGIE s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu extragerea metalelor din minereuri cu ajutorul soluţiilor apoase, prin solubilizare, filtrare, precipitare etc. – Din fr. **hydrométallurgie.**

HIDROMETEOR, *hidrometeori,* s.m. Produs de condensare a vaporilor de apă din atmosferă. [Pr.: -*te-or*] – Din fr. **hydrométéore**, germ. **Hidrometeore.**

HIDROMETEOROLOGIC, -Ă, *hidrometeorologici, -ce,* adj. De hidrometeorologie. [Pr.: -*te-o*-] – Din fr. **hydrométéorologique.**

HIDROMETEOROLOGIE s.f. Disciplină care studiază circulaţia apei în atmosferă. [Pr.: -*te-o*-] – Din germ. **Hydrometeorologie.**

HIDROMETRIC, -Ă, *hidrometrici, -ce,* adj. Privitor la hidrometrie, care aparţine hidrometriei. – Din fr. **hydrométrique.**

HIDROMETRIE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu determinarea cantitativă a debitului unui curs de apă, cu studiul metodelor tehnice pentru determinarea vitezei, a adâncimii unui curs de apă, a unui strat de apă subteran sau a apoi dintr-o conductă, în vederea realizării proiectelor de construcţie hidrotehnică şi a planului de gospodărire a apelor. – Din fr. **hydrométrie.**

HIDROMETRU, *hidrometre,* s.n. **1.** Aparat pentru măsurarea densităţii şi a vitezei de curgere a lichidelor. **2.** Manometru metalic cu scara gradată în unităţi de coloană de apă, cu care se măsoară nivelul unui curs de apă. – Din fr. **hydrométre.**

HIDROMINERAL, -Ă, *hidrominerali, -e,* adj. Relativ la apele minerale. – Din fr. **hydrominéral.**

HIDROMODUL, *hidromoduli,* s.m. Debit de apă exprimat în litri pe secundă, necesar în timpul unui sezon pentru irigarea suprafeţei de un hectar, calculat pentru fiecare cultură agricolă. – Din fr. **hydromodule.**

HIDROMONITOR, *hidromonitoare,* s.n. Instalaţie pentru săparea pământului, formată dintr-o conductă metalică prin care se proiectează o vână de apă sub presiune. – Din fr. **hydromoniteur,** germ. **Hydromonitor,** rus. **ghidromonitor.**

HIDRONEFROTIC, -Ă, *hidronefrotici, -ce,* adj. (Med.) De hidronefroză. – Din fr. **hydronephrotique**

HIDRONEFROZĂ, *hidronefroze,* s.f. Acumulare de urină în rinichi datorită unui obstacol pe ureter. – Din fr. **hydronéphrose.**

HIDRONIM, *hidronime,* s.n., adj. (Cuvânt) care denumeşte o apă. – Din fr. **hydronyme**

HIDRONIMIE s.f. Totalitatea numelor de ape (dintr-o regiune). – Din fr. **hydronymie.**

HIDRONIU, *hidronii,* s.m. Ion rezultat din unirea protonului cu o moleculă de apă. – Din fr. **hydronium.**

HIDROPAT, -Ă, *hidropaţi, -te,* adj. Care tratează bolile prin hidroterapie. – Din fr. **hydropathe**

HIDROPATIE, *hidropatii,* s.f. Hidroterapie. – Din fr. **hydropathie.**

HIDROPEDEZĂ, *hidropedeze,* s.f. Transpiraţie abundentă. – Din fr. **hydropédése**.

HIDROPIC, -Ă, *hidropici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hidropizie; hidropicos. – Din fr. **hydropique.**

HIDROPICOS, -OASĂ, *hidropicoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Înv.) Hidropic. [Var.: **idropicós, -oásă** adj., s.m. şi f.] – **Hidropic** + suf. *-os.*

HIDROPIZIE s.f. Boală cauzată de acumularea patologică de apă în cavităţile naturale ale corpului sau în ţesuturi; dropică. [Var.: **idropizíe** s.f.] – Din fr. **hydropisie,** lat. **hydropisis.**

HIDROPLANA, pers. 3 *hidroplanează,* vb. I. Intranz. (Despre hidroavioane) A se deplasa plutind la suprafaţa apei. – Din fr. **hydroplaner.**

HIDROPLANARE, *hidroplanări,* s.f. Deplasare a unui hidroavion pe apă prin autopropulsie aerodinamică. – **Hidro- + planare.** Cf. fr. **hydroplanage.**

HIDROPNEUMATIC, -Ă, *hidropneumatici, -ce,* adj., s.n. (Aparat) care funcţionează cu ajutorul apei sau al unui lichid ori gaz comprimat. [Pr.: *-pne-u-*] – Din fr. **hydropneumatique.**

HIDROPNEUMOTORAX s.n. (Med.) Pneumotorax spontan caracterizat prin prezenţa de lichid în cavitatea pleurală. [Pr.: *-pne-u-*] – Din fr. **hydropneumothorax.**

HIDROPONIC, -Ă, *hidroponici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Cultură legumicolă sau floricolă în soluţii nutritive sau pe un substrat de pietriş sau de nisip prin care circulă permanent apă cu îngrăşăminte chimice. **2.** Adj. Referitor la hidroponică **(1)**, de hidroponică. – Din fr. **hydroponique.**

HIDROREE, *hidroree,* s.f. (Med.) Scurgere cronică a unui lichid seros. – Din fr. **hydrorrhée.**

HIDROSADENITĂ s.f. Inflamaţie a glandelor sudoripare, de obicei a celor de la subsuoară, care evoluează sub forma unor abcese adânci. – Din fr. **hidrosadénite.**

HIDROSCALĂ, *hidroscale,* s.f. Aeroport pe apă destinat decolării sau aterizării hidroavioanelor, pe care se află instalaţiile necesare manevrării, adăpostirii şi întreţinerii acestora. – Din fr. **hydroscale.**

HIDROSEPARATOR, *hidroseparatoare,* s.n. Instalaţie de separare acţionată cu ajutorul unui curent de apă şi folosită la prepararea mecanică a cărbunilor. – **Hidro- + separator.**

HIDROSFERĂ s.f. Învelişul de apă al globului terestru, alcătuit din oceane, mări, lacuri, gheţari, ape curgătoare, ape subterane, zăpezi şi gheţuri. – Din fr. **hydrosphére,** germ. **Hydrosphäre.**

HIDROSOL, *hidrosoluri,* s.n. Sistem coloidal solubil în care mediul de dispersie este apa. – Din fr. **hydrosol.**

HIDROSOLUBIL, -Ă, *hidrosolubili, -e,* adj. (Despre substanţe) Care se dizolvă în apă. – Din fr. **hydrosoluble.**

HIDROSONICITATE s.f. Ramură a fizicii care studiază transmiterea energiei prin unde elastice în medii lichide. – **Hidro- + sonicitate.**

HIDROSTATIC, -Ă, *hidrostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a hidromecanicii care studiază legile echilibrului fluidelor şi ale corpurilor scufundate în ele. **2.** Adj. Care se referă la echilibrul fluidelor. * *Balanţă hidrostatică* = balanţă cu braţe egale, întrebuinţată pentru determinarea densităţii solidelor şi a lichidelor. – Din fr. **hydrostatique.**

HIDROTEHNIC, -Ă, *hidrotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu folosirea apei şi cu proiectarea şi executarea lucrărilor de folosire a apei, a energiei hidraulice şi a lucrărilor de prevenire a distrugerilor provocate de ape. **2.** Adj. Privitor la hidrotehnică **(1)**, care aparţine hidrotehnicii. – Din fr. **hydrotechnique,** germ. **Hydrotechnik.**

HIDROTEHNICIAN, -Ă, *hidrotehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în hidrotehnică. [Pr.: *-ci-an*] – **Hidrotehnică** + suf. *-ian.*

HIDROTERAPEUT, *hidroterapeuţi,* s.m. Specialist în hidroterapie. [Pr.: *pe-ut*] – Din fr. **hydrothérapeute.**

HIDROTERAPIC, -Ă, *hidroterapici, -ce,* adj. Care se referă la hidroterapie, care aparţine hidroterapiei, de hidroterapie. – Din fr. **hydrothérapique.**

HIDROTERAPIE, *hidroterapii,* s.f. Tratament medical care constă în întrebuinţarea apei sub formă de băi, duşuri, aburi etc. la diferite temperaturi; hidropatie. – Din fr. **hydrothérapie.**

HIDROTERMAL, -Ă, *hidrotermali, -e,* adj. Care se referă la ape fierbinţi, provenite prin răcirea topiturilor magmatice. ** (Geol.) *Proces hidrotermal* sau *Fază hidrotermală* = ultima etapă a consolidării magmatice. – Din fr. **hydrothermal.**

HIDROTERMOTERAPIE, *hidrotermoterapii,* s.f. Tratament cu ape termale. – Din fr. **hydrothermothérapie.**

HIDROTIMETRIE, *hidrotimetrii,* s.f. Măsurare a densităţii unei ape. – Din fr. **hydrotimétrie.**

HIDROTIPIE, *hidrotipii,* s.f. Procedeu de realizare a fotografiilor în culori, folosit mai ales la copierea filmelor cinematografice în culori cu matriţe în relief, care se colorează cu coloranţi solubili în apă. – Din fr. **hydrotypie.**

HIDROTROPISM, *hidrotropisme,* s.n. Mişcare de orientare a rădăcinilor plantelor superioare şi a miceliilor de ciuperci spre locurile mai umede ale solului. – Din fr. **hydrotropisme.**

HIDROXID, *hidroxizi,* s.m. Compus chimic anorganic a cărei moleculă conţine în structura sa una sau mai multe grupe hidroxil. – Din fr. **hydroxyde.**

HIDROXIL, *hidroxili,* s.m. Radical monovalent format dintr-un atom de hidrogen şi un atom de oxigen; oxidril. – Din fr. **hydroxyle.**

HIDROZOAR, *hidrozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate marine şi de apă dulce, care trăiesc solitare sau în colonii; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: -*zo-ar*] – Din fr. **hydrozoaires.**

HIDRURĂ, *hidruri,* s.f. Combinaţie a hidrogenului cu alte elemente chimice. ** (Chim.) *Hidrură de bor* = boran. – Din fr. **hydrure.**

HIENĂ, *hiene,* s.f. Mamifer carnivor asemănător cu câinele, cu blana cenuşie tărcată, cu gâtul gros, cu urechile golaşe şi cu picioarcle anterioare mai lungi decât cele posterioare, care trăieşte în Africa şi în Asia şi care se hrăneşte mai ales cu cadavre (*Hyaena hyaena*). * Fig. Om ticălos, nemernic, mizerabil. [Pr.: *hi-e-*] – Din fr. **hyéne,** lat. **hyaena.**

HIENIDĂ, *hienide,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore din care face parte hiena; (şi la sg.) animal din această familie. [Pr.: *hi-e-*] – Din fr. **hyénidés.**

HIERATIC, -Ă, *hieratici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de lucruri sfinte. **2.** (În sintagma) *Scriere hieratică* = scriere cursivă şi simplificată a hieroglifelor. **3.** (În artă; despre concepţii, orientări, realizări etc.) Care reprezintă sau susţine reprezentarea personajelor în atitudini convenţionale, solemne, rigide, conform regulilor fixate de canoanele religioase. [Pr.: -*hi-e-*] – Din fr. **hiératique**, lat. **hieraticus.**

HIERATISM s.n. Spirit sau sistem hieratic; caracterul a ceea ce este hieratic. [Pr.: *hi-e-*] – Din fr. **hiératisme.**

HIERB s.n. v. **herb.**

HIEROFANT, *hierofanţi,* s.m. Preot antic grec care iniţia pe neofiţi în mistere şi în oracole. [Pr.: *hi-e-*] – Din fr. **hierophante.**

HIEROGLIFĂ, *hieroglife,* s.f. Semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezenta noţiunile prin figuri de fiinţe şi de obiecte. * Fig. (ir.) Scris neciteţ, indescifrabil. [Pr.: -*hi-e÷,* – Var.: **ieroglífă** s.f.] – Din fr. **hiéroglyphe.**

HIEROGLIFIC, -Ă, *hieroglifici, -ce,* adj. Scris cu hieroglife. * Fig. (Ir.; despre scris) Care este neciteţ, indescifrabil, greu de înţeles. [Pr.: *hi-e÷,* – Var.: **ieroglífic, -ă** adj.] – Din fr. **hieroglyphique**, lat. **hieroplyphicus.**

HI-FI s.f. invar., adj. invar. **1.** S.f. invar. Înaltă fidelitate. **2.** Adj. invar. De înaltă fidelitate. [Pr.: *haifi, hifi*] – Cuv. engl.

HIGIENĂ s.f. v. **igienă.**

HIGIENIC, -Ă adj. v. **igienic**.

HIGIENIST, -Ă s.m. şi f. v. **igienist.**

HIFĂ, *hife,* s.f. Filament din celule care alcătuieşte miceliul unei ciuperci. – Din fr. **hyphe.**

HIGROFIL, -Ă, *higrofili, -e,* adj. (Despre plante) Care caută umiditatea, care se dezvoltă în condiţii de mare umiditate. – Din fr. **hygrophile.**

HIGROFITĂ, *higrofite,* adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă normal când substratul pe care vegetează are o mare umiditate. – Din fr. **hygrophyte.**

HIGROGRAF, *higrografe,* s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea gradului de umiditate a aerului din atmosferă. – Din fr. **hygrographe.**

HIGROGRAMĂ, *higrograme*, s.f. Diagramă care reprezintă variaţia umidităţii aerului. – Din fr. **hygrogramme.**

HIGROLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul umidităţii aerului. – Din fr. **hygrologie**.

HIGROMĂ, *higrome,* s.f. Inflamaţie a pungilor seroase de sub piele, în dreptul unei articulaţii. – Din fr. **hygroma.**

HIGROMETRIC, -Ă, *higrometrici, -ce,* adj. Care ţine de higrometrie, referitor la higrometrie. – Din fr. **hygrométrique.**

HIGROMETRIE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu descrierea metodelor şi a aparatelor utilizate în determinarea umidităţii aerului atmosferic. -Din fr. **hygrométrie.**

HIGROMETRU, *higrometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară umiditatea gazelor. – Din fr. **hygrométre.**

HIGROSCOP, *higroscoape,* s.n. Instrument folosit pentru studierea variaţiei umidităţii aerului atmosferic. – Din fr. **hygroscope.**

HIGROSCOPIC, -Ă, *higroscopici, -ce,* adj. Care are calitatea de a absorbi umiditatea din aer. – Din fr. **hygroscopique.**

HIGROSCOPICITATE s.f. Proprietate a unui corp de a fi higroscopic. – **Higroscopie** + suf. -*itate.*

HIGROSCOPIE s.f. (Rar) Higrometrie. – Din fr. **hygroscopie.**

HIGROSTAT, *higrostate,* s.n. Aparat folosit pentru menţinerea umidităţii relative a aerului dintr-o încăpere, dintr-o instalaţie etc. – Din fr. **hygrostat.**

HIL, *hiluri,* s.n. **1.** (Anat.) Porţiune la suprafaţa unui organ pe unde pătrund vasele sangvine şi nervii. **2.** (Bot.) cicatrice aflată pe învelişul seminţei, la locul unde aceasta s-a desprins

de piciorușul ovulului. – Din fr. **hile,** lat. **hilum.**

HILAR[1]**, -Ă,** *hilari, -e*, adj. (Anat.) Care se referă la hil, care aparţine hilului. – Din fr. **hilaire**.

HILAR[2]**, -Ă** adj. v. **ilar.**

HILARIANT, -Ă adj. v. **ilariant.**

HILARITATE s.f. v. **ilaritate.**

HILEA s.f. Denumire a pădurii ecuatoriale congoleze. – Et. nec.

HILOŢI s.m. pl. v. **iloţi.**

HILOZOISM s.n. Teorie potrivit căreia întreaga materie ar fi vie, însufleţită, având capacitatea de a simţi şi de a gândi. – Din fr. **hylozoîsme.**

HILOZOIST, -Ă, *hilozoişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Adept) al hilozoismului. – Din fr. **hylozoîste.**

HIMEN, *himene,* s.n. Membrană care acoperă, la fetele virgine, orificiul extern al vaginului. [Acc. şi: **hímen] –** Din fr., lat. **hymen.**

HIMENOPTER, *himenoptere,* s.n. (La pl.) Ordin care cuprinde insecte cu două perechi de aripi membranoase, cu metamorfoză completă, femeie având la vârful abdomenului un ac cu venin, şi care trăiesc adesea organizate în colonii; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. – Din fr .**hyménoptére.**

HIMERĂ, *himere,* s.f. **1.** Închipuire fără temei, fantezie irealizabilă; iluzie, fantasmă. **2.** Monstru în mitologia antică greacă, închipuit ca un animal cu cap de leu, cu corp de capră şi cu coadă de şarpe; *p. ext.* motiv decorativ reprezentând un astfel de monstru. **3.** (Bot.; în sintagma) *Himeră de altoire* = plantă ale cărei ţesuturi sunt diferite din punct de vedere genetic. **4.** (Biol.) Organism produs prin fuziunea a doi sau mai mulţi zigoţi distincţi. – Din fr. **chimére,** it. **chimera,** lat. **Chimaera.**

HIMERIC, -Ă, *himerici, -ce,* adj. Care se bazează pe himere **(1)**; lipsit de orice temei real; iluzoriu. * (Şi adv.) Ca de himeră, fantastic. – Din fr. **chimérique** (după *himeră*).

HINDI s.n. Unul dintre aspectele literare ale limbii hindustane, limbă oficială în India. – Cuv. fr.

HINDICHI, *hindichiuri,* s.n. (Reg.) Şanţ; tranşee. [Var.: **hândíchi** s.n.] – Din tc. **bendek.**

HINDUISM s.n. Religie răspândită în India, bazată pe principalele dogme ale brahmanismului şi ale budismului. – Din fr. **hindouisme,** germ. **Hinduismus.**

HINDUIST, -Ă, *hinduişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Adept) al hinduismului. – Din fr. **hindouiste.**

HINDUS, -Ă, *hinduşi, -se*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Indiei; persoană aparţinând religiei brahmanice sau celei hinduiste. **2.** Adj. Care aparţine Indiei sau populaţiei ei, privitor la India sau la populaţia ei. – Din fr. **hindou.**

HINDUSTANĂ adj., s.f. (Limbă) indo-iraniană, vorbită în India şi în Pakistan. -Din fr. **hindoustani.**

HINGHER, *hingheri,* s.m. Persoană, în slujba serviciului de ecarisaj, care se ocupă cu prinderea câinilor vagabonzi; hoher **(1)**. [Var.: (înv.) **henghér** s.m.] – Din săs. **hoenger** (=germ. *Henker*).

HINTERLAND, *hinterlanduri,* s.n. **1.** Regiune relativ rigidă din punct de vedere tectonic, situată în spatele unui sistem muntos cutat. **2.** Teritoriu care gravitează spre un centru economic. **3.** Regiune învecinată cu un teritoriu ocupat, folosită ca bază a unor acţiuni expansioniste; *p. ext.* coloniile şi ţările dependente de metropolă. – Din germ. **Hinterland.**

HINTEU, *hinteie,* s.n. (Reg.) Trăsură, caleaşcă (închisă). – Din magh. **hintó.**

HIOID, *hioide,* adj. (În sintagma) *Os hioid* (şi substantivat, n.) = os mic în formă de potcoavă, aşezat în partea anterioară şi superioară a gâtului, între baza limbii şi laringe. [Pr.: *hi-o-*] – Din fr. **hyoîde.**

HIOLĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *În hiolă* = târând după sine, împingând cu sine. – Et. nec.

HIPARION, *hiparioni,* s.m. Gen fosil de ecvide, care avea la membre câte un deget funcţional şi care este considerat strămoşul calului. [Pr.: *-ri-on*] – Din fr. **hipparion.**

HIPER- elem. Element de compunere însemnând "peste, excesiv de...", folosit la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. **hyper÷,** germ. **hyper-(Hyper-)**.

HIPERACIDITATE, *hiperacidităţi*, s.f. Tulburare funcţională care se manifestă prin creşterea excesivă a acidului clorhidric din secreţia gastrică, întâlnită la gastrite, ulcer duodenal; hiperclorhidrie. – **Hiper- + aciditate.**

HIPERACUZIE, *hiperacuzii,* s.f. Hiperestezia auzului. – Din fr. **hyperacousie.**

HIPERALGEZIC, -Ă, *hiperalgezici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hiperalgezie. – Din fr. **hyperalgésique.**

HIPERALGEZIE, *hiperalgezii,* s.f. (Med.) Sensibilitate exagerată la durere; hiperalgie. – Din fr. **hyperalgésie.**

HIPERALGIE, *hiperalgii,* s.f. (Med.) Hiperalgezie. – Din fr. **hyperalgie.**

HIPERBATĂ, *hiperbate,* s.f. **1.** Inversiune a ordinii naturale a cuvintelor, inversiune a topicii normale. **2.** Adaos pe care îl face scriitorul sau vorbitorul după încheierea unui anunţ. – Din fr. **hyperbate.**

HIPERBOLĂ, *hiperbole,* s.f. **1.** (Mat.) Curbă reprezentând locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care diferenţa distanţelor faţă de două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** Figură de stil care constă în exagerarea mărimii, importanţei etc. reale a lucrurilor. [Var.: **ipérbolă** s.f.] – Din fr. **hyperbole.**

HIPERBOLIC, -Ă, *hiperbolici, -ce,* adj. **1.** (Mat.) De forma hiperbolei **(1)**. **2.** Care are caracterul hiperbolei **(2)**, cu hiperbole. * Exagerat. [Var.: **iperbolic, -ă** adj.] – Din fr. **hyperbolique,** lat. **hyperbolicus.**

HIPERBOLIZĂ, *hiperbolizez,* vb. I. Tranz. A da dimensiuni exagerate mărimii, importanţei etc. unui lucru, unui fapt etc. – **Hiperbolă** + suf. *-iza.*

HIPERBOLIZARE, *hiperbolizări,* s.f. Acţiunea de *a hiperboliza* şi rezultatul ei. – V. **hiperboliza.**

HIPERBOLIZAT, -Ă, *hiperbolizaţi, -te,* adj. Care este foarte exagerat. – V. **hiperboliza.**

HIPERBOLOID, *hiperboloizi,* s.m. (Mat.) Suprafaţă rezultată din revoluţia unei hiperbole în jurul uneia dintre axele sale. – Din fr. **hyperboloîde.**

HIPERBOREAN, -Ă, *hiperboreeni, -e,* adj. Care se află, care trăieşte în extremitatea de miazănoapte a globului pământesc. [Pr.: *-re-an*] – Din fr. **hyperboréen.**

HIPERBOREU, -EE, *hiperborei, -ee,* adj., s.m. şi f. (Persoană) din regiunea extremului nordic; *p. gener.* (persoană) de la nord; hiperborean. – Din fr. **hyperborée.**

HIPERCALCEMIE, *hipercalcemii,* s.f. (Med.) Creştere anormală a cantităţii de calciu în sânge; cantitate de calciu anormal de mare prezentă în sânge. – Din fr. **hypercalcémie.**

HIPERCARACTERIZARE, *hipercaracterizări,* s.f. Cumul de mijloace morfologice folosit pentru evidenţierea unei singure valori lexicale sau gramaticale. – **Hiper-** + **caracterizare.**

HIPERCHERATOZĂ, *hipercheratoze,* s.f. Îngroşare a stratului cornos al pielii. – Din fr. **hyperkératose.**

HIPERCHINEZIE, *hiperchinezii,* s.f. Activitate exagerată efectuată de muşchii scheletici sau de muşchii netezi ai unui organ cavitar. – Din fr. **hyperkinésie.**

HIPERCLORHIDRIE, *hiperclorhidrii,* s.f. Hiperaciditate (gastrică). – Din fr. **hyperclorhydrie.**

HIPERCORECT, -Ă, *hipercorecţi, -te,* adj. (Lingv.; despre forme gramaticale, despre cuvinte, grafii etc.) Care este eronat din cauză că i s-a aplicat, prin analogie, o regulă lingvistică valabilă pentru alte situaţii; care conţine o greşală izvorâtă din teama de a nu greşi. – Din fr. **hypercorrect.**

HIPERCORECTITUDINE, *hipercorectitudini,* s.f. (Lingv.) Greşeală de limbă care constă în folosirea de forme hipercorecte, datorită efortului conştient al vorbitorilor de a se conforma mecanic normelor limbii literare. – **Hiper- + corectitudine.**

HIPEREMIC, -Ă, *hiperemici, -ce,* adj. Privitor la hiperemie, de hiperemie; care prezintă fenomene de hiperemie. – Din **hiperemie.**

HIPEREMIE, *hiperemii,* s.f. (Med.) Aflux de sânge într-un organ sau într-o anumită regiune a corpului. – Din fr. **hyperémie.**

HIPEREMOTIV, -Ă, *hiperemotivi, -e,* adj. Foarte emotiv, excesiv de impresionabil. – **Hiper- + emotiv.**

HIPEREMOTIVITATE s.f. Emotivitate excesivă, bolnăvicioasă. – Din fr. **hyperémotivité.**

HIPERESTEZIE, *hiperestezii,* s.f. Sensibilitate exagerată a unui organ de simţ. -Din fr. **hyperesthésie.**

HIPEREXCITABILITATE s.f. Excitabilitate excesivă, patologică. – **Hiper- + excitabilitate.**

HIPERFOLICULINIE s.f. Secreţie exagerată de foliculină. – Din fr. **hyperfolliculinie.**

HIPERFRECVENŢĂ, *hiperfrecvenţe,* s.f. (Fiz.) Frecvenţă corespunzătoare microundelor. – Din fr. **hyperfréquence.**

HIPERFUNCŢIE, *hiperfuncţii,* s.f. (Med.) Activitate exagerată a unui organ [Var.: **hiperfuncţiúne** s.f.] – Din fr. **hyperfonction.**

HIPERFUNCŢIUNE s.f. v. **hiperfuncţie.**

HIPERGLICEMIE s.f. (Med.) Creştere peste valorile normale a concentraţiei de glucoză din sânge, frecventă în diabetul zaharat. – Din fr. **hyperglycémie.**

HIPERHIDROZĂ, *hiperhidroze,* s.f. Boală caracterizată printr-o hipersecreţie a glandelor sudoripare; transpiraţie abundentă patologică. – Din fr. **hyperhidrose.**

HIPERINSULINISM s.n. Boală endocrină cauzată de secreţia excesivă de insulină. – Din fr. **hyperinsulinisme.**

HIPERITĂ s.f. v. **iperită.**

HIPERMENOREE, *hipermenoree,* s.f. Menstruaţie foarte abundentă, întâlnită la începutul menopauzei, în unele boli uternice, în cancerul uterin etc. – Din fr. **hyperménorrhé.**
HIPERMETROP, -Ă, *hipermetropi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipermetropie. – Din fr. **hypermétrope.**
HIPERMETROPIE, *hipermetropii,* s.f. Defect de vedere care se datoreşte faptului că focarul imaginii este situat dincolo de retină; hipermetropism. – Din fr. **hypermétropie.**
HIPERMETROPISM s.n. (Med.) Hipermetropie. – Din fr. **hypermétropisme.**
HIPERMETRU, *hipermetri,* s.m. Vers antic cu o silabă suplimentară care, în rostire, se elimină înaintea cuvântului următor, dacă acesta începe cu o vocală. -Din fr. **hypermétre.**
HIPERMNEZIE, *hipermnezii,* s.f. Excitaţie excesivă, patologică a memoriei. – Din fr. **hypermnésie.**
HIPERNEFROM s.f. (Med.; în sintagma) *Hipernefrom medular* = tumoare localizată în glanda medulosuprarenală. – Din fr. **hypernéphrome.**
HIPERON, *hiperoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masă mai mare decât masa protonului. – Din fr. **hypéron.**
HIPERONIC, -Ă, *hiperonici, -ce,* adj. (Fiz.) De hiperon. – **Hiperon** + suf. *-ic.*
HIPEROSMIE, *hiperosmii,* s.f. Sensibilitate excesivă a simţului mirosului. – Din fr. **hyperosmie.**
HIPEROSTOZĂ, *hiperostoze,* s.f. (Med.) dezvoltare anormală a zonei osoase. – Din fr. **hyperostose.**
HIPERPARATIROIDISM s.n. Boală manifestată prin decalcifierea generalizată a oaselor şi prin depuneri de săruri de calciu în piele şi în diverse organe. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **hyperparathyroîdisme.**
HIPERPARAZIT, -Ă, *hiperparaziţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Parazit al altor paraziţi) care atacă plantele şi animalele. – Din fr. **hyperparasite.**
HIPERPLAZIE, *hiperplazii,* s.f. Creştere excesivă a unui ţesut, datorită înmulţirii rapide a celulelor. – Din fr. **hyperplasie.**
HIPERROSEXIE s.f. (Psih.) Concentrare exagerată a atenţiei. – Din engl. **hyperprosexia.**
HIPERPROTEINEMIE, *hiperproteinemii,* s.f. (Med.) Creştere a cantităţii de proteine din sânge peste concentraţia normală; cantitate de proteine care depăşeşte concentraţia normală în sânge. [Pr.: *-te-i-*] – Din fr. **hyperprotéinémie.**
HIPERSECREŢIE, *hipersecreţii,* s.f. Secreţie exagerată a unei glande. – Din fr. **hypersécrétion.**
HIPERSENSIBIL, -Ă, *hipersensibili, -e,* adj. Excesiv de sensibil. – Din fr. **hypersensible.**
HIPERSENSIBILITATE, *hipersensibilităţi,* s.f. Sensibilitate exagerată. – Din fr. **hypersensibilité.**
HIPERSENSIBILIZA, *hipersensibilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) sensibiliza foarte mult. – Din fr. **hypersensibiliser.**
HIPERSENSIBILIZARE, *hipersensibilizări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) hipersensibiliza* şi rezultatul ei. **2.** Tratament al emulsiilor fotografice pentru mărirea sensibilităţii. – V. **hipersensibiliza.**
HIPERSOMNIE, *hipersomnii,* s.f. (Med.) Tendinţă de somn prelungit; somnolenţă. – Din fr. **hypersomnie.**
HIPERSONIC, -Ă, *hipersonici, -ce,* adj. **1.** (Despre viteze) Care depăşeşte viteza supersonică. **2.** (Despre aparate de zbor) Care atinge o viteză hipersonică **(1)**. *Avion hipersonic.* – Din fr. **hypersonique,** engl. **hypersonic.**
HIPERSUNET, *hipersunete,* s.n. (Fiz.) Ultrasunet de frecvenţă foarte înaltă. – **Hiper-** + **sunet** (după engl. *hypersound).*
HIPERSUSTENTAŢIE, *hipersustentaţii,* s.f. Mărire a sustentaţiei avioanelor cu ajutorul unor dispozitive manevrabile sau automate, montate la bordurile aripilor sau pe ampenaje. – Din fr. **hypersustentation.**
HIPERTENSIUNE, *hipertensiuni,* s.f. Creştere trecătoare sau constantă a presiunii sângelui în sistemul arterial sau în cel venos, datorită unor stări nervoase, boli renale, cardiovasculare, endocrine etc.; hipertonie **(3)**. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **hypertension.**
HIPERTENSIV, -Ă, *hipertensivi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipertensiune. – Din fr. **hypertensif.**
HIPERTERMAL, -Ă, *hipertermali, -e,* adj. (Despre ape minerale) Cu temperatură foarte ridicată. – **Hiper- + termal.**
HIPERTERMIE, *hipertermii,* s.f. Creştere anormală a temperaturii corpului. – Din fr. **hyperthermie.**
HIPERTIMIE, *hipertimii,* s.f. (Med.) Creştere exagerată a bunei dispoziţii caracteristică

stărilor maniacale. – Din fr. **hyperthymie.**

HIPERTIROIDIAN, -Ă, *hipertiroidieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipertiroidie. [Pr.: *-ro-i-di-an*] – Din fr. **hypertyroîdien.**

HIPERTIROIDIE s.f. Boală endocrină care se datoreşte secreţiei excesive a hormonilor tiroidieni şi care se manifestă prin creşterea glandei tiroide, slăbire, ridicarea metabolismului bazal etc.; hipertiroidism. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **hyperthyroîdie.**

HIPERTIROIDISM s.n. Hipertiroidie. [Pr.*: ro-i-*] – Din fr. **hyperthyroîdisme.**

HIPERTONIC, -Ă, *hipertonici, -ce,* adj. (Despre soluţii) Care are o presiune osmotică superioară unei alte soluţii. – Din fr. **hypertonique.**

HIPERTONIE, *hipertonii,* s.f. **1.** Stare a unei soluţii hipertonice. **2.** Creştere a tonusului muşchilor scheletici sau ai diferitelor organe interne şi a sistemului nervos vegetativ. **3.** Hipertensiune. – Din fr. **hypertonie.**

HIPERTRICOZĂ s.f. (Med.) Hirsutism. – Din fr. **hypertrichose.**

HIPERTROFIA, pers. 3 *hipertrofiază,* vb. I. Refl. (Despre organe şi ţesuturi) A-şi mări volumul în mod anormal ca urmare a unei funcţii nutritive exagerate sau a unui proces maladiv. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **hypertrophier.**

HIPERTROFIC, -Ă, *hipertrofici, -ce,* adj. (Med.) Care prezintă hipertrofie. – Din fr. **hypertrophique.**

HIPERTROFIE, *hipertrofii,* s.f. Dezvoltare excesivă a volumului unui organ sau al unui ţesut fără înmulţirea celulelor acestuia, datorită unei funcţii nutritive exagerate ori din cauza unui proces maladiv. – Din fr. **hypertrophie.**

HIPERTROFIERE s.f. (Med.) Acţiunea de *a (se) hipertrofia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **hipertrofia.**

HIPERSENSIBILIZAT, -Ă, *hipersensibilizaţi, -te,* adj. Care a devenit foarte sensibil. – V. **hipersensibiliza.**

HIPERURBANISM, *hiperurbanisme,* s.n. Fenomen care constă în crearea unor variante fonetice, forme gramaticale, accentuări sau grafii necorecte, datorită intenţiei vorbitorului de a evita o exprimare sau o grafie presupusă neliterară; formă care rezultă din acest fenomen. – Din fr. **hyperurbanisme.**

HIPERVITAMINOZĂ, *hipervitaminoze,* s.f. Tulburare a organismului datorită administrării exagerate a unor vitamine, în special a vitaminelor A sau D. – Din fr. **hypervitaminose.**

HIPIATRIC, -Ă, *hipiatrici, -ce,* adj. Referitor la bolile cailor, de hipiatrie. [Pr.: *pi-a-*] – Din fr. **hippiatrique.**

HIPIATRIE s.f. Studiul bolilor la cai. [Pr : *pi-a-*] – Din fr. **hippiatrie.**

HIPIC, -Ă, *hipici, -ce,* adj. De cai, referitor la cai, la care participă cai (de curse). – Din fr. **hippique.**

HIPISM s.n. Sport practicat cu cai (de curse). – Din fr. **hippisme.**

HIPNAGOGIC, -Ă, *hipnagogici, -ce,* adj. Referitor la stările care conduc la somn, care sunt intermediare între veghe şi somn. – Din fr. **hypnagogique.**

HIPNOGEN, -Ă, *hipnogeni, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care provoacă somnul. – Din fr. **hypnogéne.**

HIPNONARCOZĂ, *hipnonarcoze,* s.f. (Med.) Narcoză obţinută prin hipnoză profundă. – Din germ. **Hypnonarkose.**

HIPNOPEDIE s.f. Ansamblu de procedee care permit uşurarea memorării în timpul somnului. – Din fr. **hipnopédie.**

HIPNOTERAPIE s.f. (Med.) Tratament prin hipnoză. – Din engl. **hypnbotherapy.**

HIPNOTIC, -Ă, *hipnotici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanţă) care provoacă un somn artificial; hipnotizant, soporific, somnifer. **2.** Adj. Provocat de hipnoză. **3.** Adj. Fig. Captivant, fascinant. – Din fr. **hypnotique.**

HIPNOTISM s.n. Totalitatea fenomenelor caracteristice hipnozei; totalitatea procedeelor practicate pentru provocarea hipnozei şi pentru aplicaţiile ei terapeutice. – Din fr. **hypnotisme.**

HIPNOTIZA, *hipnotizez,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A adormi pe cineva prin hipnoză, a-l face să treacă la starea de hipnoză, a provoca apariţia unor faze hipnotice în celula scoarţei cerebrale. – Din fr. **hypnotiser.**

HIPNOTIZANT, -Ă, *hipnotizanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea fig.) Care hipnotizează. **2.** Adj., s.n. Hipnotic **(1)**. – **Hipnotiza +** suf. *-ant.*

HIPNOTIZARE, *hipnotizări,* s.f. Acţiunea de *a hipnotiza* şi rezultatul ei. – V. **hipnotiza.**

HIPNOTIZAT, -Ă, *hipnotizaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care este în stare de hipnoză. * Fig. Captivat, fascinat. – V. **hipnotiza.**

HIPNOTIZATOR, -OARE, *hipnotizatori, -oare,* s.m. şi f. adj. (Persoană) care hipnotizează, care provoacă hipnoza; hipnotizor. – **Hipnotiza** + suf. *-tor* (după fr. *hypnotiseur).*

HIPNOTIZOR, -OARE, *hipnotizori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Rar) Hipnotizator. – Din fr. **hypnotiseur.**
HIPNOZĂ, *hipnoze,* s.f. Stare asemănătoare cu somnul sau cu somnambulismul, provocată artificial prin sugestie, în timpul căreia controlul conştient asupra propriei comportări şi contactul cu realitatea slăbeşte, acţiunile celui hipnotizat fiind supuse voinţei hipnotizatorului. * Fig. Fascinaţie. – Din fr. **hypnose.**
HIPO[1]- Element de compunere cu sensul "mai puţin, sub", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. **hypo÷.**
HIPO[2]- Element de compunere cu sensul "referitor la cai", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. **hippo÷.**
HIPOACIDITATE, *hipoacidităţi,* s.f. Tulburare organică datorită scăderii secreţiei sucului gastric sub valorile normale, întâlnită în unele boli de stomac. [Pr.: -*po-a*-] – Din fr. **hypoacidité.**
HIPOACUZIC, -Ă, *hipoacuzici, -ce,* s.m. şi f. (Med.) Persoană care suferă de hipoacuzie. [Pr.: -*po-a*-] – Din fr. **hypoacousique.**
HIPOACUZIE, *hipoacuzii,* s.f. Slăbire a acuităţii auzului. [Pr.: -*po-a*-] – Din fr. **hypoacousie.**
HIPOALGEZIE, *hipoalgeizii,* s.f. (Med.) Scădere a sensibilităţii la durere. [Pr.: -*po-al*-] – Din fr. **hypoalgésie.**
HIPOAZOTIDĂ s.f. Bioxid de azot. [Pr.: -*po-a*-] – Din fr. **hypoazotide.**
HIPOBARIC, -Ă, *hipobarici, -ce,* adj. (Fiz.) Cu presiune scăzută. – Din engl. **hypobaric.**
HIPOCALCEMIE, *hipocalcemii,* s.f. (Med.) Scădere anormală a calciului din sânge. – Din fr. **hypocalcémie.**
HIPOCAMP, *hipocampi,* s.m. **1.** Animal fabulos, din mitologie, cu cap de cal, cu două picioare şi cu coadă de peşte, care trăgea carul lui Neptun. **2.** (Iht.) Cal-de-mare. – Din fr. h**ippocampe.**
HIPOCAUST, *hipocauste,* s.n. (La romani) Instalaţie de încălzire cu aer cald. * Canal subteran care servea la acest fel de încălzire. [Pr.: -*caust*] – Din fr. **hypocauste.**
HIPOCAUSTIC, -Ă, *hipocaustici, -ce,* adj. De hipocaust, care aparţine hipocaustului, referitor la hipocaust. – Din fr. **hypocaustique.**
HIPOCENTAUR, *hipocentauri,* s.m. (Rar; în mitologia greacă) Centaur. [Pr.: -*ta-ur*] – Din fr. **hippocentaure,** lat. **hippocentaurus.**
HIPOCENTRU, *hipocentri,* s.m. Centrul unui cutremur de pământ, situat de obicei în adâncul scoarţei pământului, acolo unde au avut loc deplasări de straturi. – Din fr. **hypocentre.**
HIPOCHINEZIE, *hipochinezii,* s.f. (Med.) Scădere a capacităţii de mişcare. [Scris şi: *hipokinezie*] – Cf. germ. **Hypokinese.**
HIPOCICLOIDĂ, *hipocicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct de pe circumferinţa unui cerc care se rostogoleşte, fără să alunece, pe un alt cerc fix, cercurile fiind interioare. – Din fr. **hypocycloîde.**
HIPOCICLU, *hipocicluri,* s.n. Cerc care se rostogoleşte fără alunecare în interiorul unui cerc de bază fix. – Din fr. **hypocycle.**
HIPOCLOREMIE, *hipocloremii,* s.f. (Med.) Scădere anormală a cantităţii de clor din sânge; cloropenie. – Din fr. **hypochlorémie.**
HIPOCLORHIDRIE, *hipoclorhidrii,* s.f. (Med.) Scădere a acidităţii sucului gastric. – Din fr. **hypochlorhydrie.**
HIPOCLORIT, *hipocloriţi,* s.m. Sare a acidului hipocloros, care se obţine prin acţiunea clorului asupra hidroxizilor puternic bazici sau pe cale electrolitică. ** *Hipoclorit de sodiu* = sare de sodiu a acidului hipocloros, întrebuinţată ca dezinfectant şi ca decolorant; apă de javel. *Hipoclorit de potasiu* = sare de potasiu hipocloros. – Din fr. **hypoclorite.**
HIPOCLOROS, *hipocloroşi,* adj. (În sintagma) *Acid hipocloros* = acid obţinut prin acţiunea clorului asupra unei suspensii de oxid de mercur în apă, folosit ca decolorant. – Din fr. **hypochloreux.**
HIPOCONDRU, *hipocondre,* s.n. Regiune a peretului abdominal la mamifere şi la păsări, situată la dreapta şi la stânga regiunii epigastrice, sub ultimele coaste. -Din fr. **hypocondre.**
HIPOCORISTIC, -Ă, *hipocoristici, -ce,* adj. (Despre cuvinte sau despre sufixe) Care exprimă mângâiere, sentimente de afecţiune; dezmierdător, alintător, tandru. – Din fr. **hypocoristique.**
HIPOCOTIL, *hipocotile,* s.n. Porţiune din tulpina unei plantule cuprinsă între cotiledoane si baza rădăcinii. – Din fr. **hypocotyle.**
HIPOCRATIC, -Ă, *hipocratici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine hipocratismului, privitor la hipocratism. **2.** (Despre degete) Îngroşat mult la capăt, cu unghia lăţită şi încovoiată. –

Din fr. **hippocratique.**
HIPOCRATISM s.n. **1.** Sistem de tratament care se fundamentează pe concepţia lui Hipocrat. **2.** (Anat.; în sintagma) *Hipocratism digital* = anomalie care constă în îngroşarea extremităţilor degetelor, cu bombarea unghiilor. – Din fr. **hippocratisme.**
HIPOCRISTALIN, -Ă, *hipocristalini, -e,* adj. (Despre structura rocilor eruptive) Care este alcătuit din cristale şi din sticlă. – Din fr. **hypocristalin.**
HIPOCROMIE, *hipocromii,* s.f. (Med.) Scădere a pigmentaţiei pielii. – Din fr. **hypochromie.**
HIPODERM s.n. Strat profund al pielii, situat sub dermă, bogat în ţesut adipos. – Din fr. **hypoderme.**
HIPODERMIC, -Ă, *hipodermici, -ce,* adj. (Anat.) Subcutanat. – Din fr. **hypodermique.**
HIPODERMOZĂ, *hipodermoze,* s.f. Boală parazitară a animalelor rumegătoare mari, provocată de larvele unei muşte care se localizează în straturile profunde ale pielii. – Din fr. **hypodermose.**
HIPODROM, *hipodromuri,* s.n. Incintă amenajată pentru desfăşurarea concursurilor hipice, prevăzută cu tribune pentru spectatori. – Din fr. **hippodrome.**
HIPOERGIE, *hipoergii,* s.f. (Med.) Reducere a capacităţii organismului de a reacţiona la diverşti antigeni. [Pr.: *-po-er-*] – Din fr. **hypoergie.**
HIPOSTEZIE, *hipoestezii,* s.f. Diminuare a sensibilităţii cutanate, întâlnită în unele boli nervoase. [Pr.: *-po-es-*] – Din fr. **hypoesthésie.**
HIPOFAG, -Ă, *hipofagi, -ge,* adj. Care mănâncă carne de cal. – Din fr. **hippophage.**
HIPOFAGIE s.f. Hrănire cu carne de cal. – Din fr. **hippophagie.**
HIPOFIZAR, -Ă, *hipofizari, -e,* adj. Care aparţine hipofizei, privitor la hipofiză. – Din fr. **hypophysaire.**
HIPOFIZĂ, *hipofize,* s.f. (Şi în sintagma glandă hipofiză) Glandă endocrină cu funcţii multiple, situată la baza creierului şi având o mare influenţă asupra celorlalte glande, în special asupra glandelor sexuale şi a tiroidei; adenohipofiză. – Din fr. **hypophyse.**
HIPOFOLICULINISM s.n. (Med.) Disfuncţie hormonală cu scăderea foliculinei. – Din fr. **hypofolliculinisme.**
HIPOFON, -Ă, *hipofoni, -e,* adj. Referitor la hipofonie. – Din fr. **hypophone.**
HIPOFONIE, *hipofonii,* s.f. (Fon.) Amuţire a unui sunet. – Din fr. **hypophonie.**
HIPOFOSFAT, *hipofosfaţi,* s.m. Sare a acidului hipofosforic. – Din fr. **hypophosphate.**
HIPOFOSFIT, *hipofosfiţi,* s.m. Sare a acidului hipofosforos. – Din fr. **hypophosphite.**
HIPOFOSFORIC adj. (În sintagma) *Acid hipofosforic* = acid oxigenat al fosforului cristalin. – Din fr. **hypophosphorique.**
HIPOFOSFOROS adj. (În sintagma) *Acid hipofosforos* = acid oxigenat al fosforului, întrebuinţat ca agent reducător. – Din fr. **hypophosphoreux.**
HIPOFUNCŢIE, *hipofuncţii,* s.f. Diminuare a activităţii unui organ, a unui sistem, a unei funcţii. [Var.: **hipofuncţiúne** s.f.] – Din fr. **hypofonction.**
HIPOFUNCŢIUNE s.f. v. **hipofuncţie.**
HIPOGALACTIE, *hipogalactii,* s.f. (Med.) Scădere a secreţiei glandei mamare. – Din fr. **hypogalactie.**
HIPOGASTRIC, -Ă, *hipogastrici, -ce,* adj. Care aparţine hipogastrului, privitor la hipogastru. – Din fr. **hypogastrique.**
HIPOGASTRU, *hipogastre,* s.n. Regiune a abdomenului situată sub regiunea ombilicală. – Din fr. **hypogastre.**
HIPOGEN, -Ă, *hipogeni, -e,* adj. (Despre roci, procese geologice etc.) Care îşi are originea în interiorul pământului. – Din fr. **hypogéne.**
HIPOGEU, -GEE, *hipogei, -gee,* s.n. adj. **1.** S.n. (În antichitate) Construcţie subterană alcătuită din mai multe încăperi, destinate să servească de mormânt. **2.** Adj. (Zool., Bot.) Care trăieşte sub pământ. – Din fr. **hypogée.**
HIPOGLICEMIANT, -Ă, *hipoglicemianţi, -te,* adj. Care provoacă hipoglicemie. [Pr.: *-mi-ant*] – Din fr. **hypoglycémiant.**
HIPOGLICEMIE, *hipoglicemii,* s.f. (Med.) Scădere sub valorile normale a concentraţiei de glucoză din sânge. – Din fr. **hypoglycémie.**
HIPOGLOS, *hipogloşi,* adj. (În sintagma) *Nerv hipoglos* = nerv situat dedesubtul limbii. – Din fr. **hypoglosse.**
HIPOGRIF, *hipogrifi,* s.m. Animal fabulos din mitologie, jumătate cal, jumătate vultur. – Din fr. **hippogriffe.**
HIPOHIDROZĂ, *hipohidroze,* s.f. (Med.) Diminuare importantă a secreţiei sudorifice; absenţă a transpiraţiei. – Din fr. **hypohidrose.**
HIPOLOG, -Ă, *hipologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în hipologie. – Din fr. **hippologue.**
HIPOLOGIC, -Ă, *hipologici, -ce,* adj. (Zool.) De hipologie. – Din fr. **hippologique.**

HIPOLOGIE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu anatomia şi cu fiziologia calului, cu descrierea şi cu clasificarea speciilor şi a raselor de cai, precum şi cu metodele de întreţinere, de ameliorare şi de dresare a cailor. – Din fr. **hippologie.**
HIPOMANŢIE s.f. Practică a prezicerii la vechii celţi, care se făcea după nechezatul şi după mişcările unor cai sacri. – Din fr. **hippomancie.**
HIPOMENOREE, *hipomenoree,* s.f. Menstruaţie redusă cantitativ, întâlnită în unele boli endocrine, la începutul sau la sfârşitul menopauzei etc. – Din fr. **hypoménorrhée.**
HIPOMETRIE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu clasificarea cailor după anumite măsurători. – Din fr. **hippométrie.**
HIPOMETROP, -Ă, *hipometropi, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hipometropie; miop. – Din fr. **hypométrope.**
HIPOMETROPIE, *hipometropii,* s.f. (Med.) Miopie. – Din fr. **hypométropie.**
HIPOMETRU, *hipometre,* s.n. Aparat pentru măsurat dimensiunile părţilor corpului la animale (mai ales la cai). – Din germ. **Hippometer.**
HIPOMNEZIE, *hipomnezii,* s.f. (Med.) Slăbire a memoriei. – Din fr. **hypomnésie.**
HIPOMOBIL, -Ă, *hipomobili, -e,* adj. (Despre vehicule, tracţiune etc.) Pus în mişcare de cai. – Din fr. **hippomobile.**
HIPONASTIE, *hiponastii,* s.f. Mişcare provocată de creşterea mai rapidă a suprafeţei dorsale a unui organ vegetal plat (frunză, petală) decât a celei ventrale, care devine astfel concavă. – Din fr. **hyponastie.**
HIPOPATOLOGIE s.f. Disciplină care studiază defectele şi bolile cailor. – Din fr. **hippopathologie.**
HIPOPEPSIE, *hipopepsii,* s.f. (Med.) Digestie gastrică insuficientă. – Din fr. **hypopepsie.**
HIPOPLAZIE, *hipoplazii,* s.f. Dezvoltare incompletă sau insuficientă a unui organ sau a unui ţesut. – Din fr. **hypoplasie.**
HIPOPOTAM, *hipopotami,* s.m. Mamifer erbivor nerumegător, mare şi greoi, cu pielea groasă şi fără păr, care trăieşte în fluviile şi în lacurile din Africa ecuatorială *(Hippopotamus amphibius).* – Din fr. **hippopotame.**
HIPOPROTEINEMIE, *hipoproteinemii,* s.f. (Biol.) Diminuare a cantităţii de proteine din sânge. [Pr.: -*tei*-] – Din fr. **hypoprotéinémie.**
HIPORCHEMĂ, *hiporcheme,* s.f. Cântec însoţit de dans, care se executa în cinstea zeului Apolo sau a zeiţei Artemis. – Din fr. **hyporchéme.**
HIPOSCENIU, *hiposcenii,* s.n. Zid care susţinea, în antichitate, scena unui teatru deasupra orchestrei. * Parte a orchestrei care se afla în faţa acestui zid. – Din fr. **hyposcénium.**
HIPOSECREŢIE, *hiposecreţii,* s.f. Scădere a secreţiei unei glande sub valorile normale. – Din fr. **hyposécrétion.**
HIPOSENSIBILITATE, *hiposensibilităţi,* s.f. (Med.) Sensibilitate scăzută. – Din fr. **hyposensibilité.**
HIPOSTAZĂ, *hipostaze,* s.f. Stagnare a sângelui în vasele capilare ale membrelor inferioare ale corpului sau în plămânii bolnavilor care au stat mult timp în pat. – Din fr. **hypostase.**
HIPOSTIL, *hipostiluri,* s.n. Încăpere mare din palatele sau templele egiptene, cu plafonul susţinut de coloane. ** (Adjectival) *Sală hipostilă.* – Din fr. **hypostyle.**
HIPOTALAMUS, *hipotalamusuri,* s.n. Formaţie cenuşie a creierului, care corespunde părţii inferioare a encefalului, având rol important în reglarea superioară a funcţiilor vegetative ale organismului. – Din fr. **hypothalamus.**
HIPOTAXA s.f. (Lingv.) Subordonare sintactică. – Din fr. **hypotaxe.**
HIPOTEHNIE s.f. Creşterea şi dresarea calului. – Din fr. **hippotechnie.**
HIPOTENSIUNE, *hipotensiuni,* s.f. Scădere trecătoare sau menţinere constantă a tensiunii arteriale sub valorile normale, în stări de şoc sau la unii oameni normali; hipotonie (**2**). [Pr.: -*si*-*u*-] – Din fr. **hypotension.**
HIPOTENSIV, -Ă, *hipotensivi, -e,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de hipotensiune. **2.** S.n. Medicament care provoacă scăderea tensiunii arteriale, utilizat în tratamentul hipertensiunii arteriale. – Din fr. **hypotensif.**
HIPOTERMAL, -Ă, *hipotermali, -e,* adj. Care se referă la prima etapă a depunerii mineralelor din soluţii fierbinţi. – Din fr. **hypothermal.**
HIPOTERMIE, *hipotermii,* s.f. (Med.) Scădere subnormală a temperaturii corpului. – Din fr. **hypothermie.**
HIPOTIMIE, *hipotimii,* s.f. (Med.) Diminuare a tonusului afectiv (în stările depresive). – Diri fr. **hypothymie.**
HIPOTIPOZĂ, *hipotipoze,* s.f. Figură de stil care sugerează imagini vizuale foarte vii. [Var.: **ipotipóză** s.f.] – Din fr. **hypotypose.**
HIPOTIROIDIAN, -Ă, *hipotiroidieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de hipotiroidie. [Pr.: -

ro-i-di-an] – Din fr. **hypotyroîdien.**

HIPOTIROIDIE, *hipotiroidii,* s.f. Stare patologică datorită reducerii secreţiei tiroide şi manifestată clinic prin mixedem la adulţi şi cretinism la copii; hipotiroidism. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **hypothyroîdie.**

HIPOTIROIDISM s.n. Hipotiroidie. [Pr.: *-ro-i-*] – Din fr. **hypothyroîdisme.**

HIPOTONIC, -Ă, *hipotonici, -ce,* adj. (Despre o soluţie) Care are o presiune osmotică inferioară altei soluţii. ** *Ser hipotonic* = ser a cărui concentraţie moleculară este inferioară celei a sângelui. – Din fr. **hypotonique.**

HIPOTONIE, *hipotonii,* s.f. **1.** Stare a unei soluţii hipotonice. * Diminuare a tonusului muscular. **2.** (Med.) Hipotensiune. – Din fr. **hypotonie.**

HIPOTRACŢIUNE, *hipotracţiuni,* s.f. Tracţiune care se face cu ajutorul cailor. [Pr.: *-ţi-u-*] – **Hipo**[2] **+ tracţiune.**

HIPOTROFIE, *hipotrofii,* s.f. Dezvoltare insuficientă a volumului unui organ sau a unui ţesut, datorită unei proaste nutriţii ori unui proces maladiv. – Din fr. **hypotrophie.**

HIPOVITAMINOZĂ, *hipovitaminoze,* s.f. Tulburare funcţională sau organică datorită insuficienţei din alimentaţie a uneia sau a mai multor vitamine. – Din fr. **hypovitaminose.**

HIPOXEMIE, *hipoxemii,* s.f. (Med.) Scădere a presiunii şi a cantităţii de oxigen din sângele arterial. – Din fr. **hypoxémie.**

HIPPY s.m. (Adesea adjectival) Tânăr nonconformist, contestatar, neglijent în îmbrăcăminte şi uneori consumator de droguri sau cu înclinare spre promiscuitate etc. [Scris şi: *hipi.* – Pr.: *hi-*] – Cuv. engl. – V. *beatnic.*

HIPPYSM s.n. (Rar) Fenomenul hippy. [Scris şi: *hipism.* – Pr.: *hipízm*] – Cuv. engl.

HIPSOCROM, -Ă, *hipsocromi, -e,* adj. (Med.; despre anemie) În care scade cantitatea de hemoglobină. – Din fr. **hypstochrome.**

HIPSOCROMIE, *hipsocromii,* s.f. **1.** (Med.) Diminuare a pigmentaţiei pielii. **2.** Proces de deschidere a culorii ca rezultat al modificării structurii unei substanţe prin introducerea unui substituent în molecula corpului colorant. [Var.: **ipsocromíe** s.f.] – Din fr. **hypsochromie.**

HIPSOGRAFIE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu descrierea reliefului după altitudine. – Din fr. **hypsographie.**

HIPSOMETRIC, -Ă, *hipsometrici, -ce,* adj. Referitor la hipsometrie. – Din fr. **hypsométrique.**

HIPSOMETRIE s.f. Parte a geodeziei care se ocupă cu măsurarea înălţimilor. – Din fr. **hypsométrie**.

HIPSOMETRU, *hipsometre,* s.n. Instrument pentru determinarea altitudinii unui loc prin măsurarea variaţiei temperaturii de fierbere a apei. – Din fr. **hypsométre.**

HIPSOTERAPIE, *hipsoterapii,* s.f. (Med.) Tratarea unor boli prin folosirea climatului de altitudine. – Din fr. **hypstothérapie.**

HIPURIC adj. (În sintagma) *Acid hipuric* = derivat al acidului benzoic, prezent în vegetale, care se elimină din organism prin urină. – Din fr. **hippurique.**

HIPURIT s.m. Gen fosil de lamelibranhiate care au trăit în cretacicul superior; animal din acest gen. – Din fr. **hippurite.**

HIRITISEALĂ, *hiritiseli,* s.f. (Înv.) Felicitare adresată cuiva; *p. ext.* petrecere la care se aduc cuiva felicitări. [Var.: **firitiseálă** s.f.] – **Hiritisi +** suf. *-eală.*

HIRITISI, *hiritisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A felicita. [Var.: **heretisí, firitisí** vb. IV] – Din ngr. **hiritizó**.

HIRITISIRE, *hiritisiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a hiritisi*; felicitare. – V. **hiritisi.**

HIROTONI, *hirotonesc,* vb. IV Tranz. A hirotonisi. – Din **hirotonie** (derivat regresiv).

HIROTONIE, *hirotonii,* s.f. Hirotonisire. – Din sl. **hirotonija.**

HIROTONIRE, *hirotoniri,* s.f. Acţiunea de *a hirotoni* şi rezultatul ei; hirotonisire, hirotonie. – V. **hirotoni.**

HIROTONISI, *hirotonisesc,* vb. IV. Tranz. A ridica un diacon la rangul de preot; *p. ext.* a face pe cineva diacon, arhiereu etc. după canoanele bisericii creştine; a hirotoni. [Var.: **hirotonosí** vb. IV] – Din sl. **herotonisati.**

HIROTONISIRE, *hirotonisiri,* s.f. Acţiunea de *a hirotonisi* şi rezultatul ei; hirotonie, hirotonire. – V. **hirotonisi.**

HIROTONISIT, *hirotonisiţi,* adj. (Despre diaconi) Ridicat la treapta preoţiei; hirotonit. – V. **hirotonisi.**

HIROTONIT, *hirotoniţi,* adj. Hirotonisit. – V. **hirotoni.**

HIROTONOSI vb. IV v. **hirotonisi**.

HIRSUT, -Ă, *hirsuţi, -te,* adj. **1.** Cu părul şi cu barba neîngrijite. **2.** Aspru, grosolan. * Posac,

ursuz, taciturn. **3.** (Bot.; despre un organ) Prevăzut cu peri lungi, rigizi; hispid. – Din fr. **hirsute**, lat. **hirsutus.**

HIRSUTISM s.n. Creştere anormală de păr pe faţă, pe corp şi pe membre, în special la femei, datorită unor tulburări endocrine; hipetricoză. – Din fr. **hirsutisme.**

HIRTĂ, *hirte,* s.f. (Reg.) Unitate de măsură pentru suprafeţe, egală cu un sfert de pogon. – Din germ. **Viertel.**

HIRUDINEU, *hirudinei,* s.m. (La pl.) Clasă de viermi din încrengătura anelidelor, cu corpul segmentat, turtit dorsoventral, cu câte o ventuză la extremităţi, care trăiesc în apă dulce şi sug sânge *(Hirudinea)*; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. **hirudinées.**

HIRUDINIZARE, *hirudinizări,* s.f. Aplicare de lipitori pe corp în scop terapeutic. – Din **hirudineu.**

HIRURG s.m. v. **chirurg.**

HIRURGICAL, -Ă adj. v. **chirurgical.**

HIRURGIE s.f. v. **chirurgie.**

HISPANIC, -Ă, *hispanici, -e,* adj. (Rar) Spaniol. – Din fr. **hispanique.**

HISPANISM s.n. Cuvânt, expresie luată din limba spaniolă; fel de a vorbi propriu limbii spaniole. – Din fr. **hispanisme.**

HISPANIST, -Ă, *hispanişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în studiul limbii şi literaturii spaniole. – Din fr. **hispaniste.**

HISPANISTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba şi culturile spaniole. – Din germ. **Hispanistick.**

HISPANOFIL, -Ă, *hispanofili, -e,* s.m. şi f. Admirator a tot ce este de origine spaniolă sau de provenienţă spaniolă. – Din fr. **hispanophile.**

HISPID, -Ă, *hispizi, -de,* adj. (Bot.) Hirsut **(3)**. – Din fr. **hispide**, lat. **hispidus.**

HISTAMINĂ, *histamine,* s.f. Amină prezentă în ţesuturile vegetale şi animale, cu acţiune puternic dilatatoare asupra vaselor sangvine, având un rol important în apariţia proceselor alergice. – Din germ. **Histamin**, fr. **histamine.**

HISTAMINEMIE, *histaminemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a histaminei în sânge; cantitate de histamină prezentă în sânge. -Din fr. **histaminémie.**

HISTAMINIC, -Ă, *histaminici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la histamină, de histamină. – Din fr. **histaminique.**

HISTAMINURIE, *histaminurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a histaminei în urină, cantitate de histamină prezentă în urină. – Din fr. **histaminurie.**

HISTERALGIE, *histeralgii,* s.f. (Med.) Durere uterină. – Din fr. **hysteralgie.**

HISTERECTOMIE, *histerectomii,* s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a uterului. – Din fr. **hystérectomie.**

HISTEREZIS s.n. Fenomen cu caracter ireversibil care constă în faptul că succesiunea stărilor unei substanţe, determinate de variaţia unui parametru, diferă de succesiunea stărilor determinate de variaţia în sens contrar a aceluiaşi parametru. – Din fr. **hystérésis.**

HISTEROGRAFIE, *histerografii,* s.f. (Med.) Radiografie a uterului. – Din fr. **hystérographie**.

HISTEROLOGIE s.f. (Med.) Disciplină care se ocupă cu bolile uterine. – Din fr. **hystérologie.**

HISTEROMETRU, *histerometre,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru a sonda, a măsura sau a redresa uterul. – Din fr. **hystérométre.**

HISTEROPTOZĂ, *histeroptoze,* s.f. (Med.) Cădere a uterului. – Din fr. **hystéroptose.**

HISTERORAGIE, *histeroragii,* s.f. (Med.) Hemoragie uterină. – Din fr. **hystérorrhagie.**

HISTEROSCOPIE, *histeroscopii,* s.f. (Med.) Examinare vizuală a cavităţii uterine cu ajutorul unui instrument special. – Din fr. **hystéroscopie.**

HISTEROTOMIE, *histerotomii,* s.f. Intervenţie chirurgicală pentru deschiderea uterului, în vederea extragerii fătului în caz de naştere anormală. – Din fr. **hystérotomie.**

HISTIDINĂ s.f. Aminoacid foarte răspândit în natură, care intră în structura majorităţii proteinelor şi care este prezent în cantităţi relativ mari în hemoglobină. – Din fr. **histidine.**

HISTOCIT, *histocite,* s.n. Celulă stelată din ţesutul conjunctiv, având un rol determinant în cicatrizarea rănilor şi în apărarea organismului faţă de infecţii. [Pr.: -*ti-o*] – Din fr. **histiocyte.**

HISTOAUTORADIOGRAFIE, *histoautoradiografii,* s.f. Metodă modernă de studiu al preparatelor histologice, în care se utilizează o peliculă radiografică marcată cu izotopi radioactivi, fixată în secţiune. [Pr.: -*to-a-u-to-ra-di-o*-] – Din fr. **histoautoradiographie.**

HISTOCHIMIC, *histochimici, -ce,* adj. De histochimie. – Din fr. **histochimique.**

HISTOCHIMIE s.f. Ramură a histologiei care studiază, cu ajutorul unor coloranţi, structura

chimică a celulelor şi a ţesuturilor organismului. – Din fr. **histochimie.**

HISTOFIZIOLOGIE s.f. Ramură a histologiei şi a fiziologiei care studiază funcţiile celulei şi ale ţesuturilor organismului. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **histophysiologie.**

HISTOGEN, -Ă, *histogeni, -e,* adj. (Biol.) Care dă naştere la ţesuturi noi. – Din fr. **histogéne.**

HISTOGENEZĂ, *histogeneze,* s.f. Proces de formare a ţesuturilor în cursul dezvoltării embrionare a animalelor şi plantelor. – Din fr. **histogenése.**

HISTOGRAMĂ, *histograme,* s.f. Grafic care reprezintă prin dreptunghiuri o distribuţie statistică (matematică) – Din fr. **histogramme.**

HISTOID, -Ă, *histoizi, -de,* adj. (Med.) Care seamănă cu un ţesut. [Pr.: -*to-id*] – Din fr. **histoîde.**

HISTOLIZĂ, *histolize,* s.f. (Med.) Distrugere a ţesuturilor. – Din fr. **histolyse.**

HISTOLOG, -Ă, *histologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în histologie. – Din **histologie** (derivat regresiv).

HISTOLOGIC, -Ă, *histologici, -ce,* adj. De histologie, privitor la histologie. -Din fr. **histologique.**

HISTOLOGIE s.f. Parte a biologiei care studiază ţesuturile organice, celulele, formaţiile necelulare şi structura lor microscopică. – Din fr. **histologie.**

HISTOMONOZĂ, *histomonoze,* s.f. Boală parazitară a păsărilor, în special a puilor de curcă, provocată de un protozoar care se localizează în intestin şi în ficat. – Din fr. **histomonose.**

HISTOPATOLOGIC, -Ă, *histopatologici, -ce,* adj. De histopatologie. – Din fr. **histopathologique.**

HISTOPATOLOGIE s.f. Ramură a histologiei care studiază aspectul microscopic al organelor sau al ţesuturilor bolnave. – Din fr. **histopathologie.**

HISTORIOGRAMĂ, *historiograme,* s.f. Grafic care consemnează evoluţia în timp a unui fenomen; cronogramă. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **historiogramme.**

HISTOTERAPIE, *histoterapii,* s.f. Tratament efectuat cu ajutorul unor ţesuturi organice conservate la rece; terapie tisulară. – Din fr. **histothérapie.**

HISTOTOM, *histotomuri,* s.n. Instrument folosit pentru disecţia ţesuturilor. -Din fr. **histotome.**

HISTOTOXIC, -Ă, *histotoxici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care distruge ţesuturile. – Din fr. **histotoxique.**

HISTRION, *histrioni,* s.m. **1.** Actor de comedie la greci şi la romani; bufon. **2.** Măscărici, comediant lipsit de talent. * Fig. Om ipocrit, perfid, şarlatan. [Pr.: -*tri-on*, – Var.: **istrión** s.m.] – Din fr. **histrion**, lat. **histrio, -onis.**

HISTRIONC, -Ă, *histrionici, -ce,* adj. De histrion, referitor la histrion. * Fig. Ipocrit, fals, şmecher. [Pr.: -*tri-o*-] – Din fr. **histrionique.**

HIT, *hituri,* s.n. (Englezism) Şlagăr. – Din engl. **hit.**

HITION, -OANĂ, *hitioni, -oane,* adj. (Reg.; despre vite) Slab, prăpădit, jigărit. [Pr.: -*ti-o*-] – Din magh. **hitvány** "subţire, rău".

HITIT, -Ă, *hitiţi, -te,* s.m. şi f. adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-o populaţie de limbă indo-europeană care a pătruns în mileniul al II-lea ante Christos, în Asia Mică. **2.** Adj. Care aparţine hitiţilor **(1)**, privitor la hitiţi. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de hitiţi. – Din fr. **hittite.**

HITLERISM s.n. Doctrină rasistă şi dictatorială elaborată de Hitler. – Din fr. **hitlérisme.**

HITLERIST, -Ă, *hitlerişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al hitlerismului. – **Hitler** (n. pr.) + suf. -*ist.*

HÎ interj. v. **hă.**

HLAMIDĂ, *hlamide,* s.f. **1.** Mantie făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă albă sau roşie, prinsă cu o agrafă pe umăr, purtată de vechii greci şi romani în călătorii, la festivităţi etc. **2.** Mantie împărătească sau arhierească la bizantini. – Din **(1)** fr. **chlamyde, (2)** sl. **hlamida.**

HLEAB, *hleaburi,* s.n. (Reg.) Lucru rău, stricat, vechi. – Cf. ucr. **chljabaty** "a se clătina, a fi hodorogit".

HLEI, *hleiuri,* s.n. (Reg.) Pământ argilos. – Din ucr. **hlej.**

HLEIOS, -OASA, *hleioşi, -oase,* adj. (Reg.; despre terenuri) Lutos, clisos. [Pr.: *hle-ios*] – **Hlei** + suf. -*os.*

HLIZI, *hlizesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) **1.** A râde mult, prosteşte, fără rost. * A se hârjoni, a cocheta. **2.** A se mira, a se holba. – Cf. bg. **hlezjase.**

HLIZIT, -Ă, *hliziţi, -te,* adj. (Reg.) Care râde mult, prosteşte, fără rost. – V. **hlizi.**

HLUJAN, *hlujeni,* s.m. (Reg.) Tulpină a unor plante erbacee mari; cocean de porumb (după ce s-au cules ştiuleţii). – **Hluj** (reg. "tulpină", et. nec.) + suf. -*an.*

HM interj. Cuvânt care exprimă neîncredere, rezervă, nemulţumire. – Onomatopee.
HO interj. **1.** Strigăt cu care sunt oprite vitele, mai ales caii. * (Fam.; de obicei la adresa unui vorbitor) Destul!, stai!, opreşte-te!. * (Rar) Strigăt cu care se îndeamnă vitele la mers. **2.** (Repetat; cu accentul frazei pe al doilea element) Exclamaţie prin care se întăresc spusele cuiva. – Onomatopee.
HOANGHINĂ, *hoanghine,* s.f. (Rar) Hoaşcă. – Et. nec.
HOARDĂ, *hoarde,* s.f. **1.** Grupare în care erau organizate popoarele nomade mongole primitive. **2.** Ceată, bandă de oameni care pradă şi pustiesc; *p. ext.* armată cotropitoare. [Var.: **hórdă, oárdă** s.f.] – Din pol. **horda,** rus. **orda.**
HOASPĂ, *hoaspe,* s.f. (Reg.) Înveliş al grăuntelui de cereale, al bobului de fasole, de mazăre etc. – Et. nec.
HOAŞCĂ, *hoaşte,* s.f. Denumire injurioasă dată unei femei bătrâne şi rele; hoanghină. – Din ucr. **haška** "viperă".
HOBAN, *hobane,* s.n. Coardă, de obicei din sârmă de oţel, care serveşte la legătura aripilor cu fuzelajul unui avion. * Coardă pentru susţinerea catargelor. – Din fr. **hauban.**
HOBÂC, *hobâcuri,* s.n. Groapă, scufundătură pe un drum, făcută de ape. – Et. nec.
HOBBY, *hobbyuri,* s.n. (Englezism) Ocupaţie favorită a cuiva în afara profesiunii. [Scris şi: *hoby,* – Pr.: *hobi*] – Din engl., fr. **hobby.**
HOBBYIST, *hobbyişti,* s.m. Persoană care are un hobby. – Din engl. **hobbyist.**
HOBOT, *hobote,* s.n. (Reg.) Basma purtată de mireasă; văl de mireasă. – Din sl. **hobotŭ.**
HOCHEI s.n. Joc sportiv pe gheaţă sau pe iarbă, în care jucătorii, servindu-se de o crosă, caută să introducă în poarta echipei adverse un puc sau o minge. – Din fr., engl. **hockey.**
HOCHEIST, *hocheişti,* s.m. Jucător de hochei. – **Hochei** + suf. *-ist.*
HOCHETON, *hochetonuri,* s.n. Vestă de pânză groasă, pe care o purtau ostaşii şi mai ales arcaşii medievali. – Din fr. **hoqueton.**
HOCHIM, *hochimuri,* s.n. (Înv.) Ordin scris din partea sultanului. – Din tc. **hůkům.**
HOCUS-POCUS s.n. Formulă folosită de scamatori; *p. ext.* scamatorie. – Din lat. **hoc** [est op] **us,** hoc [est cor] **pus.**
HODINA s.f. v. **odihnă.**
HODINI vb. IV v. **odihni.**
HODINIT, -Ă adj. v. **odihnit.**
HODOLEAN s.m. v. **odolean.**
HODOMETRU, *hodometri,* s.m. aparat care serveşte la măsurarea unui drum parcurs. – Din fr. **hodométre.**
HODOROG[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea sau de ciocnirea unor obiecte tari, de mersul zdruncinat al unui vehicul etc. [Var.: interj.] – Onomatopee.
HODOROG[2]**, -OAGĂ,** *hodorogi, -oage,* subst. **1.** S.n. Lucru (de obicei vehicul) învechit, stricat, hodorogit, care face zgomot la orice mişcare. **2.** S.m. şi f. Persoană bătrână, neputincioasă, ramolită. **3.** S.f. art. Dans popular românesc din sudul Transilvaniei cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. – Din **hodorogi** (derivat regresiv).
HODOROGEALĂ, *hodorogeli,* s.f. Faptul de *a hodorogi*; zgomot produs de obiecte lovite între ele sau răsturnate, de mersul zdruncinat al unui vehicul (hodorogit) etc. – **Hodorogi +** suf. *-eală.*
HODOROGI, *hodorogesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vehicule, mai ales despre vehicule uzate, vechi; la pers. 3) A face zgomot (mare) în mers; a hurui. * A face zgomot cotrobăind undeva. **2.** Intranz. Fig. A vorbi mult, tare şi fără rost. **3.** Refl. (Despre lucruri) A se uza, a se strica, a se dărăpăna, a se hârbui. * Fig. (Despre oameni) A se şubrezi, a se ramoli de boală sau de bătrâneţe. – Din **hodorogi**[1]**.**
HODOROGIT, -Ă, *hodorogiţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care funcţionează prost; uzat, stricat, hârbuit. **2.** Fig. (Despre persoane) Şubrezit, ramolit de boală sau de bătrâneţe. * (Despre voce) Răguşit. [Var.: **odorogit, -ă** adj.] – V. **hodorogi.**
HODORONC interj. v. **hodorog**[1]**.**
HODORONC-TRONC interj. Exclamaţie folosită când cineva face un lucru nepotrivit, neaşteptat sau când spune o vorbă deplasată. – **Hodoronc + tronc.**
HOGAŞ s.n. v. **făgaş.**
HOGE, *hogi,* s.m. Preot sau; *p. ext.* învăţător, dascăl la mahomedani. [Var.: **hógea** s.m.] – Din tc. **hoca.**
HOGEA s.m. v. **hoge.**
HOGEAG, *hogeaguri,* s.n. **1.** (Reg.) Coş (la o casă); horn, fumar. **2.** (Înv.; în forma "ogeac") Numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp. [Var.: **ogéac** s.n.] – Din tc. **ocak.**
HOHER, *hoheri,* s.m. (Reg.) **1.** Hingher. **2.** Călău. – Din magh. **hóhér.**

HOHOT, *hohote,* s.n. Izbucnire zgomotoasă de râs sau de plâns. ** Expr. *A plânge* (sau *a râde*) *cu hohot* (sau *în hohote*) = a plânge (sau a râde) foarte tare, zgomotos. * Fig. Zgomot puternic (cu ecou). – Cf. rus. **hohot.**

HOHOTI, *hohotesc,* vb. IV. Intranz. A izbucni zgomotos în râs sau în plâns; a râde sau a plânge tare, zgomotos. * Fig. (Despre o vale, o pădure etc.) A răsuna puternic şi prelung; a vui. – Din sl. **hohotati.**

HOHOTIRE, *hohotiri,* s.f. Faptul de *a hohoti*; hohotit. – V. **hohoti.**

HOHOTIT s.n. Hohotire – V. **hohoti.**

HOHOTITOR, -OARE, *hohotitori, -oare,* adj. (Despre râs sau despre plâns) Cu hohote. – **Hohoti** + suf. *-tor.*

HOINAR, -Ă, *hoinari, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care umblă mult şi fără ţintă, fără căpătâi. – **Hoină** *(= oină)* + suf. *-ar.*

HOINĂREALĂ, *hoinăreli,* s.f. Faptul de *a hoinări*. – **Hoinări** + suf. *-eală.*

HOINĂRI, *hoinăresc,* vb. IV. Intranz. A umbla, a călători mult şi fără ţintă, fără căpătâi. – Din **hoinar.**

HOIT, *hoituri,* s.n. **1.** Cadavru intrat în descompunere; mortăciune, stârv, leş[1]. **2.** Fig. (Pop.) Om mare, gras şi greoi în mişcări. – Din magh. dial. **holt** *(= halott).*

HOITAR, *hoitari,* s.m. Specie de vultur pleşuv, de culoare albă-gălbuie, cu vârful aripilor negre, cu faţa şi bărbia golaşe care se hrăneşte cu hoituri, excremente şi insecte *(Neophron perenopterus)*. – **Hoit** + suf. *-ar.*

HOJBĂI, *hójbăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A controbăi, a scotoci. – Contaminare între **hojma** şi **bojbăi** (= *bâjbâi*).

HOJMA adv. (Reg.) Mereu. [Var.: **hójmă** adv.] – Din ucr. **hozma.**

HOJMALĂU, *hojmalăi,* s.m. (Reg.) Om voinic, înalt (şi prost). [Var.: **hojmălău** s.m.] – Et. nec.

HOJMĂ adv. v. **hozma.**

HOJMĂLĂU s.m. v. **hojmalău.**

HOL, *holuri,* s.n. Încăpere (de trecere) într-o locuinţă, care face legătura între intrare şi celelalte încăperi ale apartamentului, clădirii etc. – Din fr., engl. **hall.**

HOLBA, *holbez,* vb. I. Tranz. A face ochii mari, a-i deschide tare (de mirare, uimire, spaimă etc.). * Refl. A se uita la cineva sau la ceva cu ochii măriţi de curiozitate, de spaimă etc.; a se zgâi. – Lat. **volvere.**

HOLBARE, *holbări,* s.f. Acţiunea de *a (se) holba* şi rezultatul ei. – V. **holba.**

HOLBAT, -Ă, *holbaţi, -te,* adj. (Despre ochi) Care este căscat, boldit, zgâit, bulbucat, boboşit, bolboşat; (despre fiinţe) cu ochii căscaţi. – V. **holba.**

HOLBURĂ s.f. v. **volbură.**

HOLDĂ, *holde,* s.f. Câmp semănat cu acelaşi fel de plante (în special cereale); (mai ales la pl.) semănăturile de pe acest câmp, mai ales de grâu; lan. – Din magh. **hold** "iugăr".

HOLDING s.n. Societate care deţine o cantitate suficientă din acţiunile altei societăţi pentru a putea exercita controlul asupra ei. – Din engl., fr. **holding.**

HOLDIŢĂ, *holdiţe,* s.f. Diminutiv al lui *holdă*. – **Holdă +** suf. *-iţă.*

HOLD-UP s.n. Jaf asupra unei bănci, a unui tren care transportă bani etc., efectuat sub ameninţarea cu arma; tâlhărie. [Pr.: *hóld-ap*] – Cuv. engl.

HOLENDER s.n. v. **holendru.**

HOLENDRU, *holendre,* s.n. **1.** Filtru pentru vin, constând dintr-un vas cu fundul alcătuit din saci de filtrare. **2.** Denumire generică dată unor instalaţii de rafinare, de înălbire, de spălare etc., mai ales în industria hârtiei. **3.** (În forma holender) Piuliţă care strânge două capete de ţeavă, înşurubându-se într-unul din ele. **4.** Maşină folosită la operaţiile de cojire, şlefuire şi, polizare a cerealelor în procesul de fabricaţie a crupelor. [Var: **holénder** s.n.**] –** Din germ. **Holländer.**

HOLERĂ, *holere,* s.f. **1.** Boală epidemică gravă, adesea mortală, caracterizată prin crampe stomacale foarte dureroase, vărsături şi diaree, care duce la o puternică deshidratare a organismului. ** Expr. *A da holera în cineva* = a se speria foarte tare, a intra spaima în cineva. **2.** Boală infecţioasă a păsărilor, cu evoluţie gravă, provocată de un microb; pasteureloză. **3.** Epitet dat unei fiinţe urâte şi rele. – Din lat. **cholera,** ngr. **choléra,** ucr. **holera.**

HOLERCĂ, *holerci,* s.f. (Reg.) **1.** Rachiu de proastă calitate. **2.** Pahar care conţine o anumită cantitate de holercă (**1**). [Var.: **horílcă, horíncă** s.f.] – Din ucr. **horilka** (după *holeră).*

HOLERIC, -Ă, *holerici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la holeră **(1)**. **2.** S.m. şi f. Persoană bolnavă de holeră (**1**). – Din fr. **cholerique** (după *holeră).*

HOLERINĂ, *holerine,* s.f. Formă uşoară de holeră, manifestată numai prin diaree. – Din fr. **cholerine** (după *holeră).*

HOLISM s.n. (Filoz.) Concepţie care interpretează teza ireductibilităţii întregului la suma

părţilor sale, socotind drept "factor integrator'' al lumii un principiu imaterial şi incognoscibil. – Din fr. **holisme.**

HOLMIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare, care formează o serie de săruri de culoare galbenă. – Din fr. **holmium**, germ. **Holmium.**

HOLOANGĂR, *holoangări,* s.m. (Pop.) Persoană care se ocupa odinioară cu extragerea clandestină a aurului din mine. – Cf. germ. **Handlanger** "pălmaş".

HOLOCAUST, *holocausturi,* s.n. **1.** (În antichitate) Jertfă adusă zeilor, în care animalul sacrificat era ars în întregime. * Fig. Ofrandă, sacrificiu. **2.** Ucidere (prin ardere) a unui foarte mare număr de oameni. [Pr.: -*ca-ust,* – Var.: **olocáust** s.n.] -Din fr. **olocauste.**

HOLOCEN, -Ă, *holoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima epocă a perioadei cuaternare; aluviu. **2.** Adj. Care se referă la holocen (**1**). – Din fr. **holocéne.**

HOLOCRISTALIN, -Ă, *holocristalini, -e,* adj. (Despre structura rocilor cristaline) Care este în întregime cristalizat. – Din fr. **holocristallin.**

HOLOFRASTIC, -Ă, *holofrastici, -ce,* adj. (Despre limbi) În care o gândire, o frază se exprimă printr-un singur cuvânt. – Din fr. **holophrastique.**

HOLOGAMIE, *hologamii,* s.f. (Biol.) Fuzionare a doi indivizi unicelulari nediferenţiaţi sexual. – Din engl. **hologamy.**

HOLOGRAFIC, -Ă, *holografici, -ce,* adj. De holografie. – Din fr. **holographique.**

HOLOGRAFIE, *holografii,* s.f. Procedeu de înregistrare a imaginii spaţiale a unui obiect, care foloseşte lumina laserului atât pentru înregistrarea, cât şi pentru privirea hologramei. – Din fr. **holographie.**

HOLOGRAMĂ, *holograme,* s.f. Placă fotografică pe care sunt înregistrate, sub forma unor dungi fine şi paralele, atât amplitudinile undelor luminoase care vin de la un obiect, cât şi fazele acestor unde. – Din fr. **hologramme.**

HOLOMETABOLĂ, *holometabole,* adj. (Despre insecte) Care are metamorfoză completă, trecând prin stadiile de larvă, nimfă şi adult. – Din fr. **holométabole.**

HOLOPARAZIT, -Ă, *holoparaziţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Plantă lipsită de clorofilă) care trăieşte parazitar pe o altă plantă, din care extrage hrana necesară. – Din fr. **holoparasite.**

HOLOTURID, *holoturide,* s.n. (La pl.) Clasă de animale marine fără schelet sau cu scheletul redus la plăci calcaroase tegumentare şi cu o coroană de tentacule în jurul gurii; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. **holothurides.**

HOLOTURIE, *holoturii,* s.f. Echinoderm cu corpul moale şi alungit; castravete-de-mare. – Din fr. **holothurie**, lat. **holothuria**.

HOLTEI[1]**,** *holtei,* s.m. Bărbat necăsătorit; burlac, becher, celibatar. * (Rar) Tânăr bun de însurat; flăcău. – Din ucr. **holtjaj.**

HOLTEI[2]**,** *holteiesc,* vb. IV. Intranz. A trăi necăsătorit; a-şi petrece viaţa de holtei[1]; a burlăci. – Din **holtei**[1]**.**

HOLTEIAŞ, *holteiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *holtei*[1]. [Pr.: -*te-iaş*] – **Holtei**[1] + suf. -*aş.*

HOLTEIE s.f. Viaţă de holtei[1]; timpul cât cineva este holtei[1]; burlăcie. – **Holtei**[1] + suf. -*ie.*

HOMAR, *homari,* s.m. Crustaceu marin cu zece picioare, comestibil, asemănător cu racul *(Homarus vulgaris).* – Din fr. **homard.**

HOMEOMORFISM s.n. **1.** (Mat.) Funcţie care aplică unul pe altul două spaţii. **2.** (Fiz.) Fenomen referitor la analogiile formelor cristaline ale unor compuşi. [Pr.: -*me-o÷,* – Var.: **omeomorfísm** s.n.] – Din fr. **homéomorphisme.**

HOMEOPAT, -Ă, *homeopaţi, -te,* s.m. şi f. Medic specialist în homeopatie; adept al homeopatiei. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéopathe.**

HOMEOPATIC, -Ă, *homeopatici, -ce,* adj. De homeopatie, privitor la homeopatie. *** Doză homeopatică* = medicament în doză foarte mică. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéopathique.**

HOMEOPATIE, *homeopatii,* s.f. Sistem terapeutic care constă în administrarea în doze foarte mici a substanţelor care, în cantităţi mari, ar putea provoca unui om sănătos o afecţiune analoagă cu aceea care este combătută. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéopathie**

HOMEOSTAT, *homeostate,* s.n. Sistem cibernetic cu autoorganizare pe principiul căutării statistice a regimului de funcţionare stabilă. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéostat.**

HOMEOSTAZĂ, *homeostaze,* s.f. Proprietate a organismului de a menţine, în limite foarte apropiate, constantele mediului intern; homeostazie. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéostase.**

HOMEOSTAZIE, *homeostazii,* s.f. (Biol.) Homeostază. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéostasie.**

HOMEOTERM, -Ă, *homeotermi, -e,* adj., s.m. şi f. (Organism) care îşi păstrează temperatura internă constantă, indiferent de variaţiile temperaturii externe. [Pr.: -*me-o*-] – Din fr. **homéotherme.**

HOMEOTERMIE s.f. Proprietate a unor animale de a fi homeoterme. [Pr : -*me-o*-] – Din fr. **homéothermie**.

HOMERIC, -Ă, *homerici, -ce,* adj. Al lui Homer, privitor la Homer, în genul epopeilor lui

Homer; *p. ext.* de proporţii neobişnuite, grandioase. ** *Râs homeric* = râs puternic, de nepotolit. [Var.: **oméric, -ă** adj.] – Din fr. **homérique**, lat. **homericus.**

HOMICID[1], **-Ă,** *homicizi, -de,* adj., s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. Persoană care a omorât (premeditat) pe cineva; ucigaş, asasin. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva, cu care se poate ucide, ucigaş. – Din fr. **homicide.**

HOMICID[2], *homiciduri,* s.n. Omor, crimă, asasinat. – Din fr. **homicide.**

HOMINID, *hominizi,* s.m. (La pl.) Familie de primate cuprinzând omul şi precursorii săi fosili din perioada cuaternară *(Hominidae)*; (şi la sg.) reprezentant al acestei familii. – Din fr. **hominides.**

HOMINIZARE s.f. Proces de transformare psihofiziologică a hominidelor superioare în *Homo sapiens*. – După fr. **hominisation.**

HOMOCENTRIC, -Ă, *homocentrici, -ce,* adj. **1.** (Despre fascicule de lumină) Ale cărui raze trec toate printr-un singur punct. **2.** (Mat.; despre cercuri) Care au acelaşi centru. – Din fr. **homocentrique.**

HOMOCENTRU, *homocentre,* s.n. (Mat.) centru comun mai multor cercuri. [Var.: **omocéntru** s.n.] – Din fr. **homocentre.**

HOMOCROMIE, *homocromii,* s.f. Potrivire de culoare şi de formă între un animal şi mediul în care trăieşte, folosită ca mijloc de apărare. – Din fr. **homochromie.**

HOMOCROM, -Ă, *homocromi, -e,* adj. Care manifestă homocromie. – Din fr. **homochrome**.

HOMOCRON, -Ă, *homocroni, -e,* adj. (Rar) Simultan, concomitent, sincronie. -Din fr. **homochrone.**

HOMOMORF, -Ă, *homomorfi, -e,* adj. Care are aceeaşi formă. – Din fr. **homomorphe.**

HOMOMORFISM s.n. (Mat.) Corespondenţă univocă între două mulţimi dotate cu aceeaşi structură algebrică. [Var.: **omomorphísm** s.n.] – Din fr **homomorphisme.**

HOMOPTER, *homoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu două perechi de aripi asemănătoare, membranoase; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. – Din fr. **homoptére.**

HOMOSEXUAL, -Ă, *homosexuali, -e,* s.m. şi f. Persoană care practică homosexualitatea; pederast. [Pr.: *-xu-al*] – Din fr. **homosexuel.**

HOMOSEXUALITATE s.f. Perversiune sexuală care constă în atracţia sexuală faţă de indivizi de acelaşi sex; pederastie, inversiune sexuală, invertire sexuală. [Pr.: *-xu-a-*] – Din fr. **homosexualité.**

HOMOSFERĂ s.f. (Geogr.) Strat al atmosferei care se întinde de la suprafaţa pământului până la aproximativ 100 km înălţime, caracterizat prin omogenitatea componenţei sale. [Var.: **omosféră** s.f.] – Din fr. **homosphére.**

HOMOZIGOT, *homozigoţi,* s.m. Organism alcătuit dintr-un singur tip de gameţi. – Din fr. **homozygote.**

HOMUNCULUS, *homunculuşi,* s.m. Omuleţ artificial pe care alchimiştii pretindeau că au reuşit să-l fabrice; *p. ext.* om foarte mic de statură, nedezvoltat, pipernicit. – Din lat. **homunculus**, fr. **homuncule.**

HON, *honuri,* s.n. Sculă aşchietoare alcătuită dintr-un corp rotativ de oţel pe care sunt fixate mai multe pietre abrazive şi care este utilizată la finisarea suprafeţelor cilindrice interioare ale pieselor metalice. – Din engl. **hone.**

HONDRĂNI, *hondrănesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări. – Din magh. **hadarni.**

HONIPSI, *honipsesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A mistui. ** Expr. *A nu putea honipsi pe cineva* = a nu simpatiza, a nu putea suferi pe cineva. – Din ngr. **hónevsa, -psa** (aor. lui *honévo).*

HONORIS CAUSA loc. adj. (Despre titlul ştiinţific de doctor) Onorific (**1**). [Pr.: *ho-nó-ris cáu-za*] – Loc. lat.

HONUI, *honuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi suprafaţa interioară cilindrică a unei piese cu ajutorul unei maşini speciale. ** *Maşină de honuit* = maşină-unealtă dotată cu 3-12 bare abrazive, care, printr-o mişcare de rotaţie şi una rectilinie, netezeşte suprafaţa interioară cilindrică a unor piese metalice. – **Hon** + suf. *-ui.*

HONUIRE, *honuiri,* s.f. Acţiunea de *a honui* şi rezultatul ei; honuit. – V. **honui**.

HONUIT s.n. Honuire. – V. **honui.**

HONVED, *honvezi,* s.m. Nume purtat de soldaţii din infanteria maghiară în evul mediu, şi de soldaţii din armata pedestră austro-ungară. – Din magh. **honvéd** "militar teritorial".

HOP, (**I**) interj., **(II)** *hopuri,* s.n. **I.** Interj. **1.** Exclamaţie care însoţeşte o săritură peste un obstacol, ridicarea unei greutăţi, căderea, aruncarea sau scăparea (din mână a) unui lucru. ** Expr. *Nu zice hop până n-ai sărit* (sau *până nu treci*) *şanţul* = nu te bucura înainte de a vedea rezultatul, sfârşitul. **2.** (Cu valoare verbală; exclamaţie care sugerează sosirea neaşteptată a cuiva) Iată că vine! * Exclamaţie care sugerează intervenirea neaşteptată a unui fapt, a unei întâmplări. **3.** Exclamaţie care exprimă o

surpriză (neplăcută). **II.** S.n. **1.** Ridicătură sau groapă în drum (peste care vehiculele trec zdruncinându-se). * Fig. Dificultate, obstacol, greutate pe care cineva o are de întâmpinat. **2.** Săritură, zguduitură a unui vehicul peste un obstacol. [Var.: **hópa, hópai, hup** interj.] – Onomatopee.
HOPA interj. v. **hop.**
HOPAI interj. v. **hop.**
HOPĂI, *hópăi,* vb. IV. Intranz. A spune, a striga "hop" (sărind, săltând). * Tranz. A sălta. – **Hop +** suf. *-ăi.*
HOPLIT, *hopliţi,* s.m. Soldat echipat cu armament greu, la vechii greci. – Din fr. **hoplite.**
HOPLOMAC, *hoplomaci,* s.m. Gladiator care era echipat cu arme grele, la vechii greci. – Din fr. **hoplomaque**, lat. **hoplomachus.**
HOPLOMAHIE, *hoplomahii,* s.f. Întrecere între gladiatori înarmaţi cu arme grele, la vechii greci. – Din fr. **hoplomachie.**
HOPUROS, -OASĂ, *hopuroşi, -oase,* adj. (Rar; despre drumuri sau terenuri) Plin de hopuri. – **Hop** + suf. *-os.*
HOR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de cel care sforăie. [Var.: **horc** interj.] – Onomatopee.
HORAIŢĂ, *horaiţe,* s.f. Drum format în mod natural, prin circulaţie, între casele unei localităţi rurale. [Pr.: *-ra-i-*] – Et. nec.
HORĂ, *hore,* s.f. **1.** Dans popular românesc cu ritm domol, în care jucătorii se prind de mână, formând un cerc închis; cerc format de aceia care execută acest dans; melodie după care se execută acest dans. **2.** (Pop.) Petrecere ţărănească unde se dansează jocuri populare. ** Expr. *A ieşi la horă* = a intra (la vârsta cuvenită) în rândul fetelor şi al flăcăilor care joacă la horă. *A se găti ca de horă* = a se îmbrăca foarte frumos, cu hainele de sărbătoare. **3.** (Astron.; reg.; art.) Coroana boreală. [Pl. şi: *hori*] – Din bg. **horo.**
HORĂI, *hórăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A sforăi. – **Hor +** suf. *-ăi.*
HORĂIT s.n. (Reg.) Sforăială. – V. **horăi.**
HORĂITURĂ, *horăituri,* s.f. (Reg.) Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] – **Horăi +** suf. *-tură.*
HORBODĂ s.f. v. **horbotă.**
HORBOT s.n. v. **horbotă.**
HORBOTĂ, *horbote,* s.f. (Reg.) Dantelă. [Var.: **hórbodă, órbotă** s.f., (rar) **hórbot** s.n.] – Din pol. **forbot.**
HORBOŢICĂ, *horboţele,* s.f. Diminutiv al lui *horbotă.* – **Horbotă +** suf. *-ică.*
HORC interj. v. **hor.**
HORCĂI, *hórcăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre muribunzi) A respira greu şi cu zgomot. **2.** (Reg.) A sforăi. [Var.: **horcăní** vb. IV] – **Horc** + suf. *-ăi.*
HORCĂIALA, *horcăieli,* s.f. Horcăit. – **Horcăi** + suf. *-eală.*
HORCĂIT s.n. Faptul de *a horcăi*; zgomotul produs de cel care horcăie; horcăială, horcăitură. – V. **horcăi**.
HORCĂITURĂ, *horcăituri,* s.f. Horcăit. [Pr.: *-că-i-*] – **Horcăi** + suf. *-tură.*
HORCĂNI vb. IV v. **horcăi**.
HORDĂ s.f. v. **hoardă.**
HOREŢ, *horeţe,* s.n. (Reg.) Împletitură de nuiele în formă de coş cilindric, folosită la păstrarea în apă a peştelui prins. – Et. nec.
HORHĂI, *hórhăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla în neştire, a rătăci, a cutreiera (pe drumuri necunoscute sau prin întuneric). – Et. nec.
HORI, *horesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A cânta un cântec, de obicei o horă (din gură sau din fluier); *p. ext.* a doini. **2.** Intranz. A juca hora. – Din **horă.**
HORILCĂ s.f. v. **holercă**.
HORINCĂ s.f. v. **holercă**.
HORIŞTE, *horişti,* s.f. (Reg.) Rotocol mare de fân, adunat din poloage ori risipit din căpiţe ca să se usuce; horitură. – **Horă+** suf. *-işte.*
HORITOR, -OARE, *horitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care horeşte (**1**). – **Hori** + suf. *-tor.*
HORITURĂ, *horituri,* s.f. (Reg.) Horişte. – **Hori** + suf. *-tură.*
HORMISM s.n. Concepţie psihologică potrivit căreia orice comportament este dirijat către un scop de o forţă instinctivă. – Din engl. **hormisme.**
HORMON, *hormoni,* s.m. Substanţă secretată de glandele endocrine sau de alte ţesuturi, care stimulează şi coordonează activitatea anumitor organe sau a întregului organism. – Din fr. **hormone.**
HORMONAL, -Ă, *hormonali, -e,* adj. Care se referă la hormoni, de hormoni. -Din fr. **hormonal.**
HORMONOGENEZĂ s.f. (Biol.) Sinteză a hormonilor în organism; hormonopoieză. – Din fr.

hormonogenése.

HORMONOLOGIE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază originea, structura şi activitatea hormonilor. – Din fr. **hormonologie.**

HORMONOPOIEZĂ s.f. (Med.) Hormonogeneză. [Pr.: *-po-ie-*] – Din fr. **hormonopoiése.**

HORMONOTERAPIE, *hormonoterapii,* s.f. Tratament cu hormoni aplicat în diverse boli. – Din fr. **hormonothérapie.**

HORMONURIE s.f. (Med.) Prezenţă a hormonilor în urină; cantitate de hormoni prezentă în urină. – Din fr. **hormonurie.**

HORN, *hornuri,* s.n. **1.** Parte a coşului de fum la o casă, constituită din canalul îngropat în zidărie (şi din porţiunea ieşită în afară prin acoperiş); *p. ext.* întregul coş de fum al unei case. **2.** Partea de deasupra vetrei ţărăneşti prin care trece fumul în pod sau direct afară; coş (la clădiri). **3.** (Alpinism) Spaţiu îngust dintre doi pereţi de stâncă paraleli şi înalţi. **4.** (Geol.) Relief cu aspect de piramidă triunghiulară caracteristic regiunilor alpine, care se formează în urma intersectării pereţilor circurilor glaciare. – Din ucr. **horn.**

HORNAR, *hornari,* s.m. Coşar[2] **(1)**. – **Horn+** suf. *-ar.*

HORNBLENDĂ, *hornblende,* s.f. Mineral în formă de cristale de culoare verde sau brun-închis, cu luciu sticlos, format din silicaţi de magneziu, fier, calciu, aluminiu şi alte metale. – Din germ. **Hornblende**, fr. **hornblende.**

HORNBLENDIT, *hornblendiţi,* s.m. Rocă grăunţoasă alcătuită în special din hornblendă. – Din fr. **hornblendite.**

HORNEŢ, *horneţe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *horn*; coş (la o casă). – **Horn** + suf. *-eţ.*

HORNPIPE s.n. **1.** (Muz.) Carabă. **2.** Dans popular scoţian dansat după o melodie cântată la cimpoi. [Pr.: *hórnpaip*] – Cuv. engl.

HORODINCA s.f. art. Numele unui dans cu mişcare vioaie, de origine ucraineană; melodie după care se execută acest dans. – Din ucr. **horodjanka.**

HOROPSI vb. IV v. **oropsi.**

HOROPSIT, -Ă adj. v. **oropsit.**

HOROSCOP, *horoscoape,* s.n. Reprezentare grafică a poziţiei stelelor, cu care astrologii prezic soarta cuiva, în raport cu data naşterii sale. – Din fr. **horoscope.**

HORP interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul pe care îl face cineva când soarbe dintr-o dată şi repede. – Onomatopee.

HORPĂI, *horpăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sorbi cu zgomot mâncarea, mai ales lichidele. [Pres. ind. şi: *hórpăi*] – **Horp** + suf. *-ăi.*

HORPĂIALĂ, *horpăieli,* s.f. Faptul de *a horpăi.* [Pr.*: -pă-ia-*] – **Horpăi** + suf. *-eală.*

HORST, *horsturi,* s.n. Regiune a scoarţei terestre mărginită de falii, care a rămas ridicată după scufundarea regiunilor vecine. – Din germ. **Horst.**

HORŞAF, *horşafuri,* s.n. (Reg.) Ciorbă de prune afumate sau de vişine; un fel de compot cu multă zeamă. – Din tc. **hoşaf.**

HORTATIV, -Ă, *hortativi, -e,* adj. (Gram.; despre forme verbale sau despre propoziţii) care exprimă un îndemn, de îndemn. – Din lat. **hortativus.**

HORTENSIE, *hortensii,* s.f. Plantă ornamentală cu flori mari, fără miros, de culoare roz, violetă sau albă *(Hydrangea opuloides)*. – Din fr. **hortensia.**

HORTICOL, -Ă, *horticoli, -e,* adj. Care aparţine horticulturii, privitor la horticultură. – Din fr. **horticole.**

HORTICULTOR, -OARE, *horticultori, -oare,* s.m. Persoană care se ocupă cu horticultura. – Din fr. **horticulteur.**

HORTICULTURĂ s.f. Ştiinţă agronomică care se ocupă cu stadiul cultivării pomilor, legumelor, florilor, precum şi cu aspectul estetic al arhitecturii parcurilor. – Din fr. **horticulture.**

HORTIVITICOL, -Ă, *hortiviticoli, -e,* adj. De hortiviticultură. – **Horti [**col**]** + **viticol.**

HORTIVITICULTURĂ s.f. Domeniu al agronomiei consacrat studiului cultivării pomilor fructiferi şi viţei de vie. – **Horti [**cultură**] + viticultură.**

HORŢIŞ, -Ă, *horţişi, -e,* adj. (Reg.; adesea adverbial) Pieziş. – **Horţi** (reg. "a muta ceva din " etc. nec.) + suf. *-iş.*

HOSTIE, *hostii,* s.f. **1.** Jertfă adusă zeilor, la greci şi la romani. * Jertfă (de obicei un animal) adusă lui Dumnezeu. **2.** Azimă pe care catolicii o folosesc la împărtăşanie. – Din lat. **hostia**, fr. **hostie.**

HOŞTINĂ s.f. v. **boştină.**

HOT s.n. Curent în muzica de jaz caracterizat printr-o sonoritate amplă. [Pr.: *hat*] – Cuv. engl.

HOTAR, *hotare,* s.n. **1.** Linie de demarcaţie care desparte o ţară de alta; frontieră, graniţă. ** *Piatră de hotar* = piatră, stâlp prin care se indică un hotar. * Linie care desparte o

proprietate de alta sau o aşezare de alta. **2.** Fig. Limită, margine, capăt, sfârşit. **3.** Moşie, proprietate (mare); *p. ext.* regiune, ţară. * (Reg.) Teritoriu în proprietatea (locuitorilor) unei comune. – Din magh. **határ.**

HOTARNIC, -Ă, *hotarnici, -ce,* adj. (Înv.) Care se referă la hotarele unei moşii. ** *Inginer hotarnic* = agronom care se ocupa cu măsurătoarea moşiilor. – **Hotar +** suf. *-nic.*

HOTĂ, *hote,* s.f. Construcţie de zidărie, de metal sau de sticlă, făcută deasupra unui cămin, a unei plite etc. pentru a colecta şi a evacua, printr-un coş sau printr-un canal de ventilaţie, gazele de ardere, aburul etc. – Din fr. **hotte.**

HOTĂRÂRE, *hotărâri,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) hotărî*; fermitate în conduita, în atitudinea cuiva; ceea ce hotărăşte cineva; decizie. ** Loc. adj. (Rar) *De hotărâre* = ferm, neşovăitor. ** Loc. adv. *Cu hotărâre* sau *cu toată hotărârea* = în mod hotărât, fără şovăială. *Cu hotărâre* = fără îndoială, sigur. **2.** Dispoziţie a unei autorităţi. * Sentinţă judecătorească. **3.** Act adoptat de organele de conducere ale unor organizaţii, partide etc. în urma unor dezbateri şi a aprobării date de majoritatea membrilor prezenţi. – V. **hotărî.**

HOTĂRÂT, -Ă, *hoţărâţi, -te,* adj. **1.** Care este ferm în hotărârea luată; decis. **2.** (Adesea adverbial) Indiscutabil, neîndoios, sigur. ** Expr. *Hotărât lucru* = în mod categoric, sigur. **3.** (Gram.; în sintagma) *Articol hotărât* = articol a cărui funcţiune principală este să arate că obiectul denumit de substantivul pe care îl determină este cunoscut de vorbitor sau individualizat; articol definit. – V. **hotărî.**

HOTĂRÂTOR, -OARE, *hotărâtori, -oare,* adj. Care hotărăşte sau are puterea de a decide; decisiv, determinat. * De importanţă capitală; crucial. – **Hotărî +** suf. *-ie.*

HOTĂRÎ, *hotărăsc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. şi refl. A alege (între mai multe posibilităţi), a lua sau a face să ia o hotărâre; a (se) decide. * Tranz. (Rar; construit cu dativul) A porunci cuiva să facă ceva. **2.** Tranz. A stabili, a fixa o dată, un termen etc. **3.** Tranz. A destina, a meni pe cineva pentru ceva. **II.** Tranz. (Înv.) A stabili limitele unui teritoriu, a pune hotar. * Refl. A se mărgini cu..., a fi vecin cu... – Din **hotar.**

HOTĂRNICI, *hotărnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A pune sau a constitui hotar unei proprietăţi, unei regiuni etc.; a delimita o proprietate, o regiune etc. de alta. – Din **hotarnic.**

HOTĂRNICIE, *hotărnicii,* s.f. Fixare, pe bază de măsurări, a hotarelor (unei regiuni, unei proprietăţi etc.). – **Hotarnic** + suf. *-ie.*

HOT DOG s.m. Cârnat sau crenvurşt cald, servit cu muştar, într-o chiflă (lunguiaţă). [Pr.: *dóg*] – Cuv. engl.

HOTEL, *hoteluri,* s.n. Clădire mare cu multe camere mobilate, care se închiriază de obicei cu ziua (călătorilor). [Pl. şi: *hotele.* – Var.: **otél** s.n.] – Din fr. **hôtel.**

HOTELIER, -Ă, *hotelieri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care ţine, administrează un hotel; proprietar al unui hotel. **2.** Adj. Care aparţine hotelurilor, privitor la hoteluri. *Întreprindere hotelieră.* [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **hôtelier.**

HOTENTOT, *hotentoţi,* s.m. (La pl.) Popor din familia de limbă boşimană, răspândit odinioară în estul şi în sudul Africii, iar azi în câteva regiuni din Republica Africa de Sud; (şi la sg.) persoană care aparţine acestui popor. – Din fr. **Hottentot.**

HOTNOG, *hotnogi,* s.m. Vechi grad militar în Moldova, comandant peste o sută de ostaşi; sutaş; persoană care avea acest grad. – Din magh. **hadnagy** "sublocotenent".

HOŢ, HOAŢĂ, *hoţi, hoaţe,* s.m. şi f. **1.** Persoană care fură. * (Adjectival) Care fură; (cu sens atenuat) viclean. **2.** (Fam.) Om ştrengar, şiret. – Et. nec.

HOŢESC, -EASCĂ, *hoţeşti,* adj. De hoţ. – **Hoţ** + suf. *-esc.*

HOŢEŞTE adv. Ca hoţii; *p. ext.* pe ascuns, pe furiş; hoţiş. ** Expr. *A frige (carnea) hoţeşte* = a frige (carnea) înăbuşit, acoperind cu jeratic. – **Hoţ +** suf. *-eşte.*

HOŢI, *hoţesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viaţă de hoţ. * Tranz. A fura. – Din **hoţ.**

HOŢIE, *hoţii,* s.f. Faptul de a fura, de a trăi din furturi; faptă săvârşită de hoţ, furt, furtişag. * Fraudă. – **Hoţ +** suf. *-ie.*

HOŢIŞ adv. (Rar) Hoţeşte. – **Hoţ +** suf. *-iş.*

HOŢIT s.n. (Rar) Faptul de *a hoţi.* – V. **hoţi.**

HOŢOAICĂ, *hoţoaice,* s.f. Femeie care fură; hoaţă. * (Fam.) Ştrengăriţă, hoţomancă. – **Hoţ** + suf. *-oaică.*

HOŢOMAN, -Ă, *hoţomani, -e,* s.m. şi f. Augmentativ al lui *hoţ.* * Om ticălos, şarlatan. * (Fam.) Om ştrengar, şmecher, poznaş. – **Hoţ** + suf. *-oman.*

HOŢOMANCĂ, *hoţomance,* s.f. (Fam.) Ştrengăriţă; hoţoaică. – **Hoţoman** + suf. *-că.*

HOŢOMĂNEŞTE adv. (Rar) Ca hoţomanii. – **Hoţoman** + suf. *-eşte.*

HOŢOMĂNIE, *hoţomănii,* s.f. Faptă sau purtare de hoţoman; tâlhărie, hoţie. * Înşelătorie, şarlatanie; şmecherie. – **Hoţoman +** suf. *-ie.*

HRAM, *hramuri,* s.n. **1.** Patronul unei biserici creştine; *p. ext.* serbarea patronului unei

biserici. **2.** (Pop.; în expr.) *Ce hram porţi?* = ce fel de om eşti?. *Ce hram poartă?* = ce fel de om este?. *Ce hram ţii?* = ce fel de om eşti?. *Ce hram ţine?* = ce fel de om este?. – Din sl. **hramů.**

HRANĂ s.f. Tot ceea ce serveşte la nutriţia omului, a animalelor sau a plantelor; nutriment; *p. restr.* mâncare, bucate. ** Compus: *hrana-vacii* = plantă erbacee de nutreţ, cu tulpină păroasă, cu frunze opuse şi cu flori albe, mici *(Spergula arvensis).* [Pl.: (rar) *hrane*, – Gen.-dat. : *hranei*] – Din sl. **hrana.**

HRĂNI, *hrănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A da cuiva să mănânce sau a mânca; a (se) nutri, a (se) alimenta. ** Expr. (Refl.) *A se hrăni cu vânt* = a nu avea ce mânca; a mânca foarte puţin, a ciuguli. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre vinuri) A deveni tare datorită vechimii. [Var.: (pop.) **hărăní** vb. IV] – Din sl. **hraniti.**

HRĂNIRE, *hrăniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) hrăni* şi rezultatul ei; alimentare. – V. **hrăni.**

HRĂNIT, -Ă, *hrăniţi, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Bine hrănit* = gras, rotofei. **2.** (Reg.; despre vin) Devenit tare prin vechime. – V. **hrăni.**

HRĂNITOR, -OARE, *hrănitori, -oare,* adj. Care hrăneşte bine; nutritiv. – **Hrăni** + suf. *-tor.*

HRĂPĂREŢ, -EAŢĂ, *hrăpăreţi, -e,* adj. Care încearcă prin orice mijloace să se îmbogăţească; lacom de avere, avid de câştig; rapace. – **Hrăpi** + suf. *-ăreţ.*

HRĂPI vb. IV v. **răpi.**

HRĂPIRE s.f. v. **răpire.**

HREAMĂT s.n. v. **freamăt.**

HREAN s.m. Plantă legumicolă din familia cruciferelor, cu tulpina subterană cilindrică, groasă, albă (folosită în alimentaţie drept condiment), cu frunzele mari şi cu flori albe *(Armoracia rusticana). *** Expr. *A trăi* (sau *a se deprinde*) *ca viermele în hrean* = a trăi, a duce o viaţă amărâtă, plină de privaţiuni. – Din sl. **hrěnů.**

HREAPCĂ, *hrepci,* s.f. (Reg.) Greblă mică aplicată la coasă ca să aşeze în brazdă grânele cosite; *p. ext.* coasă prevăzută cu o astfel de greblă. – Din ucr. **hrabky.**

HRENIŢĂ, *hreniţe,* s.f. **1.** Plantă erbacee, aspră la pipăit, cu frunze cu lobi dinţaţi şi cu flori mici, albe *(Lepidium campestre).* **2.** Plantă erbacee cu flori albe, mici, ale cărei frunze se întrebuinţează ca salată; creson *(Lepidium sativum).* [Acc. şi: *hréniţă*] – **Hrean** + suf. *-iţă.*

HRENTUI, *hrentuiesc,* vb. IV. refl. (Reg.) A se strica; a se hodorogi. * A se împrăştia, a se risipi. – Et. nec.

HRENTUIT, -Ă, *hrentuiţi, -te,* adj. (Reg.) Stricat, uzat, dărăpănat. – V. **hrentui.**

HREPCUI, *hrepcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cosi cu hreapca. – **Hreapcă** + suf. *-ui.*

HRIB, *hribi,* s.m. Ciupercă comestibilă, cu pălăria de culoare brună-gălbuie şi cu piciorul alb, gros; mânătarcă *(Boletus edulis).* – Din ucr. **hryb.**

HRINCĂ, *hrinci,* s.f. (Reg.) Felie mare de mămăligă sau de pâine. – Din ucr. **hrinka.**

HRINCUŢĂ, *hrincuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *hrincă*. – **Hrincă +** suf. *-uţă.*

HRISOV, *hrisoave,* s.n. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Act domnesc care servea, ca titlu de proprietate, de privilegiu etc.; ispisoc. – Din ngr. **hrisóvuilon** "bulă de aur".

HRISTOITIE s.f. (Înv.) Viaţă sau comportare evlavioasă, conformă cu morala (creştină). [Pr.: *-to-i-*] – Din ngr. **hristoíthia.**

HRIŞCAR, *hrişcari,* s.m. Gândac mic, asemănător cu cărăbuşul, care apare în perioada când se seamănă hrişca *(Rhizotrogus solstitialis).* – **Hrişcă** + suf. *-ar.*

HRIŞCĂ s.f. Plantă erbacee meliferă, cu frunze triunghiulare, cu flori roz, roşii sau albe şi cu seminţe mici, lunguieţe şi negricioase *(Fagopyrum esculentum)*; *p. ext.* (colectiv) seminţele acestei plante, care se folosesc pentru hrana oamenilor şi a animalelor. – Din ucr. **hrecka.**

HRONIC, *hronice,* s.n. (Înv.) Cronică **(1)**. – Din ngr. **hronikón.**

HRONICAR, *hronicari,* s.m. (Înv.) Cronicar **(1)**. – **Hronic** + suf. *-ar.*

HRONOGRAF s.n. v. **cronograf**[1]**.**

HRUBĂ, *hrube,* s.f. Încăpere sau galerie subterană care serveşte la depozitarea produselor (alimentare). * Cavitate subterană (zidită şi boltită) care serveşte ca loc de trecere. * Un fel de casă primitivă cu acoperişul de pământ; bordei îngropat. -Din ucr. **hruba.**

HTONIAN, -Ă, *htonieni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la divinităţile subpământene. **2.** S.m. şi f. Divinitate subpământeană. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **chthonien.**

HTONIC, -Ă, *htonici, -ce,* adj. (Livr) Htonian. [Scris şi: *chtonic*] – Din germ. **chtonisch,** engl. **chtonic.**

HUBLOU, *hublouri,* s.n. Mică deschizătură de formă circulară, care se închide ermetic, făcută în peretele unei nave sau al unui avion, pentru aerisire şi luminat. – Din fr. **hublot.**

HUCEAG, *huceaguri,* s.n. (Reg.) Pădure mică, tânără şi deasă; tufiş, crâng, huci. – Din ucr. **huščak.**
HUCI, *huciuri,* s.n. (Reg.) Huceag. ** Expr. *A umbla huci-marginea* = a umbla fără rost, fără ţintă. – Din ucr. **husca** "desiş".
HUCIUI, *huciuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A alunga găinile. – Formaţie onomatopeică.
HUDĂ, *hude,* s.f. (Reg.) Gaură, spărtură (în zid, în gard etc.). – Cf. sl. **hadů** "cale, potecuţă".
HUDICIOARĂ, *hudicioare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *hudiţă.* – **Hudiţă** + suf. *-ioară.*
HUDIŢĂ, *hudiţe,* s.f. (Reg.) Ulicioară. [Acc. şi: *hudiţă.* – Pl. şi: *hudiţi*] – **Hudă** + suf. *-iţă.*
HUDUBAIE, *hudubăi,* s.f. (Reg.) **1.** Casă mare; încăpere foarte spaţioasă. **2.** Fiinţă monstruoasă, fantastică; monstru. [Pr.: *-ba-ie*] – Et. nec.
HUDUBLEAJĂ, *hudubleje,* s.f. (Reg.) Pasăre mare (răpitoare). – Et. nec.
HUDUDOI, *hududoaie,* s.n. (Reg.) Vale strâmtă şi adâncă. – Din scr. **hudoudolje.**
HUDULEŢ s.n. v. **huludeţ.**
HUGHENOT, -Ă, *hughenoţi, -te,* s.m. şi f. Nume dat adepţilor din Franţa ai curentului protestant calvin din sec. XVI-XVIII. – Din fr. **huguenot.**
HUHURA, *húhur,* vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** (Despre bufniţe; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. **2.** A chiui. – Formaţie onomatopeică.
HUHUREZ, *huhurezi,* s.m. Numele a două păsări răpitoare de noapte, asemănătoare cu bufniţa, fără smocuri de pene pe cap, care scot un strigăt caracteristic şi trăiesc în scorburi de copaci; ciuhurez *(Strix aluco şi urelensis).* ** Expr. *A sta ca un huhurez* (sau *ca huhurezul*) = a sta singur, părăsit. *A se scula ca huhurezii* = a se scula foarte devreme dimineaţa. [Var.: (reg.) **huréz** s.m.] – **Huhura** + suf. *-ez.*
HUI, pers. 3 *huieşte,* vb. IV. Intranz. A răsuna prelung; a vui. – Formaţie onomatopeică.
HUIALĂ, *huieli,* s.f. (Reg.) Vâjâit prelung; vuiet. [Pr.: *-hu-ia*] – **Hui** + suf. *-eală.*
HUIDEO interj. Strigăt cu care se alungă porcii; *p. ext.* strigăt de ocară la adresa cuiva; huo. ** Expr. (Substantivat) *A lua pe cineva* (sau *a da cuiva*) *cu huideo* = a huidui (pe cineva). [Var.: **uideó** interj.] – Cf. bg., scr. **ujdo.**
HUIDUI, *huiduiesc,* vb. IV. Tranz. A alunga pe cineva strigând "huideo", a batjocori violent pe cineva cu ocări şi cu fluierături; a hătcăi. [Prez. ind. şi: *húidui*] – **Huideo** + suf. *-ui.*
HUIDUIALĂ, *huiduieli,* s.f. Acţiunea de *a huidui* şi rezultatul ei; huiduitură. [Pr.: *-du-ia-*] – **Huidui** + suf. *-eală.*
HUIDUITURĂ, *huiduituri,* s.f. Huiduială. [Pr.: *-du-i-*] – **Huidui** + suf. *-tură.*
HUIDUMĂ, *huidume,* s.f. (Fam.) Persoană mare şi grasă; matahală. – Et. nec.
HUIET, *huiete,* s.n. Vuiet. [Var.: **úiet** s.n.] – **Hui** + suf. *-et.*
HUILĂ, *huile,* s.f. Cărbune natural negru, compact, dur, sfărâmicios şi lucios, întrebuinţat drept combustibil, precum şi în industrie, la fabricarea cocsului metalurgic, la extragerea gazului de iluminat şi a gudroanelor. – Din fr. **houille.**
HUIŢA, *huíţ,* vb. I. Refl. (Reg.) A se da în leagăn, în scrânciob. [Pr.: *hu-i-*] – Din **huiţ** (reg. "scrânciob", puţin folosit, etc. nec.).
HULĂ[1], *hule,* s.f. (Pop.) Ocară, injurie; ponegrire, calomnie; blasfemie. – Din sl. **hula.**
HULĂ[2], *hule,* s.f. Mişcare ondulatorie a suprafeţei mării, urmând după o furtună sau după o briză puternică; *p. ext.* furtună pe mare. – Din fr. **houle.**
HULĂ[3], *hule,* s.f. (Reg.) Surpătură de munte sau de deal; *p. ext.* drum printr-o scobitură de deal; drum care urcă pe o coastă foarte piezişă. – Et. nec.
HULI, *hulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A spune vorbe de ocară sau de batjocură la adresa cuiva, a ocărî pe cineva; *p. ext.* a vorbi de rău, a calomnia, a defăima. – Din sl. **huliti.**
HULIGAN, *huligani,* s.m. Persoană care comite acte de huliganism. – Din rus. **huligan.**
HULIGANIC, -Ă, *huliganici, -ce,* adj. De huligan, specific huliganilor sau huliganismului, care ţine de huligani sau de huliganism. – **Huligan** + suf. *-ic.*
HULIGANISM s.n. Tulburare a ordinii şi moralei publice prin manifestări care arată lipsă de cuviinţă sau de respect faţă de regulile de convieţuire socială. – **Huligan** + suf. *-ism.*
HULIRE, *huliri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a huli* şi rezultatul ei; calomniere. – V. **huli.**
HULITOR, -OARE, *hulitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care huleşte; calomniator. – **Huli** + suf. *-tor.*
HULPAV, -Ă, *hulpavi, -e,* adj. (Reg.; adesea adverbial) Foarte lacom la mâncare; mâncăcios. [Var.: **hálpav, -ă, hálpov, -ă** adj.] – Cf. bg. **hlapam**, scr. **hlapiti.**
HULPE s.f. v. **vulpe.**
HULTAN s.m. v. **vultan.**
HULTUI vb. IV v. **altoi**[2]**.**
HULUB, *hulubi,* s.m., adj. **1.** S.m. (Ornit.; reg.) Porumbel. ** *Hulub de stepă* = pasăre din ordinul columbiformelor, de mărimea unui porumbel, de culoare galbenă-brună, cu pete sure pe spate *(Syrrhaptes paradoxus).* **2.** Adj. (Despre animale) Cu părul sau cu penele

cenuşii, asemănătoare cu ale porumbelulul sălbatic. – Din ucr. **holub.**
HULUBAŞ, *hulubaşi,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *hulub*; hulubel. – **Hulub** + suf. -*aş.*
HULUBĂ, *hulube,* s.f. Fiecare dintre cele două prăjini prinse de crucea căruţei, a trăsurii etc., între care se înhamă calul. [Var.: **ulúbă** s.f.] – Din ucr. **holoblja.**
HULUBĂRIE, *hulubării,* s.f. (Reg.) Adăpost pentru hulubi; porumbar[2]. – **Hulub** + suf. -*ărie.*
HULUBEL, *hulubei,* s.m. (Reg.) Hulubaş. – **Hulub** + suf. -*el.*
HULUBIŢĂ, *hulubiţe,* s.f. Diminutiv al lui *hulub.* **1.** (Reg.) Porumbiţă. **2.** Denumire populară dată mai multor specii de ciuperci, de obicei comestibile, cu pălăria de diferite culori vii şi atrăgătoare, cu carnea albă, cu gustul dulce-acrişor şi cu mirosul plăcut *(Russula).* – **Hulub** + suf. -*iţă.*
HULUDEŢ, *huludeţe,* s.n. Fusul ţevii de la suveica războiului casnic de ţesut. [Var.: **hudulét** s.n.] – Et. nec.
HULUI vb. IV v. **hurui.**
HULUIT, -Ă adj. v. **huruit**[2]**.**
HUMĂ, *hume,* s.f. Numele popular al argilei întrebuinţate la spoitul caselor. -Din bg. **huma.**
HUMĂRIE, *humării,* s.f. (Rar) Loc de unde se scoate humă. – **Humă +** suf. -*ărie.*
HUMERAL, -Ă, *humerali, -e,* adj. (Anat.) Care aparţine humerusului, referitor la humerus. – Din fr. **huméral.**
HUMERUS s.n. Os lung, pereche, cuprins între umăr şi cot, formând scheletul braţului – Din fr. **humérus**, lat. **humerus.**
HUMIC, -Ă, *humice,* adj. (Despre sol) Bogat în humus. – Din fr. **humique.**
HUMIFICARE s.f. Transformare în humus a materialului organic din sol. – Din fr. **humification.**
HUMOARE s.f. v. **umoare.**
HUMOR s.n. v. **umor.**
HUMORESCĂ s.f. Mică compoziţie instrumentală cu caracter sprinten şi glumeţ. – Din germ. **Humoreske**, fr. **humoresque.**
HUMORIST, -Ă s.m. şi f. v. **umorist.**
HUMOS, -OASĂ, *humoşi, -oase,* adj. (Rar) Care conţine humă, cu humă. – **Humă** + suf. -*os.*
HUMUI, *humuiesc,* vb. IV. Tranz. A unge, a lipi, a da cu humă. – **Humă** + suf. -*ui.*
HUMUS s.n. Amestec de substanţe organice amorfe aflat în sol, care îi condiţionează fertilitatea şi care este rezultat din transformarea materialului vegetal sub acţiunea microorganismelor. – Din fr., lat. **humus**, germ. **Humus.**
HUN, *huni,* s.m. Persoană dintr-un neam mongolic care, în sec. IV-V, a pătruns până în apusul Europei, trecând şi prin ţara noastră. – Din fr. **Huns**, lat. **Hunni.**
HUNEDOREAN, -Ă, *hunedoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Hunedoara. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Hunedoara. – **Hunedoara** (n. pr.) + suf. -*ean.*
HUNEDOREANCĂ, *hunedorence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Hunedoara. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Hunedoara. – **Hunedorean** + suf. -*că.*
HUNTER, *hunteri,* s.m. Cal de vânătoare, bun săritor la obstacole. [Pr.: *hánter*] – Din engl., fr. **hunter.**
HUO interj. Strigăt care exprimă indignarea, revolta sau aversiunea faţă de cineva sau de ceva; huideo. ** Expr. *A lua (pe cineva) cu huo* = a huidui (pe cineva). – Onomatopee.
HUP interj. v. **hop.**
HURAL, *hurale,* s.f. Fiecare dintre organele locale ale puterii de stat în Mongolia. ** *Marele hural* = parlamentul mongol. – Din rus. **hural.**
HURDLER s.m. Alergător în proba de garduri [Pr.: *hárdlăr*] – Cuv. engl.
HURDUCA, *hurdúc,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A se mişca încoace şi încolo cu putere, a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgâlţâi, a (se) zdruncina. **2.** Intranz. (Reg.) A face zgomot mare; a hurui. [Var.: **urducá** vb. I] – Formaţie onomatopeică.
HURDUCARE, *hurducări,* s.f. Acţiunea de *a (se) hurduca* şi rezultatul ei. – V. **hurduca.**
HURDUCĂI, *hurducăi,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) clătina, a (se) scutura (tare); a (se) zdruncina, a (se) zgudui. **2.** Intranz. A face zgomot, a hodorogi. -Formaţie onomatopeică.
HURDUCĂIALA, *hurducăieli,* s.f. Hurducătură. [Pr.: -*că-ia*-] – **Hurducăi** + suf. -*eală.*
HURDUCĂTURĂ, *hurducături,* s.f. Zdruncinătură, zguduire; zgomot produs de ceva care (se) hurducă; hurducăială. – **Hurduca** + suf. -*ătură.*
HURDUI, *hurduiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A hurui. – Formaţie onomatopeică.
HURDUITURĂ, *hurduituri,* s.f. (Reg.) Huruitură. [Pr.: -*du-i*-] – **Hurdui** + suf. -*tură.*
HURDUZ-BURDUZ adv. (Rar) Ca un obiect care, atârnat de ceva, se bălăbăneşte; *p. ext.*

legat burduf. – Onomatopee.
HUREZ s.m. v. **huhurez.**
HURICAN, *huricane,* s.n. Furtună puternică, uragan care bântuie în insulele Antile. – Din engl., fr. **hurricane.**
HURIE, *hurii,* s.f. (În religia musulmană) Fecioară deosebit de frumoasă promisă de Mahomed credincioşilor în paradis. * *P. ext.* Fecioară sau femeie foarte frumoasă. -Din tc. **huri**. Cf. fr. **houri**.
HURMUZ, (**1**) *hurmuzuri,* s.n., (**2**) *hurmuzi,* s.m. **1.** S.n. Mărgea de sticlă imitând mărgăritarul; (la pl.) şirag de astfel de mărgele. **2.** S.m. Arbust ornamental cu flori trandafirii şi cu fructe bace albe de mărimea cireşelor *(Symphoricarpus albus).* – Din tc. (n. pr.) **Hurmuz.**
HURON, *huroni,* s.m. Persoană din tribul indian existent altădată la marginea lacurilor Huron şi Ontario. – Din fr. **Huron.**
HURSUZ, -Ă adj. v. **ursuz.**
HURSUZLÂC s.n. v. **ursuzlâc.**
HURTĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu hurta* = cu grămada, cu toptanul. *La hurtă* = la întâmplare, fără alegere. [Var.:**vúrtă** s.f.] – Din ucr. **hurt.**
HURUI, pers. 3 *húruie*, vb. IV. **1**. Intranz. A face un zgomot ca acela care se aude cînd umblă o căruţă, când se rostogoleşte un butoi sau când cad mai multe obiecte tari unul peste altul; a hurdui; a hodorogi. **2.** Refl. (Reg.) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. [Var.: **huluí, uruí** vb. IV] – Formaţie onomatopeică.
HURUIALĂ, *huruieli,* s.f. Huruitură. [Pr.: *-ru-ia-*] – **Hurui +** suf. *-eală.*
HURUIT[1] s.n. Faptul de *a (se) hurui*; huruitură. – V. **hurui.**
HURUIT[2]**, -Ă,** *huruiţi, -te,* adj. (Reg.) Dărâmat, surpat. [Var.: **huluít, -ă** adj.] – V. **hurui.**
HURUITOR, -OARE, *huruitori, -oare,* adj. (Rar) Care huruie. [Pr.: *-ru-i-*] – **Hurui** + suf. *-tor.*
HURUITURĂ, *huruituri,* s.f. Zgomot produs de ceva care huruie; huruială, huruit[1], hurduitură. [Pr.: *-ru-i÷,* – Var.: **uruitúră** s.f.] – **Hurui** + suf. *-tură.*
HUSAR, *husari,* s.m. (Înv.) Ostaş din cavaleria maghiară. – Din magh. **huszár.**
HUSĂ, *huse,* s.f. Învelitoare de stofă, de pânză, de material plastic etc. cu care se acoperă mobilele, unele aparate, maşini sau materiale spre a le proteja, a le feri de praf, umezeală etc. – Din fr. **housse.**
HUSĂRESC, -EASCĂ, *husăreşti,* adj. (Înv.) Care se referă la husari, care aparţine husarilor; de husar. – **Husar +** suf. *-esc.*
HUSĂREŞTE adv. (Înv.) Ca husarii. – **Husar +** suf. *-eşte.*
HUSĂRIME s.f. (Înv.) Mulţime de husari. – **Husar** + suf. *-ime.*
HUSĂŞ, *husăşi,* s.m. (Reg.) Numele unei vechi monede ungureşti de argint, care a circulat şi la noi, mai ales în Transilvania, în veacul trecut. [Var.: (reg.) **húsoş** s.m.] – Din magh. **huszas.**
HUSCĂ, *huşti,* s.f. (Reg.) Sare obţinută prin fierberea apei de izvoare sau de bălţi sărate; *p ext.* calup de sare. – Din ucr. **huska** [soly].
HUSIT, -Ă, *husiţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine husitismului, privitor la husitism. **2.** S.m. şi f. Adept al husitismului. – Din fr. **hussite.**
HUSITISM s.n. Mişcare religioasă şi social-politică, fundată la începutul sec. XV de Jan Hus, îndreptată împotriva papalităţii şi feudalilor germani. – Din fr. **hussitisme.**
HUSOS s.m. v. **husăş.**
HUŞTE s.f. pl. (Reg.) Tărâţele care rămân în fundul putinei cu borş după acrirea acestuia; drojdie de borş. – Din ucr. **husca.**
HUŞTI interj. **1.** Cuvânt care sugerează mişcarea făcută de cineva sau de ceva care iese sau dispare repede, se strecoară repede undeva. **2.** Strigăt cu care se alungă păsările de curte. – Onomatopee.
HUŞTIULIUC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs prin căderea unui corp greu în apă. – Onomatopee.
HUTUPI, *hutupesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca cu lăcomie (şi urât); a înfuleca. – Et. nec.
HUŢA interj. Cuvânt care însoţeşte datul în leagăn, în scrânciob etc. ** Expr. *A (se) da huţa* (sau *de-a huţa*) = a (se) legăna, a (se) balansa. [Var.: **úţa** interj.] – Formaţie onomatopeică.
HUŢAN, -Ă, *huţani, -e,* adj., s.m. şi f. (Reg.) **1.** Adj. Huţănesc. ** *Cal huţan* = cal de munte foarte rezistent, răspândit în nordul Moldovei. **2.** S.m. şi f. Huţul. – **Huţ [**ul**]** + suf. *-an.*
HUŢANCĂ, *huţănci,* s.f. Femeie huţulă. – **Huţan** + suf. *-că.*
HUŢĂNESC, -EASCĂ, *huţăneşti,* adj. Al huţulului (**1**), de huţul; huţan (**1**). – **Huţan** + suf. *-esc.*
HUŢUL, -Ă, *huţuli, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie

slavă din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului şi Ceremuşului şi care vorbeşte un dialect ucrainean; huţan **(2)**. **2.** Adj. Care aparţine huţulilor (**1**), privitor la huţuli. – Din ucr. **hucul.**

HUŢULCA s.f. art. Numele unui dans popular românesc; melodie după care se execută acest dans. – **Huţul** + suf. -*că.*

HUŢULINCA s.f. art. Numele unui dans românesc; melodie după care se execută acest dans. – Cf. **huţulca.**

HUŢUŢA, *huţuţ,* vb. I. Tranz. (Reg.) A legăna (un copil mic). – Din **huţa.**

HUZDUP interj. (Reg.) Cuvânt care imită căderea rapidă a unui corp greu. – Onomatopee.

HUZDUPA, *huzdúp,* vb. I. Tranz. (Reg.) A mânca lacom (şi urât). – Din **huzdup.**

HUZMET, *huzmeturi,* s.n. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) **1.** Dar omagial, plocon; *p. gener.* dar. **2.** Slujbă, funcţie; *p. ext.* rang. **3.** Venitul unor dări, ca vinăriciul, oieritul etc., sau venitul ocnelor şi al vămilor. – Din tc. **hizmet.**

HUZMETAR, *huzmetari,* s.m. Persoană care lua în arendă un huzmet (**3**). – **Huzmet +** suf. -*ar.*

HUZUR s.n. Trai comod şi lipsit de griji; *p. ext.* viaţă de trândăvie şi de îmbuibare. – Din tc. **hůzur**.

HUZURI, *huzuresc,* vb. IV. Intranz. A trăi comod, în belşug şi în trândăvie. * A fi lipsit de griji; a se simţi foarte mulţumit, a o duce bine. – Din **huzur.**

HYBRIS s.n. (Lit.) Mândrie nemăsurată a unui individ, supraapreciere a forţelor şi libertăţii sale în confruntarea cu destinul (considerate ca surse ale tragicului în teatrul antic). [Pr.: *hbris*] – Cuv. gr.

I[1] s.m. invar. A unsprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (cea mai închisă vocală, nerotunjită, din seria anterioară). ** Expr. *A (nu) pune punctul pe i* = a (nu) reda esenţialul într-o discuţie, a (nu) sublinia faptele semnificative.

I[2] interj. (Adesea prelungit sau repetat) Exclamaţie care exprimă surprindere, mulţumire, admiraţie, dezaprobare etc. – Onomatopee.

IA interj. **1.** Cuvânt prin care se atrage atenţia ascultătorului asupra unui îndemn care i se va adresa: ian!. **2.** Iată!, iacă[1]!, uite!, veni!, ian!. ** Expr. *Ia aşa* = numai aşa, fără nici o intenţie precisă. **3.** Arată indiferenţa faţă de ceea ce urmează. **4.** Introduce un răspuns. *Unde te deci?- Ia, până la colţ.* – Cf. bg. **ja.**

IABRAŞ, -Ă adj. v. **abraş.**

IAC, *iaci,* s.m. Mamifer rumegător din Tibet, mai mic decât bivolul, cu corpul masiv, acoperit de păr lung de culoare brună şi cu o cocoaşă pe ceafă *(Poephagus grunniens).* – Din fr. **yack.**

IACA[1] s.f. (Înv.) Soi de tutun de cea mai bună calitate. -Et. nec.

IACA[2]**,** *iacale,* s.f. (Înv.) Guler de haină femeiască. ** Expr. (Fam., şi azi) *A feşteli (cuiva) iacaua* = a face de ruşine (pe cineva). – Din tc. **yaka.**

IACA[3] interj. v. **iacă**[1]**.**

IACĂ[1] interj. **1.** Ia!, iată!, uite!, vezi!. * Ascultă! *Iacă ce-mi zicea el.* **2.** Deodată, pe neaşteptate. **3.** Exprimă mirare, contrarietate, protest. [Var.: **iáca, iácătă** interj.] – **Ia** + **că.**

IACĂ[2] s.f. (Înv. şi reg.) Bunică. – Din ngr. **ghiaghiá** (după *bunică).*

IACĂTĂ interj. v. **iacă**[1]**.**

IACINT, *iacinţi,* s.m. (Livr.) Zambilă *(Hyacinthus orientalis).* [Var.: **hiacínt** s.m.] – Din fr. **jacinthe.**

IACNIE s.f. v. **iahnie.**

IACOBIN, *iacobini,* s.m., adj. **1.** S.m. Călugăr dominican. **2.** S.m. Membru al celei mai radicale grupări revoluţionare franceze, în perioada revoluţiei din 1789-1794; *p. ext.* democrat cu idei foarte avansate. **3.** Adj. Care aparţine iacobinilor (**1**), privitor la iacobini. – Din fr. **jacobin.**

IACOBINISM s.n. Doctrina iacobinilor (**2**). – Din fr. **jacobinisme.**

IACTANT, -Ă, *iactanţi, -te,* adj. (Rar) Înfumurat, îngâmfat. – Din lat. **jactans, -ntis.**

IAD, *iaduri,* s.n. (În credinţa creştină) Loc în care sufletele păcătoşilor ar fi supuse la chinuri veşnice; infern, gheenă. * Fig. Situaţie chinuitoare, greu de suportat. – Din sl. j**adů.**

IADĂ, *iede,* s.f. Puiul de sex feminin al caprei. – Din **ied.**

IADEŞ, *iadeşuri,* s.n. Os, în formă de furcă, de la pieptul păsărilor, format din oasele claviculelor sudate în partea inferioară. * Rămăşag care începe prin ruperea acestui os. – Din tc. **yades.**

IAHNIE, *iahnii,* s.f. Fel de mâncare scăzută, preparată din legume (mai ales din fasole boabe), din peşte sau din carne. [Var.: **iacníe** s.f.] – Din tc. **yahni,** bg. **iahnija.**

IAHT, *iahturi,* s.n. **1.** Navă mică şi elegantă, cu pânze sau cu propulsie mecanică, pentru un

număr mic de pasageri, folosită pentru călătorii de plăcere. **2.** Ambarcaţie sportivă cu vele folosită pentru regate. – Din fr. **yacht.**

IAHTING s.n. Sport nautic practicat cu ambarcaţiuni cu vele. [Scris şi: *yachting, iachting*] – Din engl., fr. **yachting.**

IAHTMAN, *iahtmani,* s.m. Sportiv care practică iahtingul. [Scris şi: *yachtman.* – Var.: **iáhtmen] –** Din fr. **yachtman,** engl. **yachtsman.**

IAHTMEN s.m. v. **iahtman.**

IALOMIŢEAN, -Ă, *ialomiţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Ialomiţa. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Ialomiţa. – **Ialomiţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IALOMIŢEANCĂ, *ialomiţence,* s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Ialomiţa. * Locuitoare din judeţul Ialomiţa. – **Ialomiţean** + suf. *-că.*

IALOVIŢĂ, *ialoviţe,* s.f. (Înv. şi reg.) Vacă mare şi grasă. – Din bg., scr. **jalovica.**

IAMA s.f. art. (În expr.) *A da iama* = a da năvală, a se repezi. *A da iama prin...* = a risipi, a distruge (un bun). – Din tc. **yama.**

IAMB, *iambi,* s.m. Picior de vers compus din două silabe, dintre care, în prozodia antică, prima este scurtă şi a doua lungă, iar în prozodia modernă, prima este neaccentuată, iar cea de-a doua accentuată. – Din fr. **iambe,** lat. **iambus.**

IAMBIC, -Ă, *iambici, -ce,* adj. Care aparţine iambilor, privitor la iambi; scris în iambi. *** Metru iambic* = sistem de versificaţie care are la bază iambul. – Din fr. **iambique**, lat. **iambicus.**

IAN interj. (Pop.) Ia! (**1,2**). – **Ia + ni** (*= ne*).

IANICER s.m. v. **ienicer.**

IANUAR s.m. v. **ianuarie.**

IANUARIE subst. Prima lună a anului, având 31 de zile; gerar; sărindar. * [Pr.: *-nu-a÷,* – Var.: **ianuár** s.m.] – Din sl. **ijanuarij.**

IAPĂ, *iepe,* s.f. **1.** Femela calului. ** Expr. *A bate şaua (ca) să priceapă* (sau *să înţeleagă*) *iapa* = a da să se înţeleagă ceva în mod indirect, a face aluzie la ceva. **2.** (Reg.) Tălpig (la războiul de ţesut). – Lat. **equa.**

IAPRAC s.m. (Iht.; reg.) Somn mic. – Din tc. **yaprak** "foaie, frunză".

IAR adv., conj. **I.** Adv. **1.** Încă o dată, din nou; iarăşi. **2.** De asemenea, la fel. **II.** Conj. **1.** (Adversativ) Dar, însă. **2.** (Copulativ) Şi. [Var.: **iáră** adv., conj.] – Et. nec.

IARĂ adv., conj. v. **iar.**

IARĂŞI adv. Iar **(I)**. – **Iară + şi.**

IARBĂ, (**2**) *ierburi,* s.f. **1.** Nume generic dat plantelor erbacee, anuale sau perene, cu părţile aeriene verzi, subţiri şi mlădioase, folosite pentru hrana animalelor. ** Expr. *Paşte, murgule, iarbă verde* = va trebui să aştepţi mult până ţi se va împlini ceea ce doreşti. *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preţ, neapărat. * Nutreţ verde, proaspăt cosit. **2.** Buruieni de tot felul. *** Iarbă rea* = **a)** buruiană otrăvitoare; **b)** *fig.* om rău, primejdios. **3.** Pajişte. **4.** ** Compuse: *iarbă-de-mare* = plantă erbacee cu frunze liniare şi cu flori verzi, care creşte pe fundul mării şi ale cărei frunze uscate sunt folosite în tapiţerie; zegras *(Zostera marina)*; *iarba-broaştei* = mică plantă acvatică, cu frunze rotunde, lucitoare, care (datorită peţiolului lung) plutesc la suprafaţa apei, şi cu flori albe *(Hydrocharis morsus-ranae)*; *iarba-ciutei* = plantă perenă din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule *(Doronicum austriacum)*; *iarba-fiarelor* = **a)** plantă erbacee veninoasă, cu frunze opuse, acoperite cu peri, cu flori albe-gălbui *(Cynanchum vincetoxicum)*; **b)** (în basme) iarbă cu putere miraculoasă, cu ajutorul căreia se poate deschide orice uşă încuiată; *p. ext.* putere supranaturală, care poate ajuta la ceva greu de obţinut; *iarba-gâii* = plantă erbacee cu frunze dinţate, acoperite cu peri aspri, cu flori galbene *(Picris hieracioides)*; *iarbă-creaţă* = izmă-creaţă. *iarbă-deasă* = plantă erbacee cu tulpini subţiri, cu frunze înguste şi flori verzi, dispuse în panicule *(Poa nemoralis)*; *iarbă-grasă* = plantă erbacee cu tulpina ramificată şi întinsă pe pământ, cu frunze cărnoase, lucioase şi flori galbene *(Portulaca oleracea)*; *iarbă-mare* = plantă erbacee cu tulpina păroasă şi ramificată, cu frunze mari şi flori galbene *(Inula helenium)*; *iarbă-albă* = plantă erbacee ornamentală cu frunzele vărgate cu linii verzi şi albe-roşietice sau gălbui *(Phalaris arundinacea)*; *iarba-cănăraşului* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele plane, cu flori verzui şi seminţele gălbui; mei-lung, meiul-canarilor *(Phalaris canariensis)*; *iarbă-albastră* = plantă erbacee cu frunzele îngrămădite la baza tulpinii şi cu flori violete *(Molinia coerulea)*; *iarba-bivolului* = plantă erbacee cu flori verzui sau brune *(Juncus buffonius)*; *iarba-câmpului* = plantă erbacee cu tulpinile noduroase şi cu flori verzui-alburii sau violet-deschis *(Agrostis stolonifera)*; *iarbă-neagră* = **a)** plantă erbacee cu frunze dinţate şi cu flori brune-purpurii pe dinafară şi galbene-verzui pe dinăuntru *(Scrophularia alata*); **b)** arbust cu frunze mici liniare şi flori

trandafirii sau albe *(Calluna vulgaris)*; *iarba-osului* = mic arbust cu tulpini ramificate, cu frunze opuse şi cu flori galbene *(Helianthemum nummularium)*; *iarbă-roşie* = plantă erbacee cu tulpina roşiatică, cu frunze nedivizate, anceolate şi cu flori galbene dispuse în capitule; (pop.) cârligioasă *(Bidens cernuua)*; *iarba-şarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate, păroase, cu flori albastre, rar roşii sau albe *(Echium vulgare)*; **b)** plantă cu tulpina păroasă, cu flori albastre sau roşietice *(Veronica latifolia)*; **c)** broscariţă; *iarba-şopârlelor* = plantă erbacee cu rizom gros, cărnos, cu tulpina terminată în spic, cu frunze ovale şi flori mici, albe-roz *(Polygonum viviparum)*; *iarbă-stelată* = plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pe faţa superioară şi pe margini păroase şi cu flori liliachii *(Sherardia arvensis)*; *iarbă-de-Sudan* = plantă cu tulpina înaltă, cu frunze lungi, cultivată ca plantă furajeră *(Sorghum halepense)*. **5.** Praf de puşcă. – Lat. **herba.**

IARMAROC, *iarmaroace,* s.n. Târg ţinut la date fixe; bâlci. – Din ucr. **jarmarok.**

IARNĂ, *ierni,* s.f. **1.** Anotimpul cel mai friguros, care urmează după toamnă şi precedă primăvara, cuprins între solstiţiul de la 22 decembrie şi echinocţiul de la 21 martie. ** Loc. adj. *De iarnă* = necesar în timpul iernii; care se face iarna. ** Loc. adv. *De cu iarnă* = fiind încă iarnă. * (Adverbial; în forma "iarna") În timpul iernii. **2.** Fig. An. – Lat. **hiberna** [tempora].

IAROVIZA, *iarovizez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre plante) A trece prin stadiul de iarovizare. **2.** Tranz. A supune seminţele procesului de iarovizare. – Din rus. **iarovizirovat'.**

IAROVIZARE, *iarovizări,* s.f. **1.** Unul dintre stadiile de dezvoltare individuală a plantelor, care urmează imediat după germinaţie şi care se desfăşoară, în afară de alte condiţii, la o temperatură specifică fiecărei plante. **2.** Procedeu agrotehnic de tratare a seminţelor plantelor de cultură înainte de însămânţare, care faee ca plantele să răsară mai devreme, să se dezvolte mai repede şi să dea recolte mai bogate. – V. **iaroviza**. Cf. rus. **iarovizaţiia.**

IARTAGAN s.n. v. **iatagan.**

IASCĂ s.f. Nume dat mai multor ciuperci parazite în formă de copită de cal, uscate şi tari, care cresc pe trunchiul arborilor şi care, tratate special, erau folosite, în trecut, la aprins focul sau, în medicina populară, ca hemostatic *(Fomes* şi *Phellinus)*. ** Expr. *A se face iască* = **a)** a se usca; **b)** a slăbi foarte mult. – Lat. **esca** "hrană; medicament".

IASOMIE, *iasomii,* s.f. Mic arbust originar din India, cu ramuri lungi şi verzi, cu flori albe plăcut mirositoare, cultivat la noi prin parcuri şi grădini *(Jasminum officinale)*. * Lemnul arbustului descris mai sus. * *Iasomie sălbatică* = arbust mic, cu ramurile colţuroase, cu frunzele puţin încovoiate şi obtuze, cu flori galbene, plăcut mirositoare, cultivat uneori ca plantă decorativă *(Jasminum fretticans)*. – Din ngr. **ghiasemí.**

IAŞMAC, *iaşmace,* s.n. (Turcism înv.) Văl cu care turcoaicele îşi acopereau faţa. – Din tc. **yaşmak.**

IATAC, *iatacuri,* s.n. **1.** (Reg.) Cameră (mică) de culcare; dormitor, budoar. **2.** (Înv.) Pat. [Var.: **ietác** s.n.] – Din tc. **yatak.**

IATAGAN, *iatagane,* s.n. Sabie turcească, de lungime mijlocie, cu lama curbă şi lată, cu două tăişuri. [Var.: **iartagán** s.n.] – Din tc. **yatagan.**

IATĂ interj. **1.** Ia!, iacă[1]!, uite!, vezi!. **2.** Deodată, pe neaşteptate, fără veste. – Din bg. **eto.**

IATRALIPT, *iatralipţi,* s.m. Medic care trata bolnavii cu ajutorul alifiilor şi fricţiunilor. – Din fr. **iatralipte.**

IATROCHIMIE s.f. Parte a alchimiei care aplica chimia în medicină, considerând procesele fiziologice numai ca fenomene chimice. – Din fr. **iatrochimie.**

IATROFIZICĂ s.f. (Med.) Concepţie materialist-mecanicistă care explică toate procesele fiziologice numai prin legi ale fizicii. – Din fr. **iatrophysique,** engl. **iatrophysics.**

IATROGEN, -Ă, *iatrogeni, -e,* adj. (Med.) De iatrogenie, produs prin iatrogenie. – Din fr. **iatrogéne.**

IATROGENIE, *iatrogenii,* s.f. (Med.) Stare psihică produsă sau agravată pe cale psihogenă de către medic, de tratament sau de condiţiile spitalizării. – Din fr. **iatrogénie.**

IATROMANŢIE, *iatromanţii,* s.f. Prezicere a bolilor de care va suferi cineva, evoluţia, precum şi tratamentul lor. – Din fr. **iatromancie.**

IAURGERIE, *iaurgerii,* s.f. Prăvălie unde se prepară sau se vinde iaurt (şi alte produse lactate). [Pr.: *ia-ur-*] – **Iaurgiu +** suf. *-ărie.*

IAURGIU, *iaurgii,* s.m. Persoană care prepară sau vinde iaurt (şi alte produse lactate). [Pr.: *ia-ur-*] – Din tc. **yogurtçu.**

IAURT, *iaurturi,* s.n. Produs lactat cu un gust acid plăcut şi cu aromă specifică, preparat din lapte de vacă, de oaie, de bivoliţă sau de capră, prin fermentare cu bacterii lactice din adaosul de maia. – Din tc. **yogurt.**

IAVAŞ adv. (Fam.; în loc.) *Iavaş-iavaş* = încet, binişor, fără grabă. – Din tc. **yavaş.**
IAVAŞA, *iavaşale,* s.f. Instrument în formă de cleşte sau de laţ, folosit pentru stăpânirea animalelor, prin strângerea buzei superioare sau urechii, când sunt supuse la anumite tratamente dureroase. – Din tc. **yavaş.**
IAZ, *iazuri,* s.n. **1.** Lac artificial format prin stăvilirea cu baraj de pământ sau prin abaterea unui curs de apă şi destinat creşterii peştilor sau folosit pentru irigaţii, morărit etc. **2.** Lac mic natural, format în albia unui râu, prin adunarea apei într-o adâncitură de teren. **3.** Zăgaz (la un heleşteu). – Din sl. **jazŭ.**
IAZIGI s.m. pl. Triburi sarmatice aşezate în secolul II post Christos, în Câmpia Tisei, la hotarele de vest ale Daciei. – Din fr. **Iazyges.**
IAZMĂ, *iezme,* s.f. (Pop.) Arătare urâtă şi rea, nălucă, vedenie. * Fig. Persoană slabă, cu înfăţişare respingătoare. – Et. nec.
IBÂNCĂ, *ibinci,* s.f. (Reg.) Pătură (care se aşterne pe spinarea cailor). – Et. nec.
IBERIC, -Ă, *iberici, -ce,* adj. Care aparţine Iberiei, privitor la Iberia, provenit din Iberia. – Din fr. **ibérique**, it. **iberico.**
IBERIS, *iberişi,* s.m. Plantă erbacee ornamentală din familia cruciferelor, cu flori de diferite culori, dispuse în racem la vârful ramificaţiilor; (pop.) limbuşoară *(Iberis umbellata).* – Din fr. **ibéris.**
IBEX, *ibecşi,* s.m. Varietate de capră sălbatică cu coarne mari şi curbate *(Capra ibex).* – Din lat. [Capra] **ibex,** numele ştiinţific al animalului.
IBIDEM adv. (Cu privire la un text deja citat) În acelaşi loc, tot acolo, în aceeaşi lucrare. [Prescurtat: *ibid., ib.*] – Cuv. lat.
IBIS, *ibişi,* s.m. Pasăre asemănătoare cu barza, de culoare albă *(Threskionis aethiopica)* sau roşie (*Guara rubra),* cu cioc lung şi curbat în jos, cu penajul alb sau roşu pe corp şi negre pe cap şi pe coadă, care trăieşte în ţările calde şi se hrăneşte cu insecte. – Din fr., lat. **ibis.**
IBOVNIC, -Ă, *ibovnici, -ce,* s.m. şi f. (Pop.) Iubit[2]. – Din sl. **ljubovînikŭ.**
IBOVNICEL, *ibovnicei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *ibovnic.* – **Ibovnic** + suf. *-el.*
IBOVNICUŢĂ, *ibovnicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ibovnică.* – **Ibovnică** + suf. *-uţă.*
IBRIC, *ibrice,* s.n. Vas cilindric, de metal, cu cioc şi cu coadă lungă, care serveşte îndeosebi la fiert cafeaua, ceaiul etc. * Vas de metal sau de pământ în formă de urcior, uneori ornamentat, în care se ţine apa. – Din tc. **ibrîk.**
IBRICEL, *ibricele,* s.n. Diminutiv al lui *ibric.* – **Ibric** + suf. *-el.*
IBRIŞIM s.n. v. **ibrişin**.
IBRIŞIMGIU, *ibrişimgii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de ibrişin. – Din tc. **ibrişimci.**
IBRIŞIN, *ibrişine,* s.n. Fir de aţă albă sau colorată, răsucită, din bumbac sau din mătase, înfăşurat pe un sul subţire de carton şi întrebuinţat la cusut, la brodat sau la împletit. ** Expr. (Reg.) *A-i trage (cuiva) un ibrişin pe la nas* = a ironiza. * Papiotă. [Var.: **ibrişím** s.n.] – Din tc. **ibrîşim.**
IBUM s.n. Dispoziţie a legilor vechilor evrei, potrivit căreia văduva fără copii trebuia să se căsătorească cu fratele bărbatului ei. – Din fr. **ibum.**
IC, *icuri,* s.n. (Reg.) Pană de despicat lemne. – Din magh. í**k** (lit. **ék**)**.**
ICEA adv. v. **ici.**
ICHI, *ichiuri,* s.n. (La jocul de arşice) Arşic mai mare (şi plumbuit) cu care se lovesc celelalte arşice în timpul focului. – Din tc. **yek.**
ICHILIC, *ichilici,* s.m. **1.** Veche unitate de măsură de capacitate, egală cu 50 de dramuri. **2.** Monedă de argint turcească, care a circulat în ţările române, în prima jumătate a sec. XIX. – Din tc. **ikilik.**
ICI adv. (Pop.) Aici. ** *(Pe) ici, (pe) colo* sau *ici şi colo* sau *ici şi ici, ba ici, ba colo* = din loc în loc, la distanţe mari. [Var.: í**cea** adv.] – Lat. **/ * / hic-ce.**
ICIOGLAN, *icioglani,* s.m. (Înv.) Copil de casă, paj (la sultani şi la domnii români). [Var.: **iciolán** s.m.] – Din tc. **içoglan.**
ICIOLAN s.m. v. **icioglan.**
ICNEALĂ, *icneli,* s.f. Icnet. – **Icni** + suf. *-eală.*
ICNET, *icnete,* s.n. Geamăt scurt şi adânc; icneală, icnitură. – **Icni** + suf. *-et.*
ICNI, *icnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A geme, a gâfâi adânc şi scurt (din cauza efortului, a unei izbiri, a durerii). **2.** A produce sunetele caracteristice sughiţului, vomitării etc. – Din bg. **iknah.**
ICNIRE, *icniri,* s.f. Acţiunea de *a icni* şi rezultatul ei; geamăt scurt. – V. **icni.**
ICNITURĂ, *icnituri,* s.f. Icnet. – **Icni** + suf. *-tură.*
ICOANĂ, *icoane,* s.f. **1.** Imagine pictată sau, mai rar, sculptată, care reprezintă diferite divinităţi sau scene cu temă religioasă şi care serveşte ca obiect de cult. * P. ext. (Înv.)

Tablou, desen, ilustraţie. **2.** Fig. Imagine, chip. – Din sl. **ikona.**

ICONAR, *iconari,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu pictarea icoanelor. **2.** (Rar) Persoană care vinde icoane. – **Icoană** + suf. *-ar.*

ICONIC, -Ă, *iconici, -ce,* adj. Referitor la imagine, care aparţine imaginii. * Care are caracter de reproducere figurativă. * (Despre semne) Asemănător cu realitatea pe care o indică. – Din fr. **iconique,** engl. **iconic.**

ICONIŢĂ, *iconiţe,* s.f. Diminutiv al lui *icoană*. – **Icoană** + suf. *-iţă.*

ICONOCLASM s.n. Mişcare socială, politică şi religioasă din sec. VIII-IX, în Imperiul Bizantin, care, sub forma luptei împotriva cultului icoanelor, a fost îndreptată împotriva aristocraţiei laice şi ecleziastice. – Din fr. **iconoclasme.**

ICONOCLAST, -Ă, *iconoclaşti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Partizan al iconoclasmului. **2.** Adj. Care aparţine iconoclaştilor **(1)**, privitor la iconoclaşti. – Din fr. **iconoclaste.**

ICONOCLASTIE s.f. Caracter iconoclast; condiţie, atitudine de iconoclast. – Din fr. **iconoclastie.**

ICONODUL, -Ă, *iconoduli, -e,* s.m. şi f. Adept al cultului icoanelor. – Din fr. **iconodule.**

ICONOGRAF, -Ă, *iconografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu iconografia. – Din fr. **iconographe.**

ICONOGRAFIC, -Ă, *iconografici, -ce,* adj. Care aparţine iconografiei, privitor la iconografie. – Din fr. **iconographique.**

ICONOGRAFIE, *iconografii,* s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul operelor realizate în diverse arte plastice; studiu al operelor de acest fel privitoare la un anumit subiect. **2.** Totalitatea imaginilor documentare referitoare la o epocă, la o problemă, la o localitate etc. * Colecţie de portrete ale oamenilor celebri. – Din fr. **iconographie.**

ICONOLATRIE s.f. (Livr.) Adoraţie a icoanelor – Din fr. **iconolâtrie.**

ICONOLATRU, -Ă, *iconolatri, -e,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană care se închină la icoane. – Din fr. **iconolâtre.**

ICONOLOG, -Ă, *iconologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în iconologie. – Din **iconologie** (derivat regresiv).

ICONOLOGIE s.f. **1.** Ştiinţă care se ocupă cu studierea atributelor proprii diferitelor personaje din mitologia greco-romană, creştină etc., a căror cunoaştere permite artiştilor să reprezinte personajele respective. **2.** Ramură a paleontologiei care studiază urmele (de locomoţie) lăsate de vertebrate pe unele sedimente. – Din fr. **iconologie.**

ICONOMETRU, *iconometre,* s.n. **1.** Vizor cu ajutorul căruia se poate observa corectitudinea încadrării imaginii unui obiect care urmează să fie fotografiat. **2.** (Med.) Aparat pentru măsurarea asimetriei imaginii retiniene dintre cei doi ochi. – Din fr. **iconométre.**

ICONOMIE s.f. v. **economie.**

ICONOSCOP, *iconoscoape,* s.n. Tub electronic care are un ecran fotosensibil şi este folosit pentru transmiterea imaginilor în televiziune. – Din fr. **iconoscope.**

ICONOSTAS, *iconostase,* s.n. **1.** Catapeteasmă. **2.** Pupitru în biserică, pe care se pune o icoană. – Din sl. **ikonostasů.**

ICONOSTROF, *iconostroafe,* s.n. Instrument optic care dă imaginea răsturnată a unui obiect. – Din fr. **iconostrophe.**

ICOS, *icose,* s.n. Cântare bisericească la slujba utreniei. [Acc. şi: *icós*, pl. *icoase*] – Din ngr. **íkos.**

ICOSAEDRU, *icosaedre,* s.n. Poliedru cu douăzeci de feţe. – Din fr. **icosaédre.**

ICOSAR, *icosari,* s.m. (Înv.) **1.** Irmilic. **2.** Cercei sau salbă confecţionată din icosari **(1)**. [Var.: **icusár** s.m.**] –** Din ngr. **ikosári.**

ICOSITETRAEDRU, *icositetraedre,* s.n. Poliedru cu douăzeci şi patru de feţe plane. – Din fr. **icositétraédre.**

ICRĂ, *icre,* s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Denumire generică pentru ovulele de peşte. ** *Icre negre* = icre de culoare cenuşiu-închis sau neagră, produse de morun, nisetru sau păstrugă; caviar. *Icre de Manciuria* = icre de culoare roşie-portocalie, produse de unii peşti din Oceanul Pacific. **2.** (Pop.) Partea moale a pulpei piciorului. – Din sl. **ikra.**

ICRIŞOARĂ, *icrişoare,* s.f. Diminutiv al lui *icră*. – **Icră** + suf. *-işoară.*

ICTER, *ictere,* s.n. Boală a ficatului şi a veziculei biliare, care se caracterizează prin coloraţia galbenă a pielii şi a mucoaselor bolnavului, provocată de impregnarea acestora cu pigmenţi biliari; gălbinare. – Din ngr. **íkteros.** Cf. lat. **icterus**, fr. **ictére.**

ICTERIC, -Ă, *icterici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de icter. – Din fr. **ictérique**

ICTERIGEN, -Ă, *icterigeni, -e,* adj. (Med.) Care provoacă sau răspândeşte icterul. – Din fr. **ictérigéne.**

ICTUS, *ictusuri,* s.n. **1.** Intensificare a pronunţării în versificaţia antică, care marca partea cea mai reliefată a unei măsuri metrice. **2.** (Muz.) Note puternic accentuate care se

găsesc în primele măsuri. **3.** (Med.) Stare patologică, manifestată brusc şi intens, însoţită de cădere; şoc. ** *Ictus apoplectic* = apoplexie. *Ictus epileptic* = criză de epilepsie, manifestată prin pierderea bruscă a cunoştinţei şi prin convulsii. – Din lat., fr. **ictus.**

ICUSAR s.m. v. **icosar.**

IDE s.f. pl. Nume dat zilei a cincisprezecea din lunile martie, mai, iulie şi octombrie şi zilei a treisprezecea din celelalte luni din calendarul roman. – Din fr. **ides,** lat. **idus.**

IDEA, *ideez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A imagina, a concepe scheme, planuri etc. care urmează să fie aplicate. [Pr.: *-de-a*] – Din it. **ideare.**

IDEAL, -Ă, (**1, 2**) *ideali, -e,* adj., (**3**) *idealuri,* s.n. **1.** Adj. Care atinge perfecţiunea; perfect, desăvârşit. **2.** Adj. Care ţine de domeniul ideilor, privitor la gândire; care există numai în mintea, în închipuirea omului; spiritual, imaterial. **3.** S.n. Scopul suprem spre care se îndreaptă în mod conştient şi metodic năzuinţele şi activitatea creatoare umană în toate domeniile ei, gradul cel mai înalt şi mai greu de ajuns al perfecţiunii într-o direcţie. [Pr.: *-de-al*] – Din fr. **idéal**, lat. **idealis.**

IDEALISM s.n. **1.** Orientare în filozofie, opusă materialismului, care consideră spiritul, conştiinţa, gândirea ca factor primordial, iar materia, natura, existenţa ca factor secund, derivat. ** *Idealism obiectiv* = idealism care concepe factorul spiritual pus la baza existenţei ca o realitate de sine stătătoare, independentă de conştiinţa individuală. *Idealism subiectiv* = idealism care identifică spiritul cu conştiinţa individuală, negând existenţa independentă de aceasta a realităţii materiale. *Idealism absolut* = idealism care admite identitatea spirituală cu realitatea obiectivă. **2.** (Rar) Caracterul omului idealist (**2**). [Pr.: *-de-a-*] – Din fr. **idéalisme.**

IDEALIST, -Ă, *idealişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine idealismului (**1**), privitor la idealism. * (Substantivat) Adept al idealismului **(1)**. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care aspiră spre un ideal; *p. ext.* (om) lipsit de simţul realităţii, de spirit practic. [Pr.: *-de-al-*] – Din fr. **idéaliste.**

IDEALISTTC, -Ă, *idealistici, -ce,* adj. (Rar) **1.** (Fil.) Propriu doctrinei idealiste. **2.** Care aspiră spre un ideal; *p. ext.* lipsit de simţul realităţii, de spirit practic. [Pr.: *-de-a-*] – **Idealist +** suf. *-ic.*

IDEALITATE s.f. (Rar) Însuşirea a ceea ce este ideal. [Pr.: *-de-a-*] – Din fr. **idéalité.**

IDEALIZA, *idealizez,* vb. I. Tranz. A atribui unui lucru sau unei fiinţe calităţi excepţionale. [Pr.: *-de-a-*] – Din fr. **idéaliser.**

IDEALIZANT, -Ă, *idealizanţi, -te,* adj. (Rar) Care idealizează. [Pr.: *-de-a-*] – Din fr. **idéalisant.**

IDEALIZARE, *idealizări,* s.f. Acţiunea de *a idealiza* şi rezultatul ei; încercarea de a atribui unei fiinţe sau unui lucru însuşiri deosebite. * Transfigurare, în cadrul unei opere de artă, a realităţii, în vederea realizării unui ideal estetic. [Pr.: *-de-a-*] – V. **idealiza.**

IDEARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a idea*. [Pr.: *-de-a-*] – V. **idea.**

IDEAT, -Ă, *ideaţi, -te,* adj. (Rar) Imaginat. [Pr.: *-de-at*] – V. **idea.**

IDEATIC, -Ă, *ideatici, -ce,* adj. Referitor la idei, de idei. [Pr.: *-de-a-*] – Din **ideaţie.**

IDEATIV, -Ă, *ideativi, -e,* adj. (Rar) **1.** Care generează idei. **2.** Ideatic. [Pr.: *-de-a-*] – Din engl. **ideative.**

IDEAŢIE s.f. Proces (psihic) de formare şi de înlănţuire a ideilor. [Pr: *-de-a-*] – Din fr. **idéation.**

IDEE, *idei,* s.f. **1.** Termen generic pentru diferite forme ale cunoaşterii logice; noţiune, concept. **2.** Principiu, teză cuprinzătoare, teză fundamentală, concepţie, gândire, fel de a vedea. * Opinie, părere, gând, convingere, judecată. ** Expr. *A avea idee* = a avea cunoştinţe (sumare), a fi informat (despre ceva). *Ce idee!* = exclamaţie de dezaprobare. *Dă-mi o idee* = ajută-mă cu o sugestie sau să găsesc o soluţie. * Intenţie, plan, proiect. **3.** (În expr.) *Idee fixă* = imagine, gând delirant izolat, intens şi durabil, lipsit de raţiune. * Teamă, grijă cu privire la ceva, panică. ** Expr. (Fam.) *A băga (pe cineva)* sau *a intra la (o) idee* (sau *la idei*) = a face să se îngrijoreze, să se teamă sau a se îngrijora, a se teme. **4.** (În expr.) *O idee (de...)* = o cantitate mică, redusă etc. *O idee mai mare*. – Din fr. **idée,** lat. **idea.**

IDEM adv. Folosit în lucrări, indicaţii bibliografice şi acte administrative pentru evitarea respectării unor date, titluri, citate etc.) Acelaşi, la fel, tot aşa. [Prescurtat: *id.*] – Cuv. lat.

IDENTIC, -Ă, *identici, -ce,* adj. Care coincide întru totul cu ceva sau cu cineva; la fel cu altceva sau cu altcineva; aidoma, întocmai. – Din fr. **identique**, lat. **identicus.**

IDENTIFICA, *identific,* vb. I. Tranz. A constata, a stabili identitatea unei persoane sau a unui lucru; a recunoaşte. * A considera mai multe noţiuni, obiecte, fiinţe etc. diferite ca fiind identice. * Refl. A se transpune în situaţia cuiva, a simţi sau a acţiona aşa cum ar face-o

altul, a deveni acelaşi cu... – Din fr. **identifier**, lat. **identificare.**

IDENTIFICABIL, -Ă, *identificabili, -e,* adj. Care poate fi identificat, recunoscut. – **Identifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. **identifiable.**

IDENTIFICARE, *identificări,* s.f. Acţiunea de a *(se) identifica* şi rezultatul ei. – V. **identifica.**

IDENTIFICAT, -Ă, *identificaţi, -te,* adj. Căruia i s-a constatat, stabilit identitatea; recunoscut. – V. **identifica.**

IDENTIFICAŢIE s.f. Proces psihic prin care o persoană se confundă cu o altă persoană. – Din fr. **identification.**

IDENTITATE, *identităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi identic cu sine însuşi. *** Principiul identităţii* = principiu fundamental al gândirii care impune ca formele logice să păstreze unul şi acelaşi sens în decursul aceleiaşi operaţii. * Asemănare, similitudine perfectă. **2.** Ansamblu de date prin care se identifică o persoană. **3.** (Mat.) Relaţie de egalitate în care intervin elemente variabile, adevărată pentru orice valori ale acestor elemente. – Din fr. **identité**, lat. **identitas, -atis.**

IDEOGENIE s.f. (Rar) Formare a ideilor. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **idéogénie.**

IDEOGRAFIC, -Ă, *ideografici, -ce,* adj. Care aparţine ideografiei, privitor la ideografie; care este scris cu ideograme. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **idéographique.**

IDEOGRAFIE s.f. Sistem de scriere cu ajutorul ideogramelor. [Pr: *-de-o-*] – Din fr. **idéographie.**

IDEOGRAMĂ, *ideograme,* s.f. Semn grafic care notează un cuvânt nu prin litere, ci prin desemnarea noţiunii şi care este folosit în unele limbi. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **idéogramme.**

IDEOLOG, -Ă, *ideologi, -ge,* s.m. şi f. Persoană care formulează, apără şi reprezintă ideologia unor categorii sociale, unor curente etc. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **idéologue.**

IDEOLOGIC, -Ă, *ideologici, -ce,* adj. Care aparţine ideologiei, privitor la ideologie; care exprimă ideologia cuiva. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **idéologique.**

IDEOLOGICEŞTE adv. Din punctul de vedere al ideologiei filozofice, morale, religioase etc. [Pr.: *-de-o-*] – **Ideologic** + suf. *-eşte.*

IDEOLOGIE, *ideologii,* s.f. Totalitatea ideilor şi concepţiilor filozofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele şi aspiraţiile unor categorii într-o anumită epocă. * P. restr. Totalitatea ideilor şi concepţiilor care constituie partea teoretică a unui curent, a unui sistem etc. * Ştiinţă care are ca obiect de cercetare studiul ideilor, al legilor şi al originii lor. [Pr.: *-de-o-*] – Din fr. **idéologie.**

IDIL s.n. v. **idilă.**

IDILĂ, *idile,* s.f. Specie de poezie lirică şi erotică din sfera poeziei bucolice, în care este prezentată, în formă optimistă sau idealizată, viaţa şi dragostea în cadrul rustic; bucolică. * Iubire curată, naivă şi tinerească între persoane de sex opus. [Var.: (înv.) **idíl** s.n.] – Din fr. **idylle.** Cf. germ. **Idyll**.

IDILIC, -Ă, *idilici, -ce,* adj. Care se petrece ca într-o idilă; bucolic, pastoral. * (Despre natură) Câmpenesc, rustic; singuratic. * (Despre sentimente) Simplu, naiv. * (Despre poeţi) Care scrie idile. – Din fr. **idyllique.** Cf. germ. **idyllisch.**

IDILISM s.n. **1.** Caracteristică a ceea ce este idilic; caracter rustic-idealizat al unei opere literare sau al unei literaturi. **2.** Caracter romanţios, sentimental al unei opere de artă. **3.** Preferinţă pentru elemente idilice. – **Idilă +** suf. *-ism.*

IDILIZA, *idilizez,* vb. I. Tranz. A vedea sau a reda un fapt de viaţă mai frumos sau mai bun decât este în realitate, a prezenta ceva în mod idilic. – **Idilă** + suf. *-iza.* Cf.germ.**idyllisieren.**

IDILIZARE, *idilizări,* s.f. Acţiunea de *a idiliza* şi rezultatul ei. – V. **idiliza.**

IDILIZAT, -Ă, *idilizaţi, -te,* adj. Care este prezentat idilic; înfrumuseţat. – V. **idiliza.**

IDIOBLAST, *idioblaste,* s.n. (Bot.) Celulă vegetală, fără clorofilă, care apare izolată printre celule de alt tip. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **idioblaste**, engl. **idioblast.**

IDIOBLASTIC, -Ă, *idioblastici, -ce,* adj. (Geol.; despre roci) Cu formă de cristalizare proprie. [Pr.: *-di-o-*] – Din engl. **idioblastic.**

IDIOCROMATIC, -Ă, *idiocromatici, -ce,* adj. (Geol.; despre minerale) Cu idiocromatism. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **idiochromatique**, germ. **idiochromatisch.**

IDIOCROMATISM s.n. Propietate a unor minerale de a avea o anumită culoare, caracteristică lor. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **idiochromatisme.**

IDIOCROMOZOM, *idiocromozomi,* s.m. (Biol.; rar) Nume dat cromozomilor de sex. [Pr.: *-di-o-*] – Din engl. **idiochromosome.**

IDIOGLOSIE, *idioglosii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire manifestată prin substituirea cuvintelor prin sunete fără sens. [Pr.: *-di-o-*] – Din fr. **idioglossie.**

IDIOGRAMĂ, *idiograme,* s.f. (Biol.) Reprezentare grafică a morfologiei individuale a

cromozomilor unui individ. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiogramme**, engl. **idiogram.**
IDIOLALIE, *idiolalii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire constând în pronunţarea neinteligibilă a unor cuvinte. [Pr.: -*di-o*-] – Din engl. **idiolalia.**
IDIOLECT, *idiolecte,* s.n. (Lingv.) Ansamblu al particularităţilor verbale ale unui vorbitor. [Pr.: -*di-o*-] – Din engl. **idiolect.**
IDIOM, *idiomuri,* s.n. Termen general care denumeşte o unitate lingvistică (limbă, dialect sau grai). [Pr.: -*di-om*] – Din fr. **idiome.**
IDIOMATIC, -Ă, *idiomatici, -ce,* adj. Care aparţine unui idiom, privitor la un idiom. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiomatique.**
IDIOMATISM, *idiomatisme,* s.n. (Rar) Idiotism. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiomatisme.**
IDIOMORF, -Ă, *idiomorfi, -e,* adj. (Despre minerale) Care prezintă forme cristalografice specifice. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiomorphe.**
IDIOMORFISM s.n. Proprietate a unui mineral de a apărea, datorită structurii lui interne şi compoziţiei chimice, delimitat de forme cristalografice plane. [Pr.: -*di-o*-] – **Idiomorf** + suf. -*ism.*
IDIOPATIC, -Ă, *idiopatici, -ce,* adj. Care aparţine idiopatiei, privitor la idiopatie. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiophathique.**
IDIOPATIE, *idiopatii,* s.f. Boală independentă de alte boli ale organismului. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiopathie.**
IDIOPLASMĂ, *idioplasme,* s.f. Substanţă celulară ipotetică, cu rol deosebit în procesele ereditare. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idioplasme.**
IDIOSINCRASIE, *idiosincrasii,* s.f. Reacţie proprie unor indivizi, caracterizată prin sensibilitate sau intoleranţă la unele medicamente, alimente, mirosuri etc. şi care se manifestă, de obicei, prin urticarie. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiosyncrasie.**
IDIOSTIL, *idiostiluri,* s.n. (Lingv.) Stil individual. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiostyle.**
IDIOT, -OATĂ, *idioţi, -oate,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de idioţie; tâmpit, cretin, imbecil. **2.** Adj. (Despre manifestări ale fiinţelor) Care manifestă, care exprimă, care denotă nerozie, stupiditate etc. [Pr.: -*di-ot*] – Din fr. **idiot.**
IDIOTIP, *idiotipuri,* s.n. (Biol.) **1.** Totalitate a materialului genetic din celulă. **2.** Genotip. **3.** Constituent determinant antigenic situat în regiunea variabilă a moleculei de imunoglobulină. [Pr.: -*di-o*-] – Din engl. **idiotipe.**
IDIOTISM, *idiotisme,* s.n. Expresie sau construcţie caracteristică unei limbi, care nu poate fi tradusă în altă limbă cuvânt cu cuvânt. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiotisme.**
IDIOTIZA, *idiotizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) imbeciliza, a (se) tâmpi, a (se) îndobitoci. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiotiser.**
IDIOTIZARE, *idiotizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) idiotiza* şi rezultatul ei. [Pr.: -*di-o*-] – V. **idiotiza.**
IDIOTROFIC, -Ă, *idiotrofici, -ce,* adj. (Biol.) Care se caracterizează prin idiotrofism. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiotrophique.**
IDIOTROFISM, *idiotrofisme,* s.n. (Biol.) Proprietate pe care o au unele organisme de a-şi asigura propria nutriţie. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiotrophisme.**
IDIOŢENIE, *idioţenii,* s.f. **1.** Lipsă totală de inteligenţă; *p. ext.* atitudine, faptă sau vorbă prostească; neghiobie, nerozie, tâmpenie, idioţie (**2**). **2.** Idioţie **(1)**. [Pr.: -*di-o*-] – **Idiot** + suf. -*enie.*
IDIOŢIE, *idioţii,* s.f. **1.** Debilitate mintală congenitală maximă, caracterizată prin incapacitatea însuşirii vorbirii şi a deprinderilor elementare, nivelul intelectual neatingând pe cel al unui copil normal, de doi ani; idioţenie **(2)**. **2.** Idioţenie **(1)**. [Pr.: -*di-o*-] – Din fr. **idiotie.**
IDIŞ s.n. Idiom german al cărui vocabular s-a îmbogăţit în cursul evoluţiei cu alte elemente (ebraice, romanice, slave), vorbit de unele populaţii evreieşti. ** (Adjectival) *Limba idiş.* – Din fr. **yiddish**, germ. **jüdisch.**
IDO s.n. Limbă internaţională, formată prin simplificarea limbii esperanto. – Din fr. **ido.**
IDOL, *idoli,* s.m. Divinitate păgână; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate şi constituind, în religiile politeiste, obiecte de cult religios. * Fig. Fiinţă sau lucru care reprezintă obiectul unui cult sau al unei mari iubiri. – Din sl. **idolu**.
IDOLAŞ, *idolaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *idol.* – **Idol** + suf. -*aş.*
IDOLATRIC, -Ă, *idolatrici, -ce,* adj. Cu caracter de idolatrie. – Din fr. **idolâtrique.**
IDOLATRIE s.f. (În religiile politeiste) Adorare a idolilor, închinare la idoli. * Fig. Adoraţie; iubire exagerată. – Din fr. **idolâtrie.**
IDOLATRIZA, *idolatrizez,* vb. I. Tranz. A slăvi pe cineva sau ceva ca pe un idol, a iubi cu pasiune; a adora; a iubi în mod exagerat. – **Idolatru** + suf. -*iza* (după fr. *idolâtrer).*
IDOLATRIZARE, *idolatrizări,* s.f. Faptul de *a idolatriza.* – V. **idolatriza.**

IDOLATRU, -Ă, *idolatri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se închină la idoli. * Fig. (Persoană) care iubeşte pe cineva sau ceva cu pasiune, în mod exagerat, peste măsură. – Din fr. **idolâtre.**
IDOLIŢĂ, *idoliţe,* s.f. (Rar) Divinitate păgână feminină; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate. – **Idol** + suf. *-iţă.*
IDONEISM s.n. Curent filozofic epistemologic relativist şi neoraţionalist care îşi confruntă permanent principiile cu experienţa. – Din fr. **idoneisme.**
IDRĂ s.f. v. **hidră.**
IDROPICOS, -OASĂ adj., s.m. şi f. v. **hidropicos.**
IDROPIZIE s.f. v. **hidropizie.**
IE, *ii,* s.f. **1.** Bluză femeiască caracteristică portului naţional românesc, confecţionată din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic şi împodobită la gât, la piept şi la mâneci cu cusături alese, de obicei în motive geometrice, cu fluturi, cu mărgele etc. **2.** Parte a corpului la unele animale, reprezentată printr-o îndoitură a pielii. – Lat. [vestis] **linea.**
IED, *iezi,* s.m. Puiul (de sex bărbătesc al) caprei sau al căprioarei. – Lat. **haedus.**
IEDERĂ, *iedere,* s.f. Specie de arbust târâtor sau agăţător, cu frunze verzi strălucitoare şi cu flori mici, galbene-verzui, adesea cultivat ca plantă decorativă *(Hedera helix). ** Iederă albă* = arbust cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pieloase şi cu flori albe-gălbui, aglomerate în capitule *(Daphne blagayana*). – Lat. **hedera.**
IEDUŢ, *ieduţi,* s.m. Diminutiv al lui *ied*; iezişor. – **Ied** + suf. *-uţ.*
IEFTEN, -Ă adj. v. **ieftin.**
IEFTIN, -Ă, *ieftini, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care are un preţ (relativ) mic, care nu costă scump; convenabil. ** Expr. (Adverbial) *A scăpa ieftin* = a scăpa dintr-o situaţie dificilă fără urmări serioase sau neplăceri (prea mari). **2.** Fig. Lipsit de originalitate; comun, banal; trivial. *Glumă ieftină.* [Var.: **iéften, -**ă adj.] – Din ngr. **efthinós.**
IEFTINĂTATE s.f. Calitatea de a fi ieftin; situaţie caracterizată prin preţuri ieftine. – **Ieftin** + suf. *-ătate.*
IEFTINI, *ieftinesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) vinde cu preţ mai mic decât înainte; a (se) reduce costul, preţul (mărfurilor, serviciilor, lucrărilor etc.). – V. **ieftin.**
IEFTINIRE, *ieftiniri,* s.f. Faptul de *a (se) ieftini.* – V. **ieftini**.
IEFTINIT, -Ă, *ieftiniţi, -te*, adj. (Despre mărfuri, lucrări, servicii etc.) Cu preţ redus. – V. **ieftini**.
IEFTIOR, -OARĂ, *ieftiori, -oare*, adj. (Pop.) Diminutiv al lui *ieftin*. [Pr.: *-ti-or*] – **Ieftin** + suf. -*ior.*
IELCOVAN, *ielcoveni,* s.m. (Ornit.; reg.) Pescăruş. – Din tc. **yelkovan.**
IELE s.f. pl. (Mai ales art.) Fiinţe imaginare din mitologia populară românească, înfăţişate ca nişte fete frumoase, îmbrăcate în alb, care apar numai noaptea, vrăjind, prin cântecul şi prin jocul lor, pe bărbaţi, asupra cărora au puteri nefaste; frumoasele, mândrele, dânsele, şoimanele, vântoasele, drăgaicele. – Din **ele** (pl. f. al lui *el*).
IENIBAHAR s.n. Fructele mici, rotunde şi maro-negricioase, ale unei plante exotice *(Myrthus pimenta*), care se folosesc drept condiment; *p. ext.* planta care produce aceste fructe. – Din tc. **yenibahăr.**
IENICER, *ieniceri,* s.m. Soldat din corpul de elită al vechii infanterii turceşti, recrutat la început dintre prizonierii de război, iar mai târziu dintre copiii turciţi ai populaţiilor creştine. [Var.: (înv.) **ianicér** s.m.] – Din tc. **yeniçeri.**
IENICERESC, EASCĂ, *ienicereşti,* adj. Care aparţine ienicerilor, privitor la ieniceri; caracteristic ienicerilor. – **Ienicer+** suf. *-esc.*
IENICERIME s.f. (Rar) Armata ienicerilor; mulţime de ieniceri. – **Ieniceri +** suf. *-ime.*
IENUPĂR, *ienuperi,* s.m. Arbust răşinos, foarte ramificat, cu frunzele totdeauna verzi, în formă de ace, şi cu fructele de culoare neagră-albăstruie; jneapăn **(2)** *(Juniperus communis).* – Lat. **juniperus.**
IENUPERĂ, *ienupere,* s.f. Fructul ienupărului (folosit în industria farmaceutică şi la prepararea unor băuturi spirtoase). [Var.: (reg.) **iníperă** s.f.] – Din **ienupăr.**
IEPŞOARĂ s.f. v. **iepuşoară.**
IEPŞUNĂ, *iepşune,* s.f. (Reg.) Iapă tânără (şi grasă). – Cf. **iapă.**
IEPURAN, *iepurani,* s.m. Augmentativ al lui *iepure*. – **Iepure +** suf. *-an.*
IEPURAR, *iepurari,* s.m. Pasăre răpitoare înrudită cu vulturul, care se hrăneşte de obicei cu iepuri *(Aquila chrysaetos)*. – **Iepure +** suf. *-ar.*
IEPURARIŢĂ s.f. (Med. vet.) Tumoră osoasă care se formează la marginea exterioară a jaretului calului. – **Iepure +** suf. *-ariţă.*
IEPURAŞ, *iepuraşi,* s.m. Diminutiv al lui *iepure*; puiul iepurelui. – **Iepure** + suf. *-aş.*
IEPURE, *iepuri,* s.m. Gen de mamifere din ordinul rozătoarelor, cu urechile lungi, cu doi dinţi

incisivi suplimentari pe falca superioară, cu picioarele dinapoi mai lungi decât cele dinainte şi cu coada foarte scurtă; animal din acest gen, vânat pentru carnea şi blana lui. ** Expr. *Nu ştii de unde sare iepurele* = nu poţi să ştii de unde îţi vine soluţionarea unei probleme. – Lat. **lepus, -oris.**
IEPURESC, -EASCĂ, *iepureşti,* adj. De iepure, privitor la iepure. – **Iepure** + suf. *-esc.*
IEPUREŞTE adv. Ca iepurii; *p. ext.* cu frică, cu prudenţă etc. ** Expr. *A dormi iepureşte* = a dormi foarte uşor, sculându-se la cel mai mic zgomot. * Repede. – **Iepure+** suf. *-eşte.*
IEPURIME s.f. Mulţime de iepuri; totalitatea iepurilor. – **Iepure +** suf. *-ime.*
IEPUROAICĂ, *iepuroaice,* s.f. Femela iepurelui. – **Iepure +** suf. *-oaică.*
IEPUROI, *iepuroi,* s.m. Augmentativ al lui *iepure*; iepure mascul. – **Iepure** + suf. *-oi.*
IEPUŞOARĂ, *iepuşoare,* s.f. Diminutiv al lui *iapă.* [Var.: **iepşoáră** s.f.] – **Iapă +** suf. *-uşoară.*
IER, *ieruri,* s.n. Numele a două litere din alfabetul chirilic; vocală scurtă notată cu aceste litere – Din sl. **jerů.**
IERARH, *ierarhi,* s.m. (Bis.) Arhiereu. – Din bg. **ierarh.**
IERARHIC, -Ă, *ierarhici, -ce,* adj. Conform ierarhiei, pe baza unei ierarhii. ** Loc. adv. *Pe cale ierarhică* = în ordinea indicată de ierarhie. – Din fr. **hiérarchique.**
IERARHIE, *ierarhii,* s.f. Sistem de subordonare a elementelor, a gradelor, a funcţiilor, a autorităţilor etc. inferioare faţă de cele superioare. – Din fr. **hiérarchie.**
IERARHIZA, *ierarhizez,* vb. I. Tranz. A aşeza în ordine ierarhică; a stabili o ierarhie. – Din fr. **hiérarchiser.**
IERARHIZARE, *ierarhizări,* s.f. Acţiunea de *a ierarhiza* şi rezultatul ei. -V. **ierarhiza.**
IERBAR[1]**,** *ierbare,* s.n. Colecţie de plante uscate, presate între foi de hârtie (sugativă), păstrate în cubi sau în mape etichetate şi orânduite pe grupe sistematice, constituind un material pentru studiile de botanică; mapă specială în care se păstrează o astfel de colecţie. [Var.: (rar) **herbár** s.n.] – **Iarbă +** suf. *-ar* (după fr. *herbier).*
IERBAR[2]**,** *ierbare,* s.n. Una dintre cele patru despărţituri ale stomacului rumegătoarelor; rumen[1]. – **Iarbă +** suf. *-ar.*
IERBĂLUŢĂ, *ierbăluţe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze ascuţite şi aspre spre margine şi cu flori violete dispuse în spice mici *(Phalaris arundinacea).* – **Iarbă** + suf. *-ăluţă.*
IERBĂRIE, *ierbării,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Plante ierboase (crescute spontan); bălării, buruieni. **2.** (Înv.) Provizie de praf de puşcă; depozit, magazie în care se păstra praful de puşcă. – **Iarbă +** suf. *-ărie.*
IERBĂRIT s.n. Impozit perceput înŢara Românească, în sec. XVII-XVIII, de la negustorii de vite şi de la măcelari; impozit perceput pentru păşunatul vitelor. -**Iarbă +** suf. *-ărit.*
IERBOS, -OASĂ, *ierboşi, -oase,* adj. **1.** Acoperit cu iarbă, bogat în iarbă. **2.** (Despre plante) Erbacee. – Lat. **herbosus** sau **iarbă +** suf. *-os.*
IERBULIŢĂ, *ierbuliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *iarbă*; ierbuţă. – **Iarbă +** suf. *-uliţă.*
IERBUŢĂ, *ierbuţe,* s.f. (Reg.) Ierbuliţă. – **Iarbă** + suf. *-uţă.*
IEREMIADĂ, *ieremiade,* s.f. (Livr.) Plângere, tânguire (fără sfârşit). [Pr.: *-mi-a-*] – Din fr. **jérémiade.**
IERI adv. **1.** În ziua precedentă (faţă de cea în curs); în ajun. *** Ieri-noapte* (sau *-dimineaţă, -seară* etc.) = în noaptea (sau dimineaţa, seara etc.) premergătoare celei de astăzi. *De azi, de ieri* sau *de ieri, de alaltăieri* = de curând, de puţină vreme. *(Mai* sau *ca) ieri-alaltăieri* sau *mai* (sau *ca*) *ieri* = de curând, zilele trecute. ** Expr. *A căuta ziua de ieri* = a căuta ceva ce nu mai există, ce nu mai poate fi găsit. **2.** În trecut (de obicei în trecutul apropiat). – Lat. **heri.**
IERMONAC s.m. v. **ieromonah.**
IERNA, *iernez,* vb. I. Intranz. A-şi petrece iarna undeva. * Tranz. A adăposti şi a hrăni vitele în timpul iernii. – Lat. **hibernare** sau din **iarnă.**
IERNAT, *iernaturi,* s.n. Faptul de *a ierna*; iernatic. – V. **ierna.**
IERNATIC, -Ă, *iernatici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. (Ca) de iarnă, caracteristic iernii. **2.** S.n. (Pop.) Iernat. * (Concr.) Adăpost pentru oi în timpul iernii. **3.** S.n. (Pop.) Hrană, nutreţ pentru animale în timpul iernii. **4.** S.n. Loc de adăpost pentru nave în timpul iernii. – **Iarnă +** suf. *-atic.*
IERNĂTOR, *iernătoare,* s.n. Bazin străbătut la fund de un curent permanent de apă, în care se pun toamna peştii scoşi din heleşteie. – **Ierna** + suf. *-ător.*
IERODIACON, *ierodiaconi,* s.m. Călugăr cu funcţie de diacon. [Pr.: *-di-a-*] – Din sl. **ijerodijakonů.**
IEROGLIFĂ s.f. v. **hieroglifă.**
IEROGLIFIC, -Ă adj. v. **hieroglific.**
IEROMONAH, *ieromonahi,* s.m. Călugăr cu funcţie de preot. [Var.: (rar) **iermonác** s.m.] – Din sl. **ijeromonahů.**

IERTA, *iert,* vb. I. Tranz. **1.** A scuti pe cineva de o pedeapsă, a trece cu vederea vina, greşeala cuiva, a nu mai considera vinovat pe cineva. ** Expr. *A-l ierta (pe cineva) Dumnezeu* = a muri (după o boală grea). (spun cei evlavioşi când vorbesc despre un mort) *Dumnezeu să-l ierte.* (spune cel căruia i-a scăpat, sau era să-i scape, o vorbă nepotrivită, necuviincioasă) *Doamne, iartă-mă!.* * A scuza. ** Loc. adj. *De neiertat* = condamnabil. ** Expr. (formulă cu care contrazici pe cineva) *Ba să mă ierţi! nici vorbă!* **2.** A scuti, a dispensa pe cineva de o obligaţie. **3.** (Pop. şi fam.) A îngădui, a permite, a da voie să... ** Expr. (Reg.) *Nu-i iertat* = este interzis. – Lat. **libertare.**

IERTARE, *iertări,* s.f. Acţiunea de *a ierta* şi rezultatul ei; iertăciune. * Scuză. ** Expr. *Să avem iertare!* = **a)** să ne scuzaţi!; **b)** cred că nu ai dreptate!. – V. **ierta.**

IERTAT s.n. Faptul de *a ierta.* – V. **ierta.**

IERTĂCIUNE, *iertăciuni,* s.f. (Înv. şi pop.) Iertare. ** Expr. (formulă prin care se cer cuiva scuze pentru un act nepotrivit) *Să fie cu iertăciune; nu vă supăraţi! A-şi lua iertăciune* = a cere iertare de la rude şi de la prieteni pe patul de moarte. * (Rar) Îngăduinţă, permisiune. – **Ierta +** suf. *-ăciune.*

IERTĂTOR, -OARE, *iertători, -oare,* adj. Care iartă uşor. – **Ierta +** suf. *-ător.*

IERUNCĂ, *ierunci,* s.f. Pasăre cu penele brune-roşcate împestriţate cu pene albe, negre şi cenuşii, cu un cerc roşu în jurul ochilor şi cu un moţ pe cap, vânată pentru carne *(Tetrastes bonasia)*; brădioară. – Cf. sl. **jarenbî.**

IESLE, *iesle,* s.f. Jgheab în care se dă de mâncare vitelor (în grajd). – Din sl. **jasli.**

IEST, IASTĂ, *ieşti, ieste,* adj. dem. (Reg.) Acest. [Gen. -dat. sg. *iestui, iestei*; gen. -dat. pl. *iestor,* – Var.: (când urmează după substantiv) **iésta, iásta** adj. dem. (gen.-dat. sg *iestuia, iesteia*; gen.-dat. pl. *iestora*] – Lat. / * / **istus, ista** (= *iste, -a).*

IESTA, IASTA adj. dem. v. **iest.**

IEŞEAN, -Ă, *ieşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Iaşi. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Iaşi. – **Iaşi** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IEŞEANCĂ, *ieşence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Iaşi. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Iaşi. – **Ieşean** + suf. *-că.*

IEŞI, *ies,* vb. IV. Intranz. **1.** A părăsi un loc, o încăpere, un spaţiu închis, limitat, plecând afară; a trece din interior în exterior. ** Expr. *A ieşi afară* = a defeca **(2)**. *A-i ieşi (cuiva) înainte* sau *a ieşi în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. * A se duce, a pleca de acasă. **2.** A se ivi, a apărea, a se face văzut sau auzit. ** Expr. *A ieşi în relief* = **a)** a fi mai în afară decât cele din jur, a fi proeminent; **b)** a se remarca, a se releva. *A-i ieşi (cuiva) ochii din cap* (sau *sufletul),* se zice când cineva depune un efort extrem de mare. * (Despre semănături) A răsări, a creşte. * A se naşte din..., a-şi trage originea; a proveni. **3.** A părăsi o poziţie, o situaţie, o stare; a se desprinde, a se elibera. ** Expr. *A-şi ieşi din sărite* (sau *din fire, din răbdări, din pepeni, din ţâţâni, din balamale)* = a se enerva foarte tare, a se mânia. * A se abate de la o hotărâre, de la o decizie etc.; a încălca, a nu respecta. **4.** A ajunge, a izbuti, a reuşi (într-un anumit fel). *A ieşit primul.* ** Loc. vb. *A ieşi biruitor* (sau *învingător*) = a birui, a învinge. ** Expr. *A-i ieşi (cuiva ceva) după plac* = a-i reuşi (ceva cuiva) aşa cum a dorit. *Cum o ieşi, (numai) să iasă*, exprimă indiferenţa sau resemnarea faţă de un rezultat (nefavorabil) aşteptat. * A promova, a avansa, a ajunge. *A ieşit ofiţer.* **5.** A rezulta de pe urma unui efort, a unei activităţi etc.; a obţine un câştig material. * (Despre calcule, socoteli) A da rezultat (bun), a se încheia cu o concluzie. **6.** A se decolora; a se spălăci. – Lat. **exire.**

IEŞIND, *ieşinduri,* s.n. Ieşitură. – V. **ieşi.**

IEŞIRE, *ieşiri,* s.f. **I. 1.** Acţiunea de *a ieşi* şi rezultatul ei. *** Registru de intrare şi ieşire* = registru în care se înscriu hârtiile oficiale sosite sau expediate (într-o întreprindere sau instituţie). ** Expr. *Ieşire la lumină* = apariţie, publicare a unei scrieri. * Anulare, ştergere dintr-o evidenţă (spre a trece în alta). * Fig. Soluţie aplicată pentru a scăpa dintr-o situaţie grea. **2.** Atac, năvală (din interiorul unei fortificaţii etc. spre inamic). * Fig. Manifestare necontrolată, violentă (prin vorbe) faţă de cineva sau ceva; critică violentă (şi nedreaptă). **II.** (Concr.) **1.** Loc, (amenajat) prin care se iese dintr-o încăpere, dintr-o curte etc. **2.** Parte a unei reţele electrice, a unui element de automatizare a unui sistem de transmisiune etc. pe unde sunt transferate, spre exterior, puterea sau semnalul, pe unde se leagă cu un circuit exterior etc. **3.** (Electron.) Punct al unui sistem sau aparat prin care un semnal este transferat spre exterior; output **(1)**. **4.** (Inform.) Transferul informaţiei din memoria calculatorului spre exterior; output **(2)**. – V. **ieşi.**

IEŞIT[1] s.n. Faptul de *a ieşi.* – V. **ieşi.**

IEŞIT[2]**, -Ă,** *ieşiţi, -te,* adj. **1.** Scos în relief; proeminent. **2.** (În expr.) *Ieşit de soare* (sau *la spălat*) = decolorat. **3.** (În expr.) *Ieşit din minţi* = nebun. – V. **ieşi.**

IEŞITURĂ, *ieşituri,* s.f. Partea ieşită în afară (la o construcţie, la o piesă etc.); proeminenţă, ieşind. – **Ieşi** + suf. *-tură.*
IETAC s.n. v. **iatac.**
IETĂCEL, *ietăcele,* s.n. Diminutiv al lui *iatac.* – **Ietac** + suf. *-el.*
IEZĂTURĂ, *iezături,* s.f. Baraj (de pământ, de piatră etc.) construit de-a curmezişul unei văi pentru a stăvili apa şi a forma un iaz. – **Iezi** + suf. *-ătură.*
IEZER, *iezere,* s.n. Lac adânc (de munte). – Din sl. **jezerů.**
IEZI, *iezesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A stăvili o apă prin construirea unui baraj. * Refl. (Despre ape) A se aduna, alcătuind un iaz. – Din scr. **jaziti.**
IEZIŞOR, *iezişori,* s.m. (Rar) Ieduţ. – **Ied** + suf. *-işor.*
IEZUIT, *iezuiţi,* s.m. Membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignaţiu de Loyola pentru combaterea Reformei şi întărirea puterii papale. * Epitet dat unui om ipocrit, intrigant, viclean, perfid. ** (Adjectival) *Atitudine iezuită.* – Din fr. **jésuite**, germ. **Jezuit.**
IEZUITIC, -Ă, *iezuitici, -ce,* adj. Care aparţine iezuiţilor sau iezuitismului, privitor la iezuiţi sau la iezuitism. * Fig. Ipocrit, viclean, perfid. – Din fr. **jésuitique.**
IEZUITISM s.n. Concepţie morală, religioasă şi politică a iezuiţilor. * Fig. Lipsă de principii morale în alegerea mijloacelor pentru atingerea scopurilor; ipocrizie, perfidie. [Pr.: *-zu-i*] – Din fr. **jésuitisme.**
IEZUŞOR, *iezuşoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *iaz (1).* – **Iaz** + suf. *-uşor.*
IFIFLIU, -IE, *ififlii,* adj. (Reg. şi fam.) Care a rămas fără nici un ban; lefter. – Din tc. **hafifli** "uşor".
IFOS, *ifose,* s.n. (Fam.) Mândrie neîntemeiată; orgoliu, înfumurare. ** Loc. adv. *Cu ifos* = emfatic, arogant, umflat. ** Expr. *A-şi da ifose* = a se crede (fără temei) om important, valoros; a se îngâmfa. – Din ngr. **ífos.**
IFOSARD, -Ă, *ifosarzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care îşi dă ifose. – **Ifos** + suf. *-ard.*
IGA interj. v. **inga.**
IGHEMONICON, *ighemonicoane,* s.n. (Grecism înv.) **1.** Demnitate, mândrie (emfatică). **2.** Fast, lux, somptuozitate. – Din ngr. **ighemonikón.**
IGHEMONICOS, -OASĂ*, ighemonicoşi, -oase,* adj. (Grecism înv.) De neam nobil, boieresc. – Din ngr. **ighemonikós.**
IGIENĂ s.f. **1.** Ramură a medicinii care elaborează normele de apărare a sănătăţii oamenilor şi formele de aplicare a acestor norme pe baza studierii interdependenţei şi interacţiunii dintre om şi mediul înconjurător, a condiţiilor de trai, precum şi a relaţiilor sociale şi de producţie. **2.** Ansamblu de reguli şi de măsuri practicate pe care cineva le respectă pentru a-şi păstra sănătatea. [Pr.: *-gi-e÷,* – Var.: **higiénă** s.f.] – Din fr. **hygiéne.**
IGIENIC, -Ă, *igienici, -ce,* adj. Conform cu normele de igienă. [Pr.: *-gi-e÷,* – Var.: **higiénic, -ă,** adj.] – Din fr. **hygiénique.**
IGIENIST, -Ă, *igienişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Medic) specialist în igienă **(1)**. [Pr.: *-gi-e÷,* – Var.: **higieníst, -ă** s.m. şi f., adj.] – Din fr. **hygiéniste.**
IGIENIZA, *igienizez,* vb. I. Tranz. A face să devină igienic. [Pr.: *-gi-e-*] – **Igienă** + suf. *-iza.*
IGIENIZARE, *igienizări,* s.f. Acţiunea de *a igieniza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] – V. **igieniza.**
IGIENIZAT, -Ă, *igienizaţi, -te,* adj. Care a devenit igienic. [Pr.: *-gi-e-*] – V. **igieniza.**
IGLIŢĂ, *igliţe,* s.f. **1.** Croşetă. **2.** Unealtă de metal sau de lemn, de formă alungită şi plată, cu vârful ascuţit şi scobită la ambele capete, pe care se deapănă aţa şi care serveşte la împletirea plaselor, la înnodarea ochiurilor etc.; navetă[1] **(1)**. – Din bg. **iglica.**
IGLU, *igluuri,* s.n. Colibă făcută din blocuri de gheaţă sau zăpadă, construită de eschimoşi în regiunile polare. – Din fr. **iglou.**
IGNAMĂ, *igname,* s.f. Plantă exotică cu tuberculi foarte mari, bogaţi în amidon şi comestibili *(Cardum gairdneri* sau *Discorea balatas*). [Var.: **ignám** s.m.] – Din fr. **igname.**
IGNAM s.m. v. **ignamă.**
IGNAR, -Ă, *ignari, -e,* adj. (Livr.) Incult, ignorant. – Din fr. **ignare.**
IGNAT s.m. (Pop.) Nume dat zilei de 20 decembrie, în care ţăranii obişnuiesc să-şi taie porcii îngrăşaţi în vederea sărbătorilor de iarnă. ** Expr. *Nu se îngraşă porcul la ignat* = nu se poate face un lucru serios în ultimul moment. – Din sl. **Ignatije.**
IGNIFUG, -Ă, *ignifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care se aprinde şi arde foarte greu sau care nu arde deloc, împiedicând propagarea focului. – Din fr. **ignifuge.**
IGNIFUGA, *ignifughez,* vb. I. Tranz. A acoperi sau a impregna un material combustibil (în special lemnos sau textil) cu materiale ignifuge, pentru a-l proteja contra acţiunii focului şi a-i mări rezistenţa la ardere. – Din fr. **ignifuger.**
IGNIFUGARE s.f. Acţiunea de *a ignifuga* şi rezultatul ei. – V. **ignifuga.**

IGNIPUNCTURĂ s.f. Aplicare a unor puncte de foc pe un ţesut cu ajutorul cauterului. – Din fr. **ignipuncture.**
IGNITOR, *ignitoare,* s.n. (Elt.) Electrod de aprindere la un ignitron. – Din fr. **igniteur**, engl. **ignitor.**
IGNITRON, *ignitroane,* s.n. (Elt.) Tub redresor cu un singur anod, cu descărcare în vapori de mercur şi cu un electrod auxiliar de aprindere; excitron. – Din engl., fr. **ignitron.**
IGNITUBULAR, -Ă, *ignitubulari, -e,* adj. (Tehn.; despre cazane) Prevăzut cu un cilindru prin care trec mai multe tuburi străbătute de flacără pentru vaporizarea apei. – Din fr. **ignitubulaire.**
IGNIŢIE s.f. (Tehn.) Procedeu de aprindere prin intermediul unui ignitor; (impr.) aprindere (la automobil). – Din fr. **ignition.**
IGNOBIL, -Ă, *ignobili, -e,* adj. (Livr.) Josnic, infam, mârşav, abject. – Din fr. **ignoble**, lat. **ignobilis.**
IGNOMINIE, *ignominii,* s.f. (Livr.) Josnicie, infamie, mârşăvie. – Din fr. **ignominie**, lat. **ignominia.**
IGNORA, *ignorez,* vb. I. Tranz. **1.** A nu şti, a nu cunoaşte ceva. **2.** A neglija în mod voit ceva sau pe cineva, a nu lua în seamă, a trece cu vederea, a face abstracţie de... – Din fr. **ignorer**, lat. **ignorare.**
IGNORANT, -Ă, *ignoranţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) incult, fără cunoştinţe elementare; neştiutor – Din fr. **ignorant.**
IGNORANŢĂ s.f. **1.** Lipsă de cunoştinţe (elementare), de învăţătură; incultură. **2.** (Înv.) Faptul de a ignora, de a nu şti ceva. – Din fr. **ignorance.**
IGNORARE, *ignorări,* s.f. Faptul de *a ignora*. – V. **ignora.**
IGNORAT, -Ă, *ignoraţi, -te,* adj. **1.** Care nu este cunoscut. **2.** Care nu este luat în seamă. – V. **ignora.**
IGNORATIO ELENCHI s.f. Eroare logică constând în substituirea involuntară sau sofistică a tezei de demonstrat printr-o altă teză. [Pr.: -*ţi-o*-] – Loc. lat.
IGRASIE s.f. Umezeală persistentă a pereţilor de zidărie ai unei construcţii, datorată apei reţinute în porii materialelor din care sunt executaţi. ** Expr. (Fam. şi arg.) *A avea igrasie la cap* (sau *la mansardă*) = a fi prost, zăpăcit sau nebun. – Din ngr. **igrasía**
IGRASIOS, -OASĂ, *igrasioşi, -oase,* adj. (Despre pereţi) Care are igrasie; umed. [Pr.: -*si-os*] – **Igrasie** + suf. -*os.*
IGUANĂ, *iguane,* s.f. (La pl.) Gen de şopârle mari din America de Sud, în regiunile tropicale şi subtropicale, viu colorate, cu o creastă dinţată pe spate, vânate pentru carnea şi pentru oăule lor *(Iguana)*; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. – Din fr. **iguane.**
IGUANODON, *iguanodoni,* s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile uriaşe, bipede, din ordinul dinozaurienilor, cu corpul terminat printr-o coadă enormă, care le servea drept sprijin în timpul şederii pe loc; (şi la sg.) animal care făcea parte din acest gen. – Din fr. **iguanodon.**
IHA interj. (Adesea cu finala prelungită) Strigăt de mirare sau de bucurie. – Onomatopee.
IHNEUMON, *ihneumoni,* s.m. Mic mamifer carnivor din Africa şi din Asia tropicală, cu coada lungă, amintind de nevăstuică, uşor de domesticit, utilizat la distrugerea şerpilor şi a şoarecilor şi considerat animal sfânt de vechii egipteni *(Herpestes ichneumon)*. [Pr.: -*ne-u*-] – Din fr. **ichneumon.**
IHNEUMONID, *ihneumonide,* s.n. (La pl.) Familie de insecte himenoptere cu abdomenul lung şi pedunculat, ale căror larve parazitează alte insecte *(Pimpla)*; (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. [Pr.: -*ne-u*-] – Din fr. **ichneumonidés.**
IHTIOCOL s.n. Clei de peşte folosit la limpezirea vinurilor. [Pr.: -*ti-a*-] – Din fr. **ichtyocolle.**
IHTIOFAG, -Ă, *ihtiofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu peşte. [Pr.: -*ti-o*-] – După fr. **ichtyophage.**
IHTIOFAGIE s.f. Faptul de a se hrăni cu peşte. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **ichtiophagie.**
IHTIOFAUNĂ s.f. Totalitatea speciilor de peşti care se găsesc în apele de pe un anumit teritoriu sau de pe întreg globul pământesc. [Pr.: -*ti-o-fa-u*-] – Din fr. **ichtiofaune.**
IHTIOGRAFIE s.f. Ihtiologie. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **ichtyographie.**
IHTIOL s.n. Produs obţinut prin distilarea şisturilor bituminoase şi folosit în medicină ca antiseptic, antipruriginos etc. [Pr.: -*ti-ol*] – Din fr. **ichtyol.**
IHTIOLIT, *ihtioliţi,* s.m. Peşte fosil, pietrificat. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **ichtyolithe.**
IHTIOLOG, -OGĂ, *ihtiologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în ihtiologie. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **ichtyologue**, germ. **Ichthyolog.**
IHTIOLOGIC, -Ă, *ihtiologici, -ce,* adj. Care aparţine ihtiologiei, privitor la ihtiologie. [Pr.: -*ti-o*-] – Din fr. **ichtyologique.**

IHTIOLOGIE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studierea peştilor; ihtiografie. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **ichtyologie.**
IHTIOMORF, -Ă, *ihtiomorfi, -e,* adj. Cu formă sau aspect de peşte. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **ichtyomorphe.**
IHTIOPATOLOGIE s.f. Ramură a ihtiologiei care studiază bolile peştilor. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **ichtyopathologie.**
IHTIORNIS, *ihtiornişi,* s.m. Pasăre fosilă de mărimea unui porumbel, cu aripi bine dezvoltate. [Pr.: *-ti-or-*] – Din fr. **ichtyornis.**
IHTIOZAUR, *ihtiozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile marine uriaşe, cu corpul asemănător cu al peştilor; (şi la sg.) animal care făcea parte din acest gen. [Pr.: *-ti-o-za-ur*] – Din fr. **ichtyosaure.**
IHTIOZĂ, *ihtioze,* s.f. Boală de piele caracterizată prin uscarea şi descuamarea tegumentelor sub formă de lamele sau de solzi de peşte. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **ichtyose.**
IHTIOZIC, -Ă, *ihtiozici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de ihtioză. [Pr.: *-ti-o-*] – Din fr. **ichtyosique.**
IIŞOARĂ, *iisoare,* s.f. Diminutiv al lui *ie.* – **Ie** + suf. *-işoară.*
IKEBANA, *ikebane,* s.f. Tehnică artistică de aranjare a florilor (în vase) după anumite principii; *p. ext.* aranjament al florilor după această tehnică. – Din fr. **ikébana,** engl. **ikebana.**
ILAR, -Ă, *ilari, -e,* adj. Ilariant (**1**). [Var.: **hilár, -ă** adj.] – Din fr. **hilare**, lat. **hilaris.**
ILARIANT, -Ă, *ilarianţi, -te,* adj. **1.** Care stârneşte râsul (general); hazliu, ilar. **2.** (În sintagma) *Gaz ilariant* = protoxid de azot, folosit ca anestezic general. [Pr.: *-ri-ant,* – Var.: **hilariánt, -ă** adj.] – Din fr. **hilarant** (influenţat de *ilaritate).* Cf. lat. **hilarans, -ntis.**
ILARITATE s.f. Explozie de râs colectivă la auzul sau la vederea unui lucru amuzant, caraghios. [Var.: **hilaritáte** s.f.] – Din fr. **hilarité**, lat. **hilaritas, -atis.**
ILATIV, -Ă, *ilativi, -e,* adj., s.n. (Franţuzism) Conclusiv. – Din fr. **illatif.**
ILĂU, *ilaie,* s.n. (Reg.) Nicovală. [Var.: **iléu** s.n.] – Din magh. **ülö.**
ILEANĂ, *ilene,* s.f. Insectă coleopteră mare, de culoare verde şi arămie cu pete albe, care se hrăneşte cu sucul florilor *(Cetonia aurata).* – Cf. n. pr. **Ileana.**
ILEGAL, -Ă, *ilegali, -e,* adj. **1.** Care nu este în conformitate cu legea, care încalcă legea. **2.** Care nu este recunoscut, admis de lege, aprobat de autorităţile unei ţări, care desfăşoară în ascuns o activitate (politică); *p. ext.* care serveşte acestei activităţi; conspirativ, clandestin. – Din fr. **illégal.**
ILEGALIST, -Ă, *ilegalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană, care activează în ilegalitate. * Membru al unui partid ilegal. – **Ilegal** + suf. *-ist.*
ILEGALITATE, *ilegalităţi,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este ilegal; faptă ilegală. **2.** Situaţie ilegală în care se află o persoană. – Din fr. **illégalité.**
ILEGALIZA, *ilegalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A declara ilegal; a trece în ilegalitate. – **Ilegal** + suf. *-iza.*
ILEGALIZARE, *ilegalizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a ilegaliza* şi rezultatul ei. -V. **ilegaliza.**
ILEGITIM, -Ă, *ilegitimi, -e,* adj. (Livr.) Care nu este legitim; care nu este îndreptăţit, întemeiat; nelegitim. – Din fr. **illégitime.**
ILEGITIMITATE s.f. (Rar) Lipsă de legitimitate; caracter nelegitim. – Din fr. **illégitimité.**
ILEITĂ, *ileite,* s.f. (Med.) Afecţiune inflamatorie a ileonului. – Din fr. **iléite.**
ILEOCOLITĂ, *ileocolite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ileonului şi a colonului. [Pr.: *-le-o-*] – Din fr. **iléo-colite.**
ILEON, *ileonuri,* s.n. Porţiunea terminală a intestinului subţire. [Pr.: *-le-on*] – Din fr. **iléon.**
ILEOSTOMIE, *ileostomii,* s.f. (Med.) Operaţie prin care se realizează un anus contra naturii la nivelul ileonului. [Pr.: *-le-o-*] – Din fr. **iléostomie.**
ILEU s.n. v. **ilău.**
ILEUS, *ileusuri,* s.n. (Med.) Ocluziune intestinală. [Pr.: *-le-us*] – Din fr. **iléus.**
ILFOVEAN, -Ă, *ilfoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană născută şi crescută în Ilfov. **2.** Adj., s.m. (Locuitor) din Ilfov. – **Ilfov** (n. pr.) + suf. *-ean.*
ILFOVEANCĂ, *ilfovence,* s.f. Femeie născută şi crescută în Ilfov. * Locuitoare din Ilfov. – **Ilfovean +** suf. *-că.*
ILIAC, -Ă, *iliaci, -ce,* adj. Care este aşezat în partea de mijloc a corpului, în regiunea şoldurilor. ** (şi substantivat, n.) *Os iliac* = fiecare dintre cele două oase care formează partea anterioară şi laterală a bazinului. [Pr.: *-li-ac*] – Din fr. **iliaque**, lat. **iliacus.**
ILIC, *ilice,* s.n. Pieptar (ţărănesc) fără mâneci, cu revere, încheiat în faţă, confecţionat de obicei din postav roşu sau negru ori din dimie albă (şi împodobit cu găitane). – Din tc. **yelek.**

ILICEL, *ilicele,* s.n. Diminutiv al lui *ilic.* – **Ilic** + suf. *-el.*
ILICIT, -Ă, *iliciţi, -te,* adj. Interzis de lege, contrar unei legi sau unei norme; *p. ext.* necinstit. – Din fr. **illicite**, lat. **illicitus.**
ILICITATE s.f. Caracter ilicit; faptă, acţiune ilicită; ilegalitate. – **Ilicit** + suf. *-itate.*
ILIMITAT, -Ă, *ilimitaţi, -te,* adj. (Rar) Nemărginit. – Din fr. **illimité**, lat. **illimitatus.**
ILION, *ilionuri,* s.n. Unul dintre oasele care formează osul iliac. [Pr.: *-li-on*] – Din fr. **ilion.**
ILIR, -Ă, *iliri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechii Ilirii sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Iliriei sau ilirilor **(1)**, privitor la Iliria sau la iliri. * (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită în vechea Ilirie. – Din n. pr. **Iliria** (derivat regresiv).
ILIŞ, *ilişuri,* s.n. Impozit care se percepea în Moldova, în evul mediu, asupra cerealelor. – Din magh. **élés** "gustare"
ILIZIBIL, -Ă, *ilizibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate citi; neciteţ, indescifrabil. – Din fr. **illisible.**
ILIZIBILITATE s.f. (Livr.) Caracter ilizibil al scrisului. – Din fr. **illisibilité.**
ILLIUM s.n. Aliaj conţinând nichel, crom, fier, cupru, anticorosiv, rezistent la temperaturi înalte, folosit în construirea aparatelor chimice. – Din fr. **illium.**
ILMENIT s.n. Oxid natural de fier şi de titan, care se găseşte în unele şisturi cristaline. – Din fr. **ilménite.**
ILOGIC, -Ă, *ilogici, -ce,* adj. Care nu este conform cu logica, care contrazice logica; absurd. – Din fr. **illogique.**
ILOGICITATE s.f. (Rar) Lipsă de logică, caracter ilogic. – Din fr. **illogicité.**
ILOGISM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este ilogic. – Din fr. **illogisme.**
ILOT, *iloţi,* s.m. **1.** (În vechea Spartă) Persoană care nu avea nici un fel de drepturi cetăţeneşti, cu o situaţie socială intermediară între omul liber şi sclav, aparţinând statului şi putând fi împrumutată proprietarilor de pământ. * Persoană exploatată, asuprită. **2.** (Rar) Om degradat, decăzut. – Din fr. **ilote.**
ILOTISM s.n. (Livr.; în antichitate) Condiţie, stare a unui ilot. * Fig. Stare de asuprire, de ignoranţă. – Din fr. **ilotisme.**
ILUMINA, *iluminez,* vb. I. **1.** Tranz. A (produce şi a) răspândi lumină (artificială) într-o încăpere, pe o stradă etc. **2.** Refl. Fig. (Despre faţă, ochi etc. sau despre oameni) A străluci de bucurie, de mulţumire etc.; a se bucura, a se înveseli. – Din fr. **illuminer**, lat. **illuminare.**
ILUMINARE, *iluminări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ilumina* şi rezultatul ei. – V. **ilumina.**
ILUMINAT[1] s.n. Faptul de *a (se) ilumina.* * Tehnica (producerii şi a) răspândirii luminii (artificiale). ** *Iluminat de avertizare* = lumină intermitentă care se declanşează pentru a atrage atenţia asupra funcţionării defectuoase a unor sisteme, instalaţii, aparate. *Iluminat de siguranţă* = sistem de lămpi electrice, cu generator propriu, care asigură iluminarea în cazul întreruperii alimentării prin reţeaua electrică publică. – V. **ilumina.**
ILUMINAT[2]**, -Ă,** *iluminaţi, -te,* adj. **1.** (Despre o încăpere, o stradă, un oraş etc.) Luminat cu lumină artificială. **2.** Fig. (Despre faţă, ochi etc. sau despre oameni) Extrem de mulţumit, de fericit; *p. ext.* inspirat. – V. **ilumina.**
ILUMINATOR, -OARE, *iluminatori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care iluminează **(1)**. **2.** S.m. şi f. (Rar) Iluminist **(1)**. – **Ilumina +** suf. *-tor.*
ILUMINAŢIE, *iluminaţii,* s.f. Iluminare puternică a unui oraş, a unei străzi etc. cu ocazia unei sărbători, a unei festivităţi; luminaţie. [Var.: **iluminaţiúne** s.f.] – Din fr. **illumination**, lat. **illuminatio.**
ILUMINAŢIUNE s.f. v. **iluminaţie.**
ILUMINISM s.n. **1.** Mişcare ideologică şi culturală, antifeudală, desfăşurată în perioada pregătirii şi înfăptuirii revoluţiilor din sec. XVII-XIX în ţările Europei, ale Americii de Nord şi ale Americii de Sud şi având drept scop crearea unei societăţi "raţionale", prin răspândirea culturii, a "luminilor" în mase; luminism[2]. **2.** Concepţie religioasă care susţine existenţa inspiraţiilor directe de la divinitate. – Din fr. **illuminisme.**
ILUMINIST, -Ă, *iluminişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al iluminismului; luminist[2], iluminator. **2.** Adj. Care aparţine iluminismului, privitor la iluminism; luminist[2]. – Din fr. **illuministe.**
ILUSTRA, *ilustrez,* vb. I. **1.** Tranz. A lămuri mai bine o problemă prin exemple, prin fapte, prin gesturi. * A reprezenta (printr-un desen, printr-o imagine etc.). **2.** Refl. A se remarca, a se distinge într-un anumit domeniu. **3.** Tranz. A împodobi cu ilustraţii o carte, un text etc. – Din fr. **illustrer**, lat. **illustrare.**
ILUSTRARE, *ilustrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ilustra* şi rezultatul ei. – V. **ilustra.**
ILUSTRAT, -Ă, *ilustraţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu ilustraţii. **2.** S.f., adj. (Carte poştală) care are

pe una dintre feţe o imagine (fotografiată sau desenată). -V.**ilustra**. Cf. fr. **illustré.**

ILUSTRATIV, -Ă, *ilustrativi, -e,* adj. Care ilustrează, exemplifică; demonstrativ. – **Ilustrat** + suf. *-iv.* Cf. it. **illustrativo**, germ. **illustrativ.**

ILUSTRATIVISM s.n. **1.** Calitatea a ceea ce este ilustrativ; caracter ilustrativ. **2.** Tendinţă (exagerată) de a folosi exemplificările. – Din fr. **illustrativisme.**

ILUSTRATOR, -OARE, *ilustratori, -oare,* s.m. şi f. Artist plastic care execută ilustraţiile unei cărţi, ale unei reviste etc.; desenator de carte. – Din fr. **illustrateur.**

ILUSTRAŢIE, *ilustraţii,* s.f. **1.** Imagine desenată sau fotografiată destinată să explice sau să completeze un text. ** *Ilustraţie de carte* = gen al graficii prin care se prezintă tipuri sau momente esenţiale ale unui text literar şi având, uneori, şi rol ornamental. **2.** (În sintagma) *Ilustraţie muzicală* = **a)** acompaniament, fond muzical sau efecte sonore care însoţesc un film mut, un spectacol de teatru, o evocare literară etc.; **b)** fragmente sau bucăţi muzicale executate ca exemplificări la o expunere de specialitate. [Var.: **ilustraţiúne** s.f.] – Din fr. **illustration**, lat. **illustratio.**

ILUSTRAŢIUNE s.f. v. **ilustraţie.**

ILUSTRISIM, -Ă, *ilustrisimi, -e,* adj. (Ca titlu de onoare sau termen respectuos de adresare pentru unii prelaţi catolici) Mărit, slăvit. – Din it. **illustrissimo**, fr. **illustrissime.**

ILUSTRU, -Ă, *iluştri, -stre,* adj. Strălucit, celebru, vestit prin calităţile sale deosebite. – Din fr. **illustre**, lat. **illustris.**

ILUZIE, *iluzii,* s.f. **1.** Percepţie falsă a unui obiect prezent înaintea ochilor, determinată de legile de formare a percepţiilor sau de anumite stări psihice sau nervoase. **2.** Fig. Situaţie în care o aparenţă sau o ficţiune este considerată drept realitate; speranţă neîntemeiată, dorinţă neîndeplinită; închipuire fără o bază reală, amăgire; himeră. ** Expr. *A(-şi) face iluzii* = a nădăjdui sau a face să nădăjduiască lucruri irealizabile; a (se) amăgi. *A-şi pierde iluziile* = a rămâne dezamăgit. [Var.: (înv.) **iluziúne** s.f.] – Din fr. **illusion**, lat. **illusio, -onis.**

ILUZIONA, *iluzionez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A(-şi) face iluzii; a (se) amăgi. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **illusionner.**

ILUZIONABIL, -Ă, *iluzionabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi iluzionat. [Pr.: -*zi-o*-] – **Iluziona +** suf. *-bil.*

ILUZIONARE, *iluzionări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) iluziona.* * Fig. Închipuire, visare. [Pr.: -*zi-o*-] – V. **iluziona.**

ILUZIONISM s.n. **1.** Profesiunea iluzionistului; spectacol, număr prezentat de iluzionist; scamatorie. **2.** Ansamblu de procedee tehnice în artele plastice menite să creeze iluzia realităţii până la confundarea operei de artă cu obiectul reprezentat. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **illusionnisme.**

ILUZIONIST, -Ă, *iluzionişti, -ste,* s.m. şi f. Scamator. [Pr.: -*zi-o*-] – Din fr. **illusionniste.**

ILUZIUNE s.f. v. **iluzie.**

ILUZORIC, -Ă, *iluzorici, -ce,* adj. (Rar) Iluzoriu – **Iluzoriu** + suf. *-ic.*

ILUZORIU, -IE, *iluzorii,* adj. Care nu poate fi realizat, care nu există în realitate; care amăgeşte, înşelător, amăgitor, himeric. – Din fr. **illusoire**, lat. **illusorius.**

IM[1], *imuri,* s.n. (Reg.) Noroi, murdărie. – Lat. **limus.**

IM[2]- v. **in[1].**

IMACULAT, -Ă, *imaculaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care este fără pată; foarte curat; neatins. – Din fr. **immaculé**, lat. **immaculatus.**

IMAGINA, *imaginez,* vb. I. Tranz. A-şi închipui ceva; *p. ext.* a concepe, a crea, a inventa, a născoci. – Din fr. **imaginer**, lat. **imaginari.**

IMAGINABIL, -Ă, *imaginabili, -e,* adj. Care poate fi imaginat, închipuit (cu uşurinţă). – Din fr. **imaginable**, lat. **imaginabilis.**

IMAGINAR, -Ă, *imaginari, -e,* adj. **1.** Care există numai în imaginaţie; închipuit, fictiv, ireal. * (Substantivat, n.) Domeniu al imaginaţiei. **2.** (Mat.; despre numere) Care reprezintă rădăcina pătrată a unui număr real negativ. – Din fr. **imaginaire**, lat. **imaginarius.**

IMAGINARE, *imaginări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a(-şi) imagina* şi rezultatul ei. -V. **imagina.**

IMAGINAT, -Ă, *imaginaţi, -te,* adj. Care este închipuit. * Conceput, creat. – V. **imagina.**

IMAGINATIV, -Ă, *imaginativi, -e,* adj. Dotat cu o imaginaţie vie. – Din fr. **imaginatif.**

IMAGINAŢIE, *imaginaţii,* s.f. Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepţiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* reprezentare produsă de această facultate; închipuire, fantezie. [Var.: (rar) **imaginaţiúne** s.f.] – Din fr. **imagination**, lat. **imaginatio, -onis.**

IMAGINAŢIUNE s.f. v. **imaginaţie.**

IMAGINĂ s.f. v. **imagine.**

IMAGINE, *imagini,* s.f. **1.** Reflectare de tip senzorial a unui obiect în mintea omenească sub

forma unor senzaţii, percepţii sau reprezentări; *spec.* reprezentare vizuală sau auditivă; (concr.) obiect perceput prin simţuri. **2.** Reproducere a unui obiect obţinută cu ajutorul unui sistem optic; reprezentare plastică a înfăţişării unei fiinţe, a unui lucru, a unei scene din viaţă, a unui tablou din natură etc., obţinută prin desen, pictură, sculptură etc. * Reflectare artistică a realităţii prin sunete, cuvinte, culori etc., în muzică, în literatură, în arte plastice etc. **3.** (Fiz.) Figură obţinută prin unirea punctelor în care se întâlnesc razele de lumină sau prelungirile lor reflectate sau refractate. [Var.: (rar) **imágină** s.f.] – Din lat. **imago, -inis** (cu sensuri după fr. *image).*

IMAGISM s.n. Tendinţă în poezia şi proza modernă de a sugera mesajul prin imagini (vizuale sau auditive) şi nu discursiv. * Ansamblu de imagini existent într-o creaţie literară imagistică. – Din engl. **imagism**, fr. **imagisme.**

IMAGIST, -Ă, *imagişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imagismului. – Din engl.**imagist.**

IMAGISTIC, -Ă, *imagistici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la imagini, de imagini, cu imagini. * (Substantivat, f.) Gen de poezie sau de proză în care predomină imaginile; ansamblu de imagini care există în asemenea creaţii. – Din fr. **imagistique.**

IMAGO s.f. Nume generic pentru stadiul adult al insectelor. – Din fr. **imago.**

IMAGOLOGIE s.f. Ramură a sociopsihologiei care cercetează sistematic reprezentările pe care le au popoarele sau clasele sociale despre ele însele. – Din fr. **imagologie.**

IMAM, *imamuri,* s.m. **1.** Preot sau prelat musulman; conducătorul rugăciunii colective într-o moschee. **2.** Titlu purtat de unii suverani musulmani (care deţin şi conducerea bisericii). [Var.: **imán** s.m.] – Din tc. **imăm.**

IMAMAT, *imamate,* s.n. Stat musulman condus de un imam. – Din fr. **imamat.**

IMAMBAIALDI s.n. Mâncare rece pregătită din pătlăgele vinete împănate. – Din tc. **imambayildi.**

IMAMEA, *imamele,* s.f. Capătul ciubucului, prin care se trage fumul. – Din tc. **imäme.**

IMAN s.m. v. **imam.**

IMANENT, -Ă, *imanenţi, -te,* adj. **1.** Care este propriu naturii obiectului, care acţionează din interiorul obiectului, condiţionat de esenţa obiectului; intrinsec. **2.** (În concepţia idealistă despre lume) Care există şi acţionează prin sine însuşi, nedeterminat de o cauză din afară. *** Filozofia* (sau *şcoala*) *imanentă* = filozofie care afirmă că existenţa, realitatea reprezintă conţinutul conştiinţei. – Din fr. **immanent,** lat. **immanens -ntis.**

IMANENTISM s.n. (Fil.) Doctrină idealist-subiectivă care susţine că existenţa, realitatea reprezintă exclusiv proiecţia conştiinţei. – Din fr. **immanentisme.**

IMANENTIST, -Ă, *imanentişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imanentismu1ui. – Din fr. **immanentiste.**

IMANENŢĂ, *imanenţe,* s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imanent. – Din fr. **immanence**, lat. **immanentia.**

IMAŞ, *imaşuri,* s.n. Teren necultivat pe care creşte iarbă, folosit pentru păşunat; izlaz, păşune, suhat. – Din magh. **nyomás.**

IMATERIAL, -Ă, *imateriali, -e,* adj. Care există numai în conştiinţă; spiritual; *p. ext.* lipsit de formă precisă, de contur, de consistenţă. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **immatériel**, lat. **immaterialis.**

IMATERIALISM s.n. (Fil.) Concepţie filozofică idealistă după care realitatea există numai în conştiinţă, ca idei. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **immatérialisme.**

IMATERIALIST, -A, *imaterialişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Fil.) (Adept) al imaterialismului. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **immatérialiste.**

IMATERIALITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **immatérialité.**

IMATERIALIZA, *imaterializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face imaterial, a deveni imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **immatérialiser.**

IMATERIALIZARE*, imaterializări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imaterializa.* [Pr.: *-ri-a-*] – V. **imaterializa.**

IMATERIALIZAT, -Ă, *imaterializaţi, -te,* adj. Care a devenit imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] – V. **imaterializa.**

IMATUR, -Ă, *imaturi, -e,* adj. Care nu s-a dezvoltat complet, care nu a ajuns la maturitate. – Din fr. **immature.**

IMATURITATE s.f. Stare a ceea ce este imatur. – Din fr.**immaturité.**

IMBATABIL, -Ă, *imbatabili, -e,* adj. Care nu poate fi întrecut, învins; de neînvins, invincibil. – Din fr. **imbattable.**

IMBECIL, -Ă, *imbecili, -e,* adj., s.m. şi f. (Adesea prin exagerare) **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu capacităţi mintale foarte reduse; neghiob, tâmpit. **2.** Adj. Care trădează, demonstrează imbecilitate **(1)**. – Din fr. **imbécile**, lat. **imbecillus.**

IMBECILITATE, (2) *imbecilităţi,* s.f. **1.** Deficienţă mintală gravă, caracterizată prin incapacitatea de a depăşi nivelul intelectual al vârstei preşcolare; idioţenie, tâmpenie. **2.** Comportare sau vorbă de imbecil sau de om necugetat; prostie, inepţie, neghiobie. – Din fr. **imbécillité**, lat. **imbecilitas, -atis.**
IMBECILIZA, *imbecilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge în stare de imbecilitate; a (se) tâmpi, a (se) îndobitoci, a (se) idiotiza. – **Imbecil** + suf. *-iza.*
IMBECILIZARE, *imbecilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imbeciliza* şi rezultatul ei. -V. **imbeciliza.**
IMBECILIZAT, -Ă, *imbecilizaţi, -te,* adj. Care a fost adus sau care a ajuns în stare de imbecilitate. – V. **imbeciliza.**
IMBERB, *imberbi,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Căruia nu i-a apărut încă barba; *p. ext.* (peior.) tânăr. – Din fr. **imberbe**, lat. **imberbis.**
IMBIBIŢIE, *imbibiţii,* s.f. **1.** (Livr.) Îmbibare cu un lichid. **2.** (Biol.) Proces fizico-chimic de pătrundere a apei în celulele vegetale, în ţesuturi etc. – Din fr. **imbibition.**
IMBLOCAŢIE, *imblocaţii,* s.f. Mod de îngropare a celor excomunicaţi, prin acoperirea lor cu pământ şi cu pietre, în mijlocul unui câmp. – Din fr. **imblocation.**
IMBOLD, *imbolduri,* s.n. Ceea ce stimulează la o acţiune; îndemn, stimulent, impuls, bold. – Din **îmboldi** (derivat regresiv; modificat după *impuls).*
IMBRICA, *imbrichez,* vb. I. Tranz. A suprapune parţial, asemenea solzilor de peşte, ţiglele sau şindrilele de pe un acoperiş. – Din fr. **imbriquer.**
IMBRICAT, -A, *imbricaţi, -te,* adj. Suprapus parţial ca şindrilele, ţiglele sau solzii de peşte. – Din fr. **imbriqué**, lat. **imbricatus.**
IMBRICAŢIE, *imbricaţii,* s.f. Ornament sculptat în relief, pictat sau traforat, care imită solzii de peşte sau ţiglele de pe un acoperiş. – Din fr. **imbrication.**
IMBRIFUG, -A, *imbrifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care nu poate fi pătruns de ploaie. – Din fr. **imbrifuge.**
IMBROGLIO subst. **1.** Piesă de teatru sau episod dramatic cu acţiune sau intrigă complicată, voit confuză şi cu deznodământ surprinzător şi clarificator. **2.** (Rar) Încurcătură. [Pr.: -*bró-li-o*] – Cuv. it.
IMBROHOR, *imbrohori,* s.m. Persoană trimisă de sultan în ţările noastre cu înalte misiuni politice. – Din tc. **imbrohor.**
IMEDIAT, -Ă, *imediaţi, -te,* adv., adj. **1.** Adv. Fără întârziere, numaidecât, îndată, acum, acuşi, acuşica. **2.** Adj. Care urmează să se producă fără întârziere; care este de primă necesitate sau urgenţă; care se află la o distanţă foarte mică de cineva sau de ceva. [Pr.: -*di-at*] – Din fr. **immédiat**, lat. **immediatus.**
IMEDIATEŢE s.f. (Rar) Caracter imediat al unei acţiuni, al unui fapt. * Urgenţă. [Pr.: -*di-a-*] – **Imediat** + suf. -*eţe* (după fr. *immédiateté).*
IMEMORABIL, -Ă, *imemorabili, -e,* adj. Care este foarte îndepărtat în timp. – Din fr. **immémorable**, lat. **immemorabilis.**
IMEMORIAL, -Ă, *imemoriali, -e,* adj. Care este dintr-o epocă foarte îndepărtată; străvechi. [Pr.: -*ri-al*] – Din fr. **immémorial.**
IMENS, -Ă, *imenşi, -se,* adj. Care este extraordinar de mare, de numeros, de intens, de important; colosal, enorm. * (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. "de", exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar. – Din fr. **immense**, lat. **immmensus.**
IMENSITATE, *imensităţi,* s.f. Însuşirea a ceea ce este imens; ceea ce copleşeşte prin proporţiile sale uriaşe, prin numărul, intensitatea, importanţa extraordinară. * Întindere uriaşă, spaţiu imens. – Din fr. **immensité**, lat. **immensitas, -atis.**
IMERGE, *imérg,* vb. III. Tranz. (Tehn.) A scufunda parţial sau total un corp într-un mediu fluid; a imersa. – Din fr. **immerger**, engl. **immerge.**
IMERGENT, -Ă, *imergenţi, -te,* adj. (Despre raze luminoase) Care străbate un mediu oarecare. – Din fr. **immergent.**
IMERGERE, *imergeri,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a imerge.* – V. **imerge.**
IMERGIBIL, -Ă, *imergibili, -e,* adj. (Tehn.) Care poate fi imers. – **Imerge** + suf. -*bil.*
IMERS, -Ă, *imerşi, -se,* adj. (Tehn.) Care este scufundat în lichid. – V. **imerge.**
IMERSA, *imersez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imerge. – Din **imers.**
IMERSARE, *imersări,* s.f. (Rar) Scufundare. – V. **imersa.**
IMERSAT, -Ă, *imersaţi, -te,* adj. Care este scufundat în lichid. – V. **imersa.**
IMERSIE s.f. v. **imersiune.**
IMERSIUNE s.f. **1.** Afundare parţială sau totală a unui corp într-un lichid; stare a unui corp afundat într-un lichid. **2.** Pătrundere a unui corp ceresc în conul de umbră al altui corp ceresc. [Pr.: -*si-u÷,* – Var.: **imérsie** s.f.] – Din fr. **immersion**, lat. **immersio, -onis.**
IMIGRA, *imigrez,* vb. I. Intranz. A veni într-o ţară străină pentru a se stabili aici. – Din fr.

immigrer, lat. **immigrare.**
IMIGRANT, -Ă, *imigranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care imigrează. – Din fr. **immigrant**, lat. **immigrans, -ntis.**
IMIGRARE, *imigrări,* s.f. Acţiunea de *a imigra* şi rezultatul ei; imigraţie. – V. **imigra.**
IMIGRAŢIE, *imigraţii,* s.f. Imigrare; *p. ext.* situaţia, starea celui imigrat. * Totalitatea imigrărilor dintr-o perioadă dată. – Din fr. **immigration.**
IMINEI s.m. pl. Pantofi cu vârful ascuţit, purtaţi în trecut de ţărani; pantofi de modă turcească, cu căputa înconjurând călcâiul, făcuţi din marochin şi purtaţi odinioară de boieri. – Din tc. **yemeni.**
IMINENT, -Ă, *iminenţi, -te,* adj. Care este gata să se producă, să se întâmple (şi nu se poate amâna sau evita); inevitabil. – Din fr. **imminent**, lat. **imminens, -ntis.**
IMINENŢĂ, *iminenţe,* s.f. Faptul de a fi iminent; starea unui lucru sau a unei situaţii iminente. – Din fr. **imminence**, lat. **imminentia.**
IMISCIBIL, -Ă, *imiscibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi amestecat. – Din fr. **immiscible.**
IMISCIBILITATE s.f. (Livr.) Calitatea de a fi imiscibil. – Din fr. **immiscibilité.**
IMITA, *imit,* vb. I. Tranz. **1.** A adopta întocmai felul de gândire, de comportare etc. al cuiva; a lua pe cineva ca de exemplu. * A reproduce felul de a vorbi, de a cânta sau gesturile caracteristice ale cuiva. **2.** A lua ca model opera sau felul de a lucra al unui artist, al unui scriitor etc. * A reproduce cu fidelitate; a copia. – Din fr. **imiter**, lat. **imitari.**
IMITABIL, -Ă, *imitabili, -e,* adj. Care poate fi imitat. – Din fr. **imitable**, lat. **imitabilis.**
IMITARE, *imitări,* s.f. Acţiunea de *a imita* şi rezultatul ei; imitaţie. – V. **imita.**
IMITATIV, -Ă, *imitativi, -e,* adj. Care imită (sunete). – Din fr. **imitatif**, lat. **imitativus.**
IMITATOR, -OARE, *imitatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care imită pe cineva sau ceva. – Din fr. **imitateur.**
IMITAŢIE, *imitaţii,* s.f. Imitare. * (Concr.) Obiect copiat după un model; copie. * Reluare, repetare a unei teme sau a unui motiv muzical pe diferite trepte de înălţime. [Var.: (rar) **imitaţiúne** s.f.] – Din fr. **imitation**, lat. **imitatio, -onis.**
IMITAŢIUNE s.f. v. **imitaţie.**
IMIXTIUNE, *imixtiuni,* s.f. Amestec nemotivat şi nedorit în treburile altuia. [Pr.: -*ti-u*-] – Din fr. **immixtion**, lat. **immixtio, -onis.**
IMN, *imnuri,* s.n. Poezie sau cântec solemn compus pentru preamărirea unei idei, a unui eveniment, a unui erou (legendar) etc. * Spec. Cântec religios de preamărire a divinităţii. * Spec. Cântec solemn apărut o dată cu formarea statelor naţionale şi adoptat oficial ca simbol al unităţii naţionale sau de stat. – Din fr. **hymne**, lat. **hymnus.**
IMNIC, -Ă, *imnici, -ce,* adj. Cu caracter de imn, de natura imnului; festiv. – Din fr. **hymnique.**
IMOBIL[1], *imobile,* s.n. Clădire, casă (mai mare). – Din fr. **immeuble** (modificat după lat. *immobilis).*
IMOBIL[2], **-Ă,** *imobili, -e,* adj. **1.** Care stă în nemişcare; neclintit, fix. **2.** Imobiliar. – Din fr. **immobile**, lat. **immobilis.**
IMOBILIAR, -Ă, *imobiliari, -e,* adj. (Despre bunuri materiale) Care nu poate fi transportat; imobil[2]. * Care se ocupă de bunuri imobile[2]. *Agenţie imobiliară.* [Pr.: -*li-ar*] – Din fr. **immobilier.**
IMOBILISM s.n. Atitudine de opoziţie sistematică şi permanentă faţă de orice inovaţie, invenţie, progres etc.; închistare. – Din fr. **immobilisme.**
IMOBILIST, -Ă, *imobilişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imobilismului. – Din fr. **immobiliste.**
IMOBILITATE s.f. Stare de nemişcare, de neclintire totală. – Din fr. **immobilité.**
IMOBILIZA, *imobilizez,* vb. I. Tranz. A aduce pe cineva sau ceva în stare de nemişcare, de neclintire, a face să nu se mai poată mişca, să nu mai poată acţiona. * A investi mari disponibilităţi într-o întreprindere, într-o afacere (scoţându-le din circuitul normal). – Din fr. **immobiliser.**
IMOBILIZARE, *imobilizări,* s.f. Acţiunea de *a imobiliza* şi rezultatul ei. – V. **imobiliza.**
IMOBILIZAT, -Ă, *imobilizaţi, -te,* adj. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului) Care nu se poate mişca. * (Despre bunuri materiale) Care nu este folosit, valorificat (acolo unde trebuie). – V. **imobiliza.**
IMORAL, -Ă, *imorali, -e,* adj. Care este contrar moralei, care calcă principiile ei, care nu are nici un principiu moral. – Din fr. **immoral.**
IMORALISM s.n. Teorie care contestă valoarea normelor şi judecăţilor morale dintr-o epocă dată, negând prin aceasta morala însăşi. – Din fr. **immoralisme.**
IMORALIST, -Ă, *imoralişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imoralismului. – Din fr. **immoraliste.**
IMORALITATE, (2) *imoralităţi,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este imoral. **2.** Comportare, faptă, vorbă imorală. – Din fr. **immoralité.**

IMORTALIZA, *imortalizez,* vb. I. Tranz. A face ca o persoană, o acţiune sau o operă să trăiască veşnic în memoria oamenilor; a face nemuritor. – Din fr. **immortaliser.**

IMORTALIZARE, *imortalizări,* s.f. Acţiunea de *a imortaliza* şi rezultatul ei. -V. **imortaliza.**

IMORTELĂ, *imortele,* s.f. (Mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee: **a)** siminoc; **b)** flori-de-paie. ** *Imortelă galbenă* = plantă erbacee ornamentală cu tulpina dreaptă şi flori galbene *(Helichrysum orientale).* – Din fr. **immortelle.**

IMOS, -OASĂ, *imoşi, -oase,* adj. (Reg.) Murdar, mânjit, plin de noroi. – Lat. **limosus** sau **im** + suf. *-os.*

IMPACIENT, -Ă, *impacienţi, -te,* adj. (Livr.) Nerăbdător; neliniştit, îngrijorat. [Pr.: *-ci-ent*] – Din fr. **impatient**, lat. **impetiens, -ntis.** Cf. it. **impaziente.**

IMPACIENTA, *impacientez,* vb. I. Refl. (Livr.) A-şi pierde răbdarea, a deveni nerăbdător. * A se îngrijora, a se nelinişti. [Pr.: *-ci-en-*] – Din fr. **impatienter.**

IMPACIENTARE, *impacientări,* s.f. (Rar) Stare a celui impacientat; nerăbdare. * Nelinişte, impacienţă. [Pr.: *-ci-en-*] – V. **impacienta.**

IMPACIENTAT, -A, *impacientaţi, -te,* adj. (Livr.) Nerăbdător. * Neliniştit, îngrijorat. [Pr.: *-ci-en-*] – V. **impacienta.**

IMPACIENŢĂ s.f. (Livr.) Nerăbdare. * Nelinişte, îngrijorare. [Pr.: *-ci-en-*] – Din fr. **impatience**, lat. **impatienta.** Cf. it. **impazienza.**

IMPACT, *impacturi,* s.n. **1.** (Livr.) Ciocnire a două sau mai multor corpuri. **2.** Influenţă, înrâurire a unei idei, a unei lucrări etc. asupra unei persoane, asupra evenimentelor etc. **3.** Şoc; surpriză. – Din fr. **impact**, lat. **impactus.**

IMPACTARE, *impactări,* s.f. (Med.) Menţinere în contact strâns a două suprafeţe, a două fragmente de oase fracturate. *Impactare dentară. Impactare osoasă.* – Din fr. **impaction.**

IMPACTOR, *impactoare,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru impactarea fragmentelor osoase prin prinderea în şuruburi. – Din fr. **impacteur.**

IMPALPABIL, -A, *impalpabili, -e,* adj. Care nu poate fi pipăit; *p. ext.* de dimensiune, intensitate etc. foarte mică; minuscul, imperceptibil. – Din fr. **impalpable.**

IMPALPABILITATE s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este impalpabil. – Din fr. **impalpabilité.**

IMPALUDARE, *impaludări,* s.f. Apariţia şi înmulţirea cazurilor de malarie într-un teritoriu. – După fr., engl. **impaludation.**

IMPAR, -Ă, *impari, -e,* adj. (Despre numere întregi) Care nu este divizibil cu doi; care este fără soţ. – Din lat. **impar.** Cf. fr. **impair.**

IMPARABIL, -Ă, *imparabili, -e,* adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care nu poate fi parat. – Din fr. **imparable.**

IMPARDONABIL, -Ă, *impardonabili, -e,* adj. (Franţuzism) De neiertat. – Din fr. **impardonnable.**

IMPARICOPITAT, -Ă, *imparicopitaţi, -te,* adj. (Despre animale) Care are un număr impar de degete; imparidigitat. * (Substantivat, n. pl.) Ordin de mamifere erbivore care prezintă această caracteristică; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din **copitat** (după *imparidigitat* etc.).

IMPARIDIGITAT, -Ă, *imparidigităţi, -te,* adj. (Rar) Imparicopitat. – Din fr. **imparidigité.**

IMPARIPENAT, -Ă, *imparipenaţi, -te,* adj. (Despre frunzele compuse) Care prezintă perechi de frunzuliţe de o parte şi de alta a unui ax comun, iar în vârf o frunzuliţă nepereche. – Din fr. **imparipenné.**

IMPARISILABIC, -Ă, *imparisilabici, -ce,* adj. (Despre substantive şi adjective) A cărui temă nu are acelaşi număr de silabe în cursul declinării. – Din fr. **imparisyllabique.**

IMPARITATE s.f. Însuşirea, calitatea de a fi impar; inegalitate, nepotrivire. -Din fr. **imparité.**

IMPARTAJABIL, -Ă, *impartajabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi împărţit, partajat. – Din fr. **impartageable.**

IMPARŢIAL, -Ă, *imparţiali, -e,* adj. Capabil să facă o apreciere justă, obiectivă; nepărtinitor, obiectiv, drept. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **impartial.**

IMPARŢIALITATE s.f. Calitatea de a fi imparţial; nepărtinire, obiectivitate. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **impartialité.**

IMPAS, *impasuri,* s.n. Situaţie dificilă în care se află cineva şi din care nu ştie cum să iasă. – Din fr. **impasse.**

IMPASIBIL, -Ă, *impasibili, -e,* adj. (Livr.) Nepăsător, indiferent. – Din fr. **impassible,** lat. **impassibilis.**

IMPASIBILITATE s.f. (Livr.) Nepăsare, indiferenţă. – Din fr. **impassibilité**, lat. **impassibilitas, -atis.**

IMPECABIL, -Ă, *impecabili, -e,* adj. Care este fără cusur, ireproşabil, perfect, desăvârşit. – Din fr. **impeccable**, lat. **impeccabilis.**

IMPECABILITATE s.f. (Livr.) Calitatea sau starea a ceea ce este impecabil; perfecţiune, desăvârşire. – Din fr. **impeccabilité.**
IMPEDANŢĂ s.f. Mărime electrică egală cu câtul dintre valoarea efectivă a tensiunii electrice aplicate unui anumit circuit şi valoarea efectivă a intetisităţii curentului electric absorbit de circuit. * (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre presiunea sonoră a unui sistem acustic şi fluxul acustic corespunzător. – Din fr. **impédance**, germ. **Impedanz.**
IMPEDIMENT, *impedimente,* s.n. Piedică, obstacol în calea realizării unei intenţii. – Din lat. **impedimentum**. Cf. it. **impedimento.**
IMPENETRABIL, -Ă, *impenetrabili, -e,* adj. **1.** Care nu lasă să treacă ceva prin el. * Prin care nu se poate pătrunde cu privirea; de nepătruns. * Fig. De neînţeles, de nepătruns; ascuns. *Sentimente impenetrabile.* * Fig. Care îşi ascunde gândurile sau sentimentele; care nu trădează stările sufleteşti. *Persoană, fizionomie impenetrabilă.* **2.** (Fiz.) Care ocupă un asemenea spaţiu încât exclude de acolo prezenţa oricărui alt corp. – Din fr. **impénétrable**, lat. **impenetrabilis.**
IMPENETRABILITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este impenetrabil. -Din fr. **impénétrabilité.**
IMPENETRANT, -Ă, *impenetranţi, -te,* adj. (Rar) Care nu este penetrant. – Din fr. **impénétrante.**
IMPENITENT, -Ă, *impenitenţi, -te,* adj. (Rar) Care nu se căieşte, care nu are remuşcări. – Din fr. **impénitent.**
IMPENITENŢĂ s.f. Lipsă de căinţă, de remuşcări. – Din fr. **impénitence.**
IMPERATIV, -Ă, *imperativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ordonă; poruncitor. * *Mod imperativ* (şi substantivat, n.) = mod verbal personal prin care se exprimă un ordin, o interdicţie, un sfat, un îndemn, o rugăminte etc. a subiectului. *Propoziţie imperativă* = propoziţie care exprimă un ordin, un îndemn, o rugăminte etc. **2.** S.n. Necesitate categorică şi necondiţionată; obligaţie. *** Imperativ categoric* = principiu (enunţat de Kant) după care obligaţia morală are un caracter absolut, necondiţionat, spre deosebire de cerinţele condiţionate ale vieţii cotidiene. – Din fr. **impératif**, lat. **imperativus.**
IMPERATOR, *imperatori,* s.m. Titlu onorific care se conferea generalilor romani de către soldaţi sau de către senat după repurtarea unei mari victorii; persoană care purta acest titlu. – Din lat. **imperator.**
IMPERCEPTIBIL, -Ă, *imperceptibili, -e,* adj. Care nu poate fi perceput; *p. ext.* care este abia perceptibil, care trece aproape neobservat, insesizabil. – Din fr. **imperceptible.**
IMPERCEPTIBILITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imperceptibil. – Din fr. **imperceptibilité.**
IMPERFECT, -Ă, *imperfecţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Lipsit de perfecţiune; cu defecte, cu lipsuri. ** (şi substantivat, n.) *Timp imperfect* = timp verbal care aparţine modului indicativ şi care exprimă o acţiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea. – Din lat. **imperfectus**. Cf. fr. **imparfait.**
IMPERFECTIBIL, -Ă, *imperfectibili, -e,* adj. Care nu este perfectibil. – Din fr. **imperfectible.**
IMPERFECTIV, *imperfective,* adj. (Despre aspectul verbelor; şi substantivat, n.) Care arată că acţiunea verbului este în desfăşurare sau se repetă, fără să indice termenul sau rezultatul ei. – Din fr. **imperfectif.**
IMPERFECŢIUNE, *imperfecţiuni,* s.f. Stare a ceea ce este imperfect; defect, scădere, cusur. [Pr.: *-i-u-*] – Din fr. **imperfection**, lat. **imperfectio, -onis.**
IMPERFORAT, *imperforaţi, -te,* adj. (Anat., despre unele organe) Care are orificiile închise, obturate. – Din fr. **imperforé.**
IMPERFORAŢIE s.f. (Anat.) Lipsă a orificiului natural al unui organ. – Din fr. **imperforation.**
IMPERIAL, -Ă, *imperiali, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. Care aparţine împăratului sau imperiului, care se referă la împărat sau la imperiu; împărătesc. **II.** S.f. Etaj (acoperit) al unor vehicule de transport în comun. [Pr.: *-ri-al*] – Din fr. **impérial**, lat. **imperialis.**
IMPERIALISM s.n. **1.** Politică de extindere a dominaţiei sau autorităţii unui imperiu sau a unei naţiuni asupra unor ţări străine sau de dobândire de posesiuni coloniale şi de menţinere a lor. **2.** (În concepţia marxistă) Fază superioară de dezvoltare a capitalismului, caracterizată prin dominaţia monopolurilor, aparţinând unor regimuri autoritare, conflagraţii etc. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **impérialisme.**
IMPERIALIST, -Ă, *imperialişti, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparţine imperialismului sau marilor capitalişti, care se referă la imperialism sau la marii capitalişti. **2.** S.m. Mare capitalist; adept al imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **impérialiste.**
IMPERIOS, -OASĂ, *imperioşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care este neapărat necesar, care cere o rezolvare imediată. [Pr.: *-ri-os*] – Din fr. **impérieux,** lat. **imperiosus.**

IMPERIOZITATE s.f. (Livr.) Caracter imperios; urgenţă [Pr.: -*ri-o*-] – După it. **imperiositá.**
IMPERIU, *imperii,* s.n. **1.** Stat monarhic care are în frunte un împărat; împărăţie. **2.** Teritoriu cuprinzând un stat dominant (marea metropolă) şi posesiunile lui coloniale. **3.** (În loc.) *Sub imperiul...* = dominat, influenţat de..., determinat de... – Din lat. **imperium.**
IMPERMEABIL, -Ă, *impermeabili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nu lasă să treacă prin el un fluid. **2.** S.n. Manta, haină de ploaie confecţionată dintr-un material impermeabil (**1)**; fulgarin. [Pr.: -*me-a*-] – Din fr. **imperméable**, lat. **impermeabilis.**
IMPERMEABILITATE s.f. Însuşirea de a fi impermeabil, starea a ceea ce este impermeabil. [Pr.: -*me-a*-] – Din fr. **imperméabilité.**
IMPERMEABILIZA, *impermeabilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face sau a deveni impermeabil. [Pr.: -*me-a*-] – Din fr. **imperméabiliser.**
IMPERMEABILIZARE, *impermeabilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) impermeabiliza* şi rezultatul ei. [Pr.: -*me-a*-] – V. **impermeabiliza.**
IMPERMEABILIZAT, -Ă, *impermeabilizaţi, -te,* adj. Care a devenit impermeabil, care este impermeabil. [Pr.: -*me-a*-] – V. **impermeabiliza.**
IMPERMUTABIL, -Ă, *impermutabili, -e,* adj. Care nu poate fi permutat, transferat. – Din fr. **impermutable.**
IMPERSONAL, -Ă, *impersonali, -e,* adj. Care nu se referă la nici o persoană; *fig.* lipsit de personalitate. * (Despre verbe, forme şi construcţii verbale) Care exprimă o acţiune ce nu este atribuită nici unei persoane, care nu are subiect propriu-zis şi se întrebuinţează numai la persoana a treia singular. – Din fr. **impersonnel**, lat. **impersonalis.**
IMPERSONALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este impersonal. – Din fr. **impersonnalité.**
IMPERSONALIZA, *impersonalizez,* vb. I. Tranz. (Lit.) A face ca stilul să devină impersonal, obiectiv. – Din engl. **impersonalize.**
IMPERSONALZARE, *impersonalizări,* s.f. Faptul de *a impersonaliza*. – V. **impersonaliza.**
IMPERSONALIZAT, -Ă, *impersonalizaţi, -te,* adj. Care a devenit impersonal. – V. **impersonaliza.**
IMPERTINENT, -Ă, *impertinenţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) obraznic. – Din fr. **impertinent**, lat. **impertinens, -ntis.**
IMPERTINENŢĂ, *impertinenţe,* s.f. Obrăznicie; insolenţă, neruşinare. – Din fr. **impertinence.**
IMPERTURBABIL, -Ă, *imperturbabili, -e,* adj. Care nu poate fi tulburat de nimic; care denotă stăpânire de sine; liniştit, calm, flegmatic, placid. – Din fr. **imperturbable**, lat. **imperturbabilis.**
IMPERTURBABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi imperturbabil, starea omului imperturbabil. – Din fr. **imperturbabilité.**
IMPESTA, *impestez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A molipsi de ciumă sau de altă boală contagioasă. **2.** A răspândi un miros urât. **3.** Fig. A corupe. – Din it. **impestare**, fr. **empester.**
IMPETIGINOS, -OASĂ, *impetiginoşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de impetigo. – Din fr. **impétigineux.**
IMPETIGO s.n. Boală de piele contagioasă manifestată prin apariţia unor băşicuţe seroase şi purulente care se sparg, formând cruste gălbui care nu lasă urme. – Din fr. **impétigo**
IMPETRAŢIE s.f. (Livr.) Acţiune, intervenţie prin care cineva obţine o favoare, un beneficiu. – Din lat. **impetratio**, fr. **impétration.**
IMPETUOS, -OASĂ, *impetuoşi, -oare,* adj. Care dovedeşte o forţă sau se manifestă ca o forţă de nestăpânit; năvalnic, tumultuos. [Pr.: -*tu-os*] – Din fr. **impétueux,** lat. **impetuosus.**
IMPETUOZITATE s.f. Însuşirea de a fi impetuos. [Pr.: -*tu-o*-] – Din fr. **impétuosité.**
IMPIEGAT, -Ă, *impiegaţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană care organizează şi controlează mişcarea trenurilor într-o gară. **2.** (Ieşit din uz) Funcţionar de stat de grad inferior. [Var.: **impiegát, -ă** s.m. şi f.] – Din it. **impiegato.**
IMPIETA, *impietez,* vb. I. Intranz. A interveni în treburile altuia, nesocotindu-i drepturile; a leza. [Pr.: -*pi-e*-] – Din fr.**empiéter.**
IMPIETATE, *impietăţi,* s.f. Lipsă de respect faţă de ceva considerat sfânt; *p. gener.* atitudine jignitoare, lipsită de respect faţă de cineva sau de ceva care merită întreaga consideraţie; sacrilegiu. [Pr.: -*pi-e*-] – Din fr. **impiété,** lat. **impietas, -atis.**
IMPIU, -IE, *impii,* adj. (Livr.) Care este lipsit de evlavie (religioasă) sau de afecţiune plină de respect. – Din lat. **impius**, fr. **impie.**
IMPLACABIL, -Ă, *implacabili, -e,* adj. Care nu poate fi înduplecat, atenuat, îmblânzit; neîndurător, inexorabil. – Din fr. **implacable**, lat. **implacabilis.**
IMPLACABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi implacabil. – Din fr. **implacabilité.**
IMPLANT, *implanturi,* s.n. (Med.) Organ sau ţesut care se implantează. – Din fr. **implant.**
IMPLANTA, *implantez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale chirurgicală şi în scop terapeutic, în

ţesutul subcutanat sau în muşchi, un medicament sau un ţesut străin care se resoarbe treptat. * A stabili, a fixa, a aşeza. – Din fr. **implanter.**

IMPLANTARE, *implantări,* s.f. Acţiunea de *a implanta* şi rezultatul ei. – V. **implanta.**

IMPLANTAŢIE s.f. Implantare. – Din fr. **implantation.**

IMPLANTOLOGIE s.f. Disciplină medicală care studiază implantele şi transplantele de organe în chirurgia generală, stomatologie etc. – Din fr. **implantologie.**

IMPLEMENTA, *implementez,* vb. I. Tranz. A pune în practică, în funcţiune, a aplica; a integra; a îndeplini, a realiza. – După engl. **implement.**

IMPLEMENTARE, *implementări,* s.f. Acţiunea de *a implementa*. – V. **implementa.**

IMPLEMENTAT, -Ă, *implementaţi, -te,* adj. Care a fost aplicat, care a fost îndeplini; care a fost integrat. – V. **implementa.**

IMPLICA, *implic,* vb. I. Tranz. **1.** (La pers. 3) A atrage după sine, a include; a avea ceva drept consecinţă. **2.** A amesteca pe cineva într-o afacere neplăcută, într-un proces etc. – Din fr. **impliquer**, lat. **implicare.**

IMPLICARE, *implicări,* s.f. Acţiunea de *a implica* şi rezultatul ei. – V. **implica.**

IMPLICAT, -Ă, *implicaţi, -te,* adj. **1.** Care este inclus. **2.** Care este amestecat într-o acţiune (neplăcută). – V. **implica.**

IMPLICAŢIE, *implicaţii,* s.f. Idee, fapt urmând în mod implicit din altul sau apărând ca o consecinţă imediată a acestuia. * (Log.) Relaţie între două concepte în care adevărul ori falsitatea unui concept atrage după sine cu necesitate adevărul ori falsitatea celuilalt concept. – Din fr. **implication**, lat. **implicatio.**

IMPLICIT, -Ă, *impliciţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este inclus, conţinut în altceva (fără a mai fi exprimat direct); care se înţelege de la sine. – Din fr. **implicite**, lat. **implicitus.**

IMPLORA, *implór,* vb. I. Tranz. A ruga pe cineva stăruitor, cu desperare (şi cu umilinţă). – Din fr. **implorer**, lat. **implorare.**

IMPLORARE, *implorări,* s.f. Acţiunea de *a implora* şi rezultatul ei; imploraţie, rugăminte, cerere stăruitoare, fierbinte, desperată. – V. **implora.**

IMPLORATOR, -OARE, *imploratori, -oare,* adj. Care imploră; care exprimă implorarea. – Din fr. **implorateur.**

IMPLORAŢIE, *imploraţii,* s.f. (Rar) Implorare. [Var.: **imploraţiúne** s.f.] – Din fr. **imploration.**

IMPLORAŢIUNE s.f. v. **imploraţie.**

IMPLOZIE, *implozii,* s.f. **1.** Fenomen opus exploziei, care constă în pătrunderea rapidă a aerului într-un spaţiu închis fără aer, când pereţii acestuia sunt distruşi. **2.** (Lingv.) Prima fază a articulării unei consoane oclusive, care constă în închiderea totală a organului fonator. – Din fr. **implosion.**

IMPLOZIV, -Ă, *implozivi, -e,* adj. (Lingv.) Care se referă la implozie, relativ la implozie, articulat prin implozie. *Consoană implozivă.* – Din fr. **implosif.**

IMPLUVIU, *impluvii,* s.n. Bazin amenajat în atriumul locuinţelor romane, în care era colectată apa de ploaie. – Din lat. **impluvium.**

IMPOLITEŢĂ s.f. v. **impoliteţe.**

IMPOLITEŢE, *impoliteţi,* s.f. Lipsă de politeţe; faptă, atitudine sau comportare nepoliticoasă; necuviinţă, mojicie, bădărănie. [Var.: **impolitéţă** s.f.] – Din fr. **impolitesse.**

IMPONDERABIL, -Ă, *imponderabili, -e,* adj. Care nu are greutate; care se află în stare de imponderabilitate. * Fig. Imperceptibil; subtil, insesizabil. – Din fr. **impondérable.**

IMPONDERABILITATE s.f. Caracterul sau starea unui corp a cărui greutate se reduce datorită ieşirii sale din câmpul gravitaţiei terestre sau se anulează datorită intervenţiei unei forţe de sens contrar. – Din fr. **impondérabilité.**

IMPOPULAR, -Ă, *impopulari, -e,* adj. (Rar) Care nu se bucură de simpatia, de aprobarea poporului; nepopular. – Din fr.**impopulaire.**

IMPOPULARITATE s.f. (Rar) Lipsă de popularitate a cuiva sau a ceva; nepopularitate. – Din fr. **impopularité.**

IMPORT, *importuri,* s.n. Totalitatea operaţiilor cu caracter comercial prin care se introduc într-o ţară mărfuri produse şi cumpărate din alte ţări. ** Loc. adj. *De import* = **a)** care este importat; **b)** *fig.* străin de realităţile locale. * (Concr.) Totalitatea mărfurilor importate de o ţară. – Din **importa**[1] (derivat regresiv). Cf. germ. **Import.**

IMPORTA[1]**,** *impórt,* vb. I. Tranz. A aduce în ţara proprie mărfuri străine prin cumpărare sau prin schimb. * Fig. A prelua obiceiuri, mode etc. străine. – Din fr. **importer.**

IMPORTA[2]**,** pers. *3 impórtă,* vb. I. Tranz. şi intranz. A prezenta importanţă, interes pentru cineva. – Din fr. **importer.**

IMPORTABIL, -Ă, *importabili, -e,* adj. Care poate fi importat; care este permis, admis să fie importat. – Din fr. **importable.**

IMPORTANT, -Ă, *importanţi, -te,* adj. Care are însemnătate, valoare; însemnat. * (Despre persoane) De vază; remarcabil, ilustru. * (Ir.) Care se crede om de seamă; plin de aroganţă, îngâmfat. – Din fr. **important.**

IMPORTANŢĂ s.f. Faptul de a fi important, caracterul unui lucru important; însemnătate; semnificaţie. ** Loc. adv. *Cu importanţă* = cu convingerea (nejustificată) că spune sau face ceva important; cu înfumurare. ** Expr. *A-şi da importanţă* = a se îngâmfa, a se crede om de seamă, superior. *Plin de importanţă* = înfumurat, îngâmfat, încrezut. – Din fr. **importance.**

IMPORTARE, *importări,* s.f. Acţiunea de *a importat*[1]. – V. **importa**[1]**.**

IMPORTAT, -Ă, *importaţi, -te,* adj. (Despre mărfuri) Adus în propria ţară prin cumpărare sau prin schimb. – V. **importa**[1]**.**

IMPORTATOR, -OARE, *importatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu importul. **2.** Adj, Care importă[1]. *Ţară importatoare de bumbac.* – Din fr. **importateur**

IMPORTAŢIUNE, *importaţiuni,* s.f. (Înv.) Lucru, bun importat. – Din fr. **importation.**

IMPORTUN, -Ă, *importuni, -e,* s.m. şi f., adj. (Livr.) (Persoană) care importunează. – Din fr. **importun**, lat. **importunus.**

IMPORTUNA, *importunez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A plictisi sau a stingheri pe cineva cu stăruinţele sau cu prezenţa sa. – Din fr. **importuner.**

IMPORTUNITATE s.f. (Livr.) Stăruinţă, atitudine, prezenţă care plictiseşte sau stinghereşte pe cineva. – Din fr. **importunité**, lat. **importunitas, -atis.**

IMPOSIBIL, -Ă, *imposibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nu e posibil, care nu se poate îndeplini; irealizabil. * Extrem de greu, de dificil. *O muncă imposibilă.* * (Fam.; despre oameni) Nesuferit, insuportabil. **2.** S.n. Ceea ce este (aproape) cu neputinţă de realizat. ** Expr. *A face imposibilul* = a face tot ceea ce îi stă în putinţă pentru a realiza ceva. * (Adverbial) Cu neputinţă, nici într-un caz, cu nici un preţ. – Din fr. **impossible**, lat. **impossibilis.**

IMPOSIBILITATE, *imposibilităţi,* s.f. Caracterul sau situaţia a ceea ce este imposibil; faptul de a nu putea face ceva; neputinţă. – Din fr. **impossibilité**, lat. **impossibilitas, -atis.**

IMPOSTAŢIE s.f. (Muz.) Pregătire, antrenare a vocii (înainte de a cânta); vocalizare. – Din it. **impostazione.**

IMPOSTĂ, *imposte,* s.f. Bloc de piatră care se află ieşit în afară faţă de nivelul zidăriei, servind de obicei ca sprijin pentru o boltă, un arc etc. – Din fr. **imposte**, it. **imposta.**

IMPOSTOR, -OARE, *impostori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care caută să înşele, profitând de necunoştinţa sau de buna-credinţă a oamenilor; şarlatan, mincinos. * Persoană care caută să se substituie altcuiva (pentru a lucra, a profita în numele lui); farsor. – Din fr. **imposteur**, lat. **impostor.**

IMPOSTURĂ, *imposturi,* s.f. Acţiune, faptă de impostor; şarlatanie, înşelătorie. – Din fr. **imposture**, lat. **impostura.**

IMPOTENT, -Ă, *impotenţi, -te,* adj. Lipsit de vigoare; neputincios. * Spec. (Despre bărbaţi) Inapt pentru săvârşirea actului sexual. – Din fr. **impotent**, lat. **impotens, -ntis.**

IMPOTENŢĂ s.f. Lipsă de vigoare; neputinţă. * Spec. Stare (patologică) a unui bărbat inapt pentru săvârşirea actului sexual. – Din fr. **impotence**, lat. **impotentia.**

IMPOZABIL, -A, *impozabili, -e,* adj. Care poate fi sau care este supus la plata unui impozit. – Din fr. **imposable.**

IMPOZANT, -Ă, *impozanţi, -te,* adj. Care impune respect sau admiraţie prin înfăţişare, ţinută, comportare; impunător, mândru. – Din fr. **imposant.**

IMPOZIT, *impozite,* s.n. Plată obligatorie stabilită prin lege, pe care cetăţenii, instituţiile etc. o varsă din venitul lor în bugetul statului; dare. * (În trecut) Bir. – Din lat. **impositum** (cu sensul fr. *impôt*).

IMPOZITA, *impozitez,* vb. I. Tranz. A impune **(3)**. * A prevedea perceperea unui impozit. – Din **impozit.**

IMPOZITARE, *impozitări,* s.f. Acţiunea de *a impozita*. – V. **impozita.**

IMPRACTICABIL, -Ă, *impracticabili, -e,* adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care nu se poate circula; stricat, desfundat. **2.** Care nu poate fi pus în practică, care nu se poate aplica. – Din fr. **impraticable** (după *practică*).

IMPRACTICABILITATE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este impracticabil. – Din fr. **impracticabilité.**

IMPRECAŢIE, *imprecaţii,* s.f. (Livr.) Blestem; ocară. * Figură de stil care conţine un blestem. – Din fr. **imprécation**, lat. **imprecatio.**

IMPRECIS, -Ă, *imprecişi, -se,* adj. Care este lipsit de precizie; vag, nesigur, neprecis. – Din fr. **imprécis.**

IMPRECIZIE, *imprecizii,* s.f. Lipsă de precizie. – Din fr. **imprécísion.**

IMPREGNA, *impregnez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A (se) îmbiba cu o substanţă (lichidă) pentru a căpăta impermeabilitate, rezistenţă etc. – Din fr. **imprégner**, lat. **impraegnare.**
IMPREGNABIL, -Ă, *impregnabili, -e,* adj. Care poate fi impregnat. – Din fr. **imprégnable.**
IMPREGNABILITATE s.f. Calitatea de a fi impregnabil. – Din fr. **imprégnabilité.**
IMPREGNANT, -Ă, *impregnanţi, -te,* adj., s.n. (Produs chimic) care impregnează. – Din **impregna.**
IMPREGNARE, *impregnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) impregna* şi rezultatul ei; îmbibare. – V. **impregna.**
IMPREGNAT, -Ă, *impregnaţi, -te,* adj. Îmbibat cu o substanţă (lichidă) spre a căpăta anumite însuşiri. – V. **impregna.**
IMPREGNAŢIE, *impregnaţii,* s.f. (Geol.) Distribuţie neregulată a unor substanţe minerale în masa rocilor. – Din fr. **imprégnation.**
IMPREGNOL s.n. Substanţă de culoare albă, obţinută din parafină, care se întrebuinţează la impregnarea materialelor textile. – **Impregna** + suf. *-ol.*
IMPRESAR, *impresari,* s.m. Persoană care mijloceşte sau organizează reprezentaţii teatrale, concerte etc. – Din fr. **impresario**, it. **impresario**. Cf. germ. **Impresario.**
IMPRESARIAL, -Ă, *impresariali, -e,* adj. (Rar) De impresar sau de impresariat. [Pr.: *-ri-al*] – Din engl. **impressarial.**
IMPRESARIAT, *impresariate,* s.n. Instituţie care mijloceşte sau organizează reprezentaţii teatrale, concerte etc. [Pr.: *-ri-at*] – Din **impresar.**
IMPRESCRIPTIBIL, -Ă, *imprescriptibili, -e,* adj. Care nu se prescrie, care rămâne valabil totdeauna. – Din fr. **imprescriptible.**
IMPRESCRIPTIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi imprescriptibil. – Din fr. **imprescriptibilité.**
IMPRESIE, *impresii,* s.f. Efect lăsat în conştiinţa omului de lucruri sau de întâmplări din jurul lui cu care vine în contact; (la pl.) gânduri, imagini întipărite în amintire. ** Expr. *A da* (sau *a face, a lăsa*) *impresia că...* = **a)** a determina pe cineva să-şi formeze o părere despre cineva sau ceva; **b)** a părea că... *A face* (sau *a produce*) *impresie (asupra cuiva)* = a atrage atenţia (cuiva) asupra sa sau asupra actelor sale, a face efect, a impresiona. *(A fi) sub impresia...* = (a fi) stăpânit de imaginile sau de amintirile unei întâmplări trăite. * Senzaţie; părere. ** Expr. *A avea impresia că...* = a bănui, a crede, a presupune că... * (La pl.) Puncte de vedere, aprecieri (fugitive) asupra unui fapt, asupra unei întâmplări etc. * (În forma "impresiune") Urmă, amprentă a desenului papilar al degetelor, palmelor şi tălpilor picioarelor. [Var.: (înv.) **impresiúne** s.f.] – Din fr. **impression**, lat. **impressio, -onis.**
IMPRESIONA, *impresionez,* vb. I. Tranz. **1.** A produce o impresie puternică asupra cuiva; a emoţiona, a mişca. **2.** (Despre lumină) A acţiona asupra substanţei sensibile de pe o placă, de pe un film sau de pe o hârtie fotografică, dând naştere unui proces chimic datorită căruia se înregistrează o imagine. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **impressionner.**
IMPRESIONABIL, -Ă, *impresionabili, -e,* adj. Care poate fi uşor impresionat; (despre oameni) sensibil, emotiv. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **impressionnable.**
IMPRESIONABILITATE s.f. Însuşirea de a fi impresionabil; sensibilitate, emotivitate. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **impressionnabilité.**
IMPRESIONANT, -Ă, *impresionanţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care produce o impresie puternică; emoţionant, tulburător; uluitor. * Impunător, impozant. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **impressionnant.**
IMPRESIONARE, *impresionări,* s.f. Acţiunea de *a impresiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] – V. **impresiona.**
IMPRESIONAT, -Ă, *impresionaţi, -te,* adj. **1.** Mişcat, emoţionat. **2.** (Despre materiale fotografice) Care a suferit schimbări chimice sub acţiunea luminii. [Pr.: *-si-o-*] – V. **impresiona.**
IMPRESIONISM s.n. Mişcare artistică apărută în a doua jumătate a sec. XIX, caracterizată prin renunţarea la contururile precise, la detalii, la clarobscur spre a reda cât mai sugestiv lumina (în pictură), prin modelarea fragmentară a suprafeţelor (în sculptură), printr-o mare libertate a formelor, lărgirea cadrului tonal şi subiectivitatea coloritului (în muzică), prin tendinţa de a reda impresii fugitive, şi cele mai intime nuanţe personale (în literatură). [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **impressionnisme.**
IMPRESIONIST, -Ă, *impresionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine impresionismului, privitor la impresionism. **2.** S.m. şi f. Adept al impresionismului; creator care aparţine impresionismului. [Pr.: *-si-o-*] – Din fr. **impressionniste.**
IMPRESIUNE s.f. v. **impresie.**
IMPRESSUM s.n. (Rar) Numele, firma tipografiei (care apare imprimată) pe o carte tipărită.

– Cuv. lat.

IMPREVIZIBIL, -Ă, *imprevizibili, -e,* adj. Care nu poate fi prevăzut. – Din fr. **imprévisible.**

IMPREVIZIBILITATE s.f. Caracterul a ceea ce este imprevizibil. – Din fr. **imprévisibilité.**

IMPRIMA, *imprim,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a lăsa urme prin apăsare, deformare etc.; a întipări. * A înregistra sunete pe o bandă, pe un disc etc. **2.** A tipări. * A aplica, a fixa pe o ţesătură desene colorate. **3.** Fig. A comunica; a transmite. * A impune, a determina. – Din fr. **imprimer.**

IMPRIMABIL, -Ă, *imprimabili, -e,* adj. De imprimat; care se poate imprima. -Din fr. **imprimable.**

IMPRIMANTĂ, *imprimante,* s.f. (Inform.) Dispozitiv periferic prin intermediul căruia sunt extrase datele din calculatoare prin înscrierea automată a caracterelor alfanumerice sau grafice pe hârtie. – Din fr. **imprimante.**

IMPRIMARE, *imprimări,* s.f. Acţiunea de *a imprima* şi rezultatul ei. -V. **imprima.**

IMPRIMAT, -Ă, *imprimaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este tipărit. * (Despre ţesături) Pe care sunt aplicate, fixate desene colorate. **2.** S.n. Formular-tip folosit în întreprinderi şi în instituţii pentru întocmirea de acte oficiale; publicaţie cu caracter administrativ (adresă, registru etc.) folosită în întreprinderi şi instituţii. **3.** S.n. (La pl.) Publicaţii tipărite; tipărituri. – V. **imprima**. Cf. fr. **imprimé.**

IMPRIMATUR s.n. Autorizaţie indicând bunul de tipar pe o corectură. – Cuv. lat.

IMPRIMERIE, *imprimerii,* s.f. Tipografie. * Atelier, secţie dintr-o întreprindere textilă în care se imprimă ţesături. – Din fr. **imprimerie.**

IMPRIMEU, *imprimeuri,* s.n. Ţesătură imprimată cu modele colorate. * Desen imprimat pe o ţesătură. – Din fr. **imprimé.**

IMPROBABIL, -Ă, *improbabili, -e,* adj. Care nu se poate proba, care nu poate fi dovedit, care nu este sigur. * Care are puţine şanse de a se produce, puţin probabil; incert, nesigur. – Din fr. **improbable.**

IMPROBABILITATE, *improbabilităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este improbabil. – Din fr.**improbabilité**

IMPROBANT, -Ă, *improbanţi, -te,* adj. (Rar) Care nu probează ceva, care nu are valoare de probă; incert, nesigur. – Din fr. **improbant.**

IMPROBITATE, *improbităţi,* s.f. (Livr.) Lipsă de probitate. – Din fr. **improbité.**

IMPROMPTU, *impromptuuri,* s.n. Compoziţie muzicală instrumentală cu caracter de improvizaţie şi de obicei lirică, agitată. [Pr.: *empromtü*] – Din fr. **impromptü.**

IMPROPRIETATE, *improprietăţi,* s.f. Lipsă de proprietate în folosirea unui termen, a unei construcţii. [Pr.: *pri-e-*] – Din fr. **impropriété**, lat. **improprietas, -atis.**

IMPROPRIU, -IE, *improprii,* adj. **1.** (Despre cuvinte, expresii etc.; adesea adverbial) Care nu este propriu, potrivit, corect sau indicat. **2.** Necorespunzător, nerecomandabil, neindicat (pentru ceva). – Din fr. **impropre**, lat. **improprius.**

IMPROVIZA, *improvizez,* vb. I. Tranz. A compune, a alcătui (ocazional) repede, pe nepregătite o poezie, un discurs, o compoziţie muzicală etc.; a face, a confecţiona, a construi ceva la repezeală, din ce se găseşte (şi provizoriu). – Din fr. **improviser.**

IMPROVIZARE, *improvizări,* s.f. Acţiunea de *a improviza* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce se improvizează. – V. **improviza.**

IMPROVIZAT[1] s.n. Faptul de *a improviza*. – V. **improviza.**

IMPROVIZAT[2], **-Ă,** *improvizaţi, -te,* adj. **1.** Compus, alcătuit repede şi fără o pregătire prealabilă. **2.** Care îndeplineşte o funcţie, care face o acţiune ocazional şi fără a avea pregătirea necesară. – V. **improviza.**

IMPROVIZATOR, -OARE, *improvizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care improvizează; care are însuşirea de a improviza. – Din fr. **improvisateur.**

IMPROVIZATORIC, -Ă, *improvizatorici, -ce,* adj. (Rar) Care ţine de improvizaţie. – **Improvizator +** suf. *-ic.*

IMPROVIZAŢIE, *improvizaţii,* s.f. Faptul de a improviza; (concr.) ceea ce se improvizează. * Piesă muzicală improvizată. * Lucru făcut la repezeală, la moment. – Din fr. **improvisation.**

IMPRUDENT, -Ă, *imprudenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial şi substantivat) Care acţionează fără prudenţă; care demonstrează lipsă de prudenţă; nesocotit. – Din fr. **imprudent**, lat. **imprudens, -ntis.**

IMPRUDENŢĂ, *imprudenţe,* s.f. Lipsă de prudenţă; nesocotinţă; neprevedere. * Faptă, vorbă etc. nesocotită, riscantă. – Din fr. **imprudence**, lat. **imprudentia.**

IMPUBER, -Ă, *impuberi, -e,* adj. (Livr.) Care nu a atins vârsta pubertăţii. – Din fr. **impubére**, lat. **impubes, -eris.**

IMPUDIC, -Ă, *impudici, -ce,* adj. Lipsit de pudoare, de ruşine; neruşinat, necuviincios. – Din

fr. **impudique**, lat. **impudicus.**
IMPUDICITATE s.f. Impudoare. – Din fr. **impudicité.**
IMPUDOARE s.f. Lipsă de pudoare, de ruşine; atitudine, faptă, vorbă lipsită de ruşine; neruşinare, impudicitate. – Din fr. **impudeur.**
IMPULS, *impulsuri,* s.n. **1.** Îndemn, stimulent, avânt (în realizarea unei acţiuni); (Fiziol.) mişcare bruscă şi momentană, determinată de acţiunea stimulenţilor nervoşi şi orientată spre executarea unui anumit act. **2.** Mărime fizică egală cu produsul dintre masa şi viteza unui corp în mişcare. **3.** Variaţie bruscă, intensă şi de scurtă durată a unei mărimi variabile; impulsie. *Impulsul curentului electric.* – Din lat. **impulsus.**
IMPULSIE, *impulsii,* s.f. **1.** Tendinţă, pornire spontană, involuntară, adesea cu caracter imperios, provocată de un factor psihologic, emoţional. **2.** Mişcare imprimată unui corp de o forţă exterioară. **3.** Impuls **(3)**. [Var.: (rar) **impulsiúne** s.f.] – Din fr. **impulsion**, lat. **impulsio, -onis.**
IMPULSIONA, *impulsionez,* vb. I. Tranz. A da impuls, a produce un impuls; a stimula, a îndemna, a îmboldi. * A imprima o mişcare. [Pr.: *-si-o-*] – **Impuls +** suf. *-iona*. Cf. fr. **impulser.**
IMPULSIUNE s.f. v. **impulsie.**
IMPULSIV, -Ă, *impulsivi, -e,* adj. Care este înclinat să acţioneze sub influenţa primului impuls; violent, nestăpânit, nestăvilit. – Din fr. **impulsif.**
IMPULSIVITATE s.f. Însuşirea de a fi impulsiv; nestăpânire, violenţă. – Din fr. **impulsivité.**
IMPULSOR, *impulsoare,* s.n. (Tehn.) Rotor de pompă centrifugă. – Din fr. **impulseur.**
IMPUNĂTOR, -OARE, *impunători, -oare,* adj. Care impresionează (prin dimensiuni, calităţi etc.); măreţ, falnic, impozant, grandios. – **Impune** + suf. *-ător.*
IMPUNE, *impún,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca o idee, o măsură, o directivă etc. să fie acceptate şi urmate; a face necesară îndeplinirea unei acţiuni; a constrânge pe cineva să accepte, să facă ceva; a obliga. **2.** Intranz. A insufla cuiva respect, stimă. * Tranz. A face ca cineva să devină respectat, stimat sau temut. * Refl. A căpăta prestigiu, a se afirma; a învinge, a birui. **3.** Tranz. A supune pe cineva unui impozit. [Perf. s. *impusei*, part. *impus*] – Din lat. **imponere** (refăcut după *pune*; cu sensuri după fr. *imposer*).
IMPUNERE, *impuneri,* s.f. Acţiunea de *a (se) impune* şi rezultatul ei. * (Fin.) Operaţie fiscală care constă în stabilirea persoanei, a termenului şi a sumei ce urmează să fie plătită statului ca impozit; (concr.) impozit. – V. **impune.**
IMPUNITATE s.f. Scutire de pedeapsă a unui infractor din cauza unor împrejurări speciale, prevăzute de lege. – Din fr. **impunité**, lat. **impunitas, -atis.**
IMPUPARE s.f. (Biol.) Trecere din stadiul de larvă în stadiul de pupă[2]. – **Im**[2] **+ pupă**[2]**.**
IMPUR, -Ă, *impuri, -e,* adj. **1.** Care nu este pur; murdar. * Fig. Corupt, murdar. **2.** (Chim.) Amestecat cu altă substanţă (nevaloroasă). – Din fr. **impur**, lat. **impurus.**
IMPURIFICA, *impurific,* vb. I. Tranz. (Rar) A murdări; a polua. – **Im**[2]**- + purifica.**
IMPURIFICARE, *impurificări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a impurifica*. – V. **impurifica.**
IMPURIFICAT, -Ă, *impurificaţi, -te,* adj. Care a devenit impur. – V. **impurifica.**
IMPURITATE, *impurităţi,* s.f. **1.** Lipsă de puritate, de curăţenie. * Stare a unui mediu cu toxicitate ridicată, cu microbi etc. **2.** Corp sau substanţă străină care se găseşte în masa altui corp sau a unui material (şi a cărei prezenţă determină modificarea proprietăţilor materialului). – Din fr. **impureté**, lat. **impuritas, -atis.**
IMPUS, -Ă, *impuşi, -se,* adj. Care trebuie urmat întocmai; care trebuie făcut, îndeplinit; obligatoriu. – V. **impune.**
IMPUTA, *imput,* vb. I. Tranz. şi refl. impers. **1.** A (i se) reproşa, a (i se) atribui cuiva fapte, atitudini, gesturi nepotrivite, condamnabile. **2.** A face pe cineva răspunzător de o pagubă adusă unei instituţii, întreprinderi (unde lucrează), obligându-l la despăgubiri. – Din fr. **imputer**, lat. **imputare.**
IMPUTABIL, -Ă, *imputabili, -e,* adj. Care poate fi imputat cuiva. – Din fr. **imputable.**
IMPUTABILITATE s.f. (Jur.) Situaţie în care se găseşte o persoană căreia i se atribuie săvârşirea cu intenţie a unei fapte pedepsite de legea penală. – Din fr. **imputabilité.**
IMPUTARE, *imputări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imputa* şi rezultatul ei; reproş, mustrare, învinuire. * (Concr.) Imputaţie. – V. **imputa.**
IMPUTAŢIE, *imputaţii,* s.f. Faptul de a atribui cuiva o vină; învinovăţire; măsură prin care se dispune reţinerea din câştigul unui angajat sau cooperator a despăgubirilor pentru paguba cauzată de acesta instituţiei sau întreprinderii unde lucrează; (concr.) sumă care trebuie plătită pentru această pagubă; imputare. – Din fr. **imputation**, lat. **imputatio.**
IMPUTRESCIBIL, -Ă, *imputrescibili, -e,* adj. (Tehn.; despre materiale) Care nu putrezeşte. – Din fr. **imputrescible.**
IMPUTRESCIBILITATE s.f. (Tehn.) Calitatea unui material de a fi imputrescibil. – Din fr.

imputrescibilité.

IMPUTRESCIBILIZA, *imputrescibilizez,* vb. I. Tranz. A trata materiale textile cu substanţe de protecţie împotriva microorganismelor care pot produce degradări biochimice atât fibrelor textile naturale, cât şi celor artificiale. – **Imputrescibil** + suf. *-iza.*

IMPUTRESCIBILIZARE, *imputrescibilizări,* s.f. Acţiunea de *a imputrescibiliza* şi rezultatul ei. – V. **imputrescibiliza.**

IMPUTRESCIBILIZAT, -Ă, *imputrescibilizaţi, -te,* adj. (Despre materiale textile) Care au fost tratate cu substanţe de protecţie împotriva microorganismelor. -V. **imputrescibiliza.**

IMUABIL, -Ă, *imuabili, -e,* adj. Care rămâne veşnic acelaşi, care nu se schimbă; permanent, constant, imutabil. [Pr.: *-mu-a-*] – Din fr. **immuable.**

IMUABILITATE s.f. Calitatea a ceea ce este imuabil; permanenţă, fixitate, imuabilitate. [Pr.: *-mu-a-*] – Din fr. **immuabilité.**

IMUN, -Ă, *imuni, -e,* adj. Care prezintă imunitate; care nu poate contracta o anumită boală infecţioasă. – Din fr. **immun**, lat. **immunis.**

IMUND, -Ă, *imunzi, -de,* adj. (Livr.; adesea fig.) Foarte murdar; dezgustător la înfăţişare. – Din fr. **immonde**, lat. **immundus.**

IMUNDICITATE s.f. (Livr.; adesea fig.) Murdărie foarte mare; imundiţie. – Din fr. **immondicité.**

IMUNDIŢIE s.f. (Livr.; adesea fig.) Imundicitate. – Din it. **immondizia.**

IMUNITAR, -Ă, *imunitari, -e,* adj. (Biol.) Cu caracter de imunitate. – Din fr. **immunitaire.**

IMUNITATE s.f. **1.** Rezistenţă a organismului faţă de acţiunea microbilor patogeni sau a produşilor toxici ai acestora. **2.** (În societatea medievală) Privilegiu acordat sau recunoscut la cerere, printr-un act al monarhului, stăpânilor de pământ de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica la oaste etc. pe domeniile lor, fără amestecul reprezentanţilor puterii centrale. **3.** Ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane. *** Imunitate parlamentară* = situaţie de care se bucură membrii unei adunări legislative de a nu putea fi urmăriţi sau arestaţi fără aprobarea organului din care fac parte. *Imunitate diplomatică* = inviolabilitate juridică de care se bucură reprezentanţii diplomatici, familiile lor etc. – Din fr. **immunité**, lat. **immunitas, -atis.**

IMUNIZA, *imunizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face sau a deveni imun în urma unui tratament sau prin faptul că a avut în trecut aceeaşi boală la care este expus în prezent. – Din fr. **immuniser.**

IMUNIZANT, -Ă, *imunizanţi, -te,* adj. Care imunizează. – Din fr. **immunisant.**

IMUNIZARE, *imunizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imuniza* şi rezultatul ei. – V. **imuniza.**

IMUNIZAT, -Ă, *imunizaţi, -te,* adj. Care a devenit imun. – V. **imuniza.**

IMUNOCHIMIC, -Ă, *imunochimici, -ce,* adj. Privitor la imunochimie, de imunochimie. – Din engl. **immunochemical.**

IMUNOCHIMIE s.f. Domeniu interdisciplinar care studiază din punct de vedere chimic componentele celulelor microbiene ale plantelor şi animalelor capabile să participe la procesele imunitare. – Din fr. **immunochimie**. Cf. engl. **immunochemistry.**

IMUNODEPRESIV, -Ă, *imunodepresivi, -e,* adj. (Med.) Imunosupresiv. – Din fr. **immunodépreasif.**

IMUNOELELCTROFOREZĂ s.f. (Med.) Adaptare a tehnicii electroforetice la studiile imunochimice. [Pr.: *-no-e-*] – Din engl. **immunoelectrophoresis.**

IMUNOGEN, -Ă, *imunogeni, -e,* adj. (Biol.; despre substanţe) Care are proprietatea de a da imunitate **(1)**. – Din fr. **immunogéne.**

IMUNOGENETIC, -Ă, *imunogenetici, -ce,* s.f. adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază complexitatea proceselor de imunitate **(1)**. **2.** Adj. Care ţine de imunogenetică **(1)**. – Din fr. **immunogénétique**, engl. **immunogenetic(s).**

IMUNOGLOBULINĂ, *imunoglobuline,* s.f. (Biol.) Glicoproteină care are funcţie de anticorp – Din engl. **immnoglobulin.**

IMUNOLOGIC, -Ă, *imunologici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparţine imunologiei, de imunologie. – Din fr. **immunologique**, engl. **immunologic.**

IMUNOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care se ocupă cu studiul imunităţii. – Din fr. **immunologie.**

IMUNOPATOLOG, -Ă, *imunopatologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în imunopatologie. – Din fr. **imunopatologie** (derivat regresiv).

IMUNOPATOLOGIE s.f. Ramură a imunologiei care studiază imunitatea organismului în relaţie cu boala. – Din engl. **immunopathology.**

IMUNOPROFILAXIE, *imunoprofilaxii,* s.f. Prevenire a unei boli contagioase prin imunizare cu vaccinuri, seruri specifice etc. – Din fr. **immunoprophylaxie.**

IMUNOSUPRESIE s.f. (Med.) Scădere sau diminuare a imunităţii organismului după iradiere, droguri, toxine microbiene. – Din engl. **immunosuppression.**

IMUNOSUPRESIV, -Ă, *imunosupresivi, -e,* adj. (Med.; despre substanţe, tratamente etc.) Care inhibă procesele imunogenetice; imunodepresiv. – Din engl. **immunosuppressive.**

IMUNOTERAPIE s.f. Metodă de tratament care constă în administrarea de seruri şi vaccinuri care conţin anticorpi specifici bolii respective. – Din fr. **immunothérapie.**

IMUNOTRANSFUZIE, *imunotransfuzii,* s.f. (Med.) Transfuzie de sânge recoltat de la donatori vaccinaţi în prealabil contra unor boli infecţioase. – Din fr. **immunotransfusion.**

IMUTABIL, -Ă, *imutabili, -e,* adj. (Rar) Imuabil. – Din lat. **immutabilis.**

IMUTABILITATE s.f. (Rar) Imuabilitate. – Din fr. **immutabilité**, lat. **immutabilitas, -atis.**

IN[1]- Element de compunere cu sens negativ şi privativ, formând substantive, adjective, verbe. [Var.: **im[2]-] –** Din fr., lat. **in÷.**

IN[2] **(1)** s.m., **(2)** *inuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee textilă şi oleaginoasă, cu tulpina subţire, ramificată în partea superioară, fibroasă, cu frunze mici, înguste şi cu flori albastre sau albe, care are numeroase utilizări *(Linum usitatissimum)*; *p. restr.* sămânţa acestei plante. *** In galben* = plantă erbacee cu flori galbene *(Linum flavum*). **2.** S.n. Fir obţinut prin prelucrarea inului[2] **(1)**; *p. ext.* pânză făcută din aceste fire. – Lat. **linum.**

INABIL, -Ă, *inabili, -e,* adj. (Livr.) Neîndemânatic, stângaci; neabil. – Din fr. **inhabile**, lat. **inhabilis.**

INABILITATE s.f. (Livr.) Lipsă de abilitate; stângăcie. – Din fr. **inhabilité.**

INABORDABIL, -Ă, *inabordabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi abordat; inaccesibil, neabordabil. – Din fr. **inabordable.**

INACCEPTABIL, -Ă, *inacceptabili, -e,* adj. Care nu poate fi acceptat, admis; neacceptabil. – Din fr. **inacceptable.**

INACCEPTARE s.f. Refuz de a accepta; neacceptare, respingere. – După fr. **inacception.**

INACCESIBIL, -Ă, *inaccesibili, -e,* adj. Care nu este accesibil, la care nu poţi ajunge; neaccesibil, inabordabil. – Din fr. **inaccessible**, lat. **inaccesibilis.**

INACCESIBILITATE s.f. Însuşirea sau starea de a fi inaccesibil. – Din fr. **inaccessibilité.**

INACOMODABIL, -Ă, *inacomodabili, -e,* adj. Care nu se poate acomoda cu o situaţie, cu o persoană etc.; inadaptabil. – Din fr. **inaccommodable.**

INACORDABIL, -Ă, *inacordabili, -e,* adj. Care nu se poate acorda sau atribui. – Din fr. **inaccordable.**

INACTIV, -Ă, *inactivi, -e,* adj. **1.** Care nu activează, care este fără activitate; care nu face nimic; pasiv. **2.** (Chim.; despre substanţe, elemente) Care nu reacţionează. – Din fr. **inactif.**

INACTIVA, *inactivez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să devină inactiv; a anihila, a suprima. **2.** (Chim.) A face să nu reacţioneze; a neutraliza. – Din fr. **inactiver.**

INACTIVARE, *inactivări,* s.f. Acţiunea de *a inactiva* şi rezultatul ei. – V. **inactiva.**

INACTIVAT, -Ă, *inactivaţi, -te,* adj. Care a devenit inactiv. – V. **inactiva.**

INACTIVISM s.n. (Rar) Accentuare a atitudinii inactive; mod de viaţă care evită contactul cu lumea exterioară. – Din germ. **Inaktivismus.**

INACTIVITATE s.f. Lipsă de activitate; pasivitate. – Din fr. **inactivité.**

INACTUAL, -Ă, *inactuali, -e,* adj. Care nu este actual; neactual. [Pr.: *-tu-a1*] – Din fr. **inactuel.**

INACTUALITATE s.f. Lipsă de actualitate; însuşirea sau starea de a fi inactual. [Pr.: *-tu-a-*] – Din fr. **inactualité.**

INACŢIUNE, *inacţiuni,* s.f. (Rar) Lipsă a oricărei acţiuni. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **inaction.**

INACUZABIL, -Ă, *inacuzabili, -e,* adj. Care nu poate fi acuzat; nevinovat. – Din fr. **inaccusable.**

INADAPTABIL, -Ă, *inadaptabili, -e*, adj. Care nu se poate deprinde, acomoda cu o situaţie nouă; inacomodabil. – Din fr. **inadaptable.**

INADAPTABILITATE s.f. Faptul de a fi inadaptabil; neadaptabilitate. – **Inadaptabil** + suf. -*itate.*

INADAPTARE, *inadaptări,* s.f. Neputinţă de adaptare; neadaptare. – După fr. **inadaptation.**

INADAPTAT, -Ă, *inadaptaţi, -te*, adj. Care nu s-a adaptat; neadaptat. – Din fr. **inadapté.**

INADECVARE s.f. Lipsă de adecvare; nepotrivire. – După fr. **inadéquation.**

INADECVAT, -Ă, *inadecvaţi, -te,* adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, neadecvat. – Din fr. **inadéquat.**

INADERENT, -Ă, *inaderenţi, -te,* adj. (Livr.) Care nu aderă; neaderent. – Din fr. **inadhérent.**

INADERENŢĂ, *inaderenţe,* s.f. (Livr.) Imposibilitate de a adera; neaderenţă. – **Inader** [ent] + suf. -*enţă.*

INADMISIBIL, -Ă, *inadmisibili, -e*, adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; neadmisibil. – Din fr. **inadmissible.**
INADMISIBILITATE s.f. Caracterul a ceea ce este inadmisibil. – Din fr. **inadmissibilité.**
INADVERTENT, -Ă, *inadvertenţi, -te,* adj. Lipsit de atenţie; neatent, distrat. * Care nu se potriveşte, nu corespunde; greşit. – Din fr. **inadvertant.**
INADVERTENŢĂ, *inadvertenţe,* s.f. Lipsă de atenţie; (concr.) greşeală făcută din neatenţie. * Nepotrivire, neconcordanţă. – Din fr. **inadvertance.**
INALIENABIL, -Ă, *inalienabili, -e*, adj. (Despre drepturi, bunuri) Care, potrivit legii sau voinţei părţilor, nu poate fi înstrăinat. [Pr.: -*li-e*-] – Din fr. **inaliénable.**
INALIENABILITATE s.f. Calitate a unui drept sau a unui bun de a fi inalienabil. [Pr.: -*li-e*-] – Din fr. **inaliénablilité.**
INALIENARE, *inalienări,* s.f. (Jur.) Situaţia, starea a ceea ce este inalienabil, imposibilitate de alienare. [Pr.: -*li-e*-] – Din fr. **inaliénation.**
INALTERABIL, -Ă, *inalterabili, -e*, adj. (Adesea fig.) Care nu se alterează, nu se strică; nealterabil. – Din fr. **inaltérable.**
INALTERABILITATE s.f. Calitatea de a fi inalterabil. – Din fr. **inaltérabilité.**
INAMIC, -Ă, *inamici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. Duşman, vrăjmaş (în război, în viaţa de fiecare zi etc.). **2.** Adj. Duşmănos, ostil. [Var.: (înv.) **inimíc, -ă** adj., s.m. şi f.] – Din lat. **inimicus** (după *amic*).
INAMISIBIL, -Ă, *inamisibili, -e*, adj. (Livr.) Care nu se poate pierde; care rămâne. * Care nu ţi se poate lua. – Din lat. **inamissibilis**, fr. **inamissible.**
INAMOVIBIL, -Ă, *inamovibili, -e*, adj. Care nu poate fi transferat, înlocuit sau destituit din funcţie. * (Despre o funcţie) Din care nu poate fi destituit cineva. – Din fr. **inamovible.**
INAMOVIBILITATE s.f. Faptul, calitatea sau dreptul de a fi inamovibil. – Din fr. **inamovibilité.**
INANALIZABIL, -Ă, *inanalizabili, -e*, adj. Care nu poate fi analizat; neanalizabil. – Din fr. **inanalysable.**
INANIMAT, -Ă, *inanimaţi, -te*, adj. (Adesea substantivat) Neînsufleţit, neanimat; care este fără viaţă prin structura sau esenţa lui. – Din fr. **inanimé.**
INANITATE s.f. (Rar) Deşertăciune, vanitate, zădărnicie. – Din fr. **inanité.**
INANIŢIE s.f. Stare patologică a organismului, manifestată prin pierdere în greutate, scăderea forţei fizice, ameţeli etc. şi cauzată de lipsa cronică de hrană. – Din fr. **inanition**, lat. **inanitio.**
INAPELABIL, -Ă, *inapelabili, -e*, adj. (Jur.) Care nu poate fi schimbat, modificat; cu caracter definitiv. – Din it. **inappellabile.**
INAPETENŢĂ s.f. Lipsă de poftă de mâncare, întâlnită în multe boli febrile, digestive, cronice etc.; anorexie. – Din fr. **inappétence.**
INAPLICABIL, -Ă, *inaplicabili, -e,* adj. Care nu poate fi pus în practică; neaplicabil. – Din fr. **inapplicable.**
INAPLICABILITATE s.f. Imposibilitate de a fi pus în practică; neaplicabilitate. – Din fr. **inapplicabilité.**
INAPRECIABIL, -Ă, *inapreciabili, -e*, adj. (Livr.) Care, datorită calităţilor deosebite, nu poate fi preţuit, evaluat; inestimabil. [Pr.: -*ci-a*-] – Din fr. **inappréciable.**
INAPT, -Ă, *inapţi, -te,* adj. Nepotrivit pentru o anumită sarcină, slujbă etc.; lipsit de putere, de forţa (fizică) de a face ceva. – Din fr. **inapte.**
INAPTITUDINE s.f. (Livr.) Lipsă de aptitudine; nepricepere. – Din fr. **inaptitudine.**
INARIŢĂ, *inariţe,* s.f. Numele a două plante erbacee acvatice, asemănătoare cu inul[2] cu florile verzui; ţintar (**2**) *(Najas minor* şi *marina)*. – **In**[2]**+** suf. *-ariţă.*
INARMONIE s.f. (Rar) Lipsă de armonie. – Din fr. **inharmonie.**
INARTICULABIL, -Ă, *inarticulabili, -e*, adj. Care nu poate fi articulat; care nu poate fi exprimat clar, uşor. – Din fr. **inarticulable.**
INASIMILABIL, -Ă, *inasimilabili, -e*, adj. Care nu poate fi asimilat, care nu se asimilează (uşor); neasimilabil. – Din fr. **inassimilable.**
INASORTABIL, -Ă, *inasortabili, -e*, adj. Care nu poate fi asortat (la culoare, mărime etc.) – Din fr. **inassortable.**
INATACABIL, -Ă, *inatacabili, -e*, adj. Care nu poate fi atacat, contestat; neatacabil. – Din fr. **inattaquable.**
INAUDIBIL, -Ă, *inaudibili, -e*, adj. Care nu se poate auzi (uşor); *p. ext.* imperceptibil. * Care se aude cu mare dificultate. [Pr.: -*a-u*-] – Din fr. **inaudible.**
INAUGURA, *inaugurez,* vb. I. Tranz. A deschide în mod solemn activitatea unui aşezământ, a unei expoziţii, a unui local etc.; *p. gener.* a marca începutul într-o activitate, într-un domeniu. * Spec. A dezveli (în mod solemn) un monument. – Din fr. **inaugurer**, lat.

inaugurare.
INAUGURAL, -Ă, *inaugurali, -e,* adj. De inaugurare, privitor la o inaugurare. – Din fr. **inaugural.**
INAUGURARE, *inaugurări,* s.f. Acţiunea de *a inaugura* şi rezultatul ei. – V. **inaugura.**
INAUGURATOR, -OARE, *inauguratori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care inaugurează o expoziţie, un local etc. – Din fr. **inaugurateur.**
INAUTENTIC, -Ă, *inautentici, -ce,* adj. Care nu este autentic; neautentic. [Pr.: *-a-u-*] – Din fr. **inauthentique.**
INAUTENTICITATE s.f. Lipsă de autenticitate. [Pr.: *-a-u-*] – Din fr. **inauthenticité.**
INAVUABIL, -Ă, *inavuabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi mărturisit; *p. ext.* ruşinos, nedemn. [Pr.: *-vu-a-*] – Din fr. **inavouable.**
INĂRIŢĂ, *inăriţe,* s.f. Pasăre mică înrudită cu sticletele, cu fruntea roşie, guşa neagră şi pieptul roz, care se hrăneşte mai ales cu seminţe de in[2]; ţintar (**2**) *(Carduelis flammea).* – **In**[2] + suf. *-ăriţă.*
INC, *incuri*, s.n. (Reg.) Poftă de râs, de joc, de zburdălnicii. – Et. nec.
INCA adv. v. **incas.**
INCALCULABIL, -Ă, *incalculabili, -e,* adj. Care nu poate fi calculat, apreciat (atât e de mare); necalculabil; imens, considerabil. – Din fr. **incalculable.**
INCALIFICABIL, -Ă, *incalificabili, -e,* adj. Care nu poate fi calificat (atât e de rău); care întrece orice măsură. – **In**[1] **+ calificabil**. Cf. fr. **inqualifiable**, it. **inqualificabile.**
INCANDESCENT, -Ă, *incandescenţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care se află în stare de incandescenţă. – Din fr. **incandescent**, lat. **incandescens, -ntis.**
INCANDESCENŢĂ s.f. (Adesea fig.) Stare a unui corp care, datorită temperaturii ridicate, emite lumină (şi radiaţii infraroşii). ** *Lampă cu incandescenţă* = lampă electrică în care lumina este produsă cu ajutorul încălzirii electrice a unui fir metalic la temperaturi înalte şi într-un spaţiu vid. – Din fr. **incandescence.**
INCANTATORIU, -IE, *incantatorii,* adj. (Livr.) Cu caracter de incantaţie. – Din fr. **incantatoire.**
INCANTAŢIE, *incantaţii,* s.f. (Livr.) Formulă magică, cântată sau recitată (pentru a obţine un efect supranatural). * Fig. (Stare de) încântare; farmec, delectare. – Din fr. **incantation.**
INCAPABIL, -Ă, *incapabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este capabil să facă ceva; *p. ext.* nepriceput. * Lipsit de capacitatea legală de a se bucura de anumite drepturi. – Din fr. **incapable.**
INCAPACITATE s.f. Lipsă de capacitate, neputinţă de a face ceva; *p. ext.* nepricepere. * Stare, situaţie a unei persoane care nu are capacitatea legală de a se bucura de anumite drepturi. – Din fr. **incapacité.**
INCARBONIZARE s.f. v. **incarbonizare.**
INCARCERAŢIE s.f. **1.** (Livr.) Încarcerare. **2.** (Med.) Strangulare a unei hernii. – Din fr. **incarcération.**
INCARNA, *incarnez,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) întrupa; a (se) transforma în om. * Fig. A lua sau a da o formă concretă, reală. * Tranz. A juca un rol într-o piesă. **2.** (Despre unghii) A creşte în carne. [Var.: **încarná** vb. I] – Din fr. **incarner**, lat. **incarnare.**
INCARNARE, *incarnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) incarna* şi rezultatul ei; incarnaţie. [Var.: **încarnáre** s.f.] – V. **incarna.**
INCARNAT, -Ă, *incarnaţi, -te,* adj. **1.** Care a luat formă materială, reală; întrupat. **2.** (În sintagma) *Unghie incarnată* = unghie care creşte în carne; onixiris. [Var.: **încarnát, -ă** adj.] – V. **incarna.**
INCARNAŢIE, *incarnaţii,* s.f. Incarnare. – Din fr. **incarnation.**
INCAS, -Ă, *incaşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-un trib indian din America de Sud. **2.** Adj. Care aparţine incaşilor (**1**), privitor la incaşi. [Var.: **ínca** adj., **incáş, -ă** s.m. şi f., adj.] – Din fr. **incas, inca.**
INCASABIL, -Ă, *incasabili, -e,* adj. Care nu se sparge (uşor). – Din fr. **incassable.**
INCASO s.n. sg. Sistem de decontare prin care, din însărcinarea unui creditor şi pe baza unui efect, a unei poliţe etc. a acestuia, banca încasează în contul lui o sumă de bani de la debitor. – Din it. **incasso.**
INCASTELURĂ s.f. v. **încastelură**.
INCAŞ, -Ă s.m. şi f., adj. v. **incas.**
INCAVAŢIE, *incavaţii,* s.f. (Rar) Adâncitură. – Din engl. **incavation.**
INCENDIA, *incendiez,* vb. I. Tranz. A da foc, a provoca un incendiu (cu scopul de a distruge). * Fig. A aţâţa la război, la revoltă, a îndemna la acţiuni violente. [Pr.: *-di-a*] – Din fr. **incendier.**
INCENDIAR, -Ă, *incendiari, -e,* adj. Care provoacă (sau poate provoca) un incendiu. * Fig.

Care aţâţă, îndeamnă la acţiuni violente. [Pr.: -*di-ar*] – Din fr. **incendiaire**, lat. **incendiarius.**

INCENDIAT, -Ă, *incendiaţi, -te,* adj. Care a suferit un incendiu. [Pr.: -*di-at*] – V. **incendia.**

INCENDIATOR, -OARE, *incendiatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care provoacă un incendiu. * Fig. Persoană care îndeamnă la acţiuni violente; instigator, provocator. [Pr.: -*di-a-*] – **Incendia +** suf. -*tor.*

INCENDIERE, *incendieri,* s.f. Acţiunea de *a incendia* şi rezultatul ei. [Pr.: -*di-e-*] – V. **incendia.**

INCENDIU, *incendii,* s.n. Foc mare care cuprinde (şi distruge parţial sau total) o clădire, o pădure etc.; pârjol. – Din lat. **incendium**. Cf. it. **incendio,** fr. **incendie.**

INCERT, -Ă, *incerţi, -te,* adj. Care nu este cert; nesigur, îndoielnic; schimbător. – Din lat. **incertus.**

INCERTITUDINE, *incertitudini,* s.f. Lipsă de certitudine; nesiguranţă, îndoială, ezitare. – Din fr. **incertitude,** lat. **incertitudo, -inis.**

INCESIBIL, -Ă, *incesibili, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care nu poate fi cedat. – Din fr. **incessible.**

INCESIBILITATE s.f. (Jur.) Calitate a unui bun de a fi incesibil. – Din fr. **incessibilité.**

INCEST, *incesturi,* s.n. Legătură sexuală, oprită de legile juridice şi morale, între părinţi şi copii sau între fraţi şi surori. – Din fr. **inceste**, lat. **incestus.**

INCESTUOS, -OASĂ, *incestuoşi, -oase,* adj. Cu caracter de incest, vinovat de incest. [Pr.: -*tu-os*] – Din fr. **incestueux**, lat. **incestuosus.**

INCH s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 2,54 cm, folosită în Anglia şi în Statele Unite ale Americii. [Pr.: *inci*] – Cuv. engl.

INCHIETUDINE s.f. (Livr.) Nelinişte. [Pr.: -*chi-e-*] – Din fr. **inquiétude**, lat. **inquietudo, -inis.**

INCHIZITOR, *inchizitori,* s.m. Judecător din tribunalul ecleziastic al inchiziţiei. * Fig. Anchetator aspru. – Din fr. **inquisiteur.**

INCHIZITORIAL, -Ă, *inchizitoriali, -e,* adj. De inchiziţie sau de inchizitor, privitor la inchiziţie sau la inchizitor. * Fig. Foarte crud, foarte aspru. [Pr.: -*ri-al*] – Din fr. **inquisitorial.**

INCHIZIŢIE s.f. Instituţie a Bisericii catolice care judeca pe cei acuzaţi de erezie şi pe cei care îşi manifestau sub orice formă ostilitatea sau nesupunerea faţă de biserica catolică. – Din fr. **inquisition**, lat. **inquisitio.**

INCIDENT, -Ă, *incidenţi, -te,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Întâmplare neaşteptată (şi neplăcută) care apare în desfăşurarea unei acţiuni. ** *Incident de frontieră* = ciocnire armată între forţele grănicereşti a două state vecine. * Greutate, dificultate. **2.** Obiecţie (secundară şi neaşteptată) ridicată în cursul unui proces de una dintre părţi. **II.** Adj. **1.** (Despre cuvinte sau propoziţii) Care este intercalat între părţile unei propoziţii sau fraze. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Rază incidentă* = rază de lumină care cade pe suprafaţa unui corp sau pe suprafaţa care separă două medii. – Din fr. **incident.**

INCIDENTAL, -Ă, *incidentali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care intervine întâmplător; accidental. – Din fr. **incidentel.**

INCIDENŢĂ, *incidenţe,* s.f. **1.** Întâlnire a unor raze (sau a unor fascicule de raze) de lumină între ele sau cu o suprafaţă. ** *Punct de incidenţă* = punct în care o rază de lumină întâlneşte un corp sau suprafaţa de separaţie a două medii. *Unghi de incidenţă* = unghi format de raza incidentă cu perpendiculara în punctul de incidenţă. **2.** (Med.) Totalitatea cazurilor de îmbolnăvire provocate de o anumită boală infecţioasă pe o perioadă dată, raportată la populaţia totală. – Din fr. **incidence.**

INCINERA, *incinerez,* vb. I. Tranz. A arde un cadavru sau altă substanţă organică, prefăcându-le în cenuşă. – Din fr. **incinérer**, lat. **incinerare.**

INCINERARE, *incinerări,* s.f. Acţiunea de *a incinera* şi rezultatul ei; incineraţie. – V. **incinera.**

INCINERAŢIE, *incineraţii,* s.f. Incinerare. – Din fr. **incinération.**

INCINTĂ, *incinte,* s.f. **1.** Spaţiu (mare) închis în interiorul unei construcţii. **2.** Suprafaţă de teren înconjurată din toate părţile de construcţii, de amenajări. **3.** (În sintagma) *Incintă acustică* = casetă de lemn de construcţie specială în care sunt fixate unul sau mai multe difuzoare în scopul ameliorării caracteristicilor acustice ale acestora; boxă. – Din fr. **enceinte.**

INCIPIENT, -Ă, *incipienţi, -te,* adj. Care se află la început; începător. [Pr.: -*pi-ent*] – Din lat. **incipiens, -ntis,** it. **incipiente.**

INCIPIT s.n. Formulă introductivă dintr-o carte tipărită sau dintr-un manuscris antic sau medieval, care cuprindea titlul lucrării şi numele autorului. – Din lat. [hic] **incipit** "aici

începe".

INCISIV[1], *incisivi,* s.m. (Şi în sintagma dinţi incisivi) Fiecare dintre dinţii laţi, cu rădăcinile neramificate, aflaţi în planul anterior al arcadelor dentare, sus şi jos, şi folosiţi pentru tăierea alimentelor. – Din fr. **incisive.**

INCISIV[2]**, -Ă,** *incisivi, -e,* adj. Pătrunzător; tăios, muşcător. *Stil incisiv.* – Din fr. **incisif.**

INCISIVITATE, *incisivităţi,* s.f. (Rar) Însuşirea de a fi incisiv[2], pătrunzător, tăios, muşcător. – **Incisiv** + suf. *-itate.*

INCITA, *incit,* vb. I. Tranz. (Livr.) A aţâţa, a întărâta; a instiga la... – Din fr. **inciter**, lat., it. **incitare.**

INCITABIL, -Ă, *incitabili, -e,* adj. Care poate fi incitat. – Din fr. **incitable.**

INCITABILITATE s.f. Stare de incitare; însuşirea a ceea ce este incitabil. – Din fr. **incitabilité.**

INCITANT, -Ă, *incitanţi, -te,* Care incită, incitator; (rar) incitativ. – Din fr. **incitant.**

INCITARE, *incitări,* s.f. (livr.) Acţiunea de *a incita* şi rezultatul ei; aţâţare, întărâtare, instigare, incitaţie. – V. **incita.**

INCITAT, -Ă, *incitaţi, -te,* adj. (Livr.) Aţâţat, întărâtat, instigat. – V. **incita.**

INCITATIV, -Ă, *incitativi, -e,* adj. (Rar) Incitant. – Din fr. **incitatif.**

INCITATOR, -OARE, *incitatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care incită; instigator. – Din fr. **incitateur.**

INCITAŢIE, *incitaţii,* s.f. (Livr.) Incitare. – Din fr. **incitation**, lat. **incitatio.**

INCIZA, *incizez,* vb. I. Tranz. A face o incizie; a ornamenta cu ajutorul inciziilor. – Din fr. **inciser.**

INCIZARE, *incizări,* s.f. Acţiunea de *a inciza*; (concr.) incizie **(3)**. – V. **inciza.**

INCIZIE, *incizii,* s.f. **1.** (Med.) Tăietură, secţionare făcută într-un ţesut cu bisturiul sau cu un alt instrument chirurgical. **2.** Tăietură făcută în scoarţa unui arbore, cu scopul de a opri şi de a dirija o cantitate mai mare de substanţe nutritive către inflorescenţe, provocând astfel o creştere mai mare a fructelor şi grăbirea coacerii lor. **3.** Ornamentare a unui obiect din lut, piatră, metal prin zgârierea în suprafaţa lui cu ajutorul unui instrument special; ornament astfel rezultat. – Din fr. **incision**, lat. **incisio.**

INCIZURĂ, *incizuri,* s.f. **1.** (Anat.) Adâncitură pe suprafaţa unei structuri anatomice. **2.** (Med.) Incizie (**1**). **3.** (Tehn.) Crăpătură, crescătură. – Din fr. **incisure.**

INCLEMENT, -Ă, *inclemenţi, -te*, adj. (Livr.) Neiertător. – Din fr. **inclément.**

INCLEMENŢĂ s.f. (Livr.) Neîndurare. – Din fr. **inclémence.**

INCLINOGRAMĂ, *inclinograme,* s.f. Grafic în care se reprezintă proiecţia pe plan orizontal a poziţiei axei unei sonde, incluzând variaţia înclinării sondei cu adâncimea şi variaţia azimutului corespunzător. – Din engl. **inclinogram.**

INCLINOMETRIE s.f. Operaţie de măsurare şi înregistrare a poziţiei în spaţiu a unei găuri de sondă. – Din fr. **inclinométrie.**

INCLINOMETRU, *inclinometre,* s.n. **1.** Aparat pentru măsurarea şi înregistrarea poziţiei unei găuri de sondă. **2.** Instrument care serveşte la măsurarea unghiurilor de înclinare a unei nave în raport cu orizontul. **3.** Instrument care indică direcţia magnetismului Pământului. – Din fr. **inclinométre**, engl. **inclinometer.**

INCLUDE, *includ,* vb. III. Tranz. A cuprinde, a conţine, a îngloba. – Din lat. **includere.**

INCLUDERE s.f. Acţiunea de *a include* şi rezultatul ei; cuprindere, înglobare. – V. **include.**

INCLUS, -Ă, *incluşi, -se,* adj. Care este cuprins, conţinut, înglobat. – V. **include.**

INCLUSIV adv. Împreună cu; şi cu. * Şi cel din urmă (dintr-o serie de numere, de date etc.) – Din fr. **inclusif.**

INCLUZIUNE, *incluziuni,* s.f. **1.** Particulă de metal străin conţinută în masa unui corp solid. * Defect de fabricaţie al unei piese, datorat prezenţei unor incluziuni (**1**) sau unor particule metalice izolate în masa ei. **2.** (Mat.) Proprietate care constă în faptul că orice element al unei mulţimi date aparţine şi altei mulţimi. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **inclusion**, lat. **inclusio, -onis.**

INCOAGULABIL, -Ă, *incoagulabili, -e,* adj. Care nu se coagulează sau nu poate fi coagulat. [Pr.: *-co-a-*] – Din fr. **incoagulable.**

INCOAGULABILITATE s.f. (Med.) Lipsă de coagulare. [Pr.: *-co-a-*] – Din fr. **incoagulabilité.**

INCOATIV, -Ă, *incoativi, -e,* adj. (Despre verbe) Care exprimă începutul unei acţiuni. [Pr.: *-co-a-*] – Din fr. **inchoatif**, lat. **inchoativus.**

INCOERCIBIL, -Ă, *incoercibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi constrâns. * (Fiz.) Care nu poate fi reţinut, comprimat într-un recipient. [Pr.: *-co-er-*] – Din fr. **incoercible.**

INCOERCIBILITATE s.f. (Livr.) Imposibilitatea de a constrânge, de a stăpâni. [Pr.: *-co-er-*] – Din fr. **incoercibilité.**

INCOERENT, -Ă, *incoerenţi, -te,* adj. (Despre oameni) Lipsit de logică în gândire, în

manifestări; (despre manifestările oamenilor) lipsit de logică. [Pr.: *-co-e÷,* – Var.: **incoherént, -ă** adj.] – Din fr. **incohérent.**

INCOERENŢĂ, *incoerenţe,* s.f. Lipsă de legătură logică (în gândire sau acţiune). [Pr.: *-co-e÷,* – Var.: **incoherénţă** s.f.] – Din fr. **incohérence.**

INCOGNITO adv. (În legătură cu o personalitate aflată în călătorie) Fără să fie cunoscut; în ascuns; cu nume fals. – Din fr., it. **incognito.**

INCOGNOSCIBIL, -Ă, *incognoscibili, -e,* adj. (Filoz.) Care nu poate fi cunoscut de raţiunea omenească (deşi se presupune că există în realitate). – Din fr. **incognoscible.**

INCOGNOSCIBILITATE s.f. (Fil.) Însuşirea sau starea de a fi incognoscibil. – Din fr. **incognoscibilité.**

INCOHERENT, -Ă adj. v. **incoerent.**

INCOHERENŢĂ s.f. v. **incoerenţă.**

INCOLINISM, *incolinisme,* s.n. (Biol.) Formă de convieţuire a două organisme în care unul foloseşte gazda numai ca adăpost. – Din fr. **incolinisme.**

INCOLOR, -Ă, *incolori, -e,* adj. Care nu are culoare, care nu e colorat. * Fig. Fără personalitate, fără strălucire; şters, searbăd. – Din fr. **incolore**, lat. **incolor.**

INCOMBUSTIBIL, -Ă, *incombustibili, -e,* adj. (Despre corpuri) Care nu poate fi ars, care nu este combustibil; necombustibil. – Din fr. **incombustible.**

INCOMBUSTIBILITATE s.f. Proprietate a unui corp de a fi incombustibil. – Din fr. **incombustibilité.**

INCOMENSURABIL, -Ă, *incomensurabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate fi măsurat; foarte mare, nemăsurat, nelimitat. * Care nu poate fi evaluat, care este foarte valoros. **2.** (Mat.; despre mărimi) Care nu au o unitate de măsură comună, care să se cuprindă de un număr întreg de ori în fiecare dintre ele. – Din fr. **incommensurable.**

INCOMENSURABILITATE s.f. **1.** Însuşirea de a fi incomensurabil (**1**) din cauza dimensiunilor foarte mari. * Imposibilitate de evaluare din cauza valorii prea mari. **2.** (Mat.) Caracteristică a unor mărimi de a fi incomensurabile (**2**). – Din fr. **incommensurabilité.**

INCOMESTIBIL, -Ă, *incomestibili, -e,* adj. Care nu este bun de mâncat; necomestibil. – Din fr. **incomestible.**

INCOMOD, -Ă, *incomozi, -de,* adj. **1.** (Despre lucruri, adesea adverbial) Care nu este comod, care stânjeneşte. **2.** (Despre fiinţe) Care deranjează, supără, stinghereşte, indispune. – Din fr. **incommode**, lat. **incommodus.**

INCOMODA, *incomodez,* vb. I. Tranz. A tulbura liniştea cuiva; a deranja, a stingheri, a stânjeni. – Din fr. **incommoder**, lat. **incommodare.**

INCOMODANT, -Ă, *incomodanţi, -te,* adj. Supărător, jenant. – Din fr. **incommodant.**

INCOMODARE s.f. Acţiunea de *a incomoda* şi rezultatul ei. – V. **incomoda.**

INCOMODITATE s.f. Lipsă de comoditate. * Neplăcere, jenă. – Din fr. **incommodité.**

INCOMPARABIL, -Ă, *incomparabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu se poate compara cu nimic (prin însuşiri); fără pereche, fără seamăn, neasemănat, extraordinar; necomparabil. – Din fr. **incomparable**, lat. **incomparabilis.**

INCOMPATIBIL, -Ă, *incompatibili, -e,* adj. Care nu poate exista simultan cu altceva, care nu este compatibil cu altceva; necompatibil. * (Despre funcţii, profesiuni etc.) Care se află în raport de incompatibilitate una faţă de alta. – Din fr. **incompatible.**

INCOMPATIBILITATE s.f. **1.** Faptul de a fi incompatibil; nepotrivire, necompatibilitate. **2.** Interzicere (prevăzută de lege) de a cumula două funcţii, două atribuţii care, prin caracterul lor, sunt contradictorii. **3.** (Med.) Termen folosit de obicei în legătură cu transfuziile de sânge pentru a arăta o nepotrivire de grup sangvin. **4.** (Mat.) Caracteristică a unui sistem de ecuaţii sau inecuaţii de a fi incompatibil. – Din fr. **incompatibilité.**

INCOMPETENT, -Ă, *incompetenţi, -te,* adj. Care nu este competent; care nu are dreptul sau căderea de a face ceva; necompetent. * (Despre un organ de stat) Care nu are puterea legală de a judeca, cerceta sau rezolva o anumită problemă. – Din fr. **incompétent.**

INCOMPETENŢĂ, *incompetenţe,* s.f. Lipsă de competenţă. [Var.: **incompetínţă** s.f.] – Din fr. **incompétence.**

INCOMPETINŢĂ s.f. v. **incompetenţă.**

INCOMPLECT, -Ă adj. v. **incomplet.**

INCOMPLET, -Ă, *incompleţi, -te,* adj. Care nu este complet, întreg; căruia îi lipseşte una sau mai multe dintre părţile sale componente; cu lipsuri, necomplet. [Var.: **incompléct, -ă** adj.] – Din fr. **incomplet.**

INCOMPREHENSIBIL, -Ă, *incomprehensibili, -e,* adj. Care nu este comprehensibil, care nu poate fi înţeles, cuprins cu mintea; de neînţeles. – Din fr. **incompréhensible.**

INCOMPREHENSIBILITATE s.f. Lipsă de înţelegere; caracterul a ceea ce este incomprehensibil. – Din fr. **icompréhensibilité.**
INCOMPREHENSIUNE s.f. (Livr.) Incapacitate de a înţelege sau de a fi înţeles: [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **incompréhension.**
INCOMPREHENSIV, -Ă, *incomprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate înţelege; neînţelegător. – Din fr. **incompréhensif.**
INCOMPRESIBIL, -Ă, *incompresibili, -e,* adj. Care nu este compresibil, care nu se poate comprima; necompresibil. – Din fr. **incompressible.**
INCOMPRESIBILITATE s.f. Însuşirea unui corp de a fi incompresibil; necompresibilitate. – Din fr. **incompressibilité.**
INCOMUNICABIL, -Ă, *incomunicabili, -e,* adj. **1.** Care nu trebuie sau nu poate fi comunicat; intransmisibil. **2.** (Rar) Inexprimabil. – Din fr. **incommunicable.**
INCOMUNICABILITATE s.f. Însuşirea sau starea de a fi incomunicabil. – Din fr. **incommunicabilité.**
INCOMUTABIL, -Ă, *incomutabili, -e,* adj. (Mat.) Care nu poate fi comutat. – Din fr. **incommutable.**
INCOMUTABILITATE s.f. (Mat.) Însuşirea de a fi incomutabil. – Din fr. **incommutabilité.**
INCONCEPTIBIL, -Ă, *inconceptibili, -e,* adj. (Livr.) Care este de neconceput; imposibil. – Din it. **inconcettibile.**
INCONCILIABIL, -Ă, *inconciliabili, -e,* adj. (Despre idei, concepţii etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, neconciliabil. [Pr.: -*li-a*-] – Din fr. **inconciliable.**
INCONEL s.m. Aliaj pe bază de nichel, rezistent la temperaturi înalte şi coroziune. – Din fr., engl. **Inconel.**
INCONFORMISM s.n. (Rar) Nonconformism. – **In**[1]**- + conformism.**
INCONFORT s.n. Lipsă de confort. – Din fr. **inconfort.**
INCONFORTABIL, -Ă, *inconfortabili, -e,* adj. Neconfortabil. – Din fr. **inconfortable.**
INCONFUNDABIL, -Ă, *inconfundabili, -e,* adj. Care este bine individualizat, care nu poate fi confundat, de neconfundat. – **In**[1]**- + confundabil.**
INCONGELABIL, -Ă, *incongelabili, -e,* adj. Care nu poate fi congelat, care nu îngheaţă. – Din fr. **incongelable.**
INCONGRUENT, -Ă, *incongruenţi, -te,* adj. Care nu este congruent, care nu se potriveşte, care nu este în concordanţă cu ceva; nepotrivit, neconcordant. [Pr.: -*gru-ent*] – Din lat. **incongruens, -ntis,** it. **incongruente.**
INCONGRUENŢĂ, *incongruenţe,* s.f. Faptul de a fi incongruent; nepotrivire, neconcordanţă, dezacord. [Pr.: -*gru-en*-] – Din it. **incongruenza**, lat. **incongruentia.**
INCONSECVENT, -Ă, *inconsecvenţi, -te,* adj. Lipsit de consecvenţă, care îşi schimbă ideile, concepţiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, neconsecvent. – Din fr. **inconséquent**, lat. **inconsequens, -ntis.**
INCONSECVENŢĂ, *inconsecvenţe,* s.f. Lipsă de consecvenţă în idei sau în acţiuni; neconsecvenţă, instabilitate, inconstanţă. – Din fr. **inconséquence**, lat. **inconsequentia.**
INCONSISTENT, -Ă, *inconsistenţi, -te,* adj. Care este lipsit de consistenţă, de soliditate; neconsistent; fără tărie; slab, moale. – Din fr. **inconsistant.**
INCONSISTENŢĂ s.f. Lipsă de consistenţă, de soliditate. – Din fr. **inconsistance.**
INCONSOLABIL, -Ă, *inconsolabili, -e,* adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat, neconsolabil, neconsolat. – Din fr. **inconsolable**, lat. **inconsolabilis.**
INCONSTANT, -Ă, *inconstanţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu este constant; schimbător, nestatornic, instabil, uşuratic. – Din fr. **inconstant.**
INCONSTANŢĂ, *inconstanţe,* s.f. Lipsă de constanţă; nestatornicie. – Din fr. **inconstance.**
INCONSUMABIL, -Ă, *inconsumabili, -e,* adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie consumat; de nemâncat, necomestibil. – Din fr. **inconsommable.**
INCONŞTIENT, -Ă, *inconştienţi, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu este conştient, care nu ştie ce face, care şi-a pierdut cunoştinţa (ca urmare a unei stări patologice). **2.** (Adesea adverbial) Care nu are o atitudine conştientă faţă de realitatea înconjurătoare; fără minte, fără judecată. * (Despre fenomene psihice) Care scapă conştiinţei, de care omul nu-şi dă seama; involuntar, automat, instinctiv. **II.** S.n. Activitate psihică a omului de care el nu-şi dă seama, totalitatea fenomenelor psihice care scapă conştiinţei. [Pr.: -*şti-ent*] – Din fr. **inconscient** (după *conştient*).
INCONŞTIENŢĂ s.f. **1.** Lipsă sau pierdere a cunoştinţei, care apare în diferite boli neuropsihice. **2.** Lipsa unei atitudini conştiente, raţionale faţă de realitatea înconjurătoare; stare sufletească în care omul nu-şi dă seama de actele sale. [Pr.: -*şti-en*-] – Din fr. **inconscience** (după *inconştient*).

INCONTESTABIL, -Ă, *incontestabili, -e,* adj. Care nu poate fi contestat, care nu poate fi pus la îndoială; de netăgăduit, indiscutabil, sigur, necontestabil. * (Adverbial) Fără îndoială, fără discuţie, indiscutabil. – Din fr. **incontestable.**
INCONTESTABILITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este incontestabil. – Din fr. **incontestabilité.**
INCONTINENT, -Ă, *incontinenţi, -te,* adj. (Rar) Care este lipsit de moderaţie, care este nereţinut; violent. * Desfrânat. * Care suferă de incontinenţă. – Din fr. **incontinent.**
INCONTINENŢĂ s.f. Lipsă de continenţă, eliminare involuntară a urinii sau a materiilor fecale, neputinţă de a reţine urina sau materiile fecale. * Neputinţă de a-şi înfrâna unele dorinţe sau acţiuni. * Fig. (Fam.) Logoree, limbuţie. – Din fr. **incontinence**, lat. **incontinentia.**
INCONTINUU adv. v. **încontinuu.**
INCONVENABIL, -Ă, *inconvenabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; neconvenabil. – Din fr. **inconvenable.**
INCONVENIENT, *inconveniente,* s.n. Neajuns, dezavantaj; dificultate, obstacol, piedică. [Pr.: -*ni-ent*] – Din fr. **inconvénient**, lat. **inconveniens, -ntis.**
INCONVERTIBIL, -Ă, *inconvertibili, -e,* adj. Care nu este convertibil; neconvertibil. – Din fr. **inconvertible.**
INCOORDONARE s.f. **1.** Lipsă de coordonare (**1**); necoordonare. **2.** (Med.) Lipsă de coordonare a mişcărilor, cauzată de leziuni ale sistemului nervos sau de stări patologice ale aparatului locomotor; necoordonare. – Din fr., engl. **incoordination.**
INCORECT, -Ă, *incorecţi, -te,* adj. **1.** Care nu este corect; greşit, eronat, inexact, necorect. **2.** Necinstit, neonest, înşelător. – Din fr. **incorrect.**
INCORECTITUDINE, *incorectitudini,* s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă incorectă; necinste, şarlatanie, înşelătorie, incorecţiune, necorectitudine. * (La pl.) Părţi greşite dintr-o lucrare, dintr-un desen etc. – **In**[1]**- + corectitudine.**
INCORECŢIUNE, *incorecţiuni,* s.f. (Înv.) Incorectitudine. [Pr.: -*ţi-u-*] – Din fr. **incorection.**
INCORIGIBIL, -Ă, *incorigibili, -e,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu poate fi îndreptat, corijat, care persistă în greşeli. – Din fr. **incorrigible.**
INCORIGIBILITATE s.f. (Rar) Neputinţă de a se corija, de a se îndrepta; însuşirea sau starea a ceea ce este incorigibil. – Din fr. **incorrigibilité.**
INCORPORA vb. I v. **încorpora.**
INCORPORABIL, -Ă adj. v. **încorporabil.**
INCORPORARE s.f. v. **încorporare.**
INCORPORAŢIE s.f. v. **încorporaţie.**
INCORUPTIBIL, -Ă, *incoruptibili, -e,* adj. Care nu poate fi corupt; integru, onest, cinstit. – Din fr. **incorruptible**, lat. **incorruptibilis.**
INCORUPTIBILITATE s.f. Calitate a celui care nu se lasă corupt; integritate, cinste exemplară, onestitate. – Din fr. **incorruptibilité**, lat. **incorruptibilitas, -atis.**
INCOT s.n. v. **încot.**
INCREAT s.n. (Livr.) Ceea ce preexistă formei în care urmează să se constituie la un moment dat. * Ceea ce este etern. [Pr.: -*cre-at*] – Din fr. **incréé.**
INCREDIBIL, -Ă, *incredibili, -e,* adj. Care este de necrezut. – Din it. **incredibile**, lat. **incredibilis.**
INCREDIBILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi incredibil. – Din fr. **incrédibilité**, it. **incredibilitá.**
INCREDUL, -Ă, *increduli, -e,* adj. (Rar) Care nu crede uşor ceva, care este greu de convins; neîncrezător. – Din fr. **incrédule**, lat. **incredulus.**
INCREDULITATE s.f. (Rar) Însuşirea de-a nu fi credul; lipsă de încredere; neîncredere. – Din fr. **incrédulité.**
INCREMENT, *incrementuri,* s.n. (Rar) Creştere, adaos, spor. [Pl. şi: *incremente*] – Din lat. **incrementum.**
INCREMENTAL, -Ă, *incrementali, -e,* adj. (Rar) Care se referă la un increment. – **Increment** + suf. -*al.*
INCRIMINA, *incriminez,* vb. I. Tranz. A acuza o persoană de săvârşirea unei crime; *p. gener.* a învinovăţi, a acuza. [Var.: **încrimină** vb. I.] – Din fr. **incriminer.**
INCRIMINABIL, -Ă, *incriminabili, -e,* adj. Care poate fi incriminat, acuzat. – Din fr. **incriminable.**
INCRIMINARE, *incriminări,* s.f. Acţiunea de *a incrimina* şi rezultatul ei; *p. gener.* învinuire, învinovăţire, acuzaţie, incriminaţie. [Var.: **încrimináre** s.f.] – V. **incrimina.**
INCRIMINAT, -Ă, *incriminaţi, -te,* adj. Care este acuzat de crimă; care a dat naştere la o învinuire; care este pedepsit de lege; acuzat. * (Substantivat) Persoană învinuită de o

crimă. [Varf.: **încriminát, -ă** adj.] – V. **incrimina.**
INCRIMINATOR, -OARE, *incriminatori, -oare,* adj. (Rar) Care incriminează; acuzator. [Var.: **încriminatór, -oáre** adj.] – **Incrimina +** suf. *-tor.*
INCRIMINAŢIE, *incriminaţii,* s.f. (Înv.) Incriminare. [Var.: **incriminaţiúne** s.f.] – Din fr. **incrimination.**
INCRIMINAŢIUNE s.f. v. **incriminaţie.**
INCRUSTA, *incrustez,* vb. I. **1.** Tranz. A împlânta ornamente pe suprafaţa unui obiect; a împodobi un obiect cu ornamente înfipte în masa acestuia. **2.** Refl. (Despre săruri dizolvate) A se depune sub formă de crustă pe pereţii interiori ai unei conducte, ai unui recipient, ai unui rezervor etc. [Var.: **încrustá** vb. I] – Din fr. **incruster,** lat. **incrustare.**
INCRUSTARE, *incrustări,* s.f. Acţiunea de *a (se) incrusta* şi rezultatul ei; (concr.) incrustaţie **(2)**. [Var.: **încrustáre** s.f.] – V. **incrusta.**
INCRUSTAT, -Ă, *incrustaţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Împodobit, acoperit cu ornamente înfipte pe suprafaţă. * (Despre ornamente) Înfipt pe suprafaţa unui obiect. [Var.: **încrustát, -ă** adj.] – V. **incrusta.**
INCRUSTAŢIE, *incrustaţii,* s.f. **1.** Procedeu de fixare în suprafaţa unui material a altui material, de obicei mai preţios. **2.** Ornament înfipt pe suprafaţa unui obiect. **3.** Crustă de săruri care s-au depus, în anumite condiţii, pe suprafaţa unui corp. [Var.: **încrustáţie,** (înv.) **încrustaţiúne** s.f.] – Din fr. **incrustation.**
IN-CUARTO adj. invar. v. **in-cvarto.**
INCUB s.m. Spirit rău despre care se crede că chinuieşte oamenii (mai ales femeile) în timpul somnului. – Din fr. **incube.**
INCUBA, *incubez,* vb. I. Tranz. (Med.) A infiltra un agent patogen în organism, pentru a urmări reacţia organismului la acesta. – Din fr. **incuber.**
INCUBARE, *incubări,* s.f. (Med.) Acţiunea de *a incuba* şi rezultatul ei. -V. **incuba.**
INCUBAT, -Ă, *incubaţi, -te,* adj. (Med.; despre organisme) În care a fost infiltrat un agent patogen, pentru a urmări reacţia. – V. **incuba.**
INCUBATOR, *incubatoare,* s.n. Instalaţie special amenajată, de clocire artificială, pentru asigurarea condiţiilor de temperatură, umiditate, ventilaţie, întoarcerea ouălor, securitate etc., necesare dezvoltării normale a embrionului de ou; cloşcă artificială. * Cameră special amenajată în care se poate asigura dezvoltarea, în condiţii optime, a copiilor născuţi prematur. – Din fr. **incubateur.**
INCUBAŢIE, *incubaţii,* s.f. **1.** Proces de dezvoltare, naturală sau artificială, a embrionului de păsări sub influenţa anumitor factori fizici (temperatură, umiditate etc.). **2.** Timpul cuprins între primul contact al organismului cu microbii sau cu viruşii unei boli şi primele simptoame ale bolii provocate de aceştia. [Var.: **incubaţiúne** s.f.] – Din fr. **incubation**, lat. **incubatio, -onis.**
INCUBAŢIUNE s.f. v. **incubaţie.**
INCULCA, *incúlc,* vb. I. Tranz. (Livr.) A întipări în mintea cuiva, prin repetare, o idee, o concepţie etc. – Din fr. **inculquer**, lat. **inculcare.**
INCULCARE s.f. (Livr.) Acţiunea de *a inculca* şi rezultatul ei; întipărire. – V. **inculca.**
INCULPA, *inculp,* vb. I. Tranz. A învinui, a acuza pe cineva (în faţa unei instanţe judecătoreşti). – Din fr. **inculper**, lat. **inculpare.**
INCULPARE s.f. Acţiunea de *a inculpa* şi rezultatul ei; acuzare, învinuire. -V. **inculpa.**
INCULPAT, -Ă, *inculpaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană acuzată de o culpă; pârât, acuzat, învinuit. – V. **inculpa**. Cf. fr. **inculpé.**
INCULT, -Ă, *inculţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are o lipsă de cultură elementară, (om) necultivat; *p. restr.* agramat. – Din fr. **inculte**, lat. **incultus.**
INCULTURĂ s.f. Lipsă de cultură a unui om; cultură insuficientă. – Din fr. **inculture.**
INCUMBA, pers. 3 *incúmbă,* vb. I. Intranz. (Despre sarcini, obligaţii) A se impune, a reveni cuiva. – Din fr. **incomber**, lat. **incumbere.**
INCUNABUL, *incunabule,* s.n. Exemplar dintr-o carte tipărită în primii ani ai introducerii tiparului (înainte de anul 1500); *p. ext.* carte foarte veche (şi preţioasă). – Din fr. **incunable**, lat. **incunabulum.**
INCURABIL, -Ă, *incurabili, -e,* adj. (Despre boli) Care nu poate fi vindecat, fără leac; (despre fiinţe) care suferă de o boală nevindecabilă; *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat. – Din fr. **incurable.**
INCURABILITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este incurabil. – Din fr. **incurabilité.**
INCURBA, *incurbez,* vb. I. Tranz. (Rar) A curba, a îndoi. – Din fr. **incurver** (după *curba*).
INCURIE, *incurii,* s.f. (Livr.) Neglijenţă, neîngrijire. – Din fr. **incurie**, lat. **incuria.**
INCURSIUNE, *incursiuni,* s.f. **1.** (Mil.) Acţiune de cercetare, de mică amploare, executată prin surprindere pe teritoriul inamicului de către un grup de militari, în scopul obţinerii

unor informaţii, distrugerii unor obiective, capturării de prizonieri, de documente etc. * (Sport) Pătrundere în porţiunea de teren a adversarului. **2.** Fig. Cercetare, studiu făcut de cineva într-un subiect străin de preocupările obişnuite, de tema tratată. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **incursion**, lat. **incursio, -onis.**

INCUSĂ, *incuse,* adj., s.f. (Medalie, monedă veche) care are o faţă în relief, iar cealaltă scobită. – Din fr. **incuse.**

IN-CVARTO adj. invar. (Despre formatul unei cărţi sau al unei file dintr-o carte) În care coala de hârtie imprimată este îndoită în patru, formând patru foi sau opt pagini; (despre cărţi, adesea substantivat) care are acest format. [Var.: **in-cuárto** adj. invar.] – Din fr. **in-quarto.**

INDAMINĂ, *indamine,* s.f. (Chim.) Colorant organic albastru sau albastru-verzui. – Din fr., engl. **indamine.**

INDAN, *indani,* s.n. (Chim.) Hidrocarbură obţinută din gudroane, insolubilă în apă, solubilă în dizolvanţi organici. – Din engl. **indan.**

INDANTREN s.n. (Chim.) Colorant sintetic albastru, folosit în imprimarea textilă. [Var.: **indantrónă** s.f.] – Din fr. **indanthréne**, engl. **indanthrone.**

INDANTRONĂ s.f. v. **indantren.**

INDECENT, -Ă, *indecenţi, -te,* adj. Care calcă sau contrazice legile decenţei; lipsit de pudoare; necuviincios, neruşinat, impudic, licenţios. – Din fr. **indecent**, lat. **indecens, -ntis.**

INDECENŢĂ, *indecenţe,* s.f. Lipsă de decenţă, de bună-cuviinţă; vorbă, faptă, purtare necuviincioasă; necuviinţă, neruşinare. – Din fr. **indécence**, lat. **indecentia.**

INDECIS, -Ă, *indecişi, -se,* adj. Care nu este decis, care stă la îndoială; nehotărât, şovăielnic, nedecis. – Din fr. **indécis.**

INDECIZIE, *indecizii,* s.f. Lipsă de decizie; nehotărâre, şovăială. [Var.: **indeciziúne** s.f.] – Din fr. **indécision.**

INDECIZIUNE s.f. v. **indecizie.**

INDECLINABIL, -Ă, *indeclinabili, -e,* adj. (Gram.) Care nu se declină; nedeclinabil. – Din fr. **indéclinable**, lat. **indeclinabilis.**

INDEFINIBIL, -Ă, *indefinibili, -e,* adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, nedefinibil. – **In**[1]**- + definibil.**

INDEFINISABIL, -Ă, *indefinisabili, -e,* adj. (Rar) Nedefinibil. – Din fr. **indéfinissable.**

INDEFINIT, -Ă, *indefiniţi, -te,* adj. Care nu este definit, care nu are limite sau margini determinate; nedefinit, nelămurit. * (Gram.) Nehotărât. – Din fr. **indéfini**, lat. **indefinitus.**

INDEFORMABIL, -Ă, *indeformabili, -e,* adj. (Rar) Nedeformabil. – Din fr. **indéformable.**

INDEFRIŞABIL, -Ă, *indefrişabili, -e,* adj. (Rar) Nedefrişabil. – Din fr. **indéfrichable.**

INDEHISCENT, -Ă, *indehiscenţi, -te,* adj. (Despre fructe) Care nu se deschide spontan la maturitate, spre a pune în libertate seminţele. – Din fr. **indéhiscent.**

INDEHISCENŢĂ s.f. Însuşire a fructelor indehiscente. – Din fr. **indéhiscence.**

INDELEBIL, -Ă, *indelebili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi şters din amintire, care nu se poate uita; de neşters. – Din fr. **indélébile**, lat. **indelebilis.**

INDELEBILITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi indelebil. – Din fr. **indélébilité.**

INDELICAT, -Ă, *indelicaţi, -te,* adj. (Rar) Nedelicat. – Din fr. **indélicat.**

INDELICATEŢĂ s.f. v. **indelicateţe.**

INDELICATEŢE, *indelicateţi,* s.f. Lipsă de delicateţe; vorbă, faptă, purtare jignitoare, grosolană; nedelicateţe. [Var.: **indelicatéţă** s.f.] – Din fr. **indélicatesse.**

INDEMN, -Ă, *indemni, -e,* adj. (Jur.) Care nu a suferit pagube, pierderi etc. – Din fr. **indemne.**

INDEMNITATE, *indemnităţi,* s.f. (Rar) Indemnizaţie **(1)**. – Din fr. **indemnité**, lat. **indemnitas, -atis.**

INDEMNIZA, *indemnizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A despăgubi (pe cineva) de cheltuieli. – Din fr. **indemniser.**

INDEMNIZARE, *indemnizări,* s.f. (Rar) Indemnizaţie **(1)**. [Var.: **indemnizáre** s.f.] – V. **indemniza.**

INDEMNIZAŢIE, *indemnizaţii,* s.f. **1.** Sumă de bani care se acordă cuiva în afara salariului, destinată să acopere cheltuielile făcute de un angajat în scopul îndeplinirii unei sarcini de serviciu; indemnizare. * Despăgubire pentru un prejudiciu, pentru o pagubă suferită etc.; indemnitate. * Contravaloarea în bani a unei plăţi în natură. **2.** Care nu are caracter de salariu. [Var.: **îndemnizáţie** s.f.] – Din fr. **indemnisation.**

INDEMONSTRABIL, -Ă, *indemonstrabili, -e,* adj. (Rar) Nedemonstrabil. – Din fr. **indémonstrable.**

INDEMONSTRABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea a ceea ce este indemonstrabil. – Din fr. **indémonstrabilité.**
INDENTAŢIE, *indentaţii,* s.f. (Geogr.) Adâncitură, crestătură (a coastei marine) cu aspect de muşcătură. – Din fr. **indentation.**
INDEPENDENT, -Ă, *independenţi, -te,* adj. **1.** Care nu depinde de cineva sau de ceva; (despre un popor, un stat) care se bucură de independenţă, liber[2], autonom. ** Loc. prep. *Independent de...* = fără a ţine seamă de..., indiferent de... **2.** (Despre oameni şi manifestările lor) Care se bizuie pe puterile proprii, cu iniţiativă personală. – Din fr. **indépedant.**
INDEPENDENŢĂ s.f. **1.** Situaţie a unui stat sau a unui popor care se bucură de suveranitate naţională; stare de neatârnare şi drept de a rezolva liber (cu respectarea drepturilor altor state şi a principiilor dreptului internaţional) problemele sale interne şi externe, fără amestec din afară; autonomie. **2.** Situaţie a unei persoane care judecă lucrurile şi acţionează în mod independent, neinfluenţată de alţii. – Din fr. **indépendance.**
INDEROGABIL, -Ă, *inderogabili, -e,* adj. (Jur.; despre legi, regulamente etc.) Care nu permite derogări. – **In**[1]**- + derogabil.**
INDESCIFRABIL, -Ă, *indescifrabili, -e,* adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînţeles, nedescifrabil, neciteţ, ilizibil. – Din fr. **indéchiffrable.**
INDESCRIPTIBIL, -Ă, *indescriptibili, -e,* adj. Care nu poate fi descris sau exprimat în cuvinte, de nedescris. – Din fr. **indescriptible.**
INDESTRUCTIBIL, -Ă, *indestructibili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi distrus, dărâmat, nimicit; trainic, rezistent. – Din fr. **indestructible.**
INDESTRUCTIBILITATE, *indestructibilităţi,* s.f. (Rar) Calitatea, caracterul de a fi indestructibil. – Din fr. **indestructibilité.**
INDEŞIRABIL, -Ă, *indeşirabili, -e,* adj. (Despre ţesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deşira (uşor); nedeşirabil. – Din fr. **indéchirable.**
INDETERMINABIL, -Ă, *indeterminabili, -e,* adj. Care nu poate fi determinat; de nedeterminat; nedeterminabil. – Din fr. **indéterminable**, lat. **indeterminabilis.**
INDETERMINARE, *indeterminări,* s.f. Lipsă de determinare; nedeterminare. – Din fr. **indétermination.**
INDETERMINISM s.n. Concepţie filozofică opusă determinismului, care afirmă că oamenii dispun de o libertate absolută a voinţei. – Din fr. **indéterminisme.**
INDETERMINIST, -Ă, *indeterminişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al indeterminismului. – Din fr. **indéterministe.**
INDEX, (1) *indexuri,* s.n., **(2)** *indecşi,* s.m. **1.** S.n. Listă alfabetică sau pe materii pusă la sfârşitul sau la începutul unei cărţi sau apărută în volum separat, cuprinzând materiile, autorii sau cuvintele conţinute în ea, cu indicarea paginilor (şi a volumelor) unde se găsesc; indice **(5)**. ** *Index bibliografic* = lucrare de îndrumare bibliografică, cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoţită uneori de adnotări asupra conţinutului lor. ** Expr. *A pune la index* = **a)** a trece o carte în lista cărţilor interzise; **b)** *fig.* (fam.) a socoti, a trata pe cineva ca nedemn, nevrednic sau primejdios. **2.** S.m. Degetul arătător. [Acc. şi: (2) *indéx*] – Din lat., fr. **index.**
INDEXA, *indexez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A întocmi un index **(1)**. **2.** A introduce un cuvânt, un autor etc. într-un index (**1**). **3.** (Economie) A corela variaţiile unei valori, cu valoarea elementului de referinţă. * Spec. A corela salariile cu nivelul preţurilor. – Din fr. **indexer.**
INDEXARE, *indexări,* s.f. Acţiunea de *a indexa* şi rezultatul ei. – V. **indexa.**
INDEXAT, -Ă, *indexaţi, -te,* adj. **1.** (Despre cuvinte, autori etc.) Care a fost introdus într-un index. **2.** (Despre salarii) Care a fost corelat cu nivelul creşterii preţurilor. – V. **indexa.**
INDEZIRABIL, -Ă, *indezirabili, -e,* adj. Care nu este dorit; nedorit, neplăcut. – Din fr. **indésirable.**
INDIAN[1] s.n. Ţesătură de bumbac subţire şi fină, albită, vopsită sau imprimată, din care se confecţionează obiecte de lenjerie. [Pr.: *-di-an*, – Var.: **indiánă** s.f.] – Din fr. **indienne.**
INDIAN[2]**, -Ă,** *indieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Indiei sau este originară de acolo. * (Impr.) Persoană care face parte din populaţia indigenă a Americii; amerindian. **2.** Adj. Care aparţine Indiei sau populaţiei ei, privitor la India sau la populaţia ei; indic. * (Impr.) Care aparţine populaţiei indigene a Americii, privitor la această populaţie. * (Substantivat, f.) Limba indiană. [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **indien.**
INDIANĂ[1]**,** *indiene,* s.f. Prăjitură umplută cu frişcă şi acoperită cu glazură de ciocolată. [Pr.: *-di-a-*] – Cf. germ. **Indianer** [krapfen].
INDIANĂ[2] s.f. v. **indian**[1]**.**

INDIANISM s.n. Disciplină care se ocupă cu studiul limbilor vorbite în India. * Idiotism propriu limbilor vorbite în India. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **indianisme.**

INDIANIST, -Ă, *indianişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul limbilor şi civilizaţiei din India. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **indianiste.**

INDIC, -Ă, *indici, -ce,* adj. (Rar) Indian[2] **(2)**. – Din lat. **indicus.**

INDICA, *indic,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta pe cineva sau ceva; a face cunoscut, a semnala. **2.** A recomanda, a prescrie (tratamente, medicamente etc.). – Din fr. **indiquer**, lat. **indicare.**

INDICAN s.n. Substanţă organică ce se găseşte în indigo **(3)**. – Din fr. **indican.**

INDICANEMIE, *indicanemii,* s.f. (Med.) Prezenţă a indicanului în sânge; cantitate de indican prezentă în sânge. – Din fr. **indicanémie.**

INDICANURIE, *indicanurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a indicanului în urină; cantitate de indican prezentă în urină. – Din fr. **indicanurie.**

INDICARE, *indicări,* s.f. Acţiunea de *a indica* şi rezultatul ei; arătare, semnalare; recomandare. – V. **indica.**

INDICAT, -Ă, *indicaţi, -te,* adj. Care este arătat, desemnat, anunţat, hotărât, menit. * Care este potrivit, corespunzător. *Medicament indicat.* – V. **indica.**

INDICATIV, -Ă, *indicativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care indică, care îndrumează. **2.** Adj. (Gram.; în sintagma) *Mod indicativ* (şi substantivat, n.) = mod personal care exprimă, de obicei, o acţiune prezentată de către vorbitor ca reală. **3.** S.n. Tot ceea ce serveşte pentru a indica ceva. **4.** S.n. Denumire convenţională atribuită unităţilor millitare, comandanţilor şi unor ofiţeri din statele-majore în scopul păstrării secretului şi pentru a nu fi recunoscute de inamic. **5.** S.n. Semnal de identificare la începutul sau sfârşitul programului (de radio şi de televiziune). ** *Indicativ de apel* = apelativ convenţional format din litere sau cifre al unei staţii de radioemisie care permite ca aceasta să fie distinsă de alte staţii sau să fie chemată. – Din fr. **indicatif**, lat. **indicativus.**

INDICATOR, -OARE, *indicatori, -oare,* adj., s.n., s.m. **I. 1.** Adj. Care indică, care face cunoscut. **II. 1.** S.n. Aparat, instrument, dispozitiv care serveşte la indicarea anumitor mărimi, fenomene, informaţii etc. ** *Indicator de pantă* = inclinometru. *Indicator de acord* = ochi magic. **2.** S.n. Semnal, simbol etc. care serveşte la indicarea direcţiei, distanţei sau etapelor unui drum. **3.** S.m. Expresie numerică cu ajutorul căreia se caracterizează cantitativ un fenomen social-economic din punctul de vedere al compoziţiei, structurii, schimbării în timp, al legăturii reciproce cu alte fenomene etc. **4.** S.n. Text tipărit care serveşte ca îndrumător într-un anumit domeniu. *Indicator de preţuri.* **5.** S.m. Substanţă cu ajutorul căreia se determină caracterul acid sau bazic al altei substanţe ori sfârşitul unei reacţii chimice. – Din fr. **indicateur.**

INDICAŢIE, *indicaţii,* s.f. Îndrumare, lămurire, recomandare; indiciu, informaţie. [Var.: **indicaţiúne** s.f.] – Din fr. **indication**, lat. **indicatio, -onis.**

INDICAŢIUNE s.f. v. **indicaţie.**

INDICE, (1, 2, 3, 4) *indici,* s.m., **(5)** *indice,* s.n. **1.** S.m. Număr, literă sau simbol literal aşezat la dreapta sau la stânga (mai sus sau mai jos) faţă de un număr sau de o literă, cărora le precizează valoarea sau înţelesul. * Cifră din planul economic al statului, al unei întreprinderi sau al unei instituţii care arată nivelul de producţie cantitativ şi calitativ ce trebuie realizat. **2.** S.m. Fapt, indicaţie care, sub forma unui număr, a unei formule sau a unei expresii, înfăţişează aspectul unui fenomen, al unei acţiuni, al unei situaţii etc. ** (Fiz.) *Indice de refracţie* = mărime optică ce caracterizează materialele transparente, definită ca raportul dintre sinusurile unghiurilor de incidenţă şi cele de refracţie ale unei raze de lumină care pătrunde din vid în mediul respectiv. (Biol) *Indice antropometric* = raport procentual între diferitele dimensiuni ale corpului omenesc. **3.** S.m. Semn convenţional cu care se notează un domeniu de cunoştinţe sau o anumită problemă într-un sistem de clasificare după conţinut a publicaţiilor. *Indice de clasificare zecimală.* **4.** S.m. Ac mobil al unui aparat sau instrument care arată pe o scară gradată valoarea mărimii măsurate. **5.** S.n. Index **(1)**. – Din it., fr. **indice**, lat. **index, -dicis.**

INDICIBIL, -Ă, *indicibili, -e,* adj. (Rar) Care nu se poate spune; inexprimabil, inefabil. – Din fr. **indicible.**

INDICIU, *indicii,* s.n. Semn (aparent) după care se deduce existenţa unui lucru, a unui fenomen etc. * Particularitate, semnalment, manifestare, dovadă concretă după care se poate recunoaşte un obiect, o fiinţă sau un fenomen. * (Jur.) Faptă, împrejurare, situaţie, care, privită în legătură cu alte fapte, împrejurări sau situaţii, poate servi ca probă într-un proces. – Din lat. **indicium** (cu sensuri după fr. *indice*).

INDICŢIUNE, *indicţiuni,* s.f. (Livr.) Convocare pentru o zi anumită a unui conciliu; indicaţie pentru o anumită zi. ** *Indicţiune romană* = perioadă de cincisprezece ani care separa în vechea Romă, începând cu domnia împăratului Constantin, două majorări

extraordinare de impozite. * Perioadă convenţională de cincisprezece ani. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **indiction**, lat. **indictio, -onis.**

INDIFERENT, -Ă, *indiferenţi, -te,* adj. **1.** Care nu arată nici un fel de interes (pentru cineva sau ceva); nepăsător, impasibil. **2.** Care nu prezintă nici o însemnătate, care nu trezeşte interes. ** Loc. conj. *Indiferent dacă...* = fără a acorda importanţă faptului că...; fie că... ** Loc. prep. *Indiferent de ...* = fără a ţine seamă de..., oricare ar fi... – Din fr. **indifférent**, lat. **indifferens, -ntis.**

INDIFERENTISM s.n. (Rar) Atitudine de nepăsare, de indiferenţă. – Din fr. **indifférentisme.**

INDIFERENŢĂ s.f. Starea, atitudinea celui indiferent; lipsă de interes faţă de cineva sau de ceva; nepăsare, impasibilitate, insensibilitate; răceală. – Din fr. **indifférence**, lat. **indifferentia.**

INDIGEN, -Ă, *indigeni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care este originară dintr-o anumită ţară, născută într-o anumită ţară, de baştină; băştinaş, autohton, pământean. **2.** Adj. (Despre animale, plante, mărfuri etc.) Care creşte sau se produce în propria ţară. – Din fr. **indigéne**, lat. **indigenus.**

INDIGENA, *indigenez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A încetăţeni. – Din **indigen.**

INDIGENARE, *indigenări,* s.f. (Înv.) Recunoaştere a dreptului de încetăţenire. – V. **indigena.**

INDIGENAT, *indigenate,* s.n. (Înv.) Dreptul de încetăţenire într-un stat; naturalizare, împământenire. * Calitatea a ceea ce este indigen. – Din fr. **indigénat.**

INDIGENŢĂ s.f. (Livr.) Lipsă, sărăcie. – Din fr. **indigence**, lat. **indigentia.**

INDIGEST, -Ă, *indigeşti, -ste,* adj. Care nu poate fi (uşor) digerat, mistuit. * Fig. (Despre scrieri) Greu de înţeles; confuz. – Din fr. **indigeste**, lat. **indigestus.**

INDIGESTIE, *indigestii,* s.f. Tulburare a digestiei provocată de unele excese alimentare, de frig, de unele stări nervoase etc. şi manifestată prin indispoziţie, greţuri, vărsături, diaree etc. – Din fr. **indigestion**, lat. **indigestio.**

INDIGNA, *indignez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a stârni indignare; a (se) necăji, a (se) supăra. – Din fr. **indigner**, lat. **indignari.**

INDIGNARE, *indignări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) indigna*. **2.** Revoltă sufletească amestecată cu amărăciune, mânie şi dispreţ, provocată de o faptă nedemnă, nedreaptă sau ruşinoasă; indignaţiune. – V. **indigna.**

INDIGNAT, -Ă, *indignaţi, -te,* adj. Care este cuprins de indignare; revoltat. -V. **indigna.**

INDIGNAŢIUNE, *indignaţiuni,* s.f. (Înv.) Indignare. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **indignation**, lat. **indignatio, -onis.**

INDIGO, *indigouri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, cuprinsă între albastru şi violet. **2.** Adj. Care are culoarea descrisă mai sus. **3.** S.n. Materie colorantă albastru-închis, extrasă din frunzele mai multor plante tropicale sau obţinută sintetic din anilină sau din acid antranilic şi folosită pentru vopsirea lânii şi a bumbacului. **4.** S.n. Hârtie-carbon; plombagină. [Var.: **indigóu** s.n.] – Din fr. **indigo.**

INDIGOFERĂ, *indigofere,* s.f. (La pl.) Gen de plante din familia leguminoaselor, cu numeroase specii răspândite în ţările calde, din care se extrage indigoul **(3)** *(Indigofera)*; (şi la sg.) plantă din acest gen. – Din lat. **Indigofera**, numele ştiinţific al indigoferei.

INDIGOSOL, *indigosoli,* s.m. (Chim.) Colorant pe bază de indigo **(3)** cu care se imprimă sau se colorează orice fibră în soluţie neutră. – Din fr., engl. **indigosol.**

INDIGOTIER, *indigotieri,* s.m. Numele unor arbuşti şi subarbuşti tropicali din frunzele cărora se extrage indigoul **(3)**. [Pr.: -*ti-er*] – Din fr. **indigotier.**

INDIGOU s.n. v. **indigo.**

INDIRECT, -Ă, *indirecţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este direct, care se produce, apare sau se obţine prin mijlocirea cuiva sau a ceva. **2.** (Lingv.; în sintagmele) *Stil indirect* sau *vorbire indirectă* = procedeu sintactic de redare a spuselor sau gândurilor cuiva prin subordonarea comunicării faţă de un verb sau de un alt cuvânt de declaraţie, caracterizat prin prezenţa în număr mare a elementelor de relaţie, prin lipsa afectivităţii etc. *Complement indirect* = parte de propoziţie asupra căreia se răsfrânge în chip indirect (1) acţiunea verbului. *Propoziţie completivă indirectă* = propoziţie care îndeplineşte în frază funcţia de complement indirect. **3.** (Fin.; în sintagma) *Impozit indirect* = impozit inclus în preţul anumitor obiecte de consum. **4.** (Mil.; în sintagma) *Tragere indirectă* = tragere asupra unor ţinte care nu se văd, dirijată cu ajutorul unor calcule matematice. – Din fr. **indirect**, lat. **indirectus.**

INDISCERNABIL, -Ă, *indiscernabili, -e,* adj. (Rar) Care nu se poate discerne de un lucru de acelaşi fel; care nu poate fi înfăţişat precis. – Din fr. **indisscernable.**

INDISCIPLINABIL, -Ă, *indisciplinabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi disciplinat. – Din fr. **indisciplinable.**

INDISCIPLINAT, -Ă, *indisciplinaţi, -te,* adj. Nedisciplinat. – Din fr. **indiscipliné.**
INDISCIPLINĂ s.f. Lipsă de disciplină; nesupunere; *p. ext.* dezordine. – Din fr. **indiscipline.**
INDISCRET, -Ă, *indiscreţi, -te,* adj. Care nu este discret, care caută să afle şi să se amestece în mod nedelicat şi cu curiozitate în secretele cuiva (împărtăşindu-le şi altora). * Care este lipsit de discreţie, de rezervă, de reţinere în relaţiile cu oamenii. – Din fr. **indiscret**, lat. **indiscretus.**
INDISCREŢIE, *indiscreţii,* s.f. Faptul de a destăinui secretele încredinţate de cineva; *p. ext.* lipsă de măsură în vorbă, lipsă de discernământ. * Faptă lipsită de delicateţe, de rezervă; nedelicateţe, grosolănie. [Var.: **indiscreţiúne** s.f.] – Din fr. **indiscrétion**, lat. **indiscretio**, **-onis.**
INDISCREŢIUNE s.f. v. **indiscreţie.**
INDISCUTABIL, -Ă, *indiscutabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate stârni obiecţii; incontestabil, neîndoielnic, evident, sigur. – Din fr. **indiscutable.**
INDISOLUBIL, -Ă, *indisolubili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi desfăcut, rupt, destrămat, care este de nezdruncinat. – Din fr. **indissoluble**, lat. **indissolubilis**.
INDISOLUBILITATE, *indisolubilităţi,* s.f. Calitatea de a fi indisolubil. – Din fr. **indissolubilité.**
INDISPENSABIL, -Ă, *indispensabili, -e,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este absolut necesar, neapărat trebuincios. **2.** S.m. pl. Izmene. – Din fr. **indispensable**.
INDISPENSABILITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este indispensabil. -Din fr. **indispensabilité.**
INDISPONIBIL, -Ă, *indisponibili, -e,* adj. Care nu poate fi disponibil, care nu poate fi folosit după voie, care nu este liber. * (Jur.; despre un lucru sau despre un drept) De care nu se poate dispune. * (Despre maşini) Care nu este în stare să funcţioneze. – Din fr. **indisponible.**
INDISPONIBILITATE, *indisponibilităţi,* s.f. Faptul de a fi indisponibil; situaţia unui lucru sau a unei fiinţe de care nu se poate dispune. – Din fr. **indisponibilité.**
INDISPOZIŢIE, *indispoziţii,* s.f. **1.** Lipsă de voie bună, de dispoziţie; supărare, mâhnire (trecătoare). **2.** Stare a celui uşor bolnav; boală uşoară. [Var.: **indispoziţiúne** s.f.] – Din fr. **indisposition.**
INDISPOZIŢIUNE s.f. v. **indispoziţie**.
INDISPUNE, *indispún,* vb. III. Tranz. şi refl. A(-şi) strica buna dispoziţie; a (se) supăra, a (se) mâhni (în mod trecător), a (se) întrista. [Perf. s. *indispusei*, part. *indispus*] – Din fr. **indisposer** (după *pune*).
INDISPUNERE, *indispuneri,* s.f. Faptul de *a (se) indispune*. – V. **indispune.**
INDISPUS, -Ă, *indispuşi, -se,* adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. * Care nu se simte bine, care este uşor bolnav. * (Fam.; despre femei) Care este în perioada de menstruaţie. – V. **indispune**. Cf. fr. **indisposé.**
INDISTINCT, -Ă, *indistincţi, -te,* adj. (Livr.) Care nu se poate distinge bine, care este neclar. – Din fr. **indistinct**, lat. **indistinctus.**
INDIU s.n. Element chimic, metal maleabil, alb-argintiu, care se găseşte în cantităţi mici în blendă şi care este folosit la acoperirea suprafeţelor metalice, în unele aliaje etc. [Var.: í**ndium** s.n.] – Din fr. **indium.**
INDIUM s.n. v. **indiu.**
INDIVID, -Ă, *indivizi, -de,* s.m. şi f. **1.** Persoană privită ca unitate distinctă faţă de alte persoane; ins. * (Peior.) Om necunoscut, suspect sau vrednic de dispreţ. **2.** Fiinţă de origine animală sau vegetală privită ca unitate distinctă a speţei din care face parte; exemplar dintr-o categorie de fiinţe. – Din fr. **individu**, lat. **individuum.**
INDIVIDUAL, -Ă, *individuali, -e,* adj. **1.** Care este propriu unui individ; personal, specific. * Care priveşte sau aparţine unui singur exemplar dintr-o categorie de lucruri sau de fiinţe. **2.** Care este executat de individ. *Muncă individuală.* * (Adverbial) În mod izolat, fiecare în parte, fiecare pentru sine. [Pr.: *-du-al*] – Din fr. **individuel.**
INDIVIDUALISM s.n. **1.** Denumire generică pentru concepţiile etice care iau ca punct de plecare individul izolat, independent de societate. **2.** Atitudine a celui care subordonează interesele obşteşti celor personale, care este preocupat exclusiv de propria persoană. [Pr.: *-du-a-*] – Din fr. **individualisme.**
INDIVIDUALIST, -Ă, *individualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se izolează de interesele, de preocupările colective; (adept) al individualismului; *p. ext.* (om) egoist. **2.** Adj. Care se referă la individualism, care aparţine individualismului. [Pr.: *-du-a-*] – Din fr. **individualiste.**
INDIVIDUALITATE, *individualităţi,* s.f. **1.** Totalitatea particularităţilor specifice unui individ sau unei persoane, care deosebesc un individ de altul sau o persoană de alta. **2.**

Persoană cu însuşiri morale sau intelectuale deosebite; personalitate. [Pr.: -*du-a*-] – Din fr. **individualité.**

INDIVIDUALIZA, *individualizez,* vb. I. Tranz. A scoate în evidenţă trăsăturile specifice ale unei persoane, ale unui fapt, ale unei situaţii etc. * A considera pe cineva sau ceva în mod individual, a-i da un caracter propriu, făcându-l să se deosebească de ceilalţi. * A determina un lucru prin caracterele sale individuale. [Pr.: -*du-a*-] – Din fr. **individualiser.**

INDIVIDUALIZANT, -Ă, *individualizanţi, -te,* adj. (Rar) Individua1izator. [Pr.: -*du-a*-] – **Individualiza +** suf. -*ant.*

INDIVIDUALIZARE, *individualizări,* s.f. Acţiunea de *a individualiza* şi rezultatul ei. * Adaptarea şi aplicarea unei concepţii, a unei legi etc. la cazuri particulare. * Întruchipare a ideii artistice în imagini concrete, individuale; întruchipare a unei tendinţe, a unei relaţii (sociale) etc. în figuri individuale tipice. [Pr.: -*du-a*-] -V. **individualiza.**

INDIVIDUALIZAT, -Ă, *individualizaţi, -te,* adj. Care este conturat prin trăsături specifice. [Pr.: -*du-a*-] – V. **individualiza**. Cf. fr. **individualisé.**

INDIVIDUALIZATOR, -OARE, *individualizatori, -oare,* adj. Care individualizează; (rar) individualizant. [Pr.: -*du-a*-] – **Individualiza +** suf. -*tor.*

INDIVIZ, -Ă, *indivizi, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care se găseşte în stare de indiviziune. * (Despre oameni) Care posedă o proprietate în indiviziune. – Din fr. **indivis**, lat. **indivisus.**

INDIVIZIBIL, -Ă, *indivizibili, -e,* adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărţit; de neîmpărţit, nedivizibil. – Din fr. **indivisible**, lat. **indivisibilis.**

INDIVIZIBILITATE s.f. Faptul de a fi indivizibil; însuşire a unui lucru de a fi indivizibil; nedivizibilitate. – Din fr. **indivisibilité.**

INDIVIZIUNE s.f. (Jur.) Drept de proprietate pe care două sau mai multe persoane îl au, pe cote-părţi, asupra unor bunuri privite ca o totalitate nedivizată. [Pr.: -*zi-u*-] – Din fr. **indivision.**

INDOCIL, -Ă, *indocili, -e,* adj. (Rar) Care nu este docil; nesupus, neînţelegător. – Din fr. **indocile.**

INDOCILITATE s.f. (Rar) Lipsă de docilitate, de supunere; neascultare, nesupunere. – Din fr. **indocilité.**

INDO-EUROPEAN, -Ă, *indo-europeni, -e,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (În sintagma) *Limbi indo-europene* (şi substantivat, f. sg.) = familie de limbi reprezentând continuarea unei limbi neatestate în texte scrise, dar reconstituită, în esenţă, cu ajutorul metodei comparativ-istorice. **2.** S.m. pl. Denumire dată unui grup de populaţii care trăiau prin mileniul III ante Christos, în Asia Centrală, de unde au emigrat mai târziu spre vest şi sud-vest. **3.** Adj. Care aparţine limbilor indo-europene sau populaţiilor care vorbeau aceste limbi, privitor la aceste limbi. – Din fr. **indo-européén.**

INDO-IRANIAN, -Ă, *indo-iranieni, -e,* adj. (În sintagma) *Limbi indo-iraniene* = grup de limbi al familiei indo-europene, din care face parte sanscrita, limba literară clasică a Indiei, precum şi grupul iranian. [Pr.: -*ni-an***]** – Din fr. **indo-iranien.**

INDOL, *indoli,* s.m. **1.** (Chim.) Compus chimic obţinut din indigo şi gudroanele cărbunelui de pământ, de culoare albă, cristalizat şi folosit în industria cosmetică, în chimie ca reactiv etc. **2.** (Med.) Produs rezultat prin degradarea triptofanului din alimente sub acţiunea bacteriilor intestinale, eliminat prin materiile fecale şi contribuind împreună cu scatolul la mirosul specific al acestora. – Din germ. **Indol**, fr., engl. **indole.**

INDOLENT, -Ă, *indolenţi, -te,* adj. Care este lipsit de energie; nepăsător, apatic; leneş, trândav. – Din fr. **indolent**, lat. **indolens, -ntis.**

INDOLENŢĂ, *indolenţe,* s.f. Lipsă de energie; nepăsare, apatie; lene, trândăvie. – Din fr. **indolence**, lat. **indolentia.**

INDOLINĂ, *indoline,* s.f. (Chim.) Substanţă albastră obţinută prin hidrogenarea indolului **(1)**, folosită în industria coloranţilor. – Din germ. **Indolin**, fr., engl. **indoline.**

INDONEZIAN, -Ă, *indonezieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Indoneziei sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Indoneziei sau populaţiei ei, privitor la Indonezia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba indoneziană. *** Limbi indoneziene* = familie de limbi vorbite în sud-estul Asiei şi în Malaiezia. [Pr.: -*zi-an*] – Din fr. **indonésien.**

INDOOR adj. invar. (Despre competiţiile sportive) Care se desfăşoară în sală, pe teren acoperit. [Pr.: *indor*] – Cuv. engl.

INDRIŞAIM s.m. v. **indruşaim.**

INDRUŞAIM, *indruşaimi,* s.m. **1.** Plantă agăţătoare decorativă din familia leguminoaselor, cu

flori roşii, violete sau albe; sângele-voinicului *(Lathyrus odoratus)*. **2.** (Reg.) Muşcată. [Var.: **indrişaím** s.m.] – Din tc. **itirşahi, itrişahi.**

INDUBITABIL, -Ă, *indubitabili, -e,* adj. (Livr.) Neîndoios, cert, sigur. – Din fr. **indubitable**, lat. **indubitabilis.**

INDUCE, *indúc,* vb. III. Tranz. **1.** A împinge, a îndemna pe cineva să facă un lucru. ** Expr. *A induce în eroare* = a înşela, a amăgi. * (Log.) A face un raţionament inductiv. **2.** A produce un câmp electric prin inducţie electromagnetică. [Part. *indus*] – Din lat. **inducere** (cu sensuri după fr. *induire*).

INDUCERE, *induceri,* s.f. Acţiunea de *a induce* şi rezultatul ei. – V. **induce.**

INDUCTANŢĂ, *inductanţe,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui circuit electric sau unei perechi de circuite electrice alăturate, egală cu raportul dintre fluxul magnetic care străbate suprafaţa mărginită de conturul unuia dintre circuite şi intensitatea curentului electric care produce acest flux; inductivitate. – Din fr. **inductance.**

INDUCTIV, -Ă, *inductivi, -e,* adj. Care procedează prin inducţie **(1)**, care se bazează pe inducţie. *** Metodă inductivă* = metodă de cercetare care procedează prin ridicarea de la particular la general, prin urmărirea trecerii de la efect la cauză. – Din fr. **inductif.**

INDUCTIVITATE, *inductivităţi,* s.f. (Fiz.) Inductanţă. – Din fr. **inductivité.**

INDUCTOMETRU, *inductometre,* s.n. (Elt.) Aparat pentru măsurarea curenţilor de inducţie. – Din fr. **inductométre.**

INDUCTOR, -OARE, *inductori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre procese fizice) Care produce sau influenţează un alt proces, cu care evoluează concomitent. *Forţă inductoare.* **2.** S.n. Organ al unei maşini electrice, al unui aparat electric etc. care produce fluxuri magnetice inductoare. **3.** S.n. Mic generator de curent alternativ, cu magneţi permanenţi, acţionat manual şi folosit în instalaţiile telefonice pentru producerea semnalului de apel. – Din fr. **inducteur.**

INDUCŢIE, *inducţii,* s.f. **1.** Formă fundamentală de raţionament, care realizează trecerea de la particular la general. **2.** Producere sau influenţare a unui fenomen de către un alt fenomen altfel decât printr-o acţiune mecanică nemijlocită. ** *Inducţie magnetică* = mărime fizică vectorială care, împreună cu intensitatea câmpului magnetic, determină macroscopic starea magnetică a câmpului electromagnetic din corpuri. *Inducţie electrică* = mărime fizică vectorială care, împreună cu intensitatea câmpului electric, determină macroscopic starea electrică a câmpului electromagnetic din corpuri. *Inducţie electromagnetică* = fenomen de apariţie a unei tensiuni electromotoare într-un circuit străbătut de un flux magnetic variabil. *Inducţie electrostatică* = separare a sarcinilor electrice şi redistribuire a lor pe suprafaţa unui conductor, datorită acţiunii unui câmp electric; electrizare prin influenţă[1] **(2)**. **3.** Mecanism nervos prin care o stare de excitaţie sau de inhibiţie aflată într-un centru nervos favorizează sau determină apariţia stării opuse într-un alt centru nervos. – Din fr. **inducton**, lat. **inductio.**

INDULGENT, -Ă, *indulgenţi, -te,* adj. Care manifestă indulgenţă; care iartă uşor; iertător, îngăduitor, tolerant. – Din fr. **indulgent**, lat. **indulgens, -ntis.**

INDULGENŢĂ, (2) *indulgenţe,* s.f. **1.** Atitudine îngăduitoare faţă de greşeli; toleranţă, îngăduinţă, bunătate. **2.** Iertare totală sau parţială a păcatelor pe care Biserica catolică o acordă credincioşilor ei în schimbul unei sume de bani; (concr.) document ce conţine textul rugăciunilor care trebuie spuse pentru a obţine această iertare. – Din fr. **indulgence**, lat. **indulgentia.**

INDULT s.n. Privilegiu acordat de papă, care conferă puteri excepţionale. – Din fr. **indult**, lat. **indultum.**

INDUPLICAT, -Ă, *induplicaţi, -te,* adj. (Despre frunze) Cu marginile îndoite înăuntru. – Din fr. **indupliqué.**

INDURA, pers. 3 *indurează,* vb. I. Refl. (Med.; despre ţesuturi) A se întări. – Din fr. **indurer.**

INDURAŢIE, *induraţii,* s.f. (Med.) Proces patologic caracterizat prin creşterea consistenţei unui ţesut sau a unui organ. * Bătătură. – Din fr. **induration.**

INDUS, -A, *induşi, -se,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre fenomene fizice) Care este produs sau influenţat de un alt proces fizic cu care evoluează concomitent. * (Despre tensiuni electromotoare şi curenţi electrici) Care se produce prin inducţie electromagnetică. **2.** S.n. Parte componentă a unui sistem electromagnetic în care se produc tensiunile electromotoare induse de câmpul magnetic al inductorului. – V. **induce.**

INDUSTRIAL, -Ă, *industriali, -e,* adj. Care ţine de industrie sau se bazează pe industrie, care este produs de (sau în) industrie; cu o industrie dezvoltată. ** *Chimie industrială* = ramură a chimiei care se ocupă cu aplicarea procedeelor chimice în tehnica fabricaţiei. *Plante industriale* = grup de plante agricole cultivate în vederea prelucrării lor. [Pr.: *-tri-al*] – Din fr. **industriel.**

INDUSTRIALISM s.n. **1.** Orientare în gândirea economică care preconizează dezvoltarea industriei şi ridicarea acesteia la nivelul de ramură principală a economiei. **2.** Teorie economică care acordă preponderenţă industriei în activitatea economică. [Pr.: -*tri-a*-] – Din fr. **industrialisme.**

INDUSTRIALIZA, *industrializez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezvolta industria; a da unei ţări un caracter industrial, a face să treacă la marea industrie mecanizată. * * A introduce tehnica maşinistă în locul tehnicii manuale; a mecaniza. **2.** A promova metode, procedee (tehnice, organizatorice) industriale în diverse ramuri. [Pr.: -*tri-a*-] – Din fr. **industrialiser.**

INDUSTRIALIZARE, *industrializări,* s.f. Acţiunea de *a industrializa* şi rezultatul ei; proces de transformare a unei ţări agrare într-o ţară industrială dezvoltată din punct de vedere economic prin crearea marii industrii mecanizate. * Prelucrare industrială a unor materii prime, transformarea lor în produse industriale. * Aplicarea unor metode, procedee (tehnice, organizatorice etc.) specific industriale în alte ramuri. [Pr.: -*tri-a***-]** – V. **industrializa.**

INDUSTRIAŞ, *industriaşi,* s.m. Proprietar, conductor al unei întreprinderi industriale; fabricant, industrios. * (Înv.) Meseriaş, meşteşugar. [Pr.: -*tri-aş***]** – **Industrie** + suf. -*aş.*

INDUSTRIE, *industrii,* s.f. **1.** Ramură a producţiei materiale şi a economiei naţionale, în cadrul căreia au loc, pe scară largă, activităţile de exploatare a bunurilor naturale şi de transformare a acestora, precum şi a altora, în mijloace de producţie şi în bunuri de consum. **2.** (Cu determinări) Subdiviziune a industriei **(1)**, cuprinzând un domeniu limitat de activitate. *Industrie textilă. Industrie extractivă.* – Din fr. **industrie**, lat. **industria.**

INDUSTRIOS, -OASĂ, *industrioşi, -oase,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Harnic, sârguincios; laborios. * Iscusit, îndemânatic. **2.** S.m. Industriaş. [Pr.: -*tri-os***]** – Din fr. **industrieux**, lat. **industriosus.**

INEAŢĂ, *ineţe,* s.f. Numele a două plante care cresc prin livezi, fâneţe, păşuni etc.: **a)** plantă erbacee cu flori albe; inişor *(Linum catharticum)*; **b)** plantă erbacee cu tulpini numeroase, cu flori albastre *(Linum austriacum)*. – **In**[2] + suf. -*eaţă.*

INECHITABIL, -Ă, *inechitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil, neechitabil, nedrept, inic. – Din fr. **inéquitable.**

INECHITATE, *inechităţi,* s.f. Nedreptate, injusteţe, neechitate, inicvitate. – Din fr. **iniquité** (după *echitate*).

INECHIVALVĂ, *inechivalve,* adj. (Zool.; în sintagma) *Cochilie inechivalvă* = cochilie formată din două valve inegale. – Din fr. **inéquivalve**, engl. **inequivalve.**

INECUAŢIE, *inecuaţii,* s.f. Inegalitate între două expresii algebrice, care este valabilă numai pentru anumite valori date variabilelor. [Pr.: -*cu-a*-] – Din fr. **inéquation.**

INEDIT, -Ă, *inediţi, -te,* adj. Care nu a mai fost publicat, care se publică pentru prima oară. * Fig. Necunoscut mai înainte; nou, neobişnuit. – Din fr. **inédit**, lat. **ineditus.**

INEFABIL, -Ă, *inefabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi exprimat în cuvinte; inexprimabil. – Din fr. **ineffable**, lat. **ineffabilis.**

INEFABILITATE s.f. (Rar) Caracter inefabil. – Din fr. **ineffabilité.**

INEFICACE adj. invar. Care nu este eficace, care nu produce efectul dorit; slab, fără efect. – Din fr. **inefficace**, lat. **inefficax, -acis.**

INEFICACITATE, *ineficacităţi,* s.f. Faptul de a nu fi eficace, lipsă de eficacitate. – Din fr. **inefficacité.**

INEFICIENT, -Ă, *ineficienţi, -te,* adj. Neeficient. [Pr.: -*ci-ent***]** – **In**[1]**- + eficient.**

INEFICIENŢĂ s.f. Lipsă de eficienţă; neeficienţă. [Pr.: -*ci-en*-] – **In**[1]**- + eficienţă.**

INEGAL, -Ă, *inegali, -e,* adj. Care nu este egal, care nu este la fel; neegal. * Care vădeşte o lipsă de echilibru între forţe, valori etc. *Luptă inegală.* * Schimbător, nestabil; neconstant. *Caracter inegal.* * Care nu e neted; neuniform. – Din fr. **inégal.**

INEGALABIL, -Ă, *inegalabili, -e,* adj. Care nu poate fi egalat, care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni (prin calităţile pe care le posedă); neegalabil. – Din fr. **inégalable.**

INEGALITATE, *inegalităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi inegal, lipsă de egalitate; neegalitate; disproporţie; imparitate. **2.** Relaţie matematică între două mărimi sau expresii care arată că una este mai mare sau mai mică decât cealaltă; neegalitate. -Din fr. **inégalité.**

INEGALIZA*,* *inegalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face inegal. – **Inegal** + suf. -*iza.*

INEL, *inele,* s.n. **1.** Cerc mic de metal (preţios, cu pietre scumpe) care se poartă ca podoabă pe deget. ** *Inel de logodnă* = verighetă. ** Expr. *Tras (ca) prin(tr-un) inel* = cu talia subţire; zvelt. *** Inelul lui Saturn* = cerc luminos care înconjură planeta Saturn. **2.** Obiect în formă de cerc, având diverse întrebuinţări practice; verigă, belciug. * (La pl.) Aparat de gimnastică format din două cercuri atârnate fiecare de câte o frânghie la o

anumită distanţă de pământ şi la care gimnastul execută exerciţii ţinându-se de ele; *p. ext.* probă sportivă care se execută la acest aparat. **3.** Arteră de circulaţie, cu traseu circular sau poligonal, care înconjură o localitate şi leagă capetele şoselelor exterioare care conduc la această localitate. **4.** (La pl.) Zone inelare concentrice care se observă într-o secţiune transversală făcută în tulpina sau rădăcina plantelor lemnoase şi care indică vârsta acestora şi creşterea lor în grosime. * Striuri concentrice pe solzii, operculele şi alte formaţii osoase ale peştilor, care permit evaluarea vârstei acestora. **5.** Fiecare dintre segmentele din care este alcătuit corpul unor viermi. – Lat. **anellus.**

INELAJ, *inelaje,* s.n. Operaţie de fixare a unor inele cleioase pe trunchiul arborilor pentru a bara calea insectelor sau a omizilor care urcă la coroană. – **Inel** + suf. *-aj.*

INELAR, -Ă, *inelari, -e,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care are aspectul unui inel **(1)**. **2.** S.m. Fluture dăunător, de culoare galbenă-cafenie, care depune ouă în formă de inel **(1)** pe ramurile pomilor fructiferi şi ale stejarilor şi a cărui larvă provoacă mari pagube *(Malacosoma neustria).* **3.** S.n. Degetul aflat între degetul mijlociu şi cel mic, pe care se poartă, de obicei, inelul. **4.** S.m. (Rar) Fabricant sau vânzător de inele. – **Inel** + suf. *-ar.*

INELAT, -Ă, *inelaţi, -te,* adj. (Despre păr) În formă de inel **(1)**, cu inele; buclat, cârlionţat. * (Rar; despre degete) Împodobit cu inele **(1)**. * Care este format din inele. * *Viermi inelaţi* = viermi al căror corp este alcătuit dintr-un şir de inele (5). – **Inel** + suf. *-at.*

INELEGANT, -Ă, *ineleganţi, -te,* adj. (Rar) Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; neelegant. – Din fr. **inélégant.**

INELEGANŢĂ, *inelegante,* s.f. (Rar) Lipsă de eleganţă, de fineţe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de fineţe, de tact; neeleganţă. – Din fr. **inélégance.**

INELIGIBIL, -Ă, *ineligibili, -e,* adj. Care nu este eligibil, care nu are calităţile cerute de lege pentru a putea fi ales; neeligibil. – Din fr. **inéligible.**

INELIGIBILITATE s.f. Stare a unei persoane ineligibile; neeligibilitate. – Din fr. **inéligibilité.**

INELUCTABIL, -Ă, *ineluctabili, -e,* adj. (Livr.) Care este de neînlăturat, care nu poate fi împiedicat; inevitabil, neeluctabil. – Din fr. **inéluctable**, lat. **ineluctabilis.**

INELUCTABILITATE s.f. (Livr.) Faptul de a fi ineluctabil. – Din fr. **inéluctabilité.**

INELUŞ, *ineluşe,* s.n. Diminutiv al lui *inel.* – **Inel** + suf. *-uş.*

INEMĂ s.f. v. **inimă.**

INEPT, -Ă, *inepţi, -te,* adj. (Rar) Prost, stupid, tâmpit. – Din fr. **inepte**, lat. **ineptus.**

INEPŢIE, *inepţii,* s.f. Faptă sau vorbă prostească, stupidă; prostie, stupiditate, absurditate. – Din fr. **ineptie.**

INEPUIZABIL, -Ă, *inepuizabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată, neepuizabil; *p. ext.* extrem de abundent, de bogat. [Pr.: *-pu-i-*] – Din fr. **inépuisable.**

INERENT, -Ă, *inerenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care face parte integrantă din ceva, care constituie un element nedespărţit de un lucru sau de o fiinţă, care aparţine în mod firesc la ceva. – Din fr. **inhérent**, lat. **inhaerens, -ntis.**

INERENŢĂ s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este inerent. – Din fr. **inhérence.**

INERM, -Ă, *inermi, -e,* adj. (Despre plante) Lipsit de spini, de ţepi. * (Despre animale) Lipsit de ace, fără dinţi ascuţiţi. – Din fr. **inerme.**

INERT, -Ă, *inerţi, -te,* adj. **1.** Nemişcat, fără viaţă, neînsufleţit. * Inactiv din fire, lipsit de vigoare, de vioiciune, moale, molâu. **2.** (Fiz.; despre corpuri) Care are inerţie; (despre masa corpurilor) care se referă la inerţie. **3.** (Chim.; despre elemente sau substanţe) Lipsit de reactivitate faţă de alte elemente sau alte substanţe. – Din fr. **inerte**, lat. **iners, -tis.**

INERŢIAL, -Ă, *inerţiali, -e,* adj. (Fiz.; despre un sistem de referinţă) În raport cu care se verifică principiul inerţiei **(1)**. – **Inerţie** + suf. *-al.* Cf. germ. **Inertial** [bezugsystem].

INERŢIE, *inerţii,* s.f. **1.** (Fiz.) Proprietate a corpurilor de a-şi păstra starea de repaus sau de mişcare în care se află atât timp cât nu sunt supuse acţiunii unei forţe exterioare. **2.** Proprietate a unui sistem fizico-chimic sau tehnic de a reacţiona slab sau cu întârziere la acţiunea factorilor externi. **3.** Fig. Tendinţa unei persoane sau a unei colectivităţi de a rămâne în repaus, în inactivitate; lipsă de energie, indolenţă, apatie. **4.** (Med.; în sintagma) *Inerţie uterină* = lipsă de contracţie şi retractare a muşchiului uterin după naştere. – Din fr. **inertie**, lat. **inertia.**

INERVA, pers. 3 *inervează,* vb. I. Tranz. (Despre nervi) A produce o stare de excitare a unui organ sau a unui ţesut. – Din fr. **innerver.**

INERVARE, *inervări,* s.f. Acţiunea de *a inerva* şi rezultatul ei. * Inervaţie. – V. **inerva.**

INERVAŢIE, *inervaţii,* s.f. **1.** Ansamblul formaţiilor nervoase periferice, care constituie

aparatul nervos al unui ţesut sau al unui organ; inervare. **2.** Activitate fiziologică caracteristică nervilor. – Din fr. **innervation.**

INESENŢIAL, -Ă, *inesenţiali, -e,* adj., s.n. (Rar) Neesenţial. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **innessentiel.**

INESTETIC, -Ă, *inestetici, -ce,* adj. Care nu este estetic; neestetic, urât. – Din fr. **inesthétique.**

INESTIMABIL, -Ă, *inestimabili, -e,* adj. Care nu poate fi preţuit, de nepreţuit, inapreciabil, neestimabil, foarte valoros. – Din fr. **inestimable**, lat. **inaestimabilis.**

INEVALUABIL, -Ă, *inevaluabili, -e,* adj. (Livr.) De nepreţuit; inestimabil. [Pr.: -*lu-a*-] – Din fr. **inévaluable.**

INEVITABIL, -Ă, *inevitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi evitat, care este de neînlăturat, de neocolit; ineluctabil, fatal. – Din fr. **inévitable**, lat. **inevitabilis.**

INEVITABILITATE s.f. Faptul de a fi inevitabil. – Din fr. **inévitabilité.**

INEXACT, -Ă, *inexacţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; neadevărat, neexact, greşit, incorect. * (Despre oameni) Care nu este punctual. – Din fr. **inexact.**

INEXACTITATE, *inexactităţi,* s.f. Lipsă de exactitate, neexactitate; (concr.) afirmaţie inexactă, greşeală, eroare, neadevăr. * Lipsă de punctualitate. – **In**[1]**-** + **exactitate** sau **inexact** + suf. -*itate.*

INEXCITABIL, -Ă, *inexcitabili, -e,* adj. (Rar) Neexcitabil. – Din fr. **inexcitable.**

INEXCITABILITATE s.f. (Rar) Neexcitabilitate. – Din fr. **inexcitabilité.**

INEXIGIBIL, -Ă, *inexigibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi pretins. – Din fr. **inexigible.**

INEXIGIBILITATE s.f. (Livr.) Însuşirea a ceea ce este inexigibil. – Din fr. **inexigibilité.**

INEXISTENT, -Ă, *inexistenţi, -te,* adj. Care nu există; neexistent, nul **(1)**. * Fig. (Despre oameni) Care nu se face remarcat, lipsit de importanţă, de valoare; şters, neglijabil. – Din fr. **inexistant.**

INEXISTENŢĂ s.f. Faptul de a nu exista; lipsă de existenţă; neexistenţă. – Din fr. **inexistence.**

INEXORABIL, -Ă, *inexorabili, -e,* adj. Care nu poate fi înduplecat, neînduplecat, implacabil. – Din fr. **inexorable**, lat. **inexorabilis.**

INEXORABILITATE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este inexorabil. – Din fr. **inexorabilité.**

INEXPERIENŢĂ s.f. (Rar) Lipsă de experienţă, de deprindere; neexperienţă. [Pr.: -*ri-en*-] – Din fr. **inexpérience**, lat. **inexperientia.**

INEXPERIMENTAT, -Ă, *inexperimentaţi, -te,* adj. (Despre persoane) Căruia îi lipseşte experienţa, nedeprins; care are experienţă insuficientă, ncexperimentat. * Care nu a fost încă experimentat; neîncercat. – Din fr. **inexpérimenté.**

INEXEPIABIL, -Ă, *inexpiabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi ispăşit; de neispăşit. [Pr.: -*pi-a*-] – Din fr. **inexpiable.**

INEXPLICABIL, -Ă, *inexplicabili, -e,* adj. Care nu se poate explica, neexplicabil; de neînţeles; *p. ext.* ciudat, curios, straniu, bizar. – Din fr. **inexplicable**, lat. **inexplicabilis.**

INEXPLOATABIL, -Ă, *inexploatabili, -e,* adj. Care nu se poate exploata, neexploatabil. – Din fr. **inexploitable.**

INEXPLORABIL, -Ă, *inexplorabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; neexplorabil. – Din fr. **inexplorable.**

INEXPLORAT, -Ă, *inexploraţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, neexplorat. – Din fr. **inexploré.**

INEXPLOZIBIL, -Ă, *inexplozibili, -e,* adj. Care nu este explozibil, care nu poate face explozie; neexplozibil. – Din fr. **inexplosible.**

INEXPRESIV, -Ă, *inexpresivi, -e,* adj. Care este lipsit de expresivitate; neexpresiv, şters. – Din fr. **inexpressif.**

INEXPRIMABIL, -Ă, *inexprimabili, -e,* adj. Care nu poate fi redat prin cuvinte; de nespus; indicibil, neexprimabil, inefabil. – Din fr. **inexprimable.**

INEXPUGNABIL, -Ă, *inexpugnabili, -e,* adj. (Despre locuri fortificate) Care nu poate fi cucerit; de neînvins. – Din fr. **inexpugnable**, lat. **inexpugnabilis.**

INEXPUGNABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea sau starea a ceea ce este inexpugnabil. – Din fr. **inexpugnabilité.**

INEXTENSIBIL, -Ă, *inextensibili, -e,* adj. Care nu se poate extinde; neextensibil. – Din fr. **inextensible.**

INEXTENSIBILITATE s.f. (Rar) Calitate a ceea ce este inextensibil. – Din fr. **inextensibilité.**

IN EXTENSO loc. adv. Pe larg, în detaliu; în întregime. – Loc. lat.

INEXTINGIBIL, -Ă, *inextingibili, -e,* adj. Care nu poate fi stins; care nu încetează. – Din fr. **inextinguible** (după *stinge*).

IN EXTREMIS loc. adv. **1.** Silit de împrejurări, neavând altă posibilitate; în ultimă instanţă.

2. Pe patul de moarte, în ultimul moment al vieţii. – Loc. lat.
INEXTRICABIL, -Ă, *inextricabili, -e,* adj. (Rar; despre situaţii, întâmplări etc.) Foarte încurcat şi complicat; de neînţeles, de nelămurit. – Din fr. **inextricable**, lat. **inextricabilis.**
INFAILIBIL, -Ă, *infailibili, -e,* adj. Care nu poate greşi, care nu se poate înşela; perfect, desăvârşit fără cusur. [Pr.: *-fa-i-*] – Din fr. **infaillible.**
INFAILIBILITATE s.f. Faptul de a fi infailibil; natura, caracterul sau starea a ceea ce este infailibil. [Pr.: *-fa-i-*] – Din fr. **infaillibilité.**
INFAM, -Ă, *infami, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care merită dispreţul societăţii, care trebuie înfierat; ticălos, josnic, mârşav. * Fig. Oribil, groaznic. – Din fr. **infâme**, lat. **infamis.**
INFAMA, *infamez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A acuza pe nedrept; a defăima. – Din lat., it. **infamare.**
INFAMANT, -Ă, *infamanţi, -te,* adj. Care atrage înfierarea publică, care aruncă asupra cuiva dezonoarea, dezaprobarea, oprobiul; ruşinos, degradant, dezonorant, infamator. – Din fr. **infamant**, it. **infamante.**
INFAMARE, *infamări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a infama*; defăimare. – V. **infama.**
INFAMATOR, -OARE, *infamatori, -oare,* adj. (Rar) Infamant, calomniator, defăimător. – Din it. **infamatore.**
INFAMIE, *infamii,* s.f. Caracterul a ceea ce este infam; (concr.) faptă sau vorbă infamă; ticăloşie, josnicie, mârşăvie. ** Expr. *A ţintui* (sau *a pune pe cineva) la stâlpul infamiei* = a supune (pe cineva) oprobiului public; a condamna, a înfiera (pe cineva). – Din fr. **infamie**, lat. **infamia.**
INFANTE, -Ă, *infanţi, -te,* s.m. şi f. Titlu dat copiilor regelui Spaniei (şi al Portugaliei), în afară de primul născut; persoană care poartă acest titlu. – Din sp. **infant**. Cf. it. **infante.**
INFANTERIE s.f. Una dintre armele de bază, caracterizată prin faptul că duce lupta pe jos; pedestrime. ** *Infanterie moto* = infanterie dotată cu autovehicule pentru transportul personalului şi al utilajului tehnic de luptă în timpul deplasărilor. *Infanterie marină* = parte din forţele maritime care luptă pe uscat în sprijinul unităţilor de marină. – Din rus. **infanteriia**, fr. **infanterie.**
INFANTERIST, *infanterişti,* s.m. Militar din infanterie; pedestru, pedestraş, pifan, odivoi. – Din rus. **infanterist.**
INFANTICID, *infanticiduri,* s.n. (Jur.) Ucidere a propriului copil; pruncucidere. * Ucidere a unui copil. – Din fr. **infanticide**, lat. **infanticidium.**
INFANTIL, -Ă, *infantili, -e,* adj. De copii, pentru copii, referitor la copii, al copiilor. ** *Paralizie infantilă* = poliomielită. * Fig. Copilăresc, pueril, neserios. – Din fr. **infantile**, lat. **infantilis.**
INFANTILISM s.n. Anomalie în dezvoltarea corporală şi psihică, caracterizată prin persistenţa, la vârsta adultă, a unor trăsături morfologice şi funcţionale specifice copilăriei. – Din fr. **infantilisme.**
INFARCT, *infarcte,* s.n. Boală care constă în distrugerea unui organ sau unei părţi dintr-un organ ca urmare a astupării unei artere sau a unei vene terminale. ** *Infarct miocardic* = boală datorată producerii infarctului în miocard, în urma obstruării unei ramuri a arterei coronare. – Din fr. **infarctus**, germ. **Infarkt.**
INFATIGABIL, -Ă, *infatigabili, -e,* adj. (Livr.) Neobosit, zelos. – Din fr. **infatigable.**
INFATUA, *infatuez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înfumura, a (se) îngâmfa. [Pr.: *-tu-a*] – Din fr. **infatuer.**
INFATUARE, *infatuări,* s.f. Acţiunea de *a (se) infatua*; îngâmfare, înfumurare. [Pr.: *-tu-a-*] – V. **infatua.**
INFATUAT, -Ă, *infatuaţi, -te,* adj. Plin de sine însuşi, îngâmfat, înfumurat. [Pr.: *-tu-at*] – Din fr. **infatué**. Cf. it. **infatuato.**
INFECT, -Ă, *infecţi, -te,* adj. **1.** (Despre mirosuri) Greu, urât, puturos, rău; (despre aer) stricat, viciat, greu. **2.** (Despre obiecte) Cu aspect respingător, neîngrijit, murdar, urât, de calitate proastă; rău. **3.** (Despre oameni şi manifestările lor) Cu caracter josnic, mârşav, oribil. – Din fr. **infect**, lat. **infectus.**
INFECTA, *infectez,* vb. I. **1.** Refl. A contracta o infecţie **(1)**, a face o infecţie, a se umple cu substanţe sau germeni vătămători. **2.** Tranz. A transmite microbi, a răspândi substanţe vătămătoare etc.; a contamina. * Fig. A corupe, a strica moraliceşte. – Din fr. **infecter.**
INFECTANT, -Ă, *infectanţi, -te,* adj. Care provoacă infecţie; infecţios. – Din fr. **infectant.**
INFECTARE, *infectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) infecta* şi rezultatul ei. – V. **infecta.**
INFECTAT, -Ă, *infectaţi, -te,* adj. Care prezintă infecţie (**1**); care este contaminat cu substanţe sau germeni vătămători. – V. **infecta.**
INFECTOCONTAGIOS, -OASĂ, *infectocontagioşi, -oase,* adj. (Despre boli) Care se răspândeşte uşor, care contaminează. [Pr.: *-gi-os*] – **Infect + contagios.**

INFECŢIE, *infecţii,* s.f. **1.** Proces rezultat din pătrunderea şi dezvoltarea în organism a unor agenţi patogeni (paraziţi, microbi sau viruşi) şi din reacţia ţesuturilor la acest atac, manifestată prin inflamaţii, supuraţii, cangrene etc. **2.** Miros urât, duhoare, putoare, miasmă. * Fig. Contagiune morală. [Var.: **infecţiúne** s.f.] – Din fr. **infection.**
INFECŢIOS, -OASĂ, *infecţioşi, -oase,* adj. (Despre boli) Provocat de o infecţie; care se transmite de la o fiinţă la alta, care produce infecţie; molipsitor, contagios, infectant. [Pr.: -*ţi-os*] – Din fr. **infectieux.**
INFECŢIOZITATE, *infecţiozităţi,* s.f. Capacitate a unui germen de a pătrunde într-un organism receptiv, de a se menţine şi înmulţi în aşa fel încât transmiterea de la organismul invadat la altul să se poată face cu uşurinţă. [Pr.: -*ţi-o-*] – Din fr. **infectiosité.**
INFECŢIUNE s.f. v. **infecţie.**
INFERA, *inferez,* vb. I. Intranz. (Rar) A trage o concluzie generală din mai multe fapte particulare. – Din fr. **inférer.**
INFERENŢĂ, *inferenţe,* s.f. Operaţie logică de trecere de la un enunţ la altul şi în care ultimul enunţ este dedus din primul. – Din fr. **inférence.**
INFERIOR, -OARĂ, *inferiori, -oare,* adj. **1.** Care este aşezat dedesubt sau mai jos. * (Despre ape curgătoare sau despre regiuni de pe cursul lor) Situat mai aproape de vărsare decât de izvor. **2.** Care este din punct de vedere numeric mai mic decât altul. **3.** Care are un rang, o funcţie sau un grad mai mic decât altul. * (Substantivat) Subaltern, subordonat (într-o funcţie). **4.** Care este de calitate mai proastă, valorează mai puţin sau are importanţă mai mică decât altul. ** (În vechea organizare a şcolii) *Curs inferior* = ciclu de învăţământ cuprinzând primele patru clase ale liceului. [Pr.: -*ri-or*] – Din fr. **inférieur**, lat. **inferior.**
INFERIORITATE, *inferiorităţi,* s.f. Faptul de a fi inferior; stare a ceea ce este inferior; slăbiciune, scădere, dezavantaj (în comparaţie cu altceva). [Pr.: -*ri-o-*] – Din fr. **infériorité.**
INFERN s.n. **1.** Loc unde sălăşluiesc sufletele celor păcătoşi, după moarte, supuse la chinuri veşnice; iad, gheenă, tartar; hades, orc. **2.** Fig. Loc de dezordine şi de confuzie; viaţă plină de chinuri, mizerabilă; situaţie chinuitoare, greu de suportat, tortură sufletească. [Pl. şi: (rar) *infernuri, inferne*] – Din lat. **infernus.**
INFERNAL, -Ă, *infernali, -e,* adj. De infern, din infern; drăcesc, diabolic. *** Maşină infernală* = bombă cu mecanism de ceasornic, folosită de terorişti pentru a săvârşi atentate. * Fig. Înspăimântător, groaznic, teribil. – Din fr. **infernal**, lat. **infernalis.**
INFERTIL, -Ă, *infertili, -e,* adj. **1.** (Rar) Nefertil. **2.** (Med.) Steril, sterp. – Din fr. **infertile.**
INFERTILITATE s.f. **1.** (Rar) Însuşirea sau starea a ceea ce este infertil **(1)**. **2.** (Med.) Imposibilitate a femeii de a concepe un făt viu sau viabil; (impr.) sterilitate. – Din fr. **infertilité.**
INFESTA, pers. 3 *infestează,* vb. I. Tranz. A bântui, a pustii, a nimici; a invada. – Din fr. **infester.**
INFESTARE, *infestări,* s.f. Acţiunea de *a infesta* şi rezultatul ei. * Infestaţie **(1)**. – V. **infesta.**
INFESTAŢIE, *infestaţii,* s.f. **1.** Contaminare a unui organism cu paraziţi vegetali sau animali, ducând la apariţia unei stări patologice specifice; infestare. **2.** Pătrundere a unor insecte dăunătoare în cereale şi în produsele rezultate din prelucrarea acestora, provocând degradarea produselor. – Din fr. **infestation.**
INFIDEL, -Ă, *infideli, -e,* adj. **1.** Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, care îşi calcă angajamentele faţă de cineva, nefidel; (despre soţi) care calcă credinţa conjugală. **2.** Inexact, care nu exprimă sau respectă adevărul, realitatea. – Din fr. **infidéle**, lat. **infidelis.**
INFIDELITATE, (2) *infidelităţi,* s.f. **1.** Lipsă de fidelitate, de credinţă; nestatornicie în sentimente, nefidelitate; *spec.* încălcare a credinţei conjugale. **2.** (Concr.) Faptă care dovedeşte nestatornicia în dragoste. **3.** Inexactitate, neadevăr. – Din fr. **infidélité**, lat. **infidelitas, -atis.**
INFILTRA, *infiltrez,* vb. I. Refl. (Despre lichide, la pers. 3) A pătrunde şi a curge, a trece, a străbate, a se strecura treptat într-un mediu poros. * Tranz. şi refl. Fig. A pătrunde sau a face să pătrundă undeva, a (se) strecura pe nesimţite, neobservat. [Var.: **înfiltrá** vb. I] – Din fr. **infiltrer.**
INFILTRARE, *infiltrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) infiltra* şi rezultatul ei; infiltraţie. [Var.: **înfiltráre** s.f.] – V. **infiltra.**
INFILTRAT[1]**,** *infiltrate,* s.n. **1.** (Şi în sintagma "infiltrat TBC") Leziune incipientă a tuberculozei pulmonare, datorită reactivării unor focare vechi de infecţie tuberculoasă sau localizării recente a unei noi infecţii. **2.** Acumulare într-un organ sau într-un ţesut a

leucocitelor sau a altor celule ca reacţie la pătrunderea unor agenţi infecţioşi, traumatici, alergici etc. – Din fr. **infiltrat**, germ. **Infiltrat.**

INFILTRAT[2]**, -Ă,** *infiltraţi, -te,* adj. **1.** Care a pătruns undeva (neobservat). **2.** (În sintagma) *Ţesut infiltrat* = ţesut în care s-au acumulat elemente celulare pentru a combate un agent vătămător (microbian). – V. **infiltra.**

INFILTRAŢIE, *infiltraţii,* s.f. **1.** Infiltrare. * Pătrundere a apei în roci sau în pământ sub influenţa gravitaţiei, a forţelor capilare, a presiunii hidrostatice, prin pori, găuri, crăpături etc. * Pătrundere într-un mediu a unui fluid. * Cantitate de apă provenită din precipitaţiile atmosferice care pătrunde în pământ. **2.** Pătrundere şi localizare a unui agent vătămător într-o celulă, într-un ţesut sau într-un organ; boală provocată de acest agent. [Var.: **infiltraţiúne, înfiltráţie** s.f.] – Din fr. **infiltration.**

INFILTRAŢIUNE s.f. v. **infiltraţie.**

INFIM, -Ă, *infimi, -e,* adj. Extrem de mic; minuscul, neînsemnat. – Din fr. **infime**, lat. **infimus.**

INFINIT, -Ă, (1, 3) *infiniţi, -te,* adj., s.m., **(2)** *infinituri,* s.n. **1.** Adj. Care nu are margini, limite; nesfârşit[2], nemărginit, nemăsurat; *p. ext.* foarte mare, considerabil. ** (Adverbial) *Infinit mai valoros decât...* **2.** S.n. Categorie care exprimă natura absolută a materiei, proprietatea ei de a fi nelimitată în spaţiu şi în timp şi inepuizabilă pentru cunoaştere; ceea ce nu are sau pare că nu are limită în spaţiu sau în timp; nesfârşit[1]. ** Loc. adv. *La infinit* = în chip nelimitat, fără încetare. **3.** S.m. (Mat.) Mărime variabilă care poate lua valori mai mari decât orice mărime dată. – Din lat. **infinitus**, fr. **infini.**

INFINITATE, *infinităţi,* s.f. Cantitate, număr foarte mare de... – Din fr. **infinité**, lat. **infinitas, -atis.**

INFINITEZIMAL, -Ă, *infinitezimali, -e,* adj. **1.** Foarte mic, minuscul, infim. **2.** (Mat.; despre mărimi variabile) Care tinde către zero. ** *Calcul infinitezimal* = calcul care operează cu mărimi infinitezimale. – Din fr. **infinitésimal.**

INFINITISM s.n. Concepţie metafizică care admite că universul este infinit. – **Infinit +** suf. *-ism.*

INFINITIV, *infinitive,* s.n. (Gram.; adesea adjectival) Mod nepersonal, considerat drept forma-tip a verbului şi care denumeşte acţiunea exprimată de verb fără referire la nuanţele ei modale, temporale sau personale. – Din fr. **infinitif**, lat. **inifinitivus.**

INFINITIVAL, -Ă, *infinitivali, -e,* adj. Care priveşte infinitivul, care ţine de infinitiv, care provine din infinitiv. – **Infinitiv** + suf. *-al.*

INFIRM, -A, *infirmi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are o infirmitate; schilod, neputincios, invalid, beteag. – Din fr. **infirme**, lat. **infirmus.**

INFIRMA, *infirm,* vb. I. Tranz. A anula, a respinge, a declara nevalabil, a dovedi ca neadevărat, nefundat. * A desfiinţa un act (sau o măsură) ca fiind nelegal sau netemeinic; a invalida. – Din fr. **infirmer**, lat. **infirmare.**

INFIRMABIL, -Ă, *infirmabili, -e,* adj. Care poate fi infirmat. – Din fr. **infirmable.**

INFIRMARE, *infirmări,* s.f. Acţiunea de *a infirma* şi rezultatul ei; invalidare. – V. **infirma.**

INFIRMATIV, -Ă, *infirmativi, -e,* adj. (Jur.) Care anulează (o sentinţă). – Din fr. **infirmatif.**

INFIRMERIE, *infirmerii,* s.f. Local sau încăpere unde se îngrijesc sau se examinează bolnavii şi care funcţionează pe lângă formaţii militare, internate etc. – Din fr. **infirmerie.**

INFIRMIER, -Ă, *infirmieri, -e,* s.m. şi f. Persoană calificată care îngrijeşte bolnavii la infirmerie. * Persoană din personalul sanitar auxiliar care lucrează într-un spital, într-o policlinică, într-un dispensar. [Pr.: *-mi-er*] – Din fr. **infirmier.**

INFIRMITATE, *infirmităţi,* s.f. Starea celui infirm; defect fizic congenital sau dobândit în urma unui accident, a unei boli etc.; beteşug, betegeală, betegie; invaliditate. * Fig. Slăbiciune morală, imperfecţiune. – Din fr. **infirmité**, lat. **infirmitas, -atis.**

INFIX, *infixe,* s.n. Element fonetic (de obicei consoană) care se inserează în rădăcina unui cuvânt şi are o valoare morfologică. – Din fr. **infixe.**

INFLAMA, pers. 3 *inflamează,* vb. I. Refl. (Med.; despre o parte a corpului, un organ) A suferi o inflamaţie; a se umfla. – Din lat. **inflammare**, fr. **enflammer.**

INFLAMABIL, -Ă, *inflamabili, -e,* adj. Care se aprinde uşor, care ia foc şi arde repede. * (Chim.) Care produce, la o temperatură relativ joasă, gaze sau vapori care împreună cu aerul atmosferic pot da un amestec de combustibil. – Din fr. **inflammable.**

INFLAMABILITATE s.f. Proprietate a unei substanţe, a unui corp de a fi inflamabil. – Din fr. **inflammabilité.**

INFLAMARE, *inflamări,* s.f. Acţiunea de *a se inflama* şi rezultatul ei; inflamaţie. – V. **inflama.**

INFLAMAT, -Ă, *inflamaţi, -te,* adj. (Despre o parte a corpului, un organ) Care a suferit un proces de inflamaţie; umflat. – V. **inflama.**

INFLAMATOR, -OARE, *inflamatori, -oare,* adj. Care se manifestă printr-o inflamaţie; care

provoacă o inflamaţie. – Din fr. **inflammatoire.**

INFLAMAŢIE, *inflamaţii,* s.f. Proces patologic datorat unui excitant chimic, fizic şi mai ales microbian şi manifestat prin durere, temperatură, înroşirea şi umflarea locului bolnav; umflătură. [Var.: **inflamaţiúne** s.f.] – Din fr. **inflammation**, lat. **inflammatio.**

INFLAMAŢIUNE s.f. v. **inflamaţie.**

INFLAŢIE, *inflaţii,* s.f. Fenomen specific perioadelor de criză economică, constând în deprecierea banilor de hârtie aflaţi în circulaţie ca urmare fie a emiterii unei mase băneşti peste nevoile reale ale circulaţiei, fie a reducerii volumului producţiei şi circulaţiei mărfurilor, fapt care duce la scăderea puterii de cumpărare a banilor. [Var.: **inflaţiúne** s.f.] – Din fr. **inflation.**

INFLAŢIONIST, -Ă, *inflaţionişti, -ste*, adj. Care are caracter de inflaţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **inflationniste.**

INFLAŢIUNE s.f. v. **inflaţie**

INFLEXIBIL, -Ă, *inflexibili, -e,* adj. Care nu poate fi îndoit; neflexibil, tare, nemlădios. * Fig. Neimpresionabil; neînduplecat, ferm, intransigent. – Din fr. **inflexible**, lat. **inflexibilis.**

INFLEXIBILITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este inflexibil; neflexibilitate. * Fig. Fermitate, tărie, intransigenţă. – Din fr. **inflexibilité.**

INFLEXIUNE, *inflexiuni,* s.f. **1.** Schimbare a înălţimii unui sunet; schimbare a tonului, a accentului în vorbire sau în cânt; uşurinţa cuiva de a-şi schimba tonul. **2.** (Mat.; în sintagma) *Punct de inflexiune* = punct în care curba îşi schimbă sensul concavităţii. [Pr.: *-xi-u-*] – Din fr. **inflexion**, lat. **inflexio, -onis.**

INFLICŢIUNE, *inflicţiuni,* s.f. (Rar) Pedeapsă. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **infliction**, lat. **inflictio, -onis.**

INFLIGE, *inflig,* vb. III. Tranz. (Rar) A pedepsi. – Din fr. **infliger.**

INFLORESCENŢĂ, *inflorescenţe,* s.f. Ansamblu de flori dispuse pe un ax sau pe un complex de axe în diferite moduri, specifice diferitelor familii de plante cărora le aparţine. * Totalitate a florilor dispuse pe un lujer. – Din fr. **inflorescence.**

INFLUENT, -Ă, *influenţi, -te,* adj. Care are trecere, influenţă; puternic. – Din fr. **influent.**

INFLUENŢA, *influenţez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A exercita o influenţă asupra unei fiinţe sau a unui lucru; a înrâuri. ** Refl. recipr. *Două forţe care se influenţează reciproc.* – Din fr. **influencer.**

INFLUENŢABIL, -Ă, *influenţabili, -e,* adj. Care poate fi influenţat cu uşurinţă. – Din fr. **influençable.**

INFLUENŢARE, *influenţări,* s.f. Acţiunea de *a influenţa* şi rezultatul ei. – V. **influenţa.**

INFLUENŢĂ[1]**,** *influenţe,* s.f. **1.** Acţiune exercitată asupra unui lucru sau asupra unei fiinţe, putând duce la schimbarea lor; înrâurire. * Spec. Acţiune pe care o persoană o exercită asupra alteia (deliberat, pentru a-i schimba caracterul, evoluţia, sau involuntar, prin prestigiul, autoritatea, puterea de care se bucură). **2.** (Fiz.; în sintagma) *Electrizare prin influenţă* = separare a sarcinilor electrice şi redistribuirea lor pe suprafaţa unui conductor, datorită acţiunii unui câmp electric; inducţie electrostatică. [Var.: **influénţie, influínţă** .s f.] – Din fr. **influence.**

INFLUENŢĂ[2]**,** *influenţe,* s.f. (Înv.) Nume dat unei boli epidemice asemănătoare cu gripa; *p gener.* gripă. – Din fr., it. **influenza**, germ. **Influenza.**

INFLUENŢIE s.f. v. **influenţă**[1]**.**

INFLUINŢĂ s.f. v. **influenţă**[1]**.**

INFLUX, *influxuri,* s.n. **1.** (Fiziol.; în sintagma) *Influx nervos* = propagare a unei excitaţii de-a lungul unei fibre nervoase. **2.** (Fiz.) Numărul de particule (produse de acceleratoare) care trec prin unitatea de arie a unei suprafeţe perpendiculare pe direcţia de mişcare a particulelor. – Din fr. **influx.**

IN-FOLIO adj. invar. (Despre formatul unei cărţi) În care coala de hârtie este îndoită în două, formând patru pagini; (despre cărţi, adesea substantivat) care are acest format. [Pr.: *-li-o*] – Loc. lat.

INFORM, -Ă, *informi, -e,* adj. Care nu are o formă determinată sau un contur precis, fără formă; care este lucrat grosolan, care are forma nepotrivită, brută, dizgraţioasă. * Fig. Imperfect, nedesăvârşit. – Din fr. **informe**, lat. **informis.**

INFORMA, *informez,* vb. I. Tranz. A da cuiva informaţii despre ceva sau despre cineva, a face cunoscut; a înştiinţa. * Refl. A căuta să se pună la curent cu ceva, a lua, a strânge informaţii, a se interesa, a se iniţia, a se documenta, a se edifica. – Din fr. **informer**, lat. **informare.**

INFORMAL, -Ă, *informali, -e,* adj. **1.** (În sociologie; despre relaţii sociale) Care se desfăşoară în absenţa determinărilor şi cadrelor instituţionale, oficiale, formale; neoficial, neprotocolar, familiar. **2.** (Despre pictura abstracţionistă) Caracterizat prin lipsa

oricărei organizări a materiei picturale; abstract. * (Despre pictori) Care practică arta informală sau abstractă. – Din engl. **informal**, fr. **informel.**

INFORMARE, *informări,* s.f. Acţiunea de *a (se) informa* şi rezultatul ei. -V. **informa.**

INFORMAT, -Ă, *informaţi, -te,* adj. Care a primit sau şi-a procurat informaţii; care s-a documentat prin cercetări amănunţite. – V. **informa.**

INFORMATICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul prelucrării informaţiei **(3)** cu ajutorul sistemelor automatice de calcul. – Din fr. **informatique.**

INFORMATICIAN, -Ă, *informaticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în informatică. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **informaticien.**

INFORMATIV, -Ă, *informativi, -e,* adj. Care are rolul de a informa, care serveşte ca informator, de informaţie. – Din fr. **informatif.**

INFORMATOR, -OARE, *informatori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care dă sau culege informaţii. **2.** Adj. Care dă, procură informaţii. – Din fr. **informateur.**

INFORMAŢIE, *informaţii,* s.f. **1.** Comunicare, veste, ştire care pune pe cineva la curent cu o situaţie. **2.** Lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare şi de documentare; izvoare, surse. **3.** Fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoştinţele prealabile, cuprinse în semnificaţia unui simbol sau a unui grup de simboluri (text scris, mesaj vorbit, imagini plastice, indicaţie a unui instrument etc.). ** *Teoria informaţiei* = teoria matematică a proprietăţilor generale ale surselor de informaţie, ale canalelor de transmisie şi ale instalaţiilor de păstrare şi de prelucrare a informaţiilor. **4.** (Biol.; în sintagma) *Informaţie genetică* = totalitate a materialului genetic dintr-o celulă capabilă să creeze secvenţe de aminoacizi care, la rândul lor, formează proteine active. – Din fr. **information**, lat. **informatio.**

INFORMAŢIONAL, -Ă, *informaţionali, -e,* adj. Care conţine sau dă informaţii, de informaţie. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din **informaţie.**

INFRA[1] adv. (În notaţia bibliografică) Dedesubt, mai jos, mai departe. – Cuv. lat.

INFRA[2]**-** Element de compunere care înseamnă "dedesubt, sub" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din lat. **infra**, fr. **infra÷.**

INFRAACUSTIC, -Ă, *infraacustici, -ce,* adj. (Fiz.; despre vibraţii acustice) A cărei frecvenţă se află sub limita inferioară a domeniului de audibilitate. – Din fr. **infra-acoustique.**

INFRACTOR, -OARE, *infractori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a comis o infracţiune. – Din fr. **infracteur**, lat. **infractor.**

INFRACŢIONAL, -Ă, *infracţionali, -e,* adj. Privitor la o infracţiune, cu caracter de infracţiune. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Infracţiune +** suf. -*al.*

INFRACŢIONALITATE s.f. Totalitatea infracţiunilor săvârşite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă de timp; criminalitate. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Infracţional** + suf. -*itate***.**

INFRACŢIUNE, *infracţiuni,* s.f. Faptă care prezintă pericol social, constând în încălcarea unei legi penale, în săvârşirea, cu vinovăţie, a unei abateri de la legea penală, şi care este sancţionată de lege. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **infraction**, lat. **infractio, -onis.**

INFRAMICROB, *inframicrobi,* s.m. Microorganism de dimensiuni foarte reduse, puţin evoluat şi incomplet organizat, care nu-şi poate realiza singur metabolismul şi care se găseşte ca parazit obligatoriu în celula vie. – **Infra**[2]**- + microb.**

INFRAMICROBIAN, -Ă, *inframicrobieni, -e,* adj. Care aparţine inframicrobilor, privitor la inframicrobi, de inframicrobi. [Pr.: -*bi-an*] – **Inframicrob** + suf. -*ian.* Cf. fr. **inframicrobien.**

INFRAMICROBIOLOG, -Ă, *inframicrobiologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în inframicrobiologie. [Pr.: -*bi-o*-] – Din **inframicrobiologie** (derivat regresiv).

INFRAMICROBIOLOGIE s.f. Disciplină a biologiei care se ocupă cu studiul inframicrobilor; virusologie. [Pr.: -*bi-o*-] – **Infra- + microbiologie.**

INFRAROŞU, -IE, *infraroşii,* adj., s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Radiaţii infraroşii* = radiaţii electromagnetice invizibile, penetrante, cu efect termic pronunţat, situate în spectru între limita roşie a domeniului luminii vizibile şi microundele radioelectrice. **2.** S.n. Domeniu spectral al radiaţiilor infraroşii, situat între limita roşie a spectrului vizibil şi radiaţiile hertziene. – **Infra- + roşu** (după fr. *infrarouge).*

INFRASONOR, -Ă, *infrasonori, -e,* adj. Referitor la infrasunete, care aparţine infrasunetelor. – Din fr. **infra-sonore.**

INFRASTRUCTURAL, -Ă, *infrastructurali, -e,* adj. De infrastructură, al infrastructurii. – **Infrastructurá** + suf. -*al* (după it. *infrastrutturale*).

INFRASTRUCTURĂ, *infrastructuri,* s.f. **1.** Ansamblul elementelor care susţin partea principală a unei construcţii, care o fixează de teren şi care transmite acestuia forţele. **2.** Ansamblul instalaţiilor de la sol necesare pentru decolarea, aterizarea, adăpostirea şi întreţinerea avioanelor. **3.** Sistem de relaţii între elementele fundamentale ale unui

macrosistem (social). – Din fr. **infrastructure.**

INFRASUNET, *infrasunete*, s.n. Vibraţie mecanică a unui mediu nepercepută de urechea omului (ci numai cu ajutorul simţului tactil), care se propagă sub formă de unde, ca şi sunetele, dar având o frecvenţă mai mică decât a acestora. – **Infra- + sunet** (după fr. *infra-son*).

INFRAVIRAL, -Ă, *infravirali, -e,* adj. (Biol.) De infravirus. – De la **infravirus.**

INFRAVIRUS, *infraviruşi,* s.n. (Biol.) Nume dat unor acizi nucleici deveniţi autonomi şi presupuşi a fi capabili să determine anumite afecţiuni. – Din fr. **infravirus.**

INFRUCTUOS, -OASĂ, *infructuoşi, -oase,* adj. Care nu dă rezultatele aşteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, nefructuos. [Pr.: -*tu-os*] – Din fr. **infructueux**, lat. **infructuosus.**

INFUNDIBUL, *infundibule,* s.n. (Anat.) Canal în formă de pâlnie care se află în diferite organe. – Din fr., lat. **infundibulum.**

INFUZA, *infuzez,* vb. I. Tranz. A turna apă clocotită peste o plantă medicinală pentru a obţine o infuzie. – Din fr. **infuser.**

INFUZARE, *infuzări,* s.f. Acţiunea de *a infuza* şi rezultatul ei; infuzie. – V. **infuza.**

INFUZIBIL, -Ă, *infuzibili, -e,* adj. (Despre unele materiale) Care nu se poate topi sau care se topeşte extrem de greu din cauza temperaturii sale de topire foarte înalte. – Din fr. **infusible.**

INFUZIE, *infuzii,* s.f. **1.** Soluţie apoasă obţinută dintr-o plantă prin opărirea ei cu apă clocotită, în scopul extragerii principiilor active pe care le conţine; medicament astfel obţinut. **2.** Încrucişare a unei rase neameliorate cu o rasă ameliorată timp de una sau două generaţii. [Var.: **infuziúne** s.f.] – Din fr. **infusion**, lat. **infusio, -onis.**

INFUZIUNE s.f. v. **infuzie**.

INFUZOR[1]**,** *infuzori,* s.m. (La pl.) Clasă de protozoare care au corpul acoperit de cili, cu ajutorul cărora se deplasează; ciliat; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **infuzóriu** s.m.] – Din fr. **infusoire**, lat. **infusorius.**

INFUZOR[2]**,** *infuzoare,* s.n. Recipient de metal, de porţelan etc. cu capac, în care se prepară infuziile. – Din fr. **infusoir.**

INFUZORIU s.m. v. **infuzor**[1]**.**

INGA interj. Iată!, uită-te!. [Var.: **igal** interj.] – Et. nec.

INGAMBAMENT, *ingambamente,* s.n. Procedeu poetic cerut de necesităţi prozodice sau de dorinţa de a scoate în relief anumite cuvinte, care constă în trecerea unei părţi de frază ori propoziţie sau a unor cuvinte dintr-un vers în versul următor. – Cf. fr. **enjambement.**

INGENIOS, -OASĂ, *ingenioşi, -oase,* adj. **1.** Care are mult spirit inventiv, multă agerime de minte; iscusit, dibaci. **2.** Care este alcătuit, elaborat cu inventivitate, cu măiestrie, cu iscusinţă etc. [Pr.: -*ni-os*] – Din fr. **ingénieux**, lat. **ingeniosus.**

INGENIOZITATE, *ingeniozităţi,* s.f. Calitatea de a fi îngenios; inventivitate, măiestrie, iscusinţă, dibăcie; (concr.) procedeu, lucru etc. ingenios. [Pr.: -*ni-o*-] – Din fr. **ingéniosité.**

INGENUITATE s.f. Simplitate, naturaleţe împletită cu sinceritate şi naivitate; puritate, candoare (în comportări). [Pr.: -*nu-i*-] – Din fr. **ingénuité**, lat. **ingenuitas, -atis.**

INGENUU, -UĂ, *ingenui, -ue,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vădeşte simplitate, naturaleţe împletită cu sinceritate şi cu naivitate, plin de ingenuitate; candid. **2.** S.f. Rol, personaj, eroină care reprezintă o fată inocentă, pură, candidă; *p. ext.* persoană ingenuă. [Pr.: -*nu-u*] – Din lat. **ingennus**, fr. **ingénu.**

INGERA, *ingerez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înghiţi alimente. – Din fr. **ingérer**, lat. **ingerere.**

INGERABIL, -Ă, *ingerabili, -e,* adj. Care poate fi ingerat, înghiţit. – Din fr. **ingérable.**

INGERARE, *ingerări,* s.f. Acţiunea de *a ingera* şi rezultatul ei; ingestie. – V. **ingera.**

INGERINŢĂ, *ingerinţe,* s.f. Amestec ilegal, intervenţie în treburile unei persoane sau în viaţa unui stat, tinzând la ştirbirea libertăţii şi a independenţei de acţiune şi la impunerea unui anumit punct de vedere. – Din fr. **ingérence.**

INGESTIE, *ingestii,* s.f. Înghiţire, introducere pe cale bucală a alimentelor sau a altor substanţe în stomac. – Din fr. **ingestion.**

INGHINAL, -Ă, *inghinali, -e,* adj. Care aparţine abdomenului, referitor la abdomen, care se găseşte în regiunea abdominală; de la vintre, de la stinghii. [Var.: **inguinál, -ă** adj.] – Din fr. **inguinal.**

INGINER, -Ă, *ingineri, -e,* s.m. şi f. Specialist cu o pregătire tehnică şi teoretică obţinută într-un institut de învăţământ superior, care prestează o activitate tehnică de proiectare, de cercetare, de organizare şi de conducere a proceselor tehnologice dintr-o întreprindere; titlu deţinut de această persoană. – Din it. **ingegnere.** Cf. rus. **injener**, fr. **ingénieur**, germ. **Ingenieur.**

INGINERAŞ, *ingineraşi,* s.m. Diminutiv al lui *inginer*; (peior.) inginer (tânăr) insuficient

pregătit sau incapabil. – **Inginer +** suf. -*aş*.

INGINERESC, -EASCĂ, *inginereşti,* adj. Care aparţine inginerului sau ingineriei, privitor la inginer sau la inginerie, de inginer. – **Inginer +** suf. -*esc*.

INGINERIE s.f. **1.** Profesiunea inginerului. **2.** (În sintagma) *Inginerie genetică* = modificare a structurii genetice a unui organism prin introducerea de gene noi, aparţinând unor organisme din aceeaşi specie sau din specii diferite, prin inserarea de gene sintetizate artificial sau prin reorganizarea materialului genetic propriu. – **Inginer +** suf. -*ie.*

INGRAT, -Ă, *ingraţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu-şi manifestă recunoştinţa pentru serviciile şi avantajele primite, (om) nerecunoscător. **2.** Adj. Fig. Care nu răsplăteşte, nu satisface, nu corespunde eforturilor făcute; care produce mai puţin decât trebuie; dezavantajos; *p. ext.* anevoios, greu. – Din fr. **ingrat**, lat. **ingratus.**

INGRATITUDINE, *ingratitudini,* s.f. Însuşirea de a fi ingrat; purtarea, atitudinea omului ingrat; nerecunoştinţă. – Din fr. **ingratitude**, lat. **ingratitudo, -inis.**

INGREDIENT, *ingrediente,* s.n. Substanţă care intră ca accesoriu în compoziţia unui medicament, a unui aliment etc., fie pentru a-i conferi anumite calităţi, ca material de umplutură înfr-un produs etc.; ingredienţă. [Pr.: -*di-ent*] – Din fr. **ingrédient.**

INGREDIENŢĂ, *ingredienţe,* s.f. (Ieşit din uz) Ingredient. [Pr.: -*di-en*-] – **Ingredient** + suf. -*enţă.*

INGRESIUNE, *ingresiuni,* s.f. Înaintare a mării în unele porţiuni mai coborâte ale continentelor, în special prin gurile fluviilor, formând adesea golfuri. – Din fr. **ingression**, lat. **ingressio, -onis.**

INGUINAL, -Ă adj. v. **inghinal.**

INGURGITA, *ingurgitez,* vb. I. Tranz. A înghiţi (mai ales un aliment). [Var.: **îngurgitá** vb. I.] – Din fr. **ingurgiter.**

INGURGITARE, *ingurgitări,* s.f. Faptul de *a ingurgita*; (rar) ingurgitaţie. [Var.: **îngurgitáre** s.f.] – V. **ingurgita.**

INGURGITAŢIE, *ingurgitaţii,* s.f. (Rar) Ingurgitare. – Din fr. **ingurgitation.**

INHALA, *inhalez,* vb. I. Tranz. A absorbi pe căile respiratorii vapori, gaze sau lichide, a trage în piept, a inspira gaze, vapori etc. – Din fr. **inhaler**, lat. **inhalare.**

INHALARE, *inhalări,* s.f. Faptul de a *inhala*. – V. **inhala.**

INHALATOR, *inhalatoare,* s.n. **1.** Aparat care furnizează piloţilor de avion oxigenul necesar unei respiraţii normale în condiţiile zborului la înălţimi mari, unde presiunea cerului este scăzută. **2.** Aparat cu care se face o inhalaţie. – Din fr. **inhalateur.**

INHALAŢIE, *inhalaţii,* s.f. Acţiunea de *a inhala*; absorbţie pe căile respiratorii a unor vapori, gaze etc. în scopuri curative. – Din fr. **inhalation**, lat. **inhalatio.**

INHIBA, *inhib,* vb. I. **1.** Tranz. A frâna, a împiedica, a încetini un proces fiziologic, o reacţie chimică etc. **2.** Refl. A se abţine, a se reţine, a se stăpâni. – Din fr. **inhiber**, lat. **inhibere.**

INHIBANT, -Ă, *inhibanţi, -te,* adj. Care inhibă; inhibitor. – **Inhiba +** suf. -*ant.*

INHIBARE, *inhibări,* s.f. Faptul de *a (se) inhiba*; inhibiţie. – V. **inhiba.**

INHIBAT, -Ă, *inhibaţi, -te,* adj. **1.** (Despre acţiuni, procese fiziologice, reacţii chimice etc.) Care este frânat, împiedicat, încetinit în desfăşurare. **2.** (Despre oameni) Care nu se manifestă spontan, care se abţine; reţinut. – V. **inhiba.**

INHIBITIV, -Ă, *inhibitivi, -e*, adj. Inhibitor. – Din fr. **inhibitif.**

INHIBITOR, -OARE, *inhibitori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Care inhibă, inhibitiv. **2.** S.m. Substanţă chimică care, adăugată în proporţii mici, poate încetini sau chiar împiedica anumite reacţii chimice. * Preparat sau tratament care frânează sau împiedică dezvoltarea unui agent patogen, un proces fiziologic etc. – Din fr. **inhibiteur.**

INHIBIŢIE, *inhibiţii,* s.f. **1.** Proces fundamental al activităţii nervoase, opus excitaţiei, care se manifestă prin diminuarea, frânarea sau suprimarea efectelor excitaţiei. **2.** (Chim.) Fenomen de oprire, de întârziere sau de micşorare a vitezei de desfăşurare a unei reacţii chimice cu ajutorul inhibitorilor. – Din fr. **inhibition**, lat. **inhibitio.**

INHUMAŢIE, *inhumaţii,* s.f. (Rar) Înhumare. – Din fr. **inhumation.**

INIC, -Ă, *inici, -ce,* adj. (Livr.) Care nu este echitabil; inechitabil, nedrept. – Din fr. **inique**, lat **iniquus.**

INICUITATE s.f. v. **inicvitate.**

INICVITATE, *inicvităţi,* s.f. (Livr.) Inechitate. [Var.: **inicuitáte** s.f.] – Din fr. **iniquité**, lat. **iniquitas, -atis.**

INIE, *inii,* s.f. (Reg.) Apă amestecată cu gheaţă; sloi de gheaţă, mare şi sfărâmicios, care pluteşte pe apă. – Din sl. **inije.**

INIMAGINABIL, -Ă, *inimaginabili, -e*, adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina, de neînchipuit, extraordinar, neimaginabil. – Din fr. **inimaginable.**

INIMĂ, *inimi,* s.f. **I. 1.** Organ intern musculos central al aparatului circulator, situat în partea stângă a toracelui, care are rolul de a asigura, prin contracţiile sale ritmice, circulaţia sângelui în organism, la om şi la animalele superioare; cord[1]. * Piept. **2.** (Pop.) Stomac, burtă, pântece, rânză. ** Expr. *A (mai) prinde (la) inimă* = a scăpa de senzaţia de slăbiciune după ce a mâncat, a se (mai) întrema, a (mai) căpăta putere. *Pe inima goală* = cu stomacul gol, fără să fi mâncat ceva. *A (se) simţi greu la inimă* = a-i fi greaţă, a-i veni să verse. **3.** (La cărţile de joc) Cupă[2]. **4.** Piesă sau organ de maşină care are o formă asemănătoare cu o inimă (I 1). **II.** Fig. **1.** Inima (I 1) considerată ca sediu al sentimentelor umane: **a)** (În legătură cu bucurii, plăceri) *I s-a bucurat inima când a auzit vestea cea bună. *** Loc. adv. *După* (sau *pe*) *voia* (sau *pofta*) *inimii* = după plac, nestingherit, cum îi e dorinţa. *Cu* (sau *din*) *toată inima* sau *cu dragă inimă* = cu tot sufletul, cu foarte mare şi sinceră plăcere. ** Expr. *A râde inima în cineva* sau *a-i râde cuiva inima* = a fi bucuros, satisfăcut, mulţumit. *A unge (pe cineva) la inimă* = a face (cuiva) plăcere; a încânta, a bucura (pe cineva). *Cât îi cere (cuiva) inima* = atât cât vrea, cât pofteşte, cât are plăcere. *A-i merge (cuiva ceva) la inimă* = a-i plăcea (ceva) foarte mult. *A-şi călca pe inimă* = a renunţa la propriul punct de vedere, la propria opinie sau plăcere. *(A fi) cu inima uşoară* = (a fi) fără griji, bine dispus, cu conştiinţa împăcată. **b)** (În legătură cu suferinţe, dureri, necazuri) *Îl doare la inimă când vede atâta risipă.* ** Expr. *A seca* (sau *a arde, a frige pe cineva) la inimă* = a provoca (cuiva) o durere morală, o supărare mare. *A i se rupe* (sau *a-i rupe cuiva*) *inima* = a-i fi milă de cineva. *A i se topi inima* = a suferi foarte tare. *A se sfârşi la inimă* = a se îmbolnăvi, a muri de durere, a fi copleşit de durere. *A avea ceva pe inimă* = a fi chinuit de un gând neîmpărtăşit, a avea o taină în suflet. *A-şi răcori inima* = a spune ce are pe suflet, a-şi descărca sufletul. *A pune (ceva) la inimă* = a se supăra (pentru ceva) mai mult decât merită. *A-i strica (cuiva) inima* = a-i spulbera (cuiva) bune dispoziţie, a indispune (pe cineva), a mâhni (pe cineva). *A rămâne cu inima friptă* = a rămâne mâhnit, dezolat, îndurerat. *Parcă mi-a trecut* (sau *mi-a dat cu*) *un fier ars* (sau *roşu*) *prin inimă*, se spune când cineva primeşte pe neaşteptate o veste tristă sau când îl cuprinde o durere fizică în mod brusc. *Inimă albastră* = suflet trist, îndurerat; tristeţe, melancolie, mâhnire, deprimare; furie, ciudă, mânie, necaz. *Inimă rea* = mâhnire, durere, amărăciune. *A-şi face* (sau *a-i face cuiva) inimă rea* = a se mâhni (sau a mâhni pe cineva). **c)** (În legătură cu sentimente de iubire) *Inima-mi zboară la tine. *** Expr. *A avea (pe cineva) în* (sau *la*) *inimă* = a iubi (pe cineva). *A-i rămâne (cuiva) inima la...* = a rămâne cu gândul la cineva sau la ceva care i-a plăcut. *A avea tragere de inimă (pentru...)* sau *a-l trage (pe cineva) inima să...* = a se simţi atras să facă ceva. **d)** (În legătură cu bunătatea sau răutatea cuiva, în loc. şi în expr.) *Inimă dreaptă* = om drept, cinstit, corect. *Inimă de aur* = om bun. *Slab de inimă* = milos, impresionabil, influenţabil. *Cu inimă* = bun, milos, înţelegător, uman. *A avea inimă bună* (sau *de aur*) sau *a fi bun la inimă* (sau *cu inima bună*) = a fi bun, milos, înţelegător, darnic. *A avea inima deschisă* = a fi sincer, cinstit. *A spune de la* (sau *din*) *inimă* = a spune cu toată sinceritatea, fără reticenţe, a vorbi deschis, fără rezerve. *A avea inima largă* = a fi mărinimos, milos, darnic. *A se muia la inimă* sau *a (i) se înmuia (cuiva) inima* = a deveni bun, milos; a se îndupleca. (se spune când cineva nu-şi poate opri pornirile bune, acţiunile generoase) *A nu-l lăsa pe cineva inima să... (A fi om) de inimă* = (a fi om) bun, săritor. *A fi fără inimă* sau *a fi rău* (sau *câinos, negru*) *la inimă* = a fi rău, înrăit. *(A avea) inimă haină* (sau *sălbatică)* = (a fi) crud, neînţelegător, duşmănos, rău. *(A avea) inimă de piatră* (sau *împietrită*) = (a fi) nesimţitor, rău, fără suflet, rece. *A i se împietri cuiva inima* = a deveni insensibil la orice durere sau bucurie, a fi lipsit de omenie. **e)** (În legătură cu instincte sau presimţiri) *Îmi spune inima că s-a întâmplat o nenorocire.* **f)** (În legătură cu curajul, cu îndrăzneala sau cu energia, cu puterea de voinţă sau de acţiune a cuiva) *Înfruntă pericolul cu inimă rece.* (loc. adv.) *** Cu inimă* = energic, cu viaţă; (loc. adj. şi adv.) inimos, curajos; pasionat. ** Expr. *A(-şi) pierde inima* = a-şi pierde curajul, speranţa, a se descuraja. *A-şi lua inima în dinţi* = a-şi face curaj, a se hotărî să întreprindă ceva. *A-i veni (cuiva) inima la loc*, se spune când cineva îşi recapătă calmul, echilibrul şi curajul după un moment de emoţie sau de spaimă. *A (mai) prinde (la) inimă* = a căpăta (din nou) putere, curaj, a se restabili sufleteşte, a nu-i mai fi teamă. *A-i ţine cuiva inima* = a încuraja, a consola pe cineva. *A i se face (cuiva) inima cât un purice* = a-i fi (cuiva) frică de ceva; a se descuraja. *A i se tăia inima* = a-şi pierde curajul. **2.** Inima (I 1) considerată ca centru şi simbol al vieţii sufleteşti. *L-am şters din inimă.* ** Loc. adv. *Din inimă* sau *din toată inima, din adâncul inimii* = din tot sufletul, cu toată puterea sufletească. ** Expr. *(A fi) cu inima împăcată* = (a fi) cu conştiinţa împăcată, liniştită, curată. **III.** Fig. **1.** Caracter, fire. *Seamănă cu tatăl lui la chip şi la inimă.* **2.** Fiinţă, om, individ. *Înflăcărarea a cuprins toate inimile.* **IV.** P. anal. **1.** Mijloc, centru, interior. **

Expr. (Ir.) *A rupe inima târgului* = **a)** a cumpăra ce este mai prost, a face o afacere proastă; **b)** a impresiona cu ceva foarte tare. **2.** Piesă sau element de construcţie care ocupă un loc central într-un sistem tehnic sau într-un element al acestuia. ** *Inima carului* (sau *a căruţei*) = partea din mijloc a carului (sau a căruţei), care leagă osia de dinainte cu cea de dinapoi. **3.** Partea din interior a unei plante, a unei legume, a unui fruct; miez. **4.** Partea cea mai importantă, esenţială a unui lucru. [Pl. şi: (înv.) *inime,* – Var.: **ínemă** s.f.] – Lat. **anima.**

INIMIC, -Ă adj., s.m. şi f. v. **inamic.**

INIMICIŢIE, *inimiciţii,* s.f. (Livr) Duşmănie, vrăjmăşie, ură. – Din lat. **inimicitia.**

INIMIOARĂ, *inimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *inimă*; inimucă, inimuţă. **2.** Mistrie mică, ascuţită, folosită la netezirea formelor de turnătorie. – **Inimă** + suf. *-ioară.*

INIMITABIL, -Ă, *inimitabili, -e,* adj. Care nu poate fi (uşor) imitat; neimitabil. – Din fr. **inimitable.**

INIMOI, *inimoaie,* s.n. (Reg.) Inima carului. – **Inimă** + suf. *-oi.*

INIMOS, -OASĂ, *inimoşi, -oase,* adj. **1.** Curajos; viteaz. **2.** Bun, mărinimos, generos. **3.** Care suferă, care se consumă pentru ceva mai mult decât ar trebui; pasionat. **4.** (Rar) Făcut cu toată inima. – **Inimă +** suf. *-os.*

INIMOŞIE s.f. Însuşirea celui inimos. – **Inimos** + suf. *-ie.*

INIMUCĂ, *inimuci,* s.f. (Rar) Inimioară. – **Inimă +** suf. *-ucă.*

INIMUŢĂ, *inimuţe,* s.f. (Rar) Inimioară. – **Inimă +** suf. *-uţă.*

ININTELIGIBIL, -Ă, *ininteligibili, -e*, adj. Care nu se poate înţelege; neclar, neinteligibil, confuz. – Din fr. **inintelligible.**

INION, *inioni,* s.m. Protuberanţă externă a osului occipital, considerată reper în măsurătorile antropometrice. [Pr.: *-ni-on*] – Din fr. **inione.**

INIPERĂ s.f. v. **ienuperă.**

INIŞOR, *inişori,* s.m. Diminutiv al lui *in*[2]. ** Compus: *inişor-de-alior* = linariţă. * Ineaţă **(a)**. – **In**[2] **+** suf. *-işor.*

INIŞTE, *inişti,* s.f. Teren cultivat cu in[2]; cultură de in[2]. – **In**[2] **+** suf. *-işte.*

INIŢĂ s.f. (Bot.; reg.) Torţel. – **In**[2] + suf. *-iţă.*

INIŢIA, *iniţiez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) introduce într-un domeniu de activitate în care nu a lucrat; a da cuiva sau a căpăta primele cunoştinţe. **2.** Tranz. A face începutul, a pune bazele unei acţiuni, a organiza o mişcare, o activitate. [Pr.: *-ţi-a*] – Din fr. **initier**, lat. **initiare.**

INIŢIAL, -Ă, *iniţiali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este la început, de la început; începător. **2.** S.f. Litera cu care se începe un cuvânt. * Abreviere a prenumelui (şi a numelui) unei persoane, formată din iniţiale (**2**). [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **initial.**

INIŢIAT, -Ă, *iniţiaţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care posedă cunoştinţe suficiente într-un domeniu; cunoscător. [Pr.: *-ţi-at*] – V. **iniţia**. Cf. fr. **initié.**

INIŢIATIC, -Ă, *iniţiatici, -ce,* adj. (Livr.) **1.** De iniţiere. **2.** Care poate fi înţeles numai de cei iniţiaţi; ezoterie. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **initiatique**, it. **iniziatico.**

INIŢIATIVĂ, *iniţiative,* s.f. Faptul de a propune, de a organiza sau de a începe o acţiune, antrenând după sine şi pe alţii; însuşirea celui care îndrăzneşte sau este dispus să întreprindă cel dintâi ceva, din îndemn propriu. ** Expr. *Din proprie iniţiativă* = fără a fi îndemnat sau silit de altul. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **initiative.**

INIŢIATOR, -OARE, *iniţiatori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care iniţiază ceva, care are iniţiativă într-o acţiune; promotor. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **initiateur.**

INIŢIERE, *iniţieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) iniţia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-e-*] – V. **iniţia.**

INJECTA, *injectez,* vb. I. **1.** Tranz. A introduce, cu ajutorul seringii, un medicament lichid într-un organism. * A introduce, sub presiune, în masa unui material sau într-un spaţiu închis, un fluid sau o suspensie de corp pulverulent. **2.** Refl. (Despre ochi) A se colora uşor în roşu; a se înroşi, a se congestiona. – Din fr. **injecter**, lat. **injectare.**

INJECTABIL, -Ă, *injectabili, -e*, adj. Care poate fi injectat. – Din fr. **injectable.**

INJECTARE, *injectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) injecta* şi rezultatul ei. – V. **injecta.**

INJECTAT, -Ă, *injectaţi, -te,* adj. (Despre ochi) Congestionat, roşu. – V. **injecta**. Cf. fr. **injecté.**

INJECTOR, *injectoare,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la injectarea combustibilului lichid sau pulverulent în camera de ardere a unui motor cu ardere internă sau care, la instalaţiile cu focar, serveşte la amestecarea combustibilului cu aerul carburant şi la suflarea acestui amestec în focar. **2.** Aparat care serveşte la alimentarea cu apă a cazanelor de abur în care apa este antrenată de un curent de abur sub presiune; dispozitiv folosit la unele turbine hidraulice. – Din fr. **injecteur.**

INJECŢIE, *injecţii,* s.f. **1.** Introducere, pe cale intravenoasă, intramusculară etc., sub

presiune, a unui medicament în stare lichidă în ţesuturile sau în umorile organismului cu ajutorul unei seringi; *p. ext.* lichidul introdus în acest mod. **2.** Introducere sub presiune a unui fluid sau a suspensiilor unui corp pulverulent într-un material sau într-un spaţiu închis. [Var.: **injecţiúne** s.f.] – Din fr. **injection.**

INJECŢIUNE s.f. v. **injecţie.**

INJONCŢIUNE, *injoncţiuni,* s.f. (Rar) Presiune, intervenţie puternică făcută asupra cuiva; ordin precis, formal. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **injonction.**

INJURIA, *injuriez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o injurie; a insulta, a jigni. [Pr.: -*ri-a*] – Din fr. **injurier.**

INJURIAT, -Ă, *injuriaţi, -te,* adj. Căruia i s-a adus o injurie. [Pr.: -*ri-at*] – V. **injuria.**

INJURIE, *injurii,* s.f. **1.** Infracţiune care constă în atingerea adusă onoarei sau reputaţiei unei persoane prin cuvinte, gesturi sau acte jignitoare; insultă, jignire (gravă), invectivă. **2.** (Rar) Acţiune cu efect vătămător. – Din lat. **injuria**. Cf. fr. **injure.**

INJURIOS, -OASĂ, *injurioşi, -oase,* adj. Care conţine o injurie; de batjocură, insultător, jignitor. [Pr.: -*ri-os*] – Din fr. **injurieux**, lat. **injuriosus.**

INJUST, -Ă, *injuşti, -ste*, adj. Care nu este just; nedrept, nejust. – Din fr. **injuste**, lat. **injustus.**

INJUSTEŢE, *injusteţi,* s.f. Lipsă de justeţe; nedreptate; inexactitate, neadevăr. – **In**[1]**- + justeţe** sau **injust** + suf. -*eţe.*

INJUSTIŢIE, *injustiţii,* s.f. (Rar) Nedreptate. – Din fr. **injustice**, lat. **injustitia.**

IN MEMORIAM adv. În memoria (cuiva), în amintirea (cuiva sau a ceva). – Expr. lat.

INOBSERVABIL, -Ă, *inobservabili, -e,* adj. Care nu poate fi observat (decât cu greu); neobservabil. – Din fr. **inobservable**, lat. **inobservabilis.**

INOCENT, -Ă, *inocenţi, -te,* adj. Curat la suflet, căruia nu i se poate imputa nimic; care exprimă nevinovăţie; candid. * (Ir.) Naiv, simplu; ignorant. – Din fr., lat. **innocens, -ntis.**

INOCENŢĂ, *inocenţe,* s.f. Curăţenie sufletească, nevinovăţie; candoare. * (Ir.) Naivitate, simplitate; ignoranţă. – Din fr. **innocence**, lat. **innocentia.**

IN-OCTAVO adj. invar. (Despre formatul unei cărţi) În care coala de hârtie este îndoită în opt, formând 16 pagini; (despre cărţi, adesea substantivat) care are acest format. – Loc. lat.

INOCUITATE s.f. (Med.) Însuşire a unui agent fizic, chimic, biologic de a nu constitui un pericol pentru organism. [Pr.: -*cu-i*-] – Din fr. **innocuité.**

INOCULA, *inoculez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce în organism o substanţă, un ser, un vaccin pentru precizarea diagnosticului unei boli, experienţe, imunizare etc. **2.** Fig. A băga în mintea cuiva anumite concepţii, idei etc. [Var.: **înoculá** vb. I] – Din fr. **inoculer.**

INOCULABIL, -Ă, *inoculabili, -e,* adj. Care se poate inocula. – Din fr. **inoculable.**

INOCULARE, *inoculări,* s.f. Acţiunea de *a inocula* şi rezultatul ei; inoculaţie. – V. **inocula.**

INOCULAT, -Ă, *inoculaţi, -te,* adj. (Despre seruri, substanţe, vaccinuri) Introdus în organism. – V. **inocula.**

INOCULAŢIE, *inoculaţii,* s.f. Inoculare. – Din fr. **inoculation.**

INODOR, -Ă, *inodori, -e*, adj. Care nu emană miros; fără miros. – Din fr. **inodore**, lat. **inodorus.**

INOFENSIV, -Ă, *inofensivi, -e,* adj. Care nu face rău; nevătămător, neofensiv. – Din fr. **inoffensif.**

INOFENSIVITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi inofensiv. – **Inofensiv +** suf. -*itate.*

INOMBRABIL, -Ă, *inombrabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi numărat; nenumărat. – Din fr. **innombrable.**

INOPERANT, -Ă, *inoperanţi, -te*, adj. Lipsit de efect sau de rezultat; fără urmare, neoperant. – Din fr. **inopérant.**

INOPINAT, -Ă, *inopinaţi, -te,* adj. La care nu te gândeşti; neprevăzut, neaşteptat[2]. – Din fr. **inopiné**, lat. **inopinatus.**

INOPORTUN, -Ă, *inoportuni, -e*, adj. Care nu este sau nu se întâmplă la timpul oportun; nepotrivit, neoportun. * (Despre oameni) Care incomodează; neplăcut; plictisitor. – Din fr. **inopportun**, lat. **inopportunus.**

INOPORTUNA, *inoportunez,* vb. I. Tranz. şi intranz. (Fam.) A importuna. – Din **inoportun.**

INOPORTUNITATE s.f. Faptul de a fi inoportun; neoportunitate. – Din fr. **inopportunité.**

INOPOZABIL, -Ă, *inopozabili, -e,* adj. (Despre un act juridic) Care nu poate fi invocat faţă de alte persoane şi în alte cazuri decât cele determinate de lege; neopozabil. – Din fr. **inopposable.**

INOPOZABILITATE s.f. Însuşirea de a fi inopozabil; neopozabilitate. – Din fr. **inopposabilité.**

INOROG, *inorogi,* s.m. Animal fabulos imaginat sub forma unui cal cu un corn în frunte, întâlnit mai ales în arta şi literatura medievală; licorn. * (Rar) Rinocer. [Var.: **inoróh** s.m.] – Din sl. **inorogŭ.**

INOROH s.m. v. **inorog.**

INOSPITALIER, -Ă, *inospitalieri, -e,* adj. Care nu este ospitalier; neospitalier, neprimitor, rece. [Pr.: *-li-er*] – Din fr. **inhospitalier.**

INOVA, *inovez,* vb. I. Intranz. A face o schimbare, a introduce o noutate într-un domeniu, într-un sistem etc.; a înnoi. * A introduce, a adopta, a propaga o inovaţie. – Din fr. **innover**, lat. **innovare.**

INOVARE, *inovări,* s.f. Acţiunea de *a inova* şi rezultatul ei; înnoire, inovaţie. – V. **inova.**

INOVATOR, -OARE, *inovatori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care realizează o inovaţie; (persoană) care inovează ceva. – Din fr. **innovateur.**

INOVAŢIE, *inovaţii,* s.f. Noutate, schimbare, prefacere. * Rezolvare a unei probleme de tehnică sau de organizare a muncii cu scopul îmbunătăţirii (productivităţii) muncii, perfecţionării tehnice sau raţionalizării soluţiilor aplicate. [Var.: (înv.) **inovaţiúne** s.f.] – Din fr. **innovation**, lat. **innovatio, -onis.**

INOVAŢIUNE s.f. v. **inovaţie.**

INOX s.n. Metal, aliaj cu proprietăţi inoxidabile; *p. ext.* obiect din acest material. – Din fr. **inox.**

INOXIDABIL, -Ă, *inoxidabili, -e,* adj. (Despre substanţe) Care nu se poate combina cu oxigenul; (despre metale sau aliaje) care este rezistent la oxidare sau la contactul cu apa, care nu rugineşte, neoxidabil. – Din fr. **inoxydable.**

IN-PLANO adj. invar. (Despre formatul unei cărţi sau al unui ziar) În care coala de hârtie nu este îndoită, alcătuind deci o filă sau două pagini; (despre cărţi şi ziare, adesea substantivat) care are acest format. – Loc. lat.

INPUT s.n. **1.** (Electron.) Intrare **(1)**. **2.** (Inform.) Intrare (**2**). – Cuv. engl.

INS, *inşi,* s.m. Individ, persoană, om. ** *Tot insul* = fiecare; toţi oamenii. – Lat. **ipsus** *(= ipse)*

INSALUBRITATE s.f. Caracterul sau starea a ceea ce este insalubru. – Din fr. **insalubrité.**

INSALUBRU, -Ă, *insalubri, -e,* adj. Care este dăunător sănătăţii prin nerespectarea regulilor de igienă; nesănătos. – Din fr. **insalubre**, lat. **insalubris.**

INSANITATE, *insanităţi,* s.f. (Rar) **1.** Nebunie. **2.** Faptă sau vorbă de om nebun. – Din fr. **insanité.**

INSATISFACŢIE, *insatisfacţii,* s.f. Nemulţumire, neplăcere, nesatisfacţie. – Din fr. **insatisfaction.**

INSAŢIABIL, -Ă, *insaţiabili, -e,* adj. (Rar) Care nu se poate sătura (cu nimic), nesăţios, lacom. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din lat. **insatiabilis**, fr. **insatiable.**

INSAŢIABILITATE s.f. (Rar) Insaţietate. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **insatiabilité.**

INSAŢIETATE s.f. (Rar) Lăcomie; (fig.) aviditate, nesaţ; (rar) insaţiabilitate. [Pr.: *-ţi-e-*] – **In**[1]**-** + **saţietate.**

INSCRIPTIBIL, -Ă, *inscriptibili, -e,* adj. Care poate fi înscris într-o suprafaţă, într-un cerc sau într-o sferă dată. – Din fr. **inscriptible.**

INSCRIPŢIE, *inscripţii,* s.f. **1.** Text scurt, de obicei gravat pe piatră, pe metal sau în lemn, pentru a consacra memoria unei persoane, a unui eveniment etc. **2.** (Rar) Înscriere, înregistrare, înmatriculare. [Var.: (înv.) **inscripţiúne** s.f.] – Din fr. **inscription**, lat. **inscriptio, -onis.**

INSCRIPŢIUNE s.f. v. **inscripţie.**

INSCULPA, *insculpez,* vb. I. Tranz. A marca obiectele de metal preţios cu poansonul. – Din fr. **insculper.**

INSCULPARE, *insculpări,* s.f. Acţiunea de *a insculpa* şi rezultatul ei. – V. **insculpa.**

INSECTAR, *insectare,* s.n. Colecţie de insecte conservate prin anumite procedee şi clasate după anumite criterii; cutie specială în care se păstrează o astfel de colecţie. – Din fr. **insectarium.**

INSECTĂ, *insecte,* s.f. (La pl.) Clasă care cuprinde mici animale nevertebrate din încrengătura artropodelor, cu corpul format din segmente diferenţiate în cap, torace şi abdomen, cu trei perechi de picioare articulate, respirând prin trahee sau prin tegumentul care este chitinizat şi având dezvoltare prin metamorfoză; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. ** *Insecte dăunătoare* = insecte care atacă plantele, animalele şi oamenii sau produsele vegetale şi animale. – Din fr. **insecte.**

INSECTICID, -Ă, *insecticide,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ucide insectele dăunătoare sau parazite. **2.** S.n. Substanţă chimică, naturală sau sintetică, folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare sau parazite. ** *Insecticid remanent* = substanţă toxică care persistă un timp oarecare după aplicare, acţionând în continuare asupra insectelor. – Din fr.

insecticide.
INSECTIFUG, -Ă, *insectifugi, -ge,* adj., s.n. **1.** Adj. Care îndepărtează, care goneşte insectele. **2.** S.n. Substanţă chimică care, prin mirosul, gustul, culoarea sau altă proprietate a ei, îndepărtează insectele dăunătoare. – Din fr. **insectifuge.**
INSECTIVOR, -Ă, *insectivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Animal) care se hrăneşte cu insecte. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de mamifere, de talie în general mică, cu dinţi ascuţiţi, a căror hrană principală o constituie insectele; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. – Din fr. **insectivore.**
INSECTOFUNGICID, -Ă, *insectofungicizi, -de*, adj., s.n. **1.** Adj. Care combate insectele dăunătoare şi ciupercile parazite. **2.** S.n. Substanţă chimică folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare şi a ciupercilor parazite. – **Insectă + fungicid.**
INSECURITATE, *insecurităţi,* s.f. Stare de nesiguranţă, lipsă de securitate. – Din fr. **insécurité.**
INSECUTOR, *insecutori,* s.m. Gladiator care lupta cu retiarii. – Din lat. **insecutor.**
INSENSIBIL, -Ă, *insensibili, -e*, adj. (Adesea adverbial) **1.** Lipsit de sensibilitate; nesimţitor; *fig.* care nu se impresionează (de nimic), nepăsător, rece. **2.** Care nu se poate percepe cu simţurile; imperceptibil. – Din fr. **insensible**, lat. **insensibilis.**
INSENSIBILITATE, *insensibilităţi,* s.f. Lipsa sensibilităţii generale sau parţiale, întâlnită în unele boli nervoase sau psihice ori provocată cu ajutorul unor substanţe anestezice. * Lipsă de sensibilitate, nesensibilitate; *p. ext.* de emotivitate, de impresionabilitate; *fig.* nepăsare, indiferenţă, răceală. – Din fr. **insensibilité**, lat. **insensibilitas, -atis.**
INSENSIBILIZA, *insensibilizez,* vb. I. Tranz. A face să nu simtă nici o durere, a face insensibil; a amorţi. – Din fr. **insensibiliser.**
INSEPARABIL, -Ă, *inseparabili, -e*, adj. Care nu se poate separa, despărţi de ceva sau de cineva, strâns unit sau legat; de nedespărţit. – Din fr. **inséparable**, lat. **inseparabilis.**
INSERA, *inserez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a adăuga, a include un adaos într-un text, într-un şir de numere, într-un tabel etc.; a introduce o informaţie într-un ziar. **2.** A fixa, a aşeza o piesă într-un locaş din interiorul altei piese sau între alte două piese. **3.** (Tehn.) A introduce un material în masa altui material. – Din fr. **insérer**, lat. **inserare.**
INSERABIL, -Ă, *inserabili, -e*, adj. Care se poate insera; de inserat. – Din fr. **insérable.**
INSERARE, *inserări,* s.f. Acţiunea de *a insera* şi rezultatul ei; anunţ, informaţie într-un jurnal; inserţie **(1)**. – V. **insera.**
INSERAT, -Ă, *inseraţi, -te*, adj. Care este introdus, adăugat într-un text, într-o serie. – V. **insera.**
INSERT, *inserte,* s.n. Inserţie **(1)**. * Spec. Cadru fix sau scurtă scenă animată inclusă în acţiunea unui film. – Din engl., fr. **insert**, it. **inserto.**
INSERŢIE, *inserţii,* s.f. **1.** Inserare; (concr.) ceea ce se inserează. **2.** Legare, fixare. **3.** (Anat.) Locul de fixare pe os a capătului terminal al unui muşchi. **4.** Strat de material (metalic sau textil) inclus în structura altui material sau cuprins între feţele de contact pentru a-i mări rezistenţa la rupere sau la sfâşiere. – Din fr. **insertion**, lat. **insertio.**
INSESIZABIL, -Ă, *insesizabili, -e*, adj. **1.** Care nu poate fi sesizat, nesesizabil; *p. ext.* imperceptibil. **2.** (Jur.; despre lucruri sau despre drepturi) Care nu poate fi urmărit de către creditorii titularului lucrului sau dreptului. – Din fr. **insaisissable.**
INSESIZABILITATE s.f. Însuşire a unui drept sau a unui lucru de a fi insesizabil **(2)**. – Din fr. **insaisissabilité.**
INSIDIOS, -OASĂ, *insidioşi, -oase*, adj. Care caută să înşele; viclean, perfid, şiret. * (Med.; despre o boală) Care apare pe nesimţite, fără manifestări vizibile. * (Despre gaze de luptă) Care îşi manifestă acţiunea asupra organismului mai târziu. [Pr.: *-di-os*] – Din fr. **insidieux.**
INSIGNĂ, *insigne,* s.f. Mic obiect, de diverse forme, purtat pe piept sau la şapcă, la bască etc. şi care indică, prin imagini simbolice sau indicaţii grafice, apartenenţa cuiva la o organizaţie, la un club etc. – Din fr. **insigne**, lat. **insigne.**
INSIGNIFIANT, -Ă, *insignifianţi, -te*, adj. (Livr.) Care nu înseamnă nimic, fără însemnătate; neînsemnat, neimportant. [Pr.: *-fi-ant*] – Din fr. **insignifiant.**
INSIGNIFIANŢĂ, *insignifianţe,* s.f. (livr.) Lipsă de însemnătate. [Pr.: *-fi-an÷,* – Var.: **insignifiénţă** s.f.] – Din fr. **insignifiance.**
INSIGNIFIENŢĂ s.f. v. **insignifianţă.**
INSINUA, *insinuez,* vb. I. **1.** Tranz. A strecura cu dibăcie o aluzie, o idee calomnioasă, răutăcioasă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) strecura undeva pe nesimţite; a (se) infiltra. [Pr.: *-nu-a*] – Din fr. **insinuer**, lat. **insinuare.**
INSINUANT, -Ă, *insinuanţi, -te*, adj. Care (se) insinuează; insinuator. [Pr.: *-nu-ant*] – Din fr. **insinuant.**

INSINUARE, *insinuări,* s.f. Acţiunea de *a (se) insinua* şi rezultatul ei; aluzie calomnioasă, răutăcioasă; strecurare, pătrundere, infiltrare, insinuaţie. [Pr.: -*nu*-*a*-] – V. **insinua.**
INSINUATOR, -OARE, *insinuatori, -oare,* adj. Insinuant. [Pr.: -*nu*-*a*-] – Din fr. **insinuateur.**
INSINUAŢIE, *insinuaţii,* s.f. Insinuare. [Pr.: -*nu*-*a*-] – Din fr. **insinuation.**
INSIPID, -Ă, *insipizi, -de,* adj. (Despre corpuri chimice, substanţe etc.) Fără gust; (despre alimente) fad, searbăd. * Fig. Fără spirit, fără haz, anost. – Din fr. **insipide.**
INSIPIDITATE, *insipidităţi,* s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este insipid. – Din fr. **insipidité.**
INSISTA, *insist,* vb. I. Intranz. A stărui, a persista, a persevera într-o acţiune; *spec.* a se ruga insistent pentru ceva. * A scoate în evidenţă, în relief; a accentua, a sublinia, a reliefa. – Din fr. **insister**, lat. **insistere.**
INSISTENT, -Ă, *insistenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Stăruitor, perseverent. – Din fr. **insistant**, it. **insistente.**
INSISTENŢĂ, *insistenţe,* s.f. Stăruinţă, perseverenţă. * Rugăminte, cerere insistentă. – Din fr. **insistance**, it. **insistenza.**
INSOCIABIL, -Ă, *insociabili, -e*, adj. (Rar) Care nu este sociabil; nesociabil, neprietenos. [Pr.: -*ci*-*a*-] – Din fr. **insociable**, lat. **insociabilis.**
INSOCIABILITATE, *insociabilităţi,* s.f. (Rar) Caracterul celui care este insociabil; nesociabilitate. [Pr.: -*ci*-*a*-] – Din fr. **insociabilité.**
INSOLAŢIE, *insolaţii,* s.f. **1.** Stare patologică provocată de expunerea îndelungată a corpului la acţiunea razelor solare şi care se manifestă prin febră, dureri de cap, ameţeli, greaţă, delir etc. (putând duce la moarte). * Vătămare provocată pomilor tineri prin excesul de căldură. **2.** Iluminare a unei suprafeţe de razele solare. **3.** Tratament prin expunere la soare. – Din fr. **insolation**, lat. **insolatio.**
INSOLENT, -Ă, *insolenţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Obraznic, impertinent; neruşinat; necuviincios. – Din fr. **insolent**, lat. **insolens, -ntis.**
INSOLENŢĂ, *insolenţe,* s.f. Obrăznicie, impertinenţă, neruşinare; atitudine, faptă sau vorbă obraznică, necuviincioasă. – Din fr. **insolence**, lat. **insolentia.**
INSOLIT, -Ă, *insoliţi, -te,* adj. Care surprinde prin caracterul său neobişnuit; neuzitat. – Din fr. **insolite**, lat. **insolitus.**
INSOLUBIL, -Ă, *insolubili, -e*, adj. **1.** (Despre substanţe) Care nu este solubil, care nu se poate dizolva (într-un anumit dizolvant). **2.** Fig. Care nu are nici o soluţie; de nerezolvat. – Din fr. **insoluble**, lat. **insolubilis.**
INSOLUBILITATE, *insolubilităţi,* s.f. Însuşirea de a fi insolubil. – Din fr. **insolubilité.**
INSOLUBILIZA, *insolubilizez,* vb. I. Tranz. A face ca o substanţă să devină insolubilă. – Din fr. **insolubiliser.**
INSOLUBILIZARE, *insolubilizări,* s.f. Acţiunea de *a insolubiliza*. – V. **insolubiliza.**
INSOLUBILIZAT, -Ă, *insolubilizaţi, -te,* adj. Care a devenit insolubil. – V. **insolubiliza.**
INSOLVABIL, -Ă, *insolvabili, -e,* adj. Care nu este solvabil, care nu-şi poate plăti datoriile, care se află în situaţia de insolvabilitate; nesolvabil, falit. – Din fr. **insolvable.**
INSOLVABILITATE, *insolvabilităţi,* s.f. Situaţie în care se află un debitor ale cărui bunuri sunt de o valoare mai mică decât totalitatea obligaţiilor care ar urma să fie satisfăcute cu acele bunuri. – Din fr. **insolvabilité.**
INSOMNIE, *insomnii,* s.f. Tulburare a mecanismului de reglare a centrului nervos somn-veghe, care se manifestă prin lipsă de somn sau prin reducerea duratei şi a profunzimii somnului şi care este întâlnită în astenii, boli psihice, nevroze etc. – Din fr. **insomnie.**
INSONDABIL, -Ă, *insondabili, -e,* adj. (Despre ape sau despre adâncimea lor) Care nu poate fi sondat (din cauza adâncimii mari); nesondabil. * Fig. Cu neputinţă de cercetat sau de lămurit; de nepătruns. – Din fr. **insondable.**
INSONDABILITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este insondabil. – Din fr. **insondabilité.**
INSONOR, -Ă, *insonori, -e,* adj. (Tehn.) **1.** Lipsit de sonoritate. **2.** (Despre materiale) Care amortizează sunetele; fonoizolant. – Din fr. **insonore.**
INSONORITATE s.f. (Tehn.) **1.** Lipsă de sonoritate. **2.** Izolare fonică. – Din fr. **insonorité.**
INSONORIZA, *insonorizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A izola fonic; a reduce intensitatea zgomotelor dintr-un spaţiu închis. – Din fr. **insonoriser.**
INSONORIZANT, -Ă, *insonorizanţi, -te,* adj. (Tehn.) Care nu transmite unde sonore. * (Despre materiale) Fonoizolant. – Din fr. **insonorisant.**
INSONORIZARE, *insonorizări,* s.f. Totalitatea operaţiilor şi măsurilor luate pentru a reduce intensitatea zgomotelor dintr-o clădire, dintr-o încăpere etc. – După fr. **insonorisation.**
INSPECTA, *inspectez,* vb. I. Tranz. A controla, a verifica activitatea unei persoane, a unei instituţii etc. pe baza unei însărcinări speciale; *p. ext.* a examina, a cerceta amănunţit şi cu atenţie ceva. – Din fr. **inspecter**, lat. **inspectare.**

INSPECTARE, *inspectări,* s.f. Acţiunea de *a inspecta* şi rezultatul ei; control, verificare; *p ext.* examinare, cercetare. – V. **inspecta.**
INSPECTOR, -OARE, *inspectóri, -oare,* s.m. şi f. Persoană împuternicită să inspecteze, să controleze activitatea unei persoane, unei instituţii etc. – Din rus. **inspector**. Cf. lat. **inspector**, fr. **inspecteur.**
INSPECTORAT, *inspectorate,* s.n. **1.** Serviciu care are sarcina de a inspecta activitatea unor unităţi subordonate; localul în care funcţionează un asemenea serviciu. **2.** Funcţia de inspector; perioadă de timp în care cineva îşi exercită această funcţie. – Din fr. **inspectorat.**
INSPECŢIE, *inspecţii,* s.f. Control, verificare autorizată a unei activităţi, cercetare a îndeplinirii anumitor dispoziţii, hotărâri etc. – Din fr. **inspection**, lat. **inspectio.**
INSPIRA, *inspir,* vb. I. **1.** Intranz. A inhala aer în plămâni. **2.** Tranz. Fig. A face să se nască în conştiinţa cuiva un gând, un sentiment, o hotărâre; a sugera. * Spec. A provoca cuiva avântul creaţiei artistice; a insufla **(2)**. **3.** Refl. Fig. (Cu determinări introduse prin prep. "din", "de la") A-şi găsi un izvor de inspiraţie **(2)** în...; a se orienta, a se ghida, a se conduce după... – Din fr. **inspirer**, lat. **inspirare.**
INSPIRARE, *inspirări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) inspira* şi rezultatul ei. – V. **inspira.**
INSPIRAT, -Ă, *inspiraţi, -te,* adj. Cuprins, pătruns de inspiraţie **(2)**. ** Expr. *A fi bine* (sau *rău*) *inspirat* = a avea o idee, o iniţiativă, bună sau rea. – V. **inspira**. Cf. fr. **inspiré.**
INSPIRATOR, -OARE, *inspiratori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ajută inspiraţia aerului în plămâni. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care inspiră **(2)** pe cineva; *p. ext.* îndrumător, sfătuitor. – Din fr. **inspirateur.**
INSPIRAŢIE, *inspiraţii,* s.f. **1.** Inhalare a aerului în plămâni, primul timp al respiraţiei. **2.** Fig. Avânt, forţă, entuziasm creator; complex de idei creatoare, stare de maximă tensiune creatoare. **3.** Fig. Idee, soluţie apărută pe neaşteptate în conştiinţă. [Var.: **inspiraţiúne** s.f.] – Din fr. **inspiration**, lat. **inspiratio.**
INSPIRAŢIUNE s.f. v. **inspiraţie.**
INSTABIL, -Ă, *instabili, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice, tehnice, despre obiecte) Care nu este stabil, care nu prezintă stabilitate, nestabil. **2.** Fig. Variabil; schimbător; nestatornic. – Din fr. **instable**, lat. **instabilis.**
INSTABILITATE, *instabilităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este instabil; nestatornicie, nestabilitate, inconsecvenţă, inconstanţă. – Din fr. **instabilité**, lat. **instabilitas, -atis.**
INSTALA, *instalez,* vb. I. **1.** Tranz. A monta, a aşeza o instalaţie, o aparatură tehnică, o maşină etc. **2.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza, a (se) stabili într-un loc. **3.** Tranz. A pune pe cineva (cu oarecare solemnitate) într-un post de răspundere. – Din fr. **instaler.**
INSTALARE, *instalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) instala* şi rezultatul ei. – V. **instala.**
INSTALAT, -Ă, *instalaţi, -te,* adj. **1.** (Despre maşini, aparate, instalaţii ete.) Aşezat, montat, fixat. **2.** (Despre persoane) Stabilit într-un loc. * Pus într-un post de răspundere. – V. **instala.**
INSTALATOR, -OARE, *instalatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană specializată în lucrările de montare şi de reparare a unor aparaturi tehnice. – Din fr. **installateur.**
INSTALAŢIE, *instalaţii,* s.f. **1.** Faptul de a (se) înstala. **2.** Ansamblu de construcţii, de maşini etc. montate astfel încât să formeze un tot în scopul executării unei anumite funcţiuni sau operaţii în procesul de producţie. ** *Instalaţie electrică* = ansamblu unitar de conductoare, aparate, maşini etc. destinate producerii sau utilizării energiei electrice. [Var.: **instalaţiúne** s.f.] – Din fr. **installation.**
INSTALAŢIUNE s.f. v. **instalaţie.**
INSTANT adj. invar. Instantaneu, rapid. * (Despre mâncăruri sau băuturi) Care se prepară repede, fără fierbere, prin dizolvare. [Pr.: -*stánt*] – Cuv. engl.
INSTANTANEITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este instantaneu. [Pr.: -*ne-i*-] – Din fr. **instantanéité.**
INSTANTANEU, -EE, *instantanei, -ee,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care se produce foarte repede (şi durează foarte puţin), care se iveşte brusc, pe neaşteptate; pe moment. **2.** S.n. Imagine sau fotografie obţinută prin expunerea unei plăci sau a unui film pe o durată foarte scurtă. **3.** Adj. (Fiz.; despre mărimi) Care se referă la un anumit moment sau care este definit pentru un anumit moment. – Din fr. **instantané.**
INSTANŢĂ, *instanţe,* s.f. (Şi în sintagma instanţă judecătorească) Organ de stat însărcinat cu soluţionarea litigiilor dintre persoanele fizice sau dintre acestea şi persoanele juridice. ** Expr. *În ultimă instanţă* = în cele din urmă, până la urmă, nemaiavând altă cale. – Din fr. **instance**, lat. **instantia.**
INSTAURA, *instaurez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune bazele unui regim, unui sistem politic, unui guvern etc.; a institui. **2.** A introduce pentru prima oară (un obicei, o modă etc.); a

stabili. [Pr.: *-sta-u-*] – Din fr. **instaurer**, lat. **instaurare.**

INSTAURARE, *instaurări,* s.f. Acţiunea de *a instaura* şi rezultatul ei; instituire, stabilire. [Pr.: *-sta-u-*] – V. **instaura.**

INSTAURAT, -Ă, *instauraţi, -te,* adj. Care este statornicit, stabilit, instituit. [Pr.: *-sta-u-*] – V. **instaura.**

INSTAURATOR, -OARE, *instauratori, -oare,* s.m. şi f. Întemeietor, fondator, ctitor. [Pr.: *-sta-u-*] – Din fr. **instaurateur.**

INSTAURAŢIE s.f. (Rar) Instaurare; întemeiere. [Pr.: *-sta-u-*] – Din fr. **instauration.**

INSTIGA, *instig,* vb. I. Tranz. A întărâta, a incita, a provoca; a monta (la acţiuni duşmănoase). – Din fr. **instiguer**, lat. **instigare.**

INSTIGARE, *instigări,* s.f. Acţiunea de *a instiga* şi rezultatul ei; îndemn la violenţă; instigaţie, întărâtare, provocare, incitare. – V. **instiga.**

INSTIGAT, -Ă, *instigaţi, -te,* adj. Aţâţat, îndemnat la acţiuni duşmănoase; întărâtat, incitat. – V. **instiga.**

INSTIGATOR, -OARE, *instigatori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care instigă; aţâţător, provocator, incitator. – Din fr. **instigateur**, lat. **instigator, -oris.**

INSTIGAŢIE, *instigaţii,* s.f. Instigare. [Var.: **instigaţiúne** s.f.] – Din fr. **instigation**, lat. **instigatio, -onis.**

INSTIGAŢIUNE s.f. v. **instigaţie.**

INSTILA, *instilez,* vb. I. Tranz. A administra picătură cu picătură un medicament lichid în scopuri terapeutice sau profilactice, a face o instilaţie; a pica[1]. – Din fr. **instiller**, lat. **instillare.**

INSTILARE, *instilări,* s.f. (Med.) Acţiunea de *a instila*; instilaţie. – V. **instila.**

INSTILATOR, *instilatoare,* s.n. Instrument care serveşte la instilaţii. – Din fr. **instillateur.**

INSTILAŢIE, *instilaţii,* s.f. Administrare a unui medicament lichid picătură cu picătură într-o cavitate a unui organ bolnav, în scopuri terapeutice sau profilactice. [Var.: **instilaţiúne** s.f.] – Din fr. **instillation**, lat. **instillatio, -onis.**

INSTILAŢIUNE s.f. v. **instilaţie.**

INSTINCT, *instincte,* s.n. Complex de reflexe înnăscute, necondiţionate, proprii indivizilor dintr-o anumită specie şi care le asigură dezvoltarea organismului, alimentarea, reproducerea, apărarea. – Din fr. **instinct**, lat. **instinctus.**

INSTINCTIV, -Ă, *instinctivi, -e,* adj. **1.** Care ţine de instinct, instinctual. **2.** (Adesea adverbial) Făcut din instinct, pe negândite; inconştient. – Din fr. **instinctif.**

INSTINCTIVITATE s.f. Caracter instinctiv; guvernare de către instincte. – Din fr. **instinctivité.**

INSTINCTUAL, -Ă, *instinctuali, -e,* adj. Instinctiv **(1)**. [Pr.: *-tu-al*] – Din fr. **instinctuel.**

INSTITUI, *institui,* vb. IV. Tranz. A înfiinţa, a întemeia, a funda (prin lege); a stabili, a alcătui[1]. – Din fr. **instituer**, lat. **instituere.**

INSTITUIRE, *instituiri,* s.f. Faptul de *a institui*; înfiinţare, întemeiere, fundare; alcătuire. – V. **institui.**

INSTITUT, *institute,* s.n. **1.** Instituţie în care se fac cercetări ştiinţifice de specialitate. * Instituţie de învăţământ superior (universitar) în care se pregătesc cadre cu calificare superioară în diferite specialităţi. * (Concr.) Local în care funcţionează astfel de instituţii. **2.** (În trecut) Şcoală particulară de grad secundar, de obicei cu internat. **3.** (Înv.) Instituţie **(2)**. – Din fr. **institut**, lat. **institutum.**

INSTITUTOR, -OARE, *institutori, -oare,* s.m. şi f. (În trecut) Învăţător (la oraş). – Din fr. **instituteur**, lat. **institutor.**

INSTITUŢIE, *instituţii,* s.f. **1.** Organ sau organizaţie (de stat) care desfăşoară·activităţi cu caracter social, cultural, administrativ etc. **2.** Formă de organizare a raporturilor sociale, potrivit normelor juridice stabilite pe domenii de activitate; institut **(3)**. *Instituţia căsătoriei.* **3.** Organizaţie care desfăşoară o activitate de interes internaţional. [Var.: **instituţiúne** s.f.] – Din fr. **institution**, lat. **institutio, -onis.**

INSTITUŢIONAL, -Ă, *instituţionali, -e,* adj. Care aparţine unei instituţii, privitor la o instituţie (socială); care se face în cadrul unei instituţii; organizat oficial. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **institutionnel.**

INSTITUŢIONALISM s.n. Doctrină economică apărută în deceniile al treilea şi al patrulea ale sec. XX, ai cărei reprezentanţi consideră că economia politică trebuie să aibă ca obiect studierea anumitor categorii politice şi juridice, precum şi unele fenomene social-economice, denumite impropriu "instituţii". [Pr.: *-ţi-o-*] – Din germ. **Instituzionalismus.**

INSTITUŢIONALIZA, *instituţionalizez,* vb. I. Tranz. A face să dobândească un caracter instituţional, oficial; a oficializa. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **institutionnaliser.**

INSTITUŢIONALIZARE, *instituţionalizări,* s.f. Acţiunea de *a instituţionaliza*. [Pr.: *-ţi-o-*] – V.

instituţionaliza.

INSTITUŢIONALIZAT, -Ă, *instituţionalizaţi, -te,* adj. Care a primit caracter instituţional, oficial. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **instituţionaliza.**

INSTITUŢIUNE s.f. v. **instituţie.**

INSTRUCTAJ, *instructaje,* s.n. Îndrumare, instruire, pregătire dată unei persoane sau unui colectiv în vederea desfăşurării unei activităţi; totalitatea îndrumărilor date prin această instruire. – Din rus. **instruktaj.**

INSTRUCTIV, -Ă, *instructivi, -e,* adj. Care instruieşte; plin de învăţăminte, de informaţii utile; din care poţi învăţa. – Din fr. **instructif.**

INSTRUCTOR, -OARE, *instructori, -oare,* s.m. şi f. Persoană competentă care instruieşte pe alţii. – Din fr. **instructeur**, rus. **instruktor.**

INSTRUCŢIE s.f. **1.** Ansamblu de cunoştinţe, priceperi şi deprinderi, predate cuiva sau căpătate de cineva, prin care se urmăreşte însuşirea unei culturi generale şi a unei specializări profesionale; învăţătură; învăţământ; instrucţiune **(2)**. **2.** Pregătire a ostaşilor în vederea însuşirii teoriei şi practicii militare. **3.** (Jur.) Activitate de cercetare a cauzelor penale. *** Judecător de instrucţie* = (în unele ţări) magistrat însărcinat cu cercetarea cauzelor penale. – Din fr. **instruction.**

INSTRUCŢIUNE, *instrucţiuni,* s.f. **1.** Indicaţie dată cuiva cu privire la îndeplinirea unui lucru. **2.** Instrucţie (**1**). **3.** (La pl.) Îndrumări date de către conducerea unui·organ ierarhic superior organelor administrative în subordine; textul sau broşura care cuprinde aceste îndrumări. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **instruction**, lat. **instructio, -onis.**

INSTRUI, *instruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) pregăti într-un domeniu; a învăţa, a se cultiva. **2.** Tranz. A pregăti ostaşii în vederea însuşirii teoriei şi practicii militare. **3.** Tranz. (Jur.) A cerceta, a ancheta, a analiza (culegând probe, mărturii). – Din fr. **instruire**, lat. **instruere.**

INSTRUIRE, *instruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) instrui* şi rezultatul ei, cultivare. – V. **instrui.**

INSTRUIT, -Ă, *instruiţi, -te,* adj. **1.** Învăţat[2], cult[2], cultivat. **2.** (Despre ostaşi) Care şi-a însuşit cunoştinţe de teorie şi practică militară. – V. **instrui.** Cf. fr. **instruit.**

INSTRUMENT, *instrumente,* s.n. **1.** Unealtă, aparat cu ajutorul căruia se efectuează o anumită operaţie. * Aparat construit pentru a produce sunete muzicale. **2.** Fig. Persoană, forţă, lucru, fapt de care se serveşte cineva pentru atingerea unui scop. **3.** (În sintagmele) *Instrument gramatical* = cuvânt cu funcţiune exclusiv gramaticală şi care nu se poate întrebuinţa singur în vorbire, ci numai împreună cu cuvintele pe care le leagă, exprimând raporturi sintactice; unealtă gramaticală. *Instrument de ratificare* = document special prin care se ratifică un tratat internaţional. – Din fr. **instrument**, lat. **instrumentum.**

INSTRUMENTA, *instrumentez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A aranja o bucată muzicală pe (grupuri de) instrumente. * (Impr.) A executa o bucată muzicală la unul sau la mai multe instrumente. **2.** A efectua o instrumentaţie **(3)**. **–** Din fr. **instrumenter.**

INSTRUMENTAL, -Ă, *instrumentali, -e,* adj. **1.** Făcut, executat cu ajutorul instrumentelor. **2.** (Gram.; în sintagma) *Complement circumstanţial instrumental* = complement circumstanţial care arată mijlocul prin care se realizează o acţiune. – Din fr. **instrumental.**

INSTRUMENTALISM s.n. Concepţie filosofică potrivit căreia noţiunile, categoriile şi teoriile ştiinţifice nu reflectă realitatea obiectivă, fiind numai nişte instrumente pentru săvârşirea unor acţiuni utile individului. – Din fr. **instrumentalisme.** Cf. rus. **instrumentalizm.**

INSTRUMENTALIST, -Ă, *instrumentalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al instrumentalismului. – Din engl., germ. **instrumentalist.**

INSTRUMENTAR, *instrumentare,* s.n. Totalitatea instrumentelor necesare într-o anumită activitate. – **Instrument** + suf. -*ar.*

INSTRUMENTAŢIE, *instrumentaţii,* s.f. **1.** Etapă în procesul de creaţie a unei piese muzicale pentru orchestră, în care autorul repartizează ceea ce revine spre executare fiecărui instrument în parte. **2.** Ramură a ştiinţei muzicale care se ocupă cu descrierea particularităţilor instrumentelor. **3.** Operaţie de extragere, cu ajutorul unor dispozitive speciale, a unei unelte sau a unei piese rămase accidental într-un puţ de petrol. – Din fr. **instrumentation.**

INSTRUMENTIST, -Ă, *instrumentişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la un instrument muzical (într-un ansamblu). – Din fr. **instrumentiste.**

INSUBMERSIBIL, -Ă, *insubmersibili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi scufundat; nesubmersibil. – Din fr. **insubmersible.**

INSUBORDONARE, *insubordonări,* s.f. Nesupunere la ordinele autorităţilor superioare;

indisciplină, neascultare, nesubordonare. – **In**[1]**- + subordonare** (probabil după fr. *insubordination*).
INSUBORDONAT, -Ă, *insubordonaţi, -te,* adj. Care nu este disciplinat; nesupus, nesubordonat, recalcitrant. – Din fr. **insubordonné.**
INSUCCES, *insuccese,* s.n. Lipsă de succes; nereuşită, înfrângere, eşec. – Din fr. **insuccés.**
INSUFICIENT, -Ă, *insuficienţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este suficient, de ajuns (cantitativ), care nu satisface (calitativ), nesatisfăcător; nemulţumitor. * (Substantivat, m.) Calificativ sub limita de trecere (la un examen). [Pr.: -*ci-ent*] – Din lat. **insufficiens, -ntis**, it. **insufficiente.**
INSUFICIENŢĂ, *insuficienţe,* s.f. Stare, situaţie a ceea ce este insuficient. * Incapacitate funcţională a unui organ sau scădere, stare deficitară a unei funcţiuni complexe a organismului. *** Insuficienţă cardiacă* = stare patologică manifestată prin imposibilitatea miocardului de a mai asigura un debit cardiac suficient în raport cu nevoile organismului. [Pr.: -*ci-en*-] – Din lat. **insufficientia**, it. **insufficienza.**
INSUFLA, *insúflu,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce sub presiune gaze, vapori sau substanţe pulverulente în interiorul unui spaţiu închis pentru a îmbunătăţi desfăşurarea proceselor care se produc în instalaţia respectivă. **2.** Fig. A provoca cuiva un anumit sentiment, o anumită idee; a inspira **(2)**. * (Înv.) A însufleţi, a îmbărbăta. – Din fr. **insuffler.**
INSUFLARE, *insuflări,* s.f. Acţiunea de *a insufla* şi rezultatul ei. – V. **insufla.**
INSUFLAŢIE, *insuflaţii,* s.f. Introducere sub presiune a unui gaz sau a unei substanţe pulverulente într-o cavitate a organismului în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. – Din fr. **insufflation**, lat. **insufflatio.**
INSULAR, -Ă, *insulari, -e*, adj. Care se află pe o insulă; de insulă, caracteristic unei insule. * (Substantivat) Locuitor al unei insule (**1**). – Din fr. **insulaire**, lat. **insularis.**
INSULĂ, *insule,* s.f. **1.** Întindere de pământ înconjurată din toate părţile de apă, situată fie într-un ocean, mare sau lac, fie în cadrul albiei unei ape curgătoare. * Fig. Grup de obiecte de acelaşi fel care se diferenţiază de mediul înconjurător. **2.** (În sintagma) *Insulă plutitoare* = formaţie compactă de rădăcini şi ramuri de plante rupte care plutesc pe un curs de apă, având aspectul unei insule (**1**); plaur. – Din lat. **insula.**
INSULINĂ s.f. Hormon secretat de pancreas, care reglează metabolismul glucidelor, lipidelor, protidelor şi mineralelor din organism. – Din fr. **insuline.**
INSULIŢĂ, *insuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *insulă*. – **Insulă +** suf. *-iţă.*
INSULTA, *insúlt*, vb. I. Tranz. A aduce cuiva o insultă; a ofensa, a jigni. – Din fr. **insulter**, lat. **insultare.**
INSULTARE, *insultări,* s.f. Acţiunea de *a insulta* şi rezultatul ei; insultă. – V. **insulta.**
INSULTAT, -Ă, *insultaţi, -te,* adj. Căruia i s-a adus o insultă; jignit, ofensat. – V. **insulta.**
INSULTĂ, *insulte,* s.f. Cuvânt sau faptă injurioasă la adresa cuiva; ofensă, jignire, injurie. – Din fr. **insulte.**
INSULTĂTOR, -OARE, *insultători, -oare,* adj. Care insultă; jignitor, ofensator, injurios. – **Insulta +** suf. *-ător.*
INSUPORTABIL, -Ă, *insuportabili, -e*, adj. Care nu poate fi suportat sau este greu de suportat; (despre oameni) cu caracter nesuferit, urâcios, supărător. – Din fr. **insupportable.**
INSURECŢIE, *insurecţii,* s.f. Formă de luptă deschisă, organizată şi armată dusă împotriva unui regim, a unei autorităţi sau pentru îndepărtarea unor armate ocupante. – Din fr. **insurrection**, lat. **insurrectio.**
INSURECŢIONAL, -Ă, *insurecţionali, -e*, adj. De insurecţie, caracteristic insurecţiei, al insurecţiei. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **insurrectionnel.**
INSURGENT, -Ă, *insurgenţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care participă activ la o insurecţie. * Spec. Nume dat coloniştilor americani care s-au ridicat împotriva Angliei în sec. XVIII. – Din lat. **insurgens, -ntis**, germ. **Insurgent**, engl., fr. **insurgents.**
INSURGENŢĂ, *insurgenţe,* s.f. (Rar) Insurecţie; răscoală. – Din fr. **insurgence.**
INSURMONTABIL, -Ă, *insurmontabili, -e*, adj. (Livr.; despre obstacole, dificultăţi etc.) Care nu poate fi trecut; care nu poate fi depăşit; de neînvins. – Din fr. **insurmontable.**
INTABULA, *intabulez,* vb. I. Tranz. A înscrie definitiv un drept de proprietate sau un drept real imobiliar în cartea funciară. – Din germ. **intabulieren.**
INTABULARE, *intabulări,* s.f. Acţiunea de *a intabula* şi rezultatul ei. – V. **intabula.**
INTABULAT, -Ă, *intabulaţi, -te,* adj. (Despre drepturi de proprietate) Înscris în cartea funciară. – V. **intabula.**
INTACT, -Ă, *intacţi, -te,* adj. Neatins, neştirbit, întreg; *p. ext.* (despre fiinţe) teafăr, nevătămat. – Din fr. **intact**, lat. **intactus.**
INTALIE s.f. Piatră dură, gravată în adâncime, folosită mai ales la inele ca sigiliu. – Din fr.

intaille.

INTANGIBIL, -Ă, *intangibili, -e,* adj. Care nu poate fi atins, de neatins; care trebuie să rămână intact. – Din fr. **intangible.**

INTARSIE, *intarsii,* s.f. Tehnică folosită la ornamentarea mobilierului, care constă din incrustarea în lemn a unor plăcuţe şi fâşii din os, fildeş, sidef etc. sau din lemn de altă culoare. – Din it. **intarsio.**

INTEGRA, *integrez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) include, a (se) îngloba, a (se) încorpora, a (se) armoniza într-un tot. **2.** Tranz. (Mat.) A calcula dintr-o funcţie dată altă funcţie a cărei derivată este funcţia dată. * A calcula soluţia unei ecuaţii diferenţiale sau a unei ecuaţii cu derivate parţiale. – Din fr. **intégrer**, lat. **integrare.**

INTEGRABIL, -Ă, *integrabili, -e,* adj. Care poate fi integrat. – Din fr. **intégrable.**

INTEGRAL, -Ă, *integrali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Întreg, complet. *** Făină integrală* = făină brută obţinută prin măcinarea grâului. *Pâine integrală* = pâine fabricată din făină integrală. **2.** Adj. (În sintagmele) *Calcul integral* = capitol al analizei matematice care studiază integralele. *Ecuaţie integrală* = ecuaţie în care se efectuează o integrare asupra funcţiei necunoscute. **3.** S.f. (Mat.) Funcţie care se obţine prin integrarea unei funcţii date, a unei ecuaţii diferenţiale sau a unei ecuaţii cu derivate parţiale. * Simbol matematic folosit pentru a indica operaţia de integrare. – Din fr. **intégral.**

INTEGRALITATE s.f. Stare, situaţie a ceea ce este întreg, complet. * Proprietatea unei expresii diferenţiale de a admite o integrală. * Însuşirea de a constitui un întreg (care nu poate fi redus la suma plăţilor sale componente), un sistem; caracter de sistem. – Din fr. **intégralité.**

INTEGRANTĂ, *integrante,* adj. (În sintagma) *Parte integrantă* = parte care intră în mod necesar în componenţa unui tot. – Din fr. [partie] **intégrante.**

INTEGRARE, *integrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) integra* şi rezultatul ei; integraţie. **2.** (În sintagma) *Integrarea producţiei* = reunirea în acelaşi loc, în cadrul uneia şi aceleiaşi unităţi de producţie, a activităţilor de producţie succesive, începând cu obţinerea materiei prime şi până la fabricarea produsului finit. **3.** (Mat.) Calculul unei integrale; obţinerea integralei unei ecuaţii diferenţiale sau cu derivate parţiale. – V. **integra.**

INTEGRAT, -Ă, *integraţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Inclus, înglobat într-un tot. **2.** S.n. (Electron.; şi în sintagma circuit integrat) Microcircuit în care un număr de elemente de circuit sunt asociate inseparabil şi interconectate electric astfel încât, pentru specificare, testare, întreţinere şi vânzare, formează un tot indivizibil. – V. **integra.**

INTEGRATOR, -OARE, *integratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Aparat) care efectuează calculul numeric al integralelor unei ecuaţii diferenţiale. **2.** S.n. Circuit electric caracterizat printr-o constantă de timp ce determină viteza cu care acest circuit răspunde la semnalele aplicate. – Din fr. **intégrateur.**

INTEGRAŢIE, *integraţii,* s.f. (Rar) Integrare. – Din fr. **intégration.**

INTEGRITATE s.f. **1.** Însuşirea de a fi integru; cinste, probitate; incoruptibilitate. **2.** Însuşirea de a fi sau de a rămâne intact, întreg. **3.** (În sintagma) *Integritate teritorială* = principiu de bază al dreptului internaţional potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-şi exercite deplin şi nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său. – Din fr. **intégrité.**

INTEGROMETRU, *integrometre,* s.n. Aparat pentru calcularea ariei unei figuri plane a volumului unei figuri de revoluţie etc. – Din fr. **intégrométre.**

INTEGRU, -Ă, *integri, -e,* adj. Cinstit, onest, corect; incoruptibil. – Din fr. **intégre.**

INTEGUMENT, *integumente,* s.n. (Biol.) Înveliş al ovulului. – Din fr., lat. **integumentum.**

INTELECT*, intelecte,* s.n. Capacitatea de a gândi, de a cunoaşte, de a avea o activitate raţională, de a opera cu noţiuni; minte, gândire, raţiune. – Din fr. **intellect**, lat. **intellectus.**

INTELECTUAL, -Ă, *intelectuali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine intelectului, care se referă la activitatea minţii, la intelect. **2.** S.m. şi f. Persoană care posedă o pregătire de specialitate temeinică şi lucrează în domeniul artei, al ştiinţei, tehnicii etc.; persoană care aparţine intelectualităţii. [Pr.: *-tu-al*] – Din fr. **intellectuel**, lat. **intellectualis.**

INTELECTUALICEŞTE adv. Ca intelect; din punct de vedere intelectual. [Pr.: *-tu-a-*] – **Intelectual** + suf. *-iceşte.*

INTELECTUALISM s.n. **1.** Concepţie potrivit căreia intelectul (raţiunea) este capabil(ă) de a înţelege lumea. **2.** Doctrină potrivit căreia procesele afective şi voliţionale se reduc la cele intelectuale. **3.** Doctrină care reduce actul moral la cunoaştere, considerând că înţelegerea binelui implică săvârşirea lui. [Pr.: *-tu-a-*] – Din fr. **intellectualisme.**

INTELECTUALITATE, *intelectualităţi,* s.f. **1.** Categorie socială neomogenă formată din oameni pentru care munca intelectuală reprezintă sursa principală de existenţă. **2.**

Totalitatea intelectualilor; mulţime de intelectuali; inteligenţă (**2**). [Pr.: -*tu*-*a*-] – Din fr. **intellectualité**, germ. **Intellektualität.**
INTELIGENT, -Ă, *inteligenţi, -te,* adj. Înzestrat cu inteligenţă; deştept, ager la minte, pătrunzător. * Care denotă inteligenţă **(1)**. – Din fr. **intelligent**, lat. **intelligens, -ntis**.
INTELIGENŢĂ, *inteligenţe,* s.f. **1.** Capacitatea de a înţelege uşor şi bine, de a sesiza ceea ce este esenţial, de a rezolva situaţii sau probleme noi pe baza experienţei acumulate anterior; deşteptăciune. ** *Inteligenţă artificială* = capacitate a sistemelor tehnice evoluate de a obţine performanţe cvasiumane. * Persoană inteligentă. **2.** (Înv.; art.) Totalitatea intelectualilor; intelectualitate **(2)**. [Var.: **intelligínţă** s.f.] – Din fr. **intelligence**, lat. **intelligentia**, germ. **Intelligenz**, rus. **inteligenciia.**
INTELIGIBIL, -Ă, *inteligibili, -e,* adj. **1.** Care poate fi înţeles cu ajutorul gândirii logice; clar, limpede. **2.** (Filoz.) Care poate fi cunoscut numai de raţiune, de gândire, independent de cunoaşterea senzorială. – Din fr. **intelligible.**
INTELIGIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi inteligibil. – Din fr. **intelligibilité.**
INTELIGINŢĂ s.f. v. **inteligenţă.**
INTEMPERANT, -Ă, *intemperanţi, -te,* adj. (Livr.) Excesiv, necumpătat. – Din fr. **intempérant.**
INTEMPERANŢĂ, *intemperanţe,* s.f. (Livr.) Necumpătare, netemperanţă. – Din fr. **intempérance**, lat. **intemperantia.**
INTEMPERAT, -Ă, *intemperaţi, -te,* adj. (Livr.) Nestăpânit, dezlănţuit, netemperat. – Din fr. **intempéré.**
INTEMPERIE, *intemperii,* s.f. Stare atmosferică neprielnică, dăunătoare; vreme rea. – Din fr. **intempérie**, lat. **intemperies.**
INTEMPESTIV, -Ă, *intempestivi, -e,* adj. (Livr.) Care se produce pe neaşteptate, la timp nepotrivit; neaşteptat şi nedorit, neprevăzut, inoportun. – Din fr. **intempestif**, lat. **intempestivus.**
INTEMPESTIVITATE s.f. (Livr.) Caracter intempestiv. – Din fr. **intempestivité.**
INTENDANT s.m. v. **intendent.**
INTENDENT, -Ă, *intendenţi, -te,* subst. **1.** S.m. şi f. (În unele ţări) Persoană însărcinată cu îngrijirea sau administrarea unei instituţii, a unei case etc. **2.** S.m. (În trecut) Ofiţer din serviciul intendenţei. [Var.: **intendánt** s.m.] – Din fr. **intendant**, lat. **intendens, -ntis.**
INTENDENŢĂ, *intendenţe,* s.f. (În trecut) Serviciu din cadrul forţelor armate care asigură aprovizionarea trupelor cu hrană şi cu echipament. [Var.: **itindénţie** s.f.] – Din fr. **inténdance**, it. **intendenza.**
INTENS, -Ă, *intenşi, -se,* adj. Foarte tare, viu, puternic. – Din fr. **intense.**
INTENSIFICA, *intensific,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai intens, mai puternic, mai viu; a (se) înteţi, a (se) întări, a (se) mări. – După fr. **intensifier.**
INTENSIFICARE, *intensificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) intensifica* şi rezultatul ei. – V. **intensifica.**
INTENSIFICAT, -Ă, *intensificaţi, -te,* adj. Mărit, întărit. – V. **intensifica.**
INTENSIFICATOR, -OARE, *intensificatori, -oare,* adj. Care intensifică. – **Intensifica +** suf. -*tor.*
INTENSITATE, *intensităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi intens; grad de tărie, de putere, de forţă. **2.** (Fiz.) Valoarea anumitor mărimi. ** (Fon.) *Accent de intensitate* = accent caracterizat prin forţa mecanică cu care se rosteşte un sunet. **3.** (Ec.; în sintagma) *Intensitatea muncii* = gradul de încordare al muncii, căruia îi corespunde un anumit consum de energie musculară şi nervoasă a lucrătorului. – Din fr. **intensité.**
INTENSIUNE s.f. (Log.) Totalitatea caracteristicilor pe care trebuie să le aibă un lucru pentru a fi definit într-un anumit fel. [Pr:: -*si*-*u*-] – Din engl. **intension.**
INTENSIV, -Ă, *intensivi, -e,* adj. **1.** Care are (o mare) intensitate; care se face în ritm viu, încordat. ** *Agricultură intensivă* = agricultură care foloseşte mijloace tehnice înaintate, pentru a obţine o producţie cât mai mare în raport cu suprafaţa cultivată. *Cultură intensivă* = cultură care se face după regulile agriculturii intensive. **2.** (Despre mărimi caracteristice unui sistem fizic) Care, prin compunerea mai multor sisteme identice, îşi păstrează valoarea neschimbată. – Din fr. **intensif.**
INTENTA, *intentez,* vb. I. Tranz. A introduce, a porni o acţiune (juridică). – Din fr. **intenter.**
INTENTARE, *intentări,* s.f. Acţiunea de *a intenta* şi rezultatul ei. – V. **intenta.**
INTENŢIE, *intenţii,* s.f. Dorinţă, gând de a face, de a întreprinde ceva; proiect, plan. ** Loc. adv. *Cu intenţie* = intenţionat, înadins. *Fără intenţie* = involuntar, fără să vrea. ** Loc. conj. *Cu intenţia să...* = cu gândul, în dorinţa de a... (loc. prep.) *Cu intenţia de a...* = cu gândul, în dorinţa de a... ** Expr. *A face cuiva proces de intenţie* = a învinui pe cineva de gânduri pe care nu le-a avut. *A avea intenţii serioase (cu...)* = **a)** a fi decis să

realizeze ceea ce şi-a propus; **b)** a fi decis să contracteze o căsătorie. * (Jur.) Atitudine psihică a unei persoane care îşi dă seama de caracterul ilicit al faptei sale, prevăzându-i şi dorindu-i sau acceptându-i efectele. [Var.: **intenţiúne** s.f.] – Din fr. **intention**, lat. **intentio, -onis.**

INTENŢIONA, *intenţionez,* vb. I. Tranz. A avea intenţia; a plănui, a dori, a proiecta, a avea de gând. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **intentionner.** Cf. it. **intenzionare.**

INTENŢIONAL, -Ă, *intenţionali, -e,* adj. (Despre fapte penale) Săvârşit cu intenţie; deliberat. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **intentionnel.**

INTENŢIONALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este intenţionat, deliberat. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **intentionnalité.**

INTENŢIONAT, -Ă, *intenţionaţi, -te,* adj. Cu intenţie, cu un anumit gând; anume plănuit, voit, deliberat. ** Expr. *Bine* (sau *rău*) *intenţionat* = (despre oameni) cu intenţii bune (sau rele), urmărind scopuri bune (sau rele). [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **intenţiona.** Cf. fr. **intentionné.**

INTENŢIUNE s.f. v. **intenţie.**

INTER[1]**-** elem. Element de compunere însemnând "între", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din lat. **inter**, fr. **inter÷.**

INTER[2]**,** *interi,* s.m. Jucător din înaintarea unei echipe de fotbal sau de handbal, care ocupă locul din dreapta sau din stânga centrului înaintaş. – Din fr. **inter** (abreviere din *intérieur*).

INTERACŢIONA, *interacţionez,* vb. I. Intranz. şi refl. A fi în raport de interacţiune; a se condiţiona reciproc. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din **interacţiune.**

INTERACŢIUNE, *interacţiuni,* s.f. **1.** Formă de legătură a obiectelor, a fenomenelor etc., manifestată printr-o influenţare, condiţionare sau acţiune cauzală reciprocă. **2.** (Fiz.) Acţiune reciprocă între două sau mai multe corpuri, sisteme fizice, fenomene etc. * Formă de legătură între corpuri, realizată fie direct, fie prin intermediul câmpurilor fizice. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **interaction.**

INTERALIAT, -Ă, *interaliaţi, -te,* adj. Făcut, stabilit sau existent între aliaţi. [Pr.: -*li-at*] – Din fr. **interallié.**

INTERARTICULAR, *interarticulari, -e,* adj. (Med.) Dintre articulaţii. – Din fr. **interarticulaire.**

INTERASISTENŢĂ, *interasistenţe,* s.f. **1.** Asistenţă reciprocă (în şcoli, universităţi). **2.** (Rar) Întrajutorare. – **Inter**[1]**- + asistenţă.**

INTERASTRAL, -Ă, *interastrali, -e,* adj. Care se găseşte între aştri, dintre aştri. – Din fr. **interastral.**

INTERATOMIC, -Ă, *interatomici, -ce,* adj. Care se află sau care se exercită între doi sau mai mulţi atomi. – Din fr. **interatomique.**

INTERATRACŢIE s.f. (Biol.) Atracţie reciprocă. – Din fr. **interattraction.**

INTERBELIC, -Ă, *interbelici, -ce,* adj. Dintre două războaie (mai ales dintre cele două războaie mondiale). – **Inter**[1]**- + belic** (< lat. *bellicus*).

INTERCALA, *intercalez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) introduce ceva într-un şir, a (se) adăuga între altele, a (se) pune ceva printre... – Din fr. **(s')intercaler**, lat. **intercalare.**

INTERCALARĂ, *intercalare,* adj. (În sintagma) *Cultură intercalară* = cultura unei plante timpurii printre rândurile de plante târzii ale unei alte culturi. – Din fr. **intercalaire**.

INTERCALARE, *intercalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) intercala* şi rezultatul ei; intercalaţie **(1)**. – V. **intercala.**

INTERCALAT, -Ă, *intercalaţi, -te,* adj. Care este introdus, adăugat, pus printre altele. – V. **intercala.**

INTERCALAŢIE, *intercalaţii,* s.f. **1.** Intercalare. **2.** Rocă sterilă care apare în cuprinsul unui zăcământ. – Din fr. **intercalation.**

INTERCAPILAR, -Ă, *intercapilari, -e,* adj. (Anat.) Care este situat între vasele capilare. – Din fr. **intercapillaire.**

INTERCARDINAL, *intercardinale,* adj. (În sintagma) *Punct intercardinal* = fiecare dintre cele patru direcţii aflate între punctele cardinale principale, care servesc la determinarea mai precisă a unui punct de pe glob. – Din engl. **intercardinal.**

INTERCEDA vb. I v. **intercede.**

INTERCEDE, *intercéd,* vb. III. Intranz. (Rar) A interveni, a stărui pe lângă cineva în favoarea cuiva. [Var.: **intercedá** vb. I] – Din fr. **intercéder.**

INTERCEDERE, *intercederi,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a intercede*. – V. **intercede.**

INTERCELULAR, -Ă, *intercelulari, -e,* adj. Care se află între celulele unui ţesut. – Din fr. **intercellulaire.**

INTERCEPTA, *interceptez,* vb. I. Tranz. A prinde, a reţine un obiect în timpul mişcării lui; a surprinde şi a controla o convorbire telefonică, o corespondenţă între două persoane etc.

– Din fr. **intercepter.**

INTERCEPTARE, *interceptări,* s.f. Acţiunea de *a intercepta* şi rezultatul ei; intercepţie. – V. **intercepta.**

INTERCEPTAT, -Ă, *interceptaţi, -te,* adj. Care este prins, reţinut. * Care este surprins, controlat, sesizat. – V. **intercepta.**

INTERCEPŢIE, *intercepţii,* s.f. (Rar) interceptare. * (Sport) *Joc de intercepţie* = sistem de joc care se bazează pe interceptarea mingii pe care adversarii şi-o pasează între ei. – Din fr. **interception.**

INTERCESIUNE, *intercesiuni,* s.f. (Rar) Intervenţie în favoarea cuiva; mijlocire. [Pr.: -*si-u*-] – Din fr. **intercession.**

INTERCHINEZĂ, *interchineze,* s.f. Stare de repaus a nucleului între două diviziuni succesive. [Var.: **intercinéză** s.f.] – Din fr. **intercinése.**

INTERCINEZĂ s.f. v. **interchineză.**

INTERCOLONAMENT, *intercolonamente,* s.n. Distanţă între două coloane, stâlpi sau pilaştri aparţinând aceluiaşi edificiu. – Din fr. **entrecolonnement** (refăcut după lat. *intercolomnium*).

INTERCOM s.n. (Tehn.) Interfon. – Din engl. **intercom.**

INTERCOMUNAL, -Ă, *intercomunali, -e,* adj. Referitor la mai multe comune; dintre mai multe comune. – Din fr. **intercommunal.**

INTERCOMUNICAŢIE s.f. Comunicaţie între două sau mai multe puncte; conexiune. * Conversaţie între doi sau mai mulţi interlocutori. – Din fr. **intercommunication.**

INTERCONDIŢIONA, pers. 3 *intercondiţionează,* vb. I. Refl. şi intranz. (Despre fenomene, procese, elemente ale unui sistem etc.) A fi într-un raport de interdependenţă. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Inter**[1]**- + condiţiona.**

INTERCONDIŢIONARE, *intercondiţionări,* s.f. Legătură şi condiţionare reciprocă între lucruri, fenomene, procese etc.; interdependenţă. [Pr.: -*ţi-o*-] – **Inter**[1]**- + condiţionare.**

INTERCONECTA, *interconectez,* vb. I. Tranz. A stabili căi de transferare a energiei electromagnetice între două sau mai multe sisteme care funcţionau înainte independent unele de altele. – Din fr. **interconnecter.**

INTERCONECTARE, *interconectări,* s.f. Acţiunea de *a interconecta* şi rezultatul ei. – V. **interconecta.**

INTERCONECTAT, -Ă, *interconectaţi, -te,* Care stabileşte conexiuni între mai multe elemente care funcţionau înainte independent unele de altele. – V. **interconecta.**

INTERCONEXIUNE, *interconexiuni,* s.f. **1.** Legătură stabilită între mai multe reţele electrice prin intermediul unor linii de transport de energie electrică; interconectare. **2.** Ansamblul mijloacelor tehnice necesare pentru realizarea interconexiunii **(1)** unor sisteme energetice. [Pr.: -*xi-u*-] – Din fr. **interconnexion.**

INTERCONFESIONAL, -Ă, *interconfesionali, -e,* adj. Care se referă la relaţia dintre mai multe confesiuni sau religii; care are loc între mai multe confesiuni sau religii. [Pr.: -*si-o*-] – Din fr. **interconfessionnel.**

INTERCONSONANTIC, -Ă, *interconsonantici, -ce,* adj. (Fon.) Care este plasat între două consoane. – Din fr. **interconsonnantique.**

INTERCONTINENTAL, -Ă, *intercontinentali, -e,* adj. Care se află sau are loc între două sau mai multe continente. – Din fr. **intercontinental.**

INTERCOOPERATIST, -Ă, *intercooperatişti, -ste,* adj. Care are loc între cooperative; care se referă la două sau mai multe cooperative. – **Inter**[1]**- + cooperatist.**

INTERCOSTAL, -Ă, *intercostali, -e,* adj. Care se referă la spaţiul dintre două coaste, aşezat între coaste; (despre dureri, nevralgii) localizat în regiunea dintre coaste. – Din fr. **intercostal.**

INTERCURENT, -Ă, *intercurenţi, -te,* adj. (Rar) Care survine în timpul desfăşurării altui proces (mai ales o boală). – Din fr. **intercurrent.**

INTERDENTAL, -Ă, *interdentali, -e,* adj. Între (sau dintre) dinţi. – **Inter**[1]**- + dental**. Cf. fr. **interdentaire.**

INTERDEPARTAMETAL, -Ă, *interdepartamentali, -e,* adj. Care se stabileşte; care are loc între departamente diferite. * Care coordonează activitatea diferitelor departamente. – Din fr. **interdépartemental.**

INTERDEPENDENT, -Ă, *interdependenţi, -te,* adj. Care este (strâns) legat sau condiţionat de alt lucru, fenomen sau proces cu care se află în dependenţă reciprocă. – Din fr. **interdépendant.**

INTERDEPENDENŢĂ s.f. Legătură şi condiţionare reciprocă între lucruri, fenomene, procese etc. * Categorie a dialecticii care desemnează totalitatea formelor de legătură dintre obiectele şi fenomenele naturii, ale societăţii şi ale gândirii. – Din fr.

interdépendance.

INTERDICT, *interdicte,* s.n. Pedeapsă dată în evul mediu de autoritatea bisericii catolice, prin care se interzicea temporar unui preot, unei biserici, unei regiuni sau unei ţări să oficieze cultul divin sau să participe la el. – Din lat. **interdictum.**

INTERDICŢIE, *interdicţii,* s.f. **1.** Prevedere legală prin care se interzice săvârşirea anumitor fapte sau acte. **2.** Măsură legală sau judecătorească aplicată unui răufăcător sau unui alienat mintal, care constă în interzicerea exercitării anumitor acte juridice. **3.** Stare în care se află aceste persoane. [Var.: **interdicţiúne** s.f.] – Din fr. **interdiction**, lat. **interdictio, -onis.**

INTERDICŢIUNE s.f. v. **interdicţie.**

INTERDIGITAL, -Ă, *interdigitali, -e,* adj. Între (sau dintre) două degete. – Din fr. **interdigital.**

INTERDISCIPLINAR, -Ă, *interdisciplinari, -e,* adj. Care aparţine mai multor discipline, care stabileşte relaţii între ele. * (Despre domenii ale ştiinţei) Care este fundamentat pe transferul de concepte şi metodologii între două sau mai multe discipline. – Din fr. **interdisciplinaire.**

INTERDISCIPLINARITATE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este interdisciplinar. **2.** Transfer de concepte şi metodologie dintr-o disciplină **(2)** în alta pentru a permite abordarea mai adecvată a problemelor cercetate. – Din fr. **interdisciplinarité.**

INTERES, *interese,* s.n. **1.** Preocupare de a obţine un succes, un avantaj; râvnă depusă într-o acţiune pentru satisfacerea anumitor nevoi. **2.** Avantaj, folos, câştig, profit. ** Loc. adj. *De interes general* (sau *public*) = de importanţă socială, util colectivităţii. ** Expr. *A-şi face interesele* = a fi preocupat numai de satisfacerea chestiunilor personale. **3.** Dobândă. ** (Jur.) *Daune interese* = despăgubire bănească pentru repararea unui prejudiciu. **4.** Orientare activă şi durabilă, dorinţă arzătoare de a cunoaşte şi de a înţelege pe cineva sau ceva. **5.** Înţelegere şi simpatie faţă de cineva sau de ceva; grijă, solicitudine. **6.** Calitatea de a deştepta atenţia, a stârni curiozitatea prin importanţa, frumuseţea, varietatea lucrului, a problemei, a acţiunii etc.; atracţie. [Pl. şi: (rar) *interesuri*] – Din it. **interesse**, rus. **interes**, germ. **Interesse.**

INTERESA, *interesez,* vb. I. **1.** Tranz. A stârni, a trezi interesul cuiva; a reţine atenţia cuiva. ** Expr. *Ce te interesează?* = ce-ţi pasă? ce importanţă are? ce te priveşte? * A face pe cineva părtaş la o acţiune, la un câştig. **2.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. "de", mai rar "la") A arăta interes pentru cineva sau ceva, a-şi da (tot) interesul, a avea grijă, simpatie. * A se informa, a întreba despre cineva, despre ceva, a căuta să afle. – Din fr. **(s')intéresser**, it. **interessare.**

INTERESANT, -Ă, *interesanţi, -te,* adj. Care interesează, care prezintă sau trezeşte interes; vrednic de interes, demn de atenţie. * Care atrage atenţia; puţin obişnuit, ciudat, binar, aparte. – Din fr. **intéressant.**

INTERESARE, *interesări,* s.f. Faptul de *a (se) interesa*. – V. **interesa.**

INTERESAT, -Ă, *interesaţi, -te,* adj. **1.** Care are un interes (într-o afacere), care are de tras foloase. **2.** Care urmăreşte numai interesul său personal; meschin. **3.** Plin de curiozitate. – V. **interesa**. Cf. fr. **interessé**, it. **interessato.**

INTERFAŢARE, *interfaţări,* s.f. (Electron.) Interconectare a părţilor unui sistem sau a unor aparate astfel încât ele să îşi poată îndeplini funcţia în mod corect coordonat. – De la **interfaţă**[2]**.**

INTERFAŢĂ[1]**,** *interfeţe,* s.f. Suprafaţă de separare a porţiunilor care reprezintă faze diferite într-un sistem fizico-chimic. – **Inter**[1]**- + faţă.**

INTERFAŢĂ[2]**,** *interfeţe,* s.f. (Electron.) Dispozitiv care converteşte semnalele electronice în aşa fel, încât două aparate sau sisteme să poată comunice între ele. – Din engl., fr. **interface** (după *faţă*).

INTERFAZIC, -Ă, *interfazici, -ce,* adj. Dintre faze. – Din fr. **interphasique**, engl. **interphasic.**

INTERFERA, pers. 3 *interferează,* vb. I. Intranz. (Despre mişcări vibratorii) A se suprapune compunându-şi efectele, a produce fenomenul interferenţei; *p. gener.* a se suprapune, a se încrucişa, a se combina. – Din fr. **interférer.**

INTERFERENT, -Ă, *interferenţi, -te,* adj. **1.** (Despre fenomene, întâmplări, fapte etc.) Care se încrucişează, se suprapune. **2.** (Fiz.; despre mişcări vibratorii) Care prezintă fenomenul de interferenţă (**2**). – Din fr. **interférent.**

INTERFERENŢĂ, *interferenţe,* s.f. **1.** Întâlnire, încrucişare, combinare a două sau mai multe fenomene, întâmplări, fapte etc. **2.** Fenomen de suprapunere şi de compunere a efectelor a două (sau a mai multor) mişcări vibratorii provenite din surse diferite; intensificare (sau slăbire reciprocă) a intensităţii undelor prin suprapunerea lor. – Din fr.

interférence.

INTERFERENŢIAL, -Ă, *interferenţiali, -e,* adj. De interferenţă. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **interférentiel.**

INTERFEROMETRIC, -Ă, *interferometrici, -ce,* adj. De interferometrie. – Din fr. **interférométrique.**

INTERFEROMETRIE, *interferometrii,* s.f. Ansamblul metodelor de măsurare a unor mărimi fizice, care se bazează pe fenomenul de interferenţă. – Din fr. **interférométrie.**

INTERFEROMETRU, *interferometre,* s.n. Instrument optic folosit pentru determinarea unor mărimi cu ajutorul fenomenelor de interferenţă. * Aparat pentru măsurarea vitezei de propagare a undelor sonore şi ultrasonore, precum şi a absorbţiei acestora într-un anumit mediu. – Din fr. **interférométre.**

INTERFERON, *interferoni,* s.m. (Biochim.) Glicoproteină sintetizată în celulele animale după o infecţie virală, având proprietăţi antivirale. – Din engl. **interferon**, fr. **interféron.**

INTERFLUVIU, *interfluvii,* s.n. Porţiune de teren cuprinsă între două văi vecine, care, după unitatea de relief pe care se dezvoltă, se numese pod, câmp, culme, creastă etc. – Din fr. **intefluve** (după *fluviu*).

INTERFOLIA, pers. 3 *interfoliază,* vb. I. Tranz. A intercala file albe între paginile tipărite ale unei cărţi. [Pr.: -*li-a*] – Din fr. **interfolier.**

INTERFOLICULAR, -Ă, *interfoliculari, -e*, adj. Între (dintre) foliculi. – **Inter[1]- + folicular.**

INTERFOLIERE, *interfolieri,* s.f. Acţiunea de *a interfolia*. [Pr.: -*li-e*-] – V. **interfolia.**

INTERFON, *interfoane,* s.n. Aparat de comunicare folosit în interiorul unui grup de clădiri, ale unei clădiri sau al unui apartament. – Din fr. **interphone.**

INTERGALACTIC, -Ă, *intergalactici, -ce,* adj. Între (dintre) galaxii. – Din engl. **intergalactic**, fr. **intergalactique.**

INTERGLACIAR, -Ă, *interglaciari, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Interglaciaţie; depozit apărut în timpul unei interglaciaţii. **2.** Adj. (Despre perioade geologice) Cuprins între două glaciaţii, care se referă la interglaciaţie, care aparţine interglaciaţiei. [Pr.: -*ci-ar*] – Din fr. **interglaciaire.**

INTERGLACIAŢIE, *interglaciaţii,* s.f. Interval de timp cu climă caldă în pleistocen, cuprins între două glaciaţii; interglaciar. [Pr.: -*ci-a*-] – Din **interglaciar.**

INTERIMAR, -Ă, *interimari, -e*, s.m., adj. (Persoană) care exercită provizoriu o funcţie în locul titularului; ad-interim. – Din fr. **intérimaire.**

INTERIMAT, *interimate,* s.n. Situaţia celui care exercită în mod provizoriu o funcţie în locul titularului; perioadă de timp în care cineva exercită această funcţie. – Din fr. **intérimat.**

INTERINDIVIDUAL, -Ă, *interindividuali, -e*, adj. Referitor la raporturile dintre indivizi. [Pr.: -*du-al*] – Din fr. **interindividuel.**

INTERIOR, -OARĂ, *interiori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este situat înăuntrul unui lucru, al unui spaţiu limitat etc.; intern. * Fig. Care se referă la partea morală, sufletească a omului; care nu se manifestă în afară; lăuntric. **2.** S.n. Partea interioară (**1**) a unui obiect, a unui spaţiu circumscris (şi închis), a unei încăperi (împreună cu tot ce se află aici); *spec.* mobilierul sau aranjamentul unei locuinţe, al unei camere etc. ** Loc. adv. *În interior* = înăuntru, pe dinăuntru. * Tablou care reprezintă partea dinăuntru a unei camere sau, uneori, scene de familie. * (Cinema; la pl.) Scene care se petrec în casă. *Se filmează interioarele.* * Fig. Structura morală, sufletească a omului. **3**. S.n. Post telefonic funcţionând printr-o centrală care leagă liniile exterioare cu posturile telefonice din camere, birouri etc. ale unei clădiri, ale unei instituţii etc. [Pr.: -*ri-or*] – Din fr. **intérieur**, lat. **interior, -oris.**

INTERIORITATE, *interiorităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este interior. * Subiectivitate. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **intériorité.**

INTERIORIZA, *interiorizez,* vb. I. **1.** Tranz. A reflecta în conştiinţă, prin prisma propriei sensibilităţi, fenomene ale realităţii exterioare. **2.** Refl. A-şi înăbuşi manifestările exterioare; a se refugia în trăiri interioare. [Pr.: -*ri-o*-] – Din fr. **intérioriser.**

INTERIORIZARE, *interiorizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) interioriza* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ri-o*-] – V. **interioriza.**

INTERIORIZAT, -Ă, *interiorizaţi, -te*, adj. **1.** Care este reflectat în conştiinţa cuiva. **2.** (Despre oameni) Care-şi înăbuşă manifestările exterioare, care se refugiază în trăire interioare. [Pr.: -*ri-o*-] – V. **interioriza.**

INTERJECŢIE, *interjecţii,* s.f. Parte de vorbire neflexibilă de tip special, care exprimă sentimente şi manifestări de voinţă sau care imită sunete şi zgomote. – Din fr. **interjection**, lat. **interjectio, -onis.**

INTERJUDEŢEAN, -Ă, *interjudeţeni, -e*, adj. Care are loc între judeţe, care priveşte mai multe judeţe. – **Inter[1]- + judeţean.**

INTERLINIA, *interliniez,* vb. I. Tranz. A despărţi prin interlinii. [Pr.: -*ni-a*] – Din fr. **interligner** (după *linia*).
INTERLINIAR, -Ă, *interliniari, -e*, adj. Care este scris sau tipărit între rânduri. [Pr.: -*ni-ar*, – Var.: **interlineár, -ă** adj.] – Din fr. **interlinéaire.**
INTERLINIE, *interlinii,* s.f. Spaţiu alb care se lasă între două rânduri de litere scrise sau tipărite, sau între două linii ale portativului muzical. – Din fr. **interligue** (după *linie*).
INTERLOCK s.n. **1.** Maşină de tricotat cu două rânduri de ace pe un singur cilindru. * Tricot indeşirabil. **2.** (Cin.) Sistem de înregistrare sincronă a imaginii şi sunetului aferent prin antrenarea cu aceeaşi viteză la înregistrare şi redare a peliculei de imagine şi a benzii magnetice audio. – Din engl., fr. **interlock.**
INTERLOCUTOR, -OARE, *interlocutori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care vorbeşte cu alta sau cu alţii, care participă la o conversaţie. – Din fr. **interlocuteur.**
INTERLOCUŢIE s.f. v. **interlocuţiune.**
INTERLOCUŢIUNE, *interlocuţiuni,* s.f. (Jur.) Hotărâre judecătorească care precedă sentinţa finală a unui proces. [Var.: **interlocúţie** s.f.] – Din fr. **interlocution.**
INTERLOP, -Ă, *interlopi, -e,* adj. Care are o reputaţie proastă; rău famat, dubios, suspect, deocheat. – Din fr. **interlope.**
INTERLUDIU, *interludii,* s.n. Episod muzical care face legătura între două momente mai importante ale unei opere muzicale; *p. ext.* piesă muzicală care leagă între ele două momente ale unei lucrări dramatice. – Din it. **interludio**, fr. **interlude.**
INTERMEDIA, *intermediez,* vb. I. Tranz. A fi intermediar, a servi ca intermediar (într-o tranzacţie); a mijloci, a înlesni. [Pr.: -*di-a*] – Din **intermediu** sau **intermediar.**
INTERMEDIAR, -Ă, *intermediari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se află cuprins între elementele extreme ale unei mulţimi, care este (relativ) la mijloc; care face trecerea de la ceva la altceva. **2.** S.m. şi f. Persoană care, de obicei în schimbul unui avantaj bănesc, face legătura între vânzător şi cumpărător sau încheie o tranzacţie între două părţi, cu împuternicirea acestora; persoană care mijloceşte încheierea unei operaţii (economice); mijlocitor. [Pr.: -*di-ar*] – Din fr. **intermédiaire**, it. **intermediario. –** V. *mediator*.
INTERMEDIU, *intermedii,* s.n. **1.** Ceea ce se află la mijloc, între alte elemente. ** Loc. prep. *Prin intermediul* (*cuiva* sau *a ceva*) = prin mijlocirea, prin înlesnirea, cu ajutorul (cuiva sau a ceva). **2.** Mică lucrare dramatică (de obicei comică), muzicală ori coregrafică, executată ca moment de divertisment în antracte. – Din it. **intermedio**, fr. **interméde.**
INTERMETALIC, -Ă, *intermetalici, -ce,* adj. (În sintagma) *Compus intermetalic* = metal lipit prin sudură sau alt procedeu. – Din fr. **intermétallique.**
INTERMEZZO, *intermezzi,* s.n. **1.** Divertisment muzical care se intercalează într-o reprezentaţie teatrală. **2.** Episod orchestral independent într-o operă. **3.** Mică piesă instrumentală de formă liberă. [Pr.: -*méţo*] – Cuv. it.
INTERMINABIL, -Ă, *interminabili, -e,* adj. Care nu se (mai) termină, foarte lung sau exagerat de lung; nesfârşit. * De dimensiuni foarte mari, exagerat de mare. – Din fr. **interminable**, lat. **interminabilis.**
INTERMINISTERIAL, -Ă, *interministeriali, -e,* adj. Care are loc între mai multe ministere, care priveşte diferite ministere. [Pr.: -*ri-al*] – Din fr. **interministériel.**
INTERMITENT, -Ă, *intermitenţi, -te,* adj. Care încetează şi reîncepe la anumite intervale, care acţionează cu întrerupere; discontinuu. * (Adverbial) Din când în când, la anumite intervale. – Din fr. **intermittent**, lat. **intermittens, -ntis.**
INTERMITENŢĂ, *intermitenţe,* s.f. Întrerupere, lipsă de continuitate în desfăşurarea unei acţiuni, a unui proces etc.; discontinuitate. ** Loc. adv. *Cu intermitenţă* = în mod intermitent. – Din fr. **intermittence.**
INTERMODULAŢIE s.f. (Fiz.) Distorsiune a unui semnal electric în cursul transferării lui printr-un circuit, caracterizată prin apariţia unor frecvenţe rezultate din combinaţia diverselor componente ale semnalului. – Din fr. **intermodulation.**
INTERMOLECULAR, -Ă, *intermoleculari, -e,* adj. Care se află între molecule. *Spaţiu intermolecular.* * Care are loc între mai multe molecule. *Proces intermolecular.* – Din fr. **intermoléculaire.**
INTERMUSCULAR, -Ă, *intermusculari, -e,* adj. (Anat.) Situat între muşchi. – Din fr. **intermusculaire.**
INTERN, -Ă, *interni, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se află înăuntrul unui obiect, al unei fiinţe, al unui spaţiu etc., care este în interior. ** *Organe interne* = organe situate în cavităţile abdominală şi toracică. *Boli interne* = bolile organelor din interiorul corpului. *Motor cu ardere internă* = motor care foloseşte energia unui combustibil ars în interiorul cilindrului. *Unghiuri interne* = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri situate în interiorul a două drepte paralele tăiate de o secantă şi aflate de aceeaşi parte a secantei.

** Loc. adj. *De* (sau *pentru*) *uz intern* = **a)** (despre medicamente) care se ia oral; **b)** (despre cărţi, documente, acte etc.) care poate fi consultat numai în condiţii speciale în interiorul unei instituţii. **2.** S.m. şi f., adj. (Elev sau ucenic) care locuieşte într-un internat sau la locul unde învaţă meseria. **3.** S.m. şi f. Student în medicină admis pe bază de concurs să facă practică la un spital. – Din fr. **interne**, lat. **internus.**

INTERNA, *internez,* vb. I. Tranz. **1.** A instala un bolnav într-un spital pentru tratament; a spitaliza. ** Refl. *S-a internat pentru operaţie.* **2.** A sili pe cineva să stea (închis) într-un ospiciu, într-o şcoală de corecţie, într-un lagăr etc., pentru a-l ţine sub supraveghere, pentru a-l reeduca etc. – Din fr. **interner.**

INTERNARE, *internări,* s.f. Acţiunea de *a (se) interna* şi rezultatul ei. * (Concr.) Document pe baza căruia cineva se poate interna într-un spital. – V. **interna.**

INTERNAT, *internate,* s.n. **1.** Aşezământ şcolar în care elevii primesc locuinţă şi întreţinere. **2.** Stagiu de practică efectuat în spitale şi în clinici de studenţii în medicină din ultimii ani. – Din fr. **internat.**

INTERNAŢIONAL, -Ă, *internaţionali, -e,* adj. Care are loc între mai multe naţiuni, care angajează sau priveşte mai multe ţări, privitor la raporturile dintre naţiuni, la care participă reprezentanţii mai multor state; care are o importanţă ce depăşeşte graniţele unei singure ţări. *** Limbă internaţională* = limbă naţională cu largă circulaţie în afara graniţelor unei naţiuni şi folosită în mod oficial, mai ales în relaţiile diplomatice. *Drept internaţional* = totalitatea normelor de drept care reglementează raporturile dintre state. * (Substantivat) Sportiv care reprezintă ţara sa într-o competiţie internaţională. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **international.**

INTERNAŢIONALISM s.n. **1.** Solidaritate, colaborare, cooperare liber-consimţită între naţiuni popoare, ţări etc. egale în drepturi, în scopul sprijinului reciproc. **2.** Doctrină potrivit căreia diversele interese naţionale trebuie să fie subordonate unui interes general, supranaţional. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **internationalisme.**

INTERNAŢIONALIST, -Ă, *internaţionalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care are caracterul internaţionalismului, care aplică principiile internaţionalismului, care aparţine internaţionalismului. **2.** S.m. şi f. Adept al internaţionalismului. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **internationaliste.**

INTERNAŢIONALIZA, *internaţionalizez,* vb. I. Tranz. A face să dobândească un caracter internaţional. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **internationaliser.**

INTERNAŢIONALIZARE, *internaţionalizări,* s.f. Acţiunea de *a internaţionaliza*. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **internaţionaliza.**

INTERNIST, -Ă, *internişti, -ste,* s.m. şi f. Medic specialist în boli interne. ** (Adjectival) *Medic internist.* – Din germ. **Internist.**

INTERNOD, *internoduri,* s.n. Porţiune a tulpinii unor plante cuprinsă între două noduri. – Din germ. **Internodium**, it. **internodio** (după *nod*).

INTERNUNCIU s.m. v. **internunţiu.**

INTERNUNŢIU, *internunţii,* s.m. Nunţiu (papal) ad-interim. [Var.: **internúnciu** s.m.] – Din lat. **internuntius** "sol", it. **internunzio.**

INTEROCCIDENTAL, -Ă, *interoccidentali, -e,* adj. Care are loc între statele din Occident (îndeosebi din Occidentul Europei). – **Inter**[1]- + **occidental.**

INTEROCEANIC, -Ă, *interoceanici, -ce,* adj. Care este între două oceane; care leagă două oceane. – Din fr. **interocéanique.**

INTEROCEPTIV, -Ă, *interoceptivi, -e,* adj. (Biol.; despre senzaţii) Care ia naştere în urma acţiunii impulsurilor de la nivelul organelor interne. – Din fr. **interoceptif.**

INTEROCEPTOR, *interoceptori,* s.m. (Biol.) Terminaţie nervoasă a unui analizator intern care culege şi transmite impulsuri primite de la organele interne. -Din fr. **interocepteur**, engl. **interoceptor.**

INTEROCULAR, -Ă, *interoculari, -e,* adj. (Rar) Interpupilar. – Din fr. **interoculaire.**

INTEROGA, *interoghez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva întrebări insistente; a chestiona; *spec.* a pune întrebări unui martor sau unui inculpat, a supune la un interogatoriu. * A examina, a chestiona un elev, un student, un candidat. – Din fr. **interroger**, lat. **interrogare.**

INTEROGARE, *interogări,* s.f. Acţiunea de *a interoga* şi rezultatul ei; întrebare, examinare, chestionare, interogaţie. – V. **interoga.**

INTEROGATIV, -Ă, *interogativi, -e,* adj. Care exprimă o întrebare; întrebător. – Din fr. **interrogatif.**

INTEROGATORIU, *interogatorii,* s.n. Totalitatea întrebărilor puse de judecător unei părţi implicate într-un proces şi a răspunsurilor date de aceasta, care contribuie la rezolvarea cazului; (concr.) act în care sunt consemnate aceste întrebări şi răspunsuri. – Din fr. **interrogatoire.**

INTEROGAŢIE, *interogaţii,* s.f. (Rar) Interogare. ** (În sintagma) *Interogaţie retorică* = procedeu retoric constând în adresarea unor întrebări, nu pentru a obţine răspuns, ci pentru a comunica o idee, o atitudine. [Var.: **interogaţiúne** s.f.] – Din fr. **interrogation**, lat. **interrogatio.**

INTEROGAŢIUNE s.f. v. **interogaţie.**

INTERORGANIC, -Ă, *interorganici, -ce,* adj. Privitor la mai multe organe; dintre organe. – Din fr. **interorganique.**

INTEROSOS, -OASĂ, *interosoşi, -oase*, adj. (Anat.) Situat între oase. – Din fr. **interosseux.**

INTERPARLAMENTAR, -Ă, *interparlamentari, -e,* adj. Care priveşte mai multe parlamente; care reuneşte membrii mai multor parlamente. – Din fr. **interparlementaire.**

INTERPELA, *interpelez,* vb. I. Tranz. A cere cuiva să dea un răspuns, să dea socoteală asupra unui fapt; *spec.* a cere explicaţii (în parlament) unui membru al guvernului asupra modului de rezolvare a unor probleme, a unor acte etc. – Din fr. **interpeiler**, lat. **interpellare.**

INTERPELARE, *interpelări,* s.f. Faptul de *a interpela*; (concr.) conţinutul unei interpelări; interpelaţie. -V. **interpela.**

INTERPELATOR, -AORE, *interpelatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o interpelare. – Din fr. **interpellateur.**

INTERPELAŢIE, *interpelaţii,* s.f. (Rar) Interpelare. [Var.: **interpelaţiúne** s.f.] – Din fr. **interpellation**, lat. **interpellatio.**

INTERPELAŢIUNE s.f. v. **interpelaţie.**

INTERPENETRAŢIE, *interpenetraţii,* s.f. Pătrundere reciprocă, întrepătrundere a două sau a mai multor elemente, substanţe, fenomene etc. – Din fr. **interpénétration.**

INTERPLANETAR, -Ă, *interplanetari, -e,* adj. Care este situat între planete, care are loc între planete. – Din fr. **interplanétaire.**

INTERPOL s.n. Nume dat organizaţiei internaţionale de poliţie criminală. – Din fr. **Interpol**.

INTERPOLA, *interpolez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a intercala într-un text cuvinte sau fraze care nu aparţin originalului, pentru a-l explica, a-l completa etc. **2.** (Mat.) A intercala într-un şir de valori cunoscute una sau mai multe mărimi determinate sau estimate. – Din fr. **interpoler**, lat. **interpolare.**

INTERPOLARE, *interpolări,* s.f. Acţiunea de *a interpola* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce se interpolează; interpolaţie. – V. **interpola.**

INTERPOLAT, -Ă, *interpolaţi, -te,* adj. (Despre pasaje, capitole, cuvinte) Intercalat, inserat (într-un text). * (Despre un text) În care au fost introduse interpolări. – V. **interpola.**

INTERPOLATOR, -OARE, *interpolatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care interpolează **(1)** un text. – Din fr. **interpolateur**, lat. **interpolator.**

INTERPOLAŢIE, *interpolaţii,* s.f. (Rar) Interpolare. [Var.: **interpolaţiúne** s.f.] – Din fr. **interpolation**, lat. **interpolatio, -onis.**

INTERPOLAŢIUNE s.f. v. **interpolaţie**.

INTERPRET, -Ă, *interpreţi, -te,* s.m. şi f. **1.** Persoană care traduce pe loc şi oral ceea ce spune cineva în altă limbă, mijlocind astfel înţelegerea dintre două sau mai multe persoane; translator, tălmaci. **2.** Fig. Persoană care exprimă năzuinţele unei colectivităţi; persoană care face cunoscute altuia voinţa, dorinţa, sentimentele cuiva; exponent, reprezentant. **3.** Persoană care interpretează un rol într-un spectacol, o bucată muzicală, o poezie etc. – Din fr. **interpréte**, lat. **interpres, -etis.** – V. *artist, actor.*

INTERPRETA, *interpretez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un anumit înţeles, o anumită semnificaţie unui lucru; *spec.* a comenta şi a explica un text (vechi). **2.** A reda prin mijloace adecvate conţinutul unei opere muzicale, dramatice, literare etc.; a juca un rol într-o piesă, într-un film etc., a executa o bucată muzicală. – Din fr. **interpréter**, lat. **interpretari.**

INTERPRETABIL, -Ă, *interpretabili, -e,* adj. Care se poate interpreta; *p. ext.* echivoc. – Din fr. **interprétable.**

INTERPRETARE, *interpretări,* s.f. Acţiunea de *a interpreta* şi rezultatul ei; comentare, explicare, explicaţie, interpretaţiune. – V. **interpreta.**

INTERPRETATIV, -A, *interpretativi, -e,* adj. Care serveşte la interpretare, care poate fi interpretat; care explică. – Din fr. **interprétatif.**

INTERPRETATOR, -OARE, *interpretatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care interpretează, explică, comentator; exeget. – Din fr. **interprétateur.**

INTERPRETAŢIUNE, *interpretaţiuni,* s.f. (Înv.) Interpretare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **interprétation**, lat. **interpretatio, -onis.**

INTERPROFESIONAL, -Ă, *interprofesionali, -e,* adj. Care interesează mai multe profesiuni. * Care se bazează pe transferul de tehnici şi metode între două sau mai multe profesiuni.

[Pr.: -*si-o*-] – **Inter**[1]**- + profesional** (după fr. *interprofessionnel*).
INTERPSIHOLOGIE s.f. Domeniu al psihologiei sociale care studiază relaţiile dintre indivizi în condiţiile imitaţiei considerate ca lege a vieţii psihice. – Din fr. **interpsychologie.**
INTERPUNE, *interpún,* vb. III. Refl. A interveni ca mijlocitor între două persoane (spre a le face să ajungă la o înţelegere); a mijloci. * A se amesteca în relaţiile dintre două persoane. * Tranz. A pune ceva între... – Din lat. **interponere** (după *pune).*
INTERPUNERE, *interpuneri,* s.f. Faptul de *a (se) interpune*. – V. **interpune.**
INTERPUPILARI, -Ă, *interpupilari, -e,* adj. Care se află între centrele optice ale celor două cristaline ale ochilor omului; interocular. *Distanţă interpupilară.* – **Inter**[1]**-** + **pupilar.**
INTERPUS, -Ă, *interpuşi, -se,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care intervine, ca mijlocitor, între alte două persoane (spre a le face să ajungă la o înţelegere, spre a le uşura o tranzacţie etc.); mijlocitor. – V. **interpune.**
INTERRAIONAL, -Ă, *interraionali, -e,* adj. Care priveşte mai multe raioane, care ţine de mai multe raioane; care are loc între mai multe raioane. [Pr.: -*ra-io*-] – **Inter**[1]**-** + **raional**. Cf. rus. **mejraionnîi.**
INTERREGIONAL, -Ă, *interregionali, -e*, adj. Care priveşte mai multe regiuni, care ţine de mai multe regiuni; care are loc între mai multe regiuni. [Pr.: -*gi-o*-] – **Inter**[1]**- + regional.**
INTERREGN, *interregnuri,* s.n. Interval de timp în care un stat monarhic este lipsit de suveran. – Din fr. **interrégne**, lat. **interregnum.**
INTERSCHIMBABIL, -Ă, *interschimbabili, -e,* adj. (Despre elementele unui sistem tehnic) Care se poate schimba, care se poate înlocui unul cu altul. – **Inter**[1]**- + schimba** + suf. -*bil* (după fr. *interchangeable).*
INTERSCHIMBABILITATE s.f. Calitatea de a fi interschimbabil; (franţuzism) interşanjabilitate. – **Inter**[1]**- + schimbabilitate** (după fr. *interchangeabilité).*
INTERSECTA, *intersectez,* vb. I. Refl. (Despre linii, drumuri etc.) A face o intersecţie; a se întretăia, a se încrucişa. ** Tranz. *Dreaptă care intersectează două paralele.* – Din fr. **intersecter.**
INTERSECTARE, *intersectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) intersecta*. – V. **intersecta.**
INTERRSECŢIE, *intersecţii,* s.f. **1.** Loc unde se încrucişează două drumuri; întretăiere. **2.** (Mat.) Mulţimea punctelor comune a două linii, a două suprafeţe ori volume; totalitatea elementelor comune a două mulţimi. – Din fr. **intersection**, lat. **intersectio.**
INTERSEXUALITATE s.f. (Biol.) Fenomen care constă în schimbarea sexului în stadiile târzii ale dezvoltării individuale a unui animal sau a unei plante dioice. [Pr.: -*xu-a*-] – Din fr. **intersexualité.**
INTERSISTOLĂ, *intersistole,* s.f. (Med.) Timpul dintre sistola auriculelor şi cea a ventriculelor inimii. – Din fr. **intersystole.**
INTERSPAŢIU, *interspaţii,* s.n. (Rar) Spaţiu liber sau distanţă între două obiecte, două piese etc. – **Inter**[1]**- + spaţiu.**
INTERSTADIAL, -Ă, *interstadiale,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Interval de climă mai caldă de durată relativă în cadrul unei glaciaţii, în timpul regresiunii gheţarilor; interstadiu. **2.** Adj. Referitor la interstadial **(1)**. [Pr.: -*di-al*] – Din germ. **Interstadial**, engl. **interstadial.**
INTERSTADIU, *interstadii,* s.n. (Geol.) Interstadial **(1)**. – Din fr. **interstade.**
INTERSTATAL, -Ă, *interstatali, -e*, adj. Care priveşte mai multe state, care are loc între mai multe state. – **Inter**[1]**- + statal.**
INTERSTELAR, -Ă, *interstelari, -e*, adj. Care este (aşezat) între stele; privitor la spaţiul dintre stele. – Din fr. **interstellaire.**
INTERSTIŢIAL, -Ă, *interstiţiali, -e*, adj. Care se află într-un interstiţiu, care provine dintr-un interstiţiu sau se referă la interstiţiu. * *Ţesut interstiţial* = ţesut conjunctiv care se află între elementele în funcţie ale unui organ, formând masa lui principală. * (Despre leziuni, inflamaţii) Care s-a localizat în ţesutul conjunctiv al unui organ. [Pr.: -*ţi-al*] – Din fr. **interstitiel.**
INTERSTIŢIU, *interstiţii,* s.n. Spaţiu (gol) situat între părţile unui corp sau ale unui sistem de corpuri aflate unul lângă altul pe o anumită porţiune din suprafaţa lor, fără a se atinge; luft. – Din fr. **interstice**, lat. **interstitium.**
INTERŞANJABIL, -Ă, *interşanjabili, -e,* adj. (Franţuzism) Interschimbabil. – Din fr. **interchangeable.**
INTERŞANJABILITATE s.f. (Franţuzism) Interschimbabilitate. – Din fr. **interchangeabilité.**
INTERŞCOLAR, -Ă, *interşcolari, -e*, adj. Care are loc între mai multe şcoli; privitor la mai multe şcoli. – Din fr. **interscolaire** (după *şcoală*).
INTERTIP, *intertipuri,* s.n. Maşină tipografică de cules şi de turnat litere în rânduri, care are matriţe cu dinţi tăiaţi pe toată grosimea lor (şi cu care se poate culege de la distanţă,

prin transmitere telegrafică). – Din fr. **intertype.**

INTERTRIGO s.n. Inflamaţie localizată la cutele naturale ale pielii; opăreală. – Din fr. **intertrigo.**

INTERTROPICAL, -Ă, *intertropicali, -e,* adj. Care este situat între cele două tropice. – Din fr. **intertropical.**

INTERUMAN, -Ă, *interumani, -e,* adj. Între (dintre) oameni. – Din engl. **interhuman.**

INTERURBAN, -Ă, *interurbani, -e,* adj. Care are loc între două sau mai multe oraşe; care leagă două sau mai multe oraşe; care este situat între două sau mai multe oraşe; care serveşte mai multe localităţi. * (Substantivat, n.) Telefon care stabileşte legătura între două localităţi. – Din fr. **interurbain** (după *urban*).

INTERVAL, *intervale,* s.n. **1.** Distanţă în timp între două fenomene, între două perioade, între două evenimente consecutive; răstimp. **2.** Distanţă în spaţiu între două puncte, între două lucruri. * (Mat.) Ansamblu de puncte, de numere cuprinse între două valori date. **3.** Diferenţă de înălţime între două sunete muzicale. – Din fr. **intervalle**, lat. **intervallum.**

INTERVALOMETRU, *intervalometre,* s.n. Dispozitiv mecanic ataşat la un aparat fotografic automat care reglează timpul dintre două expuneri succesive. – Din engl. **intervalometer.**

INTERVENI, *intervín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni între..., a veni la mijloc, a intra în acţiune; *spec.* a lua cuvântul, a intra în vorbă. * A se amesteca spre a mijloci o împăcare, o înţelegere etc., a face un demers în favoarea cuiva sau pentru ceva; a stărui pe lângă o persoană influentă spre a obţine ceva în favoarea cuiva sau a sa. **2.** A se ivi, a surveni, a se întâmpla. *A interveni o schimbare.* – Din fr. **intervenir**, lat. **intervenire.**

INTERVENŢIE, *intervenţii,* s.f. **1.** Faptul de a interveni într-o acţiune, într-un proces, într-o discuţie etc. * Invazie armată sau amestec al unui stat în treburile interne ale altui stat sau ale altui popor. * (Med.; şi în sintagma intervenţie chirurgicală) Operaţie. **2.** Acţiune, efort, demers făcut spre a obţine ceva, mai ales o favoare. – Din fr. **intervention**, lat. **interventio.**

INTERVENŢIONISM s.n. Amestec al unui stat în afacerile interne ale altui stat (cu scopul de a-l subordona sau de a schimba orânduirea). [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **interventionnisme.**

INTERVENŢIONIST, -Ă, *intervenţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, stat etc.) care participă la o intervenţie armată, care susţine sau practică intervenţionismul. **2.** Adj. Care aparţine intervenţionismului, care este specific intervenţionismului. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **interventionniste.**

INTERVERSIUNE, *interversiuni,* s.f. Intervertire; răsturnare (a unei ordini). [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **interversion.**

INTERVERTEBRAL, -Ă, *intervertebrali, -e,* adj. (Anat.) Care este situat între vertebre. – Din fr. **intervertébral.**

INTERVERTI, *intervertesc,* vb. IV. Tranz. A schimba ordinea, locul elementelor dintr-o serie dată. – Din fr. **intervertir**, lat. **intervertere.**

INTERVERTIRE, *intervertiri,* s.f. Acţiunea de *a interverti* şi rezultatul ei. – V. **interverti.**

INTERVIEVA, *intervievez,* vb. I. Tranz. A lua cuiva un interviu. [Pr.: -*vi-e*-] -Din fr. **interviewer.**

INTERVIEVARE, *intervievări,* s.f. Acţiunea de *a intervieva*. [Pr.: *-vi-e-*] -V. **intervieva.**

INTERVIU, *interviuri,* s.n. Convorbire între o personalitate politică, culturală etc. şi un ziarist, în cursul căreia acesta îi pune întrebări spre a afla părerile personalităţii în diverse probleme (de actualitate), în vederea publicării lor în presă sau a difuzării lor la radio şi televiziune; *p. ext.* text al acestei convorbiri, apărut în presă sau difuzat prin radio şi televiziune. – Din engl., fr. **interview.**

INTERVOCALIC, -Ă, *intervocalici, -ce,* adj. (Despre unul sau mai multe sunete) Care se află între două vocale, dintre două vocale. – Din fr. **intervocalique.**

INTERZICE, *interzic,* vb. III. Tranz. A opri pe cineva de la ceva, a nu permite să (se) facă ceva, a ordona să nu (se) facă ceva; a prohibi. – Din fr. **interdire** (după *zice*).

INTERZICERE, *interziceri,* s.f. Acţiunea de *a interzice* şi rezultatul ei; prohibire. – V. **interzice.**

INTERZIS, -Ă, *interzişi, -se,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este oprit, care nu este permis. **2.** S.m. şi f. Persoană căreia i s-a ridicat, prin hotărâre judecătorească, exercitarea drepturilor sale; persoană pusă sub interdicţie. – V. **interzice.**

INTERZONAL, -Ă, *interzonali, -e,* adj. Situat între două zone; care are loc între două zone. – Din fr., germ. **interzonal.**

INTESTIN[1]**,** *intestine,* s.n. Parte a aparatului digestiv, la oameni şi la unele animale, care are formă de tub şi care se întinde de la stomac până la anus, fiind alcătuită din două părţi distincte; maţ. – Din fr. **intestin**, lat. **intestinum.**

INTESTIN[2]**, -Ă,** *intestini, -e*, adj. (Livr.) Care se produce în interior, care are loc înăuntru; intern, lăuntric. *Frământări intestine.* – Din fr. **intestin**, lat. **intestinus.**
INTESTINAL, -Ă, *intestinali, -e*, adj. Care aparţine intestinului[1], care se referă la intestin[1], care se produce sau se află în intestin[1]; enteric. – Din fr. **intestinal.**
INTIM, -Ă, *intimi, -e,* adj. **1.** Care constituie partea esenţială, profundă, a unui lucru, a unei probleme etc.; lăuntric. * Fig. Strâns, apropiat. *Contactul intim dintre două limbi.* **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Legat de cineva printr-o prietenie strânsă, prin relaţii foarte apropiate. * (Despre relaţiile dintre oameni) Familiar, apropiat, prietenos, afectuos, cordial. **3.** Care se referă la viaţa particulară sau familială a cuiva; personal, secret. * Caracteristic unui mediu restrâns, unui cadru limitat, familial; care are loc într-un cadru restrâns. [Acc. şi: *intím*] – Din fr. **intime**, lat. **intimus.**
INTIMA, *intimez,* vb. I. Tranz. (Jur.) **1.** A notifica, a face cunoscut, a pune în vedere. **2.** A chema în judecată, a cita în faţa unei instanţe superioare. – Din fr. **intimer**, lat. **intimare.**
INTIMARE, *intimări,* s.f. (Jur.) Acţiunea de *a intima* şi rezultatul ei; avertizare. – V. **intima.**
INTIMAT, -Ă, *intimaţi, -te,* s.m. şi f. Parte într-un proces care se află în situaţia unui pârât în caz de recurs sau în altă cale de atac. – V. **intima**. Cf. fr. **intimé**.
INTIMIDA, *intimidez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni timid, a insufla cuiva sau a simţi teamă, frică; a (se) speria; a (se) încurca, a (se) zăpăci, a (se) fâstâci. – Din fr. **intimider**.
INTIMIDABIL, -Ă, *intimidabili, -e*, adj. Care poate fi intimidat (uşor). – Din fr. **intimidable.**
INTIMIDARE, *intimidări,* s.f. Faptul de *a (se) intimida*. – V. **intimida.**
INTIMIDAT, -Ă, *intimidaţi, -te*, adj. Cuprins de timiditate; care exprimă timiditatea; speriat; încurcat, zăpăcit. – V. **intimida.**
INTIMISM s.n. Tendinţă a unor artişti de a exprima în operele lor sentimente cu caracter strict personal. – Din fr. **intimisme.**
INTIMIST, -Ă, *intimişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Artist care exprimă în creaţia sa sentimente cu caracter strict personal, intime; partizan al intimismului. **2.** Adj. Care exprimă sentimente intime, cu caracter personal. *Poezie intimistă.* – Din fr. **intimiste**.
INTIMITATE, (3) *intimităţi,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este intim; prietenie bazată pe legături strânse. ** Expr. *A trăi* (sau *a fi*) *în intimitatea cuiva* = a avea legături strânse (de prietenie) cu cineva, a face parte dintre cunoştinţele apropiate ale cuiva. * Profunzime, adâncime (a unui sentiment, a unui gând etc.). **2.** Cadru limitat, cerc restrâns, familial. **3.** (La pl.) Lucruri, chestiuni personale. – Din fr. **intimité.**
INTIMIZA, *intimizez,* vb. I. Tranz. A crea o ambianţă intimă. – **Intim +** suf. **-***iza.*
INTIMIZARE, *intimizări,* s.f. Acţiunea de *a intimiza* şi rezultatul ei. – V. **intimiza.**
INTITULA, *intitulez,* vb. I. Tranz. A da, a pune un titlu unei scrieri; a numi într-un anumit fel pe cineva sau ceva. * Refl. A purta un titlu; a se numi. [Var.: (pop.) **întitulá** vb. I] – Din fr. **intituler**, lat. **intitulare.**
INTITULARE, *intitulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) intitula* şi rezultatul ei; titlu, nume. [Var.: (pop.) **întituláre** s.f.] – V. **intitula.**
INTITULAT, -Ă, *intitulaţi, -te,* adj. Purtând numele, denumit, numit... [Var.: (pop.) **întitulát, -ă** adj.] – V. **intitula.**
INTOLERABIL, -Ă, *intolerabili, -e,* adj. Care nu se poate tolera sau suporta; de neîngăduit, de nesuferit, netolerabil. – Din fr. **intolérable**, lat. **intolerabilis.**
INTOLERANT, -Ă, *intoleranţi, -te,* adj. Care nu e tolerant; neîngăduitor, netolerant. – Din fr. **intolérant.**
INTOLERANŢĂ, *intoleranţe,* s.f. **1.** Lipsă de toleranţă, de îngăduinţă; neîngăduinţă, netoleranţă. **2.** Incapacitate organică de a suporta anumite medicamente. – Din fr. **intolérance.**
INTONA, *intonez,* vb. I. Tranz. **1.** A cânta începutul unui cântec, a da tonul pentru începerea unui cântec; *p. gener.* a executa un cântec; a cânta. **2.** A accentua, a rosti cu un anumit ton un cuvânt, o frază. [Var.: (pop.) **întoná** vb. I] – Din it. **intonare.**
INTONARE, *intonări,* s.f. Acţiunea de *a intona* şi rezultatul ei. [Var.: (pop.) **întonáre** s.f.] – V. **intona.**
INTONAŢIE, *intonaţii,* s.f. **1.** (Muz.) Emitere (corectă) a înălţimii unui sunet. **2.** Variaţie de înălţime a vocii în timpul vorbirii, interpretării unui text etc.; inflexiune, ton, accent. [Var.: (rar) **intonaţiúne** s.f.] – Din fr. **intonation.**
INTONAŢIONAL, -Ă, *intonaţionali, -e,* adj. Referitor la intonaţie. [Pr.: -*ţi-o-*] -Din germ. **intonational.**
INTONAŢIUNE s.f. v. **intonaţie.**
INTOXICA, *intóxic,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) introduce în organism substanţe toxice care duc

la otrăvirea lui; a (se) otrăvi. * Fig. (Fam.) A (se) plictisi peste măsură; a agasa sau a fi agasat. – Din fr. **intoxiquer**, lat. **intoxicare.**

INTOXICARE, *intoxicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) intoxica* şi rezultatul ei; otrăvire. – V. **intoxica.**

INTOXICAT, -Ă, *intoxicaţi, -te,* adj. (Despre fiinţe) Care s-a otrăvit în urma introducerii în organism a unor substanţe toxice. – V. **intoxica.**

INTOXICAŢIE, *intoxicaţii,* s.f. Rezultat al introducerii sau acumulării în organism a unor substanţe toxice; starea celui ce s-a intoxicat; otrăvire. [Var.: (rar) **intoxicaţiúne** s.f.] – Din fr. **intoxication.**

INTOXICAŢIUNE s.f. v. **intoxicaţie.**

INTRA[1]- Element de compunere însemnând "în", "între", care serveşte la formarea unor adjective şi substantive. – Din fr. **intra÷,** lat. **intra.**

INTRA[2], *íntru,* vb. I. Intranz. **I. 1.** (Despre fiinţe) A trece din afară înăuntru, a merge dintr-un loc deschis într-unul închis (sau considerat ca atare); a se introduce, a se băga. ** Expr. *A intra în spital* = a se interna. *(Parcă) a intrat în pământ* = a dispărut fără urmă. *A intra în pământ (de ruşine)* = a-i fi foarte ruşine. **2.** Fig. (Despre fiinţe) A pătrunde, a se vârî, a ajunge la... *A intra în amănunte. *** Expr. *A-i intra cuiva în voie* = a-i face cuiva (toate) gusturile, a-i face pe plac. (Fam). *A(-i) intra cuiva (pe) sub piele* = a câştiga bunăvoinţa cuiva prin fel de fel de mijloace. **3.** (Despre fiinţe) A participa, a se băga, a se amesteca; a lua parte la o activitate. ** Expr. *A intra într-o belea* (sau *încurcătură, impas, necaz*) = a avea de îndurat un necaz (sau o încurcătură etc.). *A intra în horă* = a începe să ia parte la o acţiune. *A intra în vorbă cu cineva* = **a)** a începe o discuţie cu cineva; **b)** (pop.) a lega relaţii de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus. *A intra de serviciu* = a începe garda la o unitate militară, la un spital etc. *A intra în război* (sau *în luptă, în acţiune etc.*) = a începe războiul (sau lupta etc.). * A ajunge, a apuca (sau a fi pe punctul să ajungă, să apuce) o vârstă, o epocă etc. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "în" sau "la") (Despre fiinţe) A îmbrăţişa o îndeletnicire; a se angaja într-o slujbă. **5.** (Despre fiinţe) A adera, a se înscrie, a fi admis într-o organizaţie, într-o asociaţie etc. **II. 1.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) A pătrunde, a se înfige, a se băga; a străbate. *Acul intră în pânză. Lumina intră pe fereastră.* **2.** Fig. (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) A-şi face loc, a se strecura; a ajunge în... ** Loc. vb. *A intra boala în cineva* (sau *în oasele cuiva*) = a se îmbolnăvi. *A intra frica* (sau *groaza, spaima*) *în cineva* (sau *în oasele, în inima cuiva*) = a se înfricoşa, a se îngrozi. ** Expr. *N-a intrat vremea* (sau *n-au intrat zilele*) *în sac* = mai este timp, n-a trecut vremea. *A intra în* (sau *sub*) *stăpânirea cuiva* = a ajunge în puterea cuiva. *A-i intra (cuiva ceva) în sânge* = a deveni un obicei, un act reflex, o necesitate. *A intra în sufletul cuiva* = **a)** a plictisi pe cineva cu amabilităţile sau cu insistenţele; **b)** a deveni drag cuiva. **3.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) A avea loc; a încăpea. *Cartea intră în servietă.* * (Mat.) A se cuprinde de un anumit număr de ori în alt număr. **4.** (Despre materiale) A fi necesar, a trebui într-o anumită proporţie spre a realiza un anumit produs. *La acest palton intră stofă multă*. * A face parte integrantă (din ceva). **5.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) ** (În expr.) *A intra la spălat* = (despre ţesături sau obiecte textile) a-şi micşora dimensiunile prin spălare. *A intra la apă* = **a)** (despre ţesături sau obiecte textile) a-şi micşora dimensiunile la muierea în apă; **b)** (despre oameni) a ajunge într-o situaţie neplăcută, grea. **6.** (Despre o lege, un pact etc.; în expr.) *A intra în vigoare* = a căpăta putere, a deveni aplicabil. **7.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) A începe executarea unei părţi dintr-o bucată muzicală. [Var.: (pop.) **întrá** vb. I] – Lat. **intrare.**

INTRAATOMIC, -Ă, *intraatomici, -ce,* adj. Care există, care se petrece în interiorul atomului. [Pr.: *-tra-a-*] – Din fr. **intra-atomique.**

INTRACARPATIC, -Ă, *intracarpatici, -ce,* adj. Situat în interiorul arcului munţilor Carpaţi. – **Intra[1]- + carpatic.**

INTRACELULAR, -Ă, *intracelulari, -e*, adj. Care se află, care se petrece în interiorul celulei. – Din fr. **intracellulaire.**

INTRACEREBRAL, -Ă, *intracerebrali, -e*, adj. Care se află sau se petrece în interiorul creierului. – Din fr. **intracérébral.**

INTRACOLINAR, -Ă, *intracolinari, -e,* adj. Care este situat între coline; dominat de jur împrejur de coline. – **Intra[1]- + colinar.**

INTRACONTINENTAL, -Ă, *intracontinentali, -e*, adj. Situat în interiorul unui continent. – Din fr., engl. **intracontinental.**

INTRACRANIAN, -Ă, *intracranieni, -e*, adj. (Anat.) În craniu. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **intracrânien.**

INTRADĂ, *intrade,* s.f. Introducere în ritm de marş a unei compoziţii muzicale în sec. XVI-

XVII; *p. gener.* scurtă uvertură. – Din it. **entrata**, germ. **Intrade**, engl. **intrada.**

INTRADERMIC, -Ă, *intradermici, -ce,* adj. (Anat.) Situat în dermă. – Din fr. **intradermique.**

INTRADERMOREACŢIE, *intradermoreacţii,* s.f. Reacţie imună folosită pentru stabilirea diagnosticului în bolile infecţioase şi pentru a cerceta susceptibilitatea organismului faţă de agenţi toxici, faţă de antibiotice etc. [Pr.: *-re-ac-*] – Din fr. **intradermo-réaction.**

INTRADOS, *intradosuri,* s.n. Faţa interioară (concavă) a unei bolţi, a unui arc, a unei construcţii etc. – Din fr. **intrados.**

INTRADUCTIBIL, -Ă, *intraductibili, -e*, adj. Care nu poate fi tradus dintr-o limbă în alta. – **In**[1]**- + traductibil**. Cf. fr. **intraduisible.**

INTRADUCTIBILITATE s.f. Caracter intraductibil. – **Intraductibil** + suf. *-itate.*

INTRAGEOSINCLINAL, *intrageosinclinale,* s.n. (Geol.) Fosă alungită şi adâncită a unui geosinclinal în care se acumulează sedimente. [Pr.: *-ge-o-*] – **Intra**[1]**- + geosinclinal.**

INTRAGLANDULAR, -Ă, *intraglandulari, -e*, adj. Care se află, care se petrece în interiorul glandelor. – **Intra**[1]**- + glandular.**

INTRAMAGMATIC, -Ă, *intramagmatici, -ce,* adj. (Geol.) Din interiorul magmei; care s-a consolidat în adâncimea scoarţei terestre. – **Intra**[1]**- + magmatic.**

INTRAMOLECULAR, -Ă, *intramoleculari, -e*, adj. Care se află sau se petrece în interiorul moleculelor. – Din fr. **intramoléculaire.**

INTRAMONTAN, -Ă, *intramontani, -e*, adj. (Despre depresiuni, regiuni, drumuri etc.) Care se află înconjurat de munţi, care are loc între munţi. – Din germ. **intramontan.**

INTRAMUSCULAR, -Ă, *intramusculari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în masa musculară. – Din fr. **intramusculaire.**

INTRANAZAL, -Ă, *intranazali, -e*, adj. Care se introduce prin nas. – Din fr. **intranasal.**

INTRANSIGENT, -Ă, *intransigenţi, -te*, adj. Care nu se abate de la o anumită linie adoptată, care nu acceptă concilieri sau compromisuri; incoruptibil. – Din fr. **intransigeant. –** V. *neînduplecat.*

INTRANSIGENŢĂ s.f. Însuşirea de a fi intransigent; atitudine intransigentă. – Din fr. **intransigeance**, it. **intransigenza.**

INTRANSMISIBIL, -Ă, *intransmisibili, -e*, adj. Care nu poate fi transmis; netransmisibil. – Din fr. **intransmissible.**

INTRANUCLEAR, -Ă, *intranucleari, -e,* adj. (Fiz.) Din interiorul nucleului. [Pr.: *-cle-ar*] – Din engl. **intranuclear.**

INTRANZITIV, -Ă, *intranzitivi, -e*, adj., s.n. (Gram.) (Verb) care nu poate fi construit cu un complement direct din cauză că acţiunea lui nu se exercită în mod nemijlocit asupra unui obiect. – Din fr. **intransitif**, lat. **intransitivus.**

INTRANZITIVITATE s.f. Însuşirea, calitatea unui verb intranzitiv. – Din fr. **intransivité.**

INTRAOCULAR, -Ă, *intraoculari, -e*, adj. Din interiorul ochiului. *Tensiune intraoculară.* [Pr.: *-tra-o-*] – Din fr. **intra-oculaire.**

INTRAPELVIAN, -Ă, *intrapelvieni, -e*, adj. (Anat.) Din interiorul bazinului **(3)**. [Pr.: *-vi-an*] – Din fr. **intrapelvien.**

INTRARAHIDIAN, -Ă, *intrarahidieni, -e*, adj. Din interiorul coloanei vertebrale. *Lichid intrarahidian.* [Pr.: *-di-an*] – Din fr. **intrarachidien.**

INTRARE, *intrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a intra* şi rezultatul ei; loc (special amenajat) prin care se trece din afară înăuntru; permisiune, încuviinţare (de a intra[2]); intrat. * Partea de la început a unei localităţi, a unei suprafeţe circumscrise etc. **2.** Momentul intervenţiei unei voci, a unui instrument sau a unor grupuri de instrumente în desfăşurarea unei acţiuni muzicale. **3.** Stradă mică (înfundată la un capăt); fundătură. **4.** (Cont.) Valoare care se înregistrează în patrimoniul unei instituţii sau întreprinderi; încasare. **5.** Înregistrare a adreselor, cererilor etc. sosite la o instituţie. **6.** (Electron.) Punct al unui sistem sau al unui aparat prin care un semnal este introdus în acestea; input **(1)**. **7.** (Inform.) Ansamblul influenţelor, informaţiilor care parvin unui sistem (organism, mecanism) şi răspunsul unui element sau al întregului sistem la acestea; input **(2)**. [Var.: (pop.) **întráre** s.f.] -V. **intra.**

INTRAT s.n. (Rar) Faptul de *a intra*; (concr.) intrare **(1)**. – V. **intra.**

INTRATABIL, -Ă, *intratabili, -e*, adj. (Cu) care nu se poate trata; netratabil. – Din it. **intrattabile**. Cf. fr. **intraitable.**

INTRATORACIC, -Ă, *intratoracici, -ce,* adj. (Anat.) Din cavitatea toracică. – Din fr. **intrathoracique.**

INTRAURBAN, -Ă, *intraurbani, -e*, adj. Care se află sau are loc în interiorul unui oraş. [Pr.: *-tra-ur-*] – **Intra**[1]**- + urban**. Cf. it. **intraurbano**.

INTRAUTERIN, -Ă, *intrauterini, -e*, adj. Care are loc, care este în interiorul uterului. [Pr.: *-tra-u-*] – Din fr. **intra-utérin.**

INTRAVASCULAR, -Ă, *intravasculari, -e,* adj. (Anat.) În (sau din) interiorul vaselor sangvine. – Din fr. **intravasculaire.**
INTRAVENOS, -OASĂ, *intravenoşi, -oase,* adj. (Despre injecţii, tratamente) Care se face în venă. – Din fr. **intraveineux**, it. **iutravenoso.**
INTRAVILAN, *intravilane,* s.n. Zonă care cuprinde suprafaţa construită a unui oraş sau a unui sat. – **Intra**[1]**- + vilan** (< lat. *villanus*).
INTRAZONAL, -Ă, *intrazonali, -e,* adj. Care se află ori se formează în cadrul aceleiaşi zone. – Din engl. **intrazonal.**
INTRĂTURĂ, *intrături,* s.f. Adâncitură făcută sau existentă într-un zid, într-o stâncă etc. – **Intra**[2] **+** suf. *-ătură.*
INTRÂND, *intrânduri,* s.n. Parte intrată mai înăuntru la o construcţie, la un teren etc.; adâncitură, scobitură. – V. **intra.**
INTREPID, -Ă, *intrepizi, -de,* adj. (Livr.) Care nu dă înapoi în faţa greutăţilor, care înfruntă pericolul; brav, curajos, îndrăzneţ, cutezător. – Din fr. **intrépide**, lat. **intrepidus.**
INTREPIDITATE, *intrepidităţi,* s.f. (Livr.) Însuşirea celui intrepid; curaj, cutezanţă, îndrăzneală. – Din fr. **intrépidité.**
INTRIGA, *intrig,* vb. I. **1.** Tranz. (La pers. 3) A deştepta curiozitatea, îngrijorarea, suspiciunea cuiva, punându-l pe gânduri. **2.** Intranz. (Înv.) A face sau a băga intrigi **(1)**; a unelti, a complota. – Din fr. **intriguer**, it. **intrigare.**
INTRIGANT, -Ă, *intriganţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care face sau bagă intrigi **(1)**. – Din fr. **intrigant.**
INTRIGAT, -Ă, *intrigaţi, -te,* adj. Care este nerăbdător să afle sau să ştie ceva care îl îngrijorează, faţă de care are suspiciuni. – V. **intriga.**
INTRIGĂ, *intrigi,* s.f. **1.** Acţiune (ascunsă) care foloseşte mijloace nepermise pentru realizarea unui scop; uneltire. **2.** Schemă generală de fapte şi de acţiuni care reprezintă subiectul unor opere literare. – Din fr. **intrigue.**
INTRINSEC, -Ă, *intrinseci, -ce,* adj. Care constituie partea lăuntrică, proprie şi esenţială a unui lucru; care există prin sine însuşi (independent de relaţiile sale cu alt lucru). – Din fr. **intrinséque**, lat. **intrinsecus.**
INTRODUCE, *introdúc,* vb. III. Tranz. **1.** A face ca cineva sau ceva să intre, să pătrundă în ceva, undeva; a băga, a vârî. * A include, a adăuga, a îngloba. * Refl. A intra undeva (cu forţa sau pe furiş). **2.** A face ca o persoană să fie primită de cineva sau să fie admisă într-o organizaţie, într-o asociaţie etc. * A ajuta pe cineva să se iniţieze într-un domeniu de activitate. **3.** A pune în practică; a institui, a stabili (un obicei, o practică etc.). [Perf. s. *introdusei*, part. *introdus*] – Din lat. **introducere**. Cf. fr. **introduire.**
INTRODUCERE, *introduceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) introduce* şi rezultatul ei. **1.** Băgare, vârâre. * Includere, inserare, înglobare; punere în practică. **2.** Capitol al unei lucrări sau parte de la începutul ei, în care se prezintă, în linii generale, intenţiile acesteia, elementele sau noţiunile fundamentale necesare înţelegerii ei; introducţie. * Partea de la început a unei compoziţii (artistice), a unei scrisori etc. **3.** Lucrare ştiinţifică în care se expun noţiunile generale, elementare sau pregătitoare ale unui domeniu de cunoştinţe. – V. **introduce.**
INTRODUCTIV, -Ă, *introductivi, -e*, adj. Care serveşte ca introducere; de (la) început. – Din fr. **introductif.**
INTRODUCŢIE, *introducţii,* s.f. (Înv.) Introducere; început. – Din fr. **introduction**, lat. **introductio.**
INTRODUS, -Ă, *introduşi, -se*, adj. (Despre oameni) Care are relaţii cu multă lume. * Care cunoaşte bine şi amănunţit o problemă. – V. **introduce.**
INTROGRESIUNE, *introgresiuni,* s.f. (Biol.) Formare de noi specii prin hibridare. [Pr.: *-si-u-*] – Din engl. **introgression.**
INTROIECŢIE, *introiecţii,* s.f. (Psih.) Act psihic de asimilare a eului unei alte persoane la propriul eu, manifestat prin imitarea inconştientă a comportamentului acelei persoane. [Pr.: *-tro-iec÷,* – Var.: **introiecţiúne** s.f.] – Din fr. **introjection**, it. **introiezione.**
INTROIECŢIUNE s.f. v. **introiecţie.**
INTROMISIE s.f. v. **intromisiune.**
INTROMISIUNE s.f. (Rar) Acţiunea de a introduce în..., de a pune în... [Var.: **intromísie** s.f.] – Din fr. **intromission.**
INTROSPECTA, *introspectez,* vb. I. Refl. A-şi observa propriile trăiri psihice. -Din fr. **introspecter.**
INTROSPECTARE, *introspectări,* s.f. Acţiunea de *a introspecta*; introspecţie. -V. **introspecta.**
INTROSPECTIV, -Ă, *introspectivi, -e*, adj. Care se foloseşte de introspecţie, bazat pe

introspecţie, care ţine de introspecţie, care se referă la introspecţie. – Din fr. **introspectif.**

INTROSPECŢIE, *introspecţii,* s.f. Analizare a vieţii psihice proprii; autoobservare. * Studiu psihologic bazat pe această metodă. – Din fr. **introspection.**

INTROVERSIUNE s.f. (Psih.) Orientare a conştiinţei către propriul eu; tendinţa de a se închide în sine, neglijând lumea exterioară. [Pr.: *-si-u-*] – Din fr. **introversion.**

INTROVERTIT, -Ă, *introvertiţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este concentrat sau obsedat de propriile trăiri interioare. – Din fr. **introverti.**

INTRUS, -Ă, *intruşi, -se,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care se introduce undeva sau la cineva fără a avea vreo calitate, fără a fi chemată, poftită sau dorită; nepoftit, inoportun. – Din fr. **intrus.**

INTRUZIUNE, *intruziuni,* s.f. **1.** Faptul de a (se) introduce fără drept într-o societate, într-o funcţie etc. **2.** Proces de pătrundere şi de solidificare a magmei în crăpăturile scoarţei terestre sau de-a lungul suprafeţelor cu rezistenţă slabă. * (Concr.) Corp de roci formate în urma acestui proces. [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **intrusion.**

INTRUZIV, -Ă, *intruzivi, -e,* adj. (Despre roci eruptive) Care s-a format prin intruziune. – Din fr. **intrusif.**

INTUBA, *intubez,* vb. I. Tranz. (Med.) A supune un bolnav acţiunii de intubaţie. – Din fr. **intuber.**

INTUBARE, *intubări,* s.f. Acţiunea de *a intuba* şi rezultatul ei. – V. **intuba.**

INTUBAŢIE, *intubaţii,* s.f. (Med.) Introducere a unei sonde într-un organ tubular în scopul aplicării unor substanţe medicamentoase, anestezice sau în scopul golirii de conţinutul patologic; intubare. – Din fr. **intubation.**

INTUI, *intuiesc,* vb. IV. Tranz. A înţelege sau a sesiza ceva prin intuiţie; a pătrunde repede în esenţa problemelor, a fenomenelor etc. pe baza unor cunoştinţe temeinice şi a experienţei anterior acumulate. – Din it. **intuire**, lat. **intueri**.

INTUIRE, *intuiri,* s.f. Faptul de *a intui.* – V. **intui.**

INTUITIV, -Ă, *intuitivi, -e,* adj. Care se bazează pe intuiţie, pe cunoaşterea nemijlocită a realităţii prin observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. *** Metodă intuitivă* = metodă folosită în pedagogie, care îmbină prezentarea teoretică a problemelor cu observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. [Pr.: *-tu-i-*] – Din fr. **intuitif**, it. **iutuitivo**.

INTUIŢIE, *intuiţii,* s.f. **1.** Capacitatea conştiinţei de a descoperi, pe cale raţională (în mod spontan), esenţa, sensul unei probleme, al unui obiect. * Principiu didactic conform căruia procesul predării şi însuşirii cunoştinţelor trebuie să pornească de la reflectarea senzorială nemijlocită a obiectelor şi fenomenelor studiate. **2.** Descoperire bruscă, neaşteptată, a unui adevăr, a unei soluţii etc. * Pătrundere instinctivă în esenţa unui lucru. – Din fr. **intuition**, it. **intuizione.**

INTUIŢIONISM s.n. Curent filosofic care opune raţiunii intuiţia, concepută ca o facultate analogă cu instinctul, cu simţul artistic sau cu revelaţia divină, considerând că aceasta ar pătrunde nemijlocit în esenţa obiectelor. [Pr.: *-tu-i-ţi-o-*] – Din fr. **intuitionnisme.**

INTUIŢIONIST, -Ă, *intuiţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al intuiţionismului. [Pr.: *-tu-i-ţi-o-*] – Din fr. **intuitioniste.**

INTUMESCENT, -Ă, *intumescenţi, -te,* adj. (Med.) (Despre ţesuturi) Care începe să se umfle, care prezintă o tumefacţie; umflat. – Din fr. **intumescent.**

INTUMESCENŢĂ, *intumescenţe,* s.f. (Med.) Organ sau porţiune de organ umflată. – Din fr. **intumescence.**

INUMAN, -Ă, *inumani, -e,* adj. Care nu este uman; neomenos, crud, feroce, neuman. * Care nu este caracteristic sau propriu oamenilor; *p. ext.* de proporţii monstruoase. – Din fr. **inhumain**, lat. **inhumanus.**

INUNDA, *inúnd,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre ape; la pers. 3) A ieşi din matcă şi a se revărsa peste maluri; a acoperi o întindere de pământ (revărsându-se peste maluri); a se revărsa, a îneca, a potopi; *p. ext.* a pătrunde în cantitate mare într-o sondă petrolieră, într-o mină, într-o locuinţă. **2.** A face să pătrundă o cantitate de apă într-un strat petrolifer, pentru a produce mărirea presiunii interne a zăcământului. **3.** Fig. (Despre sudoare, lacrimi, lumină etc.; la pers. 3) A umple, a acoperi din abundenţă; a năpădi, a uda; a copleşi. – Din fr. **inonder**, lat. **inundare.**

INUNDABIL, -Ă, *inundabili, -e,* adj. Care poate fi inundat, care e supus inundării sau în pericol să fie inundat. – Din fr. **inondable.**

INUNDARE, *inundări,* s.f. Acţiunea de *a inunda* şi rezultatul ei; revărsare, înecare. – V. **inunda.**

INUNDAT, -Ă, *inundaţi, -te,* adj. Acoperit cu apă, sub apă; înecat. – V. **inunda.**

INUNDAŢIE, *inundaţii,* s.f. Faptul de a inunda; acoperire a unei porţiuni de uscat cu o mare cantitate de apă (provenită din revărsarea apelor, din ploi); cantitate mare din apa râurilor sau a fluviilor revărsată peste maluri, datorită creşterii debitului de apă în urma topirii bruşte a zăpezilor sau a abundenţei ploilor. – Din fr. **inondation**, lat. **inundatio.**

INUTIL, -Ă, *inutili, -e,* adj. Care nu este folositor, care nu este util, care nu serveşte la nimic; nefolositor, neutil. * (Adverbial) De prisos, zadarnic, fără folos, degeaba. – Din fr. **inutile**, lat. **inutilis.**

INUTILITATE s.f. Lipsă de utilitate; neutilitate, zădărnicie. – Din fr. **inutilité**, lat. **inutilitas, -atis.**

INUTILIZABIL, -Ă, *inutilizabili, -e,* adj. Care nu poate fi utilizat, folosit, întrebuinţat; de neîntrebuinţat, neutilizabil. – Din fr. **inutilisable.**

INUZITAT, -Ă, *inuzitaţi, -te,* adj. (Rar) Care nu este întrebuinţat, care nu se foloseşte; neîntrebuinţat, neuzitat. – Din fr. **inusité**, lat. **inusitatus.**

INVADA, *invadez,* vb. I. Tranz. **1.** A intra prin violenţă (şi cu mari forţe) pe un teritoriu străin (pustiind, prădând); a cotropi, a năpădi. * Fig. A pune stăpânire pe...; a cuprinde, a copleşi. **2.** (Despre plante şi animale dăunătoare sau parazite) A apărea undeva rapid şi masiv (producând mari pagube sau neajunsuri); a năpădi. – Din lat., it. **invadere.**

INVADARE, *invadări,* s.f. (Adesea fig.) Acţiunea de *a invada* şi rezultatul ei; cotropire, invazie. – V. **invada.**

INVADAT, -Ă, *invadaţi, -te,* adj. Care a fost cuprins (repede şi violent); împresurat, năpădit. – V. **invada.**

INVADATOR, -OARE, *invadatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, armată, stat etc.) care invadează un teritoriu străin; năvălitor, cotropitor. – **Invada +** suf. *-tor.*

INVAGINA, pers. 3 *invaginează,* vb. I. Refl. (Med.; despre porţiuni ale intestinelor) A se întoarce spre interior prin invaginaţie. – Din fr. **invaginer.**

INVAGINAŢIE, *invaginaţii,* s.f. (Med.) Formă de ocluziune intestinală produsă prin pătrunderea unui segment intestinal în segmentul imediat următor. – Din fr. **invagination.**

INVALID, -Ă, *invalizi, -de,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are o infirmitate (din cauza căreia este inaptă de muncă); infirm, mutilat, schilod. – Din fr. **invalide**, lat. **invalidus.**

INVALIDA, *invalidez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A constata şi a declara nevalabile anumite acte de procedură; a declara nevalabilă alegerea membrilor organelor reprezentative sau împuternicirea delegaţilor la conferinţe sau la congrese interne sau internaţionale; a infirma. – Din fr. **invalider.**

INVALIDABIL, -Ă, *invalidabili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie invalidat. – Din fr. **invalidable.**

INVALIDARE, *invalidări,* s.f. Acţiunea de *a invalida* şi rezultatul ei; anulare, infirmare. – V. **invalida.**

INVALIDITATE, *invalidităţi,* s.f. **1.** Starea celui invalid; infirmitate. **2.** (Jur.) Lipsă de validitate (a unui act, a unui mandat etc.). – Din fr. **invalidité.**

INVAR s.n. Oţel aliat cu mult nichel, caracterizat printr-o dilatare foarte mică şi folosit la fabricarea instrumentelor şi a aparatelor de precizie. – Din fr. **invar.**

INVARIABIL, -Ă, *invariabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este variabil, care nu se schimbă; neschimbător, nevariabil, constant, fix, neschimbat. * Spec. (Gram.; despre cuvinte) Care este lipsit de flexiune; neflexibil. [Pr.:*-ri-a-*] – Din fr. **invariable.**

INVARIABILITATE, *invariabilităţi,* s.f. Faptul de a fi invariabil; caracterul a ceea ce este invariabil. [Pr.: *-ri-a-*] – Din fr. **invariabilité.**

INVARIANT, *invarianţi,* s.m. Mărime, relaţie, proprietate etc. care rămâne neschimbată în urma aplicării sau intervenţiei unei transformări. [Pr.: *-ri-ant.* – Var.: **invariántă** s.f.] – Din fr. **invariant.**

INVARIANTĂ s.f. v. **invariant.**

INVAZIE, *invazii,* s.f. **1.** Intrare neaşteptată, năvălire a unei armate inamice într-o ţară (cu scopul de a o cuceri, de a o subjuga); cotropire, invadare; *p. ext.* năvălire, venire neaşteptată şi în număr mare a cuiva sau a ceva într-un anumit loc. **2.** Apariţie rapidă şi masivă, cu caracter de calamitate, într-o regiune, a unor specii de plante sau de animale dăunătoare sau parazite. **3.** (Med.) Stadiu în evoluţia ciclică a unei boli infecţioase, care durează de la apariţia primelor semne de boală până la instalarea fenomenelor clinice caracteristice. – Din fr. **invasion**, lat. **invasio.**

INVAZIV, -Ă, *invazivi, -e,* adj. (Med.) Cu caracter de invazie. – Din engl. **invasive.**

INVECTIVA, *invectivez,* vb. I. Tranz. A spune invective la adresa cuiva; a insulta. – Din fr. **invectiver.**

INVECTIVĂ, *invective,* s.f. Expresie violentă, jignitoare, ofensatoare, vorbă de ocară la

adresa cuiva; injurie. * Procedeu stilistic care constă în folosirea expresiei violente, agresive. – Din fr. **invective**, lat. **invectivae.**

INVECTIVARE, *invectivări,* s.f. Acţiunea de *a invectiva* şi rezultatul ei. – V. **invectiva.**

INVENTA, *inventez,* vb. I. Tranz. **1.** A crea, a născoci ceva nou care nu a existat până atunci, a imagina pentru prima dată; a face o descoperire tehnică. **2.** A prezenta drept adevărate lucruri imaginare, care nu există, neadevărate; a scorni, a născoci; *p. ext.* a minţi. – Din fr. **inventer.**

INVENTAR, *inventare,* s.n. Listă, catalog, registru, document în care sunt enumerate (şi descrise cantitativ şi valoric) toate bunurile care se află într-o gospodărie, într-o instituţie, într-un magazin etc.; *p. ext.* totalitatea acestor bunuri. ** *Inventar viu* = totalitatea vitelor şi păsărilor dintr-o gospodărie. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a maşinilor, a mijloacelor de transport aparţinând unei gospodării sau întreprinderi. ** Loc. vb. *A face inventarul* = a inventaria. * P. gener. Listă exactă, amănunţită; înşirare, enumerare (a unor fapte, a unor întâmplări etc.). – Din fr. **inventaire**, lat. **inventarium.**

INVENTARE, *inventări,* s.f. Acţiunea de *a inventa* şi rezultatul ei; născocire, scornire. – V. **inventa.**

INVENTARIA, *inventariez,* vb. I. Tranz. A face, a întocmi un inventar; a înregistra, a trece în inventar; a inventoria. [Pr.: *-ri-a*] – Din it. **inventariare.**

INVENTARIERE, *inventarieri,* s.f. Acţiunea de *a inventaria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **inventaria.**

INVENTATOR, -OARE, *inventatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a realizat o invenţie **(1)**; inventor. – **Inventa +** suf. *-tor* (după fr. *inventeur*).

INVENTICĂ s.f. Disciplină care studiază sistematic procesul invenţiei şi condiţiile stimulării creativităţii. – Din **inventa** (după *didactică*).

INVENTIV, -Ă, *inventivi, -e,* adj. (Despre oameni, mintea lor etc.) Care poate inventa care are talentul de a inventa; ingenios, ager. – Din fr. **inventif.**

INVENTIVITATE, *inventivităţi,* s.f. Însuşirea de a fi inventiv; imaginaţie creatoare, ingeniozitate. – **Inventiv** + suf. *-itate.*

INVENTOR, *inventori,* s.m. (Înv.) Inventator. – Din fr. **inventeur.**

INVENTORIA, *inventoriez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A inventaria. [Pr.: *-ri-a*] – Din fr. **inventorier.**

INVENŢIE, *invenţii,* s.f. **1.** Rezolvare sau realizare tehnică dintr-un domeniu al cunoaşterii care prezintă noutate şi progres faţă de stadiul cunoscut până atunci. **2.** Afirmaţie care susţine ca adevărate lucruri inexistente, imaginare, mincinoase; *p. ext.* minciună. **3.** Căutarea şi alegerea ideilor şi argumentelor adecvate într-un discurs sau a ideilor şi temelor corespunzătoare într-o creaţie artistică. **4.** (Muz.; în forma invenţiune) Mică piesă muzicală în stil contrapunctic, imitativ, specifică barocului. [Var.: **invenţiúne** s.f.] – Din fr. **invention**, lat. **inventio, -onis.**

INVENŢIUNE s.f. v. **invenţie.**

INVERS, -Ă, *inverşi, -se,* adj. (Adesea adverbial) Care este, se face într-un sens opus direcţiei iniţiale sau fireşti, de la sfârşit către început; făcut pe dos, de-a-n-doaselea. ** (Mat.) *Raport invers (proporţional)* = raport între două mărimi, cantităţi, valori care depind în aşa fel una de cealaltă încât, dacă una se măreşte de un număr de ori, cealaltă scade de acelaşi număr de ori. *Mărimi* (sau *valori* etc.) *invers proporţionale* = mărimi (sau valori etc.) care se află în raport invers proporţional. *Cantităţi* (sau *mărimi, numere*) *inverse* = cantităţi (sau mărimi, numere) al căror produs este egal cu unitatea. – Din fr. **inverse**, lat. **inversus.**

INVERSA, *inversez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea iniţială sau normală, firească; a face (ceva) invers; a întoarce pe dos; a răsturna. – Din fr. **inverser.**

INVERSARE, *inversări,* s.f. Acţiunea de *a inversa* şi rezultatul ei; inversiune. -V. **inversa.**

INVERSIE s.f. v. **inversiune.**

INVERSIUNE, *inversiuni,* s.f. **1.** Inversare. * Schimbare a ordinii obişnuite a anumitor cuvinte în frază (pentru a obţine efecte stilistice). * (Mat.) Transformare a unei figuri prin schimbarea punct cu punct a poziţiilor punctelor figurii. * (Med.) Aşezare a organelor într-o poziţie inversă faţă de cea normală. ** *Inversiune sexuală* = homosexualitate. **2.** Procedeu de transformare directă a unui negativ fotografic în pozitiv. **3.** (În sintagma) *Inversiunea zaharozei* = proces de transformare a zaharozei în glucoză prin hidroliză. [Pr.: *-si-u÷,* – Var.: **invérsie** s.f.] – Din fr. **inversion**, lat. **inversio, -onis.**

INVERSOR, *inversoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv pentru inversarea sensului mişcării organelor mobile ale unei maşini, ale unui vehicul etc. – Din fr. **inverseur.**

INVERTAZĂ, *invertaze,* s.f. (Biol.) Enzimă produsă de drojdia de bere şi de mucoasa intestinală şi care transformă zahărul în glucoză şi în fructoză; invertină. – Din fr.

invertase, germ. **Invertase.**

INVERTI, *invertesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A realiza, a face o inversiune (simetrică); a schimba, a transforma. **2.** (Chim.) A transforma zahărul în glucoză şi fructoză cu ajutorul invertazei sau al unor acizi diluaţi. – Din fr. **invertir.**

INVERTINĂ s.f. (Biol.) Invertază. – Din fr. **invertine.**

INVERTIRE, *invertiri,* s.f. Acţiunea de *a inverti* şi rezultatul ei; schimbare, transformare. ** *Invertire sexuală =* homosexualitate. – V. **inverti.**

INVERTIT, *invertiţi,* s.m. (Livr.) Homosexual. – Din fr. **inverti.**

INVERTOR, *invertoare,* s.n. (Elt.) Mutator care transformă curentul electric continuu în curent electric alternativ. – Din rus. **invertor.**

INVESTI, *investesc,* vb. IV. Tranz. A plasa, a aloca, a cheltui un fond, un capital, diverse mijloace materiale într-o întreprindere; a face o investiţie. – Din fr. **investir**, lat. **investire.**

INVESTIGA, *investighez,* vb. I. Tranz. A face investigaţii; a cerceta. – Din lat., it. **investigare.**

INVESTIGARE, *investigări,* s.f. Acţiunea de *a investiga* şi rezultatul ei; investigaţie. – V. **investiga.**

INVESTIGATIV, -Ă, *investigativi, -e,* adj. (Livr.) Cu caracter de investigare. -Din engl. **investigative.**

INVESTIGATOR, -OARE, *investigatori, -oare,* adj. Care face investigaţii, care cercetează. – Din fr. **investigateur**, lat. **investigator.**

INVESTIGAŢIE, *investigaţii,* s.f. Cercetare, studiere minuţioasă, efectuată sistematic, cu scopul de a descoperi ceva. [Var.: (înv.) **investigaţiúne** s.f.] – Din fr. **investigation**, lat. **investigatio.**

INVESTIGAŢIUNE s.f. v. **investigaţie.**

INVESTIRE, *investiri,* s.f. Acţiunea de *a investi* şi rezultatul ei. – V. **investi.**

INVESTIT, -Ă, *investiţi, -te,* adj. (Despre valori băneşti) Plasat, folosit într-o afacere, într-o întreprindere etc. – V. **investi.**

INVESTIŢIE, *investiţii,* s.f. **1.** Plasare de capitaluri în întreprinderi industriale, agricole, comerciale etc., cu scopul obţinerii de profituri; (concr.) capitalul plasat. **2.** Alocare (de către stat) a unei sume şi a altor mijloace materiale pentru crearea de noi fonduri fixe, pentru lărgirea, reutilarea şi modernizarea celor existente; (concr.) suma alocată, fondurile alocate. [Var.: **investiţiúne** s.f.] – Din germ. **Investion**, rus. **investiţiia.**

INVESTIŢIUNE s.f. v. **investiţie.**

INVETERAT, -Ă, *inveteraţi, -te,* adj. (Despre oameni) Învechit în rele, în vicii; (despre defecte, vicii etc.) învechit, înrădăcinat. **[**Var.: **înveterát, -ă** adj.] – Din fr. **invétéré**. Cf. lat. **inveteratus**, it. **inveterato.**

INVIDIA, *invidiez,* vb. I. Tranz. **1.** A fi stăpânit de invidie faţă de cineva, a privi cu invidie pe cineva sau reuşita, bunăstarea, calităţile altuia; a pizmui. **2.** A dori, a râvni, a pofti ceva ce aparţine altuia. [Pr.: *-di-a*] – Din it. **invidiare.**

INVIDIAT, -Ă, *invidiaţi, -te,* adj. Care provoacă invidie; pizmuit. [Pr.: *-di-at*] -V. **invidia.**

INVIDIE, *invidii,* s.f. Sentiment egoist de părere de rău, de necaz, de ciudă, provocat de succesele sau de situaţia bună a altuia; pizmă. – Din it., lat. **invidia.**

INVIDIERE, *invidieri,* s.f. Faptul de *a invidia*. [Pr*.: -di-e-*] – V. **invidia.**

INVIDIOS, -OASĂ, *invidioşi, -oase,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care simte invidie, stăpânit de invidie, care trădează invidia; pizmaş. **2.** S.m. şi f. Om invidios **(1)**. [Pr.: *-di-os*] – Din it. **invidioso**, lat. **invidiosus.**

INVINCIBIL, -Ă, *invincibili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi învins; de nebiruit, imbatabil, neînfrânt. – Din fr. **invincible**, lat. **invincibilis.**

INVINCIBILITATE, *invincibilităţi,* s.f. Calitatea de a fi invincibil. – Din fr. **invincibilité.**

INVIOLABIL, -Ă, *inviolabili, -e,* adj. Care nu poate fi violat, încălcat, atins. * Care se află în mod legal la adăpost de orice urmărire, de orice atingere, de orice încălcare sau de orice pedepsire. [Pr.: *-vi-o-*] – Din fr. **inviolable**, lat. **inviolabilis.**

INVIOLABILITATE, *inviolabilităţi,* s.f. Calitatea de a fi inviolabil. [Pr.: *-vi-o-*] – Din fr. **inviolabilité.**

INVITA, *invit,* vb. I. Tranz. A ruga pe cineva să se prezinte undeva sau să participe la ceva; a chema; a convoca; a pofti. * A soma. *Te invit să ieşi.* – Din fr. **inviter**, lat. **invitare.**

INVITARE, *invitări,* s.f. Acţiunea de *a invita* şi rezultatul ei. – V. **invita.**

INVITAT, -Ă, *invitaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană chemată, poftită să se prezinte undeva sau să participe la ceva; musafir, oaspete. – V. **invita**. Cf. fr. **invité.**

INVITAŢIE, *invitaţii,* s.f. Faptul de a invita sau de a fi invitat; chemare; convocare; poftire. * (Concr.) Document special tipărit, bilet sau scrisoare scurtă prin care cineva este invitat undeva. [Var.: **invitaţiúne** s.f.] – Din fr. **invitation**, lat. **invitatio.**

INVITAŢIUNE s.f. v. **invitaţie.**
IN VITRO adv. (În legătură cu modul de experimentare a unui proces fiziologic, biofizic etc.) În afara organismului viu; în laborator. – Loc. lat.
IN VIVO adv. (În legătură cu modul de experimentare a unui proces fiziologic, biofizic etc.) În interiorul organismului viu. – Loc. lat.
INVIZIBIL, -Ă, *invizibili, -e,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea; (de) nevăzut; nevizibil. * (Prin exagerare sau glumeţ) Extrem de mic. ** *Ac invizibil* = ac de păr subţire şi mic. – Din fr. **invisible**, lat. **invisibilis.**
INVIZIBILITATE, *invizibilităţi,* s.f. Starea, însuşirea a ceea ce este invizibil; nevizibilitate. – Din fr. **invisibilité**, lat. **invisibilitas, -atis.**
INVOCA, *invóc,* vb. I. Tranz. **1.** A chema în ajutor (mai ales o divinitate). **2.** A cita ceva în favoarea sa, a se referi la ceva ce poate servi cuiva ca argument în susţinerea unei afirmaţii. – Din fr. **invoquer**, lat. **invocare.**
INVOCARE, *invocări,* s.f. Acţiunea de *a invoca* şi rezultatul ei. – V. **invoca.**
INVOCATOR, -OARE, *invocatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face o invocaţie, care invocă. – **Invoca +** suf. -*tor* (după fr. *invocatoire, invocateur*).
INVOCAŢIE, *invocaţii,* s.f. Faptul de a invoca; chemare în ajutor. * Spec. Chemare (cu valoare stilistică) adresată de către un poet muzei pentru a-l ajuta în realizarea creaţiei sale artistice. * Procedeu stilistic prin care oratorul sau scriitorul interpelează un personaj (de obicei istoric) absent. [Var.: **invocaţiúne** s.f.] – Din fr. **invocation**, lat. **invocatio, -onis.**
INVOCAŢIUNE s.f. v. **invocaţie**.
INVOLUA, *involuez,* vb. I. Intranz. A se întoarce de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; a regresa, a decădea. [Pr.: -*lu-a*] – Din **involuţie.**
INVOLUARE, *involuări,* s.f. Acţiunea de *a involua* şi rezultatul ei; involuţie; regres. [Pr.: -*lu-a*-] – V. **involua.**
INVOLUAT, -Ă, *involuaţi, -te,* adj. Care s-a întors la stadiul anterior, care a regresat. [Pr.: -*lu-at*] – V. **involua.**
INVOLUCRU, *involucre,* s.n. (Bot.) **1.** Totalitatea frunzişoarelor care se găsesc la baza unor flori sau a unor inflorescenţe. **2.** Lamă care înveleşte pălăria tânără a unor ciuperci, înainte ca aceasta să iasă din pământ. – Din fr. **involucre**, lat. **involucrum.**
INVOLUNTAR, -Ă, *involuntari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără voie, neintenţionat. – Din fr. **involontaire**, lat. **involuntarius.**
INVOLUT, -Ă, *involuţi, -te,* adj. (Bot.; despre un organ) Răsucit spre interior. -Din lat. **involutus.**
INVOLUTIV, -Ă, *involutivi, -e,* adj. (Livr.) Cu caracter de involuţie. – Din fr. **involutif.**
INVOLUŢIE, *involuţii,* s.f. **1.** Modificare regresivă a unui organ sau a unui organism. * P. gener. Proces de transformare regresivă, de regres. **2.** Proces fiziologic care constă în revenirea unui organ ce a suferit o mărire de volum la dimensiunile, poziţia şi consistenţa normală. – Din fr. **involution**, lat. **involutio, -onis.**
INVULNERABIL, -Ă, *invulnerabili, -e,* adj. Care nu poate fi rănit; *p. ext.* care nu poate fi atacat sau învinuit; de care nu te poţi atinge cu nimic, nevulnerabil. – Din fr. **invulnérable**, lat. **invulnerabilis.**
INVULNERABILITATE s.f. Însuşirea, starea a ceea ce este invulnerabil; nevulnerabilitate. – Din fr. **invulnérabilité.**
IOANIT, -Ă, *ioaniţi, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monarho-cavaleresc înfiinţat în Palestina în sec. XII. **2.** Adj. Care aparţine ioaniţilor **(1)**, privitor la ioaniţi. [Pr.: -*i-oa*-] – Din germ. **Johannit**. Cf. fr. **Joannite** sau **Johannite.**
IOBAG, *iobagi,* s.m. Ţăran dependent de stăpânul feudal, obligat să facă acestuia prestaţii în muncă, în natură sau în bani şi legat de pământ (fără drept de strămutare); şerb, rumân, vecin. – Din magh. **jobbágy.**
IOBĂGI, *iobăgesc,* vb. IV. Intranz. A face muncă de iobag, a trăi în stare de iobag. – Din **iobag.**
IOBĂGIE s.f. Sistem de relaţii bazat pe proprietatea stăpânului feudal asupra pământului şi pe dependenţa personală a ţăranului faţă de stăpânul feudal; starea iobagului; şerbie, rumânie, vecinătate. – **Iobag** + suf. -*ie*.
IOBĂGIME s.f. Totalitatea iobagilor; mulţime de iobagi. – **Iobag** + suf. -*ime*.
IOBĂGIRE s.f. Acţiunea de *a iobăgi* şi rezultatul ei; fel de a munci al omului aflat in stare de iobag. – V. **iobăgi.**
IOBĂGIŢĂ, *iobăgiţe,* s.f. (Pop.) Soţie sau fiică de iobag. – **Iobag** + suf. -*iţă*.
IOC adv. (Pop. şi fam.) Nu; nimic; defel; câtuşi de puţin. – Din tc. **yok.**
IOD[1] s.n. Element chimic solid cu aspect de cristale lamelare, negre-cenuşii, cu luciu metalic

şi miros pătrunzător, foarte volatil, uşor solubil în alcool, întrebuinţat în medicină. ** *Tinctură de iod* = soluţie de iod în alcool, folosită la dezinfectarea rănilor. – Din fr. **iode.**

IOD[2] s.n. (Fon.; rar) lot. – Din fr. **yod.**

IODAT, *iodaţi,* s.m. Sare a acidului iodic. – Din fr. **iodate.**

IODEMIE, *iodemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a iodului în sânge; cantitate de iod prezentă în sânge. – Din fr. **iodémie.**

IODHIDRIC, *iodhidrici,* adj. (În sintagma) *Acid iodhidric* = acid rezultat din combinarea iodului cu hidrogenul. – Din fr. **iodhydrique.**

IODIC, *iodici,* adj. (În sintagma) *Acid iodic* = acid obţinut prin oxigenarea iodului cu acid azotic concentrat. – Din fr. **iodique.**

IODISM s.n. Intoxicaţie cu iod sau cu compuşi ai iodului. – Din fr. **iodisme.**

IODIZA, pers. 3 *iodizează,* vb. I. Refl. (Fon.; rar) A se iotaciza. – **Iod**[2] + suf. *-iza.*

IODIZARE, *iodizări,* s.f. (Fon.) Palatalizare a unei consoane sub influenţa unui iot; apariţia unui iot înaintea unei vocale anterioare la început de cuvânt sau de silabă; iotacizare, iotacism **(2)**. – V. **iodiza.**

IODIZAT, -Ă, *iodizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre sunete) Iotacizat. – V. **iodiza.**

IODLER, *iodlere,* s.n. Fel de a cânta specific locuitorilor de munte din Tirol, Bavaria şi Elveţia, constând dintr-o serie de vocalize care trec frecvent de la registrul normal al vocii la cel de falset; cântec, melodie bazată pe asemenea vocalize. – Din germ. **Jodler.**

IODOFORM s.n. Substanţă solidă, de culoare galbenă cu miros caracteristic, neplăcut şi persistent, foarte puţin solubilă în apă, întrebuinţată în medicină ca antiseptic, anestezic, cicatrizant etc. – Din fr. **iodoforme**, germ. **Iodoform.**

IODOMETRIC, -Ă, *iodometrici, -ce,* adj. Referitor la iodometrie. – Din fr. **iodométrique.**

IODOMETRIE s.f. (Chim.) Totalitatea metodelor de dozare cantitativă a diferitelor substanţe care reacţionează cu o soluţie de iod. – Din fr. **iodométrie.**

IODURARE, *iodurări,* s.f. (Chim.) Introducere a iodului în molecule unei substanţe organice. – După fr. **ioduration.**

IODURĂ, *ioduri,* s.f. Sare a acidului iodhidric; combinaţie de iod cu un alt element chimic. – Din fr. **iodure.**

IODURIE, *iodurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a iodului în urină; cantitate de iod prezentă în urină. – Din fr. **iodurie.**

IOFCA, *iofcale,* s.f. Pastă făinoasă în formă de pătrăţele. – Din tc. **yufka.**

IOLĂ, *iole,* s.f. Ambarcaţie sportivă îngustă şi uşoară, cu o velă prinsă de un catarg, condusă de o singură persoană. – Din fr. **yole.**

ION, *ioni,* s.m. Atom, moleculă sau grupare de atomi care are un exces de sarcină electrică pozitivă sau negativă. [Pr.: *i-on*] – Din fr. **ion.**

IONATAN, (1) *ionatani,* s.m., **(2)** *ionatane,* s.n. **1.** S.m. (Adesea adjectival) Specie de măr originar din S.U.A., cu coroana deasă şi voluminoasă, cu frunze cenuşii-argintii şi cu fructul foarte gustos. **2.** S.n. Fructul ionatanului **(1)**, de mărime mijlocie, cu suprafaţa netedă, de culoare roşie-sângerie cu pete albicioase şi dungi carmin, zemos, dulce-acrişor şi plăcut aromat. – Din engl. **jonathan.**

IONIAN, -Ă, *ionieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Ioniei sau care era originară din Ionia. **2.** Adj. Care aparţinea Ioniei sau populaţiei ei, privitor la Ionia sau la populaţia ei. ** *Şcoala ioniană* = cea mai veche orientare materialistă în filosofia greacă, apărută în secolele VII-VI ante Christos, în Ionia. [Pr.: *i-o-ni-an*] – Din fr. **ionien.**

IONIC[1]**, -Ă,** *ionici, -ce,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Stil, ordin etc. arhitectonic) caracterizat prin coloane zvelte cu capitelul împodobit cu volute. **2.** Adj. (Despre construcţii sau elemente arhitectonice) Care ţine de ionic[1] **(1)**, care se referă la ionic[1]; în stil ionic[1]. **3.** S.m., adj. (Picior de vers antic) format din patru silabe, două lungi şi două scurte. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionique.**

IONIC[2]**, -Ă,** *ionici, -ce,* adj. Care aparţine ionilor, care se referă la ioni. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionique.**

IONIU s.n. Izotop radioactiv al toriului, care se obţine din uraniu prin dezintegrare. [Pr.: *i-o-niu*] – Din germ. **Ionium**, fr. **ionium.**

IONIZA, *ionizez,* vb. I. Tranz. A produce ionizarea unui mediu; a folosi ionizarea. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ioniser.**

IONIZANT, -Ă, *ionizanţi, -te,* adj. (Despre agenţi sau factori fizici) Care poate produce ionizarea **(1)**. [Pr.: *i-o-*] – **Ioniza +** suf. *-ant.*

IONIZARE, *ionizări,* s.f. **1.** Proces fizic al cărui rezultat este formarea de ioni. **2.** Tratament medical care constă în introducerea în organism a ionilor; ionoterapie. [Pr.: *i-o-*] – V. **ioniza.**

IONIZATOR, *ionizatoare,* s.n. Generator de ioni. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionisateur.**
IONIZAŢIE, *ionizaţii,* s.f. (Rar) Ionizare. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionisation.**
IONOFON, *ionofoane,* s.n. Traductor electroacustic care transformă direct energia electrică în energie acustică. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionophone.**
IONOMETRU, *ionometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea intensităţii unei radiaţii radio active. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionométre.**
IONOSFERĂ s.f. Pătură superioară a atmosferei, cuprinsă aproximativ între 100 şi 1000 km, în care gazele componente sunt rarefiate şi încărcate cu ioni. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionosphére.**
IONOSFERIC, -Ă, *ionosferici, -ce,* adj. Referitor la ionosferă, din ionosferă. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionosphérique.**
IONOTERAPIE, *ionoterapii,* s.f. Ionizare **(2)**. [Pr.: *i-o-*] – Din fr. **ionothérapie.**
IORDAN, *iordane,* s.n. Bobotează; slujbă religioasă care se face la bobotează. ** Expr. (Fam.) *A umbla cu iordane* = a spune vorbe goale; a se ţine de lucruri neserioase. – Din sl. **iordanů.**
IORDANIAN, -Ă, *iordanieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Iordaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Iordaniei sau iordanienilor **(1)**, privitor la Iordania sau la iordanieni. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **jordanien.**
IORGOVAN, *iorgovani,* s.m. (Bot.; reg.) Liliac[1]. – Din scr. **jorgovan.**
IORTOMAN, -Ă adj. v. **ortoman.**
IORTOMĂNESC, -EASCĂ adj. v. **ortomănesc.**
IORTOMĂNEŞTE adv. v. **ortomăneşte.**
IOT, *ioturi,* s.n. Semivocala *i*, numită şi "i consonantic", notată de obicei în diverse alfabete fonetice cu *y, j* sau *í*; iod[2]. – Din germ. **Jot.**
IOTACISM s.n. (Fon.) **1.** Evoluţie a unei vocale sau a unui diftong spre *i*. **2.** Iodizare. – Din fr. **iotacisme.**
IOTACIZA, pers. 3 *iotacizează,* vb. I. Refl. (Despre sunete) A se palataliza sub influenţa unui iot; a se iodiza. – Cf. **iot** şi **iotacism.**
IOTACIZARE, *iotacizări,* s.f. (Fon.) Iodizare. – V. **iotaciza.**
IOTACIZAT, -Ă, *iotacizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre sunete) Palatalizat sub influenţa unui iot; iodizat. – V. **iotaciza.**
IOTĂ s.f. (Pop. şi fam.; în expr.) *(Nici) o iotă* = deloc, câtuşi de puţin, nimic. – Din ngr. **ióta**. Cf. fr., it. **iota.**
IOV, *iovi,* s.m. Specie de salcie care creşte prin pădurile de la munte (*Salix capraea).* [Var.: (rar) **ióvă** s.f.] – Cf. sl. **iva.**
IOVA s.f. v. **iov.**
IPAC adv. (Înv.) De asemenea, aşijderea, tot aşa. – Din sl. **ipaků.**
IPECACUANA s.f. Plantă originară din America de Sud, ale cărei rădăcini se întrebuinţează în medicină ca expectorant şi vomitiv *(Uragoga Ipecacuanha).* – Din fr. **ipécacuana.**
IPERBOLĂ s.f. v. **hiperbolă.**
IPERBOLIC, -Ă adj. v. **hiperbolic.**
IPERIGE s.f. pl. Plantă erbacee perenă cu tulpina ramificată de la bază, cu frunze liniare sau lanceolate şi cu numeroase flori albe-roz mici, grupate în panicule *(Gypsophila paniculata).* – Et. nec.
IPERITĂ s.f. Substanţă toxică vezicantă, cu aspect de lichid uleios, folosită ca armă chimică în primul război mondial. [Var.: **hiperítă** s.f.] – Din fr. **ypérite.**
IPINGEA, *ipingele,* s.f. Manta bărbătească făcută din dimie sau din postav (cu glugă şi împodobită cu găitane), care se purta în trecut. * Material din care se confecţiona haina descrisă mai sus. [Var.: (reg.) **epingeá** s.f.] – Din tc. **yapincak.**
IPISTAT s.m. v. **epistat.**
IPOCHIMEN, *ipochimeni,* s.n. (Înv.; azi ir.) Persoană, individ, ins. [Acc. şi: *ipochimén*] – Din ngr. **ipokímenon.**
IPOCONDRIE s.f. v. **ipohondrie.**
IPOCONDRU, -Ă adj., s.m. şi f. v. **ipohondru.**
IPOCRIT, -Ă, *ipocriţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se arată altfel de cum este; (om) prefăcut, făţarnic. **2.** Adj. (Despre manifestări ale oamenilor, fizionomie etc.) Care trădează, arată ipocrizie. – Din fr. **hypocrite.**
IPOCRIZIE, *ipocrizii,* s.f. Atitudinea celui ipocrit; prefăcătorie, făţărnicie, falsitate. – Din fr. **hypocrisie.**
IPOHONDRIC, -Ă, *ipohondrici, -ce,* adj. Referitor la ipohondrie; ipohondru. – După fr. **hypocondriaque.**

IPOHONDRIE, *ipohondrii,* s.f. Stare psihică morbidă, caracterizată prin nelinişte continuă, teamă şi preocupare obsesivă de starea sănătăţii proprii; idee fixă a cuiva care crede că suferă de o boală pe care în realitate nu o are. [Var.: **ipocondríe** s.f.] – Din fr. **hypocondrie.**

IPOHONDRU, -Ă, *ipohondri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de ipohondrie. [Var.: **ipocóndru, -ă** adj., s.m. şi f.] – Din fr. **hypocondre.**

IPOSTAS s.n. v. **ipostază.**

IPOSTAZĂ, *ipostaze,* s.f. Stare, situaţie în care se găseşte cineva sau ceva; aspect, înfăţişare, chip. [Var.: (înv.) **ipostás** s.n.] – Din fr. **hypostase.**

IPOSTAZIERE, *ipostazieri,* s.f. Transformare mintală a unei relaţii, a unei însuşiri sau a unei noţiuni într-o realitate de sine stătătoare. [Pr.: *-zi-e-*] – Din **ipostază.**

IPOTECA, *ipotechez,* vb. I. Tranz. A supune un bun imobil unei ipoteci. – Din fr. **hypothéquer.**

IPOTECAR, -Ă, *ipotecari, -e,* adj. **1.** (Despre o creanţă, un creditor) Care are drept de ipotecă, garantat printr-o ipotecă. **2.** Privitor la o ipotecă. – Din fr. **hypothécaire.**

IPOTECARE, *ipotecări,* s.f. Acţiunea de *a ipoteca* şi rezultatul ei. – V. **ipoteca.**

IPOTECAT, -Ă, *ipotecaţi, -te,* adj. (Despre un bun imobil) Grevat de o ipotecă. -V. **ipoteca.**

IPOTECĂ, *ipoteci,* s.f. Drept real pe baza căruia creditorul poate vinde bunul imobil primit în garanţie de la debitor, în cazul când acesta nu îşi plăteşte în termen datoria. – Din fr. **hypothéque.**

IPOTENUZĂ, *ipotenuze,* s.f. Latură care se opune unghiului drept într-un triunghi dreptunghic. – Din fr. **hypoténuse.**

IPOTETIC, -Ă, *ipotetici, -ce,* adj. Bazat pe o ipoteză; prezumtiv, presupus; nesigur. – Din fr. **hypothétique.**

IPOTEZĂ, *ipoteze,* s.f. Presupunere, enunţată pe baza unor fapte cunoscute, cu privire la anumite (legături între) fenomene care nu pot fi observate direct sau cu privire la esenţa fenomenelor, la cauza sau la mecanismul intern care le produce; presupunere cu caracter provizoriu, formulată pe baza datelor experimentale existente la un moment dat sau pe baza intuiţiei, impresiei etc. * (Mat.) Ansamblul proprietăţilor date într-o demonstraţie şi cu ajutorul cărora se obţin noi propoziţii. -Din fr. **hypothése.**

IPOTIPOZĂ s.f. v. **hipotipoză.**

IPSOCROMIE s.f. v. **hipsocromie.**

IPSOFON, *ipsofoane,* s.n. Dispozitiv bazat pe înregistrarea şi pe redarea magnetică a vocii, care primeşte şi înregistrează mesajele telefonice în absenţa abonatului. – Din germ. **Ipsophon.**

IPSOS s.n. Praf alb obţinut prin deshidratarea totală sau parţială a ghipsului măcinat şi încălzit în fierbătoare speciale, folosit ca liant. – Din ngr. **ghípsos.**

IR, *iruri,* s.n. (Pop.) Alifie pe care o prepară femeile la ţară din diferite grăsimi, plante etc. – Din magh. **ir.**

IRACAN s.m. v. **sărăcan.**

IRADIA, *iradiez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A trimite, a împrăştia raze de lumină, de căldură etc.; a (se) propaga; *p. anal.* a (se) răspândi, a (se) împrăştia dintr-un punct central în toate părţile. * Intranz. (Despre radiaţii) A cădea pe suprafaţa unui corp. [Pr.: *-di-a*] – Din fr. **irradier**, lat. **irradiare.**

IRADIANT, -Ă, *iradianţi, -te,* adj. (Rar) Care iradiază. [Pr.: *-di-ant*] – Din fr. **irradiant.**

IRADIAŢIE, *iradiaţii,* s.f. Emisiune de raze de lumină, de căldură etc. de către un corp; *p. ext.* fascicul de raze luminoase sau calorice emise de o sursă. [Pr.: *-di-a÷,* – Var. **iradiaţiúne** s.f.] – Din fr. **irradiation**, lat. **irradiatio.**

IRADIAŢIUNE s.f. v. **iradiaţie.**

IRADIERE, *iradieri,* s.f. Acţiunea de *a iradia* şi rezultatul ei. * (Fiz.) Expunere a unui corp, a unui material etc. la acţiunea unui flux de fotoni sau de particule. * (Med.) Expunere a organismului la acţiunea unor radiaţii electromagnetice, radioactive, de obicei în scopuri terapeutice. * Expunere accidentală a organismului la radiaţiile substanţelor radioactive, urmată de tulburări organice. * (Med.; Fiziol.) Răspândire a unei excitaţii sau inhibiţii de la un centru nervos la altul. ** *Iradiere dureroasă* = propagare a durerii de-a lungul unui nerv. [Pr.: *-di-e-*] – V. **iradia.**

IRAKIAN, -Ă, *irakieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Irakului sau este originară din Irak. **2.** Adj. Care aparţine Irakului sau populaţiei lui, privitor la Irak sau la populaţia lui. * (Substantivat, f.) Limba irakiană. [Pr.: *-ki-an*] – Din fr. **irakien.**

IRANIAN, -Ă, *iranieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Iranului sau care este originară din Iran. **2.** Adj. Care aparţine Iranului sau

populaţiei lui, care se referă la Iran sau la populaţia lui. * (Substantivat, f.) Limba iraniană. *** Limbi iraniene* = grup de limbi indo-europene vorbite în Iran şi în regiunile Mării Caspice. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **iranien.**

IRANIST, -Ă, *iranişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Specialist în iranistică; iranolog. **2.** Adj. (Rar) Iranistic **(2)**. – Din germ. **Iranist.**

IRANISTIC, -Ă, *iranistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază comparativ limbile şi literaturile iraniene. **2.** Adj. De iranistică **(1)**; (rar) iranist. – Din germ. **Iranistick.**

IRANOLOG, -Ă, *iranologi, -ge,* s.m. şi f. Iranist **(1)**. – Din fr. **iranologue.**

IRASCIBIL, -Ă, *irascibili, -e,* adj. Care se supără, se înfurie uşor, iute la mânie; iritabil. – Din fr. **irascible**, lat. **irascibilis.**

IRASCIBILITATE, *irascibilităţi,* s.f. Caracterul, starea celui irascibil; iritabilitate; *spec.* (Med.) stare psihică particulară, manifestată prin reacţii intense, violente, agresive, ca răspuns la încordări psihice minime. – Din fr. **irascibilité.**

IRASER s.n. Generator cuantic care produce radiaţii electromagnetice în domeniul infraroşu. [Pr. şi: *iréizăr*] – Din engl. **eraser.**

IRAŢIONAL, -Ă, *iraţionali, -e,* adj. **1.** Care nu se conduce după gândirea logică, care nu e raţional, care este fără judecată, neraţional; contrar raţiunii. **2.** (Mat.; în sintagmele) *Număr iraţional* = număr real care nu se poate reprezenta printr-un raport între două numere întregi. *Ecuaţie* (sau *expresie* etc.) *iraţională* = ecuaţie (sau expresie etc.) care conţine atât puterile întregi, cât şi puterile fracţionare ale elementelor ei. [Pr.: *-ţi-or*] – Din fr. **irrationnel**, lat. **irrationalis.**

IRAŢIONALISM s.n. Concepţie filosofică care postulează primatul intuiţiei, al instinctului, al trăirii, al inconştientului sau al altor facultăţi iraţionale, asupra raţiunii. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **irrationalisme.**

IRAŢIONALIST, -Ă, *iraţionalişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al iraţionalismului. **2.** Adj. Referitor la iraţionalism, propriu iraţionalismului. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **irrationaliste.**

IRAŢIONALITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este iraţional. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **irrationalité.**

IRBIS, *irbişi,* s.m. Mamifer carnivor din familia felinelor, asemănătoare cu pantera; leopardul zăpezilor *(Panthera uncia)*. – Din germ. **Irbis.**

IREAL, -Ă, *ireali, -e,* adj. **1.** Care nu există în realitate; nereal, imaginar, fantastic. * Care pare că nu este real (atât este de neobişnuit). **2.** (Despre moduri verbale sau despre propoziţii condiţionale, concesive sau comparative) Care prezintă acţiunea ca ipoteză nerealizată sau nerealizabilă. [Pr.: *-re-al*] – Din fr. **irréel.**

IREALITATE, *irealităţi,* s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este ireal; ceea ce se opune realităţii; nerealitate. [Pr.: *-re-a-*] – Din fr. **irréalité.**

IREALIZABIL, -Ă, *irealizabili, -e,* adj. Care nu se poate înfăptui, care nu se poate duce la îndeplinire; nerealizabil. [Pr.: *-re-a-*] – Din fr. **irréalisable.**

IRECONCILIABIL, -Ă, *ireconciliabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate pune de acord, împăca, concilia; care este de neîmpăcat; nereconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **irréconciliable**, lat. **irreconciliabilis.**

IRECUPERABIL, -Ă, *irecuperabili, -e,* adj. Care nu este recuperabil. * (Despre fiinţe) Care suferă de o boală nevindecabilă; *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; nerecuperabil, incurabil. – Din fr. **irrécupérable.**

IRECUZABIL, -Ă, *irecuzabili, -e,* adj. (Livr.) Care trebuie admis, primit, care nu poate fi respins. – Din fr. **irrécusable**, lat. **irrecusabilis.**

IREDENT, -Ă, *iredenţi, -te,* adj. (Rar) Iredentist **(2)**. – Din it. **irredento.**

IREDENTISM s.n. Mişcare politică de eliberare naţională a unor teritorii aflate sub ocupaţie străină, devenită, după primul război mondial, mişcare anexionistă şi naţionalistă. [Var.: **iridentísm** s.n.] – Din it. **irredentismo**, fr. **irrédentisme.**

IREDENTIST, -Ă, *iredentişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Partizan al iredentismului. **2.** Adj. Care aparţine iredentismului, privitor la iredentism, care propagă, susţine iredentismul; iredent. [Var.: **iridentíst, -ă** s.m. şi f., adj.] – Din it. **irredentista**, fr. **irrédentiste.**

IREDUCTIBIL, -Ă, *ireductibili, -e,* adj. Care nu mai poate fi redus, care nu mai poate fi simplificat. – Din fr. **irréductible.**

IREDUCTIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi ireductibil. – Din fr. **irréductibilité.**

IREFUTABIL, -Ă, *irefutabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi combătut sau respins, de necombătut; absolut convingător. – Din fr. **irréfutable**, lat. **irrefutabilis.**

IREFUTABILITATE s.f. (Livr.) Însuşirea a ceea ce este irefutabil. – Din fr. **irréfutabilité.**

IREGULARITATE, *iregularităţi,* s.f. **1.** Lipsă de regularitate; neregularitate. **2.** Faptă, atitudine care constituie o abatere de la lege, de la regulă. – Din fr. **irrégularité**, lat.

irregularitas, -atis.
IREMEDIABIL, -Ă, *iremediabili, -e*, adj. Care nu se poate remedia, îndrepta; neremediabil; care este fără leac. * (Adverbial) Cu desăvârşire, categoric, definitiv. [Pr.: -*di-a*-] – Din fr. **irrémédiable**, lat. **irremediabilis.**
IREMISIBIL, -Ă, *iremisibili, -e,* adj. (Franţuzism) De neiertat. – Din fr. **irrémissible.**
IREMISIBILITATE s.f. (Franţuzism) Însuşirea a ceea ce este iremisibil. – Din fr. **irrémissibilité.**
IRENISM s.n. Numele unei orientări teologice care susţine unificarea diferitelor confesiuni creştine pe baza a ceea ce au ele comun. – Din fr. **irénisme.**
IRENIST, -Ă, *irenişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al irenismului. – Din fr. **iréniste.**
IRENOLOGIE s.f. Domeniu al politologiei care se ocupă cu studierea măsurilor pentru menţinerea păcii sau pentru restabilirea ei. – Din fr. **irénologie.**
IREPARABIL, -Ă, *ireparabili, -e*, adj. Care nu se mai poate repara, îndrepta sau corecta; nereparabil. – Din fr. **irréparable**, lat. **irreparabilis.**
IREPROŞABIL, -Ă, *ireproşabili, -e*, adj. Căruia nu i se poate reproşa nimic; care este fără cusur, fără greşeli; desăvârşit, impecabil, perfect, nereproşabil. * (Adverbial) Fără cusur, în mod desăvârşit. – Din fr. **irréprochable.**
IREPROŞABILITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este ireproşabil. – Din fr. **iréprochabilité.**
IRESPIRABIL, -Ă, *irespirabili, -e*, adj. (Despre aer, atmosferă) Care nu se poate respira; care te sufocă, care te îneacă; nerespirabil. – Din fr. **irrespirable**, lat. **irrespirabilis.**
IRESPONSABIL, -Ă, *iresponsabili, -e*, adj. (Adesea substantivat) Care este în situaţia de a nu putea răspunde de actele sale (reprobabile); *p. ext.* care este lipsit de simţul răspunderii; neresponsabil. – Din fr. **irresponsable.**
IRESPONSABILITATE s.f. Însuşirea de a fi iresponsabil; stare a celui iresponsabil; neresponsabilitate. – Din fr. **irresponsabilité.**
IREVERENŢĂ, *ireverenţe,* s.f. Lipsă de respect, necuviinţă; nereverenţă. – Din fr. **irrévérence.**
IREVERENŢIOS, -OASĂ, *ireverenţioşi, -oase*, adj. (Adesea adverbial) Care dovedeşte lipsă de respect; nerespectuos, necuviincios, nereverenţios. [Pr.: -*ţi-os*] – Din fr. **irrévérencieux.**
IREVERSIBIL, -Ă, *ireversibili, -e*, adj. (Despre fenomene, transformări etc.) Care se poate produce numai într-un singur sens; care nu poate reveni la starea iniţială; nereversibil. * (Fiz.) Ale cărui urme nu mai pot fi înlăturate după revenirea la starea iniţială. – Din fr. **irréversible.**
IREVERSIBILITATE s.f. Proprietate a unei transformări, a unui proces etc. de a nu se putea produce în natură decât într-un singur sens; nereversibilitate. – Din fr. **irréversibilité.**
IREVOCABIL, -Ă, *irevocabili, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care nu se poate revoca sau schimba, asupra căruia nu se poate reveni; hotărât, definitiv, nerevocabil. – Din fr. **irrévocable**, lat. **irrevocabilis.**
IREVOCABILITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este irevocabil. – Din fr. **irrévocabilité.**
IREZISTIBIL, -Ă, *irezistibili, -e*, adj. Căruia nu i se poate rezista, căruia nu i se poate împotrivi; nerezistibil. – Din fr. **irrésistible.**
IREZISTIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi irezistibil. – Din fr. **irrésistibilité.**
IREZOLVABIL, -Ă, *irezolvabili, -e*, adj. Care nu poate fi rezolvat; de nerezolvat. – De la **rezolvabil** (după fr. *irrésoluble*).
IRIDACEE, *iridacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu flori de obicei decorative; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **iridacées.**
IRIDECTOMIE, *iridectomii,* s.f. (Med.) Secţionare a unei porţiuni din iris. – Din fr. **iridectomie.**
IRIDENTISM s.n. v. **iredentism.**
IRIDENTIST, -Ă s.m. şi f., adj. v. **iredentist.**
IRIDIU s.n. Element chimic, metal greu, alb-argintiu, foarte dur, puţin ductil, cu temperatura de topire foarte înaltă, întrebuinţat la confecţionarea unor instrumente fizice şi chirurgicale, a vârfurilor de peniţă pentru stilouri sau, sub forma aliajelor cu platina pentru cupluri termoelectrice. [Var.: **irídium** s.n.] – Din fr. **iridium.**
IRIDIUM s.n. v. **iridiu.**
IRIDOSCOP, *iridoscoape,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru examinarea irisului. – Din fr. **iridoscopie.**
IRIDOSCOPIE, *iridoscopii,* s.f. Examinare a irisului cu ajutorul iridoscopului. – Din fr. **iridoscopie.**
IRIGA, *irighez,* vb. I. Tranz. A aplica, a efectua lucrări de irigaţii pe un teren arabil. * (Despre

sânge) A circula într-un organism, într-un organ, într-un ţesut. [Prez. ind. şi: *iríg*] – Din fr. **irriguer**, lat. **irrigare.**

IRIGABIL, -Ă, *irigabili, -e,* adj. (Despre terenuri) Care poate fi irigat, care poate fi făcut productiv cu ajutorul irigaţiei. – Din fr. **irrigable.**

IRIGARE, *irigări,* s.f. Acţiunea de *a iriga* şi rezultatul ei. – V. **iriga.**

IRIGAT, -Ă, *irigaţi, -te,* adj. (Despre terenuri agricole) Pe care s-au amenajat lucrări de irigaţie. * (Despre organe, ţesuturi) Prin care circulă sânge. – V. **iriga.**

IRIGATOR, *irigatoare,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac clisme sau spălături interne; clistir. – Din fr. **irrigateur.**

IRIGAŢIE, *irigaţii,* s.f. Ansamblu de lucrări de îmbunătăţiri funciare care asigură aprovizionarea dirijată cu apă a culturilor agricole în vederea sporirii productivităţii. [Var.: **irigaţiúne** s.f.] – Din fr. **irrigation**, lat. **irrigatio.**

IRIGAŢIUNE s.f. v. **irigaţie.**

IRIGOSCOPIE, *irigoscopii,* s.f. (Med.) Examen radiologic al colonului după introducerea unei substanţe de contract pe cale rectală. – Din fr. **irrigoscopie.**

IRIMIC s.n. Produs intermediar rezultat din măcinarea industrială a grâului, folosit ca făină furajeră. – Din tc. **irmik.**

IRIS, (I) *irisuri,* s.n., **(II)** *irişi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Membrană circulară, colorată a ochiului, situată înaintea cristalinului, în mijlocul căreia se găseşte pupila. **2.** Diafragmă cu diametru variabil, folosită la instrumentele optice pentru a regla fasciculul de lumină care pătrunde în instrument. **II.** S.n. (Bot.) Stânjenel. – Din fr., lat. **iris.**

IRITA, *irit,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) enerva, a (se) înfuria. **2.** A (se) produce o uşoară congestie sau o inflamaţie dureroasă. – Din fr. **irriter**, lat. **irritare.**

IRITABIL, -Ă, *iritabili, -e,* adj. Care se irită, se supără uşor; irascibil, supărăcios. – Din fr. **irritable**, lat. **irritabilis.**

IRITABILITATE, *iritabilităţi,* s.f. Proprietatea de a se irita (uşor); starea celui iritabil; irascibilitate. * (Fiziol.) Proprietate generală a materiei vii de a reacţiona la acţiunea anumitor factori externi prin modificarea metabolismului. – Din fr. **irritabilité**, lat. **irritabilitas, -atis.**

IRITANT, -Ă, *iritanţi, -te,* adj. **1.** Care irită; care supără, care întărâtă; enervant, agasant. **2.** Care produce iritaţii, inflamaţii. – Din fr. **irritant.**

IRITARE, *iritări,* s.f. Acţiunea de *a (se) irita* şi rezultatul ei; enervare, iritaţie. – V. **irita.**

IRITAT, -Ă, *iritaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de enervare, de surescitare nervoasă, de mânie trecătoare; aţâţat, surescitat, enervat. **2.** Care este inflamat, uşor congestionat. – V. **irita.**

IRITAŢIE, *iritaţii,* s.f. **1.** Stare de enervare, de surescitare nervoasă; iritare. **2.** Congestie uşoară sau inflamaţie (dureroasă) a unui organ, a pielii etc. – Din fr. **irritation**, lat. **irritatio.**

IRITĂ, *irite,* s.f. Inflamaţie a irisului, care se manifestă prin dureri locale, imposibilitate de a suporta lumina, prin contracţia pupilei, decolorarea irisului etc. – Din fr. **iritis.**

IRIZA, *irizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A emite culori asemănătoare cu ale curcubeului; a scânteia, a luci în lumini multicolore. – Din fr. **iriser.**

IRIZARE, *irizări,* s.f. Acţiunea de *a iriza* şi rezultatul ei. – V. **iriza.**

IRIZAT, -Ă, *irizaţi, -te,* adj. Care reflectă culorile curcubeului. – V. **iriza**. Cf. fr. **irisé**.

IRIZAŢIE, *irizaţii,* s.f. Coloraţie similară curcubeului, apărută în urma unui proces de interferenţă a luminii albe prin straturi transparente subţiri. [Var.: **irizaţiúne** s.f.] – Din fr. **irisation.**

IRIZAŢIUNE s.f. v. **irizaţie.**

IRLANDEZ, -Ă, *irlandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Irlandei sau care este originară din Irlanda. **2.** Adj. Care aparţine Irlandei sau populaţiei ei, privitor la Irlanda sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba irlandeză. – Din fr. **irlandais.**

IRMILIC, *irmilici,* s.m. Monedă turcească de argint, mai rar de aur, care a circulat şi la noi (mai ales în Moldova), în prima jumătate a sec. XIX; icosar. – Din tc. **irmilik.**

IRMOS, *irmoase,* s.n. Primul vers sau prima strofă dintr-o cântare bisericească. – Din sl. **irmosŭ.**

IROCHEZ, -Ă, *irochezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte sau este originară dintr-o uniune de triburi indiene din nordul SUA şi din Canada. **2.** Adj. Care aparţine irochezilor **(1)**, privitor la irochezi. – Din fr. **iroquois.**

IROD, *irozi,* s.m. **1.** (La pl. art.) Veche dramă populară de origine creştină, reprezentând naşterea lui Cristos, pe care tineri costumaţi o joacă în perioada Crăciunului; vicleim. **2.** Fiecare dintre colindătorii costumaţi care umblă cu vicleimul. * Fig. (Ir.) Comedian,

paiaţă; om cabotin. – Din sl. **irodŭ.**
IRONIC, -Ă, *ironici, -ce,* adj. Căruia îi place să facă ironii, să ia în râs; zeflemist, batjocoritor; care conţine, care exprimă o ironie; înţepător. – Din fr. **ironique**, lat. **ironicus.**
IRONIE, *ironii,* s.f. Vorbă, frază, expresie, afirmaţie care conţine o uşoară batjocură la adresa cuiva sau a ceva, folosind de obicei semnificaţii opuse sensului lor obişnuit; zeflemea, persiflare. ** Expr. *Ironia sorţii* = joc neaşteptat al întâmplării. – Din fr. **ironie**, lat. **ironia.**
IRONIST, -Ă, *ironişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană, scriitor) care cultivă ironia, stilul ironic. **2.** (Rar) Adj. Care denotă ironie. – Din fr. **ironiste.**
IRONIZA, *ironizez,* vb. I. Tranz. A avea o atitudine ironică faţă de ceva sau de cineva; a spune ironii pe seama cuiva; a zeflemisi, a persifla. ** Refl. recipr. *Se ironizau neîncetat.* – Din fr. **ironiser.**
IRONIZARE, *ironizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ironiza* şi rezultatul ei. – V. **ironiza.**
IRONIZATOR, -OARE, *ironizatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care ironizează. – Din fr. **ironisateur.**
IROSEALĂ, *iroseli,* s.f. Faptul de *a (se) irosi*; risipă. – **Irosi** + suf. *-eală.*
IROSI, *irosesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) consuma făcând risipă, a (se) cheltui în mod uşuratic, a (se) împrăştia în exces; a (se) pierde, a (se) risipi. * Refl. (Despre oameni) A depune eforturi (mari şi) inutile într-o anumită direcţie. – Cf. **afierosi.**
IROSIRE, *irosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) irosi*; împrăştiere încetul cu încetul; risipire, cheltuire (excesivă şi inutilă). – V. **irosi.**
IRUMPE vb. III v. **irupe.**
IRUPE, *irúp,* vb. III. Intranz. A ieşi la iveală sau a se manifesta dintr-o dată şi cu putere, a izbucni; a năvăli, a năpădi; a intra cu violenţă. * Fig. A se revărsa, a deborda. [Var.: **irúmpe** vb. III] – Din lat. **irrumpere** (după *rupe*).
IRUPERE, *iruperi,* s.f. Acţiunea de *a irupe* şi rezultatul ei. – V. **irupe.**
IRUPŢIE, *irupţii,* s.f. Izbucnire violentă, apariţie neaşteptată şi bruscă; revărsare bruscă a apelor unui râu; năpădire, năvălire. [Var.: **irupţiúne** s.f.] – Din fr. **irruption**, lat. **irruptio.**
IRUPŢIUNE s.f. v. **irupţie.**
ISCA, *isc,* vb. I. Refl. A se naşte, a lua fiinţă, a se ivi, a se produce, a apărea (pe neaşteptate, deodată). * Tranz. A face să se nască, să se ivească, a scoate la iveală, a provoca (pe neaşteptate); *p. ext.* a născoci, a inventa. – Din bg. **iskam** *(iska mi se).*
ISCARE, *iscări,* s.f. Acţiunea de *a (se) isca* şi rezultatul ei. – V. **isca.**
ISCĂLI, *iscălesc,* vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. A(-şi) scrie numele pe textul unui act oficial, al unei scrisori, al unei chitanţe etc, a(-şi) pune semnătura (pentru a întări, a autentifica etc.); a (se) semna. – Cf. sl. **iskaljati, iskalu.**
ISCĂLIRE, *iscăliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) iscăli* şi rezultatul ei. – V. **iscăli.**
ISCĂLIT[1] s.n. Faptul de *a (se) iscăli.* – V. **iscăli.**
ISCĂLIT[2]**, -Ă,** *iscăliţi, -te,* adj. (Despre texte, documente, acte) Care poartă iscălitura autorului sau emitentului. – V. **iscăli.**
ISCĂLITURĂ, *iscălituri,* s.f. Numele unei persoane scris de ea însăşi pe un act oficial, pe o scrisoare, pe o chitanţă etc. (pentru a le certifica); semnătură; *p. ext.* felul cum iscăleşte cineva. – **Iscăli** + suf. *-tură.*
ISCHEMIC, -Ă, *ischemici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la ischemie; provocat de ischemie. – Din fr. **ischémique.**
ISCHEMIE, *ischemii,* s.f. (Med.) Întrerupere a circulaţiei sanguine într-un ţesut sau organ, datorită unui spasm arterial sau astupării unui vas. – Din fr. **ischémie.**
ISCHIALGIE, *ischialgii,* s.f. (Med.) Nevralgie sciatică. [Pr.: *-chi-al-*] – Din fr. **ischialgie.**
ISCHIATIC, -Ă, *ischiatici, -ce,* adj. (Med.) Al ischionului. [Pr.: *-chi-a-*] – Din fr. **ischiatique.**
ISCHION, *ischionuri,* s.n. Una dintre cele trei părţi care formează osul iliac. [Pr.: *-chi-on*] – Din fr. **ischion.**
ISCHIUZAR, -Ă, *ischiuzari, -e,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Om) dibaci, şiret, şmecher, iscusit. [Var.: **işchiuzár, -ă** adj., s.m. şi f.] – Din tc. **isgüzar.**
ISCOADĂ, *iscoade,* s.f. Persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări sau să obţină informaţii în interesul cuiva; militar trimis în recunoaştere; spion. – Din **iscodi** (derivat regresiv).
ISCODEALĂ, *iscodeli,* s.f. **1.** Acţiunea de *a iscodi.* **2.** Născocire, invenţie, scornitură, iscodenie. – **Iscodi** + suf. *-eală.*
ISCODENIE, *iscodenii,* s.f. (Rar) Iscodeală **(2)**. – **Iscodi** + suf. *-enie.*
ISCODI, *iscodesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A cerceta ceva sau pe cineva cu de-amănuntul (şi în ascuns) pentru a afla un secret, adevărul etc.; a spiona. ** Refl. recipr. *Se iscodeau cu*

privirea. **2.** A pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, pentru a afla un secret etc. **3.** A născoci, a inventa un lucru; a scorni, a plăsmui. – Din sl. **ischoditi.**
ISCODIRE, *iscodiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) iscodi* şi rezultatul ei. – V. **iscodi.**
ISCODITOR, -OARE, *iscoditori, -oare,* adj. **1.** Care caută să pătrundă cu mintea, să afle, să observe cu de-amănuntul; care spionează. * (Adverbial) Bănuitor. **2.** Care pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, care caută să descoasă pe cineva. **3.** Care inventează; născocitor. – **Iscodi** + suf. *-tor.*
ISCODITURĂ, *iscodituri,* s.f. (Rar) Lucru iscodit; invenţie, scornitură; minciună. – **Iscodi** + suf. *-tură.*
ISCUSI, *iscusesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) face mai îndemânatic, mai ager, mai isteţ; a (se) face mai fin, mai rafinat. – Din sl. **iskusiti.**
ISCUSINŢĂ, *iscusinţe,* s.f. Îndemânare, dibăcie, pricepere; *p. ext.* talent, artă. – **Iscusi** + suf. *-inţă.*
ISCUSIT, -Ă, *iscusiţi, -te,* adj. **1.** Îndemânatic, dibaci, abil, ingenios, priceput; învăţat. **2.** Făcut cu pricepere, cu măiestrie, cu artă. – V. **iscusi.**
ISIHIE s.f. (Grecism înv.) Linişte, odihnă, tihnă. – Din ngr. **isihía.**
ISLAM s.n. Religie monoteistă întemeiată, în sec. VII, de Profetul Mahomed şi răspândită în Asia şi Africa; mahomedanism, islamism; *p. ext.* totalitatea mahomedanilor; totalitatea ţărilor sau popoarelor de religie mahomedană. – Din fr. **islam.**
ISLAMIC, -Ă, *islamici, -ce,* adj. Care aparţine islamului, privitor la islam. – Din fr. **islamique.**
ISLAMISM s.n. Mahomedanism, islam. – Din fr. **islamisme.**
ISLAMIZA, *islamizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A trece sau a face să treacă la islamism; a da sau a căpăta caracter islamic. – Din fr. **islamiser.**
ISLAMIZARE, *islamizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) islamiza* şi rezultatul ei. – V. **islamiza.**
ISLAMIZAT, -Ă, *islamizaţi, -te,* adj. Care a trecut la islamism; care a luat caracter islamic. – V. **islamiza.**
ISLANDEZ, -Ă, *islandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Islandei sau care este originară din Islanda. **2.** Adj. Care aparţine Islandei sau populaţiei ei, privitor la Islanda sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba islandeză. – Din fr. **islandais.**
ISLAZ s.n. v. **izlaz.**
ISMAILIT, *ismailiţi,* s.m. Membru al unei secte de musulmani şiiţi care se caracteriza printr-un fanatism extrem. [Pr.: *-ma-i-*] – Din fr. **Ismailite.**
ISNAF, (1) *isnafuri,* s.n., **(2)** *isnafi,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Breaslă, corporaţie. **2.** S.m. Breslaş, meseriaş. – Din tc. **esnaf.**
ISOGLOSĂ, *isoglose,* s.f. Linie care marchează, pe o hartă lingvistică, limitele răspândirii unui fenomen fonetic, lexical sau morfologic. [Var.: **izoglósă** s.f.] – Din fr. **isoglosse.**
ISON, (rar) *isoane,* s.n. Sunet prelungit, folosit în scopul acompanierii unei melodii vocale sau instrumentale. ** Expr. *A ţine (cuiva) isonul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** a aproba, a susţine vorbele sau faptele cuiva, a-i face pe plac. [Acc. şi: *íson*] – Din ngr. **íson.**
ISONAR, *isonari,* s.m. (Înv.) Persoană care ţinea isonul (la biserică). – **Ison** + suf. *-ar.*
ISOP, *isopi,* s.m. Mic arbust exotic cu flori albastre, mai rar roşii sau albe, cultivat la noi ca plantă ornamentală *(Hyssopus offcinalis).* – Din sl. **isopů.**
ISOSCEL, *isoscele,* adj. (Despre un triunghi) Care are două laturi egale; (despre un trapez) ale cărui laturi neparalelele sunt egale. – Din fr. **isocéle**, lat. **isosceles.**
ISPAS s.n. (Pop.) Numele unei sărbători creştine ortodoxe; Înălţarea (Domnului). – Din sl. **sůpasů** "mântuitor".
ISPAŞĂ s.f. (Înv.) Despăgubire, amendă plătită pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren (cultivat) străin; *p. ext.* constatarea la faţa locului a acestor stricăciuni. – Din **ispăşi** (derivat regresiv).
ISPĂŞENIE, *ispăşenii,* s.f. (Înv.) Ispăşire. – **Ispăşi** + suf. *-enie.*
ISPĂŞI, *ispăşesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A suferi din cauza unei greşeli, a o răscumpăra prin suferinţă. * A executa o pedeapsă privativă de libertate în urma condamnării; a expia. **2.** (Înv.) A cerceta şi a evalua paguba făcută (de vite) pe proprietatea altuia. [Var.: (înv.) **spăşí** vb. IV] – Din sl. **sůpasiti** "a mântui".
ISPĂŞIRE, *ispăşiri,* s.f. Acţiunea de *a ispăşi* şi rezultatul ei; expiere, spăşenie, ispăşenie, expiaţie. – V. **ispăşi.**
ISPĂŞITOR, -OARE, *ispăşitori, -oare,* adj. **1.** Care ispăşeşte (o vină, o greşeală); expiator. ** Expr. *Ţap ispăşitor* = persoană pusă să suporte consecinţele pentru greşelile altora. **2.** (În credinţele religioase) Care contribuie la iertarea păcatelor cuiva. *Jertfă ispăşitoare.* – **Ispăşi** + suf. *-tor.*
ISPISOC, *ispisoace,* s.n. (Înv.) Hrisov, document vechi. – Din rus. **spisok.**

ISPITĂ, *ispite,* s.f. **1.** Ceea ce exercită o mare forţă de atracţie; îndemn (spre rău), ademenire, tentaţie, seducţie; *p. ext.* păcat. **2.** (Înv.) Încercare, probă la care era supus cineva pentru a i se constata iubirea, răbdarea, credinţa etc. **3.** (Înv.) Cercetare, examinare, studiu. **4.** (Înv.) Experienţă. – Din **ispiti** (derivat regresiv).

ISPITI, *ispitesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage (spre rău), a ademeni, a tenta, a momi. * Refl. (Înv.) A se lăsa ademenit, a cădea în ispită, a greşi. **2.** (Înv.) A pune la încercare sau la o probă pe cineva sau sentimentele, caracterul cuiva. **3.** (Înv. şi pop.) A cerceta, a examina; *p. ext.* a descoase. **4.** (Înv.) A constata; a descoperi, a afla. – Din sl. **ispytati.**

ISPITIRE, *ispitiri,* s.f. **I.** Acţiunea de *a ispiti* şi rezultatul ei. **1.** Ademenire, tentaţie, seducere. **2.** (Înv.) Punere la încercare, la probă. * Încercarea prin care trece cineva. **3.** (Înv.) Experienţă. **II.** (Înv.) Demers, intervenţie; încercare, sforţare. – V. **ispiti.**

ISPITIT, -Ă, *ispitiţi, -te,* adj. **1.** Ademenit, sedus. **2.** (Înv.; despre oameni) Încercat[2], experimentat. – V. **ispiti.**

ISPITITOR, -OARE, *ispititori, -oare,* adj. **1.** Care ispiteşte; ademenitor, tentant; *p. ext.* fermecător. **2.** (Înv.) Care cercetează, iscodeşte. – **Ispiti** + suf. *-tor.*

ISPOL, *ispoale,* s.n. Căuş de lemn sau de tablă, folosit pentru scoaterea apei din barcă, din luntre etc. – Din bg. **izpol.**

ISPOVEDI vb. IV v. **spovedi.**

ISPOVEDUI vb. IV v. **spovedi.**

ISPRAVĂ, *isprăvi,* s.f. **1.** Faptă, treabă, acţiune dusă (cu bine) până la capăt, îndeplinită cu succes; *p. ext.* aventură. ** Loc. adj. *De ispravă* = (despre oameni) cumsecade, vrednic; (despre acţiuni) bun, remarcabil. *De nici o* (sau *nici de o*) *ispravă* = care nu e bun de nimic, care nu inspiră încredere. * (Ir.) Poznă, năzdrăvănie. **2.** Rezultat bun obţinut în urma unor eforturi; succes, reuşită, izbândă. ** Expr. *Fără nici o* (sau *vreo*) *ispravă* = fără nici un rezultat; zadarnic. – Din sl. **isprava**, bg. **izprava.**

ISPRAVNIC, *ispravnici,* s.m. Dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească sau (mai târziu) care conducea, ca reprezentant al domnului, un judeţ sau un ţinut. – Din bg. **izpravnik**, rus. **ispravnik.**

ISPRĂVI, *isprăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A duce sau a ajunge până la sfârşit, a face să fie sau a fi gata; a (se) termina, a (se) sfârşi, a (se) mântui; a (se) înfăptui, a (se) realiza. ** Loc. adv. *Pe isprăvite* = aproape de sfârşit, pe sfârşite. ** Expr. (Tranz.) *Am isprăvit! =* nu mai stau de vorbă! *Isprăveşte odată!* = taci! termină! (Refl.) *S-a isprăvit* = **a)** ai dreptate, aşa e; **b)** nu mai e nimic de făcut. **2.** Tranz. A face să se prăpădească, să dispară. ** Refl. *S-a isprăvit cu el.* – Din sl. **ispraviti.**

ISPRĂVIRE, *isprăviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) isprăvi* şi rezultatul ei. – V. **isprăvi.**

ISPRĂVIT s.n. Faptul de *a (se) isprăvi*; sfârşitl. – V. **isprăvi.**

ISPRĂVNICEASĂ, *isprăvnicese,* s.f. Soţia ispravnicului. – **Ispravnic** + suf. *-easă.*

ISPRĂVNICEL, *isprăvnicei,* s.m. Subaltern al vătafului care supraveghea munca argaţilor unei moşii. – **Ispravnic** + suf. *-el.*

ISPRĂVNICESC, -EASCĂ, *isprăvniceşti,* adj. Care ţine de ispravnic sau de isprăvnicie, privitor la ispravnic sau la isprăvnicie. – **Ispravnic** + suf. *-esc.*

ISPRĂVNICI, *isprăvnicesc,* vb. IV. Intranz. A administra, a conduce în calitate de ispravnic. * Tranz. şi refl. A face sau a deveni ispravnic. – Din **ispravnic.**

ISPRĂVNICIE, *isprăvnicii,* s.f. **1.** Funcţia de ispravnic. **2.** Instituţie condusă de ispravnic; reşedinţa ispravnicului. – **Ispravnic +** suf. *-ie.*

IST, IASTĂ, *işti, iaste,* adj. dem. (Reg.; după substantiv are forma *ista, iasta*) Acest; (despre unităţi de timp) prezent; de acum sau dintr-un viitor foarte apropiat. [Gen.- dat. sg*. istui, istei*, pl. *istor*. – Var.: **ísta, iásta** adj. dem.] – Lat. **/ * / istus, -a, -um.**

ISTA[1]**, IASTA*,*** *iştia, iastea,* pron. dem. (Reg.) Acesta[1]. [Gen.- dat. sg. *istuia, isteia*, pl. *istora*] – Lat. / * / **istus, -a, -um.**

ISTA[2]**, IASTA** adj. dem. v. **ist.**

ISTALALT, IASTALALTĂ, *iştialalţi, iestelalte,* pron. dem. (Reg.) Cestălalt. – **Ist(a) + alalt** *(= ălalalt).*

ISTECIUNE, *isteciuni,* s.f. (Înv.) Isteţime. – **Isteţ +** suf. *-ciune.*

ISTERIC, -Ă, *isterici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de isterie. ** (Adverbial) *Plânge isteric.* **2.** Adj. Privitor la isterie, care aparţine isteriei. – Din fr. **hystérique**, it. **isterico.**

ISTERICALE s.f. pl. (Fam.) Acces, criză de isterie. – Din ngr. **isteriká.**

ISTERIE, *isterii,* s.f. Boală nervoasă caracterizată prin apariţia unor simptome neurologice foarte variate, nejustificate de existenţa unor leziuni şi declanşate prin şocuri emotive (accese de râs sau de plâns, convulsii, sufocări etc.), sugestie sau autosugestie etc. – Din fr. **hystérie**, it. **isteria.**

ISTEŢ, -EAŢĂ, *isteţi, -e*, adj. Ager (la minte), deştept, iscusit, priceput. * Vioi, sprinten. – Din sl. **istîcî.**

ISTEŢI, *isteţesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A deveni isteţ. – Din **isteţ.**

ISTEŢIE, *isteţii,* s.f. Isteţime. – **Isteţ** + suf. *-ie.*

ISTEŢIME, *isteţimi,* s.f. Agerime (de minte), iscusinţă, pricepere, vioiciune, ingeniozitate, isteţie, isteciune, perspicacitate. – **Isteţ +** suf. *-ime.*

ISTM, *istmuri,* s.n. Fâşie îngustă de pământ care leagă două continente sau o peninsulă de un continent şi care separă două mări sau două golfuri. – Din fr. **isthme**, lat. **isthmus.**

ISTORIC, -Ă, *istorici, -ce*, adj., s.m., s.n. **I**. Adj. **1.** Care aparţine istoriei, privitor la istorie, istoricesc; *p. ext.* care are o importanţă deosebită (în dezvoltarea societăţii). *** Monument istoric* = construcţie care pentru vechimea şi valoarea ei artistică, este luată sub ocrotirea statului. * Care se ocupă cu fapte din istorie, care are ca temă istoria. *Roman istoric.* **2.** Care se schimbă în cursul timpului. **3.** Care corespunde faptelor istoriei, care a existat în realitate, real[2]. **4.** Care studiază problemele sau fenomenele în ordinea cronologică. *Metodă istorică.* **II. 1.** S.m. Specialist în domeniul istoriei, autor de opere istorice; *p. restr.* istoriograf. **2.** S.n. Expunere (amplă) a unui fapt, a unui eveniment etc., în împrejurările în care s-a produs, în ordinea desfăşurării faptelor etc. – Din fr. **historique**, lat. **historicus**, it. **istorico.**

ISTORICESC, -EASCĂ, *istoriceşti,* adj. (Înv.) Istoric. – **Istoric** + suf. *-esc.* Cf. rus. **istoriceskii.**

ISTORICEŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere istoric, în mod cronologic. – **Istoric** + suf. *-eşte.*

ISTORIE, *istorii,* s.f. **1.** Proces de dezvoltare a fenomenelor naturii şi societăţii. **2.** Ştiinţă care studiază dezvoltarea complexă a societăţii, a unui popor etc. * (Concr.) Scriere conţinând evenimente şi fapte care se încadrează în această ştiinţă. **3.** (Cu determinarea domeniului) Ştiinţă care studiază dezvoltarea şi schimbările succesive dintr-un anumit domeniu. *Istoria limbii.* * (Concr.) Lucrare care tratează probleme din aceste domenii. **4.** Povestire, naraţiune. **5.** (Fam.) Întâmplare, păţanie. * Poznă, încurcătură. – Din lat. **historia**, it. **istoria**. Cf. fr. **histoire.**

ISTORIOARĂ, *istorioare,* s.f. Scurtă povestire distractivă, moralizatoare, de obicei pentru copii. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Istorie +** suf. **-***ioară.*

ISTORIOGRAF, *istoriografi,* s.m. Persoană însărcinată, în trecut, în mod oficial, să scrie istoria unei epoci, a unei domnii etc.; *p. ext.* istoric. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **historiographe**, lat. **historiographus.**

ISTORIOGRAFIE, *istoriografii,* s.f. **1.** Ştiinţă auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul evoluţiei concepţiilor istorice şi al operelor istorice. **2.** Totalitatea scrierilor istorice (dintr-o ţară, dintr-o anumită perioadă de timp, cu privire la o anumită problemă etc.). [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **historiographie.**

ISTORISI, *istorisesc,* vb. IV. Tranz. A povesti, a expune, a nara. – Din ngr. **istórisa** (aor. lui *istoró*).

ISTORISIRE, *istorisiri,* s.f. Acţiunea *de a istorisi* şi rezultatul ei; povestire. * (Concr.) Creaţie literară în care se istoriseşte ceva. – V. **istorisi.**

ISTORISM s.n. (Filoz.) Principiu potrivit căruia evenimentele şi fenomenele trebuie studiate în procesul apariţiei şi dezvoltării lor istorice. – Din fr. **historisme**, rus. **istorizm.**

ISTOV s.n. (Înv.) Sfârşit[1], capăt. ** Loc. adj. şi adv. (Pop.) *De istov* = cu totul, complet, definitiv, perfect. *Fără istov* = fără încetare; nesfârşit, necurmat. – Din sl. **istovŭ** "adevărat".

ISTOVEALĂ s.f. Faptul de *a (se) istovi*; sleire a puterilor; stare de epuizare fizică. – **Istovi** + suf. *-eală.*

ISTOVI, *istovesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) obosi peste măsură, a (se) slei de puteri (din cauza eforturilor depuse, a consumului nervos etc.); a (se) epuiza, a (se) extenua. **2.** Tranz. (Pop.) A sfârşi, a termina, a epuiza. – Din **istov.**

ISTOVIRE, *istoviri,* s.f. Faptul de *a (se) istovi*; stare de oboseală extremă, de extenuare. – V. **istovi.**

ISTOVIT, -Ă, *istoviţi, -te,* adj. (Despre fiinţe) Extrem de obosit, sleit de puteri; extenuat, epuizat, frânt, sleit[2], sfârşit[2]. – V. **istovi.**

ISTOVITOR, -OARE, *istovitori, -oare,* adj. Care istoveşte; epuizant, extenuant. – **Istovi** + suf. *-tor.*

ISTRION s.m. v. **histrion.**

ISTROROMÂN, -Ă, *istroromâni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de limbă română ce trăieşte în peninsula Istria. **2.** Adj. Care aparţine istroromânilor **(1)**, privitor la istroromâni. * (Substantivat, f.) Idiomul istroromân. –

Istria (n. pr.) **+ român.**

IŞCHIUZAR, -Ă adj., s.m. şi f. v. **ischiuzar.**

IŞLIC, *işlice,* s.n. Căciulă de blană scumpă sau de postav, de format mare, cilindrică sau cu fundul pătrat (din alt material), purtată de domni, de boieri şi uneori de soţiile lor, iar mai târziu de negustori, de lăutari etc. ** Expr. *A călca (pe cineva) pe colţul işlicului* sau *a pocni (pe cineva) la coada işlicului* = a jigni (pe cineva). [Var.: (înv.) **şlic** s.n.] – Cf. tc. **başlik.**

IŞLICAR, *işlicari,* s.m. (Înv.) **1.** Persoană care purta işlic; *p. ext.* boier conservator, retrograd, refractar la ideile progresiste. **2.** Fabricant sau negustor de işlice. – **Işlic** + suf. *-ar.*

IŞLICEL, *işlicele,* s.n. Diminutiv al lui *işlic.* – **Işlic +** suf. *-el.*

ITALIAN, -Ă, *italieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Italiei sau este originară din Italia. **2.** Adj. Care aparţine Italiei sau populaţiei ei, privitor la Italia sau la populaţia ei; italienesc. * (Substantivat, f.) Limba italiană. [Pr.: *-li-an*] – Din it. **italiano.**

ITALIANCĂ, *italience,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Italiei sau este originară din Italia. [Pr.: *-li-an-*] – **Italian** + suf. *-că.*

ITALIC, -Ă, *italici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine Italiei antice, privitor la Italia antică. **2.** (Despre caractere tipografice; şi substantivat, f.) Cursiv. – Din fr. **italique**, lat. **italicus.**

ITALIENESC, -EASCĂ, *italieneşti,* adj. Italian **(2)**. [Pr.: *-li-e-*] – **Italian** + suf. *-esc.*

ITALIENEŞTE adv. În felul italienilor; în limba italiană. [Pr.: *-li-e-*] – **Italian** + suf. *-eşte.*

ITALIENISM, (1) *italienisme,* s.n. **1.** Element de jargon împrumutat (fără necesitate) din limba italiană. **2.** Curent lingvistic din sec. XIX care urmărea să apropie prin mijloace artificiale limba română de italiană. [Pr.: *-li-e-*] – Din it. **italianismo**, fr. **istalianisme.**

ITALIENIST, -Ă, *italienişti, -ste,* adj., subst. **1.** Adj. Care aparţine italienismului **(2)**, privitor la italienism. **2.** S.m. Adept al italienismului **(2)**. **3.** S.m. şi f. Specialist în limba, literatura şi cultura italiană. [Pr.: *-li-e-*] – **Italian +** suf. *-ist.*

ITALIOŢI s.m. pl. Populaţii de limbă indo-europeană care au locuit în antichitate în centrul Italiei. [Pr.: *-li-oţi*] – Din fr. **Italiotes.**

ITERATIV, -Ă, *iterativi, -e,* adj. (Despre forme verbale sau despre propoziţii temporale) Care exprimă o acţiune repetată; frecventativ. – Din fr. **itératif**, lat. **iterativus.**

ITERAŢIE, *iteraţii,* s.f. Repetare a unui anumit procedeu de calcul, prin aplicarea lui la rezultatul calculului din etapa precedentă. – Din fr. **itération.**

ITINDENŢIE s.f. v. **intendenţă.**

ITINERANT, -Ă, *itineranţi, -te,* adj. Care se deplasează din loc în loc pentru a desfăşura o anumită activitate, pentru a exercita o anumită profesiune. – Din fr. **itinérant.**

ITINERAR, *itinerare,* s.n. Drum pe care se desfăşoară o călătorie, cu indicarea localităţilor parcurse; marşrut. * Indicator care cuprinde staţiile şi orele de plecare şi de sosire ale unui vehicul pe un parcurs. – Din fr. **itinéraire**, lat. **itinerarius.**

IŢAN, *iţani,* s.m. (Rar) Locuitor de la munte. – **Iţă** + suf. *-an.*

IŢARI s.m. pl. Pantaloni ţărăneşti lungi, strâmţi şi încreţiţi pe picior, confecţionaţi dintr-o ţesătură de bumbac sau de lână, specifici portului popular românesc. – **Iţă** + suf. *-ar.*

IŢĂ, *iţe,* s.f. Dispozitiv la războiul de ţesut, format dintr-o ramă dreptunghiulară pe care sunt fixate sârme sau sfori paralele, prin ochiurile cărora trec firele de urzeală pentru formarea rostului; fiecare dintre firele cu ochiuri care fac parte din acest dispozitiv. ** Expr. *A (i se) încurca (cuiva) iţele* = a (i se) strica planul (cuiva); a (se) complica situaţia. *A (se) descurca iţele* = a (se) lămuri o situaţie. – Lat. **licia** (pl. lui *licium*).

IŢĂRAŞI s.m. pl. (Rar) Diminutiv al lui *iţari.* – **Iţari** + suf. *-aş.*

IŢI, *iţesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se ivi numai cu capul, a se arăta puţin, pentru un moment sau pe furiş. **2.** A se uita la ceva pe furiş sau în fugă, a arunca o privire fugară şi curioasă. – Cf. **iţii**.

IŢII interj. (Rar; în expr.) (se zice despre cel care, într-un joc de copii, scoate puţin capul afară din locul unde s-a ascuns, pentru a da un semnal convenţional) *A face iţii.* [Var.: **íţiiu** interj.] – Onomatopee.

IŢIIU interj. v. **iţii.**

IU interj. (Repetat) Strigăt pe care îl scot flăcăii la horă şi care însoţeşte strigăturile. * Strigăt care exprimă spaima. – Onomatopee.

IUBEŢ, -EAŢĂ, *iubeţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Persoană) care iubeşte mult, care este pătimaşă în dragoste. * (Înv.) (Persoană) căreia îi place mult ceva, care este amatoare de... – **Iubi** + suf. *-eţ.*

IUBI, *iubesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A fi îndrăgostit, a simţi o mare afecţiune pentru o persoană de sex opus. * Refl. recipr. A avea relaţii sexuale cu o persoană de sex opus. **2.** Tranz. şi refl. recipr. A ţine extrem de mult la cineva sau la ceva. **3.** Tranz. A-i plăcea

să... – Din sl. **ljubiti.**

IUBIRE, *iubiri,* s.f. Faptul de *a (se) iubi*; sentiment de dragoste pentru o persoană de sex opus; relaţii de dragoste; amor, iubit[1]. * Sentiment de afecţiune (şi admiraţie) pentru cineva sau ceva. – V. **iubi.**

IUBIT[1] s.n. Iubire. – V. **iubi.**

IUBIT[2]**, -Ă,** *iubiţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este foarte drag cuiva, pe care cineva îl iubeşte; drag. **2.** S.m. şi f. Persoană care este în relaţii de dragoste cu o persoană de sex opus; amant, amorez, ibovnic, drăguţ. – V. **iubi.**

IUBITOR, -OARE, *iubitori, -oare,* adj. Care iubeşte, înclinat să iubească; căruia îi place ceva, plin de dragoste, drăgăstos. – **Iubi** + suf. *-tor.*

IUBIŢEL, -ICĂ, *iubiţei, -ele,* s.m. şi f. (Fam.) Diminutiv al lui *iubit*[2] **(2)**. – **Iubit**[2] + suf. *-el.*

IUDAIC, -Ă, *iudaici, -ce,* adj. Care aparţine Iudeii sau populaţiei ei, privitor la Iudeea sau la populaţia ei. [Pr.: *-da-ic*] – Din fr. **judaîque**, lat. **judaicus.**

IUDAISM s.n. Mozaism. – Din fr. **judaîsme.**

IUDĂ, *iude,* s.f. Om trădător; om făţarnic, prefăcut. – Din sl. **Ijuda.**

IUDEU, *iudei,* s.m. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Iudeii sau era originară din Iudeea. * (Înv.) Evreu. – Din sl. **Ijudeî.**

IUFT s.n. Piele groasă de bovine tăbăcită vegetal cu coajă de stejar şi de mesteacăn şi impermeabilizată cu ulei de mesteacăn, întrebuinţată pentru feţe de încălţăminte. – Din rus. **iuft.**

IUGĂR, *iugăre,* s.n. Veche unitate de măsură pentru suprafeţe agrare, folosită în Transilvania, egală cu 0,5775 de hectare. [Var.: **júgăr** s.n.] – Din lat. **jugerum.**

IUGOSLAV, -Ă, *iugoslavi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţiile Iugoslaviei. **2.** Adj. Care aparţinea Iugoslaviei sau locuitorilor ei, privitor la Iugoslavia sau la locuitotii ei. – Din **Iugoslavia** (n. pr.) (derivat regresiv). Cf. fr. **yougoslave.**

IUI, *iui,* vb. IV. Intranz. (Rar) A chiui. [Pr.: *-i-u-*] – **Iu** + suf. *-ui* (după *chiui*).

IUIT, *iuituri,* s.n. (Rar) Chiuit. [Pr.: *-i-u-*] – V. **iui.**

IULIAN adj. (În sintagma) *Calendar iulian* = calendar stabilit din ordinul lui Iuliu Cezar în anul 46 a Cr. [Pr.: *-li-an*] – Din lat. **julianus**, fr. **julien.**

IULIE s.m. invar. A şaptea lună a anului; luna lui cuptor. – Din sl. **Ijulî.**

JUNCĂR s.m. v. **iuncher.**

IUNCHER, *iuncheri,* s.m. **1.** (În vechea terminologie a unor armate) Elev al unei şcoli militare; cadet. **2.** Mare proprietar de pământ provenit din nobilimea militară germană. [Var.: **iúncăr** s.m.] – Din rus. **îunker**, germ. **Junker.**

IUNCHERIE s.f. (Rar) Calitatea de iuncher; timpul petrecut ca iuncher. – **Iuncher** + suf. *-ie.*

IUNCHERIME s.f. Clasa marilor proprietari de pământ germani, care provenea din nobilimea militară. – **Iuncher +** suf. **-***ime.*

IUNIE s.m. invar. A şasea lună a anului; cireşar. – Din sl. **Ijunî.**

IURĂŞ s.n. v. **iureş.**

IUREŞ, *iureşuri,* s.n. Asalt, năvală, atac; mers impetuos; fugă, goană. [Var.: (reg.) **iúrăş**, (înv.) **iúruş** s.n.] – Din tc. **yürügüş.**

IURTĂ, *iurte,* s.f. Locuinţă demontabilă, specifică pentru populaţiile nomade mongole sau turcice, de formă conică (la mongoli) sau semisferică (la turci), alcătuită dintr-un schelet din zăbrele de lemn în formă de cerc, acoperit cu pâslă. – Din rus. **iurta.**

IURUŞ s.n. v. **iureş.**

IUŞCĂ[1] s.f. (Rar; în expr.) *Iuşcă de femeie* = femeie şireată şi plină de temperament. – Cf. **femeiuşcă.**

IUŞCĂ[2]**,** *iuşti,* s.f. (Reg.) Bici; *p. ext.* lovitură dată cu biciul. – Cf. **biciuşcă.**

IUŞTI interj. (Reg.) Cuvânt care imită sunetul produs de plesnitura biciului. – Onomatopee.

IUTĂ s.f. **1.** Plantă anuală cu tulpina înaltă până la 3 m şi groasă de 1-2 cm, cu frunze galbene, ovale, cultivată în regiunile tropicale pentru fibrele textile extrase din tulpină (*Corchorus olitorius* şi *capsularis*). **2.** Fibră textilă obţinută din tulpina iutei **(1)**, întrebuinţată la fabricarea pânzei de sac, a covoarelor etc. – Din germ. **Jute**, it. **iuta.**

IUTE, *iuţi,* adj. **1.** Care acţionează sau reacţionează repede; expeditiv, prompt; care se produce repede, prompt. *Om iute. Replică iute.* * Care fuge, aleargă, înaintează repede, rapid. *Cal iute. Mers iute.* * (Adverbial) În grabă, repede, imediat, îndată. *S-a dus iute acolo.* * Care se produce cu tărie, cu forţă. *Ploaie iute.* **2.** Care se enervează, se supără, se mânie uşor; irascibil; violent. **3.** Care are gust înţepător; care produce o senzaţie gustativă usturătoare; picant. *Mâncare iute. Gust iute.* * Care produce o senzaţie olfactivă înţepătoare şi neplăcută. *Miros iute.* – Din sl. **Ijutú.**

IUTIŞOR adv. (Pop.) Nici prea iute, nici prea încet; potrivit de iute; repejor. – **Iute** + suf. -

işor.

IUŢARI s.m. pl. (Reg.) Ciupercă comestibilă cu pălăria albă-gălbuie, cu carnea albă, iute la gust *(Lactarius piperatus)*. – **Iute** + suf. *-ar.*

IUŢEALĂ, *iuţeli,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este iute, grabă cu care se mişcă cineva sau ceva; viteză (mare); repeziciune. ** Loc. adv. *Cu iuţeala fulgerului* = extrem de repede, fulgerător. **2.** Gust înţepător, pişcător, picant. **3.** Mânie; violenţă. – **Iuţi** + suf. *-eală.*

IUŢI, *iuţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face să se producă, să meargă etc. sau a se produce, a merge etc. mai repede, mai prompt; a (se) grăbi. *Îşi iuţeşte paşii.* * Refl. A deveni mai tare, mai intens. *Vântul s-a iuţit.* **2.** Refl. (Rar) A se enerva, a se supăra, a se mânia uşor. **3.** Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un gust înţepător, usturător, picant. *Mâncarea s-a iuţit.* – Din **iute.**

IUŢIRE, *iuţiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) iuţi* şi rezultatul ei. – V. **iuţi.**

IUŢIT, -Ă, *iuţiţi, -te,* adj. **1.** Grăbit, repede. **2.** Usturător, picant, pişcător, înţepător. – V. **iuţi**

IUXTĂ s.f. v. **juxtă.**

IUZLUC, *iuzluci,* s.m. Veche monedă turcească de argint, valorând o sută de parale. – Din tc. **yüzlük.**

IVĂR, *ivăre,* s.n. **1.** Clanţă (la uşă). **2.** Încuietoare (la uşă), zăvor. -. Cf. săs. **virol** (= germ. *Wirbel* "şurub").

IVEALĂ s.f. (Rar) Ivire. ** Expr. *A ieşi la iveală* = a apărea, a se înfăţişa; a se descoperi. *A scoate* (sau *a da*) *la iveală* = a da pe faţă, a face cunoscut, evident; a face să fie văzut; a tipări. – **Ivi** + suf. *-eală.*

IVI, *ivesc,* vb. IV. Refl. A se arăta, a apărea (dintr-o dată, pe neaşteptate), a ieşi la iveală a se descoperi. – Din sl. **javiti.**

IVIRE s.f. Faptul de *a se ivi*; apariţie, iveală. – V. **ivi.**

IVORIN s.n. Fildeş fabricat sintetic. – Din fr. **ivoirin.**

IVORIU s.n. **1.** Fildeş. **2.** (Anat.) Dentină. – Din fr. **ivoire.**

IZ, *izuri,* s.n. Miros deosebit, specific, aromă particulară. * Spec. Miros (şi gust) neplăcut. – Din magh. **iz.**

IZBĂ, *izbe,* s.f. Căsuţă (de lemn) specifică unor sate ruseşti. – Din rus. **izba.**

IZBĂVI, *izbăvesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A scăpa (dintr-o primejdie, boală etc.); a (se) salva, a (se) mântui. – Din sl. **izbaviti.**

IZBĂVIRE, *izbăviri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) izbăvi* şi rezultatul ei; scăpare, salvare, mântuire. – V. **izbăvi.**

IZBĂVIT, -Ă, *izbăviţi, -te,* adj. (Pop.) Scăpat, salvat; mântuit. – V. **izbăvi.**

IZBĂVITOR, -OARE, *izbăvitori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S.m. şi f. Persoană care izbăveşte; salvator, mântuitor. **2.** Adj. Care izbăveşte, vindecă. – **Izbăvi** + suf. *-tor.*

IZBÂNDĂ, *izbânzi,* s.f. Victorie, biruinţă (în luptă). * Reuşită, succes (într-o acţiune). – Din **izbândi** (derivat regresiv).

IZBÂNDI, *izbândesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A învinge (în luptă), a fi victorios; a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A reuşi într-o acţiune, a izbuti să realizeze ceva. * A duce la îndeplinire; a realiza, a împlini. – Din sl. **izbondon.**

IZBÂNDITOR, -OARE, *izbânditori, -oare,* adj. (Rar) Care izbândeşte; biruitor, învingător. – **Izbândi** + suf. *-tor.*

IZBELIŞTE, s.f. (Pop.; în expr.) *(A lăsa) de izbelişte* = (a lăsa) la voia întâmplării, părăsit de toţi, fără supraveghere. – **Izbi** + suf. *-elişte.*

IZBI, *izbesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) lovi cu putere (de ceva, de cineva sau cu ceva); a (se) repezi cu violenţă; a (se) trânti. * Tranz. şi refl. A (se) arunca cu putere; a (se) azvârli. **2.** Tranz. (Despre lumină) A cădea cu putere, a lovi drept în faţă, în ochi. **3.** Tranz. A ataca. **4.** Tranz. Fig. A impresiona puternic pe cineva; a surprinde, a frapa, a bate la ochi. – Din sl. **izbiti.**

IZBIRE, *izbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) izbi* şi rezultatul ei; lovire. – V. **izbi.**

IZBITOR, -OARE, *izbitori, -oare,* adj. Care impresionează puternic; impresionant, frapant, uimitor. – **Izbi** + suf. *-tor.*

IZBITURĂ, *izbituri,* s.f. Lovitură puternică. * (Rar) Semn rămas în urma unei lovituri; contuzie. – **Izbi** + suf. *-tură.*

IZBUC, *izbucuri,* s.n. Izvor de apă cu debit intermitent. – Et. nec.

IZBUCNI, *izbucnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se manifesta brusc şi cu putere; a se arăta deodată; *p. ext.* a ţâşni. **2.** (Despre sunete, vorbe etc.; la pers. 3) A se porni deodată şi cu intensitate, a se auzi deodată. [Var.: **zbucní** vb. IV] – Din bg. **izbukna.**

IZBUCNIRE, *izbucniri,* s.f. Acţiunea de *a izbucni* şi rezultatul ei; dezlănţuire. – V. **izbucni.**

IZBUTI, *izbutesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A duce ceva la bun sfârşit; a reuşi, a izbândi. – Et. nec.

IZBUTIRE s.f. Acţiunea de *a izbuti* şi rezultatul ei; succes, reuşită, izbândă. – V. **izbuti.**
IZBUTIT, -Ă, *izbutiţi, -te,* adj. Care a fost bine realizat, care s-a bucurat de succes; reuşit. – V. **izbuti.**
IZGONI, *izgonesc,* vb. IV. Tranz. A sili pe cineva să plece; a da afară; a alunga, a goni. – Din sl. **izgoniti.**
IZGONIRE s.f. Acţiunea de *a izgoni* şi rezultatul ei; alungare. – V. **izgoni.**
IZLAZ, *izlazuri,* s.n. Loc sau câmp nelucrat, pe care creşte iarba, folosit ca păşune; imaş, păşune. [Var.: **isláz** s.n.] – Din bg. **izlaz.**
IZMANĂ, *izmene,* s.f. (Mai ales la pl.) Obiect de lenjerie bărbătească, acoperind corpul de la talie în jos; indispensabili, nădragi. [Var.: (reg.) **izmeánă** s.f.] – Din bg **izmeni.**
IZMĂ s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu frunzele peţiolate şi florile roşii-violete dispuse în spice la vârful tulpinilor sau ramurilor, întreaga plantă având un miros plăcut caracteristic; mentă *(Mentha piperita). ** Izmă creaţă* = specie de izmă cu frunzele peţiolate şi creţe, folosită la prepararea unor medicamente; mentă creaţă (*Mentha crispa). Izma-broaştei* = plantă erbacee cu frunze dinţate şi cu flori roz, care creşte prin locurile mlăştinoase *(Mentha aquatica).* – Et. nec.
IZMEANĂ s.f. v. **izmană.**
IZMENEALĂ, *izmeneli,* s.f. (Fam.) Purtare, atitudine afectată, lipsită de seriozitate, pretenţioasă; fandoseală, sclifoseală. * Strâmbătură, grimasă. – **Izmeni** + suf. *-eală.*
IZMENI, *izmenesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A se purta fără naturaleţe, cu mofturi; a se fandosi. **2.** A se uita urât, a se strâmba (la cineva), a se schimonosi, a face mutre. – Din sl. **izměniti** "a schimba".
IZMENIT, -Ă, *izmeniţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Om) afectat, fandosit, mofturos. – V. **izmeni.**
IZNOAVĂ, *iznoave,* s.f. (Pop.) **1.** Lucru nou, noutate; născocire. ** Loc. adv. *De iznoavă* = din nou, de la capăt, încă o dată. **2.** Poznă, glumă, ghiduşie; minciună, scornitură. – Din sl. **izů nova** "din nou".
IZOBAR, -Ă, *izobari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre procesele sau transformările unui sistem fizic) Care are loc la o presiune constantă. *** (şi substantivat, f.) *Linie* (sau *curbă*) *izobară* = linie care uneşte pe o hartă, pe o diagramă etc. punctele cu aceeaşi presiune. **2.** Adj., s.m. (Fiecare dintre atomii) care au aceeaşi masă atomică, dar care diferă prin numărul atomic şi se găsesc în căsuţe diferite ale tabloului periodic al elementelor. – Din fr. **isobare.**
IZOBATĂ, *izobate,* s.f. (Geogr.) Linie care uneşte, pe o hartă, punctele cu aceeaşi adâncime faţă de o suprafaţă de referinţă (lac, mare, ocean). – Din fr. **isobathe.**
IZOCLINĂ, *izocline,* s.f. Linie care uneşte, pe o hartă, punctele care au aceeaşi înclinaţie magnetică. – Din fr. **isocline.**
IZOCOR, -Ă, *izocori, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre procesele sau transformările sistemelor fizice) Care are loc la un volum constant. **2.** S.f. Curbă care reprezintă pe o diagramă o transformare izocoră **(1)**. – Din fr. **isochore.**
IZOCRON, -Ă, *izocroni, -e,* adj. (Despre procesele sau transformările de stare fizică sau chimică) Care are durată egală. – Din fr. **isochrone.**
IZODINAMIC, -Ă, *izodinamici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care are aceeaşi componentă orizontală a câmpului magnetic. **2.** S.f. Linie care trece prin punctele de egală intensitate a componentei orizontale a câmpului magnetic pământesc. – Din fr. **isodynamique.**
IZOEDRIC, -Ă, *izoedrici, -ce,* adj. (Despre corpuri geometrice) Care are toate feţele egale. – Din fr. **isoédrique.**
IZOGAMIE s.f. (Biol.) Formă primitivă de înmulţire sexuată, în care cei doi gameţi care participă la fecundare sunt asemănători din punct de vedere morfologic. – Din fr. **isogamie.**
IZOGLOSĂ s.f. v. **isoglosă.**
IZOGON, -Ă, *izogoni, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care are (două) unghiuri egale. – Din fr. **isogone.**
IZOHIETĂ, *izohiete,* s.f. Linie care uneşte, pe hărţile climatice, punctele cu aceeaşi cantitate de precipitaţii căzute într-o anumită perioadă de timp. [Pr.: *-hi-e-*] – Din fr. **isohyéte.**
IZOLA, *izolez,* vb. I. **1.** Tranz. A despărţi cu totul; a separa unul de altul; *spec.* a despărţi un bolnav contagios de oamenii sănătoşi, pentru a evita contagiunea. **2.** Tranz. A împiedica transmiterea căldurii, a frigului, a umezelii, a zgomotului etc. dintr-un mediu (sau corp) în altul; a separa un corp prin care trece curentul electric de alt corp bun conducător de electricitate. **3.** Refl. A se îndepărta de societate, de semeni; a sta retras, departe de alţii; a se retrage, a se închista. – Din fr. **isoler.**
IZOLANT, -Ă, *izolanţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat, m.) Care izolează **(2)**, care are

proprietatea de a izola. **2.** (În sintagma) *Limbă izolantă* = limbă care nu are afixe şi în care raportul dintre cuvinte este determinat de ordinea cuvintelor, de accent etc. – Din fr. **isolant.**

IZOLARE, *izolări,* s.f. Acţiunea de *a (se) izola* şi rezultatul ei; despărţire, separare. * (Med.) Măsură cu caracter profilactic prin care se interzice unui bolnav contagios de a veni în contact cu alte persoane. – V. **izola.**

IZOLAT, -Ă, *izolaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Separat; *p. ext.* îndepărtat; retras. * Situat la distanţă (unul de altul); răzleţ. * Care constituie o excepţie. *Un caz izolat.* – V.**izola**. Cf. fr. **isolé**, it. **isolato.**

IZOLATOR, -OARE, *izolatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care izolează. **2.** S.n. Corp, material rău conducător de electricitate sau de căldură; piesă fabricată dintr-un astfel de material, care serveşte la izolare. – Din fr. **isolateur.**

IZOLAŢIE, *izolaţii,* s.f. Faptul de a izola **(2)**; (concr.) strat de material izolant aşezat între două medii sau între două sisteme fizice. – Din fr. **isolation.**

IZOLAŢIONISM s.n. Politică dusă de o ţară care se izolează de ţările vecine. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **isolationnisme.**

IZOLAŢIONIST, -Ă, *izolaţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Partizan) al izolaţionismului. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **izolationniste.**

IZOMER, -Ă, *izomeri, -e,* adj., s.m. (Substanţă, combinaţie, nucleu atomic) care prezintă izomerie. – Din fr. **isomére.**

IZOMERIE s.f. Proprietate a unor substanţe cu aceeaşi compoziţie chimică de a avea însuşiri diferite, datorită modului diferit de aşezare a atomilor în moleculă. – Din fr. **isomérie.**

IZOMERIZA, pers. 3 *izomerizează,* vb. I. Refl. (Despre substanţe chimice) A se transforma într-un izomer în urma unei reacţii sau prin acţiunea unui agent fizic. – Din fr. **isomériser.**

IZOMERIZARE, *izomerizări,* s.f. Acţiunea de *a se izomeriza* şi rezultatul ei. – V. **izomeriza.** Cf. fr. **isomérisation.**

IZOMETRIC, -Ă, *izometrici, -ce,* adj. (Despre cristale) De mărime egală. – Din fr. **isométrique.**

IZOMORF, -Ă, *izomorfi, -e,* adj. (Despre substanţe) Care prezintă izomorfism; (despre cristale) asemănător ca formă. – Din fr. **isomorphe.**

IZOMORFIE s.f. Izomorfism **(2)**. – Din fr. **isomorphie.**

IZOMORFISM s.n. **1.** Relaţie, corespondenţă între două obiecte, fenomene etc. care au aceeaşi structură; identitate de structură. **2.** Proprietate a substanţelor cu compoziţie chimică diferită, dar cu structură înrudită, de a se prezenta în aceleaşi forme structurale cristalografice; izomorfie. **3.** Termen întrebuinţat de unii lingvişti structuralişti pentru a denumi paralelismul de structură dintre silabă, cuvânt şi propoziţie sau frază. – Din fr. **isomorphisme.**

IZOPOD, *izopode,* s.n. (La pl) Ordin de crustacee care au un segment toracic unit cu capul şi şapte segmente toracice libere, fiecare cu câte o pereche de picioare identic conformate; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. – Din fr. **isopode.**

IZOPREN, *izopreni,* s.m. Hidrocarbură nesaturată prin a cărei polimerizare se obţine cauciucul. – Din fr. **isopréne.**

IZOTERM, -Ă, *izotermi, -e,* adj. (Despre transformările sistemelor fizico-chimice) Care se produce la o temperatură constantă. ** (şi substantivat, f.) *Linie izotermă* = linie care uneşte pe o hartă geografică punctele terestre cu aceeaşi temperatură medie a aerului, a apei sau a solului într-o anumită perioadă. (şi substantivat, f.) *Curbă izotermă* = curbă care uneşte, pe o diagramă, punctele cu aceeaşi temperatură ale unui proces fizico-chimic. – Din fr. **isotherme.**

IZOTIPIE s.f. Proprietate a unor substanţe chimice de a cristaliza în aceleaşi forme, fără a forma cristale mixte. – Din fr. **isotypie.**

IZOTOP, -Ă, *izotopi, -e,* s.m., adj. (Atom, nucleu atomic) care are acelaşi număr de ordine ca şi alt atom ori nucleu atomic, dar care diferă de acesta prin masa atomică. – Din fr. **isotope.**

IZOTROP, -Ă, *izotropi, -e,* adj. (Despre corpuri, substanţe etc.; adesea substantivat, m.) Care are proprietăţi independente de direcţia în spaţiu. * (Despre materiale) Care are, pe toate direcţiile, aceleaşi proprietăţi mecanice. – Din fr. **isotrope.**

IZOTROPIE s.f. Proprietate a unui corp de a fi izotrop. – Din fr. **isotropie.**

IZRAELIT, -Ă, *izraeliţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană de religie mozaică; *p. restr.* evreu. **2.** Adj. Evreiesc [Pr.: -*ra-e*-] – Din fr. **israélite.**

IZVOD, *izvoade,* s.n. (Înv.) **1.** Însemnare; listă; registru (de cheltuieli), foaie (de zestre); catalog. **2.** Manuscris; text. * Document. **3.** Concept, plan; model. – Din sl. **izvodŭ.**

IZVODI, *izvodesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A crea, a face, a inventa. * (Rar) A descoperi. **2.** Tranz. A alcătui, a compune, a redacta; a scrie. **3.** Refl. A se contura, a apărea, a lua fiinţă. – Din sl. **izvoditi** "a extrage, a traduce".

IZVODIRE, *izvodiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) izvodi* şi rezultatul ei. – V. **izvodi.**

IZVODITOR, *izvoditori,* s.m. (Înv.) Cronicari; *p. gener.* scriitor, autor. – **Izvodi** + suf. *-tor.*

IZVOR, *izvoare,* s.n. **1.** Apă subterană care iese sau ţâşneşte la suprafaţa pământului; fântână. **2.** Loc de unde izvorăşte la suprafaţa pământului un izvor (**1)**, o apă curgătoare; începutul unui râu; obârşie. **3.** Sursă de lumină sau de căldură. **4.** Fig. Lucru din care provine ceva; origine (a unui lucru); sursă. **5.** Document, text original (istoric, ştiinţific). – Din sl. **izvorŭ.**

IZVORAŞ, *izvoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *izvor* (**1**). – **Izvor +** suf. *-aş.*

IZVORÎ, pers. 3 *izvorăşte,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre apă) A ieşi, a ţâşni din pământ; *p. ext.* (despre ape curgătoare) a-şi începe cursul, a-şi avea obârşia. * Fig. (Despre lacrimi, sânge etc.) A începe să curgă cu putere; a şiroi. * Fig. A ieşi la iveală; a apărea dintr-o dată; a răsări. **2.** Fig. A lua naştere, a-şi avea sursa, obârşia; a rezulta, a proveni, a se trage. – Din **izvor.**

Î s.m. invar. A douăsprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (vocală închisă, nerotunjită, din seria medială).

ÎÎ interj. (Pop. şi fam.) Cuvânt folosit pentru a exprima o aprobare, un consimţământ; da. – Onomatopee.

ÎMBARCA, *îmbárc,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) urca pe o navă pentru o călătorie pe apă; *p. gener.* a (se) urca pentru a călători în orice fel de mijloc de transport. – Din fr. **embarquer.**

ÎMBARCARE, *îmbarcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbarca* şi rezultatul ei. -V. **îmbarca.**

ÎMBARCAŢIE s.f. v. **ambarcaţie.**

ÎMBARCAŢIUNE s.f. v. **ambarcaţiune.**

ÎMBĂIA, *îmbăiez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) scălda sau a (se) spăla (în baie), a face baie; a (se) feredui. [Pr.: *-bă-ia*] – **În + baie**[1]**.**

ÎMBĂIERA, *îmbáier,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) lega cu băieri, a (se) prinde în băieri. * Tranz. Fig. A lega, a îmbina. [Pr.: *-bă-ie÷,* – Var.: (reg.) **îmbăierá** vb. I] – **În + baieră.**

ÎMBĂIERAT, -Ă, *îmbăieraţi, -te,* adj. Legat cu băieri; atârnat cu o baieră. [Pr.: *-bă-ie÷,* – Var.: (reg.) **îmbăirát, -ă** adj.] – V. **îmbăiera.**

ÎMBĂIERE, *îmbăieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbăia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-bă-ie-*] – V. **îmbăia.**

ÎMBĂIRA vb. I v. **îmbăiera.**

ÎMBĂIRAT, -Ă adj. v. **îmbăierat.**

ÎMBĂLA, *îmbălez,* vb. I. Tranz. A umple de bale; a umezi cu salivă; *spec.* a muia cu salivă firul de tors în timpul torsului manual. * Fig. A folosi cuvinte vulgare (la adresa cuiva). – **În** + **bale.**

ÎMBĂLARE, *îmbălări,* s.f. Faptul de *a îmbăla*. – V. **îmbăla.**

ÎMBĂLAT, -Ă, *îmbălaţi, -te,* adj. Plin de bale; muiat cu salivă. * Fig. (Despre cuvinte, expresii) Trivial. – V. **îmbăla.**

ÎMBĂLĂTURĂ, *îmbălături,* s.f. Faptul de a fi ud de bale sau de salivă; urmă, pată de salivă. * Fig. Ocară, înjurătură, vulgaritate. – **îmbăla +** suf. *-ătură.*

ÎMBĂLSĂMA, *îmbălsămez,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre flori, parfumuri; la pers. 3) A umple, a impregna aerul cu miros plăcut (şi pătrunzător); a parfuma, a înmiresma, a miresma. **2.** A impregna ţesuturile unui cadavru cu anumite substanţe chimice (introduse prin artere) pentru a împiedica sau pentru a întârzia putrefacţia; bălsăma. [Var.: (rar) **îmbălsămí** vb. IV] – **În + balsam.** Cf. it. **imbalsamare**, fr. **embaumer.**

ÎMBĂLSĂMARE, *îmbălsămări,* s.f. Acţiunea de *a îmbălsăma*. – V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMAT, -Ă, *îmbălsămaţi, -te,* adj. **1.** Care are şi răspândeşte un miros plăcut; în care s-a răspândit un miros plăcut, plin de miresme; parfumat, înmiresmat, miresmat. **2.** (Despre cadavre) Care este impregnat cu anumite substanţe pentru a împiedica sau pentru a întârzia putrefacţia; care este conservat prin îmbălsămare; bălsămat. [Var.: (rar) **îmbălsămít, -ă** adj.] – V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMI vb. IV v. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMIT, -Ă adj. v. **îmbălsămat.**

ÎMBĂRBĂTA, *îmbărbătez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) insufla bărbăţie, curaj; a (se) încuraja. – **În + bărbat.**

ÎMBĂRBĂTARE, *îmbărbătări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbărbăta*; încurajare. – V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTAT, -Ă, *îmbărbătaţi, -te,* adj. Căruia i s-a insuflat curaj, bărbăţie; încurajat. – V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTĂTOR, -OARE, *îmbărbătători, -oare,* adj. Care îmbărbătează. – **Îmbărbăta** + suf.

-*tor.*

ÎMBĂTA, *îmbăt,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. (fact.) A ajunge sau a face pe cineva să ajungă în starea de beţie, a (se) ameţi cu băutură; a (se) chercheli, a (se) aghesmui. ** Expr. *A (se) îmbăta lulea* (sau *tun, turtă, criţă*) = a (se) îmbăta foarte tare. *A (se) îmbăta cu apă rece* (sau *chioară*) = a (se) amăgi, a (se) înşela. * Tranz. P. anal. (Despre mirosuri puternice) A produce o stare asemănătoare cu beţia; a ameţi. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) încânta, a (se) ameţi, a (se) tulbura. – Lat. / * / **imbibitare** (< *bibitus* "beat").

ÎMBĂTARE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) îmbăta* **(1)** şi rezultatul ei; ameţeală. **2.** Fig. Tulburare adâncă (şi plăcută); încântare. – V. **îmbăta.**

ÎMBĂTAT, -Ă, *îmbătaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Beat. **2.** Fig. Ameţit (de plăcere, de dorinţe); încântat; fericit. – V. **îmbăta.**

ÎMBĂTĂTOR, -OARE, *îmbătători, -oare,* adj. **1.** (Rar; despre băuturi alcoolice) Care îmbată. * (Curent; despre arome, miresme) Care ameţeşte, care tulbură mintea; ameţitor. **2.** Fig. Care farmecă, încântă; deosebit de plăcut; încântător. – **Îmbăta** + suf. -*ător.*

ÎMBĂTRÂNI, *îmbătrânesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni bătrân. * Tranz. fact. A face pe cineva să devină bătrân (provocându-i supărări, griji etc.). * Tranz. fact. A face pe cineva să pară mai bătrân decât este în realitate, a-i da înfăţişare bătrânicioasă. **2.** (Despre materiale) A-şi schimba în mod lent structura şi proprietăţile caracteristice (prin degradare); a se învechi. – **În + bătrân.**

ÎMBĂTRÂNIRE s.f. Faptul de "a îmbătrâni"; trecere treptată spre bătrâneţe. * Spec. (Tehn.) Tratament aplicat unor materiale sau unor produse spre a le da cât mai repede calitatea de vechime. – V. **maturare, îmbătrâni.**

ÎMBĂTRÂNIT, -Ă, *îmbătrâniţi, -te,* adj. Care a devenit bătrân; cu înfăţişare de bătrân. – V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂŢOŞA, *îmbăţoşez,* vb. I. Refl. (Fam.) A deveni inflexibil, rigid, aspru. – **În** + **băţos.**

ÎMBĂŢOŞARE, *îmbăţoşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbăţoşa* şi rezultatul ei. – V. **îmbăţoşa.**

ÎMBĂŞOŞAT, -Ă, *îmbăţoşaţi, -te,* adj. Care a devenit rigid, inflexibil. – V. **îmbăţoşa.**

ÎMBÂCSEALĂ, *îmbâcseli,* s.f. Starea a ceea ce este îmbâcsit. – **Îmbâcsi** + suf. -*eală.*

ÎMBÂCSI, *îmbâcsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) umple, a (se) înţesa de praf, de murdărie sau de miasme. * Refl. (Despre aer) A deveni înăbuşitor. **2.** Tranz. (Reg.) A umple ceva, îndesând sau înghesuind. – **În** + **bâcsi** (reg. "a umple, a ticsi, a îndesa", et. nec.).

ÎMBÂCSIT, -Ă, *îmbâcsiţi, -te,* adj. **1.** Care este plin, înţesat de praf, de murdărie sau de miasme. **2.** (Reg.) Care este umplut peste măsură; îndesat. – V. **îmbâcsi.**

ÎMBÂRLIGA, pers. 3 *îmbârligă,* vb. I. Tranz. (Despre animale) A-şi îndoi coada în formă de arc şi a şi-o îndrepta în sus; a bârliga. – **În** + **bârliga.**

ÎMBÂRLIGAT, -Ă, *îmbârligaţi, -te,* adj. (Despre coada sau coarnele unor animale) Care este îndoit în formă de arc şi, de obicei, îndreptat în sus. – V. **îmbârliga.**

ÎMBELŞUGA, *îmbelşughez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face pământul să rodească, să devină îmbelşugat. – **În** + **belşug.**

ÎMBELŞUGARE s.f. Belşug; abundenţă, îndestulare. [Var.: (reg.) **îmbielşugáre** s.f.] – V. **îmbelşuga.**

ÎMBELŞUGAT, -Ă, *îmbelşugaţi, -te,* adj. Care are din abundenţă cele trebuincioase. * Care există din belşug, din abudenţă. [Var.: (reg.) **îmbielşugát, -ă** adj.] – V. **îmbelşuga.**

ÎMBI, -E, num. col. (Înv.) Amândoi, ambii. – Lat. / * / **ambi, ambae.**

ÎMBIA, *îmbíi,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A (se) îndemna (stăruitor) să facă sau să primească ceva; a (se) invita, a (se) pofti. * Refl. (Rar) A se lăsa poftit. * Tranz. Fig. A atrage. [Pr. -*bi-a*] – Probabil lat. **/ * / inviare.**

ÎMBIAT s.n. Îmbiere. [Pr. -*bi-at*] – V. **îmbia.**

ÎMBIBA, *îmbíb,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pătrunde, a (se) umple de un lichid, de un gaz etc. * Tranz. Fig. (Rar) A face să fie pătruns de o idee, de o teorie etc.; a îndoctrina. – Din fr. **imbiber**, lat. **imbibere.**

ÎMBIBARE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbiba* şi rezultatul ei. – V. **îmbiba.**

ÎMBIELŞUGARE s.f. v. **îmbelşugare.**

ÎMBIELŞUGAT, -Ă adj. v. **îmbelşugat.**

ÎMBIERE, *îmbieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbia* şi rezultatul ei; poftire, invitaţie, îndemn stăruitor; îmbiat. [Pr. -*bi-e-*] – V. **îmbia.**

ÎMBIETOR, -OARE, *îmbietori, -oare,* adj. Care îmbie; ademenitor, ispititor, atrăgător; încântător. [Pr. -*bi-e-*] – **Îmbia** + suf. -*tor.*

ÎMBIETURĂ, *îmbieturi,* s.f. (Rar) Faptul de a îmbia; îndemn, invitaţie. [Pr. -*bi-e-*] – **Îmbia** + suf. -*tură.*

ÎMBINA, *îmbin,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) lega, a (se) uni, a (se) împreuna, a (se) asocia pentru a realiza un tot; a (se) îngemăna. – Probabil lat. **/ * / imbinare.**

ÎMBINARE, *îmbinări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) îmbina* şi rezultatul ei; unire într-un tot; împreunare, împletire, îngemănare. * (Concr.) Ansamblu rezultat în urma unirii, împreunării sau asocierii mai multor elemente. **2.** Loc unde se realizează o îmbinare (**1**). – V. **îmbina.**

ÎMBINAT, -Ă, *îmbinaţi, -te,* adj. Care este unit cu altul într-un tot, care formează un tot; împreunat, îngemănat. – V. **îmbina.**

ÎMBLA vb. I v. **umbla.**

ÎMBLĂCI vb. IV v. **îmblăti.**

ÎMBLĂCIU, *îmblăcie,* s.n. Unealtă agricolă rudimentară, formată dintr-o prăjină lungă la capătul căreia este legat un băţ gros mobil şi mai multe curele, cu care se lovesc spicele de cereale sau păstăile de legume spre a li se scoate boabele. [Acc. şi: *îmblăciu*] – Cf. **îmblăti.**

ÎMBLĂNI, *îmblănesc,* vb. IV. Tranz. A căptuşi cu blană un obiect de îmbrăcăminte; a blănui. – **În + blană.**

ÎMBLĂNIRE s.f. Acţiunea de *a îmblăni*. – V. **îmblăni.**

ÎMBLĂNIT, -Ă, *îmblăniţi, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Căptuşit cu blană. – V. **îmblăni.**

ÎMBLĂTI, *îmblătesc,* vb. IV. Tranz. A bate cerealele, plantele cu păstăi etc. cu îmblăciul pentru a le scoate seminţele. * Fig. A bate rău pe cineva; a ciomăgi. [Var.: (reg.) **îmblăcí** vb. IV] – Cf. sl. **mlatîtî.**

ÎMBLĂTIRE, *îmblătiri,* s.f. Acţiunea de *a îmblăti*; îmblătit. – V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTIT s.n. Îmblătire; *p. ext.* timpul când se face îmblătirea. [Var.: (reg.) **umblăcít** s.n.] – V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTITOR, -OARE, *îmblătitori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care îmblăteşte. – **Îmblăti** + suf. *-tor.*

ÎMBLÂNZI, *îmblânzesc,* vb. IV. Tranz. A deprinde un animal (sălbatic) să se supună omului, să trăiască în apropierea (şi în folosul) omului; a domestici. * Tranz. şi refl. A face sau a deveni (mai) blând; a (se) domoli, a (se) linişti, a (se) calma, a (se) potoli. * Refl. Fig. (Despre furtună, vânt etc.) A scădea în intensitate; a se domoli. – **În + blând.**

ÎMBLÎNZIRE s.n. Acţiunea de *a (se) îmblânzi* şi rezultatul ei. – V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZIT, -Ă, *îmblânziţi, -te,* adj. (Despre animale) Deprins să se supună omului şi să trăiască în apropierea lui; domesticit. – V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZITOR, -OARE, *îmblânzitori*, *-oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu îmblânzirea animalelor sălbatice dând reprezentaţii publice, mai ales la circ. – **Îmblânzi** + suf. *-tor.*

ÎMBLET s.n. v. **umblet.**

ÎMBOBOCI, pers. 3 *îmboboceşte,* vb. IV. Intranz. (Despre plante) A face boboci; (despre muguri) a începe să se desfacă. – **În + boboc.**

ÎMBOBOCIRE, *îmbobociri,* s.f. Acţiunea de *a îmboboci* şi rezultatul ei. – V. **îmboboci.**

ÎMBOBOCIT, -Ă, *îmbobociţi, -te,* adj. (Despre plante) Care are boboci; (despre flori) care este în stadiul de boboc; (despre muguri) care este pe cale să se desfacă. – V. **îmboboci.**

ÎMBOBOROJI vb. IV v. î**mbolboji.**

ÎMBODOLI, *îmbodolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înfofoli. – Et. nec.

ÎMBODOLIT, -Ă, *îmbodoliţi, -te*, adj. (Reg.) Înfofolit. – V. **îmbodoli.**

ÎMBOGĂŢI, *îmbogăţesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină bogat; a (se) înavuţi, a (se) înstări. **2.** Tranz. şi refl. A (se) adăuga noi elemente unui bun material sau spiritual, a face să devină sau a deveni mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; a (se) dezvolta, a (se) mări. – **În + bogat.**

ÎMBOGĂŢIRE, *îmbogăţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbogăţi* şi rezultatul ei. – V. **îmbogăţi.**

ÎMBOGĂŢIT, -Ă, *îmbogăţiţi, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a acumulat bogăţii; bogat. **2.** (Despre lucruri concrete sau noţiuni abstracte) Care a devenit mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; dezvoltat. – V. **îmbogăţi.**

ÎMBOLBOJI, *îmbolbojesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A înfăşura. [Var.: **îmboborojí** vb. IV] – Et. nec.

ÎMBOLDI, *îmboldesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împunge un animal cu prăjina, cu băţul, cu nuiaua sau, *p. ext.*, a lovi un animal cu băţul, cu nuiaua spre a-l îndemna la mers, la tras. **2.** Tranz. Fig. A îndemna, a împinge pe cineva la o acţiune; a stimula. **3.** Refl. recipr. şi tranz. A (se) lovi cu coatele, a(-şi) da ghionturi sau brânci; a (se) îmbrânci. – **În + bold.**

ÎMBOLDIRE, *îmboldiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmboldi* şi rezultatul ei; *fig.* îndemn, stimul, imbold. – V. **îmboldi.**

ÎMBOLDITOR, -OARE, *îmbolditori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care îmboldeşte, îndeamnă, stimulează la acţiune. **2.** Fig. (Despre vorbe) Care înţeapă; caustic, înţepător, usturător. – **Îmboldi** + suf. *-tor.*

ÎMBOLNĂVI, *îmbolnăvesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină bolnav. – **În + bolnăvi.**

ÎMBOLNĂVIRE s.f. Faptul de *a (se) îmbolnăvi*. – V. **îmbolnăvi.**
ÎMBRĂCA, *îmbrác,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A(-şi) acoperi corpul cu veşminte. * Refl. A purta haine de o anumită croială, de o anumită calitate etc. **2.** A-şi procura sau a procura cuiva hainele trebuincioase. **3.** A (se) acoperi, a (se) înveli. * Tranz. A înfăţa perna sau plapuma. * Tranz. A înveli cu hârtie, cu material plastic etc. copertele unei cărţi, ale unui caiet etc. * Tranz. A fereca icoane, bijuterii etc. în aur sau în argint. * Tranz. Fig. A învălui, a ascunde (adevărata înfăţişare, adevăratul aspect etc.). – Lat. / * / **imbracare** (**<** *braca* "pantaloni").
ÎMBRĂCARE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbrăca* şi rezultatul ei; îmbrăcat[1]. – V. **îmbrăca.**
ÎMBRĂCAT[1] s.n. Faptul de *a (se) îmbrăca*; îmbrăcare. – V. **îmbrăca.**
ÎMBRĂCAT[2]**, -Ă,** *îmbrăcaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Cu trupul acoperit de haine; înveşmântat. – V. **îmbrăca.**
ÎMBRĂCĂMINTE s.f. **1.** Totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc (exceptând încălţămintea); veşminte, haine, straie. **2.** Hârtie, material plastic etc. cu care sunt învelite copertele unui caiet, ale unei cărţi etc. **3.** Strat de material cu care se acoperă o piesă sau o construcţie pentru a o izola, pentru a o proteja etc. [Gen.: *îmbrăcămintei*] – **Îmbrăca +** suf. *-ăminte.*
ÎMBRĂŢIŞA, *îmbrăţişez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) cuprinde, a (se) înlănţui cu braţele, a (se) strânge în braţe (în semn de afecţiune). * Tranz. Fig. A înconjura din toate părţile; a învălui. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde dintr-o aruncătură de ochi. * A include, a cuprinde în sfera preocupărilor. **3.** Tranz. Fig. A-şi însuşi o idee, o doctrină, o concepţie. * A se consacra unei profesiuni. * A cuprinde, a conţine. [Var.: (reg) **îmbrăţoşá** vb. I] – **În** + **brăţiş** (reg.).
ÎMBRĂŢIŞARE, *îmbrăţişări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbrăţişa* şi rezultatul ei; cuprindere în braţe; *p. ext.* mângâiere. [Var.: (reg.) **îmbrăţoşáre** s.f.] – V. **îmbrăţişa.**
ÎMBRĂŢOŞA vb. I. v. **îmbrăţişa.**
ÎMBRĂŢOŞARE s.f. v. **îmbrăţişare.**
ÎMBRÂNCEALĂ, *îmbrânceli,* s.f. Faptul de *a (se) îmbrânci*. – **Îmbrânci** + suf. *-eală.*
ÎMBRÂNCI, *îmbrâncesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A (se) împinge cu violenţă, a(-şi) da brânci; a (se) ghionti, a (se) brânci[1]. – **În** + **brâncă.**
ÎMBRÂNCIRE, *îmbrânciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbrânci* şi rezultatul ei. – V. **îmbrânci.**
ÎMBRÂNCITURĂ, *îmbrâncituri,* s.f. Faptul de a (se) îmbrânci; împinsătură (violenţă), ghiont, brânci. – **Îmbrânci** + suf. *-tură.*
ÎMBREBENA, *îmbrebenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi o pânză, o cămaşă etc. cu flori ţesute sau brodate; a înflora. * Refl. A se împodobi cu flori. – **În + breabăn.**
ÎMBROBODEALĂ, *îmbrobodeli,* s.f. Îmbrobodire; (concr.) obiect care serveşte la îmbrobodit. – **Îmbrobodi** + suf. *-eală.*
ÎMBROBODI, *îmbrobodesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) acoperi capul cu o broboadă, cu o basma etc. * Fig. A (se) acoperi ca într-un văl; a (se) învălui. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A convinge pe cineva să accepte realităţile aşa cum îi sunt înfăţişate, împiedicându-l să vadă adevăratul lor aspect. – **În** + **broboadă.**
ÎMBROBODIRE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbrobodi*; îmbrobodeală. – V. **îmbrobodi.**
ÎMBROBODIT[1] s.n. Îmbrobodire. – V. **îmbrobodi.**
ÎMBROBODIT[2]**, -Ă,** *îmbnobodiţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Cu capul acoperit cu o broboadă, cu o basma etc. **2.** (Despre oameni) Fig. (Fam.) Amăgit, înşelat, păcălit. – V. **îmbrobodi.**
ÎMBUCA, *îmbuc,* vb. I. **1.** Tranz. A vârî în gură ceva de mâncare; a mânca (în pripă, ce se nimereşte); a înghiţi ceva dintr-o dată. **2.** Refl. (Despre piese) A intra cu un capăt în altă piesă; a se împreuna, a se uni. – Lat. / * / **imbuccare** (< *bucca* "gură").
ÎMBUCARE, *îmbucări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbuca*. * (Concr.) Loc unde se îmbucă ceva. – V. **îmbuca.**
ÎMBUCĂTĂŢI, *îmbucătăţesc,* vb. IV. Tranz. A tăia în bucăţi, a face bucăţi; a îmbucăţi, a fragmenta. – Contaminare între **îmbucăţi** şi **înjumătăţi.**
ÎMBUCĂTĂŢIT, -Ă, *îmbucătăţiţi, -te,* adj. Care este divizat în bucăţi; fracţionat. – V. **îmbucătăţi.**
ÎMBUCĂTĂŢIRE, *îmbucătăţiri,* s.f. Acţiunea de *a îmbucătăţi*. – V. **îmbucătăţi.**
ÎMBUCĂTURĂ, *îmbucături,* s.f. **1.** Cantitate dintr-un aliment care poate fi vârâtă o dată în gură; înghiţitură, dumicat; *p. ext.* mâncare; bucătură. **2.** Loc de asamblare a două ţevi, două burlane etc., a unui ştift care intră în locaşul său etc. – **Îmbuca** + suf. *-ătură.*
ÎMBUCĂŢI, *îmbucăţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îmbucătăţi. – **În + bucăţi.**
ÎMBUCURA, *îmbúcur,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) bucura. – **În** + **bucura.**
ÎMBUCURĂTOR, -OARE, *îmbucurători, -oare,* adj. Care bucură, care face bucurie. –

Îmbucura + suf. -*ător.*

ÎMBUFNA, *îmbufnez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Fam.) A (se) supăra (tăcând sau încruntându-se); a (se) bosumfla. – **În + bufnă.**

ÎMBUFNARE s.f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) îmbufna* şi rezultatul ei; bosumflare. – V. **îmbufna.**

ÎMBUFNAT, -Ă, *îmbufnaţi, -te*, adj. (Fam.) Supărat, bosumflat. – V. î**mbufna.**

ÎMBUIBA, *îmbúib,* vb. I. Refl. şi tranz. A mânca şi a bea (sau a da să mănânce şi să bea) peste măsură, a (se) ghiftui; a (se) îndopa. – Et. nec.

ÎMBUIBARE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbuiba* şi rezultatul ei; stare de om îmbuibat. – V. **îmbuiba.**

ÎMBUIBAT, -Ă, *îmbuibaţi, -te,* adj. Ghiftuit de mâncare şi băutură. – V. **îmbuiba.**

ÎMBUJORA, *îmbujorez,* vb. I. Refl. (Despre obraji) A se înroşi, a se aprinde (ca un bujor); (despre oameni) a se înroşi la faţă. * Tranz. fact. (Rar) A face să se înroşească. – **În + bujor.**

ÎMBUJORARE, *îmbujorări,* s.f. Acţiunea de *a se îmbujora.* – V. **îmbujora.**

ÎMBUJORAT, -Ă, *îmbujoraţi, -te,* adj. (Despre obraji) Roşu, aprins (ca bujorul); (despre oameni) care are obrajii roşii; aprins[2]. – V. **îmbujora.**

ÎMBULZEALĂ, *îmbulzeli,* s.f. Îngrămădire de oameni (rar, de obiecte); înghesuială; aglomeraţie. – **Îmbulzi** + suf. -*eală.*

ÎMBULZI, *îmbulzesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se îngrămădi în număr mare, a se înghesui; a se buluci. **2.** Tranz. A face pe cineva să stea înghesuit, a vârî pe cineva sau ceva într-un spaţiu strâmt, neîncăpător, aglomerat; a înghesui. * (Despre o mulţime) A înghesui pe cineva din toate părţile. * Fig. A năpădi pe cineva cu stăruinţele, cu insistenţele. – **În** + **bulz.**

ÎMBULZIRE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbulzi* şi rezultatul ei. – V. **îmbulzi.**

ÎMBULZIT, -Ă, *îmbulziţi, -te,* adj. Care se îngrămădeşte, se înghesuie; învălmăşit. – V. **îmbulzi.**

ÎMBUMBA, *îmbúmb,* vb. I. Tranz. (Reg.) A încheia un nasture, petrecându-l prin cheotoare; a încheia în nasturi un obiect de îmbrăcăminte. **[**Var.: **îmbumbiá** vb. I] – **În** + **bumb.**

ÎMBUMBIA vb. I v. **îmbumba.**

ÎMBUNA, *îmbunez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să devină (mai) bun. * Tranz. şi refl. A (se) îmblânzi. * Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi uite un necaz sau a-şi uita un necaz; a (se) împăca, a (se) linişti. [Prez. ind. şi: *îmbún*] – **În + bun.**

ÎMBUNARE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbuna*; potolire, linştire. * (Înv.) Linguşire. – V. **îmbuna.**

ÎMBUNAT, -Ă, *îmbunaţi, -te,* adj. Împăcat, calmat; (rar) blând, binevoitor. – V. **îmbuna.**

ÎMBUNĂTĂŢA vb. I v. **Îmbunătăţi.**

ÎMBUNĂTĂŢI, *îmbunătăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face ca ceva să devină sau a deveni mai bun, a face să capete sau a căpăta o valoare sau o calitate superioară; a (se) ameliora, a (se) îndrepta. [Var.: (înv.) **Îmbunătăţá** vb. I] – **În** + **bunătate.**

ÎMBUNĂTĂŢIRE, *îmbunătăţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbunătăţi* şi rezultatul ei; ameliorare, îndreptare. – V. î**mbunătăţi.**

ÎMBUNĂTĂŢIT, -Ă, *îmbunătăţiţi, -te,* adj. Care a devenit mai bun, care a dobândit o calitate superioară. – V. **îmbunătăţi.**

ÎMBURGHEZI, *îmburghezesc,* vb. IV. Refl. A deveni burghez; a căpăta deprinderi, năravuri de burghez; a se burghezi. – **În + burghez.**

ÎMBURGHEZIRE s.f. Faptul de a se *îmburghezi.* – V. **îmburghezi.**

ÎMBURGHEZIT, -Ă, *îmburgheziţi, -te*, adj. Devenit burghez; cu obiceiuri de burghez. – V. **îmburghezi.**

ÎMBURUIENAT, -Ă, *îmburuienaţi, -te,* adj. (Rar) Plin de buruieni. [Pr.: -*ru-ie*-] – **În** + **buruiană** + suf. -*at.*

ÎMBUŞONA, *îmbuşonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A astupa o sticlă cu un buşon. – **În** + **buşon.**

ÎMBUŞONARE, *îmbuşonări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a îmbuşona* şi rezultatul ei. – V. **îmbuşona.**

ÎMBUŞONAT, -Ă, *îmbuşonaţi, -te*, adj. (Rar) Care este astupat cu un buşon. – V. **îmbuşona.**

ÎMBUTELIA, *îmbuteliez,* vb. I. Tranz. A umple (sub presiune) o butelie, o sticlă, închizând-o apoi ermetic. [Pr.: -*li-a*] – După fr. **embouteiller.**

ÎMBUTELIERE, *îmbutelieri,* s.f. Acţiunea de *a îmbutelia* şi rezultatul ei. [Pr.: -*li-e*-] – V. **îmbutelia.**

ÎMPACHETA, *împachetez,* vb. I. Tranz. **1.** A face pachet; a strânge, a aduna lucruri într-un sac, într-o ladă etc., a ambala (în vederea transportului). **2.** A pune comprese cu nămol, cu parafină etc. pe o parte bolnavă a corpului. – **În + pachet**. Cf. fr. **empaqueter.**

ÎMPACHETARE, *împachetări,* s.f. Acţiunea de *a împacheta* şi rezultatul ei. **1.** Ambalare,

împachetat. **2.** Învelire a unei părţi bolnave a corpului în comprese cu nămol, cu parafină etc. – V. **împacheta.**
ÎMPACHETAT s.n. Împachetare (**1**). – V. **împacheta.**
ÎMPAINJINIT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**
ÎMPĂCA, *împác,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. "cu") A restabili raporturi de prietenie, de înţelegere cu cineva; a (se) reconcilia, a (se) împăciui. * Refl. recipr. A se înţelege cu cineva (într-o chestiune bănească), a se învoi, a conveni. * Refl. A se obişnui, a se deprinde cu ceva (de obicei o idee, un gând). **2.** Tranz. A linişti, a potoli, a calma pe cineva mulţumindu-l, dându-i satisfacţie. **3.** Refl. recipr. A trăi în bună înţelegere cu cineva; a se învoi, a se îngădui cu cineva. – Lat. / * / **impacare.**
ÎMPĂCARE, *împăcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) împăca* şi rezultatul ei; împăciuire, împăcăciune. – V. **împăca.**
ÎMPĂCAT, -Ă, *împăcaţi, -te,* adj. Liniştit, mulţumit, satisfăcut. – V. **împăca.**
ÎMPĂCĂCIUNE, *împăcăciuni,* s.f. (Înv.) Împăcare. – **Împăca** + suf. *-ăciune.*
ÎMPĂCIUI, *împăciuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Rar) A convinge pe cineva să facă pace sau a face pace cu cineva; a (se) împăca (**1**). [Pr.: *-ciu-i-*] – **În +pace** + suf. *-ui.*
ÎMPĂCIUIRE, *împăciuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) împăciui* şi rezultatul ei; împăcare [Pr.: *-ciu-i-*] – V. **împăciui.**
ÎMPĂCIUIT, -Ă, *împăciuiţi, -te,* adj. (Rar) Împăcat, liniştit. – V. **împăciui.**
ÎMPĂCIUITOR, -OARE, *împăciuitori, -oare,* adj. Care împăciuieşte; conciliant. [Pr : *-ciu-i-*] – **Împăciui** + suf. *-tor.*
ÎMPĂCIUITORISM s.n. Atitudine de împăcare, de conciliere a unor divergenţe; încercare de aplanare a conflictelor sociale, ideologice etc. * P. gener. Îngăduinţă exagerată faţă de greşelile cuiva. [Pr.: *-ciu-i-*] – **Împăciuitor** + suf. *-ism.*
ÎMPĂCIUITORIST, -Ă, *împăciuitorişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă împăciuitorism, care practică împăciuitorismul; conciliator. [Pr.: *-ciu-i-*] – **Împăciuitor +** suf. **-***ist.*
ÎMPĂDURI, *împăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta arbori pentru a forma o pădure. – **În + pădure.**
ÎMPĂDURIRE, *împăduriri,* s.f. Acţiunea de *a împăduri.* – V. **împăduri.**
ÎMPĂDURIT, -Ă, *împăduriţi, -te,* adj. Cu păduri. – V. **împăduri.**
ÎMPĂIA, *împăiez,* vb. I. Tranz. A umple cu paie pielea jupuită de pe un animal, spre a-i da acestuia înfăţişarea naturală. [Pr.: *-pă-ia*] – **În+paie** (după fr. *empailler*).
ÎMPĂIAT, -Ă, *împăiaţi, -te,* adj. (Despre animale) A cărui piele jupuită a fost umplută cu paie pentru a-i da înfăţişarea naturală. [Pr.: *-pă-iat*] – V. **împăia.**
ÎMPĂIEJENA vb. I v. **împăienjeni.**
ÎMPĂIEJENIRE s.f. v. **împăienjenire.**
ÎMPĂIENJENI, pers. 3 *împăienjeneşte,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu pânze de păianjen, a (se) umple cu păienjeniş. **2.** Refl. Fig. (Despre ochi sau vedere) A-şi pierde claritatea, a vedea ca prin sită, ca prin ceaţă; a se înceţoşa. * Tranz. şi refl. A (se) tulbura. [Pr.: *-pă-ien÷,* – Var.: (reg.) **împăiejená** vb. I, **împăienjiní, împăinjini, împăinjení** vb. IV] – **În** + **păianjen.**
ÎMPĂIENJENIRE s.f. Acţiunea de *a (se) împăienjeni* şi rezultatul ei; *fig.* tulburare, înceţoşare a vederii. [Pr.: *pă-ien÷,* – Var.: (reg.) **împăinjeníre, împăiejeníre** s.f.] – V. **împăienjeni.**
ÎMPĂIENJENIT, -Ă, *împăienjeniţi, -te,* adj. **1.** Acoperit cu fire de păianjen, plin de păienjeniş. **2.** Fig. (Despre ochi) Care nu mai distinge bine obiectele; (despre vedere) lipsit de claritate; înceţoşat. [Pr.: *-pă-ien÷,* – Var.: (reg.) **împăinjinít, -ă**, **împăinjenit**, **-ă** adj.] – V. **împăienjeni.**
ÎMPĂIENJINI vb. IV v. **împăienjeni.**
ÎMPĂIERE, *împăieri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a împăia* şi rezultatul ei. **2.** (Rar) Fază de formare a paiului la cereale. – V. **împăia.**
ÎMPĂINJENI vb. IV. v. **împăienjeni.**
ÎMPĂINJENIRE s.f. v. **împăienjenire.**
ÎMPĂINJENIT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**
ÎMPĂINJINI vb. IV v. **împăienjeni.**
ÎMPĂMÂNTENI, *împământenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (În evul mediu, în ţările româneşti) A acorda cuiva (printr-un act domnesc) calitatea şi drepturile de pământean. **2.** Refl. A se stabili într-un loc, a se integra în viaţa localnicilor. **3.** Tranz. şi refl. Fig. (Despre obiceiuri, idei etc.) A face să prindă sau a prinde rădăcini; a (se) introduce, a (se) generaliza. – **În + pământean. –** V. *naturaliza.*

ÎMPĂMÂNTENIRE, *împământeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împământeni* şi rezultatul ei. – V. **împământeni.**

ÎMPĂNA, *împănez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce în crestăturile făcute într-o bucată de carne sau în unele legume bucăţele de usturoi, de slănină etc. * Fig. A umple, a înţesa, a împânzi un loc. **2.** (Tehn.) A reduce jocul dintre două sau mai multe obiecte, piese etc., introducând între ele pene de lemn sau de metal. – Lat. / * / **impinnare** sau **în + pană.**

ÎMPĂNARE, *împănări,* s.f. Acţiunea de *a împăna* şi rezultatul ei. – V. **împăna.**

ÎMPĂNAT, -Ă, *împănaţi, -te,* adj. **1.** (Despre păsări) Acoperit cu pene. * (Înv.; despre săgeţi) Căreia i s-a fixat o pană de pasăre în capătul neascuţit pentru a putea zbura mai uşor la lansare; care este prevăzut cu o pană. * (Reg.) Împodobit cu flori, plin cu flori. **2.** (Despre un loc, un teren etc.) Plin, înţesat, împânzit. **3.** (Despre carne sau despre unele legume) În care s-au introdus bucăţi de usturoi, de slănină etc. **4.** (Rar; despre obiecte sau unelte formate din bucăţi) Înţepenit, fixat cu o pană de lemn sau de metal. [Var.: (înv.) **împenát, -ă** adj.] – V. **împăna.**

ÎMPĂPURI, *împăpuresc,* vb. IV. Tranz. A astupa cu papură interstiţiile unui vas cu doage. – **În + papură.**

ÎMPĂRAT, *împăraţi,* s.m. Suveran (absolut) al unui imperiu. * Fig. Stăpân, conducător. – Lat. **imperator.**

ÎMPĂRĂTEASĂ, *împărătese,* s.f. **1.** Soţie de împărat sau femeie care conduce un imperiu. **2.** Plantă erbacee agăţătoare, veninoasă, cu flori albe-verzui (*Bryonia alba*). * (Reg) Mutătoare (*Bryonia dioica*). – **Împărat +** suf. *-easă.*

ÎMPĂRĂTESC, -EASCĂ, *împărăteşti,* adj. De împărat, care aparţine împăratului sau împărătesei; imperial; *p. ext.* măreţ, maiestuos. – **Împărat +** suf. *-esc.*

ÎMPĂRĂTEŞTE adv. Ca împăraţii, în felul împăraţilor; *p. ext.* (pe lângă verbe ca "a trăi", "a mânca", "a dormi" etc.) foarte bine. – **Împărat** + suf. *-eşte.*

ÎMPĂRĂTIŢĂ, *împărătiţe,* s.f. (Pop.) Împărăteasă (tânără). * Fată de împărat. – **Împărat** + suf. *-iţă.*

ÎMPĂRĂŢI, *împărăţesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A domni ca împărat. – Din **împărat.**

ÎMPĂRĂŢIE, *împărăţii,* s.f. **1.** Ţară condusă de un împărat; imperiu. ** *Împărăţia cerului* = rai. **2.** Faptul de a împărăţi; stăpânire. **3.** (Înv.) Împărat; sultan. ** Expr. (formulă de adresare către un împărat) *Împărăţia-ta* (sau *-voastră).* – **Împărat** + suf. *-ie.*

ÎMPĂRECHEA vb. I v. **împerechea.**

ÎMPĂRECHERE s.f. v. **împerechere.**

ÎMPĂROŞA, *împăroşez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) acoperi cu păr. – **În + păros.**

ÎMPĂROŞAT, -Ă, *împăroşaţi, -te,* adj. (Rar) Plin de păr, acoperit cu păr. – V. **împăroşa.**

ÎMPĂRTĂŞANIE, *împărtăşanii,* s.f. (Bis.) Cuminecătură. – **Împărtăşi** + suf. *-anie.*

ÎMPĂRTĂŞI, *împărtăşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Bis.) A da sau a lua împărtăşanie; a (se) cumineca, a (se) griji. **2.** Tranz. A accepta punctul de vedere al cuiva, a fi de acord cu... **3.** Tranz. A împărţi cu cineva ceva; a avea parte de acelaşi lucru ca şi altcineva. * Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. "din") A se face părtaş la ceva, a lua parte la ceva; a primi din..., a se înfrupta din... **4.** Tranz. A comunica, a destăinui cuiva un gând, o idee etc. – **În + părtaş.**

ÎMPĂRTĂŞIRE, *împărtăşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împărtăşi* şi rezultatul ei; cuminecare; comunicare, destăinuire. – V. **împărtăşi.**

ÎMPĂRŢEALĂ, *împărţeli,* s.f. Faptul de a împărţi ceva. * Spec. (Jur.) Împărţire a unor bunuri prin acord între părţi sau prin lege; partaj. – **Împărţi** + suf. *-eală.*

ÎMPĂRŢI, *împárt,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) separa în părţi, a (se) despărţi în grupuri; a (se) diviza, a (se) divide. * Tranz. (Rar) A clasifica. * Tranz. (Aritm.) A efectua operaţia de împărţire a unui număr prin altul, a face o împărţire. **2.** Tranz. A da mai multor persoane câte (o parte din) ceva; a repartiza, a distribui. ** Expr. *A nu avea ce împărţi* sau *a nu avea nimic de împărţit (cu cineva)* = a nu avea nici o legătură, nimic comun (cu cineva). * Refl. A se răspândi, a se împrăştia. **3.** Tranz. (Urmat de determinări introduce prin prep. "cu") A împărtăşi ceva cu cineva. – Lat. **impartire.**

ÎMPĂRŢIRE, *împărţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împărţi* şi rezultatul ei. * (Aritm.) Operaţie prin care se determină de câte ori un număr se cuprinde în altul. – V. **împărţi.**

ÎMPĂRŢIT, -Ă, *împărţiţi, -te,* adj. **1.** Care este separat în părţi, despărţit în grupuri; divizat. **2.** Răspândit, împrăştiat. – V. **împărţi.**

ÎMPĂRŢITOR, *împărţitori,* s.m. **1.** (Înv.) Factor poştal, poştaş. **2.** (Aritm.) Număr prin care se împarte deîmpărţitul; divizor. – **Împărţi** + suf. *-tor.*

ÎMPĂTIMA vb. I v. **împătimi.**

ÎMPĂTIMI, *împătimesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva să sufere, a provoca cuiva dureri. [Var.: **împătimá** vb. I] – **În + patimă.**

ÎMPĂTIMIRE s.f. (Rar) Iubire, pasiune adâncă. – V. **împătimi.**
ÎMPĂTIMIT, -Ă, *împătimiţi, -te,* adj. (Rar) Pătimaş. – V. **împătimi.**
ÎMPĂTRI, *împătresc,* vb. IV. Tranz. A mări de patru ori; a cvadrupla. – **În + patru.**
ÎMPĂTRIT, -Ă, *împătriţi, -te*, adj. Care este de patru ori mai mare, cvadruplu. – V. **împătri.**
ÎMPĂTURA vb. I v. **împături.**
ÎMPĂTURARE s.f. v. **împăturire.**
ÎMPĂTURAT, -Ă adj. v. **împăturit.**
ÎMPĂTURI, *împăturesc,* vb. IV. Tranz. A strânge o pătură, o haină, o pânză, o hârtie etc. prin îndoirea de mai multe ori. [Var.: **împăturá** vb. I] – **În + pătură.**
ÎMPĂTURIRE, *împăturiri,* s.f. Acţiunea de *a împături*. [Var.: **împăturáre** s.f.] – V. **împături**
ÎMPĂTURIT, -Ă, *împăturiţi, -te,* adj. (Despre pânză, hârtie etc.) Strâns prin îndoire repetată [Var.: **împăturát, -ă** adj.] – V. **împături.**
ÎMPĂUNA, *împăunez,* vb. I. Refl. A se făli, a·se mândri, a se fuduli. [Pr.: -*pă-u*-] – **În + păun** (după fr. *pavaner*).
ÎMPĂUNARE, *împăunări,* s.f. Acţiunea de *a se împăuna*. [Pr.: -*pă-u*-] – V. **împăuna.**
ÎMPĂUNAT, -Ă, *împăunaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu pene (de păun). **2.** Fudul, mândru, înfumurat. [Pr.: -*pă-u*-] – V. **împăuna.**
ÎMPÂCLI, *împâclesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se acoperi cu pâclă, a căpăta un aspect tulbure; a-şi pierde claritatea. – **În + pâclă.**
ÎMPÂCLIT, -Ă, *împâcliţi, -te,* adj. Acoperit cu pâclă; întunecat, mohorât. – V. **împâcli.**
ÎMPÂNZI, *împânzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi (ca o pânză) o întindere de loc. * A tulbura, a împăienjeni privirea. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) întinde, a (se) răspândi. – **În + pânză.**
ÎMPÂNZIRE, *împânziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împânzi* şi rezultatul ei. – V. **împânzi.**
ÎMPÂNZIT, -Ă, *împânziţi, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care a devenit tulbure; care şi-a pierdut claritatea; împăienjenit. * Fig. (Despre o mulţime) Răspândit pe o mare întindere. – V. **împânzi.**
ÎMPÂSLI, *împâslesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre tricotaje de lână) A se face des, îndesat ca pâsla. ** Tranz. *Împâsleşte dimia.* **2.** Tranz. (Despre păr sau barbă) A acoperi faţa, crescând des (ca pâsla). – **În + pâslă.**
ÎMPÂSLIRE s.f. Faptul de *a (se) împâsli.* – V. **împâsli.**
ÎMPÂSLIT, -Ă, *împâsliţi, -te,* adj. Care a devenit des ca pâsla, cu aspect de pâslă; (despre păr) des şi încâlcit (ca pâsla). – V. **împâsli.**
ÎMPASLITURĂ, *împâslituri,* s.f. Ţesătură cu aspect de pâslă. – **Împâsli** + suf. -*tură.*
ÎMPELIŢA, *împeliţez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se întrupa, a se încarna. [Var.: (rar) **împieliţá** vb. I] – **În + peliţă** (*= pieliţă*).
ÎMPELIŢAT, -Ă, *împeliţaţi, -te,* adj. Afurisit, blestemat. ** Expr. *Drac împeliţat,* se spune despre un copil neastâmpărat, poznaş, obraznic. * (Substantivat, m.; art.) Dracul. [Var.: **împieliţát, -ă** adj.**] –** V. **împeliţa.**
ÎMPENAT, -Ă adj. v. **împănat.**
ÎMPERECHEA, *împerechez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) uni pentru a forma o pereche; a (se) asocia. **2.** Tranz. A potrivi perechile de animale în vederea montei. * Refl. recipr. A săvârşi actul sexual; a se împreuna. [Var.: (reg.) **împărecheá** vb. I] – **În + pereche.**
ÎMPERECHEAT, -Ă, *împerecheaţi, -te,* adj. Împreunat, unit, asociat (în perechi). – V. **împerechea.**
ÎMPERECHERE, *împerecheri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împerechea* şi rezultatul ei. [Var.: (reg.) **împărechére** s.f.] – V. **împerechea.**
ÎMPESTRIŢA, *împestriţez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face pestriţ. – **În + pestriţ.**
ÎMPESTRIŢARE, *împestriţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) împestriţa* şi rezultatul ei. – V. **împestriţa.**
ÎMPESTRIŢAT, -Ă, *împestriţaţi, -te*, adj. Care a devenit pestriţ; amestecat. – V. **împestriţa.**
ÎMPESTRIŢĂTURĂ, *împestriţături,* s.f. Amestecătură de culori; *p. ext.* de elemente străine, eterogene; împestriţare, pestriţătură. – **Împestriţa** + suf. -*ătură.*
ÎMPETICAT, -Ă, *împeticaţi, -te,* adj. (Rar) Cu petice; peticit[2]. – **În + petic** + suf. -*at.*
ÎMPEŢI, *împeţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A peţi. – Din [a merge, a se duce, a veni etc.] **în peţit.**
ÎMPEŢIT, *împeţite,* s.n. (Rar) Peţit. – V. **împeţi.**
ÎMPIEDECA vb. I v. **împiedica.**
ÎMPIEDECARE s.f. v. **împiedicare.**
ÎMPIEDECAT, -Ă adj. v. **împiedicat.**
ÎMPIEDECĂTOR, -OARE adj. v. **împiedicător.**
ÎMPIEDICA*,* *împiedic,* vb. I. **1.** Refl. A se lovi (cu piciorul) de ceva sau de cineva care stă în cale (şi a cădea); a se poticni. ** Expr. *A se împiedica în picioare* = a se împletici. *A i se împiedica (cuiva) limba* = a nu putea articula bine sunetele. *A se împiedica la vorbă* = a

gângăvi. * Fig. A da mereu peste ceva sau peste cineva care supără, stinghereşte. **2.** Tranz. A pune unui animal piedică la picioare, a-i lega picioarele ca să nu poată fugi. * A înfrâna roţile unui vehicul (pentru a-l face să meargă greu). * A pune piedica de siguranţă la mecanismul armelor de foc. **3.** Tranz. Fig. A opri, a ţine în loc pe cineva sau ceva; a se pune în calea cuiva sau a ceva. [Var.: (reg.) **împiedecá** vb. I] – Lat. **impedicare.**

ÎMPIEDICARE, *împiedicări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) împiedica* şi rezultatul ei. **2.** (Înv. şi reg.) Piedică, obstacol. [Var.: (reg.) **împiedecáre** s.f.] – V. **împiedica.**

ÎMPIEDICAT, -Ă, *împiedicaţi, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Care are picioarele legate (spre a nu putea fugi); (despre vehicule sau despre roţile lor) cu piedică; înţepenit. **2.** Fig. (Despre vorbă sau despre vorbire) Greoi, poticnit, încurcat. [Var.: (reg.) **împiedecát, -ă** adj.] – V. **împiedica.**

ÎMPIEDICĂTOR, -OARE, *împiedicători, -oare,* adj. Care împiedică; *fig.* care încurcă. [Var.: (reg.) **împiedecătór, -oáre** adj.] – **Împiedica +** suf. *-ător.*

ÎMPIEGAT, -Ă s.m. şi f. v. **impiegat.**

ÎMPIELIŢA vb. I v. **împeliţa.**

ÎMPIELIŢAT, -Ă adj. v. **împeliţat.**

ÎMPIEPTOŞA, *împieptoşez,* vb. I. Refl. (Rar) A-şi încorda muşchii pieptului; a se opinti (din piept). – **În + pieptos.**

ÎMPIETRI, *împietresc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. A se preface în piatră. * Refl. A deveni tare ca piatra; a se întări. **2.** Intranz. Fig. A rămâne pe loc; nemişcat; a încremeni, a înlemni, a înmărmuri. * Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină insensibil. – **În + piatră.**

ÎMPIETRIRE s.f. Acţiunea de *a (se) împietri* şi rezultatul ei. * Fig. Încremenire, înmărmurire, înlemnire. * Fig. Insensibilitate. – V. **împietri.**

ÎMPIETRIT, -Ă, *împietriţi, -te,* adj. **1.** (În basme) Care a fost prefăcut în piatră; petrificat. **2.** Fig. Nemişcat, încremenit, înlemnit. * Nesimţitor, insensibil. – V. **împietri.**

ÎMPIETRUIRE, *împietruiri,* s.f. Aşezare a unor straturi de pietre sau de pietriş pe partea carosabilă a unui drum; pietruire. – **În + pietruire.**

ÎMPILA, *împilez,* vb. I. Tranz. A asupri, a oprima. – Et. nec.

ÎMPILARE, *împilări,* s.f. Acţiunea de *a împila*; asuprire, oprimare. – V. **împila.**

ÎMPILAT, -Ă, *împilaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, oprimat. – V. **împila**

ÎMPILĂTOR, -OARE, *împilători, -oare,* adj. (Adesea substantivat, m.) Care împilează; asupritor. – **Împila** + suf. *-ător.*

ÎMPINGĂTOR, *împingătoare,* s.n. Accesoriu la armele de foc care serveşte la împinsul proiectilului în ţeavă. – **Împinge +** suf. **-***tor.*

ÎMPINGE, *împíng,* vb. III. **1.** Tranz. A mişca, a urni, a deplasa din loc pe cineva sau ceva, exercitând o apărare. * Intranz. A se lăsa cu toată greutatea sau puterea spre a urni pe cineva sau ceva din loc. **2.** Tranz. A face să înainteze; a duce, a purta (până departe). * Fig. (Adesea peior.) A ajuta pe cineva să ajungă la o situaţie (nemeritată). **3.** Tranz. Fig. A îndemna, a îmboldi. **4.** Refl. A se înghesui pentru a putea merge înainte. * Tranz. A îmbrânci. **5.** Tranz. (Înv.) A izgoni, a alunga. * Fig. A nu accepta, a respinge. **6.** Intranz. (Reg.) A cheltui. * Tranz. A plăti. ** Expr. *A împinge bani (cuiva)* = a mitui (pe cineva). [Perf. s. *împinsei*, part. *împins*] – Lat. **impingere.**

ÎMPINGERE, *împingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împinge* şi rezultatul ei. * Forţă de apăsare exercitată de un corp asupra altuia. – V. **împinge.**

ÎMPINSĂTURĂ, *împinsături,* s.f. (Rar) Ghiont, brânci. – **Împins** (part. lui *împinge*) + suf. -*ătură.*

ÎMPINTENA*,* *împintenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da pinteni calului. – **În + pinten.**

ÎMPINTENAT, -Ă, *împintenaţi, -te,* adj. (Rar) Prevăzut cu pinteni. – **În + pinten** + suf. *-at.*

ÎMPISTRI, *împistresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împodobi o pânză, o cămaşă etc. cu desene, cu motive florale etc. de diverse culori; *spec.* a încondeia ouă de Paşti. – Cf. sl. **pîstriti.**

ÎMPISTRIT, -Ă, *împistriţi, -te,* adj. (Reg.) Care este împodobit cu desene sau cu flori, cu ornamente de diverse culori şi forme; *spec.* încondeiat. – V. **împistri.**

ÎMPLĂTOŞA, *împlătoşez,* vb. I. Refl. (Rar) A se îmbrăca, a se înarma cu o platoşă. – **În + platoşă.**

ÎMPLĂTOŞAT, -Ă, *împlătoşaţi, -te,* adj. (Rar) Îmbrăcat, înarmat cu o platoşă. – V. **împlătoşa.**

ÎMPLÂNTA, *împlânt,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înfige, a (se) vârî. * Tranz. (Rar) A fixa, a aşeza. – Lat. **implantare.**

ÎMPLÂNTARE, *împlântări,* s.f. Acţiunea de *a (se) împlânta* şi rezultatul ei; înfigere; *p. ext.* fixare, înţepenire. – V. **împlânta.**

ÎMPLE vb. III. v. **umple.**

ÎMPLETECI vb. IV. v. **împletici.**

ÎMPLETECIT, -Ă adj. v. **împleticit.**

ÎMPLETI, *împletesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A reuni, a împreuna mai multe fire, jurubiţe etc. **2.** Tranz. A strânge părul în cozi. **3.** Tranz. A lucra diferite obiecte din fire textile răsucite sau toarse ori din nuiele, din flori etc.; *spec.* a face o împletitură din fire de lână, de bumbac etc. prin tricotare cu andrele. * A face colaci din bucăţi de aluat. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucişa, a se întretăia; a se îmbina. **5.** Intranz. (Rar; în expr.) *A împleti din picioare* = a mişca repede din picioare; a dansa. **6.** Tranz. Fig. (Înv.) A unelti, a urzi. – **În + pleată** (pl. *plete*).

ÎMPLETICI, *împleticesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre picioare) A se lovi, a se împiedica unul de altul în mers; (despre oameni) a merge clătinându-se, împiedicându-se. * P. anal. (Despre limbă) A se încurca în timpul vorbitului; (despre oameni) a articula greu cuvintele. **2.** A se amesteca, a se încurca, a se încâlci. * Tranz. şi refl. A (se) încolăci. [Var.: (reg.) **împletecí** vb. IV] – Et. nec.

ÎMPLETICIT, -Ă, *împleticiţi, -te,* adj. **1.** (Despre picioare, despre pas sau despre mers) Împiedicat, poticnit; (despre oameni) care merge şovăind, clătinându-se. * (Despre limbă) Care articulează anevoios. **2.** Amestecat, încurcat, încâlcit. * (Despre vorbă, gând) Greu de înţeles, confuz. [Var.: (reg.) **împletecít, -ă** adj.] – V. **împletici.**

ÎMPLETIRE, *împletiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împleti* şi rezultatul ei; împletit[1]. * Fig. Amestec, încurcătură, încâlceală. – V. **împleti.**

ÎMPLETIT[1] s.n. Împletire. – V. **împleti.**

ÎMPLETIT[2]**, -Ă,** *împletiţi, -te,* adj. **1.** (Despre fire, jurubiţe etc.) Reunit, încrucişat cu altele într-un anumit fel; (despre obiecte) lucrat din fire de lână, bumbac, cânepă etc. sau din nuiele, flori etc., dispuse într-un anumit fel. **2.** (Despre păr) Strâns în cozi, făcut cozi. **3.** (Adesea fig.) Încrucişat, încolăcit. – V. **împleti.**

ÎMPLETITOR, -OARE, *împletitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care împleteşte din răchită, nuiele etc. diferite obiecte. – **Împleti** + suf. *-tor.*

ÎMPLETITURĂ, *împletituri,* s.f. Fel de a împleti. * (Concr.) Produs obţinut prin împletire. – **Împleti** + suf. *-tură.*

ÎMPLINI, *împlinesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge vârsta de... **2.** Refl. (Despre timp sau măsuri de timp) A ajunge la soroc, a se scurge, a trece în întregime, a expira. * (Rar; despre noţiuni de cantitate) A ajunge la numărul, la suma dorită, indicată, necesară. **3.** Tranz. A face să fie plin sau întreg; a întregi, a completa. ** Expr. *A-şi împlini somnul* = a dormi suficient. **4.** Refl. (Despre fiinţe) A se dezvolta; a se îngrăşa. * Fig. A se desăvârşi. **5.** Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) realiza, a (se) îndeplini. **6.** Tranz. A achita, a plăti. * (Înv. şi reg.) A obliga pe un datornic să plătească banii datoraţi. **7.** Tranz. (Reg.; în expr.) *A o împlini (cu cineva)* = a o păţi (cu cineva), v. *păţi.* (Refl.) *I s-a împlinit* = i s-a înfundat, v. *înfunda.* – Lat. / * / **implenire** (< *plenus*) sau **în** + **plini** (înv. "împlini" < *plin*).

ÎMPLINIRE, *împliniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împlini* şi rezultatul ei. – V. **împlini.**

ÎMPLINIT, -Ă, *împliniţi, -te,* adj. **1.** (Despre noţiuni de timp) Întreg, complet. **2.** (Despre oameni) Bine făcut, proporţionat. * Durduliu, grăsuţ. – V. **împlini.**

ÎMPODOBI, *împodobesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) găti, a(-şi) pune podoabe. * Tranz. A garnisi, a orna. * Tranz. Fig. (Rar) A da culoare, relief (prin adăugarea unei podoabe); a agrementa. – **În + podoabă.**

ÎMPODOBIRE, *împodobiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împodobi*; decorare, înfrumuseţare; (concr.) podoabă, ornament. – V. **împodobi.**

ÎMPODOBIT, -Ă, *împodobiţi, -te,* adj. Care este gătit, căruia i s-au pus podoabe. * Înfrumuseţat. – V. **împodobi.**

ÎMPONCIŞA, *împoncişez,* vb. I. (Înv.) **1.** Refl. recipr. A veni în conflict cu cineva sau cu ceva, a fi în dezacord; a se contrazice. **2.** Tranz. A înfige un obiect ascuţit; a împlânta. – **În + ponciş.**

ÎMPONCIŞARE, *împoncişări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) împoncişa* şi rezultatul ei; conflict; împotrivire. [Var.: **împuncişáre** s.f.] – V. **împoncişa.**

ÎMPONCIŞAT, -Ă, *împoncişaţi, -te,* adj. (Înv.) Aşezat ponciş; încrucişat. – V. **împoncişa.**

ÎMPOPORA, *împoporez,* vb. I. Tranz. (Rar) A popula un teritoriu. – **În + popor.**

ÎMPOPORARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a împopora*; populare. – V. **împopora.**

ÎMPOPOŢA, *împopoţez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) împopoţona. – Et. nec.

ÎMPOPOŢONA, *împopoţonez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) găti cu (prea) multe podoabe (de prost gust); a (se) înzorzona, a (se) împopoţa, a (se) înţoţona. – Et. nec.

ÎMPOPOŢONARE s.f. Acţiunea de *a (se) împopoţona* şi rezultatul ei; înzorzonare. – V. **împopoţona.**

ÎMPOPOŢONAT, -Ă, *împopoţonaţi, -te,* adj. Împodobit în mod exagerat şi de obicei cu

lucruri, cu podoabe de prost gust; înzorzonat, înţoţonat. – V. **impopoţona.**

ÎMPOTMOLI, *împotmolesc,* vb. IV. Refl. A se înţepeni în nămol, în nisip etc.; a se îngloda, a se înnămoli. * (Despre albia unei ape curgătoare) A se înnămoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. * Fig. A nu putea fi dus până la capăt, soluţionat, rezolvat. – **În + potmol.**

ÎMPOTMOLIRE, *împotmoliri,* s.f. Acţiunea de *a se împotmoli* şi rezultatul ei; înnămolire. – V. **împotmoli.**

ÎMPOTRIVA prep. (Construit cu gen.) Contra, în contra, în ciuda. * (Rar) Către, spre. * (Înv.) În faţa. – Din **împotrivă.**

ÎMPOTRIVĂ adv. În contra, contrar. ** Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune* etc.) *împotrivă* = a se împotrivi, a rezista. *A zice* (sau *a răspunde, a vorbi* etc.) *împotrivă* = a contrazice. * (Rar) În faţă. [Var.: (reg.) **împrotivă** adv.] – **În + potrivă.**

ÎMPOTRIVEALĂ*,* *împotriveli,* s.f. (Rar) Faptul de *a se împotrivi*; împotrivire, opoziţie, rezistenţă. – **Împotrivi** + suf. *-eală.*

ÎMPOTRIVI, *împotrivesc,* vb. IV. Refl. A nu fi de acord, a sta, a fi, a se pune împotrivă; a se opune. – Din **împotrivă.**

ÎMPOTRIVIRE, *împotriviri,* s.f. Acţiunea de *a se împotrivi* şi rezultatul ei; opoziţie, rezistenţă, opunere, împotriveală. – V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVIT, -Ă, *împotriviţi, -te,* adj. (Înv., rar) Opus, contrar. – V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVITOR, -OARE, *împotrivitori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Înv.) (Persoană) care se opune, care este împotrivă; *p. ext.* duşman. [Var.: **improtivitór, -oáre** s.m. şi f., adj.] – **Împotrivi** + suf. *-tor.*

ÎMPOVĂRA, *împovărez,* vb. I. Tranz. şi refl. A pune o povară pe cineva sau a lua asupra sa o povară, a (se) încărca din greu; a (se) îngreuna. – **În + povară.**

ÎMPOVĂRARE s.f. Acţiunea de *a (se) împovăra*. – V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRAT, -Ă, *împovăraţi, -te,* adj. Încărcat cu o povară; îngreunat. * Fig. Năpădit de tristeţe, tulburat de frământări sufleteşti. – V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRĂTOR, -OARE, *împovărători, -oare,* adj. Care împovărează; copleşitor. – **Împovăra** + suf. *-ător.*

ÎMPRĂŞTIA, *împrăştii,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să plece sau să fugă ori a pleca, a fugi în toate părţile; a (se) risipi, a (se) răspândi, a (se) răzleţi. * P. anal. A (se) risipi prin cădere, prin rupere, prin răsturnare. * Tranz. Fig. A face să dispară gândurile, a risipi o stare sufletească (apăsătoare). **2.** Refl. (Despre lichide) A se răspândi, a se difuza. * Tranz. şi refl. P. gener. (Adesea fig.) A (se) întinde, a (se) difuza, a (se) răspândi. [Pr.: *-ti-a*] – **În + praştie.**

ÎMPRĂŞTIAT, -Ă, *împrăştiaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni). Distrat, zăpăcit; dezordonat, dezorganizat. **2.** (Despre lucruri) Aflat în dezordine, risipit. [Pr.: *-ti-at*] – V. **împrăştia.**

ÎMPRĂŞTIERE, *împrăştieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împrăştia*; risipire, răspândire. [Pr.: *-ti-e-*] – V. **împrăştia.**

ÎMPRĂŞTIETOR, -OARE, *împrăştietori, -oare,* adj. **1.** (Rar) Care împrăştie; care difuzează. **2.** (Înv.) Risipitor. [Pr.: *-ti-e-*] – **Împrăştia** + suf. *-tor.*

ÎMPREJMUI, *împrejmuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a aşeza un gard, pietre etc. de jur împrejurul unul loc pentru a-l delimita de rest; a îngrădi. * Fig. A înconjura, a împresura. – **În + preajmă +** suf. **-***ui.*

ÎMPREJMUIRE, *împrejmuiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a împrejmui*; împrejmuit[1]. **2.** (Concr.) Îngrăditură; gard. **3.** (Înv.) Împrejurime. – V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUIT[1] s.n. Faptul de *a împrejmui*; împrejmuire **(1)**. – V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUIT[2]**, -Ă,** *împrejmuiţi, -te,* adj. (Despre locuri, terenuri etc.) Care este închis de jur împrejur (cu gard); îngrădit. – V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUITOR, -OARE, *împrejmuitori, -oare*, adj. Care împrejmuieşte. * Înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] – **Împrejmui** + suf. *-tor.*

ÎMPREJUR adv. În (sau pe) locul înconjurător; în jur. ** Loc. adv. *(De) jur împrejur* = din (sau în) toate părţile, în jur. ** Expr. (comandă militară de întoarcere îndărăt prin învârtire de 180° spre stânga) *(La) stânga-mprejur!*. – **În + pre + jur.**

ÎMPREJURA, *împrejur,* vb. I. Tranz. (Înv.) A ocoli de jur împrejur, a cuprinde din toate părţile; a înconjura. * (Reg.) A lega un obiect cu o sfoară etc. trecută împrejur; a încinge. – Lat. pop. **inpergyrare** sau din **împrejur.**

ÎMPREJURARE, *împrejurări,* s.f. Situaţie în care se află cineva; circumstanţă; întâmplare. ** Loc. adv. *După împrejurări* = potrivit situaţiei; de la caz la caz. – V. **împrejura.**

ÎMPREJURIME, *împrejurimi,* s.f. Locul sau ţinutul dimprejur; preajmă, vecinătate, împrejmuire (**3**). – **Împrejur +** suf. *-ime.*

ÎMPREJURUL prep. (Construit cu gen.; arată spaţiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva) În jurul... *Se adunase lume împrejurul casei.* – Din **împrejur.**

ÎMPRESURA, *împresór,* vb. I. Tranz. **1.** A înconjura din toate părţile; a încadra **(4)**. * A cuprinde cu braţele, cu mâinile; a îmbrăţişa. **2.** A încercui pentru a prinde, a cuceri etc. **3.** (Înv.) A deposeda pe cineva în mod abuziv. [Prez. ind. şi: *împrésur*] – Probabil lat. / * / **impressoriare** (< *pressorium*).

ÎMPRESURARE, *împresurări,* s.f. Acţiunea de *a împresura* şi rezultatul ei. – V. **împresura.**

ÎMPRESURAT, -Ă, *împresuraţi, -te,* adj. Cuprins din toate părţile; învăluit, năpădit. – V. **împresura.**

ÎMPREUNA, *împreunez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) aduna la un loc; a (se) uni, a (se) îmbina. * Tranz. (Rar) A întruni, a cumula. **2.** Refl. recipr. şi tranz. fact. A săvârşi sau a face să săvârşească actul sexual; a (se) împerechea. [Pr.: *pre-u÷,* – Prez. ind. şi: (reg.*)* *împreún*] – Din **împreună.**

ÎMPREUNARE, *împreunări,* s.f. Acţiunea de *a (se) împreuna* şi rezultatul ei. [Pr.: -*pre-u*-] – V. **împreuna.**

ÎMPREUNAT, -Ă, *împreunaţi, -te,* adj. Care este unit cu altul (într-un tot); îmbinat; încheiat[2]. [Pr.: -*pre-u*-] – V. **împreuna.**

ÎMPREUNĂ adv. La un loc; laolaltă, depreună, delaolaltă. – **În** + **preună** (< *pre + una*).

ÎMPRICINA, *împricinez,* vb. I. Refl. recipr. (Pop.) A găsi pricină de judecată (cu cineva); a se judeca cu cineva. – **În + pricină.**

ÎMPRICINAT, -Ă, *împricinaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Cel) care este implicat, acuzat într-un proces; (cel) care este parte într-un proces. – V. **împricina.**

ÎMPRIETENI, *împrietenesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni prieten cu cineva sau a face pe cineva prieten. [Pr.: -*pri-e÷,* – Var.: (reg.) **împrietiní** vb. IV] – **În + prieten.**

ÎMPRIETENIRE s.f. Faptul de *a (se) împrieteni.* [Pr.: -*pri-e*-] – V. **împrieteni.**

ÎMPRIETINI vb. IV v. **împrieteni.**

ÎMPRIMĂVĂRA, pers. 3 *împrimăvărează,* vb. I. Refl. impers. A se face primăvară. – **În + primăvară.**

ÎMPROPRIETĂRI, *împroprietăresc,* vb. IV. Tranz. (Despre stat) A atribui cuiva drepturi de proprietate asupra unui teren, asupra unei locuinţe. [Pr.: -*pri-e*-] – **În** + **proprietar.**

ÎMPROPRIETĂRIRE, *împroprietăriri,* s.f. Acţiunea de *a împroprietări* şi rezultatul ei. [Pr.: -*pri-e*-] – V. **împroprietări.**

ÎMPROSPĂTA, *împrospătez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie din nou proaspăt, prin schimbare, prin înlocuire. **2.** Tranz. şi refl. A (se) reînnoi. * A (se) înviora. – **În** + **proaspăt.**

ÎMPROSPĂTARE s.f. Acţiunea de *a (se) împrospăta* şi rezultatul ei; înnoire, înviorare. – V. **împrospăta.**

ÎMPROSPĂTAT, -Ă, *împrospătaţi, -te*, adj. Înnoit; înviorat. – V. **împrospăta.**

ÎMPROŞCA, *împroşc,* vb. I. Tranz. **1.** A împrăştia apă sau noroi stropind în toate părţile; (adesea fig.) a stropi pe cineva cu apă, cu noroi etc. * Spec. (Tehn.) A împrăştia sub presiune un lichid sau o pulbere pe suprafaţa unui obiect. **2.** A arunca întruna, a zvârli fără încetare în toate părţile proiectile, pietre etc.; a arunca cu ceva asupra cuiva. – Cf. bg. **prăskam**, scr. **prskati.**

ÎMPROŞCARE, *împroşcări,* s.f. Acţiunea de *a împroşca*; stropire; împroşcătură **(1)**. – V.**împroşca.**

ÎMPROŞCĂTURĂ, *împroşcături,* s.f. **1.** Împroşcare. **2.** (Concr.) Urmă lăsată prin împroşcare; stropitură, pată. – **Împroşca +** suf. -*ătură.*

ÎMPROTIVĂ adv. v. **împotrivă.**

ÎMPROTIVITOR, -OARE s.m. şi f., adj. v. **împotrivitor.**

ÎMPRUMUT, *împrumuturi,* s.n. **1.** Faptul de a (se) împrumuta; (concr.) obiect sau sumă de bani împrumutată. ** Loc. adj. *De împrumut* = care este împrumutat. ** Expr. *A fi ca de împrumut* sau *a părea de împrumut* = a nu i se potrivi cuiva. ** Loc. vb. *A da* (sau *a lua*) *cu împrumut* = a împrumuta **(1)**. **2.** Cuvânt, construcţie lexicală etc. luată din altă limbă. *Împrumut lingvistic.* – Lat. **in promutuum.**

ÎMPRUMUTA, *împrumut,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A da cuiva sau a lua de la cineva un bun care urmează să fie restituit. **2.** A adopta cuvinte, obiceiuri etc.; *p. ext.* a imita. – Lat. / * / **impromutare** sau din **împrumut.**

ÎMPRUMUTARE s.f. Acţiunea de *a împrumuta* şi rezultatul ei. – V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTAT, -Ă, *împrumutaţi, -te,* adj. Care este luat sau dat cu împrumut. * (Despre cuvinte, obiceiuri etc.) Care este din altă limbă sau de la alt popor. * Imitat. – V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTĂTOR, -OARE, *împrumutători, -oare*, s.m. şi f. Persoană care împrumută sau de la care se împrumută ceva. – **Împrumuta** + suf. -*ător.*

ÎMPUIA, *împuiez,* vb. I. Tranz. (În expr.) *A împuia capul* (sau *urechile*) *cuiva* = a face să intre în mintea cuiva o idee, insistând asupra ei; a ameţi pe cineva cu vorbăria. [Pr.: -*pu-ia*] –

Prez. ind. şi (reg.) *împúi* – **În + pui.**

ÎMPUNCIŞARE s.f. v. **împoncişare.**

ÎMPUNGACI, -CE, *împungaci, -ce,* adj. (Reg., despre vite cornute) Împungător **(2)**. – **Împunge** + suf. *-aci.*

ÎMPUNGĂTOR, -OARE, *împungători, -oare,* adj. (Reg.) **1.** Care împunge, care are vârful ascuţit. * Fig. (Despre ochi, privire) Pătrunzător, scrutător. * Fig. (Despre vorbe) Înţepător, muşcător. **2.** (Despre vite cornute) Care are năravul de a lovi cu coarnele, care împunge **(2)**; împungaci. – **Împung** (prez. ind. al lui *împunge*) + suf. *-ător.*

ÎMPUNGE, *împúng,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înţepa. * Tranz. A îmboldi un animal. * Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. **2.** Tranz. A lovi cu coarnele. [Perf. s. *împunsei*, part. *împuns*] – Lat. **impungere.**

ÎMPUNGERE, *împungeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împunge* şi rezultatul ei; înţepare. – V. **împunge.**

ÎMPUNSĂTURĂ, *împunsături,* s.f. **1.** (La cusături) Împungere cu acul; *p. ext.* locul unde a pătruns acul (sau vârful ascuţit al altui obiect). * Înţepătură (**1**). *Degete pline de împunsături.* **2.** Fig. Înţepătură **(2)**. – **Împuns** (part. lui *împunge*) + suf. *-ătură.*

ÎMPUPI, *împupesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A îmboboci; a înmuguri. – **În + pup**[1]. Cf. scr. **pupiti** "a îmboboci".

ÎMPUPIT, -Ă, *împupiţi, -te,* adj. (Reg.) Îmbobocit; înmugurit. – V. **împupi.**

ÎMPURPURA, *împurpurez,* vb. I. Refl. A se înroşi. [Prez. ind. şi: (reg.) *împúrpur*] – **În + purpură.**

ÎMPURPURARE, *împurpurări,* s.f. Acţiunea de *a se împurpura* şi rezultatul ei. – V. **împurpura.**

ÎMPUŞCA, *împuşc,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) omorî sau a (se) răni cu proiectilul tras de o armă de foc. ** Expr. (Tranz.; fam.) *A împuşca francul* = a fi în mare lipsă de bani; a trăi din expediente. **2.** Intranz. A face să iasă prin explozie proiectilul unei arme de foc; *fig.* a produce pocnete (ca cele) de puşcă. ** Compus: s.m. invar. *împuşcă-n-lună* = om îndrăzneţ, dar nesocotit. * A face să explodeze o încărcătură explozivă. **3.** Intranz. (pers. 3) (Despre vopsele, tencuieli şi despre pereţii pe care sunt aplicate) A se degrada (la suprafaţă) prin umflare, cojire etc.; a se coşcovi, a se scoroji, a se coji. **4.** Tranz. A introduce, cu un aparat special, cuie într-o suprafaţă betonată. – **În + puşcă.**

ÎMPUŞCARE, *împuşcări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) împuşca* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de rupere în bucăţi a unei roci prin explodarea încărcăturilor de mină. – V. **împuşca.**

ÎMPUŞCAT, -Ă, *împuşcaţi, -te*, adj. **1.** Care a fost omorât prin împuşcare. ** (Expr.) *A fugi* (sau *a ieşi, a se duce*) *(ca) împuşcat* = a fugi, a se duce repede, glonţ. **2.** (Despre vopsele, tencuieli şi despre pereţii pe care sunt aplicate) Care s-a degradat (la suprafaţă) prin umflare, cojire etc.; coşcovit, scorojit, cojit. **3.** (Despre pereţi de beton) În care s-au introdus, cu un aparat special, cuie. – V. **împuşca.**

ÎMPUŞCĂTURĂ, *împuşcături,* s.f. **1.** Zgomot produs de explozia încărcăturii unei arme de foc; pocnet de puşcă. **2.** Încărcătură explozivă introdusă într-o rocă sau într-un zăcământ de minereu spre a le sfărâma. – **Împuşca +** suf. *-ătură.*

ÎMPUTERNICI, *împuternicesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva puterea de a face ceva. * (Jur.) A da mandat, a autoriza. **2.** Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A da sau a prinde putere, a(-şi) reface forţele, a (se) face mai puternic; a (se) întări. – **În + puternic.**

ÎMPUTERNICIRE, *împuterniciri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a împuternici* şi rezultatul ei. * (Jur.) Mandat, procură. **2.** (Rar) Întărire, fortificare. * Intensificare. – V. **împuternici.**

ÎMPUTERNICIT, -Ă, *împuterniciţi, -te*, s.m. şi f. Persoană autorizată a săvârşi ceva în numele altcuiva; mandatar. – V. **împuternici.**

ÎMPUŢI, *împút,* vb. IV. **1.** Refl. A căpăta miros rău din cauza alterării; a intra în putrefacţie. **2.** Tranz. A umple o încăpere, un spaţiu cu miros greu (de corp intrat în putrefacţie). [Prez. ind. şi: *împuţesc*] – **În + puţi.**

ÎMPUŢICIUNE, *împuţiciuni,* s.f. **1.** (Rar) Miros greu; putoare. **2.** (Concr.) Lucru urât mirositor; *p. ext.* murdărie. – **Împuţi** + suf. *-ciune.*

ÎMPUŢINA, *împuţinez,* vb. I. Refl. A se reduce ca număr, ca mărime; a se micşora, a descreşte, a diminua, a scădea. ** Expr. *A i se împuţina cuiva inima* sau *a se împuţina cu inima* = a se descuraja; a se înfricoşa. – **În + puţin.**

ÎMPUŢINARE, *împuţinări,* s.f. Faptul de *a se împuţina*; reducere, micşorare, descreştere, diminuare, scădere. – V. **împuţina.**

ÎMPUŢINAT, -Ă, *împuţinaţi, -te,* adj. Care a scăzut ca număr sau ca mărime, care s-a micşorat. * Care a scăzut ca intensitate; care este diminuat; slăbit. – V. **împuţina.**

ÎMPUŢIT, -Ă, *împuţiţi, -te*, adj. **1.** Care a intrat în putrefacţie, care miroase urât din cauza alterării. **2.** Murdar, neîngrijit. * (Despre oameni; adesea substantivat) Leneş, trândav. –

V. **împuţi.**

ÎN prep. **1.** (Indică interiorul spaţiului unde are loc o acţiune, unde se află ceva, spre care are loc o mişcare) *Intră în casă.* * (Indică suprafaţa pe care are loc o acţiune sau spaţiul dintre obiecte unde se află ceva, unde se produce o mişcare) *Se suie în pom.* * (Indică obiectul de care atârnă ceva) *Pune-ţi haina în cuier.* * (Indică o parte a corpului care este acoperită, îmbrăcată etc.) *Şi-a tras ghetele în picioare. Nu sta cu căciula în cap.* * La, în dreptul. *Haină roasă în coate.* **2.** (Indică timpul în care se petrece o acţiune) *În iunie se coc cireşele.* * (Indică intervalul de timp care se scurge de la un anumit moment) După, peste. *Pleci de mâine în două zile.* **3.** (Indică o cauză) Din pricina...; în urma... *Pomul se clătina în vânt. Ochii-i ard în friguri.* **4.** (Indică scopul) *Se duce în peţit.* **5.** (Indică instrumentul, relaţia) *S-au înţeles în scris.* **6.** (Indică o comparaţie) În formă de..., ca... *Fumul se ridică în spirală.* **7.** Conform cu..., potrivit cu... *Fiecare în legea lui.* **8.** (Introduce un complement indirect) *Adâncit în gânduri. Casă transformată în muzeu.* – Lat. **in.**

ÎNADINS adv. Cu un anumit scop, anume, intenţionat. – **În** + **adins.**

ÎNAINTA, *înaintez,* vb. I. **1.** Intranz. A merge înainte în spaţiu, a se mişca spre cineva sau ceva aflat înainte; a avansa. * Fig. A progresa. **2.** Intranz. A merge înainte în timp; a se desfăşura, a se dezvolta. **3.** Tranz. A ridica pe cineva într-o funcţie mai importantă; a avansa în grad. * Intranz. A obţine o funcţie mai importantă, un grad mai mare. **4.** Tranz. A expedia, a trimite, a da un act, o petiţie, o lucrare administrativă etc. **5.** Tranz. (Înv.) A avansa o sumă de bani. – Din **înainte.**

ÎNAINTARE, *înaintări,* s.f. Acţiunea de *a înainta* şi rezultatul ei. * Avansare într-o funcţie, într-o demnitate. * (Sport; concr.) Totalitatea înaintaşilor **(4)**. * Dezvoltare, progres, propăşire. – V. **înainta.**

ÎNAINTAŞ, -Ă, *înaintaşi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre animale de tracţiune, mai ales despre cai; adesea substantivat) Înhămat înaintea rotaşilor. **2.** Adj. (Rar) Care merge înainte, care este în faţă. **3.** S.m. Persoană care, prin activitatea sau prin lucrările sale, a pregătit activitatea altora; precursor. **4.** S.m. (Sport) Jucător din linia de atac a unei echipe de fotbal, rugbi, hochei etc. [Var.: (reg.) **naintáş, -ă** adj.] – **Înainte +** suf. **-***aş.*

ÎNAINTAT, -Ă, *înaintaţi, -te,* adj. **1.** Care este situat în faţă. **2.** Care se detaşează de ceilalţi, situându-se înaintea lor prin cunoştinţele şi prin nivelul său intelectual; care se conduce după concepţia cea mai avansată; progresist. **3.** Avansat în timp; târziu. ** *Înaintat în vârstă* = bătrân. – V. **înainta.**

ÎNAINTE adv. **I.** (Cu sens local) În faţă. * În locul dintâi, în frunte. * (Cu valoare de interjecţie) Îndemn de a înainta. **II.** (Cu sens temporal) **1.** Mai devreme, mai întâi. ** Expr. *Mai înainte* = **a)** mai demult; **b)** mai repede (decât altcineva sau altceva). *De mai înainte* = de mai demult. (arată cât timp a trecut de la întâmplarea de care este vorba) *Cu... (mai) înainte* sau *(mai) înainte cu... Înainte vreme* = odinioară. ** Compus: s.m. *înainte-mergător* = înaintaş **(3)**, precursor; *p. ext.* om cu vederi înaintate. **2.** Mai departe, în continuare. ** Expr. *De azi* (sau *aici, acum* etc.) *înainte* = de azi (sau aici, acum etc.) încolo. [Var.: **naínte** adv.] – Lat. **in ab ante.**

ÎNAINTEA prep. (Construit cu gen.) **1.** (Cu sens local) În faţa, dinaintea (cuiva sau a ceva). *Înaintea ochilor.* * De faţă cu..., faţă de... **2.** (Cu sens temporal) Anterior, mai devreme decât... – Din **înainte.**

ÎNALBĂSTRI vb. IV v. **înălbăstri.**

ÎNALT, -Ă, *înalţi, -te,* adj. **1.** Care se ridică mult în sus; foarte ridicat. ** *Frunte înaltă* = frunte mare, lată. * (Substantivat, n.) Înălţime. * (Despre fiinţe) De statură mare. * Care se găseşte la înălţime (mare). **2.** (Despre sunete) Ascuţit, subţire, acut. **3.** (Despre tensiunea curentului electric, despre presiuni) Care are valoare sau măsură mare. * (Despre frecvenţă) Cu un număr mare de perioade pe unitatea de timp. **4.** Fig. Care este situat pe o treaptă ridicată în scara valorilor sau a importanţei; superior; deosebit, important; distins, măreţ. ** *Înaltă fidelitate* = calitate a unor aparate sau sisteme electroacustice de a reda cât mai fidel semnalele sonore (înregistrate); hi-fi. [Var.: **nalt, -ă** adj.] – Lat. **in altum.**

ÎNAMORA, *înamorez,* vb. I. Refl. (Livr.) A se îndrăgosti. – **În** + **amor** (după fr. *s'enamourer*).

ÎNAMORARE, *înamorări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a se înamora*; îndrăgostire. – V. î**namora.**

ÎNAMORAT, -Ă, *înamoraţi, -te,* adj. (Livr.) **1.** Îndrăgostit. **2.** De dragoste. – V. **înamora.**

ÎNAPOI adv. **1.** În direcţie contrară înaintării; în spate, îndărăt. ** Loc. vb. *A da înapoi* = **a)** a se retrage; **b)** *fig.* a ceda (într-o discuţie) într-o acţiune; **c)** *fig.* a fi în declin, a regresa. * (Înv.; cu trimitere la un pasaj anterior dintr-un text) Mai sus. **2.** La locul de provenienţă; în locul unde a fost mai înainte. ** Loc. vb. *A da (ceva) înapoi* = a restitui; a înapoia. ** Expr. *A-şi lua vorba înapoi* = a-şi retrage vorba, făgăduiala făcută; a reveni asupra celor

spuse, rectificându-le. **3.** Cu o treaptă îndărăt, într-un loc inferior altora ca valoare. **4.** Mai demult, la o dată anterioară celei prezente. – **În + apoi.**

ÎNAPOIA[1] prep. (Construit cu gen.) În urma, îndărătul cuiva sau a ceva. – Din **înapoi.**

ÎNAPOIA[2], *înapoiez,* vb. I. **1.** Tranz. A da înapoi; a restitui. * Refl. A reveni, a se întoarce la locul de unde a plecat. **2.** Refl. şi intranz. Fig. (Înv.) A fi în declin, a regresa; a decădea. [Var.: (reg.) **napoiá** vb. I] – Din **înapoi.**

ÎNAPOIAT, -Ă, *înapoiaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are mintea insuficient dezvoltată; arierat. **2.** (Despre persoane, popoare, ţări etc.) Care a rămas în urmă din punct de vedere politic, social, cultural, economic etc. – V. **înapoia**[2]**.**

ÎNAPOIERE, *înapoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înapoia*[2]. *** *Înapoiere mintală* = dezvoltare mintală inferioară la un individ, faţă de vârsta pe care o are; insuficientă dezvoltare psihică şi intelectuală a unui individ. – V. **înapoia**[2]**.**

ÎNARIPA, *înaripez,* vb. I. Refl. A prinde aripi; a-şi lua avânt; a întraripa. * Tranz. (Poetic) A da avânt, a însufleţi. – **În + aripă.**

ÎNARIPAT, -Ă, *înaripaţi, -te,* adj. Care are aripi, cu aripi; aripat, întraripat. * Fig. Plin de elan, avântat. – V. **înaripa.**

ÎNARMA, *înarmez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) procura arme; a (se) pregăti pentru luptă prin înzestrare cu armament; a (se) întrarma, a (se) arma. ** Expr. (Refl.) *A se înarma cu răbdare* = a-şi impune răbdare; a aştepta cu stăpânire de sine desfăşurarea faptelor. – **În + armă.**

ÎNARMARE, *înarmări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înarma.* – V. **înarma.**

ÎNARMAT, -Ă, *înarmaţi, -te,* adj. (Despre persoane sau despre colectivităţi) Care este înzestrat cu arme; care are arme asupra sa; care este pregătit pentru luptă. ** Expr. *Înarmat până în dinţi* (sau *din cap până în picioare*) = foarte bine înarmat. – V. **înarma.**

ÎNAURA vb. I v. **înauri.**

ÎNAURI, *înauresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A auri. [Pr.: *-na-u÷,* – Var.: (reg.) **înaurá** vb. I] – **În + aur.**

ÎNAURIT, -Ă, *înauriţi, -te,* adj. (Pop.) Care este aurit. [Pr.: *-na-u-*] – V. **înauri.**

ÎNAVUŢI, *înavuţesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbogăţi **(1)**. – **În + avut** (după *îmbogăţi*).

ÎNĂBUŞEALĂ, *înăbuşeli,* s.f. Zăduf; *p. ext.* aer greu. – **Înăbuşi** + suf. *-eală.*

ÎNĂBUŞI, *înăbuş,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) sufoca. **2.** Tranz. (Despre buruieni) A împiedica creşterea şi dezvoltarea plantelor; a năpădi. **3.** Tranz. Fig. A potoli, prin violenţă, manifestări, acţiuni sau mişcări sociale; a reprima. * A face să nu se vadă, să nu se audă, să nu se simtă; a ascunde. *Şi-a înăbuşit un oftat.* **4.** Tranz. (În expr.) *A înăbuşi focul* = a stinge, focul sau a-l face să ardă mocnit. – **În + năbuşi.**

ÎNĂBUŞIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înăbuşi*; sufocare; *fig.* reprimare. – V. **înăbuşi.**

ÎNĂBUŞIT, -Ă, *înăbuşiţi, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, voce) Fără putere, stins, înecat. **2.** (Despre alimente) Fiert în aburi (vasul fiind acoperit cu un capac). – V. **înăbuşi.**

ÎNĂBUŞITOR, -OARE, *înăbuşitori, -oare,* adj. Care înăbuşă **(1)**; sufocant, asfixiant. – **Înăbuşi** + suf. *-tor.*

ÎNĂCLĂI, *înăclăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) murdări (cu o substanţă lipicioasă). – **În + năclăi.**

ÎNĂCREALĂ s.f. (Pop.) Substanţă acră cu care se înăcreşte o mâncare; mâncare acră sau înăcrită. – **Înăcri** + suf. *-eală.*

ÎNĂCRI, *înăcresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) acri; *p. ext.* a (se) strica, a (se) altera; *fig.* (despre oameni) a deveni sau a face pe cineva să devină posac, ursuz. ** Expr. (Refl.) *A i se înăcri (cuiva sufletul de cineva* sau *de ceva)* = a-i fi (cuiva) lehamite de cineva sau de ceva; a se plictisi, a se sătura de cineva sau de ceva. – **În + acru.**

ÎNĂCRIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înăcri* şi rezultatul ei. – V. **înăcri.**

ÎNĂCRIT, -Ă, *înăcriţi, -te,* adj. Acrit; *p. ext.* stricat, alterat. * Fig. (Despre oameni) Posac, ursuz. – V. **înăcri.**

ÎNĂDUŞEALĂ, *înăduşeli,* s.f. (Reg.) Năduşeală. – **Înăduşi** + suf. *-eală.*

ÎNĂDUŞI, *înăduşesc,* vb. IV. Refl., intranz. şi tranz. (Reg.) A (se) năduşi. – **În + năduşi.**

ÎNĂDUŞIT, -Ă, *înăduşiţi, -te,* adj. (Reg.) Năduşit. – V. **înăduşi.**

ÎNĂLBĂSTRI, *înălbăstresc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A deveni albastru; *p. ext.* (despre oameni) a se învineţi (de mânie). * Tranz. A da unui obiect culoarea albastră; a colora, a vopsi în albastru. [Var.: (reg.) **înalbăstri** vb. IV] – **În + albăstri.**

ÎNĂLBI, *înălbesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină alb. * Intranz. şi refl. (Rar) A deveni alb, a părea alb. [Var.: (reg.) **nălbí** vb. IV] – **În + albi.**

ÎNĂLBIRE, *înălbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înălbi* şi rezultatul ei; înălbit[1]. * (Hort.) Creştere forţată a unor legume la întuneric pentru a obţine frunze şi peţioluri de culoare albă-

gălbuie, lipsite de amăreală. – V. **înălbi.**

ÎNĂLBIT[1] s.n. Faptul de *a înălbi*; înălbire. – V. **înălbi.**

ÎNĂLBIT[2], **-Ă,** *înălbiţi, -te,* adj. Albit[2]. [Var.: (reg.) **nălbít, -ă** adj.] – V. **înălbi.**

ÎNĂLTICEL, -EA, -ICĂ, *înălticei, -ele,* adj. Înălţuţ. [Var.: (reg.) **nălticél, -eá, -ică** adj.] – **Înalt +** suf. *-icel.*

ÎNĂLTIŞOR, -OARĂ, *înălţişori, -oare*, adj. Înălţuţ. [Var.: **nălţişór, -oáră** adj.] – **Înalt** + suf. *-işor.*

ÎNĂLŢUŢ, -Ă, *înălţuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *înalt*; înălticel, înălţişor. [Var.: (pop.) **nălţúţ, -ă** adj.] – **Înalt +** suf. *-uţ.*

ÎNĂLŢA, *înálţ,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îndrepta în sus; a (se) ridica. ** Expr. (Tranz.) *A(-şi) înălţa ochii* = a privi în sus. (Intranz.) *A înălţa din umeri* = a ridica din umeri în semn de nedumerire, de neştiinţă, de nepăsare etc. * Tranz. A face să fie mai înalt prin ridicare şi aşezare pe un obiect situat mai sus etc. * Refl. (Rar; cu determinarea "pe cal", "în şa") A se urca pe cal; a încăleca. **2.** Refl. A deveni mai înalt; a creşte. **3.** Refl. (Despre clădiri, monumente etc.) A apărea, a se ivi (în toată înălţimea). **4.** Tranz. A construi, a clădi. *A înălţa o casă.* **5.** Tranz. A ridica vocea, tonul; a pronunţa tare. * Refl. (Despre voce, glas, sunete) A se auzi (limpede). **6.** Tranz. A ridica pe cineva în rang. * Fig. A ridica din punct de vedere spiritual. *Poezia înalţă sufletul.* * Refl. A se arăta trufaş; a se mândri. [Var.: (reg.) **nălţá** vb. I] – Lat. / * / **inaltiare** (<*altus*).

ÎNĂLŢARE, *înălţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înălţa* şi rezultatul ei. * (Înv.) Urcare a unui monarh pe tron. *** Înălţarea (Domnului)* = numele unei sărbători creştine, care se ţine la 40 de zile după Paşti; Ispas. * Fig. Progres, dezvoltare. – V. **înălţa.**

ÎNĂLŢAT, -Ă, *înălţaţi, -te,* adj. (Înv.; ca termen de adresare domnitorilor, demnitarilor, prelaţilor etc.; de obicei precedat de "prea") Mărit[4], slăvit. – V. **înălţa.**

ÎNĂLŢĂTOR, -OARE, *înălţători, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care înalţă; *fig.* care ridică din punct de vedere spiritual. **2.** S.n. Dispozitiv mecanic sau optic de ochire la puşti, la mitraliere şi la tunuri, care permite să se dea ţevii înclinarea necesară pentru a lovi ţinta. – **Înălţa +** suf. *-ător.*

ÎNĂLŢĂTURĂ s.f. (Rar) Ridicătură (de pământ); înălţime. – **Înălţa +** suf. *-ătură.*

ÎNĂLŢIME, *înălţimi,* s.f. **1.** Distanţă de la nivelul pământului (sau de la un nivel orizontal) până la un punct situat deasupra lui; dimensiune a unui lucru sau a unei fiinţe, măsurată de la bază până la partea cea mai ridicată. * (Mat.) Perpendiculară dusă din vârful anumitor corpuri sau figuri geometrice pe bază. **2.** Punct ridicat deasupra nivelului pământului; *p. ext.* (la pl.) cer. * Vârf, culme, înălţătură. **3.** Numărul de vibraţii pe secundă ale unui sunet. * Calitate a unei voci, a unui instrument etc. de a cânta note înalte. **4.** Fig. Stare de superioritate intelectuală, morală etc. ** Expr. *A fi la înălţimea cerută* (sau *dorită, aşteptată etc.*) = a se prezenta aşa cum cere situaţia. * Grad, rang (înalt); *p. ext.* preţuire. **5.** (Înv.; urmat de un pronume posesiv) Termen de adresare către o persoană cu funcţie importantă. [Var.: (reg.) **nălţíme** s.f.] – **Înalt** + suf. *-ime.*

ÎNĂSPRI, *înăspresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni aspru (la pipăit); a (se) aspri. * Fig. A (se) face mai dur, mai sever, mai închis. * Refl. (Despre trăsăturile feţei) A căpăta o expresie de seriozitate, de severitate. **2.** Refl. (Despre vreme) A se face mai rece. **3.** Tranz. A face ca o situaţie să devină mai grea, să se înrăutăţească. * Refl. A se încorda, a se agrava. **4.** Refl. (Despre vin) A căpăta un gust acidulat, a deveni înţepător; a pişca la limbă. – **În + aspru.**

ÎNĂSPRIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înăspri*; înrăutăţire, agravare; încordare, ascuţire. – V. **înăspri.**

ÎNĂSPRIT, -Ă, *înăspriţi, -te,* adj. Care a devenit (mai) aspru. * Fig. Sever, neprietenos, dur. – V. **înăspri.**

ÎNĂUNTRU adv. În interior. [Var.: **năúntru**, (reg.) **înlăúntru, înúntru, înlúntru** adv.] – Probabil lat. [in] **illac intro.**

ÎNĂUNTRUL prep. (Construit cu gen.) În interiorul, în mijlocul... [Var.: (reg.) **înlăúntrul** prep.] – Din **înăuntru.**

ÎNCADRA, *încadrez,* vb. I. **1.** Tranz. A înrăma. **2.** Refl. A se potrivi, a se armoniza cu mediul înconjurător. **3.** Tranz. (Jur.) A cuprinde într-un text de lege o faptă; *p. ext.* un delincvent. **4.** Tranz. (Rar) A înconjura, a împresura **(1)**. **5.** Tranz. şi refl. A (se) angaja într-o întreprindere, într-o instituţie. * Refl. A se integra într-un colectiv, într-o organizaţie, într-o acţiune etc. **6.** Refl. A respecta o anumită limită de timp pentru săvârşirea unei acţiuni. – Din fr. **encadrer.**

ÎNCADRABIL, -Ă, *încadrabili, -e,* adj. Care poate fi încadrat. – **Încadra** + suf. *-bil.*

ÎNCADRARE, *încadrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încadra.* – V. **încadra.**

ÎNCADRATURĂ, *încadraturi,* s.f. (Livr.) Ramă. – Din it. **inquadratura.**

ÎNCAI adv. (Reg.) Cel puţin, măcar, barem. – **În** + **cai** (pl. înv. al lui *cale*).
ÎNCAILEA adv. v. **încaltea.**
ÎNCALTE adv. v. **încaltea.**
ÎNCALTEA adv. (Reg.) Cel puţin, măcar, barem. [Var.: **încálte, încáilea** adv.] – **Încă + alta.**
ÎNCAPSULA, *încapsulez,* vb. I. Tranz. A astupa prin procedee mecanice sticle de bere, de apă minerală etc. cu o capsulă. – **În + capsulă.**
ÎNCAPSULARE, *încapsulări,* s.f. Acţiunea de *a încapsula*. – V. **încapsula.**
ÎNCARBONIZARE s.f. Proces biochimic lent de transformare a substanţelor organice din plante în cărbuni. – **În** + **carbonizare.**
ÎNCARCERA, *încarcerez,* vb. I. Tranz. A băga pe cineva la carceră; *p. ext.* a întemniţa. – Din lat. **incarcerare**, fr. **incarcérer.**
ÎNCARCERARE, *încarcerări,* s.f. Acţiunea de *a încarcera*; întemniţare, detenţiune. – V. **încarcera.**
ÎNCARNA vb. I. v. **încarna.**
ÎNCARNARE s.f. v. **încarnare.**
ÎNCARNAT, -Ă adj. v. **încarnat.**
ÎNCARTIRUI, *încartiruiesc,* vb. IV. Tranz. A stabili locuinţele trupei şi ofiţerilor dintr-o unitate militară într-o localitate; a cartirui. – **În + cartirui.**
ÎNCARTIRUIRE, *încartiruiri,* s.f. Acţiunea de *a încartirui* şi rezultatul ei; cartiruire. – V. **încartirui.**
ÎNCASA, *încasez,* vb. I. Tranz. A primi o sumă de bani; a obţine valoarea în bani a unei poliţe, a unui bilet de bancă etc. * Fig. (Fam.) A primi lovituri. – Din it. **incassare.**
ÎNCASABIL, -Ă, *încasabili, -e,* adj. Care poate fi încasat. – **Încasa** + suf. -*bil* (după fr. *encaissable*).
ÎNCASARE, *încasări*, s.f. Acţiunea de *a încasa* şi rezultatul ei. – V. **încasa.**
ÎNCASATOR, -OARE, *încasatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care (deplasându-se pe teren) se ocupă cu primirea banilor datoraţi de public unei întreprinderi. * (Ieşit din uz) Persoană care taxa călătorii unui autobuz, unui tramvai etc. – **Încasa** + suf. -*tor.*
ÎNCASTELURĂ, *încasteluri,* s.f. (Med. vet.) Deformare a copitei la animale. [Var.: **incastelúră** s.f.] – Din fr. **encastelure.**
ÎNCASTRA, *încastrez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o legătură între două elemente ale unui ansamblu pentru a împiedica mişcarea lor. – Din fr. **encastrer.**
ÎNCASTRARE, *încastrări,* s.f. Acţiunea de *a încastra* şi rezultatul ei. – V. **încastra.**
ÎNCAZARMA, *încazarmez,* vb. I. Tranz. A instala ostaşii în cazarmă; a reţine ostaşii ziua şi noaptea în cazarmă. – **În** + **cazarmă.**
ÎNCAZARMARE s.f. Acţiunea de *a încazarma*. – V. **încazarma.**
ÎNCĂ adv. **I.** (Cu sens modal) **1.** În plus, pe deasupra. *Au venit încă două persoane.* ** Expr. *Ba încă* (sau *şi încă*) = chiar mai mult decât atât. *Dar încă* = **a)** cu atât mai mult; **b)** (după o propoziţie negativă) cu atât mai puţin. *(Şi) încă cum* = foarte mult, în mare măsură. *Încă pe atât(a)* = dublu. **2.** (Reg.) De asemenea. **3.** (Reg.) Chiar. **II.** (Cu sens temporal) **1.** (Arată repetarea acţiunii) Din nou, iarăşi. **2.** Şi acum, în continuare, mai. *Încă durează.* **3.** (În propoziţii negative) Până acum; până atunci. *Încă nu mi-a răspuns.* * Deja. – Lat. **unquam.**
ÎNCĂIBĂRA, *încáibăr,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se încăiera. – Et. nec.
ÎNCĂIERA, *încáier,* vb. I. Refl. recipr. A se lua la bătaie, a începe o luptă; a se încăibăra. * Tranz. (Rar) A ataca, a hărţui. – **În** + **caier.**
ÎNCĂIERARE, *încăierări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încăiera* şi rezultatul ei; bătaie; încăierat, încăierătură. – V. **încăiera.**
ÎNCĂIERAT s.n. (Reg.) Încăierare. – V. **încăiera.**
ÎNCĂIERĂTURĂ s.f. (Rar) Încăierare. – **Încăiera** + suf. -*ătură*.
ÎNCĂLĂRA, *încălărez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se urca pe cal; a încăleca. – **În** + **călare.**
ÎNCĂLĂRARE s.f. (Înv.) Acţiunea de *a se încălăra*; încălecare. – V. **încălăra.**
ÎNCĂLCA, *încálc,* vb. I. Tranz. A ocupa prin violenţă un teritoriu străin; a cotropi. * Fig. A nu respecta o lege, a nesocoti un drept, o obligaţie etc. – **În** + **călca.**
ÎNCĂLCARE, *încălcări,* s.f. Acţiunea de *a încălca* şi rezultatul ei. – V. **încălca.**
ÎNCĂLECA, *încálec,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A (se) sui pe cal, pe măgar etc.; a pune sau a sta călare; a călări, a încălăra. ** Expr. *A încăleca pe nevoie* = a ieşi din sărăcie, din lipsuri, din dificultăţi economice. * *P. anal.* A se urca pe un obiect ca pe cal. **2.** Refl. A se suprapune. **3.** Tranz. Fig. A se face stăpân pe cineva; a domina, a supune. [Var.: (reg.) **încălicá** vb. I] – Lat. **incaballicare.**
ÎNCĂLECARE, *încălecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încăleca* şi rezultatul ei; încălărare. * (Geol.) Ruptură produsă în scoarţa pământului, însoţită de deplasarea unei mase de roci peste

alta. – V. **încăleca.**

ÎNCĂLECAT, -Ă, *încălecaţi, -te,* adj. Suprapus. – V. **încăleca.**

ÎNCĂLICA vb. I v. **încăleca.**

ÎNCĂLŢA, *încálţ,* vb. I. **1.** Refl. A-şi trage ghetele, a-şi pune încălţămintea. ** Tranz. *Încalţă copilul.* **2.** Tranz. A monta şine de fier pe obada roţilor unei căruţe, pe tălpile unei sănii etc. **3.** Tranz. Fig. A înşela, a păcăli. – Lat. **incalceare.**

ÎNCĂLŢARE, (2) *încălţări,* s.f. **1.** Încălţat[1]. **2.** (Înv. şi reg.; la pl.) Încălţăminte. **3.** Spec. (Mar.) Afundare a ancorei în mâlul de pe fundul apei. – V. **încălţa.**

ÎNCĂLŢAT[1] s.n. Faptul de *a (se) încălţa*; încălţare. – V. **încălţa.**

ÎNCĂLŢAT[2]**, -Ă,** *încălţaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care are încălţăminte în picioare; (despre picioare) cu încălţăminte. * Fig. (Despre păsări) Cu tarsul acoperit de pene. – V. **încălţa.**

ÎNCĂLŢĂMINTE s.f. sg. Nume generic pentru ghete, pantofi, cizme, bocanci, papuci etc. – Lat. **calciamentum** (după *încălţa*).

ÎNCĂLŢĂRI s.f. pl. (Înv. şi reg.) Încălţăminte. – Pluralul lui **încălţare.**

ÎNCĂLŢĂTOARE s.f. v. **încălţător**.

ÎNCALŢĂTOR, *încălţătoare,* s.n. Obiect de metal, de material plastic sau de os în formă de limbă, care serveşte la introducerea piciorului în pantofi, ghete etc.; limbă. [Var.: **încălţătoáre** s.f.] – **Încălţa** + suf. *-ător.*

ÎNCĂLUŞA, *încăluşez,* vb. I. Tranz. A pune un căluş. – **În + căluş.**

ÎNCĂLUŞAT, -Ă, *încăluşaţi, -te,* adj. (Despre coarde sau instrumente cu coarde) Care are coardele ridicate şi aşezate pe o piesă specială, numită căluş. – V. **încăluşa.**

ÎNCĂLZI, *încălzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să-i fie cuiva cald. * (Despre surse de căldură) A face ca aerul, apa etc. să-şi ridice temperatura. * A expune ceva la o sursă de căldură pentru a-i ridica temperatura. **2.** Refl. A i se face (cuiva) cald. * (Despre vreme) A se face (mai) cald. **3.** Refl. A se pregăti prin exerciţii fizice înaintea unui efort sportiv. **4.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) înflăcăra, a (se) entuziasma. – **În** + **cald.**

ÎNCĂLZIRE, *încălziri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) încălzi* şi rezultatul ei. ** *Încălzire centrală* = sistem de ridicare a temperaturii aerului dintr-o clădire prin folosirea unei surse unice producătoare de căldură, care difuzează, sub presiune, apă caldă sau aer încălzit în radiatoare special amenajate. * Ansamblu al procedeelor de încălzire. **2.** Complex de exerciţii fizice efectuate înaintea unui antrenament, a unei competiţii etc. pentru adaptarea organismului la potenţial maxim. – V. **încălzi.**

ÎNCĂLZIT[1] s.n. Faptul de *a încălzi.* – V. **încălzi.**

ÎNCĂLZIT[2]**, -Ă,** *încălziţi, -te,* adj. **1.** Care a devenit cald. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat. – V. **încălzi.**

ÎNCĂLZITOR, -OARE, *încălzitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar; despre surse de căldură) Care răspândeşte căldură. **2.** S.n. (Tehn.) Aparat sau instalaţie de încălzire. – **Încălzi** + suf. *-tor.*

ÎNCĂMITE adv. (Rar) Cu atât mai mult; (după o propoziţie negativă) cu atât mai puţin. – **Încă + mi + te.**

ÎNCĂPĂSTRA, *încăpăstrez,* vb. I. Tranz. A pune căpăstru unui cal, a lega un cal cu căpăstrul. [Var.: (reg.) **încăpăstrí** vb. IV**]** – **În + căpăstru.**

ÎNCĂPĂSTRAT, -Ă, *încăpăstraţi, -te*, adj. Cu căpăstrul pus. [Var.: (reg.) **încăpăstrít, -ă** adj.] – V. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRI vb. IV v. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRIT, -Ă adj. v. **încăpăstrat.**

ÎNCĂPĂTOR, -OARE, *încăpători, -oare*, adj. Care are volum utilizabil mare; în care încape mult; larg, spaţios. – **Încăpea** + suf. *-ător.*

ÎNCĂPĂŢÂNA, *încăpăţânez,* vb. I. Refl. A stărui cu îndârjire într-o comportare voluntară, fără a ţine seama de împrejurăriş a se îndărătnici. * (În sens favorabil) A se ambiţiona într-o atitudine, pentru o idee etc. [Var.: (reg.) **încăpăţiná** vb. I] – **În + căpăţână.**

ÎNCĂPĂŢÂNARE, *încăpăţânări,* s.f. Faptul de *a se încăpăţâna*; cerbicie. [Var.: (reg.) **încăpăţináre** s.f.] – V. **încăpăţâna.**

ÎNCĂPĂŢÂNAT, -Ă, *încăpăţânaţi, -te,* adj. Care stăruie cu îndârjire şi fără flexibilitate; îndărătnic. * (În sens favorabil) Ambiţios. [Var.: (reg.) **încăpăţânát, -ă** adj.] – V. **încăpăţâna.**

ÎNCĂPĂŢINA vb. I v. **încăpăţâna.**

ÎNCĂPĂŢINARE s.f. v. **încăpăţânare.**

ÎNCĂPĂŢINAT, **-Ă** adj. v. **încăpăţânat**.

ÎNCĂPEA, *încáp,* vb. II. Intranz. **1.** A fi cuprins într-un spaţiu. ** Expr. *A nu-şi (mai) încăpea în piele de gras* (sau *de bucurie, de fericire, de mândrie*) = a fi foarte gras sau a fi foarte fericit, foarte mândru. (tranz.) *A nu-l mai încăpea (pe cineva) pielea de gras* (sau *de*

bucurie, de fericire, de mândrie) = a fi foarte gras sau a fi foarte fericit, foarte mândru. *Nu (mai) încape vorbă* (sau *îndoială, discuţie)* = este cert, neîndoielnic. (în forma interogativă) *Mai încape vorbă?* = este cert, neîndoielnic. * Tranz. A (putea) cuprinde ceva. ** Expr. *A nu-l (mai) încăpea (pe cineva) locul* (*de bucurie, de veselie* etc.) = a fi foarte bucuros. **2.** (Fam.; în construcţii negative, urmat de determinări introduse prin prepoziţia "de") A se împiedica de cineva, a fi nemulţumit, stingherit de prezenţa cuiva sau a ceva. **3.** A trece, a străbate, a pătrunde pe undeva. **4.** (În expr.) *A încăpea pe mâna* (sau *pe mâinile*) *cuiva* = a ajunge în posesiunea sau la discreţia cuiva. – Lat. / * / **incapere.**

ÎNCĂPERE, *încăperi,* s.f. Cameră, odaie. * Volumul, spaţiul, cuprinsul unui lucru. – V. **încăpea.**

ÎNCĂPUI, *încăpuiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A obţine, a-şi procura ceva; a (se) căpui. **2.** Tranz. A pune mâna pe cineva sau ceva; a prinde, a căpui. – **În + căpui.**

ÎNCĂPUIT, -Ă, *încăpuiţi, -te,* adj. (Reg.) Care are de toate; care are tot ce-i trebuie, căpuit. – V. **încăpui.**

ÎNCĂPUŞA vb. I v. **încăpuşi.**

ÎNCĂPUŞAT, -Ă, *încăpuşaţi, -te*, adj. (Reg.) Înmugurit. – V. **încăpuşa.**

ÎNCĂPUŞI, pers. 3 *încăpuşeşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A înmuguri. [Var.: **încăpuşá** vb. I] – **În + căpuşă.**

ÎNCĂPUTA, *încăputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute la încălţăminte; a căputa. – **În + căpută.**

ÎNCĂRCA, *încárc,* vb. I. **1.** Tranz. A umple un vehicul, un recipient, un agregat de prelucrare etc. cu ceva. * A pune un obiect greu sau mare într-un vehicul sau pe spinarea unei persoane ori a unui animal pentru a fi transportat. * A introduce într-o armă de foc un cartuş sau un proiectil cu material exploziv. **2.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi, a (se) umple (de...). **3.** Tranz. Fig. A exagera cu scopul de a înşela. * Spec. A adăuga prin înşelătorie un plus la socoteală. **4.** Tranz. (În expr.) *A-şi încărca stomacul cu...* = a mânca prea mult. *A-şi încărca sufletul cu...* = a-şi împovăra conştiinţa. *A fi încărcat de ani* = a fi în vârstă. **5.** Tranz. A acumula energie într-o baterie electrică; a acumula sarcină electrică pe armăturile condensatoarelor electrice. – Lat. / * / **incarricare.**

ÎNCĂRCARE, *încărcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încărca*; încărcătură **(1)**. -V. **încărca.**

ÎNCĂRCAT[1] s.n. Faptul de *a (se) încărca*. – V. **încărca.**

ÎNCĂRCAT[2]**, -Ă,** *încărcaţi, -te,* adj. **1.** (Despre un vehicul, un agregat de prelucrare etc.) Umplut, plin cu ceva. * (Despre oameni sau animale) Care poartă o încărcătură. * (Despre o gură de foc) Cu proiectilul introdus în armă. **2.** (Despre plante) Plin de fructe sau de flori. **3.** Fig. Exagerat, mărit (în scopul de a înşela). **4.** (În sintagmele) *Aer încărcat* = aer viciat, greu de respirat. *Atmosferă încărcată* = **a)** atmosferă plină de electricitate, premergătoare unei furtuni; **b)** *fig.* stare de încordare, de tensiune. *Stomac încărcat* = stomac balonat din cauza mâncării excesive. *Limbă încărcată* = limbă cu înfăţişare specifică unei indigestii. **5.** (Despre acumulatoare electrice) În care s-a acumulat energie; (despre condensatoare electrice) ale cărei armături au sarcină electrică. – V. **încărca.**

ÎNCĂRCĂTOR, (1) *încărcători,* s.m., **(2, 3)** *încărcătoare,* s.n. **1.** S.m. Persoană care încarcă un recipient, un cuptor etc., care alimentează cu combustibil o maşină cu aburi etc. **2.** S.n. Aparat, dispozitiv, maşină cu care se încarcă un vehicul, un agregat etc. **3.** S.n. Dispozitiv care permite să se introducă mai multe cartuşe în magazia unei arme de foc cu repetiţie. – **Încărca** + suf. *-ător.*

ÎNCĂRCĂTURĂ, *încărcături,* s.f. **1.** Încărcare. **2.** (Concr.) Ceea ce transportă sau poate transporta un vehicul, un vapor sau o fiinţă. * Cantitate de explozibil cu care se încarcă o armă de foc; proiectilul introdus în armă. * Explozibil introdus într-o gaură de mină. * Materii prime şi auxiliare introduse într-un vas, într-un recipient sau într-un cuptor în vederea desfăşurării unui proces de fabricaţie. **3.** Capacitate de încărcare. – **Încărca** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂRUNŢI, *încărunţesc,* vb. IV. Intranz. (Despre păr) A începe să albească; a deveni cărunt; (despre persoane) a începe să albească la păr; a cărunţi; *p. ext.* a îmbătrâni. – **În + cărunt.**

ÎNCĂRUNŢIRE s.f. Faptul de *a încărunţi*. – V. **încărunţi.**

ÎNCĂRUNŢIT, -Ă, *încărunţiţi, -te,* adj. (Despre păr) Care este cărunt; (despre oameni) cu părul cărunt; *p. ext.* bătrân. – V. **încărunţi.**

ÎNCĂTĂRĂMA, *încătărămez,* vb. I. Tranz. A încheia, a prinde îmbrăcămintea sau încălţămintea în catarame. – **În + cataramă.**

ÎNCĂTUŞA, *încătuşez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva cătuşe; *p. ext.* a lega pe cineva cu lanţuri; a înlănţui. * Fig. (Despre sentimente, preocupări) A pune stăpânire pe cineva, a-l lipsi de

libertatea spirituală. – **În + cătuşă.**
ÎNCĂTUŞARE, *încătuşări,* s.f. Acţiunea de *a încătuşa* şi rezultatul ei. -V. **încătuşa.**
ÎNCĂTUŞAT, -Ă, *încătuşaţi, -te,* adj. Care este pus în cătuşe; *p. ext.* legat cu lanţuri, înlănţuit. * Fig. Care este lipsit de libertate spirituală. – V. **încătuşa.**
ÎNCÂINA, *încâinez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni rău, câinos. * A se încăpăţâna. – **În + câine.**
ÎNCÂINIT, -Ă, *încâiniţi, -te,* adj. (Rar) Rău, câinos. * Încăpăţânat. – V. **încâina.**
ÎNCÂLCEALĂ, *încâlceli,* s.f. Încâlcire. – **Încâlci** + suf. *-eală.*
ÎNCÂLCI, *încâlcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) încurca fire de aţă, de păr etc. **2.** Refl. Fig (Despre gânduri, idei, acţiuni) A deveni neclar, confuz. – **În + câlţi.**
ÎNCÂLCIRE, *încâlciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încâlci* şi rezultatul ei; încurcătură; încâlceală, încâlcitură. – V. **încâlci.**
ÎNCÂLCIT, -Ă, *încâlciţi, -te,* adj. (Despre fire de aţă, de păr etc.) Încurcat[2]. * Fig. (Despre drumuri, străzi etc.) Întortocheat. * Fig. (Despre gânduri, idei, vorbe etc.) Confuz, neclar, obscur. * (Despre scris) Neciteţ, ilizibil, neclar. – V. **încâlci.**
ÎNCÂLCITURĂ, *încâlcituri,* s.f. Încâlcire. – **Încâlci** + suf. *-tură.*
ÎNCÂNTA, *încânt,* vb. I. **1.** Tranz. A produce o stare de bucurie, de mulţumire, de entuziasm, de satisfacţie; a fermeca, a fascina, a vrăji. **2.** Tranz. şi refl. A (se) amăgi, a (se) înşela, a (se) păcăli. – **În + cânta** (după fr. *enchanter*).
ÎNCÂNTARE, (2) *încântări,* s.f. **1.** Starea celui încântat; sentiment de bucurie, de mulţumire, de entuziasm, de satisfacţie; farmec, vrajă. **2.** (Concr.) Aspect, fapt, lucru care produce o vie plăcere. – V. **încânta.**
ÎNCÂNTAT, -Ă, *încântaţi, -te,* adj. Plin de bucurie, de mulţumire, de entuziasm; fermecat, vrăjit, fascinat. ** Expr. (formulă de politeţe prin care o persoană îşi exprimă mulţumirea când face cunoştinţă cu cineva) *Încântat (de cunoştinţă).* * (Rar) Încântător. – V. **încânta.**
ÎNCÂNTĂTOR, -OARE, *încântători, -oare,* adj. Care încântă; atrăgător, fermecător. – **Încânta** + suf. *-ător.*
ÎNCÂRDOŞA, *încârdoşez,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se înhăita. – **În** + **cardaş** (înv. "tovarăş" < tc., bg.).
ÎNCÂRDUI, *încârduiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A băga sau a intra în cârd cu cineva, a (se) întovărăşi. – Din **în cârd** + suf. *-ui.*
ÎNCÂRLIGA, *încârlig,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face ca un cârlig, a (se) îndoi, a (se) încovoia. * A (se) încolăci. – **În + cârlig.**
ÎNCÂRLIGARE s.f. Acţiunea de *a (se) încârliga.* – V. **încârliga.**
ÎNCÂRLIGAT, -Ă, *încârligaţi, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, strâmbat (ca un cârlig). – V. **încârliga.**
ÎNCÂRLIONŢA, *încârlionţez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) cârlionţa. [Pr.: *-li-on-*] – **În** + **cârlionţa.**
ÎNCÂT conj. Atât de mult că..., în aşa măsură că..., de. – **În + cât.**
ÎNCEPĂTOR, -OARE, *începători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care începe; iniţial. **2.** S.m. şi f. Persoană care se iniţiază lucrând într-un domeniu de activitate oarecare; novice. **3.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care iniţiază ceva; iniţiator. – **Începe +** suf. *-ător.*
ÎNCEPĂTURĂ, *începături,* s.f. (Înv.) Început, origine. – **Începe** + suf. *-ătură.*
ÎNCEPE, *încép,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prima parte dintr-o lucrare, dintr-o acţiune, dintr-o serie de lucrări sau de acţiuni. * A lua, a scoate, a consuma prima porţiune din ceva. *A început o pâine.* **2.** Intranz. (Despre stări, fenomene) A se arăta, a se ivi, a se manifesta (cu primele semne). * Intranz. şi refl. A porni. – Lat. **incipere.**
ÎNCEPERE s.f. Acţiunea de *a (se) începe* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Cu începere de...* (sau *de la..., din...*) = începând de... (sau de la..., din...). – V. **începe.**
ÎNCEPUT, *începuturi,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) începe*; începere. **2.** Punct de plecare, moment iniţial; parte care începe sau cu care se începe ceva. ** Loc. adv. *De la (bun) început* = din primele momente, din capul locului. *De la* (sau *pe la, dintru* sau *întru*) *început* = în (sau din) momentul iniţial; din capul locului, din prima clipă. **3.** (Înv.) Obârşie, origine, începătură. – V. **începe.**
ÎNCERCA, *încérc,* vb. I. Tranz. **1.** A verifica un lucru spre a-i controla însuşirile; a proba. ** Expr. *Pe încercate* = cu ajutorul, prin mijlocirea unei probe. * Refl. recipr. A-şi măsura forţele în luptă cu cineva. **2.** A întreprinde un lucru ca excrciţiu, de probă; a face tentative de... * A-şi da silinţa să..., a face sforţări, a căuta să... **3.** A fi cuprins de un sentiment, de o senzaţie; (despre sentimente, senzaţii etc.) a se face simţit, a cuprinde pe cineva. – Lat. pop. **in-circare.**
ÎNCERCARE, *încercări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a încerca* şi rezultatul ei; verificare, probă. **2.** Tentativă; străduinţă, silinţă. **3.** (La jocul de rugbi) Aşezare a mingii cu mâna în terenul

de ţintă al echipei adverse; punctele obţinute în urma acestei acţiuni; eseu. **4.** Lucrare (literară) de debut. * (Rar) Eseu (literar sau ştiinţific). **5.** Necaz, suferinţă, primejdie; dificultate pe care o îndură cineva. **6.** (Înv.) Experienţă practică; cunoaştere. – V. **încerca.**

ÎNCERCAT[1] s.n. Faptul de *a încerca*; încercare. – V. **încerca.**

ÎNCERCAT[2], **-Ă,** *încercaţi, -te,* adj. Priceput, experimentat; care a trecut prin greutăţi, prin necazuri; păţit[2]. – V. **încerca.**

ÎNCERCĂNA, pers. 3 *încercănează,* vb. I. Refl. (Despre ochi) A face cearcăne. – **În** + **cearcăn.**

ÎNCERCĂNAT, -Ă, *încercănaţi, -te,* adj. (Despre ochi) Care are cearcăne; cercănat. – V. **încercăna.**

ÎNCERCUI, *încercuiesc,* vb. IV. Tranz. A strânge (ca) într-un cerc; a înconjura din toate părţile. * A face, a trasa cercuri (în jurul a ceva). – **În** + **cerc** + suf. *-ui.*

ÎNCERCUIRE, *încercuiri,* s.f. Acţiunea de *a încercui*; înconjurare. – V. **încercui**.

ÎNCET, ÎNCEATĂ, *înceţi, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Fără viteză; liniştit, lin, domol. * (Despre oameni) Care reacţionează cu întârziere, care face ceva în ritm lent. * (Despre judecată, gândire) Care raţionează cu greutate; greoi. **2.** Adj. (Despre sunete, melodii etc.) Cu intensitate scăzută, abia auzit. **3.** Adv. Fără grabă, domol, binişor, alene; lin, pe nesimţite. ** Expr. *(Încetul) cu încetul* sau *încet-încet* = puţin câte puţin, treptat, cu timpul. * (Cu valoare de interjecţie) Binişor!, nu aşa tare!, fără zgomot!. **4.** Adv. Cu glas coborât; molcom, potolit. – Lat. **qu(i)etus.**

ÎNCETA, *încetez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A se opri dintr-o acţiune, a nu mai continua o acţiune. ** Expr. *A înceta din viaţă* = a muri. [Prez. ind. şi: (reg.) *încét*] – Lat. / * / **quetare** *(= quietare).*

ÎNCETARE s.f. Acţiunea de *a înceta* şi rezultatul ei; întrerupere, oprire, sfârşit. ** Loc. adv. *Fără (de) încetare* = necontenit, neîncetat. ** Expr. *Încetare din viaţă* = moarte, deces. – V. **înceta.**

ÎNCETĂŢENI, *încetăţenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda cuiva o cetăţenie; a indigena. **2.** Refl. Fig. A se înrădăcina, a se statornici. – **În + cetăţean.**

ÎNCETĂŢENIRE, *încetăţeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se)încetăţeni.* – V. **încetăţeni.**

ÎNCETĂŢENIT, -Ă, *încetăţeniţi, -te,* adj. Care s-a înrădăcinat, care s-a statornicit. – V. **încetăţeni.**

ÎNCETINEALĂ, *încetineli,* s.f. Lipsă de iuţeală, de vioiciune în acţiuni, în mişcări, în gândire etc. – **Încetini** + suf. *-eală.*

ÎNCETINEL, -ICĂ, *încetinei, -ele,* adj., adv. **1.** Adj. Diminutiv al lui *încet*; domol, potolit. **2.** Adv. Încetişor. – **Încet +** suf. *-inel.*

ÎNCETINI, *încetinesc,* vb. IV. Tranz. A face să scadă din viteză, intensitate etc.; a potoli, a domoli; *p. ext.* a întârzia, a amâna. – Din **încet** (după *încetinel*).

ÎNCETINIRE, *încetiniri,* s.f. Acţiunea de *a încetini* şi rezultatul ei; potolire, domolire. – V. **încetini.**

ÎNCETINIT, -Ă, *încetiniţi, -te,* adj. (Rar; despre mişcări, viteze) Micşorat; potolit, domolit. – V. **încetini.**

ÎNCETINITOR, *încetinitoare,* s.n. Dispozitiv care micşorează viteza unor sisteme tehnice. * (În expr.) *Cu încetinitorul* = procedeu cinematografic de obţinere a încetinirii mişcării. – **Încetini +** suf. *-tor.*

ÎNCETIŞOR adv. Diminutiv al lui *încet*; încetinel **(2)**. * (Substantivat; în expr.) *(A lua pe cineva* sau *a o lua) cu încetişorul* = (a lua pe cineva sau a o lua) cu blândeţe, cu tact, cu binişorul. – **Încet +** suf. *-işor.*

ÎNCEŢOŞA, pers. 3 *înceţoşează,* vb. I. Refl. A se lăsa ceaţă. * Fig. (Despre ochi sau vedere) A se împăienjeni. – **În + ceţos.**

ÎNCEŢOŞARE s.f. Faptul de *a se înceţoşa.* – V. **înceţoşa.**

ÎNCEŢOŞAT, -Ă, *înceţoşaţi, -te,* adj. Învăluit în ceaţă; *fig.* împăienjenit. -V. **înceţoşa.**

ÎNCHEGA, *închég,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A se face sau a face să devină cheag; a (se) coagula. ** Expr. (Tranz.) *Minte de închează apele* = minte foarte tare. * Refl. (Rar) A se strânge la un loc, a se uni, a se lipi trainic (cu ceva sau unul cu altul). **2.** Refl. Fig. A prinde contur, a se forma, a lua fiinţă. – Lat. **in-coagulare.**

ÎNCHEGARE, *închegări,* s.f. Faptul de *a (se) închega*; coagulare; unire, lipire. * Fig. (Concr.) Întrupare, materializare. – V. **închega.**

ÎNCHEGAT, -Ă, *închegaţi, -te,* adj. **1.** Care a prins cheag, coagulat. **2.** Fig. Care a prins contur, a luat fiinţă. * Coerent. – V. **închega.**

ÎNCHEGĂTOR, -OARE, *închegători, -oare,* s.f., adj. **1.** S.f. Vas de lemn în care ciobanii pun laptele la închegat. **2.** S.f. (Bot.; reg.) Năprasnică *(Geranium robertianum).* **3.** Adj. Care

încheagă. – **Închega +** suf. **-***ător.*

ÎNCHEGĂTURĂ, *închegături,* s.f. (Rar) Închegare; (concr.) locul unde se îmbină două obiecte sau două părţi ale unui obiect. – **Închega** + suf. *-ătură.*

ÎNCHEGĂŢICĂ, *închegăţele,* s.f. Plantă erbacee cu florile galbene şi cu tulpina roşiatică, păroasă, răsfirată pe pământ *(Potentilla rubens).* – **Închegat** + suf. *-ică.*

ÎNCHEIA, *închéi,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde în nasturi, în copci etc. un obiect de îmbrăcăminte. * Refl. (Despre persoane) A-şi strânge haina, cămaşa etc. în nasturi, în copci; a-şi lega şireturile de la încălţăminte. **2.** A potrivi una într-alta părţile componente ale unui obiect; a îmbina, a uni. **II. 1.** A termina, a pune capăt, a sfârşi o acţiune, o operaţie etc. * Refl. (Rar) A ajunge la deplina dezvoltare, la maturitate. * A trage concluzia, a conchide. * Refl. (Rar) A se limita, a se rezuma la... **2.** A stabili un acord, a definitiva un tratat etc. * A redacta, a alcătui, a dresa un act oficial. – Lat. **inclavare.**

ÎNCHEIAT[1] s.n. Faptul de *a (se) încheia*. [Pr.: *-che-iat*] – V. **încheia.**

ÎNCHEIAT[2]**, -Ă,** *încheiaţi, -te,* adj. **I. 1.** (Despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) Care este prins, închis în nasturi, în copci, în şireturi etc. * (Despre nasturi) Care este trecut prin butoniere; (despre copci) petrecut una într-alta. **2.** Cu părţile îmbinate, împreunate, fixate una în alta; împreunat. **3.** (Rar; despre persoane) Bine legat, voinic. **II.** Terminat, împlinit; întregit, desăvârşit. – V. **încheia.**

ÎNCHEIERE, *încheieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încheia* şi rezultatul ei. * Epilog. * *Încheiere judecătorească* = act al instanţei judecătoreşti în care sunt consemnate dispoziţiile luate de aceasta în cursul procesului. – V. **încheia.**

ÎNCHEIETOR, -OARE, *încheietori,* subst. **1.** S.m. (În sintagma) *Încheietor de pluton* = fruntaş, caporal sau sergent care merge în ultimul rând din pluton. **2.** S.f. Cheotoare (la îmbrăcăminte). **3.** S.f. Plantă erbacee cu florile galbene, pătate cu cafeniu, rău mirositoare *(Sideritis montana*). * (Bot.; reg.) Vulturică. – **Încheia** + suf. *-tor.*

ÎNCHEIETURĂ, *încheieturi*, s.f. **1.** Îmbinare (mobilă) a capetelor oaselor; articulaţie. * Parte a corpului situată în dreptul unei articulaţii. **2.** Loc unde se îmbină două sau mai multe obiecte sau părţile unui obiect, ale unei construcţii etc. – **Încheiat** + suf. *-ură.*

ÎNCHIDE, *închíd,* vb. III. **1.** Tranz. A mişca (din balamale) o uşă, o fereastră, un capac etc. pentru a acoperi deschizătura corespunzătoare. * A încuia cu cheia, cu zăvorul. * A acoperi, a astupa deschizătura unui spaţiu, a unei încăperi. **2.** Tranz. A apropia, a strânge marginile (sau părţile componente ale) unui obiect pentru a nu mai fi desfăcute, deschise. ** Expr. *A închide paranteza* = **a)** a pune, în scris, partea a doua a semnului parantezei la locul cuvenit; **b)** a termina o digresiune introdusă în cursul unei comunicări. *A închide mâna* = a strânge degetele, făcând mâna pumn. *A închide gura* = a apropia buzele şi fălcile una de alta; a nu mai vorbi. *A închide (cuiva) gura* = a face (pe cineva) să tacă, a pune capăt obiecţiilor sau protestelor (cuiva). *A închide ochii* = **a)** a coborî pleoapele, acoperind globii oculari; **b)** a se preface că nu observă ceva; a trece cu vederea; **c)** (de obicei în construcţii negative) a dormi; **d)** a muri. *A închide (cuiva) ochii* = a fi lângă cineva în clipa morţii. (Refl.) *A i se închide ochii* = a fi foarte obosit. * Refl. (Despre răni) A se cicatriza. **3.** Tranz. A întrerupe, potrivit orarului stabilit, activitatea unei instituţii, a unei întreprinderi, a unui local; *p. ext.* a suspenda activitatea, a desfiinţa. **4.** Tranz. A încheia o acţiune, a-i pune capăt. * A opri funcţionarea unui mecanism, a unui aparat, a unui circuit etc. **5.** Tranz. A izola o fiinţă într-un spaţiu închis, îngrădit; a băga la închisoare; *fig.* a ţine departe de lume. * Refl. A se retrage, a se izola. * Fig. A conţine, a cuprinde ceva. **6.** Tranz. A îngrădi, a împrejmui o curte, un teren etc. spre a delimita sau spre a opri accesul. * A bara o cale de comunicaţie; a opri, a împiedica trecerea. * Refl. (Despre drumuri) A ajunge la un punct de unde nu mai poate continua, a se înfunda. **7.** Refl. (Despre cer; *p. ext.* despre vreme) A se întuneca, a se înnora. * (Despre obiecte colorate, *p. ext.* despre culori) A căpăta o nuanţă mai întunecată. – Lat. **includere.**

ÎNCHIDERE, *închideri,* s.f. Acţiunea de *a (se) închide*; închis[1]. *** Închiderea unui dosar* = scoaterea de pe rol a unei acţiuni judiciare. – V. **închide.**

ÎNCHINA, *închin,* vb. I. **1.** Refl. A-şi manifesta evlavia către divinitate prin practici religioase, specifice fiecărui cult. * (În biserica creştină) A-şi face semnul crucii; *p. ext.* a se ruga. **2.** Refl. A se pleca (sau a-şi pleca numai capul) înaintea cuiva, în semn de respect, de devotament, de afecţiune sau ca simplu salut. * Intranz. A ridica paharul plin, ciocnindu-l cu paharul celorlalţi comeseni şi a bea (făcând o urare). **3.** Refl. (Înv.) A recunoaşte suzeranitatea cuiva; a accepta să devină vasal. ** Expr. (Tranz.) *A închina armele* (sau *steagul*) = a capitula. **4.** Tranz. (Înv.) A dărui cuiva ceva în semn de evlavie, de supunere, de recunoştinţă. ** Expr. *A închina o mănăstire* = a subordona o mănăstire altei mănăstiri străine sau unei patriarhii. * A face o ofrandă. **5.** Tranz. A consacra. * A

dedica. – Lat. **inclinare.**

ÎNCHINARE, *închinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) închina*; rugăciune. * Semn de respect către cineva, adesea constând dintr-o plecăciune. * Dedicaţie. – V. **închina.**

ÎNCHINĂCIUNE, *închinăciuni,* s.f. (Înv.) **1.** Faptul de a se închina în faţa divinităţii; (concr.) rugăciune. **2.** Aplecare în faţa cuiva; plecăciune; salut. – Lat. **inclinatio, -onis.**

ÎNCHINĂTOR, -OARE, *închinători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se roagă, se închină, îşi face semnul crucii; *p. ext.* credincios. * (Înv.) Adorator, admirator. – **Închina +** suf. -*ător.*

ÎNCHINGA, *înching,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge chingile şeii pe cal, a pune chinga, a lega cu chinga. * A lega, a fixa şaua, tarniţa etc. **2.** Refl. A se lega, a se strânge cu o cingătoare; a se încinge[2]. – **În + chingă.**

ÎNCHINGAT, -Ă, *închingaţi, -te,* adj. (Despre un animal de călărie) Legat cu chinga, strâns în chingi. – V. **închinga.**

ÎNCHIONDORA, *închiondorez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se uita urât, încruntat, cruciş. – **În** + **chiondorî(ş).**

ÎNCHIPUI, *închipui,* vb. IV. Tranz. **1.** (Cu pronumele în dativ) A-şi face o părere sau o imagine despre cineva sau ceva; a-şi imagina. * Refl. A se imagina pe sine însuşi într-o situaţie sau împrejurare. **2.** A plăsmui cu mintea, cu fantezia; a imagina. **3.** A reprezenta, a simboliza; a forma. **4.** (Pop.) A face, a întocmi, a înjgheba. – **În** + **chip** + suf. -*ui.*

ÎNCHIPUIRE, (2) *închipuiri,* s.f. **1.** Faptul, puterea, capacitatea de *a (-şi) închipui*; imaginaţie, fantezie. **2.** Produs al imaginaţiei; plăsmuire, ficţiune; iluzie; halucinaţie. * Idee, gând, părere, opinie, presupunere (subiectivă, lipsită de temei). * (Rar) Chip, imagine. ** Expr. *O închipuire de...* = un fel de..., ceva asemănător cu... – V. **închipui**.

ÎNCHIPUIT, -Ă, *închipuiţi, -te,* adj. **1.** Care este produs sau construit de imaginaţie; imaginar, imaginat, fictiv. * Care nu există în realitate, care are numai aparenţa a ceva real; fals. **2.** (Adesea substantivat) Care are păreri exagerat de bune despre sine; încrezut, înfumurat. – V. **închipui.**

ÎNCHIRCI, *închircesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se chirci. – **În** + **chirci.**

ÎNCHIRCIRE s.f. (Reg.) Faptul de *a se închirci.* – V. **închirci.**

ÎNCHIRCIT, -Ă, *închirciţi, -te,* adj. (Reg.) Chircit. – V. **închirci.**

ÎNCHIRIA, *închiriez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în folosinţă temporară un bun mobil sau imobil, în schimbul unei chirii. [Pr.: -*ri-a*] – Din [a da sau a lua] **în chirie.**

ÎNCHIRIERE, *închirieri,* s.f. Acţiunea de *a închiria* şi rezultatul ei; locaţie. [Pr.: -*ri-e-*] – V. **închiria.**

ÎNCHIS[1] s.n. Închidere. – V. **închide.**

ÎNCHIS[2]**, -Ă,** *închişi, -se,* adj. **1.** (Despre uşi, ferestre, capace etc.) Care acoperă deschizătura în dreptul căreia este aşezat sau fixat (prin balamale). * (Despre obiecte care au părţi mobile pentru a se închide şi deschide) Cu uşa sau cu capacul fixat sau încuiat. ** Expr. *Se joacă cu casa închisă*, se spune despre un spectacol la care s-au vândut de mai multă vreme toate biletele. * (Despre vehicule) Fără capotă pliabilă, cu acoperiş şi pereţi ficşi; (despre mijloace de locomoţie) acoperit. ** *Trăsură închisă* = cupeu. **2.** (Despre obiecte care se pot desface) Cu marginile sau cu părţile componente alăturate, împreunate. ** Loc. adv. *Cu ochi închişi* = **a)** fără o cercetare prealabilă; superficial; **b)** foarte uşor, fără dificultăţi. **3.** (Despre instituţii, întreprinderi, localuri) Care şi-a întrerupt temporar sau definitiv activitatea. **4.** (Despre curţi, terenuri) Îngrădit, împrejmuit. * (Despre căi de comunicaţie) Cu circulaţia oprită, întreruptă. **5.** Fig. (Despre şedinţe, adunări) Care se ţine într-un cerc restrâns, fără participarea unor persoane străine de organizaţia, de societatea etc. respective. **6.** (Despre oameni) Care este ţinut în închisoare; deţinut. **7.** Fig. (Despre oameni şi despre caracterul lor) Retras, izolat. * (Despre aer) Stătut, viciat. **8.** (Despre cer) Înnorat, întunecat; (despre vreme) cu cerul înnorat; urât, ploios. * (Despre culori) Situat, în gama culorilor, mai aproape de negru decât de alb. * (Despre sunete, voce) Lipsit de sonoritate. ** *Vocală închisă* = vocală în timpul articulării căreia canalul fonator este strâmtat, limba fiind mai apropiată de cerul gurii decât în timpul articulării unei vocale deschise. *Silabă închisă* = silabă terminată în consoană. – V. **închide.**

ÎNCHISOARE, *închisori,* s.f. **1.** Clădire, loc în care sunt închişi cei condamnaţi la pedepse privative de libertate sau cei deţinuţi preventiv; temniţă, puşcărie, penitenciar, arest, prinsoare. * (Rar) Loc închis sau îngrădit (unde se ţin vitele). **2.** Faptul de a sta închis; şedere în temniţă. – **Închis**[2] **+** suf. -*oare.*

ÎNCHISTA, *închistez,* vb. I. Refl. (Despre unele organisme animale sau vegetale inferioare sau despre unele tumori) A se acoperi cu o membrană sau a se transforma în chist,

izolându-se de mediul înconjurător. * Fig. (Despre oameni) A se izola, a se închide în sine. – Din fr. **enkyster.**

ÎNCHISTARE, *închistări,* s.f. Acţiunea de *a se închista* şi rezultatul ei. -V. **închista.**

ÎNCHITUIRE, *închituiri,* s.f. Operaţie de îmbinare a două obiecte cu ajutorul chitului. – **În + chituire.**

ÎNCHIZĂTOR, -OARE, *închizătoare,* s.n., s.f. **1.** S.n. Dispozitiv de împingere şi închidere a cartuşelor în magazia unei arme de foc. **2.** S.f. Dispozitiv sau mod de închidere a unui obiect. [Pl. şi: **(2)** *închizători*] – **Închide** + suf. *-ător.*

ÎNCIFRA, *încifrez,* vb. I. Tranz. A reda o idee, un sentiment etc. în mod indirect, simbolic, metaforic; a exprima o idee, un sentiment etc. într-un limbaj criptic, care cere o iniţiere pentru a fi înţeles. – **În + cifru.**

ÎNCIFRARE, *încifrări,* s.f. Faptul de *a încifra.* – V. **încifra.**

ÎNCIFRAT, -Ă, *încifraţi, -te,* adj. Greu de înţeles. – V. **încifra.**

ÎNCINCHIT, -Ă, *încinchiţi, -te,* adj. (Reg.) Strâns, ghemuit. – **În + cinchit.**

ÎNCINCI, *încincesc,* vb. IV. Tranz. A face de cinci ori mai mult sau mai mare. – **În + cinci.**

ÎNCINCIT, -Ă, *încinciţi, -te,* adj. Înmulţit de cinci ori, devenit de cinci ori mai mare; cvintuplu. – V. **încinci.**

ÎNCINGE[1]**,** *încíng,* vb. III. **1.** Refl. (Despre foc) A arde cu flacără mare, a se aprinde bine. ** Tranz. fact. *El încinge focul.* **2.** Refl. şi tranz. A (se) înfierbânta, a (se) încălzi tare. * Tranz. Fig. (Despre un sentiment, o pasiune) A cuprinde, a copleşi pe cineva; a consuma, a mistui. * Refl. Fig. A se manifesta puternic; a se aprinde, a se înflăcăra. * Refl. şi tranz. Fig. (Despre o luptă, o confruntare, o discuţie etc.) A (se) înteţi. **3.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A începe să se altereze prin fermentare; a se strica; a se aprinde. [Perf. s. *încinsei*, part. *încins*] – Lat. **incendere.**

ÎNCINGE[2]**,** *încíng,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înfăşura peste mijloc cu o cingătoare, un brâu etc. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) prinde o armă de mijlocul corpului (cu o curea). **3.** Tranz. Fig. A înconjura (din toate părţile), a împresura. [Perf. s. *încinsei*, part. *încins*] – Lat. **incingere.**

ÎNCINGERE[1]**,** *încingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încinge*[1] şi rezultatul ei. * Mărire a temperaturii unui obiect sau a unui material ca urmare a unei acţiuni normale de încălzire, ca rezultat al fermentării sau al altor fenomene biologice ori de altă natură. – V. **încinge**[1]**.**

ÎNCINGERE[2]**,** *încingeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încinge*[2] şi rezultatul ei. -V. **încinge**[2]**.**

ÎNCINS[1] s.n. Faptul de *a (se) încinge*[2]. – V. **încinge**[2]**.**

ÎNCINS[2]**, -Ă,** *încinşi, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde cu flăcări mari, bine aprins. * Înfierbântat[2], încălzit foarte tare (de foc, de soare etc.). * Fig. Aprins[2], înflăcărat, înteţit. **2.** (Despre fân, cereale, făină etc.) Care a început să fermenteze, stricat, alterat; aprins[2], fermentat. – V. **încinge**[1]**.**

ÎNCINS[3]**, -Ă,** *încinşi, -se*, adj. **1.** (Despre oameni sau despre corpul lor) Cu mijlocul cuprins într-o cingătoare. * (Despre cingătoare, brâu etc.) Înfăşurat în jurul corpului. **2.** (Despre arme) Prins, atârnat de cingătoare; (despre oameni) cu arma prinsă la cingătoare. – V. **încinge**[2]**.**

ÎNCIOCĂLA, *înciocălez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A lega laolaltă, a împreuna ceva. * A aranja, a potrivi. – Probabil **în + ciocălău.**

ÎNCIRIPA vb. I v. **înfiripa.**

ÎNCIUDA, *înciudez,* vb. I. Refl., tranz. A fi sau a face să fie cuprins de ciudă; a ciudi. – **În + ciudă.**

ÎNCIUDARE, *înciudări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înciuda* şi rezultatul ei; ciudă. – V. **înciuda.**

ÎNCIUDAT, -Ă, *înciudaţi, -te,* adj. Plin de ciudă; ciudos. – V. **înciuda.**

ÎNCLEIA, *încleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A unge, a îmbina şi a fixa cu clei piese de lemn, hârtie etc. * Refl. A se lipi. * Refl. A se murdări, a se unge cu clei sau cu ceva cleios. * Refl. A se face, a deveni cleios. * Refl. Fig. (Despre fălci) A se încleşta; (despre limbă) a se înţepeni. **2.** A trata diverse produse (semifabricate) cu soluţii coloidale sau de amidon pentru a le face impermeabile. [Prez. ind. şi: *încléi*] – **În + clei.**

ÎNCLEIALĂ, *încleieli,* s.f. (Rar) Încleiere. – **Încleia +** suf. *-eală.*

ÎNCLEIAT[1] s.n. Faptul de *a (se) încleia.* – V. **încleia.**

ÎNCLEIAT[2]**, -Ă,** *încleiaţi, -te,* adj. **1.** Fixat, lipit cu clei. * Uns cu clei. **2.** (Despre materiale) Tratat cu o soluţie sau cu o emulsie în cursul procesului de fabricaţie pentru a face impermeabil. – V. **încleia.**

ÎNCLEIERE, *încleieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încleia* şi rezultatul ei; încleială. – V. **încleia.**

ÎNCLEŞTA, *încleştez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge puternic, ca un cleşte; a (se)

înţepeni. ** Expr. (Refl.) *A i se încleşta (cuiva) fălcile* (sau *gura*) = a i se înţepeni maxilarele; *p. ext.* a nu mai putea vorbi, a amuţi. * Tranz. A prinde strâns (ca într-un cleşte) un obiect, un instrument. **2.** Refl. A se agăţa cu desperare (de ceva), a se prinde puternic (cu mâinile, cu braţele) de ceva; a rămâne prins de ceva (sau de cineva). **3.** Refl. recipr. A se lupta cu îndârjire, corp la corp; a se încăiera. * Refl. Fig (Despre bătălii, războaie) A deveni crâncen, a se înteţi. – **În + cleşte.**

ÎNCLEŞTARE, *încleştări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încleşta* şi rezultatul ei. * Contracţie. – V. **încleşta.**

ÎNCLEŞTAT, -Ă, *încleştaţi, -te,* adj. **1.** Strâns puternic, ca într-un cleşte. **2.** Fig. (Despre bătălii, războaie) Înverşunat, aprig. – V. **încleşta.**

ÎNCLICHETA, *înclichetez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A imobiliza un mecanism într-o anumită poziţie. – Din fr. **encliqueter.**

ÎNCLICHETAJ, *înclichetaje,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv care nu permite mişcarea de rotaţie a unei roţi decât într-un singur sens. – Din fr. **encliquetage.**

ÎNCLINA, *înclin,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) apleca în jos sau într-o parte; a (se) pleca. * Refl. A face o plecăciune; a saluta; a (se) pleca, a (se) închina. * Refl. Fig. (Despre soare) A coborî către asfinţit, a apune; (despre zi) a se apropia de sfârşit. **2.** Refl. Fig. A se declara convins; a admite, a accepta. **3.** Intranz. Fig. A fi dispus să... * A se simţi atras de ceva, a simţi vocaţie, atracţie pentru ceva; a se apleca. **4.** Refl. recipr. Fig. (Înv.) A avea legături de dragoste cu cineva. – Din fr. **incliner**, lat. **inclinare.**

ÎNCLINARE, *înclinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înclina* şi rezultatul ei. * (Geom.) Înclinaţie. * Fig. Vocaţie, dispoziţie; înclinaţie. – V. **înclina.**

ÎNCLINAT, -Ă, *înclinaţi, -te,* adj. **1.** Aplecat în jos sau într-o parte; oblic; încovoiat. **2.** Fig. Care are vocaţie, atracţie spre ceva. – V. **înclina.**

ÎNCLINAŢIE, *înclinaţii,* s.f. Înclinare. * (Geom.) Unghi format de o dreaptă (sau de un plan) cu o dreaptă (sau cu un plan) de referinţă; înclinare. * Fig. Vocaţie, atracţie, dispoziţie pentru ceva. – Din fr. **inclination**, lat. **inclinatio.**

ÎNCOA adv. v. **încoace.**

ÎNCOACE adv. **1.** Înspre mine, spre locul unde mă aflu; în direcţia mea. ** (În loc. adv.) *Încoace şi încolo* = dintr-o parte în alta. (Pop. şi fam.; substantivat, n.) *A avea pe vino-ncoace* = a avea farmec, a fi cuceritor, atrăgător. ** Expr. *Ce mai încoace (şi) încolo* = de ce atâta vorbă? e inutilă orice discuţie. **2.** Înspre momentul de faţă, mai apropiat de epoca noastră. [Var.: **încoá** adv.] – Lat. **in-eccu(m)-hocce.**

ÎNCOLĂCEALĂ, *încolăceli,* s.f. Încolăcire. – **Încolăci** + suf. *-eală.*

ÎNCOLĂCI, *încolăcesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) face ca un cerc, a (se) înfăşura în formă de colac; a (se) încovriga; a (se) încârliga, a (se) încolătăci. * Refl. (Despre ape, drumuri) A o coti, a şerpui. * Tranz. A încrucişa braţele sau picioarele. – **În + colac.**

ÎNCOLĂCIRE, *încolăciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încolăci* şi rezultatul ei; înfăşurare, încolăceală, încolăcitură. – V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCIT, -Ă, *încolăciţi, -te,* adj. Învârtit, înfăşurat (în formă de colac); încovrigat. – V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCITURĂ, *încolăcituri,* s.f. Încolăcire. – **Încolăci** + suf. -*tură.*

ÎNCOLĂTĂCI, *încolătăcesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Înv. şi reg.) A (se) încolăci. – Contaminare între **încolăci** şi **împletici.**

ÎNCOLEA adv. v. **încolo**.

ÎNCOLO adv. **1.** În alt loc decât aici; în partea aceea, în direcţia aceea, într-acolo. ** Expr. *Mai încolo* = mai departe. *Până (mai) încolo* = până nu departe, destul de aproape. (Fam.) *Lasă-l* (sau *dă-l*) *încolo!* = nu te mai ocupa de el, nu-i da atenţie, nu-l lua în considerare. *Fugi încolo!* = taci din gură! nu mai spune fleacuri. **2.** Pe urmă, mai târziu. ** Loc. adv. *De aici* sau *de-acu(m) încolo* = începând din acest moment, de acum înainte. *De astăzi* (sau *de mâine* etc.) *încolo* = începând de azi (sau de mâine etc.). *De atunci încolo* = după aceea. **3.** În afară de cele arătate înainte. [Var.: **încoleá** adv.] – **În + colo.**

ÎNCOLONA, *încolonez,* vb. I. Refl. (Despre un grup de oameni, de vehicule) A se aşeza în coloană, a forma o coloană (de marş); (despre o persoană, un vehicul) a se încadra într-o coloană. * Tranz. A aşeza, a dispune în coloană. – **În + coloană.**

ÎNCOLONARE s.f. Acţiunea de *a (se) încolona*. * (Art.; cu valoare de interjecţie) Exclamaţie care îndeamnă, ordonă încolonarea unui grup de oameni. – V. **încolona.**

ÎNCOLŢAT, -Ă, *încolţaţi, -te,* adj. (Reg.) Colţuros. – **În + colţ +** suf. -*at.*

ÎNCOLŢI, *încolţesc,* vb. IV. **I.** Intranz. (Despre plante; la pers. 3) A da colţ, a răsări din pământ; a germina. * Fig. (Despre idei, sentimente) A începe să se dezvolte; a apărea, a se ivi, a se naşte. **II.** Tranz. A înfige colţii spre a muşca. * A înconjura din toate părţile, fără a mai da posibilitate de retragere. * Fig. (Despre oameni) A prinde pe cineva la

strâmtoare; (despre abstracte) a cuprinde, a copleşi. – **În + colţ.**

ÎNCOLŢIRE s.f. Acţiunea de *a încolţi* şi rezultatul ei; germinare; încolţit[1]. -V. **încolţi.**

ÎNCOLŢIT[1] s.n. Faptul de *a încolţi*; încolţire. – V. **încolţi.**

ÎNCOLŢIT[2]**, -Ă,** *încolţiţi, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Răsărit[2], germinat. **2.** Muşcat, prins cu colţii. * Fig. Prins la strâmtoare. – V. **încolţi.**

ÎNCOMAT, -Ă, *încomaţi, -te*, adj. (Rar) Cu coamă bogată. – **În + coamă +** suf. *-at.*

ÎNCONDEIA, *încondeiez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi ouăle (de Paşti), obiectele de ceramică etc. cu desene (făcute cu condeiul). * Fig. (Pop.) A înnegri sprâncenele sau genele. **2.** Fig. A vorbi de rău pe cineva; a defăima, a calomnia, a ponegri. – **În + condei.**

ÎNCONDEIAT[1] s.n. Faptul de *a încondeia*. – V. **încondeia.**

ÎNCONDEIAT[2]**, -Ă,** *încondeiaţi, -e*, adj. **1.** (Despre ouăle de Paşti, obiecte de ceramică etc.) Împodobit cu desene (făcute cu condeiul). * Fig. (Pop.; despre sprâncene sau gene) Înegrit (cu creionul). **2.** Defăimat, calomniat. – V. **încondeia.**

ÎNCONDEIERE, *încondeieri,* s.f. Acţiunea de *a încondeia* şi rezultatul ei. -V. **încondeia.**

ÎNCONDEIETURĂ, *încondeieturi,* s.f. Încondeiat[1]; (concr.) desen executat pe ouăle de Paşti, pe obiecte de ceramică. – **Încondeia** + suf. *-ătură.*

ÎNCONJUR, (rar) *înconjururi,* s.n. Ocol, ocolire. ** Loc. adv. *Fără înconjur* = fără nici o ezitare, fără subterfugii, deschis, direct, pe faţă; de-a dreptul. *Cu înconjur* (sau *cu înconjururi*) = pe ocolite, pe departe, indirect. [Acc. şi: *înconjúr.* – Var.: **încúnjur** s.n.] – Din **înconjura** (derivat regresiv).

ÎNCONJURA, *încónjur,* vb. I. Tranz. **1.** A face ocolul unui lucru, al unui loc. * A fi aşezat, a sta de jur împrejurul (unei fiinţe sau al unui lucru); a încercui. * A încercui cu forţe armate; a împresura, a asedia. * Refl. A aduna în jurul său, a trăi în societate în tovărăşia cuiva. **2.** A împrejmui cu gard. * A cuprinde într-un cerc, a trasa o linie împrejur, a încercui. **3.** A merge spre o ţintă pe un traseu ocolit. [Prez. ind. şi: *înconjór.* – Var.: **încunjurá** vb. I] – **În + conjura** (înv. "a înconjura" < lat.).

ÎNCONJURARE s.f. Faptul de *a înconjura*. – V. **înconjura.**

ÎNCONJURĂTOR, -OARE, *înconjurători, -oare*, adj. Care se află de jur împrejur, care înconjură. – **Înconjura +** suf. **-***ător.*

ÎNCONTINUU adv. Mereu, întruna, fără încetare. [Pr.: *-nu-u.* – Var.: **incontínuu** adv.] – **În + continuu.**

ÎNCONTRA, *încontrez,* vb. I. Refl. (Pop.) A se împotrivi, a se opune; *p. ext.* a se lua la harţă, a se ciocni în păreri (cu cineva). – **În + contra.**

ÎNCONTRARE, *încontrări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a se încontra*; ceartă, sfadă. – V. **încontra.**

ÎNCOPCIA, *încopciez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A închide o copcă; a încheia o haină în copci. **2.** A îmbina două piese de tablă, introducând limbile uneia în golurile corespunzătoare ale celeilalte, după care limbile astfel montate se răsucesc. [Pr.:*-ci-a*] – **În + copcă.**

ÎNCOPCIERE, *încopcieri,* s.f. Acţiunea de *a încopcia*. [Pr.: *-ci-e-*] – V. **încopcia.**

ÎNCORDA, *încordez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) contracta muşchii corpului; *p. ext.* corpul întreg, în vederea unui efort. * Fig. A-şi concentra atenţia, memoria, voinţa etc. * Tranz. (Rar) A stimula, a întări. **2.** Tranz. A întinde (puternic) o coardă, un arc, un cablu etc. * A acorda un instrument muzical cu coarde, prin întinderea coardelor. **3.** Tranz. A lega coardele viţei de vie. **4.** Refl. Fig. (Despre raporturile dintre oameni) A ajunge într-o stare de tensiune (maximă), a se înăspri. – **În + coardă.**

ÎNCORDARE, *încordări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încorda* şi rezultatul ei; încordătură. – V. **încorda.**

ÎNCORDAT, -Ă, *încordaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de tensiune. * Fig. Care vădeşte, exprimă o stare de tensiune, de încordare. * Fig. Concentrat, atent, vigilent; înfrigurat, febril. **2.** (Despre arcuri) Cu coarda întinsă. * (Despre instrumente muzicale cu coarde) Acordat. * Fig. (Despre raporturile dintre oameni) Ajuns într-o stare de tensiune maximă; înăsprit, neprietenos. – V. **încorda.**

ÎNCORDĂTOR, *încordătoare,* s.n. (Reg.) Întorcător al războiului de ţesut. * Întinzător al coardei ferăstrăului; cordar. – **Încorda +** suf. *-ător.*

ÎNCORDĂTURĂ, *încordături,* s.f. (Înv.) Încordare. – **Încorda +** suf. *-ătură.*

ÎNCORNORA, *încornorez,* vb. I. Tranz. A pune coarne. * Fig. A exagera, a deforma realitatea; a înflori. * Fig. (Fam.) A-şi înşela soţul sau soţia. – Din **încornorat** (derivat regresiv).

ÎNCORNORAT, -Ă, *încornoraţi, -te,* adj. **1.** Care are coarne, cu coarne. * Fig. (Despre fapte sau vorbe) Exagerat, neconform cu realitatea; umflat, înflorit. * Fig. (Fam.; despre soţi) Înşelat. * (Substantivat, m.; art.) Dracul. – **În + corn** + suf. *-at.*

ÎNCORONA, *încoronez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A(-şi) pune coroană de monarh; *p. ext.* a deveni sau a învesti pe cineva monarh. **2.** Tranz. A împodobi cu ceva (în formă de coroană); a încununa. **3.** Tranz. Fig. A desăvârşi o lucrare, o operă, o activitate; a reprezenta în

activitatea cuiva realizarea cea mai valoroasă; a încununa **(2)**. – Din lat. **incoronare.**
ÎNCORONARE, *încoronări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încorona.* – V. **încorona.**
ÎNCORONAT, -Ă, *încoronaţi, -te,* adj. Care are coroană, cu coroană; învestit cu semnele domniei. * *Cap încoronat* = suveran, monarh. – V. **încorona.**
ÎNCORPORA, *încorporez,* vb. I. Tranz. **1.** A uni, a împreuna mai multe lucruri pentru a face un singur corp, un tot. * A anexa, a subordona un ţinut, o provincie la o ţară. **2.** A încadra recruţii într-o unitate militară, pentru efectuarea stagiului militar. [Var.: **încorporá** vb. I] – Din fr. **incorporer**, lat. **incorporare.**
ÎNCORPORABIL, -Ă, *încorporabili, -e*, adj. Care poate fi încorporat. [Var.: **incorporábil, -ă** adj.] – Din fr. **incorporable.**
ÎNCORPORARE, *încorporări,* s.f. Acţiunea de *a încorpora* şi rezultatul ei; încorporaţie. [Var.: **incorporáre** s.f.] – V. **încorpora.**
ÎNCORPORAŢIE, *încorporaţii,* s.f. Încorporare. [Var.: **incorporáţie** s.f.] – Din fr. **incorporation.**
ÎNCORSETA, *încorsetez,* vb. I. Tranz. A pune într-un corset (medical). * Fig A împiedica pe cineva în acţiunile sau în gândurile sale; a îngrădi, a încătuşa. – **În + corset.**
ÎNCORSETARE, *încorsetări,* s.f. Acţiunea de *a încorseta* şi rezultatul ei. * Fig. Îngrădire, încătuşare. – V. **încorseta.**
ÎNCORSETAT, -Ă, *încorsetaţi, -te,* adj. Strâns în corset. * Fig. Împiedicat în acţiunile sau în gândurile sale; îngrădit, încătuşat; rigid. – V. **încorseta.**
ÎNCOT, *încote,* s.n. (Reg.) Chicot. [Var.: **încot** s:n.] – Et. nec.
ÎNCOTOŞMA vb. I. v. **încotoşmăna.**
ÎNCOTOŞMĂNA, *încotoşmănez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îmbrăca (prea) gros; a (se) înfofoli. [Var.: **încotoşmăní** vb. IV, (reg.) **încotoşmá** vb. I] – Et. nec.
ÎNCOTOŞMĂNAT, -Ă, *încotoşmănaţi, -te,* adj. Îmbrăcat (prea) gros; înfofolit. [Var.:**încotoşmănít, -ă** adj.] – V. **încotoşmăna.**
ÎNCOTOŞMĂNI vb. IV. v. **încotoşmăna.**
ÎNCOTOŞMĂNIT, -Ă adj. v. **încotoşmănat.**
ÎNCOTRO adv. (Adesea înterogativ) În ce direcţie, unde; oriunde. ** Expr. *Ori încotro* = indiferent în ce direcţie, oriunde. *Care încotro (poate)* = care pe unde poate, în toate direcţiile. *A nu (mai) avea încotro* = a nu (mai) avea nici o posibilitate (decât...), a nu putea face altfel, a nu avea altă soluţie, altă scăpare. – Lat. **in-contra-ubi.**
ÎNCOTROVA adv. Într-o direcţie oarecare, undeva. [Acc. şi: *încotróva*] – **Încotro + va.**
ÎNCOVOIA, *încovói,* vb. I. Refl. şi tranz. A face să devină sau a deveni curb; a (se) îndoi, a (se) arcui; *spec.* a (se) curba, a (se) deforma în urma unor apăsări exterioare. * Refl. Fig. A se umili. [Prez. ind. şi: *încovoiez*] – Cf. sl. **kovati** "a făuri".
ÎNCOVOIALĂ, *încovoieli,* s.f. Încovoietură. – **Încovoia** + suf. *-eală.*
ÎNCOVOIAT, -Ă, *încovoiaţi, -te,* adj. Îndoit, curbat, arcuit. * Adus de spate; cocârjat. – V. **încovoia.**
ÎNCOVOIERE, *încovoieri,* s.f. Faptul de *a (se) încovoia.* – V. **încovoia.**
ÎNCOVOIETURĂ, *încovoieturi,* s.f. Partea încovoiată a unui obiect; curbură, sinuozitate, încovoială. – **Încovoia** + suf. *-tură.*
ÎNCOVRIGA, *încovrig,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) răsuci, a (se) îndoi ca un covrig; a (se) încolăci; a (se) ghemui. – **În + covrig.**
ÎNCOVRIGAT, -Ă, *încovrigaţi, -te,* adj. Îndoit în formă de covrig; încolăcit. -V. **încovriga.**
ÎNCRÂNCENA, *încrâncen,* vb. I. Refl. A se înfiora, a se îngrozi, a i se încreţi cuiva carnea de frică, de scârbă, de mânie; a se crâncena. [Prez. ind. şi: *încrâncenez.* – Var.: (reg.) **încrâncină** vb. I] – **În + crâncen.**
ÎNCRÂNCENARE, *încrâncenări,* s.f. Acţiunea de *a se încrâncena*; înfiorare. * Încăierare, încleştare sângeroasă. – V. **încrâncena.**
ÎNCRÂNCENAT, -Ă, *încrâncenaţi, -te,* adj. Înspăimântat, înfiorat (de frică, de scârbă, de mânie etc.). * Fig. Crâncen, neîndurător. – V. **încrâncena.**
ÎNCRÂNCINA vb. I v. **încrâncena.**
ÎNCREDE, *încréd,* vb. III. **1.** Refl. A pune temei pe cinstea, pe sinceritatea cuiva; a se bizui, a conta pe cineva sau pe ceva. * (Pop.) A avea încredere prea mare în sine; a se fuduli. * A crede spusele cuiva, a da crezare. **2.** Tranz. (Înv. şi pop.) A încredinţa ceva cuiva. – **În + crede.**
ÎNCREDERE s.f. Acţiunea de *a (se) încrede* şi rezultatul ei; sentiment de siguranţă faţă de cinstea, buna-credinţă sau sinceritatea cuiva; credinţă. ** Expr. *Om* (sau *persoană*) *de (mare) încredere* = persoană căreia i se poate încredinţa orice secret, orice misiune. *A pune chestiunea de încredere* = a cere deputaţilor să-şi precizeze în anumite împrejurări, prin vot, atitudinea faţă de politica guvernului. *A da vot de încredere* = a

aproba în parlament activitatea sau programul unui guvern. -V. **încrede**.

ÎNCREDINŢA, *încredinţez,* vb. I. **1.** Tranz. A da pe cineva sau ceva în grija sau în păstrarea cuiva demn de încredere. * A împărtăşi cuiva o taină. **2.** Tranz. A confirma, a garanta cuiva ceva. * Refl. A se convinge de ceva. **3.** Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) logodi. – **În** + **credinţă.**

ÎNCREDINŢARE, *încredinţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încredinţa* şi rezultatul ei. * (Concr., rar) Adeverinţă. – V. **încredinţa.**

ÎNCREMENEALĂ, *încremeneli,* s.f. (Rar) Încremenire. – **Încremeni +** suf. **-***eală.*

ÎNCREMENI, *încremenesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A nu mai putea face nici o mişcare, nici un gest (de mirare, de groază etc.); a înlemni, a împietri. * Tranz. A uimi. **2.** (Despre lucruri în mişcare) A sta, a se opri locului. – **În** + **cremene.**

ÎNCREMENIRE s.f. Acţiunea de *a încremeni* şi rezultatul ei; nemişcare, neclintire; înmărmurire, consternare; încremeneală. – V. **încremeni.**

ÎNCREMENIT, -Ă, *încremeniţi, -te,* adj. **1.** Care a rămas în nemişcare. **2.** Înmărmurit, înlemnit; consternat. – V. **încremeni.**

ÎNCRENGĂTURĂ, *încrengături,* s.f. Diviziune a regnului animal sau a celui vegetal, superioară clasei. – **În** + **creangă +** suf. -*tură* (după fr. *embranchement*).

ÎNCREŢ, *încreţuri,* s.n. Ornamentaţie a mânecii la cămăşile naţionale femeieşti, curprinsă între altiţă şi râuri. – Din **încreţi** (derivat regresiv).

ÎNCREŢI, *încreţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face creţuri. * Tranz. A strânge pielea (frunţii) astfel încât să formeze cute, zbârcituri. **2.** Refl. Fig. (Despre pielea, carnea cuiva, *p. ext.* despre oameni) A se încrâncena, a se înfiora (din cauza groazei, spaimei etc.). **3.** Tranz. A face părul creţ; a ondula, a cârlionţa. * Refl. (Despre păr) A deveni creţ (în urma ondulării). – **În** + **creţ.**

ÎNCREŢIRE, *încreţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încreţi* şi rezultatul ei; zbârcire; încreţit[1]. – V. **încreţi.**

ÎNCREŢIT[1] s.n. (Rar) Încreţire. – V. **încreţi.**

ÎNCREŢIT[2]**, -Ă,** *încreţiţi, -te,* adj. Care are, care face etc. creţuri; cusut cu cute, cu încreţituri. * (Despre piele, în special despre frunte, faţă) Zbârcit, ridat. – V. **încreţi.**

ÎNCREŢITURĂ, *încreţituri,* s.f. Partea încreţită a unui obiect; cută, creţ. * Cută pe piele; zbârcitură, rid. – **Încreţi** + suf. -*tură.*

ÎNCREZĂTOR, -OARE, *încrezători, -oare,* adj. Care are încredere; credul. * (Adverbial) Cu încredere. – **Încrede +** suf. **-***ător.*

ÎNCREZUT, -Ă, *încrezuţi, -te,* adj. Care are o idee foarte bună despre sine; îngâmfat, înfumurat, închipuit, fudul. – V. **încrede.**

ÎNCRIMINA vb. I. v. **incrimina.**

ÎNCRIMINARE s.f. v. **incriminare.**

ÎNCRIMINAT, -Ă adj. v. **incriminat.**

ÎNCRIMINATOR, -OARE adj. v. **incriminator.**

ÎNCROPI, *încropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face călduţ un lichid. **2.** A aduna (cu greu) laolaltă, a înjgheba, a înfiripa. – Din **încrop** (= *uncrop).*

ÎNCROPIT, -Ă, *încropiţi, -te,* adj. **1.** Călduţ; dospit la căldură. **2.** Strâns (cu greu) laolaltă; înjghebat, înfiripat. – V. **încropi.**

ÎNCRUCI, *încrucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se cruci. – **În + cruci.**

ÎNCRUCIŞA, *încrucişez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune, a aşeza cruciş; a cruci. ** Expr. *A încrucişa braţele (pe piept)* = a sta în inactivitate. *A încrucişa săbiile* = a începe lupta. **2.** Refl. recipr. A trece unul pe lângă altul, venind din direcţii diferite. * (Despre drumuri) A se întretăia. **3.** Intranz. (Franţuzism, despre nave) A naviga în larg pentru a supraveghea liniile maritime de comunicaţie; *p. gener.* a naviga. **4.** Tranz. A împerechea diferite animale sau plante pentru a obţine urmaşi cu însuşiri superioare. – **În** + **cruciş.**

ÎNCRUCIŞARE, *încrucişări,* s.f. Acţiunea de *a (se) încrucişa* şi rezultatul ei; crucişătură, încrucişat[1]. – V. **încrucişa.**

ÎNCRUCIŞAT[1] s.n. Încrucişare. – V. **încrucişa.**

ÎNCRUCIŞAT[2]**, -Ă,** *încrucişaţi, -te,* adj. **1.** Care este aşezat cruciş. * (Despre drumuri) Care se întretaie. **2.** (Despre ochi sau priviri, *p. ext.* despre oameni) Care se uită cruciş; saşiu. **3.** (Despre plante şi animale) Împerecheat (artificial) cu un animal sau cu o plantă înrudită. – V. **încrucişa.**

ÎNCRUCIT, -Ă, *încruciţi, -te,* adj. (Pop.) Crucit. – V. **încruci.**

ÎNCRUNTA, *încrunt,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A apropia sprâncenele sau a face cute între sprâncene ori pe frunte (în semn de nemulţumire, de mânie, de îngrijorare etc.); a privi aspru. **2.** Refl. (Înv.) A se umple de sânge; a se înroşi. – **În + crunta.**

ÎNCRUNTARE s.f. Acţiunea de *a (se) încrunta.* * Privire aspră sau posomorâtă. – V.

încrunta.

ÎNCRUNTAT, -Ă, *încruntaţi, -te,* adj. **1.** Care are pe frunte sau între sprâncene cute de nemulţumire, de mânie, de îngrijorare etc.; *p. ext.* care are înfăţişarea sau privirea aspră, posomorâtă; crunt, cruntat. **2.** (Înv.) Însângerat. – V. **încrunta.**

ÎNCRUNTĂTURĂ, *încruntături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) încrunta; înfăţişare încruntată **(1)**; cută pe frunte, între sprâncene. **2.** (Înv.) Urmă, pată de sânge. – **Încrunta** + suf. *-ătură.*

ÎNCRUSTA vb. I v. **incrusta.**

ÎNCRUSTARE s.f. v. **incrustare.**

ÎNCRUSTAT, -Ă adj. v. **incrustat.**

ÎNCRUSTAŢIE s.f. v. **incrustaţie**.

ÎNCRUSTAŢIUNE s.f. v. **incrustaţie.**

ÎNCRUŞI, *încruşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi. – **În + cruşi.**

ÎNCRUŞIT, -Ă, *încruşiţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea animalelor) Argăsit[2]. **2.** Înroşit; *p. ext.* pătat (cu sânge). – V. **încruşi.**

ÎNCUIA, *încúi,* vb. I. **1.** Tranz. A închide cu ajutorul unui zăvor, al unui lacăt etc. * A reţine pe cineva închis într-o încăpere. * Refl. A se închide (singur), a se izola într-o încăpere. * Fig. (Fam.) A face pe cineva să nu mai aibă ce să răspundă; a închide gura cuiva, a înfunda. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) constipa. – Lat. **incuncare.**

ÎNCUIAT[1] s.n. Încuiere. – V. **încuia**.

ÎNCUIAT[2], **-Ă,** *încuiaţi, -te,* adj. **1.** Închis cu cheia, cu zăvorul. **2.** (Pop.) Constipat. * Fig. (Adesea substantivat; fam.) Care este insensibil la argumente, incapabil de a înţelege noul, care nu iese din părerile lui; *p. ext.* care nu este sociabil. – V. **încuia.**

ÎNCUIBA, *încuibez,* vb. I. Refl. A-şi face cuib, a se vârî (unde nu-i este locul); a se oploşi. * Fig. A pătrunde adânc; a se înrădăcina. [Prez. ind. şi: *incúib*] – **În + cuib.**

ÎNCUIBARE s.f. Acţiunea de *a se încuiba*. – V. **încuiba.**

ÎNCUIBAT, -Ă, *încuibaţi, -te*, adj. Care s-a stabilit, s-a vârât (nedorit şi nepoftit) într-un loc. * Fig. Pătruns adânc, înrădăcinat. – V. **încuiba.**

ÎNCUIERE, *încuieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) încuia* şi rezultatul ei; închidere cu cheia, cu zăvorul; încuiat[1]. – V. **încuia.**

ÎNCUIETOARE, *încuietori,* s.f. Dispozitiv care încuie ceva. * Fig. Dificultate, situaţie grea în care se află cineva. – **Încuia +** suf. *-toare.*

ÎNCUIETURĂ, *încuieturi,* s.f. (Pop.) Constipaţie. – **Încuia +** suf. *-tură.*

ÎNCUJBA, *încujbez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) încovoia, a (se) îndoi. – **În + cujbă.**

ÎNCUJBARE s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a (se) încujba*; încovoiere. – V. **încujba.**

ÎNCUJBAT, -Ă, *încujbaţi, -te*, adj. (Înv. şi reg.) Încovoiat; strâmb, cocoşat. – V. **încujba.**

ÎNCUMETA, *încumet,* vb. I. Refl. **1.** A îndrăzni; a cuteza. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. "în") A se bizui, a se încrede în ceva. [Var.: (reg.) **încuméte** vb. III] – Cf. lat. **committere.**

ÎNCUMETARE s.f. Acţiunea de *a se încumeta* şi rezultatul ei; cutezanţă. – V. **încumeta.**

ÎNCUMETE vb. III v. **încumeta.**

ÎNCUMETRI, *încumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se înrudi prin cumetrie; a se cumetri. – **În + cumătru.**

ÎNCUNJUR s.n. v. **înconjur.**

ÎNCUNJURA vb. I v. **înconjura.**

ÎNCUNOŞTINŢA, *încunoştinţez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut; a înştiinţa, a comunica ceva. – **În + cunoştinţă.**

ÎNCUNOŞTINŢARE, *încunoştinţări,* s.f. Acţiunea de *a încunoştinţa* şi rezultatul ei; înştiinţare; (concr.) aviz, scrisoare care conţine o înştiinţare. – V. **încunoştinţa.**

ÎNCUNUNA, *încununez,* vb. I. Tranz. **1.** A aşeza o cunună pe capul cuiva în semn de omagiu, de înălţare la o demnitate etc, a încorona; *p. ext.* a aşeza un obiect deasupra altuia în chip de coroană. **2.** Fig. A desăvârşi o activitate, o operă etc., a încorona **(3)**. [Prez. ind. şi: *încunún*] – **În + cunună.**

ÎNCUNUNARE, *încununări,* s.f. Acţiunea de *a încununa* şi rezultatul ei; *fig.* ducere la bun sfârşit, desăvârşire. – V. **încununa.**

ÎNCURA, *încúr,* vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A mâna caii repede; a goni. * Refl. (Despre cai) A porni la fugă, a se întrece alergând; a alerga în voie. – Lat. / * / **incurrare** *(= currere).*

ÎNCURAJA, *încurajez,* vb. I. Tranz. **1.** A da curaj; a îmbărbăta. **2.** A sprijini, a stimula. – **În + curaj** (după fr. *encourager*).

ÎNCURAJARE, *încurajări,* s.f. Acţiunea de *a încuraja* şi rezultatul ei; îmbărbătare; sprijinire, stimulare. – V. **încuraja.**

ÎNCURAJAT, -Ă, *încurajaţi, -te,* adj. Îmbărbătat. – V. **încuraja.**

ÎNCURAJATOR, -OARE, *încurajatori, -oare,* adj. Care dă curaj, care stimulează. – **Încuraja +** suf. *-tor.*

ÎNCURARE, *încurări,* s.f. (Înv. şi reg.) Alergare de cai, cavalcadă; *p. ext.* năvală, incursiune. – V. **încura.**

ÎNCURCA, *încurc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încâlci fire, aţă etc., a le face noduri astfel încât să nu se mai poată descurca uşor. * (Pop.) A călca în picioare fâneţele, semănăturile. **2.** A schimba mereu drumul, direcţia pentru a îngreuia o urmărire, pentru a-şi pierde urma. * Refl. şi tranz. A (se) rătăci. **II. 1.** Tranz. A stingheri pe cineva la mers, a îngreuia mersul cuiva. * Refl. A se împiedica din mers. * A opri de la o acţiune, a stânjeni. ** Expr. *A încurca locul* (sau *lumea, zilele,* etc.) = a stânjeni pe cei din jur. (Refl.; fam.) *A i se încurca limba* = a i se împletici limba (din cauza băuturii, a unei emoţii etc.). ** Compus: s.m. invar. *încurcă-lume* = om care încurcă pe alţii, care nu este bun de nimic. **2.** Tranz. şi refl. A face (pe cineva) să-şi piardă sau a-şi pierde firul ideilor; a (se) zăpăci. ** Expr. *(Se) încurcă lucrurile* = (se) creează o situaţie complicată, confuză. (Tranz.) *A încurca vorba* = a vorbi confuz, pentru a ascunde adevărul. (Tranz.) *A o încurca* = a crea (intenţionat) o situaţie confuză; a face un lucru de mântuială; a nu fi clar în ce spune. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) prinde în mreje. * Refl. A se angaja într-o afacere din care nu mai poate ieşi (decât cu greutate). **4.** Refl. Fig. A pierde vremea; a zăbovi, a întârzia (mai ales la petreceri). – Probabil lat. / * / **incolicare** (< colus "*caier, fir*").

ÎNCURCALĂ s.f. (Reg.) Încurcătură. – **Încurca** + suf. *-ală.*

ÎNCURCARE s.f. Acţiunea de *a (se) încurca*. – V. **încurca.**

ÎNCURCAT[1] s.n. Faptul de *a (se) încurca*. – V. **încurca.**

ÎNCURCAT[2]**, -Ă,** *încurcaţi, -te,* adj. **I. 1.** (Despre fire, aţă, etc.) Amestecat şi înnodat (cu alte fire), încâlcît. **2.** (Despre drumuri) Greu de găsit; întortocheat. **II. 1.** (Despre idei, acţiuni etc.) Greu de urmărit; confuz, nelămurit, neclar, nedesluşit. ** Expr. *A lăsa (ceva) încurcat* sau *a o lăsa încurcată* = a lăsa o problemă nelămurită; a renunţa la rezolvarea unei probleme, a se lăsa păgubaş. **2.** Stingherit, stânjenit, jenat. – V. **încurca.**

ÎNCURCĂTURĂ, *încurcături,* s.f. **1.** Amestecătură, încâlcire de fire, de aţă etc. ** *Încurcătură de maţe* = ocluziune intestinală. **2.** Situaţie complicată, neplăcută; bucluc. * Confuzie. ** Expr. *A pune (pe cineva) în încurcătură* = a pune pe cineva într-o situaţie din care nu ştie cum să iasă. * Jenă, tulburare. – **Încurca +** suf. **-***ătură.*

ÎNCURELA, *încurelez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A prinde în curele. – **În** + **curele** (pl. lui *curea*).

ÎNCUSCRI, *încuscresc,* vb. IV. Refl. recipr. A se face cuscru cu cineva; *p. ext.* a fi sau a deveni rudă prin alianţă cu cineva. – **În** + **cuscru.**

ÎNCUSCRIRE, *încuscriri,* s.f. Acţiunea de *a se încuscri* şi rezultatul ei. -V. **încuscri.**

ÎNCUVIINŢA, *încuviinţez,* vb. I. Intranz. A fi de acord. * Tranz. A consimţi, a permite. – **În + cuviinţă.**

ÎNCUVIINŢARE, *încuviinţări,* s.f. Acţiunea de *a încuviinţa* şi rezultatul ei; aprobare, consimţământ, asentiment. – V. **încuviinţa.**

ÎNDARN adv. (Italienism înv.) Zadarnic. – Din it. **indarno.**

ÎNDATĂ adv. Imediat, numaidecât, acum; acuşi, acuşica. ** Loc. conj. *(De) îndată ce* = imediat ce, după ce, când. ** Expr. (Reg.) *Îndata-mare* = în cea mai mare grabă. – **În** + **dată.**

ÎNDATINA vb. I v. **îndătina.**

ÎNDATINAT, -Ă adj. v. **îndătinat.**

ÎNDATORA, *îndatorez,* vb. I. **1.** Tranz. A obliga, a impune ca o datorie. **2.** Tranz. A obliga pe cineva la recunoştinţă printr-un ajutor dat la nevoie. **3.** Refl. A face datorii; a se împrumuta; a se încurca în datorii. * Tranz. A da un bun în gaj în schimbul unui împrumut. [Var.: **îndatorí** vb. IV] – **În** + **dator.**

ÎNDATORAT, -Ă, *îndatoraţi, -te,* adj. **1.** Dator (cu bani). **2.** Obligat la ceva, recunoscător pentru ceva. [Var.: **îndatorít, -ă** adj.] – V. **îndatora.**

ÎNDATORI vb. IV v. **îndatora.**

ÎNDATORINŢĂ, *îndatorinţe,* s.f. (Rar) Îndatorire. – **Îndatori** + suf. *-inţă.*

ÎNDATORIRE, *îndatoriri,* s.f. **1.** (Înv.) Obligaţie bănească. **2.** Obligaţie morală; sarcină obligatorie, datorie. * (Rar) Faptă sau gest cu care îndatorăm pe cineva; atenţie, politeţe. – V. **îndatori.**

ÎNDATORIT, -Ă adj. v. **îndatorat.**

ÎNDATORITOR, -OARE, *îndatoritori, -oare,* adj. **1.** Serviabil, binevoitor. **2.** (Neobişnuit) Obligatoriu. – **Îndatori** + suf. *-tor.*

ÎNDĂMÂNĂ adv. v. **îndemână.**

ÎNDĂRĂPNIC, -Ă adj. v. **îndărătnic**.

ÎNDĂRĂPT adv. v. **îndărăt.**

ÎNDĂRĂT adv. **I. 1.** În spate, în urmă, înapoi. ** Expr. *(De-a) îndărătele(a)* = **a)** cu spatele înainte; **b)** pe dos. **2.** La locul de provenienţă, în locul unde a fost înainte. **3.** ** (În expr.) *A da îndărăt* = **a)** a regresa; **b)** (despre lucruri) a restitui. *A da pe cineva îndărăt* = a da pe cineva cu o treaptă mai jos, a retrograda. **II.** Mai demult, (mai) înainte de timpul actual. [Var.: **îndărăpt** adv.] – Lat. **in-de-retro.**

ÎNDĂRĂTNIC, -Ă, *îndărătnici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Încăpăţânat, recalcitrant, nesupus; *p. ext.* stăruitor, perseverent. * (Rar) Rămas în urmă; restanţier. [Var.: (reg.) **îndărăpnic, -ă** adj.] – **Îndărăt** + suf. *-nic.*

ÎNDĂRĂTNICI, *îndărătnicesc,* vb. IV. Refl. A stărui cu încăpăţînare într-o atitudine; a se încăpăţâna; *p. ext.* a persevera. – Din **îndărătnic.**

ÎNDĂRĂTNICIE*, îndărătnicii,* s.f. Încăpăţânare; *p. ext.* stăruinţă, perseverenţă. – **Îndărătnic** + suf. *-ie.*

ÎNDĂRĂTUL prep. În dosul (cuiva), în urma (cuiva sau a ceva), după (ceva). -V. **îndărăt.**

ÎNDĂTINA, *îndătinez,* vb. I. Refl. (Rar) A se obişnui (cu) ceva. * Tranz. A avea obiceiul să..., a obişnui. [Var.: **îndatiná** vb. I] – **În** + **datină.**

ÎNDĂTINAT, -Ă, *îndătinaţi, -te,* adj. Care a devenit o datină; înrădăcinat. * (Despre oameni) Deprins, obişnuit (cu ceva). [Var.: **îndatinát, -ă** adj.] – V. **îndătina.**

ÎNDÂRJI, *îndârjesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină dârz, a persista sau a determina pe cineva să persiste în ceva; a (se) înverşuna, a (se) înfuria. – **În** + **dârz.**

ÎNDÂRJIRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndârji*; înverşunare, întărâtare. – V. **îndârji.**

ÎNDÂRJIT, -Ă, *îndârjiţi, -te,* adj. Dârz, stăruitor, perseverent; înverşunat, întărâtat. – V. **îndârji.**

ÎNDE prep. (Înv. şi reg.) **1.** (Înaintea unui pronume la pl. sau între două pronume care se află în raport de reciprocitate) Între, laolaltă, împreună. **2.** Spre, către. – **În** + **de**[4]**.**

ÎNDEAIEVEA adv. (Rar) Aievea. [Pr.: *-de-a-ie-*] – **În + de**[4] **+ aievea.**

ÎNDEAJUNS adv. De ajuns, destul, suficient. [Pr.: şi: *-de-a-*] – **În + de**[4] **+ ajuns.**

ÎNDEAPROAPE adv. În mod amănunţit, cu mare atenţie. [Pr.: şi: *-de-a-*] – **În** + **de**[4] **+ aproape.**

ÎNDELETE adv. (Mai ales în forma "pe îndelete") Cu încetul, fără grabă. – **În** + **de**[4] **+ lete** (reg. "timp liber, linişte", et. nec.).

ÎNDELETNICI, *îndeletnicesc,* vb. IV. Refl. A se ocupa cu ceva, a-şi petrece vremea cu ceva. – Et. nec. Cf. **îndelete**.

ÎNDELETNICIRE, *îndeletniciri,* s.f. Meserie, profesiune; ocupaţie. * Preocupare, grijă. – V. **îndeletnici.**

ÎNDELUNG, -Ă, *îndelungi,* adj. Care durează mult timp; îndelungat. * (Adverbial) Multă vreme; îndelungat. – **În + de**[4] **+ lung.**

ÎNDELUNGA, *îndelúng,* vb. I. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) prelungi în durată. – Din **îndelung**.

ÎNDELUNGAT, -Ă, *îndelungaţi, -te,* adj. Care durează (de) mult timp; îndelung. * **(**În legătură cu noţiuni temporale) Mult, lung; îndelung. * (Adverbial; înv.) Îndelung – V. **îndelunga.**

ÎNDEMĂNATEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMĂNOS, -OASĂ adj. v. **îndemânos.**

ÎNDEMÂNA, *îndemânez,* vb. I. Refl. (Înv.) A fi în stare să facă un lucru, a-i fi la îndemână să facă ceva; a se înlesni. – V. **îndemână.**

ÎNDEMÂNARE s.f. Uşurinţa de a face un lucru ca urmare a unei bune deprinderi sau a unei înclinaţii; iscusinţă, abilitate, pricepere, dibăcie. – V. **îndemâna.**

ÎNDEMÂNATEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMÂNATIC, -Ă, *îndemânatici, -ce*, adj. **1.** Care execută bine şi uşor orice muncă manuală; iscusit, dibaci. * (Adverbial) Cu îndemânare. **2.** De care te foloseşti cu uşurinţă; comod. **3.** (Înv.) Potrivit, favorabil. [Var.: **îndemânátec, -ă, îndemănátec, -ă** adj.] – **Îndemână +** suf. *-atic.*

ÎNDEMÂNĂ adv. Uşor, comod, lesnicios. ** *La îndemână* = accesibil, în imediata apropiere, uşor de folosit, de obţinut; la dispoziţie sau la dispoziţia cuiva. (loc. prep.) *La îndemâna cuiva* = accesibil, în imediata apropiere, uşor de folosit, de obţinut; la dispoziţie sau la dispoziţia cuiva. [Var.: **îndămână** adv.] – **În** + **de**[4] **+ mână.**

ÎNDEMÂNOS, -OASĂ, *îndemânoşi, -oase,* adj. (Reg.) Care prezintă comoditate; comod. [Var.: **îndemănós, -oásă** adj.] – **Îndemână +** suf. *-os.*

ÎNDEMN, *îndemnuri,* s.n. Faptul de a îndemna. * Ceea ce stimulează la o acţiune; imbold, impuls, stimulent. ** Loc. prep. *Din* (sau *la, prin*) *îndemnul...* = îndemnat fiind de..., la stăruinţa... – Din **îndemna** (derivat regresiv).

ÎNDEMNA, *îndémn,* vb. I. Tranz. **1.** A convinge pe cineva să facă ceva, a chema la o acţiune; a îmboldi, a stimula, a impulsiona; a îmbia. * Refl. A se apuca de ceva (în urma unei stimulări); a se hotărî la ceva. * Refl. recipr. Fig. A se lua la întrecere, a se îmboldi unul

pe altul. **2.** A sili un animal să pornească sau să meargă mai repede. * Intranz. (Reg.; despre animale) A se sili la drum, a înainta trăgând. – Lat. / * / **indeminare.**
ÎNDEMNARE, *îndemnări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) îndemna*; îndemn. – V. **îndemna.**
ÎNDEMNIZARE s.f. v. **indemnizare.**
ÎNDEMNIZAŢIE s.f. v. **indemnizaţie.**
ÎNDEOBŞTE adv. De obicei, în mod obişnuit, în general. [Pr.: -*de-ob*-] – **În** + **de**[4] + **obşte.**
ÎNDEOSEBI adv. Mai ales, mai cu seamă. [Pr.: -*de-o*-] – **În + deosebi** (adv. înv. "îndeosebi" < sl.).
ÎNDEPĂRTA, *îndepărtez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie sau a ţine departe; a înlătura. * A scoate pe cineva din funcţie; a concedia. **2.** Refl. A pleca din apropierea cuiva sau a ceva; a merge în altă parte. * A se abate, a devia. – **În + depărta.**
ÎNDEPĂRTARE, *îndepărtări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndepărta* şi rezultatul ei; înlăturare, eliminare; destituire; abatere, deviere. – V. **îndepărta.**
ÎNDEPĂRTAT, -Ă, *îndepărtaţi, -te,* adj. Care este situat la (mare) distanţă; depărtat.* Care vine de departe. * Care s-a petrecut demult. – V. **îndepărta.**
ÎNDEPLINI, *îndeplinesc,* vb. IV. Tranz. A săvârşi, a face, a înfăptui, a realiza ceva; a duce la bun sfârşit. – **În + deplin.**
ÎNDEPLINIRE, *îndepliniri,* s.f. Acţiunea de *a îndeplini* şi rezultatul ei; înfăptuire, executare; realizare. – V. **îndeplini.**
ÎNDESA, *îndés,* vb. I. **1.** Tranz. A apăsa, a presa ca să încapă cât mai mult într-un spaţiu restrâns, a vârî cu forţa (într-un spaţiu limitat); a înghesui, a bucşi. * A face cât mai compact (un material). **2.** Tranz. A-şi aşeza pălăria, căciula, şapca, trăgând-o cât mai mult pe cap. **3.** Refl. (Despre o mulţime de persoane sau de lucruri în mişcare) A se aduna, a se îngrămădi unul lângă altul, unul peste altul; a se înghesui. * (Pop.) A se grăbi, a da zor. – Lat. **in-de(n)sare.**
ÎNDESARE, *îndesări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndesa*; înghesuire, îngrămădire. -V. **îndesa.**
ÎNDESAT, -Ă, *îndesaţi, -te,* adj. **1.** Foarte plin, cu conţinutul presat; îngrămădit, înghesuit[2]. ** Loc. adv. *Cu vârf şi îndesat* = din belşug, cu prisosinţă. **2.** Greu, puternic, apăsat. **3.** Compact, dens, masiv. **4.** (Despre fiinţe) Mic şi gros. -V. **îndesa.**
ÎNDESI, *îndesesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină mai des, mai compact. * A (se) înmulţi. – **În + des.**
ÎNDESIRE s.f. Faptul de *a (se) îndesi*; sporire; desime. – V. **îndesi.**
ÎNDESIT, -Ă, *îndesiţi, -te,* adj. Care a devenit mai des; *p. ext.* mai frecvent. -V. **îndesi.**
ÎNDESTUL, -Ă, *îndestuli, -le,* adj. (Înv.) Destul. * (Adverbial) Cât trebuie, cât se cuvine; de ajuns. – **În + destul.**
ÎNDESTULA, *îndestulez,* vb. I. Tranz. A da (sau a lua) destul; a satisface, a sătura (cu de-ale mâncării). * Refl. A avea după dorinţă, a avea tot ce este necesar. – Din **îndestul.**
ÎNDESTULARE, *îndestulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndestula* şi rezultatul ei; belşug, abundenţă. – V. **îndestula.**
ÎNDESTULAT, -Ă, *îndestulaţi, -te*, adj. Care are de ajuns, satisfăcut. -V. **îndestula.**
ÎNDESTULĂTOR, -OARE, *îndestulători, -oare*, adj. Care este în cantitate suficientă; care îndestulează, satisface. * (Adverbial) Îndeajuns. – **Îndestula** + suf. -*ător.*
ÎNDIGUI, *indiguiesc,* vb. IV. Tranz. A mărgini o apă sau a înconjura o suprafaţă cu diguri, a zăgăzui; *p. gener.* a ridica un dig. – **În + dig** + suf. -*ui.*
ÎNDIGUIRE, *îndiguiri,* s.f. Acţiunea de *a îndigui*; zăgăzuire. – V. **îndigui.**
ÎNDIGUIT, -Ă, *îndiguiţi, -te,* adj. Mărginit de diguri; îngrădit cu diguri, zăgăzuit. – V. **îndigui.**
ÎNDOBITOCI, *îndobitocesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă facultăţile intelectuale şi morale; a (se) prosti[2], a (se) tâmpi, a (se) abrutiza. – **În + dobitoc.**
ÎNDOBITOCIRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndobitoci* şi rezultatul ei. – V. **îndobitoci.**
ÎNDOBITOCIT, -Ă, *îndobitociţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut facultăţile intelectuale şi morale; prostit. – V. **îndobitoci.**
ÎNDOCA, *îndochez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţiile de ridicare a unei nave pe un doc plutitor. [Var.: **andocá** vb. I] – Din germ. **eindocken.**
ÎNDOCARE, *îndocări,* s.f. Acţiunea de *a îndoca*. – V. **îndoca.**
ÎNDOCAT, -Ă, *îndocaţi, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost ridicat pe un doc plutitor. – V. **îndoca.**
ÎNDOCTRINA, *îndoctrinez,* vb. I. Tranz. A iniţia într-o doctrină, a înarma cu o doctrină. – **În + doctrină** (după fr. *endoctriner*).
ÎNDOCTRINARE s.f. Acţiunea de *a îndoctrina*. – V. **îndoctrina.**
ÎNDOCTRINAT, -Ă, *îndoctrinaţi, -te,* adj. Iniţiat într-o doctrină. – V. **îndoctrina.**

ÎNDOI, (I) *îndói,* **(II, III)** *îndoiesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. A strânge în două o stofă, o hârtie, un material etc.; a strânge ceva de două sau de mai multe ori (punând marginile una peste alta). **2.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni curb; a (se) încovoia, a (se) apleca, a (se) înclina. * Refl. (Despre oameni) A se gârbovi. **II.** Tranz. **1.** A mări ceva de două ori; a dubla; *p. ext.* a înmulţi, a mări (de un număr oarecare de ori). **2.** A amesteca (în părţi egale) un lichid cu altul; a subţia. **III.** Refl. A fi nesigur în părerea sa, a sta la îndoială; a nu avea încredere (în cineva sau în ceva). – **În + doi.**

ÎNDOIALĂ, *îndoieli,* s.f. **1.** Neîncredere; ezitare, şovăială; îndoire. ** Loc. adv. *Fără îndoială* = desigur, neapărat. ** Expr. *A cădea la îndoială* = a începe să se îndoiască de ceva, a fi nesigur. *A pune (ceva) la îndoială* = a se îndoi **(III)** de ceva. **2.** (Rar) Îndoire (a corpului). [Pr.: *-do-ia-*] – **Îndoi** + suf. *-eală.*

ÎNDOIELNIC, -Ă, *îndoielnici, -ce,* adj. Care provoacă îndoială, care nu poate fi primit ca sigur; dubios, echivoc, discutabil. * Care pare puţin probabil; nesigur. * Care nu inspiră încredere; suspect, necurat. * Şovăitor, nehotărât. [Pr.: *-do-iel-*] – **Îndoială** + suf. *-nic* sau **îndoi** + suf. *-elnic.*

ÎNDOIOS, -OASĂ, *îndoioşi, -oase,* adj. (Rar) Îndoielnic, nesigur, problematic. [Pr.: *-do-ios*] – **Îndoi +** suf. *-os.*

ÎNDOIRE, *îndoiri,* s.f. Acţiunea de a (se) îndoi; împăturire; înconvoiere. * (Înv.) Îndoială(1). – V. **îndoi.**

ÎNDOIT, -Ă, *îndoiţi, -te,* adj. **I. 1.** Strâns prin îndoire; care păstrează urma unei împăturiri; cu îndoituri. **2.** Curbat, încovoiat. **II. 1.** Care este de două ori mai mare sau mai mult decât altceva; dublu[2], dublat; *p. ext.* înmulţit, sporit, mărit. ** (Substantivat, n.) *Îndoitul unei sume.* **2.** Amestecat (în părţi egale) cu alt lichid; subţiat. **III.** Care este nesigur de părerea sa, care stă la îndoială. – V. **îndoi.**

ÎNDOITURĂ, *îndoituri,* s.f. Partea, locul unde un obiect a fost sau este îndoit. * (Rar) Cotitură. * (Rar) Adâncitură, cută a unui teren. [Pr.: *-do-i-*] – **Îndoi** + suf. *-tură.*

ÎNDOLIA, *îndoliez,* vb. I. Tranz. A produce doliu; a pricinui o durere adâncă. [Pr : *-li-a*] – **În** + **doliu**. Cf. fr. **endeuiller.**

ÎNDOLIAT, -Ă, *îndoliaţi, -te,* adj. Care poartă doliu; de înmormântare. * Trist, îndurerat. [Pr.: *-li-at*] – V. **îndolia.**

ÎNDOLIERE, *îndolieri,* s.f. (Rar) Durere adâncă pricinuită de moartea unei rude, a unei fiinţe iubite. [Pr.: *-li-e-*] – V. **îndolia.**

ÎNDOPA, *îndop,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) hrăni peste măsură; a (se) supraalimenta, a (se) ghiftui. * Tranz. A hrăni o pasăre vârându-i pe gât mâncare pentru a o îngrăşa. **2.** Tranz. (Reg.) A îndesa. – **În + dop.**

ÎNDOPARE, *îndopări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndopa*; îndopat[1]. – V. **îndopa.**

ÎNDOPAT[1] s.n. Îndopare. – V. **îndopa.**

ÎNDOPAT[2]**, -Ă,** *îndopaţi, -te,* adj. Hrănit peste măsură; ghiftuit; (despre păsări) îngrăşat prin îndopare. – V. **îndopa.**

ÎNDOSI, *îndosesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) dosi. – **În +dosi.**

ÎNDRĂCI, *îndrăcesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) înfuria, a (se) înrăi. – **În + drac.**

ÎNDRĂCIRE s.f. (Rar) Stare de (extremă) iritare; furie. – V. **îndrăci.**

ÎNDRĂCIT, -Ă, *îndrăciţi, -te,* adj. Scos din fire; furios; afurisit, al dracului, rău. * Teribil, grozav, înfocat, aprins. * Fig. Drăcos, şmecher; plin de temperament. – V. **îndrăci.**

ÎNDRĂGI, *îndrăgesc,* vb. IV. Tranz. A simţi atracţie, afecţiune, dragoste pentru cineva sau ceva; *p. ext.* a iubi. * Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. – **În + drag.**

ÎNDRĂGIRE s.f. (Rar) Faptul de *a îndrăgi* pe cineva. – V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGIT, -Ă, *îndrăgiţi, -te,* adj. **1.** Iubit[2]. **2.** Îndrăgostit. – V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGITOR, -OARE, *îndrăgitori, -oare,* adj. (Rar) Care îndrăgeşte. – **Îndrăgi** + suf. *-tor.*

ÎNDRĂGOSTI, *îndrăgostesc,* vb. IV. Refl. A prinde dragoste de cineva, a începe să iubească pe cineva; a se amoreza, a se înamora. * Tranz. (Neobişnuit) A iubi pe cineva. * Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. – **În + dragoste.**

ÎNDRĂGOSTIRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) îndrăgosti*; îndrăgire, înamorare. – V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂGOSTIT, -Ă, *îndrăgostiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care iubeşte pe cineva; amorezat, înamorat. – V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂZNEALĂ, *îndrăzneli,* s.f. Atitudine sau purtare îndrăzneaţă; curaj, cutezanţă, îndrăznire. * Faptă îndrăzneaţă. – **Îndrăzni** + suf. *-eală.*

ÎNDRĂZNEŢ, -EAŢĂ, *îndrăzneţi, -e,* adj. Care nu se teme de greutăţi şi de pericole; curajos, cutezător, îndrăznitor. * (Adesea adverbial) Original; excentric. * Care îşi îngăduie prea multe; obraznic. – **Îndrăzni** + suf. *-eţ.*

ÎNDRĂZNI, *îndrăznesc,* vb. IV. Tranz. A avea curaj; a nu se teme, a cuteza să... – **În + drăzni** (înv. "a îndrăzni" < sl.).

ÎNDRĂZNIRE s.f. (Înv.) Îndrăzneală. – V. **îndrăzni**.
ÎNDRĂZNITOR, -OARE, *îndrăznitori, -oare,* adj. (Rar) Care îndrăzneşte; îndrăzneţ. – **Îndrăzni** + suf. -*tor.*
ÎNDREA s.m. (Înv. şi reg.) Decembrie. – Din n. pr. **Andrei.**
ÎNDREPTA, *îndrept,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A face drept ceea ce era îndoit sau strâmb. * Refl. (Despre oameni) A lua o ţinută dreaptă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) schimba din rău în bine; a (se) îmbunătăţi, a (se) ameliora. * Refl. (Despre oameni) A se întrema după o boală; a căpăta o înfăţişare bună. **3.** Refl. şi tranz. A(-şi) corecta purtările. **II. 1.** Refl. A porni într-o anumită direcţie. ** Tranz. *Îndreaptă maşina spre oraş.* (Expr.) *A-şi îndrepta paşii* = a merge spre... **2.** Tranz. A arăta cuiva drumul bun; a îndruma, a conduce în direcţia potrivită. ** Expr. *A îndrepta paşii cuiva* = **a)** a face pe cineva să meargă spre; **b)** a călăuzi, a conduce (în viaţă). *A(-şi) îndrepta ochii* (sau *privirile*) *asupra cuiva;* (sau *a ceva)* = a se uita la cineva sau la ceva. *A(-şi) îndrepta gândul asupra cuiva* (sau *a ceva*) = a i se duce gândul la cineva sau la ceva. * A ţinti cu o armă de foc asupra cuiva sau a ceva. [Prez. ind. şi: *îndreptez*] – **În + drept.**
ÎNDREPTAR, *îndreptare,* s.n. Colecţie de norme, reguli şi practici pentru un anumit domeniu; călăuză, ghid. – **În + dreptar** (înv. "îndreptar" < *drept*).
ÎNDREPTARE, *îndreptări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndrepta* şi rezultatul ei; corectare, corectiv. * (Înv. şi pop.) Dreptate, îndreptăţire. * (Înv.; la pl.) Act justificativ, document oficial. – V. **îndrepta.**
ÎNDREPTAT, -Ă, *îndreptaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte strâmbe, deformate) Readus la forma, la starea normală, dreaptă. **2.** Corectat, rectificat. * (Rar) Drept, cinstit, corect. – V. **îndrepta.**
ÎNDREPTĂTOR, -OARE, *îndreptători, -oare,* adj. (Şi substantivat; înv.) Care îndreaptă, îndrumează; călăuzitor. – **Îndrepta** + suf. -*ător.*
ÎNDREPTĂŢI, *îndreptăţesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva dreptul la ceva; a autoriza, a justifica (ceva); a îndritui, a îndreptui. – **În + dreptate.**
ÎNDREPTĂŢIRE, *îndreptăţiri,* s.f. Acţiunea de *a îndreptăţi*; justificare. -V. **îndreptăţi.**
ÎNDREPTĂŢIT, -Ă, *îndreptăţiţi, -te,* adj. Care are dreptul la ceva; autorizat să...; justificat; îndrituit. – V. **îndreptăţi.**
ÎNDREPTUI, *îndreptuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îndreptăţi. – **În** + **drept** + suf. -*ui* (după *îndritui*).
ÎNDRITUI, *îndrituiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îndreptăţi. [Prez. ind. şi: *îndritui*] – **În** + **drit** + suf. -*ui.*
ÎNDRITUIT, -Ă, *îndrituiţi, -te,* adj. (Rar) Îndreptăţit. – V. **îndritui.**
ÎNDRUGA, *îndrúg,* vb. I. Tranz. **1.** A toarce lână sau cânepă în fire groase şi puţin răsucite, necesare pentru anumite ţesături; *p. ext.* a toarce grosolan şi în grabă. **2.** (Fam.) A pronunţa nedesluşit cuvintele, a îngăima; a exprima prost ceva; a fi fără şir la vorbă; *p. ext.* a vorbi fără rost, nimicuri. ** Expr. *A îndruga (la) verzi şi uscate* = a înşira, a spune fleacuri, minciuni, vrute şi nevrute. * (Rar) A face ceva în pripă; a înjgheba. – **În** + **drugă.**
ÎNDRUGARE, *îndrugări,* s.f. Acţiunea de *a îndruga* şi rezultatul ei. – V. **îndruga.**
ÎNDRUMA, *îndrumez,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta cuiva drumul, a îndrepta în direcţia potrivită; a călăuzi. * Refl. (Reg.) A se îndrepta spre o ţintă, a pleca la drum, a porni. **2.** A călăuzi pe cineva într-un domeniu, în viaţă: [Prez. ind. şi: *îndrúm*] – **În + drum.**
ÎNDRUMAR s.n. (Rar) Îndrumător. – **Îndruma +** suf. -*ar.*
ÎNDRUMARE, *îndrumări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndruma*; îndreptare, dirijare; călăuzire. * Indicaţie, directivă, sfat. – V. **îndruma.**
ÎNDRUMĂTOR, -OARE, *îndrumători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care îndrumează, orientează; călăuzitor. * (Substantivat, n.) Lucrare care îndrumează într-un domeniu; îndrumar. – **Îndruma +** suf. -*ător.*
ÎNDUIOŞA, *înduioşez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de duioşie, de milă. [Pr.: -*du-io÷,* – Var.: (rar) **înduioşí** vb. IV] – **În + duios.**
ÎNDUIOŞARE s.f. Faptul de *a (se) înduioşa*; duioşie. [Pr.: -*du-io÷,* – Var.: **înduioşíre** s.f.] – V. **înduioşa.**
ÎNDUIOŞAT, -Ă, *înduioşaţi, -te,* adj. Cuprins de înduioşare; mişcat, emoţionat. * (Rar) Duios. [Pr.: -*du-io*-] – V. **înduioşa.**
ÎNDUIOŞĂTOR, -OARE, *înduioşători, -oare,* adj. Care provoacă înduioşare; mişcător, impresionant, emoţionant. [Pr *: -du-io*-] – **Înduioşa +** suf. -*ător.*
ÎNDUIOŞI vb. IV v. **înduioşa.**
ÎNDUIOŞIRE s.f. v. **înduioşare.**
ÎNDULCI, *îndulcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face ca o mâncare sau o băutură să fie (mai) dulce

(prin adaos de zahăr, miere etc.); *p. ext.* (pop.) a face mai gustos. * Refl. A mânca dintr-o mâncare gustoasă; a se înfrupta. ** Expr. *A se îndulci la ceva* = a descoperi un lucru bun şi a-l căuta mereu; a se deda la... **2.** Refl. A trage folos, a se înfrupta. **3.** Tranz. Fig. A face mai bun, a satisface; a umple de mulţumire; a desfăta. **4.** Tranz. Fig. A face mai puţin aspru, mai puţin dur, mai puţin violent; a domoli, a estompa. * Tranz. şi refl. A (se) îmbuna, a (se) îmblânzi. – **În + dulce.**

ÎNDULCIRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndulci*. – V. **îndulci**.

ÎNDULCIT, -Ă, *îndulciţi, -te*, adj. **1.** (Despre mâncăruri şi băuturi) Care a fost făcut (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.). **2.** Fig. Blând, domol. – V. **îndulci.**

ÎNDULCITOR, -OARE, *îndulcitori, -oare,* adj. (Reg.) Care îndulceşte. * Fig. Care desfată, satisface. – **Îndulci** + suf. *-tor.*

ÎNDUMNEZEI, *îndumnezeiesc,* vb. IV. Tranz. (Livr.) A diviniza. * A glorifica, a preamări. – **În + Dumnezeu.**

ÎNDUMNEZEIRE s.f. (Livr.) Faptul de *a îndumnezei*; divinizare, adoraţie. -V. **îndumnezei.**

ÎNDUMNEZEIT, -Ă, *îndumnezeiţi, -te,* adj. (Livr.) Divin, minunat. -V. **îndumnezei.**

ÎNDUPLECA, *îndúplec,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se supună, să cedeze, să consimtă la ceva; a determina, a hotărî pe cineva să facă ceva. * Refl. A se arăta milos, bun; a se îndura. – **În + dupleca** (înv. "a îndupleca" < lat.).

ÎNDUPLECARE s.f. Acţiunea de *a (se) îndupleca*. – V. **îndupleca.**

ÎNDUPLECĂTOR, -OARE, *înduplecători, -oare,* adj. (Înv.) Care înduplecă; convingător. – **Îndupleca +** suf. *-ător.*

ÎNDURA, *îndúr,* vb. I. **1.** Tranz. A suporta cu răbdare un necaz, o durere, o boală etc.; a pătimi, a suferi. **2.** Refl. A se arăta milos, bun; a se îndupleca. * A-i fi milă cuiva de cineva. **3.** Refl. A consimţi, a-l lăsa pe cineva inima să..., a se hotărî. – Lat. **indurare** (**1** şi după fr. *endurer*).

ÎNDURARE, *îndurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndura* şi rezultatul ei; putere de a răbda; răbdare; milă, compătimire, bunătate. – V. **îndura.**

ÎNDURĂTOR, -OARE, *îndurători, -oare*, adj. **1.** Plin de milă; milostiv. **2.** Care suportă cu răbdare suferinţele; răbdător. – **Îndura** + suf. *-ător.*

ÎNDURERA, *îndurerez,* vb. I. Tranz. A provoca cuiva o durere sufletească; a întrista, a amărî, a mâhni. * (Rar) A pricinui cuiva o durere fizică. – **În + durere** (după fr. *endolorir*).

ÎNDURERARE s.f. Mâhnire, întristare. – V. **îndurera.**

ÎNDURERAT, -Ă, *îndureraţi, -te,* adj. Care încearcă, suportă o mare durere sufletească; trist, amărât. * Care exprimă durere, mâhnire. – V. **îndurera.**

ÎNDUŞMĂNI, *înduşmănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se duşmăni. – **În + duşmăni.**

ÎNDUŞMĂNIT, -Ă, *înduşmăniţi, -te,* adj. (Reg.) Care nutreşte duşmănie împotriva cuiva, învrăjbit cu cineva. – V. **înduşmăni.**

ÎNEC, *înecuri,* s.n. **1.** Moarte prin sufocare în apă (sau în alt lichid); înecăciune **(2)**. **2.** Revărsare mare de ape; inundare, inundaţie; puhoi. – Din **îneca** (derivat regresiv).

ÎNECA, *înéc,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A muri sau a face să moară prin sufocare în apă (sau în alt lichid). ** Expr. (Refl.) *A se îneca (ca ţiganul) la mal* = a suferi un eşec în ultimul moment. **2.** Refl. (Despre nave) A se scufunda. ** Expr. *Parcă i s-au înecat corăbiile*, se spune cuiva când e trist, indispus. * Fig. A se cufunda, a se afunda. **3.** Tranz. (Despre ape) A inunda un loc, o arătură etc. * Fig. A copleşi, a înăbuşi. **4.** Refl. şi tranz. A (se) sufoca, a (se) înăbuşi. * Tranz. (Despre plâns, lacrimi) A podidi (împiedicând respiraţia). – **În + neca** (înv. "a ucide" < lat.).

ÎNECARE s.f. Acţiunea de *a (se) îneca* şi rezultatul ei; inundare, revărsare. -V. **îneca.**

ÎNECAT, -Ă, *înecaţi, -te,* adj. **1.** Asfixiat prin înec. **2.** (Despre o navă) Scufundat în apă. **3.** Inundat. **4.** Înăbuşit, sufocat. – V. **îneca.**

ÎNECĂCIOS, -OASĂ, *înecăcioşi, -oase,* adj. Care îneacă **(4)**; sufocant. * (Despre alimente) Care se înghite cu greutate. [Var.: **necăcios, -oásă** adj.] – **Îneca** + suf. *-ăcios.*

ÎNECĂCIUNE, *înecăciuni,* s.f. **1.** Greutate de a respira; asfixie, sufocare, năduf. **2.** (Rar) Înec **(1)**. – **Îneca +** suf. *-ăciune.*

ÎNECĂTOR, -OARE, *înecători, -oare*, adj. (Rar) Înăbuşitor, sufocant. – **Îneca +** suf. *-ător.*

ÎNFĂPTUI, *înfăptuiesc,* vb. IV. Tranz. A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini. – **În + făptui.**

ÎNFĂPTUIRE, *înfăptuiri,* s.f. Acţiunea de *a înfăptui* şi rezultatul ei; realizare, îndeplinire; (concr.) operă realizată. – V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUIT, -Ă, *înfăptuiţi, -te,* adj. Care este dus la îndeplinire; realizat, îndeplinit. – V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUITOR, -OARE, *înfăptuitori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care înfăptuieşte ceva; realizator. [Pr.: *-tu-i-*] – **Înfăptui** + suf. *-tor.*

ÎNFĂŞA, *înfăş,* vb. I. Tranz. A înfăşura un copil în scutece (şi în feşi); *p. ext.* a înfăşura corpul sau o parte a corpului cu o legătură, un bandaj sau o cataplasmă. – Lat. **infasciare.**
ÎNFĂŞARE, *înfăşări,* s.f. Acţiunea de *a înfăşa*. – V. **înfăşa.**
ÎNFĂŞAT, -Ă, *înfăşaţi, -te,* adj. Înfăşurat în scutece (şi în faşă); *p. ext.* bandajat. -V. **înfăşa.**
ÎNFĂŞURA, *înfăşór,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi strâns de jur împrejur cu o pânză, cu o învelitoare, cu un material izolant etc. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde, a învălui. **3.** Tranz. şi refl. A (se) încolăci. * Tranz. A depăna (pe un ghem, pe un fus etc.). **4.** Refl. (Fam.) A se învârti de colo până colo; a da târcoale. [Prez. ind. şi: *înfăşur*] – Lat. **in-fasciolare** (< *fascia*).
ÎNFĂŞURARE, *înfăşurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfăşura* şi rezultatul ei. * (Concr.) Fiecare dintre ansamblurile de bobine sau de bare care alcătuiesc circuitele electrice ale unor maşini şi aparate electrice. – V. **înfăşura.**
ÎNFĂŞURĂTOR, -OARE, *înfăşurători, -oare,* adj. (Rar) Care serveşte la înfăşurare, care înfăşoară. * (Substantivat, n.) Cilindru pe care se înfăşoară hârtia la ieşirea din maşina de fabricat. * (Substantivat, f.) Curbă tangentă la fiecare dintre curbele unui ansamblu. – **Înfăşura** + suf. *-ător.*
ÎNFĂŞURĂTURĂ, *înfăşurături,* s.f. (Rar) Ceea ce înfăşoară ceva sau este înfăşurat pe ceva. – **Înfăşura** + suf. *-ătură.*
ÎNFĂŢA, *înfăţ,* vb. I. Tranz. A îmbrăca cu o faţă de pernă, de plapumă etc. ** Expr. *A înfăţa patul* = a schimba lenjeria patului. – **În + faţă.**
ÎNFĂŢARE s.f. Faptul de *a înfăţa*. – V. **înfăţa.**
ÎNFĂŢAT, -Ă, *înfăţaţi, -te,* adj. (Despre plăpumi, perne) Îmbrăcat cu rufărie (curată). – V. **înfăţa.**
ÎNFĂŢIŞA, *înfăţişez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) prezenta; a (se) arăta. * Tranz. A descrie ceva sau pe cineva cu ajutorul cuvintelor, al culorilor etc.; a zugrăvi, a reprezenta. **2.** Refl. A-şi imagina, a-şi închipui. [Var.: (reg.) **înfăţoşá** vb.I] – **În** +**făţiş.**
ÎNFĂŢIŞARE, *înfăţişări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) înfăţişa* şi rezultatul ei; prezentare, descriere, zugrăvire. * (Jur.) Prezentare a unei persoane citate în faţa unei autorităţi judiciare, a unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală; dezbatere în faţa unei instanţe. * Termen de judecată. **2.** (Concr.) Aspect sub care se prezintă un lucru sau o fiinţă; configuraţie. [Var.: (reg.) **înfăţoşáre** s.f.] – V. **înfăţişa.**
ÎNFĂŢOŞA vb. I v. **înfăţişa.**
ÎNFĂŢOŞARE s.f. v. **înfăţişare.**
ÎNFEUDA, *înfeudez,* vb. I. Tranz. A supune, a robi. * Refl. A se subordona întru totul unei persoane. [Pr.: *-fe-u-*] – Din fr. **inféoder**, lat. **infeodare.**
ÎNFEUDARE s.f. Acţiunea de *a (se) înfeuda* şi rezultatul ei; supunere, robire. [Pr.: *-fe-u-*] – V. **înfeuda.**
ÎNFIA, *înfiez,* vb. I. Tranz. A adopta (cu forme legale) un copil. [Pr.: *-fi-a*] – **În** + **fiu**.
ÎNFIAT, -Ă, *înfiaţi, -te,* adj. Care devine fiu sau fiică prin înfiere. [Pr.: *-fi-at*] – V. **înfia.**
ÎNFIERA, *înfierez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna un animal cu ajutorul fierului înroşit. **2.** Fig. A condamna cu toată severitatea, a osândi în public; a stigmatiza. – **În + fier.**
ÎNFIERARE s.f. Acţiunea de *a înfiera*; înfierat[1]. – V. **înfiera.**
ÎNFIERAT[1] s.n. Înfierare. – V. **înfiera.**
ÎNFIERAT[2], -Ă, *înfieraţi, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Însemnat cu fierul roşu; (despre semne) aplicat cu fierul roşu. **2.** Fig. Osândit în public; stigmatizat. **3.** (Pop.) Îmbrăcat în fier; ferecat. – V. **înfiera.**
ÎNFIERBÂNTA, *înfierbânt,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face fierbinte. * Fig. A (se) aprinde de mânie. * Refl. Fig. A se antrena într-o acţiune; a se înflăcăra. * Tranz. Fig. A insufla avânt, pasiune. – **În + fierbinte.**
ÎNFIERBÂNTARE s.f. Acţiunea de *a (se) înfierbânta*; înfierbântat[1]. – V. **înfierbânta.**
ÎNFIERBÂNTAT[1] s.n. (Rar) Înfierbântare. – V. **înfierbânta.**
ÎNFIERBÂNTAT[2], -Ă, *înfierbântaţi, -te,* adj. Care s-a încălzit foarte tare; încins[2]. * Fig. Înflăcărat, aprins. – V. **înfierbânta.**
ÎNFIERBÂNTĂTOR, -OARE, *înfierbântători, -oare,* adj. Care înfierbântă. – **Înfierbânta +** suf. **-***ător.*
ÎNFIERE, *înfieri,* s.f. Acţiunea de *a înfia* şi rezultatul ei; adoptare, adopţie. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **înfia.**
ÎNFIETOR, -OARE, *înfietori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care, printr-un act juridic, devine părintele unui copil care nu a fost al lui adoptator. [Pr.: *-fi-e-*] – **Înfia +** suf. *-tor.*
ÎNFIGĂREŢ, -EAŢĂ, *înfigăreţi, -e,* adj. (Fam.; despre oameni) Care se vâră sau se amestecă în toate; băgăcios, băgăreţ. – **Înfige +** suf. **-***ăreţ.*
ÎNFIGE, *înfig,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca un obiect cu vârf ascuţit să intre adânc în ceva; a

împlânta, a vârî. ** Expr. *A înfige mâna* sau *mâinile (în ceva)* = a apuca (ceva) cu putere. * A împlânta ceva într-un obiect ascuţit. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se apuca de ceva (fără dreptul sau priceperea necesară), a intra sau a se amesteca undeva cu obrăznicie. [Pref. s. *înfipsei*, part. *înfipt*] – Lat. **infigere.**

ÎNFIGERE, *înfigeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfige*; împlântare. – V. **înfige.**

ÎNFIINŢA, *înfiinţez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să ia fiinţă; a crea, a întemeia, a funda, a alcătui. **2.** Refl. (Despre oameni) A se prezenta, a se înfăţişa undeva (pe neaşteptate). – **În + fiinţă.**

ÎNFIINŢARE, *înfiinţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfiinţa*; fundare, instituire, întemeiere. * (Rar) Realizare, executare. – V. **înfiinţa.**

ÎNFILTRA vb. I v. **infiltra.**

ÎNFILTRARE s.f. v. **infiltrare.**

ÎNFILTRAŢIE s.f. v. **infiltraţie.**

ÎNFIOLA, *înfiolez,* vb. I. Tranz. A închide într-o fiolă o substanţă medicamentoasă. [Pr.: *-fi-o-*] – **În + fiolă.**

ÎNFIOLARE, *înfiolări,* s.f. Acţiunea de *a înfiola.* [Pr*.: -fi-o-*] – V. **înfiola.**

ÎNFIORA, *înfiór,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A face ca cineva să fie cuprins sau a fi cuprins de fiori; a (se) speria, a (se) înfricoşa. **2.** A suferi sau a face pe cineva să sufere o impresie adâncă, a (se) pătrunde de un sentiment adânc; a (se) emoţiona, a (se) tulbura. **3.** A (se) mişca uşor. [Pr.: *-fi-o÷,* – Prez. ind. şi: *înfiorez*] – **În + fior.**

ÎNFIORARE, *înfiorări,* s.f. Faptul de *a (se) înfiora*; frică, spaimă; nelinişte, tulburare, emoţie. [Pr.: *-fi-o-*] – V. **înfiora.**

ÎNFIORAT, -Ă, *înfioraţi, -te,* adj. **1.** Cuprins de fiori; speriat, înfricoşat. **2.** Emoţionat, tulburat. [Pr.: *-fi-o-*] – V. **înfiora.**

ÎNFIORĂTOR, -OARE, *înfiorători, -oare,* adj. Care produce fiori (de spaimă); fioros, înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-o-*] – **Înfiora** + suf. *-ător.*

ÎNFIPT, -Ă, *înfipţi, -te,* adj. **1.** Nemişcat, neclintit, ţeapăn. **2.** (Fam.) Îndrăzneţ, cutezător; *p. ext.* obraznic. * (Adverbial) De-a dreptul, direct. – V. **înfige.**

ÎNFIRA, *înfir,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A coase sau a broda cu fir. **2.** A depăna fire toarse. – **În + fir.**

ÎNFIRAT, -Ă, *înfiraţi, -te,* adj. (Rar) Cusut sau brodat cu fir. – V. **înfira.**

ÎNFIRIPA, *înfiripez,* vb. I. **1.** Tranz. A alcătui ceva din elemente puţine, disparate sau necorespunzătoare; a înjgheba. * Refl. Fig. A lua naştere, a prinde consistenţă. * Refl. A ajunge la o oarecare bunăstare. **2.** Refl. A-şi reveni în puteri; a se reface după o boală, a se întrema. [Prez. ind. şi: *înfiríp.* – Var.: **înciripá** vb. I] – Cf. sl. **če-rep** "oală, hârb".

ÎNFIRIPARE, *înfiripări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfiripa*; înjghebare; întremare (după o boală). – V. **înfiripa.**

ÎNFIRIPAT, -Ă, *înfiripaţi, -te,* adj. **1.** Înjghebat, alcătuit (cu greu). **2.** Restabilit după o boală, întremat. – V. **înfiripa.**

ÎNFLĂCĂRA, *înflăcărez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) aprinde, a (se) înfierbânta, a (se) pasiona, a (se) entuziasma. **2.** A face să capete sau a căpăta culoarea flăcării; a (se) înroşi, a se îmbujora. – **În + flacără.**

ÎNFLĂCĂRARE s.f. Acţiunea de *a (se) înflăcăra*; ardoare, pasiune. – V. **înflăcăra.**

ÎNFLĂCĂRAT, -Ă, *înflăcăraţi, -te,* adj. **1.** Avântat, pasionat. **2.** Care e aprins, care dogoreşte; *p ext.* de culoare roşie ca focul. – V. **înflăcăra.**

ÎNFLORA, *înflorez,* vb. I. Tranz. A împodobi cu flori ţesute, brodate, pictate, incrustate. – **În + flori** (pl. lui *floare*).

ÎNFLORAT, -Ă, *înfloraţi, -te,* adj. Ornamentat cu flori ţesute, brodate etc.; înflorit. – V. **înflora.**

ÎNFLORI, *înfloresc,* vb. IV. **I.** Intranz. A face, a da flori; a se acoperi de flori. **II. 1.** Intranz. Fig. A-şi face apariţia, a se arăta; a se ivi; a se dezvolta, a creşte, a prospera. * A fi în toată frumuseţea, strălucirea. * (Despre faţă) A se îmbujora, a se lumina. **2.** Tranz. A împodobi (prin cusături, desene, ornamente etc.), a înfrumuseţa. * Fig. A exagera. **3.** Tranz. (Pop.) A face ca o pânză sau un obiect confecţionat din pânză să devină alb-strălucitor (prin spălare şi uscare la soare). – Lat. **inflorire.**

ÎNFLORIRE, *înfloriri,* s.f. Acţiunea de *a înflori*. – V. **înflori.**

ÎNFLORIT, -Ă, *înfloriţi, -te,* adj. **I.** (Despre plante) Care a făcut, a dat flori; acoperit de flori, plin de flori; (despre flori) care şi-a deschis bobocii. **II. 1.** Fig. (Despre faţă; *p. ext.* despre oameni) Îmbujorat; luminat. **2.** Împodobit cu desene, cu ornamente; înflorat. * Fig. (Despre exprimare) Care este bogat în imagini; care caută să impresioneze prin bogăţia imaginilor. – V. **înflori.**

ÎNFLORITOR, -OARE, *înfloritori, -oare,* adj. Care e în plină dezvoltare, care prosperă. –

Înflori + suf. -*tor.*

ÎNFLORITURĂ, *înflorituri,* s.f. Podoabă, ornament, broderie. * Fig. Adaos personal (la o povestire, la o expunere); exagerare. – **Înflori** + suf. -*tură.*

ÎNFOCA, (rar) *înfóc,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. A înfierbânta, a încă1zi ceva la foc; a da foc la ceva. **2.** Refl. Fig. A se aprinde, a se înflăcăra (ca urmare a unui sentiment puternic). – **În + foc.**

ÎNFOCARE, s.f. Acţiunea de *a (se) înfoca*; înflăcărare, entuziasm; ardoare, pasiune. – V. **înfoca.**

ÎNFOCAT, -Ă, *înfocaţi, -te*, adj. **1.** Înfierbântat peste măsură; fierbinte, aprins[2]; care arde şi dogoreşte ca focul. * De culoarea focului, roşu-aprins. * Fig. (Despre ochi) Focos, scânteietor, viu. **2.** Fig. Înflăcărat, însufleţit, pasionat. – V. **înfoca.**

ÎNFOFOLI, *înfofolesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbrăca sau a (se) acoperi cu (prea) multe haine groase şi călduroase pentru a (se) feri de frig; a (se) îmbodoli, a (se) încotoşmăna. – Et. nec.

ÎNFOFOLIT, -Ă, *înfofoliţi, -te,* adj. Îmbrăcat, acoperit cu (prea) multe haine groase; îmbodolit, încotoşmănat. – V. **înfofoli.**

ÎNFOIA, *înfoiez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) desface, a (se) umfla (asemenea foalelor). * Refl. (Despre păsări) A-şi umfla, a-şi răsfira, a-şi zbârli penele. * Refl. A se învârti de colo-colo, a se roti. * Refl. Fig. (Despre oameni) A-şi da ifose, a-şi da importanţă. **2.** Refl. (Despre pământ şi alte materiale) A se afâna. [Pr.: *-fo-ia*] – Lat. **infolliare** (< *follis)* sau **în + foi** (pl. lui *foaie*).

ÎNFOIAT, -Ă, *înfoiaţi, -te*, adj. **1.** (Rar) Desfăcut, umflat (asemenea foalelor). * (Despre păsări) Cu penele umflate, răsfirate, zbârlite. * (Despre haine) Larg, creţ. **2.** (Despre pământ) Afânat. – V. **înfoia.**

ÎNFOIERE, *înfoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfoia* şi rezultatul ei. – V. **înfoia.**

ÎNFOMETA, *înfometez,* vb. I. Tranz. A face să flămânzească; a constrânge prin foame. – **În + foamete.**

ÎNFOMETARE s.f. Acţiunea de *a înfometa* şi rezultatul ei. – V. **înfometa.**

ÎNFOMETAT, -Ă, *înfometaţi, -te*, adj. Care suferă de foame; flămând, flămânzit, famelic. – V. **înfometa.**

ÎNFRĂŢI, *înfrăţesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. şi tranz. A (se) lega printr-o dragoste frăţească, a (se) împrieteni. **2.** Intranz. (Despre plante) A da naştere la lăstari, a fi în faza de înfrăţire **(2)**. – **În + frate.**

ÎNFRĂŢIRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) înfrăţi* şi rezultatul ei; prietenie frăţească; fraternizare. **2.** Formare a lăstarilor laterali la baza tulpinii principale a cerealelor păioase sau a gramineelor perene din pajişti; lăstărire. – V. **înfrăţi.**

ÎNFRĂŢIT, -Ă, *înfrăţiţi, -te,* adj. **1.** Legat de altul prin relaţii frăţeşti. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari din tulpina principală. – V. **înfrăţi.**

ÎNFRĂŢITOR, -OARE, *înfrăţitori, -oare,* adj. (Rar) Care înfrăţeşte. – **Înfrăţi** + suf. -*tor.*

ÎNFRÂNA, *înfrânez,* vb. I. Tranz. A pune frâu; *p. ext.* a îmblânzi, a domestici. * Fig. A stăvili, a reţine, a potoli. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) domina. – Lat. **infrenare.**

ÎNFRÂNARE, *înfrânări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfrâna*; *fig.* reţinere, abţinere, cumpătare. – V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNAT, -Ă, *înfrânaţi, -te,* adj. **1.** (Despre animale de ham) Căruia i s-a pus frâu. **2.** (Despre maşini) Care merg cu frâna pusă. – V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNGE, *înfrâng,* vb. III. Tranz. A învinge, a birui, a bate (în luptă). * A-şi stăpâni o anumită stare sufletească. * (Rar) A nesocoti voinţa cuiva, a călca o lege, o dispoziţie etc. [Perf. s. *înfrânsei*, part. *înfrânt*] – Lat. **infrangere.**

ÎNFRÂNGERE, *înfrângeri,* s.f. Acţiunea de *a înfrânge*; învingere; (rar) călcare a legii. – V. **înfrânge.**

ÎNFRÂNT, -Ă, *înfrânţi, -te*, adj. Învins, biruit, bătut (în luptă). – V. **înfrânge.**

ÎNFRICA vb. I. Refl. (Folosit la timpurile trecute) A se înfricoşa. – **În + frică.**

ÎNFRICAT, -Ă, *înfricaţi, -te,* adj. (Reg.) Înfricat. – V. **înfrica.**

ÎNFRICOŞA, *înfricoşez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de frică; a (se) înspăimânta; a (se) îngrozi, a se înfrica. – **În + fricos.**

ÎNFRICOŞARE s.f. Acţiunea de *a (se) înfricoşa*; frică; intimidare – V. **înfricoşa.**

ÎNFRICOŞAT, -Ă, *înfricoşaţi, -te,* adj. Cuprins de frică; speriat[2], înspăimântat, îngrozit, înfricat. * Înfiorător, înspăimântător. * (Reg., cu valoare de superlativ) Teribil, grozav. – V. **înfricoşa.**

ÎNFRICOŞĂTOR, -OARE, *înfricoşători, -oare*, adj. Care provoacă sau inspiră frică; îngrozitor, înspăimântător, abominabil, groaznic. – **Înfricoşa + suf.** -*ător.*

ÎNFRIGURARE, *înfrigurări,* s.f. Stare de încordare nervoasă, de nerăbdare, de emoţie. **

Loc. adv. *Cu înfrigurare* = cu nelinişte, cu emoţie. – **Înfrigur [at]** + suf. -*are*.

ÎNFRIGURAT, -Ă, *înfriguraţi, -te,* adj. Care tremură de frig, pătruns de frig; *fig.* cuprins de nerăbdare, de emoţie, de zel; febril. – **În + friguri +** suf. **-*at*.**

ÎNFRUMOŞA, *înfrumoşez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se înfrumuseţa. – **În + frumos.**

ÎNFRUMUSEŢA, *înfrumuseţez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai frumos; a (se) împodobi, a (se) înfrumoşa. – **În + frumuseţe.**

ÎNFRUMUSEŢARE, *înfrumuseţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfrumuseţa*; împodobire. – V. **înfrumuseţa.**

ÎNFRUMUSEŢAT, -Ă, *înfrumuseţaţi, -te*, adj. Care a devenit mai frumos; împodobit, ornat. – V. **înfrumuseţa.**

ÎNFRUNTA, *înfrúnt,* vb. I. Tranz. **1.** A mustra, a dojeni cu vorbe aspre de faţă cu alţii; a certa, a ocărî. **2.** A ţine piept, a da piept, a rezista cu curaj (în faţa unei primejdii). * Refl. recipr. A avea un conflict, un schimb aprins de cuvinte – Lat. / * / **infrontare** (< *frons*).

ÎNFRUNTARE, *înfruntări,* s.f. Acţiunea de *a înfrunta* şi rezultatul ei. **1.** Mustrare, dojană aspră; *p. ext.* jignire, insultă. **2.** Rezistenţă hotărâtă; opunere îndrăzneaţă. * Conflict, ciocnire. – V. **înfrunta.**

ÎNFRUNZI, pers. 3 *înfrunzeşte,* vb. IV. Intranz. A face frunze, a se acoperi cu frunze. – **În + frunză.**

ÎNFRUNZIRE, *înfrunziri,* s.f. Acţiunea de *a înfrunzi* şi rezultatul ei. – V. **înfrunzi.**

ÎNFRUNZIT, -Ă, *înfrunziţi, -te,* adj. Căruia i-a dat frunza, plin de frunze. – V. **înfrunzi.**

ÎNFRUPTA, *înfrúpt,* vb. I. Refl. A mânca din ceva deosebit de gustos. * (Pop.) A mânca de dulce în zi de post. * Fig. (Ir.) A trage beneficii (necinstite), a profita de... – **În + frupt.**

ÎNFRUPTARE s.f. (Rar) Acţiunea de a *se înfrupta*. – V. **înfrupta.**

ÎNFULECA, *înfúlec,* vb. I. Tranz. (Fam.) A mânca lacom şi repede, a înghiţi pe nerăsuflate. [Var.: **înfulicá** vb. I] – Lat. **infollicare.**

ÎNFULECARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a înfuleca*. – V. **înfuleca.**

ÎNFULICA vb. I v. **înfuleca.**

ÎNFUMURA, *înfumurez,* vb. I. Refl. A se comporta cu îngâmfare, a-şi da aere, a se îngâmfa, a se infatua. – **În + fumuri** (pl. lui *fum*).

ÎNFUMURARE, *înfumurări,* s.f. Îngâmfare, mândrie nejustificată; orgoliu, aroganţă, infatuare. – V. **înfumura.**

ÎNFUMURAT, -Ă, *înfumuraţi, -te,* adj. (Adesea suhstantivat) Îngâmfat, încrezut, închipuit, infatuat. – V. **înfumura.**

ÎNFUNDA, *înfúnd,* vb. I. **1.** Tranz. A pune fund la un butoi, la o putină etc. * A astupa complet un orificiu, o deschizătură. * Expr. *A-i înfunda* (cuiva) *gura* = a obliga (pe cineva) să tacă. * Fig. A înăbuşi un sunet, un zgomot. ** Loc. adv. *Pe înfundate* = fără zgomot, înăbuşit. **2.** Refl. (Despre drumuri, suprafeţe, etc.) A se închide, a se sfârşi. ** Expr. (Fam.) *A i se înfunda (cuiva)* = a ajunge într-o situaţie fără ieşire, a nu-i mai merge; a o păţi. * (Despre conducte, şanţuri etc.) A se astupa. ** Tranz. *A înfunda un şanţ.* **3.** Tranz. A vârî, a îndesa (undeva la fund, în adâncime). * A umple bine. ** Expr. *A înfunda ocna* (sau *temniţa, puşcăria*) = a fi condamnat la ani grei de închisoare * A îndesa pe cap pălăria sau căciula. * Refl. A se duce, a intra, a se ascunde într-un loc unde nu poate fi uşor descoperit. * Fig. A pune pe cineva într-o situaţie grea, fără ieşire. **4.** Refl. şi tranz. A (se) adânci, a (se) cufunda. * Refl. A intra într-un loc care este (sau pare a fi) fără capăt, fără ieşire. – Lat. **infundare** sau **în + fund.**

ÎNFUNDARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înfunda*; astupare, înfundat[1]; astupat[1]. – V. **înfunda.**

ÎNFUNDAT[1] s.n. Înfundare, astupare, astupat[1]. – V. **înfunda.**

ÎNFUNDAT[2]**, -Ă,** *înfundaţi, -te,* adj. **1.** Închis, astupat ermetic. ** *Vin înfundat* = vin pus în sticle astupate ermetic. **2.** Fig. (Despre sunete) Înăbuşit. – V. **înfunda.**

ÎNFUNDĂTOARE, *înfundători,* s.f. Fiecare dintre părţile care închid carul în faţă şi în spate. – **Înfunda +** suf. -*ătoare.*

ÎNFUNDĂTURĂ, *înfundături,* s.f. Drum, stradă fără ieşire; intrare, fundătură. * Loc (adâncit) care pare închis din toate părţile. – **Înfunda** + suf. -*ătură.*

ÎNFURCA vb. I v. **înfurci.**

ÎNFURCAT, -Ă adj. v. **înfurcit**.

ÎNFURCĂTURĂ s.f. v. **înfurcitură**.

ÎNFURCI, *înfúrc,* vb. IV. (Rar) **1.** Refl. A se bifurca. **2.** Refl. recipr. A se certa, a se încăiera. [Var.: **înfurcá** vb. I] – **În + furcă.**

ÎNFURCIT, -Ă, *înfurciţi, -te,* adj. (Rar) Bifurcat. [Var. **înfurcát, -ă** adj.] -V. **înfurca.**

ÎNFURCITURĂ, *înfurcituri,* s.f. (Rar) Bifurcare de drumuri; răspântie. [Var.: **înfurcătúră** s.f.] – **Înfurci** + suf. -*tură.*

ÎNFURIA, *înfúrii,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de furie; a (se) mânia, a (se) enerva, a (se) irita. [Pr.: -*ri-a*] – **În** + **furie.**
ÎNFURIAT, -Ă, *înfuriaţi, -te,* adj. Cuprins de furie; furios, mânios. [Pr.: -*ri-at*] – V. **înfuria.**
ÎNFURIERE s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) înfuria*; furie, mânie. [Pr.: -*ri-e*-] – V. **înfuria.**
ÎNFURNICA, pers. 3 *înfurnică,* vb. I. Tranz., impers. A fi cuprins de furnicături, de fiori, a simţi înţepături pe piele. – **În + furnică.**
ÎNGĂDUI, *îngădui,* vb. IV. **1.** Tranz. A da voie, a permite, a admite, a încuviinţa, a tolera ceva; a da cuiva permisiunea, a-l lăsa să... * Refl. recipr. (Pop.) A se învoi, a se înţelege unul cu altul, a trăi în armonie. **2.** Tranz. şi intranz. (Pop.) A avea răbdare; a aştepta; a da răgaz; a amâna, a păsui. * (Reg.) A întârzia, a zăbovi. [Prez. ind. şi: *îngăduiesc*] – Din magh. **engedni.**
ÎNGĂDUIALĂ, *îngăduieli,* s.f. Îngăduinţă. [Pr.: -*du-ia*-] – **Îngădui** + suf. -*eală.*
ÎNGĂDUINŢĂ s.f. **1.** Încuviinţare, permisiune, voie; indulgenţă, toleranţă, îngăduială, îngăduire. * Înţelegere, bunăvoinţă reciprocă. **2.** (Fam., rar) Păsuire, răgaz. – **Îngădui** + suf. -*inţă.*
ÎNGĂDUIRE s.f. Îngăduinţă. – V. **îngădui.**
ÎNGĂDUITOR, -OARE, *îngăduitori, -oare,* adj. Care îngăduie (**1**); *p. ext.* care iartă uşor, tolerant, răbdător; concesiv, indulgent. * Blând, bun. [Pr.: -*du-i*-] – **Îngădui +** suf. -*tor.*
ÎNGĂIMA, *îngăim,* vb. I. **1.** Tranz. A rosti cu greutate, nedesluşit; încurcat; a bolborosi, a îndruga, a îngăla (**2**); *p. ext.* a fredona, a cânta. **2.** Refl. (Reg.) A sta la îndoială; a zăbovi. [Prez. ind. şi: *îngáim, îngăimez*] – Et. nec.
ÎNGĂIMARE, *îngăimări,* s.f. Faptul de *a (se) îngăima*; îngăimeală. – V. **îngăima.**
ÎNGĂIMAT, -Ă, *îngăimaţi, -te,* adj. (Despre rostire, vorbe etc.) Nedesluşit, bolborosit, tărăgănat, şovăielnic; îngălat (**2**). – V. **îngăima.**
ÎNGĂIMĂTOR, -OARE, *îngăimători, -oare,* adj. (Rar) Care îngaimă; confuz. – **Îngăima** + suf. -*ător.*
ÎNGĂIMEALĂ, *îngăimeli,* s.f. (Rar) Îngăimare. – **Îngăima +** suf. -*eală.*
ÎNGĂLA, *îngălez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Pop.) A (se) murdări. **2.** Tranz. (Reg.) A îngăima (**1**). – Et. nec.
ÎNGĂLARE, *îngălări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) îngăla* şi rezultatul ei. – V. **îngăla.**
ÎNGĂLAT, -Ă, *îngălaţi, -te,* adj. **1.** (Pop.) Murdar, neîngrijit. **2.** (Reg., despre rostire, vorbe etc.) Îngăimat **(1)**. – V. **îngăla.**
ÎNGĂLĂCIUNE, *îngălăciuni,* s.f. (Înv.) Neîngrijire, necurăţenie. – **Îngăla** + suf. -*ăciune.*
ÎNGĂLBENI, *îngălbenesc,* vb. IV. Refl., intranz. şi tranz. A deveni sau a face să devină galben, palid; *p. ext.* a (se) ofili, a (se) veşteji; a (se) gălbeni. [Var.: (pop.) **îngălbiní** vb. IV] – **În** + **galben.**
ÎNGĂLBENIRE, *îngălbeniri,* s.f. Faptul de *a (se) îngălbeni*; *p. ext.* veştejire, ofilire. [Var.: (pop.) **îngălbiníre** s.f.] – V. **îngălbeni.**
ÎNGĂLBENIT, -Ă, *îngălbeniţi, -te,* adj. Devenit galben, palid; *p. ext.* ofilit, veştejit; gălbenit. [Var.: (pop.) **îngălbinít, -ă** adj.] – V. **îngălbeni**.
ÎNGĂLBINI vb. IV v. **îngălbeni.**
ÎNGĂLBINIRE s.f. v. **îngălbenire.**
ÎNGĂLBINIT, -Ă adj. v. **îngălbenit**.
ÎNGÂMFA, *îngâmf,* vb. I. Refl. A se mândri, a se fuduli, a se făli; a fi încrezut, a fi trufaş, a se infatua. [Prez. ind. şi: (înv.) *îngâmfez*] – **În + gâmfa** (înv. şi reg. "a se umfla" < lat.).
ÎNGÂMFARE s.f. Atitudine de încredere exagerată în propriile sale însuşiri; trufie, orgoliu, fală; infatuare – V. **îngâmfa.**
ÎNGÂMFAT, -Ă, *îngâmfaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care are o părere foarte bună despre sine; încrezut, fudul, vanitos, orgolios, infatuat. – V. **îngâmfa.**
ÎNGÂNA, *îngân*, vb. I. **1.** Tranz. A imita, a repeta (în bătaie de joc) vorbele, glasul cuiva. **2.** Tranz. A rosti sau a cânta ceva încet, şoptit (şi neclar); a murmura, a mormăi. **3.** Tranz. şi refl. A (se) acompania, a (se) însoţi. * Refl. A se amăgi. **4.** Refl. A se îmbina; a se confunda, a se amesteca. ** Expr. *A se îngâna ziua cu noaptea* = a se ivi zorile; a începe să se întunece. **5.** Refl. şi tranz. (Rar) A (se) mişca uşor; a (se) legăna. – Lat. / * / **ingannare.**
ÎNGÂNARE, *îngânări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îngâna* şi rezultatul ei; cântec (nedesluşit), murmurare. – V. **îngâna.**
ÎNGÂNAT, -Ă, *îngânaţi, -te,* adj. (Despre vorbe, sunete) Rostit uşor, murmurat, şoptit. – V. **îngâna.**
ÎNGÂNDURA, *îngândurez,* vb. I. Refl. şi tranz. A cădea sau a pune pe gânduri. * A (se) îngrijora. – **În + gânduri** (pl. lui *gând*).
ÎNGÂNDURARE, *îngândurări,* s.f. Faptul de a fi îngândurat; cufundare în gânduri. *

Îngrijorare. – V. **ingândura.**

ÎNGÂNDURAT, -Ă, *îngândurați, -te*, adj. Cufundat în gânduri; gânditor. * Îngrijorat. – V. **ingândura.**

ÎNGEMĂNA, *îngemănez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) uni[3] strâns; a (se) împreuna, a (se) îmbina; a (se) amesteca. [Prez. ind. şi: *îngémăn*] – Lat. **ingeminare.**

ÎNGEMĂNARE s.f. Acţiunea de *a (se) îngemăna*; unire, îmbinare. – V. **ingemăna.**

ÎNGEMĂNAT, -Ă, *îngemănaţi, -te,* adj. Unit, îmbinat. – V. **ingemăna.**

ÎNGENUNCHEA, *îngenunchez,* vb. I. **1.** Intranz. A se aşeza în genunchi. **2.** Tranz. Fig. A supune, a aservi. * (Rar) A da în stăpânire, a închina (unui duşman). [Prez. ind. şi: *îngenunchi*] – Lat. **ingenuculare.**

ÎNGENUNCHEAT, -Ă, *îngenuncheaţi, -te,* adj. **1.** Care stă în genunchi. **2.** Fig. Supus, aservit. – V. **ingenunchea.**

ÎNGENUNCHERE, *îngenuncheri,* s.f. Acţiunea de *a îngenunchea* şi rezultatul ei. – V. **ingenunchea.**

ÎNGER, *îngeri,* s.m. Fiinţă spirituală, cu aripi, înzestrată cu calităţi excepţionale (de bunătate, de frumuseţe), mediator între credincioşi şi Dumnezeu. *** Înger păzitor* = persoană care veghează asupra cuiva, care are grijă de sănătatea cuiva. ** Expr. *Tare de înger* = care nu se lasă uşor intimidat sau înduioşat; curajos, rezistent. *Slab de înger* = care cedează, se descurajează uşor, lipsit de voinţă; fricos, timid. * Epitet dezmierdător dat unei persoane. – Lat. **angelus.**

ÎNGERAŞ, *îngeraşi,* s.m. Diminutiv a1 lui *înger*; îngerel. – **Înger +** suf. *-aş*.

ÎNGEREA s.f. Plantă erbacee cu flori albe *(Selinum carvifolia)*. – **Înger [**el**]** + suf. *-ea.*

ÎNGEREL, *îngerei,* s.m. (Rar) Îngeraş. – **Înger +** suf. *-el.*

ÎNGERESC, -EASCĂ, *îngereşti,* adj. **1.** Care aparţine îngerilor, privitor la îngeri, de îngeri; angelic. * Ca de îngeri; pur, neprihănit; excepţional. **2.** (Rar) Călugăresc, monahal. – **Înger** + suf. *-esc.*

ÎNGEREŞTE adv. Ca îngerii; *p. ext.* foarte frumos sau foarte bun. – **Înger +** suf. *-eşte.*

ÎNGHEMUI, *înghemuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ghemui. – **În + ghemui.**

ÎNGHESUI, *înghésui,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre fiinţe) A se îmbulzi, a se îngrămădi (într-un spaţiu restrâns); a (se) ghemui. **2.** Tranz. A băga, a vârî pe cineva sau ceva într-un loc strâmt. * A înconjura pe cineva din toate părţile, limitându-i spaţiul de mişcare. [Prez. ind. şi: *înghesuiesc*] – **În + ghes** + suf. *-ui.*

ÎNGHESUIALĂ, *înghesuieli,* s.f. Îngrămădire de fiinţe sau de lucruri într-un loc; îmbulzeală, aglomeraţie. [Pr.: *-su-ia-*] – **Înghesui +** suf. *-eală.*

ÎNGHESUIRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înghesui*; înghesuit[1]. – V. **înghesui.**

ÎNGHESUIT[1] s.n. (Rar) Înghesuire. – V. **înghesui**.

ÎNGHESUIT[2]**, -Ă,** *înghesuiţi, -te,* adj. **1.** Strâns, îngrămădit (în număr mare într-un spaţiu restrâns); ghemuit[2]. ** Expr. (Adverbial, rar) *A râde înghesuit* = a râde înfundat. **2.** În care este mare înghesuială; aglomerat. – V. **înghesui.**

ÎNGHEŢ, *îngheţuri,* s.n. Trecere a apei în stare de gheaţă; îngheţare; *p. ext.* ger mare. * Fig. Fior de frig, răceală. – Din **îngheţa** (derivat regresiv).

ÎNGHEŢA, *înghéţ,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se preface în gheaţă. ** Expr. *A-i îngheţa cuiva inima* (sau *sângele în vine*) = a înlemni, a încremeni. * (Despre sol) A se întări, a se învârtoşa din cauza îngheţului. **2.** Intranz. şi tranz. fact. A degera, a amorţi sau a face să degere, să amorţească de frig. **3.** Intranz. Fig. A încremeni, a înlemni, a înmărmuri (de frică, de emoţie). – Lat. **inglaciare.**

ÎNGHEŢARE s.f. **1.** Acţiunea de *a îngheţa* şi rezultatul ei; îngheţ. **2.** (În sintagma) *Îngheţarea salariilor* = măsură economică de menţinere neschimbată a salariilor într-o perioadă de urcare a costului pieţii. – V. **îngheţa.**

ÎNGHEŢAT, -Ă, *îngheţaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre lichide) Transformat în gheaţă; acoperit cu o pojghiţă de gheaţă; (despre sol) întărit, învârtoşat din cauza îngheţării. * (Despre legume, fructe, carne etc.) Congelat. * Înţepenit, amorţit de ger; degerat. **2.** S.f. Cremă de fructe, de ouă, de cacao etc., răcită până la solidificare. **3.** Adj. Fig. Înmărmurit, împietrit (de emoţie). * (Despre ochi) Cu privirea fixă, lipsită de expresie. – V. **îngheţa.**

ÎNGHIMPA, *înghimp,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) înţepa, a (se) împunge. * Tranz. Fig A îmboldi. – **În** + **ghimpe.**

ÎNGHIMPAT, -Ă, *înghimpaţi, -te,* adj. (Rar) Plin de ghimpi. – V. **înghimpa.**

ÎNGHIOLDEALĂ s.f. v. **înghionteală.**

ÎNGHIOLDI vb. IV v. **înghionti.**

ÎNGHIOLDIRE s.f. v. **înghiontire**.

ÎNGHIONTEALĂ, *înghionteli,* s.f. Înghiontire. [Var.: **înghioldeálă** s.f.] – **Înghionti** + suf. -

eală.

ÎNGHIONTI, *înghiontesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A (se) lovi cu cotul sau cu pumnul, a(-şi) da gionţi; a (se) ghionti. [Var.: **înghioldí** vb. IV] – **În + ghionti.**

ÎNGHIONTIRE, *înghiontiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înghionti* şi rezultatul ei; înghionteală. [Var.: **înghioldíre** s.f.] – V. **înghionti.**

ÎNGHIŢI, *înghít,* vb. IV. Tranz. **I.** A face să treacă mâncarea, băutura etc. în stomac prin faringe şi esofag; *p. ext.* a mânca, a devora. ** Expr. *A înghiţi* (sau *a face să înghită*) *hapul* (sau *un hap, găluşca*) sau *a o înghiţi* = a suporta (sau a face să suporte) o neplăcere (fără să crâcnească). *A-şi înghiţi lacrimile* (sau *plânsul*) = a-şi stăpâni plânsul; a reprima izbucnirea unui sentiment. (Pop.) *A-i veni (cuiva) să înghită (pe cineva) (de bucurie),* se spune când o persoană îşi manifestă o mare bucurie, mulţumire. (Fam.) *A înghiţi (pe cineva) din ochi* (sau *cu ochii*) = a nu se mai sătura privind pe cineva. *A nu înghiţi pe cineva* = a nu putea suferi pe cineva. * P. anal. A trage în plămâni, a inhala adânc aer, fum etc. **II.** Fig. **1.** (Despre pământ, apă etc.) A face să dispară ceva (cuprinzând în sine); a cuprinde, a învălui din toate părţile. ** Expr. *L-a înghiţit pământul* = a murit; a dispărut. *Parcă l-a înghiţit pământul*, se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă. * A se imbiba de un lichid; a absorbi. **2.** A citi repede şi cu lăcomie o carte, un text scris. **3.** A răbda, a îndura fără ripostă o necuviinţă, o insultă etc. **4.** A omite cuvinte sau silabe (din cauza unui defect de vorbire). * A nu spune ce ar fi vrut să spună, a se abţine de a spune ceva. – Lat. **ingluttire.**

ÎNGHIŢIRE, *înghiţiri,* s.f. Acţiunea de *a înghiţi*; deglutiţie. – V. **înghiţi**.

ÎNGHIŢITOARE, *înghiţitori,* s.f. (Reg.) Gâtlej. – **Înghiţi** + suf. *-toare.*

ÎNGHIŢITURĂ, *înghiţituri,* s.f. Înghiţire. ** Expr. *(A bea) dintr-o înghiţitură* = (a bea) sorbind toată băutura dintr-o singură dată. * (Concr.) Cantitatea de mâncare sau de băutură care se poate înghiţi dintr-o dată. – **Înghiţi +** suf. *-tură.*

ÎNGLOBA, *înglobez,* vb. I. Tranz. A introduce ca parte integrantă într-un tot; a include, a cuprinde. – Din fr. **englober.**

ÎNGLOBARE, *înglobări,* s.f. Acţiunea de *a îngloba*; cuprindere, includere într-un tot. – V. **îngloba.**

ÎNGLOBAT, -Ă, *înglobaţi, -te,* adj. Care este cuprins într-un tot. – V. **îngloba.**

ÎNGLODA, *înglodez,* vb. I. Refl. A se înfunda în noroi (fără a mai putea ieşi); a se înnămoli, a se împotmoli. * Fig. A face multe datorii. [Var.: (înv.) **înglodí** vb. IV] – **În** + **glod.**

ÎNGLODARE, *înglodări,* s.f. Acţiunea de *a se îngloda* şi rezultatul ei. -V. **îngloda.**

ÎNGLODAT, -Ă, *înglodaţi, -te,* adj. Plin de noroi, înnămolit. – V. **îngloda.**

ÎNGLODI vb. IV v. **îngloda.**

ÎNGLOTI, *înglotesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aduna gloatele, oastea (în vederea unei acţiuni militare). * Refl. A se îngrămădi. – **În + gloată.**

ÎNGLOTIRE, *înglotiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) îngloti* şi rezultatul ei; îngrămădire; concentrare. – V. **îngloti.**

ÎNGRĂDI, *îngrădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împrejmui un teren (cu gard, cu uluci, cu zid etc.); *p. ext.* a hotărnici. * Refl. Fig. A se pune la adăpost, a se apăra cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Tranz. Fig. A pune limite, a stăvili. **3.** Refl. recipr. (Înv.) A se înţelege, a cădea de acord. – Cf. sl. **graditi**.

ÎNGRĂDIRE, *îngrădiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îngrădi* şi rezultatul ei. – V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDIT, -Ă, *îngrădiţi, -te,* adj. **1.** Care a fost înconjurat cu gard pentru a izola. * Fig. Care se află la adăpost, apărat cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Fig. Căruia i s-au impus limite de acţiune; stăvilit. – V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDITOR, -OARE, *îngrăditori, -oare,* adj. (Rar) Care limitează, restrânge. – **Îngrădi** + suf. *-tor.*

ÎNGRĂDITURĂ, *îngrădituri,* s.f. Împletitură de nuiele (sau gard, zid, grilaj etc.) cu care se împrejmuieşte un teren. – **Îngrădi +** suf. *-tură.*

ÎNGRĂMĂDEALĂ s.f. Aglomeraţie, înghesuială; grămădeală. – **Îngrămădi** + suf. *-eală.*

ÎNGRĂMĂDI, *îngrămădesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) strânge la un loc în număr mare, a (se) aduna grămadă; a (se) grămădi. * A (se) înghesui, a (se) îmbulzi; a (se) grămădi. – **În + grămădi.**

ÎNGRĂMĂDIRE, *îngrămădiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îngrămădi* şi rezultatul ei; înghesuială, grămadă, morman; grămădire. – V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂMĂDIT, -Ă, *îngrămădiţi, -te,* adj. **1.** Care este adunat laolaltă în număr prea mare; înghesuit, îndesat, învălmăşit. **2.** (Fam.; despre oameni) Prost **(1)**; nepriceput. – V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂŞA, *îngráş,* vb. I. **1.** Refl. A deveni (mai) gras, a prinde grăsime. ** Tranz. *Mâncarea bună l-a îngrăşat.* * Tranz. fact. Spec. A face un animal să devină gras, hrănindu-l bine.

** Expr. *Îngraşă porcul în ajun* = încearcă să facă ceva serios în ultimul moment. **2.** Tranz. A îmbunătăţi fertilitatea unui teren prin îngrăşăminte; a gunoi[2]. – Lat. / * / **ingrassiare** (< *grasus = crassus*).

ÎNGRĂŞARE s.f. Acţiunea de *a (se) îngrăşa*; îngrăşat[1] – V. **îngrăşa.**

ÎNGRĂŞAT[1] s.n. Îngrăşare. – V. **îngrăşa.**

ÎNGRĂŞAT, -Ă, *îngrăşaţi, -te,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Care a devenit (mai) gras. **2.** (Despre sol) Fertilizat prin îngrăşăminte chimice sau naturale. – V. **îngrăşa.**

ÎNGRĂŞĂMÂNT, *îngrăşăminte,* s.n. Gunoi organic, băligar de vite sau produs mineral, folosite pentru a mări fertilitatea solului agricol. – **Îngrăşa** + suf. -*ământ* (după fr. *engraissement*).

ÎNGRĂŞĂTOR, -OARE, *îngrăşători, -oare,* adj., s.f. (Reg.) **1.** Adj. Care îngraşă. **2.** S.f. Numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, dintre care una are flori albastre-violete, iar cealaltă flori albe cu pete galbene *(Pinguicula vulgaris* şi *alpina).* **3.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ şi cu flori albe, grupate în formă de cârlig (*Sagina procumbens).* – **Îngrăşa +** suf. -*ător.*

ÎNGRĂŞĂTORIE, *îngrăşătorii,* s.f. Construcţie, unitate zootehnică etc. în care sunt îngrăşate animalele destinate consumului. – **Îngrăşător +** suf. -*ie*.

ÎNGREŢOŞA, *îngreţoşez,* vb. I. Refl. şi tranz. A avea sau a produce cuiva o senzaţie de greaţă. * Fig. A (se) scârbi, a (se) dezgusta. – **În + greţos.**

ÎNGREŢOŞARE s.f. Faptul de *a (se) îngreţoşa*; senzaţie de greaţă, scârbă, dezgust. – V. **îngreţoşa.**

ÎNGREUIA, *îngreuiez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuna. * Fig. A produce sau a avea o senzaţie de greutate, de apăsare. *I se îngreuiază pleoapele.* **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină mai anevoios; a îngreuna, a pricinui cuiva greutăţi. [Pr.: -*gre-u÷,* – Prez. ind. şi: *îngréui*] – **În + greoi.**

ÎNGREUIAT, -Ă, *îngreuiaţi, -te,* adj. Devenit mai greu sau mai anevoios; îngreunat. [Pr.: -*gre-u*-] – V. **îngreuia.**

ÎNGREUIERE s.f. Acţiunea de *a (se) îngreuia*. [Pr.: -*gre-u*-] – V. **îngreuia.**

ÎNGREUNA, *îngreunez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuia, a (se) împovăra. * Tranz. Fig. A produce o senzaţie de greutate, de apăsare. **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină anevoios, greu de îndeplinit; a îngreuia. [Pr.: -*gre-u÷,* – Prez. ind. şi: *îngréun*] – Probabil lat. / * / **in-grevinare**.

ÎNGREUNARE s.f. Acţiunea de *a (se) îngreuna*. [Pr.: -*gre-u*-] – V. **îngreuna.**

ÎNGREUNAT, -Ă, *îngreunaţi, -te*, adj. Care a devenit mai greu sau mai anevoios; îngreuiat [Pr.: -*gre-u*-] – V. **îngreuna.**

ÎNGRIJA, *îngrijez,* vb. I. Refl. (Rar) A se îngrijora, a se nelinişti. – **În + grijă.**

ÎNGRIJARE s.f. (Rar) Îngrijorare. – V. **îngrija.**

ÎNGRIJAT, -Ă, *îngrijaţi, -te*, adj. Îngrijorat, neliniştit. – V. **îngrija.**

ÎNGRIJI, *îngrijesc,* vb. IV. **I. 1.** Refl., Tranz. şi intranz. A avea grijă de cineva sau de ceva, a purta de grijă cuiva. * Tranz. A păstra ceva în bună stare. * Tranz. A avea grijă de sănătatea cuiva. * Refl. A-şi căuta de sănătate; a urma un tratament medical. **2.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") A-şi procura ceva (din vreme), a face pregătirile necesare. **II.** Refl. şi tranz. (Înv.) A (se) îngrijora, a(-şi) face griji. – **În + grijă.**

ÎNGRIJIRE, *îngrijiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îngriji* şi rezultatul ei. **I. 1.** Grijă purtată unei fiinţe, unui lucru; solicitudine. ** *Personal de îngrijire* = personal care se ocupă de curăţenia dintr-o instituţie. ** Expr. *A da primele îngrijiri* = a da primul ajutor unui accidentat, unui bolnav etc. **2.** Băgare de seamă, atenţie. **II.** (Înv.) Îngrijorare, teamă. – V. **îngriji.**

ÎNGRIJIT, -Ă, *îngrijiţi, -te,* adj. **I. 1.** Căruia i se poartă de grijă; care este păstrat cu grijă. * Curat; dichisit. **2.** Făcut cu grijă, cu meticulozitate. **II.** (Înv.) Plin de griji; neliniştit. – V. **îngriji.**

ÎNGRIJITOR, -OARE, *îngrijitori, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care îngrijeşte pe cineva, care poartă cuiva de grijă. * (La f.) Femeie care îngrijeşte un bolnav. **2.** S.m. şi f. Persoană însărcinată cu menţinerea curăţeniei (şi supravegherea) unei instituţii, a unui imobil, a unei locuinţe etc. **3.** Adj. (Înv.) Îngrijorător – **Îngriji** + suf. -*ător.*

ÎNGRIJORA, *îngrijorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A inspira sau a simţi nelinişte, grijă, teamă; a (se) nelinişti, a (se) alarma, a (se) îngriji, a se îngrija. [Var.: (înv.) **îngrijurá** vb. I] – **În + grijă +** suf. -*ura.*

ÎNGRIJORARE, *îngrijorări,* s.f. Starea omului îngrijorat; grijă; temere, nelinişte, îngrijare. – V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORAT, -Ă, *îngrijoraţi, -te,* adj. Cuprins de griji; neliniştit, alarmat, îngrijat. – V. **îngrijora.**
ÎNGRIJORĂTOR, -OARE, *îngrijorători, -oare,* adj. Care îngrijorează, care produce nelinşte; alarmant, neliniştitor. – **Îngrijora +** suf. *-ător.*
ÎNGRIJURA vb. I v. **îngrijora.**
ÎNGROPA, *îngróp,* vb. I. **I.** Tranz. A băga un mort în groapă (respectând un anumit ceremonial); a înmormânta, a înhuma, a astruca. **II.** Tranz. şi refl. **1.** A (se) băga în pământ, a (se) acoperi cu pământ. * Tranz. A muşuroi o plantă. **2.** Fig. A (se) cufunda în ceva sau undeva astfel încât să fie acoperit din toate părţile; a (se) înfunda. * Refl. A se instala într-un loc retras, întrerupând legăturile obişnuite cu lumea; a se înmormânta. – **În + groapă.**
ÎNGROPARE, *îngropări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îngropa.* – V. **îngropa.**
ÎNGROPAT s.n. Faptul de *a (se) îngropa.* * A doua praşilă a viei şi a porumbului; muşuroit; acoperire cu pământ a viţei de vie, toamna. – V. **îngropa.**
ÎNGROPĂCIUNE, *îngropăciuni,* s.f. (Pop.) Înmormântare; ceremonie de înmormântare. ** Loc. adj. *De îngropăciune* = trist; cernit, funebru. – **Îngropa +** suf. *-ăciune.*
ÎNGROŞA, *îngróş,* vb. I. Refl. **1.** (Despre corpuri solide) A deveni mai gros, mai voluminos. ** Expr. *Se îngroaşă gluma* (sau *treaba, lucrul*) = situaţia ia o întorsătură îngrijorătoare, neplăcută. * Tranz. A face ca un corp solid să devină mai gros, să-şi mărească volumul (adăugându-i material la suprafaţă); a accentua o linie, un punct, o literă etc. (pentru a le face mai evidente). **2.** (Despre lichide, vapori etc.) A deveni mai dens. * Tranz. A face ca o soluţie să devină mai concentrată prin adaos de materii solide, prin fierbere etc. * A-şi spori numărul; a se îndesi. **3.** (Despre voce) A căpăta un timbru mai coborât, mai grav. – Lat. / * / **ingrossiare** (< *grossus*) sau din **în + gros.**
ÎNGROŞARE s.f. Acţiunea de *a (se) îngroşa.* – V. **îngroşa.**
ÎNGROŞAT, -Ă, *îngroşaţi, -te*, adj. Care a devenit mai gros, mai dens sau mai voluminos. – V. **îngroşa.**
ÎNGROZI, *îngrozesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A produce sau a simţi spaimă, groază; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoşa. – **În + groază.**
ÎNGROZIRE s.f. Acţiunea de *a (se) îngrozi* şi rezultatul ei; groază, spaimă. * (Înv.) Ameninţare. – V. **îngrozi.**
ÎNGROZIT, -Ă, *îngroziţi, -te,* adj. Cuprins de groază; înspăimântat, înfricoşat. * (Înv.) Îngrozitor – V. **îngrozi**.
ÎNGROZITOR, -OARE, *îngrozitori, -oare,* adj. Care îngrozeşte; înspăimântător, înfricoşător, înfiorător, îngrozit, grozav, groaznic. * (Adverbial) **a)** Foarte mult, foarte intens. *Suferă îngrozitor.* **b)** (Înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prepoziţia "de") Foarte. *Îngrozitor de zgârcit.* – **Îngrozi** + suf. *-tor.*
ÎNGRUZI vb. IV v. **îngurzi.**
ÎNGURGITA vb. I v. **ingurgita.**
ÎNGURGITARE s.f. v. **ingurgitare.**
ÎNGURLUI, *îngurluiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A intra în relaţii de dragoste cu cineva; a se giugiuli. [Prez. ind. şi: *îngúrluí*] – **În + gurlui.**
ÎNGURLUIRE, *îngurluiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se îngurlui* şi rezultatul ei. -V. **îngurlui.**
ÎNGURZI, *îngurzesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge, a încreţi marginile unei opinci, ale unei pânze, ale unui sac etc. cu o sfoară, cu o cureluşă trecută prin mai multe găuri. * Fig. A desena în linii curbe în zigzaguri. [Var.: **îngruzi** vb. IV] – **În + gurgui.**
ÎNGURZIT, -Ă, *îngurziţi, -te*, adj. (Reg.) Strâns, adunat în creţuri (cu ajutorul unei sfori, al unei cureluşe); încreţit[2]. – V. **îngurzi.**
ÎNGURZITURĂ, *îngurzituri,* s.f. (Reg.) Încreţitură, creţ. – **Îngurzi** + suf. *-tură.*
ÎNGUST, -Ă, *înguşti, -ste,* adj. **1.** Care are lăţime mică (în raport cu lungimea). **2.** Subţire, delicat. **3.** Strâmt, neîncăpător, mic, limitat. *Spaţiu îngust.* * Fig. (Despre oameni, adesea cu determinarea "la minte"; despre viaţa sau manifestările oamenilor) Lipsit de orizont; mărginit, mediocru. – Lat. **angustus.**
ÎNGUSTA, *îngustez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face (mai) îngust. * Fig. A (se) reduce, a (se) limita, a (se) mărgini. – Lat. **augustare.**
ÎNGUSTARE s.f. Acţiunea de *a (se) îngusta* şi rezultatul ei. – V. **îngusta.**
ÎNGUSTAT, -Ă, *îngustaţi, -te,* adj. Care a devenit îngust, căruia i s-a redus lăţimea. – V. **îngusta.**
ÎNGUSTIME, *îngustimi,* s.f. Însuşirea de a fi îngust. * Fig. (Cu determinările "de spirit", "de vederi", "de orizont" etc.) Lipsă de orizont, mărginire, mediocritate (în gândire, concepţii etc.). – **Îngust** + suf. *-ime.*
ÎNHĂITA, *înhăitez,* vb. I. Refl. recipr. (Depr.) A se întovărăşi, a intra în cârdăşie cu unul sau

cu mai multe persoane decăzute; a se încârdoşa. [Prez. ind. şi: *înháit*] – **În + haită.**
ÎNHĂMA, *înhám,* vb. I. **1.** Tranz. A pune hamurile pe cal sau pe alte animale de tracţiune; a pune calul sau un alt animal de tracţiune în ham la un vehicul. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) angaja la realizarea unui lucru care cere eforturi stăruitoare; a (se) înjuga. – **În + ham.**
ÎNHĂMARE s.f. Acţiunea de *a (se)înhăma*; înhămat[1]. – V. **înhăma.**
ÎNHĂMAT[1] s.n. Înhămare. – V. **înhăma.**
ÎNHĂMAT[2]**, -Ă,** *înhămaţi, -te,* adj. **1.** Cu hamurile puse; prins la căruţă, la trăsură, la sanie etc. * (Rar; despre vehicule) La care s-au înhămat caii sau alte animale de tracţiune; tras de cai sau de alte animale de tracţiune. **2.** Fig. Angajat la realizarea unui lucru dificil. – V. **înhăma.**
ÎNHĂŢA, *înháţ,* vb. I. Tranz. A apuca (pe cineva sau ceva) cu violenţă, repede şi pe neaşteptate; a înşfăca. – **În + haţ.**
ÎNHĂŢARE s.f. Acţiunea de *a înhăţa*; înşfăcare. – V. **înhăţa.**
ÎNHUMA, *înhumez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A înmormânta, a îngropa. – Din fr. **inhumer**, lat. **inhumare.**
ÎNHUMARE, *înhumări,* s.f. Acţiunea de *a înhuma*; înmormântare, inhumaţie. – V. **înhuma.**
ÎNIERBA, *înierbez,* vb. I. Tranz. **1.** A planta cu ierburi un teren sterp. **2.** (Înv.) A pune într-un loc praf de puşcă, pentru a provoca o explozie. – **În + iarbă.**
ÎNIERBARE, *înierbări,* s.f. Acţiunea de *a înierba* şi rezultatul ei. – V. **înierba.**
ÎNJGHEBA, *înjghebez*, vb. I. Tranz. A alcătui, a face ceva (la repezeală, improvizând din materiale puţine, întâmplătoare şi disparate); a înfiripa. * P. gener. A construi, a întemeia. * A face rost de...; a încropi. [Prez. ind. şi: *înjghéb*] – **În + jgheab.**
ÎNJGHEBARE s.f. Acţiunea de *a înjgheba* şi rezultatul ei; înfiripare. – V. **înjgheba.**
ÎNJOSI, *înjosesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umili; a (se) dezonora. – **În + jos.**
ÎNJOSIRE, *înjosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înjosi* şi rezultatul ei; umilire, dezonorare, degradare. – V. **înjosi.**
ÎNJOSIT, -Ă, *înjosiţi, -te,* adj. Care este umilit; dezonorat. – V. **înjosi.**
ÎNJOSITOR, -OARE, *înjositori, -oare,* adj. Care înjoseşte; umilitor; dezonorant, degradant. – **Înjosi** + suf. *-tor.*
ÎNJUGA, *înjúg,* vb. I. **1.** Tranz. A pune o vită (mai ales boii) la jug. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) angaja, a (se) înhăma la o acţiune care cere eforturi stăruitoare. – Din [a pune] **în jug.**
ÎNJUGARE s.f. Acţiunea de *a (se) înjuga*; înjugat[1]. – V. **înjuga.**
ÎNJUGAT[1] s.n. Înjugare. – V. **înjuga.**
ÎNJUGAT[2]**, -Ă,** *înjugaţi, -te*, adj. (Despre vite, mai ales despre boi) Pus la jug. * (Despre care sau plug) La care vitele au fost puse în jug. – V. **înjuga.**
ÎNJUMĂTĂŢI, *înjumătăţesc,* vb. IV. Tranz. A împărţi, a tăia, a desface etc. în două; a reduce la jumătate, a jumătăţi. * A amesteca pe din două cu altceva, a îndoi cu... – **În + jumătate.**
ÎNJUMĂTĂŢIRE s.f. Acţiunea de *a înjumătăţi.* – V. **înjumătăţi.**
ÎNJUMĂTĂŢIT, -Ă, *înjumătăţiţi, -te*, adj. Împărţit în două; redus la jumătate. – V. **înjumătăţi**.
ÎNJUNGHIA, *înjúnghii,* vb. I. Tranz. **1.** A vârî un cuţit, un pumnal sau alt obiect cu lama ascuţită în cineva; a junghia; *spec.* a tăia, a ucide un animal. ** Refl. recipr. *S-au înjunghiat la beţie.* **2.** (La pers. 3) A simţi sau a provoca o durere ascuţită, un junghi. [Pr.: *-ghi-a*] – **În + junghi**.
ÎNJUNGHIAT, -Ă, *înjunghiaţi, -te,* adj. Rănit prin înjunghiere. [Pr.: *-ghi-at*] – V. **înjunghia**.
ÎNJUNGHIERE, *înjunghieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înjunghia*; junghiere. [Pr.: *-ghi-e-*] – V*.* **înjunghia.**
ÎNJUNGHIETOR, -OARE, *înjunghietori, -oare*, adj., subst. **1.** Adj. Care înjunghie, ucide, omoară, sacrifică; (pop.) junghietor. * Care produce junghiuri. **2.** S.m. Persoană care înjunghie animale; (pop.) junghietor. **3.** S.n. Altar pe care se face sacrificarea; (pop.) junghietor. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Înjunghia +** suf. *-tor.*
ÎNJUNGHIETURĂ, *înjunghieturi,* s.f. **1.** Senzaţie dureroasă vie (ca de înjunghiere); junghi. **2.** Rană produsă prin înjunghiere; locul unde a fost înfiptă lama cu care s-a înjunghiat. [Pr.: *-ghi-e-*] – **Înjunghia +** suf. *-ătură.*
ÎNJURA, *înjúr,* vb. I. Tranz., intranz. şi refl., recipr. A spune cuvinte injurioase sau de ocară la adresa cuiva; a (se) sudui. – Lat. **injuriare.**
ÎNJURARE, *înjurări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înjura.* – V. **înjura.**
ÎNJURĂTURĂ, *înjurături,* s.f. Vorbă sau expresie injurioasă, de ocară; sudalmă. – **Înjura** + suf. *-ătură.*
ÎNLĂCRĂMA vb. I v. **înlăcrima.**
ÎNLĂCRĂMAT, -Ă adj. v. **înlăcrimat.**

ÎNLĂCRIMA, *înlăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A plânge, a lăcrima. **2.** Intranz. şi refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi; a lăcrima. [Var.: **înlăcrămá** vb. I] – **În** + **lăcrima.**

ÎNLĂCRIMAT, -Ă, *înlăcrimaţi, -te*, adj. Plin de lacrimi; plâns[2] cu ochii scăldaţi în lacrimi, lăcrămos, lăcrimat. * Îndurerat, trist. [Var.: **înlăcrămát, -ă** adj.] – V. **înlăcrima.**

ÎNLĂNŢUI, *înlănţui,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune, a lega în lanţuri; a încătuşa. **2.** A cuprinde pe cineva (cu braţele). **3.** Fig. A captiva, a subjuga, a încânta, a fermeca. **4.** A aşeza în rând, a lega unul de altul, a coordona, a împreuna (în mod logic). * Refl. A urma unul după altul (în şir neîntrerupt). [Prez. ind şi: *înlănţuiesc*] – **În** + **lanţ** + suf. *-ui* (după fr. *enchaîner*). – V. *îmbrăţişa.*

ÎNLĂNŢUIRE, *înlănţuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înlănţui* şi rezultatul ei. – V. **înlănţui.**

ÎNLĂNŢUIT, -Ă, *înlănţuiţi, -te,* adj. **1.** Pus, legat în lanţuri; încătuşat. * (Despre oameni) Îmbrăţişat. **2.** Legat (logic) unul de altul într-o succesiune continuă. – V. **înlănţui.**

ÎNLĂTURA, *înlătur,* vb. I. Tranz. A da la o parte, a îndepărta; a delătura; *p. ext.* a face să dispară. – **În** + **laturi** (pl. lui *latură*).

ÎNLĂTURARE s.f. Acţiunea de *a înlătura*; îndepărtare, eliminare, excludere. – V. **înlătura.**

ÎNLĂUNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNLĂUNTRUL prep. v. **înăuntrul**.

ÎNLEMNI, *înlemnesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face să rămână nemişcat de frică, de spaimă sau de uimire; a încremeni, a înmărmuri, a împietri. * Refl. Fig (Rar) A deveni insensibil, neîndurător; a se împietri. – **În + lemn.**

ÎNLEMNIRE s.f. Acţiunea de *a înlemni*. – V. **înlemni.**

ÎNLEMNIT, -Ă, *înlemniţi, -te,* adj. Care a rămas nemişcat de frică, de spaimă, de uimire; încremenit, înmărmurit, împietrit. – V. **înlemni.**

ÎNLESNI, *înlesnesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face ca ceva să fie uşor de înfăptuit, de obţinut; a uşura, a facilita. **2.** A ajuta pe cineva; a uşura cuiva o muncă, o acţiune. * Refl. (Reg.) A-şi îmbunătăţi situaţia materială. – **În + lesne.**

ÎNLESNIRE, *înlesniri,* s.f. Acţiunea de *a înlesni* şi rezultatul ei; facilitare, uşurare. ** Loc. adv. *Cu înlesnire* = lesne*,* uşor. * Ajutorare, ajutor. – V. **înlesni.**

ÎNLOCUI, *înlocuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune ceva sau pe cineva în locul altuia. **2.** A îndepărta pe cineva dintr-un post, numind pe altcineva în locul lui. **3.** A ţine cuiva locul într-o funcţie, într-o muncă etc. – Din loc. adv. **în loc** + suf. *-ui.*

ÎNLOCUIRE s.f. Acţiunea de *a înlocui* şi rezultatul ei. – V. **înlocui.**

ÎNLOCUITOR, -OARE, *înlocuitori, -oare,* adj., s.m. şi f., s.n. (Persoană sau produs, material etc.) care înlocuieşte sau cu care poate fi înlocuit cineva sau ceva. [Pr.: *-cu-i-*] – **Înlocui** + suf. *-tor.*

ÎNLUMINA, *înluminez,* vb. I. Tranz. (Franţuzism înv.) A împodobi o carte cu miniaturi, viniete, litere colorate. – Din fr. **enluminer.**

ÎNLUNTRU adv. v. **înăuntru**.

ÎNMAGAZINA, *înmagazinez,* vb. I. Tranz. A pune, a aşeza mărfuri, produse etc. într-o magazie (pentru a le păstra); a depozita. * P. gener. (Adesea fig.) A aduna, a acumula (cunoştinţe, învăţătură, energie etc.). – Din fr. **emmagasiner.**

ÎNMAGAZINARE s.f. Acţiunea de *a înmagazina* şi rezultatul ei. – V. **înmagazina.**

ÎNMATRICULA, *înmatriculez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înscrie, a (se) trece într-o matricolă; a matricula. – Din fr. **immatriculer**, lat. **immatriculare.**

ÎNMATRICULARE, *înmatriculări*, s.f. Acţiunea de *a (se) înmatricula*; înscriere într-o matricolă. – V. **înmatricula.**

ÎNMĂNUNCHEA, *înmănunchez,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge, a lega în mănunchi. **2.** Refl. Fig A se aduna la un loc. – **În + mănunchi.**

ÎNMĂNUNCHERE s.f. Faptul de *a (se) înmănunchea*. – V. **înmănunchea.**

ÎNMĂNUŞAT, -Ă, *înmănuşaţi, -te,* adj. Care poartă mănuşi; cu mănuşi. – **În** + **mănuşă** (după fr. *ganté*).

ÎNMĂRMURI, *înmărmuresc*, vb. IV. Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face să rămână încremenit de frică, de groază, de uimire; a înlemni, a încremeni, a împietri. * (În basme) A (se) transforma în piatră. – **În + marmură.**

ÎNMĂRMURIRE, *înmărmuriri,* s.f. Faptul de *a înmărmuri*; încremenire, înlemnire, împietrire. – V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURIT, -Ă, *înmărmuriţi, -te,* adj. Care a rămas nemişcat de frică, de groază, de uimire; înlemnit, încremenit. * (În basme) Care a fost transformat în piatră. – V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURITOR, -OARE, *înmărmuritori, -oare,* adj. (Rar) Care te lasă înmărmurit. – **Înmărmuri** + suf. *-tor.*

ÎNMÂNA, *înmânez,* vb. I. Tranz. A da[2], a remite, a preda în mână ceva cuiva. – **În + mână.**
ÎNMÂNARE s.f. Acţiunea de *a înmâna*; remitere, predare. – V. **înmâna.**
ÎNMII, *înmiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) mări de o mie de ori; *p. ext.* a (se) înmulţi, a spori (ceva) foarte mult. – **În + mie.**
ÎNMIIRE, *înmiiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a înmii* şi rezultatul ei. – V. **înmii.**
ÎNMIIT, -Ă, *înmiiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) De o mie de ori mai mare sau mai mult; *p ext.* foarte mare, foarte mult. – V. **înmii**.
ÎNMIRESMA, *înmiresmez,* vb. I. Tranz. A parfuma, a îmbălsăma, a miresma. – **În + mireasmă.**
ÎNMIRESMARE, *înmiresmări,* s.f. (Rar) Miros plăcut, parfum. – V. **înmiresma.**
ÎNMIRESMAT, -Ă, *înmiresmaţi, -te,* adj. Care produce sau conţine o mireasmă; parfumat, frumos mirositor. – V. **înmiresma.**
ÎNMLĂDIA, *înmlădiez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) mlădia. [Pr.: *-di-a*] – **În + mlădia.**
ÎNMLĂDIERE, *înmlădieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înmlădia*; mlădiere. [Pr.: *-di-e-*] – V. **înmlădia**.
ÎNMLĂDIOS, -OASĂ, *înmlădioşi, -oase,* adj. (Rar) Mlădios. [Pr.: *-di-os*] – **În + mlădios.**
ÎNMOINA, pers. 3 *înmoinează,* vb. I. refl. impers. (Rar) A se mai încălzi vremea, a se face moină, a se moina. – **În + moină.**
ÎNMORMÂNTA, *înmormântez,* vb. I. **1.** Tranz. A aşeza un mort în mormânt; a îngropa, a înhuma, a astruca, a mormânta. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) îngropa **(II 2)**. * Tranz. A da ceva uitării. – **În + mormânt.**
ÎNMORMÂNTARE, *înmormântări,* s.f. Ceremonia, ritualul aşezării în mormânt; îngropare, înhumare, îngropăciune, mormântare. – V. **înmormânta.**
ÎNMUGURI, pers. 3 *înmugureşte,* vb. IV. Intranz. A face muguri; a muguri, a încăpuşi. * Fig. (Despre idei, soluţii etc.) A lua naştere, a prinde contur în mintea cuiva. – **În + mugur.**
ÎNMUGURIRE, *înmuguriri,* s.f. Faptul de *a înmuguri*; mugurire. – V. **înmuguri.**
ÎNMUGURIT, -Ă, *înmuguriţi, -te,* adj. Care a făcut muguri; mugurit, încăpuşat. – V. **înmuguri.**
ÎNMUIA, *înmói,* vb. I. **1.** Tranz. A băga, a introduce într-un lichid, a muia. ** Refl. *Rufele s-au înmuiat.* * A uda, a umezi. * Fig. (Rar) A împodobi cu cusături, cu broderii de mătase, de fir (aurit) etc. **2.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai moale, prin încălzire sau prin subţiere cu un lichid. ** Expr. *A (i se) înmuia (cuiva) inima* = a (se) înduioşa. * Fig. A (se) potoli, a (se) calma; a (se) linişti. * Refl. (Despre ger, despre vreme) A fi mai blând; a se domoli, a se potoli. **3.** Tranz. şi refl. Fig A face să fie sau a deveni mai blând; a (se) îmblânzi. – **În + muia.**
ÎNMUIAT, -Ă, *înmuiaţi, -te,* adj. **1.** Introdus în apă sau în alt lichid; umezit, îmbibat cu un lichid. * (Despre ochi) Înlăcrimat. **2.** Devenit moale (prin încălzire sau prin adaos de lichid). * Fig. Fără vlagă, fără putere. **3.** Fig. (Despre oameni şi stările lor sufleteşti) Potolit, calmat, liniştit; *p. ext.* îmblânzit. * Înduioşat, mişcat. – V. **înmuia.**
ÎNMUIERE, *înmuieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înmuia* şi rezultatul ei. – V. **înmuia.**
ÎNMUIETOR, *înmuietoare,* s.n. Vas în care se înmoaie cerealele înainte de a fi puse la încolţit. – **Înmuia +** suf. *-ător.*
ÎNMULŢI, *înmulţesc*, vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A spori, a (se) mări în număr sau cantitativ. * Tranz. A face operaţia înmulţirii; a multiplica. **2.** A (se) mări prin reproducere numărul indivizilor din aceeaşi specie. – **În + mult.**
ÎNMULŢIRE, *înmulţiri,* s.f. Acţiuneade *a (se) înmulţi* şi rezultatul ei. * Operaţie aritmetică fundamentală care constă din mărirea unui număr (deînmulţit) de atâtea ori cât alt număr (înmulţitorul), pentru obţinerea unui rezultat numit produs; multiplicare. ** *Tabla înmulţirii* = tablou care conţine produsele înmulţirii între ele a primelor zece numere. – V. **înmulţi.**
ÎNMULŢIT, -Ă, *înmulţiţi, -te,* adj. Sporit, mărit[4] (numeric sau cantitativ). – V. **înmulţi.**
ÎNMULŢITOR, *înmulţitori,* s.m. Număr cu care se înmulţeşte alt număr; factor al operaţiei de înmulţire aritmetică. – **Înmulţi +** suf. *-tor.*
ÎNMURGI, pers. 3 *înmurgeşte,* vb. IV. Intranz. şi refl. impers. (Rar) A (se) însera. ** Loc. adv. *Pe înmurgite* = în amurg. – Din loc. adv. **în amurg.**
ÎNMURGIT s.n. (Rar) Amurg. – V. **înmurgi.**
ÎNNAVETARE s.f. Operaţia de a încărca şi de a transporta cu navetele. – Din **navetă**[1]**.**
ÎNNĂDI, *înnădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A-i adăuga unui obiect (cosând, înnodând, lipind etc.) o bucată, o porţiune (de acelaşi fel), pentru a-l mări, a-l lungi etc.; a pune o nadă. ** Expr. (Refl.) *A se înnădi la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune pe taifas. **2.** Refl. Fig. A prinde poftă de ceva bun, a lua obiceiul, năravul; a (se) nărăvi. ** Expr. *A se înnădi la caşcaval* = a se obrăznici, a-şi lua nasul la purtare. * A se obişnui să meargă prea des

undeva, să facă ceva (nepermis). – **În + nadă.**

ÎNNĂDIRE, *înnădiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înnădi* şi rezultatul ei. – V. **înnădi.**

ÎNNĂDIT, -Ă, *înnădiţi, -te,* adj. Cusut, înnodat, sudat etc. cu o bucată (de acelaşi fel) pentru a deveni mai mare, mai lung. – V. **înnădi.**

ÎNNĂDITURĂ, *înnădituri,* s.f. Bucată înnădită, nadă; locul unde s-a înnădit. – **Înnădi** + suf. -*tură.*

ÎNNĂMOLI, *înnămolesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) înfunda în nămol; a (se) murdări de nămol. **2.** Refl. (Despre albia unei ape curgătoare) A se împotmoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. [Var.: **innomolí** vb. IV] – **În + nămol.**

ÎNNĂMOLIRE, *înnămoliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înnămoli* şi rezultatul ei; împotmolire. [Var.: **înnomolíre** s.f.] – V. **înnămoli.**

ÎNNĂMOLIT, -Ă, *înnămoliţi, -te,* adj. Înfundat în nămol, acoperit cu nămol; înglodat. [Var.: **înnomolít, -ă** adj.] – V. **înnămoli.**

ÎNNĂRĂVI, *înnărăvesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) nărăvi. – **În + nărăvi.**

ÎNNĂSCUT, -Ă, *înnăscuţi, -te,* adj. Care aparţine cuiva din naştere, cu care se naşte cineva; congenital, nativ. – **În + născut** (după fr. *inné*).

ÎNNEBUNI, *înnebunesc,* vb. IV. Intranz. A fi atins de nebunie, de demenţă; a deveni nebun; a se aliena; (prin exagerare) a-şi pierde calmul, stăpânirea de sine. ** Tranz. *Durerea l-a înnebunit.* ** Expr. (Tranz.) *Nu mă-nnebuni!,* se spune cuiva pentru a exprima mirarea sau neîncrederea faţă de cele auzite. * Tranz. A face pe cineva să-şi piardă stăpânirea de sine; a agasa, a enerva. – **În** + **nebun.**

ÎNNEBUNIRE s.f. Faptul de *a înnebuni*. – V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNIT, -Ă, *înnebuniţi, -te,* adj. Care este atins de nebunie, de demenţă; nebun;(prin exagerare) surescitat, agitat. – V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNITOR, -OARE, *înnebunitori, -oare,* adj. Care te face să înnebuneşti; exasperant. – **Înnebuni** + suf. -*tor.*

ÎNNEGREALĂ, *înnegreli,* s.f. (Rar) Înnegrire. – **Înnegri** + suf. -*eală*.

ÎNNEGRI, *înnegresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vopsi, a da cu negru; a negri; *p. ext.* a face să devină de culoare închisă, a întuneca. ** Expr. (Fam.) *A înnegri hârtia* = a scrie. * Intranz. şi refl. A deveni negru; *p. ext.* a căpăta o culoare închisă, a se întuneca. * Refl. (Despre oameni) A se bronza. * A murdări, a păta. **2.** Intranz. A apărea, a se detaşa ca o pată întunecată pe un fond de culoare deschisă. **3.** Tranz. Fig. A prezenta în culori sumbre, defăimătoare; a ponegri. – **În + negru.**

ÎNNEGRIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înnegri*; înnegreală. – V. **înnegri.**

ÎNNGRIT, -Ă, *înnegriţi, -te,* adj. **1.** Vopsit în negru, devenit negru. **2.** (Despre oameni) Bronzat. – V. **înnegri.**

ÎNNEGURA, *înnegurez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu negură, cu ceaţă; a (se) întuneca. * Fig. (Despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) A căpăta o expresie tristă; a se întuneca. – **În + negură.**

ÎNNEGURARE, *înnegurări,* s.f. Faptul de *a (se) înnegura*; întunecare. – V. **înnegura.**

ÎNNEGURAT, -Ă, *înneguraţi, -te,* adj. Acoperit de negură sau de ceaţă; întunecat; *fig.* (despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) întunecat, posomorât. – V. **înnegura.**

ÎNNEMURI[1], *înnemuresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face nemuritor, a imortaliza. – **În** + **ne** + **muri** (după fr. *immortaliser*).

ÎNNEMURI[2], *înnemuresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se înrudi. – **În** + **neamuri (**pl. lui *neam*).

ÎNNEMURIRE, *înnemuriri,* s.f. (Reg.) Înrudire. – V. **înnemuri**[2].

ÎNNISIPA, pers. 3 *înnisipează,* vb. I. Refl. (Despre căi de comunicaţie) A se acoperi cu un strat de nisip; (despre canale, conducte etc.) a se astupa cu nisip. – **În** + **nisip.**

ÎNNISIPARE, *înnisipări,* s.f. Acţiunea de *a se înnisipa*. – V. **înnisipa.**

ÎNNISIPAT, -Ă, *înnisipaţi, -te,* adj. (Despre drumuri, canale etc.) Care este acoperit sau astupat cu nisip. – V. **înnisipa.**

ÎNNOBILA, *înnobilez,* vb. I. **1.** Tranz. A da unei persoane un titlu de nobleţe. * Tranz. şi refl. Fig. A face ca cineva să devină sau a deveni mai distins, mai rafinat; a (se) înălţa. **2.** Tranz. şi refl. (pas.) A (se) îmbunătăţi calitatea unei rase de animale sau a unei specii de plante; a (se) îmbunătăţi proprietăţile unor substanţe, unor materiale prin procedee fizice sau chimice. – **În + nobil** (după fr. *anoblir* şi *ennoblir*).

ÎNNOBILARE, *înnobilări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înnobila*. – V. **înnobila.**

ÎNNOBILAT, -Ă, *înnobilaţi, -te,* adj. **1.** Care a primit un titlu de nobleţe; *fig.* devenit mai distins, mai rafinat. **2.** (Despre animale sau plante) Care şi-a îmbunătăţit calitatea. * (Despre substanţe sau materiale) Care şi-a îmbunătăţit proprietăţile prin procedee fizice sau chimice. – V. **înnobila.**

ÎNNODA, *înnód,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face un nod la ceva; a (se) lega, a (se) uni printr-un nod. ** Expr. (Refl.) *A se înnoda la vorbă* = a se porni pe vorbă; a se aşterne la vorbă, la taifas. **2**. Tranz. Fig. A agonisi. * A improviza, a înjgheba. – **În + nod.**
ÎNNODARE, *înnodări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înnoda*. – V. **înnoda.**
ÎNNODAT, -Ă, *înnodaţi, -te,* adj. (Despre fire) Care este legat, unit printr-un nod. * Care a făcut nod; care are unul sau mai multe noduri. – V. **înnoda.**
ÎNNODĂTURĂ, *înnodături,* s.f. Înnodare; nod; lucru înnodat. – **Înnoda** + suf. *-ătură.*
ÎNNOI, *înnoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face ca nou (înlocuind ce era vechi, uzat); a (se) reface, a (se) repara. * Tranz. A pune un lucru nou în locul altuia vechi; a primeni, a schimba. * Refl. A se îmbrăca cu ceva nou. **2.** Refl. Fig. A se împrospăta, a se redeştepta, a se regenera. **3.** Tranz. A face încă o dată, a relua o acţiune. * A prelungi valabilitatea unei autorizaţii, a unui document. – **În + nou.**
ÎNNOIRE, *înnoiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înnoi* şi rezultatul ei; refacere, reparare; *fig.* transformare, prefacere; regenerare. * Repetare, reluare. – V. **înnoi.**
ÎNNOIT, -Ă, *înnoiţi, -te,* adj. **1.** Făcut din (sau ca) nou; reparat. * Îmbrăcat cu ceva nou. **2.** Fig. Schimbat, primenit, împrospătat. – V. **înnoi.**
ÎNNOITOR, -OARE, *înnoitori, -oare,* adj. Care înnoieşte, inovează, regenerează; novator. [Pr.: *-no-i-*] – **Înnoi** + suf. *-tor.*
ÎNNOMOLI vb. IV v. **înnămoli.**
ÎNNOMOLIRE s.f. v. **Înnămolire.**
ÎNNOMOLIT, -Ă adj. v. **înnămolit.**
ÎNNOPTA, *înnoptez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. impers. A se face noapte, a se întuneca. ** Loc. adv. *Pe înnoptat* (sau *înnoptate*) = la căderea nopţii. **2.** Intranz. A fi surprins de noapte; a petrece noaptea undeva. – **În + noapte.**
ÎNNOPTARE s.f. Faptul de *a (se) înnopta*; cădere a nopţii, înnoptat[1]. – V. **înnopta.**
ÎNNOPTAT[1] s.n. **1.** Înnoptare. **2.** Rămânere undeva peste noapte. – V. **înnopta.**
ÎNNOPTAT[2]**, -Ă,** *înnoptaţi, -te*, adj. Peste care s-a lăsat noaptea; *fig.* întunecat, posomorât. – V. **înnopta.**
ÎNNORA, *înnorez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. impers. (La pers. 3) A se ivi (mulţi) nori pe cer. * (Pop.; despre vreme, cer, lună, soare) A se întuneca din cauza norilor. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) întrista, a (se) posomorî. **[**Var.: **înnourá** vb. I] – **În + nor.**
ÎNNORARE, *înnorări,* s.f. Faptul de *a (se) înnora*; acoperire a cerului cu nori. * Fig. Tristeţe, mâhnire. [Var.: **înnouráre** s.f.] – V. **înnora.**
ÎNNORAT, -Ă, *înnoraţi, -te,* adj. (Despre cer) Acoperit, umbrit de nori; noros. * Fig. Trist, posomorât. [Var.: **înnourát, -ă** adj.] – V. **înnora.**
ÎNNOROI, *înnoroiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umple de noroi, a (se) înfunda în noroi. [Var.: **înnoroiá** vb. I] – **În** + **noroi.**
ÎNNOROIA vb. I v. **înnoroi.**
ÎNNOROIAT, -Ă adj. v. **înnoroit.**
ÎNNOROIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înnoroi*. – V. **înnoroi.**
ÎNNOROIT, -Ă, *înnoroiţi, -te,* adj. Umplut de noroi; înfundat în nori. [Var.: **înnoroíat, -ă** adj.] – V. **înnoroi.**
ÎNNOURA vb. I v. **înnora**.
ÎNNOURARE s.f. v. **înnorare**.
ÎNNOURAT, -Ă adj. v. **înnorat**.
ÎNNOCULA vb. I v. **inocula.**
ÎNOT s.f. Plutire şi înaintare (a unor fiinţe) la suprafaţa sau în interiorul apei, deplasare în apă prin mişcări ritmice. ** Loc. adv. *De-a înotul* = înotând. * (Adverbial) Înotând. – Din **înota** (derivat regresiv).
ÎNOTA, *înót,* vb. I. Intranz. **1.** A se mişca ritmic pentru a pluti şi a înainta la suprafaţa apei sau în apă. * A pluti. **2.** A fi cufundat într-un lichid; a fi înconjurat din toate părţile de un lichid. * Fig. A fi copleşit, apăsat de ceva. * Fig. A înainta cu greu (prin noroi, prin zăpadă etc.). * Fig. A avea ceva din abundenţă. – Lat. pop **innotare.**
ÎNOTARE, *înotări,* s.f. Acţiunea de *a înota*; înotat. – V. **înota.**
ÎNOTAT s.n. (Înv.) Înotare. – V. **înota.**
ÎNOTĂTOR, -OARE, *înotători, -oare,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, fiinţă) care înoată, care ştie să înoate. **2.** S.f. Aripioară a peştelui sau a altor animale acvatice, care serveşte ca organ de propulsie şi de stabilitate; aripă. – **Înota** + suf. *-ător.*
ÎNRĂDĂCINA, *înrădăcinez,* vb. I. Refl. A se fixa în pământ prin rădăcini; a prinde rădăcini. * Fig. A pătrunde adânc (în conştiinţă, în obişnuinţă etc.). – **În + rădăcină.**
ÎNRĂDĂCINARE s.f. Acţiunea de *a se înrădăcina*. – V. **înrădăcina.**
ÎNRĂDĂCINAT, -Ă, *înrădăcinaţi, -te,* adj. Fixat în pământ prin rădăcini. * Fig. Pătruns adînc

în conştiinţă, în obişnuinţă etc.). – V. **înrădăcina.**
ÎNRĂI, *înrăiesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rău, (mai) răutăcios. – **În + rău.**
ÎNRĂIRE s.f. Faptul de *a (se) înrăi*. – V. **înrăi.**
ÎNRĂIT, -Ă, *înrăiţi, -te,* adj. Care a devenit rău, care s-a învechit în răutate, în viciu. – V. **înrăi.**
ÎNRĂMA, *înrămez,* vb. I. Tranz. A pune un obiect în ramă; a încadra. – **În + ramă.**
ÎNRĂUTĂŢI, *înrăutăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face (mai) rău, a (se) agrava. [Pr.: -*ră-u*-] – **În + răutate.**
ÎNRĂUTĂŢIRE, *înrăutăţiri,* s.f. Faptul de *a (se) înrăutăţi*; agravare. [Pr.: -*ră-u*-] – V. **înrăutăţi.**
ÎNRĂUTĂŢIT, -Ă, *înrăutăţiţi, -te,* adj. Care a devenit (mai) rău; care s-a agravat. [Pr.: -*ră-u*-] – V. **înrăutăţi.**
ÎNRÂURI, *înrîuresc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A exercita o influenţă asupra cuiva sau a ceva; a influenţa. – Cf. fr. **influer, influence**, germ. **beeinflussen**.
ÎNRÂURIRE, *înrâuriri,* s.f. Acţiunea de *a înrâuri* şi rezultatul ei; influenţă[1]. – V. **înrâuri.**
ÎNREGIMENTA, *înregimentez,* vb. I. Refl. şi tranz. A intra sau a face să intre într-o grupare, într-un partid etc.; a (se) înrola. – Din fr. **enrégimenter.**
ÎNREGIMENTARE s.f. Acţiunea de *a (se) înregimenta* şi rezultatul ei. – V. **înregimenta.**
ÎNREGISTRA, *înregistrez,* vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-un registru. **2.** A reţine prin scris un fapt, un eveniment; a imprima (cu mijloace tehnice) sunetele, fenomenele luminoase etc. * Fig. A întipări în minte, a memora. **3.** A înscrie în activul său ca rezultat, ca realizare etc.; a obţine. *A înregistra un succes important.* – Din fr. **enregistrer.**
ÎNREGISTRARE, *înregistrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înregistra* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost înregistrat. – V. **înregistra.**
ÎNREGISTRATOR, -OARE, *înregistratori, -oare,* adj., s.n. (Aparat, dispozitiv) care înregistrează. – **Înregistra +** suf. -*tor.*
ÎNROBI, *înrobesc,* vb. IV. Tranz. A supune, a robi, a subjuga, a aservi. – **În + rob.**
ÎNROBIRE, *înrobiri,* s.f. Acţiunea de *a înrobi* şi rezultatul ei. – V. **înrobi.**
ÎNROBIT, -Ă, *înrobiţi, -te,* adj. Subjugat, aservit. – V. **înrobi.**
ÎNROBITOR, -OARE, *înrobitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care înrobeşte pe cineva. – **Înrobi +** suf. -*tor.*
ÎNROLA, *înrolez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) înscrie în rândurile armatei; *p. ext.* a (se) înscrie într-o organizaţie, într-un partid; a (se) înregimenta. – Din fr. **enrôler.**
ÎNROLARE, *înrolări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înrola* şi rezultatul ei. – V. **înrola.**
ÎNROŞI, *înroşesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A face să capete sau a căpăta culoarea roşie; a (se) face roşu; a (se) îmbujora, a (se) înflăcăra, a (se) împurpura. * A (se) încinge în foc. **2.** Tranz. (Rar) A colora, a vopsi în roşu; a roşi. **3.** Refl. (Despre fructe) A se coace. – **În + roşu** sau **roşi.**
ÎNROŞIRE s.f. Faptul de *a (se) înroşi*. – V. **înroşi.**
ÎNROŞIT, -Ă, *înroşiţi, -te,* adj. Colorat în roşu; devenit roşu; roşit. – V. **înroşi.**
ÎNROURA, pers. 3 *înrourează,* vb. I. Refl. A se acoperi cu rouă. [Pr.: -*ro-u*-] – **În + roura.**
ÎNROURAT, -Ă, *înrouraţi, -te,* adj. Acoperit, plin de rouă. [Pr.: -*ro-u*-] – V. **înroura.**
ÎNRUDI, *înrudesc,* vb. IV. Refl. recipr. **1.** A fi sau a deveni rudă cu cineva; a se înnemuri[2]. **2.** Fig. A avea caractere (esenţiale) comune cu cineva sau cu ceva. – **În + rudă.**
ÎNRUDIRE, *înrudiri,* s.f. Faptul de *a se înrudi*; rudire. – V. **înrudi.**
ÎNRUDIT, -Ă, *înrudiţi, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit rudă cu cineva. **2.** Fig. Care prezintă caractere (esenţiale) comune cu cineva sau cu ceva; care are afinitate cu cineva sau cu ceva. – V. **înrudi.**
ÎNS, ÎNSĂ, *înşi, înse,* pron. **1.** (Pronume personal, azi art., precedat de prep. "întru", "printru") El, ea, dânsul, dânsa. **2.** (Pronume de întărire, de obicei adjectival, astăzi numai la f. pl.) Însuşi. *Ele însele.* – Lat. **ipsus, ipsa** (= *ipse, ipsa*).
ÎNSĂ conj. **1.** (Adversativ, leagă două propoziţii sau două părţi de propoziţie) Cu toate acestea, totuşi, dar. **2.** (Arată trecerea la altă idee) Dar, pe de altă parte. – Lat. **ipsa.**
ÎNSĂCUIT, -Ă, *însăcuiţi, -te,* adj. Care este pus în saci. – De la **sac.**
ÎNSĂILA, *însăilez,* vb. I. Tranz. A coase în mod provizoriu cu împunsături depărtate; a prinde cu un fir de aţă (albă) locurile pe unde se va coase apoi definitiv. * Fig. A face superficial un lucru; a înjgheba; a improviza, a înşira. [Var.: **înseilá** vb. I] – Cf. **saia.**
ÎNSĂILARE, *însăilări,* s.f. Acţiunea de *a însăila* şi rezultatul ei. [Var.: **înseiláre** s.f.] – V. **însăila**.
ÎNSĂILAT[1] s.n. Însăilare. [Var.: **inseilát** s.n.] – V. **însăila**.
ÎNSĂILAT[2]**, -Ă,** *însăilaţi, -te,* adj. Cusut provizoriu. * Fig. Făcut în mod superficial, provizoriu;

înjghebat, improvizat. [Var.: **inseilát, -ă** adj.] – V. **însăila.**

ÎNSĂILĂTURĂ, *însăilături,* s.f. Cusătură provizorie, cu împunsături rare. – **Însăila +** suf. -*ătură.*

ÎNSĂMÂNŢA, *însămânţez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune în pământ seminţele unei culturi; a semăna[1]. **2.** A pune în apă icre sau peşti de reproducţie, în vederea obţinerii unei culturi artificiale. * A introduce pe cale artificială gameţi masculi în organele genitale femele, în vederea reproducţiei. * A introduce într-un mediu nutritiv propice bacterii, germeni microbieni etc. – **În + sămânţă** (după fr. *ensemencer*).

ÎNSĂMÂNŢARE, *însămânţări,* s.f. Acţiunea de *a însămânţa* şi rezultatul ei; însămânţat[1] – V. **însămânţa.**

ÎNSĂMÂNŢAT[1] s.n. Însămânţare. – V. **însămânţa.**

ÎNSĂMÂNŢAT[2]**, -Ă,** *însămânţaţi, -te,* adj. Care a fost semănat; în care s-au făcut însămânţări. – V. **însămânţa.**

ÎNSĂNĂTOŞA vb. I v. **însănătoşi.**

ÎNSĂNĂTOŞARE s.f. v. **însănătoşire.**

ÎNSĂNĂTOŞAT, -Ă adj. v. **însănătoşit.**

ÎNSĂNĂTOŞI, *însănătoşesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) face sănătos, a (se) vindeca de o boală; a (se) lecui. [Var.: **însănătoşá** vb. I] – **În + sănătos.**

ÎNSĂNĂTOŞIRE, *însănătoşiri,* s.f. Faptul de *a (se) însănătoşi*; vindecare, înzdrăvenire, întremare, lecuire. [Var.: **însănătoşáre** s.f.] – V. **însănătoşi.**

ÎNSĂNĂTOŞIT, -Ă, *însănătoşiţi, -te,* adj. Vindecat, înzdrăvenit, lecuit. [Var.: **însănătoşát, -ă** adj.] – V. **însănătoşi.**

ÎNSĂNĂTOŞITOR, -OARE, *însănătoşitori, -oare,* adj. (Rar) Care însănătoşeşte. – **Însănătoşi** + suf. -*tor.*

ÎNSĂRCINA, *însărcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A încredinţa cuiva îndeplinirea unei acţiuni; a da cuiva o sarcină. * Refl. A lua asupra sa o sarcină. **2.** A face ca o femeie să devină gravidă. – **În + sarcină.**

ÎNSĂRCINARE, *însărcinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) însărcina* şi rezultatul ei; misiune, îndatorire. – V. **însărcina.**

ÎNSĂRCINAT, -Ă, (1) *însărcinaţi*, s.m., **(2)** *însărcinate,* adj. **1.** S.m. (În sintagma) *Însărcinat cu afaceri* = diplomat care reprezintă guvernul său pe lângă un şef de stat străin, în absenţa sau în locul ambasadorului. **2.** Adj. (Despre femei) Care poartă un făt în pântece; gravidă. – V. **însărcina.**

ÎNSÂNGERA, *însângerez,* vb. I. Tranz. A face să curgă sânge, a umple de sânge. * A păta ceva cu sânge. – **În + sângera.**

ÎNSÂNGERAT, -Ă, *însângeraţi, -te,* adj. Plin de sânge; care sângerează. * (Despre ochi) Injectat. * Fig. De culoarea sângelui; roşu. – V. **însângera.**

ÎNSCĂUNA, *înscăunez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aşeza pe tron ca domn al ţării; a (se) încorona, a (se) introna. * Tranz. A numi, a alege un arhiereu; *p. gener.* a numi într-o funcţie, a instala într-un post. [Pr.: -*scă-u*-] – **În + scaun.**

ÎNSCĂUNARE, *înscăunări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înscăuna* şi rezultatul ei. [Pr.: -*scă-u*-] – V. **înscăuna.**

ÎNSCĂUNAT, -Ă, *înscăunaţi, -te,* adj. Care s-a urcat pe tron; care a primit demnitatea de arhiereu; *p. gener.* ajuns la putere, instaurat. [Pr.: -*scă-u*-] – V. **înscăuna.**

ÎNSCENA, *înscenez,* vb. I. Tranz. **1.** A regiza un spectacol, a pune în scenă. **2.** Fig. A pune la cale acţiuni rău intenţionate spre a aduce cuiva prejudicii. – Din it. **inscenare.**

ÎNSCENARE, *înscenări,* s.f. Acţiunea de *a înscena* şi rezultatul ei. – V. **înscena.**

ÎNSCORŢOŞA, *înscorţoşez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A prinde sau a face ca ceva să prindă scoarţă. – **În + scorţos.**

ÎNSCRIE, *înscriu,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) scrie, a(-şi) trece numele într-un catalog, într-o condică etc.; a (se) înregistra; a (se) înmatricula. ** Expr. (Refl.) *A se înscrie în fals* = a susţine în faţa unei instanţe judiciare că dovada (scrisă) adusă de partea adversă este falsă. * Tranz. A consemna ceva în scris. **2.** Tranz A construi o figură geometrică în perimetrul alteia, astfel încât unele puncte ale celei dintâi să fie tangente la cealaltă. **3.** Tranz. (Sport) A marca unul sau mai multe goluri, seturi, coşuri etc. [Perf. s. *înscrisei*, part. *înscris*] – **În + scrie** (după fr. *inscrire*).

ÎNSCRIERE, *înscrieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înscrie* şi rezultatul ei. ** (În sintagma) *Înscriere în fals* = procedură prin care se cere unei instanţe judiciare să constate că un act (scris) este fals. * (Înv.) Inscripţie. – V. **înscrie.**

ÎNSCRIS[1]**,** *înscrisuri,* s.n. Act, dovadă, document. – V. **înscrie.**

ÎNSCRIS[2]**, -Ă,** *înscrişi, -se,* adj. (Despre poligoane) Cu vârfurile situate pe circumferinţa unui cerc; (despre poliedre) cu vârfurile situate pe suprafaţa unei sfere, a unui con sau a unui

cilindru. – V. **înscrie.**

ÎNSEILA vb. I v. **însăila.**

ÎNSEILARE s.f. v. **însăilare.**

ÎNSEILAT[1] s.n. v. **însăilat**[1].

ÎNSEILAT[2]**, -Ă** adj. v. **însăilat**[2]**.**

ÎNSEMN, *însemne,* s.n. (Rar) Semn distinctiv al unei demnităţi, al unui rang; insignă. – Din fr. **insigne** (după *semn*).

ÎNSEMNA, *însémn,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A aplica, a pune un semn caracteristic de recunoaştere. ** Expr. *A însemna cu fierul roşu* = a înfiera. **2.** A nota (prin scris sau prin alte semne grafice), a face o însemnare. **3.** A delimita. **II.** Intranz. unipers. A avea un anumit înţeles, o anumită semnificaţie; a marca, a arăta. * (Despre cuvinte) A avea accepţia de..., a exprima un anumit înţeles. * A avea o anumită importanţă, o anumită valoare. [Prez. ind. şi: *însemnez*] – Lat. **insignare** sau **în + semn.**

ÎNSEMNARE, *însemnări,* s.f. Acţiunea de *a însemna* şi rezultatul ei. * (Concr.) Notă, menţiune scrisă. – V. **însemna.**

ÎNSEMNAT, -Ă, *însemnaţi, -te,* adj. **1.** Care poartă un semn distinctiv. * (Despre oameni) Care are un defect fizic, o infirmitate. **2.** Important, de seamă; însemnător. **3.** Înregistrat, menţionat în scris. * (Înv.) Desenat, pictat; imprimat. – V. **însemna.**

ÎNSEMNĂRICĂ, *însemnărele,* s.f. (Fam.) Notiţă, bileţel. – **Însemnare +** suf. *-ică.*

ÎNSEMNĂTATE s.f. **1.** Importanţă, valoare. **2.** (Rar) Semnificaţie, sens, înţeles. – **Însemnat** + suf. *-ătate.*

ÎNSEMNĂTOR, -OARE, *însemnători, -oare,* adj. (Înv.) Important, însemnat **(2)**. – **Însemna +** suf. *-ător.*

ÎNSENINA, *înseninez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre cer, vreme etc.; la pers. 3) A deveni senin. **2.** Refl. şi tranz. Fig. (Despre oameni, *p. ext.* despre psihicul lor) A deveni sau a face să devină senin, liniştit, vesel; a (se) înveseli, a (se) lumina. [Prez. ind. şi: *însenín*] – Lat. **inserenare.**

ÎNSENINARE s.f. Faptul de *a (se) însenina*; *fig.* bună dispoziţie; veselie. – V. **însenina.**

ÎNSENINAT, -Ă, *înseninaţi, -te,* adj. Fără nori, senin; *fig.* liniştit, vesel. – V. **însenina.**

ÎNSERA, *înserez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. impers. (La pers. 3) A se face seară, a amurgi. ** Loc. adv. *Pe* (sau *la*) *înserat* (sau *înserate*) = în amurg. **2.** Intranz. A rămâne undeva până seara, a-l surprinde pe cineva seara undeva. – **În + seară.**

ÎNSERARE, *înserări,* s.f. Faptul de *a (se) însera*; crepuscul, înserat. – V. **însera.**

ÎNSERAT s.n. Amurg, crepuscul, înserare. – V. **însera.**

ÎNSERIA, *înseriez,* vb. I. Tranz. A aşeza în serie; a da număr de serie. [Pr.: *-ri-a*] – **În + serie.**

ÎNSERIERE, *înserieri,* s.f. Acţiunea de *a înseria*. [Pr.: *-ri-e-*] – V. **înseria.**

ÎNSERIAT, -Ă, *înseriaţi, -te*, adj. Care a fost inclus într-o serie, care a primit număr de serie. [Pr.: *-ri-at*] – V. **înseria.**

ÎNSETA, *însetez,* vb. I. Intranz. **1.** A i se face sete; a însetoşa. **2.** Fig. A fi dornic, avid de... – **În + sete.**

ÎNSETARE s.f. (Rar) Faptul de a înseta*;* sete, însetoşare. – V. **înseta.**

ÎNSETAT, -Ă, *însetaţi, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Care suferă de sete, căruia îi este sete; însetoşat. **2.** Fig. Dornic de..., avid de..., setos de... – V. **înseta.**

ÎNSETOŞA, *însetoşez,* vb. I. Intranz. (Înv. şi reg.) A înseta. – **În + setos.**

ÎNSETOŞARE s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a însetoşa*; însetare. – V. **însetoşa.**

ÎNSETOŞAT, -Ă, *însetoşaţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Însetat. – V. **însetoşa.**

ÎNSILOZA, *însilozez,* vb. I. Tranz. A depozita (cereale, furaje, etc.) într-un siloz. – **În + siloz.**

ÎNSILOZARE, *însilozări,* s.f. Acţiunea de *a însiloza* şi rezultatul ei. – V. **însiloza.**

ÎNSILOZAT, -Ă, *însilozaţi, -te,* adj. Depozitat într-un siloz. – V. **însiloza.**

ÎNSINGURA, *însingurez,* vb. I. Refl. (Rar) A se izola de lume, de oameni. – **În + singur.**

ÎNSINGURARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a se însingura* şi rezultatul ei; izolare de lume, de oameni. – V. **însingura.**

ÎNSINGURAT, -Ă, *însinguraţi, -te,* adj. (Rar) Izolat de lume, de oameni. – V. **însingura.**

ÎNSORI, *însoresc,* vb. IV. Refl. **1.** A se însenina, a apărea soarele. **2.** A sta la soare, a se încălzi sau a se bronza la soare. – **În + soare.**

ÎNSORIRE, *însoriri,* s.f. Acţiunea de *a se însori* şi rezultatul ei. – V. **însori.**

ÎNSORIT, -Ă, *însoriţi, -te*, adj. (Despre locuri, clădiri etc.) Luminos. * (Despre timp) Cu soare; senin. * Fig. Vesel, luminos. – V. **însori.**

ÎNSOŢI, *însoţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A merge împreună, a întovărăşi, a petrece pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc.; a acompania. * (Rar) A acompania pe cineva la un instrument. * Refl. recipr. (Pop.) A se întovărăşi, a se asocia cu cineva. **2.** Tranz. A adăuga ceva (spre completare sau lămurire). *Însoţesc vorbele cu gesturi energice.* **3.** Refl. recipr. (Pop.) A

se căsători. * A se împerechea. – **În** + **soţ.**
ÎNSOŢIRE, *însoţiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) însoţi*; întovărăşire, însoţit. **2.** (Pop.) Căsătorie; cununie; nuntă. * Împerechere. – V. **însoţi.**
ÎNSOŢIT s.n. Însoţire. – V. **însoţi.**
ÎNSOŢITOR, -OARE, *însoţitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care însoţeşte, care întovărăşeşte. *** Însoţitor de vagoane* = funcţionar la căile ferate însărcinat cu supravegherea unui vagon de la staţia de pornire până la staţia de destinaţie. – **Însoţi** + suf. *-tor.*
ÎNSPĂIMÂNTA, *înspăimânt,* vb. I. Refl. A fi cuprins de spaimă. * Tranz. A inspira spaimă, groază, a băga spaima în cineva. – **În** + **spăimânta.**
ÎNSPĂIMÂNTARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înspăimânta* şi rezultatul ei; spaimă. – V. **înspăimânta.**
ÎNSPĂIMÂNTAT, -Ă, *înspăimântaţi, -te,* adj. Cuprins de spaimă; îngrozit, înfricoşat, speriat[2]. – V. **înspăimânta.**
ÎNSPĂIMÂNTĂTOR, -OARE, *înspăimântători, -oare,* adj. Care provoacă spaimă; îngrozitor, înfricoşător, fioros, groaznic, înfiorător. * (Adverbial, urmat de prep. "de") Extrem de... – **Înspăimanta** + suf. *-ător.*
ÎNSPICA, pers. 3 *înspícă,* vb. I. Intranz. (Pop.) A face spic, a da în spic. – Lat. **inspicare** sau **în** + **spic.**
ÎNSPICARE, *înspicări,* s.f. Acţiunea de *a înspica* şi rezultatul ei. – V. **înspica.**
ÎNSPICAT, -Ă, *înspicaţi, -te,* adj. **1.** Care a dat în spic; care are spice. **2.** (Despre păr) Cu fire albe; cărunt; *p. ext.* (despre părul sau blana unor animale) cu vârful de culoare mai deschisă; cu vârful în formă de spic. * (Despre ţesături, *p. ext.* despre obiecte confecţionate din ţesături) Cu fire de altă culoare, împestriţat. – V. **înspica.**
ÎNSPIŢA, *înspiţez,* vb. I. Tranz. A pune spiţe la o roată. – **În** + **spiţă.**
ÎNSPIŢARE*,* *înspiţări,* s.f. Acţiunea de *a înspiţa* şi rezultatul ei. – V. **înspiţa.**
ÎNSPRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, către, la. **2.** (Temporal şi modal) Spre, către, pe (la). – **În** + **spre.**
ÎNSPUMA, *înspumez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) umple de spumă; a (se) înspumega. **2.** Tranz. A transforma (un material) în spumă; a introduce o spumă în masa unui material. – **În** + **spumă.**
ÎNSPUMARE s.f. Acţiunea de *a (se) înspuma* şi rezultatul ei. – V. **înspuma.**
ÎNSPUMAT, -Ă, *înspumaţi, -te,* adj. Plin de spumă, cu spumă; înspumegat. – V. **înspuma.**
ÎNSPUMEGA, *înspúmeg,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înspuma. – **În** + **spumega.**
ÎNSPUMEGAT, -Ă, *înspumegaţi, -te,* adj. (Rar) Înspumat. – V. **înspumega.**
ÎNSTĂPÂNI, *înstăpânesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se face stăpân pe ceva. – **În + stăpâni**.
ÎNSTĂRI, *înstăresc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbogăţi. – **În** + **stare.**
ÎNSTĂRIT, -Ă, *înstăriţi, -te,* adj. Cu stare, bogat, avut, chivernisit. – V. **înstări.**
ÎNSTELA, pers. 3 *înstelează*, vb. I. Refl. (Despre cer) A se acoperi de stele. – **În** + **stele** (pl. lui *stea*).
ÎNSTELAT, -Ă, *înstelaţi, -te,* adj. (Despre cer, *p. ext.* despre noapte) Cu stele, plin de stele, constelat. – V. **înstela.**
ÎNSTRĂINA, *înstrăinez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece cuiva (prin vânzare) stăpânirea unui lucru; a aliena un bun material. * A sustrage, a fura. **2.** Refl. A-şi părăsi familia, locul de naştere sau de reşedinţă, stabilindu-se în altă parte. * Fig. A se îndepărta sufleteşte; a pierde afecţiunea, simpatia cuiva. [Pr.: *-stră-i,* – Var.: **înstreiná** vb. I] – **În** + **străin.**
ÎNSTRĂINARE s.f. Acţiunea de *a (se) înstrăina* şi rezultatul ei. [Pr.: *-stră-i÷,* – Var.: **înstreináre** s.f.] – V. **înstrăina.**
ÎNSTRĂINAT[1] s.n. Înstrăinare. [Pr.: *-stră-i÷,* – Var.: **înstreinát** s.n.**]** **–** V. **înstrăina.**
ÎNSTRĂINAT[2]**, -Ă,** *înstrăinaţi, -te,* adj. **1.** Care a ajuns pe mâna altcuiva decât a posesorului iniţial. **2.** Îndepărtat sau plecat definitiv de acasă în altă localitate sau într-o ţară străină; *fig.* îndepărtat, rupt sufleteşte de cineva. [Pr.: *-stră-i÷,* – Var.: **înstreinát, -ă** adj.] – V. **înstrăina.**
ÎNSTREINA vb. I v. **înstrăina.**
ÎNSTREINARE s.f. v. **înstrăinare.**
ÎNSTREINAT[1] s.n. v. **înstrăinat**[1]**.**
ÎNSTREINAT[2]**, -Ă** adj. v. **înstrăinait**[2]**.**
ÎNSTRUNA, *înstrún,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda un instrument muzical cu coarde. **2.** A strânge un animal de călărie cu chingile sau cu frâul; a struni. * Fig. A reţine de la o acţiune; a stăvili, a înfrâna, a struni. [Prez. ind. şi: *înstrunez*] – **În** + **strună.**
ÎNSTRUNARE, *înstrunări,* s.f. Acţiunea de *a înstruna* şi rezultatul ei. – V. **înstruna.**
ÎNSTRUNAT, -Ă, *înstrunaţi, -te,* adj. **1.** Acordat. **2.** Strâns în chingă, în frâu; strunit. * Fig.

Potolit; înfrânat; strunit. – V. **instruna.**

ÎNSUFLEŢI, *însufleţesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da viaţă. * Fig. A stimula, a da impuls, avânt. * Refl. A prinde viaţă; a se înviora, a se anima. **2.** Fig. A preface ceva inert în ceva viu, dinamic. – **În** + **suflet.**

ÎNSUFLEŢIRE, *însufleţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) însufleţi* şi rezultatul ei; avânt, entuziasm; animaţie. – V. **însufleţi.**

ÎNSUFLEŢIT, -Ă, *însufleţiţi, -te,* adj. **1.** Care trăieşte; viu. **2.** Plin de viaţă; animat, vioi. * (Adverbial) În mod avântat, cu căldură. – V. **însufleţi.**

ÎNSUFLEŢITOR, -OARE, *însufleţitori, -oare,* adj. Care însufleţeşte. – **Însufleţi** + suf. *-tor.*

ÎNSUMA, *însumez,* vb. I. Tranz. A aduna laolaltă, a totaliza, a cuprinde. – **În** + **sumă.**

ÎNSUMARE, *însumări,* s.f. Acţiunea de *a însuma* şi rezultatul ei. – V. **însuma.**

ÎNSUMI, ÎNSĂMI, pron. de întărire. **1.** (Pe lângă un substantiv sau un pronume) Chiar, tocmai. **2.** (Înv.) Eu (sau tu, el etc.) singur, personal, fără ajutorul altuia. [Forme gramaticale; pers. 2 sg. *însuţi, însăţi,* pers. 3 sg. *însuşi, însăşi,* pers. 1 pl. *înşine, însene,* pers. 2 pl. *înşivă, însevă,* pers. 3 pl. *înşişi, înseşi*] – **Îns(ul)** + **-mi, -ţi, -şi.**

ÎNSURA, *însor,* vb. I. Refl. şi tranz. fact. (Despre bărbaţi) A (se) căsători. – Probabil lat. / * / **inuxorare** (< *uxor* "soţie").

ÎNSURARE, *însurări,* s.f. (Înv.) Însurătoare. – V. **însura.**

ÎNSURAT[1] s.n. Faptul de *a (se) însura*; însurătoare. – V. **însura.**

ÎNSURAT[2]**,** *însuraţi,* adj. (Despre bărbaţi) Căsătorit. – V. **însura.**

ÎNSURĂCIUNE, *însurăciuni,* s.f. (Înv.) Însurătoare. – **Însura** + suf. *-ăciune.*

ÎNSURĂTOARE, *însurători,* s.f. Căsătorie a unui bărbat; însurat[1], însurăciune, însurare. – **Însura** + suf. *-ătoare.*

ÎNSURĂŢEL, *însurăţei,* s.m. Bărbat (tânăr) însurat de curând; (la pl.) soţi (tineri) de curând căsătoriţi. – **Însurat**[2] **+** suf. *-el.*

ÎNSUŞI, *însuşesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune stăpânire pe ceva, a lua în stăpânire, a-şi apropria. * A-şi aroga un drept. **2.** A asimila, a dobândi cunoştinţe, idei, opinii (temeinice) într-un domeniu; a învăţa. * A fi de acord cu opinia cuiva, a ţine seama de părerea cuiva. – Din pron. **însuşi**, v. *însumi.*

ÎNSUŞIRE, *însuşiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a-şi însuşi* şi rezultatul ei. **2.** Trăsătură distinctivă; caracteristică. * Talent, înclinaţie. – V. **însuşi.**

ÎNSUŞIT, -Ă, *însuşiţi, -te,* adj. (Înv.) Propriu, caracteristic. – V. **însuşi.**

ÎNSUTI, *însutesc,* vb. IV. Tranz. A spori, a mări de o sută de ori; *p. ext.* a face mult mai mare, mult mai numeros. – **În** + **sută**.

ÎNSUTIT, -Ă, *însutiţi, -te,* adj. De o sută de ori mai mare sau mai numeros, centuplu; *p. ext.* mult mai mare, mult mai numeros. – V. **însuti** sau **în + sută +** suf. *-it.*

ÎNŞELA, *înşél,* vb. I. **I.** Tranz. (Înv.) A pune şaua pe cal, a înşeua. **II. 1.** Tranz. A induce în eroare, a abuza de buna-credinţă a cuiva; a amăgi. ** Expr. *A înşela aşteptările* = a dezamăgi. * (Despre simţuri, facultăţi psihice) A nu (mai) funcţiona bine, a da o imagine eronată, neconformă realităţii. *Mă înşală memoria.* **2.** Refl. A-şi forma o părere eronată despre cineva sau ceva; a greşi. **3.** Tranz. A încălca fidelitatea conjugală; *p. gener.* a fi necredincios în dragoste. * A ademeni, a seduce o fată, o femeie. – Lat. **in-sellare.**

ÎNŞELARE s.f. Acţiunea de *a (se) înşela* şi rezultatul ei; înşelăciune; iluzie. – V **înşela.**

ÎNŞELAT, -Ă, *înşelaţi, -te,* adj. **I.** (Înv.) Îşeuat, cu şaua pusă. **II. 1.** Indus în eroare; păcălit, amăgit. **2.** Trădat în fidelitatea conjugală; *p. gener.* trădat în dragoste. * (Despre fete, femei) Ademenit, sedus. – V. **înşela.**

ÎNŞELĂCIUNE, *înşelăciuni,* s.f. Inducere în eroare, înşelătorie; *p. ext.* escrocherie, fraudă. – **Înşela +** suf. **-***ăciune.*

ÎNŞELĂTOR, -OARE, *înşelători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care induce în eroare, care amăgeşte, iluzoriu, deluzoriu; care abuzează de buna-credinţă a cuiva; amăgitor. – **Înşela +** suf. *-ător.*

ÎNŞELĂTORIE, *înşelătorii,* s.f. Faptă a celui care înşală; înşelăciune. – **Înşelător** + suf. *-ie.*

ÎNŞESIT, -Ă, *înşesiţi, -te*, adj. De şase ori mai mare; sextuplu. – **În** + **şase** + suf. *-it.*

ÎNŞEUA, *înşeuez,* vb. I. Tranz. A pune şaua pe un animal de călărie; a înşela **(I)**. **-În + şa.**

ÎNŞEUARE s.f. Acţiunea de *a înşeua* şi rezultatul ei. – V. **înşeua.**

ÎNŞEUAT, -Ă, *înşeuaţi, -te*, adj. (Despre animale de călărie) Căruia i s-a pus şaua. – V. **înşeua.**

ÎNŞFĂCA, *înşfac,* vb. I. Tranz. A apuca brusc, a prinde cu putere şi cu violenţă; a înhăţa. – Cf. bg. **hvăštam.**

ÎNŞFĂCARE s.f. Acţiunea de *a înşfăca*; apucare bruscă, violentă; înhăţare. – V. **înşfăca.**

ÎNŞIRA, *înşír,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza în şir, a (se) alinia. **2.** Tranz. A trece un fir prin mărgele, pentru a face un şirag; a face şirag. ** Expr. (Refl.) (formulă prin care se

arată că un basm continuă) *Înşiră-te* (sau *înşir'te*) *mărgărite*. **3.** Refl. Fig. A se succeda, a se perinda. **4.** Tranz. Fig. A expune, a povesti urmând un anumit şir de idei, de fapte etc.; a enumera. ** Expr. *A înşira moşi pe groşi* (sau *verzi şi uscate*) = a spune tot felul de lucruri fără importanţă şi fără o succesiune logică; a pălăvrăgi. **5.** Tranz. A trece, rând pe rând, prin diferite locuri, situaţii etc.; a lua la rând, la şir. – Din loc. adv. **în şir.**

ÎNŞIRARE, *înşirări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înşira* şi rezultatul ei; şir; *fig.* succedare, perindare; expunere (a unui şir de idei, de fapte), enumerare. – V. **înşira.**

ÎNŞIRAT, -Ă, *înşiraţi, -te,* adj. Aşezat în şir; aliniat; făcut şirag. – V. **înşira.**

ÎNŞIRUI, *înşirui,* vb. IV. Tranz. **1.** A înşira mărgele. * A aşeza în şir, la rând. **2.** Fig. A expune pe rând, a enumera. – **În** + **şir** + suf. *-ui.*

ÎNŞIRUIRE, *înşiruiri,* s.f. Acţiunea de *a înşirui* şi rezultatul ei; şir. – V. **înşirui.**

ÎNŞTIINŢA, *înştiinţez,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă; a da de ştire, a anunţa; a informa. * Refl. (Înv.) A lua cunoştinţă, a prinde de veste, a afla. – **În** + **ştiinţă.**

ÎNŞTIINŢARE, *înştiinţări,* s.f. Acţiunea de *a înştiinţa* şi rezultatul ei; ştire, informaţie, anunţ, încunoştinţare. * (Concr.) Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituţie, care cuprinde o ştire, un anunţ etc.; adresă, notă. [Pr.: *-şti-in-*] – V. **înştiinţa.**

ÎNŞTIINŢAT, -Ă, *înştiinţaţi, -te,* adj. Căruia i s-a comunicat ceva; avertizat, avizat, somat. – V. **înştiinţa.**

ÎNŞURUBA, *înşurubez,* vb. I. Tranz. A strânge un şurub prin învârtire pentru a fixa, a prinde ceva; *p. ext.* a fixa în locaşul ei o piesă cu ghivent. * A asambla două piese prevăzute cu ghivent. – **În** + **şurub.**

ÎNŞURUBARE, *înşurubări,* s.f. Acţiunea de *a înşuruba* şi rezultatul ei. – V. **înşuruba.**

ÎNTĂRA vb. I v. **întărâta**.

ÎNTĂRÂTA, *întărât,* vb. I. **1.** Tranz. A aduce pe cineva în stare de enervare, de surescitare; a agita, a instiga un grup de oameni; a aţâţa, a asmuţi, a zădărî (un animal). **2.** Tranz. A incita pe cineva să facă un lucru. * Refl. A se însufleţi, a se entuziasma, a se înflăcăra. **3.** Refl. A se porni cu violenţă, a se intensifica, a se înteţi. [Var.: (pop.) **întărá, întârtá** vb. I] – Lat. / * / **interritare.**

ÎNTĂRÂTARE, *întărâtări,* s.f. Acţiunea de *a (se) întărâta*; iritare; surescitare; agitaţie, incitare. – V. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTAT, -Ă, *întărâtaţi, -te,* adj. Iritat, surescitat, agitat; înfuriat. [Var.: **întărtat, -ă** adj.] – V. **întărâta.**

ÎNTĂRI, *întăresc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face (mai) tare, (mai) rigid, a (se) îndura; a deveni (mai) dens. **2.** Tranz. A mări rezistenţa unei piese, a unui sistem tehnic etc. * A fortifica un loc, o poziţie strategică; a baricada. **3.** Tranz. şi refl. A face să prindă sau a prinde puteri (de obicei după o boală), a face să-şi recapete sau a-şi recăpăta puterile; a (se) întrema, a (se) înzdrăveni. * A deveni mai mare, mai puternic; a se dezvolta. * Fig. A reconforta, a da puteri fizice sau morale. **4.** Tranz. şi refl. A (se) consolida. **5.** Tranz. A confirma, a adeveri (o convingere, o bănuială). * A accentua o linie, un contur etc. **6.** Tranz. A legaliza o acţiune, un act. **7.** Refl. (Despre fenomene atmosferice) A se înteţi, a se intensifica. – **În** + **tare.**

ÎNTĂRIRE, *întăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întări* şi rezultatul ei. ** *Pronume de întărire* = pronume care însoţeşte un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat. * (Înv.) Act legalizat. – V. **întări.**

ÎNTĂRIT, -Ă, *întăriţi, -te,* adj. **1.** (Despre un sistem tehnic) Făcut (mai) rezistent; (despre un material) devenit (mai) rigid, (mai) dens. * (Despre un teren, o poziţie strategică, o cetate etc.) Fortificat. **2.** Fig. Care a prins puteri; întremat, înzdrăvenit; reconfortat. **3.** Care a devenit puternic, consolidat. **4.** Legalizat. – V. **întări**.

ÎNTĂRITOR, -OARE, *întăritor, -oare,* adj. (Despre medicamente) Care dă puteri, care fortifică organismul; tonic, fortifiant. ** (Substantivat, n.) *Medicul i-a dat un întăritor.* – **Întări** + suf. *-tor.*

ÎNTĂRITURĂ, *întărituri,* s.f. **1.** Loc fortificat, fortificaţie; *p. gener.* orice sistem de baricadare. **2.** Element care consolidează o construcţie, un element al ei etc. **3.** (Înv.) Iscălitură, pecete prin care se certifica un drept, o învoială etc. – **Întări** + suf. *-tură.*

ÎNTĂRNIŢA, *întărniţez,* vb. I. Tranz. A pune tarniţa pe cal, pe măgar sau pe catâr. – **În** + **tarniţă.**

ÎNTĂRNIŢAT, -Ă, *întărniţaţi, -te,* adj. (Pop.; despre cai, măgari şi catâr) Cu tarniţă, înşeuat. – V. **întărniţa.**

ÎNTĂRTA vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRTAT, -Ă adj. v. **întărâtat.**

ÎNTAI, ÎNTÂIA adv. num. ord. **I.** Adv. **1.** La început. * (Precedat de "mai") Mai demult. **2.** Înainte de toate, în primul rând. *Să ne-aşezăm întâi la masă.* * (Pentru) prima oară. **II.**

Num. ord. (Adesea adjectival; când precedă substantivul, în forma articulată *întâiul, întâia*) Care se află în fruntea unei serii (în ceea ce priveşte spaţiul, timpul, calitatea); prim[2]. *Întâiul, întâia în clasă. E în clasa întâi.* ** Loc. adv. *(Pentru) întâia dată* (sau *oară*) = (pentru) prima dată. ** Expr. *Mai întâi şi-ntâi (de toate)* = în primul rând. * (Înv., precedat de "cel", "cea") Dintâi. * (Substantivat, m.; în sintagma) *Întâiul născut* = cel mai mare dintre fii. – Lat. / * / **antaneus** (< *ante* "înainte").

ÎNTÂIAŞI num. ord. f. (În loc. adv.) *Întâiaşi dată* = prima dată, întâia dată. [Pr.: -*tâ-iaşi*] – **Întâia** + **şi.**

ÎNTÂIETATE s.f. Însuşirea de a fi primul; prioritate. ** Expr. *A avea* (sau *a da* etc.) *întâietate* = a avea (sau a da etc.) primul loc, prioritate. [Pr.; -*tâ-ie*-] – **Întâi** + suf. -*ătate.*

ÎNTÂLNI, *întâlnesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A da de cineva sau de ceva; a se afla în prezenţa cuiva sau a ceva. * (Despre linii geometrice sau topografice) A (se) atinge, a (se) intersecta într-un punct. **2.** Refl. recipr. A se vedea cu cineva în urma unei înţelegeri prealabile; a avea întrevedere cu cineva. **3.** Tranz. A găsi; a descoperi. * (De obicei în construcţii negative) A da peste..., a avea parte de... **4.** Tranz. şi refl. A (se) găsi, a (se) afla. **5.** Tranz. şi refl. recipr. A avea pe cineva drept adversar într-o competiţie sportivă; a se lupta, a se confrunta cu cineva într-o competiţie sportivă. – **În** + **tâlni** (înv. "a întâlni", probabil < magh.).

ÎNTÂLNIRE, *întâlniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întâlni.* * Meci. – V. **întâlni.**

ÎNTÂLNIŞ, *întâlnişuri,* s.n. (Pop.; în expr.) (formulă de salut adresată cuiva care îl întâlneşti în drum) *Bun întâlnişul!*. – **Întâlni** + suf. -*iş.*

ÎNTÂLNITURĂ, *întâlnituri,* s.f. Nume dat în popor unor boli a căror cauză este atribuită întâlnirii cu un duh rău. – **Întâlni +** suf. -*tură.*

ÎNTÂMPINA, *întâmpin***,** vb. I. **1.** Tranz. A-i ieşi cuiva înainte pentru a-l primi. * Tranz. şi refl. recipr. (Înv. şi reg.) A (se) întâlni. **2.** Tranz. Fig. A i se ivi cuiva necazuri, obstacole în calea unei realizări. **3.** Tranz. Fig. A suporta; a face faţă unor cheltuieli, unor obligaţii. **4.** Tranz. (Înv.) A ieşi cu oaste în calea duşmanului pentru a-l ataca. **5.** Intranz. şi tranz. (Înv.) A replica, a răspunde. [Var.: **întimpiná** vb. I] – **În** + **tâmpină.**

ÎNTÂMPINARE, *întâmpinări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a întâmpina* şi rezultatul ei. ** Expr. *A ieşi* sau *a veni în* (sau *întru) întâmpinarea cuiva* = a ieşi în calea cuiva (pentru a-l primi). **2.** Spec. Contestaţie, obiecţie în justiţie. [Var.: **întâmpináre** s.f.] – V. **întâmpina.**

ÎNTÂMPLA, pers. 3 *întâmplă,* vb. I. Refl. unipers. **1.** (Despre fapte, evenimente) A se petrece, a se produce, a avea loc. ** (Urmat de determinări introduse prin prep. "cu" sau determinat printr-un substantiv sau un pronume în dativ, indicând persoana sau obiectul la care se referă acţiunea exprimată de verb) *Ce i s-a întâmplat? Ce se întâmplă cu cartea promisă?* **2.** A (i) se ivi (cuiva) prilejul; a se nimeri să fie într-un anumit loc (incidental). *Mi s-a întâmplat să fiu de faţă.* – Probabil lat. / * / **intemplare.**

ÎNTÂMPLARE, *întâmplări,* s.f. Acţiunea de *a se întâmpla* şi rezultatul ei. **1.** Ceea ce se întâmplă; fapt, eveniment. * Peripeţie; aventură (neplăcută). **2.** Ceea ce se petrece în mod incidental; hazard. ** Loc. adv. *Din întâmplare* = incidental. *La întâmplare* sau *la* (sau *în*) *voia întâmplării* = în voia sorţii; într-o doară, la nimereală. (Pop.) *La toată întâmplarea* = în orice caz. (Pop.) *De o* (sau *pentru orice*) *întâmplare* = pentru orice eventualitate. – V. **întâmpla.**

ÎNTÂMPLĂTOR, -OARE, *întâmplători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce din întâmplare, care survine în mod neprevăzut; incidental, accidental, aleatoriu. – **Întâmpla +** suf. -*ător.*

ÎNTÂRTA vb. I v. **întărâta.**

ÎNTÂRZIA, *întârzii,* vb. I. Intranz. **1.** A veni, a sosi (undeva) după timpul la care era aşteptat sau la care era necesar. **2.** A face ceva după termenul obişnuit sau fixat; a apărea, a se ivi după timpul prevăzut. * Tranz. A împiedica pe cineva să săvârşească la timp o acţiune, a face ca ceva să nu se îndeplinească în termen. **3.** A rămâne, a zăbovi (undeva) mai mult decât este necesar sau prevăzut. [Pr.: -*zi-a*] – **În** + **târziu.**

ÎNTÂRZIAT, -Ă, *întârziaţi, -te,* adj. Care a apărut, s-a ivit după termenul prevăzut sau fixat. [Pr.: -*zi-at*] – V. **întârzia.**

ÎNTÂRZIERE, *întârzieri,* s.f. Acţiunea de *a întârzia* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. şi adj. *Cu întârziere* = (care se produce) mai târziu decât trebuie sau decât este prevăzut. ** Loc. adv. *Fără întârziere* = numaidecât, fără zăbavă. ** Expr. *A exploda cu întârziere* = (despre bombe sau corpuri explozive) a exploda la un anumit interval de timp (fixat dinainte) după momentul punerii sau al lansării. *A fi în întârziere* = a fi rămas în urmă, a fi întârziat. * Timpul, durata cât cineva sau ceva întârzie. [Pr.: -*zi-e*-] – V. **întârzia.**

ÎNTEMEIA, *întemeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A înfiinţa, a funda (un stat, o instituţie etc.). * (Rar) A zidi, a clădi. * Fig. A pune temelii durabile; a consolida. **2.** Refl. Fig. A avea ca temei; a

se sprijini, a se baza (pe ceva). [Pr.: -*me-ia*] – **În + temei.**

ÎNTEMEIAT, -Ă, *întemeiaţi, -te,* adj. **1.** (Despre abstracte) Sprijinit pe argumente solide, potrivit cu regulile logicii, just, logic, raţional. **2.** (Înv.) Întărit, puternic, consolidat. [Pr.: -*me-iat*] – V. **întemeia.**

ÎNTEMEIERE s.f. Acţiunea de *a (se) întemeia* şi rezultatul ei; înfiinţare, instituire, fundare. * Fig. Consolidare. [Pr.: -*me-ie-*] – V. **întemeia.**

ÎNTEMEIETOR, -OARE, *întemeietori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a întemeiat ceva; fondator, ctitor. [Pr.: -*me-ie-*] – **Întemeia** + suf. -*ător.*

ÎNTEMNIŢA, *întemniţez,* vb. I. Tranz. A vârî în temniţă. – **În + temniţă.**

ÎNTEMNIŢARE, *întemniţări,* s.f. Acţiunea de *a întemniţa* şi rezultatul ei. – V. **întemniţa.**

ÎNTEMNIŢAT, -Ă, *întemniţaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Închis în temniţă. – V. **întemniţa.**

ÎNTEŢI, *înteţesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) face mai puternic, mai intens; a (se) intensifica, a (se) încinge[1]. **2.** Tranz. (Pop.) A cuprinde cu violenţă, cu frecvenţă crescută. **3.** Tranz. A sâcâi cu insistenţe repetate. – Lat. / * / **intitiare** (< *titio*).

ÎNTEŢIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înteţi.* – **V. înteţi.**

ÎNTEŢIT, -Ă, *înteţiţi, -te,* adj. Devenit mai puternic, mai intens. – V. **înteţi.**

ÎNTIMPINA vb. I v. **întâmpina.**

ÎNTIMPINARE s.f. v. **întâmpinare.**

ÎNTINA, *întinez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) murdări de noroi. * Fig. A (se) pângări; a (se) păta. [Prez. ind. şi: *întín*] – **În + tină.**

ÎNTINARE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) întina.* – V. **întina.**

ÎNTINAT, -Ă, *întinaţi, -te*, adj. (Reg.) Murdar de noroi. * Fig. Pătat, pângărit. – V. **întina.**

ÎNTINDE, *întínd,* vb. III. **I. 1.** Tranz. şi intranz. A îndrepta, a desfăşura, trăgând de unul sau de ambele capete un lucru care poate fi strâns, încolăcit, înfăşurat. ** Expr. *A întinde (cuiva) o cursă* (sau *laţul, un laţ*) = a întinde o cursă, un laţ pentru a prinde un animal; *fig.* a pregăti cuiva o capcană. *A întinde la jug* = a munci din greu. * Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lărgi sau a se lungi, deformându-se. * Refl. (Despre unele lichide) A curge ca o dâră vâscoasă, din cauza alterării. **2.** Tranz. A lungi, trăgând de capete, un lucru elastic. **3.** Tranz. A lungi mâna, braţul etc. (într-o direcţie oarecare). ** Expr. *A întinde mâna (sau o mână)* = a face un gest cu braţul pentru a indica ceva sau pentru a cere de pomană. *A întinde (cuiva) mâna* (sau *mâinile*) = **a)** a îndrepta braţul către o persoană pentru a-i strânge mâna în semn de salut; **b)** *fig.* a veni în ajutorul cuiva. *A întinde pasul* = a merge cu paşi mari şi grăbiţi. *A o întinde (la drum) =* a pleca repede, în grabă (la drum); a o şterge. **4.** Refl. A-şi destinde corpul, membrele (din cauza oboselii, a plictiselii etc.). * A se înălţa în vârful picioarelor ridicând braţele pentru a atinge un lucru aşezat mai sus decât nivelul corpului. ** Expr. *A se întinde după ceva* = a fi lipsit de ceva; a avea mare nevoie de ceva şi a nu avea mijloacele necesare pentru a-l obţine. * Fig. A se încumeta, a îndrăzni; a se obrăznici. **5.** Refl. A se culca, a se lungi pentru a se relaxa ori pentru a dormi. ** Expr. *A se întinde mai mult decât îi e plapuma* = a se lansa în acţiuni, în cheltuieli care îi depăşesc posibilităţile. (Refl. recipr.) *A se întinde cu cineva* = a avea relaţii sexuale, a se culca cu cineva. (Tranz.) *A întinde pe cineva la pământ* = a doborî pe cineva la pământ. **6.** Tranz. A înmâna, a da. **7.** Tranz. A îndrepta, a ţinti (o armă) spre... **8.** Tranz. Fig. A trage în toate părţile de cineva, a hărţui. **II. 1.** Tranz. A desface, a desfăşura pe toată suprafaţa, lungimea etc. un obiect strâns, împăturit. ** Expr. *A întinde masa* (sau *masă*) = a aşterne masa pentru mâncare; a da o masă (cu oaspeţi mulţi). * A etala (o marfă). * A aşeza o pastă, un aluat etc. pe o suprafaţă mai mare, subţiind-o, nivelând-o. **2.** Refl. A ocupa un spaţiu (întins); a se extinde. ** Expr. *A se întinde ca o pomană ţigănească* = a se desfăşura, a se extinde pe un spaţiu mai mare decât ar fi necesar; a dura prea mult în timp. * (Despre grupuri de oameni) A se desfăşura (într-o direcţie), a se extinde. ** Expr. (Tranz.) *A întinde hora* = a forma o horă. * (Despre suprafeţe, teritorii etc.) A ajunge până la..., a se delimita. * (Despre plante) A se răspândi; a se înmulţi. **3.** Tranz. Fig. A mări, a spori o putere, o stăpânire. * Refl. (Despre idei, zvonuri; despre boli, epidemii) A se răspândi, a se extinde. ** Expr. (Tranz.) *A întinde vorba* = a divulga un lucru care ţi-a fost încredinţat ca un secret. * Refl. (Despre acţiuni, mişcări sociale) A se dezvolta, a lua proporţii. **4.** Refl. A se prelungi în timp; a dura, a dăinui. ** Expr. *A se întinde la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune la taifas; a lungi vorba. (tranz.) *A o întinde la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune la taifas; a lungi vorba. * A insista, a stărui asupra... [Perf. s. *întinsei,* part. *întins*] – Lat. **intendere.**

ÎNTINDERE, (2) *întinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) întinde*; extensiune în spaţiu; dezvoltare, creştere; răspândire. * (Med.; şi în sintagma *întindere musculară*) Solicitare a fibrelor

musculare (de obicei de la membre) peste posibilităţile lor de întindere, ajungând până la ruptură. **2.** (Concr.) Suprafaţă a unui lucru sau a unui loc; loc, spaţiu întins. * Distanţă. * (Muz.) Ambitus. – V. **întinde.**

ÎNTINERI, *întineresc,* vb. IV. Intranz. A redeveni tânăr (ca vitalitate, aspect etc.); a căpăta (din nou) un aspect de tinereţe, de prospeţime, de vitalitate. * Tranz. A da o înfăţişare (mai) tânără; a da vitalitate, prospeţime, strălucire. * Tranz. şi refl. A (se) declara mai tânăr decât este în realitate. – **În** + **tânăr.**

ÎNTINERIRE s.f. Acţiunea de *a întineri* şi rezultatul ei; stare a ceea ce este sau pare întinerit. * Revitalizare a organismului. – V. **întineri.**

ÎNTINERIT, -Ă, *întineriţi, -te,* adj. Care a redevenit sau care pare (mai) tânăr. – V. **întineri.**

ÎNTINERITOR, -OARE, *întineritori, -oare*, adj. (Rar) Care produce întinerire. – **Întineri** + suf. *-tor.*

ÎNTINGE, *întíng,* vb. III. Tranz. (Pop.) A muia pâine sau mămăligă într-o mâncare. * A muia uşor într-un lichid. [Perf. s. *întinsei,* part. *întins*] – Lat. **intingere.**

ÎNTINS[1]**,** *întinsuri,* s.n. Spaţiu larg; suprafaţă; întindere. – V. **întinde.**

ÎNTINS[2]**, -Ă,** *întinşi, -se,* adj. **1.** Încordat, lungit (prin tragere de unul sau de ambele capete). **2.** Desfăşurat în lungime sau pe toată suprafaţa. ** Loc. adv. *Cu braţe(le) întinse* = cu mare dragoste. *Cu pânzele întinse* = (despre ambarcaţii) cu pânzele desfăşurate. * (Despre corturi; *p. ext.* despre tabere) Aşezat, fixat. **3.** (Despre piei, ţesături etc.) Fără creţuri sau îndoituri; netezit, neted. **4.** (Despre mers, zbor etc.; adesea adverbial) Care duce direct la ţintă; *p. ext.* încordat, grăbit, zorit[2]. **5.** (Despre elemente care formează un şir) Care prezintă o succesiune neîntreruptă. **6.** Cu suprafaţă mare, vast. ** Loc. adv. *Pe scară întinsă* = în proporţii foarte mari. – V. **întinde.**

ÎNTINSOARE, *întinsori,* s.f. (Rar) **1.** Loc întins, spaţiu larg. **2.** Mers zorit, fără oprire. ** Loc. adv. *Într-o întinsoare* = **a)** întruna, fără întrerupere; **b)** repede, în goană. – **Întins**[2] + suf. *-oare.*

ÎNTINSURĂ, *întinsuri,* s.f. Limita de jos, de adâncime mică, a unei ape, în prelungirea malului. – **Întins**[2] **+** suf. *-ură.*

ÎNTINZĂTOR, *întinzătoare,* s.n. **1.** Nume dat mai multor dispozitive folosite pentru a întinde unele obiecte elastice sau flexibile. **2.** Băţ, lemn la războiul de ţesut, cu ajutorul căruia se răsuceşte ţesătura pe sulul dinainte; întorcător, încordător. – **Întinde +** suf. *-ător.*

ÎNTIPĂRI, *întipăresc,* vb. IV. Refl. A se imprima, a lăsa urmă într-un material prin apăsare; *fig.* a se fixa în mintea, în conştiinţa cuiva, lăsând o urmă puternică. – **În** + **tipări.**

ÎNTIPĂRIRE, *întipăriri,* s.f. Acţiunea de *a se întipări* şi rezultatul ei. – V. **întipări.**

ÎNTITULA vb. I v. **intitula.**

ÎNTITULARE s.f. v. **intitulare.**

ÎNTITULAT, -Ă adj. v. **intitulat.**

ÎNTOARCE, *întórc,* vb. III. **I. 1.** Refl. şi tranz. A se înapoia[2] sau a face să se înapoieze de unde a fost plecat; a reveni[2] sau a face să revină. * Tranz. (Despre o stare afectivă sau maladivă) A-l cuprinde din nou pe cineva (abia vindecat). * Refl. A se îndrepta spre un punct, schimbând radical direcţia iniţială. **2.** (Pop.) A-şi schimba sau a face pe cineva să-şi schimbe părerea, a se răzgândi sau a face pe cineva să se răzgândească. * Tranz. A retrage o vorbă, o promisune etc., a reveni asupra... **3.** (Pop.) A (se) transforma, a (se) modifica, a (se) preface. *S-a întors ploaia în ninsoare.* ** Expr. (Refl.) *A i se întoarce (cuiva) mânia* = a-i trece supărarea. *A i se întoarce cuiva inima* = a i se schimba dispoziţia, a se îmblânzi, a se muia. * Tranz. (Înv.) A traduce un text dintr-o limbă în alta; *p. ext.* a interpreta. **II. 1.** Tranz. A învârti, a suci, a răsuci (de pe o parte pe alta). ** Expr. Tranz. şi refl. *A (se) întoarce pe dos* = **a)** a (se) nemulţumi profund; a (se) supăra foarte tare, a (se) tulbura; **b)** a(-şi) strica buna dispoziţie, a (se) bosumfla. * Spec. A învârti, a răsuci resortul unui mecanism. *A întoarce ceasul.* * Tranz. (Pop.) A jugăni (un animal). **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) mişca, a(-şi) orienta corpul sau o parte a corpului; *p. ext.* privirea în altă direcţie decât cea iniţială. ** Expr. (Tranz.) *A întoarce cuiva spatele* = a pleca în mod ostentativ de lângă cineva; a părăsi pe cineva, a nu se mai interesa de soarta cuiva. (Refl.; fam.) *A i se întoarce (cuiva) maţele* sau *stomacul pe dos* = a i se face scârbă, greaţă; *fig.* a fi dezgustat, scârbit. **III.** Tranz. **1.** A schimba poziţia unui obiect, aşezându-l invers faţă de poziţia anterioară sau faţă de poziţia firească. ** Expr. *A întoarce casa pe dos* = a răscoli totul în casă. *A (o) întoarce şi pe o parte* (sau *faţă*) *şi pe alta* = a examina amănunţit, a discuta în detaliu. * A da filele unei cărţi, ale unui caiet etc. înainte sau înapoi; a răsfoi. ** Expr. *A întoarce foaia* = a-şi schimba atitudinea devenind mai ferm, mai sever. * A pune, a îmbrăca un obiect vestimentar pe dos; a preface un obiect vestimentar transformându-i dosul în faţă. ** Expr. *A(-şi) întoarce cojocul (pe partea cealaltă* sau *pe dos)* = a-şi schimba comportarea, atitudinea în rău

faţă de cineva. * A învârti paielele, fânul etc. astfel încât partea umedă de la pământ să ajungă deasupra. * A ara din nou un ogor. **2.** A da îndărăt, a restitui. ** Expr. *A întoarce vizita* = a răspunde printr-o vizită la o vizită primită anterior. * Fig. A răsplăti pe cineva pentru o faptă bună sau rea. * (Determinat prin "cuvânt", "vorbă" etc.) A răspunde, a replica (cu ostentaţie, cu impertinenţă). – Lat. **intorquere.**

ÎNTOARCERE, *întoarceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întoarce* şi rezultatul ei. – V. **întoarce.**

ÎNTOCMA adv. v. **întocmai.**

ÎNTOCMAI adv. **1.** Exact, la fel, chiar. **2.** Da, desigur. [Var.: (pop.) **intócma** adv.] – **În** + **tocmai.**

ÎNTOCMI, *întocmesc,* vb. IV. Tranz. A elabora, a alcătuit. * A face, a constitui; a organiza. – Cf. **întocmai** şi **tocmai.**

ÎNTOCMIRE, *întocmiri,* s.f. Acţiunea de *a întocmi* şi rezultatul ei. – V. **întocmi.**

ÎNTOMNA, pers. 3 *întomnează,* vb. I. Intranz. şi refl. (Poetic) A se face toamnă. – **În + toamnă.**

ÎNTOMNARE, *întomnări,* s.f. (Poetic) Faptul de *a se întomna.* – V. **întomna.**

ÎNTOMNAT, -Ă, *întomnaţi, -te,* adj. (Poetic) Peste care s-a lăsat toamna. – V. **întomna.**

ÎNTONA vb. I v. **intona.**

ÎNTONARE s.f. v. **intonare.**

ÎNTORCĂTOR, *întorcătoare,* s.n. Piesă la războiul de ţesut, constând dintr-un băţ lung cu care se strânge, pe sulul dinainte, pânza ţesută; întinzător, încordător. – **Întoarce +** suf. *-ător.*

ÎNTORLOCA vb. I v. **introloca.**

ÎNTORLOCARE s.f. v. **introlocare.**

ÎNTORLOCAT, -Ă adj. v. **introlocat.**

ÎNTORS[1] s.n. **1.** Înapoiere, revenire (la punctul de plecare). **2.** Răsturnare. *Întorsul fânului.* * Arătură (de toamnă). – V. **întoarce.**

ÎNTORS[2]**, -OASĂ,** *întorşi, -oase,* adj. **1.** Revenit la locul de plecare. ** Expr. *A face* (sau *a apuca*) *cale(a) întoarsă* = a se întoarce din drum. *A merge până la calea întoarsă* = a nu merge departe şi a reveni la locul de plecare. **2.** (Despre obiecte) Răsucit, încovoiat, strâmb. **3.** (Pop.) Jugănit, castrat. **4.** Fig. (Rar, despre persoane sau despre firea, caracterul lor) Sucit, ciudat. ** (Fam.; şi în loc. adj. *întors pe dos*) Profund nemulţumit, foarte supărat, tulburat; bosumflat. **5.** Fig. (Rar, despre cuvinte sau despre vorbire) * Meşteşugit. – V. **întoarce.**

ÎNTORSĂTURĂ, *întorsături,* s.f. **1.** Cotitură, curbă (a unui drum, a unei ape); întorsură **(1)**, cot **(I 2)**. * Fig. Schimbare esenţială în mersul, în dezvoltarea unei întâmplări; curs nou, înfăţişare nouă. **2.** Fig. (Rar) Întorsură **(2)**. **3.** Fig. Fel de a aşeza cuvintele, propoziţiile într-o frază. – **Întors**[2] **+** suf. *-ătură.*

ÎNTORSURĂ, *întorsuri,* s.f. (Rar) **1.** Întorsătură **(1)**. **2.** Fig. Mlădiere, modulaţie, intonaţie (nouă); întorsătură **(2)**. – **Întors**[2] + suf. *-ură.*

ÎNTORTOCHEA, *întortochez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre drumuri, ape etc.) A avea o linie sinuoasă, cotită. **2.** Tranz. A complica, a încâlci un lucru, o idee. – Lat. / * / **intorticulare.**

ÎNTORTOCHEAT, -Ă, *întortocheaţi, -te,* adj. (Despre drumuri, ape etc.) Sinuos, cotit. * (Despre drumuri) Greu de găsit; încurcat[2] **(I 2)**. * (Despre linii, fire etc.) Orientat în sensuri diverse. * (Despre grafic; *fig.* despre modul de a vorbi, de a scrie) Complicat, cu reveniri, cu digresiuni. * (Despre clădiri) Cu multe cotituri, cu împărţire complicată. – V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHERE, *întortocheri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întortochea* şi rezultatul ei; cotitură, sinuozitate. * Fig. Complicaţie, încurcătură. – V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHETURĂ, *întortocheturi,* s.f. Cotitură, sinuozitate (a unui drum). * Fig. Complicaţie, încurcătură. – **Întortochea** + suf. *-ătură.*

ÎNTOTDEAUNA adv. **1.** În tot timpul, mereu, oricând. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie; *p. ext.* de obicei. – **În** + **totdeauna.**

ÎNTOVĂRĂŞI, *întovărăşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A însoţi, a acompania pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc. * (Despre fenomene, evenimente) A avea loc simultan cu..., a apărea concomitent cu... **2.** Refl. recipr. A se împrieteni. **3.** Refl. recipr. A face tovărăşie; a se asocia cu cineva, a se însoţi. – **În + tovarăş.**

ÎNTOVĂRĂŞIRE, *întovărăşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întovărăşi* şi rezultatul ei. – V. **întovărăşi.**

ÎNTRA vb. I v. **intra**[2]**.**

ÎNTRACOACE adv. (Pop.) Încoace. – **Întru + acoace.**

ÎNTRAJUTORA, *întrajutorez,* vb. I. Refl. recipr. A se ajuta unul pe altul. – Din **întrajutorare**

(derivat regresiv).
ÎNTRAJUTORARE s.f. Ajutorare reciprocă, ajutor mutual. – **Întru** + **ajutorare.**
ÎNTRARE s.f. v. **intrare.**
ÎNTRARIPA, *întraripez,* vb. I. Tranz. (Înv. şi pop.) A înaripa. – **Întru** + **aripă.**
ÎNTRARIPAT, -Ă, *întraripaţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) Înaripat – V. **înaripat.**
ÎNTRARMA, *întrarmez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) înarma. – **Întru** + **armă.**
ÎNTRAURI, *întrauresc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) A auri. [Pr.: -*tra-u-*] – **Întru** + **auri.**
ÎNTRAURIT, -Ă, *întrauriţi, -te,* adj. (Rar) De aur; aurit. [Pr.: -*tra-u-*] – V. **întrauri**.
ÎNTRE[1]**-** Element de compunere care arată reciprocitatea, îmbinarea, amestecul şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. – Din lat. **inter.**
ÎNTRE[2] prep. **1.** În locul dintre... *Între munţi.* ** Expr. *A fi între ciocan şi nicovală (vezi ciocan). A pleca* (sau *a fugi, a ieşi, a se duce, a se întoarce* etc.) *cu coada între picioare (vezi coadă).* * Printre, în mijlocul... *Între străini.* * (Reg.) Pe. **2.** În intervalul scurs de la o întâmplare la alta. *L-a vizitat între două călătorii.* ** Expr. *Între acestea* sau *între timp* = în răstimp... **3.** Dintre, printre. *S-a dovedit cel mai iscusit între toţi.* **4.** (Arată reciprocitatea) Unul cu altul (sau unii cu alţii). *S-au sfătuit între ei.* **5.** (În legătură cu verbul "a împărţi") La[2]. *Câştigul s-a împărţit între participanţi.* **6.** (Indică o aproximare) *Să vii între 12 şi 13.* – Lat. **inter.**
ÎNTREBA, *întréb,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (recipr.) A(-şi) pune întrebări, în scopul de a afla un răspuns. ** Expr. (Tranz.) *Întreabă-mă să te întreb*, se spune cuiva care cere o informaţie despre un lucru asupra căruia nici cel întrebat nu ştie mai mult. **2.** Tranz. şi intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de" sau "despre") A cere (cuiva) veşti sau lămuriri despre..., a se interesa, a se informa de..., a cerceta. ** Expr. (Tranz.) *A întreba (pe cineva) de sănătate* = a se interesa de starea în care se află cineva; a intra în vorbă cu cineva. **3.** Tranz. A pune cuiva întrebări pentru a-i evalua, din răspunsuri, nivelul cunoştinţelor; a chestiona, a examina. – Lat. / * / **interroguare** (= *interrogare*).
ÎNTREBARE, *întrebări,* s.f. Acţiunea de *a (se) întreba.* ** *Semnul întrebării* = semn de punctuaţie care se pune la sfârşitul unui enunţ interogativ. * Problemă, chestiune. * Îndoială, incertitudine. – V. **întreba.**
ÎNTREBĂTOR, -OARE, *întrebători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care întreabă, care exprimă o întrebare; interogativ. – **Întreba** + suf. *-ător.*
ÎNTREBUINŢA, *întrebuinţez,* vb. I. Tranz. A folosi, a utiliza. ** Refl. pas. *Acest produs se întrebuinţează în industria chimică.* – **În** + **trebuinţa.**
ÎNTREBUINŢARE, *întrebuinţări,* s.f. Acţiunea de *a întrebuinţa* şi rezultatul ei; folosire. – V. **întrebuinţa.**
ÎNTREBUINŢAT, -Ă, *întrebuinţaţi, -te*, adj. De care s-a făcut (mult) uz; care a fost folosit; uzat, purtat[2]. – V. **întrebuinţa.**
ÎNTRECE, *întréc,* vb. III. Tranz. **1.** A depăşi pe cineva în mers, a lăsa în urmă. **2.** A dovedi superioritate faţă de cineva, într-o anumită privinţă; a depăşi. * Refl. recipr. A căuta să se depăşească unul pe altul. ** Loc. adv. *Pe întrecute* = căutând să se depăşească unul pe altul; care mai de care. **3.** A trece peste o anumită limită; *p. ext.* a fi (sau a avea) mai mult decât trebuie, a prisosi. ** Loc. adv. (Pop.) *De întrecut* = mai mult decât trebuie, de prisos. **4.** Expr. (Refl.) *A se întrece cu gluma* (sau *cu şaga*) = a depăşi limitele bunei-cuviinţe; a împinge lucrurile prea departe, a exagera. (rar.) *A se întrece cu vorba* = a depăşi limitele bunei-cuviinţe; a împinge lucrurile prea departe, a exagera. – **În** + **trece.**
ÎNTRECERE, *întreceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întrece* şi rezultatul ei; concurs, competiţie, emulaţie. ** (Ieşit din uz) *Întrecere socialistă* = mişcare cu caracter de masă specifică orânduirii socialiste. ** Loc. vb. *A se lua la întrecere* = a se întrece. ** Expr. (Ieşit din uz) *A fi în întrecere* = a fi angajat într-o întrecere socialistă. – V. **întrece.**
ÎNTREDESCHIDE, *întredeschid,* vb. III. Tranz. A deschide incomplet, a crăpa o uşă, o fereastră etc. – **Între**[1]**- + deschide** (după fr. *entrouvrir*).
ÎNTREDESCHIDERE, *întredeschideri,* s.f. Acţiunea de *a întredeschide* şi rezultatul ei; (concr.) spaţiu îngust dintre două elemente întredeschise; crăpătură. – V. **întredeschide.**
ÎNTREDESCHIS, -Ă, *întredeschişi, -se,* adj. Care este deschis incomplet, crăpat[2]. * (Despre ochi) Mijit. – V. **întredeschide.**
ÎNTREDESCHIZĂTURĂ, *întredeschizături,* s.f. (Rar) Întredeschidere. – **Între**[1]**-** + **dechizătură.**
ÎNTREFIER, *întrefieruri,* s.n. Porţiune neferomagnetică a unei laturi de circuit magnetic mărginită de feţele apropiate ale unor porţiuni feromagnetice ale laturii. – **Între**[2] **+ fier** (după fr. *entrefer*).
ÎNTREG, -EAGĂ, *întregi*, adj. **1.** Tot, complet, din care nu s-a luat nimic. ** Loc. adv. *Pe de-a-*

ntregul = în întregime; peste tot, pe toată suprafaţa. * (Mat.; substantivat, m.) Unitate nefracţionată. * Neînceput, neatins, din care nu lipseşte nimic. **2.** Teafăr, sănătos, nevătămat. * Fig. Neclintit, integru. **3.** (Despre noţiuni temporale) Deplin, complet. **4.** (Mat.) Care se poate obţine prin adunarea repetată a numărului unu cu el însuşi. – Lat. **integer, -gra.**

ÎNTREGI, *întregesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face întreg **(1)**, deplin, unitar; a (se) completa. – V. **întreg.**

ÎNTREGIME, *întregimi,* s.f. Calitatea de a fi întreg; totalitate, plenitudine. ** Loc. adv. *În întregime* = de tot, complet. * (Concr.) Ansamblul elementelor care constituie un tot. – **Întreg** + suf. *-ime.*

ÎNTREGIRE, *întregiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întregi* şi rezultatul ei. – V. **întregi.**

ÎNTREGIT, -Ă, *întregiţi, -te*, adj. Făcut sau devenit întreg; completat. – V. **întregi.**

ÎNTREGITOR, -OARE, *întregitori, -oare*, adj. Care întregeşte, care completează. – **Întregi +** suf. *-tor.*

ÎNTREGOL, *întregoluri,* s.n. (Constr.) Porţiune de perete care se găseşte între două uşi, două ferestre etc. – **Între**[2] **+ gol.**

ÎNTREGULEŢ, *întreguleţi,* adj. (Fam., întărind pe "întreg") Diminutiv al lui *întreg*. – **Întreg** + suf. *-uleţ.*

ÎNTREGULIŢĂ, *întreguliţe,* adj. (Fam., întărind pe "întreagă") Diminutiv al lui *întreagă*. – **Întreagă** + suf. *-uliţă.*

ÎNTREGUŢ, -Ă, *întreguţi, -ţe,* adj. (Fam., întărind pe "întreg", "întreagă") Diminutiv al lui *întreg*. – **Întreg** + suf. *-uţ.*

ÎNTREI, *întreiesc*, vb. IV. Tranz. A face de trei ori mai mare, mai numeros; a tripla. – **În + trei**.

ÎNTREIT, -Ă, *întreiţi, -te,* adj. **1.** Înmulţit, mărit de trei ori. **2.** (Înv.) Care e compus din trei părţi de acelaşi fel. – V. **întrei** sau **în + trei +** suf. *-it.*

ÎNTREMA, *întremez,* vb. I. Refl. A-şi recăpăta sănătatea sau puterile; a se înzdrăveni. ** Tranz. *Tratamentul l-a întremat.* * Fig. A se întări. – Et. nec.

ÎNTREMARE s.f. Acţiunea de *a (se) întrema* şi rezultatul ei; înzdrăvenire. – V. **întrema.**

ÎNTREMAT, -Ă, *întremaţi, -te*, adj. Restabilit, refăcut după o boală, după o oboseală; înzdrăvenit. – V. **întrema.**

ÎNTREMĂTOR, -OARE, *întremători, -oare*, adj. Care întremează, care înzdrăveneşte. – **Întrema +** suf. *-ător.*

ÎNTREPĂTRUNDE, *întrepătrund,* vb. III. Refl. recipr. A se pătrunde reciproc. – **Între**[1] **+ pătrunde.**

ÎNTREPĂTRUNDERE, *întrepătrunderi,* s.f. Acţiunea de *a se întrepătrunde* şi rezultatul ei. – V. **întrepătrunde.**

ÎNTREPID, -Ă adj. v. **intrepid.**

ÎNTREPRINDE, *întreprind,* vb. III. Tranz. A se apuca de făcut ceva, a se angaja la ceva; a face un lucru, a efectua. [Perf. s. *întreprinsei,* part. *întreprins*] – **Între**[1]**- + prinde** (după fr. *entreprendre*).

ÎNTREPRINDERE, *întreprinderi,* s.f. **1.** Unitate economică de producţie, de prestaţii de servicii sau de comerţ. **2.** Acţiune pornită din iniţiativă personală. – V. **întreprinde.**

ÎNTREPRINZĂTOR, -OARE, *întreprinzători, -oare,* adj. Care are spirit de acţiune; care are iniţiativă. – **Întreprinde +** suf. *-ător.*

ÎNTREPUNTE, *întrepunţi,* s.f. (Mar.) Punte situată sub puntea superioară; *p. ext.* spaţiul dintre punţi. – **Între**[2] **+ punte** (după fr. *entrepont*).

ÎNTRERUMPE vb. III v. **întrerupe**.

ÎNTRERUMPERE s.f. v. **întrerupere.**

ÎNTRERUPĂTOR, -OARE, *întrerupători, -oare*, adj., s.n. (Aparat, dispozitiv) care serveşte la întreruperea sau la restabilirea unui circuit electric, hidraulic etc. [Var.: **întreruptór, -oáre** adj., s.n.] – **Întrerupe** + suf. *-ător* (după fr. *interrupteur*).

ÎNTRERUPE, *întrerúp,* vb. III. Tranz. şi refl. A (se) opri, a (se) suspenda temporar cursul, desfăşurarea unei acţiuni, a unui lucru; a opri pe cineva sau a se opri în cursul unei lucrări, al unei activităţi; *p. gener.* a (se) opri, a (se) suspenda. * Tranz. A opri pe cineva în timp ce vorbeşte, a tăia vorba cuiva. [Perf. s. *întrerupsei,* part. *întrerupt* – Var.: (înv.) **întrerúmpe** vb. III] – **Între**[1]**- + rupe** (după fr. *interrompre).*

ÎNTRERUPERE, *întreruperi,* s.f. Acţiunea de *a (se) întrerupe* şi rezultatul ei. ** Loc. adv. *Fără întrerupere* = permanent, necontenit, continuu. [Var.: (înv.) **întrerúmpere** s.f.] – V. **întrerupe.**

ÎNTRERUPT, -Ă, *întrerupţi, -te,* adj. Care este temporar oprit, suspendat. * (Adverbial) Cu întreruperi. * Care are continuitatea oprită; rupt, tăiat. *Fir întrerupt.* – V. **întrerupe.**

ÎNTRERUPTOR, -OARE adj., s.n. v. **întrerupător.**
ÎNTRETĂIA, *întretăi,* vb. I. Refl. recipr. (Despre linii, drumuri etc.) A se intersecta, a se încrucişa. [Pr.: *-tă-ia*] – **Între**[1]**- + tăia** (după fr. *entrecouper*).
ÎNTRETĂIAT, -Ă, *întretăiaţi, -te,* adj. Care se intersectează, se încrucişează cu altul. * (Despre vorbire, plâns, respiraţie etc.) Întrerupt, cu întreruperi. [Pr.: *-tă-iat*] – V. **întretăia.**
ÎNTRETĂIERE, *întretăieri,* s.f. Acţiunea de *a se întretăia* şi rezultatul ei. * (Concr.) Loc unde se întretaie două elemente; intersecţie. – V. **întretăia.**
ÎNTREŢESE, *întreţés,* vb. III. Tranz. A îmbina într-o ţesătură fire de altă culoare sau din alt material decât ţesătura de bază. * Refl. recipr. Fig. A se amesteca, a se îmbina (ca într-o ţesătură). – **Între**[1]**-** + **ţese.**
ÎNTREŢESUT, -Ă, *întreţesuţi, -te,* adj. Care este ţesut amestecat, unit într-o ţesătură. – V. **întreţese.**
ÎNTREŢINE, *întreţin,* vb. III. **1.** Tranz. A păstra în stare bună, în bune condiţii; a face să dureze, a menţine. **2.** Tranz. şi refl. A(-şi) procura, a(-şi) asigura mijloacele necesare traiului; a (se) hrăni. **3.** Refl. recipr. A sta de vorbă cu cineva; a conversa. – **Între**[1]**- + ţine** (după fr. *entretenir*).
ÎNTREŢINERE, *întreţineri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întreţine* şi rezultatul ei. – V. **întreţine.**
ÎNTREŢINUT, -Ă, *întreţinuţi, -te,* s.m. şi f. Persoană căreia o altă persoană (de sex opus, cu care trăieşte în concubinaj) îi asigură mijloacele de existenţă. – V. **întreţine.**
ÎNTREVĂZUT, -Ă, *întrevăzuţi, -te,* adj. Care de-abia se vede; întrezărit. * Fig. Văzut în perspectiva timpului; prevăzut, bănuit. – V. **întrevedea.**
ÎNTREVEDEA, *întrevăd,* vb. II. Tranz. A întrezări. * Fig. A vedea în perspectiva timpului, a prevedea, a bănui. – **Între**[1]**- + vedea** (după fr. *entrevoir*).
ÎNTREVEDERE, *întrevederi,* s.f. Întâlnire între două sau mai multe persoane în scopul de a discuta chestiuni de interes comun. – **Între**[1]**-** + **vedere** (după fr. *entrevue*).
ÎNTREVORBIRE, *întrevorbiri,* s.f. (Înv. şi reg.) Convorbire. – **Între + vedere.**
ÎNTREZĂRI, *întrezăresc,* vb. IV. Tranz. A zări, a vedea în chip vag, a desluşi anevoie (printre alte lucruri sau în treacăt); a întrevedea. – **Între**[1]**-** + **zări** (după fr. *entrevoir*).
ÎNTREZĂRIRE s.f. Acţiunea de *a întrezări* şi rezultatul ei. – V. **întrezări.**
ÎNTREZĂRIT, -Ă, *întrezăriţi, -te,* adj. Zărit, desluşit anevoie sau în treacăt, fugitiv; întrevăzut. – V. **întrezări.**
ÎNTRISTA, *întristez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină trist; a (se) mâhni; a (se) îndurera. – **În + trist.**
ÎNTRISTARE, *întristări,* s.f. Faptul de *a (se) întrista*; tristeţe, mâhnire, amărăciune; îndurerare. – V. **întrista.**
ÎNTRISTAT, -Ă, *întristaţi, -te,* adj. Cuprins de tristeţe. * Care exprimă tristeţe. – V. **întrista.**
ÎNTRISTĂTOR, -OARE, *întristători, -oare,* adj. Care întristează. – **Întrista** + suf. *-ător.*
ÎNTROIENI, *întroienesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu troiene; a (se) înzăpezi. [Pr.: *-tro-ie-*] – **În + troian.**
ÎNTROIENIRE, *întroieniri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) întroieni* şi rezultatul ei; înzăpezire. [Pr.: *-tro-ie-*] – V. **întroieni.**
ÎNTROIENIT, -Ă, *întroieniţi, -te,* adj. Cufundat, imobilizat în zăpadă, înzăpezit. [Pr.: *-tro-ie-*] – V. **întroieni.**
ÎNTROLOCA, *întrolóc,* vb. I. (Reg.) **1.** Refl. A se strânge la un loc, a se întruni, a se reuni. **2.** Tranz. şi refl. A (se) forma, a (se) închega, a (se) înjgheba. **3.** Tranz. (Rar) A uni; a împerechea. [Var.: **întrulocá, întorlocá** vb. I] – Din **într-un loc.**
ÎNTROLOCARE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) întroloca* şi rezultatul ei. [Var.: **întrulocáre, întorlocáre** s.f.] – V. **întroloca.**
ÎNTROLOCAT, -Ă, *întrolocaţi, -te,* adj. (Reg.) Strâns la un loc, întrunit, reunit. [Var.: **întrulocát, -ă, întorlocát, -ă** adj.] – V. **întroloca.**
ÎNTRONA, *întronez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) aşeza pe tron ca domn, rege, împărat; a (se) încorona, a (se) înscăuna. **2.** Fig. A deveni sau a face să devină stăpân; a (se) statornici. * A (se) instaura, a (se) instala. – **În + tron.**
ÎNTRONARE, *întronări,* s.f. Acţiunea de *a întrona.* – V. **întrona.**
ÎNTRONAT, -Ă, *întronaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost uns pe tron. **2.** Care a fost stabilit, introdus, instaurat. – V. **întrona.**
ÎNTRU prep. (Mai ales urmat de "un", "o" etc.; cu elidarea vocalei finale) În. **I.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) **1.** (Arată starea sau acţiunea în interiorul unui spaţiu) *A locui într-un sat.* **2.** (Arată intrarea sau mişcarea în interiorul unui spaţiu) *A intra într-o pădure.* **3.** (Arată direcţia sau ţinta mişcării) *A se da într-o parte.* **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) **1.** (Arată momentul, răstimpul, epoca

în care se petrece o acţiune) *Într-un timp scurt.* ** Loc. adv. (Înv.) *Întru-ntâi* = la început. (Înv.) *Într-acea* = în acel timp. **2.** (Arată timpul cât durează o acţiune) *Va plăti datoria într-un an.* ** Expr. *Întru mulţi ani!* = la mulţi ani! **III.** (Înv.; introduce un complement circumstanţial de scop) *Iese întru întâmpinarea musafirului.* **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *A alerga într-un suflet.* ** Loc. adv. *Într-adins* = intenţionat, în mod voit. *Întru câtva* = în oarecare măsură. **V.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) *Este îmbrăcat într-o scurtă de piele.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie) *A fi de acord întru totul cu cineva.* **VII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) *Râul s-a prefăcut într-un pod de gheaţă.* – Lat. **intro.**

ÎNTRUCÂT conj. Deoarece; pentru că, fiindcă. * (Adverbial) De vreme ce. – **Întru + cât.**

ÎNTRUCHIPA, *întruchipez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfăţişa în forme concrete, a reprezenta. * Refl. A-şi găsi o expresie concretă în cineva sau în ceva, a lua formă concretă, a se realiza. **2.** A întocmi; a forma, a alcătui. – **Întru + chip** sau **într-un chip.**

ÎNTRUCHIPARE, *întruchipări,* s.f. Acţiunea de *a (se) întruchipa* şi rezultatul ei. – V. **întruchipa.**

ÎNTRULOCA vb. I v. **introloca.**

ÎNTRULOCARE s.f. v. **introlocare.**

ÎNTRULOCAT, -Ă adj. v. **introlocat.**

ÎNTRUNA adv. Mereu, neîncetat, continuu. *Vorbeşte într-una.* – **Întru + una.**

ÎNTRUNI, *întrunesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) uni la un loc, a (se) strânge laolaltă, a (se) aduna, a (se) însuma. – Din **întruna.**

ÎNTRUNIRE, *întruniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) întruni* şi rezultatul ei; reuniune, adunare (de oameni). – V. **întruni.**

ÎNTRUPA, *întrupez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A lua sau a da formă concretă (de trup omenesc), a (se) concretiza; a (se) încarna. **2.** Tranz. (Înv.) A uni, a încorpora într-un singur tot. – **În + trup.**

ÎNTRUPARE, *întrupări,* s.f. Acţiunea de *a (se) întrupa* şi rezultatul ei; concretizare, personificare; (concr.) trup, fiinţă. – V. **întrupa.**

ÎNTRUPAT, -Ă, *întrupaţi, -te,* adj. Care a căpătat trup, care a luat fiinţă. – V. **întrupa**

ÎNTUNECA, *întunec,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face întunecos, obscur; a (se) lipsi de lumină. * Refl. impers. A se însera, a se înnopta, a se înnegura. **2.** Refl. (Despre corpuri cereşti; la pers. 3) A-şi pierde strălucirea, a suferi o eclipsă. * Tranz. Fig. A eclipsa, a umbri; a face să nu se mai vadă (bine). * Refl. Fig. A-şi micşora sau a-şi pierde capacitatea de a gândi. **3.** Refl. Fig. A se posomorî; a se întrista. **4.** Refl. A se închide la culoare. – Probabil lat. **in-tunicare** "a acoperi cu o tunică".

ÎNTUNECARE, *întunecări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) întuneca* şi rezultatul ei. **2.** (Cin.) Fondu. – V. **întuneca.**

ÎNTUNECAT, -Ă, *întunecaţi, -te,* adj. **1.** Întunecos **(1)**. **2.** Fig. Posac, trist, sumbru. **3.** (Despre culori, *p. ext.* despre lucruri colorate) Care are o nuanţă închisă; închis. – V. **întuneca.**

ÎNTUNECIME, *întunecimi,* s.f. Întuneric adânc, de nepătruns; beznă, obscuritate. ** (Pop.) *Întunecime de soare* = eclipsă de soare. – **Întuneca +** suf. *-ime.*

ÎNTUNECOS, -OASĂ, *întunecoşi, -oase,* adj. **1.** Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; obscur, întunecat. * (Rar) De culoare închisă. **2.** Fig. Întunecat, posomorât, sumbru, trist. – **Întuneca +** suf. *-os.*

ÎNTUNEREC s.n. v. **întuneric.**

ÎNTUNERIC s.n. **1.** Lipsă de lumină. **2.** Fig. Incultură, ignoranţă. [Var.: (reg.) **întunérec** s.n.] – **În + tuneric** (înv. "întunecime" < lat.).

ÎNTURNA, *întórn,* vb. I. (Reg.) Refl., tranz. **1.** A veni sau a face pe cineva să vină înapoi; a (se) înapoia[2], a (se) întoarce. * Tranz. (Despre o stare afectivă sau maladivă) A cuprinde pe cineva din nou. **2.** A (se) îndrepta în altă direcţie. **3.** A (se) întoarce de pe o parte pe alta; a (se) învârti, a (se) suci. – **În + turna.**

ÎNTURNARE s.f. Acţiunea de *a (se) înturna* şi rezultatul ei; întoarcere, revenire, înturnat. – V. **înturna.**

ÎNTURNAT s.n. Înturnare. – V. **înturna.**

ÎNŢĂRCA, *înţárc,* vb. I. **1.** Tranz. A înceta alăptarea copiilor sau puilor de mamifere, a dezvăţa de supt. ** Expr. *L-a înţărcat dracul*, se spune despre un om foarte şiret. **2.** Intranz. (Despre mamifere) A pierde laptele, a numai avea lapte. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A dezobişnui, a dezvăţa, a lipsi pe cineva de ceva. – **În + ţarc.**

ÎNŢĂRCARE s.f. Acţiunea de *a înţărca*; încetarea alăptării; înţărcat[1]. – V. **înţărca.**

ÎNŢĂRCAT[1] s.n. Faptul de *a înţărca*; înţărcare. – V. **înţărca.**

ÎNŢĂRCAT[2]**, -Ă,** *înţărcaţi, -te,* adj. (Despre copii sau pui de mamifere) Care nu mai suge. – V. **înţărca.**

ÎNŢĂRCĂTOARE, *înţărcători,* s.f. Loc de păşune, de obicei depărtat de stână, unde se ţin mieii după înţărcare. – **Înţărca +** suf. *-ătoare.*

ÎNŢĂRCUI, *înţărcuiesc,* vb. IV. Tranz. A înconjura cu un ţarc. – **În** + **ţarc** + suf. *-ui.*

ÎNŢELEGĂTOR, -OARE, *înţelegători, -oare,* adj. Care are înţelegere pentru situaţia cuiva; *p. ext.* bun, mărinimos. – **Înţeleg** (prez. ind. al lui *înţelege*) + suf. *-ător.*

ÎNŢELEGE, *înţelég,* vb. III. **1.** Tranz. A-şi face, a avea o idee clară şi exactă despre un lucru, a pătrunde, a cuprinde cu mintea; a pricepe. ** Expr. *Aşa (mai) înţeleg şi eu* = aşa da, aşa e pe placul meu. *A înţelege pe cineva* = **a)** a pricepe ce spune cineva; **b)** a pricepe (şi a aproba) cauzele comportării cuiva. *(Mă) înţelegi?*, se spune cuiva pentru a verifica înţelegerea celor spuse. (marchează o situaţie în care există un substrat) *(Mă) înţelegi!*. (Refl.) *Se înţelege de la sine* = este evident. (Intranz.) *A înţelege de glumă* = a nu se supăra pentru o glumă făcută pe socoteala lui. * A-şi da seama de ceva. * A pricepe o limbă străină. * A constata, a vedea, a observa, a băga de seamă. * A gândi, a reflecta, a concepe. **2.** Refl. recipr. A ajunge la învoială, a cădea de acord, a se împăca, a conveni cu cineva. * A convieţui în bună învoială, a se înţelege, a se învoi. **3.** Tranz. (În expr.) *A nu înţelege nimic din ceva* = a nu se alege cu nimic din ceva, a nu profita din ceva. [Perf. s. *înţelesei*, part. *înţeles*] – Lat. **intelligere.**

ÎNŢELEGERE, *înţelegeri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) înţelege* şi rezultatul ei. * (Înv.) Pricepere, iscusinţă, inteligenţă, raţiune. **2.** Bunăvoinţă, compasiune faţă de situaţia (grea a) cuiva. **3.** Comuniune de idei, de sentimente; acord, învoială, învoire. **4.** Pace, armonie[1]. – V. **înţelege.**

ÎNŢELENI, *înţelenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, la pers. 3) A se întări, a se preface în ţelină (prin necultivare, prin uscare în timp de secetă etc.). ** Tranz. *Soarele a înţelenit pământul.* **2.** Tranz. şi refl. A lăsa sau a sta în nemişcare, în inactivitate; a (se) înţepeni, a (se) fixa. * Intranz. Fig. A rămâne nemişcat, împietrit; a încremeni. – **În** + **ţelină.**

ÎNŢELENIRE, *înţeleniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înţeleni* şi rezultatul ei. – V. **înţeleni.**

ÎNŢELENIT, -Ă, *înţeleniţi, -te,* adj. **1.** (Despre pământ) Întărit, uscat din cauza secetei sau a necultivării. **2.** Fig. Încremenit, împietrit, nemişcat. – V. **înţeleni.**

ÎNŢELEPCIUNE s.f. Capacitate superioară de înţelegere şi de judecare a lucrurilor. * Cumpătare, prudenţă, moderaţie determinată de experienţă; spirit de prevedere. – Lat. **intellectio, -onis.**

ÎNŢELEPT, -EAPTĂ, *înţelepţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înzestrat cu înţelepciune, care are mintea clară; cuminte, deştept. * (Substantivat) Filozof (antic). * (Despre înfăţişarea, acţiunile sau manifestările cuiva) Care exprimă înţelepciune; izvorât din înţelepciune. **2.** Prevăzător, chibzuit, stăpânit. – Lat. **intellectus.**

ÎNŢELEPŢEŞTE adv. În mod înţelept; cu judecată, cu chibzuială. – **Înţelept** + suf. *-eşte.*

ÎNŢELES[1] adj. (În loc.) *De la sine înţeles* = fără îndoială, sigur. – V. **înţelege.**

ÎNŢELES[2]**,** *înţelesuri,* s.n. Semnificaţie (a unui lucru, a unei vorbe, a unui gest etc.); sens, tâlc, noimă. ** Loc. adj. şi adv. *Pe înţeles* sau *pe înţelesul tuturor* = putând fi priceput de oricine, lămurit. *Cu înţeles* = cu o semnificaţie adâncă, sugerând o anumită concluzie. – V. **înţelege.**

ÎNŢEPA, *înţép,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) împunge uşor cu un ac, cu un ghimpe, cu o ţeapă, cu orice obiect cu vârf ascuţit. * Intranz. şi tranz. A produce o senzaţie dureroasă ca de înţepătură. * Intranz. (Despre băuturi) A pişca la limbă. **2.** Tranz. Fig. A face aluzii răutăcioase la adresa cuiva; a ironiza. **3.** Tranz. (Înv.) A trage în ţeapă. – **În + ţeapă.**

ÎNŢEPARE, *înţepări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înţepa*; împungere, înţepătură. – V. **înţepa.**

ÎNŢEPAT, -Ă, *înţepaţi, -te,* adj. **1.** În care a intrat un vârf ascuţit. * Fig. Neplăcut surprins, jignit. **2.** (În expr.) *Înţepat la vorbă* = care înţeapă cu vorba; ironic, sarcastic. **3.** Fig. Îngâmfat, mândru, fudul, înfumurat. * Îmbufnat, ţâfnos. **4.** (Înv.) Tras în ţeapă. – V. **înţepa.**

ÎNŢEPĂTOR, -OARE, *înţepători, -oare,* adj. **1.** Care înţeapă **(1)**; care produce o senzaţie dureroasă ca de înţepătură. * (Despre băuturi, mâncăruri, mirosuri etc.) Care dă senzaţia de înţepătură, care pişcă. **2.** Fig. Sarcastic, ironic. – **Înţepa** + suf. *-ător.*

ÎNŢEPĂTURĂ, *înţepături,* s.f. **1.** Înţepare; efectul produs de o înţepare; locul unde s-a produs aceasta; furnicătură, împunsătură. **2.** Fig. Aluzie răutăcioasă, vorbă ironică; împunsătură. – **Înţepa** + suf. *-ătură.*

ÎNŢEPENEALĂ s.f. (Rar) Stare a unui lucru sau a unei fiinţe ţepene; înţepenire. – **Înţepeni** + suf. *-eală.*

ÎNŢEPENI, *înţepenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni ţeapăn, a nu-şi mai putea mişca

membrele, a rămâne imobil, rigid, inert; a încremeni, a înlemni. **2.** Tranz. şi refl. A (se) prinde bine în ceva; a (se) fixa. * Refl. Fig. A rămâne neclintit într-o hotărâre; a se încăpăţâna. **3.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai aibă joc în locaşul lui, a-l fixa, a-i asigura stabilitatea; a întări. – **În + ţeapăn.**

ÎNŢEPENIRE s.f. Faptul de *a (se) înţepeni*. – V. **înţepeni.**

ÎNŢEPENIT, -Ă, *înţepeniţi, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit ţeapăn; încremenit; inert. **2.** Fixat, întărit. – V. **înţepeni.**

ÎNŢEPOS, -OASĂ, *înţepoşi, -oase,* adj. (Rar) Înţepător. – **Înţepa** + suf. *-os.*

ÎNŢESA, *înţés,* vb. I. Tranz. A vârî, a băga într-un spaţiu redus; a îndesa, a ticsi. * Refl. Fig. (Rar) A se înteţi. – Cf. sl. **čestŭ** "gros, des".

ÎNŢESARE, *înţesări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înţesa*. – V. **înţesa.**

ÎNŢESAT, -Ă, *înţesaţi, -te,* adj. Înghesuit, îndesat; plin, ticsit. – V. **înţesa.**

ÎNŢINA, *înţinez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A sprijini slab (ca să poată cădea, uşor). – Lat. / * / **in-tenuare.**

ÎNŢINAT, -Ă, *înţinaţi, -te,* adj. (Reg.) Care este prins sau sprijinit prea uşor, care abia se ţine, gata să cadă, să se dărâme. – V. **înţina.**

ÎNŢOLI, *înţolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) îmbrăca în haine noi; a (se) îmbrăca bine, elegant; *fig.* a parveni. – **În + ţol.**

ÎNŢOLIT, -Ă, *înţoliţi, -te,* adj. (Fam.) Care este bine îmbrăcat, care are haine noi; *fig.* parvenit. – V. **înţoli.**

ÎNŢOPONA vb. I. v. **înţoţona.**

ÎNŢOPONAT, -Ă adj. v. **înţoţonat.**

ÎNŢOŢONA, *înţoţonez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) împopoţona. [Var.: **înţopona** vb. I] – Cf. **împopoţa.**

ÎNŢOŢONAT, -Ă, *înţoţonaţi, -te,* adj. (Rar) Împopoţonat. [Var.: **înţoponát, -ă** adj.] – V. **înţoţona.**

ÎNUNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNVĂLĂTUCI, *învălătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face ghem[1], vălătuc; a (se) înfăşura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A construi un perete din vălătuci. – **În + vălătuc.**

ÎNVĂLĂTUCIRE, *învălătuciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălătuci* şi rezultatul ei; vălătuceală. – V. **învălătuci.**

ÎNVĂLĂTUCIT, -Ă, *învălătuciţi, -te,* adj. Înfăşurat, încolăcit; (despre fire) făcute ghem; (despre pânză, covoare etc.) strâns sul sau val[1]. – V. **învălătuci.**

ÎNVĂLMĂŞAG, *învălmăşaguri,* s.n. Învălmăşeală **(2)**. – **În + vălmăşag.**

ÎNVĂLMĂŞAT, -Ă adj. v. **învălmăşit.**

ÎNVALMĂŞEALĂ, *învălmăşeli,* s.f. **1.** Îngrămădire dezordonată de lucruri sau de fiinţe; forfoteală a unei mulţimi; neorânduială; *p. ext.* zgomot mare, zarvă. * Fig. Confuzie, zăpăceală. **2.** Luptă, încăierare, învălmăşag. – **Învălmăşi** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLMĂŞI, *învălmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) amesteca de-a valma; a pune, a arunca sau a se afla pus, aruncat la întâmplare, în dezordine. * Refl. Fig. (Rar) A se încurca, a se zăpăci, a se tulbura. – Cf. [de-a] **valma** şi **vălmăşag.**

ÎNVĂLMĂŞIRE, *învălmăşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălmăşi* şi rezultatul ei; învălmăşeală. – V. **învălmăşi.**

ÎNVĂLMĂŞIT, -Ă, *învălmăşiţi, -te,* adj. **1.** Aruncat de-a valma, în dezordine, îngrămădit, îmbulzit. **2.** Fig. Zăpăcit, încurcat, tulburat; dezorientat, confuz. [Var.: **învălmăşát, -ă** adj.] – V. **învălmăşi.**

ÎNVĂLUI, *învălui,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un văl, cu o învelitoare; a (se) înveli, a (se) înfăşura. * Tranz. Fig. A cuprinde ceva cu privirea. * (Despre foc) A arde sau a face să ardă mocnit; a (se) micşora. **2.** Tranz. A înconjura, a încercui o unitate inamică. [Prez. ind. şi: *învăluiesc*] – **În + val +** suf. *-ui* (influenţat semantic de *văl*).

ÎNVĂLUIALĂ, *învăluieli,* s.f. (Înv.) **1.** Învălmăşeală, îmbulzeală. **2.** Fig. (Rar) Necaz, supărare; *p. ext.* asuprire. – **Învălui** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLUIRE, *învăluiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălui* şi rezultatul ei; învelire, acoperire; *fig.* revărsare. * Încercuire a inamicului. – V. **învălui.**

ÎNVĂLUIT, -Ă, *învăluiţi, -te,* adj. **1.** Înfăşurat, învelit[2], acoperit; *fig.* (despre voci, sunete etc.) voalat. **2.** Încercuit, înconjurat, împresurat. * Fig. Copleşit (de griji); absorbit (de treburi), foarte ocupat. – V. **învălui.**

ÎNVĂLUITOR, -OARE, *învăluitori, -oare,* adj. **1.** Care înfăşoară, înveleşte, acoperă; care cuprinde, care înconjură din toate părţile. **2.** (Mil.) Care încercuieşte, care împresoară inamicul. [Pr.: *-lu-i-*] – **Învălui +** suf. *-tor.*

ÎNVĂLURA, *învălurez,* vb. I. Tranz. A mişca în valuri, a ondula; a agita. * Refl. şi intranz. A face valuri. – **În + valuri** (pl. lui *val*).

ÎNVĂLURARE, *învălurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învălura* şi rezultatul ei; ondulare, frământare. – V. **învălura.**
ÎNVĂLURAT, -Ă, *învăluraţi, -te,* adj. **1.** Care se mişcă, se clatină ca valurile, care face valuri; unduios; agitat. **2.** (Despre un teren) Cu ridicături multe; accidentat. [Var.: **învălurít, -ă** adj.] – V. **învălura.**
ÎNVĂLURIT, -Ă adj. v. **învălurat.**
ÎNVĂPĂIA, *învăpăiez,* vb. I. Refl. A se aprinde ca o văpaie; *p. ext.* (despre faţa omului) a se înroşi (din cauza unui aflux de sânge). * Fig. A se înflăcăra, a se entuziasma. [Pr. *-pă-ia*] – **În + văpaie.**
ÎNVĂPĂIAT, -Ă, *învăpăiaţi, -te,* adj. **1.** Care arde cu văpăi, aprins (ca o văpaie); *p. ext.* (despre faţa omului) înroşit ca focul; *fig.* (despre ochi sau priviri) scânteietor, arzător. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat; pasionat. * Iute, aprig. – V. **învăpăia.**
ÎNVĂPĂIERE, *învăpăieri,* s.f. Acţiunea de *a se învăpăia* şi rezultatul ei; aprindere; *fig.* înflăcărare, ardoare, însufleţire. – V. **învăpăia.**
ÎNVĂSCUT, -Ă, *învăscuţi, -te,* adj. (Înv.) Care este îmbrăcat, acoperit, înfăşurat, învelit. – V. **înveşte.**
ÎNVĂŢ s.n. **1.** Obicei, obişnuinţă, nărav, deprindere (rea). **2.** Povaţă, sfat, îndemn. – Din **învăţa** (derivat regresiv).
ÎNVĂŢA, *învăţ,* vb. I. **1.** Tranz. A transmite cuiva (sistematic) cunoştinţe şi deprinderi dintr-un domeniu oarecare; a iniţia pe cineva într-o meserie, ştiinţă, artă etc. **2.** Tranz. A sfătui, a povăţui pe cineva să facă ceva (arătându-i cum să procedeze). **3.** Tranz. A dobândi cunoştinţe prin studiu, a ajunge prin muncă sistematică să cunoşti o meserie, o artă, o limbă etc.; a studia. * A-şi întipări în minte ceva pentru a putea reproduce; a memora. **4.** Tranz. şi refl. A (se) deprinde, a (se) obişnui, a (se) familiariza. **5.** Tranz. A trage o învăţătură, a căpăta experienţă. ** Expr. (Tranz. şi refl.) *A (se) învăţa minte* = a câştiga sau a face să câştige experienţă, a trage sau a face să tragă învăţăminte dintr-o întâmplare neplăcută. – Lat. / * / **invitiare** (< vitium "viciu").
ÎNVĂŢARE, *învăţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învăţa* şi rezultatul ei; instruire, învăţătură, studiu, învăţat[1]. – V. **învăţa.**
ÎNVĂŢAT[1] s.n. Învăţare. – V. **învăţa.**
ÎNVĂŢAT[2], -Ă, *învăţaţi, -te,* adj. **1.** Care ştie multă carte; instruit, cult[2], erudit, doct; *p. ext.* priceput. * (Substantivat) Savant. **2.** (Despre texte, cunoştinţe, deprinderi) Care este studiat şi reţinut în memorie. **3.** Deprins, obişnuit cu ceva. **4.** (Despre animale) Care este dresat, domesticit, îmblânzit. – V. **învăţa.**
ÎNVĂŢĂCEL, *învăţăcei,* s.m. (Fam.) Şcolar, elev, discipol; ucenic. – **Învăţat** + suf. *-el.*
ÎNVĂŢĂMÂNT, (1) *învăţăminte,* s.n. **1.** Precept din care se deduce un mod de a acţiona, de a gândi etc.; învăţătură. **2.** Domeniul şi activitatea de instruire şi de educare (prin şcoli); *p. ext.* totalitatea instituţiilor şcolare. – **Învăţa +** suf. *-ământ* (după fr *enseignement*).
ÎNVĂŢĂTOR, -OARE, *învăţători, -oare,* s.m. şi f., adj. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană care predă cunoştinţe şi face educaţia civică a copiilor în primele clase de şcoală; institutor. * Persoană care învaţă sau instruieşte pe cineva; maestru, preceptor, dascăl. **2.** Iniţiator, autor sau propagator al unei doctrine; îndrumător, sfătuitor, povăţuitor. **II.** Adj. (Înv.) Care învaţă, care sfătuieşte. – **Învăţa +** suf. *-ător.*
ÎNVĂŢĂTORIME s.f. Totalitatea învăţătorilor; mulţime de învăţători. – **Învăţător** + suf. *-ime.*
ÎNVĂŢĂTURĂ, (1, 4) *învăţături,* s.f. **1.** Sistem de îndrumări teoretice şi practice într-un anumit domeniu de activitate; doctrină; principiu teoretic sau practic, precept. **2.** Cunoştinţe, cultură; erudiţie, înţelepciune. **3.** Pregătire, studiu, şcoală; ucenicie. **4.** Precept la care se ajunge prin experienţă practică sau pregătire teoretică; învăţământ, povaţă, sfat. * Expr. *A-i fi cuiva* (*de* sau *spre*) *învăţătură* = a-i servi ca experienţă pentru a nu mai greşi. – **Învăţa** + suf. *-ătură.*
ÎNVÂLTORI, pers. 3 *învâltoreşte,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ridica în vârtejuri; a se învolbura. – **În + vâltoare.**
ÎNVÂLTORIRE, *învâltoriri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se învâltori*; învolburare. – V. **învâltori.**
ÎNVÂRSTA, *învârstez,* vb. I. Tranz. A face dungi de culori diferite pe o ţesătură sau cusătură; *p. ext.* a îmbina între ele lucruri de diferite culori. [Var.: **învârstá** vb. I] – Din **învârstat** (derivat regresiv).
ÎNVÂRSTARE, *învârstări,* s.f. Acţiunea de *a învârsta* şi rezultatul ei. [Var.: **învârstáre** s.f.] – V. **învârsta.**
ÎNVÂRSTAT, -Ă, *învârstaţi, -te,* adj. Cu dungi, vărgat; *p. ext.* împestriţat, pestriţ. [Var.: **învârstat, -ă** adj.] – **În + vârstă** ("dungă") + suf. *-at.*
ÎNVÂRTEALĂ, *învârteli,* s.f. **1.** Învârtire, întoarcere, răsucire. **2.** (Fam.; mai ales la pl.) Manevră (necinstită) folosită pentru obţinerea unor profituri (individuale). – **Învârti +**

suf. -*eală.*

ÎNVÂRTECUŞ, (2) *învârtecuşuri,* s.n. **1.** (În sintagma) *Ineluş-învârtecuş* = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători trebuie să ghicească la cine se găseşte un inel care trece din mână în mână. **2.** (Rar) Întortochetură. [Var.: (reg.) **învârticúş** s.n.] – (înv. "a învârti" *< învârti) +* suf. -*uş.*

ÎNVÂRTEJI, *învârtejesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) mişca, a (se) învârti repede în cerc, în vârtejuri; a (se) învolbura. **2.** Refl. A se întoarce (grabnic) din drum. – **În + vârtej.**

ÎNVÂRTEJIRE, *învârtejiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învârteji* şi rezultatul ei; învârtire; învârtitură, rotaţie; *p. ext.* agitaţie. – V. **învârteji.**

ÎNVÂRTEJIT, -Ă, *învârtejiţi, -te,* adj. Care este luat de vârtej, învârtit în cerc; învolburat. – V. **învârteji.**

ÎNVÂRTI, *învârtesc,* vb. IV. **1.** Refl., Tranz. şi intranz. A (se) mişca în cerc, a (se) întoarce de jur împrejur, a determina sau a face o mişcare de rotaţie; a (se) roti, a (se) răsuci. ** Expr. (Refl.) *A se învârti casa* (sau *locul, pământul*) *cu cineva*, se spune când cineva are ameţeli sau când se simte foarte ruşinat. (Tranz.) *A-şi învârti ochii* = a mişca ochii în toate direcţiile pentru a privi (în jur). (Refl. şi tranz.) *A se învârti în horă* sau *a învârti hora* = a dansa, a juca. (Refl.) *A se învârti pe lângă cineva* (sau *în jurul, împrejurul cuiva*) = a căuta să câştige simpatia, bunăvoinţa cuiva. (Tranz.) *A învârti (pe cineva) pe* (sau *după*) *deget(e)* = a conduce (pe cineva) după plac. * Tranz. A răsuci pe deget, între degete sau cu degetele. * Tranz. A întoarce în toate felurile, a privi pe toate părţile. **2.** Tranz. A mânui (cu dibăcie) o unealtă, o armă. * Intranz. A amesteca în ceva (cu lingura). **3.** Refl. A umbla de colo până colo fără scop; a se mişca de jur împrejur, a se întoarce (într-un spaţiu îngust); a se foi. **4.** Tranz. şi refl. Fig. (Fam.) A se îndeletnici cu afaceri (dubioase); a câştiga, a dobândi ceva, a profita (pe căi lăturalnice) de un concurs de împrejurări favorabile. [Prez. ind. şi: *învârt*] – Cf. sl. **vrŭtěti.**

ÎNVÂRTICUŞ s.n. v. **învârtecuş.**

ÎNVÂRTIRE, *învârtiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învârti*; mişcare circulară; rotire, răsucire, învârtitură, învârtejire, învârtit[1]. – V. **învârti.**

ÎNVÂRTIT[1] s.n. Faptul de *a (se) învârti*; învârtire. – V. **învârti.**

ÎNVÂRTIT[2]**, -Ă,** *învârtiţi, -te,* adj., subst. **1.** Adj. Înfăşurat, răsucit. **2.** S.m. Fig. (Fam.) Persoană care s-a eschivat (prin favoritism, dare de mită etc.) de la obligaţiile militare (în timp de război); persoană care a ajuns la o situaţie materială sau socială bună, prin mijloace dubioase. **3.** S.f. Numele unui dans popular cu învârtituri; melodie după care se execută acest dans. **4.** S.f. Prăjitură făcută dintr-o foaie subţire de aluat, umplută cu nuci, mere sau brânză. – V. **învârti.**

ÎNVÂRTITOR, -OARE, *învârtitori, -oare,* adj. Care (se) învârteşte. – **Învârti** + suf. -*tor.*

ÎNVÂRTITURĂ, *învârtituri,* s.f. **1.** Faptul de a (se) învârti; mişcare în cerc, învârtire. * (Pop.) Întorsătură, cotitură. **2.** Fig. manevră, şiretlic. – **Învârti** + suf. -*tură.*

ÎNVÂRTOŞA, *învârtoşez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) face vârtos, tare; a (se) întări, a (se) solidifica. * (Pop.) A (se) face puternic, rezistent, voinic; a (se) fortifica. **2.** Refl. Fig. A deveni neîndurat; a se împietri. – **În + vârtos.**

ÎNVÂRTOŞARE, *învârtoşări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învârtoşa* şi rezultatul ei; întărire. – V. **învârtoşa.**

ÎNVÂRTOŞAT, -Ă, *învârtoşaţi, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit vârtos; întărit, îngroşat. **2.** Tare, rezistent. – V. **învârtoşa.**

ÎNVECHI*,* *învechesc,* vb. IV. Refl. A deveni vechi; a se uza, a se degrada. * A deveni inactual, anacronic; a nu se mai folosi. * (Despre vin) A se îmbunătăţi cu trecerea timpului suferind un proces de maturizare, în urma căruia capătă buchet şi însuşiri gustative deosebite. – **În + vechi.**

ÎNVECHIRE s.f. Acţiunea de *a se învechi*. – V. **învechi.**

ÎNVECHIT, -Ă, *învechiţi, -te,* adj. Care a devenit vechi; degradat, uzat. ** Expr. *(A fi) învechit în rele* = (a fi) deprins cu practicarea unor fapte sau obiceiuri rele; (a fi) înrăit. * Ieşit din actualitate, anacronic, depăşit, perimat; care nu se mai foloseşte. * Care are concepţii vechi, depăşite. – V. **învechi.**

ÎNVECINA, *învecinez,* vb. I. Refl. recipr. A fi vecin cu cineva sau cu ceva; a fi alături de cineva sau de ceva, a avea hotar comun. – **În + vecin.**

ÎNVECINARE s.f. (Rar) Faptul de *a se învecina*; vecinătate. – V. **învecina.**

ÎNVECINAT, -Ă, *învecinaţi, -te*, adj. Care se învecinează cu cineva sau cu ceva; vecin. – V. **învecina.**

ÎNVECINICI vb. IV v. **înveşnici.**

ÎNVEDERA, *învederez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) face vizibil, clar, evident. * Tranz. (Rar) A prezenta, a face cunoscut. – **În + vedere.**

ÎNVEDERAT, -Ă, *învederaţi, -te,* adj. (Şi adverbial) Care se poate vedea sau înţelege bine; vizibil, evident. – V. **învedera.**

ÎNVELI, *învelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu ceva, a (se) înfăşura în ceva. * Tranz. A acoperi scoarţele unei cărţi sau ale unui caiet cu hârtie, cu material plastic etc.; a îmbrăca. * Tranz. A acoperi o casă cu ţigle, cu tablă etc. * Tranz. A acoperi focul (sau jarul etc.) cu pământ sau cu cenuşă pentru a-l face să ardă mocnit. **2.** Tranz. A înfăşura urzeala pe sulul dinapoi al războiului. – Cf. sl. **valiti.**

ÎNVELIRE, *înveliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înveli*; învelit[1]. – V. **înveli.**

ÎNVELIŞ, *învelişuri,* s.n. **1.** Obiect care serveşte la învelit; învelitoare. * Scoarţă, copertă, de carte. * Învelitoare (de tablă, de ţiglă etc.) de pe acoperişul unei case. **2.** Stratul exterior al unui obiect, al unui organism etc. – **Înveli** + suf. *-iş.*

ÎNVELIT[1] s.n. Faptul de *a (se) înveli*; învelire. – V. **înveli.**

ÎNVELIT[2]**, -Ă,** *înveliţi, -te,* adj. Înfăşurat, acoperit. * (Despre cărţi, caiete) Care este cu scoarţele îmbrăcate în hârtie, cu învelitoare. * (Despre case) Care este acoperit cu tablă, cu ţiglă etc. – V. **înveli.**

ÎNVELITOARE, *învelitori,* s.f. Ceea ce serveşte la învelit; înveliş. * (Pop.) Plapumă, cuvertură. * Copertă; hârtie, material plastic etc. cu care se acoperă o carte. * Ţiglă, tablă etc. cu care se acoperă o clădire. * (Pop.) Faţă de masă. [Pl. şi: *învelitoare*] – **Înveli** + suf. *-toare.*

ÎNVENINA, *înveninez,* vb. I. **1.** Tranz. A otrăvi (cu venin); a face ca ceva să devină otrăvitor. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A deveni sau a face să devină neplăcut, greu de suportat; a (se) înrăi, a (se) înrăutăţi. * A (se) umple de supărare, de amărăciune, de ciudă, de invidie, de ură; a (se) înrăi. – Lat. **invenenare.**

ÎNVENINARE, *înveninări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învenina* şi rezultatul ei; otrăvire. – V. **învenina.**

ÎNVENINAT, -Ă, *înveninaţi, -te,* adj. Care conţine venin; purtător de venin, otrăvit[2]. * Fig Plin de amărăciune, amărât; plin de ură şi invidie, veninos. – V. **învenina.**

ÎNVERGA, *învérg,* vb. I. Tranz. (Mar.) A fixa pânza pe o vergă. – Din it. **invergare.**

ÎNVERGARE, *învergări,* s.f. Acţiunea de *a înverga*. – V. **înverga.**

ÎNVERŞUNA, *înverşunez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină necruţător, neînduplecat; a (se) îndârji. – Cf. magh. **verseny** "luptă".

ÎNVERŞUNARE, *înverşunări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înverşuna* şi rezultatul ei; îndârjire. – V. **înverşuna.**

ÎNVERŞUNAT, -Ă, *înverşunaţi, -te,* adj. Îndârjit, necruţător, neînduplecat; aprig. – V. **înverşuna.**

ÎNVERZI, *înverzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A colora în verde; a păta, a murdări cu verde. **2.** Intranz. şi refl. A deveni, a se face verde. * Intranz. (Despre arbori; la pers. 3) A înfrunzi; (despre natură sau locuri din natură) a se acoperi cu verdeaţă. * Fig. (Despre oameni) A deveni foarte palid de frică, de furie sau de mânie. – **În + verde.**

ÎNVERZIRE s.f. Faptul de *a (se) înverzi*. – V. **înverzi.**

ÎNVERZIT, -Ă, *înverziţi, -te,* adj. (Despre copaci, frunze etc.) Care a devenit verde; (despre locuri, câmpuri etc.) acoperit cu verdeaţă. – V. **înverzi.**

ÎNVERZITOR, -OARE, *înverzitori, -oare,* adj. (Rar) Care înverzeşte. – **Înverzi** + suf. *-tor.*

ÎNVESELI, *înveselesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să fie vesel, voios, bine dispus. * Tranz. Fig. A face să fie mai puţin mohorât, întunecat, monoton; a însenina, a deschide, a lumina. – **În** + **vesel.**

ÎNVESELIRE, *înveseliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înveseli* şi rezultatul ei; veselie, bună dispoziţie. – V. **înveseli.**

ÎNVESELIT, -Ă, *înveseliţi, -te*, adj. Care a devenit vesel, bine dispus. – V. **înveseli.**

ÎNVESELITOR, -OARE, *înveselitori, -oare*, adj. Care înveseleşte, care produce veselie, bună dispoziţie. – **Înveseli** + suf. *-tor.*

ÎNVESMÂNTA vb. I v. **înveşmânta.**

ÎNVESMÂNTARE s.f. v. **înveşmântare.**

ÎNVESMÂNTAT, -Ă adj. v. **înveşmântat.**

ÎNVESTI, *învestesc,* vb. IV. Tranz. A acorda cuiva în mod oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuţie; (în evul mediu) a da cuiva învestitura. – Din fr. **investir**, lat. **investire.**

ÎNVESTIRE, *învestiri,* s.f. Acţiunea de *a învesti*; împuternicire dată cuiva spre a exercita un drept, o autoritate, o atribuţie etc.; confirmare într-o demnitate. – V. **învesti.**

ÎNVESTIT, -Ă, *învestiţi, -te,* adj. Care a primit oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuţie. – V. **învesti.**

ÎNVESTITURĂ, *învestituri,* s.f. Act prin care cineva este învestit cu o demnitate. * (În

societatea medievală) Ceremonie solemnă prin care o persoană era învestită cu o demnitate, cu un drept etc. de către seniorul său. – **Învesti** + suf. -*tură* (după fr. *investiture*).

ÎNVESTMÂNTA vb. I v. **înveşmânta.**

ÎNVESTMÂNTARE s.f. v. **înveşmântare.**

ÎNVESTMÂNTAT, -Ă adj. v. **înveşmântat.**

ÎNVEŞMÂNTA, *înveşmânt,* vb. I. Tranz. A îmbrăca pe cineva, a pune cuiva un veşmânt (cu pompă, în vederea unei solemnităţi, a unui ritual etc.). ** Refl. *S-a înveşmântat în grabă.* [Prez. ind. şi: *înveşmântez.* – Var.: **învesmântá, învestmântá** vb. I] – **În + veşmânt.**

ÎNVEŞMÂNTARE, *înveşmântări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înveşmânta*; îmbrăcare. * (Rar) Îmbrăcăminte [Var.: **învesmântare, învestmântáre** s.f.] – V. **înveşmânta.**

ÎNVEŞMÂNTAT, -Ă, *înveşmântaţi, -te,* adj. Îmbrăcat[2] (cu solemnitate). [Var.: **învesmântát, -ă, învestmântát, -ă** adj.] – V. **înveşmânta.**

ÎNVEŞNICI, *înveşnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face ca ceva să devină veşnic, să dureze nelimitat; a eterniza, a perpetua. [Var.: **învecinicí** vb. I] – **În + veşnic.**

ÎNVEŞTE, *învésc,* vb. III. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) îmbrăca. [Perf. s. *învăscui*, part. *învăscut.* – Var.: **înveşti** vb. IV] – Lat. **investire.**

ÎNVEŞTI vb. IV v. **înveşte.**

ÎNVETERAT, -Ă adj. v. **inveterat.**

ÎNVIA, *învii,* vb. I. Intranz. şi tranz. **1.** A reveni sau a readuce la viaţă. * Fig. A reveni sau a face să revină în minte, a (se) trezi în amintire. * Intranz. (Despre vegetaţie) A renaşte după sfârşitul iernii, a începe să se dezvolte din nou. **2.** Fig. A da sau a căpăta putere, vlagă, a (se) umple de viaţă; a (se) înviora, a (se) anima. [Pr.: -*vi-a÷,* – Prez. ind. şi: *înviez*] – **În + viu.**

ÎNVIERE s.f. Acţiunea de *a învia.* * Sărbătoarea creştină de Paşte; noaptea care precedă această sărbătoare. [Pr.: -*vi-e-*] – V. **învia.**

ÎNVIETOR, -OARE, *învietori, -oare,* adj. (Rar) Care dă viaţă, energie, care face să renască, care regenerează; înviorător. [Pr.: -*vi-e-*] – **Învia +** suf. -*ător.*

ÎNVIFORA, pers. 3 *înviforează,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre vifor) A bate cu putere; a vifori. * Tranz. A-l bate pe cineva viforul. **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zbuciuma, a răscoli; a îndârji. [Var.: (reg.) **înviforí** vb. IV] – **În + vifor.**

ÎNVIFORAT, -Ă, *înviforaţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** Bătut, cuprins de vifor; *p. ext.* furtunos, înverşunat ca viforul; năvalnic, vijelios. **2.** Fig. Tulburat, zbuciumat. [Var.: **înviforít, -ă** adj] – V. **învifora.**

ÎNVIFORI vb. IV v. **învifora.**

ÎNVIFORIT, -Ă adj. v. **înviforat.**

ÎNVIGORA, *învigorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face viguros; a (se) însănătoşi. – **În** + **vigoare.**

ÎNVIGORARE, *învigorări,* s.f. Faptul de *a (se) învigora.* – V. **învigora.**

ÎNVIGORAT, -Ă, *învigoraţi, -te*, adj. Înzdrăvenit, întărit. – V. **învigora.**

ÎNVINEŢI, *învineţesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. A deveni, a se face vânăt (de frig, de mânie etc.). * Tranz. A face cuiva vânătăi, lovindu-l. – **În + vânăt.**

ÎNVINEŢIRE, *învineţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învineţi* şi rezultatul ei. – V. **învineţi.**

ÎNVINEŢIT, -Ă, *învineţiţi, -te,* adj. Care a devenit vânăt. – V. **învineţi.**

ÎNVINGĂTOR, -OARE, *învingători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a învins; biruitor, câştigător. – **Înving** (prez. ind. al lui *învinge*) + suf. -*ător.*

ÎNVINGE, *înving,* vb. III. Tranz. **1.** A înfrânge, a bate pe inamic, pe adversar (în război), a triumfa, a doborî. **2.** A stăpâni, a înfrâna, a domina (o dorinţă, o pasiune, o slăbiciune etc.). * (Subiectul este o necesitate, o dorinţă, un sentiment etc.) A doborî, a birui, a copleşi; *p. ext.* a duce până la capăt. – **În** + **vince** (înv. "a învinge" < lat.).

ÎNVINGERE, *învingeri,* s.f. Acţiunea de *a învinge* şi rezultatul ei. – V. **învinge.**

ÎNVINOVĂŢI, *învinovăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) considera sau a (se) declara vinovat; a (se) învinui, a (se) acuza. – **În** + **vinovat.**

ÎNVINOVĂŢIRE, *învinovăţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învinovăţi* şi rezultatul ei; învinuire, acuzare. – V. **învinovăţi.**

ÎNVINS, -Ă, *învinşi, -se,* adj. (Adesea substantivat) Biruit, înfrânt; *p. ext.* supus. – V. **învinge.**

ÎNVINUI, *învinuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) considera vinovat; a (se) învinovăţi; a (se) acuza. * Tranz. Spec. A acuza pe cineva în faţa unei instanţe judecătoreşti; a inculpa. – **În** + **vină** + suf. -*ui.*

ÎNVINUIRE, *învinuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învinui* şi rezultatul ei; învinovăţire, acuzare, acuzaţie, inculpare. * Vină; culpă. – V. **învinui.**

ÎNVINUIT, -Ă, *învinuiţi, -te,* adj. Care este sau a fost învinuit. * (Substantivat) Persoană

aflată sub urmărire penală; acuzat, inculpat, pârât. – V. **învinui.**
ÎNVIORA, *înviorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face (mai) vioi; a (se) trezi din amorţeală; a (se) dezmorţi, a reveni sau a face să-şi revină în simţiri; *p. ext.* a (se) însufleţi, a (se) înveseli; a (se) îmbărbăta. [Pr.: -*vi-o*-] – Et. nec.
ÎNVIORARE, *înviorări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înviora* şi rezultatul ei; dezmorţire, însufleţire. [Pr.: -*vi-o*-] – V. **înviora.**
ÎNVIORAT, -Ă, *înviorați, -te,* adj. Care a devenit vioi; însufleţit, îmbărbătat. [Pr.: -*vi-o*-] – V. **înviora.**
ÎNVIORATOR, -OARE, *înviorători, -oare,* adj. Care înviorează, care însufleţeşte; care îmbărbătează. [Pr.: -*vi-o*-] – **Înviora +** suf. **-***ător.*
ÎNVIOŞA, *învioşez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înviora. [Pr.: – *vi-o*-] – Cf. **viu.**
ÎNVIOŞARE, *învioşări,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) învioşa*; înviorare. [Pr.: -*vi-o*-] – V. **învioşa.**
ÎNVIOŞAT, -Ă, *învioşaţi, -te,* adj. (Reg.) Înviorat. [Pr.: -*vi-o*-] – V. **învioşa.**
ÎNVOI, *învoiesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A ajunge la o înţelegere, a cădea de acord, a se înţelege cu cineva. * Refl. (Pop.) A se angaja, a se tocmi. **2.** Refl. A se declara de acord cu ceva, a consimţi la ceva. **3.** Refl. recipr. (Pop.) A trăi în bună înţelegere cu cineva, a se înţelege, a se împăca. **4.** Tranz. A acorda cuiva ceea ce cere; a permite, a îngădui. * A permite cuiva să lipsească (pentru scurt timp) de la serviciu, de la şcoală, de la cazarmă etc. – **În + voie.**
ÎNVOIALĂ, *învoieli,* s.f. **1.** Înţelegere, convenţie, aranjament, acord. **2.** Târg, tocmeală; *p. ext.* angajare. ** *Învoială agricolă* = tocmeală agricolă. **3.** Permisie, îngăduire. – **Învoi** + suf. -*eală.*
ÎNVOINICI, *învoinicesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni voinic, a se înzdrăveni. – **În + voinic.**
ÎNVOIRE, *învoiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învoi* şi rezultatul ei. * Permisie acordată cuiva. – V. **învoi.**
ÎNVOIT, -Ă, *învoiţi, -te,* adj. (Rar) Care s-a stabilit în urma unei înţelegeri; convenţional. – V. **învoi.**
ÎNVOLBURA, *învólbur,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (La pers. 3, despre ape, furtuni etc.) A (se) mişca în vârtejuri; a (se) învârteji. **2.** Tranz. Fig. (Rar) A învălui, a cuprinde, a împresura. [Prez. ind. şi: *învolburez*] – **În + volbură.**
ÎNVOLBURARE, *învolburări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învolbura*; rotire, mişcare în vârtej. – V. **învolbura.**
ÎNVOLBURAT, -Ă, *învolburaţi, -te,* adj. Care se mişcă în vârtej, învârtit, prins în vârtej; *p. ext.* agitat, tulburat. – V. **învolbura.**
ÎNVOLT, ÎNVOALTĂ, *învolţi, învoalte,* adj. **1.** (Despre flori) Cu petale multe şi dese; bătut[2], înfoiat, bogat. * (Despre păr, pene, coamă) Des, îmbelşugat, bogat. **2.** Rotunjit, plin, umflat, înfoiat. [Var.: (înv.) **invóltă** adj.] – Lat. **/ * / invol(u)tus** *(< involvere).*
ÎNVOLTA, *învoltez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. (Despre flori) A se deschide învolt, a înflori bogat. * Refl. (Despre părul capului etc.) A se revărsa bogat, îmbelşugat. **2.** Refl. Fig (Despre manifestările oamenilor) A creşte în întensitate. – Din **învolt.**
ÎNVOLTĂ adj. v. **învolt.**
ÎNVRĂJBI, *învrăjbesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A intra în vrajbă cu cineva, a se duşmăni cu cineva, a se învrăjmăşi. * Tranz. A semăna vrajbă, a face să se duşmănească, a învrăjmăşi. **2.** Tranz. şi refl. A (se) înfuria, a (se) mânia, a (se) întărâta. – **În** + **vrajbă.**
ÎNVRĂJBIRE, *învrăjbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învrăjbi* şi rezultatul ei; duşmănie, vrajbă. – V. **învrăjbi.**
ÎNVRĂJBIT, -Ă, *învrăjbiţi, -te,* adj. Care este în vrajbă, certat cu cineva; înfuriat, mâniat, întărâtat. – V. **învrăjbi.**
ÎNVRĂJBITOR, -OARE, *învrăjbitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care seamănă vrajbă, duşmănie, care aţâţă la ură. – **Învrăjbi** + suf. -*tor.*
ÎNVRĂJMĂŞI*, învrăjmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Înv.) A (se) învrăjbi. – **În** + **vrăjmaş.**
ÎNVRÂSTA vb. I v. **învârsta.**
ÎNVRÂSTARE s.f. v. **învârstare.**
ÎNVRÂSTAT, -Ă adj. v. **învârstat.**
ÎNVREDNICI, *învrednicesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se dovedi vrednic să înfăptuiască ceva, să ajungă la ceva; a fi capabil, a reuşi. **2.** A avea norocul, cinstea să..., a avea parte de... * Tranz. (Rar) A acorda favoarea, norocul de a... **3.** A găsi de cuviinţă; a binevoi, a catadicsi. – **În + vrednic.**
ÎNZĂPEZI, *înzăpezesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu zăpadă; a deveni sau a face să devină impracticabil din cauza zăpezii; a (se) troieni, a (se) întroieni. * (Despre vehicule;

p. ext. despre călători) A (se) imobiliza, a (se) înfunda în zăpadă. – **În + zăpadă.**
ÎNZĂPEZIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înzăpezi* şi rezultatul ei; troienire, întroienire. – V. **înzăpezi.**
ÎNZĂPEZIT, -Ă, *înzăpeziţi,* adj. (Despre drumuri sau locuri) Care este acoperit cu zăpadă; care a devenit impracticabil din cauza zăpezii; troienit, întroienit. * (Despre vehicule; *p. ext.* despre călători) Care este imobilizat, înfundat, blocat în zăpadă. – V. **înzăpezi.**
ÎNZĂUAT, -Ă, *înzăuaţi, -te,* adj. (Înv.) Îmbrăcat în zale, cu platoşă. [Pr.: *-ză-uat.* – Var.: **înzeuát, -ă** adj.] – **În + za** + suf. *-at.*
ÎNZĂVORÂRE, *înzăvorâri,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a înzovărî.* – V. **înzăvorî.**
ÎNZĂVORÂT, -Ă, *înzăvorâţi, -te,* adj. (Tehn.; despre piese) Care este împiedicat să se mişte pritr-un mecanism de închidere. – V. **înzăvorî.**
ÎNZĂVORÎ, *înzovăresc,* vb. IV. Tranz. (Tehn.) A împiedica intenţionat mişcarea unei piese faţă de alta cu ajutorul unor mecanisme de închidere. – **În + zăvorî.**
ÎNZDRĂVENI, *înzdrăvenesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoşi (după o boală), a deveni (iarăşi) puternic, zdravăn; a se întrema, a se întări, a se învoinici. ** Tranz. *Tratamentul l-a înzdrăvenit.* – **În + zdravăn.**
ÎNZDRĂVENIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înzdrăveni*; însănătoşire, întremare, întărire. – V. **înzdrăveni.**
ÎNZDRĂVENIT, -Ă, *înzdrăveniţi, -te,* adj. Însănătoşit; întremat, întărit. – V. **înzdrăveni.**
ÎNZECI, *înzecesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face sau a deveni de zece ori mai mare, mai mult; *p. ext.* a (se) mări mult. – **În + zece.**
ÎNZECIRE s.f. Acţiunea de *a (se) înzeci.* – V. **înzeci.**
ÎNZECIT, -Ă, *înzeciţi, -te,* adj. De zece ori mai mare, mai mult; *p. ext.* mult mai mult, mult mai mare. – V. **înzeci.**
ÎNZESTRA, *înzestrez,* vb. I. Tranz. **1.** A da zestre unei fete (când se mărită). * A acorda cuiva un bun, o sursă de venituri etc. **2.** A prevedea cu cele necesare o întreprindere, o instituţie etc.; a dota. **3.** Fig. A dota pe cineva cu calităţi morale, fizice etc. – **În + zestre.**
ÎNZESTRARE, *înzestrări,* s.f. Acţiunea de *a înzestra* şi rezultatul ei. * Fig. Sumă de calităţi; capacitate, talent. – V. **înzestra.**
ÎNZESTRAT, -Ă, *înzestraţi, -te,* adj. Prevăzut cu cele necesare. * Fig. Dotat cu calităţi deosebite, talentat. – V. **înzestra.**
ÎNZEUAT, -Ă adj. v. **înzăuat.**
ÎNZIDI, *înzidesc,* vb. IV. Tranz. A fixa o piesă, un element de construcţie într-un masiv de zidărie. – **În + zid.**
ÎNZIDIRE, *înziduri,* s.f. Acţiunea de *a înzidi.* – V. **înzidi.**
ÎNZIDIT, -Ă, *înzidiţi, -te,* adj. Fixat într-un masiv de zidărie. – V. **înzidi.**
ÎNZILI*,* *înzilesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A face să trăiască mult. **2.** Refl. A-şi ţine zilele cu greu, a o duce de azi pe mâine. – **În + zile** (pl. lui *zi*).
ÎNZORZONA, *înzorzonez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) împodobi peste măsură şi fără gust, a(-şi) pune zorzoane; a (se) împopoţona. – **În + zorzoane.**
ÎNZORZONARE*,* *înzorzonări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înzorzona* şi rezultatul ei; împopoţonare. – V. **înzorzona.**
ÎNZORZONAT, -Ă, *înzorzonaţi, -te,* adj. Împodobit peste măsură şi fără gust; împopoţonat. – V. **înzorzona.**
ÎRA interj. (Pop.; rostit cu *î* prelungit) Exclamaţie care exprimă mirare, uimire, ciudă etc. [Var.: **ăra** interj.] – Onomatopee.
ÎRACAN s.m. v. **sărăcan.**
J s.m. invar. A treisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană fricativă prepalatală sonoră). – [Pr.: *je*].
JAB, *jaburi,* s.n. Lovitură repetată la box, plasată în regiunea nasului, prin care se urmăreşte agasarea şi dezorientarea adversarului. [Pr.: *geb*] – Din engl. **jab.**
JABIRU, *jabiruri,* s.n. Pasăre din regiunile calde, asemănătoare cu barza. – Din fr. **jabiru.**
JABOU, *jabouri,* s.n. Accesoriu de îmbrăcăminte (astăzi femeiască), care constă dintr-unul sau mai multe volane de dantelă, de mătase etc. fixate la baza gâtului unei bluze, al unei rochii etc. şi care se etalează pe piept ca o cravată. – Din fr. **jabot.**
JABRĂ s.f. v. **javră.**
JAC[1]**,** *jacuri,* s.n. **1.** Dispozitiv, folosit mai ales în telefonia manuală, care permite, prin introducerea unei fişe, stabilirea unei legături între două linii. **2.** Dispozitiv de interconectare electrică a unor magnetofoane şi casetofoane. [Scris şi: *jack.* – Pr. şi: *geac*] – Din fr., engl. **jack.**
JAC[2] s.n. v. **jaf.**

JACARD, *jacarde,* s.n. Dispozitiv special, montat la războaiele de ţesut, care serveşte la obţinerea unor ţesături cu anumite desene complicate. * Ţesătură obţinută cu ajutorul acestui dispozitiv. – Din fr. **jacquard.**
JACAŞ, *jacaşi,* s.m. (Reg.) Om jefuitor, hrăpăreţ. [Var.: **jăcáş** s.m.] – **Jac**[2] **+** suf. *-aş.*
JACĂ, *jăci,* s.f. (Reg.) Sac, traistă, săculeţ de pânză rară, în care se pune (la scurs) caşul, urda sau brânza de vacă. – Din magh. **zsák.**
JACHETĂ, *jachete,* s.f. Haină (tricotată) femeiască încheiată în faţă, care acoperă partea de sus a corpului şi care se poartă peste bluză sau peste rochie. * Haină bărbătească de ceremonii, croită pe talie, lungă până aproape de genunchi. – Din fr. **jaquette.**
JACHETUŢĂ, *jachetuţe,* s.f. (Rar) Jacheţică. – **Jachetă +** suf. *-uţă.*
JACHEŢICĂ, *jacheţele,* s.f. Diminutiv al lui *jachetă*; jachetuţă. – **Jachetă** + suf. *-ică.*
JACK s.n. v. **geac.**
JACQUERIE s.f. Răscoală ţărănească antifeudală care a avut loc în provinciile din nordul şi nord-vestul Franţei la jumătatea sec. XIV. [Pr.: *jacherie*] – Cuv. fr.
JAD, *jaduri,* s.n. Piatră semipreţioasă compusă din silicat natural de aluminiu, calciu şi magneziu, de culoare albă-verzuie până la verde închis, cu luciu sticlos, folosită la confecţionarea unor obiecte de artă. * Obiect de artă făcut din această piatră. – Din fr. **jade.**
JADEIT, *jadeite,* s.n. Varietate de jad compusă din silicat natural de sodiu şi aluminiu compact, verzui sau albicios, utilizată în arta decorativă. – Din fr. **jadéite.**
JAF, *jafuri,* s.n. **1.** Furt săvârşit prin violenţă; jefuire, jecmăneală. ** Loc. vb. *A face jaf* = a jefui, a prăda. * (Înv.; concr.) Lucruri jefuite, pradă. **2.** (Fam.) Consum, cheltuială fără măsură, risipă; distrugere. ** Expr. *Jaf în ciuperci!* se spune pentru a arăta nepăsare faţă de o pagubă considerată neînsemnată. [Var.: (înv.) **jac** s.n.] – Din pol. **żak.**
JAGUAR, *jaguari,* s.m. Animal carnivor feroce din familia felidelor, cu blana galbenă-roşcată şi cu pete negre circulare, care trăieşte în America Centrală şi în America de Sud *(Felis onca).* [Pr.: *-gu-ar*] – Din fr. **jaguar.**
JAINISM s.n. Religie şi şcoală filozofică indiană, opusă brahmanismului şi sistemului de castă al acestuia, întemeiată în secolul VI ante Christos. [Pr.: *ja-i-*] – Din fr. **jaïnisme.**
JAINIST, -Ă, *jainişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al jainismului. [Pr.: *ja-i-*] – Din fr. **jaïniste.**
JAIS s.n. Varietate de antracit, foarte dură, sticloasă, de culoare neagră, folosită la confecţionarea unor mărgele. [Pr.: *je*] – Din fr. **jais.**
JALAPĂ s.f. Răşină extrasă din rădăcina plantei *Exogonium purga*, utilizată sub formă de pulbere în farmacie pentru proprietăţile ei purgative. – Din fr. **jalap**, sp. **jalapa.**
JALBĂ, *jalbe,* s.f. (Pop.) Plângere, reclamaţie (făcută în scris). ** Expr. (Fam.) *A umbla* (sau *a merge, a veni* etc.) *cu jalba în proţap* = a cere insistent (şi ostentativ) un drept sau o favoare. [Pl. şi : *jălbi.* – Var.: **jálobă** s.f.] – Din sl. **žalîba**. Cf. bg. **žalba.**
JALE[1] s.f. **1.** Tristeţe, mâhnire, durere adâncă; jelanie **(2)**. ** Loc. adj. *De jale* = trist, jalnic, de plâns; plin de dor. ** Loc. adv. *Cu jale* = cu amărăciune, dureros, jalnic. **2.** (Înv.) Doliu. [Var.: (reg.) **jéle** s.f.] – Din sl. **žalî.**
JALE[2] s.f. Nume dat mai multor plante din familia labiatelor *(Salvia)*; *spec.* mic arbust cu tulpina semilemnoasă, aromată, cu frunze opuse, cu flori albastre, violete, galbene sau albe, cultivat ca plantă ornamentală şi medicinală, salvie *(Salvia officinalis).* – Din magh. **zsálya.**
JALEŞ, *jaleşi,* s.m. **1.** Gen de plante erbacee din familia labiatelor, cu frunze mari, opuse, dinţate şi cu florile viu colorate *(Salvia)*; plantă care face parte din acest gen. **2.** Plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu frunze ovale şi cu flori purpurii dispuse în spice *(Stachys germanica).* – **Jale**[2] **+** suf. *-eş.*
JALET, *jalete,* s.n. (Rar) Vaiet, bocet. – **Jale**[1] + suf. *-et.*
JALNIC, -Ă, *jalnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Foarte trist, dureros. * Care provoacă milă; nenorocit; vrednic de compătimit; lamentabil, deplorabil. – **Jale**[1] + suf. *-nic.*
JALOBĂ s.f. v. **jalbă.**
JALON, *jaloane,* s.n. **1.** Bară lungă de lemn sau de metal, care serveşte la marcarea şi la semnalizarea punctelor de pe teren în diverse lucrări topografice. **2.** Fig. Element care marchează un punct sau o etapă în desfăşurarea unei activităţi. – Din fr. **jalon.**
JALONA, *jalonez,* vb. I. Tranz. **1.** A marca pe teren punctele unui traseu, ale unei alinieri etc. prin jaloane **(1)**. **2.** Fig. A indica punctele principale ale unei probleme sau etapele în desfăşurarea unei activităţi, a da o direcţie, a trasa în linii mari un plan. – Din fr. **jalonner.**
JALONARE, *jalonări,* s.f. Acţiunea de *a jalona* şi rezultatul ei; trasare. – V. **jalona.**
JALONER, *jaloneri,* s.m. Persoană care face jalonări. – Din fr. **jalonneur.**
JALUZEA, *jaluzele,* s.f. (De obicei la pl.) Un fel de stor alcătuit din lamele subţiri de lemn, de

aluminiu, de material plastic etc., aşezate paralel şi orizontal pe două chingi sau lănţişoare în aşa fel încât, atunci când sunt trase în jos, să împiedice pătrunderea luminii în încăperi; persiană. – După fr. **jalousie.**

JALUZIE s.f. (Franţuzism înv.) Gelozie. – Din fr. **jalousie.**

JAMAICAN, -Ă, *jamaicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Jamaica. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Jamaica. – Din fr. **jamaîquain.**

JAMAICĂ s.f. Varietate de rom. – Din fr. [rhum de la] **Jamaîque.**

JAMBĂ, *jambe,* s.f. Fiecare dintre cele două picioare ale trenului de aterizare de care sunt prinse roţile avionului. – Din fr. **jambe.**

JAMBETĂ, *jambete,* s.f. Mişcare a calului care constă în ridicarea la orizontală a unui picior îndărăt, calul stând pe loc. – Din fr. **jambette.**

JAMBIERĂ, *jambiere,* s.f. Învelitoare de piele, de lână sau de postav, care acoperă şi protejează piciorul de la gleznă până aproximativ de genunchi. [Pr.: *-bi-e-*] – Din fr. **jambiére.**

JAMBON, *jamboane,* s.n. Produs alimentar obţinut din pulpă de porc preparată prin sărare şi afumare sau fierbere cu mijloace tehnice speciale; şuncă. – Din fr. **jambon.**

JANDAR s.m. v. **jandarm.**

JANDARM, *jandarmi,* s.m. Militar din corpul jandarmeriei. [Var.: (pop.) **jandár** s.m.] – Din fr. **gendarme.**

JANDARMERIE, *jandarmerii,* s.f. Poliţie militară care are sarcina de a păzi şi de a menţine ordinea. – Din fr. **gendarmerie.**

JANGHINOS, -OASĂ, *janghinoşi, -oase,* adj. (Pop. şi fam.) Murdar, neîngrijit; jerpelit. – **Janghină** (înv. "boală de cai", et. nec.) + suf. *-os.*

JANILIE s.f. Fir gros de catifea, cu care se împodobesc hainele sau din care se confecţionează unele obiecte. [Var.: **jenflie** s.f.] – După fr. **chenille.**

JANSENISM s.n. Curent social-religios catolic apărut în Olanda şi în Franţa la mijlocul sec. XVII, care susţinea predestinarea şi propovăduia o morală austeră. – Din fr. **jansénisme.**

JANSENIST, -Ă, *jansenişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine jansenismului, privitor la jansenism. **2.** S.m. şi f. Adept al jansenismului. – Din fr. **janséniste.**

JANTĂ, *jante,* s.f. Partea exterioară periferică a unei roţi de autovehicul, de bicicletă etc., construită astfel încât să permită montarea pe roată a unui pneu. ** Expr. *A rămâne* (sau *a fi*) *pe jantă* = **a)** avea cauciucul dezumflat; **b)** (fam.) a rămâne fără bani, a fi lefter. [Var.: **geántă** s.f.] – Din fr. **jante.**

JANŢ s.n. **1.** Zer untos care se scurge la fabricarea caşcavalului, în urma opăririi caşului cu apă clocotită, constituind materia primă pentru obţinerea untului de caşcaval. **2.** Partea lichidă rămasă după coagularea laptelui. **3.** Zara fiartă rămasă de la prepararea urdei. – Et. nec.

JAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu repeziciune; jnap. – Onomatopee.

JAPANOLOG, -Ă, *japonologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în japanologie [Var.: **japonológ, -ă** s.m. şi f.] – Din germ. **Japanolog.**

JAPANOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul culturii şi civilizaţiei japoneze. [Var.: **japonologíe** s.f.] – Din germ. **Japanologie.**

JAPĂ, *jape,* s.f. (Reg.) Nuia subţire şi elastică. * Bătaie dată cu o astfel de nuia. – Din **jap.**

JAPCĂ s.f. (În expr.) *A lua cu japca* = a lua cu forţa şi pe nedrept. – Din bg. **žabka** "laţ, cursă".

JAPON s.n. Porţelan sau mătase fină din Japonia. – Din fr. **japon.**

JAPONEZ, -Ă, *japonezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Japoniei sau care este originară de acolo; nipon. **2.** Adj. Care aparţine Japoniei sau japonezilor **(1)**, privitor la Japonia sau la japonezi; nipon. (Substantivat, f.) Limba vorbită de japonezi **(1)**. – Din fr. **japonais.**

JAPONOLOG, -Ă s.m. şi f. v. **japanolog.**

JAPONOLOGIE s.f. v. **japanologie.**

JAPŞĂ, *japşe,* s.f. Depresiune de mică adâncime din bălţile sau din Delta Dunării, cu contur circular sau alungit, acoperită de apă numai în timpul revărsărilor, în care se dezvoltă o bogată vegetaţie de apă. * (Pop.) Baltă mică. [Pl. şi: *jăpşi*] – Et. nec.

JAR[1] s.n. Grămadă de cărbuni în stare de incandescenţă care ard fără flacără; jeratic, jărăgai **(1)**, jeg **(2)**, jarişte. * *P. ext.* Arşiţă, dogoare. * Fig. Fierbinţeală, febră; suferinţă arzătoare. – Din sl. **žarŭ.**

JAR[2] s.n. Părul scurt de pe partea din faţă a capului şi de pe extremităţile membrelor la ovine. – Din fr. **jarre.**

JARCALETE, *jarcaleţi,* s.m. (Reg.) Vlăjgan; haimana. – Cf. **jarcă.**
JARCĂ, *jărci,* s.f. (Reg.) Piele de oaie (în stare proastă); *p. ext.* oaie bătrână şi slabă. – Et. nec.
JARCHILĂ, *jarchile,* s.f. (Reg.) Haină uzată; cojoc de piele proastă. – **Jarcă** + suf. *-ilă.*
JARCIHNĂ, *jarchine,* s.f. (Reg.) **1.** Ciomag. **2.** Bucată (de ceva). – Et. nec. Cf. **jarcă.**
JARDĂ, *jarde,* s.f. Os mort care se dezvoltă pe faţa din afară a jaretului. – Din fr. **jarde.**
JARDINIERĂ, *jardiniere,* s.f. Etajeră de lemn, suport de metal etc. pe care se ţin ghivece cu plante ornamentale; cutie în care se pune pământ pentru flori, aşezată sub ferestre sau pe balcoane. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **jardiniére.**
JARET s.n. Articulaţie a membrului posterior la animalele patrupede, situată între gambă şi fluier. – Din fr. **jarret.**
JARGON, *jargoane,* s.n. **1.** Limbaj specific anumitor categorii sociale, care reflectă dorinţa celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor şi care se caracterizează prin abundenţa cuvintelor şi expresiilor pretenţioase, de obicei împrumutate din alte limbi. **2.** (Înv., azi impr.) Dialect, grai. – Din fr. **jargon.**
JARIŞTE s.f. **1.** (Înv.) Jar[1]; foc; *p. ext.* vatră. **2.** Loc pustiit de foc. * Pădure arsă pe locul căreia se dezvoltă o nouă vegetaţie lemnoasă. – **Jar**[1] + suf. *-işte.*
JART interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o palmă dată cuiva. – Onomatopee.
JARTEA, *jartele,* s.f. (Pop.) Jartieră. [Var.: (reg.) **jartélă** s.f.] – Din fr. **jarretelle.**
JARTELĂ s.f. v. **jartea.**
JARTIERĂ, *jartiere,* s.f. Accesoriu de îmbrăcăminte, confecţionat dintr-o panglică de elastic care menţine ciorapul întins pe picior; jartea, calţavetă. * Fiecare dintre bucăţile de elastic ale unui portjartier, prevăzute la un capăt cu un dispozitiv special pentru fixat ciorapii. [Pr.: *-ti-e-*] – Din fr. **jarretiére.**
JASMIN s.m. (Franţuzism) Iasomie *(Jasminum officinale).* – Din fr. **jasmin.**
JASP s.n. Rocă silicioasă compactă, variat colorată, alcătuită din calcedonie şi compuşi ai fierului, întrebuinţată ca piatră semipreţioasă. – Din fr. **jaspe.**
JAVANEZ, -Ă, *javanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Locuitor al insulei Java. **2.** Adj. Care aparţine Javei sau javanezilor **(1)**, privitor la Java sau la javanezi. – Din fr. **javanais.**
JAVART s.n. Tumoare care constă în mortificarea unei părţi din cartilajul copitei la cai şi la boi. – Din fr. **javart.**
JAVEL s.n. (În sintagma) *Apă de javel* = soluţie apoasă de hipoclorit de sodiu, folosită ca dezinfectant. – Din fr. [eau de] **Javel.**
JAVELINĂ, *javeline,* s.f. (Franţuzism înv.) Suliţă lungă şi subţire. – Din fr. **javeline.**
JAVELIZA, *javelizez,* vb. I. Tranz. A supune (apa) procesului de javelizare. – Cf. fr. **javeler.**
JAVELIZARE s.f. Procedeu de sterilizare a apei prin tratare cu apă de javel, pentru a o face potabilă. – După fr. **javellisation.**
JAVELIZATĂ adj. (Despre apă) Care a fost sterilizată cu apă de javel pentru a deveni potabilă. – V. **javeliza.**
JAVRĂ, *javre,* s.f. **1.** Câine slab şi prăpădit; jigodie, potaie, cotarlă; *p. gener.* (depr.) câine. **2.** Epitet pentru un om lipsit de caracter. [Var.: (reg.) **jábră** s.f.] – Din **Javarra** (numele unei rase de câini fără păr).
JAZ, (2) *jazuri,* s.n. **1.** Muzică uşoară (de dans), adesea cu caracter de improvizaţie, provenită din împletirea elementelor folclorice nord-americane (muzica populară a negrilor) cu muzica popoarelor europene, caracterizată printr-un ritm vioi, sincopat. **2.** Orchestră formată de obicei din instrumente de suflat şi de percuţie care execută această muzică; jazband. [Scris şi: *jazz*] – Din fr., engl. **jazz.**
JAZBAND, *jazbanduri,* s.n. Jaz **(2)**. – Din fr., engl. **jazz-band.**
JAZISTIC, -Ă, *jazistici, -ce,* adj. De jaz, privitor la jaz. [Scris şi: *jazzistic*] – **Jaz** + suf. *-istic.*
JĂCAŞ s.m. v. **jacaş.**
JĂCHILĂ s.f. (Reg.) Povară purtată de un animal sau de un om; bagaj. – Din germ. **Säckel.**
JĂCMĂNEALĂ s.f. v. **jecmăneală.**
JĂCMĂNI vb. IV v. **jecmăni.**
JĂLBAR s.m. v. **jelbar.**
JĂPCAN, *jăpcani,* s.m. (Rar) Om hrăpăreţ, care jefuieşte **(2)**. – **Japcă** + suf. *-an.*
JĂRATEC s.n. v. **jăratic.**
JĂRATIC s.n. Jar[1] ** Loc. adj. *De jeratic* = care pare că arde; arzător. ** Expr. *A sta* (sau *a şedea*) *ca pe jăratic* = a fi extrem de nerăbdător şi de neliniştit sau a fi foarte grăbit. [Var.: **jărátec, jerátic, jerátec** s.n.] – Din sl. **žaratůků.**
JĂRĂGAI, *jărăgaiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Jar[1]. **2.** Senzaţie de arsură pe gât şi pe esofag; jeg **(3)**. [Var.: (reg.) **jeregái** s.n.] – Et. nec.
JARDIE s.f. v. **jordie.**
JĂRI, *jăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul[1] pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jerui. –

Din **jar**[1].

JĂRPAN, *jărpani,* s.m. (Reg.) **1.** Cal slab; mârţoagă. **2.** Fig. Termen de batjocură pentru oameni. – Formaţie onomatopeică.

JĂRUI vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul[1] pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jări. [Var.: **a jeruí** vb IV] – **Jar**[1] + suf. *-ui.*

JDER, *jderi,* s.m. Mic animal carnivor din familia mustelidelor, asemănător cu dihorul, cu blana preţioasă, de culoare brună închis *(Martes martes).* * Blana acestui animal. – Cf. scr. **zdero** "mare mâncăcios".

JEB, *jeburi,* s.n. (Reg.) Buzunar. – Din magh. **zseb.**

JECMĂNEALĂ, *jecmăneli,* s.f. Acţiunea de *a jecmăni* şi rezultatul ei; jaf, jefuire. [Var.: (înv. şi reg.) **jăcmăneálă** s.f.] – **Jecmăni +** suf. *-eală.*

JECMĂNI, *jecmănesc,* vb. IV. Tranz. A jefui **(2)**. [Var.: **jăcmăní** vb. IV] – Din **jăcman** (înv. şi reg. "jaf mare" < magh.).

JECUI vb. IV v. **jefui.**

JECUIRE s.f. v. **jefuire.**

JEEP, *jeepuri,* s.n. Tip de maşină mică (de campanie). [Pr.: *gip*] – Din fr. **jeep.**

JEFUI, *jefuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fura bani sau obiecte în cantităţi mari (făcând uz de violenţă); a săvârşi un jaf **(1)**, a prăda. **2.** A stoarce pe cineva de bani sau de alte bunuri materiale prin forţă sau prin înşelăciune; a jecmăni. [Var.: (înv.) **jecuí** vb. IV] – **Jaf +** suf. **-***ui.*

JEFUIRE, *jefuiri,* s.f. Acţiunea de *a jefui* şi rezultatul ei; jaf, pradă, jecmăneală. [Var.: (înv.) **jecuíre** s.f.] – V. **jefui.**

JEFUIT s.n. Faptul de *a jefui.* – V. **jefui.**

JEFUITOR, -OARE, *jefuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care săvârşeşte un jaf **(1)**, (persoană) care jefuieşte. [Pr.: *-fu-i-*] – **Jefui +** suf. *-tor.*

JEG, *jeguri,* s.n. **1.** Strat de murdărie pe pielea omului sau a animalelor; jip[1], lip[1]. **2.** (Reg.) Jar[1]. **3.** (Reg.) Senzaţie de arsură pe gât şi pe esofag; jărăgai **(2)**. – Din bg. **žeg.**

JEGOS, -OASĂ, *jegoşi, -oase,* adj. Plin de jeg (**1**); murdar. – **Jeg** + suf. *-os.*

JEJUN, *jejunuri,* S.n. Parte a intestinului subţire cuprinsă între duoden şi ileon. – Din fr. **jéjunum**, lat. **jejunum.**

JEJUNAL, -Ă, *jejunali, -e,* adj. (Anat.) Al jejunului. – Din fr. **jéjunal.**

JEJUNITĂ s.f. Inflamaţie a jejunului, manifestată prin dureri abdominale, tulburări digestive etc. – **Jejun** + suf *-ită.*

JEJUNOSTOMIE, *jejunostomii,* s.f. (Med.) Deschidere operatorie a unei anse jejunale la piele. – Din fr. **jéjunostomie.**

JELANIE, *jelanii,* s.f. **1.** Plângere, tânguire, jeluire. * Cântec trist. **2.** Jale[1] **(1)**, durere adâncă. **3.** Doliu, durere mare. – Din sl. **želanije.**

JELBAR, *jelbari,* s.m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu scrisul jalbelor. [Var.: **jălbár** s.m.] – **Jalbă** + suf. *-ar.*

JELE s.f. v. **jale**[1]**.**

JELER, *jeleri,* s.m. Nume dat în evul mediu ţăranilor fără pământ sau cu pământ puţin din Transilvania, care munceau pe moşiile nobililor, dar care nu aveau regimul juridic al iobagilor. – Din magh. **zsellér.**

JELEU, *jeleuri,* s.n. **1.** Peltea. **2.** Preparat de cofetărie sub formă de gel, obţinut din jeleu **(1)** amestecat cu sucuri de fructe şi acoperit cu un strat de zahăr tos. – Din fr. **gelée.**

JELI, *jelesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se plânge, a se văita; a se tângui, a se căina, a se jelui **(1)**. **2.** Tranz. şi intranz. A boci un mort. **3.** Tranz. A deplânge, a compătimi; a regreta, a jelui. – Din sl. **žaliti.**

JELIRE s.f. Acţiunea de *a (se) jeli*; plângere, tânguire. – V. **jeli.**

JELIT[1] s.n. Faptul de *a (se) jeli.* – V. **jeli.**

JELIT[2]**, -Ă,** *jeliţi, -te,* adj. Deplâns, compătimit; întristat, trist. – V. **jeli.**

JELITOR, -OARE, *jelitori, -oare,* adj. Care (se) jeleşte; care inspiră jale; jalnic. – **Jeli** + suf. -*tor.*

JELŢ s.n. v. **jeţ.**

JELŢUREL, *jelţurele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *jelţ.* – **Jelţ +** suf. *-urel.*

JELUI, *jeluiesc,* vb. IV. **1.** Refl. (adesea fig.) A se jeli **(1)**. * Refl. şi intranz. A cere dreptate, a adresa o plângere (cuiva); a se plânge (la...). **2.** Tranz. A deplânge, a compătimi, a jeli **(3)**. [Prez. ind. şi: *jélui*] – Din sl. **žalovati.**

JELUIALĂ, *jeluieli,* s.f. Jeluire. [Pr.: *-lu-ia-*] – **Jelui** + suf. *-eală.*

JELUIRE, *jeluiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) jelui* şi rezultatul ei; plângere, tânguire, jeluială. * (Concr.) Reclamaţie, jalbă. – V. **jelui.**

JELUIT, -Ă, *jeluiţi, -te,* adj. (Pop.) Cuprins de jale[1], plin de jale[1]; îndurerat, întristat, trist,

jelit[2]. – V. **jelui.**

JELUITOR, -OARE, *jeluitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se jeluieşte **(1)**; tânguitor. * (Substantivat, f.; rar) Bocitoare. **2.** S.m. şi f. (Înv.) Persoană care prezintă o jalbă; reclamant, petiţionar. [Pr.: *-lu-i-*] – **Jelui** + suf. *-tor.*

JENA, *jenez,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau încălţăminte) A strânge, a apăsa, a roade; a supăra. * Fig. A stânjeni, a deranja, a incomoda. **2.** Refl. A avea un sentiment de reţinere faţă de ceva; a se ruşina; a se sfii. – Din fr. **gëner.**

JENANT, -Ă, *jenanţi, -te,* adj. Care provoacă jenă; supărător, neplăcut; penibil. – Din fr. **gënant.**

JENAT, -Ă, *jenaţi, -te*, adj. Stânjenit, stingherit; încurcat[2]; penibil, ruşinat. * (Rar) Care dovedeşte jenă. – V. **jena.** Cr. fr. **gëné**.

JENĂ s.f. **1.** Sentiment de sfială de care este cuprins cineva când se află într-o situaţie penibilă; stinghereală. * Situaţie grea, neplăcută; încurcătură, strâmtoare. ** *Jenă financiară* = lipsă de bani. **2.** Senzaţie supărătoare, durere organică uşoară; sâcâială. – Din fr. **gëne.**

JENILIE s.f. v. **janilie.**

JEP, *jepi,* s.m. Arbust din familia pinului, cu tulpini ramificate flexibile, adesea culcate la pământ, cu frunze în formă de ace, răspândit în regiunea alpină sub formă de tufişuri; jneapăn **(1)** *(Pinus mugo).* – Et. nec.

JERATEC s.n. v. **jăratic.**

JERATIC s.n. v. **jăratic.**

JERBĂ, *jerbe,* s.f. **1.** Buchet mare de flori, aşezate în aşa fel încât să aibă faţa orientată în aceeaşi parte. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Jerbă nucleară* = fascicul de urme ale particulelor provenite din dezintegrarea unui nucleu atomic în nenumărate fragmente, ca urmare a ciocnirii sale de o particulă cosmică cu energia foarte mare. – Din fr. **gerbe.**

JEREGAI s.n. v. **jărăgai.**

JERPELI, *jerpelesc,* vb. IV. Refl. (Despre îmbrăcăminte, cărţi etc.) A se învechi şi a se rupe, a se uza; a se zdrenţui. * Tranz. A purta rău; a degrada, a strica. – Et. nec.

JERPELIRE s.f. Acţiunea de *a (se) jerpeli* şi rezultatul ei. – V. **jerpeli.**

JERPELIT, -Ă, *jerpeliţi, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte, cărţi etc.) Învechit şi rupt[2], uzat; degradat, zdrenţuit, jigărit. * (Despre oameni) Zdrenţăros. – V. **jerpeli.**

JERSE s.n. v. **jerseu.**

JERSEU, *jerseuri,* s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte tricotat sau împletit, din lână, din bumbac etc., de obicei cu mâneci lungi şi deschis în faţă, care acoperă partea de sus a corpului. **2.** Ţesătură elastică tricotată, de lână, de bumbac, de mătase etc., din care se fac obiecte de îmbrăcăminte; tricot. [Pl. şi: *jersee.* – Var.: **jersé** s.n.] – Din fr. **jersey.**

JERTFĂ, *jertfe,* s.f. **1.** (În unele ritualuri religioase) Ceea ce se aducea ca dar divinităţii (mai ales vietăţi sacrificate pe altar); ofrandă. * Fig. Victimă. ** Expr. *A cădea jertfă* = a fi sacrificat; a muri. **2.** Sacrificiu, jertfire. **3.** (Pop.) Prisos, belşug (de bucate, de vin etc.) – Din sl. **žrŭtyva.**

JERTFELNIC, *jertfelnice,* s.n. (Înv.) Loc destinat aducerii jertfelor; (în biserica creştină) masa din altar. – Din sl. **žrŭtvŭnikŭ.**

JERTFI, *jertfesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aduce (o) jertfă **(1)**. **2.** Tranz. şi refl. A (se) sacrifica. * Tranz. (Rar) A omorî. – Din **jertfă.**

JERTFIRE s.f. Acţiunea de *a (se) jertfi.* – V. **jertfi.**

JERUI vb. IV v. **jărui.**

JET[1], *jeturi,* s.n. Curent de lichid sau de gaz care ţâşneşte cu presiune printr-un orificiu. – Din fr., engl. **jet.**

JET[2], *jeturi,* s.n. Avion cu reacţie [Pr.: *get*] – Din engl. **jet** [plane].

JETELĂ, *jetele,* s.f. Dig care se construieşte la intrarea într-un port maritim sau la gura unui fluviu care se varsă într-o mare fără maree, pentru a evita înnisiparea sau pentru a uşura transportul aluviunilor. – Cf. fr. **jetée.**

JETEU, *jeteuri,* s.n. (În tricotaj) Ochi[1] **(II 4)** obţinut prin înfăşurarea firului o singură dată pe andrea, apucându-l din faţă spre spate. – Din fr. **jeté.**

JETON, *jetoane,* s.n. **1.** Fisă. **2.** Sumă plătită membrilor unui consiliu de administraţie al unei întreprinderi pentru fiecare şedinţă la care iau parte. – Din fr. **jeton.**

JEŢ, *jeţuri,* s.n. Scaun înalt cu spetează şi braţe. [Var.: (înv. şi reg.) **jelţ, jilţ** s.n.] – Din germ. **Sitz.**

JGHEAB, *jgheaburi,* s.n. **1.** Conductă sau canal deschis în partea superioară, făcute în piatră, într-un trunchi de copac etc., permiţând (prin înclinarea sa) scurgerea unui lichid sau a unui material pulverulent. * Canal de scurgere pentru apă sau adăpătoare pentru vite. * Streaşină. **2.** Crestătură, scobitură, adâncitură. **3.** Făgaş, râpă făcută la munte de

şuvoiul ploilor; *p. ext.* vale. **4.** Şănţuleţ, canal mic care serveşte la udatul semănăturilor (în grădinile de zarzavat); rigolă. **5.** Scocul morii. – Din sl. **žlebŭ.**

JGHEBULEŢ, *jghebuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *jgheab.* – **Jgheab** + suf. *-uleţ.*

JIAN, -Ă, *jieni, -e,* subst. **1.** S.m. şi f. Locuitor din regiunea Jiului. **2.** S.f. art. Dans popular românesc cu mişcare vioaie, răspândit în jurul Sibiului şi în nordul Olteniei; melodie după care se execută acest dans; jieneasca, jianca. [Pr.: *ji-an*] – **Jiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

JIANCĂ, (1) *jience,* s.f. **1.** Locuitoare din regiunea Jiului. **2.** Art. Jiana, v. *jian* **(2)**. [Pr.: *ji-an-*] – **Jian** + suf. *-că.*

JICLOR, *jicloare,* s.n. Parte a carburatorului, de forma unui dop, cu un orificiu care dozează debitul de combustibil necesar formării amestecului carburant la motoarele cu ardere internă. – Din fr. **gicleur.**

JICNI vb. IV v. **jigni.**

JICNICER s.m. v. **jitnicer.**

JIDAN, *jidani,* s.m. (Pop. şi peior.) Evreu. – **Jid** (reg. "evreu" < sl.) + suf. *-an.*

JIDANCĂ, *jidance,* s.f. (Pop. şi peior.) Evreică. – **Jidan** + suf. *-că.*

JIDĂNCUŢĂ, *jidăncuţe,* s.f. (Pop. şi peior.) Diminutiv al lui *jidancă*; evreică tânără. – **Jidancă +** suf. *-uţă.*

JIDĂNESC, -EASCĂ, *jidăneşti,* adj. (Pop. şi peior.) Evreiesc. – **Jidan +** suf. *-esc.*

JIDOV, *jidovi,* s.m. (Pop. şi peior.) Evreu. – Din sl. **židovinŭ.**

JIDOVESC, -EASCĂ, *jidoveşti,* adj. (Pop. şi peior.) Evreiesc. – **Jidov +** suf. *-esc.*

JIENEASCĂ s.f. art. Jiana, v. *jian* **(2)**. [Pr.: *ji-e-*] – **Jian +** suf. *-ească.*

JIGALĂ, *jigale,* s.f. (Înv. şi reg.) Cui întors la vârf şi înfierbântat, cu care se găuresc ciubucele sau se decorează diverse obiecte de lemn. [Var.: **juvălă** s.f.] – Din ucr. **žyhalo.**

JIGANIE, *jigănii,* s.f. (Fam.) Animal sălbatic; jivină, lighioană; *p. ext.* animal domestic. – Contaminare între **jivină** şi **gânganie.**

JIGĂRAIE, *jigărăi,* s.f. (Pop.) **1.** Boală a animalelor care constă în inflamarea faringelui. **2.** Câine slab, prăpădit; jigodie. [Pr.: *-ra-ie*] – Cf. magh. **zsigora** "boală de câine" şi **(2)** bg. **žegarî.**

JIGĂREALĂ, *jigăreli,* s.f. Slăbiciune fizică, lipsă de vlagă. * Stare de degradare; dărăpănare. – **Jigări** + suf. *-eală.*

JIGĂRI, *jigăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A-şi pierde vlaga; a slăbi; a se sfriji. **2.** A se degrada, a se strica, a se jerpeli, a se învechi. – Din **jigărit** (derivat regresiv).

JIGĂRIT, -Ă, *jigăriţi, -te,* adj. (Fam.) **1.** Lipsit de vlagă; slabă; sfrijit. **2.** Cu aspect jerpelit, învechit, degradat. – Cf. magh. **szigár.**

JIGHER, *jigheruri,* s.n. **1.** (Text.) Maşină pentru vopsit pânza. **2.** (Elt.) Transformator pentru cuplarea circuitelor radioelectrice. [Pl. şi: *jighere,* – Scris şi: *jigger*] – Din engl. **jigger.**

JIGHIUŢĂ, *jighiuţe,* s.f. (Reg.) Jurubiţă de treizeci de fire. [Pr.: *-ghi-u-*] – Cf. **jirebic**[1]**.**

JIGLĂ, *jigle,* s.f. (Reg.) Stinghie care se află la jug între gâtul boului şi cuiul care intră prin jug şi proţap. – Din bg. **žegla.**

JIGNI, *jignesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A atinge pe cineva în onoarea sau în demnitatea sa; a ofensa, a insulta. **2.** (Înv.) A aduce un prejudiciu. [Var.: **jicní** vb. IV] – Din scr. **žignuti.**

JIGNICER s.m. v. **jitnicer.**

JIGNIRE, *jigniri,* s.f. Acţiunea de *a jigni* şi rezultatul ei; ofensă, insultă; (concr.) vorbă, faptă care jigneşte. – V. **jigni.**

JIGNIT, -Ă, *jigniţi, -te,* adj. Care a suferit o jignire; ofensat, insultat. – V. **jigni.**

JIGNITOR, -OARE, *jignitori, -oare,* adj. Care jigneşte; ofensator. – **Jigni** + suf. *-tor.*

JIGODIE, *jigodii,* s.f. Boală infecţioasă, de natură virotică, a câinilor tineri, care se manifestă prin tulburări generale, atrofia muşchilor etc. (şi se termină cu moartea animalului). * Câine jigărit; potaie, javră, jigăraie. * *P. ext.* Animal, lighioană, jiganie. – Cf. magh. **zsigora.**

JIGODIOS, -OASĂ, *jigodioşi, -oase,* adj. Care este bolnav de jigodie. [Pr.: *-di-os*] – **Jigodie** + suf. *-os.*

JIGOU, *jigouri,* s.n. **1.** Denumire dată regiunilor coapsei, gambei şi fesei unor animale, împreună cu muşchii din aceste regiuni. **2.** Friptură preparată din pulpă de berbec. – Din fr. **gigot.**

JILAV, -Ă, *jilavi, -e,* adj. Umed; reavăn. [Acc. şi: *jiláv*] – Din bg. **žilav.**

JILĂVEALĂ, *jilăveli,* s.f. Umezeală; reveneală. – **Jilăvi** + suf. *-eală.*

JILĂVETE, *jilăveţi,* s.m. (Reg.) Ciomag, retevei. – Et. nec.

JILĂVI, *jilăvesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umezi. – V. **jilav.**

JILĂVIRE, *jilăviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) jilăvi.* – V. **jilăvi.**

JILĂVIT, -Ă, *jilăviţi, -te,* adj. Umezit, umed. – V. **jilăvi.**

JILETCĂ, *jiletci,* s.f. Vestă. – Din rus. **žiletka.**

JILIP, *jilipuri,* s.n. Construcţie în formă de jgheab, făcută din pământ, din bârne, din beton etc. pe versantele cu pante ale munţilor şi dealurilor, folosită pentru scoaterea, prin alunecare, a buştenilor tăiaţi din pădure. – Din magh. **zsilip.**
JILŢ s.n. v. **jeţ.**
JIMBA, *jimbez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. şi refl. (Despre oameni) A-şi strâmba gura, a (se) schimonosi, a rânji. **2.** Refl. Fig. (Despre suprafaţa unei ape) A se încreţi; a se tulbura. – Din **jimb** (înv. "strâmb la gură", et. nec.).
JIMBAT, -Ă, *jimbaţi, -te,* adj. (Reg.; despre gură) Cu buzele îndepărtate una de alta (din cauza unui defect de conformaţie), lăsând să se vadă mereu dinţii; *p. ext.* (despre oameni) cu gura strâmbă. – V. **jimba.**
JIMBĂTURĂ, *jimbături,* s.f. (Reg.) **1.** Defect de conformaţie a gurii; schimonosire. **2.** Fig. Încreţituri la suprafaţa unei ape. – **Jimba** + suf. *-ătură.*
JIMBLAR, *jimblari,* s.m. (Înv.) Brutar. – **Jimblă +** suf. *-ar.*
JIMBLĂ, *jimble,* s.f. (Înv.) Franzelă. – Din magh. **zsemlye.**
JIMBLĂREASĂ, *jimblărese,* s.f. (Înv.) Brutăreasă. – **Jimblar +** suf. *-easă.*
JIMBLĂRIE, *jimblării,* s.f. (Înv.) Brutărie. – **Jimblar +** suf. *-ie.*
JIND s.n. Dorinţă adâncă, poftă (de ceva greu de obţinut). ** Loc. adv. *Cu jind* = cu ardoare, plin de dorinţă. ** Loc. vb. *A duce jind(ul)* = a duce dorul de ceva..., a jindui **(1)**, a tânji după... – Din **jindui** (derivat regresiv).
JINDUI, *jinduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A dori ceva în mod intens; a râvni, a pofti. **2.** Refl. (Înv.) A regreta. – Din sl. **žendati.**
JINDUIALĂ, *jinduieli,* s.f. Jinduire. – **Jindui** + suf. *-eală.*
JINDUIRE, *jinduiri,* s.f. Faptul de a jindui; dorinţă intensă, poftă, jinduială. – V. **jindui.**
JINDUIT, -Ă, *jinduiţi, -te,* adj. Poftit, râvnit; jinduitor. – V. **jindui.**
JINDUITOR, -OARE, *jinduitori, -oare,* adj. Care jinduieşte; râvnitor, poftitor; jinduit. [Pr.: -*du-i*-] – **Jindui +** suf. **-***tor.*
JINTIŢĂ s.f. Produs lactat preparat prin încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea caşului. – Et. nec.
JINTUI, *jintuiesc,* vb. IV. Tranz. A frământa caşul pentru a-l stoarce de zer. [Prez. ind. şi: *jíntui*] – Cf. **jintiţă.**
JINTUIALĂ, *jintuieli,* s.f. Jintuire. * (Concr.) Zer gras stors din caş; zer rămas de la urdă; jintuit[1] [Pr.: -*tu-ia*-] – **Jintui +** suf. **-***eală.*
JINTUIRE, *jintuiri,* s.f. Acţiunea de *a jintui*; jintuială, jintuit[1] – V. **jintui.**
JINTUIT[1] s.n. Jintuire. * (Concr.) Zer gras stors din caş după frământare; jintuială. – V **jintui.**
JINTUIT[2], -Ă, *jintuiţi, -te,* adj. (Despre caş) Care este frământat şi stors de zer. – V. **jintui.**
JIP[1] s.n. (Reg.) Jeg (**1**). – Et. nec.
JIP[2], *jipi,* s.m. (Reg.) Copac tânăr, lung şi subţire. – Din magh. **zsup.**
JIPAN, *jipani,* s.m. (Bot.; reg.) Tufan, stejar. – **Jip[2] +** suf. **-***an.*
JIPAT, -Ă, *jipaţi, -te,* adj. (Reg.) Care are bube pe piele. – **Jip[1]** + suf. *-at.*
JIR s.n. Fructul fagului, alcătuit dintr-o cupă ruginie ghimpoasă care conţine două-trei seminţe, folosit ca hrană pentru porci. ** Expr. (Pop.) *A mâna* (sau *a duce*) *porcii la jir* = a dormi sforăind (tare). – Din bg., scr. **žir.**
JIRĂVIRE, *jirăviri,* s.f. (Pop.) Tehnică de ornamentare a ceramicii, prin scurgerea culorilor de pe marginile vaselor spre centru, cu ajutorul gaiţei **(3)**. – Et. nec.
JIREBIE[1], *jirebii,* s.f. (Reg.) Grup de treizeci de fire de tort, formând o unitate de măsură la urzit, la depănat etc. – Cf. magh. **zseréb.**
JIREBIE[2], *jirebii,* s.f. (Reg.) Bucată, fâşie îngustă de pământ. – Din ucr. **žerebij.**
JIRIŞTE, *jirişti,* s.f. (Rar) Pădure în care predomină fagul; loc (dintr-o pădure) cu mult jir. – **Jir** + suf. *-işte.*
JIROVINĂ, *jirovine,* s.f. (Înv.) Învoială prin care se acorda dreptul de a trece porcii să mănânce jir în pădure. – Din scr. **žirovina.**
JITAR, *jitari,* s.m. (Reg.) Persoană angajată să păzească semănăturile. – Din bg., scr. **žitar.**
JITĂRI, *jităresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndeplini funcţia de jitar. – V. **jitar.**
JITĂRIE, *jitării,* s.f. (Reg.) **1.** Ocupaţia jitarului. * Plata cuvenită jitarului. **2.** Locuinţa jitarului. – **Jitar** + suf. *-ie.*
JITIE, *jitii,* s.f. (Reg.) **1.** Poveste, anecdotă, snoavă. **2.** Boală cronică; defect, cusur. – Din sl. **žitije.**
JITNICER, *jitniceri,* s.m. (În evul mediu, în Moldova) Dregător care avea grijă de magaziile cu grâne ale curţii domneşti. [Var.: **jicnicér, jignicér** s.m.] – **Jitniţă +** suf. *-ar.*
JITNIŢĂ, *jitniţe,* s.f. (Înv.) Magazie de grâne; grânar, hambar. – Din sl. **žitînica.**
JITTER adj. invar. (Despre semnale) Care este caracterizat prin încertitudinea frecvenţei în timp. [Pr.: *gí-tăr*] – Cuv. engl.

JIU-JITSU s.n. Gen de lupte în stil liber, de origine japoneză, cu o tehnică specială, în care sunt folosite procedee brutale de atac şi de autoapărare, mergând până la lovituri mortale. [Pr.: *jiu-jiţu*] – Din fr. **jiu-jitsu.**

JIVINĂ, *jivine,* s.f. Animal sălbatic; fiară, dihanie, lighioană, jiganie; *p. gener.* vietate, fiinţă. [Pl. şi: *jivini*] – Din bg. **živina.**

JIVRAJ s.n. Strat de gheaţă sau de chiciură care se depune la temperaturi joase pe avioane în timpul zborului. [Var.: **givráj** s.n.] – Din fr. **givrage.**

JIVRAT, -Ă, *jivraţi, -te,* adj. (Despre sticlă, geamuri etc.) Care are suprafaţa mată şi neregulată. [Var.: **givrát, -ă** adj.] – Din fr. **givré.**

JNAP interj. Jap. – Onomatopee.

JNĂPĂI, *jnăpăi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate. – **Jnap** + suf. *-ăi.*

JNEAPĂN, *jnepeni,* s.m. **1.** Jep. **2.** Ienupăr. [Var.: **jnépen** s.m.] – Lat. **juniperus.**

JNEPEN s.m. v. **jneapăn.**

JNEPENIŞ, *jnepenişuri,* s.n. (Rar) Desiş de jnepeni, loc cu mulţi jnepeni. – **Jneapăn** + suf. *-iş.*

JOACĂ s.f. Joc **(1)**, distracţie (copilărească). – Din **juca** (derivat regresiv).

JOAGĂR, *joagăre,* s.n. **1.** Ferăstrău cu mai multe pânze drepte, verticale, care funcţionează cu o mişcare alternativă, fiind acţionat de forţa apei curgătoare prin intermediul unei roţi de apă. **2.** Ferăstrău mare având o pânză lungă cu dinţi mari şi două mânere, acţionat de doi lucrători; beschie. – Cf. germ. **Säger.**

JOANTĂ, *joante,* s.f. **1.** Legătură făcută la capetele şinelor de cale ferată pentru a asigura continuitatea căii de circulaţie. **2.** Legătură între două bare de oţel din armătura unui element de beton armat. – Din fr., engl. **joint.**

JOARDĂ, *joarde,* s.f. **1.** Nuia lungă, subţire şi flexibilă; vargă, jordie. **2.** (La pl.; reg.) Beţele vârâte între firele natrei la războiul de ţesut. – Din magh. **zsorda.** Cf. sl. **žrůdî.**

JOB, *joburi,* s.n. (Englezism) Slujbă, serviciu. * Afacere cu caracter privat sau oficial. [Pr.: *giob*] – Din engl. **job.**

JOBEN, *jobenuri,* s.n. Pălărie bărbătească înaltă, de formă cilindrică, tare, de obicei de culoare neagră, purtată astăzi numai la ceremonii; cilindru. [Pl. şi: *jobene*] – Din n. pr. **Jobin.**

JOBENAT, -Ă, *jobenaţi, -te,* adj. (Rar) Care poartă joben; cu joben. – **Joben** + suf. *-at.*

JOC, *jocuri,* s.n. **1.** Acţiunea de a se juca **(1)** şi rezultatul ei; activitate distractivă (mai ales la copii); joacă. ** *Joc de societate* = distracţie într-un grup de persoane care constă din întrebări şi răspunsuri hazlii sau din dezlegarea unor probleme amuzante. *Joc de cuvinte* = glumă bazată pe asemănarea de sunete dintre două cuvinte cu înţeles diferit; calambur. **2.** Acţiunea de a juca **(5)**; dans popular; *p. ext.* petrecere populară la care se dansează; horă. * Melodie după care se joacă. * Fig. Mişcare rapidă şi capricioasă (a unor lucruri, imagini etc.); tremur, vibraţie. **3.** Competiţie sportivă de echipă căreia îi este proprie şi lupta sportivă (baschet, fotbal, rugbi etc.). * Mod specific de a juca, de a se comporta într-o întrecere sportivă. **4.** Acţiunea de a interpreta un rol într-o piesă de teatru; felul cum se interpretează. ** *Joc de scenă* = totalitatea mişcărilor şi atitudinilor unui actor în timpul interpretării unui rol. **5.** (Şi în sintagma *joc de noroc*) = distracţie cu cărţi, cu zaruri etc. care angajează de obicei sume de bani şi care se desfăşoară după anumite reguli respectate de parteneri, câştigul fiind determinat de întâmplare sau de calcul. ** Expr. *A juca un joc mare* (sau *periculos*) sau *a-şi pune capul* (sau *viaţa, situaţia etc.) în joc* = a întreprinde o acţiune riscantă. *A descoperi* (sau *a pricepe*) *jocul cuiva* = a surprinde manevrele sau intenţiile ascunse ale cuiva. *A face jocul cuiva* = a servi (conştient sau nu) intereselor cuiva. *A fi în joc* = a se afla într-o situaţie critică, a fi în primejdie. * (Concr.) Totalitatea obiectelor care formează un ansamblu, un set folosit la practicarea unui joc **(5)**. **6.** (Tehn.) Deplasare relativă maximă pe o direcţie dată între două piese asamblate, considerată faţă de poziţia de contact pe direcţia respectivă. **7.** Model simplificat şi formal al unei situaţii, construit pentru a face posibilă analiza pe cale matematică a acestei situaţii. ** *Teoria jocurilor* = teorie matematică a situaţiilor conflictuale, în care două sau mal multe părţi au scopuri, tendinţe contrare. **8.** (Muz.) (în sintagma) *Joc de clopoţei* = glockenspiel. – Lat. **jocus.**

JOCHEI s.m. v. **jocheu.**

JOCHEU, *jochei,* s.m. Călăreţ specializat în conducerea cailor la alergările de galop şi de obstacole de pe hipodrom. [Var.: **jochéi** s.m.] – Din fr., engl. **jockey.**

JOCOT, *jocote,* s.n. (Reg.) Săritură; joc. – Din **joc.**

JOCŞOR s.n. v. **jocuşor.**

JOCULEŢ, *joculeţe,* s.n. Diminutiv al lui *joc*; jocuşor, jocuţ. – **Joc** + suf. *-uleţ.*

JOCUŞOR, *jocuşoare,* s.n. Joculeţ. [Var.: (pop.) **jocşór** s.n.] – **Joc** + suf. *-uşor.*

JOCUŢ s.n. (Reg.) Joculeţ. – **Joc** + suf. *-uţ.*

JOFRĂ, *jofre,* s.f. Prăjitură de formă cilindrică din cremă de ciocolată acoperită cu glazură. – Din fr. **joffre.**

JOGGING s.n. Alergare uşoară practicată pentru întreţinerea sănătăţii. [Pr.: *gioghing*] – Cuv. engl.

JOI s.f. Ziua a patra a săptămânii, care urmează după miercuri. ** *Joia Mare* = (Pop.) ultima joi din postul Paştilor. ** Expr. *De joi până mai (de-) apoi* = la nesfârşit, mereu; niciodată. *Din joi în Paşti* = din când în când, foarte rar. * (Adverbial, în forma joia) În cursul zilei de joi; în fiecare joi. – Lat. [dies] **Jovis.**

JOIANA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *jo-ia-*] – Cf. **jian.**

JOIANĂ s.f. Plantă erbacee cu flori albe, ale cărei rădăcini conţin un suc galben-portocaliu *(Oenanthe silaifolia).* [Pr.: *jo-ia-*] – Et. nec.

JOIMĂRIŢĂ, *joimăriţe,* s.f. Fiinţă imaginară cu înfăţişare de femeie respingătoare, despre care se credea în popor că pedepseşte, în noaptea care precedă Joia Mare, pe fetele şi femeile tinere leneşe la tors sau la dărăcit. * Fig (Pop.) Femeie foarte urâtă. – **Joi + mare +** suf. **-***iţă.*

JOIMIR, *joimiri,* s.m. (Înv.) Mercenar polonez. * (La pl.) Corp de oaste din armatele ţărilor române. – Din pol. **žoinierz.**

JOJĂ, *joje,* s.f. **1.** Indicator cu ajutorul căruia se verifică nivelul uleiului dintr-un recipient. **2.** Scară gradată pentru măsurarea capacităţii unui rezervor. – Din fr. **jauge.**

JOKER, *jokeri,* s.m. Carte de joc cu cea mai mare valoare în unele jocuri de noroc, care poate înlocui orice carte în jocul respectiv. [Scris şi *: jocher.* – Pr.: *giócăr*] – Din fr., engl. **joker.**

JONCĂ, *jonci,* s.f. Mică ambarcaţiune rudimentară din lemn, cu mai multe catarge şi cu pânze, folosită în bazinul apusean al Oceanului Pacific la transportul de mărfuri şi la pescuit. – Din fr. **jonque.**

JONCTOR, *jonctori,* s.m. Muncitor specialist în legarea cablurilor electrice. – **Joncţ** [iune] + suf. *-tor.*

JONCŢIUNE, *joncţiuni,* s.f. Legătură, unire; (concr.) locul unde se realizează legătura, unirea unor părţi, unor elemente etc. * (Electron.) Zonă de contact între două regiuni cu mecanisme diferite de conducţie ale unui semiconductor, între doi semiconductori sau între un metal şi un semiconductor. * (Lingv.) Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele unei propoziţii sau fraze, care constă în legarea lor prin cuvinte ajutătoare. * (Mil.) Loc unde se realizează legătura dintre flancurile dispozitivelor de luptă a două unităţi militare. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **jonction.**

JONGLA, *jonglez,* vb. I. Intranz. A arunca în aer şi a prinde cu repeziciune şi cu abilitate mai multe obiecte unul după altul. * Fig. A folosi prompt şi cu abilitate idei, cuvinte etc. – Din fr. **jongler.**

JONGLER, *jongleri,* s.m. Artist de circ sau de varietăţi iscusit în arta de a jongla. – Din fr. **jongleur.**

JONGLERIE, *jonglerii,* s.f. **1.** Îndeletnicirea jonglerului; arta de a jongla. (Concr.) Figură, număr executat de un jongler. **2.** Fig. Abilitate şi promptitudine în folosirea cuvintelor, expunerea ideilor. * Maşinaţie, uneltire, intrigă. – Din fr. **jonglerie.**

JORDIE, *jordii,* s.f. Joardă **(1)**. **[**Var.: (reg.) **jărdie** s.f.] – **Joardă +** suf. *-ie.*

JORDIŢĂ, *jordiţe,* s.f. Diminutiv al lui *joardă.* – **Joardă +** suf. **-***iţă.*

JOS, JOASĂ, *joşi, joase,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Aproape de pământ, la nivelul pământului; într-un loc mai puţin ridicat (decât altul). ** *De sus până jos* = în întregime. *De sus în jos* = în direcţie verticală coborâtoare. *Cu faţa în jos* = (culcat) pe burtă. *Cu capul în jos* = **a)** cu capul plecat; **b)** atârnat sau spânzurat de picioare; **c)** pe dos, alandala, anapoda. *Cu nasul în jos* = supărat, trist; umilit, ruşinat. ** Loc. adj. (Pop.) *Din jos* = **a)** care se află într-o regiune aşezată mai la vale sau mai la sud; **b)** care vine din mase, din popor; **c)** care face parte din mulţimea oamenilor de rând. ** Loc. prep. (Substantivat) *În* (sau *din*) *josul* = în (sau din) partea inferioară, de la baza unui loc, a unui obiect. *În josul apei* = în direcţia curgerii apei; la vale; în aval. ** Expr. *A (se) da jos* = a (se) coborî. *A lăsa jos* = a lăsa din mână, punând în altă parte. *A lăsa ochii în jos* = a privi spre pământ (ruşinat, timid etc). *A nu fi* (sau *a nu se lăsa, a nu rămâne*) *mai pe* (sau *pre*) *jos* = a nu fi întrecut, a nu rămâne în urmă. *A privi* (sau *a măsura) pe cineva de sus în jos* = a privi pe cineva cu dispreţ. * (Cu valoare de interj.) Exprimă o comandă de aşezare sau ostilitatea, dezaprobarea etc. faţă de cineva sau de ceva. * Fig. În stare de decădere morală, materială sau socială. ** (Ieşit din uz; azi ironic) *Muncă de jos* = muncă la care era trimis cineva retrogradat dintr-o funcţie de răspundere. **2.** La nivelul locului pe care

umblă cineva; la picioarele cuiva. ** *Pe jos* = **a)** pe pământ; **b)** cu piciorul. ** Loc. adj. *De pe jos* = care se află pe pământ sau pe duşumele. **II.** Adj. **1.** Care este puţin ridicat de la pământ; scund. * (Despre frunte) Îngust. **2.** (Despre terenuri) Aşezat într-un loc mai coborât, în vale; *p. ext.* apătos, mocirlos. **3.** (Despre glas şi despre sunetele muzicale) Care are o tonalitate coborâtă; grav, gros, adânc, profund. **4.** (Fiz.; despre temperatură, presiune etc.) Scăzut, mic, coborât. **5.** (Fiz.; despre frecvenţe) Cu un număr mic de perioade pe unitatea de timp. – Lat. **deo** [r] **sum.**

JOSEAN, -Ă, *joseni, -e,* s.m. şi f. (Înv. şi reg.) Locuitor al Moldovei de sud. – **Jos** + suf. *-ean.*

JOSNIC, -Ă, *josnici, -ce,* adj. Lipsit de demnitate; mârşav, abject. – **Jos** + suf. *-nic.*

JOSNICIE, *josnicii,* s.f. Faptul de *a fi josnic*; (concr.) faptă josnică; mârşăvie, ticăloşie. – **Josnic** + suf. *-ie.*

JOTĂ, *jote,* s.f. Dans popular spaniol cu mişcări repezi şi cu acompaniament de castaniete, la care perechile dansează faţă în faţă pe loc. [Pr.: *ho*-] – Din sp. **jota.**

JOULE, *jouli,* s.m. Unitate de măsură a energiei, egală cu lucrul mecanic efectuat de forţa de un newton, când punctul ei de aplicaţie se deplasează cu un metru în direcţia şi în sensul forţei. [Pr.: *jul*] – Din fr., engl. **joule.**

JOVIAL, -Ă, *joviali, -e,* adj. Bine dispus, vesel, voios, glumeţ, comunicativ. [Pr.: *-vi-al*] – Din fr. **jovial.**

JOVIALITATE s.f. Însuşirea de a fi jovial; veselie, voioşie, bună dispoziţie. [Pr.: *-vi-a-*] – Din fr. **jovialité.**

JUBILA, *jubilez,* vb. I. Intranz. A simţi o mare satisfacţie (exteriorizând-o), a se bucura din plin de ceva; a triumfa. – Din fr. **jubiler**, lat. **jubilare.**

JUBILARE, *jubilări,* s.f. Satisfacţie însoţită de veselie mare; (rar) jubilaţie. – V. **jubila.**

JUBILATIV, -Ă, *jubilativi, -e,* adj. (Rar) Triumfător, vesel. – Din **jubila.**

JUBILAŢIE, *jubilaţii,* s.f. (Rar) Jubilare. – Din fr. **jubilation.**

JUBILEU, *jubilee,* s.n. Sărbătorire a împlinirii unui număr de ani (de obicei cincizeci) de la producerea unui eveniment important. – Din fr. **jubilé**, lat. **jubilaeus.**

JUBILIAR, -Ă, *jubiliari, -e,* adj. De jubileu, făcut pentru un sau cu ocazia unui jubileu. *** An jubiliar* = an în care are loc un jubileu. [Pr.: *-li-ar*] – Din **jubileu** (după fr. *jubilaire*).

JUCA, *joc,* vb. I. **1.** Refl. A-şi petrece timpul amuzându-se cu diferite jocuri sau jucării; a se distra. ** Expr. *A se juca cu focul* = a trata în mod uşuratic un lucru primejdios sau o problemă gravă. **2.** Refl. Fig. A-şi bate joc, a nu da importanţa cuvenită, a nu lua în serios pe cineva sau ceva; a glumi. ** Expr. *A se juca cu sănătatea* (sau *cu viaţa*) = a-şi neglija sănătatea, a se expune primejdiei. * Tranz. (Rar) A-şi bate joc de cineva; a păcăli, a hărţui, a şicana. ** Expr. *A juca festa* (sau *renghiul*) *cuiva* = a face cuiva o farsă, a-l păcăli. **3.** Intranz. A-şi petrece timpul cu jocuri de noroc sau de societate. * Tranz. A pune în joc, a miza pe o carte, pe un număr etc.; *fig.* a-şi asuma un mare risc. **4.** Intranz. A participa ca jucător la o competiţie sportivă. * Tranz. A practica un anumit joc sportiv. **5.** Intranz. şi tranz. (Pop.) A dansa. **6.** Intranz. Fig. (Despre lucruri văzute în mişcare) A se mişca (sau a da impresia că se mişcă) repede şi tremurat; a vibra. ** Expr. *A-i juca (cuiva) ochii (în cap),* se spune despre un om şiret sau despre un om isteţ, cu privirea ageră, inteligentă. * Tranz. A mişca repede, a clătina. **7.** Intranz. A interpreta un rol într-o piesă sau într-un film; (despre trupe de teatru) a da o reprezentanţie. * Tranz. A reprezenta o piesă, a prezenta un spectacol. ** Expr. *A juca un rol (important)* = a avea însemnătate mare, a fi decisiv pentru cineva sau ceva. **8.** Intranz. A nu sta bine fixat, a se mişca; (despre piesele unei maşini, ale unui angrenaj etc.) a se deplasa într-un spaţiu restrâns. – Lat. pop. **jocare.**

JUCABIL, -Ă, *jucabili, -e,* adj. (Rar) Uşor de jucat; care se pretează reprezentării **(3)**. – **Juca** + suf. *-bil.*

JUCAT s.n. Faptul de *a (se) juca.* – V. **juca.**

JUCĂREA, -ICĂ, *jucărele,* s.f. Jucărioară. – **Jucărie** + suf. *-ea, -ică.*

JUCĂRIE, *jucării,* s.f. **1.** Obiect cu care se joacă copiii. * Fig. Persoană sau lucru ajuns la discreţia cuiva; păpuşă, marionetă. **2.** Fig. Lucru neînsemnat; fleac, bagatelă, nimic. – **Juca** + suf. *-ărie.*

JUCĂRIOARĂ, *jucărioare,* s.f. Diminutiv al lui *jucărie*; jucărea. [Pr.: *-ri-oa-*] – **Jucărie** + suf. *-ioară.*

JUCĂTOR, -OARE, *jucători, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care practică un joc sportiv, de societate, de noroc etc. **2.** (Pop.) Dansator. * (Adjectival) Jucăuş, zglobiu. – **Juca +** suf. **-** *ător.*

JUCĂUŞ, -Ă, *jucăuşi, -e,* adj. **1.** Căruia îi place să se joace. * Căruia îi place să danseze. **2.** Fig. Care se mişcă repede şi capricios; vioi, neastâmpărat, zglobiu. – **Juca** + suf. *-uş.*

JUDE, *juzi,* s.m. **1.** (În vechea organizare a ţărilor româneşti) Demnitar cu atribuţii

judecătoreşti şi administrative; stăpân de rumâni. * Principe, cneaz. **2.** (În vechea organizare a Ţării Româneşti) Ţăran devenit liber după răscumpărarea din rumânie. **3.** Cârmuitor şi judecător al mai multor sălaşe de ţigani. **4.** (Înv.) Judecător **(1)**. **5.** (Reg ieşit din uz) Primar. [Var.: **(2) júdec**, pl. *judeci,* s.m.] – Lat. **judex, -icis.**

JUDEC s.m. v. **jude.**

JUDECA, *judec,* vb. I. **1.** Tranz. A-şi forma o opinie despre cineva sau ceva, examinând argumentele, luând în considerare împrejurările, urmările etc.; a discerne, a chibzui. **2.** Tranz. A aprecia, a preţui, a califica. * A considera, a socoti drept... **3.** Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) critica, a (se) condamna, a (se) mustra. **4.** Tranz. A examina o cauză sau o persoană în calitate de judecător şi a da o hotărâre judiciară; *p. ext.* a hotărî, a decide ca arbitru, a soluţiona un litigiu. *** Lucru judecat* = caz asupra căruia s-a dat o hotărâre judiciară definitivă. * Refl. recipr. A fi în proces, în litigiu cu cineva. – Lat. **judicare.**

JUDECARE, *judecări,* s.f. Acţiunea de *a (se) judeca* şi rezultatul ei; părere sau judecată formată asupra cuiva sau a ceva. – V. **judeca.**

JUDECATĂ, *judecăţi,* s.f. **1.** Facultatea de a gândi logic; raţiune, inteligenţă, gândire. ** Loc. adj. şi adv. *Cu judecată* = cu bun-simţ, cu tact; serios, temeinic. * Părere, idee, socoteală. **2.** Formă logică fundamentală exprimată printr-o propoziţie în care se afirmă sau se neagă ceva. **3.** Acţiunea de a judeca **(4)**; dezbatere judiciară; proces, judeţ **(I 3)**; soluţie dată într-un litigiu. ** Loc. vb. *A face judecată* = a judeca. ** Expr. *A da în* (sau *a trage, a chema, a trimite* etc. *în* sau *la*) *judecată* = a intenta cuiva un proces, a chema în faţa justiţiei. (În unele religii) *Judecata de apoi* = judecată divină la care Dumnezeu va chema pe toţi oamenii, la sfârşitul lumii, pentru a le hotărî soarta (fericirea sau osânda veşnică). – Lat. **judicata** (pl. lui *judicatum*).

JUDECĂTOR, -OARE, *judecători, -oare,* s.m. şi f. **1.** Funcţionar de stat, numit sau ales, care soluţionează pe calea justiţiei procesele prin pronunţarea unei hotărâri; judeţ **(I 2)**, jude **(4)**. **2.** Persoană solicitată să-şi spună părerea într-o chestiune în vederea stabilirii adevărului. * (Sport) Arbitru. – **Judeca** + suf. *-ător.*

JUDECĂTORAŞ, *judecătoraşi,* s.m. Diminutiv al lui *judecător*; judecător obscur, fără însemnătate. – **Judecător +** suf. *-aş.*

JUDECĂTOREASĂ, *judecătorese,* s.f. (Rar) Soţia judecătorului. – **Judecător +** suf. *-easă.*

JUDECĂTORESC, -EASCĂ, *judecătoreşti,* adj. Judiciar. – **Judecător +** suf. *-esc.*

JUDECĂTORIE, *judecătorii,* s.f. Instituţie judecătorească având competenţa de a soluţiona (în primă sau în ultimă instanţă) anumite pricini prevăzute de lege; clădire unde se află sediul acestei instanţe. * Autoritate judiciară. – **Judecător +** suf. *-ie.*

JUDECI, *judecesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) A (se) elibera din rumânie, a (se) transforma în ţăran liber. – Din **judec.**

JUDECIRE s.f. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Acţiunea de *a (se) judeci.* – V. **judeci.**

JUDEŢ, (I 1) *judeţi,* s.m. **(I 2)** *judeţi,* s.m. **(I 3)** *judeţe,* s.n. **(I 4)** *judeţe,* s.n. **(II)** *judeţe,* s.n. **I. 1.** S.m. (În vechea organizare a Ţării Româneşti) Denumire dată cârmuitorului unui oraş; primar. **2.** S.m. (Învechit şi regional) Judecător **(1)**. **3.** S.n. Judecată **(3)**. **4.** S.n. (Înv.; în religia creştină) Judecata de apoi. **II.** S.n. **1.** (În vechea organizare a Ţării Româneşti) Împărţire administrativ-teritorială, corespunzătoare ţinutului în Moldova. **2.** Unitate administrativ-teritorială, în România, în componenţa căreia intră mai multe oraşe şi comune. – Lat. **judicium.**

JUDEŢEAN, -Ă, *judeţeni, -e,* adj. Care aparţine unui judeţ **(II** 2), privitor la un judeţ. – **Judeţ** + suf. *-ean.*

JUDICIAR, -Ă, *judiciari, -e,* adj. **1.** Care ţine de justiţie, privitor la justiţie; judecătoresc. ** *Cronică judiciară* = dare de seamă asupra proceselor şi dezbaterilor care au loc înaintea justiţiei. **2.** Făcut prin autoritatea justiţiei. [Pr.: *-ci-ar*] – Din fr. **judiciaire**, lat. **judiciarius.**

JUDICIOS, -OASĂ, *judicioşi, -oase,* adj. Care judecă cu pătrundere şi cu discernământ; înţelept. * (Despre acţiuni, idei etc.) Bine gândit, chibzuit, socotit. [Pr.: *-ci-os*] – Din fr. **judicieux.**

JUDICIOZITATE, *judiciozităţi,* s.f. Calitatea de a fi judicios; cumpănire justă a lucrurilor; chibzuinţă. [Pr.: *-ci-o-*] – **Judicios** + suf. *-itate.*

JUDO s.n. Sport originar din Japonia, asemănător cu jiu-jitsul, dar cu unele trăsături caracteristice (eliminarea loviturilor). [Pr.: *giudo*] – Din fr. **judo.**

JUDOCAN, *judocani,* s.m. Sportiv care practică judo. [Pr.: *gîudocan*] – După fr. **judoka.**

JUG, *juguri,* s.n. **1.** Dispozitiv de lemn care se pune pe grumazul animalelor cornute care trag la car, la plug etc. sau, în unele ţări, se fixează de coarnele lor. ** Expr. *A trage la jug* = **a)** a trage carul, căruţa, plugul etc.; **b)** fig. (despre oameni) a munci din greu, peste

puteri. * Muncă grea, neplăcută; robie, tiranie. **2.** Jujeu. * Colac de lemn îmbrăcat în piele care se pune uneori la gâtul cailor şi prin care se trec hamurile. **3.** Piesă în formă de cadru sau de inel, care serveşte la susţinerea altor piese ale unei maşini sau ale unei unelte. * Grindă sau riglă de lemn folosită la construcţia acoperişurilor. **4.** Parte componentă a circuitului magnetic al unui aparat sau al unei maşini electrice, care nu are înfăşurări electrice. – Lat. **jugum.**

JUGAN, *jugani,* s.m. (Reg.) Armăsar sau taur castrat, folosit la muncă. – Et. nec. Cf. **jug.**

JUGASTRU, *jugaştri,* s.m. Arbore de lemn alb şi tare, înalt până la 15 m, cu scoarţa roşiatică, cu frunze palmate şi cu flori verzi, care creşte în regiunile de câmpie şi de dealuri *(Acer campestre)*. – Lat. **/** * **/ jugaster** (<*jugum* "jug").

JUGĂNAR, *jugănari,* s.m. (Pop.) Persoană care castrează animalele. – **Jugăni** + suf -*ar.*

JUGĂNAŞ, *jugănaşi,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *jugan*; jugănel. – **Jugan +** suf. -*aş.*

JUGĂNEL, *jugănei,* s.m. (Reg.) Jugănaş. – **Jugan** + suf. -*el.*

JUGĂNI, *jugănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra. – Cf. **jugan.**

JUGĂNIRE s.f. (Pop.) Acţiunea de *a jugăni*; castrare. – V. **jugăni.**

JUGĂNIT, *jugăniţi,* adj. (Pop.) Castrat. – V. **jugăni.**

JUGĂR s.n. v. **iugăr.**

JUGĂRIT s.n. Taxă care se plătea pentru un car de lemne cărate din pădure. * Loc la ieşirea din pădure unde se plătea această taxă. – **Jug** + suf. -*ărit.*

JUGENDSTIL s.n. Curent artistic ilustrat în grafică, arta decorativă, arhitectură, pictură, apărut la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX în Germania şi apoi în restul Europei, caracterizat prin importanţa acordată esenţializării formei şi prin bogăţia decoraţiei cu motive vegetale. [Pr.: *iúgăndstil*] – Cuv. germ.

JUGLANDACEE, *juglandacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, cu frunze compuse, cu flori unisexuate (cele mascule în formă de amenţi, cele femele solitare sau în grupe mici) şi cu fructe nucule sau drupe; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **juglandacées.**

JUGULA, *jugulez,* vb. I. Tranz. (Rar) A sugruma, a strangula, a înăbuşi. – Din fr. **juguler**, lat. **jugulare.**

JUGULAR, -Ă, *jugulari, -e,* adj. Care aparţine gâtului, privitor la gât, din regiunea gâtului. ** *Venă jugulară* = venă a gâtului care colectează sângele din regiunea capului şi a gâtului. – Din fr. **jugulaire.**

JUGULARE, *jugulări,* s.f. (Rar) Acţiunea de a jugula şi rezultatul ei; sugrumare, strangulare. * Fig. Împiedicare bruscă a dezvoltării. – V. **jugula.**

JUICE s.n. Suc de fructe; *p. gener.* băutură răcoritoare. [Pr.: *giús*] – Cuv. engl.

JUISA, *juisez,* vb. I. Intranz. A se bucura de plăcerile vieţii. * A simţi plăcerea sexuală maximă, a avea orgasm. [Pr.: *ju-i-*] – Din fr. **jouir** (după *juisor*).

JUISARE, *juisări,* s.f. Acţiunea de *a juisa* şi rezultatul ei. [Pr.: *ju-i-*] – V. **juisa.**

JUISOR, -OARE, *juisori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Om petrecăreţ. [Pr.: *ju-i-*] – Din fr. **jouisseur.**

JUJĂU s.n. v. **jujeu.**

JUJEU, *jujeie,* s.n. Jug mic, triunghiular, pus la gâtul porcilor şi al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri şi să intre în locurile cultivate; jug **(2)**. * Bucată de lemn atârnată la gâtul câinilor, spre a-i împiedica să alerge după vânat sau să treacă prin anumite locuri. [Var.: **jujău** s.n.] – Din scr. **žežej.**

JUKE-BOX, *juke-boxuri,* s.n. (Englezism) Tonomat. [Pr.: *giu(k)-box*] – Din engl., fr. **juke-box.**

JULEP, *julepuri,* s.n. (Fam.) Soluţie de gumă arabică în apă, care se adaugă în poţiuni. – Din fr. **julep.**

JULFĂ, *julfe,* s.f. (Reg.) Sămânţă de cânepă. * Mâncare de post făcută din sămânţa de cânepă pisată cu apă şi amestecată cu miere; zeamă care se obţine prin fierberea seminţei de cânepă. – Din magh. **zsufa.**

JULI, *julesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) răni uşor, jupuindu-şi pielea; a (se) zdreli. – Din bg. **žulja.**

JULIRE, *juliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) juli* şi rezultatul ei; zdrelire. – V. **juli.**

JULIT, -Ă, *juliţi, -te,* adj. Cu pielea jupuită; zdrelit, jupuit[2]. – V. **juli.**

JULITURĂ, *julituri,* s.f. Rană uşoară produsă prin julirea pielii; julire, zdrelitură. – **Juli** + suf. -*tură.*

JUMA s.f. v. **jumătate.**

JUMARĂ, *jumări,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Resturile (comestibile) rezultate din topirea slăninii, a osânzii sau a seului. **2.** (La pl.) Mâncare făcută din ouă bătute şi prăjite în grăsime; papară, scrob. [Pl. şi: **(1)** *jumere*] – Cf. bg. **žumerki**, germ. **Schmarren.**

JUMATE s.f. v. **jumătate.**

JUMĂTATE, *jumătăţi,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi egale în care se poate diviza un

întreg; parte dintr-un întreg divizat în două părţi aproximativ egale. ** *Jumătate de măsură* = măsură fragmentară, incompletă, numai pe jumătate. ** Loc. adv. *Pe* (sau *în*) *jumătate* = în două părţi egale, pe din două; parţial, incomplet; *p. ext.* segmentat, trunchiat. ** Expr. *A face (ceva) pe jumătate* = a nu duce (ceva) până la capăt. *(O dată) şi jumătate*, exprimă ideea de superlativ. *Cu jumătate de gură* (sau *de glas*) sau *cu jumătate gura* (sau *gură*) sau *cu gura (pe) jumătate* = cu glas scăzut, fără convingere sau entuziasm. *Cu jumătate de inimă* sau *cu inima pe jumătate* = fără curaj, fără hotărâre, fără avânt. * (Adverbial) În parte, întrucâtva. **2.** (Glumeţ) Soţie. **3.** Punctul care marchează mijlocul unei distanţe în spaţiu sau al unui interval de timp. **4.** (Eliptic) Măsură de capacitate sau de greutate reprezentând o doime dintr-un litru sau dintr-un kilogram. **5.** (Reg.) Claie mică formată din snopi aşezaţi în formă de cruce. [Var.: (fam. şi reg.) **jumá, jumáte** s.f.] – Et. nec.

JUMĂTĂŢI, *jumătăţesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A înjumătăţi. – Din **jumătate.**

JUMELĂ, *jumele,* s.f. Piesă de articulaţie pentru arcurile lamelare de suspensie, prin intermediul căreia arcul se leagă de şasiul unui vehicul. – Din fr. **jumelle.**

JUMPING s.n. Concurs hipic de sărituri cu obstacole. [Pr.: *geámping*] – Cuv. engl.

JUMULEALĂ s.f. Jumulire, jumulitl. * Fig. (Fam.) Ceartă zdravănă, bătaie. – **Jumuli** + suf. -*eală.*

JUMULI, *jumulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A smulge fulgi de pe o pasăre; a curăţa de pene, de fulgi o pasăre tăiată. ** Expr. (Fam.) *Gâscă (bună) de jumulit* = om naiv şi încrezător, de pe urma căruia se poate profita. * *P. ext.* A smulge părul din rădăcină. **2.** Fig. A estorca pe cineva (de bani); a jefui, a escroca. – Cf. bg. **žmulja**, magh. **gyomlálni.**

JUMULIRE, *jumuliri,* s.f. Acţiunea de *a jumuli*; jumuleală, jumulitl. – V. **jumuli.**

JUMULIT[1] s.n. Jumulire, jumuleală. – V. **jumuli.**

JUMULIT[2]**, -Ă,** *jumuliţi, -te*, adj. **1.** (Despre păsări) Curăţat de pene sau de fulgi; cu penele căzute, năpârlit. * (Despre oameni şi animale) Cu părul smuls. **2.** Fig. Estorcat (de bani), jefuit, escrocat. – V. **jumuli.**

JUNC, *junci,* s.m. Bou sau taur tânăr (între doi şi trei ani) nepus la jug. – Lat. **juvencus.**

JUNCAN, *juncani,* s.m. Junc mai mare (între trei şi patru ani). – **Junc** + suf. -*an.*

JUNCANĂ, *juncane,* s.f. Vacă tânără (între trei şi patru ani); juncancă. – **Juncan** + suf. -*ă.*

JUNCANCĂ, *juncance,* s.f. (Rar) Juncană. – **Juncan** + suf. -*că.*

JUNCĂ, *junci,* s.f. Vacă tânără (între doi şi trei ani) care nu a avut încă viţel. – Lat. **juvenca.**

JUNCĂNAŞ, *juncănaşi,* s.m. Diminutiv al lui *juncan.* – **Juncan** + suf. -*aş.*

JUNCTURĂ, *juncturi,* s.f. (Livr.) Joncţiune; (spec.) locul de unire a două formaţiuni anatomice. – Din lat. **junctura**, fr. **joncture.**

JUNCUŞOR, *juncuşori,* s.m. Diminutiv al lui *junc*; juncuţ. – **Junc** + suf. -*uşor.*

JUNCUŢ, *juncuţi,* s.m. Juncuşor. – **Junc** + suf. -*uţ.*

JUNCUŢĂ, *juncuţe,* s.f. Diminutiv al lui *juncă.* – **Juncă** + suf. -*uţă.*

JUNE, -Ă, *juni, -e*, adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Astăzi rar) Tânăr. ** *June prim* = actor care interpretează roluri de tânăr îndrăgostit. **2.** S.m. (Reg.) Holtei, burlac, becher. – Lat. **juvenis.**

JUNEL, *junei*, s.m. (Înv. şi reg.) Diminutiv al lui *june*; tinerel, adolescent, junelaş. – **June +** suf. -*el.*

JUNELAŞ, *junelaşi*, s.m. (Rar) Junel. – **Junel** + suf. -*aş.*

JUNEŢE, *juneţi,* s.f. (Astăzi rar) Tinereţe. [Pl. şi: *juneţe*] – **June** + suf. -*eţe*(după fr. *jeunesse*).

JUNGHER, *junghere,* s.n. (Înv.) Pumnal, stilet, junghi (2). – **Junghia +** suf. -*ar.*

JUNGHI, *junghiuri,* s.n. **1.** Durere vie, pătrunzătoare, de scurtă durată, mai ales în spate, în regiunea intercostală, la piept sau la încheieturi; junghietură, înjunghietură. **2.** (Înv.) Jungher. – Din **junghia** (derivat regresiv).

JUNGHIA, *junghii,* vb. I. Tranz. (Pop.) A înjunghia. [Pr.: -*ghi-a*] – Lat. **jugulare.**

JUNGHIERE, *junghieri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a junghia*; înjunghiere. [Pr.: -*ghi-e-*] – V. **junghia.**

JUNGHIETOR, -OARE, *junghietori, -oare,* adj. (Pop.) Înjunghietor. [Pr.*:-ghi-e-*] – **Junghia** + suf. -*tor.*

JUNGHIETURĂ, *junghieturi,* s.f. (Pop.) **1.** Junghi **(1)**. **2.** Articulaţia coloanei vertebrale cu baza craniului; *p. ext.* gât, grumaz. [Pr.: -*ghi-e-*] – **Junghia +** suf. -*ătură.*

JUNGLĂ, *jungle*, s.f. Pădure tropicală sau subtropicală deasă, greu de străbătut, cu numeroase tufişuri şi liane, situată adesea în regiuni mlăştinoase. – Din fr. **jungle.**

JUNIE s.f. (Înv.) Tinereţe. – **June +** suf. -*ie.*

JUNIME, *junimi,* s.f. (Înv.) Tinerime, tineret. * Tinereţe. – **June** + suf. -*ime.*

JUNIMISM s.n. Mişcare culturală, literară şi politică din a doua jumătate a sec. XIX, formată în jurul societăţii "Junimea" din Iaşi. – "**Junimea"** (n. pr.) + suf. -*ism.*

JUNIMIST, -Ă, *junimişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de junimism, privitor la junimism. **2.** S.m. şi f. Adept al junimismului. – **"Junimea"** (n. pr.) + suf. *-ist.*
JUNINCĂ*, juninci,* s.f. Viţea tânără (între un an şi doi ani). – Lat. **junix, -cis.**
JUNIOR, -OARĂ, *juniori, -oare,* subst., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Sportiv) care are vârsta între circa 13 şi 19 ani, limitele de vârstă variind de la o specialitate sportivă la alta. **2.** S.m. (Pe lângă un nume propriu de persoană, în opoziţie cu *senior*) Fiul (considerat în raport cu tatăl). [Acc. şi : **(2)** *júnior.* – Pr.: *-ni-or*] – Din fr., lat. **junior.**
JUNIORAT s.n. Vârstă anterioară majoratului, cuprinsă aproximativ între 13 şi 18 ani. [Pr.: *-ni-o-*] – **Junior** + suf. *-at.*
JUNT, *junturi,* s.n. (Pop.) Armă de foc. – Et. nec.
JUNTĂ, *junte,* s.f. Nume dat unor organe de stat sau unor organizaţii politice în Spania şi în unele ţări din America de Sud. [Pr.: *huntă*] – Din sp. **junta**, fr. **junte.**
JUPAN, *jupani,* s.m. Titlu dat în evul mediu, în ţările române, celor mai de seamă boieri şi dregători; persoană care avea acest titlu. – Din sl. **županŭ.**
JUPANIŢA, *jupaniţe,* s.f. Soţia jupanului. – Din sl. **županica.**
JUPĂ, *jupe,* s.f. **1.** Fustă. **2.** Fustă care se îmbracă pe dedesubtul rochiei sau al altei fuste. – Din fr. **jupe.**
JUPÂN, *jupâni,* s.m. **1.** Titlu de politeţe dat în ţările române persoanelor care ocupau anumite demnităţi sau funcţii înalte. * Titlu de politeţe dat unei persoane, echivalând cu "domn", "cucon". **2.** Patron, stăpân (considerat în raport cu angajaţii săi). – Et. nec.
JUPÂNEASĂ, *jupânese,* s.f. **1.** Soţie de jupân **(1)**; boieroaică. **2.** (Înv.) Soţie de negustor, de om înstărit. * Orăşeancă, târgoveţă; precupeaţă. **3.** (Înv.) Menajeră, femeie de serviciu într-o casă particulară; madamă. – **Jupân +** suf. *-easă.*
JUPÂNEŞICĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *jupâneasă.* – **Jupâneasă +** suf. *-ică.*
JUPÂNIŢĂ, *jupâniţe*, s.f. (Înv.) Boieroaică tânără; fiica (sau soţia tânără a) unui boier. – **Jupân** + suf. *-iţă.*
JUPI vb. IV v. **jupui.**
JUPIRE s.f. v. **jupuire.**
JUPIT, -Ă adj. v. **jupuit**[2]**.**
JUPITOR, -OARE adj., s.n. şi f. v. **jupuitor.**
JUPON, *jupoane,* s.n. Fustă (de obicei cu volane şi apretată) care se îmbracă pe dedesubtul rochiei. – Din fr. **jupon.**
JUPUI, *jupói,* vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta pielea de pe corp sau de pe o parte a corpului; a beli. * Spec. A separa pielea de corpul animalului sacrificat printr-un proces tehnologic la abator. * Refl. A se descuama. * Tranz. şi refl. A (se) juli. * A curăţa un arbore de coajă. **2.** Fig. A lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. [Var.: (reg.) **jupí** vb. IV] – Din bg. **župia.**
JUPUIALĂ, *jupuieli,* s.f. Jupuitură. [Pr.: *-pu-ia-*] – **Jupui** + suf. *-eală.*
JUPUIRE, *jupuiri,* s.f. Acţiunea de *a jupui* şi rezultatul ei; jupuit[1] [Var.: (reg.) **jupuíre** s.f.] – V. **jupui.**
JUPUIT[1] s.n. Jupuire. – V. **jupui.**
JUPUIT[2]**, -Ă,** *jupuiţi, -te,* adj. (Despre piele) Luat, tras de pe corp; (despre oameni sau animale ori despre părţi ale corpului) cu pielea luată; belit. * Descuamat. * Julit. * (Despre arbori) Cojit. * (Despre lucruri) Ros, uzat. [Var.: (reg.) **jupít, -ă** adj.] – V. **jupui.**
JUPUITOR, -OARE, *jupuitori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Adesea fig.) (Persoană) care jupoaie. [Pr.: *-pu-i÷*, – Var.: (reg.) **jupitór, -oare** adj., s.m. şi f.] – **Jupui** + suf. *-tor.*
JUPUITURĂ, *jupuituri,* s.f. Rană produsă prin jupuirea pielii; jupuială. [Pr: *pu-i-*] – **Jupui** + suf. *-tură.*
JUR[1]**,** *juri,* s.m. (Astăzi rar) Jurat[1]. ** (În vechea organizare judecătorească) *Carte cu juri* = organ de jurisdicţie pentru procese criminale, delicte politice sau de presă, în componenţa căruia intrau juraţi[1]. – Din fr. **jury.**
JUR[2]**,** *jururi,* s.n. Spaţiu în mijlocul căruia se află cineva sau ceva; împrejurime; vecinătate. ** Loc. adv. *În* (sau *prin*) *jur* = în (sau prin) preajmă, alături, prin apropiere, împrejur. *Din jur* = din împrejurimi, dimprejur. *(De) jur împrejur* = din (sau în) toate părţile. ** Loc. prep. *În jurul ...* = a**)** în preajma...; **b)** relativ la..., despre; **c)** aproximativ în ..., cam pe la ... *Prin jurul...* = în apropiere de...; cam pe la... *Din jurul...* = pe lângă, din preajma... *(De) jur împrejurul...* = în preajma... – Lat. **gyrus.**
JUR[3]**,** *jururi,* s.n. (Pop.) Jurământ. – Din **jura** (derivat regresiv).
JURA, *jur,* vb. **I. 1.** Tranz. şi refl. A afirma, a declara ceva sub jurământ, a depune un jurământ. * Tranz. A întări, a confirma la judecată, prin jurământ, o depoziţie sau o mărturie. * Refl. A promite prin jurământ. **2.** Refl. (Pop.) A se afurisi, a se blestema (pentru a întări cele afirmate). **3.** Tranz. (Pop.) A ruga pe cineva cu stăruinţă; a implora,

a conjura. – Lat. **jurare.**

JURARE, *jurări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) jura* şi rezultatul ei; jurământ. * Blestem. – V. **jura.**

JURASIC, -Ă, *jurasici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a mezozoicului, în care predomină gimnospermele şi apar angiospermele, iar fauna este reprezentată prin aproape toate tipurile de vieţuitoare. * Grup de roci formate în această perioadă. **2.** Adj. Care ţine de jurasic **(1)**, privitor la jurasic. – Din fr. **jurassique.**

JURAT[1]**,** *juraţi,* s.m. (În unele state) Cetăţean ales să ia parte la judecarea unor procese penale şi uneori a unor procese civile; jur[1]. ** *Curte cu juraţi* = curte cu juri. – Din fr. **juré**, lat. **juratus.**

JURAT[2]**, -Ă,** *juraţi, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Blestemat, afurisit; rău, hain. – V. **jura.**

JURĂMÂNT, *jurăminte,* s.n. **1.** Afirmare, promisiune, făgăduială solemnă făcută de o persoană (adesea printr-o anumită formulă în care este invocată divinitatea) de a spune adevărul în legătură cu anumite fapte; jur[3]. **2.** Angajament solemn, exprimat de obicei printr-o anumită formulă, prin care cineva se obligă să-şi facă datoria (faţă de popor, de stat etc.). **3.** Promisiune, făgăduială fermă de a face ceva. – Lat. **juramentum.**

JURĂTOR, -OARE, *jurători, -oare,* s.m. şi f. (Înv. şi pop.) Persoană care jură în calitate de martor în faţa unei instanţe judiciare. – **Jura +** suf. *-ător.*

JUR-FIX s.n. Zi de primire la unele familii (aristocrate); petrecere care avea loc într-o astfel de zi. – Din fr. **jour fixe.**

JURIDIC, -Ă, *juridici, -ce,* adj. Care ţine de drept, privitor la drept. ** *Persoană juridică* = organizaţie cu patrimoniu propriu şi administraţie de sine stătătoare, care se bucură de capacitatea de a avea drepturi şi obligaţii. – Din fr. **juridique**, lat. **juridicus.**

JURIDICEŞTE adv. Din punct de vedere juridic. – **Juridic** + suf. *-eşte.*

JURISCONSULT, -Ă, *jurisconsulţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în ştiinţele juridice, de mare autoritate, care este consultat în problemele dificile de drept. – Din fr. **jurisconsulte**, lat. **jurisconsultus.**

JURISDICŢIE, *jurisdicţii,* s.f. **1.** Putere, competenţă de a judeca a unui judecător sau a unei instanţe. **2.** Totalitatea instanţelor judecătoreşti de acelaşi grad. **3.** Ansamblul organelor care au competenţa de a judeca pricini de aceeaşi categorie. **4.** Teritoriu în care un judecător sau o instanţă judecătorească îşi exercită puterea. – Din fr. **juridiction**, lat. **jurisdictio.**

JURISDICŢIONAL, -Ă, *jurisdicţionali, -e,* adj. (Rar) Care ţine de jurisdicţie, privitor la jurisdicţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – Din fr. **juridictionnel** (după *jurisdicţie*).

JURISPRUDENŢĂ, *jurisprudenţe,* s.f. **1.** Totalitatea hotărârilor pronunţate de organele de jurisdicţie într-un anumit domeniu; *spec.* ansamblu de decizii ale unui tribunal; felul în care judecă în mod obişnuit un tribunal un litigiu. **2.** Ştiinţa dreptului. – Din fr. **jurisprudence**, lat. **jurisprudentia.**

JURISPRUDENŢIAL, -Ă, *jurisprudenţiali, -e,* adj. (Livr.) Care aparţine jurisprudenţei, de jurisprudenţă. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **jurisprudentiel.**

JURIST, -Ă, *jurişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în ştiinţele juridice. * (Înv.) Student(ă) în drept. – Din fr. **juriste**, lat. **jurista.**

JURIU, *jurii,* s.n. **1.** Comisie de specialişti desemnată pentru clasificarea candidaţilor sau a concurenţilor şi pentru decernarea unor premii la examene, competiţii sportive etc. **2.** (În organizarea judecătorească a unor state) Totalitatea juraţilor[1] care intră în componenţa curţilor cu juri. – Din fr. **jury.**

JURNADĂ, *jurnade,* s.f. Haină cu mâneci lungi purtată sub armură în sec. XV. – Din fr. **journade.**

JURNAL, *jurnale,* s.n. **1.** Publicaţie periodică având apariţie zilnică; ziar, gazetă. **2.** (De obicei în sintagma jurnal de modă) Publicaţie periodică în care se dau desene şi tipare de îmbrăcăminte şi accesorii. **3.** Însemnări zilnice ale cuiva despre anumite evenimente legate, de obicei, de viaţa sa; însemnări zilnice ale unor observaţii ştiinţifice. ** *Jurnal de călătorie* = relatare în scris, zi de zi, a unei călătorii. *Jurnal de bord* = registru în care se consemnează cronologic faptele survenite în timpul călătoriei unei nave. *Jurnalul acţiunilor de luptă* = document militar în care sunt descrise zilnic pregătirea şi desfăşurarea acţiunilor de luptă. **4.** (Ieşit din uz) Emisiune de radio şi televiziune sau film de scurt metraj, rulat de obicei înaintea filmului artistic de lung metraj, care prezintă evenimente, ştiri, informaţii de strictă actualitate. **5.** (Cont.) Registru în care sunt înscrise cronologic operaţiile băneşti, evenimentele supuse evidenţei etc. – Din fr. **journal.**

JURNALIER, -Ă, *jurnalieri, -e,* adj. (Franţuzism) Cotidian, zilnic. [Pr : *-li-er*] – Din fr.

journalier.
JURNALISM s.n. Ziaristică, gazetărie, publicistică. – Din fr. **journalisme.**
JURNALIST, -Ă, *jurnalişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Ziarist(ă), gazetar(ă). **2.** Vânzător de ziare. – Din fr. **journaliste.**
JURNALISTIC, -Ă, *jurnalistici, -ce,* adj. Care ţine de presă, privitor la presă; ziaristic, gazetăresc. – Din fr. **journalistique.**
JURNALISTICĂ s.f. Ziaristică, gazetărie; (rar; cu sens colectiv) ziare, reviste. -Din germ. **Journalistik.**
JURUBIŢĂ, *jurubiţe,* s.f. Scul mic din fire textile înfăşurate în spire de o anumită lungime, constituind unităţi de măsură în filatură. – **Jirebie**[1] + suf. *-iţă.*
JURUI[1], *juruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A făgădui, a promite în mod solemn. * A făgădui ca soţ (sau soţie). * Refl. A se lega prin jurământ. – Din magh. **gyürüzni** "a logodi".
JURUI[2], *juruiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să se rotească, să se învârtească în cercuri. – **Jur**[2] + suf. *-ui.*
JURUINŢĂ, *juruinţe,* s.f. (Înv. şi reg.) Făgăduială solemnă, jurământ. [Pl. şi: *juruinţi*] – **Jurui**[1] + suf. *-inţă.*
JURUIT, -Ă, *juruiţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. şi reg.) Care este făgăduit, promis; făgăduit ca soţ (sau soţie). **2.** S.f. (Reg.) Făgăduială, promisiune; (concr.) lucru promis. – V. **jurui**[1]**.**
JUST, -Ă, *juşti, -ste,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Conform cu adevărul sau cu echitatea; drept, adevărat, echitabil. * (Despre oameni) Care acţionează şi judecă în conformitate cu dreptatea. * Fundat, legitim, legal. **2.** Potrivit[2], corespunzător. – Din fr. **juste.**
JUSTEŢĂ s.f. v. **justeţe.**
JUSTEŢE s.f. Însuşirea a ceea ce este just (1); adevăr; dreptate. * Precizie, exactitate. [Var.: **justéţă** s.f.] – Din fr. **justesse.**
JUSTIFICA, *justífic,* vb. I. **1.** Tranz. A arăta că ceva este just (1), legitim, a demonstra justeţea unui lucru; a îndreptăţi; a motiva. **2.** Refl. A da explicaţii cu privire la o atitudine, o acţiune etc.; a se dezvinovăţi. **3.** Tranz. A dovedi întrebuinţarea legală a unor sume de bani, a unor materiale etc. – Din lat. **justificare**, fr. **justifíer.**
JUSTIFICABIL, -Ă, *justificabili, -e,* adj. Care poate fi justificat, motivat. – **Justifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. **justifiable.**
JUSTIFICARE, *justificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) justifica* şi rezultatul ei; justificaţie, îndreptăţire, motivare. – V. **justifica.**
JUSTIFICAT, -Ă, *justificaţi, -te,* adj. Dovedit ca just **(1)**, îndreptăţit, legitim. -V. **justifica.**
JUSTIFICATIV, -Ă, *justificativi, -e,* adj. Care serveşte pentru a justifica ceva. – Din fr. **justificatif.**
JUSTIFICAŢIE, *justificaţii,* s.f. Justificare. [Var.: **justificaţiúne** s.f.] – Din fr. **justification**, lat. **justificatio, -onis.**
JUSTIFICAŢIUNE s.f. v. **justificaţie.**
JUSTIŢIABIL, -Ă, *justiţiabili, -e,* s.m. şi f. Persoană care apare ca parte într-un proces, care trebuie să răspundă înaintea instanţelor judecătoreşti. [Pr.: *-ţi-a-*] – Din fr. **justiciable.**
JUSTIŢIAL, -Ă, *justiţiali, -e,* adj. (Livr.) De justiţie, al justiţiei. [Pr.: *-ţi-al*] – Din fr. **justiciel.**
JUSTIŢIAR, -Ă, *justiţiari, -e,* adj. Care face dreptate, care urmăreşte să facă dreptate. [Pr.: *-ţi-ar*] – Din fr. **justicier.**
JUSTIŢIE s.f. **1.** Totalitatea organelor de jurisdicţie dintr-un stat; ansamblul legilor şi al instanţelor judecătoreşti; sistemul de funcţionare a acestor instanţe. **2.** Una dintre formele fundamentale ale activităţii statului, care constă în judecarea pricinilor civile sau penale şi în aplicarea pedepselor prevăzute de lege. ** Expr. *A chema* (sau *a se prezenta*) *în faţa justiţiei* = a cita (sau a se prezenta) la judecată. **3.** Dreptate, echitate. – Din fr. **justice**, lat. **justitia.**
JUVAIER s.n. v. **giuvaier.**
JUVALĂ s.f. v. **jigală.**
JUVĂŢ, *juveţe,* s.n. Laţ la capătul unei funii; ştreang. [Pl. şi: *juvăţuri*] – Din ucr. **žyvec.**
JUVELNIC, *juvelnice,* s.n. (Reg.) **1.** Construcţie de scânduri, nuiele sau stuf, folosită pentru păstrarea peştelui viu în apă. **2.** Unealtă de pescuit confecţionată din plasă sau din nuiele, în formă de coş sau sac. – Et. nec.
JUVENIL, -Ă, *juvenili, -e,* adj. Care aparţine tinereţii; tineresc. – Din fr. **juvénile**, lat. **juvenilis.**
JUVENILITATE s.f. (Rar) Caracter juvenil. – Din fr. **juvénilité.**
JUVETE, *juveţi,* s.m. Nume generic dat peştilor mărunţi. * (Fam.) Epitet dat oltenilor. – Et. nec.
JUXTALINEARĂ, *juxtalineare,* adj. f. (În sintagma) *Traducere juxtalineară* = traducere literală a unui text, cu reproducerea paralelă a textului original. [Pr.: *-ne-a÷,* – Var.:

juxtaliniáră adj. f.] – Din fr. **juxtalinéaire.**
JUXTALINIARĂ adj. f. v. **juxtalineară.**
JUXTAPOZIŢIE, *juxtapoziţii,* s.f. (Rar) Juxtapunere. – Din fr. **juxtaposition.**
JUXTAPUNE, *juxtapún*, vb. III. Tranz. A pune mai multe obiecte alături, unul lângă altul; a alătura. * Refl. şi tranz. (Gram.) A (se) îmbina prin juxtapunere. – Din fr. **juxtaposer** (după *pune*).
JUXTAPUNERE, *juxtapuneri,* s.f. Acţiunea de *a juxtapune* şi rezultatul ei; alăturare, juxtapoziţie. * (Gram.) Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele alcătuitoare ale unei propoziţii sau fraze, care constă în simpla lor alăturare, fără ajutorul vreunui cuvânt de legătură; parataxă. – V. **juxtapune.**
JUXTAPUS, -Ă, *juxtapuşi, -se,* adj. Pus alături unul de altul; alăturat. * (Gram.) Legat prin juxtapunere; paratactic. – V. **juxtapune.**
JUXTĂ, *juxte,* s.f. Traducere juxtalineară a textelor greceşti şi latineşti. [Var.: **iúxtă** s.f.] – Din lat. **juxta** "aproape, lângă". Cf. **juxta** [lineară].
K s.m. invar. A paisprezecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii şi în neologisme cu caracter internaţional; sunete notate cu această literă: **a)** consoană oclusivă palatală surdă, cu valoarea grupului de litere *ch* înainte de *e* şi *i*; **b)** consoană oclusivă velară surdă, cu valoarea literei *c*. – [Pr.: *ca*].
KABILI s.m. pl. Populaţie din regiunile muntoase ale Algeriei. – Din fr. **Kabyles.**
KABUKI s.n. Gen de teatru tradiţional japonez în care dialogurile alternează cu părţi psalmodiate sau cântate şi balet. ** (Adjectival) *Teatru kabuki*. – Din engl., fr. **kabuki.**
KAINIT s.n. Sare naturală dublă, compusă din sulfat de magneziu şi clorură hidratată de potasiu, folosită la fabricarea îngrăşămintelor artificiale pentru soluri. [Pr.: *ka-i-*] – Din fr. **kaînite.**
KAIZER[1]**,** *kaizeri,* s.m. Denumire dată împăraţilor "Sfântului imperiu roman de naţiune germană" şi apoi împăraţilor Germaniei; persoană care purta acest titlu. [Scris şi: *kaiser*. – Pr.: *kaizăr*] – Din germ. **Kaiser.**
KAIZER[2] s.n. Piept de porc fiert şi afumat. [Pr.: *kaizăr*] – Din germ. **Kaiser** [fleisch].
KAKEMONO s.n. Pictură japoneză executată în culori de apă sau în tuş de China, pe rulouri lungi de formă dreptunghiulară, de mătase, de pai de orez sau de hârtie, care se atârnă în lung pe pereţi. – Din fr. **kakémono.**
KAKI adj. invar. De culoare galbenă-cafenie cu nuanţe verzui. **[**Var.: **kakíu, -íe** adj.] – Din fr. **kaki.**
KAKIU, -IE adj. v. **kaki.**
KALA-AZAR, Boală gravă, ednemică în regiunile tropicale, provocată de un parazit care se localizează şi se multiplică în celulele endoteliale din splină şi din ficat. [Pr.: -*la-a-*] – Din fr. k**ala-azar.**
KALIPATRON, *kalipatroane,* s.n. Cutie de tablă umplută cu hidroxid de potasiu şi încorporată în masca de protecţie, care serveşte le regenerarea aerului (prin reţinerea bioxidului de carbon şi a apei) şi care este folosită în mine. – Din germ. **Kalipatron.**
KALIU s.n. (Chim.) Potasiu. – Din germ. **Kalium.**
KALMÂC, -Ă s.m. şi f. v. **calmuc.**
KAMALA s.f. Pulbere de culoare roşie-portocalie obţinută din perii recoltaţi de pe fructele unui arbore din India, folosită ca vermifug şi colorant. – Din fr. **kamala.**
KAMIKAZE s.m. invar., s.n. **1.** S.m. invar. Luptător (japonez) care se sacrifică într-o acţiune de atac. **2.** S.n. Avion de luptă încărcat cu exploziv, pilotat de un kamikaze (**1**), care cădea asupra ţintei, folosit de japonezi în al II-lea război mondial. – Din fr. **kamikaze.**
KAMPUCHIAN, -Ă, *kampuchieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) din Kampuchia; cambodgian. [Pr.: -*ci*-] – **Kampuchia** (n. pr.) + suf. -*an.*
KANTIAN, -Ă, *kantieni, -e*, adj., s.m. **1.** Adj. Care aparţine filozofiei lui Kant, privitor la această filozofie. **2.** S.m. Adept al filozofie lui Kant. [Pr.: -*ti-an*] – Din fr. **kantien.**
KANTIANISM s.n. Sistem filozofic iniţiat de Kant; kantism. [Pr.: -*ti-a*-] – **Kantian +** suf. -*ism.*
KANTISM s.n. (Fil.) Kantianism. – Din fr. **kantisme.**
KARATE s.n. Metodă japoneză de luptă care foloseşte în atac sau apărare mişcări rapide şi violente, fără a apela la vreo armă. [Acc. şi: *karáte*] – Din fr. **karaté.**
KARLING, *karlinguri,* s.n. (Geol.) Creastă de munte stâncoasă, ascuţită; custură **(2)**. – Din germ. **Karling.**
KARMA s.f. (În sistemul filozofic brahmanic) Noţiune care desemnează o lege universală în virtutea căreia soarta oamenilor ar fi determinată de acţiunile lor din încarnările anterioare; fatalitate, destin. – Din engl., fr. **karma.**
KASIDĂ, *kaside,* s.f. Specie a liricii clasice turce şi persane, asemănătoare cu oda. – Din fr.

kasside.

KASOLIT s.n. (Min.) Silicat de plumb şi de uraniu hidratat. – Din fr. **kasolite.**

KAZAH, -Ă, *kazahi, -e,* s.m., şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Kazahstanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Kazahstanului sau populaţiei lui, privitor la Kazahstan sau la populaţia lui. – Din rus. **kazah.**

KEDIV, *kedivi,* s.m. Titlu purtat în trecut de viceregii Egiptului; persoană care avea acest titlu. – Din fr. **khédive.**

KELVIN s.m. (Fiz.) Unitate fundamentală pentru măsurarea temperaturii în sistemul internaţional. [Abr.: *K*] – Din engl., fr. **kelvin**.

KENOTRON, *kenotroane,* s.n. Tub electronic cu doi electrozi, folosit pentru redresarea curenţilor alternativi de înaltă tensiune. – Din fr. **kénotron.**

KENYAN, -Ă, *kenyeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Kenyei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Kenyei sau populaţiei ei, privitor la Kenya sau la populaţia ei. [Pr.: *-ny-an*] – **Kenya** (n. pr.) + suf. *-an.*

KERAMIT s.n. Gresie ceramică obţinută prin arderea amestecului de argilă refractară cu marnă dolomitică, folosită la fabricarea dalelor de pavaj. – Din fr. **kéramite.**

KETA s.f. Peşte înrudit cu păstrăvul, dar mult mai mare ca acesta, care trăieşte în mările din Extremul Orient şi din care se obţin icrele de manciuria *(Oncorhynchus keta).* – Din rus. **keta.**

KETCHUP s.n. Sos picant preparat din suc de roşii, oţet şi mirodenii. [Pr.: *chéciăp*] – Cuv. engl.

KEVLAR s.n. Material compozit foarte uşor, foarte rezistent la şoc şi la coroziune, neinflamabil, care nu permite propagarea fisurilor şi amortizează vibraţiile, folosit în aeronautică. – Denumire comercială.

KHMER, -Ă, *khmeri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Cambodgiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Cambodgiei sau populaţiei ei, privitor la Cambodgia sau la populaţia ei. [Pr.: *cmer*] – Din fr. **khmer.**

KIBBUTZ, *kibbutzuri,* s.n. Gospodărie colectivă agrară în Israel. [Pr.: *chibuţ*] – Din fr. **kibboutz.**

KIDNAPPING s.n. (Rar) Răpire de persoane, făcută pentru a şantaja sau pentru a teroriza. – Din engl. **kidnapping.**

KIESELGUR s.n. Rocă sedimentară silicioasă, formată prin depunerile cochiliilor unor alge microscopice monocelulare; diatomit, pământel. [Pr.: *chiz-*] – Din germ. **Kieselgur.**

KIESERIT s.n. (Min.) Sulfat natural hidratat de magneziu, utilizat la prepararea sării amare. [Pr.: *chiz-*] – Din germ. **Kieserit**, fr. **kiesérite.**

KIL s.n. Kilogram [Var.: **kilo** s.m.] – Din fr. **kil**.

KILO[1] s.n. v. **kil.**

KILO[2]**-** Element de compunere care intră în denumirea unităţilor de măsură pentru a exprima multiplicarea de o mie de ori. – Din fr. **kilo**, gr. **kilioi** "mie".

KILOAMPER, *kiloamperi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru intensitatea curentului electric, egală cu o mie de amperi. [Pr *: -lo-am÷,* – Abr.: *kA*] – Din fr. **kiloampere.**

KILOAMPERMETRU, *kiloampermetre,* s.n. (Fiz.) Instrument folosit pentru măsurarea curenţilor electrici de mare întensitate. [Pr.: *-lo-am-*] – Din fr. **kiloampérmétre.**

KILOCALORIE, *kilocalorii,* s.f. Unitate de măsură pentru energia termică, egală cu o mie de calori; calorie mare. [Abreviat: *kcal*] – Din fr. **kilocalorie.**

KILOCUVÂNT, *kilocuvinte,* s.n. (Inform.) Multiplu al cuvântului egal cu 1024 de cuvinte. [Abr.: *kcuv.*] – **Kilo**[2]**- + cuvânt.**

KILOELECTRONVOLT, *kiloelectronvolţi,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură pentru energie, egală cu o mie de electronvolţi. [Pr.: *-lo-e÷,* – Abr.: *keV*] – Din fr. **kiloélectronvolt.**

KILOGRAM, *kilograme,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru masă în sistemul metric; (sens curent) unitate de măsură pentru greutate, egală cu o mie de grame; kil. ** (Fiz.) *Kilogram-forţă* = unitate de măsură a forţei, a cărei valoare este egală cu greutatea prototipului internaţional de masă, măsurată în vid, la acceleraţia gravitaţională normală. * Etalon metalic egal cu un kilogram **(1)**. **2.** (Impr.) Litru. [Scris şi: *chilogram.* – Abreviat: *kg*] – Din fr. **kilogramme.**

KILOGRAMMETRU, *kilogrammetri,* s.m. Unitate de măsură pentru lucrul mecanic, egală cu lucrul mecanic efectuat pentru ridicarea unei greutăţi de un kilogram la înălţimea de un metru. [Scris şi: *chilogrammetru*] – Din fr. **kilogrammétre.**

KILOHERTZ, *kilohertzi,* s.m. Unitate de măsură pentru frecvenţă, egală cu o mie de hertzi. [Pr.: *-herţ.* – Abr.: *kHz*] – Din fr. **kilohertz.**

KILOJOULE, *kilojouli,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru energie, egală cu o mie de jouli. [Pr.: *-giúl* şi *-júl.* – Abr.: *kJ*] – Din fr., engl. **kilojoule.**
KILOLITRU, *kilolitri,* s.m. Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu o mie de litri. [Scris şi: *chilolitru.* – Abr.: *kl*] – Din fr. **kilolitre.**
KILOMETRA, *kilometrez,* vb. I. Tranz. A marca cu borne kilometrice distanţele de-a lungul unei căi de comunicaţie. [Scris şi: *chilometra*] – Din fr. **kilométrer.**
KILOMETRAJ, *kilometraje,* s.n. Distanţa în kilometri dintre un punct al unei căi de comunicaţie şi un punct de plecare, măsurată în lungul acestei căi. * Distanţa în kilometri parcursă de un vehicul într-un anumit timp. * Instrument de măsură montat la unele vehicule pentru a înregistra distanţele parcurse de vehicul sau viteza de deplasare. [Scris şi: *chilometraj*] – Din fr. **kilométrage.**
KILOMETRARE, *kilometrări,* s.f. Acţiunea de *a kilometra* şi rezultatul ei. [Scris şi: *chilometrare*] – V. **kilometra.**
KILOMETRIC, -Ă, *kilometrici, -ce,* adj. Care se referă la kilometru, de kilometru, care indică kilometri. * Fig. Foarte lung, interminabil. [Scris şi: *chilometric*] – Din fr. **kilométrique.**
KILOMETRU, *kilometri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu o mie de metri. *** Kilometru pe oră* = unitate de măsură pentru viteză, egală cu viteza unui mobil care parcurge 1 kilometru într-o oră. *Kilometru lansat* = probă sportivă (cu bicicleta, cu motocicleta etc.) în care performanţa constă în timpul realizat pe distanţa de un km din momentul în care sportivul trece în viteză linia de start şi până la linia de sosire. [Scris şi: *chilometru.* – Abr.: *km*] – Din fr. **kilométre.**
KILOMOL, *kilomoli,* s.m. (Chim.) Cantitate de substanţă a cărei masă, exprimată în kilograme, este numeric egală cu masa moleculară. [Scris şi: *chilomol.* – Abr.: *kmol*] – **Kilo**[2]**- + mol.**
KILOOHM, *kiloohmi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru rezistenţa electrică, egală cu o mie de ohmi. [Pr.: *-o-om.* – Abr.: *k*] – Din germ. **Kiloohm.**
KILOTONĂ, *kilotone,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru masă, egală cu o mie de tone. [Abr.: *kt*] – Din fr. **kilotone.**
KILOVAR, *kilovari,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru puterea reactivă, egală cu o mie de vari. [Abr.: *kVAR*] – Din fr., engl. **kilovar.**
KILOVOLT, *kilovolţi,* s.m. Unitate de măsură pentru tensiunea electrică sau diferenţa de potenţial electric, egală cu o mie de volţi. [Abr.: *kV*] – Din fr. **kilovolt.**
KILOVOLTAMPER, *kilovoltamperi,* s.m. Unitate de măsură pentru puterea electrică aparentă, egală cu o mie de voltamperi. [Abr.: *kVA*] – Din fr. **kilovoltampere.**
KILOWATT, *kilowaţi,* s.m. Unitate de măsură a puterii, egală cu o mie de waţi. ** Compus: *kilowatt-oră* = unitate de măsură a energiei, egală cu energia produsă într-o oră de o sursă cu puterea de un kilowatt. [Abr.: *kW*] – Din fr. **kilowatt.**
KILT s.m. Fustă scurtă şi plisată din stofă cadrilată, care face parte din costumul naţional al scoţienilor. – Din engl., fr. **kilt.**
KIMBERLIT s.n. Rocă ultrabazică alcătuită din olivină, piroxeni, granat, cromit, adesea cu diamante, formată în coşurile vulcanice. – Din fr. **kimberlite.**
KINORAMĂ, *kinorame,* s.f. Procedeu de filmare şi de proiecţie pentru ecran panoramic. – Din germ. **Kinorama.**
KIRGHIZ, -Ă, *kirghizi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Kîrgîzstan. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Kîrgîzstan. – Din fr. **Kirghize.**
KIŞ-MIŞ s.n. Soi de viţă de vie originar din Asia, cu ciorchini răsfiraţi şi boabe alungite, albe sau negre, fără seminţe, folosit la producerea stafidelor. – Cuv. rus.
KITSCH, *kitschuri,* s.n. Termen folosit pentru a desemna un obiect decorativ de prost gust. * Reproducere sau copiere pe scară industrială a unor opere de artă, multiplicate şi valorificate comercial. [Pr.: *chici*] – Din germ. **Kitsch.**
KITSCHIZARE, *kitschizări,* s.f. (Rar) Falsificare, denaturare a artei. [Pr.: *chicizare*] – De la **kitsch.**
KIWI s.f. invar. **1.** Pasăre acarinată din Noua Zeelandă, pe cale de dispariţie, înaltă de 30 cm, cu aripile atrofiate, lipsită de claviculă, care se hrăneşte cu larve de insecte şi duce o viaţă nocturnă *(Apteryx australis).* **2.** Fruct comestibil al plantei *Actinidia chinensis* din Asia, cu formă ovală, de mărimea unui măr mijlociu, cu miezul verde, cărnos, acrişor şi cu coaja pufoasă, verde-maronie. – Din fr. **kiwi**, engl. **kiwi** [fruit].
KNESSET s.n. Parlament unicameral al statului Israel. [Scris şi: *knesseth*] – Din engl. **knesset.**
KNOW-HOW s.n. Ansamblu al informaţiilor şi al experienţei privind un nou proces tehnologic şi modul de exploatare al unor utilaje noi. [Pr.: *nău-hau*] -Cuv. engl.
KOINE s.f. (Lingv.) Variantă lingvistică ce serveşte comunicării între vorbitori de dialecte sau

graiuri diferite; limbă comună **(b)**. – Din fr. **koiné.**

KRENNERIT s.n. (Min.) Minereu aurifer. – Din engl. **krennerit**, fr. **krennérite.**

KRIPTON s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, incolor, fără miros şi fără gust. – Din fr. **krypton.**

KRONPRINZ s.m. (În trecut, în Germania şi în Imperiul Habsburgic) Titlu purtat de moştenitorul tronului; persoană care purta acest titlu. [Pr.: *prinţ*] – Cuv. germ.

KURD, -Ă, *kurzi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţine unui popor care trăieşte în Turcia, Iran, Irak, Siria, Afganistan, Pakistan, precum şi în câteva regiuni din fosta U.R.S.S., sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine kurzilor **(1)**, privitor la kurzi. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de kurzi **(1)**. – Din fr. **kurde.**

KUWEITIAN, -Ă, *kuweitieni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Locuitor) din Kuweit. [Pr.: *-vei-ti-an*] – Din fr. **koweîten.**

KYRIE s.f. (Muz.) **1.** (Şi în sintagma *kyrie eleison*) Invocaţie a divinăţii adoptată în cultul creştin. **2.** Parte a misei (care se deschide prin kyrie.1). [Pr.: *chí-*] – Cuv. gr.

L s.m. invar. A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă laterală dentală). – [Pr.: *le*].

LA[1] prep. **A. I.** (Introduce complemente circumstanţiale de loc sau atribute care arată locul) **1.** (Complementul indică direcţia sau ţinta unei mişcări, a unei acţiuni) *S-a dus la el.* **2.** (Complementul indică limita în spaţiu) *Apa i-a ajuns la umeri.* **3.** (Complementul indică distanţa) *Cade la doi metri de casă.* **4.** (Complementul indică locul, poziţia unde are loc o acţiune, o stare) *Locuieşte la munte.* * (Atributul indică poziţia) *Han la drumul mare.* **II.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) **1.** (Complementul indică perioada, momentul, ocazia în prezent, trecut sau viitor) *Plecăm la începutul primăverii.* ** Expr. *La mulţi ani!* = (ca urare făcută cuiva, de obicei cu prilejul aniversării zilei de naştere) îţi doresc să trăieşti încă mulţi ani! **2.** (Complementul indică periodicitatea) *Festivalul are loc o dată la doi ani.* **III.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) *S-a dus la vânătoare.* ** Loc. adv. (Pop. şi fam.) *La ce?* = în ce scop? ce rost are? **IV.** (Introduce un complement circumstanţial de cauză) *Tresărea la orice zgomot.* **V.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *Caii aleargă la galop.* ** Expr. *La preţ* (sau *la preţul*) *de...* = cu preţul, contra preţului; în schimbul preţului... * (Complementul indică măsura) *Mătasea se vinde la metru.* **VI.** (Introduce un complement circumstanţial instrumental) *Cântă la pian.* **VII.** (Introduce un complement circumstanţial de relaţie) *Este rău la suflet.* * (În legătură cu verbul " a împărţi") Între[2] (5). **VIII.** (Introduce un complement indirect) *Nu răspunzi la întrebări.* **IX. 1.** (Cu valoare de num. nehot., exprimă o cantitate mare) *Bea la apă.* **2.** (Adverbial) Cam, aproximativ, circa. *Erau la 30 de oameni.* **B.** (În prepoziţii compuse) **I.** *De la.* **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc care indică punctul de plecare al unei acţiuni în spaţiu) *Coboară de la munte.* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp care indică punctul de plecare al unei acţiuni în timp) *Doarme de la prânz.* ** Loc. adv. *De la o vreme* = începând cu un moment dat, după un timp, într-un târziu. **3.** (Introduce un complement circumstanţial de mod; în loc. adj.) *De la sine* = fără ajutorul sau intervenţia nimănui. **4.** (Introduce un complement indirect) *De la cine ai primit scrisoarea?* **5.** (Introduce un atribut care indică locul existenţei, provenienţa sau apartenenţa) *Flori de la munte. Degetele de la mână.* **6.** (Introduce un atribut care indică timpul) *Şedinţa de la ora 12.* **II.** *Pe la.* (Dă o nuanţă de aproximaţaie). **1.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *Vino pe la noi.* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Pleacă pe la amiază.* **III.** *Până la.* **1.** (Introduce un complement circumstanţial de timp) *Aşteaptă până la vară.* **2.** (Introduce un complement circumstanţial de loc) *Îl conduce până la uşă.* **3.** (Introduce un complement circumstanţial de mod) *Îi chinuieşte până la exasperare.* ** Expr. *Până la unul* = absolut toţi. – Lat. **illac.**

LA[2] s.m. invar. Treapta a şasea din gama do major; sunetul şi nota corespunzătoare. – Din it. **la.**

LA[3]**,** *lau,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) spăla (pe cap); a (se) scălda, a (se) îmbăia. ** Compus: subst. *lă-mă-mamă* = om prost, lălâu. [Prez. ind.: *lau, lai, lă, lăm, laţi, lau*] – Lat. **lavare.**

LABAN, *labani,* s.m. Specie de chefal de culoare cenuşie-albăstruie, cu capul mare *(Mugil cephalus)*. – Din rus. **loban.**

LABARUM s.n. Stindard imperial roman pe care Constantin cel Mare a pus crucea şi monograma lui Isus Cristos. – Cuv. lat.

LABĂ, *labe,* s.f. **1.** Parte a piciorului de la gleznă în jos la animalele patrupede şi la om; partea piciorului pe care calcă păsările (palmipede); *p. gener.* picior (al unor animale). ** Compuse: *laba-mâţei* = **a)** ciupercă comestibilă de culoare albă, care creşte prin

pădurile umbroase şi umede *(Clavaria coralloides)*; **b)** ciupercă comestibilă mare cu tulpina albă, groasă şi cărnoasă; creasta-cocoşului *(Clavaria flava)*; *laba-ursului* = **a)** nume dat mai multor specii de ciuperci de pădure *(Clavaria)*; **b)** crucea-pământului; *laba-gâştei* = **a)** mică plantă erbacee cu flori roşii-purpurii *(Geranium dissectum*); **b)** ridurile formate în jurul ochilor (la persoanele în vârstă); **c)** (fam.) scris dezordonat, urât. * (Mar.) *Labă-de-pisică* = încreţitură abia vizibilă a apei mării, semn al unui început de vânt. **2.** (Fam. şi depr.) Mână. ** Expr. *A pune laba (pe cineva* sau *pe ceva)* = a apuca, a înhăţa (pe cineva sau ceva). *A-i încăpea* (sau *a-i cădea*) *în labă* = a ajunge la mâna sau la discreţia cuiva. – Din magh. **láb.**

LABFERMENT, *labfermenţi,* s.m. (Biochim.) Cheag **(1)**. – Din fr. **labferment.**

LABIAL, -Ă, *labiali, -e,* adj. Care aparţine buzelor, privitor la buze. *Muşchi labial.* * (Despre sunete) Care se articulează cu participarea buzelor. *O şi u sunt vocale labiale, iar b, f, m, p şi v consoane labiale.* ** (Substantivat, f.) *O este o labială.* ** (Adverbial) *B se articulează labial.* [Pr.: -*bi-al*] – Din fr. **labial.**

LABIALIZA, *labializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pronunţa printr-o mişcare suplimentară de rotunjire a buzelor. [Pr.: -*bi-a*-] – Din fr. **labialiser.**

LABIALIZARE s.f. Acţiunea de *a (se) labializa* şi rezultatul ei. [Pr.: -*bi-a*-] – V. **labializa**. Cf. fr. **labialisation.**

LABIAT, -Ă, *labiaţi, -te,* adj. (Despre corole şi calicii) Care are forma unei pâlnii cu marginea tăiată în doi lobi principali, aşezaţi unul deasupra altuia ca nişte buze. * (Despre plante) Care are corola şi caliciul de forma definită mai sus. * (Substantivat, f. pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze opuse şi cu flori în inflorescenţe compuse; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -*bi-at*] – Din fr. **labié.**

LABIE, *labii,* s.f. **1.** (Bot.) Formaţie caracteristică florilor unor plante alcătuită din petale dispuse sub forma unor buze. **2.** (Anat.) Element constitutiv al vulvei. [Pr.: -*bi-e*] – Din lat. **labium.**

LABIL, -Ă, *labili, -e,* adj. (Livr.) Nestatornic, schimbător, instabil. * (Despre un sistem fizic) Care se află în stare de echilibru instabil. – Din fr. **labile**, lat. **labilis.**

LABILITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi labil. * (Fiz.) Însuşirea unui sistem mecanic de a se afla în echilibru instabil. * (Biol.) Însuşirea materiei vii de a-şi modifica starea în funcţie de diverşi factori. – Din fr. **labilité**. Cf. germ. **Labilität.**

LABIODENTAL, -Ă, *labiodentali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează prin atingerea buzei inferioare de dinţii incisivi superiori. ** (Substantivat, f.) *F şi v sunt labiodentale.* [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **labiodentale.**

LABIOLECTURĂ s.f. Aptitudine de a înţelege vorbirea după mişcările buzelor. [Pr.: -*bi-o*-] – **Labi** [al] + **lectură.**

LABIOVELAR, -Ă, *labiovelari, -e,* adj. (Despre consoane) A cărei articulare se realizează concomitent prin rotunjirea buzelor şi atingerea limbii de vălul palatului. ** (Substantivat, f.) *În cuvântul latinesc, "aqua" qu este o labiovelară.* [Pr: -*bi-o*-] – Din fr. **labiovélaire.**

LABIRINT, *labirinturi,* s.n. **1.** Construcţie cu un mare număr de camere şi de galerii, în care orientarea este extrem de dificilă; dedal. * Grup decorativ de arbuşti care alcătuiesc alei întortocheate. * Fig. Încurcătură, încâlcitură de drumuri în care te orientezi cu greutate; *p. ext.* problemă, situaţie încurcată, fără ieşire. **2.** (Tehn.) Dispozitiv format din camere şi compartimente foarte înguste, folosit în diverse instalaţii pentru a lungi parcursul unui fluid şi a-i diminua astfel viteza. **3.** Totalitatea cavităţilor (şi a organelor) care formează urechea internă. – Din fr. **labyrinthe**, lat. l**abyrinthus.**

LABIRINTIC, -Ă, *labirintici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine labirintului, privitor la labirint, ca de labirint; întortocheat. – Din fr. **labyrinthique.**

LABIRINTITĂ, *labirintite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a labirintului urechii. – Din fr. **labyrinthite.**

LABIRINTODONT, *labirintodonţi,* s.m. (La pl.) Grup de amfibieni fosili din triasic, ai căror dinţi au încreţituri sinuoase; (şi la sg.) animal din acest grup. – Din fr. **labyrinthodontes**, engl. **labirynthodonta.**

LABIU s.n. v. **labium.**

LABIUM s.n. Buza inferioară a insectelor şi a unor miriapode. [Pr.: -*bi-um.* – Var.: **lábiu** s.n.] – Din fr. **labium.**

LABORANT, -Ă, *laboranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană cu pregătire medie, specializată în experienţe şi lucrări (mai simple) de laborator. – Din germ. **Laborant.**

LABORATOR, *laboratoare,* s.n. Local sau încăpere prevăzută cu instalaţii speciale, aparate şi instrumente pentru experienţe ştiinţifice şi lucrări practice în domeniul ştiinţelor experimentale sau aplicate. [Var.: (înv.) **laboratóriu** s.n.] – Din germ. **Laboratorium**, fr.

laboratoire.
LABORATORIU s.n. v. **laborator.**
LABORIOS, -OASĂ, *laborioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre manifestările, creaţiile etc. oamenilor) Care cere multă muncă, care necesită încordare, efort şi osteneală. *Cercetări laborioase.* **2.** (Despre oameni) Care lucrează (şi produce) mult; sârguincios. [Pr.: -*ri-os*] – Din fr. l**aborieux**, lat. **laboriosus.**
LABORIOZITATE, *laboriozităţi,* s.f. (Rar) Faptul, calitatea de a fi laborios; hărnicie. [Pr.: -*ri-o*-] – **Laborios** + suf. -*itate.*
LABRADOR s.n. Mineral din grupul feldspaţilor, cu reflexe albăstru şi verzui, folosit ca piatră semipreţioasă. – Din fr. **labrador.**
LABRU, *labri,* s.m. Peşte marin comestibil care trăieşte pe lângă ţărmuri stâncoase *(Labrus).* – Din fr. **labre.**
LABRUM s.n. (Anat.) Structură anatomică în formă de buză. * Buză superioară la insecte si la mamifere. – Din lat. **labrum.**
LABURIST, -Ă, *laburişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (În sintagma) *Partid laburist* = denumire a unor partide politice de orientare social-democrată din unele ţări (ex. Marea Britanie, Australia). * Care aparţine acestui partid, privitor la acest partid, care susţine acest partid. **2.** S.m. şi f. Membru al partidului laburist. – Probabil din it. **laborista.**
LAC[1], *lacuri,* s.n. Întindere mai mare de apă stătătoare, închisă între maluri, uneori cu scurgere la mare sau la un râu. ** *Lac de acumulare* = lac (artificial) situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei. ** Expr. *A sări* (sau *a cădea, a da* etc.) *din lac în puţ* = a da de un rău mai mare, încercând să scape de alt rău. * Fig. Cantitate mare de apă sau de alt lichid. – Lat. **lacus.**
LAC[2], *lacuri,* s.n. **1.** Preparat lichid obţinut prin dizolvarea într-un solvent volatil a unor răşini, uleiuri sau a altor substanţe şi care, întins pe suprafaţa unui obiect, formează în urma evaporării solventului o pojghiţă solidă, dură, care fereşte obiectul de influenţa aerului şi a umezelii, dându-i totodată un aspect plăcut. **2.** Piele (sau imitaţie de piele) cu faţa netedă, lucioasă, acoperită cu un strat de lac[2] **(1)**. – Din germ. **Lack**.
LACĂT, *lacăte,* s.n. Încuietoare alcătuită dintr-un corp care conţine mecanismul de încuiere cu cheia şi o toartă care se petrece prin două belciuge (unul prins în partea fixă şi celălalt în partea mobilă a obiectului care trebuie închis). ** Expr. *A avea* (sau *a-şi pune*) *lacăt la gură* = a-şi impune tăcere. [Var.: (reg.) **lăcátă** s.f., **lăcát** s.n.] – Din magh. **lakat.**
LACERA, *lacerez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfâşia, a rupe în bucăţi. – Din fr. **lacérer.**
LACERARE, *lacerări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a lacera.* – V. **lacera.**
LACERAT, -Ă, *laceraţi, -te,* adj. (Livr.) Rupt în bucăţi. – V. **lacera.**
LACERTILIAN, *lacertilieni,* s.m. (La pl.) Subordin de reptile ovipare, cu corpul alungit şi acoperit cu solzi cornoşi; (şi la sg.) reptilă din acest subordin. [Pr.: -*li-an*] – Din fr. **lacertiliens.**
LACHERDĂ, *lacherde,* s.f. Pălămidă (cu greutatea de peste două kilograme) care, după sărare şi afumare, este conservată în ulei. – Din ngr. **lakérda.**
LACHEU, *lachei,* s.m. **1.** Servitor în casele aristocrate îmbrăcat în livrea; fecior, valet. **2.** Fig. Persoană slugarnică, servilă. – Din fr. **laquais.**
LACOM, -Ă, *lacomi, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care mănâncă şi bea cu o poftă exagerată; căruia îi place să mănânce mult; mâncăcios. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. "la", "de", "după") Avid, nesăţios. – Din sl. **lakomŭ.**
LACONIC, -Ă, *laconici, -ce,* adj. (Despre vorbire, stil) Care se exprimă în puţine cuvinte; scurt, succint, concis, lapidar. * (Despre oameni) Care vorbeşte puţin (şi precis). – Din fr. **laconique.**
LACONISM s.n. Însuşirea de a fi laconic; exprimare laconică; concizie. – Din fr. **laconisme.**
LACOVIŞTE s.f. v. **lăcovişte.**
LACRĂ s.f. v. **raclă.**
LACRĂMĂ s.f. v. **lacrimă.**
LACRIMA-CHRISTI s.n. Vin muscat care provine din viile de la poalele Vezuviului. * Varietate de viţă de vie italiană care produce vinul cu acelaşi nume. [Pr.: -*cristi*] – Cuv. lat.
LACRIMAL, -Ă, *lacrimali, -e,* adj. Care se referă la lacrimi. ** *Glandă lacrimală* = glandă din cavitatea orbitală care produce lichidul ce umezeşte ochiul. *Canal lacrimal* = canal prin care lichidul produs de glandele lacrimale se scurge din orbita ochiului în fundul gurii. – Din fr. **lacrymal.**
LACRIMĂ, *lacrimi,* s.f. **1.** Secreţie lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care umezeşte suprafaţa globilor oculari şi care se poate scurge în afară, în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului. ** Expr. *Cu lacrimi de sânge* = cu

mare durere. * Fig. Strop, picătură. **2.** (La pl.) Plâns. ** Expr. *În lacrimi* = plângând (de durere). *Până la lacrimi* = până la cel mai înalt grad de înduioşare, de emoţie etc. [Var.: (pop.) **lácrămă** s.f.] – Lat. **lacrima.**

LACRIMOGEN, -Ă, *lacrimogeni, -e,* adj. (Despre substanţe) Care provoacă secreţia lacrimilor. * Fig. (Ir. şi depr.) Care emoţionează, produce plânsul (cu mijloace facile). *Film lacrimogen.* – Din fr. **lacrymogéne.**

LACTALBUMINĂ s.f. Albumină prezentă în lapte. – Din fr. **lactalbumine.**

LACTAMĂ s.f. Compus organic obţinut din aminoacizi şi folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice. – Din fr. **lactame**, germ. **Laktam.**

LACTARIU, *lactarii,* s.n. (Med.) Centru de colectare şi distribuire a laptelui de mamă. – Din fr., lat. **lactarium.**

LACTAT[1]**,** *lactaţi,* s.m. Sare a acidului lactic. ** (Farm.) *Lactat de calciu* = sare de calciu a acidului lactic folosită în tratamentul spasmofiliei, tetaniei, rahitismului etc. – Din fr. **lactate.**

LACTAT[2]**,** *lactaţi, -te,* adj. Făcut din lapte, care conţine lapte, bazat pe lapte (şi pe derivatele lui). * (Substantivat, f. pl.) Produse fabricate pe bază de lapte. – Din fr. **lacté.**

LACTAŢIE s.f. **1.** Proces de formare şi de secreţie a laptelui prin glandele mamare ale femelelor mamiferelor. **2.** Acţiunea de a alăpta un copil; perioadă cât o mamă îşi poate alăpta copilul. [Var.: **lactaţiúne** s.f.] – Din fr. **lactation.**

LACTAŢIUNE s.f. v. **lactaţie.**

LACTAZĂ s.f. (Biol.) Enzimă care transformă lactoza în glucoză şi galactoză. – Din fr. **lactase.**

LACTEE adj. (În sintagma) *Calea Lactee* = brâu luminos care se vede noaptea de la un capăt la celălalt al boltei cereşti; Calea-Laptelui, Calea-Robilor. – Din fr. [voie] **lactée**, lat. [via] **lactea.**

LACTIC adj. (În sintagma) *Acid lactic* = acid organic care se găseşte în laptele acru, în varza acră, în murături etc. – Din fr. **lactique.**

LACTO- Element de compunere însemnând "cu lapte", "pentru lapte", "din lapte", care serveşte la formarea unor adjective şi substantive. – Din fr. **lacto÷.**

LACTOBAR, *lactobaruri,* s.n. Local unde se servesc produse lactate. – **Lacto + bar.**

LACTOBIOZĂ, *lactobioze,* s.f. (Chim.) Lactoză. [Pr.: -*bi-o*-] – Din fr. **lactobiose.**

LACTODENSIMETRU, *lactodensimetre,* s.n. (Tehn.) Lactometru pentru determinarea densităţii laptelui. – Din fr. **lactodensimétre.**

LACTODUC, *lactoducuri,* s.n. Conductă specială pentru transportul laptelui. – Din fr. **lactoduc.**

LACTOFERMENT, *lactofermenţi,* s.m. Cheag **(1)**. – Din fr. **lactoferment.**

LACTOFERMENTATOR, *lactofermentatoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se stabileşte calitatea laptelui. – Din fr. **lacto-fermentateur.**

LACTOFILTRU, *lactofiltre,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se determină impurităţile din lapte. – **Lacto- + filtru.**

LACTOFLAVINĂ s.f. Numele ştiinţific al vitaminei B2 care se găseşte în lapte. – Din fr. **lactoflavine.**

LACTOFRUCT, *lactofructe,* s.n. Produs alimentar dietetic, fabricat pe bază de lapte amestecat cu sucuri de fructe, zahăr etc. – **Lacto- + fruct.**

LACTOGEN, -Ă, *lactogeni, -e,* adj., s.n. (Biol.) (Hormon) care stimulează lactaţia. – Din fr. **lactogéne.**

LACTOGENETIC, -Ă, *lactogenetici, -ce*, adj. (Biol.) Referitor la lactogeneză, de lactogeneză. – Din fr. **lactogénétique.**

LACTOGENEZĂ, *lactogeneze,* s.f. (Biol.) Fenomen de producere naturală a laptelui. – Din fr. **lactogenése.**

LACTOMETRU, *lactometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină calitatea laptelui. – Din fr. **lactométre.**

LACTOSER, *lactoseruri,* s.n. Partea lichidă din lapte, rămasă după înlăturarea cheagului. – Din fr. **lactosérum.**

LACTO-VEGETARIAN, -Ă, *lacto-vegetarieni, -e,* adj. (Despre regimuri alimentare) Care se compune numai din produse lactate, legume şi fructe. * (Substantivat, n.) Restaurant în care se consumă exclusiv (sau în primul rând) produse lactate, legume şi fructe. [Pr.: -*ri-an*] – **Lacto- + vegetarian.**

LACTOZĂ s.f. Substanţă organică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer, folosită în industria de medicamente. – Din fr. **lactose.**

LACTOZURIE, *lactozurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a lactozei în urină; cantitate de lactoză prezentă în urină. – Din fr. **lactosurie.**

LACUNAR, -Ă, *lacunari, -e*, adj. Care prezintă lacune, goluri. – Din fr. l**acunaire.**

LACUNĂ, *lacune,* s.f. Spaţiu gol în interiorul unui corp; gol, lipsă în continuitatea, în integritatea unui lucru. * Întrerupere involuntară şi penibilă într-un text, în înlănţuirea unor fapte, a unor idei. * Fig. Ceea ce lipseşte pentru ca un lucru să fie bun, desăvârşit. – Din fr. **lacune**, lat. **lacuna.**
LACUSTRU, -Ă, *lacustri, -e,* adj. Privitor la lacuri[1], care trăieşte sau care creşte în lacuri[1]. ** *Locuinţă* (sau *aşezare*) *lacustră* = locuinţă (sau aşezare) clădită pe stâlpi la suprafaţa apei unor lacuri[1], specifică în epoca preistorică. – Din fr. **lacustre**, lat. **lacustris.**
LADĂ, *lăzi,* s.f. Cutie mare de scânduri, de tablă, de carton etc. în care se păstrează sau se transportă diferite lucruri. – Din germ. **Lade.**
LADIN[1] s.m. (Înv.) Specie de răşină plăcut mirositoare, extrasă dintr-o plantă exotică. – Din ngr. **ládanon.**
LADIN[2]**, -Ă,** *ladini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a unei părţi din Elveţia şi din nordul Italiei; *p. ext.* retoroman. **2.** Adj. Care aparţine ladinilor[2] **(1)**, privitor la ladini[2]. * (Substantiv, f.) Limbă de origine romanică vorbită de ladini[2] **(1)**; retoromană. – Din it. **ladino.**
LADY s.f. Titlu dat în Anglia soţiei unui lord sau a unui cavaler; *p. ext.* doamnă nobilă din Anglia. * Epitet dat unei femei distinse, manierate. [Pr.: *lédi*] – Cuv. engl.
LAF, *lafuri,* s.n. (Rar; de obicei la pl.) Palavră. ** Loc. vb. *A şedea (cu cineva) la lafuri* = a pălăvrăgi (cu cineva); a sta (cu cineva) la taifas. ** Expr. *A tăia frunză verde şi lafuri* = a spune minciuni. – Din tc. **lâf.**
LAGĂR, *lagăre,* s.n. **I. 1.** Loc de staţionare a trupelor în corturi sau în barăci; tabără, campament. **2.** Loc în care sunt ţinuţi închişi şi sub supraveghere prizonierii de război sau, în regimurile totalitare, persoanele considerate ostile regimului. **3.** (În trecut) Totalitatea statelor şi a persoanelor care luptau pentru aceeaşi idee social-politică. **II.** Organ de maşină pe care se sprijină şi se ghidează o axă, o osie, un arbore. – Din germ. **Lager.**
LAGUNAR, -Ă, *lagunari, -e,* adj. Care aparţine lagunelor, privitor la lagune, format din lagune. – Din fr. **lagunaire.**
LAGUNĂ, *lagune,* s.f. Porţiune din bazinul unei mări sau al unui ocean separată aproape complet de rest printr-o fâşie îngustă de pământ. – Din it. **laguna.**
LAI, LAIE, *lăi,* adj. (Pop.) Negru sau negru amestecat cu alb. ** Expr. *Că e laie, că-i bălaie* sau *ba e laie, ba-i bălaie* = ba una, ba alta; aşa şi pe dincolo. *Ori laie, ori bălaie* = ori una ori alta; alege! *Nici laie, nici bălaie* = nici aşa, nici aşa. – Cf. alb. **laja.**
LAIBĂR, *laibăre,* s.n. **1.** Haină ţărănească (de postav) scurtă până în talie, strânsă pe corp şi de obicei fără mâneci; lăibărac. **2.** Manta lungă şi largă pe care o purtau odinioară boierii. – Din săs. **leibel.**
LAIBĂRAŞ s.n. v. **lăibăraş.**
LAIC, -Ă, *laici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este din afara religiei şi a tagmei bisericeşti, specific acestui domeniu; mirenesc, lumesc. * Fig. (Fam.) Care nu cunoaşte, nu este iniţiat într-un anumit domeniu. [Pr.: *la-ic*] – Din fr. **laîque**, lat. **laicus.**
LAICISM s.n. Atitudine, manifestare laică; caracter laic. [Pr.: *la-i-*] – Din fr. **laîcisme.**
LAICIZA, *laicizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza o instituţie cu caracter religios după principii laice, a da caracter laic. [Pr.: *-la-i-*] – Din fr. **laicîser.**
LAICIZARE, *laicizări,* s.f. Acţiunea de *a laiciza* şi rezultatul ei. [Pr.: *la-i-*] – V. **laiciza.**
LAIE s.f. **1.** Ceată de ţigani (nomazi). **2.** Ceată dezorganizată şi zgomotoasă (de copii, de oameni). – Cf. ucr., pol. **laja**, "haită de câini".
LAINIC, -Ă, *lainici, -ce,* s.m. şi f. (Reg.) Om care umblă fără nici un rost; haimana, pierde-vară. – **Laie** + suf. *-nic.*
LAITMOTIV, *laitmotive,* s.n. Motiv ritmic, melodic sau armonic dintr-o compoziţie muzicală, care caracterizează un personaj, o situaţie etc. şi care revine ori de câte ori apare în scenă personajul sau situaţia dată; *p. gener.* fragment sau motiv muzical repetat. * Fig. Idee călăuzitoare a unei lucrări ştiinţifice, literare etc., repetată şi subliniată în mai multe rânduri. [Scris şi: *leit-motiv*] – Din germ. **Leitmotiv.**
LAIŢĂ s.f. v. **laviţă.**
LALEA, *lalele,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulb alungit, ascuţit la vârf, cu frunze lanceolate, groase şi late, cu tulpina înaltă, care face o singură floare mare, de diverse culori; tulipă *(Tulipa gesneriana)* – Din tc. **lâle.**
LAMA[1] s.m. invar. Preot-călugăr budist (în Tibet, în Mongolia şi la calmuci). *** Marele lama* sau *Lama cel mare* = şeful suprem al religiei budiste; dalai-lama. – Din fr. **lama.**
LAMA[2]**,** *lamez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra suprafaţa frontală, circulară a unei găuri cu ajutorul unei lame speciale, când strunjirea este dificilă. – Din fr. **lamer.**
LAMAISM s.m. Variantă a budismului nordic, răspândită în special în Tibet şi în Mongolia. –

Din fr. **lamaîsme.**

LAMAIST, -Ă, *lamaişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al lamaismului. **2.** Adj. Care aparţine lamaismului, privitor la lamaism. – Din fr. **lamaîste.**

LAMANTIN, *lamantini,* s.m. Gen de mamifere cetacee asemănătoare cu foca, care trăiesc în regiunile tropicale din America şi din Africa, vânate pentru carnea, grăsimea şi pielea lor *(Manatus)*; animal care face parte din acest gen. – Din fr. **lamantin.**

LAMARCKISM s.n. Teorie biologică după care evoluţia vieţuitoarelor se explică prin influenţa variaţiilor de mediu asupra comportamentului şi morfologiei lor şi care consideră că însuşirile astfel dobândite se transmit ereditar. [Pr.: -*chism*] – Din fr. **lamarckisme.**

LAMARCKIST, -Ă, *lamarckişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al lamarckismului. [Pr.: -*chist*] – Din fr. **lamarckiste.**

LAMARE, *lamări,* s.f. Acţiunea de *a lama* şi rezultatul ei. – V. **lama**[2]**.**

LAMARTINIAN, -Ă, *lamartinieni, -e*, adj. De Lamartine, al lui Lamartine; în maniera lui Lamartine; lamartinist (2). [Pr.: -*ni-an*] – Din fr. **lamartinien.**

LAMARTINIST, -Ă, *lamartinişti, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Lamartine. **2.** Adj. Lamartinian. – **Lamartine** (n. pr.) + suf. -*ist*.

LAMASERIE, *lamaserii,* s.f. Mănăstire pentru lama[1] (în Tibet). – Din fr. **lamaserie.**

LAMĂ[1]**,** *lame,* s.f. **1.** Placă subţire de metal, de material plastic etc., cu diverse întrebuinţări (în aparatura tehnică). * Spec. Mică placă dreptunghiulară, subţire şi de obicei cu tăişuri pe ambele laturi lungi, care se montează la un aparat de ras. **2.** Partea metalică şi tăioasă a unui instrument. **3.** Placă mică şi subţire de sticlă pe care se aşază substanţele ce urmează a fi examinate la microscop. **4.** Strat foarte subţire de lichid, liber sau cuprins între doi pereţi. – Din fr. **lame.**

LAMĂ[2]**,** *lame,* s.f. Gen de mamifere rumegătoare asemănătoare cu cămilele, dar mai mici şi fără cocoaşă, care trăiesc pe platourile înalte din America de Sud şi care, domesticite, sunt folosite ca animale de povară *(Lama)*; animal care face parte din acest gen. – Din fr. **lama.**

LAMBĂ, *lambe,* s.f. **1.** Lanţ care leagă crucea proţapului unui car cu capetele osiei; vătrai. **2.** Parte proeminentă a unei piese de lemn sau de metal care se îmbucă în scobitura corespunzătoare a altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; feder. **3.** Vergea lată de lemn care se introduce (cu fiecare jumătate din lăţimea ei) în ulucele a două scânduri pentru a le îmbina. – Din tc. **lâmba.**

LAMBERT, *lamberţi,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a luminanţei. [Abr.: *L*] – Din fr. **lambert**, germ. **Lambert.**

LAMBLIAZĂ s.f. Boală parazitară determinată de prezenţa în organism a lambliei. [Pr.: -*bli-a*-] – Din fr. **lambliase.**

LAMBLIE, *lamblii,* s.f. Animal protozoar care trăieşte parazit în intestinul subţire şi în căile biliare la om şi la unele animale, unde ajunge prin intermediul apei, al fructelor şi al zarzavaturilor nespălate *(Lamblia intestinalis)*. – Din fr. **lamblia.**

LAMBRECHIN, *lambrechine,* s.n., *lambrechini,* s.m. **1.** S.n. Draperie aşezată în partea superioară a unei deschideri (uşă, fereastră etc.). **2.** S.n. Element decorativ de construcţie al cornişelor, al balustratelor etc. **3.** S.m. Ornament în formă de panglică pe care este scrisă o deviză, care împodobeşte un scut sau o stemă. – Din fr. **lambrequin.**

LAMBRISA, *lambrisez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu lambriu. – Din fr. **lambrisser.**

LAMBRISARE, *lambrisări,* s.f. Operaţie de executare a unui lambriu. – V. **lambrisa.**

LAMBRISAT, -Ă, *lambrisaţi, -te,* adj. (Despre pereţi) Care este acoperit cu lambriuri. – V. **lambrisa.**

LAMBRIU, *lambriuri,* s.n. Îmbrăcăminte de marmură, de lemn sau de stuc, cu care se acoperă total sau parţial pereţii unei încăperi. – Din fr. **lambris.**

LAME, *lameuri,* s.n. Material textil din mătase, bumbac sau lână cu fire metalice. – Din fr. **lamé.**

LAMELA, *lamelez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra un material în lamele. – Din **lamelă.**

LAMELAR, -Ă, *lamelari, -e*, adj. Care are formă de lamele, a cărui structură se prezintă sub formă de lamele; format din lamele. – Din fr. **lamellaire.**

LAMELARE, *lamelări,* s.f. Acţiunea de *a lamela*. – V. **lamela.**

LAMELAT, -Ă, *lamelaţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost prelucrat în lamele. – V. **lamela.**

LAMELĂ, *lamele,* s.f. **1.** Mică placă subţire de metal, de sticlă sau de lemn, cu diferite întrebuinţări tehnice. **2.** Foiţă subţire în structura unor corpuri sau a unor organe. – Din fr. **lamelle.**

LAMELIBRANHIAT, -Ă, *lamelibranhiaţi, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre unele moluşte) Cu

branhiile în formă de lamele. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de moluşte cu corpul turtit lateral, pe care-l acoperă o cochilie formată din două valve, şi cu branhiile în formă de lamele *(Lamellibranchiata)*; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: -*hi-at*] – Din lat. **lamellibranchiata.**

LAMELICORN, -Ă, *lamelicorni, -e,* adj. (Despre insecte) Care are antenele terminate prin prelungiri lamelare. – Din fr. **lamellicorne.**

LAMELIFORM, -Ă, *lameliformi, -e,* adj. În formă de lamelă. – Din fr. **lamelliforme.**

LAMELOS, -OASĂ, *lameloşi, -oase,* adj. (Rar) Care este format din lamele. – Din fr. **lamelleux.**

LAMENTA, *lamentez,* vb. I. Refl. A se plânge (în mod zgomotos şi adesea exagerat) de cineva sau de ceva; a se tângui, a se jeli. – Din fr. **lamenter**, lat. **lamentari.**

LAMENTABIL, -Ă, *lamentabili, -e,* adj. **1.** Care este vrednic de plâns, deplorabil; care inspiră milă. **2.** (Adesea adverbial) Prost, rău, mizerabil. *Purtare lamentabilă.* – Din fr. **lamentable**, lat. **lamentabilis.**

LAMENTARE, *lamentări,* s.f. Acţiunea de *a se lamenta* şi rezultatul ei; tânguire, văicăreală, lamentaţie. – V. **lamenta.**

LAMENTAŢIE, *lamentaţii,* s.f. (Rar) Lamentare. – Din fr. **lamentation**, lat. **lamentatio.**

LAMENTO, *lamentouri,* s.n. Piesă muzicală populară sau cultă, preponderent vocală, cu caracter de tânguire. – Din it. **lamento.**

LAMINA, *laminez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra un material (în special un metal) prin deformare plastică, cu ajutorul laminorului. **2.** A întinde, a paraleliza şi a omogeniza cu laminorul fibrele textile în procesul de filare în vederea toarcerii lor. **3.** A reduce secţiunea de curgere a unui fluid. – Din fr. **laminer.**

LAMINAJ s.n. Indice care caracterizează gradul de subţiere prin laminare a unei înşiruiri de fibre textile. – Din fr. **laminage.**

LAMINAR, -Ă, *laminari, -e,* adj. Care este alcătuit din lamele sau straturi paralele. *** Curgere laminară* = curgere a unui fluid care are loc prin deplasarea pe traiectorii paralele a straturilor componente. – Din fr. **laminaire.**

LAMINARE, *laminări,* s.f. Acţiunea de *a lamina* şi rezultatul ei; laminat[1]. -V. **lamina.**

LAMINARIA s.f. Gen de algă marină hrană care creşte în mările reci, folosită în farmacie, în medicină şi ca îngrăşământ organic *(Laminaria)*; plantă care face parte din acest gen. [Pr.: -*ri-a*] – Cuv. lat.

LAMINAT[1] s.n. Laminare. – V. **lamina.**

LAMINAT[2], -Ă, *laminaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a fost supus operaţiei de laminare. **2.** S.n. Produs metalic obţinut prin laminare. – V. **lamina.**

LAMINATOR, -OARE, *laminatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează la operaţia de laminare; laminorist. – **Lamina +** suf. -*tor.*

LAMINAŢIE, *laminaţii,* s.f. (Anat.) Aşezare a unor elemente anatomice în straturi suprapuse sau concentrice. – Cf. lat. **Lamina.**

LAMINĂ, *lamine,* s.f. **1.** (Bot.) Limb **(1)**. **2.** Strat subţire care face parte din structura unei formaţiuni anatomice. **3.** (Tehn.) Corp în formă de lamă sau de fir. – Din lat., engl. **lamina.**

LAMINOR, *laminoare,* s.n. **1.** Instalaţie care transformă un material (metalic) în lame, fire etc. **2.** Maşină care întinde un material textil aflat în formă de bandă pentru a-i uniformiza grosimea şi a-i face firele paralele. **3.** Maşină care macină sau sfărâmă anumite materiale pentru a pregăti pasta de argilă, nisipul de concasor etc. – Din fr. **laminoir.**

LAMINORIST, -Ă, *laminorişti, -ste,* s.m. şi f. Laminator. – **Laminor +** suf. -*ist.*

LAMOSTE s.f. (Pop.) Diaree. – Et. nec.

LAMPADAR, *lampadare,* s.n. Suport vertical care susţine sau pe care sunt montate una sau mai multe lămpi sau becuri. – Din fr. **lampadaire**, it. **lampadario.**

LAMPAGIU, *lampagii,* s.m. Persoană însărcinată cu aprinderea şi stingerea felinarelor de pe străzi; fanaragiu. – **Lampă** + suf. -*agiu.*

LAMPANT adj. (În sintagma) *Petrol lampant* = produs lichid obţinut în procesul de distilare a ţiţeiului şi folosit drept combustibil în lămpi, la unele motoare etc.; gaz[2]. – Din fr. **lampant.**

LAMPAS, *lampasuri,* s.n. Fâşie îngustă de postav, panglică sau şnur cusută pe latura exterioară, în lungimea pantalonilor, la unele uniforme; vipuşcă. [Acc. şi: *lámpas*] – Din rus. **lampas.**

LAMPĂ, *lămpi,* s.f. Aparat ori dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau cu ajutorul curentului electric. *** Lampă fulger* = blitz. *Lampă cu halogen* = lampă cu incandescenţă în balonul căreia se introduce un amestec de gaze inerte care conţine

halogeni, în scopul măririi duratei de funcţionare şi a strălucirii. *Lampă de radio* = tub electronic. *Lampă de sudat* (sau *de lipit*) = aparat care produce o flacără foarte puternică, necesară în operaţia de lipire a unor piese metalice. – Din germ.**Lampe**, rus. **lampa**, fr. **lampe.**

LAMPION, *lampioane,* s.n. Felinar făcut din hârtie colorată, pergament, material textil translucid etc., adesea plisate ca un acordeon, întrebuinţat pentru iluminat în împrejurări festive; lanternă veneţiană. [Pr.: *pi-on*] – Din fr. **lampion.**

LAMPIST, *lampişti,* s.m. Lucrător care întreţine, distribuie şi primeşte lămpile într-o mină. – Din fr. **lampiste.**

LAMPISTERIE, *lampisterii,* s.f. (Rar) Lămpărie. – Din fr. **lampisterie.**

LAMPROFIR, *lamprofire,* s.n. (Min.) Rocă eruptivă cu structură porfirică, bogată în fier şi magneziu. – Din fr. **lamprophyre.**

LAMURĂ s.f. Partea cea mai bună, mai curată şi mai aleasă dintr-un lucru; floarea, fruntea, crema unui lucru. – Lat. **lamina** sau / * / **lam(i)nula.**

LAN, *lanuri,* s.n. Suprafaţă de teren agricol semănată cu acelaşi fel de plante (în special cereale); holdă; *p. ext.* plantele semănate pe acest teren (şi aflate într-un stadiu înaintat de creştere). – Din ucr. **lan.**

LANAMETRU, *lanametre,* s.n. Aparat cu care se determină fineţea fibrelor textile. – Din fr. **lanamétre.**

LANCASTERIAN, -Ă, *lancasterieni, -e*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Ieşit din uz; în sintagma) *Sistem lancasterian* = sistem de învăţământ bazat pe ajutorul elevilor mai avansaţi, folosiţi ca monitori. **2.** Adj., s.m. şi f. (Adept) al sistemului lancasterian **(1)**. [Pr.: *-ri-an*] – Din engl. **Lancasterian.**

LANCE, *lănci,* s.f. Veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuţit; suliţă. – Din it. **lancia.**

LANCEOLAT, -Ă, *lanceolaţi, -te,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze) Care are forma unui vârf de lance. [Pr.: *-ce-o-*] – Din fr. **lancéolé.**

LANCINANT, -Ă, *lancinanţi, -te*, adj. (Livr.; despre dureri) Care se manifestă prin junghiuri şi zvâcnituri. – Din fr. **lancinant.**

LAND, *landuri,* s.n. Provincie autonomă în organizarea administrativă a Austriei şi a Germaniei. – Din germ. **Land.**

LANDĂ, *lande,* s.f. Şes întins situat pe ţărmurile Atlanticului, format din nisipuri marine neproductive fixe sau mişcătoare. – Din fr. **lande.**

LANDGRAF, *landgrafi,* s.m. Titlu dat unui principe german în evul mediu. – Din fr. **landgrave.**

LANDGRAFIAT, *landgrafiate,* s.n. Domeniu condus de un landgraf. [Pr.: *-fi-at*] – Din fr. **landgraviat.**

LANDLER, *landlere,* s.n. Dans naţional german şi austriac, asemănător cu valsul lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *léndlăr*] – Din germ. **Ländler.**

LANDOU, *landouri,* s.n. **1.** Trăsură luxoasă cu patru locuri aşezate faţă în faţă şi cu capota formată din două părţi mobile. **2.** Cărucior pentru copiii mici, mare şi acoperit. – Din fr. **landau.**

LANDRAS s.m. Rasă de porci de culoare albă şi cu corpul foarte lung, crescuţi pentru carne; porc din această rasă. – Din engl. **landrace.**

LANDŞAFT, *landşafturi,* s.n. Porţiune din mediul geografic cu trăsături proprii. – Din germ. **Landschaft.**

LANDTAG s.n. Nume dat unor adunări sau organe reprezentative ori legislative dintr-un land. – Cuv. germ.

LANGUROS, -OASĂ, *languroşi, -oase*, adj. (Adesea peior. sau ir.; şi adverbial) Plin de sentimentalism; galeş, sentimental. – Din fr. **langoureux.**

LANGUSTĂ, *languste,* s.f. Animal crustaceu de mare, asemănător cu racul, dar lipsit de cleşti, cu antene foarte lungi şi cu carapacea spinoasă, de culoare violacee, a cărui carne este foarte gustoasă *(Palinurus vulgaris)*. – Din fr. **langouste.**

LANITAL s.n. Fibră textilă fabricată din cazeină, folosită ca înlocuitor al lânii. – Din germ. **Lanital**, fr., it. **lanital.**

LANOLINĂ, *lanoline,* s.f. Substanţă grasă obţinută prin prelucrarea lânii brute de oi şi întrebuinţată în industrie, în medicină şi în cosmetică. – Din fr. **lanoline.**

LANSA, *lansez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune (pentru prima oară) în circulaţie, a difuza, a răspândi, a face (larg) cunoscut. * Spec. A da drumul pe apă unui vas nou construit sau reparat, a-l face să plutească pentru prima oară (după construire sau reparare). * A emite un decret, un mandat de arestare etc. **2.** A arunca, a azvârli (spre un obiectiv). * A arunca, a îndrepta spre ţintă un anumit fel de armament. * Refl. A se arunca cu putere, a face o

săritură îndrăzneaţă. * Refl. Fig. A se angaja cu îndrăzneală într-o acţiune. – Din fr. **lancer.**
LANSAJ s.n. Oscilaţiile verticale ale şasiului unui automobil. – Din fr. **lançage.**
LANSARE, *lansări,* s.f. Acţiunea de *a (se) lansa* şi rezultatul ei. – V. **lansa.**
LANSAT, -Ă, *lansaţi, -te,* adj. Pus în circulaţie, difuzat, răspândit. – V. **lansa.**
LANSATOR, *lansatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru lansarea bombelor, a rachetelor sau a torpilelor. – **Lansa** + suf. *-tor.*
LANSETĂ, *lansete,* s.f. Undiţă prevăzută cu năluci şi mulinetă, folosită de obicei pentru pescuitul peştilor răpitori prin aruncarea la mare distanţă. – Din fr. **lancette.**
LANTAN s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. – Din fr. **lanthane.**
LANTANIDĂ, *lantanide,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor elemente chimice care fac parte din grupa pământurilor rare; (şi la sg.) element chimic aparţinând acestei grupe – Din fr. **lanthanide.**
LANTERNĂ, *lanterne,* s.f. **1.** Felinar. ** *Lanternă veneţiană* = lampion. *Lanternă magică* = aparat care proiectează pe un ecran, cu ajutorul unei surse luminoase şi al unui sistem de lentile, imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. **2.** Lampă mică, portativă, care funcţionează cu baterie electrică. **3.** Lanternou. – Din fr. **lanterne.**
LANTERNOU, *lanternouri,* s.n. Porţiune din acoperişul unei hale, al unei săli etc. mai ridicată, prevăzută cu numeroase ferestre, pentru a permite pătrunderea aerului şi a luminii; lanternă **(3)**, luminator. – Din fr. **lanterneau.**
LANŢ, *lanţuri,* s.n. **1.** Şir de verigi, de plăci, de zale etc. metalice, unite între ele pentru a forma un lot, care serveşte spre a lega ceva, a transmite o mişcare etc. * Instrument format dintr-un şir de vergele groase, cu care se măsoară lungimile de teren. * Lucrătură simplă făcută cu croşeta, care constă dintr-un şir de ochiuri înlănţuite. **2.** Lanţ **(1)** mic, de obicei din metal preţios, servind ca podoabă (la mână, la gât). **3.** Fig. Tot ceea ce constituie o legătură puternică; ceea ce încătuşează libertatea, independenţa cuiva. **4.** Şir continuu de elemente, fiinţe, lucruri, stări asemănătoare. ** *Reacţie în lanţ* = reacţie care, producându-se într-un anumit punct al unui corp, se propagă în toată masa lui, dând naştere unei succesiuni de reacţii elementare. *Lanţ cauzal închis* = feedback. ** Expr. *A se ţine lanţ* = a se succeda (în număr mare). * Şir format din mai mulţi atomi legaţi între ei; catenă. – Din bg. **lanec.**
LANŢETĂ, *lanţete,* s.f. **1.** Instrument chirurgical format dintr-o lamă cu două tăişuri foarte ascuţite, care foloseşte la vaccinări, incizii etc. **2.** Mic instrument în formă de lopăţică, cu care se netezesc şi se rectifică tiparele în turnătoriile de fontă. – Din germ. **Lanzette**, fr. **lancette.**
LANŢUG, *lanţuguri,* s.n. (Pop.) Lanţ **(1)**; lănţişor. [Var.: **lănţúc, lănţúg** s.n.] – Din ucr. **lancuh.**
LANUGO s.n. **1.** (Biol.) Păr fin care acoperă unele regiuni ale corpului la făt. * Fire de păr din alte regiuni decât din cele obişnuite. **2.** Puf (la plante, fructe etc.) – Din lat., fr. **lanugo.**
LAOLALTĂ adv. Împreună, la un loc. – **La**[1] + **o** + **alta.**
LAOŢIAN, -Ă, *laoţieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Laosului sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Laosului sau laoţienilor **(1)**, privitor la Laos sau la laoţieni. [Pr.: *-ţi-an*] – Din fr. **laotien.**
LAPALISADĂ, *lapalisade,* s.f. Afirmaţie a cărei evidenţă naivă provoacă râsul. – Din fr. **lapalissade.**
LAPAROSCOP, *laparoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea cavităţii abdominale; peritoneoscop. – Din fr. **laparoscope.**
LAPAROSCOPIE, *laparoscopii,* s.f. Metodă de investigare a cavităţii abdominale şi a organelor abdominale cu un instrument optic. – Din fr. **laparoscopie.**
LAPAROTOMIE, *laparotomii,* s.f. Operaţie chirurgicală care constă în deschiderea peretelui abdominal; celiotomie. – Din fr. **laparotomie.**
LAPIAZ s.n. v. **lapizez.**
LAPIDA, *lapidez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ucide pe cineva prin lovituri de pietre; a arunca în cineva cu pietre (ca pedeapsă sau ca răzbunare). – Din fr. **lapider**, lat. **lapidare.**
LAPIDAR, -Ă, *lapidari, -e,* adj. **1.** (Despre inscripţii, ornamente) Săpat în piatră. **2.** (Despre stil, vorbire) Care evocă prin concizie (şi vigoare) stilul inscripţiilor latine; laconic, scurt, concis. – Din fr. **lapidaire.**
LAPIDARE, *lapidări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a lapida* şi rezultatul ei; lovire (cu pietre); *fig.* oprobriu. – V. **lapida.**
LAPIDARITATE s.f. (Rar) Caracter lapidar. – **Lapidar** + suf. *-itate.*
LAPIDARIU, *lapidarii,* s.n. Colecţie de pietre mari sculptate sau gravate (basoreliefuri, statui,

pietre de mormânt etc.); loc în care se păstrează o astfel de colecţie. [Var.: **lapidárium** s.n.] – Din lat. **lapidarium.**

LAPIDARIUM s.n. v. **lapidariu.**

LAPIEZ, *lapiezuri,* s.n. Formă de relief rezultată prin coroziunea rocilor solubile de către apele de şiroire. [Pr.: *pi-ez* – Var.: **lapiáz** s.n.] – Din fr. **lapié, lapiaz.**

LAPILI s.m. pl. Pietricele poroase, fragmente de lavă etc. azvârlite de vulcanii în erupţie – Din fr. **lapilli.**

LAPIS s.n. (Min.) Lazurit. – Din fr., lat. **lapis.**

LAPISLAZULI s.n. (Min.) Lazurit. – Din fr. **lapis-lazuli.**

LAPON, -Ă, *laponi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie băştinaşă din regiunile extrem-nordice ale Europei. **2.** Adj. Care aparţine laponilor **(1)**, care se referă la laponi, caracteristic laponilor. – Din fr. **lapon.**

LAPOVIŢA, pers. 3 *lapoviţează,* vb. I. Intranz., impers. A cădea ploaie amestecată cu zăpadă. – Din **lapoviţă.**

LAPOVIŢĂ s.f. Ploaie amestecată cu ninsoare; *p. ext.* zăpadă apoasă. – Din bg., scr. **lapavica.**

LAPSUS, *lapsusuri,* s.n. Incapacitate momentană a cuiva de a-şi aduce aminte de un lucru ştiut. * Eroare, inadvertenţă comisă din neatenţie de o persoană care vorbeşte sau scrie ceva. – Din fr., lat. **lapsus.**

LAPTE, (2) *lăpturi,* s.n. **1.** Lichid alb-gălbui cu gust dulceag, foarte hrănitor, secretat de glandele mamare ale femelelor mamiferelor (care constituie hrana exclusivă a sugarului şi a puiului de animal). ** *Purcel* (sau *viţel*) *de lapte* = purcel (sau viţel) care nu a fost înţărcat. *Lapte-de-pasăre* = desert preparat din lapte, ouă şi zahăr. (Astron.) *Calea-Laptelui* = calea lactee. ** Loc. adj. *De lapte* = (despre animale) crescut pentru producţia de lapte, care produce mult lapte. (Bot.) ** Compuse: *laptele-câinelui* = plantă erbacee răspândită prin locuri necultivate, a cărei tulpină conţine un suc lăptos; alior *(Euphorbia cyparissias)*; *laptele-cucului* = plantă erbacee cu flori galbene, a cărei tulpină conţine un suc lăptos; alior *(Euphorbia helioscopia)*; *laptele-stâncii* = lăptişor. **2.** (Rar; la pl.) Diferite sortimente de lapte **(1)** sau de produse alimentare preparate din (sau cu) lapte. **3.** Suc care se găseşte în unele plante sau fructe ori se prepară din acestea şi este asemănător la aspect cu laptele **(1)**. ** Expr. *(A fi) în lapte* = (despre plante şi părţi ale lor, mai ales despre cereale) (a fi) necopt, crud. **4.** (În sintagmele) *Lapte de malţ* = malţ măcinat şi amestecat cu apă, folosit la prepararea berii. *Lapte de var* = amestec de var stins şi apă, folosit la zugrăvit şi în industrie; apă de var. *Lapte de ciment* = amestec format din praf de ciment şi apă, folosit în lucrările de asfaltare, de construcţii etc. -Lat. **lac, -ctis.**

LAPŢI s.m. pl. Produse sexuale ale peştilor masculi, având aspectul unei mase gelatinoase lăptoase. – Lat. **lactes.**

LARARIU, *lararii,* s.n. (Livr) Încăpere în casele romane unde se păstrau statuetele larilor şi penaţilor. – Din lat. **lararium.**

LARD s.n. (Reg.) *Slănină grasă.* – Lat. **lardum.**

LARG, -Ă, (I) *largi,* adj. **(II)** *larguri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care ocupă o suprafaţă mare, care este extins în toate direcţiile; întins, vast. ** Expr. *În lumea largă* = **a)** în locuri depărtate, departe; **b)** pretutindeni. **2.** De dimensiuni mari; lat. ** Loc. adv. *Pe larg* = în mod amplu, amănunţit. * (Despre recipiente sau cavităţi) Cu dimensiunea transversală mare; *p. ext.* cuprinzător, încăpător. ** Expr. *Mână largă*, se zice despre un om generos sau cheltuitor. * (Despre veşminte) De o croială bogată, care permite mişcarea liberă a corpului; care este prea mare faţă de dimensiunile unei persoane. ** Expr. *A da (ceva) cu mâneci largi* = a da bucuros, cu voie bună; a fi darnic. * (Despre gesturi, mişcări etc.) Desfăşurat în toată amploarea. * Fig. Care nu este meschin, care este liber, generos, înaintat. *Vederi largi.* **II.** S.n. **1.** (Articulat; urmat de determinări în genitiv care indică o suprafaţă) Întreaga suprafaţă (a unui loc); partea mai largă (a unui loc). * Loc pe mare depărtat de ţărm. ** Loc. adv. *În larg* = departe de ţărm, pe apă. **2.** Loc deschis care se întinde departe în toate direcţiile; întindere mare, spaţiu vast. ** Expr. *A fi* (sau *a se simţi*) *la* (sau *în*) *largul său* = a fi (sau a se simţi) în deplină libertate, nestingherit. – Lat. **largus.**

LARGA, *larghez,* vb. I. Tranz. A desprinde un obiect (balast, lest) dintr-o aeronavă în zbor, prin aruncare sau cu ajutorul unui mecanism. – Din fr. **larguer**, it. **largare.**

LARGARE, *largări,* s.f. Acţiunea de *a larga* şi rezultatul ei. – V. **larga.**

LARGHETTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo intermediar între largo şi andante. * (Substantivat, n.) Compoziţie sau parte dintr-o compoziţie muzicală creată în acest tempo. – Cuv. it.

LARGHEŢE s.f. Dărnicie, generozitate. – Din it. **larghezza.**

LARGO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo foarte lent. * (Substantivat, n.) Compoziţie sau parte dintr-o compoziţie muzicală creată în acest tempo. – Cuv. it.
LARI s.m. pl. Nume dat în mitologia romană unor divinităţi considerate a fi ocrotitoarele casei şi ale familiei. – Din lat. **Lar, Laris.**
LARICE, *larici,* s.f. (Bot.) Zadă. [Var.: **láriţă** s.f.] – Din it. **larice**, lat. **larix, -cis.**
LARIFORMĂ, *lariforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări acvatice palmipede, din care fac parte pescăruşii; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Din fr. **lariformes.**
LARINGAL, -Ă, *laringali, -e*, adj. (Despre sunete) Care se articulează în regiunea laringelui. – Din fr. **laryngal.**
LARINGE, *laringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a traheii, formată din mai multe cartilaje, în structura căreia intră şi coardele vocale; beregată. – Din it. **laringe.** Cf. fr. **larynx.**
LARINGECTOMIE, *laringectomii,* s.f. (Med.) Incizie, extirpare a laringelui. – Din fr. **laryngectomie.**
LARINGIAN, -Ă, *laringieni, -e,* adj. Care ţine de laringe, al laringelui. [Pr.: *-gi-an*] – Din fr. **laryngien.**
LARINGITĂ, *laringite,* s.f. Boală care constă în inflamaţia (mucoasei) laringelui. – Din fr. **laryngite.**
LARINGOFON, *laringofoane,* s.n. Microfon care se aplică pe gât, în dreptul laringelui, folosit mai ales în transmisiunile din tanc sau din avion. – Din fr. **laryngophone**
LARINGOLOG, *laringologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specializat în laringologie. – Din fr. **laryngologue.**
LARINGOLOGIC, -Ă, *laringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la laringologie. – Din fr. **laringologique.**
LARINGOLOGIE s.f. Parte a medicinii care se ocupă cu studiul laringelui şi al bolilor lui. – Din fr. **laryngologie.**
LARINGOPATIE, *laringopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile laringelui. – Din fr. **laryngopathie.**
LARINGOSCOP, *laringoscoape,* s.n. Instrument alcătuit dintr-o oglindă prevăzută cu coadă lungă, folosit la examinarea laringelui. – Din fr. **laryngoscope.**
LARINGOSCOPIC, -Ă, *laringoscopici, -ce,* adj. Referitor la laringoscop, de laringoscop – Din fr. **laryngoscopique.**
LARINGOSCOPIE, *laringoscopii,* s.f. Examinare medicală a laringelui cu ajutorul laringoscopului. – Din fr. **laryngoscopie.**
LARINGOSPASM, *laringospasme,* s.n. (Med.) Spasm al muşchilor glotici. – Din fr. **laryngospasme.**
LARINGOSTROBOSCOP, *laringostroboscoape,* s.n. (Fon.) Stroboscop specializat pentru studiul coardelor vocale în timpul fonaţiei. – Din fr. **laryngostroboscope.**
LARINGOSTROBOSCOPIE, *laringostroboscopii,* s.f. (Fon.) Observare a coardelor vocale cu laringostroboscopul. – Din fr. **laringostroboscopie.**
LARINGOTOMIE, *laringotomii,* s.f. Operaţie chirurgicală care constă în deschiderea sau secţionarea laringelui. – Din fr. **laryngotomie.**
LARIŢĂ s.f. v. **larice.**
LARMĂ, (rar) *larme,* s.f. **1.** Zgomot mare; gălăgie. * Fig. (Rar) Frământare, zbucium. **2.** (Înv.) Alarmă. – Din magh. **lárma**, scr. **larma.**
LARVAR, -Ă, *larvari, -e*, adj. Care este în stare de larvă; referitor la larvă. * Fig. Ascuns, latent, nevăzut[2]. – Din fr. **larvaire.**
LARVĂ, *larve,* s.f. Stadiu în dezvoltarea individuală a unor animale la ieşirea din ou, deosebit prin formă şi mod de viaţă de stadiul adult. – Din fr. **larve.**
LARVICID, *larvicide,* s.n. Substanţă care ucide larvele unor insecte. ** (Adjectival) *Substanţă larvicidă*. – Din fr. **larvicide.**
LASCIV, -Ă, *lascivi, -e*, adj. (Despre gesturi, cuvinte etc.) Care aţâţă la plăceri senzuale; senzual, voluptos; obscen, imoral. – Din fr. **lascif**, lat. **lascivus.**
LASCIVITATE s.f. Caracterul a ceea ce este lasciv; înclinare spre senzualism; senzualitate, voluptate; obscenitate, imoralitate. – Din fr. **lascivité.**
LASER, *lasere,* s.n. Dispozitiv pentru amplificarea sau generarea undelor electromagnetice din domeniul optic pe baza efectului de emisiune forţată a sistemelor atomice, care permite o concentrare de energie corespunzătoare unei temperaturi de zeci de mii de grade. – Din engl., fr. **laser.**
LASETĂ, *lasete,* s.f. Cordon îngust, drept sau rotund, utilizat la confecţionarea unor dantele. * Obiect de decoraţie interioară lucrat cu acest cordon. – Din fr. **lacet**.
LASOU, *lasouri,* s.n. Curea sau frânghie lungă, terminată la un capăt cu un laţ, folosită în

America pentru prinderea animalelor sălbatice. – Din fr. **lasso.**

LASTEX, *lastexuri,* s.n. Fir de cauciuc, de obicei îmbrăcat în fibre textile; care se foloseşte în industria confecţiilor; *p. ext.* ţesătură, obiect de îmbrăcăminte care cuprinde asemenea fire. * Portjartier elastic. – Din fr., it. **lastex.**

LASTIC s.n. (Înv.) Stofă de lână asemănătoare cu satinul. [Acc. şi: *lástic*] – Din fr., engl. **lasting.**

LASTRĂ, *lastre,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de lână. – Et. nec.

LAŞ, -Ă, *laşi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) lipsit de curaj şi de sentimentul onoarei; (om) fricos, mişel. **2.** Adj. Care demonstrează, trădează lipsă de curaj şi de sentiment al onoarei. – Din fr. **lâche.**

LAŞITATE (2) *laşităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi laş; starea celui laş. **2.** (Concr.) Faptă, atitudine de om laş. – **Laş** + suf. *-itate* (după fr. *lâcheté*).

LAT, -Ă, (1) *laţi, -te,* adj. **(2)** *laturi,* s.n. **1.** Adj. Care are o lăţime (relativ) mare. ** Loc. adj. *Lat în spate* (sau *în spete)* = bine legat, voinic. ** Expr. *A spune vorbe mari şi late* = a spune vorbe pompoase, dar fără conţinut. (Fam.) *A fi lată (rău* sau *de tot),* se spune pentru a arăta că o situaţie a luat proporţii grave, îngrijorătoare. (Fam.) *A o face lată (rău* sau *de tot)* = **a)** a petrece straşnic, a face un mare chef; **b)** a face (fără voie) o poznă, o gafă, o prostie. * (Fam.) Întins la pământ (fără simţire sau mort). ** Expr. *A lăsa (pe cineva) lat* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare (lăsându-l în nesimţire); **b)** a uimi, a impresiona puternic (pe cineva). **2.** S.n. Partea lată (**1**) a unui obiect; lăţime. ** *Un lat de palmă* (sau *de mână*) = măsură populară de lungime, egală cu lăţimea unei palme obişnuite cu degetele lipite. ** Loc. adv. *De-a latul* = în curmeziş. – Lat. **latus.**

LATENT, -Ă, *latenţi, -te,* adj. Care există, dar nu se manifestă în exterior, putând izbucni oricând. – Din fr. **latent**, lat. **latens, -ntis.**

LATENŢĂ, *latenţe,* s.f. (Livr.) Stare latentă. – Din fr. **latence.**

LATERAL, -Ă, *laterali, -e,* adj. **1.** Situat pe (una dintre) laturi, pe o parte a unui lucru; situat la margine, la periferie, departe de un centru; lăturalnic. *** Arie* (sau *suprafaţă*) *laterală* = mărimea suprafeţei unui corp prismatic, fără suprafeţele bazelor lui. *Arie laterală* = zonă situată la periferia teritoriului unde se vorbeşte un dialect sau o limbă. * Fig. Secundar. **2.** (În sintagma) *Consoană laterală* (şi substantivat, f.) = consoană articulată prin atingerea vârfului limbii de palatul tare sau de alveolele incisivilor superiori, în timp ce suflul de aer iese prin cele două deschizături lăsate de marginile limbii. *"L" este o consoană laterală.* **3.** (În sintagma) *Gândire laterală* = proces specific gândirii creatoare, având ca scop obţinerea a cât mai multe variante posibile ale obiectului sau fenomenului cercetat. – Din fr. **latéral**, lat. **lateralis.**

LATERIT, *laterite,* s.n. Depozit bogat în hidroxizi de aluminiu şi de fier, format prin alterarea unor roci din zona tropicală umedă. – Din fr. **latérite.**

LATERITIC, -Ă, *lateritici, -ce,* adj. (Min.) Referitor la laterit; care conţine laterit. – Din fr. **latéritique.**

LATERITIZARE, *lateritizări,* s.f. (Geol.) Proces de formare a solurilor lateritice. – După fr. **latéritisation.**

LATEX, *latexuri,* s.n. Suc lăptos secretat de anumite plante. – Din fr., lat. **latex.**

LATICIFER, *laticifere,* s.n. Vas, tub, ţesut ramificat al unor plante prin care este secretat latexul. ** (Adjectival) *Vase laticifere.* – Din fr. **laticifére.**

LATICLAVĂ, *laticlave,* s.f. Fâşie lată de purpură care împodobea tunica senatorilor romani. – Din fr. **laticlave.**

LATIFUNDIAR, -Ă, *latifundiari, -e,* s.m. şi f. Persoană care posedă întinse domenii agricole; mare moşier, mare bogătaş. [Pr.: *-di-ar*] – **Latifundiu** + suf. *-ar.*

LATIFUNDIE s.f. v. **latfundiu.**

LATIFUNDIU, *latifundii,* s.n. Mare proprietate funciară particulară, moşie foarte întinsă; domeniu. [Var.: (înv.) **latifúndie** s.f.] – Din lat. **latifundium.**

LATIN, -Ă, *latini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechiului ţinut Latium din Italia sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine latinilor **(1)** sau Latiumului, privitor la latini sau la Latium; *p. ext.* care se referă la limba şi la literatura romanilor sau care aparţine acestora; latinesc. *** Limba latină* = limba indo-europeană vorbită de romani. – Din lat. **latinus**, fr. **latin.**

LATINESC, -EASCĂ, *latineşti,* adj. Latin **(2)**. – **Latin** + suf. *-esc.*

LATINEŞTE adv. În limba latină. – **Latin** + suf. *-eşte.*

LATINISM, (1) *latinisme,* s.n. **1.** Cuvânt, formă sau construcţie sintactică împrumutate (fără necesitate) din limba latină (şi neasimilate încă în limba care a făcut împrumutul). **2.** Curent apărut în lingvistica şi în filologia românească din sec. XIX, care, pentru a demonstra caracterul latin al limbii române, a încercat să elimine din ea cuvintele de

alte origini şi să modifice astfel forma celor latine, încât să le apropie cât mai mult de forma originară; a contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine şi a adus noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române. – Din fr. **latinisme**. Cf. **latin.**

LATINIST, -Ă, *latinişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Specialist în filologia latină şi în antichitatea romană. **2.** Adept al latinismului **(2)**. ** (Adjectival) *Curent latinist* sau *şcoală latinistă* = latinism **(2)**. – Din fr. **latiniste.**

LATINITATE s.f. Faptul de a avea origine latină sau caracter latin. * Nume dat culturii şi civilizaţiei latine. – Din fr. **latinité**, lat. **latinitas, -atis.**

LATINIZA, *latinizez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale savantă şi în mod masiv cuvinte latine într-o limbă sau a reface forma cuvintelor de origine latină din acea limbă pentru a le face cât mai apropiate de forma originară. – Din fr. **latiniser.**

LATINIZANT, -Ă, *latinizanţi, -te,* adj. Care urmăreşte latinizarea limbii, care lucrează în acest scop; (despre cuvinte, texte etc.) latinizat. – Din fr. **latinisant.**

LATINIZARE, *latinizări,* s.f. Acţiunea de *a latiniza* şi rezultatul ei. – V. **latiniza.**

LATINIZAT, -Ă, *latinizaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte, texte etc.) Care a căpătat o formă, un aspect apropiat de limba latină. – V. **latiniza.**

LATINIZATOR, -OARE, *latinizatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care latinizează (cu orice preţ). – **Latiniza +** suf. *-tor.*

LATINOAMERICAN, -Ă, *latinoamericani, -e,* adj. Care aparţine Americii Latine, privitor la America Latină. – Din fr. **latino-américan.**

LATIR s.m. Plantă erbacee furajeră din familia leguminoaselor, cu tulpina târâtoare şi ramificată, cu frunzele terminate cu un cârcel şi cu flori albastre, violete, roz, albe sau galbene *(Lathyrus sativus)*. – Din lat. **lathyrus** (nume ştiinţific).

LATITUDINE, *latitudini,* s.f. **1.** Distanţa unghiulară a unui punct de pe glob faţă de ecuator, măsurată pe meridianul care trece prin acel punct şi exprimată în grade, minute şi secunde. **2.** Fig. Libertate de acţiune, posibilitate de a acţiona după voie. – Din fr. **latitude**, lat. **latitudo, -inis.**

LATRINĂ, *latrine,* s.f. Closet (rudimentar), privată, hazna. – Din lat. **latrina**, fr. **latrine.**

LATURĂ, *laturi,* s.f. **1.** Parte laterală, margine a unui obiect. * Spec. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale corpului unei fiinţe, în dreptul coastelor. * Parte, sens, direcţie. ** Loc. adv. *În lături* = la o parte, într-o parte. *Pe lături* = într-o parte şi în alta. *Pe de lături* = alături, pe lângă; *fig.* pe ocolite, indirect. ** Loc. prep. *Pe de lăturile...* = pe marginile... ** Expr. *A (nu) se da în lături* = a (nu) ezita să facă sau să spună ceva. * (Înv. şi pop.) Bucată, zonă de la marginea unei întinderi de pământ, a unui ţinut. ** Expr. *A bate laturile* = a umbla fugar. **2.** Aspect sub care se poate prezenta sau sub care poate fi analizat un lucru. **3.** Fiecare dintre semidreptele care formează un unghi sau dintre liniile care mărginesc un poligon. [Pl. şi: *lături.* – Var.: **láture** s.f.] – Lat. / * / **latora** (= *latera*, pl. lui *latus, -eris*).

LATURE s.f. v. **latură.**

LAŢ[1]**,** *laţuri,* s.n. **1.** Nod larg la capătul unei sfori, întocmit în aşa fel încât să se poată strânge în jurul unui punct fix. **2.** Instrument pentru prins păsări sau animale, constând dintr-un ochi de sfoară, de sârmă etc. – Lat. / * / **laceus** (*= laqueus*).

LAŢ[2] s.n. v. **leaţ.**

LAŢE s.f. pl. Şuviţe de lână netoarse şi nepieptănate (de pe un animal); *p. anal.* (la om) şuviţe de păr care atârnă în mod dezordonat; miţe. – Et. nec.

LAUDANUM s.n. Substanţă narcotică din opiu, folosită ca medicament. – Din fr., lat. **laudanum.**

LAUDATIV, -Ă, *laudativi, -e,* adj. Care laudă; favorabil, elogios. [Pr.: *la-u-*] – Din fr. **laudatif.**

LAUDĂ, *laude,* s.f. Exprimare în cuvinte a preţuirii faţă de cineva sau ceva; cuvinte prin care se exprimă această preţuire; elogiu. * (În propoziţii exclamative) Mărire!, slavă!, cinste!, glorie!. – Din **lăuda** (derivat regresiv).

LAUR, *lauri,* s.m. **1.** Dafin. * (La pl.) Frunzele dafinului (cu care se încununau odinioară eroii, poeţii, oratorii); *fig.* glorie, victorie. ** Expr. *A culege lauri* = a avea succese, a deveni celebru. *A se culca pe lauri* = a se mulţumi cu succesele obţinute şi a nu duce activitatea mai departe. **2.** Arbust cu frunze persistente şi lucioase, cu flori mici şi cu fructe roşii *(Ilex aquifolium)*. **3.** Plantă veninoasă cu miros neplăcut, cu flori mari albe şi cu fructul o capsulă ţepoasă; ciumăfaie (*Datura stramonium).* ** Expr. (Fam.; în fraze interogative sau exclamative) *Am mâncat laur(i)* sau *doar n-am mâncat laur(i)* = doar nu-s nebun. – Lat. **laurus.**

LAURACEE, *lauracee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori şi arbuşti din regiunile calde, cu frunzele persistente, bogate în uleiuri eterice; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *la-u-*] – Din fr. **lauracées.**

LAUREAT, -Ă, *laureaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană, colectiv etc. care a obţinut un premiu pentru merite remarcabile în domeniul ştiinţei, al literaturii, al artei etc. ** (Adjectival) *Colectiv laureat.* [Pr.: *la-u-re-at*] – Din fr. **lauréat**, lat. **laureatus.**
LAVABIL, -Ă, *lavabili, -e,* adj. (Despre ţesături) Care se poate spăla fără a-şi pierde calităţile. – Din fr. **lavable.**
LAVABILITATE s.f. Însuşire de a fi lavabil. – Din fr. **lavabilité.**
LAVABOU, *lavabouri,* s.n. Încăpere în cămine, internate etc., utilată cu chiuvete şi cu alte instalaţii sanitare, servind ca spălător comun. * Lavoar; chiuvetă. – Din fr. **lavabo.**
LAVAJ, *lavajuri,* s.n. (Franţuzism) Spălare; spălătură. [Pl. şi: *lavaje*] – Din fr. **lavage.**
LAVALIERĂ, *lavaliere,* s.f. **1.** Cravată lată înnodată în formă de fundă, ale cărei capete, scurte, atârnă în jos. **2.** Microfon care se ataşează la rever sau la buzunar. [Pr.: *-li-e-*] – Din fr. **lavalliére.**
LAVANDĂ, *lavande,* s.f. **1.** (Bot.) Levănţică. * Parfum extras din levănţică. **2.** (Cin.) Pozitiv intermediar alb-negru, folosit în contratipare. – Din fr. **lavande.**
LAVĂ, *lave,* s.f. Masă minerală în stare lichidă incandescentă, azvârlită la suprafaţa pământului de un vulcan în erupţie (şi care, prin răcire, dă naştere la diverse roci vulcanice). – Din fr. **lave**, it. **lava.**
LAVETĂ, *lavete,* s.f. (Franţuzism) Cârpă de spălat (motoarele, vasele de bucătărie etc.). – Din fr. **lavette.**
LAVINĂ, *lavine,* s.f. Masă mare de zăpadă care se desprinde din munţi şi se prăbuşeşte la vale; avalanşă. – Din it. **lavina**, germ. **Lawine.**
LAVIŢĂ, *laviţe,* s.f. Scândură lată fixată pe ţăruşi de-a lungul unui perete în casele ţărăneşti, pe care se stă. * Bancă fixată afară (la poarta caselor ţărăneşti). * (Rar) Scândură pe care se şade în căruţă, în sanie. [Var.: **láiţă** s.f] – Din bg. **lavica.**
LAVIU, *laviuri,* s.n. Mod de a colora monocrom un desen prin tente cu tuş diluat sau cu o culoare de apă; (concr.) desen executat în acest mod. – Din fr. **lavis.**
LAVOAR, *lavoare,* s.n. **1.** Mobilă de toaletă, pe care se află ligheanul şi celelalte obiecte necesare pentru spălat. **2.** Recipient montat într-o încăpere prevăzută cu o sursă de apă şi cu un canal de evacuare, care serveşte la spălatul curent al oamenilor; lavabou, chiuvetă. – Din fr. **lavoir.**
LAVRAC, *lavraci,* s.m. Peşte marin răpitor, asemănător cu şalăul, de culoare cenuşie-argintie, cu o dentiţie foarte dezvoltată, apreciat pentru carnea sa; lup-de-mare *(Morone labrax)*. – Din ngr. **lávrax, -akos.**
LAVRĂ, *lavre,* s.f. Mănăstire mare din unele ţări ortodoxe, unde călugării locuiesc în chilii construite la distanţă unele de altele, în felul caselor unui sat. – Din sl. **lavra.**
LAWRENŢIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. [Pr.: *lorénţiu*] – Din fr. **lawrencium.**
LAX, -Ă, *lacşi, -xe,* adj. (Livr.) Care nu este strâns, întins sau încordat; destins, lejer. – Din lat. **laxus.**
LAXATIV, -Ă, *laxativi, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care posedă uşoare proprietăţi purgative. – Din fr. **laxatif.**
LAXISM s.n. Sistem, atitudine teologică, filozofică, politică tolerantă. – Din fr. **laxisme.**
LAXIST, -Ă, *laxişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al laxismului. – Din fr. **laxiste.**
LAXITATE s.f. (Med.) Mobilitate crescută a unei articulaţii. – Din fr. **laxité.**
LAZ, *lazuri,* s.n. (Reg.) Teren de curând despădurit, transformat în loc arabil sau în păşune. – Din scr., ucr. **laz.**
LAZARET, *lazarete,* s.n. (Rar) Spital izolat pentru persoane presupuse a fi contaminate de o boală contagioasă. * Infirmerie. [Pl. şi: *lazareturi*, – Var.: **lăzărét** s.n.] – Din fr. **lazaret.**
LAZULIT s.n. Fosfat natural hidratat de aluminiu, de magneziu, de fier şi de calciu, cristalizat, de culoare albăstrie, abraziv, folosit la confecţionarea lentilelor. – Din fr. **lazulite.**
LAZURIT s.n. Silicat natural de aluminiu şi de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră intensă, cristalizat, folosit la confecţionarea unor obiecte de artă, la prepararea unor vopsele; lapis, lapislazuli. – Din fr. **lazurite.**
LĂBĂRŢA, *lăbărţez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se lărgi excesiv, a se deforma; a se întinde în lături. – Et. nec.
LĂBĂRŢARE, *lăbărţări,* s.f. Faptul de *a se lăbărţa*; lărgire (excesivă). – V. **lăbărţa.**
LĂBĂRŢAT, -Ă, *lăbărţaţi, -te,* adj. **1.** (Despre haine) Care şi-a stricat forma, lărgindu-se prea mult; deformat. * (Despre scris) Cu litere prea mari, nelegate între ele sau prea distanţate. **2.** Fig. (Despre stil) Cu dezvoltări prea mari, lipsit de concizie, prolix, diluat. * (Despre felul de a vorbi) Prea rar, tărăgănat. * (Despre gesturi) Care arată lipsă de vioiciune, încetineală, lene. – V. **lăbărţa.**

LĂBOAIE, *lăboaie,* s.f. Augmentativ al lui *labă*; labă mare; *p. ext.* (fam., peior.) mână grosolană, mare. – **Labă +** suf. -*oaie.*
LĂBOS, -OASĂ, *lăboşi, -oase,* adj. (Rar) Cu labe mari. – **Labă +** suf. -*os.*
LĂBUŢĂ, *lăbuţe,* s.f. Diminutiv al lui *labă*. – **Labă +** suf. -*uţă.*
LĂCAR, *lăcari,* s.m. Gen de păsări călătoare şi cântătoare, de mărimea unei vrăbii, de culoare brună pe spate şi alb-brună pe pântece, care trăiesc în stufărişul din jurul lacurilor şi al mlaştinilor *(Acrocephalus)*; pasăre din acest gen. – **Lac**[1] + suf. -*ar.*
LĂCAŞ s.n. v. **locaş.**
LĂCAT s.n. v. **lacăt.**
LĂCATĂ s.f. v. **lacăt.**
LĂCĂRAIE s.f. Lăcărie. – **Lac**[1] + suf. -*ăraie.*
LĂCĂRIE s.f. Cantitate mare de apă care acoperă un loc în urma ploilor, a inundaţiilor; apă multă vărsată de cineva pe jos; apăraie, lăcăraie. – **Lac**[1] + suf. -*ărie.*
LĂCĂRIT s.n. Procedeu de extragere a ţiţeiului cu ajutorul unei linguri cilindrice, folosit în sondele mai puţin adânci. – Et. nec. Cf. **lac**[1]**.**
LĂCĂTOI, *lăcătoaie,* s.n. Augmentativ al lui *lacăt.* – **Lacăt** + suf. -*oi.*
LĂCĂTUI, *lăcătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încuia cu lacătul. – **Lacăt +** suf. -*ui.*
LĂCĂTUIRE, *lăcătuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a lăcătui* şi rezultatul ei. – V. **lăcătui.**
LĂCĂTUIT, -Ă, *lăcătuiţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Încuiat cu lacătul. – V. **lăcătui.**
LĂCĂTUŞ, *lăcătuşi,* s.m. Meşteşugar, lucrător care face sau repară lacăte, broaşte, chei etc. sau care efectuează operaţii de ajustare, de asamblare etc. a pieselor mecanice. – Din magh. **lakatos.**
LĂCĂTUŞĂRIE, *lăcătuşării,* s.f. **1.** Meseria lăcătuşului. **2.** Atelierul lăcătuşului. [Var.: **lăcătuşeríe** s.f.] – **Lăcătuş** + suf. -*ărie.*
LĂCĂTUŞERIE s.f. v. **lăcătuşărie.**
LĂCĂŢEL, *lăcăţele,* s.n. Diminutiv al lui *lacăt.* – **Lacăt +** suf. -*el.*
LĂCOMEŞTE adv. (Rar) Cu lăcomie, în mod lacom. – **Lacom +** suf. -*eşte.*
LĂCOMI, *lăcomesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A pofti ceva cu lăcomie; a râvni la ceea ce aparţine altuia. * Refl. A se lăsa cuprins, stăpânit de lăcomie, a se arăta fără cumpătare. – Din **lacom.**
LĂCOMIE, *lăcomii,* s.f. Poftă pe care o are cineva de a mânca sau de a bea mult; *fig.* dorinţă necumpătată de câştig, de avere, etc.; aviditate. ** Loc. adv. *Cu lăcomie* = lacom. – **Lacom** + suf. -*ie.*
LĂCOMIRE, *lăcomiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lăcomi* şi rezultatul ei. – V. **lăcomi.**
LĂCOVIŞTE, *lăcovişti,* s.f. (Reg.) Loc apătos, mocirlos, mlăştinos. [Var.: **lácovişte** s.f.] – Cf. bg., scr. **lokva** "băltoacă".
LĂCRĂMA[1] vb. I v. **lăcrima.**
LĂCRĂMA[2] vb. I v. **reclama.**
LĂCRĂMARE s.f. v. **lăcrimare.**
LĂCRĂMAŢIE s.f. v. **reclamaţie.**
LĂCRĂMĂTOR, -OARE adj. v. **lăcrimător**.
LĂCRĂMIOARĂ s.f. v. **lăcrimioară.**
LĂCRĂMOS, -OASĂ adj. v. **lăcrimos.**
LĂCRĂMUŢĂ s.f. v. **lăcrimuţă.**
LĂCRIMA, *lăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A-i curge lacrimile (de durere, jale, înduioşare etc.); a plânge (uşor), a înlăcrima. **2.** Intranz. şi refl. (Despre ochi) A se umple (continuu) de lacrimi (ca urmare a unei dureri, a înduioşării, a unei boli etc.); a (se) înlăcrima. [Var.: **lăcrămá** vb. I] – Lat. **lacrimare.**
LĂCRIMAR, *lăcrimare,* s.n. (Arh.) Proeminenţă la cornişa unui acoperiş care împiedică prelingerea pe zidul construcţiei a apei de ploaie; piesă de lemn ori de metal fixată în acelaşi scop pe partea exterioară de la cerceveaua uşilor şi a ferestrelor. – **Lăcrima** + suf. -*ar.*
LĂCRIMARE, *lăcrimări,* s.f. Faptul *de a lăcrima*. [Var.: **lăcrămáre** s.f.] – V. **lăcrima.**
LĂCRIMAT, -Ă, *lăcrimaţi, -te,* adj. Cu lacrimi (în ochi); înlăcrimat. – V. **lăcrima.**
LĂCRIMĂTOR, -OARE, *lăcrimători, -oare,* adj. (Rar) Care lăcrimează, care plânge; întristat. [Var.: **lăcrămătór, -oáre** adj.] – **Lăcrima +** suf. -*ător.*
LĂCRIMEA, *lăcrimele,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară **(1)**. – **Lacrimă +** suf. -*ea.*
LĂCRIMIOARĂ, *lăcrimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lacrimă*; lăcrimea, lăcrimiţă, lăcrimuţă. **2.** Mică plantă erbacee cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, de forma unor clopoţei; mărgăritar, mărgăritărel, cerceluşi *(Convallaria majalis)*. [Var.: **lăcrămioáră** s.f.] – **Lacrimă** + suf. -*ioară.*
LĂCRIMIŢĂ, *lăcrimiţe,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară **(1)**. – **Lacrimă +** suf. -*iţă.*

LĂCRIMOS, -OASĂ, *lăcrimoşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de lacrimi, din care picură lacrimi; înlăcrimat. **2.** Care plânge uşor. **3.** Fig. Care provoacă lacrimi; jalnic, impresionant, de plâns. **[**Var.: **lăcrămós, -oásă** adj.] – Lat. **lacrimosus.**

LĂCRIMUŢĂ, *lăcrimuţe,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară **(1)**. [Var.: **lăcrămúţă** s.f.] – **Lacrimă** + suf. -*uţă.*

LĂCŞOR s.n. v. **lăcuşor.**

LĂCUI, *lăcuiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica un strat de lac[2], a vopsi cu lac[2] (suprafaţa unui obiect). – **Lac**[2] + suf. -*ui.*

LĂCUINŢĂ s.f. v. locuinţă.

LĂCUIRE, *lăcuiri,* s.f. Acţiunea de *a lăcui* şi rezultatul ei. – V. **lăcui.**

LĂCUIT, -Ă, *lăcuiţi, -te,* adj. Vopsit cu lac[2], acoperit cu un strat de lac[2]. – V. **lăcui.**

LĂCUITOR[1]**, -OARE** s.m. şi f. v. **locuitor.**

LĂCUITOR[2]**, -OARE,** *lăcuitori, -oare,* s.m. şi f. Lucrător specializat în lucrări de lăcuire. [Pr.: -*cu-i-*] – **Lăcui** + suf. -*tor.*

LĂCULEŢ, *lăculeţe,* s.n. Lăcuşor. – **Lac**[1] + suf. -*uleţ.*

LĂCUSTAR, *lăcustari,* s.m. Pasăre migratoare cu pene trandafirii pe corp şi negre-violete pe cap, pe picioare şi la coadă, care trăieşte prin găurile stâncilor şi se hrăneşte mai ales cu lăcuste (*Sturnus roseus*). – **Lăcustă** + suf. -*ar.*

LĂCUSTĂ, *lăcuste,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte din ordinul ortopterelor, dăunătoare agriculturii, care se caracterizează prin lungimea antenelor şi prin picioarele posterioare foarte lungi, adaptate pentru sărit; insectă care aparţine uneia dintre aceste specii. [Var.: **locústă** s.f.] – Lat. **lacusta** (= *locusta*).

LĂCUŞOR, *lăcuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *lac*[1]; lăculeţ. [Var.: **lăcşór** s.n.] – **Lac**[1] + suf. -*uşor.*

LĂDĂŢUIE, *lădăţui,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *lădiţă.* – **Lădiţă +** suf. -*uie.*

LĂDIŞOARĂ, *lădişoare,* s.f. (Rar) Lădiţă. – **Ladă** + suf. -*işoară.*

LĂDIŢĂ, *lădiţe,* s.f. Diminutiv al lui *ladă*; lădişoară, lăduţă. – **Ladă +** suf. -*iţă.*

LĂDOI, *lădoaie,* s.n. Augmentativ al lui *ladă*; ladă mare. – **Ladă** + suf. -*oi.*

LĂDUŢĂ, *lăduţe,* s.f. (Rar) Lădiţă. – **Ladă** + suf. -*uţă.*

LĂFĂI, *lăfăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A sta comod pe ceva sau undeva, întinzându-şi corpul în voie. **2.** A trăi comod, în belşug; a huzuri, a se desfăta. [Prez ind. şi: *lăfăi*] – Din magh. **leffenni** "a bălăbăni, a atârna".

LĂFĂIRE, *lăfăiri,* s.f. Faptul de *a se lăfăi.* – V. **lăfăi.**

LĂFĂIT, -Ă, *lăfăiţi, -te,* adj. Comod, destins; în huzur, îmbelşugat. – V. **lăfăi.**

LĂHUZĂ s.f. v. **lăuză.**

LĂHUZIE s.f. v. **lăuzie.**

LĂIBĂRAC, *lăibărace,* s.n. (Reg.) Laibăr. – **Laibăr** + suf. -*ac.*

LĂIBĂRAŞ, *lăibăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *laibăr*(1); lăibăruţ. [Var.: **laibăráş** s.n.] – **Laibăr** + suf. -*aş.*

LĂIBĂRUŢ, *lăibăruţe,* s.n. Lăibăraş. – **Laibăr +** suf. -*uţ.*

LĂICER, *lăicere,* s.n. (Reg.) Covor ţărănesc de lână care se aşterne pe jos sau cu care se împodobesc la ţară laviţele şi pereţii. [Pr.: *lă-i÷,* – Var.: l**ăvicér** s.n.] – **La(v)iţă** + suf. -*ar.*

LĂIEŞ, *lăieşi,* s.m. Lăieţ. [Pr.: *lă-ieş*] – **Laie +** suf. **-***aş.*

LĂIEŢ, -IAŢĂ, *lăieţi, -e,* s.m. şi f., adj. (Ţigan sau ţigancă) care face parte dintr-o laie; *p. ext.* (om) cu înfăţişare neîngrijită, cu părul lung şi nepieptănat. – **Laie** + suf. -*eţ.*

LĂINICI, *lăinicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, a hoinări. – Din **lainic.**

LĂLĂI, *lălăiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A cânta (monoton, la nesfârşit) o melodie, înlocuind de obicei cuvintele cu silaba "la" (repetat). – Formaţie onomatopeică.

LĂLĂIRE, *lălăiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a lălăi* şi rezultatul ei. – V. **lălăi.**

LĂLĂIT, *lălăituri,* s.n. (Fam.) Faptul de *a lălăi.* – V. **lălăi.**

LĂLÂU, -ĂIE, *lălâi, -âie,* adj. Care are mişcări greoaie, leneşe, lipsite de graţie; *p. ext.* care este neglijent, neîngrijit, rău (şi murdar) îmbrăcat. – Probabil formaţie onomatopeică.

LAMÂI, *lămâi,* s.m. Arbust din ţările calde, cu frunze ovale lucitoare şi florile albe, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Citrus limon)* – Din **lămâie** (derivat regresiv.

LĂMÂIE, *lămâi,* s.f. Fructul lămâiului, de formă sferică alungită, cu coaja galbenă, aromată şi cu miezul acru, bogat în vitamine. [Pr.: -*mâ-ie,* – Var.: (reg.) **alămâie** s.f.] – Din ngr. **lemóni.**

LĂMÂIOARĂ, *lămâioare,* s.f. Mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromate, care se întrebuinţează drept condiment *(Thymus vulgaris).* [Pr.: -*mâ-ioa-*] – **Lămâie +** suf. -*ioară.*

LĂMÂIŢĂ, *lămâiţe,* s.f. **1.** Arbust ornamental cu flori mici de culoare albă, ale cărui frunze, frecate în mână, răspândesc un miros de lămâie *(Philadelphus coronarius).* **2.** Floare

artificială de ceară albă, din care se fac coroniţe şi bucheţele pentru mirese şi cocarde pentru cei care participă la nuntă. – **Lămâie** + suf. *-iţă.*

LĂMPĂRIE, *lămpării,* s.f. Încăpere în mine, în gări etc., în care se păstrează şi se întreţin lămpile sau felinarele de întrebuinţare curentă; lampisterie. – **Lampă +** suf. *-ărie.*

LĂMPIŞOARĂ, *lămpişoare,* s.f. (Rar) Lămpiţă. – **Lampă +** suf. *-işoară.*

LĂMPIŢĂ, *lămpiţe,* s.f. Diminutiv al lui *lampă*; lămpişoară. – **Lampă +** *suf. -iţă.*

LĂMURI, *lămuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A ajuta pe cineva să înţeleagă sau a înţelege, a ajunge să înţeleagă ceva. * Refl. recipr. A ajunge la o concluzie, la înţelegerea unui lucru în urma unei discuţii în care s-au dezbătut aspectele neclare, contradictorii. **2.** Tranz. A face să fie clar, înţeles de cineva; a clarifica, a desluşi. * Refl. A deveni limpede, clar, explicit pentru cineva. **3.** Refl. (Despre obiecte) A apărea vederii în mod distinct; a se contura cu claritate. **4.** Tranz. şi refl. (Înv.) A face să devină sau a deveni curat, lipsit de corpuri străine, pur. – Din **lamură.**

LĂMURIRE, *lămuriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lămuri* şi rezultatul ei; clarificare, desluşire, explicaţie (suplimentară). – V. **lămuri.**

LĂMURIT, -Ă, *lămuriţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (Despre oameni) Care a înţeles clar ceva; limpezit[2]. **2.** (Despre idei, probleme etc.) Care este uşor de înţeles pentru cineva; explicit, clar, limpede. **3.** (Despre obiecte) Care apare vederii cu claritate. – V. **lămuri.**

LĂMURITOR, -OARE, *lămuritori, -oare,* adj. Care lămureşte, explică, care ajută la lămurirea cuiva. – **Lămuri** + suf. *-tor.*

LĂNCER s.m. v. **lăncier.**

LĂNCIER, *lăncieri,* s.m. Soldat din vechea cavalerie a unor ţări, care era înarmat cu lance. [Pr.: *-ci-er,* – Var.: **lăncér** s.m.] – Din fr. **lancier** (după *lance*)

LĂNŢIŞOR*,* *lănţişoare,* s.n. Diminutiv al lui *lanţ*; lanţ mic de metal preţios, servind ca podoabă; lanţug, lănţuş, lănţuşor. * Lucrătură sau împletitură cu un singur fir, făcută cu acul sau cu croşeta, care are forma unui lanţ mic. – **Lanţ +** suf. *-işor.*

LĂNŢUC s.n. v. **lanţug.**

LĂNŢUG s.n. v. **lanţug.**

LĂNŢUŞ, *lănţuşe,* s.n. Lănţişor. – **Lanţ +** suf. **-***uş.*

LĂNŢUŞOR, *lănţuşoare,* s.n. Lănţişor. – **Lanţ** + suf. *-uşor.*

LĂOR s.n. Firele de cânepă sau de in care rezultă după meliţare şi din care se extrage fuiorul. – Et. nec.

LĂPĂDA vb. I v. **lepăda.**

LĂPĂI vb. IV v. **lipăi.**

LĂPTAR, *lăptari,* s.m. Bărbat care se ocupă cu vânzarea sau colectarea laptelui. – **Lapte** + suf. *-ar.*

LĂPTAŞ, *lăptaşe,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din una sau mai multe plase legate în formă de sac cu gura foarte largă. – Din bg. **laptaš.**

LĂPTĂREASĂ, *lăptărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu vânzarea laptelui. – **Lăptar** + suf. *-easă.*

LĂPTĂRIE, *lăptării,* s.f. Magazin unde se vând lapte şi produse lactate; local de consumaţie unde se servesc produse lactate. * (La pl.) Produse lactate; mâncăruri preparate din lapte. * (Fam. şi peior.) Sâni (mari). – **Lăptar +** suf. *-ie.*

LĂPTIC s.n. (Fam.; în limbajul copiilor) Lapte. – **Lapte** + suf. *-ic.*

LĂPTIŞOR, s.n., (**3**) *lăptişori,* s.m. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *lapte*. **2.** (În sintagma) *Lăptişor de matcă* = produs secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, care constituie hrana larvelor de matcă, utilizat în medicină şi în cosmetică. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu mai multe rozete de frunze lanceolate, cu flori albe, răspândită în regiunea alpină; laptele-stâncii *(Androsace chamaejasme)*. – **Lapte** + suf. *-işor.*

LĂPTOC, *lăptoace,* s.n. Jgheab de scânduri prin care trece apa la moară, pentru a învârti roata; scoc, uluc. [Var.: (reg.) **lătóc** s.n.] – Din ucr. **lotók** (prin etimologie populară).

LĂPTOS, -OASĂ, *lăptoşi, -oase*, adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre vaci) Care are sau produce lapte mult. ** Expr. *A le crede toate lăptoase* = a le crede pe toate adevărate; a fi lesne crezător. **2.** De culoare sau cu aspectul laptelui. – **Lapte** + suf. *-os.*

LĂPTUCĂ, *lăptuci,* s.f. Plantă erbacee legumicolă ale cărei frunze (dispuse în formă de rozetă, alcătuind la unele varietăţi o căpăţână) sunt comestibile; salată, marulă *(Lactuca sativa)*. – Lat. **lactuca.**

LĂRGI, *lărgesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face (mai) larg; a da sau a căpăta lărgime; a (se) întinde. * Tranz. Fig. A da amploare, a extinde. * Refl. Fig. A se împrăştia, a se răspândi. – Din **larg.**

LĂRGIME, *lărgimi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi larg; întindere în toate direcţiile; lăţime, amploare; dimensiunea transversală a unui recipient, a unei cavităţi. ** Expr. *Lărgime de vederi* =

orizont intelectual deschis, înţelegere cuprinzătoare. **2.** Loc larg deschis; spaţiu larg în care cineva se poate mişca nestingherit. – **Larg +** suf. *-ime.*
LĂRGIRE, *lărgiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lărgi* şi rezultatul ei. – V. **lărgi.**
LĂRGIT[1] s.n. Faptul de *a lărgi.* – V. **lărgi.**
LĂRGIT[2]**, -Ă,** *lărgiţi, -te,* adj. Care a devenit mai larg, mai cuprinzător, mai amplu. – V. **lărgi.**
LĂRGITOR, *lărgitoare,* s.n. Nume dat mai multor unelte care servesc la lărgirea unui obiect, a unei piese, a unei găuri etc. – **Lărgi** + suf. *-tor.*
LĂRGUŢ, -Ă, *lărguţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *larg*; destul de larg, de lejer. – **Larg** + suf. *-uţ.*
LĂRMĂLĂU, *lărmălaie,* s.n. (Rar) Hărmălaie, gălăgie, zarvă. – **Larmă** + suf. *-ălău.*
LĂRMUI, *lărmuiesc,* vb. IV. Intranz. A face larmă, a produce zgomot mare. – **Larmă** + suf. *-ui.*
LĂRMUIRE, *lărmuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a lărmui* şi rezultatul ei; larmă. – V. **lărmui.**
LĂSA, *las,* vb. I. **1.** Tranz. A da drumul unui lucru sau unei fiinţe ţinute strâns. ** Expr. *A lăsa (cuiva) sânge* = a face să curgă din corpul cuiva, printr-o incizie, o cantitate de sânge. *Lasă-mă să te las*, se spune despre un om indiferent, lipsit de energie, neglijent, comod. * Spec. A da drumul să cadă; a lepăda. * A pune, a depune ceva undeva. **2.** Tranz. A permite, a îngădui, a admite, a nu opri; *spec.* a accepta ca cineva sau ceva să rămână într-o anumită stare, într-o anumită situaţie, a nu interveni pentru a modifica, a schimba sau a întrerupe ceva. ** Expr. *A lăsa (pe cineva) cu zile* sau *a-i lăsa (cuiva) zilele* = a cruţa viaţa cuiva. *A lăsa (pe cineva) în pace* (sau *încolo*) = a nu deranja pe cineva, a nu-l supăra, a-l lăsa să facă ce vrea; a se dezinteresa de cineva. *A 1ăsa (pe cineva) în boii* (sau *în banii, în apele*) *lui* = a nu se amesteca în treburile cuiva, a lăsa pe cineva în situaţia în care se află, a nu contraria în planurile, în ideile lui pe cineva. *A lăsa (pe cineva) în voie* = a da cuiva multă libertate sau întreaga libertate. *A lăsa (pe cineva) rece* = a nu impresiona, a-l face să rămână indiferent. (Refl.) *A (nu) se lăsa (mai) pe* (sau *pre*) *jos* = a (nu) îngădui să fie întrecut de cineva; a (nu) se strădui să ajungă pe cineva. *A nu se lăsa (cu una, cu două, o dată cu capul* etc.) = a nu admite să cedeze, a se împotrivi cu îndârjire. *A se lăsa păgubaş* = a renunţa la ceva. * Refl. A-şi îngădui o anumită ţinută. * A nu face ceva imediat, a amâna; a aştepta, a păsui[1]. **3.** Tranz. A se îndepărta de cineva sau de ceva, a părăsi (plecând); *p. ext.* a nu se mai interesa, a nu se mai preocupa de cineva sau de ceva. ** Expr. *A lăsa pe cineva în* (sau *pe*) *seama* (sau *grija, voia*) sau *pradă cuiva* = a (se) da în seama (sau în grija, voia) sau pradă cuiva; a (se) încredinţa cuiva. (refl.) *A se lăsa în* (sau *pe*) *seama* (sau *grija, voia*) sau *pradă cuiva* = a (se) da în seama (sau în grija, voia) sau pradă cuiva; a (se) încredinţa cuiva. *Lasă pe mine* (sau *pe noi)!* = ai încredere în mine (sau în noi)! (refl.) *Lasă-te pe mine* (sau *pe noi)!* = ai încredere în mine (sau în noi)! *A lăsa (pe cineva* sau *ceva) la naiba* (sau *naibii, dracului, focului*) = a nu se mai gândi la... * A nesocoti; a omite, a elimina, a trece cu vederea. * Intranz. (La imper., urmat de o propoziţie care cuprinde o concesie, o îngăduinţă sau o ameninţare) Aşteaptă să vezi!. ** Expr. *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în legătură cu o negaţie) nu mai încape îndoială că... *Lasă că...* = în afară de faptul că... * (Despre facultăţi fizice sau intelectuale ori despre obiecte care se uzează prin folosinţă) A nu mai ajuta, a nu mai servi pe cineva (decât într-o mică măsură). * (Despre dureri) A înceta, a trece. * (Determinat prin "în urmă"; adesea fig.) A trece înaintea cuiva sau a ceva; a depăşi, a întrece. * Refl. A se dezbăra de un obicei rău, de un nărav. * Refl. A renunţa la o întreprindere proiectată. **4.** Tranz. A ceda un bun cuiva; a transmite ceva prin moştenire. * A face să rămână, să persiste, să se menţină în urma sa; a degaja, a răspândi în urmă; a provoca, a pricinui. * A da o poruncă, a transmite o dispoziţie (în momentul plecării, la despărţire); (despre divinitate) a rândui, a statornici, a hotărî. ** Expr. *A lăsa cu limbă de moarte* (sau *cu jurământ*) = a da, în ultimele momente ale vieţii, dispoziţii care să fie îndeplinite după moarte. **5.** Refl. A merge la vale, a coborâ o pantă. * A se aşeza pe ceva venind din zbor. * Fig. (Despre întuneric, ger, căldură etc.) A începe a se produce, a veni. ** Expr. (Tranz.) *A lăsa sec(ul)* = **a)** a începe zilele de post (al Paştelui); **b)** a petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea postului (Paştelui). **6.** Tranz. A da (mai) jos; a coborî, a apleca. * Intranz. A reduce din preţ, a vinde mai ieftin; a ieftini. **7.** Refl. A se îndoi, a se apleca (sub o povară); a se aşeza; a se culca. ** Expr. *A se lăsa greu* = **a)** a apăsa cu toată greutatea corpului; **b)** a consimţi cu mare greutate să facă ceva. – Lat. **laxare.**
LĂSARE s.f. Acţiunea de *a (se) lăsa* şi rezultatul ei. – V. **lăsa.**
LĂSAT[1] s.n. Faptul de *a lăsa. ** Lăsatul* (sau *lăsata*) *secului* = (în practica religioasă creştină) ultima zi înainte de începerea unui post (îndeosebi a postului Paştelui); petrecere care are loc cu acest prilej. [Var.: **lăsáta** s.f. art.] – V. **lăsa.**
LĂSAT[2]**,** *lăsaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Căruia i s-a dat drumul sau a fost scăpat din

mână. **2.** La care s-a renunţat, care a fost părăsit. **3.** (Despre bunuri) Care a fost primit ca moştenire. **4.** (Despre mirosuri, căldură etc.) Care a rămas în urma cuiva sau a ceva, care a fost degajat de cineva sau de ceva. **5.** (Despre întuneric, ger, căldură) Care s-a statornicit undeva. **6.** Care a fost coborât, care a fost dat mai jos. **7.** Încovoiat. – V. **lăsa.**

LĂSATA s.f. art. v. **lăsat**[1]**.**

LĂSĂTOR, -OARE, *lăsători, -oare,* adj. Care lasă, care amână treburile de azi pe mâine, care îşi neglijează îndatoririle. – **Lăsa +** suf. *-ător.*

LĂSĂTURĂ, *lăsături,* s.f. (Rar) Loc în care s-a produs o denivelare. – **Lăsa +** suf. *-ătură.*

LĂSCAIE, *lăscăi,* s.f. Monedă de aramă valorând o jumătate de para, care a circulat în ţările române în a doua jumătate a sec. XVIII; *p. gener.* monedă de valoare foarte mică. ** Expr. *A nu avea (nici o) lăscaie (frântă* sau *chioară)* = a nu avea absolut nici un ban. [Pr.: *-ca-ie*, – Var.: **lescáie, leţcáie, liţcáie** s.f.] – Din ucr. **ljackyj**

LĂSNICIOR, *lăsniciori,* s.m. Plantă cu tulpina agăţătoare, cu flori violete, cu fructe în formă de boabe roşii la maturitate, a cărei tulpină se întrebuinţează în ceaiuri medicinale *(Solanum dulcamara)*. – Cf. scr. **lasina**.

LĂSTAR, *lăstari,* s.m. (Adesea fig.) Ramură tânără care se dezvoltă din rădăcina sau tulpina unei plante lemnoase. * (La pl.) Copăcei tineri, crescuţi după tăierea unei păduri (din cioturile rămase). [Pl. şi: (n.) *lăstare*] – Din bg. **lastar.**

LĂSTĂRAŞ, *lăstăraşi,* s.m. Diminutiv al lui *lăstar*; lăstărel. [Pl. şi: (n.) *lăstăraşe*] – **Lăstar +** suf. *-aş.*

LĂSTĂREL, *lăstărei,* s.m. Lăstăraş. [Pl. şi: *(n.) lăstărele*] – **Lăstar +** suf. **-***el.*

LĂSTĂRI, *lăstăresc,* vb. IV. **1.** Intranz. (La pers. 3) A da lăstari; a înfrăţi; *fig.* a încolţi. **2.** Tranz. A suprima lăstarii de prisos. – Din **lăstar.**

LĂSTĂRIRE, *lăstăriri,* s.f. Acţiunea de *a lăstări* şi rezultatul ei. – V. **lăstări.**

LĂSTĂRIŞ, *lăstărişuri,* s.n. Mulţime de lăstari; *p. ext.* pădurice tânără şi deasă. – **Lăstar+** suf. *-iş.*

LĂSTUN, *lăstuni,* s.m. Pasăre migratoare mică, asemănătoare cu rândunica (*Delichon urbica*). * *Lăstun de apă* (sau *de mal*) = pasăre migratoare cu penajul cenuşiu-cafeniu pe spate şi alb pe abdomen, care trăieşte pe lângă ape *(Riparia riparia*). ** Expr. (Adverbial) *A sta lăstun pe capul cuiva* = a plictisi pe cineva, a se ţine scai de cineva. [Var.: (pop.) **lostún** s.m.] – Din sl. **lastunŭ.**

LĂSTUNAŞ, *lăstunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *lăstun*. – **Lăstun +** suf. *-aş.*

LĂTĂREŢ, -EAŢĂ, *lătăreţi, -e,* adj. Care are o formă lată şi turtită. – **Lat** + suf. *-ăreţ.*

LĂTĂUŞ, *lătăuşi,* s.m. Mic crustaceu care trăieşte în apele dulci, cu capul turtit lateral şi încovoiat (*Gammarus pulex*). – Din **lat.**

LĂTOC s.n. v. **lăptoc**.

LĂTRA, *látru,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete scurte, sacadate, caracteristice speciei; a hămăi, a bate. * Tranz. A se repezi asupra cuiva cu lătrături furioase. **2.** (Depr.; despre oameni) A vorbi întruna, zadarnic şi pe un ton răstit, a-şi bate gura. – Lat. **latrare.**

LĂTRARE, *lătrări,* s.f. (Înv.) Lătrat. – V. **lătra.**

LĂTRAT, *lătraturi,* s.n. Faptul de *a lătra* **(1)**; sunete caracteristice scoase de câini când latră; lătrare, lătrătură, hămăit, hămăitură, hămăială. – V. **lătra.**

LĂTRĂTOR, -OARE, *lătrători, -oare,* adj. (Rar; despre câini) Care latră. * Fig. (Despre felul de a vorbi al cuiva) Asemănător cu un lătrat. * (Substantivat, m.) Câine. – **Lătra +** suf. *-ător.*

LĂTRĂTURĂ, *lătrături,* s.f. Lătrat. – **Lătra +** suf. *-ătură.*

LĂTUNOAIE, *lătunoi,* s.f. **1.** Gaură, răritură care se produce la marginile pânzei în timpul ţesutului manual prin ruperea unor fire din urzeală. **2.** Scândură plană pe o parte şi convexă pe cealaltă, tăiată de la marginea unui buştean. [Pl. şi: *lătunoaie*, – Var.: **(2) lătunói** s.n.] – **Latură +** suf. *-oaie.*

LĂTUNOI s.n. v. **lătunoaie.**

LĂTUNOIOS, -OASĂ, *lătunoioşi, -oase,* adj. (Despre pânză) Care are lătunoi **(1)**; (despre fire) care a produs lătunoi. – **Lătunoi** + suf. *-os.*

LĂTURA vb. I v. **alătura.**

LĂTURALNIC, -Ă, *lăturalnici, -ce,* adj. Care este aşezat, se află la o parte, la o margine; latesal; colateral; (despre drumuri, străzi etc.) izolat, dosnic; lăturaş. * Fig. (Rar) Ocolit, tainic, ascuns. * Fig. Incorect, necinstit. – **Latură +** suf. *-alnic.*

LĂTURAŞ, -Ă, *lăturaşi, -e,* adj. **1.** (Despre cai; adesea substantivat) Înhămat în afara hulubelor, la dreapta sau la stânga cailor dintre hulube. **2.** (Rar) Lăturalnic, dosnic. – **Latură +** suf. **-***aş.*

LĂTURI s.f. pl. Apă murdară în care s-au spălat vasele, rufele sau în care s-a spălat cineva;

zoaie, spălături. * Resturi de mâncare muiate în apă, folosite ca hrană pentru porci. * Fig. Mâncare rău gătită, fără gust, urâtă la aspect, de proastă calitate. – Probabil lat. / * / **lavaturae** (< *lavare* "a spăla") sau din **la**[3]**.**

LĂTURIŞ adv. (Reg.) Dintr-o (sau într-o) parte, lateral, pieziş. – **Latură** + suf. *-iş.*

LĂŢI, *lăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face mai lat, mai larg sau mai turtit. * A (se) întinde în toate direcţiile, a face să devină sau a deveni (mai) întins; a (se) mări. * Refl. Fig. A se răspândi, a se împrăştia, a se propaga. – Din **lat.**

LĂŢIME, *lăţimi,* s.f. Însuşirea de a fi lat; cea mai mică dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafeţe plane dreptunghiulare; întindere opusă lungimii. * Dimensiunea mijlocie a unui corp paralelipipedic. – **Lat** + suf. *-ime.*

LĂŢIRE, *lăţiri,* s.f. Faptul de *a (se) lăţi.* – V. **lăţi.**

LĂŢIŞ s.n. (Pop.; în expr.) *În lăţiş şi în curmeziş* = în lung şi în lat, în toate direcţiile; pretutindeni. – **Lat** + suf. *-iş.*

LĂŢIŞOR, *lăţişoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *laţ*[1]. – **Laţ**[1] + suf. *-işor.*

LĂŢIT, -Ă, *lăţiţi, -te,* adj. Devenit mai lat sau mai plat; care are un aspect lat sau plat. * Întins[2]. – V. **lăţi.**

LĂŢOS, -OASĂ, *lăţoşi, -oase,* adj. (Despre animale şi despre coama sau blana lor; *p. ext.* despre lucruri confecţionate din blană sau din lână) Cu laţe multe, cu păr ori fir lung şi miţos. * (Despre părul sau barba oamenilor) Cu şuviţe lungi, care atârnă în dezordine; neîngrijit; (despre oameni) care are părul sau barba lăsate să crească lungi şi neîngrijite. – **Laţe +** suf. *-os.*

LĂUDA, *láud,* vb. I. Tranz. A exprima prin cuvinte preţuirea, stima faţă de cineva sau ceva; a aduce laude, a elogia. * Refl. A spune despre sine însuşi cuvinte de laudă; a se mândri, a se făli. ** Expr. (Fam.) *Cum te mai lauzi?* = ce mai faci? cum te mai simţi? * Refl. A face pe grozavul; a se grozăvi. [Pr.: *lă-u-*] – Lat. **laudare.**

LĂUDABIL, -Ă, *lăudabili, -e,* adj. Care este vrednic de laudă. [Pr.: *lă-u-*] – Din lat. **laudabilis.**

LĂUDARE s.f. Acţiunea de *a (se) lăuda* şi rezultatul ei. [Pr.: *lă-u-*] – V. **lăuda.**

LĂUDAT, -Ă, *lăudaţi, -te,* adj. Care a fost preţuit, apreciat prin cuvinte elogioase. [Pr.: *lă-u-*] – V. **lăuda.**

LĂUDĂCIOS, -OASĂ, *lăudăcioşi, -oase,* adj. (Rar) Lăudăros. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăuda** + suf. *-ăcios.*

LĂUDĂROS, -OASĂ, *lăudăroşi, -oase,* adj. Care are obiceiul de a se lăuda, căruia îi place să se laude cu orice prilej; fanfaron, lăudăcios. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăuda** + suf. *-ăros.*

LĂUDĂROŞENIE, *lăudăroşenii,* s.f. Exagerare (sistematică) a meritelor proprii; laudă de sine; lăudăroşie, fanfaronadă. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăudăros** + suf. *-enie.*

LĂUDĂROŞIE s.f. (Rar) Lăudăroşenie. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăudăros** + suf. *-ie.*

LĂUDĂTOR, -OARE, *lăudători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care laudă. ** Expr. *A-i fi murit (cuiva) lăudătorii*, se spune ironic despre cineva sau cuiva care se laudă singur. [Pr.: *lă-u-*] – Lat. **laudatorius** sau **lăuda +** suf. *-ător.*

LĂUNTRIC, -Ă, *lăuntrici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care se află în interior. – [În] **lăuntru** + suf. *-ic.*

LĂURUSCĂ, *lăuruşte,* s.f. (Reg.) Viţă sălbatică al cărei fruct este un ciorchine cu boabe mici, negre *(Vitis silvestris)*. [Pr.: *lă-u÷,* – Var.: **răurúscă** s.f.] – Lat. **labrusca.**

LĂUT s.n. (Pop.) Acţiunea de *a (se) la*[3]; spălat (pe cap); lăutoare. – V. **la**[3]**.**

LĂUTAR, *lăutari,* s.m. Muzicant popular care cântă la un instrument cu coarde sau, *p. gener.*, la orice instrument, de obicei dintr-un taraf; scripcar. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăută** + suf. *-ar.*

LĂUTĂ, *lăute,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza; *p gener.* instrument muzical cu coarde. [Var.: **alăútă** s.f.] – Din tc. **lâuta**, ngr. **laúto.**

LĂUTĂRESC, -EASCĂ, *lăutăreşti,* adj. Caracteristic lăutarilor, de lăutar. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăutar +** suf. *-esc.*

LĂUTĂREŞTE adv. În felul lăutarilor, ca lăutarii. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăutar** + suf. *-eşte.*

LĂUTOARE, *lăutori,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutură; apă (fiartă cu leşie) pentru spălat pe cap [Pr.: -*lă-u*] – **Lăut** + suf. *-oare.*

LĂUTURĂ, *lăuturi,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutoare. [Pr.: *lă-u-*] – **Lăut** + suf. *-ură.*

LĂUZĂ, *lăuze,* s.f. Femeie care se află în primele 6-8 săptămâni după o naştere. [Var.: **lăhúză, lehúză** s.f.] – Din ngr. **lehúsa.**

LĂUZI, *lăuzesc,* vb. IV. Intranz. A se afla în perioada lăuziei. [Pr.: *lă-u÷,* – Var.: **lehuzí** vb. IV] – Din **lăuză.**

LĂUZIE s.f. Starea lăuzei; timpul cât femeia este lăuză. [Pr.: *lă-u÷,* – Var.: **lăhuzíe, lehuzíe** s.f.] – **Lăuză** + suf. *-ie.*

LĂVICER s.n. v. **lăicer.**

LĂZĂREŢ s.n. v. **lazaret.**

LÂNĂ, (3) *lânuri,* s.f. **1.** Părul lung şi moale care acoperă corpul unor animale, mai ales al

oilor, şi care se prelucrează pentru obţinerea de fibre. * Cantitate de lână **(1)** scoasă după tunsoare de pe o oaie. **2.** (În sens larg) Fibră naturală de origine animală, cu proprietăţi textile, folosită la fabricarea şi confecţionarea ţesăturilor, a tricotajelor şi a pâslelor. ** Loc. adj. *Lână în lână* = **a)** (despre ţesături) care are urzeala şi bătătura din lână; **b)** *fig.* de calitate superioară; veritabil, autentic. *** Lână artificială* = fibră textilă obţinută din cazeină, având aspectul şi unele proprietăţi asemănătoare cu lâna **(2)**. *Lână regenerată* = fibră provenită din zdrenţe de stofe şi tricoturi, din rebuturi şi deşeuri de fabricaţie, prin a căror destrămare şi cardare, în amestec cu lâna obişnuită, se obţin ţesături şi pâsle. **3.** (La pl.) Varietăţi de lână **(2)**; obiecte de lână. **4.** (În sintagma) *Lână de lemn* = produs constituit din fâşii subţiri de lemn uscat, tăiat în maşini speciale, folosit la fabricarea plăcilor uşoare de construcţie, ca material izolant, în tapiţerie, pentru ambalaje etc. – Lat. **lana.**

LÂNĂRICĂ s.f. (Bot.) Bumbăcariţă. – **Lână +** suf. *-ărică.*

LÂNĂRIE, *lânării,* s.f. Filatură de lână. * Prăvălie în care se vinde lână. * (La pl.) Obiecte (de îmbrăcăminte) făcute din lână. – **Lână +** suf. *-ărie.*

LÂNĂRIŢĂ s.f. (Bot.) Bumbăcariţă. – **Lână +** suf. *-ăriţă.*

LÂNCED, -Ă, *lâncezi, -de,* adj. **1.** (Înv.) Slăbit de boală, sleit de puteri. **2.** Lipsit de vigoare sau de energie; moale. – Lat. **languidus.**

LÂNCEZEALĂ s.f. Stare de moleşeală trupească şi sufletească; toropeală, lâncezire. * Fig. Lipsă de activitate; stagnare. – **Lâncezi +** suf. **-***eală.*

LÂNCEZI, *lâncezesc,* vb. IV. Intranz. (Despre oameni) A se afla într-o stare de slăbiciune sau de moleşeală; a nu avea chef de nimic. * Fig. (Despre activităţi) A stagna. – Din **lânced.**

LÂNCEZIRE s.f. Acţiunea de *a lâncezi*; lâncezeală, moleşeală. * Fig. Stagnare. – V. **lâncezi.**

LÂNGĂ prep. **1**. (Introduce un complement circumstanţial de loc) În preajma..., în apropiere de... *Acolo lângă fântână, te aştept.* **2.** ** (În prep. compuse) *De lângă* = din preajma..., din apropierea..., din vecinătatea... *Pe lângă* = **a)** (introduce un complement indirect) la (cineva); **b)** (introduce un complement circumstanţial de loc) prin preajma..., prin apropierea...; de-a lungul...; **c)** (introduce un complement circumstanţial de mod) alături de..., faţă de..., în comparaţie cu...; **d)** (introduce un complement circumstanţial cumulativ) în afară de..., în plus de...; **e)** (urmat de "că" şi precedat de "pe'", cu valoare de conj.) în afară de faptul că..., abstracţie făcând... – Lat. **longum ad.**

LÂNGOARE s.f. v. **lingoare.**

LÂNICĂ s.f. **1.** Diminutiv al lui *lână*. **2.** (Colectiv) Fire subţiri de lână de diferite culori, care servesc la brodat. – **Lână +** suf. *-ică.*

LÂNOS, -OASĂ, *lânoşi, -oase,* adj. (Despre animale) Bogat în lână **(1)**, cu multă lână. * (Despre părul oamenilor sau al unor animale) Ca lâna, asemănător la aspect cu lâna; *p. ext.* moale. – **Lână +** suf. *-os.*

LEAC, *leacuri,* s.n. (Pop.) **1.** Mijloc folosit în tratarea unei boli; medicament, doctorie, tratament, remediu. *** Iarbă* (sau *buruiană*) *de leac* = plantă medicinală. ** Expr. *A căuta (pe cineva* sau *ceva) ca iarba de leac* sau *a umbla (după cineva* sau *ceva) ca după iarba de leac* = a căuta cu înfrigurare, pretutindeni. *A da de leac* = a descoperi medicamentul, tratamentul eficace. *A găsi (cuiva) leacul* = a găsi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a rezolva ceva, a găsi ac de cojocul cuiva. **2.** (În expr.) *Fără (de) leac de...* = fără nici un pic de... (În construcţii negative) *(Nici) de leac* = câtuşi de puţin, deloc. – Din sl. **lěků**.

LEACĂ adv. v. **oleacă.**

LEAFĂ[1]**,** *lefi,* s.f. (Pop.) **1.** Partea scobită a unei linguri; găvan. **2.** Tăişul, lama sapei, a bărzii, a toporului. – Din săs. **le(i)fel** (= germ. *Löffel*, "lingură'' (influenţat de *leafă*[2]).

LEAFĂ[2], *lefuri,* s.f. **1.** Salariu. **2.** Soldă pe care o primesc soldaţii mercenari. ** Expr. *În leafă* = ca mercenar. [Pl. şi: *lefi*] – Din tc. **ulůfe.** Cf. scr. (u)**lefa**, bg. **lefe.**

LEAGĂN, *leagăne,* s.n. **1.** Pat mic de lemn sau de nuiele împletite (care se poate balansa) pentru copiii mici. *** Cântec de leagăn* = cântec cu care se adorm copiii. ** Expr. *Din leagăn* = din fragedă copilărie; de la început. **2.** Fig. Loc de origine, de baştină. **3.** Instituţie de stat sau aşezământ filantropic unde sunt crescuţi copiii abandonaţi sau orfani. * (Impr.) Creşă. **4.** Scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se aşază cineva ca să se balanseze; *p. ext.* scrânciob. ** Loc. vb. *A se da în leagăn* = a se balansa. – Din **legăna** (derivat regresiv).

LEAH, -Ă, *leşi,* s.m. şi f. (Înv.) Polonez. [Var.: **leş** s.m.] – Din ucr. **ljach.**

LEAL, -Ă, *leali, -e,* adj. Care îşi respectă cuvântul, care este fidel faţă de angajamentul luat; corect, cinstit; sincer, franc[3]. [Pr.: *le-al*] – Din it. **leale.**

LEALITATE s.f. Însuşirea de a fi leal; corectitudine, cinste; sinceritate, francheţe. [Pr.: *le-a-*] – **Leal** + suf. *-itate.* Cf. it. **lealtá**.

LEANDRU, *leandri,* s.m. Arbust mediteranean, înalt până la cinci metri, cu frunze lanceolate şi cu flori albe, gălbui sau roşii plăcut mirositoare, cultivat la noi ca plantă ornamentală *(Nerium oleander).* [Pr.: *le-an÷,* – Pl. şi: *lendri.* – Var.: **oleándru** s.m] – Din it. **leandro.**
LEAPŞĂ, *lepşe,* s.f. (Pop. şi fam.) Lovitură dată cuiva cu palma. ** *De-a leapşa* = numele unui joc de copii. – Formaţie onomatopeică.
LEASĂ[1]**,** *lese,* s.f. Împletitură de nuiele în formă de grătar, de gard, de coş etc., folosită (singură sau ca element component) în numeroase scopuri practice. – Din bg **lesa**, scr. **ljesa.**
LEASĂ[2]**,** *lese,* s.f. Desiş mare într-o pădure. * Desiş format din ramurile unui copac. – Din sl. **lěsŭ.**
LEAT, (1, 2) *leaturi,* s.n., **(3)** s.m. **1.** S.n. (Înv.) An. **2.** S.n. (Pop.) Contingent. ** Expr. *A fi leat cu cineva* = a fi de aceeaşi vârstă cu cineva. **3.** S.m. Denumire familiară (de adresare) dată unui soldat. – Din sl. **lěto.**
LEAŢ, *leaţuri,* s.n. Despicătură lungă şi îngustă de lemn, adesea fasonată (în patru muchii), folosită în tâmplărie. [Var.: **laţ** s.n.] – Din magh. **léc.**
LEBADEA s.f. v. **libadea.**
LEBĂDĂ, *lebede,* s.f. **1.** Gen de păsări acvatice, mai mari decât gâsca, cu pene albe sau (rar) negre şi cu gâtul lung şi arcuit *(Cygnus)*; pasăre care face parte din acest gen. ** *Cântecul lebedei* = ultima operă sau manifestare (înainte de moarte) a unui mare creator sau interpret. **2.** (Art.) Constelaţie din emisfera boreală; Crucea. – Din sl. **lebedî.**
LEBĂDOI, *lebădoi,* s.m. (Rar) Masculul lebedei. – **Lebădă** + suf. *-oi.*
LEBĂRVURŞT, *lebărvurşti,* s.m. Preparat alimentar din pateu de ficat de porc. – Din germ. **Leberwurst.**
LECIT s.n. v. **lecită.**
LECITĂ, *lecite,* s.f. Vas grecesc de ceramică, de formă cilindrică alungită, cu gâtul strâmt, cu gura în formă de pâlnie şi cu o singură toartă, folosit pentru păstrarea parfumurilor şi a uleiurilor. [Var.: **lecít** s.n.] – Din fr. **lécythe.**
LECITINĂ s.f. Substanţă organică fosforată, care se găseşte în organismele vii, mai ales în ţesutul nervos şi în gălbenuşul de ou. – Din fr. **lécithine.**
LECTICĂ, *lectici,* s.f. Un fel de pat sau de scaun, purtat de cai sau de oameni, întrebuinţat ca mijloc de locomoţie în antichitatea romană, în evul mediu şi (astăzi) în unele ţări orientale; litieră. [Acc. şi: *léctică*] – Lat. **lectica.**
LECTOR[1]**, -Ă,** *lectori, -e,* s.m. şi f. **1.** Grad în unele instituţii de învăţământ superior, mai mare decât asistentul şi mai mic decât conferenţiarul; persoană care are acest grad. **2.** Membru al unui lectorat **(2)**. **3.** (Ieşit din uz) Persoană care ţinea lecţii sau care conducea seminariile în învăţământul politic, în universităţile populare etc. – Din germ. **Lektor.**
LECTOR[2]**,** *lectori,* s.m. **1.** (Livr.) Ctitor. **2.** (Inform.) Dispozitiv periferic care permite introducerea informaţiei după o cartelă perforată într-un sistem de prelucrare automată a datelor; cititor de cartelă. – Din fr. **lecteur**, lat. **lector -oris.**
LECTORAT, *lectorate,* s.n. **1.** Funcţia de lector **(1)** într-o instituţie de învăţământ superior. **2.** Catedră în învăţământul superior în care se predă limba (şi cultura) unui popor străin, adesea cu profesori din ţara respectivă. – Din germ. **Lektorat.**
LECTURA, *lecturez,* vb. I. Tranz. (Rar) A citi. – Din **lectură.**
LECTURĂ, *lecturi,* s.f. Faptul de a citi; citit[1], citire. ** *Sală de lectură* = încăpere amenajată pe lângă o bibliotecă, în care publicul poate citi cărţi, reviste etc. *Lectură particulară* = cărţile citite de un elev în afara manualelor. – Din fr. **lecture**, lat. **lectura.**
LECŢIE, *lecţii,* s.f. **1.** Formă de bază a organizării activităţii instructiv-educative din şcoală, desfăşurată cu o clasă de elevi, într-un timp determinat, sub conducerea unui învăţător sau a unui profesor în conformitate cu programa de învăţământ; oră şcolară consacrată unui obiect de studiu. ** Expr. *A da lecţii* = a medita (elevii) în particular. *A lua lecţii* = a studia o disciplină cu ajutorul unui profesor, în afara unei instituţii de învăţământ. *A ieşi* (sau *a scoate*) *la lecţie* = a ieşi sau a fi chemat în faţa învăţătorului sau a profesorului pentru a fi ascultat. **2.** Ceea ce este obligat să înveţe şi să scrie un şcolar (acasă) la recomandarea învăţătorului sau a profesorului. ** Expr. *A spune lecţia* = a expune în faţa învăţătorului sau a profesorului cunoştinţele însuşite. *A-şi face lecţiile* = a-şi pregăti temele şcolare cuvenite. **3.** (În forma *lecţiune*) Forma sub care se prezintă un text, în diferitele lui manuscrise sau ediţii, datorită modului în care a fost citit şi interpretat de un copist sau de un editor; citire comparativă a unui text în scopul de a-i stabili versiunea autentică. **4.** Sfat, povaţă, regulă de conduită care se recomandă cuiva pe un ton dojenitor; *p. ext.* mustrare, dojană. **5.** Învăţătură folositoare trasă de cineva în urma unei întâmplări neplăcute). [Var.: **lecţiúne** s.f.] – Din germ. **Lektion**, lat. **lectio, -onis.**

LECŢIUNE s.f. v. **lecţie.**
LECUI, *lecuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îngriji, a (se) trata, a da sau a lua medicamente spre a (se) face sănătos; *p. ext.* a (se) vindeca, a (se) însănătoşi. **2.** Refl. Fig. A nu mai dori cu nici un preţ să facă ceva (în urma unei întâmplări neplăcute). – **Leac** + suf. *-ui.*
LECUIRE, *lecuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lecui* şi rezultatul ei; vindecare, tămăduire, însănătoşire. – V. **lecui.**
LECUIT, -Ă, *lecuiţi, -te,* adj. Care s-a vindecat (de o boală, de o suferinţă); însănătoşit, tămăduit, vindecat. – V. **lecui.**
LECUITOR, -OARE, *lecuitori, -oare,* adj. Care vindecă; tămăduitor, vindecător. **[**Pr.: *-cu-i-*] **–** **Lecui** + suf. *-tor.*
LED, *leduri,* s.n. (Electron.) Diodă (electro)luminescentă. – Din engl. **led.**
LEFEGIU, *lefegii,* s.m. **1.** Nume dat mercenarilor din ţările române în evul mediu. **2.** (Pop. şi fam.) Salariat; funcţionar. – Din tc. **ulůfeci.**
LEFŞOARĂ s.f. v. **lefuşoară.**
LEFT **(1)** *lefţi,* s.m., **(2)** *lefturi,* s.n. (Înv.) **1.** S.m. Monedă de aur sau argint (în valoare de cinci ducaţi), din care se făceau salbe. **2.** S.n. Obiect de podoabă femeiască în formă de colier sau de medalion. – Din ngr. **leftó(n)** "monedă mică".
LEFTER, -Ă, *lefteri, -e,* adj. Care nu are nici un ban, care este fără lăscaie (în pungă). ** Expr. *A rămâne* (sau *a lăsa pe cineva) lefter* = a rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără nici un ban. – Din ngr. **(e)léfteros** "liber".
LEFTERI, *lefteresc,* vb. I. Tranz. şi refl. (Fam.) A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde toţi banii, a lăsa sau a rămâne fără nici un ban. – Din **lefter.**
LEFTERIE, *lefterii,* s.f. (Fam.) Credit; încredere. ** Expr. *A-şi mânca* (sau *a-şi pierde*) *lefteria* = a-şi pierde reputaţia de om cinstit faţă de cineva. – Din ngr. **(e)leftería** "libertate".
LEFUŞOARĂ, *lefuşoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *leafă*[2]. [Var.: **lefşoáră** s.f.] – **Leafă**[2] + suf. *-uşoară.*
LEGA[1]**,** *leg,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni strâns (printr-un nod, o fundă) capetele de sfoară, de aţă, de sârmă, de lanţ etc. (astfel încât să formeze un tot). ** Expr. *A lega* (sau *a strânge*) *băierile de la pungă* (sau *pungii*) = a face economii, a deveni (mai) econom. **2.** A închide la gură un sac, o pungă, o boccea etc., adunând marginile şi înnodându-le sau petrecând în jurul lor o sfoară ale cărei capete se înnoadă; a strânge, a împacheta un obiect sau un material într-o învelitoare (basma, sac, pungă etc.) şi a o închide în felul arătat. ** Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi zgârcit. * A uni diferite lucruri într-un mănunchi, într-un tot (prinzându-le laolaltă). ** Expr. (Pop.) *A (nu) lega două în trei* = a (nu) pune la o parte ceva din câştigul obţinut. **3.** A fixa, a strânge ceva cu o funie, cu un şiret etc. ca să nu se desfacă sau să nu se clatine. * A strânge cu un cerc piesele care alcătuiesc un obiect pentru a realiza un tot. **4.** A prinde una de alta foile unei cărţi şi a-i pune scoarţe; a broşa, a cartona; *p. restr.* a coperta. **II. 1.** Tranz. A prinde, a agăţa, a atârna un obiect de altul cu ajutorul unei frânghii, al unui lanţ etc. **2.** Tranz. Fig. A înlănţui între ele sunete sau cuvinte pentru a vorbi. **3.** Tranz. A stabili o legătură între două puncte (îndepărtate) în spaţiu sau în timp. * (Tehn.) A stabili o legătură între două elemente ale unei instalaţii sau între o instalaţie şi o sursă de forţă (care-i asigură funcţionarea). **4.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) înfiripa sau a (se) stabili relaţii (din punctul de vedere al ideilor, al sentimentelor). * Refl. A se ocupa cu râvnă de ceva, a simţi un mare ataşament pentru o anumită preocupare, meserie. **5.** Refl. Fig. A plictisi pe cineva (căutând ceartă); a se agăţa de cineva. **III.** Tranz. **1.** A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii, al unui lanţ etc.; a pune în lanţuri, în fiare; a înlănţui, a încătuşa. ** Expr. *Nebun de legat* = **a)** nebun furios; **b)** persoană care se poartă ca un nebun. *A lega pe cineva de mâini şi de picioare* = a împiedica pe cineva să acţioneze. *A lega limba* (sau *gura*) *cuiva* = a împiedica pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se lega limba* = a nu mai putea vorbi sau a vorbi cu mare greutate. *A i se lega picioarele* = a nu mai putea umbla sau a umbla cu mare greutate. **2.** A prinde un animal (de ceva) cu ajutorul unei legături pentru a-l împiedica să fugă; a priponi. **IV.** Fig. **1.** Refl. A se obliga să facă ceva; a se angaja, a se îndatora. **2.** Tranz. (În superstiţii şi în basme) A opri, a împiedica de la ceva prin vrăji. **V.** Tranz. şi refl. A(-şi) înfăşura sau a(-şi) acoperi o parte a corpului (reînnodând, prinzând); *spec.* a (se) pansa, a (se) bandaja. ** Expr. (Tranz.) *A lega la ochi pe cineva* = a înşela pe cineva. (Refl.) *Fiecare se leagă unde-l doare* = fiecare îşi cunoaşte greutăţile proprii. *A se lega la cap (când nu-l doare*) = a-şi crea complicaţii inutile. **VI. 1.** Intranz. (Despre plante) A face rod; a rodi. **2.** Refl. şi intranz. (Despre sosuri, dulceţuri etc.) A se îngroşa, a se închega. – Lat. **ligare.**
LEGA[2]**,** *leghez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A lăsa ceva prin legat[2], prin testament; a testa – Din fr.

léguer, lat. **legare.**

LEGAL, **-Ă,** *legali, -e,* adj. Care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de o lege, conform cu legea; licit. – Din fr. **légal**, lat. **legalis.**

LEGALITATE, *legalităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este legal, conform cu legea; principiu potrivit căruia toate organizaţiile de stat sau obşteşti şi cetăţenii sunt obligaţi să respecte, în activitatea lor, legea. ** Expr. *A intra în legalitate* = a se conforma legilor în vigoare. *A fi în legalitate* = a fi, a lucra sub ocrotirea şi cu respectarea legilor în vigoare. * Organizarea unui stat pe bază de legi; ansamblul legilor unei ţări. – Din fr. **légalité.**

LEGALIZA, *legalizez,* vb. I. Tranz. A atesta autenticitatea; a da formă legală unui act, unui document. * A da caracter legal unui fapt, unei situaţii, a face să fie recunoscut în mod oficial. – Din fr. **légaliser.**

LEGALIZARE, *legalizări,* s.f. Acţiunea de *a legaliza* şi rezultatul ei. – V. **legaliza.**

LEGALIZAT, -Ă, *legalizaţi, -te,* adj. Devenit legal, întărit prin autentificare; autentificat. – V. **legaliza.**

LEGALMENTE adv. În mod legal, din punct de vedere legal. – Din fr. **légalement.**

LEGARE, *legări,* s.f. Acţiunea de *a (se) lega*[1] şi rezultatul ei. – V. **lega**[1]**.**

LEGAT[1] s.n. Faptul de *a (se) lega*[1]. **1.** Strângere cu ajutorul unei legături a unor lucruri pentru a le împiedica să se desfacă. **2.** Broşare, cartonare a unei cărţi. **3.** Rodire. – V. **lega**[1]**.**

LEGAT[2]**,** *legate,* s.n. Dispoziţie testamentară prin care se lasă cuiva o moştenire, un bun etc. * (Concr.) Bun lăsat cuiva prin dispoziţie testamentară. – Din lat. **legatum.**

LEGAT[3], *legaţi,* s.m. **1.** Trimis al senatului, al împăratului etc. într-o provincie a Imperiului Roman. **2.** Reprezentant diplomatic al unui papă. – Din fr. **légat**, lat. **legatus.**

LEGAT[4]**, -Ă,** *legaţi, -te,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre oameni) Zdravăn, vânjos, voinic. **2.** Adj. (Despre sosuri, dulceţuri etc.) Îngroşat, devenit consistent. **3.** Adv. În mod coerent, cu înţeles logic. – V. **lega**[1]**.**

LEGATAR, -Ă, *legatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care beneficiază de un legat[2]. – Din fr. **légataire**, lat. **legatarius.**

LEGATO adv. (Indică modul de executare a unui grup de note muzicale) Fără nici o întrerupere între sunete, în mod continuu. – Cuv. it.

LEGAŢIE, *legaţii,* s.f. Reprezentanţă diplomatică permanentă inferioară în rang unei ambasade, condusă de un ministru plenipotenţiar sau de un însărcinat cu afaceri. * Localul, sediul acestei reprezentanţe. [Var.: **legaţiúne** s.f.] – Din fr. **légation**, lat. **legatio.**

LEGAŢIUNE s.f. v. **legaţie.**

LEGĂMÂNT, *legăminte,* s.n. **1.** Promisiune solemnă, angajament de a face ceva. **2.** Învoială, convenţie. – Lat. **ligamentum.**

LEGĂNA, *leágăn,* vb. I. **1.** Tranz. A mişca lin într-o parte şi în alta un copil (cu leagănul sau pe braţe) pentru a-l adormi. * Refl. Fig. A se lăsa purtat, amăgit de speranţe deşarte. **2.** Tranz. şi refl. A (se) mişca într-o parte şi în alta; a (se) clătina, a (se) balansa. * Refl. A se da în leagăn **(4)**. **3.** Refl. (Despre oameni) A se mişca ritmic (în mers, în pas de dans etc.). – Probabil lat. / * / **liginare** (< *ligare* "a lega").

LEGĂNARE, *legănări,* s.f. Acţiunea de *a (se) legăna* şi rezultatul ei; clătinare, balansare, legănătură. – V. **legăna.**

LEGĂNAŞ, *legănaşe,* s.n. (Pop.) Legănel. – **Leagăn** + suf. *-aş.*

LEGĂNAT[1] s.n. Faptul de *a (se) legăna*. – V. **legăna.**

LEGĂNAT[2]**, -Ă,** *legănaţi, -te,* adj. **1.** (Despre felul de a umbla) Care se mişcă ritmic într-o parte şi în alta; bălăbănit[2]. **2.** Fig. (Despre voce, vorbe) Tărăgănat. – V. **legăna.**

LEGĂNĂTOR, -OARE, *legănători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) leagănă. – **Legăna** + suf. *-ător.*

LEGĂNĂTURĂ, *legănături,* s.f. (Rar) Legănare. – **Legăna +** suf. *-ătură.*

LEGĂNEL, *legănele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *leagăn*; legănaş, legănuş, legănuţ. – **Leagăn** + suf. *-el.*

LEGĂNUŞ, *legănuşe,* s.n. (Reg.) Legănel. – **Leagăn** + suf. *-uş.*

LEGĂNUŢ, *legănuţe,* s.n. (Pop.) Legănel. – **Leagăn** + suf. *-uţ.*

LEGĂTOR, -OARE, *legători, -oare,* subst. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană specializată în legatul cărţilor. **2.** Persoană care leagă snopii. **II.** S.f. Obiect cu care sau în care se leagă ceva. * Spec. Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii. * Spec. Basma. * Spec. (Înv.) Cravată. * Spec. (Înv.) Fular. – **Lega** + suf. *-ător.*

LEGĂTOREASĂ, *legătorese,* s.f. Femeie specializată în legatul cărţilor. – **Legător +** suf. *-easă.*

LEGĂTORIE, (1) *legătorii,* s.f. **1.** Atelier sau secţie dintr-o întreprindere în care se cartonează sau se broşează cărţi, reviste etc. **2.** Meseria legătorului de cărţi. – **Legător**

+ suf. *-ie.*

LEGĂTURĂ, *legături,* s.f. **I. 1.** Legare; mod de a uni două corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă şi care permite de obicei transmiterea unor mişcări de la unul la celălalt; joncţiune. * Spec. Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură. * Cuplare a mai multor conductoare electrice, a mai multor acumulatoare, pile etc. * Unire a unor particule care constituie o moleculă, un atom, un nucleu etc. *** Forţă de legătură* = forţă care uneşte între ele particulele constitutive ale unui sistem material. *Energie de legătură* = energie eliberată la formarea unui sistem material. **2.** Mijloc de comunicare (aeriană, telegrafică etc.). **3.** Piesă, dispozitiv, obiect (flexibil) care uneşte sau fixează două sau mai multe obiecte, cu care este fixat, imobilizat cineva sau ceva. **4.** Basma. * (Înv.) Cravată. * Faşă, bandaj. **5.** Scoarţele şi cotorul în care se află legată o carte. **6.** Obiecte legate împreună (într-o pânză sau cu o sfoară, o curea etc.) spre a se păstra sau a se transporta mai uşor; sarcină, boccea; mănunchi. **II.** Fig. **1.** Relaţie între fenomene, persoane, colectivităţi etc. **2.** Relaţie de rudenie, de dragoste sau de prietenie. * (Mai ales la pl.) Relaţie, cunoştinţă printre oamenii de seamă sau influenţi. **3.** Contact stabilit şi menţinut între diferite persoane, instituţii, state etc. ** *Agent de legătură* = agent care ţine un contact permanent între două unităţi militare, între două grupuri de comandă etc. *Om de legătură* = om care asigură contactul permanent între două instituţii, două întreprinderi etc. **4.** (Înv.) Acord, înţelegere, convenţie. **5.** Concordanţă între părţile unei expuneri, ale unei argumentări. **6.** (În loc. prep.) *În legătură cu...* = referitor la... – Lat. **ligatura.**

LEGĂTURICĂ, *legăturici,* s.f. Diminutiv al lui *legătură.* [Pl. şi: *legăturele*] – **Legătură** + suf. *-ică.*

LEGE, *legi,* s.f. **I.** Categorie filozofică ce exprimă raporturi esenţiale, necesare, generale, relativ stabile şi repetabile în şi între obiectele şi fenomenele realităţii sau între stadiile succesive ale unui anumit proces. * Modificare cu caracter regulat care intervine într-un fenomen, într-un proces etc., exprimând esenţa lui. **II. 1.** Normă cu caracter obligatoriu, stabilită şi apărată de puterea de stat. ** *Lege nescrisă* = tradiţie, obicei al pământului. *Omul legii* = **a)** reprezentant al autorităţii de stat; **b)** persoană care respectă cu stricteţe prevederile legale. *Om de lege* = jurist, avocat. ** Loc. adj. *Fără (de) lege* = păcătos; mişel. ** Expr. *Vorba* (sau *cuvântul cuiva) e lege* = vorba lui se respectă cu stricteţe. *Cum e legea* = cum se cuvine, cum se cade. *(Nu) e lege* = (nu) este neapărat aşa. (formulă întrebuinţată atunci când se invocă autoritatea legală) *În numele legii. În baza legii* = în conformitate cu prevederile legale. **2.** (Pop.) Proces, judecată. **3.** Legalitate; constituţionalitate. **III.** Religie, credinţă. ** Expr. *Pe legea mea!* = zău! pe conştiinţa mea! * Datină, obicei. ** Expr. *În legea cuiva* = în felul cuiva, cum se pricepe cineva. – Lat. **lex, legis.**

LEGENDAR, -Ă, *legendari, -e,* adj. De legendă, de domeniul legendei, care constituie o legendă. * Care a intrat în legendă datorită faptelor sale excepţionale. – Din fr. **légendaire.**

LEGENDĂ, *legende,* s.f. **1.** Povestire în proză sau în versuri care conţine elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei fiinţe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen. **2.** (Rar) Inscripţie pe o monedă sau pe o medalie. **3.** Text, inscripţie prin care se explică semnele convenţionale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine fotografiată sau desenată. * Completare sub formă de memoriu anexată la o schemă, la o hartă etc., privind unele date care nu se pot exprima grafic. – Din fr. **légende**, lat. **legenda.**

LEGHE, *leghe,* s.f. Unitate de măsură pentru distanţele terestre sau maritime, variind între 4 şi 5,5 km. – Din it. **lega.**

LEGHORN s.n. Rasă de găini cu penajul variat colorat, bune producătoare de ouă. [Pr.: *legórn*] – Cuv. engl.

LEGIC, -Ă, *legici, -ce,* adj. Care are caracter de lege obiectivă. – **Lege +** suf. *-ic* (după rus. *zakonomernâi*).

LEGIFERA, *legiferez,* vb. I. Tranz. A elabora şi a adopta o lege; a stabili ceva prin lege. – Din fr. **légiférer.**

LEGIFERARE, *legiferări,* s.f. Acţiunea de *a legifera* şi rezultatul ei. – V. **legifera.**

LEGIOANĂ s.f. v. **legiune.**

LEGIONAR, -Ă, *legionari, -e,* subst., adj. **1.** S.m. Soldat care făcea parte dintr-o legiune romană. **2.** S.m. şi f. Membru sau simpatizant al organizaţiei fasciste din România interbelică; gardist. **3.** Adj. Referitor la legionari **(2)**, de legionar. *Mişcarea legionară.* [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **légionnaire**, lat. **legionarius.**

LEGISLA, *legislez,* vb. I. Tranz. A face legi. – Din **legislaţie** (derivat regresiv).

LEGISLATIV, -Ă, *legislativi, -e,* adj. Referitor la legi, la legiferarea legilor, la elaborarea şi la adoptarea lor. ** *Organ legislativ* = organ care are împuternicirea de a elabora şi a adopta legile. *Putere legislativă* = una dintre cele trei puteri în care se împarte puterea statului constituţional, care are atribuţia de a face legi. *Consiliu legislativ* = consiliu care cercetează proiectele de lege şi contribuie la îmbunătăţirea şi definitivarea lor. – Din fr. **législatif.**

LEGISLATOR, *legislatori,* s.m. Legiuitor. * Fig. Persoană care stabileşte regulile unei arte sau ale unui curent artistic. – Din fr. **législateur**, lat. **legislator.**

LEGISLATURĂ, *legislaturi,* s.f. Perioadă legală pentru care este ales sau în care a funcţionat un organ legislativ (sau organul suprem al puterii). – Din fr. **législature.**

LEGISLAŢIE, *legislaţii,* s.f. Totalitatea legilor unei ţări sau ale unui domeniu juridic. – Din fr. **législation**, lat. **legislatio.**

LEGIST, -Ă, *legişti, -ste,* adj. (În sintagma) *Medic legist* (şi substantivat) = medic însărcinat cu lămurirea unor aspecte medicale care interesează justiţia. – Din fr. **légiste**

LEGITATE, *legităţi,* s.f. (Fil.) Însuşire a fenomenelor de a se desfăşura în conformitate cu anumite legi (obiective); ansamblul legilor din natură, din societate şi din gândire. – **Lege +** suf. *-itate* (după rus. *zakonomernost'*).

LEGITIM, -Ă, *legitimi, -e,* adj. **1.** Care este întemeiat pe lege, care se justifică prin lege. ** *Legitimă apărare* = situaţie în care cineva comite un act de violenţă pedepsit de lege, dar justificat ca act de apărare împotriva unei agresiuni imediate şi injuste. * (Despre căsătorie) Făcut cu îndeplinirea formelor legale; (despre soţi) căsătoriţi legal; (despre copii) născut din părinţi căsătoriţi sau recunoscut de tată. **2.** Care este justificat, îndreptăţit; just, echitabil. [Acc. şi: *legitím*] – Din fr. **légitime**, lat. **legitimus.**

LEGITIMA, *legitimez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) stabili identitatea pe baza unui document legal. **2.** Tranz. A recunoaşte unui copil născut în afara căsătoriei drepturile de copil legitim. **3.** Tranz. A justifica, a îndreptăţi. – Din fr. **légitimer.**

LEGITIMARE, *legitimări,* s.f. Acţiunea de *a (se) legitima* şi rezultatul ei. – V. **legitima.**

LEGITIMAT, -Ă, *legitimaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a cerut să se legitimeze cu un document legal. **2.** (Despre copii născuţi în afara căsătoriei) Care a fost recunoscut ca legitim. **3.** Care a fost considerat just, echitabil, îndreptăţit. – V. **legitima.**

LEGITIMAŢIE, *legitimaţii,* s.f. Act, document personal eliberat de o autoritate şi cu care cineva îşi dovedeşte identitatea. – Din fr. **légitimation.**

LEGITIMISM s.n. Teorie care proclamă drept principiu fundamental dreptul inalienabil la tron al dinastiilor legitime (răsturnate în urma unor evenimente sociale sau politice) şi puterea absolută a acestora. – Din germ. **Legitimismus.**

LEGITIMIST, -Ă, *legitimişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care susţine o dinastie sau un suveran, consideraţi drept singurii îndreptăţiţi să ocupe tronul. – Din fr. **légitimiste.**

LEGITIMITATE, *legitimităţi,* s.f. (Livr.) Însuşire a ceea ce este legitim. – Din fr. **légitimité.**

LEGIUI, *legiuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) A hotărî prin lege; a legifera. – **Lege** + suf. *-ui.*

LEGIUIRE, *legiuiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de *a legiui* şi rezultatul ei. * Lege (juridică). * Legislaţie. – V. **legiui.**

LEGIUIT, -Ă, *legiuiţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) Care este în conformitate cu legea, bazat pe lege sau cerut de lege; legal, legitim. – V. **legiui.**

LEGIUITOR, -OARE, *legiuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care legiuieşte sau legiferează. [Pr.: *-giu-i-*] – **Legiui +** suf. *-tor.*

LEGIUNE, *legiuni,* s.f. **1.** Mare unitate militară romană; *p. gener.* denumire dată unor formaţii militare sau paramilitare din diferite epoci. ** *Legiune străină* = (în Franţa şi în Spania) formaţie militară, compusă în cea mai mare parte din mercenari, cu garnizoana în colonii. **2.** Fig. Mulţime; ceată, gloată. [Pr.: *-gi-u÷,* – Var.: (înv.) **legioánă** s.f.] – Din fr. **légion**, lat. **legio, -onis.**

LEGUAN, *leguani,* s.m. Şopârlă cu creastă din regiunea tropicală a Americii. [Pr.: *-gu-an*] – Din engl. **leguan.**

LEGUMĂ, *legume,* s.f. Nume generic dat unor vegetale (fasole, cartofi, ceapă etc.) cultivate pentru hrana omului; zarzavat. * (Rar; de obicei la pl.) Mâncare, hrană. – Lat. **legumen.**

LEGUMEALĂ, *legumeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a legumi.* – **Legumi** + suf. *-eală.*

LEGUMI, *legumesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea câte puţin, de ici şi de colo; a mânca sau a bea cu măsură sau fără poftă; a ciuguli. * A degusta, a savura. – Din **legumă.**

LEGUMICOL, -Ă, *legumicoli, -e,* adj. Care aparţine culturilor de legume sau legumiculturii, privitor la culturile de legume sau la legumicultură. – **Legumă** + suf. *-icol* (după *pomicol, vinicol* etc.).

LEGUMICULTOR, -OARE, *legumicultori, -oare,* s.m. şi f. Cultivator de legume. – Din

legumicultură (după *pomicultor-pomicultură*).
LEGUMICULTURĂ s.f. Ramură a agriculturii care se ocupă cu teoria şi practica cultivării legumelor; cultivarea legumelor. – **Legumă + cultură** (după *pomicultură* etc.).
LEGUMINĂ s.f. Globulină care se găseşte în seminţele leguminoaselor. – Din fr. **légumine.**
LEGUMINOS, -OASĂ, *leguminoşi, -oase,* adj. (Despre plante) Al cărui fruct este o păstaie. * (Substantivat, f. pl.) Familie de plante dicotiledonate al căror fruct este o păstaie; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **légumineux.**
LEGUMIRE, *legumiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a legumi* şi rezultatul ei. – V. **legumi.**
LEHAMETE s.f. v. **lehamite.**
LEHAMITE s.f. (Pop.) Oboseală, plictiseală, dezgust, silă (faţă de cineva sau de ceva). ** (În expr.) *A-i fi* (sau *a i se face*) *cuiva lehamite (de ceva)* = a-i fi (cuiva) silă, a se dezgusta, a se scârbi (de ceva). [Var.: **lehámete** s.f.] – Din bg. **liha mi ti** "mi-e silă, m-am săturat".
LEHĂI, *lehăiesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.) A vorbi mult şi fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **lihăí** vb. IV] – Et. nec.
LEHĂIT s.n. (Reg.) Faptul de *a lehăi.* – V. **lehăi.**
LEHĂMEŢI, *lehămeţesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); a se lehămetisi, a se lehămetui. [Var.: **lehămeţí** vb. IV] – Din **lehamete.**
LEHĂMETISI, *lehămetisesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. – **Lehamete +** suf. *-isi.*
LEHĂMETIT, -Ă, *lehămetiţi, -te,* adj. (Reg.) Plictisit, scârbit, dezgustat, lehămetuit. – V. **lehămeti.**
LEHĂMETUI, *lehămetuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. – **Lehamete +** suf *-ui.*
LEHĂMETUIT, -Ă, *lehămetuiţi, -te,* adj. (Reg.) Lehămetit. – V. **lehămetui.**
LEHĂMEŢI vb. IV v. **lehămeti.**
LEHĂU, *lehăi,* s.m. (Reg.) Om mincinos sau flecar. – **Lehăi** + suf. *-ău.*
LEHIME s.f. (Înv.) Totalitatea leşilor; mulţime de leşi. – **Leah** + suf. *-ime.*
LEHUZĂ s.f. v. **lăuză.**
LEHUZI vb. IV v. **lăuzi.**
LEHUZIE s.f. v. **lăuzie.**
LEICĂ[1] s.f. (Pop.; adesea însoţit de numele persoanei la care se referă) Lele **(1)**. – Cf. bg. **lělka** "cumnată".
LEICĂ[2], *leici,* s.f. (Reg.) Pâlnie. – Din rus. **leika**. Cf. ucr. **lijka.**
LEICULIŢĂ, *leiculiţe,* s.f. (Pop.) Leicuţă[1] – **Leică**[1] + suf. *-uliţă.*
LEICUŞOARĂ, *leicuşoare,* s.f. (Pop.) Leicuţă[2]. – **Leică**[1] + suf. *-uşoară.*
LEICUŢĂ[1], *leicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *leică*[1]; leiculiţă, leicuşoară. – **Leică**[1] + suf. *-uţă.*
LEICUŢĂ[2], *leicuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *leică*[2]; pâlnioară. – **Leică**[2] + suf. *-uţă.*
LEIT, -Ă, *leiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (În expr.) *A fi* (sau *a semăna* etc.) *leit* (sau *leit-poleit*) *cu...* = a fi întocmai, la fel, asemenea cu... **2.** (Înv.; despre îmbrăcăminte) care cade perfect pe corpul cuiva. * (Despre oameni) Îmbrăcat într-o haină care cade perfect pe corp. **3.** (Înv.; despre păr) Răsfirat pe spate şi pe umeri. – Din sl. **lejon, lejati.**
LEIŢĂ, *leiţe,* s.f. Monedă de valoare mică (egală cu 20 de parale), care a circulat în trecut. – **Leu**[2] + suf. *-iţă.*
LEJER, -Ă, *lejeri, -e,* adj. (Livr.; mai ales despre îmbrăcăminte) Care este uşor, comod de purtat. – Din fr. **léger.**
LEJERITATE, *lejerităţi,* s.f. (Livr.) Uşurinţă. * Comoditate. – **Lejer +** suf. *-itate* (după fr. *légéreté.*).
LELA adv. (Pop.; în expr.) *A umbla lela* = a hoinări, a vagabonda, a bate drumurile. – Cf. **lele.**
LELE s.f. **1.** Termen de respect cu care se adresează la ţară un copil sau o persoană mai tânără unei femei în vârstă sau cu care vorbeşte despre ea; leică[1]. * (În poezia populară) Femeie (tânără) iubită; mândră. **2.** Femeie rea sau imorală. ** Expr. *Fecior* (sau *pui, fiu*) *de lele* = om şmecher, şiret, ticălos. *A umbla frunza* (sau *în dorul*) *lelii* = a umbla fără rost, degeaba. – Din bg. **lelja.**
LELICĂ s.f. (Pop.) Leliţă. – **Lele** + suf. *-ică.*
LELICUŢĂ, *lelicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lelică.* – **Lelică** + suf. *-uţă.*
LELIŞOARĂ, *lelişoare,* s.f. (Pop.) Leliţă. – **Lele** + suf. *-işoară.*
LELIŢĂ, *leliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lele*; lelică, lelişoară, dadă. [Var.: (reg.) **líţă** s.f.] – **Lele +** suf. *-iţă.*
LEMĂ, *leme,* s.f. **1.** (Mat.) Enunţ preliminar a cărui demonstrare ajută la rezolvarea unei teoreme. **2.** (Log.) Propoziţie preliminară a unei demonstraţii, care trebuie demonstrată la rândul ei. **3.** (Rar) Titlu sau sumar al unei lucrări. – Din fr. **lemme.**
LEMING, *lemingi,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere rozătoare asemănătoare cu hârciogul, cu coada scurtă şi cu blana deasă, brună-roşcată, care trăiesc în regiunile

nordice *(Lemmus)*; animal care aparţine unuia dintre aceste genuri. – Din fr. **lemming.**

LEMN, **(2, 3)** *lemne,* s.n. **1.** Ţesut conducător al unor plante superioare, alcătuit din trahee, parenchim şi fibre cu lignină, folosit ca material de construcţie, drept combustibil etc. ** Expr. *A fi de lemn* (sau *ca lemnul*) = a nu simţi nimic, a fi insensibil. *A se face de lemn* = a înţepeni; a deveni dur. *A rămâne ca de lemn* = a înlemni, a încremeni (din cauza unei surprize, unei emoţii etc.). *A îngheţa lemn =* a înţepeni de frig, a îngheţa tun. **2.** Tulpina şi ramurile unui arbore (sau arbust) tăiat, servind pentru construcţii, drept combustibil etc.; bucată ruptă sau tăiată din trunchiul sau din ramurile unui arbore (sau unui arbust). ** Expr. *Doarme de poţi să tai lemne pe el*, se spune despre cineva care doarme greu. *E ger de crapă lemnele*, se spune când e foarte frig. **3.** (Înv. şi pop.) Copac, arbust. ** Compuse: *lemn-câinesc* = arbust cu frunze mici şi groase, cu flori albe şi fructe negre, cultivat prin grădini, ca gard viu (*Ligustrum vulgare*); *lemn-dulce* = plantă erbacee cu flori mici, liliachii; plutitoare-dulce (*Glyicyrrhiza echinata*); *lemnul-domnului* = subarbust din familia compozeelor, cu flori galbene şi cu miros de lămâie; lemnuş *(Artemisia abrotanum)*. – Lat. **lignum.**

LEMNACEE, *lemnacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate de tipul lintiţei; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. **lemnacées.**

LEMNAR, (1) *lemnari,* s.m. **(2, 3)** *lemnare,* s.n. **1.** S.m. Muncitor, meseriaş care se ocupă cu prelucrarea lemnului; dulgher, tâmplar, bărdaş. **2.** S.n. Butuc pe care se aşază lemnele pentru a fi despicate. **3.** S.n. Daltă cu care se scobeşte în lemn. – **Lemn** + suf. *-ar.*

LEMNĂRIE[1], *lemnării,* s.f. **1.** Cantitate, grămadă (mare) de lemne. **2.** Material lemnos care intră într-o construcţie. **3.** (Reg.) Magazie de lemne. – **Lemn** + suf. *-ărie.*

LEMNĂRIE[2]**,** *lemnării,* s.f. **1.** Meseria lemnarului **(1)**; lemnărit. **2.** Atelierul lemnarului **(1)**; tâmplărie. – **Lemnar** + suf. *-ie.*

LEMNĂRIT s.n. (Rar) Meseria lemnarului **(1)**; lemnărie[2]. – **Lemnar +** suf. *-it.*

LEMNIŞOR, *lemnişoare,* s.n. Diminutiv al lui *lemn*. – **Lemn** + suf. *-işor.*

LEMNOS, -OASĂ, *lemnoşi, -oase,* adj. (Despre ţesuturile vegetale) De natura lemnului. * Format din lemn; care are aspectul şi structura lemnului. – **Lemn** + suf. *-os.*

LEMNUŞ, *lemnuşuri,* s.n. (Reg.) **1.** Chibrit. **2.** (Bot.) Lemnul-domnului. – **Lemn** + suf. *-uş.*

LEMPIRĂ, *lempire,* s.f. Unitate monetară de bază în Honduras. – Din fr. **lempira.**

LEMURI s.m. pl. Suflete ale morţilor în credinţele vechilor romani. – Din lat. **lemures**, fr. **lémures.**

LEMURIAN, *lemurieni,* s.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate, asemănătoare la înfăţişare cu maimuţele; (şi la sg.) animal care face parte din acest subordin. ** (Adjectival) *Mamifer lemurian*. [Pr.: *-ri-an*] – Din fr. **lémuriens.**

LENAJ, *lenajuri,* s.n. Ţesătură subţire de lână. – Din fr. **lainage.**

LENCHI, *lenchiuri,* s.n. Situaţie favorabilă în jocul cu arşice. **[**Var.: **lenghi** s.n.] – Cf. tc. **lenk** "şchiop, schilod".

LENE s.f. Faptul de a se complace în inactivitate; înclinaţia celui căruia nu-i place, care nu doreşte, nu vrea să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; trândăvie; lâncezeală. – Din sl. **lěnî.**

LENEŞ, -Ă, *leneşi, -e,* adj., subst. **1.** Adj., s.m. şi f. (Om) căruia îi lipseşte dorinţa, plăcerea de a munci, de a fi activ, căruia îi e lene; (om) trândav. **2.** Adj. Care trădează, exprimă lene. *Gesturi leneşe.* * Care este domol, încet. *Mersul leneş al melcului.* **3.** S.m. (La pl.) Familie de animale mamifere din America de Sud, cu corp robust, cu membre prevăzute cu gheare puternice şi arcuite, care se mişcă încet şi stau zile întregi agăţate pe aceeaşi creangă *(Bradypodidae)*; (şi la sg.) animal din această familie. – **Lene** + suf. *-eş.* **(2)** Calc după fr. **paresseux**, germ. **Faultier.**

LENEVI, *lenevesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A se afla, a rămâne sau a-i plăcea să rămână în inactivitate, a se lăsa cuprins de lene; a trândăvi. – Din **leniv** sau **leaniv** (înv. "leneş" < sl.).

LENEVIE s.f. Starea omului leneş; *p. ext.* lene, trândăvie. – **Lenevi** + suf. *-ie.*

LENEVIOR, -OARĂ, *leneviori, -oare,* adj. (Cam) leneş. – **Leniv** sau **leaniv** (înv. "leneş" < sl) suf. *-ior.*

LENEVIRE, *leneviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lenevi* şi rezultatul ei. – V. **lenevi.**

LENEVIT s.n. Faptul de *a lenevi*. – V. **lenevi.**

LENEVOS, -OASĂ, *lenevoşi, -oase,* adj. (Înv. şi pop.) Leneş. – **Lenevi +** suf. *-os.*

LENGHI s.n. v. **lenchi.**

LENINISM s.n. Doctrina lui Lenin bazată pe marxism. – Din rus. **leninizm**, fr. **léninisme.**

LENINIST, -Ă, *leninişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine leninismului, privitor la leninism, care este creat de Lenin. **2.** S.m. şi f. Adept al leninismului. – Din rus. **leninist**, fr. **léniniste.**

LENITIV, -Ă, *lenitivi, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care calmează, care alină durerile. – Din fr. **lénitif**, lat. **lenitivus.**
LENJEREASĂ, *lenjerese,* s.f. Meseriaşă care se ocupă cu cusutul lenjeriei. – **Lenjer** [ie] + suf. *-easă.*
LENJERIE, *lenjerii,* s.f. Rufărie de corp şi de pat. [Var.: **lingeríe** s.f.] – Din fr. **lingerie.**
LENJURI s.n. pl. Rufărie de corp; lenjerie. – Din fr. **linge.**
LENOS, -OASE, *lenoşi, -oase,* adj. (Rar) Leneş. – **Lene +** suf. *-os.*
LENT, -Ă, *lenţi, -te,* adj. Încet, domol. – Din fr. **lent**, lat. **lentus.**
LENTĂ, *lente,* s.f. Panglică lată de mătase pe care o poartă regii, demnitarii, cei decoraţi etc. la solemnităţi. – Din rus. **lenta.**
LENTICELĂ, *lenticele,* s.f. Fiecare dintre porii care străbat scoarţa arborilor, permiţând respiraţia ţesuturilor interne. – Din fr. **lenticelle.**
LENTICULAR, -Ă, *lenticulari, -e,* adj. Care are forma unei lentile. – Din fr. **lenticulaire**, lat. **lenticularis.**
LENTIGO s.n. (Med.) Pată pigmentară a pielii cu aspect de nev. * Pistrui. – Din fr., lat. **lentigo.**
LENTILĂ, *lentile,* s.f. **1.** Piesă optică transparentă, de obicei mărginită de două suprafeţe curbate (sau de una sferică şi de una plană), care dă imaginea reală sau virtuală a unui obiect. *** Lentilă de contact* = lentilă fină aplicată direct pe globul ocular în dreptul irisului, pentru corectarea vederii. **2.** Inel metalic care asigură legătura între două ţevi de metal sau între o ţeavă şi un perete de metal. **3.** (În siderurgie) Lupă. **4.** (În sintagma) *Lentilă electronică* = dispozitiv care produce un câmp electric sau magnetic de o anumită configuraţie şi simetrie, astfel încât să poată modifica traiectoriile electronilor. – Din fr. **lentille.**
LENTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Încet, lin, lent. * (Substantivat) Compoziţie sau parte dintr-o compoziţie muzicală executată în acest fel. – Cuv. it.
LENTOARE, *lentori,* s.f. (Franţuzism) Încetineală. – Din fr. **lenteur.**
LEOAICĂ, *leoaice,* s.f. Femela leului[1]. [Pr.: *le-oai-*] – **Leu**[1] + suf. *-oaică.*
LEOARBĂ, *leoarbe,* s.f. (Reg.; depr.) Gură (ca organ al vorbirii). – Formaţie onomatopeică.
LEOARCĂ adj. invar., adv. Foarte ud, plin de apă; bleaşcă. [Pr.: *leoar-că*] – **Liur** + suf. *-că.*
LEONIN[1]**, -Ă,** *leonini, -e,* adj. (Livr.) Care aparţine leului[1], privitor la leu[1]; ca al leului[1]. * *Contract leonin* = contract prin care una dintre părţi îşi rezervă beneficiul cel mai mare sau contract prin care una dintre părţi este scutită de a participa la pierdere. [Pr.: *le-o-*] – Din lat. **leoninus**, fr. **léonin.**
LEONIN[2]**, -Ă,** *leonini, -e,* adj. (În sintagma) *Versuri leonine* = versuri ale căror emistihuri rimează. *Rimă leonină* = rimă în care două sau trei silabe sunt asemănătoare. [Pr.: *le-o-*] – Din fr. **léonin.**
LEOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un corp moale când cade pe o suprafaţă netedă. – Onomatopee.
LEOPARD, *leoparzi,* s.m. Animal carnivor din familia felidelor, cu blana de culoare gălbuie cu pete roşcate sau negre, care trăieşte în Asia şi în Africa; panteră *(Felis pardus).* * Blana acestui animal. *** Leopardul zăpezilor* = irbis. [Pr.: *le-o-*] – Din fr. **léopard**, lat. **leopardus.**
LEOPĂI vb. IV v. **lipăi.**
LEORBĂI, *leorbăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări, a trăncăni, a sporovăi. – **Leoarbă +** suf. *-ăi.*
LEORBĂIALĂ, *leorbăieli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a leorbăi*; flecăreală, trăncăneală, sporovăială. [Pr.: *-bă-ia-*] – **Leorbăi** + suf. *-eală.*
LEORBĂU, *leorbăi,* s.m. (Reg.) Om flecar. – **Leoarbă** + suf. *-ău.*
LEORCĂI, *leorcăiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) face leoarcă, a (se) uda (tare) cu apă. – **Leoarcă** + suf. *-ăi.*
LEORDĂ s.f. v. **leurdă.**
LEORPĂI, *leorpăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mânca sau a bea ceva sorbind cu zgomot. – Formaţie onomatopeică.
LEORPĂIT, *leorpăituri,* s.n. Faptul de *a leorpăi*; zgomot (neplăcut) produs de cel care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. – V. **leorpăi.**
LEPĂDA, *lépăd,* vb. I. (Pop.) **I. 1.** Tranz. A lăsa ceva din mână; a arunca. * A arunca un obiect nefolositor sau fără valoare, renunţând la el. ** Expr. *A nu fi de lepădat* = a fi vrednic de luat în seamă; a avea preţ, valoare. **2.** Tranz. A dărui, a da cuiva ceva de mică valoare. **3.** Tranz. A-şi dezbrăca un veşmânt, a-şi scoate haina, încălţămintea etc. ** Expr. *A(-şi) lepăda masca* = a înceta de a se mai preface, a se arăta sub adevărata înfăţişare morală.

A-şi lepăda potcoavele = a muri. * (Despre animale) A-şi schimba părul, pielea, penele; a năpârli. **4.** Intranz. (Despre femei şi despre femelele animalelor) A naşte înainte de termen un făt mort; a avorta. * Tranz. (Despre peşti) A depune icrele. **II.** Fig. **1.** Tranz. A lăsa ceva sau pe cineva undeva; a îndepărta, a alunga. **2.** Tranz. A părăsi ceva (pentru totdeauna şi de bună voie), a renunţa la... * Refl. A se lăsa de... **3.** Refl. A rupe orice legătură cu cineva. * A nu recunoaşte ceva; a tăgădui. [Prez. ind. şi: *leápăd.* – Var.: (reg.) **lăpădá** vb. I] – Probabil lat. **lapidare "**a arunca cu pietre".

LEPĂDARE, *lepădări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) lepăda* şi rezultatul ei; părăsire; renegare. *** Lepădare de sine* = renunţare la interesele sau la ideile personale (pentru binele obştesc). – V. **lepăda.**

LEPĂDAT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a lepăda*; *spec.* avort. – V. **lepăda.**

LEPĂDAT[2]**, -Ă,** *lepădaţi, -te,* adj. (Despre copii nou-născuţi) Părăsit de mamă; abandonat. – V. **lepăda.**

LEPĂDĂTURĂ, *lepădături,* s.f. **1.** Copil născut înainte de termen (şi adesea cu mari deficienţe fizice sau psihice); stârpitură. **2.** Fig. Om lipsit de caracter; persoană depravată, coruptă, decăzută. – **Lepăda** + suf. *-ătură.*

LEPĂI vb. IV v. **lipăi.**

LEPEDEU, *lepedeie,* s.n. (Reg.) Cearşaf. – Din magh. **lepedö.**

LEPIDODENDRON, *lepidodendroni,* s.m. Arbore fosit din grupul criptogamelor vasculare, cu coroana în formă de umbrelă, ale cărui resturi s-au păstrat în straturile de huilă. – Din fr. **lépidodendron.**

LEPIDOLIT, *lepidoliţi,* s.m. Specie de mică bogată în litiu şi fluor, albă sau roz. – Din fr. **lépidolithe.**

LEPIDOPTER, *lepidoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte care cuprinde fluturii; (şi la sg.) fluture. ** (Adjectival) *Insectă lepidopteră.* [Var.: **lepidoptéră** s.f.] – Din fr. **lépidoptéres**

LEPIDOPTERĂ s.f. v. **lepidopter.**

LEPRĂ, (2) *lepre,* s.f. **1.** Boală contagioasă cronică, frecventă mai ales în regiunile tropicale, produsă de un bacil specific şi caracterizată prin leziuni localizate pe piele, pe sistemul nervos periferic, mucoase, viscere etc. * Fig. Neajuns care macină, subminează; racilă, plagă. **2.** Fig. Om lipsit de conştiinţă, de caracter, fără scrupule. – Din ngr. **lépra.**

LEPROS, -OASE, *leproşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Om) bolnav de lepră. – Din fr. **lépreux.**

LEPROZERIE, *leprozerii,* s.f. Colonie sau spital special în care sunt izolaţi şi îngrijiţi leproşii. – Din fr. **léproserie.**

LEPŞI, *lepşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da cuiva palme, a pălmui; a turti prin lovituri palma. – Din **leapşă.**

LEPŞIT, **-Ă,** *lepşiţi, -te,* adj. (Reg.; despre lucruri) Turtit (printr-o lovitură), pleoştit; *fig.* (despre oameni; adesea substantivat) smintit, ţicnit. – V. **lepşi.**

LEPTOMENINGE, *leptomeninge,* s.n. (Med.) Denumire pentru arahnoidă şi piamater considerate împreună. – Din fr. **leptoméninge.**

LEPTOMENINGITĂ, *leptomeningite,* s.f. (Med.) Meningită în care se inflamează mai ales piamaterul. – Din fr. **leptoméningite.**

LEPTON, *leptoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masa de repaus mai mică decât cea a unui nucleon. – Din fr. **lepton.**

LEPTOSPIRĂ, *leptospire,* s.f. Protozoar spiril, agent patogen al leptospirozei. – Din fr. **leptospire.**

LEPTOSPIROZĂ, *leptospiroze,* s.f. Boală infecţioasă, comună animalelor şi omului, provocată de leptospiră şi care se manifestă prin febră, icter etc. – Din fr. **leptospirose.**

LEPUI, *·lepuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi extrem de fin suprafaţa unei piese metalice cu ajutorul unei substanţe abrazive speciale. – Et. nec.

LEPUIRE, *lepuiri,* s.f. Acţiunea de *a lepui* şi rezultatul ei. – V. **lepui.**

LEPUIT[1]**,** *lepuituri,* s.n. Faptul de *a lepui.* – V. **lepui.**

LEPUIT[2]**, -Ă,** *lepuiţi, -te,* adj. (Despre o piesă) Care a fost supus operaţiei de lepuire. – V. **lepui.**

LER interj. Cuvânt care apare ca refren în colinde, cărora le dă un anumit colorit eufonic. [Var.: **léroi, léroloi, lérui, lérului** interj.] – Probabil lat. [Ha] **llelu [** iah, Domine].

LEROI interj. v. **ler.**

LEROLOI interj. v. **ler.**

LERPENEA s.f. (Reg.) Silinţă, trudă pe care o depune cineva pentru a face ceva. – Et. nec.

LERUI interj. v. **ler.**

LERULUI interj. v. **ler.**

LESĂ, *lese,* s.f. Curea cu care se leagă sau cu care sunt purtaţi câinii. – Din fr. **laisse.**

LESBIAN, -Ă, *lesbieni, -e,* subst., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a insulei Lesbos sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Lesbosului sau populaţiei lui, privitor la Lesbos sau la populaţia lui. **3.** S.f., adj. (Femeie) care practică lesbianismul. [Pr.: -*bi-an*] – Din fr. **lesbien.**
LESBIANISM s.n. Homosexualitate feminină; safism, tribadism. [Pr.: -*bi-a*-] – **Lesbian** + suf. -*ism.*
LESCAIE s.f. v. **lăscaie.**
LESIVARE, *lesivări,* s.f. (Geol.) Dizolvare şi spălare a sărurilor solubile din sol de către apa din precipitaţii. – După fr. **lessivage.**
LESNE adv. Uşor, cu uşurinţă; comod. ** Loc. adj. *Lesne-crezător* = credul. – Din bg. **lesno.**
LESNICIOS, -OASĂ, *lesnicioşi, -oase,* adj. Care este uşor de făcut sau de urmat; care înlesneşte efectuarea unei munci, a unei acţiuni etc. – **Lesne +** suf. -*icios.*
LESNICIUNE, *lesniciuni,* s.f. (Rar) Uşurinţă, facilitate de a face ceva. – **Lesne +** suf. -*iciune.*
LESPEDE, *lespezi,* s.f. Placă poligonală de piatră naturală (prelucrată), de dimensiuni mari, cu care se acoperă mormintele, se pavează interiorul unor edificii, aleile etc. – Et. nec.
LESPEGIOARĂ s.f. v. **lespejoară.**
LESPEJOARĂ, *lespejoare,* s.f. Diminutiv al lui *lespede*. [Var.: **lespegioáră** s.f.] – **Lespede** + suf. -*ioară.*
LEST, *lesturi,* s.n. Încărcătură formată din nisip, pietriş, plumb etc. care asigură stabilitatea navelor de apă sau aeriene; balast, savură. – Din fr. **lest.**
LESTA, *lestez,* vb. I. Tranz. A încărca cu lest o navă sau o aeronavă pentru a le asigura stabilitatea. – Din fr. **lester.**
LESTARE, *lestări,* s.f. Acţiunea de *a lesta* şi rezultatul ei. – V. **lesta.**
LEŞ[1], *leşuri,* s.n. Cadavru, hoit, stârv. – Din tc. **leş.**
LEŞ[2] s.m. v. **leah.**
LEŞESC, -EASCĂ, *leseşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Înv.) Polonez. **2.** Adj. (În sintagma) *Raţă leşească* = rasă de raţe domestice, cu penele albe sau negre, cu carnea gustoasă. **3.** S.f. art. Dans popular din Moldova; melodie după care se execută acest dans. – **Leş**[2]**+** suf. -*esc.*
LEŞEŞTE adv. (Înv.) Ca polonezii, ca leşii[2], în felul polonezilor. – **Leş**[2] + suf. -*eşte.*
LEŞIALĂ, *leşieli,* s.f. (Reg.) Stare de slăbiciune, de sfârşeală; leşuială. [Pr.: -*şi-a*-] – **Leşie** (înv. "sfârşeală" – et. nec.) + suf. -*eală.*
LEŞIATIC, -Ă, adj. v. **leşietic.**
LEŞIE s.f. Soluţie alcalină (folosită la spălatul rufelor, în diverse procese industriale etc.) obţinută prin dizolvarea în apă a sodei sau a hidroxidului de potasiu sau prin fierbere cu apă a cenuşii de lemn. – Lat. **lixiva.**
LEŞIETIC, -Ă, *leşietici, -ce,* adj. Cu gust sau cu miros (neplăcut) de leşie, ca leşia; leşios. * Fig. Cenuşiu, întunecat, mohorât. *Cer leşietic.* [Pr.: -*şi-e÷,* – Var.: **leşiátic, -ă,** adj.] – **Leşie +** suf. -*etic.* – V. *sălciu.*
LEŞIN, *leşinuri,* s.n. **1.** Pierdere subită şi trecătoare a conştiinţei, fără oprire a inimii şi a mişcărilor respiratorii, provocată de o anemie a creierului, ca urmare a unei stări maladive, a unor eforturi fizice mari, a unei emoţii puternice etc.; lipotimie. **2.** Stare de slăbiciune mare, de lipsă de putere, de vlagă, provocată de foame, de sete etc.; sfârşeală. [Acc. şi: *léşin*] – Din **leşina** (derivat regresiv).
LEŞINA, *leşin,* vb. I. Intranz. A suferi un leşin **(1)**, a-şi pierde cunoştinţa. ** Expr. *A leşina de râs* = a râde foarte tare. – Et. nec.
LEŞINAT, -Ă, *leşinaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de leşin **(1)**, în nesimţire. **2.** Extrem de slab; lipsit de vlagă, extenuat; moleşit (de foame, de sete, de oboseală etc.); sfârşit[2]. – V. **leşina.**
LEŞINĂTURĂ, *leşinături,* s.f. (Depr.) Fiinţă foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de putere. – **Leşina +** suf. -*ătură.*
LEŞIOS, -OASĂ, *leşioşi, -oase,* adj. (Rar) Leşietic. [Pr : -*şi-os*] – **Leşie +** suf. -*os.*
LEŞNIC, *leşnice,* s.n. (Reg.) Specie de plasă de pescuit. [Var.: **léşniec** s.n.] – Din bg. **leštnik** "alun".
LEŞNIEC s.n. v. **leşnic.**
LEŞUI, *leşuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A provoca o stare de slăbiciune, de sfârşeală. – Cf. **leşin.**
LEŞUIALĂ, *leşuieli,* s.f. (Reg.) Leşială. – **Leşui** + suf. -*eală.*
LEŞUIT, -Ă, *leşuiţi, -te,* adj. (Reg.) Sfârşit[2], slăbit (de foame). – V. **leşui.**
LETAL, -Ă, *letali, -e,* adj. (Med.) Care provoacă moartea; mortal, de moarte. – Din fr. **létal**, lat. **letalis.**
LETALITATE s.f. (Med.) Mortalitate. – Din fr. **létalité.**

LETARGIC, -Ă, *letargici, -ce,* adj. Care ţine de letargie, privitor la letargie. ** *Encefalită letargică* = boală infecţioasă a encefalului, caracterizată prin febră, somnolenţă şi paralizie. – Din fr. **léthargique.**

LETARGIE, (rar) *1etargii,* s.f. Stare patologică caracterizată printr-un somn adânc, de lungă durată, şi prin pierderea cunoştinţei şi a capacităţii de mişcare. * Fig. Apatie, amorţeală, inactivitate totală. – Din fr. **léthargie.**

LETCĂ, *letci,* s.f. (Reg.) Unealtă manuală care serveşte la depănatul firelor pe mosoare. – Din bg. **letka.**

LETCON, *letcoane,* s.n. Unealtă în formă de ciocan pentru încălzirea pieselor metalice în vederea lipirii lor cu cositor, cu plumb etc.; ciocan de lipit. – Din germ. **Lötkolben.**

LETON, -Ă, *letoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Letoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Letonici sau populaţiei ei, privitor la această ţară sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba letonă. – Din fr. **letton.**

LETOPISEŢ, *letopiseţe,* s.n. **1.** Scriere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică; cronică, hronic. [Acc. şi: *letopíseţ*] – Din sl. **lětopîsîcî.**

LETRASET, *letraseturi,* s.n. Set de litere, cifre şi semne de punctuaţie de diferite culori şi caractere, aflate pe un suport transparent şi care pot fi transferate, prin apăsare, pe diferite suprafeţe. [Pl. şi: *letrasete*] – Denumire comercială.

LETRINĂ, *letrine,* s.f. (Tipogr.) Literă majusculă (de obicei ornată) folosită la început de capitol în ediţii bibliofile. – Din fr. **lettrine.**

LETRISM s.n. Teorie literară şi artistică formalistă, care consideră că esenţa poeziei constă în simpla sonoritate a sunetelor, dispuse mai mult sau mai puţin arbitrar. – Din fr. **lettrisme.**

LETURGHIE s.f. v. **liturghie.**

LEŢCAIE s.f. v. **lăscaie.**

LEU[1]**,** *lei,* s.m. **1.** Mamifer carnivor de talie mare din familia felidelor, cu corpul acoperit cu blană scurtă de culoare gălbuie şi cu o coamă bogată în jurul capului, deosebit de puternic şi de vorace, care trăieşte în Africa şi în Asia meridională *(Panthera leo)*. ** (În basme) *Leu-paraleu* = leu mare şi cu o putere extraordinară; *fig.* om curajos, viteaz. ** Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare, cea mai valoroasă din împărţeala unui bun şi pe care şi-o însuşeşte cel mai puternic dintre părtaşi. ** Compuse: *leu-de-mare* = mamifer carnivor acvatic asemănător cu foca, având o coamă pe gât, piept şi omoplat *(Otaria byronia)*; *leul-furnicilor* = insectă asemănătoare cu libelula, ale cărei larve se hrănesc cu insecte *(Myrmeleon formicarius)*. * Fig. Om puternic, viteaz. **2.** (Art.) Numele unei constelaţii. – Et. nec. Cf. lat. **leo.**

LEU[2]**,** *lei,* s.m. Unitate monetară principală în România, egală cu 100 de bani; franc[1]. – Din **leu**[1] (cu sensul după tc. *arslanly*).

LEUCĂ, *leuci,* s.f. Parte a carului formată dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt îmbucat în osie şi cu celălalt prins de loitră, spre a o sprijini. ** Expr. *A fi lovit* (sau *bătut, pălit, trăsnit*) *cu leucă (în cap)* = **a)** a fi zăpăcit, prostănac, idiot; **b)** a fi beat. – Din bg. **levka.**

LEUCEMIE s.f. Boală de sânge caracterizată prin creşterea patologică a numărului de leucocite din organism şi prin apariţia unor leucocite imature; leucoză, mieloză. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucémie.**

LEUCIT s.n. Silicat natural de aluminiu şi de potasiu, de culoare cenuşie sau albă, cu luciu sticlos, folosit mai ales ca îngrăşământ agricol. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucite.**

LEUCOBAZĂ, *leucobaze,* s.f. (Chim.) Leucoderivat. [Pr.: *le-u-*] – Din germ. **Leukobase**, fr. **leucobase.**

LEUCOCIT s.n. v. **leucocită.**

LEUCOCITAR, -Ă, *leucocitari, -e,* adj. Care ţine de leucocite, privitor la leucocite. ** *Formulă leucocitară* = repartizarea diferitelor categorii de leucocite în sânge. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucocytaire.**

LEUCOCITĂ, *leucocite,* s.f. Globulă albă din sânge, care are un rol important în protejarea organismului împotriva microbilor. [Pr.: *le-u÷, –* Var.: **leucocít** s.n.] – Din fr. **leucocyte.**

LEUCOCITOGENEZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare a leucocitelor. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucocytogenése.**

LEUCOCITOLIZĂ, *leucocitolize,* s.f. (Med.) Distrugere a leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucocytolyse.**

LEUCOCITOZĂ, *leucocitoze,* s.f. Creştere patologică a numărului de globule albe din sânge (în procesul de apărare a organismului contra bolilor infecţioase). [Pr.: *le-u-*] – Din fr. l**eucocytose.**

LEUCOCITURIE, *leucociturii,* s.f. Prezenţă a leucocitelor în urină; cantitate de leucocite

prezente în urină. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucocyturie.**
LEUCODERIVAT, *leucoderivaţi,* s.m. (Chim.) Compus obţinut prin reducerea unor coloranţi şi care prin oxidare formează materia colorantă iniţială; leucobază. [Pr.: *le-u-*] – Din germ. **Leukoderivat**, fr. **leucodérivé.**
LEUCODERMIE s.f. Decolorare a pielii cauzată de absenţa sau de dispariţia locală a unor pigmenţi. [Pr.: *-le-u-*] – Din fr. **leucodermie.**
LEUCOGRAMĂ, *leucograme,* s.f. Examen de laborator prin care se determină numărul leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucogramme.**
LEUCOM, *leucoame,* s.n. Boală de ochi constând în formarea unei pete albe pe cornee şi care poate duce la orbire; albeaţă. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucome.**
LEUCOPENIE s.f. Scădere patologică a numărului globulelor albe din sânge. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucopénie.**
LEUCOPLAST, *leucoplaste,* s.n. Fâşie de ţesătură impregnată cu cauciuc, lipicioasă pe o parte, folosită la fixarea pansamentelor. [Pr.: *le-u÷,* – Pl. şi: *leucoplasturi*] – Din germ. **Leukoplast**, fr. **leucoplaste.**
LEUCOPLAZIE, *leucoplazii,* s.f. (Med.) Transformare patologică a unei mucoase în ţesut cornos de culoare albicioasă. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucoplasie.**
LEUCOPOIEZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare şi de maturaţie a leucocitelor. [Pr.: *le-u-co-po-ie-*] – Din fr. **leucopoîése.**
LEUCOREE s.f. Scurgere vaginală de lichid albicios, mucos, uneori purulent; poală albă. [Pr.: *le-u-co-re-e*] – Din fr. **leucorrhée.**
LEUCOREIC, -Ă, *leucoreici, -ce,* adj., s.f. (Med.) (Bolnavă) de leucoree. [Pr.: *le-u-co-re-ic*] – **Leucoree** + suf. *-ic.*
LEUCOZĂ, *leucoze,* s.f. (Med.) Leucemie. *** Leucoza găinilor* = boală virotică şi transmisibilă, răspândită prin ouăle infectate ale găinilor. [Pr.: *le-u-*] – Din fr. **leucose.**
LEURDĂ, *leurde,* s.f. Plantă erbacee bulboasă comestibilă din familia liliaceelor, cu flori albe ca zăpada, cu miros şi gust de usturoi (*Allium ursinum*). [Pr.: *le-ur÷,* – Var.: **leórdă** s.f.] – Cf. bg. **levurda.**
LEUŞOR[1]**,** *leuşori,* s.m. Diminutiv al lui *leu*[1]; leuţ[1]. [Pr.: *le-u÷,* – Pl. şi: *leişori*] – **Leu**[1] + suf. -*uşor.*
LEUŞOR[2]**,** *leuşori,* s.m. Diminutiv al lui *leu*[2]; leuţ[2]. [Pr.: *le-u÷,* – Pl. şi: *leişori*] – **Leu**[2] + suf. -*uşor.*
LEUŞTEAN s.m. Plantă erbacee aromată, cu miros pătrunzător, din familia umbeliferelor, ale cărei frunze sunt întrebuinţate drept condiment *(Levisticum officinale).* [Pr.: *le-uş-*] – Et. nec.
LEUŢ[1]**,** *leuţi,* s.m. Leuşor[1]. – **Leu**[1] + suf. *-uţ.*
LEUŢ[2]**,** *leuţi,* s.m. Leuşor[2]. – L**eu**[2] **+** suf. *-uţ.*
LEVA, *leve,* s.f. Unitate monetară principală în Bulgaria. – Din bg. **leva.**
LEVANTIN, -Ă, *levantini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Levantului sau era originară de acolo; *p. restr.* negustor originar din aceste locuri. **2.** Adj. Care aparţine Levantului sau populaţiei lui, privitor la Levant sau la populaţia lui, specific Levantului. * (Depr.) Necinstit, ipocrit, intrigant. – Din fr. **levantin.**
LEVATĂ, *levate,* s.f. **1.** Operaţie de scoatere a mosoarelor sau a ţevilor pline de pe maşinile de semitort sau de filat dintr-o filatură. * Cantitate de fire toarse obţinută prin această operaţie. **2.** (La jocul de cărţi) Totalitatea cărţilor pe care unul dintre jucători le poate ridica de pe masă în baza unei cărţi mai mari sau a unui atu. – După fr. **levée.**
LEVĂNŢICĂ s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori albastre plăcut mirositoare, întrebuinţată în medicină şi în industria parfumurilor; lavandă (*Lavandula angustifolia*). [Var.: **levenţícă, livănţícă** s.f.] – **Levantă** (înv. "levănţică" < ngr.) + suf. *-ică.*
LEVENT, -Ă, *levenţi, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Marinar turc din marina de război a Imperiului Otoman, originar din Levant. **2.** S.m. Mercenar moldovean din oastea Ţării Româneşti. **3.** Adj. (Înv.) Darnic, generos. **4.** Adj. (Înv.) Voinic, viteaz. [Var.: **levínt, -ă** adj.] – Din tc. **levent.**
LEVENŢICĂ s.f. v. **levănţică.**
LEVIATAN, *leviatane,* s.n. (Text.) Agregat pentru spălarea industrială a lânii. [Pr.: -*vi-a-*] – Din fr. **léviathan.**
LEVIER, *leviere,* s.n. Pârghie de manevră (la o maşină, la un mecanism). [Pr.: -*vi-er*] – Din fr. **levier.**
LEVIGA, *levighez,* vb. I. Tranz. A transforma un material în praf fin prin fărâmiţarea în apă (sau într-un lichid) şi printr-o sedimentare fracţionată a materialului. – Din fr. **léviger.**
LEVIGARE, *levigări,* s.f. Acţiunea de *a leviga* şi rezultatul ei; levigaţie. – V. **leviga.**

LEVIGAŢIE, *levigaţii,* s.f. Levigare. – După fr. **lévigation.**
LEVINT, -Ă adj. v. **levent.**
LEVITAŢIE s.f. Capacitate a unor indivizi de a face să se ridice diverse corpuri fără să le atingă sau de a se ridica în spaţiu fără sprijin material. [Var.: **levitaţiúne** s.f.] – Din fr. **lévitation.**
LEVITAŢIUNE s.f. v. **levitaţie.**
LEVIZITĂ s.f. Substanţă toxică cu acţiune vezicantă folosită ca gaz de luptă. – Din fr., engl. **lewisite.**
LEVOGIR, -Ă, *levogiri, -e,* adj. (Despre unele substanţe optice) Care deviază planul de polarizare a luminii spre stânga (în raport cu observatorul care priveşte lumina din faţă). – Din fr. **lévogyre.**
LEVRIER, *levrieri,* s.m. Câine de vânătoare cu pântecele supt şi cu picioarele înalte şi puternice, foarte rapid, specializat în vânarea iepurelui. [Pr.: *-vri-er*] – Din fr. **lévrier.**
LEVULOZĂ, *levuloze,* s.f. (Biol.) Fructoză. – Din fr. **lévulose.**
LEXEM, *lexeme,* s.n. Cuvânt sau parte de cuvânt care serveşte ca suport minimal al semnificaţiei. – Din fr. **lexéme.**
LEXEMATIC, -Ă, *lexematici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la lexem. – Din fr. **lexématique.**
LEXIC s.n. Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă; vocabular. * P. restr. Totalitatea cuvintelor caracteristice limbii unei epoci, unei regiuni, unui scriitor etc. – Din fr. **lexique.**
LEXICAL, -Ă, *lexicali, -e,* adj. Care aparţine lexicului, privitor la lexic, de lexic. – Din fr. **lexical.**
LEXICOGRAF, -Ă, *lexicografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în lexicografie. – Din fr. **lexicographe.**
LEXICOGRAFIC, -Ă, *lexicografici, -ce,* adj. Care aparţine lexicografiei, privitor la lexicografie, de lexicografie. – Din fr. **lexicographique.**
LEXICOGRAFIE s.f. Disciplină a lingvisticii care stabileşte principiile şi metodele practice de întocmire a dicţionarelor. * Totalitatea dicţionarelor (dintr-o ţară, dintr-o epocă, dintr-un domeniu etc.). – Din fr. **lexicographie.**
LEXICOLOG, -Ă, *lexicologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în lexicologie. – Din fr. **lexicologue.**
LEXICOLOGIC, -Ă, *lexicologici, -ce,* adj. Care aparţine lexicologiei, privitor la lexicologie, de lexicologie. – Din fr. **lexicologique.**
LEXICOLOGIE s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu studiul lexicului. – Din fr. **lexicologie.**
LEXICON, *lexicoane,* s.n. Dicţionar. * (Rar) Enciclopedie (a unui domeniu). – Din lat., fr. **lexicon.**
LEXICOTECĂ, *lexicoteci,* s.f. (Rar) Colecţie de dicţionare. – Din germ. **Lexikotek.**
LEZA, *lezez,* vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A vătăma, a răni. * Fig. A ofensa. **2.** A aduce (cuiva) un prejudiciu, a păgubi (pe cineva). – Din fr. **léser.**
LEZARD s.n. (Franţuzism) Piele de şopârlă tăbăcită. [Pr.: *lezar*] – Din fr. **lézard.**
LEZARDĂ, *lezarde,* s.f. Un fel de panglică folosită în tapiţerie, pentru acoperirea locului de prindere al tapiseriei **(2)**. – Din fr. **lézarde.**
LEZARE, *lezări,* s.f. Acţiunea de *a leza* şi rezultatul ei; vătămare, rănire; ofensă; prejudiciu. – V. **leza.**
LEZIUNE, *leziuni,* s.f. Rană (căpătată prin lovire, rănire etc. sau ca urmare a unei boli). [Pr.: *-zi-u-*] – Din fr. **lésion**, lat. **laesio, -onis.**
LEZMAIESTATE s.f. (În statele monarhice; în sintagma) *Crimă de lezmaiestate* = ofensă adusă de cineva unui suveran, considerată de lege drept crimă. – Din fr. **lése-majesté.**
LIANĂ, *liane,* s.f. Nume generic dat plantelor cu tulpina foarte lungă, subţire şi flexibilă, care se agaţă sau se încolăcesc pe trunchiurile sau ramurile copacilor, pe ziduri etc. [Pr.: *li-a-*] – Din fr. **liane.**
LIANT, *lianţi,* s.m. **1.** Material fluid sau adus în stare fluidă, care are proprietatea de a lega prin întărire bulgării sau granulele unui material solid cu care a fost amestecat; aglomerant. **2.** Substanţă care serveşte la fixarea unui pigment pe fibra textilă. [Pr.: *li-ant*] – Din fr. **liant.**
LIBADEA, *libadele,* s.f. (Înv.) Haină bărbătească lungă. [Var.: **lebadeá** s.f.] – Din tc. **libade.**
LIBANEZ, -Ă, *libanezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Libanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Libanului sau populaţiei lui, privitor la Liban sau la populaţia lui. – **Liban** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. **libanais,** it. **libanese.**
LIBARCĂ, *libărci,* s.f. Gândac de noapte din ordinul ortopterelor, de culoare brună-roşcată, care trăieşte mai ales prin bucătării; şvab (*Blatta germanica*). – Din bg. **hlăbarka.**
LIBAŢIE, *libaţii,* s.f. (În antichitate) Act ritual care consta în gustarea şi apoi vărsarea unei cupe de vin, lapte etc. ca omagiu adus divinităţii. * P. ext. Închinare a paharului cu

băutură în cinstea cuiva la o petrecere. [Var.: **libaţiúne** s.f.] – Din fr. **libation**, lat. **libatio, -onis.**

LIBAŢIUNE s.f. v. **libaţie.**

LIBELA, *libelez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A redacta (corect) un act juridic sau administrativ. – Din fr. **libeller.**

LIBELULĂ, *libelule,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul lung şi subţire, cu capul mare şi cu aripile străvezii, care trăiesc de obicei pe lângă ape; (şi la sg.) insectă din acest ordin; calul-dracului. – Din fr. **libellule.**

LIBER[1]**,** *libere,* s.n. Complex de vase din ţesutul plantelor prin care circulă seva elaborată; parte a scoarţei plantelor lemnoase care cuprinde aceste vase şi în care se află ţesuturile de nutriţie, de susţinere etc. * (Cu sens colectiv) Fibre extrase din scoarţa unor arbori. – Din fr. **liber.**

LIBER[2]**, -Ă,** *liberi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se bucură de libertate, de independenţă individuală şi cetăţenească, care are drepturi politice şi cetăţeneşti depline. * (Despre popoare, state, oraşe) Independent, neatârnat, nesupus (unei puteri străine), autonom. **2.** (Despre oameni) Care are posibilitatea de a acţiona după voinţa sa, de a face sau de a nu face ceva; care nu este supus nici unei constrângeri; slobod. ** *Liber arbitru* = libertate absolută a voinţei omului, postulată la idealismul filozofic[1], în opoziţie cu determinismul. **3.** (Despre acţiuni) Care nu este supus unei restricţii cu caracter arbitrar. ** *Traducere liberă* = traducere care redă conţinutul originalului în formele proprii limbii în care se traduce, fără să respecte riguros forma originalului. *Versuri libere* = rânduri de poezie neprozodică, în care normele prozodice, dacă apar, sunt aplicate necanonic, după dorinţa autorului. *Intrare liberă* = intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc. *Lovitură liberă* = (la unele jocuri sportive cu mingea) lovitură acordată unei echipe drept compensaţie pentru o infracţiune sau o greşeală comisă de echipa adversă. *Profesiune liberă* = profesiune exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituţie sau întreprindere). (Substantivat) ** Compus: *liber-profesionist* = persoană care exercită o profesiune liberă. **4.** (Despre timp) De care se poate dispune la bunul plac, care este în afara obligaţiilor (profesionale). ** Expr. (Substantivat) *A avea liber* = a se afla în afara obligaţiilor (mai ales profesionale) pe o perioadă de timp; a fi scutit pentru un timp oarecare de obligaţiile (profesionale) pe care le are în mod obişnuit, a putea dispune de timpul său. **5.** (Despre bănci, scaune, locuinţe etc.) Care nu este ocupat, gol; neînchiriat. **6.** (Despre oameni) Care nu are obligaţii faţă de alţii; neangajat, disponibil. **7.** Care este lipsit de artificialitate, natural, degajat, armonios, uşor. ** Expr. (Adverbial) *A vorbi liber* = **a)** a ţine un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text; **b)** a fi sincer, a spune deschis ceea ce gândeşti; **c)** a vorbi fără perdea, obscen. *(A vedea) cu ochii liberi* = (a vedea) fără ajutorul unui instrument optic. *Desen liber* = desen artistic efectuat fără ajutorul vreunui instrument tehnic. **8.** (În loc. adv.) *În aer liber* = în plin aer, în mijlocul naturii. *Sub cerul liber* = afară, într-un loc descoperit. – Din fr. **libre**, lat. **liber.**

LIBERA, *liberez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Pop.) A da drumul sau a pleca acasă după efectuarea stagiului militar, a unei concentrări etc. **2.** Tranz. (Înv.) A elibera (o ţară, un popor). – Din fr. **libérer**, lat. **liberare.**

LIBERABIL, -Ă, *liberabili, -e,* adj. (Despre imobile) Care poate fi eliberat (imediat). – Din fr. **libérable.**

LIBERAL, -Ă, *liberali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care aparţine liberalismului, privitor la liberalism. ** *Burghezie liberală* = parte a burgheziei adeptă a liberalismului. *Partid liberal* = partid cu o ideologie liberalistă. **2.** (Înv.) Iubitor de libertate. **3.** Înţelegător; generos; care are idei largi, nepreconcepute. **II.** S.m. Adept, membru al unui partid liberal. – Din fr. **libéral**, lat. **liberalis.**

LIBERALISM s.n. **1.** Doctrină care, opusă socialismului şi dirijismului, proclamă principiul noninterventiei statului în economie, în relaţiile economice existente între indivizi, grupuri sociale sau naţiuni; promovează ideea libertăţii economice, a liberului schimb, a liberei concurenţe etc. **2.** Atitudine de îngăduinţă excesivă faţă de greşelile altora. – Din fr. **libéralisme.**

LIBERALIST, -Ă, *liberalişti, -ste,* adj. Care susţine liberalismul, care aderă la liberalism. – **Liberal** + suf. *-ist.*

LIBERALITATE, *liberalităţi,* s.f. (Livr.) Mărinimie, generozitate. – Din fr. **libéralité**, lat. **liberalitas, -atis.**

LIBERALIZA, *liberalizez,* vb. I. Tranz. A face mai liberal, mai liber. *A liberaliza comerţul.* – Din fr. **libéraliser.**

LIBERALIZARE, *liberalizări,* s.f. Acţiunea de *a liberaliza* şi rezultatul ei. – V. **liberaliza.**

LIBERALIZAT, -Ă, *liberalizaţi, -te,* adj. Care a devenit liber, care nu mai este dirijat, frânat. – V. **liberaliza.**

LIBERARE, *liberări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) libera* şi rezultatul ei; eliberare; lăsare la vatră. – V. **libera.**

LIBERATOR, -OARE, *liberatori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Înv. şi pop.) Eliberator. – Din fr. **libérateur**, lat. **liberator, -oris.**

LIBER-CUGETĂTOR, *liberi-cugetători,* s.m. Adept al unui curent ideologic care promovează o atitudine critică faţă de religie şi faţă de biserică. – **Liber**[2] **+ cugetător** (după fr. *libre-penseur*).

LIBERIAN[1]**, -Ă,** *liberieni, -e,* adj. **1.** (Despre ţesuturile, vasele etc. plantelor) Prin care circulă substanţele organice din frunze spre diverse părţi ale plantei. **2.** (Despre fibrele plantelor) Care formează ţesutul liberian **(1)**, **v**asele liberiene etc. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **libérien.**

LIBERIAN[2]**, -Ă,** *liberieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Liberiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Liberiei sau populaţiei ei, privitor la această ţară sau la populaţia ei. [Pr.: -*ri-an*] – Din fr. **libérien.**

LIBER-SCHIMBISM s.n. Politica economică care revendică libertatea totală a comerţului şi neamestecul statului în viaţa economică. – **Liber**[2] + **schimb** + suf. -*ism* (după fr. *libre-échange*).

LIBER-SCHIMBIST, *liber-schimbişti,* s.m. Adept al liber-schimbismului. – **Liber**[2] + **schimb** + suf. -*ist* (după fr. *libre-échangiste*).

LIBERT, *liberţi,* s.m. Sclav roman eliberat. – Din lat. **libertus.**

LIBERTATE, (4) *libertăţi,* s.f. **1.** Posibilitatea de a acţiona după propria voinţă sau dorinţă; posibilitatea de acţiune conştientă a oamenilor în condiţiile cunoaşterii (şi stăpânirii) legilor de dezvoltare a naturii şi a societăţii. ** Loc. adv. *În libertate* = după bunul plac, nestingherit. ** Expr. *A-şi lua libertatea să...* (sau *de a...*) = a-şi îngădui, a-şi permite să... **2.** Starea unei persoane libere, care se bucură de deplinătatea drepturilor politice şi civile în stat. * Starea celui care nu este supus unui stăpân. * Situaţia unei persoane care nu se află închisă sau întemniţată. ** Expr. *A pune în libertate* = a elibera din închisoare, din arest etc. **3.** Independenţă, neatârnare (a unui stat faţă de o putere străină). **4.** (De obicei la pl.) Drepturi cetăţeneşti. ** *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conştiinţă* = dreptul oricărui cetăţean de a avea o opinie proprie în orice domeniu de activitate. *Libertate de gândire* sau *libertatea cuvântului* = dreptul de a exprima prin viu grai sau prin scris opiniile proprii. – Din fr. **liberté**, lat. **libertas, -atis.**

LIBERTIN, -Ă, *libertini, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care sfidează regulile decenţei şi ale moralei; indecent, uşuratic, desfrânat. – Din fr. **libertin**, lat. **libertinus.**

LIBERTINAJ s.n. Comportare, viaţă de libertin; desfrâu, destrăbălare. – Din fr. **libertinage.**

LIBERTINISM s.n. Comportare, viaţă de libertin; desfrâu, destrăbălare, libertinaj. – **Libertin** + suf. -*ism.*

LIBIAN, -Ă, *libieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Libiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Libiei sau populaţiei ei, privitor la această ţară sau la populaţia ei. [Pr.: -*bi-an*] – Din fr. **libyen.**

LIBIDINISM, *libidinisme,* s.n. Însuşire a unei persoane libidinoase. * Comportare, atitudine libidinoasă. – **Libidin** [os] + suf. -*ism.*

LIBIDINOS, -OASĂ, *libidinoşi, -oase,* adj. Care se lasă fără ruşine stăpânit de pofta plăcerilor senzuale, înclinat spre lascivitate. – Din fr. **libidineux**, lat. **libidinosus.**

LIBIDINOZITATE, *libidinozităţi,* s.f. Înclinare lipsită de pudoare spre plăcerile senzuale, spre lascivitate. – Din fr. **libidinosité.**

LIBIDO s.n. (Med.) Dorinţa de satisfacere a instinctului sexual. – Din lat., fr. **libido.**

LIBRAR, *librari,* s.m. Proprietar al unei librării; negustor de cărţi; *p. ext.* vânzător într-o librărie. * (Înv.) Editor. – Din fr. **libraire**, lat. **librarius.**

LIBRAŢIE, *libraţii,* s.f. (Astron.) Mişcare aparentă, de uşoară balansare a lunii faţă de poziţia sa mijlocie, care permite observarea de pe pământ a ceva mai mult de jumătate din suprafaţa lunară. – Din fr. **libration.**

LIBRĂRIE, *librării,* s.f. **1.** Magazin în care se vând cărţi. **2.** (Înv.) Ocupaţia librarului. – **Librar +** suf. -*ărie* (după fr. *librairie*).

LIBRET, *librete,* s.n. **1.** Textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. **2.** Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care îşi depun aici economiile şi pe baza căruia depunătorii îşi pot retrage (cu dobânda legală) banii depuşi. [Pl. şi: *libreturi*] – Din it. **libretto.**

LIBRETIST, *libretişti,* s.m. Autor de librete **(1)**. – Din it. **librettista.**

LICĂR, *licăre,* s.n. Sclipire, scânteiere, licărire; ceea ce sclipeşte; scânteie. [Var.: **lícur** s.n.] – Din **licări** (derivat regresiv).
LICĂRI, pers. 3 *licăreşte,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi o lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri uşoare şi intermitente. **2.** A sclipi, a luci [Prez. ind. pers. 3 sg.: *lícăre.* – Var.: **licurá** vb. I, **licurí** vb. IV] – Et. nec.
LICĂRIRE, *licăriri,* s.f. Faptul de *a licări*; licărit, licăriş. **1.** Lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri uşoare şi intermitente. **2.** Sclipire, lucire. [Var.: **licuríe** s.f.] – V. **licări**.
LICĂRIŞ, *licărişuri,* s.n. (Rar) Licărire. – **Licări +** suf. *-iş.*
LICĂRIT, *licărituri,* s.n. Licărire. – V. **licări.**
LICĂRITOR, -OARE, *licăritori, -oare,* adj. Care licăreşte. – **Licări** + suf. *-tor.*
LICEAL, -Ă, *liceali, -e,* adj. Care aparţine liceului, privitor la liceu. [Pr.: *-ce-al*] – Din it. **liceale.**
LICEAN, -Ă, *liceeni, -e,* s.m. şi f. Elev de liceu. [Pr.: *-ce-an*] – Din fr. **lycéen.**
LICENŢĂ, *licenţe,* s.f. **1.** Titlu obţinut la terminarea studiilor superioare, pe baza unui examen prin care se dobândeşte dreptul de a exercita profesiunea corespunzătoare studiilor facute; examen dat pentru obţinerea acestui titlu; *p. ext.* diplomă care conferă acest titlu. **2.** Autorizaţie dată de stat unei persoane pentru exercitarea unui negoţ special, pentru operaţii de import şi de export etc. **3.** Contract prin care posesorul unui brevet de invenţie cedează cuiva dreptul de exploatare a invenţiei sale. **4.** Atitudine, ţinută care depăşeşte limitele bunei-cuviinţe; lipsă de respect pentru formele obişnuite. **5.** (În sintagma) *Licenţă poetică* = abatere uşoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei, ritmului sau din dorinţa de a realiza o notă stilistică particulară. – Din fr. **licence**, lat. **licentia.**
LICENŢIA, *licenţiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A concedia pe cineva dintr-un serviciu. [Pr: *-ţi-a*] – Din fr. **licencier** (după *licenţă*).
LICENŢIAT, -Ă, *licenţiaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care a obţinut o licenţă **(1)**. [Pr.: *-ţi-at*] – Din fr. **licencié**, it. **licenziato.**
LICENŢIERE, *licenţieri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a licenţia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-e-*] – V. **licenţia.**
LICENŢIOS, -OASĂ, *licenţioşi, -oase,* adj. Care calcă regulile bunei-cuviinţe şi ale moralei; indecent, impudic, imoral. [Pr.: *ţi-os*] – Din fr. **licencieux**, lat. **licentiosus**.
LICENŢIOZITATE, *licenţiozităţi,* s.f. Caracterul, însuşirea a ceea ce este licenţios; comportare, faptă, vorbă etc. licenţioasă. [Pr.: *-ţi-o-*] – **Licenţios** + suf. *-itate.*
LICEU, *licee,* s.n. Şcoală de cultură generală, în care sunt admişi absolvenţi ai şcolilor generale şi unde se predau cunoştinţele necesare continuării studiilor în învăţământul superior sau diverse specialităţi pentru pregătirea cadrelor medii. – Din fr. **lycée**, lat. **lyceum.**
LICHEA, *lichele,* s.f. Om fără caracter, lipsit de demnitate, netrebnic; secătură. – Din tc. **leke** "neruşinare".
LICHEFIA, *lichefiez,* vb. I. Tranz. A face să devină lichid, a trece un corp gazos în stare lichidă. ** Refl. *Gazul metan se lichefiază.* [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **liquéfier.**
LICHEFIABIL, -Ă, *lichefiabili, -e,* adj. (Despre substanţe gazoase) Care poate fi lichefiat. [Pr.: *-fi-a-*] – Din fr. **liquéfiable.**
LICHEFIANT, -Ă, *lichefianţi, -te,* adj. Care poate produce o lichefiere. [Pr.: *-fi-ant*] – Din fr. **liquéfiant.**
LICHEFIAT, -Ă, *lichefiaţi, -te,* adj. (Despre corpuri gazoase) Care a fost adus în stare lichidă, care a devenit lichid. [Pr.: *-fi-at*] – V. **lichefia.**
LICHEFIERE, *lichefieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lichefia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **lichefia.**
LICHELISM s.n. Atitudine, comportare de lichea; lipsă de demnitate şi de corectitudine. – **Lichea +** suf. *-ism.*
LICHELUŢĂ, *licheluţe,* s.f. (Fam. şi depr.) Diminutiv al lui *lichea.* – **Lichea +** suf. *-eluţă.*
LICHEN, *licheni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de plante inferioare al căror tal este compus dintr-o ciupercă şi o algă aflate în simbioză, care cresc pe scoarţa arborilor bătrâni, pe ziduri, pe stânci etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Boală de piele cu evoluţie cronică, caracterizată prin apariţia pe piele a unor proeminenţe care provoacă mâncărime, prin îngroşarea şi pigmentarea excesivă a pielii etc. – Din fr. **lichen.**
LICHENIC, -Ă, *lichenici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la licheni. – Din fr. **lichénique.**
LICHENIFICARE s.f. (Med.) Proces constând din îngroşarea exagerată a cutelor naturale ale pielii, care devine aspră, striată. – După fr. **lichénification.**
LICHENOLOG, -Ă, *lichenologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în lichenologie. – Din **lichenologie** (derivat regresiv).

LICHENOLOGIE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul lichenilor. – Din fr. **lichénologie**, engl. **lichenologie.**
LICHID, -Ă, *lichizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp, substanţă) care se află într-o stare de agregare intermediară între starea gazoasă şi starea solidă, care nu are o formă stabilă proprie, ci curge sub greutatea proprie şi ia forma vasului în care se află. **2.** Adj. (Despre bani) De care se poate dispune imediat; (despre creanţe, efecte etc.) care poate fi transformat în bani prin vânzare imediată. **3.** Adj. (În sintagma) *Consoană lichidă* (şi substantivat, f.) = nume dat consoanelor laterale şi celor vibrante. – Din fr. **liquide**, lat. **liquidus.**
LICHIDA, *lichidez,* vb. I. Tranz. **1.** A termina, a pune capăt unei acţiuni, unui fapt, unei activităţi etc. **2.** Spec. A îndeplini toate formele necesare pentru ca o situaţie juridică sau financiară să ia sfârşit. * A plăti (o datorie). **3.** (Arg.) A omorî; a asasina. – Din fr. **liquider.**
LICHIDABIL, -Ă, *lichidabili, -e*, adj. Care poate fi lichidat. – Din fr. **liquidable.**
LICHIDARE, *lichidări,* s.f. Acţiunea de *a lichida*. ** Loc. adj. şi adv. *În lichidare* = (care este) în curs de desfiinţare. – V. **lichida.**
LICHIDATOR, -OARE, *lichidatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană însărcinată a îndeplini sau a conduce operaţiile de lichidare a unei întreprinderi, a unei bănci etc. – Din fr. **liquidateur.**
LICHIDATORISM s.n. Curent oportunist de dreapta în sânul unor partide muncitoreşti, care preconiza lichidarea partidului revoluţionar ilegal şi crearea unui partid oportunist legal. – **Lichidator +** suf. *-ism* (după rus. *likvidatorstvo*).
LICHIDIAN, -Ă, *lichidieni, -e,* adj. (Rar) De natură lichidă. [Pr.: *di-an*] – Din fr. **liquidien.**
LICHIDITATE s.f. **1.** Însuşirea de a fi lichid **(1)**. **2.** (Fin.) Totalitatea banilor de care dispune o întreprindere, un patron etc. pentru a face plăţile în termen. – Din fr. **liquidité.**
LICHIOR, *lichioruri,* s.n. Băutură alcoolică preparată din spirt, sirop de zahăr şi esenţe aromatice. – Din fr. **liqueur.**
LICIT, -Ă, *liciţi, -te*, adj. Care este îngăduit, încuviinţat de lege; legal. – Din fr. **licite**, lat. **licitus.**
LICITA, *licitez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A face oferte în cadrul unei licitaţii, a vinde ceva prin licitaţie. – Din fr. **liciter**, lat. **licitari.**
LICITANT, -Ă, *licitanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face oferte în cadrul unei licitaţii. – Din germ. **Lizitant** (după *licita*).
LICITARE, *licitări,* s.f. Acţiunea de *a licita* şi rezultatul ei. – V. **licita.**
LICITAŢIE, *licitaţii,* s.f. Vânzare a unui bun făcută în public, după reguli speciale, având drept rezultat atribuirea obiectului de vânzare persoanei care a oferit preţul cel mai mare; mezat. [Var.: **licitaţiúne** s.f.] – Din fr. **licitation**, lat. **licitatio, -onis.**
LICITAŢIUNE s.f. v. **licitaţie.**
LICOARE, *licori,* s.f. **1.** Băutură fină, savuroasă. * Lichid (medicamentos). **2.** Lichid folosit ca reactiv în anumite reacţii chimice. – Din fr. **liqueur**, lat. **liquor, -oris.**
LICOPODIU s.n. Pulbere galbenă obţinută din sporii unei criptogame, folosită în farmacie, pirotehnie etc. – Din fr. **lycopode.**
LICORIN s.m. v. **licurin.**
LICORN, *licorni,* s.m. (Livr.) Inorog. – Din fr. **licorne.**
LICOROS, -OASĂ, *licoroşi, -oase,* adj. (Rar) Ca o licoare. – Din fr. **liquoreux.**
LICTAR s.n. (Reg.) Marmeladă de prune; magiun. – Din magh. **lekvár.**
LICTOR, *lictori,* s.m. (În Roma antică) Persoană care însoţea, în anumite ocazii, pe înalţii demnitari, mergând înaintea lor şi purtând fasciile. – Din lat. **lictor, -oris.**
LICUAŢIE s.f. (Metalurgie) Fenomen de separare a compuşilor sau a elementelor cu puncte de topire diferite dintr-un amestec sau dintr-un aliaj. [Pr.: *-cu-a-*] – Din fr. **liquation.**
LICUR s.n. v. **licăr.**
LICURA vb. I v. **licări.**
LICURI vb. IV. v. **licări.**
LICURICI, *licurici,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, care are pe ultimele segmente abdominale nişte organe care emit lumină fosforescentă *(Lampyris noctiluca)*. – **Licuri** + suf. *-ici.*
LICURIN, *licurini,* s.m. Varietate de chefal afumat. [Var.: **licorín** s.m.] – Et. nec.
LICURIRE s.f. v. **licărire.**
LIDER, *lideri,* s.m. **1.** Conducător al unui partid, al unei organizaţii sindicale etc. **2.** Sportiv sau echipă sportivă care se găseşte în fruntea unei competiţii. – Din engl., fr. **leader.**
LIDIAN, -Ă, *lidieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Lidiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Lidiei sau

populaţiei ei, privitor la Lidia sau la populaţia ei. [Pr.: -*di-an*] – Din fr. **lydien.**

LIDITĂ, *lidite,* s.f. **1.** Exploziv fabricat pe bază de acid picric, folosit în mine. **2.** Rocă sedimentară cu granulaţie fină, de obicei neagră-cenuşie, alcătuită mai ales din cuarţ şi calcedonie. – Din fr. **lyddite.**

LIED, *lieduri,* s.n. Compoziţie muzicală (vocală) cu caracter liric, făcută pe textul unei poezii scurte. [Pr.: *lid*] – Din germ. **Lied.**

LIEN, *lienuri,* s.n. (Anat.) Splină. [Pr.: *li-en*] – Din lat. **lien.**

LIENAL, -Ă, *lienali, -e,* adj. (Anat.) Al splinei. [Pr.*:li-e-*] – Din lat. **lienal.**

LIENOGRAFIE, *lienografii,* s.f. Radiografie a splinei cu ajutorul unei substanţe de contrast. [Pr.: *li-e-*] – **Lien + [**radi**] ografie.**

LIFT, *lifturi,* s.n. Ascensor. – Din engl., fr. **lift.**

LIFTA, *liftez,* vb. I. **1.** Tranz. (La tenis) A trimite mingea imprimându-i anumite efecte. **2.** A scoate la suprafaţă ţiţeiul acumulat în sonde. – Din fr. **lifter.**

LIFTARE, *liftări,* s.f. Acţiunea de *a lifta*. – V. **lifta.**

LIFTAT, -Ă, *liftaţi, -te,* adj. **1.** (Despre minge, la tenis) Căreia i s-a imprimat, prin aruncare sau lovire, anumite efecte. **2.** (Despre ţiţei) Care a fost scos la suprafaţă. -V. **lifta.**

LIFTĂ, *lifte,* s.f. **1.** Termen injurios dat în trecut de românii ortodocşi popoarelor de altă religie; *p. ext.* termen de ocară dat cotropitorilor. **2.** Termen depreciativ pentru un om rău, câinos sau; *p. ext.* pentru un animal rău. – Din sl. **Litva** "Lituania".

LIFTIER, -Ă, *liftieri, -e,* s.m. şi f. Conducător de lift, persoană care manevrează (şi întreţine) liltul. [Pr.: -*ti-er*] – Din fr. **liftier.**

LIGAMENT, *ligamente,* s.n. Fascicul de fibre conjunctive, tare şi puţin elastic, care leagă între ele, în articulaţii diferite, părţi ale scheletului sau ajută la fixarea viscerelor. – Din fr. **ligament**, lat. **ligamentum.**

LIGAMENTOPLASTIE, *ligamentoplastii,* s.f. (Med.) Procedeu chirurgical de refacere a ligamentelor rupte sau relaxate ale unei articulaţii. – **Ligament + plastie.**

LIGAMENTOS, -OASĂ, *ligamentoşi, -oase*, adj. (Anat.) De natura ligamentului. – Din fr. **ligamenteux.**

LIGATURĂ, *ligaturi,* s.f. **1.** Legare provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului, a ureterului etc., pentru a închide orificiul lor. * Fir de aţă, mătase, catgut, cu care se face o ligatură **(1)**. **2.** Reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic; logotip. – Din fr. **ligature**, lat. **ligatura.**

LIGAV, -Ă adj. v. **lingav.**

LIGĂ, *ligi,* s.f. Uniune, asociaţie sau coaliţie de state, de oraşe, de societăţi sau de indivizi, constituită în vederea realizării unui ţel comun. – Din fr. **ligue**, it. **liga.**

LIGHEAN, *lighene,* s.n. Vas de metal, de porţelan etc. larg şi puţin adânc, întrebuinţat la spălatul corpului, al vaselor, al rufelor etc. * Conţinutul unui asemenea vas. – Din tc. **ligen, legen.**

LIGHENAŞ, *lighenaşe,* s.n. Diminutiv al lui *lighean*. – **Lighean** + suf. -*aş.*

LIGHIOAIE s.f. v. **lighioană.**

LIGHIOANĂ, *lighioane,* s.f. **1.** Animal (sălbatic). * Spec. Pasăre de curte; orătanie. * Spec. Insectă, gâză (vătămătoare). **2.** Fig. Termen injurios dat unui om de nimic; mişel. * Calificativ glumeţ dat unui copil sau unui om matur. [Var.: **lighioáie** s.f.] – Din sl. **legeonů**.

LIGNICOL, -Ă*, lignicoli, -e,* adj. (Biol.; despre organisme animale sau vegetale) Care trăieşte pe lemne sau pe putregaiuri. – Din fr. **lignicole.**

LIGNIFICA, *lignific,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în lemn; a (se) impregna cu lignină. – După fr. **lignifier.**

LIGNIFICARE, *lignificări,* s.f. Faptul de *a (se) lignifica*. – V. **lignifica**. Cf. fr. **lignification.**

LIGNINĂ, *lignine,* s.f. Substanţă organică complexă care se găseşte în ţesuturile plantelor lemnoase, dându-le impermeabilitate şi rigiditate. – Din fr. **lignine.**

LIGNIT[1] s.n. Cărbune natural de calitate inferioară, de culoare brună-negricioasă, sfărâmicios. – Din fr. **lignite.**

LIGNIT[2]**, -Ă,** v. **lihnit.**

LIGNOFOL s.n. v. **lignofoliu.**

LIGNOFOLIU s.n. (Tehn.) Fancrit. – Din germ. **Lignofol.**

LIGNOZĂ, *lignoze,* s.f. (Tehn.) Celuloză. – Din germ. **Lignose.**

LIGULAT, -Ă, *ligulaţi, -te,* adj. (Bot.; despre corola compozeelor) Cu ligulă; ca o ligulă. – Din fr. **ligulé.**

LIGULĂ, *ligule,* s.f. (Bot.) Apendice situat între limb şi teacă la frunzele gramineelor. – Din fr. **ligule.**

LIGURI s.m. pl. Populaţie străveche aşezată în nord-vestul Italiei şi în sud-estul Franţei şi

asimilată de celţi şi de romani. – Din fr. **Ligures**, it. **ligure.**

LIHĂI vb. IV v. **lehăi.**

LIHNEALĂ, *lihneli,* s.f. Sfârşeală, slăbiciune (din cauza foamei). [Var.: **alicneálă** s.f.] – **Lihni +** suf. **-***eală.*

LIHNI, *lihnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales la part.) A avea o senzaţie de sfârşeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei). ** Expr. (Refl.) *A i se lihni cuiva* = a-i veni cuiva rău (de foame, de oboseală etc.). [Var : **aligní** vb. IV] – Et. nec.

LIHNIT, -Ă, *lihniţi, -te,* adj. Foarte flămând, chinuit de foame; hămesit. – [Var.: (reg.) **lignít, -ă** adj.] – V. **lihni.**

LILA adj. invar. (Livr.) Violet, liliachiu. – Din fr. **lilas.**

LILIAC[1]**,** *lilieci,* s.m. Arbust înalt cu frunze ovale, cu flori plăcut mirositoare, albe sau colorate în diferite nuanţe de violet sau albastru-violet, crescute în formă de buchete, cultivat ca plantă ornamentală; iorgovan, mălin *(Syringa vulgaris).* * Floarea acestui arbust. [Pr.: *-li-ac*] – Din tc. **leylâk**. Cf. bg. **liuleak**.

LILIAC[2]**,** *lilieci,* s.m. Animal mamifer insectivor, asemănător cu şoarecele, cu aripi adaptate la zbor, formate dintr-o membrană care leagă degetele membrelor anterioare cu cele posterioare şi cu coada, şi care trăieşte prin locuri întunecoase, de unde iese numai noaptea *(Plecotus auritus* şi *Nyctalus noctula*). [Pr.: *-li-ac*] – Din bg. **liljak.**

LILIACEE, *liliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu bulbi, rizomi sau tuberculi, cu frunze întregi, având nervuri paralele, şi cu fructul de obicei o capsulă sau o bacă; (şi la sg.) plantă din această familie. ** (Adjectival) *Plante liliacee.* [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **liliacées.**

LILIACHIU, -IE, *liliachii,* adj. De culoarea florii de liliac[1]; violet(-deschis). [Pr.: *-li-a-*] – **Liliac** [1] + suf. *-iu.*

LILIAL, -Ă, *liliali, -e,* adj. (Rar) De culoarea crinului alb. [Pr.: *-li-al*] – Din fr. **lilial.**

LILIPUT adj. invar. (Rar) Mic; pitic[2]. *Dicţionar liliput.* – Din **Lilliput** (n. pr.). Cf. rus. **liliput**.

LILIPUTAN, -Ă, *liliputani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. Pitic[2]. **2.** Adj. De dimensiuni foarte mici; minuscul, liliput. – **Liliput +** suf. *-an* (după fr. *lileputien*).

LIMAN, *limanuri,* s.n. **1.** Ţărm, mal; (înv.) port. ** Expr. *A ieşi la liman* = a scăpa dintr-o primejdie; a ajunge la o situaţie mai bună. *A duce* (sau *a scoate*) *la (un) liman* (sau *la liman bun*) = a scăpa (pe cineva) dintr-o situaţie grea; a salva. *A ajunge la (un) liman* sau *a ajunge limanul* = a atinge ţinta dorită. * Fig. Adăpost, refugiu. **2.** Lac rezultat prin bararea cu aluviuni a gurii de vărsare a unui râu. [Pl. şi: *limane*] – Din (**1**) tc. **liman**, **(2)** rus. **liman**, ucr. **lyman.**

LIMAX, *limacşi,* s.m. Nume dat mai multor moluşte gasteropode cu corpul alungit, lipsit de cochilie. – Din fr. **limace**, lat. **limax.**

LIMBA, *limbez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă pentru a-i permite trecerea prin locurile mai puţin adânci şi a o reîncărca după ce ea ajunge la o adâncime mai mare. – Din **limb.**

LIMBAJ, *limbaje,* s.n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele; limbă, grai. **2.** Limba unei comunităţi umane istoriceşte constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor şi a gândurilor în cadrul limbii comune sau naţionale. *** Limbaj comun* = **a)** fel de a se exprima simplu, nepretenţios; limbă obişnuită; **b)** mijloc, bază de înţelegere. * Fig. Mijloc de exprimare a ideilor sau a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc. **4.** (Inform.) Sistem de caractere şi simboluri folosit în programare. [Pl. şi: *limbajuri*] – **Limbă** + suf. *-aj* (după fr. *langage*).

LIMBARE, *limbări,* s.f. Acţiunea de *a limba* şi rezultatul ei. * Transportare a unei încărcături cu o navă fluvială până la o navă maritimă. – V. **limba.**

LIMBAREŢ, -Ă, *limbareţi, -e*, adj. Limbut, vorbăreţ, flecar. – **Limbă** + suf. *-areţ.*

LIMBARIŢĂ, *limbariţe,* s.f. **1.** Plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu flori mici, albe sau trandafirii, care creşte prin locuri umede (*Alisma plantago-aquatica).* **2.** Fig. (Fam.) Tendinţă, înclinaţie de a vorbi mult (şi fără rost), de a flecări, de a trăncăni. – **Limbă** + suf. *-ariţă.*

LIMBĂ, *limbi,* s.f. **I.** Organ musculos mobil care se află în gură, servind la perceperea gustului, la mestecarea şi la înghiţirea alimentelor, la om fiind şi organul principal de vorbire. ** Expr. *A-şi înghiţi limba* = **a)** a mânca cu poftă; **b)** a se abţine de a spune ceva nepotrivit; **c)** a fi foarte tăcut. *A alerga* (sau *a umbla*) *după ceva* (sau *după cineva*) *cu limba scoasă* = a căuta cu orice preţ să obţină sau să găsească ceva sau pe cineva de care are mare nevoie. *A scoate* (sau *a-i ieşi*) *limba de-un cot* = **a)** a-şi pierde respiraţia, a gâfâi; **b)** a munci mult, a fi foarte ostenit. *A avea limbă de aur* = a avea darul de a vorbi frumos, elocvent. *A fi cu limba (fagure) de miere* = a vorbi frumos, prietenos, amabil. *A avea limbă lungă* sau *a fi lung de limbă* (sau *limbă lungă*) = a vorbi prea mult, a fi flecar.

A avea mâncărime de (sau *vierme la*) *limbă* = a fi limbut, a nu păstra o taină. *A fi slobod la limbă* (sau *limbă slobodă*) = a spune multe cu sinceritate şi fără prudenţă, a spune şi ce nu trebuie. *A-şi scurta limba* = a vorbi mai puţin. *A scurta* (sau *a tăia, a lega*) *limba cuiva* = a opri, a împiedica pe cineva să vorbească. *A prinde (la) limbă* = a căpăta curaj, a începe să vorbească. *A i se lua* (sau *a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroşa cuiva*) *limba* sau *a nu avea limbă (de grăit)* = a nu avea curajul să vorbească. *A-şi pune frâu la limbă* sau *a-şi ţine* (sau *băga*) *limba (în gură)* = a se feri de a spune ceea ce nu trebuie, a tăcea. *(A avea) limbă ascuţită* (sau *rea, de şarpe*) = (a fi) răutăcios, maliţios în tot ce spune. *A înţepa cu limba* = a fi ironic, a batjocuri. *A trage pe cineva de limbă* = a descoase pe cineva, a căuta să afle tainele cuiva. *A fi cu două limbi* sau *a avea mai multe limbi* = a fi mincinos, făţarnic, prefăcut. *A-şi muşca limba* = a regreta că a vorbit ceea ce nu trebuia. *A-i sta* (sau *a-i umbla, a-i veni*) *pe limbă* = a nu-şi putea aminti pe loc de ceva cunoscut. **II. 1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele; limbaj, grai. **2.** Limbajul unei comunităţi umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică şi lexicală proprie. ** *Limbă comună* = **a)** stadiu în evoluţia unei limbi, anterior diferenţierii dialectale; **b)** koine. * Fel de exprimare propriu unei persoane, în special unui scriitor. **3.** Totalitatea altor mjloace şi procedee (decât sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei şi sentimente. *Limba surdomuţilor.* **4.** (Înv. şi reg.) Vorbă, cuvânt; grai, glas. ** Expr. *Cu limbă de moarte* = ca ultimă dorinţă (exprimată pe patul morţii). *A lega pe cineva cu limbă de moarte* = a obliga pe cineva (prin jurământ) să-ţi îndeplinească o ultimă dorinţă, exprimată înainte de moarte. **5.** (Înv.) Prizonier folosit ca informator asupra situaţiei armatei inamice. **6.** (Înv. şi arh.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeaşi limbă; popor, neam, naţiune. **III.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcţional cu limba (**I**). **1.** Bară mobilă de metal, agăţată în interiorul clopotului, care, prin mişcare, loveşte pereţii lui, făcându-l să sune. **2.** Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului. * Pendulul unui orologiu. **3.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesneşte încălţarea pantofilor; încălţător. **4.** Bucată de piele, de pânză etc. lungă şi îngustă, care acoperă deschizătura încălţămintei în locul unde aceasta se încheie cu şiretul. **5.** Lama de metal a unui cuţit, a unui briceag etc. **6.** Flacără de formă alungită. * Fâşie de lumină care străbate întunericul. **7.** Fâşie lungă şi îngustă de pământ, de pădure etc. **8.** Deschizătură, gură lăsată la coteţul de pescuit. **9.** (Bot.) ** Compuse: *limba-apei* = broscariţă. *limba-boului* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori albastre, roz sau albe (*Anchusa officinalis)*; *limba-cucului* = **a)** ferigă mică cu rizom scurt şi târâtor, de obicei cu o singură frunză penată compusă *(Botrychium lunaria*); **b)** plantă erbacee cu flori de culoare albăstruie-liliachie, care creşte în regiunile subalpine *(Gentiana bulgarica)*; *limba-mielului* (sau *mieluşelului*) = plantă erbacee acoperită cu peri aspri, cu flori albastre sau albe; arăriel *(Borago officinalis)*; *limba-oii* = **a)** plantă erbacee cu frunze dinţate şi spinoase, cu flori purpurii, care creşte prin locuri umede şi mlăştinoase *(Cirsium canum*); **b)** mică plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă şi cu flori roz grupate în spice *(Plantago gentianoides)*; *limba-peştelui* = plantă erbacee cu frunzele verzi-albăstrui şi cu flori violete *(Limonium vulgare)*; *limba-soacrei* = nume dat mai multor specii de plante înrudite cu cactusul, cu tulpina spinoasă şi flori roşii, albe sau galbene; *limba-şarpelui* = ferigă mică cu rizomul lung, cu o singură frunză, de formă ovală, răspândită prin locurile umede, prin tufişuri şi păduri *(Ophioglossum vulgatum)*; *limba-vrăbiei* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate şi cu flori mici, verzui *(Thymelaea passerina); limbă-de-mare* = (Iht.) peşte marin cu corpul oval şi asimetric, cu ambii ochi situaţi pe o singură parte *(Solea nasuta*). – Lat. **lingua.**

LIMBISTICĂ s.f. (Înv.) Lingvistică. – **Limbă +** suf. *-istică* (după fr. *linguistique*).

LIMBRIC, *limbrici,* s.m. Gen de viermi paraziţi, cu corpul de formă cilindrică, care trăiesc în intestinul subţire al omului şi al unor animale, putând provoca tulburări grave; ascaridă; vierme aparţinând acestui gen. – Lat. **lumbricus.**

LIMBRICARIŢĂ, *limbricariţe,* s.f. (Med.; pop.) Ascaridioză. – **Limbric** + suf. *-ariţă.*

LIMBUŞOARĂ, *limbuşoare,* s.f. (Pop.). Iberis. – **Limbă +** suf. *-uşoară.*

LIMBUT, -Ă, *limbuţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) care vorbeşte mult (şi fără rost); vorbăreţ, guraliv, flecar, locvace. – Lat. **linguutus** (după *limbă*).

LIMBUŢĂ, *limbuţe,* s.f. Diminutiv al lui *limbă*. – **Limbă** + suf. *-uţă.*

LIMBUŢI, *limbuţesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A vorbi prea mult; a flecări, a trăncăni. – Din **limbut.**

LIMBUŢIE, *limbuţii,* s.f. Înclinare, tendinţă de a vorbi mult şi fără rost; vorbărie, flecăreală, locvacitate. – **Limbut +** suf. **-***ie.*

LIMES s.n. Sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ, construit la graniţele provinciilor. – Cuv. lat.
LIMFADENIE, *limfadenii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a ganglionilor limfatici. – Din fr. **lymphadénie.**
LIMFADENITĂ, *limfadenite,* s.f. Boală care constă în inflamarea ganglionilor limfatici. – Din fr. **lymphadénite.**
LIMFADENOM, *limfadenoame,* s.n. (Med.) Tumoare a ganglionilor limfatici. – Din fr. **lymphadénome.**
LIMFANGIOM, *limfangioame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă congenitală a vaselor limfatice. [Pr.: *-gi-om*] – Din fr. **lymphangiome.**
LIMFANGIOPLASTIE, *limfangioplastii,* s.f. (Med.) Operaţie de refacere a circulaţiei limfatice prin drenaj în ţesutul subcutanat. [Pr.: *-gi-o-*] – Din fr. **lymphangioplastie.**
LIMFANGITĂ, *limfangite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a vaselor limfatice. – Din fr. **lymphangite.**
LIMFATIC, -Ă, *limfatici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine limfei, privitor la limfă; (despre vase) prin care circulă limfa. ** *Sistem limfatic* = totalitatea ţesuturilor, vaselor şi glandelor care servesc pentru trecerea limfei din ţesuturi în circuitul sângelui. *Ganglioni limfatici* = ganglioni mici, care se găsesc mai ales în jurul articulaţiilor şi care constituie un mijloc de apărare împotriva infiltrării microbilor şi a slabei rezistenţe la infecţii. **2.** (Despre oameni; şi substantivat) Care suferă de limfatism. – Din fr. **lymphatique.**
LIMFATISM s.n. Stare patologică (frecventă la copii) caracterizată prin mărirea volumului organelor limfatice şi însoţită de paloare, lipsă de energie, slabă rezistenţă la infecţii. – Din fr. **lymphatisme.**
LIMFĂ, *limfe,* s.f. Lichid transparent, incolor sau gălbui, care circulă prin oasele şi ganglionii limfatici şi în spaţiile intercelulare ale organismului vertebratelor, transportând diferite substanţe între sânge şi ţesuturi. – Din fr. **lymphe**, lat. **lympha.**
LIMFOBLAST, *limfoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară, precursoare a limfocitelor. – Din fr. **lymphoblaste.**
LIMFOCIT, *limfocite,* s.n. Leucocită cu nucleul foarte voluminos, care se găseşte în limfă şi în sânge şi are un rol important în procesul de imunitate. [Var.: **limfocítă** s.f.] – Din fr. **lymphocyte.**
LIMFOCITĂ s.f. v. **limfocit**.
LIMFOCITEMIE*, limfocitemii,* s.f. (Med.) Creştere a numărului limfocitelor din sânge. – Din fr. **lymphocytémie.**
LIMFOCITOZA, *limfocitoze,* s.f. Creştere a numărului limfocitelor din sânge peste cel normal în unele boli infecţioase. – Din fr. **lymphocytose.**
LIMFOGRAFIE, *limfografii,* s.f. (Med.) Radiografiere a vaselor limfatice cu ajutorul unei substanţe de contrast. – Din fr. **lymphographie.**
LIMFOGRANULOMATOZĂ, *limfogranulomatoze,* s.f. Boală care se manifestă prin hipertrofia ganglionilor limfatici. – Din fr. **lymphogranulomatose.**
LIMFOID, -Ă, *limfoizi, -de,* adj. (Despre ţesuturi) În care se formează limfocitele. ** *Organ limfoid* = organ bogat în ţesuturi limfoide. – Din fr. **lymphoîde.**
LIMFOM, *limfoame,* s.n. (Med.) Tumoare cu aspect de ganglion limfatic, constituită din limfocite. – Din fr. **lymphome.**
LIMFOPATIE, *limfopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor sistemului limfatic. – Din fr. **lymphopathie.**
LIMFOPENIE, *limfopenii,* s.f. Scădere anormală a numărului limfocitelor din sânge. – Din germ. **Lymphopenie.**
LIMFOSARCOM, *limfosarcoame,* s.f. (Med.) Tumoare malignă a ganglionilor limfatici. – Din fr. **lymphosarcome.**
LIMFOTROP, -Ă, *limfotropi, -e*, adj. (Med.; despre virusuri) Care are afinitate pentru ţesutul limfatic. – Din fr. **lymphotrope.**
LIMICOL, -Ă, *limicoli, -e*, adj. (Despre animale) Care trăieşte în zona mâlului de pe fundul apelor. – Din fr. **limicole.**
LIMIER, *limieri,* s.m. Câine de vânătoare care adulmecă şi abate vânatul în direcţia dorită de vânători; copoi. [Pr.: *-mi-er*] – Din fr. **limier.**
LIMINAR, -Ă, *liminari, -e*, adj. (Livr.) Iniţial, introductiv. – Din fr. **liminaire.**
LIMITA, *limitez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) fixa între anumite limite sau graniţe; a (se) mărgini, a (se) restrânge, a (se) îngrădi. – Din fr. **limiter**, lat. **limitare.**
LIMITARE, *limitări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) limita* şi rezultatul ei; restrângere, îngrădire. **2.** (Rad.) Menţinere a nivelului unui semnal electric în limite prestabilite. – V. **limita.**
LIMITAT, -Ă, *limitaţi, -te,* adj. **1.** Restrâns între anumite limite. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu

posibilităţi intelectuale reduse; mărginit. – V. **limita**

LIMITATIV, -Ă, *limitativi, -e*, adj. Care limitează, care restrânge între anumite limite. – Din fr. **limitatif.**

LIMITATOR, *limitatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv, aparat etc. care împiedică automat ca o mărime fizică să depăşească o limită dată; limitor. **2.** (Rad.) Circuit electronic cu ajutorul căruia se realizează limitarea semnalelor. – **Limita +** suf. *-tor.*

LIMITĂ, *limite,* s.f. **1.** Punct extrem, margine (a unei suprafeţe, a unui obiect etc.); capăt. * Tonul cel mai înalt sau cel mai profund pe care îl poate emite o voce sau un instrument. * (Mat.) Valoare fixă către care tind valorile unei mărimi variabile. **2.** (În sintagma) *Limită teritorială* = linie care delimitează teritoriul unui stat, al unei provincii, al unei regiuni etc.; graniţă, hotar. *Limită silabică* = locul unde se termină o silabă şi începe alta în fluxul vorbirii. **3.** Fig. Punct până la care pot ajunge posibilităţile, facultăţile, mijloacele etc. cuiva. ** *Limită de vârstă* = vârsta până la care cineva poate ocupa în mod legal o funcţie publică. – Din fr. **limite**, lat. **limes, -itis.**

LIMITOR, *limitoare,* s.n. Limitator. – Din fr. **limiteur.**

LIMITROF, -Ă, *limitrofi, -e*, adj. Care se află în limita, la hotarul unei ţări, unui ţinut, unei suprafeţe etc.; vecin, învecinat. – Din fr. **limitrophe.**

LIMNIGRAF, *limnigrafe,* s.n. Aparat care înregistrează automat variaţiile de nivel ale unui curs de apă, ale unui lac sau ale unui rezervor. – Din fr. **limnigraphe.**

LIMNIMETRIC, -Ă, *limnimetrici, -ce*, adj. Referitor la limnimetrie. – Din fr. **limnimétrique.**

LIMNIMETRIE s.f. Studiul variaţiei nivelului unei ape curgătoare, unui lac, unui rezervor etc. – Din fr. **limnimétrie.**

LIMNIMETRU, *limnimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară nivelul apei unui lac, al unui curs de apă, al unui rezervor. – Din fr. **limnimétre.**

LIMINOLOGIE s.f. **1.** Capitol al hidrobiologiei care studiază condiţiile de viaţă şi organismele din apele dulci. **2.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul lacurilor (naturale şi artificiale). – Din fr. **limnologie.**

LIMONADĂ, *limonade,* s.f. Băutură răcoritoare făcută din zeamă de lămâie (sau de un înlocuitor al ei), apă şi zahăr; citronadă. * P. gener. Băutură răcoritoare gazoasă preparată cu sirop de fructe. [Var.: (pop.) **limonátă** s.f.] – Din fr. **limonade**, germ. **Limonade.**

LIMONAGIU, *limonagii,* s.m. (Rar) Fabricant sau vânzător (ambulant) de limonadă. – Din tc. **limonataci.**

LIMONATĂ s.f. v. **limonadă.**

LIMONIT s.n. Minereu de fier cristalizat sau amorf, de culoare galbenă-brună sau roşcată până la negru, alcătuit din oxid de fier hidratat, argilă şi puţin fosfor. – Din fr. **limonite.**

LIMONIU, -IE, *limonii,* adj. (Rar) Galben ca lămâia. – Din tc. **limoni.**

LIMOTERAPIE, *limoterapii,* s.f. (Med.) Tratament constând în reducerea substanţială a alimentaţiei. – Din fr. **limothérapie.**

LIMPEDE, *limpezi,* adj. **1.** (Despre lichide) Curat şi străveziu, transparent, clar. * Fig. (Despre suflet, conştiinţă etc.) Cinstit, onest, curat. **2.** (Despre cer, timp, atmosferă) Senin, lipsit de nori, de ceaţă; luminos. **3.** (Despre ochi, privire) Pur; luminos. **4.** (Despre sunete; *p. ext.* despre glas) Care răsună distinct; clar, desluşit. **5.** (Despre minte, spirit; *p. ext.* despre oameni) Care vede, înţelege şi expune lucrurile în mod lămurit, desluşit; lucid. **6.** (Despre idei sau felul de exprimare al cuiva) Uşor de înţeles, clar, lămurit, desluşit; explicit. * (Despre fapte, afirmaţii etc.) Neîndoios, sigur, evident. – Lat. **limpidus.**

LIMPEJOR, -OARĂ, *limpejori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *limpede*; destul de limpede. – **Limpede** + suf. *-ior.*

LIMPEZEALĂ, *limpezeli,* s.f. **1.** Limpezire. **2.** Calitatea a ceea ce este limpede; transparenţă; luminozitate; claritate. * Fig. Vreme senină. – **Limpezi** + suf. *-eală.*

LIMPEZI, *limpezesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face sau a deveni limpede, transparent, a (se) curăţa de impurităţi. * Tranz. A clăti cu apă (rece) limpede ceea ce fusese spălat cu săpun, leşie etc. **2.** Refl. (Despre cer, timp, atmosferă) A deveni (mai) senin; a se lumina, a se însenina. ** Expr. *A se limpezi la minte* = a se calma, a se linişti. **3.** Refl. (Despre ochi) A deveni limpede, clar, curat. **4.** Refl. (Despre lucruri care se află la mare distanţă) A apărea mai distinct. **5.** Refl. (Despre voce, glas) A se face limpede, desluşit, a răsuna distinct. **6.** Tranz. şi refl. A (se) clarifica, a (se) desluşi, a (se) lămuri. – Din **limpede.**

LIMPEZICIUNE, *limpeziciuni,* s.f. (Rar) Limpezime. – **Limpezi** + suf. *-iciune.*

LIMPEZIME, *limpezimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi limpede; claritate, limpeziciune. **2.** Întinderea limpede a văzduhului, seninul cerului; limpeziş. **3.** Claritate, precizie (în ceea ce spune sau scrie cineva); explicitate. – **Limpezi** + suf. *-ime.*

LIMPEZIRE, *limpeziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) limpezi* şi rezultatul ei; limpezeală. – V. **limpezi.**

LIMPEZIŞ, *limpezişuri,* s.n. (Rar) **1.** Întindere de apă limpede. **2.** Suprafaţă de teren netedă, lipsită de vegetaţie; loc deschis. **3.** Întinderea limpede a cerului; limpezime. – **Limpezi** + suf. *-iş*.

LIMPEZIT[1]**,** *limpezituri,* s.n. Faptul de *a (se) limpezi*. – V. **limpezi.**

LIMPEZIT[2]**, -Ă,** *limpeziţi, -te,* adj. **1.** Care a fost clătit cu apă limpede (rece) după spălare. **2.** (Despre oameni) Lămurit, edificat. – V. **limpezi.**

LIMPID, -Ă, *limpizi, -de,* adj. (Livr.) Limpede. – Din lat. **limpidus**, fr. **limpide**, it. **limpido.**

LIMPIDITATE, *limpidităţi,* s.f. (Livr.) Limpezime, claritate. – Din fr. **limpidité**, lat. **limpiditas, -atis.**

LIMUZINĂ, *limuzine,* s.f. Automobil de lux, închis, nedecapotabil, pentru patru până la şase persoane. – Din fr. **limousine.**

LIN[1]**,** *lini,* s.m. Peşte cu solzi mărunţi, cu corpul gros, acoperit de mucus, care trăieşte prin bălţi cu apă limpede şi nu prea adâncă *(Tinca tinca)*. – Din bg. **lin.**

LIN[2]**,** *linuri,* s.n. **1.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în formă de jgheab, în care se adună şi se storc strugurii. **2.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc.; vas, cadă de doage unde se pun la fermentat prunele din care se face ţuică. – Din ngr. **linós.**

LIN[3]**, -Ă,** *lini, -e,* adj. **1.** Care se mişcă sau se desfăşoară în mod egal, fără salturi şi treceri bruşte (şi în ritm moderat); domol, liniştit, potolit. **2.** (Despre drumuri, pante etc.) Cu înclinaţie mică, uşor de urcat sau de străbătut. * (Rar; despre suprafeţe) Neted. **3.** (Despre sunete) Lipsit de intensitate; blând, potolit. * (Poetic; despre lumină) Cu o strălucire domoală, blândă, odihnitoare. **4.** Calm, liniştit. – Lat. **lenus, -a** (= *lenis*).

LINACEE, *linacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze întregi, flori hermafrodite şi fructe capsule; (şi la sg.) plantă din această familie. *Inul este o linacee*. – Din fr. **linacées.**

LINARIŢĂ, *linariţe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze asemănătoare cu cele de in, cu flori galbene şi cu fructe în formă de capsule, conţinând seminţe aripate; inişor-de-alior *(Linaria vulgaris)*. [Var.: **linăríţă** s.f.] – Cf. **Linaria** (numele ştiinţific al plantei).

LINĂRIŢĂ s.f. v. **linariţă**.

LINCA interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetele unui clopot sau clopoţel; cling. – Onomatopee.

LINCĂI, pers. 3 *lincăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pânza unei corăbii) A se umfla de vânt. – Cf. sl. **lenkti.**

LINCHI, *linchesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca un aliment lichid lingându-l (şi făcând un zgomot caracteristic cu limba). * A mânca fără poftă, în silă, abia atingând mâncarea. – Formaţie onomatopeică.

LINCIURI, *linciuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se băga în apă bălăcindu-se, împroşcând apa etc. – Formaţie onomatopeică.

LINDENĂ s.f. v. **lindină.**

LINDINĂ, *lindini,* s.f. Ou de păduche. [Var.: **lindenă** s.f.] – Lat. **lens, lendinem** *(= lendem).*

LINDINOS, -OASĂ, *lindinoşi, -oase,* adj. (Rar) Plin de lindini; *p. ext.* murdar, nespălat, neîngrijit. – **Lindină +** suf. *-os.*

LINEAL, *lineale,* s.n. **1.** Instrument metalic de forma unei bare, folosit pentru trasare, măsurare sau verificare de dimensiuni. * (Rar) Riglă. **2.** Dispozitiv (acţionat mecanic sau electric) format din piese paralelipipedice de oţel forjat, care serveşte la conducerea materialului de laminat la intrarea în unele laminoare. * Bară de oţel aşezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. **3.** Dispozitiv al maşinii de cusut, care serveşte la formarea cusăturilor paralele cu marginea materialului. **4.** Element al unei maşini de cardat bumbac, folosit la pieptănarea fibrelor scurte de pe tobă. [Pr.: *-ne-al*] – Din germ. **Lineal.**

LINEAR, -Ă adj. v. **liniar.**

LINEARITATE s.f. v. **liniaritate.**

LINGAV, -Ă, *lingavi, -e,* adj. (Pop.) **1.** Mofturos la mâncare; care abia se atinge de mâncare. **2.** Slab, plăpând, bolnăvicios. [Var.: **lígav, -ă** adj.] – Cf. bg. **ligav**, scr. **ljigav**.

LINGĂREALĂ, *lingăreli,* s.f. Faptul de *a (se) lingări*; comportarea, atitudinea omului slugarnic şi linguşitor. – **Lingări** + suf. *-eală.*

LINGĂRI, *lingăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A flata, a linguşi pe cineva cu slugărnicie. – **Linge +** suf. *-ări.*

LINGĂU, *lingăi,* s.m. **1.** Om căruia îi place să mănânce mult (mai ales de la alţii). **2.** (Adesea adjectival) Om linguşitor şi slugarnic. – **Linge +** suf. *-ău.*

LINGE, *ling,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre animale) A trece cu limba peste ceva; a şterge sau a netezi cu limba ceva. **2.** A atinge cu limba (în mod repetat) ceva de mâncare, a lua cu limba mâncarea. ** Expr. *A-şi linge degetele* (sau *buzele*) = a trece cu limba peste buze sau degete (spre a lua şi ultimele resturi după ce a mâncat ceva bun sau ca manifestare a unei pofte mari, a unei senzaţii de plăcere etc.). (refl.) *A se linge pe degete* (sau *pe buze*) = a trece cu limba peste buze sau degete (spre a lua şi ultimele resturi după ce a mâncat ceva bun sau ca manifestare a unei pofte mari, a unei senzaţii de plăcere etc.). ** Compus: s.m. *linge-blide* (sau *-talgere, -talere*) = (fam.) om care trăieşte pe socoteala altora; parazit, om de nimic. **3.** (Fam.) A linguşi cu slugărnicie. – Lat. **lingere.**

LINGERIE s.f. v. **lenjerie.**

LINGOARE s.f. (Pop.) Febră tifoidă. [Var.: **lungoáre, lângoáre** s.f.] -Lat. **languor, -oris.**

LINGOTIERĂ, *lingotiere*, s.f. Formă metalică (de obicei din fontă) în care se toarnă metalele sau aliajele topite pentru obţinerea lingourilor. [Pr.: *-ti-e-*] – Din fr. **lingotiére.**

LINGOU, *lingouri,* s.n. Bloc de metal sau de aliaj, obţinut prin turnare în lingotieră, care urmează să fie prelucrat ulterior. – Din fr. **lingot.**

LINGUAL, -Ă, *linguali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care aparţine limbii, referitor la limbă. *Nerv lingual.* **2.** (Despre sunete; şi substantivat f.)·La articularea căruia limba **(I)** are rolul principal. – Din fr. **lingual.**

LINGUIST, -Ă, s.m. şi f. v. **lingvist.**

LINGUISTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LINGURAR, (I) *lingurari,* s.m. **(II)** *lingurare,* s.n. **I.** S.m. **1.** Meşter care lucrează (sau vinde) linguri de lemn. **2.** Ţigan (care face linguri). **II.** S.n. Poliţă specială pe care se ţin (la ţară) lingurile şi alte accesorii de masă sau de bucătărie. – **Lingură** + suf. *-ar.*

LINGURĂ, *linguri,* s.f. **I. 1.** Obiect de metal sau de lemn pentru unul casnic, alcătuit dintr-o parte ovală scobită şi dintr-o coadă. ** Expr. (Fam.) *A atârna* (sau *a pune, a lega cuiva*) *lingurile de gât* (sau *în, de brâu*) = a lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă. *A(-şi) mânca banii* (sau *averea*) *cu lingura*, se spune despre un om (bogat) care cheltuieşte prea mult, care risipeşte. **2.** Conţinutul unei linguri **(I 1)**. **3.** (Reg.; în sintagma) *Lingura pieptului* = furca pieptului. **4.** ** Compus: *lingura-zânelor* = ciupercă lemnoasă, brună-roşcată, ce creşte pe trunchiul şi pe rădăcinile arborilor; linguriţă, linguriţa-zânei *(Ganoderma lucidum)*. **II.** Nume dat unor unelte sau unor părţi de instrumente sau de maşini asemănătoare cu o lingură **(I 1)**. **1.** Tub cilindric închis la capătul de jos cu unul sau cu două ventile, folosit la extracţia ţiţeiului, la curăţarea găurii de sondă sau la cimentat. **2.** Unealtă de rotărie sau de dogărie, folosită la găurirea butucului roţii sau la efectuarea vranelor butoaielor. **3.** Nălucă metalică folosită la pescuit. – Lat. **lingula.**

LINGUREA, -ICĂ, *lingurele,* s.f. **1.** Mică plantă medicinală din familia cruciferelor, cu frunze crestate, cu flori albe grupate în ciorchini, întrebuinţată în combaterea afecţiunilor scorbutice, pulmonare etc. *(Cochlearia officinalis)*. **2.** (Pop.) Furca pieptului, lingura pieptului. * Cavitate situată în partea inferioară a furcii pieptului. – **Lingură** + suf. *-ea, -ică.*

LINGURIŢĂ, *linguriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lingură* **(I 1)**; lingură mică, folosită pentru a bea ceai, lapte etc. **2.** Conţinutul unei linguriţe **(1)**. **3.** ** Compus: *linguriţa-zânei* = lingura-zânelor. – **Lingură +** suf. *-iţă.*

LINGUROI, *linguroaie,* s.n. Augmentativ al lui *lingură* **(I 1)**. * Polonic. ** Expr. *A mânca banii* (sau *paralele, averea*) *cu linguroiul* = a cheltui fără măsură. – **Lingură** + suf. *-oi.*

LINGUŞEALĂ, *linguşeli,* s.f. Linguşire. – **Linguşi** + suf. *-eală.*

LINGUŞI, *linguşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A căuta să câştige bunăvoinţa, favoarea etc. cuiva satisfăcându-i vanitatea, a se pune bine cu cineva prin atitudini şi vorbe măgulitoare la adresa lui, prin laude exagerate şi ipocrite; a flata, a măguli, a peria. – Cf. **linge.**

LINGUŞIRE, *linguşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) linguşi* şi rezultatul ei; vorbă, atitudine linguşitoare; adulare, linguşeală, linguşitură. – V. **linguşi.**

LINGUŞITOR, -OARE, *linguşitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care (se) linguşeşte, căruia îi place să linguşească; adulator. – **Linguşi** + suf. *-tor.*

LINGUŞITURĂ, *linguşituri,* s.f. (Rar) Linguşire. – **Linguşi** + suf. *-tură.*

LINGVIST, -Ă, *lingvişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în lingvistică. [Var.: **linguíst, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **linguiste.**

LINGVISTIC, -Ă, *lingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază limba **(II)** şi legile ei de dezvoltare. ** *Lingvistică generală* = domeniu al lingvisticii care studiază limba din punctul de vedere al trăsăturilor ei generale, de mijloc de comunicare specific omului. *Lingvistică diacronică* = studiu al faptelor de limbă privite în evoluţia lor. *Lingvistică sincronică* = studiu al faptelor de limbă aşa cum se prezintă ele la un moment dat. **2.**

Adj. Care aparţine lingvisticii **(1)**, privitor la lingvistică. [Var.: **linguístic, -ă** s.f., adj.**] –** Din fr. **linguistique.**

LINIA, *liniez,* vb. I. Tranz. A trage, a trasa linii (drepte şi regulate) pe hârtie. [Pr.: -*ni-a*] – Din **linie.**

LINIAMENT, *liniamente,* s.n. **1**. Linie **(1)**, trăsătură. **2.** Prima schiţă a unei lucrări. [Pr.: -*ni-a*-] – Din fr. **linéament** (după *linie*).

LINIAR, -Ă, *liniari, -e,* adj. **1.** Care este în formă de linie dreaptă; format din linii geometrice trasate cu ajutorul unor instrumente speciale (linie, compas etc.). ** *Desen liniar* = desen în linii geometrice. *Mişcare liniară* = mişcare rectilinie. * (Adverbial) În linie dreaptă; rectiliniu. * Fig. Simplu; simplist; uniform, plictisitor. **2.** (Despre ecuaţii) De gradul întâi; (despre funcţii) care conţine o anumită variabilă exclusiv la puterea întâi. [Pr.: -*ni-ar.* – Var. **lineár, -ă** adj.] – Din fr. **linéaire**, lat. **linearis.**

LINIARITATE, *liniarităţi,* s.f. Însuşirea de a fi liniar. [Pr.: -*ni-a*÷, – Var. **linearitáte** s.f.] – Din fr. **linéarité.**

LINIAT[1]**,** *liniaturi,* s.n. Faptul de *a linia*. [Pr.: -*ni-at*] – V. **linia.**

LINIAT[2]**, -Ă,** *liniaţi, -te,* adj. Cu linii drepte şi regulate (trasate într-un anumit scop). [Pr.: -*ni-at*] – V. **linia.**

LINIATURĂ, *liniaturi,* s.f. Ansamblul liniilor orizontale sau verticale imprimate pe o foaie, un caiet, un registru etc. [Pr: -*ni-a*-] – Din germ. **Lineatur.**

LINIE, *linii,* s.f. **1.** Trăsătură simplă şi continuă (de forma unui fir) făcută pe o suprafaţă cu tocul, cu creta, cu creionul etc. * (Mat.) Traiectorie descrisă de un punct material într-o mişcare continuă sau de intersecţia a două suprafeţe. **2.** Trăsătură reală sau imaginară care indică o limită, o direcţie sau leagă (pe o hartă, pe un plan etc.) diferite puncte în spaţiu. *** Linie de plutire* = nivelul apei pe suprafaţa exterioară a unei nave în timpul plutirii. ** Loc. prep. *La* (sau *în*) *linia...* = în dreptul..., la nivelul... **3.** (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru; liniuţă. **4.** Riglă. **5.** Unitate de măsură de lungime folosită în ţările româneşti, egală cu a zecea parte dintr-un deget. **6.** (În loc.) *În linie* = în şir drept, în rând, în aliniere. **7.** (Livr.) Rând de cuvinte într-o pagină scrisă. **8.** Succesiune, serie a strămoşilor sau a descendenţilor; filiaţie. **9.** Sistem (sau parte a unui sistem) de fortificaţii, de adăposturi şi de baraje militare destinate să întărească apărarea unui teritoriu, a unui punct strategic etc. ** *Linie de bătaie* (sau *de luptă*) = desfăşurare sistematică a unor forţe militare în vederea luptei; întindere a frontului ocupat de trupele care luptă. *Linie de apărare* = întărire alcătuită din fortificaţii şi trupe. **10.** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Ansamblu al instalaţiilor şi al reţelei de şine pe care circulă trenurile, tramvaiele sau metrourile; porţiune delimitată dintr-o asemenea reţea. **11.** Itinerar, traseu (al unui serviciu de transport). * Direcţie, sens. **12.** Ansamblu de fire, de cabluri etc. care fac legătura între două sau mai multe puncte. ** *Linie electrică* = ansamblul conductelor, dispozitivelor şi construcţiilor care asigură transmiterea la distanţă a energiei electrice. *Linie telefonică* (sau *de telefon*) = ansamblu de conducte care fac legătura între mai multe posturi telefonice sau între posturi şi centralele telefonice. *Linie telegrafică* = totalitatea conductelor şi instalaţiilor dintre un emiţător şi un receptor telegrafic. *Linie de întârziere* = dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice. ** Linie tehnologică* = **a)** organizare a procesului de fabricaţie, în care operaţiile sunt efectuate la locuri de muncă dispuse în ordinea succesiunii operaţiilor de fabricare; **b)** ansamblu de maşini de lucru, instalaţii şi mijloace de transport dintr-o fabrică sau uzină, dispuse în ordinea succesiunii operaţiilor prevăzute de procesul tehnologic. *Linia automată* = complex de maşini-unelte sau agregate care execută în mod automat operaţiile de prelucrare a unor piese, organe de maşini, produse etc. şi care asigură transportul acestora de la o maşină la alta fără intervenţia muncitorului. **13.** (Mai ales la pl.) Trăsătură caracteristică ce dă forma, aspectul, caracterul unui obiect, al unui tot, în special al unei figuri; contur, profil. * Fig. Trăsătură fundamentală, punct esenţial (ale unei probleme). ** Loc. adv. *În linii generale* (sau *mari*) = în ansamblu, fără a intra în detalii. **14.** Fig. Orientare principală, direcţie a unui curent, a unei opinii etc. **15.** (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") Fel, chip, mod; criteriu. *Linie de conduită.* – Din lat. **linea**, it. **linea**, germ. **Linie**, fr. **ligne.**

LINIERE, *linieri,* s.f. Acţiunea de *a linia* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ni-e*-] – V. **linia.**

LINIMENT, *linimente,* s.n. Preparat farmaceutic lichid sau semisolid, cu aspect limpede sau lăptos, folosit pentru fricţiuni sau aplicaţii locale. – Din fr. **liniment.**

LINIOARĂ, *linioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *linie*; liniuţă. **2.** Liniuţă de unire; cratimă. **3.** Fiecare dintre fragmentele unui metru pliabil. [Pr.: -*ni-oa*-] – **Linie** + suf. -*ioară.*

LINIOMETRU, *liniometre,* s.n. (Tipogr.) Riglă de metal, gradată după sistemul corpurilor

tipografice, care serveşte pentru măsurarea liniilor **(7)**. [Pr.: *-ni-o*] – După fr. **lignométre.**

LINIŞOR, -OARĂ, *linişori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *lin*[3]. – **Lin**[3] + suf. *-işor.*

LINIŞTE s.f. **1.** Lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie. **2.** Stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace, seninătate. ** Loc. adv. *În linişte* = liniştit, netulburat. – **Lin**[3] **+** suf. *-işte.*

LINIŞTI, *liniştesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A înceta sau a face să înceteze zgomotele; a înceta sau a face să înceteze o acţiune, un proces (intens); a (se) calma, a (se) potoli, a (se) alina. **2.** A deveni sau a determina să fie lipsit de griji, de frământări. – Din **linişte.**

LINIŞTIRE, *liniştiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) linişti* şi rezultatul ei; linişte. -V. **linişti.**

LINIŞTIT, -Ă, *liniştiţi, -te,* adj. **1.** Lipsit de zgomot, de intensitate, de agitaţie. **2.** Lipsit de griji, de frământări; calm, stăpânit; flegmatic, imperturbabil, placid. – V. **linişti.**

LINIŞTITOR, -OARE, *liniştitori, -oare,* adj. Care linişteşte, care calmează. – **Linişti** + suf. *-tor.*

LINIUŢĂ, *liniuţe,* s.f. Linioară. ** *Liniuţă de unire* = **a)** semn ortografic care serveşte pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte sau pentru a despărţi cuvintele în silabe; **b)** semn de punctuaţie folosit pentru a uni două sau mai multe cuvinte legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; linioară, cratimă. * (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru. [Pr.: *-ni-u-*] – **Linie** + suf. *-uţă.*

LINO s.n. v. **linou.**

LINOGRAF, *linografe,* s.n. Maşină tipografică de cules şi de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul. – Din fr. **linographe.**

LINOGRAVURĂ, *linogravuri,* s.f. Tehnică a gravurii în care imaginea este obţinută prin imprimarea unei plăci de linoleum; (concr.) imagine obţinută prin acest procedeu. – Din fr. **linogravure.**

LINOLEAT, *linoleaţi,* s.m. (Chim.) Nume dat sărurilor de plumb, de mangan etc., folosite în prepararea uleiurilor sicative. [Pr.: *-le-at*] – Din engl. **linoléate.**

LINOLEUM, *linoleumuri,* s.n. Ţesătură textilă pe care s-a aplicat un amestec de substanţe grase, plastifianţi, coloranţi etc. şi care se întrebuinţează în industrie ca izolant, în gospodărie pentru acoperit mese, duşumele etc. [Pr.: *-le-um*] – Din fr. **linoléum.**

LINON s.n. v. **linou.**

LINOTIP, *linotipuri,* s.n. Maşină tipografică care (prin apăsarea unor clape) culege şi toarnă literele în rânduri întregi. – Din fr. **linotype.**

LINOTIPIE, *linotipii,* s.f. **1.** Culegere tipografică cu ajutorul linotipului; meseria de linotipist. **2.** Atelier (sau secţie tipografică) unde se lucrează cu linotipul. – Din fr. **linotypie.**

LINOTIPIST, -Ă, *linotipişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor tipograf care lucrează la linotip. – Din fr. **linotypiste.**

LINOU, *linouri,* s.n. Olandă subţire pentru batiste, bluze, lenjerie de damă etc. [Var.: **linó, linón** s.n.] – Din fr. **linon.**

LINS, -Ă, *linşi, -se,* adj. **1.** (Despre păr) Bine netezit, întins[2], neondulat. **2.** (Fam.; despre oale sau farfurii) Din care s-a mâncat tot, în care n-a mai rămas nici o urmă de mâncare. – V. **linge.**

LINŞA, *linşez,* vb. I. Tranz. A ucide pe cineva prin linşaj. – Din fr. **lyncher.**

LINŞAJ, *linşaje,* s.n. Ucidere fără judecată a cuiva de către o mulţime agitată, aţâţată; linşare. – Din fr. **lynchage.**

LINŞARE, *linşări,* s.f. Acţiunea de *a linşa* şi rezultatul ei; linşaj. – V. **linşa.**

LINTE, (1, 2) s.f., **(3)** *linţi,* s.m. pl. **1.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe-albăstrui şi fructul o păstaie cu seminţe plate, comestibile *(Lens culinaris)*; *p. restr.* fructul şi sămânţa acestei plante. ** Expr. *Până la un bob de linte* = absolut tot. *Pentru un blid de linte,* se spune despre cineva care a comis un act josnic (de trădare), chiar şi pentru un profit material neînsemnat. **2.** S.f. (Med. vet.; pop.) Cisticercoză. **3.** S.m. pl. (Zool.; pop.) Cisticerci. – Lat. **lens, -ntis.**

LINTERS s.n. Puf dens care rămâne pe seminţele de bumbac după egrenare, folosit la fabricarea vatei, a mătăsii artificiale şi a nitrocelulozei. – Din germ. **Linters.**

LINTIŢĂ, (rar) *lintiţe,* s.f. Nume dat mai multor plante acvatice lipsite de frunze şi adesea de rădăcini, cu tulpina lăţită, care formează colonii pe suprafaţa apelor stătătoare sau care curg lin *(Lemna).* [Pl.: şi *lintiţi*] – **Linte +** suf. *-iţă.*

LINTOU, *lintouri,* s.n. Element de construcţie monolit, dispus orizontal deasupra unei deschideri, pentru a prelua greutatea zidăriei de deasupra; buiandrug. – Din fr. **linteau.**

LINŢOLIU, *linţolii,* s.n. (Livr.) Giulgiu. – Din lat. **linteolum**, it. **lenzuolo**, fr. **linceul.**

LINX, *lincşi,* s.m. (Zool.) Râs[2]. – Din fr., lat. **lynx.**

LIOFIL, -Ă, *liofili, -e,* adj. (Despre particulele coloidale) Care are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] – Din fr. **lyophile.**
LIOFILIE s.f. (Chim.) Însuşirea şi starea substanţelor liofile. [Pr.: *li-o-*] – Din fr. **lyophilie.**
LIOFILIZA, *liofilizez,* vb. I. Tranz. A supune evaporării în vid şi la temperaturi foarte scăzute o soluţie sau o suspensie apoasă conţinând un vaccin, plasmă sangvină etc. pentru a le putea păstra timp îndelungat. [Pr.: *li-o-*] – Din fr. **lyophiliser.**
LIOFILIZARE, *liofilizări,* s.f. Acţiunea de *a liofiliza* şi rezultatul ei. [Pr.: *li-o-*] – V. **liofiliza.**
LIOFILIZATOR, *liofilizatoare,* s.n. (Tehn.) Aparat folosit pentru liofilizare. [Pr.: *li-o-*] – Din fr. **lyophilisateur.**
LIOFOB, -Ă, *liofobi, -e,* adj. (Despre particule coloidale) Care nu are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] – Din fr. **lyophobe.**
LIOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un lucru ud care se lipeşte de ceva sau de un corp care cade pe un loc ud ori alunecos. – Onomatopee.
LIOPCIOFLEANDURĂ, *liopciofleandure,* s.f. (Rar; depr.) Lacheu. – Et. nec.
LIOTĂ, *liote,* s.f. (Pop. şi fam.) Grămadă, mulţime (de fiinţe), gloată. – Din bg., scr. **lihota.**
LIP[1] s.n. (Reg.) Strat (gros) de murdărie care se formează pe piele sau pe îmbrăcăminte; jeg. – Din ucr. **lep.**
LIP[2] interj. v. **lipa.**
LIPA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma sau de picioarele cuiva care umblă desculţ sau în papuci. [Var.: **lip** interj.] – Onomatopee.
LIPAN[1]**,** *lipani,* s.m. Peşte asemănător cu păstrăvul, cu corpul argintiu şi alungit, cu capul mic, care trăieşte în zona inferioară a apelor de munte *(Thymallus thymallus).* – Cf. scr. **lipan, lipen.**
LIPAN[2]**,** *lipani,* s.m. (Bot.) Brusture. – Din bg. **lepjan.**
LIPAZĂ, *lipaze,* s.f. (Biol.) Enzimă din sucurile digestive care hidratează grăsimile, descompunându-le în glicerină şi în acizi graşi. – Din fr. **lipase.**
LIPĂI, *lipăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A face un zgomot caracteristic, mergând desculţ sau în papuci ori lovind cu palma; a cepăi. **2.** (Despre animale) A bea sau a mânca ceva făcând un zgomot caracteristic cu limba. [Prez. ind. şi: *lipăiesc.* – Var.: **lăpăí, lepăí, leopăí** vb. IV] – **Lipa** + suf. *-ăi*. Cf. bg. **lapam**.
LIPĂIT s.n. Faptul de *a lipăi.* * Zgomot caracteristic produs de cineva care umblă desculţ sau în papuci ori de o lovitură dată cu palma; cepăit. * Zgomot caracteristic pe care îl fac (cu limba) unele animale când beau sau când mănâncă ceva. – V. **lipăi.**
LIPCAN, *lipcani,* s.m. Curier oficial (turc sau tătar) care făcea legătura între ţările româneşti şi Constantinopol sau în interiorul ţării; curier, ştafetă (călare) în timp de război. – Din tc. **lipkan.**
LIPCĂ adv. (Reg.; în expr.) *A sta* (sau *a şedea* etc.) *lipcă (undeva)* = a sta undeva neclintit, a nu se mişca (dintr-un loc), stingherind pe cineva. *A sta lipcă pe capul cuiva* = a stărui mult pe lângă cineva. *A se ţine lipcă de cineva* = a însoţi pe cineva peste tot (stingherindu-l cu prezenţa sa). *A umbla lipcă după ceva* = a căuta să obţină ceva cu orice preţ; a dori ceva foarte mult. – Din ucr. **lypkyj** "lipicios".
LIPEMIE*,* *lipemii,* s.f. **1.** (Biol.) Prezenţă a lipidelor în sânge; cantitate de lipide prezentă în sânge. **2.** (Med.) Creştere anormală a numărului lipidelor din sânge. – Din fr. **lipémie.**
LIPI, *lipesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A împreuna, a uni, a îmbina, a asambla între ele două sau mai multe obiecte (sau părţi de obiecte) cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic, realizând un tot nedemontabil. * Spec. A închide un plic, umezindu-i marginea cleioasă şi suprapunând-o peste cealaltă margine. * Refl. (Despre ochi, pleoape) A nu se putea deschide din cauza unor secreţii patologice; *fig.* a se închide fără voie de somn. **2.** Refl. Fig. (Despre privire) A se fixa, a se pironi. **3.** Refl. (Despre materii) A fi lipicios, cleios, a se prinde de ceva; a adera. **4.** Refl. (Despre alimente, medicamente etc.) A produce un efect favorabil; a prii. ** Expr. *A se lipi învăţătura (de cineva)* = a asimila uşor învăţătura, a putea învăţa uşor. **5.** Tranz. şi refl. A (se) apropia strâns, a (se) alătura, a (se) atinge de cineva sau de ceva. ** Expr. (Tranz.) *A lipi cuiva o palmă* = a trage, a cârpi cuiva o palmă. * Refl. Fig. A se apropia sufleteşte (de cineva sau de ceva), a intra în relaţii strânse (cu cineva). **6.** Tranz. A întinde, netezind cu palma udă, un strat de lut pe podeaua sau pe pereţii caselor, pe cuptor etc. spre a astupa crăpăturile, a nivela etc. – Din sl. **lěpiti.**
LIPICI, (**1, 3)** *lipiciuri,* s.n. **(2)** *lipici,* s.m. **1.** S.n. Materie, substanţă care serveşte la lipit (hârtia); clei. **2.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee care secretă o substanţă lipicioasă. **3.** S.n. Fig. (Pop. şi fam.) Ceea ce atrage, încântă sau seduce în făptura sau felul de a fi al cuiva; farmec. ** Loc. adj. şi adv. *Cu lipici* = încântător, atrăgător,

fermecător, seducător. ** Loc. vb. *A avea lipici* = a atrage, a fermeca, a seduce pe cineva (prin înfăţişare sau fel de a fi). ** Expr. (Rar) *A prinde lipici de cineva* = a se îndrăgosti de cineva. – **Lipi** + suf. *-ici.*

LIPICIOS, -OASĂ, *lipicioşi, -oase,* adj. **1.** Care se lipeşte, care se prinde uşor de ceva sau de cineva; cleios, năclăit. **2.** (Pop.; despre boli) Molipsitor, contagios. **3.** (Despre oameni sau despre chipul, înfăţişarea lor) Atrăgător, seducător. – **Lipi +** suf. *-icios.*

LIPIDĂ, *lipide,* s.f. (Mai ales la pl.) Substanţă organică grasă, insolubilă în apă, componentă a materiei vii. – Din fr. **lipide.**

LIPIE, *lipii,* s.f. Pâine rotundă şi plată, puţin crescută, cu coajă multă şi miez puţin. – Cf. scr. **lepinja**.

LIPIRE, *lipiri,* s.f. Faptul de *a (se) lipi*; lipit[1]. – V. **lipi.**

LIPIT[1] s.n. Lipire. – V. **lipi.**

LIPIT[2]**, -Ă,** *lipiţi, -te,* adj. **1.** Prins, unit, împreunat, îmbinat cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. * (Despre pleoape sau despre ochi) Care nu se poate deschide din cauza unor secreţii patologice; *fig.* care se închide fără voie din cauza somnului. **2.** (Şi adv.) Foarte apropiat, alăturat strâns de cineva sau de ceva. ** Expr. *A fi lipit de foame* sau *a avea coastele lipite* = a fi foarte flămând. *Sărac* (sau *calic*) *lipit(-pământului)* = foarte sărac. – V. **lipi.**

LIPITOR, -OARE, *lipitori, -oare,* subst. **1.** S.f. Specie de vierme anelid din apele dulci, cu corpul alungit, prevăzut la cele două capete cu câte o ventuză, care se hrăneşte cu sângele animalelor de al căror corp se lipeşte *(Hirudo medicinalis).* * Fig. Exploatator; parazit. **2.** S.f. Pasăre călătoare arboricolă, nocturnă, de culoare brună-cenuşie, cu pete brune sau roşietice, care se hrăneşte cu insecte; mulge-capre *(Caprimulgus europaeus*). **3.** S.m. şi f. Persoană care are meseria de a lipi. – **Lipi** + suf. *-tor.*

LIPITURĂ, *lipituri,* s.f. **1.** Unire, îmbinare, asamblare a două lucruri cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. * (Concr.) Locul unde s-a făcut o lipire. **2.** Pământ, lut frământat cu apă care serveşte la lipitul podelei, pereţilor etc. caselor. – **Lipi** + suf. *-tură.*

LIPIŢAN, *lipiţani,* s.m. Rasă de cai, folosită îndeosebi la călărie şi la tracţiune uşoară. – Din germ. **Lipitzaner.**

LIPOBLAST, *lipoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă adipoasă. – Din engl. **lipoblast.**

LIPOCROM, *lipocromi,* s.m. (Biol.) Pigment de culoare galbenă care se găseşte în ţesutul adipos. – Din fr. **lipochrome.**

LIPODISTROFIE, *lipodistrofii,* s.f. (Med.) Distrofie a ţesutului adipos. – Din fr. **lipodystrophie.**

LIPOFIBROM, *lipofibroame,* s.n. (Med.) Tumoare mixtă, formată din ţesut adipos şi ţesut fibros. – Din fr. **lipofibrome.**

LIPOIDĂ, *lipoide,* s.f. Substanţă organică grasă asemănătoare cu lipidele. – Din fr. **lipoîde.**

LIPOLIZĂ, *lipolize,* s.f. (Biol.) Descompunere a grăsimilor în acizi graşi şi glicerină în procesul digestiei. – Din fr. **lipolyse.**

LIPOM, *lipomuri,* s.n. Tumoare benignă formată din ţesut adipos. – Din fr. **lipome.**

LIPOMATOZĂ, *lipomatoze,* s.f. Depunere anormală de grăsime în diferite regiuni ale corpului. – Din fr. **lipomatose.**

LIPOSARCOM, *liposarcomuri,* s.n. Tumoare malignă formată în ţesuturile grase. – Din fr. **liposarcome.**

LIPOSCLEROZĂ, *liposcleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a unui ţesut adipos. – Din fr. **liposclérose.**

LIPOSOLUBIL, -Ă, *liposolubili, -e*, adj. (Despre substanţe) Care este solubil în grăsimi sau în uleiuri. – Din fr. **liposoluble.**

LIPOTIMIE, *lipotimii,* s.f. (Med.) Leşin. – Din fr. **lipothymie.**

LIPOTROP, -Ă, *lipotropi, -e,* adj. (Biol.; despre substanţe) Care se fixează pe grăsimi şi facilitează metabolismul; care previne acumularea de grăsimi. – Din fr. **lipotrope.**

LIPOVEAN, -Ă, *lipoveni, -e,* s.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării şi care se ocupă mai ales cu pescuitul. – Din rus. **lipovanin** (dial. *lipovan*).

LIPOVEANCĂ, *lipovence,* s.f. Lipoveană. – **Lipovean** + suf. *-că.*

LIPOVENESC, -EASCĂ, *lipoveneşti,* adj. Care aparţine lipovenilor, privitor la lipoveni. – **Lipovean** + suf. *-esc.*

LIPOVENEŞTE adv. În felul lipovenilor. – **Lipovean** + suf. *-eşte.*

LIPOVENIME s.f. (Rar) Mulţime de lipoveni; totalitatea lipovenilor. – **Lipovean** + suf. *-ime.*

LIPSĂ, *lipsuri,* s.f. **1.** Faptul de a nu se afla într-un loc (unde ar fi trebuit să fie în mod obişnuit); absenţă. ** Loc. adv. (Jur.) *În lipsă* = în contumacie. ** Loc. prep. *În* (sau *din*)

lipsă de... = nefiind, neavând ceva, din pricină că lipseşte. *În lipsa (cuiva* sau *a ceva)* = cât timp (sau în timp ce) cineva sau ceva lipseşte. ** Expr. *Mai bine lipsă* = mai bine deloc, mai bine renunţ. *A duce lipsă (de ceva)* = a nu avea ceva (în cantitate suficientă). * (Adjectival) Care lipseşte, absent. *Lipsă la apel.* **2.** Lucru care lipseşte dintr-un ansamblu. **3.** Faptul de a avea lacune, scăderi, deficienţe, defecte; lacună, scădere, deficienţă, defect al cuiva sau a ceva. **4.** Faptul de a-i lipsi cuiva cele necesare; nevoie, sărăcie. **5.** (Înv. şi reg.) Necesitate, trebuinţă. ** Loc. adj. *De lipsă* = necesar, indispensabil. *Am înşirat toate cele ce-mi sunt de lipsă.* [Pl. şi: (înv.) *lipse*] – Din **lipsi** (derivat regresiv).

LIPSCAN, *lipscani,* s.m. Negustor care vindea pe pieţele româneşti mărfuri aduse de la Lipsca. – **Lipsca** (n. pr. = *Leipzig*) + suf. *-an.*

LIPSCĂNIE, *lipscănii,* s.f. **1.** Prăvălie de lipscan. **2.** Marfă vândută de lipscani. – **Lipscan** + suf. *-ie.*

LIPSI, *lipsesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A nu (mai) fi, a nu (mai) exista, a nu se (mai) găsi (acolo unde în mod normal trebuia să se afle). * (Construit cu dativul) A nu avea ceva. *Ce-ţi lipseşte*? **2.** Intranz. (Despre oameni) A nu fi de faţă, a nu se găsi undeva într-un anumit moment; a absenta. * (Mai ales la imper.) A se da la o parte, a dispărea, a fugi. **3.** Intranz. A fi nevoie de ceva, a mai trebui ceva, a nu ajunge, a fi neîndestulător. ** Expr. *Puţin lipseşte* (sau *a lipsit*) *(ca) să* (sau *că...)* = cât pe-aici, aproape să... *Asta* (sau *atâta*) *(îi) mai lipseşte*, se zice în faţa unei perspective neplăcute, adăugată la o neplăcere deja existentă. **4.** Intranz. (Mai ales în construcţii negative) A se da în lături (de la ceva), a nu îndeplini o obligaţie, o datorie; a se codi, a ezita. **5.** Refl. A se dispensa de ceva; a se priva, a renunţa. * Tranz. A lua cuiva ceva de care are nevoie, a-l face să ducă lipsă de ceva; a priva. – Din ngr. **lípso** (viit. lui *lipó*).

LIPSIRE, *lipsiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) lipsi.* – V. **lipsi.**

LIPSIT, -Ă, *lipsiţi, -te,* adj. Căruia îi lipseşte, care nu are ceva; privat de... *** Lipsit (de mijloace)* = sărac. – V. **lipsi.**

LIPURIE, *lipurii,* s.f. (Med.) Eliminare de lipide prin urină; cantitate de lipide prezentă în urină. – Din fr. **lipurie.**

LIRĂ[1]**,** *lire,* s.f. **1.** Instrument muzical rudimentar, format dintr-o cutie de rezonanţă, două braţe în formă de coarne şi mai multe coarde, folosit, în antichitate, mai ales la acompaniere, când se recitau poeme. * Fig. Simbol al talentului poetic, al inspiraţiei poetice, al creaţiei poetice; al poeziei (lirice). **2.** (Art.) Numele unei constelaţii din emisfera boreală; Ciobanul-cu-Oile, Oierul. **3.** (În sintagma) *Liră de dilataţie* = dispozitiv în formă de liră[1] (1) sau de buclă, care permite dilatarea unei conducte pentru fluide fierbinţi. – Din fr. **lyre**, lat. **lyra.**

LIRĂ[2]**,** *lire,* s.f. Numele mai multor unităţi monetare principale întrebuinţate în diferite ţări şi epoci. *** Liră sterlină* = unitate bănească principală în Marea Britanie. – Din it. **lira.**

LIRIC, -Ă, *lirici, -ce,* adj. **1.** (Mai ales despre poezii) Care exprimă direct stări afective personale, sentimente intime. * (Substantivat, f.) Poezia lirică **(1)**, genul poetic liric. * (Substantivat, f.) Totalitatea operelor lirice **(1)** ale unui poet, ale unui popor, ale unei epoci etc. **2.** Care aparţine poeziei (sau literaturii) lirice **(1)**, care este caracteristic poeziei lirice, privitor la poezia lirică. * (Despre scriitori; adesea substantivat) Care scrie poezii lirice **(1)** sau literatură lirică. * Fig. Sentimental, emotiv, sensibil; plin de entuziasm, exaltat. **3.** Care aparţine muzicii de operă, referitor la muzica de operă. * (Despre voce) Care se caracterizează prin sonoritate dulce, lipsită de încordare, prin mobilitate; (despre cântăreţi) care are o astfel de voce. – Din fr. **lyrique.**

LIRICIZA, *liricizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A reflecta în mod excesiv liric un obiect, un fapt, un sentiment. – Din **liric.**

LIRICIZARE, *liricizări,* s.f. Faptul de *a liriciza.* – V. **liriciza.**

LIRICIZAT, -Ă, *liricizaţi, -te,* adj. Care este plin de lirism. – V. **liriciza.**

LIRISM s.n. Conţinutul liric **(1)** al unei opere; inspiraţie, atitudine lirică; mod exaltat de a simţi sau de a exprima sentimentele. – Din fr. **lyrisme.**

LISA, *lisez,* vb. I. Tranz. A spăla şi a netezi lâna pieptănată. – Din fr. **lisser.**

LISARE, *lisări,* s.f. Acţiunea de *a lisa.* – V. **lisa.**

LISĂ, *lise,* s.f. **1.** Bară orizontală de lemn, de beton sau de oţel fixată între stâlpii unei balustrade. **2.** Bară metalică sau de lemn fixată perpendicular pe cadrele fuzelajului sau pe nervurile aripii unui avion. – Din fr. **lisse.**

LISEZĂ, *liseze,* s.f. Maşină pentru spălat şi netezit lâna după laminare. – Din fr. **lisseuse.**

LISTĂ, *liste,* s.f. Foaie, document, act (scris de mână sau tipărit) care conţine o enumerare de persoane, fiinţe, obiecte, date etc.; înşirare, într-o anumită ordine, a unor nume de persoane sau de obiecte, a unor date etc. *** Listă de bucate* = foaie pe care sunt înscrise

mâncărurile şi băuturile care se servesc într-un local de consum. (rar) *Listă de mâncare* = foaie pe care sunt înscrise mâncărurile şi băuturile care se servesc într-un local de consum. * *Listă civilă* = sumă pe care o poate cheltui anual din fondurile statului o familie monarhică sau şeful statului pentru nevoile personale. * Fig. Enumerare orală. – Din fr. **liste.**

LIŞEŢĂ s.f. v. **lişiţă**.

LIŞIŢĂ, *lişiţe,* s.f. Pasăre călătoare de baltă, cu pene negre şi cu o pată albă între ochi, având carnea comestibilă *(Fulica atra)*. [Var.: (reg.) **líşeţă** s.f.] – Cf. bg. **liska**, ucr. **lysucha.**

LIŞTAI adv. (Reg.) Întocmai, aidoma, exact. – Et. nec.

LITANIE, *litanii,* s.f. **1.** Rugăciune lungă (rostită alternativ de preot şi de credincioşi). **2.** Fig. Expunere, înşirare lungă, monotonă, plictisitoare. – Din sl. **litanija.**

LITARGĂ s.f. Oxid de plumb cristalizat, obţinut prin trecerea unui curent de aer peste plumb topit, întrebuinţat în vopsitorie, industria petrolului etc. – Din fr. **litharge.**

LITERA, *literez,* vb. I. Tranz. A pronunţa cuvinte (străine) prin litera iniţială a unor cuvinte obişnuite, de obicei nume proprii. – Din **literă**.

LITERAL, -Ă, *literali, -e*, adj. **1.** Care se face, se reproduce etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; textual, exact. **2.** (Mat.) Care conţine mărimi notate cu litere. – Din fr. **littéral**, lat. **litteralis.**

LITERALMENTE adv. (Livr.) În adevăratul înţeles al cuvântului, în sens strict, exact; de tot, cu totul. – Din fr. **littéralment.**

LITERAR, -Ă, *literari, -e,* adj. Care aparţine literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerinţelor literaturii. ** *Limbă literară* = aspectul cel mai corect al limbii naţionale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciştilor, a oamenilor de ştiinţă etc. şi constituind o sinteză a posibilităţilor de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat. – Din fr. **littéraire**, lat. **litterarius.**

LITERARE, *literări,* s.f. Acţiunea de *a litera*. – V. **litera.**

LITERARIZA, *literarizez,* vb. I. Tranz. A da aspect literar unui cuvânt, unui text, unei construcţii etc.; a literaturiza. – **Literar** + suf. *-iza.*

LITERARIZARE, *literarizări,* s.f. Faptul de *a literariza*; literaturizare. – V. **literariza.**

LITERARIZAT, -Ă, *literarizaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte, construcţii, texte etc.) Căruia i s-a dat o înfăţişare literară. – V. **literariza.**

LITERAT, -Ă, *literaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu literatura; scriitor, literator. – Din lat. **litteratus.**

LITERATOR, -OARE, *literatori, -oare,* s.m. şi f. (Înv.) Literat. – Din fr. **littérateur**, lat. **litterator, -oris.**

LITERATURĂ, *literaturi,* s.f. **1.** Artă sau creaţie artistică al cărei mijloc de exprimare este limba; beletristică. ** *Literatura populară* = literatură (**1**) anonimă, care, transmisă pe cale orală, devine, dintr-o operă individuală la origine, o creaţie colectivă. *Literatură cultă* = literatură **(1)** care aparţine unor autori individuali cunoscuţi ca atare şi transmisă prin scris. ** Expr. (Peior.) *A face literatură* = a ocoli esenţialul unei probleme prin artificii de exprimare. **2.** Totalitatea operelor beletristice ale unei epoci, ale unei ţări, ale unui grup social etc. **3.** Totalitatea operelor scrise care se referă la un anumit domeniu (al cunoaşterii) *Literatură muzicală.* **4.** Totalitatea lucrărilor cu privire la o anumită problemă, la un anumit subiect; bibliografie. – Din fr. **littérature**, lat. **litteratura.**

LITERATURIZA, *literaturizez,* vb. I. Tranz. A literariza. – **Literatură** + suf. -*iza.*

LITERATURIZARE, *literaturizări,* s.f. Literarizare. – V. **literaturiza.**

LITERĂ, *litere,* s.f. **1.** Semn grafic din alfabetul unei limbi, corespunzând în general unui fonem; slovă. ** *Literă mare* = majusculă. *Literă mică* = minusculă. * Caracter tipografic în forma unui mic bloc paralelipipedic, reprezentând în relief o literă (**1**), o cifră etc. **2.** Fig. Înţelesul strict, textual al unui fragment, al unui paragraf, al unui articol (de lege) etc. ** Expr. *Literă cu literă* = până în cele mai mici amănunte; întocmai, aidoma. *Litera legii* (sau *a cărţii*) = exact cum scrie într-o lege (sau într-o carte); *p. ext.* mecanic, rigid. *A rămâne* (sau *a deveni* etc.) *literă moartă* = (despre un tratat, o lege etc.) a nu se mai aplica, a nu mai fi luat în seamă, a nu mai avea valoare. **3.** (La pl.) Studiul literaturii. ** *Om de litere* = scriitor. **4.** (La pl.) Ştiinţele umanistice. – Din lat. **littera.**

LITIAZĂ, *litiaze,* s.f. Boală caracterizată prin formarea patologică de nisip sau de calculi în anumite organe sau în canalele excretoare; calculoză. *Litiază biliară. Litiază renală.* [Pr.: -*ti-a*-] – Din fr. **lithiase.**

LITIAZIC, -Ă, *litiazici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de litiază. [Pr.: -*ti-a*-] – Din fr. **lithiasique.**

LITIE, *litii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă ortodoxă pentru obţinerea unor roade bogate şi pentru binecuvântarea celor aduse ca jertfă de credincioşi. **2.** Pâine care se sfinţeşte cu prilejul litiei **(1)**. – Din sl. **litija.**
LITIERĂ, *litiere,* s.f. (Livr.) Lectică. [Pr.: -*ti-e*-] – Din fr. **litiére.**
LITIGANTĂ, *litigante,* adj. (În sintagma) *Parte litigantă* = fiecare dintre părţile care se află în litigiu, în faţa unui organ de jurisdicţie. – Din fr. **litigant.**
LITIGIOS, -OASĂ, *litigioşi, -oase,* adj. Care provoacă un litigiu, care este sau poate fi obiectul unui litigiu ori este supus unor discuţii în contradictoriu. [Pr.: *gi-os*] – Din fr. **litigeux**, lat. **litigiosus.**
LITIGIU, *litigii,* s.n. Conflict între persoane, instituţii, state etc. care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj etc. – Din fr. **litige**, lat. **litigium.**
LITISPENDENŢĂ, *litispendenţe,* s.f. (Jur.) Situaţie în care acelaşi litigiu a fost supus spre soluţionare în faţa a două organe de jurisdicţie de acelaşi grad. – Din fr. **litispendance.**
LITIU s.n. Element chimic din familia metalelor alcaline, de culoare argintie, moale şi foarte uşor, existent în natură numai sub formă de săruri şi utilizat în medicină, fotografie, electrotehnică etc. – Din fr. **lithium**.
LITOCERAS s.n. (Zool.) Gen de amoniţi fosili caracterizat prin cochilie larg răsucită şi cu deschidere circulară. – Din fr. **lithocéras.**
LITOCROMIE, *litocromii,* s.f. Procedeu tipografic de reproducere a picturii în culori. – Din fr. **lithochromie.**
LITOFAG, -Ă, *litofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre unele animale) Care se hrănesc cu nisip sau pietriş. – Din fr. **lithophage.**
LITOFIT, -Ă, *litofiţi, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care creşte pe stânci, roci sau bolovănişuri. – Din fr. **lithophyte.**
LITOGENEZĂ s.f. Ansamblu de procese care au dus la formarea rocilor sedimentare. – Din fr. **lithogenése.**
LITOGRAF, -Ă, *litografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu litografia. – Din fr. **lithographe.**
LITOGRAFIA, *litografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica prin litografie. [Pr.: -*fi-a*] – Din fr. **lithographier.**
LITOGRAFIAT, -Ă, *litografiaţi, -te,* adj. Imprimat, multiplicat prin litografie. [Pr.: -*fi-at*] – V. **litografia.**
LITOGRAFIC, -Ă, *litografici, -ce,* adj. Care se întrebuinţează în litografie, care ţine de litografie, privitor la litografie. – Din fr. **lithographique.**
LITOGRAFIE, *litografii,* s.f. **1.** Metodă de reproducere şi de multiplicare pe hârtie a textelor, desenelor, figurilor etc., prin utilizarea de negative imprimate sau desenate pe o piatră specială, calcaroasă. **2.** Atelier, secţie sau întreprindere unde se multiplică prin litografie **(1)**. **3.** Desen sau tablou multiplicat prin litografie (**1**). – Din fr. **lithographie.**
LITOGRAFIERE s.f. Acţiunea de *a litografia*. [Pr.: -*fi-e*-] – V. **litografia.**
LITOLOGIC, -Ă, *litologici, -ce,* adj. Referitor la litologie. – Din fr. **lithologique.**
LITOLOGIE s.f. **1.** Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor sedimentare. **2.** Compoziţia unei roci sedimentare. – Din fr. **lithologie.**
LITOMETEOR, *litometeori,* s.m. (Met.) Particulă de rocă în suspensie sau transportată de vânt, aflată în compoziţia atmosferei. [Pr.: -*te-or*] – Din engl. **littometeor.**
LITOPON s.n. Pigment alb mineral, compus din sulfat de bariu şi sulfură de zinc, folosit în pictură, în cosmetică etc. – Din fr. **lithopone.**
LITORAL, -Ă, (**1**) *litoraluri,* s.n., **(2)** *litorali, -e,* adj. **1.** S.n. Porţiune de teren situată de-a lungul ţărmului oceanului, mării sau al unui lac, pe care de obicei o udă apele. **2.** Adj. Care se află pe litoral (**1**), care formează litoralul, privitor la litoral; care se află (în apă) aproape de ţărm. – Din fr. **littoral**, lat. **litoralis.**
LITOSFERĂ s.f. Învelişul exterior solid al globului pământesc. – Din fr. **lithosphére**.
LITOTĂ, *litote,* s.f. Figură de stil care constă în a spune cât mai puţin şi a face să se înţeleagă cât mai mult. – Din fr. **litote**.
LITOTIPOGRAFIE s.f. Reproducere litografică a unei planşe imprimate cu caractere tipografice obişnuite. – Din fr. **lithotypographie.**
LITOTOMIE, *litotomii,* s.f. (Med.) Operaţie chirurgicală pentru extragerea calculilor din organul care îi conţine. – Din fr. **lithotomie**, engl. **lithotomy.**
LITOTRITIE, *litotritii,* s.f. (Med.) Operaţie de spargere şi extragere a calculilor vezicali, pe cale endoscopică. – Din fr. **lithotritie.**
LITOTRITOR, *litotritoare,* s.n. (Med.) Instrument care serveşte la efectuarea litotritiei. – Din fr. **lithotriteur.**
LITRAJ, *litraje,* s.n. Capacitate a unui recipient măsurată în litri. * Capacitate cilindrică a

unui motor *Automobil de mic litraj.* – Din fr. **litrage.**

LITRĂ, *litre,* s.f. **1.** (Pop.) Măsură de capacitate sau de greutate egală cu un sfert de litru sau de kilogram. * Vas care are această capacitate; conţinutul acestui vas. **2.** Măsură de capacitate sau de greutate folosită în trecut, egală cu circa o treime de litru sau de kilogram. * Vas care avea această capacitate; conţinutul acestui vas. – Din ngr. **lítra.**

LITRU, *litri,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu volumul ocupat de un kilogram de apă pură la temperatura de plus patru grade Celsius şi la presiunea de o atmosferă. **2.** Vas care are această capacitate. **3.** Cantitate de lichid egală cu un litru (**1**). – Din fr. **litre.**

LITUANIAN, -Ă, *lituanieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Lituaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Lituaniei sau populaţiei ei, privitor la Lituania sau la populaţia ei. * (Substantivat, f) Limba lituaniană. [Pr.: *-ni-an*] – Din fr. **lituanien.**

LITURGHIE, *liturghii,* s.f. Principala slujbă bisericească creştină (oficiată în zilele de sărbătoare). ** Expr. *A da (o) liturghie* = a plăti preotului o sumă de bani spre a pomeni numele persoanelor (în viaţă sau decedate) din familie cu prilejul oficierii liturghiei. [Var.: **leturghíe** s.f.] – Din sl. **liturgija.**

LITURGHIER, *liturghiere,* s.n. Carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei. [Pr.: -*ghi-er*] – **Liturghie +** suf. *-ar.*

LITURGIC, -Ă, *liturgici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Care aparţine liturghiei, privitor la liturghie. **2.** S.f. Ramură a teologiei care studiază istoria; formele şi interpretarea cultului divin. – Din fr. **liturgique.**

LIŢĂ[1]**,** *liţe,* s.f. Fascicul de fire subţiri de metal, răsucite sau nerăsucite; folosit drept conductor electric. – Din germ. **Litze.**

LIŢĂ[2] s.f. v. **leliţă.**

LIŢCAIE s.f. v. **lăscaie.**

LIULEA s.f. v. **lulea.**

LIUR s.n. (Reg.) Vin slab (amestecat cu apă); poşircă. – Din ucr. **ljura.**

LIVADĂ, *livezi,* s.f. **1.** Suprafaţă de teren plantată cu pomi fructiferi. **2.** Întindere de pământ pe care se lasă să crească iarbă pentru cosit sau pentru păşunat. [Var.: (reg.) **livéde** s.f.] – Din bg. **livada**, ucr. **levada.**

LIVAN, *livani,* s.m. Arbore exotic cu frunze alterne, cu flori alburii şi cu fructe drupe, din a cărui scoarţă se extrage tămâia *(Boswellia serrata, carteri* etc.). – Din sl. **livan.**

LIVĂNŢICĂ s.f. v. **levănţică.**

LIVEDE s.f. v. **livadă.**

LIVID, -Ă, *livizi, -de,* adj. (Despre faţa omului) Vânăt, învineţit (de emoţie, de frig, de oboseală). * Fig. (Despre lumină) Slab, palid. – Din fr. **livide**, lat. **lividus.**

LIVIDITATE s.f. Culoare vânătă a feţei; paloare extremă. – Din fr. **lividité.**

LIVRA, *livrez,* vb. I. Tranz. A furniza, a preda mărfuri, a presta servicii etc. – Din fr. **livrer.**

LIVRABIL, -Ă, *livrabili, -e,* adj. Care se poate livra, furniza. – Din fr. **livrable.**

LIVRARE, *livrări,* s.f. Acţiunea de *a livra* şi rezultatul ei; predare, furnizare. -V. **livra.**

LIVRĂ, *livre,* s.f. **1.** Unitate de măsură pentru greutăţi de aproximativ 0,500 kg, folosită în special în ţările anglo-saxone. **2.** Veche monedă franceză. – Din fr. **livre.**

LIVREA, *livrele,* s.f. Uniformă (împodobită cu galoane şi fireturi) purtată de personalul de serviciu din marile hoteluri; din restaurante sau din unele case particulare. – Din fr. **livrée.**

LIVRESC, -Ă, *livreşti,* adj. Întemeiat numai pe informaţia din cărţi. * (Despre cuvinte, expresii) Folosit numai în cărţi şi în limbajul oamenilor culţi. – Din fr. **livresque**.

LIVRET, *livrete,* s.n. **1.** (În sintagma) *Livret militar* = document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzând situaţia militară şi alte date privitoare la titular. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Livret al utilajului* = document de evidenţă care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricaţiei, producătorul, caracteristici tehnice, reparaţii etc.). – Din fr. **livret.**

LIZĂ[1]**,** *lize,* s.f. Dezintegrare şi dizolvare a unor celule sub acţiunea agenţilor fizici, chimici sau biologici. – Din fr. **lyse.**

LIZĂ[2]**,** *lize,* s.f. Cărucior cu două roţi, folosit în fabricile de hârtie şi în întreprinderile poligrafice pentru transportul topurilor, baloturilor şi sulurilor de hârtie. – Et. nec.

LIZEUZĂ, *lizeuze,* s.f. (Franţuzism) Un fel de bolero purtat de femei peste cămaşa de noapte. [Pr : -*zö*-] – Din fr. **liseuse.**

LIZIBIL, -Ă, *lizibili, -e,* adj. Care poate fi citit (cu uşurinţă); citeţ. – Din fr. **lisible.**

LIZIBILITATE, *lizibilităţi,* s.f. Calitate a ceea ce este lizibil. – Din fr. **lisibilité.**

LIZIERĂ, *liziere,* s.f. **1.** Margine a unei păduri unde se interferează pădurea cu terenul

neîmpădurit. **2.** Fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la cusăturile sau la îndoiturile unui obiect de îmbrăcăminte. **3.** Margine longitudinală a unei bucăţi de ţesătură, pe care se imprimă marca fabricii şi calitatea ţesăturii. [Pr.: -*zi-e*-] – Din fr. **lisiére.**

LIZIGEN, -Ă, *lizigeni, -e,* adj. Care provoacă o disociere sau o distrugere a celulelor. – Din fr. **lysigéne.**

LIZIMETRU, *lizimetre,* s.n. Instalaţie specială cu ajutorul căreia se colectează şi se măsoară cantitatea de apă infiltrată într-un anumit volum de sol în vederea studierii capacităţii de înmagazinare a apei pe diferite tipuri de sol. – Din fr. **lysimétre.**

LIZINĂ, *lizine,* s.f. Aminoacid principal cu înalte calităţi nutritive, conţinut în cantităţi variabile în majoritatea proteinelor vegetale şi animale. – Din fr. **lysine.**

LIZOL s.n. Dezinfectant extern, preparat din săpun şi crezoli. – Din germ. **Lisol.**

LIZOZIMĂ, *lizozime,* s.f. Proteină cristalizabilă prezentă în salivă, în lacrimi şi în albuşul de ou, cu puternică activitate enzimatică asupra unor germeni patogeni. – Din fr. **lysozyme.**

LOAIAL, -Ă adj. v. **loial.**

LOAIALISM s.n. v. **loialism.**

LOAIALIST, -Ă, s.m. şi f. v. **loialist.**

LOAIALITATE s.f. v. **loialitate**.

LOAZĂ, *loaze,* s.f. (Reg.) **1.** Viţă de vie. * Ramură verde; vlăstar. **2.** Fig. Om ştrengar, şmecher; om de nimic, secătură. – Din sl. **loza.**

LOB[1]**,** *lobi,* s.m. **1.** Diviziune anatomică şi funcţională a unui organ intern, de obicei despărţită de rest prin cute adânci. * Partea inferioară a urechii externe. **2.** Diviziune, prelungire, excrescenţă a unei frunze, a unei petale sau a unei sepale, separată de rest prin crestături adânci. **3.** (Arhit.) Element de construcţie în formă de arc de cerc, care, combinat cu alte elemente asemănătoare, formează un arc compus. – Din fr. **lobe.**

LOB[2]**,** *loburi,* s.n. Lovitură la jocul de tenis, care constă în trimiterea mingii pe deasupra capului adversarului atât de sus, încât acesta nu o mai poate ajunge cu racheta pentru a o trimite înapoi. – Din engl., fr. **lob.**

LOBA, *lobez,* vb. I. Tranz. A executa un lob[2]. – Din fr. **lober.**

LOBAR, -Ă, *lobari, -e,* adj. Care aparţine lobului[1], privitor la lob[1]. – Din fr. **lobaire.**

LOBAT, -Ă, *lobaţi, -te*, adj. Care are lobi[1]; alcătuit din lobi[1]. – Din fr. **lobé.**

LOBBY s.n. Grup de persoane care influenţează, din afară, hotărârile unui parlament; grup de peresiune. [Pr.:*lóbi*] – Cuv. engl.

LOBBYSM s.n. Sistem de influenţare a parlamentarilor sau a funcţionarilor superiori de stat, de către anumite grupuri de afaceri, prin intermediul unor agenţi, în vederea adoptării unor hotărâri favorabile acestor grupuri. [Pr.: *lobism*] – Cuv. engl.

LOBDĂ s.f. v. **lodbă.**

LOBECTOMIE, *lobectomii,* s.f. (Med.) Ablaţiune chirurgicală a unui lob practicată pe un plămân sau pe creier. – Din fr. **lobectomie.**

LOBELIE, *lobelii,* s.f. Plantă exotică din familia campanulaceelor, cu flori frumos colorate, din care se extrage lobelina *(Lobelia inflata).* – Din lat. **Lobelia** [inflata], numele ştiinţific al lobeliei.

LOBELINĂ, *lobeline,* s.f. Alcaloid extras dintr-o plantă, care are o acţiune excitantă asupra respiraţiei şi care este utilizat în tratamentul astmei, dispneei etc. – Din fr. **lobéline.**

LOBITĂ, *lobite*, s.f. (Med.) Inflamaţie a unui lob pulmonar. – Din fr. **lobite.**

LOBODĂ, (rar) *lobode*, s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee anuale, dintre care una, cu frunzele comestibile, este cultivată *(Atriplex hortensis*). ** Expr. (Pop.) *A se plimba* (sau *a umbla*) *ca vodă prin lobodă* = a umbla fără grijă (dându-şi importanţă). – Din sl. **loboda.**

LOBONŢ, *lobonţi,* s.m. Nume dat ostaşilor care luptau pentru cauza Imperiului Habsburgic în timpul mişcării antihabsburgice din Ungaria şi din Transilvania. – Cf. magh. **labanc.**

LOBUL, *lobuli,* s.m. Subdiviziune anatomică şi funcţională a unui lob[1]; lob[1] mic. – Din fr. **lobule.**

LOBULAR, -Ă, *lobulari, -e*, adj. Care are forma unui lobul; care este împărţit în lobuli; care aparţine unui lobul. – Din fr. **lobulaire.**

LOC, *locuri,* s.n. **I. 1.** Punct, porţiune determinată în spaţiu. ** Loc. adv. *Din* (sau *de pe*) *loc* = de acolo de unde este sau se află cineva, stând nemişcat, fără a se deplasa. *În* (sau *pe*) *loc* = **a)** pe aceeaşi bucată de pământ, acolo unde se află cineva sau ceva; **b)** neclintit; **c)** imediat, într-o clipă. (Expr.) *Pe loc repaus* = comandă militară indicând ieşirea din poziţia de nemişcare a soldatului şi adoptarea unei poziţii mai libere. *A-i sta cuiva mintea în loc*, se spune când cineva se află în faţa unui lucru de neînţeles, pe care nu-l poate cuprinde cu mintea. *A sta pe loc* = a se opri (din mers). *La loc* = acolo unde era

mai înainte, unde stătea de obicei. (Expr.) *A-i veni (cuiva) inima* (sau *sufletul*) *la loc* = a i se potoli (cuiva) emoţia, a se linişti; a-i trece spaima. *A pune pe cineva la locul lui* = a-i da cuiva o lecţie de bună-cuviinţă, a arăta cuiva ce se cuvine şi ce nu. (Fam.) *La loc comanda* (sau *mişcarea),* se spune pentru a reveni asupra unei dispoziţii (sau asupra unei mişcări greşite). *La un loc* = împreună, laolaltă. *Până într-un* (sau *la un) loc* = până la un punct sau până la un moment; într-o măsură oarecare. *În* (sau *peste) tot locul* = pretutindeni. *Din loc în loc* (sau *dintr-un loc într-altul*) = **a)** de colo până colo, încoace şi încolo; **b)** din distanţă în distanţă, ici şi colo. *Pe unele locuri* = ici şi colo, pe alocuri. (rar.) *Unele locuri* = ici şi colo, pe alocuri. ** Expr. *A o lua* (sau *a porni) din loc* = a pleca de undeva. *A nu-şi (mai) afla* (sau *găsi*) *locul* sau *a nu-l mai ţine* (sau *încăpea) pe cineva locul* = a nu mai avea astâmpăr sau odihnă; a fi nerăbdător, neliniştit. *A nu (mai) avea loc de cineva* = **a)** a fi incomodat de cineva; **b)** a se lega mereu de cineva, a-i pricinui neajunsuri. *A sta* (sau *a se ţine, a rămâne, a încremeni*) *ţintuit locului* (sau *pe loc, în loc*) = a sta neclintit, fără să se mişte. *A sta la un loc* = a sta liniştit, a fi cuminte. *A muta din loc* = a duce în altă parte. *(A merge, a veni, a pleca* etc.) *la faţa locului* = (a se deplasa) acolo unde s-a întâmplat ceva (pentru a face cercetări). *O palmă de loc* = o distanţă mică. * (Pop.) Bucată de pământ (cultivabil). *** Loc de casă* = teren destinat pentru construcţie. *Loc de veci* = teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva şi destinat pentru morminte sau cavouri. * Regiune; ţinut; *p. ext.* ţară. * Aşezare omenească, localitate; regiunea, ţara, localitatea în care s-a născut cineva. ** Expr. *(A fi) de loc* (sau *de locul lui* sau *al ei* etc.) *din...* sau *din partea locului* = (a fi) originar din... sau din regiunea unde se află cineva. **2.** Spaţiu ocupat de cineva sau de ceva. *** Loc de muncă* (sau *de producţie*) = parte din suprafaţa unei unităţi economice în care un lucrător sau un grup de lucrători execută anumite operaţii în vederea obţinerii producţiei, folosind în acest scop utilaj şi echipament tehnic corespunzător. *Loc de muncă* = întreprindere sau instituţie în care o persoană îşi desfăşoară activitatea în mod obişnuit. ** Expr. *A lua loc* = a se aşeza. *Ia loc!* = şezi!. *A-şi face loc* = a-şi croi un drum, a răzbate. *A face loc* = a se da o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva. *(A fi) la locul lui* = (a fi) aşa cum se cuvine. **3.** Pasaj într-o scrisoare; publicaţie în care a apărut un anumit lucru. **II. 1.** Slujbă, post[2]; funcţie. **2.** Situaţie socială a cuiva; *p. gener.* situaţie. *** Loc comun (vezi comun).* ** Expr. *(A se pune) în locul cuiva* = (a se închipui) în situaţia cuiva (pentru a-l putea înţelege). **III.** Moment potrivit; prilej, ocazie. ** Expr. *A da loc la...* = a avea drept urmare; a determina, a provoca. *A fi locul* = a fi cazul, a fi nimerit. *A avea loc* = a se întâmpla, a se produce. *Din capul locului* = de la început. **IV.** (În expr.) (se spune pentru a arăta o înlocuire, o substituire) *În loc de...* sau *în locul...* = se spune pentru a arăta raportul de opoziţie dintre două idei, două acţiuni etc. – Lat. **locus.**

LOCAL, -Ă, (**1**) *localuri,* s.n. **(2)** *locali, -e,* adj. **1.** S.n. Clădire sau grup de încăperi de utilitate publică (ocupate de o întreprindere, de o instituţie etc.). * Sală special amenajată unde se serveşte publicului mâncare sau băutură; restaurant, birt, bodegă. **2.** Adj. Particular şi caracteristic pentru un anumit loc; privitor la un loc determinat; dintr-un anumit loc. ** *Autorităţi locale* = autorităţi care exercită funcţii administrative pe un teritoriu restrâns, delimitat, potrivit împărţirii teritoriale a statului. *Resurse locale* = resurse ale unei întreprinderi provenind din posibilităţi proprii sau de pe teritoriul restrâns pe care se află ea. *Tratament local* = tratament care se aplică direct pe locul bolnav. *Anestezie locală* = anestezie făcută numai la partea corpului care trebuie supusă unei intervenţii chirurgicale. **3.** Adj. (Mat.) Referitor la un singur punct sau la un mic domeniu din plan sau din spaţiu. – Din fr. **local.**

LOCALITATE, *localităţi,* s.f. Aşezare omenească formând o unitate administrativă. ** Loc. adj. şi adv. *Din localitate* = (care este) din satul sau din oraşul despre care este vorba. – Din fr. **localité.**

LOCALIZA, *localizez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) limita, a (se) restrânge la un anumit spaţiu, la un anumit loc. * Tranz. A determina în spaţiu sau în timp un fapt, o acţiune etc. **2.** Tranz. (Cu privire la opere literare) A da un caracter local, a adapta la condiţiile specifice, istorice, sociale etc. ale unei epoci, ale unei regiuni etc. – Din fr. **localiser.**

LOCALIZABIL, -Ă, *localizabili, -e,* adj. Care poate fi localizat. – Din fr. **localisable.**

LOCALIZARE, *localizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) localiza* şi rezultatul ei. *** Localizări cerebrale* = legarea diverselor procese psihice de anumite regiuni ale scoarţei cerebrale. * (Tehn.) Detectare şi precizare a poziţiei unui obiect, a locului unui defect dintr-o piesă, a unui zăcământ în scoarţa terestră, a unui post de radioemisiune etc. * Operă literară adaptată pentru a corespunde anumitor condiţii de loc sau de timp. – V. **localiza.**

LOCALIZAT, -Ă, *localizaţi, -te,* adj. **1.** Care este fixat într-un anumit loc, limitat pe un anumit

spaţiu. * Care este determinat în spaţiu sau în timp. **2.** (Despre opere literare) Adaptat la specificul local, la condiţiile istorice, culturale, sociale ale unei ţări. – V. **localiza.**

LOCALNIC, -Ă, *localnici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este din partea locului; care ţine de un anumit loc; local **(2)**. **2.** S.m. şi f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăieşte; om din partea locului. – Din rus. **lokal'nâi** (după derivatele în *-nic*).

LOCANDĂ, *locande,* s.f. Han[2], local în care se servesc băuturi; ospătărie, birt. [Var.: **locántă** s.f.] – Din it. **locanda**, ngr. **lokánta.**

LOCANTĂ s.f. v. **locandă.**

LOCANTIER, -Ă, *locantieri, -e*, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care ţine o locantă. [Pr.: *-ti-er*] – Din ngr. **lokantiéris.**

LOCAŞ, *locaşuri,* s.n. **1.** (Astăzi rar) Încăpere, casă; locuinţă. ** *Locaş sfânt* (sau *dumnezeiesc*) = biserică, mănăstire. ** Expr. (pop.) *A da cuiva locaş* = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. **2.** Spaţiu lăsat liber într-o piesă sau într-un sistem tehnic, în care urmează să intre un element al unei alte piese sau al unui alt sistem tehnic pentru a forma un tot. [Var.: **lăcáş** s.n.] – Din magh. **lakás** (după *loc*).

LOCATAR, -Ă, *locatari, -e*, s.m. şi f. Persoană care locuieşte într-o casă (în calitate de chiriaş). – Din fr. **locataire.**

LOCATIV, -Ă, *locativi, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale în unele limbi, care arată locul unde se petrece acţiunea verbului. **2.** Adj. Privitor la casele închiriate; al caselor închiriate. ** *Valoare locativă* = venitul pe care îl poate aduce un imobil sau un apartament în cazul închirierii lui. *Spaţiu locativ* = ansamblul încăperilor locuite sau destinate a fi locuite de cineva. – Din fr. **locatif.**

LOCATOR, -OARE, *locatori, -oare*, subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care dă în locaţie un lucru. **2.** S.n. (În sintagma) *Locator radio* = radiolocator. – Din lat. **locator.**

LOCAŢIE, *locaţii,* s.f. **1.** Închiriere. * Chirie plătită pentru anumite lucruri luate în folosinţă temporară. ** *Taxă de locaţie* = taxă care se plăteşte drept sancţiune în caz de depăşire a termenului de încărcare sau de descărcare a vagoanelor de cale ferată sau a autovehiculelor. **2.** (Jur.) Contract prin care una dintre părţi se obligă să procure şi să asigure celeilalte părţi folosinţa unui lucru pentru un timp determinat în schimbul unei sume de bani. [Var.: **locaţiúne** s.f.] – Din fr. **location**, lat. **locatio, -onis.**

LOCAŢIUNE s.f. v. **locaţie.**

LOCĂ s.f. Denumire dată unui grup de boli infecţioase ale puietului de albine, provocate de un bacil care atacă larvele în vârstă de 3-4 zile. – Din fr. **loque.**

LOCH, *lochuri,* s.n. Instrument cu care se măsoară distanţa parcursă de o navă şi viteza de deplasare a acesteia. [Pr.: *loc*] – Din fr. **loch.**

LOCK-OUT subst. Închidere a unei întreprinderi şi concedierea în masă a muncitorilor pe timp limitat pentru a-i forţa pe muncitori să accepte anumite condiţii (renunţarea la grevă, renunţarea la pretenţia de mărire a salariilor sau acceptarea reducerii lor, limitarea drepturilor sindicale etc.). [Pr.: *lóc-aŭt*] – Cuv. engl.

LOCMA, *locmale,* s.f. (Înv.) **1.** Mâncare gustoasă. **2.** Câştig, chilipir. – Din tc. **lokma.**

LOCO[1]- Element de compunere care înseamnă "loc" şi care serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. **loco÷.**

LOCO[2] adv. (Privitor la destinaţia unei scrisori, a unui colet etc.) În aceeaşi localitate în care se află şi expeditorul. * (În legătură cu achiziţia unor mărfuri, precedând un substantiv, ca determinare locală) La locul de producţie sau la un punct fix de transport; în, la. – Cuv.lat.

LOCOMOBIL, -Ă, *locomobili, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre maşini) Care poate fi deplasat la locul de utilizare (având roţi, tălpi, patine etc.). **2.** S.f. Maşină de forţă deplasabilă pe roţi, alcătuită dintr-un generator de abur care foloseşte paie, lemn etc. şi un motor, care serveşte la punerea în mişcare a altor maşini (agricole, forestiere etc.). – Din fr. **locomobile.**

LOCOMOTIVĂ, *locomotive,* s.f. Vehicul motor de cale ferată, cu sursă de energie proprie sau străină, folosit pentru a remorca şi a deplasa vagoanele. – Din fr. **locomotive.**

LOCOMOTOR, -OARE, *locomotori, -oare,* adj. De locomoţie, pentru locomoţie. – Din fr. **locomoteur.**

LOCOMOŢIE s.f. **1.** Deplasare, mişcare dintr-un loc într-altul. **2.** Funcţiune a organismelor vii care constă dintr-un complex de mişcări realizate prin mecanisme şi organe speciale, datorită căreia animalele şi omul se deplasează activ în spaţiu. [Var.: **locomoţiúne** s.f.] – Din fr. **locomotion.**

LOCOMOŢIUNE s.f. v. **locomoţie.**

LOCOTENENT, *locotenenţi,* s.m. **1.** Grad de ofiţer superior sublocotenentului şi inferior căpitanului; persoană care are acest grad. *Locotenent-colonel* = grad de ofiţer superior

mai mare decât maiorul şi inferior colonelului; persoană care poartă acest grad. (Înv.) *Locotenent-comandor* = grad de ofiţer din aviaţia sau marina militară, echivalent cu maiorul; persoană care purta acest grad. **2.** (Înv.) Persoană care ţinea locul unui demnitar. – Din it. **locotenente.**

LOCOTENENŢĂ, *locotenenţe,* s.f. (Înv.) Funcţia de locţiitor. ** (În epoca modernă, în Ţara Românească şi în Moldova) *Locotenenţă domnească* = organ administrativ-politic care ţinea locul domnitorului şi exercita atribuţiile acestuia; căimăcămie. – Din it. **locotenenza.**

LOCOTRACTOR, *locotractoare,* s.n. Locomotivă de mică putere, de obicei cu motor diesel, folosită pentru manevre în staţii, în triaje, în ateliere etc. – Din fr. **locotracteur.**

LOCŞOR, *locşoare,* s.n. Diminutiv al lui *loc.* [Var.: **locuşór** s.n.] – **Loc** + suf. *-úşor.*

LOCŢIITOR, -OARE, *locţiitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care ţine locul alteia într-o funcţie şi îndeplineşte o parte din îndatoririle acesteia. [Pr.: *-ţi-i-*] – **Loc** + **ţiitor** (după fr. *lieutenant*).

LOCUI, *locuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-şi avea domiciliul undeva, a fi stabilit cu locuinţa undeva; a sta, a şedea undeva, a domicilia. **2.** Tranz. (Înv.) A aşeza pe cineva într-un loc; a stabili, a coloniza. – Din magh. **lakni** (după *loc*).

LOCUIBIL, -Ă, *locuibili, -e*, adj. În care se poate locui, bun de locuit. – **Locui** + suf. *-bil.*

LOCUINŢĂ, *locuinţe,* s.f. Loc, casă, construcţie în care locuieşte sau poate locui cineva; domiciliu. [Var.: (înv.) **lăcuínţă** s.f.] – **Locui** + suf. *-inţă.*

LOCUIRE s.f. Faptul de *a locui* undeva. – V. **locui.**

LOCUIT, -Ă, *locuiţi, -te,* adj. (Despre case, ţinuturi etc.) În care locuieşte cineva, unde sunt oameni. – V. **locui.**

LOCUITOR, -OARE, *locuitori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care are domiciliul obişnuit într-un loc determinat (într-un oras, într-o regiune, într-o ţară etc.). [Pr.: *-cu-i÷,* – Var.: (înv.) **lăcuitór, -oáre** s.m. şi f.] – **Locui +** suf **-***tor.*

LOCUL, *loculi,* s.m. (Bot.) Cavitate a unui fruct în care se află seminţele; lojă **(II 1**). [Var.: **locúlă** s.f.] – Din fr. **locule.**

LOCULAR, -Ă, *loculari, -e*, adj. (Bot.) Care este împărţit în mai multe loji **(II 1)**. – Din fr. **loculaire.**

LOCULĂ s.f. v. **locul.**

LOCUSTĂ s.f. v. **lăcustă.**

LOCUŞOR s.n. v. **locşor**.

LOCUTOR, *locutori,* s.m. (Lingv.) Vorbitor. – Din fr. **locuteur.**

LOCUŢIE s.f. v. **locuţiune.**

LOCUŢIUNE, *locuţiuni,* s.f. Grup de cuvinte cu înţeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire. * (Înv.) Expresie. [Pr.: *-ţi-u÷,* – Var.: (înv.) **locúţie** s.f.] – Din fr. **locution**, lat. **locutio, -onis.**

LOCVACE adj. invar. (Livr.) Care vorbeşte mult; vorbăreţ, limbut, guraliv. – Din fr. **loquace**, lat. **loquax, -acis.**

LOCVACITATE s.f. (Livr.) Însuşirea, pornirea, obişnuinţa de a fi locvace; limbuţie. – Din fr. **loquacité**, lat **loquacitas, -atis.**

LODBĂ, *lodbe,* s.f. (Reg.) Bucată lungă de lemn, despicată dintr-un trunchi de copac; scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi, cioplită numai cu securea. **[**Var.: **lóbdă** s.f.] – Din ucr. **lodva.**

LODEN, *lodene,* s.n. Stofă groasă şi păroasă, de obicei impermeabilă. * Pardesiu (raglan) confecţionat dintr-o astfel de stofă. – Din fr. **loden**, germ. **Loden.**

LOESS, *loessuri,* s.n. Rocă sedimentară neconsolidată, de orgine eoliană, de culoare galbenă-cenuşie, cu aspect poros, formată mai ales din praf silicos-şi argilos. [Pr.: *lös*] – Din fr. **loess.**

LOGAEDIC, -Ă, *logaedici, -ce*, adj. (Despre un sistem de versificaţie) Care este compus din anapeşti şi iambi sau din dactili şi trohei. – Din fr. **logaédique.**

LOGARITM, *logaritmi,* s.m. Putere la care trebuie ridicat un anumit număr pozitiv, numit bază, spre a obţine numărul dat. *** Logaritm zecimal* = logaritm a cărui bază este numărul 10. *Tablă* (sau *tabelă*) *de logaritmi* = (carte cuprinzând) tabelele logaritmului unor numere, cu care se pot calcula logaritmii tuturor numerelor. – Din fr. **logarithme.**

LOGARITMA, *logaritmez,* vb. I. Tranz. A găsi logaritmul unui număr sau al unei expresii algebrice. – Din **logaritm.**

LOGARITMARE, *logaritmări,* s.f. (Mat.) Acţiunea de *a logaritma şi* rezultatul ei. – V. **logaritma.**

LOGARITMIC, -Ă, *logaritmici, -ce*, adj. Care se referă la logaritmi; care cuprinde logaritmi, care se face cu ajutorul logaritmilor. ** *Ecuaţie logaritmică* = ecuaţie în care intră

logaritmul necunoscut. – Din fr. **logaritmique.**

LOGATOM, *logatomi,* s.m. Cuvânt artificial monosilabic, fără semnificaţie, format din trei sunete (consoană-vocală-consoană), folosit pentru aprecierea unei transmisiuni telefonice sau a audiţiei într-o sală. – Din fr. **logatome.**

LOGGIA s.f. **1.** Galerie exterioară încorporată unei clădiri, acoperită şi deschisă către exterior printr-un şir de arcade sprijinite pe coloane sau pe stâlpi. **2.** Construcţie de tipul loggiei **(1)**, independentă sau aparţinând parterului unei clădiri, servind şi ca tribună. * Balcon mărginit cu panouri, construit pentru a proteja încăperile de arşiţă. [Pr.: *logia*] – Cuv. it.

LOGHIOTAT, *loghiotaţi,* s.m. (Grecism înv.) Învăţat grec; titlu dat dascălilor greci în epoca fanariotă. [Acc. şi: *loghiotát.* – Pr.: -*ghi-o*-] – Din ngr. **loghiótatos.**

LOGIC, -Ă, *logici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Ştiinţă a demonstraţiei, al cărei obiect este stabilirea condiţiilor corectitudinii gândirii, a formelor şi a legilor generale ale raţionării corecte. *** Logică generală* = logică clasică, de tradiţie aristotelică, care studiază formele logice fundamentale (noţiunea, judecata, raţionamentul), precum şi principiile gândirii. *Logică matematică* (sau *simbolică*) = ramură a logicii care cercetează operatorii logici şi care are ca obiect aplicarea metodelor matematice în domeniul logicii formale, în electronică, cibernetică, lingvistică; logistică. *Logică dialectică* = concepţie filozofică a logicii de pe poziţiile materialismului dialectic, care studiază dialectica formelor logice, raportul lor cu conţinutul. **2.** Gândire justă, raţionament corect, consecvent şi temeinic. * Fel de a gândi al cuiva. **3.** Cerinţă firească, temei raţional, raţiune. **II. 1.** Adj. Potrivit cu regulile logicii **(I)**; raţional, just, întemeiat, corect. ** *Cap logic* = minte care gândeşte raţional; persoană care gândeşte întemeiat, raţional. **2.** (Fiz., în sintagma) *Circuit logic* = circuit electronic sau electromecanic folosit în calculatoarele electronice, cu ajutorul căruia se pot efectua operaţii logice elementare. **3.** (În sintagmele) *Diagramă* (sau *schemă*) *logică* = reprezentare grafică a unui algoritm; organigramă. – Din fr. **logique.**

LOGICEŞTE adv. (Rar) În mod logic, din punct de vedere logic. – **Logic** + suf. -*eşte.*

LOGICIAN, -Ă, *logicieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care cunoaşte temeinic logica; specialist în logică; *p. ext.* persoană care judecă cu metodă, cu rigoare, urmând regulile logicii. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **logicien.**

LOGICISM s.n. Concepţie conform căreia matematica poate fi dedusă din logică. – Din fr. **logicisme.**

LOGICIST, -Ă, *logicişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al logicismului. – Din fr. **logiciste.**

LOGISTIC, -Ă, *logistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Logică matematică. **2.** Adj. Referitor la logistică (**1**). – Din fr. **logistique.**

LOGISTICIAN, -Ă, *logisticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în logistică. [Pr.: -*ci-an*] – Din fr. **logisticien.**

LOGO- Element de compunere care înseamnă "cuvânt", "vorbă", "vorbire" şi care serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. **logo÷.**

LOGOCLONIE, *logoclonii,* s.f. (Med.) Defect al vorbirii constând din repetarea unei silabe la mijlocul sau la finalul unui cuvânt. – Din fr. **logoclonie.**

LOGODI, *logodesc,* vb. IV. Refl. recipr. şi tranz. A (se) lega prin logodnă; a (se) angaja solemn pentru o căsătorie viitoare; a (se) credinţi. – Din sl. **lagoditi.**

LOGODIT, -Ă, *logodiţi, -te,* adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă. ** Expr. *(Ca un) ţap* (sau *gâscan*) *logodit,* se spune despre un om mândru, fudul, înfumurat. – V. **logodi.**

LOGODNĂ, *logodne,* s.f. Ceremonie prin care un bărbat şi o femeie se angajează să se căsătorească; legământ solemn, promisiune de căsătorie între logodnici; credinţă. * Petrecere organizată cu prilejul acestei ceremonii. * Intervalul de timp dintre această ceremonie şi nuntă. – Din sl. **lagodînů.**

LOGODNIC, -Ă, *logodnici, -ce,* s.m. şi f. Persoană care s-a logodit cu cineva (considerată în raport cu acesta); (la pl.) perechea logodită. – **Logodnă +** suf. -*nic.*

LOGOFĂT, *logofeţi,* s.m. **1.** (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al sfatului domnesc; persoană care deţinea acest titlu. *** Mare logofăt* = (în Moldova) întâiul boier de divan, care conducea cancelaria domnească şi, în lipsa domnului sau al mitropolitului, prezida divanul; (în Muntenia) unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban. *Logofăt al doilea* = locţiitorul marelui logofăt. *Logofăt al treilea* = secretarul marelui logofăt. *Logofăt de obiceiuri* = dregător având atribuţii de maestru de ceremonii. *Logofăt de taină* (sau *domnesc*) = secretar particular al domnului. *Logofăt de vistierie* = secretar al vistieriei domneşti. * Şeful cancelariei domneşti. **2.** (Înv.) Secretar, scriitor într-o cancelarie; grămătic, diac, pisar, copist. **3.** Vătaf (la o moşie boierească). – Din ngr. **logothétis.**

LOGOFETEASĂ, *logofetese,* s.f. Soţia logofătului. – **Logofăt** + suf. -*easă.*

LOGOFEŢEL, *logofeţei,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *logofăt*; grămătic, copist. – **Logofăt +** suf. -*el.*
LOGOFEŢIE, *logofeţii,* s.f. Demnitate de logofăt; cancelaria logofătului. – **Logofăt** + suf. -*ie.*
LOGOGRAF, *logografi,* s.m. Denumire dată primilor istorici greci care încercau să reconstituie istoria triburilor şi a oraşelor greceşti pe baza legendelor şi a cronicilor. – Din fr. **logographe.**
LOGOGRIF, *logogrifuri,* s.n. Joc distractiv care constă în deducerea unui cuvânt din altul prin adăugarea, eliminarea sau inversarea unor sunete sau silabe; *p. ext.* limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat. [Pl. şi: *logogrife*] – Din fr. **logogriphe.**
LOGOGRIFIC, -Ă, *logogrifici, -ce,* adj. Care se referă la logogrif; *p. ext.* scris ilizibil. – **Logogrif** + suf. -*ic.*
LOGOMAHIE s.f. (Rar) Discuţie, polemică în jurul unor termeni. – Din fr. **logomachie.**
LOGOMETRU, *logometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară raportul dintre două mărimi electrice. – Din fr. **logométre.**
LOGONEVROTIC, -Ă, *logonevrotici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de logonevroză. – Din fr. **logonévrotique.**
LOGONEVROZĂ, *logonevroze,* s.f. (Med.) Boală de natură nervoasă care se manifestă prin tulburarea vorbirii. – Din fr. **logonévrose.**
LOGOPAT, -Ă, *logopaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de logopatie. – Din **logopatie** (derivat regresiv).
LOGOPATIE, *logopatii,* s.f. Defect de vorbire care constă în exprimarea neclară, confuză a gândurilor. – Din fr. **logopathie.**
LOGOPED, -Ă, *logopezi, -de,* s.m. şi f. Persoană specializată în logopedie. – Din fr. **logopéde.**
LOGOPEDIC, -Ă, *logopedici, -ce,* adj. Referitor la logopedie. – Din fr. **logopédique.**
LOGOPEDIE s.f. Ramură a medicinii şi a pedagogiei care studiază, tratează şi corectează defectele de pronunţare şi de emisiune vocală (mai ales la copii). – Din fr. **logopédie.**
LOGOPLEGIE, *logoplegii,* s.f. (Med.) Imposibilitate de a pronunţa unele cuvinte sau sunete; afazie, alalie. – Din fr. **logoplégie.**
LOGOREE s.f. Stare de excitaţie psihică, care se caracterizează prin tendinţa excesivă, nestăpânită de a vorbi continuu şi incoerent. * (Fam.) Faptul de a vorbi mult şi inutil; limbuţie, locvacitate. – Din fr. **logorrhée.**
LOGOREIC, -Ă, *logoreici, -ce,* adj. (Livr.) Care vorbeşte mult şi uneori incoerent. [Pr.: -*re-ic*] – **Logoree** + suf. -*ic.*
LOGOS, *logosuri,* s.n. **1.** Termen folosit în filozofia materialistă antică pentru a denumi ordinea cosmică, raţiunea cosmică sau destinul, o ipostază a divinităţii, cuvântul divin. **2.** (Ir. şi fam.) Cuvântare, discurs. – Din ngr. **lógos**, fr. **logos.**
LOGOTIP, *logotipuri,* s.n. (Tipogr.) Ligatură. – Din fr. **logotype.**
LOIAL, -Ă, *loiali, -e,* adj. Care îşi îndeplineşte cu cinste obligaţiile asumate; sincer, cinstit, leal. [Var.: **loaiál, -ă** adj.] – Din fr. **loyal.**
LOIALISM s.n. Loialitate. [Var.: **loaialísm** s.n.] – Din fr. **loyalisme.**
LOIALIST, -Ă, *loialişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană loială. [Var.: **loaialist, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **loyaliste.**
LOIALITATE, *loialităţi,* s.f. Însuşirea de a fi loial; sinceritate, lealitate. [Var.: **loaialitáte** s.f.] – **Loial +** suf. -*itate.*
LOITRĂ, *loitre,* s.f. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale căruţei, constând dintr-un fel de scară, care în partea de jos se sprijină de dric, iar în partea de sus se prinde de leuci; draghină. – Din scr. **lo(i)tra.**
LOJĂ, *loji,* s.f. **I. 1.** Compartiment cuprinzând un număr redus de locuri pentru spectatori, aşezat, alături de altele, în jurul incintei unei săli de spectacole. *** Loja orchestrei* = spaţiul dintre scenă şi primul rând de scaune (într-o sală de spectacol), amenajat sub nivelul scenei şi al sălii, în care stă orchestra; fosa orchestrei. **2.** Mic compartiment sau cabinet la unele clădiri, comunicând cu exteriorul, destinat unor servicii de îndrumare a publicului sau de pază. **3.** (În sintagma) *Lojă masonică* = asociaţie de francmasoni. **II. 1.** Cavitate în floarea unei plante, în care se găsesc ovulele sau polenul; cavitate în fructul unei flori, în care se găsesc seminţele. * Fiecare dintre cele două părţi ale staminei, care conţin polenul. **2.** Loc ocupat de un organ sau de altă formaţie anatomică. [Pl. şi: *loje*] – Din fr. **loge.**
LOJNIŢĂ, *lojniţe,* s.f. (Reg.) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele, caşul etc.; cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă. [Var.: **lósniţă, lózniţă** s.f.] – Cf. ucr. **ložnyc'a.**
LOLOTĂ, *lolote,* s.f. (Reg.) Zgomot confuz de glasuri; gălăgie. – Et. nec.
LOLOTI, *lolotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face gălăgie, larmă. – Din **lolotă.**

LOM, *lomuri,* s.n. Rangă specială de oţel, folosită la lucrările de aşezare a şinelor de cale ferată. – Din rus. **lom.**
LOMBALGIE, *lombalgii,* s.f. Durere localizată în regiunea lombară, datorită unei afecţiuni a coloanei vertebrale lombare, a rinichilor, a organelor genitale feminine etc.; durere de şale. [Var.: **lumbalgíe** s.f.] – Din fr. **lombalgie. –** V. *lumbago*.
LOMBALIZARE, *lombalizări,* s.f. (Med.) Anomalie a coloanei vertebrale, în care unele vertebre iau forma unei vertebre lombare. – După fr. **lombalisation.**
LOMBAR, -Ă, *lombari, -e,* adj. Care se referă la regiunea şalelor, care ţine de şale, din regiunea şalelor. – Din fr. **lombaire.**
LOMBARD, *lombarduri,* s.n. **1.** Împrumut sau avans de bani, având drept garanţie efecte publice (titluri de rentă, acţiuni, obligaţiuni etc.), obiecte de valoare etc., depuse ca gaj. **2.** Instituţie de credit care acordă astfel de împrumuturi. – Din germ. **Lombard**, fr. **lombard**, it. **lombardo.**
LOMBARDA, *lombardez,* vb. I. Tranz. A depune în gaj efecte publice, obiecte de valoare etc. ca garanţie pentru un împrumut. – Din germ. **lombardieren.**
LOMBARDARE s.f. Acţiunea de *a lombarda* şi rezultatul ei. – V. **lombarda.**
LOMBARTRIE, *lombartrii,* s.f. (Med.) Lombartroză. – Din fr. **lombarthrie.**
LOMBARTROZĂ, *lombartroze,* s.f. (Med.) Artroză a articulaţiilor vertebrelor lombare; lombartrie. – Din fr. **lombarthrose.**
LOMBOSCIATICĂ s.f. (Med.) Durere lombară cu iradiere pe traiectul nervului sciatic. [Pr.: -*sci-a-*] – Din fr. **lombo-sciatique.**
LOMBOSTAT, *lombostate,* s.n. Corset medical pentru imobilizarea regiunii lombare. – Din fr. **lombostat.**
LOMBOTOMIE, *lombotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui lojii lombare. – Din fr. **lombotomie.**
LONDONEZ, -Ă, *londonezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care locuieşte în Londra sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Londrei sau locuitorilor ei, privitor la Londra sau locuitorii ei. – Din it. **londonese.**
LONGERON s.n. v. **lonjeron.**
LONGEVITATE, (rar) *longevităţi,* s.f. Durată excepţională a vieţii; viaţă lungă (a unui individ, a unui grup, a unei specii). – Din fr. **longévité**, lat. **longaevitas, -atis.**
LONGEVIV, -Ă, *longevivi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care trăieşte mult, depăşind media de viaţă normală. – Cf. **longevitate.**
LONGILIN, -Ă, *longilini, -e,* adj. (Despre oameni) Care se caracterizează prin lungimea membrelor; cu membrele lungi şi subţiri. – Din fr. **longiligne.**
LONGITUDINAL, -Ă, *longitudinali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este aşezat în direcţia lungimii, care se întinde de-a lungul. **2.** S.f. Nervură metalică aplicată în sens longitudinal **(1)** pe fundul unei nave, pe bordaje sau sub punte, pentru a întări tablele învelişului. – Din fr. **longitudinal.**
LONGITUDINE, *longitúdini,* s.f. Distanţă în grade, măsurată pe ecuator, dintre meridianul care trece printr-un punct oarecare de pe glob şi primul meridian (meridianul 0, care trece prin Greenwich), constituind una dintre cele două coordonate geografice. ** *Longitudine cerească* = una dintre coordonatele ecliptice. – Din fr. **longitude**, lat. **longitudo, -inis.**
LONGOBARD, -Ă, *longobarzi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Triburi migratoare ale germanilor răsăriteni, care au locuit în antichitate în bazinul inferior al fluviilor Elba şi Dunăre, iar în sec. VI s-au stabilit în nordul şi în centrul Italiei; (şi la sg.) persoană care aparţinea acestor triburi. **2.** Adj. Care aparţine longobarzilor **(1)**, privitor la longobarzi. – Din lat. **Longobardus**, it. **longobardo.**
LONGRINĂ, *longrine,* s.f. Grindă de lemn, de oţel sau de beton armat, folosită drept cofraj lateral pentru o îmbrăcăminte rutieră de beton, în cursul executării acesteia. ** *Longrină de deraiere* = şină de oţel fixată paralel cu şinele căii ferate, pe poduri şi la curbe, pentru a reduce pericolul de deraiere. – Din fr. **longrine.**
LONJĂ, *lonje,* s.f. Piesă sau instalaţie mobilă ajutătoare, folosită în procesul de învăţare sau de perfecţionare a unor mişcări acrobatice în gimnastică, sărituri în apă etc. – Din fr. **longe.**
LONJERON, *lonjeroane,* s.n. (Tehn.) Grindă longitudinală din metal sau din lemn, aşezată în scheletul sau în cadrul unei maşini, al unei instalaţii, al unui agregat etc. cu scopul de a le face rigide. [Var.: **longerón** s.n.] – Din fr. **longeron.**
LOPATĂ, *lopeţi,* s.f. **1.** Unealtă formată dintr-o placă de lemn sau de fier, uşor concavă, montată pe o coadă de lemn, cu care se ridică sau se aruncă pământ, pietriş, nisip etc. ** Loc. adv. *Cu lopata* = în cantitate mare, din belşug, din abundenţă. ** Expr. (Fam.)

Sapa şi lopata = moartea. *A da la lopată* = (despre cereale) a vântura. * Cantitate de material cât se poate lua o dată cu această unealtă. * Unealtă de lemn cu care se bagă pâinea în cuptor. **2.** Vâslă[1]. – Din sl. **lopata.**

LOPĂTA, *lopătez,* vb. I. **1.** Intranz. A vâsli. **2.** Tranz. A întoarce cerealele cu lopata pentru aerisirea şi răcirea lor. – Din **lopată.**

LOPĂTAR, *lopătari,* s.m. **I. 1.** Vâslaş, barcagiu. **2.** Lucrător cu lopata. **II.** Pasăre migratoare din grupul picioroangelor, de culoare albă, cu ciocul lung şi lat ca o lopată şi cu un moţ de pene pe cap; cosar *(Platalea leucorodia).* – **Lopată +** suf. *-ar.*

LOPĂTARE, *lopătări,* s.f. Acţiunea de *a lopăta.* – V. **lopăta.**

LOPĂŢICĂ, *lopăţele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lopată.* **2.** Unealtă sau parte a unei unelte de forma unei lopeţi sau care are o funcţie asemănătoare cu a acesteia. * Scândurică servind la imobilizarea unui membru fracturat sau luxat; atelă. **3.** (Reg.) Omoplat. – **Lopată +** suf. *-ică.*

LORAN s.n. (Nav.) Sistem de radionavigaţie pentru distanţe mari, constând în determinarea poziţiei unei aero(nave) cu ajutorul semnalelor emise de două perechi de staţii terestre ale căror coordonate sunt cunoscute. – Din engl., fr. **loran.**

LORD, *lorzi,* s.m. (În Anglia) **1.** (În evul mediu) Mare proprietar funciar; (în prezent) titlu nobiliar ereditar sau conferit de monarh; persoană care poartă acest titlu. **2.** Membru al camerei superioare a parlamentului. *Camera Lorzilor.* **3.** Termen care intră în componenţa titlului oficial purtat de unii înalţi demnitari. – Din engl., fr. **lord.**

LORDOZĂ, *lordoze,* s.f. Curbură cu convexitatea anterioară a coloanei vertebrale în regiunea lombară, care apare în rahitism, malformaţii etc. – Din fr. **lordose.**

LORI s.m. Mamifer lemurian din India şi Ceylon, lung de circa 25 cm, care se hrăneşte mai ales cu fructe şi cu seminţe *(Loris gracilis).* – Din fr. **loris.**

LORICĂ, *lorice,* s.f. (Latinism) Armură medievală; platoşă, cuirasă. – Din lat. **lorica.**

LORNETĂ s.f. v. **lornietă.**

LORNIETĂ, *lorniete,* s.f. Binoclu mic, folosit la spectacole. * Lornion. [Var.: **lornétă** s.f.] – Din fr. **lorgnette.**

LORNION, *lornioane,* s.n. Ochelari plianţi, cu mâner, pe care îi folosesc mai ales femeile; lornietă. * (Rar) Ochelari fixaţi de nas cu ajutorul unui resort. – Din fr. **lorgnon.**

LOSTOPAN s.n. v. **lostopană.**

LOSTOPANĂ, *lostopane,* s.f. (Reg.) Bucată mare de pământ, de piatră, de gheaţă etc. [Var.: **lostopán** s.n.] – Et. nec.

LOSTRIŢĂ, *lostriţe,* s.f. Peşte răpitor, asemănător cu păstrăvul, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare şi cu dinţii puternici, care trăieşte în râurile de munte *(Hucho hucho).* – Cf. ucr., rus. **losos'** "somon".

LOSTUN s.m. v. **lăstun.**

LOŞNIŢĂ s.f. v. **lojniţă.**

LOT, *loturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre porţiunile în care a fost împărţit un teren sau o pădure; parcelă. **2.** Grup de obiecte sau de fiinţe cu trăsături comune. * Grup de sportivi selecţionaţi în vederea formării unei echipe. * Grup de produse identice sau asemănătoare fabricate simultan sau succesiv; grup de produse identice sau asemănătoare expediate în acelaşi timp sau sosite în acelaşi timp. **3.** (Înv.) Loz; câştig obţinut de un loz. – Din fr. **lot.**

LOTCĂ, *lotci,* s.f. Ambarcaţie de pescuit îngustă, cu prora şi pupa ascuţite şi ridicate, mânuită cu ajutorul lopeţilor. – Din rus. **lodka.**

LOTERIE, *loterii,* s.f. Joc de noroc care constă în emiterea unor bilete prevăzute cu numere sau combinaţii de numere, dintre care, prin tragere la sorţi, unele sunt declarate câştigătoare, dând dreptul posesorilor lor la premii în bani, în obiecte de valoare etc.; loto **(2)**. * Fig. Hazard, noroc, baftă. – Din fr. **loterie.**

LOTIFORM, -Ă, *lotiformi, -e,* adj. Care are forma unui boboc de lotus. *Ornamente lotiforme.* – Din fr. **lotiforme.**

LOTIZA, *lotizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărţi un teren în loturi; a parcela. **2.** A împărţi în loturi, după anumite criterii, o cantitate de material, o mulţime de obiecte etc. – **Lot** + suf. *-iza.*

LOTIZARE, *lotizări,* s.f. Acţiunea de *a lotiza.* – V. **lotiza.**

LOTO, *lotouri,* s.n. **1.** Joc de societate la care participanţii au în faţă cartoane imprimate cu diferite numere, pe care le acoperă treptat cu jetoanele corespunzătoare, pe măsură ce acestea sunt scoase, la întâmplare, dintr-o grămadă (sau dintr-un săculeţ); cartoanele şi jetoanele folosite la acest joc. **2.** Loterie. [Var.: **(1) lotón** s.n.] – Din fr. **loto.**

LOTON s.n. v. **loto.**

LOTRIT s.n. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu, aluminiu şi fier, cristalizat, de culoare verde. – **Lotru** (n. pr.) + suf. *-it.* Cf. fr. **lotrite.**

LOTRU, LOATRĂ, *lotri, loatre,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Înv. şi pop.) Hoţ, tâlhar. * (Pop.) Ştrengar, şmecher. **2.** Adj. (Reg.) Iute în mişcări, sprinten. * Ager la minte, isteţ. – Cf. pol. **lotr.**

LOTUS, *lotuşi,* s.m. Nume dat mai multor plante acvatice cu flori albastre, mari, plăcut mirositoare *(Nymphaea coerulea)*, trandafirii *(Nelumbo nucifera)* sau albe *(Nymphaca lotus thermalis).* – Din fr. **lotus.**

LOŢIONA, *loţionez,* vb. I. Tranz. A spăla, a fricţiona cu o loţiune. [Pr.: -*ţi-o*-] – Din fr. **lotionner.**

LOŢIONARE, *loţionări,* s.f. Acţiunea de *a loţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **loţiona.**

LOŢIONAT, -Ă, *loţionaţi, -te,* adj. Care a fost spălat, fricţionat cu loţiune. [Pr.: -*ţi-o*-] – V. **loţiona.**

LOŢIUNE, *loţiuni,* s.f. Soluţie parfumată şi puţin alcoolizată, folosită pentru îngrijirea epidermei şi a părului. [Pr.: -*ţi-u*-] – Din fr. **lotion.**

LOVEALĂ, *loveli,* s.f. (Rar) Lovitură, izbitură. * (Fam.) Coincidenţă, potrivire. – **Lovi** + suf. -*eală.*

LOVELE s.f. pl. (Arg.) Bani[1]. – Din ţig. **lovo** (pl. *love*).

LOVI, *lovesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. şi refl. A (se) atinge cu putere, a (se) izbi. * Tranz. A bate. * Tranz. Fig. A aduce prejudicii, pagube; a atinge, a leza. **2.** Tranz. şi refl. A (se) atinge (fără violenţă). **3.** Refl. A da peste o piedică, a se împiedica, a se izbi de... ** Expr. *A se lovi cu capul de pragul de sus* = a dobândi experienţă în urma unor întâmplări nefericite. **4.** Tranz. A izbi drept în ţintă cu un proiectil, cu o săgeată etc. **5.** Refl. recipr. (Înv.; despre ţări, terenuri etc.) A se învecina. **6.** Tranz. (Despre stări fiziologice, boli etc.) A veni brusc asupra cuiva, a cuprinde, a apuca, a copleşi. **7.** Refl. recipr. (Înv.) A se asemăna, a se potrivi. ** Expr. *A se lovi ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. **8.** Tranz. (Înv.) A ataca. * Refl. recipr. A se lupta. – Din sl. **loviti** "a vâna, a prinde, a pescui".

LOVIRE, *loviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lovi* şi rezultatul ei. * Infracţiune care constă în atingerea corpului unei persoane prin acte de violenţă fizică. * Fig. (Înv.) Nenorocire, năpastă. – V. **lovi.**

LOVITURĂ, *lovituri,* s.f. **1.** Atingere bruscă şi puternică, izbitură; (concr.) zgomot (puternic) cauzat de o asemenea izbitură. *** Lovitură de graţie* = (adesea fig.) lovitură finală, care răpune definitiv pe cel lovit. * Bătaie. **2.** Fig. Supărare, durere sufletească; necaz; neajuns. **3.** (Mil.) Atac puternic executat asupra inamicului în scopul zdrobirii lui şi al capturării armamentului său. * Atac îndrăzneţ venit prin surprindere. ** Expr. *A da lovitura* = a obţine un succes (important şi) neaşteptat. * Descărcare a unei urme de foc; efect produs de această descărcare. **4.** (În sintagmele şi expr.) *Lovitură de stat* = act de violare a constituţiei stabilite prin care un grup de persoane preia cu forţa·puterea într-un stat. *Lovitură de trăsnet* = întâmplare, vorbă neaşteptată. *Lovitură de teatru* = acţiune, întâmplare bruscă şi neaşteptată, care şochează, impresionează. **5.** (Tehn.; în sintagma) *Lovitură de berbec* = creştere a presiunii unui lichid dintr-o conductă, produsă prin închiderea bruscă a unei supape. **6.** (Sport) Ansamblu de mişcări raţional coordonate, folosit pentru manevrarea obiectului de joc, în vederea obţinerii unui maxim de eficacitate. ** *Lovitură de pedeapsă* = sancţiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător al unei echipe, care constă într-o lovitură executată de adversar în condiţii avantajoase. *Lovitură de colţ* = lovitură executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc al echipei în apărare de către un jucător al echipei în atac; corner[1]. *Lovitură de picior căzută* = dropgol. – **Lovi** + suf. -*tură.*

LOXODROMĂ, *loxodrome,* s.f. Curbă trasată pe o hartă reprezentând globul terestru, care taie toate meridianele sub acelaşi unghi. – Din fr. **loxodromme.**

LOXODROMIC, -Ă, *loxodromici, -ce,* adj. (Geogr.) Referitor la loxodromă. – Din fr. **loxodromique.**

LOZ, *lozuri,* s.n. Bilet de loterie. – Din germ. **Los.**

LOZIE, *lozii,* s.f. Specie de salcie sau de răchită din ale cărei ramuri se fac împletituri. – Din ucr. **lozá.**

LOZINCARD, -Ă, *lozincarzi, -de,* adj. (Peior.) Care are caracter de lozincă. – **Lozincă** + suf. -*ard.*

LOZINCĂ, *lozinci,* s.f. Formulare concisă şi pregnantă a unei idei, destinată să reţină atenţia şi utilizată pentru propagandă politică, publicitate etc. * Placardă, afiş etc. pe care se află o inscripţie cu un astfel de conţinut. – Din germ. **Losung.**

LOZNIŢĂ s.f. v. **lojniţă.**

LUA, *iau,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde un obiect în mână spre a-l ţine (şi a se servi de el) sau spre a-l pune în altă parte. ** Expr. *A lua altă vorbă* = a schimba (cu dibăcie) subiectul

unei discuţii. *A(-şi) lua picioarele la spinare* = a pleca (repede) de undeva. *A lua puşca la ochi* (sau *la cătare*) = a pune arma în poziţie de tragere, a se pregăti să tragă cu arma; a ochi. *A-şi lua pălăria (din* sau *de pe cap)* = a saluta. *A lua pasărea din zbor*, se spune despre un vânător foarte iscusit, bun ochitor. *A-şi lua nădejdea (de la cineva* sau *de la ceva)* = a renunţa la ceva, a nu mai spera. *A-şi lua seama* = a se răzgândi. (intranz.) *A-şi lua de seamă* = a se răzgândi. *A nu-şi lua ochii de la* (sau *de pe...)* = a privi insistent. *A-şi lua o grijă de pe cap* = a scăpa de o grijă, a se elibera. *A-i lua cuiva (o suferinţă) cu mâna* = a face să-i treacă cuiva (o suferinţă) imediat. (Refl.) *A i se lua (cuiva) o piatră de pe inimă*, se spune când cineva a scăpat de o grijă chinuitoare. * A apuca pe cineva sau ceva cu mâna; a cuprinde cu braţul (de după...); *p. ext.* a înhăţa, a înşfăca. ** Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* = a se îmbăta. (Refl. recipr.) *Poţi să te iei de mână cu el* = ai aceleaşi apucături ca el. *A se lua de cap* (sau *de piept*) *cu cineva* = a se încleşta la bătaie cu cineva; a se certa în mod violent cu cineva. *A se lua (cu cineva) la trântă* = a se lupta (cu cineva) corp la corp. **2.** A mânca (pe apucate), a înghiţi din ceva; *spec.* a înghiţi o doctorie. ** Expr. *A (o) lua la măsea* = a bea peste măsură. **3.** A îmbrăca, a pune pe sine o haină etc. ** Expr. *A lua hainele la purtare* = a îmbrăca în toate zilele hainele de sărbătoare. (Fam.) *A-şi lua nasul la purtare* = a se obrăznici. **II. 1.** A scoate ceva din locul în care se afla; a smulge, a desprinde. * Refl. (Rar) A înceta să mai existe; a dispărea. **2.** A scoate ceva în cantitate limitată. ** Expr. *A lua (cuiva) sânge* = a face să curgă printr-o incizie o cantitate de sânge (pentru a obţine o descongestionare, pentru analize etc.). **3.** A deposeda pe cineva de un lucru (fără intenţia de a şi-l însuşi). ** Expr. *A-i lua (cuiva) comanda* = a înlătura (pe cineva) de la un post de răspundere, în special de la comanda unei unităţi militare. *A-i lua (cuiva) ochii* (sau *văzul, vederile*) = a fermeca (pe cineva), a orbi prin strălucire, a impresiona foarte puternic, a zăpăci, a ului pe cineva. *A-i lua (cuiva) viaţa* (sau *sufletul, zilele*) = a omorî. *A-şi lua viaţa* (sau *zilele*) = a se sinucide. * (Pop.) A face să paralizeze, a paraliza o parte a corpului. **III. 1.** A-şi însuşi ceea ce i se cuvine, a pune stăpânire pe ceva; *p. ext.* a primi, a căpăta. **2.** A(-şi) face rost de ceva; a găsi pe cineva sau ceva. ** Expr. *Ia-l dacă ai de unde* (sau *de unde nu-i),* se spune despre cineva (sau despre ceva) care nu se mai găseşte acolo unde era mai înainte. (Fam.) *A nu şti de unde să iei pe cineva* = a nu-ţi aduce aminte în ce împrejurare ai cunoscut pe cineva. **3.** A cumpăra. **4.** A încasa o sumă de bani. **5.** A-şi însuşi un lucru străin. **6.** A cuceri; a ocupa. * A ataca într-un anumit fel sau cu o anumită armă. **7.** A angaja pe cineva; a folosi un obiect pentru un timp determinat, contra plată. ** Expr. *A lua (pe cineva) părtaş* = a-şi asocia (pe cineva) într-o întreprindere. *A lua (pe cineva) pe procopseală* = a angaja (pe cineva) fără salariu, cu promisiunea de a-l căpătui. * A invita pe cineva la joc, la dans. * A primi pe cineva la sine; a contracta o legătură de rudenie cu cineva. * Refl. recipr. A se călători. **8.** A se angaja, a se însărcina (cu ceva). ** Expr. *A lua comanda* = a fi numit la conducerea unei unităţi sau acţiuni (militare). *A lua (un lucru) în primire* = a primi un lucru, asumându-şi răspunderea pentru buna lui păstrare. *A-şi lua răspunderea* = a se declara şi a se socoti răspunzător de ceva. (Refl. recipr.) *A se lua la sfadă* (sau *la ceartă* etc.) = a se certa. **9.** A contracta o boală molipsitoare. **10.** (Despre vase) A avea o anumită capacitate, a cuprinde. **11.** (În expr. şi loc. vb.) *A lua măsura* (sau *măsuri)* = a fixa prin măsurători exacte dimensiunile necesare pentru a confecţiona un obiect. *A lua (ceva) cu chirie* = a închina. *A lua (ceva) în arendă* = a arenda. *A lua parte* = a participa. *A lua pildă* = a imita exemplul altuia. *A lua obiceiul* (sau *năravul etc.)* = a se obişnui să... *A lua (pasaje* sau *idei) dintr-un autor* = a reproduce într-o scriere sau într-o expunere proprie idei extrase din alt autor (indicând sursa sau însuşindu-şi pasajul în mod fraudulos). *A lua fiinţă* = a se înfiinţa. *A lua sfârşit* = a se termina. *A lua înfăţişarea* (sau *aspectul* etc.) = a părea, a da impresia de... *A lua un nou aspect, o nouă formă etc.* = a se schimba, a se transforma. *A-şi lua numele de la...* = a purta un nume care se leagă de..., care aminteşte de... *A lua o notă bună* (sau *r*ea) = a obţine o notă bună (sau rea). *A lua apă* = (despre ambarcaţii) a avea o spărtură prin care intră apa, a le umple de apă. *A lua foc* = a se aprinde. (Înv.) *A lua veste* (sau *scrisoare, răspuns* etc.) = a primi veste (sau scrisoare, răspuns etc.). **IV. 1.** A duce cu sine. ** Expr. *A-şi lua ziuă bună* = a se despărţi de cineva, rostind cuvinte de rămas bun. *A-şi lua traista şi ciubucul*, se zice despre un om foarte sărac care pleacă fără să aibă ce să ducă cu el. *A-şi lua tălpăşiţa* (sau *catrafusele* etc.) = a pleca repede dintr-un loc; a o şterge. *A lua (pe cineva) la* (sau *în*) *armată* = a înrola un recrut. *A lua (pe cineva) pe sus* = a lua (pe cineva) cu forţa. *A lua (pe cineva) pe nepusă masă* = a lua (pe cineva) fără veste, cu forţa. *A-l lua moartea* sau *Dumnezeu* = a muri. (depr.) *A-l lua dracul* sau *naiba* = a muri. *L-a luat dracul* (sau *mama dracului, naiba),* se spune când cineva este într-o situaţie critică sau la capătul puterilor (din cauza, unui efort prea mare). (În imprecaţii). *Lua-l-ar*

naiba! * A duce cu sine una sau mai multe persoane, cu rolul de însoţitor. ** Expr. *A lua (pe cineva) cu binele* (sau *cu frumosul, cu binişorul, cu încetişorul* etc.) = a proceda cu tact, cu blândeţe, a trata (pe cineva) cu menajamente. *A lua (pe cineva) cu răul* = a se purta rău (cu cineva). *A lua pe cineva cu măgulele* = a măguli pe cineva (pentru a-i câştiga bunăvoinţa). (refl.) *A se lua pe lângă cineva cu binele* = a măguli pe cineva (pentru a-i câştiga bunăvoinţa). *A lua (pe cineva) sub ocrotirea* (sau *sub aripa*) *sa* = a ocroti (pe cineva). *A lua (pe cineva* sau *ceva) în batjocură* (sau *în bătaie de joc, în râs, în zeflemea, peste picior* etc.) = a-şi bate joc de cineva. *A lua (pe cineva) cu ameninţări* = a ameninţa (pe cineva). *A lua (pe cineva) la rost* (sau *la trei parale, la refec, la trei păzeşte, la socoteală* etc.) = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. *A lua (pe cineva) pe departe* = a începe (cu cineva) o discuţie pe ocolite cu scopul de a obţine ceva de la el sau de a-i comunica ceva neplăcut. *Nu mă lua aşa!* = nu mă trata, nu-mi vorbi în felul acesta nepotrivit. *A o lua de bună* = a considera că este aşa cum se spune, a primi, a accepta un lucru ca atare. *A lua (ceva) de nimic* = a nu lua în serios. *A lua (ceva) în nume de bine* (sau *de rău*) = a judeca un lucru drept bun (sau rău). *A lua (pe cineva* sau *ceva) de* (sau *drept...)* = a considera (pe cineva sau ceva) drept altcineva sau altceva; a confunda. *A lua lucrurile (aşa) cum sunt* = a se împăca cu situaţia. * Refl. (Despre vopsele) A se desprinde, a se şterge (şi a se lipi pe altceva). **2.** (Despre vehicule) A transporta pe cineva. **V.** A începe, a porni să... * (Despre manifestări fizice sau psihice) A cuprinde (pe cineva). ** Expr. *A-l lua ceva înainte* = a-l cuprinde, a-l copleşi. *A lua frica cuiva* (sau *a ceva*) = a se teme de cineva (sau de ceva). (Refl.) *A se lua de gânduri* = a începe să fie îngrijorat, a se îngrijora; a se nelinişti. **VI. 1.** (Construit cu pronumele "o", cu valoare neutră) A pleca, a porni. ** Expr. *A o lua din loc* (sau *la picior*) = a pleca repede. *A o lua la fugă* = a porni în fugă, în goană. *A o lua la galop* (sau *la trap, la pas*) = a porni la galop (sau la trap, la pas). (Reg.) *A o lua în porneală* = a porni la păscut. *A o lua înainte* = a merge înaintea altuia sau a altora (pentru a-i conduce). *A i-o lua (cuiva) înainte* (sau *pe dinainte*) = a întrece (pe cineva). *A-şi lua zborul* = a porni în zbor; *fig.* a pleca repede; a părăsi (o rudă, un prieten) stabilindu-se în altă parte. (Refl.) *A se lua după cineva* (sau *ceva*) = **a)** a porni în urma cuiva (sau a ceva); **b)** a se alătura cuiva; **c)** a urmări, a alunga, a fugări; **d)** a porni undeva orientându-se după cineva sau după ceva; *fig.* a imita pe cineva, a urma sfatul cuiva. (Refl. recipr.) *A se lua cu cineva* = **a)** a pleca la drum cu cineva; **b)** a se întovărăşi; a se asocia cu cineva. (Refl.) *A se lua cu cineva* (sau *cu ceva*) = a-şi petrece vremea cu cineva (sau cu ceva) şi a uita de o grijă, de o preocupare etc., a se distra. *A se lua cu vorba* = a se antrena într-o conversaţie, uitând de treburi. * A se îndrepta într-o direcţie oarecare; a coti spre... *A luat-o la deal.* * (Despre căi de comunicaţie şi ape curgătoare) A-şi schimba direcţia. *Drumul o ia la dreapta.* **2.** A merge, a parcurge. ** Expr. *A(-şi) lua câmpii* = a pleca la întâmplare, fără nici un ţel (de desperare, de durere etc.); a ajunge la desperare. [Pr.: *lu-a.* – Prez. ind.: *iau, iei, ia, luăm, luaţi, iau;* prez. conj. pers. 3; *să ia*] – Lat. levare.

LUARE s.f. Acţiunea de *a (se) lua.* ** *Luare-aminte* = atenţie, grijă. [Pr.: *lu-a-*] – V. **lua.**

LUBENIŢĂ, *lubeniţe,* s.f. (Reg.) Pepene verde. [Acc. şi: *lubeniţă*] – Din bg., scr. **lubenica.**

LUBRIC, -Ă, *lubrici, -ce,* adj. (Livr.) Excesiv de senzual; libidinos. * Care aţâţă senzualitatea; excitant, lasciv; obscen. – Din fr. **lubrique**, lat. **lubricus.**

LUBRICARE, *lubricări,* s.f. Operaţie de introducere a unui lichid într-un sistem tehnic (sondă, conductă etc.) aflat sub presiune. – Cf. lat. **lubricare.**

LUBRICATOR, *lubricatoare,* s.n. Dispozitiv de forma unui tub montat deasupra instalaţiei de siguranţă de la capul sondei, care serveşte la efectuarea operaţiei de lubricare. – Din germ. **Lubrikator**, fr. **lubricateur.**

LUBRICITATE s.f. (Livr.) Senzualitate excesivă; lascivitate, desfrâu; obscenitate. – Din fr. **lubricité**, lat. **lubricitas, -atis.**

LUBRIFIA, *lubrifiez,* vb. I. Tranz. A introduce un lubrifiant între suprafeţele de contact ale unor corpuri solide care se freacă între ele; a unge. [Pr.: *-fi-a*] – Din fr. **lubrifier.**

LUBRIFIANT, *lubrifianţi,* s.m. Material vâscos sau praf care se introduce între suprafeţele de contact a două corpuri solide cu mişcare relativă, pentru a forma un strat subţire care să înlocuiască frecarea uscată cu una fluidă şi să împiedice sau să reducă astfel uzura, încălzirea etc. [Pr.: *-fi-ant*] – Din fr. **lubrifiant.**

LUBRIFIANŢĂ s.f. Însuşire a unui material de a putea fi întrebuinţat ca lubrifiant. [Pr.: *-fi-an-*] – **Lubrifi** [ant] + suf. *-anţă.*

LUBRIFICATOR, *lubrificatoare,* s.n. Dispozitiv de ungere a coroanei şinelor de cale ferată, pentru a reduce uzura. – Din fr. **lubrificateur.**

LUBRIFIERE, *lubrifieri,* s.f. Acţiunea de *a lubrifia* şi rezultatul ei; ungere. [Pr.: *-fi-e-*] – V. **lubrifia.**

LUCARII s.f. pl. Sărbătoare a pădurilor sacre, pe care romanii o celebrau la 19 sau la 21 iulie. – Din lat. **Lucaria.**

LUCARNĂ, *lucarne,* s.f. Fereastră mică, amenajată în acoperişul cu pantă mare al unei construcţii, în scopul luminării şi aerisirii podului sau a încăperilor aflate la nivelul podului; bageac, bageacă. * (Rar) Ferestruică pe care se poate privi afară. – Din fr. **lucarne.**

LUCEAFĂR, *luceferi,* s.m. **1.** Nume popular al planetei Venus şi al altor stele strălucitoare. ** *Luceafărul-de-Dimineaţă* sau *Luceafărul-de-Ziuă, Luceafărul-Porcilor, Luceafărul-Boului* = planeta Venus (văzută dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui). *Luceafărul-de-Seară* sau *Luceafărul-de-Noapte, Luceafărul-Ciobanilor* = planeta Venus (văzută seara). *Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopţii* sau *Luceafărul-cel-Frumos* = steaua Vega din constelaţia Lirei. *Luceafărul-Porcesc* sau *Luceafărul-Porcar* = steaua Aldebaran din constelaţia Taurului. *Luceafărul-cel-Mare-de-Noapte* = steaua Hiperion. **2.** Fig. Epitet dat unui bărbat cu calităţi deosebite. – Lat. **Lucifer.**

LUCERNĂ s.f. Plantă perenă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din câte trei foliole şi cu flori albastre-violacee, cultivată ca plantă furajeră *(Medicago sativa).* [Var.: (reg.) **luţărnă, luţérnă** s.f.] – Din germ. **Luzerne.**

LUCI, *lucesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi lumină; a străluci, a lumina. **2.** A sclipi din cauza luminii; a scânteia. * (Despre ochi) A avea o strălucire deosebită, exprimând o emoţie, o dorinţă etc. **3.** Fig. (Despre idei, sentimente) A apărea în mod brusc sau pentru scurt timp. * A se remarca prin calităţi deosebite. – Lat. / * / **lucire** *(= lucere).*

LUCID, -Ă, *lucizi, -de,* adj. Care are o minte clară, pătrunzătoare, care este conştient de realitate, care înţelege şi exprimă clar lucrurile. * (Adverbial) În deplinătatea facultăţilor mintale, conştient; raţional; treaz. – Din fr. **lucide.**

LUCIDITATE s.f. Însuşire a unei persoane sau a unei minţi lucide; claritate în gândire. * Deplinătate a funcţiunilor intelectuale; stare de conştienţă. – Din fr. **lucidité.**

LUCIFERIC, -Ă, *luciferici, -ce,* adj. (Livr.) Demonic. – **Lucifer** (n. pr.) + suf. *-ic.*

LUCIFERINĂ, *luciferine,* s.f. Substanţă proteică secretată de diferite animale (licurici, peşti etc.) care, prin oxidare, devine luminoasă. – Din fr. **luciférine.**

LUCIFOB, -Ă, *lucifobi, -e,* adj. (Despre animale) Care se fereşte de lumină. – Din fr. **luciphobe.**

LUCIOLĂ, *luciole,* s.f. (Livr.) Licurici. [Pr.: *-ci-o-*] – Din. it. **lucciola**, fr. **luciole.**

LUCIOS, -OASĂ, *lucioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care luceşte; strălucitor, sclipitor, lucitor, luciu. **2.** (Despre surse de lumină) Care răspândeşte lumină; care străluceşte, lucitor. * (Despre ochi) Cu reflexe strălucitoare; lucitor. – **Luciu** + suf. *-os.*

LUCIRE, *luciri,* s.f. Faptul de *a luci*; strălucire. – V. **luci.**

LUCITOR, -OARE, *lucitori, -oare,* adj. (Despre surse de lumină) Care împrăştie lumină; strălucitor; lucios. * (Despre obiecte) Lucios, sclipitor, scânteietor. * (Despre ochi) Plin de viaţă, care luceşte; lucios. – **Luci** + suf. *-tor.*

LUCIU, -IE, (I) *lucii,* adj., **(II)** *luciuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) Care răsfrânge razele de lumină, care luceşte **(1)**; lucitor, lucios. **2.** Cu lustrul, lustruit; neted; *p. ext.* alunecos. ** Expr. *Sărăcie lucie* = sărăcie mare; mizerie. (Adverbial) *Sărac luciu* = foarte sărac. * Lipsit de obstacole, neted; deschis. **3.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Acoperit de gheaţă; lunecos. **II.** S.n. Aspect al suprafeţei unui solid, datorit reflexiei luminii; suprafaţă strălucitoare a unor obiecte care răsfrâng razele de lumină. * Fig. Strălucire, splendoare. * Lustru. – Din **luci** (derivat regresiv).

LUCOARE, *lucori,* s.f. (Înv. şi arh.) Lumină; lucire, strălucire. – Lat. **lucor, -oris.**

LUCRA, *lucrez,* vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. A efectua, a presta o muncă, a face un lucru; a munci. ** Expr. (Trans.) *A nu avea ce lucra* = a face un lucru care putea fi sau trebuia evitat, a nu-şi vedea de treabă. **2.** Intranz. A fi în mişcare, în acţiune; a dezvolta o activitate într-o direcţie oarecare; a funcţiona. **3.** Intranz. A acţiona în chip eficace, a avea efectul dorit asupra cuiva, a fi eficient. **4.** Tranz. A da unui material brut altă formă, făcând din el un obiect oarecare; a prelucra un material; a realiza, a executa. * A clădi, a construi. * A face, a confecţiona; a fabrica. * A coase, a broda; a împleti. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A unelti împotriva cuiva. [Prez. ind. şi: (reg.) *lúcru*] – Lat. **lucubrare.**

LUCRARE, *lucrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a lucra* şi rezultatul ei; muncă, activitate. ** Expr. *A pune în lucrare* = a începe executarea, a pune în practică. * (Înv.) Muncă, activitate, efort pentru a realiza ceva. * (Concr.) Lucru realizat printr-o muncă fizică sau intelectuală. * Studiu scris asupra unui anumit subiect; scriere, operă artistică sau ştiinţifică. * Spec. Operaţie sau ansamblu de operaţii efectuate cu ajutorul maşinilor, utilajelor etc., precum şi materialele şi manopera respectivă, în vederea realizării, reparării, transformării etc.; sistem tehnic realizat printr-o astfel de operaţie. **

Lucrarea solului = ansamblul lucrărilor de arat, grăpat etc. executate în vederea creării unor condiţii optime de încolţire şi de creştere a plantelor. *Lucrarea pământului* = agricultură. **2.** Înfăptuire, realizare. **3.** Fig. (Rar) Lucrătură **(2)**. – V. **lucra.**

LUCRAT s.n. Faptul de *a lucra*. – V. **lucra.**

LUCRATIV, -Ă, *lucrativi, -e,* adj. Care aduce câştig; profitabil, rentabil; folositor, util. – Din fr. **lucratif**, lat. **lucrativus.**

LUCRĂTOR, -OARE, *lucrători, -oare,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Care lucrează, care munceşte. **2.** (Despre zile) În care se lucrează, de lucru. **3.** (Înv.; despre plantaţiile de vie) Care dă rod. * (Despre mine) Care poate fi exploatat, care este în activitate. **II.** S.m. şi f. Persoană care munceşte producând bunuri materiale; *p. gener.* orice om care munceşte (într-un anumit domeniu). – **Lucra** + suf. *-ător.*

LUCRĂTURĂ, *lucrături,* s.f. **1.** Fel în care a fost executat un lucru făcut cu mâna; execuţie. **2.** Fig. (Fam.) Uneltire, intrigă (împotriva cuiva); lucrare **(3)**. – **Lucra** + suf. *-ătură.*

LUCRU, *lucruri,* s.n. **I.** Tot ceea ce există (în afară de fiinţe) şi care este conceput ca o unitate de sine stătătoare; obiect. ** *Lucru în sine* = noţiune a filozofiei lui Kant desemnând realitatea obiectivă, existentă independent de cunoaşterea noastră, care, deşi percepută sub formă de reprezentare, nu poate fi cunoscută în esenţa ei. (Jur.) *Lucru imobil* (sau *nemişcător*) = lucru care, în mod natural sau prin voinţa omului, nu poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. *Lucru mobil* (sau *mişcător*) = lucru care poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. ** Expr. (se spune, familiar, unei persoane sau despre o persoană, de care suntem nemulţumiţi sau care nu e bună de nimic) *Lucru rău* (sau *prost).* * Bun care aparţine unei persoane sau unei colectivităţi; *p. gener.* obiect, bun. **II. 1.** Activitate (fizică sau intelectuală) întreprinsă pentru realizarea unui scop; muncă, treabă; acţiune, faptă. ** *Front de lucru* = porţiune dintr-o construcţie la care lucrează concomitent mai multe formaţii de lucru, echipate cu materialele şi utilajele necesare. ** Loc. adj. *De lucru* = în care se lucrează. *Zile de lucru; De lucru* = cu care se lucrează, folosit la treabă. *Haine de lucru. De lucru* = întrebuinţat la lucru, folosit într-o activitate. *Metodă de lucru.* ** Expr. *A avea de lucru* = **a)** a avea treabă, a fi (foarte) ocupat; **b)** a avea o ocupaţie, a fi în slujbă; **c)** (reg.) a avea de luptat, a avea dificultăţi (cu cineva). *A nu avea de lucru* = **a)** a nu avea, a nu găsi ce sau unde să muncească; **b)** se spune când cineva nu-şi vede de treabă sau face un lucru nelalocul lui, nepotrivit. *A pune (pe cineva) la lucru* = a sili (pe cineva) să muncească. *A-şi face de lucru (cu cineva* sau *cu ceva)* = **a)** a-şi pierde vremea cu o treabă lipsită de importanţă sau cu o persoană care creează dificultăţi; a părea că lucrează; **b)** a-şi crea singur încurcături. *A fi în lucru* = a fi în curs de fabricare, de executare, de elaborare. * *Lucru în* (sau *pe*) *bandă* = organizare a producţiei în care obiectele de realizat se deplasează (continuu sau cu intermitenţă) cu ajutorul unei benzi rulante. *Lucru în lanţ* = mod de organizare a producţiei în care obiectul care se lucrează se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori. (Ist.) *Lucru domnesc* = obligaţie pe care o aveau în evul mediu ţăranii dependenţi din ţările române şi care consta în prestaţii de muncă în folosul domnitorului. (Fiz.) *Lucru mecanic* = energie dezvoltată de o forţă care acţionează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componenta forţei care acţionează asupra corpului în direcţia deplasării punctului ei de aplicaţie şi mărimea acestei deplasări. **2.** Ceea ce se efectuează, rezultatul muncii. **III. 1.** Chestiune, problemă. **2.** Situaţie, fapt, fenomen; (la pl.) întâmplare, eveniment. ** Expr. *Lucru de nimic* = fapt lipsit de importanţă, ceva fără însemnătate. *Lucru mare* = **a)** ceva rar, deosebit, realizare de valoare; **b)** (adverbial; cu valoare intensivă) *S-a necăjit lucru mare;* **c)** (determinând un adjectiv, îi dă valoare de superlativ) *Frumos, lucru mare.* – Din **lucra** (derivat regresiv).

LUCRUŞOR, *lucruşoare,* s.n. Diminutiv al lui *lucru*. – **Lucru** + suf. *-uşor.*

LUCTUOS, -OASĂ, *luctuoşi, -oase,* adj. (Rar) Lugubru, trist. ** (Med.) *Respiraţie luctuoasă* = respiraţie în care expiraţia este însoţită de gemete. [Pr.: *-tu-os*] – Din lat. **luctuosus**, fr. **luctueux**.

LUD, -Ă, *luzi, -de,* adj. (Înv. şi reg.) Simplu, naiv, fără experienţă; *p. ext.* prost, nătâng, nătărău. – Din sl. ludu.

LUDDISM s.n. Mişcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a sec. XVIII şi din prima jumătate a sec. XIX, care s-a manifestat prin distrugerea maşinilor. – Din fr. **luddisme.**

LUDDIT, -Ă, *luddiţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Adept) al luddismului. – Din fr. **luddite.**

LUDE s.f. Denumire a unităţii de contribuabili în Ţara Românească, alcătuită dintr-un număr variabil de birnici. – Din sl. **lude.**

LUDIC, -Ă, *ludici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la joc. – Din fr. **ludique.**

LUDLOW s.n. (Tipogr.) Maşină de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul, dar fără

claviatură şi magazie de matriţe, folosită pentru culegerea de titluri, lucrări de ornament etc. – Cuv. fr.

LUDOTECĂ, *ludoteci,* s.f. (Rar) Colecţie de jucării şi de jocuri. – Din fr. **ludothéque**.

LUDOVIC, *ludovici,* s.m. Numele unei vechi monede de aur franceze, pusă în circulaţie de Ludovic al XIII-lea. – Din n. pr. **Ludovic.**

LUES s.n. (Med.) Sifilis. – Din germ. **Lues.**

LUETĂ, *luete,* s.f. (Anat.) Omuşor. [Pr.: *lu-e-*] – Din fr. **luette.**

LUETIC, -Ă, *luetici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Livr.) Sifilitic. [Pr.: *lu-e-*] – Din germ. **luetisch.**

LUFAR, *lufari,* s.m. Peşte răpitor marin eu corpul alungit şi turtit lateral, cu dinţi pe ambele maxilare şi cu carnea fină şi gustoasă *(Pomatomus saltatrix).* – Et. nec.

LUFĂ, *lufe,* s.f. Plantă anuală din familia cucurbitaceelor, originară din India, cu tulpina lungă, cu numeroase flori galbene şi cu fructul de formă alungită care, în unele ţări (China, Japonia etc.), se consumă ca legumă sau, după uscare, se foloseşte ca burete de baie şi în industria celulozei *(Luffa cylindrica).* – Din fr. **luffa.**

LUFT, *lufturi,* s.n. **1.** Distanţă sau spaţiu liber dintre două elemente (piese fixe sau mobile) situate foarte aproape unul de altul; interstiţiu. **2.** (Sport) Eroare comisă de un jucător care şutează pe lângă minge, puc etc. – Din germ. **Luft.**

LUFTA, *luftez,* vb. I. Intranz. (Sport) A comite un luft **(2)**. – Din **luft.**

LUGOJEAN, -Ă, *lugojeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în municipiul Lugoj. **2.** S.m. şi f., adj. (Locuitor) din municipiul Lugoj. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular bănăţean; melodie după care se execută acest dans. – **Lugoj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LUGOJEANCĂ, *lugojence,* s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Lugoj. * Locuitoare din municipiul Lugoj. – **Lugojean** + suf. *-că.*

LUGOL s.n. (În sintagma) *Soluţie lugol* = soluţie apoasă care conţine iod şi iodură de potasiu, utilizată în tratamentul hipertiroidismului. – Din fr. **lugol.**

LUGUBRU, -Ă, *lugubri, -e,* adj. Care exprimă sau produce groază; care aminteşte de moarte; înfiorător, macabru, sumbru, sinistru. – Din fr. **lugubre**, lat. **lugubris.**

LUJER, *lujeri,* s.m. Tulpină sau porţiune de tulpină subţire (la plantele erbacee); ramură tânără (de 1-2 ani) la plantele lemnoase. – Et. nec.

LULEA, *lulele,* s.f. Obiect cu care se fumează, alcătuit dintr-o parte mai groasă şi scobită, în care se pune tutunul, şi dintr-o ţeavă (îndoită) prin care trece fumul; pipă; *p. restr.* găvanul pipei. ** Expr. (Adverbial) *Îndrăgostit* (sau *amorezat*) *lulea* = foarte îndrăgostit. * Cantitate de tutun cât încape în găvanul unei pipe. [Var.: (reg.) **liuleá** s.f.] – Din tc. **lüle.**

LUMAŞEL s.n. Rocă sedimentară calcaroasă, slab cimentată, alcătuită din fragmente de cochilii sau din schelete de organisme. – Din fr. **lumachelle.**

LUMÂNARE, *lumânări,* s.f. **1.** Obiect de luminat în formă de cilindru subţire, făcut din ceară sau din altă materie grasă solidificată, având la mijloc un fitil de material textil, care, aprins, arde cu flacără, producând lumină. ** Loc. adv. şi adj. *(Drept) ca lumânarea* = foarte drept. *La lumânare* = la lumina lumânării. ** Expr. *A căuta (pe cineva* sau *ceva) cu lumânarea* = a căuta (pe cineva sau ceva) cu multă stăruinţă. *A ţine (cuiva) lumânarea* = a veghea pe cineva în momentul morţii (ţinându-i lumânarea aprinsă). **2.** (Înv.) Unitate de măsură convenţională pentru intensitatea luminii, aproximativ egală cu o candelă. **3.** Plantă erbacee cu flori gălbui, dispuse într-un spic lung *(Verbascum phlomoides).* – Lat. **luminaria**.

LUMÂNĂRAR, *lumânărari,* s.m. Fabricant, negustor sau vânzător de lumânări. – **Lumânare** + suf. *-ar.*

LUMÂNĂRĂRIE, *lumânărării,* s.f. Lumânărie. – **Lumânare** + suf. *-ărie.*

LUMÂNĂRICĂ, *lumânărele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumânare* **(1)**. **2.** Plantă erbacee medicinală, cu frunze mari alterne, cele bazale în formă de rozetă, şi cu flori galbene dispuse într-un spic *(Verbascum thapsus). *** Compus: *lumânărica-pământului* = plantă erbacee cu tulpina înaltă şi cu frunze mari şi flori albastre sau albe-gălbui *(Gentiana asclepiadea).* – **Lumânare** + suf. *-ică.*

LUMÂNĂRIE, *lumânării,* s.f. Local în care se fabrică sau se vând lumânări; lumânărărie, mungerie. – **Lumânare** + suf. *-ie.*

LUMBAGO s.n. Boală care se manifestă prin dureri localizate la muşchii din regiunea lombară, datorită unui efort fizic sau expunerii la frig; *p. gener.* orice durere resimţită în regiunea lombară. – Din fr., lat. **lumbago.**

LUMBALGIE s.f. v. **lombalgie.**

LUME, *lumi,* s.f. **I. 1.** Totalitate a celor existente în realitate; univers, cosmos. ** Expr. *De când (e* sau *cu) lumea (şi pământul)* = de (sau din) totdeauna; vreodată; *Cât (e) lumea (şi*

pământul) = veşnic; (în construcţii negative) niciodată, nicăieri. (Reg.) *Până-i lumea* = veşnic; (în construcţii negative) niciodată. *Nici pentru toată lumea sau pentru nimic în lume* = cu nici un preţ, cu nici un chip. *Că (doar) nu piere lumea*, se spune atunci când vrei să convingi pe cineva că un anumit lucru nu e prea greu de făcut sau că nu cere un sacrificiu sau o grabă prea mare. *Parcă toată lumea e* (sau *ar fi) a lui*, se spune despre cineva care este foarte fericit. **2.** Ansamblu de corpuri cereşti format din Pământ şi aştrii vizibili, constituind un sistem organizat; sistem solar, sistem planetar. **3.** Globul pământesc (cu întreaga lui viaţă animală şi vegetală), pământul locuit de om. ** *Lumea veche* = pământul cunoscut înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa şi Africa). *Lumea nouă* = cele două Americi şi Oceania. *Lumea tăcerii* = universul adâncurilor marine şi oceanice. ** Expr. *În* (sau *prin*) *toată lumea* (sau *lumea toată*) = pretutindeni, peste tot. *În* (sau *din*) *fundul lumii* sau *(de) peste lume* = (de) foarte departe. *A se duce* (sau *a fugi, a pleca*) *în lume* (sau *în toată lumea, în lumea largă*) = a pleca departe, fără să se ştie unde. *A da cuiva drumul în lume* = a da cuiva libertatea să plece. *A(-şi) lua lumea în cap* = a pleca (departe) părăsind totul (mai ales din cauza unor supărări mari, a unor necazuri etc.). *A umbla prin lume* sau *a cutreiera lumea* = a călători mult şi în locuri diferite, a colinda. *A lua lumea de-a lungul (şi de-a latul)* = a cutreiera toată lumea. *A dormi* (sau *a adormi*) *ca dus* (sau *ca duşii*) *de pe lume* = a dormi (sau a adormi) adânc. **4.** (Înv. şi reg.) Lumină. ** *Lumea ochiului* (sau *ochilor*) = pupila ochiului (sau ochilor). ** Expr. (Rar) *A ieşi la lume* = a ajunge la lumină, la loc deschis, la larg. **II. 1.** Populaţia globului pământesc, omenirea întreagă; umanitatea. * Majoritatea oamenilor. **2.** Categorie de oameni, grup social considerat din punctul de vedere al profesiunii, al culturii, al felului de viaţă etc. şi care prezintă trăsături specifice. *Lumea artiştilor*. **3.** Oameni, mulţime, public; societate, mediu social. ** *Om de lume* = persoană care are experienţa vieţii în societate, care cunoaşte uzanţele; persoană dornică de petreceri, exuberantă, veselă. ** Loc. adj. *Ca lumea* = cum trebuie, cum se cuvine. ** Expr. *(A fi) în rând cu lumea* = (a fi) la fel cu ceilalţi; (a fi) cu rost, aşezat, cu o viaţă chibzuită. *Lume(a) de pe lume* sau *lumea toată, o lume (toată, întreagă*) = mulţime nenumărată, foarte mulţi oameni. *A purta lumea pe degete* = a înşela oamenii; a-şi bate joc de ei, a fi şmecher, abil. *A ieşi* (sau *a scoate capul*) *în lume* = a apărea în societate, a lua contact cu oameni şi situaţii noi, a începe să frecventeze societatea. *A ajunge* (sau *a fi*) *de râsul lumii* = a ajunge (sau a fi) într-o situaţie degradantă; a se face de râs. **III. 1.** Mediu în care se desfăşoară existenţa umană; viaţă, existenţă. ** Expr. *A veni pe lume* = a se naşte. *A se duce (fiecare) în lumea lui* = a-şi vedea (fiecare) de treburile sale. *Nu ştie pe ce lume e* (sau *se află*) = nu ştie nimic din ce se întâmplă; e foarte fericit. *A-i fi (cuiva) lumea dragă* = a-i plăcea (cuiva) să trăiască; a-i fi foarte plăcut să... *Când ţi-e lumea mai dragă* = când te simţi mai bine; când nici nu te gândeşti, când nici nu te aştepţi. *Zi-i lume şi te mântuie!* = asta e! n-ai ce(-i) face! * Viaţă laică; viaţă veselă, liberă. ** Loc. adj. *De lume* = care se referă la viaţa de plăceri, la dragoste. **2.** ** (În sintagmele) *Lumea albă* = (în basme) viaţa pământească, în care trăiesc oamenii. *Lumea neagră* = (în basme) viaţa subpământeană, în care ar trăi duhurile rele. *Lumea de apoi* (sau *lumea cealaltă, ceea lume)* = **a)** (în concepţiile religioase) viaţa de dincolo de moarte; **b)** (în basme) regiune imaginată dincolo de acest pământ, celălalt tărâm. – Lat. **lumen.**

LUMEN, (1) *lumeni,* s.m. **(2)** *lumene,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a fluxului luminos. **2.** S.n. Canal al unui organ anatomic cavitar (intestin, vas sangvin) sau al unor fibre textile. – Din fr. **lumen.**

LUMENMETRU, *lumenmetre,* s.n. Instrument folosit în determinarea fluxului luminos. – Din fr. **lumenmétre.**

LUMESC, -EASCĂ, *lumeşti,* adj. Care aparţine lumii, privitor la lume, din lume. * Pământesc, trupesc. ** *Boli lumeşti* = boli venerice. * Laic; vesel; glumeţ; de petrecere. – **Lume +** suf. *-esc.*

LUMEŢ, -EAŢĂ, *lumeţi, -e,* adj. (Pop.) Căruia îi place viaţa, societatea; iubitor de lume, de petreceri; vesel. – **Lume** + suf. *-eţ.*

LUMINA, *luminez,* vb. I. **I. 1.** Intranz. (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite, a răspândi lumină; a fi luminos, a străluci. **2.** Tranz. A revărsa, a arunca lumină asupra unui lucru (pentru a fi văzut mai bine). * (Despre oameni) A însoţi pe cineva cu o sursă de lumină spre a-l face să vadă în întuneric, a face cuiva lumină. ** Expr. *A lumina (cuiva) calea* (sau *drumul*) = a călăuzi, a conduce spre ţintă. **3.** Refl. (Despre obiectele pe care cade lumina) A deveni luminos, a se umple de lumină, a căpăta mai multă lumină. ** Expr. *A se lumina de ziuă* = a se face ziuă. * A se însenina. ** Expr. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. **II.** Fig. **1.** Tranz. A răspândi ştiinţa şi cultura în mase; a educa, a cultiva, a

instrui. * Tranz. şi refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. **2.** Tranz. A călăuzi, a îndrepta, a conduce. **3.** Tranz. A răspândi mulţumire, bucurie; a înveseli, a însenina. * Refl. (Despre faţă, ochi etc.) A căpăta o expresie de mulţumire, de bucurie. **4.** Intranz. (Despre o idee, o imagine etc.) A apărea, a se ivi, a se înfiripa; a se contura. – Din **lumină.**

LUMINAL s.n. Medicament care se prezintă sub formă de pulbere albă, cristalină, inodoră, cu gust amar, foarte puţin solubilă în apă, cu acţiune hipnotică, folosit mai ales în epilepsie; fenobarbital, acid barbituric. – Din germ. **Luminal**, fr. **luminal.**

LUMINANŢĂ s.f. (Fiz.) Strălucire. – Din fr. **luminance.**

LUMINANŢMETRU, *luminanţmetre,* s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea luminanţei. – **Luminanţă + metru.**

LUMINAR, *luminare,* s.n. (Tehn.) Corp de iluminat. – Din fr. **luminarie.**

LUMINARE, *luminări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) lumina*. **2.** Fig. Instruire; educare. **3.** (Înv., rar; însoţit de un adj. pos.) Luminăţie. – V. **lumina.**

LUMINAT[1] s.n. Faptul de *a lumina*. – V. **lumina.**

LUMINAT[2]**, -Ă,** *luminaţi, -te,* adj. **1.** Care primeşte lumină, pe care cade lumina; plin de lumină; luminos. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu (multă) ştiinţă de carte; care înţelege, discerne, care judecă limpede; plin de înţelepciune; instruit, cultivat, învăţat. * Cu idei avansate, progresist. *Oameni luminaţi.* * Lămurit, edificat. **3.** (Rar) Care răspândeşte, emite lumină; luminos, strălucitor. * Fig. (Despre faţă, ochi etc.) Care exprimă, radiază mulţumire, bucurie. **4.** (Înv.; ca termen de reverenţă, adesea pe lângă cuvinte reprezentând un titlu, o calitate) Înălţat, mărit, slăvit. – V. **lumina.**

LUMINATOR, *luminatoare,* s.n. Panou translucid sau transparent care înlocuieşte o porţiune dintr-un perete, dintr-un plafon sau din învelitoarea unui acoperiş în scopul asigurării iluminării naturale a unei încăperi. [Var.: (pop.) **luminător** s.n.] – **Lumina** + suf. *-tor.* Cf. rus. **liuminator.**

LUMINAŢIE, *luminaţii,* s.f. (Rar) Iluminaţie. – Din rus. [il] **liuminaţiia.**

LUMINĂ, *lumini,* s.f. **I. 1.** Radiaţie sau complex de radiaţii electromagnetice emise de corpuri incandescente (cu sau fără flacără) sau luminescente şi care impresionează ochiul omenesc; efectul acestei radiaţii. *** Lumină albă* = lumină mijlocie a zilei, care conţine toate radiaţiile spectrului vizibil. *Lumină rece* = lumină care conţine un număr foarte mic de radiaţii infraroşii şi care are un efect termic redus. *Lumină monocromatică* = lumină formată din radiaţii de o singură culoare spectrală. *Lumină compusă* = lumină care conţine radiaţii de mai multe lungimi de undă. *Lumină naturală* = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcţiilor de oscilaţie ale radiaţiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcţiei de propagare. *Lumină polarizată* = lumină alcătuită din radiaţii electromagnetice ale căror direcţii de oscilaţie nu sunt uniform distribuite în jurul direcţiei de propagare. (Astron.) *Lumină antisolară* = pată foarte slab luminoasă care se vede noaptea pe cer în locul opus soarelui. *Lumină zodiacală* = pată luminoasă care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul soarelui, şi primăvara spre vest, după apusul soarelui. (Fiziol.) *Lumină animală* = lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanţe. ** Loc. adv. *La lumina mare* = făţiş, în văzul tuturor. *Pe lumină* = în timpul zilei, de la răsăritul până la apusul soarelui, până nu se înserează. ** Loc. prep. *În lumina...* = prin prisma (unei anumite concepţii), din punctul de vedere al..., potrivit cu... (Rar) *La lumina...* = cu puterea..., cu ajutorul... ** Loc. vb. *A da lumină* = a lumina. ** Expr. *A vedea lumina zilei* = **a)** a fi înzestrat cu simţul văzului; **b)** a se naşte. *A răsări* (sau *a se arăta*) *la lumină* (sau *la lumina zilei*) = a apărea (dintr-o ascunzătoare), a ieşi la vedere, a se arăta. *A ieşi la lumină* = **a)** a scăpa de primejdie, a ieşi dintr-o situaţie grea; **b)** a ieşi la iveală, a deveni evident, a se dezvălui. *A scoate (pe cineva) la lumină* = **a)** a scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură; **b)** a ajuta (pe cineva) să dobândească o situaţie, a emancipa (pe cineva). *A pune (ceva) în lumină* = a scoate (ceva) în evidenţă; a sublinia. *A pune într-o lumină bună* (sau *rea, urâtă,* etc.) = a scoate în evidenţă aspectele pozitive (sau negative) din viaţa sau din activitatea cuiva. *A prezenta* (sau *a privi, a aprecia*) *ceva* sau *pe cineva într-o lumină oarecare* = a prezenta (sau a privi, a aprecia) ceva sau pe cineva într-un anumit fel sau dintr-un anumit punct de vedere ori prin prisma unei anumite concepţii. *A vedea lumina tiparului* = a fi publicat, tipărit. (înv.) *A ieşi la lumină* = a fi publicat, tipărit. *(Limpede) ca lumina zilei* = de netăgăduit, clar, evident. * Fig. Strălucire; înseninare. **2.** Izvor, sursă de lumină **(I 1)**. *** Lumină electrică* = iluminare pe bază de energie electrică. *Lumină de control* = indicaţie luminoasă care serveşte la controlul stării şi al modului de funcţionare a unei instalaţii de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc. * Spec. Sursă luminoasă (de obicei colorată) situată pe o navă, aeronavă etc., folosită la indicarea

poziţiei sau la semnalizare. * Flacără, flăcăruie. * (Pop.) Lumânare. * Unitate de măsură pentru fluxul luminos. **3.** (Şi în sintagma *lumina ochiului*) Pupilă; *p. ext.* ochi, privire. * (Ca termen de comparaţie) Fiinţă, lucru, obiect etc. mai drag, mai de preţ, mai scump. ** Expr. *A-i fi (cuiva) drag ca lumina ochilor* = a-i fi (cuiva) foarte drag. *A îngriji* (sau *a păzi*) *ca (pe) lumina ochilor* = a îngriji, a feri cu cea mai mare atenţie. **II.** Fig. Ceea ce aduce claritate în mintea omenească; învăţătură, cultură, educaţie. ** Expr. *A arunca (o) lumină (asupra unei chestiuni)* sau *a aduce (o) lumină (într-o chestiune)* = a lămuri, a clarifica (o problemă). *A se face lumină în capul* (sau *în mintea*) *cuiva* = a pricepe, a înţelege. **III. 1.** Distanţa liberă dintre feţele interioare a două piese vecine ale unui sistem tehnic sau dintre feţele interioare opuse ale unui gol. **2.** (Înv.; urmat de determinări) Suprafaţă. **3.** Stăvilarul morii. [Pl. şi: (înv.) *lumine*] – Probabil din **lume** (înv.) "lumină".

LUMINĂTOR[1] s.n. v. **luminator.**

LUMINĂTOR[2]**, -OARE,** *luminători, -oare,* adj. Care luminează, care emite lumină. – **Lumina** + suf. *-ător.*

LUMINĂŢIE, *luminăţii,* s.f. (Înv.; urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor; înălţime, maiestate, mărie, domnie, excelenţă. – **Luminat**[2] + suf. *-ie.*

LUMINESCENT, -Ă, *luminescenţi, -te,* adj. Care prezintă luminescenţă. – Din fr. **luminescent.**

LUMINESCENŢĂ, *luminescenţe,* s.f. Proprietate pe care o au unele substanţe de a emite radiaţii luminoase provenite dintr-o energie netermică; emisiune de raze luminoase reci. – Din fr. **luminescence.**

LUMINISM[1] s.n. Varietate de clarobscur în artele plastice. – Din fr. **luminisme.**

LUMINISM[2] s.n. Iluminism. – **Lumină** + suf. *-ism* (după *iluminism*).

LUMINIST[1]**, -Ă,** *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Pictor care foloseşte efecte de lumină. – Din fr. **luministe.**

LUMINIST[2]**, -Ă,** *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al luminismului[2]; iluminist. – **Lumină +** suf. *-ist* (după *iluminist*).

LUMINIŞ, *luminişuri,* s.n. **1.** Suprafaţă fără arbori în cuprinsul unei păduri; poiană, colnic. **2.** Porţiune de cer senin. * Pată de lumină. **3.** (Rar) Lumină **(I 1**). – **Lumină** + suf. *-iş.*

LUMINIŢĂ, *luminiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumină*. **2.** (Pop.) Lumânare mică. **3.** Plantă meliferă, cu tulpina dreaptă, înaltă, cu frunze alterne şi cu flori mari, mirositoare, de culoare galbenă *(Oenothera biennis).* – **Lumină** + suf. *-iţă.*

LUMINOBLOC, *luminoblocuri,* s.n. Instalaţie cu generator propriu pentru iluminatul de siguranţă în cazul în care se întrerupe curentul de la reţeaua electrică. – **Lumină** + **bloc.**

LUMINOFOR, -Ă, (1) *luminofori, -e,* adj., s.m., **(2)** *luminofoare,* s.n. **1.** S.m. Substanţă care are proprietatea de luminescenţă, folosită la acoperirea tuburilor fluorescente. **2.** S.n. Semnal luminos. **3.** Adj. (Livr.) Care are semnal luminos. – Din fr., engl. **luminophore.**

LUMINOS, -OASĂ, *luminoşi, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care răspândeşte lumină; strălucitor. **2.** În care pătrunde multă lumină; plin de lumină; luminat[2]. **3.** Fig. Fericit, senin. **4.** Fig. Care călăuzeşte, îndrumează; demn de urmat. **5.** Fig. Clar, limpede; pătrunzător. **II.** S.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina dreaptă şi cu flori albe, care creşte la marginea pădurilor din regiunile de munte şi de deal *(Clematis recta).* – Lat. **luminosus.**

LUMINOSCHEMĂ, *luminoscheme,* s.f. Tablou schematic luminos, în care diferitele elemente ale instalaţiei pe care o reprezintă sunt marcate prin becuri electrice colorate convenţional. – **Lumină** + **schemă.**

LUMINOSCOP, *luminoscoape,* s.n. (Fiz.) Aparat cu ajutorul căruia se analizează luminescenţa corpurilor în întuneric. – Din fr. **lunninoscope.**

LUMINOZITATE, *luminozităţi,* s.f. **1.** Însuşire a unui corp de a fi luminos **(I 1)**; strălucire. * (Fiz.) Caracteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect şi strălucirea obiectului. * (Astron.) Strălucire a stelelor, exprimată fie prin emisiunea totală de energie luminoasă, fie în raport cu luminozitatea soarelui. **2.** Însuşirea unui loc, a unei incinte etc. de a fi luminoase **(I 2)**. **3.** Fig. Seninătate, limpezime; optimism; bucurie. – Din fr. **luminosité.**

LUMPENPROLETAR, *lumpenproletari,* s.m. Persoană care face parte din lumpenproletariat. – Din **lumpenproletariat** (derivat regresiv).

LUMPENPROLETARIAT s.n. (În terminologia marxistă) Categorie de oameni declasaţi (cerşetori, vagabonzi, aventurieri) proveniţi din diferite pături sociale, ca urmare a şomajului şi a pauperizării. [Pr.: *-ri-at*] – Din germ. **Lumpenproletariat.**

LUNAR, -Ă, *lunari, -e,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp de o lună **(II)**; (şi adv.) care se produce sau apare o dată pe lună; mensual. **2.** (Rar) Propriu lunii **(I)**, de lună, ca luna (de luminos, de feeric etc.). – Din fr. **lunaire**, lat. **lunaris.**

LUNATEC, -Ă adj. v. **lunatic.**

LUNATIC, -Ă, *lunatici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni, adesea substantivat) Somnambul. * (Despre somn, privire, mers etc.) De somnambul. * (Rar) Care are vedenii; sperios, fricos. **2.** (Rar) Fantastic, halucinant, ireal. * Cu idei ciudate; cu manifestări bizare. **3.** (Pop.) Născut în aceeaşi lună cu altul (şi considerat în raport cu acesta). [Var.: **lunátec, -ă** adj.] – Din lat. **lunaticus**, fr. **lunatique.**

LUNATISM s.n. (Med.) Somnambulism. – Din fr. **lunatisme.**

LUNAŢIE s.f. Interval de timp între două faze identice ale lunii **(I 1)**; lună sinodică. – Din lat. **lunatio**. Cf. fr. **lunaison.**

LUNAUT, *lunauţi,* s.m. (Livr.) Explorator al Lunii; selenaut. [Pr.: -*na-ut*] – De la **Lună** (după *astronaut, cosmonaut*).

LUNĂ, (I 3) *luni,* s.f. **(II)** *luni,* s.f. **I. 1.** Astru, satelit al Pământului, care se învârteşte în jurul acestuia şi pe care îl luminează în timpul nopţii. ** *Lună nouă* = momentul în care Luna este în conjuncţie cu Soarele, când se vede o mică porţiune din suprafaţa sa iluminată de acesta; înfăţişarea Lunii în acest moment; crai-nou. *Lună plină* = momentul în care Luna este în opoziţie cu Soarele şi i se vede întregul disc iluminat de soare; Luna văzută în întregime. ** Expr. *A trăi în lună* sau *a fi căzut din lună* = a nu şti ce se petrece în jurul lui, a nu fi în temă, a fi rupt de realitate, lipsit de simţ practic. *A apuca luna cu dinţii* sau *a prinde* (sau *a atinge*) *luna cu mâna* = a obţine un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil. *A promite (şi) luna de pe cer* = a promite lucruri pe care nu le poate realiza. *A cere (şi) luna de pe cer* = a cere foarte mult, a cere imposibilul. *Câte-n lună şi-n stele* (sau *în soare*) = tot ce se poate închipui, de toate. *A da cu barda* (sau *a împuşca*) *în lună* sau *a fi un împuşcă-n lună* = a fi nesocotit. *A-i răsări (cuiva) luna în cap* = a cheli. * (Adjectival) Foarte curat, strălucitor. ** (Adverbial) *Parchet lustruit lună.* **2.** Lumină reflectată de lună **(I 1)**. ** Loc. adv. *La* (sau *pe*) *lună* = la (sau pe) lumina lunii. **3.** Satelit al unei planete. **II. 1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluţii a Lunii **(I 1)** în jurul Pământului. *** Lună calendaristică* = fiecare dintre intervalele de timp, apropiate de perioada de revoluţie a lunii **(I 1)**, în care e divizat anul calendaristic. *Lună siderală* = perioadă de revenire a lunii în dreptul aceleiaşi stele fixe. *Lună sinodică* = lunaţie. *Lună solară* = interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar. **2.** (Astron.) Interval de timp egal cu fiecare dintre cele 12 diviziuni ale anului calendaristic, cu o durată de 28 până la 31 de zile. ** *Lună de miere* = prima lună dintr-o căsătorie. ** Loc. adv. *Pe lună* = lunar **(1)**. *Cu luna* = (închiriat sau angajat) cu plată lunară. *Cu lunile* sau *luni de-a rândul, luni întregi, luni de zile* = timp de mai multe luni (până într-un an). – Lat. **luna.**

LUNCĂ, *lunci,* s.f. **1.** Şes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare şi prin vegetaţie specifică; regiune inundabilă a unei văi. **2.** Pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi. – Din sl. **lonka.**

LUNCET, *lunceturi,* s.n. Totalitate a luncilor din preajma unei ape curgătoare. – **Luncă** + suf. -*et.*

LUNCULIŢĂ, *lunculiţe,* s.f. Diminutiv al lui *luncă*; luncuţă. – **Luncă +** suf. -*uliţă.*

LUNCUŢĂ, *luncuţe,* s.f. Lunculiţă. – **Luncă +** suf. -*uţă.*

LUNECA, *lúnec,* vb. I. **1.** Intranz. A-şi pierde echilibrul călcând pe o suprafaţă lucioasă; a aluneca; *p. ext.* a cădea. **2.** Intranz. A se mişca, a se deplasa cu uşurinţă, lin, fără zgomot; a se strecura uşor. * (Despre păsări) A zbura lin, cu uşurinţă. * (Despre mâncăruri sau băuturi) A se deplasa uşor pe gât; a se înghiţi uşor, a aluneca. **3.** Refl. Fig. (Înv.) A se lăsa ispitit, a se amăgi, a se înşela; a greşi. – Lat. **lubricare.**

LUNECARE, *lunecări,* s.f. Acţiunea de *a luneca*. – V. **luneca.**

LUNECOS, -OASĂ, *lunecoşi, -oase,* adj. **1.** Pe care se lunecă uşor; neted, lustruit. * Care lunecă uşor. **2.** Fig. (Rar) Nestatornic. – **Luneca +** suf. -*os.*

LUNECUŞ, (1) *lunecuşuri,* s.n. **1.** Loc (umed sau îngheţat) pe care se lunecă. * Gheţuş. **2.** (Rar) Alunecare. – **Luneca +** suf. -*uş.*

LUNETĂ, *lunete,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit din mai multe lentile (şi prisme) dispuse într-un tub şi servind, în astronomie, în topografie, în tehnica militară etc. la observarea obiectelor depărtate. **2.** Dispozitiv de sprijinire a pieselor lungi şi subţiri, în timpul prelucrării lor la strung. **3.** Element arhitectonic de forma unei bolţi semicilindrice, folosit de obicei pentru amplasarea unei deschideri sau pentru crearea unui efect decorativ. – Din fr. **lunette.**

LUNETIST, *lunetişti,* s.m. Trăgător specializat în folosirea armei cu lunetă. – **Lunetă +** suf. -

ist.

LUNG, -Ă, *lungi,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o lungime mare, ale cărui capete sunt depărtate unul de altul. ** Expr. *A avea mâna lungă* (sau *degete lungi*) sau *a fi lung de mână* (sau *de, în degete*) = a avea obiceiul să fure, a fi hoţ. *A fi lung în* (sau *de*) *limbă* sau *a avea limbă lungă* = a vorbi prea mult şi, mai ales, a spune ce nu trebuie; a fi limbut. * (Substantivat, f. pl.) Unde lungi. **2.** De statură mare; înalt. ** Expr. *A cădea cât este de lung* = a cădea lungindu-se pe jos. **3.** (Despre suprafeţe) Care se întinde pe o distanţă mare; *p. ext.* vast. **4.** (Despre mâncăruri) Apos, diluat. ** Expr. *Zeamă* (sau *ciorbă*) *lungă* = **a)** mâncare slabă, fără gust, proastă; **b)** vorbire anostă, fără conţinut. **5.** Care durează mult timp; îndelungat. ** *Silabă* (sau *vocală*) *lungă* = silabă (sau vocală) care are o durată de pronunţare mai mare decât durata medie. ** Expr. *Zile* (sau *ani*) *lungi* = timp îndelungat (care s-a scurs greu). *Vorbă lungă* = vorbărie inutilă. **II.** Adv. Mult, îndelung; adânc. ** Expr. *A se uita* (sau *a privi*) *lung (la cineva* sau *la ceva)* = a privi mirat, nedumerit sau mult şi atent, insistent, cu reproş (la cineva sau la ceva). **III.** S.n. (De obicei articulat) Lungime; întindere. ** Loc. adv. şi prep. *De-a* (sau *în*) *lungul* = în direcţia lungimii; pe lângă, pe marginea...; de la un capăt la altul. ** Expr. *În lung şi în lat* (sau *larg*) = în toate direcţiile, peste tot, pretutindeni. *A nu-şi cunoaşte* (sau *vedea*) *lungul nasului* = a fi obraznic. – Lat. **longus.**

LUNGAN, -Ă, *lungani, -e,* s.m. şi f. Persoană neobişnuit de înaltă (şi slabă), om deşirat. – **Lung** + suf. *-an.*

LUNGĂREŢ, -EAŢĂ, *lungăreţi, -e,* adj. Care are o formă alungită; mai mare în lungime decât în lăţime; lunguieţ. – **Lung** + suf. *-ăreţ.*

LUNGI, *lungesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) face mai lung; a (se) întinde. ** Expr. (Refl.) *A i se lungi (cuiva) urechile (de foame)* = a răbda de multă vreme de foame, a fi foarte flămând. *A i se lungi (cuiva) ochii* (sau *căutătura*) *a drum* = a fi dornic de a pleca (departe). *A i se lungi (cuiva) nasul* = a se obrăznici. (Tranz.) *A lungi pasul* = a merge mai repede, a se grăbi. * Refl. (Fam.) A se înălţa, a creşte în înălţime. **2.** Refl. (Fam.) A se întinde pe ceva; a se culca. **3.** Tranz. A subţia, a dilua (o mâncare, o băutură) pentru a mări cantitatea. **4.** Tranz. şi refl. A face să dureze sau a dura (mai) mult; a (se) mări, a (se) prelungi. ** Expr. (Tranz.) *A (nu) lungi vorba* = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie, a (nu) lungi discuţia. – Din **lung.**

LUNGIME, *lungimi,* s.f. **1.** Mărime fizică fundamentală care exprimă întinderea spaţială a corpurilor sau fenomenelor; distanţa dintre două puncte; dimensiunea cea mai mare a unui corp sau a unei suprafeţe plane dreptunghiulare. *** Lungime de undă* = distanţă care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeaşi fază de oscilaţie; spaţiul parcurs de undă timp de o perioadă. **2.** Timp cât durează ceva; interval mare de timp; durată. **3.** (Inform.; în sintagma) *Lungimea cuvântului* = numărul de biţi care compun un cuvânt. – **Lung** + suf. *-ime.*

LUNGIRE, *lungiri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) lungi.* * Operaţie de deformare plastică efectuată pentru a mări lungimea unei piese prin micşorarea dimensiunilor transversale. **2.** (Tehn.) Variaţie a lungimii unei bare sub acţiunea unor solicitări simple de întindere sau de compresiune. – V. **lungi.**

LUNGIŞ s.n. (În loc. şi expr.) *În* (sau *de*) *lungiş* sau *de-a lungişul* = în lung, de-a lungul. *În lungiş şi în curmeziş* = în toate direcţiile, pretutindeni. – **Lung** + suf. *-iş.*

LUNGIT, -Ă, *lungiţi, -te,* adj. (Despre fiinţe) Culcat, întins. * (Despre obiecte) Alungit, prelung – V. **lungi.**

LUNGMETRAJ, *lungmetraje,* s.n. Film (care depăşeşte o mie de m). [Pl. şi: *lungmetrajuri*] – **Lung** + **metraj** (după fr. *long-métrage*).

LUNGOARE s.f. v. **lingoare.**

LUNGUIEŢ, -EAŢĂ, *lunguieţi, -e,* adj. Care este mai mare în lungime decât în lăţime; uşor alungit; lungăreţ. [Pr.: *-gu-ieţ*] – **Lung** + suf. *-uieţ.*

LUNGULEŢ, -EAŢĂ, *lunguleţi, -e,* adj. Lunguţ. – **Lung** + suf. *-uleţ.*

LUNGUŢ, -Ă, *lunguţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *lung*; lunguleţ. – **Lung** + suf. *-uţ.*

LUNI s.f. Prima zi a săptămânii, care urmează după duminică. * (Adverbial) În timpul zilei de luni; (în forma *lunea*) în fiecare luni. – Lat / * / **lunis** (= *lunae* [dies]).

LUNTRAŞ, -Ă, *luntraşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care conduce o luntre; vâslaş, năier, barcagiu. – **Luntre** + suf. *-aş.*

LUNTRĂŞIŢĂ, *luntrăşiţe,* s.f. (Pop.) Luntraşă. * Soţia unui luntraş. – **Luntraş** + suf. *-iţă.*

LUNTRE, *luntre,* s.f. Ambarcaţie cu fundul plat şi cu prora şi pupa înclinate, folosite pe ape fără valuri mari; barcă (cu vâsle). ** Expr. *A se face* (sau *a se pune, a se aşeza*) *luntre şi punte* = a încerca pe toate căile şi prin toate mijloacele să obţină sau să realizeze ceva sau să împiedice realizarea a ceva. [Pl. şi: *luntri*] – Lat. / * / **lunter, -tris** (*= linter*).

LUNTRI, *luntresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pluti cu luntrea; a vâsli. – Din **luntre.**

LUNTRICICĂ, *luntricele,* s.f. **1.** Luntrişoară. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele acoperite cu peri, cu tulpina întinsă pe pământ şi cu flori galbene-purpurii, violacee sau alburii, dispuse în spice sau capitule *(Oxytropis campestris).* – **Luntre** + suf. *-icică.*

LUNTRIŞOARĂ, *luntrişoare,* s.f. Diminutiv al lui *luntre*; luntricică, luntriţă. – **Luntre** + suf. -*işoară.*

LUNTRIŢĂ, *luntriţe,* s.f. (Pop.) Luntrişoară. – **Luntre** + suf. *-iţă.*

LUNULĂ, *lunule,* s.f. **1.** Figură plană formată din două arce de cerc având aceleaşi extremităţi şi a căror convexitate e situată de aceeaşi parte. **2.** (Anat.) Zonă albă, în formă de semilună, care se află la baza unghiei (la oameni). – Din fr. **lunule.**

LUNURĂ, *lunuri,* s.f. Alteraţie a lemnului care constă în prezenţa, în cuprinsul zonei de duramen, a unuia sau a mai multor inele anuale de culoarea şi cu proprietăţile alburnului. – Din fr. **lunure.**

LUP, *lupi,* s.m. **1.** Mamifer carnivor din familia canidelor, cu corpul de circa 150 cm lungime, acoperit cu blană sură, cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul şi urechile ascuţite şi cu coada stufoasă *(Canis lupus).* ** Expr. *Lup îmbrăcat în piele de oaie* sau *lup în pielea oii*, se spune despre un om şiret, rău şi prefăcut. *A intrat lupu-n coşar* = păzeşte-te de hoţ. *Vorbeşti de lup şi lupul la uşă* = vorbeşti despre cineva şi acesta tocmai soseşte. *A da oile în paza lupului* = a lăsa pe cineva la discreţia duşmanilor. *A avea urechi de lup* = a auzi bine. *A închide lupul în stână* = a-şi aduce singur duşmani în casă sau în preajmă. *A trăi ca lupul în pădure* = a trăi la largul său. *A înghiţi* (sau *a mânca*) *ca* (sau *cât*) *lupul* = a înghiţi sau a mânca mult şi cu lăcomie. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea cu repeziciune. *A se arunca în gura lupului* = a se expune primejdiilor. *A scăpa (ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o situaţie foarte grea. *A scoate* (sau *a trage*) *ca din gura lupului* = a salva un lucru aproape pierdut. *Foame de lup* = foame mare. * Fig. Om hrăpăreţ şi crud. **2.** ** Compuse: *lupul-bălţii* = (Iht.) ştiucă; *lup-de-mare* = **a)** numele unei specii de focă; *fig.* marinar experimentat, încercat; **b)** specie de pasăre acvatică de mărimea unui uliu, de culoare brun-întunecat, cu partea ventrală albă în timpul iernii, care cuibăreşte în ţinuturile nordice *(Stercorarius pomarinus)*; **c)** (Iht.) lavrac; **d)** peşte teleostean marin lung de circa 1 m, cu dinţi puternici *(Anarchichas lupus)*; *lupul-vrăbiilor* = pasăre cu spinarea cenuşie, cu aripile şi cu coada negre; sfrâncioc *(Lanius excubitor)*; *lupul-albinelor* = gândăcel carnivor, frumos colorat cu negru, negru-albăstrui şi roşu, care trăieşte pe flori *(Trichodes apiarius).* **3.** Buştean susţinut de o capră deasupra jilipului, folosit ca frână pentru reducerea vitezei lemnelor. **4.** (Text.; în sintagmele) *Lup amestecător* = maşină de destrămat şi de amestecat materia primă, care formează amestecul de fibre în filaturile de lână şi de vigonia. *Lup bătător* = maşină de lucru folosită în filaturile de bumbac, care execută destrămarea şi curăţarea de impurităţi a bumbacului desfoiat în prealabil. *Lup destrămător* = maşină de lucru folosită în filaturile de lână şi de vigonia pentru destrămarea firelor şi a ţesăturilor, în vederea recuperării fibrelor şi a reintroducerii lor în amestec. – Lat. **lupus.**

LUPAN, -Ă, *lupani, -e,* s.m., adj. (Reg.) **1.** S.m. Pui de lup **(1)**. **2.** Adj. (Despre animale) Care este de culoarea blănii lupului; sur, cenuşiu. – **Lup** + suf. -*an.*

LUPANAR, *lupanare,* s.n. Bordel. – Din fr., lat. **lupanar.**

LUPĂ, *lupe,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit dintr-o lentilă convergentă sau dintr-un ansamblu convergent de lentile care, fiind aşezate în faţa unui obiect, dau o imagine mărită a acestuia. **2.** (În siderurgie) Bucată de oţel buretos amestecat cu zgură, obţinută prin anumite procedee metalurgice. – Din fr. **loupe.**

LUPĂRIE, *lupării,* s.f. (Rar) Mulţime de lupi. – **Lup** + suf. -*ărie.*

LUPERCALII s.f. pl. Sărbătoare religioasă romană, care avea loc la 15 februarie în cinstea lui Pan, zeul păstorilor şi al ţarinilor. – Din lat. **Lupercalia.**

LUPESC, -EASCĂ, *lupeşti,* adj. Care aparţine lupului; ca lupul, ca de lup, ca al lupului; *fig.* cu lăcomie. – **Lup** + suf. -*esc.*

LUPEŞTE adv. Ca lupul, în felul lupului. * Fig. Cu lăcomie. – **Lup** + suf. -*eşte.*

LUPIN s.m. Gen de plante erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din foliole înguste alungite şi cu flori albastre, galbene sau albe, cultivate ca furaj, ca plante ornamentale sau ca îngrăşământ verde *(Lupinus).* – Din fr. **lupin.**

LUPING, *lupinguri,* s.n. Evoluţie acrobatică complexă a unui avion, constând în executarea unei bucle în plan vertical sau oblic. – Din engl., fr. **looping.**

LUPINOZĂ, *lupinoze,* s.f. Intoxicaţie la unele animale (rumegătoare, cai etc.) provocată de consumul unor specii de plante din genul *Lupinus*, manifestată prin febră, icter, diaree, tulburări nervoase etc. – Din fr. **lupinose**, germ. **Lupinose**.

LUPIU, -IE, *lupii,* adj. (Despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea părului de lup. – **Lup** + suf. *-iu.*
LUPOAICĂ, *lupoaice,* s.f. Femela lupului; lupoaie **(1)**. – **Lup** + suf. *-oaică.*
LUPOAIE, *lupoaie,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Lupoaică. **2.** Plantă erbacee parazită, fără clorofilă, cu flori albăstrui sau albe-gălbui, cu frunze mici ca nişte solzi, dăunătoare culturilor de floarea-soarelui, porumb, cânepă, tutun etc., din care îşi extrage hrana, provocând reducerea recoltelor *(Orobanche ramosa).* – **Lup** + suf. *-oaie.*
LUPOI, *lupoi,* s.m. Augmentativ al lui *lup*; lup mare sau bătrân. – **Lup** + suf. *-oi.*
LUPOID, -Ă, *lupoizi, -de,* adj. (Med.) Asemănător cu lupusul. [Pr.: *po-id*] – Din fr. **lupoîde.**
LUPON, (2) *lupoane,* s.n. **1.** Ţesătură sintetică care imită blana de lup. **2.** Palton, haină confecţionată din lupon **(1)**. – Denumire comercială.
LUPTA, *lupt,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se bate corp la corp cu cineva. **2.** Refl. recipr. şi intranz. A se război, a purta război, a fi în război cu cineva. ** Expr. (Refl. recipr.) *Se luptă ziua cu noaptea* = se face ziuă. **3.** Refl. şi intranz. Fig. A se împotrivi, a se strădui să învingă o greutate, un obstacol. **4.** Intranz. Fig. A se strădui să obţină ceva. – Lat. **luctare.**
LUPTACI, *luptace,* s.n. Voloc. – Et. nec.
LUPTARE, *luptări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a (se) lupta*; luptă. – V. **lupta.**
LUPTAŞ, *luptaşi,* s.m. (Rar) Luptător. – **Luptă** + suf. *-aş.*
LUPTĂ, *lupte,* s.f. **1.** Încăierare, bătaie între două (sau mai multe) persoane (de obicei fără folosirea armelor), care caută să se învingă una pe alta (sau unele pe apele). *** Luptă dreaptă* = luptă **(1)** corp la corp, fără arme şi fără vicleşuguri. * (La pl.) Ramură sportivă în care se întrec, după anumite reguli, doi luptători. *** Lupte clasice* (sau *greco-romane*) = formă de lupte în care procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului (de la linia de centură în sus). *Lupte libere* = formă de lupte la care procedeele tehnice se aplică la oricare dintre părţile corpului, putând fi executate şi cu ajutorul picioarelor. **2.** Ciocnire armată între două forţe inamice; bătălie. * Fig. Ciocnire între două forţe care acţionează în sens contrar. *** Luptă de clasă* = (în teoria marxist-leninistă) luptă desfăşurată pe plan economic, politic şi ideologic între clase cu interese fundamentale opuse. **3.** Străduinţă depusă de cineva pentru a învinge o greutate, o nevoie sau pentru a se apăra. **4.** Străduinţă depusă de cineva pentru a combate o idee, o concepţie, o deprindere; combatetre. – Lat. **lucta.**
LUPTĂTOR, -OARE, *luptători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care (se) luptă; combatant, militant. * (La m.) Sportiv care practică luptele (libere sau clasice). – **Lupta** + suf. *-ător.*
LUPUS s.n. Boală a pielii şi a mucoaselor, adesea de natură tuberculoasă, caracterizată prin apariţia unor noduli care ulcerează, lăsând cicatrice întinse, deformante. – Din fr. **lupus.**
LUREX s.n. Bandă fină de aur, argint sau cupru aurit, folosită în anumite ţesături; ţesătură sau tricot realizate cu această bandă. – Et. nec.
LUSITAN, -Ă, *lusitani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La m. pl.) Veche populaţie iberică din vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine Lusitaniei (sau, *p. gener.*, Portugaliei) ori populaţiei ei, privitor la Lusitania (sau, *p. gener.*, la Portugalia) ori la populaţia ei. – Din fr. **Lusitains.**
LUSTRAGERIE, *lustragerii,* s.f. Atelier unde se curăţă şi se lustruieşte încălţămintea. – **Lustragiu** + suf. *-ărie.*
LUSTRAGIU, *lustragii,* s.m. Persoană care curăţă şi lustruieşte încălţămintea; văcsuitor. – **Lustru**[1] + suf. *-agiu.*
LUSTRĂ, *lustre,* s.f. Lampă ornamentală, cu mai multe braţe, suspendată de plafonul unei încăperi. [Var.: (înv.) **lústru** s.n.] – Din fr. **lustre.**
LUSTRIN s.n. Ţesătură subţire de mătase (naturală sau artificială) sau de bumbac, având un luciu specific. [Var.: **lustrínă** s.f.] – Din fr. **lustrine**, it. **lustrino**.
LUSTRINĂ s.f. v. **lustrin.**
LUSTRU[1] s.n. Strălucire naturală sau obţinută prin procedee artificiale a suprafeţei unui obiect; luciu. ** Expr. *Sărăcie cu lustru* = sărăcie mare, sărăcie lucie. * Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. din cauza uzării. * Luciu imprimat feţelor obiectelor de încălţăminte printr-o prelucrare corespunzătoare. * Fig. (Peior.) Spoială, strălucire aparentă; superficialitate. -Din fr. **lustre**, it. **lustro.**
LUSTRU[2]**,** *lustri,* s.m. Interval de cinci ani. – Din fr. **lustre**, lat. **lustrum.**
LUSTRU[3] s.n. v. **lustră.**
LUSTRUI, *lustruiesc,* vb. IV. Tranz. A da lustru[1] (prin frecare), a face să lucească, să sclipească suprafaţa unui obiect. *** Maşină de lustruit* = maşină pentru lustruirea mecanizată a pieilor. *Piatră de lustruit* = piatră de fildeş, de agat sau de onix, de forma unei lopăţele sau a unui pinten, prevăzută cu un mâner de lemn, care serveşte la lustruirea aurului sau a vopselei aplicate pe marginile foilor la cărţi şi la reviste. * Tranz.

şi refl. Fig. A (se) găti, a (se) ferchezui; *p. ext.* a (se) pune într-o lumină favorabilă; a (se) lăuda. – **Lustru**[1] + suf. *-ui.*

LUSTRUIALĂ, *lustruieli,* s.f. **1.** Lustruire; *p. ext.* lustru[1]. **2.** Fig. Aparenţă de cultură, de civilizaţie; spoială. – **Lustrui** + suf. *-eală.*

LUSTRUIRE, *lustruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lustrui*; lustruială. * Spec. Operaţie de prelucrare fină, cu ajutorul unor abrazivi, a suprafeţei unor corpuri metalice sau nemetalice, pentru a-i da un aspect lucios în vederea înfrumuseţării, măririi rezistenţei la coroziune şi a îmbunătăţirii ei. – V. **lustrui.**

LUSTRUIT[1] s.n. Faptul de *a lustrui.* – V. **lustrui.**

LUSTRUIT[2]**, -Ă,** *lustruiţi, -te,* adj. Cu lustru[1]; lucios. * Fig. (Peior.) Cu o spoială sau o strălucire aparentă; meşteşugit, căutat, artificial. – V. **lustrui.**

LUSTRUITOR, -OARE, *lustruitori, -oare,* subst. **1.** S.m. şi f. Persoană care efectuează operaţia de lustruire. **2.** S.n. Instrument confecţionat din oţel sau din bronz cromat, cu mâner de lemn, care serveşte în legătorie la lustruirea legăturilor de piele. [Pr.: *-tru-i-*] – **Lustrui** + suf. *-tor.*

LUŞ, -Ă, *luşi, -e,* adj. (Franţuzism) Saşiu. – Din fr. **louche.**

LUŞA, *luşez,* vb. I. Intranz. (Franţuzism; despre oameni) A privi saşiu. – Din fr. **loucher.**

LUT, (rar) *luturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, galbenă sau cafenie, folosită în olărie, în construcţii şi în sculptură; argilă. ** *Lut verde* = argilă de culoare verde, folosită pentru tras brâie la casele ţărăneşti. ** Expr. *A fi ca lutul în mâna olarului* = (despre oameni) a fi lipsit de personalitate, a se lăsa influenţat. **2.** Pământ. * Fig. Cadavru. – Lat. **lutum.**

LUTĂRIE, *lutării,* s.f. Loc, groapă de unde se scoate sau din care s-a scos lut. – **Lut** + suf. *-ărie.*

LUTEINĂ s.f. Progesteron. – Din fr. **lutéine.**

LUTERAN, -Ă, *luterani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de luteranism, privitor la luteranism. **2.** S.m. şi f. Adept al luteranismului. – Din lat. **lutheranus**, germ. **Lutheraner.**

LUTERANISM s.n. Doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. XVI de Martin Luther, care consideră esenţială pentru mântuire credinţa şi nu cultul religios, pe care l-a simplificat. – Din fr. **luthéranisme.**

LUTEŢIAN, -Ă, *luteţieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului, ale cărui depozite caracteristice conţin faună de numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, echinide etc. **2.** Adj. Care aparţine luteţianului **(1).** [Pr.: *-ţi-an*] – Din fr. **lutétien.**

LUTEŢIU s.n. Element chimic trivalent din familia lantanidelor. – Din fr. **lutécium**, germ. **Lutetium.**

LUTH, *luthuri,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. [Pr.: *lut*] – Din fr. **luth**. Cf. it. **liuto.**

LUTIER, *lutieri,* s.m. Meşteşugar specializat în construirea şi repararea instrumentelor muzicale cu coarde. [Pr.: *-ti-er*] – Din fr. **luthier.**

LUTIST, -Ă, *lutişti, -ste,* s.m. şi f. Instrumentist care cânta din luth. – Din fr. **luthiste.**

LUTIŞOR s.n. **1.** Diminutiv al lui *lut.* **2.** Argilă care conţine hidroxizi de fier sau de mangan, colorată în galben, roşu sau brun, folosită în pictură; pământel. – **Lut +** suf. *-işor.*

LUTOS, -OASĂ, *lutoşi, -oase,* adj. Care conţine lut, care are culoarea sau consistenţa lutului; argilos. – **Lut +** suf. *-os.*

LUTRĂ, *lutre,* s.f. (Zool.) Vidră. – Din fr. **loutre**, lat. **lutra.**

LUTRU s.n. Blană de vidră. – Din fr. **loutre.**

LUTUI, *lutuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lipi cu lut; a murui. – **Lut** + suf. *-ui.*

LUŢARNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUŢERNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUX[1]**,** *lucşi,* s.m. Unitate de măsură a iluminării, egală cu iluminarea unei suprafeţe care primeşte un flux luminos de un lumen, repartizat uniform pe un metru pătrat. – Din fr. **lux.**

LUX[2]**,** (rar) *luxuri,* s.n. Nivel de viaţă excesiv de costisitor. * Fast, eleganţă, somptuozitate, splendoare. ** Loc. adj. *De lux* = **a)** extrem de confortabil; care nu reprezintă un lucru de primă necesitate; elegant, somptuos; **b)** de calitate superioară, de prim rang; select; **c)** care are articole de calitate superioară şi de rafinament. *Magazin de lux.* ** Expr. *A face lux* = a duce o existenţă fastuoasă, foarte costisitoare; a se îmbrăca extrem de elegant şi de costisitor. – Din fr. **luxe**, lat. **luxus.**

LUXA, *luxez,* vb. I. Tranz. A-şi deplasa un os de la locul lui; a-şi scrânti o mână, un picior etc. – Din fr. **luxer**, lat. **luxare.**

LUXARE s.f. (Rar) Acţiunea de *a luxa* şi rezultatul ei; luxaţie. – V. **luxa.**

LUXAŢIE, *luxaţii,* s.f. Deplasare a extremităţilor osoase ale unei articulaţii din poziţia

obişnuită, însoţită de pierderea mişcărilor normale; scrântitură, luxare. – Din fr. **luxation**, lat. **luxatio.**

LUXEMBURGHEZ, -Ă, *luxemburghezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Luxemburgului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Luxemburgului sau populaţiei lui, privitor la Luxemburg sau la populaţia lui. – **Luxemburg** + suf. *-ez.*

LUXMETRU, *luxmetre,* s.n. Instrument fotometric pentru măsurarea iluminării. – Din fr. **luxmétre.**

LUXOS, -OASĂ, *luxoşi, -oase,* adj. Fastuos, somptuos; bogat. * (Despre persoane) Care se îmbracă elegant, care face lux[2], care poartă lucruri scumpe. – **Lux**[2] + suf. *-os.* Cf. fr. **luxueux.**

LUXURĂ, *luxuri,* s.f. (Livr.) Viciu al celor ce se dedau fără reţinere plăcerilor senzuale; desfrânare, concupiscenţă. [Var.: **luxúrie** s.f.] – Din fr. **luxure,** lat. **luxuria.**

LUXURIANT, -Ă, *luxurianţi, -te,* adj. (Despre vegetaţie) Extrem de abundent. [Pr.: *-ri-ant*] – Din fr. **luxuriant**, lat. **luxurians, -ntis.**

LUXURIANŢĂ s.f. (Rar) Abundenţă, bogăţie. [Pr.: *-ri-an-*] – Din fr. **luxuriance.**

LUXURIE s.f. v. **luxură.**

LUXURIOS, -OASĂ, *luxurioşi, -oase,* adj. (Livr.) Desfrânat, lasciv, concupiscent. [Pr.: *-ri-os*] – Din fr. **luxurieux.**

M s.m. invar. A şaisprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană sonantă oclusivă nazală bilabială). – [Pr.: *me*].

MAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul raţelor. – Onomatopee.

MAC[2]**,** *maci,* s.m. **1.** Numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roşii şi cu seminţe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă *(Papaver)*; din fructele uneia dintre specii se extrage opiul, iar seminţele ei se folosesc în alimentaţie. * P. restr. Sămânţa macului **(1)**, folosită în alimentaţie. **2.** ** Compuse: *mac-cornut* = plantă erbacee păroasă cu flori roşii, având la baza fiecărei petale o pată neagră *(Glaucium corniculatum); macul-ciorii* = (reg.) zămoşiţă. – Din bg. **mak**, scr. **mak.**

MACA s.f. Numele unui joc de cărţi; bacara. – Din fr., it. **macao.**

MACABE s.n. Varietate de struguri albi cu bob mare şi rotund. ** (Adjectival) *Struguri macabe.* – Din fr. **maccabéo.**

MACABRU, -Ă, *macabri, -e,* adj. **1.** Care se referă la moarte sau la morţi, care aminteşte de moarte. **2.** Care inspiră groază; înfiorător, sinistru. – Din fr. **macabre.**

MACAC, *macaci,* s.m. Numele mai multor specii de maimuţe mici, cu capul turtit şi cu coada (de obicei) scurtă, care trăiesc în sud-estul Asiei *(Macacus)*; animal care aparţine uneia dintre aceste specii. – Din fr. **macaque.**

MACADAM, *macadamuri,* s.n. Drum pavat cu piatră măruntă îndesată cu compresorul şi de obicei impregnată cu gudron sau cu alt material de legătură; *p. restr.* piatra din care este format acest pavaj. – Din fr. **macadam**, germ. **Makadam.**

MACADAMIZA, *macadamizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A pietrui un drum cu macadam. – Din fr. **macadamiser.**

MACADAU s.m. v. **măgădău.**

MACAGIU, *macagii,* s.m. Muncitor (în special de la căile ferate) care se ocupă cu manevrarea şi întreţinerea macazurilor; acar. – **Macaz** + suf. *-giu.*

MACAIRODUS, *macairoduşi,* s.m. Animal carnivor fosil din familia felidelor, cu caninii foarte dezvoltaţi, care a trăit din pliocen până la sfârşitul cuaternarului *(Machairodus).* [Pr.: *-ca-i-*] – Din lat. **Machairodus**, numele ştiinţific al animalului.

MACAMĂ, *macame,* s.f. (Rar) Gen literar arab, în care versurile alternează cu proza ritmată. – Din germ. **Makame.**

MACARA, *macarale,* s.f. Aparat, dispozitiv sau sistem tehnic construit pe principiul scripeţilor, cu care se ridică (şi se deplasează) greutăţi (mari) pe distanţe scurte. – Din tc. **makara.**

MACARAGIST, *macaragişti,* s.m. Macaragiu. – **Macaragiu** + suf. *-ist.*

MACARAGIŢĂ, *macaragiţe,* s.f. Muncitoare la o macara. – **Macaragiu** + suf. *-iţă.*

MACARAGIU, *macaragii,* s.m. Muncitor care manipulează o macara; macaragist. – **Macara** + suf. *-giu.*

MACAROANĂ, *macaroane,* s.f. (Mai ales la pl.) Pastă făinoasă de fabricaţie industrială, în formă de tuburi lungi şi subţiri (goale pe dinăuntru). – Din ngr. **makarónia**. Cf. it. **maccherone.**

MACARONADĂ, *macaronade,* s.f. (Rar) Poezie în stil macaronic. – **Macaron** [ic] + suf. *-adă.*

MACARONAR, *macaronari,* s.m. (Fam.) Italian. – **Macaroană +** suf. *-ar.*

MACARONIC, -Ă, *macaronici, -ce,* adj. (Despre versuri, poezii, stil etc.) Care parodiază şi

satirizează pedantismul moravurilor cavalereşti, amestecând cuvintele şi formele limbii naţionale cu cuvinte latineşti, latinizante sau cu alte cuvinte străine. – Din fr. **macaronique**. Cf. it. **maccheronico.**

MACARONISM s.n. **1.** Mişcare literară din sec. XVI-XVII care parodia şi satiriza pedantismul moravurilor cavalereşti într-un stil burlesc plin de cuvinte latine şi latinizate ridicol. **2.** Ansamblu de aspecte care caracterizează macaronismul. **3.** Apartenenţă la macaronism. – Din fr. **macaronisme.**

MACAT, *macaturi,* s.n. Cuvertură de lână, de bumbac etc. (cu desene); scoarţă sau covor care se pune pe pereţi. – Din tc. **makat.**

MACAZ, *macazuri,* s.n. Dispozitiv montat la bifurcarea a două linii de tren sau de tramvai, cu ajutorul căruia vehiculul este îndrumat pe una dintre liniile bifurcaţiei; porţiunea de şină mobilă care se deplasează cu ajutorul acestui dispozitiv; ac. ** *Macaz aerian* = dispozitiv montat pe firul electric aerian, care permite trecerea unui troleibuz sau tramvai de pe o cale pe alta. ** Expr. (Fam.) *A schimba macazul* = **a)** a îndrepta în altă direcţie cursul unor evenimente; **b)** a-şi schimba atitudinea faţă de cineva sau de ceva; a-şi schimba părerile, concepţiile etc. – Din tc. **makas.**

MACEDONEAN, -Ă, *macedoneni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Macedoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Macedoniei sau populaţiei ei, privitor la Macedonia sau la populaţia ei, originar din Macedonia. – **Macedonia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MACEDONEANCĂ, *macedonence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Macedoniei sau este originară de acolo. – **Macedonean** + suf. *-că.*

MACEDOROMÂN, -Ă, *macedoromâni, -e,* s.m. şi f., adj. Aromân. – **Macedo** [nean] + **român.**

MACEDOROMÂNCĂ, *macedoromânce,* s.f. Aromâncă. – **Macedoromân** + suf. *-că.*

MACERA, *macerez,* vb. I. Tranz. A ţine un corp solid (plante, fructe, flori etc.) vreme îndelungată într-un solvent pentru a-i dizolva părţile solubile. * Refl. A elimina particulele solubile prin menţinerea îndelungată într-un solvent. – Din fr. **macérer.**

MACERARE, *macerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) macera*; maceraţie. – V. **macera.**

MACERAT, -Ă, *maceraţi, -te,* adj. Care a fost supus macerării, care a suferit un proces de macerare. – V. **macera.**

MACERATOR, *maceratoare,* s.n. Recipient folosit pentru macerare. – Din fr. **macérateur.**

MACERAŢIE, *maceraţii,* s.f. Macerare; *p. ext.* proces suferit de un corp solid supus macerării. – Din fr. **macération.**

MACFERLAN, *macferlane,* s.n. Pardesiu bărbătesc (larg şi) fără mâneci, cu două deschizături pentru braţe, peste care cade o pelerină scurtă. – Din fr. **macfarlane.**

MACH, *machi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru viteza mişcării fluidelor, utilizată în aerodinamică şi în tehnica rachetelor, egală cu 340 m / s. ** *Numărul lui Mach* = raport între viteza unui proiectil, avion etc. într-un fluid şi aceea a sunetului. [Pr.: *mah*] – Din engl., fr. **mach.**

MACHETA, *machetez,* vb. I. Tranz. A concepe şi executa macheta unui obiect, a unui proiect etc. – Din **machetă.**

MACHETARE, *machetări,* s.f. Acţiunea de *a macheta*. – V. **macheta.**

MACHETAT, -Ă, *machetaţi, -te,* adj. (Despre lucrări de urbanistică, piese tehnice, opere de artă etc.) Care a fost prezentat sub formă de machetă. – V. **machetă.**

MACHETATOR, -OARE, *machetatori, -oare,* s.m. şi f. Machetist. – **Macheta +** suf. *-tor.*

MACHETĂ, *machete,* s.f. Reproducere, de obicei la scară redusă a unei lucrări de urbanistică, a unei piese tehnice, a unei opere de artă etc. * Text integral sau fragmentar al unei opere (ştiinţifice), destinat discuţiei înainte de publicare. – Din fr. **maquette**

MACHETIST, -Ă, *machetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care concepe şi execută o machetă; machetator. – Din fr. **maquettiste.**

MACHIA, *machiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) farda (minuţios, cu artă); a(-şi) face machiajul (pentru scenă). [Pr.: *-chi-a*] – Din fr. **maquiller. –** V. *grima.*

MACHIAJ, *machiaje,* s.n. Acţiunea de *a (se) machia* şi rezultatul ei; machiere. [Pr.: *-chi-aj*] – Din fr. **maquillage.**

MACHIAT, -Ă, *machiaţi, -te,* adj. Fardat (minuţios, cu artă). [Pr.: *-chi-at*] – V. **grimat, machia.**

MACHIAVELIC, -Ă, *machiavelici, -ce,* adj. Care este abil şi fără scrupule; perfid, viclean. [Pr.: *-chi-a-*] – Din fr. **machiavélique**, it. **machiavellico.**

MACHIAVELISM s.n. Comportare, acţiune vicleană, perfidă; perfidie, machiaverlâc, rea-credinţă. [Pr.: *-chi-a-*] – Din fr. **machiavélisme**, it. **machiavellismo.**

MACHIAVERLÂC, *machiaverlâcuri,* s.n. (Rar) Machiavelism. [Pr.: *-chi-a-*] – **Machiavelli** (n.

pr.) + suf. *-lâc.*

MACHIERE, *machieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) machia*; machiaj. [Pr.: *-chi-e-*] – V. **machia.**

MACHINAŢIE s.f. v. **maşinaţie.**

MACHINAŢIUNE s.f. v. **maşinaţie.**

MACHIOR, -Ă, *machiori, -e,* s.m. şi f. Persoană care execută machiaje, specialist în machiaj. [Pr.: *-chi-or*] – Din fr. **maquilleur. –** V. **grimeur.**

MACHISM s.n. (Fil.) Empiriocriticism. [Pr.: *mahism*] – Din rus. **mahizm.**

MACHIST, -Ă, *machişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine machismului, privitor la machism. **2.** S.m. şi f. Adept al machismului. [Pr.: *mahist*] – Din rus. **mahist.**

MACHMETRU, *machmetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea vitezei avioanelor cu reacţie. [Pr.: *mah-*] – Din fr. **machmétre**, engl. **machmeter.**

MACIOALĂ, *macioale,* s.f. (Reg.) **1.** Femeie proastă, urâtă. **2.** Vacă sau oaie slabă. – Et. nec.

MACLĂ, *macle,* s.f. Formă de cristalizare în care două sau mai multe cristale se alipesc sau se întrepătrund, alcătuind o simetrie faţă de un plan sau un ax; cristal format în acest fel. – Din fr. **macle.**

MACMAHON, *macmahoane,* s.n. (Înv.) Şpriţ[1]. – Din n. pr. **Mac Mahon.**

MACRAME s.n. v. **macrameu.**

MACRAMEU, *macrameuri,* s.n. Un fel de dantelă făcută din fire groase de aţă din bumbac mercerizat, împletite şi înnodate. [Var.: **macramé** s.n.] – Din fr. **macramé.**

MACRO[1]- Element de compunere care înseamnă "mare" şi care serveşte la formarea unor substantive şi adjective. – Din fr. **macro÷.**

MACRO[2] s.n. v. **macrou.**

MACROBIAN, -Ă, *macrobieni, -e,* adj. (Biol.; despre fiinţe) Longeviv; (rar) macrobit. [Pr.: *-bi-an*] – Din fr. **macrobien.**

MACROBIE s.f. (Biol.) Longevitate. [Pr.: *-bi-e*] – Din fr. **macrobie.**

MACROBIOTIC, -Ă, *macrobiotici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Rar) Disciplină medicală bazată pe un ansamblu de reguli de igienă (alimentară) a căror respectare se consideră că poate prelungi viaţa omului. **2.** Adj. De macrobiotică. * (Despre organisme) Longeviv. [Pr.: *-bi-o-*] – Din germ. **Makrobiotik**, fr. **macrobiotique.**

MACROBIT, -Ă, *macrobiţi, -te,* adj. (Biol.) Macrobian. – Din fr. **macrobite.**

MACROBLAST, *macroblaste,* s.n. (Biol.) Megaloblast. – Din engl. **macroblast.**

MACROCEFAL, -Ă, *macrocefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care prezintă fenomenul de macrocefalie. – Din fr. **macrocéphale.**

MACROCEFALIE, *macrocefalii,* s.f. Anomalie congenitală caracterizată prin alungirea craniului şi dezvoltarea lui exagerată în comparaţie cu corpul. – Din fr. **macrocéphalie.**

MACROCIT, *macrocite,* s.n. (Biol.) Megalocit. – Din fr. **macrocyte.**

MACROCLIMĂ, *macroclime,* s.f. Climat al unei regiuni întinse. – Din germ. **Makroklima.**

MACROCOSM s.n. (Livr.) Lumea în totalitatea ei; Univers, cosmos. [Var.: **macrocósmos** s.n.] – Din fr. **macrocosme.**

MACROCOSMIC, -Ă, *macrocosmici, -ce,* adj. Referitor la macrocosm. – Din fr. **macrocosmique.**

MACROCOSMOS s.n. v. **macrocosm.**

MACROCRISTALIN, -Ă, *macrocristalini, -e,* adj. (Chim., Geol.; despre substanţe minerale) Care se prezintă în cristale mari. – Din fr. **macrocristallin.**

MACROECONOMIC, -Ă, *macroeconomici, -ce,* adj. Care se referă la macroeconomie. [Pr.: *-cro-e-*] – **Macro[1]- + economic.**

MACROECONOMIE s.f. Economia, relaţiile economice la nivelul ramurilor şi al ansamblului economiei naţionale. [Pr.: *-cro-e-*] – **Macro[1]- + economie.**

MACROELEMENT, *macroelemente,* s.n. (Biol.) Element mineral esenţial aflat în cantitate mare în ţesuturile vegetale şi animale. [Pr.: *-cro-e-*] – Din engl. **macroelement.**

MACROFAG, -Ă, *macrofage,* adj., s.n. (Biol.) (Globulă albă) care distruge bacteriile sau diferite particule străine din organism. – Din fr. **macrofage.**

MACROFILMARE, *macrofilmări,* s.f. Filmare cu aparatură specială pentru obţinerea unor imagini dinamice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. – **Macro[1] + filmare.**

MACROFLORĂ, *macroflore,* s.f. Totalitatea plantelor mari care cresc într-o anumită regiune. – **Macro[1]- + floră.**

MACROFOTOGRAFIE, *macrofotografii,* s.f. Fotografie făcută cu aparatură specială pentru obţinerea unor imagini statice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. – Din fr. **macrophotographie.**

MACROGAMET*, macrogameţi,* s.m. (Biol.) Gamet femelă de mari dimensiuni. – Din engl.

macrogamete.
MACROMICETE s.f. pl. Grup de ciuperci mari, diferit colorate, formate în general din picior şi pălărie *(Macromycetes).* – Din fr. **macromycétes.**
MACROMOLECULAR, -Ă, *macromoleculari, -e,* adj. Care este alcătuit din macromolecule. – Din fr. **macromoléculaire.**
MACROMOLECULĂ, *macromolecule,* s.f. Moleculă compusă dintr-un număr mare de atomi. – Din fr. **macromolécule**, rus. **makromolekula.**
MACRONUCLEU, *macronuclee,* s.n. (Biol.) Nucleu mare al celulei care reprezintă corpul unui infuzor. – Din fr. **macronucléus.**
MACROPOD, -Ă, *macropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are labele, picioarele sau aripioarele înotătoare lungi. **2.** S.n. (La pl.) Specie de peşti exotici viu coloraţi; (şi la sg.) peşte din această specie. – Din fr. **macropode.**
MACROPOR, *macropori,* s.m. Por vizibil cu ochiul liber. – Din fr. **macropore.**
MACROPSIE, *macropsii,* s.f. (Med.) Tulburare a vederii constând în impresia că obiectele sunt mai mari decât în realitate; megalopsie. – Din fr. **macropsie.**
MACROPTER, -Ă, *macropteri, -e,* adj. (Rar; despre păsări) Cu aripile foarte lungi. – Din fr. **macroptére.**
MACROSCOPIC, -Ă, *macroscopici, -ce,* adj. Care se referă la cercetările făcute cu ochiul liber; care se poate vedea cu ochiul liber. – Din fr. **macroscopique.**
MACROSCOPIE, *macroscopii,* s.f. Examinare cu ochiul liber sau cu un instrument optic a suprafeţei unei piese, unui material etc. – Din fr. **macroscopie.**
MACROSEISM, *macroseisme,* s.n. Cutremur de pământ de mare intensitate. – Din fr. **macroséisme.**
MACROSISTEM, *macrosisteme,* s.n. Sistem social al unei forme de organizare instituţionalizate. – Din fr. **macrosystéme.**
MACROSOCIAL, -Ă, *macrosociali, -e,* adj. Referitor la macrostructura socială. [Pr.: -*ci-al*] – Din fr. **macrosocial.**
MACROSPOR, *macrospori,* s.m. (Bot.) Spor femel la unele criptogame vasculare. – Din fr. **macrospore.**
MACROSPORANGE, *macrosporangi,* s.m. (Bot.) Sporange în care se formează macrosporii. – Din fr. **macrosporange.**
MACROSTRUCTURĂ, *macrostructuri,* s.f. Structura unui metal sau a unui aliaj, aşa cum apare la examinarea cu ochiul liber sau cu o lupă. ** (În sintagma) *Macrostructură socială* = totalitatea relaţiilor şi instituţiilor dintr-o societate. – Din fr. **macrostructure.**
MACROU, *macrouri,* s.n. Peşte de mare cu spatele albastru-verzui cu dungi negre, care se apropie de ţărmuri primăvara şi vara *(Scomber scomber).* * Conservă din carnea acestui peşte. [Var.: **macró** s.n.] – Din fr. **maquereau.**
MACRU, -Ă, *macri, -e,* adj. (Despre carne) Slab, fără grăsime şi fără oase. – Lat. **macer, -cra.**
MACULA, *maculez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A păta, a murdări, a mânji. – Din lat. **maculare**, fr. **maculer.**
MACULAT, -Ă, *maculaţi, -te,* adj. (Livr.) Cu pete, pătat, murdar. – V. **macula.**
MACULATOR, *maculatoare*, s.n. Caiet (neliniat) folosit de elevi, de studenţi etc. pentru a lua notiţe la lecţie; caiet de notiţe. – **Macula +** suf. -*tor.*
MACULATURĂ s.f. **1.** Hârtie pătată sau stricată în timpul imprimării tipografice; *p. ext.* hârtie scrisă sau tipărită care şi-a pierdut importanţa. * Hârtie (de calitate inferioară) fabricată special pentru ambalaje. **2.** Fig. Scriere lipsită de valoare. – Din germ. **Makulatur**, fr. **maculature.**
MADAM s.f. v. **madamă.**
MADAMĂ, *madame,* s.f. **1.** (Astăzi în forma *madam*) Termen de politeţe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (măritată); doamnă. **2.** Femeie din personalul casnic al familiilor bogate. * Femeie de serviciu la un hotel. **3.** (Înv.) Guvernantă. **4.** (Înv.) Soţie. **5.** (Peior.) Femeie de moravuri uşoare; *spec.* patroană a unei case de prostituţie. [Var.: **madám** s.f.] – Din fr. **madame.**
MADEA, *madele,* s.f. **1.** (Înv.) Problemă, chestiune, afacere. **2.** (Reg.) Fel, sort, categorie. * Fig. Om neserios, om fără caracter. – Din tc. **madde.**
MADIPOLON s.n. Pânză albă, deasă şi fină de bumbac, întrebuinţată la confecţionarea rufăriei de pat şi de corp. – Din fr. **madapolam**. Cf. rus. **madepolan.**
MADLENĂ, *madlene,* s.f. (Franţuzism) Prăjitură din cocă cu ouă şi unt; brioşă. – Din fr. **madeleine.**
MADMOAZELĂ, *madmoazele,* s.f. (Franţuzism înv.) Domnişoară. – Din fr. **mademoiselle.**
MADONĂ, *madone,* s.f. **1.** Reprezentare plastică a Maicii Domnului (având în braţe pe Isus); *p. gener.* Maica Domnului. **2.** Fig. Personificare a perfecţiunii feminine. * (Ir.) Femeie cu

atitudini prefăcute, care simulează nevinovăţia; mironosiţă. – Din it. **madonna**, fr. **madone.**

MADREPOR, *madrepori,* s.m. (La pl.) Ordin de animale celenterate cu schelet calcaros bine dezvoltat şi ramificat, care trăiesc în colonii mari în mările calde *(Madrepora)*; (şi la sg.) animal care aparţine acestui ordin. – Din fr. **madrépore.**

MADREPORIC, -Ă, *madreporici, -ce,* adj. (Zool.) Din madrepori, de madrepori. – Din fr. **madréporique.**

MADRIERĂ, *madriere,* s.f. (Mar.) Scândură groasă care formează suprafaţa unui ponton de acostare. [Pr.: *-dri-e-*] – Din fr. **madrier.**

MADRIGAL, *madrigale,* s.n. **1.** Poezie lirică scurtă care exprimă sentimente delicate sau complimente (la adresa unei femei). **2.** Scurtă compoziţie muzicală vocală cu caracter liric, caracteristică pentru sec. XVI. [Pl. şi: *madrigaluri*] – Din fr. **madrigal.**

MADRIGALESC, -Ă, *madrigaleşti,* adj. (Rar) Cu caracter de madrigal. – Din fr. **madrigalescque.**

MADRIGALIST, -Ă, *madrigalişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Autor sau cântăreţ de madrigale. – Din fr. **madrigaliste.**

MADRILEN, -Ă, *madrileni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face parte din populaţia de bază a oraşului Madrid sau este originară de acolo. – Din fr. **madriléne.**

MAESTOSO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Cu măreţie; solemn. [Pr.: *ma-es-tó-zo*] – Cuv. it.

MAESTRU, -Ă, *maeştri, -stre,* s.m. şi f. **1.** Persoană care a adus contribuţii (deosebit de) valoroase într-un domeniu de activitate, fiind adesea considerată drept îndrumător, model, şef al unei şcoli, creator al unui curent etc. ** *Concert-maestru* = prim-violonist într-o orchestră. (înv.) *Maestru de concert* = prim-violonist într-o orchestră. *Maestru al sportului* = titlu oficial acordat unui sportiv pentru merite deosebite; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Sportului* = cel mai înalt titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanţe excepţionale; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Artei* = titlu oficial acordat cuiva pentru activitate deosebit de meritorie în una dintre ramurile artei; persoană căreia i s-a acordat acest titlu. **2.** Titlu dat în trecut profesorilor care predau în şcoli discipline ca desenul, muzica etc. (fără să aibă un titlu academic); persoană care avea acest titlu. **3.** Persoană competentă, calificată într-un anumit domeniu (de obicei muzică, dans, sport), care adesea instruieşte pe cineva în domeniul respectiv. **4.** Titlu ierarhic în anumite organizaţii militare, politice, religioase etc.; persoană care poartă acest titlu. ** *Maestru de ceremonie* sau *de ceremonii* = persoană indicată prin protocol să organizeze desfăşurarea unei ceremonii. **5.** Maistru (**1**). – Din it. **maestro.**

MAFIE s.f. Asociaţie teroristă secretă care practică şantajul şi asasinatul. * Grup de indivizi cu îndeletniciri suspecte. * Grup de persoane legate între ele prin preocupări comune şi care îşi apără cu orice preţ interesele (meschine). [Acc. şi: *mafíe*] – Din it. **mafia.**

MAFIOT, -Ă, *mafioţi, -te,* s.m. şi f. Membru al mafiei. [Pr.: *-fi-ot*] – Din **mafie.**

MAG, *magi,* s.m. Preot la unele popoare orientale din antichitate; *p. ext.* învăţat, filozof; astrolog; vrăjitor. * (În religia creştină) Fiecare dintre cei trei regi veniţi din Orient să se închine lui Isus la naşterea sa. * Fig. Sol, vestitor. – Dln sl. **magů.**

MAGAOAIE s.f. v. **măgăoaie.**

MAGAZIE, *magazii,* s.f. **1.** Clădire, construcţie, amenajare, încăpere în care se păstrează mari cantităţi de mărfuri sau de materiale; depozit. **2.** (Înv.) Magazin **(1)**. **3.** Cutie metalică la puşcă în care stau cartuşele înainte de tragere. – Din ngr. **magazí.**

MAGAZIN, *magazine,* s.n. **1.** Local în care se expun şi se vând diferite mărfuri; prăvălie (mare). **2.** Publicaţie periodică (ilustrată) cu material din domenii variate sau, *p. ext.*, (urmat de determinări) dintr-un anumit domeniu. – Din fr. **magasin.**

MAGAZINAJ, *magazinaje,* s.n. **1.** Depozitare a unei mărfi în magazie. **2.** Timpul cât o marfă se află depozitată în magazie. **3.** Taxă care se plăteşte pentru depozitarea unei mărfi. – Din fr. **magasinage.**

MAGAZINER, -Ă, *magazineri, -e,* s.m. şi f. Persoană care răspunde (prin gestiune) de lucrurile depozitate într-o magazie. [Var.: **magazionér, -ă** s.m. şi f.] – Din fr. **magasinier.**

MAGAZIOARĂ, *magazioare*, s.f. Diminutiv al lui *magazie.* [Pr.: *-zi-oa-*] – **Magazie** + suf. *-oară.*

MAGAZIONER, -Ă s.m. şi f. v. **magaziner.**

MAGHERNIŢĂ, *maghernițe,* s.f. **1.** Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată; construcţie rudimentară. **2.** Prăvălie mică şi sărăcăcioasă. **3.** (Înv.) Bucătărie. – Din bg. **magernica.**

MAGHIAR, -Ă, *maghiari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia

de bază a Ungariei sau este originară de acolo; ungur. **2.** Adj. Care aparţine Ungariei sau populaţiei ei, privitor la Ungaria sau la populaţia ei, originar din Ungaria; unguresc, ungar. * (Substantivat, f.) Limba maghiară. – Din magh. **magyar.**

MAGHIARISM, *maghiarisme,* s.n. Termen, expresie, construcţie proprie limbii maghiare, împrumutată (fără necesitate) de altă limbă şi fără a se fi adaptat la sistemul acesteia. – **Maghiar +** suf. *-ism.*

MAGHIARIZA, *maghiarizez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) asimila cu populaţia de limbă maghiară. **2.** Tranz. A modifica un cuvânt, o expresie etc. după structura limbii maghiare. – **Maghiar** + suf. *-iza.*

MAGHIARIZARE, *maghiarizări,* s.f. Faptul de *a (se) maghiariza*. – V. **maghiariza.**

MAGHIRAN, *maghirani,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori roşietice sau albe, cultivată uneori în grădini pentru mirosul ei plăcut *(Origanum majorana).* [Var.: **măgherán, măghirán** s.m.] – Din germ. **Mageran.**

MAGIC, -Ă, *magici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de magie, privitor la magie; ocult, misterios, tainic. **2.** Fig. Care apare ca o realizare minunată, ca un efect de magie; fermecător, încântător, feeric. – Din fr. **magique.**

MAGICIAN, -Ă, *magicieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care practică magia. * Fig. Artist desăvârşit, care obţine efecte deosebite prin arta sa. [Pr.: *-ci-an*] – Din fr. **magicien.**

MAGIE, *magii,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor, formulelor, gesturilor etc. prin care ar putea fi invocate anumite forţe supranaturale spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc. **2.** Fig. Putere irezistibilă de atracţie, de fascinare; farmec, încântare. – Din fr. **magie.**

MAGISM s.n. (Rar) Magie. – Din fr. **magisme.**

MAGISTRAL, -Ă, *magistrali, -e*, adj. **1.** Care caracterizează pe maestru (**1**), de maestru; *p. ext.* perfect, desăvârşit. **2.** (Despre conducte, căi de comunicaţie) Principal. * (Substantivat, f.) Arteră principală de comunicaţie rutieră, feroviară etc. **3.** (Inform.) Grup de linii de comunicaţie utilizate pentru transmisia informaţiei de la diferite surse spre unul sau mai mulţi destinatari. – Din (**1**) fr. **magistral**, **(2)** după rus. **maghistral'.**

MAGISTRAT, *magistraţi,* s.m. **1.** (În Roma antică) Cetăţean ales pentru exercitarea unor importante atribuţii de conducere. **2.** Membru al corpului judiciar (judecător, procuror). **3.** (Înv.) Membru în conducerea administrativă, judiciară etc. a unui oraş. **4.** (Înv.) Autoritate publică (administrativă, judiciară etc.). – Din (**1, 2**, **4)** fr. **magistrat**, **(3)** germ. **Magistrat.** Cf. lat. **magistratus**.

MAGISTRATURĂ, *magistraturi,* s.f. Corpul magistraţilor; funcţia, profesiunea de magistrat; timpul cât îşi exercită funcţia un magistrat. – Din germ. **Magistratur**, fr. **magistrature.**

MAGISTRU, *magiştri,* s.m. (Livr.) Profesor (în raport cu elevii săi); dascăl. – Din lat. **magister.** Cf. germ. **Magister.**

MAGIUN s.n. Pastă alimentară consistentă obţinută prin fierberea şi terciuirea prunelor sau, *p. gener.*, a altor fructe (fără adaos de zahăr). – Din tc. **macun.**

MAGMATIC, -Ă, *magmatici, -ce,* adj. Care se referă la procesele de migraţiune, de erupţie sau de consolidare a magmei. ** *Proces magmatic* = proces de mişcare şi de consolidare a magmei în zonele de minimă rezistenţă ale scoarţei Pământului. *Rocă magmatică* = rocă formată printr-un proces magmatic; rocă eruptivă. – Din fr. **magmatique.**

MAGMATISM s.n. Totalitatea proceselor legate de apariţia, deplasarea şi consolidarea magmei în scoarţa Pământului. – Din fr. **magmatisme.**

MAGMĂ, *magme,* s.f. Masă minerală fluidă şi incandescentă din interiorul scoarţei Pământului, alcătuită din silicaţi. – Din fr. **magma.**

MAGNA CUM LAUDAE subst. (Livr.) Apreciere superlativă acordată la trecerea unui examen (de obicei de absolvire) în învăţământul universitar. [Pr.: *mágna cum laude*] – Expr. lat.

MAGNADUR s.n. Ferită cu oxid de bariu utilizată pentru confecţionarea magneţilor permanenţi. – Din germ. **Magnadur.**

MAGNALIU s.n. Aliaj uşor de aluminiu foarte rezistent la coroziune, întrebuinţat în aeronautică. – Din fr. **magnalium.**

MAGNAT, *magnaţi,* s.m. **1.** Mare latifundiar maghiar sau (mai rar) polonez. **2.** Mare capitalist. – Din lat. **magnatus**. Cf. germ. **Magnat**, fr. **magnat.**

MAGNET, *magneţi,* s.m. Minereu de fier care are proprietatea de a atrage materialele feromagnetice; corp metalic căruia i s-a transmis calitatea, permanentă sau temporară, de a atrage obiectele de fier. – Din ngr. **maghaítis**, germ. **Magnet.**

MAGNETIC, -Ă, *magnetici, -ce,* adj. (Despre forţe, fenomene) Care se referă la magnet sau la magnetism; (despre corpuri) care este feromagnetic, care poate fi magnetizat. ** *Câmp magnetic* = stare fizică particulară a unui spaţiu în care se exercită forţe magnetice; *p.*

ext. spaţiul respectiv. *Fluid magnetic* = forţă prin care se explică, în ştiinţele oculte, fenomenele telepatice şi hipnotice. *Pol magnetic* = **a)** fiecare dintre cele două puncte sau regiuni de la extremitatea unui magnet; **b)** fiecare dintre cele două puncte ale globului pământesc către care se îndreaptă capetele unui ac magnetic. * Fig. Care exercită o influenţă profundă sau o atracţie irezistibilă; care magnetizează. – Din fr. **magnétique**, germ. **magnetisch.**

MAGNETISM s.n. **1.** Proprietatea pe care o au corpurile magnetice de a se magnetiza. ** *Magnetism terestru* (sau *pământesc*) = totalitatea fenomenelor magnetice caracteristice Pământului. *Magnetism animal* = fluid universal care ar străbate toate corpurile însufleţite şi care s-ar transmite (în anumite condiţii) de la om la om; concepţie şi ansamblu de procedee terapeutice bazate pe proprietăţile acestui fluid. **2.** Parte a fizicii care studiază proprietăţile magnetice ale materiei. – Din fr. **magnétisme**, germ. **Magnetismus.**

MAGNETIT s.n. Minereu de fier de culoare neagră sau cenuşie-închis, care se găseşte în roci eruptive şi care are proprietatea de a atrage fierul. [Var.: **magnetítă** s.f.] – Din fr. **magnétite.**

MAGNETITĂ s.f. v. **magnetit.**

MAGNETIZA, *magnetizez,* vb. I. Tranz. **1.** Tranz. A face ca un corp să capete, permanent sau temporar, proprietăţi de magnet; a transforma în magnet. ** Refl. *Corpurile feromagnetice se magnetizează uşor.* * Fig. A exercita asupra cuiva o atracţie puternică. **2.** Refl. (Fam.) A se ameţi de băutură. – Din fr. **magnétiser.**

MAGNETIZABIL, -Ă, *magnetizabili, -e,* adj. (Tehn.) Care se poate magnetiza. – Din fr. **magnétisable.**

MAGNETIZANT, -Ă, *magnetizanţi, -te,* adj. (Despre un câmp magnetic) Care poate realiza magnetizarea unui corp. * (Despre un dispozitiv) Care poate produce un câmp magnetic. – Din fr. **magnétisant.**

MAGNETIZARE, *magnetizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) magnetiza* şi rezultatul ei. * Stare a unui corp magnetizat. – V. **magnetiza.**

MAGNETIZAT, -Ă, *magnetizaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au transmis proprietăţi magnetice. * Fig. Care se găseşte sub influenţa magnetică a cuiva sau acţionează sub o astfel de influenţă. **2.** (Fam.) Ameţit de băutură. – V. **magnetiza.**

MAGNETIZATOR, -OARE, *magnetizatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care poate să transmită magnetism. – **Magnetiza +** suf. *-tor* (după fr. *magnétisieur*).

MAGNETIZAŢIE, *magnetizaţii,* s.f. Mărime care indică gradul de magnetizare al unui corp; intensitate de magnetizare. – Din fr. **magnétisation.**

MAGNETOFLEX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel şi cupru, folosit pentru solicitări foarte mari; magniflex. – Din germ. **Magnetoflex.**

MAGNETOFON, *magnetofoane,* s.n. Aparat care înregistrează şi reproduce sunetele cu ajutorul unor benzi speciale, acoperite cu o substanţă feromagnetică. – Din fr. **magnétophone.**

MAGNETOGRAF, *magnetografe,* s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea variaţiilor în timp ale câmpului magnetic terestru. – Din fr. **magnétographe.**

MAGNETOGRAMĂ, *magnetograme,* s.f. Diagramă obţinută cu magnetograful. – Din fr. **magnétogramme.**

MAGNETOHIDRODINAMIC, -Ă, *magnetohidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază legile generale ale comportării fluidelor electroconductoare în câmp magnetic. **2.** Adj. De magnetohidrodinamică **(1)**. ** *Generator magnetohidrodinamic* = generator electric care transformă direct în energie electrică energia termică a unui fluid fierbinte ionizat, supus acţiunii unui câmp magnetic. – Din fr. **magnétohydrodynamique.**

MAGNETOMETRIE s.f. Ramură a geofizicii care studiază câmpul magnetic al Pământului şi anomaliile acestuia. – Din fr. **magnétométrie.**

MAGNETOMETRU, *magnetometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară intensitatea câmpului magnetic. – Din fr. **magnétométre.**

MAGNETOMOTOR, *magnetomotoare,* s.n. Electromotor în a cărui construcţie intră un magnet permanent. – Din fr. **magnétomoteur.**

MAGNETON, *magnetoni,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru magnetizaţia electronului şi a nucleelor atomice. – Din fr. **magnéton.**

MAGNETOOPTIC, -Ă, *magnetooptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Capitol al fizicii care studiază fenomenele produse în interacţiunea undelor electromagnetice luminoase cu câmpurile magnetice. **2.** Adj. De magnetooptică **(1)**. [Pr.: *-to-op-*] – Din fr. **magnéto-optique.**

MAGNETOPAUZĂ s.f. Regiune a spaţiului extraterestru în care nu se manifestă câmpul

magnetic al Pământului. [Pr.: *-pa-u-*] – **Magnet** + **pauză** (după fr. *magnétopause*).

MAGNETOSCOP, *magnetoscoape,* s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea magnetică a imaginii şi sunetului în scopuri profesionale. – Din fr. **magnétoscope.**

MAGNETOSFERĂ s.f. Regiune a spaţiului extraterestru în care se manifestă câmpul magnetic al Pământului. – Din fr. **magnétosphére**, engl. **magnetosphere.**

MAGNETOSTATIC, -Ă, *magnetostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electromagnetismului care studiază câmpul magnetic invariabil în timp. **2.** Adj. De magnetostatică **(1)**. – Din fr. **magnétostatique.**

MAGNETOSTRICŢIUNE, *magnetostricţiuni,* s.f. (Fiz.) Deformare a unui corp sub acţiunea unui câmp magnetic variabil. [Pr.: *-ţi-u-*] – Din fr. **magnétostriction.**

MAGNETOTECĂ, *magnetoteci,* s.f. Colecţie de benzi magnetice (înregistrate); *p. ext.* mobilă în care se păstrează astfel de colecţii; încăpere special dotată pentru audierea benzilor magnetice înregistrate. – Din fr. **magnétothéque.**

MAGNETOTELURIC, -Ă, *magnetotelurici, -ce,* adj. (Despre metode de prospectare geologică) Care identifică zăcăminte pe baza câmpurilor magnetice ale Pământului. – Din engl. **magnetotelluric.**

MAGNETOTERAPIE*, magnetoterapii,* s.f. (Med.) Fizioterapie cu ajutorul câmpurilor magnetice. – Din fr. **magnétothérapie.**

MAGNETOU, *magnetouri,* s.n. Mic generator electric de curent alternativ, folosit pentru producerea scânteilor electrice necesare aprinderii amestecului combustibil la motoarele cu aprindere electrică. – Din fr. **magnéto.**

MAGNETRON, *magnetroane,* s.n. Tub electronic (folosit în special ca generator de oscilaţii de înaltă frecvenţă) în care intensitatea curentului de electroni este comandată printr-un câmp magnetic exterior. – Din fr. **magnétron.**

MAGNEZIAN, -Ă, *magnezieni, -e,* adj. (Chim.) Magnezie. [Pr.: *-zi-an*] – Din fr. **magnésien.**

MAGNEZIC, -Ă, *magnezici, -ce,* adj. Care conţine magneziu, de magneziu. – Din fr. **magnésique.**

MAGNEZIE s.f. Oxid de magneziu în formă de praf alb, fără gust şi fără miros, întrebuinţat în medicină ca laxativ. – Din fr. **magnésie.**

MAGNEZIT s.n. Carbonat natural de magneziu, de culoare albă-gălbuie sau brună, folosit în industrie. [Var.: **magnezítă** s.f.] – Din fr. **magnésite.**

MAGNEZITĂ s.f. v. **magnezit.**

MAGNEZIU s.n. Element chimic, metal moale, uşor, de culoare albă-argintie, maleabil şi ductil, folosit la fabricarea aliajelor uşoare, în metalurgia nichelului, în litografie etc. – Din fr. **magnésium.**

MAGNICO s.n. Aliaj feromagnetic de fier, magneziu, nichel şi cobalt. – Din fr. **magnico.**

MAGNIFIC, -Ă, *magnifici, -ce,* adj. (Livr.) Măreţ, grandios, superb, minunat; de un fast ieşit din comun. * (Cu valoare de superlativ) Foarte frumos, strălucit, desăvârşit. – Din fr. **magnifique.**

MAGNIFICENŢĂ, *magnificenţe,* s.f. (Livr.) Grandoare, măreţie; fast, lux ieşit din comun. – Din fr. **magnificence**, it. **magnificenza.**

MAGNIFLEX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel şi cupru, folosit pentru solicitări mecanice foarte mari; magnetoflex. – Din germ. **Magniflex.**

MAGNITUDINE, *magnitudini,* s.f. **1.** Mărime stelară. **2.** Mărime care indică gradul de intensitate al unui cutremur. – Din fr. **magnitude**, lat. **magnitudo, -inis.**

MAGNO s.n. Aliaj de nichel şi mangan, folosit în electrotehnică. – Din germ. **magno**.

MAGNOLIACEE, *magnoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori exotici cu flori mari, decorative, cu frunzele permanent verzi; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] – Din fr. **magnoliacées.**

MAGNOLIE, *magnolii,* s.f. Nume dat unor arbori exotici cu flori frumoase, mari, albe sau roşii, plăcut mirositoare, ale căror frunze sunt (la unele specii) întotdeauna verzi, cultivaţi ca plante decorative *(Magnolia).* – Din germ. **Magnolie**, fr., it. **magnolia.**

MAGOT, *magoţi,* s.m. Maimuţă mare, fără coadă, care trăieşte în nordul Africii şi în regiunea Gibraltar (*Macacus sylvanus).* – Din fr. **magot.**

MAHALA, *mahalale,* s.f. **1.** Cartier (mărginaş) al unui oraş; periferie. ** Loc. adj. *De mahala* = care aparţine sau este specific mahalalei; *p. ext.* de rând, vulgar, grosolan. **2.** P. ext. Populaţia unei mahalale **(1)**. – Din tc. **mahalle.**

MAHALAGESC, -EASCĂ, *mahalageşti*, adj. Specific mahalagiului; de mahala. – **Mahalagiu** + suf. *-esc.*

MAHALAGIOAICĂ, *mahalagioaice,* s.f. Femeie care locuieşte într-un cartier mărginaş, la periferia oraşelor; *p. ext.* femeie de rând, cu apucături vulgare, care se ceartă şi bârfeşte; mahalagiţă, ţaţă. – **Mahalagiu** + suf. *-oaică.*

MAHALAGISM, *mahalagisme,* s.n. Vorbă sau expresie caracteristică oamenilor de la periferie; *p. ext.* obişnuinţa de a colporta informaţii (răutăcioase) la adresa cuiva; bârfeală, clevetire; vorbe astfel colportate. – **Mahalagiu** + suf. *-ism.*

MAHALAGIŢĂ, *mahalagiţe,* s.f. (Rar) Mahalagioaică. – **Mahalagiu** + suf. *-iţă.*

MAHALAGIU, *mahalagii,* s.m. Bărbat care locuieşte într-un cartier mărginaş, la periferia unui oraş; *p. ext.* bărbat cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă şi bârfeşte. – **Mahala +** suf. *-giu.*

MAHARADJAH s.m. v. **maharajah.**

MAHARAJAH, *maharajahi,* s.m. (În trecut) Titlu purtat de prinţii indieni (suverani); persoană care deţinea acest titlu. [Var.: **maharadjáh** s.m.] – Din fr. **maharadjah.**

MAHARANI s.f. invar. Soţie de maharajah. – Din fr. **mahărăni.**

MAHĂR, *mahări,* s.m. (Fam.) Personaj important, puternic, influent (în domeniul afacerilor, speculaţiilor, relaţiilor). * (Arg.) Mai-mare, şef. – Din germ. **Macher.**

MAHDISM s.n. Doctrină religioasă musulmană care preconizează credinţa în mahdiu. – Din fr. **mahdisme.**

MAHDIST, -Ă, *mahdişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mahdismului. – Din fr. **mahdiste.**

MAHDIU s.m. Conducător şi profet la musulmani. – Din fr. **mahdî.**

MAHINAŢIE s.f. v. **maşinaţie.**

MAHMUDEA, *mahmudele,* s.f. Monedă turcească de aur, care a circulat şi în ţările româneşti în a doua jumătate a sec. XIX. – Din tc. **mahmudiye.**

MAHMUR, -Ă, *mahmuri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care nu şi-a revenit complet din beţie sau din somn; care este cu capul încă tulbure, care se simte indispus după beţie sau după un somn neîmplinit. **2.** Adj. Prost dispus, lipsit de voie bună, supărat, posomorât. **3.** S.n. Dispoziţie (bună sau rea) a cuiva. ** Expr. (Reg.) *A scoate mahmurul (din cineva)* = a duce la exasperare, a enerva (pe cineva). – Din tc. **mahmur.**

MAHMUREALĂ, *mahmureli,* s.f. Faptul de a fi mahmur; starea celui mahmur; lipsă de bună dispoziţie; buimăceală, mahmurie. – **Mahmur** + suf. *-eală.*

MAHMURIE, *mahmurii,* s.f. (Rar) Mahmureală. – **Mahmur +** suf. *-ie.*

MAHOANĂ s.f. v. **mahonă.**

MAHOMEDAN, -Ă, *mahomedani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la cultul lui Mahomed, care aparţine acestui cult; musulman. **2.** S.m. şi f. Adept al religiei lui Mahomed, musulman; *p. restr.* turc. – Din n. pr. **Mahomed.** Cf. fr. **mahométan**.

MAHOMEDANISM s.n. Religie monoteistă întemeiată în sec. VII de Mahomed; islamism, mahometism, islam. – Din fr. **mahométanisme** (după *mahomedan*).

MAHOMETISM s.n. (Înv.) Mahomedanism. – Din fr. **mahométisme.**

MAHON s.m. Nume dat mai multor specii de arbori din regiunea tropicală a Americii, cu lemnul de culoare brună-roşiatică, foarte rezistent, întrebuinţat la confecţionarea mobilelor de lux; *p. restr.* lemnul acestor arbori; acaju. – Din tc. **mahun, mahon.**

MAHONARE s.f. Descărcare a încărcăturii unei nave într-o mahonă. – Din **mahonă.**

MAHONĂ, *mahone,* s.f. Nume dat unor vase sau unor ambarcaţii (cu fundul plat) folosite la transportul mărfurilor, la încărcarea şi descărcarea navelor, la pescuit etc. [Var.: **mahoánă** s.f.] – Din fr. **mahonne.**

MAHONIU, -IE, *mahonii,* adj. (Rar) De culoarea mahonului; brun-roşcat. – **Mahon** + suf. *-iu.*

MAHORCĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia solanaceelor, cu frunze mari, bogate în nicotină şi în acid citric, dar lipsite de aroma frunzelor de tutun; tutun turcesc *(Nicotiana rustica).* **2.** Tutun de calitate inferioară, fabricat din rădăcinile mahorcii **(1)**. – Din rus., ucr. **mahorka.**

MAHRAMĂ s.f. v. **maramă.**

MAI[1] adv. **I. 1.** (Serveşte la formarea gradului comparativ) *Mai bun.* ** (În locuţiuni, întărind sensul unor cuvinte) *Mai întâi (şi-ntâi). Mai apoi. Mai înainte.* **2.** (Serveşte la formarea gradului superlativ relativ) *Cel mai bun.* ** (Înaintea unui substantiv) *Te comporţi ca cel mai copil dintre copii.* ** (Precedat de "ce" în construcţii exclamative, cu valoare de superlativ absolut) *Ce mai drac frumos de fată!* * Expr. *Mai rar* = întâlnit extrem de rar. *Aşa om mai rar!* **II.** (Atenuează ideea exprimată de cuvântul determinat) În parte, puţin, oarecum, într-o oarecare măsură, întrucâtva. *Copii şi mai cuminţi, şi mai obraznici. Ploaia mai încetase.* **III.** (Exprimă ideea de aproximaţie) Aproape; aproximativ, cam. *Mai îmi vine a crede.* * (Urmat de o propoziţie subordonată introdusă prin conj. "că" sau "să") Gata să..., cât pe-aci. *Cetina mai că-i ajunge la pământ.* ** *Mai-mai* = cât pe-aci, gata-gata. **IV**. (Înaintea unui verb). **1.** (Arată că acţiunea verbului durează) Şi acum, în continuare, încă. *Mai vine la noi.* ** Expr. *Mai e vorbă!* = desigur! neapărat! nu încape discuţie! sigur! * (În formule interogative, cu referire la o situaţie nouă) *Ce mai faci?* **2.** (Arată repetarea acţiunii verbului) Din nou, încă o dată, iar. *Poate să ne mai întâlnim.* **3.**

(Exprimă nedumerire) *Nu se ştie ce s-a mai făcut.* **V.** (Arată că, pe lângă lucrurile cunoscute, intervine un element nou) **1.** (În enumerări) În afară de aceasta, în plus, pe deasupra. *Avea casă, mai ceva bani.* ** Expr. *Ce mai atâta vorbă* sau *ce mai încoace-ncolo,* se zice când vrem să punem capăt unei discuţii. **2.** (Corelativ) Când..., când; ba..., ba; parte..., parte. *Mai una, mai alta.* **VI.** (În propoziţii şi construcţii exclamative, intensifică ideea din frază) *Ce mai zgomot, ce mai freamăt!* – Lat. **magis**.

MAI[2]**,** *maiuri,* s.n. Nume pentru diferite unelte sau părţi de unelte în formă de ciocan (de lemn), care servesc la bătut, îndesat, nivelat etc. * (Reg.) Bătător[2]. – Lat. **malleus.**

MAI[3]**,** *maiuri,* s.n. (Reg.) Ficat. – Din magh. **máj**.

MAI[4] s.m. invar. A cincea lună a anului, care urmează după aprilie; florar. – Lat. **maius**, sl. **maî.**

MAIA s.f. Ferment; drojdie; *p. ext.* plămădeală. ** Expr. *A prinde maia* = a prinde puteri, a se înviora. [Pr.: *-ma-ia*] – Din tc. **maya.**

MAIAL, *maiale,* s.n. (Reg.) Serbare sau petrecere câmpenească în cinstea primăverii, organizată (de şcolari) în luna mai[4]. [Pr.: *ma-ial*] – După germ. **Majalis.**

MAICĂ, *maici,* s.f. **I. 1.** (Pop.) Mamă. * Termen de politeţe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai) în vârstă; termen afectiv cu care o femeie se adresează copiilor ei sau unei persoane mai tinere. **2.** Călugăriţă; termen cu care cineva se adresează unei călugăriţe. **II.** Fig. (Pop.) Izvor, cauză, origine. – Din bg., scr. **majka.**

MAIDAN, *maidane,* s.n. Teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localităţi. ** Expr. (Pop.) *A scoate* (sau *a ieşi*) *la maidan* = a scoate sau a ieşi la vedere; a (se) arăta, a (se) face cunoscut. *A bate maidanul* (sau *maidanele*) = a-şi pierde vremea hoinărind sau jucându-se; a hoinări, a vagabonda. – Din tc. **meydan**, **mavdan.**

MAIESTATE, (2) *maiestăţi,* s.f. **1.** Caracter ori aspect impunător, grandios sau solemn care trezeşte admiraţie, respect etc.; măreţie. **2.** Suveran, monarh. * Termen de reverenţă folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un monarh. [Var.: **majestáte** s.f.] – Din lat. **maiestas, -atis**, fr. **majesté.**

MAIESTOS, -OASĂ adj. v. **maiestuos.**

MAIESTUOS, -OASĂ, *maiestuoşi, -oase,* adj. **1.** Care impune prin prestanţă, prin demnitate deosebită sau prin caracterul solemn, ceremonios. * (Adverbial) Cu gravitate, cu importanţă. **2.** Care impune prin măreţia înfăţişării, prin grandoarea proporţiilor; impunător. * (Adverbial) Cu măreţie, în mod grandios. [Pr.: *-tu-os.* – Var.: **maiestós, -oásă, majestós, -oásă** adj.] – Din it. **maestoso**, fr. **majesteux.**

MAIESTUOZITATE, *maiestuozităţi,* s.f. Însuşirea, caracterul a ceea ce este maiestuos. [Pr.: *ma-ies-tu-o-*] – **Maiestuos** + suf. *-itate.*

MAIEU s.n. v. **maiou.**

MAIEUTICĂ s.f. Metodă prin care se urmăreşte ajungerea la adevăr pe calea discuţiilor, a dialogului. [Pr.: *-ie-u-*] – Din fr. **maeutique.**

MAIMUŢĂ, *maimuţe,* s.f. **1.** Nume generic dat animalelor tropicale cu conformaţia exterioară foarte asemănătoare cu a omului, inteligente şi sociabile, cu un spirit de imitaţie foarte dezvoltat. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte urâtă sau care obişnuieşte să imite pe alţii. – Cf. ngr. **maimú**, tc. **maymun**.

MAIMUŢĂREALĂ, *maimuţăreli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) maimuţări*; imitaţie. **2.** Gest sau atitudine afectată, grimasă, schimonoseală, maimuţărie. – **Maimuţări** + suf. *-eală.*

MAIMUŢĂRI, *maimuţăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A imita pe cineva (pentru a-l lua în râs); a maimuţi. **2.** Refl. A folosi gesturi sau vorbe afectate, a se strâmba, a se schimonosi; a se fandosi. – **Maimuţă +** suf. *-ări.*

MAIMUŢĂRIE, *maimuţării,* s.f. (Rar) Maimuţăreală. – **Maimuţă +** suf. *-ărie.*

MAIMUŢĂRIRE, *maimuţăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) maimuţări* şi rezultatul ei. – V. **maimuţări.**

MAIMUŢI, *maimuţesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A maimuţări **(1)**. – Din **maimuţă.**

MAIMUŢICĂ, *maimuţele,* s.f. Diminutiv al lui *maimuţă.* – **Maimuţă +** suf. *-ică.*

MAIMUŢOI, *maimuţoi,* s.m. Augmentativ al lui *maimuţă*; maimuţă mascul. * (Fam.) Epitet dat unui bărbat foarte urât sau care obişnuieşte să imite pe alţii; epitet dat unui bărbat neserios. – **Maimuţă +** suf. *-oi.*

MAINA, *mainez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A coborî o greutate cu ajutorul unei instalaţii de manevră de forţă. [Pr.: *ma-i-*] – Din tc. **mayna.**

MAIONEZĂ, *maioneze,* s.f. Sos rece, gros, preparat din gălbenuş de ou frecat cu untdelemn şi condimentat cu lămâie, muştar etc. [Pr.: *ma-io-*] – Din fr. **mayonnaise.**

MAIOR, *maiori,* s.m. Grad în ierarhia ofiţerilor, superior celui de căpitan şi inferior celui de locotenent-colonel; ofiţer care are acest grad. – Din rus. **maîor**, germ. **Major.**

MAIOREASĂ, *maiorese,* s.f. (Fam. şi pop.) Soţie de maior. – **Maior +** suf. *-easă.*

MAIORESCIAN, -Ă, *maiorescieni, -e,* adj. De Titu Maiorescu, al lui Titu Maiorescu; în maniera lui Titu Maiorescu. [Pr.: *-ci-an*] – **Maiorescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*
MAIOU, *maiouri,* s.n. Articol de lenjerie sau de echipament sportiv (cu sau fără mâneci), care acoperă corpul de la umeri până la brâu, purtat direct pe piele. [Pr.: *ma-iou.* – Var.: **maiéu** s.n.] – Din fr. **maillot.**
MAISTRU, *maiştri,* s.m. **1.** Persoană care are (şi practică) o meserie; meşter, meseriaş; (în special) muncitor calificat care conduce de obicei o secţie productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maestru. * Persoană iscusită, îndemânatică, abilă, pricepută. **2.** Persoană care învaţă, instruieşte pe cineva. – Din germ. **Meister.**
MAJARCĂ s.f. Soi autohton de viţă de vie cultivat pe terenuri nisipoase, cu boabe mari de culoare verzuie-ruginie. – Et. nec.
MAJĂ, *măji,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutăţi, variind, după epoci şi regiuni, între 50 de kg şi 100 de ocale. **2.** (Reg.) Cântar pentru greutăţi mari. **3.** Năvod. – Din magh. **mázsa.**
MAJESTATE s.f. v. **maiestate.**
MAJESTOS, -OASĂ adj. v. **maiestuos.**
MAJOLICĂ s.f. Specie de faianţă italiană caracterizată prin smalţul metalic; *p. gener.* faianţă. * Obiect fabricat din această faianţă. – Din fr. **majolique, maîolique.**
MAJOR, -Ă, *majori, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a împlinit vârsta legală pentru a putea beneficia prin lege de drepturi civile şi politice depline. **2.** Foarte important, principal. * (Log.; în sintagmele) *Termen major* = predicatul concluziei unui silogism. *Premisă majoră* = premisă care conţine termenul major al silogismului. **3.** (Înv.; Mil.; în sintagmele) *Sergent major. Plutonier major.* **4.** (Muz.; în sintagma) *Gamă majoră* sau *mod major* = gamă sau mod care cuprinde cinci tonuri şi două semitonuri. – Din fr. **majeur, major.**
MAJORA, *majorez,* vb. I. Tranz. A face mai mare (un preţ, un impozit, un salariu etc.); a spori. – Din fr. **majorer.**
MAJORANT, -Ă, *majoranţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care majorează. **2.** S.m. (Mat.) Element sau număr care este mai mare ori egal cu oricare dintre elementele sau numerele unei mulţimi. – Din fr. **majorante.**
MAJORARE, *majorări,* s.f. Acţiunea de *a majora* şi rezultatul ei; creştere, mărire, sporire. * Sumă pe care statul o încasează în plus ca sancţiune aplicată celor care întârzie plata impozitelor, taxelor etc. – V. **majora.**
MAJORAT[1] s.n. Vârstă la care o persoană devine majoră **(1)**; starea (juridică a) persoanei majore; majoritate civilă. – Din fr. **majorat**. Cf. germ. **Majorat.**
MAJORAT[2]**, -Ă,** *majoraţi, -te,* adj. (Despre preţuri, impozite etc.) Mărit[4], sporit. – V. **majora.**
MAJORDOM, *majordomi,* s.m. (În Franţa, în evul mediu) Intendent al domeniilor regale şi al palatului; *p. gener.* persoană însărcinată cu administrarea unui palat (regal sau princiar); *p. ext.* şeful personalului de serviciu din casele nobililor sau ale marilor bogătaşi. – Din fr. **majordome.**
MAJORITAR, -Ă, *majoritari, -e,* adj. Care face parte din majoritate, care reprezintă cel mai mare număr, cea mai mare parte dintr-o colectivitate, care întruneşte majoritatea. ** *Reprezentanţă majoritară* = sistem electoral conform căruia sunt consideraţi aleşi numai candidaţii care au întrunit majoritatea absolută a voturilor. – Din fr. **majoritaire.**
MAJORITATE, *majorităţi,* s.f. Partea sau numărul cel mai mare dintr-o colectivitate. * Superioritate numerică cerută (prin lege) sau obţinută în alegeri. ** *Majoritate absolută* = număr de voturi egal cu cel puţin jumătate plus unu din total. *Majoritate relativă* = numărul cel mai mare de voturi obţinut de cineva în raport cu voturile obţinute de fiecare dintre ceilalţi candidaţi. *Majoritate civilă* = majorat[1]. – Din fr. **majorité**. Cf. lat. **maioritas, -atis,** germ. **Majorität.**
MAJUSCUL, -Ă, *majuscule,* s.f., adj. (Literă sau caracter de literă) care se foloseşte pentru a scrie iniţiala numelor proprii şi ale cuvintelor cu care începe o frază, pentru a individualiza un cuvânt într-un text etc. şi care diferă de celelalte prin formă şi mărime; (literă) mare. – Din fr. **majuscule.**
MAL, *maluri,* s.n. **1.** Margine (îngustă) de pământ situată (în pantă) de-a lungul unei ape; ţărm; *p. ext.* regiune de lângă o apă. ** Expr. *A ieşi la mal* = a duce ceva la bun sfârşit, a o scoate la capăt. *A se îneca (ca ţiganul* sau *tocmai) la mal* = a renunţa sau a fi obligat să renunţe la ceva tocmai când ţelul era aproape atins. **2.** Perete, margine (abruptă) a unui râu, a unui şanţ, a unei gropi. * Râpă, prăpastie. * (Reg.) Ridicătură de pământ mai puţin înaltă decât dealul, având coastele cu povârnişuri repezi sau abrupte. ** Expr. *Un mal de om* (sau *de femeie),* se spune despre un bărbat (sau o femeie) foarte mare. *Cât un mal* = (despre fiinţe) mare, mătăhălos. – Cf. alb. **mall** "munte".

MALA, *malale,* s.f. Unealtă a zidarului alcătuită dintr-o placă de lemn cu mâner, cu care se întinde şi se nivelează stratul de tencuială. – Din tc. **mala.**
MALAC, -Ă, *malaci, -ce,* s.m. şi f. Pui al bivoliţei. * Epitet depreciativ pentru un om gras, greoi şi leneş. – Din bg. **malak.**
MALACHIT s.n. v. **malahit.**
MALACOF, *malacofuri,* s.n. Crinolină. [Pl. şi: *malacoafe.* – Var.: **malacóv** s.n.] – Din fr. **malakoff.**
MALACOLOGIC, -Ă, *malacologici, -ce,* adj. Referitor la moluşte; de malacologie. – Din fr. **malacologique.**
MALACOLOGIE s.f. Parte a zoologiei care se ocupă cu studiul moluştelor. – Din fr. **malacologie.**
MALACOV s.n. v. **malacof.**
MALADIE, *maladii,* s.f. (Livr.) Boală. *** Maladie mitrală* = boală de inimă care afectează valvula dintre atriu şi ventriculul stâng. *Maladie albastră* = cianoză. – Din fr. **maladie.**
MALADIV, -Ă, *maladivi, -e*, adj. (Despre oameni) Care are aspect bolnăvicios. * (Despre stări, înclinaţii etc.) Care arată, trădează o boală. * (Despre manifestări ale oamenilor) Care este exagerat, anormal (şi nu poate fi stăpânit). *Sensibilitate maladivă. Frică maladivă.* – Din fr. **maladif.**
MALAGA s.f. Vin (foarte) dulce obţinut în podgoriile din jurul oraşului spaniol Malaga – Din sp. **malaga**, fr. **malaga.**
MALAGUENA s.f. Dans spaniol cu ritm lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: -*ghe-nia*] – Din sp., fr. **malagueňa.**
MALAHIT s.n. Carbonat natural de cupru de culoare verde, cristalizat, întrebuinţat la fabricarea unor obiecte decorative sau a unor vopsele. [Var.: **malachít** s.n.] – Din fr. **malachite.**
MALAIEZ, -Ă, *malaiezi, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Malaieziei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Malaieziei sau populaţiei ei, privitor la Malaiezia sau la populaţie ei, care este originar din Malaiezia. – Din **Malaiezia** (derivat regresiv).
MALAR, *malare,* adj. (În sintagma) *Os malar* (şi substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase ale craniului, situate în părţile laterale ale feţei, dedesubtul orbitelor. – Din fr. **malaire.**
MALARIC, -Ă, *malarici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de malarie (cronică). **2.** Adj. Care aparţine malariei, privitor la malarie. – Din it. **malarico.**
MALARIE, *malarii,* s.f. Boală infecţioasă provocată de hematozoarul palustru (transmis prin înţepătura ţânţarilor anofeli), caracterizată prin puternice accese de friguri; paludism, friguri (palustre). – Din it. **malaria.** Cf. fr. **malaria**, germ. **Malaria.**
MALARIOLOG, -Ă, *malariologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specializat în malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **malariologue.**
MALARIOLOGIC, -Ă, *malariologici, -ce,* adj. De malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **malariologique.**
MALARIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază prevenirea şi tratarea malariei; paludologie **(2)**. [Pr.*: -ri-o-*] – Din fr. **malariologie.**
MALARIOTERAPIE, *malarioterapii,* s.f. Metodă de tratament care constă în inocularea parazitului malariei în vederea obţinerii de temperaturi ridicate la bolnav; paludoterapie. [Pr.: *-ri-o-*] – Din fr. **malariothérapie.**
MALAXA, *malaxez,* vb. I. Tranz. A amesteca (sau a frământa) două sau mai multe materiale pentru a obţine un amestec omogen. – Din fr. **malaxer.**
MALAXARE, *malaxări,* s.f. Acţiunea de *a malaxa* şi rezultatul ei. – V. **malaxa.**
MALAXOR, *malaxoare,* s.n. Maşină care amestecă (sau frământă) diverse materiale pentru a le transforma într-o masă omogenă. – Din fr. **malaxeur.**
MALAXORIST, -Ă, *malaxorişti, -ste*, s.m. şi f. Muncitor care lucrează la malaxor. – **Malaxor** **+** suf. *-ist.*
MALDĂR, *maldăre,* s.n. **1.** Mulţime de obiecte de acelaşi fel, îngrămădite unele peste altele; *p. ext.* cantitate mare dintr-o anumită materie. **2.** Grămadă de tulpini, de plante secerate, de nuiele, de crengi etc. (legate la un loc). * Grămadă (nu prea mare) de fân, de paie, de iarbă cosită etc. [Var.: (reg.) **máldur** s.n.] – Et. nec.
MALDUR s.n. v. **maldăr.**
MALEABIL, -Ă, *maleabili, -e,* adj. **1.** (Despre metale) Care poate fi întins în foi subţiri la o temperatură inferioară aceleia de topire; (despre alte materiale) care poate fi uşor modelat. **2.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează uşor; adaptabil, mlădios, docil. [Pr.: *-le-a-*] – Din fr. **malléable.**

MALEABILITATE s.f. Însuşirea de a fi maleabil. * Fig. Capacitate, uşurinţă de adaptare. [Pr.: *-le-a-*] – Din fr. **malléabilité.**

MALEABILIZA, *maleabilizez,* vb. I. Tranz. A face un material maleabil. [Pr.: *-le-a-*] – **Maleabil +** suf. *-iza.*

MALEABILIZARE, *maleabilizări,* s.f. Acţiunea de *a maleabiliza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-le-a-*] – V. **maleabiliza.**

MALEDICŢIE, *maledicţii,* s.f. (Livr.) Blestem; nenorocire, fatalitate. [Var.: **malecdicţiúne** s.f.] – Cf. fr. **malédiction.**

MALEDICŢIUNE s.f. v. **maledicţie.**

MALEFIC, -Ă, *malefici, -ce,* adj. (Livr.) Care are o influenţă nefastă, fatală. – Din fr. **maléfique.**

MALEIC, -Ă, *maleici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagmele) *Acid maleic* = acid obţinut prin oxidarea benzenului, folosit în industria textilă şi chimică la fabricarea uleiurilor. *Anhidridă maleică* = anhidridă obţinută prin încălzirea acidului maleic, folosită în industria chimică. [Pr.: *-le-ic*] – Din fr. **maléique.**

MALEOLAR, -Ă, *maleolari, -e,* adj. (Anat.) De maleolă, al maleolei. [Pr.: *-le-o-*] – Din fr. **malléolaire.**

MALEOLĂ, *maleole,* s.f. Fiecare dintre proeminenţele situate în partea inferioară a tibiei şi a peroneului. [Pr.: *-le-o-*] – Din fr. **malléole.**

MALFORMAŢIE, *malformaţii,* s.f. (Med.) Anomalie morfologică congenitală a unui organ, a unui aparat sau sistem sau a unei părţi a corpului unei fiinţe. – Din fr. **malformation.**

MALGAŞ, -Ă, *malgaşi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Madagascarului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Madagascarului sau populaţiei lui, privitor la Madagascar sau la populaţia ei. – Din fr. **malgache.**

MALIAN, -Ă, *malieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Mali. **2.** Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Mali. [Pr.: *-li-an*] – Din fr. **malien**, engl. **Malian.**

MALIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malic* = acid organic care se găseşte în mere şi în numeroase vegetale. – Din fr. **malique.**

MALIGN, -Ă, *maligni, -e,* adj. (Despre boli) De natură gravă, foarte primejdios. ** *Tumoare malignă* = tumoare canceroasă. *Pustulă malignă* = dalac. * (Rar) Înclinat spre rău, care face rău. [Var.: (înv.) **malín, -ă** adj.] – Din lat. **malignus**. Cf. fr. **malin.**

MALIGNITATE s.f. Caracterul a ceea ce este malign, evoluţie spre agravare a unei boli. – Din lat. **malignitas, -atis**. Cf. fr. **malignité**.

MALIGNIZA, pers. 3 *malignizează,* vb. I. Refl. (Med.; despre celule) A se transforma, a căpăta caracter malign; a se canceriza. – **Malign** + suf. *-iza.*

MALIGNIZARE, *malignizări,* s.f. Faptul de *a se maligniza.* – V. **maligniza.**

MALIGNIZAT, -Ă, *malignizaţi, -te,* adj. Care a devenit malign. – V. **maligniza.**

MALIN, -Ă adj. v. **malign.**

MALIŢIE, *maliţii,* s.f. (Livr.) Înclinarea de a fi maliţios; răutate, maliţiozitate. * Vorbă, atitudine, glumă răutăcioasă. [Var.: **maliţiúne** s.f.] – Din fr. **malice**, lat. **malitia.**

MALIŢIOS, -OASĂ, *maliţioşi, -oase,* adj. (Livr.; adesea adverbial) Răutăcios, caustic. [Pr.: *-ţi-os*] – Din fr. **malicieux**, lat. **malitiosus.**

MALIŢIOZITATE, *maliţiozităţi,* s.f. (Livr.) Maliţie. [Pr.: *-ţi-o-*] – **Maliţios** + suf. *-itate.* Cf. it. **maliziositá**.

MALIŢIUNE s.f. v. **maliţie.**

MALNUTRIŢIE, *malnutriţii,* s.f. (Livr.) **1.** Subnutriţie **(1)**. **2.** Subnutriţie **(2)** – Din fr. **malnutrition.**

MALONEST, -Ă, *maloneşti, -ste*, adj. (Livr.) Necinstit, incorect. – Din it. **malonesto.**

MALONIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malonic* = acid dicarboxilic folosit împreună cu derivaţii săi în sinteze organice şi farmaceutice. – Din fr. **malonique.**

MALOTEA, *malotele,* s.f. Haină (lungă până la pământ), de obicei căptuşită cu blană (scumpă), având marginile din faţă tivite cu blană, uneori cu guler şi manşete de blană, purtată, în trecut, de femei; un fel de scurteică purtată de ţărani în zilele de sărbătoare. – Din tc. **mallota.**

MALPOZIŢIE, *malpoziţii,* s.f. (Med.) Poziţie defectuoasă (a unui organ). – Din fr. **malposition.**

MALTAZĂ s.f. Enzimă care are proprietatea de a transforma maltoza în glucoză. – Din fr. **maltase**, germ. **Maltase.**

MALTEZ, -Ă, *maltezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Maltei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Maltei sau maltezilor **(1)**, privitor la Malta sau la maltezi, originar din Malta. – Din it. **maltese.**

MALTHUSIAN, -Ă, *malthusieni, -e,* adj., s.m. şi f. Malthusianist **(1, 2)**. [Pr.: *mal-tu-si-an*] – Din fr. **malthusien.**

MALTHUSIANISM s.n. Teorie potrivit căreia populaţia globului ar creşte în progresie geometrică, în timp ce mijloacele de existenţă cresc în progresie aritmetică. [Pr.: *-tu-si-a-*] – Din fr. **malthusianisme.**

MALTHUSIANIST, -Ă, *malthusianişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine malthusianismului, privitor la malthusianism. **2.** S.m. şi f. Adept al malthusianismului. [Pr.: *-tu-si-a-*] – **Malthusian** [ism] + suf. *-ist.*

MALTOZĂ s.f. Substanţă zaharoasă formată din două molecule de glucoză; zahăr de malţ. – Din fr. **maltose**, germ. **Maltose.**

MALTOZURIE, *maltozurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a maltozei în urină; cantitate de maltoză aflată în urină. – Din fr. **maltosurie.**

MALTRATA, *maltratez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu asprime, a-i provoca dureri fizice sau morale; a chinui, a brutaliza. – Din fr. **maltrater**, it. **maltrattare.**

MALTRATARE, *maltratări,* s.f. Acţiunea de *a maltrata* şi rezultatul ei; brutalizare – V. **maltrata.**

MALŢ s.n. Produs obţinut din boabe de cereale (mai ales de orz) încolţite, uscate şi măcinate, folosit la fabricarea berii şi a spirtului sau, prăjit, la prepararea unui surogat de cafea; slad. – Din germ. **Malz.**

MALŢAT, -Ă, *malţaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Cu malţ. – **Malţ +** suf. *-at.*

MALŢIFICA, *malţífic,* vb. I. Tranz. A transforma orzul sau alte cereale în malţ. – **Malţ +** suf. *-ifica.*

MALŢIFICARE s.f. Acţiunea de *a malţifica* şi rezultatul ei. – V. **malţifica.**

MALVACEE, *malvacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, având flori hermafrodite cu cinci petale şi multe stamine, iar fructul o capsulă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. **malvacées.**

MALVERSAŢIE, *malversaţii,* s.f. (Livr.) Delapidare; fraudă. [Var.: (înv.) **malversaţiúne** s.f.] – Din fr. **malversation.**

MALVERSAŢIUNE s.f. v. **malversaţie.**

MAMACĂ s.f. (Reg.) Mamă **(1)**. – Din **mamă.**

MAMAIE s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Mamă (**1**). **2.** Bunică. – Din **mamă.**

MAMAR, -Ă, *mamari, -e,* adj. Care ţine de mamelă, referitor la mamelă; mamelar. *** Glandă mamară* = organul secreţiei lactate la mamifere. – Din fr. **mammaire.**

MAMĂ, *mame,* s.f. **1.** Femeie considerată în raport cu copiii ei, nume pe care i-l dau copiii acestei femei când i se adresează sau când vorbesc despre dânsa; maică, muică, mamaie, mamacă, neneacă. ** *Mamă eroină* = (În trecut) titlu care se acorda femeilor cu cel puţin zece copii în viaţă. ** Loc. adj. *De mamă* = (despre relaţii de rudenie) care se află în linie maternă. ** Expr. *Vai de mama mea* (sau *ta, lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). *(De) mama focului* = grozav, straşnic, extraordinar. *La mama dracului* = foarte departe. *De când mama m-a* (sau *te-a, l-a* etc.) *făcut* = de când sunt (sau eşti, este etc.) pe lume; de totdeauna. *De* (sau *pe*) *când era mama fată (mare)* = de foarte multă vreme. (Pop.) *A cere cât pe mă-sa* = a pretinde un preţ exagerat. *O mamă de bătaie* = o bătaie straşnică. * Femela unui animal în raport cu puii ei. **2.** (La voc.) Termen (afectuos) cu care o femeie se adresează copiilor ei sau; *p. ext.* unei persoane mai tinere. *Florico, mamă, să ne scrii!* **3.** (În sintagmele) *Mamă mare* (Sau, pop., *bătrână, bună*) = bunică. *Mamă soacră* = soacră. **4.** Termen de politeţe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (în vârstă). **5.** ** Compus: *mama* (sau *muma*) *-pădurii* (sau *-pădurilor*) = **a)** personaj din mitologia populară, închipuit de obicei ca o bătrână urâtă şi rea, care umblă prin păduri cântând sau bocind, ademenind copii sau chiar mâncând oameni; **b)** plantă erbacee, parazită, cu tulpina fără frunze, acoperită cu solzi şi cu flori purpurii (*Latharea squamaria).* **6.** Fig. Izvor, cauză. [Var.: (reg.) **múmă** s.f.] – Lat. **mamma.**

MAMBO s.n. Dans de origine cubaneză, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. – Din sp., fr. **mambo.**

MAMELAR, -Ă, *mamelari, -e,* adj. (Rar) Mamar. – Din fr. **mamellaire.**

MAMELĂ, *mamele*, s.f. Organ care secretă lapte la mamiferele femeie; sân, piept, ţâţă. – Din fr. **mamelle.**

MAMELON, *mameloane,* s.n. **1.** Vârful proeminent al mamelei, unde se deschid canalele care secretă laptele; sfârc. **2.** Ridicătură de teren izolată, având de obicei vârful rotunjit. – Din fr. **mamelon.**

MAMELONAR, -Ă, *mamelonari, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mamelon, al mamelonului. – Din it. **mammellonare.**

MAMELUC, *mameluci,* s.m. **1.** Soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt. * Cavalerist francez dintr-un escadron de gardă imperială. **2.** Fig. Om lipsit de personalitate, de păreri proprii. – Din fr. **mamelouk.**

MAMELUCĂRIE s.f. (Rar) Purtare, atitudine de mameluc **(2)**. – **Mameluc** + suf. -*ărie*.

MAMIFER, *mamifere,* s.n. (La pl.) Clasă de vertebrate superioare care au corpul acoperit cu păr, nasc pui vii şi îi hrănesc cu laptele lor; (şi la sg.) animal din această clasă. ** (Adjectival) *Animal mamifer.* – Din fr. **mammifére.**

MAMITĂ, *mamite,* s.f. Boală infecţioasă care constă în inflamarea ugerului la animalele în lactaţie. – Din fr. **mammite.**

MAMIŢĂ s.f. v. **mamită**.

MAMIŢICĂ s.f. v. **mămiţică.**

MAMOGRAF, *mamografe,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac mamografii. – Din engl. **mamograph.**

MAMOGRAFIE, *mamografii*, s.f. (Med.) Radiografie a glandei mamare; (rar) mastografie. – Din fr. **mammographie.**

MAMORNIŢĂ, *mamorniţe*, s.f. Femeie grasă, mare, greoaie, leneşă. – Cf. **baborniţă**.

MAMOŞ, *mamoşi*, s.m. Medic specialist în obstetrică şi ginecologie; ginecolog, obstetrician. – Din ngr. **mám [m] os.**

MAMUT, *mamuţi,* s.m., adj. invar. **1.** S.m. Specie fosilă de elefant care avea corpul acoperit cu peri lungi şi fildeşii foarte dezvoltaţi *(Elephas primigenius)*. **2.** Adj. invar. (Fig.; despre întreprinderi, organizaţii etc.) De mari proporţii. – Din fr. **mammouth.**

MANAGEMENT s.n. **1.** Activitatea şi arta de a conduce. **2.** Ansamblul activităţilor de organizare, de conducere şi de gestiune a întreprinderilor. **3.** Ştiinţa şi tehnica organizării şi conducerii unei întreprinderi. [Pr.: *me-nigi-ment*] – Cuv. engl.

MANAGER, *manageri,* s.m. **1.** Specialist în management. **2.** Persoană care însoţeşte (în turneu) un sportiv, o echipă sportivă (profesionistă) şi care se ocupă de problemele financiare şi organizatorice ale competiţiilor. – Din engl. **manager.**

MANAGERIAL, -Ă, *manageriali, -e*, adj. Referitor la conducerea (economică) la organizarea întreprinderilor; de manager. [Pr.: -*ri-al*] – Din engl. **managerial.**

MANĂ s.f. **1.** Lichen comestibil care creşte pe stânci în forma unor mici ghemuri cenuşii, purtate uneori de vânt în locuri foarte depărtate, unde cad ca o ploaie *(Lecanora esculenta)*; *p. ext.* pâine făcută din acest lichen. * Fig. Rod; frupt. * Belşug, abundenţă. **2.** Numele mai multor boli ale plantelor cultivate, cauzate de anumite ciuperci parazite. **3.** ** Compus: *mană-de-ape* = plantă erbacee toxică din familia gramineelor, cu frunze lanceolate şi cu flori hermafrodite dispuse în spicule, care creşte în preajma apelor şi prin mlaştini *(Glyceria aquatica)*. **4.** Rouă sau ploaie de vară pe vreme însorită, care are un efect dăunător asupra dezvoltării plantelor; *p. ext.* stricăciune provocată de soarele prea fierbinte care apare imediat după o ploaie. – Din sl. **mana**, ngr. **mánna.**

MANCANDO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Prin rărirea tempoului şi diminuarea simultană a intensităţii. [Pr.: -*cán*-] – Cuv. it.

MANCĂ, *mance,* s.f. (Reg.) Doică. – Din ucr. **mamka.**

MANCIURIAN, -Ă, *manciurieni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Manciuriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Manciuriei sau populaţiei ei, privitor la Manciuria sau la populaţia ei, originar din Manciuria. [Pr.: -*ri-an*] – **Manciuria** (n. pr.) + suf. -*ean*.

MANCO s.n. (Fin.) Ceea ce lipseşte; *spec.* lipsă de bani constatată la încheierea unor socoteli; pierdere (estimată) la o marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc. – Din it. **manco.**

MANCOLISTĂ, *mancoliste,* s.f. Listă pe care un filatelist o trimite partenerului de schimb, cuprinzând mărcile poştale care îi lipsesc din colecţie. – Din fr. **mancoliste.**

MANDANT, -Ă, *mandanţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) pentru care se încheie un act juridic. – Din fr. **mandant.**

MANDARIN[1]**,** *mandarini,* s.m. Demnitar indigen din Indochina; funcţionar public (înalt) din China feudală. – Din fr. **mandarin.**

MANDARIN[2]**,** *mandarini,* s.m. Arbust fructifer cu flori albe, cultivat în regiunile mediteraneene pentru fructele sale comestibile *(Citrus nobilis)*. – Din **mandarină** (derivat regresiv).

MANDARINAT s.n. Funcţia mandarinului[1]; timpul cât un mandarin[1] îşi exercită funcţia. – Din fr. **mandarinat.**

MANDARINĂ, *mandarine*, s.f. Fructul mandarinului[2], asemănător cu portocala, dar mai mic decât aceasta, cu coaja portocalie mai subţire şi cu miezul mai dulce. – Din fr. **mandarine.**

MANDAT, *mandate,* s.n. **1.** Împuternicire (contractuală) de a reprezenta o persoană fizică sau juridică şi de a acţiona în numele ei; act prin care se dă această împuternicire; procură. ** *Teritoriu sub mandat* = (în trecut) teritoriu administrat de o ţară străină în baza hotărârii unui for internaţional. **2.** (Jur.) Dispoziţie, ordin. ** *Mandat de arestare* = act scris prin care organul judiciar competent ordonă arestarea unui învinuit, inculpat sau condamnat. *Mandat de aducere* = ordin scris dat unui organ de a aduce o persoană (învinuit, martor sau expert) în faţa unei instanţe judecătoreşti sau a unui organ de cercetare penală, pentru a da declaraţii, lămuriri, pentru a efectua unele expertize etc. **3.** Serviciu poştal prin care cineva poate expedia o sumă de bani pentru a fi remisă destinatarului; *p. ext.* formular completat în acest scop, pe baza căruia se face transmiterea sumei; sumă de bani expediată sau primită astfel. – Din fr. **mandat**. Cf. germ. **Mandat**.

MANDATA, *mandatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ordonanţa plata unei sume de bani. – Din fr. **mandater.**

MANDATAR, -Ă, *mandatari, -e,* s.m. şi f. Persoană căreia i s-a încredinţat un mandat **(1)**, care a primit o împuternicire; procurator. – Din fr. **mandataire**. Cf. germ. **Mandatar.**

MANDEA s.m. invar. (Arg.) Persoana care vorbeşte, care se adresează cuiva. – Din ţig. **mande.**

MANDIBULAR, -Ă, *mandibulari, -e*, adj. Referitor la mandibulă, de mandibulă. – Din fr. **mandibulaire.**

MANDIBULĂ, *mandibule,* s.f. **1.** Maxilar inferior (la om şi animale). **2.** Fiecare dintre cele două părţi ale ciocului păsărilor. * Fiecare dintre cele două părţi chitinoase ale aparatului bucal la insecte. – Din fr. **mandibule.**

MANDOLĂ, *mandole,* s.f. **1.** Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. **2.** Instrument muzical asemănător cu mandolina. [Var.: **mandóră** s.f.] – Din it. **mandola.**

MANDOLINATĂ, *mandolinate,* s.f. Serenadă cântată cu acompaniament de mandolină. – Din it. **mandolinata.**

MANDOLINĂ, *mandoline,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă boltită şi din patru coarde metalice duble, care se pun în vibraţie prin atingere cu o pană (de celuloid) sau prin ciupire. – Din fr. **mandoline**. Cf. it. **mandolina**, germ. **Mandoline.**

MANDOLINIST, -Ă, *mandolinişti, -ste*, s.m. şi f. (Rar) Persoană care cântă la mandolină. – Din fr. **mandoliniste.**

MANDORĂ s.f. v. **mandolă.**

MANDRAGORĂ, *mandragore,* s.f. Plantă erbacee cu flori violete deschis, cu rădăcini groase, din care se extrage un tonic (*Mandragora officinalis*). – Din sl. **manůdragora.**

MANDRĂ, *mandre,* s.f. Îngrăditură de nuiele, de stuf sau de şipci, aşezată de-a curmezişul unei ape pentru a înlesni prinderea sau păstrarea peştilor. – Din ngr. **mándra.**

MANDRIL, *mandrili,* s.m. Specie de maimuţă din Africa Ecuatorială, cu coada scurtă, cu faţa colorată în albastru şi roşu şi blana măslinie-brună *(Cynochephalus mormon)*. – Din fr. **mandrill.**

MANDRIN s.n. v. **mandrină.**

MANDRINA, *mandrinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbina cu ajutorul mandrinei două piese metalice pentru a realiza o închidere etanşă. **2.** (Tehn.) A lărgi găurile pieselor inelare sau tubulare cu ajutorul mandrinei. – Din fr. **mandriner.**

MANDRINARE, *mandrinări,* s.f. Acţiunea de *a mandrina* şi rezultatul ei. – V. **mandrina.**

MANDRINAT, -Ă, *mandrinaţi, -te*, adj. Îmbinat sau lărgit cu mandrina. – V. **mandrina.**

MANDRINĂ, *mandrine,* s.f. **1.** Dispozitiv de fixare pe o maşină-unealtă a unei piese în vederea prelucrării acesteia sau a unei scule cu care se efectuează operaţia de prelucrare. **2.** (Tehn.) Priboi[1] **(1)**. **3.** Sârmă care se introduce în interiorul instrumentelor inelare sau tubulare pentru a le destupa. [Var.: **mandrín** s.n.] – Din fr. **mandrin.**

MANEA, *manele,* s.f. Cântec de dragoste de origine orientală, cu melodie duioasă şi tărăgănată. – Din tc. **mâní.**

MANECHIN, *manechine,* s.n. **1.** Figură de lemn, de ceară, de material plastic etc., care înfăţişează corpul omenesc sau o parte a lui şi este folosită ca model în pictură şi sculptură, ca suport pentru a proba ori a expune o haină etc. * Fig. Epitet dat unui om care execută servil şi mecanic ceea ce i se cere; om lipsit de personalitate, uşor de condus şi influenţabil. **2.** Persoană angajată de un (mare) atelier de croitorie, de o casă de mode etc. pentru a îmbrăca diverse obiecte vestimentare, cu scopul de a le prezenta public; model. – Din fr. **mannequin.**

MANEJ, *manejuri,* s.n. **1.** Loc special amenajat unde se dresează sau se antrenează caii, unde se învaţă călăria etc. * Arenă pe care evoluează (la circ) animalele dresate. **2.** Exerciţii

care se fac cu caii pentru a-i dresa sau pentru a-i antrena. **3.** Dispozitiv rudimentar pentru punerea în mişcare a unor maşini agricole cu ajutorul unui cal. – Din fr. **manége.**
MANELĂ, *manele,* s.f. Piesă de lemn brut, cu lungime variind după întrebuinţări, folosită mai ales în construcţii. * Manetă. – Din it. **manella.**
MANETĂ, *manete,* s.f. Mică pârghie de mână cu care se declanşează sau se opreşte un mecanism, un motor etc.; manelă. – Din fr. **manette.**
MANETON, *manetoane,* s.n. (Mec.) Fus al unui arbore cotit, pe care se articulează capul bielei. – Din fr. **maneton.**
MANEVRA, *manevrez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre locomotive, trenuri, nave) A executa o manevră **(2)**. **2.** Intranz. (Despre unităţi militare) A executa o manevră (**1**). **3.** Tranz. A manipula un aparat, un dispozitiv tehnic etc. * A mânui bani. **4.** Intranz. Fig. A întrebuinţa diverse mijloace (incorecte) pentru a reuşi într-o acţiune. – Din fr. **manouvrer.**
MANEVRABIL, -Ă, *manevrabili, -e,* adj. (Rar; despre sisteme tehnice) Care poate fi manevrat **(3)**, pe cale manuală sau automată. – Din fr. **manouvrable.**
MANEVRABILITATE s.f. (Rar) Capacitatea, proprietatea unui vehicul sau a unui sistem tehnic de a putea fi manevrat **(3)**; faptul de a fi manevrabil. – Din fr. **manovrabilité.**
MANEVRANT, *manevranţi,* s.m. Lucrător feroviar care efectuează cuplarea, decuplarea sau frânarea vagoanelor în timpul manevrei. – **Manevră** + suf. *-ant.*
MANEVRARE, *manevrări,* s.f. Acţiunea de *a manevra* şi rezultatul ei; mânuire, manipulare. – V. **manevra.**
MANEVRĂ, *manevre,* s.f. **1.** (De obicei la pl.) Deplasare organizată şi rapidă a unor unităţi militare pentru a lovi pe adversar sau pentru a respinge lovitura lui; *p. ext.* luptă. * Pregătire tactică a unei armate sau a unei flote, în condiţii asemănătoare cu cele de război. **2.** Ansamblu de operaţii executate pentru a alcătui sau a desface o garnitură de tren, pentru a deplasa vagoanele decuplate în direcţia voită etc. * Ansamblu de operaţii executate pentru deplasarea unei nave în direcţia voită, în special la acostare sau la ieşirea din port. * (Concr.) Parâmă folosită la legarea şi la mânuirea pânzelor, la legarea catargelor etc. **3.** Manipulare a unui aparat, a unui dispozitiv tehnic etc. * (Med.) Totalitatea mişcărilor executate, după un plan dinainte stabilit, în cursul unei intervenţii. *Manevră obstetricală.* **4.** Fig. (Mai ales la pl.) Uneltire întreprinsă de cineva pentru a-şi atinge scopurile; tertip: – Din fr. **manouvre.**
MANEVRIER, -Ă, *manevrieri, -e,* adj., s.m. (Persoană) care execută manevre; (fig.) (persoană) cu mare abilitate în politică. [Pr.: *-vri-er*] – Din fr. **manouvrier.**
MANGAFA, *mangafale,* s.f. (Fam.) Om care nu merită nici o consideraţie; om mărginit, bleg, prost, nătâng; mangafache. – Din tc. **mankafa.**
MANGAFACHE s.m. sg. (Rar) Mangafa. – **Mangafa** + suf. *-ache.*
MANGAL, (**2**) *mangaluri,* s.n. **1.** (Cu sens colectiv) Cărbune uşor, sfărâmicios, obţinut prin arderea incompletă a lemnelor în cuptoare speciale sau prin stingerea forţată a jeraticului. **2.** Vas metalic în care se aprind cărbuni şi care serveşte iarna pentru încălzit celor care se află în aer liber. ** Expr. *A târnosi manganul* = a pierde vremea în zadar. [Pl. şi: (**2**, rar) *mangale*] – Din tc. **mangal.**
MANGALAGIU, *mangalagii,* s.m. (Astăzi rar) Persoană care fabrică mangal (**1**); cărbunar, mangalizator. – **Mangal** + suf. *-agiu.*
MANGALIŢĂ, *mangaliţe,* s.f. Rasă de porci de mărime mijlocie, cu rât scurt şi ascuţit, cu picioarele scurte şi cu păr creţ; porc care face parte din această rasă. – Din magh. **mangalica.**
MANGALIZA, *mangalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) preface în mangal. – **Mangal** + suf. *-iza.*
MANGALIZATOR, *mangalizatori,* s.m. (Rar) Mangalagiu. – Din **mangal.**
MANGAN s.n. Element chimic din grupa metalelor, de culoare albă-cenuşie, strălucitor, dur şi sfărâmicios, existent în natură sub formă de oxizi şi întrebuinţat în metalurgie la fabricarea anumitor aliaje. – Din germ. **Mangan.**
MANGANAT, *manganaţi,* s.m. Nume generic al sărurilor acidului manganic. – Din fr. **manganate.**
MANGANEZIT s.n. (Min.) Oxid natural de mangan. – Din fr. **manganésite.**
MANGANIC, -Ă, *manganici, -ce,* adj. Care conţine mangan. *** Acid manganic* = acid format din oxigen, hidrogen şi mangan. – Din fr. **manganique.**
MANGANIN s.n. Aliaj de cupru, mangan şi nichel folosit în special la fabricarea rezistenţelor electrice. – Din fr. **manganin.**
MANGANISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cronică cu mangan. – Din fr. **manganisme.**
MANGANIT s.n. Oxid natural de mangan hidratat. – Din fr. **manganite.**
MANGANOMETRIE s.f. (Chim.) Metodă de analiză volumetrică bazată pe acţiunea oxidantă

a permanganatului de potasiu. – Din fr. **manganimétrie**, germ. **Manganometrie.**
MANGANOS, -OASĂ, *manganoşi, -oase,* adj. Care conţine mangan. – Din fr. **manganeux.**
MANGĂL, *mangăle,* s.n. (Text.) Dispozitiv mecanic care finisează ţesăturile apretate prin presare. [Var.: **mángel** s.n.] – Din engl. **mangle.**
MANGĂLUI, *mangăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Text.) A finisa ţesăturile apretate cu ajutorul mangălului. – **Mangăl** + suf. *-ui.*
MANGĂLUIRE*, mangăluiri,* s.f. (Text.) Acţiunea de *a mangălui.* – V. **mangălui.**
MANGĂLUIT[1] s.n. Mangăluire. – V. **mangălui.**
MANGĂLUIT[2]**, -Ă,** *mangăluiţi, -te*, adj. (Despre ţesături) Finisat cu mangălul. – V. **mangălui.**
MANGEL s.n. v. **mangăl.**
MANGET, *mangeturi,* s.n. (Înv.) Garnitură la rochie, alcătuită din volane, dantele etc.; *p. restr.* volan (la rochie). – Cf. **manşetă**.
MANGLEALĂ, *mangleli,* s.f. (Arg.) Faptul de *a mangli.* – **Mangli** + suf. *-eală.*
MANGLI, *manglesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura. – Din ţig. **manglo.**
MANGLIER, *manglieri,* s.m. Copac răşinos subtropical sau tropical care creşte în apa sărată a mării de la ţărm. [Pr.: *-gli-er*] – Din fr. **manglier.**
MANGOSIT, -Ă, *mangosiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg. şi fam.) (Om) nătărău, tont, care nu este bun de nimic. – Et. nec.
MANGROVĂ, *mangrove,* s.f. Formaţie vegetală tropicală alcătuită din arbori şi arbuşti, caracteristică ţărmurilor maritime mlăştinoase, inundate în timpul fluxului. – Din fr. **mangrove.**
MANGUSTĂ, *manguste*, s.f. Mamifer carnivor din sudul Asiei, cu corpul alungit, suplu, cu bot ascuţit, cu labe scurte, cu coadă lungă şi stufoasă şi cu blană cenuşie, aspră *(Herpestes mungo)*. – Din fr. **mangouste.**
MANI s.m. pl. Nume dat în mitologia romanilor şi a vechilor popoare italice sufletelor morţilor, considerate zei ocrotitori ai căminului. – Din lat. **manes, -ium.**
MANIA, *maniez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A mânui, a manipula. [Pr.: *-ni-a*] – Din fr. **manier.**
MANIABIL, -Ă, *maniabili, -e,* adj. (Livr.) Care este uşor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **maniable.**
MANIABILITATE s.f. (Livr.) Calitatea de a putea fi uşor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **maniabilité.**
MANIAC, -Ă, *maniaci, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de o manie (**1**); *p. ext.* (om) care este obsedat de o idee fixă sau care manifestă o preocupare exagerată pentru ceva, având adesea deprinderi ciudate; tipicar. [Pr.: *-ni-ac*] – Din fr. **maniaque.**
MANIACAL, -Ă, *maniacali, -e,* adj. (Med.) Care se referă la manie **(1)**, caracteristic, propriu pentru manie şi pentru maniaci; de maniac. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **maniacal.**
MANIAMENT, *maniamente,* s.n. (Zool.) Loc sub pielea corpului unui animal în care se depune de preferinţă grăsimea. [Pr.: *-ni-a-*] – Din fr. **maniement.**
MANICHIURAT, -Ă, *manichiuraţi, -te,* adj. (Rar; despre unghiile de la mâini) Care a fost supus manichiurii; *p. ext.* (despre oameni) cu unghiile de la mâini îngrijite prin manichiură. – Din **manichiură.**
MANICHIURĂ, *manichiuri,* s.f. Îngrijire specială dată unghiilor de la mâini prin tăierea şi pilirea lor, urmată de curăţarea pieliţelor (şi de lăcuire). – Probabil din germ. **Maniküre**, **Maniküre**. Cf. fr. **manucure, manicure** "manichiuristă".
MANICHIUREZĂ*, manichiureze,* s.f. Manichiuristă. – **Manichiură** + suf. *-eză.*
MANICHIURISTĂ, *manichiuriste,* s.f. Lucrătoare specializată în manichiură; manichiureză. – **Manichiură** + suf. *-istă.*
MANICORD, *manicorduri,* s.n. Instrument muzical medieval asemănător clavicordului. – Din it. **manicordo**, fr. **manicorde.**
MANIE, *manii,* s.f. **1.** Boală mintală manifestată prin euforie, stare de excitaţie psihomotorie, logoree, halucinaţii, incoerenţă a gândirii etc.; *p. ext.* idee fixă care preocupă pe cineva. **2.** (Cu sens atenuat) Preocupare exagerată pentru ceva; deprindere bizară. – Din ngr. **manía**, fr. **manie. –** V. *capriciu, toană.*
MANIERAT, -Ă, *manieraţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are maniere **(1)** frumoase, care are o purtare aleasă şi cuviincioasă; (despre comportamentul oamenilor) care dovedeşte bună creştere. **2.** (Despre modul de a se manifesta al cuiva) Afectat, căutat. [Pr.: *-ni-e-*] – Din **manieră**. Cf. fr. **maniéré**.
MANIERĂ, *maniere*, s.f. **1.** (La pl.) Mod de a se comporta sau de a se prezenta în societate; comportare, ţinută. ** *Codul manierelor elegante* = ansamblu de reguli privitoare la buna purtare în societate. * (La sg.) Politeţe, amabilitate; bună-cuviinţă. **2.** Fel, chip, mod, procedeu; modalitate. ** Loc. adv. *De (aşa)* (sau *de o*) *manieră...* = în (aşa) chip... în (aşa) mod... **3.** Ansamblu de mijloace de expresie şi de procedee care alcătuiesc stilul

particular al unui artist. * (Peior.) Tendinţă de a repeta, în artă, propriile procedee sau de a imita mecanic procedeele unui maestru. * Folosire mecanică a unor procedee stilistice într-o operă literară, din cauza cărora se ajunge la artificialitate. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **maniére.**

MANIERISM s.n. **1.** Comportare manifestată prin lipsă de naturaleţe, artificialitate; afectare[2]. **2.** Formalism în realizarea unei opere artistice sau literare, rezultat mai ales din folosirea mecanică şi repetată a anumitor procedee. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **maniérisme.**

MANIERIST, -Ă, *manierişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Propriu manierismului; *p. ext.* şablonard. **2.** Adj., s.m. şi f. (Artist) adept al manierismului. [Pr.: *-ni-e-*] – Din fr. **maniériste.**

MANIERIZA, *manierizez,* vb. I. (Rar; despre artişti) A se manifesta ca manierist. [Pr.: *-ni-e-*] – **Manieră** + suf. *-iza.*

MANIERIZARE*, manierizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se manieriza.* – V. **manieriza.**

MANIERIZAT, -Ă, *manierizaţi, -te,* adj. (Rar; despre artişti) Care se manifestă ca manierist. – V. **manieriza.**

MANIFEST, -Ă, *manifeşti, -ste,* s.n., adj. **1.** S.n. Declaraţie prin care şeful statului, guvernul, un partid politic, o grupare literară etc. îşi fac cunoscute în mod public programul, hotărârile, concepţiile, intenţiile etc.; text cu conţinut politic, răspândit pentru a determina acţiuni imediate. **2.** Adj. (Adesea adverbial) Vădit, clar, evident; indiscutabil. * Care a fost declarat, exprimat în mod categoric; făţiş. – Din lat. **manifestum**, fr. **manifeste.**

MANIFESTA, (**1, 2**) *manifést,* **(3)** *manifestez,* vb. I. **1.** Tranz. A exprima, a arăta, prin comportare, prin atitudine etc., un sentiment, o tendinţă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) face cunoscut, a (se) vădi, a (se) exterioriza, a (se) arăta. **3.** Intranz. A face o manifestaţie, a participa la o manifestaţie; a demonstra. – Din fr. **manifester.**

MANIFESTANT, -Ă, *manifestanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care participă la o manifestaţie **(1)**; demonstrant. – Din fr. **manifestant.**

MANIFESTARE, *manifestări,* s.f. Acţiunea de *a (se) manifesta* şi rezultatul ei. **1.** Exteriorizare (prin vorbe, fapte, acţiuni) a gândurilor, sentimentelor, personalităţii etc. cuiva. **2.** (De obicei la pl.) Acţiune, fapt prin care cineva sau ceva îşi manifestă existenţa, activitatea; *p. ext.* realizare, înfăptuire. * Spec. Spectacol. – V. **manifesta.**

MANIFESTAŢIE, *manifestaţii,* s.f. **1.** Demonstraţie de masă (pe străzile unui oraş) ca dovadă a simpatiei sau a protestului faţă de un eveniment de interes general sau faţă de o persoană. **2.** Manifestare **(1)**. [Var.: **manifestaţiúne** s.f.] – Din fr. **manifestation.**

MANIFESTAŢIUNE s.f. v. **manifestaţie.**

MANIHEISM s.n. Doctrină religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui şi al răului. – Din fr. **manichéisme.**

MANIHEIST, -Ă, *maniheişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al maniheismului. [Pr.: *-he-ist*] – Din fr. **manichéiste.**

MANILA s.f. Fibră textilă extrasă din frunzele unei plante exotice *(Musa textilis)*, folosită la fabricarea frânghiilor, a sforilor şi a unor pânzeturi. – Din fr. **manille.**

MANILOVISM s.n. Atitudine pasivă faţă de realitate, dominată de sentimentalism şi de visare deşartă. – **Manilov** (n. pr.) + suf. *-ism* (după rus. *manilovşcina).*

MANIOC s.m. Plantă erbacee tropicală, din ale cărei tubercule se extrage tapioca *(Manihot esculenta)*; *p. ext.* tapiocă. [Pr.: *-ni-oc*] – Din fr. **manioc.**

MANIPULA, *manipulez,* vb. I. Tranz. A mânui, a manevra. – Din fr. **manipuler.**

MANIPULANT, -Ă, *manipulanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care mânuieşte comenzile unor maşini, aparate, mecanisme, sisteme tehnice etc.; manipulator **(3)**. * Spec. Persoană care conduce un tramvai; vatman. – Din germ. **Manipulant.**

MANIPULARE, *manipulări,* s.f. Acţiunea de *a manipula* şi rezultatul ei; mânuire, manevrare. – V. **manipula.**

MANIPULATOR, -OARE, *manipulatori, -oare,* subst. **1.** S.n. Aparat cu care se apucă şi se manipulează piesele calde într-o uzină sau într-un atelier. **2.** S.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se stabileşte sau se întrerupe circuitul electric la transmiterea semnalelor telegrafice. **3.** S.m. şi f. Manipulant. – Din fr. **manipulateur.**

MANIPULAŢIE, *manipulaţii,* s.f. **1.** Manipulare. **2.** Vagon special pentru şeful de tren şi materialele necesare drumului, ataşat imediat după locomotivă. [Var.: **manipulaţiúne** s.f.] – Din fr. **manipulation.**

MANIPULAŢIUNE s.f. v. **manipulaţie.**

MANIŞCĂ, *manişte,* s.f. (Înv.) Plastron (brodat), de obicei de culoare albă, la cămăşile bărbăteşti. – Din rus. **manişka.**

MANITA, pers. 3 *manitează,* vb. I. Refl. (Despre vin) A se altera sub acţiunea unor bacterii specifice care transformă zahărul în manită. – Din **manită.**

MANITARE, *manitări,* s.f. Acţiunea de *a se manita*. – V. **manita.**

MANITAT, -Ă, *manitaţi, -te,* adj. Care s-a alterat sub acţiunea unor bacterii specifice. – V. **manita.**

MANITĂ s.f. Substanţă organică zaharată conţinută în răşina de frasin şi în unele ciuperci. – Din fr. **mannite.**

MANIVELĂ, *manivele*, s.f. Pârghie (cotită sau curbă) care serveşte la acţionarea unui mecanism, la transformarea unei mişcări de rotaţie într-o mişcare rectilinie (şi invers) etc. – Din fr. **manivelle.**

MANOGRAF, *manografe,* s.n. Manometru care înregistrează presiunea gazelor sau a vaporilor dintr-un spaţiu închis. – Din fr. **manographe**, germ. **Manograph**, engl. **manograph.**

MANOMETRIC, -Ă, *manometrici, -ce,* adj. Care aparţine manometriei, privitor la manometrie. – Din fr. **manométrique.**

MANOMETRIE s.f. Tehnică a măsurării presiunii gazelor sau a vaporilor dintr-un spaţiu închis cu ajutorul manometrului. – Din fr. **manométrie.**

MANOMETRU, *manometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară presiunea unui gaz sau a unui lichid în stare de vapori dintr-un spaţiu închis. – Din fr. **manométre.**

MANOPERĂ, *manopere,* s.f. **1.** Muncă manuală depusă pentru efectuarea unei lucrări; plată pentru această muncă. **2.** (Rar) Acţiune tactică; atitudine; mijloc, procedeu întrebuinţat pentru realizarea unui scop. **3.** Fig. Manevră **(4)**. – Calc după fr. **manouvre**, it. **manovra**. Cf. lat. **manopera**.

MANOTERMOGRAF, *manotermografe,* s.n. (Fiz.) Aparat înregistrator pentru presiune şi temperatură. – Din fr. **manothermographe.**

MANSARDAT, -Ă, *mansardaţi, -te,* adj. (Despre locuinţe, încăperi) Care se găseşte la mansardă sau are caracteristicile de construcţie ale mansardei; care are mansardă. – Din fr. **mansardé.**

MANSARDĂ, *mansarde,* s.f. Încăpere sau ansamblu de încăperi locuibile, aşezate imediat sub acoperiş (având tavanul şi pereţii oblici sau neregulaţi); etaj situat imediat sub acoperişul unei clădiri. – Din fr. **mansarde.**

MANSUETUDINE s.f. (Livr.) Blândeţe, bunătate; îngăduinţă, răbdare; milă, omenie. [Pr.: -*su-e*-] – Din lat. **mansuetudo, -inis**, it. **mansuetudine.**

MANSUP, *mansupuri,* s.n. (Înv.) Funcţie, dregătorie, slujbă. – Din tc. **mansip.**

MANŞĂ[1]**,** *manşe,* s.f. Pârghie folosită la comanda aripioarelor şi a profundorului unui avion; *p. gener.* mâner, manivelă. – Din fr. **manche.**

MANŞĂ[2]**,** *manşe*, s.f. Fiecare dintre etapele în care se împart unele probe sportive (de tir, de motociclism etc.) V. *repriză*. – Din fr. **manche.**

MANŞETĂ, *manşete,* s.f. **1.** Partea de jos a mânecii unei cămăşi (bărbăteşti) sau a unei bluze; bandă (detaşabilă) aplicată ca garnitură la partea de jos a unei mâneci. * Marginea de jos, răsfrântă, a pantalonilor. * Porţiune de la începutul unui ciorap tricotat, lucrată de obicei ca un elastic. **2.** Garnitură de piele sau de cauciuc, în formă de inel sau de cilindru, care serveşte la etanşarea unor deschideri. **3.** Text scurt tipărit cu alt caracter de literă pe prima pagină a unui ziar sau într-o publicaţie periodică, la începutul unui articol, care conţine în rezumat o ştire importantă din cuprinsul ziarului sau ideea principală, nota originală din cuprinsul articolului. ** *Manşetă bibliografică* = indicaţie bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicaţiilor periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citării periodicului respectiv. * Text scurt folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeaşi temă; *p. ext.* spaţiu rezervat acestor texte. – Din fr. **manchette**, germ. **Manschette.**

MANŞON, *manşoane,* s.n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte feminină, în formă cilindrică, deschis la ambele capete, confecţionat din blană sau din stofă vătuită şi folosit pentru a apăra mâinile de frig. **2.** Piesă în formă de inel sau de ţeavă scurtă, care serveşte la îmbinarea a două ţevi, bare etc.; parte lărgită de la capătul unui tub, care serveşte la îmbinarea acestuia cu alt tub. * Bucată de cauciuc care se introduce între camera şi anvelopa unei roţi de automobil, de motocicletă etc. pentru a proteja camera. * Înveliş de protecţie (de formă inelară) în care se îmbracă mânerul sau altă parte a unor obiecte. **3.** (Bot.) Membrană protectoare a seminţei, a tulpinii etc. – Din fr. **manchon.**

MANŞONA, *manşonez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A îmbina două ţevi, bare etc. printr-un manşon **(2)**. – Din fr. **manchonner.**

MANŞONARE, *manşonări,* s.f. Acţiunea de *a manşona*. – V. **manşona.**

MANŞONAT, -Ă, *manşonaţi, -te,* (Despre bare, ţevi etc.) Care a fost îmbinat printr-un

manşon **(2)**. – V. **manşona.**

MANTA, *mantale,* s.f. **1.** Haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.; *spec.* palton de uniformă militară. ** Expr. *Manta de vreme rea* = om pe care nu-l bagi în seamă decât atunci când ai nevoie de el. *A-şi întoarce mantaua după vânt* = a-şi schimba atitudinea după împrejurări. *A-şi găsi mantaua (cu cineva)* = a o păţi (cu cineva), a avea necazuri (cu cineva). * (Înv.) Mantie. **2.** Înveliş care serveşte pentru a proteja o piesă sau un sistem tehnic. **3.** (La gasteropode) Răsfrângere a tegumentului care căptuşeşte cochilia; palium. – Cf. pol., ucr. **manta.**

MANTĂ, *mante,* s.f. (Înv.) Mantie. – Din fr. **mante.**

MANTEL s.n. v. **mantelă.**

MANTELĂ, *mantele,* s.f. (Înv.) **1.** Haină largă, mai scurtă decât mantaua, purtată de femei peste rochie; mantilă. **2.** Mantie. – Din it. **mantello**. Cf. rus. **mantel**.

MANTELUŢĂ, *manteluţe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *mantelă*. – **Mantelă +** suf. -*uţă*.

MANTICĂ s.f. Prezicere a viitorului pornind de la semnele cereşti, zborul păsărilor, fenomenele naturale etc. – Din it. **mantica**, fr. **mantique.**

MANTIE, *mantii,* s.f. **1.** (Astăzi fig.) Haină (de ceremonie) ca o pelerină lungă şi largă, care se purta peste celelalte haine. **2.** Haină de postav lungă şi largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte. ** Expr. *A lua sub mantie* = a proteja, a ocroti. – Din sl. **mantija.**

MANTILĂ, *mantile,* s.f. **1.** (Înv.) Mantelă **(1)**. **2.** Şal de dantelă (neagră), purtat mai ales de femeile spaniole. – Din fr. **mantille**, sp. **mantilla.**

MANTINELĂ, *mantinele,* s.f. **1.** Împrejmuire dreptunghiulară, rotunjită la colţuri, care delimitează terenul de joc la hochei pe gheaţă. **2.** Marginea interioară a unei mese de biliard. – Din it. **mantinella.**

MANTISĂ, *mantise,* s.f. Partea zecimală a unui logaritm. – Din fr. **mantisse.**

MANTOU, *mantouri,* s.n. Palton sau pardesiu femeiesc. – Din fr. **manteau.**

MANUAL, -Ă, *manuali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Carte care cuprinde noţiunile de bază ale unei ştiinţe, ale unei arte sau ale unei îndeletniciri practice; *spec.* carte de şcoală. **2.** Adj. Care este făcut cu mâna; de mână. * (Despre îndeletniciri, ocupaţii, profesiuni) Care se efectuează prin muncă fizică. **3.** Adj. (Despre oameni) Care execută lucrări de mână; *p. ext.* care lucrează cu mâinile. [Pr.: -*nu-al*] – Din fr. **manuel**. Cf. lat. **manualis**, it. **manuale.**

MANUBRIU, *manubrii,* s.n. **1.** (Zool.) Formaţie tubulară a corpului meduzelor, unde se află orificiul buco-anal. **2.** Structură anatomică care are formă de mâner. – Din fr., lat. **manubrium.**

MANUFACTURA, *manufacturez,* vb. I. Tranz. (Rar) A fabrica obiecte de manufactură. – Din fr. **manufacturer.**

MANUFACTURARE, *manufacturări,* s.f. Acţiunea de *a manufactura* şi rezultatul ei. – V. **manufactura.**

MANUFACTURĂ, *manufacturi,* s.f. **1.** Formă de producţie premergătoare marii industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunţită a muncii în cadrul atelierului şi prin reunirea muncitorilor şi a meşterilor în ateliere sub conducerea patronului. **2.** Întreprindere industrială în care predomină munca manuală, în care un rol important îl au abilitatea şi talentul lucrătorului şi care este destinată în special producerii unor bunuri de larg consum. *Manufacturi de porţelan.* **3.** Produse ale industriei textile; ţesături. *Magazin de manufactură.* – Din fr. **manufacture**. Cf. germ. **Manufaktur.**

MANUFACTURIER, -Ă, *manufacturieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care ţine de manufactură, privitor la manufactură, producător de manufactură. **2.** S.m. (Astăzi rar) Patron al unei manufacturi **(2)**, lucrător într-o întreprindere de manufactură. [Pr.: -*ri-er*] – Din fr. **manufacturier.**

MANUSCRIPT s.n. v. **manuscris.**

MANUSCRIS, -Ă, *manuscrişi, -se,* s.n., adj. **1.** S.n. Text scris de mână sau, *p. ext.*, dactilografiat. ** Loc. adj. şi adv. *În manuscris* = (încă) netipărit. **2.** Adj. (Despre texte, lucrări) Scris cu mâna sau; *p. ext.* dactilografiat. [Var.: (înv.) **manuscrípt** s.n.] – Din lat. **manuscriptus** (după *scris*).

MANUTANŢĂ, *manutanţe,* s.f. **1.** Subunitate din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor panificabile şi care este dotată cu instalaţiile şi utilajul necesar fabricării pâinii pentru militari. **2.** Operaţie de deplasare (uneori de cântărire, măsurare, ambalare) a materialelor, produselor, deşeurilor etc. în interiorul unei fabrici, al unui depozit etc. [Var.: **manufacţiúne** s.f.] – Din fr. **manutention.**

MANUTENŢIUNE s.f. v. **manutanţă.**

MAOISM s.n. Nume dat doctrinei politice şi ideologice a lui Mao Tzedum. [Pr.: *ma-o-ism*] – Din fr. **maoîsme.**

MAOIST, -Ă, *maoişti, -te,* adj., s.m. şi f. (Adept) al maoismului. [Pr.: *ma-o-ist*] – Din fr. **maoîste.**

MAORI s.m. pl. Populaţie băştinaşă din Noua Zeelandă. – Din fr. **Maori [s].**

MAPAMOND, *mapamonduri,* s.n. Planisferă, planiglob (terestru). – Din it. **mappamondo.**

MAPĂ[1]**,** *mape,* s.f. **1.** Obiect de birou făcut din carton, din pânză, din piele etc., uneori acoperit cu hârtie sugativă, în care se ţin hârtii, foi volante etc.; dosar special în care se păstrează hârtii, desene, acte etc.; copertă de protecţie în care se ţine o carte, un mecanism etc. **2.** Servietă (plată), de obicei cu mai multe despărţituri. * Plic gros, în interiorul căruia sunt 10-12 plicuri mai mici, împreună cu hârtia de scris necesară. – Din germ. **Mappe.**

MAPĂ[2]**,** *mape,* s.f. (Astăzi rar) Hartă geografică. – Din lat., it. **mappa**, fr. **mappe.**

MAQUIS s.n. **1.** Formaţie vegetală deasă, compusă din tufişuri şi din arbuşti veşnic verzi, caracteristică unor regiuni mediteraneene. **2.** Mişcare a partizanilor francezi din timpul celui de-al doilea război mondial. – [Scris şi: *machi÷,* – Pr.: *machi*].

MAQUISARD, -Ă, *maquisarzi, -de,* s.m. şi f. Luptător din maquis **(2)**. [Scris şi: *machisard.* – Pr. *machisárd*] – Din fr. **maquisard.**

MARABU s.m. **I. 1.** Pasăre exotică asemănătoare cu barza, cu pene albe strălucitoare *(Leptoptilus crumeniferus)*; *p. restr.* pana sau penele acestei păsări, folosite ca podoabă; *p. ext.* podoabă formată din diferite pene (sau din fulgi) de pasăre (viu colorate), înşirate pe aţă. **2.** Fir de mătase pentru bătătură, alcătuit din mai multe fire sucite la un loc, care, prin prelucrare, au căpătat aspect de fulgi. **II. 1.** Membru al unui ordin religios musulman medieval din nordul Africii, care ducea viaţă de ascet şi era venerat ca sfânt. **2.** Moschee mică în care slujea un marabu **(II 1)**. [Var.: **marabút** s.m.] – Din fr. **marabout.**

MARABUT s.m. v. **marabu.**

MARACAS, *maracase,* s.n. Instrument muzical de percuţie sud-american, construit dintr-o nucă de cocos care conţine grăunţe şi nisip. – Din sp. **maracas.**

MARAFET, *marafeturi,* s.n. **1.** (Pop. şi fam.; la pl.) Fasoane, mofturi; nazuri; fiţe. **2.** (Pop. şi fam.; mai ales la pl.) Podoabă (pretenţioasă). * Lucru mărunt, fleac. **3.** (Înv.) Meşteşug, dibăcie; iscusinţă, pricepere, măiestrie. * Procedeu, mijloc; *p. ext.* truc, tertip; înşelătorie, artificiu. – Din ngr. **maraféti.**

MARAMĂ, *marame,* s.f. Fâşie lungă de voal fin, cu care îşi acoperă capul femeile de la ţară când se îmbracă în costum naţional (lăsând capetele să atârne până aproape de pământ); ştergar **(2)**. [Var.: **mahrámă** s.f.] – Din tc. **mahrama.**

MARAMUREŞEAN, -Ă, *maramureşeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Maramureşului sau este originară de acolo; moroşan. **2.** Adj. Care aparţine Maramureşului sau maramureşenilor **(1)**, privitor la Maramureş sau la maramureşeni, originar din Maramureş. – **Maramureş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MARAMUREŞEANCĂ, *maramureşence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Maramureşului sau care este originară de acolo. – **Maramureşean** + suf. *-că.*

MARANGOZ, *marangozi,* s.m. Dulgher specializat în prelucrarea lemnăriei navelor sau a unor ambarcaţii. – Din tc. **marangoz.**

MARASCHINO s.n. Lichior de vişine sau de cireşe amare. – Din it. **maraschino.**

MARASM s.n. (Livr.) Stare de epuizare fizică sau de decădere morală. – Din fr. **marasme**, ngr. **marasmós**, germ. **Marasmus.**

MARATON, *maratoane,* s.n. Cursă atletică desfăşurată pe o lungime de circa 42 km. [Pl. şi: *maratonuri*] – Din fr. **marathon.**

MARATONIST, *maratonişti,* s.m. Atlet specializat în probele de maraton. – **Maraton** + suf. -*ist.*

MARAZ s.n. v. **măraz.**

MARC s.n. Pastă obţinută prin prelucrarea fructelor şi a legumelor şi folosită ca materie primă în industria alimentară. – Din fr. **marc.**

MARCA, *marchez,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a aplica un semn caracteristic pe un obiect, pe un animal etc., pentru a-l deosebi de altele. * A imprima, pe un obiect de metal preţios, semnul oficial care îi garantează calitatea şi autenticitatea. **2.** Fig. A constitui o notă specifică, o trăsătură caracteristică; a reprezenta, a ilustra. * A scoate în evidenţă, a releva, a sublinia; a manifesta. * A constitui o dovadă; a indica, a dovedi. **3.** A delimita un teren, o suprafaţă etc. prin linii, semne; a însemna. **4.** (Sport) A obţine unul sau mai multe puncte într-o competiţie, într-un joc; a înscrie. * A supraveghea pe unul sau pe mai mulţi jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acţiuni

ofensive, sau să marcheze **(4)**. – Din germ. **markieren**, fr. **marquer.**

MARCAJ, *marcaje,* s.n. Acţiunea de *a marca* şi rezultatul ei; marcare. **1.** (Concr.) Semn aplicat pe un obiect, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele. * Spec. Semn făcut pe copaci, pe stânci etc. sau pe tăbliţe speciale, pentru a indica turiştilor un anumit drum; *p. ext.* totalitatea semnelor care indică un drum turistic; *spec.* semn convenţional care indică ceva (pe o suprafaţă, pe drumurile rutiere etc.). **2.** (Sport) Supraveghere a unor jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acţiuni ofensive sau să marcheze **(4)**. **3.** (În sintagma) *Tabelă de marcaj* = tabelă pe care se afişează scorul într-o competiţie (sportivă). – Din fr. **marquage.**

MARCANT, -Ă, *marcanţi, -te*, adj. Care are o valoare deosebită, care iese în evidenţă; de seamă, important, remarcabil. * Cu autoritate, cu influenţă. – Din fr. **marquant**, germ. **markant.**

MARCARE, *marcări,* s.f. Acţiunea de *a marca*; marcaj, marcat[1]. – V. **marca.**

MARCASIT, *marcasite*, s.n. Sulfură naturală de fier, galbenă-verzuie, cristalizată şi cu luciu metalic. – Din fr. **marcassite**, germ. **Markasit.**

MARCAT[1] s.n. Acţiunea de *a marca* şi rezultatul ei; marcare, marcaj. – V. **marca.**

MARCAT[2]**, -Ă,** *marcaţi, -te,* adj. **1.** Care poartă o marcă[1] **(1)**. * (Drespre obiecte de metal preţios) Care are imprimat semnul oficial de garanţie a calităţii şi a autenticităţii. * (Despre greutăţi) Prevăzut cu semnul oficial care garantează exactitatea măsurii indicate. * (Despre căi de comunicaţie) Care este prevăzut cu marcaj. **2.** Fig. (Despre abstracte) Care iese în evidenţă; accentuat, pronunţat, distinct, reliefat; nuanţat. – V. **marca.**

MARCATOR, -OARE, *marcatori, -oare*, subst. **1.** S.n. Unealtă agricolă folosită pentru a marca rândurile şi locul cuiburilor în care se va pune sămânţa ori răsadul. **2.** S.m. şi f. Persoană care lucrează la marcarea unor produse (industriale). **3.** S.m. (Sport) Persoană care marchează **(4)** puncte sau goluri pentru echipa sa. – **Marca** + suf. *-tor.*

MARCĂ[1]**,** *mărci,* s.f. **1.** Semn distinct aplicat pe un obiect, pe un produs, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele, pentru a-l recunoaşte etc. * Tip, model, inscripţie (care indică sursa) de fabricaţie. *Marcă de automobil.* ** Loc. adj. *De marcă* = de calitate superioară. * (Înv.) Stemă; blazon, emblemă. ** Loc. adj. *De marcă* = (despre oameni) de seamă; marcant, distins. **2.** Fisă de metal cu număr de ordine, cu care lucrătorii îşi dovedesc prezenţa la lucru sau pe care o lasă în schimbul uneltelor primite. **3.** Piatră sau bucată de şină vopsită în alb, aşezată transversal între două linii de cale ferată care se întretaie, pentru a indica ramificaţia liniei ferate şi locul până unde pot înainta vehiculele fără pericol de ciocnire. **4.** Fig. Semn distinctiv, trăsătură specifică, însuşire caracteristică; particularitate. – Din ngr. **márka**, fr. **marque**. Cf. germ. **Marke.**

MARCĂ[2]**,** *mărci,* s.f. Unitate monetară principală în unele ţări europene. – Din germ. **Mark.**

MARCĂ[3]**,** *mărci,* s.f. **1.** Nume dat în statul franc şi în Germania medievală comitatelor de frontieră, aflate sub guvernare militară. **2.** Obşte sătească din Europa apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată. – Din germ. **Mark.**

MARCĂ[4]**,** *mărci,* s.f. (Adesea determinat prin"poştală") Mic imprimat emis de stat şi care, aplicat sau tipărit pe scrisoari, pe unele colete etc., serveşte drept plată anticipată a transportului poştal. – Din germ. **Marke.**

MARCESCENT, -Ă, *marcescenţi, -te,* adj. (Bot.; despre frunze) Care se usucă, dar rămâne pe arbori în timpul iernii. – Din fr. **marcescent.**

MARCGRAF s.m. v. **margraf.**

MARCHER, *marcheri,* s.m. Persoană care marchează punctele câştigate la un joc. [Acc. şi: *márcher*] – Din fr. **marqueur.**

MARCHETĂRIE, *marchetării,* s.f. Procedeu de decorare a unui obiect (de lemn), prin aplicarea pe suprafaţa lui a unor bucăţi mici de lemn exotic de esenţe şi culori diferite, de fildeş, de metal etc.; *p. ext.* obiect (decorativ) obţinut prin acest procedeu. – Din fr. **marqueterie.**

MARCHIDAN s.m. v. **marchitan.**

MARCHIDĂNIE s.f. v. **marchitănie.**

MARCHITAN, *marchitani,* s.m. Negustor (ambulant) de mărunţişuri din trecut. [Var.: **marchidán** s.m.] – Din pol. **markietan.** Cf. rus. **markitant**.

MARCHITĂNIE, *marchitănii,* s.f. **1.** Loc unde îşi expunea mărfurile un marchitan; *p. ext.* mărfurile pe care le vindea marchitanul. **2.** Mărfuri metalice mărunte şi variate, de uz casnic. **3.** Negustorie pe care o făcea un marchitan; comerţ cu articole de marchitănie **(2)**. [Var.: **marchidăníe** s.f.] – **Marchitan** + suf. *-ie.*

MARCHIZ, *marchizi,* s.m. **1.** Titlu purtat, în societatea medievală apuseană, de către conducătorul unui comitet de frontieră; conducător militar al unei mărci[3]. **2.** Titlu de

nobleţe în unele ţări din Europa apuseană, superior aceluia de conte şi inferior aceluia de duce. **3.** Persoană care poartă unul dintre aceste titluri. – Din fr. **marquis.**

MARCHIZĂ, *marchize,* s.f. **I.** Soţie sau fică de marchiz. **II. 1.** Acoperiş (de sticlă) prins într-o armătură de fier şi aşezat deasupra intrării principale a unei case în scopul protejării intrării de intemperii. **2.** Încăpere cu (acoperiş şi) pereţi cu numeroase geamuri, aşezată la intrarea unei case. **3.** Cabină pentru mecanic la locomotivele cu aburi. **III.** Tip de inel de podoabă cu o montură de pietre de formă ovală. – Din fr. **marquise.**

MARCHIZET, *marchizeturi,* s.n. Ţesătură de bumbac, subţire şi transparentă, din care se fac rochii, perdele etc. – Din germ. **Markisette.**

MARCIALE adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Solemn, grav. [Pr.: -*ciá*-] – Cuv. it.

MARCOMANI s.m. pl. Numele mai multor triburi germanice vechi, stabilite în Bavaria. – Din fr. **Marcomans**, germ. **Markomannen.**

MARCOMANIC, -Ă, *marcomanici, -ce,* adj. Care aparţine marcomanilor, privitor la marcomani. – Din fr. **marcomanique.**

MARCOTA, *marcotez,* vb. I. Tranz. A înmulţi o plantă prin marcotaj. – Din fr. **marcotter.**

MARCOTAJ, *marcotaje,* s.n. Procedeu de înmulţire a unei plante prin marcote. – Din fr. **marcottage.**

MARCOTARE, *marcotări,* s.f. Acţiunea de *a marcota* şi rezultatul ei. – V. **marcota.**

MARCOTĂ, *marcote*, s.f. Lăstar al unei plante, nedesprins de ea, înfipt cu capătul liber în pământ pentru a prinde rădăcină şi care, tăiat şi răsădit după ce a făcut rădăcină, dă o plantă nouă. – Din fr. **marcotte.**

MARDA, *mardale*, s.f. (Reg.) Rămăşiţă dintr-o marfă învechită sau degradată, care se vinde sub preţ; vechitură, lucru lipsit de valoare, bun de aruncat. – Din tc. **marda.**

MARDEALĂ, *mardeli,* s.f. (Arg.) Bătaie (zdravănă). – **Mardi** + suf. -*eală.*

MARDEIAŞ, *mardeiaşi,* s.m. (Arg.) Bătăuş. [Pr.: -*de-iaş*] – **Mardi** + suf. -*aş*.

MARDI, *mardesc*, vb. IV. Tranz. (Arg.) A trage cuiva o bătaie zdravănă; a bate, a lovi (zdravăn). – Din ţig. **mardo.**

MARE[1]**,** *mari,* adj. **I.** (Indică dimensiunea) Care depăşeşte dimensiunile obişnuite; care are dimensiuni apreciabile (considerate în mod absolut sau prin comparaţie). ** *Degetul (cel) mare* = degetul cel mai gros al mâinii, care se opune celorlalte degete. *Literă mare* = majusculă. ** Expr. *A face* (sau *a deschide*) *ochii mari (cât cepele)* = a privi cu uimire, cu curiozitate, cu atenţie. ** (Adverbial) *Făină măcinată mare.* * (Despre suprafeţe) Întins[2], vast. ** (Substantivat; în loc. adv.) *În mare* = **a)** pe scară amplă; după un plan vast; **b)** în linii generale, în rezumat. * Înalt. *Deal mare.* * Lung. *Păr mare.* * Încăpător, spaţios; voluminos. *Vas mare.* ** (Pop.) *Casa (cea) mare* = camera cea mai frumoasă a unei case ţărăneşti, destinată oaspeţilor. * Lat.; adânc. *Apă mare.* **II.** (Indică cantitatea) **1.** Care este în cantitate însemnată; abundent, mult; numeros. * (Despre ape curgătoare, viituri; de obicei în legătură cu verbe ca "a veni") Cu debit sporit, umflat. **2.** (Despre numere sau, *p. ext.* despre valori care se pot exprima numeric) Care este în cantitate însemnată; ridicat. * (Despre preţuri) Ridicat. ** Loc. adj. *De mare preţ* = foarte valoros, preţios, scump. * (Despre colectivităţi) Numeros. **III.** (Arată rezultatul dezvoltării fiinţelor) Care a depăşit frageda copilărie; care a intrat în adolescenţă; care a ajuns la maturitate. ** *Fată mare* = fată la vârsta măritişului; virgină, fecioară. ** Expr. (formulă cu care se răspunde unui copil la salut, cu care i se mulţumeşte pentru un serviciu etc.) *Să creşti mare!*. *Cu mic cu mare* sau *de la mic la mare* sau *şi mici şi mari* = toţi, toate, toată lumea; (în construcţii negative) nimeni. * (De obicei la comparativ sau la superlativ relativ) Mai (sau cel mai) în vârstă. **IV.** (Indică durata; despre unităţi de timp) De lungă durată, îndelung, lung. ** *Postul (cel) mare* = postul cel mai lung din cuprinsul anului, care precedă sărbătoarea Paştilor. (Pop.) *An mare* = an bisect. **V.** (Indică intensitatea) **1.** (Despre surse de lumină şi căldură) Puternic, intens. ** *Ziua mare* = partea dimineţii (după răsăritul soarelui) când lumina este deplină, intensă. ** Expr. *(Ziua) în* (sau *la*) *amiaza-mare* = în toiul zilei, în plină zi, la amiază. **2.** (Despre sunete, voce, zgomote) Puternic, ridicat. ** Expr. *A vorbi* (sau *a striga*) *în gura mare* = a vorbi cu glas tare, cu ton ridicat. *A fi cu gura mare* = a fi certăreţ, scandalagiu. **3.** (Despre fenomene atmosferice) Violent, aspru, năprasnic. *Ger mare.* **4.** (Despre ritmul de mişcare sau de deplasare) Care a depăşit viteza obişnuită; crescut (ca viteză), mărit. **5.** (Despre stări sufleteşti, sentimente, senzaţii etc.) Intens, profund, tare. ** Loc. adv. (Reg.) *Cu mare ce* = cu greu, anevoie. ** Expr. *(A-i fi cuiva) mai mare mila* (sau *dragul, ruşinea* etc.) = (a-i fi cuiva) foarte milă (sau drag, ruşine etc.). * (Adverbial; pop.) Din cale-afară, peste măsură. * Grav. *Greşeală mare.* **VI.** (Arată calitatea, valoarea) **1.** De valoare, de însemnătate deosebită; important, însemnat. *** Zi mare* = zi de sărbătoare; zi importantă. *Strada mare* = nume dat în unele oraşe de provincie străzii principale. *Drum*

mare sau *drumul (cel) mare* = drum principal de largă circulaţie, care leagă localităţi importante. ** Expr. *Vorbe mari* = **a)** cuvinte bombastice; promisiuni goale; **b)** (rar) laude. *Mare lucru* = **a)** lucru care impresionează sau deşteaptă mirare; **b)** lucru care nu reprezintă nimic de seamă, care reprezintă prea puţin, care este nesemnificativ; **c)** (în construcţii negative dă contextului valoare afirmativă şi invers) n-aş crede să (nu)... * Hotărâtor. * Uimitor, extraordinar, impresionant. ** Expr. *Mare minune* sau *minune mare* = **a)** (cu valoare de exclamaţie) exprimă uimire, admiraţie etc.; **b)** (reg.; cu valoare de superlativ) foarte frumos (sau bun etc.). *Mare minune să (nu...)* = ar fi de mirare să (nu)..., n-aş crede să (nu)... * Grav, serios. **2.** Cu calităţi excepţionale; ilustru, celebru, renumit. * Ieşit din comun; deosebit. **3.** Care ocupă un loc de frunte într-o ierarhie; cu vază. *** Socru mare* = tatăl mirelui; (la pl.) părinţii mirelui. *Soacră mare* sau *soacra cea mare* = mama mirelui. ** Expr. *A se ţine mare* = a fi mândru, semeţ, fudul. (Substantivat) *A trage* (sau *a călca*) *a mare* = a-şi da importanţă; a căuta să ajungă pe cei sus-puşi. (urare adresată cuiva cu ocazia unei numiri sau a unei avansări într-un post) *La mai mare. Mare şi tare* sau *tare şi mare* = foarte puternic, influent. * (Substantivat) *Mai-mare* = căpetenie, şef. * Superior în ceea ce priveşte calităţile morale. ** Expr. *Mare la inimă* (sau *la suflet*) = mărinimos, generos. * Deosebit, ales[2], distins. *Mare cinste. ** Mare ţinută* = îmbrăcăminte sau uniformă destinată pentru anumite solemnităţi. * (Despre ospeţe, serbări) Plin de strălucire; bogat, fastuos, pompos. – Probabil lat. **mas, maris.**

MARE[2]**,** *mări,* s.f. Nume generic dat vastelor întinderi de apă stătătoare, adânci şi sărate, de pe suprafaţa Pământului, care de obicei sunt unite cu oceanul printr-o strâmtoare; parte a oceanului de lângă ţărm; *p. ext.* ocean. ** Expr. *Marea cu sarea* = mult, totul; imposibilul. *A vântura mări şi ţări* = a călători mult. *A încerca marea cu degetul* = a face o încercare, chiar dacă şansele de reuşită sunt minime. *Peste (nouă) mări şi (nouă) ţări* = foarte departe. * Fig. Suprafaţă vastă; întindere mare; imensitate. * Fig. Mulţime (nesfârşită), cantitate foarte mare. – Lat. **mare, -is.**

MAREE, *maree,* s.f. **1.** Mişcare oscilatorie zilnică şi alternativă (de înaintare sau de retragere de la ţărm) a apelor mărilor şi oceanelor, datorită atracţiei Lunii şi a Soarelui. ** (În sintagma) *Maree neagră* = strat de petrol care pluteşte pe suprafaţa apei şi poluează plajele, ca urmare a accidentării vaselor petroliere. – Din fr. **marée.**

MAREGRAF, *maregrafe,* s.n. Aparat cu care se determină şi se înregistrează variaţia nivelului apelor unei mări (în special în timpul mareelor); mareometru. – Din fr. **marégraphe.**

MAREGRAFIC, -Ă, *maregrafici, -ce,* adj. De maree. ** *Zi maregrafică* = interval de timp în care are loc un ciclu complet al mareei. – Din fr. **marégraphique.**

MAREIC, -Ă, *mareici, -ce,* adj. Referitor la maree. [Pr.: *-re-ic*] – **Maree +** suf. *-ic.*

MAREOMETRU, *mareometre,* s.n. Maregraf. [Pr.: *-re-o-*] – Din fr. **maréométre**.

MAREŞAL, *mareşali,* s.m. **1.** Gradul cel mai înalt în ierarhia militară din unele ţări; ofiţer care are acest grad. *** Mareşalul curţii (regale)* sau *mareşalul palatului* = persoană care are conducerea administrativă generală a bunurilor unui monarh şi răspunde de protocolul de la curte; titlu purtat de această persoană. **2.** Nume care se dădea în Rusia şi în Polonia preşedintelui unui corp nobiliar. – Din fr. **maréchal.**

MAREŞALAT, *mareşalate*, s.n. Funcţia, demnitatea de mareşal. – Din fr. **maréchalat.**

MARFAGIU, *marfagii,* s.m. (Înv. şi reg.) Negustor ambulant. – **Marfă** + suf. *-agiu.*

MARFAR s.n. v. **mărfar.**

MARFĂ, *mărfuri,* s.f. Produs al muncii destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării. ** Expr. *A-şi lăuda marfa* = a-şi lăuda lucrurile proprii sau meritele personale. (Rar) *Altă marfă*, se spune când este vorba despre alt aspect al unei probleme, despre altă situaţie, altă împrejurare. – Din magh. **marha** "vită".

MARGARETĂ, *margarete,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu inflorescenţa compusă din flori mici, galbene, dispuse într-un disc central, şi din flori marginale cu o corolă lungă, albă; mărgărită (*Chrysanthemum leucanthemum)*. – Din germ. **Margareten [**blume **]**, fr. **marguerite.**

MARGARINĂ s.f. Produs alimentar asemănător cu untul, obţinut prin emulsionarea unor grăsimi vegetale sau animale cu apă sau cu lapte smântânit. – Din fr. **margarine.**

MARGHILOMAN, *marghilomane,* s.n. Cafea turcească fiartă cu rom sau cu coniac; o anumită cantitate din acest fel de cafea. [Var.: (rar) **marghilomănă** s.f.] – Din n. pr. **Marghiloman.**

MARGHILOMANĂ s.f. v. **marghiloman.**

MARGHIOL, -OALĂ, *marghioli, -oale,* adj. (Reg.) Deştept, isteţ; *p. ext.* şmecher, şiret, ştrengar; uşuratic. – Din ngr. **marghiólos.**

MARGHIOLEALĂ, *marghioleli,* s.f. (Reg. şi fam.) Fandoseală, sclifoseală, moft. * Şiretlic, prefăcătorie. – **Marghioli** + suf. -*eală.*

MARGHIOLI, *marghiolesc,* vb. IV. Refl. (Reg. şi fam.) A face mofturi, fasoane; a se fandosi, a se sclifosi, a se alinta. * A se preface. – Din **marghiol.**

MARGHIOLIE, *marghiolii,* s.f. (Înv. şi reg.; mai ales la pl.) **1.** Afectare, fandoseală, sclifoseală; alintare, cochetărie. **2.** Viclenie, prefăcătorie, şiretlic. – Din ngr. **marghioliá.**

MARGINAL, -Ă, *marginali, -e,* adj. Care se află la margine; *spec.* (despre note, glose, comentarii) care este scris pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris. * P. ext. (Despre chestiuni, probleme) Secundar. – Din fr. **marginal.**

MARGINALIA s.f. Comentariu cu note şi însemnări privitoare la o operă (şi apărut într-o publicaţie periodică). [Pr.: -li-a] – Din lat., it. marginalia.

MARGINALISM s.n. Teorie economică care consideră valoarea de schimb a unui produs ca fiind determinată de ultima unitate disponibilă din acel produs. – Din fr. marginalisme

MARGINALIST, -Ă, marginalişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al marginalismului. – Din fr. marginaliste.

MARGINALIZA, marginalizez, vb. I. Tranz. şi refl. 1. A (se) situa la marginea unui obiect, a unui fenomen etc. 2. Tranz. A diminua, a reduce (pe nedrept) valoarea, importanţa unei persoane, a unui lucru, a unei idei prin neglijare în mod voit, prin neluare în seamă. – Marginal + suf. -iza.

MARGINALIZARE, marginalizări, s.f. Acţiunea de a marginaliza şi rezultatul ei. – V. marginaliza.

MARGINALIZAT, -Ă, marginalizaţi, -te, adj. 1. (Rar) Care a fost plasat la margine. 2. (Despre oameni) Care nu este apreciat conform pregătirii, capacităţii, valorii sale, care este subapreciat; care este neglijat, neluat în seamă (pe nedrept). – V. marginaliza.

MARGINE, margini, s.f. 1. Loc unde se termină o suprafaţă; extremitate, capăt al unei suprafeţe. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) margini = nesfârşit, infinit; imens. * Spec. Hotar, frontieră. * Spec. Periferie. ** Loc. adj. De margine = mărginaş, periferic. * Spec. Mal, ţărm. 2. Circumferinţă a gurii unei gropi sau a unui recipient; loc unde se termină o groapă sau un recipient. 3. Fig. Limită până la care se poate admite sau concepe ceva. – Lat. margo, -inis.

MARGRAF, margrafi, s.m. Titlu purtat în evul mediu de unii principi germani, ale căror principate erau (sau fuseseră cândva) mărci3; persoană care avea acest titlu. [Var.: marcgráf s.m.] – Din germ. Markgraf, fr. margrave.

MARGRAFIAT, margrafiate, s.n. 1. Domeniu al unui margraf. 2. Demnitatea de margraf. [Pr.: -fi-at. – Var.: margraviát s.n.] – Din fr. margraviat. Cf. marcgraf.

MARGRAVIAT s.n. v. margrafiat.

MARIA, mariez, vb. I. Refl. şi tranz. (Franţuzism) A (se) căsători. * Fig. A (se) potrivi; a (se) combina (bine). [Pr.: -ri-a] – Din fr. marier.

MARIAJ, mariaje, s.n. (Livr.) Căsătorie, căsnicie. [Pr.: -ri-aj] – Din fr. mariage.

MARIAŞ, mariaşi, s.m. Monedă austriacă de argint, care a circulat şi în ţările româneşti. [Pr.: -ri-aş] – Din magh. máriás.

MARICULTURĂ, mariculturi, s.f. Cultură (2) a unor plante şi animale marine bogate în proteine; oceanicultură, acvacultură. – Din engl. mariculture.

MARIJUANA s.f. Stupefiant asemănător cu haşişul, extras din frunzele unei specii de cânepă. [Pr.: marihuana] – Din sp., fr. marijuana.

MARIMBĂ, marimbe, s.f. (Muz.) Balafon. – Din sp. marimba.

MARIN, -Ă, marini, -e, adj. Care ţine de mare2, care trăieşte sau creşte în mare2, care este produs de acţiunea unei mări2, caracteristic mării2, de

mare2. * (Şi substantivat, f.) (Pictură) care înfăţişează un peisaj de mare2. * Privitor la navigaţia pe mare2; maritim. Hărţi marine. – Din fr. marin.
MARINA, marinez, vb. I. Tranz. A prepara peşte, carne etc. cu un sos făcut din untdelemn, bulion, lămâie sau oţet şi diverse condimente (pentru consum imediat sau pentru conservare). – Din fr. mariner, germ. marinieren.
MARINAR, marinari, s.m. Persoană care face parte din echipajul unei nave; matelot, matroz. ** Guler marinar = guler mare, dreptunghiular, lăsat pe spate (ca cel purtat de marinari la uniformă). – Marină + suf. -ar. Cf. fr. marinier, germ. Mariner.
MARINARE, marinări, s.f. Faptul de a marina. – V. marina.
MARINAT, -Ă, marinaţi, -te, adj. (Despre peşte, carne etc.) Pregătit sau conservat cu sos de bulion, untdelemn, lămâie sau oţet şi diverse condimente. – V. marina.
MARINATĂ, marinate, s.f. Mâncare de peşte, de carne etc. preparată prin marinare. – Din bg. marinátos, it. marinato.
MARINĂ s.f. Totalitatea mijloacelor de navigaţie (pe mări, fluvii, râuri, lacuri) şi a unităţilor navale ale unui stat, împreună cu întreg personalul aferent. * Ştiinţa şi tehnica navigaţiei. – Din fr. maríne, it. marina.
MARINĂRESC, -EASCĂ, marinăreşti, adj. De marinar, caracteristic marinarului sau marinei. – Marinar + suf. -esc.
MARINĂREŞTE adv. Ca marinarii, în felul marinarilor. – Marinar + suf. -eşte.
MARINĂRIE s.f. Meseria marinarului. * Ştiinţa şi tehnica navigaţiei; matelotaj. – Marinar + suf. -ie.
MARINĂRIŢĂ, marinăriţe, s.f. Femeie din echipajul unei nave. – Marinar + suf. -iţă.
MARINISM s.n. Stil bombastic în barocul italian din sec. XVII; preţiozitate a stilului, afectare. – Din it. marinismo, fr. marinisme.
MARINIST, -Ă, marinişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al marinismului. – Din it. marinista, fr. mariniste.
MARIONETĂ, marionete, s.f. Păpuşă sau figurină acţionată de o persoană (cu ajutorul unor sfori) spre a interpreta diferite roluri în teatrul de păpuşi; fantoşă. * Fig. Persoană care execută orbeşte ceea ce i se cere. ** (Adjectival) Guvern marionetă. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. marionnette.
MARIONETIST, -Ă, marionetişti, -ste, s.m. şi f. (Rar) Păpuşar (2). [Pr.: -ri-o-] – Din fr. marionnettiste.
MARITAL, -Ă, maritali, -e, adj. (Jur.) Care se referă la drepturile soţului; care este specific relaţiilor dintre soţi, conjugal. – Din fr. marital, lat. maritalis.
MARITIM, -Ă, maritimi, -e, adj. 1. Care se află la ţărmul sau în apropierea mării2. 2. Care este în legătură cu navigaţia pe mare2. ** Putere maritimă = stat care posedă o flotă puternică. [Acc. şi: maritím] – Din fr. maritime.
MARJĂ, marje, s.f. (Livr.) Rezervă de care se poate dispune între anumite limite. – Din fr. marge.
MARKETING s.n. Disciplină şi activitate comercială care porneşte de la cunoaşterea curentă şi în perspectivă a nevoilor cumpărătorilor, spre a satisface operativ aceste nevoi. – Din engl. marketing.
MARMATIT s.n. (Min.) Varietate de blendă feruginoasă. – Din fr. marmatite.
MARMELADĂ, marmelade, s.f. Produs alimentar cu aspect de pastă, obţinut prin fierberea cu zahăr a fructelor proaspete zdrobite sau trecute prin sită. – Din fr. marmelade, germ. Marmelade.
MARMITĂ, marmite, s.f. 1. Vas mare (de metal) cu două toarte şi cu capac, în care se transportă mâncarea caldă. 2. Scobitură formată prin eroziune în albia unui râu. – Din fr. marmite.

MARMOR s.n. v. marmură.
MARMORA, marmorez, vb. I. Tranz. A da aspect de marmură hârtiei, lemnului etc. prin anumite procedee tehnice. – Din marmoră (după fr. marbre).
MARMORAJ, marmoraje, s.n. Desen colorat care imită marmura, imprimat pe hârtie. – Marmoră + suf. -aj.
MARMORAT, -Ă, marmoraţi, -te, adj. Cu aspect de marmură. – V. marmora.
MARMORĂ s.f. v. marmură.
MARMOREAN, -Ă, marmoreeni, -e, adj. Ca de marmură, asemănător cu marmura; marmoreu, marmoriu. [Pr.: -re-an] – Din fr. marmoréen.
MARMOREU, -EE, marmorei, -ee, adj. (Rar) Marmorean. – Din lat. marmoreus, it. marmoreo.
MARMORIU, -IE, marmorii, adj. (Rar) Marmorean. – Marmoră + suf. -iu.
MARMOTĂ, marmote, s.f. Gen de mamifere rozătoare cu corpul scurt şi gros, cu blană cenuşie, care hibernează (Marmota); animal care face parte din acest gen. – Din fr. marmotte, it. marmotta.
MARMURĂ, (2) (rar) marmuri, s.f. 1. Rocă calcaroasă cristalină, de diverse culori, care se poate ciopli şi lustrui, întrebuinţată la lucrări de sculptură şi arhitectură. ** Expr. A fi marmură sau a fi rece ca o marmură (sau ca marmura) = a fi insensibil, a rămâne indiferent faţă de orice. 2. Bloc sau bucată de marmură (1) cioplită şi lustruită; sculptură, statuie de marmură. [Var.: mármoră s.f., (înv.) mármor s.n.] – Lat. marmor, -oris.
MARNĂ, marne, s.f. Rocă sedimentară compusă din carbonat de calciu şi argilă, în proporţii variabile, de obicei de culoare cenuşie, întrebuinţată la fabricarea cimentului. – Din fr. marne, it. marna.
MARNOS, -OASĂ, marnoşi, -oase, adj. Care conţine multă marnă, cu mamă. – Marnă + suf. -os.
MARO adj. invar. De culoarea castanei coapte; brun-roşcat, castaniu. * (Substantivat, n.) Culoare brună-roşcată, castanie. – Din fr. marron.
MAROANĂ, maroane, s.f. Castană comestibilă coaptă sau preparată cu sirop de zahăr. – Din fr. marron, it. marrone, germ. Marone.
MAROCAN, -Ă, marocani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Marocului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Marocului sau marocanilor (1), care este originar din Maroc, privitor la Maroc sau la marocani. – Din fr. marocain.
MAROCHIN s.n. Piele de capră, sau, rar, de oaie sau de viţel, tăbăcită vegetal pentru a căpăta lustru şi fineţe; cordovan. [Var.: marochină s.f.] – Din fr. maroquin, it. marochino.
MAROCHINĂ s.f. v. marochin.
MAROCHINĂRIE, marochinării, s.f. 1. Meseria marochinierului. 2. Atelier sau magazin unde se lucrează sau se vând obiecte din marochin. 3. Obiecte făcute din marochin (sau, p. gener., din orice fel de piele). [Var.: marochineríe s.f.] – Din fr. maroquinerie.
MAROCHINER s.m. v. marochinier.
MAROCHINERIE s.f. v. marochinărie.
MAROCHINIER, marochinieri, s.m. Lucrător specializat în confecţionarea obiectelor din marochin. [Pr.: -ni-er. – Var.: marochinér s.m.] – Din fr. maroquinier.
MARON adj. v. maro.
MARONIU, -IE, maronii, adj., s.n. 1. Adj. (Despre culori) Care bate în maro. 2. S.n. Culoare maronie (1). – Maron + suf. -iu.

MAROTĂ, marote, s.f. Preocupare excesivă (uneori obsedantă) pentru un anumit lucru, idee fixă; p. ext. obiect al unei astfel de preocupări. – Din fr. marotte.
MARSUIN, marsuini, s.m., s.n. 1. S.m. Specie de mamifer cetaceu, asemănător cu delfinul, cu spatele negru, părţile laterale gri şi abdomenul alb (Phocaena phocaena). 2. S.n. (Mar.) Împletitură din parâmă, fixată la prora şi la pupa remorcherelor, folosită ca apărătoare. – Din fr. marsouin.
MARSUPIAL, marsupiale, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere inferioare, a căror femelă are o pungă abdominală în care îşi ţine puii după naştere; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: -pi-al] – Din fr. marsupial.
MARSUPIALIZARE, marsupializări, s.f. (Med.) Deschidere a unei colecţii de puroi la nivelul pielii. [Pr.: -pi-a-] – După fr. marsupialisation.
MARSUPIU, marsupii, s.n. Pungă abdominală caracteristică femelelor din ordinul marsupialelor. – Din lat., fr. marsupium.
MARŞ, (1, 2, 3) marşuri, s.n., (4, 5) interj. 1. S.n. Mers, deplasare a unei unităţi militare sau a unui grup organizat (într-o anumită formaţie). ** Marş forţat = marş executat cu o viteză sporită faţă de cea normală. * (Înv.) Distanţă parcursă de o unitate militară în 24 de ore. * Acţiune militară viguroasă îndreptată asupra unui obiectiv. * Probă atletică de mers rapid pe distanţe lungi. * P. gener. Deplasare, drum, cursă (obositoare). 2. S.n. Compoziţie muzicală puternic ritmată, care adesea reglează cadenţa pasului unei formaţii, a unui cortegiu etc. 3. S.n. Compoziţie literară în versuri; scrisă spre a fi cântată pe o arie de marş (2). 4. Interj. Cuvânt cu care se comandă pornirea unei unităţi militare sau a unui grup organizat. 5. Interj. Cuvânt cu care se goneşte un câine sau, p. gener., un om. – Din fr. marche, germ. Marsch.
MARŞA, marşez, vb. I. Intranz. (Franţuzism) A cădea de acord, a consimţi; a se lăsa antrenat într-o acţiune. * A se lăsa corupt. – Din fr. marcher.
MARŞANDĂ, marşande, s.f. (Franţuzism înv.) Patroană a unui magazin de mode. – Din fr. marchande [de modes].
MARŞARE, marşări, s.f. (Franţuzism) Acţiunea de a marşa. – V. marşa.
MARŞARIER, marşariere, s.n. Mers înapoi al unui automobil; (concr.) dispozitiv al mecanismului de transmisie, care permite mersul înapoi al unui autovehicul. [Pr.: -ri-er] – Din fr. marche arriére.
MARŞRUT, marşrute, s.n. 1. Itinerar. * Document, act în care este fixat itinerarul unui tren, al unei maşini etc. 2. Mers continuu al unui tren de marfă cu parcurs lung, care nu lasă şi nu ia vagoane din vreo staţie de pe itinerar. 3. (Tehn.) Metodă de lucru la mai multe maşini. [Var.: marşrútă s.f.] – Din rus. marşrut, fr. marcheroute, germ. Marschrout.
MARŞRUTĂ s.f. v. marşrut.
MARŞRUTIZA, marşrutizez, vb. I. Tranz. A folosi metoda marşrutului în căile ferate sau în tehnică. – Din marşrutizare (derivat regresiv).
MARŞRUTIZARE, marşrutizări, s.f. Acţiunea de a marşrutiza şi rezultatul ei. – Din marşrut (după rus. marşrutizaţiia).
MART s.m. invar. v. martie.
MARTAC, martaci, s.m. (Pop.) Stâlp, bârnă, par de lemn, întrebuinţat ca material de construcţie. – Din tc. mertek.
MARTALOG, martalogi, s.m. (Mai ales la pl.) Slujitor domnesc însărcinat cu paza graniţelor şi cu supravegherea punctelor vamale. – Din tc. martoloz "marinar creştin de pe Dunăre".
MARTE s.m. invar. v. martie.

MARTENSITĂ s.f. Constituent structural din aliaj fier-carbon la oţelurile călite. – Din fr. martensite.
MARTIE s.m. invar. A treia lună a anului, care urmează după februarie; mărţişor, marţ2. [Var.: (înv. şi pop.) mart, (pop.) márte s.m. invar.] – Din sl. martiî.
MARTIN, martini, s.m. (Ornit.; de obicei urmat de determinări care indică specia) Nume dat mai multor specii de pescăruşi şi de pescari. – Din fr. martin.
MARTINAŞ, martinaşi, s.m. Diminutiv al lui martin; pui de pescăruş. – Martin + suf. -aş.
MARTINGALĂ, martingale, s.f. I. 1. Curea de la ham în formă de furcă, care nu permite calului să se ridice în două picioare. 2. Bară de metal în formă de suliţă, care se fixează dedesubtul bompresului la navele cu pânze. II. Procedeu de a ponta la jocurile de noroc, constând în dublarea mizei după o lovitură pierdută. – Din fr. martingale.
MARTIR1, martire, s.n. (Rar) Martiriu. – Din fr. martyr.
MARTIR2, -Ă, martiri, -e, s.m. şi f. Persoană care a avut de îndurat suferinţe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile; convingerile sale. * Spec. Mucenic (al bisericii). * P. gener. Persoană care îndură persecuţii, un tratament inuman, bătaie etc. – Din fr. martyr.
MARTIRAJ, martiraje, s.n. Martiriu. – Martir2 + suf. -aj.
MARTIRIU, martirii, s.n. Suferinţă, supliciu, tortură sau moarte îndurată de cineva pentru ideile sau convingerile sale; martiraj, martirl. * Fig. Suferinţă morală mare. – Din lat. martyrium.
MARTIRIZA, martirizez, vb. I. Tranz. A supune pe cineva la un martiriu; p. gener. a chinui, a maltrata, a tortura, a schingiui. – Din fr. martyriser.
MARTIRIZARE, martirizări, s.f. Acţiunea de a martiriza şi rezultatul ei; p. ext. martiriu. – V. martiriza.
MARTIROLOG s.n. v. martirologiu.
MARTIROLOGIU, martirologii, s.n. Scriere care cuprinde lista martirilor2 bisericii (şi povestirea suferinţelor lor) sau, p. gener., lista celor care au suferit ori au murit pentru o idee, pentru o convingere. [Var.: martirológ s.n.] – Din lat. martyrologium, fr. martyrologe.
MARTOR, -Ă, martori, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuţie, la un eveniment etc. (şi care poate relata sau atesta cum au decurs faptele). ** Expr. Dumnezeu mi-e martor! = jur că spun adevărul! 2. Persoană chemată să declare în faţa unei instanţe judecătoreşti sau a altui for de cercetare, tot ce ştie în legătură cu un fapt pe care îl cunoaşte direct. * Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le cunoaşte direct. * Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le semnează pentru a le da valoare legală. 3. Fiecare dintre reprezentanţii celor două persoane care urmează să se bată în duel. ** Expr. A trimite (cuiva) martori = a provoca (pe cineva) la duel. 4. Probă de referinţă folosită în experienţele de laborator. 5. (În sintagma) Martor de eroziune = înălţime de dimensiuni variabile, care reprezintă restul unei vechi suprafeţe atacate de eroziune. [Var.: (pop.) mártur, -ă s.m. şi f.] – Lat. martyr.
MARTUR, -Ă s.m. şi f. v. martor.
MARŢ1 s.n. invar. (În expr.) A face (pe cineva) sau a fi (ori a rămâne) marţ = a) a bate (pe cineva) sau a fi bătut categoric la jocul de table, de cărţi sau la altă întrecere; b) a întrece sau a fi întrecut, a depăşi sau a fi depăşit categoric;

c) a face sau a fi pus în situaţia să nu mai poată obiecta sau spune nimic.
[Var.: (pop.) marţi s.n.] – Din tc. mars.
MARŢ2, (2) marţuri, s.n. (Pop.) 1. Martie. 2. Mărţişor. – Lat. martius
[mensis].
MARŢAFOI, marţafoi, s.m. Om de nimic, om fără căpătâi, vagabond, golan, netrebnic; secătură. – Et. nec.
MARŢI1, (1) marţi, s.f., (2) adv. 1. S.f. Ziua a doua a săptămânii, care urmează după luni. 2. Adv. În cursul zilei de marţi1 (1); în ziua de marţi1 imediat precedentă sau următoare; într-o zi de marţi1. * (În forma marţea) În fiecare marţi1 (1). – Lat. martis [dies].
MARŢI2 s.n. v. marţ1.
MARŢIAL, -Ă, marţiali, -e, adj. 1. (Livr.) Solemn şi grav; impunător. 2. Ostăşesc, militar; de război. ** Curte marţială = tribunal militar instituit în timp de război, de mobilizare sau în timpul unei stări excepţionale. Lege marţială = lege care autorizează în unele state folosirea forţei armate pentru represiune internă. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. martial, it. marziale.
MARŢIAN, -Ă, marţieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Presupus locuitor al planetei Marte. 2. Adj. Din planeta Marte. [Pr.: -ţi-an] – Din fr. martien.
MARŢIPAN, marţipane, s.n. Produs zaharos obţinut dintr-un amestec de zahăr şi de miez de migdale. – Din germ. Marzipan.
MARUFLA, maruflez, vb. I. Tranz. A lipi cu maruflu. – Din fr. maroufler.
MARUFLAJ, maruflaje, s.n. Lipire cu maruflu a unei pânze pictate pe un suport; pânză pictată şi lipită astfel. – Din fr. marouflage.
MARUFLARE, maruflări, s.f. Acţiunea de a marufla. – V. marufla.
MARUFLAT, -Ă, maruflaţi, -te, adj. Care a fost lipit cu maruflu. – V. marufla.
MARUFLĂ s.f. v. maruflu.
MARUFLU s.n. Clei special pentru maruflaj. [Var.: marúflă s.f.] – Din fr. maroufle.
MARULĂ, marule, s.f. (Bot.; reg.) Lăptucă. – Din ngr. marúli, bg. marulja.
MARXISM s.n. Doctrină filozofică, socială şi economică întemeiată de Karl Marx şi Fredrich Engels; teoria şi practica comunismului ştiinţific. – Din fr. marxisme, rus. marksizm.
MARXISM-LENINISM s.n. Învăţătura lui Karl Marx şi Fredrich Engels, dezvoltată de Vladimir Ilici Lenin în noile condiţii istorice. – Din rus. marksizm-leninizm.
MARXIST, -Ă, marxişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.n. şi f. Adept al marxismului. 2. Adj. Care aparţine marxismului, privitor la marxism. – Din fr. marxiste, rus. marksist.
MARXIST-LENINIST, -Ă, marxist-leninişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al marxism-leninismului. 2. Adj. Care aparţine marxism-leninismului, privitor la marxism-leninism. – Din rus. marksistsko-leninskii.
MAS, masuri, s.n. (Reg.) Faptul de a mânca; popas (peste noapte); p. ext. loc de popas peste noapte. * Găzduire peste noapte. – Lat. mansum.
MASA1, masez, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) face masaj; a trage. – Din fr. masser.
MASA2, masez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aduna în număr mare, în grup compact; a (se) concentra, a (se) îngrămădi. – Din fr. masser.
MASACRA, masacrez, vb. I. Tranz. A ucide cu sălbăticie şi în masă oameni care nu se pot apăra; a măcelări, a extermina; p. gener. a ucide. * Fig. A strica, a denatura, a descompleta o lucrare, un text etc. – Din fr. massacrer.
MASACRARE, masacrări, s.f. Acţiunea de a masacra şi rezultatul ei. – V. masacra.

MASACRAT, -Ă, masacraţi, -te, adj. Măcelărit2, exterminat; ucis. * Fig. (Despre lucrări, texte) Stricat, denaturat, deformat. – V. masacra.
MASACRU, masacre, s.n. Acţiune sângeroasă îndreptată de obicei împotriva unei mulţimi fără apărare; omor (în masă), măcel, carnaj. – Din fr. massacre.
MASAJ, masaje, Acţiunea de a (se) masa1; procedeu medical de stimulare şi de destindere a muşchilor, de activare a circulaţiei sângelui etc., constând din fricţiuni sau lovituri uşoare, executate cu ajutorul mâinilor sau al unor aparate speciale. [Pl. şi: (rar) masajuri] – Din fr. massage.
MASALA, masalale, s.f. (Înv.) Torţă, faclă. – Din ngr. masalas.
MASALAGIU, masalagii, s.m. (Înv.) Persoană care purta sau aprindea masalale (pe străzi) – Masala + suf. -giu.
MASARE, masări, s.f. Acţiunea de a (se) masa2 şi rezultatul ei. – V. masa2.
MASAT, masate, s.n. (Pop.) Unealtă de oţel în formă de sul sau, rar, de pilă plată, întrebuinţată la ascuţitul cuţitelor. – Din tc. masat.
MASĂ1, mase, s.f. 1. Mulţime compactă de oameni, considerată ca o unitate; grupare mare de oameni cu anumite caractere comune; cercuri largi ale populaţiei. ** Loc. adj. De masă = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. ** Cântec de masă (sau de mase) = cântec cu conţinut patriotic, având un caracter mobilizator. 2. Îngrămădire de elemente (de aceeaşi natură ori diferite) care alcătuiesc împreună un singur corp; (totalitatea unui) corp format printr-o asemenea îngrămădire de elemente. ** Masă verde = nutreţ pentru vite; furaj. Mase plastice = materiale plastice. Masă de aer = porţiune imensă, relativ omogenă, a troposferei, cu proprietăţi distincte faţă de porţiunile înconjurătoare. ** Loc. adj. şi adv. În masă = în cantitate mare; masiv. Transporturi în masă = cu toţii; în număr mare. * Cantitate mare din ceva (în raport cu restul ansamblului). ** Masa vocabularului = partea cea mai mare şi mai mobilă a vocabularului. * Corp solid, compact; bloc. 3. (Fiz.) Cantitatea de materie a unui corp considerată ca o mărime caracteristică (în raport cu volumul). ** Masă atomică = greutate atomică. Masă moleculară = greutate moleculară. Masă specifică = densitate. 4. (Jur.) Totalitate a creditelor sau a datoriilor unui falit; fond bănesc al unei succesiuni sau al unei întreprinderi lucrative. – Din fr. masse.
MASĂ2, mese, s.f. 1. Mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, pătrată sau rotundă, sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare şi pe care se mănâncă, se scrie etc. ** Masă verde = a) masă2 (1), de obicei acoperită cu postav verde, la care se joacă jocuri de noroc; p. ext. joc de noroc; b) masă2 (1) în jurul căreia stau diplomaţii când duc tratative internaţionale. Masă rotundă = dezbatere liberă pe o temă dată, la care sunt chemaţi să-şi spună cuvântul specialiştii din domeniul respectiv (sau reprezentanţi ai publicului larg). Sală de mese = încăpere în care se serveşte mâncarea într-o şcoală, într-o cazarmă, la o cantină etc. Masă caldă = un fel de tejghea metalică încălzită pe care sunt expuse şi menţinute calde preparate alimentare, în localurile de alimentaţie publică. ** Loc. adv. Cu (sau pe) nepusă masă = pe neaşteptate, pe nepregătite, deodată. ** Expr. Capul (sau fruntea) mesei = locul de cinste ocupat de unul dintre comeseni. A pune (sau a întinde, a aşterne) masa = a aranja, a pregăti şi a pune pe masă2 (1) toate cele necesare pentru a servi mâncarea. A strânge masa = a aduna de pe masă2 (1) mâncările rămase şi farfuriile, tacâmurile etc., cu care s-a mâncat. A nu avea ce pune pe masă = a nu avea cu ce trăi, a fi sărac. Pune-te (sau întinde-te) masă, scoală-te (sau ridică-te) masă = a) se spune despre cei care duc o viaţă plină de desfătări, care trăiesc fără griji, care aşteaptă totul de-a gata; b) se spune când eşti obligat să serveşti mereu de mâncare. A întinde masă mare

sau a ţine masă întinsă = a primi invitaţi mulţi, a oferi ospeţe, banchete; p. ext. a se ţine de petreceri. A pune (pe cineva) la masă cu tine = a trata (pe cineva) ca pe un prieten apropiat. * (Cu sens colectiv) Persoanele care stau în jurul aceleiaşi mese2 (1) şi mănâncă; mesenii. 2. Ceea ce se mănâncă; mâncare, bucate; p. ext. prânz, cină; ospăţ, banchet. ** Înainte de masă = a) în partea zilei care precedă prânzul; b) în fiecare dimineaţă. După masă = a) în partea zilei care urmează după prânz; după-amiază; b) în fiecare după-amiază. ** Expr. A lua masa sau a sta (sau a şedea) la masă = a mânca de prânz sau de cină. A avea casă şi masă = a avea ce-i trebuie pentru a trăi. A-i fi (cuiva) casa casă şi masa masă = a duce o viaţă ordonată, fără necazuri. 3. Nume dat mai multor obiecte sau părţi de obiecte care seamănă cu o masă2 (1) şi se folosesc în diverse scopuri practice. ** Masă de operaţie = obiect de metal pe care este întins un pacient în timpul intervenţiei chirurgicale. 4. (Bot.) ** Compus: masa-raiului = plantă erbacee cu flori roz-purpurii (Sedum carpaticum). – Lat. mensa.
MASCA, maschez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) acoperi obrazul sau o parte a lui cu o mască (1); a (se) măscui. 2. Tranz. A sustrage vederii acoperind cu ceva, a împiedica să se vadă; a ascunde, a camufla. * Fig. A ascunde ceva sub aparenţe înşelătoare, cu intenţia de a induce pe cineva în eroare; a disimula. – Din fr. masquer.
MASCARA, mascarale, s.f. 1. (Înv.) Bufon, paiaţă, măscărici; p. ext. om neserios, puşlama. 2. (Pop.) Batjocură, ocară. ** Expr. A face (pe cineva) de mascare = a) a face (pe cineva) de râs, de ruşine; b) a certa cu asprime, a mustra cu severitate, a face de două parale (pe cineva). – Din tc. maskara.
MASCARADĂ, mascarade, s.f. 1. Acţiune sau atitudine falsă, ipocrită; prefăcătorie, înşelătorie, farsă; înscenare. ** Expr. (Rar) Om de mascaradă = om de nimic; secătură. 2. (Înv.) Bal mascat; grup de oameni mascaţi. – Din fr. mascarade.
MASCARE, mascări, s.f. Acţiunea de a (se) masca şi rezultatul ei. – V. masca.
MASCARON, mascaroane, s.n. Element decorativ folosit în arhitectură, la obiecte de mobilier etc., care reprezintă un cap fantastic sau grotesc, lucrat de obicei în relief. – Din fr. mascaron.
MASCAT, -Ă, mascaţi, -te, adj. 1. Care poartă mască (1), acoperit cu o mască; măscuit. ** Bal mascat = bal la care participanţii sunt deghizaţi şi poartă mască (1). 2. Care nu se vede, fiind acoperit de un alt obiect, de un strat de material etc.; care este ascuns privirilor; camuflat: * Fig. Care ascunde realitatea sub o aparenţă înşelătoare; disimulat. – V. masca.
MASCĂ, măşti, s.f. 1. Bucată de stofă, de mătase, de dantelă, de carton etc. (înfăţişând o faţă omenească sau figura unui animal) cu care îşi acoperă cineva faţa sau o parte a ei (pentru a nu fi recunoscut), lăsând numai ochii descoperiţi; obrăzar. ** Mască mortuară = mulaj în ghips al feţei unei persoane, făcut îndată după deces. ** Expr. A-şi scoate (sau a-şi arunca; a-şi lepăda etc.) masca sau a ridica (sau a lua, a smulge, a rupe) masca (cuiva) = a (se) arăta sub adevăratul aspect, a(-şi) da pe faţă firea sau intenţiile ascunse, a (se) dezvălui minciuna, înşelătoria (cuiva), a apărea sau a face să apară în adevărata lumină; a (se) demasca. * Persoană mascată. * Fig. Înfăţişare falsă. * Expresie neobişnuită a feţei (provocată de o emoţie, de un sentiment puternic etc.). 2. Machiaj; p. ext. preparat cosmetic care se aplică pe faţă pentru întreţinerea tenului. * Fizionomia unui actor machiat. 3. Dispozitiv care acoperă parţial sau total o persoană, un animal, un obiect pentru a le proteja, a le ascunde vederii etc. 4. Lucrare menită să sustragă vederii inamicului un

obiectiv militar; adăpost individual săpat de fiecare soldat pe câmpul de luptă. – Din fr. masque, germ. Maske.
MASCOTĂ, mascote, s.f. 1. Fiinţă sau lucru considerate ca purtătoare de noroc; amuletă, talisman. 2. Numele unei prăjituri de ciocolată. – Din fr. mascotte.
MASCUL, -Ă, masculi, -e, s.m., adj. 1. S.m. Individ de sex bărbătesc. * (Adesea depr.) Bărbat (viril). 2. Adj. (Despre flori şi despre părţi ale lor) Care conţine elementele de fecundaţie. – Din lat. masculus, it. masculo.
MASCULIN, -Ă, masculini, -e, adj. 1. De sex bărbătesc; p. ext. care este propriu masculului (1), bărbatului; bărbătesc. * Alcătuit din bărbaţi, de bărbaţi. * Gen masculin (şi substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele de fiinţe de sex bărbătesc, precum şi nume de lucruri care, prin tradiţie sau prin analogie cu cele dintâi, sunt socotite de acelaşi sex. * (Gram.) Care aparţine genului masculin. Adjective masculine. * (Bot.) Mascul (2). 2. (Despre rime; p. ext. despre versuri) Care rimează pe ultima silabă accentuată. – Din lat. masculinus, fr. masculin.
MASCULINITATE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul unui bărbat; p. ext. vigoare bărbătească, virilitate. – Din fr. masculinité.
MASCULINIZA, masculinizez, vb. I. Tranz. fact. şi refl. A face să capete sau a căpăta trăsături masculine (1), bărbăteşti. – Din fr. masculiniser.
MASCULINIZARE, masculinizări, s.f. Faptul de a (se) masculiniza şi rezultatul lui; spec. (Med.) apariţie sau dezvoltare a caracterelor sexuale bărbăteşti la o persoană de sex feminin ca urmare a unor tulburări endocrine. – V. masculiniza.
MASCULINIZAT, -Ă, masculinizaţi, -te, adj. Cu calităţi masculine, bărbăteşti. – V. masculiniza.
MASCUR, mascuri, s.m. (Reg.) Porc mascul (1) (castrat). [Acc. şi: mascúr] – Lat. masculus.
MASELOTĂ, maselote, s.f. Surplus de metal lăsat la turnarea unei piese şi care se înlătură după solidificarea piesei. – Din fr. masselotte.
MASELOTIERĂ, maselotiere, s.f. Parte superioară a lingotierei în care se formează maselota. [Pr.: -ti-e-] – Din fr. masselottiére.
MASER, masere, s.n. 1. (Fiz.) Dispozitiv pentru amplificarea microundelor prin emisia stimulată a radiaţiei electromagnetice de lungime de undă corespunzătoare. 2. Proces de generare şi amplificare a microundelor. – Din engl. maser.
MASETER, maseteri, adj. (În sintagma) Muşchi maseter (şi substantivat, n.) = fiecare dintre cei doi muşchi fixaţi cu un capăt pe maxilarul inferior şi cu celălalt pe arcada zigomatică, cu rol important în masticaţie. – Din fr. masséter.
MASEZĂ, maseze, s.f. Femeie specializată în practicarea masajului. [Scris şi: (după fr.) maseuză] – Din fr. masseuse.
MASICOT s.n. Oxid de plumb galben, întrebuinţat la obţinerea unor smalţuri în industria ceramică, chimică etc. – Din fr. massicot.
MASIV, -Ă, masivi, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Care se prezintă ca o masă unitară şi compactă. * (Despre obiecte) Care este format dintr-un material compact, fără goluri; plin; p. ext. greu. 2. (Despre fiinţe, construcţii etc.) Mare, solid, voluminos, greu; p. ext. impunător, impresionant (prin dimensiuni). 3. Care este sau se produce în cantităţi mari, pe scară întinsă; amplu. II. S.n. 1. Unitate de relief formată dintr-un grup de munţi sau de dealuri (reunite în jurul unui vârf); p. restr. munte. 2. Arboret în care coroanele arborilor se ating. * Grupare de arbori, de arbuşti sau de plante de acelaşi fel (făcută

pentru a produce anumite efecte decorative). 3. P. anal. Bloc de beton sau de zidărie de dimensiuni mari, de care se leagă sau care susţine o construcţie. * Masă mare de material solid; grămadă mare; morman. * Partea cea mai compactă, cea mai mare, cea mai importantă dintr-un întreg. – Din fr. massif, germ. Massiv.
MASIVITATE s.f. Însuşirea de a fi masiv (1); starea a ceea ce este masiv. – Din fr. massivité.
MASLĂ, masle, s.f. (Rar) Fiecare dintre cele patru culori ale cărţilor de joc. – Din rus. maslo "ulei de pictură".
MASLU, masluri, s.n. Slujbă religioasă creştină care se oficiază pentru un om grav bolnav sau la anumite sărbători bisericeşti şi la care se face ungerea cu mir; slujbă bisericească de sfinţire a untdelemnului pentru mir, oficiată în miercurea dinaintea Paştilor. [Pl. şi: masle] – Din sl. maslo "ulei".
MASOCHISM s.n. Perversiune sexuală caracterizată prin apariţia plăcerii sexuale numai în urma producerii unei dureri fizice. – Din fr. masochisme.
MASOCHIST, -Ă, masochişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine masochismului, privitor la masochism. 2. S.m. şi f. Persoană care practică masochismul. – Din fr. masochiste.
MASON, masoni, s.m. Francmason. – Din fr. maçon.
MASONERIE s.f. Francmasonerie. – Din fr. maçonnerie.
MASONIC, -Ă, masonici, -ce, adj. Francmasonic. – Din fr. maçonnique.
MASOR, masori, s.m. Specialist în practicarea masajului. [Scris şi: (după fr.) maseur] – Din fr. masseur.
MASS-MEDIA s.n. pl. Totalitatea mijloacelor de informare a maselor (radio, televiziune, presă etc.). [Pr.: -di-a] – Cuv. engl.
MAST, masturi, s.n. Construcţie metalică mobilă, folosită ca turlă de sondă, când se sapă la adâncimi mici. – Din germ. Mast.
MASTIC, masticuri, s.n. 1. Material fluid sau vâscos alcătuit dintr-un amestec de substanţe minerale sau vegetale, care are proprietatea de a se întări în contact cu aerul şi care serveşte la lipit, chituit, nivelat ete. * Preparat vâscos obţinut pe bază de colofoniu şi întrebuinţat pentru acoperirea rănilor pomilor fructiferi. 2. Suc răşinos aromatic extras din trunchiul şi din ramurile unui arbust asiatic (Pistacia lentiscus), care serveşte la fabricarea masticii, la prepararea unor lacuri, ca fixator pentru parfumuri etc. – Din fr. mastic.
MASTICA, mastichez, vb. I. Tranz. (Livr.) A mesteca1 alimente, substanţe etc. – Din fr. mastiquer, lat. masticare.
MASTICARE, masticări, s.f. Acţiunea de a mastica şi rezultatul ei; masticaţie. – V. mastica.
MASTICAT, -Ă, masticaţi, -te, adj. (Despre alimente) Mestecat în gură cu ajutorul limbii, al dinţilor şi al muşchilor masticatori. – mastica.
MASTICATOR, -OARE, masticatori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care serveşte la masticaţie, care se referă la masticaţie. ** Muşchi masticator = fiecare dintre muşchii situaţi între cele două maxilare, care pun în mişcare falca inferioară. 2. S.n. Maşină cu ajutorul căreia se efectuează operaţia de amestecare şi fărâmiţare a cauciucului natural brut. – Din fr. masticateur.
MASTICAŢIE, masticaţii, s.f. Mestecarea alimentelor în gură cu ajutorul limbii, al dinţilor şi al muşchilor masticatori; masticare. – Din fr. mastication.
MASTICĂ, mastici, s.f. Băutură alcoolică aromată cu (esenţă de) mastic (2). – Din tc. mastika.
MASTISOL s.n. Soluţie adezivă specia1ă care se întăreşte în contact cu aerul şi care este folosită la lipit mai ales în medicină. – Cf. germ. Mastix.

MASTITĂ, mastite, s.f. Boală care constă în inflamarea glandei mamare. – Din fr. mastite.
MASTODONT, mastodonţi, s.m. Mamifer pahiderm fosil uriaş, asemănător cu elefantul. – Din fr. mastodonte.
MASTOGRAFIE, mastografii, s.f. (Rar) Mamografie. – Din fr. mastographie.
MASTOIDĂ, mastoide, s.f., adj. 1. S.f. Fiecare dintre cele două proeminenţe ale osului temporal, situate dinapoia urechii. 2. Adj. (Rar) Care ţine de mastoidă (1), care se referă la mastoidă. – Din fr. mastoîde.
MASTOIDIAN, -Ă, mastoidieni, -e, adj. Care ţine de mastoidă (1), care se referă la mastoidă, propriu mastoidei. Muşchi mastoidian. [Pr.: -to-i-di-an] – Din fr. mastoîdien.
MASTOIDITĂ, mastoidite, s.f. Boală care constă în inflamarea mastoidei (1). [Pr.: -to-i-] – Din fr. mastoîdite.
MASTOPATIE, mastopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile mamare. – Din fr. mastopathie.
MASTURBA, masturbez, vb. I. Refl. A practica onanismul. – Din fr. masturber.
MASTURBARE, masturbări, s.f. Acţiunea de a se masturba şi rezultatul ei; onanism, masturbaţie. – V. masturba.
MASTURBAŢIE, masturbaţii, s.f. Masturbare. – Din fr. masturbation.
MAŞALA interj. (Turcism înv.) Bravo!, bine!, de minune!. – Din tc. maşallah.
MAŞCAT, -Ă adj. v. măşcat.
MAŞINAL, -Ă, maşinali, -e, adj. 1. (Adesea adverbial) Care acţionează mecanic, automat, fără să gândească; inconştient. 2. (Rar) Care este caracteristic unei maşini (1), propriu maşinii, (ca) de maşină. – Din fr. machinal.
MAŞINALICEŞTE adv. În mod maşinal, ca o maşină; în mod automat, mecanic; inconştient; p. ext. fără interes, cu indiferenţă. – Maşinal + suf. -iceşte.
MAŞINAŢIE, maşinaţii, s.f. (Mai ales la pl.) Intrigă, uneltire, complot. [Var.: maşinaţiúne, (înv.) machináţie, machinaţiúne, machináţie s.f.] – Din fr. machination, it. macchinazione.
MAŞINAŢIUNE s.f. v. maşinaţie.
MAŞINĂ, maşini, s.f. 1. Sistem tehnic alcătuit din piese cu mişcări determinate, care transformă o formă de energie în altă formă de energie sau în lucru mecanic util; p. restr. dispozitiv, instrument, aparat; mecanism, maşinărie. ** Maşină-unealtă = maşină de lucru care prelucrează materiale prin operaţii mecanice. 2. Locomotivă. 3. Autovehicul, automobil. 4. Sobă de bucătărie, care serveşte la pregătirea mâncării. 5. Fig. (De obicei urmat de determinări) Ansamblu de mijloace folosite într-un anumit scop (reprobabil). 6. Epitet dat unui om care lucrează mult şi cu mişcări automate, mecanice. – Din fr. machine, germ. Maschine.
MAŞINĂRIE, maşinării, s.f. Totalitatea pieselor şi angrenajelor care alcătuiesc mecanismul unei maşini (1) sau al unui grup de maşini; mecanism; p. ext. maşină (1). – Maşină + suf. -ărie. Cf. fr. machinerie.
MAŞINISM s.n. 1. Utilizare pe scară largă a maşinilor (1) în procesele de producţie. 2. Denumire pentru cel de-al treilea stadiu istoric de dezvoltare a industriei capitaliste, caracterizat prin trecerea de la manufactură la marea industrie maşinistă, realizată prin revoluţia industrială. – Din fr. machinisme.
MAŞINIST, -Ă, maşinişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (Rar la f.) Persoană care conduce o maşină (1), supraveghează funcţionarea ei, o repară etc.; mecanic. 2. S.m. şi f. (Rar la f.) Persoană care aşază decorurile pe scenă, aprinde şi stinge luminile, mânuieşte aparatele cu efecte sonore etc. 3. Adj.

Care ţine de maşini (1), care se referă la maşini şi la producţia de maşini, propriu maşinismului. – Din fr. machiniste, germ. Maschinist.
MAŞINIZA, vb. 1. Tranz. (Rar; folosit numai la pers. 4, 5, 6) A mecaniza. – Maşină + suf. -iza.
MAŞINUŢĂ, maşinuţe, s.f. Diminutiv al lui maşină; automobil mic. – Maşină + suf. -uţă.
MAŞTEHĂ, maştehe, s.f. (Înv. şi reg.) Mamă vitregă. [Var.: máştihă, maştigă s.f.] – Din sl. mašteha.
MAŞTER, -Ă, maşteri, -e, s.f., adj. 1. S.f. (Înv. şi reg.) Mamă vitregă; maştehă. 2. Adj. (Reg.; despre fraţi, surori) Vitreg. * Fig. Aspru, crud, nemilos. – Et. nec.
MAŞTIGĂ s.f. v. maştehă.
MAŞTIHĂ s.f. v. maştehă.
MAT1 s.n. Situaţie în cadrul unei partide de şah în care regele uneia dintre părţi, fiind atacat, este pus în imposibilitate de a mai fi apărat, determinându-se astfel sfârşitul partidei. ** Expr. A face (pe cineva) mat = a învinge (categoric) pe cineva (într-o luptă, într-o dispută etc.). * (Cu valoare de interjecţie) Cuvânt cu care se anunţă această situaţie în cursul jocului. – Din fr. mat, germ. Matt.
MAT2, -Ă, mate, adj. 1. Care este fără luciu, fără strălucire; şters2. 2. (Despre sticlă; p. ext. despre obiecte de sticlă) Care este lipsit de transparenţă. 3. Fără lumină; împâclit, acoperit. 4. Fig. (Despre sunete) Care are rezonanţă slabă; surd, înfundat. – Din fr. mat, germ. matt.
MATA pron. pers. (Reg. şi fam.) Dumneata. [Gen.-dat.: matale. – Var.: matále pron. pers.] – Din dumneata.
MATADOR, matadori, s.m. Toreador care trebuie să dea taurului lovitura mortală. – Din fr. matador, germ. Matador.
MATAHALĂ, matahale, s.f. 1. Fiinţă sau lucru de proporţii exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat); namilă, colos. 2. Fiinţă fantastică de mărime enormă şi cu înfăţişare îngrozitoare; p. ext. arătare, nălucă. 3. Sperietoare, momâie (mare). [Var.: mătăhálă s.f.] – Et. nec.
MATALE pron. pers. v. mata.
MATCĂ, mătci, s.f. I. 1. Albie (minoră) a unei ape curgătoare; pat1, făgaş, vad, albie. ** Expr. A reveni la (sau a reintra în) matcă = a reveni la starea obişnuită a lucrurilor, a-şi relua cursul normal. A readuce (pe cineva) la matcă = a readuce (pe cineva) pe calea cea bună. * (Rar) Izvor al unei ape curgătoare. 2. Fig. Origine, obârşie, început, izvor; spec. loc de naştere; familie, neam din care se trage cineva. 3. Parte a năvodului în care se strâng peştii când năvodul este tras din apă; matiţă. II. 1. Albină femelă mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouăş regină, mamă. ** Expr. Ca un roi fără de matcă = dezorientat, zăpăcit, bezmetic. 2. (Reg.) Stup de cel puţin un an, care a roit o dată sau de mai multe ori; roi2. III. Parte din foile unui chitanţier, bonier, dosar etc. care rămâne după ce s-au rupt părţile (sau foile) detaşabile; cotor. – Din bg., scr. matka.
MATELOT, mateloţi, s.m. Marinar. – Din fr. matelot.
MATELOTAJ s.n. Marinărie. – Din fr. matelotage.
MATEMATIC1, matematici, s.m. (Înv.) Matematician. – Din it. matematico, germ. Mathematikus.
MATEMATIC2, -Ă, matematici, -ce, adj. Care se referă la matematică, care ţine de matematică, bazat pe principiile matematicii; de matematică, matematicesc. * Fig. (Adverbial) Precis, riguros, exact. – Din fr. mathématique, it. matematico.

MATEMATICĂ, matematici, s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul mărimilor, al relaţiilor cantitative şi al formelor spaţiale (cu ajutorul raţionamentului deductiv). – Din lat. mathematica, fr. mathématique, it. matematica.
MATEMATICESC, -EASCĂ, matematiceşti, adj. (Înv.) Matematic2. * Fig. Riguros, exact. – Matematic1 + suf. -icesc.
MATEMATICEŞTE adv. (Astăzi rar) Conform cu procedeele întrebuinţate în matematică; matematic1. * Fig. În mod precis, riguros, exact. – Din matematicesc.
MATEMATICIAN, -Ă, matematicieni, -e, s.m. şi f. Specialist în matematică. [Pr.: -ci-an] – Din fr. mathématicien.
MATEMATIZA, matematizez, vb. I. Tranz. A studia o disciplină cu ajutorul metodei matematice. – Din matematizare (derivat regresiv).
MATEMATIZABIL, -Ă, matematizabili, -e, adj. Care poate fi matematizat. – Matematiza + suf. -bil.
MATEMATIZARE, matematizări, s.f. Acţiunea de a matematiza şi rezultatul ei. – Din matematică.
MATEMATIZAT, -Ă, matematizaţi, -te, adj. Studiat cu ajutorul metodei matematice. – V. matematiza.
MATERIAL, -Ă, (I) materiali, -e, adj., (II) materiale, s.n. I. Adj. 1. Care aparţine realităţii obiective, existând independent de conştiinţă şi în afara ei; care este alcătuit din materie. ** Cultură materială = totalitate a bunurilor şi a deprinderilor de producţie existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societăţii. * Palpabil, concret, real; faptic. * Spec. Fizic, trupesc. 2. Care constă în bunuri economice, care ţine de venit, de avere, de aspectul economic sau pecuniar; care se referă la trai sau la întreţinerea vieţii. ** Bază materială = totalitate a mijloacelor (clădiri, instalaţii, forţă de muncă etc.) care permit desfăşurarea unei activităţi economice sau ştiinţifice. * (Adverbial) Din punctul de vedere al situaţiei materiale (I 2); materialiceşte. II. S.n. 1. Totalitate a materiilor prime sau semifabricate din care pot fi executate diverse bunuri. ** Materiale plastice = nume generic al unui grup de materiale de sinteză care prezintă anumite particularităţi de structură, de compoziţie şi fizico-mecanice, având ca proprietate caracteristică generală calitatea de a putea fi prelucrate cu uşurinţă (sub acţiunea presiunii sau a temperaturii); mase plastice. 2. (Rar) Bun, produs. * Ţesătură. Material de rochie. 3. Totalitate a documentelor, informaţiilor şi datelor necesare pentru elaborarea unei lucrări literare, ştiinţifice etc.; ceea ce constituie fondul, substanţa unei lucrări, a unei probleme etc. * Expunere scrisă care cuprinde date şi informaţii referitoare la o anumită problemă. [Pl. şi: (înv.) (II) materialuri. – Pr.: -ri-al] – Din fr. matériel, lat. materialis.
MATERIALICEŞTE adv. Din punct de vedere material (I 2), în ceea ce priveşte starea materială; băneşte, materialmente. [Pr.: -ri-a-] – Material + suf. -iceşte.
MATERIALISM s.n. 1. Concepţie filozofică potrivit căreia materia este factorul prim, iar conştiinţa factorul derivat; spec. filozofie marxistă. ** Materialism dialectic = ştiinţa despre raportul dintre materie şi conştiinţă, despre legile cele mai generale ale mişcării şi dezvoltării naturii, societăţii şi cunoaşterii, care este în acelaşi timp baza filozofică a marxism-leninismului. Materialism istoric = parte integrantă a filozofiei marxist-leniniste, al cărei obiect îl constituie societatea în unitatea şi interacţiunea laturilor ei, legile generale şi forţele motrice ale dezvoltării istorice. 2. (Depr.) Interes exagerat manifestat de cineva pentru problemele materiale. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. matérialisme, germ. Materialismus.

MATERIALIST, -Ă, materialişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al materialismului (1). 2. Adj. Care aparţine materialismului (1), care se referă la materialism, privitor la concepţiile materialismului. 3. Adj., s.m. şi f. (Om) preocupat excesiv de câştig, de foloase materiale. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. matérialiste, germ. Materialist.
MATERIALITATE s.f. Însuşirea de a fi material, de a avea existenţă materială; natura materială a ceva. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. matérialité, germ. Materialität.
MATERIALIZA, materializez, vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni material, a da sau a căpăta formă materială, a (se) transpune în viaţă; a (se) concretiza. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. matérialiser.
MATERIALIZARE, materializări, s.f. Acţiunea de a (se) materializa şi rezultatul ei; concretizare. [Pr.: -ri-a-] – V. materializa.
MATERIALIZAT, -Ă, materializaţi, -te, adj. Care a căpătat o formă materială; concretizat. [Pr.: -ri-a-] – V. materializa.
MATERIALIZATOR, -OARE, materializatori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care se ocupă cu aplicarea, cu punerea în practică, cu materializarea unei idei, a unui proiect etc. [Pr.: -ri-a-] – Materializa + suf. -tor.
MATERIALMENTE adv. (Rar) Materialiceşte. [Pr.: -ri-al-] – Din it. materialmente, fr. matériellement.
MATERIE, materii, s.f. 1. (În filozofia materialistă) Substanţă concepută ca bază a tot ceea ce există; realitatea obiectivă care există în afară şi independent de conştiinţa omenească şi care este reflectată de aceasta; diversitatea fenomenelor reprezentând diferite forme de mişcare ale acestei realităţi. 2. Substanţă din care sunt făcute diverse obiecte; obiect, corp, element considerat din punctul de vedere al compoziţiei sale. ** Materie primă = produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte produse. Materie cenuşie = parte a sistemului nervos central situată la suprafaţa creierului şi în interiorul măduvei, care dă naştere fluxului nervos; p. ext. creier; minte, inteligenţă. * (Pop.) Ţesătură, pânză, stofă. 3. Domeniu de cunoaştere, de cercetare etc.; problemă, chestiune. ** Loc. adv. În materie = în problema respectivă. În materie de... = privitor la..., în ceea ce priveşte... ** Expr. A intra în materie = a începe (după o introducere) discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis. * Conţinut, cuprins; fond, esenţă. ** Tablă de materii = listă ataşată la începutul sau la sfârşitul unei lucrări, în care sunt înşirate capitolele cuprinse în lucrare, cu indicarea paginilor corespunzătoare. * Date, informaţii care stau la baza unei lucrări. 4. Totalitatea cunoştinţelor care se predau în cadrul unui obiect de studiu (în învăţământ). – Din lat., it. materia, rus. materiia, germ. Materie.
MATERN, -Ă, materni, -e, adj. De mamă, propriu mamei, care se referă la mamă; care provine de la mamă. ** Limbă maternă = limbă pe care o învaţă cineva din prima copilărie, de la părinţi; limbă natală. * (Adverbial) Cu sentimente de mamă; ca o mamă. – Din lat. maternus, it. materno.
MATERNAL, -Ă, maternali, -e, adj. (Livr.) Matern. – Din fr. maternel.
MATERNITATE, (2) maternităţi, s.f. 1. Stare, calitate de mamă; instinct matern. * (Concr.) Sarcină (a mamei). 2. Spital care asigură asistenţa medicală a femeii gravide în perioada sarcinii, a naşterii şi a lăuziei. – Din fr. maternité.
MATIMĂ, matimi, s.f. (Înv.) 1. Lecţie; obiect de studiu, materie. 2. Pildă, morală, povaţă, învăţătură. – Din ngr. máthima.
MATINAL, -Ă, matinali, -e, adj. De dimineaţă, al dimineţii, care se petrece dimineaţa. * (Despre oameni) Care se scoală devreme. – Din fr. matinal.

MATINEU, matinee, s.n. 1. Spectacol care are loc dimineaţa sau în primele ore ale după-amiezii. 2. (Înv.) Rochie de casă pe care o purtau femeile dimineaţa. – Din fr. matinée.
MATISA, matisez, vb. I. Tranz. A finisa o ţesătură de mătase artificială pentru a-i micşora luciul. – Din matisare (derivat regresiv).
MATISARE, matisări, s.f. Acţiunea de a matisa şi rezultatul ei. – Cf. fr. matisage.
MATISEALĂ, matiseli, s.f. (Mar.) Matisire. – Matisi + suf. -eală.
MATISI, matisesc, vb. IV. Tranz. (Mar.) A îmbina capetele a două parâme sau a două cabluri, prin împletirea şuviţelor din care sunt făcute. – Cf. fr. matir.
MATISIRE, matisiri, s.f. Împreunare a două capete de frânghie sau a două cabluri prin împletirea şuviţelor din care sunt alcătuite. – Cf. fr. matir.
MATISIT, -Ă, matisiţi, -te, adj. (Despre capetele a două frânghii, a două cabluri) Îmbinat prin împletirea şuviţelor din care sunt făcute. – V. matisi.
MATISOR, -OARE, matisori, -oare, s.m. şi f. Lucrător care face operaţia de matisare. – Cf. matisa.
MATITATE s.f. Aspect mat. – Din fr. matité.
MATIŢĂ, matiţe, s.f. (Reg.) Sac de plasă care formează partea din fund a năvodului şi în care se strâng peştii prinşi; matcă. – Din bg. matica. Cf. scr. matica.
MATLASA, matlasez, vb. I. Tranz. A căptuşi un material textil cu altul mai gros fixându-l pe întreaga suprafaţă prin cusături care scot în relief un model. – Din fr. matelasser.
MATLASARE, matlasări, s.f. Acţiunea de a matlasa şi rezultatul ei. – V. matlasa.
MATLASAT, -Ă, matlasaţi, -te, adj. (Despre materiale textile) Căptuşit cu un material mai gros, de care e fixat pe întreaga suprafaţă prin cusături care scot în relief un anumit model. – V. matlasa.
MATOFI, matofesc, vb. IV. Refl. (Înv. şi fam.) 1. A îmbătrâni, a se ramoli. 2. A se îmbăta. [Var.: matufí vb. IV] – Cf. matuf.
MATOFIRE, matofiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a (se) matofi şi rezultatul ei. -V. matofi.
MATOFIT, -Ă, matofiţi, -te, adj. (Înv. şi fam.) Îmbătrânit, ramolit. – V. matofi.
MATOL, -OALĂ, matoli, -oale, adj. (Arg.) Beat. – Cf. ţig. mato "beat".
MATOLI, matolesc, vb. IV. Refl. (Arg.) A se îmbăta. – Din matol.
MATOLIRE, matoliri, s.f. (Arg.) Îmbătare. – V. matoli.
MATOLIT, -Ă, matoliţi, -te, adj. (Arg.) Beat. – V. matoli.
MATOSI, matosesc, vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbăta. – Cf. ţig. mato "beat".
MATOSIRE, matosiri, s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de a se matosi şi rezultatul ei. – V. matosi.
MATOSIT, -Ă, matosiţi, -te, adj. (Pop. şi fam.) Care este ameţit de băutură; beat. – V. matosi.
MATOSTAT, matostate, s.n. Piatră semipreţioasă de culoare verde. [Pl. şi: (înv.) matostaturi] – Din ngr. matostátis.
MATRACUCĂ, matracuci, s.f. (Pop. şi fam.) Femeie urâtă şi prost îmbrăcată; femeie proastă, bleagă; femeie rea şi vulgară; femeie stricată. – Cf. ngr. matrakuka "mandragoră".
MATRAPAZLÂC, matrapazlâcuri, s.n. (Fam.) Şarlatanie, escrocherie, fraudă. – Din tc. matrabazlik.
MATRIARHAL, -Ă, matriarhali, -e, adj. Privitor la matriarhat, care aparţine matriarhatului. [Pr.: -tri-ar-] – Din fr. matriarcal.

MATRIARHAT s.n. Denumire a perioadei comunei primitive, caracterizată prin stabilirea apartenenţei la gintă pe linia descendenţei materne. [Pr.: -tri-ar-] – Din fr. matriarcat, germ. Matriarchat.
MATRICE, (1, 2) matrice, s.f. 1. (Mat.) Sistem de numere grupate într-un tablou dreptunghiular care are un anumit număr de coloane, linii sau rânduri. 2. (Log.) Tabel reprezentând valoarea de adevăr a unui enunţ pe baza valorii de adevăr a elementelor sale componente. 3. (Anat.) Uter. * Fig. Obârşie, origine. 4. (Biol.) Partea fundamentală, nediferenţiată a citoplasmei, a cromozomilor etc. – Din lat. matrix, -icis, fr. matrice.
MATRICEAL, -Ă, matriceali, -e, adj. Care se referă la matrice, privitor la matrice. [Pr.: -ce-al. – Var.: matriciál, -ă adj.] – Din fr. matriciel.
MATRICIAL, -Ă adj. v. matriceal.
MATRICID, -Ă, (1) matricizi, -de, (2) matriciduri, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care îşi ucide mama. 2. S.n. Crima aceluia care îşi ucide mama. – Din fr. matricide.
MATRICOL, -Ă, matricoli, -e, s.f., adj. 1. S.f. Registru în care se înscriu, într-o instituţie, numele persoanelor a căror evidenţă este necesară; (în special) registru folosit în şcoli, în care se înscriu numele, datele personale şi situaţia şcolară a elevilor. * Număr de ordine sub care sunt înscrişi soldaţii în registrul unui regiment. 2. S.f. (Ieşit din uz) Bucată dreptunghiulară de pânză sau de stofă pe care se indica şcoala la care învaţa un elev (şi numărul sub care era înscris aici) şi pe care acesta o purta prinsă de braţ sau pe piept. 3. Adj. De matricolă; matricular. [Var.: matrícul, -ă s.f., adj.] – Din fr. matricule, lat. matricula, it. matricola.
MATRICUL, -Ă s.f., adj. v. matricol.
MATRICULA, matriculez, vb. I. Tranz. (Rar) 1. A înmatricula. 2. A aplica un semn caracteristic pe ceva. – Din fr. matriculer.
MATRICULAR, -Ă, matriculari, -e, adj. (Rar) Matricol (3). – Din fr. matriculaire.
MATRIMONIAL, -Ă, matrimoniali, -e, adj. (Livr.) De căsătorie, privitor la căsătorie. [Pr.: -ni-al] – Din fr. matrimonial.
MATRIMONIU, matrimonii, s.n. (Livr.) Căsătorie. – Din lat. matrimonium, it. matrimonio.
MATRIŢA, matriţez, vb. I. Tranz. A prelucra un material prin deformare plastică, cu ajutorul unei matriţe. – Din matriţă.
MATRIŢARE, matriţări, s.f. Acţiunea de a matriţa şi rezultatul ei. – V. matriţa.
MATRIŢAT, -Ă, matriţaţi, -te, adj. Prelucrat la matriţă. – V. matriţa.
MATRIŢĂ, matriţe, s.f. Unealtă cu o cavitate interioară, alcătuită din unul sau din mai multe elemente, folosită la fasonarea, prin deformare plastică sub presiune, a unor materiale. * Formă în care se toarnă literele de tipografie. – Din germ. Matrize.
MATRIŢER, -Ă, matriţeri, -e, s.m. şi f. Muncitor specializat în lucrări de matriţare. – Matriţă + suf. -ar.
MATRIŢERIE, matriţerii, s.f. Atelier, secţie de matriţare. – Matriţă + suf. -erie.
MATROANĂ, matroane, s.f. Soţie a unui cetăţean roman. * P. gener. Femeie căsătorită (care impune respect). * (Depr.) Femeie în vârstă (şi grasă). – Din lat., it. matrona, fr. matrone, germ. Matrone.
MATRONIMIC, -Ă, matronimici, -ce, adj. (În sintagma) Nume matronimic = nume dat după numele mamei. – Din it. matronimico.
MATROZ, matrozi, s.m. Marinar; p. restr. (ieşit din uz) soldat din serviciul marinei militare, soldat de marină. – Din germ. Matrose, rus. matros.

MATUF, -Ă, matufi, -e, s.m., adj. (Înv. şi fam.) 1. S.m. Om bătrân şi ramolit; babalâc. * Om ursuz, posomorât. 2. Adj. Neglijent în ţinută; murdar. – Din tc. mâtuh.
MATUFI vb. IV v. matofi.
MATUR, -Ă, maturi, -e, adj. Ajuns la o deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală); cu judecată, cu experienţă. * (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedeşte judecată adâncă, serios, chibzuit; p. ext. profund. [Acc. şi: mátur] – Din lat. maturus, it. maturo.
MATURA, maturez, vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) maturiza. – Din it. maturare, germ. maturieren.
MATURARE, maturări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a (se) matura şi rezultatul ei; maturizare. * Maturaţie. – V. matura.
MATURAŢIE, maturaţii, s.f. 1. Totalitatea transformărilor pe care le suferă o celulă sexuală, un fruct sau un organism până la dezvoltarea lor morfologică completă; proces de maturizare; maturare. 2. Totalitatea transformărilor fizice sau chimice pe care le suferă unele substanţe sau sisteme coloide înainte de a ajunge la forma definitivă; maturizare. – Din fr. maturation.
MATURITATE s.f. Stare de deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală); calitatea de a fi matur; p. ext. perioadă din viaţa omului între tinereţe şi bătrâneţe. * (Biol.) Stare de dezvoltare deplină a unui organ sau a organismului întreg. * Stare de deplină dezvoltare a unui fruct; coacere. * Fig. Stadiu înaintat de experienţă, de însuşire a cunoştinţelor; seriozitate, profunzime (determinată de vârstă, de experienţă). ** (Ieşit din uz) Examen de maturitate = bacalaureat. – Din fr. maturité, lat. maturitas, -atis.
MATURIZA, maturizez, vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină matur; a (se) matura. * A ajunge sau a face să-şi însuşească o bogată experienţă, multe cunoştinţe, un mod echilibrat de a judeca. – Matur+ suf. -iza.
MATURIZARE, maturizări, s.f. Faptul de a (se) maturiza. – V. maturiza.
MATURIZAT, -Ă, maturizaţi, -te, adj. Ajuns la maturitate. – V. maturiza.
MATUSALEMICĂ, matusalemice, adj. f. (Livr.; despre vârsta, viaţa unei persoane) Foarte înaintată. – Matusalem (n. pr.) + suf. -ic.
MAŢ, maţe, s.n. (Mai ales la pl.) 1. Intestin1. ** Expr. A-i chiorăi (cuiva) maţele (de foame) = a-i fi cuiva foarte foame. ** Compuse: maţe-negre = (Iht.) scobar; maţe-goale = (fam.) om sărac; maţe pestriţe = om rău şi foarte zgârcit; maţe-fripte = a) om sărac, care n-are nici ce mânca; b) om rău, afurisit; c) om zgârcit. 2. (Pop.) Tub flexibil (de cauciuc); furtun. – Lat. matia.
MAU s.n. (Pop. şi fam.; în legătură cu verbe ca "a avea", "a pierde", "a-şi lua" "a-şi face") Avânt, elan; energie, vlagă. ** Expr. A lua (cuiva) maul = a) a ameţi; a face (pe cineva) să-şi piardă cunoştinţa (în urma unei lovituri); b) a pune (pe cineva) în situaţia să nu mai poată spune nimic. – Cf. scr. mah.
MAUR, -Ă, mauri, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană făcând parte din populaţia băştinaşă care locuia în antichitate în nord-vestul Africii; persoană făcând parte din populaţia arabă care a cucerit în evul mediu nord-vestul Africii şi o parte a Spaniei. 2. Adj. Care aparţine maurilor (1), privitor la mauri; mauresc, moresc. [Pr.: ma-ur] – Din lat. Maurus, germ. Maure, fr. maure.
MAURESC, -Ă, maureşti, adj. (Rar) Maur (2). [Pr.: ma-u-] – Din fr. mauresque.
MAURITAN, -Ă, mauritani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Mauritania. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Mauritania. [Pr.: ma-u-] – Din fr. mauritanien, engl. Mauritanian.
MAUS1, mausuri, s.n. Numele unui joc de cărţi. – Din germ. Maus.

MAUS2, mausuri, s.n. Dispozitiv acţionat manual, conectat la un computer, a cărui deplasare pe o suprafaţă antrenează deplasarea cursorului pe ecran. – Din engl. mouse.
MAUSOLEU, mausolee, s.n. Monument funerar de proporţii mari, ridicat în memoria unui om ilustru, a unor eroi etc. – Din lat. mausoleum, germ. Mausoleum, fr. mausolée.
MAVROFOR, mavrofori, s.m. Voluntar grec din unităţile de elită ale eteriei. – Din ngr. mavrofóros.
MAXI adj. invar., subst. 1. Adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care ajunge până aproape de gleznă. 2. Subst. Fustă, palton etc. maxi (1). – Din fr. maxi.
MAXIJUPĂ, maxijupe, s.f. Fustă lungă până aproape de gleznă. – Din fr. maxijupe.
MAXILAR, -Ă, maxilari, -e, s.n., adj. 1. S.n. Fiecare dintre cele două oase ale feţei, în care sunt înfipţi dinţii; falcă. 2. Adj. Care aparţine fălcii, care este în legătură cu falca. – Din lat. maxillaris, fr. maxillaire.
MAXILĂ, maxile, s.f. Fiecare dintre cele două plăci chitinoase de la gura insectelor, a unor viermi şi a unor moluşte, aşezate deasupra buzei inferioare. – Din lat. maxilla.
MAXIM1, maximuri, s.n. (Rar) Maximum. – Din maximum (după maxim2).
MÂXIM2, -Ă, maximi, -e, adj., s.f. 1. Adj. Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare; maximal. 2. S.f. Cea mai mare valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcţie sau o cantitate variabilă. * Centru de înaltă presiune atmosferică. – Din lat. maximus, fr. maxime, maxima.
MAXIMAFIL, -Ă, maximafili, -e, adj. Referitor la maximafilie, de maximafilie. – Din fr. maximaphile.
MAXIMAFILIE s.f. Colecţionare de cărţi poştale cu o temă care se regăseşte în marcaj şi în obliterare. – Din fr. maximaphilie.
MAXIMAFILIST, -Ă, maximafilişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în maximafilie. – Maximafilie+ suf. -ist.
MAXIMAL, -Ă, maximali, -e, adj., s.n. 1. Adj. Maxim2 (1). ** Preţ maximal = preţ a cărui depăşire este interzisă de lege. 2. S.n. (Ieşit din uz) Tabel care conţinea preţurile fixate de stat pentru mărfurile micilor producători. – Din fr. maximal.
MAXIMĂ, maxime, s.f. Enunţ formulat concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită etc.; aforism, sentinţă, adagiu. – Din lat. maxima, fr. maxime.
MAXIMIZA, maximizez, vb. I. Tranz. (Rar) A da valoare maximă2. – Din fr. maximiser.
MAXIMIZARE, maximizări, s.f. Acţiunea de a maximiza şi rezultatul ei. – V. maximiza.
MAXIMIZAT, -Ă, maximizaţi, -te, adj. Care este la valoarea maximă2. – V. maximiza.
MAXIMUM s.n. 1. Limita superioară peste care nu se poate trece; maxim1. ** Loc. adv. La maximum = în cel mai înalt grad. 2. Cea mai mare cantitate, valoare, intensitate; maxim1. * (Adverbial) În cantitatea, timpul, spaţiul maxim2 posibil. – Din lat. maximum, fr. maximum.
MAXIT s.n. Oţel rapid standardizat, cu fier, molibden, wolfram, crom etc. în compoziţie. – Din germ. Maxit.
MAXI-TAXI, maxi-taxiuri, s.n. Microbuz care funcţionează după sistemul taximetrelor. – Din fr., engl. maxi-taxi.

MAXWELL, maxwelli, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a fluxului magnetic. [Pr.: máxuel] – Din fr. maxwell, germ. Maxwell.
MAYA s.m., adj. invar. 1. S.m. Nume al unei vechi populaţii indiene din America Centrală. * Limba indiană americană vorbită de această populaţie. 2. Adj. invar. Care aparţine populaţiei maya (1), care se referă la această populaţie. – Din fr., sp. maya, rus. maîia.
MAZ subst. (La jocul de cărţi; de obicei art.) Sumă cu care un jucător majorează miza iniţială. * (Adverbial) În plus, pe deasupra. – Din rus. maz.
MAZAGRAN, mazagranuri, s.n. Băutură răcoritoare preparată din cafea neagră foarte concentrată, în care se introduc bucăţele de gheaţă. [Pl. şi: mazagrane] – Din fr. mazagran.
MAZĂRE s.f. Plantă erbacee de cultură, din familia leguminoaselor, cu flori albe sau trandafirii şi cu seminţe sferice, comestibile, închise în păstăi (Pisum sativum). ** Mazăre de câmp = plantă asemănătoare cu mazărea, cultivată ca nutreţ pentru vite (Pisum arvense). Mazăre sălbatică = plantă erbacee agăţătoare cu flori roşii, parfumate (Pisum elatius). * P. restr. Păstăile (cu seminţe) sau seminţele comestibile ale acestei plante; p. ext. mâncare pregătită din aceste seminţe. – Cf. alb. modhullë.
MAZDEISM s.n. Religie a vechilor persani întemeiată pe principiul dualist al binelui şi răului. – Din fr. mazdéisme.
MAZDEIST, -Ă, mazdeişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al mazdeismului. – Din fr. mazdéiste.
MAZDRAC, mazdrace, s.n. (Înv. şi reg.) Lance sau suliţă lungă; măciucă ghintuită. – Din bg. majdrak.
MAZETĂ, mazete, s.f. (Fam.) Jucător prost, neîndemânatic (la unele jocuri de noroc, la biliard etc.) – Din fr. mazette.
MAZIL, mazili, s.m. 1. Domn sau înalt demnitar scos din funcţie. 2. Mic boier sau descendent de mic boier (fără funcţie publică). 3. Membru al unui corp de cavalerie format din boierii scoşi din funcţie. 4. Persoană însărcinată cu strângerea birurilor; vătăşel în slujba boierilor, plătit din banii birului. – Din tc. mazul.
MAZILAŞ, mazilaşi, s.m. (Peior.) Diminutiv al lui mazil. – Mazil + suf. -aş.
MAZILI, mazilesc, vb. IV. Tranz. A scoate din domnie sau din slujbă un domn, un boier etc.; (astăzi fam.) a destitui dintr-o funcţie pe cineva. * Fig. (Rar) A alunga, a îndepărta. – Din mazil.
MAZILIE, mazilii, s.f. Mazilire. * Starea celui mazilit; perioadă de timp petrecută în această stare. – Mazil + suf. -ie.
MAZILIRE, maziliri, s.f. Acţiunea de a mazili şi rezultatul ei; mazilie. – V. mazili.
MAZILIT, -Ă, maziliţi, -te, adj. Care a fost detronat sau scos dintr-o demnitate. – V. mazili.
MAZUR, mazuri, s.m. (Reg.; mai ales la pl.) Persoană care aparţinea unui grup etnic polonez din regiunile Mazuria şi Mazovia. – Din ucr. mazur, pol. Mazur.
MAZURCĂ, mazurci, s.f. Dans naţional polonez cu ritm moderat, devenit şi dans de salon; melodie după care se execută acest dans. – Din rus. mazurka. Cf. pol. mazurka.
MĂ interj. v. măi.
MĂCAR adv. 1. (Restrictiv) Cel puţin, barem, încaltea. Să-i dea măcar·zece lei. 2. (Concesiv) Chiar să, chiar dacă, fie1 şi să, încă. Măcar de-ar fi orice, tot mă duc. ** Loc. conj. Măcar că = cu toate că, deşi. 3. (Pop.; în legătură cu un pronume sau cu adverbe relativ-interogative) Oricât, oricine, oarecare, cineva, fiecare, oricum. – Din ngr. makári.

MĂCĂI, pers. 3 măcăie, vb. IV. Intranz. (Despre raţe) A scoate strigătul caracteristic speciei; a face mac-mac, a măcăni. – Mac1 + suf. -ăi.
MĂCĂIRE, măcăiri, s.f. Acţiunea de a măcăi şi rezultatul ei. – V. măcăi.
MĂCĂIT, măcăituri, s.n. Faptul de a măcăi; strigătul caracteristic al raţei; măcănit, măcăitură. – V. măcăi.
MĂCĂITURĂ, măcăituri, s.f. Măcăit. [Pr.: -că-i-] – Măcăi + suf. -tură.
MĂCĂLEANDRU, măcălendri, s.m. Pasăre mică migratoare şi cântătoare, cu penajul cenuşiu şi cu fruntea, părţile laterale ale capului, ale gâtului şi pieptului roşii-galbene (Erithacus rubecula rubecula). – Cf. ucr. makoliandra.
MĂCĂNI, pers. 3 măcăne, vb. IV. Intranz. (Despre raţe) A măcăi. – Mac1 + suf. -ăni.
MĂCĂNIT s.n. Faptul de a măcăni; măcăit. – V. măcăni.
MĂCEAŞĂ, măceşe, s.f. Fructul măceşului, de formă lunguiaţă sau ovală, de culoare roşie, cu coaja tare, acrişor la gust. – Din măceş.
MĂCEL, măceluri, s.n. Acţiune sângeroasă, îndreptată de obicei împotriva unei mulţimi fără apărare; omor (în masă); masacru, carnaj. * Fig. Război, luptă (sângeroasă). – Din măcelări (derivat regresiv).
MĂCELAR, măcelari, s.m. Persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum şi cu vânzarea cărnii lor; casap. * Fig. Om crud, brutal; ucigaş sângeros. – Lat. macellarius.
MĂCELĂREASĂ, măcelărese, s.f. (Rar) Soţie de măcelar; femeie care vinde carne. – Măcelar + suf. -easă.
MĂCELĂRESC, -EASCĂ, măcelăreşti, adj. Care aparţine măcelarului, privitor la măcelar, de măcelar. * Care este preparat cu (multă) carne. Ghiveci măcelăresc. – Măcelar + suf. -esc.
MĂCELĂREŞTE adv. (Rar) Ca măcelarii, în felul măcelarilor. – Măcelar + suf. -eşte.
MĂCELĂRI, măcelăresc, vb. IV. Tranz. 1. A ucide cu sălbăticie şi în masă; a masacra, a extermina. ** Refl. recipr. Luptătorii se măcelăreau. 2. (Rar) A tăia animale pentru consum. * (Înv. şi reg.) A tăia în bucăţi; a sfârteca, a ciopârţi. – Din măcelar.
MĂCELĂRIE, măcelării, s.f. 1. Prăvălie în care se vinde carne; căsăpie, meserniţă. 2. (Înv.) Măcel. – Măcelar + suf. -ie, (2) din măcelări.
MĂCELĂRIRE, măcelăriri, s.f. Acţiunea de a (se) măcelări şi rezultatul ei; măcelărit1. – V. măcelări.
MĂCELĂRIT1 s.n. (Rar) Măcelărire. * Ocupaţia măcelarului. – V. măcelări.
MĂCELĂRIT2, -Ă, măcelăriţi, -te, adj. Tăiat, ciopârţit, sfârtecat; masacrat. * Fig. Zdrobit, frânt. – V. măcelări.
MĂCEŞ, măceşi, s.m. Gen de arbuşti cu spini, cu flori roşii, trandafirii, galbene sau albe şi cu fructe roşii; trandafir sălbatic, cacadâr, rujă, răsură2, rug1 (Rosa). [Var.: măciéş s.m.] – Et. nec.
MĂCIEŞ s.m. v. măceş.
MĂCINA, mácin, vb. I. Tranz. 1. A preface boabele de cereale în făină cu ajutorul pietrelor sau al valţurilor morii; a preface diverse boabe sau materiale în pulbere cu ajutorul morii, râşniţei sau al altor unelte. 2. (Adesea fig.) A fărâmiţa, a zdrobi, a ruina, a roade, a mânca. ** Refl. Zidurile se macină. * Fig. A chinui, a consuma, a distruge. 3. Fig. A examina sau a medita îndelung; a rumega, a depăna. – Lat. machinari.
MĂCINARE, măcinări, s.f. (Adesea fig.) Acţiunea de a (se) măcina şi rezultatul ei; măcinat1, măcinătură, măciniş. – V. măcina.
MĂCINAT1 s.n. Măcinare. – V. măcina.

MĂCINAT2, -Ă, măcinaţi, -te, adj. Prefăcut în făină; prefăcut în pulbere. * Distrus, ros, mâncat2. – V. măcina.
MĂCINĂTURĂ, măcinături, s.f. (Rar) 1. Măcinare. * (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măciniş. 2. Pământ ros de ape; mâncătură, surpătură. – Măcinat2 + suf. -ură.
MĂCINIŞ, măcinişuri, s.n. Măcinare, măcinat1. * (Concr.) Ceea ce se macină; cerealele duse la moară pentru a fi măcinate. * (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măcinătură. – Măcina+ suf. -iş.
MĂCIUCĂ, măciuci, s.f. 1. Bâtă mare, mult îngroşată (şi adesea ferecată) la un capăt; chilom; măciulie. ** Expr. A i se face (sau a i se pune, a i se zbârli cuiva) părul (sau chica) măciucă = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimânta. 2. Parte îngroşată şi rotunjită a capătului unui ciomag sau; p. ext. a altor obiecte. * P. ext. Lovitură dată cu măciuca (1). 3. (Bot.; pop.). Capsulă. 4. (Sport) Aparat de gimnastică, de forma unei măciuci (1), cu care se execută exerciţii de mobilitate, de îndemânare etc. – Lat. / * / matteuca.
MĂCIUCUŢĂ, măciucuţe, s.f. Diminutiv al lui măciucă. – Măciucă + suf. -uţă.
MĂCIULIE, măciulii, s.f. 1. Capăt îngroşat şi rotunjit al unor obiecte. 2. (Bot.; pop.) Capsulă. Măciulie de mac. – Et. nec.
MĂCRIŞ s.m. Plantă erbacee cu frunze alungite şi acrişoare, cultivată ca plantă alimentară sau medicinală (Rumex acetosa). ** Măcriş mărunt = varietate de măcriş cu frunzele în formă de spadă şi cu flori roşietice (Rumex acetosella). Măcrişul calului = varietate de măcriş cu frunzele uşor încreţite şi cu flori verzui (Rumex conglomeratus). ** Compus: măcrişul-iepurelui sau măcrişul-caprei = plantă erbacee cu frunze acrişoare acoperite cu peri, asemănătoare ca formă cu ale trifoiului, şi cu flori albe, roşietice sau albăstrui (Oxalis acetosella). * Sare de măcriş = numele popular al unei combinaţii de acid oxalic cu oxalat acid de potasiu. – Et. nec. Cf. acru.
MĂDULAR, (1) mădulare, s.n., (2) mădulari, s.m. 1. S.n. (Pop.; mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele unei fiinţe; p. gener. fiecare dintre părţile sau organele din care este alcătuită o fiinţă. 2. S.m. (Înv.) Membru al unei societăţi, al unei asociaţii etc.; element al unui grup. – Lat. medullaris.
MĂDUVĂ s.f. 1. Substanţă moale, de culoare gălbuie sau roşie, aflată în canalul oaselor, care ajută la formarea sângelui şi a ţesutului osos. ** Măduva spinării = parte a sistemului nervos central aflată în interiorul coloanei vertebrale, care coordonează reflexele necondiţionate somatice şi vegetative medulare; rahis. ** Loc. adv. Până în măduvă sau până în (sau la) măduva oaselor = până în adâncul fiinţei, al sufletului; profund, adânc. 2. Zona interioară, centrală, moale a tulpinii plantelor; inima (tulpinii); p. restr. sevă, mâzgă. 3. Fig. (Rar) Partea esenţială a unui lucru, fondul unei probleme, al unei opere etc.; esenţă, miez. – Lat. medulla.
MĂDUVIOARĂ, măduvioare, s.f. Diminutiv al lui măduvă. – Măduvă+ suf. -ioară.
MĂDUVOS, -OASĂ, măduvoşi, -oase, adj. 1. Cu (multă) măduvă (1). 2. Fig. (Înv.) Plin de conţinut, de miez; substanţial. – Măduvă + suf. -os.
MĂGAR, măgari, s.m. 1. Animal din familia calului, mai mic decât acesta, cu părul de obicei sur, capul mare şi urechile lungi, întrebuinţat ca animal de povară şi de tracţiune; asin (Equus asinus). ** Expr. A nu fi nici cal, nici măgar = a nu avea o situaţie precisă, a nu aparţine unei categorii determinate. 2. Epitet dat unui om prost, încăpăţânat sau obraznic. – Cf. alb. magar, bg. magare.
MĂGĂDĂN, măgădani, s.m. (Reg.) Măgădău. – Et. nec. Cf. măgădău.

MĂGĂDĂU, măgădăi, s.m. (Reg.) Bărbat mare la trup (şi cam prost); vlăjgan, măgădan. [Var.: (reg.) macadău s.m.] – Et. nec. Cf. măgădan.
MĂGĂOAIE, măgăoi, s.f. (Pop.) 1. Sperietoare de păsări. 2. Fiinţă imaginară enormă (şi urâtă); matahală, namilă. 3. Fig. Sirenă (de semnalizare). [Var.: magaoáie s.f.] – Et. nec.
MĂGĂREAŢĂ, măgăreţe, s.f. 1. (Înv. şi reg.) Măgăriţă (1). 2. (Fam., în expr.) A cădea măgăreaţa pe cineva = a avea de suportat o neplăcere, o acuzaţie, o pedeapsă etc. fără a fi vinovat. – Măgar + suf. -eaţă. Cf. bg. magarec.
MĂGĂRESC, -EASCĂ, măgăreşti, adj. 1. Care aparţine măgarului, privitor la măgar, de măgar. * Fig. (Despre vorbe, fapte, comportare etc.) Prostesc, grosolan, obraznic; ingrat. 2. (Pop.; în sintagma) Tuse măgărească = tuse convulsivă. – Măgar + suf. -esc.
MĂGĂREŞTE adv. Ca măgarii (1), în felul măgarilor; fig. cu impertinenţă; stupid. – Măgar + suf. -eşte.
MĂGĂRIE, măgării, s.f. Comportare, atitudine, faptă sau vorbă obraznică, impertinentă; obrăznicie. – Măgar + suf. -ie.
MĂGĂRIŢĂ, măgăriţe, s.f. 1. Femela măgarului (1); măgăreaţă. 2. Fig. Calificativ dat unei femei proaste, încăpăţânate sau obraznice. [Acc. şi: măgăriţă] – Măgar + suf. -iţă.
MĂGĂRUŞ, măgăruşi, s.m. Diminutiv al lui măgar (1). – Măgar + suf. -uş.
MĂGHERAN s.m. v. maghiran.
MĂGHIRAN s.m. v. maghiran.
MĂGULĂ s.f. v. măgură.
MĂGULEALĂ, măguleli, s.f. Faptul de a măguli; vorbă sau gest de măgulire; linguşeală; amăgeală. – Măguli + suf. -eală.
MAGULI, măgulesc, vb. IV. 1. Tranz. A satisface amorul propriu sau vanitatea cuiva prin vorbe sau fapte; a flata; a linguşi. 2. Refl. (Înv.) A se amăgi cu..., a se împăca cu..., a se încânta cu... – Din sl. magulitsen.
MĂGULIRE, măguliri, s.f. Acţiunea de a (se) măguli şi rezultatul ei. – V. măguli.
MĂGULIT, -Ă, măguliţi, -te, adj. Satisfăcut, flatat, încântat (în orgoliul sau vanitatea sa). * (Înv.) Ale cărui calităţi au fost intenţionat exagerate; înfrumuseţat. – V. măguli.
MĂGULITOR, -OARE, măgulitori, -oare, adj. (Şi adv.) Care măguleşte, linguşeşte, flatează. – Măguli + suf. -tor.
MĂGULITURĂ, măgulituri, s.f. Linguşeală; amăgire, înşelăciune. – Măguli + suf. -tură.
MĂGURĂ, măguri, s.f. Deal mare izolat (tăiat de ape); p. ext. munte. * Movilă. * Pădure (situată pe un loc înalt). [Var.: (reg.) măgulă s.f.] – Cf. alb. magulë.
MĂGURICĂ, măgurele, s.f. Diminutiv al lui măgură. – Măgură + suf. -ică.
MĂI interj. (Fam.) 1. Cuvânt de adresare către una sau mai multe persoane de sex masculin, mai rar feminin, care marchează între vorbitori un raport de la egal la egal sau de la superior la inferior; bă. 2. Cuvânt folosit pentru a exprima admiraţie; mirare, nedumerire; neîncredere; nemulţumire; ironie. [Var.: mă interj.] – Et. nec.
MĂICULEANĂ s.f. (Pop.) Măicuţă (1). – Maică + suf. -uleană.
MĂICULIŢĂ, măiculiţe, s.f. (Pop.) Măicuţă (1). – Maică + suf. -uliţă.
MĂICUŞOARĂ, măicuşoare, s.f. (Pop.) Măicuţă (1). – Maică + suf. -uşoară.
MĂICUŢĂ, măicuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui maică (I 1); măiculeană, măiculiţă, măicuşoară. 2. Călugăriţă; termen cu care se adresează cineva unei călugăriţe. – Maică + suf. -uţă.

MĂIESTREŞTE adv. (Înv.) Cu măiestrie; artisticeşte. [Pr.: mă-ies-] – Măiestru + suf. -eşte.
MĂIESTREŢ, -EAŢĂ, măiestreţi, -e, adj. (Înv.) 1. (Despre oameni) Care face un lucru cu măiestrie (1); talentat. 2. (Despre lucruri) Care este făcut cu măiestrie (1). [Pr.: mă-ies-] – Măiestru + suf. -eţ.
MĂIESTRI, măiestresc, vb. IV. Tranz. (Rar) A executa ceva cu (mare) îndemânare, cu artă. [Pr.: mă-ies-] – Din măiestru.
MĂIESTRIE, (2, 3) măiestrii, s.f. 1. Pricepere, iscusinţă deosebită; talent, dibăcie, artă. ** Măiestrie artistică = totalitatea elementelor pe care le pune în valoare artistul în procesul desăvârşirii unei opere literare sau de artă. 2. (Înv.; concr.) Lucrare, operă, creaţie. * Lucru care denotă iscusinţă sau meşteşug în execuţie; unealtă, instrument, aparat ingenios. 3. (Înv.) Meserie, meşteşug, (care cere pricepere). [Pr.: mă-ies-] – Măiestru + suf. -ie.
MĂIESTRIT, -Ă, măiestriţi, -te, adj. 1. Lucrat cu măiestrie (1), cu meşteşug, cu artă; p ext. frumos, minunat, desăvârşit. 2. Măiestru (1). [Pr.: mă-ies-] – V. măiestri.
MĂIESTRU, MĂIASTRĂ, măieştri, măiestre, adj. 1. (Despre oameni) Iscusit, abil, ingenios. * Măiestrit (1). 2. (În basme) Înzestrat cu puteri magice; care demonstrează putere magică; (despre lucruri) efectuat prin puteri magice. ** Pasăre măiastră = pasăre din basme, înzestrată cu însuşiri supranaturale. * P. ext. Ca din basme; minunat; fermecat. [Pr.: mă-ies-] – Lat. magister.
MĂIUG, măiuge, s.n. Diminutiv al lui mai2. * Unealtă de lemn cu care se bate inul sau cânepa; măiuţ. – Mai2 + suf. -iug.
MĂIUŢ, măiuţe, s.n. Măiug. – Mai2 + suf. -iuţ.
MĂJAR, măjari, s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care transporta peşte sau care făcea negustorie cu peşte; p. ext. pescar. [Var.: măjér s.m.] – Majă + suf. -ar.
MĂJĂRIT s.n. (Înv. şi reg.) Negoţ de peşte. * Impozit perceput pe negoţul de peşte. – Măjar + suf. -it.
MĂJER s.m. v. măjar.
MĂLAI, (2) mălaie, s.n. 1. Făină de porumb. * (Reg.) Făină de mei. 2. Aliment preparat din făină de porumb, de mei sau de alte cereale, dospit şi copt în cuptor; aliment preparat din făină de porumb frământată cu lapte (şi cu zahăr). ** Expr. Şi-a trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul = a îmbătrânit; s-a învechit, s-a uzat, s-a perimat. ** Compus: mălai-mare = om mâncăcios sau om bleg, lipsit de vlagă, prostănac. * Turtă formată prin presarea reziduurilor rămase după extragerea uleiului din seminţele plantelor oleaginoase. 3. (Reg.) Porumb; p. restr. boabe de porumb. 4. (Reg.) Mei; p. restr. boabe de mei. 5. (Bot.; reg.) Mătură. 6. ** Compus: mălaiul-cucului = a) plantă erbacee cu flori brune, dispuse la vârful ramurilor (Luzula pilosa); b) plantă erbacee cu frunze liniare şi flori brune sau gălbui, dispuse în spice (Luzula campestris). [Pl. şi: mălaiuri] – Et. nec.
MĂLĂIAŞ, mălăiaşe, s.n. Diminutiv al lui mălai. – Mălai + suf. -aş.
MĂLĂIER, mălăieri, s.m. (Rar) Persoană care se ocupa cu negoţul de mălai (1). * Negustor ambulant care îşi purta marfa în căruţă şi care primea plata în natură. – Mălai + suf. -ar.
MĂLĂIEŢ, -IAŢĂ, mălăieţi, -e, adj. 1. (Despre fructe sau legume) Moale şi sfărâmicios, făinos; prea copt. 2. Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de energie, moale; p. ext. prostănac, bleg. – Mălai + suf. -eţ.
MĂLĂIŞTE, mălăişti, s.f. (Reg.) Loc cultivat cu porumb sau cu mei. – Mălai + suf. -işte.
MĂLIGĂ s.f. v. mămăligă.
MĂLIGUŢĂ s.f. v. mămăliguţă.

MĂLIN, mălini, s.m. 1. Arbust decorativ din familia rozaceelor, cu flori albe mirositoare şi cu fructe drupe mici, negre din a cărui scoarţă amară se prepară un medicament astringent (Prunus padus). 2. (Bot.; reg.). Liliacl. – Din mălină (derivat regresiv).
MĂLINĂ, măline, s.f. Fructul mălinului (1), drupă sferică de culoare neagră şi cu gust amar, întrebuinţat în medicina populară. – Din bg. malina, ucr. malyna "zmeură".
MĂLURA, pers. 3 mălurează, vb. I. Refl. (Despre cereale) A se umple de mălură (1), a se înnegri din cauza mălurei, a se îmbolnăvi de mălură. – Din mălură.
MĂLURARE, mălurări, s.f. Faptul de a se mălura. [Var.: măluríre] – V. mălura.
MĂLURAT, -Ă, măluraţi, -te, adj. (Despre cereale) Atacat de mălură (1); măluros1. – V. mălura.
MĂLURĂ, măluri, s.f. 1. Boală a grâului şi a altor păioase, cauzată de unele specii de ciuperci care produc în boabe o pulbere neagră, formată din spori. 2. Numele mai multor specii de ciuperci microscopice care trăiesc parazite pe grâu sau pe alte graminee şi care produc mălura (1) (Tilletia). 3. Boabe de cereale atinse de mălură (1); pulbere neagră din interiorul lor. 4. (Bot.; pop.) Neghină. [Acc. şi: mălură] – Cf. ngr. melíni.
MĂLURICI s.m. pl. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu flori roz-purpurii şi cu fructul o păstaie, care are la maturitate culoarea brună (Orobus variegatus). – Mălură + suf. -ici.
MĂLURIRE s.f. v. mălurare.
MĂLUROS1, -OASĂ, măluroşi, -oase, adj. (Rar) Mălurat. – Mălură+ suf. -os.
MĂLUROS2, -OASĂ, măluroşi, -oase, adj. Cu maluri abrupte, cu coaste repezi; râpos, priporos. – Mal + suf. -os.
MĂLUŞOR, măluşoare, s.n. (Reg.) Măluţ. – Mal + suf. -uşor.
MĂLUŢ, măluţuri, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui mal; măluşor. – Mal + suf. -uţ.
MĂMĂLIGAR, mămăligari, s.m. 1. Persoană care mănâncă multă mămăligă. * Epitet depreciativ folosit (în trecut) la adresa ţăranilor. 2. Epitet depreciativ pentru un om lipsit de personalitate şi de energie. – Mămăligă + suf. -ar.
MĂMĂLIGĂ, mămăligi, s.f. Aliment preparat din făină de porumb (mai rar de mei, hrişcă etc.) fiartă în apă. ** Expr. (Fam.) A o pune de mămăligă = a se afla sau a ajunge într-o situaţie dificilă, neplăcută; a o păţi; a da greş. * Epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie şi de iniţiativă. [Var.: (reg.) mălígă s.f.] – Et. nec.
MĂMĂLIGOI, mămăligoaie, s.n. 1. Augmentativ al lui mămăligă. 2. (Reg.) Făcăleţ. – Mămăligă + suf. -oi.
MĂMĂLIGOS, -OASĂ, mămăligoşi, -oase, adj. (Despre oameni; depr.) Lipsit de energie, de iniţiativă; molâu, bleg. – Mămăligă + suf. -os.
MĂMĂLIGUŢĂ, mămăliguţe, s.f. Diminutiv al lui mămăligă. [Var.: măligúţă s.f.] – Mămăligă + suf. -uţă.
MĂMĂRUŢĂ, mămăruţe, s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. – Et. nec.
MĂMICĂ, mămici, s.f. Diminutiv al lui mamă; mămiţă, mămiţică, mămucă, mămulică, mămuliţă, mămuşoară, mămuţă. – Mamă + suf. -ică.
MĂMIŢĂ, mămiţe, s.f. (Fam.) Mămică. [Var.: mamíţă s.f.] – Mamă + suf. -iţă.
MĂMIŢICĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui mămiţă. [Var.: mamiţícă s.f.] – Mămiţă + suf. -ică.
MĂMOS, -OASĂ, mămoşi, -oase, adj. (Fam.) 1. (Despre copii) Care este extrem (sau excesiv) de ataşat de mamă. 2. (Despre oameni) Care este extrem (sau excesiv) de ataşat de copiii săi; ocrotitor. – Mamă + suf. -os.

MĂMOŞENIE s.f. (Fam.) Ataşament al unei fiinţe mămoase. – Mămos + suf. -enie.
MĂMUCĂ, mămuci, s.f. (Pop.) Mămică. – Mamă+ suf. -ucă.
MĂMUCUŢĂ, mămucuţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui mămucă. – Mămucă + suf. -uţă.
MĂMULAR, mămulari, s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunţişuri. – Cf. tc. mamul.
MAMULĂRIE, (2) mămulării, s.f. (Înv.) 1. Comerţ de mărunţişuri sau de vechituri; ocupaţia mămularului. 2. Prăvălie de mărunţişuri; p. ext. totalitatea obiectelor dintr-o astfel de prăvălie. – Mămular + suf. -ie.
MĂMULICĂ, mămulici, s.f. (Pop.) Mămică. – Mamă + suf. -ulică.
MĂMULIŢĂ, mămuliţe, s.f. (Pop.) Mămică. – Mamă + suf. -uliţă.
MĂMUŞOARĂ, mămuşoare, s.f. (Pop.) Mămică. – Mamă + suf. -uşoară.
MĂMUŢĂ, mămuţe, s.f. (Rar) Mămică. – Mamă + suf. -uţă.
MĂNA, pers. 3 mănează, vb. I. Refl. (Despre plante şi recolte) A căpăta mană (2); a se strica din cauza manei. – Din mană.
MĂNAT, -Ă, mănaţi, -te, adj. (Despre plante şi recolte) Atins de mană (2); stricat din cauza manei. – V. măna.
MĂNĂSTIOARĂ, mănăstioare, s.f. Diminutiv al lui mănăstire. [Pr.: -sti-oa÷, – Var.: mânăstioáră s.f.] – Mânăsfire + suf. -oară.
MĂNĂSTIRE, mănăstiri, s.f. Instituţie religioasă cuprinzând o biserică şi mai multe chilii, unde trăiesc, potrivit unor reguli de viaţă austere şi izolaţi de lume, călugări sau călugăriţe; p. restr. biserică a unei astfel de instituţii religioase; locaş în care serviciul divin este oficiat de călugări. ** Expr. A (se) duce sau a (se) închide, a intra, a trimite, a băga etc. la (o) mănăstire = a (se) călugări. [Var.: mânăstíre, (înv.) monastíre s.f.] – Din sl. monastyrî.
MĂNĂSTIRESC, -EASCĂ, mănăstireşti, adj. Care aparţine mănăstirii, privitor la mănăstire, de la mănăstire; p. ext. bisericesc, monastic. * Cum se face sau cum există la mănăstire. [Var.: mânăstirésc, -eáscă, (înv.) monastirésc, -eáscă adj.] – Mănăstire + suf. -esc.
MĂNGĂLĂU, măngălaie, s.n. (Reg.) Obiect de lemn, lung (şi dreptunghiular), cu suprafaţa ondulată, pe care se freacă rufele la spălat sau cu care se netezesc rufele de pânză groasă. – Din magh. mángoló.
MĂNGĂLUI, măngăluiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A freca sau a netezi rufele cu măngălăul. – Din magh. mángoló.
MĂNOS, -OASĂ, mănoşi, -oase, adj. 1. (Despre pământ) Care dă rod bogat; fertil, roditor. * (Despre recolte) Îmbelşugat, bogat. 2. (Despre vaci) Care dă lapte mult şi bun. 3. Fig. Care aduce câştig mare; rentabil, bănos. – Mană + suf. -os.
MĂNTĂLUŢĂ, măntăluţe, s.f. Diminutiv al lui manta. – Manta + suf. -ăluţă.
MĂNUCHI s.n. v. mănunchi.
MĂNUNCHI, mănunchiuri, s.n. 1. Cantitate de fire de grâu, de iarbă etc. care poate fi cuprinsă cu mâna; mână, mănuşă (2). 2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. "de") Buchet de flori. * Legătură de mai multe obiecte de acelaşi fel, strânse laolaltă. 3. Mâner (la unelte şi arme), coadă, plăsea. [Pl.: (rar, m.) mănunchi. – Var.: mănúchi s.n.] – Lat. manuclus.
MĂNUNCHIAŞ, (1) mănunchiaşe, s.n., (2) mănunchiaşi, s.m. 1. S.n. Diminutiv al lui mănunchi (1). 2. S.m. (Reg.) Persoană care umblă în urma secerătorului sau a cosaşului şi strânge în mănunchiuri păioasele. – Mănunchi + suf. -aş.
MĂNUNCHIULEŢ, mănunchiuleţe, s.n. (Rar) Diminutiv al lui mănunchi. – Mănunchi + suf. -uleţ.
MĂNUNT, -Ă, adj. v. mărunt.

MĂNUŞAR, (1) mănuşari, s.m., (2) mănuşare, s.n. 1. S.m. Persoană care confecţionează mănuşi (1); fabricant sau negustor de mănuşi. 2. S.n. Mănuşă de protecţie (folosită la manipularea unei bucăţi de metal fierbinte). [Var.: (1) mânuşár s.m.] – Mănuşă + suf. -ar.
MĂNUŞĂ, mănuşi, s.f. 1. Obiect de îmbrăcăminte confecţionat din lână, tricot, piele, cauciuc etc., care acoperă mâinile, protejându-le. ** Expr. A umbla (sau a se purte) cu mănuşi (cu cineva) = a avea o purtare plină de menajamente, de politeţe, de îngăduinţă (faţă de cineva). A arunca (cuiva) mănuşa = a provoca (pe cineva) la duel; p. gener. a provoca (pe cineva). A ridica mănuşa = a primi provocarea (cuiva) la duel; p. gener. a primi provocarea (cuiva). 2. (Pop.) Mănunchi (1). 3. (Reg.; şi ca termen tehnic în arheologie) Toartă (la oale, vase, căni). * P. gener. Parte a unui obiect care serveşte pentru a prinde, a apuca, a strânge. [Var.: mânúşă s.f.] – Mână + suf. -uşă.
MĂR1, meri, s.m. 1. Pom din familia rozaceelor, cu frunze mari, ovale, păroase, cu flori albe-trandafirii şi fructe globuloase, comestibile, bogate în vitamine (Malus domestica). ** Măr pădureţ = arbore din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase şi fructe mici, astringente (Malus sylvestris). ** Expr. De florile mărului = fără rost, degeaba; fără un scop anumit. 2. ** Compus: mărul-lupului = plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene şi fructe tari în formă de pară; remf (Aristolochia clematitis); măr-gutui = gutui. – Lat. melus.
MĂR2, mere, s.n. 1. Fruct al mărului1, de formă rotundă-turtită şi de diferite culori. ** Expr. (Adverbial) A bate (sau a face, a lăsa) măr (pe cineva) = a bate foarte tare (pe cineva). (reg.) ** Compus: măr-gutuie = gutuie. * Mărul discordiei = cauza neînţelegerii sau duşmăniei dintre mai multe persoane. 2. (În sintagma) Mărul lui Adam = proeminenţă a zgârciului tiroidian, vizibilă la bărbaţi în partea anterioară a gâtului; nodul gâtului. – Lat. melum.
MĂRAR s.m. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze filiforme şi cu flori galbene, întrebuinţată drept condiment (Anethum graveolens). ** Expr. A se băga în vorbă ca mărarul în ciorbă = a participa nepoftit la o discuţie. (rar) A se amesteca ca mărarul în bucate = a participa nepoftit la o discuţie. – Cf. alb. mëraj, ngr. márathron.
MĂRAZ, mărazuri, s.n. (Reg.; mai ales la pl.) Mofturi, nazuri, fasoane. [Var.: maráz s.n.] – Din tc. maraz.
MĂRĂCIN s.m. v. mărăcine.
MĂRĂCINAR, mărăcinari, s.m. Nume dat mai multor păsări călătoare mici, insectivore, cu penajul castaniu-închis şi cu gâtul negru, care trăiesc prin mărăcinişuri, în apropierea apelor (Saxicola). – Mărăcine + suf. -ar.
MĂRĂCINAŞ, mărăcinaşi, s.m. (Rar) Diminutiv al lui mărăcine. – Mărăcine + suf. -aş.
MĂRĂCINĂ s.f. v. mărăcine.
MĂRĂCINE, mărăcini, s.m. Nume generic dat unor plante a căror tulpină este acoperită cu spini; fructul ţepos al unor asemenea plante; p. restr. ghimpe, ţeapă, spin (al acestor plante). ** Expr. A sta (ca) pe mărăcini = a fi nerăbdător, a nu-şi găsi astâmpăr. A trăi ca pe mărăcini = a trăi rău. * (Mai ales la pl.) Mărăciniş. [Var.: mărăcín s.m., mărăcínă s.f.] – Lat. marrucina.
MĂRĂCINET, mărăcineturi, s.n. (Rar) Mărăciniş. – Mărăcine + suf. -et.
MĂRĂCINIŞ, mărăcinişuri, s.n. Desiş de mărăcini, loc acoperit cu mărăcini; mărăcinet. – Mărăcine + suf. -iş.
MĂRĂCINIT, -Ă, mărăciniţi, -te, adj. Mărăcinos. – Din mărăcine.
MĂRĂCINOS, -OASĂ, mărăcinoşi, -oase, adj. Plin de mărăcini, mărăcinit, spinos, ghimpos. – Mărăcine + suf. -os.

MĂRĂMIOARĂ, mărămioare, s.f. (Rar) Diminutiv al lui maramă; mărămuţă. – Maramă + suf. -ioară.
MĂRĂMUŢĂ, mărămuţe, s.f. (Rar) Mărămioară. – Maramă+ suf. -uţă.
MĂRĂRAŞ s.m. 1. Diminutiv al lui mărar. 2. Plantă erbacee acvatică din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată şi cu flori albe, foarte asemănătoare cu mărarul; chimion-de-apă (sau -de-baltă) (Oenanthe aquatica). – Mărar + suf. -aş.
MĂRE interj. (Pop.) 1. Cuvânt care exprimă: mirare; curiozitate; nedumerire; surprindere, uimire; admiraţie etc. 2. Termen de adresare; măi, bre. * Cuvânt prin care se subliniază o relatare, o afirmaţie. [Var.: mări interj.] – Cf. alb. more, ngr. moré " prost, nebun".
MĂREŢ, -EAŢĂ, măreţi, -e, adj. 1. Care trezeşte admiraţie, care se impune prin calităţi deosebite, excepţionale; grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos. 2. (Înv. şi reg.) Mândru, semeţ; îngâmfat, trufaş, orgolios. – Mări1 + suf. -eţ.
MĂREŢIE s.f. 1. Faptul de a fi măreţ; ansamblu de calităţi care trezesc admiraţie şi respect; grandoare, splendoare, fast. 2. (Înv. şi reg.) Mândrie, semeţie, trufie. – Măreţ + suf. -ie.
MĂRFAR, mărfare, s.n. Tren de marfă. [Var.: marfár s.n.] – Marfă + suf. -ar.
MĂRFŞOARĂ s.f. v. mărfuşoară.
MĂRFUŞOARĂ, mărfuşoare, s.f. Diminutiv al lui marfă. [Var.: mărfşoáră s.f.] – Marfă + suf. -uşoară.
MĂRGĂRELE s.f. pl. Mărgăritărele, perle mici. – Cf. mărgăritărel.
MĂRGĂRI, mărgăresc, vb. IV. Intranz. (Pop.; în urări) A prospera, a înflori. – Din mărgărit1 (derivat regresiv).
MĂRGĂRINT s.m. v. mărgărit1.
MĂRGĂRIT1, (1) mărgărite, s.n., (2) s.m. 1. S.n. Mărgăritar (1). 2. S.m. Lăcrimioară. [Var.: (2) mărgărínt s.m.] – Din ngr. margharítis.
MĂRGĂRIT2, -Ă, mărgăriţi, -te, adj. (Pop.; despre pomi) Înflorit. – V. mărgări.
MĂRGĂRITAR, (1, 2) mărgăritare, s.n., (3, 4) s.m. 1. S.n. Boabă rotundă şi tare de culoare albă-strălucitoare cu reflexe sidefii, care se formează în corpul unor scoici şi care se întrebuinţează ca podoabă de preţ; perlă, mărgărit1. ** Loc. adj. De mărgăritar = împodobit, bătut, incrustat cu mărgăritare (1). * Fig. Lucru fără cusur, de mare valoare. 2. S.n. Pietriş mărunt la betoane pentru faţade, mozaicuri, pentru aşternut pe alei etc. 3. S.m. (Bot.) Lăcrimioară, cerceluş (2). 4. S.m. Numele unei specii de vâsc care creşte numai pe stejari, cu fructe în formă de bobiţe galbene; vâsc-de-stejar (Loranthus europaeus). – Din ngr. margaritári.
MĂRGĂRITĂ, mărgărite, s.f. (Bot.; pop.) Margaretă. – Din ngr. margaríta.
MĂRGĂRITĂRAŞ, mărgărităraşe, s.n. Mărgăritărel (1). – Mărgătirar + suf. -aş.
MĂRGĂRITĂREL, mărgăritărele, s.n. 1. Diminutiv al lui mărgăritar (1); mărgărităraş. 2. (Bot.; la pl.) Lăcrimioară. – Mărgăritar + suf. -el.
MĂRGEA, -ICĂ, mărgele, s.f. 1. Boabă (mică) de sticlă, de piatră etc, de forme şi culori diferite (înşirată pe aţă, cusută pe un veşmânt etc.), folosită ca podoabă; (la pl.) şirag format din asemenea obiecte. 2. (La pl.) Protuberanţe ale pielii de pe capul şi gâtul curcanului. 3. (În forma mărgică) Numele dat mai multor plante erbacee din familia gramineelor, cu flori mici, dispuse câte una sau două în vârful unor spiculeţe (Melica). – Din lat. margella. – Mărgică; cu schimbare de suf.
MĂRGEAN subst. 1. Nume dat unor specii de animale care trăiesc în colonii marine formate din mai mulţi indivizi de culoare roşie, mai rar albă, înfipţi pe un schelet calcaros; coral 1 (Corallium); p. ext. scheletul calcaros al acestor

animale, din care se fac podoabe; podoabă făcută din acest schelet. 2. Şirag de mărgele făcut dintr-un material asemănător cu mărgeanul (1). – Din tc. mercan.
MĂRGELAT, -Ă, mărgelaţi, -te, adj. Împodobit cu mărgele (1). * (Despre animale) Care are la gât nişte protuberanţe în formă de mărgele (1). – Mărgea + suf. -at.
MĂRGELUŞĂ, mărgeluşe, s.f. 1. Diminutiv al lui mărgea (1); mărgeluţă. 2. Plantă erbacee mică, cu flori albe, albastre sau trandafirii (Lithospermum arvense). – Mărgea + suf. -uşă.
MĂRGELUŢĂ, mărgeluţe, s.f. Mărgeluşă (1). – Mărgea + suf. -uţă.
MĂRGHILĂ, mărghile, s.f. (Reg.) Loc mlăştinos; mocirlă, baltă. [Acc. şi: mărghilă] – Et. nec.
MĂRGINAŞ, -Ă, mărginaşi, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se află la margine, la hotar, la extremitate; periferic, lăturalnic, limitrof. 2. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care locuieşte, care se află la marginea unei aşezări omeneşti, a unui teritoriu etc.; mărginean. – Margine + suf. -aş.
MĂRGINEAN, -Ă, mărgineni, -e, adj., s.m. şi f. (Înv. şi reg.) Mărginaş (2). – Margine + suf. -ean.
MĂRGINI, mărginesc, vb. IV. 1. Tranz. A forma limitele, marginile unui lucru, unei suprafeţe etc.; a contura un lucru, o suprafaţă, a încadra, a delimita. * A stabili anumite limite. * Refl. recipr. A se învecina cu..., a avea hotar comun cu... 2. Tranz. şi refl. A (se) limita, a (se) reduce, a (se) restrânge, a (se) rezuma. 3. Tranz. (Înv.) A ţine sub pază, a fixa cuiva domiciliu forţat; a închide. – Din margine.
MĂRGINIRE, mărginiri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) mărgini şi rezultatul ei. 2. Fig. Posibilitate redusă de înţelegere, de intuiţie; îngustime spirituală, mediocritate (în gândire, în concepţii); prostie. – V. mărgini.
MĂRGINIT, -Ă, mărginiţi, -te, adj. 1. Limitat, redus. 2. Fig. (Despre oameni) Lipsit de inteligenţă; limitat, redus, prost; (despre calităţi intelectuale, sufleteşti etc.) lipsit de agerime, de profunzime. – V. mărgini.
MĂRGINUŢĂ, mărginuţe, s.f. Diminutiv al lui margine; mărgioară. – Margine + suf. -uţă.
MĂRGIOARĂ, mărgioare, s.f. Diminutiv al lui margine; mărginuţă. [Pr.: -gi-oa-] – Margine + suf. -ioară.
MĂRI1, măresc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A creşte sau a face să crească în dimensiuni, în număr, în cantitate etc.; a spori sau a face să sporească, a (se) înmulţi. * Refl. A creşte în vârstă, a se face mai mare. 2. Tranz. A creşte, a ridica (valoarea, preţul). 3. Tranz. şi refl. A (se) intensifica, a (se) dezvolta. 4. Tranz. şi refl. A (se) prelungi în timp. 5. Tranz. A da cinstea, consideraţia cuvenită; a stima, a preţui, a slăvi, a preamări pe cineva sau ceva. 6. Refl. (Înv. şi pop.) A se îngâmfa, a se făli, a se mândri. – Din mare1.
MĂRI2 interj. v. măre.
MĂRICEL, -EA, -ICĂ, măricei, -ele, adj. Mărişor. – Mare1 + suf. -icel, -icică.
MĂRIE, mării, s.f. (Înv.) 1. (Urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Termen de reverenţă la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.; înălţime, domnie, maiestate. 2. Situaţie înaltă, rang, demnitate, putere. * Slavă, onoare, cinste, glorie. 3. Îngâmfare, trufie, mândrie, fală. – Mare1 + suf. -ie.
MĂRIME, mărimi, s.f. 1. Însuşirea de a fi mare1; întindere, dimensiune, cantitate, volum. * Talie, statură. * Proporţie, valoare. * Importanţă, însemnătate, gravitate. * (Fiz.) Proprietate comună a unor obiecte, pe baza căreia acestea pot fi ordonate într-un şir. ** Mărime de stare = mărime a unui

sistem fizic, care variază cu aceeaşi valoare, oricum ar trece sistemul între două stări date. (Astrom.) Mărime stelară = măsură a strălucirii unui astru; magnitudine. * (Mat.) Fiecare dintre elementele unei mulţimi abstracte ataşate unui spaţiu geometric cu una sau mai multe dimensiuni şi având o structură algebrică independentă de sistemul de coordonate utilizat în acest spaţiu. 2. Durată. 3. Strălucire, grandoare; glorie, faimă. * Loc de frunte într-o anumită ierarhie; funcţie sau situaţie înaltă, rang, demnitate; (concr.) persoană care deţine un rol important în ierarhia socială; demnitar; fruntaş. 4. (Înv.) Nobleţe sufletească, mărinimie. 5. (Înv.) Mândrie, aroganţă, trufie. – Mare1 + suf. -ime.
MĂRINIMIE s.f. Bunăvoinţă, înţelegere, bunătate, generozitate. * (Înv.) Bărbăţie, curaj. – Măre1 + inimă + suf. -ie (după lat. magnanimitas).
MĂRINIMOS, -OASĂ, mărinimoşi, -oase, adj. Care este plin de mărinimie, de înţelegere, de bunătate; generos. – Mare + inimos (după lat. magnanimus).
MĂRIRE, măriri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) mări1 şi rezultatul ei; mărit3. * (Fiz.) Operaţie de copiere fotografică prin proiecţie, în scopul obţinerii unor pozitive mai mari decât negativele copiate. * Loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială); rang, demnitate; (concr.) persoană care ocupă o funcţie înaltă în ierarhia socială; fruntaş, demnitar. * Glorie, strălucire, splendoare. * Putere, autoritate, tărie. 2. (Înv.) Mărie (1). – V. mări1.
MĂRIŞOR, -OARĂ, mărişori, -oare, adj. Diminutiv al lui mare1; măricel, măruţ. – Mare1 + suf. -işor.
MĂRIT1, măriţi, s.m. (Înv. şi reg.) Soţ; mire. – Lat. maritus.
MĂRIT2 s.n. (Pop.) Măritat1. ** Loc. adj. De mărit = (despre fete) bună de măritat. ** Expr. A-şi face de mărit = a face vrăji pentru a se mărita. – Din mărita (derivat regresiv).
MĂRIT3 s.n. Faptul de a (se) mări1; mărire. – V. mări1.
MĂRIT4, -Ă, măriţi, -te, adj. 1. Devenit mai mare1; crescut. * (Despre ochi) Care este larg deschis; lărgit. 2. Slăvit, măreţ, înălţat, glorios; cinstit. * Vestit, celebru, ilustru, nobil. – V. mări1.
MĂRITA, mărit, vb. I. 1. Refl. (Despre femei) A se căsători. * Tranz. A da o fată în căsătorie. ** Compus: subst. mărită-mă-mamă = (Bot.) ruji galbene. 2. Tranz. (Fam.) A vinde cu un preţ derizoriu un lucru nefolositor sau de proastă calitate, a se descotorosi de ceva. – Lat. maritare.
MĂRITARE s.f. (Rar) Măritat1. – V. mărita.
MĂRITAT1 s.n. Faptul de a (se) mărita; măritiş, măritare, mărit2. ** Loc. adj. De măritat = (despre o fată) de vârstă potrivită pentru căsătorie; nubilă. – V. mărita.
MĂRITAT2, -Ă, măritaţi, -te, adj. (Despre femei) Căsătorită. * (Reg.; despre bărbaţi) Care se stabileşte prin căsătorie în casa soţiei. – V. mărita.
MĂRITIŞ, măritişuri, s.n. Măritat1. – Mărita+ suf. -iş.
MĂRITOR, -OARE, măritori, -oare, adj. Care măreşte. – Mări1 + suf. -tor.
MĂRIUŢĂ, măriuţe, s.f. 1. (Entom.; reg.) Buburuză. 2. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: -ri-u-] – Cf. n. pr. Măriuţa.
MĂRMURAR, mărmurari, s.m. Meşter care lucrează marmura. – Marmură + suf. -ar.
MĂRMURI, mărmuresc, vb. IV. 1. Tranz. (Reg.) A lucra ceva în marmură. 2. Intranz. Fig. (Înv. şi pop.) A înmărmuri, a încremeni (de frică, groază). – Din marmură.
MĂRMURIRE, mărmuriri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a mărmuri şi rezultatul ei. – V. mărmuri.

MĂRMURIT, -Ă, mărmuriţi, -te, adj. 1. (Rar) Lucrat în marmură; sculptat. 2. Fig. Înmărmurit. * (Despre obiecte) Neclintit, nemişcat. – V. mărmuri.
MĂROI, -OAIE, măroi, -oaie, adj. (Reg.) Augmentativ al lui marel. – Mare + suf. -oi.
MĂRŞĂLUI, mărşăluiesc, vb. IV. Intranz. A se deplasa în marş; a mărşui. * (Fam.) A face un drum lung, obositor. – Marş + suf. -ălui.
MĂRŞĂLUIRE, mărşăluiri, s.f. Acţiunea de a mărşălui. – V. mărşălui.
MĂRŞĂLUITOR, mărşăluitori, s.m. Atlet specializat în proba sportivă de marş. [Pr.: -lu-i-] – Mărşălui + suf. -tor.
MĂRŞUI, mărşuiesc, vb. IV. Intranz. A mărşălui. – Marş + suf. -ui.
MĂRTURIE, mărturii, s.f. 1. Declaraţie făcută de o persoană pentru a adeveri un lucru sau pentru a-şi susţine părerile. * Spec. Depoziţie făcută de un martor în faţa unei instanţe judecătoreşti. ** Mărturie mincinoasă = infracţiune care constă în fapta unui martor de a face afirmaţii mincinoase sau de a nu spune tot ce ştie. ** Expr. A sta (sau a fi) mărturie = a se afla de faţă, a fi martor. * (Înv.) Mărturisire a credinţei. * (Rar) Martor. 2. Dovadă, atestare; semn, probă, indiciu. 3. (Reg.) Târg săptămânal (fixat în zilele în care oamenii veneau la oraş pentru a depune mărturii 1). – Martur + suf. -ie.
MĂRTURISANIE, mărturisanii, s.f. (Înv.) Spovedanie. – Mărturisi + suf. -anie.
MĂRTURISI, mărturisesc, vb. IV. 1. Tranz. A declara, a relata, a spune, a susţine. * Spec. A face o depoziţie în faţa unei instanţe. * (Înv.) A propovădui, a predica o credinţă, o învăţătură morală. 2. Intranz. şi tranz. A dovedi, a adeveri, a proba. 3. Tranz. A recunoaşte (ca adevărat); a admite, a accepta. 4. Tranz. A spune deschis, a da pe faţă, a arăta fără ocol. 5. Tranz. şi refl. A (se) destăinui. * Refl. A se spovedi. * Tranz. (Despre duhovnici) A primi spovedania cuiva; a spovedi. – Din sl. marturisati.
MĂRTURISIRE, mărturisiri, s.f. Faptul de a (se) mărturisi; mărturie. 1. Afirmare, susţinere. * Spec. Depoziţie făcută de o persoană în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală despre fapta penală sau civilă săvârşită. 2. Destăinuire, confidenţă. 3. Spovedanie. – V. mărturisi.
MĂRTURISIT, -Ă, mărturisiţi, -te, adj. Care este declarat, relatat; care este spus deschis, pe faţă. – V. mărturisi.
MĂRTURISITOR, mărturisitori, s.m. (Înv.) Persoană care arată, susţine, probează ceva; spec. persoană care depune o mărturie în faţa unei instanţe; martor. * (Adjectival) Doveditor, probant. * Duhovnic, confesor. – Mărturisi + suf. -tor.
MĂRŢÂNĂ, mărţâne, s.f. (Pop.) Iapă slabă, bătrână; mârţoagă, gloabă. * (Reg.) Epitet injurios dat unei femei de moravuri uşoare. – Din bg. mărcina.
MĂRŢIŞOR, (1) mărţişoare, s.n., (2, 3, 4) mărţişori, s.m. 1. S.n. Mic obiect de podoabă legat de un fir împletit, roşu cu alb, care se oferă în dar ca semn al sosirii primăverii, mai ales femeilor şi fetelor, la 1 martie; marţ2. 2. S.m. (Pop.) Martie. 3. S.m. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunzele crestate adânc şi cu flori galbene (Geum montanum). 4. S.m. (Bot., reg.) Ament (de salcie, de răchită etc.). – Marţ2 +suf. -işor.
MĂRUNT, -Ă, mărunţi, -te, adj. 1. De dimensiuni, de proporţii reduse; (foarte mic). * Cu elemente componente foarte mici; fin. * (Adesea adverbial) Tăiat, sfărâmat, rupt în bucăţi de dimensiuni reduse. * (Despre scris) Cu litere foarte mici. * (Despre ploaie, burniţă etc.) Cu stropi sau fulgi mici şi deşi. 2. (Despre bani; adesea substantivat) Cu monede divizionare, cu mărunt. 3. De înălţime, de statură mică; scund, mic. * Scurt. 4. (Despre mers) Cu paşi mici (şi grăbiţi). * (Substantivat, f. art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. 5. (Despre fiinţe) Care este de vârstă fragedă, abia născut

sau de câţiva ani; care este nevârstnic. 6. Fig. Care are o importanţă, o valoare redusă; mic, neînsemnat. ** Expr. Multe şi mărunte = lucruri de tot felul. * Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie; de rând. 7. Fig. (Despre oameni) Lipsit de înţelegere, de generozitate, care dovedeşte orizont limitat. [Var.: (pop.) mănúnt, -ă adj.] – Lat. minutus.
MĂRUNTAIE s.f. pl. 1. Totalitatea organelor interne la animale şi la om; viscere, vintre; p. restr. organele interne aflate în cavitatea abdominală. ** Expr. A şti toate măruntaiele (din cineva) = a cunoaşte gândurile cele mai ascunse (ale cuiva). * Spec. Totalitatea organelor interne comestibile ale animalelor. 2. Fig. Partea cea mai adâncă a unui lucru; fund, adâncime, mijloc. * Interiorul fiinţei omeneşti, considerat ca sediu al gândirii, al sentimentelor şi al conştiinţei. [Pr.: -ta-ie] – Lat. minutalia.
MĂRUNŢEL, -EA, -ICĂ, mărunţei, -ele, adj. Diminutiv al lui mărunt. * (Substantivat, m. art.) Dans popular românesc din Bihor, cu mişcare rapidă, executat în perechi; melodie după care se execută acest dans. – Mărunt + suf. -el, -ea, -ică.
MĂRUNŢI, mărunţesc, vb. IV. Tranz. A tăia, a fărâmiţa, a rupe, a împărţi, a sfărâma în bucăţi mici; a pisa. ** Loc. adv. Pe mărunţite = cu mişcări scurte şi repezi. – Din mărunt.
MĂRUNŢIME, mărunţimi, s.f. (Rar) Însuşire a ceea ce este mărunt sau neînsemnat; (concr.) ceea ce este de vârstă fragedă, tânăr, nevârstnic. * (Concr.) Lucru fără valoare, neînsemnat. – Mărunt + suf. -ime.
MĂRUNŢIRE, mărunţiri, s.f. Acţiunea de a mărunţi. – V. mărunţi.
MĂRUNŢIŞ, mărunţişuri, s.n. 1. Lucru mărunt, fără valoare; (la pl.) obiecte şi materiale accesorii (ace, aţă, nasturi etc.); mărunţiş. * Vânat format din animale mici. 2. Fig. (La pl.) Fapte lipsite de importanţă; nimicuri, fleacuri. 3. (Cu sens colectiv) Monede (de metal) de valoare mică. 4. (Înv.; în loc. adv.) Cu mărunţişul = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. – Mărunt + suf. -iş.
MĂRUNŢIŞAR, mărunţişari, s.m. (Rar) Negustor de mărunţişuri. – Mărunţiş + suf. -ar.
MĂRUNŢIT s.n. Faptul de a mărunţi. – V. mărunţi.
MĂRUNŢUŞ, mărunţuşuri, s.n. (Înv. şi pop.) Mărunţiş. – Mărunt + suf. -uş.
MĂRUŢ, -Ă, măruţi, -e, adj. (Pop.) Mărişor. – Mare1 + suf. -uţ.
MĂSAI, măsaie, s.n. (Reg.) Faţă de masă. * Şervet, prosop; spec. ştergar pentru împodobit pereţii în casele ţărăneşti. – Masă2 + suf. -ai.
MĂSAR, (1) măsari, s.m., (2) măsare, s.n. (Reg.) 1. S.m. Tâmplar, dulgher. 2. S.n. Faţă de masă. – Masă2 + suf. -ar.
MĂSĂLAR s.m. Numele popular al lunii august. – Et. nec.
MĂSĂRIŢĂ, măsăriţe, s.f. (Reg.) Faţă de masă. – Masă2 + suf. -ăriţă.
MĂSCARĂ, măscări, s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Faptă sau vorbă necuviincioasă; neruşinată; ocară; obscenitate, pornografie. ** Expr. A face de măscară = a face de râs. – Din măscări (derivat regresiv).
MĂSCĂREALĂ, măscăreli, s.f. (Reg.) Batjocură, ocară. – Măscări + suf. -eală.
MĂSCĂRI, măscăresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a ocărî, folosind vorbe urâte; a batjocori. * Fig. A înjosi, a pângări o idee, un sentiment. – Din mascara.
MĂSCĂRICI, măscărici, s.m. 1. Actor de comedie în teatrul popular (de circ, de bâlci etc.), care execută şi numere de acrobaţie, muzicale, de dresură etc.; saltimbanc, paiaţă, clovn. * Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol. 2. (În evul mediu) Persoană angajată la curţile regale sau senioriale pentru a amuza asistenţa; bufon. – Măscări + suf. -ici.

MĂSCĂRICIUNE, măscăriciuni, s.f. (Înv.) Vorbă, gest, purtare trivială; măscărie. – Măscări + suf. -ciune.
MĂSCĂRIE, măscării, s.f. (Înv.) Măscăriciune. – Măscări + suf.-ie.
MĂSCUI, măscuiesc, vb. IV. Refl. (Înv.) A se masca. – Mască + suf. -ui.
MĂSCUIT, -Ă, măscuiţi, -te, adj. (Înv.) Mascat. – V. măscui.
MĂSEA, măsele, s.f. 1. Fiecare dintre dinţii mari (terminaţi cu o suprafaţă plată) fixaţi în partea posterioară a maxilarelor, după canini, la om şi la unele animale, servind la zdrobirea şi la măcinarea alimentelor; molar1. ** Măsea de minte = fiecare dintre cele patru măsele care apar la sfârşitul adolescenţei. ** Expr. (Oltean) cu douăzeci şi patru (sau cu gura plină) de măsele = (om) voinic şi isteţ, descurcăreţ, abil. A-i crăpa (cuiva) măseaua (sau măselele) (în gură) = a fi nerăbdător; a avea mare nevoie de ceva. A trage (sau a o lua) la măsea = a bea mult, a fi beţiv. N-ajunge nici pe o măsea = e foarte puţin, insuficient. A nu avea ce pune (sau a nu ajunge) (nici) pe o măsea sau nici cât (să) pui pe o măsea = a avea foarte puţin (de mâncare). A lepăda, a arunca, etc. (Pe cineva sau ceva) ca pe o măsea stricată = a se debarasa (de cineva sau ceva) fără părere de rău. 2. (Bot.) ** Compus: măseaua-ciutei = mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori roşii, cu frunze pătate roşu-brun (Erythronium dens canis). 3. Nume dat mai multor obiecte sau părţi de obiecte asemănătoare, ca formă sau ca funcţie, cu măseaua (1) (la roata morii, la grindeiul de la piuă, la grapă, leucă, tălpile saniei, bocanci etc.). – Lat. maxilla "maxilar".
MĂSELAR, măselari, s.m. (Reg.) 1. (Bot.) Măselariţă. 2. Nume dat diferitelor părţi ale unor obiecte sau unelte. – Din măsea + suf. -ar.
MĂSELARIŢĂ, măselariţe, s.f. Plantă medicinală toxică din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă şi cu flori galbene cu nervuri violete, din care se extrage atropina; sunătoare, măselar, nebunariţă (Hyoscyamus niger). – Măsea + suf. -ariţă.
MĂSELAT, -Ă, măselaţi, -te, adj. (Reg.; despre porumb) Cu bobul mare şi alb. – Din măsea.
MĂSELUŢĂ, măseluţe, s.f. Diminutiv al lui măsea. – Măsele (pl. lui măsea) + suf. -uţă.
MĂSLAG, măslage, s.n. 1. Fructul foarte toxic al unei plante orientale (Anamirta cocculus), în formă de boabă roşie, întrebuinţat uneori pentru a ameţi peştii spre a-i pescui mai uşor. 2. (Bot.; reg.) Ciumăfaie. – Din magh. maszlag.
MĂSLIN, măslini, s.m. 1. Arbore fructifer cu frunze persistente, lanceolate, de culoare verde-deschis pe partea superioară şi albă-argintie pe partea inferioară, pieloase, lucioase, şi cu fructe ovoide, brune-verzui, cultivat mai mult în regiunile mediteraneene pentru lemnul şi mai ales pentru fructele lui, bogate în ulei (Olea europaea). 2. Ramură de măslin (1), simbol al păcii. – Din măslină (derivat regresiv).
MĂSLINAR, măslinari, s.m. (Rar) Negustor de măsline; p. ext. băcan. – Măslină + suf. -ar.
MĂSLINĂ, măsline, s.f. Fructul măslinului (1), comestibil, de culoare brună-verzuie, foarte bogat în ulei; olivă. – Din sl. maslina.
MĂSLINIU, -IE, măslinii, adj. (Despre faţa sau pielea oamenilor) De culoarea măslinei (1); galben-verzui bătând în negru; smead. – Măslină+ suf. -iu.
MĂSLUI, măsluiesc, vb. IV. Tranz. A face semne pe cărţile de joc pentru a le recunoaşte sau a le aranja astfel încât să înşele pe ceilalţi jucători şi să câştige. * P. gener. A falsifica, a trişa. – Probabil maslă + suf. -ui.
MĂSLUIALĂ, măsluieli, s.f. (Rar) Măsluire. [Pr.: -lu-ia-] – Măslui + suf. -eală.

MĂSLUIRE, măsluiri, s.f. Acţiunea de a măslui şi rezultatul ei; măsluială. * P. gener. Falsificare, trişare. – V. măslui.
MĂSLUIT, -Ă, măsluiţi, -te, adj. (Despre cărţile de joc) Însemnat sau aranjat pentru a da măsluitorilor posibilitatea de a înşela la joc. * P. gener. Falsificat; fals, prefăcut. – V. măslui.
MĂSLUITOR, -OARE, măsluitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care măsluieşte cărţile de joc. * P. gener. Falsificator, trişor. [Pr.: -lu-i-] – Măslui + suf. -tor.
MĂSOAIE s.f. v. măsoi.
MĂSOI, măsoaie, s.n. (Rar) Augmentativ al lui masă2. * (Reg.) Faţă de masă. [Var.:măsoaie s.f.] – Masă2 + suf. -oi.
MĂSORIŞTE, măsorişti, s.f. (Înv.) Măsurare, măsurătoare. – Măsură + suf. -işte.
MĂSURĂ, măsór, vb. I. I. Tranz. 1. A determina cu instrumente sau aparate de măsură, etaloane etc. valoarea unei mărimi (lungime, masă, greutate, tensiune electrică etc.); a lua măsura; spec. a cântări. * (Rar) A aplica pedepse, lovituri etc. ** Expr. (Glumeţ) A măsura pe cineva (sau a măsura cuiva ceva) pe spinare = a bate, a lovi (pe cineva). 2. A evalua, a aprecia valoarea, mărimea. ** Expr. (Reg.) A-i măsura (cuiva) vorba cu îmblăciul, se zice despre cineva care spune nimicuri sau care vorbeşte nedesluşit. 3. A străbate (pe jos), a parcurge de la un capăt la altul un spaţiu, o distanţă. 4. A cuprinde cu ochii, a cerceta cu privirea o distanţă, un loc; a scruta. * A privi pe cineva cu atenţie; a privi dispreţuitor sau ameninţător. II. Fig. 1. Tranz. A cântări, a modera, a înfrâna cuvintele, gesturile, manifestările etc. 2. Refl. şi tranz. A (se) compara cu cineva din punctul de vedere al forţei fizice, intelectuale etc. ** Expr. (Tranz.) A-şi măsura puterile = a se lua la întrecere în luptă. – Lat. mensurare.
MĂSURABIL, -Ă, măsurabili, -e, adj. Care se poate măsura. – Măsura + suf. -bil (după fr. mesurable).
MĂSURARE, măsurări, s.f. Acţiunea de a (se) măsura; determinare a valorii unei mărimi; măsură (I, 1), măsurătoare, măsurat1. – V. măsura.
MĂSURAT1 s.n. Măsurare. – V. măsura.
MĂSURAT2, -Ă, măsuraţi, -te, adj. 1. (Despre corpuri, fenomene, dimensiuni) Determinat, evaluat. 2. Limitat; mărginit. 3. Fig. Moderat, cumpătat, cu măsură. * (Despre paşi, mers etc.) Domol, tacticos. – V. măsura.
MĂSURĂ, măsuri, s.f. I. 1. Valoare a unei mărimi, determinată prin raportare la o unitate dată; măsurare, determinare. ** Loc. adj. şi adv. După (sau pe) măsură = (despre îmbrăcăminte sau încălţăminte) potrivit cu dimensiunile corpului; după dimensiuni potrivite. De (sau pe) o măsură = deopotrivă, la fel, egal. ** Loc. adv. În mare (sau în largă) măsură = în mare parte, în mare cantitate, mult. În mică măsură = într-o proporţie neînsemnată. În egală măsură = la fel, în mod egal. ** Loc. prep. După (sau pe, în) măsura... = în raport cu..., proporţional cu... ** Loc. conj. Pe măsură ce = cu cât. În măsura în care... = numai atât cât... ** Loc. vb. A lua (cuiva) măsură = a măsura diferite dimensiuni (ale cuiva) în vederea confecţionării unor haine, ghete etc. 2. Unitate convenţională pentru măsurarea dimensiunilor, cantităţilor, volumelor etc.; vas, aparat etc., care reprezintă această unitate convenţională. ** Instrument (sau aparat) de măsură = instrument (sau aparat) cu care se măsoară. * Loc. adv. Cu aceeaşi măsură = în acelaşi fel. * Conţinutul unui astfel de instrument. 3. Cantitate determinată, întindere limitată. 4. Cea mai mică diviziune care stă la baza organizării şi grupării duratei sunetelor muzicale şi care se notează printr-o fracţie plasată la începutul primului portativ. ** Bară de măsură = fiecare dintre liniuţele care taie vertical portativul, divizând durata piesei muzicale în unităţi metrice egale. ** Expr. A

bate măsura = a executa cu mâna sau cu piciorul mişcări egale şi regulate, care marchează diviziunile grupurilor de note aflate în fiecare unitate delimitată de barele de măsură. 5. Unitate metrică compusă dintr-un anumit număr de silabe accentuate şi neaccentuate sau (în metrica antică) dintr-un anumit număr de silabe lungi şi scurte, care determină ritmul unui vers. 6. (Fil.) Categorie a dialecticii care reflectă legătura dintre cantitate şi calitate, cuprinzând intervalul în limitele căruia schimbările cantitative pe care le suferă un anumit lucru sau fenomen nu duc la o transformare a calităţii lui. II. Fig. 1. (Mai ales la pl.) Dispoziţie, procedeu, mijloc întrebuinţat pentru realizarea unui anumit scop; hotărâre, prevedere. ** Măsură de siguranţă = mijloc de prevenţie specială, prevăzut de legea penală şi folosit faţă de infractorii care prezintă pericol. ** Expr. A lua măsuri = a executa o serie de lucrări sau a duce o acţiune în vederea realizării unui anumit scop. 2. Capacitate; valoare, putere, grad. ** Expr. A fi în măsură (să...) = a fi în stare, a avea posibilitatea, calitatea de a face, de a realiza (ceva). A-şi da măsura = a-şi manifesta talentul, priceperea în realizări concrete, a arăta totalitatea resurselor de care dispune, a dovedi că este capabil să facă, să realizeze ceva. 3. Limită, punct extrem până la care se poate concepe, admite sau până la care este posibil ceva; moderaţie, cumpătare, înfrânare. ** Loc. adv. Fără (de) măsură = din cale-afară, nemăsurat, exagerat, excesiv. Peste măsură = mai mult decât trebuie, exagerat, excesiv. Cu măsură = în limite acceptabile, moderat, chibzuit. ** Expr. În măsura posibilului = atât cât va fi posibil. – Lat. mensura.
MĂSURĂTOARE, măsurători, s.f. Măsurare, determinare. – Măsurat1 + suf. -oare.
MĂSURĂTOR, -OARE, măsurători, -oare, adj., subst. 1. Adj. (Rar) Care măsoară; cu care se măsoară. 2. S.m. şi f. Persoană care măsoară ceva; spec. lucrător care efectuează operaţii de măsurare. ** (Pop.) Măsurător de pământ = inginer hotarnic. 3. S.n. şi f. Nume dat unor obiecte care servesc la măsurat. * Compas sau instrument folosit pentru a măsura sau a verifica dimensiunile interioare sau exterioare ale unui obiect. – Măsura + suf. -ător.
MĂSUŢĂ, măsuţe, s.f. Diminutiv al lui masă2; mescioară, mesişoară. ** Măsuţă de noapte = noptieră. [Var.: mesúţă s.f.] – Masă2 + suf. -uţă.
MĂŞCAT, -Ă, măşcaţi, -te, adj. (Despre cereale) Cu bobul mare, bombat, plin. * Mare, gros. [Var.: maşcát, -ă adj.] – Din măciucat.
MĂTANIE, mătănii, s.f. (În unele practici religioase) 1. Îngenunchere şi înclinare a corpului până la pământ, în semn de veneraţie şi de pocăinţă. * P. gener. Plecăciune adâncă în semn de respect; temenea, ploconeală. 2. (La pl.) Şirag de mărgele de os, de lemn etc. pe care călugării sau credincioşii mireni socotesc rugăciunile rostite. 3. (Înv.) Mănăstire în care a fost călugărită o persoană şi de care aceasta depinde din punct de vedere religios. [Var.: metánie s.f.] – Din sl. metanija.
MĂTASE, (1) mătăsuri, s.f. 1. Fibră textilă naturală de borangic prelucrat. * Fibră textilă vegetală sau sintetică fabricată prin diverse procedee chimice şi având proprietăţi asemănătoare cu cele ale firului de borangic. * Ţesătură fină, cu desime mare şi greutate mică, executată din astfel de fibre; (la pl.) varietăţi de ţesături din aceste fibre. ** Loc. adj. De mătase = mătăsos, lucios, moale. ** Expr. Crescut în mătase = crescut în avuţie, în belşug; răsfăţat, cocoloşit. * Aţă de mătase (1). 2. (Bot.; cu sens colectiv) Fire subţiri, cafenii-gălbui, care învelesc ştiuletele porumbului şi care ies din pănuşi în formă de smoc. 3. (Bot.) ** Compuse: mătasea-broaştei = denumire dată unor alge verzi, filamentoase, care formează mase plutitoare la suprafaţa apelor dulci

stătătoare; mătasea-bradului = mătreaţă-de-arbori. [Pr.: (reg.) mătasă] – Lat. metaxa.
MĂTĂCINĂ, mătăcine, s.f. Numele a două plante erbacee aromatice: a) plantă meliferă, originară din Siberia, cu frunze lanceolate şi cu flori albastre sau albe, cultivată ca plantă ornamentală şi pentru florile ei bogate în nectar (Dracocephalum moldavica); b) roiniţă2. [Var.: mătăciúne s.f.] – Din bg. maticina, scr. matočina.
MĂTĂCIUNE s.f. v. mătăcină.
MĂTĂHALĂ s.f. v. matahală.
MĂTĂHĂI, mătăhăiesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.) A (se) mişca greoi de colo până colo; a (se) clătina, a (se) împletici. – Et. nec.
MĂTĂHĂLOS, -OASĂ, mătăhăloşi, -oase, adj. Mare şi greoi (ca o matahală); diform. * Fig. (Despre gesturi, atitudini, mişcări) Lipsit de supleţe, greoi. – Matahală + suf. -os.
MĂTĂHUIE, mătăhui, s.f. (Reg.) Matahală. – Cf. magh. mátoha.
MĂTĂLICĂ pron. pers. (Fam.) Diminutiv al lui matale. [Var.: (reg.) tălică pron. pers.] – Matale + suf. -ică.
MĂTĂLUŢĂ pron. pers. (Fam.) Diminutiv al lui matale. – Matale + suf. -uţă.
MĂTĂNĂI, mătănăiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) 1. A face mătănii; a se înclina. 2. A se clătina, a se bălăbăni. * Fig. A fi nehotărât; a şovăi, a ezita. – Cf. mătanie.
MĂTĂSAR, -Ă, mătăsari, -e, adj. 1. S.m. (Înv.) Persoană care lucra sau vindea mătase (1). 2. S.m. Pasăre din nordul Europei (care petrece iarna la noi), de culoare sură-roşietică, cu aripile şi gâtul negre cu pete roşii şi cu un moţ de pene în creştetul capului (Bombycilla garrulus). 3. Adj. (Reg.) Care produce mătase (1). – Mătase + suf. -ar.
MĂTĂSĂRIE1, mătăsării, s.f. 1. Cantitate (mare) de mătăsuri. 2. (Înv.) Ţesătură de mătase; produse confecţionate din această ţesătură. – Mătase + suf. -ărie.
MĂTĂSĂRIE2, mătăsării, s.f. 1. Fabrică de mătăsuri. * Industrie, comerţ de mătăsuri. 2. Meseria mătăsarului (1). – Mătăsar + suf. -ie.
MĂTĂSICĂ s.f. Ţesătură subţire de mătase vegetală amestecată cu bumbac. – Mătase + suf. -ică.
MĂTĂSOS, -OASĂ, mătăsoşi, -oase, adj. Moale, neted şi lucios ca mătasea (1). – Mătase + suf. -os.
MĂTĂUZ, mătăuze, s.n. Mănunchi de busuioc, cu care preotul stropeşte cu agheasmă; sfeştoc, pămătuf. * (Reg.) Beţigaş la capătul căruia se află un ghemotoc de cârpe sau de câlţi şi care are diverse întrebuinţări. – Et. nec.
MĂTCĂLAU s.m. (Reg.) Sărbătoare populară care se ţine într-una din zilele de după Paşti, când băieţii şi fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roşii şi a se prinde fraţi sau surori de cruce. [Var.: mătcălău s.m.] – Din magh. mátkáló.
MĂTRĂGUNĂ, mătrăgune, s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori brune-violete care conţin atropină şi cu fructe negre, lucitoare, întrebuinţată în medicină pentru proprietăţile ei antiseptice şi cardiace; beladonă, doamna-codrului, doamnă-mare (Atropa belladonna). ** Expr. Parcă i-a dat cineva (sau a mâncat) mătrăgună = parcă e nebun. – Cf. alb. matërgonë.
MĂTRĂŞI, mătrăşesc, vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) 1. A îndepărta pe cineva a cărui prezenţă este supărătoare; a alunga, a goni. ** Expr. A mătrăşi din lumea asta = a ucide. * Refl. A pleca (în grabă şi cam fără voie); a se cărăbăni, a se căra. * A concedia sau a muta, a transfera pe cineva. 2. A cheltui, a risipi, a irosi bunuri materiale. – Cf. scr. potrošiti.

MĂTREAŢĂ s.f. I. Părticele de epidermă de culoare albicioasă, care se desprind de pe pielea capului. * Spec. Pitiriazis. II. 1. (Bot.) Mătasea-broaştei. 2. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina roşie, ramificată şi cu flori trandafirii (Peplis portula). 3. ** Compus: mătreaţă-de-arbori sau mătreaţa-brazilor = un fel de lichen care creşte mai ales pe brazi, spânzurând ca nişte mănunchiuri de firişoare alburi; mătasea-bradului (Usnea barbata). – Et. nec. Cf. lat. / * / matricia.
MĂTRIŢĂ, mătriţe, s.f. Plantă acvatică cu tulpină filiformă, cu frunze înguste verzi, care se înnegresc prin uscare (Zannichellia palustris). – Cf. mătreaţă.
MĂTUIRE, mătuiri, s.f. Operaţie de prelucrare a suprafeţei unui obiect, prin care acesta devine mat2. – Din mat2.
MĂTURA, mătur, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. A curăţa o suprafaţă de praf, de gunoi etc. cu mătura (1); a strânge, a îndepărta praful, gunoiul etc. cu mătura. * Tranz. A atinge în trecere. 2. Tranz. P. anal. (Despre vânt, ape) A purta, a duce cu sine; a lua cu sine praful, gunoiul etc.; a străbate cu repeziciune o suprafaţă, îndepărtând totul din cale. 3. Tranz. Fig. a înlătura pe cineva sau ceva, a da la o parte; a alunga, a azvârli, a goni. – Din mătură.
MĂTURAR, măturari, s.m. Persoană care face sau vinde mături (1). – Mătură + suf. -ar.
MĂTURARE, măturări, s.f. Acţiunea de a mătura; măturat. – V. mătura.
MĂTURAT s.n. Măturare. – V. mătura.
MĂTURĂ, mături, s.f. 1. Obiect de uz casnic în forma unui mănunchi, făcut din tulpinile plantei cu acelaşi nume sau din nuiele, paie etc., cu care se curăţă o suprafaţă. ** Loc. vb. A da cu mătura = a mătura (1). 2. Numele a două plante erbacee întrebuinţate la confecţionarea măturilor (1); a) plantă bogat ramificată, cu flori verzi şi violete; mei-tătăresc (Sorghum vulgare); b) plantă înaltă până la 2 metri, cu frunze late şi cu tulpina bogată în materii zaharoase (Sorghum saccaratum). * Lan de mături (2). 3. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, stufoasă, cu frunze mici, alungite, de un verde-deschis, cu flori verzi, folosită la confecţionarea măturilor (1) (Kochia scoparia). 4. (În sintagma) Mături de vrăjitoare = simptom de boală la pomii fructiferi şi la unii arbori, cauzat de unele ciuperci microscopice sau de bacterii şi caracterizat prin apariţia pe ramurile atacate a unor ramificaţii degenerescente subţiri şi dese. – Et. nec.
MĂTURĂTOR, -OARE, măturători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. 2. S.f. Vehicul cu tracţiune mecanică, prevăzut cu o măsură mare circulară şi cu o perie în formă de sul lung rotitor, cu care se mătură străzile. – Mătura + suf. -ător.
MĂTURĂTURĂ, măturături, s.f. 1. Măturare. 2. (Concr.) Gunoi adunat cu mătura. – Mătura + suf. -ătură.
MĂTUREA, -ICĂ, măturele, s.f. 1. Diminutiv al lui mătură. * Mătură (1) mică pentru periat hainele. 2. (La pl.; în forma măturele) Plantă erbacee albă şi păroasă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată şi cu floarea compusă, de culoare roz (Centaurea jurineifolia). [Pl. şi: măturici] – Mătură + suf. -ică.
MĂTUROI, măturoaie, s.n. Augmentativ al lui mătură (1); mătură mare; spec. mătură de nuiele (foiosită la ţară); târn1. – Mătură + suf. -oi.
MĂTUŞĂ, mătuşi, s.f. 1. Sora tatălui sau a mamei unei persoane; (mai rar) verişoara unuia dintre părinţi sau soţia unchiului; tanti, ţaţă, tuşă2. 2. (Pop.) Termen de respect cu care se adresează cineva unei femei în vârstă sau folosit când vorbeşte despre ea; lele; p. gener. femeie în vârstă; babă. – Lat. amita.
MĂTUŞICĂ, mătuşele, s.f. Diminutiv al lui mătuşă; tuşică. – Mătuşă + suf. -ică.

MĂŢAR, măţari, s.m. (Rar) Persoană care pregăteşte şi vinde maţe (pentru cârnaţi). – Maţ + suf. -ar.
MĂŢIŞOR, măţişoare, s.n. Diminutiv al lui maţ. – Maţ + suf. -işor.
MĂZĂRAR, măzărari, s.m. (Reg.) Insectă care se dezvoltă în mazăre (Bruchus pisi). – Mazăre + suf. -ar.
MĂZĂRAT, -Ă, măzăraţi, -te, adj. (Despre grâu) Cu bobul mare ca mazărea; măşcat. * (Despre ochi) Mare. * (Despre precipitaţii atmosferice) Cu picături sau boabe mari. – Mazăre + suf. -at.
MĂZĂRICHE s.f. I. Nume dat mai multor specii de plante furajere din familia leguminoaselor; a) plantă agăţătoare cu frunze perechi, terminate cu un cârcel, şi cu flori roşii, galbene sau violete (Vicia dumetorum); b) plantă cu flori de culoare violet-deschis, cu frunze terminate printr-un vârf ţepos (Vicia lathyroides); c) borceag; d) plantă cu tulpina înaltă acoperită cu perişori şi cu flori de culoare violetă (Vicia villosa); e) plantă cu frunzele compuse şi cu florile de culoare albă (Vicia pannonica); f) bob1. ** Compus: măzăriche-neagră sau măzărichea-cucului = orăstică. II. Precipitaţie atmosferică sub formă de bobiţe de zăpadă sau de gheaţă, care cade în timpul iernii. III. (Med.) Cisticercoză. [Var.: (reg.) măzeríche s.f.] – Din mazăre.
MĂZERICHE s.f. v. măzăriche.
MÂGLAŞ, mâglaşi, s.m. (Reg.) Muncitor care transportă şi depozitează bolovani de sare în mâglă. – Mâglă + suf. -aş.
MÂGLĂ, mâgle, s.f. (Reg.) Stivă. – Din magh. mágla (var. a lui máglya).
MÂGLISEALĂ, mâgliseli, s.f. (Reg.) Mâglisire. – Mâglisi + suf. -eală.
MÂGLISI, mâglisesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A înşela pe cineva (cu promisiuni, linguşeli etc.); a măguli, a linguşi. – Et. nec.
MÂGLISIRE, mâglisiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a mâglisi şi rezultatul ei; mâgliseală. – V. mâglisi.
MÂGLISITOR, -OARE, mâglisitori, -oare, adj. (Reg.) Înşelător, amăgitor; linguşitor. – Mâglisi + suf. -tor.
MÂHNI, mâhnesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A cauza sau a simţi o (uşoară) durere sufletească; a (se) întrista, a (se) amărî, a (se) supăra. – Et. nec.
MÂHNICIOS, -OASĂ, mâhnicioşi, -oase, adj. (Înv.) Care mâhneşte; trist, deprimat. – Mâhni + suf. -icios.
MÂHNICIUNE, mâhniciuni, s.f. (Înv.) Mâhnire. – Mâhni + suf. -iciune.
MÂHNIRE, mâhniri, s.f. Faptul de a (se) mâhni; sentiment de întristare, îndurerare, amărăciune, supărare; mâhniciune. – V. mâhni.
MÂHNIT, -Ă, mâhniţi, -te, adj. Întristat, îndurerat; trist, deprimat. – V. mâhni.
MÂHNITOR, -OARE, mâhnitori, -oare, adj. Care mâhneşte. – Mâhni + suf. -tor.
MÂINE adv. În ziua care urmează celei de azi. ** Loc. adj. De mâine = a) din ziua următoare celei de azi; b) din viitorul apropiat. ** Expr. (formulă de salut la despărţire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare) Pe mâine. * În viitorul apropiat; în viitor, cândva. ** Expr. Ca mâine(-poimâine) sau mâine-poimâine = într-un viitor apropiat, (în) curând. De mâine în... (sau săptămâni, luni) = peste ... zile (sau săptămâni, luni). – Lat. mane.
MÂITURĂ s.f. v. mânătură.
MÂL, mâluri, s.n. Pământ (argilos) cu granulaţie fină acumulat pe marginea ori pe fundul unei ape sau pe terenuri inundabile; pământ noroios format sub acţiunea apei; nămol. – Cf. ucr. mul.
MÂLC adv. (Pop. şi fam.; în expr.) A tăcea mâlc = a nu spune nici un cuvânt, a nu scoate o vorbă; a tăcea chitic. – Din mâlci (derivat regresiv).
MÂLCI, mâlcesc, vb. IV. Tranz. (Reg.; în expr.) A o mâlci = a amuţi, a încremeni (datorită unui sentiment foarte puternic). – Din sl. mlučati.

MÂLI, mâlesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umple de mâl, a (se) acoperi cu mâl. – Din mâl.
MÂLIRE, mâliri, s.f. Faptul de a (se) mâli. – V. mâli.
MÂLIT, -Ă, mâliţi, -te, adj. Acoperit cu mâl, plin de mâl. – V. mâli.
MÂLITURĂ, mâlituri, s.f. Depunere de mâl; (concr.) loc unde s-a depus mâl. – Mâli + suf. -tură.
MÂLOS, -OASĂ, mâloşi, -oase, adj. Plin de mâl; nămolos. – Mâl + suf. -os.
MÂNA, mân, vb. I. Tranz. 1. A dirija mersul unui animal sau; p. ext. al unui vehicul (cu tracţiune animală); a îmboldi, a stimula, a îndemna la mers. ** Expr. (Fam.) A mâna porcii la jir = a sforăi în somn. (Fam.) Mână măgaru! = pleacă de aici! ia-o din loc! dă-i drumul! * Fig. (Fam.) A determina pe cineva să facă un anumit lucru, să acţioneze într-un anumit fel; a îndemna, a îmboldi. * Intranz. (Pop.) A merge; a zori, a se grăbi. Mâna cât putea de repede. 2. (Pop.) A lua, a duce, a târî cu sine. 3. (Pop.) A trimite pe cineva să se ducă undeva sau să facă ceva. 4. (Pop.) A pune în mişcare; a acţiona. – Lat. minari "a ameninţa".
MÂNACI, mânaci, s.m. (Rar) Călăreţ. – Mâna + suf. -aci.
MÂNARE, mânări, s.f. Acţiunea de a mâna şi rezultatul ei; mânat. – V. mâna.
MÂNAŞ, mânaşi, s.m. (Reg.) Vizitiu. – Mâna + suf. -aş.
MÂNAT s.n. Mânare. – V. mâna.
MÂNĂ, mâini, s.f. I. 1. Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor, în special partea de la extremitatea antebraţului, care se termină cu cele cinci degete. ** Loc. adj. De mână = a) făcut cu mâna, lucrat manual; b) (despre unelte, instrumente) acţionat manual. ** Loc. adv. Pe (sau la) mâna dreaptă (sau stângă) = pe partea dreaptă (sau stângă). Pe sub mână = pe ascuns, clandestin. În mână = direct, personal. Mână-n mână = în colaborare, în înţelegere, în perfect acord. Peste mână = anevoios, incomod, dificil (de obţinut, de realizat, de efectuat). ** Expr. (Pop.) A bate (sau a da) mâna (cu cineva) = a se înţelege cu cineva (în privinţa unei tranzacţii); a face un târg, a se învoi (din preţ), strângându-şi mâna (în semn de pecetluire a tranzacţiei încheiate). A(-şi) da mâna (cu cineva) = a) a strânge cuiva mâna în semn de salut sau de împăcare; b) a se alia, a colabora. A putea (sau a fi bun) să se ia de mână cu cineva = a se asemăna, a se potrivi cu cineva din punctul de vedere al defectelor sau al acţiunilor rele. (Pop.) A se ţine cu mâinile de burtă (sau de pântece, de inimă) de(-atâta) râs = a râde cu mare poftă, în gura mare. A pune (sau a băga) mâna în foc pentru cineva (sau pentru ceva) = a garanta pentru cineva sau pentru ceva. A pune (sau a încrucişa) mâinile pe piept = a muri. A se spăla pe mâini = a refuza să-şi ia răspunderea unei probleme (dificile) sau a unei fapte (reprobabile). A da (sau a lăsa, a pierde) ceva din (sau de la) mână = a da (sau a lăsa, a pierde) ceva care îţi aparţine sau de care eşti sigur că îl poţi obţine. Cu mâna goală = fără a aduce nimic; fără a lua nimic; p. ext. fără a-şi fi atins scopul, fără nici un rezultat. A avea (sau a fi la cineva) mâna = (la jocul de cărţi) a-i veni rândul să împartă cărţile. A trece (sau a ceda) mâna (cuiva) = (la jocul de cărţi) a nu juca în turul respectiv, cedând rândul jucătorului următor. (O) mână de ajutor = (mai ales în legătură cu verbele "a da", "a cere", "a solicita", "a fi") sprijin, ajutor. A lega cuiva mâinile (şi picioarele) sau a lega (sau a fi legat) de mâini şi de picioare = a pune pe cineva sau a fi în imposibilitate să acţioneze. A avea (sau a lăsa, a da cuiva) mână liberă = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea să acţioneze după bunul său plac; a avea (sau a da cuiva) libertate totală de acţiune. A avea (ceva) pe mână = a dispune de ceva. A pune mâna = a) a face, a întreprinde ceva; b) a fura. A pune mâna

pe ceva = a ajunge în posesiunea unui lucru, a-şi însuşi un lucru (prin mijloace necinstite). A pune mâna pe cineva = a) a prinde, a înhăţa, a înşfăca pe cineva; b) a găsi pe cel de care ai nevoie. A-i pune (cuiva) mâna în piept (sau în gât) = a prinde, a înşfăca (pe cineva); a cere cuiva socoteală, a(-l) trage la răspundere. A pune (cuiva) mâna în cap = a lua (pe cineva) la bătaie. A-i pune Dumnezeu (cuiva) mâna în cap = a avea noroc; a-i merge totul din plin. A-i lua (cuiva) boala (sau durerea) cu mâna = a face să treacă boala (sau să înceteze durerea etc. cuiva) repede, numaidecât. Cu mâinile încrucişate (sau în sân, în buzunar) = inactiv. A pune mână de la mână = a strânge, a aduna (bani, obiecte etc.) prin contribuţie benevolă. A avea mână uşoară sau a fi uşorde mână = a lucra cu fineţe şi cu abilitate (ca medic). A fi greu de mână = a lucra neîndemânatic, brutal (ca medic). A avea mână bună sau a fi bun de mână = a) a fi îndemânatic, priceput; b) a purta noroc cuiva; (la jocul de cărţi) a da cărţi bune celor cu care joacă. A-şi face mână bună la (sau pe lângă) cineva = a obţine favoarea cuiva, a se pune bine cu cineva. A lua cu o mână şi a da cu alta (sau cu zece) = a cheltui mult, a fi risipitor. A fi mână largă = a fi darnic, generos. (Fam.) A fi mână spartă = a fi risipitor. A avea (sau a fi) mână strânsă = a fi econom; a fi zgârcit, meschin. A-i da cuiva mâna (să facă ceva) = a-şi putea permite (să facă ceva); a-i permite situaţia, împrejurările (să facă ceva). Una la mână, se spune pentru a marca primul element al unei enumerări. A fi mâna dreaptă a cuiva = a fi omul de încredere al cuiva. A cere mâna cuiva = a cere în căsătorie. (formulă de salut adresată femeilor, preoţilor, persoanelor mai în vârstă etc.) Sărut mâna (sau mâinile). Cu mâna lui (sau mea, ta etc.) sau cu mâinile lor (sau noastre, voastre etc.) = direct, personal, fără intervenţia nimănui. A scoate castanele (sau cărbunii) din foc cu mâna altuia = a se folosi de cineva pentru rezolvarea unei probleme dificile, a unei acţiuni periculoase ori riscante. Cu amândouă mâinile = cu bunăvoinţă, foarte bucuros, din toată inima. (Fam.) A avea (sau a fi cu) mână lungă = a fi hoţ, pungaş. (A fi om) cu dare de mână = (a fi om) înstărit, bogat. (Pop.) A da din mâini (şi din picioare) = a face eforturi pentru obţinerea unui lucru, a se strădui, a-şi da osteneala. A avea mâna curată (sau mâinile curate) = a fi cinstit. A primi (sau a lua) în mână = a primi o sumă netă. A duce de mână (pe cineva) = a călăuzi, a conduce (pe cineva); a sprijini, a proteja (pe cineva neajutorat, nepriceput). De la mână până la gură = foarte repede, în timp foarte scurt. Cu mâinile la piept sau cu căciula în mână = într-o atitudine umilă; supus, smerit. Cu mâna pe inimă (sau pe cuget) = cu conştiinţa curată, cu convingerea că e adevărat. A ajunge pe mâini bune = a ajunge în grija, în posesiunea cuiva competent. A-şi lua mâinile de pe cineva = a înceta de a mai proteja, de a mai ajuta pe cineva. Din mână în mână = de la unul la altul, de la om la om. A da mâna cu moartea = a trece printr-o mare primejdie; a fi foarte bolnav. A da pe mâna justiţiei = a deferi justiţiei; a înainta un infractor organelor judiciare. A fi (sau a cădea, a încăpea etc.) la (sau pe) mâna cuiva = a fi (sau a cădea, a încăpea) sub puterea, sub autoritatea cuiva, la discreţia cuiva. A avea pe cineva sub mână = a avea pe cineva sub control, în subordine. (A fi) mână de fier sau mână forte = (a fi) om energic, autoritar. Politică de mână forte = politică dictatorială, tiranică, abuzivă. ** Compus: mâna-Maicii-Domnului = mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina higroscopică şi foarte ramificată, cu flori albe şi cu fructele mici (Anastatica hierochuntica). * Persoană, individ (conceput ca autor al unei acţiuni). ** Mână de lucru = muncitor. Mână moartă = (la unele jocuri de cărţi) jucător fictiv căruia i se distribuie cărţi, în cont. 2. Cantitate mică din ceva, atât cât încape în palmă. ** (Ca epitet, precedând termenul calificat, de

care se leagă prin prep. "de", indică proporţii foarte mici) O mână de om. (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr redus, un grup restrâns de elemente de acelaşi fel) O mână de oameni. 3. (În legătură cu numerale ordinale sau, rar, cardinale) Categorie, treaptă, rang, clasă; calitate. ** Loc. adj. (Pop.) De toată mâna = de toate felurile, de toate categoriile. II. Numele unor unelte sau obiecte (de gospodărie) sau ale unor părţi ale lor, care se aseamănă, ca formă şi ca întrebuinţare, cu mâna (I 1) sau care se apucă, se manevrează cu mâna. ** Mână curentă = balustradă. – Lat. manus.
MÂNĂSTIOARĂ s.f. v. mănăstioară.
MÂNĂSTIRE s.f. v. mănăstire.
MÂNĂSTIRESC, -EASCĂ adj. v. mănăstiresc.
MÂNĂŞTERGURĂ, mânăşterguri, s.f. (Reg.) Ştergar, prosop; şervet. – Mână + şterge + suf. -ură.
MÂNĂTARCĂ, mânătărci, s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, de culoare brună-gălbuie şi cu piciorul solid, de obicei umflat la bază; hrib, burete (Boletus edulis). – Din bg. manatarka.
MÂNĂTURĂ, mânături, s.f. (În credinţele populare) Farmec, vrajă; p. ext. boală pricinuită de un farmec, de o vrajă care i s-a făcut cuiva. [Var.: mâitúră s.f.] – Mână + suf. -ătură.
MÂNCA, mănânc, vb. I. Tranz. 1. A mesteca un aliment în gură şi a-l înghiţi; a folosi în alimentaţie, a consuma. ** Expr. A (nu) avea ce mânca = a (nu) avea din ce trăi. A mânca pâinea cuiva = a fi în slujba cuiva; a se folosi de binefacerile cuiva; a fi întreţinut de cineva. A (nu mai) mânca (pâine şi sare) dintr-un talger (sau dintr-un blid) cu cineva = a (nu mai) convieţui cu cineva; a (nu) se (mai) afla în raporturi intime sau prieteneşti cu cineva. A-şi mânca de sub unghie (sau unghii) = a fi foarte zgârcit. A mânca rahat = a minţi; a bârfi, a cleveti. A-i mânca (cuiva) raţele (sau câinii) din traistă (sau din buzunar) = a) a fi mic de statură; b) a fi bleg, prost. (Parcă) a mâncat laur, se spune despre cineva care (parcă) şi-a pierdut minţile. A-i mânca cuiva colacii (sau coliva) = a vedea mort pe cineva. (Refl. pas.) A crede că tot ce zboară se mănâncă = a fi naiv, credul; a-şi face iluzii. (Pop.) Mănâncă-l fript sau mănânc-o friptă, se spune pentru a exprima dispreţul faţă de cineva sau de ceva, precum şi renunţarea la un anumit lucru. A mânca foc pentru cineva = a face orice pentru a fi de folos cuiva. A mânca foc (sau jeratic) = (despre cai) a fi foarte iute. A mânca (cuiva sau a-şi mânca cu cineva sau cu ceva) viaţa (sau zilele, tinereţele etc.) = a(-şi) irosi, a(-şi) distruge viaţa, tinereţea etc. A-i mânca sufletul (cuiva) = a supăra, a necăji, a chinui (pe cineva) peste măsură. A mânca (cuiva) capul = a distruge, a nimici. A-şi mânca credinţa (sau omenia, lefteria) = a-şi pierde prestigiul, cinstea, creditul. A mânca (pe cineva) din ochi = a privi (pe cineva) cu mare plăcere sau cu mare dragoste; a privi (pe cineva) foarte insistent şi drăgăstos. Să-l (sau s-o) mănânci din ochi (nu alta), se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare, iubită. A mânca (ceva) cu ochii = a se uita cu mare poftă (la ceva). (Pop.) Mânca-ţi-aş ochii sau mânca-te-aş, se spune pentru a-şi exprima afecţiunea faţă de persoana căreia i se adresează (căutând să-i câştige bunăvoinţa). A mânca bătaie (sau trânteală, chelfăneală etc.) = a fi bătut de cineva; p. ext. a fi învins (într-o luptă, într-o competiţie, la un joc de societate etc.). A mânca (o) săpuneală (sau papară) = a fi (aspru) certat. A fugi (sau a alerga) mâncând pământul sau a mânca pământul fugind (sau alergând) = a fugi foarte repede, în graba mare. * Intranz. A se hrăni, a se alimenta. * Fig. (Fam.) A trăi din... * Fig. A lua, a-şi însuşi (pe nedrept) un bun material; a cheltui, a risipi. * Fig. (Pop.) A exploata, a spolia, a jecmăni pe cineva. * Fig. (Pop.) A suferi, a pătimi, a îndura, a

înghiţi. * Fig. (Fam.) A omite, litere, cuvinte, sunete în vorbire sau în scris. 2. (Despre animale şi despre păsări sălbatice) A rupe prada în bucăţi, a sfâşia (şi a devora). ** Expr. A mânca carne de om = (despre oameni) a fi rău, crud, agresiv. * (Despre viermi, molii, agenţi fizici sau chimici) A roade, a distruge. * (Despre boli) A distruge (treptat), a măcina, a mina. 3. (Despre insecte) A pişca, a ciupi. 4. (Precedat de un pron. pers. la acuz.; despre corp sau despre părţi ale corpului) A produce o senzaţie de mâncărime. ** Expr. (Glumeţ) A-l mânca (pe cineva) spinarea (sau pielea) = a se comporta ca şi cum ar vrea să fie bătut. A-l mânca (pe cineva) palma (sau palmele) = a fi dornic, a avea chef să bată pe cineva. (În superstiţii) A-l mânca (pe cineva) palma dreaptă = a avea o senzaţie de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. (În superstiţii) A-l mânca (pe cineva) palma stângă = a avea o senzaţie de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani. A-l mânca (pe cineva) tălpile = a nu avea astâmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. Te mănâncă cojocul = nu te astâmperi, nu te potoleşti, vrei să te bat; cauţi bătaie. (Pop.) A-l mânca (pe cineva) să... = a simţi impulsul, îndemnul irezistibil să..., a fi tentat să... 5. A roade cu dinţii un lucru necomestibil, a-şi înfige dinţii într-un lucru necomestibil. 6. Fig. A face să dispară; a consuma, a nimici, a distruge. 7. Fig. (Despre nenorociri, stări sufleteşti etc.) A face pe cineva să sufere; a consuma, a chinui. 8. Fig. A face cuiva rău (pe ascuns); a submina. * Refl. recipr. A se certa, a se duşmăni, a se săpa, a-şi face rău unul altuia. – Lat. manducare.
MÂNCARE, (2, 3) mâncări, s.f. 1. Acţiunea de a mânca şi rezultatul ei. ** Poftă de mâncare = apetit. De mâncare sau de-ale mâncării = hrană, alimente. ** Loc. adj. De mâncare = comestibil. 2. (Abstract) Prânz; cină, masă. 3. (Concr.) Ceea ce se mănâncă; hrană, aliment. ** Expr. A strica mâncarea degeaba = a trăi degeaba, fără a fi de vreun folos, a nu fi bun de nimic. A o duce într-o mâncare şi într-o băutură = a petrece, a chefui într-una. * Fel de bucate. ** Expr. Ast-ai altă mâncare (de peşte) = asta e cu totul altceva. A fi tot o mâncare de peşte = a fi acelaşi lucru, a fi totuna. * Fig. (Fam. şi depr.) Soi, fel. [Pl. şi: (3) mâncăruri] – V. mânca.
MÂNCAT1 s.n. Faptul de a mânca. ** Expr. A se pune pe mâncat şi pe băut = a mânca mult, a mânca bine. A ţine (pe cineva) pe mâncat şi pe băut = a întreţine (pe cineva). – V. mânca.
MÂNCÂT2, -Ă, mâncaţi, -te, adj. 1. (Despre fiinţe) Care s-a hrănit; sătul. 2. Ros, măcinat, distrus. * Spec. (Pop.; despre dinţi; măsele) Cariat, stricat. – V. mânca.
MÂNCĂCIOS, -OASĂ, mâncăcioşi, -oase, adj., s.m. şi f. (Fiinţă) care mănâncă mult (şi des), care are mare poftă de mâncare; (om) mâncău. – Mânca + suf. -ăcios.
MÂNCĂRICĂ, mâncărele, s.f. 1. (Fam.) Diminutiv al lui mâncare (3). 2. (Reg.) Tocană. – Mâncare + suf. -ică.
MÂNCĂRICI s.n. (Fam.) Mâncărime. ** Expr. A avea mâncărici = a nu avea astâmpăr, a nu putea sta liniştit. A avea mâncărici la limbă = a fi foarte vorbăreţ. – Mâncare + suf. -ici.
MÂNCĂRIME, mâncărimi, s.f. Senzaţie (neplăcută) provocată de anumite boli ale pielii, de o iritaţie trecătoare, de înţepătura unor insecte etc. şi însoţită de nevoia de a se scărpina; mâncărici. ** Expr. A avea mâncărime de (sau la) limbă = a simţi mereu nevoia de a vorbi; a fi foarte vorbăreţ, palavragiu, limbut; a nu putea păstra un secret. – Mâncare + suf. -ime.

MÂNCĂTOR, -OARE, mâncători, -oare, s.m. şi f., adj. (Fiinţă) care mănâncă; consumator. ** (Înv. şi pop.) Mâncător de oameni = canibal, antropofag. – Mânca + suf. -ător.
MÂNCĂTORIE, mâncătorii, s.f. (Fam.) 1. Hoţie, fraudă, delapidare. 2. Intrigă, bârfeală. – Mâncător + suf. -ie.
MÂNCĂTURĂ, mâncături, s.f. 1. Eroziune a solului (mai ales sub acţiunea apei). 2. (Reg.) Urmă lăsată de anumite boli care degradează ţesuturile organismului. – Mânca + suf. -ătură.
MÂNCĂU, mâncăi, s.m. (Fam.) Om care mănâncă foarte mult sau care este lacom la mâncare; om mâncăcios. – Mânca + suf. -ău.
MÂNDĂLAC, mândălaci, s.m. (Bot.; reg.) Alunele. ** Expr. A căuta (cuiva) păcate în mândălaci = a găsi cuiva o vină cu orice preţ, a căuta (cuiva) nod în papură. – Et. nec.
MÂNDREŢE, mândreţi, s.f. 1. Frumuseţe, splendoare. 2. (Coner.) Fiinţă, lucru cu aspect deosebit de frumos, de atrăgător. – Mândru + suf. -eţe.
MÂNDRI, mândresc, vb. IV. Refl. 1. A fi mândru (I 1), a se lăuda, a se făli (cu ceva sau cu cineva). 2. (Înv. şi pop.) A se îngâmfa, a se fuduli. – Din mândru.
MÂNDRIE, mândrii, s.f. 1. Sentiment de mulţumire, de satisfacţie, de plăcere, de bucurie; ceea ce produce mulţumire, satisfacţie, plăcere, bucurie; sentiment de demnitate, de încredere în calităţile proprii. * Ceea ce constituie prilej de laudă, de fală, de mulţumire. 2. Sentiment de încredere exagerată în calităţile proprii; orgoliu, trufie, îngâmfare. – Mândru + suf. -ie.
MÂNDRIRE s.f. (Rar) Faptul de a se mândri; satisfacţie, fală; fudulie, îngâmfare. – V. mândri.
MÂNDRIŞOR, -OARĂ, mândrişori, -oare, s.m. şi f. (Pop.) Mândruţ. – Mândru + suf. -işor.
MÂNDRU, -Ă, mândri, -e, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. "de"). Mulţumit, satisfăcut, incântat; care are un sentiment de demnitate, de încredere în calităţile proprii; demn. 2. Care are încredere exagerată în calităţile proprii; orgolios, îngâmfat, trufaş. 3. (Pop.) Frumos, falnic, măreţ. II. S.m. şi f. (Pop.) Persoană pentru care cineva de sex opus simte o afecţiune deosebită; drag, iubit. – Din sl. mondrů"înţelept".
MÂNDRULEANĂ, mândrulene, s.f. (Pop.) Mândruţă. – Mândră + suf. -uleană.
MÂNDRULICĂ, mândrulici, s.f. (Pop.) Mândruţă. – Mândră + suf. -ulică.
MANDRULIŢĂ, mândruliţe, s.f. (Pop.) Mândruţă. – Mândruţă + suf. -uliţă.
MÂNDRUŢ, -Ă, mândruţi, -ţe, adj., s.m. şi f. (Pop.) Diminutiv al lui mândru; (în special) persoană dragă cuiva de sex opus. – Mândru + suf. -uţ.
MÂNEA, mân, vb. II. Intranz. (Pop.) A petrece undeva noaptea, a rămâne, a poposi, a dormi undeva peste noapte. * (Reg.) A poposi o vreme undeva; a se aşeza, a sta. ** Expr. (Parcă) i-au mas şoarecii în pântece (sau în burtă), se spune despre un om care este mereu flămând, căruia îi este mereu foame, care mănâncă mult, cu lăcomie. [Prez. ind. şi: mâi; part. mas] – Lat. manere.
MÂNECA, mânec, vb. I. Refl. şi intranz. (Pop.) A se scula dis-de-dimineaţă; a pleca dis-de-dimineaţă; p. gener. a porni, a pleca. – Lat. manicare.
MÂNECAR, mânecare, s.n. 1. Haină ţărănească scurtă, de stofă, de blană sau de pânză, cu sau fără mâneci. 2. Perniţă sau scândură îmbrăcată în pânză, pe care se calcă mânecile unei haine. – Mânecă + suf. -ar.
MÂNECARE, mânecări, s.f. Acţiunea de a (se) mâneca şi rezultatul ei. – V. mâneca.
MÂNECAT s.n. Faptul de a (se) mâneca. * Zorii zilei. ** Loc. adv. De (sau la, pe, în etc.) mânecate = foarte de dimineaţă, dis-de-dimineaţă. – V. mâneca.

MÂNECĂ, mâneci, s.f. 1. Parte a îmbrăcămintei care acoperă braţul (în întregime sau în parte). ** Expr. A trage (pe cineva) de mânecă = a) a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obţine ceva; b) a atrage atenţia (cuiva) că minte sau exagerează. A (nu) se lăsa tras de mânecă = a (nu) se lăsa prea mult rugat. A o băga pe mânecă = a se speria (de consecinţele unei fapte săvârşite); a o sfecli. A scoate din mânecă = a inventa la repezeală o explicaţie, o soluţie etc. 2. (Tehn.) Nume dat unor dispozitive în formă de mânecă (1). 3. (Înv.) Flanc, aripă a unei armate. [Var.: (reg.) mânică s.f.] – Lat. manica.
MÂNECUŢĂ, mânecuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui mânecă (1). 2. (La pl.) Un fel de manşete (detaşabile) lungi până la cot, care se poartă peste mâneci, pentru a le proteja. [Var.: (reg.) mânicúţă s.f.] – Mânecă + suf. -uţă.
MÂNER, mânere, s.n. Parte a unui obiect care permite apucarea (şi manevrarea) acestuia cu mâna. – Mână + suf. -ar.
MÂNEZI adv. (Reg.) Mâine; a doua zi. – Mâ [i] ne + zi.
MÂNGÂIÂ, mângâi, vb. I. 1. Tranz. A atinge (pe cineva) uşor (şi repetat) cu palma în semn de dragoste; a dezmierda, a alinta. * (Ir.) A lovi, a bate. 2. Tranz. şi refl. A căuta să(-şi) aline sau a(-şi) alina mâhnirea; durerea, suferinţa etc.; a (se) consola, a (se) încuraja. 3. Tranz. A bucura, a desfăta, a încânta. [Pr.: -gâ-ia] – Lat. / * / manganeare.
MÂNGÂIERE, mângâieri, s.f. Acţiunea de a (se) mângâia şi rezultatul ei. [Pr.: -gâ-ie-] – V. mângâia.
MÂNGÂIETOR, -OARE, mângâietori, -oare, adj. Care mângâie; dezmierdător; desfătător, încântător; încurajator, consolator; mângâios. [Var.: (înv. şi reg.) mângâitór, -oáre adj. Pr.: -gâ-ie-] – Mângâia + suf. -ător.
MANGÂIOS, -OASĂ, mângâioşi, -oase, adj. Mângâietor. [Pr.: -gâ-ios] – Mângâia + suf. -os.
MÂNGÂITOR, -OARE adj. v. mângâietor.
MÂNIA, mânii, vb. I. Refl. A se lăsa ori a fi cuprins de mânie (1), a se supăra foarte tare, a-şi ieşi din fire, a se înfuria. ** Tranz. Cele auzite l-au mâniat. [Pr.: -ni-a-] – Din mânie.
MÂNIAT, -Ă, mâniaţi, -te, adj. Înfuriat, iritat, foarte supărat. [Pr.: -ni-at] – V. mânia.
MÂNICĂ s.f. v. mânecă.
MÂNICUŢĂ s.f. v. mânecuţă.
MÂNIE, mânii, s.f. 1. Izbucnire de iritare violentă, dar trecătoare, împotriva cuiva sau a ceva; furie, supărare mare. ** Loc. adj. Iute (sau grabnic, rău) la mânie = care se înfurie uşor; irascibil. * Necaz, ciudă. 2. (Pop.; adesea determinat prin "lui Dumnezeu", "cerului", "pământului") Prăpăd, urgie, grozăvie, nenorocire, calamitate. – Lat. mania.
MÂNIOS, -OASĂ, mânioşi, -oase, adj. Plin de mânie (1); furios; foarte supărat; care exprimă sau trădează mânie. [Pr.: -ni-os] – Mânie + suf. -os.
MÂNJEALĂ, mânjeli, s.f. 1. Faptul de a (se) mânji. 2. Murdărie. 3. (Reg.) Amestec de lut şi de baligă, cu care se ung casele ţărăneşti de lemn înainte de a se tencui şi vărui. 4. Un fel de pastă făcută din sămânţă de in sau din tărâţe, cu care se unge urzeala de cânepă ca să nu se rupă firele la ţesut. – Mânji + suf. -eală.
MÂNJI, mânjesc, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. A (se) murdări, a (se) păta. * Tranz. A mâzgăli. * Refl. Fig. A-şi păta onoarea, cinstea. 2. A (se) acoperi cu un strat de..., a (se) unge cu ceva. – Din sl. mazati.
MÂNJIRE, mânjiri, s.f. Acţiunea de a (se) mânji şi rezultatul ei. – V. mânji.
MÂNJIT, -Ă, mânjiţi, -te, adj. Murdar, pătat; mâzgălit. – V. mânjit.

MÂNJITURĂ, mânjituri, s.f. (Rar) Murdărie, pată. – Mânji + suf. -tură.
MÂNTUI, mântui, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. (Pop.) A (se) salva (dintr-o primejdie, din robie, de la moarte etc.). 2. (Pop.) A (se) vindeca (de o boală). 3. (În limbaj bisericesc) A ierta sau a obţine iertarea pentru păcatele săvârşite, a scăpa de pedeapsa divină; a (se) izbăvi, a (se) salva. 4. (Pop.) A (se) termina, a (se) isprăvi, a (se) a sfârşi. ** Expr. (Refl.) A se mântui cu... = a muri. [Prez. ind. şi: mântuiesc] – Din magh. menteni.
MÂNTUIALĂ, mântuieli, s.f. (În loc. adj. şi adv.) De mântuială = superficial, grăbit, prost. [Pr.: -tu-ia-] – Mântui + suf. -eală.
MÂNTUINŢĂ, mântuinţe, s.f. (Înv.) Mântuire. [Pr.: -tu-in-] – Mântui + suf. -inţă.
MÂNTUIRE, mântuiri, s.f. Acţiunea de a (se) mântui şi rezultatul ei; mântuinţă. [Pr.: -tu-i-] – V. mântui.
MÂNTUIT, -Ă, mântuiţi, -te, adj. 1. (Pop.) Scăpat, salvat; dezrobit. 2. (În limbaj bisericesc) Izbăvit de păcate. – V. mântui.
MÂNTUITOR, -OARE, mântuitori, -oare, adj. 1. (Adesea substantivat) Care mântuie (1), salvează. 2. (Rar) Care mântuie (2), care vindecă; tămăduitor. 3. (În limbaj bisericesc) Care mântuie (3), izbăveşte (de păcate); izbăvitor. * (Substantivat, m. sg art.) Nume dat lui Isus Cristos. [Pr.: -tu-i-] – Mântui + suf. -tor.
MÂNTUŞ, mântuşi, s.m. (Iht.; reg.) Mihalţ. – Din ucr. mentus.
MÂNUI, mânuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A folosi un instrument, o unealtă, o armă cu ajutorul mâinilor. * P. gener. A folosi, a aplica. 2. A lua sau a duce cu mâna; a manipula. 3. A administra, a manipula bani, fonduri. – Mână + suf. -ui
MÂNUIRE, mânuiri, s.f. Acţiunea de a mânui şi rezultatul ei. [Pr.: -nu-i-] – V. mânui.
MANUITOR, -OARE, mânuitori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care mânuieşte ceva, care are profesiunea de a mânui ceva. ** Mânuitor de bani (publici) = persoană care primeşte, păstrează şi eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). 2. Maşinist (2). [Pr.: -nu-i-] – Mânui + suf. -tor.
MÂNURIŢĂ, mânuriţe, s.f. (Reg.) Mânuţă. – Mânuri (pl. lui mânâ) + suf. -iţă.
MÂNUŞAR s.m. v. mănuşar.
MÂNUŞĂ s.f. v. mănuşă.
MÂNUŞIŢĂ, mânuşiţe, s.f. Mânuţă. – Mână + suf. -uşiţă.
MÂNUŢĂ, mânuţe, s.f. Diminutiv al lui mână; mânuşiţă, mânuriţă. – Mână + suf. -uţă.
MÂNZ, mânji, s.m. 1. Puiul (de sex masculin al) iepei. ** Expr. A umbla ca mânzul după iapă sau a merge (sau a se ţine) mânz (după cineva) = a se ţine pretutindeni după cineva, a nu se dezlipi (de cineva), a se ţine scai (de cineva). * (Reg.) Puiul măgăriţei. 2. (Fam.) Epitet dat unui copil sau unui tânăr (zburdalnic, plin de vioiciune). – Cf. alb. mës.
MÂNZARE, mânzări, s.f. Oaie de lapte; oaie care a fătat şi are lapte. – Cf. alb. mëzore.
MÂNZAT, -Ă, mânzaţi, -te, s.m. şi f. Viţel înţărcat, a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, între câteva luni şi doi ani. – Cf. alb. mëzat.
MÂNZĂ, mânze, s.f. Puiul de sex feminin al iepei. – Din mânz.
MÂNZĂRAR, (1) mânzărari, s.m., (2) mânzărare, s.n. 1. S.m. (Pop.) Cioban care păzeşte mânzările. 2. S.n. (Reg.) Loc sau despărţitură din strungă unde stau mânzările. – Mânzare + suf. -ar.
MÂNZEŞTE adv. (În expr.) A râde (sau a zâmbi) mânzeşte = a râde (sau a zâmbi) silit, nenatural. – Mânz + suf. -eşte.

MÂNZIŞOR, mânzişori, s.m. Diminutiv al lui mânz; mânzuleţ, mânzac. – Mânz + suf. -işor.
MÂNZOC, mânzoci, s.m. Mânz (1) de doi sau de trei ani. – Mânz + suf. -oc.
MÂNZUC, mânzuci, s.m. (Reg.) Mânzişor. – Mânz + suf. -uc.
MÂNZULEŢ, mânzuleţi, s.m. (Reg.) Mânzişor. – Mânz + suf. -uleţ.
MÂR interj. Cuvânt care imită mârâitul câinelui. – Onomatopee.
MARÂI, mârâi, vb. IV. Intranz. 1. (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete guturale, aspre, hârâite, care de obicei arată iritarea, nemulţumirea. 2. Fig. (Despre oameni; peior.) A vorbi neclar, printre dinţi, manifestând nemulţumire, enervare. * Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulţumit. – Mâr + suf. -âi.
MÂRÂIALĂ, mârâieli, s.f. Mârâit. [Pr.: -râ-ia-] – Mârâi + suf. -eală.
MÂRÂIRE, mârâiri, s.f. Acţiunea de a mârâi şi rezultatul ei. [Pr.: -râ-i-] – V. mârâi.
MÂRÂIT s.n. Faptul de a mârâi; (în special) sunete specifice scoase de câinii aţâţaţi, nemulţumiţi; mârâială, mârâitură. – V. mârâi.
MÂRÂITOR, -OARE, mârâitori, -oare, adj. (Rar) Care mârâie. [Pr.: -râ-i-] – Mârâi + suf. -tor.
MÂRÂITURĂ, mârâituri, s.f. Mârâit. [Pr.: -râ-i-] – Mârâi + suf. -tură.
MÂRC interj. (Pop.; în expr.) A nu zice nici mârc = a nu zice nimic, a tăcea din gură. – Contaminare între mâr şi mâlc.
MÂRCED, -Ă, mârcezi, -de, adj. (Reg.) 1. (Despre plante) Veşted, ofilit. * (Despre lemne) Umed şi putred. 2. Fig. (Despre oameni) Slab, uscăţiv; bolnăvicios, sleit de puteri, vlăguit. – Lat. marcidus.
MÂRLAN, mârlani, s.m. (Depr.) Om prost crescut, grosolan, necioplit; bădăran, ţopârlan. – Et. nec.
MARLI, pers. 3 mârleşte, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Pop.; despre berbeci şi oi) A (se) împreuna. – Din scr. mrljati.
MÂRLIRE, mârliri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) mârli şi rezultatul ei; mârlit. – V. mârli.
MÂRLIT s.n. (Pop.) Mârlire. – V. mârli.
MÂRŞAV, -Ă, mârşavi, -e, adj. Lipsit de scrupule, josnic, infam, ticălos. * (Reg.) Scârbos, dezgustător. [Acc. şi: mârşáv] – Din sl. mrŭšavŭ.
MÂRŞĂVI, mârşăvesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pângări, a spurca. – Din mârşav.
MÂRŞĂVIE, mârşăvii, s.f. Atitudine sau faptă mârşavă; josnicie, mişelie, infamie, ticăloşie. – Mârşav + suf. -ie.
MÂRŞĂVIRE, mârşăviri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a mârşăvi şi rezultatul ei. – V. mârşăvi.
MÂRTAN, mârtani, s.m. (Reg.) Motan, cotoi. – Et. nec.
MÂRŢOAGĂ, mârţoage, s.f. Cal slab, rău îngrijit; gloabă. – Cf. mărţână.
MÂRZAC, mârzaci, s.m. Nobil tătar care de obicei conducea o ceată ostăşească. – Din tăt. mîrza.
MÂŞÂI, pers. 3 mâşâie, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre animale) A mirosi, a adulmeca. – Et. nec.
MÂTCĂ, mâtci, s.f. (Reg.) Băţ cu care se bate laptele pentru a alege untul; bătător, brighidău. – Et. nec.
MÂTCĂLĂU s.m. v. mătcălău.
MÂŢ, mâţi, s.m. (Pop.) 1. (Pop.) Cotoi, motan, pisoi; p. restr. puiul (de sex masculin al) pisicii. 2. Mâţişor (2). – Din mâţă (derivat regresiv).
MÂŢAN, mâţani, s.m. (Rar) Cotoi, motan. – Mâţ + suf. -an.
MÂŢĂ, mâţe, s.f. 1. (Pop.) Pisică; p. restr. puiul (de sex feminin al) pisicii. ** Expr. A prinde (pe cineva) cu mâţa în sac = a surprinde, a descoperi pe cineva

care caută să înşele, să mintă. A umbla cu mâţa în sac = a umbla cu înşelăciune. (A fi) mâţă blândă = (a fi) prefăcut, ipocrit, făţarnic. Ca o mâţă plouată = a) abătut, descurajat, fără chef; b) ruşinat, umilit. A trăi (sau a se înţelege, a se avea etc. cu cineva) ca mâţa cu şoarecele (sau cu şoarecii, cu câinele) = a fi în relaţie foarte proaste cu cineva. (Reg.) A se stupi ca mâţele = a) a fi în relaţii foarte proaste cu cineva; b) a se certa, a se insulta. A trage mâţa de coadă = a fi strâmtorat din punct de vedere material, a o duce greu, a fi sărac, nevoiaş. A se uita ca mâţa în calendar = a nu pricepe nimic, a fi cu totul străin de o problemă, de un subiect. (Reg.) A rupe mâţa în două = a fi voinic, energic, curajos. 2. (Depr.) Epitet dat unui animal sau unui om slab, prăpădit, jigărit. 3. Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc. cu care se apucă, se prinde, se trage sau se fixează ceva. – Probabil formaţie onomatopeică. Cf. alb. mica.
MÂŢESC, -EASCĂ, mâţeşti, adj. (Pop. şi fam.) Care aparţine mâţelor (1) sau mâţilor, privitor la mâţe, specific mâţelor. – Mâţă + suf. -esc.
MÂŢIŞOR, mâţişori, s.m. (Pop.) 1. Diminutiv al lui mâţ; mâţ mic; pui (de sex masculin) al mâţei; mâţuc. 2. (Bot.) Ament (la salcie, stejar; alun etc.); mâţ. [Pl. şi: (2, n.) mâţişoare] – Mâţ + suf. -işor.
MÂŢOI, mâţoi, s.m. (Rar) Mâţ (mare). – Mâţ + suf. -oi.
MÂŢUC, mâţuci, s.m. (Rar) Mâţişor (1). – Mâţ + suf. -uc.
MÂŢUCĂ, mâţuci, s.f. (Rar) Diminutiv al lul mâţă. – Mâţ + suf. -ucă.
MÂZGĂ s.f. 1. Noroi moale, lipicios şi alunecos. 2. Pojghiţă moale, cleioasă ori unsuroasă care se formează pe suprafaţa unor alimente sau pe pereţii vaselor în care au stat anumite alimente. 3. Strat de alge, de muşchi etc. care acoperă pietrele, rocile expuse la umezeală. 4. (Pop.) Sevă; spec. seva arborilor (aflată sub coajă). – Din sl. mězga, bg. măzga.
MÂZGÂLEALĂ, mâzgăleli, s.f. Mâzgălitură. [Var.: zmângăleálă s.f.] – Mâzgăli + suf. -eală.
MÂZGĂLI, mâzgălesc, vb. IV. Tranz. 1. A scrie urât şi murdar; a desena sau a picta neglijent, mânjind hârtia sau pânza. * Fig. (Despre oameni; adesea glumeţ) A scrie, a compune ceva (fără pricepere, fără talent). 2. A murdări, a păta, a mânji. [Var zmângălí vb. IV] – Mâzgă + suf. -ăli.
MÂZGĂLIRE, mâzgăliri, s.f. Acţiunea de a mâzgăli şi rezultatul ei. [Var.: zmângălire s.f.] – V. mâzgăli.
MÂZGĂLIT, -Ă, mâzgăliţi, -te, adj. 1. Acoperit cu un scris urât, neglijent. 2. Mânjit, murdărit, pătat. [Var.: zmângălít, -ă adj.] – V. mâzgăli.
MÂZGĂLITURĂ, mâzgălituri, s.f. Faptul de a mâzgăli; (concr.) scriere, pictură sau desen executate neîndemânatic şi murdar; fig. operă literară sau plastică fără valoare; mâzgăleală. [Var.: zmângălitúră s.f.] – Mâzgăli +suf. -tură.
MÂZGOS, -OASĂ, mâzgoşi, -oase, adj. 1. Noroios, cleios; lunecos. 2. (Reg.; despre plante) Plin de sevă. – Mâzgă + suf. -os.
MDA adv. Cuvânt care exprimă o afirmaţie îndoielnică. – Din da1.
MDE interj. Cuvânt care exprimă o afirmaţie, un sentiment, o atitudine de şovăială, de sfială etc. (într-o situaţie delicată). – Din de2.
MEA CULPA, (Livr.) Formulă prin care cineva îşi recunoaşte o greşeală. [Pr.: mé-a cúlpa] – Expr. lat.
MEANDRIC, -Ă, meandrici, -ce, adj. (Despre cursul unei ape) Care are sau formează meandre (1). [Pr.: me-an-] – Meandru + suf. -ic. Cf. fr. méandrique.
MEANDRU, meandre, s.n. 1. Buclă accentuată a unei ape curgătoare, mai ales în regiunile de şes. * P. anal. Sinuozitate, cotitură (a unui drum). 2. Motiv ornamental (sculptat sau pictat) format din linii frânte sau curbe, sugerând stilizarea unor valuri de apă. [Pr.: me-an-] – Din fr. méandre.

MEAT, meaturi, s.n. 1. (Anat.) Canal îngust şi subţire sau orificiul acestuia, aflate în diferite organe. 2. Spaţiu, interstiţiu între celulele unui ţesut vegetal. [Pr.: me-at] – Din fr. méat, lat. meatus.
MECANIC, -Ă, mecanici, -ce, subst., adj. I. S.f. 1. Ştiinţă care studiază mişcarea sau echilibrul corpurilor sub acţiunea forţelor exercitate asupra lor; tehnica procedeelor în care intervin aceste fenomene; mecanotehnică. ** Mecanică cerească = ştiinţă care se ocupă cu mişcarea corpurilor cereşti sub acţiunea atracţiei universale. * (Înv.) Mecanism; maşină. 2. Disciplină tehnică al cărei obiect îl constituie construcţia şi funcţionarea maşinilor, îndeosebi a pieselor şi a mecanismelor care servesc la transmiterea mişcării. 3. Tratat, manual de mecanică (I 1, 2). II. Adj. 1. Care aparţine mecanicii (1), privitor la mecanică, de mecanică. 2. (Şi adv.) Care este pus în mişcare de o maşină sau de un mecanism; care se face cu ajutorul maşinilor sau al mecanismelor; mecanizat. 3. (Şi adv.) Care se realizează fără participarea conştiinţei, a voinţei; maşinal, automat. * Care aplică o teză, o teorie, o dispoziţie etc. fără a ţine seama de specificul concret sau individual al situaţiei, fenomenului, cazului respectiv; simplist, schematic, rigid, dogmatic. III. S.m. şi f. Specialist în mecanică (I 1, 2). * Persoană care efectuează operaţii de montaj, de reparare sau de întreţinere a utilajelor, maşinilor şi aparatelor. * Persoană care supraveghează sau conduce un vehicul sau un motor, cu instalaţiile anexe; maşinist. – Din (I) lat. mechanica, it. meccanica, germ. Mechanik, fr. méchanique, (II) lat. mechanicus, it. meccanico, fr. mécanique, (III) lat. mechanicus, germ. Mechaniker.
MECANICEŞTE adv. (Înv.) În mod mecanic, automat; maşinal. – Mecanic + suf. -eşte.
MECANICISM s.n. Concepţie care explică fenomenele biologice, sociale, psihice etc. pe baza principiilor şi legilor mecanicii (I 1), reducând întreaga diversitate calitativă a fenomenelor şi a proceselor naturii la fenomene şi procese mecanice. – Mecanic + suf. -ism. Cf. it. meccanicismo.
MECANICIST, -Ă, mecanicişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care este în conformitate cu principiile mecanicismului, privitor la mecanicism. 2. S.m. şi f. Adept al mecanicismului. – Mecanic [ism] + suf. -ist.
MECANICIZA, pers. 3 mecanicizează, vb. I. Refl. (Rar; despre activităţi raţionale) A deveni mecanic, automat. – Mecanic + suf. -iza.
MECANICIZARE, mecanicizări, s.f. Acţiunea de a se mecaniciza şi rezultatul ei. – V. mecaniciza.
MECANICIZAT, -Ă, mecanicizaţi, -te, adj. Care a devenit mecanic. – V. mecaniciza.
MECANISM, mecanisme, s.n. 1. Sistem tehnic alcătuit din mai multe piese mobile şi fixe care sunt angrenate între ele, astfel încât unele elemente mobile, transmiţând forţele de la elementul conducător la elementele conduse, pot antrena mişcarea acestora. * Totalitatea elementelor care alcătuiesc un astfel de sistem; maşinărie. 2. Mod de funcţionare a unui mecanism (1). 3. Mod în care se desfăşoară un fenomen, o reacţie etc. 4. P. anal. Sistem, mod de organizare politică, economică, socială etc. – Din fr. mécanisme, germ. Mechanismus.
MECANIZA, mecanizez, vb. I. Tranz. A introduce în procesele de producţie maşini, mecanisme, aparate etc. pentru executarea unor operaţii, activităţi, cu scopul de a înlocui sau a face mai eficientă munca fizică ori intelectuală a omului. – Din fr. mécaniser.
MECANIZARE, mecanizări, s.f. Acţiunea de a mecaniza şi rezultatul ei. – V. mecaniza.

MECANIZAT, -Ă, mecanizaţi, -te, adj. Care se face prin intermediul unor mecanisme, dispozitive sau maşini, omul având un rol de conducere şi de întreţinere. * Care este înzestrat cu maşini, cu mecanisme. – V. mecaniza.
MECANIZATOR, mecanizatori, s.m. Tehnician, mecanic pentru maşini agricole. – Din rus. mehanizator (după mecanic).
MECANO- Element de compunere însemnând "mecanic", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. mécano÷.
MECANO-CHIMIC, -Ă, mecano-chimici, -ce, adj. (Rar) Care se referă la un procedeu combinat, folosind mijloace mecanice şi reacţii chimice. – Mecano- + chimic.
MECANORECEPTOR, mecanoreceptori, s.m. Organ de simţ care recepţionează acţiuni mecanice (atingere, presiune, tracţiune). – Mecano- + receptor.
MECANOTEHNIC, -Ă, mecanotehnici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Mecanică (I 1). 2. Adj. Care se referă la un produs de mecanică (I 1), privitor la mecanică, de mecanică. – Mecano- + tehnic.
MECANOTERAPIE s.f. Denumire generală pentru terapeutica prin masaj, prin gimnastică medicală, prin aparate mecanice, aplicată mai ales în boli articulare sau neuromusculare. – Din fr. mécanothérapie.
MECĂI, mécăi, vb. IV. Intranz. (Despre capre, rar despre iepuri; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. * Fig. (Ir.; despre oameni) A vorbi sau a cânta cu voce tremurată. – Formaţie onomatopeică.
MECENA s.m. invar. (Livr.) Protector al literaturii, al artelor, al ştiinţelor; mecenat. – Din fr. mécéne.
MECENAT, mecenaţi, s.m. (Livr.) Mecena. – Din it. mecenate.
MECET, meceturi, s.n. (Înv.şi reg.) Casă de cult pentru religia musulmană; moschee mică. * Cimitir turcesc. – Din bg., rus. mecet. Cf. tc. mesçit.
MECI, meciuri, s.n. Întrecere sportivă disputată între două persoane sau între două echipe; întâlnire, partidă, joc. – Din engl., fr. match.
MECIBOL, meciboluri, s.n. Situaţie din finalul unei partide de tenis sau de volei în care ultima lovitură de minge poate să decidă pe câştigător. – Din engl. match ball.
MECONINĂ, meconine, s.f. Alcaloid obţinut prin hidroliza narcotinei, care produce convulsii. – Din fr. méconine.
MECONIU s.n. 1. Suc de mac; opiu. 2. Materie pe care o elimină ca excremente fătul, imediat după naştere. – Din fr. méconium, lat. meconium.
MED, mezi, s.m., adj. 1. S.m. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Mediei sau care era originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Mediei sau mezilor (1), privitor la Media sau la mezi. – Din fr. méde.
MEDALIA, medaliez, vb. I. Tranz. A distinge cu o medalie; a decora. [Pr.: -li-a-] – Din medaliat (derivat regresiv).
MEDALIAT, -Ă, medaliaţi, -te, adj. Care a fost distins cu o medalie; decorat. [Pr.: -li-at] – Medalie + suf. -at (după fr. médaillé).
MEDALIE, medalii, s.f. Piesă de metal (sau, uneori, de marmură), în formă de monedă, gravată cu figuri şi inscripţii, emisă în cinstea unei personalităţi sau în memoria unei acţiuni glorioase. * Piesă de metal dată ca premiu la diferite concursuri sau ca distincţie pentru merite deosebite în diferite domenii de activitate. * Expr. Reversul medaliei = aspectul complementar, opus (adesea neplăcut) al unui lucru, al unei probleme, al unei situaţii. – Din it. medaglia.
MEDALION, medalioane, s.n. 1. Bijuterie de formă rotundă sau ovală, care încadrează sau închide între două capace o fotografie, o pictură, o şuviţă de păr etc. şi care se poartă de obicei la gât. * Ramă ovală sau rotundă în care

este fixată o fotografie sau un tablou; p. ext. fotografie sau tablou fixat într-o astfel de ramă. 2. Element decorativ de formă circulară sau ovală, folosit în arhitectură, mobilier etc. şi suprinzând un basorelief, o inscripţie, un portret etc. 3. Scriere literară în proză de mici dimensiuni, pe o anumită temă, în care sunt schiţate trăsăturile fundamentale ale vieţii şi operei unei personalităţi, adesea urmată de exemplificări din opera acesteia. [Pr.: -li-on] – Din fr. médaillon (după medalie). Cf. it. medaglione.
MEDALIST, medalişti, s.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu studiul sau cu colecţionarea medaliilor; colecţionar de medalii. – Din fr. médailliste (după medalie).
MEDALISTICĂ s.f. Ramură a numismaticii care se ocupă cu studierea şi colecţionarea medaliilor. – Medalist + suf. -ică.
MEDELEAN, medeleni, s.m. (Reg.) Câine mare. – Din ucr. medeljan.
MEDELNICER, medelniceri, s.m. Titlu dat în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova, boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini, punea sarea şi servea bucatele; boier care avea acest titlu. – Medelniţă + suf. -ar.
MEDELNIŢĂ, medelniţe, s.f. (Înv.) Lighean în care domnul şi oaspeţii lui îşi spălau mâinile înainte şi după masă. – Cf. sl. mĕdĕnica.
MEDIA, mediez, vb. I. Tranz. A mijloci o înţelegere între două sau mai multe părţi adverse, a face demersuri oficiale pentru a preveni sau pentru a pune capăt ostilităţilor dintre două sau mai multe state; a face un act de mediaţie. [Pr.: -di-a] – Din lat. mediare.
MEDIAL, -Ă, mediali, -e, adj. Median. * Spec. (Despre sunete, rar despre litere) Care se află în interiorul cuvântului. * (Despre vocale) Care se articulează în partea de mijloc a cavităţii bucale; central. [Pr.: -di-al] – Din fr. médial, lat. medialis.
MEDIAN, -Ă, mediani, -e, adj. Care se află la mijloc; medial. * Situat la mijlocul unei figuri geometrice. * (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui triunghi cu mijlocul laturii opuse vârfului. * (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui tetraedru cu centrul de greutate al feţei opuse. [Pr.: -di-an] – Din fr. médian, lat. medianus.
MEDIANTĂ, mediante, s.f. (Muz.) Treapta a treia sau a şasea a modurilor major şi minor; acordul minor al acestei trepte. [Pr.: -di-an] – Din fr. médiante.
MEDIASTIN, mediastine, s.n. Cavitate anatomică cuprinsă între cei doi plămâni şi care conţine inima, timusul, esofagul, aorta şi canalul toracic. [Pr.: -di-as-] – Din fr. médiastin.
MEDIASTINAL, -Ă, mediastinali, -e, adj. (Anat.) Referitor la mediastin, de mediastin. [Pr.: -di-as-] – Din fr. médiastinal.
MEDIASTINOSCOP, mediastinoscoape, s.n. (Med.) Aparat care serveşte examinării vizuale a mediastinului. [Pr.: -di-as-] – Din fr. médiastinoscope.
MEDIASTINOSCOPIE, mediastinoscopii, s.f. (Med.) Metodă chirurgicală pentru explorarea în scop diagnostic a mediastinului. [Pr.: -di-as-] – Din fr. médiastinoscopie.
MEDIAT, -Ă, mediaţi, -te, adj. (Şi adv.) Care are legătură indirectă cu ceva; indirect. [Pr.: -di-at] – Din fr. médiat.
MEDIATECĂ, mediateci, s.f. Încăpere dintr-o bibliotecă în care sunt păstrate mijloacele audiovizuale folosite mai ales la învăţarea limbilor străine. [Pr.: -di-a-] – Din fr. médiathéque.
MEDIATOR, -OARE, mediatori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană, guvern etc. care mijloceşte o înţelegere între două părţi (adverse), care face un act de mediaţie; mijlocitor, intermediar. 2. S.n. Intemediar chimic care asigură

transmiterea influxului nervos. 3. S.f. Perpendiculară dusă pe mijlocul unui segment de dreaptă; locul geometric al punctelor situate într-un plan, egal depărtate de capetele unui segment de dreaptă. * (Adjectival) Plan mediator = plan perpendicular pe mijlocul unui segment de dreaptă. [Pr.: -di-a-] – Din lat. mediator.
MEDIAŢIE, mediaţii, s.f. Acţiunea de a media; mediere, mijlocire; intervenţie a unui stat, a unei organizaţii internaţionale ori a unei persoane oficiale pentru rezolvarea paşnică a conflictelor dintre state, luând parte la tratative şi uneori formulând propuneri. [Pr.: -di-a-] – Din fr. médiation.
MEDIC1, medici, s.m. Persoană care profesează medicina (1) pe baza unor studii superioare de specialitate; specialist în medicină; doctor. – Din lat. medicus.
MEDIC2, -Ă, medici, -ce, adj. Care aparţine mezilor (şi perşilor), privitor la mezi (şi la perşi). – Din med.
MEDICAL, -Ă, medicali, -e, adj. Care aparţine medicului1 sau medicinii, privitor la medic1 sau la medicină; de medic1, de medicină. ** Concediu medical = concediu care se obţine în caz de boală. Gimnastică medicală = sistem de exerciţii de gimnastică menite să corecteze diferite defecte sau să reactiveze unele funcţii fiziologice. – Din fr. médical.
MEDICAMENT, medicamente, s.n. Substanţă naturală sau de sinteză utilizată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală; doctorie, leac, medicină (2). – Din fr. médicament, lat. medicamentum.
MEDICAMENTA, medicamentez, vb. I. Tranz. (Rar) A trata cu medicamente, a administra medicamente. – Din fr. médicamenter.
MEDICAMENTOS, -OASĂ, medicamentoşi, -oase, adj. Care serveşte ca medicament; care se face cu medicamente. – Din fr. médicamenteux.
MEDICAŢIE, medicaţii, s.f. Totalitatea medicamentelor sau a mijloacelor curative în tratarea unui bolnav; tratament medical (cu medicamente). – Din fr. médication.
MEDICINAL, -Ă, medicinali, -e, adj. Întrebuinţat ca medicament; din care se prepară medicamente. ** Plante medicinale = grup de plante din familii diferite, cultivate sau sălbatice, care, datorită compoziţiei lor chimice, au proprietăţi terapeutice. – Din fr. médicinal, lat. medicinalis.
MEDICINĂ, (2) medicini, s.f. 1. Ştiinţă care are ca obiect păstrarea şi restabilirea sănătăţii şi care studiază în acest scop procesele fizice, chimice şi biologice ale vieţii, structurile şi funcţiile organismului, cauzele şi mecanismele de producere a bolilor, precum şi mijloacele de diagnosticare, tratare şi prevenire a lor. * Facultate în care se studiază medicina (1). 2. (Înv. şi reg.) Medicament. – Din lat. medicina, (2) germ. Medizin, rus. mediţina.
MEDICINIST, -Ă, medicinişti, -ste, s.m. şi f. Student la o facultate de medicină. – Medicină + suf. -ist.
MEDICO- Element de compunere care înseamnă "(cu caracter) medical" şi care serveşte la formarea unor adjective. – Din fr. médico÷.
MEDICO-FARMACEUTIC, -Ă, medico-farmaceutici, -ce, adj. Care are un caracter medical şi farmaceutic, privitor la medicină şi la farmacie, de medicină şi de farmacie. – Medico- + farmaceutic.
MEDICO-LEGAL, -Ă, medico-legali, -e, adj. Care aparţine medicinii judiciare, privitor la medicina judiciară. ** Act medico-legal = document care conţine rezultatele unei expertize medicale într-un caz care interesează justiţia. – Din fr. médico-légal.
MEDICO-MILITAR, -Ă, medico-militari, -e, adj. Care se referă la problemele medicale ale armatei. – Medico- + militar.

MEDICO-SANITAR, -Ă, medico-sanitari, -e, adj. Care are un caracter medical şi sanitar, privitor la personalul medical şi sanitar. – Medico- + sanitar.
MEDICO-VETERINAR, -Ă, medico-veterinari, -e, adj. Care aparţine medicinii veterinare, privitor la medicina veterinară. – Din fr. médico-vétérinaire.
MEDIERE, medieri, s.f. Mijlocire, mediaţie. [Pr.: -di-e-] – V. media.
MEDIEVAL, -Ă, medievali, -e, adj., s.f. pl. 1. Adj. Care aparţine evului mediu, privitor la evul mediu, al evului mediu. * (Substantivat) Om din evul mediu. 2. S.f. pl. (Tipogr.) Litere care imită scrierea din evul mediu. [Pr.: -di-e-] – Din fr. médiéval.
MEDIEVALISM s.n. (Rar) Medievalistică. [Pr.: -di-e-] – Medieval + suf. -ism.
MEDIEVISM s.n. (Rar) 1. Medievistică. 2. Interes, înclinare pentru evul mediu. [Pr.: -di-e-] – Din fr. médiévisme.
MEDIEVIST, medievişti, s.m. Istoric care se ocupă cu studiul evului mediu. [Pr.: -di-e-] – Din fr. médiéviste.
MEDIEVISTICĂ s.f. Ramură a istoriei care se ocupă cu studiul evului mediu. [Pr.: -di-e-] – Medievist + suf. -ică.
MEDIOCRITATE, (2) mediocrităţi, s.f. 1. Faptul de a fi mediocru; situaţie, stare a celui mediocru. 2. Persoană lipsită de calităţi (intelectuale) deosebite, om mediocru (2). [Pr.: -di-o-] – Din fr. médiocrité, lat. mediocritas, -atis.
MEDIOCRIZA, mediocrizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face sau a deveni mediocru. [Pr.: -di-o-] – Mediocru + suf. -iza.
MEDIOCRIZARE, mediocrizări, s.f. Faptul de a mediocriza. – V. mediocriza.
MEDIOCRU, -Ă, mediocri, -e, adj. 1. Care se află între două limite extreme, mijlociu, potrivit; care nu iese din comun, nu se evidenţiază prin nimic, modest, banal. 2. Lipsit de inteligenţă, de capacitate ori cultură, de spirit; fără valoare. [Pr.: -di-o-] – Din fr. médiocre.
MEDITA, meditez, vb. I. 1. Intranz. A cugeta adânc asupra unui lucru. 2. Tranz. (Înv.) A examina ceva din toate punctele de vedere, a studia. 3. Tranz. (Înv.) A pune ceva la cale; a plănui, a urzi. 4. Tranz. A ajuta un elev, un student etc. să-şi pregătească (în afara orelor de curs) lecţiile, examenele; a da lecţii particulare. – Din fr. méditer.
MEDITARE, meditări, s.f. Faptul de a medita; meditaţie. – V. medita.
MEDITAT, -Ă, meditaţi, -te, adj. (Despre elevi) Care a primit lecţii (particulare) în afara orelor de curs; preparat2. – V. medita.
MEDITATIV, -Ă, meditativi, -e, adj. Înclinat spre meditaţie1, căruia îi place să mediteze (1), gânditor. – Din fr. méditatif.
MEDITATOR, -OARE, meditatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care meditează (4) un elev; preparator (4). – Medita + suf. -tor.
MEDITAŢIE, meditaţii, s.f. 1. Reflectare, cugetare adâncă; meditare, reflecţie. 2. Specie a genului liric, cuprinzând reflecţii despre condiţia umană. 3. Pregătire a lecţiilor, a examenelor cu un meditator; lecţie particulară dată de un meditator; preparator (3). ** (Sală de) meditaţie = sală într-un internat unde elevii îşi pregătesc lecţiile. * Perioadă de timp, în afara orelor de curs, în care elevii (dintr-un internat) îşi pregătesc temele. – Din lat. meditatio, fr. méditation.
MEDITERANEAN, -Ă, mediteraneeni, -e, adj. Care aparţine Mării Mediterane sau regiunilor situate în vecinătatea ei, privitor la Marea Mediterană sau la regiunile din jurul ei. * Climă mediteraneană = climă temperată, cu ierni calde, caracteristică pentru regiunile din jurul Mării Mediterane. [Pr.: -ne-an] – Din fr. méditerranéen.
MEDIU1, medii, s.n. 1. Natura înconjurătoare alcătuită din totalitatea factorilor externi în care se află fiinţele şi lucrurile. ** Mediu intern =

totalitatea umorilor care scaldă celulele organismului. Mediu de cultură = soluţie nutritivă sterilizată, utilizată pentru înmulţirea microbilor în laborator, în diverse scopuri. 2. Societatea, lumea în mijlocul căreia trăieşte cineva; ambianţă. 3. Substanţă solidă, lichidă sau gazoasă, câmp electromagnetic sau gravitaţional etc. în care se desfăşoară fenomenele fizice. 4. Persoană care poate fi trecută în stare de hipnoză, de transă şi despre care, în practicile oculte, se crede că poate comunica cu spiritele şi poate servi ca intermediar între ele şi cei vii. – Din lat. medium.
MEDIU2, -IE, medii, adj., s.f. 1. Adj. Care se află în mijloc; de mijloc, mijlociu. ** Învăţământ mediu = treaptă a învăţământului public, între învăţământul elementar şi cel superior. Şcoală medie = şcoală de învăţământ mediu. Termen mediu = al doilea termen al silogismului. * (Mat.; substantivat, m. pl., în forma "mezi") Termenii care se găsesc la mijlocul unei proporţii. * Fig. Moderat, echilibrat, ponderat. 2. Adj. Care reprezintă o medie (3). 3. S.f. Valoare mijlocie a mai multor mărimi. ** Medie aritmetică = rezultatul obţinut din împărţirea sumei mai multor mărimi la numărul lor. (şi substantivat, f. pl.) Unde medii = unde radio cu lungimea între 100 şi 1000 m; domeniu cuprins între 186,9 m şi 571,4 m destinat posturilor naţionale de radiodifuziune. ** Loc. adv. În medie = luând o măsură intermediară între cantităţile sau calităţile diferitelor elemente componente; una cu alta, una peste alta. * Rezultatul obţinut din adunarea notelor primite de un elev, de un student etc. şi împărţirea acestora prin numărul lor total. ** Expr. A (nu)-i ieşi sau a (nu) avea media (sau medie) = a (nu) obţine nota de trecere. – Din lat. medius, -a, -um.
MEDULAR, -Ă, medulari, -e, adj. Care aparţine măduvei spinării sau măduvei osoase, care se referă la măduva spinării sau la măduva osoasă ori are caracterele ei; care alcătuieşte măduva. * Canal medular = canal în interiorul coloanei vertebrale, în care se află măduva spinării; canal rahidian. – Din fr. médullaire.
MEDULITĂ, medulite, s.f. (Med.) Inflamaţie a măduvei osoase. – Din fr. médullite.
MEDULOSUPRARENALĂ, medulosuprarenale, adj. (În sintagma) Glandă medulosuprarenală (şi substantivat, f.) = glandă endocrină care formează porţiunea centrală a suprarenalelor. – Din fr. médullo-surrénale (după suprarenală).
MEDULOTRANSFUZIE, medulotransfuzii, s.f. Transfuzie cu măduvă osoasă, efectuată pentru regenerarea acesteia la bolnavii cu boală de iradiere, anemie gravă etc. – Din fr. médullo-transfusion.
MEDUZĂ, meduze, s.f. Nume dat mai multor (specii de) animale marine din încrengătura celenteratelor, cu corpul gelatinos, transparent, în formă de ciupercă. – Din fr. méduse.
MEFIENT, -Ă, mefienţi, -te, adj. (Livr.) Neîncrezător; bănuitor. [Pr.: -fi-ent] – Din fr. méfiant.
MEFIENŢĂ, mefienţe, s.f. 1. (Livr.) Neîncredere; bănuială. 2. (Psih.) Suspiciune patologică; aşteptare anxioasă a răului. [Pr.: -fi-en-] – Din fr. méfiance.
MEFISTOFELIC, -Ă, mefistofelici, -ce, adj. (Livr.; adesea adverbial) Diabolic, drăcesc; răutăcios, perfid. – Din fr. méphistophélique.
MEFITIC, -Ă, mefitici, -ce, adj. (Livr.) Cu miros urât; puturos, fetid, pestilenţial. – Din germ. mefitisch, lat. mephiticus, fr. méphitique.
MEFITISM s.n. (Livr.) Poluare a aerului cu mirosuri mefitice sau toxice. – Din fr. méphitisme.

MEGACALORIE, megacalorii, s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru căldură, egală cu un milion de calorii; termie. [Abr.: Mcal] – Din fr. mégacalorie.
MEGACOLON s.n. Dilatare pronunţată a intestinului gros, dobândită sau congenitală. – Din fr. mégacôlon.
MEGACOSM s.n. v. megacosmos.
MEGACOSMOS s.n. (Livr.) Macrocosm. [Var.: megacósm s.n.] – Din engl. megacosm.
MEGADINĂ, megadine, s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru forţă, egală cu un milon de dine. [Abr.: Mdyn] – Din fr. mégadyne.
MEGAERG, megaergi, s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru energie, egală cu un milion de ergi. [Abr.: Merg] – Din fr. mégaerg.
MEGAFON, megafoane, s.n. 1. Difuzor de mare putere, folosit pentru transmiterea programelor sonore în pieţe, pe stadioane etc. 2. (Nav.) Ansamblu format dintr-un amplificator şi un difuzor, de forma unei pâlnii, folosit pentru transmiterea la distanţă a comenzilor; portavoce. 3. Instrument de forma unei pâlnii, folosit pentru comunicări verbale la distanţă. – Din fr. mégaphone.
MEGAGRAF, megagrafe, s.n. Planşetă mare de desen, montată articular pe un suport special, pentru a i se putea da orice înclinaţie. – Din fr. mégagraphe.
MEGAHERTZ, megahertzi, s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru frecvenţă, egală cu un milion de hertzi. [Pr.: -herţ, – Abr.: MHz] – Din germ. Megahertz, fr. mégahertz.
MEGALIT, megaliţi, s.m. Nume dat unor monumente funerare sau religioase construite, în epoca neolitică şi la începutul epocii bronzului, din blocuri de piatră brută sau cioplite sumar. – Din fr. mégalithe.
MEGALITIC, -Ă, megalitici, -ce, adj. Care aparţine megaliţilor sau epocii lor, privitor la megaliţi sau la epoca lor. – Din fr. mégalithique.
MEGALOBLAST, megaloblaste, s.n. (Biol.) Globulă roşie cu nucleul anormal mărit, caracteristică în anemia pernicioasă; (rar) macroblast. – Din fr., engl. megaloblast.
MEGALOCEFAL, -Ă, megalocefali, -e, adj. (Adesea substantivat) Care prezintă fenomenul de megalocefalie. – Din fr. mégalocéphale.
MEGALOCEFALIE, megalocefalii, s.f. Anomalie care constă în dezvoltarea excesivă a capului. – Din fr. mégalocéphalie.
MEGALOCIT, megalocite, s.n. Celulă roşie, mare, care apare în sânge în cursul anemiei pernicioase. – Din fr. mégalocyte.
MEGALOCITOZĂ, megalocitoze, s.f. (Med.) Anemie pernicioasă provocată de megalocite. – Din fr. mégalocytose.
MEGALOMAN, -Ă, megalomani, -e, adj., s.m. şi f. 1. (Persoană) care are o părere exagerat de bună despre calităţile sale;grandoman. 2. (Persoană) care suferă de megalomanie (2). – Din fr. mégalomane.
MEGALOMANIE, megalomanii, s.f. 1. Faptul de a fi megaloman (1). 2. Stare psihică patologică întâlnită în unele boli mintale şi manifestată prin delir de grandoare, asociat cu delir de persecuţie. – Din fr. mégalomanie.
MEGALOPOLIS, megalopolisuri, s.n. (În sociologie) Arie urbană foarte întinsă creată prin includerea succesivă a zonelor suburbane şi a oraşelor învecinate. – Din fr. mégalopolis, engl. megalopolis.
MEGALOPSIE, megalopsii, s.f. (Med.) Tulburare de vedere costând în impresia că obiectele sunt mai mari decât în realitate; macropsie. – Din fr. mégalopsie.

MEGAPERM s.n. Aliaj de nichel, fier şi mangan cu înaltă permeabilitate magnetică. – Din germ. Megaperm.
MEGAPIR s.n. Oţel aliat din fier, crom şi aluminiu, întrebuinţat la confecţionarea rezistenţelor electrice. [Scris şi: megapyr] – Din germ. Megapir.
MEGARELIEF, megareliefuri, s.n. (Geogr.) Formă de relief (continent, bazin oceanic etc.) de mare întindere. [Pr.: -li-ef] – Din rus. megarelief.
MEGARIC, -Ă, megarici, -ce, adj., s.m. 1. Adj. (În sintagma) Şcoala megarică = şcoală filozofică din Grecia antică întemeiată de Euclid din Megara. 2. S.m. Adept al acestei şcoli. – Din fr. mégarique.
MEGASPOR, megaspori, s.m. (Bot.) Macrospor. – Din fr. mégaspore.
MEGASPOROGENEZĂ, megasporogeneze, s.f. (Bot.) Proces de formare şi de dezvoltare a megasporilor şi de producere a gameţilor la plantele cu flori. – Megaspor + geneză.
MEGATERIU, megaterii, s.m. Mamifer fosil uriaş, erbivor, din epoca cuaternară, asemănător cu leneşul (Megatherium). – Din lat. megatherium, germ. Megatherium, fr. mégathérium.
MEGATONĂ, megatone, s.f. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură echivalentă cu forţa unei explozii produse de un milion de tone de trinitrotoluen. [Abr.: Mt] – Din fr. mégatonne, engl. megaton.
MEGATONIC, -Ă, megatonici, -ce, adj. (Rar; despre explozii) De forţa megatonelor. – Din fr. mégatonnique, engl. megatonic.
MEGAWATT, megawaţi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru putere, egală cu un milion de waţi. – Din fr. mégawatt.
MEGERĂ, megere, s.f. (Franţuzism) Femeie rea şi arţăgoasă. [Var.: mejéră s.f.] – Din fr. mégére.
MEGHISTAN, meghistani, s.m. Înalt demnitar otoman. – Din ngr. meghistán.
MEGIEŞ, -Ă, megieşi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (În evul mediu, în Moldova şi în Ţara Românească) Ţăran liber, stăpân de pământ. ** (Adjectival) Ţăran megieş. 2. S.m. şi f., adj. (Pop.) Vecin. [Pr.: -gi-eş] – Din scr. medjaš, magh. megyés.
MEGIEŞESC, -EASCĂ, megieşeşti, adj. (Pop.) Care aparţine megieşilor, privitor la megieşi. [Pr.: -gi-e-] – Megieş + suf. -esc.
MEGIEŞI, megieşesc, vb. IV. Refl. recipr. (Înv. şi reg.) A se învecina, a se mărgini. [Pr.: -gi-e-] – Din megieş.
MEGIEŞIE, megieşii, s.f. (Înv. şi pop.) Teritoriu, ţară sau oameni, fiinţe aflate în vecinătate; p. ext. vecinătate. [Pr.: -gi-e-] – Megieş + suf. -ie.
MEGLENIT, -Ă, megleniţi, -te, adj., s.m. şi f. Meglenoromân. – Din n. pr. Meglen.
MEGLENOROMĂN, -Ă, meglenoromâni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. 2. Adj. Care aparţine meglenoromânilor (1) sau limbii lor, privitor la meglenoromâni. * (Substantivat, f.) Idiom vorbit de meglenoromâni şi care reprezintă un dialect al limbii române. – Meglen (n. pr.) + român.
MEGOHM, megohmi, s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a rezistenţei electrice, egală cu un milion de ohmi. [Pr.: -gom. – Abr.: M] – Din fr. mégohm.
MEGOHMETRU, megohmetre, s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea rezistenţelor electriee de valoare mare. [Pr.: -gom-] – Din fr. mégohmétre.
MEHĂI, pers. 3 méhăie, vb. IV. Intranz. (Despre oi, miei, capre) A scoate sunete caracteristice speciei; a behăi. – Mehe [he] + suf. -ăi.
MEHĂIT, mehăituri, s.n. Faptul de a mehăi; sunete caracteristice scoase de oi, miei, capre; behăit. – V. mehăi.

MEHEHE interj. Cuvânt care redă strigătul caracteristic al oii, al mielului, al caprei; behehe (1). – Onomatopee.
MEHENGHI, -GHE, (I) mehenghiuri, s.n., (II) mehenghi, -ghe, adj. I. S.n. Piatră cu care se încercau metalele preţioase. II. Adj. (Pop. adesea substantivat) Priceput, isteţ, abil; p. ext. şmecher, şiret; glumeţ, poznaş. – Din tc. mehenk.
MEHMENDAR, mehmendari, s.m. (Turcism; în evul mediu, în Moldova şi în Ţara Românească). 1. Boier (sau funcţionar) care însoţea în călătorie pe domn sau o persoană oficială de rang înalt, îngrijindu-se de găzduirea lor. 2. Comisar special însărcinat cu aprovizionarea. – Din tc mihmendar.
MEHTER, mehteri, s.m. (Turcism înv.) Muzicant într-o fanfară (turcească). – Din tc. mehter.
MEHTERBAŞA s.m. (Turcism înv.) Şeful mehterilor. – Din tc. mehter başi.
MEHTUP, mehtupuri, s.n. (Turcism înv.) Scrisoare oficială; adresă, raport. – Din tc. mektup.
MEHTUPCIU, mehtupcii, s.m. (Turcism înv.) Funcţionar într-o cancelarie domnească. – Din tc. mektupçu.
MEI subst. 1. S.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescenţa ramificată şi cu flori albe-gălbui, folosită ca nutreţ pentru vite; părâng, păsat (Panicum miliaceum); p. restr. seminţele acestei plante, folosite în trecut pentru hrana oamenilor, azi mai ales ca hrană pentru vite şi păsări. ** Mei mărunt (sau păsăresc) = varietate de mei ale cărei flori sunt dispuse în spiculeţe care formează o inflorescenţă compusă; meişor (Panicum capillare). ** Compuse: mei-păsăresc = plantă cu frunze în formă de lance şi cu fructele ca nişte boabe mici, alburii şi foarte lucitoare (Lithospermum officinale); mei păsăresc (sau -nebun) = mohor. mei-tătăresc = mătură (2 a); mei pădureţ = meişor. mei-lung sau meiul-canarilor = iarba-cănăraşului. 2. S.n. Meişte. – Lat. milium.
MEIOZĂ, meioze, s.f. (Biol.) Diviziune a celulei prin separarea de perechi de cromozomi din nucleu şi formarea de gameţi. [Pr.: me-io-] – Din fr. méiose.
MEISTERGESANG s.n. Totalitatea creaţiilor poetice ale meistersängerilor. [Pr.: máistărghezang] – Cuv. germ.
MEISTERSÄNGER, meistersängeri, s.m. Trubadur medieval german. [Pr.: máistărzengăr] – Din germ. Meistersänger.
MEIŞOR, meişori, s.m. Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor: a) plantă cu rădăcina târâtoare şi florile de culoare verde-deschis sau violetă; mei-pădureţ (Millium effusum); b) plantă cu frunze păroase şi flori violacee, alcătuind spice aşezate ca nişte degete (Panicum sanguinale); c) mei mărunt. [Pr.: me-i-] – Mei + suf. -şor.
MEIŞTE s.f. Teren cultivat cu mei; mei (2). – Mei + suf. -işte.
MEJDĂ, mejde, s.f. (Reg.) Mejdină. – Din sl. mezdă.
MEJDINĂ, mejdine, s.f. (Reg.) Hat, răzor, hotar (între două ogoare, proprietăţi); mejdă. – Din bg. meždina.
MEJERĂ s.f. v. megeră.
MEL, meli, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru înălţimea sunetului, egală cu a mia parte din înălţimea unui sunet care are o putere de o mie de hertzi. – Din engl. mel.
MELAFIR, melafire, s.n. Rocă magmatică vulcanică de tipul bazaltului. – Din fr. mélaphyre.
MELAMINAT, -Ă, melaminaţi, -te, adj. (Despre materiale plastice) Fabricat din melamină. – De la melamină.

MELAMINĂ, melamine, s.f. Substanţă chimică organică, întrebuinţată la fabricarea unor materiale plastice rezistente. – Din fr. mélamine.
MELANĂ s.f. Fibră textilă sintetică cu proprietăţi asemănătoare lânii. – Denumire comercială.
MELANCOLIC, -Ă, melancolici, -ce, adj. 1. (Adesea adverbial) Stăpânit de melancolie (1); înclinat spre melancolie. * Care exprimă melancolie; care rezultă dintr-o stare de melancolie. * (Despre lucruri, peisaje etc.; adesea adverbial) Care inspiră melancolie, care predispune la melancolie; trist, posomorât. 2. Care este bolnav de melancolie (2). – Din fr. mélancolique.
MELANCOLIE, melancolii, s.f. 1. Stare de tristeţe, de deprimare, amestecată cu visare şi cu dorinţa de izolare; p. gener. tristeţe (uşoară). 2. Boală psihică care se manifestă printr-o continuă depresiune, prin tristeţe morbidă, prin apatie, delir, halucinaţii, anxietate şi obsesia sinuciderii. – Din fr. mélancolie, lat. melancolia.
MELANCOLIZA, pers. 3 melancolizează, vb. I. Refl. (Rar) A deveni melancolic. – Din fr. mélancoliser.
MELANEZIAN, -Ă, melanezieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia negroidă din Melanezia. 2. Adj. Care aparţine Melaneziei sau melanezienilor (1), privitor la Melanezia sau la melanezieni. [Pr.: -zi-an] – Din fr. mélanésien.
MELANIC, -Ă, melanici, -ce, adj. Care conţine melanină. – Din fr. mélanique.
MELANINĂ, melanine, s.f. Pigment organic de culoare neagră, care conţine fier şi sulf şi care se găseşte în coroidă, în păr ori în piele. – Din fr. mélanine.
MELANJ, melanjuri, s.n. 1. (Franţuzism) Amestec. 2. Fir textil obţinut prin amestecul unor fibre de lână de sorturi şi culori diferite sau prin amestecul fibrelor de lână cu cele sintetice; p. ext. ţesătură obţinută din astfel de fire. – Din fr. mélange.
MELANJOR, melanjoare, s.n. (Tehn.) Amestecător. – Din fr. mélangeur.
MELANODERMIE, melanodermii, s.f. Pigmentare patologică, brună sau neagră, localizată sau generalizată, care apare în unele boli cronice ca malaria, tuberculoza sau în intoxicaţiile cu săruri de aur, argint etc. – Din fr. mélanodermie.
MELANOM, melanoame, s.n. Tumoare malignă a pielii, de origine pigmentară. – Din fr. mélanome.
MELANOSARCOM, melanosarcomuri, s.n. Tumoare malignă constituită din celule care conţin melanină, localizată în piele, coroidă sau retină. – Din fr. mélanosarcome.
MELANOZĂ, melanoze, s.f. 1. (Med.) Denumire generică pentru pigmentaţia în exces a pielii şi mucoaselor datorită acumulării difuze de melanină. 2. (Bot.) Boală a viţei de vie cauzată de ciuperci. – Din fr. mélanose.
MELANTERIT s.n. Sulfat natural de fier, hidratat, cristalizat, de culoare verde, folosit mai ales în industria coloranţilor. – Din fr. mélantérite.
MELASA, melasez, vb. I. Tranz. A amesteca nutreţul cu melasă. – Din melasă.
MELASARE, melasări, s.f. Acţiunea de a melasa şi rezultatul ei. – V. melasa.
MELASAT, -Ă, melasaţi, -te, adj. (Despre nutreţ) Care a fost amestecat cu melasă. – V. melasă.
MELASĂ, melase, s.f. Reziduu siropos de culoare brună, provenit de la extragerea zahărului din sfeclă sau din trestie de zahăr şi care serveşte ca hrană pentru vite. – Din fr. mélasse, germ. Melasse, it. melassa.
MELC, melci, s.m. I. Nume dat mai multor specii de gasteropode din încrengătura moluştelor, care au corpul moale, de obicei apărat de o cochilie răsucită în spirală, şi patru tentacule sensibile, la cap; bourel, culbec. ** Loc.

adj. Ca melcul = a) răsucit, în spirală; b) foarte încet. ** Expr. A tăcea ca melcul = a nu scoate nici un cuvânt. II. P. anal. 1. Partea osoasă a labirintului urechii interne. 2. Organ sau angrenaj al unor maşini destinat să transmită, să transforme sau să utilizeze în diferite feluri mişcarea de rotaţie. 3. Prăjitură făcută din aluat încolăcit în spirală, presărat cu nucă dată prin maşină. 4. (La pl.) Şuviţe de păr răsucite în formă de ineluşe. – Et. nec.
MELCAT, -Ă, melcaţi, -te, adj. (Despre piese tehnice) Răsucit (ca o cochilie de melc). – Din melc.
MELCIŞOR, melcişori, s.m. 1. Diminutiv al lui melc. 2. (La pl.) Paste făinoase în formă de spirală sau de ineluşe. – Melc + suf. -işor.
MELEAG, meleaguri, s.n. (De obicei la pl.) Loc, teren (situat în apropierea cuiva), împrejurime, vecinătate; cuprins al unei aşezări omeneşti, ţinut, regiune, loc; tărâm. – Din magh. mellék.
MELEAN, meleni, adj., s.m. (Reg.) 1. Adj. (Om) înalt şi voinic; vlăjgan. 2. S.m. Fecior, flăcău. – Et. nec.
MELEGAR1, melegare, s.n. (Reg.) Loc special amenajat pe un strat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile; răsadniţă. – Din magh. melegágy.
MELEGAR2, melegare, s.n. Bazin de lemn în care cade minereul sfărâmat din şteampurile ţărăneşti. – Et. nec.
MELENAŞ, melenaşi, s.m. (Reg.) Diminutiv al lui melean; flăcăiaş, fecioraş. – Melean + suf. -aş.
MELENĂ, melene, s.f. Eliminare a unui scaun negru, conţinând sânge provenit din părţile superioare ale tubului digestiv. – Din fr. melaena.
MELESTEU, melesteie, s.n. (Reg.) Făcăleţ (pentru mămăligă). – Din melestui (derivat regresiv).
MELESTUI, melestuiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A mesteca cu melesteul. – Din magh. málaszt.
MELEU, meleuri, s.n. (Sport) Luptă corp la corp. * (Spec.) Grămadă la rugbi. – Din fr. mëlée.
MELIFER, -Ă, meliferi, -e, adj., s.f. pl. I. Adj. (Despre plante) Care are flori cu mult nectar şi polen, din care albinele produc mierea. II. S.f. pl. Grup de insecte himenoptere (cuprinzând albinele şi viespile) care culeg nectarul şi polenul din flori, producând apoi mierea sau ceara. – Din fr. melliférе.
MELIFIC, -Ă, melifici, -ce, adj. (Rar) Melifer (I). – Din fr. mellifique.
MELINITĂ s.f. Substanţă chimică, având drept component principal acidul picric, folosită la fabricarea fitilelor detonante şi în imprimeria textilă. – Din fr. mélinite, germ. Melinit.
MELIORATIV, -Ă, meliorativi, -e, adj. (Lingv.; despre cuvinte, expresii etc.) Cu sens laudativ, favorabil. [Pr.: -li-o-] – Din fr. mélioratif.
MELIORISM s.n. Concepţie potrivit căreia lumea nu este nici cea mai rea cu putinţă, nici iremediabil rea, ci poate fi ameliorată sau este în curs de ameliorare. [Pr.: -li-o-] – Din fr. méliorisme
MELIORIST, -Ă, meliorişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al meliorismuluii. [Pr.: -li-o-] – Din fr. mélioriste.
MELISĂ, melise, s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu flori albe, plăcut mirositoare, mult căutate de albine, şi cu frunzele ovale, folosită în medicină pentru calităţile ei stimulatoare şi antispasmodice; roiniţă2 (Melissa officinalis). * Băutură alcoolică aromată (întrebuinţată în medicina populară), obţinută prin fermentarea frunzelor plantei de mai sus. – Din lat. melissa, fr. mélisse.

MELISMATIC, -Ă, melismatici, -ce, s.f., adj. (Muz.) 1. S.f. Totalitatea ornamentelor dintr-o compoziţie; arta de a compune cu melisme. 2. Adj. (Despre compoziţii) Cu melisme. – De la melismă.
MELISMĂ, melisme, s.f. (Muz.) Ornament muzical rezultat din repartiţia unei durate lungi într-un grup de note de valoare scurtă. – Din it. melisma, fr. mélisme.
MELIŢĂ, méliţ, vb. I. 1. Tranz. A zdrobi (cu meliţa) şi a curăţa cânepa şi inul de părţile lemnoase, pentru a alege fuiorul sau pentru a se obţine câlţii de meliţă. * Fig. A bate straşnic pe cineva. 2. Intranz. Fig. A trăncăni, a flecări. – Din meliţă.
MELIŢARE, meliţări, s.f. Acţiunea de a meliţa şi rezultatul ei; meliţat1. – V. meliţa.
MELIŢAT1 s.n. Meliţare. – V. meliţa.
MELIŢAT2, -Ă, meliţaţi, -te, adj. (Despre cânepă, in) Zdrobit şi curăţat cu meliţa. – V. meliţa.
MELIŢĂ, meliţe, s.f. 1. Unealtă primitivă de lemn, folosită în industria casnică pentru meliţare; zdrobitor. * Maşină de meliţat, prevăzută cu cuţite sau cu aripi de lemn dispuse circular pe un cilindru. 2. Fig. (Fam. şi depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). ** Expr. A da cu meliţa (sau din meliţă) = a trăncăni, a flecări. – Din bg. melica.
MELIŢOI, meliţoaie, s.n. Meliţă mare. – Meliţă + suf. -oi.
MELIŢUICĂ, meliţuici, s.f. Meliţă mică cu care se face ultima operaţie de prelucrare a fibrelor de cânepă şi de in, pentru a alege fuiorul curat. – Meliţă+ suf. -uică.
MELODIC, -Ă, melodici, -ce, adj., s.f. I. Adj. 1. Care ţine de melodie, referitor la melodie. 2. Melodios, armonios. II. S.f. Ramură a muzicologiei care se ocupă cu studiul melodiei. * Felul în care este compusă o melodie. – Din fr. mélodique.
MELODICITATE, melodicităţi, s.f. Calitatea de a fi melodic; (rar) melodism. – Melodic + suf. -itate.
MELODIE, melodii, s.f. Succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului şi ale modulaţiei, pentru a alcătui o unitate cu sens expresiv. * Compoziţie muzicală, cântec. * Fig. Sonoritate plăcută; armonie, muzicalitate. – Din ngr. melodía, it. melodia, fr. mélodie.
MELODIMETRU, melodimetre, s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru cercetări asupra intonaţiei. – Din fr. mélodimétre.
MELODIOS, -OASĂ, melodioşi, -oase, adj. Plin de sunete armonioase, plăcut auzului, armonios; care emite astfel de sunete. [Pr.: -di-os] – Din fr. mélodieux.
MELODISM s.n. (Rar) Melodicitate. – Din it. melodismo.
MELODIST, -Ă, melodişti, -ste, s.m. şi f. Compozitor de melodii; muzician care concepe melodia ca element esenţial în muzică; compozitor la care predomină elementul melodic. – Din fr. mélodiste.
MELODRAMATIC, -Ă, melodramatici, -ce, adj. 1. Care se referă la melodramă, privitor la melodramă, de melodramă. 2. (Depr.) Cu caracter patetic exagerat, fals. – Din fr. mélodramatique, it. melodrammatico.
MELODRAMATISM s.n. (Rar) Caracter melodramatic. * Exprimare de sentimente care se remarcă prin artificialitate, prin exaltare exagerată. – Melodramat [ic] + suf. -ism.
MELODRAMATIZA, melodramatizez, vb. I. Tranz. A face să devină melodramatic (2), a da caracter melodramatic (2). * (Depr.) A exagera caracterul melodramatic (2). – Din fr. mélodramatiser.

MELODRAMATIZARE, melodramatizări, s.f. Acţiunea de a melodramatiza şi rezultatul ei. – V. melodramatiza.
MELODRAMATIZAT, -Ă, melodramatizaţi, -te, adj. Care a devenit melodramatic (2). * Care are un caracter melodramatic (2) exagerat. – V. melodramatiza.
MELODRAMĂ, melodrame, s.f. 1. Dialog cântat în tragedia antică greacă, între un corifeu şi un personaj. 2. Dramă care utiliza acompaniamentul muzical pentru a marca intrarea sau ieşirea personajelor din scenă. 3. Operă dramatică în care acţiunea complicată, neverosimilă, cu scene pline de groază, alternează cu scene comice, convenţionale, de un patetism violent, rezervându-se un loc însemnat neprevăzutului. – Din fr. mélodrame.
MELOFOB, -Ă, melofobi, -e, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care urăşte muzica. – Din fr. mélophobe.
MELOFOBIE s.f. (Livr.) Aversiune faţă de muzică. – Din fr. mélophobie.
MELOMAN, -Ă, melomani, -e, s.m. şi f. Persoană căreia îi place mult muzica (în special cea clasică) şi o înţelege. – Din fr. mélomane.
MELOMANIE s.f. Pasiune, preferinţă deosebită pentru muzică. – Din fr. mélomanie.
MELON, meloane, s.n. Gambetă. – Din fr. melon.
MELONIDĂ, melonide, s.f. Fruct asemănător cu baca, cu epicarpul tare la maturitate şi mezocarpul cărnos şi suculent. – Din fr. mélonide.
MELOPEE, melopei, s.f. Melodie lentă, ritmică şi monotonă, care acompania în trecut o declamaţie; p. ext. compoziţie muzicală, melodie. – Din fr. mélopée.
MELOPEIC, -Ă, melopeici, -ce, adj. (Rar) Ca o melopee; melodios, armonios. [Pr.: -pe-ic] – Melopee + suf. -ic.
MELOS s.n. 1. Melodic, cântec; p. ext. muzică. 2. Aspectul cantabil, melodic al muzicii. – Din ngr. mélos.
MELOTERAPIC, -Ă, meloterapici, -ce, adj. (Med.) Referitor la meloterapie, de meloterapie. – Din fr. mélothérapique.
MELOTERAPIE, meloterapii, s.f. (Med.) Muzicoterapie. – Din fr. mélothérapie.
MELŞPAIZ, melşpaize, s.n. (Germanism, reg.) Prăjitură (de casă). – Din germ. Mehlspeise.
MEMBRANĂ, membrane, s.f. 1. Nume dat ţesuturilor animale sau vegetale, subţiri şi suple, foarte diferite ca structură, care căptuşesc, îmbracă, leagă, susţin sau delimitează anumite organe sau părţi de organe; piele subţire; pieliţă. * Diferenţiere protoplasmatică sau celulozică, care înveleşte şi limitează celula animală şi cea vegetală. 2. (Fiz.) Corp subţire flexibil, care, prin vibraţie, poate produce sau transmite sunete, fiind întrebuinţat la telefon, la microfon şi la alte aparate acustice sau de percuţie. 3. Corp subţire folosit pentru a separa două medii; diafragmă. 4. (Înv.) Pergament (pentru scris). – Din lat., it. membrana, fr. membrane.
MEMBRANOS, -OASĂ, membranoşi, -oase, adj. Care are structură asemănătoare cu cea a membranei (1); format din una sau din mai multe membrane. – Din fr. membraneux.
MEMBRU, -Ă, membri, -e, subst. 1. S.n. (Adesea la pl.) Fiecare dintre părţile exterioare, articulate ale trupului omului sau animalului, care au rol important în îndeplinirea unor funcţii de relaţie; mădular. ** Membru-fantomă = senzaţie anormală de prezenţă a unui membru sau segment de membru care au fost amputate. Membru superior = mână. Membru inferior = piciorul omului. * Penis. 2. S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o colectivitate (organizată); fiecare dintre persoanele sau unităţile care fac parte dintr-o grupare sau o organizaţie socială, politică etc., considerată în raport cu acestea; mădular. 3.

S.m. Fiecare dintre cele două părţi ale unei expresii matematice; fiecare dintre părţile celor două rapoarte ale unei proporţii. 4. S.n. Fiecare dintre părţile unei propoziţii, fraze sau perioade. – Din lat. membrum, fr. membre.
MEMENTO s.n. 1. Semn distinctiv, însemnare, notă care reaminteşte ceva; p. ext. aducere-aminte. 2. Mic carnet de buzunar în care se fac însemnări pentru a reaminti o dată, un nume, o problemă etc. 3. Carte, de obicei de format mic, care rezumă esenţialul, prin tabele, formule etc., dintr-una sau din mai multe discipline, ştiinţe; memorator. * Listă a spectacolelor şi conferinţelor, publicată în presa cotidiană. – Din fr. mémento.
MEMORA, memorez, vb. I. Tranz. A reţine în memorie (depunând un efort, învăţând anume); a ţine minte, a memoriza. – Din lat. memorare, fr. mémorer.
MEMORABIL, -A, memorabili, -e, adj. Vrednic de ţinut minte; p. ext. important, însemnat, remarcabil. – Din fr. mémorable, lat. memorabilis.
MEMORAND s.n. v. memorandum.
MEMORANDUM, memorandumuri, s.n. 1. Document diplomatic cuprinzând expunerea faptelor sau argumentelor juridice care privesc relaţiile dintre state şi formează sau vor forma obiectul unor tratative; memorial. 2. (Înv.) Carnet, registru etc. pe care se făceau însemnări. [Var.: memoránd, memorande, s.n.] – Din lat. memorandum, germ. Memorandum, fr. mémorandum.
MEMORARE, memorări, s.f. (Rar) Faptul de a memora; proces de înregistrare în memorie; memorizare. – V. memora.
MEMORATIV, -Ă, memorativi, -e, adj. (Rar) Comemorativ. – Din fr. mémoratif.
MEMORATOR, memoratori, s.n. 1. Memento (3). 2. (Tehn.) Memorie (3). – Din fr. mémorateur.
MEMORIAL, -Ă, memoriali, -e, s.n., adj. I. S.n. 1. Specie literară, asemănătoare cu însemnările de călătorie şi cu memoriile, care consemnează observaţii ştiinţifice, amintiri ori impresii personale asupra faptelor sau evenimentelor la care a participat cineva sau care s-au petrecut în timpul vieţii cuiva. 2. (Înv.) Memorandum (1). 3. (Livr.) Monument ridicat în amintirea unui eveniment sau a unei personalităţi. II. Adj. 1. Care este înregistrat în minte; din memorie (1). 2. Care serveşte pentru a aminti un eveniment însemnat, o persoană etc.; comemorativ. [Pr.: -ri-al] – Din germ. Memorial, fr. mémorial, lat. memorialis.
MEMORIALIST, -Ă, memorialişti, -ste, s.m. şi f. Scriitor care compune memoriale sau memorii. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. mémorialiste.
MEMORIALISTIC, -Ă, memorialistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Gen de scriere literară care cuprinde memorii; (cu sens colectiv) totalitatea lucrărilor care conţin memorii. 2. Adj. Care aparţine memorialisticii (1) sau care se referă la memorial (I 1), de memorial. [Pr.: -ri-a-] – Memorial + suf. -istic.
MEMORIE, memorii, s.f. 1. Proces psihic care constă în întipărirea, recunoaşterea şi reproducerea senzaţiilor, sentimentelor, mişcărilor, cunoştinţelor etc. din trecut. * Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). ** Loc. adv. Din memorie = din aducere-aminte, pe de rost. 2. Păstrare în amintire, reprezentare mintală, aducere-aminte, amintire. * Amintire pe care posteritatea o păstrează oamenilor iluştri sau evenimentelor de seamă. ** Expr. În memoria cuiva (sau a ceva) = în amintirea..., spre aducere-aminte; ca omagiu. 3. Parte a calculatorului electronic în care se înregistrează instrucţiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă; memorator (2). – Din lat., it. memoria, fr. mémoire.
MEMORISCOP, memoriscoape, s.n. Aparat electronic de afişare cu posibilitatea de memorare a curbelor afişate. – Din engl. memoriscope.

MEMORIU, memorii, s.n. 1. Expunere scrisă, amănunţită şi documentată, asupra unei probleme, unei situaţii etc. ** Memoriu de titluri şi lucrări = listă în care sunt consemnate titlurile şi lucrările de specialitate ale unei persoane. Memoriu de activitate = expunere scrisă a activităţii desfăşurate de o persoană într-un anumit domeniu ştiinţific. 2. (La pl.) Colecţie de conferinţe, comunicări, discuţii etc. ale unei societăţi ştiinţifice. 3. (La pl.) Lucrare beletristică cu caracter evocator, conţinând însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieţii autorului (şi la care el a luat parte). 4. Petiţie, cerere (colectivă) în care motivele sunt expuse pe larg. 5. (În vechea organizare a armatei) Dosar personal al unui ofiţer sau al unui subofiţer. – Din lat. memorium, fr. mémoire.
MEMORIZA, memorizez, vb. I. Tranz. A învăţa (un text) pe de rost; a memora. – Din fr. mémoriser.
MEMORIZARE, memorizări, s.f. Acţiunea de a memoriza şi rezultatul ei; memorizat. – V. memoriza.
MEMORIZAT s.n. (Rar) Memorizare. – V. memoriza.
MENADĂ, menade, s.f. (Mitol.) Bacantă; fig. femeie exaltată, nestăpânită. – Din fr. ménade.
MENAJ, menajuri, s.n. 1. Conducere a treburilor casnice; activitatea gospodinei; gospodărie. ** Şcoală de menaj = şcoală specială pentru fete, în care se predau noţiuni de gospodărie. Obiect de menaj = obiect de uz casnic. 2. Căsnicie. * Familie. [Pl. şi: menaje] – Din fr. ménage.
MENAJA, menajez, vb. I. Tranz. 1. A trata pe cineva sau ceva cu înţelegere, grijă şi îngăduinţă, a se purta bine cu cineva; a cruţa. * Refl. A-şi cruţa sănătatea, forţele; a se îngriji, a se feri. 2. (Rar) A nu irosi în zadar, a economisi. 3. (Franţuzism) A pregăti ceva cu dibăcie, a procura; a înlesni. – Din fr. ménager.
MENAJAMENT, menajamente, s.n. (Adesea la pl.) Tact, grijă faţă de sensibilitattea şi susceptibilitatea unei persoane (pentru a o cruţa de neplăceri, de suferinţă etc.); menajare. – Din fr. ménagement.
MENAJARE, menajări, s.f. Faptul de a (se) menaja; menajament. – V. menaja.
MENAJER, -Ă, menajeri, -e, s.f., adj. 1. S.f. Femeie angajată să îngrijească de gospodăria cuiva. * (Rar) Gospodină. 2. Adj. De menaj, privitor la menaj, de uz casnic. – Din fr. ménagére.
MENAJERIE, menajerii, s.f. Loc special amenajat în care sunt ţinute animale vii, mai ales sălbatice, pentru a fi expuse publicului; totalitatea animalelor care se află într-un asemenea loc. – Din fr. ménagerie, germ. Menagerie.
MENDELEEVIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. – Din fr. mendélévium.
MENDELISM s.n. Concepţie care susţine că transmiterea caracterelor ereditare se face potrivit legilor dominaţiei, segregării şi combinării independente a caracterelor. – Din fr. mendélisme.
MENDELIST, -Ă, mendelişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al mendelismului. – Din fr. mendéliste.
MENDICITATE s.f. (Rar) Cerşetorie. – Din fr. mendicité, lat. mendicitas, -atis.
MENDRE s.f. pl. (Fam.; în expr.) A-şi face mendrele (cu cineva) = a) a-şi face toate gusturile, a-şi satisface capriciile; a-şi face de cap; b) a-şi bate joc de cineva; a necinsti, a batjocori o femeie. – Et. nec.
MENESTREL, menestreli, s.m. Poet şi muzicant din Franţa evului mediu, adesea ambulant, care cânta şi recita versuri acompaniindu-se cu un instrument; p. gener. cântăreţ popular. – Din fr. ménestrel.

MENGHINĂ, menghine, s.f. Dispozitiv de prindere a unor piese care urmează să fie prelucrate, alcătuit din două fălci şi dintr-un şurub cu manivelă, cu ajutorul căruia se efectuează apropierea şi depărtarea fălcilor. [Var.: minghineá, menghineá s.f.] – Din tc. mengene.
MENGHINEA s.f. v. menghină.
MENHIR, menhire, s.n. Monument megalitic (funerar sau de cult, întâlnit mai ales în provincia Bretagne şi în sudul Angliei) de la sfârşitul epocii neolitice, construit dintr-un bloc înalt de piatră necioplită, aşezat vertical, izolat sau în grup. – Din fr. menhir.
MENI, menesc, vb. IV. Tranz. 1. A hotărî de mai înainte; a decide, a dispune; a destina, a sorti. * Tranz. şi intranz. A exprima o dorinţă în favoarea cuiva; a ura2. * (În credinţe şi superstiţii) A predestina, a ursi. * (Înv.) A prevesti, a prezice (ceva rău). ** Expr. (Intranz.) A meni a bine (sau a rău) = a prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile). 2. (În superstiţii) A aranja bobii, cărţile etc. într-un anumit fel şi a descânta pentru ghicit. * A descânta, a vrăji. – Din sl. měniti.
MENILIT s.n. Rocă sedimentară silicioasă, alcătuită în cea mai mare parte din opal, argilă şi hidroxizi de fier, de culoare neagră sau brună, cu aspect vărgat. – Din fr. ménilite.
MENINGE, meninge, s.n. Fiecare dintre cele trei membrane care învelesc creierul şi măduva spinării. – Din fr. méninge.
MENINGEAL, -Ă, meningeali, -e, adj. (Anat.) Meningian. [Pr.: -ge-al] – Din germ., engl. meningeal.
MENINGIAN, -Ă, meningieni, -e, adj. (Anat.) De meninge; (rar) meningeal. [Pr.: -gi-an] – Din fr. méningien.
MENINGITĂ, meningite, s.f. Boală (infecţioasă) care constă în inflamarea meningelor şi care se manifestă prin dureri de cap, vărsături, înţepenirea cefei, febră. – Din fr. méningite.
MENINGOCEL, meningocele, s.n. (Med.) Hernie a meningelor datorită unui defect al craniului sau al coloanei vertebrale. – Din fr. méningocéle.
MENINGOCOC, meningococi, s.m. Agent patogen care provoacă meningita cerebrospinală epidermică, prezent în lichidul cefalorahidian al bolnavilor. – Din fr. méningocoque.
MENINGOENCEFALITĂ, meningoencefalite, s.f. Inflamaţie a meningelui şi a creierului, datorită unui agent infecţios (microbian sau virotic), toxic sau alergic. – Din fr. méningo-encéphalite.
MENINGOPATIE, meningopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile meningelor. – Din fr. méningophatie.
MENIRE, meniri, s.f. Acţiunea de a meni şi rezultatul ei; misiune, rost, sarcină, predestinare; soartă, destin. – V. meni.
MENISC, meniscuri, s.n. 1. Lentilă subţire convexă pe o parte şi concavă pe partea opusă. 2. Curbură a suprafeţei unui lichid, care apare din cauza aderenţei sau a lipsei de aderenţă în punctele de contact cu un corp solid. 3. Cartilaj în formă de disc, existent între unele articulaţii ale corpului. – Din fr. ménisque.
MENIT, -Ă, meniţi, -te, adj. 1. Care are menirea, rostul, misiunea, sarcina (de a...); care are scopul (să...); hotărât, sortit, destinat, ursit, predestinat. 2. (În credinţe şi superstiţii) Descântat; vrăjit, fermecat. – V. meni.
MENITOR, menitori, s.m. (Înv.) Cel care prevesteşte ceva; prevestitor. – Meni + suf. -tor.
MENIU, meniuri, s.n. Totalitatea felurilor de mâncare servite la o masă. * Listă pe care sunt scrise felurile de mâncare şi băuturile servite într-un

restaurant, împreună cu preţurile respective; listă de bucate. ** Meniu fix = masă servită (la prânz) într-un restaurant, la care numărul şi ordinea felurilor de mâncare sunt stabilite zilnic de restaurantul respectiv (şi al cărei preţ este redus). – Din fr. menu.
MENOPAUZĂ s.f. Fenomen fiziologic complex, care constă în încetarea definitivă a menstruaţiei la femei, ca urmare a încetării funcţiei ovariene. [Pr:: -pa-u-] – Din fr. ménopause.
MENORAGIC, -Ă, menoragici, -ce, adj. (Med.) Cu caracter de menoragie. – Din fr. ménorragique.
MENORAGIE, menoragii, s.f. Afecţiune a uterului, manifestată prin pierderea unei cantităţi excesive de sânge în timpul menstruaţiei. – Din fr. ménorragie.
MENOREE, menoree, s.f. (Med.) Menstruaţie. – Din fr. menorrhée.
MENOU, menouri, s.n. Element de construcţie din piatră, din lemn sau din metal, folosit în trecut mai ales în arhitectura gotică, care serveşte la împărţirea unei uşi sau a unei ferestre în mai multe părţi. – Din fr. meneau.
MENSOLĂ, mensole, s.f. (Rar) Piesă de construcţie care susţine grinzi, cornişe etc. – Din it. mensola.
MENSTRUAL, -Ă, menstruali, -e, adj. Care se referă la menstruaţie, de menstruaţie. [Pr.: -stru-al] – Din lat. menstrualis.
MENSTRUAŢIE, menstruaţii, s.f. Hemoragie fiziologică din mucoasa uterină, care apare la femeia adultă în mod regulat şi periodic, începând din epoca pubertăţii, cu întreruperi temporare în perioadele de sarcină şi de alăptare, şi până la menopauză, când dispare definitiv; soroc, regulă, period. [Pr.: -stru-a-] – Din fr. menstruation.
MENSUAL, -Ă, mensuali, -e, adj. (Livr.) Care apare sau care are loc la interval de o lună; lunar. [Pr.: -su-al] – Din fr. mensuel, lat. mensualis.
MENŞEVIC, -Ă, menşevici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al menşevismului. 2. Adj. Care ţine de menşevism, privitor la menşevism. – Din rus. menşevik.
MENŞEVISM s.n. Curent moderat apărut la începutul sec. XX în cadrul social-democraţiei ruse, care se opunea prevederilor programatice ale bolşevicilor. – Din rus. menşevizm.
MENTAL, -Ă, adj. v. mintal.
MENTALITATE, mentalităţi, s.f. Fel particular de a gândi al unui individ sau al unei colectivităţi. – Din fr. mentalité.
MENTĂ s.f. Numele mai multor plante erbacee (medicinale) din familia labiatelor, cu frunze dinţate şi cu flori puternic mirositoare; izmă (Mentha). ** Mentă creaţă = izmă creaţă. * Bomboană (sau pastilă) de mentă = bomboană aromată cu esenţă extrasă din planta definită mai sus. [Var.: míntă s.f.] – Din sl. menta, lat. mentha, fr. menthe.
MENTOL s.n. Substanţă volatilă cu miros aromatic, în formă de cristale, obţinută din ulei de mentă sau pe cale artificială, întrebuinţată în farmacie şi în cosmetică. – Din fr. menthol.
MENTOLAT, -Ă, mentolaţi, -te, adj. Care conţine mentă, cu mentol. – Din fr. mentholé.
MENTOR, mentori, s.m. Conducător spiritual, povăţuitor, îndrumător; preceptor, educator. * Altoi dintr-o plantă bătrână grefat pe o plantă tânără pentru a-i transmite acesteia însuşirile sale. – Din fr., lat. mentor, germ. Mentor.
MENŢINE, menţin, vb. III. Tranz. 1. A păstra ceva (în aceeaşi stare sau formă în care se afla la un moment dat), a lăsa neschimbat; p. ext. a face să dureze. * Refl. A continua să existe sub acelaşi aspect, a rămâne neschimbat; a dura, a

dăinui. 2. (Rar) A întreţine o familie, o persoană etc. 3. (Franţuzism, rar) A afirma, a susţine ceva cu tărie. – Din fr. maintenir (după ţine).
MENŢINERE s.f. Acţiunea de a (se) menţine şi rezultatul ei. – V. menţine.
MENŢIONA, menţionez, vb. I. Tranz. A semnala ceva (verbal sau în scris), a aminti (în treacăt); a pomeni. * A specifica, a consemna. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. mentionner.
MENŢIONABIL, -Ă, menţionabili, -e, adj. Care poate fi menţionat; citabil. [Pr.: -ţi-o-] – Menţiona + suf. -bil.
MENŢIONARE, menţionări, s.f. Faptul de a menţiona; menţiune. [Pr.: -ţi-o-] – V. menţiona.
MENŢIONAT, -Ă, menţionaţi, -te, adj. Care a fost pomenit, citat. [Pr.: -ţi-o-] – V. menţiona.
MENŢIUNE, menţiuni, s.f. 1. Semnalare, pomenire, menţionare; (concr.) notă în care se dau informaţii referitoare la un eveniment, la o persoană etc. * Indicaţie, specificare. 2. Distincţie onorifică (mai mică decât premiul) care se acordă elevilor merituoşi, concurenţilor la o competiţie ete. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. mention, lat. mentio, -onis.
MENUET, menuete, s.n. Numele unul dans de origine franceză, cu caracter ceremonios şi mişcare moderată, devenit cu timpul dans de curte şi apoi de salon; melodie după care se execută acest dans. * A treia parte a simfoniei clasice. [Pr.: -nu-et. – Pl. şi: menueturi] – Din fr. menuet.
MENZIL, menziluri, s.n., s.m. (Înv.) 1. S.n. Nume dat în ţările româneşti, înainte de introducerea căilor ferate, serviciului de transport (pentru călători şi pentru corespondenţă); olac. 2. S.m. Curier, ştafetă. – Din tc. menzil.
MEOŢIAN, -Ă, meoţieni, -e, subst., adj. 1. Subst. Primul etaj al pliocenului din România, reprezentat prin faună de lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc. 2. Adj. Care se referă la formaţiile sau la vârsta meoţianului (1). [Pr.: me-o-ţi-an] – Din fr. méotien.
MEPACRINĂ s.f. (Fam.) Atebrină. – Et. nec.
MEPLAT, meplaturi, s.n. Plan intermediar care asigură, în sculptură, tranziţia între două suprafeţe plate. – Din fr. méplat.
MEPRIZA, mepriz, vb. I. Tranz. (Franţuzism; înv.) A dispreţui. – Din fr. mépriser.
MER, meri, s.m. (Chim.) Unitate elementară constitutivă cu structură şi cu masă dată invariabile, care se repetă în mod constant într-un lanţ macromolecular al unui polimer. – Din fr. mére.
MERAR, merari, s.m. (Rar) Cultivator sau vânzător de mere. – Măr2 + suf. -ar.
MERCALLOY s.n. Aliaj de tip alpaca din cupru, nichel, zinc cu adaos de fier şi plumb, foarte plastic, întrebuinţat în construcţia aparaturii electrice, medicale etc. – Din germ. Mercalloy.
MERCANTIL, -Ă, mercantili, -e, adj. (Livr.) 1. Comercial, negustoresc. 2. (Peior.) Care se preocupă numai de câştigul material, care urmăreşte în orice împrejurare să profite; interesat, materialist. * (Despre sentimente) Bazat pe interese materiale. – Din fr. mercantile.
MERCANTILAJ, mercantilaje, s.n. Imprimat folosit în activitatea comercială. – Mercantil + suf. -aj.
MERCANTILISM s.n. 1. (Livr.) Spirit negustoresc, interes comercial; (peior.) preocupare, tendinţă de a câştiga bani prin orice mijloace. 2. Doctrină economică din sec. XV-XVIII, bazată pe principiul că avuţia socială rezidă în acumularea metalelor preţioase şi a stocului monetar intern. – Din fr. mercantilisme.

MERCANTILIST, -Ă, mercantilişti, -ste, s.m. şi f. Adept sau teoretician al mercantilismului (2). – Din fr. mercantiliste.
MERCANTILIZA, mercantilizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar; peior.) A deveni sau a face să devină mercantil (2). – Mercantil + suf. -iza.
MERCANTILIZARE, mercantilizări, s.f. (Rar; peior.) Acţiunea de a (se) mercantiliza şi rezultatul ei. – V. mercantiliza.
MERCAPTAN, mercaptani, s.m. Derivat organic al hidrogenului sulfurat, cu miros neplăcut, folosit în odorizarea gazelor combustibile spre a semnala pierderile accidentale de gaz; tiol. – Din fr. mercaptan.
MERCEDE s.f. (Italienism; înv.) Răsplată, recompensă. – Din it. mercede.
MERCENAR, -Ă, mercenari, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană angajată cu leafă într-o armată (străină); fig. persoană care, pentru bani sau pentru unele avantaje materiale, face orice fel de servicii. 2. Adj. Care aparţine mercenarilor (1), privitor la mercenari; care se compune din mercenari. – Din fr. mercernaire, lat. mercenarius.
MERCEOLOG, -Ă, merceologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în merceologie. [Pr.: -ce-o-] – Din merceologie (derivat regresiv).
MERCEOLOGIE, merceologii, s.f. Disciplină al cărei obiect îl constituie studierea proprietăţilor fizice şi chimice ale mărfurilor în vederea stabilirii calităţii lor şi a condiţiilor de păstrare. [Pr.: -ce-o-] – Din it. merceologia.
MERCERIE, (3) mercerii, s.f. 1. (Cu sens colectiv) Articole mărunte care servesc la cusut şi ca accesorii la îmbrăcăminte (aţă, nasturi, copci etc.). 2. Negoţ cu astfel de articole. 3. Magazin de mercerie (1). – Din fr. mercerie.
MERCERIZA, mercerizez, vb. I. Tranz. A trata firele sau ţesăturile de bumbac cu o soluţie de hidroxid de sodiu, pentru a le face mai netede, mai mătăsoase, mai compacte şi mai rezistente. – Din fr. mercériser.
MERCERIZARE, mercerizări, s.f. Acţiunea de a merceriza şi rezultatul ei. – V. merceriza.
MERCERIZAT, -Ă, mercerizaţi, -te, adj. Care a fost supus mercerizării. – V. merceriza.
MERCHEZ, merchezuri, s.n. 1. (Reg.; astăzi rar) Tâlc (ascuns) al unui lucru; taină, rost, semnificaţie. ** Expr. A-i veni (cuiva) la merchez = a-i conveni, a-i veni (cuiva) la îndemână. 2. (Fam.) Şmecherie, şiretlic, truc. – Din tc. merkez.
MERCUR s.n. Element chimic, metal de culoare albă-argintie, cu luciu puternic, lichid la temperatura obişnuită, foarte dens şi mobil, întrebuinţat în tehnică şi în medicină; hidrargir, argint·viu. – Din fr. mercure, germ. Merkur.
MERCURIAL1, mercuriale, s.n. Listă zilnică oficială de preţuri la produsele alimentare, care se afişează în pieţe. [Pr.: -ri-al] – Din fr. mercuarriale.
MERCURIAL2, -Ă, mercuriali, -e, adj. De mercur, pe bază de mercur, cu mercur. Alifie mercurială. [Pr.: -ri-al] – Din fr. mercuriel, lat. mercurialis.
MERCURIC, -Ă, mercurici, -ce, adj. (Despre compuşii mercurului) Care conţine un ion de mercur bivalent. – Din fr. mercurique.
MERCURISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu mercur. – Din fr. mercurisme.
MERCUROS, -OASĂ, mercuroşi, -oase, adj. (Despre compuşii mercurului) Care conţine un ion de mercur monovalent. – Din fr. mercureux.
MERDENEA, merdenele, s.f. Produs de patiserie preparat din foi de plăcintă umplute cu brânză sau cu carne. – Din tc. merdane.
MERE vb. III v. merge.
MEREAZ s.n. v. miraz1.
MEREDEU, meredeie, s.n. (Reg.) 1. Minciog. 2. Unealtă de lemn pentru frământat caşul, în formă de furculiţă sau de scândurică cu zimţi. – Et. nec.

MEREMET, meremeturi, s.n. (Înv. şi reg.) Lucrare de reparaţie sau de întreţinere. * (Fam.) Aranjare, dichisire. – Din tc. meremet, ngr. mereméti.
MEREMETISEALĂ, meremetiseli, s.f. (Înv; şi reg.) Meremetisire. – Meremetisi + suf. -eală.
MEREMETISI, meremetisesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A repara; a reface; a restaura. * (Fam.) A pune în ordine; a aranja, a dichisi. – Din ngr. emeremétisa (aor. lui meremetizo).
MEREMETISIRE, meremetisiri, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a meremetisi şi rezultatul ei; reparare, refacere, restaurare; meremetiseală. * Corvoadă, clacă. – V. meremetisi.
MEREMETISIT, -Ă, meremetisiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Reparat, refăcut, restaurat. – V. maremetisi.
MERENG s.m. v. mering.
MEREU, -EIE, merei, -eie, adv., adj. I. Adv. 1. Fără răgaz, neîncetat, neîntrerupt, continuu, întruna; la intervale scurte. * Din ce în ce mai mult. Se depărtează mereu. 2. (Reg.) Încet, fără grabă, domol; alene, liniştit, potolit. II. Adj. 1. (Înv. şi reg.) Care se întinde unul după altul; neîntrerupt; p. ext. care se întinde până departe, întins, vast. 2. (Reg.; la pl.; despre fiinţe) Mulţi, numeroşi. – Cf. magh. merö "rigid, fix".
MERGĂTOR, -OARE, mergători, -oare, adj. (Şi substantivat; astăzi rar) Care se deplasează dintr-un loc în altul, care umblă. ** Compus: mergător-înainte = epitet dat sfântului Ioan Botezătorul. – Merge+ suf. -ător.
MERGE, merg, vb. III. Intranz. I. 1. A se mişca deplasându-se dintr-un loc în altul; a se deplasa, a umbla. * (Despre nave sau alte obiecte plutitoare) A pluti. * (Despre păsări, avioane etc.) A zbura. * (Fam.; despre mâncăruri şi băuturi) A putea fi înghiţit uşor; a aluneca pe gât. 2. A pleca, a porni, a se duce; a se îndrepta (spre...). ** (La imperativ, ca termen de urare sau de îndemn) Mergi cu bine! ** Expr. A merge înaintea cuiva = a întâmpina pe cineva. A merge la pieire = a acţiona necugetat, a-şi periclita existenţa. A merge (fiecare) în (sau la) treaba lui = a-şi relua treburile obişnuite, a-şi vedea de interesele sale. A(i) merge (ceva) (drept) la inimă (sau la suflet) = a(-i) plăcea foarte mult. A merge aţă = a se duce drept la ţintă. De-i merge (sau să-i meargă) colbul (sau fulgii, peticile, untul) = (în legătură cu verbul "a bate" sau cu echivalentele lui;cu valoare adverbială) zdravăn, tare, violent. A merge pe... = (despre vârstă) a se apropia de..., a împlini în curând... De ce merge sau pe zi (sau pe an) ce merge = pe măsură ce trece timpul. * A urma, a frecventa cursurile unei instituţii de învăţământ. * (Înv. şi reg.; despre fiinţe şi lucruri) A intra, a pătrunde. * Fig. A ajunge. A mers până la a crede că-l poate îndrepta. ** Expr. A merge prea departe = a-şi îngădui prea multe, a depăşi limitele îngăduite. * (Pop.) A se angaja (într-o slujbă). * A se înrola. * (Despre ape curgătoare; p. ext. despre lichide) A curge; a se scurge. 3. A însoţi, a întovărăşi, a acompania. ** Expr. A merge mână în mână (cu...) = a fi în strânsă legătură, a se desfăşura concomitent, a se înlănţui. A merge după (cineva) = a) (despre femei) a se mărita; b) a urma sfaturile, poveţele cuiva. A merge în urma (sau pe urmele) cuiva = a urmări pe cineva. * (La unele jocuri, mai ales la cel de cărţi) A se angaja, a participa la joc. II. 1. (Despre întinderi de pământ, drumuri etc.) A se întinde până la...; a duce la... 2. (Despre ştiri, evenimente etc.) A ajunge la cunoştinţa cuiva; a se răspândi; a se propaga, a se generaliza. ** Expr. Merge vorba = se spune, se vorbeşte. Îi merge (cuiva) vestea (sau numele, vorba etc.) = se spune despre el că... Meargă-i numele! = să nu se mai audă despre el, să dispară definitiv. III. 1. (Despre acţiuni, evenimente, fenomene etc.) A se desfăşura, a evolua, a decurge. * (Despre aparate,

mecanisme etc.) A funcţiona. 2. (Despre fiinţe) A o duce, a-i fi (bine sau rău). * A reuşi, a izbuti. 3. A înainta, a progresa, a se dezvolta. ** Expr. (Impers.) De ce (sau pe zi ce) merge = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult. * (Despre oameni) A continua, a persevera. IV. 1. (Despre materiale, mai ales despre alimente) A fi necesar, a se consuma, a se întrebuinţa (într-o anumită cantitate). 2. (Înv. şi pop.) A se calcula, a se socoti. 3. (Mat.; despre numere) A se cuprinde, a intra în alt număr. V. 1. A se potrivi, a fi posibil; a se putea, a se accepta, a se admite. ** Expr. Aşa mai merge = aşa se potriveşte, e bine, îmi convine. Treacă (şi meargă)! sau treacă-meargă! = fie! să zicem că se poate! să admitem (ca pe o concesie)! * A se potrivi, a se armoniza, a se asorta. Aceste culori merg bine. 2. (Jur.; despre termene, clauze etc.) A intra în vigoare. 3. (Despre bani, documente etc.) A fi valabil, a fi în uz, a avea curs. 4. (Despre salarii) A reveni (cuiva) în continuare. VI. A umbla îmbrăcat într-un anumit fel; a purta. [Perf. s. mersei, part. mers. – Var.: (reg.) mére vb. III] – Lat. mergere "a se scufunda".
MERGERE s.f. (Rar) Acţiunea de a merge şi rezultatul ei; mişcare (a unei fiinţe sau a unui obiect mobil) dintr-un loc în altul; deplasare, mers. – V. merge.
MERIDIAN, meridiane, s.n., adj. 1. S.n. Fiecare dintre liniile imaginare care rezultă din intersecţia suprafeţei Pământului cu semiplanul sprijinit pe axa geografică, constituind liniile de reper pentru măsurarea longitudinii geografice. ** Meridian de origine sau primul meridian, meridianul zero = meridianul care trece prin localitatea Greenwich (Marea Britanie) şi în raport cu care se calculează, în baza unei convenţii internaţionale, longitudinea punctelor de pe glob. Meridian magnetic = linie obţinută prin intersecţia suprafeţei Pământului cu planul vertical indicat de direcţia acului magnetic. (Astron.) Meridian ceresc = mare cerc imaginar al sferei cereşti, care trece prin zenitul locului şi prin polii cereşti. Meridianul locului = linia de intersecţie a planului meridianului ceresc al locului respectiv cu planul orizontului. 2. S.n. (Mat.) Curbă a unei suprafeţe de rotaţie cu un plan care trece prin axa ei de rotaţie. 3. Adj. Referitor la un meridian (1), care trece printr-un meridian. [Pr.: -di-an] – Din lat. meridianus, it. meridiano, fr. méridien.
MERIDIONAL, -Ă, meridionali, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se află în partea de sud sau este originar de acolo; sudic. * Care este propriu, specific ţărilor sau popoarelor din sud. 2. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a unei ţări, provincii etc. sudice sau este originară de acolo. [Pr.: -di-o-] – Din lat. meridionalis, fr. méridional.
MERINDARE, merindări, s.f. (Reg.) Ştergar în care se învelesc la ţară merindele; merindeaţă. – Din merinde.
MERINDE, merinde, s.f. Hrană (rece) pe care o ia cineva când pleacă la drum sau la lucru; p. gener. alimente, hrană, mâncare. – Lat. merenda.
MERINDEAŢĂ, merindeţe, s.f. (Reg.) Merindare. – Merinde + suf. -eaţă.
MERING, meringi, s.m. Prăjitură preparată din albuş de ou bătut cu zahăr, coaptă în foc slab, adesea umplută cu cremă (de ciocolată) şi acoperită cu frişcă. [Var.: meréng s.m.] – Din fr. meringue.
MERINOS, -OASĂ, merinoşi, -oase, subst., adj. invar. 1. S.m. şi f., adj. (Oaie sau rasă de oi) cu lână creaţă, moale, foarte fină, de culoare albă. 2. Adj. (Despre lână) Care este obţinut de la oi merinos (1). * (Substantivat) Lână obţinută de la oile merinos (1). 3. S.n. invar. Stofă fabricată din lână merinos (2). – Din fr. mérinos.

MERINOZA, merinozez, vb. I. Tranz. (Rar) A ameliora caracterele raselor de oi prin încrucişare cu merinos. – Din merinos.
MERINOZARE, merinozări, s.f. (Rar) Acţiunea de a merinoza şi rezultatul ei. – V. merinoza.
MERISTEM, meristeme, s.n. Ţesut vegetal tânăr situat la extremitatea rădăcinii, tulpinii şi ramurilor, care se înmulţeşte continuu în vederea creşterii acestora. – Din fr. méristéme.
MERIŞOR1, merişori, s.m. 1. Diminutiv al lui măr1. 2. Numele a doi arbori din familia rozaceelor, cu flori melifere; a) arbore originar din Siberia, cu frunze aproape rotunde, cu flori albe sau roz, cultivat pentru fructele sale din care se prepară dulceaţă (Pirus baccata); b) (reg.) scoruş. 3. Mic arbust de munte cu frunze în permanenţă verzi, cu flori melifere de culoare albă sau roşiatică şi cu fructe comestibile; smirdar (Vaccinium vitis idaea). 4. Cimişir. – Măr1 + suf. -işor.
MERIŞOR2, merişoare, s.n. 1. Diminutiv al lui măr2. 2. Fructul merişoru1ui1 (2), de mărimea unei cireşe sau a unei nuci, de culoare roşiatică sau galbenă, cu gust dulce, adesea întrebuinţat pentru dulceaţă. 3. Fructul merişorului1 (3), cu aspect de bacă roşie, comestibil. – Măr2 + suf. -işor.
MERIT, merite, s.n. Calitate, însuşire remarcabilă care face pe cineva sau ceva să fie vrednic de stimă, de laudă, de răsplată; valoare, virtute. ** Loc. adv. Pe merit = pe bună dreptate, justificat. – Din fr. mérite.
MERITA, mérit, vb. I. Tranz. A fi vrednic de răsplată sau de pedeapsă potrivit cu faptele sale (bune sau rele); a avea dreptul să primească o răsplată (bună sau rea); a i se cuveni, a meritarisi. * A justifica, a îndreptăţii preţuirea, interesul sau grija care i se acordă. * Spec. (Despre mărfuri, obiecte de schimb) A justifica preţul cerut; a face, a valora. – Din fr. mériter.
MERITALĂ, meritale, s.f. (Bot.) Internod. – Din fr. mérithalle.
MERITARISI, meritarisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A merita. – Merita + suf. -arisi.
MERITAT, -Ă, meritaţi, -te, adj. Care îi revine cuiva în mod justificat, care i se cuvine. – V. merita.
MERITORIU, -IE, meritorii, adj. (Despre acţiuni sau realizări ale oamenilor) Care este vrednic de apreciere, care are merite, merituos; care este destul de bun, de reuşit, de valoros. – Din lat. meritorius, fr. méritoire.
MERITOS, -OASĂ, adj. v. merituos.
MERITUOS, -OASĂ, merituoşi, -oase, adj. Care are merite; reuşit, valoros, meritoriu. * (Despre manifestări ale oamenilor) Care merită să fie lăudat. [Pr.: -tu-os – Var.: meritós, -oasă adj.] – Merit + suf. -os.
MERLON, merloane, s.n. Fiecare dintre masivele de zidărie care depăşeau parapetul şi limitau crenelurile la lucrările de fortificaţie antice şi medievale. – Din fr. merlon.
MERLOT s.n. Soi de viţă de vie de origine franceză, cu struguri cilindrici, cu bobul negru, rotund şi mic, care produce vinuri roşii superioare. [Pr.: merló] – Din fr. merlot.
MEROBLASTIC, -Ă, meroblastici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. (Biol.) Proces de formare a blastomerelor în regiunea nucleului prin segmentarea oului sau a zigotului animal. 2. Adj. De meroblastică (1). – Din fr. méroblastique.
MEROVINGIAN, -Ă, merovingieni, -e, adj. Care aparţine primei dinastii de regi ai statului franc, privitor la această dinastie. [Pr.: -gi-an] – Din fr. mérovingien.
MERS s.n. Faptul de a merge. 1. Deplasare, mişcare dintr-un loc în altul; umblet, mergere. ** Mersul trenurilor sau vapoarelor = orar după care circulă trenurile sau vapoarele; (concr.) tabel sau broşură care cuprinde acest orar. ** Loc. adv. Din mers = în timpul deplasării, fără a se opri; mergând. * Fel de a

merge al cuiva; umblet, călcătură; ritm sau viteză cu care merge cineva. 2. (Rar) Curs, curgere (a unei ape curgătoare). 3. Ieşire (a fumului, a gazelor etc.). 4. Evoluţie, dezvoltare, desfăşurare (a unui fenomen, a unui proces etc.); mod, curs; ritm de desfăşurare (a unui fenomen, a unui proces etc.). ** Mers înainte = progres. * (Rar) Desfăşurare a unei activităţi. * (Mod de) funcţionare a unui sistem tehnic, a unui mecanism, a unui instrument. ** Mers în gol = regim de funcţionare în care nu se produce lucru mecanic util. Mers în sarcină = regim în care se furnizează o anumită putere utilă. – V. merge.
MERSI interj. (Franţuzism) Mulţumesc. – V. merci.
MERSOL, mersoli, s.m. Produs care se află în fracţiunile de petrol şi motorină, cu un amestec de bioxid de sulf şi de clor, folosit la fabricarea mersolatului. – Din fr. mersols.
MERSOLAT, mersolaţi, s.m. Produs obţinut prin tratarea mersolilor cu o soluţie concentrată de hidroxid de sodiu, folosit în industria textilă (pentru spălare, curăţire etc.). – Din fr. mersolates.
MERTEPEA s.f. (Turcism înv.; în loc. adv.) De la mertepea = cum se cuvine, cu rost. – Din tc. mertebe "ordine, rang, grad".
MERTIC, mertice, s.n. 1. Măsură veche pentru cereale, egală cu circa 1-2 ocale. * Cantitate de cereale sau de făină cuprinsă într-un mertic (1). 2. (Înv.) Plată în natură (sau în bani) care se lua la mori pentru măcinat; p. restr. raţie, porţie de mâncare. ** Expr. A(-şi) lua (sau a da cuiva) merticul = a primi (sau a da) o bătaie. [Pl. şi: merticuri] – Din magh. mérték.
MESA adv. (Fam.; în expr.) A intra (sau a cădea, a băga) mesa = a ajunge (sau a face pe cineva să ajungă) într-o situaţie neplăcută, a intra (sau a băga pe cineva) într-o încurcătură, într-un bucluc. – Din ngr. mésa "înăuntru'".
MESADĂ s.f. v. misadă.
MESAGER, -Ă, mesageri, -e, s.m. şi f. Persoană însărcinată să ducă, să transmită, să comunice cuiva sau undeva un mesaj; trimis2, sol2, vestitor, crainic. * (Adjectival; despre porumbei) Care a fost dresat să se întoarcă la locul de plecare, adesea pentru a transmite un mesaj. – V. mesager, it. messaggero.
MESAGERIE, mesagerii, s.f. 1. Oficiu, întreprindere, local de unde se expediază mărfurile sau (în trecut) de unde plecau diverse mijloace de transport pentru călători. 2. Sistem de transport al mărfurilor sau (în trecut) al călătorilor, cu trenul, vaporul sau autocamionul, organizat de o mesagerie (1). – Din fr. messagerie, it. messaggeria.
MESAGIU s.n. v. mesaj.
MESAJ, mesaje, s.n. 1. Apel oral sau scris (cu caracter oficial) adresat poporului, armatei etc. 2. Ceea ce se predă sau se comunică cuiva, ceea ce trebuie predat sau comunicat cuiva; ştire, veste, comunicare. [Var.: mésagiu s.n.] – Din fr. message.
MESALINĂ, mesaline, s.f. (Livr.) Femeie desfrânată. – Din fr. messaline.
MESAPI s.m. pl. Populaţie care a locuit în antichitate în Mesapia (ţinut în sudul Italiei). – Din it. messapi.
MESAPIC, -Ă, mesapici, -ce, adj. Care aparţine mesapilor, privitor la mesapi. – Mesapi +suf. -ic.
MESĂ, mese, s.f. (La catolici şi luterani) Liturghie. – Din it. messa, fr. messe, germ. Messe.
MESCALINĂ, mescaline, s.f. Alcaloid care se extrage dintr-o plantă din familia cactaceelor din Mexic, utilizat ca stupefiant. – Din fr. mescaline.
MESCHIN, -Ă, meschini, -e, adj. 1. Preocupat de interese mărunte. * Lipsit de generozitate, de nobleţe sufletească, mic la suflet, egoist, josnic, murdar. *

Care arată sau trădează lipsă de generozitate, de nobleţe sufletească, micime sufletească. Interese meschine. 2. (Mai ales despre abstracte) Lipsit de importanţă; neînsemnat, mărunt, banal. 3. (Despre construcţii, părţi de construcţii etc.) Sărăcăcios. * Lipsit de măreţie; mic. – Din fr. mesquin.
MESCHINĂRIE, meschinării, s.f. 1. Lipsă de generozitate, de nobleţe sufletească, micime (sufletească, de caracter); (mai ales la pl.) atitudine, gest, faptă de om meschin. * Zgârcenie, avariţie. 2. Lipsă de importanţă, de semnificaţie; întâmplare, fapt banal. – Din fr. mesquinerie.
MESCHINIZA, meschinizez, vb. I. Refl. (Rar) A deveni meschin, a da dovadă de meschinărie. – Meschin + suf. -iza.
MESCHINIZARE, meschinizări, s.f. Faptul de a se meschiniza şi rezultatul său. – V. meschiniza.
MESCIOARĂ, mescioare, s.f. Măsuţă. – Masă + suf. -cioară.
MESEAN, -Ă, meseni, -e, s.m. şi f. Persoană care participă la un ospăţ, la o masă1, la un banchet; comesean, conviv. – Masă1 + suf. -ean.
MESERIAŞ, -Ă, meseriaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care are (şi practică) o meserie; meşteşugar. [Pr.: -ri-aş] – Meserie + suf. -aş.
MESERIE, meserii, s.f. Profesiune sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoştinţe obţinute prin şcolarizare şi prin practică, care permit celui care le posedă să execute anumite operaţii de transformare şi de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriaşului; calificarea profesională a meseriaşului; meşteşug, meşterie. * P. gener. Profesiune (de orice fel). ** Şcoală de meserii = şcoală în care se pregăteau în trecut cadre de muncitori calificaţi. ** Loc. adj. De meserie = calificat într-un anumit domeniu de activitate; de specialitate, competent. * Ocupaţie; preocupare. – Din mesereare (înv. "slujbă, funcţie" <lat.).
MESERNIŢĂ, meserniţe, s.f. (Reg.) Măcelărie. – Din bg. mesarniţa, scr. mesarnica.
MESIA s.m. sg. (În textele biblice) Mântuitor al lumii; spec. (la creştini) Isus Cristos. [Acc. şi: Mesia] – Din sl. mesiia, ngr. Messias, lat. messias.
MESIANIC, -Ă, mesianici, -ce, adj. Referitor la Mesia; p. ext. care a fost prezis, care cuprinde o prezicere (de mântuire); profetic. [Pr.: -si-a-] – Din fr. messianique.
MESIANISM, (rar) mesianisme, s.n. Credinţă în Mântuitorul divin al lumii, care stă la baza religiei mozaice şi a celei creştine. [Pr.: -si-a-] – Din fr. messianisme.
MESIANIST, -Ă, mesianişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al mesianismului [Pr.: -si-a-] – Din fr. messianiste.
MESIŞOARĂ, mesişoare, s.f. 1. Măsuţă. 2. Mâncare, hrană modestă. * (Reg.) Pomană, praznic. – Masă1 + suf. -işoară.
MESMERIAN, -Ă, mesmerieni, -e, adj., s.m. şi f. (Adept) al mesmerismului. [Pr.: -ri-an] – Din fr. mesmérien.
MESMERISM s.n. Teoria magnetismului animal; (Med.) tratament bazat pe această teorie. – Din fr. mesmérisme.
MESOHIPPUS s.n. Gen fosil de mamifere din familia ecvideelor, strămoş direct al calului, de mărimea unui câine. – Din fr. mesohippus.
MESOPOTAMIAN, -Ă, mesopotamieni, -e, adj. Care aparţine Mesopotamiei, care se referă la Mesopotamia. [Pr.: -mi-an] – Din fr. mésopotamien.
MESTEACĂN, mesteceni, s.m. Arbore cu scoarţa albă, cu lemnul alb, gălbui sau roşiatic, cu ramuri flexibile, cu frunze verzi-cenuşii şi cu flori grupate în amenţi (Betula verrucosa); p. restr. lemnul acestui arbore. ** Mesteacăn mic = specie de mesteacăn, arbust înalt până la un metru, care creşte în regiunile

alpine (Betula humilis). Mesteacăn pitic = specie de mesteacăn, arbust până la jumătate de metru (Betula nana). Mesteacăn pufos = specie de mesteacăn, arbust sau arbore cu scoarţa albă sau brună-cenuşie cu pete albe; mestecănaş (Betula pubescens). – Lat. mastichinus.
MESTEC s.m. v. mestecă.
MESTECA1, méstec, vb. I. Tranz. A sfărâma un aliment cu dinţii şi a-l amesteca în gură (pentru a-l înghiţi). * A învârti ceva (cu limba) în pură. * Fig. A pune la cale; a plănui. – Lat. masticare.
MESTECA2 vb. I v. amesteca.
MESTECARE, mestecări, s.f. Acţiunea de a mesteca1. – V. mesteca1.
MESTECAT1 s.n. Faptul de a mesteca1. – V. mesteca.
MESTECAT2, -Ă, mestecaţi, -te, adj. (Despre alimente) Sfărâmat, măcinat cu dinţii şi amestecat în gură. – V. mesteca1.
MESTECĂ, mesteci, s.f. (Bot.; reg.) Răsfug. [Var.: méstec s.m.] – Din mestaca1.
MESTECĂNAŞ, mestecănaşi, s.m. 1. Diminutiv al lui mesteacăn. 2. (Bot.) Mesteacăn pufos. – Mesteacăn + suf. -aş.
MESTECĂNIŞ, mestecănişuri, s.n. Pădure de mesteceni; grup de mesteceni. – Mesteacăn + suf. -iş.
MESTECĂTOR, mestecătoare, s.n. Făcăleţ. – Mesteca2 + suf. -ător.
MESTECĂU, mestecaie, s.n. (Reg.) Făcăleţ. – Mesteca2 + suf. -ău.
MESUŢĂ s.f. v. măsuţă.
MEŞĂ, meşe, s.f. 1. Şuviţă de păr (de altă culoare sau nuanţă decât restul părului); şuviţă falsă de păr ataşată la părul natural (pentru a-l îmbogăţi şi a-l înfrumuseţa). 2. Bucată de tifon sau de vată care se introduce într-o rană pentru a o drena, pentru oprirea unei hemoragii, pentru cicatrizare etc. – Din fr. méche.
MEŞI s.m. pl. Un fel de încălţăminte fără toc, confecţionată din piele subţire şi purtată în trecut de bărbaţi, peste ciorapi. ** Expr. (Fam.) A nu-i da (cuiva) meşii = a nu-i conveni (cuiva); a nu avea curaj, a nu cuteza. A-l ţine (pe cineva) meşii = a fi în stare, a putea. – Din tc. mest.
MEŞINĂ, meşine, s.f. Piele de oaie sau de capră, tăbăcită (folosită pentru căptuşirea încălţămintei, a articolelor de marochinărie, la legătoria de cărţi etc.). – Din tc. meşin.
MEŞTER, -Ă, meşteri, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care are şi practică o meserie; (în special) meseriaş cu calificare superioară, care are, de obicei, sarcina de a îndruma şi alţi lucrători şi de a conduce o secţie productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maistru. ** Expr. Meşter-strică (şi drege de frică), se spune despre un meseriaş prost sau despre un om neîndemânatic. * Proprietar al unui atelier (în raport cu angajaţii săi). * (Rar) Nume dat profesorilor care predau, în trecut, discipline (auxiliare) ca muzica, desenul etc. 2. S.m. şi f., adj. (Om) talentat, priceput, îndemânatic, abil; (persoană) care posedă multe cunoştinţe. 3. S.m. şi f. (Astăzi rar) Persoană care a adus contribuţii (foarte) valoroase într-un anumit domeniu de activitate; maestru. – Din magh. mester.
MEŞTERAŞ, meşteraşi, s.m. (Rar) 1. Diminutiv al lui meşter. 2. (Rar; depr.) Om abil, şmecher. * Artist lipsit de talent, de valoare, neînsemnat. – Meşter + suf. -aş.
MEŞTERESC, -EASCĂ, meştereşti, adj. (Rar) Care aparţine meşterului (1); de meşter; specific meşterului. – Meşter + suf. -esc.
MEŞTEREŞTE adv. (Rar) În felul meşterului (1), ca un meşter. – Meşter + suf. -eşte.

MEŞTERGRINDĂ, meştergrinzi, s.f. (Reg.) Grindă principală, pe care se sprijină grinzile transversale, la casele ţărăneşti; faur-maur. – Din magh. mestergerenda (după grindă).
MEŞTERI, meşteresc, vb. IV. Tranz. 1. A executa, a face, a lucra; a prelucra. * Tranz. şi intranz. A lucra, a munci (cu pricepere) pentru a realiza ceva. 2. A pune la punct, a potrivi, a aranja, a repara, a meşteşugi. – Din meşter.
MEŞTERIE, meşterii, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Meserie; p. gener. profesiune. 2. Măiestrie, pricepere, îndemânare. * Însuşire (ascunsă) a unui obiect. – Meşter + suf. -ie.
MEŞTERIŢĂ, meşteriţe, s.f. 1. (Pop.) Femeie sau, p. gener., fiinţă talentată, pricepută, îndemânatică. 2. (Pop.; adesea adjectival) Femeie care ştie să descânte, să facă farmece, vrăji. 3. (Rar) Femeie care practică o meserie. * Soţia unui meşter. [Acc. şi: meşteriţă] – Meşter + suf. -iţă.
MEŞTEŞUG, meşteşuguri, s.n. I. 1. Meserie; p. gener. profesiune, ocupaţie, îndeletnicire; meşteşugărie. 2. Ramură, disciplină (a ştiinţei, a artei); ştiinţă, artă, considerate ca discipline. * Stil (artistic). 3. Pricepere, îndemânare, abilitate, talent. * Artă, măiestrie; (rar) acţiune realizată cu pricepere, cu măiestrie. 4. Acţiune făcută (în ascuns) cu dibăcie, cu viclenie, în vederea atingerii unui scop; procedeu, sistem (ingenios, viclean). * (Pop.) Viclenie, tertip, înşelătorie. II. (Înv. şi pop.; concr.) 1. Unealtă, instrument. 2. Dispozitiv al unui obiect; parte componentă (cu rol activ) a unui sistem; meşteşugire. – Din magh. mesterség.
MEŞTEŞUGAR, meşteşugari, s.m. Persoană calificată într-un meşteşug (I 1); persoană care are (şi practică) un meşteşug; meseriaş. – Meşteşug + suf. -ar.
MEŞTEŞUGAREŢ, -Ă, meşteşugăreţi, -e, adj. (Înv.) Iscusit, îndemânatic, dibaci, talentat. – Meşteşug + suf. -areţ.
MEŞTEŞUGĂRESC, -EASCĂ, meşteşugăreşti, adj. Care aparţine meşteşugarului sau ocupaţiei lui, privitor la meşteşugar sau la ocupaţia lui. – Meşteşugar + suf. -esc.
MEŞTEŞUGĂRI, meşteşugăresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în calitate de meşteşugar. – V. meşteşugar.
MEŞTEŞUGĂRIE, meşteşugării, s.f. Meşteşug (I 1). – Meşteşugar + suf. -ie.
MEŞTEŞUGI, meşteşugesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A efectua, a face un lucru (cu talent, cu pricepere). * Tranz. şi intranz. A unelti, a urzi, a plănui (împotriva cuiva). * (Rar) A falsifica. – Din meşteşug.
MEŞTEŞUGIRE, meşteşugiri, s.f. 1. (Rar; mai ales fam.) Acţiunea de a meşteşugi şi rezultatul ei. * Talent, pricepere, îndemânare. * Uneltire, şiretlic, vicleşug. 2. (Înv. şi pop. concr.) Meşteşug (II 2); – V. meşteşugi.
MEŞTEŞUGIT, -Ă, meşteşugiţi, -te, adj. 1. (Mai ales fam.) Lucrat cu artă, cu iscusinţă, cu talent; (despre acţiunile, manifestările oamenilor) iscusit, abil, priceput. 2. (Înv.) Viclean, şiret. 3. (Astăzi rar) Artificial, nefiresc, fals; căutat. – V. meşteşugi.
MEŞTEŞUGOS, -OASĂ, meşteşugoşi, -oase, adj. (Înv. şi pop.) Iscusit, îndemânatic, abil. – Meşteşug + suf. -os.
META- Element de compunere însemnând "după" sau exprimând ideea de transformare, de schimbare, folosit la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. méta÷.
METABIOZĂ, metabioze, s.f. (Biol.) Comensualism. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. métabiose.
METABISULFIT, metabisulfiţi, s.m. (Chim.) Sare a unui acid care, adăugată în soluţie apoasă diluată, trece în sulfitul acidului respectiv şi este folosită în vinificaţie. – Din fr. métabisulfite.

METABOLĂ, metabole, s.f. Procedeu retoric prin care se repetă un enunţ schimbând ordinea cuvintelor. – Din fr. métabole.
METABOLIC, -Ă, metabolici, -ce, adj. Care se referă la metabolism, care aparţine metabolismului. – Din fr. métabolique.
METABOLISM s.n. Totalitatea proceselor complexe de sinteză, de asimilare (cu înmagazinare de energie), de degradare şi de dezasimilare (însoţită de eliberare de energie), pe care le suferă substanţele dintr-un organism viu. ** Metabolism bazal = cantitatea de calorii produse într-o oră, în condiţii de repaus al organismului, raportată la un metru pătrat din suprafaţa corpului. – Din fr. métabolisme.
METABOLIT, metaboliţi, s.m. (Biol.) Substanţă care contribuie la procesele de metabolism. – Din fr. métabolite.
METABOLIZA, metabolizez, vb. I. Tranz. A transforma substanţe prin procesul de metabolism. – De la metabolism.
METABOLIZARE, metabolizări, s.f. Acţiunea de a metaboliza. – V. metaboliza.
METABOLIZAT, -Ă, metabolizaţi, -te, adj. (Despre substanţe) Care a fost transformat prin procesul de metabolism. – V. metaboliza.
METACARP, metacarpuri, s.n. Parte din scheletul mâinii cuprinsă între carp şi falange, formată din cinci oase dispuse radiar; os care formează baza fluierului la picioarele din faţă ale unor animale. – Din fr. métacarpe.
METACARPIAN, -Ă, metacarpieni, -e, adj. Care aparţine metacarpului, privitor la metacarp. [Pr.: -pi-an] – Din fr. métacarpien.
METACENTRIC, -Ă, metacentrici, -ce, adj. (Mar.) Referitor la metacentru, de metacentru. – Din fr. métacentrique.
METACENTRU, metacentre, s.n. Punctul în care verticala centrului de greutate al unui corp care pluteşte este intersectată de verticala centrului de carenă, aceasta din urmă fiind trasată pentru o poziţie înclinată a corpului. – Din fr. métacentre.
METACRILAT, metacrilaţi, s.m. Sare sau ester al acidului metacrilic. ** Metacrilat de metil = ester al acidului metacrilic cu alcoolul metilic, lichid incolor, inflamabil, folosit la fabricarea plexiglasului. – Din fr. métacrylate.
METACRILIC adj. (În sintagma) Acid metacrilic = acid carbonic care se fabrică din acetonă şi acid cianhidric şi care se prezintă ca un lichid incolor cu miros neplăcut. – Din fr. métacrylique.
METACROMATIC, -Ă, metacromatici, -ce, adj. (Biol.) Care prezintă metacromazie. – Din fr. métachromatique.
METACROMAZIE s.f. (Med.) Însuşirea de a se colora diferit în raport cu colorantul utilizat sau cu ţesuturile din jur. – Din fr. métachromasie.
METACRONISM, metacronisme, s.n. Eroare de dată prin postdatare. – Din fr. métachronisme.
METAFAZĂ, metafaze, s.f. (Biol.) A doua fază în diviziunea celulei prin mitoză, în care fiecare cromozom se împarte în câte doi cromozomi. – Din fr. métaphase.
METAFIZIC, -Ă, metafizici, -ce, s.f., s.m., adj. 1. S.f. Parte a filozofiei având drept obiect cunoaşterea absolută, studierea fenomenelor care nu pot fi percepute cu simţurile noastre, care depăşesc cadrul experienţei. 2. S.m. (Înv.) Metafizician. 3. Adj. Care aparţine metafizicii (1), privitor la metafizică; care nu poate fi perceput cu simţurile noastre, depăşind cadrul realităţii; conform cu principiile metafizicii (1). – Din ngr. metafisikí, metafisikós, lat. metaphysica, germ. Metaphysit, metaphysisch, fr. métaphysique.

METAFIZICIAN, -Ă, metafizicieni, -e, s.m. şi f. Filozof care se ocupă de metafizică; adept al concepţiilor metafizice. [Pr.: -ci-an] – Din fr. métaphysicien.
METAFONIE, metafonii, s.f. Modificare a timbrului unei vocale din tema unui cuvânt sub influenţa unui sunet dintr-o silabă învecinată. – Din fr. métaphonie.
METAFORĂ, metafore, s.f. Figură de stil rezultată dintr-o comparaţie subînţeleasă prin substituirea cuvântului obiect de comparaţie cu cuvântul-imagine; p. gener. figură de stil. – Din lat. metaphora, it. metafora, fr. métaphore.
METAFORIC, -Ă, metaforici, -ce, adj. Care ţine de metaforă; propriu metaforei; exprimat prin metafore; bogat în metafore; p. gener. figurat. – Din germ. metaphorisch, fr. métaphorique.
METAFORISM s.n. (Rar) Mod de exprimare în care se folosesc frecvent metaforele sau, p gener., alte figuri de stil. – Metaforă + suf. -ism.
METAFORIZA, metaforizez, vb. I. Intranz. (Rar) A folosi mult metafore, a da unui cuvânt valoare metaforică. – Din fr. métaphoriser.
METAFORIZARE, metaforizări, s.f. (Rar) Acţiunea de a metaforiza şi rezultatul ei. – V. metaforiza.
METAFOSFAT, metafosfaţi, s.m. Sare a acidului metafosforic. ** Metafosfat de sodiu = sare de sodiu a acidului metafosforic, care se prezintă ca o masă amorfă, sticloasă, utilizată la dedurizarea apei, în tăbăcărie etc. – Din fr. métaphosphate.
METAFOSFORIC adj. (În sintagma) Acid metafosforic = acid oxigenat al fosforului. – Din fr. métaphosphorique.
METAFRAZĂ, metafraze, s.f. 1. Transpunere a unei poezii în proză. 2. Anaforă care foloseşte sinonimele pentru a evita repetiţia monotonă. – Din fr. métaphrase.
METAGALAXIE s.f. Sistem ipotetic în care ar fi grupate galaxiile, aşa cum stelele sunt grupate în galaxii. – Din fr. métagalaxie.
METAGENETIC, -Ă, metagenetici, -ce, adj. Conform cu metageneza, de metageneză. – Din fr. métagénétique.
METAGENEZĂ s.f. (Biol.) Înmulţire în care alternează o generaţie sexuată cu alte asexuată. – Din fr. métagénése.
METAGRAMĂ, metagrame, s.f. Joc distractiv prin care se formează cuvinte noi înlocuind mereu câte o literă din cuvântul dat iniţial. – Din fr. métagramme.
METAHIRISI, metahirisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) 1. A folosi, a utiliza. * A obişnui, a practica (un obicei). * A dori, a pofti. 2. A exercita, a practica (o meserie, un negoţ etc.); a face ceva, a se îndeletnici cu... – Din ngr. métahirísomai (viit. lui metahirizo).
METAL, metale, s.n. 1. Nume generic dat oricărui element chimic cu luciu caracteristic, bun conducător de căldură şi de electricitate, maleabil şi ductil, de obicei solid la temperatura obişnuită; p. ext. aliaj format din două sau mai multe asemenea elemente chimice, din aceste elemente şi alte materiale etc. ** Metal nobil = metal care se găseşte în natură în cantităţi mici şi care se oxidează sau se alterează cu greutate. Metal preţios = aurul, platina şi argintul. Metal rar = metal care se găseşte în cantităţi mici sau în stare dispersă în scoarţa Pământului. * Fig. Bani. 2. (Pop.; la pl.) Substanţă chimică. [Pl. şi: (rar) metaluri] – Din fr. métal, germ. Metall.
METALAZBEST, metalazbesturi, s.n. Material constituit dintr-o ţesătură de fire metalice şi de azbest, din care se fac garnituri la frânele automobilelor şi la alte organe de maşini; ferodo. – Din germ. Metalasbest.

METALDEHIDĂ s.f. Compus macromolecular rezultat prin polimerizarea acetaldehidei în prezenţa acizilor, cristalin, de culoare albă, folosit drept combustibil. – Din fr. métaldéhyde.
METALEPSĂ, metalepse, s.f. Figură de stil înrudită cu metonimia, care constă în indicarea unui amănunt antecedent pentru a sugera consecinţa unui fapt, sau invers. – Din fr. métalepse.
METALIC, -Ă, metalici, -ce, adj. 1. Făcut din metal, de metal. * Care are însuşiri ca ale metalului, care are luciul sau culoarea metalului. 2. (Despre sunete, zgomote) Produs prin ciocnirea sau lovirea obiectelor de metal; cu rezonanţă (ca) de metal. 3. Fig. Pătrunzător; aspru, strident, dur. – Din it. metallico, lat. metallicus, fr. métallique.
METALIFER, -Ă, metaliferi, -e, adj. (Despre minerale, minereuri şi zăcăminte ale acestora) Care conţine metale, bogat în metale. – Din fr. métallifére.
METALIMBAJ, metalimbaje, s.n. Metalimbă. – Meta- + limbaj (după fr. métalangage).
METALIMBĂ, metalimbi, s.f. Totalitatea enunţurilor despre o anumită limbă (naturală sau formalizată) supusă analizei; metalimbaj. – Meta- + limbă (după fr. métalangue).
METALINGVISTICĂ s.f. Ramură a lingvisticii care studiază limbajul lingvistic. – Din fr. métalinguistique.
METALISM s.n. Teorie potrivit căreia valoarea metalului din care sunt făcuţi banii este determinantă. – Din germ. Metalismus.
METALIZA, metalizez, vb. I. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de metal în scopul protejării lui faţă de acţiunea agenţilor externi sau pentru a-i astupa porii, a-i da un aspect plăcut etc. – Din fr. métalliser.
METALIZARE, metalizări, s.f. Acţiunea de a metaliza şi rezultatul ei. – V. metaliza.
METALOCERAMICĂ s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu fabricarea de piese, obiecte etc. din metale şi aliaje pe baza pulberilor metalice. – Din fr. métallocéramique.
METALOCHIMIC, -Ă, metalochimici, -ce, adj. Care aparţine metalochimiei, privitor la metalochimie. – Din fr. métallochimique.
METALOCHIMIE s.f. Parte a chimiei care se ocupă cu studiul metalelor. – Din fr. métallochimie.
METALOCROMIE s.f. (Tehn.) Arta de a colora suprafaţa metalelor. – Din fr. métallochromie.
METALOGENEZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază formarea şi răspândirea zăcămintelor minerale în scoarţa Pământului; (rar) metalogenie. – Din fr. métallogenése
METALOGENIE s.f. (Rar) Metalogeneză. – Din fr. métallogénie.
METALOGICĂ s.f. Disciplină care studiază fundamentele logicii, sistemele logice, expresiile logice şi raporturile dintre acestea. – Din fr. métalogique.
METALOGRAF, metalografi, s.m. Specialist în metalografie. – Din fr. métallographe.
METALOGRAFIC, -Ă, metalografici, -ce, adj. Care aparţine metalografiei, privitor la metalografie. – Din fr. métallographique.
METALOGRAFIE s.f. 1. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul structurii metalelor şi a aliajelor şi cu legătura dintre proprietăţile şi structurile acestora. 2. Procedeu de tipar care foloseşte clişee din foi de metal gravate cu dalta. – Din fr. métallographie.

METALOGRAVURĂ, (2) metalogravuri, s.f. 1. Procedeu de gravare cu dalta a clişeelor metalice, folosit la imprimarea timbrelor, bancnotelor, acţiunilor etc. 2. Clişeu metalic gravat prin procedeul de mai sus. – Din fr. métallogravure.
METALOID, metaloizi, s.m. Element chimic rău conducător de căldură şi de electricitate, lipsit de luciu metalic şi de ductilitate; nemetal. [Pl. şi: (rar, n.) metaloide] – Din fr. méttalloîde.
METALOIDIC, -Ă, metaloidici, -ce, adj. (Chim.) De natura metaloizilor; de metaloid. [Pr.: -lo-i-] – Din fr. métalloîdique.
METALOPLASTIC, -Ă, metaloplastici, -ce, adj. Care are proprietăţi de metal şi de material palstic. – Din fr. métalloplastique.
METALOPLASTIE, metaloplastii, s.f. Procedeu de obţinere a unui material metaloplastic; modelare a unui astfel de material. – Din fr. métalloplastie.
METALOSFERĂ s.f. (Geol.) Barisferă. – Din fr. métallopshére.
METALOTERAPIE s.f. Tratament cu compuşi metalici, utilizat în diferite boli. – Din fr. métallothérapie.
METALOTERMIE s.f. Procedeu de obţinere a unor metale din compuşii lor prin reducerea acestora cu ajutorul unui alt metal, a cărui afinitate faţă de oxigen, sulf etc. este mai mare decât a metalului care se extrage. – Din fr. métallothermie.
METALURG, metalurgi, s.m. (Astăzi rar) Metalurgist. – Din germ. Metallurg, rus. metallurg.
METALURGIC, -Ă, metalurgici, -ce, adj. Care aparţine metalurgiei, privitor la metalurgie, folosit în metalurgie. – Din fr. métallurgique.
METALURGIE s.f. 1. Ştiinţă care se ocupă cu studiul proprietăţilor fizice şi chimice ale metalelor (şi aliajelor lor), precum şi cu studiul proceselor fizice şi chimice care se produc la obţinerea şi la prepararea lor. 2. Tehnica extragerii şi prelucrării în semifabricate a metalelor (industriale). * Întreprindere sau secţie într-o întreprindere în care se elaborează şi se prelucrează metale. – Din métallurgie.
METALURGIST, -Ă, metalurgişti, -ste, s.m. şi f. Persoană calificată în prelucrarea industrială a metalelor; specialist în metalurgie; metalurg. – Din fr. métallurgiste.
METAMAGNETISM s.n. Formă specifică de magnetism, prezentată de unele substanţe. – Din fr. métamagnétisme.
METAMATEMATICĂ s.f. Ştiinţă care cercetează teoriile şi adevărurile matematice din punctul de vedere al logicii matematice. – Din fr. métamathématique.
METAMER, metamere, s.n. 1. Fiecare dintre elementele constitutive ale corpului, viermilor anelizi şi artropodelor, asemănătoare ca structură şi aşezate succesiv; segment. 2. Segment primitiv al embrionului. – Din fr. métamére.
METAMERIE, metamerii, s.f. 1. Împărţire a corpului unor animale în segmente asemănătoare, care se succedă. 2. Divizare a mezodermului şi a corpului în metamere. – Din fr. métamérie.
METAMORALĂ s.f. (Rar) Parte a teoriei etice care studiază principiile fundamentale ale moralei. – Din fr. métamorale.
METAMORFIC, -Ă, metamorfici, -ce, adj. Care aparţine metamorfismului, privitor la metamorfism; care a suferit un metamorfism. – Din fr. métamorphisme.
METAMORFISM s.n. Totalitatea transformărilor mineralogice, structurale şi chimice suferite de roci în stare solidă sub influenţa căldurii pământului, a presiunii şi a reacţiilor chimice. – Din fr. métamorphisme.

METAMORFOZA, metamorfozez, vb. I. 1. Refl. (Despre unele animale inferioare) A se dezvolta prin metamorfoză. 2. Refl. şi tranz. A căpăta sau a face să capete altă figură, altă înfăţişare; fig. a(-şi) schimba caracterul, firea, comportarea. * (Mitol.) A (se) preface în plantă, în animal sau într-un lucru neînsufleţit. – Din fr. métamorphoser.
METAMORFOZABIL, -Ă, metamorfozabili, -e, adj. (Rar) Care se poate metamorfoza. – Din fr. métamorphosable.
METAMORFOZARE, metamorfozări, s.f. Acţiunea de a (se) metamorfoza. – V. metamorfoza.
METAMORFOZAT, -Ă, metamorfozaţi, -te, adj. 1. (Geol.) Care a suferit un metamorfism, care a fost afectat de metamorfism. 2. Care a suferit o metamorfoză; schimbat, transformat, modificat. – V. metamorfoza.
METAMORFOZĂ, metamorfoze, s.f. 1. Totalitatea transformărilor biologice pe care le suferă unele animale inferioare în cursul dezvoltării lor de la ieşirea din ou până la faza de adult. 2. Transformare morfologică şi funcţională a unor organe ale plantelor. 3. Transformare, schimbare a înfăţişării sau; fig. a caracterului, a felului de a fi al unei persoane; p. gener. transformare a unei fiinţe, a unui obiect etc. 4. (Mitol.) Transformare a unei fiinţe umane în animal, în plantă sau într-un lucru neînsufleţit. – Din fr. métamorphose.
METAN s.n. Gaz din grupa hidrocarburilor, fără culoare şi fără miros, care arde în aer cu flacără albăstruie şi care se formează din materia organică în descompunere. – Din fr. méthane.
METANEFRIDIE, metanefridii, s.f. (Biol.) Organ tubular deschis spre exterior şi spre cavitatea generală a corpului la anelide şi moluşte având funcţie excretoare şi de expulzare a gameţilor. – Din fr. métanéphridie.
METANEPHROS s.m. (Biol.) Rinichiul definitiv care începe să funcţioneze la vertebratele amniote în stadiul de adult. [Pr.: -fros] – Din fr. métanéphros.
METANIE s.f. v. mătanie.
METANIER, metaniere, s.n. Cargobot folosit la transportarea metanului lichefiat. [Pr.: -ni-er] – Din fr. méthanier.
METANOL, metanoli, s.m. (Chim.) Alcool metilic. – Din fr. méthanol.
METAPLASMĂ, metaplasme, s.f. Schimbare survenită în forma unui cuvânt prin adăugarea sau prin înlăturarea unui sunet; formă a cuvântului rezultată din această schimbare. – Din fr. métaplasme, germ. Metaplasmus.
METAPLAZIE, metaplazii, s.f. (Med.) Proces de transformare a unui ţesut diferenţiat într-un ţesut cu o altă structură morfologică. – Din fr. métaplasie.
METAPSIHIC, -Ă, metapsihici, -ce, adj. (Despre fenomene psihice) Care nu poate fi încă explicat ştiinţific. – Din fr. métapsychique.
METAPSIHOLOGIE s.f. Studiul fenomenelor metapsihice. – Din fr. métapsychologie.
METASOMATIC, -Ă, metasomatici, -ce, (Geol.) Referitor la metasomatoză; de metasomatoză. – Din engl. metasomatic.
METASOMATOZĂ, metasomatoze, s.f. Proces de substituire, moleculă cu moleculă, a elementelor dintr-un mineral cu altele noi. – Din fr. métasomatose.
METASTABIL, -Ă, metastabili, -e, adj. (Despre echilibru) Care aparent este stabil, dar care la cea mai uşoară perturbaţie exterioară se distruge. – Din fr. métastable (după stabil).
METASTABILITATE s.f. Însuşirea de a fi metastabil. – Din fr. métastabilité.
METASTATIC, -Ă, metastatici, -ce, adj. Care aparţine metastazei, privitor la metastază, care se manifestă prin metastază. – Din fr. métastatique.

METASTAZĂ, metastaze, s.f. 1. Apariţie în cursul unei boli a unui focar patologic secundar într-o regiune a corpului situată în altă parte faţă de focarul primitiv. 2. (Fon.) Detentă. – Din fr. métastase.
METASTAZIC, -Ă, metastazici, -ce, adj. (Med.) Cu caracter de metastază. – Metastază + suf. -ic (după fr. métastatique).
METATARS, metatarsuri, s.n. Parte din scheletul labei piciorului cuprinsă între tars şi falange, formată din cinci oase dispuse radial. – Din fr. métatarse.
METATARSIAN, -Ă, metatarsieni, -e, adj. Care aparţine metatarsului, privitor la metatars. [Pr.: -si-an] – Din fr. métatarsien.
METATEORIE, metateorii, s.f. Teorie asupra unei teorii date, aplicată mai ales asupra sistemelor formalizate. [Pr.: -te-o-] – Din fr. métathéorie.
METATETIC, -Ă, metatetici, -ce, adj. (Lingv.) De metateză; din metateză. – Din fr. métathétique.
METATEZA, pers. 3 metatezează, vb. I. Refl. pas. (Rar; despre cuvinte) A fi supuse metatezei, a-şi modifica forma prin metateză. – V. metateză.
METATEZAT, -Ă, metatezaţi, -te, adj. Rezultat prin metateză. – V. metateza.
METATEZĂ, metateze, s.f. Modificare fonetică produsă prin schimbarea locului sunetelor sau al silabelor dintr-un cuvânt. – Din fr. métathése.
METATORACE, metatorace, s.n. Segmentul posterior al toracelui insectelor. [Var.: metatoráx s.n.] – Din fr. métathorax (după torace).
METATORACIC, -Ă, metatoracici, -ce, adj. (Zool.) Al metatoracelui. – Din fr. métathoracique.
METATORAX s.n. v. metatorace.
METAXENIE s.f. (Biol.) Influenţă fiziologică a gametului patern asupra ţesuturilor materne. – Din engl. metaxenia.
METAZOAR, metazoare, s.n. (La pl.) Subregn de animale constituite dintr-un număr mare de celule variate ca structură şi diferenţiate funcţional; (şi la sg.) animal care face parte din acest subregn. [Pr.: -zo-ar-] – Din fr. métazoaire.
METEAHNĂ, metehne, s.f. (Pop.) 1. Defect, cusur, lipsă, imperfecţiune. * Pasiune, patimă, slăbiciune. 2. Boală, infirmitate, beteşug. – Et. nec.
METEC, meteci, s.m. (În Grecia antică; la pl.) Categorie socială lipsită de drepturi politice, precum şi de posibilitatea de a dobândi proprietăţi imobiliare, alcătuită din străinii stabiliţi într-o cetate; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această categorie socială. – Din fr. métèque.
METEMPSIHOZĂ s.f. Concepţie despre transmigraţia sufletelor oamenilor care ar parcurge, după moarte, în vederea purificării, un lung şir de reîncarnări succesive în animale, plante şi oameni. – Din ngr. metempsíhosis, fr. métempsyc(h)ose.
METENCEFAL, metencefale, s.n. Parte a creierului embrionar din care derivă cerebelul, protuberanţa cerebrală etc. – Din fr. métencéphale.
METENSOMATOZĂ s.f. (Rar) Concepţie mistică potrivit căreia sufletul omenesc trece prin diferite corpuri spre a se apropia de perfecţiune. – Din fr. métensomatose.
METEO adj. invar. Meteorologic. Buletin meteo. [Pr.: -te-o] – Din fr. météo.
METEOR, meteori, s.m. 1. Fenomen atmosferic de natură apoasă, electrică sau optică. 2. Fenomen care constă în apariţia, pe bolta cerească, a unui punct luminos (reprezentând corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră) care se mişcă cu mare viteză, lăsând uneori o dâră care se stinge după scurt timp; stea căzătoare. [Pr.: -te-or] – Din it. meteora, ngr. metéoron, fr. météore, germ. Meteor.
METEORIC, -Ă, meteorici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine meteorilor (1), referitor la meteori. ** Apă meteorică = apă care provine din precipitaţiile

atmosferice. 2. Adj. Care ţine de meteori (2), privitor la meteori. * Fig. Care se iveşte pe neaşteptate, produce o puternică impresie şi trece repede; trecător; efemer. 3. S.f. Capitol al astronomiei care se ocupă cu studiul meteoriţilor. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorique.
METEORISM s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin mărirea volumului abdomenului provocată de acumularea de gaze în stomac sau în intestin; balonare, meteorizaţie. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorisme.
METEORIT, meteoriţi, s.m. Bucată desprinsă dintr-un corp cosmic (care străbate atmosfera şi cade la suprafaţa Pământului). [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorite.
METEORITIC, -Ă, meteoritici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine meteoriţilor, privitor la meteoriţi. 2. S.f. Ramură a astronomiei care studiază meteoriţii. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météoritique.
METEORIZAŢIE, meteorizaţii, s.f. Meteorism. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorisation.
METEOROBIOLOGIC, -Ă, meteorobiologici, -ce, adj. De meteorobiologie. [Pr.: -te-o-ro-bi-o-] – De la meteorobiologie.
METEOROBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa factorilor meteorologici asupra organismelor vegetale şi animale. [Pr.: -te-o-ro-bi-o-] – Din engl. meteorobiology.
METEOROGRAF, meteorografe, s.n. Aparat care măsoară şi înregistrează, simultan şi continuu, presiunea atmosferică, temperatura şi umiditatea cerului. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorographe.
METEOROLOG, -Ă, meteorologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în meteorologie. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorologue.
METEOROLOGIC, -Ă, meteorologici, -ce, adj. Care ţine de meteorologie sau de meteori, privitor la meteorologie sau la meteori. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorologique.
METEOROLOGIE s.f. Ramură a geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăţilor atmosferei şi cu fenomenele care au loc în aceasta. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météorologie.
METEOROPAT, -Ă, meteoropaţi, -te, s.m. şi f. (Med.) Persoană care reacţionează patologic la modificările factorilor meteorologici. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météoropathe.
METEOROPATIE, meteoropatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile cauzate sau influenţate de fenomenele meteorologice. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météoropathie.
METEOROPATOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul stărilor patologice provocate sau influenţate de unii factori meteorologici. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météoropathologie.
METEOROSENSIBILITATE s.f. (Med.) Sensibilitate a unor persoane la fenomenele meteorologice. [Pr.: -te-o-] – Din fr. météoro-sensibilité.
METEORUTIER, -Ă, meteorutieri, -e, adj. (În sintagma) Buletin meteorutier = buletin meteorologic cu informaţii specifice circulaţiei rutiere. [Pr.: -te-o-ru-ti-er] – Meteo + rutier.
METEREZ, metereze, s.n. 1. Întăritură sau parte dintr-o întăritură militară din trecut; val2. * P. gener. (Rar) Întăritură la stâlpii unui pod. 2. (Înv.) Parapet (la partea superioară a zidurilor şi turnurilor de apărare ale unei cetăţi); crenel. [Pl. şi: meterezuri] – Din tc. meteris.
METERHANEA, meterhanele, s.f. (Înv.) Muzică turcească în care predominau tobele; p. restr. tobă. – Din tc. mehterhane.

METICULOS, -OASĂ, meticuloşi, -oase, adj. Care dă atenţie tuturor amănuntelor, preocupat (în mod exagerat) de amănunte; minuţios, pedant. * (Adesea adverbial) Făcut cu multă atenţie şi migală; scrupulos. * (Adverbial) Cu de-amănuntul, amănunţit. – Din fr. méticuleux.
METICULOZITATE s.f. Însuşirea de a fi meticulos; minuţiozitate, scrupulozitate; pedanterie. – Din fr. méticulosité.
METIL s.m. Radical organic monovalent, derivat din metan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. – Din fr. méthyle.
METILARE, metilări, s.f. (Chim.) Proces de fixare a unei grupări metil pe o moleculă. – După fr. méthylation.
METILCELULOZĂ, metilceluloze, s.f. Eter metilic al celulozei, obţinut prin tratarea celulozei, în mediu alcalin, cu sulfat sau clorură de metil. – Din fr. méthylcellulose.
METILCETONĂ s.f. Compus organic lichid cu miros caracteristic, utilizat ca solvent şi ca intermediar la fabricarea unor medicamente şi răşini sintetice; butanonă. – Din fr. méthylcétone.
METILEN s.m. Radical organic bivalent, derivat din metan prin îndepărtarea a doi atomi de hidrogen. – Din fr. méthyléne, germ. Methylen.
METILENICĂ, metilenice, adj. (Chim; în sintagma) Grupare metilenică = grupare organică ce conţine radicalul metilen caracterizată prin mare reactivitate chimică în unele reacţii de condensare sau cu metalele alcaline. – Din fr. méthylénique.
METILFENOL, metilfenoli, s.m. (Chim.) Crezol. – Probabil din fr.
METILIC, -Ă, metilici, -ce, adj. (Despre compuşi) Care derivă din metan. ** Alcool metilic = lichid incolor, inflamabil, toxic, obţinut prin distilarea lemnelor sau prin sinteză şi folosit ca dizolvant în industria coloranţilor etc.; metanol. – Din fr. méthylique.
METILMORFINĂ s.f. (Farm.) Codeină. – Metil + morfină.
METILORANJ s.n. Substanţă organică din clasa coloranţilor azotici, care are proprietatea de a fi galbenă într-o soluţie bazică, portocalie într-o soluţie neutră şi roşie într-o soluţie acidă; heliantină. – Din fr. méthylorange.
METILSTIREN, metilstireni, s.m. (Chim.) Substanţă organică, derivat al stirenului, folosită ca monomer în polimerizare. – Din fr. méthylstyréne.
METILUREE s.f. Substanţă chimică cristalină folosită în sinteze organice. – Din fr. méthylurée.
METILVIOLET s.n. Substanţă chimică folosită ca medicament antiseptic, antihelmintic şi drept colorant în industria textilă şi chimică. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. méthylviolet.
METIONINĂ s.f. Aminoacid indispensabil vieţii omului şi animalelor, conţinând mari cantităţi de sulf, folosit şi ca medicament în tratamentul afecţiunilor hepatice. [Pr.: -ti-o-] – Din fr. méthionine.
METIS, -Ă, metişi, -se, s.m. şi f. 1. Persoană provenită din căsătoriile a doi indivizi de rase diferite. 2. (Şi adj.) Animal sau plantă provenite din încrucişarea a doi indivizi de rase diferite. – Din fr. métis.
METISAJ s.n. Încrucişare a două rase de animale sau de plante. – Din fr. métissage.
METOC, metocuri, s.n. Mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari; proprietate imobiliară a unei mănăstiri; spec. clădire care aparţine unei mănăstiri şi care serveşte ca loc de găzduire. [Var.: metóh, (reg.) mitóc s.n.] – Din sl. metohů.
METOCAR, metocari, s.m. Călugăr care are în grija lui un metoc. – Metoc + suf. -ar.

METOD s.n. v. metodă.
METODĂ, metode, s.f. 1. Mod (sistematic) de cercetare, de cunoaştere şi de transformare a realităţii obiective. ** Loc. adv. Cu metodă = metodic, sistematic. 2. Procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop; metodologic (4). * Manieră de a proceda. 3. Manual care cuprinde reguli şi principii normative pentru învăţarea sau pentru practicarea unei discipline, a unei arte etc.; ansamblu al acestor reguli şi principii. [Var.: (înv.) metód s.n.] – Din fr. méthode, lat. methodus, germ. Methode.
METODIC, -Ă, metodici, -ce, adj. (Adesea adverbial) Care se conformează unei metode, făcut după un plan organizat; sistematic. – Din fr. méthodique.
METODICĂ, metodici, s.f. Parte a didacticii generale care studiază principiile, metodele şi formele de predare adaptate specificului fiecărui obiect de învăţământ. * Care normează aceste metode şi forme. – Din germ. Methodik, rus. metodika.
METODISM s.n. Doctrină religioasă protestantă care preconizează practicarea "metodică" a pietăţii. – Din fr. méthodisme.
METODIST1, -Ă, metodişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în metodică. – Metodă + suf. -ist.
METODIST2, -Ă, metodişti, -ste, s.m. şi f. Adept al metodismului. – Din fr. méthodiste.
METODOLOG, -Ă, metodologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în metodologie. – Din fr. méthodologue.
METODOLOGIC, -Ă, metodologici, -ce, adj. Care aparţine metodologiei, privitor la metodologie. – Din fr. méthodologique, germ. metodologisch.
METODOLOGIE s.f. 1. Parte a filozofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaştere. 2. Totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o ştiinţă. 3. Metodă de cunoaştere cu maximum de generalitate; metoda cea mai generală de cunoaştere. 4. Metodă (2). – Din fr. méthodologie.
METOH s.n. v. metoc.
METOL s.m. Substanţă chimică de culoare albă, cristalizată, folosită ca developator fotografic. – Din fr. métol, germ. Metol.
METONIMIC, -Ă, metonimici, -ce, adj. Care are caracterul unei metonimii, privitor la metonimie; bazat pe metonimie, care conţine multe metonimii. – Din fr. métonymique.
METONIMIE, metonimii, s.f. Figură de stil care constă în inversiunea voluntară a categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părţii prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret, ale posesorului prin lucrul posedat etc. – Din fr. métonymie.
METOPĂ, metope, s.f. Spaţiu dintre triglifele frizei unui templu doric, închis cu o placă de piatră netedă sau decorată cu picturi sau cu basoreliefuri. – Din fr. métope, lat. metopa.
METOPIC, -Ă, metopici, -ce, (Anat.) Frontal. – Din fr. métopique.
METRAJ, metraje, s.n. Lungime a unui material (măsurată în metri); cantitate de material, în special de ţesături (care se vinde sau se măsoară cu metrul). ** (Film de) scurt metraj = film care are o lungime de maximum 1 500 de m de peliculă. (Film de) lung metraj = film care are o lungime mai mare de 1 500 m de peliculă. – Din fr. métrage.
METRESĂ, metrese, s.f. Amantă, întreţinută, ibovnică. – Din fr. maîtresse.
METREZĂ, metreze, s.f. (Cin.) Instrument pentru măsurarea lungimii filmelor. [Pr.: mtröză] – Din fr. métreuse.
METRIC, -Ă, metrici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. (Despre sisteme de unităţi de măsură) Care are metrul (1) drept unitate fundamentală pentru lungime. *

Sistem metric = sistem internaţional de măsurare a lungimilor, a greutăţilor şi a capacităţilor bazat pe unităţi fixe, care cresc şi descresc din zece în zece. 2. S.f. Ramură a poeticii care se ocupă cu studiul structurii versului şi al unităţilor prozodice; totalitatea regulilor privind măsura versului; sistem de construire ritmică a versului. 3. Adj. Care se referă la metru (2), compus într-un anumit metru; privitor la structura ritmică a versurilor. 4. S.f. Ramură a muzicii care se ocupă cu studiul metrului (4). – Din fr. métrique, germ. Metrik.
METRICĂ, metrice, s.f. (Înv. şi reg.) Registru, condică (de stare civilă); certificat de naştere. [Var.: mítrică s.f.] – Din pol. metryka.
METRITĂ, metrite, s.f. Inflamare acută sau cronică a uterului. – Din fr. métrite.
MERO s.n. v. metrou.
METROANEXITĂ, metroanexite, s.f. Inflamaţie cronică sau acută a uterului şi a anexelor acestuia (trompe şi ovare). [Pr.: -tro-a-] – Din fr. métroannexite.
METROLOG, -Ă, metrologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în metrologie; persoană care lucrează în metrologie. – Din fr. métrologue.
METROLOGIC, -Ă, metrologici, -ce, adj. Care aparţine metrologiei, privitor la metrologie. – Din fr. métrologique.
METROLOGIE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurările precise, cu stabilirea unităţilor şi cu procedeele de măsură etc. * Totalitatea activităţilor (legale şi administrative) privitoare la măsurări, la etaloane, la aparate şi instrumente de măsură, precum şi la supravegherea folosirii lor economice. – Din fr. métrologie.
METRONOM, metronoame, s.n. Instrument care marchează, prin bătăile regulate ale unui pendul, intervale egale de timp şi care se întrebuinţează în laboratoare, în muzică etc. [Pl. şi: metronomuri] – Din fr. métronome.
METRONOMIE s.f. Ramură a metrologiei care se ocupă cu studiul şi cu perfecţionarea etaloanelor de măsură. – Din fr. métronomie.
METROPATIE, metropatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile uterului. – Din fr. métropathie.
METROPOLĂ, metropole, s.f. 1. Nume dat marilor oraşe ale lumii (de obicei capitale de state). 2. Oraş sau stat antic, considerat în raport cu coloniile sale. 3. Stat considerat în raport cu coloniile sale. [Acc. şi: metropólă] – Din fr: métropole.
METROPOLITAN, -Ă, metropolitani, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care aparţine unei metropole; care are caracter de metropolă; originar dintr-o metropolă. 2. S.n. (Rar) Metrou. – Din fr. métropolitain.
METRORAGIC, -Ă, metroragici, -ce, adj. (Med.) Referitor la metroragie. – Din fr. métrorragique.
METRORAGIE, metroragii, s.f. Eliminare de sânge provenit din uter, în afara ciclului menstrual; hemoragie uterină. – Din fr. métrorragie.
METROU, metrouri, s.n. Mijloc de transport în comun pe cale ferată urbană subterană, mai rar aeriană sau la nivelul solului; tren subteran, metropolitan (2). [Var.: metró s.m.] – Din fr. métro.
METROZĂ, metroze, s.f. (Med.) Afecţiune uterină de origine hormonală sau nervoasă. – Din fr. métrose.
METRU, metri, s.m. 1. Unitate fundamentală de măsură pentru lungime din sistemul metric. 2. Instrument (alcătuit dintr-o riglă, bandă gradată de metal, de lemn etc.) egal cu un metru (1) şi divizat în centimetri şi milimetri, cu care se măsoară lungimile. * Bucată de lemn (de foc) lungă de aproximativ un metru (1); stivă de lemne (de foc) egală cu aproximativ un metru cub. 3. Grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului; p. ext. ritm determinat de

împărţirea unui vers în silabe. 4. (Muz.) Ordinea succesiunii unităţilor de timp, determinată de accente tari sau slabe; sistemul de organizare a ritmului; ritm, cadenţă. – Din fr. métre, lat. metrum.
MEU, MEA, mei, mele, pron. pos., adj. pos. I. Pron. pos. (Precedat de art. "al", "a ', "ai", "ale"; înlocuieşte numele obiectului posedat de vorbitor precum şi numele vorbitorului) A mea e cartea. ** (La m. pl., înlocuieşte numele familiei sau rudelor vorbitorului) Ai mei au plecat. ** (Înlocuieşte numele avutului, bunurilor, preocupărilor etc. vorbitorului) Am şi eu ale mele. ** Expr. (În legătură cu verbe ca "a rămâne", "a fi" etc.) Pe-a mea = după dorinţa sau după părerea vorbitorului. II. Adj. pos. 1. (Indică posesiunea) Care aparţine vorbitorului. Cartea mea e bună. 2. (Indică dependenţa, legătura reciprocă de înrudire, de prietenie, de vecinătate etc.) Tatăl meu este doctorul spitalului. 3. (Indică apartenenţa) Care ţine de cel care vorbeşte; care îi este propriu. Glasul meu. 4. (Indică subiectul, autorul unei acţiuni) Greşeala mea. 5. (Indică obiectul direct sau indirect al unei acţiuni) Mama grija mea o are. 6. Care constituie obiectul unei preocupări a vorbitorului. – Lat. meus, mea.
MEXICAN, -Ă, mexicani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Mexicului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Mexicului sau mexicanilor (1), privitor la Mexic sau la mexicani, originar din Mexic, caracteristic Mexicului sau mexicanilor. – Mexic (n. pr.) + suf. -an. Cf. fr. mexicain.
MEZALIANŢĂ, mezalianţe, s.f. Căsătorie cu o persoană de condiţie socială considerată inferioară. [Pr.: -li-an-] – Din fr. mésalliance.
MEZANIN, mezanine, s.n. Etaj mai scund situat între parter şi primul etaj. – Din fr. mezzanine, it. mezzanino, germ. Mezzanin.
MEZAT, mezaturi, s.n. Vânzare publică (a bunurilor unui datornic); licitaţie. ** Expr. A scoate la mezat = a pune la licitaţie. – Din tc. mezat.
MEZDRI, mezdresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A ciopli, a netezi cu cuţitoaia. 2. (Despre capre, oi) A roade. – Din bg. mezdrja.
MEZEL, mezeluri, s.n. (Mai ales la pl.) Nume generic dat mai multor preparate alimentare din carne, de tipul salamului. – Din tc. meze.
MEZELAR, mezelari, s.m. Persoană care prepară sau vinde mezeluri. – Mezel + suf. -ar.
MEZELĂRIE, mezelării, s.f. Fabrică sau magazin de mezeluri. – Mezelar + suf. -ie.
MEZELIC, mezelicuri, s.n. Gustare, aperitiv. * Mâncare frugală. * Fig. Fleac, bagatelă. [Var.: mizilíc s.n.] – Din tc. mezelik.
MEZENCEFAL, mezencefale, s.n. Segment al creierului corespunzând părţii superioare a trunchiului cerebral. – Din fr. mésencéphale.
MEZENCHIM, mezenchime, s.n. Ţesut conjunctiv embrionar, format din celule fusiforme sau stelate înglobate într-o substanţă omogenă şi din care se formează ulterior vasele sangvine şi limfatice, ţesutul conjunctiv etc. – Din fr. mésenchyme.
MEZENTER, mezentere, s.n. Foiţă a peritoneului care înveleşte şi leagă intestinul de peretele posterior al abdomenului şi în care se găsesc vase sangvine şi limfatice, nervi şi ganglioni limfatici; prapur. – Din lat. mesentherium, fr. mésentére.
MEZENTERIC, -Ă, mezenterici, -ce, adj. Care aparţine mezenterului, privitor la mezenter. – Din fr. mésentérique.
MEZENTERITĂ, mezenterite, s.f. (Med.) Inflamaţie a mezenterului. – Din fr. mésentérite.

MEZI s.m. pl. (Mat.) Numitorul primului raport şi numărătorul celui de al doilea raport al unei proporţii. – Cf. lat. medius, it. medio.
MEZIN, -Ă, mezini, -e, adj., s.m. şi f. 1. (Fratele) cel mai tânăr dintre mai mulţi fraţi, considerat în raport cu aceştia. 2. (Pop.) (Fratele) al doilea dintre mai mulţi fraţi, considerat în raport cu aceştia; (frate) mijlociu. – Din sl. mězinů.
MEZOBLAST, mezoblaste, s.n. (Anat.) Mezoderm. – Din fr. mésoblaste.
MEZOBLASTIC, -Ă, mezoblastici, -ce, adj. (Anat.) Al mezoblastului. – Din fr. mésoblastique.
MEZOCARP s.n. Parte cărnoasă a unui fruct, cuprinsă între coajă şi sâmbure. – Din fr. mésocarpe.
MEZOCEFAL, -Ă, mezocefali, -e, adj. (Med.; despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul de formă intermediară între brahicefal şi dolihocefal; (despre craniu) care are formă intermediară între brahicefal şi dolihocefal. – Din fr. mésocéphale.
MEZODERM, mezoderme, s.n. Foiţă mijlocie a embrionului, situată între ectoderm şi endoderm, formată în cea mai mare parte din mezenchim. – Din fr. mésoderme.
MEZODERMIC, -Ă, mezodermici, -ce, adj. (Biol.) De mezoderm. ** Muguri mezodermici = dilataţii bilaterale simetrice ale peretelui endodermic al gastrulei, din care se dezvoltă mezodermul. – Din fr. mésodermique.
MEZODERMOZĂ, mezodermoze, s.f. (Med.) Denumire generică pentru virozele care au afinitate pentru ţesuturile şi organele provenite din mezoderm. – Din fr. mésodermose.
MEZOFIL, mezofile, s.n. 1. Ţesut cuprins între epiderma superioară şi cea inferioară a frunzei, format din celule care conţin clorofilă. 2. (La pl.) Microorganisme care se dezvoltă la temperaturi medii. – Din fr. mésophylle.
MEZOFITĂ, mezofite, adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă în regiuni cu climă temperată şi în condiţii de umiditate moderată. – Din fr. mésophyte.
MEZOGASTRIC, -Ă, mezogastrici, -ce, adj. (Anat.) Referitor la mezogastru, al mezogastrului. – Din fr. mésogastrique.
MEZOGLEE, mezoglee, s.f. (Zool.) Strat intermediar gelatinos situat între straturile celulare externe şi interne ale corpului spongierilor şi celenteratelor. – Din fr. mésoglée.
MEZOLITIC, -Ă, mezolitici, -ce, adj., s.n. 1. Adj. Care aparţine epocii situate între paleolitic şi neolitic. 2. S.n. Epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică şi cea neolitică. * Serie de straturi geologice din mezolitic (2). – Din fr. mésolithique.
MEZOLOGIC, -Ă, mezologici, -ce, adj. (Biol.) Referitor la mezologie, de mezologie. – Din fr. mésologique.
MEZOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa mediilor asupra organismelor. – Din fr. mésologie.
MEZOMER, -Ă, mezomeri, -e, adj. (Chim.; despre substanţe) Care este în stare de mezomerie. ** Structură (sau formulă) mezomeră = structură ipotetică limitată care ar oferi imaginea structurii electronice a unor substanţe. – Din fr. mésomére.
MEZOMERIE s.f. (Chim.) Fenomen de oscilare a structurii unei subtanţe între formele ei izomere electronic; structură intermediară. – Din fr. mésomérie.
MEZOMORF, -Ă, mezomorfi, -e, adj. (Fiz.; despre substanţe) Care prezintă stare mezomorfică. – Din fr. mésomorphe.
MEZOMORFICĂ, mezomorfice, adj. (Fiz.; în sintagma) Stare mezomorfică = stare de agregare a materiei între starea cristalină şi cea amorfă. – Din fr. mésomorphique.

MEZON, mezoni, s.m. Particulă elementară instabilă, neutră sau cu sarcină electrică, având masa cuprinsă între masa electronului şi cea a protonului. – Din fr. méson, germ. Meson.
MEZONEPHROS s.n. (Anat.) A doua fază în dezvoltarea rinichiului la embrion. [Pr.: -fros] – Din fr. mésonéphros.
MEZONIC, -Ă, mezonici, -ce, adj. Referitor la mezoni, care aparţine mezonilor. – Mezon + suf. -ic.
MEZOPAUZĂ s.f. Strat atmosferic de tranziţie între mezosferă şi termosfera atmosferei terestre caracterizat prin valori termice minime. [Pr.: -pa-u-] – Din fr. mésopause (după pauză).
MEZORELIEF, mezoreliefuri, s.n. (Geol.) Formă de relief cu dimensiuni reduse ca urmare a acţiunii de coroziune a agenţilor externi. [Pr.: -li-ef] – Din fr. mésorelief.
MEZOSCAF, mezoscafe, s.n. Navă specială asemănătoare cu batiscafele şi submarinele, folosită pentru cercetări subacvatice la adâncimi de câteva mii de metri. – Din fr. mésoscaphe.
MEZOSFERĂ s.f. Înveliş cuprins între 1 200 şi 2 900 kilometri în adâncimea pământului; strat atmosferic care se întinde deasupra stratosferei şi sub ionosferă. – Din fr. mésosphére.
MEZOTELIU, mezotelii, s.n. (Biol.) Strat de celule de origine mezodermică care căptuşeşte cavităţile celomice ale vertebratelor. – Din fr. mésothélium.
MEZOTERMAL, -Ă, mezotermali, -e, adj. Care se referă la stadiul depunerii mineralelor din soluţii fierbinţi, când se formează minereuri de cupru, plumb, zinc etc.; care aparţine acestui stadiu. – Din fr. mésothermal.
MEZOTORACE s.n. (Entom.) Al doilea segment al toracelui la insecte, de care sunt prinse aripile anterioare şi a doua pereche de picioare. – Din fr. mésothorax.
MEZOTORACIC, -Ă, mezotoracici, -ce, adj. (Entom.) Care ţine de mezotorace. – Din fr. mésothoracique.
MEZOTRON, mezotroni, s.m. (Fiz.) Mezon. – Din fr. mésotron, engl. mesotron.
MEZOZAUR, mezozauri, s.m. Reptilă fosilă în formă de şarpe, lungă până la aproximativ 12 m, care a trăit în mările calde cretacice. [Pr.: -za-ur] – Din fr. mésosaurus.
MEZOZOIC, -Ă, mezozoici, -ce, adj. s.n. 1. S.n. Eră geologică caracterizată prin mişcări importante ale scoarţei pământului şi prin apariţia primelor păsări, a primelor mamifere şi a primilor peşti osoşi; eră secundară. 2. Adj. Care aparţine erei mezozoice (1), care se referă la această eră; secundar2. [Pr.: -zo-ic] – Din fr. mésozoîque.
MEZOZONĂ, mezozone, s.f. (Geol.) Zonă mediană de transformare metamorfică a Pământului. – Din fr. mésozone.
MEZZA-VOCE adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Cu intensitatea pe jumătate. [Pr.: méţa-vóce] – Cuv. it.
MEZZO-FORTE adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu intensitate mijlocie, între piano şi forte. [Pr.: méţo-] – Cuv. it.
MEZZO-PIANO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Cu intensitate redusă, mai tare decât piano. [Pr.: méţo-piáno] – Cuv. it.
MEZZO-SOPRANĂ, mezzo-soprane, s.f. Voce de femeie situată ca registru între soprană şi contraltă; cântăreaţă cu o asemenea voce. [Pr.: méţo-] – Din it. mezzo-soprano.
MEZZO-TINTO s.n. Gen de gravură pe metal care se obţine prin granularea plăcii cu un instrument special, astfel încât la imprimare să rezulte gradaţii

treptate de luminozitate şi nuanţe de negru intense şi catifelate. [Pr.: méţo-tinto] – Cuv. it.
MI s.m. invar. A treia notă muzicală din gama do major; semn care reprezintă această notă. – Din it., fr. mi.
MIA, miele, s.f. 1. Puiul de sex feminin al oii; oaie tânără. 2. (În forma mială) Arşic de miel. [Var.: (2) miálă s.f.] – Lat. agnelia.
MIALĂ s.f. v. mia.
MIALGIE, mialgii, s.f. Nume generic dat durerilor musculare care apar după eforturi fizice mari sau în diferite boli. [Pr.: -mi-al-] – Din fr. myalgie.
MIAMBAL s.n. Suc de lemn-dulce, coagulat şi turnat în formă de bastonaşe, întrebuinţat în trecut ca medicament contra tusei. [Pr.: -mi-am-] – Din tc. meyan-bali.
MIAR, miare, s.n. Bancnotă de o mie de lei; (fam.) o mie de lei. [Pr.: -mi-ar] – Mie + suf. -ar.
MIARŢĂ, miarţe, s.f. (Pop.) Fiinţă pipernicită; stârpitură. [Pl. şi: mierţe] – Et. nec.
MIASMATIC, -Ă, miasmatici, -ce, adj. Care conţine sau produce miasme; puturos, pestilenţial. [Pr.: mi-as-] – Din fr. miasmatique.
MIASMĂ, miasme, s.f. Emanaţie rău mirositoare; duhoare, putoare, exalaţie. [Pr.: mi-as-] – Din fr. miasme.
MIASTENIE, miastenii, s.f. Boală a muşchilor scheletului, caracterizată prin oboseală anormală şi rapidă, până la epuizare, la cele mai mici eforturi. [Pr.: mi-as-] – Din fr. myasthénie.
MIATONIE, miatonii, s.f. (Med.) Absenţă a tonusului muscular. [Pr.: mi-a-] – Din fr. myatonie.
MIAU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul pisicii; miorlau. ** Expr. (Substantivat; fam.) A-i lua cuiva miaul = a) a face pe cineva să tacă; b) a omorî pe cineva. – Onomatopee.
MIAUN, miaune, s.n. Mieunat. [Pr.: mia-un] – Din mieuna (derivat regresiv).
MIAUT, miaute, s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: mia-ut] – Din miau.
MIAZĂ1, miaze, s.f. Nume dat bolilor provocate de larvele unor insecte care se localizează în diferite ţesuturi sau cavităţi. – Din it. miasi.
MIAZĂ2 s.f. sg. (Înv. şi pop.) Mijloc (al zilei sau al nopţii). ** Expr. Ziua (la) miaza mare = în plină zi, la amiază. – Lat. media.
MIAZĂNOAPTE s.f. 1. Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în direcţia stelei polare, nord; p. ext. parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraş etc. situată spre acest punct cardinal. * Lumea, popoarele din ţările, ţinuturile etc. situate în (sau spre) nord. 2. (Înv. şi pop.) Miezul nopţii. – Lat. mediam noctem.
MIAZĂZI s.f. Punct cardinal opus nordului; sud; amiază; p. ext. parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraş etc. situată spre acest punct cardinal. * Lumea, popoarele din ţările, ţinuturile etc. situate în (sau spre) sud. – Lat. mediam.
MIC, -Ă, mici, adj. 1. Care este sub dimensiunile obişnuite; de proporţii reduse. ** Literă mică = minusculă. Degetul (cel) mic = cel mai subţire şi mai scurt dintre degete, aşezat lângă inelar. ** Loc. adv. În mic = pe scară redusă, fără amploare. ** Expr. A avea (pe cineva) la degetul (cel) mic = a) a dispune de cineva cum vrei; b) a fi cu mult superior altuia. * Care ocupă o suprafaţă redusă. * Cu capacitate redusă, puţin încăpător; strâmt. * Scurt; mărunt, scund. * (Substantivat, m.) Fel de mâncare din carne (de vacă) tocată, de forma unor cârnăciori, condimentaţi şi fripţi direct pe grătar; mititel. * (Despre ape, gropi, prăpăstii etc.) Puţin adânc sau (relativ) îngust. * Subţire. *

Îngust. Pălărie cu boruri mici. 2. Puţin numeros; redus, limitat. 3. (Despre sunet, glas etc.) Puţin intens; slab, încet, stins2, scăzut. 4. (Despre zi, noapte etc.) Care durează puţin; scurt. 5. De vârstă fragedă; nevârstnic; tânăr. ** (Substantivat) Cei mici = copiii. ** Loc. adv. De mic = din copilărie. ** Expr. Cu mic, cu mare sau mic şi mare = toată lumea. * (Precedat de "cel" sau "cel mai") Mezin. 6. Fără (prea) mare valoare; neînsemnat, neimportant. 7. Fig. (Despre oameni) Lipsit de nobleţe sufletească, de caracter; meschin, josnic. ** Expr. Mic la minte = redus, mărginit. 8. Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie. ** Socru mic = tatăl miresei; (la pl.) părinţii miresei. Soacră mică = mama miresei. – Probabil lat. / * / miccus.
MICACEU, -EE, micacei, -cee, adj. (Despre roci, minerale) Care face parte din grupa micelor1 sau care conţine mică2. – Din fr. micacé.
MICAFOLIU, micafolii, s.n. Material electroizolant obţinut din foi de mică1 aşezate prin lipire pe o bandă de hârtie, folosit în construcţia maşinilor electrice. – Cf. fr. mica en feuille.
MICANITĂ, micanite, s.f. Material electroizolant obţinut din foiţe de mică 1 lipite în straturi cu lianţi organici şi folosit mult în construcţia maşinilor şi a aparetelor electrice. – Din fr. micanite.
MICAŞIST, micaşisturi, s.n. Rocă şistoasă alcătuită în cea mai mare parte din straturi paralele de mică1 şi de cuarţ. – Din fr. micaschiste.
MICĂ1, mice, s.f. Familie de minerale cristalizate, cu luciu sticlos, sidefos, care se desfac uşor în foiţe subţiri (elastice şi transparente), întrebuinţate în industria electrotehnică, a unor materiale de construcţie, la fabricarea unor sorturi de hârtie şi vopsele etc. – Din fr. mica.
MICĂ2 s.f. (Pop.; în loc. adv.) Într-o (sau pe) mică de ceas = a) într-o clipă, foarte repede, imediat; b) foarte des, mereu. – Probabil lat. mica "fărâmă".
MICELĂ, micele, s.f. Grup sau agregat de molecule care se formează în substanţele coloidale şi în soluţiile lor. – Din fr. micelle, germ. Micelle.
MICELIAN, -Ă, micelieni, -e, adj. (Bot.) De miceliu, al miceliului. [Pr.: -li-an] – Din fr. mycélien.
MICELIU, micelii, s.n. Sistem de filamente subţiri şi ramificate care alcătuieşte aparatul vegetativ al majorităţii ciupercilor. – Din fr. mycélium.
MICENIAN, -Ă, micenieni, -e, adj. Care aparţine oraşului grec Micene şi civilizaţiei lui, privitor la Micene şi la civilizaţia lui. [Pr.: -ni-an] – Din fr. mycénien.
MICHIDUŢĂ s.m. (Fam., glumeţ) Drac; drăcuşor. – Et. nec.
MICI, micesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) micşora. – Din mic.
MICIMAN, micimani, s.m. (Ieşit din uz) Grad de subofiţer în marină; persoană care avea acest grad. – Din rus. miciman.
MICIME, micimi, s.f. Faptul de a fi mic; fig. josnicie, meschinărie; micşorime. – Mic + suf. -ime.
MICIURINIAN, -Ă, miciurinieni, -e, adj., s.m. şi f. (Rar) 1. Adj. Miciurinist (1). 2. S.m. şi f. Miciurinist (2). [Pr.: -ni-an] – Miciurin (n. pr.) + suf. -ian.
MICIURINISM s.n. Teorie biologică potrivit căreia există o unitate între organism şi condiţiile sale de existenţă şi care priveşte transformarea speciilor ca rezultat al îmbinării acţiunii directe a condiţiilor de existenţă şi a selecţiei naturale. – Miciurin (n. pr.) + suf. -ism.
MICIURINIST, -Ă, miciurinişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine miciurinismului, privitor la miciurinism, care se întemeiază pe miciurinism; miciurinian (1). 2. S.m. şi f. Adept al miciurinismului; miciurinism (2). – Miciurin [ism] + suf. -ist. Cf. rus. miciurineţ.

MICOFLORĂ, micoflore, s.f. Totalitatea speciilor de ciuperci care cresc pe un anumit teritoriu. – Din fr. mycoflore.
MICOLOG, -Ă, micologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în micologie. – Din fr. mycologue.
MICOLOGIC, -Ă, micologici, -ce, adj. Referitor la micologie, de micologie. – Din fr. mycologique.
MICOLOGIE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul ciupercilor. – Din fr. mycologie.
MICORIZĂ, micorize, s.f. Simbioză a rădăcinii plantelor superioare cu miceliul unei ciuperci. – Din fr. mycorhize.
MICOSTEROL, micosteroli, s.m. Sterol care se găseşte în ciuperci şi în unele mucegaiuri, având un rol important în procesele celulare esenţiale. – Din fr. mycostérol.
MICOTIC, -Ă, micotici, -ce, adj. (Med.) Referitor la micoze. – Din engl. mycotic.
MICOTOXICOZĂ, micotoxicoze, s.f. Intoxicaţie care apare la animale în urma consumului de furaje infectate cu unele ciuperci microscopice. – Cf. micoză, toxicoză.
MICOZĂ, micoze, s.f. 1. Nume generic dat bolilor infecţioase provocate de ciuperci microscopice; microsporie. 2. Boală infecţioasă şi contagioasă a plantelor, provocată de ciuperci parazite. – Din fr. mycose, germ. Mikose.
MICRO1- Element de compunere care înseamnă "mic" şi care serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. micro÷.
MICRO2 s.n. invar. (Fam.) Microradiografie. – Prescurtare de la microradiografie.
MICROALIA, microaliez, vb. I. Tranz. A alia metale (şi metaloizi) în cantităţi extrem de reduse. [Pr.: -cro-a-li-ai] – Micro1- + alia.
MICROALIERE, microalieri, s.f. Acţiunea de a microalia. [Pr. -cro-a-1i-] – V. microalia.
MICROALIAT, -Ă, microaliaţi, -te, adj. (Despre metale şi metaloizi) Care a fost aliat cu altul, în cantităţi extrem de reduse. [Pr.: -cro-a-li-] – V. microalia.
MICROAMPER, microamperi, s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric, egală cu o milionime de amper. [Pr.: -cro-am-] – Din fr. microampére.
MICROAMPERMETRU, microampermetre, s.n. Instrument pentru măsurarea curenţilor electrici foarte slabi. [Pr.: -cro-am-] – Din fr. microampéremétre.
MICROANALIZĂ, microanalize, s.f. Analiză chimică în care se lucrează cu cantităţi foarte mici de substanţă, de ordinul miligramelor. [Pr.: -cro-a-] – Din fr. microanalyse.
MICROANCHETĂ, microanchete, s.f. Anchetă cu chestionar scurt, limitată la un număr mic de subiecţi. [Pr.: -cro-an-] – Micro1- + anchetă.
MICROB, microbi, s.m. Nume generic dat unor fiinţe vii unicelulare, microscopice, care trăiesc în sol, în apă, în aer, în corpul plantelor sau al animalelor şi care sunt agenţi ai bolilor infecţioase, ai fermentaţiilor, putrefacţiilor etc. – Din fr. microbe.
MICROBACTERIE, microbacterii, s.f. Bacterie de dimensiuni extrem de mici. – Micro1- + bacterie.
MICROBALANŢĂ, microbalanţe, s.f. Balanţă de laborator foarte sensibilă, destinată cântăririi cantităţilor mici de substanţă. – Din fr. microbalance.
MICROBAR, microbari, s.m. (Fiz.) Barie. – Din engl. microbar.
MICROBAROGRAF, microbarografe, s.n. (Fiz.) Barograf foarte sensibil care înregistrează variaţiile foarte mici şi rapide ale presiunii. – Din fr. microbarographe.

MICROBIAN, -Ă, microbieni, -e, adj. Care se referă la microbi, care este cauzat de microbi; care răspândeşte microbi. [Pr.: -bi-an] – Din fr. microbien.
MICROBICID, -Ă, microbicizi, -de, adj., s.n. (Substanţă) care distruge microbii. – Din fr. microbicide.
MICROBIOLOG, -Ă, microbiologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în microbiologie; microbiologist. [Pr.: -bi-o-] – Din microbiologie (derivat regresiv).
MICROBIOLOGIC, -Ă, microbiologici, -ce, adj. Care aparţine microbiologiei, privitor la microbiologie. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. microbiologique.
MICROBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care se ocupă cu studiul morfologiei şi fiziologiei microorganismelor, precum şi cu metodele de combatere a microorganismelor patologice pentru animale şi plante şi de folosire a celor utile. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. microbiologie.
MICROBIOLOGIST, -Ă, microbiologişti, -ste, s.m. şi f. Microbiolog. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. microbiologiste.
MICROBISM s.n. Prezenţa în organism a unor germeni patogeni, uneori în stare latentă, ca urmare a rezistenţei naturale sau dobândite a organismului respectiv. – Din fr. microbisme.
MICROBIST, -Ă, microbişti, -ste, s.m. şi f. (Fam.) Spectator pasionat (în mod excesiv) la o întrecere sportivă (în special de fotbal). – Microb + suf. -ist.
MICROBOFOBIE, microbofobii, s.f. Teamă patologică faţă de microbi. – Microb + fobie.
MICROBUZ, microbuze, s.n. Autobuz pentru un număr mic de pasageri. – Din fr. microbus.
MICROCALCULATOR, microcalculatoare, s.n. Calculator sau minicalculator simplu, ieftin, de mici dimensiuni, care foloseşte un singur limbaj şi are lungimea cuvântului de 8-12 biţi; microordinator, microcomputer. – Micro1- + calculator.
MICROCANTINĂ, microcantine, s.f. Cantină pentru un număr restrâns de oameni. – Micro1- + cantină.
MICROCARIERĂ, microcariere, s.f. Carieră1 de mici proporţii. [Pr.: -ri-e-] – Micro1- + carieră1.
MICROCEFAL, -Ă, microcefali, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care prezintă fenomenul de microcefalie. – Din fr. microcéphale.
MICROCEFALIE s.f. Malformaţie congenitală caracterizată prin dezvoltarea insuficientă a craniului şi a creierului. – Din fr. microcéphalie.
MICROCENTRALĂ, microcentrale, s.f. Centrală electrică sau centrală de termoficare de mică putere, folosită mai ales la ţară. – Din fr. microcentrale.
MICROCHIMIC, -Ă, microchimici, -ce, adj. Referitor la microchimie; la microanaliză. – Din fr. microchimique.
MICROCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul reacţiilor chimice dintre cantităţi foarte mici de substanţă. – Din fr. microchimie.
MICROCHIRURGICAL, -Ă, microchirurgicali, -e, adj. Referitor la microchirurgie, de microchirurgie. – De la microchirurgie.
MICROCHIRURGIE s.f. Chirurgie practicată la microscop. – Din fr. microchirurgie
MICROCINEMATOGRAFIE s.f. Filmare a unor fenomene observate la microscop. – Din fr. microcinématographie.
MICROCIRCUIT, microcircuite, s.n. Dispozitiv microelectronic cu o densitate mare de elemente de circuit echivalente care constituie o singură unitate. – Micro1- + circuit.
MICROCIT, microcite, s.n. (Biol.) Globulă roşie de dimensiuni foarte mici. – Din fr., engl. microcyte.

MICROCITOZĂ, microcitoze, s.f. (Med.) Boală a sângelui manifestată prin prezenţa crescută de microcite. – Din fr. microcytose.
MICROCLIMAT, microclimate, s.n. Totalitatea condiţiilor de climă (temperatură, umiditate, vânt) particulare unor spaţii mici; clima spaţiului din imediata apropiere a solului; microclimă. – Din fr. microclimat.
MICROCLIMATIC, -Ă, microclimatici, -ce, adj. Care aparţine microclimatului, privitor la microclimat. – Din fr. microclimatique.
MICROCLIMĂ, microclime, s.f. Microclimat. – Din germ. Mikroklima.
MICROCLIN, microcline, s.n. Mineral din grupa feldspaţilor potasici, de culoare roz, galbenă, roşiatică sau verde, care constituie un element de bază al unor roci eruptive sau metamorfice şi care este folosit în industria ceramicii şi ca piatră semipreţioasă. – Din fr. microcline.
MICROCOC, micrococi, s.m. Bacterie în formă de sferă, care se prezintă izolat sau în grup, de dimensiuni mai mici decât cocii. – Din fr. microcoque.
MICROCOMPUTER, microcomputere, s.n. Microcalculator. [Pr : -piú-] – Din engl. / * / microcomputer.
MICROCOSM, (rar) microcosmuri, s.n. (Livr.) Reprezentare redusă a Universului. * Omul, considerat ca o reprezentare redusă a Universului; lumea interioară a omului. [Var.: microcósmis s.n.] – Din fr. microcosme, lat. microcosmus.
MICROCOSMIC, -Ă, microcosmici, -ce, adj. Care aparţine microcosmului, privitor la microcosm. – Din fr. microcosmique.
MICROCOSMOS s.n. v. microcosm.
MICROCOULOMB, microcoulombi, s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milionime de coulomb. [Pr.: -cu-] – Din fr. microcoulombe.
MICROCRISTALIN, -Ă, microcristalini, -e, adj. (Despre agregatele mineralelor şi structura rocilor) Care este alcătuit din cristale microscopice. – Din fr. microcristalin.
MICROCURENT, microcurenţi, s.m. (Med.) Curent (3) de mică intensitate. – Micro1- + curent.
MICRODACTIL, -Ă, microdactili, -e, adj. (Med.) Care prezintă microdactilie. – Din fr. microdactyle.
MICRODACTILIE, microdactilii, s.f. (Med.) Malformaţie a degetelor caracterizată prin dezvoltare insuficientă. – Din fr. microdactylie.
MICRODELTĂ, microdelte, s.f. 1. Deltă de mică întindere. 2. Machetă a unei delte. – Micro1- + deltă.
MICRODISECŢIE, microdisecţii, s.f. Disecţie fină făcută la microscop. [Pr.: -ţi-e] – Din fr. microdissection.
MICRODOZĂ, microdoze, s.f. (Farm., Med.) Doză de medicament cu concentraţie foarte mică, folosită în homeopatie. – Micro1- + doză.
MICRODUR s.n. Material sintetic înlocuitor pentru talpă şi tocuri la încălţăminte. – Micro [poros] + dur [abil].
MICROECONOMIC, -Ă, microeconomici, -ce, adj. De microeconomie. [Pr.: -cro-e-] – Din fr. microéconomique.
MICROECONOMIE s.f. Economia sau relaţiile economice la nivelul fiecărei întreprinderi în parte. – Din fr. micro-économie.
MICROELECTRONIC, -Ă, microelectronici, -ce, s.f., adj. I. S.f. Ramură a electronicii care studiază producerea şi utilizarea circuitelor electronice cu grad înalt de miniaturizare. II. Adj. 1. Referitor la microelectronică (I). 2. (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: -cro-e-] – Din engl. microelectric(s).

MICROELECTRONOGRAFIC, -Ă, microelectronografici, -ce, adj. De micro-electronografie. [Pr.: -cro-e-] – De la microelectronografie.
MICROELECTRONOGRAFIE, microelectronografii, s.f. Fotografie făcută la microscop care permite studierea fenomenelor biologice celulare sub aspect electric. [Pr.: -cro-e-] – Micro1- + electronografie.
MICROELEMENT, microelemente, s.n. Element chimic care intră în compoziţia hormonilor, a enzimelor, a fermenţilor etc. şi care se găseşte în cantităţi foarte mici în sol şi în organism. [Pr.: -cro-e-] – Din fr. micro-élément.
MICROENCICLOPEDIE, microenciclopedii, s.f. Enciclopedie cu volum restrâns de informaţii; (rar) minienciclopedie. [Pr.: -cro-en-] – Micro1- + enciclopedie.
MICROESEU, microeseuri, s.n. Eseu (1) scurt. [Pr.: -cro-e-] – Micro1- + eseu.
MICROFARAD, microfarazi, s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milinionime de farad. – Din fr. microfarad.
MICROFAUNĂ, microfaune, s.f. Totalitatea animalelor microscopice de pe glob, dintr-o regiune sau dintr-un spaţiu restrâns. [Pr.: -fa-u-] – Micro1- + faună.
MICROFIL, -Ă, microfili, -e, adj. (Bot.; despre plante) Cu frunze (foarte) mici. – Din fr. microfil.
MICROFILM, microfilme, s.n. Film fotografic pe care sunt copiate documente sau cărţi la o scară foarte mică, obţinându-se o mare economie de spaţiu. – Din fr. microfilm, germ. Mikrofilm.
MICROFILMA, microfilmez, vb. I. Tranz. A reproduce documente sub formă de microfilme. – Din fr. microfilmer.
MICROFILMARE, microfilmări, s.f. Acţiunea de a microfilma şi rezultatul ei. – V. microfilma.
MICROFILMOTECĂ, microfilmoteci, s.f. Colecţie de microfilme; p. ext. încăpere specială în care se păstrează astfel de colecţii. – Micro1- + filmotecă.
MICROFITĂ, microfite, s.f. (Bot.) Plantă de dimensiuni mici şi cu înmulţire rapidă. ** (Adjectival) Plantă microfilă. – Din engl. microphyte.
MICROFIZICĂ s.f. Ramură a fizicii care studiază particulele elementare; fizică atomică. – Din fr. microphysique.
MICROFLORĂ s.f. Floră microscopică. – Micro1- + floră.
MICROFLORISTIC, -Ă, microfloristici, -ce, adj. Referitor la microfloră, de microfloră. – Micro1- + floristic.
MICROFON, microfoane, s.n. Aparat care transformă vibraţiile sonore în oscilaţii electrice, folosit în radioteleviziune şi în telecomunicaţii. – Din fr. microphone, germ. Microphon.
MICROFONIC, -Ă, microfonici, -ce, adj. De microfon sau de microfonie (2). ** Efect microfonic = microfonie (2). – Din fr. microphonique.
MICROFONIE, microfonii, s.f. 1. Reacţie acustică nedorită care apare între microfonul şi difuzorul unui sistem electroacustic în condiţiile unei amplificări mari sau ale amplasării acestora în încăperi necorespunzătoare din punct de vedere acustic. 2. Perturbaţie într-un sistem electroacustic datorată vibraţiei mecanice nedorite a unor componente ale acestuia; efect microfonic. – Din fr. microphonie.
MICROFONIST, -Ă, microfonişti, -ste, s.m. şi f. Tehnician specializat în amplasarea şi deplasarea microfoanelor. – Din fr. microfoniste.
MICROFOSILĂ, microfosile, s.f. Fosilă microscopică (3). – Din fr. microfossile.
MICROFOTOCOPIE, microfotocopii, s.f. Copie fotografică de dimensiuni foarte mici, obţinută prin microfotografie. – Din fr. microphotocopie.

MICROFOTOGRAFIC, -Ă, microfografici, -ce, adj. Care se foloseşte în microfotografie, care se obţine prin microfotografie. – Din fr. microphotographique.
MICROFOTOGRAFIE, microfotografii, s.f. 1. Fotografie reprezentând imaginea mărită a unor fiinţe sau obiecte microscopice, obţinută cu ajutorul unui aparat fotografic adaptat la un microscop. * Fotografie de dimensiuni foarte mici, care, pentru a permite să i se distingă amănuntele, trebuie mărită. 2. Tehnica obţinerii microfotografiilor (1). – Din fr. microphotographie.
MICROFOTOMETRU, microfotometre, s.n. Aparat folosit pentru determinarea, pe zone foarte mici, a opacităţii plăcilor fotografice. – Din fr. microphotométre.
MICROFOTORADIOGRAFIE, microfotoradiografii, s.f. Tehnică radiologică prin care se pot realiza radiografii pulmonare de dimensiuni reduse; radiografie obţinută prin această tehnică. [Pr.: -di-o-] – Din fr. microphotoradiographie.
MICROFULGER, microfulgere, s.n. (Met.) Fulger (1) scurt, de mică intensitate. – Micro1- + fulger.
MICROGAMET, microgameţi, s.m. (Biol.) Gamet mascul. – Din engl. microgamete.
MICROGENERATOR, microgeneratoare, s.n. (Tehn.) Generator (III 1) de mică putere – Din fr. microgénérateur.
MICROGLOSAR, microglosare, s.n. Glosar cu număr mic de cuvinte şi explicaţii sumare. * Glosar care înregistrează vocabularul specific unui domeniu foarte restrâns. – Din fr. microglossaire.
MICROGRAM, micrograme, s.n. Unitate de măsură a masei egală cu o milionime de gram; gama (3). – Din fr. microgramme.
MICROGRUP, microgrupuri, s.n. (În sociologie) Grup (2) mic. – Micro1- + grup.
MICROHALĂ, microhale, s.f. Hală (experimentală) de proporţii mici. – Micro + hală.
MICROHENRI, microhenri, s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un henri. – Din fr., engl. microhenry.
MICROHIDROCENTRALĂ, microhidrocentrale, s.f. Hidrocentrală de putere mică. – Micro1- + hidrocentrală.
MICROIMPRIMARE, microimprimări, s.f. Înregistrare a undelor acustice pe plăci microsion. [Pr.: -cro-im-] – Micro1- + imprimare.
MICROINTERVAL, microintervale, s.n. (Muz.) Interval mai mic decât un semiton [Pr.: -cro-in-] – Micro1- + interval.
MICROINTERVIU, microinterviuri, s.n. Interviu scurt şi concis; miniinterviu. [Pr.: -cro-in-] – Micro1- + interviu.
MICROLIT, microlite, s.n. 1. Element cristalin microscopic, de formă prismatică sau tubulară, format prin cristalizarea topiturilor magmatice, care se găseşte în unele roci vulcanice. 2. (La pl.) Unelte şi arme mici din piatră, folosite în comuna primitivă. – Din fr. microlite, germ. Mikrolith.
MICROMANOMETRU, micromanometre, s.n. (Fiz.) Manometru special pentru variaţiile foarte mici de presiune. – Din fr. micromanométre.
MICROMETEORIT, micrometeoriţi, s.m. Meteorit de dimensiuni foarte mici. [Pr.: -te-o-] – Micro1- + meteorit.
MICROMETRIC, -Ă, micrometrici, -ce, adj. 1. Care aparţine micrometrului sau micrometriei, privitor la micrometru sau la micrometrie; care serveşte la măsurarea dimensiunilor mici şi foarte mici. 2. (Despre şuruburi) Al cărui filet este foarte fin şi precis prelucrat, putând fi utilizat la construcţia instrumentelor de măsură. – Din fr. micrométrique.

MICROMETRIE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor foarte mici. – Din fr. micrométrie.
MICROMETRU, (1) micrometre, s.n., (2) micrometri, s.m. 1. S.n. Instrument mecanic de precizie, pentru măsurarea dimensiunilor mici şi foarte mici. 2. S.m. (Rar) Micron. – Din fr. micrométre.
MICROMICETE s.f. pl. Ciuperci mici, parazite sau saprofite, care nu pot fi văzute decât cu ajutorul aparatelor de mărit. – Din fr. micromycétes.
MICROMICRON, micromicroni, s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un micron. – Din fr. micromicron.
MICROMILIMETRU, micromilimetri, s.m. Micron. – Din fr. micromillimétre.
MICROMINIATURIZA, microminiaturizez, vb. I. Tranz. A miniaturiza în limite microscopice. [Pr.: -ni-a-] – Din fr. microminiaturiser.
MICROMINIATURIZARE, microminiaturizări, s.f. Acţiunea de a microminiaturiza. [Pr.: -ni-a-] – V. microminiaturiza.
MICROMINIATURIZAT, -Ă, microminiaturizaţi, -te, adj. Care a fost miniaturizat în limite microscopice. [Pr.: -ni-a-] – V. microminiaturiza.
MICROMODUL, micromodule, s.n. (Electron.) Circuit realizat prin asamblarea ordonată şi de mare densitate a unor componente electronice distincte care pot fi testate înainte de asamblare. – Din fr. micromodule.
MICROMOLECULAR, -Ă, micromoleculari, -e, adj. (Fiz.) (Despre substanţe) Cu micromolecule. – Din fr. micromoleculaire.
MICROMOLECULĂ, micromolecule, s.f. (Fiz.) Moleculă cu un număr mic de atomi. – Din fr. micromolécule.
MICROMONOGRAFIE, micromonografii, s.f. Monografie de dimensiuni reduse. – Micro1- + monografie.
MICROMOTOR, micromotoare, s.n. Motor electric de putere (foarte) mică. – Din fr. micromoteur.
MICRON, microni, s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a mia parte dintr-un milimetru; micrometru (2), micromilimetru. – Din fr. micron, germ. Mikron.
MICRONEZIAN, -Ă, micronezieni, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) din Micronezia. [Pr.: -zi-an] – Din fr. micronésien.
MICRONUCLEU, micronuclee, s.n. Nucleul mic al celulei care alcătuieşte corpul unui infuzor. – Din fr. micronucleus.
MICROOBIECT, microobiecte, s.n. Obiect sau sistem de dimensiuni foarte mici. [Pr.: -cro-o-] – Micro1- + obiect.
MICROOHM, microohmi, s.m. Unitate electrică de rezistenţă, egală cu a milioana parte dintr-un ohm. [Pr.: -cro-om] – Micro1- + ohm.
MICROORDINATOR, microordinatoare, s.n. Microcalculator. * Microordinator familial = computer familial. [Pr.: -cro-or-] – Din fr. microordinateur.
MICROORGANISM, microorganisme, s.n. Nume dat organismelor microscopice vegetale sau animale. [Pr.: -cro-or-] – Din fr. micro-organisme.
MICROPALEONTOLOGIE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază microfosilele. [Pr.: -le-on-] – Din fr. micropaléontologie.
MICROPARTICULĂ, microparticule, s.f. Particulă materială foarte mică. – Din fr. microparticule, engl. microparticle.
MICROPIL, micropile, s.n. Canal microscopic situat în partea apicală a ovulului plantelor superioare, prin care tubul polinic pătrunde la oosferă. – Din fr. micropyle.
MICROPOROS, -OASĂ, microporoşi, -oase, adj., s.n. s.m. pl. 1. Adj. (Despre cauciucul sintetic sau despre materiale fabricate din cauciuc sintetic) Care are o structură asemănătoare cu a buretelui artificial. 2. S.n. Cauciuc sintetic

poros din care se confecţionează talpă pentru încălţăminte. 3. S.m. pl. Încălţăminte confecţionată din astfel de material sintetic. – Din fr. microporeux.
MICROPROCESOR, microprocesoare, s.n. Circuit integrat de mare densitate şi complexitate, specializat pentru operaţii de calcul, comandă şi control într-un computer sau alt sistem electronic. – Din engl. microprocessor.
MICROPRODUCŢIE, microproducţii, s.f. Producţie de serie mică, uneori experimentală. – Micro1- + producţie.
MICROPROTAL, microprotale, s.n. Protal bărbătesc. – Din fr. microprothalle.
MICROPSIE, micropsii, s.f. Tulburare a vederii datorită căreia obiectele sunt percepute mai mici decât sunt în realitate. – Din fr. micropsie.
MICRORADIOGRAFIE, microradiografii, s.f. Radiografie efectuată pe un film special, de dimensiuni reduse, în anumite condiţii care să permită examinarea ulterioară sau mărirea acesteia până la dimensiunile necesare; micro2. [Pr.: -di-o-] – Din fr. microradiographie.
MICRORAION, microraioane, s.n. Element teritorial urbanistic, constituit dintr-o suprafaţă de 20-50 de ha şi din 5 000-15 000 de locuitori cuprinzând locuinţe, magazine, şcoli etc. [Pr.: -ra-ion] – Micro1- + raion.
MICROREACŢIE, microreacţii, s.f. Reacţie chimică între cantităţi foarte mici de substanţă. [Pr.: -re-ac-ţi-e-] – Din fr. microréaction.
MICRORECEPTOR, microreceptoare, s.n. Ansamblu format de microfonul şi receptorul telefonic cu legăturile aferente, reunite printr-un mâner şi legate de aparatul telefonic printr-un cordon. – Micro1- + receptor.
MICRORECITAL, microrecitaluri, s.n. Recital cu un program scurt; minirecital. – Micro1- + recital.
MICRORELIEF, microreliefuri, s.n. (Geol.) Formă de relief de mică altitudine (movile, crovuri etc.) [Pr.: -li-ef] – Din fr. microrelief, rus. mikrorelief.
MICROSCOP, microscoape, s.n. Aparat optic construit pe baza unui sistem de lentile, care măreşte foarte mult imaginea obiectelor foarte mici. – Din fr. microscope, germ. Mikroskop.
MICROSCOPIC, -Ă, microscopici, -ce, adj. 1. Care nu se poate vedea sau cerceta decât cu miscroscopul. 2. Care aparţine microscopului, privitor la microscop. 3. Fig. Foarte mic, minuscul; p. ext. fără valoare, neînsemnat. – Din fr. microscopique.
MICROSCOPIE, microscopii, s.f. Examinare, analiză făcută cu microscopul. – Din fr. microscopie, germ. Mikroskopie.
MICROSECUNDĂ, microsecunde, s.f. (Fiz.) Unitate de timp egală cu a milioana parte dintr-o secundă. – Din germ. Mikrosekunde, fr. microseconde.
MICROSEISM, microseisme, s.n. Cutremur de pământ de intensitate mică, înregistrat numai de aparate foarte sensibile. – Din fr. microséisme.
MICROSION, microsioane, adj., s.n. (Disc muzical de calitate superioară) care are şanţul de înregistrare extrem de fin şi care permite înregistrări şi audiţii de lungă durată. [Pr.: -si-on] – Din fr. microsillon.
MICROSISTEM, microsisteme, s.n. (Şi în sintagma microsistem social) Sistem de integrare socială a unui individ sau a unui grup mic. – Micro1- + sistem.
MICROSOCIOLOG, microsociologi, s.m. Reprezentant, adept al microsociologiei. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. microsociologue.
MICROSOCIOLOGIC, -Ă, microsociologici, -ce, adj. Care aparţine microsociologiei, referitor la microsociologie. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. microsociologique.

MICROSOCIOLOGIE s.f. Studiul formei de sociabilitate în cadrul micilor grupuri sociale (oamenii dintr-o echipă, elevii dintr-o clasă etc.). [Pr.: -ci-o-] – Din fr. microsociologie.
MICROSPOR, microspori, s.m. Spor al unor plante criptogame care dă naştere unui protal mascul. – Din fr. microspore.
MICROSPORANGE, rnicrosporange, s.n. Sporange în care se dezvoltă microsporii. – Din fr. microsporange.
MICROSPORIE, microsporii, s.f. (Med.) Micoză. – Din fr. microsporie.
MICROSPOROCIT, microsporocite, s.n. (Bot.) Celula mamă a polenului, care are în nucleu două rânduri de cromozomi, aduşi de gametul femel şi de cel mascul. – Din engl. microsporocyte.
MICROSPOROFILĂ, microsporofile, s.f. Frunză pe care se dezvoltă microsporangele. – Micro1- + sporofilă.
MICROSPOROGENEZĂ, microsporogeneze, s.f. (Bot.) Proces de formare a microsporilor la plantele cu flori. – Din engl. microsporogenesis.
MICROSTAGIUNE, microstagiuni, s.f. Stagiune teatrală de scurtă durată, de obicei în cadrul unei deplasări. [Pr.: -gi-u-] – Micro1- + stagiune.
MICROSTRUCTURĂ, microstructuri, s.f. Structură a materialelor, observată cu ajutorul microscopului sau prin alte procedee. ** (În sintagma) Microstructură socială = totalitatea relaţiilor personale şi interpersonale şi a reţelelor de integrare care definesc existenţa socială a unui individ. – Din fr. microstructure.
MICROTELEFON, microtelefoane, s.n. Receptor telefonic cu dispozitiv de format numărul ataşat la el. – Din fr. microtéléphone, germ. Mikrotelephon.
MICROTIDĂ, microtide, s.f. (La pl.) Familie de rozătoare din care face parte şoarecele de câmp; (şi la sg.) animal din această familie. – Din engl. microtidae.
MICROTOM, microtoame, s.n. Instrument cu ajutorul căruia se pot tăia felii foarte subţiri, de câţiva microni, dintr-un corp, pentru a putea fi cercetate la microscop. – Din fr. microtome.
MICROTRANSMIŢĂTOR, microtransmiţătoare, s.n. Transmiţător (2) de dimensiuni (extrem de) reduse. – Micro1- + transmiţător.
MICROTRAUMATISM, microtraumatisme, s.n. (Med.) Traumatism de mică intensitate care prin repetare frecventă poate deveni cauza unei boli profesionale. – Din fr. microtraumatisme.
MICROTRON, microtroane, s.n. (Fiz.) Ciclotron de tip special folosit pentru accelerarea electronilor. – Din fr., engl. microtron, germ. Mikrotron.
MICROTURBINĂ, microturbine, s.f. Turbină de dimensiuni reduse folosită în microhidrocentrale. – Micro1÷.+ turbină.
MICROUNDĂ, microunde, s.f. (Fiz.) Undă hertziană a cărei lungime de undă este curpinsă între 1 cm şi 1 m. [Pr.: -cro-un-] – Din fr. micro-onde.
MICROUNIVERS, microuniversuri, s.n. Microcosm. [Pr.: -cro-u-] – Micro1- + univers.
MICROUZINĂ, microuzine, s.f. Uzină(-şcoală) de proporţii reduse. [Pr.: -cro-u-] – Micro1- + uzină.
MICROVOLT, microvolţi, s.m. Unitate de forţă electromotoare sau de diferenţă de potenţial, egală cu a milioana parte dintr-un volt. – Din fr. microvolt.
MICROVOLTMETRU, microvoltmetre, s.n. Instrument de măsură a tensiunilor joase de ordinul milionimilor de volt. – Din fr. microvoltmétre.
MICROWATT, microwaţi, s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un watt. [Pr.: -vat] – Din fr., engl. microwatt.

MICROZOAR, microzoare, s.n. (La pl.) Încrengătură de animale de apă foarte mici, care se pot vedea numai cu microscopul; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: -zo-ar] – Din fr. microzoaire.
MICROZONĂ, microzone, s.f. 1. Regiune din masa solului arabil în care sunt grupate particule cu funcţiuni biochimice identice. 2. (În sociologie) Zonă de mică întindere. – Din fr. microzone.
MICSANDRĂ, micsandre, s.f. Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenuşii, cu flori albe, roşii, albastre sau violete, plăcut mirositoare; micşunea, vioară-roşie (Matthiola incana şi annua). ** Compus: micsandră-sălbatică (sau -de-munte) = plantă erbacee cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare (Erysimum officinalis). – Et. nec.
MICŞOR, -OARĂ, micşori, -oare, adj. Micuţ. [Var.: micuşor, -oară adj.] – Mic + suf. -uşor.
MICŞORA, micşorez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) face (mai) mic (ca dimensiune, volum, durată, intensitate etc.); a (se) diminua, a (se) mici. * Tranz. (mat.) A da unui număr o valoare mai mică decât o are. 2. Tranz. A reduce, a scădea preţul, valoarea etc.; spec. a reduce ca număr, ca plafon etc. [Var.: (înv. şi pop.) micşurá vb. I] – Din micşor.
MICŞORARE, micşorări, s.f. Acţiunea de a (se) micşora şi rezultatul ei; diminuare, descreştere; scădere, reducere, împuţinare. – V. micşora.
MICŞORAT, -Ă, micşoraţi, -te, adj. Făcut mai mic; redus, scăzut. – V. micşora.
MICŞOREL, -EA, -ICĂ, micşorei, -ele, adj. (Pop.) Diminutiv al lui micşor. – Micşor + suf. -el.
MICŞORIME s.f. (Înv.) Micime. – Micşor + suf. -ime.
MICŞUNEA, micşunele, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori parfumate, galbene-aurii, cultivată ca plantă ornamentală (Cheiranthus cheiri). ** Expr. Când va face plopul mere şi răchita micşunele = niciodată. * (Pop.) Micsandră. [Var.: micşunică s.f.] – Cf. tc. menekşe.
MICŞUNICĂ s.f. v. micşunea.
MICŞURA vb. I. v. micşora.
MICTURIŢIE s.f. Nevoie permanentă de a urina. – Din fr. micturition.
MICŢIUNE, micţiuni, s.f. Urinare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. miction.
MICUŞOR, -OARĂ adj. v. micşor.
MICUŢ, -Ă, micuţi, -e, adj., s.m. 1. Adj. Diminutiv al lui mic; mititel, micşor. 2. S.n. (Reg.) Vagonet în formă de căldare, în care se descarcă şi se transportă zgura de la furnal. – Mic + suf. -uţ.
MICUŢEL, -EA, micuţei, -ele, adj. (Pop.) Diminutiv al lui micuţ. – Micuţ + suf. -el.
MIDI adj. invar., subst. 1. Adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care ajunge până la jumătatea gambei. 2. Subst. Fustă, palton etc. midi (1). – Din fr., engl. midi.
MIDIE, midii, s.f. Moluscă comestibilă de mare, cu corpul închis între două valve aproape triunghiulare, de culoare brună-violacee (Mytilus edulis). [Acc. şi: midíe] – Din ngr. mídi.
MIDINETĂ, midinete, s.f. Tânără lucrătoare sau vânzătoare în magazinele sau în atelierele de croitorie şi de modă din Paris. – Din fr. midinette.
MIDRIATIC, -Ă, midriatici, -ce, adj. Care provoacă midriaza. [Pr.: -dri-a-] – Din fr. mydriatique.
MIDRIAZĂ, midriaze, s.f. Mărire a diametrului pupilei, care poate surveni fiziologic (la întuneric), patologic (în paralizia fibrelor circulare ale irisului)

sau ca efect al administrării unor medicamente. [Pr.: -dri-a-] – Din fr. mydriase.
MIE, mii, num. card., s.f. I. Numărul care în numărătoare are locul între 999 şi 1 001. 1. (Cu valoare adjectivală) O mie de ani. ** (La pl.; adesea prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) Mii de glasuri. 2. (Cu valoare substantivală) Unde merge mia, meargă şi suta. ** Loc. adv. Cu miile (sau cu mia) = în număr foarte mare, cu duiumul. ** Expr. Mii şi sute sau mii şi mii = extrem de mulţi. A avea o mie şi o sută pe cap = a avea foarte multă treabă sau griji, nevoi etc. 3. (Intră în componenţa numeralelor adverbiale) De o mie de ori pe zi. II. S.f. Numărul abstract egal cu o mie (I). * Bancnotă a cărei valoare este de o mie (I 1) de lei; miar. – Lat. milia (pl. lui mille).
MIED, mieduri, s.n. (Pop.) Hidromel. – Din sl. medŭ.
MIEL, miei, s.m. Puiul (mascul al) oii, în primele luni de la naştere. ** Zăpada (sau omătul) mieilor = zăpada care cade uneori primăvara târziu. * Blana prelucrată a puiului oii; carnea acestui animal. – Lat. agnellus.
MIELĂREA, mielărele, s.f. Arbust înalt de 1-4 m, cu frunze digitale şi cu flori mici violete plăcut mirositoare, cuitivat ca plantă decorativă (Vitex agnus castus). – Miel + suf. -ărea.
MIELEA num. ord. v. miilea.
MIELENCEFAL, mielencefale, s.n. (Anat.) Bulb rahidian. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélencéphale.
MIELINĂ, mieline, s.f. Teacă ce înveleşte fibra nervoasă, constituită din colesterol, fosfolipide, acizi graşi etc. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myéline.
MIELINIC, mielinici, adj. (În sintagma) Nerv mielinic = nerv învelit într-o teacă de mielină. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélinique.
MIELINIZARE, mielinizări, s.f. (Biol.) Proces de formare şi acoperire a fibrelor nervoase cu mielină. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélinisation.
MIELITĂ, mielite, s.f. Boală care constă în inflamarea nervilor mielinici. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélite.
MIELOBLAST, mieloblaste, s.n. (Biol.) Celulă tânără nediferenţiată din măduva osoasă care produce leucocitele polinucleate din sânge. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myéloblaste, engl. myeloblast.
MIELOCIT, mielocite, s.n. (Biol.) Celulă precursoare a leucocitelor care se găseşte normal în măduva osoasă roşie şi care apare în sânge în cazuri de leucemie. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélocyte, engl. myelocyte.
MIELOGRAFIE, mielografii, s.f. (Med.) Metodă de investigaţie radiologică a canalului medular şi a formaţiilor celulare din măduva formatoare de sânge. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélographie.
MIELOGRAMĂ, mielograme, s.f. Metodă de determinare cantitativă şi calitativă a elementelor celulare din măduvă, utilizată pentru stabilirea diagnosticului în numeroase boli de sânge. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélogramme.
MIELOM, mieloame, s.n. Boală malignă având originea în măduva osoasă, caracterizată prin apariţia unor tumori pe oasele late. [Pr.: -mi-e÷, – Pl.: mielomuri] – Din fr. myélome.
MIELOPATIE, mielopatii, s.f. Denumire generică pentru bolile măduvei spinării sau măduvei osoase. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélopathie.
MIELOZĂ, mieloze, s.f. (Med.) Leucemie. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. myélose.
MIELUŞ, -Ă, mieluşi, -e, s.m. şi f. (Rar) Mieluşel. – Miel + suf. -uş.
MIELUŞEL, -EA, -ICĂ, mieluşei, -ele, subst. 1. S.m. şi f. Diminutiv al lui miel; mieluş, mieluşor, mieluţ. 2. S.m. pl. Ninsoare în formă de mici particule sferice; ploaie cu gheaţă. – Miel + suf. -uşel.
MIELUŞOR, mieluşori, s.m. Mieluşel (1). – Miel + suf. -uşor.

MIELUŢ, -Ă, mieluţi, -e, s.m. şi f. Mieluţel (1). – Miel + suf. -uţ.
MIERCURI s.f. A treia zi a săptămânii, care urmează după marţi. * (Adverbial) Într-o zi de miercuri; (în forma miercurea) în fiecare miercuri; în miercurea imediat precedentă sau următoare. – Lat. mercucis [dics].
MIERE s.f. Substanţă semilichidă, gălbuie, dulce şi aromată, foarte bogată în zaharuri, vitamine şi enzime, culeasă şi produsă de albine din nectarul florilor. ** Luna de miere = prima lună din viaţa conjugală. ** Loc. adj. De miere = generos, bun. * Nectarul floriior. ** Compus: mierea-ursului = a) plantă erbacee cu frunzele catifelate, cu flori albastre-violete sau roşii (Pulmonaria offcinalis); b) sâmbovină. – Lat. mel.
MIERIU, -IE, mierii, adj. (Reg.) Albastru (deschis). – Mier (reg. "albastru" <lat.) + suf. -iu.
MIERIU2, -IE, mierii, adj. De culoarea mierii. – Miere + suf. -iu.
MIERLĂ, mierle, s.f. Pasăre cântătoare de pădure, cu cioc galben şi cu pene negre (Turdus merula). ** Mierlă sură (sau gulerată) = pasăre migratoare cu pene de culoare brună, cu un guler de pene albe în jurul gâtului (Turdus torquatus). Mierlă de pârâu = pescărel. – Lat. mer(u)la.
MIERLĂI vb. IV v. miorlăi.
MIERLĂITOR, -OARE adj. v. miorlăitor.
MIERLI, mierlesc, vb. IV. Intranz. (Arg.) A muri. – Cf. ţig. merau.
MIERLICĂ, mierlici, s.f. (Rar) Mierliţă. – Mierlă + suf. -ică.
MIERLIŢĂ, mierliţe, s.f. Diminutiv al lui mierlă; mierlică, mierluşcă, mierluţă1. – Mierlă + suf. -iţă.
MIERLOI, mierloi, s.m. Bărbătuşul mierlei. – Mierlă + suf. -oi.
MIERLUŞCĂ, mierluşte, s.f. (Reg.) Mierliţă. – Mierlă + suf. -uşcă.
MIERLUŢĂ1, mierluţe, s.f. (Pop.) Mierliţă. – Mierlă + suf. -uţă.
MIERLUŢĂ2, mierluţe, s.f. Plantă erbacee cu flori albe în formă de steluţe şi cu tulpina ramificată, formând tufe dese (Alsine verna). – Cf. germ. dial. Miere.
MIEROS, -OASĂ, mieroşi, -oase, adj. 1. (Pop.; despre vorbe, privire etc.) Dulce, plăcut. * Fig. Prefăcut, fals, ipocrit. 2. (Rar; despre albine) Care produce multă miere. – Miere + suf. -os.
MIERŢĂ, mierţe, s.f. (Reg.) Veche unitate de capacitate pentru cereale folosită în trecut în Moldova şi în Transilvania, care a variat în timp şi după regiuni. – Din magh. mérce.
MIEUNA, pers. 3 miáună, vb. I. Intranz. (Despre pisici) A scoate sunetul caracteristic speciei, a face miau, a miorlăi. [Pr: -mie-u÷, – Var.: mioni vb. IV] – Din miau.
MIEUNAT, mieunaturi, s.n. Faptul de a mieuna; sunetul caracteristic al pisicii; miaun, miaut. [Pr: -mie-u-] – V. mieuna.
MIEZ, miezuri, s.n. 1. Parte interioară (moale) a unui fruct, a pâinii etc.; inimă (IV 3). * Partea cea mai dinăuntru, centrală a unui lucru, a unui spaţiu etc.; interior; spec. partea din interior, comestibilă, a unei nuci. * Expr. A hrăni (sau a creşte pe cineva) cu miez de nucă = a ţine pe cineva în huzur; a răsfăţa. * (Tehn.) Parte a unei forme de turnătorie, aşezată în interiorul acesteia, cu ajutorul căreia se obţin goluri sau scobituri într-o piesă turnată. 2. Fig. Partea esenţială, fondul unei probleme; semnificaţie, tâlc. ** Loc. adj. Cu miez = cu tâlc, substanţial. 3. (În sintagmele) Miezul nopţii sau miez de noapte = a) ora 12 noaptea; b) perioadă din jurul orei 24; toiul nopţii. Miezul zilei = a) ora 12 ziua, amiază; b) perioadă din jurul orei 12 ziua, toiul zilei. Miezul verii (sau iernii) = perioada de mijloc a verii (sau a iernii). – Lat. medius.

MIEZOS, -OASĂ, miezoşi, -oase, adj. Cu (mult) miez. * Fig. Plin de conţinut; substanţial, valoros, important. – Miez + suf. -os.
MIEZUINĂ, miezuine, s.f. (Pop.) 1. Hat, răzor (între ogoare). 2. Gard care desparte două case. -Cf. miez, mejdină.
MIEZUITOR, -OARE, miezuitori, -oare, s.m. şi f. Muncitor într-o turnătorie care pregăteşte miezul tiparelor în care se toarnă metalul topit. [Pr: -zu-i-] – Miez + suf. -uitor.
MIGALĂ s.f. Minuţiozitate şi scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu multă răbdare şi meticulozitate; migăleală. – Din migăli (derivat regresiv).
MIGĂI vb. IV v. migăli.
MIGĂLEALĂ, migăleli, s.f. Migală. – Migăli + suf. -eală.
MIGĂLI, migălesc, vb. IV. Tranz. şi intranz. A lucra cu răbdare şi cu minuţiozitate; a bunghini. * A lucra fără spor. [Var.: migăi vb. IV] – Et. nec.
MIGĂLIRE, migăliri, s.f. Acţiunea de a migăli. – V. migăli.
MIGĂLIT, -Ă, migăliţi, -te, adj. Lucrat cu migală. – V. migăli.
MIGĂLITURĂ, migălituri, s.f. Lucru executat cu migală. – Migăli + suf. -tură.
MIGĂLOS, -OASĂ, migăloşi, -oase, adj. 1. Care lucrează cu migală. 2. Care cere migală, făcut cu migală. – Migală + suf. -os.
MIGDAL, migdali, s.m. Pom fructifer mediteranean, din familia rozaceelor, cu frunze lanceolate sau îngust-ovale, cu flori albe sau trandafirii şi cu fructe comestibile (Amygdalus communis). – Din sl. migdalŭ.
MIGDALAT, -Ă, migdalaţi, -te, adj. (Despre ochi) Ca migdala, de forma migdalei; alungit, codat. – Migdală + suf. -at.
MIGDALĂ, migdale, s.f. Fruct al migdalului, de formă alungită, al cărui sâmbure, cu gust dulce sau amar, este comestibil; p. restr. sâmburele acestui fruct. – Migdal + suf. -ă.
MIGMATIT, migmatite, s.n. Rocă metamorfică provenită prin pătrunderea magmei granitice în rocile sedimentare. [Var.: migmatită s.f.] – Din fr. migmatite.
MIGMATITĂ s.f. v. migmatit.
MIGMĂ, migme, s.f. (Înv.) Amestec de liant, agregat mărunt şi apă, asemănător mortarului, în care se pune cărămidă pisată şi care este folosit în zidărie. – Din ngr. migma, lat. migma.
MIGNON, -Ă, mignoni, -e, adj. (Franţuzism; adesea substantivat) Micuţ; drăguţ, delicat. [Pr.: -nion] – Din fr. mignon.
MIGRA, migrez, vb. I. Intranz. 1. (Despre populaţii) A se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o ţară în alta. * (Despre animale, mai ales despre păsări şi peşti) A se muta în masă din unele ţinuturi în altele, în anumite epoci ale anului, în vederea reproducerii, în căutarea unor condiţii mai bune de trai etc. 2. P. anal. (Despre particule) A se deplasa într-o anumită direcţie, sub acţiunea unei diferenţe de concentraţie sau a altor factori. – Din migraţie (derivat regresiv).
MIGRARE, migrări, s.f. Acţiunea de a migra şi rezultatul ei; migraţiune. – V. migra.
MIGRATOR, -OARE, migratori, -oare, adj. Care migrează; călător. – Din fr. migrateur.
MIGRAŢIE s.f. v. migraţiune.
MIGRAŢIUNE, migraţiuni, s.f. 1. Deplasare în masă a unor triburi sau a unor populaţii de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali; migrare. 2. Deplasare în masă a unor animale dintr-o regiune într-alta, în vederea reproducerii, a căutării de hrană etc.; migrare. 3.

(În sintagmele) Migraţiunea petrolului (sau ţiţeiului) = proces de deplasare a petrolului şi a gazelor asociate din zăcământul în care au luat naştere în roci, în zone subterane străine. [Pr: -ţi-u÷, – Var.: migráţie s.f.] – Din fr. migration, lat. migratio, -onis.
MIGRENĂ, migrene, s.f. Durere de cap intensă, de obicei pe o singură parte, însoţită de greaţă, de vărsături etc. – Din fr. migraine.
MIHALŢ, mihalţi, s.m. Peşte răpitor de râu, în formă de fus, acoperit cu solzi mărunţi de culoare brună-verzuie şi având în vârful mandibulei un mic fir alungit; mântuş (Lota lota). – Et. nec.
MIHOHO interj. Cuvânt care imită nechezatul calului. – Onomatopee.
MIHONA, pers. 3 mihonă, vb. I. Intranz. (Reg.) A necheza. [Var.: mihoní, pers. 3 mihoneşte, vb. IV] – Din mihoho.
MIHONI vb. IV v. mihona.
MIHOTI, pers. 3 mihoteşte, vb. IV. Intranz. A necheza. – Din mihoho.
MIHRAB s.n. Altar într-o moschee, de forma unei nişe, bogat ornamentat şi orientat spre Mecca. – Din tc. mihrap.
MIILEA, MIA, num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. "al". "a") Care se află între al nouă sute nouăzeci şi nouălea şi al o mie unulea. [Pr.: -mi-i÷, – Var.: míelea num. ord.] – Mie + le + a.
MIIME, miimi, s.f. Număr egal cu a mia parte dintr-o unitate; a mia parte dintr-un întreg. * Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită în geometric, în artilerie etc. – Mie + suf. -ime.
MIIŞOARĂ, miişoare, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui mie. [Pr.: mi-i-] – Mie + suf. -işoară.
MIJA s.f. art. (Reg.; adesea cu determinări) Nume dat unor jocuri de copii; mijoarca. – Din miji (derivat regresiv).
MIJEALĂ, mijeli, s.f. (Rar) Mijire. – Miji + suf. -eală.
MIJI, mijesc, vb. IV. Intranz. 1. (La pers. 3) A începe să se zărească; a apărea, a se ivi. ** Expr. A miji de ziuă = a se face ziuă. (refl. impers.) A se miji de ziuă = a se face ziuă. A(-i) miji (cuiva) mustaţa = a începe să-i crească unui tânăr mustaţa, a fi pe punctul de a deveni bărbat. * (Despre plante) A răsări, a încolţi. 2. A strânge parţial pleoapele spre a vedea mai bine sau spre a se acomoda cu lumina ori cu întunericul. ** Tranz. Mijea ochii. * (Despre ochi) A se închide (de somn sau de oboseală). – Din bg. miža.
MIJIRE, mijiri, s.f. Acţiunea de a miji şi rezultatul ei; apariţie, ivire, mijeală; licărire. – V. miji.
MIJIT, -Ă, mijiţi, -te, adj. (Reg.; despre ochi) Întredeschis. – V. miji.
MIJITOR, -OARE, mijitori, -oare, adj. (Rar) Care mijeşte. – Miji + suf. -tor.
MIJLOC, (I 2) mijlocuri, (II) mijloace, s.n. I. 1. Punct care se găseşte la egală depărtare de două extreme; centru; loc aflat în interiorul unui spaţiu, la oarecare distanţă de margine. ** Loc. adj. De mijloc = situat între limita superioară şi cea inferioară; mijlociu. ** Loc. adv. La (sau în) mijloc = (aproximativ) în centru, în spaţiul care separă două persoane sau două lucruri. ** Loc. prep. Prin mijlocul... = printre. Din mijlocul... = dintre. În mijlocul... = între2. ** Expr. A fi la mijloc = a fi în cauză, în joc. A fi ceva la mijloc = a fi ceva nelămurit, necunoscut la baza unui lucru. A se pune (sau a sta) la mijloc = a interveni între două persoane care se ceartă, pentru a le împiedica să se încaiere; a media într-un conflict. A-şi pune capul (sau gâtul) la mijloc = a fi sigur de cele ce afirmă; a garanta. 2. Nume dat anumitor părţi ale unor obiecte situate sau destinate a fi situate în partea (aproximativ) centrală a obiectului respectiv. 3. Parte a corpului omenesc cuprinsă între torace şi şolduri; talie, brâu. ** Expr. A apuca (sau a prinde, a cuprinde, a ţine etc.) de

mijloc = a petrece braţul în jurul taliei cuiva (în semn de afecţiune). 4. (Înv.) Mediu 1, ambianţă. 5. Moment situat la aceeaşi depărtare de începutul şi sfârşitul unei acţiuni, al unei perioade de timp; jumătate. ** Loc. adv. La mijloc = între două momente; între un moment trecut şi cel prezent. ** Loc. prep. În mijlocul... = în cursul..., în toiul..., în puterea... * (Înv.) Veacul (sau vârsta) de mijloc = evul mediu. * Parte a unei acţiuni, a unei naraţiuni etc. situată între începutul şi sfârşitul ei. 6. (Înv. şi pop.) Ceea ce are calitatea, valoarea situată între o limită superioară şi alta inferioară. ** Loc. adj. De mijloc = mijlociu, potrivit, mediocru. (Expr.) Cale (sau drum) de mijloc = poziţie intermediară între două extreme, soluţie moderată sau de compromis; atitudine ponderată. II. 1. Ceea ce serveşte ca unealtă pentru realizarea unui scop; (la pl.) posibilităţi (materiale sau morale) de care dispune cineva pentru un anumit scop; p. ext. cale, metodă, procedeu. * Chip, fel. * Posibilitate, putinţă. 2. (Concr.; la pl.) Unelte, utilaj. ** Mijloace de muncă = totalitatea mijloacelor materiale cu ajutorul cărora oamenii acţionează asupra obiectelor muncii, modificându-le potrivit scopului urmărit de ei. Mijloace de producţie = totalitatea obiectelor muncii şi a mijloacelor de muncă pe care oamenii le folosesc în procesul de producere a bunurilor materiale. Mijloace de circulaţie (sau de locomoţie) = vehicule care servesc pentru deplasarea persoanelor sau a obiectelor. 3. (Concr.) Avere, bani, resurse, fonduri. [Acc. şi: mijloc] – Lat. medius locus.
MIJLOCAR, -Ă, mijlocari, -e, adj. (Reg.) Mijlocaş (II 1). – Mijloc + suf. -ar.
MIJLOCAŞ, -Ă, mijlocaşi, -e, adj., subst. I. Adj., s.m. şi f. (Ieşit din uz) (Ţăran sau ţărănime) care poseda pământ şi alte mijloace de producţie cu ajutorul cărora îşi asigura existenţa. II. S.m., adj. 1. (Nume dat unor obiecte, fiinţe sau unor părţi ale lor) care, într-un anumit ansamblu, ocupă locul din centru sau care sunt situate între obiecte, fiinţe de acelaşi fel. 2. (La unele jocuri cu mingea) (Fiecare dintre jucătorii) care acţionează între înaintarea şi apărarea unei echipe. – Mijloc + suf. -aş.
MIJLOCEL, mijlocele, s.n. Diminutiv al lui mijloc. – Mijloc + suf. -el.
MIJLOCI, mijlocesc, vb. IV. Intranz. A stărui pe lângă cineva în favoarea cuiva; a interveni, a intermedia. * Tranz. A pune la cale, a înlesni. * A realiza relaţia dintre alţi doi termeni; a media. – V. mijloc.
MIJLOCIRE, mijlociri, s.f. Acţiunea de a mijloci şi rezultatul ei; intervenţie, mediere, mediaţie. ** Loc. prep. Prin mijlocirea... = prin intermediul..., cu ajutorul... – V. mijloci.
MIJLOCITOR, -OARE, mijlocitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care mijloceşte; intermediar, misit, samsar. – Mijloci + suf. -tor.
MIJLOCIU, -IE, mijlocii, adj. 1. Care se găseşte la mijlocul unei linii, al unei suprafeţe, al unui spaţiu etc. ** (şi substantivat, n.) Deget mijlociu = deget care se află între arătător şi inelar. 2. (Adesea substantivat) Care este al doilea dintre mai mulţi fraţi, considerat în raport cu aceştia; mezin. 3. Care se situează între extrema superioară şi cea inferioară în ceea ce priveşte dimensiunea, calitatea, valoarea etc.; de mijloc, potrivit, mediu2. 4. (Sport; în sintagmele) Categorie mijlocie (mare) (şi substantivat, f.) = categorie de greutate la box, lupte şi haltere, situată între semimijlocie şi semigrea. Categorie mijlocie mică (şi substantivat f.) = categorie de greutate care cuprinde sportivii între 67 şi 71 kg la box şi 68 şi 73 kg la lupte. – Mijloc+ suf. -iu.
MIJOARCA s.f. art. (Reg.) Mija. – Din mija.
MIKADO s.m. Împăratul Japoniei. – Cuv jap.

MILACOP, milacopi, s.m. Peşte de mare cu corpul lung până la 65 cm, de culoare argintie dungată cu brun, acoperit cu solzi mari (Umbrina cirrhosa). – Et. nec.
MILANEZ, -Ă, milanezi, -e, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care locuieşte în oraşul Milano sau este originară de acolo. 2. S.f. Tricot de mătase folosit pentru confecţionarea obiectelor de lenjerie. ** (Adjectival) Cămaşă milaneză. – Milano (n. pr.) + suf. -ez.
MILĂ1, mile, s.f. 1. Sentiment de înţelegere şi de compasiune faţă de suferinţa sau de nenorocirea cuiva; compătimire, îndurare; milostenie. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) milă = crud, nemilos, neîndurător. ** Loc. adv. De milă sau de mila cuiva = dintr-un sentiment de compătimire (faţă de cineva). ** Loc. conj. De milă să nu... = de teamă ca nu cumva să... ** Expr. De silă, de milă sau de milă, de silă = vrând-nevrând; de voie, de nevoie. (A fi) vrednic de milă = (a se afla) într-o situaţie jalnică, (a fi) demn de compătimit. A-i plânge (cuiva) de milă = a fi cuprins de părere de rău pentru suferinţele sau pentru starea cuiva. A face (cuiva) milă = a provoca compătimirea, a fi vrednic de plâns. A avea milă de... = a se purta cu grijă, cu menajamente faţă de cineva sau de ceva. (Ţi-e) mai mare mila = a) se zice când cineva se află într-o stare demnă de compătimire; b) (cu valoare de superlativ) foarte tare (sau mult, dureros etc.). (Pop.) Fără milă de păcat = fără teama de a greşi. 2. Ajutor, binefacere; (concr.) pomană, milostenie. ** Expr. A cere milă = a) a cerşi; b) a cere îndurare, iertare. 3. Stare jalnică, de compătimit în care se află cineva; mizerie. * Tristeţe, melancolie, jale. 4. Bunăvoinţă, bunătate, indulgenţă, înţelegere. ** Expr. (Pop.) A nu avea (sau a nu afla) milă (undeva sau la cineva) = a nu găsi bunăvoinţă (undeva sau la cineva). * (În credinţele religioase) Bunăvoinţă şi ajutor pe care Dumnezeu le acordă omului; graţie divină, îndurare. ** Expr. Unde (sau pe ce) pune el mâna, pune şi Dumnezeu mila, se spune despre acela căruia îi merg toate din plin. (Formulă întrebuinţată mai ales în limbaj bisericesc) Dumnezeu (sau Domnul) să-şi facă milă (de cineva sau cu cineva) = Dumnezeu să se îndure (de cineva). A lăsa (pe cineva) în mila Domnului = a lăsa (pe cineva) în voia sorţii, a nu se mai interesa de el. (Fam.) Dumnezeu cu mila! = fie ce-o fi! cum o da Dumnezeu! Mila Domnului! = (exclamaţie care exprimă satisfacţia sau adeziunea cuiva) slavă Domnului! (Înv.) (formulă de introducere la scrierile vechi, în acte administrative etc.) Prin (sau din, cu) mila lui Dumnezeu. – Din sl. milů.
MILĂ2, mile, s.f. Unitate de măsură pentru lungimi folosită în trecut, care a variat în timp şi de la o ţară la alta; (azi) unitate de măsură pentru lungimi egală cu 1609,3 m, folosită în Marea Britanie şi în S.U.A. ** Milă marină = unitate de măsură pentru lungimi, folosită în navigaţie, egală cu 1 852 m. – Din pol. mila.
MILDIOGRAF, mildiografe, s.n. Aparat care detectează condiţiile producerii manei la viţa de vie. [Pr: -di-o-] – Din fr. mildiographe.
MILENAR, -Ă, milenari, -e, adj. Care există, care datează de o mie de ani, care durează de un mileniu; p. ext. care există de mii de ani. – Din fr. millénaire, lat. millenarius.
MILENIU, milenii, s.n. Perioadă de timp de o mie de ani; p. ext. (la pl.) perioadă extrem de lungă, de mii de ani. – Din lat. millenium.
MILESIM, milesime, s.n. 1. (Livr.) Cifra 1 care indică mia în exprimarea miilor în cifre. 2. Cifră (sau cifre) de pe o monedă, o marcă poştală etc. care indică data de emitere, o aniversare etc. [Var.: milézimă s.f.] – Din fr. millésime.
MILEZIMĂ s.f. v. milesim.

MILIAMPER, miliamperi, s.m. Unitate de măsură a intensităţii curentului electric, egală cu a mia parte dintr-un amper. [Pr: -li-am-] – Din fr. milliampére.
MILIAMPERMETRU, miliampermetre, s.n. Ampermetru pentru măsurarea intensităţilor reduse ale curentului electric. [Pr: -li-am-] – Din fr. milliampéremétre.
MILIAR1, -Ă, miliari, -e, adj., s.n. (Stâlp sau piatră) care este aşezată din milă2 în milă2 sau, p. ext., din kilometru în kilometru la marginea şoselelor şi drumurilor principale, pentru a indica distanţele. [Pr: -li-ar, – Var.: (înv.) miliáriu s.n.] – Din lat. milliarius, fr. milliaire.
MILIAR2, -Ă, miliari, -e, adj. (Med.; despre unele formaţiuni) De forma unui bob de mei. ** Tuberculoză miliară = granulie. [Pr: -li-ar] – Din fr. miliaire.
MILIARD, miliarde, num. card. Număr egal cu o mie de milioane; bilion; p. ext. (la pl.) număr considerabil. [Pr: -li-ard] – Din fr. milliard.
MILIARDAR, -Ă, miliardari, -e, s.m. şi f. (Şi adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în miliarde (de lei, de dolari etc.). [Pr: -li-ar-] – Din fr. milliardaire.
MILIARDIME, miliardimi, s.f. Număr egal cu a miliarda parte dintr-un întreg. [Pr: -li-ar-] – Miliard + suf. -ime. Cf. fr. milliardiéme.
MILIARIU s.n. v. miliar1.
MILIBAR, milibari, s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu o miime de bar. – Din fr. millibar.
MILIEU, milieuri, s.n. Obiect din pânză (brodată) sau din dantelă, care se aşază (ca ornament) pe o mobilă. [Pr: -li-eu] – Din fr. milieu.
MILIGRAM, miligrame, s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, reprezentând a mia parte dintr-un gram. – Din fr. milligramme.
MILIHENRI, milihenri, s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un henri. [Abr.: mH] – Din fr., engl. milihenry.
MILIAMBERT, mililamberţi, s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un lambert. [Abr.: mL] – Din fr. millilambert.
MILILITRU, mililitri, s.m. Unitate de măsură pentru volum, reprezentând a mia parte dintr-un litru. – Din fr. millilitre.
MILIMETRIC, -Ă, milimetrici, -ce, adj. 1. De mărimea unui milimetru; p. ext. foarte mic. * (Adverbial) Cu mare exactitate. 2. (Despre scări ale unor instrumente) Gradat în milimetri. ** Hârtie milimetrică = hârtie liniată orizontal şi vertical din milimetru în milimetru, întrebuinţată în desenul tehnic sau pentru trasarea graficelor şi a diagramelor. – Din fr. millimétrique.
MILIMETRU, milimetri, s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a mia parte dintr-un metru. – Din fr. millimétre.
MILIMICRON, milimicroni, s.m. A mia parte dintr-un micron. [Abr.: mµ] – Din fr. millimicron.
MILIOERSTED, milioerstezi, s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un oersted. [Pr: -li-ör-sted, – Abr.: mOe] – Din fr. millioersted.
MILION, milioane, num. card. Număr egal cu o mie de mii. ** (Fam.: în loc. adj. şi adv.) De milioane = extraordinar (de frumos, de bun, de valoros etc.). [Pr: -li-on] – Din fr. million.
MILIONAR, -Ă, milionari, -e, s.m. şi f. (Şi adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în milloane (de lei, de dolari etc.). [Pr: -li-o-] – Din fr. millionaire, germ. Millionär.
MILIONIME, milionimi, s.f. Număr egal cu a milioana parte dintr-un întreg; a milioana parte dintr-un întreg. [Pr: -li-o-] – Milion + suf. -ime.

MILIONULEA, MILIOANA, num. ord. (Precedat de art. "al", "a") Care se află între al 999 999-lea şi al 1 000 001-lea. [Pr: -li-o-] – Milion + (u)le + a.
MILIROENTGEN, miliroentgeni, s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un roentgen. [Pr: -röntghen, – Abr.: mR] – Din fr. milliröntgen.
MILISECUNDĂ, milisecunde, s.f. A mia parte dintr-o secundă. – Din fr. milliseconde, engl. millisecond.
MILITA, militez, vb. I. Intranz. A desfăşura o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural; a lupta pentru un principiu, pentru o cauză. – Din fr. militer.
MILITANT, -Ă, militanţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care militează, care luptă intens pentru un principiu, pentru o cauză, care desfăşoară o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural; luptător, combatant. – Din fr. militant.
MILITANTISM s.n. (Rar) Concepţie, atitudine, activitate de militant. – Din fr. militantisme.
MILITAR, -Ă, militari, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din cadrele armatei sau care îşi face stagiul militar; ostaş, oştean. 2. Adj. Care aparţine armatei sau militarilor (1), privitor la armată sau la militari, specific armatei sau militarilor; făcut după principii proprii armatei; milităresc, ostăşesc. ** Serviciu (sau stagiu) militar = stagiu pe care sunt obligaţi să-l presteze toţi bărbaţii valizi ai unei ţări. * Realizat sau efectuat prin sau de către armată. – Din fr. militaire, lat. militaris, germ. Militär.
MILITARISM s.n. Politică de subordonare a activităţii de stat, şi prin aceasta a întregii vieţi sociale, intereselor de mărire a potenţialului militar şi de pregătire pentru război, precum şi de menţinere cu ajutorul forţei a relaţiilor de dominaţie atât pe plan intern, cât şi pe plan internaţional. – Din fr. militarisme.
MILITARIST, -Ă, militarişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine militarismului, privitor la militarism; propriu militarismului; războinic, agresiv. 2. S.m. şi f. Adept al militarismului. – Din fr. militariste.
MILITARIZA, militarizez, vb. I. Tranz. A subordona întreprinderi, teritorii etc. unui regim militar sau unor scopuri militare; a organiza milităreşte. – Din fr. militariser.
MILITARIZARE, militarizări, s.f. Acţiunea de a militariza. – V. militariza.
MILITARIZAT, -Ă, militarizaţi, -te, adj. Care este organizat milităreşte, condus de militari. – V. militariza.
MILITĂRESC, -EASCĂ, milităreşti, adj. Militar (2). – Militar + suf. -esc.
MILITĂREŞTE adv. Din punct de vedere militar; ca militarii, în felul militarilor; ostăşeşte, soldăţeşte. – Militar + suf. -eşte.
MILITĂRIE s.f. Serviciu, stagiu militar; viaţă, profesiune de militar; armată, ostăşie, cătănie. ** Expr. A lua (pe cineva) la militărie = a declara pe cineva la recrutare apt pentru serviciul militar; a încorpora (pe cineva). A-şi face milităria = a efectua stagiul militar. (Fam.) A face militărie cu cineva = a se purta cu cineva aspru, a struni pe cineva. A se pune cu milităria pe cineva = a crea cuiva un regim (militar) sever, a ţine din scurt. – Militar + suf. -ie.
MILITĂROI, milităroi, s.m. Augmentativ depreciativ al lui militar; persoană cu purtări de militar. – Militar + suf. -oi.
MILITĂROS, -OASĂ, milităroşi, -oase, adj. Specific militarilor, de militar; p. ext. rigid, aspru. – Militar + suf. -os.
MILIŢIAN, -Ă, miliţieni, -e, subst. 1. S.m. şi f. Persoană aflată în serviciul miliţiei (1). 2. S.m. Soldat din miliţie (2). [Pr: -ţi-an] – Miliţie + suf. -ian (după fr. milicien).

MILIŢIANCĂ, miliţience, s.f. Femeie aflată în serviciul miliţiei (1). [Pr: -ţi-an-] – Miliţian + suf. -că.
MILIŢIE, miliţii, s.f. 1. (În fostele ţări socialiste din Europa) Instituţie de stat având drept scop menţinerea ordinii publice şi respectarea regulilor de convieţuire socială; reprezentanţii acestei instituţii; p. ext. clădirea în care îşi avea sediul această instituţie; poliţie. 2. (În vechea organizare militară) Armată nepermanentă sau de rezervă, care cuprindea şi unele corpuri speciale de armată; p. ext. (pop.) serviciu militar, armată. – Din lat. militia, rus. milicya.
MILIVOLT, milivolţi, s.m. Unitate de măsură a tensiunii electrice şi electromotoare, egală cu a mia parte dintr-un volt. – Din fr. milivolt.
MILIVOLTMETRU, milivoltmetre, s.n. Instrument de măsură pentru tensiuni electrice foarte joase (de tipul milivoltului). – Din fr. millivoltmétre.
MILIWATT, miliwaţi, s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un watt. [Abr.: mW] – Din fr. milliwatt.
MILLERIT, millerite, s.n. Sulfură naturală de nichel, de culoare galbenă ca alama şi cu luciu metalic puternic. – Din fr millérite.
MILOG, -OAGĂ, milogi, -oage, s.m. şi f. Cerşetor (infirm). * Persoană care se roagă de cineva cu insistenţă, înjosindu-se, pentru a obţine ceva. * (Reg.) Om infirm, schilod. – Din milă1, probabil prin contaminare cu olog.
MILOGEALĂ, milogeli, s.f. Faptul de a se milogi. – Milogi + suf. -eală.
MILOGI, milogesc, vb. IV. Refl. A cere de pomană; a cerşi. * A se ruga de cineva cu stăruinţă, înjositor, pentru a obţine ceva. – Din milog.
MILOGIRE, milogiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a se milogi şi rezultatul ei; lamentare, tânguire. – V. milogi.
MILOGIT, -Ă, milogiţi, -te, adj. (Rar; despre voce, grai) Plângător, plângăreţ. – V. milogi.
MILOS, -OASĂ, miloşi, -oase, adj. 1. Plin de milă1, sensibil faţă de necazurile sau de nenorocirile altuia; blând, bun; compătimitor, milostiv. 2. Care dă pomană; binefăcător, darnic. – Milă1 + suf. -os.
MILOSÂRDIE, milosârdii, s.f. (Înv.) Milă1, îndurare. – Din sl. milosrůdije.
MILOSTENIE, milostenii, s.f. 1. Binefacere, pomană. * Spec. Danie făcută unei mănăstiri, unei biserici. 2. (Înv.) Milă1 (1); altruism. – Din sl. milostinija, prin apropiere de cuvinte formate cu suf. -enie.
MILOSTIV, -Ă, milostivi, -e, adj., s.f. 1. Adj. Milos, îndurător; binevoitor, îngăduitor, iertător; p. ext. bun, blând. * (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. 2. Adj. Darnic, generos. 3. S.f. (Bot.) Veninariţă. – Din sl. milostivů.
MILOSTIVI, milostivesc, vb. IV. Refl. A fi cuprins de milă1, a i se face milă1 (de cineva); a se îndura, a se îndupleca; a se înduioşa. – Din milostiv.
MILOSTIVIRE, milostiviri, s.f. Faptul de a se milostivi. 1. Milă1, compătimire, îndurare; înduioşare, bunăvoinţă. 2. Binefacere, pomană, dar2. * Calitatea de a fi darnic, generos; dărnicie, generozitate. – V. milostivi.
MILUI, miluiesc, vb. IV. Tranz. 1. A da cuiva de pomană. * Spec. (Înv.) A face o danie; a dărui. 2. A se arăta milostiv (1) faţă de cineva; a se îndura de cineva. – Din sl. milovati.
MILUIRE, miluiri, s.f. Acţiunea de a milui şi rezultatul ei. – V. milui.
MILUITOR, -OARE, miluitori, -oare, adj. (Înv.) Darnic. [Pr: -lu-i-] – Milui + suf. -tor.
MILUŢĂ, miluţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui milă1. – Milă1 + suf. -uţă.
MIM, (1) mimuri, s.n., (2) mimi, s.m. 1. S.n. Scurtă comedie la greci şi la romani, alcătuită din scene simple. 2. S.m. Actor de pantomimă. – Din fr. mime.

MIMA, mimez, vb. 1. Tranz. A interpreta un rol, o piesă etc. sau a exprima ceva prin mimică, prin gesturi, ca un mim (2). * A imita gesturile, apucăturile cuiva. – Din fr. mimer.
MIMANSA s.f. Şcoală filosofică indiană, fondată în secolul III ante Christos, care a promovat atomismul în cadrul unei concepţii dualiste şi a abordat probleme ale teoriei cunoaşterii. – Din fr. mimansa.
MIMANT, -Ă, mimanţi, -te, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care mimează. * Figurant. – Mima + suf. -ant.
MIMARE, mimări, s.f. Acţiunea de a mima şi rezultatul ei. – V. mima.
MIMETIC, -Ă, mimetici, -ce, adj. Care se referă la mimetism, care are mimetism. – Din fr. mimétique.
MIMETISM s.n. Însuşire dobândită de unele animale în cursul selecţiei naturale, de a avea ori de a lua culoarea sau forma unor obiecte din mediul înconjurător (pentru a se confunda cu acestea şi a nu fi recunoscute de duşmani). – Din fr. mimétisme.
MIMETIZA, mimetizez, vb. I. Tranz. (Rar) A imita. – Mimet [ism] + suf. -iza.
MIMIC, -Ă, mimici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Arta de a exprima pe scenă, prin mişcările feţei (şi prin gesturi), sentimente şi idei. * Ansamblu de modificări ale fizionomiei, care exteriorizează anumite sentimente sau gânduri; expresie a feţei, mină2. 2. Adj. Care se referă la mim (2) sau la mimică (1); de mim (2). – Din fr. mimique.
MIMODRAMATIC, -Ă, mimodramatici, -ce, adj. De mimodramă. – Din fr. mimodramatique.
MIMODRAMĂ, mimodrame, s.f. Operă dramatică în care actorii interpretează rolurile prin pantomimă. – Din fr. mimodrame.
MIMOZĂ, mimoze, s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee exotice din familia leguminoaselor, cu frunze compuse şi cu flori mici, roz sau albe, dispuse în capitule sau spice, foarte sensibile când sunt atinse (Mimosa); spec. senzitivă (Mimosa pudica); p. restr. floarea acestor plante. – Din fr., lat. mimosa.
MINA, minez, vb. I. Tranz. 1. A aşeza, a pune explozibile, mine1 (2) pe uscat sau în apă; a depune o încărcătură de exploziv într-o clădire, la un pod etc. în scopul aruncării lor în aer. 2. (Despre ape) A săpa, a roade un teren. * Fig. A slăbi, a distruge (cu încetul); a măcina. – Din fr. miner.
MINARE1, minări, s.f. Acţiunea de a mina şi rezultatul ei. – V. mina.
MINARE2 s.f. v. minarea.
MINAREA, minarele, s.f. (Înv.) Minaret. [Var.: minaré s.f.] – Din tc. minare.
MINARET, minarete, s.n. Turn înalt alipit unei moschei, amenajat în partea superioară cu un foişor sau cu un balcon, de unde preoţii musulmani cheamă credincioşii la rugăciune; minarea. [Var.: (rar) minarétă s.f.] – Din fr. minaret, germ. Minarett.
MINARETĂ s.f. v. minaret.
MINAT, -Ă, minaţi, -te, adj. 1. În care sau sub care s-au pus mine1 (2), cu mine1. 2. Fig. Ruinat, distrus; nimicit. – V. mina.
MINAVET, minaveturi, s.n. (Înv.) Flaşnetă mică. [Var.: minavétá s.f.] – Et. nec.
MINAVETĂ s.f. v. minavet.
MINĂ1, mine, s.f. 1. Loc subteran cu zăcăminte de substanţe minerale utile; complex de lucrări, de instalaţii în subteran şi la suprafaţă, destinate exploatării, cu ajutorul puţurilor şi galeriilor, a unui zăcământ de substanţe minerale utile; subteran, baie2. * Fig. Izvor nesecat (de bogăţie). 2. Armă explozivă care se aşază pe pământ sau în pământ, în apă etc. şi care explodează la atingere sau la comandă. 3. Bucată subţire cilindrică sau

prismatică din grafic sau din alt material, folosită la confecţionarea creioanelor. – Din fr. mine, germ. Mine.
MINĂ2, mine, s.f. Expresie a feţei; fizionomie, chip, înfăţişare. * Expr. A avea (o) mină bună (sau rea) = a arăta bine (sau rău), a părea sănătos (sau bolnav). – Din fr. mine.
MINĂ3, mine, s.f. Veche monedă grecească de aur sau de argint, a cărei valoare era egală cu o sută de drahme. – Din fr. mine, lat. mina.
MINCINOS, -OASĂ, mincinoşi, -oase, adj. 1. (Adesea substantivat) Care este înclinat să spună minciuni; care spune minciuni, care minte; care nu se ţine de cuvânt. 2. Fals, neadevărat, neîntemeiat. * Fig. Amăgitor, înşelător; himeric. – Minciună + suf. -os.
MINCIOG, mincioguri, s.n. Mică plasă în formă de coşuleţ, prinsă de un băţ, folosită pentru aducerea la suprafaţă a peştelui prins cu năvodul sau cu undiţa; meredeu; ciorpac. [Pl. şi: mincioáge] – Cf. ucr. misok "săculeţ".
MINCIUNĂ, minciuni, s.f. 1. Denaturare intenţionată a adevărului având de obicei ca scop înşelarea cuiva; neadevăr. ** Expr. A da (sau a face) (pe cineva) de minciună sau a prinde (pe cineva) cu minciuna = a dovedi că cineva a spus un neadevăr. A purta (sau a duce, a ţine) (pe cineva) cu minciuni = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ţine de cuvânt; a duce cu vorba. * Deprindere de a minţi. * Înşelăciune, vicleşug. * Ficţiune, născocire, plăsmuire. * (La pl.) Fleacuri, nimicuri. 2. Minciunică (2). – Lat. mentio, -onis.
MINCIUNEA, -ICĂ, minciunele, s.f. 1. Diminutiv al lui minciună(1). 2. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat nedospit, prăjită în grăsime; minciună (2). – Minciună + suf. -ea, -ică.
MINCIUNI, minciunesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A minţi. – Din minciună.
MINDIR, mindire, s.n. (Reg.) 1. Saltea umplută cu paie. 2. Plapumă; cuvertură. 3. Haină scurtă de iarnă, în portul popular, cu mâneci, vătuită şi trasă la maşină. – Din tc. minder.
MINDIRIGIU, mindirigii, s.m. (Înv. şi reg.) Meseriaş care confecţionează saltele şi plăpumi. – Din tc. minderci.
MINEI, mineie, s.n. Carte bisericească ortodoxă în care sunt indicate, pe luni şi pe zile, slujbele religioase. – Din sl. mineř.
MINER, mineri, s.m. Muncitor calificat care lucrează într-o mină1 (1). – Din fr. mineur.
MINERAL, -Ă, minerali, -e, s.n., adj. 1. S.n. Corp solid, cu o anumită compoziţie chimică, care se găseşte în natură în stare cristalină sau amorfă, în componenţa rocilor şi a minereurilor. 2. Adj. care conţine minerale (1), care ţine de minerale, privitor la minerale, de natura mineralelor. ** Apă minerală sau ape (sau izvoare) minerale = apă care conţine în soluţie săruri, gaze sau substanţe radioactive şi care îi conferă proprietăţi terapeutice; p. ext. loc, staţiune etc. unde se găsesc asemenea ape; tratament făcut cu astfel de ape. Ulei mineral = ulei obţinut prin distilarea ţiţeiului. – Din fr. minéral, lat. mineralis.
MINERALIER, mineraliere, s.n. Cargobot folosit la transportul minereurilor. [Pr: -li-er] – Din fr. minéralier.
MINERALIZA, mineralizez, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) transforma în mineral sau în apă minerală. – Din fr. minéraliser.
MINERALIZABIL, -Ă, mineralisabili, -e, adj. (Rar) Care se poate mineraliza. – Din fr. minéralisable.
MINERALIZARE, mineralizări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) mineraliza şi rezultatul ei. 2. Mineralizaţie (2). – V. mineraliza.

MINERALIZAT, -Ă, mineralizaţi, -te, adj. Care s-a transformat în mineral sau în apă minerală. – V. mineraliza.
MINERALIZATOR, -OARE, mineralizatori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care favorizează ori determină formarea sau cristalizarea unor minerale. 2. S.n. Substanţă uşor volatilă care se găseşte în magmă şi care favorizează formarea mineralelor şi cristalizarea acestora prin reducerea vâscozităţii şi printr-o acţiune catalitică. – Din fr. minéralisateur.
MINERALIZAŢIE, mineralizaţii, s.f. 1. Cantitate de substanţe minerale, de săruri etc. dizolvate într-o apă subterană. 2. Acumulare de substanţe minerale care se poate realiza, fie prin depuneri din soluţii în crăpăturile, golurile şi porii rocilor, fie prin înlocuirea chimică parţială sau totală a rocilor; mineralizare (2). – Din fr. minéralisation.
MINERALOG, mineralogi, s.m. Specialist în mineralogie. – Din rus. mineralog, germ. Mineralog.
MINERALOGIC, -Ă, mineralogici, -ce, adj. Care ţine de mineralogie, privitor la mineralogie. – Din fr. minéralogique.
MINERALOGIE s.f. Disciplină geologică fundamentală care se ocupă cu studierea structurii, caracterelor morfologice, fizice şi chimice ale mineralelor, precum şi cu modul de formare a acestora şi a asociaţiilor lor naturale. – Din germ. Mineralogie, rus. mineraloghiřa, fr. minéralogie.
MINERALOID, mineraloizi, s.m. (Geol.) Mineral de natură organică. – Din engl. mineraloid.
MINEREU, minereuri, s.n. Acumulare de unul sau mai multe minerale din care se pot extrage, pe scară industrială, unul sau mai multe metale sau combinaţii ale acestora. – Din fr. minerai.
MINERI, mineresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în mină1 (1). – Din miner.
MINERIT s.n. 1. Ramură a industriei extractive care se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de minerale utile şi a masivelor de roci, folosite fie în construcţii, fie ca materii prime. 2. Îndeletnicire a minerului. – V. mineri.
MINERIŢĂ, mineriţe, s.f. Muncitoare calificată care lucrează într-o mină1 (1). – Miner + suf. -iţă.
MINGE, mingi, s.f. 1. Obiect sferic (rar ovoidal), de diverse dimensiuni şi greutăţi, confecţionat din cauciuc, piele, celuloid, material plastic etc. (umplut cu aer), care se foloseşte în diferite jocuri (sportive), în gimnastica medicală etc.; balon (1). 2. Joc cu mingea (1) [Var.: míngie s.f.] – Cf. sl. mĕč.
MINGHINEA s.f. v. menghină.
MINGIE s.f. v. minge.
MINI1- Element de compunere care înseamnează "mic" şi care serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. mini÷.
MINI2 adj. invar., subst. 1. Adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care este (foarte) scurt (şi ajunge până deasupra genunchiului). 2. Subst. Fustă, palton etc. mini2 (1). – Din fr. mini.
MINIATELIER, miniateliere, s.n. Atelier mic (în care fac practică elevii). [Pr: -ni-a-] – Mini1- + atelier.
MINIATURAL, -Ă, miniaturali, -e, adj. Care se referă la miniaturi, privitor la miniaturi, care are dimensiunile unei miniaturi; p. ext. de proporţii foarte mici; minuscul. [Pr: -ni-a-] – Miniatură + suf. -al.
MINIATURĂ, miniaturi, s.f. 1. Operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă fineţe şi minuţiozitate. ** În miniatură = a) de proporţii reduse; b) pe plan restrâns, limitat; în mic. * Desen ornamental sau figurativ executat în culori, care împodobea vechile cărţi şi manuscrise (religioase). * Spectacol sau emisiune radiofonică sau de televiziune cu

numere artistice de mici proporţii. 2. Obiect de dimensiuni reduse; spec. obiect de mici dimensiuni care reproduce, la o scară mult redusă, un alt obiect. [Pr: -ni-a-] – Din fr. miniature, it. miniatura, germ. Miniatur.
MINIATURISM s.n. (Rar) Arta miniaturistului; p. ext. manieră artistică care constă în preocuparea pentru aspectele miniaturale, delicate ale realităţii. [Pr: -ni-a-] – Miniatură + suf. -ism.
MINIATURIST, -Ă, miniaturişti, -ste, s.m. şi f. Artist care execută miniaturi. [Pr: -ni-a-] – Din fr. miniaturiste.
MINIATURISTICĂ s.f. Arta de a executa miniaturi. * Studiul miniaturilor din manuscrisele vechi. [Pr: -ni-a-] – Miniatură + suf. -istică.
MINIATURIZA, miniaturizez, vb. I. Tranz. A executa în dimensiunile unei miniaturi; p. ext. a reda ceva la scară redusă. * A reduce dimensiunile, greutatea şi consumul specific în fabricarea unor maşini şi aparate. [Pr: -ni-a-] – Din fr. miniaturiser.
MINIATURIZARE, miniaturizări, s.f. Acţiunea de a miniaturiza şi rezultatul ei. [Pr: -ni-a-] – V. miniaturiza.
MINIATURIZAT, -Ă, miniaturizaţi, -te, adj. (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr: -ni-a-] – V. minituriza.
MINIAUTOMOBIL, miniautomobile, s.n. Automobil de dimensiuni reduse. [Pr: -ni-a-u-] – Mini1- + automobil.
MINIBASCHET s.n. Joc de baschet cu durată redusă, adaptat pentru copii şi tineret. – Mini- + baschet.
MINIBASCHETBALIST, -Ă, minibaschetbalişti, -ste, s.m. şi f. Jucător de minibaschet. – Mini1- + baschetbalist.
MINICALCULATOR, minicalculatoare, s.n. 1. Calculator electronic universal, de dimensiuni reduse, cu lungimea cuvântului de 12-24 biţi, accesibil din punctul de vedere al efortului financiar de dotare şi exploatare; miniordinator, minicomputer. 2. (Impr.) Calculator de buzunar. – Din fr. minicalculateur.
MINICAMPIONAT, minicampionate, s.n. Campionat cu durată redusă, adaptat pentru copii şi tineret. [Pr: -pi-o-] – Mini- + campionat.
MINICAR, minicaruri, s.n. Trenuleţ acţionat de un vehicul motorizat sau autocar mic, folosit pentru transportul persoanelor pe distanţe scurte. – Din engl. minicar.
MINICASETĂ, minicasete, s.f. Casetă de mici dimensiuni folosită la minicasetofoane speciale. – Din fr. minicassette.
MINICASETOFON, minicasetofoane, s.n. Casetofon portabil de mici dimensiuni la care se folosesc numai casete preînregistrate, ascultate în căşti; walkman. – Mini1- + casetofon.
MINICOMPUTER, minicomputere, s.n. Minicalculator (1). [Pr: -piu-] – Din engl. minicomputer.
MINICONTAINER, minicontainere, s.n. Container de mică capacitate. – Mini1- + container.
MINICRONICĂ, minicronici, s.f. Cronică scurtă; (franţuzism) cronichetă. – Mini1- + cronică.
MINIDICŢIONAR, minidicţionare, s.n. Dicţionar cu inventar restrâns. [Pr: -ţi-o-] – Mini1- + dicţionar.
MINIENCICLOPEDIE, minienciclopedii, s.f. (Rar) Microenciclopedie. [Pr: -ni-en-] – Mini1- + enciclopedie.
MINIER, -Ă, minieri, -e, adj. Care ţine de mină1 (1), privitor la mină1. * În care se găsesc (multe) mine1, în care se practică mineritul. [Pr: -ni-er] – Din fr. minier.

MINIFOILETON, minifoiletoane, s.n. Microfoileton. [Pr: -fo-i-] – Mini1- + foileton.
MINIFOTBAL s.n. Joc de fotbal cu durată redusă, adaptat pentru copii şi tineret. – Mini1- + fotbal.
MINIFRIGIDER, minifrigidere, s.n. Frigider de dimensiuni mici (alimentat de la acumulatorul autoturismului). – Mini1- + frigider.
MINIGOLF s.n. Joc de golf adaptat pentru un teren mic. – Din engl., fr. minigolf.
MINIINTERVIU, miniinterviuri, s.n. Microinterviu. [Pr: -ni-in-] – Mini1- + interviu.
MINIJUPĂ, minijupe, s.f. Fustă scurtă (până deasupra genunchilor). – Mini1- + jupă
MINILABORATOR, minilaboratoare, s.n. Laborator mic care dă rezultatul unei analize în timp foarte scurt, folosind echipament electronic (portabil). – Mini1- + laborator.
MINIM1, minimuri, s.n. Minimum (2). ** Minim de trai = cantitate de bunuri şi de servicii strict necesare întreţinerii vieţii unei persoane sau a unei familii, la un anumit grad de dezvoltare a societăţii. – Din minimum, prin apropiere de minim2.
MINIM2, -Ă, minimi. -e, adj., s.f. 1. Adj. Care are dimensiunile, durata, intensitatea, valoarea etc. cea mai mică: foarte mic, neînsemnat, neglijabil, minimal. 2. S.f. Spec. Cea mai mică valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcţie sau o cantitate variabilă. * Centru de joasă presiune atmosferică. 3. S.f. Categorie de greutate la box pentru juniorii între 42 şi 45 kg. – Din lat. minimus, fr. minime.
MINIMAGAZIN, minimagazine, s.n. Magazin mic; chioşc (alimentar). – Mini1- + magazin.
MINIMAGNETOFON, minimagnetofoane, s.n. Magnetofon portabil de dimensiuni reduse. – Mini1- + magnetofon.
MINIMAL, -Ă, minimali, -e, adj. Minim2 (1). ** Program (sau plan etc.) minimal = program (sau plan etc.) care cuprinde un ansamblu de sarcini minime care trebuie înfăptuite cu precădere. Preţ minimal = preţul cel mai mic cu care poate fi pusă în vânzare o marfă. – Din fr. minimal.
MINIMALIZA, minimalizez, vb. I. Tranz. A diminua, a reduce (la minimum), a micşora pe nedrept valoarea, importanţa unei persoane, a unui lucru, a unei idei; a subaprecia, a bagateliza. – Minimal + suf. -iza.
MINIMALIZARE, minimalizări, s.f. Acţiunea de a minimaliza şi rezultatul ei: – V. minimaliza.
MINIMALIZATOR, -OARE, minimalizatori, -oare, adj. Care minimalizează. – Minimaliza + suf. -tor.
MINIMETRU, minimetre, s.n. Instrument mecanic de măsurare a lungimilor prin metoda comparativă, folosit pentru verificarea dimensiunilor unor piese. – Din fr. minimétre.
MINIMIZA, minimizez, vb. I. Tranz. A reduce la minimum; a minimaliza. – Din fr. minimiser.
MINIMIZARE, minimizări, s.f. Minimalizare. – V. minimiza.
MINIMIZAT, -Ă, minimizaţi, -te, adj. Minimalizat. – V. minimiza.
MINIMOTORETĂ, minimotorete, s.f. Motoretă de mic litraj. – Mini1- + motoretă.
MINIMUM s.n., adv. 1. S.n. Punct, limită, fază reprezentând extrema inferioară. 2. S.n. Cea mai mică cantitate, valoare, intensitate; minim1. 3. Adv.

În cantitatea, timpul, spaţiul minim2; cel puţin..., pe puţin...; măcar. – Din lat., fr. minimum.
MINIOINĂ s.f. Oină cu reguli de joc simplificate. [Pr: -ni-oi-] – Mini1- + oină.
MINIORDINATOR, miniordinatoare, s.n. Minicalculator (1). [Pr: -ni-or-] – Din fr. miniordinateur.
MINIRECITAL, minirecitaluri, s.n. Microrecital. – Mini1- + recital.
MINIRUGBI s.n. Rugbi cu reguli de joc modificate şi adaptate copiilor. [Pr: -miniruibi] – Mini1- + rugbi.
MINISCAF, miniscafuri, s.n. Ambarcaţie mică, de agrement, pentru două persoane, care se poate scufunda la adâncimi mici. – Mini1- + [bati] scaf.
MINISTER, ministere, s.n. 1. Organ central al administraţiei de stat care conduce o anumită ramură a activităţii statului şi care este condus de un ministru; instituţia respectivă; p. ext. clădirea în care îşi are sediul această instituţie. 2. (Înv.) Funcţie de ministru. 3. (Înv.) Guvern. – Din fr. ministére.
MINISTERIABIL, ministeriabili, s.m. (Rar) Persoană care aspiră la demnitatea de ministru. [Pr: -ri-a-] – Din it. ministeriabile. Cf. fr. ministrable.
MINISTERIAL, -Ă, ministeriali, -e, adj. Care aparţine unui ministru sau unui minister, privitor la un ministru sau la un minister, emis de un ministru sau de un minister; de ministru sau de minister. ** Bancă ministerială = locul pe care îl ocupă reprezentanţii guvernului în incinta unui parlament. Coală (sau hârtie) ministerială (sau de format ministerial) = coală de hârtie de format obişnuit pentru cereri. Plic ministerial = plic de dimensiuni mari, în care pot încăpea acte fără să fie îndoite. [Pr: -ri-al] – Din fr. ministériel.
MINISTERIAT, ministeriate, s.n. (Rar) Perioadă în care un guvern sau un ministru este la putere. [Pr: -ri-at] – Din fr. ministériat.
MINISTRANT, ministranţi, s.m. Ajutor de preot în ritualul catolic; paracliser. – Din it. ministrante, germ. Ministrant.
MINISTREASĂ, ministrese, s.f. (Fam. şi ir.) Soţie de ministru. – Ministru + suf. -easă.
MINISTRU, miniştri, s.m. Înalt funcţionar de stat, membru al guvernului, care conduce un minister. – Din lat. minister, -tri, fr. ministre.
MINITELEVIZOR, minitelevizoare, s.n. Televizor de mici dimensiuni. – Mini1- + televizor.
MINIU s.n. Oxid de plumb, de culoare roşie-portocalie, insolubil în apă, folosit la vopselărie. – Din lat., fr. minium.
MINNESANG s.n. Poezie lirică de curte, creată de cavalerii medievali, în sec. XII, după model folcloric şi sub influenţa trubadurilor provensali. [Pr.: mínezang] – Cuv. germ.
MINNESINGER s.m. Cântăreţ medieval german, autor şi interpret de minnesang. [Pr.: minezingăr] – Cuv. germ.
MINNESOTA s.f. Rasă de porci creată în America şi crescută pentru producţia de carne. [Pr.: mi-ni-său-ta] – Cuv. engl.
MINOIAN s.n. Perioadă arhaică a civilizaţiei cretane şi greceşti. [Pr.: -no-ian] – Din fr. minoen.
MINOLOGHION, minologhioane, s.n. Carte bisericească ortodoxă care cuprinde numele şi vieţile sfinţilor, pe zile şi pe luni. [Pr.: -ghi-on] – Din ngr. minológhion.
MINOR, -Ă, minori, -e, adj. 1. (Adesea substantivat) Care nu a împlinit încă vârsta la care îşi poate exercita toate drepturile. 2. Lipsit de importanţă, neînsemnat, secundar; p. ext. şters, slab. 3. (Muz.; în sintagmele) Mod minor = mod a cărui gamă are la bază o terţă mică. Gamă minoră sau mod minor = gamă sau mod în care semitonurile sunt dispuse între treptele a doua şi a

treia, a şasea şi a şaptea. 4. (Log.; în sintagmele) Termen minor = termen care serveşte de subiect concluziei unui silogism. Premisă minoră = premisă care conţine termenul minor al silogismului. – Din fr. mineur, lat. minor.
MINORAT s.n. (Rar) Vârstă a unei persoane minore; timp cât cineva este minor; starea persoanei minore; minoritate (2). – Minor + suf. -at.
MINORIT, minoriţi, s.m. Călugăr dintr-un ordin franciscan. – Din germ. Minorit, it. minorita, fr. minorite.
MINORITAR, -Ă, minoritari, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care face parte dintr-o minoritate (1), care reprezintă cel mai mic număr dintr-o colectivitate. 2. S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o minoritate politică sau naţională. – Din fr. minoritaire.
MINORITATE, minorităţi, s.f. 1. Partea (cea) mai puţin numeroasă, numărul (cel) mai mic de fiinţe sau de lucruri dintr-o colectivitate. ** Loc. adv. În minoritate = în inferioritate numerică. 2. (În sintagma) Minoritate naţională = grup de oameni de aceeaşi limbă şi origine care locuieşte pe teritoriul, unui stat naţional. 3. (Jur.) Minorat. – Din fr. minorité, lat. minoritas, -atis, germ. Minorität.
MINOTAUR, minotauri, s.m. Monstru mitologic, înfăţişat cu cap de taur şi trup de om. – Din fr. Minotaure, it. Minotauro, germ. Minotaurus.
MINTAL, -Ă, mintali, -e, adj. 1. Care aparţine minţii, privitor la minte. ** Alienaţie mintală = nebunie. Debil mintal = persoană care prezintă întârzieri sau opriri în dezvoltarea facultăţilor psihice. 2. Care se face în minte. [Var.: mentál, -ă adj.] – Din fr. mental, lat. mentalis (după minte).
MINTĂ s.f. v. mentă.
MINTE, minţi, s.f. 1. Facultatea de a gândi, de a judeca, de a înţelege; raţiune, intelect. ** Loc. adj. Cu minte = cu judecată normală, sănătoasă; p. ext. înţelept. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) minte = nebun; nesocotit, nesăbuit. ** Expr. Ieşit din minţi = nebun; care şi-a pierdut cumpătul. A-şi ieşi din minţi = a înnebuni; a-şi pierde cumpătul. Întreg (sau zdravăn etc.) la minte = cu judecata normală, sănătoasă. A fi în toate minţile = a fi în deplinătatea facultăţilor mintale; a fi matur. A-şi pierde minţile (sau mintea) sau a nu fi în toate minţile = a înnebuni sau a fi nebun. A învăţa pe cineva minte = a pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai cu judecată. A se frământa cu mintea sau a-şi frământa mintea (sau minţile) = a se gândi mult, a-şi bate capul. A-şi aduna minţile = a nu mai fi distrat, a se concentra. A-i sta (cuiva) mintea în loc, se spune când cineva rămâne uluit şi nu mai ştie ce să facă sau ce să zică. * Gând, cuget; imaginaţie; memorie. ** Expr. A-i veni cineva în minte sau a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin minte = a se gândi (dintr-o dată) la cineva sau la ceva. A fi dus cu mintea (sau cu minţile) = a fi cufundat în gânduri. A avea (pe cineva sau ceva) în minte = a) a fi preocupat (de cineva sau de ceva); b) a avea intenţia să facă ceva. 2. Judecată sănătoasă, mod just de a raţiona; înţelepciune, chibzuinţă. ** Expr. A-i veni (cuiva) minţile acasă (sau la loc, la cap) sau a-şi băga minţile în cap = a deveni mai înţelept, mai chibzuit; a se cuminţi. A-şi pune mintea cu cineva = a lua în serios pe cineva (care nu merită). A-i lua (sau a-i suci, a-i fura) cuiva mintea (sau minţile) = a face pe cineva să-şi piardă judecata, să nu mai ştie ce face. A scoate pe cineva din minţi = a) a face pe cineva să-şi piardă judecata sănătoasă, a-l zăpăci; b) a enerva la culme, a mânia. * Inteligenţă, isteţime, iscusinţă. ** Expr. A ajunge (sau a cădea, a fi etc.) în mintea copiilor = a avea judecata slăbită (din cauza bătrâneţii). La mintea omului (sau a cocoşului) = uşor de înţeles, clar. 3. Imaginaţie, fantezie. – Lat. mens, -ntis.

MINTEAN, mintene, s.n. Haină bărbătească scurtă, cu sau fără mâneci, din dimie, de obicei împodobită cu găitane, folosită în portul popular. * Pieptar sau tunică de stofă colorată, purtată în trecut de arnăuţi sau de alte categorii de ostaşi. – Din tc. mintan.
MINTEN adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; mintenaş. [Var.: minteni adv.] – Din magh. menten.
MINTENAŞ adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; minten. – Minten + suf. -aş.
MINTENI adv. v. minten.
MINTIE, mintii, s.f. (Reg.) 1. Haină lungă, de obicei îmblănită. 2. Anteriu (preoţesc). – Cf. scr. mantija.
MINTOS, -OASĂ, mintoşi, -oase, adj. (Pop.) Care are multă minte; deştept, inteligent, capabil; iscusit, isteţ. * Care dovedeşte inteligenţă, iscusinţă. – Minte + suf. -os.
MINŢI, mint, vb. IV. 1. Intranz. A face afirmaţii care denaturează în mod intenţionat adevărul, a spune minciuni. ** Expr. (Fam.) Minte de stinge (sau de stă soarele-n loc, de-ţi stă ceasul, de-ngheaţă apele), se spune despre un om foarte mincinos. 2. Tranz. A induce în eroare pe cineva; a înşela. ** Expr. A-şi minţi foamea = a-şi potoli temporar foamea cu mâncare puţină. * Spec. A înşela în dragoste pe cineva. – Lat. mentiri.
MINŢIT s.n. Faptul de a minţi. – V. minţi.
MINŢITOR, -OARE, minţitori, -oare, adj. (Rar) Care minte; înşelător, amăgitor. – Minţi + suf. -tor.
MINUNA, minunez, vb. I. Refl. şi tranz. A rămâne sau a face pe cineva să rămână uluit, uimit, surprins. * Refl. A-şi manifesta mirarea, admiraţia, surpriza; a se mira mult. – Din minune.
MINUNARE, minunări, s.f. (Rar) Faptul de a (se) minuna; uimire. – V. minuna.
MINUNAT, -Ă, minunaţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Care iese din comun (prin aspect, însuşiri etc.); magnific; p. ext. care uimeşte prin frumuseţe; încântător, splendid. * Foarte bun, excepţional. 2. (În basme) Care face minuni, care este înzestrat cu însuşiri supranaturale. * Vrăjit, fermecat. 3. Mirat, surprins. – V. minuna.
MINUNĂŢIE, minunăţii, s.f. 1. Minune (2). 2. Minune (3). – Minunat + suf. -ie.
MINUNE, minuni, s.f. 1. Fenomen ieşit din comun, surprinzător, atribuit puterii dumnezeieşti sau altor forţe supranaturale. ** Loc. adv. Ca prin minune = dintr-o dată, pe neaşteptate. 2. P. gener. Lucru, fapt, fenomen uimitor, neobişnuit, extraordinar; minunăţie. ** Cele şapte minuni ale lumii = nume sub care sunt cunoscute şapte monumente din antichitate, impresionante prin dimensiuni şi realizare tehnică. ** Expr. (exclamaţie care exprimă uimire, admiraţie, neîncredere etc. faţă de cele văzute sau auzite) Mare minune sau minune mare. Mare minune să... = m-aş mira să... (formulă care exprimă o apreciere superlativă) Minunea minunilor. (Fam.) A se face de minune = a se face de râs; a produce uimire. 3. Lucru cu însuşiri excepţional de frumoase, care uimeşte, produce admiraţie; minunăţie. ** Loc. adj. şi adv. De minune = admirabil, minunat, extraordinar. * Persoană cu calităţi (fizice sau morale) excepţionale. – Lat. / * / mirio, -onis.
MINUS, (1, 2) minusuri, s.n., (3) adv. 1. S.n. Semn de forma unei liniuţe orizontale, folosit pentru indicarea operaţiei de scădere sau pentru caracterizarea numerelor sau mărimilor negative. 2. S.n. Deficit, lipsă. 3. Adv. Mai puţin, fără. – Din lat. minus.

MINUSCUL, -Ă, minusculi, -e, adj., s.f. 1. Adj. De dimensiuni (foarte) reduse, (foarte) mic, infim; miniatural. 2. Adj., s.f. (Literă) mică, de rând, folosită în mod obişnuit în interiorul cuvintelor. – Din lat. minusculus, fr. minuscule.
MINUT, -Ă, minute, s.n., s.f. I. S.n. 1. Unitate de măsură a timpului, egală cu a şaizecea parte dintr-o oră şi care cuprinde şaizeci de secunde. * P. gener. Interval scurt de timp. ** Loc. adj. şi adv. La minut = (care se execută) pe loc, imediat. ** Loc. adv. Într-un minut = îndată, imediat. Din minut în minut = dintr-un moment în altul. * Moment în care se întâmplă sau trebuie să se întâmple ceva. 2. (Concr.; la pl.) Mâncare (frugală) pregătită pe loc, la comanda consumatorului. 3. (Mat.) Unitate de măsură pentru unghiuri şi arcuri, egală cu a şaizecea parte dintr-un grad. II. S.f. 1. Original (în creion) al unei hărţi, al unui plan topografic etc., pe baza căruia se întocmeşte harta, planul topografic etc. respectiv. 2. (Jur.) Parte dintr-o hotărâre întocmită după terminarea deliberării, care cuprinde soluţia dată de organul de justiţie. 3. Document în care sunt consemnate hotărârile luate în urma unei consfătuiri. [Pl. şi: (I 2) minuturi] – Din fr. minute, it. minuto, rus. minuta, germ. Minute.
MINUTAJ, minutaje, s.n. Timp stabilit (în minute) pentru desfăşurarea unei competiţii, ceremonii etc. – Din fr. minutage.
MINUTAR, minutare, s.n. Acul care indică minutele (I 1) pe ceasornic. * P. gener. (La pl.) Fiecare dintre cele două ace ale ceasornicului. – Minut + suf. -ar.
MINUTERIE, minuterii, s.f. Parte a unui ceasornic care imprimă minutarelor mişcarea de rotaţie. – Din fr. minuterie.
MINUŢIE s.f. (Livr.) Minuţiozitate. ** Loc. adv. Cu minuţie = amănunţit, minuţios, meticulos. [Acc. şi: minuţie] – Din fr. minutie.
MINUŢIOS, -OASĂ, minuţioşi, -oase, adj. (Adesea adverbial) Care cercetează lucrurile în amănunt, cu multă atenţie şi răbdare; făcut cu deosebită atenţie, cu grijă; meticulos. [Pr: -ţi-os] – Din fr. minutieux.
MINUŢIOZITATE, minuţiozităţi, s.f. Însuşirea de a fi minuţios; meticulozitate, minuţie. [Pr: -ţi-o-] – Minuţios + suf. -itate.
MIOARĂ, mioare, s.f. Oaie tânără de la vârsta de 1 an până la 2 ani; p. gener. oaie. * (Adjectival; despre oi) Tânără. [Pr.: -mi-oa-] – Mia + suf. -ioară.
MIOBLAST, mioblaste, s.n. (Biol.) Celulă embrionară a mezenchimului care dă naştere fibrelor musculare striate. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myoblaste, engl. myoblast.
MIOCARD s.n. Muşchiul inimii, constituit din fibre musculare striate. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myocarde.
MIOCARDIC, -Ă, miocardici, -ce, adj. Care aparţine miocardului, care se referă la miocard. [Pr.: mi-o-] – Miocard + suf. -ic.
MIOCARDITĂ, miocardite, s.f. Boală caracterizată prin inflamarea miocardului. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myocardite.
MIOCARDOPATIE, miocardopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile miocardului. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myocardopathie.
MIOCEL, miocele, s.n. (Med.) Hernie musculară. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myocéle.
MIOCEN, -Ă, mioceni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Epoca inferioară a neogenului, caracterizată prin floră şi faună asemănătoare cu cele actuale, în care s-au format contururile actuale ale continentelor şi principalele lanţuri de munţi. 2. Adj. Care aparţine miocenului (1), privitor la miocen; miocenic. [Pr.: mi-o-] – Din fr. miocéne.
MIOCENIC, -Ă, miocenici, -ce, adj. Care ţine de miocen, privitor la miocen; miocen (2). [Pr.: mi-o-] – Din it. miocenico.

MIOCIT, miocite, s.n. (Biol.) Celulă musculară. [Pr.: mi-o-] – Din fr., engl. myocyte.
MIOCLONIE, mioclonii, s.f. Contracţie musculară bruscă, involuntară, dezordonată, care apare adesea în crizele de epilepsie. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myoclonie.
MIOCROM s.n. (Biol.) Pigment roşu prezent în ţesutul muscular. [Pr: mi-o-] - Din fr. myochrome.
MIODINIE, miodinii, s.f. Durere musculară care apare în anumite cazuri de reumatism, nevralgie etc. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myodynie.
MIOFIBRILĂ, miofibrile, s.f. Filament foarte fin al ţesutului muscular, care determină contracţia muşchilor. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myofibrille.
MIOFILAMENT, miofilamente, s.n. (Anat.) Filament al miofibrilelor cu rol important în contracţia muşchiului. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myofilament.
MIOGEN s.n. Proteină de tipul albuminelor, care se găseşte în ţesutul muscular. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myogéne.
MIOGLOBINĂ, mioglobine, s.f. (Biol.) Fracţiune de globulă din muşchi cu conţinut bogat în fier. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myoglobine, engl. myoglobin.
MIOGRAF, miografe, s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică a contracţiei musculare, cu ajutorul căruia se pot face aprecieri asupra mărimii, a formei şi a duratei acesteia. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myographe.
MIOGRAFIC, -Ă, miografici, -ce, adj. (Med.) Referitor la miografie, de miografie. [Pr.: mi-o-] – Din fr. miographique.
MIOGRAFIE, miografii, s.f. Înregistrare grafică a contracţiilor musculare cu ajutorul miografului. [Pr: mi-o-] – Din fr. myographie.
MIOGRAMĂ, miograme, s.f. (Med.) Diagramă a contracţiei musculare obţinută la miograf. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myogramme.
MIOLOGIC, -Ă, miologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la miologie, de miologie. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myologique.
MIOLOGIE s.f. Parte a anatomiei care studiază natura, structura şi funcţiile muşchilor; sarcologie. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myologie.
MIOM, miomuri, s.n. Tumoare benignă a ţesutului muscular. [Pr.: mi-om, – Pl. şi: mioame] – Din fr. myome.
MIOMER, miomere, s.n. (Zool.) Segment al benzilor musculare longitudinale la acraniate şi la peşti, care înlesneşte înotul. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myomére.
MIONI vb. IV v. mieuna.
MIOP, MIOAPĂ, miopi, mioape, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de miopie. * Fig. (Persoană) fără perspicacitate, cu vederi înguste. [Pr.: mi-op] – Din fr. myope.
MIOPATIC, -Ă, miopatici, -ce, adj. (Med.) Referitor la miopatie, de miopatie. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myopathique.
MIOPATIE, miopatii, s.f. Boală cronică cu caracter progresiv a sistemului muscular sau a unor muşchi, care se manifestă prin atrofii musculare. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myopathie.
MIOPIE, miopii, s.f. Defect al vederii care se manifestă prin imposibilitatea de a distinge clar obiectele situate la o distanţă mai mare; miopism. * Fig. Incapacitate de a vedea lucrurile în toată complexitatea lor. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myopie.
MIOPISM s.n. (Rar) Miopie. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myopisme.
MIOPLASMĂ, mioplasme, s.f. Protoplasmă care înconjură nucleul celulei musculare. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myoplasma.
MIOR, miori, s.m. (Reg.) Miel mai mare; noaten. [Pr.: mi-or] – Din mioară (derivat regresiv).

MIORAR, miorari, s.m. (Reg.) Cioban care îngrijeşte mioarele şi miorii. [Pr.: mi-o-] – Mior + suf. -ar.
MIORC interj. Cuvânt care imită orăcăitul broaştelor sau zgomotul produs de cel care se sufocă. – Onomatopee.
MIORCĂI, miorcăiesc, vb. IV. 1. Intranz. (Despre broaşte) A orăcăi. 2. Intranz. şi refl. Fig. (Despre copii) A (se) smiorcăi. [Prez. ind. şi: miórcăi] – Miorc + suf. -ăi.
MIORCĂIRE, miorcăiri, s.f. Acţiunea de a (se) miorcăi şi rezultatul ei. – V. miorcăi.
MIORCĂIT s.n. Faptul de a (se) miorcăi; orăcăit; fig. smiorcăit. – V. miorcăi.
MIOREA, miorele, s.f. Mioriţă. [Pr.: mi-o-] – Mioară + suf. -ea.
MIORITIC, -Ă, mioritici, -ce, adj. 1. (Despre personaje, peisaje etc.) Din balada populară "Mioriţa". * P. anal. Care aminteşte de "Mioriţa". 2. (În sintagma) Spaţiu mioritic = spaţiu geografic românesc al cărui relief ondulat cu munţi şi văi este prielnic păstoritului; univers spiritual specific românesc a cărui matrice o reprezintă spaţiul geografic românesc (în concepţia lui L. Blaga). [Pr.: mi-o-] – Mioriţa (n. pr.) + suf. -ic.
MIORIŢĂ, mioriţe, s.f. Diminutiv al lui mioară; miorea. [Pr.: mi-o-] – Mioară + suf. -iţă.
MIORLAU interj. Cuvânt care imită strigătul pisicii; miau. – Onomatopee.
MIORLĂI, miórlăi, vb. IV. 1. Intranz. (Despre pisici) A mieuna. 2. Intranz. şi refl. Fig. (Depr.) A vorbi, a plânge cu glas subţire şi tânguitor; a (se) smiorcăi. [Var.: (reg.) mierlăi, miorlâí vb. IV] – Din miorlau.
MIORLĂIALĂ, miorlăieli, s.f. Miorlăit1. * Fig. Plâns, vorbire afectată; cântare nearmonioasă. [Pr.: -lă-ia-] – Miorlăi + suf. -eală.
MIORLĂIT1, miorlăituri, s.n. Faptul de a (se) miorlăi; sunet caracteristic scos de pisică; miorlăială, miorlăitură; p. gener. sunet asemănător scos de alte animale sau de om. * Fig (Depr.) Plâns subţire şi tânguitor. – V. miorlăi.
MIORLĂIT2, -Ă, miorlăiţi, -te, adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăitor. * Fig. (Depr.; despre oameni sau glasul lor) Plângăreţ, tânguitor. – V. miorlăi.
MIORLĂITOR, -OARE, miorlăitori, -oare, adj. Miorlăit2. [Pr.: -lă-i÷, – Var.: (reg.) mierlăitór, -oáre adj.] – Miorlăi + suf. -tor.
MIORLĂITURĂ, miorlăituri, s.f. Miorlăit1. * Fig. Plâns, vorbire afectată. [Pr.: -lă-i-] – Miorlăi + suf. -tură.
MIORLÂI vb. IV v. miorlăi.
MIOSCLEROZĂ, miroscleroze, s.f. (Med.) Scleroză a ţesutului muscular. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. myosclérose.
MIOSPASM, miospasme, s.n. (Med.) Contracţie musculară spasmodică; crampă musculară. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myospasme.
MIOTOMIE, miotomii, s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu disecţia muşchilor; incizie în muşchi. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myotomie.
MIOTONIE s.f. Boală care se manifestă prin tulburări în contracţia muşchilor. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myotonie.
MIOTONOMETRU, miotonometre, s.n. (Med.) Aparat care măsoară tonicitatea musculară. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myotonométre.
MIOZĂ s.f. Contracţie pronunţată a pupilei, care apare în timpul expunerii la lumină, la efortul de acomodare etc. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myosis.
MIOZINĂ, miozine, s.f. Proteină de tipul globulinelor, care se găseşte în ţesutul muscular, având rol important în contracţia musculară. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myosine.
MIOZITĂ, miozite, s.f. Inflamaţie a unui muşchi striat. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myosite.

MIOZOTIS s.m. (Bot.; livr.) Nu-mă-uita. [Pr.: mi-o-] – Din fr. myosotis.
MIR1 s.n. (În loc. adj.) De mir = care nu aparţine clerului; mirean. – Din sl. mirů "lume".
MIR2, miruri, s.n. Untdelemn parfumat şi sfinţit, întrebuinţat la săvârşirea unor ritualuri în Biserica creştină. ** Expr. A lovi (sau a izbi, a trăsni pe cineva) la mir = a) a lovi (pe cineva) în frunte (mortal); b) a distruge, a nimici. A-i lua (cuiva) mirul = a omorî. – Din sl. miro.
MIRA1, mir, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A fi surprins ori nedumerit sau a surprinde ori a nedumeri; a (se) minuna. ** Expr. (Refl.) Te miri cine = un oarecare (nechemat, incompetent). Te miri ce = un lucru neînsemnat, mărunt, o nimica toată. Te miri unde = cine ştie unde, undeva. Te miri cum = nu se ştie cum, fără voie. Mă miram eu să nu... = eram sigur că... Mă miram eu să... = eram sigur că nu... Să nu te miri dacă... = să nu ţi se pară curios că..., e normal să... * Refl. A-şi manifesta surprinderea, nedumerirea, admiraţia. 2. Refl. A nu-şi da seama, a se întreba. – Lat. mirari.
MIRA2, mirez, vb. I. Refl. (Franţuzism înv.) A se privi în sau ca într-o oglindă; a se oglindi. – Din fr. mirer.
MIRABIL, -Ă, mirabili, -e, adj. (Livr.) Minunat; extraordinar. – Din lat. mirabilis, it. mirabile.
MIRABILIT s.m. (Min.) Sulfat de sodiu natural folosit în industria chimică, a sticlei etc. – Din engl. mirabilite.
MIRACOL, miracole, s.n. Fenomen supranatural, minune; fapt, fenomen uimitor, extraordinar. [Var.: (înv.) mirácul s.n.] – Din lat. miraculum, it. miracolo, fr. miracle.
MIRACUL s.n. v. miracol.
MIRACULOS, -OASĂ, miraculoşi, -oase, adj. 1. Care este produs printr-un miracol; supranatural; uimitor, extraordinar. * (Substantivat, n. sg.) Totalitatea elementelor supranaturale din basme şi legende. 2. Care face minuni, care produce efecte excepţionale. – Din fr. miraculeux, lat. miraculosus, -a, -um.
MIRADOR, miradoare, s.n. 1. Încăpere deschisă pe terasele clădirilor, având rol de belvedere. 2. Post de observaţie sau de pază (situat pe o înălţime). – Din fr. mirador.
MIRAGIU s.n. v. miraj.
MIRAJ, miraje, s.n. I. 1. Fenomen optic produs prin refracţia treptată a luminii în straturi de aer cu densităţi diferite, datorită căruia în unele regiuni apar la orizont imagini răsturnate şi suplimentare ale unor părţi din natură, ale unor lucruri îndepărtate etc., ca şi cum s-ar reflecta într-o apă; p. ext. fata morgana. 2. Fig. Imagine înşelătoare; închipuire, iluzie deşartă. 3. Fig. Farmec, atracţie irezistibilă. II. (În sintagma) Mirajul ouălor = operaţie de examinare a ouălor supuse incubaţiei naturale sau artificiale, pentru a urmări starea şi dezvoltarea embrionului. [Var.: (rar) mirágiu s.n.] – Din fr. mirage.
MIRALAI, miralai, s.m. Ofiţer care comanda un regiment în armata turcă. – Din tc. miralay.
MIRARE, mirări, s.f. Faptul de a (se) mira. 1. Nedumerire; surprindere. ** Loc. adj. şi adv. De mirare = surprinzător, uimitor. ** Expr. N -ar fi de mirare să... = e posibil să..., ne putem aştepta să... (Pop.) A-i fi cuiva de(-a) mirare(a) = a fi nedumerit, surprins, a se mira. 2. (Înv.) Admiraţie. ** Loc. adj. (Vrednic) de mirare = care merită admiraţie; minunat, admirabil. – V. mira1.
MIRAT, -Ă, miraţi, -te, adj. Nedumerit; surprins; uimit, uluit. – V. mira1.
MIRAZ1, mirazuri, s.n. (Înv. şi reg.) Moştenire (lăsată sau primită). [Var.: mereáz s.n.] – Din tc. miras.

MIRAZ2 s.n. (Reg.) Lucru care produce mirare; minunăţie. – Cf. mira1.
MIRĂ, mire, s.f. 1. Riglă cu diviziuni speciale, care serveşte la măsurarea indirectă a distanţelor sau a înălţimilor. 2. Cătare (la armă). 3. Imagine-tip transmisă pe ecranul televizoarelor pentru reglarea imaginii acestora. – Din fr. mire.
MIRE, miri, s.m. Nume purtat de bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei sale. * (La pl.) Nume dat, în ziua sau în preajma căsătoriei, celor două persoane care se căsătoresc. – Cf. alb. mire "bun".
MIREAN, -Ă, mireni, -e, s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu aparţine clerului; laic. – Din sl. mirjaninů.
MIREANCĂ, mirence, s.f. Femeie laică; mireană. – Mirean + suf. -că.
MIREASĂ, mirese, s.f. 1. Nume purtat de femeie în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ** (Bis.) Mireasa Domnului = călugăriţă. ** Expr. A plânge ca o mireasă = a plânge tare, cu foc. A mânca ca o mireasă = a mânca foarte puţin. A sta ca o mireasă = a nu lucra nimic, a sta degeaba. 2. Plantă erbacee cu frunzele verzi-gălbui pe margini şi roşu-aprins în centru, cu flori albe şi roşii dispuse în spice, cultivată ca plantă ornamentală (Coleus blumei). – Mire + suf. -easă.
MIREASMĂ, miresme, s.f. 1. Miros plăcut şi puternic, răspândit mai ales de plante şi flori; parfum, aromă. 2. (La pl.) Uleiuri sau substanţe aromatice plăcut mirositoare, cu care se unge corpul, se parfumează în casă etc.; balsam. – Din sl. mirizma.
MIRENESC, -EASCĂ, mireneşti, adj. De mirean; laic. – Mirean + suf. -esc.
MIRESMA, miresmez, vb. I. Tranz. (Rar) A înmiresma. – Din mireasmă.
MIRESMARE, miresmări, s.f. Acţiunea de a miresma şi rezultatul ei. – V. miresma.
MIRESMAT, -Ă, miresmaţi, -te, adj. (Rar) Înmiresmat. – V. miresma.
MIRIADĂ, miriade, s.f. (Livr.; mai ales. la pl.) Număr, cantitate foarte mare. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. myriade.
MIRIAGRAM, miriagrame, s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 10 000 de grame. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. myriagramme.
MIRIALITRU, mirialitri, s.m. Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu 10 000 de litri. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. myrialitre.
MIRIAMETRU, miriametri, s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 10 000 de metri. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. myriamétre.
MIRIAPOD, miriapode, s.n. (La pl.) Clasă de animale inferioare, cu corpul alcătuit din segmente sau din inele şi cu multe perechi de picioare; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: -ri-a-] – Din lat. myriapoda, fr. myriapode.
MIRIFIC, -Ă, mirifici, -ce, adj. (Livr.) Minunat, măreţ. – Din fr. mirifique.
MIRIŞTE, mirişti, s.f. Teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părţile inferioare ale tulpinilor de cereale păioase sau ale altor plante cultivate; (colectiv) totalitate a tulpinilor retezate, rămase cu rădăcina în pământ după recoltare, pe un teren agricol. – Din bg. merište.
MIRMECOFAG, -Ă, mirmecofagi, -ge, adj. (Zool.; despre animale) Care se hrăneşte cu furnici. – Din fr. myrmécophage.
MIRMECOFIL, -Ă, mirmecofili, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.f. (Plantă) pe care trăiesc furnici sau care este polenizată de către furnici. 2. Adj., s.m. (Animal) care trăieşte în simbioză cu furnicile. – Din fr. myrmécophile.
MIRMECOLOGIE s.f. Studiu al furnicilor. – Din fr. myrmécologie.
MIRMIDON, mirmidoni, s.m. (Livr.; în basme) Pitic2. – Din fr. myrmidon.

MIROBOLANT, -Ă, mirobolanţi, -te, adj. (Livr.) Extraordinar, incredibil; minunat, magnific. – Din fr. mirobolant.
MIRODENIE, mirodenii, s.f. 1. Nume dat părţilor unor plante (exotice) folosite pentru a da mâncărurilor un gust picant sau aromat; p. gener. substanţă aromatică alimentară; mirodie. 2. Mireasmă, aromă, parfum. 3. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu flori plăcut mirositoare; a) plantă cu flori galbene-verzui, care creşte la marginea pădurilor (Hesperis tristis); b) nopticoasă. [Pr.: -ni-e] – Mirodie + suf. -enie.
MIRODIE, mirodii, s.f. (Înv.) Mirodenie. – Din bg. mirodija.
MIRONOSIŢĂ, mironosiţe, s.f. 1. (Bis.) Fiecare dintre femeile care au dus balsamuri la mormântul lui Isus pentru a-i unge trupul; p. gener. femeie cucernică, smerită. ** Expr. A face pe mironosiţa = a-şi lua aere de nevinovăţie, a simula pietate şi modestie. * Epitet dat unei femei prefăcute, care simulează nevinovăţia, modestia. 2. Specie de fluture cu aripile din faţă albe cu pete cafenii şi cu cele din spate cenuşii-albăstrii (Lymantria monacha). – Din sl. mironosica.
MIROS, (1, 2) mirosuri, (3) miroase, s.n. 1. Unul dintre cele cinci simţuri cu care sunt înzestraţi oamenii şi unele animale, prin care organismul primeşte informaţii asupra proprietăţilor chimice ale unor substanţe care emană vapori; capacitate de a percepe şi deosebi aceste emanaţii; olfacţie. * Fig. Perspicacitate, intuiţie, sagacitate. 2. Emanaţie plăcută sau neplăcută pe care o exală unele corpuri; proprietate a unor substanţe de a produce asemenea emanaţii; senzaţie pe care o produce această emanaţie asupra simţului olfactiv. 3. (Mai ales la pl.) Condiment, mirodenie. [Acc. şi: miros] – Din mirosi (derivat regresiv).
MIROSI, mirós, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A simţi, a percepe un miros (2). * Tranz. A apropia nasul de ceva sau de cineva pentru a percepe un miros (2). 2. Intranz. A avea (şi a răspândi) un miros (2). ** Expr. Miroase a... = prevesteşte, anunţă (ceva). 3. Tranz. şi intranz. Fig. (Fam.) A presimţi, a bănui. * Tranz. A dibui, a simţi prezenţa cuiva sau a ceva. [Var.: (pop.) amirosí vb. IV] – Din sl. mirosati.
MIROSITOR, -OARE, mirositori, -oare, adj. Care are (şi răspândeşte) un miros (2); odorific. – Mirosi + suf. -tor.
MIROZNĂ, (rar) mirozne, s.f. (Reg.) Miros plăcut, mireasmă. – Probabil contaminare între mireasmă şi miros.
MIRT, mirţi, s.m. Arbust ornamental cu frunze alungite şi persistente, cu flori mici, albe şi parfumate, cultivat mai ales ca plantă ornamentală (Myrtus communis). – Din lat. myrtus, fr. myrte, germ. Myrte.
MIRTACEE, mirtacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina arborescentă, al cărei tip este mirtul; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. myrtacées.
MIRUI1, miruiesc, vb. IV. Tranz. 1. A unge pe credincioşi cu mir2 (pe frunte). 2. A consfinţi în funcţie un domnitor, un cleric etc., ungându-i fruntea cu mir2. * P. gener. (Fam.) A numi într-o funcţie (importantă). 3. Fig. (Fam.) A lovi pe cineva la cap; p ext. a omorî. [Prez. ind. şi: mirui] – Din sl. mirovati.
MIRUI2, miruiesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A câştiga; a strânge, a agonisi. – Din magh. nyerni.
MIRUIALĂ, miruieli, s.f. Miruit1. [Pr.: -ru-ia-] – Mirui1 + suf. -eală.
MIRUIRE, miruiri, s.f. Acţiunea de a mirui1 şi rezultatul ei. [Pr.: -ru-i-] – V. mirui1.
MIRUIT1 s.n. Faptul de a mirui1; miruială. – V. mirui1.
MIRUIT2, -Ă, miruiţi, -te, adj. Care a fost uns cu mir2. – V. mirui1.

MIRUITOR, miruitori, s.m. (Rar) Preot care miruieşte1. [Pr.: -ru-i-] – Mirui1 + suf. -tor.
MIRUŢĂ, miruţe, s.f. Plantă erbacee cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori purpurii sau violete (Anchusa ofiicinalis). – Cf. mieriu1.
MISADĂ, misade, s.f. Bucată de blană confecţionată din mai multe piei, folosită la căptuşitul paltoanelor, scurtelor etc. [Var.: mesádă s.f.] – Din ngr. misadi "jumătate".
MISANDRIE, misandrii, s.f. (Med.) Repulsie patologică faţă de bărbaţi. – Din fr. misandrie.
MISĂ, mise, s.f. Compoziţie muzicală polifonică pentru cor şi solişti, scrisă pe textul liturghiei, care se cântă în timpul serviciului religios catolic. – Din lat. missa.
MISCELANEU, -EE, miscelanee, adj., s.n. şi f. (Livr.) (Rubrică în unele periodice, publicaţie sau volum) care are un conţinut variat şi care aparţine, de obicei, mai multor autori. – Din lat. miscellanea, fr. miscellanées.
MISCHET s.n. Varietate de struguri tămâioşi cu sâmburi foarte mici. – Din tc. miske [üzümü].
MISCHIU, -IE, mischii, s.n., adj. (Înv. şi reg.) 1. S.n. Oţel de calitate superioară. 2. Adj. De culoarea oţelului; cenuşiu-vânăt. – Din ngr. dimiski "de Damasc".
MISCIBIL, -Ă, miscibili, -e, adj. (Despre substanţe) Care poate forma (împreună cu altă substanţă) un amestec omogen. – Din fr. miscible, lat. miscibilis.
MISCIBILITATE s.f. Proprietate a mai multor substanţe de a putea forma împreună un amestec omogen. – Din fr. miscibilité.
MISDIVIZIUNE, misdiviziuni, s.f. (Biol.) Diviziune anormală, transversală, a centromerului. [Pr.: -zi-u-] – Din engl. misdivision.
MISIE s.f. v. misiune.
MISIONAR, -Ă, misionari, -e, s.m. şi f. Persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creştinismul în ţări cu altă religie dominantă. [Pr.: -si-o-] – Din it. missionario, fr. missionnaire.
MISIONARIAT, misionariate, s.n. Funcţia misionarului. [Pr.: -si-o-na-ri-at] – Din fr. missionnariat.
MISIONARISM s.n. Activitatea desfăşurată de misionari. [Pr.: -si-o-] – Misionar + suf. -ism.
MISIR, misiri, s.m. 1. (Pop.) Cal de casă (din Egipt). 2. Monedă turcească de aur (bătută la Cairo), care a circulat şi în ţările româneşti; misirliu (1). – Din n. pr. Misir, numele (turcesc al) Egiptului.
MISIRLIU, misirlii, s.m. 1. Misir (2). 2. Varietate de porumbei de rasă, cu ciocul mic. – Din tc. misirli.
MISIT, misiţi, s.m. 1. Persoană care mijloceşte o tranzacţie comercială; intermediar, samsar. 2. (Înv.) Emisar, sol. – Din ngr. mesitis.
MISITIE, misitii, s.f. Ocupaţia misitului; plată pentru serviciile misitului. – Misit + suf. -ie.
MISIUNI, misiuni, s.f. 1. Însărcinare, împuternicire dată cuiva, sarcină de a face un anumit lucru. 2. Grup de persoane (oficiale) trimis într-o ţară străină cu un anumit scop (de obicei diplomatic); delegaţie. ** Misiune diplomatică = reprezentanţă diplomatică a unui stat, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotenţiar. 3. Acţiune de propagare a creştinismului în ţări cu altă religie dominantă; instituţie religioasă dintr-o asemenea ţară, prin care se propagă creştinismul. 4. Rol, rost, datorie, menire. [Pr : -si-u÷, – Var.: (1, înv.) mísie s.f.] – Din fr. mission, lat. missio, -onis.

MISIVĂ, misive, s.f. (Astăzi glumeţ) Scrisoare, bilet. – Din fr. missive.
MISLETE s.m. invar. Numele literei m din alfabetul chirilic. – Din sl. myslite.
MISOFOBIE, misofobii, s.f. (Med.) Teamă patologică de murdărie sau de contaminare. – Din it. misofobia.
MISOGAM, -Ă, misogami, -e, s.m. şi f. Persoană care se teme de căsătorie. – Din fr. misogame.
MISOGAMIE s.f. Teamă, groază, ură faţă de căsătorie. – Din germ. Misogamie.
MISOGHIN, -Ă s.m., adj. v. misogin.
MISOGIN, -Ă, misogini, -e, s.m., adj. (Livr.) 1. S.m., adj. (Bărbat) care urăşte femeile. 2. Adj. Care manifestă, exprimă ură faţă de femei. [Var.: misoghin, -ă s.m., adj.] – Din fr. misogyne, germ. Misogyn.
MISOGINIE s.f. (Livr.) Atitudine a misoginului, ură faţă de femei; misoginism. – Din fr. misogynie.
MISOGINISM s.n. (Livr.) Misoginie. – Misogin + suf. -ism.
MISOLOG, -Ă, misologi, -ge, s.m. şi f. (Livr.) Persoană care urăşte raţiunea sau raţionamentele. – Din fr. misologue.
MISOLOGIE s.f. (Livr.) Ură faţă de raţiune. – Din fr. misologie.
MISONEISM s.n. (Livr.) Sentiment de neîncredere sau aversiune faţă de orice noutate, schimbare. [Pr.: -ne-ism] – Din fr. misonéisme.
MISOPEDIE, misopedii, s.f. (Psih.) Repulsie patologică faţă de copii. – Din fr. misopedie.
MISS s.f. 1. (Mai ales în Anglia) Domnişoară. 2. Regină a frumuseţii, aleasă într-un concurs internaţional sau local. [Pr.: mis] – Cuv. engl.
MISTACOCET, -Ă, mistacoceţi, -te, adj., subst. 1. Adj., s.m. (Peşte) fără dinţi. 2. S.n. (La pl.) Specie de cetacee asemănătoare balenei; (şi la sg.) animal din această specie. – Din fr. mystacocétes.
MISTAGOG, mistagogi, s.m. Preot din antichitate care iniţia pe cineva în misterele religioase; p. ext. epitet dat unui om înzestrat cu puterea de a pătrunde în adâncul lucrurilor, de a cunoaşte aspectele ascunse ale realităţii. – Din fr. mystagogue.
MISTAGOGIC, -Ă, mistagogici, -ce, adj. De mistagogie; care aparţine mistagogilor. – Din fr. mystagogique.
MISTAGOGIE s.f. Iniţiere în misterele religioase făcută de mistagogi. – Din fr. mystagogie.
MISTELĂ s.f. Must de struguri la care s-a adăugat alcool (de vin) în scopul opririi fermentaţiei. – Din fr. mistelle.
MISTER1, mistere, s.n. 1. Ceea ce este (încă) necunoscut, neînţeles sau nedescoperit; taină; secret, enigmă. 2. Dogmă creştină pe care biserica o consideră inaccesibilă raţiunii omeneşti. 3. (La pl.) Ritualuri religioase în Grecia şi Roma antică la care participau doar cei iniţiaţi. 4. (La pl.) Lucrare dramatică specifică evului mediu, cu caracter religios sau laic, reprezentată cu prilejul unor sărbători (religioase). [Var.: (înv.) mistériu s.n.] – Din fr. mystére, lat. mysterium.
MISTER2 s.m. (Mai ales în Anglia) Termen de adresare către un bărbat care nu are titlu nobiliar; domn. – Cuv. engl.
MISTERIOS, -OASĂ, misterioşi, -oase, adj. Care este (încă) necunoscut, greu de înţeles, tainic; care ascunde un mister1 (1), despre care nu se ştie nimic; enigmatic. [Pr.: -ri-os] – Din fr. mystérieux, it. misterioso.
MISTERIOSO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Enigmatic; sumbru. [Pr.: -ri-ó-zo] – Cuv. it.
MISTERIU s.n. v. mister1.

MISTIC, -Ă, mistici, -ce, adj., subst. 1. Adj. Care aparţine misticismului, care se referă la misticism; care vădeşte misticism. 2. S.m. şi f. Adept al misticismului. 3. Adj. Care are un înţeles ascuns; care rămâne neînţeles; inexplicabil pe cale raţională; secret, tainic. ** Testament mistic = testament secret. 4. S.f. Totalitatea orientărilor şi practicilor propagate de misticism sau de o doctrină mistică (1); p. ext. misticism. – Din fr. mystique.
MISTICISM s.n. Credinţă în existenţa unor forţe supranaturale şi în posibilitatea omului de a comunica direct cu aceste forţe (prin revelaţie, intuiţie, extaz); misticitate. * Mare de spirit specifică misticului (2). – Din fr. mysticisme.
MISTICITATE s.f. (Livr.) Misticism. – Din fr. mysticité.
MISTIFICA, mistific, vb. I. Tranz. A induce în eroare; a înşela; p. ext. a denatura, a falsifica adevărul. – Din fr. mystifier, it. mistificare.
MISTIFICABIL, -Ă, mistificabili, -e, adj. Care poate fi mistiticat, care se poate mistifica. – Mistifica + suf. -bil. Cf. fr. mystifiable.
MISTIFICARE, mistificări, s.f. Acţiunea de a mistifica şi rezultatul ei; înşelare, înşelătorie; p. ext. falsificare a adevărului; mistificaţie. – V. mistifica.
MISTIFICATOR, -OARE, mistificatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care mistifică. – Din fr. mystificateur.
MISTIFICAŢIE, mistificaţii, s.f. Mistificare. – Din fr. mystification.
MISTRAL s.n. Vânt puternic, rece şi uscat, care suflă în Franţa, din valea Ronului spre Marea Mediterană. – Din fr. mistral.
MISTREŢ, -EAŢĂ, mistreţi, -e, adj. I. (În sintagma) Porc mistreţ (şi substantivat, m.) = animal sălbatic cu corpul masiv, acoperit cu păr aspru, negru-sur, cu greabănul înalt, capul mare, terminat cu bot alungit, cu ochii mici şi cu caninii transformaţi în colţi puternici; port sălbatic (Sus scrofa). II. (Pop.) 1. Care rezultă dintr-un amestec de rase; de calităţi diferite; amestecat, pestriţ; p. ext. care e de valoare mijlocie. 2. (Despre vin, fructe etc.) Acrişor; (despre fructe) pădureţ, sălbatic. – Lat. mixticius.
MISTRIE, mistrii, s.f. Unealtă de zidărie formată dintr-o lamă triunghiulară de oţel şi un mâner, cu care se întinde mortarul pe zid. – Din ngr. mistri.
MISTUI, mistui, vb. IV. 1. Tranz. A transforma alimentele introduse în organism în substanţe direct asimilabile de organism; a digera. ** Expr. A nu (putea) mistui (pe cineva sau ceva) = a nu putea suporta sau suferi (pe cineva sau ceva), a nu tolera. 2. Tranz. A distruge, a nimici. * Refl. A înceta să mai existe; a dispărea, a pieri. * Tranz. şi refl. Spec. A (se) distruge prin ardere, a (se) preface în cenuşă; a se topi. * A cheltui (bani, averi), a irosi. 3. Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui sufleteşte, a (se) distruge moral şi fizic (încetul cu încetul). 4. Tranz. şi refl. A (se) face nevăzut; a (se) ascunde; a (se) dosi. [Prez. ind. şi: mistuiesc] – Din magh. emészteni.
MISTUIALĂ, mistuieli, s.f. (Rar) Mistuire. [Pr.: -tu-ia-] – Mistui + suf. -eală.
MISTUIRE, mistuiri, s.f. Acţiunea de a (se) mistui şi rezultatul ei; mistuială; digestie. [Pr.: -tu-i-] – V. mistui.
MISTUITOR, -OARE, mistuitori, -oare, adj. 1. Care mistuie (2); distrugător, nimicitor. 2. Fig. Care chinuieşte (sufleteşte), care distruge moral şi fizic (încetul cu încetul). [Pr.: -tu-i-] – Mistui + suf. -tor.
MIŞCA, mişc, vb. I. 1. Refl., intranz. şi tranz. A ieşi sau a face să iasă din starea de repaus, de imobilitate; a(-şi) schimba locul, poziţia; a (se) clătina. ** Expr. (Intranz.; fam.) A mişca din urechi = a sugera cuiva că îi dai un bacşiş; a da cuiva un bacşiş. * Tranz. şi refl. A pune sau a fi în funcţiune, a face să funcţioneze sau a funcţiona. 2. Refl. şi intranz. A porni din loc, a începe să se deplaseze în spaţiu, a înainta. * Refl. A frecventa o anumită societate, a veni în

contact cu... 3. Refl. şi intranz. A ieşi din pasivitate; a acţiona; a se strădui. * Refl. (Despre grupuri sociale, colectivităţi) A se împotrivi, a se agita, a se revolta. 4. Intranz. Fig. (Fam.) A dovedi (oarecare) pricepere, a şti să se descurce. * (Despre acţiuni, întreprinderi) A da rezultate satisfăcătoare. 5. Tranz. Fig. A determina pe cineva să acţioneze; a îndemna, a însufleţi. 6. Tranz. A impresiona sufleteşte, a emoţiona; a înduioşa. – Et. nec.
MIŞCARE, mişcări, s.f. Acţiunea de a (se) mişca şi rezultatul ei. I. 1. Ieşire din starea de imobilitate, de stabilitate, schimbare a locului, a poziţiei; deplasare a unui obiect sau a unei fiinţe. ** Mişcare seismică = cutremur de pământ. Mişcări tectonice sau mişcările scoarţei = deplasări ale scoarţei solide care constituie scoarţa pământului, produse de forţele interne sau de gravitaţie şi care duc la modificarea structurii geologice a scoarţei. ** Expr. Nici o mişcare = linişte! tăcere! A (se) pune în mişcare = a începe sau a face să înceapă să se deplaseze. * Schimbare a poziţiei corpului, a membrelor etc.; exerciţii sau parte a unui exerciţiu sportiv executate prin schimbarea poziţiei corpului, a membrelor etc.; p. ext. gest. ** Expr. (Fam.) În doi timpi şi trei mişcări = foarte repede. * Fiecare dintre mutările unei piese la o partidă de şah, de table etc. ** Expr. (Fam.) A prinde (sau a surprinde) mişcarea = a înţelege repede desfăşurarea unei acţiuni sau rostul ei ascuns. * Viteză cu care se execută o bucată muzicală sau o parte a ei; tempo. * (Concr.) Parte dintr-o compoziţie muzicală de dimensiuni mai mari, executată într-un anumit tempo. 2. Activitate, acţiune, faptă. ** Loc. adv. În mişcare = într-o stare de agitaţie, de tulburare, de încordare. ** Expr. A (se) pune în mişcare = a intra (sau a determina pe cineva să intre) în acţiune; a face să se agite, să acţioneze. * (Fam.) Plimbare (pe jos). 3. Deplasare în spaţiu, înaintare, circulaţie; p. ext. animaţie, agitaţie, forfotă. * Serviciu care dirijează circulaţia trenurilor. * (La pl.) Deplasare organizată, strategică, a unei unităţi militare. 4. Schimbare intervenită în repartizarea personalului sau a bunurilor dintr-o unitate; mutare dintr-un post în altul. 5. Acţiune sau curent care grupează un număr mare de oameni în jurul unei activităţi de interes (mai) general, al unei idei sau al unei concepţii. * Acţiune (organizată) de masă cu caracter revendicativ; agitaţie, revoltă, revoluţie. 6. Fig. Îndemn, impuls, imbold, pornire. * (Rar) Sentiment, emoţie. II. Categorie filozofică înglobând toate schimbările şi procesele care au loc în Univers; p. gener. schimbare, transformare. – V. mişca.
MIŞCAT, -Ă, mişcaţi, -te, adj. (Despre oameni) Care este impresionat, emoţionat, tulburat; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează emoţie, tulburare. – V. mişca.
MIŞCĂTOR, -OARE, mişcători, -oare, adj. 1. Care se mişcă, se deplasează, înaintează; mobil. 2. Fig. Care impresionează, emoţionează, tulbură. – Mişca + suf. -ător.
MIŞEL, -EA, mişei, -ele, adj., s.m. şi f. 1. (Om) de nimic, ticălos, nemernic; (om) laş, fricos. 2. (Înv.) (Om) de condiţie modestă, de rând. 3. (Înv. şi reg.) (Om) sărac, nevoiaş; (om) vrednic de plâns. 4. (Înv. şi reg.) (Om) slab, bolnav, infirm; p. ext. (om) lipsit de energie. – Lat. misellus.
MIŞELESC, -EASCĂ, mişeleşti, adj. De mişel (1); ticălos, netrebnic, nemernic. – Mişel + suf. -esc.
MIŞELEŞTE adv. Ca un mişel (1), nedemn; în chip mârşav; ca un laş, ca un fricos. – Mişel + suf. -eşte.
MIŞELIE, mişelii, s.f. 1. Caracter specific omului mişel (1); faptă, purtare, atitudine de om mişel (1); ticăloşie, mârşăvie, infamie. 2. (Înv.) Sărăcie, mizerie. – Mişel + suf. -ie.

MIŞELNIC, -Ă, mişelnici, -ce, adj. (Rar) 1. De mişel (1); lamentabil; umilitor, degradant. 2. Care dovedeşte slăbiciune, laşitate; josnic; mârşav, mişelesc. – Mişel + suf. -nic.
MIŞINĂ, mişine, s.f. 1. (Reg.) Grămadă de cereale, de alimente etc. adunate ca provizie; strânsură; mulţime de bunuri, bogăţie, avere. 2. (Reg.) Gaură în pământ sau muşuroi în care îşi depozitează unele animale hrana pentru iarnă; p. ext. vizuină, cuib; totalitatea animalelor dintr-o vizuină. 3. (Reg.) Mulţime, adunătură (de fiinţe). 4. Mică scobitură pe suprafaţa dinţilor (molari ai) calului şi ai altor animale erbivore, care dispare cu vârsta prin roadere şi după care se recunoaşte vârsta animalului. [Pl. şi: mişini. – Var.: mişună s.f.] – Cf. rus. mâşina.
MIŞMAŞ, mişmaşuri, s.n. (Fam.) 1. Amestec de elemente eterogene; spec. amestec de băuturi. 2. Afacere necinstită, bazată pe înşelătorie; învârteală. – Din germ. Mischmasch.
MIŞTO adj. invar. (Arg.) (Foarte) bun, (foarte) frumos. * (Substantivat, n., în expr.) A lua (pe cineva) la mişto = a-şi bate joc (de cineva), a-l ironiza. – Din ţig. mišto.
MIŞTOCAR, -Ă, miştocari, -e, adj., s.m. şi f. (Arg.) (Om) care ironizează ceva sau pe cineva. – Din mişto.
MIŞTOCĂRESC, -EASCĂ, miştocăreşti, adj. (Arg.) De miştocar. – Miştocar + suf. -esc.
MIŞUI, pers. 3 mişuie, vb. IV. Intranz. (Rar) A mişuna. – Cf. mişuna.
MIŞUIALĂ, mişuieli, s.f. (Rar) Mişunare. [Pr.: -şu-ia-] – Mişui + suf. -eală.
MIŞUN, mişuni, s.m. (Zool.; reg.) Hârciog. – Cf. mişină.
MIŞUNA, pers. 3 mişună, vb. I. Intranz. (Despre fiinţe) A se mişca în număr mare de colo până colo; a forfoti, a viermui, a se foi2, a colcăi, a mişui. – Cf. mişină.
MIŞUNARE, mişunări, s.f. (Rar) Faptul de a mişuna; aglomeraţie, mişcare, forfoteală; mişuială, mişuneală. – V. mişuna.
MIŞUNĂ1 s.f. (Rar) Forfotă, aglomeraţie; rumoare. – Din mişuna (derivat regresiv).
MIŞUNĂ2 s.f. v. mişină.
MIŞUNEALĂ, mişuneli, s.f. (Rar) Mişunare. – Mişuna + suf. -eală.
MIT, mituri, s.n. (Adesea fig.) Povestire fabuloasă care cuprinde credinţele popoarelor (antice) despre originea universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari etc.; p. gener. poveste, legendă, basm. ** Loc. adj. De mit = fantastic, fabulos, mitic. – Din ngr. mithos, fr. mythe.
MITĂ, mite, s.f. Sumă de bani sau obiecte date ori promise unei persoane, cu scopul de a o determina să-şi încalce obligaţiile de serviciu sau să le îndeplinească mai conştiincios; şperţ, şpagă1. – Din sl. mito.
MITENĂ, mitene, s.f. Mănuşă care acoperă numai o parte a mâinii, lăsând descoperite ultimele două falange ale degetelor. – Din fr. mitaine.
MITHRAISM s.n. Religie antică bazată pe cultul zeului persan al luminii şi adevărului. – Din engl. Mithraism.
MITIC, -Ă, mitici, -ce, adj. Care aparţine unui mit, referitor la mit; legendar, fabulos. – Din fr. mythique.
MITICĂ, mitici, s.m. Persoană superficială şi neserioasă. – Din n. pr. Mitică.
MITICESC, -EASCĂ, miticeşti, adj. (Rar; despre comportările, faptele, vorbele etc. oamenilor) Care este caracteristic miticismului; superficial, neserios. – Mitică (n. pr.) + suf. -esc.

MITICISM, miticisme, s.n. (Fam.) Atitudine, comportare, faptă, vorbă etc proprie persoanelor care se comportă ca tipul Mitică din opera lui Ion Luca Caragiale. – Mitică (n. pr.) + suf. -ism.
MITIFICA, mitific, vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. – Din fr. mythifier.
MITIFICARE, mitificări, s.f. (Rar) Acţiunea de a mitifica, mitizare, mitologizare.
MITIFICAT, -Ă, mitificaţi, -te, adj. (Rar) Mitizat, mitologizat. – V. mitifica.
MITING, mitinguri, s.n. Adunare, manifestaţie publică cu caracter foarte larg, prilejuită de un eveniment politic sau social important. – Din engl., fr. meeting.
MITITEL, -EA, -ICĂ, mititei, -ele, adj., s.m. 1. Adj. Diminutiv al lui mic; micuţ. ** Expr. De mititel = de mic copil; de tânăr. A se face mititel = a se strânge (pentru a nu fi văzut); p. ext. a lua o atitudine modestă, umilă (în faţa cuiva). * (Substantivat) Apelativ afectuos pentru a vorbi cu sau despre un copil ori (ir.) cu sau despre o fiinţă tânără, naivă. 2. S.m. Cârnăcior făcut din carne tocată, amestecată cu diverse condimente, care se mănâncă fript la grătar; mic. 3. S.m. (Pop.; art.) Unul dintre numele dracului. – Din mic.
MITITELUŢ, -Ă, mititeluţi, -ţe, adj. Diminutiv al lui mititel. – Mititel + suf. -uţ.
MITIZA, mitizez, vb. I. Tranz. A transforma în mit persoane, obiecte etc.; (rar) a mitifica, a mitologiza. – Din it. mitizzare.
MITIZARE, mitizări, s.f. Acţiunea de a mitiza; mitificare, mitologizare.
MITIZAT, -Ă, mitizaţi, -te, adj. Care a devenit un mit; mitificat, mitologizat. – V. mitiza.
MITOC s.n. v. metoc.
MITOCAN, mitocani, s.m. Om cu comportări grosolane, vulgare; bădăran, mojic. * (Înv.) Locuitor de la periferia unui oraş. – Mitoc + suf. -an.
MITOCANCĂ, mitocance, s.f. Femeie mojică, vulgară; bădărancă. – Mitocan + suf. -că.
MITOCĂNESC, -EASCĂ, mitocăneşti, adj. De mitocan; mojicesc, grosolan, vulgar. – Mitocan + suf. -esc.
MITOCĂNEŞTE adv. (Rar) Ca mitocanii, în felul mitocanilor. – Mitocan + suf. -eşte.
MITOCĂNIE, mitocănii, s.f. Atitudine, comportare, afirmaţie etc. de mitocan; mojicie, grosolănie, bădărănie, vulgaritate. – Mitocan + suf. -ie.
MITOCĂNIME s.f. Mulţime de mitocani; totalitatea mitocanilor. – Mitocan + suf. -ime.
MITOCĂNOS, -OASĂ, mitocănoşi, -oase, adj. De mitocan, specific mitocanului; grosolan, vulgar. – Mitocan + suf. -os.
MITOCONDRIAL, -Ă, mitocondriali, -e, adj. (Biol.) Referitor la mitocondrie, de mitocondrie. [Pr.: -dri-al] – Din fr. mitochondrial.
MITOCONDRIE, mitocondrii, s.f. (Biol.) Organit citoplasmatic la plante şi animale alcătuit din proteine, lipide şi enzime care asigură celulei energia necesară. – Din fr. mitochondrie.
MITOGRAF, -Ă, mitografi, -e, s.m. şi f. Specialist în mitografie. – Din fr. mythographe.
MITOGRAFIC, -Ă, mitografici, -ce, adj. Referitor la mitografie, de mitografie. – Din fr. mythographique.
MITOGRAFIE s.f. Disciplină ştiinţifică care cercetează şi compară structurile şi sensurile miturilor. – Din fr. mythographie.
MITOLOG, mitologi, s.m. Persoană care se ocupă cu studiul mitologiei. – Din fr. mythologue.
MITOLOGIC, -Ă, mitologici, -ce, adj. Care aparţine mitologiei, care se referă la mitologie. * Care se inspiră din mitologie. – Din fr. mythologique.

MITOLOGIE, mitologii, s.f. Totalitatea miturilor create de un popor sau de un grup de popoare înrudite. * Disciplină care se ocupă cu explicarea, compararea şi clasificarea miturilor, cu originea şi evoluţia lor etc. – Din fr. mythologie, lat. mythologia.
MITOLOGISM s.n. (Rar) Explicare (sistematică) a miturilor. * Pasiune pentru mitologie, cultul mitologiei. – Din fr. mythologisme.
MITOLOGIZA, mitologizez, vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. – Cf. germ. mithologisieren.
MITOLOGIZANT, -Ă, mitologizanţi, -te, adj. Care mitologizează. – De la mitologiza.
MITOLOGIZARE, mitologizări, s.f. (Rar) Acţiunea de a mitologiza. – V. mitologiza.
MITOLOGIZAT, -Ă, mitologizaţi, -te, adj. (Rar) Mitizat, mitificat. – V. mitologiza.
MITOMAN, -Ă, mitomani, -e, s.m. şi f. Persoană care suferă de mitomanie. – Din fr. mythomane.
MITOMANIE s.f. Boală psihică caracterizată prin tendinţa de a denatura adevărul, de a inventa fapte care nu s-au petrecut în realitate; p. gener. mania de a minţi. – Din fr. mythomanie.
MITOTIC, -Ă, mitotici, -ce, adj. (Biol.) De mitoză. – Din fr. mitotique.
MITOZĂ, mitoze, s.f. Diviziune celulară caracterizată prin apariţia cromozomilor. – Din fr. mitose.
MITRAL, -Ă, mitrali, -e, adj. Care se referă la valvula orificiului auriculoventricular stâng al inimii, care aparţine acestei valvule, care afectează această valvulă. Insuficienţă mitrală. Stenoză mitrală. – Din fr. mitral.
MITRALIA, mitraliez, vb. I. Tranz. A supune un obiectiv tirului de mitralieră. * Intranz. (Rar) A trage cu mitraliera. [Pr.: -li-a] – Din fr. mitrailler, it. mitragliare.
MITRALIE, mitralii, s.f. Fiecare dintre bucăţile mici de fier cu care se umpleau în trecut ghiulelele; proiectil cu pereţii de tablă care se sparge curând după ieşirea din ţeavă, împroşcând gloanţele aflate în interior. – Din fr. mitraille, it. mitraglia.
MITRALIERĂ, mitraliere, s.f. Armă automată de calibru mic, uşor transportabilă, cu care se poate trage într-un timp scurt un număr mare de proiectile asemănătoare cu gloanţele de puşcă. [Pr.: -li-e-] – Din it. mitragliera.
MITRALIERE, mitralieri, s.f. Acţiunea de a mitralia şi rezultatul ei. [Pr.: -li-e-] – V. mitralia.
MITRALIOR, mitraliori, s.m. Soldat specializat în folosirea mitralierei. [Pr.: -li-or] – Din fr. mitrailleur.
MITRĂ1, mitre, s.f. 1. Acoperământ al capului de formă sferică sau conică, uneori bogat ornamentat, purtat mai ales de arhierei în timpul slujbei religioase. * Un fel de coroană purtată de regi, de împăraţi etc. 2. Acoperământ al capului de formă specială la vechile popoare orientale. – Din sl. mitra, ngr. mitra.
MITRĂ2, mitre, s.f. (Anat.) Uter. – Din ngr. mitra.
MITRICĂ s.f. v. metrică.
MITRIDATISM s.n. (Med.) Imunitate la otrăvuri obţinută prin deprinderea de a consuma doze crescânde din otrăvurile respective. – Din fr. mithridatisme, engl. mithridatism.
MITRIDATIZA, mitridatizez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) obişnui să consume anumite otrăvuri, obţinând imunitate faţă de ele. – Din fr. mithridatiser.

MITRIDATIZARE, mitridatizări, s.f. Imunitate faţă de o anumită otravă, datorită ingerării ei în cantităţi progresive. – V. mitridatiza.
MITROFOR, mitrofori, adj. Care are dreptul să poarte mitră1 (1). – Din ngr. mitrofóros.
MITROPOLIE, mitropolii, s.f. 1. Instituţie administrativă a Bisericii ortodoxe, superioară episcopiei şi inferioară patriarhiei, având în frunte un mitropolit. 2. Biserica şi clădirile anexe care constituie sediul unei mitropolii (1). 3. Funcţie de mitropolit. – Din sl. mitropolija.
MITROPOLIT, mitropoliţi, s.m. Rang în ierarhia Bisericii ortodoxe, inferior patriarhului şi superior episcopului; persoană care deţine acest rang. – Din sl. mitropolitů.
MITROPOLITAN, -Ă, mitropolitani, -e, adj. Care aparţine mitropoliei sau mitropolitului, privitor la mitropolie sau la mitropolit. – Mitropolit + suf. -an.
MITUI, mituiesc, vb. IV. Tranz. A da cuiva mită. – Mită + suf. -ui.
MITUIALĂ, mituieli, s.f. Mituire; (concr.) mită. [Pr.: -tu-ia-] – Mitui + suf. -eală.
MITUIRE, mituiri, s.f. Acţiunea de a mitui şi rezultatul ei; mituială. [Pr.: -tu-i-] – V. mitui.
MITUITOR, -OARE, mituitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care mituieşte. [Pr.: -tu-i-] – Mitui + suf. -tor.
MIŢĂ, miţe, s.f. (Mai ales la pl.) Fire din blana unor animale, care au crescut mai lungi, formând un cârlionţ; smoc de păr sau de lână. * Lână tunsă pentru prima oară de pe miei; lână (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada şi picioarele oilor. – Lat. / * / agnicius, -a "de miel".
MIŢOS, -OASĂ, miţoşi, -oase, adj. (Despre blană, lână sau obiecte de blană, de lână) Cu fire lungi, creţe şi bogate; flocos; (despre animale) care are blana, lâna cu fire lungi şi dese. – Miţă + suf. -os.
MIŢUI, miţuiesc, vb. IV. Tranz. A tunde un miel, o oaie etc. de miţe. [Prez. ind. şi: miţui] – Miţă + suf. -ui.
MIŢUIALĂ, miţuieli, s.f. (Rar) Miţuire. [Pr.: -ţu-ia-] – Miţui + suf. -eală.
MIŢUIRE, miţuiri, s.f. Acţiunea de a miţui şi rezultatul ei; miţuială, miţuit. [Pr.: -ţu-i-] – V. miţui.
MIŢUIT s.n. Miţuire. [Pr.: -ţu-it] – V. miţui.
MIXA, mixez, vb. I. Tranz. 1. A realiza mixajul unui film. 2. (Rar) A amesteca (1). – Din mixaj (derivat regresiv).
MIXAJ, mixaje, s.n. Suprapunere pe aceeaşi pistă sonoră a tuturor elementelor auditive ale unui film. – Din fr. mixage.
MIXARE, mixări, s.f. Acţiunea de a mixa şi rezultatul ei. – V. mixa.
MIXEDEM s.n. Boală endocrină datorată unei grave insuficienţe tiroidiene, care duce la scăderea funcţiilor organismului. – Din fr. myxoedéme.
MIXER, mixere, s.n. 1. Amestecător hidraulic folosit la prepararea laptelui de ciment pentru cimentarea sondelor. 2. Aparat electric care serveşte la amestecarea, baterea etc. alimentelor. – Din fr., engl. mixer. – V. malaxor.
MIXOMICETE s.f. pl. Încrengătură de plante inferioare, constituind mase gelatinoase informe, care se întâlnesc pe substanţe organice vegetale în descompunere. – Din fr. myxomycétes.
MIXOTROF, -Ă, mixotrofi, -e, adj. (Biol.; despre organisme) Care se hrăneşte cu substanţe organice preparate sau luate din mediul înconjurător. – Din fr. myxotrophe.
MIXOVIROZĂ, mixoviroze, s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile provocate de mixoviruşi cum ar fi rujeola, oreionul, gripa şi alte boli virale respiratorii. – Din fr. myxovirose.

MIXOVIRUS, mixovirusuri, s.n. (Med.) Grup de virusuri din care fac parte virusurile gripale, virusul oreionului etc. [Pl. şi: (m.) mixoviruşi] – Din fr. myxovirus.
MIXT, -Ă, micşti, mixte, adj., s.f. pl. 1. Adj. Alcătuit din elemente deosebite (ca natură, origine, funcţie etc.). ** Şcoală mixtă = şcoală în care învaţă elevi de ambele sexe. Cor mixt = cor compus din voci bărbăteşti şi voci femeieşti. Tren mixt = tren compus din vagoane de călători şi vagoane de marfă. Număr mixt = număr compus din numere întregi şi din fracţii ordinare. 2. S.f. pl. Produse miniere naturale constituite din mai multe minerale concrescute, care trebuie sfărâmate în vederea separării substanţelor utile. – Din fr. mixte, lat. mixtus, -a, -um.
MIXTIUNE, mixtiuni, s.f. (Farm.) Amestec de droguri într-un lichid pentru a prepara un medicament. [Pr.: -ti-u-] – Din fr. mixtion.
MIXTUM COMPOSITUM subst. (Livr.) Amestec artificial şi nereuşit. [Pr.: micstum compózitum] – Expr. lat.
MIXTURĂ, mixturi, s.f. 1. (Livr., depr.). Amestec de elemente eterogene; amestecătură. 2. Substanţă, material, amestec etc. preparate prin amestecarea mai multor substanţe, materiale etc., de obicei lichide sau granulare. 3. (Muz.) Sunet deosebit obţinut la orgă prin producerea simultană a unor timbruri diferite. – Din fr. mixture, lat. mixtura.
MIZA, mizez, vb. I. Tranz. 1. A depune ca miză; a juca pe...; a ponta. 2. Fig. A conta pe..., a se bizui pe... – Din fr. miser.
MIZANSCENĂ, mizanscene, s.f. Organizare a unei reprezentaţii artistice care constă în găsirea locului, decorurilor, mişcărilor, jocului actorilor etc.; punere în scenă. – Din fr. mis en scéne. – V. scenografie.
MIZANTROP, -Ă, mizantropi, -e, s.m. şi f. Persoană stăpânită de mizantropie; p. ext. persoană nesociabilă, neprietenoasă, ursuză. – Din fr. misanthrope.
MIZANTROPIC, -Ă, mizantropici, -ce, adj. Care se referă la mizantrop sau la mizantropie; care denotă mizantropie, provocat de mizantropie. – Din fr. misanthropique.
MIZANTROPIE s.f. Lipsă de încredere, dispreţ, ură faţă de oameni; tendinţă morbidă de a evita societatea, de a se izola de lume. – Din ngr. misanthropia, fr. misanthropie.
MIZARE, mizări, s.f. Acţiunea de a miza şi rezultatul ei; miză. – V. miza.
MIZĂ, mize, s.f. Sumă de bani pe care o depune fiecare dintre participanţii la un joc de noroc şi care intră în posesiunea câştigătorului. * Fig. Ceea ce constituie obiectivul unei dispute. – Din fr. mise.
MIZER, -Ă, mizeri, -e, adj., s.m. şi f. (Livr.) 1. Adj., s.m. şi f. (Om) care se află într-o situaţie (materială) foarte proastă; (om) sărman, nenorocit. 2. Adj. (Despre starea, mediul în care se află oamenii, despre obiecte etc.) Care denotă o situaţie foarte proastă; p. ext. sărăcăcios. [Acc. şi: mizér] – Din lat. miser, -a, it. misero.
MIZERABIL, -Ă, mizerabili, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Om) ticălos, nemernic, infam. 2. Adj. Lipsit de (orice) valoare, de însemnătate; de calitate foarte proastă. 3. Adj. Care se află într-o stare foarte proastă, vrednică de plâns; nenorocit, jalnic. * Care denotă o situaţie foarte proastă; cu aspect urât, sărăcăcios. – Din fr. misérable.
MIZERICORDIE s.f. (Livr.) Milă, îndurare, milostivire. – Din lat. misericordia.
MIZERICORDIOS, -OASĂ, mizericordioşi, -oase, adj. (Livr.) Îndurător, milostiv; generos. [Pr.: -di-os] – Din fr. miséricordieux.
MIZERIE, mizerii, s.f. 1. Stare de extremă sărăcie, situaţie nenorocită, vrednică de plâns. ** Loc. adj. De mizerie = sărăcăcios; sărac; cu care nu se

poate trăi. * Aspect exterior care arată o mare sărăcie, murdărie ori dezordine. 2. Ceea ce provoacă neplăceri, greutăţi, suferinţă, griji, necazuri. – Din lat. miseria, fr. misére.
MIZILIC s.n. v. mezelic.
MLACĂ, mlăci, s.f. (Reg.) Mlaştină, smârc. – Din bg., scr. mlaka.
MLADĂ, mlăzi, s.f. 1. Mlădiţă (1). 2. (Colectiv) Vegetaţie arborescentă; lăstăriş; desiş; pădure tânără şi deasă. – Din sl. mladů, bg. mlada.
MLAJĂ, mlăji, s.f. 1. Arbust cu ramurile flexibile, cenuşii sau verzi, cu frunzele lanceolate, puţin ondulate şi acoperite cu peri mătăsoşi, care creşte mai ales pe malurile şi pe prundişurile râurilor (Salix viminalis). * Răchită. 2. Ramură tânără de mlajă (1) sau; p. gener. de salcie, de tei etc., tăiată din plantă şi întrebuinţată la împletitul coşurilor, al leselor etc. sau la legatul viţei de vie. – Refăcut din mladă.
MLAŞTINĂ, mlaştini, s.f. Depresiune naturală de teren fără scurgere, în care se adună şi stagnează apa provenită din precipitaţii, din inundaţii sau din pânza freatică; mlacă. – Din sl. / * / mlaština.
MLĂDIA, mlădiez, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A (se) înclina, a (se) îndoi (uşor); a (se) legăna (uşor) într-o parte şi în alta. 2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) modula. Mlădiez vocea. 3. Refl. Fig. A se adapta unei situaţii, a deveni coneiliant, maleabil; a se supune. [Pr.: -di-a, – Prez. ind. şi: mlădii] – Din mlădiu.
MLĂDIAT, -Ă, mlădiaţi, -te, adj. (Rar) Mlădios (1). [Pr.: -di-at] – V. mlădia.
MLĂDIERE, mlădieri, s.f. Acţiunea de a (se) mlădia şi rezultatul ei; mişcare mlădioasă. * Însuşirea de a fi mlădios, flexibil, elastic. [Pr.: -di-e-] – V. mlădia.
MLĂDIOR, -OARĂ, mlădiori, -oare, adj. (Pop.) Diminutiv al lui mlădiu. [Pr.: -di-or] – Mlădiu + suf. -ior.
MLĂDIOS, -OASĂ, mlădioşi, -oase, adj. 1. Care se îndoaie cu uşurinţă (fără să se frângă); flexibil, elastic; mlădiat. 2. (Despre fiinţe, despre corpul lor sau despre părţi ale corpului lor) Suplu, zvelt, elastic; cu mişcări graţioase; mlădiu. 3. Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care cedează, care se adaptează uşor; maleabil, conciliant. 4. Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cu inflexiuni plăcute; melodios, armonios. [Pr.: -di-os] – Mlădia+ suf. -os.
MLĂDIŢĂ, mlădiţe, s.f. 1. Ramură tânără, subţire şi flexibilă a unei plante lemnoase; mladă (1), lăstar, vlăstar. 2. Fig. Descendent, urmaş, odraslă. – Din bg. mladica.
MLĂDIU, -IE, mlădii, adj. Mlădios (2). – Mladă + suf. -iu.
MLĂŞTINIŞ, mlăştinişuri, s.n. (Rar) Teren mlăştinos. – Mlaştină + suf. -iş.
MLĂŞTINIŢĂ, mlăştiniţe, s.f. Nume dat mai multor plante erbacee, cu frunze lanceolate, cu flori verzi, albe, roz şi roşii (Epipactis). – Mlaştină + suf. -iţă.
MLĂŞTINOS, -OASĂ, mlăştinoşi, -oase, adj. (Despre terenuri) Cu mlaştini; noroios, mocirlos. – Mlaştină + suf. -os.
MLECIN s.m. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina păroasă şi cu flori albastre (Mulgedium alpinum). – Cf. sl. mlĕačînů "cu lapte".
MNEMOTEHNIC, -Ă, mnemotehnici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ansamblu de procedee care înlesnesc memorarea cunoştinţelor pe baza unor asociaţii dirijate; mnemotehnie. 2. Adj. Care aparţine mnemotehnicii (1), privitor la mnemotehnică. – Din fr. mnémotechnique.
MNEMOTEHNIE s.f. Mnemotehnică. – Din fr. mnémotechnie.
MNEZIC, -Ă, mnezici, -ce, adj. (Livr.) De memorie, al memoriei. – Din fr. mnesique.
MOACĂ, moace, s.f. 1. (Pop.) Bâtă lungă şi groasă cu măciulie la un capăt; măciucă. 2. (Arg.) Cap; figură. ** Expr. (Fam.) A o lua la moacă = a primi o

bătaie zdravănă. 3. (Fam.) Persoană (mai ales femeie) bleagă, înceată, leneşă. 4. (Iht.; reg.) Zglăvoacă. [Var.: moc s.m.] – Et. nec.
MOALE, moi, adj. I. 1. Care cedează uşor la apăsare, modificându-şi forma; p. ext. afânat, pufos. ** Carne moale = carne fără oase. Ou moale = ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat. Lipire moale = operaţie de îmbinare, cu ajutorul unui metal străin în stare de fuziune, a două piese metalice care nu se încălzesc în prealabil. ** Expr. A-i fi (cuiva) moale sau a trăi (sau a se aşeza) pe moale = a duce o viaţă liniştită, fără griji; a o duce bine; a-i fi bine. * (Substantivat, n. sg. art.) Parte moale (I 1) a unui lucru. ** (Pop.) Moalele capului = fontanelă; p. ext. creştetul capului. * (Despre gură, buze) Cărnos fraged. * Moleşit, flasc; puhav. * Puţin consistent; subţire, apos. * (Despre pâine, cozonac etc.) Proaspăt; fraged. * (Despre icre) Proaspăt, neconservat. * (Despre fructe) Zemos; mălăieţ. * Flexibil, elastic. 2. (Despre terenuri) Umed, reavăn, jilav. 3. (Despre metale şi aliaje) Cu duritate mică; care poate fi uşor îndoit, zgâriat etc. 4. (Despre fiinţe, despre corpul sau despre părţi ale corpului lor) Fără rezistenţă, fără putere; debil, slab, plăpând; gingaş, delicat. * Sleit de puteri, istovit, vlăguit. 5. (Despre oameni) Lipsit de energie, de voinţă; apatic, indolent; bleg, leneş; cu fire slabă, nehotărâtă, influenţabilă. ** Expr. A o lăsa (mai) moale = a ceda, a face concesii. II. 1. Cu suprafaţa netedă, fără asperităţi; neted. * Catifelat, mătăsos; plăcut la atingere. 2. Necolţuros, rotunjit, unduios; p. ext. armonios, delicat. 3. (Despre culori, lumină sau izvoare de lumină, sunete) Lipsit de stridenţă, cu intensitate scăzută; domol, potolit; blând. 4. (Fon.; în opoziţie cu dur; în sintagmele) Consoană moale = consoană palatalizată. Poziţie moale = poziţie unui sunet urmat de o silabă care conţine o vocală palatală. 5. (Despre vreme, atmosferă, anotimpuri reci etc.) Călduţ (şi umed); p. ext. plăcut, blând. 6. (Despre fiinţe, despre însuşiri şi manifestări ale lor) Domol; blând, blajin. 7. (Despre mişcări) Uşor, abia simţit; încet, lent; lipsit de vlagă; slab. * Care se mişcă încet, lin, domol; (despre fiinţe) lipsit de vioiciune, de sprinteneală. – Lat. mollis, -e.
MOAR, moaruri, s.n. 1. Ţesătură de mătase ori de bumbac mercerizat, care face ape. 2. (Tel.) Perturbaţie vizibilă pe ecranul unui televizor constând într-o reţea de linii cu deplasare aleatorie. – Din fr. moire.
MOARAJ, moaraje, s.n. (Poligr.) Efect optic obţinut prin suprapunerea a două tipare de clişee cu reţele de puncte sau de linii care formează între ele un unghi. – Din fr. moirage.
MOARAT, -Ă, moaraţi, -te, adj. Care are aspectul moarului (1). – Din fr. moiré.
MOARĂ, mori, s.f. 1. Instalaţie special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcţie prevăzută cu asemenea instalaţii. ** Expr. A-i merge (sau a-i umbla, a-i toca) (cuiva) gura ca o moară (hodorogită sau stricată, neferecată etc.) = a vorbi mult (şi inutil), a nu-i tăcea gura. Ca la moară = a) pe rând, în ordinea sosirii; b) (în legătură cu verbele "a intra", "a ieşi" sau cu echivalentele acestora) într-un continuu du-te-vino. A(-i) da (cuiva) apă la moară = a-i crea cuiva o situaţie favorabilă, a-i înlesni să facă un anumit lucru; a încuraja, a stimula. A-i veni (cuiva) apa la moară = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. A-i lua (sau a-i tăia) (cuiva) apa de la moară = a) a priva pe cineva de anumite avantaje de care s-a bucurat; b) a întrerupe pe cineva în timp ce vorbeşte, a nu-i permite să mai vorbească sau a face să nu mai vorbească. A mâna apa la moara sa = a căuta să tragă singur toate foloasele. A-i umbla (cuiva) moara = a-i merge bine, a-i merge toate din plin. A-i sta (cuiva) moara = a nu-i mai merge bine; a nu mai avea profituri, avantaje. A ajunge de la moară la râşniţă = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. (Livr.) A se bate (sau a se lupta) cu morile de vânt = a întreprinde

acţiuni inutile, ridicole; a se lupta cu duşmani ireali. * (Depr.; de obicei urmat de determinări ca "hodorogită", "stricată" etc.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); p. ext. persoană care flecăreşte fără încetare; meliţă. 2. Maşină de lucru sau instalaţie folosită pentru mărunţirea fină a unor materiale tari (minereuri, cărbuni, produse ale industriei chimice etc.); clădire, construcţie prevăzută cu asemenea maşini sau instalaţii. 3. (Înv.) Fabrică (în care materia primă era mărunţită, zdrobită, frământată). 4. (Reg.) Jocul de ţintar. – Lat. mola.
MOARE s.f. (Reg.) Apă cu sare sau cu oţet (folosită la conservarea legumelor); lichid acru în care se ţin ori s-au ţinut murături; spec. zeamă de varză. ** Expr. A şti (sau a cunoaşte) moarea cuiva = a cunoaşte firea, obiceiurile cuiva. A mânca (sau a gusta) moarea (sau din moarea) cuiva = a avea de suportat supărarea, toanele cuiva... * Fel de mâncare preparat cu saramură. * Fig. Fel de a fi al cuiva; fire, temperament, caracter. – Probabil lat. moria.
MOARTE, morţi, s.f. 1. Încetare a vieţii, oprire a tuturor funcţiilor vitale, sfârşitul vieţii; răposare; deces. ** Loc. adj. Fără (de) moarte = a) veşnic, nemuritor; b) (despre obiecte) foarte durabil, foarte trainic. ** De moarte = moral. De moarte = (în textele bisericeşti, despre păcate, greşeli) care atrage osânda veşnică; De moarte = grozav, cumplit, teribil. ** Loc. vb. A face moarte de om = a omorî, a ucide. A-şi face moarte (singur sau cu mâna lui) = a se sinucide, a se omorî. ** Expr. Pe viaţă şi pe moarte = a) din toate puterile, cu înverşunare, punându-şi viaţa în joc; b) pentru totdeauna. (A fi ori a se afla) pe patul de moarte sau pe patul morţii = a fi în agonie, în agonie. Între viaţă şi moarte = în agonie, aproape de moarte. Ca de frica morţii = înfrigurat, febril. Cu moartea în suflet = extrem de mâhnit, de îndurerat; desperat, deznădăjduit. A se da de ceasul morţii = a depune eforturi desperate; a se frământa, a se nelinişti extrem de mult. A da moartea în ceva = a muri în număr foarte mare. A azvârli (sau a băga) moartea-n ţigani = a) a învinui pe nedrept pe cineva, a da vina pe alţii; b) a lansa o idee, un proiect fără finalitate, care provoacă doar confuzie, derută. A da mâna cu moartea sau a vedea moartea cu ochii = a trece printr-o mare primejdie. (A fi) uitat de moarte = (a fi) foarte bătrân. A nu avea (sau a nu cunoaşte) moarte = (despre obiecte) a fi foarte durabil. * (Jur.) Moarte declarată = situaţie juridică creată unei persoane dispărute în împrejurări care fac să se prezume moartea sa fizică. Moarte fizică = moarte constatată prin act de deces. * Fig. Dispariţie, pieire. 2. Omor, ucidere; crimă, asasinat; p. ext. măcel, masacru. ** Expr. (Fam.) Moarte de om = mare înghesuială, îmbulzeală. * Pedeapsă capitală; execuţie. ** Expr. La moarte! = formulă cu care se cerea pedeapsa capitală pentru un vinovat. 3. (Înv. şi pop.) Mortalitate provocată de un flagel; p. ext. molimă, epidemie. 4. Ceea ce pricinuieşte sau se crede că pricinuieşte moarte (1). ** Expr. Moartea mea (sau ta, lui etc.) e... sau e moartea mea (ori ta, lui etc.), se spune pentru a arăta că un anumit lucru place cuiva în mod deosebit. 5. ** Compuse: moartea-puricelui = plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpină dreaptă, ramificată, păroasă, cu flori gălbui, dispuse în capitule (Inula conya); moartea-găinilor = cobe. – Lat. mors, -tis.
MOAŞĂ, moaşe, s.f. 1. Femeie (cu pregătire specială) care asistă şi îngrijeşte femeile la naştere. 2. (Pop.) Bunică; p. ext. femeie bătrână. – Cf. alb. moshë "vârstă".
MOAŞTE s.f. pl. (În religia creştină) Rămăşiţe mumificate din corpul unei persoane considerată sfântă; p. ext. veşmânt, parte de veşmânt sau orice alt obiect care a aparţinut unei astfel de persoane (şi căreia i se atribuie puteri

supranaturale). * P. gener. Corp mumificat; mumie. * Fig. Rămăşiţe scumpe ale trecutului. – Din sl. mošti.
MOAZA, moazez, vb. I. Tranz. (Constr.) A îmbina cu moaze. – Din fr. moiser.
MOAZARE, moazări, s.f. Acţiunea de a moaza. – V. moaza.
MOAZAT, -Ă, moazaţi, -te, adj. (Despre elemente de construcţie) care a fost îmbinat cu moaze. – V. moaza.
MOAZĂ, moaze, s.f. (Constr.) Fiecare dintre componentele unei perechi de grinzi care formează un element de consolidare la o construcţie din lemn. – Din fr. moise.
MOBIL, -Ă, mobili, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care se mişcă, se deplasează sau care poate fi mişcat, deplasat. ** Bunuri mobile sau avere mobilă = avere constând din obiecte care se pot transporta dintr-un loc în altul. 2. S.n. Corp în mişcare. 3. Adj. Nestabil; schimbător, variabil. * (Despre ochi, privire, figură) Care îşi schimbă uşor expresia; care este mereu în mişcare. 4. S.n. Cauză determinantă a unei acţiuni; impuls, imbold, scop, obieectiv. [Pl. şi: (4) mobiluri] – Din fr. mobile, lat. mobilis.
MOBILA, mobilez, vb. I. Tranz. A aranja, a înzestra o încăpere, o locuinţă cu mobilă. – Din mobilă.
MOBILARE, mobilări, s.f. Acţiunea de a mobila şi rezultatul ei; fel de a mobila. – V. mobila.
MOBILAT, -Ă, mobilaţi, -te, adj. Amenajat cu mobilă. * Care se închiriază cu mobilă. – V. mobila.
MOBILĂ, mobile, s.f. (Mai ales la pl.) Obiect (cu destinaţie practică precisă) care serveşte la amenajarea unei locuinţe, a unei instituţii etc. şi care se sprijină de obicei cu partea inferioară pe podea. * (La sg.; colectiv) Mobilier. – Din fr. meuble, it. mobilia, germ. Möbel.
MOBILIAR, -Ă, mobiliari, -e, adj. (Jur.) Alcătuit din bunuri mobile, care se referă la bunuri mobile. * (Despre bunuri sau averi) Care poate fi transportat; mobil. [Pr.: -li-ar] – Din it. mobiliare, fr. mobilier.
MOBILIER, mobiliere, s.n. Totalitatea mobilelor dintr-o încăpere, dintr-o locuinţă, dintr-o clădire; mobilă. * Ansamblul mobilelor caracteristice unei epoci sau unui stil. [Pr.: -li-er] – Din fr. mobilier.
MOBILITATE, mobilităţi, s.f. 1. Capacitatea de a fi mobil (1), de a se mişca, de a-şi schimba locul sau poziţia; proprietatea de a fi mişcat, deplasat. * Uşurinţă în mişcări; vioiciune, degajare, naturaleţe (a mişcărilor). * Capacitate a feţei de a-şi schimba uşor expresia, de a exterioriza stările sufleteşti. * Instabilitate, nestatornicie. 2. Capacitate de a se schimba, de a se transforma. – Din fr. mobilité, lat. mobilitas, -atis.
MOBILIZA, mobilizez, vb. I. Tranz. 1. A chema sub arme, a convoca de urgenţă la unităţi (în vederea războiului); a trece de la starea de pace la cea de război. ** Expr. A mobiliza (pe cineva) pe loc = a păstra în timp de război (pe cineva) pe postul civil pe care-l ocupă, supunându-l disciplinei militare impuse de starea de război. * (Fam.) A chema într-un anumit loc, cu un anumit scop; a convoca, a întruni, a aduna. 2. A antrena o colectivitate la o acţiune sau la o activitate susţinută, organizată şi coordonată, de interes general. – Din fr. mobiliser.
MOBILIZABIL, -Ă, mobilizabili, -e, adj. Care este supus mobilizării; apt de a fi mobilizat. – Din fr. mobilisable.
MOBILIZARE, mobilizări, s.f. Acţiunea de a mobiliza şi rezultatul ei. – V. mobiliza.
MOBILIZAT, -Ă, mobilizaţi, -te, adj. Chemat sub arme, supus mobilizării. – V. mobiliza.

MOBILIZATOR, -OARE, mobilizatori, -oare, adj. Care antrenează ori poate antrena o colectivitate la o acţiune de interes general; antrenant, stimulator. – Mobiliza + suf. -tor.
MOBILOMETRU, mobilometre, s.n. (Tehn.) Vâscozimetru pentru determinarea consistenţei lacurilor, vopselelor etc. – Din engl. mobilometer.
MOC s.m. v. moacă.
MOCA s.f. invar. Cafea care provine din oraşul arab Moka; p. ext. cafea de calitate superioară; băutură caldă preparată din această cafea. – Cf. fr. moka, germ. Mokka.
MOCAN, mocani, s.m. Locuitor (român) din regiunile muntoase (în special ale Transilvaniei); spec. cioban din regiunile muntoase (mai ales ale Transilvaniei); mocârţan (1). – Moacă + suf. -an.
MOCANCĂ, mocance, s.f. 1. Femeie (româncă) dintr-o regiune de munte (în special din Transilvania); soţie sau fiică de mocan; mocăniţă. 2. (La sg.; art.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocănească. – Mocan + suf. -că.
MOCASIN, mocasini, s.m. Încălţăminte din piele netăbăcită, purtată de indienii din America de Nord. * Încălţăminte foarte suplă şi comodă, cu talpă plată, fără şireturi. – Din fr. mocassin.
MOCĂI, mócăi, vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) 1. A lucra încet, fără spor; a (se) moşmondi, a (se) mocoşi. 2. A pierde vremea cu nimicuri; a tândăli. [Prez. ind. şi: mocăiesc] – Et. nec. Cf. moacă.
MOCĂIALĂ, mocăieli, s.f. Faptul de a (se) mocăi. [Pr.: -că-ia-] – Mocăi + suf. -eală.
MOCĂIT, -Ă, mocăiţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care acţionează sau umblă încet. 2. (Persoană) care îşi pierde vremea cu nimicuri. [Pr.: -că-it] – V. mocăi.
MOCĂNAŞ, mocănaşi, s.m. 1. Diminutiv al lui mocan. 2. (La pl.; art.) Dans popular, inspirat din viaţa pastorală, răspândit, în trecut, în Moldova şi în Dobrogea; melodie după care se execută acest dans. – Mocan + suf. -aş.
MOCĂNCUŢĂ, mocăncuţe, s.f. Diminutiv al lui mocancă. – Mocancă + suf. -uţă.
MOCĂNESC, -EASCĂ, mocăneşti, adj., s.f. 1. Adj. De mocan, al mocanului, specific mocanilor, privitor la mocani. ** Oaie mocănească = varietate de oaie ţurcană. Cal mocănesc = cal scund de munte. Porumb mocănesc = varietate de porumb cu bobul mare. 2. S.f. art. Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocancă. – Mocan + suf. -esc.
MOCĂNEŞTE adv. Ca mocanii, în felul mocanilor. – Mocan + suf. -eşte.
MOCĂNIME s.f. Grup, mulţime de mocani; totalitate a mocanilor. – Mocan + suf. -ime.
MOCĂNIŢĂ, mocăniţe, s.f. 1. Mocancă (1). 2. (Glumeţ) Tren de linie îngustă, care circulă în regiunile de munte. – Mocan + suf. -iţă.
MOCHETA, mochetez, vb. I. Tranz. A acoperi podeaua unei camere cu mochetă. – Din mochetă.
MOCHETARE, mochetări, s.f. Acţiunea de a mocheta. – V. mocheta.
MOCHETAT, -Ă, mochetaţi, -e, adj. (Despre podea) Care este acoperită cu mochete; (despre camere) Care au podeaua acoperită cu mochetă. – V. mocheta.
MOCHETĂ, mochete, s.f. Ţesătură pluşată, cu bătătură de in sau de cânepă şi cu urzeală de lână, folosită pentru covoare; bucată din acest fel de ţesătură, care acoperă (de obicei) toată suprafaţa podelei. – Din fr. moquette.

MOCIRLĂ, mocirle, s.f. Apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. şi plină de mâl, de noroi; loc mlăştinos, noroios; noroi, mâl. * Fig. Decădere morală; mediu decăzut din punct de vedere moral. – Cf. bg. močilo.
MOCIRLOS, -OASĂ, mocirloşi, -oase, adj. Plin de mocirle, de noroi, de mâl; mlăştinos, noroios. – Mocirlă + suf. -os.
MOCÂRŢAN, mocârţani, s.m. 1. (Pop.) Mocan. 2. Epitet depreciativ dat unui om bădăran, mojic. – Cf. mocan.
MOCLES interj. v. mucles.
MOCNEALĂ, mocneli, s.f. Faptul de a mocni; stare a ceea ce mocneşte; p. ext. indispoziţie, tristeţe, posomoreală. – Mocni + suf. -eală.
MOCNI, mocnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre foc) A arde înăbuşit, fără flacără; a arde sub cenuşă; a fi pe punctul de a se stinge. 2. Fig. A-şi trece vremea fără folos, a sta inactiv; a lâncezi, a zăcea, a vegeta. 3. Fig. A sta în aşteptare, gata să izbucnească; a nutri sentimente de ură, de revoltă etc.; a fierbe; a sta posomorât şi tăcut. – Din sl. moknonti "a uda, a muia".
MOCNIRE, mocniri, s.f. (Rar) Faptul de a mocni. – V. mocni.
MOCNIT, -Ă, mocniţi, -te, adj. 1. (Despre foc; adesea adverbial) Care arde înăbuşit, înfundat, fără flacără; care este pe punctul de a se stinge. 2. Fig. Care lâncezeşte, care este fără viaţă, inactiv. 3. Fig. Reţinut vreme îndelungată (dar gata oricând să izbucnească); tăcut, posomorât. 4. Care (care că) ascunde o ameninţare (gata să se declanşeze). 5. (Despre vreme, atmosferă) Înnorat; mohorât. * (Despre ploaie) Încet şi potolit, dar persistent. – V. mocni.
MOCOFAN, mocofani, s.m. 1. Om prost, bleg. 2. Om bădăran, mojic. – Et. nec. Cf. moacă.
MOCOŞEALĂ, mocoşeli, s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocoşi. – Mocoşi + suf. -eală.
MOCOŞI, mocoşesc, vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A lucra îndelung, cu migală (la ceva); a pierde prea mult timp la o treabă, a lucra prea încet, cu prea multă migală; a-şi pierde vremea; a (se) mocăi. – Cf. mocăi.
MOCOŞIT, -Ă, mocoşiţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care lucrează prea încet, care nu are spor la lucru. – V. mocoşi.
MOD, moduri, s.n. 1. Fel de a fi, de a se manifesta al cuiva sau a ceva; fel în care se efectuează ceva; cale, procedeu, metodă. ** (Ec. pol.) Mod de producţie = fel istoriceşte determinat în care oamenii produc bunurile necesare existenţei lor caracterizând o orânduire socială şi determinând-o din punct de vedere istoric. * (Gram.; în sintagmele) Adverb de mod = adverb care arată felul cum apare acţiunea, starea sau însuşirea exprimată de un verb. Complement circumstanţial de mod = complement circumstanţial care arată cum sau în ce măsură se desfăşoară sau apare la un moment dat o acţiune, o stare sau o însuşire. Propoziţie circumstanţială de mod = propoziţie care arată felul cum se desfăşoară acţiunea din regentă sau cum se înfăţişează o calitate din regentă. 2. Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă felul cum prezintă vorbitorul acţiunea; fiecare dintre formele flexionare ale verbului prin care se exprimă această categorie. 3. Caracterul unei succesiuni de sunete care alcătuiesc o piesă muzicală, decerminat de o anumită ordine şi natură a intervalelor componente şi de o anumită funcţie a diferitelor sunete faţă de sunetul fundamental. – Din lat. modus, it. modo.
MODAL, -Ă, modali, -e, adj. 1. (Gram.) Care aparţine modului (2), care se referă la mod, care exprimă modul. 2. (Gram.) Care se referă la mod (1), care

indică modul; de mod. 3. (Muz.) Care se referă la mod (3), care aparţine modului. – Din fr. modal.
MODALITATE, modalităţi, s.f. 1. Procedeu, mijloc, metodă folosită în vederea realizării unui scop; mod (1), manieră. 2. (Log.) Determinare a caracterului necesar, contingent, posibil sau imposibil al unei judecăţi. – Din fr. modalité.
MODĂ, mode, s.f. 1. Obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui mediu social; spec. gust, preferinţă generalizată la un moment dat pentru un anumit fel de a se îmbrăca. ** Loc. adj. La modă = a) care corespunde gustului într-un anumit moment, care se foloseşte frecvent la un moment dat; modern; de actualitate; actual; b) (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferinţelor unui anumit mediu social (la un moment dat); foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat. ** Expr. De modă veche = a) care nu mai corespunde cu gustul momentului, depăşit, demodat, desuet; care aparţine unor realităţi din trecut, ieşite din uz; b) (despre oameni) cu concepţii vechi, depăşite; care se conformează unui sistem sau unui principiu din trecut, învechit. 2. (În sintagmele) Magazin de mode = magazin de pălării femeieşti (şi de obiecte mărunte de îmbrăcăminte femeiască). Revistă (sau jurnal) de modă (sau de mode) = revistă care conţine modele (noi) de îmbrăcăminte şi de încălţăminte. Casă de modă (sau de mode) = atelier (de lux) unde se confecţionează la comandă obiecte de îmbrăcăminte. – Din it. moda, germ. Mode, ngr. móda, fr. mode.
MODÂLCĂ, modâlci, s.f. (Pop.) 1. Umflătură patologică (mică) care se poate forma pe diferite părţi ale corpului omenesc. 2. Obiect sau parte a unui obiect care are forma unei modâlci (1). – Et. nec.
MODÂRLAN adj., s.m. v. modoran.
MODEL, modele, s.n. 1. Ceea ce poate servi ca orientare pentru reproduceri sau imitaţii; tipar. * Reprezentare în mic a unui obiect; machetă. * Tipul unui obiect confecţionat. Model de pălărie. * Obiect care, imprimat într-un material plastic, formează un tipar după care se realizează alte obiecte identice. * Sistem teoretic sau material cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietăţile şi transformările altui sistem, mai complex, cu care primul sistem prezintă o analogie. 2. Persoană, realizare, operă care, prin valoare sau calităţi, poate servi ca exemplu; p. ext. exemplu, pildă servită de o asemenea persoană, realizare, operă. 3. Manechin. 4. Persoană care pozează unui pictor sau unui sculptor. 5. (Mat.) Sistem de relaţii matematice care leagă între ele mărimile de stare ale sistemului modelat. – Din fr. modéle, it. modello.
MODELA, modelez, vb. I. Tranz. A executa ceva după un anumit model (1); a da o anumită formă unui material plastic sau adus în stare plastică; a da materialului forma dorită; a fasona. * A studia un obiect sau un fenomen inaccesibil cercetării directe, cu ajutorul unui model (1). * Fig. A modifica după voie, a influenţa. – Din fr. modeler, it. modellare.
MODELAJ, modelaje, s.n. Modelare. – Din fr. modelage.
MODELAR, -Ă, modelari, -e, s.m. şi f. Persoană care creează modele (1). – Model + suf. -ar.
MODELARE, modelări, s.f. 1. Acţiunea de a modela şi rezultatul ei; modelaj. 2. (Mat.) Reprezentare a unei relaţii prin simbolism matematic. – V. modela.
MODELAT, -Ă, modelaţi, -te, adj. Căruia i s-a dat o anumită formă (după un model); spec. sculptat. – V. modela.
MODELATOR, (1) modelatori, s.m., (2) modelatoare, s.n. 1. S.m. Artist care execută lucrări decorative din materiale plastice. * Meseriaş care multiplică după un model dat. 2. S.n. Unealtă folosită (de sculptori) pentru modelare. – Din it. modellatore.

MODELĂRIE, modelării, s.f. (Rar) Atelier (într-o întreprindere) în care se confecţionează modele. – Model + suf. -ărie.
MODELER, -Ă, modeleri, -e, s.m. şi f. (Rar) Modelator. – Din engl. modeler.
MODELEU, modelee, s.n. Relief sau impresie de relief redate într-o sculptură sau într-o pictură. – Din fr. modelé.
MODELISM s.n. Activitate de construcţie a unor modele (1) de maşini şi aparate (în special la demonstraţiile din cadrul unor discipline şcolare). – Model + suf. -ism.
MODELIST, -Ă, modelişti, -ste, s.m. şi f. (Rar) Modelor. – Din fr. modéliste.
MODELIZA, modelizez, vb. I. Tranz. A modela. – Model + suf. -iza.
MODELIZARE, modelizări, s.f. Acţiunea de a modeliza şi rezultatul ei; modelare. – V. modeliza.
MODELOR, -OARE, modelori, -oare, s.m. şi f. Lucrător sau lucrătoare care confecţionează modele; modelist. – Din fr. modeleur.
MODEM, modeme, s.n. (Inform.) Periferic care asigură transferul de informaţii între calculatoare prin intermediul liniilor telefonice. – Din engl. modem.
MODENATURĂ, modenaturi, s.f. Proporţia şi forma diferitelor profiluri care decorează un element de arhitectură; ansamblul mulurilor unei construcţii. – Din fr. modénature.
MODERA, moderez, vb. I. Tranz. şi refl. 1. A face să devină sau a deveni mai puţin intens; mai puţin mare; a (se) micşora, a (se) reduce. 2. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai stăpânit; a (se) înfrâna, a (se) potoli. – Din fr. modérer.
MODERANT, -Ă, moderanţi, -te, adj. (Rar; despre oameni) Care moderează (2). – Din engl. moderant.
MODERANTISM s.n. Atitudine şi opinie de moderat, de moderaţie. – Din fr. modérantisme.
MODERANTIST, -Ă, moderantişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Partizan) al moderantismului. – Din fr. modérantiste.
MODERARE, moderări, s.f. Acţiunea de a (se) modera şi rezultatul ei. – V. modera.
MODERAT, -Ă, moderaţi, -te, adj. 1. De intensitate sau de mărime mijlocie, care nu este excesiv; micşorat, redus. * (Despre preţuri) Care nu este prea ridicat; convenabil, modic. 2. Chibzuit, cumpătat, ponderat. – V. modera. Cf. fr. modéré, lat. moderatus.
MODERATO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Potrivit, nu prea vioi. * (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în acest tempo. – Cuv. it.
MODERATOR, -OARE, moderatori, -oare, s.m. şi f., s.n., adj. 1. S.m. şi f., adj. (Element) care moderează, pondereză, frânează, potoleşte. 2. Persoană care conduce o dezbatere, de obicei, publică, o masă rotundă, o emisiune cu mai mulţi participanţi. 3. S.n. Dispozitiv de reglare a vitezei de mişcare a unui mecanism. 4. S.n. Substanţă folosită pentru încetinirea mişcării neutronilor. – Din fr. modérateur, lat. moderator, it. moderatore.
MODERAŢIE, moderaţii, s.f. Însuşirea de a fi moderat; atitudine moderată;micşorare, reducere; cumpătare, măsură. [Var.: moderaţiune s.f.] – Din lat. moderatio, fr. modération, it. moderazione.
MODERAŢIUNE s.f. v. moderaţie.
MODERN, -Ă, moderni, -e, adj. Care aparţine timpurilor apropiate de vorbitor; recent, actual; care este în pas cu progresul actual; care aparţine unei epoci posterioare antichităţii. ** Istoria modernă = a) (în trecut) epoca de la

sfârşitul evului mediu, cuprinsă între 1453 (căderea Constantinopolului) şi Revoluţia Franceză din 1789; b) (curent) epocă cuprinsă între Revoluţia Franceză din 1789 şi Unirea din 1918. Limbă modernă = limbă vie, vorbită efectiv de o populaţie actuală. * (Despre învăţământ) Care acordă importanţă, preferinţă disciplinelor umaniste. * Conform cu moda zilei. – Din fr. moderne, it. moderno.
MODERNISM, modernisme, s.n. 1. Însuşirea de a fi modern, caracterul a ceea ce este modern; atitudine modernă; preferinţă (exagerată) faţă de tot ceea ce este nou, modern. 2. Curent sau tendinţă din artă şi literatura sec. XX, care neagă tradiţia şi susţine principii de creaţie noi. – Din fr. modernisme.
MODERNIST, -Ă, modernişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine modernismului, privitor la modernism, specific modernismului. 2. S.m. şi f. Adept al modernismului. – Din fr. moderniste.
MODERNITATE s.f. Caracterul a ccea ce este modern. – Cf. fr. modernité.
MODERNIZA, modernizez, vb. I. Tranz. A adapta la cerinţele, la exigenţele prezentului, a face să corespundă acestor cerinţe; a înnoi. * A da unui lucru un aspect modern, conform gusturilor şi cerinţelor actuale. * Spec. A modifica limba unui text din trecut în conformitate cu normele limbii actuale. – Din fr. moderniser.
MODERNIZARE, modernizări, s.f. Acţiunea de a moderniza şi rezultatul ei; înnoire. – V. moderniza.
MODERNIZAT, -Ă, modernizaţi, -te, adj. Adaptat, adus la nivelul exigenţelor sau al cerinţelor moderne. – V. moderniza.
MODERNIZATOR, -OARE, modernizatori, -oare, adj. (Rar) Care modernizează, care are tendinţa de a moderniza. – Moderniza + suf. -tor.
MODEST, -Ă, modeşti, -ste, adj. 1. Care este lipsit de îngâmfare; p. ext. moderat, cumpătat în purtare, în pretenţii. 2. De proporţii mici; de valoare sau de importanţă redusă; lipsit de strălucire. – Din lat. modestus, fr. modeste, it. modesto.
MODESTIE s.f. Însuşirea de a fi modest (1); lipsă de îngâmfare. – Din lat. modestia, fr. modestie, it. modestia.
MODIC, -Ă, modici, -ce, adj. (Livr.) De puţină valoare; neînsemnat. * (Despre preţuri) Moderat, convenabil. – Din lat. modicus, fr. modique.
MODICITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi modic. – Din fr. modicité, lat. modicitas, -atis.
MODIFICA, modific, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) schimba aspectul, forma, conţinutul; a (se) preface, a (se) transforma. * Tranz. Spec. A rectifica, a corecta. – Din lat. modificare.
MODIFICABIL, -Ă, modificabili, -e, adj. Care poate fi modificat. – Din it. modificabile.
MODIFICARE, modificări, s.f. Acţiunea de a (se) modifica şi rezultatul ei; prefacere, transformare, modificaţie. – V. modifica.
MODIFICAT, -Ă, modificaţi, -te, adj. Căruia i s-a schimbat aspectul, forma, conţinutul; transformat. – V. modifica.
MODIFICATOR, -OARE, modificatori, -oare, adj. (Rar) Care modifică. – Din fr. modificateur, lat. modificator, it. modificatore.
MODIFICAŢIE, modificaţii, s.f. (Înv.) Modificare. – Din fr. modification, lat. modificatio.
MODILION, modilioane, s.n. Ornament arhitectonic în formă de consolă, care susţine un vas, un bust etc. [Pr.: -li-on] – Din it. modiglione, fr. modillon.
MODISTĂ, modiste, s.f. Femeie care confecţionează (şi vinde) pălării femeieşti şi unele accesorii de podoabă. – Din fr. modiste.

MODORAN, modorani, adj., s.m. (Reg.) (Om) grosolan, bădăran. [Var.: modârlán adj., s.m.] – Et. nec.
MODRU, modre, s.n. (Reg.) Mod, chip, fel; mijloc, putinţă, posibilitate. ** Loc. adv. Cu (sau la) modru = nimerit, potrivit. ** Expr. A nu fi (sau a nu avea) modru = a(-i) fi imposibil să... – Din magh. mod.
MODUL, module, s.n. 1. Unitate de lungime convenţională, folosită în arhitectura clasică pentru determinarea proporţiilor elementelor componente ale unei construcţii, ale unui ordin arhitectonic. 2. (Mat.) Valoare absolută a unui număr real (fără a se ţine seamă de semnul algebric). * Număr pozitiv egal cu rădăcina pătrată a sumei pătratelor elementelor unui număr complex. 3. Fiecare dintre părţile principale (şi detaşabile) ale unei nave cosmice. ** Modul lunar = parte a vehiculului de explorare lunară. 4. Parte componentă a unui ansamblu (cu funcţionalitate proprie). – Din fr. module.
MODULA, modulez, vb. I. 1. Intranz. (Muz.) A trece de la o tonalitate la alta (după regulile armoniei). 2. Tranz. A exprima ceva prin inflexiuni ale vocii, a trece în chip melodios de la un ton la altul. 3. Refl. şi tranz. A (se) modifica anumite mărimi caracteristice ale unei oscilaţii (spre a transmite semnale purtătoare de informaţii). 4. Tranz. (Înv.) A modela. – Din fr. moduler.
MODULARE, modulări, s.f. Acţiunea de a (se) modula şi rezultatul ei. – V. modula.
MODULAT1, -Ă, modulaţi, -te, adj. 1. (Despre sunete muzicale) Care a suferit o modulaţie (1). 2. (Fiz.) Cu modulaţii (2). – V. modula.
MODULAT2, -Ă, modulaţi, -te, adj. (Despre mobilă) Care este format din module. – Din modul.
MODULATOR, -OARE, modulatori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care modulează. 2. S.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru modularea unei oscilaţii. – Din fr. modulateur.
MODULAŢIE, modulaţii, s.f. 1. (Muz.) Trecere de la o tonalitate la alta după regulile armoniei; variaţie a înălţimii şi intensităţii în emiterea unui sunet sau a unui complex de sunete; serie de sunete care îşi schimbă tonalitatea. 2. (Fiz.) Variaţie a unui parametru al semnalului purtător de informaţii. – Din fr. modulation, it. modulazione.
MODULOMETRU, modulometre, s.n. (Tehn.) Aparat pentru măsurarea sau controlul gradului de modulaţie (2). – Din fr. modulométre.
MODUS VIVENDI subst. 1. Mod de existenţă. 2. Posibilitate de împăcare a două părţi aflate în litigiu; compromis. A găsi un modus vivendi. – Expr. lat.
MOFETĂ, mofete, s.f. Produs gazos, constituit în cea mai mare parte din bioxid de carbon, degajat prin crăpăturile scoarţei terestre în fazele finale ale activităţii vulcanice. – Din it. mofeta, fr. mofette.
MOFETIC, -Ă, mofetici, -ce, adj. Care aparţine mofetei, privitor la mofetă. – Din it. mofetico.
MOFLUZ, -Ă, mofluji, -ze, s.m. şi f., adj. 1. (Înv.) (Om) falit; (om) sărăcit, ruinat; (om) sărac. ** Expr. A ieşi (sau a rămâne) mofluz = a da faliment. 2. (Om) înşelat, păgubit; p. ext. (om) nemulţmnit, dezamăgit, blazat. [Pl. şi: mofluzi, – Var.: muflúz, -ă s.m. şi f., adj.] – Din tc. müflüz.
MOFLUZI, mofluzesc, vb. IV. Intranz. (Înv.) A da faliment; p. ext. a se ruina; a sărăci. – Din mofluz.
MOFLUZIT, -Ă, mofluziţi, -te, s.m. şi f. (Înv.) Om falit; p. ext. om ruinat, sărăcit. – V. mofluzi.
MOFT, mofturi, s.n. (Fam.) 1. Lucru, problemă fără valoare, fără însemnătate; fleac, nimic, bagatelă. ** Expr. A umbla cu mofturi = a invoca motive lipsite de

temei. * (Rar) Şmecherie, tertip. 2. (La pl.) Capricii, fandoseli, nazuri, fasoane. – Din tc. müft.
MOFTANGIOAICĂ, moftangioaice, s.f. (Fam.) Femeie neserioasă, flecară, palavragioaică. – Moftangiu + suf. -oaică.
MOFTANGIU, moftangii, s.m. (Fam.) Om neserios pe care nu se poate conta, flecar (şi şmecher); moftolog. – Moft + suf. -angiu.
MOFTOLOG, moftologi, s.m. (Fam.) Moftangiu. – Din moftologie (derivat regresiv).
MOFTOLOGIC, -Ă, moftologici, -ce, adj. (Fam.) Lipsit de seriozitate. – Moftolog + suf. -ic.
MOFTOLOGIE, moftologii, s.f. (Fam.) Şmecherie, tertip. – Din moft.
MOFTUROS, -OASĂ, mofturoşi, -oase, adj., s.m. şi f. (Persoană) care face mofturi (2); (om) capricios, năzuros. – Moft + suf. -os.
MOGÂLDEAŢĂ, mogâldeţe, s.f. 1. Fiinţă sau lucru care apare neconturat, neclar din cauza ceţii, a întunericului sau a depărtării. * Om mic de statură. 2. Mică ridicătură de pământ; grămadă mică. – Et. nec.
MOGLAN, moglani, s.m. (Reg.) Om mare, voinic şi prost; om necioplit, bădăran. – Et. nec.
MOGOROGI, mogorogesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi nedesluşit, neclar (arătându-şi nemulţumirea); a bombăni, a bodogăni, a mormăi. * Tranz. A cicăli; a ocărî. – Et. nec.
MOGOROGIRE, mogorogiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a mogorogi şi rezultatul ei. – V. mogorogi.
MOGUL, -Ă, moguli, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din dinastia mongolă care a cucerit India. 2. Adj. Referitor la mogul (1), de mogul (1). 3. S.m. Fig. Persoană foarte importantă cu puteri discreţionare. – Din engl. Mogul.
MOHAIR, mohairuri, s.n. Păr de capră angora, folosit în industria textilă pentru stofe, covoare, fetru etc.; p. ext. postav sau stofă ţesută din lână amestecată cu păr de capră angora (sau cu fire de mătase). [Pr.: -ha-ir] – Din fr. mohair.
MOHICAN, mohicani, s.m. (La pl.) Populaţie de indieni răspândită de-a lungul coastei Oceanului Atlantic, în Canada şi nord-estul Statelor Unite ale Americii, astăzi pe cale de dispariţie; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. – Din fr. Mohican.
MOHOR, (2) mohoare, s.n. 1. Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare, ascuţite, cu flori stacojii, galbene-ruginii etc. dispuse în spice cilindrice, dintre care unele se cultivă ca plante furajere (Setaria). 2. Loc cultivat cu mohor (1) sau pe care creşte mohor. – Din magh. mohar.
MOHORÂRE, mohorâri, s.f. Faptul de a (se) mohorî; fig. posomorâre, amărăciune, întristare. – V. mohorî.
MOHORÂT, -Ă, mohorâţi, -te, adj. 1. Care are culoarea de la roşu-cărămiziu la roşu-vineţiu; p. gener. de culoare închisă; întunecat, sumbru. * Lipsit de lumină, întunecos, sumbru. 2. Fig. (Despre oameni) Mâhnit, trist, posomorât. – V. mohorî.
MOHOREALĂ, mohoreli, s.f. Starea omului mohorât; posomoreală, tristeţe. – Mohorî + suf. -eală.
MOHORÎ, mohorăsc, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. A (se) colora în roşu (-închis) sau, p. gener., într-o culoare închisă; a (se) închide la culoare. 2. Fig. A (se) posomorî, a (se) întrista. – Din mohor.
MOIMĂ, moime, s.f. (Înv. şi reg.) Maimuţă. – Din magh. majom.

MOIMIŢĂ, moimiţe, s.f. (Înv. şi reg.) Maimuţă. [Var.: momíţă s.f.] – Moimă + suf. -iţă.
MOINA, pers. 3 moinează, vb. I. Refl. şi intranz. A se face moină, a începe să se dezgheţe. – Din moină.
MOINĂ, moine, s.f. 1. Timp mai călduros şi umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheţ; p. gener. timp umed şi ceţos; moloşag. 2. Teren agricol lăsat necultivat unul sau mai mulţi ani (pentru a-şi spori proprietăţile productive). * (Pop.) Ogor. – Cf. moale.
MOINOS, -OASĂ, moinoşi, -oase, adj. (Despre timpul iernii) Umed şi relativ călduros. – Moină + suf. -os.
MOJAR, mojare, s.n. Vas de formă semisferică cu pereţii groşi, de porţelan, sticlă, metal, material plastic, care serveşte, în farmacii şi în laboratoare, la mărunţirea fină a diferitelor substanţe prin frecarea lor cu ajutorul unui pistil. * (Reg.) Piuliţă (pentru pisat). * (Reg.) Piua unui şteamp. – Din magh. mozsár.
MOJDEI s.n. v. mujdei.
MOJDREAN, mojdreni, s.m. Arbore sau arbust cu frunze compuse, cu flori albe, mirositoare, a cărui coajă se foloseşte la vopsit; urm (Fraxinus ornus). – Din bg. măždrĕan.
MOJIC, -Ă, mojici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f., adj. (Om) prost crescut, obraznic, impertinent; bădăran, mitocan. 2. S.m. şi f. (Înv. şi reg.) Ţăran; p. gener. om de rând. 3. S.m. şi f. (În forma mujic) Nume dat ţăranilor ruşi înainte de Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. [Var.: mujíc, -ă s.m. şi f.] – Din rus. mužik.
MOJICESC, -EASCĂ, mojiceşti, adj. (Despre purtări, atitudine etc.) De mojic (1), specific mojicului; grosolan, vulgar, mitocănesc. – Mojic + suf. -esc.
MOJICEŞTE adv. Ca un mojic (1), în felul mojicilor; în mod grosolan, vulgar. – Mojic + suf. -eşte.
MOJICIE, mojicii, s.f. Faptă, purtare sau vorbă de mojic (1); obrăznicie, grosolănie, bădărănie, mitocănie. – Mojic + suf. -ie.
MOJICIME s.f. (Înv.) Mulţime de ţărani sau de oameni simpli, de rând. – Mojic + suf. -ime.
MOJICOS, -OASĂ, mojicoşi, -oase, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Grosolan, vulgar; mojicesc. – Mojic + suf. -os.
MOL1, moli, s.m. (Chim.) Moleculă-gram. – Din fr. mole, germ. Mol.
MOL2, moluri, s.n. Dig de piatră construit spre larg, la intrarea într-un bazin portuar, pentru a micşora acţiunea valurilor sau pentru a forma cheiuri suplimentare. – Din it. molo, fr. môle.
MOL3 subst. (Arg.) Vin. – Din ţig. mol.
MOLA1 interj. Cuvânt folosit pentru a da comenzi pe vapoare; lasă!, dă-i drumul!. – Din tc. mola.
MOLA2 s.f. (Turcism înv.) Preot musulman; judecător turc, superior cadiului, în marile oraşe. [Var.: mulá s.f.] – Din tc. molla.
MOLA3, molez, vb. I. Tranz. (Mar.) A da drumul complet unei parâme. – Din fr. moler.
MOLAL, -Ă, molali, -e, adj. (Chim., Fiz.) De mol1. Concentraţie molală. – Din engl. molal.
MOLALITATE, molalităţi, s.f. (Chim., Fiz.) Molaritate. – Din engl. molality.
MOLAN1, molani, s.m. Peşte mic din apele de munte, cu corp cilindric, cu solzi mici şi rari; molete2, grindel (Nemachilus barbatulus). – Moale + suf. -an.
MOLAN2 s.n. (Reg.) Vin din struguri nealtoiţi. – Mol3 + suf. -an.

MOLAR1, molari, adj. (În sintagma) Dinte molar (şi substantivat, m.) = dinte mare cu suprafaţa lată, cu mai multe rădăcini, care serveşte la sfărâmarea şi măcinarea alimentelor; măsea. – Din fr. molaire.
MOLAR2, -Ă, molari, -e, adj. (Chim.) Care aparţine molului1, privitor la mol1. – Din fr. molaire.
MOLARE, molări, s.f. Acţiunea de a mola. – V. mola.
MOLARITATE, molarităţi, s.f. (Chim., Fiz.) Număr de moli1 dizolvaţi într-un kilogram de solvent; molalitate. – Din fr. molarité.
MOLASĂ, molase, s.f. (Geol.) Conglomerat slab consolidat alcătuit de obicei din gresie feldspatică şi ciment calcaros. – Din fr. mollasse.
MOLASIC, -Ă, molasici, -ce, adj. (Geol.) Din molasă. – Din fr. mollassique.
MOLAT, -Ă, molaţi, -te, adj. (Despre parâme) Care a fost complet derulat. – V. mola.
MOLATEC, -Ă adj. v. molatic.
MOLATIC, -Ă, molatici, -ce, adj., s.m. I. Adj. 1. (Cam) moale. 2. Cu pantă lină. 3. Lent, lin, domol; care se mişcă domol; cu mişcări leneşe. 4. Lipsit de energie, molâu. 5. Unduios. * Galeş. 6. De intensitate scăzută. 7. Moleşitor; duios. II. S.m. (Iht.) Grindel. [Var.: molátec, -ă adj.] – Moale + suf. -atic.
MOLĂLĂU, molălăi, adj. (Reg.) Molâu. – Moale + suf. -ălău.
MOLĂTATE, molătăţi, s.f. (Rar) Lipsă de avânt şi de energie în mişcări, acţiuni. – Moale + suf. -ătate.
MOLÂU, -ÂIE, molâi, -âie, adj. (Adesea substantivat) 1. Lipsit de forţă, de energie, de elan; încet, greoi, leneş. 2. Lipsit de voinţă, de hotărâre; indolent. – Moale + suf. -âu.
MOLCOM, -Ă, molcomi, -e, adj. (Adesea adverbial) Fără violenţă sau intensitate; liniştit, lin, domol, potolit. ** Expr. (Adverbial) A tăcea molcom = a păstra tăcere completă, a nu spune nimic. A sta (sau a şedea) molcom = a sta (sau a şedea) nemişcat, liniştit. * Paşnic, blând, potolit. [Var.: mólcum, -ă, múlcom, -ă adj.] – Din bg. můlkom.
MOLCOMEALĂ, molcomeli, s.f. (Rar) Faptul de a fi molcom; încetineală. – Molcom + suf. -eală.
MOLCOMI, molcomesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) calma. * Tranz. A mângâia; a îmbuna, a împăca. [Var.: mulcomi vb. IV] – Din molcom.
MOLCOMIT, -Ă, molcamiţi, -te, adj. (Pop.) Încet, lent, liniştit, domol. – V. molcomi.
MOLCOMITOR, -OARE, molcomitori, -oare, adj. (Pop.) Care linişteşte, potoleşte, calmează. – Molcomi + suf. -tor.
MOLCOTIT adv. (Reg.) Cu glas domol, potolit, blând. – Et. nec.
MOLCUM, -Ă adj. v. molcom.
MOLCUŢ, -Ă, molcuţi, -e, adj. (Pop.) Diminutiv al lui moale. – Moale + suf. -cuţ.
MOLDAV, -Ă, moldavi, -e, s.m. şi f., adj. (Înv.) 1. S.m. şi f. Moldovean. 2. Adj. Moldovenesc. – Din fr. moldave.
MOLDAVIT, moldavite, s.n. Ozocherită de culoare neagră, amestecată cu sticlă de origine cosmică, care se găseşte în Moldova. – Moldavia n. pr. (= Moldova) + suf. -it.
MOLDĂ, molde, s.f. (Reg.) Albie, covată. * Vas în care se scurge mustul după ce au fost presaţi strugurii. * Ladă în care curge făina la moară. – Din germ. Molde.
MOLDO- Element de compunere care însemnează "moldovean" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din moldovean.

MOLDOVALAH, -Ă, moldovalahi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Român din Principatele Române. 2. Adj. Care aparţine sau este caracteristic moldovalahilor (1), privitor la moldovalahi. [Var.: moldovláh, -ă s.m. şi f., adj.] – Moldo- + valah.
MOLDOVEAN, -Ă, moldoveni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Moldovei sau este originară de acolo; moldav. 2. Adj. Care aparţine Moldovei sau moldovenilor (1), privitor la Moldova sau la moldoveni, originar din Moldova; moldovenesc, moldav. – Moldova (n. pr.) + suf. -ean.
MOLDOVEANCĂ, moldovence, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Moldovei sau este originară de acolo. – Moldovean + suf. -că.
MOLDOVENESC, -EASCĂ, moldoveneşti, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine moldovenilor sau Moldovei, privitor la moldoveni sau la Moldova, originar din Moldova, specific Moldovei sau moldovenilor. * (Substantivat, f.) Graiul românesc vorbit de moldoveni. 2. S.f. art. Dans popular în ritm vioi, executat în cerc închis; melodie după care se execută acest dans. – Moldovean + suf. -esc.
MOLDOVENEŞTE adv. Ca moldovenii, în felul moldovenilor; în graiul moldovenesc. ** Expr. (Reg.) A o lua sau a (o) spune moldoveneşte = a acţiona, a vorbi făţiş (şi ferm.) – Moldovean + suf. -eşte.
MOLDOVENISM, moldovenisme, s.n. Particularitate lingvistică specifică vorbirii moldovenilor. – Moldovean + suf. -ism.
MOLDOVENIZA, moldovenizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) transforma în moldovean (1), a face să capete sau a căpăta trăsăturile caracteristice moldovenilor; a da sau a căpăta o formă corespunzătoare sistemului graiului moldovenesc. – Moldovean + suf. -iza.
MOLDOVENIZARE, moldovenizări, s.f. Acţiunea de a (se) moldoveniza şi rezultatul ei. – V. moldoveniza.
MOLDOVENIZAT, -Ă, moldovenizaţi, -te, adj. Care a căpătat trăsături caracteristice moldovenilor; care a căpătat o formă corespunzătoare graiului moldovenesc. – V. moldoveniza.
MOLDOVLAH, -Ă s.m. şi f., adj. v. moldovalah.
MOLECULAR, -Ă, moleculari, -e, adj. Care aparţine moleculei, privitor la moleculă; de natura moleculei. ** Greutate moleculară = număr egal cu suma greutăţilor atomice ale atomilor care compun o moleculă. – Din fr. moléculaire.
MOLECULĂ, molecule, s.f. Cea mai mică parte dintr-o substanţă care mai păstrează compoziţia procentuală şi toate proprietăţile chimice ale acelei substanţe. ** Moleculă-gram = cantitate dintr-o substanţă a cărei greutate în grame este egală cu greutatea ei moleculară; mol1. – Din fr. molécule.
MOLESCHIN, moleschinuri, s.n. Ţesătură rezistentă de bumbac, foarte netedă şi cu aspect de piele. – Din fr. moleskine, molesquine.
MOLESTA, molestez, vb. I. Tranz. (Livr.) A brutaliza, a maltrata. * A provoca neplăceri, a şicana, a necăji, a sâcâi. – Din lat. molestare, fr. molester, germ. molesstieren.
MOLESTARE, molestări, s.f. Acţiunea de a molesta şi rezultatul ei. – V. molesta.
MOLEŞEALĂ, moleşeli, s.f. Senzaţie de diminuare a puterii, a energiei, adesea însoţită de somnolenţă; moliciune; sfârşeală; toropeală. – Moleşi + suf. -eală.
MOLEŞI, moleşesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă puterea, energia (fiind adesea cuprins de somnolenţă); a (se) muia, a slăbi. – Cf. moale.

MOLEŞIRE, moleşiri, s.f. Faptul de a (se) moleşi şi rezultatul ei; p. ext. moleşeală. – V. moleşi.
MOLEŞIT, -Ă, moleşiţi, -te, adj. Cuprins de moleşeală, de slăbiciune, lipsit de vlagă; slăbit, bleg, moale. – V. moleşi.
MOLEŞITOR, -OARE, moleşitori, -oare, adj. Care moleşeşte, care provoacă moleşeală. * Care predispune la somn. – Moleşi + suf. -tor.
MOLET s.m. v. molete1.
MOLETA, moletez, vb. I. Tranz. A imprima pe un obiect striuri, zimţi etc. cu ajutorul moletei (1). – Din fr. moleter.
MOLETARE, moletări, s.f. Acţiunea de a moleta şi rezultatul ei. – V. moleta.
MOLETĂ, molete, s.f. 1. Instrument prevăzut cu o rotiţă cu muchia zimţuită, folosit la moletare. 2. Roată de cablu cu diametru mare, folosită pentru ghidare în instalaţiile de extracţie sau pentru întinderea cablurilor de funiculare în instalaţiile de transport. – Din fr. molette, germ. Molette.
MOLETE1, moleţi, s.m. (Pop.) 1. Larva morarului (2), de forma unui vierme solzos de culoare gălbuie sau cafenie, care trăieşte în făina de grâu. 2. Boală de copii care se manifestă prin febră, diaree, vărsături şi uscarea mucoasei nazale. [Var.: molét s.m.] – Din bg. molec.
MOLETE2, (1, 2) moleţi, s.m., (3) molete, s.n. 1. S.m. (Iht.; reg.) Molan. 2. S.m. (Reg.) Numele mai multor specii de conifere. 3. S.n. Tumoare seroasă care se formează pe glezna calului. – Moale + suf. -ete.
MOLETIERĂ, moletiere, s.f. Obiect de îmbrăcăminte militară format dintr-o fâşie de stofă, cu care se înfăşoară pulpa piciorului, peste pantalon, de la gleznă până sub genunchi. [Pr.: -ti-e-] – Din fr. molletiére.
MOLFĂI, molfăi, vb. IV. Tranz. 1. A mesteca un aliment în gură cu greutate (din cauza lipsei dinţilor); a clefăi, a morfoli; p. ext. a mânca încet, fără poftă. * A roade în dinţi sau a învârti prin gură un lucru necomestibil. 2. Fig. A rosti (ceva) nedesluşit; a îngăima. [Prez. ind. şi: molfăiesc] – Formaţie onomatopeică.
MOLFĂIALĂ, molfăieli, s.f. Molfăit. [Pr.: -fă-ia-] – Molfăi + suf. -eală.
MOLFĂIRE, molfăiri, s.f. Molfăit. [Pr.: -fă-i-] – V. molfăi.
MOLFĂIT s.n. Acţiunea de a molfăi şi rezultatul ei; zgomot produs de cel care molfăie; molfăială, molfăire, molfăitură. [Pr.: -fă-it] – V. molfăi.
MOLFĂITURĂ, molfăituri, s.f. Molfăit. [Pr.: -fă-i-] – Molfăi + suf. -tură.
MOLIBDAT, molibdaţi, s.m. Sare a acidului molibdenic. – Din fr. molybdate.
MOLIBDEN s.n. Metal de culoare albă-argintie, lucios şi maleabil, inoxidabil la temperatura obişnuită, întrebuinţat la fabricarea unor oţeluri speciale. – Din fr. molybdéne.
MOLIBDENIC adj. (În sintagma) Acid molibdenic = acid oxigenat al molibdenului. – Molibden +suf. -ic.
MOLIBDENIT s.n. Sulfură naturală de molibden, de culoare plumburie, cristalizată, din care se extrage molibdenul. [Var.: molibdenítă s.f.] – Din fr. molybdénite.
MOLIBDENITĂ s.f. v. molibdenit.
MOLICEL, -EA, -ICĂ, molicei, -ele, adj. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui moale; molişor. – Moale + suf. -icel, -icea, -icică.
MOLICIUNE, moliciuni, s.f. 1. Însuşirea de a fi moale sau mlădios; flexibilitate; p. ext. obiect care are această însuşire. 2. Lipsă de vigoare, de putere; stare de moleşeală, de sfârşeală; lipsă de perseverenţă, de hotărâre; p. ext. viaţă uşuratică. 3. Intensitate scăzută (a sunetelor); delicateţe, graţie, dulceaţă. 4. Stare de calm; destindere. – Moale + suf. -iciune.

MOLID, molizi, s.m. Arbore răşinos, înalt până la 50 de metri, cu coroana piramidală, cu tulpina dreaptă şi cu frunzele în patru muchii, ascuţite (Picea excelsa). [Var.: molíft, (pop.) molídv s.m.] – Cf. alb. molikë.
MOLIDIŞ, molidişuri, s.n. Pădure de molizi (sau în care predomină molidul); loc unde cresc molizi. [Var.: (pop.) molidviş s.n.] – Molid + suf. -iş.
MOLIDV s.m. v. molid.
MOLIDVIŞ s.n. v. molidiş.
MOLIE, molii, s.f. Nume generic dat mai multor specii de fluturi mici de noapte, ale căror larve rod lucrurile de origine vegetală sau animală. ** Compuse: molia-zidurilor sau molie-de-casă = mic crustaceu terestru cu corpul oval, cenuşiu, care trăieşte în locuri umede şi întunecoase (Oniscus murarius); molia-stupilor = găselniţă1. – Din sl. molî.
MOLIFT s.m. v. molid.
MOLIFTĂ s.f. v. molitvă.
MOLIMĂ, molime, s.f. (Pop.) Boală cu caracter epidemic; (la oameni) epidemie; (la animale) epizootie; p. ext. boală care atacă un număr mare de plante. – Din ngr. mólema.
MOLIPSEALĂ, molipseli, s.f. (Rar) Molipsire. – Molipsi + suf. -eală.
MOLIPSI, molipsesc, vb. IV. Refl. şi tranz. 1. A (se) îmbolnăvi prin contaminare; a (se) contamina. 2. Fig. A se lăsa influenţat de cineva sau a influenţa pe cineva (în rău). – Din ngr. mólepsa (aor. lui molévo).
MOLIPSIRE, molipsiri, s.f. Faptul de a (se) molipsi; contaminare. – V. molipsi.
MOLIPSIT, -Ă, molipsiţi, -te, adj. Căruia i s-a transmis o boală molipsitoare; infectat, contaminat. – V. molipsi.
MOLIPSITOR, -OARE, molipsitori, -oare, adj. (Adesea fig.) Care molipseşte; contagios. – Molipsi + suf. -tor.
MOLIŞOR, -OARĂ, molişori, -oare, adj., s.f. pl. 1. Adj. (Rar) Molicel. 2. S.f. pl. Mică plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina dreaptă şi cu flori verzi-gălbui, dispuse în spic la vârful tulpinii (Liparis loeselii). – Moale + suf. -işor.
MOLITFELNIC s.n. v. molitvelnic.
MOLITVĂ, molitve, s.f. 1. (În ritualul Bisericii ortodoxe) Rugăciune (citită de preot pentru iertarea păcatelor, în împrejurări speciale); p. ext. oficierea acestei rugăciuni. 2. (Înv.) Termen de reverenţă folosit faţă de clerici. [Var.: molitfă, moliftă s.f.] – Din sl. molitva.
MOLITVELNIC, molitvelnice, s.n. Carte de ritual ortodox, care cuprinde o serie de rugăciuni. [Var.: molitvénic, molitfélnic s.n.] – Din sl. molitvîniků.
MOLITVENIC s.n. v. molitvelnic.
MOLOH, molohi, s.m. (Livr.) Simbol al cruzimii, al lăcomiei, al rapacităţii; persoană, colectivitate cu astfel de însuşiri. – Din n. pr. Moloh.
MOLON, moloane, s.n. Bloc de piatră naturală prelucrat pe feţele vizibile, folosit în zidărie. – Din fr. moellon.
MOLOS, moloşi, s.m. Specie de câine de talie foarte mare, cu părul lung şi moale. – Din fr. molosse.
MOLOŞAG, moloşaguri, s.n. (Reg.) Moină (1). – Moale + suf. -oşag.
MOLOTRU, molotri, s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albastre şi cu fructul în formă de păstaie (Trigonella besseriana). * (Reg.) Molură. – Din sl. molotrî.
MOLOZ, molozuri, s.n. Spărturi şi pulbere de tencuială, cărămidă şi mortar, provenite din dărâmarea unor ziduri sau după executarea unor lucrări de zidărie. – Din tc. moloz.
MOLTON, moltoane, s.n. Ţesătură groasă, uşoară şi moale de bumbac, de obicei pufoasă pe amândouă părţile. – Din fr. molleton.

MOLURĂ, moluri, s.f. Plantă erbacee aromatică cu flori galbene dispuse în umbele, ale cărei fructe sunt întrebuinţate în medicină; molotru (Foeniculum vulgare). – Cf. mălură.
MOLUSCĂ, moluşte, s.f. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul moale (adesea închis într-o cochilie) şi de obicei cu un picior musculos; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. – Din fr. mollusque, germ. Molluske.
MOMÂIAŢĂ, momâieţe, s.f. (Reg.) Mogâldeaţă. [Pr.: -mâ-ia-] – Et. nec.
MOMÂIE, momâi, s.f. 1. Schelet de lemn înfăşurat în paie şi acoperit de zdrenţe, înfăţişând un om, care este pus pe un teren cultivat pentru a speria şi alunga păsările şi animalele sălbatice dăunătoare; sperietoare, măgăoaie. 2. Fig. Epitet dat unei fiinţe urâte. * Mogâldeaţă. 3. (Înv.) Semn care se pune la hotarul unei moşii; semn de aliniere. – Et. nec.
MOMÂRLAN1, momârlani, s.m. (Reg.) 1. Om prost, necioplit, bădăran. 2. Numele unui dans popular. ** (În construcţia) De-a momârlanul = numele unui joc de copii. – Et. nec. Cf. mârlan, modârlan.
MOMÂRLAN2, momârlane, s.n. (Reg.) 1. Moviliţă de pământ făcută de râme. 2. Mănunchi de paie sau de zdrenţe care se pune ca semn de hotar sau ca sperietoare pe un teren cultivat. – Et. nec. Cf. momâie.
MOMEALĂ, momeli, s.f. 1. Mijloc viclean folosit pentru a ademeni, a înşela pe cineva; ceea ce ademeneşte pe cineva; înşelăciune. ** Expr. Cu şosele, cu momele = cu viclenii, cu făgăduieli mincinoase. 2. Spec. Mâncare care se aruncă peştilor sau care se pune în undiţă spre a-i ademeni; hrană pe care o pune vânătorul pentru a atrage vânatul; nadă. [Pl. şi: momele] – Momi + suf. -eală.
MOMENT, momente, s.n. 1. Interval scurt de timp; clipă, secundă. ** Loc. adj. De moment = de scurtă durată; efemer; vremelnic. ** Loc. adv. Pentru moment = provizoriu, deocamdată, pentru scurt timp. Pe moment = în prima clipă, în acea clipă. În tot momentul = în permanenţă, tot timpul. La moment = imediat, pe loc; p. ext. la timp. Din moment în moment sau dintr-un moment într-altul = imediat, chiar acum; curând, îndată. (Nici) un moment = deloc, niciodată. ** Loc. conj. Din moment ce... = de vreme ce..., deoarece... * Perioadă scurtă în desfăşurarea unui proces; fază, etapă. ** Ultimele momente (ale unui om) = clipele dinainte de moarte. ** Loc. adv. În momentul de faţă = actualmente, în prezent. Din primul moment = chiar de la început. În ultimul moment = chiar înainte de expirarea ultimului termen, când nu mai este nici o clipă de pierdut. La un moment dat = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. Un moment, se spune pentru a solicita cuiva o clipă de răgaz, o întrerupere. * Episod din acţiunea unei scrieri literare; p. ext. specie a genului epic în care este surprins un instantaneu semnificativ din viaţa cotidiană. * Dată, termen. * Mărime fizică egală cu produsul dintre valoarea unei mărimi date şi una sau mai multe distanţe în raport cu un punct, cu o axă sau cu un plan. 2. Ocazie favorabilă; prilej. – Din lat. momentum, fr. moment, it. momento, germ. Moment.
MOMENTAN, -Ă, momentani, -e, adj. 1. Care durează un moment sau puţin timp; temporar, trecător. * (Gram.; despre verbe şi timpuri verbale) Care exprimă acţiuni de durată scurtă. 2. Care este din momentul de faţă; actual. * (Adverbial) Numaidecât; în clipa de faţă. [Var.: momentanéu, -ée adj.] – Din lat. momentaneus, it. momentaneo, fr. momentané, germ. momentan.
MOMENTANEU, -EE adj. v. momentan.
MOMENTOS, -OASĂ, momentoşi, -oase, adj. (Înv.) De actualitate; p. ext. important pentru timpul de faţă. – Moment + suf. -os.

MOMI, momesc, vb. IV. Tranz. A amăgi cu vorbe; a ademeni; a înşela. * Spec. A ademeni cu momeală peşti sau alte animale, pentru a le prinde. * A linişti, a potoli, a domoli (pentru scurt timp). – Din bg. mamja, scr. mamiti.
MOMIRE, momiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a momi şi rezultatul ei. – V. momi.
MOMITOR, -OARE, momitori, -oare, adj. (Rar) Care momeşte; ademenitor. – Momi + suf. -tor.
MOMIŢĂl, momiţe, s.f. (Pop.) Ganglion. * Spec. Glandă de la pieptul şi de la gâtul unor animale, din care se prepară anumite mâncăruri. – Din bg. momica.
MOMIŢĂ2, momiţe, s.f. (Pop.; în expr.) A umbla cu chichiţe şi momiţe = a încerca să înşele pe cineva. – Et. nec. Cf. momi.
MOMIŢĂ3 s.f. v. moimiţă.
MOMIŢĂRIE, momiţării, s.f. (Rar) Maimuţărie. – Momiţă3 + suf. -ărie.
MOMIŢOI, momiţoi, s.m. (Reg.) Augmentativ al lui momiţă; masculul maimuţei. – Momiţă3 + suf. -oi.
MONAC s.m. v. monah.
MONADĂ, monade, s.f. 1. Termen (folosit în filosofia lui Leibniz) pentru a desemna cea mai simplă unitate indivizibilă din care ar fi alcătuită lumea. 2. Organism inferior, microscopic, unicelular, care face trecerea de la plante la animalele cele mai simple. – Din fr. monade, germ. Monade.
MONADELF, monadelfe, adj. (Bot.; despre androceul florii) Care are toate staminele unite prin filamentele lor, formând o coloană. – Din fr. monadelphe.
MONADOLOGIE s.f. (Fil.; rar) Teorie a monadelor. – Din fr. monadologie.
MONAH, monahi, s.m. Călugăr. [Var.: monác s.m.] – Din sl. monahů, ngr. monahós.
MONAHAL, -Ă, monahali, -e, adj. Care aparţine monahului, specific monahului sau vieţii de monah; călugăresc, monahicesc. – Monah + suf. -al.
MONAHICESC, -EASCĂ, monahiceşti, adj. Monahal. – Monah + suf. -icesc.
MONAHIE1 s.f. (Rar) Monahism. – Monah + suf. -ie.
MONAHIE2, monahii, s.f. Călugăriţă. – Din sl. monahija, ngr. monahi.
MONAHISM s.n. 1. Stare, viaţă, calitate de monah; călugărie, monahie1. 2. Instituţia călugăriei. – Monah + suf. -ism.
MONANDRĂ, monandre, adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură stamină. – Din fr. monandre.
MONARC s.m. v. monarh.
MONARH, monarhi, s.m. Conducător suprem al unei monarhii; suveran. [Var.: (înv.) monárc s.m.] – Din ngr. monárhis, germ. Monarch.
MONARHIC, -Ă, monarhici, -ce, adj. 1. Care aparţine monarhului sau monarhiei, privitor la monarh sau la monarhie. 2. (Despre idei, grupări) Care acceptă şi susţine monarhia. – Din fr. monarchique, germ. monarchisch.
MONARHIE, monarhii, s.f. 1. Formă de guvernământ în care puterea supremă aparţine unei singure persoane (rege, împărat, ţar, şah etc.) şi se transmite de obicei ereditar. ** Monarhie absolută = formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului. Monarhie constituţională = formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituţie. 2. Stat care are ca formă de guvernământ monarhia (1). – Din ngr. monarhía, lat. monarchia, germ. Monarchie, fr. monarchie.
MONARHISM s.n. Doctrină politică a partizanilor monarhiei (1). – Din fr. monarchisme.
MONARHIST, -Ă, monarhişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care aparţine monarhiei (1), privitor la monarhie, care susţine monarhia; care se bazează pe monarhie. 2. S.m. şi f. Adept, partizan al monarhiei; regalist. – Din fr. monarchiste.

MONASTIC, -Ă, monastici, -ce, adj. Mănăstiresc. * De călugăr, propriu călugărului; călugăresc. – Din fr. monastique.
MONASTIRE s.f. v. mănăstire.
MONASTIRESC, -EASCĂ adj. v. mănăstiresc.
MONAZIT, monazite, s.n. Fosfat natural al unor pământuri rare, de culoare galben-brună, roşie sau cafenie. – Din fr. monazite.
MONDEN, -Ă, mondeni, -e, adj. Care aparţine înaltei societăţi, care ţine de viaţa de lux şi de petreceri a acestei societăţi; care reflectă sau priveşte o astfel de viaţă. * (Adesea substantivat) Căruia îi place viaţa de societate, care frecventează reuniunile înaltei societăţi. – Din fr. mondain.
MONDENITATE, mondenităţi, s.f. Eveniment, întâmplare, particularitate a vieţii mondene. * Faptul de a fi monden; înclinare spre viaţa mondenă. – Din fr. mondanité (după modern).
MONDIAL, -Ă, mondiali, -e, adj. Care aparţine lumii întregi, privitor la lumea întreagă; răspândit, cunoscut în toată lumea; care antrenează şi interesează lumea întreagă. * La care participă întreaga lume (sau majoritatea ţărilor). [Pr.: -di-al] – Din fr. mondial.
MONDIALIZA, mondializez, vb. I. Tranz. A extinde la scară mondială. [Pr.: -di-a-] – Din fr. mondialiser.
MONDIALIZARE, mondializări, s.f. Acţiunea de a mondializa. [Pr.: -di-a-] – V. mondializa.
MONDIALIZAT, -Ă, mondializaţi, -te, adj. Care s-a extins la scară mondială. [Pr.: -di-a-] – V. mondializa.
MONDIR s.n. v. mundir.
MONDIRAŞ s.n. v. mundiraş.
MONDOECONOMIE s.f. Economie mondială; cosmoeconomie. – Mondo- (< fr. monde) + economie.
MONDORAMĂ, mondorame, s.f. Emisiune (3), rubrică (2) ce oferă o viziune de ansamblu asupra evenimentelor de pe glob. – Mondo- (< fr. monde) + [pano] ramă.
MONEDĂ, monede, s.f. Ban de metal (rar de hârtie) care are sau a avut curs legal pe teritoriul unui stat; p. gener. ban de metal (de valoare mică); mărunţiş. ** Expr. A bate (sau a tăia, a face) monedă = a emite bani de metal. A bate monedă (din sau cu ceva) = a insista, a face caz (de ceva). A plăti (cuiva) cu aceeaşi monedă = a răspunde (cuiva) printr-o comportare similară. (Fam.) Asta e moneda plătită, se spune despre o întâmplare neplăcută survenită în viaţa cuiva ca o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute; faptă şi răsplată. [Pl. şi: monezi. – Var.: monétă s.f.] – Din ngr. monédha.
MONEGASC, -Ă, monegaşti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a principatului Monaco sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine principatului Monaco sau populaţiei lui, privitor la acest principat sau la populaţia lui. – Din fr. monégasque, it. monegasco.
MONERĂ, monere, s.f. (Biol.) Protozoar ipotetic, fără nucleu, care ar face trecerea de la materia nevie la cea vie. – Din fr. monére.
MONETAR, -Ă, monetari, -e, adj., s.n., s.m. 1. Adj. Care aparţine monedei, privitor la monedă. ** Sistem monetar = ansamblul reglementărilor legale cu privire la moneda unui stat. 2. S.n. Inventar al banilor, sortaţi după valoare, pe fişicuri şi monede, întocmit de un mânuitor de bani la predarea casei. 3. S.m. Persoană care lucrează la baterea de monede. – Din fr. monétaire.
MONETĂ s.f. v. monedă.

MONETĂRIE, monetării, s.f. Întreprindere de stat prevăzută cu instalaţiile necesare pentru fabricarea monedelor. * (Colectiv) Monede. – Monetă + suf. -ărie.
MONETIZA, monetizez, vb. I. Tranz. (Rar) A transforma metalul în monedă, a bate monedă. – Din fr. monétiser.
MONETIZARE, monetizări, s.f. (Rar) Acţiunea de a monetiza şi rezultatul ei. – V. monetiza.
MONGOL, -Ă, mongoli, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Mongoliei sau este originară de acolo; p. ext. persoană care face parte din una dintre populaţiile care locuiesc în Asia centrală. 2. Adj. Care aparţine Mongoliei sau mongolilor (1), privitor la Mongolia sau la mongoli; mongolic. – Din fr. mongol.
MONGOLIC, -Ă, mongolici, -ce, adj. Mongol (2). ** Limbi mongolice = familie de limbi vorbite de către mongoli (1) pe un vast teritoriu din Asia. – Din fr. mongolique.
MONGOLISM s.n. Boală congenitală care se datoreşte prezenţei unui cromozom suplimentar şi care se caracterizează prin debilitate mintală şi printr-un facies de tip mongoloid (2). – Din fr. mongolisme.
MONGOLID, -Ă, mongolizi, -de, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La pl.) Denumirea uneia dintre cele trei mari rase omeneşti, răspândită în Asia centrală, Asia de est şi de sud-est; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei rase. 2. Adj. Care prezintă caractere fizice asemănătoare cu ale unui mongol (1); care se referă la mongoloid (1). – Din fr. mongoloîde.
MONGOLIST, -Ă, mongolişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în mongolistică. – Din germ. Mongolist.
MONGOLISTICĂ s.f. Disciplină ştiinţifică care studiază limba, cultura şi civilizaţia mongolă. – Din germ. Mongolistik.
MONILIOZĂ, monilioze, s.f. Boală a pomilor fructiferi provocată de o specie de ciuperci, care se manifestă prin apariţia pe fructe a unor cercuri concentrice de mucegai, urmată de putrezirea acestora. [Pr.: -li-o-] – Din fr. moniliose.
MONISM s.n. Concepţie filosofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii s-ar afla un singur principiu, fie material, fie spiritual; p. gener. orice concepţie care explică printr-un singur principiu multitudinea fenomenelor dintr-un domeniu determinat. – Din fr. monisme.
MONIST, -Ă, monişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine monismului, privitor la monism. 2. S.m. şi f. Adept al monismului. – Din fr. moniste.
MONITOR1, monitoare, s.n. Navă fluvială de război, blindată, de tonaj mic, cu tunuri protejate cu turele. – Din fr. monitor.
MONITOR2, -OARE, monitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. (Ieşit din uz) Elev sau elevă care menţinea ordinea şi disciplina în clasă, în lipsa profesorului. * Elev foarte bun la învăţătură, care ajuta pe profesor)·la predare (instruind o grupă de elevi). 2. S.n. Aparat de control al unei instalaţii de telecomunicaţii, care urmăreşte imaginea proiectată de aparatele de luat vederi. 3. S.n. (Urmat de determinări) Titlu dat unor periodice (oficiale). – Din fr. moniteur, lat. monitor.
MONITORIAL adj. (În sintagma) Sistem monitorial = metodă pedagogică de predare prin monitori2 (1). [Pr.: -ri-al] – Din engl., fr. monitorial.
MONITORIZA, monitorizez, vb. I. Tranz. A supraveghea prin intermediul monitorului2 (2) sau al altui aparat specializat. – Monitor2 + suf. -iza (după engl. monitor).
MONITORIZARE, monitorizări, s.f. Acţiunea de a monitoriza. – V. monitoriza.
MONITORIZAT, -Ă, monitorizaţi, -te, adj. Care este pus sub supravegherea monitorultui2 (2) sau a altui aparat specializat. – V. monitoriza.

MONIŢIUNE, moniţiuni, s.f. (Livr.) Avertisment dat de un reprezentant al Bisericii catolice; p. gener. observaţie, mustrare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. monition, it. monizione.
MONO1- Element de compunere cu sensul de "unic", "singur", "o dată", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. mono÷.
MONO2 adj. invar. Monofonic. – Din fr., engl. mono.
MONOACHENĂ, monoachene, s.f. Fruct format dintr-o singură achenă. [Pr.: -no-a-] – Mono- + achenă.
MONOACID, -Ă, monoacizi, -de, adj. (Despre acizi) Care are în moleculă un singur atom de hidrogen. [Pr.: -no-a-] – Din fr. monoacide.
MONOARTICULAR, -Ă, monoarticulari, -e, adj. (Anat.) Cu o singură articulaţie. [Pr.: -no-ar-] – Din fr. monoarticulaire.
MONOATOMIC, -Ă, monoatomici, -ce, adj. (Despre molecule) Format dintr-un singur atom; (despre corpuri) cu molecule formate dintr-un singur atom. [Pr.: -no-a-] – Din fr. monoatomique.
MONOAX, -Ă, monoacşi, -xe, adj. (Tehn.) Care are un singur ax (1). [Pr.: -no-ax] – Din fr. monoaxe.
MONOBAZIC, -Ă, monobazici, -ce, adj. (Despre acizi) Care are în molecula lui un singur atom de hidrogen, apt de a fi înlocuit cu un metal şi formând numai o singură serie de săruri. – Din fr. monobasique.
MONOBLEPSIE, monoblepsii, s.f. Defect al vederii care constă în neputinţa de a vedea clar cu ambii ochi, în timp ce cu fiecare în parte bolnavul vede bine. – Din. fr. monoblepsie.
MONOBLOC, (1) adj. invar., (2) monoblocuri, s.n. 1. Adj. invar. Care este constituit dintr-o singură piesă, dintr-o singură bucată. 2. S.n. Dispozitiv, aparat sau sistem tehnic format dintr-un singur bloc nedemontabil. – Din fr. monobloc.
MONOBRĂZDAR, monobrăzdare, adj., s.n. (Plug) cu un singur brăzdar. – Mono- + brăzdar.
MONOCAMERAL, -Ă, monocamerali, -e, adj. (Despre sistemul politic şi legislativ din unele state) Cu o singură cameră (III) – Din fr. monocamérale.
MONOCAMERALISM s.n. Sistem politic bazat pe adunarea monocamerală. – Din fr. monocaméralisme.
MONOCARP, -Ă, monocarpi, -e, adj. (Bot.; despre plante) Care înfloreşte şi face fruct o singură dată în timpul vieţii. – Din fr. monocarpe.
MONOCARPELAR, -Ă, monocarpelari, -e, adj. (Bot.; despre flori) Care are gineceul format dintr-o singură carpelă. – Din fr. monocarpellaire.
MONOCELULAR, -Ă, monocelulari, -e, adj. (Despre organisme) Care este format dintr-o singură celulă; unicelular. – Mono- + celular.
MONOCER, monoceri, s.m. Animal (fabulos) cu un singur corn. – Din fr. monocére.
MONOCICLIC, -Ă, monociclici, -ce, adj. (Biol.; despre unele specii) Care prezintă o singură perioadă de înmulţire pe an. – Din fr. monocyclique.
MONOCILINDRIC, -Ă, monocilindrici, -ce, adj. (Despre motoare, compresoare) Cu un singur cilindru. – Din fr. monocylindrique.
MONOCINETIC, -Ă, monocinetici, -ce, adj. (Fiz.; despre fascicule) Care este format din particule cu aceeaşi viteză. – Din fr. monocinétique.
MONOCIP, monocipuri, s.n. (Electron.) Circuit integrat cu schemă electrică la comandă, realizat după o tehnologie de proiectare tipizată. – Din engl. monochip.
MONOCIT, monocite, s.n. Tip de globulă albă, monocelulară, de dimensiuni mari. [Var.: monocítă s.f.] – Din fr. monocyte.

MONOCITĂ s.f. v. monocit.
MONOCITOZĂ, monocitoze, s.f. (Med.) Boală caracterizată prin creşterea monocitelor din sânge. – Din fr. monocytose.
MONOCLAT, -Ă, monoclaţi, -te, adj., s.m. (Bărbat) care poartă monoclu. – Din monoclu.
MONOCLINAL, -Ă, monoclinali, -e, adj., s.n. 1. Adj. (Despre structura geologice cutate) Care aparţine unui singur flanc cutat. 2. S.n. Succesiune de straturi care prezintă aceeaşi înclinare şi acelaşi sens. – Din fr. monoclinal.
MONOCLINIC, -Ă, monoclinici, -ce, adj. (Despre cristale) Care cristalizează în prisme oblice cu baza dreptunghiulară. ** Sistem monoclinic = sistem cristalografic cu simetrie inferioară, în care se încadrează cristalele definite mai sus. – Din fr. monoclinique.
MONOCLORURAT, -Ă, monocloruraţi, -te, adj. (Chim.; despre substanţe, compuşi, molecule) Care are un atom de clor apărut prin clorurare. – După fr. monochloré.
MONOCLU, monocluri, s.n. Lentilă rotundă, concavă sau convexă, care se fixează în orbita unui ochi pentru a corecta un defect de vedere. * P. anal. Pansament făcut la un singur ochi. – Din fr. monocle.
MONOCORD, -Ă, monocorde, adj., s.n. 1. Adj. (Despre instrumente muzicale; adesea substantivat) Care are o singură coardă; care vibrează într-un singur ton. * Fig. (Despre opere literare, artistice) Monoton, inexpresiv. 2. S.n. Străvechi instrument muzical cu o singură coardă. [Pl. şi: (2) monocorduri] – Din fr. monocorde, lat. monochordum, germ. Monochord.
MONOCOTILEDON, -Ă, monocotiledoni, -oane, adj., s.f. (Rar) Monocotiledonat. – Din lat. monocotyledon, fr. monocotylédone.
MONOCOTILEDONAT, -Ă, monocotiledonaţi, -te, adj., s.f. 1. Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are un singur cotiledon; monocotiledon. 2. S.f. (La pl.) Clasă de plante superioare erbacee, rar lemnoase, cu frunze care prezintă nervuri paralele, cu flori compuse din trei sau şase elemente şi cu embrionul alcătuit dintr-un singur cotiledon; (şi la sg.) plantă din această elasă. – Din fr. monocotylédoné.
MONOCRISTAL, monocristale, s.n. Cristal cu atomii şi moleculele dispuse într-o reţea cristalină spaţială neîntreruptă. – Din fr. monocristal.
MONOCROM, -Ă, monocromi, -e, adj. 1. Care are o singură culoare; monocromatic. 2. (Despre picturi) Executat în valorile apropiate ale aceluiaşi ton. * Fig. Plictisitor, uniform, monoton. – Din fr. monochrome.
MONOCROMATIC, -Ă, monocromatici, -ce, adj. Cu o singură culoare, monocrom (1). * (Despre un fascicul de raze) Care este format din radiaţii cu aceeaşi lungime de undă. – Din fr. monochromatique.
MONOCROMATOR, monocromatoare, s.n. Dispozitiv optic care serveşte la separarea radiaţiilor monocromatice dintr-un fascicul complex. * Dispozitiv electromagnetic care serveşte la separarea unui fascicul de particule monocinetice dintr-un fascicul neomogen. – Din fr. monochromateur.
MONOCROMIE, monocromii, s.f. 1. Procedeu de pictură sau de tipar care constă în folosirea unei singure culori; predominare a unei culori într-un tablou. 2. Reproducere într-o singură culoare. – Din fr. monochromie.
MONOCULAR, -Ă, monoculari, -e, adj. 1. (Med.; despre vedere) Care se realizează cu un singur ochi. 2. (Fiz.; despre sisteme optice) Cu un singur ocular. – Din fr. monoculaire.
MONOCULTURĂ, monoculturi, s.f. 1. Sistem de cultivare a aceleiaşi plante mai mulţi ani în şir pe acelaşi teren. 2. Predominare a plantaţiilor de un anumit fel, în cadrul unei ţări, al unei regiuni etc. – Din fr. monoculture.

MONODACTIL, -Ă, monodactili, -e, adj., s.n. (Picior) cu un singur deget; soliped. – Din fr. monodactyle.
MONODIA, monodiez, vb. I. Tranz. A cânta o monodie. [Pr.: -di-a] – Din monodie.
MONODIAT, -Ă, monodiaţi, -te, adj. (Despre opere muzicale) Care este interpretat ca monodie. – V. monodia.
MONODIC, -Ă, monodici, -ce, adj. (Muz.) Care este specific monodiei, de monodie. – Din fr. monodique.
MONODIE, monodii, s.f. Cântec pe o singură voce, solo sau amplificat de un ansamblu la unison sau la octavă. – Din fr. monodie.
MONODIERE, monodieri, s.f. (Muz.) Acţiunea de a monodia. – V. monodia.
MONODRAMĂ, monodrame, s.f. Dramă în care joacă un singur personaj. – Din germ. Monodrama, it. monodramma.
MONOELECTROVALENT, -Ă, monoelectrovalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice) Care are electrovalenţa egală cu unitatea. [Pr.: -no-e-] – Mono- + electrovalent.
MONOFAG, -Ă, monofagi, -ge, adj., s.m. şi f. (Organism) al cărui mod de nutriţie este monofagia. – Din it. monofago.
MONOFAGIE s.f. Mod de nutriţie bazat pe un singur tip de hrană. – Din fr. monophagie.
MONOFAZAT, -Ă, monofazaţi, -te, adj. (Fiz.; despre un circuit electric alternativ) Care este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse având tensiunile în fază; (despre o maşină, o instalaţie) care foloseşte circuitul electric descris mai sus; monofazic. – Din fr. monophasé.
MONOFAZIC, -Ă, monofazici, -ce, adj. (Fiz.) Monofazat. * (Despre substanţe omogene) Care prezintă, la un moment dat, o singură stare de agregare. – Din monofazat.
MONOFAZIE, monofazii, s.f. (Med.) Tulburare de vorbire care se manifestă prin repetarea aceluiaşi sunet, cuvânt etc. – Din engl. monophasia.
MONOFIL, monofile, adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Care este format dintr-o singură petală. – Din fr. monophylle.
MONOFILETIC, -Ă, monofiletici, -ce, adj. (Biol.; despre populaţii) Care descinde dintr-un strămoş comun sau dintr-o singură populaţie. – Din fr. monophylétique.
MONOFIZIT, -Ă, monofiziţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine monofizitismului, privitor la monofizitism. 2. S.m. şi f. Adept al monofizitismului. – Din fr. monophysite.
MONOFIZITISM s.n. Doctrină creştină care susţine uniunea divină şi umană a lui Cristos într-o singură natură. – Monofizit + suf. -ism.
MONOFLOR, -Ă, adj. (Despre miere, polen etc.) Care a fost cules de la o singură specie de floare. – Mono- + flor [al].
MONOFOBIE s.f. Stare patologică în care bolnavul se teme de singurătate. – Din fr. monophobie.
MONOFONĂ, monofone, adj. (Muz.; despre melodie) Care este executat de o singură voce sau de un singur instrument. – Din monofonie (derivat regresiv).
MONOFONEMATIC, -Ă, monofonematici, -ce, adj. (Lingv.; despre grupuri de sunete) Care are valoarea unui singur fonem. – Din fr. monophonématique.
MONOFONIC, -Ă, monofonici, -ce, adj. (Fiz.) De monofonie, al monofoniei. – Din fr. monophonique, engl. monophonie.
MONOFONIE s.f. (Fiz.) Procedeu tehnic de transmitere şi captare a sunetului prin intermediul unui singur canal. – Din fr. monophonie, engl. monophony.

MONOFOTO s.n. Monotip adaptat pentru culegerea prin fotografiere. – Din germ. Monophoto.
MONOFTONG, monoftongi, s.m. Vocală provenită din reducerea unui diftong. – Din fr. monophtongue.
MONOFTONGA, pers. 3 monoftonghează, vb. I. Refl. (Despre diftongi) A se reduce la o singură vocală. – Din fr. monophtonguer.
MONOFTONGARE, monoftongări, s.f. Faptul de a se monoftonga. – V. monoftonga.
MONOFTONGAT, -Ă, monoftongaţi, -te, adj. (Despre diftongi) Care este redus la o singură vocală. – V. monoftonga.
MONOGAM, -Ă, monogami, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f., adj. (Bărbat) căsătorit cu o singură femeie; (femeie) căsătorită cu un singur bărbat. 2. Adj. (Despre căsătorie, familie) Bazat pe monogamie. * (Despre plante) Unisexuat. – Din fr. monogame.
MONOGAMIC, -Ă, monogamici, -ce, adj. Monogam. – Din fr. monogamique.
MONOGAMIE, monogamii, s.f. Formă de căsătorie în care un bărbat are o singură soţie, iar femeia un singur bărbat. * Stare a unei plante monogame. – Din germ. Monogamie, fr. monogamie.
MONOGENETIC, -Ă, monogenetici, -ce, adj. Conform cu monogeneza, de monogeneză. – Mono- + genetic.
MONOGENEZĂ, monogeneze, s.f. (Biol.) Reproducere directă(prin ouă sau prin ovule) cu faze de dezvoltare identice. * P. ext. Punct de plecare unic al unui lucru, al unui fenomen. – Din fr. monogenése.
MONOGENIC, -Ă, monogenici, -ce, adj. (Biol.; despre un caracter) Care este condiţionat de o singură genă sau de o pereche de gene. – Din fr. monogénique.
MONOGENIE s.f. (Biol.) Producere de către o femelă numai de descendenţi masculi sau numai de descendenţi femele. – Din fr. monogénie.
MONOGENISM s.n. Teorie antropologică care consideră că specia umană are origine unică. – Din fr. monogénisme.
MONOGENIST, -Ă, monogenişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al monogenismului. – Din fr. monogéniste.
MONOGENOPATIE, monogenopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiuni condiţionate de o singură mutaţie genetică. – Probabil din fr.
MONOGERMĂ, monogerme, adj. (Bot.; despre seminţe) Cu un singur germen. – Din germ. monogerm.
MONOGRAF, monografi, s.m. Autor al unei monografii. – Din fr. monographe.
MONOGRAFIA, monografiez, vb. I. Tranz. A trata monografic. [Pr.: -fi-a] – Din monografie.
MONOGRAFIC, -Ă, monografici, -ce, adj. Care ţine de monografie, privitor la monografie, propriu monografiei. – Din fr. monographique.
MONOGRAFIE, monografii, s.f. Studiu ştiinţific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat şi multilateral. – Din fr. monographie.
MONOGRAFIST, -Ă, monografişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în realizarea unei monografii; monograf. – Monografie + suf. -ist.
MONOGRAM s.n. v. monogramă.
MONOGRAMĂ, monograme, s.f. Semn scris, gravat sau cusut, format prin alăturarea sau împletirea iniţialelor numelui şi prenumelui unei persoane. [Var.: monográm s.n.] – Din fr. monogramme.
MONOGRANULAR, -Ă, monogranulari, -e, adj. Compus din granule de aceeaşi mărime. – Mono- + granular.

MONOHIBRID, -Ă, monohibrizi, -de, adj., s.m. (Biol.) (Organism) provenit din monohibridare. – Din fr. monohybride.
MONOHIBRIDA, monohibridez, vb. I. Tranz. (Biol.) A încrucişa indivizi care diferă printr-un singur caracter. – Din fr. monohybrider.
MONOHIBRIDARE, monohibridări, s.f. Acţiunea de a monohibrida. – V. monohibrida.
MONOHIBRIDAT, -Ă, monohibridaţi, -te, adj. (Despre specii, indivizi) Care a fost încrucişat cu indivizi care diferă printr-un singur caracter. – V. monohibrida.
MONOHIBRIDISM s.n. (Biol.) Încrucişare între indivizi care diferă printr-un singur caracter; monohibridare. – Din fr. monohybridisme.
MONOHIDRAT, monohidraţi, s.m. (Chim.) Hidrat al unei substanţe solide care conţine o singură moleculă de apă. – Din fr. monohydrate.
MONOIC, -Ă, monoici, -ce, adj. (Despre plante) Care are flori unisexuate, masculine sau feminine, dispuse pe acelaşi individ. – Din fr. monoîque.
MONODEISM s.n. Predominare a unei singure idei în gândire. [Pr.: -no-i-] – Din fr. monoîdéisme.
MONOLINGV, -Ă, monolingvi, -e, adj. (Despre dicţionare, ediţii etc.) Într-o singură limbă; unilingv. – Din fr. monolingue.
MONOLINGVISM s.n. Întrebuinţare a unei singure limbi (cea maternă) de către acelaşi individ sau acelaşi grup social. – Din fr. monolinguisme.
MONOLIT, -Ă, monoliţi, -te, adj. Care este constituit dintr-o singură bucată, dintr-un singur bloc (1). * Fig. Bine închegat, sudat; unitar, omogen; trainic, monolitic. * (Substantivat, n.) Monument format dintr-un singur bloc de piatră. – Din fr. monolithe.
MONOLITIC, -Ă, monolitici, -ce, adj. Privitor la monolit; de monolit. * Fig. Bine închegat, unitar. – Din fr. monolithique.
MONOLITISM s.n. (Rar) Însuşirea de a fi monolitic. – Din fr. monolithisme.
MONOLITIZARE, monolitizări, s.f. Operaţie prin care elemente de construcţie din beton turnate separat se solidarizează pentru a prelua împreună sarcinile exterioare. – Din monolit.
MONOLOG, monoloage, s.n. 1. Scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj, fiind singur pe scenă, îşi exprimă cu glas tare gândurile. * Monolog interior = procedeu literar specific romanului sau nuvelei de analiză psihologică, prin care personajul supune introspecţiei propriile sentimente. * Lucrare dramatică de proporţii reduse, destinată să fie interpretată de către un singur actor. 2. Vorbire neîntreruptă a cuiva, fără a da altuia timp pentru replică; vorbire cu sine însuşi. [Pl. şi: monologuri] – Din fr. monologue.
MONOLOGA, monologhez, vb. I. Intranz. A vorbi singur, a vorbi cu sine însuşi. – Din fr. monologuer.
MONOLOGIC, -Ă, monologici, -ce, adj. (Rar) Care se bazează pe monolog (interior), de monolog. – Din fr. monologique.
MONOM, monoame, s.n. 1. Expresie algebrică în care intervin numai semnele înmulţirii şi ale împărţirii. 2. Fig. Şir, succesiune neîntreruptă (unul după altul). – Din fr. monôme.
MONOMAN, -Ă, monomani, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de monomanie. – Din fr. monomane.
MONOMANIAC, -Ă, monomaniaci, -ce, adj. (Med.; rar) Monoman. [Pr.: -ni-ac] – Din fr. monomaniaque.
MONOMANIE, monomanii, s.f. Stare patologică în care bolnavul este obsedat de un singur gând; idee fixă. – Din fr. monomanie.

MONOMEMBRĂ, monomembre, adj. (Gram.; despre propoziţii) Format dintr-un singur cuvânt. – Mono- + membră.
MONOMER, monomeri, s.m. Substanţă chimică simplă, de obicei organică, cu greutate moleculară mică şi cu caracter instabil, care intră în constituţia unui polimer. – Din fr. monomére.
MONOMETALISM s.n. Sistem monetar bazat pe un singur etalon metalic (aurul sau argintul); teorie care preconizează acest sistem. – Din fr. monométallisme.
MONOMETALIST, -Ă, monometalişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre sisteme monetare, teorii economice) Care se bazează pe monometalism. 2. Adj., s.m. şi f. (Adept) al monometalismului. – Din fr. monométaliste.
MONOMETRU, monometre, s.n. 1. Vers compus dintr-un singur metru. 2. Vers compus din metri de acelaşi fel. – Din fr. monométre.
MONOMORFEMATIC, -Ă, monomorfematici, -ce, adj. (Lingv.) Format dintr-un singur morfem. – Mono- + morfem + suf. -atic.
MONOMOTOR, monomotoare, adj., s.n. (Avion) care este prevăzut cu un singur motor. – Din fr. monomoteur.
MONONUCLEARĂ, mononucleare, s.f. Globulă albă a sângelui cu un singur nucleu. [Pr.: -cle-a-] – Din fr. mononucléaire.
MONONUCLEOZĂ s.f. (În sintagma) Mononucleoză infecţioasă = boală infecţioasă acută, provocată de un virus, frecventă la copii şi la tineri, care se manifestă prin febră şi prin creşterea numărului de limfocite şi de monocite din sânge. [Pr.: -cle-o-] – Din fr. mononucléose.
MONOPETAL, -Ă, monopetali, -e, adj. (Despre flori) Cu o singură petală; (despre plante) care are flori cu o singură petală. – Din fr. monopétale.
MONOPLAN, monoplane, s.n. Avion cu o singură aripă, aşezată transversal şi simetric faţă de fuzelaj. – Din fr. monoplan.
MONOPLASTIDĂ, monoplastide, s.f. Organism viu, format dintr-o singură celulă (plurinucleară sau uninucleară). – Din fr. monoplastide.
MONOPLEGIE, monoplegii, s.f. Paralizie localizată la un singur membru al corpului sau la un singur muşchi. – Din fr. monoplégie.
MONOPLOID, -Ă, monoploizi, -de, adj. (Biol.; despre celule sau organisme vii, adesea substantivat) Al cărui nucleu are un singur set de cromozomi. – Din engl. monoploid.
MONOPODIAL, -Ă, monopodiali, -e, adj. (Bot.; despre ramificaţiile tulpinii) Cu un singur ax principal; monopodic. [Pr.: -di-al] – Din engl. monopodial.
MONOPODIC, -Ă, monopodici, -ce, adj. (Bot.) Monopodial. – Din engl. monopodic.
MONOPODIE, monopodii, s.f. 1. (Lit.) Structură metrică alcătuită dintr-un singur picior. 2. (Med.) Malformaţie congenitală caracterizată prin existenţa unui singur picior. – Din fr. monopodie.
MONOPODIU, monopodii, s.n. Mod de ramificaţie a tulpinii în care axul principal creşte continuu. – Din fr. monopode.
MONOPOL, monopoluri, s.n. 1. Drept exclusiv al cuiva, de obicei al statului, de a dispune de ceva, de a efectua ceva; dominaţie într-un domeniu, într-una sau mai multe ramuri economice. * (Pop.) Rachiu fabricat de o întreprindere care deţine un monopol (1). 2. Privilegiu exclusiv, de drept şi de fapt, pe care îl posedă un individ, o întreprindere sau un organism public de a fabrica, de a vinde sau de a exploata anumite bunuri sau servicii. * Întreprindere mare sau uniune de întreprinderi care concentrează în mâna lor producţia şi desfacerea unor produse importante, cu scopul stabilirii unor preţuri mari şi al obţinerii

unor profituri ridicate. 3. Fig. Drept exclusiv pe care şi-l arogă cineva. – Din germ. Monopol, fr. monopole.
MONOPOLISM s.n. Tendinţă de a organiza economia unei ţări pe bază de monopol; sistem de asociere a marilor întreprinderi pentru a forma monopoluri (2). – Monopol + suf. -ism.
MONOPOLIST, -Ă, monopolişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Organizat pe bază de monopol, privitor la monopol. 2. S.m. şi f. Persoană care deţine un monopol, participant la conducerea unui monopol. – Din fr. monopoliste.
MONOPOLIZA, monopolizez, vb. I. Tranz. 1. A exercita un monopol, a pune stăpânire, cu drept de monopol, pe o ramură de producţie; a supune unui monopol. 2. Fig. A acapara, a-şi aroga drepturi exclusive asupra cuiva sau a ceva; a reţine întreaga atenţie sau interesul cuiva. – Din fr. monopoliser.
MONOPOLIZARE, monopolizări, s.f. Acţiunea de a monopoliza şi rezultatul ei. – V. monopoliza.
MONOPOLIZAT, -Ă, monopolizaţi, -te, adj. Care ţine de regimul monopolurilor, care aparţine monopolurilor sau este supus unui monopol. – V. monopoliza.
MONOPOLIZATOR, -OARE, monopolizatori, -oare, adj. Care monopolizează. – Monopoliza + suf. -tor. Cf. it. monopolizzatore.
MONOPRODUCŢIE, monoproducţii, s.f. Specializare îngustă a unei economii naţionale care se limitează la o singură ramură economică. – Mono- + producţie.
MONOPTER, -Ă, monopteri, -e, adj. (Mai ales despre edificiile circulare) Cu un singur rând de coloane pe care se sprijină acoperişul. – Din fr. monoptére.
MONORAI, monoraiuri, s.n. Monoşină. – Din fr. monorail.
MONOREFRINGENT, -Ă, monorefringenţi, -te, adj. (Fiz.; despre substanţe) Cu monorefringenţă. – Din fr. monoréfringent.
MONOREFRINGENŢĂ s.f. (Fiz.) Proprietate a unei substanţe de a emite o singură rază refractată pentru fiecare rază incidentă. – Din fr. monoréfringence.
MONORIMĂ, monorime, adj. (Despre poezii) Care are aceeaşi rimă la toate versurile. * (Substantivat) Repetare a aceleiaşi rime într-o succesiune de versuri. – Din fr. monorime.
MONOSCOP, monoscoape, s.n. Tub cu fascicul electronic, folosit în televiziune pentru generarea unui semnal de imagine corespunzător unei imagini fixe. – Din fr. monoscope.
MONOSEMANTIC, -Ă, monosemantici, -ce, adj. (Despre cuvinte) Care are un singur sens. – Din fr. monosémantique.
MONOSEMANTISM s.n. (Lingv.) Caracter al cuvintelor monosemantice; monosemie. – Din fr. monosémantisme.
MONOSEMIE s.f. (Lingv.) Monosemantism. – Din fr. monosémie.
MONOSEPAL, -Ă, monosepali, -e, adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură sepală; (despre plante) care are florile cu o singură sepală. – Din fr. monosépale.
MONOSILAB, -Ă, monosilabi, -e, adj., s.n. şi f. (Cuvânt) format dintr-o singură silabă. – Din fr. monosyllabe.
MONOSILABIC, -Ă, monosilabici, -ce, adj. Care are o singură silabă; format din monosilabe. * (Despre limbi) Format (mai ales) din cuvinte cu o singură silabă. – Din fr. monosyllabique.
MONOSPERM, -Ă, monospermi, -e, adj. (Despre fructe) Care are o singură sământă. – Din fr. monosperme.

MONOSTIH, monostihuri, s.n. Poezie sau strofă alcătuită dintr-un singur vers. – Din fr. monostiche.
MONOSTIL, monostiluri, s.n. (Arhit.) Coloană izolată. – Din fr. monostyle.
MONOSTROFĂ, monostrofe, s.f. Poezie formată dintr-o singură strofă. – Mono- + strofă.
MONOŞINĂ, monoşine, s.f. Cale de rulare pentru tracţiune terestră sau suspendată care foloseşte o singură şină; monorai. – Mono- + şină (după fr. monorail).
MONOTEISM s.n. Sistem religios care recunoaşte o singură divinitate. – Din fr. monothéisme.
MONOTEIST, -Ă, monoteişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de monoteism, privitor la monoteism. 2. S.m. şi f. Adept al monoteismului. – Din fr. monothéiste.
MONOTELISM s.n. (Rar) Doctrină religioasă care susţine că Isus Cristos a întruchipat două naturi, una divină şi una umană, dar o singură voinţă, cea divină. – Din fr. monothélisme.
MONOTELIT, monoteliţi, s.m. (Rar) Adept al monotelismului. – Din fr. monothélite.
MONOTEMATIC, -Ă, monotematici, -ce, adj. Cu o singură temă. – Din engl. monothematic.
MONOTIP, -Ă, monotipi, -e, adj., (2) monotipuri, s.n. 1. Adj. (Rar) Făcut după un singur model, de un singur tip. 2. S.n. (Tipogr.) Maşină care culege şi toarnă literele una câte una. – Din fr. monotype.
MONOTIPIST, -Ă, monotipişti, -ste, s.m. şi f. Muncitor care lucrează la monotip (2). – Din it. monotipista.
MONOTON, -Ă, monotoni, -e, adj. (Despre sunete, melodii; adesea adverbial) Care are sau care păstrează mereu acelaşi ton. * Fig. Care indispune, plictiseşte etc. prin lipsa de variaţie sau de varietate; uniform. – Din fr. monotone.
MONOTONIE, monotonii, s.f. Lipsă de varietate în ton; ceea ce este monoton. * Fig. Lipsă de variaţie sau de varietate; uniformitate plictisitoare. – Din fr. monotonie.
MONOTONIZA, monotonizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) face monoton. – Din fr. monotoniser.
MONOTONIZARE, monotonizări, s.f. Faptul de a (se) monotoniza. – V. monotoniza.
MONOTONIZAT, -Ă, monotonizaţi, -te, adj. Care a devenit monoton. – V. monotoniza.
MONOTREM, monotreme, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere primitive, ovipare, cu cioc şi cu corpul acoperit cu păr (sau ţepi), cărora le lipsesc mameloanele; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. ** (Adjectival) Mamifer monotrem. [Var.: monotrémă s.f.] – Din fr. monotréme.
MONOTREMĂ s.f. v. monotrem.
MONOVALENT, -Ă, monovalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice sau radicali chimici) Care are valenţa unu. – Din fr. monovalent.
MONOVERB, monoverbe, s.n. Joc distractiv care constă în a reprezenta un cuvânt prin litere combinate între ele sau prin figuri, sensul acestuia reieşind din poziţia elementelor componente. – Din it. monoverbo.
MONOXID, monoxizi, s.m. (Chim.) Oxid cu un singur atom de oxigen în moleculă. – Din fr. monoxyde.
MONOXIL, -Ă, monoxili, -e, adj., s.n. (Barcă primitivă) făcută dintr-un trunchi de copac scobit. – Din fr. monoxyle.

MONOZAHARIDĂ, monozaharide, s.f. Substanţă din clasa hidraţilor de carbon, care poate fi obţinută prin hidroliza zaharurilor şi care nu se poate desface în zaharide mai simple. – Din fr. monosaccharide.
MONSENIOR, monseniori, s.m. Titlu care se dădea în Occident principilor din familiile domnitoare, cardinalilor şi altor prelaţi; persoană care are unul dintre aceste titluri. – Din fr. monseigneur.
MONSTRU, monştri, s.m. 1. Fiinţă mitologică cu corpul format din părţi ale unor animale diferite sau din unele părţi de om şi altele de animal. 2. Fiinţă care se naşte cu mari anomalii fizice; pocitanie; fig. om cu mari defecte morale, om josnic, crud, denaturat. 3. Namilă, matahală. * Fig. (Adjectival) De proporţii mari, extraordinar, neobişnuit. – Din lat. monstrum, fr. monstre.
MONSTRUOS, -OASĂ, monstruoşi, -oase, adj. 1. Care are un aspect respingător, ieşit din comun, care se abate de la normal, ca un monstru, anormal, cu mari anomalii; urât, oribil, hidos; fig. neestetic, neartistic. * Fig. Îngrozitor, rău, denaturat. 2. Exagerat de mare; enorm, colosal. [Pr.: -stru-os] – Din fr. monstrueux.
MONSTRUOZITATE, monstruozităţi, s.f. Faptul de a fi monstruos; ceea ce este ieşit din comun şi respingător ca aspect, ceea ce este monstruos. * Fig. Ceea ce produce groază, repulsie; grozăvie, cruzime. [Pr.: -stru-o-] – Din fr. monstruosité.
MONŞER s.m. (Franţuzism fam.) Termen familiar cu care o persoană se adresează unui bărbat. – Din fr. mon cher.
MONT, monturi, s.n. Parte care rămâne după amputarea unei mâini sau a unui picior; ciot. * Capăt proeminent al unui os sau al unei articulaţii; spec. proeminenţă patologică a unui os sau a unei articulaţii, îndeosebi la degetul gros de la picior. – Din bont.
MONTA1, montez, vb. I. Tranz. 1. A fixa la locul lor diferite piese ale unui sistem tehnic; a asambla, a îmbina. * A fixa, a amplasa la locul de funcţionare o parte a unui mecanism, a unui obiect. * A fixa pietre preţioase într-o bijuterie. 2. A pregăti reprezentarea unui spectacol artistic, a pune în scenă. 3. Fig. A pune la cale. * A întărâta pe cineva împotriva cuiva; a aţâţa. – Din fr. monter.
MONTA2, pers. 3 montează, vb. I. Tranz. (Despre animale masculine) A efectua o montă, a fecunda. – Din montă.
MONTAJ, montaje, s.n. 1. Montare1; (concr.) ansamblu, sistem rezultat în urma unei montări. 2. Reunire a unor imagini (picturale, grafice, fotografice) independente sau a unora care fac parte dintr-o compoziţie pentru a obţine un ansamblu; (concr.) ansamblu realizat astfel. 3. Fază finală în tehnica de lucru a unui film, care cuprinde selectarea scenelor, stabilirea ordinii şi lungimii definitive a secvenţelor, mixajul cu acompaniamentul sonor etc. în conformitate cu succesiunea indicată de scenariu şi cu viziunea artistică a regizorului. 4. Combinarea într-o ordine succesivă logică şi într-un tot unitar, a scenelor şi a episoadelor caracteristice dintr-o operă literară, dintr-o compoziţie muzicală etc., în vederea unei transmisiuni radiofonice, de televiziune sau pentru un spectacol. Montaj literar. – Din fr. montage.
MONTAN, -Ă, montani, -e, adj. De munte, de la munte, specific muntelui. – Din lat. montanus.
MONTANT, -Ă, montanţi, -te, adj., s.m. 1. Adj. Ridicat în sus, înălţat, înalt. 2. S.m. Bară de lemn sau de metal care se aşază vertical într-o construcţie şi care serveşte ca piesă de susţinere. – Din fr. montant.
MONTARE1, montări, s.f. Acţiunea de a monta1 şi rezultatul.ei. – V. monta1.
MONTARE2, montări, s.f. Montă (1). – V. monta2.

MONTAT, -Ă, montaţi, -te, adj. (Despre piese, instalaţii etc.) Care a fost pus, fixat, îmbinat la locul potrivit. – V. monta.
MONTATOR, -OARE, montatori, -oare, s.m. şi f. Tehnician care montează diferite părţi ale unor obiecte sau aparate; montor. – Monta1 + suf. -tor. Cf. it. montatore.
MONTĂ, monte, s.f. 1. Împreunare a două animale de sex opus în vederea reproducţiei; montare2. 2. Herghelie de armăsari pentru reproducere. – Din fr. monte.
MONTGOLFIER, montgolfiere, s.n. Aerostat primitiv umplut cu aer cald. [Pr.: -fi-er. – Var montgolfiéră s.f.] – Din fr. montgolfiére.
MONTGOLFIERĂ s.f. v. montgolfier.
MONTICUL, monticuli, s.m. 1. (Geol.) Formă de relief cu aspect de movilă; munte mic, colină. 2. (Anat.) Mică proeminenţă. [Var.: montículă s:f.] – Din fr. monticule, lat. monticula.
MONTICULĂ s.f. v. monticul.
MONTMORILLONIT, montmorillonite, s.n. Alumosilicat natural de magneziu, aluminiu şi fier, din grupa mineralelor argiloase, moale, gras, absorbant, de culoare albă, folosit la purificarea diferitelor soluţii, în industria textilă, a cauciucului, cosmetică, alimentară etc. [Pr.: -ri-lo-] – Din fr. montmorillonite.
MONTOR, -OARE, montori, -oare, s.m. şi f. Montator. – Din fr. monteur.
MONTURĂ, monturi, s.f. Piesă sau parte a unui sistem tehnic în care se montează o altă piesă a acestuia. * Spec. Mod de fixare a pietrelor preţioase într-o bijuterie; garnitură de metal care fixează o piatră preţioasă într-o bijuterie sau care adăposteşte mecanismul unui ceasornic. – Din germ. Montur, fr. monture.
MONŢIAN, -Ă, monţieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Primul etaj al eocenului inferior, caracterizat prin faună de gasteropode, lamelibranhiate şi foraminifere. 2. Adj. Care aparţine monţianului (1), privitor la monţian; din monţian. [Pr.: -ţi-an] – Din fr. montien, germ. Montien, engl. Montian.
MONUMENT, monumente, s.n. 1. Operă de sculptură sau de arhitectură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalităţi remarcabile; p. ext. construcţie arhitectonică de proporţii mari sau de o deosebită valoare. * Fig. Orice operă, document istoric sau creaţie culturală de însemnătate naţională sau internaţională. 2. (În sintagma) Monument al naturii = plantă, animal, formaţie naturală, teritoriu etc. de mare însemnătate ştiinţifică sau estetică, considerate bunuri ale întregului popor, ocrotite prin lege şi conservate pentru posteritate. – Din fr. monument, lat. monumentum.
MONUMENTAL, -Ă, monumentali, -e, adj. Care aparţine monumentelor, privitor la monumente; p. ext. grandios, măreţ, impunător prin proporţiile sale. * Fig. Remarcabil. – Din lat. monumentalis, fr. monumental, it. monumentale.
MONUMENTALISM s.n. Calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreţie, monumentalitate. – Monumental + suf. -ism.
MONUMENTALIST, -Ă, monumentalişti, -ste, s.m. şi f. Autor de lucrări monumentale. – Monumental + suf. -ist.
MONUMENTALITATE s.f. Însuşirea de a fi monumental; calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreţie. – Din fr. monumentalité.
MONUMENTALIZA, monumentalizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A da sau a căpăta un caracter grandios, măreţ. – Din fr. monumentaliser.
MONUMENTALIZARE, monumentalizări, s.f. Acţiunea de a monumentaliza şi rezultatul ei. – V. monumentaliza.

MOPS, (1) mopşi, s.m., (2) mopsuri, s.n. 1. S.m. Câine de statură mică, cu capul mare, pătrat, cu botul turtit, cu părul scurt şi neted; buldog. * Epitet dat unei persoane cu nasul turtit. 2. S.n. Cleşte cu fălci curbate folosit la strângerea ţevilor, a vanelor etc. în cadrul operaţiilor de montare. – Din germ. Mops.
MOR interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă mormăitul ursului. – Onomatopee.
MORACEE, moracee, s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, rareori erbacee, cu frunze alterne, întregi sau lobate, cu flori dispuse în inflorescenţe şi fructe nucule, achene sau drupe, reunite într-un fruct compus; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. moracées.
MORAL, -Ă, morali, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Care aparţine moralei, conduitei admise şi practicate într-o societate, care se referă la morală; etic; care este conform cu morala; cinstit, bun; moralicesc. * Care conţine o învăţătură; moralizator. 2. Care aparţine psihicului, spiritului, intelectului, care se referă la psihic, spirit sau intelect; spiritual, intelectual. II. S.n. 1. Ansamblul facultăţilor sufleteşti şi spirituale. 2. Stare afectivă, dispoziţie sufletească temporară care priveşte puterea, dorinţa, fermitatea de a suporta pericolele, oboseala, dificultăţile. * Curaj, tărie sufletească. ** Expr. A ridica moralul (cuiva) = a îmbărbăta (pe cineva). A(-i) scădea (cuiva) moralul = a (se) demoraliza, a (se) descuraja. – Din lat. moralis, -e, fr. moral.
MORALĂ, morale, s.f. 1. Ansamblul normelor de convieţuire, de comportare a oamenilor unii faţă de alţii şi faţă de colectivitate şi a căror încălcare nu este sancţionată de lege, ci de opinia publică; etică. * Comportare (lăudabilă); moravuri. 2. Disciplină ştiinţifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate; (concr.) carte care cuprinde aceste norme; etică. 3. (Fam.) Dojană, mustrare. * Concluzie moralizatoare cuprinsă într-o scriere, mai ales într-o fabulă; învăţătură. – Din lat. moralis, fr. morale.
MORALICESC, -EASCĂ, moraliceşti, adj. (Înv.) Moral (I 1). – Moral + suf. -icesc.
MORALICEŞTE adv. 1. Moralmente. 2. (Înv.) După regulile moralei. – Moral + suf. -iceşte.
MORALISM s.n. (Rar) Predominare a moralei într-o doctrină (filozofică). – Din fr. moralisme.
MORALIST, -Ă, moralişti, -ste, s.m. şi f. 1. Filozof, gânditor, scriitor etc. care se preocupă de probleme de morală. 2. (Fam.; peior.) Persoană căreia îi place să dea sfaturi cicălitoare, să dojenească mereu. – Din fr. moraliste.
MORALITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este moral (I 1); natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivităţi din punct de vedere moral. * Comportare, conduită, moravuri în conformitate cu principiile morale; cinste, bună purtare. – Din lat. moralitas, -atis, fr. moralité.
MORALIZA, moralizez, vb. I. Tranz. 1. A da cuiva învăţături morale. 2. (Fam.) A face cuiva morală; a mustra, a dojeni. – Din fr. moraliser.
MORALIZANT, -Ă, moralizanţi, -te, adj. (Rar) Moralizator. – Din fr. moralisant.
MORALIZARE, moralizări, s.f. Acţiunea de a moraliza şi rezultatul ei. – V. moraliza.
MORALIZATOR, -OARE, moralizatori, -oare, adj. Care contribuie la crearea unei atmosfere morale, la răspândirea moralei, care dă învăţături morale, care moralizează pe cineva; educativ. * (Şi substantivat; peior.) Care propovăduieşte principiile morale cu ostentaţie. – Din fr. moralisateur.
MORALMENTE adv. Din punctul de vedere al moralei (1), sub raport moral (I 1); moraliceşte. – Din fr. moralement, it. moralmente.

MORAR, morari, s.m. 1. Proprietar sau conducător al unei mori; muncitor într-o moară. * Muncitor într-o întreprindere în care se macină diferite materii. 2. Gândac cu aripile lucioase, brune sau negre, care trăieşte prin mori; gândac de făină (Tenebrio molitor). – Moară + suf. -ar.
MORATORIU, -IE, moratorii, s.n., adj. 1. S.n. Amânare pe o anumită perioadă a plăţii datoriilor unui debitor, acordată de o instanţă judecătorească înainte sau după ajungerea lui în stare de faliment; amânare a plăţii datoriilor publice şi particulare scadente, stabilită prin lege, pe un anumit timp. 2. Adj. Care ţine de moratoriu (1), privitor la un moratoriu; care acordă un termen de plată (amânat). ** Dobânzi moratorii = dobânzile pe care urmează să le plătească cineva de la data acordării moratoriului până la achitarea datoriilor. Daune moratorii = despăgubiri care se acordă creditorului în caz de întârziere de plată a unei obligaţii şi care se calculează din momentul trimiterii somaţiei. – Din it. moratorio, lat. moratorium, germ. Moratorium.
MORAV, -Ă, moravi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Moraviei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Moraviei sau moravilor (1), privitor la Moravia sau la moravi. – Din fr. morave. Cf. n. pr. Moravia.
MORAVURI s.n. pl. Totalitatea obiceiurilor şi deprinderilor unui popor, ale unui grup social sau ale unei persoane; conduită morală, moralitate. ** Bunele moravuri = decenţă în comportare. – Din năravuri (refăcut după lat. mos, moris).
MORĂ, more, s.f. (În prozodia latină) Timp necesar pentru pronunţarea unei silabe scurte. – Din lat. mora.
MORĂRAŞ, morăraşi, s.m. Diminutiv al lui morar; morărel. – Morar + suf. -aş.
MORĂREASĂ, morărese, s.f. Morăriţă. – Morar + suf. -easă.
MORĂREL, morărei, s.m. Morăraş. – Morar + suf. -el.
MORĂRESC, -EASCĂ, morăreşti, adj. Care aparţine morii sau morarului, privitor la moară sau la morar, caracteristic morii sau morarului. – Morar + suf. -esc.
MORĂRI, morăresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A practica meseria de morar, a fi morar. – Din morar.
MORĂRIE s.f. (Rar) Morărit (1). – Morar + suf. -ie.
MORĂRIT s.n. 1. Meseria morarului; morărie. 2. Operaţie de măcinare a cerealelor (sau a altor materiale). * Ramură industrială care se ocupă cu prelucrarea prin zdrobire şi mărunţire a boabelor de cereale, producând făină, crupe, griş, orez decorticat etc. 3. Impozit care se plătea odinioară în ţările româneşti pe mori. – V. morări.
MORĂRIŢĂ, morăriţe, s.f. 1. Soţie de morar; stăpâna unei mori; morăreasă. 2. (La sg. art.; reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Morar + suf. -iţă.
MORB, morburi, s.n. (Livr.) Boală. ** Morbul lui Pott = tuberculoză osoasă localizată la coloana vertebrală. – Din lat. morbus.
MORBID, -Ă, morbizi, -de, adj. Care indică o stare bolnăvicioasă sau rezultă dintr-o astfel de stare; nesănătos (din punct de vedere fizic sau moral). – Din lat. morbidus, fr. morbide.
MORBIDEŢĂ s.f. v. morbideţe.
MORBIDEŢE s.f. (Livr.) Rafinament bolnăvicios, moliciune, sensibilitate excesivă; lipsă de vitalitate, de energie. * Delicateţe şi moliciune reflectate în creaţii artistice (mai ales plastice). [Var.: morbidéţă s.f.] – Din it. morbidezza, fr. morbidesse.

MORBIDITATE s.f. 1. Faptul de a fi bolnav. 2. Caracterul a ceea ce este morbid; predispoziţie spre îmbolnăvire. 3. Raportul dintre numărul bolnavilor şi întreaga populaţie dintr-un loc dat într-o anumită perioadă de timp. – Din fr. morbidité.
MORBOS, -OASĂ, morboşi, -oase, adj. (Rar) Bolnav; bolnăvicios. – Din lat. morbosus.
MORCOV, morcovi, s.m. 1. Plantă leguminoasă din familia umbeliferelor, cu rădăcina groasă în formă de con, de culoare galbenă-roşiatică şi cu gust dulce, folosită în alimentaţie (Daucus carota sativa). ** Morcov sălbatic (sau de câmp) sau morcovul câmpului = ruşinea-fetei (Daucus carota). 2. (Arg. şi fam.) Fiecare dintre bornele fixate pe marginile unei şosele. – Din bg. morkov.
MORCOVEANCĂ, morcovence, s.f. Plantă erbacee cu frunze lucitoare, cu flori albe dispuse în umbele şi cu fructe ovale, care creşte în regiunile muntoase (Pleurospermum austriacum). – Morcov + suf. -eancă.
MORCOVEL, morcovei, s.m. Diminutiv al lui morcov. – Morcov + suf. -el.
MORCOVIU, -IE, morcovii, adj. (Rar) De culoarea morcovului; roşcat, portocaliu. – Morcov + suf. -iu.
MORDACE adj. invar. (Livr.) Muşcător (2). – Din lat. mordacis.
MORDACITATE s.f. (Livr.) Caracter muşcător, ironic, caustic (al unui cuvânt, al unui comentariu etc.). – Din lat. mordacitas, -atis, fr. mordacité.
MORDANSARE s.f. Tratament cu substanţe chimice speciale, aplicat fibrelor textile în scopul fixării pe ele a coloranţilor fără afinitate sau cu afinitate foarte mică pentru fibra respectivă. – Cf. fr. mordançage, mordancer.
MORDANT, -Ă, mordanţi, -te, adj., s.m. 1. Adj. (Rar; despre note muzicale) Care se execută printr-un mic ornament melodic, un fel de tril neterminat. 2. S.m. Substanţă chimică care fixează coloranţii pe fibrele textile. [Var.: mordént s.m.] – Din fr. mordant.
MORDENT s.m. v. mordant.
MORENĂ, morene, s.f. Grămadă de pietriş, nisip, sfărâmături de stânci şi argilă, transportată de gheţari în alunecarea lor sau depusă de gheţari dispăruţi. – Din fr. moraine.
MORENDO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Micşorând treptat intensitatea sunetului până la dispariţia lui totală. [Pr.: -rén-] – Cuv. it.
MORENIC, -Ă, morenici, -ce, adj. (Geogr.) De morenă. – Din fr. morainique.
MORESC, -EASCĂ, moreşti, adj., s.f. 1. Adj. (Înv.) Maur. 2. S.f. (Muz.) Dans maur cu ritm vioi. – Din fr. moresque, it. moresco.
MORFEM, morfeme, s.n. (Gram.) Element morfologic (afix, accent; desinenţă, alternanţă fonetică, cuvânt auxiliar etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte şi forme flexionare; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvântului cu un sens determinat (lexical sau gramatical). – Din fr. morphéme.
MORFEMATIC, -Ă, morfematici, -ce, adj. Care ţine de morfem, privitor la morfem. – Morfem + suf. -atic.
MORFINĂ s.f. Substanţă alcaloidă extrasă din opiu, întrebuinţată drept calmant, narcotic sau stupefiant; morfiu. – Din fr. morphine.
MORFINISM s.n. Intoxicaţie provocată de folosirea excesivă a morfinei. – Din fr. morphinisme.
MORFINOMAN, -Ă, morfinomani, -e, s.m. şi f. Persoană care foloseşte în mod obişnuit morfină, care suferă de morfinomanie. – Din fr. morphinomane.
MORFINOMANIE s.f. Toxicomanie care constă în introducerea repetată în organism, prin injecţii, a unor doze din ce în ce mai mari de morfină. – Din fr. morphinomanie.

MORFIU s.n. (Reg.) Morfină. [Pr.: -fi-u] – Din germ. Morphium.
MORFOFIZIOLOGIC, -Ă, morfofiziologici, -ce, adj. Care ţine de morfofiziologie, privitor la morfofiziologie, care se referă la structura şi la funcţia unui organism sau a unui organ. [Pr.: -zi-o-] – Din morfofiziologie.
MORFOFIZIOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea raportului dintre structura celulelor, a ţesuturilor sau a organelor şi funcţiile lor. [Pr.: -zi-o-] – Morfo [logie] + fiziologie.
MORFOGEN, -Ă, morfogeni, -e, adj. (Biol.; rar) Morfogenetic (1). – Din fr. morphogéne.
MORFOGENETIC, -Ă, morfogenetici, -ce, adj. 1. (Biol.) De morfogeneză (1); (rar) morfogen. 2. (Geol.) Care contribuie la crearea formelor de relief. – Din fr. morphogénétique
MORFOGENEZĂ s.f. 1. Proces de formare a structurilor morfologice ale organismelor. 2. Ramură a geomorfologiei care studiază originea formelor de relief; morfogenie. – Din fr. morphogenése.
MORFOGENIE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu studiul originii formelor de relief. – Din fr. morphogénie.
MORFOGNOZIE s.f. (Med.) Identificare a formei obiectelor numai prin pipăit. – Din fr. morphognosie.
MORFOLEALĂ, morfoleli, s.f. Acţiunea de a morfoli şi rezultatul ei. – Morfoli + suf. -eală.
MORFOLI, morfolesc, vb. IV. Tranz. 1. A mesteca un aliment cu gingiile, în lipsa dinţilor; a molfăi; p. ext. a mânca încet, cu greutate, fără poftă, a mesteca alene; a morfologi. ** Expr. A morfoli vorbele = a vorbi nedesluşit, a îngăima, a bolborosi. * A învârti între dinţi, a roade un lucru necomestibil. 2. P. anal. A suci şi a răsuci un lucru pe toate părţile; a frământa, a mototoli. * Fig. A degrada, a întina, a terfeli, a deteriora, a strica. – Formaţie onomatopeică.
MORFOLIT, -Ă, morfoliţi, -te, adj. 1. (Despre vorbe) Îngăimat, nedesluşit. 2. (Despre obiecte) Terfelit, stricat. – V. morfoli.
MORFOLOGI, morfologesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A morfoli (1). – Cf. morfoli.
MORFOLOGIC, -Ă, morfologici, -ce, adj. 1. Privitor la structura organismelor plantelor şi animalelor şi la structura solului (terestru). 2. (Lingv.) Care priveşte studiul părţilor de vorbire şi flexiunea lor, care ţine de morfologie (2), privitor la morfologie. – Din fr. morfologique.
MORFOLOGIE s.f. 1. Complex de discipline ale ştiinţelor naturii care studiază forma exterioară şi structura internă a organismelor plantelor şi animalelor. 2. Parte a structurii gramaticale constituită din totalitatea regulilor de modificare a formei cuvintelor în diferitele lor întrebuinţări; parte a gramaticii care se ocupă cu studiul acestor reguli. – Din fr. morphologie.
MORFONEM, morfoneme, s.n. (Lingv.) Fonem care intră în alternanţe morfologice. – Din fr. morphonéme.
MORFONOLOGIC, -Ă, morfonologici, -ce, adj. (Lingv.) De morfonologie. – Din fr. morphonologique.
MORFONOLOGIE s.f. Disciplină lingvistică având ca obiect studierea utilizării în morfologie a mijloacelor fonologice ale unei limbi. – Din fr. morphonologie.
MORFOPATOLOG, -Ă, morfopatologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în morfopatologie. – Din morfopatologie (derivat regresiv).
MORFOPATOLOGIE s.f. (Biol.) Ramură a morfologiei (1) care studiază forma şi structurile diferitelor organe în condiţii patologice. – Din fr. morphopathologie.

MORGANA adj. (În sintagma) Fata morgana = fenomen optic din regiunile tropicale, care face ca obiectele aflate la orizont sau dincolo de el să apară multiplicate sau răsturnate, ca într-o apă; apa morţilor. – Din it. [fata] morgana.
MORGANATICĂ, morganatice, adj. (În sintagmele) Căsătorie morganatică = căsătorie între un bărbat dintr-o familie domnitoare şi o femeie de rang social inferior. Soţie morganatică = soţie care a contractat o căsătorie morganatică şi care nu beneficiază de toate drepturile acordate soţului. – Din fr. morganatique, lat. morganaticus.
MORGANISM s.n. (Biol.) Teorie potrivit căreia cromozomii constituie baza materială a eredităţii. – Din germ. Morganismus.
MORGANIST, -Ă, morganişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al morganismului. – Din germ. Morganist.
MORGĂ1, morgi, s.f. Clădire special amenajată în care se depun cadavrele neidentificate şi unde se fac autopsii în cazul când este necesar să se constate cauza morţii. * Sală specială într-un spital unde se depun morţii până la înmormântare. – Din fr. morgue.
MORGĂ2, morgi, s.f. (Livr.) Atitudine afectată şi dispreţuitoare; aroganţă, trufie, îngâmfare. – Din fr. morgue.
MORIA s.f. invar. Tulburare psihică manifestată printr-o stare de euforie, bună dispoziţie exagerată şi tendinţa de a face glume. [Pr.: -ri-a] – Din ngr. moría.
MORION, (1) morioane, s.n. 1. Coif metalic cu marginea răsfrântă şi cu o creastă înălţată pe calotă, utilizat în sec. XVI. 2. Varietate de cuarţ de culoare neagră sau brună, utilizată ca piatră semipreţioasă la confecţionarea unor bijuterii. [Pr.: -ri-on] – Din fr. morion.
MORISCI s.m. pl. Populaţie maură din Peninsula Iberică, convertită cu forţa la catolicism la mijlocul sec. XVI, persecutată şi după creştinare şi expulzată din Spania. – Din sp. morisco, fr. morisque.
MORIŞCĂ, morişti, s.f. 1. Maşină mică de vânturat grâne. 2. Râşniţă cu care se macină pesmet, cafea, piper etc. 3. Moară mică pură în mişcare de vânt, de apă sau cu mâna. 4. Jucărie care înfăţişează aripile sau roata unei mori de vânt; jucărie care se învârteşte în mână şi produce un sunet caracteristic (folosită şi pentru a speria păsările din semănături). ** Morişcă de vânt = obiect de ornament, imitând aripile unei mori de vânt, pus pe acoperişul caselor, care, la bătaia vântului, se roteşte în direcţia acestuia. 5. (În sintagma) Morişcă hidrometrică (sau hidraulică) = instrument format dintr-un rotor, cu una sau cu mai multe palete, care se roteşte sub acţiunea curentului de apă şi serveşte la măsurarea vitezei unui curs de apă. – Moară + suf. -işcă.
MORMAN, mormane, s.n. Îngrămădire de obiecte de acelaşi fel; cantitate (mare) dintr-un material strâns la un loc; grămadă, maldăr. – Et. nec.
MORMĂI, mórmăi, vb. IV. Intranz. 1. (Despre urşi) A scoate sunete scurte şi joase, caracteristice speciei; a mormorosi. * P. ext. (Despre alte animale) A scoate sunete groase asemănătoare cu ale ursului. 2. Fig. (Despre oameni) A vorbi nedesluşit, pe un ton coborât sau nazal, de obicei cu intenţia de a manifesta o nemulţumire; a bombăni, a mârâi. ** Loc. adv. Pe mormăite = mormăind (pentru a-şi arăta nemulţumirea); cu nemulţumire, fără plăcere, cârtind. [Prez. ind. şi: mormăiesc. – Var.: (reg.) mornăí vb. IV] – Mor + m [or] + suf. -ăi.
MORMĂIALĂ, mormăieli, s.f. Mormăit1. [Pr.: -mă-ia-] – Mormăi + suf. -eală.
MORMĂIRE, mormăiri, s.f. Acţiunea de a mormăi şi rezultatul ei. – V. mormăi.
MORMĂIT1, mormăituri, s.n. Faptul de a mormăi; mormăială, mormăitură; sunete caracteristice pe care le scoate ursul sau, p. ext., alte animale. *

Rostire nedesluşită, pe ton coborât, a cuvintelor (arătând nemulţumire). – V. mormăi.
MORMĂIT2, -Ă, mormăiţi, -te, adj. (Despre cuvinte, sunete) Rostit încet şi nedesluşit; îngăimat. [Var.: momăít, -ă adj.] – V. mormăi.
MOMĂITURĂ, mormăituri, s.f. (Rar) Mormăit1. [Pr.: -mă-i-] – Mormăi + suf. -tură.
MORMÂNT, morminte, s.n. Groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedaţi; loc special amenajat unde este înmormântat cineva. ** Expr. A duce (pe cineva) la mormânt sau a băga (pe cineva) în mormânt = a pricinui moartea cuiva; p. ext. a necăji, a chinui foarte mult (pe cineva). A intra în mormânt = a muri. * Monument funerar; cavou. [Pl. şi: mormânturi] – Lat. monumentum.
MORMÂNTA, mormântez, vb. I. Tranz. (Reg.) A înmormânta. – Din mormânt.
MORMÂNTAL, -Ă, mormântali, -e, adj. (Livr.) 1. De mormânt. ** Tăcere (sau linişte) mormântală = tăcere (sau linişte) deplină, absolută. 2. De înmormântare, funebru. – Mormânt + suf. -al.
MORMÂNTARE, mormântări, s.f. (Reg.) Înmormântare. – V. mormânta.
MORMOLOC, mormoloci, s.m. 1. Larvă cu coadă a batracienilor în prima fază de dezvoltare, având branhii în loc de plămâni. 2. Fig. (Fam.) Om molatic, lipsit de energie, încet în mişcări. * Epitet glumeţ dat copiilor mici. – Din scr. mrmoljak.
MORMON, -Ă, mormoni, -e, s.m. şi f. Membru al unei secte creştine din Statele Unite ale Americii, care iniţial practica poligamia. – Din fr. mormon.
MORMONISM s.n. Doctrina religioasă a mormonilor. – Din fr. mormonisme.
MORMOROSI, mormorosesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A mormăi (1). – Probabil contaminare între mormăi şi bolborosi.
MORNĂI vb. IV v. mormăi.
MORNĂIT, -Ă adj. v. mormăit2.
MOROAICĂ, moroaice, s.f. (În superstiţii) Strigoaică. – Moroi + suf. -oaică.
MOROCĂNEALĂ, morocăneli, s.f. (Reg.) Acţiunea de a morocăni; mustrare, cicăleală. – Morocăni + suf. -eală.
MOROCĂNI, morocănesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa pe cineva mereu; a mustra, a cicăli. – Cf. magh. morog.
MOROCĂNOS, -OASĂ, morocănoşi, -oase, adj. (Despre oameni) Ursuz, posomorât, tăcut, posac; (despre înfăţişarea, manifestările oamenilor) care trădează, exprimă o proastă dispoziţie sufletească. – Morocăni + suf. -os.
MOROI, moroi, s.m. (În superstiţii) Strigoi, vârcolac, pricolici. – Cf. sl. mora.
MORON s.m. v. morun.
MORONAŞ s.m. v. morunaş.
MOROŞAN, -Ă, moroşeni, -e, s.m. şi f. (Reg.) Maramureşean. – Cf. maramureşean.
MORSĂ, morse, s.f. Mamifer carnivor din mările polare, lung de 3-4 metri, gros şi greoi, cu membre scurte în formă de lopeţi, cu caninii superiori foarte dezvoltaţi; vacă-de-mare (Odobaenus rosmarus). – Din fr. morse.
MORSE subst. invar. (Şi în sintagma alfabetMorse) Cod telegrafic în care literele alfabetului sunt reprezentate prin puncte şi linii. * (De obicei în sintagmele aparat sau telegraf Morse) Aparat cu care se transmit semnale telegrafice cu acest cod. – Din fr. morse.
MORT, MOARTĂ, morţi, -moarte, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. (Despre fiinţe) Care nu mai trăieşte, care a murit. ** Expr. A se face mort în păpuşoi = a se face că nu ştie nimic, a simula nevinovăţia, a face pe prostul. (substantivat) A face pe mortul în păpuşoi = a se face că nu ştie nimic, a simula nevinovăţia, a face pe

prostul. A o lăsa moartă (în păpuşoi) = a lăsa o chestiune încurcată, a renunţa la ceva. A fi mort fără (sau după) cineva sau ceva = a nu putea trăi fără cineva sau ceva, a fi îndrăgostit de cineva sau de ceva; a ţine mult la cineva sau la ceva. A fi mai mult mort (decât viu) = a fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.). Nici mort sau mort-tăiat = (în construcţii negative) cu nici un preţ, sub nici un motiv, în nici un caz. Mort-copt = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat; vrând-nevrând, cu chiu cu vai. A umbla (sau a se ţine) mort după... = a) a lupta, a se zbate pentru a obţine ceva; b) a-şi manifesta dragostea faţă de cineva străduindu-se să fie mereu în preajma lui. A fi beat mort (sau mort de beat) = a fi foarte beat. * Limbă moartă = limbă care a încetat să fie învăţată ca limbă maternă. Inventar mort = totalitatea uneltelor, a maşinilor, a mijloacelor de transport care aparţin unei gospodării sau unei întreprinderi. Timp mort = lipsă de activitate a forţelor de muncă sau a maşinilor; întrerupere neprevăzută a muncii. Unghi mort = loc de pe traiectoria unei arme de foc pe care nu-l poate atinge proiectilul. Punct mort = poziţie a unui mecanism bielă-manivelă care corespunde momentului când biela şi manivela au axele în prelungire sau suprapuse. (Expr.) A ajunge la un (sau într-un) punct mort = a ajunge la un impas, în imposibilitate de a găsi o soluţie. Linie moartă = linie de cale ferată care serveşte numai pentru garare. (Expr.) A fi (sau a se afla, a trece) pe linie moartă = a nu mai juca un rol de seamă, a fi înlăturat dintr-un post de răspundere. Fier mort = fier de calitate inferioară. * (Fam.; despre aparate, motoare etc.) Care nu mai funcţionează. 2. (Despre părţi ale corpului) Cu funcţiile vitale pierdute; paralizat, înţepenit. ** (Pop.) Carne (sau piele) moartă = carne sau piele care se formează deasupra rănilor şi prin care nu trec ramificaţiile nervoase. 3. (Despre plante) Uscat, veşted. 4. Fig. (Despre lucruri) Fără viaţă, neînsufleţit; nemişcat, încremenit. * Lipsit de zgomot, de activitate, de viaţă; liniştit. * (Despre culori, nuanţe) Fără strălucire; şters. II. S.m. şi f. Persoană care a murit, defunct, decedat; trupul neînsufleţit al unei persoane aşezat în coşciug sau înmormântat. ** Expr. Mortul de la groapă nu se mai întoarce, se spune despre un lucru pierdut definitiv, despre ceva care nu mai poate fi îndreptat. Apa morţilor = fata morgana. A scula (sau a trezi, a deştepta) şi morţii (sau din morţi), se spune despre zgomote sau surse de zgomote foarte intense şi stridente. A umbla (sau a merge) ca după mort = a merge foarte încet. Ca la mort = (în legătură cu verbe ca "a se aduna '', "a veni") în număr (foarte) mare. – Lat. mortuus.
MORTAL, -Ă, mortali, -e, adj. 1. Care provoacă moartea, aducător de moarte; ucigător. ** Salt mortal = figură acrobatică foarte periculoasă, constând dintr-o mişcare de rotire totală a corpului în aer. 2. Specific unui mort (II), ca de mort. 3. (Arg.) Extraordinar, nemaipomenit (de bun, de frumos etc.). – Din lat. mortalis, it. mortale.
MORTALITATE s.f. Indice rezultat din raportarea numărului de decese dintr-o populaţie, într-o anumită perioadă, la totalul populaţiei respective, pe un anumit teritoriu. ** Mortalitate infantilă = frecvenţa deceselor în primul an de viaţă la o mie de copii născuţi vii. – Din fr. mortalité, lat. mortalitas, -atis.
MORTAR, mortare, s.n. Material de construcţie constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc., care se foloseşte ca element de legătură între materiale de construcţie solide. – Din lat. mortarium.
MORTĂCIUNE, mortăciuni, s.f. Stârv, hoit, leş de animale şi de păsări; p. ext. cadavru. * Fig. Fiinţă foarte slabă, lipsită de energie şi de sănătate. – Lat. morticina.
MORTEZA, mortezez, vb. I. Tranz. A prelucra un metal prin aşchiere cu ajutorul unei morteze. – Din fr. mortaiser.

MORTEZARE, mortezări, s.f. Acţiunea de a morteza şi rezultatul ei. – V. morteza.
MORTEZAT s.n. Mortezare. – V. morteza.
MORTEZĂ, morteze, s.f. Maşină de prelucrare prin aşchiere a suprafeţelor metalice cu profil complex, cu ajutorul unor cuţite speciale. – Din fr. mortaise.
MORTEZOR, -OARE, mortezori, -oare, s.m. şi f. Lucrător la morteză. – Din fr. mortaiseur.
MORTIER, mortiere, s.n. (Mil.) Gură de foc de calibru mare sau mijlociu, cu ţeavă scurtă şi cu traiectoria de curbură mare, cu care se trage asupra obiectivelor din spatele unor obstacole. [Pr.: -ti-er. – Var.: mortiéră s.f.] – Din fr. mortier.
MORTIERĂ s.f. v. mortier.
MORTIFIANT, -Ă, mortifianţi, -te, adj. (Franţuzism) Chinuitor. [Pr : -fi-ant] – Din fr. mortifiant.
MORTIFICA, mortific, vb. I. Tranz. A supune la chinuri fizice sau morale; a tortura. – După fr. mortifier.
MORTIFICARE, mortificări, s.f. Acţiunea de a mortifica şi rezultatul ei; chinuire, torturare. – V. mortifica.
MORTIFICAT, -Ă, mortificaţi, -te, adj. 1. (Despre ţesuturi organice) Care nu mai este viu; mort, distrus; necrozat, cangrenat. 2. (Rar) Torturat, chinuit. – V. mortifica.
MORTIFICAŢIE, mortificaţii, s.f. 1. Distrugere a unui ţesut organic; necrozare. 2. (Rar) Chinuire, torturare; fig. (la pl.) neplăceri, vexaţiuni. – Din fr. mortification.
MORTINATALITATE s.f. Indice rezultat din raportul dintre numărul de copii născuţi morţi şi numărul total al copiilor născuţi vii, într-o anumită perioadă, pe un anumit teritoriu. – Din fr. mortinatalité.
MORTUAR, -Ă, mortuari, -e, adj. Care ţine de mort (II), de moarte sau de înmormântare, privitor la mort, la moarte sau la înmormântare; funerar, funebru. [Pr.: -tu-ar] – Din fr. mortuaire, lat. mortuarius.
MORŢEŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca la mort (II), ca după mort. – Mort + suf. -eşte.
MORŢIŞ adv. Cu orice preţ, cu încăpăţânare, cu insistenţă. – Moarte + suf. -iş.
MORŢIU adv. (Reg.; în expr.) A urla a morţiu = a urla lung şi trist (ca o prevestire de moarte). – Moarte + suf. -iu.
MORUĂ, morue, s.f. Peşte din mările arctice din al cărui ficat se extrage untura de peşte; cod2 (Gadus morrhua). – Din fr. morue.
MORULĂ, morule, s.f. Primul stadiu în dezvoltarea embrionară a metazoarelor, în timpul căruia embrionul capătă aspectul de mură. – Din fr. morula.
MORUN, moruni, s.m. Specie de peşte din familia sturionilor, cu corpul masiv, gros, ajungând până la lungimea de 4 m, cu capul mic, cu botul triunghiular, apreciat pentru carnea şi icrele lui negre (Huso huso). [Var.: morón s.m.] – Din bg. moruna.
MORUNAŞ, morunaşi, s.m. Diminutiv al lui morun. * Peşte teleostean de ape dulci, asemănător cu crapul, de culoare cenuşie-albăstrie, cu botul prelung (Vimba vimba). [Var.: moronáş s.m.] – Morun + suf. -aş.
MORVĂ, morve, s.f. Boală contagioasă la cai sau la alte animale, caracterizată prin ulceraţii pe mucoasa nazală, pe piele şi pe alte organe, şi care se poate transmite şi la om, fiind mortală; răpciugă. – Din fr. morve.
MORVOS, -OASĂ, morvoşi, -oase, adj. Bolnav de morvă; răpciugos. – Din fr. morveux.

MOSAFIR, -Ă s.m. şi f. v. musafir.
MOSC, (1) moşti, s.m., (2) moscuri, s.n. 1. S.m. Mamifer rumegător de mărimea unei căprioare, lipsit de coarne, cu caninii superiori foarte lungi, originar din Asia (Moschus moschiferus). 2. S.n. Substanţă cu miros pătrunzător şi plăcut, secretată de masculul moscului (1), care se foloseşte în industria parfumurilor, în cosmetică şi în medicină. ** Mosc sintetic = substanţă chimică sintetică, al cărei miros imită pe cel al moscului natural. – Din ngr. móskos.
MOSCAL s.m. v. muscal2.
MOSCAT, -Ă, moscaţi, -te, adj. Cu miros de mosc; parfumat cu mosc. ** Bou moscat = mamifer răspândit în Groenlanda şi în regiunile arctice ale Americii, intermediar între oi şi vitele cornute, asemănător cu boul, cu corpul acoperit cu păr des şi lung a cărui carne miroase a mosc (2) (Ovibos moschatus). – Mosc + suf. -at.
MOSCĂLESC, -EASCĂ adj. v. muscălesc.
MOSCĂLEŞTE adv. v. muscăleşte.
MOSCHEE, moschei, s.f. Templu de cult mahomedan. [Pl. şi: moschee] – Din fr. mosquée.
MOSCHICESC, -EASCĂ, moschiceşti, adj. (Înv.) Rusesc; moscovit. – Mosc (înv. "Moscova'') + suf. -icesc.
MOSCOVIT, -Ă, moscoviţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Moscovei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Moscovei sau moscoviţilor (1), privitor la Moscova sau la moscoviţi; p. ext. rusesc. – Din fr. moscovite.
MOSLIM, moslimi, s.m. (Înv.) Mahomedan. [Var.: muslím s.m.] – Din tc. müslim.
MOSOR, mosoare, s.n. Piesă cilindrică de lemn, de metal sau de material plastic, cu capetele în formă de discuri, pe care se înfăşoară aţă, fire de mătase, sârmă etc.; p. ext. piesa împreună cu firele înfăşurate pe ea. – Din tc. masura, scr. mosur.
MOSORA, mosorez, vb. I. Tranz. (Tehn.) A bobina. – Din mosor.
MOSORARE, mosorări, s.f. (Tehn.) Bobinare. – V. mosora.
MOSORAT, -Ă, mosoraţi, -te, adj. (Tehn.) Bobinat. – V. mosora.
MOSOREL, mosorele, s.n. Diminutiv al lui mosor. – Mosor + suf. -el.
MOSTRĂ, mostre, s.f. 1. Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-o marfă, dintr-un material etc., după care se pot aprecia anumite însuşiri ale acestora; probă, eşantion. * Model. ** Târg de mostre = târg la care un stat sau diverse întreprinderi îşi expun mostre (1) pentru reclamă şi pentru informarea cumpărătorilor. 2. Fig. Exemplu, pildă. [Var.: (reg.) mústră s.f.] – Din ngr. móstra.
MOŞ, moşi, s.m. I. 1. Bărbat (mai) în vârstă; unchiaş, moşneag; p. restr. apelativ cu care cineva mai tânăr se adresează unui bărbat mai în vârstă. ** Moş Martin = ursul. (rar) Moş Ursilă = ursul. ** Expr. A-i veni moş Ene pe la gene = a i se face somn, a începe să moţăie. 2. (Înv, şi reg.) Bunic; (mai ales la pl.) ascendent (mai îndepărtat), înaintaş, strămoş. * Expr. De când cu moş Adam = din vremurile de demult. Din (sau de la) moşi-strămoşi = moştenit de la strămoşi, păstrat din generaţie în generaţie; de demult, din vremuri străvechi. A spune (sau a înşira, a îndruga) moşi pe groşi (sau moşi păroşi) = a îndruga nimicuri, a spune vorbe fără temei, minciuni, a povesti lucruri fanteziste. La moşii cei verzi = niciodată, la paştile cailor. De când cu moşii verzi (sau roşii) = de foarte multă vreme. * (Reg.) Unchi. 3. Personaj mascat, reprezentând un bătrân, care însoţeşte brezaia sau care apare în diferite

creaţii dramatice populare; moşneag. 4. (Pop.; la pl.; de obicei art.) Fiinţe imaginare despre care se crede că ar alunga iarna; fiecare dintre cele nouă zile din luna martie care urmează după zilele babelor. 5. (La pl.; în tradiţiile populare) Nume dat mai multor sărbători religioase în care se fac slujbe şi pomeni pentru morţi. * Bâlci tradiţional organizat în sâmbăta dinaintea Rusaliilor; p. ext. târg care se ţine în diverse localităţi şi unde, pe un anumit loc, sunt amenajate şi organizate o serie de distracţii publice. ** Expr. A se strânge (sau a se aduna) lumea ca la moşi = a se aduna lume multă pentru a vedea ceva neobişnuit. II. Partea cu cârlig a unei copci. * Disc al unei capse, care se îmbucă în celălalt disc. – Din moaşă (derivat regresiv).
MOŞCONDI, moşcondesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A moşmoni (2). – Cf. moşcoti, mosmondi.
MOŞCOTI, moşcotesc, vb. IV. (Reg.) 1. Intranz. A dibui, a pipăi. 2. Refl. A se învârti de colo până colo, fără rost. – Cf. moşmoli.
MOŞI, moşesc, vb. IV. 1. Tranz. A da ajutorut necesar unei femei la naştere; a da nou-născutului primele îngrijiri, a-i tăia buricul. 2. Intranz. şi refl. (Fam.) A lucra încet, a se trudi mult la un lucru, a se căzni (fără succes); a se mocăi, a se mocoşi. – Din moaşă.
MOŞIC, moşici, s.m. (Fam.; folosit mai ales ca apelativ) Moşuleţ. – Moş + suf. -ic.
MOŞICĂ, moşici, s.f. Diminutiv al lui moaşă. * Bunică; p. ext. femeie bătrână, băbuţă. – Moaşă + suf. -ică.
MOŞIE, moşii, s.f. 1. Mare proprietate (funciară) dobândită de cineva (prin cumpărare, donaţie etc.); proprietate (mare) de pământ cultivabil. * (Înv. şi pop.) Avere moştenită; p. gener. orice bun moştenit. * (Fam.) Lucru de care cineva poate dispune cum vrea. 2. (Înv.) Pământ strămoşesc; patrie. – Moş + suf. -ie.
MOŞIER, moşieri, s.m. Mare proprietar funciar; latifundiar. [Pr.: -şi-er] – Moşie + suf. -ar.
MOŞIEREASĂ, moşierese, s.f. Mare proprietară funciară; soţie de moşier; moşieriţă. [Pr.: -şi-e-] – Moşier + suf. -easă.
MOŞIERESC, -EASCĂ, moşiereşti, adj. Care aparţine moşierului sau moşierimii, privitor la moşier sau la moşierime. [Pr.: -şi-e-] – Moşier + suf. -esc.
MOŞIERIME s.f. Categorie socială formată din marii proprietari funciari. [Pr.: -şi-e-] – Moşier + suf. -ime.
MOŞIERIŢĂ, moşieriţe, s.f. Moşiereasă. [Pr.: -şi-e-] – Moşier + suf. -iţă.
MOŞINOI s.n. v. muşuroi1.
MOŞIOARĂ, moşioare, s.f. Diminutiv al lui moşie. [Pr.: -şi-oa-] – Moşie + suf. -oară.
MOŞIRE, moşiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a moşi (1); moşit. – V. moşi.
MOŞIROI s.n. v. muşuroi1.
MOŞIT, moşituri, s.n. Faptul de a moşi; ocupaţia, îndeletnicirea de moaşă. – V. moşi.
MOŞMOANĂ1, moşmoane, s.f. Fructul comestibil al moşmonului, aproape sferic, moale, suculent şi cu gust dulce-acrişor. – Din tc. muşmula.
MOŞMOANĂ2, moşmoane, s.f. 1. (La pl.; în superstiţii) Vrăji, descântece, farmece; p. ext. obiecte folosite în astfel de practici. 2. Epitet pentru un om moale, nehotărât, molâu. – Din moşmoni (derivat regresiv).
MOŞMOLI vb. IV v. moşmoni.

MOŞMON, moşmoni, s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze eliptice, cu flori mari, albe şi cu fructe comestibile (Mespilus germanica). – Din moşmoană (derivat regresiv).
MOŞMONDI, moşmondesc, vb. IV. Intranz. A lucra încet, neîndemânatic, a migăli la ceva. – Cf. moşmon.
MOŞMONDIT, -Ă, moşmondiţi, -te, adj. (Despre lucruri) Făcut la nimereală, fără îndemânare. * (Adesea substantivat) Care lucrează încet, fără spor; neîndemânatic, mocăit, mocoşit. – V. moşmondi.
MOŞMONI, moşmonesc, vb.·IV. 1. Intranz., refl. * A face mişcări încete şi greoaie. * A lucra încet, neîndemânatic şi fără spor; a se mocăi, a se mocoşi. 2. Intranz., tranz. * A face ceva cu mişcări neprecise, a-şi face de lucru; a moşcondi. 3. Intranz. * A căuta, a dibui; a adulmeca. [Var.: moşmolí vb. IV] – Et. nec.
MOŞNEAG, moşnegi, s.m. 1. Bărbat în vârstă; moş. 2. Unul dintre personajele jocului popular numit capra, brezaia sau turca, reprezentând un bărbat bătrân; moş. – Cf. moş.
MOŞNEAN, moşneni, s.m. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească) Ţăran liber, posesor în devălmăşie al unei proprietăţi de pământ moştenite de la un străbun comun; moştean, răzeş. 2. (Înv.) Moştenitor, succesor. 3. (Înv. şi reg.) Băştinaş. – Cf. moştean.
MOŞNEGĂRIE, moşnegării, s.f. 1. (Cu sens colectiv) Mulţime de moşnegi. 2. Epitet batjocoritor pentru un moşneag (1). – Moşneag + suf. -ărie.
MOŞNEGEL, moşnegei, s.m. Moşneguţ. – Moşneag + suf. -el.
MOŞNEGESC, -EASCĂ, moşnegeşti, adj. De moşneag (1), specific moşnegilor. – Moşneag + suf. -esc.
MOŞNEGEŞTE adv. În felul moşnegilor, ca moşnegii, bătrâneşte; p. ext. domol, încet. – Moşneag + suf. -eşte.
MOŞNEGUŢ, moşneguţi, s.m. Diminutiv al lui moşneag (1); moşnegel. – Moşneag + suf. -uţ.
MOŞNENESC, -EASCĂ, moşneneşti, adj. (În orânduirea feudală, în Ţara Românească) Care aparţine moşnenilor (1), privitor la moşneni, de moşnean; răzeşesc, moştenesc. – Moşnean + suf. -esc.
MOŞOROI s.n. v. muşuroi1.
MOŞTEAN, moşteni, s.m. (Înv. şi reg.) Moşnean (1). – Cf. moşnean.
MOŞTENESC, -EASCĂ, moşteneşti, adj. (Înv. şi reg.) De moştean; moşnenesc, răzeşesc. – Moştean + suf. -esc.
MOŞTENI, moştenesc, vb. IV. Tranz. 1. A primi un bun pe cale de succesiune, a dobândi prin testament. * A deveni succesorul, moştenitorul cuiva. * P. ext. A deţine pe cale ereditară o însuşire, o caracteristică etc. 2. P. gener. A obţine, a dobândi. – Din moştean.
MOŞTENIRE, moşteniri, s.f. Faptul de a moşteni. 1. Drept de succesiune; (concr.) totalitatea bunurilor materiale rămase de la o persoană decedată şi intrate în posesiunea altcuiva; p. restr. bun obţinut prin drept succesoral. 2. Fig. Patrimoniu cultural, bunuri morale, intelectuale, artistice care se transmit de la o generaţie la alta. * P. ext. Caracter fizic, însuşiri care se transmit ereditar. – V. moşteni.
MOŞTENIT, -Ă, moşteniţi, -te, adj. Rămas de la înaintaşi; dobândit prin moştenire; ereditar. – V. moşteni.
MOŞTENITOR, -OARE, moştenitori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care moşteneşte bunuri materiale sau care devine, prin succesiune, beneficiarul unui drept; persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate; succesor, urmaş. ** (Şi adjectival) Prinţ moştenitor sau moştenitorul tronului

= prinţ care urmează să se urce pe tron după moartea suveranului. 2. Fiu, copil (în raport cu părinţii săi). – Moşteni + suf. -tor.
MOŞULEŢ, moşuleţi, s.m. Diminutiv al lui moş (I 1); moşic, moşulică. – Moş + suf. -uleţ.
MOŞULICĂ, moşulici, s.m. (Fam.; folosit adesea ca apelativ) Moşuleţ. – Moş + suf. -ulică.
MOŞUROI s.n. v. muşuroi1.
MOTAN, motani, s.m. Masculul pisicii; cotoi, motoc, pisoi. * Epitet dat unei persoane tăcute, ascunse, ipocrite, care nu-şi exteriorizează gândurile sau sentimentele. – Et. nec.
MOTĂNAŞ, motănaşi, s.m. Diminutiv al lui motan; motănel. – Motan + suf. -aş.
MOTĂNEL, motănei, s.m. Motănaş. – Motan + suf. -el.
MOTĂNIME s.f. (Cu sens colectiv) Mulţime de motani; neamul motanilor. – Motan + suf. -ime.
MOTEL, moteluri, s.n. Hotel situat în afara oraşelor, pe un (important) itinerar turistic, special amenajat pentru cazarea călătorilor şi parcarea vehiculelor lor pentru o perioadă scurtă de timp. – Din fr., engl. motel.
MOTELIER, -Ă, motelieri, -e, adj. De motel, specific motelului. [Pr.: -li-er] – Motel + suf. -ier (după hotelier).
MOTET, motete, s.n. Compoziţie muzicală polifonică, în care fiecare voce îşi are melodia sa, uneori şi text propriu. – Din fr. motet.
MOTILITATE, motilităţi, s.f. (Fiziol.) Proprietate a unor organe cu musculatura netedă de a efectua mişcări de contracţie şi de relaxare; motricitate. – Din fr. motilité.
MOTIV, motive, s.n. I. Cauza, raţiunea, pricina unei acţiuni; imboldul care împinge la o acţiune sau care determină o acţiune, mobil. ** Loc. adv. Fără motiv = nejustificat. ** Loc. conj. Pentru motivul că... = fiindcă, deoarece. * Pretext. ** Loc. conj. Pe motiv că... = pretextând că..., aducând argumentul că... ** Expr. A da cuiva motiv să... = a provoca pe cineva să..., a da cuiva pretext să... II. 1. Cel mai mic element constitutiv al unei piese muzicale, din dezvoltarea căruia ia naştere tema muzicală; temă, melodie, intonaţie. 2. Element pictural sau sculptural fundamental, folosit într-o compoziţie decorativă sau arhitecturală. 3. Idee fundamentală sau temă principală a unei opere literare. – Din fr. motif, it. motivo, germ. Motiv.
MOTIVA, motivez, vb. I. Tranz. A arăta motivele unui fapt, ale unei atitudine, ale unei acţiuni; a aduce explicaţii, argumente în favoarea unei acţiuni, a unei hotărâri; a justifica. * Spec. (Despre elevi, studenţi) A prezenta o motivare (scrisă) pentru justificarea absenţelor de la cursuri. * A îndreptăţi o acţiune, un gest etc. – Din fr. motiver.
MOTIVABIL, -Ă, motivabili, -e, adj. Care poate fi motivat. – Motiva + suf. -bil.
MOTIVARE, motivări, s.f. Acţiunea de a motiva şi rezultatul ei; justificare. * Spec. Bilet prin care se justifică absenţele unui elev sau ale unui student de la cursuri. – V. motiva.
MOTIVAT, -Ă, motivaţi, -te, adj. 1. Care se justifică printr-un motiv. 2. (Psih.) Care se produce în vederea unui scop. – V. motiva.
MOTIVAŢIE, motivaţii, s.f. Totalitatea motivelor sau mobilurilor (conştiente sau nu) care determină pe cineva să efectueze o anumită acţiune sau să tindă spre anumite scopuri. – Din fr. motivation.
MOTIVAŢIONAL, -Ă, motivaţionali, -e, adj. Care serveşte de motivaţie; cu motivaţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. motivational.
MOTO1- Element de compunere care înseamnă "pus în mişcare cu ajutorul unui motor", "echipat cu un motor" şi care serveşte la formarea unor

substantive şi a unor adjective. ** (Folosit independent) Mijloace moto. – Din fr. moto÷.
MOTO2, motouri, s.n. Citat luat, de obicei, dintr-o operă consacrată sau semnată de un autor celebru, pus la începutul unei lucrări, a unui capitol etc. cu scopul de a releva ideea fundamentală a scrierii respective. – Din it. motto, germ. Motto.
MOTOAŞCĂ, motoaşte, s.f. (Reg.) Boccea mică, legăturică făcută dintr-o basma cu capetele înnodate, în care se ţin sau se transportă obiecte mărunte. – Din ucr. motočka.
MOTOBAL s.n. Joc sportiv de echipe, în care mingea este lovită de sportivi de pe motocicletă sau cu motocicleta şi introdusă în poarta adversarului. – Din fr. motoball.
MOTOBLINDAT, motoblindate, s.n. Autovehicul blindat care se mişcă pe pneuri sau pe şenile, dotat cu armament şi folosit pe câmpul de luptă. – Moto1- + blindat.
MOTOC, motoci, s.m. (Reg.) Motan. – Cf. motan.
MOTOCEL, motocei, s.m. Ghemuleţ; canaf, ciucure. – Motoc + suf. -el.
MOTOCICLETĂ, motociclete, s.f. Vehicul cu două roţi în linie sau cu trei roţi în triunghi isoscel, montate pe un cadru, cu motor cu ardere internă, construit pentru una sau două persoane. – Din fr. motocyclette.
MOTOCICLISM s.n. Ramură sportivă care se practică pe motociclete (cu două sau cu trei roţi) împărţite în clase după capacitatea cilindrică. – Din fr. motocyclisme.
MOTOCICLIST, -Ă, motociclişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care conduce o motocicletă; sportiv care practică motociclismul. 2. Adj. Care aparţine motocicliştilor (1) sau motociclismului, privitor la motociclişti sau la motociclism; care foloseşte motocicleta. – Din fr. motocycliste.
MOTOCICLU, motocicluri, s.n. 1. Autovehicul cu trei roţi (mai rar, cu două) care are ghidonul fixat pe roata directoare din faţă. 2. (Înv.) Motocicletă. – Din fr. motocycle.
MOTOCOMPRESOR, motocompresoare, s.n. Agregat constituit dintr-un compresor şi un motor cu benzină sau electric, montate pe un cadru cu una sau cu două osii, folosit pe şantiere şi în ateliere pentru producerea aerului comprimat. – Din fr. motocompresseur, rus. motokompresor.
MOTOCOSITOARE, motocositori, s.f. Cositoare mecanică. – Moto1- + cositoare.
MOTOCROS, motocrosuri, s.n. Cursă de motociclism care se desfăşoară pe teren accidentat şi în care plecările se dau de obicei în grup, pe clase, după capacitatea cilindrică a motocicletei. ** Motocros nautic = cursă care se desfăşoară pe apă, cu ambarcaţii speciale, pe trasee în circuit sau în linie dreaptă; motonautică. – Din fr. moto-cross.
MOTOCROSIST, motocrosişti, s.m. Sportiv specializat în cursele de motocros. – Motocros + suf. -ist.
MOTOCULTURĂ, motoculturi, s.f. Agricultură mecanizată. – Din fr. motoculture.
MOTODROM, motodromuri, s.n. Teren special amenajat pentru exerciţii de conducere auto şi curse; autodrom. – Moto1- + [aero] drom.
MOTOFLETE, motofleţi, s.m. (Reg.) Om neîndemânatic, moale, prost, nătâng. - Cf. mototol, nătăflete.
MOTOFREZĂ, motofreze, s.f. Maşină agricolă echipată cu motor şi un disc cu cuţite care pregăteşte pământul pentru cultură. – Moto1- + freză.
MOTOFURGONET s.n. v. motofurgonetă.

MOTOFURGONETĂ, motofurgonete, s.f. Furgonetă autopropulsată; autofurgonetă. [Var.: motofurgonét s.n.] – Moto1- + furgonetă.
MOTOLOG, -OAGĂ, motologi, -oage, s.m. şi f. (Reg.) Om greoi la minte; tont, prost. – Cf. mototol.
MOTOMECANIZARE, motomecanizări, s.f. Mecanizare făcută cu ajutorul motoarelor. – Moto1- + mecanizare. Cf. fr. motomécaniser.
MOTOMECANIZAT, -Ă, motomecanizaţi, -te, adj. Prevăzut cu mijloace proprii de tracţiune auto. – Moto1- + mecanizat. Cf. it. motomeccanizzato.
MOTOMITRALIERĂ, motomitraliere, s.f. Autovehicul special, armat cu una sau cu mai multe mitraliere. [Pr.: -li-e-] – Moto1- + mitralieră.
MOTONAUTICĂ s.f. Motocros nautic. [Pr.: -na-u-] – Din fr. motonautique.
MOTONAVĂ, motonave, s.f. Navă pusă în mişcare de o elice, de roţi cu zbaturi etc., antrenate de unul sau de mai multe motoare cu ardere internă. – Moto1- + navă. Cf. it. motonave.
MOTOPLANOR, motoplanoare, s.n. Planor cu motor auxiliar. – Din fr. motoplaneur.
MOTOPLUG, motopluguri, s.n. Plug mecanic pus în mişcare de un tractor sau formând un ansamblu cu acesta. – Moto1- + plug.
MOTOPOMPĂ, motopompe, s.f. Agregat constituit dintr-o pompă şi un motor (cu benzină sau electric), montate pe un şasiu comun, folosit în grădinărie, la stingerea incendiilor etc. – Din fr. motopompe, rus. motopompa.
MOTOPROPULSOR, motopropulsoare, s.n. Agregat compus dintr-un motor cu ardere internă sau o turbină cu gaz, cuplat cu o elice propulsată sau portantă. – Din fr. motopropulseur.
MOTOR, -OARE, motori, -oare, s.n., adj. I. S.n. Maşină de forţă care transformă o formă de energie oarecare în energie mecanică (pentru acţionarea altei maşini, a unui vehicul etc.). (În sintagmele) Motor cu plasmă = motor cu reacţie în care agentul motor este constituit dintr-un gaz ionizat aflat în stare de plasmă. Motor fotonic = motor cu reacţie la care agentul motor îl constituie fotonii. Motor ionic = motor cu reacţie în care agentul motor este constituit din particule încărcate cu aceeaşi sarcină electrică (ioni pozitive) accelerate prin mari diferenţe de potenţial. Motor nuclear = motor acţionat cu ajutorul energiei nucleare obţinute prin fisiune. (În compusul) Motor-rachetă = sistem de propulsie folosit în atmosfera rarefiată sau în spaţiul cosmic, la care combustibilul este un amestec de carburant şi comburant. Motor eolian. Motor electric. Motor hidraulic. Motor pneumatic. Motor cu ardere internă. II. Adj. 1. Care pune ceva în mişcare, care produce o mişcare, care comandă o mişcare; motoriu. 2. Fig. Care stimulează, declanşează o acţiune. * (Substantivat, n.) Factor, agent care dă impuls unei acţiuni; stimul, imbold. – Din fr. moteur, lat. motor, germ. Motor.
MOTORAŞ, motoraşe, s.n. Diminutiv al lui motor(I); motor mic, de mică putere. – Motor + suf. -aş.
MOTOREACTOR, motoreactoare, s.n. Agregat folosit pentru propulsia avioanelor, format dintr-un motor cu ardere internă şi un compresor. [Pr.: -re-ac-] – Din fr. motoréacteur.
MOTORETĂ, motorete, s.f. Motocicletă uşoară, pusă în mişcare de un motor cu putere mică şi prevăzută cu pedale pentru acţionarea auxiliară cu picioarele. – Din fr. motorette.
MOTORETIST, -Ă, motoretişti, -ste, s.m. şi f. Conducător de motoretă. – Motoretă + suf. -ist.
MOTORINĂ, motorine, s.f. Lichid vâscos obţinut prin distilarea petrolului, a gudroanelor cărbunilor de pământ sau a unor produse sintetice, folosit drept

combustibil la anumite motoare sau ca materie primă în industria chimică. – Din germ. Motorin.
MOTORIST, -Ă, motorişti, -ste, s.m. şi f. (Rar) Specialist în mecanică; persoană care face, repară sau asigură întreţinerea utilajelor, a maşinilor, a aparatelor; mecanic. – Din rus. motorist.
MOTORIU, -IE, motorii, adj. (Rar) Motor (II). – Din lat. motorius.
MOTORIZA, motorizez, vb. I. Tranz. A înzestra cu motor, cu tracţiune mecanică; a înlocui tracţiunea animală prin tracţiune mecanică. – Din fr. motoriser.
MOTORIZARE, motorizări, s.f. Acţiunea de a motoriza şi rezultatul ei. – V. motoriza.
MOTORIZAT, -Ă, motorizaţi, -te, adj. Care utilizează tracţiune mecanică; echipat cu motor. * (Substantivat, n. pl.) Unitate militară care foloseşte mijloace mecanizate de luptă, în special tancuri. – V. motoriza.
MOTOSCUTER, motoscutere, s.n. Scuter cu dubiţă folosit în transportul comercial. – Din fr. motoscooter, engl. motor scooter.
MOTOTOL, -OALĂ, mototoli, -oale, s.n., adj. 1. S.n. Obiect făcut cocoloş; ghem, ghemotoc. ** Expr. A face (pe cineva) mototol = a doborî (pe cineva) la pământ, a lăsa nemişcat, inert. A se face mototol = a se strânge, a se ghemui (de durere etc.). 2. Adj. (Adesea substantivat) Încet la lucru, bleg, moale; nătâng, prost. – Din mototoli (derivat regresiv).
MOTOTOLI, mototolesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face mototol, a (se) strânge ghem, a (se) ghemui. * A (se) şifona, a (se) cocoloşi; a (se) boţi. – Probabil formaţie onomatopeică.
MOTOTOLIRE, mototoliri, s.f. Acţiunea de a (se) mototoli şi rezultatul ei. – V. mototoli.
MOTOTOLIT, -Ă, mototoliţi, -te, adj. Făcut mototol (1), strâns ghem; ghemuit; înghesuit. * Şifonat, boţit. – V. mototoli.
MOTOTRICICLETĂ, mototriciclete, s.f. Vehicul folosit mai ales pentru transportul mărfurilor, având roata din faţă directoare şi cele două roţi din spate motoare. – Moto1- + tricicletă.
MOTRICE adj. invar. (În sintagma) Forţă motrice = forţă care produce o mişcare, forţă care comandă o mişcare. [Acc. şi: mótrice] – Din fr. motrice.
MOTRICITATE s.f. Capacitate a activităţii nervoase superioare de a trece rapid de la un proces de excitaţie la altul, de la un anumit stereotip dinamic la altul; p. ext. motilitate. – Din fr. motricité.
MOTROŞI, motroşesc, vb. IV. Tranz. şi intranz. (Reg.) A căuta, a scotoci; a trebălui. – Et. nec. Cf. mătrăşi.
MOTROŞIRE, motroşiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a motroşi. – V. motroşi.
MOŢ1, moţuri, s.n. 1. Şuviţă de păr (mai lung şi mai des) din frunte sau din creştetul capului (la oameni şi la animale). ** Expr. (Fam.) (A fi) cu moţ (în frunte) sau mai cu moţ = (a se socoti) cu vază, mai deosebit, mai iscusit, mai grozav. A spune lucrurile cu moţ = a exagera, a înflori ceva. Moţ şi el, se spune când cineva intervine (nechemat) într-o discuţie. A lua (pe cineva) de moţ = a trage de păr. * Şuviţă de păr legată cu o panglică; p. ext. panglica cu care se leagă această şuviţă. * (Mai ales la plural, în forma "moaţe") Şuviţă de păr răsucită pe un şiret, o hârtie etc., pentru a se încreţi; p. ext. şiret, hârtie etc., folosite în acest scop; bigudiu. 2. Smoc de pene de pe capul unor păsări. 3. Panaş, ciucure confecţionat din diferite materiale, care se atârnă la fes, scufie, căciuliţă etc. 4. Pielea roşie-albăstruie de pe capul curcanului, care atârnă în jos; creastă. ** Compus: moţul-curcanului = plantă erbacee mare cu flori roşii, roz sau albe în formă de spice care atârnă în jos (Polygonum

orientale). moţul-curcanului = plantă erbacee cu flori roşii, mici, aşezate în spice lungi, care atârnă ca o coadă (Amaranthus caudatus). 5. Nume dat unor inflorescenţe. 6. (Reg.) Plantă acvatică cu flori verzui, unite în spic, care ies la suprafaţa apei (Potamogeton perfoliatus). 7. Partea superioară ascuţită, prelungită sau bulbucată, a unor lucruri; vârf. [Pl. şi: moaţe] – Et. nec.
MOŢ2, MOAŢĂ, moţi, moaţe, s.m. şi f. Român din Munţii Apuseni; moţogan. – Cf. moţ1.
MOŢA, moţez, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) aranja moţul1 (1); p. ext. a (se) găti, a (se) împodobi; a se împopoţona. – Din moţ1.
MOŢARE, moţări, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) moţa şi rezultatul ei. – V. moţa.
MOŢAT, -Ă, moţaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni şi animale) Care poartă moţ1 (1) cu moţ. * Fig. Care caută să iasă în evidenţă, care se crede superior; îndrăzneţ, cu gura mare. 2. Cu vârf ascuţit, ţuguiat. – V. moţa.
MOŢĂI, mótăi, vb. IV. Intranz. 1. A aţipi şezând; a dormi uşor şi intermitent; a picoti, a dormita. 2. A da din cap (în semn de afirmaţie, de salut, de mustrare). [Prez. ind. şi: moţăiesc] – Moţ1 + suf. -ăi.
MOŢĂIALĂ, moţăieli, s.f. Faptul de a moţăi; moţăit, moţăitură. – Moţăi + suf. -eală.
MOŢĂIT, moţăituri, s.n. Moţăială. – V. moţăi.
MOŢĂITURĂ, moţăituri, s.f. Moţăială. [Pr.: -ţă-i-] – Moţăi + suf. -tură.
MOŢESC, -EASCĂ, moţeşti, adj. Care aparţine Ţării Moţilor sau moţilor2, privitor la Ţara Moţilor sau la moţi2, caracteristic moţilor2. – Moţ2 + suf. -esc.
MOŢIONAL, -Ă, moţionali, -e, adj. (Gram.; despre sufixe) Care serveşte la moţiune (2); (despre derivate) format cu un astfel de sufix. [Pr.: -ţi-o-] – Moţiune + suf. -al.
MOŢIUNE, moţiuni, s.f. 1. Hotărâre a unei adunări, aprobată prin vot, prin care aceasta îşi exprimă atitudinea, doleanţele sau revendicările în anumite probleme majore. 2. Procedeu de formare a substantivelor feminine de la cele masculine sau a celor masculine de la feminine prin adăugarea unui sufix, pentru a exprima deosebirea de sex la oameni şi la animale. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. motion, lat. motio, -onis.
MOŢOGAN, -Ă, moţogani, -e, s.m. şi f. (Reg.) Moţ2. – Din moţ2.
MOŢOGANCĂ, moţogance, s.f. (Reg.) Româncă din Munţii Apuseni; moaţă. – Moţogan + suf. -că.
MOŢPAN, moţpani, s.m. (Reg.) 1. (Ir.) Domn; boier. 2. Bărbat uşuratic, berbant, ştrengar; om de nimic. – Din pol. miscipan, mospan.
MOŢPANCĂ, moţpance, s.f. (Reg.; ir.) Doamnă, boieroaică. – Moţpan + suf. -că.
MOŢPĂNOI, moţpănoi, s.m. (Reg.; ir.) Augmentativ al lui moţpan. – Moţpan + suf. -oi.
MOV adj. invar. s.n. 1. Adj. invar. Care are culoarea violet-deschisă a florilor de stânjenel. 2. S.n. invar. Culoarea mov (I). – Din fr. mauve.
MOVILĂ, movile, s.f. 1. Ridicătură de pământ naturală, mai mică şi mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podişuri joase. 2. Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere aminte pentru un mort etc. 3. Grămadă de obiecte (de acelaşi fel); morman, maldăr. – Din sl. mogyla.
MOVILI, movilesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A aşeza grămadă, în formă de movilă. – V. movilă.
MOVILIRE, moviliri, s.f. Acţiunea de a movili şi rezultatul ei. – V. movili.
MOVILIT, -Ă, moviliţi, -te, adj. (Reg.) Aşezat, clădit în formă de movilă. – V. movili.

MOVILIŢĂ, moviliţe, s.f. Diminutiv al lui movilă; moviluţă. – Movilă + suf. -iţă.
MOVILOI, moviloaie, s.n. (Rar) Augmentativ al lui movilă. – Movilă + suf. -oi.
MOVILUŢĂ, moviluţe, s.f. (Reg.) Moviliţă. – Movilă + suf. -uţă.
MOVIOLĂ, moviole, s.f. Aparat de proiecţie pentru montajul filmului sonor. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. moviola.
MOZAIC1, mozaicuri, s.n. 1. Lucrare de tehnică decorativă, care constă în ansamblarea artistică a unor bucăţi mici de marmură, de ceramică, de sticlă, de smalţ etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic. 2. Fig. Amestec de elemente eterogene. 3. Viroză a plantelor, manifestată prin apariţia unor pete decolorate pe frunze, care alternează cu porţiuni colorate normal, având aspectul de mozaic (1). – Din fr. mosaîque, it. mosaico.
MOZAIC2, -Ă, mozaici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de mozaism, privitor la mozaism. 2. S.m. şi f. Adept al mozaismului. [Pr.: -za-ic] – Din fr. mosaîque.
MOZAICA, mozaichez, vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi cu mozaicuri1; a face să aibă aspect de mozaic1. [Pr.: -za-i-] – Din mozaic1.
MOZAICAR, -Ă, mozaicari, -e, s.m. şi f. Lucrător specializat în tehnica mozaicului1, care face lucrări de mozaic1; mozaist. [Pr.: -za-i-] – Mozaic1 + suf. -ar.
MOZAICARE, mozaicări, s.f. (Rar) Acţiunea de a mozaica. [Pr.: -za-i-] – V. mozaica.
MOZAICAT, -Ă, mozaicaţi, -te, adj. Care a fost împodobit cu mozaicuri1; care are aspect de mozaic1. [Pr.: -za-i-] – V. mozaica.
MOZAISM s.n. Religie monoteistă (practicată de evrei), ale cărui principii sunt cuprinse în Vechiul Testament; religie mozaică; iudaism. – Din fr. mosaîsme, it. mosaismo.
MOZAIST, -Ă, mozaişti, -ste, s.m. şi f. Mozaicar. – Din fr. mosaîste.
MOZAMBICAN, -Ă, mozambicani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Mozambicului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Mozambicului sau populaţiei lui, care se referă la Mozambic sau la populaţia acestuia. – Mozambic (n. pr.) + suf. -an.
MOZARTIAN, -Ă, mozartieni, -e, adj. De Mozart, al lui Mozart; în maniera lui Mozart. [Pr.: -ţar-ti-an] – Din fr. mozartien.
MOZOLEALĂ, mozoleli, s.f. (Reg.) Faptul de a (se) mozoli. – Mozoli + suf. -eală.
MOZOLI, mozolesc, vb. IV. 1. Tranz. A frământa ceva în gură cu saliva, fără a muşca sau a sfărâma cu dinţii; a molfăi, a morfoli. 2. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) murdări, a (se) mânji. * Tranz. A spăla prost, de mântuială, superficial. – Din magh. majszol.
MOZOLIT, -Ă, mozoliţi, -te, adj. (Reg.) Murdar; prost spălat. – V. mozoli.
MRANIŢĂ s.f. Îngrăşământ agricol natural provenit din gunoi de grajd bine fermentat sau din resturi vegetale (în special frunze) descompuse. – Din sl. / * / smradůnica.
MRĂNIŢOS, -OASĂ, mrăniţoşi, -oase, adj. (Despre pământ) Peste care s-a împrăştiat mraniţă; îngrăşat cu mraniţă. – Mraniţă + suf. -os.
MREAJĂ, mreje, s.f. 1. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte uşoară, cu ochiuri relativ mari şi împletită din aţă subţire, cu ajutorul căreia se pescuieşte în porţiunile liniştite ale apelor curgătoare sau în bălţi. * Coteţ de pescuit. 2. Fig. (Mai ales la pl.) Mijloc viclean de a prinde sau a înşela pe cineva; cursă, laţ; p. ext. situaţie în care se află o persoană ademenită. * Ceea ce încătuşează libertatea, independenţa cuiva. 3. P. anal. (Adesea la pl.) Pânză de păianjen. [Var.: mréjă s.f.] – Din sl. mrěža.

MREANĂ, mrene, s.f. Peşte de râu înrudit cu crapul, cu corpul alungit, cu solzi de culoare verde-cenuşie pe spate şi alburie pe burtă, care poate ajunge până la o greutate de 4-5 kg (Barbus barbus). – Din bg. mrĕana, scr. mrena.
MREJĂ s.f. v. mreajă.
MREJI, mrejesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A împleti mreje. * Fig. A umbla cu intrigi. – Din mreajă.
MRENUŢĂ, mrenuţe, s.f. Diminutiv al lui mreană. – Mreană + suf. -uţă.
MU interj. (Adesea repetat şi cu "u" prelungit) Cuvânt care redă strigătul specific al vitelor cornute. – Onomatopee.
MUABIL, -Ă, muabili, -e, adj. (Livr.) Schimbător. [Pr.: mu-a-] – Din fr. muable.
MUABILITATE s.f. (Livr.) Capacitate, posibilitate de schimbare; instabilitate. [Pr.: mu-a-] – Din fr. muabilité.
MUC, (I) mucuri, s.n., (II) muci, s.m. I. S.n. 1. Vârf (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lampă, de lumânare, de candelă; p. gener. fitilul întreg. 2. Bucăţică rămasă dintr-o lumânare aproape consumată sau dintr-o ţigară fumată. II. S.n. (Mai ales la pl.) Secreţie (vâscoasă) produsă de glandele nazale şi eliminată prin nări. ** Expr. (Fam.) A-i pica mucul (sau mucii) undeva (sau la cineva), se spune despre cineva care merge prea des undeva. A-i pica mucul (sau mucii) după cineva = a fi foarte îndrăgostit de cineva. Nu dai nici mucii pe el, se spune despre o persoană lipsită de orice valoare. – Refăcut din pl. muci (<lat. mucci).
MUCALIT, -Ă, mucaliţi, -te, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care ştie să stârnească râsul, păstrând un aer serios; poznaş. – Din tc. mukallit.
MUCALITLÂC, mucalitlâcuri, s.n. (Înv.) Vorbă de râs, glumă; povestire nostimă. – Din tc. mukallitlik.
MUCAR, mucări, s.n. (Mai ales la pl.) Unealtă în formă de foarfece cu care se taie capătul ars al mucului lumânării sau al candelei, pentru a înviora flacăra; mucarniţă. – Muc + suf. -ar.
MUCARER, mucareruri, s.n. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) 1. Firman de confirmare a domnilor români de către Poarta Otomană. 2. Sumă de bani plătită Porţii Otomane de către domnii ţărilor româneşti, începând din sec. XVII, pentru a obţine la fiecare trei ani reînnoirea domniei. – Din tc. mukarrer.
MUCARNIC, murcarnici, s.m. (Rar) Slujbaş care avea sarcina să aprindă şi să stingă felinarele sau lumânările de pe străzi. – Mucar + suf. -nic.
MUCARNIŢĂ, mucarniţe, s.f. Mucar. – Muc + suf. -arniţă.
MUCAVA, murcavale, s.f. Carton gros întrebuinţat la legatul cărţilor, la confecţionarea cutiilor, ambalajelor etc. – Din tc. mukavva.
MUCĂRI, murcăresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A reteza mucul unei lumânări care fumegă. 2. A reteza vârful unor tulpini, al unor inflorescenţe. – Muc + suf. -ări.
MUCĂRIT s.n. (Reg.) Faptul de a mucări. – V. mucări.
MUCEA s.m. art. Copil căruia îi curg mucii (II); p. ext. copilandru; epitet dat unui tânăr care are pretenţii nepotrivite cu vârsta. – Muc + suf. -ea.
MUCED, -Ă, mucezi, -de, adj. Care este acoperit, pătruns de mucegai; mucegăit, mucegăios. * (Despre cărţi, hârtie) Îngălbenit de vreme; degradat. * (Reg.) De culoarea mucegaiului; fumuriu, negru-vânăt. – Lat. mucidus.
MUCEGAI, mucegaiuri, s.n. Nume dat ciupercilor saprofite sau parazite care se dezvoltă pe suprafaţa substanţelor organice, pe ziduri, pe pietre etc. sub forma unui strat ca pâsla, cenuşiu sau verzui, şi care provoacă degradarea mediului pe care se dezvoltă; p. ext. igrasie; mucezeală. [Var.: mucigái s.n.] – Din muced.

MUCEGĂI, pers. 3 mucegăieşte, vb. IV. Intranz. şi refl. A prinde mucegai, a se acoperi, a fi pătruns de mucegai; a mucezi. [Var.: mucigăí vb. IV] – Din mucegai.
MUCEGĂIALA, mucegăieli, s.f. Strat de mucegai; p. ext. igrasie. – Mucegăi + suf. -eală.
MUCEGĂIOS, -OASĂ, mucegăioşi, -oase, adj. (Rar) Muced. – Mucegai + suf. -os.
MUCEGĂIRE, mucegăiri, s.f. Acţiunea de a (se) mucegăi; mucezire. – V. mucegăi.
MUCEGĂIT, -Ă, mucegăiţi, -te, adj. Acoperit de mucegai; mucezit, muced. [Var.: mucigăít, -ă adj.] – V. mucegăi.
MUCENIC1, mucenici, s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Un fel de colăcel (împletit în formă de 8) preparat din aluat copt sau fiert, cu nuci şi cu zahăr sau cu miere, care se mănâncă în ziua de 9 martie. – Cf. rus. mučnik "plăcintă de secară".
MUCENIC2, -Ă, mucenici, -ce, subst. 1. S.m. şi f. Martir din primele timpuri ale creştinismului; p. gener. persoană care suferă, care se sacrifică pentru ideile, convingerile sale. 2. S.m. pl. Sărbătoare creştină pentru pomenirea a patruzeci de martiri, care se prăznuieşte la 9 martie. – Din sl. mučeniků.
MUCENICIE s.f. Viaţa de suferinţă, de chin a mucenicului2 (1); p. gener. suferinţă extremă, martiriu, chin. – Mucenic2 + suf. -ie.
MUCENIŢĂ, muceniţe, s.f. Mucenică2 (1). – Din sl. mučenica.
MUCEZEALĂ, mucezeli, s.f. Faptul de a mucezi; (concr.) mucegai. – Mucezi + suf. -eală.
MUCEZI, mucezesc, vb. IV. Intranz. şi refl. A prinde mucegai; a (se) mucegăi. * Fig. A trăi inactiv, a duce o viaţă monotonă, a lâncezi. – Din muced.
MUCEZIRE, muceziri, s.f. Acţiunea de a (se) mucezi; mucegăire. – V. mucezi.
MUCEZIT, -Ă, muceziţi, -te, adj. Mucegăit. – V. mucezi.
MUCHE s.f. v. muchie.
MUCHIE, muchii, s.f. 1. Linie de intersecţie a două feţe ale unui corp geometric. ** Loc. adv. Pe muchie = la limită, la extremă. 2. Margine, dungă a unui lucru, a unei suprafeţe. ** Expr. Bătuţi pe muchie = (despre o sumă de bani) din care nu lipseşte nimic, care este întreagă, exactă. 3. Marginea din afară, porţiune laterală a unor obiecte. * Marginea palmei dinspre degetul cel mic. * Partea opusă tăişului unor unelte de tăiat. * Expr. (Ca sau cât) (de) o muchie de cuţit = foarte îngust, foarte subţire; foarte puţin. Pe muchie de cuţit = într-o situaţie critică, în primejdie. 4. Partea cea mai înaltă, ascuţită şi prelungită, a unui munte, a unui deal, a unei stânci; creastă, coamă, culme; p. ext. coastă a unui munte sau a unui deal; pantă, povârniş. [Pr.: -chi-e. – Var.: múche s.f.] – Probabil lat. / * / mutila (= mutulus).
MUCHIER, muchiere, s.n. Rindea care serveşte la îndreptatul muchiilor scândurilor. [Pr.: -chi-er] – Muchie + suf. -ar.
MUCIGAI s.n. v. mucegai.
MUCIGĂI vb. IV v. mucegăi.
MUCIGĂIT, -Ă, adj. v. mucegăit.
MUCILAGINOS, -OASĂ, mucilaginoşi, -oase, adj. Ca mucilagiul; vâscos. – Din fr. mucilagineux, lat. mucilaginosus, it. mucillagginoso.
MUCILAGIU, mucilagii, s.n. 1. Substanţă cleioasă care se află în seminţele de cereale, de leguminoase sau de plante uleioase, folosită, pentru proprietăţile ei emoliente, în medicină, la aplicarea de cataplasme, loţiuni etc. 2. Material cleios (dăunător) rezultat prin degradarea compuşilor celulozei din pasta de hârtie, sub acţiunea unor ciuperci şi bacterii. * Material cleios obţinut prin

măcinarea şi hidratarea pastei de hârtie, până la pierderea caracterului ei fibros. – Din fr. mucilage, lat. mucilago.
MUCINĂ, mucine, s.f. Substanţă semifluidă care intră în componenţa mucoasei gastrice şi a unor mucusuri. – Din fr. mucine.
MUCIORNIŢĂ s.f. Nămol rău mirositor care se găseşte pe fundul lacurilor şi al mlaştinilor, provenit din putrefacţia plantelor acvatice plutitoare. – Et. nec.
MUCLES interj. (Arg.) Tăcere!, ssst!. [Var.: mócles interj.] – Din ţig. mukles.
MUCOASĂ, mucoase, s.f. (Anat.) Membrană care căptuşeşte organele cavitare şi canalele ce se deschid la exterior. – Din fr. muqueux, -euse, lat. mucosus.
MUCOITINĂ, mucoitine, s.f. Component al mucinei, obţinut prin hidroliza acesteia. [Pr.: -co-i-] – Din fr. mucoîtine.
MUCOPOLIZAHARIDĂ, mucopolizaharide, s.f. Substanţă alcătuită din polizaharide şi proteine, care se găseşte în organismul animalelor, ca parte constitutivă a cartilajelor. – Din fr. mucopolysaccharide.
MUCOPROTEIDĂ, mucoproteide, s.f. Materie mucoasă care se găseşte în secreţiile glandelor din corpul animalelor. – Din fr. mucoprotéide.
MUCOS, -OASĂ, mucoşi, -oase, adj. 1. (Adesea substantivat) Care are muci la nas, căruia îi curg mucii, plin de muci. * Epitet dat unei persoane tinere obraznice, neserioase sau cu pretenţii nepotrivite cu vârsta; ţângău. 2. (Despre membranele unor organe) Care produce mucus. 3. (Despre secreţii organice) Care are aspect cleios, gelatinos. – Muc + suf. -os.
MUCOZITATE, mucozităţi, s.f. Cantitate mare de mucus. * Lichid vâscos pe care îl conţin unele plante. – Din fr. mucosité, it. mucositá.
MUCULEŢ, muculeţi, s.m., muculeţe, s.n. Diminutiv al lui muc; mucuşor. – Muc + suf. -uleţ.
MUCUS s.n. Secreţie produsă de celulele mucoase ale unor glande. – Din lat., fr. mucus.
MUCUŞOR, mucuşori, s.m., mucuşoare, s.n. Muculeţ. – Muc + suf. -uşor.
MUDIR, mudiri, s.m. (Turcism înv.) Administrator al unei unităţi teritoriale. – Din tc. müdir.
MUEZIN, muezini, s.m. Preot musulman care anunţă din minaret ora rugăciunii. [Pr.: mu-e-] – Din tc. müezzin.
MUFĂ, mufe, s.f. (Tehn.) 1. Cilindru de metal care serveşte la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, a cablurilor etc.; manşon. 2. Partea lărgită de la capătul unui tub care serveşte la îmbinarea acestuia cu alt tub. – Din germ. Muffe.
MUFLĂ, mufle, s.f. 1. Cameră a unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereţii refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. 2. Dispozitiv construit din mai mulţi scripeţi, folosit pentru ridicarea greutăţilor mari. – Din fr. moufle.
MUFLON, mufloni, s.m. Gen de mamifere care cuprinde reprezentanţi ai ovinelor sălbatice, cu coarne groase, în spirală (Ovis); animal care face parte din acest gen. – Din fr. mouflon.
MUFLUZ, -Ă, s.m. şi f., adj. v. mofluz.
MUFTIU, muftii, s.m. Căpetenie religioasă a unei comunităţi musulmane mai mari. ** Marele muftiu = conducătorul cultului islamic dintr-o ţară, având şi atribuţii judecătoreşti. – Din tc. müftí.
MUGET, mugete, s.n. I. Strigăt prelung, caracteristic, scos de unele animale cornute; răget. II. P. anal. 1. Strigăt puternic, sfâşietor al omului; urlet, răcnet. 2. Şuierat puternic produs de unele maşini, sirene etc. 3. Zgomot puternic produs de vânt, de furtună, de apt etc.; vuiet, vâjâit. – Mugi + suf. -et.

MUGI, pers. 3 mugeşte, vb. IV. Intranz. I. (Despre unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a zbiera, a rage. II. P. anal. 1. (Despre oameni) A striga puternic; a urla, a răcni. 2. (Despre unele instrumente muzicale, unelte etc.) A produce (prin lovire, frecare, explozie etc.) sunete puternice, supărătoare. * (Despre arme de foc) A bubui puternic. 3. (Despre ape şi despre vânt) A vui puternic; a urla. [Prez. ind. pers. 3 şi: múge] – Lat. mugire.
MUGILID, mugilide, s.n. (La pl.) Familie de peşti marini care au solzi şi pe cap (Mugilidae); (şi la sg.) peşte din această familie. – Din fr. mugilidés.
MUGIND, -Ă, muginzi, -de, adj. Mugitor. – V. mugi.
MUGIRE, mugiri, s.f. Acţiunea de a mugi şi rezultatul ei. – V. mugi.
MUGIT s.n. Muget. – V. mugi.
MUGITOR, -OARE, mugitori, -oare, adj. 1. (Despre unele animale) Care mugeşte (I); mugind. 2. P. anal. (Despre ape, furtuni) Care vuieşte, care urlă cu putere. – Mugi + suf. -tor.
MUGUR, muguri, s.m. 1. Organ al plantelor superioare, format dintr-un vârf vegetativ şi din frunze tinere (nedezvoltate încă) acoperite de frunzuliţe solzoase. 2. Excrescenţă mică, de natură patologică, pe unele organe. 3. Parte a pieptului dintre picioarele de dinainte la vitele cornute, la cerb, la căprioară şi la alte animale sălbatice. [Var.: múgure s.m.] – Cf. alb. mugull.
MUGURA vb. I v. muguri.
MUGURAŞ, muguraşi, s.m. Diminutiv al lui mugur(1); mugurel. – Mugur + suf. -aş.
MUGURAT, -Ă adj. v. mugurit.
MUGURE s.m. v. mugur.
MUGUREL, mugurei, s.m. Muguraş. – Mugur + suf. -el.
MUGURI, pers. 3 mugureşte, vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A înmuguri. [Var.: mugurá vb. I] – Din mugur.
MUGURIRE, muguriri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a muguri şi rezultatul ei; înmugurire. – V. muguri.
MUGURIT, -Ă, muguriţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Înmugurit. [Var.: mugurát, -ă adj.] – V. muguri.
MUHAFIZ, muhafizi, s.m. (Turcism înv.) Comandant militar turc al unei cetăţi. – Din tc. muhafiz.
MUHAIA, muhaiele, s.f. (Turcism înv.; astăzi fam.) Prost, fraier; hahaleră. [Pr.: -ha-ia] – Din tc. mühayye "pregătit", "gata".
MUHUR s.n. (Turcism înv.; astăzi în filatelie) Pecete, sigiliu. – Din tc. mühür.
MUHURDAR, muhurdari, s.m. (Turcism înv.) Dregător însărcinat cu păstrarea sigiliului domnesc. – Din tc. mühürdar.
MUIA, moi, vb. I. 1. Tranz. A introduce un obiect într-un lichid, a îmbiba cu lichid; a înmuia. * Spec. A băga rufele în apă cu sodă sau cu săpun şi a le ţine câtva timp înainte de a le spăla. * A întinge cu pâine sau cu mămăligă în sos, în grăsime etc. 2. Tranz. A uda, a stropi. * A scălda. 3. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai moale, mai puţin consistent, mai puţin ţeapăn. ** Expr. (Tranz.) A muia oasele (sau ciolanele) cuiva = a bate foarte tare pe cineva. 4. Refl. A-şi pierde puterile, a slăbi, a se moleşi. * (Despre ger) A scădea în intensitate, a deveni mai puţin aspru. 5. Tranz. şi refl. Fig. A (se) potoli, a (se) calma, a (se) linişti. * A (se) îmblânzi, a (se) înduioşa; a (se) îndupleca. 6. Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) palataliza. – Din moale. Cf. fr. mouiller.
MUIANT, -Ă, muianţi, -te, adj. (Tehn.; despre substanţe) Care face să devină elastic, moale, suplu; emolient. * (Substantivat) Produs chimic folosit în

industria textilă pentru înlăturarea cerurilor şi a grăsimilor de pe fibre. – Din fr. mouillant.
MUIAT1 s.n. Muiere2. – V. muia.
MUIAT2, -Ă, muiaţi, -te, adj. 1. Introdus într-un lichid, umezit, îmbibat cu lichid. 2. Cu hainele îmbibate cu apă; plouat, stropit, udat. 3. Fig. Stors de puteri, lipsit de energie, moleşit, vlăguit. * Abătut, demoralizat, descurajat. * (Despre glas, voce) Potolit, liniştit, calmat; domol, încet. 4. (Despre ţesături sau obiecte de îmbrăcăminte) Întreţesut cu fir de aur; p. ext. (despre oameni) îmbrăcat cu astfel de haine; îmbrăcat frumos, împodobit. 5. (Fon.; despre consoane) Palatalizat. – V. muia.
MUICĂ, muici, s.f. (Reg.) Mamă, maică. – Cf. mamă.
MUIERATEC, -Ă adj. v. muieratic.
MUIERATIC, -Ă, muieratici, -ce, adj. 1. Afemeiat. 2. Muieresc, femeiesc. [Var.: muierátec, -ă adj.] – Muiere1 + suf. -atic.
MUIERCE s.f. (Peior.) Bărbat muieratic, afemeiat; bărbat căruia îi place să se amestece în îndeletniciri specific femeieşti, care se comportă ca o femeie. – Din muiere1.
MUIERE1, muieri, s.f. (Pop.) 1. Femeie. 2. Spec. Femeie căsătorită; soţie. – Lat. mulier, -eris.
MUIERE2, muieri, s.f. Acţiunea de a (se) muia; muiat1. – V. muia.
MUIERESC, -EASCĂ, muiereşti, adj. (Înv. şi pop.) De muiere1, femeiesc; caracteristic unei femei. – Muiere1 + suf. -esc.
MUIEREŞTE adv. (Înv. şi pop.; adesea depr.) Ca o muiere1; femeieşte. – Muiere1 + suf. -eşte.
MUIERET, muiereturi, s.n. (Înv. şi pop.; azi depr.) 1. (La sg. cu sens colectiv) Mulţime, grup de femei; muierime. 2. (La pl.) Femei. – Muiere1 + suf. -et.
MUIERI, muieresc, vb. IV. Refl. (Reg.; despre bărbaţi; depr.) A avea însuşiri sau a adopta atitudini de femeie. – Din muiere1.
MUIERIME s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Muieret (1). – Muiere1 + suf. -ime.
MUIEROS, -OASĂ, muieroşi, -oase, adj. 1. (Înv. şi reg.; depr.) Femeiesc, muieresc. 2. (Reg.) Afemeiat. – Muiere1 + suf. -os.
MUIERUŞĂ, muieruşe, s.f. Muieruşcă (1). – Muiere1 + suf. -uşă.
MUIERUŞCĂ, muieruşte, s.f. 1. Diminutiv al lui muiere1; muieruşă. 2. (Înv. şi reg.) Femelă. – Muiere1 + suf. -uşcă.
MUJDEI s.n. Preparat alimentar din usturoi pisat, oţet (sau apă) şi sare, care serveşte ca adaos la unele mâncăruri. [Var.: mojdéi s.n.] – Must + de + ai ("usturoi").
MUJIC, -Ă s.m. şi f. v. mojic.
MUL1 s.n. (Geol.) Humus pământos, fin, slab acid, afânat, brun-închis sau negru, caracteristic solurilor în care descompunerea masei vegetale se face mai repede decât acumularea ei. – Din fr. mull, germ. Mull.
MUL2, muli, s.m. (Rar) Catâr. – Din lat. mulus.
MUL3 subst. v. mulă.
MULA1, mulez, vb. I. Tranz. 1. A da formă unui obiect, prin presarea materialului plastic în tipare sau în matriţe. * Fig. A da forma dorită, a modela, a fasona; a transforma. 2. A scoate în relief, a contura corpul sau o parte a corpului omenesc. * Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lipi de corp (scoţându-i în evidenţă formele). – Din fr. mouler.
MULA2 s.f. v. mola2.
MULAJ, mulaje, s.n. Reproducere în ipsos, în ceară etc. a unui obiect, obţinută prin mulare. * Model executat din pânză sau din hârtie, după care se croieşte un obiect de îmbrăcăminte. – Din fr. moulage.

MULARE, mulări, s.f. Acţiunea de a (se) mula1 şi rezultatul ei. – V. mula1.
MULATRU, -Ă, mulatri, -e, s.m. şi f. Persoană născută dintr-un bărbat alb şi o negresă sau dintr-o femeie albă şi un negru. – Din fr. mulâtre.
MULĂ, mule, s.f. (Rar) Mulaj; p. ext. tipar, formă [Var.: mul subst.] – Din fr. moule.
MULCOM, -Ă adj. v. molcom.
MULCOMI vb. IV v. molcomi.
MULGARĂ, mulgare, adj. (Pop.; despre oi, vaci) Mulgătoare. [Pl. şi: mulgări] – Mulge + suf. -ar.
MULGĂTOR, -OARE, mulgători, -oare, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care mulge vacile, oile, caprele. 2. Adj. (Pop.; despre oi, vaci) Care se (poate) mulge, care are lapte; mulgară. – Mulge + suf. -ător.
MULGE, mulg, vb. III. Tranz. 1. A extrage, manual sau mecanic, laptele din ugerul femelelor unor animale domestice. ** Maşină de muls = aparat destinat mulgerii mecanice. ** Expr. Vacă bună de muls = persoană sau situaţie care poate fi exploatată, de pe urma căreia, prin abuz, se pot trage foloase. 2. Fig. A trage foloase, a profita; a exploata pe cineva. 3. (Zool.) ** Compus: subst. mulge-capre = lipitoare. – Lat. mulgere.
MULGERE, mulgeri, s.f. Acţiunea de a mulge şi rezultatul ei; muls1, mulsoare, mulsură. – V. mulge.
MULINA, mulinez, vb. I. Tranz. A răsuci două sau mai multe fire de mătase pentru a obţine un fir mai uniform, cu aspect mai frumos şi cu o rezistenţă mai mare. – Din fr. mouliner.
MULINARE, mulinări, s.f. Acţiunea de a mulina şi rezultatul ei. – V. mulina.
MULINET s.n. v. mulinetă.
MULINETĂ, mulinete, s.f. 1. Dispozitiv folosit în pescuitul sportiv cu lanseta, fixat pe vergile de pescuit şi constituit dintr-o bobină cu manivelă, care serveşte la înfăşurarea firului, şi dintr-un mecanism de frânare. 2. Mică elice folosită la frânele aerodinamice de încercare. 3. Elice mică montată în partea anterioară a unei elice propulsoare de avion pentru reglarea automată a pasului acesteia. – Din fr. moulinet.
MULINEU, mulineuri, s.n. Fir de mătase, de bumbac sau de lână obţinut prin mulinare şi folosit la cusături artistice, la broderii etc.; p. ext. jurubiţă din astfel de fire. – Din fr. mouliné.
MULLIT s.n. Silicat de aluminiu foarte refractar, incolor sau roz, cu luciu sticlos, conţinut în materiale aluminoase şi argiloase. – Din engl. mullite.
MULS1 s.n. Mulgere. – V. mulge.
MULS2, -Ă, mulşi, -se, adj. (Despre vaci, oi etc.) Căreia i s-a extras lapte din uger; (despre lapte) care a fost extras din uger. – V. mulge.
MULSOARE, mulsori, s.f. Mulgere. – Muls1 + suf. -oare.
MULSURĂ, mulsuri, s.f. (Reg.) Mulgere. – Muls1 + suf. -ură.
MULT, -Ă, mulţi, -te, adj., adv. 1. Adj. Care se află în mare număr, în cantitate mare sau în sorturi diferite; de intensitate deosebită, de proporţii mari, de durată lungă. ** Loc. adv. De (mai) multe ori sau în (mai) multe rânduri = în mod repetat, adesea. ** Expr. A nu mai avea zile multe = a fi aproape de moarte. * (Substantivat, n. pl.) Lucruri, fapte, întâmplări numeroase (şi variate). ** Expr. A nu şti multe = a) a trece repede la acţiune, a lua hotărâri energice; b) a se supăra uşor. Mult cu multul sau multul cu mult = oricât de mult, foarte mult. Multe (şi de) toate = lucruri de tot felul; probleme variate. Multe şi mărunte = a) lucruri, probleme de tot felul; b) fleacuri, nimicuri. Şi mai multe nu = neapărat, cu orice preţ. 2. Adv. În cantitate însemnată, în mare măsură; în mod intens, stăruitor; cu valoare mare; pe o distanţă mare; în

timp îndelungat; de repetate ori. ** Cu mult = în foarte mare măsură. Cel mult = maximum. Cel mult = în cel mai bun caz. Mai mult = a) în special, mai ales, îndeosebi; b) (reg.; în construcţii negative) de acum înainte, din acest moment. De mult = a) dintr-o vreme îndepărtată, de altădată; din vechime; b) de timpuriu, devreme. ** Loc. conj. De mult ce = din cauza, datorită cantităţii, duratei, intensităţii (extreme) etc. ** Expr. Mai mult sau mai puţin = oarecum, relativ. (Asta) e prea mult = (asta) întrece măsura, depăşeşte ceea ce trebuie sau se cuvine. Mult şi bine = vreme îndelungată. A nu mai avea mult = a) a fi aproape de sfârşitul unei acţiuni; b) a fi aproape de sfârşitul vieţii, a nu mai avea de trăit decât puţine zile. * (Înv. şi reg.; înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, dă acestora valoare de superlativ) În cel mai înalt grad; foarte, extrem. [Gen.- dat. pl. m. şi f. multora] – Lat. multus, -a, -um.
MULTI- Element de compunere care exprimă ideea de pluralitate şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. multi÷.
MULTIANUAL, -Ă, multianuali, -e, adj. Din mai mulţi ani. [Pr.: -ti-a-nu-al] – Multi- + anual.
MULTICEL, -ICĂ, multicei, -ele, adj., adv. Multişor. ** De multicel = cam de multă vreme. – Mult + suf. -icel, -icică.
MULTICELULAR, -Ă, multicelulari, -e, adj. Care este alcătuit din (mai) multe celule; pluricelular. – Din fr. multicellulaire.
MULTICOLOR, -Ă, multicolori, -e, adj. Colorat în culori variate; care are mai multe culori; policrom. – Din fr. multicolore, lat. multicolor.
MULTIDIMENSIONAL, -Ă, multidimensionali, -e, adj. Care are mai multe dimensiuni; pluridimensional [Pr.: -si-o-] – Din fr. multidimensionnel.
MULTIDIMENSIONALITATE, multidimensionalităţi, s.f. Caracterul a ceea ce este multidimensional; pluridimensionalitate. [Pr.: -si-o-] – Multidimensional + suf. -itate.
MULTIDISCIPLINAR, -Ă, multidisciplinari, -e, adj. (Despre domenii ale ştiinţei) Care este fundamentat pe transferul de concepţie şi metodologie între două sau mai multe discipline; pluridisciplinar, interdisciplinar. – Din fr. multidisciplinaire, engl. multidisciplinary.
MULTIDISCIPLINARITATE s.f. Caracter multidisciplinar; pluridisciplinaritate, interdisciplinaritate. – Multidisciplinar + suf. -itate.
MULTIFORM, -Ă, multiformi, -e, adj. Care are sau poate avea mai multe forme, aspecte. – Din fr. multiforme.
MULTIFUNCŢIONAL, -Ă, multifuncţionali, -e, adj. (Despre obiecte) Care poate îndeplini mai multe funcţiuni, cu mai multe întrebuinţări. [Pr.: -ţi-o-] – Multi- + funcţional.
MULTIFUNCŢIONALITATE s.f. Calitatea de a fi multifuncţional. [Pr.: -ţi-o-] – Multi- + funcţionalitate.
MULTIGRAD, -Ă, multigrade, adj. (Despre substanţe, uleiuri etc.) A cărui vâscozitate nu este influenţată de variaţiile de temperatură. – Din fr. multigrade.
MULTILATERAL, -Ă, multilaterali, -e, adj. Care îmbrăţişează mai multe aspecte ale realităţii, care se desfăşoară pe mai multe planuri, orientat în mai multe sensuri. – Din fr. multilatéral.
MULTILATERALITATE s.f. Faptul de a fi multilateral, însuşirea, starea a ceea ce este multilateral. – Multilateral + suf. -itate.
MULTILOBAT, -Ă, multilobaţi, -te, adj. (Despre frunze) Care este divizat în numeroşi lobi. – Din fr. multilobé.
MULTIMETRU, multimetre, s.n. Aparat electric pentru măsurarea tensiunilor, curenţilor şi uneori a rezistenţelor electrice. – Din fr. multimétre.

MULTILINGV, -Ă, multilingvi, -e, adj. (Rar) Care este sau poate fi exprimat în mai multe limbi. – Din multi- (după bilingv).
MULTILINGVISM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este multilingv. – Din multi- (după bilingvism).
MULTIMILENAR, -Ă, multimilenari, -e, adj. Care datează de mai multe milenii, care a dăinuit timp de mai multe milenii. * P. ext. Extrem de vechi. – Multi- + milenar.
MULTIMILIARDAR, -Ă, multimiliardari, -e, s.m. şi f., adj. (Persoană) a cărei avere se ridică la mai multe miliarde. [Pr.: -li-ar-] – Din fr. multimilliardaire.
MULTIMILIONAR, -Ă, multimilionari, -e, s.m. şi f., adj. (Persoană) a cărei avere se ridică la mai multe milioane. [Pr.: -li-o-] – Din fr. multimillionnaire.
MULTINAŢIONAL, -Ă, multinaţionali, -e, adj. (Despre state) În care trăiesc mai multe naţiuni; (despre acţiuni) la care participă mai multe naţiuni. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. multinational.
MULTIPAR, -Ă, multipari, -e, adj. (Despre animale) Care naşte mai mulţi pui deodată. * (Despre femei; şi substantivat, f.) Care a avut mai mulţi copii, mai multe naşteri. – Din fr. multipare.
MULTIPLAN, multiplane, adj., s.n. (Avion) cu mai multe aripi suprapuse. – Din fr. multiplan.
MULTIPLET, multipleţi, s.m. (Fiz.) Grup de linii spectrale cu frecvenţe foarte apropiate. – Din fr. multiplet.
MULTIPLEX adj. invar. (În sintagma) Sistem multiplex = procedeu folosit în telecomunicaţii pentru transmiterea simultană a mai multor mesaje pe acelaşi circuit al unei linii electrice sau prin intermediul aceleiaşi unde electromagnetice. – Din fr. multiplex.
MULTIPLICA, multiplic, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face să fie sau a deveni mai numeros. 2. Tranz. A reproduce un obiect, un text etc. în mai multe exemplare prin diverse procedee tehnice. 3. Tranz. (Mat.) A efectua operaţia de înmulţire; a înmulţi. – Din lat. multiplicare, fr. multiplier.
MULTIPLICABIL, -Ă, multiplicabili, -e, adj. Care poate fi multiplicat. – Multiplica + suf. -bil (după fr. multipliable).
MULTIPLICARE, multiplicări, s.f. Acţiunea de a (se) multiplica şi rezultatul ei; înmulţire, sporire, reproducere, multiplicaţie. – V. multiplica.
MULTIPLICATIV, -Ă, multiplicativi, -e, adj. Care multiplică. ** (Gram.) Numeral multiplicativ = numeral care arată în ce proporţie creşte o cantitate sau se desfăşoară o acţiune. – Din fr. multipilicatif.
MULTIPLICATOR, (1) multiplicatori, s.m., (2) multiplicatoare, s.n. 1. S.m. (Mat.) Factor al unui produs; număr sau expresie cu care se înmulţeşte o altă-expresie matematică. 2. S.n. Aparat sau maşină de multiplicare, în special aparat care multiplică un text. – Din fr. multiplicateur, lat. multiplicator.
MULTIPLICAŢIE, multiplicaţii, s.f. (Rar) Multiplicare. – Din fr. multiplication, lat. multiplicatio.
MULTIPLICITATE s.f. Faptul de a fi în număr mare; mulţime; pluralitate, diversitate. * (Mat.) Număr care arată de câte ori o soluţie satisface o anumită ecuaţie. – Din fr. multiplicité, lat. multiplicitas, -atis.
MULTIPLU, -Ă, multipli, -e, s.m. adj. 1. S.m. (Mat.) Număr întreg divizibil cu un număr întreg dat; produs rezultat din înmulţirea unui număr dat cu un număr întreg. 2. S.m. (Mat.) Fiecare dintre unităţile de măsură mai mari decât unitatea-tip, considerate în raport cu aceasta. 3. Adj. (La pl.) Care este în număr mai mare şi de mai multe feluri; numeros, felurit. 4. Adj. (La sg.) Care are o structură complexă, care prezintă aspecte diverse; multilateral. – Din fr. multiple, lat. multiplus.

MULTIPOL s.m. 1. Sistem de perechi de sarcini electrice, una pozitivă şi una negativă, egale ca mărime. 2. Reţea electrică având mai multe borne de acces. – Multi- + pol.
MULTIPOLAR, -Ă, multipolari, -e, adj. (Despre maşini electrice) Care are mai multe perechi de poli magnetici sau mai multe borne electrice de acces. – Din fr. multipolaire.
MULTIPROGRAMARE, multiprogramări, s.f. (Inform.) Tehnică de exploatare a unui sistem de calcul prin care două sau mal multe programe sunt rulate simultan de un calculator. – După engl. multiprogrammy.
MULTISECULAR, -Ă, multiseculari, -e, adj. Care durează sau care există de mai multe veacuri. – Din fr. multiséculaire.
MULTISPOT adj. invar. (Electron.; despre tuburi catodice) Cu mai multe spoturi. – Din engl. multispot.
MULTIŞOR, -OARĂ, multişori, -oare, adj., adv. Diminutiv al lui mult; destul de mult, cam mult; multicel. ** De multişor = a) care datează, există de mult timp; vechi; b) de o vreme destul de îndelungată. – Mult + suf. -işor.
MULTITUDINE, multitudini, s.f. Mulţime (de oameni); număr mare (de lucruri); aspect variat (sub care se prezintă o problemă). – Din lat. multitudo, -inis, fr. multitude.
MULTIVALV, -Ă, multivalvi, -e, adj. (Bot.; despre fructe) Cu mai multe valve. – Din fr. multivalve.
MULTIVIBRATOR, multivibratoare, s.n. Circuit electronic, generator de oscilaţii de relaxare, folosind rezistoare, condensatoare şi elemente neliniare de circuit. – Din fr. multivibrateur.
MULTIVITAMINIZAT, -Ă, multivitaminizaţi, -te, adj. Cu multe vitamine. – Cf. engl. multivitamin.
MULŢAM interj. (Pop.; adesea cu valoare verbală) Cuvânt cu care se răspunde la o urare sau la un salut ori prin care se exprimă cuiva mulţumirea, recunoştinţa etc. pentru un serviciu, un dar etc. – Din mulţămi (derivat regresiv).
MULŢĂMI vb. IV v. mulţumi.
MULŢĂMIRE s.f. v. mulţumire.
MULŢĂMIT, -Ă, adj. v. mulţumit.
MULŢĂMITOR, -OARE adj. v. mulţumitor.
MULŢIME, mulţimi, s.f. 1. (La sg., adesea cu determinări) Număr mare de fiinţe sau de lucruri, cantitate mare. 2. (La sg.) Lume multă strânsă laolaltă, grămadă de oameni; spec. masele largi ale populaţiei; colectivitate. 3. (Mat.) Ansamblu de obiecte, numite elemente, grupate fie prin indicarea tuturor elementelor, fie prin formularea unei proprietăţi caracteristice lor şi numai lor. ** Mulţime vidă = mulţime (3) care nu conţine nici un element. Mulţimi disjuncte = mulţimi (3) care nu au nici un element comun. Mulţimi echivalente = mulţimi (3) între care se poate stabili o corespondenţă biunivocă. – Mult + suf. -ime.
MULŢUMI, mulţumesc, vb. IV. 1. Intranz. (La prez. ind. pers. 1. sg. şi pl. este folosit adesea ca formulă stereotipă, cu valoare de interj.) A exprima (cuiva) recunoştinţa sau satisfacţia pentru o manifestare de politeţe, un dar, un bine etc. care i s-a făcut. * A răspunde la un salut, la o urare. 2. Tranz. A răsplăti, a recompensa pe cineva. 3. Tranz. A satisface pe cineva, a face pe placul cuiva; a bucura. 4. Refl. A fi, a se socoti satisfăcut; a nu pretinde mai mult. * (Pop.) A se lăsa de ceva, a renunţa la..., a se sătura de... [Prez. ind. şi: (reg.) mulţám. – Var.: (reg.) mulţămí vb. IV] – Din formula de urare (la) mulţi ani!

MULŢUMIRE, mulţumiri, s.f. Acţiunea de a (se) mulţumi; exprimare a recunoştinţei; răsplătire. * Satisfacţie, plăcere, bucurie, fericire, mulţumită; cuvânt, gest prin care se mulţumeşte (1) cuiva pentru ceva. [Var.: (reg.) mulţămíre s.f.] – V. mulţumi.
MULŢUMIT, -Ă, mulţumiţi, -te, adj., s.f., prep. 1. Adj. Care se simte bine, căruia nu-i lipseşte nimic; satisfăcut, îndestulat. * Bucuros. 2. S.f. (Înv. şi pop.) Recunoştinţă (exprimată prin cuvinte sau prin recompense materiale); (concr.) ceea ce se oferă drept răsplată. 3. S.f. (Înv. şi pop.) Bucurie, satisfacţie. 4. Prep. (În forma mulţumită; construit cu dativul) Datorită..., cu ajutorul..., prin intermediul... [Var.: (reg.) mulţămit, -ă adj.] – V. mulţumi.
MULŢUMITOR, -OARE, mulţumitori, -oare, adj. 1. Care corespunde cerinţelor, care produce mulţumire; satisfăcător; care convinge, convingător. 2. (Astăzi rar; şi substantivat) Care exprimă sau păstrează recunoştinţă; recunoscător. [Var.: (reg.) mulţămitor, -oáre adj.] – Mulţumi + suf. -tor.
MULURĂ, muluri, s.f. Profil arhitectural cu funcţie ornamentală. – Din fr. moulure.
MUMĂ s.f. v. mamă.
MUMBAŞIR, mumbaşiri, s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Slujbaş însărcinat cu încasări şi cu execuţii fiscale. [Var.: bumbaşir s.m.] – Din tc. mübaşir.
MUMETAL s.n. Aliaj de nichel, crom, cupru şi fier, cu permeabilitate magnetică mare, întrebuinţat la fabricarea miezurilor magnetice pentru transformatoare. [Pr.: miumetal] – Din engl. mumetal.
MUMIE, mumii, s.f. Cadavru conservat printr-o îmbălsămare specială. * Fig. (Depr.) Om foarte slab, foarte palid sau lipsit de vlagă. – Din ngr. múmia, it. mummia, germ. Mumie.
MUMIFIA vb. I v. mumifica.
MUMIFIANT, -Ă, mumifianţi, -te, adj. Care mumifică. [Pr.: -fi-ant] – Mumifia + suf. -ant.
MUMIFICA, mumific, vb. I. 1. Tranz. A îmbălsăma; a transforma în mumie. * Refl. Fig. (Rar) A încremeni, a se opri la un anumit stadiu de dezvoltare. 2. Refl. (Despre fructe) A se zbârci, a se usca ca urmare a atacului unor ciuperci. [Var.: mumifiá vb. I] – Din it. mummificare, fr. momifier.
MUMIFICARE, mumificări, s.f. Acţiunea de a (se) mumifica şi rezultatul ei. [Var.: mumifiére s.f.] – V. mumifica.
MUMIFICAT, -Ă, mumificaţi, -te, adj. Transformat în mumie; p. ext. uscat, zbârcit. – V. mumifica.
MUMIFIERE s.f. v. mumificare.
MUNCĂ, munci, s.f. 1. Activitate conştienţă (specifică omului) îndreptată spre un anumit scop, în procesul căreia omul efectuează, reglementează şi controlează prin acţiunea sa schimbul de materii dintre el şi natură pentru satisfacerea trebuinţelor sale. * (La pl.) Lucru la câmp, lucrul câmpului; lucrări agricole. 2. (Concr.) Folos material, bun agonisit prin lucru; agoniseală, câştig, profit. 3. Efort de a realiza ceva; strădanie; ocupaţie, îndeletnicire. 4. (Înv, şi pop.; la pl.) Torturi, cazne. * Durere, suferinţă (fizică sau morală); chin. * Spec. (Sens curent; la pl.) Durerile naşterii. – Din sl. monka.
MUNCEL, muncele, s.n. Munte sau deal mic, care constituie o treaptă mai coborâtă a unui lanţ sau a unui masiv muntos, cu structură cutată, alcătuit din roci dure. – Lat. monticellus.
MUNCI, muncesc, vb. IV. 1. Intranz. A desfăşura o activitate, a depune un efort fizic sau intelectual pentru a produce, a crea ceva; a avea o ocupaţie; a

lucra. * Tranz. A efectua munci agricole, a lucra pământul, câmpul. 2. Refl. A-şi da osteneală; a se strădui, a se trudi. 3. Tranz. (Înv. şi pop.) A supune la cazne, a tortura. 4. Refl. şi intranz. (Înv. şi pop.) A suporta suferinţe fizice sau morale; a se chinui, a pătimi. * Tranz. (Despre sentimente, gânduri etc.) A provoca suferinţe (morale sau fizice), a preocupa în mod intens, a consuma. ** Expr. (Refl.) A se munci cu gândul = a se frământa. – Din sl. monciti.
MUNCIRE, munciri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) munci şi rezultatul ei; suferinţă, tortură, chin. – V. munci.
MUNCIT, -Ă, munciţi, -te, adj. 1. Ostenit, trudit, istovit. 2. (Despre terenuri agricole) Lucrat, cultivat. 3. Câştigat, agonisit cu multă osteneală. * Făcut, executat cu multă trudă, cu atenţie, cu migală. 4. (Înv.) Torturat, chinuit. – V. munci.
MUNCITOR, -OARE, muncitori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care munceşte. ** (În concepţia marxistă) Clasa muncitoare = (în capitalism) proletariat; (în socialism) clasă socială alcătuită din totalitatea oamenilor care muncesc în producţie, folosind direct mijloacele de producţie proprii maşinismului şi industriei moderne, şi care constituie forţa conducătoare a societăţii. * P. ext. Harnic, activ, zelos. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care ia parte nemijlocit în procesul obţinerii bunurilor materiale, la întreţinerea şi la repararea acestora sau în procese de muncă similare acestora; p. gener. persoană care desfăşoară o muncă fizică (în industrie) (1). 3. Adj., s.m. şi f. (Înv.) Persoană care tortureazǎ, chinuieşte, căzneşte. – Munci + suf. -tor.
MUNCITORESC, -EASCĂ, muncitoreşti, adj. Care aparţine muncitorilor (2), privitor la muncitori. – Muncitor + suf. -esc.
MUNCITOREŞTE adv. Ca muncitorii (2), în felul muncitorilor. – Muncitor + suf. -eşte.
MUNCITORIME s.f. Totalitatea muncitorilor (2); mulţime de muncitori. – Muncitor + suf. -ime.
MUNCULIŢĂ, munculiţe, s.f. Diminutiv al lui muncă; muncuşoară. – Muncă + suf. -uliţă.
MUNCUŞOARĂ, muncuşoare, s.f. Munculiţă. – Muncă + suf. -uşoară.
MUNDAN, -Ă, mundani, -e, adj. (Livr.) Lumesc. – Din lat. mundanus.
MUNDIR, mundire, s.n. (Înv.) Tunică sau, p. gener., uniformă (militară). [Var.: mondir s.n.] – Din rus. mundir, magh. mondúr, mundér.
MUNDIRAŞ, mundiraşe, s.n. (Înv.) Diminutiv al lui mundir. [Var.: mondiráş s.n.] – Mundit + suf. -aş.
MUNGERIE, mungerii, s.f. (Înv.) Lumânărie. – Mungiu (înv. "lumânărar" <tc.).
MUNGIU, mungii, s.m. (Înv.) Lumânărar. – Din tc. munçu.
MUNICIPAL, -Ă, municipali, -e, adj. Care aparţine unui municipiu, privitor la un municipiu, de municipiu. – Din fr. municipal.
MUNICIPALITATE, municipalităţi, s.f. Administraţia unui municipiu (1); totalitatea organelor de conducere ale unui municipiu; persoanele care alcătuiesc aceste organe; p ext. oraş municipal; municipiu (1). – Din fr. municipalité.
MUNICIPALIZA, municipalizez, vb. I. Tranz. (Rar) A transforma un oraş în municipiu (1). – Din fr. municipaliser.
MUNICIPALIZARE, municipalizări, s.f. Acţiunea de a municipaliza şi rezultatul ei. – V. municipaliza.
MUNICIPIU, municipii, s.n. 1. Oraş mare, având un rol economic, social, politic şi cultural însemnat; p. ext. administraţia unui astfel de oraş; municipalitate. 2. Nume dat oraşelor romane (din Italia sau din imperiu) care aveau dreptul la autonomie în treburile interne. – Din lat. municipium.

MUNIFICENT, -Ă, munificenţi, -te, adj. (Livr.) Foarte darnic; generos. – Din fr. munificent.
MUNIFICENŢĂ, munificenţe, s.f. (Livr.) Generozitate. – Din fr. munificence, it. munificenza.
MUNIŢIE, muniţii, s.f. Denumire generică dată cartuşelor pentru armamentul de infanterie, grenadelor de tot felul, proiectilelor de artilerie, bombelor de aviaţie etc. – Din germ. Munition, lat. munitio, fr. munition.
MUNTE, munţi, s.m. 1. Ridicătură a scoarţei pământului mai mare decât dealul, de obicei stâncoasă şi depăşind înălţimea de 800 de metri. ** Expr. Prin munţi şi văi = peste tot, pretutindeni, pe tot întinsul. * Regiune, zonă muntoasă. 2. Fig. Grămadă, cantitate mare (şi înaltă) din ceva; morman. * Om foarte înalt (şi solid). 3. (În sintagma) Munte de pietate = întreprindere capitalistă de credit specializată în acordarea de credite pe baza amanetării obieetelor de uz personal; casă de lombard. – Lat. mona, -tem.
MUNTEAN, munteni, s.m. 1. Persoană care face parte din populaţia de bază a Munteniei ori este originară de acolo. 2. Persoană care locuieşte la munte sau este originară de la munte. * (Adjectival) Care aparţine locuitorilor de la munte, specific locuitorilor de la munte; muntenesc. – Munte + suf. -ean.
MUNTEANCĂ, muntence, s.f. 1. Femeie care face parte din populaţia de bază a Munteniei sau care este originară de acolo. 2. Femeie care locuieşte la munte sau este originară de la munte. – Muntean + suf. -că.
MUNTENESC, -EASCĂ, munteneşti, adj. 1. Care aparţine Munteniei sau muntenilor (1), privitor la Muntenia sau la munteni, care provine din Muntenia. 2. De (la) munte. – Muntean + suf. -esc.
MUNTENEŞTE adv. 1. Ca muntenii (1), în graiul locuitorilor din Muntenia. 2. Ca la munte, în felul muntenilor (2). – Muntean + suf. -eşte.
MUNTENISM, muntenisme, s.n. Cuvânt, expresie, construcţie proprie graiului din Muntenia. – Muntenia (n. pr.) + suf. -ism.
MUNTENIZA, muntenizez, vb. I. Refl. A-şi însuşi felul de a fi sau de a vorbi al muntenilor (1). – Muntean + suf. -iza.
MUNTENIZARE, muntenizări, s.f. (Rar) Acţiunea de a se munteniza şi rezultatul ei; adoptare a graiului sau a obiceiurilor din Muntenia. – V. munteniza.
MUNTENIZAT, -Ă, muntenizaţi, -te, adj. Adaptat la specificul muntenesc (1); transformat după modelul graiului din Muntenia. – V. munteniza.
MUNTICEL, munticei, s.m. (Rar) Diminutiv al lui munte (1); muntişor. – Munte + suf. -icel.
MUNTIŞOR, muntişori, s.m. (Rar) Munticel. – Munte + suf. -işor.
MUNTOS, -OASĂ, muntoşi, -oase, adj. Cu munţi, format din munţi, bogat în munţi; de munte, al muntelui. – Munte + suf. -os.
MUR1, muri, s.m. Nume dat mai multor specii de arbuşti din familia rozaceelor, cu tulpina spinoasă, cu frunze palmat-compuse, cu flori albe sau roz dispuse în umbele şi cu fructele comestibile (Rubus); arbust din această specie. – Lat. morus.
MUR2, muri, s.m. (Latinism înv.) Zid. – Din lat. murus.
MURA, murez, vb. I. Tranz. 1. A ţine unele legume într-o soluţie de oţet sau în saramură pentru a le face să se acrească şi să se conserve. * Refl. (Despre unele legume ţinute în oţet sau în saramură) A deveni acru şi bun de mâncat; a se acri. 2. A conserva nutreţurile în stare suculentă printr-un proces de fermentare. 3. A muia în apă plantele textile (în cursul procesului de prelucrare); a pune la topit. 4. Fig. A uda tare, până la piele. – Din moare (derivat regresiv).

MURAL, -Ă, murali, -e, adj. Aflat pe un zid; destinat să stea pe un perete. ** Pictură murală = pictură care, datorită tehnicii folosite, aderă perfect la zidul pe care este executată. Hartă murală = hartă mare de atârnat pe perete. – Din fr. mural, lat. muralis.
MURALIST, -Ă, muralişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în picturi murale. – Din engl. muralist.
MURARE, murări, s.f. Acţiunea de a (se) mura şi rezultatul ei. – V. mura.
MURAT, -Ă, muraţi, -te, adj. 1. (Despre unele legume) Fermentat, acrit (într-o soluţie de oţet sau în saramură). 2. (Despre plante furajere) Conservat printr-un proces de fermentare. 3. Fig. Ud până la piele, ud leoarcă. – V. mura.
MURĂ1, mure, s.f. Fructul comestibil, negru şi lucios, al murului1. ** Expr. Mură-n gură = lucru (obţinut) fără muncă, fără osteneală, de-a gata. – Lat. mora (pluralul, devenit sg., al lui morum "mură").
MURĂ2, mure, s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Glandă, ganglion de la pieptul sau de la gâtul unor animale. – Cf. alb. mullë.
MURĂ3, mure, s.f. Parâmă folosită pentru a trage spre proră colţurile inferioare ale velelor pătrate. – Din it. mura.
MURĂTURĂ, murături, s.f. Legumă sau fruct fermentat, conservate în saramură sau în oţet. – Mura + suf. -ătură.
MURDAR, -Ă, murdari, -e, adj. 1. Plin de pete, acoperit de praf, de murdării, îmbâcsit de necurăţenie; nespălat, întinat. * (Despre fiinţe) Care nu se spală, care nu respectă curăţenia. * (Despre apă, lumină etc.) Lipsit de claritate; tulbure. 2. Fig. Josnic, mârşav, ticălos, degradant. * (Despre cuvinte) Necuviincios, obscen, trivial. – Din tc. murdar.
MURDĂRI, murdăresc, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. A (se) face murdar, a (se) umple de murdărie; a (se) păta, a (se) mânji. 2. Fig. A (se) compromite, a (se) înjosi, a (se) degrada. – Din murdar.
MURDĂRIE, murdării, s.f. 1. Stare a ceea ce este murdar (1); (concr.) strat de necurăţenie care acoperă sau îmbâcseşte ceva; resturi nefolositoare; gunoi. * Excremente. 2. Fig. Caracter, comportare, faptă vrednică de dispreţ, degradantă, josnică; imoralitate, mârşăvie. * Vorbă necuviincioasă, obscenă. – Murdar + suf. -ie.
MURDĂRIRE, murdăriri, s.f. Acţiunea de a (se) murdări şi rezultatul ei. – V. murdări.
MUREŞEAN, -Ă, mureşeni, -e, s.m. şi f. Persoană care locuieşte în regiunea Mureşului sau este originară din această regiune. – Mureş (n. pr.) + suf. -ean.
MUREŞEANCĂ, mureşence, s.f. 1. Femeie care locuieşte în regiunea Mureşului sau este originară din această regiune. 2. (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Mureşean + suf. -că.
MURG1 s.n. 1. (Înv. şi pop.) Amurg. 2. (Rar) Zori de zi. – Et. nec.
MURG2, -Ă, murgi, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre unele animale, mai ales despre cai sau despre părul lor) Negru-roşcat, castaniu-închis sau cenuşiu; p. gener. de culoare închisă. 2. S.m. şi f. Cal de culoare murgă2 (1); p. gener. cal. ** Expr. A intrat murga în sat = s-a înserat. – Cf. alb. murg.
MURGI1, pers. 3 murgeşte, vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A se însera, a amurgi. – Din murg1.
MURGI2, murgesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A căpăta o culoare închisă, întunecată. – Din murg2.
MURGIT s.n. (Reg.) Amurg. – V. murgi1.
MURGULEŢ, murguleţi, s.m. 1. Diminutiv al lui murg2 (2); murguşor. 2. (Art.) Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. – Murg2 + suf. -uleţ.

MURGUŞOR, murguşori, s.m. Murguleţ (1). – Murg2 + suf. -uşor.
MURGUŢ, -Ă, murguţi, -e, adj., s.m. şi f. Diminutiv al lui murg2. – Murg2 + suf. -uţ.
MURI, mor, vb. IV. Intranz. 1. A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viaţă; a răposa, a deceda, a sucomba, a expia. ** Expr. A muri cu zile = a deceda în urma unei boli insuficient îngrijite sau în împrejurimi neprevăzute. * (Prin exagerare) A suferi foarte tare, a se simţi covârşit de o durere, de un sentiment etc. * (Cu determinări introduse prin prep. "după") A ţine foarte mult la cineva sau la ceva, a-i plăcea nespus, a iubi cu patimă. 2. (Despre plante) A se usca, a se veşteji. 3. Fig. A înceta de a mai fi văzut sau auzit; a se pierde treptat, a se stinge. – Lat. moriri.
MURIBUND, -Ă, muribunzi, -de, adj., s.m. şi f. (Fiinţă) pe moarte, în agonie; p. ext. (fiinţă) fără vlagă, foarte slabă care nu mai are mult de trăit. – Din fr. moribond, lat. moribundus (după muri).
MURID, muride, s.n. (La pl.) Familie de rozătoare mici, cu coadă lungă şi cu bot ascuţit (Muridae); (şi la sg.) animal din această familie. – Din fr. muridés.
MURIND, -Ă, murinzi, -de, adj., s.m. şi f. (Înv.) 1. Adj. Care se află pe moarte; care este specific muribundului. 2. S.m. şi f. Muribund. – V. muri.
MURIRE, muriri, s.f. (Înv.) Faptul de a muri (1); moarte. – V. muri.
MURIŞ, murişuri, s.n. Loc unde cresc tufe de mur1; desiş de muri1. – Mur1 + suf. -iş.
MURIŞOARĂ, murişoare, s.f. Diminutiv al lui mură1. – Mură1 + suf. -işoară.
MURITOR, -OARE, muritori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care îşi termină existenţa prin moarte, care este în mod inevitabil supus morţii. ** Expr. Muritor de foame = foarte sărac. 2. S.m. şi f. Om (considerat ca fiinţă trecătoare); pământean. – Muri + suf. -tor.
MURMUI, murmuiesc, vb. IV. Intranz. (Înv.) A murmura. [Prez. ind. şi múrmui] – Onomatopee.
MURMUIALĂ, murmuieli, s.f. (Rar) Murmur (1). – Murmui + suf. -eală.
MURMUITOR, -OARE, murmuitori, -oare, adj. (Înv.) Murmurător. [Pr.: -mu-i-] – Murmui + suf. -tor.
MURMUR, murmure, s.n. 1. Succesiune de sunete (slab şi monoton articulate), de cuvinte rostite încet şi neclar; zgomot confuz de voci; rumoare, murmuială. * P. anal. Zgomot surd şi continuu produs de un motor sau de o maşină în acţiune; zumzet, bâzâit. * Exprimare a unei nemulţumiri, a unei dezaprobări prin cuvinte rostite cu jumătate de glas; protest înfundat al unei mulţimi; cârteală, murmurare. 2. Zgomot uşor, prelung şi monoton produs de o apă curgătoare, de frunzişul mişcat de vânt etc. – Din lat. murmur, fr. murmure.
MURMURA, múrmur, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. A rosti cuvinte sau a intona o melodie încet, nedesluşit, monoton, şoptit. * Intranz. A protesta cu jumătate de glas; a se plânge, a cârti, a bombăni. 2. Intranz. (La pers. 3) A produce un zgomot uşor şi continuu; a fremăta; a susura. – Din lat. murmurare, fr. murmurer.
MURMURARE, murmurări, s.f. Acţiunea de a murmura şi rezultaul ei. – V. murmura.
MURMURĂTOR, -OARE, murmurători, -oare, adj. Care murmură; şopotitor, susurător, murmuitor. – Murmura + suf. -ător.
MURMURÂND, -Ă, murmurânzi, -de, adj. (Rar) Murmurător, şopotitor. – V. murmura.

MURSĂ1, murse, s.f. 1. (Reg.) Băutură fermentată preparată din miere amestecată cu apă sau cu lapte; hidromel. 2. (Înv.) Suc, zeamă, must (de fructe, de flori etc.) – Lat. [aqua] mulsa.
MURSĂ2, murse, s.f. (Înv.) Semn mic şi negru pus pe obraz pentru a imita o aluniţă; aluniţă artificială. – Et. nec.
MURSECA, múrsec, vb. I. Tranz. 1. (Pop.) A muşca rupând, sfâşiind. 2. (Reg.) A strivi, a zdrobi oasele sau carnea unei fiinţe (vii); a învineţi. * Fig. A bate pe cineva. [Var.: mursicá vb. I] – Lat. morsicare.
MURSECAT, -A, mursecaţi, -te, (Pop.; despre fiinţe vii sau despre carnea lor) Rupt, sfâşiat cu dinţii. – V. murseca.
MURSICA vb. I v. murseca.
MURUI, muruiesc, vb. IV. Tranz. 1. A acoperi pereţii sau pardoseala unei case cu un strat neted de lut muiat cu apă; a lipi. * A astupa crăpăturile din pereţii lucrărilor subterane cu un material argilos. 2. (Reg.) A unge suprafaţa unui aluat cu muruială (3), înainte de a-l băga în cuptor. 3. (Reg.) A mânji, a murdări; a mâzgăli. – Cf. ucr. murovati.
MURUIALĂ, muruieli, s.f. 1. Muruire. 2. (Concr.) Lut sau alt material cu care se muruieşte un perete, pardoseala etc. 3. (Reg.; concr.) Amestec de făină cu apă, ouă etc. cu care se unge pâinea, mălaiul etc., înainte de a fi băgate în cuptor. – Murui + suf. -eală.
MURUIRE, muruiri, s.f. Acţiunea de a murui şi rezultatul ei; muruială. – V. murui.
MURUIT, -Ă, muruiţi, -te, adj. 1. (Despre pereţi) Acoperit, lipit cu muruială (2). 2. (Reg.) Murdar, mânjit. – V. murui.
MUS, muşi, s.m. Elev marinar. – Din fr. mousse.
MUSACA, musacale, s.f. Mâncare preparată din carne tocată şi felii de pătlăgele vinete, de cartofi sau de dovlecei, aşezate în straturi alternative şi coaptă în cuptor. – Din tc. musakka.
MUSAFIR, -Ă, musafiri, -e, s.m. şi f. Persoană care vizitează pe cineva sau căreia i se oferă vremelnic ospitalitate; oaspete, invitat. [Var.: mosafír, -ă s.m. şi f.] – Din tc. mísăfir.
MUSAFIRLÂC, musafirlâcuri, s.n. (Înv.; azi depr.) 1. Vizită; p. ext. schimb de vizite, petrecere. 2. (Cu sens colectiv) Musafiri mulţi şi de tot felul. – Din tc. misafirlik.
MUSAGET, musageţi, s.m. Conducător al muzelor în antichitatea greco-romană. – Din fr. musagéte.
MUSAI adv. (Pop.) 1. Neapărat, negreşit, în mod necesar. 2. (Cu funcţie predicativă) E absolut necesar, trebuie. 3. Cu insistenţă, cu încăpăţânare, morţiş. – Din magh. muszáj.
MUSAIP, musaipi, s.m. Înalt demnitar la curtea sultanului; confident al sultanului; consilier, sfetnic al domnitorului. – Din tc. musahip.
MUSCAL1, muscaluri, s.n. (Înv. şi pop.) Nai. – Din tc. miskal.
MUSCAL2, muscali, s.m. 1. (Înv. şi pop.) Locuitor din oraşul Moscova sau din împrejurimi; p. gener. rus; (la pl. art.) poporul rus. 2. (Înv. şi reg.) Birjar (de origine rusă). * Birjă. [Var.: moscál s.m.] – Din rus., ucr., pol. moskal.
MUSCALAGIU, muscalagii, s.m. (Înv. şi pop.) Cântăreţ din nai; naist. – Din tc. miscalci.
MUSCAR, muscari, s.m. 1. Pescar care prinde peştele cu undiţa, întrebuinţând ca nadă muşte. 2. Numele mai multor păsări migratoare insectivore (Muscicapa). 3. Gândăcel insectivor de formă lunguiaţă, cu gâtul de culoare roşie, cu o pată neagră pe partea ventrală şi cu aripile negre (Catharis fusca). – Muscă + suf. -ar.

MUSCARDINĂ, muscardine, s.f. Boală a viermilor de mătase, provocată de o ciupercă şi manifestată prin apariţia unor pete de culoare închisă. – Din fr. muscardine.
MUSCARINĂ, muscarine, s.f. Alcaloid foarte toxic, puternic inhibitor cardiac, prezent în unele ciuperci otrăvitoare. – Din fr. muscarine.
MUSCAT, -Ă, muscaţi, -te, adj. (Despre struguri sau vin) Tămâios. – Din fr. muscat.
MUSCĂ, muşte, s.f. I. 1. Denumire dată mai multor genuri de insecte cu aparatul bucal adaptat pentru supt, dintre care cea mai cunoscută (Musca domestica) trăieşte pe lângă casa omului; p. gener. (pop.) nume dat oricărei insecte mici, zburătoare, căreia nu i se cunoaşte numele. ** Expr. Să se audă musca! = să fie tăcere deplină, să fie linişte perfectă. Rău de muscă = a) (despre cai) nărăvaş; b) (despre oameni) care nu-şi poate înfrâna simţurile; senzual. A cădea (sau a se băga) ca musca-n lapte = a sosi undeva într-un moment rău ales sau interveni într-o discuţie în mod nepotrivit. A fi (sau a se şti, a se simţi) cu musca pe căciulă = a fi (sau a se şti, a se simţi) vinovat. A se aduna (sau a se strânge, a veni) ca muştele (la miere) = a se aduna undeva în număr mare. A muri ca muştele = a muri în număr foarte mare. A se speria de toate muştele = a se speria de orice fleac, de toate nimicurile. ** Compuse: musca-ţeţe = insectă din Africa ecuatorială, care transmite boala somnului (Glossina palpalis); muncă-columbacă = insectă de circa 5 mm lungime, care inoculează la vite şi la oameni o substanţă foarte toxică (Simulium columbaczensis); muscă-verde = insectă de culoare verde, cu reflexe metalice, care depune ouăle pe cadavre, pe alimente (mai ales pe carne) etc., (Lucilia caesar); muscă-cenuşie-de-carne = insectă de culoare cenuşie, care depune larvele pe alimente, pe carne etc., (Sarcophaga carnaria); muscă de-cal = insectă de culoare brună-roşcată, parazită pe suprafaţa corpului unor animale (Hippobosca aqeuina); musca-cireşelor = insectă de culoare neagră care depune ouă în cireşe în perioada coacerii (Rhagoletis cerasi); muscă-de-varză = insectă ale cărei larve atacă varza şi alte plante din familia cruciferelor (Chortophila brassicae); muscă-mare (sau -albastră, -de-carne) sau musca-hoiturilor = specie de muscă mare, cu abdomenul albastru lucios, care îşi depune ouăle pe cadavre, pe alimente etc., (Calliphora vomitoria); muscă-beţivă = insectă foarte mică, care trăieşte în roiuri şi îşi depune ouăle în must (Drosophila funebris sau fenestrarum). * Muscă artificială = imitaţie de insecte sau de larve, montată pe cârligul de pescuit şi folosită ca momeală pentru peşti. 2. (Înv. şi pop.) Albină. II. P. anal. 1. (La oameni) Smoc de păr lăsat să crească sub buza inferioară. * Mustaţă foarte mică. 2. (Reg.) Cavitate înnegrită pe care o prezintă dinţii calului, după care i se poate aprecia vârsta. 3. (Pop.) Vână neagră la rădăcina nasului (evidentă la unele persoane). 4. (La tir) Punct negru situat în mijlocul panoului de tragere; (la pl.) lovituri în centrul ţintei. 5. (Reg.) Punct de broderie la cusăturile cu motive naţionale. 6. (Sport) Categorie de greutate în care sunt încadraţi sportivii între 48 şi 51 kg la box, iar la lupte juniorii până la 49 kg şi seniorii până la 52 kg. – Lat. musca.
MUSCĂLESC, -EASCĂ, muscăleşti, adj. (Înv. şi pop.) Care aparţine muscalilor2, privitor la muscali2, care provine din ţara muscalilor2; rusesc. [Var.: moscălésc, -eáscă adj.] – Muscal2 + suf.-esc.
MUSCĂLEŞTE adv. (Înv.) Ruseşte. [Var.: moscăléşte adv.] – Muscal2 + suf. -eşte.
MUSCĂLIME s.f. (Înv.) Mulţime de muscali2; totalitatea muscalilor2. – Muscal2 + suf. -ime.

MUSCĂRIE, muscării, s.f. Mulţime de muşte, roi de muşte; muscărime. – Muscă + suf. -ărie.
MUSCĂRIME s.f. Muscărie. – Muscă + suf. -ărime.
MUSCEL, muscele, s.n. Culme deluroasă prelungită, puţin înaltă şi cu povârnişuri domoale, care face tranziţia între regiunea de munte şi cea de deal, fiind de obicei acoperită cu păşuni, fâneţe şi livezi cu pomi fructiferi. [Var.: muşcél s.n.] – Et. nec.
MUSCHET s.n. v. muschetă.
MUSCHETAR, muschetari, s.m. Soldat infanterist înarmat cu muschetă în timpul evului mediu; nobil care făcea parte din corpul de cavalerie în serviciu la curtea regilor Franţei. – Din fr. mousquetaire.
MUSCHETĂ, muschete, s.f. Armă de foc portativă din evul mediu, cu fitil, asemănătoare cu archebuza. [Var.: muschét s.n.] – Din fr. mousquet.
MUSCHETĂRIE, muschetării, s.f. Mulţime de muschete, totalitatea musehetelor. – Muschetă + suf. -ărie.
MUSCHETON, muschetoane, s.n. Veche armă de foc de calibru mai mare decât muscheta. – Din fr. mousqueton.
MUSCOI, muscoi, s.m. Augmentativ al lui muscă (I); p. restr. muscă-mare. – Muscă + suf. -oi.
MUSCOVIT, muscovite, s.n. Varietate de mică incoloră sau de culoare albă-gălbuie, utilizată ca izolant termic şi electric. – Din fr. muscovite, rus. muskovite.
MUSCULAR, -Ă, musculari, -e, adj. Care aparţine muşchilor2 (1), privitor la muşchi2. [Var.: muşchiulár, -ă adj.] – Din fr. musculaire.
MUSCULAT, -Ă, musculaţi, -te, adj. (Rar) Musculos. – Din lat. musculatus. Cf. fr. musclé.
MUSCULATURĂ, musculaturi, s.f. Totalitatea muşchilor2 (1) corpului sau ai unui organ; sistemul muscular al corpului. [Var.: muşchiulatúră s.f.] – Din fr. musculature.
MUSCULIŢĂ, musculiţe, s.f. Diminutiv al lui muscă (I); muscă mică; muscuţă. ** Musculiţă de brânză = muscă mică, neagră, lucioasă, ale cărei larve trăiesc pe alimente, alterându-le (Piophila casei). Musculiţă de oţet (sau beţivă) = gen de insectă din ordinul dipterelor, ale cărei larve trăiesc în materii care fermentează sau putrezesc (Drosophila). – Muscă + suf. -uliţă.
MUSCULOS, -OASĂ, musculoşi, -oase, adj. Care are muşchi2 (1) puternici; plin de muşchi2; muşchios2, musculat. [Var.: muşchiulós, -oásă adj.] – Din fr. musculeux, lat. musculosus.
MUSCUŢĂ, muscuţe, s.f. Musculiţă. – Muscă + suf. -uţă.
MUSELIM, muselimi, s.m. Locţiitor de guvernator al unui district la turci. – Din tc. müsellim.
MUSFLIN s.n. v. muselină.
MUSELINĂ, museline, s.f. Ţesătură de bumbac sau de mătase, subţire şi străvezie, din care se confecţionează îmbrăcăminte uşoară, perdele etc. * Stofă de lână foarte fină. [Var.: muselín, muslín s.n.] – Din fr. mousseline, pol. múslin, tc. muslín.
MUSIC-HALL s.n. Spectacol alcătuit din numere variate de muzică uşoară, dans etc., prezentate pe scena unui teatru, a unui restaurant etc.; p. ext. teatru sau local public în care se reprezintă astfel de spectacole. [Pr.: miúzik-hol] – Din fr., engl. music-hall.
MUSIU s.m. (Franţuzism; azi ir.) Termen de adresare către un bărbat. – Din fr. monsieur.
MUSLIM s.m. v. moslim.

MUSLIN s.n. v. muselină.
MUSON, musoni, s.m. Vânt periodic stabil, caracteristic pentru părţile sudice ale Asiei, care bate şase luni dinspre continent spre ocean (iarna) şi şase luni dinspre ocean spre continent (vara) – Din fr. mousson.
MUSONIC, -Ă, musonici, -ce, adj. Referitor la muson, al musonilor; legat de muson. – Muson + suf. -ic.
MUST, musturi, s.n. 1. Suc dulce care nu a început încă să fermenteze, obţinut prin zdrobirea şi presarea boabelor de struguri sau, p. ext., a altor fructe ori plante. 2. Zeamă, suc pe care îl conţin unele fructe. 3. Seva arborilor. 4. (Pop.) Zeamă din gunoiul vitelor. 5. Lichid cu care este îmbibat pământul după topirea zăpezii. – Lat. mustum.
MUSTAŢĂ, mustăţi, s.f. I. 1. Părul care creşte deasupra buzei superioare la bărbaţi. ** Expr. (Fam.) A-i râde (sau a-i zâmbi cuiva) mustaţa = a se bucura. A râde (sau a-i zâmbi) pe sub mustaţă = a râde (sau a zâmbi) pe ascuns sau reţinut (şi ironic). A trage (sau a duce) la mustaţă = a bea mult. * (La pl.) Fire lungi de păr care cresc împrejurul botului unor animale. 2. Fiecare dintre antenele insectelor şi ale crustaceelor. II. P. anal. 1. (La pl.) Fire lungi şi subţiri care cresc pe spicul cerealelor. 2. (Pop.; la pl.) Mătasea porumbului. 3. (Pop.; la pl.) Rădăcinile adventive ale porumbului, cepei, viţei de vie etc. 4. (La pl.) Fire de sârmă întrebuinţate în construcţii pentru susţinerea structurii sau a tavanelor false; vergele de oţel care rămân la exterior după turnarea unei piese de beton. [Var.: (pop.) mustéaţă s.f.] – Lat. – V. / * / mustacea.
MUSTĂCI, mustăcesc, vb. IV. Intranz. 1. A râde pe sub mustaţă, a zâmbi reţinut. 2. A strâmba din nas, a fi nemulţumit de ceva. – Din mustaţă.
MUSTĂCIOARĂ, mustăcioare, s.f. Diminutiv al lui mustaţă (I). – Mustaţă + suf. -ioară.
MUSTĂCIOS, -OASĂ, mustăcioşi, -oase, adj. 1. (Adesea substantivat) Care are mustăţi (I) mari şi dese. 2. (Despre cereale) Cu ţepi lungi şi deşi. 3. (Despre unele plante) Cu mustăţi (II 3). [Var.: musteciós, -oásă adj.] – Mustaţă + suf. -ios.
MUSTĂCIRE, mustăciri, s.f. (Rar) Faptul de a mustăci; semn de nemulţumire, cârtire. – V. mustăci.
MUSTĂREAŢĂ, mustăreţe, s.f. (Pop.) Sevă; spec. seva arborilor. – Must + suf. -ăreaţă.
MUSTĂRIE, mustării, s.f. Loc unde se face sau se vinde must (1). – Must + suf. -ărie.
MUSTEAŢĂ s.f. v. mustaţă.
MUSTECIOS, -OASĂ adj. v. mustăcios.
MUSTELIDĂ, mustelide, s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore mici şi mijlocii, cu corpul suplu, coada lungă şi cu picioarele mici, a căror blană, la unele specii, este preţioasă; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. – Din fr. mustélidés.
MUSTI, pers. 3 musteşte, vb. IV. 1. (Despre lichide) A se ivi (din abundenţă), a ieşi la suprafaţă. 2. A fi plin de sevă sau de alt lichid; a fi îmbibat. -Din must.
MUSTIRE, mustiri, s.f. Acţiunea de a musti şi rezultatul ei. – V. musti.
MUSTIMETRU, mustimetre, s.n. Instrument destinat măsurării densităţii şi procentului de zahăr din must. [Var.: mustométru s.n.] – Din fr. mustimétre.
MUSTOMETRU s.n. v. mustimetru.
MUSTOS, -OASĂ, mustoşi, -oase, adj. 1. (Despre fructe) Plin de must; zemos, suculent. 2. (Despre pământ) Gras, mănos. – Must + suf. -os.

MUSTRA, mústru, vb. I. Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) dojeni, a(-şi) imputa, a(-şi) reproşa. ** Expr. (Tranz.) A-l mustra (pe cineva) cugetul (sau conştiinţa) = a avea remuşcări, a se căi. – Lat. monstrare.
MUSTRARE, mustrări, s.f. Acţiunea de a (se) mustra şi rezultatul ei; dojană. * Sancţiune disciplinară care constă în notificarea scrisă făcută unui angajat care nu şi-a îndeplinit obligaţiile de serviciu şi căruia i se recomandă să ia măsuri de îndreptare. ** Mustrare de conştiinţă = (mai ales la pl.) părere de rău, remuşcare, căinţă. – V. mustra.
MUSTRĂ1, mustre, s.f. (Înv. şi pop.) Exerciţiu militar; instrucţie, manevră. [Var.: mústru, múştru s.n.] – Din pol. musztra, magh. mustra.
MUSTRĂ2 s.f. v. mostră.
MUSTRĂTOR, -OARE, mustrători, -oare, adj. (Adesea adverbial) Dojenitor; plin de reproşuri. – Mustra + suf. -ător.
MUSTRU s.n. v. mustră1.
MUSTUI, mustuiesc, vb. IV. 1. Tranz. A zdrobi şi a presa strugurii pentru a obţine mustul. 2. Refl. (Despre fructe) A fermenta. – Must + suf. -ui.
MUSTUIALĂ, mustuieli, s.f. (Pop.) Faptul de a mustui; (concr.) amestec de must, resturi de boabe şi de ciorchini, obţinut prin mustuire. – Mustui + suf. -eală.
MUSTUIRE, mustuiri, s.f. Acţiunea de a (se) mustui şi rezultatul ei. – V. mustui.
MUSTUITOR, mustuitoare, s.n. Unealtă de lemn formată dintr-un băţ ramificat la capăt, cu care se zdrobesc strugurii pentru a se obţine mustul. [Pr.: -tui-i-] – Mustui + suf. -tor.
MUSTUITURĂ, mustuituri, s.f. Struguri zdrobiţi înainte de a fi storşi; mustuială. [Pr.: -tu-i-] – Mustui + suf. -tură.
MUSULMAN, -Ă, musulmani, -e, adj., s.m. şi f. Mahomedan; p. restr. turc. – Din fr. musulman.
MUŞAMA, muşamale, s.f. 1. Pânză impermeabilă prin lăcuire sau prin ceruire pe una dintre feţe, folosită în gospodărie, în ateliere etc. pentru protecţie; obiect făcut dintr-o asemenea pânză. ** Expr. A face (un lucru) muşama = a ascunde, a muşamaliza. 2. (Art.) Numele unui dans popular vioi, jucat de perechi în cerc; melodie după care se execută acest dans. – Din tc. muşamba.
MUŞAMALIZA, muşamalizez, vb. I. Tranz. (Fam.) A ascunde, a acoperi o acţiune urâtă, necinstită, reprobabilă; a cocoloşi. – Muşama + suf. -iza.
MUŞAMALIZARE, muşamalizări, s.f. (Fam.) Acţiunea de a muşamaliza şi rezultatul ei. – V. muşamaliza.
MUŞCA, muşc, vb. I. 1. Tranz. A apuca cu dinţii şi a strânge tare (provocând durere, rănind sau sfâşiind). ** Expr. A-şi muşca mâinile (sau degetele) = a) a se căi amarnic; b) a se înfuria. A-şi muşca limba (sau buzele) = a-şi ascunde un sentiment puternic, a se stăpâni. A-l muşca pe cineva de inimă să... = a se lăsa ispitit să..., a fi cât pe-aci să... A muşca pământul = a cădea la pământ (rănit sau mort); p. ext. a muri (1). * (Despre insecte) A pişca, a înţepa; a pricinui durere, usturime. * Fig. A provoca cuiva o senzaţie chinuitoare, neplăcută (de frig, foame etc.). 2. Intranz. şi tranz. A rupe cu dinţii o porţiune dintr-un aliment (pentru a mânca). 3. Tranz. Fig. A ataca cu vorbe răutăcioase, sarcastice; a înţepa. – Et. nec.
MUŞCARE, muşcări, s.f. Acţiunea de a muşca şi rezultatul ei; muşcat. – V. muşca.
MUŞCAT s.n. (Rar) Muşcare. – V. muşca.
MUŞCATĂ, muşcate, s.f. Numele mai multor plante erbacee perene, cu frunze reniforme, palmat-lobate şi cu flori roşii, albe sau roz dispuse în umbele,

cultivate ca plante decorative (Pelargonium). – Din bg. muškato, magh. muskáta.
MUŞCĂTOR, -OARE, muşcători, -oare, adj. 1. Care muşcă; care provoacă o senzaţie dureroasă de arsură, de usturime. 2. Fig. (Despre persoane; p. ext. despre cuvinte) Plin de ironie; maliţios, caustic, înţepător. – Muşca + suf. -ător.
MUŞCĂTURĂ, muşcături, s.f. 1. Acţiunea de a muşca şi rezultatul ei. * Senzaţie dureroasă de arsură, usturime. * Felul în care aproprie cineva dinţii pentru a muşca. * Fig. Vorbă muşcătoare, ironie usturătoare; înţepătură. 2. Rană, semn produs prin muşcare. 3. Bucată dintr-un aliment atât cât poate cineva muşca o dată. – Muşca + suf. -ătură.
MUŞCEL s.n. v. muscel.
MUŞCHI1, muşchi, s.m. (La pl.) Clasă de plante criptogame fără rădăcină, care cresc în grupuri de fire veşnic verzi în locurile umede şi umbroase şi au ca organe de reproducere anteridii şi arhegoane; (şi la sg.) plantă din această clasă. * Numele unor licheni asemănători cu plantele descrise mai sus. – Lat. musculus (< musculus).
MUŞCHI2, muşchi, s.m. 1. Organ al corpului la toate vertebratele şi la majoritatea nevertebratelor, format dintr-un ţesut fibros şi cărnos care, datorită proprietăţilor lui fundamentale, contractibilitatea şi elasticitatea, pune în mişcare diferite organe şi părţi ale corpului. 2. Bucată de carne de animal desprinsă din regiunea şirei spinării, întrebuinţată în alimentaţie. – Lat. musculus (< mus).
MUŞCHIOS1, -OASĂ, muşchioşi, -oase, adj. (Rar) Care a prins muşchi1, acoperit cu muşchi 1. – Muşchi1 + suf. -os.
MUŞCHIOS2, -OASĂ, muşchioşi, -oase, adj. (Rar) Musculos – Muşchi2 + suf. -os.
MUŞCHIULAR, -Ă adj. v. muscular.
MUŞCHIULATURĂ s.f. v. musculatură.
MUŞCHIULEŢ, muşchiuleţi, s.m. Diminutiv al lui muşchi2 (2). – Muşchi2 + suf. -uleţ.
MUŞCHIULOS, -OASĂ adj. v. musculos.
MUŞEŢEL s.m. Plantă erbacee anuală, medicinală, din familia compozitelor, cu frunze divizate şi cu flori albe pe margini şi galbene în centru, foarte aromatice, grupate în capitule terminale; romaniţă (Matricaria chamomilla). – Muşat (reg. "frumos" et. nec.) + suf. -el.
MUŞINA, pers. 3 múşină, vb. I. Tranz. şi intranz. (Reg.; despre unele animale) A adulmeca, a mirosi; a căuta. – Et. nec.
MUŞINOI s.n. v. muşuroi1.
MUŞIROI1 s.n. v. muşuroi1.
MUŞIROI2 vb. IV v. muşuroi2.
MUŞIROIT s.n. v. muşuroit.
MUŞIŢĂ, muşiţe, s.f. 1. Nume dat îngrămădirii de insecte care se formează în jurul butoaielor cu vin, al vaselor de oţet sau al fructelor în fermentaţie. 2. Mulţime de larve care se dezvoltă vara pe carne sau pe cadavre din ouăle depuse de o specie de muscă. 3. (Reg.) Nume dat unor insecte parazite care atacă rădăcinile şi frunzele unor plante. 4. (Reg.) Mucegai; umezeală. – Din bg. mušica.
MUŞLUI, pers. 3 muşluiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre unele animale) A scotoci cu botul pentru a găsi de mâncare, a umbla adulmecând; a muşina. – Cf. muşina.

MUŞTAR s.m., s.n. 1. S.m. Nume dat mai multor plante erbacee anuale din familia cruciferelor, cu tulpini ramificate, cu flori galbene şi cu seminţe mici, rotunde (Brassica, Sinapis). 2. S.n. P. restr. Sămânţa muştarului (1), întrebuinţată la prepararea unui condiment picant sau pentru cataplasme contra durerilor nevralgice. 3. S.n. Condiment sub formă de pastă moale, de culoare galbenă-verzuie, obţinut prin prelucrarea seminţelor descrise mai sus cu adaos de zahăr, sare, acid acetic, cimbru etc. ** Expr. (Fam.) A-i sări (cuiva) muştarul = a se înfuria, a se supăra. – Din magh. mustár.
MUŞTARIERĂ, muştariere, s.f. Vas special în care se păstrează muştarul (3). [Pr.: -ri-e-] – Muştar + suf. -ieră (după fr. moutardier sau după modelul unor cuvinte ca untieră, scrumieră).
MUŞTEA, muştele, s.f. Ciocan de cizmărie sau de cojocărie cu care se bat cusăturile sau se netezeşte pielea. – Din tc. muşta.
MUŞTERIU, muşterii, s.m. Cumpărător, client. – Din tc. müşteri.
MUŞTIUC, muştiucuri, s.n. 1. Piesă detaşabilă (de ebonită, de os sau de metal) la instrumentele muzicale de suflat, prin care se suflă. 2. Capătul metalic cu care se termină un furtun şi care serveşte la concentrarea şi dirijarea jetului de lichid. 3. Piesă de metal sau de lemn căptuşită cu tablă şi montată la capătul de presare al preselor folosite la fasonarea cărămizilor, a ţiglelor etc. – Din germ. Mundstück.
MUŞTRU s.n. v. mustră1.
MUŞTRULUI, muştruluiesc, vb. IV. Tranz. 1. (Înv.) A deprinde soldaţii cu exerciţiul militar; a instrui. * P. ext. A instrui, a învăţa cu asprime; a struni. 2. (Fam.) A mustra, a dojeni, a certa; a bate. – Muştru + suf. -ului.
MUŞTRULUIALĂ, muştruluieli, s.f. (Înv. şi fam.) Acţiunea de a muştrului şi rezultatul ei; mustrare, dojană; p. ext. bătaie. – Muştrului + suf. -eală.
MUŞUNOI s.n. v. muşuroi1.
MUŞUROI1, muşuroaie, s.n. 1. Moviliţă formată din ţărâna pe care o aruncă la suprafaţa solului furnicile, cârtiţele etc. când îşi sapă coridoarele subterane; p. ext. grup de furnici care locuiesc într-un furnicar; furnicar. 2. Grămadă de pământ adunată la rădăcina unor plante pentru a le sprijini, a le feri de vânt, de îngheţ sau pentru a le favoriza dezvoltarea. 3. (Urmat de determinări) Grămadă (mică). 4. (Reg.) Ridicătură mică de pământ; movilă, deal. [Var.: (înv. şi reg.) moşinói, moşirói, moşorói, moşurói, muşinói, muşirói, muşunói s.n.] – Lat. mus araneus.
MUŞUROI2, muşuroiesc, vb. IV. Tranz. A îngrămădi pământ la rădăcina unei plante, pentru a o proteja sau pentru a favoriza dezvoltarea ei. * Refl. Fig. A se aduna, a se strânge, a se grămădi. [Var.: muşiroí vb. IV] – Din muşuroi1.
MUŞUROIRE, muşuroiri, s.f. Acţiunea de a (se) muşuroi1 şi rezultatul ei; muşuroit. – V. muşuroi2.
MUŞUROIT s.n. Muşuroire. [Var.: muşiroít s.n.] – V. muşuroi2.
MUT, -Ă, muţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care nu poate vorbi, care este lipsit de facultatea vorbirii. ** Expr. (Substantivat; fam.) Asta să i-o spui lui mutu, se spune cuiva în afirmaţiile căruia n-ai încredere, care exagerează, care minte. Unde a dus (surdul roata şi) mutul iapa = foarte departe. 2. Adj. (Despre acţiuni, atitudini ale omului) Care se face, se petrece în tăcere, care nu se exprimă prin cuvinte. ** Cor mut = ansamblu vocal care execută o melodie fără cuvinte. Film mut = film cinematografic care înregistrează numai imagini, fără sunete sau vorbirea personajelor. Scenă mută = scenă dintr-o lucrare dramatică în care personajele nu vorbesc, ci îşi exprimă setimentele prin gesturi, atitudini, mimică etc. Literă mută = literă din cadrul unui cuvânt care nu se pronunţă.

3. Adj. Care nu vrea sau nu poate să vorbească la un moment dat sau în anumite împrejurări; p. ext. căruia nu-i place să vorbească (mult), care este tăcut din fire, taciturn. * (Adverbial) Fără zgomot. 4. Adj. P. ext. (Despre elemente ale naturii etc.) Tăcut, liniştit. 5. S.m. şi f. (Reg.) Om slut; om nepriceput, prost, nătâng. – Lat. mutus, -a, -um.
MUTA, mut, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) mişca din locul în care se găseşte şi a (se) aşeza în alt loc; a (se) deplasa; a (se) strămuta, a (se) transfera. ** Expr. (Tranz.; fam.) A-i muta (cuiva) fălcile (sau căpriorii) = a-i trage (cuiva) o palmă cu putere, a lovi peste obraz. * A (se) transfera dintr-un serviciu în altul. 2. Refl. A se stabili (cu locuinţa) în alt loc, a-şi schimba domiciliul. 3. Tranz. (Înv. şi pop.) A înlocui, a schimba (cu altceva sau cu altcineva); a modifica, a transforma. * A schimba cursul, direcţia. ** Expr. A-şi muta gândul = a se răzgândi, a renunţa. 4. (La jocul de şah) A efectua o mutare. – Lat. mutare.
MUTABIL, -Ă, mutabili, -e, adj. Care poate fi mutat, deplasat; care poate fi schimbat, transformat. – Din fr. mutable, lat. mutabilis.
MUTABILITATE s.f. Însuşirea de a fi mutabil. – Din fr. mutabilité, lat. mutabilitas, -atis.
MUTACISM s.n. 1. Refuz deliberat de comunicare în virtutea unei tendinţe simulatorii sau datorită atitudinii de supraestimare, opoziţionism etc. 2. Pronunţare a unei consoane (mai ales a lui m, b, p) în locul alteia. – Din fr. mutacisme.
MUTAGEN, -Ă, mutageni, -e, adj., s.m. (Biol.) (Agent) care produce o mutaţie (2). – Din fr. mutagene.
MUTAGENEZĂ, mutageneze, s.f. (Biol.) Proces de modificare a materialului genetic datorită unui agent mutagen. – Din fr. mutagenese.
MUTANT, mutanţi, s.m. (Biol.) Individ care provine dintr-o mutaţie (2). – Din fr. mutant.
MUTARE, mutări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) muta şi rezultatul ei; mutat. 2. (Spec.) Deplasare a pieselor făcută alternativ de adversari în cursul unei partide de şah. – V. muta.
MUTAT, mutaturi, s.n. Mutare. – V. muta.
MUTATIV, -Ă, mutativi, -e, adj. (Rar) Cu caracter de mutaţie. – Din engl. mutative.
MUTATOR, mutatoare, s.n. Aparat sau instalaţie pentru transformarea energiei electromagnetice de o anumită formă în energie electromagnetică de altă formă. – Din fr. mutateur.
MUTAŢIE, mutaţii, s.f. 1. Schimbare de domiciliu sau de sediu; îndeplinire a formelor legale în legătură cu mutarea dintr-o locuinţă sau dintr-o localitate în alta; viză de mutare. * Înregistrare a unei schimbări intervenite în statutul personal sau de serviciu al unei persoane sau în situaţia militară a cuiva. 2. Prefacere, transformare, schimbare, modificare (radicală). * Spec. (Biol.) Apariţie bruscă a unui caracter genetic nou, care reflectă o modificare ereditară corespunzătoare a materialului ereditar. * Spec. (Fon.) Transformare sistematică a unei serii de sunete în altele. ** Mutaţie consonantică (sau a consoanelor) = transformare a unor consoane oclusive în limbile germanice. 3. (Jur.) Transmitere a unui bun dintr-o proprietate în alta. – Din fr. mutation, lat. mutatio.
MUTAŢIONISM s.n. Teorie biologică potrivit căreia speciile noi sunt produsul mutaţiilor (2), fără intervenţia selecţiei. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. mutationnisme.
MUTAŢIONIST, -Ă, mutaţionişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al mutaţionismului. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. mutationniste.

MUTĂLĂU, mutălăi, s.m. (Reg.) Om tăcut, care vorbeşte puţin; om posac, morocănos; p. ext. om prost, nerod. – Mut + suf. -ălău.
MUTĂTOR, -OARE, mutători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. (Reg.) Care se poate mişca, care se mută dintr-un loc în altul. 2. S.f. Plantă erbacee agăţătoare, veninoasă, din familia cucurbitaceelor, cu rădăcina groasă, cărnoasă, cu flori albe-gălbui şi cu fructele în formă de boabe roşii (Bryonia dioica). – Muta + suf. -ător.
MUTELCĂ, mutelci, s.f. Piesă de metal de mărime variabilă care are la mijloc o gaură cu filet în care se îmbucă spirala unui şurub sau o tijă cu filet. – Din pol., ucr. muterka.
MUTESC, -EASCĂ, muteşti, adj. (Rar) Caracteristic muţilor; care nu se exprimă prin vorbe. [Var.: muţésc, -eáscă adj.] – Mut + suf. -esc.
MUTEŞTE adv. Pe tăcute, fără vorbă. [Var.: muţéşte adv.] – Mut + suf. -eşte.
MUTICĂ, mutici, adj. (Despre frunze) Care se termină cu un organ prelungit (spin etc.). – Din fr. mutique, lat. muticus.
MUTILA, mutilez, vb. I. Tranz. A tăia, a amputa (o parte a corpului), a schilodi; p. ext. a sluţi, a desfigura. – Din fr. mutiler, lat. mutilare.
MUTILANT, -Ă, mutilanţi, -te, adj. Care mutilează. – Din fr. mutilant.
MUTILARE, mutilări, s.f. Acţiunea de a mutila şi rezultatul ei; schilodire; p. ext. sluţire, desfigurare. – V. mutila.
MUTILAT, -Ă, mutilaţi, -te, adj. Ciuntit, schilodit; p. ext. desfigurat. – V. mutila.
MUTILATOR, -OARE, mutilatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care mutilează; mutilant. – Din fr. mutilateur.
MUTISM s.n. Muţenie; p. ext. tăcere încăpăţânată. – Din fr. mutisme.
MUTITATE s.f. (Med.) Muţenie (1). – Din fr. mutité.
MUTON, mutoane, s.n. Blană de oaie vopsită şi prelucrată. * Haină confecţionată din această blană. – Din fr. mouton.
MUTRĂ, mutre, s.f. (Fam.) Figură, obraz, faţă; p. ext. înfăţişare, fizionomie. ** Expr. Nu e de mutra lui = e mai presus de ceea ce i se cuvine. După mutra cuiva = după condiţia socială a cuiva. A face mutre = a face mofturi, nazuri, a nu fi de acord. * P. ext. Persoană, individ. – Din ngr. mútra (pl. lui mútron).
MUTRIŞOARĂ, mutrişoare, s.f. Diminutiv al lui mutră. – Mutră + suf. -işoară.
MUTUAL, -Ă, mutuali, -e, adj. Care se face în mod reciproc şi simultan. ** Inducţie mutuală = inducţie electromagnetică exercitată reciproc între două circuite străbătute de curenţi electrici variabili. * (Impr.) Care are loc reciproc şi fără cuvinte. [Pr.: -tu-al] – Din fr. mutuel.
MUTUALISM s.n. (Rar) 1. Sistem de solidaritate şi de ajutor reciproc. 2. (Biol.) Vieţuire laolaltă a mai multor organisme diferite ca specie. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. mutualité.
MUTUALIST, -Ă, mutualişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al mutualismului. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. mutualiste.
MUTUALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este mutual; p. ext. mutualism. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. mutualité.
MUTULĂ, mutule, s.f. (Arhit.) Ornament al antablamentului în stilul doric, care corespunde cu triglifului. – Din fr. mutule.
MUTULICĂ, mutulici, s.m. 1. (Fam.) Persoană tăcută, timidă, care vorbeşte puţin; om prostuţ, bleg. 2. (Bot.) Plantă al cărei rizom se întrebuinţează ca leac împotriva durerilor abdominale (Scopalia carniolica). – Mut + suf. -ulică.
MUŢENIE, muţenii, s.f. 1. Stare a celui mut, lipsă a capacităţii de a vorbi; mutism, muţie. 2. Tăcere, linişte deplină. – Mut + suf. -enie.
MUŢESC, -EASCĂ adj. v. mutesc.

MUŢEŞTE adv. v. muteşte.
MUŢI, muţesc, vb. IV. Intranz. (Pop.) 1. A pierde facultatea de a vorbi; a deveni mut. 2. (Despre sunete, voci etc.) A scădea în intensitate; a amuţi. – Din mut.
MUŢIE, muţii, s.f. (Rar) Muţenie. – Mut + suf. -ie.
MUŢIRE, muţiri, s.f. Faptul de a muţi; muţenie, tăcere. – V. muţi.
MUŢIU adv. (Reg.; în expr.) A lătra a muţiu = a lătra înfundat. – Probabil contaminare între mut şi pustiu.
MUŢUNACHE s.m. invar. Păpuşă (în teatrul de marionete) care reprezintă un personaj amuzant sau grotesc; maimuţoi. * Epitet dat unui tânăr spilcuit, de o eleganţă exagerată şi uşor ridicolă; filfizon. [Var.: muţumáchi s.m. invar.] – Cf. ngr. mutsúna.
MUŢUNACHI s.m. invar. v. muţunache.
MUZĂ, muze, s.f. 1. (Mitol.) Fiecare dintre cele nouă divinităţi alegorice ocrotitoare şi inspiratoare ale artelor şi ale ştiinţelor; spec. zeiţă a poeziei, care inspiră pe poeţi. 2. Inspiraţie poetică. 3. (Livr.) Poezie, literatură. – Din lat., it. musa, fr. muse, ngr. músa, germ. Muse.
MUZEAL, -Ă, muzeali, -e, adj. Care aparţine unui muzeu, care se referă la un muzeu, de muzeu. [Pr.: -ze-al] – Muzeu + suf. -al. Cf. germ. museal.
MUZEISTIC, -Ă, muzeistici, -ce, adj., s.f. (Livr.) 1. Adj. Care aparţine muzeologiei, referitor la muzeologie. 2. S.f. Muzeologie. – Muzeu + suf. -istic.
MUZEOGRAF, -Ă, muzeografi, -e, s.m. şi f. Specialist în muzeografie. [Pr.: -ze-o-] – Din fr. muséographe.
MUZEOGRAFIC, -Ă, muzeografici, -ce, adj. Care aparţine muzeografiei, privitor la muzeografie, de muzeografie. [Pr.: -ze-o-] – Din fr. muséographique.
MUZEOGRAFIE s.f. Disciplină care se ocupă cu istoria, clasarea, conservarea, prezentarea şi popularizarea obiectelor dintr-un muzeu. [Pr.: -ze-o-] – Din fr. muséographie, germ. Museographie.
MUZEOLOG, -Ă, muzeologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în muzeologie. [Pr : -ze-o-] – Din muzeologie (derivat regresiv).
MUZEOLOGIE s.f. Ştiinţă care are ca obiect studiul organizării muzeelor, al păstrării şi prezentării exponatelor dintr-un muzeu; muzeistică. [Pr.: -ze-o-] – Din fr. muséologie.
MUZEOTEHNICĂ s.f. Ramură a muzeologiei consacrată metodelor şi mijloacelor folosite aplicativ în cadrul unui muzeu. [Pr.: -ze-o-] – Muzeu + tehnică.
MUZEU, muzee, s.n. Instituţie care se ocupă cu strângerea, păstrarea şi expunerea obiectelor care prezintă interes istoric, ştiinţific, artistic etc.; clădire în care sunt păstrate şi expuse astfel de obiecte. ** Loc. adj. De muzeu = a) rar, preţios; b) (ir.) învechit. – Din lat. museum, germ. Museum, fr. musée.
MUZICAL, -Ă, muzicali, -e, adj. 1. Care aparţine muzicii (1), privitor la muzică, de sau pentru muzică. * În care se execută piese, compoziţii muzicale. * Înzestrat cu simţ, cu talent pentru muzică. 2. (Despre sunete, voce etc.; adesea adverbial) Armonios, melodios. – Din fr. musical.
MUZICALISM s.n. Tendinţă în arta modernă după care muzica poate fi tradusă în pictură prin culori, arabescuri etc. – Din fr. musicalisme.
MUZICALITATE s.f. Caracter muzical; însuşirea de a fi muzical; armonie, sonoritate armonioasă. – Din fr. musicalité.
MUZICALIZA, muzicalizez, vb. I. Tranz. (Livr.) A face să fie muzical. – Din engl. musicalize.

MUZICALIZARE, muzicalizări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a muzicaliza. – V. muzicaliza.
MUZICALIZAT, -Ă, muzicalizaţi, -te, adj. (Livr.) Care a devenit muzical. – V. muzicaliza.
MUZICANT, -Ă, muzicanţi, -te, s.m. şi f. 1. Persoană care cântă la un instrument muzical. 2. (Înv.) Persoană care cunoaşte, se ocupă cu muzica, are aptitudini pentru muzică; p ext. compozitor. – Din it. musicante, germ. Musikant.
MUZICĂ, (4) muzici, s.f. 1. Arta de a exprima sentimente şi idei cu ajutorul sunetelor combinate într-o manieră specifică. 2. Ştiinţă a sunetelor considerate sub raportul melodiei, al ritmului şi al armoniei. 3. (Adesea fig.) Creaţie componistică, melodie, cântec; p. ext. executare sau audiere a unei compoziţii muzicale. ** Expr. (Fam.) A-i face (cuiva) muzică = a-i face (cuiva) gălăgie, scandal. 4. Orchestră. ** Muzică militară = fanfară. Muzica sferelor = pretinse sunete bizare emise de vânturile solare şi de pulsaţiile corpurilor planetelor; cântecul planetelor. – Din lat., it. musica, fr. musique, germ. Musik.
MUZICIAN, -Ă, muzicieni, -e, s.m. şi f. Persoană care compune sau execută compoziţii muzicale. * Persoană care cunoaşte arta muzicii (1). [Pr.: -ci-an] – Din fr. musicien.
MUZICOGRAF, -Ă, muzicografi, -e, s.m. şi f. Specialist în muzicografie. – Din fr. musicographe.
MUZICOGRAFIC, -Ă, muzicografici, -ce, adj. De muzicografie. – Din fr. musicographique.
MUZICOGRAFIE s.f. Totalitatea studiilor consacrate muzicii. – Din fr. musicographie.
MUZICOLOG, -Ă, muzicologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în muzicologie. – Din fr. musicologue.
MUZICOLOGIC, -Ă, muzicologici, -ce, adj. Referitor la muzicologie, care aparţine muzicologiei. – Muzicologie + suf. -ic.
MUZICOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază muzica în toate domeniile şi manifestările ei. – Din it. musicologia, fr. musicologie.
MUZICOMAN, -Ă, muzicomani, -e, s.m. şi f. Persoană pasionată de mu zică; meloman. – Din fr. musicomane.
MUZICOMANIE s.f. Pasiune (exagerată) pentru muzică. – Din fr. musicomanie.
MUZICOTECĂ, muzicoteci, s.f. Colecţie de piese muzicale; p. ext. mobilă în care se păstrează astfel de colecţii; încăpere special dotată pentru audierea muzicii. – Din fr. musicotheque.
MUZICOTERAPIE s.f. Tratament al unor boli nervoase cu ajutorul audiţiilor muzicale. – Din fr. musicothérapie.
MUZICUŢĂ, muzicuţe, s.f. Mic instrument muzical de suflat; armonică de gură. * (Arg.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); p. ext. scandal, ceartă. – Muzică + suf. -uţă.
N s.m. invar. A şaptesprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat prin această literă (consoană nazală dentală). – [Pr.: ne, en].
NA interj. 1. (Fam., cu valoare verbală) Poftim!, ia!, ţine!. ** Expr. Na-ţi-o (bună) sau na-ţi-o frântă (că ţi-am dres-o), se spune pentru a arăta contrarietate, surpriză, decepţie sau pentru a marca lipsa de acord cu cele spuse de cineva. * Exclamaţie care însoţeşte gestul unei lovituri; p. ext. (în limbajul copiilor, de obicei repetat, cu valoare de substantiv) bătaie. 2. (Exprimă nerăbdare, nemulţumire, surprindere faţă de un lucru neplăcut)

Iată!, uite!, ei!. 3. Strigăt cu care se cheamă sau se gonesc unele animale domestice. 4. (Adesea repetat) Strigăt de voie bună folosit ca refren în unele jocuri şi cântece populare. – Cf. alb., bg., ngr., magh. na.
NABAB, nababi, s.m. 1. Titlu purtat de ofiţerii superiori ai sultanului sau de guvernatorii musulmani din Iran, Pakistan, India; persoană care avea acest titlu. 2. Epitet pentru o persoană foarte bogată. – Din fr. nabab.
NABEDERNIŢĂ, nabederniţe, s.f. Bucată de ţesătură brodată cu fir pe care este reprezentată scena Învierii, purtată la brâu de arhierei sau de unii preoţi la ceremonii. [Var.: nebedérnică s.f.] – Din sl. nabedrînica.
NACAFA, nacafale, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Pretenţie; capriciu, toană. 2. Preocupare, pasiune. 3. Necaz, neajuns; belea, pacoste. [Pl. şi: năcăfale] – Din tc. nafaka.
NACEALNIC, nacealnici, s.m. (Înv.) Şef al unui serviciu sau al unei instituţii (civile, militare sau religioase); conducător; p. ext. comandant. – Din rus. nacealnik.
NACELĂ, nacele, s.f. 1. Cabină (deschisă) atârnată de un balon pentru a transporta echipajul, lestul, instrumentele etc. * Cabină metalică închisă în care se află echipajul şi motoarele unui dirijabil. 2. Vas de laborator de formă alungită, folosit pentru calcinări. – Din fr. nacelle.
NACRIT s.n. Varietate de caolinit care se află în natură sub formă de cristale lamelare si se întrebuinţează în industria ceramică. – Din fr. nacrite, germ. Nakrit.
NACRU s.n. (Livr.) Sidef. – Din fr. nacre.
NADĂ, nade, s.f. 1. Hrană naturală sau imitaţie de hrană care se pune într-o unealtă de pescuit sau într-o cursă pentru a ademeni şi a prinde peştii sau alte animale; momeală. * Fig. Ispită, tentaţie; cursă. 2. Parte înnădită, adăugată la un obiect; înnăditură. [Pl. şi: (2) năzi] – Din bg. nada.
NADICEANCĂ, nadicence, s.f. (Reg.) Trăsură mică şi uşoară, neacoperită; brişcă. [Var.: nadişáncă s.f.] – Din ucr. naîtyčanka.
NADIR s.n. (Astron.) Punct de pe bolta cerească, opus zenitului, situat la intersecţia verticalei locului la care ne referim cu emisfera cerească inferioară. – Din fr. nadir.
NADIRAL, -Ă, nadirali, -e, adj. (Rar) Care aparţine nadirului, privitor la nadir. – Din fr. nadiral.
NADIŞANCĂ s.f. v. nadiceancă.
NADOLEANCĂ, nadolence, adj. (Reg.; despre găini) Care aparţine unei rase originare din Anatolia. – Nadolean (reg. "din Anatolia" < Anadol "Anatolia" tc.) + suf. -că.
NADPIS, nadpisuri, s.n. (Înv.) Rezoluţie, apostilă (pusă pe o cerere). [Var.: nátpis s.n.] – Din rus. nadpis.
NAFT s.n. (Reg.) Petrol brut; petrol lampant. – Din sl. nafta, ngr. náftha.
NAFTALEN s.n. (Chim.) Naftalină. – Din fr. naphtaléne.
NAFTALINĂ s.f. Substanţă cristalizată, lucioasă, albă, cu miros pătrunzător, extrasă din gudroanele de la distilarea uscată a cărbunilor de pământ şi folosită în industria chimică, ca insecticid, la conservarea blănurilor şi a materialelor textile etc. ** Expr. (Fam.) (Parc-ar fi) scos de la naftalină = a) se spune despre ceva învechit, demodat, desuet; b) se spune despre ceva revenit în atenţie după o lungă uitare. A pune (ceva) la naftalină = a nu te mai interesa ceva; a da uitării. – Din fr. naphtaline.
NAFTENAT, naftenaţi, s.m. Sare a acidului naftenic, folosită în industria săpunurilor. – Din fr. naphténate.

NAFTENĂ, naftene, s.f. (Chim.; înv.) Hidrocarbură ciclică saturată. – Din fr. napthénes.
NAFTENIC, naftenici, adj. (În sintagma) Acid naftenic = acid organic cu miros pătrunzător, care se extrage din petrolul distilat. – Din fr. naphténique.
NAFTOL, naftoli, s.m. Substanţă cristalizată, insolubilă în apă, cu miros caracteristic, extrasă din naftalină, întrebuinţată ca materie primă în industria coloranţilor şi farmaceutică. – Din fr. naphtol.
NAFTOLAT, naftolaţi, s.m. Sare sau ester al unui naftol. * Derivat metalic al naftolului, folosit ca antiseptic. – Din fr. naphtolate.
NAFURĂ s.f. v. anafură.
NAGAICĂ, nagaice, s.f. (Reg.) Cnut. [Pl. şi: năgăici] – Din rus. nagaika.
NAGÂŢ, nagâţi, s.m. Pasăre migratoare de baltă de mărimea unui porumbel, cu penele negre-verzui pe spate şi pe piept, albe pe pântece şi cu un moţ negru în creştet; bibic2 (Vanellus vanellus). * Epitet glumeţ dat în special copiilor. – Probabil formaţie onomatopeică.
NAGODĂ, nagode, s.f. (Reg.) 1. Fiinţă sau lucru ciudat, bizar; minunăţie, ciudăţenie. 2. (La pl.) Păreri, credinţe, convingeri superstiţioase. – Din ucr. nahoda "întâmplare".
NAHLAP, nahlapi, s.m. (Reg.) Val sau vârtej (mare) făcut de o apă curgătoare. – Etc. nec.
NAHT s.n. (Înv.; în loc. adj. şi adv.) În naht = cu bani gata, în numerar, peşin. ** (Adjectival) Bani naht. – Din ngr. náhti.
NAI, naiuri, s.n. Numele a două instrumente muzicale populare de suflat: a) instrument compus dintr-un grup puţin concav de fluiere de dimensiuni diferite, aşezate în ordinea mărimii lor; b) fluier de trestie cu şapte găuri. – Din tc. nay, ney.
NAIADĂ, naiade, s.f. (Mitol.) Nimfă a izvoarelor, a fântânilor şi a apelor curgătoare. [Pr.: na-ia-] – Din fr. naîade.
NAIBA s.f. art. (Fam.; adesea în imprecaţii) Dracul, diavolul. ** Loc. adj. şi adv. Al naibii (de...) = grozav, teribil, foarte, peste măsură (de...). ** Expr. A da de (sau a vedea pe) naiba = a o păţi, a da de bucluc, a-şi găsi beleaua. A da (sau a lăsa pe cineva sau ceva) naibii (sau la naiba) = a nu se mai interesa (de cineva sau de ceva), a renunţa la... A nu avea nici pe naiba = a se simţi bine, a fi perfect sănătos, a nu avea absolut nimic. – Et. nec.
NAICĂ s.f. (Reg.) Termen de respect folosit la ţară pentru o femeie mai în vârstă. – Din scr. najka.
NAILON, nailoane, s.n. Fibră textilă poliamidică obţinută pe cale sintetică, folosită la confecţionarea ţesăturilor subţiri şi a multor produse tehnice; p. ext. ţesătură fabricată din aceste fibre. – Din engl. nylon.
NAINGIU, naingii, s.m. Naist. [Pr.: na-in-] – Nai + suf. -ingiu.
NAINTAŞ, -Ă adj. v. înaintaş.
NAINTE adv. v. înainte.
NAISAN s.m. v. neisan.
NAIST, -Ă, naişti, -ste, s.m. şi f. Cântăreţ la nai; naingiu; neisan. – Nai + suf. -ist.
NAIV, -Ă, naivi, -e, adj. 1. (Despre oameni; adesea adverbial şi substantivat) Lipsit de experienţă şi de prefăcătorie, simplu, natural, credul şi sincer. * Care arată, denotă naivitate (1). 2. (Despre oameni; adesea adverbial şi substantivat) (Peior.) Lipsit de judecată matură. * Care arată, denotă naivitate (2), lipsă de judecată matură. * Adj., s.m. (Pictor) care face parte dintr-o grupare ce ignoră intenţionat perspectiva, anatomia artistică, legile

proporţiilor şi ale compoziţiei, inspirându-se adesea din pictura populară. – Din fr. naîf.
NAIVITATE, (2) naivităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi naiv (1); comportare de om naiv; simplitate; nevinovăţie, ingenuitate, candoare. 2. (Peior.) Lipsă de maturitate în judecată şi în comportare; p. ext. vorbă, faptă, atitudine de om naiv (2). [Pr.: na-i-] – Din fr. naîveté.
NALBAR s.m. v. nălbar1.
NALBĂ, nalbe, s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia malvaceelor, care cresc spontan ori se cultivă ca plante decorative şi medicinale. – Lat. malva.
NALT, -Ă adj. v. înalt.
NAMESNIC, namesnici, s.m. (Înv.) Locţiitor sau reprezentant al unui funcţionar într-o funcţie importantă (laică sau bisericească). – Din sl. naměstěnikŭ.
NAMESTIE, namestii, s.f. (Înv. şi reg.) Clădire cu toate dependinţele ei; p. restr. dependinţă, acaret. – Din sl. naměstije.
NAMIAZĂ, namiezi, s.f. (Pop.) 1. Amiază. ** Expr. Ziua namiaza mare = în plină zi. 2. Masa care se ia în jurul amiezei; prânz. 3. Loc, punct unde ajunge soarele pe cer (aproximativ) la amiază; zenit. [Var.: (reg.) nămiáză s.f., nămiéz, nămiézi, namiéz s.n.] – În + amiază.
NAMIBIAN, -Ă, namibieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Namibiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Namibiei sau namibienilor (1), privitor la Namibia sau la namibieni. [Pr.: -bi-an] – Namibia (n. pr.) + suf. -an.
NAMIEZ s.n. v. nămiază.
NAMILĂ, namile, s.f. Fiinţă sau lucru foarte mare; matahală, colos. * Fiinţă fantastică de mărime enormă şi de obicei cu înfăţişare îngrozitoare. – Et. nec.
NAN, -Ă, nani, -e, s.m. şi f. (Rar) Pitic. – Din lat. nanus, -a.
NANĂ, nane, s.f. (Reg.) Termen de respect cu care se adresează la ţară cineva unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă ori cu care vorbeşte despre acestea. – Cf. bg., scr. nana, alb. nanë.
NANCHIN s.n. Ţesătură de bumbac foarte deasă şi rezistentă, întrebuinţată la confecţionarea dosului de perne. [Var.: nánghin s.n.] – Din fr. nankin.
NANDRALĂU, nandralăi, s.m. (Reg.) Vlăjgan; p. ext. derbedeu, puşlama. – Cf. handralău.
NANDU s.m. invar. Gen de păsări alergătoare, asemănătoare cu struţul, cu picioare lungi şi cu aripi relativ mici, care trăiesc în America de Sud (Rhea); pasăre care face parte din acest gen. [Acc. şi: nándu] – Din fr. nandou.
NANGHIN s.n. v. nanchin.
NANI interj. (Adesea repetat; mai ales în cântece de leagăn) Cuvânt cu care se îndeamnă copiii la somn. ** Expr. (În limbajul copiilor; substantivat) A face nani = a se culca, a adormi; a dormi. – Cf. ngr. náni, náni, bg. nani.
NANISM s.n. 1. Anomalie caracterizată prin creştere insuficientă în înălţime raportată la media vârstei şi a speciei sau a rasei respective. 2. Încetinire sau oprire a creşterii plantelor ca rezultat al unor condiţii nefavorabile sau al acţiunii unor agenţi patogeni. – Din fr. nanisme.
NANOMELIE s.f. Anomalie congenitală constând din proporţiile anormal de mici ale unuia sau ale mai multor membre. – Din fr. nanomélie.
NANOSECUNDĂ, nanosecunde, s.f. (Inform.) A miliarda parte dintr-o secundă. – Din fr. nanoseconde.
NANSUC s.n. (Rar) Ţesătură foarte subţire de bumbac sau de mătase. – Din fr. nansouk.

NAOS, naosuri, s.n. Parte principală a unei biserici, situată în mijlocul c1ădirii, între altar şi pronaos; navă. * Încăpere centrală a unui templu antic, destinată adăpostirii zeului căruia îi era închinat templul. – Din ngr. naós.
NAP, napi, s.m. 1. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze crescute în formă de rozetă şi cu rădăcina cărnoasă, de formă aproximativ sferică, comestibilă (Brassica napus). ** Expr. (Gol) nap sau ca un nap, ca napul = complet dezbrăcat; p. ext. foarte sărac. 2. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, având tuberculii cu un conţinut nutritiv bogat, folosită ca furaj; nap porcesc (Helianthus tuberosus). – Lat. napus.
NAPALM s.n. Substanţă cu aspect gelatinos, compusă din săruri de aluminiu, din acizi graşi etc., care, în amestec cu benzina, serveşte la fabricarea bombelor incendiare. – Din fr., engl. napalm.
NAPODEZ s.n. Substanţă care serveşte la lipit. – Napo [chim] (n.pr.) + [a] dez [iv].
NAPOIA vb. I v. înapoia2.
NAPOLEON, napoleoni, s.m. 1. Veche monedă franceză de aur în valoare de 20 de franci, cu efigia lui Napoleon I şi, mai târziu, cu cea a lui Napoleon al III-lea, care a circulat şi la noi. 2. Varietate de mere de mărime mijlocie, cu pieliţa subţire şi netedă, de culoare alb-gălbuie, cu pulpa albă, moale, fină, dulce şi parfumată. * Varietate de pere de mărime mijlocie, cu pieliţa subţire, netedă, de culoare verzuie sau galbenă cu puncte cafenii, cu pulpa albă, dulce şi foarte mustoasă. * Varietate de struguri cu boabe mari, ovale, gălbui, cu pieliţa groasă şi miezul nu prea cărnos. [Pr.: -le-on] – Din fr. napoléon.
NAPOLEONIAN, -Ă, napoleonieni, -e, adj. Care aparţine lui Napoleon I sau epocii sale, privitor la Napoleon I sau la epoca sa. [Pr.: -le-o-ni-an] – Din fr. napoléonien.
NAPOLITANĂ, napolitane, s.f. Produs de cofetărie preparat din straturi alternative de foi cu umplutură de cremă. – Din fr. [tranche] napolitaine.
NAPRISTAN adv. v. năpristan.
NARA, narez, vb. I. Tranz. (Livr.) A povesti, a istorisi. – Din lat., it. narrare, fr. narrer.
NARAMZ, naramzi, s.m. (Înv. şi reg.) Portocal. * Varietate de portocal (Citrus bigaradia), ale cărui fructe au gust amar. [Var.: nerámz s.m., narámză s.f.] – Din naramză1 (derivat regresiv).
NARAMZAT, -Ă, naramzaţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Portocaliu; roşu-deschis. [Var.: narămzát, -ă, nerămzát, -ă, nărâmzát, -ă, nărânzát, -ă adj.] – Naramză1 + suf. -at.
NARAMZĂ1, naramze, s.f. (Înv. şi reg.) Fructul naramzului; portocală (amară). [Var.: nărámză s.f.] – Din ngr. nerántzi, neránzi, bg. neranza.
NARAMZĂ2 s.f. v. naramz.
NARAMZIU, -IE adj. v. narangiu.
NARANGIU, -IE, narangii, adj. (Înv. şi reg.) Portocaliu; roşu-deschis. [Var.: naramzíu, -íe, narâmzíu, -íe, nerămzu, -íe adj.] – Din tc. narenci.
NARATIV, -Ă, narativi, -e, adj. Care aparţine naraţiunii, privitor la naraţiune, specific naraţiunii. – Din fr. narratif.
NARATOR, -OARE, naratori, -oare, s.m. şi f. (Livr.) Povestitor. – Din lat. narrator, fr. narrateur.
NARAŢIE s.f. v. naraţiune.
NARAŢIUNE, naraţiuni, s.f. Expunere, relatare a unui fapt, a unui eveniment sau a mai multor fapte sau evenimente într-o desfăşurare gradată (şi în formă literară); povestire. [Pr.: -ţi-u÷, – Var.: (înv.) naráţie s.f.] – Din fr. narration, lat. narratio, -onis.

NARĂ, nări, s.f. 1. Fiecare dintre cele două orificii exterioare ale cavităţii nazale prin care respiră şi miros oamenii şi unele animale. ** Expr. Cu nările (sau nara) în vânt = cu capul ridicat, cu o ţinută semeaţă; p. ext. mândru, plin de sine. A se umfla în nări sau a-şi umfla nările = a-şi lua un aer semeţ; p. ext. a-şi da importanţă, a se îngâmfa. 2. Piesă metalică în formă de tub amplasată pe puntea sau pe bordajul unei nave, prin care trece lanţul ancorei de pe punte în afara bordului. [Var.: (reg.) náre s.f.] – Lat. naris.
NARĂMZAT, -Ă adj. v. naramzat.
NARÂMZIU, -IE adj. v. narangiu.
NARCIS1 s.m. sg. Om încântat, îndrăgostit de propriul său aspect fizic. * Tânăr deosebit de frumos. – Din fr. narcisse.
NARCIS2 s.m. v. narcisă.
NARCISĂ, narcise, s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu frunze lungi, uşor îndoite pe nervura principală, cu flori solitare, albe sau galbene, fin parfumate (Narcissus). [Var.: (rar) narcís s.m.] – Din fr. narcisse, lat. narcissus.
NARCISIAC, -Ă, narcisiaci, -ce, adj. (Livr.) Narcisic. [Pr.: -si-ac] – Narcis1 + suf. -iac.
NARCISIC, -Ă, narcisici, -ce, adj. (Livr.) Propriu unui narcis1, de narcis1; caracteristic celui stăpânit de narcisism; narcisiac. – Din fr. narcissique.
NARCISISM s.n. Admiraţie şi dragoste exagerată faţă de propria persoană fizică, care constituie adesea o stare patologică. – Din fr. narcissisme.
NARCISIST, -Ă, narcisişti, -ste, adj. (Livr.) Care aparţine narcisismului, referitor la narcisism. – Narcis1 + suf. -ist.
NARCOANALIZĂ, narcoanalize, s.f. (Med.) Metodă psihanalitică de investigaţie a subconştientului în condiţii de narcoză. [Pr.: -co-a-] – Din fr. narco-analyse.
NARCOLEPSIE s.f. Boală provocată de tulburări ale sistemului nervos central, caracterizată prin necesitatea irezistibilă de a dormi. – Din fr. narcolepsie.
NARCOLEPTIC, -Ă, narcoleptici, -ce, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de narcolepsie. – Din fr. narcoleptique.
NARCOMAN, -Ă, narcomani, -e, s.m. şi f. Persoană care foloseşte în mod obişnuit narcotice. – Din narcomanie (derivat regresiv).
NARCOMANIE, narcomanii, s.f. (Med.) Obişnuinţă morbidă de a lua narcotice. – Din fr. narcomanie.
NARCOTERAPIE, narcoterapii, s.f. (Med.) Somnoterapie. – Din fr. narcothérapie.
NARCOTIC, -Ă, narcotici, -ce, adj., s.n. 1. Adj., s.n. (Substanţă, medicament) care provoacă narcoza. 2. Adj. (Rar; despre stări fizice) Provocat de un narcotic (1). – Din fr. narcotique, germ. narkotisch.
NARCOTINĂ, narcotine, s.f. Substanţă extrasă din opiu, folosită în farmacie ca antipiretic şi tonic. – Din fr. narcotine.
NARCOTIZA, narcotizez, vb. I. Tranz. A administra cuiva un narcotic pentru a-i provoca narcoza. – Din fr. narcotiser.
NARCOTIZARE, narcotizări, s.f. Acţiunea de a narcotiza şi rezultatul ei. – V. narcotiza.
NARCOTIZATOR, narcotizatori, s.m. (Rar) Persoană care administrează pacientului narcoticul înaintea intervenţiei chirurgicale. – Narcotiza + suf. -tor.
NARCOZĂ, narcoze, s.f. Stare caracterizată prin pierderea cunoştinţei, relaxare musculară, diminuarea sensibilităţii şi a reflexelor, provocată

artificial prin acţiunea substanţelor narcotice asupra centrilor nervoşi, în special în intervenţiile chirurgicale. – Din fr. narcose, germ. Narkose.
NARD s.m. 1. Nume dat mai multor specii de plante erbacee originare din regiunea munţilor Himalaia (Nardostachys); spec. plantă cu rădăcina scurtă şi groasă, fibroasă şi foarte aromată, cu frunze moi şi flori roşii-purpurii (Nardostachys iatamansi). 2. Esenţă parfumată extrasă din rădăcina de nard (1). – Din ngr. nárdos.
NARE s.f. v. nară.
NARGHELEA s.f. v. narghilea.
NARGHELEGIU, narghelegii, s.m. Slujbaş la curtea domnească din ţările româneşti care pregătea domnului narghileaua. – Din tc. nargileci.
NARGHILEA, narghilele, s.f. Lulea de tip oriental prevăzută cu ţeavă lungă şi flexibilă, al cărei capăt de jos este fixat într-un vas cu apă parfumată, prin care trece fumul înainte de a fi inspirat. [Var.: (înv.) nargheleá s.f.] – Din tc. nargile.
NARODNIC, -Ă, narodnici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine narodnicismului, privitor la narodnicism; narodnicist. 2. S.m. şi f. Adept al narodnicismului. – Din rus. narodnik.
NARODNICISM s.n. Mişcare social-politică din Rusia în a doua jumătate a sec. XIX, care susţinea că principala forţă revoluţionară este ţărănimea şi intelectualitatea, şi care acorda personalităţilor, eroilor rolul de creatori ai istoriei. – Narodnic + suf. -ism.
NARODNICIST, -Ă, narodnicişti, -ste, adj. Narodnic (1). – Narodnic + suf. -ist.
NART, narturi, s.n. 1. Sumă de bani fixată în trecut de autorităţi ca limită maximă a impozitului pe produse, pe vite etc. 2. Preţ maximal fixat în trecut de autorităţi pentru vânzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; p. ext. preţ al unei mărfi. 3. Normă de muncă pe care ţăranii clăcaşi erau obligaţi să o realizeze într-o zi pe moşia boierului. – Din tc. nark.
NARTEX, nartexuri, s.n. (În arhitectura creştină veche) Vestibul al unei bazilici; (în arhitectura bizantină) pronaos. – Din fr. narthex.
NARVAL, narvali, s.m. Mamifer cetaceu asemănător cu delfinul, lung de 5-6 m, care trăieşte în mările îngheţate din nord, masculul având doi dinţi canini, dintre care unul cu lungimea de circa doi metri (Monodon monoceros). – Din fr. narval.
NAS, nasuri, s.n. 1. Parte proeminentă a feţei, situată între obraji, frunte şi gură, servind ca organ al respiraţiei şi al mirosului. ** Loc. adv. Sub nasul cuiva sau sub nas = în imediata apropiere, în faţa, sub ochii cuiva. (rar) În nasul cuiva = în imediata apropiere, în faţa, sub ochii cuiva. (În legătură cu verbe ca "a vorbi", "a cânta" etc.) Pe nas = cu timbru nazal. ** Expr. A avea nas sau a-şi ridica nasul = a îndrăzni, a cuteza. (Fam.) A-şi lua nasul la purtare = a deveni prea îndrăzneţ, a se obrăznici. A (nu-)şi cunoaşte (sau vedea, şti) lungul nasului = a (nu-)şi da seama cât e în stare să facă cu puterile proprii; a (nu-)şi da seama de măsura pe care trebuie s-o păstreze faţă de alţii; a (nu) se comporta cuviincios. (Fam.) A-i călca (sau a-i pica) nasul cuiva = a-şi pierde îndrăzneala sau îngâmfarea, a rămâne ruşinat, umilit. (Fam.) Nu-ţi cade (sau pică) nasul dacă... = nu ţi se întâmplă nimic, nu-ţi pierzi demnitatea dacă... Nu-i ajungi (nici) cu prăjina la nas = e foarte încrezut. (A umbla sau a fi, a se ţine) cu nasul (pe) sus = a (fi) încrezut, sfidător. A strâmba din nas = a fi nemulţumit. A da nas (cuiva) = a îngădui prea multe (cuiva). A tăia (sau a scurta) nasul (cuiva) sau a da (cuiva) peste nas = a pedepsi, a ruşina, a umili, a pune la locul lui (pe cineva). A-i scoate (cuiva ceva) pe nas = a-i reproşa (cuiva ceva) (cu răutate). A (nu) fi (sau face) de nasul cuiva = a (nu) fi potrivit

cu cineva, a (nu) corespunde cuiva, a (nu) fi pentru cineva, a (nu) i se cuveni cuiva. A-i veni (cuiva) muştarul la nas sau a-i tremura (cuiva) nasul = a se supăra; a se enerva, a se înfuria. A fi cu nasul de ceară = a fi foarte susceptibil. A lăsa (sau a pune) nasul în jos sau în pământ = a se ruşina, a se simţi vinovat. A se întoarce (de undeva) cu nasul în jos = a se întoarce ruşinat. (Fam.) Să-ţi fie în nas! = să-ţi fie ruşine! (Fam.) A-şi băga (sau a-şi vârî) nasul în ceva (sau undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala) = a se amesteca într-o afacere, într-o problemă (care nu-l priveşte). A duce (sau a purta) de nas (pe cineva) = a) a domina, a stăpâni, a conduce (pe cineva), determinându-l să facă ceva (care nu este în interesul său); b) a amăgi, a înşela (pe cineva). A scoate panglici pe nas = a exagera; a minţi. A(-i) trece (cuiva) pe la (sau pe lângă) nas = a(-i) trece pe dinaintea ochilor; a pierde un prilej favorabil. A da (cuiva) cu ceva pe la nas = a tenta (pe cineva). (Fam.) A arunca (cuiva ceva) în nas = a spune (cuiva ceva) direct, fără menajamente. A-i râde cuiva în nas = a râde cuiva în faţă, bătându-şi joc de el. (Fam.) A-i ieşi sau a-i da pe nas = a o păţi, a i se înfunda. (Fam.) A(-i) întoarce nasul (cuiva) = a ignora ostentativ (pe cineva), a întoarce spatele (cuiva). A trânti sau a închide (cuiva) uşa în nas = a) a refuza să primească (pe cineva); b) a pleca supărat de la cineva, închizând uşa cu putere. A se împiedica de nas = a avea nasul excesiv de lung. A nu vedea de nas = a fi neatent. A nu vedea mai departe decât lungul nasului = a fi mărginit. A da cu nasul (pe undeva) = a trece (pe undeva) în grabă sau întâmplător. (Fam.) A-şi arăta sau a(-şi) scoate nasul (la iveală) = a apărea, a se înfăţişa. A da nas(ul) cu cineva = a se întâlni cu cineva pe neaşteptate (şi fără a dori). (A se întâlni) nas în nas (cu cineva) = (a se întâlni) faţă în faţă (cu cineva). Nu miroase a nas de om = nu e faptă de om vrednic. (Ir.) Îi curge untura (sau grăsimea) pe nas = e foarte slab. * Fig. Miros dezvoltat, fin; simţ de orientare în împrejurări dificile, capacitate de intuire exactă a unei situaţii. * (Rar) Faţă, obraz, cap. 2. Proeminenţă a unei piese, care serveşte la fixarea piesei într-o anumită poziţie sau la ghidarea, ridicarea sau distanţarea unei alte piese. 3. Partea anterioară a fuzelajului unui avion sau acorpului unei nave. – Lat. nasus.
NASCORNIŢĂ, nascorniţe, s.f. (Entom.; reg.) Nasicorn. – Nasicorn + suf. -iţă.
NASICORN, nasicorni, s.m. Insectă coleopteră mare de culoare castanie, cu perişori roşcaţi pe picioare şi pe pântece, al cărei mascul are la cap un corn curbat înapoi; nascorniţă (Oryctes nasicornis). – Din fr. nazicorn.
NASOL, -OALĂ, nasoli, -oale, adj., s.m. şi f. (Arg.) 1. Adj., s.m. şi f. (Om) urât sau ridicol. 2. Adj. (Despre obiecte) De proastă calitate; urât, uzat; caraghios. – Din ţig. nasvalo "bolnav", nasul "rău, meschin".
NASTIE, nastii, s.f. Fiecare dintre mişcările organelor plantelor, spontane sau provocate de variaţiile de lumină, temperatură etc. – Din fr. nastie.
NASTRATINESC, -EASCĂ, nastratineşti, adj. Ager, isteţ şi mucalit. – Din n. pr. Nastratin [Hogea] + suf. -esc.
NASTURE, nasturi, s.m. 1. Obiect de metal, sidef, os, lemn, material plastic etc., de diferite forme, care serveşte la încheiatul hainelor, al pernelor etc. sau ca ornament la o haină; bumb. 2. (Reg.) Tabletă, comprimat, pastilă (conţinând o substanţă medicamentoasă). – Et. nec.
NAŞ1 s.m. invar. Numele literei "n" din alfabetul chirilic. – Din sl. našî.
NAŞ2, -Ă, naşi, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care ţine în braţe pruncul în timpul botezului, devenind astfel rudă cu familia respectivă. ** Expr. A fi naşul cuiva = a şti să potolească, să facă inofensiv pe cineva; a-i veni cuiva de hac, a învăţa pe cineva minte. A-şi găsi naşul = a da de o persoană care ştie să pună

la punct (pe cineva), să strunească (pe cineva). 2. Nun(ă). [Var.: (înv. şi pop.) nănáş, -ă, (înv. şi reg.) nânáş, -ă s.m. şi f.] – Nun + suf. -aş.
NAŞTE, nasc, vb. III. 1. Tranz. A aduce pe lume un copil, a da viaţă unui copil. * A făta. 2. Refl. A căpăta viaţă, a veni pe lume, a începe să trăiască. ** Intranz. Ce naşte din pisică şoareci mănâncă. 3. Tranz. Fig. A crea, a plăsmui, a produce; a provoca, a stârni. 4. Refl. Fig. A se forma, a se ivi, a se isca, a apărea. – Lat. nascere.
NAŞTERE, naşteri, s.f. Acţiunea de a (se) naşte şi rezultatul ei. 1. Aducerea sau venirea pe lume a unei fiinţe; spec. act fiziologic prin care fătul, ajuns în stadiul de maturitate, este expulzat sau extras din cavitatea uterină; parturiţie. ** Casă de naşteri = maternitate (din mediul rural). Zi de naştere sau ziua naşterii = zi în care s-a născut cineva; sărbătorire care are loc cu prilejul acestei zi1e. Naşterea Domnului (sau lui Cristos) = Crăciunul. Înainte de naşterea lui Cristos = înaintea erei noastre. După (sau de la) naşterea lui Cristos = din (sau în) era noastră. ** Loc. adj. şi adv. Din naştere = a) (încă) de când s-a născut; b) conform unei predispoziţii naturale. ** Loc. adv. Prin naştere = prin structură, prin înclinaţiile înnăscute. 2. Origine, provenienţă. ** Loc. adv. De (sau din) naştere = originar din...; de naţionalitate sau de origine etnică... 3. Fig. Apariţie, ivire, creare. ** Loc. vb. A lua naştere = a apărea, a se ivi. A da naştere = a crea, a produce, a cauza. – V. naşte.
NAT s.m. (Pop.) Om, ins, individ. ** Tot natul = fiecare, oricare; toată lumea. – Lat. natus.
NATAL, -Ă, natali, -e, adj. De care este legat cineva sau ceva prin naştere, în care s-a născut cineva; de baştină, de origine. ** Limbă natală = limbă maternă. – Din fr. natal.
NATALITATE s.f. Indice rezultat din raportarea nou-născuţilor vii la mia de locuitori într-o anumită perioadă de timp şi care indică frecvenţa naşterilor în cadrul unei populaţii date. – Din fr. natalité.
NATANTOL, -OALĂ, natantoli, -oale, adj. (Reg.; adesea substantivat) Prostănac, nătâng, neghiob, neîndemânatic. [Var.: nătăntól, -oală adj.] – Et. nec.
NATAŢIE s.f. Înotul practicat ca sport. – Din fr. natation.
NATIV, -Ă, nativi, -e, adj. 1. (Despre însuşiri) Înnăscut, natural (I 4); firesc. 2. (Chim.; despre elemente, mai ales despre metale) Care se găseşte în zăcămintele din scoarţa pământului în stare pură, necombinată cu alte substanţe. – Din lat. nativus, fr. natif, germ. nativ.
NATPIS s.n. v. nadpis.
NATRĂ, natre, s.f. Parte a urzelii dintre iţe şi sulul de dinapoi sau de dinainte al războiului de ţesut; p. ext. urzeală învârtită pe sul; p. gener. toată urzeala de pe război şi de pe sulul de dinapoi. – Din bg., scr. natra.
NATRIU s.n. (Chim.) Sodiu. – Din fr. natrium.
NATURAL, -A, naturali, -e, adj., adv., s.n. I. Adj. 1. Care se referă la natură (1), care aparţine naturii; care se găseşte în natură. ** Bogăţie naturală = bogăţie (necultivată) a solului sau a subsolului, a unei regiuni, a unei ţări. Ştiinţele naturale = ştiinţele naturii. Graniţă naturală = graniţă marcată de o apă sau de o formă de relief. Drept natural = (în concepţia unor filozofi) drept considerat ca imuabil şi universal, care ar exista în afara structurilor sociale, decurgând fie din natura sau raţiunea umană, fie din voinţa sau raţiunea divină. 2. Care este generat, produs, creat de natură (1), fără intervenţia omului; p. ext. veritabil, curat, pur. 3. Care este lipsit de artificiu, de rafinament, de afectare, simplu; care se realizează spontan, fără efort sau constrângere. ** (Adverbial) Vorbeşte natural. 4. Care este conform cu natura

cuiva, înnăscut, nativ; propriu, specific cuiva. 5. Care concordă, se potriveşte cu faptele din realitatea obiectivă, cu ordinea firească a lucrurilor; normal, firesc. ** Moarte naturală = moarte survenită în chip firesc, moarte bună (din cauza bătrâneţii). Mărime naturală = (reproducere în) mărime reală a modelului în artele plastice şi în fotografie. * (Despre copii) Născut în afara căsătoriei; nelegitim. II. Adv. Fireşte, desigur, bineînţeles. III. S.n. (Astăzi rar) Naturaleţe, simplitate. – Din lat. naturalis, it. naturale, fr. naturel, germ. Naturell.
NATURALEŢE s.f. Lipsă de artificialitate, de afectare, comportare firească, atitudine naturală (I 3). – Din it. naturalezza.
NATURALISM s.n. 1. Curent sau tendinţă în artă şi literatură, care se caracterizează prin observarea riguroasă a faptelor din realitatea obiectivă, prin redarea lor fidelă, prin preferinţa pentru aspectele urâte, vulgare ale naturii omeneşti etc. 2. Concepţie filozofică care exclude supranaturalul, ridicând natura la rangul de principiu suprem. 3. Teorie etică care întemeiază noţiunea binelui pe un principiu situat în afara moralei (evoluţie biologică, plăcere etc.), viaţa morală fiind o prelungire a celei biologice. – Din fr. naturalisme.
NATURALIST, -Ă, naturalişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu studiul ştiinţelor naturii. 2. Adj. Care aparţine naturalismului, privitor la naturalism; care reflectă naturalismul, caracteristic naturalismului. – Din fr. naturaliste, germ. Naturalist.
NATURALIZA, naturalizez, vb. I. 1. Tranz. A acorda unui străin cetăţenia statului în care locuieşte. * Refl. (Despre străini) A obţine dreptul de cetăţean al statului în care locuieşte. 2. Tranz. fact. şi refl. A (se) adapta într-un mediu nou, intrând în componenţa obişnuită a florei sau a faunei naturale a acestuia. – Din fr. naturaliser.
NATURALIZARE, naturalizări, s.f. Acţiunea de a (se) naturaliza şi rezultatul ei. – V. naturaliza.
NATURALIZAT, -Ă, naturalizaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Care a obţinut cetăţenia noului stat în care s-a stabilit. 2. (Despre plante şi animale) Care a devenit apt să trăiască într-un mediu nou. – V. naturaliza.
NATURĂ, naturi, s.f. 1. Lumea materială; univers, fire; totalitatea fiinţelor şi a lucrurilor din Univers; p. restr. lumea fizică înconjurătoare, cuprinzând vegetaţia, formele de relief, clima. ** Ştiinţele naturii = ştiinţe care au ca obiect fenomenele lumii înconjurătoare, lumea anorganică şi organică; ştiinţele naturale. Natură moartă = grup de obiecte mărunte, neînsufleţite, de uz curent (fructe, flori, vânat etc.), natură statică; p. ext. pictură care înfăţişează un astfel de grup. ** Loc. adj. şi adv. După natură = având ca model obiectele din realitate. ** În natură = a) în realitate, aievea, în persoană; b) în obiecte, în produse (nu în bani). 2. Ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; Universul considerat ca o forţă activă, creatoare, condusă după anumite legi. 3. Ansamblu de însuşiri pe care o fiinţă le are din naştere, care rezultă din conformaţia sa şi care o caracterizează, constituind esenţa sa; fel propriu de a fi al cuiva; fire, temperament. 4. Caracter specific al unui lucru, însuşire caracteristică; calitate. ** Loc. adj. De natură să... = capabil să..., apt să..., potrivit să... ** Expr. Este în natura lucrurilor = este firesc, e de la sine înţeles. – Din fr. nature, lat., it. natura, germ. Natur.
NATURISM s.n. Curent literar-artistic sau atitudine caracterizate prin atenţia acordării reflectării naturii (1), prin cultul pentru natură. * Cult al naturii (1) sau al unor forţe personificate ale ei. – Din fr. naturisme.

NATURIST, -Ă, naturişti, -ste, adj. Care aparţine naturismului, privitor la naturism, bazat pe naturism. – Din fr. naturiste.
NAŢIE s.f. v. naţiune.
NAŢIONAL, -Ă, naţionali, -e, adj. Care este propriu sau aparţine unei naţiuni, unui stat, care caracterizează o naţiune sau un stat; care se referă la o naţiune, la un stat sau le reprezintă; care este întreţinut sau instituit de stat; (despre instituţii de cultură) în care se vorbeşte limba naţiunii respective. ** Şosea naţională = şosea care leagă centrele importante ale unei ţări şi a cărei întreţinere se află în seama administraţiei centrale. [Pr.: -ţi-o-] – Din lat. nationalis, fr. national.
NAŢIONALISM s.n. Doctrină politică bazată pe apărarea (uneori exagerată) a drepturilor şi aspiraţiilor naţionale. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. nationalisme.
NAŢIONALIST, -Ă, naţionalişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care propagă naţionalismul, care are la bază sau susţine naţionalismul, referitor la naţionalism. 2. S.m. şi f. Adept al naţionalismului. [Pr.: -ţi-o-] – Din lat. nationalista, fr. nationaliste, it. nazionalista, germ. Nationalist.
NAŢIONALITATE, naţionalităţi, s.f. 1. Apartenenţă a unei persoane la o anumită naţiune; cetăţenie. 2. Totalitatea însuşirilor specifice unei naţiuni; caracter naţional. 3. Apartenenţă a unei persoane juridice, a unei nave sau aeronave la un anumit stat. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. nationalité, germ. Nationalität.
NAŢIONALIZA, naţionalizez, vb. I. Tranz. 1. A trece din proprietate particulară în proprietatea statului unele întreprinderi, pământul, unele zăcăminte etc. 2. (Rar) A imprima sau a da caracter naţional, a adapta la specificul naţional. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. nationaliser.
NAŢIONALIZARE, naţionalizări, s.f. Acţiunea de a naţionaliza şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. naţionaliza.
NAŢIONALIZAT, -Ă, naţionalizaţi, -te, adj. Trecut în proprietatea statului. [Pr.: -ţi-o-] – V. naţionaliza.
NAŢIONAL SOCIALISM s.n. Doctrină politică a fascismului, apărută în Germania după primul război mondial; nazism. [Pr.: na-ţi-o-nal so-ci-a-lism] – Din germ. Nationalsozialismus, fr. national-socialisme.
NAŢIONAL-SOCIALIST, -Ă, naţional-socialişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine naţional-socialismului, privitor la naţional-socialism. 2. S.m. şi f. Adept al naţional-socialismului. [Pr.: na-ţi-o-nal so-ci-a-list] – Din germ. Nationalsozialist, fr. national-socialiste.
NAŢIUNE, naţiuni, s.f. Comunitate stabilă de oameni, istoriceşte constituită ca stat, apărută pe baza unităţii de limbă, de teritoriu, de viaţă economică şi de factură psihică, care se manifestă în particularităţile specifice ale culturii naţionale şi în conştiinţa originii şi a sorţii comune. [Pr.: -ţi-u÷, – Var.: (înv.) náţie s.f.] – Din lat. natio, -onis, it. nazione, fr. nation, rus. naţiia.
NAUFRAGIA, naufragiez, vb. I. Intranz. 1. (Despre nave; p. ext. despre oameni) A suferi un naufragiu. 2. Fig. A ajunge într-o situaţie nedorită, nepotrivită, departe de propriile aspiraţii. [Pr.: na-u-fra-gi-a] – Din naufragiu.
NAUFRAGIAT, -Ă, naufragiaţi, -te, adj. (Despre nave; p. ext. despre oameni; adesea substantivat) Care a suferit un naufragiu. [Pr.: na-u-fra-gi-at] – V. naufragia.
NAUFRAGIERE, naufragieri, s.f. Faptul de a naufragia; naufragiu. [Pr.: na-u-fra-gi-e-re] – V. naufragia.
NAUFRAGIU, naufragii, s.n. Accident suferit de o navă, care duce la scufundarea ei sau la imposibilitatea de a-şi continua călătoria. [Pr.: na-u-] – Din lat. naufragium, it. naufragio.
NAUPATIE, naupatii, s.f. (Med.) Rău de mare. [Pr.: na-u-] – Din fr. naupathie.

NAUPLIUS s.m. Prima formă larvară a crustaceelor, care are un ochi şi trei perechi de apendice. [Pr.: na-u-pli-us] – Din fr. nauplius.
NAUTIC, -Ă, nautici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care serveşte la navigaţie, privitor la navigaţie. * (Despre sporturi) Care se practică pe apă. 2. S.f. Ştiinţa şi tehnica de a conduce o navă (1). [Pr.: na-u-] – Din lat. nauticus, it. nautico.
NAUTIL, nautili, s.m. Gen de animale cefalopode cu cochilia externă spiralată; spec. moluscă din mările calde, cu corpul închis într-o scoică împărţită în mai multe compartimente (Nautilus pompilius). [Pr.: na-u÷, – Var.: nautilus s.m.] – Din fr. nautile, lat. nautilus.
NAUTILOIDE s.n. pl. Ordin de cefalopode fosile şi actuale cu cochilia externă împărţită în mai multe compartimente. [Pr.: na-u-] – Din fr. nautiloîdées.
NAUTILUS s.m. v. nautil.
NAVAL, -Ă, navali, -e, adj. Care ţine de nave (1) sau de navigaţie, privitor la nave sau la navigaţie. – Din fr. naval.
NAVĂ, nave, s.f. 1. Vehicul construit, amenajat şi echipat pentru a pluti şi a se deplasa pe (şi sub) apă, în scopul efectuării transporturilor de mărfuri sau de oameni, executării unor lucrări tehnice etc.; vas. 2. (Adesea urmat de determinări) Aeronavă; spec. aeronavă pentru zborurile extraterestre. 3. Naos. – Din fr. nave, lat. navis, it. nave.
NAVETĂ1, navete, s.f. 1. Instrument de forma unui ac lung cu care se lucrează plase, fileuri. 2. Parcurgerea de către o persoană a unui drum dus şi întors, cu regularitate, de obicei între două localităţi (relativ apropiate). A face naveta. 3. Vehicul de transport în comun care asigură legătura între două puncte relativ apropiate, efectuând regulat drumuri dus şi întors. 4. Obiect (în formă de ladă compartimentată) care serveşte la transportul unor produse alimentare. – Din fr. navette.
NAVETĂ2, navete, s.f. Plantă oleaginoasă înrudită cu rapiţa, cu frunze late acoperite cu peri şi cu seminţe mici, de culoare castanie (Brassica rapa oleifera). – Din fr. navette.
NAVETIST, -Ă, navetişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care face naveta1 (2) la serviciu. – Navetă1 + suf. -ist.
NAVIGA, navighez, vb. I. Intranz. 1. (Despre nave; la pers. 3) A se deplasa pe apă; a pluti; (despre aeronave) a se deplasa în aer sau în cosmos; a zbura. 2. (Despre oameni) A călători cu o navă sau cu o aeronavă; a conduce mersul unei nave sau al unei aeronave. – Din lat., it. navigare, fr. naviguer.
NAVIGABIL, -Ă, navigabili, -e, adj. (Despre ape) Care permite navigaţia. – Din fr. navigable, it. navigabile.
NAVIGABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea unei ape de a fi navigabilă. – Din fr. navigabilité.
NAVIGANT, -Ă, naviganţi, -te, adj. Care navighează. ** Personal navigant = personal care face parte din echipajul unei nave sau aeronave. – Din fr. navigant.
NAVIGARE s.f. Acţiunea de a naviga şi rezultatul ei. – V. naviga.
NAVIGATOR, -OARE, navigatori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care întreprinde lungi călătorii pe mări şi oceane; persoană care conduce o navă (1) sau face parte din personalul unei nave; p. ext. persoană care călătoreşte pe apă. 2. Membru al echipajului unei aeronave care conduce efectiv zborul ei. – Din fr. navigateur, it. navigatore.
NAVIGAŢIE, navigaţii, s.f. 1. Faptul de a naviga; drum parcurs de un vehicul maritim, fluvial, aerian sau spaţial (1) pe apă, călătorie făcută cu o navă. 2. Ştiinţa şi tehnica de a conduce o navă sau o aeronavă. 3. Transport organizat

de mărfuri sau de persoane cu o navă sau o aeronavă. – Din fr. navigation, lat. navigatio, it. navigazione.
NAVIGRAF, navigrafe, s.n. Instrument de bord al unei aeronave, cu ajutorul căruia se determină deriva şi viteza faţă de sol şi se trasează drumul parcurs. – Din fr. navigraphe.
NAVLON s.n. v. navlu.
NAVLOSI, navlosesc, vb. IV. Tranz. A închiria un vas de transport (aparţinând unui proprietar particular). – Din ngr. enávlosa (aor. al lui navlóno).
NAVLOSIRE, navlosiri, s.f. Faptul de a navlosi. – V. navlosi.
NAVLOSITOR, navlositori, s.m. Persoană care navloseşte o navă. – Navlosi + suf. -tor.
NAVLU, navluri, s.n. Chirie plătită pentru folosirea unui vas de transport (aparţinând unui proprietar particular); costul transportului pe apă al persoanelor sau al mărfurilor; spec. (în forma navlon) taxă care se percepea în ţările româneşti pentru transportul pe Dunăre. [Var.: navlón s.n.] – Din ngr. návlon.
NAVOMODEL, navomodele, s.n. Macheta unei nave (1). – Navă + model.
NAVOMODELISM s.n. 1. Tehnica construirii navomodelelor. 2. Concurs sportiv de navomodele. – Navomodel + suf. -ism.
NAVOMODELIST, -Ă, navomodelişti, -ste, s.m. şi f. Constructor de navomodele. – Navomodel + suf. -ist.
NAZAL, -Ă, nazali, -e, adj. 1. Care ţine de nas (1), privitor la nas, al nasului. 2. (Fon.; despre voce, sunete; adesea adverbial) Care are un timbru specific, rezultat din faptul că, în timpul emiterii, aerul este expirat (exclusiv sau parţial) pe nas (1); p. ext. (despre timbru, rezonanţă) caracteristic pentru vocea sau pentru sunetele emise pe nas. * (Substantivat, f.) Sunet nazal (2); spec. consoană nazală. – Din fr. nasal.
NAZALITATE s.f. Particularitate a unui sunet de a fi pronunţat cu timbru nazal (2). – Din fr. nasalité.
NAZALIZA, nazalizez, vb. I. Tranz. A pronunţa nazal (2) un sunet, a da unui sunet nuanţă nazală. * Refl. A căpăta un caracter nazal (2). – Din fr. nasaliser.
NAZALIZARE, nazalizări, s.f. Faptul de a (se) nazaliza. – V. nazaliza.
NAZALIZAT, -Ă, nazalizaţi, -te, adj. (Fon.; despre sunete, voce) Care a fost supus nazalizării, care a devenit nazal (2). – V. nazaliza.
NAZAR, nazaruri, s.n. (Înv.) Favoare, hatâr. ** Expr. A avea (pe cineva) la nazar = a acorda protecţie, bunăvoinţă (cuiva), a avea (pe cineva) în graţie. – Din tc. nazar.
NAZÂR, nazâri, s.m. 1. Înalt funcţionar turc, şef al unui departament în guvernul Imperiului Otoman; guvernator (turc) al unui oraş. 2. Slujbaş de rang superior în administraţia ţărilor româneşti; căpetenie peste vătafii plaiurilor; supraveghetor, administrator. 3. Vătaf de ţigani (domneşti). [Var.: nazír s.m] – Din tc. nazir.
NAZIR s.m. v. nazâr.
NAZISM s.n. Naţional-socialism. – Din fr. nazisme, germ. Nazismus.
NAZIST, -Ă, nazişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine nazismului, privitor la nazism. 2. S.m. şi f. Adept al nazismului, membru al Partidului Naţional-Socialist German creat de Hitler. – Din nazism.
NAZOFARINGIAN, -Ă, nazofaringieni, -e, adj. Care ţine de nas (1) şi de faringe, referitor la nas şi la faringe. [Pr.: -gi-an] – Din fr. nasopharyngien.
NAZURI s.n. pl. (Pop. şi fam.) Capricii, mofturi, toane. ** Expr. A face nazuri = a se comporta ca un om răsfăţat, afectat, cu pretenţii schimbătoare sau nechibzuite. – Din tc. năz.

NĂBĂDAICĂ, năbădăici, s.f. (Reg.; mai ales la pl.) 1. Acces de furie, de mânie. 2. (Criză de) epilepsie. – Năbădăi1 + suf. -aică.
NĂBĂDĂI1 s.f. pl. 1. (Pop. şi fam.) Acces de furie, de mânie. ** Loc. adj. Cu năbădăi = năbădăios (1). ** Expr. A băga (pe cineva) în năbădăi = a) a înspăimânta; b) a face să-şi piardă calmul, stăpânirea de sine. 2. (Pop.) Criză epileptică. – Et. nec.
NĂBĂDĂI2, năbădăiesc, vb. IV. Refl. (Rar; despre animale) A manifesta neastâmpăr; a se frământa, a se agita. – Din năbădăi1.
NĂBĂDĂIOS, -OASĂ, năbădăioşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) 1. (Pop. şi fam.) Care se supără uşor, care îşi iese repede din fire. * Care se ţine de glume, de farse. * (Despre animale) Nărăvaş. 2. (Reg.) Epileptic. – Năbădăi1 + suf. -os.
NĂBĂDĂIRE, năbădăiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) năbădăi2 şi rezultatul ei. – V. năbădăi2.
NĂBOI1, năboiuri, s.n. (Înv. şi reg.) Puhoi, torent provocat de umflarea apelor (în timpul primăverii). – Cf. scr. naboj.
NĂBOI2, năboiesc, vb. IV. Intranz. şi refl. (Reg.) 1. (Despre ape; la pers. 3) A se revărsa, a inunda, a potopi. 2. (Despre fiinţe) A năvăli, a se năpusti. – Din năboi1.
NĂBOIRE, năboiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a (se) năboi2 şi rezultatul ei. – V. năboi2.
NĂBUC s.n. Imitaţie de piele de antilopă, de obicei de culoare albă, cu aspect mat, catifelat, obţinută din piei de bovine. [Var.: nubúc s.n.] – Din germ. Nubuk.
NĂBUŞEALĂ, năbuşeli, s.f. (Pop.) Căldură mare; zăduf, zăpuşeală. – Năbuşi + suf. -eală.
NĂBUŞI, năbuş, vb. IV. (Pop.) 1. Tranz. şi refl. A (se) sufoca, a (se) înnăbuşi. * Tranz. Fig. A împiedica dezvoltarea, desfăşurarea sau manifestarea unei acţiuni, a unui proces, a unui sentiment etc. * Tranz. Fig. A face să nu se vadă, să nu se simtă, să nu se audă. 2. Tranz. A potoli, a stinge focul. 3. Intranz. (Adesea fig.) A se revărsa, a inunda; a invada. * (Despre sânge, lacrimi) A podidi. – Cf. scr. nabušiti.
NĂBUŞIRE, năbuşiri, s.f. (Pop.) Faptul de a (se) năbuşi. – V. năbuşi.
NĂBUŞITOR, -OARE, năbuşitori, -oare, adj. (Pop.) Înăbuşitor, sufocant. – Năbuşi + suf. -tor.
NĂBUZNA adv. (Reg.; în loc. vb.) A da năbuzna = a năvăli, a da buzna. – Din buzna.
NĂCAZ s.n. v. necaz.
NĂCĂJI vb. IV v. necăji.
NĂCĂJIT, -Ă adj. v. necăjit.
NĂCLĂI, năclăiesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) îmbiba sau a (se) acoperi cu substanţe cleioase, unsuroase, murdare; p. ext. a (se) murdări. 2. Refl. (Rar; despre sânge) A se închega, a se coagula. – Din bg. nakleja.
NĂCLĂIALĂ, năclăieli, s.f. Faptul de a (se) năclăi; (concr.) substanţă cleioasă, grasă, murdară (care năclăieşte). [Pr.: -clă-ia-] – Năclăi + suf. -eală.
NĂCLĂIOS, -OASĂ, năclăioşi, -oase, adj. (Rar) Năclăit. [Pr.: -clă-ios] – Năclăi + suf. -os.
NĂCLĂIT, -Ă, năclăiţi, -te, adj. Îmbibat sau acoperit cu o substanţă cleioasă, unsuroasă, murdară; năclăios. * (Rar; despre sânge) Închegat, coagulat. – V. năclăi.

NĂDĂJDUI, nădăjduiesc, vb. IV. Tranz. şi intranz. A avea speranţa sau convingerea că ceea ce doreşti este realizabil, a crede că cele dorite se vor îndeplini; a spera. [Var.: (înv.) nădejduí vb. IV] – Nădejde + suf. -ui.
NĂDĂJDUIRE, nădăjduiri, s.f. (Rar) Speranţă, nădejde (1). – V. nădăjdui.
NĂDEJDE, nădejdi, s.f. Încredere sau convingere că ceea ce faci ori doreşti se va realiza; speranţă, nădăjduire; încredere în sprijinul, în ajutorul cuiva sau a ceva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil, de ajutor. ** Loc. adj. De nădejde = în care poţi avea toată încrederea. ** Loc. adv. De (sau cu) nădejde = aşa cum trebuie, foarte bine; solid, temeinic. ** Loc. vb. A trage nădejde = a spera, a nădăjdui. ** Expr. În nădejdea... = în speranţa..., bazându-se pe... A se lăsa în nădejdea (cuiva) = a conta (pe...), a se bizui (pe...). A-şi pune (sau a avea) nădejdea (în cineva) = a se baza pe sprijinul (cuiva), a se încrede (în...). Slabă nădejde = puţin probabil, nesigur. * (Concr.) Ceea ce dă încredere, certitudinea că se va realiza dorinţa cuiva. – Din sl. nadežda.
NĂDEJDUI vb. IV v. nădăjdui.
NĂDRAG, nădragi, s.m. (Pop. şi fam.; de obicei la pl. cu valoare de sg.) 1. Pantaloni. 2. Izmene. – Din sl. nadragy, magh. nadrág.
NĂDRĂGAR, nădrăgari, s.m. Nume depreciativ dat de ţărani orăşenilor. – Nădrag + suf. -ar.
NĂDRĂGEL, nădrăgei, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui nădrag. – Nădrag + suf. -el.
NĂDUF (3) nădufuri, s.n. (Pop.) 1. Senzaţie de greutate în respiraţie, care constituie simptomul mai multor boli; sufocare, înecăciune; spec. astmă. 2. Căldură mare, înăbuşitoare; caniculă, arşiţă, zăpuşeală. 3. Supărare, necaz, ciudă, mânie. [Var.: (reg.) nădúh s.n.] – Din sl. / * / naduch.
NĂDUH s.n. v. năduf.
NĂDUŞEALĂ, năduşeli, s.f. 1. Faptul de a năduşi (1); năduşire; (concr.) substanţă lichidă secretată de glandele sudoripare; sudoare, transpiraţie. ** Expr. A-l trece pe cineva (toate) năduşelile = a) a munci din greu (transpirând din abundenţă); b) a fi cuprins de spaimă, de emoţie. 2. (Pop.) Căldură mare, înăbuşitoare; arşiţă, zăpuşeală, caniculă. – Năduşi + suf. -eală.
NĂDUŞI, năduşesc, vb. IV. 1. Intranz. A secreta năduşeală (1); a transpira, a asuda. 2. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) sufoca, a (se) înăbuşi. – Din bg. naduša.
NĂDUŞIRE, năduşiri, s.f. (Rar) Faptul de a năduşi (1); năduşeală. – V. năduşi.
NĂDUŞIT, -Ă, năduşiţi, -te, adj. 1. Transpirat, asudat. 2. (Pop.) Care este pe punctul de a se sufoca, de a se îneca sau care a murit sufocat. – V. năduşi.
NĂDUŞITOR, -OARE, năduşitori, -oare, adj. (Despre căldură, vreme etc.) Sufocant, apăsător. – Năduşi + suf. -tor.
NĂFRAMĂ, năframe, s.f. Bucată de pânză de in, cânepă, bumbac, borangic etc. tivită pe margini şi adesea împodobită cu cusături, folosită ca basma, batistă, ştergar etc. – Din tc. mahrama.
NĂFRĂMIOARĂ, năfrămioare, s.f. Diminutiv al lui năframă; năfrămiţă, năfrămuţă. – Năframă + suf. -ioară.
NĂFRĂMIŢĂ, năfrămiţe, s.f. Năfrămioară. – Năframă + suf. -iţă.
NĂFRĂMUŢĂ, năfrămuţe, s.f. Năfrămioară. – Năframă + suf. -uţă.
NĂFURICĂ, năfurici, s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze penate şi cu flori gălbui, dispuse în capitule mici; peliniţă (Artemisia annua). – Cf. nafură.
NĂGARĂ s.f. 1. Plantă erbacee din familia gramineelor, caracteristică vegetaţiei din stepe, cu paiul înalt, frunzele înguste şi spicul cu fire lungi şi aspre (Stipa capillata). 2. (Reg.) Colilie. 3. (Rar) Neghină. [Var.: negáră s.f.] – Et. nec.
NĂGĂRUŞ s.n. (Rar) Loc unde creşte (multă) năgară. – Năgară + suf. -uş.

NĂHUT s.m. v. năut.
NĂIER, năieri, s.m. (Rar) Luntraş; corăbier. [Pr.: nă-ier] – Naie (înv. "corabie" < lat.) + suf. -ar.
NĂIMEALĂ, năimeli, s.f. (Înv. şi reg.) Închiriere, arendare; (concr.) chirie, arendă. [Pr.: nă-i-] – Năimi + suf. -eală.
NĂIMI, năimesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Tranz. şi refl. A (se) angaja, a (se) tocmi pentru o muncă plătită. 2. Tranz. A închiria; a arenda. [Pr.: nă-i÷, – Var.: nămí vb. IV] – Din năiem (înv. "chirie" < sl.).
NĂIMIT, -Ă, năimiţi, -te, s.m. şi f., adj. (Înv. şi pop.) 1. S.m. şi f., adj. (Persoană) angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). 2. Adj. Care este dat sau luat cu chirie. [Pr.: nă-i-] – V. năimi.
NĂIMITOR, năimitori, s.m. (Reg.) Persoană care angajează pe cineva pentru o muncă (temporară). * Persoană angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). [Pr.: nă-i-] – Năimi + suf. -tor.
NĂJIT s.n. (Pop.) Nume generic dat nevralgiilor, durerilor de dinţi, inflamaţiilor urechii etc. – Din bg. nežit.
NĂJIŢĂ s.f. v. nojiţă.
NĂLBAR1 s.m. Fluture mare cu aripile albe cu nervuri negre, ale cărui omizi distrug frunzele pomilor fructiferi, ale verzei etc. (Aporia crataegi). [Var.: nalbár s.m] – Din alb.
NĂLBAR2, nălbari, s.m. (Reg.) Veterinar. – Din nălban (înv. şi reg. "veterinar" < tc.)
NĂLBI vb. IV v. înălbi.
NĂLBIT, -Ă adj. v. înălbit2.
NĂLTICEL, -EA, -ICĂ adj. v. înălticel.
NĂLTIŞOR, -OARĂ adj. v. înăltişor.
NĂLTUŢ, -Ă adj. v. înăltuţ.
NĂLŢA vb. I v. înălţa.
NĂLŢIME s.f. v. înălţime.
NĂLUCĂ, năluci, s.f. 1. Fiinţă fantastică, imaginară; arătare, fantomă, vedenie, nălucire (1); spec. strigoi. * (Adverbial, pe lângă verbe de mişcare) Foarte repede. 2. Imagine fugară şi înşelătoare, închipuire deşartă; iluzie, himeră, năluceală. ** Expr. (Reg.) A-şi face nălucă = a) a se speria, a se înspăimânta; b) a se amăgi, a se înşela; c) a i se părea că vede sau că aude ceva. 3. Imitaţie de peştişor, făcută din lemn sau din metal sclipitor, pe care o folosesc pescarii drept nadă artificială pentru peştii răpitori; p. gener. momeală, nadă. – Din năluci (derivat regresiv).
NĂLUCEALĂ, năluceli, s.f. (Rar) Nălucă (2). – Năluci + suf. -eală.
NĂLUCI, nălucesc, vb. IV. 1. Refl. A i se părea cuiva că vede, că aude ceva; a i se năzări; p. ext. a-şi închipui, a-şi imagina. 2. Intranz. A se înfăţişa, a apărea, a se ivi, vag sau fugitiv, vederii. * A apărea în gând, a-i trece prin minte. 3. Tranz. (Rar) A uimi, a fermeca, a încânta (prin frumuseţe, strălucire etc.). – Cf. luci.
NĂLUCIRE, năluciri, s.f. Faptul de a (se) năluci; (concr.) nălucă. – V. năluci.
NĂLUCIT, -Ă, năluciţi, -te, adj. Care există numai în închipuirea cuiva; plăsmuit de imaginaţie, de minte. * (Rar; despre oameni) Uluit, zăpăcit. – V. năluci.
NĂLUCITOR, -OARE, nălucitori, -oare, adj. (Rar) Care uimeşte (prin frumuseţe, strălucire etc.); încântător, fermecător. – Năluci + suf. -tor.
NĂMETE, nămeţi, s.m. (Mai ales la pl.) Cantitate mare de zăpadă (ninsă sau adunată de viscol); troian, noian. * P. ext. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") Cantitate mare din ceva; grămadă, morman. – Din bg. namet.

NĂMETENIE, nămetenii, s.f. (Rar) Matahală, namilă. – Cf. nămete.
NĂMEŢI, pers. 3 nămeţeşte, vb. IV. Tranz. (Pop.) A acoperi cu multă zăpadă; a troieni, a înzăpezi. [Var.: nemeţí vb. IV] – Din nămete.
NĂMEŢIRE, nămeţiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a nămeţi; troienire, înzăpezire. – V. nămeţi.
NĂMEŢIT, -Ă, nămeţiţi, -te, adj. (Pop.) Acoperit cu multă zăpadă; troienit, înzăpezit. – V. nămeţi.
NĂMI vb. IV v. năimi.
NĂMIAZĂ s.f. v. namiază.
NĂMIEZ s.n. v. namiază.
NĂMIEZI s.n. v. namiază.
NĂMOL, nămoluri, s.n. Sediment moale alcătuit din particule fine, de culoare închisă, cu miros caracteristic şi uneori cu proprietăţi radioactive, depus pe fundul bazinelor acvatice, mai ales al apelor stătătoare, sau rămas după inundaţie la malul unui râu; mâl; p. ext. noroi. ** Expr. A face (băi de) nămol = a-şi unge corpul cu un strat de nămol în scopuri curative. * Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. "de") Cantitate, volum mare din ceva. [Var.: (pop.) nomól s.n.] – Din ucr. namil, -olu.
NĂMOLI, nămolesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) înnămoli. [Var.: (pop.) nomolí vb. IV] – Din nămol.
NĂMOLIT, -Ă, nămoliţi, -te, adj. Plin de nămol; imobilizat în nămol. [Var.: (pop.) nomolít, -ă adj.] – V. nămoli.
NĂMOLOS, -OASĂ, nămoloşi, -oase, adj. Plin de nămol; mâlos, mocirlos. [Var.: (pop.) nomolós, -oásă adj.] – Nămol + suf. -os.
NĂMOLOTERAPIE, nămoloterapii, s.f. Terapie prin aplicarea unui strat subţire de nămol bogat în componente organice şi anorganice. – Nămol + terapie.
NĂNAŞ, -Ă s.m. şi f. v. naş2.
NĂPASTĂ, năpaste, s.f. 1. Nenorocire mare; pacoste, calamitate. 2. Învinuire nedreaptă, acuzaţie neîntemeiată; calomnie. 3. (Înv.) Nedreptate, prigoană, persecuţie. 4. (Înv.) Bir pe care îl plăteau în trecut locuitorii unui sat în contul celor fugari. 5. (Reg.) Prostovol. [Pl. şi: năpăşti] – Din sl. napastî.
NĂPATCĂ, năpătci, s.f. (Reg.) Crâsnic (pentru pescuit). – Din ucr. napadka.
NĂPĂDI, năpădesc, vb. IV. 1. Tranz. A invada, a cotropi; a cuprinde din toate părţile, a împresura; a acoperi, a umple. * Fig. A copleşi, a doborî, a birui. * (Despre plâns, râs) A-l cuprinde, a-l apuca (pe cineva) cu putere, fără a se putea stăpâni; a podidi. 2. Intranz. A se repezi asupra cuiva sau undeva; a se năpusti, a năvăli, a tăbărî. * A apărea undeva în număr sau în cantitate mare, a se înmulţi peste măsură. 3. Intranz. şi tranz. (Despre sânge, lacrimi) A ţâşni, a izbucni (cu putere şi în cantitate mare); a umple, a acoperi pe cineva sau ceva. * Fig. A apărea, a se manifesta brusc, a izbucni violent. Mulţumirea îi năpădeşte în ochi. – Din sl. napasti, -padja.
NĂPĂDIRE, năpădiri, s.f. Acţiunea de a năpădi şi rezultatul ei; invazie, cotropire. – V. năpădi.
NĂPĂDIT, -Ă, năpădiţi, -te, adj. Cuprins din toate părţile; împresurat, invadat. – V. năpădi.
NĂPĂSTUI, năpăstuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A face cuiva o nedreptate, un rău; a nedreptăţi, a persecuta, a asupri pe cineva. 2. A învinui pe nedrept; a ponegri, a calomnia, a defăima. – Din sl. napastovati. Cf. năpastă.
NĂPĂSTUIRE, năpăstuiri, s.f. Acţiunea de a năpăstui şi rezultatul ei; asuprire, împilare; ponegrire, defăimare, calomnie. – V. năpăstui.

NĂPĂSTUIT, -Ă, năpăstuiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care este nedreptăţit, cănua i se face un rău; asuprit, oprimat. * Defăimat, calomniat. – V. năpăstui.
NĂPĂSTUITOR, -OARE, năpăstuitori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care năpăstuieşte pe cineva; asupritor; calomniator. [Pr.: -tu-i-] – Năpăstui + suf. -tor.
NĂPĂRCĂ, năpârci, s.f. I. 1. Specie de şopârlă lipsită de membre, cu corpul lung de 25-30 cm, cilindric, de culoare cenuşie, acoperit cu solzi strălucitori (Anguis fragilis). * P. gener. (Reg.) Şopârlă. 2. (Pop.) Viperă. ** Expr. Pui de năpârcă = om rău, perfid. 3. Epitet dat unei persoane foarte rele, perfide, primejdioase. II. P. anal. (Reg.) 1. Bici; fiecare dintre curelele unui gârbaci. 2. Luntre mică şi îngustă. [Pl. şi: (reg) năpârce] – Cf. alb. neperke, nepertke.
NĂPÂRLI, năpârlesc, vb. IV. Intranz. (Despre animale) A suferi o năpârlire; a-şi schimba părul, penele sau pielea; (despre păr, pene, piele) a cădea de pe corp în cursul năpârlirii. – Din bg. napărlja.
NĂPÂRLIRE, năpârliri, s.f. Faptul de a năpârli; proces (periodic) de înnoire a învelişului corpului la unele animale, determinat de factori endocrini. – V. năpârli.
NĂPÂRLIT, -Ă, năpârliţi, -te, adj. Care a suferit o năpârlire. – V. năpârli.
NĂPÂRSTOC, -OACĂ, năpârstoci, -oace, subst. 1. S.n. (Pop.) Degetar (folosit la cusut). 2. S.m. şi f. (Fam.) Epitet dat unui copil (mic). * (Peior.) Persoană mică de statură; fig. om neajutorat, neputincios. – Din bg. naprăstok.
NĂPRASNĂ, năprasne, s.f. (Înv. şi reg.) Întâmplare nefericită, groaznică (ivită pe neaşteptate). ** Loc. adv. De năprasnă = pe neaşteptate, dintr-o dată, fără veste. – Din sl. naprasîno.
NĂPRASNIC, -Ă, năprasnici, -ce, adj., subst. I. Adj. 1. (Adesea adverbial) Care survine în mod neprevăzut, dintr-o dată; care se petrece fulgerător (şi neplăcut); neaşteptat, subit. 2. (Adesea adverbial) Care nu poate fi stăpânit; năvalnic, impetuos. * (Despre oameni) Care nu-şi poate stăpâni sentimentele, care acţionează cu violenţă; impulsiv, violent; aprig. 3. Care înspăimântă, îngrozeşte (prin comportare); îngrozitor, cumplit. 4. Care depăşeşte cu mult limitele obişnuite (prin mărime, intensitate); extraordinar, cumplit. * (Substantivat, m.; rar) Om voinic, vlăjgan. II. Subst. 1. S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-albe, cu frunze rigide acoperite cu peri moi şi cu tulpina dreaptă (Chrysanthemum corymbosum). 2. S.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze palmate şi cu flori roşii-roz şi miros neplăcut (Geranium robertianum). – Din sl. naprasînů.
NĂPRĂSNICIE, năprăsnicii, s.f. (Rar) Violenţă, cruzime. – Năprasnic + suf. -ie.
NĂPRISTAN adv. (Înv. şi reg.) Îndată, numaidecât; fără întârziere. [Var.: napristán adv.] – Din sl. neprĕstanîno.
NĂPRUI, -IE, năprui, adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) prost, idiot. – Et. nec.
NĂPUSTI, năpustesc, vb. IV. 1. Refl. A se repezi asupra cuiva sau undeva (adesea cu intenţii agresive); a năvăli, a tăbărî; a da buzna. 2. Tranz. (Înv. şi reg.) A lăsa în părăsire; a abandona; a neglija. – Din sl. napustiti.
NĂPUSTIRE, năpustiri, s.f. Acţiunea de a (se) năpusti şi rezultatul ei; năvală. – V. năpusti.
NĂPUSTIT, -Ă, năpustiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Lăsat în părăsire; abandonat. – V. năpusti.
NĂRAMZĂ s.f. v. naramză1.
NĂRAV, năravuri, s.n. 1. Obicei, deprindere rea; cusur, viciu, nărăveală, nărăvic. ** Expr. A (se) învăţa cu nărav = a (se) obişnui să ceară, să pretindă

ceva ca pe un drept al său. 2. (Înv. şi pop.) Deprindere, obicei; fel de a fi, comportare. * Fire, temperament. – Din sl. nravŭ. Cf. bg. nărav.
NĂRĂVAŞ, -Ă, nărăvaşi, -e, adj. (Despre cai sau alte animale) Care nu se lasă strunit, care muşcă, azvârle din picioare etc.; vicios, arţăgos. – Nărav + suf. -aş.
NĂRĂVEALĂ, nărăveli, s.f. 1. (Pop.) Nărav (1). 2. (Reg.; în expr.) Om cu (sau de) nărăveală = om cu care te poţi împăca, te poţi înţelege. – Nărăvi + suf. -eală.
NĂRĂVI, nărăvesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A lua sau a face să ia un obicei rău; a (se) deprinde, a (se) învăţa cu nărav (1). 2. Refl. şi tranz. (Înv. şi pop.) A (se) obişnui, a (se) deprinde. 3. Refl. recipr. (Înv. şi reg.) A cădea de acord; a se înţelege, a se împăca. – Din nărav.
NĂRĂVIE, nărăvii, s.f. (Reg.) Nărav (1). – Nărav + suf. -ie.
NĂRĂVIRE, nărăviri, s.f. (Pop.) Faptul de a (se) nărăvi. – V. nărăvi.
NĂRĂVIT, -Ă, nărăviţi, -te, adj. (Pop.) Care are deprinderi, apucături rele; prost crescut, grosolan. * Spec. (Despre cai sau alte animale) Nărăvaş. * Care este deprins, obişnuit cu ceva. – V. nărăvi.
NĂRÂMZAT, -Ă adj. v. naramzat.
NĂRÂNZÂT, -Ă adj. v. naramzat.
NĂROD, -OADĂ adj., s.m. şi f. v. nerod.
NĂRTILĂ s.m. sg. (Reg.) Năsăilă. – Cf. nărtos.
NĂRTOS, -OASĂ, nărtoşi, -oase, adj. (Rar) Cu nasul mare; năsos, năsut. * Fig. Mândru; arogant. – Cf. nărtilă.
NĂRUI, nărui, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) dărâma, a (se) surpa, a (se) prăbuşi; spec. a (se) ruina. * Refl. (Despre fiinţe) A se prăbuşi cu toată greutatea corpului; p. ext. a muri (prăbuşindu-se). – Et. nec.
NĂRUIRE, năruiri, s.f. Acţiunea de a (se) nărui şi rezultatul ei. * (Înv.; concr.) Ruină, dărâmătură (a unei construcţii). – V. nărui.
NĂRUIT, -Ă, năruiţi, -te, adj. Dărâmat, surpat, prăbuşit; spec. (despre construcţii) ruinat. – V. nărui.
NĂRUITURĂ, năruituri, s.f. Ruină a unei construcţii; dărâmătură. [Pr.: -ru-i-] – Nărui + suf. -tură.
NĂSADĂ, năsade, s.f. 1. (Pop.; colectiv) Snopi de cereale desfăcuţi şi împrăştiaţi pe arie pentru a fi treieraţi (cu vitele). * (Reg.) Teanc. 2. (Reg.) Arie (unde se treieră cerealele). – Din năsădi (derivat regresiv).
NĂSĂDI, năsădesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A aşeza snopii de cereale pe arie pentru a fi treieraţi (cu vitele); p. ext. a curăţa, a aranja o arie în vederea treieratului. * P. gener. A risipi, a împrăştia. – Din sl. nasaditi.
NĂSĂDIRE, năsădiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a năsădi şi rezultatul ei. – V. năsădi.
NĂSĂDIT s.n. (Pop.) Faptul de a năsădi. – V. năsădi.
NĂSĂILĂ s.m. sg. (Pop.) Om cu nasul mare; nărtilă. – Nas + suf. -ăilă.
NĂSĂLIE, năsălii, s.f. Suport de lemn (ca o targă) pe care se aşază coşciugul cu mortul pentru a fi transportat (la biserică sau la cimitir). – Din sl. nosilo.
NĂSĂUDEAN, -Ă, năsăudeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în oraşul Năsăud sau în judeţul Bistriţa-Năsăud. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din oraşul Năsăud sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. [Pr.: -să-u-] – Năsăud (n. pr.) + suf. -ean.
NĂSĂUDEANCĂ, năsăudence, s.f. Femeie născută şi crescută în oraşul Năsăud sau în judeţul Bistriţa-Năsăud. * Locuitoare din oraşul Năsăud sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. [Pr.: -să-u-] – Năsăudean + suf. -că.
NĂSÂLNIC, -Ă adj. v. năsilnic.

NĂSÂLNICIE s.f. v. năsilnicie.
NĂSCARE, născări, s.f. (Pop.) Naştere. ** Loc. adj. şi adv. Din născare = din naştere. – Naşte + suf. -are.
NĂSCĂTOĂRE, născătoare, adj., s.f. 1. Adj., s.f. (Înv. şi pop.) (Femeie) care naşte sau a născut unul sau mai mulţi copii. 2. S.f. (În Biserica creştină) Fecioara Maria, mama lui Isus. – Naşte + suf. -ătoare.
NĂSCÂND, -Ă, născânzi, -de, adj. Care este pe cale să apară, să se formeze, care începe să existe, să se manifeste. – V. naşte.
NĂSCIOR, născioare, s.n. Năsuc. – Năsuc + suf. -ior.
NĂSCOCEALĂ, născoceli, s.f. (Rar) Născocire. – Născoci + suf. -eală.
NĂSCOCI, născocesc, vb. IV. 1. Tranz. A face, a crea ceva (ce nu a mai existat până atunci); a descoperi, a inventa. 2. Tranz. A scorni, a plăsmui (lucruri închipuite, neexistente, neadevărate); p. ext. a minţi. 3. Refl. (Rar) A se naşte, a se isca, a se ivi, a se întâmpla. – Et. nec.
NĂSCOCIRE, născociri, s.f. Acţiunea de a (se) născoci şi rezultatul ei; ceea ce născoceşte cineva; născoceală. – V. născoci.
NĂSCOCITOR, -OARE, născocitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) 1. Care creează, născoceşte (1); inventiv. 2. Care scorneşte, plăsmuieşte, născoceşte (2); p. ext. mincinos. – Născoci + suf. -tor.
NĂSCOCITURĂ, născocituri, s.f. (Rar) Ceea ce născoceşte cineva; plăsmuire. – Născoci + suf. -tură.
NĂSCUT1 s.n. (Înv. şi reg.) Faptul de a (se) naşte; p. ext. ziua naşterii cuiva. * Spec. Naşterea lui Cristos; p. ext. sărbătoarea bisericească ţinută în ziua acestei naşteri; Crăciun. – V. naşte.
NĂSCUT2, -Ă, născuţi, -te, s.m. şi f., adj. (Cel) care a căpătat viaţă, a luat fiinţă, a venit pe lume. ** Întâiul (sau primul, al doilea, al treilea etc.) născut = copilul cel mai mare (sau al doilea, al treilea etc. copil) dintr-o familie. Nou-născut = a) copil care abia s-a născut; sugaci; b) fig. renăscut. – V. naşte.
NĂSILNIC, -Ă, năsilnici, -ce, adj. (Înv. şi reg.) 1. Violent, brutal; rău, aspru, neîndurător. 2. Nemulţumit, cârcotaş, mofturos, îndărătnic. [Var.: năsâlnic, -ă adj.] – Din sl. nasilînů.
NĂSILNICIE, năsilnicii, s.f. (Înv. şi reg.) Violenţă, brutalitate, sălbăticie. * Încăpăţânare, îndărătnicie. [Var.: năsâlnicíe s.f.] – Năsilnic + suf. -ie.
NĂSIP s.n. v. nisip.
NĂSIPIŞ s.n. v. nisipiş.
NĂSIPIT, -Ă adj. v. nisipit.
NĂSIPOS, -OASĂ adj. v. nisipos.
NĂSIO, năsoaie, s.n. (Rar) Augmentativ al lui nas; nas mare. – Nas + suf. -oi.
NĂSOS, -OASĂ, năsoşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) Care are nasul mare; nărtos, năsut. – Nas + suf. -os.
NĂSTAŞNIC, -Ă, năstaşnici, -ce, adj. (Reg.) Vioi, zburdalnic, neastâmpărat. – Et. nec.
NĂSTĂVI, năstăvesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a îndruma, a sfătui, a povăţui. – Din sl. nastaviti.
NĂSTRAPĂ, năstrape, s.f. (Înv. şi pop.) 1. Vas (de băut); cană; potir, cupă. 2. Cantitate de lichid cuprinsă într-o năstrapă (1). – Din bg. năstrap, scr. nastrap.
NĂSTRUŞNIC, -Ă, năstruşnici, -ce, adj. 1. Care iese din comun; neobişnuit, ciudat, bizar. 2. Care depăşeşte cu mult (prin proporţii, intensitate, calitate etc.) limitele obişnuite; extraordinar, straşnic, grozav. – Cf. sl. nestruženů.
NĂSTRUŞNICIE, năstruşnicii, s.f. Faptă, idee, comportare etc. năstruşnică (1); ciudăţenie. – Năstruşnic + suf. -ie.

NĂSTURAR, năsturari, s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde nasturi. – Nasture + suf. -ar.

NĂSTURAŞ, năsturaşi, s.m. Năsturel (1). – Nasture + suf. -aş.

NĂSTURĂRIE, năsturării, s.f. (Rar) Atelier în care se fac nasturi; magazin în care se vând nasturi. – Nasture + suf. -ărie.

NĂSTUREL, năsturei, s.m. 1. Diminutiv al lui nasture; năsturaş. 2. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina târâtoare, cu flori mici, albe, grupate în inflorescenţe bogate, întrebuinţată ca salată şi ca plantă medicinală (Nasturtium officinale). – Nasture + suf -el.

NĂSUC, năsucuri, s.n. Diminutiv al lui nas; năsuşor, năsuţ. – Nas + suf. -uc.

NĂSUŞOR, năsuşoare, s.n. (Rar) Năsuc. – Nas + suf. -uşor.

NĂSUT, -Ă, năsuţi, -te, adj. (Reg.) 1. Năsos. * Fig. Curios; obraznic. 2. (Despre oi) De culoare neagră cu o pată albă pe bot sau de culoare albă cu o pată neagră pe bot. – Lat. nasutus, -a.

NĂSUŢ, năsuţuri, s.n. Năsuc. – Nas + suf. -uţ.

NĂŞEL, -EA, năşei, -ele, s.m. şi f. (Rar) Năşic. – Naş2 + suf. -el.

NĂŞI, năşesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A(-i) fi (cuiva) naş2 la un botez sau la o cununie. 2. Tranz. (Fam.) A numi pe cineva naş2, a i se adresa cuiva cu numele de naş2. – V. naş2.

NĂŞIC, -Ă, năşici, -ce, s.m. şi f. Diminutiv al lui naş2; năşel. – Naş2 + suf. -ic.

NĂŞICUŢĂ, năşicuţe, s.f. Diminutiv al lui năşică. – Năşică + suf. -uţă.

NĂŞIE s.f. Faptul de a fi naş2 (la un botez sau la o cununie); legătură de înrudire între naş2 şi fin; calitatea de naş2. – Naş2 + suf. -ie.

NĂŞIRE, năşiri, s.f. Acţiunea de a năşi şi rezultatul ei. – V. năşi.

NĂŞIT s.n. Faptul de a năşi (1). – V. năşi.

NĂTĂFLETE adj., s.m. v. nătăfleţ.

NĂTĂFLEŢ, -EAŢĂ, nătăfleţi, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care este lipsită de isteţime, care nu ştie să se descurce, pe care o înşeală cu uşurinţă toţi; p. ext. (om) prost, tont, nătâng. [Var.: nătăfléte adj., s.m.] – Probabil contaminare între nătărău şi fleţ.

NĂTĂNTOL, -OALĂ adj. v. natantol.

NĂTĂRĂIE s.f. (Înv. şi reg.) Nesocotinţă, nechibzuinţă, prostie, nerozie. – Nătarău + suf. -ie.

NĂTĂRĂU, nătărăi, adj., s.m. (Om) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acţionează fără judecată; prost, neghiob, netot, nătâng. – Netare (înv. "(om) slab, neputincios" < ne- + tare) + suf. -ău.

NĂTĂROAICĂ, nătăroaice, adj., s.f. (Rar) (Femeie) prostănacă, toantă, neghioabă, idioată. – Nătărău + suf. -oaică.

NĂTÂNG, -Ă, nătângi, -ge, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) fără inteligenţă, fără pricepere; prostănac, neghiob, nătântoc. 2. Adj. (Despre sentimente, manifestări, acţiuni ale omului) Fără sens, fără rost, lipsit de raţiune; prostesc. 3. Adj., s.m. şi f. (Rar) (Om) nepriceput, naiv, neîndemânatic. 4. Adj., s.m. şi f. (Om) îndărătnic, încăpăţânat; (om) supărăcios, nervos. – Din sl. netengů "leneş".

NĂTÂNGI, nătângesc, vb. IV. Refl. 1. (Rar) A deveni nătâng (1); a se prosti, a se tâmpi. 2. (Pop.) A se încăpăţâna, a se îndărătnici; a se îndârji, a se înverşuna. – V. nătâng.

NĂTÂNGIE, nătângii, s.f. 1. Lipsă de inteligenţă, de pricepere; p. ext. faptă, vorbă, atitudine de om nătâng (1); neghiobie, prostie. 2. Îndărătnicie, încăpăţânare. – Nătâng + suf. -ie.

NĂTÂNTOC, -OACĂ, nătântoci, -oace, adj., s.m. şi f. (Înv. şi reg.) Nătâng (1). – Et. nec. Cf. nătâng.

NĂUC, -Ă, năuci, -ce, adj. (Adesea substantivat) 1. Ameţit, buimăcit (din cauza unei emoţii puternice, a unei dureri, a unui zgomot etc.); dezorientat, zăpăcit, buimac, uluit, năucit. 2. (Înv. şi pop.) Nătâng (1), prost, nepriceput. – Din sl. neukŭ.
NĂUCEALĂ, năuceli, s.f. Starea omului năuc (1); stare de ameţeală, de zăpăceală, de buimăceală. [Pr.: nă-u-] – Năuci + suf. -eală.
NĂUCI, năucesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni năuc; a (se) prosti, a (se) tâmpi; a (se) ameţi, a (se) zăpăci, a (se) buimăci, a (se) ului. [Pr.: nă-u-] – Din năuc.
NĂUCIE s.f. (Rar) Faptul de a fi năuc; starea celui năuc. [Pr.: nă-u-] – Năuc + suf. -ie.
NĂUCIRE s.f. (Rar) Faptul de a (se) năuci. [Pr.: nă-u-] – V. năuci.
NĂUCIT, -Ă, năuciţi, -te, adj. Ameţit, buimăcit; dezorientat, zăpăcit, uluit, perplex; năuc (1). [Pr.: nă-u-] – V. năuci.
NĂUCITOR, -OARE, năucitori, -oare, adj. Care năuceşte sau poate năuci. [Pr.: nă-u-] – Năuci + suf. -tor.
NĂUNTRU adv. v. înăuntru.
NĂUT s.m. Plantă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, flori liliachii sau albe şi fructe păstăi, care conţin seminţe de formă sferică neregulată (Cicer arietinum). * P. restr. Seminţele comestibile ale acestei plante, întrebuinţate mai ales pentru a înlocui cafeaua sau pentru a se amesteca cu aceasta. [Var.: (înv.) năhút s.m.] – Din tc. nohud, bg. nahut, nohut.
NĂUTIU, -IE, năutii, adj. De culoarea seminţelor de năut; gălbui. [Pr.: nă-u÷, – Var.: (reg)nohutíu, -íe adj.] – Năut + suf. -iu.
NĂVALĂ, năvale, s.f. 1. Faptul de a se îngrămădi (cu grabă) undeva; înghesuială, îmbulzeală; (concr.) mulţime de oameni sau de obiecte (în mişcare). ** Loc. vb. A da năvală = a năvăli. 2. Faptul de a se repezi undeva, spre sau în ceva; mişcare impetuoasă, fugă. * Grabă, iuţeală, zor. * (Adverbial) În chip năvalnic, impetuos. 3. Faptul de a se repezi la cineva cu intenţii agresive. 4. Izbucnire, răbufnire (extrem de violentă); revărsare abundentă (şi violentă). – Din năvăli (derivat regresiv).
NĂVALNIC, -Ă, năvalnici, -ce, adj., s.m. 1. Adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi domolit, stăpânit; furtunos, impetuos, aprig, violent; straşnic, cumplit. * (Despre ape curgătoare) Care curge repede. 2. S.m. Specie de ferigă cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete, folosită în medicina populară (Scolopendrium vulgare). – Năvală + suf. -nic.
NĂVĂDI, năvădesc, vb. IV. Tranz. (La războiul de ţesut) A trece firele urzelii prin iţe şi spată, în ordinea cerută de modelul ţesăturii. [Var.: (reg.) nevedí, nividí vb. IV] – Din sl. navoditi.
NĂVĂDIRE, năvădiri, s.f. Acţiunea de a năvădi şi rezultatul ei; năvădit. – V. năvădi.
NĂVĂDIT s.n. Năvădire. – V. năvădi.
NĂVĂLI, năvălesc, vb. IV. Intranz. 1. A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenţii agresive, duşmănoase, criminale etc. * Spec. A se repezi asupra duşmanului sau asupra unui loc deţinut de acesta. 2. A se repezi, a se năpusti undeva, spre ceva, a fugi în grabă la cineva, a da buzna. * A intra sau a ieşi în grabă (şi pe neaşteptate, în neorânduială ori în mare cantitate). 3. A reveni în mare grabă şi în mare număr undeva, la cineva; a se îngrămădi, a se îmbulzi, a se înghesui. * (Despre sânge) A se strânge în cantitate mare (într-un organ sau într-o parte a corpului). – Din sl. navaljati.
NĂVĂLIRE, năvăliri, s.f. Acţiunea de a năvăli şi rezultatul ei. – V. năvăli.

NĂVĂLITOR, -OARE, năvălitori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană, armată, stat etc.) care năvăleşte (1); agresor, invadator, cotropitor. – Năvăli + suf. -tor.
NĂVĂLNICIE s.f. (Rar) Impetuozitate. – Năvalnic + suf. -ie.
NĂVÂRLII s.f. pl. (Reg. şi fam.) Convulsii epileptice; p. ext. toane, năbădăi, furii. – Cf. bg. navărleia se.
NĂVÂRLIOS, -OASĂ, năvârlioşi, -oase, adj. (Reg.) Apucat de convulsii epileptice; p. ext. furios, năbădăios, arţăgos. [Pr.: -li-os] – Năvârlii + suf. -os.
NĂVLEG, -EAGĂ, năvlegi, -ge, adj., s.m. şi f. (Reg.) 1. Adj., s.m. şi f. Nătâng (1); (om) bădăran, necioplit. 2. Adj. (Despre părţi ale corpului) Bolnav; schilod. – Et. nec.
NĂVOD, năvoade, s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă mare prevăzută la mijloc cu un sac, cu care se înconjură şi se adună peştele de pe suprafeţe întinse de apă. [Var.: (reg.) nevód s.n.] – Din sl. nevodů.
NĂVODAR, năvodari, s.m. 1. Pescar cu năvodul. 2. Lucrător (în industria textilă) care face sfori, frânghii, plase de pescuit etc. 3. Pasăre de baltă cu pene negre şi albe, cu picioare lungi şi cu ciocul încovoiat în sus (Recurvirostra avosetta). – Năvod + suf. -ar.
NĂVODI, năvodesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A pescui cu năvodul. – Din năvod.
NĂVODIRE, năvodiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a năvodi şi rezultatul ei. – V. năvodi.
NĂVRAP, năvrapi, s.m. Pedestraş din armata neregulată a Imperiului Otoman; p. ext. năvălitor, jefuitor. – Din sl. navrapů "jaf".
NĂZATIC, -Ă, năzatici, -ce, adj. (Reg.; despre cai) Sperios, fricos. – Naz [uri] + suf. -atic.
NĂZĂREALĂ, năzăreli, s.f. Năzărire; sperietură. – Năzări + suf. -eală.
NĂZĂRI, năzăresc, vb. IV. 1. Refl. A i se părea cuiva că vede sau că aude ceea ce nu există; a i se năluci. * A-i veni cuiva deodată o idee (ciudată), o toană, un capriciu. 2. Intranz. şi refl. A se arăta vederii (pentru scurt timp); a se întrezări. * Tranz. (Pop.) A vedea (nedesluşit, de departe); a zări, a observa. [Prez. ind. şi: năzár] – Din sl. nazirati.
NĂZĂRIRE, năzăriri, s.f. Faptul de a i (se) năzări cuiva ceva; (concr.) ceea ce apare sau i se pare că apare cuiva; apariţie, închipuire, năzăreală, năzăritură; vedenie, halucinaţie. – V. năzări.
NĂZĂRITURĂ, năzărituri, s.f. (Pop.) Năzărire. – Năzări + suf. -tură.
NĂZBÂTIE, năzbâtii, s.f. Faptă, vorbă, idee etc. glumeaţă, lipsită de seriozitate; poznă, ştrengărie, glumă, ghiduşie; farsă. [Var.: năzbútie s.f.] – Cf. sl. sůbytije "întâmplare", ucr. nezbutnyî, rus. nesbâtnâi.
NĂZBUTIE s.f. v. năzbâtie.
NĂZDRAVAN, -Ă adj. v. năzdrăvan.
NĂZDRAVĂN, -Ă adj. v. năzdrăvan.
NĂZDRĂVAN, -Ă, năzdrăvani, -e, adj. 1. (În mitologia populară; adesea substantivat) Înzestrat cu puteri supranaturale; spec. care are darul de a şti şi prevesti ce se va întâmpla. 2. Extrem de priceput, de iscusit, de dibaci, de deştept; admirabil, nemaipomenit, extraordinar, grozav (de frumos, de interesant etc.). 3. Care se ţine de pozne, care provoacă haz prin ceea ce spune sau face; glumeţ, poznaş, ghiduş. [Var.: năzdraván, -ă, năzdrávăn, -ă, nezdrávăn, -ă adj.] – Ne- + zdravăn.
NĂZDRĂVĂNIE, năzdrăvănii, s.f. 1. (În mitologia populară) Puterea, însuşirea sau fapta unei fiinţe năzdrăvane (1). * Faptă, ispravă, întâmplare etc. ieşită din comun, extraordinară, de necrezut; minunăţie. 2. Faptă, vorbă, idee etc. glumeaţă, năstruşnică; glumă, poznă, năzbâtie, ştrengărie; p. ext. faptă, vorbă etc. şireată; şiretlic, vicleşug. – Năzdrăvan + suf. -ie.

NĂZUI, năzuiesc, vb. IV. Intranz. 1. A tinde cu străduinţă către ceva; a aspira, a râvni. * Refl. şi intranz. (Reg.) A se strădui, a se trudi; a încerca. 2. (Înv.) A se îndrepta spre cineva sau undeva după ajutor, a recurge, a apela la sprijinul, bunăvoinţa, îndurarea cuiva. 3. (Înv. şi reg.) A se îndrepta, a se duce spre..., a ţinti să ajungă la... – Et. nec. Cf. magh. néz.
NĂZUINŢĂ, năzuinţe, s.f. Dorinţă puternică şi consecventă spre ceva; aspiraţie, tendinţă. – Năzui + suf. -inţă.
NĂZUIRE, năzuiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) năzui şi rezultatul ei. – V. năzui.
NĂZUROS, -OASĂ, năzuroşi, -oase, adj. Care face nazuri, care are toane; mofturos, capricios, pretenţios. – Nazuri + suf. -os.
NÂNAŞ, -Ă s.m. şi f. v. naş2.
NE·- Element de compunere care indică o negaţie şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi adverbe. – Din sl. ne÷.
NEA1 interj. Strigăt cu care se înseamnă la mers, se cheamă, se opresc sau se gonesc unele animale domestice. – Cf. na.
NEA2 s.f. (Înv., reg. şi în limbajul poetic) Zăpadă. ** Loc. adj. De nea = alb strălucitor ca zăpada. [Var.: neáuă s.f.] – Lat. nix, nivis.
NEA3 s.m. v. nene.
NEABĂTUT, -Ă, neabătuţi, -te, adj. 1. Care nu se abate din drumul pe care a apucat. 2. Care nu se abate de la un principiu, de la o normă; dârz, consecvent, ferm, intransigent. [Pr.: ne-a-] – Ne- + abătut.
NEABIL, -Ă, neabili, -e, adj. Neîndemânatic, stângaci; inabil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + abil (după fr. non-habile).
NEABONAT, -Ă, neabonaţi, -te, adj. Care nu beneficiază de un abonament. [Pr.: ne-a-] – Ne- + abonat (după fr. non-abonné).
NEABORDABIL, -Ă, neabordabili, -e, adj. Care nu poate fi abordat; inabordabil; p. ext. inaccesibil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + abordabil.
NEACADEMIC, -Ă, neacademici, -ce, adj. 1. Care nu aparţine academiei sau academismului. 2. Lipsit de solemnitate, de convenţionalism. [Pr.: ne-a-] – Ne- + academic (după engl. non-academic).
NEACCENTUAT, -Ă, neaccentuaţi, -te, adj. 1. (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu poartă accent, care nu este scos în relief. 2. Fig. Lipsit de culoare, de strălucire; şters (2). [Pr.: ne-ac-cen-tu-at] – Ne- + accentuat.
NEACCEPTABIL, -Ă, neacceptabili, -e, adj. Care nu poate fi acceptat, admis; inacceptabil. [Pr.: ne-ac-] – Ne- + acceptabil.
NEACCEPTARE, neacceptări, s.f. Refuz de a accepta; respingere, inacceptare. [Pr.: ne-ac-] – Ne- + acceptare.
NEACCIDENTAT, -Ă, neaccidentaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Care a ieşit nevătămat dintr-un accident. 2. (Despre terenuri, drumuri etc.) Care nu prezintă neregularităţi. [Pr.: ne-ac-] – Ne- + accidentat.
NEACOPERIT, -Ă, neacoperiţi, -te, adj. 1. Care nu are acoperiş; care nu are capac; descoperit (1). 2. (Despre acţiuni, fapte) Care nu este justificat prin măsuri şi acte normative; descoperit (2). [Pr.: ne-a-] – Ne- + acoperit.
NEACORDAT, -Ă, neacordaţi, -te, adj. 1. (Gram.; despre unele părţi de propoziţie) Care nu este în acelaşi caz, număr, gen şi persoană cu termenul determinat. 2. (Despre premii, titluri) Care nu a fost atribuit. 3. (Despre instrumente muzicale) Care nu a fost supus acordării; care nu mai este acordat; dezacordat, discordat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + acordat.
NEACTUAL, -Ă, neactuali, -e, adj. Care nu este actual sau în actualitate; inactual. [Pr.: ne-ac-tu-al] – Ne- + actual.

NEADAPTARE, neadaptări, s.f. Neputinţă de adaptare. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adaptare.
NEADAPTAT, -Ă, neadaptaţi, -te, adj. Care nu s-a adaptat; inadaptat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adaptat.
NEADECVAT, -Ă, neadecvaţi, -te, adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, inadecvat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adecvat.
NEADEMENIT, -Ă, neademeniţi, -te, adj. (Rar) Care nu se lasă ademenit sau influenţat în rău; integru. [Pr.: ne-a-] – Ne- + ademenit.
NEADERENT, -Ă, neaderenţi, -te, adj. Care nu aderă; inaderent. [Pr.: ne-a-] – Ne- + aderent (după engl. non-adherent).
NEADERENŢĂ, neaderenţe, s.f. 1. Lipsă de aderenţă la un partid, la o mişcare, la o asociaţie etc. 2. Imposibilitate de a adera (2). [Pr.: ne-a-] – Ne- + aderenţă (după engl. non-adherence).
NEADEVĂR, neadevăruri, s.n. Lipsă de conformitate cu realitatea; afirmaţie inexactă, falsă sau mincinoasă; neexactitate; falsitate, minciună. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adevăr.
NEADEVĂRAT, -Ă, neadevăraţi, -te, adj. Care nu este adevărat; fals, mincinos; inexact, neexact. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adevărat.
NEADMISIBIL, -Ă, neadmisibili, -e, adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; inadmisibil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + admisibil.
NEADORMIRE, neadormiri, s.f. (Pop.) Atenţie, grijă, veghe. ** Loc. adv. Cu neadormire = a) atent, cu grijă; b) neîncetat, continuu. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adormire.
NEADORMIT, -Ă, neadormiţi, -te, adj. Care nu doarme, treaz; fig. care veghează atent; activ; neobosit. [Pr.: ne-a-] – Ne- + adormit.
NEAFECTAT, -Ă, neafectaţi, -te, adj. (Despre oameni şi unele manifestări ale lor) Care nu este afectat, prefăcut, preţios, nefiresc. [Pr.: ne-a-] – Ne- + afectat.
NEAFILIAT, -Ă, neafiliaţi, -te, adj. Care nu este afiliat unei organizaţii, instituţii etc. [Pr.: ne-a-fi-li-at] – Ne- + afiliat (după fr. non-affilié).
NEAGĂ s.f. sg. (Pop.) Persoană încăpăţânată, rea, care contrazice mereu şi care face totul numai după capul ei. ** Expr. A sta neagă-rea pe capul cuiva (sau în spinarea cuiva) = a nu lăsa în pace pe cineva, a nu-l slăbi din ochi. – Et. nec.
NEAGLUTINAT, -Ă, neaglutinaţi, -te, adj. (Despre materiale) Ale cărui particule nu sunt lipite unele de altele prin adeziune. [Pr.: ne-a-] – Ne- + aglutinat.
NEAGRESIUNE, neagresiuni, s.f. Principiu fundamental de drept internaţional care condamnă folosirea agresiunii în relaţiile interstatale. ** Pact de neagresiune = pact prin care două sau mai multe state se obligă să nu întreprindă nici o acţiune armată între ele. [Pr.: ne-a-gre-si-u-] – Ne- + agresiune (după fr. non-agression).
NEAGRESIV, -Ă, neagresivi, -e, adj. Care nu este agresiv; paşnic, blând. [Pr.: ne-a-] – Ne- + agresiv.
NEAGRESIVITATE, neagresivităţi, s.f. Însuşirea de a nu fi agresiv. * (Rar) Neagresiune. [Pr.: ne-a-] – Ne- + agresivitate.
NEAGRICOL, -Ă, neagricoli, -e, adj. 1. (Despre terenuri) Care nu ţine de agricultură, care nu se foloseşte în agricultură. 2. (Despre o regiune, o ţară) Care nu îşi sprijină economia în special pe agricultură. [Pr.: ne-a-] – Ne- + agricol (după fr. non-agricole).

NEAJUNGERE, neajungeri, s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de a nu ajunge, de a nu fi îndestulător; stare a ceea ce nu ajunge, nu este suficient. * Sărăcie, lipsă, mizerie. [Pr.: ne-a-] – Ne- + ajungere.
NEAJUNS, neajunsuri, s.n. 1. Greutate, dificultate, neplăcere, neeaz. 2. Lipsă, scădere; defect, cusur; dezavantaj. [Pr.: ne-a-] – Ne- + ajuns.
NEAJUTĂTOR, -OARE, neajutători, -oare, adj. Care nu ajută. [Pr.: ne-a-] – Ne- + ajutător.
NEAJUTORAT, -Ă, neajutoraţi, -te, adj. 1. Lipsit de ajutor, de sprijin, de apărare. 2. Lipsit de posibilităţi, de resurse (materiale). 3. Care nu se descurcă singur; nepriceput, stângaci, neîndemînatic. [Pr.: ne-a-] – Ne- + ajutorat.
NEALCOOLIC, -Ă, nealcoolici, -ce, adj. 1. (Despre substanţe, mai ales despre băuturi) Care nu conţine alcool (2). 2. (Despre persoane) Care nu consumă băuturi alcoolice. [Pr.: ne-al-] – Ne- + alcoolic (după fr. non-alcoolisé).
NEALINIAT, -Ă, nealiniaţi, -te, adj. (Despre ţări, state, mişcări) Care duce o politică de nealiniere. [Pr.: ne-á-li-ni-at] – Ne- + aliniat. Cf. fr. non – aligné.
NEALINIERE, nealinieri, s.f. Neconformare la linia politică a unui partid sau la politica unui stat. [Pr.: ne-a-li-ni-e-re] – Ne- + aliniere. Cf. fr. non – alignement.
NEALTĂDATĂ adv. (Rar; în expr.) Ca nealtădată = cum nu a mai fost, ca niciodată, ca nicicând. [Pr.: ne-al-] -Ne- + altădată.
NEALTERABIL, -Ă, nealterabili, -e, adj. (Despre materii organice) Care nu se alterează, nu se strică; inalterabil. [Pr.: ne-al-] – Ne- + alterabil.
NEALTERARE, nealterări, s.f. Acţiunea de a nu (se) altera. [Pr.: ne-al-] – Ne + alterare.
NEALTERAT, -Ă, nealteraţi, -te, adj. 1. (Despre materii organice) Care nu este stricat, descompus. 2. (Despre produse alimentare, chimice etc.) Care nu este denaturat, falsificat. 3. (Fon.; despre sunete) Care nu s-a modificat; neschimbat. [Pr.: ne-al-] – Ne- + alterat.
NEALTOIT, -Ă, nealtoiţi, -te, adj. Care nu a fost supus altoirii. [Pr.: ne-al-to-it] – Ne- + altoit2.
NEALTUL, -Ă, nealţii, -tele, pron. nehot. (În expr.) Ca nealtul = ca nimeni altul. [Pr.: ne-al-] – Ne- + altul.
NEAM, neamuri, s.n., adv. I. S.n. 1. Popor, naţiune. ** Loc. adj. De neam (sau de neamul lui) sau neam de... = de origine, de naţionalitate. ** Expr. De tot neamul sau de toate neamurile = de toate naţionalităţile; p. ext. de toate felurile, de toate speciile. A-şi trage neamul din... = a proveni de la..., a se trage din... * Seminţie; trib; populaţie. 2. Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianţă; persoană care face parte din aceeaşi familie cu cineva (în raport cu acesta); rudă. ** Expr. De neam (bun, mare etc.) = dintr-o familie nobilă sau dintr-o familie de oameni corecţi, cumsecade. Neam prost = om bădăran, mitocan. A fi neam după Adam sau a fi neam (de) a cincea (sau a şasea, a noua) spiţă = a fi rudă foarte îndepărtată sau a nu fi rudă deloc cu cineva. 3. (Înv. şi pop.) Rând de oameni din aceeaşi generaţie; generaţie. ** Expr. Neam de neamul meu (sau tău etc.) sau neam de neam = a) (în propoziţii afirmative) din tată în fiu, din moşi-strămoşi, din generaţie în generaţie; b) (în propoziţii negative) nimeni din familia mea (sau ta etc.). * (Înv. şi reg.) Partea de ţarină pe care o lucrează o familie. 4. (La pl.; în evul mediu) Mulţime de boieri; clasă boierească; familie boierească; descendenţi ai unor boieri mari. 5. Categorie de oameni care au aceeaşi profesiune sau anumite însuşiri ori interese comune. 6. Specie, gen, varietate, fel, soi. ** Neamul omenesc = genul uman, omenirea. II. Adv. (Reg. şi fam.) Deloc, câtuşi de puţin, nimic. – Din magh. nem.

NEAMABIL, -Ă, neamabili, -e, adj. Care nu este amabil, lipsit de bunăvoinţă; nepoliticos. [Pr.: ne-a-] – Ne- + amabil.
NEAMESTEC s.n. Faptul de a nu se amesteca; principiu de drept internaţional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + amestec.
NEAMŢ, nemţi, s.m. (Pop.) German sau austriac. ** Expr. (Fam.) A lua (sau a fura) luleaua neamţului = a se îmbăta. – Din sl. němîcî.
NEAMŢOFIL, -Ă s.m. şi f., adj. v. nemţofil.
NEANALIZABIL, -Ă, neanalizabili, -e, adj. (Despre texte, cuvinte) Care nu poate fi analizat; inanalizabil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + analizabil (după fr. non-analysable).
NEANEXAT, -Ă, neanexaţi, -te, adj. Care nu este alipit, alăturat, adăugat, ataşat la ceva; nealăturat. * (Despre teritorii) Care nu este încorporat (prin violenţă). [Pr.: ne-a-] – Ne- + anexat.
NEANGAJAT, -Ă, neangajaţi, -te, adj. Care nu este angajat; spec. (despre state) care nu face parte din marile blocuri care domină lumea actuală. [Pr.: ne-an-] – Ne + angajat. Cf. fr. non-engagé.
NEANIMAT, -Ă, neanimaţi, -te, adj. Care este fără viaţă prin structura sau esenţa lui; neînsufleţit, inanimat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + animat.
NEANT s.n. Noţiune filozofică care desemnează vidul, nefiinţa, inexistenţa, nimicul. [Pr.: ne-ant] – Din fr. néant.
NEANTAGONIC, -Ă, neantagonici, -ce, adj. Neantagonist. [Pr.: ne-an-] – Ne- + antagonic.
NEANTAGONIST, -Ă, neantagonişti, -ste, adj. Care nu se află în antagonism, lipsit de caracter antagonist; neantagonic. [Pr.: ne-an-] – Ne- + antagonist.
NEAOŞ, -Ă, neaoşi, -e, adj. 1. Autentic, adevărat, veritabil; curat, sadea. 2. Care s-a născut, s-a format şi s-a dezvoltat pe teritoriul pe care trăieşte şi în prezent; autohton, indigen, băştinaş. [Pr.: nea-oş] – Et. nec.
NEAOŞISM, neaoşisme, s.n. 1. Cuvânt sau expresie care are un căutat aspect autohton, arhaic sau popular. 2. Tendinţă în literatură caracterizată prin abuzul de cuvinte arhaice şi populare (rare). [Pr.: nea-o-] – Neaoş + suf. -ism.
NEAOŞIST, -Ă, neaoşişti, -ste, adj., s.m. 1. Adj. Care aparţine neaoşismului (2), privitor la neaoşism; (despre stil, formă etc.) care abundă în neaoşisme (1). 2. S.m. Persoană care abuzează de neaoşisme (1) (în vorbire sau în scris). [Pr.: nea-o-] – Neaoş + suf. -ist.
NEAPĂRAT, -Ă, neapăraţi, -te, adj., adv. I. Adj. 1. De care nu te poţi lipsi, care este (absolut) necesar; indispensabil. ** Expr. A fi de (sau a avea) neapărată nevoie (sau trebuinţă) = a fi de (sau a avea) absolută nevoie. 2. (Rar) Căruia nu i te poţi împotrivi, care nu poate fi ocolit, evitat sau omis; fatal, inevitabil. II. Adv. În mod necesar, cu orice preţ; negreşit. [Pr.: ne-a-] – Ne- + apărat.
NEAPLICABIL, -Ă, neaplicabili, -e, adj. Care nu poate fi pus în practică; inaplicabil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + aplicabil.
NEAPLICABILITATE s.f. Lipsă de aplicabilitate sau imposibilitate de a fi pus în practică; inaplicabilitate. [Pr.: ne-a-] – Ne- + aplicabilitate.
NEAPRECIAT, -Ă, neapreciaţi, -te, adj. Care nu este apreciat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + apreciat.
NEARANJAT, -Ă, nearanjaţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte) Care nu este pus în ordine. * (Despre oameni) Cu ţinuta exterioară neîngrijită. 2. (Despre oameni) Care nu şi-a făcut un rost în viaţă. [Pr.: ne-a-] – Ne- + aranjat.
NEARAT, -Ă, nearaţi, -te, adj. (Despre suprafeţe de pământ) Care nu a fost arat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + arat2.

NEARMONIOS, -OASĂ, nearmonioşi, -oase, adj. Care nu are armonie1, ale cărui părţi componente nu formează un tot bine închegat şi echilibrat. [Pr.: ne-ar-mo-ni-os] – Ne- + armonios.
NEAROMAT, -Ă, nearomaţi, -te, adj. Care nu are aromă; fără aromă. [Pr.: ne-a-] – Ne- + aromat2.
NEARTICULAT, -Ă, nearticulaţi, -te, adj. 1. (Fon.; despre sunete) Care nu este articulat; (despre cuvinte) pronunţat neclar, îngăimat. 2. (Gram.) Care nu este însoţit de articol (hotărât); în care cuvintele nu sunt însoţite de articol (hotărât). 3. (Fiziol.) Care nu este format din articulaţii, care nu are articulaţii. [Pr.: ne-ar-] – Ne- + articulat.
NEARTIFICIAL, -Ă, neartificiali, -e, adj. Care nu este artificial; natural, firesc [Pr.: ne-ar-ti-fi-ci-al] – Ne- + artificial.
NEARTISTIC, -Ă, neartistici, -ce, adj. Care nu aparţine artei. * Care nu corespunde principiilor estetice; lipsit de valoare artistică. [Pr.: ne-ar-] – Ne- + artistic.
NEASCULTARE s.f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unei porunci. [Pr.: ne-as-] – Ne- + ascultare.
NEASCULTĂTOR, -OARE, neascultători, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care nu ascultă (de cineva sau de ceva), care nu se supune; p. ext. rău, obraznic. [Pr.: ne-as-] – Ne- + ascultător.
NEASCUŢIT, -Ă, neascuţiţi, -te, adj. (Despre obiecte) Care nu este ascuţit; fără vârf, rotunjit. [Pr.: ne-as-] – Ne- + ascuţit.
NEASEMĂNAT, -Ă, neasemănaţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi asemănat cu nimic; care nu are pereche deoarece depăşeşte limitele, însuşirile obişnuite; fără seamăn, incomparabil, neasemuit, unic. [Pr.: ne-a-] – Ne- + asemănat.
NEASEMUIT, -Ă, neasemuiţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Neasemănat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + asemuit.
NEASIGURAT, -Ă, neasiguraţi, -te, adj. Care nu este asigurat; care nu este pus la adăpost de pericol. [Pr.: ne-a-] – Ne- + asigurat.
NEASIMILABIL, -Ă, neasimilabili, -e, adj. Care nu poate fi asimilat (uşor); inasimilabil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + asimilabil.
NEASIMILAT, -Ă, neasimilaţi, -te, adj. 1. Care nu este asimilat prin metabolism. * (Despre cunoştinţe, idei) Care nu a fost însuşit (corespunzător). 2. (Despre produse noi) Care nu a fost introdus în fabricaţie. [Pr.: ne-a-] – Ne- + asimilat.
NEASTÂMPĂR s.n. Faptul de a fi neastâmpărat; starea celui neastâmpărat; lipsă de astâmpăr; nelinişte, impacienţă, agitaţie. [Pr.: ne-as-] – Ne- + astâmpărat.
NEASTÂMPĂRAT, -Ă, neastâmpăraţi, -te, adj. 1. Care nu se astâmpără sau care nu poate fi astâmpărat; spec. (despre oameni, firea, temperamentul lor) care se agită continuu; agitat, neliniştit. 2. (Despre copii) (Excesiv de) vioi, zglobiu, zburdalnic, zvăpăiat; p. ext. obraznic, rău. * (Despre ochi, privire etc.) Vioi, jucăuş. [Pr.: ne-as-] – Ne- + astâmpărat.
NEAŞTEPTAT1 s.n. (În loc. adv.) Pe neaşteptate = fără să te aştepţi, deodată. [Pr.: ne-aş-] – Ne- + aşteptat.
NEAŞTEPTAT2, -Ă, neaşteptaţi, -te, adj. (Adesea adverbial) La care nu te aştepţi, care se întâmplă sau se iveşte subit, fără veste; neprevăzut, intempestiv. [Pr.: ne-aş-] – Ne- + aşteptat.
NEATACABIL, -Ă, neatacabili, -e, adj. Care nu poate fi atacat, contestat; inatacabil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + atacabil.

NEATAŞABIL, -Ă, neataşabili, -e, adj. Care nu poate fi ataşat. * (Fig.) Nesociabil. [Pr.: ne-a-] – Ne- + ataşabil.
NEATÂRNARE, neatârnări, s.f. (Înv.) Independenţă (politică). [Pr.: ne-a-] – Ne- + atârnare.
NEATÂRNAT, -Ă, neatârnaţi, -te, adj. (Înv.) Care nu depinde de cineva sau de ceva; independent. [Pr.: ne-a-] – Ne- + atârnat.
NEATENT, -Ă, neatenţi, -te, adj. Care nu este atent; care arată lipsă de atenţie; absent, distrat. [Pr.: ne-a-] – Ne- + atent.
NEATENŢIE s.f. Lipsă de atenţie; atitudine, gest, vorbă etc. care vădeşte lipsa de atenţie (faţă de cineva). [Pr.: ne-a-] – Ne- + atenţie.
NEATESTAT, -Ă, neatestaţi, -te, adj. Care nu este atestat, confirmat. * (Despre cercetători, cadre didactice) Care nu este confirmat în grad. [Pr.: ne-a-] – Ne- + atestat.
NEATINS, -Ă, neatinşi, -se, adj. Care nu este sau nu a fost atins de nimeni sau de nimic; p. ext. intact, întreg. * Pe care nu-l poţi atinge, impalpabil; la care nu se poate ajunge, inaccesibil. Culmi neatinse. [Pr.: ne-a-] – Ne- + atins.
NEAUĂ s.f. v. nea2.
NEAUTENTIC, -Ă, neautentici, -ce, adj. Care nu este autentic; inautentic. [Pr.: ne-a-u-] – Ne- + autentic.
NEAUTORIZAT, -Ă, neautorizaţi, -te, adj. Care nu este autorizat, împuternicit să facă, să spună etc. ceva. [Pr.: ne-a-u-] – Ne- + autorizat.
NEAUZIT, -Ă, neauziţi, -te, adj. (Despre sunete, zgomote etc.) Care nu se aude; imperceptibil. * (Cu valoare de superlativ) De care nu s-a mai auzit; extraordinar, nemaiauzit, nemaipomenit. [Pr.: ne-a-] – Ne- + auzit.
NEAVENIT, -Ă, neaveniţi, -te, adj. (Jur.; în sintagma) Nul şi neavenit = lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent. [Pr.: ne-a-] – Ne- + avenit (< fr. avenu).
NEAVERE s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de a nu avea avere, de a fi sărac; p. ext. lipsă, sărăcie. [Pr.: ne-a-] – Ne- + avere.
NEAVIZAT, -Ă, neavizaţi, -te, adj. Care nu este avizat, informat; nepregătit. [Pr.: ne-a-] – Ne- + avizat.
NEBĂGARE s.f. ** (În expr.) (Din) nebăgare de (sau în) seamă = a) (din) lipsă de atenţie; (din) neglijenţă; (din) imprudenţă; b) (din) lipsă de consideraţie faţă de cineva sau de ceva. – Ne- + băgare.
NEBĂGAT1 s.n. (În expr.) Pe nebăgate de (sau în) seamă = fără a (se) observa; pe nesimţite. – Ne- + băgat.
NEBĂGAT2, -Ă, nebăgaţi, -te, adj. (În expr.) Nebăgat în seamă = a) care nu este luat în consideraţie, care este trecut cu vederea; b) care nu a fost văzut, observat. – Ne- + băgat.
NEBĂNUIT, -Ă, nebănuiţi, -te, adj. Care nu poate fi bănuit, presupus; neaşteptat, neprevăzut; p. ext. foarte mare. – Ne- + bănuit.
NEBĂUT s.n. (În loc. adv.) Pe nebăute = înainte de a fi băut ceva; fără să fi băut ceva. – Ne- + băut.
NEBÂNTUIT, -Ă, nebântuiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Liniştit, netulburat; nevătămat, teafăr, întreg. – Ne- + bântuit.
NEBEDERNICĂ s.f. v. nebederniţă.
NEBELIGERANT, -Ă, nebeligeranţi, -te, adj. (Despre state, ţări) Care manifestă o stare de nebeligeranţă. – Ne- + beligerant. Cf. fr. non – belligerant.
NEBELIGERANŢĂ s.f. Stare a unei naţiuni, care, fără a manifesta o strictă neutralitate, se abţine de a lua parte efectivă la un conflict armat. – Ne- + beligeranţă. Cf. fr. non – belligerance.

NEBIRUIT, -Ă, nebiruiţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi biruit; invincibil. – Ne- + biruit.
NEBULOS, -OASĂ, nebuloşi, -oase, s.f., adj. 1. S.f. Corp ceresc difuz alcătuit din gaze sau din pulberi, aflat în spaţiile dintre stelele galaxiei noastre; sistem stelar cu lumină difuză, aflat dincolo de limitele galaxiei noastre. 2. Adj. Fig. Neclar, imprecis, confuz, neguros, incert. – Din fr. nébuleux.
NEBULOZITATE, nebulozităţi, s.f. Gradul de acoperire cu nori a bolţii cerului; starea cerului acoperit de nori. * Fig. Lipsă de claritate (vizuală, în idei etc.); confuzie. – Din lat. nebulositas, fr. nébulosité.
NEBUN, -Ă, nebuni, -e, adj., subst. I. 1. Adj., s.m. şi f. (Om) care suferă de o boală mintală; alienat, dement. ** Expr. A fi (sau a umbla) nebun după cineva (sau după ceva) = a fi foarte îndrăgostit de cineva; a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva. Eşti nebun? se spune pentru a arăta dezaprobare sau mirare, surpriză faţă de faptele sau de afirmaţiile cuiva. A (o) face pe nebunul = a-şi acorda o importanţă exagerată, a fi mereu mândru, cu nasul pe sus, nemulţumit. 2. Adj., s.m. şi f. (Om) lipsit de judecată dreaptă, de raţiune; (om) nesocotit, necugetat, nechibzuit. 3. Adj., s.m. şi f. (Fiinţă) neastâmpărată, zvăpăiată, vioaie. 4. Adj. Care arată, trădează nebunie. II. Adj. 1. Care nu are limite, margini, măsură; p. ext. enorm, extraordinar; groaznic, cumplit. Un lux nebun. 2. (Înv. şi pop.) Care nu este bun; rău. III. S.m. 1. (Rar) Măscărici, bufon (la curţile suveranilor sau ale nobililor). 2. Piesă la jocul de şah. – Ne- + bun.
NEBUNARIŢĂ, nebunariţe, s.f. (Bot.; pop.) Măselariţă. – Nebun + suf. -ariţă.
NEBUNATIC, -Ă, nebunatici, -ce, adj. Vioi, zglobiu, zburdalnic; zvăpăiat. * Care trădează, exprimă vioiciune, neastâmpăr, zburdălnicie. – Nebun + suf. -atic.
NEBUNEALĂ, nebuneli, s.f. (Pop.) Nebunie. – Nebun + suf. -eală.
NEBUNESC, -EASCĂ, nebuneşti, adj. Care denotă lipsă de raţiune, de minte; necugetat, nesocotit. * Care depăşeşte cu mult intensitatea, mărimea, cantitatea etc. obişnuită; excesiv, exagerat. – Nebun + suf. -esc.
NEBUNEŞTE adv. 1. În mod necugetat, nesocotit; orbeşte. 2. În mod excesiv; foarte tare, foarte mult. – Nebun + suf. -eşte.
NEBUNI, nebunesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A înnebuni. ** Expr. (Tranz.; fam.) (exclamaţie folosită pentru a exprima mirarea şi neîncrederea faţă de cele auzite) Nu mă nebuni!. – Din nebun.
NEBUNIE, nebunii, s.f. 1. Pierdere a judecăţii din cauza unei boli mintale; demenţă, alienaţie mintală. ** Loc. adv. (Fam.) La nebunie = foarte mult, enorm. 2. Lipsă de judecată dreaptă, de minte, de cumpănire; nechibzuinţă, nesocotinţă, prostie. * Neastâmpăr, zburdălnicie. 3. Faptă, vorbă etc. nesocotită, extravagantă, prostie; faptă de om nebun. * (Mai ales la pl.) Faptă lipsită de seriozitate; năzbâtie, ghiduşie, ştrengărie, năzdrăvănie, poznă. – Nebun + suf. -ie.
NEBUNIRE s.f. (Rar) Acţiunea de a nebuni şi rezultatul ei. – V. nebuni.
NEBUNIT, -Ă, nebuniţi, -te, adj. (Rar) Înnebunit, nebun. – V. nebuni.
NECALCULABIL, -Ă, necalculabili, -e, adj. (Rar) Care nu poate fi calculat; p. ext. imens, enorm incalculabil. – Ne- + calculabil (după fr. incalculable).
NECALIFICAT, -Ă, necalificaţi, -te, adj. Care nu este calificat. – Ne- + calificat.
NECANALIZAT, -Ă, necanalizaţi, -te, adj. 1. (Despre cursul unei ape) Care nu este îndreptat pe un canal (1). 2. (Despre o localitate) Care are canalizare. – Ne- + canalizat.
NECAZ, necazuri, s.n. 1. Stare a celui necăjit; supărare, mâhnire, tristeţe, amărăciune; suferinţă. ** Expr. La necaz = în momente de supărare; într-un

moment critic, în primejdie. 2. Ceea ce provoacă cuiva o suferinţă fizică sau morală; neajuns, neplăcere, impas; (la pl.) încercări, greutăţi. 3. Pornire împotriva cuiva; mânie, furie, ciudă; pică. ** Loc. prep. În necazul (cuiva) = cu intenţia de a supăra (pe cineva). ** A avea necaz (pe cineva) = a fi supărat (pe cineva), a purta (cuiva) pică. A-i fi (cuiva) necaz = a-i fi ciudă, a-i părea rău (de ceva). A-i face (cuiva) în necaz = a supăra (pe cineva) intenţionat. De necaz = ca ripostă la o nemulţumire; pentru a-şi exprima ciuda, mânia. [Var.: (reg.) năcáz s.n.] – Cf. sl. nakazů.
NECĂCIOS, -OASĂ adj. v. înecăcios.
NECĂJI, necăjesc, vb. IV. 1. Tranz. A pricinui cuiva un necaz, o neplăcere; a face cuiva sânge rău; a mânia, a amărî, a supăra. * A sâcâi, a tachina pe cineva; a agasa, a plictisi. * Refl. A se enerva, a se mânia. 2. Refl. A depune eforturi (mari) pentru realizarea unui scop; a-şi da osteaneala, a se trudi; a se căzni. [Var.: (reg.) năcăjí vb. IV] – Din necaz. Cf. sl. nakazati.
NECĂJICIOS, -OASĂ, necăjicioşi, -oase, adj. (Înv. şi reg.) Care se necăjeşte uşor; supărăcios, irascibil. – Necăji + suf. -cios.
NECĂJIRE, necăjiri, s.f. Acţiunea de a (se) necăji şi rezultatul ei. – V. necăji.
NECĂJIT, -Ă, necăjiţi, -te, adj. 1. Care are un necaz; supărat, amărât, trist, mâhnit. * Care exprimă supărare, mâhnire, tristeţe. Faţă necăjită. * Plin de supărări, de neajunsuri. 2. Care duce o viaţă grea; chinuit, muncit; p. ext. sărac, sărman. 3. Nemulţumit (de ceva sau de cineva), contrariat, enervat, întărâtat. [Vac.: năcăjít, -ă adj] – V. necăji.
NECĂLCAT, -Ă, necălcaţi, -te, adj. 1. (Despre haine, rufe etc.) Care nu este călcat cu fieru; şifonat, mototolit, boţit. 2. (Despre locuri, drumuri etc.) Care nu a fost sau nu poate fi străbătut, unde nu a ajuns, pe unde nu a umblat încă nimeni; neatins de picior (de om), neumblat. – Ne- + călcat.
NECĂSĂTORIT, -Ă, necăsătoriţi, -te, adj. Care nu este căsătorit; celibatar. – Ne- + căsătorit.
NECESAR, -Ă, necesari, -e, adj. 1. De care este nevoie, de care nu se poate lipsi cineva; indispensabil, trebuincios. ** Strictul necesar = cantitate minimă (din ceva), indispensabilă pentru un anumit scop. * (Substantivat, n.) Ceea ce este (neapărat) trebuincios la ceva. Necesarul de seminţe. 2. Care nu poate să nu existe sau să nu se întâmple (în condiţii date). – Din fr. nécessaire, lat. necessarius, it. necessario.
NECESARMENTE adv. (Rar) În mod necesar, în mod obligatoriu; inevitabil. – Din fr. nécessairement.
NECESITA, pers. 3 necésită, vb. I. Tranz. (Rar) A cere (în mod imperios), a reclama (ceva necesar), a pretinde, a impune. Problema necesită o analiză specială. – Din fr. nécessiter.
NECESITATE, necesităţi, s.f. 1. Ceea ce se cere, se impune să se facă; ceea ce este de absolută trebuinţă; trebuinţă, nevoie. ** Expr. De primă necesitate = absolut necesar, indispensabil (traiului). * Spec. (La pl., art.) Proces fiziologic de evacuare a fecalelor şi a urinei. 2. Categorie filozofică care desemnează însuşirile şi raporturile care au un temei intern, decurgând inevitabil din esenţa lucrurilor. ** Loc. adv. Cu necesitate = în mod imperios, obligatoriu, neapărat, inevitabil. 3. Utilitate, oportunitate. – Din lat. necessitas, -atis, fr. nécessité.
NECHEMAT, -Ă, nechemaţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Care nu a fost chemat, poftit, invitat (undeva); care nu este dorit (undeva). 2. Adj., s.m. şi f. (Cel) care nu este indicat, îndreptăţit (să spună sau să facă ceva); nepriceput, incompetent, ignorant. – Ne- + chemat.
NECHEZ, (rar) nechezuri, s.n. Nechezat2. – Din necheza (derivat regresiv).

NECHEZA, pers. 3 nechează, vb. I. Intranz. 1. (Despre cai; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei; a rância. 2. (Despre oameni; ir. sau depr.) A râde într-un fel asemănător cu nechezatul2. – Cf. rância.
NECHEZARE, nechezări, s.f. (Rar) Nechezat2. – V. necheza.
NECHEZAT1 adv. (Rar; în expr.) A râde nechezat = a râde într-un mod asemănător cu nechezatul2. – V. necheza.
NECHEZAT2, nechezaturi, s.n. Faptul de a necheza; strigăt caracteristic al calului; nechezătură, nechez, nechezare. – V. necheza.
NECHEZĂTOR, -OARE, nechezători, -oare, adj. (Rar) Care nechează. – Necheza + suf. -ător.
NECHEZĂTURĂ, nechezături, s.f. (Rar) Nechezat2. – Necheza + suf. -ătură.
NECHIBZUINŢĂ, nechibzuinţe, s.f. Lipsă de judecată, de cumpănire; p. ext. faptă nesocotită, nesocotinţă, uşurinţă. – Ne- + chibzuinţă.
NECHIBZUIT, -Ă, nechibzuiţi, -te, adj. Lipsit de judecată, de înţelepeciune (în ceea ce face sau spune); necugetat, nechitit. * Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit; care denotă nesocotinţă. – Ne- + chibzuit.
NECHITIT, -Ă, nechitiţi, -te, adj. (Reg.) Nesocotit, nechibzuit. – Ne- + chitit.
NECICATRIZAT, -Ă, necicatrizaţi, -te, adj. Care nu s-a cicatrizat încă. – Ne- + cicatrizat.
NECINSTE s.f. Lipsă de cinste, de probitate; ocară, insultă; ruşine, dezonorare. – Ne- + cinste.
NECINSTI, necinstesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi de ruşine; a (se) dezonora, a (se) compromite. * Tranz. A profana. * Tranz. A viola o femeie; a batjocori. – Ne- + cinsti. Cf. necinste.
NECINSTIRE, necinstiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) necinsti şi rezultatul ei. – V. necinsti.
NECINSTIT, -Ă, necinstiţi, -te, adj. Lipsit de cinste, de probitate; incorect; escroc. * Care vădeşte, trădează lipsă de cinste, de probitate. – Ne- + cinstit.
NECINSTITOR, -OARE, necinstitori, -oare, adj. (Înv.) Care necinsteşte; dezonorant, infamant. – Necinsti + suf. -tor.
NECIOPLIRE s.f. (Rar) Grosolănie, bădărănie. – Ne- + cioplire.
NECIOPLIT, -Ă, neciopliţi, -te, adj. 1. Care nu este cioplit, netezit. 2. Fig. Lipsit de educaţie (şi de cultură), cu apucături grosolane; grosolan, bădăran, nedelicat. * Care arată, trădează grosolănie, bădărănie. – Ne- + cioplit.
NECITEŢ, -EAŢĂ, neciteţi, -ţe, adj. 1. Care nu se poate citi sau care se citeşte cu greu; ilizibil, indescifrabil. – Ne- + citeţ.
NECIVILIZAT, -Ă, necivilizaţi, -te, adj. 1. (Despre popoare, societăţi etc.) Care se află într-un stadiu primitiv de dezvoltare, civilizaţie şi cultură. 2. (Despre oameni) Care nu este manierat, politicos. – Ne- + civilizat.
NECLAR, -Ă, neclari, -e, adj. Care nu se vede, nu se distinge sau nu se înţelege bine. – Ne- + clar.
NECLARITATE, neclarităţi, s.f. Lipsă de claritate. * Idee sau exprimare lipsită de claritate, confuză, echivocă. – Ne- + claritate.
NECLĂTIT, -Ă, neclătiţi, -te, adj. (Înv.) Neclintit. – Ne- + clătit.
NECLINTIRE, neclintiri, s.f. Stare de nemişcare; imobilitate, fixitate. – Ne- + clintire.
NECLINTIT, -Ă, neclintiţi, -te, adj. Care nu se mişcă, nu se clinteşte (din loc); nemişcat, imobil, neclătit. * În care nu se mişcă nimic, în care nu intervine nici o schimbare. * Fig. Care nu se modifică; neschimbat, statornic, stabil. * Fig. Ferm, hotărât, inflexibil. – Ne- + clintit.

NECOMBATANT, -Ă, necombatanţi, -te, adj., s.m. (Persoană, militar) care în timp de război nu participă efectiv la lupte, îndeplinind misiuni auxiliare în spatele frontului. – Ne- + combatant (după fr. non-combattant).
NECOMBUSTIBIL, -Ă, necombustibili, -e, adj. (Despre substanţe, materiale etc.) Care nu poate arde, care nu este combustibil. – Ne- + combustibil (după engl. non-combustible).
NECOMERCIAL, -Ă, necomerciali, -e, adj. 1. Care nu aparţine comerţului; în care nu se practică comerţul. 2. (Despre produse) Care nu corespunde exigenţelor comerţului. [Pr.: -ci-al] – Ne- + comercial (după engl. non-commercial).
NECOMESTIBIL, -Ă, necomestibili, -e, adj. Care nu este bun de mâncat. * Otrăvitor, toxic. – Ne- + comestibil.
NECOMPARABIL, -Ă, necomparabili, -e, adj. Care nu se poate compara cu nimic (prin însuşiri); fără pereche, neasemănat, extraordinar, incomparabil. – Ne- + compatibil.
NECOMPATIBIL, -Ă, necompatibili, -e, adj. (Rar) Incompatibil. – Ne- + compatibil.
NECOMPATIBILITATE s.f. 1. Incompatibilitate (1). 2. Incompatibilitate (2). 3. (Med.) Incompatibilitate (3). – Ne- + compatibilitate (după fr. non-compatibilité).
NECOMPETENT, -Ă, necompetenţi, -te, adj. (Despre oameni) Care nu este competent; care nu are dreptul sau căderea de a face ceva; incompetent. – Ne- + competent.
NECOMPLECT, -Ă adj. v. necomplet.
NECOMPLET, -Ă, necompleţi, -te, adj. Care nu este complet, întreg, căruia îi lipsesc una sau mai multe dintre părţile sale componente; cu lipsuri, incomplet. [Var.: necompléct, -ă adj .] – Ne- + complet.
NECOMPRESIBIL, -Ă, necompresibili, -e, adj. (Fiz.; despre corpuri) Care nu îşi poate micşora volumul, care nu poate fi comprimat sub acţiunea unei presiuni exterioare; incompresibil. – Ne- + compresibil.
NECOMPRESIBILITATE s.f. (Fiz.) Însuşirea unui corp de a fi necompresibil; incompresibilitate. – Ne- + compresibilitate.
NECOMUNICATIV, -Ă, necomunicativi, -e, adj. (Despre oameni) Care nu intră uşor în legătură cu ceilalţi; nesociabil. – Ne- + comunicativ.
NECONCILIABIL, -Ă, neconciliabili, -e, adj. (Despre idei, concepţii etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, ireconciliabil. [Pr.: -li-a-] – Ne- + conciliabil.
NECONCLUDENT, -Ă, neconcludenţi, -te, adj. Care nu este concludent, convingător. – Ne- + concludent.
NECONCORDANT, -Ă, neconcordanţi, -te, adj. Care nu este în concordanţă cu ceva, care nu se potriveşte; nepotrivit. – Ne- + concordant.
NECONDIŢIONAT, -Ă, necondiţionaţi, -te, adj. Care se acceptă fără condiţii, fără rezerve. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + condiţionat (după fr. inconditionné).
NECONFORMISM s.n. Nonconformism. – Ne- + conformism (după fr. non-conformisme).
NECONFORMIST, -Ă, neconformişti, -ste, adj., s.m. şi f. Nonconformist. – Ne- + conformist.
NECONFORTABIL, -Ă, neconfortabili, -e, adj. Lipsit de confort; incomod; inconfortabil. – Ne- + confortabil.
NECONSECVENT, -Ă, neconsecvenţi, -te, adj. Lipsit de consecvenţă, care îşi schimbă ideile, concepţiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, inconsecvent. – Ne- + consecvent.

NECONSECVENŢĂ, neconsecvenţe, s.f. (Rar) Inconsecvenţă. – Ne- + consecvenţă (după fr. inconséquence).
NECONSISTENT, -Ă, neconsistenţi, -te, adj. Care este lipsit de consistenţă, de soliditate, inconsistent; fără tărie; slab, moale. – Ne- + consistent.
NECONSOLABIL, -Ă, neconsolabili, -e, adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat. – Ne- + consolabil.
NECONSOLAT, -Ă, neconsolaţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi consolat; nemângâiat. – Ne- + consolat (după fr. inconsolé).
NECONSUMAT, -Ă, neconsumaţi, -te, adj. Care nu este consumat sau întrebuinţat pentru satisfacerea unor trebuinţe. – Ne- + consumat.
NECONTENIT, -Ă, necanteniţi, -te, adj., adv. (Care se întâmplă, are loc) fără întrerupere, continuu, neîncetat. – Ne- + contenit.
NECONTESTABIL, -Ă, necontestabili, -e, adj. (Rar) Incontestabil. – Ne- + contestabil.
NECONTESTAT, -Ă, necontestaţi, -te, adj. Care nu este (sau nu poate fi) contestat; incontestabil, recunoscut (ca valabil); evident. – Ne- + contestat (după fr. incontesté).
NECONTROLAT, -Ă, necontrolaţi, -te, adj. 1. Care nu este supus controlului. 2. Care nu se află sub dominaţia, stăpânirea cuiva. 3. (Despre gesturi, acţiuni ale oamenilor) Care nu este sau nu poate fi dirijat. – Ne- + controlat.
NECONTURAT, -Ă, neconturaţi, -te, adj. Fără contururi precise; fig. neclar. – Ne- + conturat.
NECONVENABIL, -Ă, neconvenabili, -e, adj. (Adesea adverbial) care nu este convenabil; inconvenabil. – Ne- + convenabil.
NECONVENŢIONAL, -Ă, neconvenţionali, -e, adj. 1. Care nu este convenţional (1). 2. (Despre artă) Care nu se supune convenţiilor, canoanelor; original. * (Despre caracter, fire etc.) Plin de naturaleţe, spontan. 3. (Despre surse de energie) Care nu a fost impus prin folosire îndelungată. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + convenţional.
NECONVERTIBIL, -Ă, neconvertibili, -e, adj. Care nu este convertibil; inconvertibil. – Ne- + convertibil.
NECONVINGĂTOR, -OARE, neconvingători, -oare, adj. Care nu are putere de convingere. – Ne- + convingător.
NECOOPERATIVIZAT, -Ă, necooperativizaţi, -te, adj. Care nu a fost integrat în sistemul de cooperativizare. [Pr.: -co-o-] – Ne- + cooperativizat.
NECOORDONARE, necoordonări, s.f. Lipsă de coordonare (1), imposibilitate de coordonare (1); incoordonare. [Pr.: -co-or-] – Ne- + coordonare.
NECOORDONAT, -Ă, necoordonaţi, -te, adj. Care nu este pus de acord (cu celelalte părţi sau în toate părţile sale). [Pr.: -co-or-] – Ne- + coordonat.
NECOPT, NECOAPTĂ, necopţi, necoapte, adj. Care nu este bine copt; crud. * (Despre fructe) Care nu a ajuns încă în stadiul de maturitate. * Fig. Lipsit de maturitate, de experienţă. – Ne- + copt.
NECORECTITUDINE, necorectitudini, s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă necorectă; necinste, şarlatanie, înşelătorie, incorectitudine. – Ne- + corectitudine.
NECORESPUNZĂTOR, -OARE, necorespunzători, -oare, adj. Care nu este corespunzător, adecvat cu... – Ne- + corespunzător.
NECOVÂRŞIT, -Ă, necovârşiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Foarte mare, nesfârşit, imens. – Ne- + covârşit.
NECREDINCIOS, -OASĂ, necredincioşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. (Om) care îşi calcă cuvântul dat; (om) infidel. 2. (Om) care nu se încrede (uşor) în ceva. 3. (Om) care nu crede în nici o doctrină religioasă; ateu; (om) care se abate de la

dogmele unei religii, în special de la dogmele religiei creştine; eretic. * Spec. (Înv., pop.) Mahomedan; turc. – Ne- + credincios.
NECREDINŢĂ, necredinţe, s.f. 1. Comportare necinstită, înşelăciune, trădare; lipsă de fidelitate; infidelitate. 2. Lipsă de credinţă religioasă; ateism; nerespectare a dogmelor bisericeşti; credinţă greşită, erezie. – Ne- + credinţă.
NECREZUT, -Ă, necrezuţi, -te, adj. Care nu este de crezut, care nu se poate crede. * Nemaipomenit, extraordinar. – Ne- + crezut.
NECRISTALIZAT, -Ă, necristalizaţi, -te, adj. (Despre substanţe) Care nu prezintă o stare cristalină regulată; care nu a luat o formă precisă, potrivită; amorf. * Fig. Care nu s-a închegat, nu s-a limpezit, nu s-a clarificat. – Ne- + cristalizat.
NECROBIE, necrobii, s.f. Insectă coleopteră care trăieşte pe cadavre (Necrobia). – Din fr. nécrobie.
NECROBIOTIC, -Ă, necrobiotici, -ce, adj. (Med.) Care se referă la necrobioză. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. nécrobiotique.
NECROBIOZĂ, necrobioze, s.f. (Med.) Necroză care apare ca urmare a unor leziuni distrofice. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. nécrobiose.
NECROFAG, -Ă, necrofagi, -ge, adj., s.m. (Animal) care se hrăneşte cu cadavre. – Din fr. nécrophage.
NECROFAGIE s.f. Caracteristică a unor animale de a se hrăni cu cadavre. – Necrofag + suf. -ie.
NECROFIL, -Ă, necrofili, -e, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de necrofilie. – Din fr. nécrophile.
NECROFILIE, necrofilii, s.f. (Med.) Perversiune constând în practicarea relaţiilor sexuale cu cadavre. – Din fr. nécrophilie.
NECROFOB, -Ă, necrofobi, -e, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de necrofobie. – Din fr. nécrophobe.
NECROFOBIE, necrofobii, s.f. (Med.) 1. Teamă patologică de cadavre, de morţi. 2. Teamă patologică de moarte. – Din fr. nécrophobie.
NECROFOR, necrofori, s.m. Gen de insecte din ordinul coleopterelor, care se hrănesc cu cadavre; gropar (Necrophorus). – Din fr. nécrophore.
NECROLOG, necrologuri, s.n. Discurs, articol sau anunţ cu caracter funebru în care de obicei sunt relevate calităţile morale şi valoarea socială a unei persoane decedate de curând. * Imprimat prin care se anunţă decesul cuiva. – Din fr. nécrologe.
NECROLOGIC, -Ă, necrologici, -ce, adj. Care se referă la necrologie. – Din fr. nécrologique.
NECROLOGIE, necrologii, s.f. Listă care cuprinde numele oamenilor de seamă morţi într-o anumită perioadă de timp. – Din fr. nécrologie.
NECROMAN, -Ă s.m. şi f. v. necromant.
NECROMANIE, necromanii, s.f. Preocupare morbidă pentru moarte, pentru morţi. – Din lat. necromania.
NECROMANT, -Ă, necromanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu necromanţia. [Var.: (înv.) necromán, -ă s.m. şi f.] – Din ngr. nekrómantis, fr. nécroman(t).
NECROMANTIC, -Ă, necromantici, -ce, adj. (Rar) Privitor la necromanţie, din domeniul necromanţiei. – Din fr. nécromantique.
NECROMANŢIE s.f. Practică ocultă care constă în invocarea sufletelor morţilor pentru aflarea viitorului. – Din lat. necromantia, it. necromanzia, fr. nécromancie.
NECROPOLĂ, necropole, s.f. Cimitir (subteran) din antichitate; p. gener. cimitir. * Criptă. – Din fr. nécropole.

NECROPSIC, -Ă, necropsici, -ce, adj. (Med.) De necropsie. – Din fr. nécropsique.
NECROPSIE, necropsii, s.f. (Med.; rar) Autopsie. – Din fr. nécropsie.
NECROSPERMIE, necrospermii, s.f. (Med.) Prezenţă în spermă a spermatozoizilor morţi, cauză a sterilităţii masculine. – Din fr. nécrospermie.
NECROTIC, -Ă, necrotici, -ce, adj. (Med.) Necrozat. – Din fr. nécrotique, engl. necrotic.
NECROTOMIE, necrotomii, s.f. Disecţie făcută pe cadavre. – Din fr. nécrotomie.
NECROZA, pers. 3 necrozează, vb. I. Refl. (Despre ţesuturi sau organe) A suferi, a fi atins de necroză. – Din fr. nécroser.
NECROZARE, necrozări, s.f. Acţiunea de a se necroza şi rezultatul ei. – V. necroza.
NECROZAT, -Ă, necrozaţi, -te, adj. (Despre ţesuturi sau organe) Atins de necroză. – V. necroza.
NECROZĂ, necroze, s.f. Distrugere a unor ţesuturi sau organe vii ale plantelor sau ale animalelor, provocată de întreruperea circulaţiei sangvine, de infecţii, arsuri etc. – Din fr. nécrose.
NECRUŢAT adv. (Înv.) Fără milă, în mod necruţător. – Ne- + cruţat.
NECRUŢĂTOR, -OARE, necruţători, -oare, adj. Care nu cruţă, care nu are milă; crud, neîndurător, neînduplecat, nemilos. * Înverşunat, aspru. Vânt necruţător. – Ne- + cruţător.
NECTAR s.n. 1. Suc (dulce) secretat de glandele nectarifere ale plantelor şi care, colectat de albine, este transformat în miere. 2. (În mitologia greacă) Băutură a zeilor despre care se credea că dă nemurire celor care o gustă. * P. ext. Băutură minunată, delicioasă. 3. Băutură preparată pe baza sucului natural extras din fructe. Nectar de caise. – Din ngr. néktar, lat., fr. nectar, germ. Nektar.
NECTARIFER, -Ă, nectariferi, -e, adj. (Despre plante sau părţi ale lor) Care secretă nectar (1). – Din fr. nectaripére.
NECTARII s.f. pl. Glande nectarifere. – Din fr. nectaires (după nectar).
NECTARINĂ, nectarine, s.f. Varietate de piersici cu pieliţa fără puf. – Din fr. nectarine.
NECTON s.n. (Cu sens colectiv) Totalitatea vieţuitoarelor acvatice care se pot mişca liber în masa apei în care trăiesc. – Din it. necton.
NECUGETARE, necugetări, s.f. Acţiune, faptă necugetată; nechibzuinţă, nesocotinţă. – Ne- + cugetare.
NECUGETAT, -Ă, necugetaţi, -te, adj. Care nu este chibzuit, socotit (în acţiunile sale); nechibzuit, nesocotit. * (Adverbial) Fără a cugeta, fără a chibzui; în mod uşuratic. – Ne- + cugetat.
NECULTIVAT, -Ă, necultivaţi, -te, adj. 1. (Despre plante) Care nu se cultivă. 2. (Despre oameni) Care nu este cultivat, educat, instruit. – Ne- + cultivat.
NECUM adv., conj. (Înv. şi pop.) 1. Adv. Nicidecum. 2. Conj. (Şi) cu atât mai puţin; darămite. * (În construcţii afirmative) Cu atât mai mult, dar încă. – Ne- + cum.
NECUMPĂNIRE, necumpăniri, s.f. Lipsă de cumpănire. – Ne- + cumpănire.
NECUMPĂNIT, -Ă, necumpăniţi, -te, adj. Care nu este cumpănit; lipsit de chibzuială, fără precauţie; pripit. – Ne- + cumpănit.
NECUMPĂTARE, necumpătări, s.f. Lipsă de cumpătare, nechibzuinţă. – Ne- + cumpătare.
NECUMPĂTAT, -Ă, necumpătaţi, -te, adj. Lipsit de cumpătare; nechibzuit. – Ne- + cumpătat.

NECUNOAŞTERE, necunoaşteri, s.f. Lipsă de cunoaştere. – Ne- + cunoaştere.
NECUNOSCĂTOR, -OARE, necunoscători, -oare, adj. Care nu este cunoscător. – Ne- + cunoscător.
NECUNOSCUT, -Ă, necunoscuţi, -te, adj., subst. 1. Adj. Care nu este cunoscut, despre care nu se ştie nimic; p. ext. tainic, ascuns. * (Despre scriitori, artişti, creatori) Extrem de puţin cunoscut (şi apreciat); obscur; anonim. 2. S.n. Ceea ce nu este (încă) cunoscut, ceea ce depăşeşte cunoştinţele omului. 3. S.f. (Mat.) Mărime a cărei valoare nu este cunoscută şi care trebuie aflată pe baza datelor problemei sau ale exerciţiului. – Ne- + cunoscut.
NECUPRINS, -Ă, necuprinşi, -se, adj., s.n. 1. Adj. Care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite; imens, infinit. * Care nu poate fi pătruns cu mintea, înţeles. 2. S.n. Spaţiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit. – Ne- + cuprins.
NECURAT, -Ă, necuraţi, -te, adj. 1. Murdar. * Fig. Necinstit, dubios, incorect. 2. Blestemat, spurcat; diavolesc. ** Duh necurat = spirit rău. * (Substantivat, m. art.; pop.) Dracul, diavolul. – Ne- + curat.
NECURĂŢAT, -Ă, necurăţaţi, -te, adj. 1. Care este plin de murdărie, de impurităţi. 2. (Despre fructe, legume, ouă) Căruia nu i-a fost îndepărtată coaja. – Ne- + curăţat.
NECURĂŢENIE, necurăţenii, s.f. Lipsă de curăţenie; (concr.) murdărie, gunoi. – Ne- + curăţenie.
NECURĂŢIE, necurăţii, s.f. (Înv.) Murdărie, necurăţenie. – Ne- + curăţie.
NECURMAT, -Ă, necurmaţi, -te, adj., adv. (Pop.) (Care se întâmplă, are loc etc.) necontenit, neîncetat, continuu. – Ne- + curmat.
NECUVÂNTĂTOR, -OARE, necuvântători, -oare, adj. Care nu vorbeşte. * (Substantivat) Animal. – Ne- + cuvântător.
NECUVIINCIOS, -OASĂ, necuviincioşi, -oase, adj. Care este lipsit de bună-cuviinţă, de respect, de politeţe; care nu este cuviincios; obraznic. – Ne- + cuviincios.
NECUVIINŢĂ, necuviinţe, s.f. Lipsă de respect; faptă, atitudine, vorbă lipsită de cuviinţă; indecenţă, obrăznicie; impoliteţe, grosolănie, mojicie. – Ne- + cuviinţă.
NEDECAPOTABIL, -Ă, nedecapotabili, -e, adj. (Despre automobile) La care capota nu se poate strânge sau ridica după necesitate. – Ne- + decapotabil.
NEDECLINABIL, -Ă, nedeclinabili, -e, adj. (Gram.) Care nu se declină (1); indeclinabil. – Ne- + declinabil.
NEDECOLORAT, -Ă, nedecoloraţi, -te, adj. 1. Care nu şi-a pierdut total sau parţial culoarea. 2. Care şi-a păstrat culoarea iniţială. – Ne- + decolorat.
NEDEFINIBIL, -Ă, nedefinibili, -e, adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, indefinibil. – Ne- + definibil.
NEDEFINIT, -Ă, nedefiniţi, -te, adj. 1. Care nu este definit; lipsit de contur sau de precizie; vag. 2. (Gram.; despre articole, adjective, pronume, numerale) Nehotărât. 3. ** (Mat.; în sintagma) Integrală nedefinită (a unei funcţii) = funcţie a cărei derivată este funcţia dată. – Ne- + definit (după fr. indéfini).
NEDEFORMABIL, -Ă, nedeformabili, -e, adj. (Despre corpuri) Care nu se poate deforma; (rar) indeformabil. – Ne- + deformabil.
NEDEFRIŞABIL, -Ă, nedefrişabili, -e, adj. (Rar) Indefrişabil. – Ne- + defrişabil.
NEDEIE, nedei, s.f. 1. Petrecere câmpenească populară de origine pastorală organizată de obicei cu prilejul unei sărbători sau al unui hram. 2. Loc (plan) pe vârful unui munte. [Pl. şi: nedeie] – Din sl. nedělja, "duminică".
NEDELICAT, -Ă, nedelicaţi, -te, adj. Lipsit de delicateţe; (rar) indelicat. – Ne- + delicat.

NEDELICATEŢE, nedelicateţi, s.f. Lipsă de delicateţe; gest, atitudine sau vorbă lipsită de delicateţe; impoliteţe, indelicateţe. – Ne- + delicateţe (după fr. indélicatesse).
NEDEMN, -Ă, nedemni, -e, adj. Care nu este demn, nu este la înălţimea aşteptată; nevrednic. – Ne- + demn (după fr. indigne).
NEDEMONSTRABIL, -Ă, nedemonstrabili, -e, adj. Care nu poate fi demonstrat, dovedit; (rar) indemonstrabil. – Ne- + demonstrabil.
NEDEMONTABIL, -Ă, nedemontabili, -e, adj. Care nu poate fi demontat; care nu este făcut pentru a fi demontat. – Ne- + demontabil.
NEDEPĂNUŞAT, -Ă, nedepănuşaţi, -te, adj. (Despre ştiuleţi de porumb) Care nu estc desfăcut de pănuşi. – Ne- + depănuşat2.
NEDER, nederi, s.m. (Reg.) Om nătâng; om zăpăcit, nebun. – Et. nec.
NEDESĂVÂRŞIRE, nedesăvârşiri, s.f. (Rar) Imperfecţiune, scădere, lipsă, cusur. – Ne- + desăvârşire.
NEDESCIFRABIL, -Ă, nedescifrabili, -e, adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînţeles, indescifrabil, neciteţ, ilizibil. – Ne- + descifrabil.
NEDESLUŞIT, -Ă, nedesluşiţi, -te, adj. Care nu este desluşit, clar, care nu se poate distinge (precis); lipsit de claritate, greu de înţeles; nelămurit, confuz. * (Adverbial) În mod neclar, cu contururi vagi. – Ne- + desluşit.
NEDESPĂRŢIT, -Ă, nedespărţiţi, -te, adj. Care nu este despărţit sau fragmentat, care nu poate fi despărţit, indivizibil; care sau de care nu se desparte, nu se îndepărtează niciodată, inseparabil. – Ne- + despărţit.
NEDEŞIRABIL, -Ă, nedeşirabili, -e, adj. (Despre ţesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deşira (uşor); indeşirabil (1). – Ne- + deşirabil.
NEDETERMINABIL, -Ă, nedeterminabili, -e, adj. Care nu poate fi determinat; indeterminabil. – Ne- + determinabil.
NEDETERMINARE, nedeterminări, s.f. 1. (Mat.) Imposibilitate de a putea afla în mod unic valorile necunoscutelor care intră într-o problemă. 2. Lipsă de determinare; indeterminare. * Situaţie incertă, neclară. – Ne- + determinare.
NEDETERMINAT, -Ă, nedeterminaţi, -te, adj. Care nu este precizat, stabilit; care nu este definit sau cunoscut cu precizie. – Ne- + determinat.
NEDEZINFECTAT, -Ă, nedezinfectaţi, -te, adj. Care nu a fost dezinfectat. – Ne- + dezinfectat2.
NEDEZLEGAT, -Ă, nedezlegaţi, -te, adj. 1. Care nu a fost desfăcut din legături. 2. Fig. A cărui rezolvare, explicaţie nu este găsită. – Ne- + dezlegat.
NEDEZLIPIT, -Ă, nedezlipiţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi dezlipit sau despărţit; care este nelipsit (de undeva). – Ne- + dezlipit.
NEDEZMINŢIT, -Ă, nedezminţiţi, -te, adj. Care nu se dezminte (niciodată); consecvent. – Ne- + dezminţit.
NEDIFERENŢIAT, -Ă, nediferenţiaţi, -te, adj. Care nu se deosebeşte, nu se distinge cu nimic (de altceva sau de altcineva). [Pr.: -ţi-at] – Ne- + diferenţiat.
NEDISCIPLINAT, -Ă, nedisciplinaţi, -te, adj. Care nu se supune ordinii şi disciplinei, care manifestă spirit de indisciplină; indisciplinat, nesupus. – Ne- + disciplinat.
NEDISEMINARE, nediseminări, s.f. Nerăspândire, nepropagare. – Ne- + diseminare.
NEDISIMULAT, -Ă, nedisimulaţi, -te, adj. Care nu este disimulat; lipsit de ipocrizie. – Ne- + disimulat.
NEDISPUS, -Ă, nedispuşi, -se, adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. – Ne- + dispus.

NEDISTRIBUIT, -Ă, nedistribuiţi, -te, adj. Care nu este distribuit. [Pr.: -bu-it] – Ne- + distribuit.
NEDIVIZAT, -Ă, nedivizaţi, -te, adj. Care nu este divizat, împărţit. – Ne- + divizat.
NEDIVIZIBIL, -Ă, nedivizibili, -e, adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărţit; indivizibil. – Ne- + divizibil.
NEDIZOLVAT, -Ă, nedizolvaţi, -te, adj. (Despre substanţe) Care nu este dizolvat. – Ne- + dizolvat.
NEDOMOLIT, -Ă, nedomoliţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi domolit; nepotolit; neastâmpărat. – Ne- + domolit.
NEDORIT, -Ă, nedoriţi, -te, adj. Care nu este dorit; indezirabil. – Ne- + dorit.
NEDORMIT, -Ă, nedormiţi, -te, adj. (Despre oameni) Care nu a dormit (destul sau deloc). * (Despre timpul destinat somnului) Petrecut fără somn. – Ne- + dormit.
NEDOSPIT, -Ă, nedospiţi, -te, adj. (Despre aluat) Care nu a dospit (1). * (Despre alimente şi despre unele materii organice) Care nu a fermentat. – Ne- + dospit.
NEDREPT, NEDREAPTĂ, nedrepţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Care nu este drept, obiectiv cu cei din jur; care nu este conform cu dreptatea, cu normele stabilite; incorect, ilegal; abuziv. ** Loc. adv. Pe nedrept = în mod silnic, samavolnic; în mod neîntemeiat, fără temei. (substantivat) Pe nedreptul = în mod silnic, samavolnic; în mod neîntemeiat, fără temei. 2. (Înv.; gram.; despre complemente sau propoziţii completive) Indirect. – Ne- + drept.
NEDREPTATE, nedreptăţi, s.f. Lipsă de dreptate; faptă, situaţie nedreaptă; inechitate; injustiţie. – Ne- + dreptate.
NEDREPTĂŢI, nedreptăţesc, vb. IV. Tranz. A trata pe cineva în chip nedrept, a(-i) face cuiva o nedreptate. – Din nedreptate.
NEDREPTĂŢIT, -Ă, nedreptăţiţi, -te, adj. Căruia i s-a făcut o nedreptate. – V. nedreptăţi.
NEDUMERI, nedumeresc, vb. IV. Tranz. A face să fie nedumerit, să nu înţeleagă ceva, a pune pe cineva în încurcătură; a mira. [Var.: nedumirí vb. IV] – Din nedumerit (derivat regresiv).
NEDUMERIRE, nedumeriri, s.f. Starea celui nedumerit; mirare; încurcătură. – Ne- + dumerire.
NEDUMERIT, -Ă, nedumeriţi, -te, adj. Care nu este dumerit, lămurit; care este mirat, încurcat în faţa unui fapt, a unui lucru etc.; neaşteptat, neclar. [Var.: nedumirít, -ă adj.] – Ne- + dumerit.
NEDUMIRI vb. IV. v. nedumeri.
NEDUMIRIT, -Ă adj. v. nedumerit.
NEDUREROS, -OASĂ, nedureroşi, -oase, adj. Care nu provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). * (Adverbial) Fără durere. – Ne- + dureros.
NEECHILIBRAT, -Ă, neechilibraţi, -te, adj. 1. Care nu se află în stare de echilibru. * (Despre valori, preţuri, bugete) Care nu este just proporţionat. 2. Fig. (Despre oameni) Nechibzuit, necumpătat. – Ne- + echilibrat.
NEECHITABIL, -Ă, neechitabili, -e, adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil; nedrept, inechitabil. Schimburi comerciale neechitabile. – Ne- + echitabil.
NEECHITATE, neechităţi, s.f. Nedreptate, injusteţe, inechitate. – Ne- + echitate.
NEECONOMIC, -Ă, neeconomici, -ce, adj. 1. Care nu aparţine economiei (1). 2. Care nu corespunde principiilor economice; neeconomicos (2). 3. Care nu

dovedeşte spirit de economie sau nu permite economii; neeconomicos (1). – Ne- + economic (după engl. non-economic).
NEECONOMICOS, -OASĂ, neeconomicoşi, -oase, adj. 1. Care nu dovedeşte spirit de economie sau nu permite economii; neeconomic (3). 2. Care nu corespunde principiilor economice; neeconomic (2). – Ne- + economicos.
NEEDIFICATOR, -OARE, needificatori, -oare, adj. Care nu edifică (2); neclar. – Ne- + edificator.
NEEFECTUAT, -Ă, neefectuaţi, -te, adj. Care nu este realizat, înfăptuit; care nu este îndeplinit, executat. [Pr.: -tu-at] – Ne- + efectuat.
NEEFICIENT, -Ă, neeficienţi, -te, adj. Care nu este eficient; ineficace; ineficient. [Pr.: -fi-ci-ent] – Ne- + eficient.
NEEFICIENŢĂ, neeficienţe, s.f. Lipsă de eficienţă, ineficacitate. [Pr.: -fi-ci-en-] – Ne- + eficienţă.
NEEGALABIL, -Ă, neegalabili, -e, adj. Care nu poate fi egalat; care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni; inegalabil. – Ne- + egalabil.
NEEGALAT, -Ă, neegalaţi, -te, adj. Care nu a fost egalat, atins. – Ne- + egalat.
NEEGALITATE, neegalităţi, s.f. Faptul de a fi neegal, lipsă de egalitate; inegalitate, disproporţie. – Ne- + egalitate.
NEELEGANT, -Ă, neeleganţi, -te, adj. Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; inelegant. – Ne- + elegant.
NEELEGANŢĂ s.f. Lipsă de eleganţă, de fineţe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de fineţe, de tact; (rar) ineleganţă. – Ne- + eleganţă.
NEELIGIBIL, -Ă, neeligibili, -e, adj. Care nu este eligibil, care nu are calităţile cerute de lege pentru a putea fi ales; ineligibil. – Ne- + eligibil.
NEELIGIBILITATE s.f. Însuşirea sau starea unei persoane neeligibile; ineligibilitate. – Ne- + eligibilitate.
NEEPUIZABIL, -Ă, neepuizabili, -e, adj. Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată; p. ext. extrem de abundent, de bogat; inepuizabil. [Pr.: pu-i-] – Ne- + epuizabil.
NEERLANDEZ, -Ă, neerlandezi, -e, adj. (Rar) Olandez. * (Sustantivat, f.) Limbă vorbită de olandezi şi de flamanzi. – Din fr. néerlandais.
NEESENŢIAL, -Ă, neesenţiali, -e, adj. Care nu constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru, care nu ţine de esenţă (1); (rar) inesenţial. [Pr.: -ţi-al] – Ne- + esenţial (după engl. non-essential).
NEESTETIC, -Ă, neestetici, -ce, adj. Care nu este estetic; inestetic, urât. – Ne- + estetic.
NEETANŞ, -Ă, neetanşi, -e, adj. Care nu este etanş. – Ne- + etanş (după fr. non-étanche).
NEETANŞEITATE, neetanşeităţi, s.f. Lipsă de etanşeitate. [Pr.: -şe-i-] – Ne- + etanşeitate (după fr. non-étanchéité).
NEEUCLIDIANĂ adj. (În sintagma) Geometrie neeuclidiană = ramură a geometriei în care se infirmă postulatul lui Euclid privitor la două drepte paralele tăiate de o secantă. [Pr.: -e-u-cli-di-a-] – Ne- + euclidian (după fr. non-eu-clidienne).
NEEVALUAT, -Ă, neevaluaţi, -te, adj. A cărui valoare, cantitate etc. nu a fost evaluată. [Pr.: -lu-at] – Ne- + evaluat.
NEEVOLUAT, -Ă, neevoluaţi, -te, adj. Care nu este evoluat, dezvoltat (din punct de vedere intelectual). [Pr.: -lu-at] – Ne- + evoluat.
NEEXACT, -Ă, neexacţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; inexact, neadevărat. * (Rar; despre oameni) Nepunctual. [Pr.: -eg-zact] – Ne- + exact.

NEEXACTITATE, neexactităţi, s.f. Lipsă de exactitate, inexactitate; (concr.) afirmaţie inexactă, greşeală, eroare, neadevăr. * Lipsă de punctualitate. [Pr.: -eg-zac-] – Ne- + exactitate.
NEEXCITABIL, -Ă, neexcitabili, -e, adj. Care nu poate fi (uşor) excitat; (rar) inexcitabil. – Ne- + excitabil.
NEEXCITABILITATE s.f. Lipsă de excitabilitate; (rar) inexcitabilitate. – Ne- + excitabilitate.
NEEXECUTARE s.f. Faptul de a nu executa. [Pr.: -eg-ze-] – Ne- + executare (după fr. non-exécution).
NEEXPERIMENTAT, -Ă, neexperimentaţi, -te, adj. 1. (Despre persoane) Căruia îi lipseşte experienţa, nedeprins cu...; care are insuficientă experienţă; inexperimentat. 2. (Despre materiale, metode etc.) Care nu a fost încă experimentat. – Ne + experimentat.
NEEXPLOATAT, -Ă, neexploataţi, -te, adj. 1. Care nu este exploatat (1); (rar) inexploatat (1). 2. Care nu a fost dat în exploatare (3); (rar) inexploatat (2). – Ne- + exploatat.
NEEXPLORABIL, -Ă, neexplorabili, -e, adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; inexplorabil. – Ne- + explorabil.
NEEXLPLORAT, -Ă, neexploraţi, -te, adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, inexplorat. – Ne- + explorat.
NEEXPRIMABIL, -Ă, neexprimabili, -e, adj. Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; de nespus; inefabil, inexprimabil. – Ne- + exprimabil.
NEFALISM s.n. (Livr.) Abstinenţă totală de la orice băutură alcoolică. – Din fr. néphalisme.
NEFALIST, -Ă, nefalişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Adept) al nefalismului. – Din fr. néphaliste.
NEFALSIFICAT, -Ă, nefalsificaţi, -te, adj. Care nu este falsificat. – Ne- + falsificat.
NEFAMILIST, -Ă, nefamilişti, -ste, adj. Care nu este căsătorit, care nu şi-a întemeiat o familie. – Ne- + familist.
NEFAST, -Ă, nefaşti, -ste, adj. Care aduce nenorocire, necaz, supărare; dăunător, fatal. – Din fr. néfaste.
NEFAVORABIL, -Ă, nefavorabili, -e, adj. Care nu este favorabil; care este în dezavantajul, în defavoarea cuiva sau a ceva; spec. (despre vreme) caracterizat prin condiţii neprielnice (de temperatură, umiditate etc.). – Ne- + favorabil.
NEFĂCUT, -Ă, nefăcuţi, -te, adj. Care nu a fost făcut, creat, săvârşit. – Ne- + făcut2.
NEFĂŢĂRIT, -Ă, nefăţăriţi, -te, adj. (Înv.) Lipsit de prefăcătorie; sincer, deschis; obiectiv, drept. – Ne- + făţărit.
NEFÂRTAT, nefârtaţi, s.m. (Reg.) Duşman, neprieten. * (Art.) Diavolul. – Ne- + fârtat.
NEFELOMANŢIE s.f. (Livr.) Ghicitul viitorului prin observarea norilor. – Din fr. néphélomancie.
NEFELOMETRIE s.f. (Chim.) Procedeu de analiză constând în măsurarea concentraţiei unei emulsii, comparându-i transparenţa cu un preparat etalon. – Din fr. néphélémétrie.
NEFELOMETRU, nefelometre, s.n. (Chim.) Aparat pentru determinarea concentraţiei emulsiilor prin metode optice. – Din germ. Nephelometer.
NEFER, neferi, s.m. 1. Soldat din vechea armată turcă. 2. Soldat pământean din corpul arnăuţilor; soldat care făcea parte dintr-o poteră, poteraş. – Din tc. nefer.

NEFERICI, nefericesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A aduce cuiva nefericire. – Din nefericit (derivat regresiv).
NEFERICIRE, nefericiri, s.f. Starea, situaţia celui nefericit; nenorocire; întâmplare, împrejurare care aduce cuiva suferinţă, necaz, nenorocire. ** Loc. adv. Din nefericire = din nenorocire, din păcate. – Ne- + fericire.
NEFERICIT, -Ă, nefericiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care nu este fericit, care îndură suferinţe (morale); cuprins de durere; nenorocit. * Nefast. Zi nefericită. * Care este într-o stare proastă, neprielnică, care provoacă neplăceri. Climă nefericită. – Ne- + fericit.
NEFEROS, -OASĂ, neferoşi, -oase, adj. Care nu conţine fier. * Care prelucrează materiale ce nu conţin fier. Industrie neferoasă. – Ne- + feros.
NEFERTIL, -Ă, nefertili, -e, adj. Lipsit de fertilitate. – Ne- + fertil.
NEFERTILIZAT, -Ă, neferilizaţi, -te, adj. (Agric.; despre sol) Căruia nu i s-a mărit fertilitatea (prin îngrăşăminte, irigaţii etc.). – Ne- + fertilizat.
NEFIDEL, -Ă, nefideli, -e, adj. 1. (Despre oameni) Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, în angajamente; infidel (1); (despre soţi) care întreţine relaţii extraconjugale; infidel (1). 2. Care nu exprimă sau nu respectă adevărul, realitatea; inexact, infidel (2). – Ne- + fidel.
NEFIERT, NEFIARTĂ, nefierţi, nefierte, adj. Care nu este (destul de) fiert; încă crud. – Ne- + fiert.
NEFIINŢĂ s.f. 1. (Poetic) Faptul de a nu exista, de a nu fi; inexistenţă; stare a ceea ce nu există; p. ext. neam. 2. (Înv.) Absenţă, lipsă dintr-un anumit loc (a unei persoane). – Ne- + fiinţă.
NEFINALIZAT, -Ă, nefinalizaţi, -te, adj. Care nu este realizat până la sfârşit; neterminat. – Ne- + finalizat.
NEFIRESC, -EASCĂ, nefireşti, adj. (Adesea adverbial) Care nu e în firea lucrurilor, care nu e normal, natural; anormal. – Ne- + firesc.
NEFLĂ, nefle, s.f. (La unele jocuri de cărţi) Carte de mică valoare sau fără valoare. – Din fr. néfle.
NEFLEXIBIL, -Ă, neflexibili, -e, adj. Care nu este flexibil; inflexibil. * (Gram.; despre cuvinte sau forma lor) Care este lipsit de flexiune. – Ne- + flexibil (după fr. inflexible).
NEFLEXIBILITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este neflexibil; inflexibilitate. * Fig. Fermitate, tărie, intransigenţă. – Ne- + flexibilitate.
NEFOLOSIT, -Ă, nefolosiţi, -te, adj. Care nu este folosit, întrebuinţat; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); neîntrebuinţat, neuzat. – Ne- + folosit.
NEFOLOSITOR, -OARE, nefolositori, -oare, adj. Care nu este folositor, care nu foloseşte la nimic; inutil. – Ne- + folositor.
NEFONDAT, -Ă adj. v. nefundat.
NEFOSCOP, nefoscoape, s.n. (Met.) Instrument cu care se determină viteza şi direcţia de deplasare a norilor. – Din fr. néphoscope.
NEFRALGIE, nefralgii, s.f. (Med.) Durere de rinichi. – Din fr. néphralgie.
NEFRECTOMIE, nefrectomii, s.f. (Med.) Extirpare a unui rinichi. – Din fr. néphrectomie.
NEFRIDIE, nefridii, s.f. Organ de excreţie la unele animale nevertebrate. – Din fr. néphridie.
NEFRIPT, -Ă, nefripţi, -te, adj. Care nu este (destul de) fript; încă crud. – Ne- + fript.
NEFRIT s.n. Rocă metamorfică compactă, de culoare verzuie, folosită ca piatră semipreţioasă. – Din fr. néphrite, germ. Nephrit.

NEFRITĂ, nefrite, s.f. Boală care constă în inflamarea rinichilor. – Din ngr. nefrítis, fr. néphrite.
NEFRITIC, -Ă, nefritici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre boli) Care este localizat la rinichi; renal. * Care este folosit în bolile de rinichi. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de nefrită. – Din ngr. nefritikós, lat. nephriticus, fr. néphrétique.
NEFROGRAFIE, nefrografii, s.f. (Med.) Radiografie a rinichiului făcută cu ajutorul unei substanţe de contrast. – Din fr. néphrographie.
NEFROLITOTOMIE, nefrolitotomii, s.f. (Med.) Extragere chirurgicală a unui calcul renal. – Din fr. néphrolithotomie.
NEFROLOGIC, -Ă, nefrologici, -ce, adj. (Med.) De nefrologie. – Din fr. néphrologique.
NEFROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul rinichiului. – Din fr. néphrologie.
NEFRON, nefroane, s.n. (Med.) Unitate morfologică şi funcţională a rinichiului. – Din fr. néphron.
NEFROPAT, -Ă, nefropaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de rinichi. – Din fr. néphropathe.
NEFROPATIE, nefropatii, s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor de rinichi. – Din fr. néphropathie.
NEFROPEXIE, nefropexii, s.f. (Med.) Fixare chirurgicală a unui rinichi deplasat. – Din fr. néphropexie.
NEFROPTOZĂ, nefroptoze, s.f. (Med.) Boală caracterizată prin deplasarea rinichiului. – Din fr. néphroptôse.
NEFROSCLEROTIC, -Ă, nefrosclerotici, -ce, adj. (Med.) Care se referă la nefroscleroză. – Din fr. néphrosclérotique.
NEFROSCLEROZĂ, nefroscleroze, s.f. (Med.) Scleroză renală. – Din fr. néphrosclérose.
NEFROTIC, -Ă, nefrotici, -ce, adj. (Med.) De natura nefrozei. – Din fr. néphrotique.
NEFROZĂ, nefroze, s.f. (Med.) Afecţiune cronică a rinichiului pricinuită de tulburări metabolice. – Din fr. néphrose.
NEFRUCTUOS, -OASĂ, nefructuoşi, -oase, adj. Care nu dă rezultatele aşteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, infructuos. [Pr.: -tu-os] – Ne- + fructuos.
NEFUNCŢIONAL, -Ă, nefuncţionali, -e, adj. 1. Care nu este funcţional. 2. Care nu îndeplineşte condiţiile pentru a funcţiona. * Nefolositor. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + funcţional (după fr. non-fonctionnel).
NEFUNDAT, -Ă, nefundaţi, -te, adj. Care nu este bazat, întemeiat pe ceva. [Var.: nefondat, -ă adj.] – Ne- + fundat.
NEG, negi, s.m. Tumoare mică, rotundă, nedureroasă, care apare pe piele din cauza unei hipertrofii a papilelor. – Lat. naevus.
NEGA, neg, vb. I. Tranz. A contesta existenţa, necesitatea, obligativitatea unui lucru, a unui fenomen etc.; a nu recunoaşte, a nu admite un fapt; a tăgădui. – Din lat. negare.
NEGARĂ s.f. v. năgară.
NEGARE, negări, s.f. 1. Acţiunea de a nega şi rezultatul ei; contestare, tăgăduire. 2. (Fil.) Negaţie (2). ** Negarea negaţiei = una dintre cele trei legi dialectice principale, potrivit căreia dezvoltarea se prezintă ca o înlănţuire de negaţii dialectice. – V. nega.
NEGATIV, -Ă, negativi, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Care exprimă o negare sau un refuz, care neagă ceva. 2. Lipsit de însuşire bune, de calităţi, rău; care

produce rău, care este periculos. 3. (Despre numere, mărimi scalare etc.) Care este mai mic decât zero (sau egal cu zero); care se notează în scris cu semnul minus. 4. (Despre electricitate, sarcini electrice) Care apare la anodul unui element generator electrochimic. II. S.n. Imagine fotografică obţinută pe un material (film, hârtie etc.), la care distribuţia luminii şi a umbrei este inversă în raport cu cea reală; p. ext. placă, film sau hârtie fotografică pe care s-a obţinut o asemenea imagine. – Din it. negativo, lat. negativus, fr. négatif, germ. negativ.
NEGATIVA, negativez, vb. I. Tranz. A încărca, a polariza cu electricitate negativă. – Din negativ.
NEGATIVARE, negativări, s.f. Acţiunea de a negativa şi rezultatul ei. – V. negativa.
NEGATIVAT, -Ă, negativaţi, -te, adj. Care a fost încărcat cu electricitate negativă. – V. negativa.
NEGATIVISM s.n. 1. Atitudine de ignorare voită sau de respingere sistematică şi fără discernământ a ceva care de fapt are şi elemente pozitive. 2. Simptom care apare în unele boli mintale şi care se caracterizează prin tendinţa bolnavului de a se împotrivi oricăror solicitări din exterior. – Din fr. négativisme.
NEGATIVIST, -Ă, negativişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de negativism (1), caracteristic negativismului. 2. S.m. şi f. Persoană care are o atitudine negativistă (1), care manifestă negativism. – Negativ + suf. -ist.
NEGATIVITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi negativ. – Din fr. négativité.
NEGATOR, -OARE, negatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care neagă, combate, contestă (ceva sau pe cineva). – Din fr. négateur.
NEGATOSCOP, negatoscoape, s.n. Ecran luminos pentru examinarea prin transparenţă a negativelor fotografice şi a radiografiilor. – Din fr. négatoscope.
NEGAŢIE, negaţii, s.f. 1. Faptul de a nega. * Cuvânt, gest, fapt etc. care neagă, contrazice, contestă (ceva sau pe cineva). * Functor logic pe baza căruia se contestă valoarea de adevăr susţinută într-o afirmaţie. * Cuvânt cu ajutorul căruia se neagă ideea exprimată de o propoziţie sau de una dintre părţile ei. 2. (Fil.) Proces obiectiv de înlocuire a unor calităţi ale obiectelor prin altele, care asigură dezvoltării un sens ascendent; negare (2). – Din fr. négation, lat. negatio.
NEGÂNDIT1 s.n. (În loc. adv.) Pe negândite = în mod neaşteptat, deodată; prin surprindere. – Ne- + gândit.
NEGÂNDIT2, -Ă, negândiţi, -te, adj. Care nu este gândit suficient. * Care apare, se produce pe neaşteptate; neprevăzut, neaşteptat. – Ne- + gândit.
NEGEL, negei, s.m. Diminutiv al lui neg. – Neg + suf. -el.
NEGELARIŢĂ, negelariţe, s.f. (Bot.; reg.) Rostopască. – Negel + suf. -ariţă.
NEGHINĂ, neghine, s.f. Plantă erbacee cu tulpina şi cu frunzele păroase, cu flori roşii-purpurii, cu sămânţa măruntă, de culoare neagră, răspândită mai ales în culturile de grâu; năgară (Agrostemma githago); p. restr. sămânţa acestei plante care, măcinată împreună cu grâul, dă făinii un gust neplăcut şi toxicitate. ** Expr. A alege neghina din grâu (sau grâul din neghină) = a despărţi ceea ce este bun de ceea ce este rău. A semăna neghină = a produce discordie, ceartă. * Fig. Ceea ce este rău, vătămător, primejdios; ceea ce trebuie înlăturat. [Pl. şi: neghini] – Et. nec.
NEGHINIŢĂ, neghiniţe, s.f. Diminutiv al lui neghină; neghinuţă. – Neghină + suf. -iţă.

NEGHINOS, -OASĂ, neghinoşi, -oase, adj. (Rar) Care conţine neghină, cu neghină. – Neghină + suf. -os.
NEGHINUŢĂ, neghinuţe, s.f. Neghiniţă. – Neghină + suf. -uţă.
NEGHIOB, -OABĂ, neghiobi, -oabe, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acţionează fără judecată; (om) neîndemânatic, nepriceput, nătărău, nerod, prost. 2. Adj. (Despre fapte, vorbe etc.) Care arată îngustimea de minte, prostia, stupiditatea neghiobului (1); prostesc, neghiobesc, stupid. – Et. nec.
NEGHIOBESC, -EASCĂ, neghiobeşti, adj. Neghiob (2). – Neghiob + suf. -esc.
NEGHIOBEŞTE adv. (Rar) În felul neghiobului, ca neghiobii; prosteşte. – Neghiob + suf. -eşte.
NEGHIOBIE, neghiobii, s.f. Calitatea de a fi neghiob; faptă sau vorbă prostească, de neghiob; prostie, nerozie. * (Fam.) Lucrare lipsită de orice merit, stupidă, banală. – Neghiob + suf -ie.
NEGLASNICĂ, neglasnice, adj. (Înv.; în sintagma) Slovă neglasnică (şi substantivat, f.) = consoană. – Ne- + glasnică.
NEGLIJA, neglijez, vb. I. Tranz. A nu avea grijă de cineva sau de ceva, a nu da atenţia cuvenită; a trece cu vederea, a lăsa la o parte, a omite. * Refl. A nu avea grijă de propria sa persoană; a se lăsa. – Din fr. négliger.
NEGLIJABIL, -Ă, neglijabili, -e, adj. Care poate fi lăsat la o parte sau trecut cu vederea (fără nici o pierdere); care nu trebuie luat neapărat în seamă; fără însemnătate. – Din fr. négligeable.
NEGLIJARE s.f. Acţiunea de a (se) neglija şi rezultatul ei. – V. neglija.
NEGLIJAT, -Ă, neglijaţi, -te, adj. Căruia nu i s-a dat atenţia cuvenită; neîngrijit. – V. neglija.
NEGLIJENT, -Ă, neglijenţi, -te, adj. 1. Care nu-şi îndeplineşte îndatoririle cu destulă grijă; indolent, nepăsător. 2. Care nu se îngrijeşte de ţinuta sa, care are o ţinută dezordonată, murdară etc.; neîngrijit. 3. (Despre acţiuni, atitudini etc. ale oamenilor) Care denotă lipsă de atenţie, de grijă, de interes (faţă de ceva, de cineva sau de sine). – Din fr. négligent.
NEGLIJENŢĂ, neglijenţe, s.f. Faptul de a fi neglijent; atitudine de nepăsare, de delăsare în îndeplinirea unei datorii; faptă, atitudine care denotă lipsă de grijă, de interes (faţă de ceva, de cineva sau de sine). – Din fr. négligence.
NEGLIJEU, neglijeuri, s.n. (Astăzi rar) Îmbrăcăminte comodă de casă pe care o poartă femeile dimineaţa. ** Expr. A fi în neglijeu = a fi îmbrăcat sumar. – Din fr. négligé.
NEGOCIA, negociez, vb. I. Tranz. 1. A trata cu cineva încheierea unei convenţii economice, politice, culturale etc. * A intermedia, a mijloci o afacere, o căsătorie. 2. A efectua diverse operaţii comerciale (de vânzări de titluri, de rente etc.). [Pr.: -ci-a] – Din fr. négocier.
NEGOCIABIL, -Ă, negociabili, -e, adj. Care poate fi negociat. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. négociable.
NEGOCIABILITATE s.f. Însuşirea de a fi negociabil. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. négociabilité.
NEGOCIATOR, -OARE, negociatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care negociază (1) (în numele său sau al altuia). [Pr.: -ci-a-] – Din fr. négociateur.
NEGOCIAŢIE, negociaţii, s.f. (Înv.) Negociere. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. négociation.
NEGOCIERE, negocieri, s.f. Acţiunea de a negocia şi rezultatul ei; negociaţie. [Pr.: -ci-e-] – V. negocia.
NEGOS, -OASĂ, negoşi, -oase, adj. (Rar) Plin de negi, cu negi mulţi. – Neg + suf. -os.

NEGOŢ, (rar) negoţuri, s.n. 1. Activitate economică (în domeniul particular) privind circulaţia mărfurilor, vânzarea şi cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negustorie, comerţ (particular). * Tranzacţie comercială; târg, învoială. 2. (Înv. şi pop.; concr.) Marfă. – Lat. negotium.
NEGRĂIT, -Ă, negrăiţi, -te, adj. Care nu poate fi spus, exprimat (în cuvinte), inexprimabil; p. ext. excepţional, nemaipomenit, extraordinar. – Ne- + grăit.
NEGREALĂ, negreli, s.f. Însuşirea de a fi negru; culoare neagră, întunecată pe care o are un obiect sau o fiinţă. * Materie colorantă de culoare neagră; vopsea neagră. * (Pop.) Cerneală. * (Reg.) Funingine. * (Reg.) Murdărie. – Negru + suf. -eală. Cf. negri.
NEGREAŢĂ, negreţi, s.f. Însuşirea de a fi negru; culoare neagră; pată neagră. – Lat. nigritia sau negru + suf. -eaţă.
NEGRESĂ, negrese, s.f. Femeie care aparţine rasei negride. – Din fr. négresse.
NEGREŞIT adv. Fără nici o îndoială; fără doar şi poate, desigur, sigur; în mod neapărat. – Ne- + greşit.
NEGRI, negresc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) înnegri. – Din negru.
NEGRICIOS, -OASĂ, negricioşi, -oase, adj. De o culoare care se apropie de negru, care bate în negru; negriu, negruţ. * (Despre oameni) Cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheş. – Negru + suf. -icios.
NEGRILICĂ, negrilici, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori albe sau albe-albăstrui şi cu fructul o capsulă conţinând numeroase seminţe negre, întrebuinţate drept condiment (Nigella sativa). – Din negru.
NEGRIOR, -OARĂ, negriori, -oare, adj. (Pop.) Negrişor. [Pr.: -gri-or] – Negru + suf. -ior.
NEGRIŞOR, -OARĂ, negrişori, -oare, adj. Diminutiv al lui negru; care bate în negru, cam negru; negrior. – Negru + suf. -işor.
NEGRITURĂ s.f. (Rar) Înnegrire; (concr.) substanţă care se foloseşte la vopsit în negru. – Negru + suf. -itură.
NEGRIU, -IE, negrii, adj. (Pop.) Negricios. – Negru + suf. -iu.
NEGRIZUTOS, -OASĂ, negrizutoşi, -oase, adj. Care nu conţine grizu. – Ne- + grizutos.
NEGRID, -Ă, negrizi, -de, s.m. şi f. (La m. pl.) Una dintre rasele umane răspândită în Africa de sud, Sahara, în Melanezia, Noua Guinee şi America; (şi la sg.) persoană care face parte din această rasă umană. ** (Adjectival) Populaţie negridă. – Din fr. négroîde.
NEGRU, NEAGRĂ, negri, -e, adj., s.n., s.m. I. Adj. 1. (Despre obiecte, fiinţe etc.) Care nu reflectă lumina, care are culoarea cea mai închisă; de culoarea funinginii, a cărbunelui; (despre culori) ca funinginea, ca penele corbului, cu cea mai închisă nuanţă. ** Pâine neagră = pâine mai închisă la culoare, făcută din făină integrală. Vin negru = vin de culoare roşu-închis. Cutie neagră = a) aparatură protejată instalată în avioane, care înregistrează parametrii de zbor şi convorbirile echipajului în vederea elucidării cauzelor unui eventual accident; b) termen folosit pentru un sistem a cărui structură internă este necunoscută. Principiul cutiei negre = renunţare la cunoaşterea structurii interne a unui sistem, stabilind, pe cale experimentală, doar corelaţiile între ieşiri şi intrări, pentru a descrie comportamentul sistemului faţă de exterior. ** Expr. Ba e albă, ba e neagră, se zice despre spusele cuiva care se contrazice. * (Despre oameni) Care aparţine rasei negride; p. ext. cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheş. * (Pop.) Murdar, nespălat. 2. (Adesea fig.) Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; întunecat, obscur. ** Preţ negru = preţ de speculă; suprapreţ. Post negru = post foarte sever, fără nici o

mâncare sau băutură. ** Loc. adv. La negru = cu preţ de speculă. * (Despre oameni) Livid, pământiu la faţă; fig. foarte supărat sau furios. * Fig. Trist, apăsător, deprimant, dezolant; greu. ** Expr. A avea (sau a-i fi cuiva) inima neagră = a fi foarte trist. A-i face cuiva zile negre = a-i pricinui cuiva supărări, a-i amărî viaţa. 3. Fig. Rău (la inimă), crud, hain. * Grozav, teribil, cumplit; ruşinos, dezonorant. ** Magie neagră = magie (1) prin care unele persoane pretind că pot săvârşi fapte miraculoase invocând spiritele şi mai ales forţele demonice. II. 1. S.n. Culoarea unui corp care nu reflectă lumina; culoare neagră (I 1). ** Expr. (A se îmbrăca) în negru = (a se îmbrăca) în haine de culoare neagră sau în doliu. Negru pe alb = în mod sigur, clar, neîndoios; în scris. A i se face (cuiva) negru înaintea (sau pe dinaintea) ochilor = a nu mai vedea bine (de supărare, de mânie etc.). A face albul negru = a încerca să dovedeşti că un lucru este altfel decât în realitate; a denatura, a falsifica realitatea. * Fig. Mâhnire, jale. ** Expr. A vedea (totul) în negru = a fi pesimist. 2. S.n. Materie colorantă de culoare neagră (I 1); vopsea neagră. * Negru de fum = pulbere compusă din particule de carbon fin divizate, obţinută prin arderea cu cantităţi insuficiente de aer a unor hidrocarburi şi utilizată în special în industria de prelucrare a cauciucului, la prepararea cernelurilor tipografice şi a unor vopsele negre; chinoroz. Negru de anilină = substanţă colorantă de culoare neagră (I 1), care se formează de obicei direct pe fibrele de bumbac, prin oxidarea catalitică a anilinei. Negru animal = cărbune extras din substanţe organice. ** Compuse: negru-moale = soi de viţă de vie autohton, cu ciorchinii cilindrici bătuţi, cu bobul negru-violet; sferic şi brumat, cu pieliţa subţire. Negru-vârtos = soi de viţă de vie autohton, cu ciorchinii mărunţi, ramificaţi şi cu bobul negru-violaceu, sferic. * (Rar) Rimel. 3. S.m. Bărbat care aparţine rasei negre (I 1). * (Fam.) Persoană folosită (şi plătită) de cineva pentru a executa în numele acestuia, parţial sau total, şi într-un anonimat deplin, anumite lucrări (care cer o calificare superioară). 4. S.n. Murdărie, jeg. ** Expr. (Nici) cât (e) negru sub unghie = foarte puţin, (aproape) deloc. – Lat. niger, -gra, -grum.
NEGRUŞCĂ, negruşte, s.f. Plantă erbacee meliferă cu frunze penate, cu flori albe-albăstrui şi cu fructe capsule cu numeroase seminţe negre (Nigella arvensis). – Negru + suf. -uşcă.
NEGRUŢ, -Ă, negruţi, -e, adj. Negricios. – Negru + suf. -uţ.
NEGURAT, -Ă, neguraţi, -te, adj. (Reg.) Înnegurat; posomorât, mohorât, trist. – Din negură.
NEGURĂ, neguri, s.f. 1. Ceaţă densă care se formează îndeosebi dimineaţa şi seara, reducând mult vizibilitatea; negureală. * Întuneric, beznă; obscuritate. 2. Fig. (Rar) Mulţime, cantitate, număr mare, imens de fiinţe sau de lucruri. O negură de lăcuste. – Lat. nebula.
NEGUREALĂ, negureli, s.f. (Pop.) Negură (1), pâclă. – Negură + suf. -eală.
NEGURIU, -IE, negurii, adj. (Rar) Neguros (1). – Negură + suf. -iu.
NEGUROS, -OASĂ, neguroşi, -oase, adj. 1. Acoperit, învăluit de negură (1); ceţos, pâclos, neguriu. * Întunecat, obscur; mohorât, posomorât. 2. Fig. (Despre oameni şi despre ochii, privirea etc. lor) Mohorât, trist, posomorât, încruntat. 3. Fig. Imprecis, confuz, neclar. – Negură + suf. -os.
NEGUS, neguşi, s.m. Titlu purtat în perioada monarhiei de suveranii Etiopiei; persoană care avea acest titlu. – Din fr. négous, germ. Negus.
NEGUSTOR, negustori, s.m. Persoană care se ocupă cu comerţul (particular); comerciant. [Var.: (înv. şi reg.) neguţătór s.m.] – Lat. negotiatorius sau neguţa + suf. -tor.

NEGUSTORAŞ, negustoraşi, s.m. Diminutiv al lui negustor. – Negustor + suf. -aş.
NEGUSTOREASĂ, negustorese, s.f. Femeie care se ocupă cu comerţul (particular); soţie de negustor; negustoriţă. [Var.: (înv. şi reg.) neguţătoreásă s.f.] – Negustor + suf.-easă.
NEGUSTORESC, -EASCĂ, negustoreşti, adj. 1. Care se referă la negustori, care este alcătuit din negustori, specific negustorilor, de negustor. 2. Care ţine de comerţ, privitor la comerţ; comercial. – Negustor + suf. -esc.
NEGUSTOREŞTE adv. Ca un negustor, în felul negustorilor. – Negustor + suf. -eşte.
NEGUSTORI, negustoresc, vb. IV. Intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A cumpăra şi a vinde o marfă pentru a realiza un profit; a practica meseria de negustor. * Tranz. A comercializa; a trafica, a specula. [Var.: (înv. şi reg.) neguţătorí vb. IV] – Din negustor.
NEGUSTORIE, negustorii, s.f. 1. (La sg.) Activitate economică (particulară) privind circulaţia mărfurilor, vânzarea şi cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negoţ, comerţ (particular). 2. Afacere, întreprindere comercială. [Var.: (înv. şi reg.) neguţătoríe s.f.] – Negustor + suf. -ie.
NEGUSTORIME s.f. Mulţime de negustori; tagma, breasla negustorilor. – Negustor + suf. -ime.
NEGUSTORIŢĂ, negustoriţe, s.f. (Rar) Negustoreasă. – Negustor + suf. -iţă.
NEGUSTOROS, -OASĂ, negustoroşi, -oase, adj. Priceput în afaceri (comerciale); p. ext. înzestrat cu simţ practic. – Negustor + suf. -os.
NEGUŢA, neguţez, vb. I. Tranz. (Înv. şi pop.) 1. A face negoţ. * Refl. recipr. A se tocmi, a se târgui; fig. a duce tratative cu cineva pentru a-i smulge o favoare, oferindu-i în schimb altceva. 2. A cumpăra. – Lat. negotiari sau din negoţ.
NEGUŢĂTOR s.m. v. negustor.
NEGUŢĂTOREASĂ s.f. v. negustoreasă.
NEGUŢĂTORI vb. IV v. negustori.
NEGUŢĂTORIE s.f. v. negustorie.
NEGUVERNAMENTAL, -Ă, neguvernamentali, -e, adj. (Despre organizaţii, instituţii etc.) Care nu aparţine şi nu reprezintă un guvern. – Ne- + guvernamental (după fr. non-gouvernemental, engl. non-governmental).
NEHOTĂRÂRE s.f. Lipsă de hotărâre; ezitare, şovăială, îndoială. – Ne- + hotărâre.
NEHOTĂRÂT, -Ă, nehotărâţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Care nu este hotărât, care este lipsit de hotărâre; şovăitor, nesigur; lipsit de claritate, de precizie; neclar, confuz, vag. 2. (Gram.; în sintagmele) Adjectiv nehotărât = adjectiv pronominal care însoţeşte substantivul fără să individualizeze obiectul denumit de acesta. Pronume nehotărât = pronume care dă indicaţii imprecise asupra obiectului al cărui nume îl înlocuieşte. Articol nehotărât = articol care indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. Numeral nehotărât = numeral care exprimă un număr nedeterminat de obiecte sau de fiinţe. – Ne- + hotărât.
NEICĂ s.m. (Pop.) Nene (1). * Termen afectiv cu care, la ţară, o fată se adresează flăcăului iubit sau pe care flăcăul îl întrebuinţează când vorbeşte despre sine cu fata iubită. – Nene + suf. -ică.
NEICULEAN s.m. (Rar) Neiculiţă. – Neică + suf. -ulean.
NEICULIŢĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui neică; neiculean, neicuţă, neicuşor. – Neică + suf. -uliţă.

NEICUŞOR, neicuşori, s.m. (Pop.) Neiculiţă. – Neică + suf. -uşor.
NEICUŢĂ s.m. (Pop.) Neiculiţă. – Neică + suf. -uţă.
NEIDENTIFICAT, -Ă, neidentificaţi, -te, adj. Care nu a fost identificat, recunoscut, stabilit, constatat. – Ne- + identificat (după fr. non-identifié).
NEIERTAT, -Ă, neiertaţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi iertat sau îngăduit. – Ne- + iertat.
NEIERTĂTOR, -OARE, neiertători, -oare, adj. Care nu iartă (uşor), care nu cruţă; aspru, sever, nemilos. [Pr.: ne-ier-] – Ne- + iertător.
NEIMAGINABIL, -Ă, neimaginabili, -e, adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina; de neînchipuit, extraordinar, inimaginabil. – Ne- + imaginabil.
NEIMITABIL, -Ă, neimitabili, -e, adj. (Rar) Inimitabil. – Ne- + imitabil (după fr. inimitable).
NEIMPLICAT, -Ă, neimplicaţi, -te, adj. Care nu este implicat, amestecat într-o acţiune. – Ne- + implicat.
NEIMPORTANT, -Ă, neimportanţi, -te, adj. Lipsit de importanţă (ca mărime, cantitate, valoare); neînsemnat. – Ne- + important.
NEIMPOZABIL, -Ă, neimpozabili, -e, adj. Care este scutit de impozite. – Ne- + impozabil.
NEINFLAMABIL, -Ă, neinflamabili, -e, adj. Care nu se aprinde (uşor). – Ne- + inflamabil.
NEINFORMAT, -Ă, neinformaţi, -te, adj. Care nu a primit sau nu şi-a procurat informaţii; care nu s-a documentat prin cercetări amănunţite. – Ne- + informat.
NEINSPIRAT, -Ă, neinspiraţi, -te, adj. Care nu este inspirat, prost inspirat. – Ne- + inspirat.
NEINSTRUIT, -Ă, neinstruiţi, -te, adj. 1. Care nu a urmat o formă de învăţământ pentru a se instrui, care nu posedă cunoştinţe temeinice (în general). 2. (Despre ostaşi) Care nu şi-a îndeplinit stagiul militar (deşi a împlinit vârsta legală). – Ne- + instruit.
NEINTEGRABIL, -Ă, neintegrabili, -e, adj. Care nu poate fi inclus, înglobat (armonios) într-un tot. – Ne- + integrabil.
NEINTELIGENT, -Ă, neinteligenţi, -te, adj. Care nu este inteligent. – Ne- + inteligent.
NEINTELIGIBIL, -Ă, neinteligibili, -e, adj. Care nu este inteligibil; de neînţeles. – Ne- + inteligibil.
NEINTENŢIONAT, -Ă, neintenţionaţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără intenţie, fără să vrea. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + intenţionat.
NEINTERESANT, -Ă, neinteresanţi, -te, adj. Care nu trezeşte interes, care nu este demn de atenţie; obişnuit, banal. – Ne- + interesant.
NEINTERVENŢIE, neintervenţii, s.f. Lipsă de intervenţie. * Principiu de drept internaţional potrivit căruia nici un stat nu are dreptul de a se amesteca în treburile interne sau externe ale altui stat. – Ne- + intervenţie.
NEINTERVENŢIONIST, -Ă, neintervenţionişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al atitudinii, al politicii de neintervenţie. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + intervenţionist (după fr. non-interventionniste).
NEIOS, -OASĂ, neioşi, -oase, adj. (Înv. şi reg.) Acoperit cu (multă) zăpadă; în care a nins mult. – Nea2 + suf. -os.
NEIRIGAT, -Ă, neirigaţi, -te, adj. 1. (Despre terenuri agricole) Pe care nu s-au amenajat lucrări de irigaţie. 2. (Despre organe, ţesuturi) Prin care nu (mai) circulă sânge. – Ne- + irigat.
NEISAN, neisani, s.m. (Înv.) Naist. [Var.: naisán s.m.] – Din tc. neyzen.

NEISPRĂVIT, -Ă, neisprăviţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care este lăsat neterminat, care nu are capăt sau sfârşit. 2. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu are nici o situaţie, nici un rost, care este fără căpătâi, de nimic; (om) incapabil. – Ne- + isprăvit.
NEISTOVIT, -Ă, neistoviţi, -te, adj. Care este mereu activ, care nu oboseşte (niciodată); p. ext. inepuizabil, nesfârşit. – Ne- + istovit.
NEIZBÂNDĂ s.f. Eşec, insucces, nereuşită. – Ne- + izbândă.
NEIZBUTIT, -Ă, neizbutiţi, -te, adj. Care nu este izbutit; nereuşit. – Ne- + izbutit.
NEÎMBLÂNZIT, -Ă, neîmblânziţi, -te, adj. (Despre animale) Sălbatic. * (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu este sau nu poate fi îmblânzit, potolit, îmbunat; neînduplecat, aprig. – Ne- + îmblânzit.
NEÎMPĂCAT, -Ă, neîmpăcaţi, -te, adj. 1. Care nu este sau nu poate fi împăcat sau mulţumit. 2. Neînduplecat, aprig; crunt, înverşunat. – Ne- + împăcat.
NEÎMPĂDURIT, -Ă, neîmpăduriţi, -te, adj. Care nu este împădurit; fără păduri. – Ne- + împădurit.
NEÎMPLINIT, -Ă, neîmpliniţi, -te, adj. Care nu a ajuns la deplina dezvoltare. – Ne- + împlinit.
NEÎMPREJMUIT, -Ă, neîmprejmuiţi, -te, adj. Care nu este delimitat de rest; care nu este îngrădit. – Ne- + împrejmuit2.
NEÎNCADRABIL, -Ă, neîncadrabili, -e, adj. Care nu este încadrabil. – Ne- + încadrabil.
NEÎNCĂPĂTOR, -OARE, neîncăpători, -oare, adj. Care nu are volum utilizabil mare; în care nu încape mult. – Ne- + încăpător.
NEÎNCEPUT, -Ă, neîncepuţi, -te, adj. Care nu este (încă) început, folosit. * Apă neîncepută = apă luată din fântână sau de la izvor dimineaţa, înainte de a mai fi luat şi alţii în ziua aceea, căreia în descântece i se atribuie puteri miraculoase. – Ne- + început.
NEÎNCETAT, -Ă, neîncetaţi, -te, adj., adv. (Care are loc, se desfăşoară sau se repetă) fără oprire, fără întrerupere; necontenit, continuu. – Ne- + încetat.
NEÎNCHIPUIT, -Ă, neînchipuiţi, -te, adj. Care (prin înfăţişarea sa neobişnuită, prin caracterul aparte) întrece puterea de închipuire, care nu poate fi închipuit; inimaginabil. ** De neînchipuit = a) care întrece puterea închipuirii; care nu poate fi închipuit; b) foarte, grozav de..., extrem de... * (Adverbial) Extrem de..., foarte. – Ne- + închipuit.
NEÎNCREDERE s.f. Lipsă de încredere; îndoială, suspiciune. – Ne- + încredere.
NEÎNCREZĂTOR, -OARE, neîncrezători, -oare, adj. Care nu se încrede (uşor), care are îndoieli, bănuitor. – Ne- + încrezător.
NEÎNDEMÂNARE s.f. Lipsă de îndemânare; stângăcie. – Ne- + îndemânare.
NEÎNDEMÂNATIC, -Ă, neîndemânatici, -ce, adj. (Adesea adverbial) Care nu are îndemânare, abilitate, pricepere, siguranţă; nepriceput; care trădează lipsă de îndemânare, de pricepere sau de siguranţă; stângaci. – Ne- + îndemânatic.
NEÎNDEMÂNĂ s.f. (Înv.) Situaţie grea, împrejurare nefavorabilă. – Ne- + îndemână.
NEÎNDESTULĂTOR, -OARE, neîndestulători, -oare, adj. Care nu este în cantitate suficientă, care nu îndestulează. – Ne- + îndestulător.
NEÎNDOIELNIC, -Ă, neîndoielnici, -ce, adj., Care nu provoacă îndoială, care nu poate stârni obiecţii; indiscutabil, incontestabil. [Pr.: -do-iel-] – Ne- + îndoielnic.

NEÎNDOIOS, -OASĂ, neîndoioşi, -oase, adj., adv. (În mod) sigur, hotărât, cert. [Pr.: -do-ios] – Ne- + îndoios.
NEÎNDUPLECARE s.f. Însuşirea celui neînduplecat; inflexibilitate, hotărâre, fermitate; p ext. cruzime. – Ne- + înduplecare.
NEÎNDUPLECAT, -Ă, neînduplecaţi, -te, adj. Care nu se înduplecă sau nu poate fi înduplecat (uşor); inflexibil, hotarât, ferm; p. ext. crud, necruţător, implacabil. – Ne- + înduplecat.
NEÎNDURARE s.f. Lipsă de îndurare, de milă; cruzime, asprime. ** Loc. adv. Cu neîndurare = crud, aspru, fără milă. – Ne- + îndurare.
NEÎNDURAT, -Ă, neînduraţi, -te, adj. (Rar) Neîndurător. ** Loc. adj. De neîndurat = insuportabil. – Ne- + îndurat.
NEÎNDURĂTOR, -OARE, neîndurători, -oare, adj. Care nu iartă; fără milă; nemilos, necruţător, neîndurat. * (Adverbial) Extrem de..., foarte. – Ne- + îndurător.
NEÎNFRÂNAT, -Ă, neînfrânaţi, -te, adj. Ale cărui porniri nu pot fi stăvilite, domolite. * Care denotă lipsă de reţinere, de stăpânire. – Ne- + înfrânat.
NEÎNFRÂNT, -Ă, neînfrânţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi înfrânt (uşor); invincibil. – Ne- + înfrânt.
NEÎNFRICARE s.f. Lipsă de teamă; vitejie, curaj, îndrăzneală. – Ne- + înfricare (rar "frică" < înfrica).
NEÎNFRICAT, -Ă, neînfricaţi, -te, adj. Care nu se înfricoşează, care nu se teme (de nimic); curajos, viteaz, neînfricoşat. – Ne- + înfricat.
NEÎNFRICOŞAT, -Ă, neînfricoşaţi, -te, adj. (Înv.) Neînfricat. – Ne- + înfricoşat.
NEÎNGĂDUITOR, -OARE, neîngăduitori, -oare, adj. Care nu îngăduie (1); p. ext. care nu iartă uşor; intransigent. [Pr.: -du-i-] – Ne- + îngăduitor.
NEÎNGRĂDIT, -Ă, neîngrădiţi, -te, adj. Care nu este îngrădit. * Fig. Care nu este limitat, restrâns. – Ne- + îngrădit.
NEÎNGRIJI, neîngrijesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A neglija. – Din neîngrijit (derivat regresiv).
NEÎNGRIJIRE s.f. 1. Stare de paragină. 2. Lipsă de grijă, de atenţie; neglijenţă, neatenţie. – Ne- + îngrijire.
NEÎNGRIJIT, -Ă, neîngrijiţi, -te, adj. 1. Care este lăsat în stare de delăsare; de paragină; părăginit. 2. Care nu se îngrijeşte de ţinuta sa; care nu este îngrijit, curat, dichisit; neglijent, dezordonat. – Ne- + îngrijit.
NEÎNSEMNAT, -Ă, neînsemnaţi, -te, adj. Care este lipsit de însemnătate (ca mărime, cantitate, valoare); neimportant. – Ne- + însemnat.
NEÎNSUFLEŢIT, -Ă, neînsufleţiţi, -te, adj. Mort sau cu aspect de mort. – Ne- + însufleţit.
NEÎNTÂRZIAT, -Ă, neîntârziaţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care nu întârzie; care trebuie executat imediat, care nu suportă amânare. [Pr.: -zi-at] – Ne- + întârziat.
NEÎNTEMEIAT, -Ă, neîntemeiaţi, -te, adj. Care nu este bine argumentat, justificat fără temei. – Ne- + întemeiat.
NEÎNTINAT, -Ă, neîntinaţi, -te, adj. Care şi-a păstrat curăţenia morală, puritatea; curat. – Ne- + întinat.
NEÎNTORS, -OARSĂ, neîntorşi, -oarse, adj. Care nu s-a întors sau nu a fost întors, răsucit sau schimbat în altă poziţie sau pe altă parte. ** Expr. A dormi neîntors = a dormi liniştit, adânc. A se duce pe drum neîntors (sau pe cale neîntoarsă) = a muri. – Ne- + întors.
NEÎNTREBUINŢAT, -Ă, neîntrebuinţaţi, -te, adj. Care nu a fost întrebuinţat, folosit; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); nefolosit, neuzat. [Pr.: .bu-in-] – Ne- + întrebuinţat.

NEÎNTRECUT, -Ă, neîntrecuţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi întrecut; p. ext. grozav, extraordinar, excepţional. – Ne- + întrecut.
NEÎNTRERUPT, -Ă, neîntrerupţi, -te, adj., adv. (Care are loc, se desfăşoară etc.) fără întrerupere, fără oprire, continuu; necontenit. – Ne- + întrerupt.
NEÎNŢELEGĂTOR, -OARE, neînţelegători, -oare, adj. Care nu înţelege, care refuză să înţeleagă, să accepte ceva. – Ne- + înţelegător.
NEÎNŢELEGERE, neînţelegeri, s.f. Faptul de a nu (se) înţelege, lipsă de înţelegere. * Dezacord; conflict, diferend; discordie, ceartă. * Confuzie creată datorită interpretării greşite a unei afirmaţii, a unei situaţii etc. – Ne- + înţelegere.
NEÎNŢELES, -EASĂ, neînţeleşi, -se, adj. Care nu este sau nu poate fi înţeles, priceput, explicat; greu de priceput, de explicat; care nu poate fi cuprins de mintea omenească; inexplicabil; tainic, misterios. – Ne- + înţeles.
NEÎNVINS, -Ă, neînvinşi, -se, adj. Care nu este sau nu poate fi învins, invincibil; p. ext. neînduplecat, neclintit. – Ne- + învins.
NEJUST, -Ă, nejuşti, -ste, adj. Care nu este conform cu adevărul sau cu echitatea. – Ne- + just.
NEJUSTIFICABIL, -Ă, nejustificabili, -e, adj. Care nu se poate justifica. – Ne- + justificabil.
NEJUSTIFICAT, -Ă, nejustificaţi, -te, adj. Care nu este justificat. – Ne- + justificat.
NELALOCUL adj., adv. (Urmat de un adj. pos.) (Care este, se desfăşoară etc.) în mod nepotrivit, altfel de cum ar fi normal. – Ne- + la + loc.
NELĂMURIRE, nelămuriri, s.f. Fapt insuficient lămurit, chestiune neclară. – Ne- + lămurire.
NELĂMURIT, -Ă, nelămuriţi, -te, adj. Care nu este lămurit, care nu se poate distinge (precis); cu contururi incerte; nedesluşit, confuz, vag. * Greu de precizat (în cuvinte), de explicat, de definit, de lămurit; neînţeles. – Ne- + lămurit.
NELEGAL, -Ă, nelegali, -e, adj. Care nu se face în temeiul unei legi, care nu este prevăzut de lege. – Ne- + legal.
NELEGITIM, -Ă, nelegitimi, -e, adj. (Despre copii) Care s-a născut în afara căsătoriei; natural, bastard. – Ne- + legitim (după fr. illégitime).
NELEGIUIRE, nelegiuiri, s.f. Faptă care contravine legilor juridice sau preceptelor morale; fărădelege, infamie, crimă. – Din nelegiuit.
NELEGIUIT, -Ă, nelegiuiţi, -te, adj. (Despre oameni) Care comite nelegiuiri; (despre acţiuni, atitudini etc. ale oamenilor) care constituie, reprezintă o nelegiuire; ticălos, infam. – Ne- + legiuit.
NELIMITAT, -Ă, nelimitaţi, -te, adj. Care nu are limite; imens, nemăsurat. – Ne- + limitat.
NELINIŞTE, nelinişti, s.f. Stare de agitaţie, de frământare, de neastâmpăr; tulburare, îngrijorare, teamă, panică (nelămurită). * Mişcare, acţiune continuă; neastâmpăr. – Ne- + linişte.
NELINIŞTI, neliniştesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă liniştea sufletească, a (se) umple de nelinişte; a (se) tulbura, a (se) frământa, a (se) îngrijora. – Din neliniştit (derivat regresiv).
NELINIŞTIT, -Ă, neliniştiţi, -te, adj. Care nu este liniştit; care se mişcă, se agită, se frământă (continuu), care nu stă locului; cuprins de agitaţie, de frământare, de neastâmpăr; agitat, tulburat. – Ne- + liniştit.
NELINIŞTITOR, -OARE, neliniştitori, -oare, adj. Care nelinişteşte, îngrijorează; îngrijorător. – Ne- + liniştitor.
NELIPIT, -Ă, nelipiţi, -te, adj. Care nu a fost lipit cu sau de ceva. – Ne- + lipit2.

NELIPSIT, -Ă, nelipsiţi, -te, adj. Care este întotdeauna prezent, care nu lipseşte niciodată; care nu se desparte de cineva. – Ne- + lipsit.
NELOAIAL, -Ă adj. v. neloial.
NELOCUIBIL, -Ă, nelocuibili, -e, adj. Care nu este bun, adecvat pentru locuit. – Ne- + locuibil.
NELOIAL, -Ă, neloiali, -e, adj. Care nu îşi îndeplineşte obligaţiile asumate; nesincer, necinstit. [Pr.: -lo-ial. – Var.: neloaiál, -ă adj.] – Ne- + loial.
NELUCRARE s.f. (Înv.) Inactivitate. – Ne- + lucrare.
NELUCRAT, -Ă, nelucraţi, -te, adj. (Despre materiale brute) Care nu a fost încă prelucrat; (despre pământ) pe care nu au fost executate lucrări agrotehnice. – Ne- + lucrat.
NELUME s.f. (În loc. adj. şi adv.) Ca nelumea = (care este) cum nu trebuie, cum nu se cade. – Ne- + lume.
NELUMINAT, -Ă, neluminaţi, -te, adj. (Adesea fig.) Care nu este luminat, lipsit de lumină. – Ne- + luminat.
NEMACHIAT, -Ă, nemachiaţi, -te, adj. Care nu este machiat; fără fard. [Pr.: -chi-at] – Ne- + machiat.
NEMAIAUZIT, -Ă, nemaiauziţi, -te, adj. Care este atât de ieşit din comun încât nimeni nu a auzit până acum de ceva asemănător; nemaipomenit. [Pr.: -mai-a-u-] – Ne- + mai1 + auzit.
NEMAICUNOSCUT, -Ă, nemaicunoscuţi, -te, adj. (Rar) Care nu a mai fost cunoscut, întâlnit de nimeni, niciodată; p. ext. extraordinar. – Ne- + mai1 + cunoscut.
NEMAIÎNTÂLNIT, -Ă, nemaiîntâlniţi, -te, adj. Care nu a mai fost întâlnit, cunoscut sau auzit de nimeni niciodată; p. ext. extraordinar. [Pr.: -mai-în-] – Ne- + mai1 + întâlnit.
NEMAIPOMENIT, -Ă, nemaipomeniţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care sau cum nu s-a mai pomenit (de nimeni, niciodată); p. ext. nemaiauzit; formidabil, extraordinar. – Ne- + mai1 + pomenit.
NEMAIVĂZUT, -Ă, nemaivăzuţi, -te, adj. Care este atât de ieşit din comun încât nimeni nu a văzut vreodată ceva asemănător; p. ext. extraordinar. – Ne- + mai1 + văzut.
NEMARGINE, nemargini, s.f. (Rar) Nemărginire. – Ne- + margine.
NEMATELMINT, nematelminţi, s.m. (Zool.; la pl.) Încrengătură care cuprinde viermi cilindrici neîmpărţiţi în segmente (Nemathelmintes); (şi la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. – Din fr. némathelminthes.
NEMATOCIST, nematociste, s.n. (Zool.) Organ urzicător la celenterate. – Din fr. nématocyste.
NEMATOD, nematozi, s.m. (Zool.; la pl.) Clasă de viermi cilindrici din încrengătura nematelminţilor, cu corpul lung şi subţire (Nematoda); (şi la sg.) vierme care face parte din această clasă. – Din fr. nématodes.
NEMĂRGINIRE, nemărginiri, s.f. Calitatea a ceea ce este nemărginit (1); imensitate, infinit; (concr.) întindere fără margini, spaţiu nemărginit, nemargine; p. ext. timp nelimitat. – Ne- + mărginire.
NEMĂRGINIT, -Ă, nemărginiţi, -te, adj. 1. Care nu are margini, care se întinde, se continuă la infinit; necuprins, nelimitat, infinit; p. ext. foarte lung, foarte mare, foarte numeros. 2. Care nu cunoaşte limite în intensitate; neţărmurit, imens, extrem. – Ne- + mărginit.
NEMĂRTURISIT, -Ă, nemărturisiţi, -te, adj. Care nu este declarat, relatat; care nu este spus deschis, pe faţă. – Ne- + mărturisit.
NEMĂSURAT, -Ă, nemăsuraţi, -te, adj. 1. Care nu poate fi măsurat, calculat (fiind foarte mare sau foarte numeros); p. ext. foarte mare, foarte numeros,

imens, enorm; foarte intens, foarte puternic. 2. (Rar; despre oameni) Care arată lipsă de stăpânire, de cumpătare în comportări; impulsiv. – Ne- + măsurat.
NEMÂNCARE s.f. Faptul de a nu mânca, de a nu fi mâncat; p. ext. foame. – Ne- + mâncare.
NEMÂNCAT1 s.n. (În loc. adj. şi adv.) Pe nemâncate = (care se face, are loc etc.) înainte de a fi mâncat ceva; fără să fi mâncat, cu stomacul gol. – Ne- + mâncat.
NEMÂNCAT2, -Ă, nemâncaţi, -te, adj. Flămând. – Ne- + mâncat.
NEMÂNGÂIAT, -Ă, nemângâiaţi, -te, adj. Care nu-şi poate găsi mângâiere în urma unei dureri, pierderi etc. suferite; neconsolat, inconsolabil; p. ext. nenorocit. * (Despre dureri, necazuri etc.) Care nu poate fi liniştit, potolit, domolit, alinat. [Pr.: -gâ-iat] – Ne- + mângâiat.
NEMERI vb. IV v. nimeri.
NEMERIT, -Ă adj. v. nimerit.
NEMERNIC, -Ă, nemernici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. (Om) ticălos, infam, mârşav. * (Om) de nimic, fără valoare; nevrednic, neputincios. 2. (Pop.) (Om) vrednic de milă, sărman. 3. (Înv.) (Om) străin, pribeag, pripăşit. – Din sl. naměrînů "care vine".
NEMERNCI, nemernicesc, vb. IV. 1. Intranz. (Înv. şi reg.) A pribegi, a rătăci. 2. Tranz. (Rar) A aduce pe cineva într-o stare jalnică, nefericită, mizeră. – Din nemernic.
NEMERNICIE, (1) nemernicii, s.f. 1. Faptă nedemnă, comportare mârşavă; josnicie, ticăloşie, infamie. 2. (Pop.) Starea celui nemernic (2); mizerie, neputinţă. – Nemernic + suf. -ie.
NEMEŞ, -Ă, nemeşi, -e, s.m. şi f. (Adesea adjectival) 1. Denumire dată în Moldova, în evul mediu, stăpânilor de pământ fără titluri nobiliare. 2. Denumire dată în Transilvanla, în evul mediu, nobililor mici şi mijlocii; p. ext. denumire dată membrilor clasei stăpânitoare. – Din magh. nemes.
NEMEŞESC, -EASCĂ, nemeşeşti, adj. Care ţine de nemeşi, propriu, caracteristic nemeşilor; de nemeş; p. ext. nobil, boieresc. – Nemeş + suf. -esc.
NEMEŞIE s.f. 1. Stare, calitate, rang de nemeş. 2. (Rar; colectiv) Clasa nemeşilor; totalitatea nemeşilor. – Nemeş + suf. -ie.
NEMET, nemeturi, s.n. (Rar; colectiv) Totalitatea neamurilor cuiva; rude. – Neam + suf. -et.
NEMETAL, nemetale, s.n. (Chim.) Metaloid. – Ne- + metal.
NEMEŢI vb. IV v. nămeţi.
NEMICA pron. neg., adv., s.f. v. nimic.
NEMICĂ pron. neg., adv., s.f. v. nimic.
NEMIJLOCIT, -Ă, nemijlociţi, -te, adj., adv. (Care se face) fără mijlocirea vreunei persoane, fără interpunerea vreunei fapte, întâmplări etc. din afară, pe o cale neocolită, direct. – Ne- + mijlocit.
NEMILĂ s.f. (Rar) Lipsă de milă1; cruzime; p. ext. caracter al celui nemilos; duritate, asprime. – Ne- + milă1.
NEMILOS, -OASĂ, nemiloşi, -oase, adj. (Adesea adverbial) Care nu cunoaşte mila; neîndurător, aspru, crud, nemilostiv. * Fig. (Despre boli) Incurabil. – Ne- + milos.
NEMILOSTIV, -Ă, nemilostivi, -e, adj. Nemilos. – Ne- + milostiv.
NEMILUIT, -Ă, nemiluiţi, -te, adj. (Rar) 1. Care se află în cantitate mare, fără măsură, mult. ** Loc. adv. (Curent; substantivat, f.) Cu nemiluita = în cantitate foarte mare, din belşug; fără socoteală, fără măsură; cu ghiotura. 2.

(Adesea adverbial) Fără milă1, fără cruţare; p. ext. îndârjit, înverşunat. – Cf. milă1.
NEMIŞCARE s.f. Stare a ceea ce nu se mişcă; imobilitate, neclintire; absenţă a oricărei mişcări; linişte. * Lipsă de acţiune, de activitate; inactivitate; pasivitate, inerţie. – Ne- + mişcare.
NEMIŞCAT, -Ă, nemişcaţi, -te, adj. Care nu se mişcă sau care nu poate fi mişcat din loc; neclintit, imobil; p. ext. imobilizat. * Ţeapăn, rigid, încremenit; fără viaţă, inert. – Ne- + mişcat.
NEMIŞCĂTOR, -OARE, nemişcători, -oare, adj. Nemişcat, imobil. ** Avere nemişcătoare, bun nemişcător etc. = avere imobilă, bun imobil etc. – Ne- + mişcător.
NEMITE adv. (Rar) Cu atât mai puţin; darămite. [Acc. şi: nemíte] – Ne- + [dară] mite.
NEMOTIVAT, -Ă, nemotivaţi, -te, adj. Care nu are sau nu-şi găseşte motivare. – Ne- + motivat (după fr. non-motivé).
NEMŢEAN, -Ă, nemţeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Neamţ. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Neamţ. – Neamţ (n. pr.) + suf. -ean.
NEMŢEANCĂ, nemţence, s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Neamţ. * Locuitoare din judeţul Neamţ. – Nemţean + suf. -că.
NEMŢESC, -EASCĂ, nemţeşti, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine poporului german, privitor la poporul german. ** Expr. (Glumeţ) Cald nemţesc = frig. * (Rar; substantivat, f.) Limba germană. 2. Adj. (Despre îmbrăcăminte) Care este făcut după moda occidentală; p. ext. (pop.) orăşenesc. 3. S.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Neamţ + suf. -esc.
NEMŢEŞTE adv. 1. Ca nemţii, în felul nemţilor; în limba germană. * (Substantivat) Limba germană. 2. (În legătură cu verbul "a se îmbrăca") După moda occidentală; p. ext. (pop.) orăşeneşte. – Neamţ + suf. -eşte.
NEMŢI, nemţesc, vb. IV. Refl. (Rar) 1. A se asimila cu populaţia de limbă germană, a adopta modul de viaţă nemţesc; p. ext. a se occidentaliza. 2. A adopta moda vestimentară occidentală; a se îmbrăca orăşeneşte. – Din neamţ.
NEMŢIE s.f. 1. (Reg.; în construcţii prepoziţionale) Limba germană. 2. (Rar) Nemţime. – Neamţ +suf. -ie.
NEMŢIME s.f. (Rar; colectiv) Mulţime de nemţi; totalitatea nemţilor; nemţie (2). – Neamţ + suf. -ime.
NEMŢIŞOR, nemţisori, s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze divizate şi cu flori de obicei albastre, prevăzute cu un pinten (Delphinium); plantă care aparţine uneia dintre aceste specii. – Neamţ + suf. -işor.
NEMŢOAICĂ, nemţoaice, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Germaniei sau este originară de acolo; germană. – Neamţ + suf. -oaică.
NEMŢOFIL, -Ă, nemţofili, -e, s.m. şi f., adj. (Rar) Germanofil. [Var.: neamţofil, -ă s.m. şi f., adj.] – Neamţ [o] + fil [o]÷.
NEMŢOICUŢĂ, nemţoicuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui nemţoaică. 2. (Bot.; reg.) Condurul-doamnei. – Nemţoaică + suf. -uţă.
NEMULŢĂMI vb. IV. v. nemulţumi.
NEMULŢĂMIRE s.f. v. nemulţumire.
NEMULŢĂMIT, -Ă adj. v. nemulţumit.
NEMULŢĂMITOR, -OARE adj. v. nemulţumitor.

NEMULŢUMI, nemulţumesc, vb. IV. Tranz. A produce cuiva o nemulţumire; a indispune, a supăra pe cineva. [Var.: (înv. şi reg.) nemulţămí vb. IV] – Ne- + mulţumi.
NEMULŢUMIRE, nemulţumiri, s.f. Faptul de a fi nemulţumit; stare a celui nemulţumit; supărare, mâhnire; insatisfacţie, contrarietate. * Neajuns, neplăcere, necaz. [Var.: (reg.) nemulţămíre s.f.] – Ne- + mulţumire.
NEMULŢUMIT, -Ă, nemulţumiţi, -te, adj. (Adesea adverbial şi substantivat) Care nu este mulţumit; care are o nemulţumire; supărat, mâhnit; contrariat. * Care exprimă nemulţumire. [Var.: (reg.) nemulţămít, -ă adj.] – Ne- + mulţumit.
NEMULŢUMITOR, -OARE, nemulţumitori, -oare, adj. (Reg.) Nerecunoscător; nemulţumit. [Var.: nemulţămitor, -oáre adj.] – Ne- + mulţumi + suf. -tor.
NEMURI, nemuresc, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să trăiască veşnic în amintirea oamenilor, a face să reziste timpului, să devină nemuritor (2) (slăvind, preamărind, cântând); a imortaliza. – Din nemuritor (derivat regresiv).
NEMURIRE s.f. 1. Calitatea de a fi nemuritor (1); faptul de a trăi veşnic; stare a celui ce este nemuritor; (în limbajul bisericesc) viaţă veşnică. ** Loc. adv. (Fam.) La nemurire = a) fără sfârşit, veşnic; b) extrem de tare, de intens, de mult. 2. Amintire menită să reziste timpului, destinată să trăiască veşnic; glorie veşnică. ** Loc. vb. (Rar) A trece la nemurire = a nemuri, a imortaliza. – Din nemuritor (derivat regresiv).
NEMURITOR, -OARE, nemuritori, -oare, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (În unele concepţii religioase şi în basme) (Fiinţă, suflet) care nu moare niciodată, care trăieşte veşnic. 2. S.m. Spec. Zeu, Dumnezeu. 3. Adj. Care este menit să reziste timpului, care este destinat să trăiască veşnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrităţii eterne; nepieritor. – Ne- + muritor.
NENATURAL, -Ă, nenaturali, -e, adj. Care nu este natural; lipsit de naturaleţe; artificial, nefiresc; afectat. – Ne- + natural.
NENAVIGABIL, -Ă, nenavigabili, -e, adj. (Despre ape) Care nu permite navigaţia. – Ne- + navigabil.
NENE s.m. 1. (Pop. şi fam.) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă sau unui frate mai mare; neică. * (Reg.) Termen de respect folosit de nepoţi pentru a vorbi cu (sau despre) un unchi. 2. (Fam.) Termen de adresare prin care se exprimă o dezaprobare, o surprindere neplăcută. 3. (Fam.) Termen întrebuinţat în cursul unei povestiri sau conversaţii şi care, fără a fi adresat unei persoane anume, exprimă mirare, satisfacţie etc. [Var.: nea s.m.] – Cf. bg. nenja, scr. nena.
NENEACĂ s.f. (Reg. şi fam.) Mamă. [Var.: nineácă s.f.] – Cf. tc. nine.
NENECUŢĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui neneacă. – Neneacă + suf. -uţă.
NENIC s.m. (Rar) Nenişor. – Nene + suf. -ic.
NENIŞOR, nenişori, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui nene; nenic. – Nene + suf. -işor.
NENORMAT, -Ă, nenormaţi, -te, adj. Care nu se efectuează după norme (3). – Ne- + normat.
NENOROC s.n. Lipsă de noroc, neşansă, ghinion; lipsă de succes (în acţiuni), insucces; p. ext. stare a celui fără noroc. – Ne- + noroc.
NENOROCI, nenorocesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A face pe cineva nenorocit sau a deveni nenorocit, a(-şi) pricinui un mare rău, o mare suferinţă, un mare necaz; a(-şi) distruge viaţa. – Din nenoroc.
NENOROCIRE, nenorociri, s.f. 1. Stare a celui nenorocit (1); nefericire, durere, suferinţă mare. 2. Întâmplare care are efecte dezastruoase, care face pe cineva nenorocit; necaz mare; p. ext. dezastru. ** Loc. adv. Din nenorocire

= a) din cauza unor împrejurări regretabile; b) spre regretul cuiva, din păcate. – V. nenoroci.
NENOROCIT, -Ă, nenorociţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se găseşte într-o situaţie vrednică de plâns, care este lipsită de noroc, de fericire, care are de îndurat un mare necaz, o mare suferinţă; (om) nefericit. 2. Adj. (Despre situaţii) Care inspiră milă, tristeţe; vrednic de plâns, dureros, trist, jalnic. * (Despre starea, mediul în care se află cineva) Care denotă o situaţie foarte proastă, vrednică de plâns; p. ext. sărac, sărăcăcios. 3. Adj. Care aduce sau constituie o nenorocire (2); dezastruos, funest, nefast, tragic. 4. Adj., s.m. şi f. (Om) ticălos, de nimic. – V. nenoroci.
NENOROCOS, -OASĂ, nenorocoşi, -oase, adj. Care nu are noroc, care nu are succes în ceea ce întreprinde, ghinionist, păgubaş; p. ext. care aduce nenorocire (2), nefast. – Ne- + norocos.
NENUFAR, nenufari, s.m. (Bot.; livr.) Nufăr. – Din fr. nénuphar.
NENUMĂRAT, -Ă, nenumăraţi, -te, adj. Care este în cantitate atât de mare încât nu poate fi numărat; fără număr, imens. ** Loc. adv. De nenumărate ori sau în nenumărate rânduri = de foarte multe ori, foarte des. – Ne- + numărat.
NEO- Element de compunere care înseamnă "nou", "recent" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. [Pr.: ne-o] – Din fr. néo÷.
NEOANACREONTIC, -Ă, neoanacreontici, -ce, adj. Care se inspiră din poezia lirică cultivată de imitatori târzii ai lui Anacreon; care aparţine acestei poezii. [Pr.: ne-o-a-na-cre-on-] – Din fr. néo-anacréontique.
NEOARTROZĂ, neoartroze, s.f. (Med.) Articulaţie nou creată între două extremităţi osoase aflate în raporturi anatomice anormale. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néoarthrose.
NEOBAROC s.n. Curent şi stil artistic (manifestate îndeosebi la începutul sec. XIX care încearcă să reînvie barocul. [Pr.: ne-o-] – Din engl. neobaroque.
NEOBEDIENT, -Ă, neobedienţi, -te, adj. (Livr.) Care nu este supus, ascultător. [Pr.: ne-o-be-di-ent] – Ne- + obedien.
NEOBIŞNUINŢĂ s.f. (Rar) Faptul de a nu fi obişnuit cu ceva; lipsă de obişnuinţă. [Pr.: ne-o-] – Ne- + obişnuinţă.
NEOBIŞNUIT, -Ă, neobişnuiţi, -te, adj. Care iese din comun, care are un caracter aparte, unic; p. ext. extraordinar. * Straniu, bizar, curios, ciudat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + obişnuit.
NEOBLIGATORIU, -IE, neobligatorii, adj. Care nu trebuie urmat întocmai; care nu este impus. [Pr.: ne-o-] – Ne- + obligatoriu.
NEOBLITERAT, -Ă, neobliterate, adj. (Despre mărci poştale) Neştampilat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + obliterat.
NEOBOSEALĂ s.f. (Rar) Hărnicie (deosebită), zel (susţinut). [Pr.: ne-o-] – Ne- + oboseală.
NEOBOSIT, -Ă, neobosiţi, -te, adj. 1. Care nu simte oboseală, care nu oboseşte (niciodată); infatigabil; p. ext. care este în continuă mişcare, în continuă activitate, foarte harnic, foarte activ. 2. (Despre activităţi, eforturi etc.) Care nu se întrerupe; susţinut, continuu. * (Adverbial) Neîncetat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + obosit.
NEOBRĂZARE s.f. Vorbă, faptă, atitudine, purtare lipsită de cuviinţă; lipsă de cuviinţă, obrăznicie, neruşinare, impertinenţă. [Pr.: ne-o-] – Cf. neobrăzat.
NEOBRĂZAT, -Ă, neobrăzaţi, -te, adj. Care este lipsit de bună-cuviinţă; neruşinat, obraznic, impertinent. [Pr.: ne-o-] – Ne- + obrăzat.
NEOBSERVAT, -Ă, neobservaţi, -te, adj. Care nu este observat, văzut; fig. care nu este apreciat, preţuit, remarcat. [Pr.: ne-ob-] – Ne- + observat.

NEOCAPITALISM s.n. Stadiu al capitalismului caracterizat prin intervenţia mărită a statului în economie, prin concentrarea societăţilor pe acţiuni şi dezvoltarea unei societăţi de consum. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néocapitalisme.
NEOCAPITALIST, -Ă, neocapitalişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept, partizan) al neocapitalismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néocapitaliste.
NEOCATHARSIS s.n. (Med.) Metodă psihanalitică prin care se provoacă reactualizarea evenimentelor din copilărie ale pacientului în scopul descărcării unor tensiuni. [Scris şi: neocatarsis. – Pr.: ne-o-ca-tar-sis] – Din fr. néo-catharsis.
NEOCATOLIC, -Ă, neocatolici, -ce, adj., s.m. şi f. (Adept) al neocatolicismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-catholique.
NEOCATOLICISM s.n. Doctrină a catolicismului care încearcă să apropie şi să adapteze vechile principii şi teorii ale catolicismului la problemele lumii contemporane. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-catholicisme.
NEOCLASIC, -Ă, neoclasici, -ce, adj. Care aparţine neoclasicismului, privitor la neoclasicism, specific neoclasicismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-classique.
NEOCLASICISM s.n. Curent în artă, literaratură şi arhitectură apărut în sec. XVIII care îşi ia ca model arta, literatura şi arhitectura clasică (antică). [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-classicisme.
NEOCOLONIALISM s.n. Formă nouă a colonialismului care urmăreşte să domine din punct de vedere economic fostele colonii, declarate state independente. [Pr.: ne-o-co-lo-ni-a-] – Din fr. néo-colonialiste.
NEOCOLONIALIST, -Ă, neocolonialişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine neocolonialismului, privitor la neocolonialism. 2. S.m. şi f. Adept al neocolonialismului. [Pr.: ne-o-co-lo-ni-a-] – Din fr. néo-colonialiste.
NEOCORTEX, neocortexuri, s.n. (Anat.) Porţiune din creier care filogenetic este cea mai recentă şi constituie la om cea mai mare parte a scoarţei cerebrale. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-cortex, engl. neocortex.
NEOCRITIC, -Ă, neocritici, -ce, adj., s.m. şi f. Neocriticist. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-critique.
NEOCRITICISM s.n. Curent filozofic francez care încearcă să restabilească doctrina kantiană potrivit datelor şi speculaţiilor ştiinţifice moderne. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-criticisme.
NEOCRITICIST, -Ă, neocriticişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al neocriticismului; neocritic. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-criticiste.
NEOCUPAT, -Ă, neocupaţi, -te, adj. 1. (Despre un teritoriu, oraş etc.) Care nu este cucerit de o armată străină, care nu este stăpânit de o putere străină. 2. (Despre bunuri mobile sau imobile) Care nu este deţinut temporar de cineva. * (Despre posturi) Care nu este încă luat în primire, care nu este deţinut de cineva. 3. (Despre persoane) Care nu este angajat într-o întreprindere, instituţie. * Care nu are mult de lucru, care nu are treburi multe; liber. [Pr.: ne-o-] – Ne- + ocupat (după fr. non-occupé).
NEODARWINISM s.n. Teorie de tradiţie darwinistă după care evoluţia este un proces gradat, care are loc în condiţiile mutaţiilor genetice şi ale selecţiei naturale. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-darwinisme.
NEODARWINIST, -Ă, neodarvinişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al neodarwinismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-darwiniste.
NEODIHNIT, -Ă, neodihniţi, -te, adj. Care nu se odihneşte, nu stă (niciodată); p. ext. care este oricând gata de lucru, de acţiune; neobosit. * (Înv.) Neliniştit, agitat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + odihnit.
NEODIM s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néodyme.

NEOFALINĂ s.f. Produs obţinut la distilarea ţiţeiului, constituind un amestec de benzen cu benzină uşoară, întrebuinţat la curăţarea materialelor textile, a parchetului etc. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néophaline.
NEOFASCISM s.n. Curent politic de extremă dreaptă apărut după cel de-al doilea război mondial în diverse ţări ale lumii şi care preia elemente ale doctrinei fasciste, adaptându-le la condiţiile existente. [Pr.: ne-o-] – Din fr. neo-fascisme.
NEOFASCIST, -Ă, neafascişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine neofascismului, privitor la neofascism, specific neofascismului. 2. S.m. şi f. Adept al neofascismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-fasciste.
NEOFICIAL, -Ă, neoficiali, -e, adj. Care nu este oficial, care are un caracter particular. [Pr.: ne-o-fi-ci-al] – Ne- + oficial.
NEOFIT, -Ă, neofiţi, -te, s.m. şi f. Persoană care a îmbrăţişat de curând o nouă religie, abandonând credinţa veche; p. ext. persoană care a aderat de curând la o cauză sau care a intrat de curând într-o grupare, într-o colectivitate etc. şi este încă neiniţiată deplin. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néophyte.
NEOFOBIE s.f. Fobie faţă de tot ceea ce este nou. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néophobie.
NEOFORMAŢIE, neoformaţii, s.f. (Med.) Tumoare malignă. [Pr.: ne-o÷, – Var.: neoformaţiúne s.f.] – Din fr. néoformation.
NEOFORMAŢIUNE s.f. v. neoformaţie.
NEOFREUDISM s.n. Denumire germanică pentru curentele psihanalitice apărute după 1930 care acceptă importanţa factorilor sociali şi culturali în apariţia nevrozelor; neopsihanaliză. [Pr.: ne-o-froi-] – Din fr. néo-fre-udisme.
NEOGEN, -Ă, neogeni, -e, s.n., adj. 1. S.n. A doua perioadă a erei neozoice, caracterizată prin existenţa unor specii de plante şi de animale din paleogen, precum şi a altora care trăiesc şi astăzi. 2. Adj. Care aparţine neogenului (1), care se referă la neogen. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néogéne.
NEOGOIT, -Ă, neogoiţi, -te, adj. (Pop.) Nemângâiat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + ogoit.
NEOGOTIC, -Ă, neogotici, -ce, adj., s.n. (Stil în arhitectură şi artă) care reevaluează goticul şi prelucrează formal elementele lui decorative. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-gothique.
NEOGRAMATIC, -Ă, neogramatici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (În sintagmele) Şcoala neogramatică sau curentul neogramatic = curent lingvistic care susţine principiul regularităţii schimbărilor fonetice (considerând analogia drept factor principal în apariţia formelor noi) şi promovează studiul limbilor moderne. 2. S.m. şi f. Adept al curentului neogramatic (1). [Pr.: ne-o-] – Neo- + gramatic (după germ. Junggrammatiker, fr. néo-grammairien, it. neogrammatici).
NEOGREC, -EACĂ, neogreci, -ce, adj. 1. (În sintagma) Limba neogreacă (şi substantivat, f.) = limba greacă din perioada modernă, începând din sec. XVI până în zilele noastre; greaca modernă. 2. Care se referă la limba neogreacă (1), care ţine de limba neogreacă, propriu limbii neogreceşti sau, p. ext., poporului grec modern sau Greciei moderne; neogrecesc. Influenţa neogreacă. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-grec.
NEOGRECESC, -EASCĂ, neogreceşti, adj. Neogrec (2). [Pr.: ne-o-] – Neo- + grecesc.
NEOHEGELIAN, -Ă, neohegelieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neohegelianismului. 2. Adj. Care ţine de neohegelianism, propriu, caracteristic neohegelianismului. [Pr.: ne-o-he-ghe-li-an] – Din fr. néo-hégélien.
NEOHEGELIANISM s.n. Curent filozofic contemporan apărut în Anglia în a doua jumătate a sec. XIX, care dezvoltă studiul filozofiei lui Hegel, Sau; care

preia anumite elemente ale filozofiei lui Hegel. [Pr.: ne-o-he-ghe-li-a-] – Din fr. néo-hégélianisme.
NEOIMPRESIONISM s.n. Direcţie modernistă în pictură care recurge la culorile complementare, aplicând procedeul contrastului simultan în vederea obţinerii unei forme distincte. [Pr.: ne-o-im-pre-si-o-] – Din fr. néo-impressionnisme.
NEOIMPRESIONIST, -Ă, neoimpresionişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neoimpresionismului. 2. Adj. Care ţine de neoimpresionism, propriu, caracteristic neoimpresionismului. [Pr.: ne-o-im-pre-si-o-] – Din fr. néo-impressionniste.
NEOJUNIMISM s.n. Şcoală estetică existentă între cele două războaie mondiale care reactualizează principiile junimiste. [Pr.: ne-o-] – Neo- + junimism.
NEOJUNIMIST, -Ă, neojunimişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al neojunimismului. [Pr.: ne-o-] – Neo- + junimist.
NEOKANTIAN, -Ă, neokantieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neokantianismului. 2. Adj. Care ţine de neokantianism, caracteristic, propriu neokantianismului. [Pr.: ne-o-kan-ti-an] – Din fr. néo-kantien.
NEOKANTIANISM s.n. Curent filozofic de la sfârşitul sec. XIX, care reluând unele teze din filozofia lui Kant a căutat să asimileze noile rezultate ale ştiinţelor. [Pr.: ne-o-kan-ti-a-] – Neo- + kantianism (după fr. néo-kantisme).
NEOLATIN, -Ă, neolatini, -e, adj. (Despre limbi) Care continuă limba latină; romanic; (despre popoare) care descinde din romani, de origine latină. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-latin.
NEOLIBERALISM s.n. Curent al economiei politice contemporane care susţine intervenţia limitată a statului în economie în vederea stabilirii cadrului juridic care să permită organizarea concurenţei, funcţionarea armonioasă a preţurilor etc. [Pr:: ne-o-] – Din fr. néo-libéralisme.
NEOLIMPIC, -Ă, neolimpici, -ce, adj. (Despre sporturi) Care nu este inclus în programul olimpic. [Pr.: ne-o-] – Ne- + olimpic.
NEOLINGVIST, -Ă, neolingvişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al neolingvisticii. [Pr.: ne-o-] – Din it. neolinguista.
NEOLINGVISTIC, -Ă, neolingvistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Curent lingvistic caracterizat prin importanţa acordată împrumuturilor, prin negarea legilor lingvistice şi prin explicarea cu ajutorul ariilor lingvistice a deosebirilor dintre limbi înrudite. 2. Adj. De neolingvistică. Şcoala neolingvistică. [Pr.: ne-o-] – Din it. neolinguistica.
NEOLITIC, -Ă, neolitici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. Perioadă din istoria omenirii care a urmat după mezolitic şi a precedat epoca metalelor, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră lustruită şi de bronz, prin apariţia agriculturii primitive, a creşterii vitelor şi a olăriei; epoca pietrei lustruite. 2. Adj. Care aparţine neoliticului (1), care se referă la neolitic. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néolithique.
NEOLOG, neologi, s.m. (Rar) Adept al introducerii şi folosirii neologismelor în limba proprie; neologist. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néologue.
NEOLOGIC, -Ă, neologici, -ce, adj. (Despre cuvinte, expresii) Care a fost împrumutat recent dintr-o limbă străină; care constituie o formaţie lingvistică nouă; propriu neologismelor; neologistic. Formaţie neologică. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néologique.
NEOLOGISM, neologisme, s.n. Cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néologisme.

NEOLOGIST, neologişti, s.m. (Înv.) Neolog. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néologiste.
NEOLOGISTIC, -Ă, neologistici, -ce, adj. (Rar) Neologic. [Pr.: ne-o-] – Din neologisme. Cf. germ. neologistisch.
NEOM, neoameni, s.m. Persoană lipsită de însuşirile proprii unui om normal; persoană lipsită de omenie. ** Loc. adv. Ca neoamenii = altfel decât ar fi normal. ** Expr. A face pe cineva (din om) neom = a aduce pe cineva într-o stare de plâns, distrugându-l fiziceşte sau sufleteşte. [Pr:: ne-om] – Ne- + om.
NEOMALTHUSIAN, -Ă, neomalthusieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neomalthusianismului; neomalthusianist (1). 2. Adj. Care ţine de neomalthusianism, relativ la neomalthusianism, caracteristic, propriu pentru neomalthusianism; neomalthusianist (2). [Pr.: ne-o-mal-tu-si-an] – Din fr. néo-malthusien.
NEOMALTHUSIANISM s.n. Teorie contemporană care reia teoria lui Malthus, potrivit căreia populaţia globului creşte mult mai repede decât mijloacele de subzistenţă. [Pr.: ne-o-mal-tu-si-a-] – Din fr. néo-malthusianisme.
NEOMALTHUSIANIST, -Ă, neomalthusianişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Neomalthusian (1). 2. Adj. Neomalthusian (2). [Pr.: ne-o-mal-tu-si-a-] – Neomalthusian + suf. -ist.
NEOMENESC, -EASCĂ, neomeneşti, adj. Lipsit de omenie; inuman, sălbatic. [Pr.: ne-o-] – Ne- + omenesc.
NEOMENEŞTE adv. În chip neomenesc, cu cruzime. [Pr.: ne-o-] – Ne- + omeneşte.
NEOMENIE, neomenii, s.f. Lipsă de omenie; faptă de om neomenos; cruzime, sălbăticie. [Pr.: ne-o-] – Ne- + omenie.
NEOMENIT, -Ă, neomeniţi, -te, adj. (Înv.) Neomenos. [Pr.: ne-o-] – Ne- + omenit.
NEOMENOS, -OASĂ, neomenoşi, -oase, adj. Lipsit de omenie, fără milă; rău; crud, neomenit. [Pr.: ne-o-] – Ne- + omenos.
NEOMICINĂ, neomicine, s.f. Medicament realizat dintr-un grup de antibiotice extrase din ciuperca Streptomyces fradiae, care are acţiune mai ales asupra stafilococilor patogeni. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néomycine.
NEON s.n. Element chimic, gaz nobil neinflamabil, fără miros şi fără culoare, folosit la umplerea unor lămpi electrice. [Pr.: ne-on] – Din fr. néon.
NEONAZISM s.n. Curent care încearcă să reînvie nazismul. [Pr.: ne-o-] – Neo- + nazism.
NEONAZIST, -Ă, neonazişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine neonazismului, privitor la neonazism. 2. S.m. şi f. Adept al neonazismului. [Pr.: ne-o-] – Neonaz [ism] + suf. -ist.
NEOPERABIL, -Ă, neoperabili, -e, adj. Care nu poate fi operat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + operabil.
NEOPLASM, neoplasme, s.n. Formă de cancer caracterizată prin invazia ţesuturilor învecinate, recidivă după o intervenţie chirurgicală; p. gener. cancer. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néoplasme.
NEOPLATONIC, -Ă, neoplatonici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neoplatonismului; neoplatonician (1). 2. Adj. Care ţine de neoplatonism, privitor la neoplatonism; neoplatonician (2). [Pr.: ne-o-] – Neoplaton [ism] + suf. -ic. Cf. it. neoplatonico.
NEOPLATONICIAN, -Ă, neoplatonicieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Neoplatonic (1). 2. Adj. Neoplatonic (2). [Pr.: ne-o-pla-to-ni-ci-an] – Din fr. néo-platonicien.

NEOPLATONISM s.n. Doctrină filozofică din sec. III-VI ai cărei adepţi reluau filozofia lui Platon, încercând s-o concilieze cu concepţiile mistice-religioase din Orient. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-platonisme.
NEOPLAZIC, -Ă, neoplazici, -ce, adj. (Med.) Care se referă la neoplazie sau la neoplasm, caracteristic, propriu pentru neoplazie. Ţesut neoplazic. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néoplasique.
NEOPLAZIE, neoplazii, s.f. (Med.) Proces patologic de formare a unui ţesut nou, tumoral, prin înmulţirea exagerată a celulelor şi uneori prin modificarea structurii caracteristice a ţesutului din care a luat naştere. * Cancer. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néoplasie.
NEOPORTUN, -Ă, neoportuni, -e, adj. Care nu este oportun; nepotrivit, inoportun. [Pr.: ne-o-] – Ne- + oportun.
NEOPOZABIL, -Ă, neopozabili, -e, adj. (Despre un act judiciar) Care nu poate fi invocat faţă de alte persoane şi în alte cazuri decât în cele determinate de lege; inopozabil. [Pr.: ne-o-] – Ne- + opozabil (după fr. non-opposanle).
NEOPOZITIVISM s.n. Curent filozofic contemporan care acordă o atenţie deosebită cunoaşterii raţionale şi logicii, precum şi analizei logice a limbajului ştiinţei. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-positivisme.
NEOPOZITIVIST, -Ă, neopozitivişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neopozitivismului. 2. Adj. Care ţine de neopozitivism. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-positiviste.
NEOPSIHANALIZĂ s.f. (Psih.) Neofreudism. [Pr.: ne-o-] – Neo- + psihanaliză.
NEORÂNDUIALĂ, neorânduieli, s.f. 1. Lipsă de organizare sau de disciplină; dezordine, debandadă; p. ext. agitaţie, revoltă, răscoală; (faptă care constituie o) încălcare a legii, neregulă, abuz. 2. Lipsă de ordine; dezordine, deranj, neordine. ** Loc. adj. şi adv. În neorânduială = dezordonat. [Pr.: ne-o-rân-du-ia-] – Ne- + orânduială.
NEORÂNDUIT, -Ă, neorânduiţi, -te, adj. (Rar) Care nu este orânduit, organizat sau ordonat; dezordonat. [Pr.: ne-o-] – Ne- + orânduit.
NEORDINE s.f. (Rar) Dezordine, deranj, neorânduială (2). [Pr.: ne-or-] – Ne- + ordine.
NEOREALISM s.n. 1. Curent filozofic contemporan care identifică conştiinţa cu existenţa, redusă la un complex de senzaţii independente. 2. Curent în literatura, artele plastice şi cinematografia italiană contemporană, care se manifestă printr-o tendinţă de apropiere de faptul real, de viaţa cotidiană a oamenilor obişnuiţi. [Pr.: ne-o-re-a-] – Din fr. néo-réalisme.
NEOREALIST, -Ă, neorealişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neorealismului. 2. Adj. Care aparţine neorealismului, privitor la neorealism. [Pr.: ne-o-re-a-] – Din fr. néo-réaliste.
NEORGANIC, -Ă, neorganici, -ce, adj. (Biol., Chim.) Anorganic. [Pr.: ne-or-] – Ne- + organic (după fr. anorganique).
NEORGANIZAT, -Ă, neorganizaţi, -te, adj. Care nu este organizat (în prealabil); spontan. * Care şi-a pierdut organizarea, funcţionarea normală; dezorganizat. [Pr.: ne-or-] – Ne- + organizat.
NEORIENTAT, -Ă, neorientaţi, -te, adj. Care nu cunoaşte locul unde se află, care nu ştie în ce direcţie trebuie să se îndrepte, dezorientat; p. ext. neinformat; nelămurit. [Pr.: ne-o-ri-en-tat] – Ne- + orientat.
NEOROMANTIC, -Ă, neoromantici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neoromantismului. 2. Adj. Care ţine de neoromantism, caracteristic, propriu neoromantismului, care se referă la neoromantism. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-romantique.

NEOROMANTISM s.n. Curent în literatura modernă şi contemporană apărut ca o reacţie de tip romantic împotriva naturalismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-romantisme.
NEOSALVARSAN s.n. Produs farmaceutic care se prezintă sub formă de pulbere de culoare galben-deschis solubilă în apă, folosit în tratamentul sifilisului. [Pr.: ne-o-] – Din germ. Neosalvarsan.
NEOSÂNDIT, -Ă, neonsândiţi, -te, adj. (Pop.) Care nu este pedepsit. [Pr.: ne-o-] – Ne- + osândit.
NEOSIFICAT, -Ă, neosificaţi, -te, adj. (Despre părţile membranoase şi cartilaginoase ale corpului) Care nu s-a transformat în os; care nu s-a întărit ca un os. [Pr.: ne-o-] – Ne- + osificat.
NEOSTENIT, -Ă, neosteniţi, -te, adj. 1. Care nu oboseşte niciodată; p. ext. care este în continuă mişcare, în continuă activitate; foarte harnic, foarte activ; neobosit, neodihnit. 2. Care nu slăbeşte nici o clipă; susţinut, perseverent. [Pr.: ne-os-] – Ne- + ostenit.
NEOSTOIT, -Ă, neostoiţi, -te, adj. (Pop.; adesea adverbial) Neastâmpărat, nedomolit, nepotolit. * Neîntrerupt, continuu. * (Rar; despre copii) Neastâmpărat (2). [Pr.: ne-os-] – Ne- + ostoit (înv. "potolit" < ostoi).
NEOTECTONIC, -Ă, neotectonici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Parte a geologiei care studiază mişcările mai recente de deformare a scoarţei terestre. 2. Adj. Care ţine de neotectonică, relativ la neotectonică. [Pr.: ne-o-] – Neo- + tectonică.
NEOTENIE s.f. Capacitate a unor organisme de a atinge maturitatea sexuală şi de a se reproduce în stadii larvare. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néoténie.
NEOTOMISM s.n. Curent filozofic contemporan care reînvie sistemul scolastic al lui Toma d'Aquino, având ca scop concilierea ştiinţei cu religia. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-thomisme.
NEOTOMIST, -Ă, neotomişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al neotomismului. 2. Adj. Care se referă la neotomism, care aparţine neotomismului, propriu neotomismului. [Pr.: ne-o-] – Din fr. néo-thomiste.
NEOŢETIT, neoţetite, adj. (Despre vinuri) Care nu s-a transformat în oţet. [Pr.: ne-o-] – Ne- + oţetit.
NEOXIDABIL, -Ă, neoxidabili, -e, adj. (Rar) Inoxidabil. [Pr.: ne-o-] – Ne- + oxidabil (după engl. non-oxidable).
NEOXIDAT, -Ă, neoxidaţi, -te, adj. (Despre metale) Care nu este oxidat, [Pr.: ne-o-] – Ne- + oxidat.
NEOXIGENAT, -Ă, neoxigenaţi, -te, adj. (Despre păr) Care nu a fost decolorat prin tratare cu apă oxigenată; p. ext. nevopsit. * (Despre persoane) Cu părul blond natural. [Pr.: ne-o-] – Ne- + oxigenat.
NEOZEELANDEZ, -Ă, neozeelandezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Noii Zeelande sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine neozeelandezilor (1) sau Noii Zeelande, privitor la neozeelandezi sau la Noua Zeelandă. [Pr.: ne-o-ze-e-] – Din fr. néo-zélandais.
NEOZOIC, -Ă, neozoici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. Ultima eră geologică, care cuprinde timpul scurs de la sfârşitul mezozoicului până în zilele noastre. 2. Adj. Care se referă la neozoic (1), care aparţine neozoicului. [Pr.: ne-o-zo-ic] – Din fr. néozoîque.
NEOZONIZAT, -Ă, neozonizaţi, -te, adj. Care nu (mai) conţine ozon. [Pr.: ne-o-] – Ne- + ozonizat.
NEPALEZ, -Ă, nepalezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Nepalului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine nepalezilor (1) sau Nepalului, privitor la nepalezi sau la Nepal. – Din fr. népalais.

NEPĂMÂNTEAN, -Ă, nepământeni, -e, adj. (Adesea substantivat) Care nu este de pe pământ, care nu are caracterul lucrurilor de pe pământ; nepământesc; fig. care pare din altă lume. – Ne- + pământean.

NEPĂMÂNTESC, -EASCĂ, nepământeşti, adj. Nepământean. – Ne- + pământesc.

NEPĂRTINIRE s.f. (Pop.) Imparţialitate, obiectivitate. – Ne- + părtinire.

NEPĂRTINITOR, -OARE, nepărtinitori, -oare, adj. (Pop.) Imparţial, drept, obiectiv. – Ne- + părtinitor.

NEPĂSARE s.f. 1. Lipsă de griji, de frământări; situaţie, stare în care se află cel lipsit de griji, de frământări. ** Loc. adv. (Pop.) În nepăsare = nepăşător, vesel. 2. Lipsă de interes faţă de ceea ce se petrece în jur; indiferenţă, indolenţă, apatie; pasivitate. – Ne- + păsare.

NEPĂSĂTOR, -OARE, nepăsători, -oare, adj. Care nu-şi face griji, necazuri; calm, senin; (curent) care nu manifestă nici un fel de interes faţă de ceea ce se petrece în jurul său; indolent, apatic; indiferent. – Ne- + păsător (înv. "grijuliu" < păsa).

NEPĂTAT, -Ă, nepătaţi, -te, adj. Care nu este pătat; fig. curat, neprihănit; nevinovat. – Ne- + pătat.

NEPĂTRUNS, -Ă, nepătrunşi, -se, adj. 1. Care nu este sau nu poate fi pătruns, străbătut; impenetrabil; spec. prin care nu răzbate lumina; întunecat, întunecos; p. ext. des. * (Despre figură, ochi) Care nu trădează gândurile, sentimentele; impenetrabil. 2. Fig. Care nu poate fi pătruns cu mintea, de neînţeles; tainic, misterios, necunoscut. – Ne- + pătruns.

NEPER, neperi, s.m. Unitate de măsură a nivelului de transmisiune al unui semnal electric sau acustic. – Din fr. néper.

NEPERECHE adj. invar. (Despre numere întregi) Impar. – Ne- + pereche.

NEPERISABIL, -Ă, neperisabili, -e, adj. Care nu este perisabil. – Ne- + perisabil.

NEPERMANENT, -Ă, nepermanenţi, -te, adj. Care nu are caracter permanent; care funcţionează o perioadă de timp determinată. – Ne- + permanent (după fr. non-permanent).

NEPERMETRU, nepermetre, s.n. Instrument de măsură a atenuării unei mărimi fizice, gradat în neperi. – Din fr. népermétre.

NEPIERITOR, -OARE, nepieritori, -oare, adj. Care este menit să reziste timpului; care este destinat să trăiască veşnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrităţii eterne; nemuritor. – Ne- + pieritor.

NEPILDUIT, -Ă, nepilduiţi, -te, adj. (Înv.) Pentru care nu există asemănare sau precedent, fără precedent, unic; excepţional, extraordinar. – Ne- + pilduit (înv. "exemplificat" < pildui).

NEPIPĂIT, -Ă, nepipăiţi, -te, adj. (Rar) Care nu poate fi pipăit; impalpabil. – Ne- + pipăit (după fr. impalpable).

NEPLATĂ s.f. Faptul de a nu achita la timp o obligaţie bănească. – Ne- + plată.

NEPLĂCERE, (2) neplăceri, s.f. 1. Stare sufletească sau fiziologică produsă de ceva neplăcut; lipsă de plăcere; p. ext. de simpatie pentru ceva sau pentru cineva; silă, dezgust. 2. Necaz, supărare, nemulţumire îndurate de cineva. – Ne- + plăcere.

NEPLĂCUT, -Ă, neplăcuţi, -te, adj. Care nu este pe placul cuiva, care nu este convenabil, care nu corespunde gusturilor sau preferinţelor cuiva, care cauzează o neplăcere; dezagreabil; p. ext. jenant, supărător. – Ne- + plăcut.

NEPOFTIT, -Ă, nepoftiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care nu este chemat, invitat, poftit sau dorit. – Ne- + poftit.

NEPOLAR, -Ă, nepolari, -e, adj. (Despre molecule sau grupări de atomi) Lipsit de moment electric permanent. – Ne- + polar.
NEPOLITIC, -Ă, nepolitici, -ce, adj. Care nu are caracter politic; din afara politicii. – Ne- + politic (după fr. non-politique).
NEPOLITICOS, -OASĂ, nepoliticoşi, -oase, adj. Care nu este politicos, lipsit de politeţe. – Ne- + politicos.
NEPOLUANT, -Ă, nepoluanţi, -te, adj. Care nu este poluant. [Pr.: -lu-ant] – Ne- + poluant (după fr. non-polluant).
NEPOLUAT, -Ă, nepoluaţi, -te, adj. 1. (Despre aer, ape, mediu de viaţă) Care nu este poluat. 2. Fig. Care nu este corupt, viciat. [Pr.: -lu-at] – Ne- + poluat (după fr. non-pollué).
NEPOMENIT, -Ă, nepomeniţi, -te, adj. 1. Despre care nu se (mai) vorbeşte, nu-şi (mai) aminteşte nimeni, uitat; p. ext. care datează de multă vreme, vechi, străvechi. 2. (Adesea adverbial) Nemaipomenit. – Ne- + pomenit.
NEPOT, -OATĂ, nepoţi, -oate, s.m. şi f. 1. Persoană considerată în raport cu bunicii săi ori cu unchii şi mătuşile sale. 2. (Fam.; mai ales la voc.) Cuvânt cu care o persoană mai în vârstă se adresează unui tânăr, unei tinere sau unui copil. 3. (De obicei la pl.) Descendent, urmaş. – Lat. nepos, -tis.
NEPOTISM s.n. Faptul de a uza de autoritatea sau de influenţa personală în favoarea rudelor sau a prietenilor; promovare prin protecţia rudelor şi a prietenilor influenţi. – Din fr. népotisme.
NEPOTOLIT, -Ă, nepotoliţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi potolit; nestăpânit; p. ext. neîmpăcat, aprig, înverşunat. – Ne- + potolit.
NEPOTRIVIRE, nepotriviri, s.f. Lipsă de potrivire, de concordanţă, de conformitate; dezacord, discrepanţă. – Ne- + potrivire.
NEPOTRIVIT, -Ă, nepotriviţi, -te, adj. Care nu se potriveşte, nu se justifică, nu se recomandă, nu este indicat (într-o anumită împrejurare); inoportun; deplasat. – Ne- + potrivit.
NEPOŢEL, -EA, -ICĂ, nepoţei, -ele, s.m. şi f. Diminutiv al lui nepot. – Nepot + suf. -el, -ea, -ică.
NEPOVESTIT, -Ă, nepovestiţi, -te, adj. 1. Care nu a fost (încă) povestit. 2. (Pop.) Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; nespus. – Ne- + povestit.
NEPRECIZARE, neprecizări, s.f. Lipsă de precizare. – Ne- + precizare.
NEPRECUGETAT, -Ă, neprecugetaţi, -te, adj. (Rar) Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit, care denotă nesocotinţă; nechibzuit. – Ne- + precugetat.
NEPRECUPEŢIT, -Ă, neprecupeţiţi, -te, adj. Care este fără rezerve, fără condiţii; necondiţionat. – Ne- + precupeţit.
NEPRECURMAT, -Ă, neprecurmaţi, -te, adj. (Înv.; adesea adverbial) Neîncetat, neîntrerupt, continuu, permanent. – Ne- + precurmat.
NEPREDICATIV, -Ă, nepredicativi, -e, adj. (Despre verbe) Care nu poate forma (singur) predicatul. – Ne- + predicativ.
NEPREGĂTIT, -Ă, nepregătiţi, -te, adj. Căruia îi lipseşte pregătirea, calificarea sau informaţia necesară (într-un domeniu); care nu are nivelul cerut. – Ne- + pregătit.
NEPREGET s.n. (Înv.) Râvnă, ardoare, zel; fermitate, hotărâre. ** Loc. adv. Cu nepreget = fără întârziere; fără şovăire. – Ne- + preget.
NEPREGETAT, -Ă, nepregetaţi, -te, adj. (Înv.) 1. (Despre oameni) Care nu pregetă să facă ceva, care nu are preget; harnic, neobosit. 2. (Despre acţiuni) Neîntrerupt, continuu, susţinut; perseverent; p. ext. neprecupeţit. – Ne- + pregetat.

NEPRELUCRAT, -Ă, neprelucraţi, -te, adj. (Despre materiale) Care nu şi-a modificat forma, dimensiunile, constituţia etc. prin prelucrare. – Ne- + prelucrat.
NEPRETENŢIOS, -OASĂ, nepretenţioşi, -oase, adj. Care este lipsit de pretenţii; modest, moderat, simplu. [Pr.: -ţi-os] – Ne- + pretenţios.
NEPREŢUIT, -Ă, nepreţuiţi, -te, adj. 1. Care nu este sau nu poate fi preţuit, calculat, apreciat; incalculabil; p. ext. foarte preţios, foarte valoros; inestimabil. 2. Faţă de care cineva simte o afecţiune deosebită; foarte scump, foarte drag. – Ne- + preţuit.
NEPREVĂZĂTOR, -OARE, neprevăzători, -oare, adj. Care nu este prevăzător, care este lipsit de prudenţă; imprudent. – Ne- + prevăzător.
NEPREVĂZUT, -Ă, neprevăzuţi, -te, adj. Care nu a fost prevăzut, scontat; p. ext. care nu poate fi prevăzut; imprevizibil, nebănuit; care se iveşte sau se produce pe neaşteptate; neaşteptat, negândit, fortuit. * (Substantivat, n.) Fapt, eveniment etc. care survine pe neaşteptate. – Ne- + prevăzut.
NEPRICEPERE, nepriceperi, s.f. 1. Lipsă de iscusinţă, de îndemânare, de destoinicie, de competenţă; incapacitate. 2. Lipsă de înţelegere. – Ne- + pricepere.
NEPRICEPUT, -Ă, nepricepuţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Care nu se pricepe să facă ceva, care este lipsit de iscusinţă, de îndemânare sau de competenţă într-o acţiune; neîndemânatic, stângaci. * Care demonstrează, arată, trădează lipsă de pricepere, de iscusinţă. 2. (Adesea substantivat) Care nu pricepe, nu înţelege sau înţelege greu ceva; p. ext. lipsit de minte, de judecată; prost, neştiutor. 3. Care nu poate fi priceput, care este deasupra priceperii omeneşti; neînţeles; enigmatic. – Ne- + priceput.
NEPRICOPSIT, -Ă, nepricopsiţi, -te, adj. 1. (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Sărac, nevoiaş; p. ext. care nu este bun de nimic; neisprăvit. 2. (Înv.) Lipsit de învăţătură, de instrucţie, de cultură. [Var.: (reg.) neprocopsít, -ă adj.] – Ne- + pricopsit.
NEPRIELNIC, -Ă, neprielnici, -ce, adj. Care nu este prielnic, favorabil pentru cineva sau pentru ceva; nefavorabil; p. ext. potrivnic, ostil. [Pr.: -pri-el-] – Ne- + prielnic.
NEPRIETEN, -Ă, neprieteni, s.m. (Înv.) Duşman, inamic. [Pr.: -pri-e-] – Ne- + prieten.
NEPRIETENESC, -EASCĂ, neprieteneşti, adj. Neprietenos. [Pr.: -pri-e-] – Ne- + prietenesc.
NEPRIETENOS, -OASĂ, neprietenoşi, -oase, adj. 1. Lipsit de prietenie, de bunăvoinţă; duşmănos, ostil, neprietenesc; p. ext. care nu este sociabil, comunicativ; morocănos. * Care exprimă, trădează duşmănie, ostilitate, lipsă de prietenie. 2. Fig. (Despre încăperi, interioare etc.) Lipsit de confort, de intimitate; rece, neprietenesc. [Pr.: -pri-e-] – Ne- + prietenos.
NEPRIHĂNIRE s.f. Calitate a ceea ce este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur; curăţenie, puritate; spec. castitate. – Ne- + prihănire (înv. "păcat, vină" < prihană).
NEPRIHĂNIT, -Ă, neprihăniţi, -te, adj. Care este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur, curat, nepătat, imaculat; spec. cast. – Ne- + prihănit (înv. "păcătos, vinovat" < prihană).
NEPRIINCIOS, -OASĂ, nepriincioşi, -oase, adj. (Rar) Neprielnic. [Pr.: -pri-in-] – Ne- + priincios.
NEPRIMITOR, -OARE, neprimitori, -oare, adj. Care nu este primitor, ospitalier; inospitalier. – Ne- + primitor.

NEPRINCIPIAL, -Ă, neprincipiali, -e, adj. Care este lipsit de principialitate; p. ext. subiectiv; abuziv. [Pr.: -pi-al] – Ne- + principial.
NEPROCOPSIT, -Ă adj. v. nepricopsit.
NEPRODUCĂTOR, -OARE, neproducători, -oare, adj. Care nu produce, care nu dă naştere la ceva. – Ne- + producător.
NEPRODUCTIV, -Ă, neproductivi, -e, adj. (Despre terenuri, soluri) Care nu rodeşte, neroditor; care rodeşte puţin, sărac. – Ne- + productiv.
NEPROFESIONIST, -Ă, neprofesionişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu este profesionist; amator, diletant. [Pr.: -si-o-] – Ne- + profesionist.
NEPROLIFERARE s.f. Faptul de a nu mai crea, de a nu mai răspândi ceva. Neproliferarea armelor atomice. – Ne- + proliferare.
NEPTUNIAN, -Ă, neptunieni, -e, adj. (Geol.) Neptunic. [Pr.: -ni-an] – Din fr. neptunien.
NEPTUNIC, -Ă, neptunici, -ce, adj. (Despre terenuri, roci) Format prin sedimentare sub acţiunea apei; neptunian. – Din germ. neptunisch.
NEPTUNISM s.n. Concepţie în geologie care susţine că toate rocile s-ar fi format pe cale sedimentară. – Din fr. neptunisme.
NEPTUNIU s.n. Element chimic transuranic obţinut pe cale sintetică, prin reacţii nucleare. – Din fr. neptunium.
NEPUNCTUAL, -Ă, nepunctuali, -e, adj. (Despre oameni) Care nu este punctual; (rar) neexact. [Pr.: -tu-al] – Ne- + punctual.
NEPUSĂ adj. (Pop. şi fam.; în expr.) Pe (sau cu) nepusă masă = repede, fără întârziere; pe neaşteptate, în mod surprinzător. – Ne- + pus.
NEPUTINCIOS, -OASĂ, neputincioşi, -oase, adj. 1. Care este lipsit de puterea de a face ceva, care nu are posibilitatea, capacitatea sau libertatea de a realiza ceva sau de a acţiona; incapabil. * (Despre sentimente) Care se consumă inutil, care nu duce la nimic; steril. 2. (Adesea substantivat) Lipsit de putere fizică, de forţă; slab, nevolnic; p. ext. bolnav, infirm, schilod. – Ne- + putincios.
NEPUTINŢĂ, neputinţe, s.f. 1. Faptul de a nu avea forţa, posibilitatea, capacitatea, libertatea de a realiza ceva, de a acţiona; incapacitate; imposibilitate. ** Loc. adj. şi adv. Cu neputinţă = a) imposibil; irealizabil; b) (în mod) imaginar, ireal. 2. Lipsă de putere fizică, de forţă, de energie; slăbiciune, nevolnicie; spec. stare proastă, suferinţă provocată de boală sau de bătrâneţe; p. ext. (mai ales la pl.) bătrâneţe; boală; infirmitate. ** Expr. (Fam.) A-l trece (pe cineva) neputinţa = a se scăpa pe el. – Ne- + putinţă.
NERAMBURSABIL, -Ă, nerambursabili, -e, adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie rambursat. – Ne- + rambursabil.
NERAMZ s.m. v. naramz.
NERAS, -Ă, neraşi, -se, adj. Care nu este ras; căruia i-a crescut barbă. – Ne- + ras1.
NERAŢIONAL, -Ă, neraţionali, -e, adj. 1. Care nu este conform cu principiile şi cerinţele raţiunii, care nu poate fi înţeles cu ajutorul raţiunii; iraţional (1). 2. (Despre oameni) Lipsit de judecată, de înţelepciune (în ceea ce face sau ce spune); necugetat, nechibzuit. 3. Care nu a fost bine gândit, bine chibzuit, care denotă nesocotinţă. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + raţional.
NERĂBDARE s.f. Lipsă de răbdare; impacienţă; starea celui nerăbdător; neastâmpăr (provocat de aşteptare), încordare, înfrigurare; dorinţă arzătoare, grabă de a începe, de a întreprinde, de a termina ceva. ** Loc. adv. Cu nerăbdare = în mod nerăbdător; cu înfrigurare. * Enervare, iritare; nervozitate. – Ne- + răbdare.

NERĂBDĂTOR, -OARE, nerăbdători, -oare, adj. 1. Care nu are răbdare; impacient; p. ext. care nu poate să se stăpânească; iritabil, nervos. 2. Care este cuprins de nerăbdare să facă sau să termine ceva, care doreşte, aşteaptă cu înfrigurare ceva sau pe cineva. * Care exprimă nerăbdare. – Ne- + răbdător.
NERĂMZAT, -Ă adj. v. naramzat.
NERĂMZIU, -IE adj. v. narangiu.
NERĂPITOR, -OARE, nerăpitori, -oare, adj. (Despre animale) Care nu prinde şi nu se hrăneşte cu animale, de obicei vii. * Care nu aparţine ordinelor de păsări de pradă. – Ne- + răpitor.
NERĂSUFLAT s.n. (în loc. adv.) Pe nerăsuflate = dintr-o răsuflare; foarte repede, fără oprire. – Ne- + răsuflat.
NERĂZBĂTUT, -Ă, nerăzbătuţi, -te, adj. Care nu poate fi răzbătut, pătruns, străpuns. * Fig. Care nu poate fi învins, depăşit, rezolvat. – Ne- + răzbătut.
NERĂZBIT, -Ă, nerăzbiţi, -te, adj. (Rar) Care nu poate fi răzbit, prin care nu se poate străbate, peste care nu se poate trece; de nepătruns. – Ne- + răzbit.
NEREALIST, -Ă, nerealişti, -ste, adj. Care nu este realist. [Pr.: -re-a-] – Ne- + realist.
NERECEPTIV, -Ă, nereceptivi, -e, adj. Care nu este receptiv la impresii din afară şi nu le priveşte cu interes. * Care învaţă, asimilează greu. – Ne- + receptiv (după fr. non-réceptif).
NERECEPŢIONAT, -Ă, nerecepţionaţi, -te, adj. 1. Care nu a fost luat în primire verificându-i-se calitatea. 2. Care nu a fost recepţionat prin aparatură radio. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + recepţionat.
NERECOLTAT, -Ă, nerecoltaţi, -te, adj. (Despre cereale, fructe etc.) Care nu este recoltat. – Ne- + recoltat.
NERECONCILIABIL, -Ă, nereconciliabili, -e, adj. (Livr.) Care nu se poate pune de acord, concilia, împăca, care este de neîmpăcat; ireconciliabil. [Pr.: -li-a-] – Ne- + reconciliabil.
NERECUNOSCĂTOR, -OARE, nerecunoscători, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu-şi manifestă recunoştinţa, lipsită de recunoştinţă; (om) ingrat. – Ne- + recunoscător.
NERECUNOŞTINŢĂ s.f. Lipsă de recunoştinţă; faptul, însuşirea de a fi nerecunoscător; ingratitudine. – Ne- + recunoştinţă.
NERECUPERABIL, -Ă, nerecuperabili, -e, adj. 1. Care nu poate sau nu trebuie să fie recuperat; irecuperabil. 2. (Despre fiinţe) Care suferă de o boală nevindecabilă; p. ext. de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; irecuperabil, incurabil. – Ne- + recuperabil (după fr. non-récupérable).
NEREGULARITATE, neregularităţi, s.f. Abatere de la normă, de la forma obişnuită; deviere. * (Concr.) Lucru neregulat, parte neregulată a unui lucru. * Accident de teren. – Ne- + regularitate (după fr. irrégularité).
NEREGULAT, -Ă, neregulaţi, -te, adj. 1. Care constituie o abatere de la normă, de la forma obişnuită. ** Verb neregulat = verb care se abate de la flexiunea obişnuită, având forme proprii, specifice. * (Despre terenuri, drumuri) Accidentat. 2. Care este lipsit de regularitate, de simetrie, de uniformitate, de omogenitate. (Despre armate, trupe) Care este format din ostaşi cu instrucţie neomogenă, nesistematică, constituiţi în unităţi ocazionale de luptă. * (Despre climă, factori climatici etc.) Variabil, instabil. – Ne- + regulat.
NEREGULĂ, nereguli, s.f. 1. Lipsă de regulă, de rânduială; dezordine. 2. (De obicei la pl.) Lipsă de exactitate, nerespectare a regulilor; încălcare a legii; spec. incorectitudine în administrarea unei gestiuni. – Ne- + regulă.

NEREIDĂ, nereide, s.f. Fiecare dintre cele cincizeci de nimfe ale mării în mitologia greacă, despre care se credea că se iveau printre talazuri la chemarea corăbierilor în primejdie pentru a le da ajutor. – Din lat. Nereides, fr. néréide.
NERELIGIOS, -OASĂ, nereligioşi, -oase, adj. 1. Care nu are o religie. 2. Care nu respectă religia. [Pr.: -gi-os] – Ne- + religios.
NEREPARABIL, -Ă, nereparabili, -e, adj. Care nu (mai) poate fi reparat, dres; fig. care nu (mai) poate fi îndreptat, corectat. – Ne- + reparabil.
NEREPARAT, -Ă, nereparaţi, -te, adj. 1. Care nu este refăcut, readus în stare bună, care nu este repus în stare de funcţionare. 2. Fig. Care nu a fost îndreptat, corectat. (Jur.; despre pagube) Care nu este acoperit; (despre stricăciuni, insulte etc.) pentru care nu s-au plătit daune. – Ne- + reparat.
NERESPECTUOS, -OASĂ, nerespectuoşi, -oase, adj. Care este lipsit de respect, de bună-cuviinţă; necuviincios, nereverenţios, ireverenţios. [Pr.: -tu-os] – Ne- + respectuos.
NEREUŞIT, -Ă, nereuşiţi, -te, adj. Care nu este reuşit; neizbutit. * (Substantivat, f.) Eşec, insucces. [Pr.: -re-u-] – Ne- + reuşit.
NEREVERENŢIOS, -OASĂ, nereverenţioşi, -oase, adj. Nerespectuos, necuviincios, ireverenţios. [Pr.: -ţi-os] – Ne- + reverenţios.
NEREZOLVAT, -Ă, nerezolvaţi, -te, adj. Care nu este rezolvat, pentru care nu s-a găsit o soluţie. – Ne- + rezolvat.
NERITIC, -Ă, neritici, -ce, adj. 1. (În sintagma) Regiune (sau zonă) neritică = zonă a fundului mării situată în apropierea ţărmului continental, caracterizată prin adâncimi ale apei mai mici de 200 de metri. 2. Care provine din regiunea neritică (1), care este specific, propriu acestei regiuni. – Din fr. néritique.
NEROD, -OADĂ, nerozi, -oade, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care are mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acţionează fără să judece; (om) prost, netot, neghiob, nătărău. 2. Adj. Care aparţine nerodului (1), care caracterizează pe nerod, nerozesc; care denotă, trădează prostie, prostesc; p. ext. lipsit de sens, de raţiune; stupid. [Var.: (reg.) năród, -oádă adj., s.m. şi f.] – Din bg. neroda.
NERODITOR, -OARE, neroditori, -oare, adj. Care nu este roditor, care nu rodeşte; sterp. – Ne- + roditor.
NEROMÂNESC, -EASCĂ, neromâneşti, adj. (Despre modul de exprimare, de pronunţare al cuiva) Care este greşit din punctul de vedere al limbii române. Construcţie neromânească. – Ne- + românesc.
NEROTUNJIT, -Ă, nerotunjiţi, -te, adj. 1. Care nu este rotunjit. 2. (Despre vocale) Care se pronunţă fără participarea buzelor. – Ne- + rotunjit.
NEROZESC, -EASCĂ, nerozeşti, adj. (Rar) De nerod (1); prostesc. – Nerod + suf.-esc.
NEROZEŞTE adv. Ca nerozii (1), în felul nerozilor; prosteşte. – Nerod + suf. -eşte.
NEROZIE, (2) nerozii, s.f. 1. Faptul de a fi nerod (1); prostie, neghiobie, stupiditate. 2. Vorbă sau faptă de nerod (1); faptă prostească; neghiobie (2); (cu sens atenuat) lucru lipsit de seriozitate, de importanţă; fleac; p. ext. aberaţie, absurditate. – Nerod + suf. -ie.
NERUMEGAT, -Ă, nerumegaţi, -te, adj. (Fam.; despre cunoştinţe, idei etc.) Care nu a fost asimilat sau aprofundat. – Ne- + rumegat.
NERUŞINARE s.f. Lipsă de ruşine; p. ext. comportare, afirmaţie, faptă lipsită de bună-cuviinţă; necuviinţă, impertinenţă, neobrăzare. – Ne- + ruşinare.

NERUŞINAT, -Ă, neruşinaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care este lipsit de ruşine, de bună-cuviinţă; obraznic, impertinent, neobrăzat; p. ext. imoral, depravat, stricat. – Ne- + ruşinat.
NERV, nervi, s.m. 1. Organ de transmisiune a impulsului nervos, care uneşte sistemul nervos central cu periferia organismului (piele, organe de simţ, muşchi, glande etc.) şi care este format din mănunchiuri de fibre reprezentând prelungirile neuronului înconjurate de o teacă constituită din mielină. ** Boală de nervi = boală nervoasă. Bolnav de nervi = persoană care suferă de o boală nervoasă. ** Expr. A avea (sau a fi în) nervi = a fi irascibil, iritabil, predispus la ceartă, nervos. A-l apuca nervii = a avea o criză nervoasă, un acces de nervi. A avea nervii slabi = a fi uşor iritabil sau impresionabil. * (La pl.; rar) (Stare de) surescitare, enervare, nervozitate. 2. (Bot.; rar) Nervură (1). 3. Fig. (La sg.) Putere, vigoare; energie; ritm susţinut. – Din lat. nervus, it. nervo.
NERVATURĂ, nervaturi, s.f. (Tehn.) Ansamblul nervurilor de pe suprafaţa unui obiect, a unui sistem tehnic; nervaţie (2). – Din it. nervatura.
NERVAŢIE, nervaţii, s.f. 1. (Bot.) Ansamblul nervurilor (1) de pe o frunză. * Mod în care sunt dispuse nervurile (1) la o frunză. 2. (Tehn.) Nervatură. 3. (Zool.) Ansamblul nervurilor (2) de pe aripa unei insecte. * Mod de dispunere a nervurilor (2). [Var.: nervaţiúne s.f.] – Din fr. nervation.
NERVAŢIUNE s.f. v. nervaţie.
NERVISM s.n. Concepţie fiziologică care extinde influenţa sistemului nervos asupra unui număr foarte mare de activităţi ale organismului – Din fr. nervisme.
NERVIST, -Ă, nervişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al nervismului. 2. Adj. Care aparţine nervismului, privitor la nervism. – Nerv [ism] + suf. -ist.
NERVOS, -OASĂ, nervoşi, -oase, adj. 1. Care se referă la nervi (1), care aparţine nervilor (1); alcătuit din nervi (1); care este provocat de nervi (1); p. ext. de natură nevrotică. ** Sistem nervos = totalitatea centrilor nervoşi şi a căilor de transmisiune centripetă şi centrifugă din organism. Sistem nervos central = ansamblu anatomic alcătuit din creier, cerebel, bulb şi măduva spinării. Boală nervoasă = boală care afectează psihicul (fără a fi cauzată de vreo leziune organică cunoscută); boală de nervi. 2. Care nu-şi poate păstra calmul, care se enervează uşor; iritabil, mânios, nevricos; p. ext. emotiv. * Care se găseşte într-o stare de încordare, de surescitare; enervat, iritat. * (Despre gesturi, manifestări) Care trădează nervozitate, enervare, iritare, nerăbdare. * (Adverbial) Cu nervozitate. 3. Care are nervi (3), musculos, vânos; fig. puternic, viguros, plin de nerv (4), energie. – Din lat. nervosus, fr. nerveux, it. nervoso.
NERVOZITATE s.f. Stare de enervare, de încordare nervoasă; iritare, surescitare; p. ext. nerăbdare. ** Loc. adv. Cu nervozitate = a) în mod nervos, crispat; b) cu nerăbdare, precipitat. – Din fr. nervosité.
NERVURAT, -Ă, nervuraţi, -te, adj. (Rar) care este străbătut de nervuri, cu nervuri. – Din fr. nervuré.
NERVURAŢIE, nervuraţii, s.f. (Rar) Ansamblu de nervuri; mod de dispunere a nervurilor. – Nervură + suf. -aţie.
NERVURĂ, nervuri, s.f. 1. Fiecare dintre fasciculele conducătoare liberiene-lemnoase care străbat limbul frunzelor şi prin care circulă seva. * P. anal. (Rar) Fiecare dintre ramificaţiile cele mai subţiri ale rădăcinii unui copac. 2. Fiecare dintre fibrele cornoase, ramificate în formă de reţea, care străbat membrana aripii unor insecte. 3. (La pl.) Reţea de dungi de altă culoare decât fondul, care dau un aspect marmorat unei suprafeţe; (şi la sg.) fiecare dintre

dungile care formează această reţea. 4. Proeminenţă pe suprafaţa interioară sau exterioară a unei piese, a unui organ de maşină etc., care serveşte la mărirea rezistenţei sau a rigidităţii piesei, la mărirea suprafeţei de schimb de căldură etc. 5. (Arhit.) Fiecare dintre mulurile care formează osatura unei bolţi (gotice sau romanice); mulură care conturează şi decorează muchiile unei bolţi, marginile unei nişe etc. 6. Grindă de beton armat turnată o dată cu planşeul şi servind la întărirea acestuia. 7. Fiecare dintre piesele aşezate pe axa unei aripi de avion pentru a asigura profilul aripii, a împiedica deformarea ei şi a mări rezistenţa scheletului acesteia. 8. (De obicei la pl.) Cută foarte îngustă, cusută ca garnitură pe un obiect de îmbrăcăminte; cerculeţ. – Din fr. nervure.
NES, nesuri, s.n. Nescafe. – Din nes [cafe].
NESATISFĂCĂTOR, -OARE, nesatisfăcători, -oare, adj. Care nu satisface o dorinţă, o necesitate, o exigenţă. * Care nu corespunde unor norme, criterii, exigenţe. – Ne- + satisfăcător.
NESATISFĂCUT, -Ă, nesatisfăcuţi, -te, adj. Care nu este satisfăcut; nemulţumit. – Ne- + satisfăcut.
NESATURAT, -Ă, nesaturaţi, -te, adj. (Despre un sistem fizico-chimic) Care conţine în unul dintre constituenţii săi o cantitate mai mică decât cantitatea corespunzătoare stării de saturaţie. * (Despre combinaţii chimice organice) Care conţine în moleculă legături duble sau triple. – Ne- + saturat.
NESAŢ s.n. Dorinţă puternică, poftă, aviditate, lăcomie. [Var.: nesáţiu s.n.] – Ne- + saţ.
NESAŢIU s.n. v. nesaţ.
NESĂBUINŢĂ, nesăbuinţe, s.f. (Rar) Nesăbuire. – Nesăbuit + suf. -inţă.
NESĂBUIRE s.f. Lipsă de judecată, de chibzuinţă într-o împrejurare dată, nesocotinţă, nechibzuinţă, nesăbuinţă; (concr.) faptă nesocotită, nechibzuită. – Din nesăbuit.
NESĂBUIT, -Ă, nesăbuiţi, -te, adj. (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de chibzuinţă în acţiuni; nechibzuit, nesocotit. * (Despre acţiunile, faptele etc. oamenilor) Care dovedeşte, exprimă, trădează nesăbuinţă; p. ext. lipsit de sens, de raţiune;cu totul exagerat, deplasat. – Cf. magh. szabadni.
NESĂNĂTOS, -OASĂ, nesănătoşi, -oase, adj. 1. Care dăunează sănătăţii, vătămător; spec. (despre locuinţe, încăperi etc.) insalubru. 2. Care arată, trădează o stare maladivă, anormală. 3. Fig. Care denotă o orientare greşită. – Ne- + sănătos.
NESĂRAT, -Ă, nesăraţi, -te, adj. 1. Care nu conţine (în cantitate suficientă) sare. 2. Fig. (Despre oameni sau despre manifestări ale lor; spec. despre vorbe, glume) Fără spirit, fără haz, fără farmec, anost, fad, searbăd; p. ext. (despre manifestările oamenilor) fără conţinut, fără sens, prostesc. – Ne- + sărat.
NESĂRĂTURĂ, nesărături, s.f. (Rar) Vorbă, glumă, faptă etc. lipsită de spirit, de haz. – Ne- + sărătură.
NESĂTUL, -Ă, nesătui, -le, adj. 1. Care nu s-a săturat; care nu se simte sătul niciodată; flămând. 2. Fig. Care nu se satură cu ce are, care caută să obţină, să acapareze tot mai mult; lacom, avid, nesăţios (1). – Ne- + sătul.
NESĂŢIOS, -OASĂ, nesăţioşi, -oase, adj. 1. (Adesea substantivat) Care nu se mulţumeşte cu ce are, care caută să obţină, să acapareze tot mai mult; lacom, avid, nesătul (2). 2. Care nu se simte niciodată sătul; care nu are saţ la mâncare, la băutură; p. ext. lacom. * (Reg.; despre mâncăruri) Care nu satură. 3. Fig. Care nu poate fi astâmpărat, potolit, stăpânit; p. ext. mistuitor,

devorant. * (Adverbial) Cu nesaţ, cu plăcere, cu voluptate. [Pr.: -ţi-os] – Ne- + săţios.
NESCAFE s.n. Praf de cafea solubil, care se prepară prin simpla dizolvare în apă; nes. * Băutură preparată cu astfel de cafea; nes. – Cuv. fr.
NESCAIVA adj. nehot., invar. v. niscaiva.
NESCAREVA adj. nehot., invar. v. niscaiva.
NESCHIMBAT, -Ă, neschimbaţi, -te, adj. Care îşi păstrează conţinutul, forma, aspectul de dinainte; invariabil. – Ne- + schimbat.
NESCHIMBĂTOR, -OARE, neschimbători, -oare, adj. Care nu se schimbă sau nu poate fi schimbat; imuabil. – Ne- + schimbător.
NESCRIPTIC, nescriptice, adj. (În sintagma) Fond nescriptic = fond destinat pentru plata personalului angajat în afara schemei (şi temporar) într-o întreprindere sau într-o instituţie. – Ne- + scriptic.
NESCRIS, -Ă, nescrişi, -se, adj. Care nu este sau nu a fost scris; care se păstrează prin tradiţie orală. – Ne- + scris.
NESECAT, -Ă, nesecaţi, -te, adj. (Adesea fig.) Care nu seacă sau nu poate seca; fără sfârşit, mereu viu; inepuizabil; nesecătuit. – Ne- + secat.
NESECĂTUIT, -Ă, nesecătuiţi, -te, adj. (Rar) Nesecat. – Ne- + secătuit.
NESEMNIFICATIV, -Ă, nesemnificativi, -e, adj. Care este lipsit de semnificaţie, de importanţă. – Ne- + semnificativ.
NESENTIMENTAL, -Ă, nesentimentali, -e, adj. Care nu este sentimental. – Ne- + sentimental.
NESERIOS, -OASĂ, neserioşi, -oase, adj. Care nu este serios; lipsit de seriozitate. [Pr.: -ri-os] – Ne- + serios.
NESERIOZITATE s.f. Lipsă de seriozitate; p. ext. comportare, ţinută neserioasă. [Pr.: -ri-o-] – Ne- + seriozitate.
NESESER, neseseruri, s.n. Mică trusă de călătorie care cuprinde cele necesare pentru îngrijirea corpului (săpun, perii, foarfece etc.). – Din fr. nécessaire.
NESFÂRŞIRE s.f. Întindere sau cantitate fără limite sau care pare că nu are limite. – Ne- + sfârşire.
NESFĂRŞIT1, nesfârşituri, s.n. Ceea ce nu are (sau pare că nu are) limită în spaţiu sau în timp; nemărginire, infinit. ** Loc. adv. La nesfârşit = continuu, întruna, necontenit. * Eternitate, veşnicie. – Ne- + sfârşit.
NESFÂRŞIT2, -Ă, nesfârşiţi, -te, adj. 1. Care nu se sfârşeşte, nu are limite (în timp sau spaţiu), nu încetează, nu se consumă, care nu are sfârşit; fără sfârşit; fără margini; etern, veşnic; infinit. 2. Foarte mare, foarte întins, foarte numeros, foarte intens. * (Adverbial) Extrem de..., foarte. – Ne- + sfârşit.
NESFIE s.f. v. nisfia.
NESIGUR, -Ă, nesiguri, -e, adj. 1. Care nu oferă siguranţă, pe care nu se poate conta; incert, îndoielnic. * Spec. Lipsit de stabilitate, de rezistenţă. * Spec. Primejdios, expus. 2. (Despre oameni) Care este lipsit de convingere, de încredere (în sine), de fermitate; nehotărât, şovăielnic; p. ext. timid, stângaci. * (Despre acţiunile şi manifestările oamenilor) Care arată, exprimă, trădează lipsă de convingere, de hotărâre, de încredere, de fermitate; p. ext. care trădează, exprimă stângăcie, timiditate. 3. Care nu se vede, nu se distinge bine, lipsit de claritate; neclar, confuz; p. ext. care se află încă în formare, care nu s-a format, nu s-a definitivat încă. – Ne- + sigur.
NESIGURANŢĂ s.f. 1. Stare a ceea ce este nesigur (1), lipsit de siguranţă; incertitudine, îndoială; p. ext. lucru, situaţie nesigure, îndoielnice, supuse hazardului; lipsă de securitate (personală). 2. Şovăială, ezitare; îndoială, dubiu; p. ext. stare de agitaţie, de frământare, nelinişte. – Ne- + siguranţă.

NESILIT, -Ă, nesiliţi, -te, adj. 1. (Despre gesturi, mişcări; despre stil, limbă) Natural; spontan, degajat. 2. Care este făcut de bunăvoie, fără constrângere. – Ne- + silit.
NESIMŢIRE s.f. 1. Pierdere a cunoştinţei; leşin. 2. Lipsă de bun-simţ; purtare a celui nesimţit2 (1). 3. Indiferenţă, răceală; lipsă de sensibilitate. – Ne- + simţire.
NESIMŢIT1 s.n. (În loc. adv.) Pe nesimţite = încetul cu încetul, fără a putea fi perceput. – Ne- + simţit.
NESIMŢIT2, -Ă, nesimţiţi, -te, adj. 1. Care este lipsit de bun-simţ, de bună creştere, de cuviinţă, de delicateţe. * Care denotă, trădează nesimţire (2). 2. Care nu este simţit, perceput; care scapă simţurilor sau trece neobservat; p. ext. insesizabil, imperceptibil. * (Adverbial) Fără a putea fi perceput; încetul cu încetul; fără zgomot, tiptil; pe furiş. – Ne- + simţit.
NESIMŢITOR, -OARE, nesimţitori, -oare, adj. 1. Căruia îi lipseşte facultatea de a simţi; care nu este înzestrat cu simţuri; p. ext. insensibil, nepăsător. * Care nu mai simte, care se găseşte în stare de nesimţire (1), de inconştienţă; p. ext. mort. 2. Nesimţit2 (1). – Ne- + simţitor.
NESMINTIT, -Ă, nesmintiţi, -te, adj., adv. (Înv. şi reg.) 1. Adj. Care nu poate fi mişcat din loc, care nu poate fi schimbat ori abătut. 2. Adv. Fără abatere, fără schimbare; p. ext. în mod regulat; constant. 3. Adv. Neapărat, negreşit; desigur. – Ne- + smintit.
NESOCIABIL, -Ă, nesociabili, -e, adj. Căruia nu-i plac relaţiile cu semenii săi, care leagă greu prietenii; necomunicativ. [Pr.: -ci-a-] – Ne- + sociabil.
NESOCOTI, nesocotesc, vb. IV. Tranz. A nu respecta, a nu preţui (la valoarea cuvenită); a desconsidera, a dispreţui; a nu ţine seamă de..., a ignora, a neglija; a trece peste...; spec. a încălca o lege, o dispoziţie. – Ne- + socoti.
NESOCOTINŢĂ, nesocotinţe, s.f. 1. Lipsă de judecată, de înţelepciune, de chibzuinţă (în acţiuni); p. ext. uşurinţă; imprudenţă (în acţiuni). 2. Faptă sau vorbă de om nesocotit (1); nechibzuinţă, nesăbuinţă, prostie. – Ne- + socotinţă.
NESOCOTIRE s.f. Faptul de a nesocoti; ignorare, desconsiderare. – V. nesocoti.
NESOCOTIT, -Ă, nesocotiţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de socotinţă, de chibzuinţă în acţiuni; nechibzuit, nesăbuit; p. ext. uşuratic, imprudent. * (Despre manifestările oamenilor) Care dovedeşte nesocotinţă; nechibzuit, absurd, prostesc. 2. Care nu este luat în seamă; ignorat, desconsiderat. – Ne- + socotit.
NESOFISTICAT, -Ă, nesofisticaţi, -te, adj. Care nu este sofisticat, lipsit de artificialitate, plin de naturaleţe; lipsit de rafinament. – Ne- + sofisticat.
NESOLUŢIONAT, -Ă, nesoluţionaţi, -te, adj. Care nu este încă soluţionat. [Pr.: -ţi-o-] – Ne- + soluţionat.
NESOMN s.n. Lipsă de somn, insomnie; p. ext. oboseală pricinuită de starea de veghe. – Ne- + somn.
NESPĂLAT, -Ă, nespălaţi, -te, adj. Care nu a fost spălat, care nu s-a spălat (încă) sau care nu s-a spălat bine; care în mod obişnuit nu se spală. * (Substantivat) Om care nu este bun de nimic, om fără rost, fără căpătâi; neisprăvit. – Ne- + spălat.
NESPECTACULOS, -OASĂ, nespectaculoşi, -oase, adj. Care este lipsit de spectaculozitate. – Ne- + spectaculos.
NESPERAT, -Ă, nesperaţi, -te, adj. (Despre un eveniment fericit) Care nu a fost sperat (dar s-a realizat); p. ext. care întrece aşteptările. – Ne- + sperat (după fr. inespéré).

NESPORTIV, -Ă, nesportivi, -e, adj. Care se abate de la regulile disciplinei sportive; care încalcă sportivitatea. – Ne- + sportiv.
NESPUS, -Ă, nespuşi, -se, adj. Care nu poate fi spus, exprimat; descris, evaluat (atât este de mare, de intens, de tare etc.), inexprimabil, indescriptibil; p. ext. nemaipomenit, extraordinar. – Ne- + spus.
NESTABIL, -Ă, nestabili, -e, adj. Care nu are stabilitate; instabil. * (Despre un corp chimic) Care se descompune sau se transformă cu uşurinţă. – Ne- + stabil.
NESTABILITATE s.f. Proprietatea de a fi nestabil; instabilitate. – Ne- + stabilitate.
NESTATORNIC, -Ă, nestatornici, -ce, adj. Care nu este statornic; schimbător, inconstant. – Ne- + statornic.
NESTATORNICIE, s.f. Lipsă de statornicie; inconstanţă. – Ne-+ statornicie.
NESTĂPÂNIT, -Ă, nestăpâniţi, -te, adj. Care nu poate fi oprit; care nu se poate stăpâni; nestăvilit, nedomolit, năvalnic. – Ne- + stăpânit.
NESTĂVILIT, -Ă, nestăviliţi, -te, adj. Care nu este sau nu poate fi (uşor) stăvilit, oprit; nestăpânit, năvalnic, impetuos; p. ext. irezistibil. – Ne- + stăvilit.
NESTEMATĂ, nestemate, adj. (În sintagma) Piatră nestemată (şi substantivat, f.) = mineral rar, cu aspect atrăgător şi duritate mare, folosit mai ales pentru podoabe; piatră preţioasă, piatră scumpă. * P. ext. (Rar) De piatră scumpă. [Var.: nestimátă adj.] – Cf. lat. aestimatus.
NESTERILIZAT, -Ă, nesterilizaţi, -te, adj. Care nu a fost supus sterilizării. – Ne-·+ sterilizat.
NESTIMAT, -Ă, nestimaţi, -te, adj. (Înv.) Nepreţuit (1), inestimabil. – Cf. lat. inaestimabilis, fr. inestimable.
NESTIMATĂ adj. v. nestemată.
NESTINGHERIT, -Ă, nestingheriţi, -te, adj. Care nu este stingherit; liber să acţioneze în bune condiţii. – Ne- + stingherit.
NESTINGIBIL, -Ă, nestingibili, -e, adj. (Rar) Care nu poate fi stins, oprit, potolit. – După fr. inextinguible.
NESTINS, -Ă, nestinşi, -se, adj. Care (mai) arde (cu putere), care nu poate fi stins; (despre foc) viu, iute. ** Var nestins = var în forma în care iese din cuptorul de calcinare a pietrei de var. * Fig. (Despre sentimente, senzaţii) Care nu se curmă, nu încetează sau nu poate fi atenuat, domolit, potolit; care durează etern, veşnic (cu aceeaşi intensitate). – Ne- + stins.
NESTRĂBĂTUT, -Ă, nestrăbătuţi, -te, adj. Care nu este (încă) sau nu poate fi străbătut. – Ne- + străbătut.
NESTRĂMUTAT, -Ă, nestrămutaţi, -te, adj. 1. Care nu se clinteşte sau nu poate fi mutat din loc, care rămâne fix, stabil; p. ext. trainic, durabil. 2. Fig. (Despre oameni şi acţiunile lor, despre întâmplări etc.) Care nu poate fi clintit, schimbat; statornic, ferm, hotărât. – Ne- + strămutat.
NESTRICAT, -Ă, nestricaţi, -te, adj. (Pop.) Întreg, intact; nevătămat. * Neatins de vicii. – Ne- + stricat.
NESTRUCTURAT, -Ă, nestructuraţi, -te, adj. Care nu are (încă) o structură bine definită. – Ne- + structurat.
NESUFERIRE s.f. (Rar) Aversiune; duşmănie. – Ne- + suferire.
NESUFERIT, -Ă, nesuferiţi, -te, adj. 1. Care este greu de suportat sau care depăşeşte puterile, rezistenţa cuiva, care nu poate fi suferit; insuportabil; p. ext. cumplit. 2. (Adesea substantivat) Care displace, care repugnă; p. ext. urâcios; detestabil, odios. – Ne- + suferit.
NESUPRAVEGHEAT, -Ă, nesupravegheaţi, -te, adj. Care nu se află sub supraveghere, sub control. – Ne- + supravegheat.

NESUPUNERE, nesupuneri, s.f. Lipsă de supunere; atitudine, faptă etc. care contravine legii, unor dispoziţii etc. – Ne- + supunere.
NESUPUS, -Ă, nesupuşi, -se, adj. Care refuză să se supună, să respecte o lege, o dispoziţie; care se răzvrăteşte. – Ne- + supus.
NEŞANSĂ, neşanse, s.f. Întâmplare nefavorabilă; nenoroc, ghinion. – Ne- + şansă.
NEŞIFONABIL, -Ă, neşifonabili, -e, adj. (Despre ţesături, confecţii) Care nu se şifonează (uşor). – Ne- + şifonabil.
NEŞTAMPILAT, -Ă, neştampilaţi, -te, adj. (Despre mărci poştale) Care nu este ştampilat; neobliterat. – Ne- + ştampilat.
NEŞTE art. nehot. v. nişte.
NEŞTERS, -EARSĂ, neşterşi, -se, adj. Care nu poate fi şters, distrus, înlăturat. * Fig. Care nu poate fi uitat, care rămâne veşnic în amintire. – Ne- + şters.
NEŞTIINŢĂ s.f. 1. Faptul de a nu şti, de a nu avea ştiinţă de ceva; situaţie în care se află cel care nu ştie ceva, nu are ştiinţă de ceva. ** Neştiinţă de carte = analfabetism. 2. Lipsă de cultură; ignoranţă; p. ext. obscurantism. – Ne- + ştiinţă.
NEŞTIINŢIFIC, -Ă, neştiintifici, -ce, adj. Care nu aparţine ştiinţei, care nu are caracter stiinţific. – Ne- + ştiinţific (după fr. non-scientifique).
NEŞTINE pron. nehot. (Înv. şi reg.) Cineva, careva; oricare, fiecare. – Lat. nescio + qui + ne.
NEŞTIRBIT, -Ă, neştirbiţi, -te, adj. (Adesea fig.) Neatins, intact. – Ne- + ştirbit.
NEŞTIRE s.f. ** (În loc. adv.) În neştire = a) fără să-şi dea seama, fără a şti cum sau de ce; la întâmplare; absent, distrat; p. ext. involuntar; b) fără rost, fără sens, în mod inutil; c) fără măsură, fără socoteală; la nesfârşit. (Rar) Din neştire = din nebăgare de seamă; involuntar. – Ne- + ştire.
NEŞTIUT, -Ă, neştiuţi, -te, adj. Care nu este (încă) ştiut, cunoscut, cercetat, descoperit; necunoscut; p. ext. tainic; ascuns, nepătruns; spec. anonim. [Pr.: -şti-ut] – Ne- + ştiut.
NEŞTIUTOR, -OARE, neştiutori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care nu ştie (nimic); ignorant, nepriceput; lipsit de cultură. ** (Substantivat) Neştiutor de carte = analfabet. * Inocent, candid, naiv; p. ext. inofensiv. [Pr.: -şti-u-] – Ne- + ştiutor.
NET, -Ă, neţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Clar, desluşit, precis; hotărât, categoric. 2. (Despre venituri) Din care s-au scăzut cheltuielile, impozitele; curat; (despre greutatea mărfurilor) din care s-a scăzut daraua, ambalajul. – Din fr. net.
NETALENTAT, -Ă, netalentaţi, -te, adj. Lipsit de talent. – Ne- + talentat.
NETAM-NESAM adv. v. nitam-nisam.
NETAM-NISAM adv. v. nitam-nisam.
NETĂGĂDUIT, -Ă, netăgăduiţi, -te, adj. Care nu se (poate) pune la îndoială, care nu se mai discută (atât este de evident); neîndoios, indiscutabil, incontestabil, necontestat; p. ext. cert, categoric. – Ne- + tăgăduit.
NETED, -Ă, netezi, -de, adj. 1. Care are suprafaţa dreaptă, fără asperităţi; p. ext. lucios, alunecos. ** Muşchi neted sau musculatură, fibră (musculară) netedă = muşchi sau musculatură, fibră (musculară) care nu prezintă striaţii. * (Despre piele; p. ext. despre părţi ale corpului) Fără creţuri, fără zbârcituri, întins, catifelat, mătăsos. * (Despre păr) Lins, întins. 2. (Despre suprafeţe, locuri, terenuri) Care este drept, fără asperităţi, care este lipsit de denivelări, de accidente; întins, plan, şes. * (Despre drumuri) Fără hopuri sau făgaşuri; plat, drept, uniform; lin. ** Expr. (Adverbial) A-i veni (sau a-i fi) neted = a-i fi

uşor, comod să facă ceva, a-i veni la îndemână. 3. Fig. Clar, precis, limpede, desluşit; p. ext. deschis, făţiş, direct. – Lat. nitidus, -a.
NETEMEINICIE, netemeinicii, s.f. Lipsă de temeinicie; spec. viciu al unei hotărâri date de un organ de jurisdicţie, care constă fie în greşita sau incompleta stabilire a faptelor, fie în lipsa de motivare, fie într-o motivare contradictorie sau în nefondarea ei pe un articol de lege. – Ne- + temeinicie.
NETEMPERAT, -Ă, netemperaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de moderaţie, de cumpătare. 2. (Muz.; despre sisteme de intonaţie) Care nu este temperat. – Ne- + temperat (după fr. intempéré).
NETERMINAT, -Ă, neterminaţi, -te, adj. Care nu este realizat până la sfârşit; nefinalizat. – Ne- + terminat2.
NETEZI, netezesc, vb. IV. Tranz. 1. A face neted; a nivela. ** Expr. A(-i) netezi cuiva calea = a înlesni, a uşura cuiva ceva. 2. A călca uşor (cu fierul de călcat) rufe, haine etc. 3. A aranja, a îndrepta părul, penele; p. ext. a mângâia, a dezmierda. * (Glumeţ) A lovi, a bate. – Din neted.
NETEZIME s.f. 1. Însuşire a unui obiect de a fi neted (1); însuşire a unei suprafeţe, a unui loc, teren de a fi neted (2). 2. (Concr.) Suprafaţă dreaptă, netedă sau lipsită de accidente; netezis. – Neted + suf. -ime.
NETEZIRE s.f. Acţiunea de a netezi şi rezultatul ei. – V. netezi.
NETEZIŞ, netezişuri, s.n. (Rar) Netezime (2). – Neted + suf. -iş.
NETEZIT, -Ă, neteziţi, -te, adj. 1. Care a fost făcut neted. 2. (Reg.; despre păr, barbă etc.) Potrivit, aranjat, bine pieptănat. – V. netezi.
NETEZITOARE, netezitori, s.f. 1. Mistrie specială de metal, cu paleta îndoită, folosită pentru a netezi tencuiala la muchiile sau la unghiul dintre zidurile unei construcţii. 2. Unealtă agricolă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanţuri, folosită la nivelarea pământului (după arat). – Netezi + suf. -toare.
NETEZITOR, netezitoare, s.n. 1. Unealtă folosită pentru îndreptarea şi netezirea muchiilor formelor de turnătorie. 2. Maşină formată din doi cilindri între care se trece un material pentru a fi netezit. – Netezi + suf. -tor.
NETO adv. (Şi adjectival) Fără impozite, reţineri sau alte cheltuieli; fără dara. – Din it., germ. netto.
NETOT, NETOATĂ, netoţi, netoate, adj., s.m. şi f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acţionează fără judecată; (om) redus la minte; prost, nătărău, neghiob, prostănac. – Ne- + tot.
NETRANSFERABIL, -Ă, netransferabili, -e, adj. Care nu poate fi transferat. – Ne- + transferabil.
NETREBNIC, -Ă, netrebnici, -ce, adj. 1. (Adesea substantivat) Ticălos, mizerabil, păcătos. 2. Care este lipsit de valoare, de folos, de utilitate sau de însemnătate; nefolositor, inutil. 3. (Înv.) Vrednic de milă, mizerabil; umil, modest; p. ext. (curent) incapabil, nevrednic. – Din sl. netrĕbînŭ.
NETREBNICIE, netrebnicii, s.f. Faptă, atitudine, comportare de om netrebnic; ticăloşie, mârşăvie, josnicie. – Netrebnic + suf. -ie.
NETREBUINCIOS, -OASĂ, netrebuincioşi, -oase, adj. Care nu este trebuincios; nefolositor, inutil. [Pr.: -bu-in-] – Ne- + trebuincios.
NETROPICALIZAT, -Ă, netropicalizaţi, -te, adj. (Despre piese, aparate, instalaţii etc.) Căruia nu i s-au aplicat operaţii de tropicalizare. – Ne- + tropicalizat.
NETRUCAT, -Ă, netrucaţi, -te, adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care nu s-au folosit trucaje. – Ne- + trucat.
NETRUNCHIAT, -Ă, netrunchiaţi, -te, adj. (Adesea fig.) Care nu este trunchiat. [Pr.: -chi-at] – Ne- + trunchiat.

NETULBURAT, -Ă, netulburaţi, -te, adj. Care nu este tulburat. – Ne- + tulburat.
NEŢ, neţuri, s.n. (La tenis) Lovitură în care mingea trece în terenul advers atingând marginea de sus a plasei. – Din germ. Netz, engl. net.
NEŢĂRMURIT, -Ă, neţărmuriţi, -te, adj. Care nu cunoaşte limite (în spaţiu, în intensitate); nemărginit, imens. – Ne- + ţărmurit.
NEŢESĂLAT, -Ă, neţesălaţi, -te, adj. (Despre vite) Care nu a fost curăţat cu ţesala; p. anal. (depr.; despre oameni) cu părul încâlcit, zbârlit, nepieptănat; (despre păr) care nu este pieptănat, care este încâlcit, zbârlit; p. ext. neîngrijit, murdar. – Ne- + ţesălat.
NEUITAT, -Ă, neuitaţi, -te, adj. Care nu se poate uita; a cărui amintire a rămas neştearsă; vrednic de aducere aminte, memorabil; p. ext. veşnic, etern. [Pr.: ne-ui-] – Ne- + uitat.
NEUMĂ, neume, s.f. Semn de notaţie muzicală fără portativ, folosit în evul mediu în cântarea liturgică. * Parte dintr-o frază muzicală religioasă care constă în prelungirea melodiei pe ultima silabă a unui cuvânt sau care se execută fără cuvinte, prin vocalizare. – Din fr. neume.
NEUMBLAT, -Ă, neumblaţi, -te, adj. 1. (Despre drumuri, locuri) Care este puţin umblat, pe care se trece rareori; pe unde nu au trecut niciodată oamenii; p. ext. care nu este populat; pustiu. 2. (Despre oameni) Care a călătorit puţin. [Pr.: ne-um-] – Ne- + umblat.
NEUNIRE, neuniri, s.f. (Rar) Lipsă de unire, de înţelegere (între mai multe persoane, colectivităţi etc.); neînţelegere. [Pr.: ne-u-] – Ne- + unire.
NEURAL, -Ă, neurali, -e, adj. Care face parte din sistemul nervos, care este în legătură cu sistemul nervos. ** Canal neural = şanţ care brăzdează ectodermul embrionului, din pereţii căruia ia naştere sistemul nervos. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neural.
NEURASTENIC, -Ă, neurastenici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f., adj. (Persoană) bolnavă de neurastenie. 2. Adj. Privitor la neurastenie; specific neurasteniei. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurasthénique.
NEURASTENIE, neurastenii, s.f. Boală caracterizată prin tulburări funcţionale ale scoarţei cerebrale, care se manifestă prin dureri de cap, insomnie, oboseală, depresiune psihică, anxietate, palpitaţii, sufocări etc. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurasthénie.
NEURASTENIZA, neurastenizez, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) îmbolnăvi de neurastenie. [Pr.: ne-u-] – Din neurastenie.
NEURASTENIZANT, -Ă, neurastenizanţi, -te, adj. (Rar) Care produce neurastenie. [Pr.: ne-u-] – Neurasteniza + suf.-ant.
NEURASTENIZAT, -Ă, neurastenizaţi, -te, adj. Bolnav de neurastenie; p. ext. cu nervii slăbiţi, sensibilizaţi. [Pr.: ne-u-] – V. neurasteniza.
NEURINĂ, neurine, s.f. Substanţă organică toxică care se găseşte de obicei în materiile intrate în putrefacţie. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurine.
NEUROCHIRURGIE s.f. Ramură a chirurgiei având ca obiect bolile sistemului nervos care necesită o intervenţie chirurgicală. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurochirurgie.
NEUROCIBERNETIC, -Ă, neurocibernetici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Disciplină care îşi propune să cerceteze activitatea creierului ca organ al gândirii, cu ajutorul mijloacelor cibernetice. 2. Adj. De neurocibernetică. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurocybernétique.
NEUROCIT, neurocite, s.n. (Anat.) Neuron. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurocyte.

NEUROENDOCRIN, -Ă, neuroendocrini, -e, adj. (Med.) Care se referă la relaţiile dintre sistemul nervos şi cel endocrin. [Pr.: ne-u-] – Din engl. neuroendocrine.
NEUROFIBROMATOZĂ, neurofibromatoze, s.f. Boală caracterizată prin apariţia pe piele a unor pete pigmentare sau a unor tumori care îşi au originea în ţesutul fibros al tecilor nervilor. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurofibromatose.
NEUROLEPTIC, -Ă, neuroleptici, -ce, adj., s.n. (Medicament, substanţă) cu efect sedativ asupra sistemului nervos. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurleptique.
NEUROLIMFĂ, neurolimfe, s.f. (Anat.) Lichid cefalorahidian. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurolymphe.
NEUROLOG, -Ă, neurologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în boli ale sistemului nervos. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurologue.
NEUROLOGIC, -Ă, neurologici, -ce, adj. Care aparţine neurologiei, privitor la neurologie. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurologique.
NEUROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază formarea, structura, funcţiile şi bolile sistemului nervos. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurologie.
NEUROM s.n. v. nevrom.
NEUROMUSCULAR, -Ă, neuromusculari, -e, adj. Care aparţine nervilor sistemului muscular, privitor la aceşti nervi. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neuromusculaire.
NEURON, neuroni, s.m. Element structural şi funcţional de bază al sistemului nervos compus dintr-un corp celular protoplasmatic, care conţine un nucleu, şi din prelungiri protoplasmatice; neurocit. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurone.
NEUROPATOLOGIE s.f. Ramură a neurologiei care se ocupă cu studierea bolilor sistemu1ui nervos. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neuropathologie.
NEUROPLEGIC, -Ă, neuroplegici, -ce, adj., s.n. (Medicament, substanţă) care are o acţiune deconectantă asupra sistemului nervos central, provocând o reducere a stării de tensiune psihică, fără să producă somn. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neuroplégique.
NEUROPSIHIATRIE s.f. Ramură a medicinii care studiază în ansamblu afecţiunile sistemului nervos, incluzând şi bolile psihice. [Pr.: ne-u-ro-psi-hi-a-] – Din fr. neuropsychiatrie.
NEUROPSIHIC, -Ă, neuropsihici, -ce, adj. De neuropsihiatrie. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neuropsychique.
NEUROPSIHOLOGIC, -Ă, neuropsihologici, -ce, adj. De neuropsihologie. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neuropsychologique.
NEUROPSIHOLOGIE s.f. Disciplină care studiază fenomenele psihice în legătură cu sistemul nervos central. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neuropsychologie.
NEUROSIMPATIC, -Ă, neurosimpatici, -ce, adj. Privitor la sistemul nervos al marelui simpatic, care aparţine acestui sistem. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurosympathique.
NEUROTOMIE s.f. v. nevrotomie.
NEUROTROP, -Ă, neurotropi, -e, adj., s.m. (Microorganism, virus) care se fixează şi provoacă modificări în special în sistemul nervos. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurotrope.
NEUROVEGETATIV, -Ă, neurovegetativi, -e, adj. 1. (În sintagma) Sistem nervos neurovegetativ = totalitatea organelor nervoase de transmisiune ale organismului care reglează funcţiile de nutriţie. 2. Care ţine de sistemul nervos neurovegetativ, care aparţine sau este propriu, caracteristic acestui sistem. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neurovégétatif.
NEUTIL, -Ă, neutili, -e, adj. Care nu este folositor, care nu serveşte la nimic; inutil. [Pr.: ne-u-] – Ne- + util.

NEUTRAL, -Ă, neutrali, -e, adj. 1. (Rar) Neutru (1). 2. (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent faţă de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen. 3. (Chim.; rar) Neutru (4). [Pr.: ne-u-] – Din lat. neutralis, it. neutrale.
NEUTRALITATE s.f. Situaţie, atitudine a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre două sau mai multe state, care nu participă la pacte sau la alianţe militare şi întreţine relaţii paşnice cu fiecare stat beligerant în parte; p. ext. stare, atitudine neutră (1) a unei persoane sau a unui grup social. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neutralité.
NEUTRALIZA, neutralizez, vb. I. 1. Tranz. A pune în imposibilitate de a se manifesta, a face inofensiv, a reduce la pasivitate, a paraliza; a anihila acţiunea unei forţe prin altă forţă contrară, a contracara, a zădărnici. * Tranz. şi refl. (Lingv.) A determina sau a suferi o neutralizare. 2. Tranz. fact. şi refl. (Chim.) A (se) face neutru (4). 3. Tranz. (Fiz.) A compensa cuplajul dintre circuitul electric de intrare şi cel de ieşire al unui amplificator electric. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neutraliser.
NEUTRALIZANT, -Ă, neutralizanţi, -te, adj. Care neutralizează. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neutralisant.
NEUTRALIZARE, neutralizări, s.f. Acţiunea de a (se) neutraliza. * (Lingv.) Suprimarea, în condiţii determinate, a unei opoziţii existente între două unităţi. [Pr.: ne-u-] – V. neutraliza.
NEUTRALIZAT, -Ă, neutralizaţi, -te, adj. Făcut sau devenit neutru. [Pr.: ne-u-] – V. neutraliza.
NEUTRINO s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră, stabilă, cu masa foarte mică. [Pr.: ne-u-] – Din fr., engl. neutrino, germ. Neutrino.
NEUTRODINARE, neutrodinări, s.f. (Elt.) Compensare a unei reacţii existente între ieşirea şi intrarea unui etaj amplificator cu circuite acordate. – După fr. neutrodynation.
NEUTRON, neutroni, s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră din nucleul atomului lipsită de sarcină electrică, cu masa puţin mai mare decât cea a protonului. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neutron.
NEUTRONIC, -Ă, neutronici, -ce, adj. Care aparţine neutronilor, care se referă la neutroni; alcătuit din neutroni. [Pr.: ne-u-] – Din fr. neutronique.
NEUTRU, -Ă, neutri, -e, adj. 1. (Despre state, popoare etc.) Care este în stare de neutralitate, care nu face parte din beligeranţi sau dintre părţile adverse; neutral (1). ** Zonă neutră sau teritoriu neutru = teritoriu situat între graniţele a două ţări pe care nu staţionează forţe armate. * P. ext. (Despre oameni sau grupuri sociale) Care nu se încadrează în nici un partid, în nici un curent etc.; care se abţine de la a se pronunţa pro sau contra, păstrând o atitudine rezervată, pasivă. 2. Care nu poate fi calificat nici în sens pozitiv şi nici în sens negativ, care nu trezeşte nici un interes deosebit, care este nesemnificativ, indiferent; care manifestă indiferenţă, lipsă de participare; spec. lipsit de valoare afectivă sau stilistică. * (Fon.) Care nu participă la o anumită opoziţie fonologică. 3. (Gram.; în sintagmele) Gen neutru (şi substantivat, n.) = formă a unor părţi de vorbire (substantivul, adjectivul etc.) atribuită numelor de lucruri. Substantiv neutru (şi substantivat, n.) = substantiv de genul neutru. Vocală neutră = vocală medială. * (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent faţă de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen; neutral (2). 4. (Chim.) Care nu are nici caracter acid, nici caracter bazic; neutral (3). * La care ionii de hidrogen ai acidului au fost înlocuiţi cu metale. 5. (Fiz.) Care nu

are sarcină electrică; care posedă în cantităţi egale sarcină electrică pozitivă şi negativă. – Din fr. neutre, lat. neuter, -tra, it. neutro.
NEUZAT, -Ă, neuzaţi, -te, adj. Care nu este degradat, deteriorat, stricat (prin folosire îndelungată). [Pr.: ne-u-] – Ne- + uzat (după fr. non-usé).
NEUZITAT, -Ă, neuzitaţi, -te, adj. Care nu se foloseşte în mod curent; (rar) neobişnuit. [Pr.: ne-u-] – Ne- + uzitat.
NEV, nevi, s.m. Tumoare benignă a pielii, uneori colorată în brun, cenuşiu sau albastru. – Din lat. naevus.
NEVALORIFICAT, -Ă, nevalorificaţi, -te, adj. Care nu este pus în valoare, pentru care nu s-a făcut ceva spre a primi o anumită valoare, a cărui valoare nu este scoasă în evidenţă. * (În special despre surse de energie, materii prime) Care nu este folosit în procesul de producţie spre rentabilizare. – Ne- + valorificat.
NEVASTĂ, neveste, s.f. Femeie măritată; spec. soţie; p. gener. (pop.) femeie. – Din sl. nevěsta "mireasă".
NEVĂSTUICĂ, nevăstuici, s.f. 1. (Reg.) Nevestică. 2. Mic animal mamifer carnivor, cu corpul lung, suplu şi subţire, acoperit cu blană moale, deasă, roşcată vara şi albicioasă iarna, cu picioarele scurte şi cu botul ascuţit (Mustela nivalis). – Nevastă + suf. -uică.
NEVĂTĂMAT, -Ă, nevătămaţi, -te, adj. Care nu este lovit sau rănit, fără nici o vătămătură; neatins, întreg, teafăr. * P. anal. (Despre obiecte) Fără nici o lovitură sau stricăciune; intact – Ne- + vătămat.
NEVĂZĂTOR, -OARE, nevăzători, -oare, adj., s.m. şi f. (Om) lipsit de vedere, orb. – Ne- + văzător.
NEVĂZUT1 s.n. (În loc. adv.) Pe nevăzute = fără a vedea, fără a controla. – Ne- + văzut.
NEVĂZUT2, -Ă, nevăzuţi, -te, adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea, invizibil; p. ext. care nu se poate aprecia, constata, sesiza. ** Expr. A se face nevăzut = a pleca brusc, a dispărea. * (Rar) Care nu este băgat în seamă, observat, luat în consideraţie. – Ne- + văzut.
NEVÂRSTNIC, -Ă, nevârstnici, -ce, adj. (Adesea substantivat) Care este încă la vârsta copilăriei; care nu a ajuns încă matur; (foarte) tânăr; mic. – Ne- + vărstnic.
NEVEDI vb. IV v. năvădi.
NEVEROSIMIL, -Ă, neverosimili, -e, adj. Care nu pare adevărat; de necrezut, fără credibilitate. – Ne- + verosimil.
NEVERTEBRAT, -Ă, nevertebraţi, -te, adj., s.m. şi f. (Animal) caracterizat prin lipsa coloanei vertebrale şi a unui schelet osos intern. – Ne- + vertebrat (după fr. invertébré).
NEVESTICĂ, nevestici, s.f. Diminutiv al lui nevastă; nevăstuică. [Pl. şi: nevestele] – Nevastă + suf. -ică.
NEVEŞTEJIT, -Ă, neveştejiţi, -te, adj. Care nu s-a veştejit; p. ext. (fig.) veşnic, etern. – Ne- + veştejit.
NEVIABIL, -Ă, neviabili, -e, adj. (Livr.) Care nu prezintă condiţiile necesare pentru a dura, care nu se poate menţine în viaţă. [Pr.: -vi-a-] – Ne- + viabil (după fr. non-viable).
NEVICIAT, -Ă, neviciaţi, -te, adj. Care nu este viciat, poluat. * Fig. Care nu este corupt, vicios. [Pr.: -ci-at] – Ne- + viciat.
NEVINDECABIL, -Ă, nevindecabili, -e, adj. (Despre boli) Incurabil. – Ne- + vindecabil.

NEVINDECAT, -Ă, nevindecaţi, -te, adj. (Despre fiinţe) Care nu s-a vindecat de o boală, care este încă bolnav; (despre răni, tăieturi etc.) deschis, necicatrizat. – Ne- + vindecat.
NEVINOVAT, -Ă, nevinovaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) 1. Care nu este vinovat, care nu are nici o vină; fără vină. 2. Care nu e atins de rău, care ignoră răul, care este incapabil de a comite un rău; curat la suflet; inocent, candid; p. ext. lipsit de experienţă, de artificialitate şi de prefăcătorie; naiv. * Care denotă, exprimă inocenţă, candoare, naivitate. * Care nu ascunde nimic rău; inofensiv. – Ne- + vinovat.
NEVINOVĂŢIE, nevinovăţii, s.f. 1. Lipsă de vinovăţie; calitatea celui nevinovat (1). 2. Inocenţă, candoare; naivitate. ** Loc. adv. Cu nevinovăţie = în mod nevinovat (2), cu candoare; în mod naiv. – Ne- + vinovăţie.
NEVOD s.n. v. năvod.
NEVOI, nevoiesc, vb. IV. 1. Tranz. (Numai la diateza pasivă) A fi silit sau constrâns să acţioneze într-un anumit fel; a fi obligat, dator. 2. Refl. (Înv. şi pop.) A face eforturi; a se strădui, a se căzni. – Din nevoit.
NEVOIAŞ, -Ă, nevoiaşi, -e, adj. 1. Care este lipsit de mijloace materiale, care nu are nici cele necesare traiului; sărman, sărac; p. ext. care duce o viaţă grea; necăjit, muncit, trudit, nenorocit. 2. (Pop.) Care este lipsit de vlagă, de putere, slab; incapabil de a face ceva (bun), becisnic, neputincios. [Pr.: -vo-iaş] – Nevoie + suf. -aş.
NEVOIE, nevoi, s.f. 1. Ceea ce se cere, se impune să se facă; trebuinţă, necesitate, cerinţă; spec. chestiune, situaţie, afacere a cărei rezolvare are caracter urgent, presant. ** Loc. adj. şi adv. (Astăzi rar) De nevoie = (strict) necesar, trebuincios, util. ** Loc. adv. La nevoie = în caz de trebuinţă; când trebuie, când este necesar. ** Expr. De voie, de nevoie = vrând-nevrând, silit. A avea (sau a fi) nevoie de cineva (sau de ceva) = a(-i) fi necesar, trebuincios, util cineva (sau ceva). A avea (sau a fi) nevoie să... = a considera sau a fi necesar să... A-şi face nevoile = a defeca (şi a urina). (Pop. şi fam.) Zor-nevoie = cu orice preţ, neapărat. * (Înv.; la pl.) Treburi, afaceri. ** Expr. A-şi căuta de nevoi = a se îngriji de propriile sale interese şi obligaţii, fără a se amesteca în lucruri care nu-l privesc; a-şi vedea de treabă. 2. Stare de sărăcie, de lipsă, de mizerie în care se află cineva; stare de jenă financiară. * (Pop.) Epitet dat unui om sărac, neajutorat sau care nu ştie să se descurce; sărăcie. 3. Ceea ce provoacă cuiva o suferinţă materială sau morală, un necaz, o nenorocire; (la pl.) greutăţi, încercări, vicisitudini pe care le are de suportat cineva. ** Loc. adj. (Pop.) De nevoie = care provoacă neplăceri, necazuri; dificil, buclucaş. ** Expr. A ieşi (sau a scăpa) din nevoie sau a scăpa (sau a se ridica) deasupra nevoii = a scăpa de griji, de necazuri, de sărăcie. A fi mâncat de nevoi = a suferi multe necazuri, lipsuri. (Pop.) A fi de nevoie sau a face cuiva nevoie = a pricinui cuiva necazuri. La (vreme de) nevoie = în împrejurări grele; la necaz. În nevoie (de ceva) = lipsit (de ceva); în lipsă, în suferinţă. * Primejdie, pericol. ** Expr. Cu vai-nevoie = cu mare greutate. 4. (Înv.) Constrângere. ** Loc. adv. (Curent) De nevoie = fără voie, constrâns, silit (de împrejurări). (Înv.) De (sau din) nevoia cuiva (sau a ceva) = din cauza... 5. (Pop.) Lucru, fapt ieşit din comun, care miră, uimeşte; ciudăţenie, minunăţie; drăcovenie, drăcie. ** Loc. adv. (Fam.) Nevoie mare = (exprimând ideea de superlativ) straşnic, grozav. * (Fam., art.; în exclamaţii şi imprecaţii) Dracul, naiba. [Pr.: -vo-ie] – Din sl. nevolja.
NEVOINŢĂ, nevoinţe, s.f. (Înv.) 1. Necesitate, nevoie (1). 2. Greutate, dificultate. – Nevoi + suf. -inţă.

NEVOLNIC, -Ă, nevolnici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) care este lipsit de putere fizică, de forţă; (om) slab, neputincios; p. ext. (om) incapabil, neajutorat. 2. S.m. şi f. (Înv.) Supus; iobag, şerb. – Din sl. nevolînů sau ne- + volnic.
NEVOLNICIE s.f. (Pop.) Stare a celui nevolnic (1); lipsă de putere fizică, de forţă, de energie; slăbiciune, neputinţă (2); incapacitate. – Nevolnic + suf. -ie.
NEVRALGIC, -Ă, nevralgici, -ce, adj. Privitor la nevralgie, provocat de nevralgie. ** Expr. Punct sau centru nevralgic = a) parte a corpului în care este localizată o nevralgie; punct sensibil, dureros; b) parte dificilă, greu de rezolvat a unei situaţii, a unei discuţii, a unei probleme; partea cea mai spinoasă (a unei probleme în discuţie). – Din fr. névralgique.
NEVRALGIE, nevralgii, s.f. Durere (acută) localizată pe traiectul unui nerv. – Din fr. névralgie.
NEVRAX s.n. (Anat.) Sistem nervos central. – Din fr. névraxe.
NEVRECTOMIE, nevrectomii, s.f. Operaţie care constă din tăierea şi îndepărtarea unui nerv bolnav sau a unei porţiuni bolnave dintr-un nerv. – Din fr. névrectomie.
NEVREDNIC, -Ă, nevrednici, -ce, adj. Care nu este vrednic, capabil de ceva; care nu merită ceva. – Ne- + vrednic.
NEVREDNICIE s.f. Faptul de a fi nevrednic de ceva, de a nu merita ceva. – Nevrednic + suf. -ie.
NEVRICA, nevricale, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză de nervi sau de isterie. – Din ngr. nevriká.
NEVRICOS, -OASĂ, nevricoşi, -oase, adj. (Fam.) Nervos, iritabil; isteric. – Din ngr. nevricós.
NEVRITĂ, nevrite, s.f. Leziune inflamatorie sau degenerativă a unui nerv. – Din fr. névrite.
NEVROGLIE s.f. Tesut conjunctiv situat între neuroni. – Din fr. névroglie.
NEVROM, nevroame, s.n. Tumoare benignă foarte dureroasă, care se dezvoltă în ţesutul sau pe traiectul unui nerv. [Var.: neuróm s.n.] – Din fr. névrome.
NEVROPAT, -Ă, nevropaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de o boală de nervi; spec. (persoană) care suferă de nevropatie; p. ext. (om) dezechilibrat, exaltat. – Din fr. névropathe.
NEVROPATIC, -Ă, nevropatici, -ce, adj. (Rar) Care aparţine nevropatiei sau nevropatului, privitor la nevropatie sau la nevropat. – Din fr. névropathique.
NEVROPATIE s.f. Denumire generală pentru diferite tulburări ale sistemului nervos; spec. boală a sistemului nervos central caracterizată prin tulburări ale funcţiilor psihice. – Din fr. névropathie.
NEVROPTER, nevroptere, s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, străbătute de o reţea deasă de nervuri; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. ** (Adjectival) Insectă nevropteră. – Din fr. névroptére.
NEVROTIC, -Ă, nevrotici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de nevroză. 2. Adj. Care aparţine nevrozei, privitor la nevroză, care are caracterul unei nevroze. * Care provoacă nevroză. – Din fr. névrotique.
NEVROTOMIE s.f. Secţionare chirurgicală a unui nerv. [Var.: neurotomíe s.f.] – Din fr. névrotomie.
NEVROZAT, -Ă, nevrozaţi, -te, adj. Bolnav de nevroză; p. ext. dezechilibrat, exaltat. – După fr. névrosé.
NEVROZĂ, nevroze, s.f. Nume generic dat afecţiunilor sistemului nervos provocate de tulburarea dinamicii normale a proceselor nervoase în urma unor solicitări psihice excesive. – Din fr. névrose.

NEWTON, newtoni, s.m. Unitate de măsură pentru forţă în sistemul de unităţi metru-kilogram-secundă, egală cu forţa care imprimă unui corp de 1 kg o acceleraţie de 1 m pe secundă. [Pr.: nîúton] – Din fr. newton, germ. Newton.
NEWTONIAN, -Ă, newtonieni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Referitor la teoriile lui Newton. 2. Partizan al teoriilor lui Newton. [Pr.: nîu-to-ni-an] – Din fr. newtonien.
NEX, nexuri, s.n. 1. (Livr.) Legătură, înlănţuire (între lucruri, fenomene etc.); relaţie, raport. ** Nex cauzal = raport cauzal, legătură de la cauză la efect. 2. (Jur.) Contract de vânzare, de cesiune; drept de a aliena ceva. – Din lat. nexus.
NEZDRAVĂN, -Ă adj. v. năzdrăvan.
NEZDRUNCINAT, -Ă, nezdrucinaţi, -te, adj. Care nu poate fi zdruncinat sau abătut; neclintit; ferm, statornic. – Ne- + zdruncinat.
NI interj. 1. (Pop.) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă sau se gonesc unele animale. 2. (Reg.; exprimă ideea de uimire, de admiraţie) Uite, vezi. – Cf. magh. ne.
NICARAGUAN, -Ă, nicaraguani, -e, s.m. şi f., adj. 1. Locuitor al statului Nicaragua. 2. Adj. Care aparţine statului Nicaragua sau populaţiei lui, care se referă la Nicaragua sau la populaţia lui. [Pr.: -gu-an] – Nicaragua (n. pr.) + suf. -an.
NICĂIEREA adv. v. nicăieri.
NICĂIERI adv. (În propoziţii negative) În nici un loc; în nici o altă parte; în nici un alt caz; la nimeni, niciunde. [Var.: (reg.) nicăiérea, nicăírea, nicăíri, nicăiúrea adv.] – Lat. nec aliubi.
NICĂIREA adv. v. nicăieri.
NICĂIRI adv. v. nicăieri.
NICĂIUREA adv. v. nicăieri.
NICHEL s.n. Element chimic, metal feromagnetic, alb-cenuşiu, lucios, puţin oxidabil, maleabil şi ductil, cu numeroase întrebuinţări tehnice. – Din fr. nickel, germ. Nickel.
NICHELA, nichelez, vb. I. Tranz. A acoperi suprafaţa unei piese metalice cu un strat subţire de nichel. – Din fr. nickeler.
NICHELAJ, nichelajuri, s.n. 1. Nichelare. 2. (Concr.) Strat depus prin nichelare pe suprafaţa unei piese metalice. – Din fr. nickelage.
NICHELARE, nichelări, s.f. Acţiunea de a nichela şi rezultatul ei; nichelaj (1). – V. nichela.
NICHELAT, -Ă, nichelaţi, -te, adj. (Despre obiecte de metal sau despre suprafaţa unor obiecte de metal) Care este acoperit cu un strat de nichel. – V. nichela.
NICHELATOR, nichelatori, s.m. Persoană care are ca profesiune nichelarea obiectelor. – Nichela + suf. -tor.
NICHELINĂ, nicheline, s.f. 1. Aliaj de nichel, cupru şi zinc din care se execută sârma întrebuinţată la fabricarea rezistenţelor electrice şi unele piese de precizie. 2. Mineral de culoare roşie-arămie care conţine nichel şi arsen. – Din fr. nickéline.
NICHIPERCEA s.m. art. (Pop.) Dracul. – Et. nec.
NICI adv., conj. I. Adv. 1. (Precedă cuvântul sau cuvintele care poartă accentul frazei, exprimând o negaţie mai categorică decât "nu'' şi fiind de obicei dublat de "nu") Nici nu s-a clintit. 2. (În expr.) Nici că = deloc nu... 3. (Împreună cu pron. nehot. "unul", "una" formează pronume negative) Nu mai e nici unul. ** (Adjectival; urmat de art. nehot. "un", "o") Nici un zgomot, nici o adiere de vânt nu se simte. II. Conj. (De obicei urmat de "nu", leagă două sau mai multe propoziţii, stabilind un raport de coordonare copulativă şi purtând

accentul în frază; repetat, arată excluderea, pe rând, a ideilor exprimate prin propoziţiile sau prin cuvintele pe care le precedă) Nu are timp, nici nu doreşte. Nici nu vede, nici nu aude. ** (Leagă două sau mai multe părţi ale unei propoziţii negative) A fost furtună mare, nu vedeai nici înainte, nici înapoi. ** Expr. Nici una, nici două sau nici una, nici alta = îndată, numaidecât; brusc, pc neaşteptate. ** (Între "nici" şi cuvântul negat se intercalează pron. pers. "tu", iar verbul se omite) Nici tu casă, nici tu masă. – Lat. neque.
NICICACUM adv. (Reg.) Nicidecum. – Nici + ca + cum.
NICICÂND adv. Niciodată. – Nici + când.
NICICUM adv. (Pop.) Nicidecum. – Nici + cum.
NICIDECĂT adv. (Reg.) Nicidecum. – Nici + de + cât.
NICIDECUM adv. În nici un chip, în nici un caz; defel, deloc; nicicum, nicicacum, nicidecât. – Nici + de + cum.
NICIODATĂ adv. În nici un moment, în nici o împrejurare, cu nici un (alt) prilej; nicicând, niciodinioară. ** Ca niciodată = aşa cum nu s-a mai întâmplat vreodată. [Pr.: nici-o-] – Nici + odată.
NICIODINIOARĂ adv. (Înv.) Niciodată. [Pr.: nici-o-di-ni-oa-] – Nici + odinioară.
NICIUNDE adv. (Pop.) Nicăieri. – Nici + unde.
NICOCHERA, nicocherale, s.f. (Înv.) Stăpână a casei; p. ext. doamnă, cucoană. * Amantă. – Din ngr. nikokerá.
NICORETE, nicoreţi, s.m. (Mai ales la pl.) Numele a două specii de ciuperci comestibile de culoare gălbuie sau albă-cenuşie, cu pălărie cărnoasă (Tricholoma georgii şi Clitopilus prunulus). – Et. nec.
NICOTINĂ s.f. Substanţă alcaloidă incoloră, lichidă şi toxică, care se găseşte în frunzele de tutun. – Din fr. nicotine, germ. Nikotin.
NICOTINIC, -Ă, nicotinici, -ce, adj. Care se referă la nicotină; care este produs din nicotină. ** Acid nicotinic = compus organic, cristalizat, incolor, obţinut pe cale sintetică şi folosit la prepararea vitaminei PP. * (Substantivat; f. pl.) Grupă de substanţe care acţionează asupra neuronilor din ganglionii vegetativi şi asupra receptorilor din sistemul nervos central. – Din fr. nicotinique.
NICOTINISM s.n. (Med.) Tabagism. – Din fr. nicotinisme.
NICOTINIZAT, -Ă, nicotinizaţi, -te, adj. (Rar) Impregnat cu nicotină. – Din nicotină.
NICOVALĂ, nicovale, s.f. 1. Unealtă de oţel sau de fontă folosită în atelierele de forjă pentru sprijinirea pieselor de metal supuse prelucrării, în operaţiile de deformare plastică prin batere cu ciocanul; ilău. * Unealtă de oţel pe care se bate tăişul coasei. 2. Unul dintre cele patru oscioare ale urechii medii, de formă asemănătoare cu cea a unei nicovale (1). – Din sl. nakovalo.
NICROM s.n. Aliaj de nichel şi crom (uneori combinat cu fier şi mangan), care se întrebuinţează mai ales la fabricarea rezistenţelor electrice. – Din fr. nichrome.
NICTAGINACEE, nictaginacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze simple, ale căror flori se deschid numai în timpul nopţii; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. nyctaginacées.
NICTALFOBIE, nictalfobii, s.f. (Med.) Teamă de întuneric (nocturn). – Din fr. nyctalphobie.
NICTALGIE, nictalgii, s.f. (Med.) Durere de cap care apare noaptea în timpul somnului. – Din fr. nyctalgie.
NICTALOP, -Ă, nictalopi, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană sau animal) care suferă de nictalopie. – Din fr. nyctalope.

NICTALOPIE s.f. Tulburare de vedere datorită căreia omul ori animalul bolnav vede normal numai noaptea sau în prezenţa unei lumini slabe. – Din fr. nyctalopie.
NICTEMER s.n. (Med.) Interval de timp de 24 de ore (o zi şi o noapte) folosit pentru a urmări variaţiile unor funcţii biologice. – Din fr. nycthémére.
NIFE s.n. (Geol.) Barisferă, centrosferă. – Din fr. nife.
NIFOBLEPSIE, nifoblepsii, s.f. (Med.) Orbire provocată de strălucirea zăpezii. – Din fr. niphoblepsie.
NIGERIAN, -Ă, nigerieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Nigeriei sau este originară de acolo; (la m. pl.) popor, naţiune care locuieşte în Nigeria. 2. Adj. Care aparţine Nigeriei sau nigerienilor (1), privitor la Nigeria sau la nigerieni. [Pr.: -ri-an] – Nigeria (n. pr.) + suf. -an.
NIGROZINĂ, nigrozine, s.f. Amestec de coloranţi negri obţinut din anilină şi întrebuinţat la fabricarea cremei de ghete, la îmbibarea panglicilor pentru maşinile de scris etc. – Din fr. nigrosine.
NIHILISM s.n. Atitudine; tendinţă, concepţie sau manifestare care neagă rânduielile, instituţiile, morala, tradiţiile culturale existente într-o societate dată, fără să le opună, în schimb, altele superioare; atitudine de negare absolută. – Din fr. nihilisme.
NIHILIST, -Ă, nihilişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al nihilismului. 2. Adj. Care aparţine nihilismului, privitor la nihilism; care dă dovadă de nihilism. – Din fr. nihiliste.
NILGAU s.m. Specie de antilopă de talie mare care trăieşte prin sudul Asiei (Boselaphus tragocamelus). – Din fr. nilgaut.
NIMB, nimburi, s.n. 1. Cerc (luminos) convenţional cu care sunt înconjurate, în pictura bisericească, capetele sfinţilor şi, în general, în artele plastice capetele unor personaje importante; aureolă; p. gener. cerc luminos; zonă luminoasă, strălucitoare. 2. Fig. (Aspect, semn, manifestare care marchează) prestigiu, măreţie, glorie; slavă. – Din fr. nimbe.
NIMBOSTRATUS s.m. Tip de nori inferiori, situaţi în medie la 800 m înălţime, de culoare cenuşiu-închis, care se prezintă ca o pânză întinsă, producând precipitaţii de lungă durată; nimbus. – Din fr. nimbo-stratus.
NIMBUS, (rar) nimbuşi, s.m. (Met.) Nimbostratus. – Din fr. nimbus.
NIME pron. neg. v. nimeni.
NIMENE pron. neg. v. nimeni.
NIMENEA pron. neg. v. nimeni.
NIMENI pron. neg. Nici un om; nici o fiinţă. [Gen.-dat.: nimănui. – Var.: nímenea, (reg.) níme, nímene pron. neg.] – Lat. nemo, neminem.
NIMEREALĂ s.f. Faptul de a nimeri. ** Loc. adv. La nimereală = la întâmplare, fără a socoti, a gândi, a aprecia; după cum se nimereşte, fără alegere – Nimeri + suf. -eală.
NIMERI, nimeresc, vb. IV. 1. Tranz. A atinge pe cineva sau ceva cu un obiect aruncat, cu un proiectil etc. * A lovi în ţintă. 2. Intranz. A sosi (pe neaşteptate, din întâmplare) într-un anumit loc, într-un moment anume etc. * Refl. A se afla prezent undeva (din întâmplare). 3. Tranz. A găsi pe cineva sau ceva (din întâmplare sau alegând între mai multe posibilităţi). 4. Intranz. A găsi calea potrivită pentru o anumită situaţie sau împrejurare; a izbuti să realizeze scopul propus. * A ghici. 5. Refl. A se întâmpla ca ceva sau cineva să fie într-un anumit fel; a se potrivi, a se brodi; p. gener. a surveni, a se întâmpla (incidental). ** Loc. adv. Pe nimerite = la nimereală, la întâmplare; pe dibuite. [Var.: (reg.) nemerí vb. IV] – Din bg. nameria.

NIMERIT, -Ă, nimeriţi, -te, adj. 1. Care este bine găsit, bine ales, care este adecvat situaţiei, scopului; corespunzător, indicat, potrivit. * (Adverbial) Potrivit; judicios. 2. Bun, reuşit, izbutit. [Var.: (reg.) nemerít, -ă adj.] – V. nimeri.
NIMFĂ, nimfe, s.f. 1. (În mitologia-greacă) Fiecare dintre zeiţele apelor, ale pomilor, ale crângurilor şi ale munţilor, personificând forţele naturii. * Fig. Fată tânără şi frumoasă, plină de graţie. 2. Formă de metamorfoză prin care trec unele insecte după stadiul de larvă şi înainte de a se transforma în insecte adulte; pupă. – Din fr. nymphe, lat. nympha.
NIMFOMANĂ, nimfomane, adj., s.f. (Femeie) care suferă de nimfomanie. – Din fr. nymphomane.
NIMFOMANIE s.f. (Med.) Stare patologică la femei şi la animalele femele, manifestată printr-o excitaţie sexuală exagerată. – Din fr. nymphomanie.
NIMIC, (I) pron. neg., adv., (II) nimicuri, s.n. I. 1. Pron. neg. Nici un lucru; spec. nici un cuvânt; nici un sunet, nici un zgomot; nici un lucru rău, defavorabil, primejdios. ** Loc. adj. De nimic = a) care este fără nici o valoare, fără importanţă, mărunt; b) (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter; ticălos, necinstit. ** Loc. adv. Pe nimic = (aproape) gratuit, degeaba. Întru (sau cu) nimic = în nici un fel, deloc. 2. Adv. (Înv. şi pop.) Defel, deloc, nicidecum; câtuşi de puţin; în nici un fel. ** Expr. A nu avea nimic a face = a nu avea nici o legătură (unul cu altul). II. S.n. 1. (Adesea la pl.) Lucru, fiinţă, faptă sau vorbă fără valoare; fleac. ** Loc. adv. (Reg.) Pe o nimică pe ceas = într-o clipă, repede. ** Expr. O nimica toată = ceva de foarte mică importanţă sau valoare, fără nici o însemnătate. * Fig. Lipsă de merit; nimicnicie, zădărnicie. 2. Fig. (Mai ales art.) Neant, nefiinţă; haos. [Var.: nimíca, (reg.) nimícă, nemíca, nemícă pron. neg., adv., s.f.] – Lat. ne mica.
NIMICA pron. neg., adv., s.f. v. nimic.
NIMICĂ pron. neg., adv., s.f. v. nimic.
NIMICI, nimicesc, vb. IV. Tranz. A face să nu mai existe, a reduce la nimic (omorând, distrugând, lichidând); a distruge, a desfiinţa, a prăpădi, a extermina, a lichida, a nimicnici. – Din nimic.
NIMICIE s.f. (Înv.) Nimicnicie (2). – Nimic + suf. -ie.
NIMICIRE, nimiciri, s.f. Acţiunea de a nimici; distrugere; nimicnicire. * Fig. Moarte. – V. nimici.
NIMICIT, -Ă, nimiciţi, -te, adj. Care a fost redus la nimic; distrus. – V. nimici.
NIMICITOR, -OARE, nimicitori, -oare, adj. (Adesea fig.) Care nimiceşte; distrugător. – Nimic + suf. -tor.
NIMICNICI, nimicnicesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A nimici. * Fig. A înlătura, a spulbera. – Nimic + suf. -nici.
NIMICNICIE, nimicnicii, s.f. 1. Deşertăciune, zădărnicie. 2. Lipsă de însemnătate, de valoare; nimicie. – Nimicnici + suf. -ie.
NIMICNICIRE, nimicniciri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a nimicnici şi rezultatul ei; nimicire, distrugere. – V. nimicnici.
NIMICUŢA pron. neg. Diminutiv al lui nimic. [Var.: nimicúţă pron. neg.] – Nimic + suf. -uţa.
NIMICUŢĂ pron. neg. v. nimicuţa.
NIMITEZ, nimitezuri, s.n. (Reg.) Ţesătură de lână sau de mătase subţire ca un văl, cu care femeile îşi acoperă capul. – Cf. rus. nametka.
NINEACĂ s.f. v. neneacă.
NINGĂU s.n. (Reg.) 1. Ninsoare mare, bogată. 2. Luna decembrie. – Ninge + suf. -ău.

NINGE, pers. 3 ninge, vb. III. Intranz., impers. 1. A cădea zăpadă. ** Expr. (Parcă) îi tot ninge şi-i plouă (întruna), se spune despre o persoană veşnic nemulţumită, posomorâtă. A-i ninge în barbă (sau pe cap, în păr) = a încărunţi. * Tranz. A acoperi ceva cu zăpadă. 2. A cădea ca fulgii de zăpadă; a cerne. * Tranz. A lăsa să cadă (ca fulgii de zăpadă). – Lat. ningere.
NINS, -Ă, ninşi, -se, adj. Acoperit de zăpadă. ** Expr. (A fi) nins de ani (sau de vreme) = (a fi) bătrân, cu părul alb. * Fig. Cărunt. – V. ninge.
NINSOARE, ninsori, s.f. 1. Faptul de a ninge; cădere a zăpezii. ** Loc. adv. Pe ninsoare = în timp ce ninge. 2. (Concr.) Zăpadă. * Fig. Cărunteţe. – Nins + suf. -oare.
NINSORIU, -IE, ninsorii, adj. (Rar) Alb ca zăpada. [Var.: ninsuríu, -íe adj.] – Ninsoare + suf. -iu.
NINSURIU, -IE adj. v. ninsoriu.
NIOBIT s.n. Mineral natural de fier şi mangan; columbit. [Pr.: ni-o-] – Din fr. niobite.
NIOBIU s.n. Element chimic, metal rar alb-cenuşiu, dur, lucios, foarte rezistent la aer şi la acţiunea agenţilor chimici. [Pr.: ni-o-] – Din fr. niobium, germ. Niobium.
NIPLU, nipluri, s.n. Piesă în formă de tub, cu ajutorul căreia se realizează asamblarea a două conducte, ţevi, cabluri etc. – Din engl. nipple.
NIPON, -Ă, niponi, -e, s.m. şi f., adj. (Livr.) 1. S.m. şi f. Japonez (1). 2. Adj. Japonez (2). – Din fr. nippon.
NIPRALĂ, niprale, s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, având fructele alcătuite din păstăi cu seminţe puţin turtite, pestriţe, cu pete purpurii-negricioase (Lupinus luteus). – Et. nec.
NIRVANA s.f. art. (În religia budistă, în filozofia indiană etc.) Stare de fericire realizată prin eliberarea de grijile vieţii, de suferinţe şi prin contopirea sufletului individual cu esenţa divină, cu ajutorul contemplaţiei şi al ascezei. – Din fr. nirvâna.
NISCAI adj. nehot. invar. (Pop.) Care este, se află într-o cantitate nedeterminată, într-un număr oarecare; niscaiva. [Acc. şi: niscái] – Lat. nescio qualis.
NISCAIVA adj. nehot. invar. (Pop.) Niscai. [Var.: nescaivá, niscarevá, nescarevá adj. nehot. invar.] – Niscai + va.
NISCAREVA adj. nehot., invar. v. niscaiva.
NISETRU, nisetri, s.m. Peşte mare, răpitor, cu corpul alungit şi îndesat, având pe laturi şi pe spate plăci cornoase, cu capul mic şi botul scurt, lat şi rotunjit, preţuit pentru carnea şi pentru icrele lui (negre) (Acipenser güldenstaedti). – Din bg. nesetăr, esetăr.
NISFEA s.f. v. nisfia.
NISFIA, nisfiele, s.f. Monedă turcească de aur sau de argint, care a circulat şi în ţările române. [Pr.: -fi-a. – Var.: nisfeá, nésfie s.f.] – Din tc. nisfiye.
NISIP, nisipuri, s.n. 1. Rocă sedimentară neconsolidată, provenită din sfărâmarea unor minerale, roci sau organisme şi care se prezintă sub forma unei acumulări de granule fine; p. ext. (mai ales la pl.) loc, teren, întindere alcătuită din asemenea rocă şi, de obicei, lipsită de vegetaţie. ** Expr. Ca (sau cât) nisipul (mării) = în număr foarte mare. A clădi (sau a funda) pe nisip = a întreprinde o acţiune sortită eşecului, pieirii. 2. Depunere patologică de granule fine de oxalaţi, uraţi, silicaţi etc., care se formează într-un rinichi, în vezica urinară sau în vezicula biliară. [Var.: (reg.) năsíp s.n.] – Din bg. nasip.
NISIPAR, (1) nisipari, s.m., (2) nisipare, s.n. 1. S.m. Persoană care scoate, cară (şi vinde) nisip (1). 2. S.n. Dispozitiv montat pe o locomotivă, pe un

tramvai etc. care serveşte la distribuirea nisipului (1) la roţi pentru a împiedica patinarea acestora. – Nisip + suf. -ar.
NISIPARIŢĂ, nisipariţe, s.f. Mic peşte din apele de munte, asemănător cu zvârluga (Cobitis caspia romanica). – Nisip + suf. -ariţă.
NISIPARNIŢĂ, nisiparniţe, s.f. 1. Vas mic umplut cu nisip fin care se presăra peste o hârtie proaspăt scrisă pentru a usca cerneala. 2. Aparat format din două recipiente de sticlă suprapuse care comunică între ele printr-un mic tub de sticlă şi umplut cu o anumită cantitate de nisip, care servea, în trecut, pentru măsurarea timpului după durata de scurgere a nisipului dintr-un recipient într-altul; clepsidră. [Var.: nisipérniţă s.f.] – Nisip + suf. -arniţă.
NISIPĂRIE, nisipării, s.f. 1. Carieră de nisip (1). 2. (Colectiv) Nisip mult (îngrămădit de ape sau de vânt); loc cu asemenea nisip. – Nisip + suf. -ărie.
NISIPERNIŢA s.f. v. nisiparniţă.
NISIPIŞ, nisipişuri, s.n. Loc acopetit cu nisip (1); (colectiv) cantitate mare de nisip îngrămădit într-un loc. [Var.: (reg.) năsipíş s.n.] – Nisip + suf. -iş.
NISIPIŞTE, nisipişti, s.f. Aluviune depusă pe fundul apelor(stătătoare), formată dintr-un strat subţire de mâl acoperit cu nisip (1). – Nisip + suf. -işte.
NISIPIT, -Ă, nisipiţi, -te, adj. (Rar) Nisipos. [Var.: (reg.) năsipít, -ă adj.] – Din nisip.
NISIPIU, -IE, nisipii, adj. (Rar) Gălbui (ca nisipul1). – Nisip + suf. -iu.
NISIPOS, -OASĂ, nisipoşi, -oase, adj. Care este plin de nisip (1), care conţine mult nisip, acoperit cu nisip; nisipit. [Var.: (reg.) năsipós, -oásă adj.] – Nisip +suf. -os.
NISTAGMUS s.n. Stare patologică manifestată prin mişcări oscilatorii ritmice ale globilor oculari în toate direcţiile, din cauza contracţiilor muşchilor ochilor. – Din fr. nystagmus.
NIŞANGIU, nişangii, s.m. Demnitar din Imperiul Otoman însărcinat cu redactarea actelor oficiale, precum şi cu executarea şi aplicarea parafei imperiale. – Din tc. nişanct.
NIŞĂ, nişe, s.f. 1. Adâncitură (dreptunghiulară, în formă de arcadă etc.) anume lăsată într-un zid, în peretele unei sobe, la o mobilă etc., în care de obicei se aşază obiecte decorative, obiecte de uz casnic etc.; firidă. 2. Intrând amenajat pe o latură a unei încăperi, care serveşte ca anexă a unei camere de locuit. 3. Intrând amenajat în peretele unei galerii de mină sau al unui tunel, care serveşte pentru adăpostirea lucrătorilor în timpul execuţiei unor lucrări periculoase sau la trecerea trenului, precum şi pentru depozitarea unor materiale. * Fiecare dintre adânciturile amenajate în pereţii unei ecluze pentru a adăposti canaturiţe porţilor când acestea sunt deschise. 4. Construcţie specială în formă de dulap sau de cameră, cu pereţii de sticlă, legată de un coş de evacuare şi folosită în laboratoare pentru lucrul cu substanţe care emană gaze (vătămătoare). 5. (În sintagma) Nişă de abraziune = formă de relief cu aspect de firidă alungită, formată la baza unei faleze alcătuite din roci rezistente la eroziune, din cauza acţiunii valurilor puternice. 6. (Med.) Ulceraţie adâncă până la perforare a unor organe interne (stomac, plămâni etc.). – Din fr. niche.
NIŞTE art. nehot. (Precedă substantive la pl. pentru a arăta un număr, o cantitate nedeterminată) Nişte cărţi. ** (Înaintea unui substantiv care redă o idee de calitate negativă, accentuează valoarea peiorativă a substantivului) Sunt nişte răi!. ** (Precedă substantive, nume de materie la sg. sau substantive cu sens colectiv) Frige nişte carne. [Var.: (reg.) néşte art. nehot.] – Lat. nescio quid "nu ştiu ce".

NIT1, nituri, s.n. Tijă de metal (cilindrică) prevăzută cu un cap de diametru mai mare decât corpul, folosită la îmbinarea pieselor metalice, de piele sau de carton. – Din germ. Niet.
NIT2, niţi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a luminaţiei. [Abr.: nt] – Din fr., engl. nit.
NITAM-NISAM adv. (Pop. şi fam.) Pe neaşteptate, deodată (şi în mod nepotrivit); nici una, nici alte; pe nepusă masă; tam-nisam. [Var.: netám-nesám, (rar) netám-nisám adv.] – Din bg. ni tam, ni sam "nici aici, nici acolo"; "nicăieri".
NITMETRU, nitmetre, s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea luminaţiei unei suprafeţe. – Cf. fr. nitométre.
NITRA, nitrez, vb. I. Tranz. (Tehn.) A introduce o grupare alcătuită din azot şi oxigen în molecula unei substanţe organice. – Din fr. nitrer.
NITRAGIN s.n. Îngrăşământ bacterian pentru culturile de plante leguminoase. – Din fr. nitragine.
NITRARE, nitrări, s.f. Acţiunea de a nitra şi rezultatul ei. – V. nitra.
NITRAT, nitraţi, s.m. (Chim.) Azotat. ** Nitrat de argint = compus al natriului, folosit în medicină şi în industria cernelurilor; azotat de argint. Nitrat de celuloză = nitroceluloză. -Din fr. nitrate.
NITRAŢIE, nitraţii, s.f. Tratament chimic cu acid nitric. – Din fr. nitration.
NITRIC, -Ă, nitrici, -ce, adj. (Chim.) Azotic. ** Acid nitric = acid azotic. – Din fr. nitrique.
NITRIFICA, pers. 3 nitrifică, vb. I. Refl. (Despre amoniacul din sol) A se transforma prin oxidare, sub acţiunea unor bacterii, în azotaţi folosiţi de plante la sinteza materiei organice. – După fr. nitrifier.
NITRIFICARE, nitrificări, s.f. Acţiunea de a se nitrifica şi rezultatul ei. – V. nitrifica.
NITRIFICATOR, -OARE, nitrificatori, -oare, adj. (Chim.) Care produce o nitrificare. – Din fr. nitrificateur.
NITRIFICAŢIE, nitrificaţii, s.f. Nitrificare. – Din fr. nitrification.
NITRIL, nitrili, s.m. Substanţă organică, ester al acidului cianhidric, folosită în sinteza organică. – Din fr. nitrile, germ. Nitril.
NITRIT, nitriţi, s.m. (Chim.) Azotit. – Din fr. nitrite.
NITROBACTERIE, nitrobacterii, s.f. Bacterie care oxidează acidul azotos format în sol, transformându-l în acid azotic. – Din fr. nitrobactérie.
NITROBENZEN s.m. Lichid uleios, gălbui, insolubil în apă, otrăvitor, cu miros de migdale amare, preparat prin nitrare din benzen şi întrebuinţat mai ales la fabricarca anilinei şi a unor produse intermediare pentru industria coloranţilor. – Din fr. nitrobenzéne.
NITROCELULOZĂ, nitroceluloze, s.f. Substanţă solidă inflamabilă, de culoare albă, cu aspect fibros, asemănătoare cu bumbacul, obţinută prin tratarea celulozei cu un amestec de acid azotic şi acid sulfuric, întrebuinţată ca exploziv, la fabricarea celuloidului, a unor lacuri etc.; azotat de celuloză. – Din fr. nitrocellulose.
NITRODERIVAT, nitroderivaţi, s.m. Substanţă organică a cărei moleculă conţine o grupare alcătuită din azot şi oxigen, legată direct de atomul de carbon. – Din germ. Nitroderivat.
NIGROGEN s.m. (Chim.) Azot. – Din fr. nitrogéne.
NITROGLICERINĂ s.f. Substanţă lichidă, uleioasă, gălbuie sau incoloră, foarte toxică, obţinută prin tratarea glicerinei cu un amestec de acid azotic şi acid sulfuric şi întrebuinţată la fabricarea dinamitei şi, în doze mici, ca medicament în unele boli de inimă. – Din fr. nitroglycérine.

NITRONATRIT, nitronatriţi, s.m. Nitrat de sodiu care formează componentul principal al salpetrului de Chile. – Din fr. nitronatrite.
NITROS, -OASĂ, nitroşi, -oase, adj. (Chim.) Azotos. – Din fr. nitreux, it. nitroso.
NITROTOLUEN s.n. Substanţă de culoare gălbuie cu miros caracteristic derivată din toluen, folosită mai ales pentru obţinerea unor amine. [Pr.: -lu-en] – Din fr. nitrotoluéne.
NITRURA, nitrurez, vb. I. Tranz. A trata termochimic anumite oţeluri pentru a le mări duritatea la suprafaţă, prin încălzirea lor într-o atmosferă de amoniac şi prin răcire lentă. – Din fr. nitrurer.
NITRURARE, nitrurări, s.f. Acţiunea de a nitrura şi rezultatul ei. – V. nitrura.
NITRURAT, -Ă, nitruraţi, -te, adj. (Despre anumite oţeluri) Tratat prin nitrurare. – V. nitrura.
NITUI, nituiesc, vb. IV. Tranz. 1. A forma un al doilea cap al unui nit după ce acesta a fost trecut prin găurile pieselor care trebuie împreunate. 2. A împreuna, a fixa două sau mai multe piese cu ajutorul niturilor. – Nit + suf. -ui.
NITUIRE, nituiri, s.f. Acţiunea de a nitui şi rezultatul ei; nituit1, nituitură. [Pr.: -tu-i-] – V. nitui.
NITUIT1 s.n. Nituire. – V. nitui.
NITUIT2, -Ă, nituiţi, -te, adj. Prins, împreunat, fixat cu ajutorul niturilor. * Ferecat, ţintuit, bătut cu... Cordon nituit. – V. nitui.
NITUITOR, -OARE, nituitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Lucrător calificat care lucrează la nituire. 2. S.f. Maşină cu care se nituieşte. [Pr.: -tu-i-] – Nitui + suf. -tor.
NITUITURĂ, nituituri, s.f. Nituire; (concr.) loc unde s-a realizat o nituire. [Pr.: -tu-i-] – Nitui + suf. -tură.
NIŢEL, -ICĂ, niţei, -ele, adj. (Fam.) Care reprezintă o parte redusă (din total); de proporţii reduse; puţin. * (Adverbial) În mică măsură sau într-o oarecare măsură; întrucâtva; numai puţin timp. ** Expr. Niţel câte niţel = încetul cu încetul, puţin câte puţin, treptat. – Et. nec.
NIŢELUŞ, -Ă, niţeluşi, -e, adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui niţel. – Niţel + suf. -uş.
NIVAŢIE, nivaţii, s.f. Acţiunea de modelare a reliefului făcută de îngheţurile şi dezgheţurile succesive în zonele înalte ale munţilor. – Din fr. nivation.
NIVEL, (1, 3) niveluri, (2) nivele, s.n. 1. Înălţimea la care se găseşte un punct, o linie sau o suprafaţă a unui loc, a unui obiect etc. în raport cu un plan orizontal dat. ** Nivelul mării = punct situat la înălţimea mijlocie a mărilor şi a oceanelor care comunică între ele, în raport cu care se măsoară toate altitudinile. Curbă (sau linie) de nivel = linie care uneşte punctele suprafeţei terestre cu aceeaşi altitudine faţă de o suprafaţă de referinţă; punct, suprafaţă care corespunde acestei linii. Pasaj de nivel = loc unde se încrucişează (la aceeaşi altitudine) o cale ferată cu o şosea. ** Loc. prep. La nivelul = în regiunea..., în dreptul... * Etaj, cat. * Zonă geologică, subdiviziune stratigrafică a etajelor şi a subetajelor, care se distinge după fosilele caracteristice pe care le conţine. * (Fiz., Chim.) Valoarea intensivă a unei mărimi în raport cu o valoare de referinţă. 2. Nume dat mai multor unelte, instrumente, dispozitive care servesc la determinarea liniei (sau a poziţiei, a suprafeţelor) orizontale sau cu care se măsoară pe teren diferenţele de înălţime dintre două sau mai multe puncte de pe suprafaţa terestră. ** Nivelă cu (sau de) apă = instrument construit pe principiul vaselor comunicante, care serveşte la determinarea planului orizontal după înălţimea la care se ridică apa în două tuburi gradate. 3. Fig. Stadiu, grad (de pregătire, de dezvoltare),

treptată (a calităţii), indice (al cantităţii). ** Nivel de trai = gradul de safisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale populaţiei unei ţări, ale unor clase sau ale unei persoane în condiţii istorice date. [Var.: (2) nivélă s.f.] – Din nivela (derivat regresiv).
NIVELA, nivelez, vb. I. Tranz. A face să fie la acelaşi nivel; a realiza o suprafaţă plană. * Fig. A pune pe acelaşi plan, a face să dispară diferenţele; a egaliza. * A măsura cu ajutorul unor instrumente speciale diferenţa de nivel dintre două sau mai multe puncte. – Din fr. niveler.
NIVELARE, nivelări, s.f. Acţiunea de a nivela şi rezultatul ei. – V. nivela.
NIVELAT, -Ă, nivelaţi, -te, adj. Supus nivelării; netezit, îndreptat; neted, egal, uniform. – V. nivelat.
NIVELATOR, -OARE, nivelatori, -oare, adj. Care nivelează. – Nivela + suf. -tor.
NIVELĂ s.f. v. nivel.
NIVELMENT, nivelmente, s.n. (Top.) Totalitatea metodelor, procedeelor şi operaţiilor prin care se determină altitudinea unor puncte terestre în scopul reprezentării lor pe o hartă sau pe un plan. – Din fr. nivellement.
NIVELMETRIC, -Ă, nivelmetrici, -ce, adj. Care aparţine nivelmentului, privitor la nivelment. – Nivelmetru + suf. -ic.
NIVELMETRU, nivelmetre, s.n. Instrument care serveşte la efectuarea lucrărilor de nivelment. – Nivel + metru.
NIVIDI vb. IV v. năvădi.
NIVOMETRIC, -Ă, nivometrici, -ce, adj. Referitor la măsurători făcute cu nivometrul. – Din fr. nivométrique.
NIVOMETRU, nivometre, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantităţii de zăpadă căzute pe o suprafaţă, într-un anumit interval de timp. – Din fr. nivométre.
NIVOPLUVIAL, -Ă, nivopluviali, -e, adj. (Met.; în sintagma) Regim nivopluvial = regim al cursurilor de apă alimentate de zăpezi şi ploi. [Pr.: -vi-al] – Din fr. nivo-pluvial.
NIVOZĂ s.f. (Livr.) A patra lună a calendarului republican francez (21 decembrie – 19 ianuarie). – Din fr. nivôse.
NIXIS, nixisuri, s.n. (Grecism) Supărare; plictiseală. * Înţepătură, junghi. – Din ngr. níxis.
NIZAM, (I) nizamuri, s.n., (II) nizami, s.m. I. S.n. (În evul mediu, în ţările române). 1. Denumire dată statutului unei bresle în care se specificau drepturile şi îndatoririle membrilor acesteia. 2. Normă de lucru fixată printr-un regulament. II. S.m. Soldat turc în termen. – Din tc. nizam.
NIZNAI adv. (Pop. şi fam.) Ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, n-ar şti nimic, simulând indiferenţă, nepăsare, dezinteres. ** Expr. A se face niznai = a se preface că nu ştie nimic. (substantivat) A face pe niznaiul = a se preface că nu ştie nimic. – Din rus. ne znaju "nu ştiu".
NO interj. (Reg.) Ei!, hei!, ia!. – Din magh. na.
NOADĂ, noade, s.f. (Anal.; pop.) Coccis; p. ext. regiune situată în jurul coccisului; (la animale) (regiunea de la) rădăcina cozii; (la păsări) târtiţă. – Lat. / * / noda.
NOAPTE, nopţi, s.f., adv. I. S.f. 1. Interval de timp cuprins între apusul soarelui şi răsăritul lui, când este întuneric. ** Loc. adj. De noapte = a) care lucrează, e de serviciu în timpul nopţii; b) (despre păsări, insecte, animale etc.) care îşi desfăşoară activitatea în timpul nopţii şi doarme ziua. ** Loc. adv. Azi- (sau astă-) noapte = noaptea trecută. La noapte = în timpul nopţii următoare. Peste (sau pe) noapte = în timpul nopţii. Noapte de noapte = în fiecare noapte; mereu. Zi(ua) şi noapte(a) sau zi, noapte, zile, nopţi, toată ziua

(şi) toată noaptea, din zori până-n noapte, nopţi şi zile etc. = tot timpul, neîntrerupt, continuu. Cu noaptea în cap = dis-de-dimineaţă, în zori. De (cu) noapte(a) = foarte devreme, dis-de-dimineaţă. ** Expr. Noapte bună! = urare făcută cuiva înainte de culcare. 2. Fig. Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. În pivniţă era noapte. * Lipsă de cultură, de civilizaţie, stare de înapoiere. ** Expr. Prost ca noaptea = foarte prost. 3. Stare de tristeţe, de suferinţă morală, de apăsare. II. Adv. (În forma "noaptea" sau "nopţile") În (tot) timpul nopţii (I 1); în fiecare noapte. – Lat. nox, noctis.
NOATEN, -Ă, noateni, -e, s.m. şi f. 1. (Pop.) Miel sau mioară de la înţărcare până la doi ani. ** (Adjectival) Miel noaten. 2. (Reg.) Mânz a cărui limită de vârstă variază de la şase luni până la doi sau trei ani. 3. (Reg.) Lână (neagră) de miel sau de mioară tunsă în al doilea an. [Var.: noátin, -ă s.m. şi f.] – Lat. annotinus, -a, -um "în vârstă de un an".
NOATIN, -Ă s.m. şi f. v. noaten.
NOBELIU s.n. Element chimic transuranic obţinut pe cale artificială. – Din fr. nobélium.
NOBIL, -Ă, nobili, -e, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. Care dă dovadă de generozitate, de cinste, de spirit de abnegaţie; capabil de sentimente înalte; generos, ales. Om nobil. * Care face cinste, care onorează, care pune într-o lumină favorabilă pe cineva. O acţiune nobilă. 2. Distins, elegant, desăvârşit; graţios. 3. Care se distinge prin anumite caracteristici de superioritate. ** Metal nobil = metal preţios. Gaz nobil = nume dat fiecăruia dintre gazele inerte, incolore şi inodore care se găsesc în atmosferă în mici cantităţi. II. S.m. şi f., adj. (Persoană) care face parte din nobilime (1). – Din lat. nobilis, germ. nobel, it. nobile, fr. noble.
NOBILIAR, -Ă, nobiliari, -e, adj. Care aparţine nobilimii (1) sau nobililor (II), privitor la nobilime sau la nobili, specific nobilimii; nobilitar. [Pr.: -li-ar] – Din fr. nobiliaire.
NOBILIME s.f. (În unele ţări, şi în epoca modernă.) 1. Categorie socială cuprinzând (în societatca medievală) pe posesorii de feude şi de titluri ereditare sau pe foştii feudali şi pe descendenţii lor, care au păstrat unele privilegii de castă; aristocraţie, nobleţe (2). * Nobilii dintr-o epocă, dintr-o regiune, dintr-o localitate. 2. (Rar) Nobleţe (1). – Nobil + suf. -ime.
NOBILITAR, -Ă, nobilitari, -e, adj. (Înv.) Nobiliar. – Cf. fr. nobiliaire.
NOBILITATE, nobilităţi, s.f. (Înv.) 1. Nobleţe (1). 2. Nobleţe (3). – Din lat. nobilitas, -atis.
NOBLEŢĂ s.f. v. nobleţe.
NOBLEŢE s.f. 1. Calitatea de nobil (II); rangul sau titlul de nobil; nobilime (2), nobilitate (1). 2. (Rar) Nobilime (1). 3. Atitudine, însuşire morală superioară; caracter nobil (I 1); nobilitate (2). 4. Distincţie, eleganţă. [Var.: nobléţă s.f.] – Din fr. noblesse.
NOCIV, -Ă, nocivi, -e, adj. Vătămător, distrugător (pentru sănătatea, viaţa, dezvoltarea cuiva). Substanţă nocivă. – Din fr. nocif, lat. nocivus.
NOCIVITATE s.f. Faptul de a fi nociv, caracter nociv. – Din fr. nocivité.
NOCTAMBUL, -Ă, noctambuli, -e, s.m. şi f. (Med.) Somnambul. * Fig. (Fam.) Persoană care îşi pierde nopţile în petreceri. – Din fr. noctambule.
NOCTAMBULISM s.n. (Med.; rar) Somnambulism. – Din fr. noctambulisme.
NOCTURN, -Ă, nocturni, -e, adj., s.f. 1. Adj. Care se face sau se întâmplă noaptea; de noapte, din timpul nopţii. ** Loc. adj. şi adv. În nocturnă = (despre competiţii sportive) (care se desfăşoară) în timpul serii. * (Despre păsări răpitoare, animale, insecte) Care îşi desfăşoară activitatea în cursul nopţii şi doarme ziua. 2. S.f. Competiţie sportivă care are loc în timpul serii. 3.

S.f. Piesă muzicală, vocală sau instrumentală cu caracter liric, visător şi melancolic. – Din fr. nocturne, lat. nocturnus.
NOD, noduri, s.n. 1. Loc în care se leagă două fire, două sfori, două fâşii de pânză etc. ca să se ţină strâns împreună; loc în lungul sau la capătul unui fir, al unei sfori, al unei fâşii de pânză etc. unde s-a făcut un ochi prin care s-a petrecut unul dintre capete şi s-a strâns tare; legătură obţinută astfel. ** Loc. adj. (Rar) În noduri = încâlcit, încurcat. ** Expr. A lega paraua cu zece noduri = a fi foarte zgârcit. * Loc de intersecţie a două sau a mai multor căi de comunicaţie având direcţii diferite. ** Nod de cale ferată = punct de intersecţie a cel puţin trei linii principale de cale ferată, prevăzut cu instalaţii speciale pentru a asigura tranzitul trenurilor, desfacerea sau cuplarea unor vagoane, încărcarea şi descărcarea mărfurilor, deservirea călătorilor etc. * Loc de legătură, de întretăiere, de întâlnire a două sau a mai multor elemente ale unui mecanism, ale unei construcţii etc. 2. Proeminenţă pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante sau la încheietura unui cotor; punct de unde încep să crească crengile pe tulpină sau frunzele pe lujer. ** Expr. A căuta (sau a găsi) (cuiva) nod în papură = a căuta sau a găsi cu orice preţ greşeli, cusururi acolo unde ele nu sunt; a învinovăţi pe nedrept. * Porţiune mică, rotundă, compactă, foarte tare într-o bucată de lemn, într-o scândură reprezentând locul de ramificaţie a crengilor pe trunchi. * Aglomerare locală de material în masa unui corp, cu o structură mai compactă sau de culoare diferită faţă de rest. 3. (Înv. şi pop.) Articulaţie, încheietură (a degetelor). 4. (În sintagmele) Nodul gâtului (sau gâtlejului, beregatei etc.) = mărul lui Adam. Nodul vital = punct situat în bulbul rahidian corespunzând centrului respirator şi a cărui lezare are ca urmare moartea imediată prin oprirea respiraţiei. 5. Umflătură, tumoare, nodozitate, gâlcă rezultată dintr-o stare patologică. 6. Punct dublu al unei curbe în care aceeaşi ramură a curbei se intersectează pe ea însăşi. 7. Fiecare dintre punctele în care sunt dispuşi atomii, moleculele unei reţele cristaline. * Punct dintr-un sistem de unde staţionare în care amplitudinea oscilaţiei are mereu o valoare nulă. 8. Fiecare dintre cele două puncte în care orbita unui astru intersectează planul eclipticei. 9. Loc sau centru geografic sau geologic cu anumite caracteristici, deosebite faţă de împrejurimi. ** Nod hidroenergetic = centru geografic pe a cărui suprafaţă sunt aşezate o centrală hidroelectrică şi construcţiile hidrotehnice aferente. 10. Fig. Senzaţie de sufocare pe care de obicei o are cineva cuprins de o emoţie sau de o enervare puternică. ** Expr. A înghiţi (cu sau la) noduri = a) a suporta cu necaz, cu amărăciune o durere, o umilinţă (fără a putea spune nimic); b) a mânca în silă, cu mare greutate. 11. Fig. Punct esenţial de care depinde soluţionarea unei probleme; dificultate, greutate care trebuie învinsă pentru soluţionarea unei probleme. ** Nod gordian = problemă foarte grea sau cu neputinţă de rezolvat. ** Expr. A tăia nodul gordian = a recurge la un mijloc extrem în rezolvarea unei situaţii căreia nu i se poate găsi o altă soluţie. * Moment culminant în desfăşurarea acţiunii unei opere literare. 12. Unitate de măsură pentru viteza navelor, egală cu viteza unei nave care se deplasează cu o milă marină (1852 m) pe oră. – Lat. nodus.
NODAL, -Ă, nodali, -e, adj. Care se referă la locul de intersecţie a mai multor căi de comunicaţie, artere, ligamente etc. * Fig. Esenţial, fundamental. – Din fr. nodal.
NODOROS, -OASĂ adj. v. noduros.

NODOS, nodoase, adj. (În sintagma) Eritem nodos = simptom al mai multor boli (contagioase), caracterizat prin apariţia pe pielea corpului a unor noduli tari sau a unor băşicuţe seroase. – Nod + suf. -os.
NODOZITATE, nodozităţi, s.f. 1. Formaţie patologică rezultată din înmulţirea celulelor rădăcinilor de leguminoase în urma infecţiei cu anumite bacterii. 2. Proeminenţă la articulaţiile corpului sau a unei părţi a lui. * Nodul (1). 3. Ridicătură mică, rotunjită pe suprafaţa unui obiect. – Din fr. nodosité.
NODUL, noduli, s.m. 1. Umflătură de mici dimensiuni şi bine circumscrisă, care apare în diverse părţi ale corpului, însoţind adesea unele boli cronice. 2. (Geol.) Mică masă de piatră cuprinsă într-o zonă mai puţin dură. [Pl. şi: (n.) nodule] – Din fr. nodule, lat. nodulus.
NODULEŢ, noduleţe, s.n. Diminutiv al lui nod. – Nod + suf. -uleţ.
NODURAR, nodurare, s.n. Parte a războiului de ţesut alcătuită dintr-un fuscel gros legat de fusul sau sulul dindărăt şi de care se prind capetele urzelii când se înveleşte pânza. – Nod + suf. -urar.
NODUROS, -OASĂ, noduroşi, -oase, adj. 1. (Despre sfori, aţe, ţesături) Care are (multe) noduri (1). 2. (Despre arbori, lemne, diverse plante) Cu noduri (2), plin de noduri. 3. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Cu articulaţii proeminente sau cu proeminenţe; ciolănos. [Var.: (pop.) nodorós, -oásă adj.] – Nod + suf. -uros.
NOETIC, -Ă, noetici, -ce, adj. (Fil.) Care se referă la procesul de gândire. [Pr.: no-e-] – Din fr. noétique.
NOGAI, -AIE, nogai, -aie, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţie mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră şi Marea Azov; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. 2. Adj. Care aparţine nogailor (1), privitor la nogai. – Din n. pr. Nogai.
NOHUTIU, -IE adj. v. năutiu.
NOI pron. pers. I pl. 1. (Desemnează pe cel care vorbeşte şi persoana sau persoanele pe care acesta şi le asociază în vorbire) S-a înserat şi noi tot pe loc stăm. ** Loc. adv. (La acuzativ) La noi = acasă; în ţara, în regiunea etc. de baştină. 2. (La dativ, în formele "ne", "ni", cu valoare posesivă) Casa ne e frumoasă. (Cu valoare de dativ etic) Ne eşti departe. 3. (La dativ sau la acuzativ, în forma "ne", cu valoare de pronume reflexiv) Ne povesteam multe. 4. (În stilul oficial-administrativ) Eu. Noi, directorul şcolii, am hotărât. ** (Ca plural al modestiei) Noi credem că una dintre caracteristicile muzicii este melodia. Mulţumim celor care ne-au ajutat. [Dat.: nouă, ne, ni; acuz.: (pe) noi, ne] – Lat. nos.
NOIAN, noiane, s.n. 1. Cantitate, volum mare din ceva; belşug. * Mulţime, număr mare de fiinţe, de lucruri, de fenomene. 2. Întindere mare de apă; nemărginire, imensitate. 3. Genune, abis, hău. [Pr.: no-ian. – Pl. şi: noianuri] – Et. nec.
NOIEMBRIE s.m. A unsprezecea lună a anului, care urmează după octombrie; brumar. [Pr.: no-iem÷, – Var.: noiémvrie, (înv. şi reg.) novémbre s.m. invar.] – Din sl. nojenbrî, nojemvri.
NOIEMVRIE s.m. v. noiembrie.
NOIMĂ, noime, s.f. 1. Înţeles, sens, conţinut (al unui cuvânt sau enunţ); rost. ** Loc. adj. şi adv. Cu noimă = logic, cu judecată; înţelept, cuminte. Fără (nici o) noimă = fără sens, fără judecată; prostesc, absurd. ** Expr. A nu avea (nici o) noimă = a fi fără sens, absurd. 2. (Pop.) Menire, ţel, scop; motiv, cauză. 3. (Rar) Simbol, convenţie. – Din ngr. nóima.
NOIME, noimi, s.f. A noua parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. [Pr.: no-i-] – Nouă + suf. -ime.

NOIŢĂ, noiţe, s.f. Pată mică albă care apare uneori pe unghiile degetelor de la mână. [Pr.: no-i-] – Nou + suf. -iţă.
NOJIŢĂ, nojiţe, s.f. 1. Cureluşă sau şiret cu care se leagă opincile de picior. 2. (Reg.) Fiecare dintre găurile opincii, prin care se petrece nojiţa (1). [Var.: năjíţă s.f.] – Din bg. nojiţa.
NOMAD, -Ă, nomazi, -de, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană, grup social) care nu are aşezare statornică într-un loc, care se mută dintr-un loc în altul, care rătăceşte. 2. Adj. Caracteristic nomadismului. Viată nomadă. – Din fr. nomade.
NOMADISM s.n. Mod de viaţă al unei colectivităţi umane, caracterizat prin lipsa unei aşezări stabile. – Din fr. nomadisme.
NOMARH, nomarhi, s.m. Guvernator al unei nome2. – Din fr. nomarque.
NOMĂ1, nome, s.f. (Med.) Stomatită cangrenoasă, specifică copiilor subalimentaţi şi oamenilor slăbiţi. – Din fr. noma.
NOMĂ2, nome, s.f. Diviziune administrativă în vechiul Egipt şi în Grecia actuală. – Din fr. nome.
NOMENCLATOR, nomenclatoare, s.n. Listă, broşură, carte care cuprinde nomenclatura (1) dintr-un anumit domeniu al ştiinţei, al tehnicii etc., sau enumerarea sortimentelor produselor sau a grupurilor de produse, clasificate după un anumit criteriu. – Din fr. nomenclateur, lat. nomenclator.
NOMENCLATORIC, -Ă, nomenclatorici, -ce, adj. (Livr.) Nomenclaturistic. – Nomenclator + suf. -ic.
NOMENCLATURĂ, nomenclaturi, s.f. 1. Totalitatea termenilor întrebuinţaţi într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizaţi metodic. 2. Listă, catalog etc. conţinând titluri de opere, nume proprii, denumiri ale obiectelor dintr-un domeniu (organizate într-un anumit fel). 3. Spec. Schemă de organizare a unei instituţii conţinând enumerarea posturilor sau a instituţiilor care se află în subordine, sub tutela sa. – Din fr. nomenclature, lat. nomenclatura.
NOMENCLATURISTIC, -Ă, nomenclaturistici, -ce, adj. (Rar) Privitor la nomenclatură, de nomenclatură; nomenclatoric. – Nomenclatură + suf. -istic.
NOMINAL, -Ă, nominali, -e, adj. 1. Care conţine nume, care indică un nume, de nume; după nume; pe nume. ** Valoare nominală = valoare indicată pe o acţiune, pe o hârtie-monedă (care uneori nu corespunde cu valoarea reală; valoare oficială. Putere (sau valoare) nominală = putere pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic. * Care figurează (numai) cu numele; care este de formă. * Care este calculat în bani. 2. (Gram.) Care face parte din categoria numelui, care ţine de categoria numelui, care se adaugă la nume, care formează un nume. ** Flexiune nominală = declinare. Predicat nominal = predicat alcătuit dintr-un nume predicativ şi un verb copulativ la un mod personal. – Din fr. nominal, lat. nominalis.
NOMINALISM s.n. Curent în filozofia medievală care susţinea că numai lucrurile individuale au existenţă reală, în timp ce noţiunile generale sunt simple cuvinte, nume ale acestor lucruri. – Din fr. nominalisme.
NOMINALIST, -Ă, nominalişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al nominalismului. 2. Adj. Care aparţine nominalismului, privitor la nominalism. – Din fr. nominaliste.
NOMINALIZA, nominalizez, vb. I. Tranz. A indica, a denumi, a specifica ceva în mod concret, pe nume. – Nominal + suf. -iza.
NOMINATIV, -Ă, nominativi, -e, s.n., adj. 1. S.n. Caz al flexiunii nominale a cărui funcţie specifică este aceea de subiect şi care este considerat forma de bază a substantivului. 2. Adj. (Fin.; în sintagma) Obligaţie nominativă =

obligaţie care poartă înscris numele creditorului. – Din lat. nominativus, fr. nominatif.
NOMOCANON, nomocanoane, s.n. Colecţie de legi imperiale bizantine şi de canoane ale sinoadelor bisericeşti. – Din ngr. nomokánon.
NOMOGRAF, nomografi, s.n. Autor al unei culegeri de legi sau al unui tratat despre legi. – Din fr. nomographe.
NOMOGRAFIC, -Ă, nomografici, -ce, adj. Care se referă la nomograme, care aparţine nomogramelor. – Din fr. nomographique.
NOMOGRAFIE s.f. Disciplină matematică având ca obiect întocmirea şi folosirea nomogramelor. – Din fr. nomographie.
NOMOGRAMĂ, nomograme, s.f. (Mat.) Reprezentare grafică în plan, folosind linii sau puncte cotate, a unei relaţii dintre două sau mai multe mărimi variabile, cu ajutorul căreia se pot determina rapid valorile unei mărimi în funcţie de valorile cunoscute ale celorlalte mărimi care intră în relaţia considerată. – Din fr. nomogramme.
NOMOL s.n. v. nămol.
NOMOLI vb. IV v. nămoli.
NOMOLIT, -Ă adj. v. nămolit.
NOMOLOS, -OASĂ adj. v. nămolos.
NON- Element de compunere care înseamnează "nu" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din lat., fr. non÷.
NONAGENAR, -Ă, nonagenari, -e, s.m. şi f., adj. (Persoană) care a atins (sau a depaşit) vârsta de nouăzeci de ani. – Din fr. nonagénaire, lat. nonagenarius.
NONĂ1, none, s.f. (Muz.) Interval cuprins între două sunete ale gamei aflate la distanţă de nouă trepte; treapta a noua de la o treaptă dată. – Din lat. nona. Cf. it. nono.
NONĂ2, none, s.f. Prestaţie faţă de stăpânul feudal, care reprezenta a noua parte din produsele obţinute de ţăran. – Din lat. nona.
NONĂ3, none, s.f. (În calendarul roman; la pl.) Denumire dată celei de-a şaptea zile a lunilor martie, mai, iulie şi octombrie şi a celei de-a cincea zile a celorlalte luni. – Din lat. nonae.
NONCONFORMISM s.n. Tendinţa de a nu accepta moravurile, mentalitatea, tradiţiile unui anumit mediu; neconformism. – Din fr. non-conformisme.
NONCONFORMIST, -Ă, nonconformişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu acceptă, nu se conformează uzanţelor stabilite, care are convingeri proprii; persoană care dovedeşte originalitate; neconformist. – Din fr. non-conformiste.
NONCONTRADICŢIE, noncontradicţii, s.f. Principiu fundamental al gândirii potrivit căruia despre un subiect este imposibil a afirma şi a nega acelaşi predicat în acelaşi timp şi sub acelaşi raport. – Din fr. non-contradiction.
NONET, nonete, s.n. Formaţie alcătuită din nouă persoane (instrumentişti sau cântăreţi) care execută împreună o compoziţie muzicală; p. ext. compoziţie muzicală compusă pentru o astfel de formaţie. – Din it. nonetto.
NONEU s.n. (Fil.) Ceea ce există în afara eului; ceea ce nu este eu. – Non + eu (după fr. non-moi).
NONEXISTENŢĂ s.f. Ceea ce nu este existenţă; inexistenţă. – Non + existenţă. Cf. fr. non-existence.
NONFIGURATIV, -Ă, nonfigurativi, -e, adj. (În sintagma) Artă nonfigurativă = artă abstractă. – Non- + figurativ.
NONIUS s.m. Rasă de cai autohtonă caracterizată prin talie mare şi culoare dominantă neagră. [Pr.: -ni-us] – Din magh. nónius.

NONPAREIL s.n. Corp de literă având mărimea de şase puncte tipografice, folosit de obicei pentru tipărirea tabelelor, adnotaţiilor etc. [Pr.: nonparei. – Var.: nonparél s.n.] – Din fr. nonpareille.
NONPAREL s.n. v. nonpareil.
NONSENS, nonsensuri, s.n. Ceea ce este lipsit de înţeles; vorbă, faptă fără rost; absurditate. – Din fr. non-sens.
NONSTOP adj. invar., adv. (Care este) fără întrerupere; continuu. – Din engl., fr. non-stop.
NONŞALANT, -Ă, nonşalanţi, -te, adj. (Livr.) Lipsit de grijă; degajat (în comportări); care trădează nonşalanţă; leneş. – Din fr. nonchalant, germ. nonschalant.
NONŞALANŢĂ s.f. (Livr.) Indiferenţă; degajare (ostentativă). – Din fr. nonchalance.
NON TROPPO loc. adv. (Indică modul de executare a unei compoziţii muzicale) Nu prea mult. – Loc. it.
NONVALOARE, nonvalori, s.f. Lipsă de valoare. – Non- + valoare (după fr. non-valeur).
NONVIOLENŢĂ s.f. Doctrină social-politică care neagă necesitatea violenţei ca mijloc de acţiune politică. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. non-violence.
NOOSFERĂ s.f. (Fil.) Ansamblu al sistemelor de informaţie, cunoaştere şi valorizare specifice fiinţei umane. [Pr.: no-o-] – Din fr. noosphére.
NOPAL s.m. Plantă erbacee originară din America, cu frunze cărnoase şi flori roşii, cultivată şi la noi ca plantă ornamentală (Opuntia coccinelifera). – Din fr., it. nopal.
NOPTATEC, -Ă adj. v. noptatic.
NOPTATIC, -Ă, noptatici, -ce, adj. Care are loc noaptea, de noapte; nocturn. * Întunecat, întunecos. [Var.: noptátec, -ă adj.] – Noapte + suf. -atic.
NOPTICICĂ s.f. Diminutiv al lui noapte; noptiţă. – Noapte + suf. -icică.
NOPTICOASĂ, nopticoase, s.f. Plantă erbacee cruciferă cu frunze dinţate, cu flori purpurii-violete sau albe, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspândesc seara florile ei; mirodenie (1) (Hesperis matronalis). – Noapte + suf. -icoasă.
NOPTIERĂ, noptiere, s.f. Dulăpior sau măsuţă care se aşază lângă pat pentru a se ţine la îndemână diverse obiecte necesare noaptea; măsuţă de noapte. [Pr.: -ti-e-] – Noapte + suf. -ieră.
NOPTIŢĂ, noptiţe, s.f. 1. (Rar) Nopticică. 2. (Bot.) Barba-împăratului. – Noapte + suf. -iţă.
NOPTOS, -OASĂ, noptoşi, -oase, adj. (Rar) Întunecos, întunecat. – Noapte + suf. -os.
NOR, nori, s.m. 1. (Mai ales la pl.) Masă (delimitată) de vapori sau de picături de apă, de cristale de gheaţă aflate în suspensie în atmosferă. ** Loc. adj. şi adv. Până la (sau în) nori = (care se înalţă) foarte sus. ** Loc. vb. A fi nor = a fi înnorat. ** Expr. Trăieşte sau e (cu capul) în nori sau parc-ar fi căzut din nori, se spune despre o persoană străină de cele ce se petrec în jurul ei. * Nor arzător = masă de gaze şi de cenuşă vulcanică cu temperatură ridicată care este expulzată în atmosferă în timpul erupţiei unui vulcan. Nor de stele = grupare de stele, cu limite neregulate, aflată în diverse galaxii. Norii lui Magellan = numele a două sisteme stelare aflate în afara galaxiei noastre. 2. Masă densă şi mobilă de praf, de fum etc. 3. Fig. Mulţime compactă (şi mobilă) de fiinţe (care întunecă zarea). [Var.: (reg.) nóur, núor, s.m.] – Lat. nubilum.

NORADRENALINĂ s.f. (Biol.) Hormon analog adrenalinei care se găseşte în glanda suprarenală şi în terminaţiile nervilor simpatici. – Din fr. noradrénaline.
NORĂ, nurori, s.f. Soţia cuiva considerată în raport cu părinţii soţului ei. ** Expr. A intrat nora-n blide, se spune despre o femeie neîndemânatică la treburile gospodăreşti. – Lat. nurus.
NORD s.n. sg. 1. Unul dintre cele patru puncte cardinale aflat în direcţia stelei polare; miazănoapte. (Adjectival) Polul Nord. ** Nord magnetic = direcţie în care se îndreaptă întotdeauna vârful unui ac magnetic. ** Loc. adj. De nord = nordic. 2. Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc. aşezată spre nord (1); ţinut nordic. * Popoarele, lumea etc. din aceste regiuni. – Din fr. nord, germ. Nord.
NORD-AMERICAN, -Ă, nord-americani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Americii de Nord sau, p. restr., a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Americii de Nord sau populaţiei ei, privitor la America de Nord sau la populaţia ei; p. restr. care aparţine Statelor Unite ale Americii sau populaţiei lor, privitor la Statele Unite ale Americii sau la populaţia lor; originar din aceste ţinuturi. – Nord + american. Cf. fr. nord-américain, germ. nord-amerikanisch.
NORD-COREEAN, -Ă, nord-coreeni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine nord-coreenilor (1) sau statului lor, privitor la nord-coreeni sau la statul lor. – Nord + coreean. Cf. fr. nord-coréen.
NORD-DUNĂREAN, -EANĂ, nord-dunăreni, -e, adj. Care aparţine teritoriilor situate în nordul Dunării sau popoarelor de acolo, privitor la aceste teritorii sau la popoarele lor; originar din nordul Dunării. – Nord + dunărean.
NORD-EST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcţia bisectoarei unghiului format de direcţiile nord şi est; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc. aşezată între nord şi est. – Din fr. nord-est.
NORD-ESTIC, -Ă, nord-estici, -ce, adj. De (la) sau dinspre nord-est, spre nord-est. – Nord-est + suf. -ic.
NORDIC, -Ă, nordici, -ce, adj. Care este situat în (sau la, spre) nord, care provine (sau este originar) din nord; care aparţine nordului. * (Substantivat) Persoană care face parte dintr-o populaţie care trăieşte în regiunile de nord ale globului ori ale Europei sau care are înfăţişare ori însuşiri specifice omului de la nord. – Din fr. nordique, germ. nordisch, it. nordico.
NORD-VEST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcţia bisectoarei unghiului format de direcţiile nord şi vest; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc. aşezată între nord şi vest. – Din germ. Nordwest.
NORD-VESTIC, -Ă, nord-vestici, -ce, adj. De (la) sau dinspre nord-vest, spre nord-vest. – Nord-vest + suf. -ic.
NORD-VIETNAMEZ, -Ă, nord-vietnamezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Republicii Democrate Vietnam sau era originar de acolo. 2. Adj. Care aparţinea nord-vietnamezilor (1) sau statului lor, privitor la nord-vietnamezi sau la statul lor. [Pr.: -vi-et-] – Nord + vietnamez.
NOREA, norele, s.f. (Bot.; pop.) Barba-împăratului. – Et. nec.
NORIŞOR, norişori, s.m. Diminutiv al lui nor; noruţ, noruleţ, nouraş. – Nor + suf. -işor.
NORIŢĂ, noriţe, s.f. (Zool.) Nurcă. – Nor + suf. -iţă.

NORMA, normez, vb. I. Tranz. 1. A determina cantitatea de muncă necesară pentru efectuarea unui produs, pentru executarea unei operaţii sau o cantitate de produse care trebuie să fie obţinută într-o unitate de timp în anumite condiţii tehnico-organizatorice. * A stabili cantitatea de materie primă, de combustibil etc. necesară pentru obţinerea unui produs. 2. A supune unei norme (1), a stabili ceva prin norme. – Din normă.
NORMAL, -Ă, normali, -e, adj. 1. (Adesea adverbial) Care este aşa cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească, obişnuit, firesc, natural. ** Plan normal = plan perpendicular pe tangenta dusă într-un punct al unei curbe. (şi substantivat, f.) Linie normală = a) dreaptă perpendiculară pe planul tangent la o suprafaţă, în punctul de contact; b) dreaptă perpendiculară pe tangenta la o curbă, în plan sau în spaţiu, în punctul de contact. * Spec. Sănătos (din punct de vedere fizic şi psihic). 2. Care este conform cu o normă (1). * (Despre mărimi) A cărei valoare este apropiată de valoarea întâlnită cel mai des. 3. (Înv.; în sintagma) Şcoală normală (şi substantivat, f.) = şcoală pedagogică. – Din fr. normal, lat. normalis, it. normale.
NORMALIST, -Ă, normalişti, -ste, s.m. şi f. Elev al unei şcoli normale. – Normal + suf. -ist.
NORMALIZA, normalizez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni normal, a (re)aduce sau a reveni în starea normală. 2. Tranz. A supune unei norme, a face să se conformeze unei norme. 3. Tranz. A elabora norme interne. * A standardiza. – Din fr. normaliser.
NORMALIZARE, normalizări, s.f. Acţiunea de a (se) normaliza şi rezultatul ei. * Tratament termic aplicat pieselor de oţel cu scopul de a obţine o structură normală cu granulaţie fină. – V. normaliza.
NORMAND, -Ă, normanzi, -de, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La m. pl.) Nume sub care erau cunoscute neamuriile germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, Iutlanda şi în insulele vecine; vikingi, varegi; (şi la sg.) persoană care făcea parte din aceste neamuri sau populaţii. 2. Locuitor al Normandiei. 3. Adj. Care aparţine normanzilor (1) sau locuitorilor Normandiei, privitor la normanzi sau la locuitorii Normandiei. – Din fr. normand.
NORMARE, normări, s.f. Acţiunea de a norma şi rezultatul ei. – V. norma.
NORMAT, -Ă, normaţi, -te, adj. 1. Care se efectuează după norme (3) stabilite, care este corespunzător unor astfel de norme; (despre consum) care este corespunzător unor cantităţi dinainte stabilite. ** Contabilitate normată = sistem de contabilitate în care conturile poartă numere simbolice, aceleaşi în toate întreprinderile şi instituţiile. 2. Care se conformează unei norme (1), unor reguli obligatorii. – V. norma.
NORMATIV, -Ă, normativi, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care serveşte ca normă sau stabileşte o normă, care are caracterul unei norme. 2. S.n. Îndrumare, dispoziţie (sau ansamblu de îndrumări) cu caracter de normă. – Din (1) fr. normatif, (2) rus. normativ.
NORMATOR, -OARE, normatori, -oare, s.m. şi f. Persoană calificată în stabilirea şi calcularea normelor de muncă într-o întreprindere. – Norma + suf. -tor.
NORMĂ, norme, s.f. 1. Regulă, dispoziţie etc. obligatorie, fixată prin lege sau prin uz; ordine recunoscută ca obligatorie sau recomandabilă. ** Normă morală (sau etică) = regulă privitoare la modul de comportare a omului în societate, la obligaţiile sale faţă de ceilalţi oameni şi faţă de societate. Normă juridică = regulă de conduită cu caracter general şi impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei respectare poate fi asigurată prin constrângere. * Totalitatea condiţiilor minimale pe care trebuie să le

îndeplinească un sportiv pentru a putea obţine un titlu, o calificare etc. 2. Criteriu de apreciere, de reglementare. 3. Cantitate de muncă pe care cineva trebuie să o presteze într-o unitate de timp; (concr.) produs realizat în acest timp. ** Normă de timp = timpul necesar pentru efectuarea unei lucrări în condiţii specifice date. Normă tehnică = normă stabilită prin mijloace ştiinţifice, pe baza unor condiţii tehnice date, pentru efectuarea unui proces tehnologic. – Din fr. norme, lat. norma, rus. norma.
NOROC, noroace, s.n. 1. Soartă, ursită, destin (favorabil). ** Cu sau fără (de) noroc = a) (care este) cu (sau fără) succes; b) care exprimă, arată (ne)fericire, (in)succes. ** Loc. adv. La (sau într-un) noroc = la întâmplare, fără a fi sigur de reuşită. ** Expr. (Pop.) La cât mi-a sta norocul = în ce măsură voi fi favorizat de soartă. A-i fi scris în noroc să... = a-i fi sortit să... 2. Întâmplare neaşteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reuşita unei acţiuni, îndeplinirea unei dorinţe etc.; şansă, baftă. ** Joc de noroc = nume generic dat jocurilor în care câştigul depinde (aproape exclusiv) de întâmplare. ** Expr. A avea noroc sau a fi cu noroc = a avea succes sau a fi favorizat de împrejurări în acţiunile întreprinse. Noroc că... = bine că..., din fericire... A avea norocul să.... = a se ivi prilejul favorabil pentru... A avea noroc de cineva (sau de ceva) = a avea avantajul de a da peste cineva (sau ceva) folositor; a se putea sluji cu folos de cineva sau de ceva. Unde-i norocul să... = ce bine ar fi să... A da noroc = a) a saluta; b) a închina, a ciocni, a ura. Noroc! = formulă de salut sau de urare. 3. Stare sufletească sau situaţie în care omul se simte fericit; fericire, bine. * Bunăstare. – Din sl. narokŭ.
NOROCEL, norocele, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui noroc. – Noroc + suf. -el.
NOROCI, norocesc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop. şi fam.) A face pe cineva fericit, a aduce cuiva noroc; a ferici. * Refl. A deveni fericit, a avea norocul, fericirea să... 2. (Pop.) A ursi, a meni, a hărăzi, a sorti cuiva ceva. – Din noroc.
NOROCIRE, norociri, s.f. (Pop.) Faptul de a noroci; p. ext. noroc. – V. noroci.
NOROCIT, -Ă, norociţi, -te, adj. 1. (Înv.) Norocos (1). 2. (Înv.) Norocos (2). 3. (Pop.) Mulţumit, fericit. – V. noroci.
NOROCOS, -OASĂ, norocoşi, -oase, adj. 1. (Despre oameni) Care are noroc (2), căruia îi reuşesc toate; norocit (1). 2. (Despre acţiuni) Care decurge sau se încheie în mod favorabil; norocit (2). * Care aduce cuiva noroc. – Noroc + suf. -os.
NOROD, noroade, s.n. 1. (Pop.) Popor, naţiune, neam; persoană sau grup de oameni care face parte dintr-un anumit popor, dintr-o anumită naţiune. * (Înv. şi pop.) Totalitatea credincioşilor care aparţin unui cult creştin, unei eparhii etc. 2. Număr mare, mulţime, masă de oameni. 3. Grosul populaţiei; spec. ţărănimea. -Din sl. narodŭ.
NOROI1, noroaie, s.n. 1. Pământ amestecat cu apă şi muiat; glod, tină; loc, teren cu un asemenea pământ. ** Noroi de sapă (sau de foraj, de sondă) = fluid constituit dintr-un amestec de argilă sau marnă şi apă, folosit în timpul săpării găurii de sondă. 2. Fig. Ceea ce murdăreşte şi trebuie înlăturat; caracter, atitudine josnică, nedemnă; decădere morală; mediu decăzut, viciat. ** Expr. A împroşca pe cineva cu noroi sau a zvârli cu noroi în cineva = a calomnia, a defăima pe cineva. – Din bg. naroj.
NOROI2, noroiesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) afunda în noroi1, a (se) împotmoli în noroi1; a (se) murdări cu noroi1. – Din noroi1.
NOROIOS, -OASĂ, noroioşi, -oase, adj. Cu noroi1, plin de noroi1; mânjit cu noroi1, murdar de noroi1; noroit. [Pr.: -ro-ios] – Noroit1 +suf. -os.
NOROIT, -Ă, noroiţi, -te, adj. (Rar) Noroios. – V. noroi2.

NOROS, -OASĂ, noroşi, -oase, adj. (Despre cer; p. ext. despre zile, despre vreme) Cu nori, plin de nori; înnorat. * Fig. (Despre oameni) Întunecat, posomorât, întristat; (despre faţă, privire, ochi) care arată posomorâre, tristeţe. * Fig. (Rar) Neclar, confuz, obscur. [Var.: nourós, -oásă adj.] – Nor + suf. -os.
NORULEŢ, noruleţi, s.m. Norişor. – Nor + suf. -uleţ.
NORUŢ, noruţi, s.m. Norişor. – Nor + suf. -uţ.
NORVEGIAN, -Ă, norvegieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Norvegiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Norvegiei sau populaţiei ei, privitor la Norvegia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de norvegieni (1). [Pr.: -gi-an] – Din fr. norvégien.
NORVEGIANCĂ, norvegience, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Norvegiei sau este originară de acolo. [Pr.: -gi-an-] – Norvegian + suf. -că.
NOSFIŢĂ s.f. v. nostiţă.
NOSOFOBIE s.f. (Rar) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată de boli. – Din fr. nosophobie.
NOST, NOASTĂ pron. pos., adj. pos. v. nostru.
NOSTALGIC, -Ă, nostalgici, -ce, adj. Plin de nostalgie, care predispune la nostalgie. – Din fr. nostalgique.
NOSTALGIE, nostalgii, s.f. Sentiment de tristeţe, de melancolie provocat de dorinţa de a revedea un loc iubit, o persoană apropiată sau de a retrăi un episod din trecut. * Dorinţă (plină de regrete) pentru ceva greu de realizat. – Din fr. nostalgie.
NOSTIM, -Ă, nostimi, -e, adj. 1. Plin de haz; spiritual, amuzant. * Caraghios, ridicol. 2. Atrăgător, plăcut, simpatic, graţios. – Din ngr. nóstimos.
NOSTIMADĂ, nostimade, s.f. Lucru, întâmplare, glumă etc. plină de haz sau caraghioasă. ** Loc. adj. De toată nostimada = foarte nostim, plin de haz. – Din ngr. nostimádha.
NOSTIMIOR, -OARĂ, nostimiori, -oare, adj. Diminutiv al lui nostim. – Nostim + suf. -ior.
NOSTIŢĂ, nostiţe, s.f. Cegă mică (până la 1 kg). [Var.: nósfiţă s.f.] – Din scr. nostvica, nosvica.
NOSTROM, nostromi, s.m. Şef de echipaj al unei nave comerciale care răspunde de buna întreţinere a navei, a utilajului şi a inventarului ei. – Din it. nostromo.
NOSTRU, NOASTRĂ, noştri, noastre, pron. pos., adj. pos. (De obicei precedat de art. "al", "a", "ai", ale") I. Pron. pos. 1. (Înlocuieşte numele obiectului posedat de vorbitor şi de un grup din care vorbitorul face parte, precum şi numele acestora) Are o casă ca a noastră. 2. (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soţul, soţia, familia, rudele vorbitorului şi ale persoanelor din acelaşi grup cu el, înlocuind şi numele acestora) Când vin ai noştri acasă?. 3. (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc, vorbitorului şi ale persoanelor din acelaşi grup cu el, înlocuind şi numele acestora) Mă întorc la ale noastre. II. Adj. pos. 1. Care se află în posesiunea vorbitorului şi a unui grup din care face parte acesta, care este legat printr-o relaţie de proprietate cu vorbitorul şi cu grupul din care face parte acesta. Casa noastră. 2. Care este legat printr-o relaţie de apartenenţă cu vorbitorul şi cu grupul din care acesta face parte. Picioarele noastre. 3. Care este legat printr-o relaţie de dependenţă cu vorbitorul şi cu grupul din care acesta face parte. Gazda noastră. Strămoşii noştri. 4. Care este spus, săvârşit de vorbitor şi de grupul din care acesta face

parte. Acţiunea noastră. * (Ca plural al modestiei) Meu. Cartea noastră. 5. (Cu valoare obiectivă) Vine în ajutorul nostru. [Var.: (reg.) nost, noástă pron. pos., adj. pos.] – Lat. noster, nostra.
NOTA, notez, vb. I. Tranz. 1. A însemna, a consenma ceva în scris. * A însemna, a marca ceva prin semne, simboluri etc. * A transcrie o melodie cu ajutorul notelor şi a altor semne convenţionale. 2. A aprecia pe cineva sau rezultatele cuiva prin note, calificative. * A însemna pe cineva undeva în vederea sancţionării lui. 3. A semnala, a sublinia ceva; a reţine, a memora. – Din fr. noter, lat. notare.
NOTABIL, -Ă, notabili, -e, adj. Vrednic de a fi luat în seamă, de a fi reţinut; remarcabil, însemnat, important. * (Substantivat, m.) Notabilitate. – Din fr. notable, lat. notabilis.
NOTABILTATE, notabilităţi, s.f. (Mai ales la pl.) Personalitate de seamă, cu o situaţie politică ori socială importantă, personaj important, cu prestigiu, cu vază; notabil. – Din fr. notabilité.
NOTAR, notari, s.m. 1. Funcţionar public învestit cu atribuţia de a autentifica acte juridice, de a legaliza semnături, de a elibera copii legalizate, certificate etc. 2. (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al puterii centrale în comune, exercitând de obicei atribuţii de şef al poliţiei şi de secretar comunal. – Din fr. notaire, lat. notarius, germ. Notar.
NOTARE, notări, s.f. 1. Acţiunea de a nota şi rezultatul ei. 2. Menţiune care se trece în cartea funciară referitoare la drepturile reale imobiliare înscrise în acea carte. – V. nota.
NOTARIAL, -Ă, notariali, -e, adj. Care este făcut de un notar sau de notariat, care se referă la notar sau la notariat. [Pr.: -ri-al] – Din fr. notarial.
NOTARIAT, notariate, s.n. Instituţie publică în care se redactează, se legalizează şi se autentifică acte; funcţia şi activitatea notarului sau a autorităţii însărcinate cu autentificarea şi legalizarea actelor. ** Acte de notariat = acte autentice sau care urmează să fie autentificate, legalizate. [Pr.: -ri-at] – Din fr. notariat, germ. Notariat.
NOTAŢIE, notaţii, s.f. 1. Însemnare, consemnare; text scris care conţine scurte însemnări, observaţii. 2. Reprezentare prin semne convenţionale, simboluri etc.; p. ext. semn grafic, simbol etc. prin care se reprezintă ceva. * Spec. Sistem de reprezentare grafică a sunetelor muzicale şi a diferitelor raporturi dintre ele. 3. Calificare, apreciere a cunoştinţelor cuiva cu ajutorul notelor sau al calificativelor. [Var.: notaţiúne s.f.] – Din fr. notation, lat. notatio, -onis.
NOTAŢIUNE s.f. v. notaţie.
NOTĂ, note, s.f. 1. Însemnare, înregistrare în scris a unei observaţii referitoare la o anumită chestiune; text scris care conţine o scurtă însemnare, un comentariu. ** Expr. A lua notă (de ceva) = a lua cunoştinţă (de ceva); a ţine seamă (de ceva), a reţine (ceva). * (La pl.) Notiţe (luate la o oră de şcoală, de curs etc.). * (La pl.) Însemnări sau reflecţii literare scrise cu privire la o călătorie, la un eveniment istoric sau social, la un fapt etnografic etc. 2. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre adnotările la un text literar sau ştiinţific, cuprinzând informaţii suplimentare de amănunt, referinţe bibliografice etc., trecute în josul paginii respective ori la sfârşitul sau la începutul volumului adnotat. 3. Comunicare (scrisă) prin care guvernul unui stat informează guvernul altui stat asupra unor probleme, face anumite propuneri, protestează asupra lezării unor interese etc. * Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituţie; adresă, înştiinţare. 4. Socoteală scrisă, document cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiecte cumpărate, pentru consumaţii;

document prin care se dispune livrarea unor sume, bunuri, care serveşte la înregistrarea unor operaţii contabile etc. 5. Calificativ care reprezintă, printr-o cifră sau o menţiune specială, aprecierea cunoştinţelor sau a comportării unui elev, a unui student, a unui candidat, notat de către profesor, de către membrii unui juriu etc. 6. Semn convenţional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale, indicând înălţimea şi durata lor; sunet care corespunde acestui semn. ** Expr. Notă discordantă (sau falsă) = afirmaţie, atitudine care nu se potriveşte într-un caz dat. A forţa (sau a exagera) nota = a trece dincolo de limitele obişnuite, a întrece măsura. A fi în notă = a fi în concordanţă cu o situaţie dată. Ca pe note = bine, aşa cum trebuie. * (La pl.) Caiet care cuprinde piese muzicale transcrise. 7. Fig. Nuanţă, însuşire, trăsătură caracteristică, semn distinctiv; particularitate. – Din fr. note, lat., it. nota.
NOTĂREASĂ, notărese, s.f. (Reg.) Soţie de notar. – Notar + suf. -easă.
NOTĂTIŢĂ, notătiţe, s.f. Gen de păsări din ordinul picioroangelor, din regiunile nordice, care seamănă cu nişte raţe mici (Phalaropus); pasăre din acest gen. – Et. nec.
NOTĂTOARE, notătoare, s.f. (Bot.) Broscariţă. – [Î] nota + suf. -oare.
NOTES, notesuri, s.n. Carnet de însemnări; blocnotes. – Din fr. [bloc]notes.
NOTIFICA, notific, vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă (în mod oficial); a înştiinţa (în scris); a trimite o notificare. * A nota. – Din fr. notifier, lat. notificare.
NOTIFICARE, notificări, s.f. Acţiunea de a notifica şi rezultatul ei. * Comunicare scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, în scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificaţie. * Înştiinţare oficială făcută de un stat altor state, printr-o notă diplomatică, cu privire la poziţia sa într-o anumită problemă internaţională. – V. notifica.
NOTIFICAŢIE, notificaţii, s.f. Act, document prin care se notifică ceva. * Înştiinţare oficială scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, cu scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificare. [Var.: notificaţiúne s.f.] – Din fr. notification.
NOTIFICAŢIUNE s.f. v. notificaţie.
NOTIST, -Ă, notişti, -ste, s.m. şi f. (Fam.) Persoană care ştie să cânte după note. – Notă + suf. -ist.
NOTIŢĂ, notiţe, s.f. Diminutiv al lui notă. * Informaţie, ştire (de proporţii reduse), de obicei publicată undeva. * (La pl.) Însemnări rezumative după un curs, o lecţie etc.; note. – Din fr. notice.
NOTIŢIE, notiţii, s.f. (Înv.) Informaţie, ştire. – Din it. notizia, lat. notitia.
NOTOCORD s.n. v. notocordă.
NOTOCORDĂ, notocorde, s.f. Organ elastic în formă de nuia, situat în axa corpului unor animale, sub sistemul nervos central şi deasupra tubului digestiv, din care derivă coloana vertebrală. [Var.: notocórd s.n.] – Din fr. notochorde.
NOTORIETATE s.f. Însuşirea de a fi notoriu, faptul de a fi cunoscut de multă lume; reputaţie, faimă. [Pr.: -ri-e-] – Din fr. notoriété.
NOTORIU, -IE, notorii, adj. Cunoscut de multă lume, ştiut de toţi; p. ext. remarcabil, renumit. – Din fr. notoire, lat. notorius.
NOŢIONAL, -Ă, noţionali, -e, adj. Care exprimă o noţiune (1), care se referă la o noţiune, de noţiune. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. notionnel.
NOŢIUNE, noţiuni, s.f. 1. Formă logică fundamentală a gândirii omeneşti care reflectă caracterele generale, esenţiale şi necesare ale unei clase de obiecte;

concept. 2. Cunoştinţă generală despre valoarea, sensul, însemnătatea unui lucru; idee, concepţie despre ceva. 3. (La pl.) Cunoştinţe, principii generale de bază într-un anumit domeniu. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. notion, lat. notio, -onis.
NOU, NOUĂ, noi, adj. I. 1. Făcut sau creat (relativ) de curând; care apare pentru prima dată. ** Lună nouă = fază a Lunii când aceasta este în conjuncţie şi când faţa dinspre Pământ, nefiind luminată, este invizibilă; timpul când Luna este în această fază. Crai nou = nume popular dat Lunii în prima ei fază (când are forma unei seceri subţiri). (Azi rar) Lumea nouă = America. ** Expr. Ce mai (e) nou = ce s-a mai întâmplat în ultima vreme? * (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. 2. Care apare în locul unui lucru, al unei fiinţe etc. mai vechi; de azi, contemporan, actual. * (Substantivat, n.) Element care apare la un moment dat în procesul dezvoltării unui fenomen şi care, în luptă cu elementele vechi, iese învingător. 3. Care a fost executat sau cumpărat de curând; care se află în bună stare; care nu a mai fost folosit sau a fost puţin folosit. 4. Cu aspect şi conţinut schimbat; transformat în bine; reînnoit, refăcut. * Evoluat, perfecţionat. 5. Care s-a ivit de curând, recent. ** Expr. (exclamaţie familiară cu care întâmpinăm pe oaspeţii rari) Lume nouă!. 6. Care se adaugă (într-o succesiune) la ceva (de acelaşi fel) ce exista de mai înainte, care este încă unul pe lângă cel existent. ** Loc. adv. Din nou = încă o dată, iarăşi, iar. II. Lipsit de experienţă, neexperimentat (din cauza absenţei unei practici suficiente). [Pl. şi: (f.) nouă] – Lat. novus, -a.
NOUAR, nouari, s.m. (Fam.) Carte de joc de nouă puncte. [Pr.: no-uar] – Nouă + suf. -ar.
NOUĂ num. card., s.m. 1. Num. card. Numărul care are în numărătoare locul între opt şi zece; se indică prin cifra 9 (sau IX). ** (Adjectival) Are nouă ani. ** Expr. A avea nouă vieţi (sau suflete) = a fi foarte rezistent sau foarte viteaz. A avea nouă băieri la pungă = a fi foarte zgârcit. (Peste) nouă mări şi (nouă) ţări = foarte departe. ** (Substantivat) Veneau nouă. (Cu valoare de num. ord.) Volumul nouă. ** (Intră în componenţa num. adverbial) De nouă ori. ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) Cumpără câte nouă (mere). 2. S.m. Semn grafic care reprezintă numărul nouă (1); p. ext. desen, figură în forma acestei semn. * Nota nouă (1). – Lat. novem.
NOUĂLEA, NOUA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optulea şi al zecelea. ** Expr. A fi în al nouălea cer = a fi în culmea fericirii. Pe planul al nouălea, se spune despre ceva considerat neimportant, lăsat la o parte. – Nouă + le + a.
NOUĂSPREZECE num. card. Numărul care are în numărătoare locul între optsprezece şi douăzeci; se indică prin cifra 19 (sau XIX). ** (Adjectival) Nouăsprezece zile. ** (Substantivat) Au plecat nouăsprezece. ** (Cu valoare de num. ord.) Apartamentul nouăsprezece. ** (Intră în componenţa num. adverbial) De nouăsprezece ori. ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) Pleacă câte nouăsprezece. – Nouă + spre + zece.
NOUĂSPREZECELEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optsprezecelea şi al douăzecilea. ** Expr. (Rar) Al nouăsprezecelea cer = culmea fericirii, a măririi, a preţuirii. – Nouăsprezece + le + a.
NOUĂZECI num. card. Număr care are în numărătoare locul între optzeci şi nouă şi nouăzeci şi unu; se indică prin cifra 90 (sau XC). ** (Adjectival) Are nouăzeci de ani. ** (Substantivat) Erau nouăzeci. ** (Cu valoare de num. ord.) Rândul nouăzeci. ** (Intră în componenţa num. adverbial) De nouăzeci de ori.

** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) Câte nouăzeci de lei. – Nouă + zeci.
NOUĂZECILEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a''; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optzeci şi nouălea şi al nouăzeci şi unulea. – Nouăzeci + le + a.
NOUR s.m. v. nor.
NOURAŞ, nouraşi, s.m. Norişor. [Pr.: no-u-] – Nour + suf -aş.
NOUREL, nourei, s.m. (Pop.) Norişor. [Pr.: no-u-] – Nour + suf. -el.
NOUROS, -OASĂ adj. v. noros.
NOUTATE, noutăţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi nou. 2. (Concr.) Lucru nou, de curând pus în circulaţie, de-abia descoperit etc. 3. Veste, ştire recentă (şi interesantă); novita, nuvelă. [Pr.: no-u-] – Din lat. novitas, -atem, fr. nouvelle (după nou).
NOUŢ, -Ă, nouţi, -e, adj. Diminutiv al lui nou. ** Nou-nouţ = foarte nou, abia făcut, cumpărat, primit etc. – Nou + suf. -uţ.
NOVA, novez, vb. I. Tranz. (Jur.) A face, a încheia o novaţie (1). – Din fr. nover, lat. novare.
NOVAC, novaci, s.m. Nume dat în mitologia populară unui personaj închipuit ca un om puternic şi voinic. – Din n. pr. Novac.
NOVAT, -Ă, novaţi, -te, adj. (Jur.) Care este sau a făcut obiectul unei novaţii. - V. nova.
NOVATOR, -OARE, novatori, -oare, s.m. şi f., adj. (Livr.) 1. S.m. şi f. Persoană cu idei şi concepţii noi; persoană care introduce o noutate (utilă). 2. S.m. şi f. (Peior.) Persoană care vrea să inoveze cu orice preţ. 3. Adj. Care aduce, cuprinde idei noi; înnoitor. Acţiune novatoare. – Din fr. novateur, lat. novator.
NOVAŢIE, novaţii, s.f. 1. Act juridic prin care o obligaţie nouă şi cu alt conţinut se substituie unei obligaţii vechi (ce se stinge). 2. (Rar.) Inovaţie. – Din fr. novation, lat. novatio.
NOVĂ, nove, s.f. Stea variabilă a cărei strălucire creşte puternic şi relativ brusc, pentru a reveni apoi treptat la strălucirea iniţială. – Din fr. nova.
NOVĂCESC, -EASCĂ, novăceşti, adj. (Pop.) Care aparţine novacilor, care se referă la novaci; de uriaş, de voinic. – Novac + suf. -esc.
NOVELĂ1, novele, s.f. Dispoziţie suplimentară care se adaugă la o lege cuprinsă într-o codificare anterioară (în dreptul roman). – Din lat. novellae.
NOVELĂ2 s.f. v. nuvelă.
NOVELETĂ s.f. v. nuveletă.
NOVEMBRE s.m. v. noiembrie.
NOVICE, novici, -ce, s.m. şi f. 1. Persoană care abia a început să înveţe ceva sau care a început de curând să activeze într-un domeniu; începător. * (Adjectival) Care nu are experienţa vieţii. 2. Persoană care a intrat de curând într-o mănăstire şi are de făcut un stagiu până la călugărie. 3. Spec. Marinar care face ucenicie. – Din fr. novice.
NOVICIAT, noviciate, s.n. Situaţia, starea, condiţia de novice (2); timpul cât durează această stare. [Pr.: -ci-at] – Din fr. noviciat.
NOVITA, novitale, s.f. (Înv.) Noutate (3). – Din it. novitá.
NOVOCAINĂ, novocaine, s.f. Substanţă chimică în formă de ace incolore, inodore, cu gust uşor amar, puţin solubile în apă, solubile în alcool, întrebuinţată ca anestezic local. [Pr.: -ca-i-] – Din fr. novocaîne.
NOVOCILINĂ, novociline, s.f. Antibiotic format dintr-un amestec de penicilină şi novocaină. – Contaminare intre novocaină + penicilină.

NOVOLAC, novolacuri, s.n. Răşină sintetică obţinută prin condensarea fenolului cu formaldehidă în prezenţa acizilor şi întrebuinţată în industria lacurilor. – Din fr. novolaque.
NOXĂ, noxe, s.f. Agent, factor sau împrejurare cu acţiune dăunătoare asupra organismului, care se răspândeşte în atmosferă de obicei în timpul diferitelor procese tehnologice. – Din lat. noxa.
NU adv. I. (Serveşte la formarea formei negative a verbului, de obicei precedându-l nemijlocit) 1. (Neagă predicatul şi dă întregii propoziţii un caracter negativ) Nu l-am cunoscut niciodată. ** (În propoziţii interogative) Nu ai primit scrisorile mele? 2. (Neagă predicatul, fără a modifica logic caracterul propoziţiei) Nu încape nici o îndoială. 3. (Neagă predicatul în propoziţii cu aspect negativ şi cu înţeles pozitiv, de obicei interogative sau exclamative) Nu făcea parte şi el dintre noi?. II. (Neagă altă parte de propoziţie decât predicatul) A plecat repede, nu aşa cum a venit. III. (Modifică sensul cuvântului pe care îl precedă, altul decât predicatul, atenuându-i înţelesul ori dându-i un înţeles contrar) O casă mare, nu lipsită de eleganţă. ** Expr. (formulă care confirmă sau întăreşte cele enunţate anterior) Nu altceva sau nu glumă. (reg.) Nu şagă. Nu mai departe = chiar în cazul... Nu o (singură) dată = de multe ori, adesea. IV. (Înlocuieşte forma negativă a unui verb enunţat anterior sau dedus, îndeplinind funcţia de predicat) Cine poate oase roade; cine nu, nici carne moale. ** Expr. (formulă care exprimă împotrivirea, refuzul categoric) Nu şi nu. De (sau dacă) nu... = în caz contrar..., altfel... V. (Cu valoare de propoziţie independentă cu caracter negativ) Ai prieteni? – Nu! – Lat. non.
NUANŢA, nuanţez, vb. I. Tranz. 1. A reproduce, a reda nuanţele unei culori, ale unui ton etc.; a reda ceva în diverse nuanţe. 2. Fig. A pune în evidenţă (prin treceri subtile, gradate), a reliefa prin mijloace expresive; a colora, a da expresie. [Pr.: nu-an-] – Din fr. nuancer.
NUANŢARE, nuanţări, s.f. Acţiunea de a nuanţa şi rezultatul ei. [Pr.: nu-an-] – V. nuanţa.
NUANŢAT, -Ă, nuanţaţi, -te, adj. 1. Cu varietăţi de tonuri, de culori; bogat în nuanţe. * (Despre culori) Combinat în chip armonios. 2. Fig. Care prezintă variaţii marcate prin treceri subtile, gradate. * (Despre stil, limbă etc.) Expresie, colorat. [Pr.: nu-an-] – V. nuanţa.
NUANŢĂ, nuanţe, s.f. 1. Fiecare dintre varietăţile unei culori, determinată de compoziţia sa cromatică. * P. gener. Culoare. 2. Fig. Diferenţă foarte mică între aspecte sau lucruri de acelaşi gen; varietate de manifestare a unei acţiuni, a unui sunet, a unei senzaţii etc. * Aspect uşor deosebit al sensului de bază al unui cuvânt. * Ceea ce se adaugă esenţialului, modificându-l uşor; caracter, notă particulară. [Pr.: nu-an-] – Din fr. nuance.
NUBIL, -Ă, nubili, -e, adj. (Livr.) Care a atins vârsta la care se poate călători. * P. ext. (Rar; despre unele părţi ale corpului) Ajuns la deplină dezvoltare; format. -Din fr. nubile, lat. nubilis.
NUBILITATE s.f. (Livr.) Perioadă finală a adolescenţei, a pubertăţii; stare a unei persoane nubile. – Din fr. nubilité.
NUBUC s.n. v. năbuc.
NUC, nuci, s.m. 1. Pom fructifer originar din Asia, cu coroană bogată, cu frunze penat-compuse, având un miros pătrunzător şi din care se extrag substanţe tonante şi coloranţi, cu fructe drupe cu seminţe comestibile şi cu lemn de calitate superioară folosit la fabricarea mobilelor (Juglans regia). 2. Lemn de nuc (1) folosit pentru fabricarea mobilei. – Din nucă (derivat regresiv).

NUCĂ, nuci, s.f. 1. Fructul nucului (1). ** Expr. A se potrivi (sau a se lovi, a se nimeri) ca nuca-n perete = a nu se potrivi deloc. * Miezul comestibil de nucă (1). 2. ** Compuse: nucă-de-cocos = fructul comestibil al cocotierului. Nucă vomică = nume dat seminţelor mature ale unui arbust tropical care conţin stricnină. 3. Piesă formată dintr-o tijă metalică terminată cu un cap sferic, servind la realizarea unor articulaţii la maşini. – Lat. nux, -cis.
NUCĂRIE, nucării, s.f. (Reg.) Cantitate mare de nuci (1), mulţime de nuci. - Nucă + suf. -ărie.
NUCELĂ, nucele, s.f. Partea centrală din ovulul unei plante fanerogame, în care se găseşte sacul embrionar. – Din fr. nucelle.
NUCET, nuceturi, s.n. Livadă de nuci (1). – Lat. nucetum.
NUCIFER, -Ă, nuciferi, -e, adj. (Despre plante) Care produce nuci (1). – Din fr. nucifére.
NUCIFORM, -Ă, nuciformi, -e, adj. Care are forma (şi mărimea) unei nuci (1). * Structură nuciformă = structură a solului care se prezintă sub formă de agregate puţin alungite, cu colţuri şi muchii rotunjite. – Din fr. nuciforme.
NUCLEAR, -Ă, nucleari, -e, adj. 1. Care aparţine nucleului atomic, privitor la nucleul atomic. ** Fizică nucleară = ramură a fizicii care se ocupă cu studiul nucleului atomic şi al fenomenelor în care nucleul are rolul principal. Chimie nucleară = ramură a chimiei care se ocupă cu studiul nucleului atomic. Reacţie nucleară = fenomen de interacţiune între două sau mai multe nuclee atomice (ori constituenţi ai lor), în urma căruia se modifică natura, structura, numărul etc. particulelor participante şi se dezvoltă o mare cantitate de energie. Energie nucleară = energie obţinută prin dezintegrarea atomului în urma unor reacţii nucleare; energie atomică. 2. Care se bazează pe energia atomică, pe degajarea de energie atomică sau pe arme atomice. [Pr.: -cle-ar] – Din fr. nucléaire.
NUCLEARIZA, nuclearizez, vb. I. Tranz. (Despre state, uzine etc.) A introduce, a folosi energia nucleară. [Pr.: -cle-a-] – Nuclear + suf. -iza.
NUCLEIC, nucleici, adj. (În sintagma) Acid nucleic = acid organic complex care conţine în moleculă baze azotate de tip special, acid fosforic etc., având un rol fundamental în sinteza proteinelor din organism şi în transmiterea caracterelor ereditare; acid nucleinic. [Pr. -cle-ic] – Din fr. nucléique.
NUCLEINĂ, nucleine, s.f. Substanţă organică bogată în fosfor, pe care o conţine nucleul proteinelor. [Pr.: -cle-i-] – Din fr. nucléine.
NUCLEINIC, nucleinici, adj. (În sintagma) Acid nucleinic = acid nucleic. [Pr.: -cle-i-] – Nucleină + suf -ic. Cf. fr. nucléinique.
NUCLEOL, nucleoli, s.m. Corpuscul sferic constituit din proteine, enzime şi acizi nucleici, care se găseşte în nucleul unei celule organice. [Pr.: -cle-ol] – Din fr. nucléole.
NUCLEON, nucleoni, s.m. Denumire generică pentru cele două particule elementare (protonul şi neutronul) care alcătuiesc nucleele atomilor. [Pr. -cle-on] – Din fr. nucléon.
NUCLEONICĂ s.f. Disciplină al cărei scop este aplicarea energiei nucleare în ştiinţă şi în industrie. [Pr.: -cle-o-] – Din fr. nucléonique.
NUCLEOPLASMĂ, nucleoplasme, s.f. (Biol.) Substanţă fundamentală a nucleului (3) formată din proteine, enzime şi acizi ribonucleici. [Pr. -cle-o-] – Din fr. nucléoplasme.
NUCLEOPROTEIDĂ, nucleoproteide, s.f. Compus organic alcătuit din acizi nucleici şi din proteine bazice, care intră în structura tuturor celulelor animale şi vegetale. [Pr.: cle-o-pro-te-i-] – Din fr. nucléoprotéide.

NUCLEOSINTEZĂ, nucleosinteze, s.f. (Astron.) Formare a nucleelor de elemente chimice în urma reacţiilor termonucleare din stadiile iniţiale ale expansiunii universului sau din interiorul stelelor. [Pr.: -cle-o-] – Din fr. nucléosynthése.
NUCLEU, nuclee, s.n. 1. (Fiz.) Particulă centrală a unui atom alcătuită din protoni şi neutroni, purtătoare de sarcini electrice pozitive, în care este concentrată aproape toată masa atomului. ** Nucleu cristalin = cristal de dimensiuni foarte mici, care serveşte ca centru de depunere în cursul cristalizării unei soluţii sau topituri. (Astron.) Nucleu de cometă = parte a capului unei comete formată dintr-un conglomerat de bucăţi de gheaţă şi materie solidificată. Nucleu de galaxie = porţiune centrală a unei galaxii, cu aspect compact. 2. (Chim.) Ciclu de atomi sau ansamblu de cicluri de atomi alipite, care formează scheletul moleculelor unei substanţe şi care rămâne neschimbat la toţi derivaţii substanţei respective. 3. (Biol.) Element constitutiv al celulei organice, de formă sferică sau ovoidală, situat în plasmă, având o structură proprie şi îndeplinind funcţii însemnate în viaţa celulei. * Grupare de celule nervoase din axul nervos, care constituie centri nervoşi sau regiunea de origine a unor nervi. 4. Fig. Element esenţial, central al unui lucru, al unei acţiuni. * Grup restrâns de persoane care acţionează în mod organizat şi în jurul căruia se formează sau tinde să se formeze o grupare mai mare. [Pl. şi: (m.) nuclei] – Din fr. nucléus, lat. nucleus.
NUCŞOARĂ, nucşoare, s.f. 1. Diminutiv al lui nucă (1). 2. Sămânţa aromată a nucşorului (2), folosită drept condiment. [Var.: nucuşoáră s.f.] – Nuc + suf. -şoară.
NUCŞOR, nucşori, s.m. 1. Nuculeţ. 2. Arbore tropical ale cărui seminţe aromate sunt folosite drept condiment (Myristica fragrans). – Nuc + suf. -şor.
NUCULĂ, nucule, s.f. Tip de fruct de forma unei nuci (1) mici. – Din fr. nucule.
NUCULEŢ, nuculeţi, s.m. Diminutiv al lui nuc (1); nucşor, nucuţ. – Nuc + suf. -uleţ.
NUCUŞOARĂ s.f. v. nucşoară.
NUCUŢ, nucuţi, s.m. (Rar) Nuculeţ. – Nuc + suf. -uţ.
NUD, -Ă, (1, 3, 4) nuzi, -de, adj. (2) nuduri, s.n. 1. Adj. (Desre oameni sau despre corpul lor) Fără nici un veşmânt, complet dezbrăcat, gol. ** Floare nudă = floare fără petale, care are numai stamine şi pistil sau numai unul dintre aceste două elemente. 2. S.n. Persoană sau corp omenesc complet dezbrăcat; spec. reprezentare în artele plastice a omului complet dezbrăcat. 3. Adj. Fără ornamente; simplu; neted. * Fig. Fără artificii, fără complicaţii; simplu; curat, pur. 4. Adj. (În sintagma) Proprietate nudă = proprietate pe care o stăpâneşte cineva fără a se bucura (vremelnic) de uzufructul ei. – Din lat. nudus, it. nudo.
NUDISM s.n. Expunere (în scop terapeutic) a corpului uman gol la razele solare. * Doctrină care preconizează viaţa în aer liber, practicarea sporturilor complet dezbrăcat. – Din fr. nudisme.
NUDIST, -Ă, nudişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care practică nudismul. – Din fr. nudiste.
NUDITATE, nudităţi, s.f. 1. Starea, înfăţişarea unei persoane nude; goliciune. 2. Lipsă de podoabe; simplitate. * Fig. Ceea ce se prezintă fără artificii, fără rezerve, fără ascunzişuri, direct. – Din fr. nudité.
NUFĂR, nuferi, s.m. Numele a două plante erbacee acvatice cu peţiolul foarte lung, cu frunze late care plutesc la suprafaţa apei, una având flori mari albe, cu miros plăcut (Nymphaea alba), cealaltă flori galbene (Nuphar luteum); p. restr. floarea acestor plante. – Din ngr. núfaró.

NUFĂRIŞ, nufărişuri, s.n. (Rar) Loc acoperit cu nuferi; mulţime de nuferi. – Nufăr + suf. -iş.
NUGA, nugale, s.f. Preparat de cofetărie făcut din albuş de ou, zahăr (sau miere) şi nuci (sau alune), pus de obicei între două vafele. – Din fr. nougat.
NUIA, nuiele, s.f. 1. Vergea lungă, subţire şi flexibilă, obţinută dintr-o tulpină sau dintr-o ramură tânără de copac; vargă. 2. Lovitură dată cu nuiaua (1). [Pr.: nu-ia] – Lat. novella.
NUIELUŞĂ, nuieluşe, s.f. Diminutiv al lui nuia; nuieluţă. [Pr.: nu-ie-] – Nuia + suf. -uşă.
NUIELUŢĂ, nuieluţe, s.f. Nuieluşă. [Pr.: nu-ie-] – Nuia + suf. -uţă.
NUL, -Ă, nuli, -e, adj. 1. Care se reduce la nimic, care nu valorează nimic sau nu se manifestă în nici un fel; inexistent. * (Mat.) Care reprezintă valoarea zero. * (Despre meciuri) Care se termină la egalitate. 2. (Despre acte juridice) Fără valoare legală, considerat ca inexistent. ** Loc. vb. A declara nul = a anula. 3. (Despre oameni şi despre acţiunile lor) Lipsit de orice valoare, fără nici un merit; total incapabil. ** Expr. A fi nul la... = a nu şti absolut nimic (într-un domeniu). – Din fr. nul, germ. null.
NULĂ, nule, s.f. 1. (Cifra) zero; semn grafic care reprezintă această cifră. 2. (Rar) Lipsă de orice merit; incapacitate totală. – Din ngr. nula, lat. nulla, germ. Null.
NULIGESTĂ, nuligeste, s.f. (Adesea adjectival) Femeie care nu a fost niciodată gravidă. – Et. nec.
NULIPARĂ, nulipare, s.f. (Adesea adjectival) Femeie care nu a născut niciodată un făt viabil. – Din fr. nullipare.
NULITATE, nulităţi, s.f. 1. Însuşirea, caracterul lucrului nul (1). 2. Sancţiune a actului juridic care suprimă, în principiu şi pentru trecut, acele efecte ale actului care sunt potrivnice dispoziţiilor legale. 3. Lipsă totală de valoare, de capacitate, de merit a cuiva. * Persoană nulă (3). – Din fr. nullité, lat. nullitas.
NUMA adv. v. numai.
NUMAI adv. 1. (Indică restricţia sau exclusivitatea) Nu mai mult de(cât)..., nu altceva sau altcineva decât..., nimeni sau nimic în afară de..., nu altfel decât..., nu altă dată sau în altă împrejurare decât..., nu în alt loc decât..., nu în alt scop sau din altă cauză decât...; doar; exclusiv. ** Loc. conj. Numai să... (sau de..., dacă...) = doar dacă, cu condiţia să... ** Expr. Nu numai că... = în afară de faptul că..., pe lângă faptul că... Numai aşa = a) în mod simplu, fără complicaţii; b) fără motiv, fără sens; c) în mod dezinteresat. * (Adesea prin exagerare) În intregime, cu totul, complet; peste tot, cât vezi cu ochii. 2. (Indică modul) Pe punctul de a..., gata-gata să...; chiar, tocmai. ** (Înv. şi reg.) Numai cât... (sau ce...) = îndată ce..., imediat ce... 3. (Înv. şi pop.; indică timpul) Brusc, pe neaşteptate; imediat, numaidecât. 4. (Adversativ; adesea cu valoare de conjuncţie) Însă, dar; totuşi; (după construcţii negative) ci. ** Loc. conj. Numai că... = doar (atâta) că... [Var.: (pop.) núma adv.] – Nu + mai1 sau lat. non magis.
NUMAIDECÂT adv. 1. Imediat, fără întârziere. 2. (Poartă accentul în frază) Negreşit, neapărat. – Numai + de + cât.
NUMĂR, numere, s.n. I. 1. Cantitate de elemente de acelaşi fel care intră într-o înşiruire, cantitate care arată de câte ori o mărime se cuprinde în alta de aceeaşi natură; ceea ce reprezintă rezultatul unei măsurări; semn grafic sau grup de semne grafice care indică o asemenea cantitate, un asemenea rezultat. ** Număr atomic = număr de ordine pe care îl poartă elementele chimice aşezate în ordinea tabloului lui Mendeleev şi care exprimă numărul de protoni din nucleul atomului respectiv. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) număr =

nenumărat; p. ext. imens. Cu număr = socotit2; p. ext. limitat. ** Loc. adv. În număr = cu socoteală; complet. ** Loc. prep. În (sau din) numărul = printre; dintre. ** Expr. A nu (mai) avea număr = a fi peste măsură de numeros. Un număr de = câţiva. La număr sau în număr de... = în total. * Mulţime. * Ceată, grup. 2. Categorie gramaticală prin care se exprimă deosebirea dintre un singur exemplar şi două sau mai multe exemplare ale aceluiaşi obiect. II. 1. Cifră sau succesiune de cifre servind la identificarea unui obiect dintr-o mulţime de obiecte sau de clase de obiecte organizate într-un anumit fel, ca indice de mărime, de valoare etc.; p. ext. obiect care corespunde acestei cifre ori succesiunii de cifre, care poartă pe el o asemenea indicaţie. * Spec. Reversul unei monede. * Spec. Fiecare dintre exemplarele unei publicaţii periodice care face parte din aceeaşi serie, din acelaşi tiraj etc. 2. Bucată sau parte din programul unui concert, al unui spectacol de estradă, de circ etc.; parte distinctă dintr-o operă (duet, arie etc.). III. (Fam.; în expr.) Numărul unu = de prima calitate, fără pereche; straşnic, excelent. – Lat. numerus.
NUMĂRA, númăr, vb. I. Tranz. 1. A socoti câte unităţi sunt într-un şir, într-o serie, într-un grup etc.; a determina numărul de elemente dintr-o mulţime; a afla, a înregistra, a verifica numărul unui şir de obiecte etc.; p. ext. (pop.) a socoti, a calcula. ** Expr. A-i număra (cuiva) îmbucăturile (sau înghiţiturile) = a ţine cuiva socoteală de cât mănâncă, a da cuiva mâncarea cu zgârcenie. A număra pe degete = a fi în număr foarte redus. 2. A enunţa pe rând un şir de numere în ordine crescândă sau descrescândă. ** Expr. Până numeri la trei = imediat, într-o clipă. 3. A da ceva cu număr, socotind; p. ext. a plăti (în bani). 4. A considera, a pune ceva sau pe cineva în acelaşi număr, în acelaşi grup; a cuprinde, a îngloba, a reuni un anumit număr. ** Expr. A nu număra zile multe = a mai avea puţin de trăit. * Refl. A face parte din..., a intra în categoria..., a se socoti printre... – Lat. numerare.
NUMĂRARE, numărări, s.f. Acţiunea de a (se) număra şi rezultatul ei; numărat1, numărătură, numărătoare; numeraţie. – V. număra.
NUMĂRAT1 s.n. Numărare. – V. număra.
NUMĂRAT2, -Ă, număraţi, -te, adj. Evaluat numeric, socotit, calculat, verificat; p. ext. care se află în număr exact, fără nici o aproximaţie. ** Expr. Bani număraţi = bani numerar, gheaţă, peşin. Bob numărat = exact, până la capăt, totul. * Limitat, redus ca număr. – V. număra.
NUMĂRĂTOARE, numărători, s.f. 1. Numărare; socoteală, calcul. ** Numărătoare inversă = program de operaţii prevăzute a se desfăşura în intervalul de timp ce desparte momentul curent de momentul lansării unei nave spaţiale sau de debutul unei activităţi (de importanţă majoră). 2. Abac. – Număra + suf. -ătoare.
NUMĂRĂTOR, -OARE, numărători, -oare, subst. 1. S.n. Aparat care serveşte la numărare. 2. S.m. şi f. (Rar) Persoană care numără, care socoteşte, care calculează ceva, care are profesiunea de a număra. 3. S.m. Termen al unei fracţii ordinare, scris deasupra liniei de fracţie şi reprezentând deîmpărţitul operaţiei de împărţire. – Număra + suf. -ător.
NUMĂRĂTURĂ, numărături, s.f. (Pop.) Numărare. – Număra + suf. -ătură.
NU-MĂ-UITA s.f. Plantă erbacee cu flori mici, albastre, roşii sau albe, care creşte prin locuri umede şi umbroase, la margini de păduri şi prin fâneţe sau care este cultivată ca plantă decorativă; miozotis (Myosotis silvatica); p. restr. floarea acestei plante. – Nu + mă + uita (după germ. Vergissmeinnicht).
NUME, nume, s.n. 1. Cuvânt sau grup de cuvinte prin care numim, arătăm cum se cheamă o fiinţă sau un lucru, o acţiune, o noţiune etc. şi prin care acestea se individualizează. ** Nume de botez (sau mic) = prenume. Nume de

familie = nume pe care îl poartă toţi membrii aceleiaşi familii şi care se transmite de la părinţi la copii. Ziua numelui = zi în care cineva îşi sărbătoreşte onomastica. ** Loc. adj. Fără (de) nume = a) care nu este ştiut, cunoscut; anonim; obscur; b) care impresionează puternic. ** Loc. adv. Pe nume = a) spunându-i numele, adresându-se cu numele; b) direct, răspicat. ** Loc. prep. În numele... = a) în locul cuiva, din partea, din însărcinarea cuiva (sau a ceva); b) invocând puterea, autoritatea cuiva. ** Expr. Zi-i pe nume! = a) spune-mi numele lui, aminteşte-mi numele lui (de care nu-mi aduc aminte momentan); b) se spune când nu-ţi aminteşti momentan numele unui obiect, al unei fiinţe. A lovi (sau a păli, a-i trage cuiva una) în numele tatălui = a lovi, a-i trage (cuiva una) drept în frunte. (Fam.) Să nu-mi (mai) zici pe nume dacă... = să mă desconsideri dacă..., să nu mă mai recunoşti dacă... A cunoaşte (pe cineva) numai după (sau din) nume sau a auzi de numele cuiva = a cunoaşte (pe cineva) din auzite, fără să-l fi văzut vreodată. A nu-i (mai) şti (sau auzi) cuiva de nume = a nu mai şti nimic despre cineva. A (nu) lua (cuiva ceva) în nume de rău = a (nu) se supăra, a (nu) interpreta în mod greşit cele spuse de cineva. A lua în nume de bine (pe cineva) = a aprecia (pe cineva), a ţine (la cineva). (formulă exclamativă care însoţeşte o rugăminte sau care exprimă iritare, indignare, nedumerire) Pentru numele lui Dumnezeu! Pe numele (cuiva) = (despre un act, o proprietate etc.) înscris ca proprietate legală (a cuiva). (În imprecaţii) Veni-ţi-ar (sau pieri-ţi-ar) numele sau să nu(-ţi) mai aud de nume, nu ţi-aş mai auzi de nume, acolo să-ţi rămână numele, se spune cuiva pe care nu-l poţi suferi, pe care doreşti să nu-l mai vezi niciodată, a cărui moarte o doreşti. * (Fiz.) Sens. 2. Calificativ, atribut; poreclă; p. ext. titlu, rang. ** Loc. adv. Cu (sau sub) nume de... = cu titlul de..., sub formă de..., în chip de...; Cu (sau sub) nume de... = sub pretext că..., pe motiv că..., spunând că...; ** Expr. (Numai) cu numele = de formă, fără să corespundă realităţii. 3. Reputaţie, faimă. ** Expr. A scoate (sau a-i ieşi, a scorni etc. cuiva) nume (rău) = a face cuiva sau a căpăta faimă, reputaţie rea, a (se) vorbi de rău despre cineva. A-şi face (un) nume = a ajunge cunoscut, vestit prin acţiuni pozitive. A-i merge (cuiva) numele că... = a se spune despre cineva că... 4. (Reg.) Pretext, motiv. 5. Termen generic pentru părţile de vorbire care se declină; spec. substantiv. ** Nume de agent = substantiv sau adjectiv care derivă dintr-un verb şi care denumeşte pe cel ce săvârşeşte acţiunea, pe autorul acţiunii. Nume predicativ = cuvânt care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziţii. – Lat. nomen.
NUMEN s.n. (Filoz.) Lucru în sine, cunoscut numai prin raţiune, în opoziţie cu fenomenul, cunoscut senzorial. – Din fr. nouméne.
NUMENAL, -Ă, numenali, -e, adj. Care se referă la numen, al numenului. – Din fr. nouménal.
NUMERABIL, -Ă, numerabili, -e, adj. Care se poate socoti, calcula. – Din lat. numerabilis, it. numerabile.
NUMERABILITATE s.f. (Rar) Calitatea de a se putea socoti, calcula. – Numerabil + suf. -itate.
NUMERAL, -Ă, numerali, -e, s.n., adj. 1. S.n. Parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diferite aspecte, un număr, o determinare numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare. 2. Adj. (Înv.) Care se referă la numere, care se indică prin numere. Termeni numerali. Litere numerale. – Din fr. numéral, lat. numeralis.
NUMERAR s.n. Valoare bănească în monede sau în hârtie-monedă, care poate servi direct pentru plată; bani lichizi, bani gheaţă. – Din fr. numéraire, lat. numerarius.

NUMERAŢIE, numeraţii, s.f. Numărare; spec. sistem de simboluri grafice şi de reguli cu ajutorul cărora se pot reprezenta numerele întregi. – Din fr. numération, lat. numeratio.
NUMERIC, -Ă, numerici, -ce, adj. Care aparţine numerelor, privitor la numere; exprimat prin numere. – Din fr. numérique, it. numerico.
NUMERICEŞTE adv. În ce priveşte numărul, din punctul de vedere al numărului pe care îl reprezintă. – Numeric + suf. -eşte.
NUMEROS, -OASĂ, numeroşi, -oase, adj. Care se află în număr, în cantitate mare; mult. – Din lat. numerosus, it. numeroso.
NUMEROTA, numerotez, vb. I. Tranz. A însemna o serie de obiecte sau de fiinţe cu numere în ordine succesivă (pentru a le putea identifica şi a le deosebi între ele). – Din fr. numéroter.
NUMEROTARE, numerotări, s.f. Acţiunea de a numerota şi rezultatul ei; numerotaţie, numerotat (1). – V. numerota.
NUMEROTAT1 s.n. Numerotare. – V. numerota.
NUMEROTAT2, -Ă, numerotaţi, -te, adj. Care poartă un număr de ordine (pentru a putea fi identificat şi deosebit); înregistrat sub un anumit număr; spec. paginat. – V. numerota.
NUMEROTATOR, numerotatoare, s.n. Aparat cu care se numerotează ceva. – Numerota + suf. -tor.
NUMEROTAŢIE, numerotaţii, s.f. Numerotare. – Din fr. numérotation.
NUMI, numesc, vb. IV. 1. Tranz. A pune, a da cuiva un nume sau un calificativ, o poreclă drept nume; a denumi, a intitula, a chema, a boteza. * Refl. A purta numele de..., a se chema...; a căpăta o anumită denumire, poreclă sau un anumit calificativ. 2. Tranz. A pomeni de cineva sau de ceva, a aduce în discuţie; a aminti, a invoca. 3. Refl. A se socoti (sau a fi socotit) drept..., a se considera (sau a fi considerat) ca fiind... 4. Tranz. A pune pe cineva într-o funcţie; a angaja; a da cuiva o însărcinare, a conferi cuiva un titlu, un grad. – Din nume.
NUMIRE, numiri, s.f. Faptul de a numi sau de a fi numit; p. ext. nume (1). * (Concr.) Act prin care se comunică cuiva încadrarea într-o funcţie. – V. numi.
NUMISMAT, -Ă, numismaţi, -te, s.m. şi f. Persoană care colecţionează (şi studiază) monede şi medalii vechi; specialist în numismatică. – Din fr. numismate.
NUMISMATIC, -Ă, numismatici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu istoricul monedelor, al medaliilor vechi etc., studiind evoluţia acestora din punctul de vedere al formei, al gravurii, al baterii, al circulaţiei etc., precum şi documentele conţinând date referitoare la monede. 2. Adj. Care aparţine numismaticii (1), privitor la numismatică. – Din fr. numismatique.
NUMIT, -Ă, numiţi, -te, adj. 1. Care poartă numele sau porecla de..., cu numele de..., al cărui nume este... * Care a fost citat mai înainte, al cărui nume s-a pomenit mai înainte. 2. (Înv.) Cunoscut, renumit, celebru. – V. numi.
NUMITOR, numitori, s.m. Termen al unei fracţii ordinare, scris sub linia de fracţie, care reprezintă împărţitorul operaţiei de împărţire. ** Expr. A aduce la acelaşi numitor = a) a face ca două sau mai multe fracţii ordinare să aibă acelaşi numitor; b) a împăca puncte de vedere deosebite sau a uniformiza (fără temei) păreri, tendinţe, concepţii diferite. – Numi + suf. -tor.
NUMULIT, numuliţi, s.m. (La pl.) Gen fosil de foraminifere perforate, care cuprinde specii în formă de lentilă ale căror cochilii sunt constituite dintr-o lamă în spirală; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. – Din fr. nummulite.

NUMULITIC, -Ă, numulitici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. (Geol.) Paleogen. 2. Adj. (Despre terenuri) Care conţine fosile de numuliţi, format din numuliţi. * Care aparţine numuliticului (1), privitor la numulitic. – Din fr. nummulitique.
NUN, -Ă, nuni, -e, s.m. şi f. Nume dat, în ziua căsătoriei, fiecăreia dintre persoanele care asistă pe miri la cununia religioasă şi care sunt solicitate să îndeplinească obligaţiile cerute de ritualul creştin; (la pl.) bărbatul şi femeia care îndeplinesc aceste forme; naş. – Lat. nonnus.
NUNCIATURĂ s.f. v. nunţiatură.
NUNCIU s.m. v. nunţiu.
NUNEASCĂ s.f. (De obicei art.) Numele unei hore care se joacă la nuntă după cununie; melodie după care se execută această horă. – Nun + suf. -ească.
NUNTAŞ, -Ă, nuntaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care participă la o nuntă, care face parte din alaiul unei nunţi. * (Reg.) Vornicel la nuntă. – Nuntă + suf. -aş.
NUNTĂ, nunţi, s.f. 1. Căsătorie (religioasă); ceremonial şi petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii (religioase). * Fig. Scandal, zarvă, tămbălău. 2. Persoanele care iau parte la o nuntă (1); alai, cortegiu de nuntă. 3. (Reg.) Datină de sărbătorile Crăciunului, care constă într-un fel de reprezentaţie imitând nunta (1). – Sg. refăcut după pl. nunţi (< lat. nuptiae).
NUNTI, nuntesc, vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. recipr. (Pop.) 1. A face nuntă (1), a (se) căsători, a (se) cununa; p. ext. a petrece la nuntă. – Din nuntă.
NUNTIRE, nuntiri, s.f. (Rar) Faptul de a (se) nunti; nuntit1. – V. nunti.
NUNTIT1 s.n. (Rar) Nuntire. – V. nunti.
NUNTIT2, -Ă, nuntiţi, -te, adj. (Rar) Care s-a căsătorit, care a făcut nuntă (1). – V. nunti.
NUNTITOR, -OARE, nuntitori, -oare, adj. (Rar) Nupţial. – Nunti + suf. -tor.
NUNŢIAL, -Ă, nunţiali, -e, adj. (Înv.) Nupţial. [Pr.: -ţi-al] – Nuntă + suf. -ial.
NUNŢIATURĂ, nunţiaturi, s.f. 1. Reprezentanţă diplomatică a Vaticanului într-o ţară străină, condusă de un nunţiu. * Local unde funcţionează această reprezentanţă. 2. Funcţia de nunţiu. [Pr.: -ţi-a÷. – Var.: nunciatúră s.f.] – Din it. nunziatura.
NUNŢIU, nunţii, s.m. Reprezentant diplomatic permanent al Vaticanului într-o ţară străină, asimilat ca rang ambasadorilor. [Var.: núnciu s.m.] – Din it. nunzio, lat. nuntius.
NUOR s.m. v. nor.
NUPŢIAL, -Ă, nupţiali, -e, adj. Privitor la nuntă, de nuntă; nuntitor, nunţial. * (Despre animale) Care se referă la perioada împerecherii, de împerechere. [Pr.: -ţi -al] – Din fr. nuptial, lat. nuptialis.
NUPŢIALITATE s.f. (Rar) Actul căsătoriei; numărul de căsătorii pe o perioadă dată. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. nuptialité.
NUR, nuri, s.m. (Pop. şi fam.) Calitate a unei femei de a atrage, de a plăcea (unei persoane de sex opus) prin farmecul, drăgălăşenia, graţia ei; p. ext. aspect atrăgător al unei femei; vino-ncoace. – Din tc. nur.
NURCĂ, nurci, s.f. Mic animal mamifer semiacvatic, cu blana de culoare cafenie-roşcată, deasă, mătăsoasă, foarte apreciată, cu botul ascuţit şi cu degetele unite prin membrane înnotătoare (Lutreola lutreola). * Blana acestui animal. – Din pol., ucr. nurka.
NURIŢĂ, nuriţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui nur. – Nur + suf. -iţă.
NURLIU, -IE, nurlii, adj. (Pop. şi fam.) Cu nuri; atrăgător, fermecător, graţios. – Din tc. nurlu.
NURSĂ, nurse, s.f. (Rar) Dădacă, doică, bonă. – Din fr., engl. nurse.
NUT, nuturi, s.n. 1. Canelură. 2. Uluc, şanţ făcut într-o piesă de lemn. ** Nut şi feder = sistem de îmbinare a două piese (din lemn) care constă în

introducerea unei proeminenţe fasonate, aflată pe una dintre feţele primei piese, în ulucul de pe faţa corespunzătoare a celei de-a doua piese. – Din germ. Nut.
NUTAŢIE, nutaţii, s.f. 1. Mişcare oscilatorie periodică a axei polilor Pământului, determinată de atracţia variabilă pe care o exercită Soarele şi Luna asupra ecuatorului. 2. (Fiz.) Una dintre cele trei componente ale mişcării unui corp rigid care are un punct fix şi care face să oscileze axa de rotaţie proprie a corpului, apropiînd-o şi depărtând-o de axa fixă. 3. Mişcare a unor organe ale plantelor, constând în oscilaţii laterale şi în rotiri ale vârfului organului respectiv în jurul axei sale. – Din fr. nutation, it. nutazione.
NUTREŢ, nutreţuri, s.n. Nume dat plantelor recoltate care servesc ca hrană animalelor domestice erbivore; hrana animalelor erbivore constituită din aceste plante; furaj. * P. gener. (Pop.) Hrană pentru animale. – Lat. nutricium.
NUTRI, nutresc, vb. IV. 1. Tranz şi refl. * A da de mâncare sau a mânca; a (se) hrăni, a (se) alimenta. * Tranz. A procura cuiva hrană (şi alte mijloace de existenţă); a întreţine pe cineva (cu mâncare). 2. Tranz. Fig. A întreţine, a cultiva o idee, un sentiment. – Din lat. nutrire.
NUTRIA, nutrii, s.f. Animal mamifer rozător acvatic, originar din America de Sud, cu blana brună-cenuşie foarte apreciată (Myocastor coypus). * Blana acestui animal. [Pr.: -tri-a] – Din fr. nutria, germ. Nutria.
NUTRIET s.n. Denumire dată blăniţelor de miel special prelucrate, care imită blana de nutria. [Pr.: -tri-et] – Nutria + suf. -et.
NUTRIMENT, nutrimente, s.n. (Rar) Hrană; alimentaţie; mijloace de trai, cele necesare traiului. – Din fr. nutriment, lat. nutrimentum.
NUTRIRE, nutriri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) nutri şi rezultatul ei. – V. nutri.
NUTRIT, -Ă, nutriţi, -te, adj. 1. Care a fost alimentat, hrănit. 2. Fig. (Despre sentimente, idei) Care a fost întreţinut, cultivat, purtat în suflet sau în minte. – V. nutri.
NUTRITIV, -Ă, nutritivi, -e, adj. Care nutreşte; bogat în substanţe hrănitoare. * Care aparţine nutriţiei, privitor la nutriţie, de nutriţie. Schimburi nutritive. – Din fr. nutritif, lat. nutritivus.
NUTRIŢIE, nutriţii, s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care organismele îşi procură hrana necesară creşterii şi dezvoltării, obţinerii energiei pentru desfăşurarea proceselor vitale, refacerii ţesuturilor etc.; p. ext. hrănire, alimentare; hrană. – Din fr. nutrition, lat. nutritio.
NUTUI, nutuiesc, vb. IV. Tranz. A executa nuturi într-o piesă (de lemn). – Nut + suf. -ui.
NUTUIRE, nutuiri, s.f. Acţiunea de a nutui. [Pr.: -tu-i-] – V. nutui.
NUVELĂ, nuvele, s.f. 1. Specie literarară a genului epic, mai amplă şi mai complexă decât schiţa, mai scurtă şi mai simplă decât romanul, care înfăţişează un episod semnificativ din viaţa unuia sau mai multor personaje (prezentate în mediul lor social). 2. (Înv.) Noutate (3). [Var.: (rar) novélă s.f.] – Din fr. nouvelle, it. novella.
NUVELETĂ, nuvelete, s.f. (Rar) Nuvelă (1) de proporţii mai reduse. [Var.: (rar) novelétă s.f.] – Din it. novelletta (după nuvelă).
NUVELICĂ, nuvelici, s.f. (Rar; ir.) Diminutiv al lui nuvelă. – Nuvelă + suf. -ică.
NUVELIST, -Ă, nuvelişti, -ste, s.m. şi f. Autor de nuvele (1). – Din fr. nouvelliste.
NUVELISTIC, -Ă, nuvelistici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine nuvelei (1), privitor la nuvelă; de nuvelă. 2. S.f. Totalitatea nuvelelor (1) unui scriitor, ale unei epoci, ale unei literaturi etc. – Nuvelist + suf. -ic.

NUVISTOR, nuvistoare, s.n. Tub electronic miniatural construit din metal şi ceramică, folosit în domeniul frecvenţelor înalte. – Din fr., engl. nouvistor.
O1 s.m. invar. A optsprezecea literă a alfabetului limbii române; sunetul notat cu această literă (vocală cu deschidere mijlocie, rotunjită, din seria posterioară).
O2 interj. 1. Exclamaţie (emfatică) folosită în invocaţii şi în apostrofe. 2. Exclamaţie care exprimă diverse stări emotive; mirare, admiraţie, mulţumire, dorinţă, mâhnire etc. 3. Exclamaţie care precedă şi întăreşte o afirmaţie, o constatare. – Onomatopee.
O3 art. nehot. v. un.
O4 num. card. v. unu.
O5 adj. nehot. v. un2.
OAC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul broaştelor. [Var.: oácoac interj.] – Onomatopee.
OACACA interj. v. oac.
OACĂR, -Ă, oacări, -e, adj. (Înv. şi reg.; despre oi) Cu pete (negre) pe bot. – Et. nec.
OACHEŞ, -Ă, oacheşi, -e, adj. 1. Cu pielea feţei de culoare închisă şi cu ochii, părul şi sprâncenele negre; brunet, brun; p. ext. (despre pielea, tenul, capul omului) de culoare închisă, care bate în negru. * (Rar; despre lucruri) De culoare închisă, care bate în negru. 2. (Despre oi) Cu pete negre în jurul ochilor. – Probabil ochi1 + suf. -eş.
OAIE, oi, s.f. 1. Animal domestic rumegător, crescut pentru lână, lapte şi carne; spec. femela acestei specii (Ovis aries). ** Expr. Ca oile = cu grămada, grămadă; în dezordine. A umbla să iei (sau să scoţi) două piei de pe o oaie = a urmări un câştig exagerat. A suge (de) la două oi = a trage concomitent foloase din două părţi. A o face de oaie = a proceda neîndemânatic, a face o mare prostie, o gafă. A fi deştept (sau şiret) ca oaia, se spune ironic despre un om naiv sau prost. (Prea) e de oaie, se spune despre vorbe sau acţiuni cu totul nepotrivite, lipsite de tact, de măsură. * Carne de oaie (1). * Blană de oaie (1). 2. (În limbajul bisericesc; mai ales la pl.) Credincios, considerat în raport cu preotul; creştin, drept-credincios. [Pr.: oa-ie] – Lat. ovis.
OALĂ, oale, s.f. 1. Vas de lut ars, de metal, de porţelan etc., de obicei cu gura largă şi cu înălţimea mai mare decât lărgimea, folosit în gospodărie pentru pregătirea, păstrarea etc. bucatelor. ** Expr. Cât o oală de praznic = foarte mare. A prinde (sau a lua etc.) pe cineva ca din oală = a prinde pe cineva uşor, fără nici o greutate (sau pe neaşteptate). A se face (sau a fi) oale şi ulcele (sau urcioare) = a fi mort de mult. A pune (toate) în aceeaşi oală = a amesteca lucruri, probleme diferite, producând confuzii, încurcături. A plăti oalele sparte = a suferi pentru faptele altuia. A-i pune (cuiva) oala = a face (cuiva) farmece, a(-l) fermeca. Ajunge un ciomag (sau o măciucă) la un car de (sau cu) oale = nu e necesar un efort mare pentru a distruge ceva; ajunge ce s-a spus, ce s-a făcut. Mustăţi pe oală = mustăţi cu vârfurile lăsate în jos. Tuns pe oală = cu părul lung până pe gât şi retezat. * Conţinutul vasului descris mai sus. ** Expr. A se amesteca (sau a-şi băga nasul) unde nu-i fierbe oala = a interveni fără rost, nechemat într-o discuţie, acţiune etc. care nu-l priveşte. * Vas, ghiveci, glastră de flori. * (Adesea cu determinarea "de noapte") Vas întrebuinţat (noaptea) pentru necesităţile omeneşti; ţucal. 2. Vas de construcţie specială, asemănător cu oala (1), folosit în diverse operaţii tehnice, industriale, de laborator etc. 3. (Reg.) Ţiglă, olan. [Var.: (pop.) ol s.n.] – Lat. olla.

OARĂ1, ori, s.f. 1. (La sg.; precedat de un num. ord. sau un echivalent al lui) Timpul sau momentul în care are loc un fapt. 2. (La pl.; folosit la formarea numeralului adverbial, adesea cumulând valoarea de numeral multiplicativ) Va construi un bloc de trei ori mai mare decât cel construit anul trecut. ** Loc. adv. De multe ori! = în repetate rânduri, adesea. (exclamativ) De câte ori! = în repetate rânduri, adesea. De puţine ori = rareori. De câte ori = de fiecare dată. ** Loc. conj. Ori de câte ori = în toate rândurile, în toate cazurile când..., de fiecare dată. – Lat. hora.
OARĂ2, oare, s.f. (Reg.) Orătanie. – Lat. ovaria "ouătoare".
OARĂ3 s.f. V. oră.
OARDĂ s.f. v. hoardă.
OARE adv. interog. (De obicei întăreşte valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziţii) Oare nu cumva a venit pe la d-ta pe-acasă? – Lat. volet. Cf. alb. vallë.
OARECARE, oarecare, adj. nehot., pron. nehot. I. Adj. nehot. 1. Care nu a fost identificat sau precizat mai îndeaproape; oareşicare. * Anumit. 2. Indiferent care; careva. 3. Fără importanţă, neînsemnat; care nu iese din comun. II. Pron. nehot. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva. – Oare + care.
OARECÂND adv. (Înv. şi reg.) 1. Cândva (în viitor), vreodată; oareşicând. 2. Cândva (în trecut), odinioară. – Oare + când.
OARECÂT adv. (Rar) Într-o anumită măsură, întrucâtva. – Oare + cât.
OARECE pron. nehot. (Înv. şi reg.) Un lucru oarecare, neidentificat sau neprecizat mai îndeaproape; ceva, oareceva; oareşice. * (Adverbial) Puţin, câtva. – Oare + ce.
OARECEVA pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva, oarece. – Oare + ceva.
OARECICĂ s.f. (Reg.) Un lucru oarecare. – Oarece + suf. -ică.
OARECINE pron. nehot. (Înv. şi reg.) Cineva, unul; careva; oareşicine. – Oare + cine.
OARECUM adv. Într-o măsură oarecare; întrucâtva; aproximativ, oareşicum. ** Expr. (Reg.) A-i fi (cuiva) oarecum = a-i fi cuiva greu, neplăcut, a-i fi ruşine; a se jena. – Oare + cum.
OAREŞICARE adj. nehot. (Pop.) Oarecare (I 1). – Oare + şi + care.
OAREŞICÂND adv. (Pop.) Oarecând. – Oare + şi + când.
OAREŞICE pron. nehot. (Înv.) Ceva, oarece. – Oare + şi + ce.
OAREŞICINE pron. nehot. (Pop.) Oarecine. – Oare + şi + cine.
OAREŞICUM adv. (Pop.) Oarecum. – Oare + şi + cum.
OAREUNDE adv. (Înv. şi reg.) Undeva. – Oare + unde.
OARZĂN, -Ă, oarzăni, -e, adj. (Reg.) Care se coace mai de timpuriu decât alt fruct din aceeaşi specie; văratic; p. ext. care face fructe timpurii, văratice. – Et. nec.
OASPĂT s.m. v. oaspete.
OASPE s.m. v. oaspete.
OASPETE, oaspeţi, s.m. 1. Persoană care vizitează pe cineva în casa acestuia; cel căruia i se oferă ospitalitate; musafir, invitat. * Persoană (oficială) care vizitează o ţară, o instituţie sau asistă (ca invitat, ca reprezentant) la o solemnitate, la un spectacol etc. 2. (Reg.) Nuntaş. [Var.: oáspe, oáspăt s.m.] – Lat. hospes, -itis.
OASTE, oşti, s.f. 1. (Înv. şi pop.) Armată. * Serviciu militar. * (Rar) Oşteni, soldaţi. * Fig. Mulţime. 2. (Înv.) Război1; luptă, bătălie. – Lat. hostis, -em "duşman".
OAZĂ, oaze, s.f. 1. Loc cu izvoare de apă şi cu vegetaţie bogată în mijlocul unui pustiu nisipos. * Fig. Tot ceea ce oferă destindere, repaus. 2. Loc

neacoperit cu gheaţă în zona interioară a Antarcticii. – Din germ. Oase, it. oasi, fr. oasis.
OBADĂ, obezi, s.f. 1. Fiecare dintre bucăţile de lemn încovoiat care, împreunate, alcătuiesc partea circulară a unei roţi de lemn (la car, la căruţă, la moară etc.); p. gener. partea circulară a unei roţi de lenm (peste care se montează şina). * Partea periferică a roţii unui autovehicul, peste care se montează cauciucul. 2. (La pl.) Instrument de tortură în evul mediu, alcătuit din două bucăţi de lemn având fiecare câte o scobitură în formă de semicerc şi care, închizându-se, imobilizau picioarele sau mâinile osândiţilor sau ale robilor; p. ext. cătuşe, fiare. ** Expr. A pune (în) obezi = a subjuga. [Var.: (Înv. şi reg.) obeádă s.f.] – Din sl. obedŭ.
OBĂDA, obădez, vb. I. Tranz. A monta în obezi spiţele unei roţi. – Din obadă.
OBĂDAR, obădare, s.n. (Reg.) Sfredel folosit pentru a face găuri în obezi. – Obadă + suf. -ar.
OBĂR s.m. v. ober.
OBĂRCHELNER s.m. v. oberchelner.
OBÂRŞI, obârşesc, vb. IV. Refl. (Înv.) A se trage, a-şi avea originea, a proveni. – Din obârşie (derivat regresiv).
OBÂRŞIE, obârşii, s.f. 1. Punct de plecare, început, origine. 2. Locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva; origine (socială). 3. Locul de unde începe să se formeze albia unui râu; izvor. 4. Culme, muchie, vârf. – Din sl. obrŭšije
OBCINĂ, obcini, s.f. Culme, coamă prelungită de deal sau de munte care uneşte două piscuri, versant comun care formează hotarul dintre două proprietăţi; p. ext. (reg.) înălţime acoperită de pădure. [Pl. şi: obcine] – Din sl. občina
OBCONIC, -Ă, obconici, -ce, adj. De forma unui con inversat. – Din germ. obkonisch.
OBEADĂ s.f. v. obadă.
OBEDIENT, -Ă, obedienţi, -te, adj. (Livr.) Supus, ascultător. [Pr.: -di-ent] – Din lat. obediens, -ntis, it. obbediente.
OBEDIENŢĂ, obedienţe, s.f. (Livr.) Supunere, ascultare. [Pr.: -di-en-] – Din fr. obédience, lat. obedientia.
OBELĂ, obele, s.f. Semn care servea la marcarea pasajelor interpolate pe manuscrisele vechi. – Din fr. obéle.
OBELISC, obeliscuri, s.n. Monument comemorativ de origine egipteană, de forma unui stâlp înalt şi ascuţit la vârf, alcătuit de obicei dintr-un singur bloc de piatră şi acoperit cu inscripţii. * Stâlp sau piesă de lemn, de piatră etc. de forma monumentului descris mai sus, folosit ca element de arhitectură. – Din fr. obélisque.
OBER, oberi, s.m. (Ieşit din uz) Chelner-şef, oberchelner. [Var.: óbăr s.m.] – Din germ. Ober.
OBERCHELNER, oberchelneri, s.m. (Ieşit din uz) Chelner-şef; ober. [Var.: óbărchelner s.m.] – Ober + chelner.
OBEREC, oberecuri, s.n. Numele unui dans popular polonez cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. – Din pol. oberek.
OBERLIHT, oberlihturi, s.n. Porţiune dintr-o fereastră sau dintr-o uşă situată deasupra cercevelelor sau a canaturilor mobile şi având deschidere separată, servind la iluminarea sau la aerisirea unei încăperi. * Luminator. – Din germ. Oberlicht.
OBERŢAL, oberţali, s.m. (Ieşit din uz) Chelner care făcea încasările de la clienţi. – Ober + ţal.

OBEZ, -Ă, obezi, -e, adj. care suferă de obezitate; foarte gras. – Din fr. obése.
OBEZIC, -Ă, obezici, -ce, adj. De obezitate, care produce obezitate. – Din fr. obésique.
OBEZITATE s.f. Creştere exagerată a greutăţii corporale printr-o îngrăşare anormală, ca urmare a acumulării de grăsime în diferite organe şi ţesuturi. – Din fr. obésité.
OBIALĂ, obiele, s.f. Bucată de pânză sau de postav cu care ţăranii (uneori şi militarii) îşi înfăşoară laba piciorului, în loc de ciorap sau peste ciorap; p. ext. zdreanţă, cârpă. ** Expr. A-i curge (cuiva) obielele sau a curge obielele de pe (sau după) cineva = a fi îmbrăcat în zdrenţe, a fi zdrenţos, zdrenţăros. – Din bg. obijalo.
OBICEI, obiceiuri, s.n. 1. Deprindere individuală câştigată prin repetarea frecventă a aceleiaşi acţiuni; fel particular de a se purta sau de a face ceva; obişnuinţă, învăţ. ** Loc. adv. De obicei = de regulă, în mod obişnuit, în genere. ** Loc. vb. A avea obicei (sau obiceiul, de obicei) = a obişnui. 2. Deprindere consacrată; mod de a se purta, de a se îmbrăca, rânduială, uz etc. comune unui popor sau unei comunităţi omeneşti; datină, tradiţie, uzanţă, uz, rânduială. 3. (Înv.) Lege nescrisă, drept sau obligaţie statornicite prin tradiţie; cutumă. ** Obiceiul pământului = denumire specifică dată cutumei în ţările româneşti în timpul orânduirii feudale. [Pl. şi: obiceie] – Din bg. običaj.
OBICINUI vb. IV v. obişnui.
OBICINUINŢĂ s.f. v. obişnuinţă.
OBICINUIT, -Ă adj. v. obişnuit.
OBIDĂ, obide, s.f. 1. (Pop.) Întristare adâncă, durere sufletească; mâhnire, amărăciune, jale; necaz; ciudă, mânie. 2. (Înv.) Nedreptate, asuprire; jignire, insultă, umilire. – Din sl. obida.
OBIDI, obidesc, vb. IV. 1. Refl. (Înv. şi pop.) A se lăsa pradă deznădejdii sau durerii; a se necăji, a se amărî, a deznădăjdui. 2. Tranz. (Înv.) A deplânge, a jeli. 3. Tranz. (Înv.) A asupri, a împila, a oprima. – Din obidă.
OBIDIRE, obidiri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) obidi şi rezultatul ei; suferinţă, chin, amar; asuprire, împilare. – V. obidi.
OBIDIT, -Ă, obidiţi, -te, adj. (Înv. şi pop.) 1. Amărât, mâhnit, necăjit, chinuit; zdrobit de durere. * Care exprimă mâhnire, obidă. 2. (Adesea substantivat) Nedreptăţit, oprimat, asuprit. – V. obidi.
OBIDOS, -OASĂ, obidoşi, -oase, adj. (Înv.) Îndurerat, amărât; sensibil. – Obidă + suf. -os.
OBIECT, obiecte, s.n. 1. Corp solid, de obicei prelucrat, care are o anumită întrebuinţare. ** Obiect al muncii = lucru sau complex de lucruri asupra cărora acţionează omul în cadrul procesului de producţie, direct sau cu ajutorul mijloacelor de muncă, pentru a le modifica potrivit nevoilor sale. Obiect de inventar = tot ceea ce este sau poate fi inventariat. 2. Element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului. ** Loc. adj. şi adv. La obiect = (despre discursuri, expuneri etc.) în temă, fără divagaţii inutile. * (Fil.) Ceea ce se află în afara eului; lucru care afectează simţurile noastre sau asupra căruia se îndreaptă gândirea noastră. * Conţinutul asupra căruia se îndreaptă cunoaşterea; ceea ce este cunoscut. 3. Ceea ce formează materia unei discipline, disciplină de studiu; materie. 4. Scop, ţintă, ţel; obiectiv. 5. (Gram.; în sintagmele) Obiect direct = complement direct. Obiect indirect = complement indirect. – Din lat. obiectum, germ. Objekt.

OBIECTA, obiectez, vb. I. Tranz. A face o obiecţie; a arăta argumentele pentru care se contestă ceea ce susţine altcineva; a contesta, a invoca motive, a găsi pricină. – Din obiecţie.
OBIECTIV, -Ă, obiectivi, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. (Fil.) Care există în afara conştiinţei omeneşti şi independent de ea. ** Idealism obiectiv = aspect al idealismului care susţine existenţa unei idei absolute, mistice, independente de conştiinţa omenească şi prin a cărei dezvoltare ia naştere lumea materială. 2. Care are însuşirea de a reda realitatea în chip nefalsificat, detaşat de impresii subiective; nepărtinitor, imparţial; obiectivist (2). 3. (Gram.) Care se referă la obiectul direct sau indirect. Reflexiv obiectiv. II. S.n. 1. Sistem optic convergent, format din una sau mai multe lentile care intră în construcţia unui aparat optic (de fotografiat, microscop, lunetă etc.), fiind îndreptat spre obiectul studiat. 2. Porţiune de teren, localitate, fortăreaţă etc. care prezintă interes în timp de război. * Ţintă asupra căreia se execută o tragere sau se lansează bombe. 3. Fig. Scop, ţintă, ţel. * (Concr.) Ceea ce urmează să fie realizat, construit etc. – Din fr. objectíf.
OBIECTIVA, obiectivez, vb. I. Tranz. (Rar) A considera un lucru ca obiectiv (I 1); a transforma în valori cu existenţă obiectivă. * Refl. A deveni obiectiv (I 1). – Din fr. objectiver.
OBIECTIVARE, obiectivări, s.f. Faptul de a (se) obiectiva. – V. obiectiva.
OBIECTIVAT, -Ă, obiectivaţi, -te, adj. Concretizat, materializat. Imagini obiectivate. – V. obiectiva.
OBIECTIVISM s.n. 1. Atitudine de falsă obiectivitate, de pretinsă nepărtinire, de renunţare la orice luare de poziţie, la orice apreciere critică în domeniul cunoştinţelor sociale. 2. (Ieşit din uz) Obiectivitate (2). – Obiectiv + suf. -ism. Cf. germ. Objektivismus, rus. obîektivizm.
OBIECTIVIST, -Ă, obiectivişti, -ste, adj. 1. Care aparţine obiectivismului (1), privitor la obiectivism, care manifestă obiectivism. 2. (Ieşit din uz) Obiectiv (I 2). – Obiectiv + suf. -ist. Cf. germ. Objektivist.
OBIECTIVITATE s.f. 1. Însuşirea a ceea ce este obiectiv (I 1). 2. Nepărtinire, imparţialitate. – Din fr. objectivité (după obiectiv).
OBIECTIVIZA, pers. 3 obiectivizează, vb. I. Refl (Rar) A căpăta un caracter obiectiv. – Obiectiv + suf. -iza.
OBIECTIVIZARE, obiectivizări, s.f. (Rar) Faptul de a se obiectiviza. – V. obiectiviza.
OBIECTUAL, -Ă, obiectuali, -e, adj. (Livr.) 1. Care are natura unui obiect, care există independent de subiect; obiectiv (I 1), material. 2. Care aparţine lucrurilor, obiectelor. [Pr.: -tu-al] – Din obiect.
OBIECŢIE, obiecţii, s.f. Argument pe care îl invocă cineva împotriva unei teze, a unei propuneri sau a unei pretenţii; observaţie prin care cineva îşi manifestă dezacordul faţă de ceva. [Var.: obiecţiúne s.f.] – Din fr. objection.
OBIECŢIUNE s.f. v. obiecţie.
OBIELUŢĂ, -Ă, obieluţe, s.f. Diminutiv al lui obială. – Obială + suf. -uţă.
OBIJDUI, -Ă, obijduiesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A asupri, a împila. * A nedreptăţi, a jigni, a ofensa. – Din sl. obiždon (prez. ind. al lui obiděti).
OBIJDUIRE, obijduri, s.f. (Înv.) Faptul de a obijdui; asuprire, împilare. * Ofensă, jignire. – V. obijdui.
OBIJDUIT, -Ă, obijduiţi, -te, adj. (Înv.; adesea substantivat) Nedreptăţit, asuprit, împilat; exploatat, năpăstuit. – V. obijdui.
OBIJDUITOR, -OARE, obijduitori, -oare, s.m. şi f. (Înv.) Asupritor, împilător. [Pr.: -du-i-] – Obijdui + suf. -tor.

OBIŞNUI, obişnuiesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A câştiga sau a face să câştige o anumită deprindere prin repetarea frecventă a aceleiaşi acţiuni; a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăţa. 2. Tranz. A practica un anumit obicei, a avea o anumită deprindere. 3. Tranz. şi refl. A (se) folosi (des), a (se) întrebuinţa. [Var.: (înv.) obicinuí vb. IV] – Din obicină (înv. "obicei" < bg.).
OBIŞNUINŢĂ, obişnuinţe, s.f. Faptul de a fi obişnuit cu ceva, de a avea un anumit obicei; deprindere, obicei; datină. ** Loc. adv. Din obişnuinţă = în virtutea deprinderii, potrivit obiceiului. * (Rar) Întrebuinţare. [Var.: (înv.) obicinuínţă s.f.] – Obişnui + suf. -inţă.
OBIŞNUIT, -Ă, obişnuiţi, -te, adj. 1. Care a devenit obicei, care a intrat în obişnuinţa cuiva, caracteristic cuiva. 2. Care se face, se întâmplă sau se întâlneşte în mod regulat; care se foloseşte adesea; curent. * (Substantivat) Persoană întâlnită în mod frecvent într-o casă, într-un loc etc. * (Adverbial) În mod regulat, de obicei. 3. Care nu se distinge prin nimic în mod deosebit; comun, simplu, banal, de rând. [Var.: (înv.) obicinuít, -ă adj.] – V. obişnui.
OBLANIC, oblanice, s.n. (Reg.) Suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creştet când poartă greutăţi pe cap. – Din scr. oglavnik.
OBLĂDUI, oblăduiesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Tranz. şi refl. A (se) conduce, a (se) administra, a (se) guverna. * Intranz. A domni. 2. Tranz. A proteja, a ocroti, a apăra. – Din sl. obladovati.
OBLĂDUIRE, oblăduiri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) oblădui şi rezultatul ei. * (Concr.) Organ de conducere, autoritate (de stat), stăpânire. – V. oblădui.
OBLĂDUITOR, -OARE, oblăduitori, -oare, adj. (Înv. şi pop.; adesea substantivat) Care oblăduieşte, guvernează, conduce, cârmuieşte; protector. [Pr.: -du-i-] – Oblădui + suf. -tor.
OBLÂNC, oblâncuri, s.n. Partea de dinainte a şeii, mai ridicată şi încovoiată. – Din sl. oblonků.
OBLETE s.m. v. obleţ.
OBLEŢ, obleţi, s.m. Peşte mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăţi, care trăieşte în apele dulci; albişoară, albiţă, sorean (Alburnus alburnus). ** Obleţ mare = peşte migrator asemănător cu obleţul, lung, cu carnea grasă şi gustoasă; ţuşcov (Chalcalburnus chalcoides). [Var.: obléte s.m.] – Oblu + suf. -eţ.
OBLIC, -Ă, oblici, -ce, adj. 1. Înclinat faţă de o dreaptă sau faţă de un plan; pieziş, plecat, aplecat. * (Substantivat, f.) Dreaptă care face un unghi diferit de 0° sau de 90° cu o altă dreaptă sau cu un plan. * (Despre cilindri şi prisme) Care are generatoarele (respectiv muchiile) înclinate faţă de bază; (despre conuri şi piramide) cu dreapta care uneşte vârful cu centrul bazei înclinată faţă de bază. * (Despre ochi) Cu colţurile exterioare ridicate spre tâmple; codat. * Fig. (Despre priviri) Bănuitor, iscoditor. 2. (Lingv.; în sintagma) Caz oblic = nume dat uneori în gramatica română cazurilor genitiv şi dativ, iar în gramatica altor limbi, în mod curent, tuturor cazurilor, cu excepţia nominativului şi a vocativului. – Din lat. obliqus, fr. oblique.
OBLICA, oblichez, vb. I. Intranz. (Rar) A ocoli, a coti. – Din fr. obliquer.
OBLICI, oblicesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Tranz. A dibui, a descoperi, a găsi. 2. Tranz. şi intranz. A afla, a prinde de veste, a auzi. – Din sl. obličiti.
OBLICITATE s.f. Proprietate a unei linii sau a unei suprafeţe de a fi înclinată faţă de o altă linie sau suprafaţă; poziţie oblică. – Din fr. oblicité.

OBLIGA, oblig, vb. I. 1. Tranz. A constrânge, a sili (pe cineva la ceva); a impune. 2. Tranz. şi refl. A (se) îndatora. 3. Refl. A se angaja, a-şi lua o sarcină, o răspundere. – Din lat. obligare, fr. obliger.
OBLIGARE, obligări, s.f. Faptul de a obliga. – V. obliga.
OBLIGAT, -Ă, obligaţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Care este îndatorat sau recunoscător cuiva pentru un serviciu făcut. 2. (Rar) Care nu poate lipsi; obligatoriu. 3. Care este constrâns, silit să facă un anumit lucru. – V. obliga.
OBLIGATIVITATE s.f. Caracterul a ceea ce este obligatoriu. – Din obliga.
OBLIGATOR, -OARE adj. v. obligatoriu.
OBLIGATORIU, -IE, obligatorii, adj. Care trebuie urmat întocmai, care trebuie făcut, îndeplinit; impus. * (Rar) Care nu poate lipsi; indispensabil. [Var.: obligatór, -oáre adj.] – Din lat. obligatorius, fr. obligatoire.
OBLIGAŢIE, obligaţii, s.f. 1. Datorie, sarcină, îndatorire. 2. Raport juridic civil prin care una sau mai multe persoane au dreptul de a pretinde altor persoane, care le sunt îndatorate, să dea, să facă sau să nu facă ceva. 3. Hârtie de valoare care conferă posesorului ei calitatea de creditor şi-i dă dreptul de a primi, pentru suma împrumutată, un anumit venit fix sub formă de dobândă. [Var.: obligaţiúne s.f.] – Din fr. obligation, lat. obligatio, -onis.
OBLIGAŢIUNE s.f. v. obligaţie.
OBLIGĂ, obligi, s.f. (Înv.) Cambie, poliţă2. – Din it. obbligo.
OBLIGEANĂ, obligene, s.f. Plantă erbacee perenă, originară din India, cu miros aromatic, cu rizom cărnos, cu frunze liniare lungi şi cu flori gălbui, care creşte pe marginea apelor ori este cultivată, fiind folosită în medicină şi în parfumerie (Acorus calamus). – Et. nec.
OBLITERA, obliterez, vb. I. 1. Refl. şi tranz. (Livr.; despre inscripţii, manuscrise etc.) A (se) şterge treptat, a deveni sau a face să devină neciteţ. 2. Tranz. A anula o marcă poştală sau un timbru prin aplicarea unei ştampile. 3. Tranz. (Med.) A astupa, a închide. – Din fr. oblitérer, lat. obliterare.
OBLITERANT, -Ă, obliteranţi, -te, adj. (Med.) Care obliterează. – Din fr. oblitérant.
OBLITERARE, obliterări, s.f. Acţiunea de a (se) oblitera şi rezultatul ei; obliteraţie. – V. oblitera.
OBLITERAT, -Ă, obliterate, adj. 1. (Despre mărci poştale) Ştampilat. 2. (Med.) Astupat închis, obstruat. – V. oblitera.
OBLITERAŢIE, obliteraţii, s.f. 1. Obliterare. 2. (Med.) Obstrucţie. – Din fr. oblitération, lat. obliteratio.
OBLOJEALĂ, oblojeli, s.f. (Pop.) Cataplasmă, compresă; pansament. [Pl. şi: oblojele] – Obloji + suf. -eală.
OBLOJI, oblojesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Tranz. A trata (o rană, un organ bolnav sau un om bolnav) cu mijloace băbeşti, a lecui prin oblojeli; a pansa o rană. * Fig. A purta cuiva de grijă; a îngriji. 2. Tranz. şi refl. A (se) înveli, a (se) acoperi; a (se) înfofoli, a (se) încotoşmăna. – Din sl. oblojiti "a pune, a aplica".
OBLOJIRE, oblojiri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) obloji şi rezultatul ei. - V. obloji.
OBLOJIT, -Ă, oblojiţi, -te, adj. (Înv. şi pop.) Înfăşurat în oblojeli; pansat. -V. obloji.
OBLOMOVISM s.n. Atitudine de apatie; spirit de stagnare. – Oblomov (n. pr.) + suf. -ism.
OBLON, obloane, s.n. 1. Dispozitiv format din unul sau din mai multe panouri de metal, de lemn sau de material plastic, aşezat în faţa sau în spatele unei ferestre, al unei uşi sau al unei deschideri şi servind pentru protecţie sau pentru reglarea luminii care intră în camera respectivă. 2. (Reg.) Deschizătură

în formă de fereastră într-un perete, în special în peretele podului; tăblie de lemn care închide această deschizătură. 3. (Înv.) Uşă la trăsură; portieră a unui cupeu. – Et. nec.
OBLONAŞ, oblonaşe, s.n. Diminutiv al lui oblon. – Oblon + suf. -aş.
OBLONG, -Ă, oblongi, -ge, adj. Care este mai mult lung decât lat; lunguieţ, alungit. – Din fr. oblong, lat. oblongus.
OBLONI, oblonesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A închide cu obloane. – Din oblon.
OBLONIT, -Ă, obloniţi, -te, adj. Închis cu obloane. – V. obloni.
OBLU, OABLĂ, obli, oable, adj., adv. I. Adj. 1. (Pop.) Care se prezintă ca o linie dreaptă; fără cotituri, drept. * (Despre câmpii) Plan, neted. * (Despre înălţimi, urcuşuri) Aproape vertical; abrupt. 2. (Despre mers) Încet şi uniform. II. Adv. (Pop.) În linie dreaptă; drept; p. ext. (în legătură cu verbe de mişcare) fără înconjur, fără ocol, direct. – Din sl. oblŭ.
OBNUBILA, pers. 3 obnubilează, vb. I. Refl. (Rar; despre vedere, memorie) A se întuneca, a slăbi, a se umbri. – Din lat. obnubilare, fr. obnubiler.
OBNUBILARE, obnubilări, s.f. (Rar) Acţiunea de a se obnubila şi rezultatul ei. * Stare de întunecare parţială a cunoştinţei, stare generală proastă, cauzată de unele boli ale sistemului nervos sau cardiovascular; obnubilaţie. – V. obnubila.
OBNUBILAT, -Ă, obnubilaţi, -te, adj. (Rar; despre vedere, memorie etc.) Umbrit, întunecat, slăbit. – V. obnubila.
OBNUBILAŢIE, obnubilaţii, s.f. (Rar) Obnubilare. – Din fr. obnubilation.
OBOI, oboaie, s.n. Instrument muzical de suflat în formă de tub, cu ancie dublă, construit din lemm special, cu găuri şi cu clape, folosit mai ales în orchestră. – Din it. oboe, germ. Oboe.
OBOIST, -Ă, oboişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă la oboi. – Din fr. hautboîste, germ. Hoboist.
OBOL, (1) oboluri, s.n., (2) oboli, s.m. 1. S.n. Sumă modestă cu care cineva contribuie la o acţiune; p. gener. contribuţie de orice natură. ** Expr. A-şi da obolul = a contribui cu un mic ajutor în scop de binefacere. 2. S.m. Veche monedă grecească, egală cu a şasea parte dintr-o drahmă. – Din fr. obole, lat. obolus.
OBOR1, oboare, s.n. 1. (Reg.) Loc (împrejmuit) unde se ţine un târg de vite, de fân, de lemne; târg de vite; p. ext. piaţă. 2. (Pop.) Împrejmuire pentru vite; ţarc, ocol, staul. * Loc îngrădit în jurul casei sau în apropierea ei, parte a curţii unde se ţin unelte agricole, nutreţ pentru vite etc. – Din bg., scr. obor.
OBOR2, oboare, s.n. Împrejmuire de nuiele sau de stuf făcută într-o apă curgătoare pentru a prinde şi a păstra peştele viu; spaţiul din interiorul acestei împrejmuiri. -Din rus. obor "şnur".
OBOREAN, -Ă, oboreni, -e, s.m. şi f. (Rar) Persoană care locuieşte în apropierea oborului1 (1). – Obor1 + suf. -ean.
OBORI, obór, vb. IV. Tranz. (Reg.) A doborî ceva sau a pune pe cineva la pământ; a omorî; fig. a scoate pe cineva dintr-un post, dintr-o demnitate prin diverse uneltiri. – Din sl. oboriti.
OBOROC, oboroace, s.n. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Danie. 2. Măsură de capacitate de 44 sau de 22 de ocale, folosită în trecut. * Vas mare de formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarţă de tei, care serveşte ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea şi transportul acestora; conţinutul acestui vas. ** Expr. A pune (sau a ascunde, a ţine etc.) ceva sub obroc = a feri ceva de văzul lumii, a ţine ascuns, a ascunde bine ceva. 3. Coş de nuiele fără fund cu care se prind peştii. [Var.: obróc s.n.] – Din ucr. uborok.

OBOSEALĂ, oboseli, s.f. Stare de slăbiciune generală datorată unui efort fizic sau intelectual intens; obosire, osteneală. * P. anal. (Tehn.) Scădere a rezistenţei unui material sau a unei piese din cauza unei folosiri îndelungate sau a defectelor de elaborare de prelucrare etc. – Obosi + suf. -eală.
OBOSI, obosesc, vb. IV. Intranz. şi refl. A pierde puterile (fizice sau intelectuale) în urma unui efort îndelungat; a osteni. ** Tranz. M-au obosit drumurile. * Refl. A depune eforturi (intense) pentru a face ceva. – Din bg. oboseja, scr. obositi.
OBOSIRE, obosiri, s.f. (Rar) Faptul de a (se) obosi; oboseală. – V. obosi.
OBOSIT, -Ă, obosiţi, -te, adj. Care simte oboseală; sleit de puteri, ostenit, istovit. – V. obosi.
OBOSITOR, -OARE, obositori, -oare, adj. Care oboseşte, care provoacă oboseală; ostenitor, istovitor; p. ext. plictisitor. – Obosi + suf. -tor.
OBOT, óbote, s.n. Scândură care leagă în faţă tălpile saniei. – Cf. bg. hobot.
OBOVAL, -Ă, obovali, -e, adj. În formă de ou; obovat. – Din fr. obovale, germ. oboval.
OBOVAT, -Ă, obovaţi, -te, adj. (Despre frunze, petale sepale etc.) Care are lăţimea cea mai mare în treimea superioară. – Din fr. obové.
OBRAŢ, obraţe, s.n. (Înv. şi reg.) Veche unitate de lungime egală cu 26,76 m; (astăzi) măsură de lungime (nedeterminată), de obicei mică. – Din sl. obratŭ "hotar".
OBRAZ, (1) obraji, s.m., (2, 3, 4) obraze, s.n. 1. S.m. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale feţei; pielea care acoperă aceste părţi. ** Expr. Să-ţi fie ruşine obrazului! sau să-ţi fie în obraz!, se spune cuiva care a făcut ceva necuviincios. A-i plesni (sau a-i crăpa) cuiva obrazul de ruşine = a-i fi cuiva foarte ruşine, a se ruşina foarte tare. A fi gros de obraz = a fi fără ruşine, îndrăzneţ. (A fi) fără (de) obraz = (a fi) neruşinat, necuviincios. A avea obraz subţire = a fi bine crescut, a avea purtări frumoase. Obrazul subţire cu cheltuială se ţine = pentru a putea face faţă unor pretenţii mari trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare. 2. S.n. Partea anterioară a capului omenesc; faţă, figură, chip. ** Expr. A ieşi (sau a scăpa, a o scoate) cu obraz curat = a ieşi cu bine, onorabil dintr-o situaţie dificilă. A-i spune sau a-i zice cuiva (un lucru) de la obraz = a-i spune cuiva (un lucru) fără înconjur, direct, fără menajamente. A orbi sau a prosti (pe cineva) de la obraz = a-i spune (cuiva) minciuni vădite, a căuta să înşeli (pe cineva) în chip grosolan. A-şi scoate obrazul în lume = a apărea în societate, a se arăta printre oameni. A face (cuiva) pe obraz = a se purta cu cineva după cum merită, a se răzbuna pe cineva. A (nu) da obraz = a (nu) da ochi cu cineva, a (nu) se înfăţişa la cineva. A-şi pune obrazul (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva) cu cinstea, cu autoritatea, cu reputaţia proprie. A da (cuiva) obraz = a îngădui (cuiva) prea multe; a da (cuiva) nas. Cu ce obraz? = cu ce îndrăzneală? A (nu) (mai) avea obraz (să...) = a (nu) (mai) avea îndrăzneală (să...). * Fig. Valoare morală a unei persoane; cinste, reputaţie; renume; demnitate. 3. S.n. (Înv.; adesea urmat de determinări adjectivale) Persoană, ins. ** Obraz subţire = persoană fină, pretenţioasă, care trăieşte în lux. 4. S.n. (Înv.; de obicei la sg.) Rang, condiţie, stare socială. [Pl. şi; (2,3) obrazuri] – Din sl. obrazŭ.
OBRAZNIC, -Ă, obraznici, -ce, adj. (Adesea substantivat) Lipsit de respect, de ruşine; neruşinat, impertinent, insolent, arogant; (cu sens atenuat) neascultător, neastâmpărat. – Obraz + suf. -nic.
OBRĂJEL, obrăjei, s.m. Obrăjor. – Obraz + suf. -el.
OBRĂJOR, obrăjori, s.m. Diminutiv al lui obraz; obrăjel. – Obraz + suf. -ior.

OBRĂZAR, obrăzare, s.n. 1. Plasă deasă de sârmă sau sac de pânză cu care stuparul îşi acoperă faţa pentru a o feri de înţepăturile albinelor. 2. Mască metalică cu care se acoperă faţa pentru a o proteja în unele sporturi (lupte, sabie, floretă etc.). 3. (Reg.) Ţesătură albă, subţire şi rară, cu care se acoperă faţa (uneori şi trupul) mortului. 4. (Pop.) Mască. – Obraz + suf. -ar.
OBRĂZAT, -Ă, obrăzaţi, -te, adj. (Reg.) Cu obrajii mari. – Obraz + suf. -at.
OBRĂZNICĂTURĂ, obrăznicături, s.f. (Fam.) Fiinţă obraznică. – Obraznic + suf. -ătură.
OBRĂZNICEŞTE adv. (Înv.) În mod ohraznic, cu obrăznicie. – Obraznic + suf. -eşte.
OBRĂZNICI, obrăznicesc, vb. IV. 1. Refl. A deveni obraznic, necuviincios, impertinent; a-şi lua nasul la purtare. 2. Tranz. (Fam.) A certa cu vorbe aspre, a ocărî pentru o obrăznicie. – Din obraznic.
OBRĂZNICIE, obrăznicii, s.f. Atitudine, purtare, vorbă obraznică; necuviinţă, insolenţă, impertinenţă; (cu sens atenuat) neascultare, neastâmpăr. – Obraznic + suf. -ie.
OBRĂZNICUŢ, -Ă, obrăznicuţi, -e, adj. Diminutiv al lui obraznic. – Obraznic + suf. -uţ.
OBRĂZUI, obrăzuiesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A reprezenta, a înfăţişa; a schiţa. – Obraz + suf. -ui.
OBRÂNTEALĂ s.f. v. obrinteală.
OBRÂNTI vb. IV v. obrinti.
OBRINTEALĂ, obrinteli, s.f. (Pop.) Inflamaţie, umflătură a unei răni (din cauza infecţiei, a frigului etc); obrintiţură. [Var.: obrânteálă s.f.] – Obrinti + suf. -eală.
OBRINTI, obrintesc, vb. IV. Refl. şi intranz. (Pop.; despre răni, bube sau, p. ext., despre părţi ale corpului) A se inflama, a se umfla (din cauza unei infecţii, a frigului etc.). [Var.: obrântí vb. IV] – Din sl. obŭjentriti.
OBRINTIRE, obrintiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) obrinti şi rezultatul ei. – V. obrinti.
OBRINTITURĂ, obrintituri, s.f. (Pop.) Obrinteală. – Obrinti + suf. -tură.
OBROC s.n. v. oboroc.
OBROCI, obrocesc, vb. IV. Tranz. (În basme) A face cuiva vrăji; a fermeca. – Din obroc.
OBSCEN, -Ă, obsceni, -e, adj. (Despre gesturi, cuvinte, atitudini etc.) Neruşinat, trivial, indecent; vulgar, pornografic. – Din fr. obscéne, lat. obscenus.
OBSCENITATE, obscenităţi, s.f. Ceea ce este obscen; neruşinare, trivialitate, indecenţă, pornografie; vorbă sau faptă obscenă. – Din fr. obscénité, lat. obscenitas, -atis.
OBSCUR, -Ă, obscuri, -e, adj. 1. Care nu este străbătut de lumină, lipsit de lumină; întunecos. 2. Fig. Nedesluşit, nelămurit, neclar, greu de priceput, neînţeles. 3. Fig. Necunoscut sau puţin cunoscut; de mică importanţă; fără merite sau calităţi deosebite, mediocru. – Din fr. obscur, lat. obscurus.
OBSCURA, obscurez, vb. I. Tranz. 1. A face să devină obscur (1); a întuneca. 2. A face să devină neclar, greu de priceput, de neînţeles. – Din obscur.
OBSCURANTISM s.n. Stare de înapoiere culturală; atitudine ostilă, refractară faţă de tot ce reprezintă progres. – Din fr. obscurantisme.
OBSCURANTIST, -Ă, obscurantişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine obscurantismului, care oglindeşte sau susţine obscurantismul. 2. S.m. şi f. Adept al obscurantismului. – Din fr. obscurantiste.
OBSCURARE, obscurări, s.f. Acţiunea de a obscura. – V. obscura.

OBSCURAT, -Ă, obscuraţi, -te, adj. Care a devenit obscur; obscurizat. -V. obscura.
OBSCURITATE, obscurităţi, s.f. 1. Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. 2. Fig. Lipsă de claritate (în idei, în stil etc.); nelămurire, confuzie. 3. Fig. Lipsă de renume, de vază, de faimă etc.; mediocritate. – Din fr. obscurité, lat. obscuritas, -atis.
OBSCURIZA, obscurizez, vb. I Tranz. şi refl. (Rar) A (se) face obscur. – Obscur + suf. -iza.
OBSCURIZARE, obscurizări, s.f. Faptul de a (se) face obscur. – V. obscuriza.
OBSCURIZAT, -Ă, obscurizaţi, -te, adj. Care a devenit obscur; obscurat. -V. obscur.
OBSECRAŢIE, obsecraţii, s.f. Figură retorică prin care oratorul imploră ajutorul zeilor sau al oamenilor. [Var.: obsecraţiúne s.f.] – Din fr. obsecration, lat. obsecratio, -onis.
OBSECRAŢIUNE s.f. v. obsecraţie.
OBSECVENT, -Ă, obsecvenţi, -te, adj. (Despre o vale) Care are o direcţie de curgere contrară direcţiei de înclinare a straturilor. – Din fr. obséquent.
OBSECVIOS, -OASĂ, obsecvioşi, -oase, adj. (Livr.) Care este excesiv de politicos, de respectuos; servil, slugarnic, smerit, umil, plecat. [Pr.: -vi-os] – Din fr. obséquieux, lat. obsequiosus.
OBSECVIOZITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi obsecvios; servilism, slugărnicie. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. obséquiosité.
OBSEDA, obsedez, vb. I. Tranz. (Despre imagini, idei, sentimente etc.) A urmări, a preocupa intens şi permanent pe cineva, a stărui în mintea cuiva; a persecuta, a chinui. – Din fr. obséder.
OBSEDANT, -Ă, obsedanţi, -te, adj. Care obsedează. – Din fr. obsédant.
OBSEDARE, obsedări, s.f. Acţiunea de a obseda şi rezultatul ei; obsesie. -V. obseda.
OBSEDAT, -Ă, obsedaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Om) preocupat, urmărit, chinuit neîncetat de o idee, de un sentiment, de o manie etc. – V. obseda.
OBSERVA, obsérv, vb. I. Tranz. 1. A băga de seamă, a remarca. * A exprima o observaţie, a constata. * A atrage cuiva atenţia; p. ext. a dojeni, a reproşa. 2. A examina cu atenţie, a studia, a cerceta; a scruta. 3. A spiona, a iscodi, a pândi. 4. (Rar) A respecta legile, obiceiurile etc. – Din fr. observer, lat. observare.
OBSERVABIL, -Ă, observabili, -e, adj. Care poate fi observat. – Din fr. observable, lat. observabilis.
OBSERVARE, observări, s.f. 1. Acţiunea de a observa şi rezultatul ei. * (Rar) Observaţie (3). 2. (Mil.) Cercetare, supraveghere executată asupra inamicului şi a obiectivelor lui, cu ochiul liber sau cu aparate optice, în scopul obţinerii unor date. 3. Prima fază a cercetării statistice, care constă în înregistrarea unitară a datelor privind caracteristicile unităţilor unei colectivităţi statistice. – V. observa.
OBSERVATOR1, observatoare, s.n. 1. (Mai ales în sintagma observator astronomic) Clădire special amenajată pentru observaţii ştiinţifice asupra corpurilor cereşti, fenomenelor astronomice, meteorologice etc.; instituţii aflată în această clădire. 2. Loc, amplasament special amenajat de unde se pot observa cele ce se află sau se întâmplă pe o mare distanţă în jur şi unde se pot adăposti oamenii şi instrumentele necesare observaţiei. – Din lat. observatorium, fr. observatoire.
OBSERVATOR2, -OARE, observatori, -oare, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care observă, cercetează sau studiază ceva. * Persoană cu spirit de observaţie. * Reprezentant al unui stat sau al unei organizaţii internaţionale care

participă la lucrările unor conferinţe sau organisme internaţionale, fără drept de vot şi de semnătură a documentelor întocmite de acestea, dar uneori cu dreptul de a participa la discuţii. * Militar care execută observarea asupra inamicului. 2. Adj. Care observă, scrutează; pătrunzător, perspicace. 3. Adj. Prin care se atrage cuiva atenţia asupra unui abuz de serviciu, asupra unei greşeli etc. săvârşite. Notă observatoare. – Din fr. observateur, lat. observator.
OBSERVAŢIE, observaţii, s.f. 1. Procedeu al cunoaşterii ştiinţifice care constă în contemplarea metodică şi intenţionată a unui obiect sau a unui proces; observare, cercetare, examinare; studiu. * Supraveghere, urmărire; spec. supraveghere medicală (a unui bolnav). Bolnav ţinut sub observaţie. ** Foaie de observaţie = formular în care se notează istoricul şi descrierea bolii, rezultatele examenului clinic şi al analizelor de laborator, evoluţia bolii şi fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia. 2. Remarcă, constatare. 3. Obiecţie critică; p. ext. mustrare, dojană, reproş. – Din germ. Observation, fr. observation, lat. observatio.
OBSERVAŢIONAL, -A, observaţionali, -e, adj. (Rar) Cu caracter de observaţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. observational.
OBSESIE, obsesii, s.f. Tulburare a voinţei care se manifestă prin idei fixe, prin dorinţa irezistibilă de a face un act determinat, bolnavul fiind conştient de caracterul anormal al acţiunilor sale. * Imagine sau idee inadecvată care revine neîncetat în câmpul conştiinţei, stăruitor şi anormal; preocupare chinuitoare. [Var.: (înv.) obsesiúne s.f.] – Din fr. obsesion.
OBSESIONAL, -Ă, obsesionali, -e, adj. De obsesie; obsesiv. [Pr.: -si-o-] – Din fr. obsesionnel.
OBSESIUNE s.f. v. obsesie.
OBSESIV, -Ă, obsesivi, -e, adj. Care ţine de obsesie, privitor la obsesie, de obsesie. * (Adverbial) Ca o obsesie; obsedant. – Din obsesie. Cf. fr. obsessif.
OBSIDIAN, obsidiane, s.n. Rocă vulcanică de culoare neagră sau brună-cenuşie, cu înfăţişarea sticlei topite care a fost folosită în epoca de piatră pentru confecţionarea armelor şi a uneltelor. [Pr.: -di-an] – Din fr. obsidiane, obsidienne, lat. obsidiana [petra].
OBSIGĂ s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee asemănătoare cu ovăzul, cultivate pentru nutreţ (Bromus şi Brachypodium). – Din bg. obsila, scr. ovsika.
OBSTACOL, obctacole, s.n. 1. Piedică, stavilă care închide drumul, care opreşte vederea, trecerea etc. * Fig. Ceea ce împiedică săvârşirea unei acţiuni; greutate, dificultate; opoziţie. 2. (Sport) Piedică naturală sau amenajată care măreşte dificultatea parcurgerii unui traseu, utilizată în atletism, hipism, ciclocros, motocros etc. [Var.: obstácul s.n.] – Din fr. obstacle, lat. obstaculum, it. obstacolo.
OBSTACUL s.n. v. obstacol.
OBSTETRIC, -Ă, obstetrici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine obstetricii, privitor la obstetrică, de obstetrică; obstetrical. 2. S.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu fiziologia şi patologia sarcinii şi a naşterii, precum şi cu asistenţa în timpul naşterii şi în perioada de lăuzie. – Din fr. obstétrique.
OBSTETRICAL, -Ă, obstetricali, -e, adj. Obstetric (1) – Din fr. obstétrical.
OBSTETRICIAN, -Ă, obstetricieni, -e, s.m. şi f. Specialist în obstetrică. [Pr.: -ci-an] – Din fr. obstétricien.
OBSTINA, obstinez, vb. I. Refl. (Livr.) A se încăpăţâna, a se îndârji. – Din fr. obstiner.
OBSTINAT, -Ă, obstinaţi, -te, adj. (Livr.) Încăpăţânat, îndărătnic. – V. obstina.

OBSTINAŢIE, obstinaţii, s.f. (Livr.) Încăpăţânare, îndărătnicie. – Din lat. obstinatio, fr. obstination.
OBSTRUA, obstruez, vb. I. Tranz. (Med.) A astupa (un canal, un vas de sânge). [Pr.: -stru-a] – Din fr. obstruer.
OBSTRUANT, -Ă, obstruanţi, -te, adj. (Med.) Care obstruează; obstructiv, obstructor. [Pr.: -stru-ant] – Obstrua + suf. -ant.
OBSTRUARE, obstruări, s.f. (Med.) Acţiunea de a obstrua. [Pr.: -stru-a-] – V. obstrua.
OBSTRUAT, -Ă, obstruaţi, -te, adj. (Med.; despre canale, vase de sânge) Care este astupat, prin care nu mai poate circula sângele în mod normal; obliterat. [Pr.: -stru-at] – V. obstrua.
OBSTRUCTIV, -Ă, obstructivi, -e, adj. (Med.) Care astupă, care opreşte circulaţia normală în organism; care produce o obstrucţie. – Din fr. obstructif.
OBSTRUCTOR, -OARE, obstructori, -oare, adj. (Rar) Care obstruează; obstruant. – Din fr. obstructeur.
OBSTRUCŢIE, obstrucţii, s.f. 1. (Med.) Astupare a lumenului unui organ tubular (trahee, bronhie, intestin, ureter etc.) ca urmare a unui proces, a unui obstacol situat în interiorul organului sau a unei compresiuni exagerate exercitate din afară; ocluzie, obliterare, obliteraţie. ** Obstrucţie intestinală = ocluzie intestinală. 2. Tactică folosită în unele parlamente pentru a împiedica, prin prelungirea artificială a discuţiilor, desfăşurarea unei dezbateri, a unei acţiuni, a unui proces sau luarea unei hotărâri; p. ext. opoziţie înverşunată. * Act nereglementar comis în unele discipline sportive (fotbal, handbal etc.) prin care un apărător încearcă să împiedice pe atacantul advers să ajungă mingea, fără ca el însuşi să încerce să o joace. * Acţiune nereglementară prin care un boxer încearcă să-şi împiedice adversarul să lovească. – Din fr. obstrucion, lat. obstructio.
OBSTRUCŢIONA, obstrucţionez, vb. I. 1. Refl. (Med.; despre lumenul organelor tubulare) A suferi o obstrucţie (1). 2. Intranz. A face obstrucţie (2) la... 3. Tranz. (La fotbal, handbal etc.) A împiedica pe atacantul advers să ajungă la minge, fără a juca. [Pr.: -ţi-o-] – De la obstrucţie.
OBSTRUCŢIONISM s.n. Atitudine a celor care folosesc sistematic obstrucţia (2). [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. obstructionnisme.
OBSTRUCŢIONIST, -Ă, obstrucţionişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine obstrucţionismului, privitor la obstrucţionism. 2. S.m. şi f. Persoană care practică obstrucţionismul. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. obstructionniste.
OBŞTE, obşti, s.f. 1. (Înv. şi pop.) Colectivitate, comunitate, populaţie, popor; p. ext. masă mare de oameni, gloată, mulţime; obştime. ** De obşte = a) care priveşte sau interesează pe toţi, care aparţine tuturor; comun, general, public; b) împreună, fără excepţie, deopotrivă; c) în mod obişnuit, de obicei; d) pretutindeni, peste tot. 2. (Înv.) Spec. Comunitate a călugărilor de la o mănăstire; p. ext. chinovie. 3. (Înv.) Obştească adunare; p. ext. adunare, consiliu. 4. Formă de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta şi orânduirile anterioare şi care se caracterizează prin munca în comun şi prin îmbinarea proprietăţii private cu cea colectivă. * Asociaţie, întovărăşire. [Var.: óbştie s.f.] – Din sl. obĭštije.
OBŞTESC, -EASCĂ, obşteşti, adj. Care priveşte poporul, care aparţine poporului; p. ext. comun, general, colectiv, public. ** (Înv.) Obştească Adunare = organ legislativ suprem în ţările româneşti, Adunare Naţională; p. ext. consiliu consultativ. ** Expr. A-şi da obştescul sfârşit = a muri. * (Înv.) Unanim. – Obşte + suf. -esc.

OBŞTEŞTE adv. (Înv.) Din punct de vedere obştesc; având în vedere interesul comun, colectiv; în general; îndeobşte. – Obşte + suf. -eşte.
OBŞTI, obştesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A vesti, a înştiinţa, a anunţa tuturor. – Din sl. obîštiti sau din obşte.
OBŞTIE s.f. v. obşte.
OBŞTIME s.f. (Înv.) Obşte (1). – Obşte + suf. -ime.
OBŞTIRE, obştiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a obşti şi rezultatul ei; înştiinţare, anunţare. – V. obşti.
OBTURA, obturez, vb. I. Tranz. A astupa (temporar), a înfunda, a închide (o deschizătură, un tub, un vas, o arteră sangvină etc.). – Din fr. obturer.
OBTURANT, -Ă, obturanţi, -te, adj. Care obturează. – Obtura + suf. -ant.
OBTURARE, obturări, s.f. Acţiunea de a obtura şi rezultatul ei; astupare, închidere, obturaţie. – V. obtura.
OBTURAT, -Ă, obturaţi, -te, adj. (Despre deschizături, tuburi, p. ext. vase sangvine) Care este astupat (temporar); înfundat. – V. obtura.
OBTURATOR, obturatoare, s.n. Dispozitiv utilizat în scopul micşorării secţiunii de trecere a unui material fluid sau pulverulent, a unui fascicul de lumină printr-o deschidere etc. ** Obturator fotografic = dispozitiv mecanic montat pe un aparat fotografic, având drept scop să oprească sau să permită căderea luminii pe placa sau pe filmul fotografic. – Din fr. obturateur.
OBTURAŢIE, obturaţii, s.f. Obturare. * (Med.) Închidere, astupare a unui orificiu sau a unei cavităţi. ** Obturaţie dentară = astuparea terapeutică a cavităţii unui dinte cariat. – Din fr. obturation.
OBTUZ, -Ă, obtuzi, -e, adj. 1. (În sintagma) Unghi obtuz = unghi mai mare de 90 de grade. 2. Fig. (Despre minte; p. ext. despre oameni) Care pricepe greu; redus, mărginit. – Din fr. obtus.
OBTUZITATE, obtuzităţi, s.f. Lipsă de înţelegere sau de pătrundere, îngustime de vederi, mărginire spirituală; prostie, tâmpenie, obtuziune. – Obtuz + suf. -itate.
OBTUZIUNE, obtuziuni, s.f. (Rar) Obtuzitate. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. obtusion.
OBTUZUNGHI, obtuzunghiuri, adj. (În sintagma) Triunghi obtuzunghi = triunghi care are un unghi obtuz. – Obtuz + unghi (după fr. obtusangle).
OBŢINE, obţin, vb. III. Tranz. A dobândi, a primi, a căpăta (ceva); a reuşi să ajungă la..., a realiza ceva. – Din fr. obtenir, lat. obtinere (după ţine).
OBŢINERE, obţineri, s.f. Acţiunea de a obţine şi rezultatul ei; dobândire, primire; repurtare. – V. obţine.
OBUZ, obuze, s.n. Proiectil de artilerie. [Pl. şi: (înv.) obuzuri] – Din fr. obus.
OBUZIER, obuziere, s.n. Gură de foc de artilerie asemănătoare cu tunul, care trage cu traiectorii foarte curbe pentru a lovi obiective situate înapoia unor obstacole înalte. [Pr.: -zi-er] – Din fr. obusier.
OBVERSIUNE, obversiuni, s.f. Operaţie logică prin care dintr-o judecată, prin schimbarea calităţii şi înlocuirea predicatului cu contradictoriul său, obţinem o nouă judecată echivalentă cu prima. [Pr.: -si-u-] – Din fr. obversion.
OCA, ocale, s.f. Veche unitate de măsură pentru capacităţi şi greutăţi, egală cu circa un litru (sau un kilogram) şi un sfert; p. ext. cantitate de marfă, de obiecte etc. egale cu această unitate de măsură; vasul cu care se măsoară. ** Oca mică = măsură falsă, mai mică decât cea legală. ** Expr. A prinde (pe cineva) cu ocaua mică = a prinde (pe cineva) cu o minciună, cu o faptă necinstită. [Pl. şi: oca, ocă. – Var.: (înv. şi reg.) ócă s.f.] – Din tc. okka.
OCARĂ, ocări, s.f. (Pop.) Vorbă sau faptă care mustră, ceartă, ruşinează pe cineva; ocărâre; umilire, înfruntare; defăimare, jignire, insultă; situaţie ruşinoasă, dezonorantă în care se află cineva; ruşine, dezonoare. ** Loc. adj.

De ocară = compromiţător, jignitor, ruşinos. ** Expr. A ajunge sau a (se) face, a fi, a (se) lăsa, a rămâne de râs şi de ocară = a ajunge (sau a se face, a fi etc.) demn de dispreţ, de batjocură; a (se) compromite. (Rar) A da de ocară cu... = a (se) face de râs cu... – Din ocărî (derivat regresiv).
OCARINĂ, ocarine, s.f. Instrument muzical popular de suflat, de dimensiuni mici, din argilă arsă, în formă ovală şi cu mai multe găuri, care emite sunete asemănătoare cu cele ale fluierului. – Din it., fr. ocarina.
OCAZIE, ocazii, s.f. 1. Situaţie, împrejurare care provoacă, permite sau uşurează săvârşirea unei acţiuni; prilej, moment favorabil. ** De ocazie = a) potrivit numai pentru o anumită împrejurare; deosebit, de circumstanţă; b) (ivit) întâmplător; cumpărat sau vândut din întâmplare (şi de obicei avantajos). ** Loc. vb. A da ocazie la... = a da loc, a ocaziona, a prilejui. (înv.) A da ocazie de... = a da loc, a ocaziona, a prilejui. ** Expr. Cu altă ocazie = cu alt prilej, altă dată. * Eveniment deosebit, festivitate. 2. (Concr.) Mijloc de locomoţie, de obicei găsit din întâmplare. [Var.: (înv.) ocaziúne s.f.] – Din fr. occasion, germ. Okasion, lat. occasio, -onis.
OCAZIONA, ocazionez, vb. I. Tranz. (Rar) A pricinui, a prilejui, a cauza, a provoca (ceva, cuiva). [Pr.: -zi-o-] – Din fr. occasionner.
OCAZIONAL, -Ă, ocazionali, -e, adj. 1. Care are loc cu prilejul unui anumit eveniment. 2. Care se iveşte intâmplător; accidental, de ocazie. ** (Adverbial) L-a întâlnit ocazional. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. occasionnel.
OCAZIONALISM s.n. Doctrină teologică care consideră că singura cauză reală a modificărilor corporale şi sufleteşti este voinţa divinităţii. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. occasionnalisme.
OCAZIUNE s.f. v. ocazie.
OCĂ s.f. v. oca.
OCĂI, pers. 3 ócăie, vb. IV. Intranz. (Rar) A măcăi. – Formaţie onomatopeică.
OCĂIT s.n. (Rar) Măcăit. – V. ocăi.
OCĂRÂRE, ocărâri, s.f. (Rar) Acţiunea de a ocărî şi rezultatul ei; ocară, mustrare, dojană. – V. ocărî.
OCĂRÂTOR, -OARE, ocărâtori, -oare, adj. (Înv.) Care jigneşte, insultă, ofensează. – Ocărî + suf. -tor.
OCĂRI vb. IV v. ocărî.
OCĂRÎ, ocărăsc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop.) A mustra, a certa, a dojeni. 2. (Înv. şi pop.) A vorbi de rău, a defăima, a denigra. [Var.: (înv. şi pop.) ocărí vb. IV] – Din sl. ocarjati.
OCÂRMUI, ocârmuiesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A cârmui, a conduce, a guverna; a administra. [Var.: otcârmuí vb. IV] – Cf. sl. ocrŭmiti.
OCÂRMUIRE, ocârmuiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a ocârmui şi rezultatul ei; cârmuire, conducere, guvernare; administrare. * P. ext. Organ de conducere, de administraţie; guvern. – V. ocârmui.
OCÂRMUIT, -Ă, ocâmuiţi, -te, adj. (Rar) Care este condus, guvernat, administrat (de cineva). – V. ocârmui.
OCÂRMUITOR, -OARE, ocârmuitori, -oare, adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care conduce un stat, o instituţie etc.; cârmuitor. [Pr.: -mu-i-] – Ocârmui + suf. -tor.
OCCIDENT s.n. Apus1 (2), vest; spaţiul geografic situat la apus de un punct de referinţă. – Din fr. occident, lat. occidens, -ntis.
OCCIDENTAL, -Ă, occidentali, -e, adj. Care ţine de apust1 (2), mai ales de apusul Europei şi de America, care are caracteristicile vieţii de acolo; apusean, vestic. * (Substantivat) Persoană care face parte din populaţia de bază a unei ţări din Occident; (la pl.) popoarele din Occident. – Din fr. occidental, lat. occidentalis.

OCCIDENTALIZA, occidentalizez, vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta caracter occidental. – Din fr. occidentaliser.
OCCIDENTALIZARE, occidentalizări, s.f. Acţiunea de a (se) occidentaliza. – V. occidentaliza.
OCCIDENTALIZAT, -Ă, occidentalizaţi, -te, adj. Care a căpătat caracter occidental. – V. occidentaliza.
OCCIPITAL, -Ă, occipitali, -e, s.n., adj. 1. S.n. Os nepereche lat, care formează partea de dinapoi şi de jos a cutiei craniene. 2. Adj. Care aparţine occipitalului (1), care se referă la occipital. ** Lobul occipital = lobul posterior al creierului, unde sunt localizaţi centrii vederii. Orificiul occipital = orificiul circular din osul occipital, prin care trec măduva spinării şi nervii spinali. – Din fr. occipital.
OCCIPUT, occiputuri, s.n. Proeminenţă osoasă situată în partea posterioară şi inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gâtului. – Din fr., lat. occiput.
OCEAN, oceane, s.n. Vastă întindere de apă sărată de pe suprafaţa globului, delimitată de continente. ** Oceanul planetar (sau mondial) = totalitatea oceanelor şi a mărilor, cu legătură între ele, formând o singură masă lichidă. * Fig. Întindere nemărginită, noian, imensitate; mulţime nemărginită. – Din lat. oceanus, germ. Ozean, fr. océan.
OCEANIC, -Ă, oceanici, -ce, adj. 1. Care aparţine oceanului, privitor la ocean; care trăieşte în ocean. 2. Asemănător cu oceanul, ca de ocean. – Din fr. océanique, lat. oceanicus.
OCEANICULTURĂ, oceaniculturi, s.f. Maricultură. – Ocean + [mari] cultură.
OCEANIDĂ, oceanide, s.f. Nimfă a mării, în mitologia greacă. – Din fr. océanide.
OCEANOGRAF, -Ă, oceanografi, -e, s.m. şi f. Specialist în oceanografie. – Din fr. océanographe.
OCEANOGRAFIC, -Ă, oceanografici, -ce, adj. Care aparţine oceanografiei, privitor la oceanografie. – V. océanographique.
OCEANOGRAFIE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul fenomenelor fizice şi chimice din oceane şi din mări şi al reliefului şi structurii fundului oceanelor şi al mărilor; oceanologie. * Ştiinţă care se ocupă cu studiul influenţei mediului marin asupra florei şi a faunei marine de la diferite adâncimi. – V. océanographie.
OCEANOLOG, -Ă, oceanologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în oceanologie. – Din germ. Ozeanolog.
OCEANOLOGIC, -Ă, oceanologici, -ce, adj. Referitor la oceanologie, de oceanologie. – Din fr. océanologique.
OCEANOLOGIE s.f. Oceanografie. – Cf. oceanografie.
OCEL, oceli, s.m. Ochi 1 simplu, pe care îl au anumite artropode şi viermii. – Din fr. ocelle, lat. ocellus.
OCELOT, oceloţi, s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, răspândit în America de Sud, având blana gri cu puncte roşcate, foarte apreciată (Felix sau Leopardus pardalis). – Din fr. ocelot.
OCENAŞ s.n. v. ocinaş.
OCHEADĂ, ocheade, s.f. Privire (semnificativă) aruncată cuiva pe furiş; închidere intenţionată a ochilor pentru a atrage atenţia asupra celor spuse sau sugerate; semn cu ochiul. – Din ochi2 (după fr. oeillade).
OCHEAN1, ocheane, s.n. Nume dat unor instrumente optice portative care măresc unghiul sub care se văd obiectele depărtate de pe suprafaţa

pământului, permiţând o mai bună distingere a detaliilor. – Din it. occhiale, adaptat la cuvintele româneşti terminate în -an.
OCHEAN2 s.m. v. ocheană.
OCHEANĂ, ochene, s.f. Peşte lung de 20-30 cm, cu capul mic, cu partea dorsală cenuşie-albăstrie, iar cea ventrală albă şi cu aripioarele roşii; babuşcă (Rutilus rutilus). * Roşioară. [Var.: (reg.) ocheán s.m.] – Ochi1 + suf. -ean.
OCHELARI s.m. pl. Dispozitiv optic medical sau de protecţie format din două lentile (fixate într-o ramă), care se pune la ochi (sprijinit pe rădăcina nasului) cu scopul de a corecta un defect de vedere, de a apăra ochii de praf, de o lumină prea puternică etc. * P. ext. Dispozitiv format din două bucăţi de piele prinse de curelele laterale ale căpeţelei şi aşezate în dreptul ochilor cailor pentru a-i împiedica să vadă lateral. ** Expr. A avea ochelari de cal, se spune despre persoane mărginite, care văd lucrurile printr-o prismă prea îngustă. – Din ochi1 (după lat. ocularis).
OCHELARIST, -Ă, ochelarişti, -ste, s.m. şi f. (Fam.) Persoană care poartă ochelari. – Ochelari + suf. -ist.
OCHELARIŢĂ, ochelariţe, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori galbene şi cu fructele în formă de ochelari (Biscutella laevigata). – Ochelari + suf. -iţă.
OCHENIŢĂ,ocheniţe, s.f. (Iht.; reg.) Diminutiv al lui ocheană. – Ocheană + suf. -iţă.
OCHEŞEL, -EA, -ICĂ, ocheşei, -ele, adj. Diminutiv al lui oacheş. * (Substantivat, f. pl.; Bot.) Crăiţă. [Var.: ochişél, -eá, -ícă adj.] – Oacheş + suf. -el, -ea, -ică.
OCHETE s.m. v. ocheţ.
OCHEŢ, ocheţi, s.m. Inel metalic care întăreşte o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma. * (Reg.) Ochi1 (II 4). [Var.: ochéte s.m.] – Ochi1 + suf. -eţ.
OCHI1, (I) ochi, s.m., (II 4) ochi, s.m., (II 7) ochi, s.m., (II 11) ochi, s.m., (II 12) ochi, s.m., (III) ochi, s.m., (II 1) ochiuri, s.n. (II 2) ochiuri, s.n. (II 3) ochiuri, s.n. (II 4) ochiuri, s.n. (II 5) ochiuri, s.n. (II 6) ochiuri, s.n. (II 8) ochiuri, s.n. (II 9) ochiuri, s.n. (II 10) ochiuri, s.n. (II 13) ochiuri, s.n. I. S.m. 1. Fiecare dintre cele două organe ale vederii, de formă globulară, sticloase, aşezate simetric în partea din faţă a capului omului şi a unor animale; globul împreună cu orbita, pleoapele, genele; irisul colorat al acestui organ; organul vederii unui animal sau al unei insecte, indiferent de structura lui. ** Loc. adv. Văzând cu ochii = repede. Ochi în ochi = privindu-se unul pe altul. Cu ochii închişi = a) fără discernământ; b) pe dinafară, pe de rost; foarte uşor, fără dificultăţi. ** Expr. (A fi) numai ochi (şi urechi) = (a privi) foarte atent (la ceva). A dormi numai cu un ochi = a dormi uşor, neliniştit; a dormi iepureşte. Cât vezi cu ochii (sau cu ochiul) = cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari. A vedea cu ochii lui = a vedea el însuşi, a fi de faţă la o întâmplare. A vedea cu ochii altuia = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia. A păzi (sau a îngriji) pe cineva ca ochii din cap = a păzi, a îngriji etc. pe cineva cu cea mai mare atenţie. A arăta (pe cineva sau ceva) din ochi = a semnala cuiva în mod discret (pe cineva sau ceva), făcând o mişcare uşoară a ochilor în direcţia voită. A iubi pe cineva (sau a-i fi drag cuiva) ca lumina ochilor (sau mai mult decât ochii din cap) = a iubi (sau a fi iubit) din tot sufletul. A i se scurge (sau a-i curge) cuiva ochii după cineva (sau după ceva) = a se uita cu mult drag la cineva sau la ceva, a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva, a ţine mult la cineva sau la ceva. A nu avea ochi să vezi pe cineva = a fi mânios pe cineva, a nu putea suferi pe cineva. A privi pe cineva cu (sau a avea pe cineva la) ochi buni (sau răi) = a

(nu) simpatiza pe cineva. A nu vedea (lumea) înaintea ochilor = a fi foarte supărat, a fierbe de mânie. A da ochii (sau ochi) cu cineva = a întâlni pe cineva (pe neaşteptate). A da cu ochii de cineva (sau de ceva) = a vedea ceva sau pe cineva care îţi iese întâmplător în cale; a zări; A-şi vedea visul cu ochii = a-şi vedea realizată o dorinţă. E cu ochi şi cu sprâncene = e evident, e clar. A i se întoarce (cuiva) ochii în cap (sau pe dos), se zice când cineva este în agonie, când moare. A(-şi) da ochii peste cap = a) a cocheta, a afecta2; a face fasoane; b) (a fi pe punctul de) a muri. A privi cu ochii mari = a privi atent, a fi uimit de ceea ce vede. A pune (o armă) la ochi sau a lua la ochi = a ţinti, a ochi. A lua (pe cineva) la ochi = a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta. A pune ochii (pe cineva sau pe ceva) = a-i plăcea cineva sau ceva; a pune sub observaţie, a urmări. A face un lucru cu ochii închişi = a face un lucru foarte uşor, fără dificultate, fără ezitare. Între patru ochi = fără martori, în intimitate. Plin ochi = foarte plin. (Fam.) Cu un ochi la făină şi cu altul la slănină, se spune despre cel care se uită cruciş sau râvneşte la două lucruri deodată. (Munceşte, lucrează, aleargă, se fereşte, fuge etc. de ceva) de-şi scoate ochii = (munceşte, lucrează etc.) cât poate, din răsputeri. 2. Facultatea de a vedea, simţul văzului, vedere; privire, uitătură. ** Loc. adv. Cu ochi pierduţi = cu privirea neconcentrată, privind în gol; în extaz. Sub ochii noştri = a) sub privirea noastră; b) acum, în prezent. În ochii cuiva = după părerea cuiva, după aprecierea cuiva, în conştiinţa cuiva; în faţa cuiva. De (sau pentru) ochii lumii = de formă, pentru a salva aparenţele. ** Expr. A privi cu ochi de piatră = a privi nepăsător, rece, înmărmurit. A avea ochi = a se arăta priceput în a aprecia un lucru dintr-o privire. A măsura (sau a judeca, a preţui etc.) din ochi = a aprecia cu aproximaţie, cu privirea, însuşirea unui obiect sau a unei fiinţe; a studia, a cerceta, a analiza cu privirea ceva sau pe cineva. A vinde (sau a da, a cumpăra) pe ochi = a vinde (sau a cumpăra) apreciind cantitatea cu privirea. A sorbi pe cineva din ochi = a ţine foarte mult la cineva, a-l privi cu drag. A mânca (sau a înghiţi) cu ochii = a mânca cu mare poftă; a pofti. Încotro vede cu ochii sau unde îl duc ochii = indiferent unde, în orice direcţie, fără ţintă, aiurea. * Fig. Putere de pătrundere, discernământ; judecată, raţiune. 3. (La pl.) Obraz, faţă. ** Loc. adv. De la ochi sau (verde) în ochi = cu îndrăzneală, făţiş, fără cruţare. II. P. anal. 1. S.n. Fiecare dintre spaţiile libere ale unei ferestre, în care se montează geamurile; panou de sticlă care închide fiecare dintre aceste spaţii. * Mică deschizătură închisă cu sticlă, făcută într-un perete exterior, folosind la aerisirea sau la iluminarea unei încăperi. ** Ochi de bou = nume dat ferestrelor rotunde de mici dimensiuni folosite pentru iluminarea şi aerisirea podurilor, a mansardelor sau a încăperilor de serviciu ale unui edificiu. 2. S.n. Porţiune de loc, în formă circulară, acoperită cu altceva (apă, nisip, zăpadă etc.) decât mediul înconjurător. 3. S.n. Întindere de apă în formă circulară, în regiuni mlăştinoase, mărginită cu papură; loc unde se adună şi stagnează apa. * Vârtej de apă, bulboană; copcă. 4. S.n. şi m. Orificiu făcut într-o pânză de navă, plasă, foaie de cort, prin care se poate petrece o sfoară, o frânghie, un cablu; ocheţ. * Buclă formată prin îndoirea unei sfori, a unei frânghii etc., petrecută cu un capăt prin îndoitură; laţ. * Fiecare dintre golurile (simetrice) aflate între firele unei împletituri, ale unor ţesături, ale unor plase etc.; golul împreună cu firele care îl mărginesc. * Fiecare dintre verigile din care se compune un lanţ; za. 5. S.n. Orificiu circular situat pe partea superioară a unei maşini de gătit, pe care se aşază vasele pentru a le pune în contact direct cu flacăra. 6. S.n. (Mai ales la pl.) Mâncare făcută din ouă prăjite în tigaie sau fierte fără coajă, astfel ca gălbenuşul să rămână întreg (cu albuşul coagulat în jurul lui). 7. S.m. Complex de muguri

existent pe nod la viţa de vie sau la subsuoara frunzelor unor plante. 8. S.n. Despărţitură într-o magazie, într-un hambar etc.; boxă. 9. S.n. Fiecare dintre petele colorate de pe coada păunului. 10. S.n. Particulă rotundă de grăsime care pluteşte pe suprafaţa unui lichid. 11. S.m. (În sintagmele) Ochi magic = tub electronic cu ecran fluorescent, care se foloseşte în special la aparatele de recepţie radiofonică sau radiotelegrafică, ca să arate în ce măsură este realizat acordul pe lungimea de undă dorită; indicator de acord. 12. S.m. Fiecare dintre punctele de pe zaruri, cărţi de joc etc. 13. S.n. Fig. Pată de lumină, licărire, punct strălucitor. III. S.m. ** Compuse: ochi-de-pisică = a) disc de sticlă sau de material plastic (montat într-o garnitură de metal) care reflectă razele de lumină proiectate asupra lui şi care este folosit ca piesă de semnalizare la vehicule sau la panourile fixe de pe şosele; b) varietate de minerale care, şlefuite într-un anumit mod, capătă o luminozitate neobişnuită; ochi-de-ciclop = fereastră specială care separă acustic încăperile unui studio, permiţând însă o vizibilitate bună; ochiul-boului = a) (Bot.) nume dat mai multor plante din familia compozeelor, cu inflorescenţe mari, albe sau viu colorate; b) (Ornit.) pitulice; ochiul-lupului = a) plantă erbacee cu flori mici albastre şi cu fructe nucule (Lycopsis arvensis); b) plantă erbacee cu tulpina ramificată şi cu florile dispuse în formă de spice (Plantago indica); ochii-păsăruicii = a) plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori albastre, albe sau roşii (Myosotis palustris); b) nu-mă-uita; ochiul-şarpelui = a) plantă erbacee cu frunze mici în formă de rozetă, acoperite cu peri albi mătăsoşi, cu flori albastre, rar albe, plăcut mirositoare (Eritrichium nanum); b) mică plantă erbacee cu frunze păroase şi cu flori mici, albastre închis (Myosotis arvensis); ochii-şoricelului = a) mică plantă erbacee cu tulpini roşietice, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori alburii, rareori liliachii (Saxifraga adscendens); b) nu-mă-uita; ochiul-soarelui = vanilie sălbatică; ochiul-păunului = fluture de noapte care are pe aripi pete rotunde, colorate asemănătoare cu cele de pe coada păunului (Saturnia pyri); Ochiul-Taurului = numele unei stele din constelaţia Taurului. – Lat. oc(u)lus.
OCHI2, ochesc, vb. IV. 1. Intranz. A potrivi o armă la ochi pentru ca proiectilul să nimerească ţinta; a fixa linia de ochire a unei arme; a lua ţinta, a ţinti. * Tranz. A ţinti pe cineva sau ceva cu o armă; p. ext. a lovi ţinta cu un proiectil. 2. Tranz. A urmări, a fixa cu privirea, a descoperi pe cineva (printre mai multe persoane) cu o anumită intenţie; a(-şi) pune ochii pe cineva. * A remarca, a observa (dintr-un grup mai mare) un obiect necesar (pentru a şi-l însuşi sau a se folosi de el); a-şi fixa privirea asupra unui obiect. * A privi cu insistenţă, cu atenţie, cu interes; a cerceta. * A distinge cu privirea, a zări, a observa. * A cerceta cu privirea, a scruta. 3. Refl. unipers. (Reg., despre întinderi acoperite de zăpadă) A face din loc în loc pete, ochiuri (negre sau de verdeaţă) prin topirea zăpezii. – Din ochi1.
OCHIOS, -OASĂ, ochioşi, -oase, adj. (Despre persoane) Cu ochi1 mari, frumoşi. * (Reg.) Frumos, chipeş, arătos. – Ochi1 + suf. -os.
OCHIRE, ochiri, s.f. Acţiunea de a ochi2 şi rezultatul ei; cercetare rapidă, sumară; privire, ocheadă, ochit. * Totalitatea operaţiilor care se execută pentru a aduce ţeava unei guri de foc într-o poziţie care să permită trimiterea proiectilului la ţintă. – V. ochi2.
OCHIŞEL, -EA, -ICĂ adj. v. ocheşel.
OCHIŞOR, ochişori, s.m. 1. Diminutiv al lui ochi 1 (I 1). 2. (Bot.) Scânteiuţă. – Ochi1 + suf. -işor.
OCHIT, ochituri, s.n. Ochire. – V. ochi2.

OCHITOR, ochitori, s.m. Persoană care ocheşte cu arma; ţintaş. * Militar care execută ochirea la gurile de foc de artilerie. – Ochi2 + suf. -tor.
OCHITURĂ, ochituri, s.f. (Rar) Privire, căutătură din ochi1. – Ochi2 + suf. -tură.
OCHIULEŢ, ochiuleţe, s.n. Diminutiv al lui ochi1. – Ochi1 + suf. -uleţ.
OCINAŞ, ocinaşe, s.n. (Înv. şi reg.) Rugăciunea "Tatăl nostru"; p. gener. (la pl.) rugăciune (care se spune dimineaţa sau seara). [Var.: ocenáş s.n.] – Din sl. otîcînašî.
OCINĂ, ocini, s.f. (Înv. şi pop.) Bucată de pământ moştenită; moştenire, proprietate. – Din sl. otîcina.
OCITOCIC, -Ă, ocitocici, -ce, adj., s.n. (Farm.) (Substanţă) care are acţiune stimulatorie asupra contracţiei musculaturii uterine. – Din fr. ocytocique.
OCITOCINĂ, ocitocine, s.f. Substanţă cu acţiune stimulentă asupra contracţiei musculaturii uterine, secretată ca hormon de lobul hipofizar posterior. – Din fr. ocytocine
OCLUSIVĂ, oclusive, adj. (În sintagma) (şi substantivat, f.) Consoană oclusivă = consoană care se articulează printr-o ocluziune a canalului fonator, urmată de o explozie; consoană explozivă. [Var.: ocluzivă adj.] – Din fr. occlusive.
OCLUZIE s.f. v. ocluziune.
OCLUZIUNE, ocluziuni, s.f. 1. Închidere, astupare a unui orificiu, a unei conducte etc. în scopul opririi unui fluid care trece prin conducta respectivă. 2. Bulă de gaz rămasă în interiorul unei piese metalice după turnarea acesteia. 3. (Med.; în sintagma) Ocluzie intestinală = boală care constă în oprirea sau întreruperea circulaţiei materiilor fecale într-un punct oarecare al intestinului; obstrucţie intestinală, încurcătură de maţe. 4. (Fon.) Mişcare articulatorie care constă din închiderea canalului fonator (prin apropierea buzelor, a limbii de palat etc.) şi care are ca rezultat întreruperea scurgerii curentului de aer. [Pr.: -zi-u÷. – Var.: oclúzie s.f.] – Din fr. occlusion.
OCLUZIVĂ adj. v. oclusivă.
OCNAŞ, ocnaşi, s.m. Condamnat la muncă silnică într-o ocnă; p. gener. puşcăriaş. – Ocnă + suf. -aş.
OCNĂ, ocne, s.f. 1. Mină (mai ales de sare); salină. ** Expr. (Adverbial) Sărat ocnă = foarte sărat, prea sărat. 2. Închisoare pentru cei condamnaţi la muncă silnică în saline; p. gener. închisoare, puşcărie. * Pedeapsă executată într-o astfel de închisoare. – Din sl. okno "fereastră".
OCNIRE, ocniri, s.f. Formare accidentală, în cursul săpăturii unor găuri de sondă, a unei cavităţi neregulate, ca urmare a dezagregării rocii în contact cu fluidul. – Din ocnă.
OCNIŢĂ, ocniţe, s.f. (Pop.) 1. Diminutiv al lui ocnă (1). 2. Adâncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereţii caselor ţărăneşti, în care se păstrează diferite obiecte; firidă, nişă. * Firidă mică făcută ca element decorativ în partea exterioară a zidului unei clădiri. 3. Groapă adâncă; hrubă. 4. (Reg.) Schelet de pari în formă de prismă triunghiulară cu două laturi deschise, pe care se întind cerealele cosite sau secerate ca să se usuce; acoperiş de scânduri sprijinit pe ţăruşi, sub care se întind snopii de cereale în acelaşi scop. [Pl. şi: ocniţi] – Ocnă + suf. -iţă.
OCOL, (1) ocoluri, (2, 3, 4, 5, 6) ocoale, s.n. 1. Mişcare în jurul unui punct fix sau de jur-împrejurul unui loc; deplasare în spaţiu care nu urmează calea cea mai dreaptă; înconjur, ocolire, ocoleală, ocoliş. ** Loc. adj. De ocol = care ocoleşte; ocolit, indirect. ** Loc. vb. A da (cuiva sau la ceva) ocol = a ocoli (pe cineva sau ceva), a merge de jur-împrejur. * Fig. Digresiune. ** Loc. adv. Fără ocol = fără ezitare, fără menajamente; direct. * (Concr.) Cotitură, cot. 2. (Înv.)

Linie care delimitează un spaţiu; p. ext. spaţiul delimitat, cuprins. * Perimetru, circumferinţă. 3. (Concr.) Gard făcut în jurul unui loc; împrejmuire, îngrăditură; p. ext. loc îngrădit (uneori acoperit), unde se închid vitele, oile etc.; obor, ţarc. 4. (Reg.) Curte, ogradă. 5. (Rar) Spaţiu, loc liber. 6. (Înv.) Unitate administrativă (judiciară, agricolă) de judeţ sau de ţinut, de oraş sau de sat; sediul ei; p. ext. instituţie care conducea una dintre aceste forme de împărţire administrativă. ** Ocol silvic = unitate silvică administrativă, împărţită pe brigăzi şi cantoane, prin care se organizează şi se execută lucrările de cultură, de refacere, de protecţie şi de pază a pădurilor, ocrotirea şi valorificarea vânatului şi a peştelui din apele de munte. – Din bg., rus. okol.
OCOLAŞ, (1) ocolaşe, s.n., (2) ocolaşi, s.m. 1. S.n. (Rar) Diminutiv al lui ocol. 2. S.m. (Înv.) Conducătorul administrativ al unui ocol (6). – Ocol + suf. -aş.
OCOLEALĂ, ocoleli, s.f. (Rar) Ocol, ocolire. – Ocoli + suf. -eală.
OCOLI, ocolesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A străbate o distanţă făcând un ocol; a merge de jur-împrejur, a înconjura. * (Pop.) A cutreiera, a colinda. * Tranz. A evita să atingi sau să loveşti pe cineva sau ceva, ferindu-te într-o parte, făcând un mic ocol. * Intranz. Fig. A spune ceva cu înconjur, a divaga. ** Loc. adv. Pe ocolite = pe departe, indirect. * Tranz. A evita să întâlneşti pe cineva sau ceva. * Tranz. Fig. A lăsa ceva (în mod intenţionat) deoparte; a ignora. 2. Tranz. (Înv. şi pop.) A pune gard împrejurul unui loc; a împrejmui, a îngrădi. * Fig. (Înv. şi reg.) A apăra, a proteja, a ocroti. * (Înv. şi reg.) A încercui din toate părţile, a împresura, a asedia. – Din ocol.
OCOLIRE, ocoliri, s.f. Acţiunea de a ocoli şi rezultatul ei; ocol, ocoleală. – V. ocoli.
OCOLIŞ, ocolişuri, s.n. 1. Ocol (1), înconjur. * Fig. Divagaţie. ** Loc. adv. Cu ocolişuri = pe ocolite, vag, indirect. Fără ocoliş (sau ocolişuri) = direct, pe faţă. 2. (Înv.) Perimetru, circumferinţă. – Ocol + suf. -iş.
OCOLIT, -Ă, ocoliţi, -te, adj. Care se abate din drumul drept, care face ocoluri sau cotituri; care înconjură. * Fig. Care este făcut sau spus cu înconjur, pe departe. ** Expr. Pe căi ocolite = prin mijloace indirecte, nerecomandabile, prin subterfugii. – V. ocoli.
OCROTI, ocrotesc, vb. IV. Tranz. A lua sub paza sa; a apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini. – Din sl. okrotiti "a îmblânzi".
OCROTIRE, ocrotiri, s.f. Acţiunea de a ocroti şi rezultatul ei; apărare, protejare, sprijin, ajutor. ** Ocrotirea sănătăţii = complex de măsuri luate de stat pentru prevenirea bolilor, întărirea şi refacerea sănătăţii, prelungirea vieţii şi a capacităţii de muncă a oamenilor. Ocrotirea naturii = acţiune organizată de stat, de o instituţie ştiinţifică naţională sau internaţională în scopul utilizării raţionale, al conservării şi al reproducerii resurselor naturale. * Adăpost, azil. – V. ocroti.
OCROTITOR, -OARE, ocrotitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care ocroteşte, apără, protejează, ajută; protector. – Ocroti + suf. -tor.
OCRU s.n. 1. Varietate de argilă de culoare galbenă, roşie, brună etc., formată din hidroxizi de fier şi folosită ca pigment la fabricarea unor vopsele. 2. Vopsea preparată din ocru (1). 3. (Adesea adjectival) Culoare galbenă-brună. – Din fr. ocre.
OCTACORD, -Ă, octacorzi, -de, adj., s.n. (Muz.) 1. Adj. Care are opt coarde. 2. S.n. Liră cu opt coarde. – Din fr. octacorde.
OCTAEDRIC, -Ă, octaedrici, -ce, adj. Care are formă de octaedru. – Din fr. octaédrique.
OCTAEDRU, octaedre, s.n. Poliedru cu opt feţe. – Din fr. octaédre.

OCTAL adj. n. (În sintagma) Sistem de numeraţie octal = sistem de numeraţie a cărei bază este cifra opt. – Din fr. octale.
OCTAN, octani, s.m. Hidrocarbură saturată din seria parafinelor, care există în mai multe forme izomere. – Din fr. octane, germ. Oktan.
OCTANIC, -Ă, octanici, -ce, adj. (Despre parametri) Care caracterizează rezistenţa la detonaţie a benzinelor. * Cifră octanică = cifră care indică rezistenţa la explozie a unui combustibil lichid folosit în unele motoare cu ardere internă. – Octan + suf. -ic.
OCTANT, octante, s.n. 1. Instrument de navigaţie maritimă şi aeriană sau care serveşte la măsurarea înălţimii aştrilor, a distanţelor lor unghiulare etc. 2. A opta parte din circumferinţa unui cerc sau dintr-o suprafaţă circulară. * Fiecare dintre cele opt porţiuni din suprafaţa unui corp sferic, determinate de trei planuri perpendiculare care se intersectează în centrul corpului. – Din fr. octant.
OCTATLON, octatloane, s.n. Probă combinată de atletism pentru juniori, alcătuită din opt probe de alergări, sărituri şi aruncări. – Octet + [penta] tlon.
OCTATLONIST, -Ă, octatlonişti, -ste, s.m. şi f. Sportiv care participă la probele de octatlon. – Octatlon + suf. -ist.
OCTAVĂ, octave, s.f. Interval între două sunete ale gamei la distanţă de opt trepte. * Strofă alcătuită din opt versuri endecasilabice, dintre care primele şase cu rimă încrucişată, iar ultimele două cu rimă împerecheată, folosită, mai ales în poezia italiană, spaniolă şi portugheză. – Din fr. octave.
OCTAVIN, octavine, s.n. Flaut mic care emite sunete cu o octavă mai sus decât cele obişnuite. – Din fr. octavin.
OCTET, octete, s.n., octeţi, s.m. 1. S.n. Formaţie compusă din opt persoane (instrumentişti sau cântăreţi) care execută împreună o lucrare muzicală; lucrare muzicală scrisă pentru această formaţie. 2. S.n. (Chim.) Ansamblu format din opt electroni în stratul periferic al unui atom. 3. S.m. (Inform.) Grup de opt biţi folosit pentru exprimarea capacităţii de memorie. – Din germ. Oktett, fr. octet.
OCTOCORALIER, octocoralieri, s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate antozoare marine coloniale cu opt tentacule; (şi la sg.) animal din această subclasă. [Pr.: -li-er] – Din fr. octocoralliaires.
OCTODĂ, octode, s.f. Tub electronic cu un anod, un catod şi şase grile, folosit de obicei ca schimbător de frecvenţă în radioreceptoare. – Din fr. octode.
OCTOFOR, octofori, s.m. (În antichitate) Purtător de litieră. – Din lat. octophoros.
OCTOGENAR, -Ă, octogenari, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care a atins (sau a depăşit) vârsta de optzeci de ani. – Din fr. octogénaire.
OCTOGON, -Ă, octogoni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Poligon cu opt laturi. 2. Adj. Octogonal. – Din fr. octogone.
OCTOGONAL, -Ă, octogonali, -e, adj. (Despre poligoane) Care are opt laturi; octogon (2). – Din fr. octogonal.
OCTOIH, octoihuri, s.n. Carte bisericească destinată cultului ortodox în care sunt cuprinse cântările din fiecare zi a săptămânii (cântate succesiv pe opt glasuri); fiecare dintre cântările cuprinse în această carte. [Acc. şi: octóih. – Var.: ohtoíc s.n.] – Din sl. oktoihů.
OCTOMBRIE s.m. A zecea lună a anului, care urmează după septembrie; brumar, brumărel. [Var.: octómvrie, (pop.) octómvre s.m.] – Din sl. oktovrii.
OCTOMVRE s.m. v. octombrie.
OCTOMVRIE s.m. v. octombrie.

OCTOPOD, -Ă, octopozi, -de, adj., s.n. 1. Adj. (Despre animale) Care are opt picioare. 2. S.n. (La pl.) Ordin de moluşte cefalopode, care cuprinde animale cu opt tentacule în jurul capului, purtătoare de ventuze; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. octopode.
OCTOSILAB, octosilabe, s.n. (Rar) Vers de opt silabe. – Din fr. octosyllabe.
OCTOSILABIC, -Ă, octosilabici, -ce, adj. Care are opt silabe. – Din fr. octosyllabique.
OCTUPLET, octupleţi, s.m. Fiecare dintre cei opt gemeni. – Octuplu + suf. -et.
OCTUPLU, -Ă, octupli, -e, adj., s.n. 1. Adj. De opt ori mai mare sau mai mult în raport cu cantitatea dată. 2. S.n. Mulţime, grup compus din opt unităţi. – Din fr. octuple.
OCULAR, -Ă, oculari, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care ţine de ochi1, privitor la ochi1, al ochiului1. ** Martor ocular = persoană care a văzut cum s-a petrecut un fapt. 2. S.n. Sistem optic convergent sau divergent alcătuit dintr-o lentilă sau dintr-un grup de lentile ale unui instrument optic, care serveşte la observarea imaginii date de obiectivul microscopului, al lunetei etc. – Din fr. oculaire, lat. ocularius.
OCULAŢIE, oculaţii, s.f. Sistem de altoire printr-un singur mugur, scos cu o porţiune de lemn şi de coajă, care se introduce sub scoarţa portaltoiului. – Din germ. Okulation.
OCULIST, -Ă, oculişti, -ste, s.m. şi f. Oftalmolog. – Din fr. oculiste.
OCULISTIC, -Ă, oculistici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. (Neobişnuit) De ochi1. 2. S.f. (Fam.) Oftalmologie. – Din fr. oculistique.
OCULOMOTOR, -OARE, oculomotori, -oare, adj., s.m. (Anat.) (Muşchi, nerv) care controlează mişcarea globului ocular. – Din fr. oculomoteur.
OCULT, -Ă, oculţi, -te, adj. 1. Care aparţine ocultismului, privitor la ocultism, de ocultism; ocultist (2), ocultistic (1). * Ştiinţe oculte = doctrine şi practici secrete care au ca obiect fenomene tainice, inaccesibile cunoaşterii obişnuite. 2. Ascuns2, tainic, misterios. * (Adverbial) Pe ascuns1, în taină. – Din fr. occulte.
OCULTAŢIE, ocultaţii, s.f. 1. Dispariţie temporară a unui astru datorită interpunerii între el şi observator a unui alt corp ceresc. 2. (Mar.) Acoperire temporară a luminii unui far prin interpunerea unui ecran. * (În sintagma) Lumină de ocultaţie = lumină intermitentă (a farului, a geamandurii). – Din fr. occultation.
OCULTISM s.n. Ansamblul ştiinţelor şi al practicilor oculte; p. ext. concepţiile care stau la baza ştiinţelor oculte. – Din fr. occultisme.
OCULTIST, -Ă, ocultişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care practică ocultismul. 2. Adj. Ocult (1). – Din fr. occultiste.
OCULTISTIC, -Ă, ocultistici, -ce, adj., s.f. (Rar) 1. Adj. Ocult (1). 2. S.f. Ocultism. – Ocult + suf. -istic.
OCUPA, ocúp, vb. I. I. Tranz. 1. A pune stăpânire pe..., a lua în stăpânire cu forţa armată un teritoriu, un oraş etc.; a cuceri. 2. A lua (temporar) în stăpânire, a avea în folosinţă un imobil, un spaţiu locativ. * A se întinde pe o suprafaţă, a se situa. * A reţine, a rezerva. 3. A lua în primire, a deţine un post, o funcţie etc. * Fig. A deţine un loc într-o ierarhie. II. Refl. 1. A lucra într-un anumit domeniu, a avea drept ocupaţie sau profesiune; a se îndeletnici cu... * (Cu determinări introduse prin prep. "de") A se consacra unei preocupări temporare. * Tranz. (Înv.) A preocupa, a absorbi. 2. A se interesa, a se îngriji de cineva sau de ceva; a acorda atenţie deosebită. – Din lat. occupare, fr. occuper.

OCUPANT, -Ă, ocupanţi, -te, s.m. şi f. (Adesea adjectival) Stat care (prin forţele sale armate) ia în stăpânire un teritoriu, un oraş străin etc. * P. ext. Persoană care are sau ia (temporar) în posesiune ceva; ocupator. – Din fr. occupant.
OCUPARE, ocupări, s.f. Acţiunea de a (se) ocupa şi rezultatul ei. – V. ocupa.
OCUPARISI, ocuparisesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) ocupa. – Ocupa + suf. -arisi.
OCUPAT, -Ă, ocupaţi, -te, adj. 1. (Despre un teritoriu; un oraş etc.) Cucerit de o armată străină; stăpânit de o putere străină. 2. (Despre bunuri mobile sau imobile) Stăpânit, deţinut (temporar) de cineva; pe (sau în) care stă cineva. * (Despre posturi) Luat în primire, deţinut de cineva. 3. (Despre persoane) Care are mult de lucru, cu multe treburi; preocupat, absorbit; prins. – V. ocupa.
OCUPATOR, -OARE, ocupatori, -oare, s.m. şi f. (Neobişnuit) Ocupant. – Ocupa + suf. -tor.
OCUPAŢIE, ocupaţii, s.f. 1. (Luare temporară în) stăpânire de către forţele armate ale unui stat a unei părţi sau a totalităţii teritoriului unui alt stat; cucerire. ** Loc. adj. De ocupaţie = (despre forţe armate) care ocupă temporar un teritoriu, o localitate străină. * (Jur.) Luare în stăpânire, în posesiune; dobândire a unei proprietăţi. 2. Îndeletnicire, treabă, activitate; preocupare. * Profesiune, slujbă, post. [Var.: (înv.) ocupaţiúne s.f.] – Din fr. occupation, lat. occupatio, -onis.
OCUPAŢIONAL, -Ă, ocupaţionali, -e, adj. 1. Care se referă la ocupaţie (2). 2. Care este generat de ocupaţie (2). Risc ocupaţional. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. occupational, fr. occupationnel.
OCUPAŢIUNE s.f. v. ocupaţie.
OCURENT, -Ă, ocurenţi, -te, adj. 1. (Înv.) Care se întâmplă, care survine. 2. (Despre unităţi lingvistice) Care se întâlneşte într-un text. – Din fr. occurrent.
OCURENŢĂ, ocurenţe, s.f. 1. (Rar) Împrejurare, circumstanţă, întâmplare, conjunctură. 2. Prezenţă a unei unităţi lingvistice într-un text. 3. Mod de prezentare a unui mineral sau a unei roci într-un zăcământ. – Din fr. occurrence.
OCURGE, pers. 3 ocúrge, vb. III. Intranz. (Înv.) A se întâmpla, a surveni. – Din lat. occurrere (după curge).
ODAGACI s.m. 1. Plantă erbacee cu flori trandafirii, mai rar albe, ale cărei rădăcini se utilizează la scoaterea petelor de pe stofe; ciuin, săpunariţă (Saponaria officinalis). 2. Numele a doi arbuşti exotici, cu ramuri brune şi păroase, cu frunze ovale, a căror scoarţă aromatică se întrebuinţează în medicină (Croton). * Scoarţa acestor arbuşti, care răspândeşte (prin ardere) un miros plăcut; p. ext. substanţă aromatică, parfum extrase din această scoarţă. [Var.: odogáci s.m.] – Din tc. ödagaci.
ODAIE, odăi, s.f. 1. (Pop.) Cameră, încăpere. * (Înv.) Locuinţă, apartament, casă. 2. (Înv. şi reg.) Aşezare gospodărească izolată de sat; fermă mică, târlă de vite etc. 3. Colibă servind de adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; otac. [Pr.: -da-ie] – Din tc. oda, bg. odaia.
ODALISCĂ, odalisce, s.f. Femeie de serviciu în haremul unui sultan; p. ext. cadână. – Din fr. odalisque.
ODATĂ adv., adj. invar. 1. Adv. Într-un timp nedeterminat, cândva; a) (în legătură cu verbe la trecut) odinioară, mai de mult; b) (în legătură cu verbe la viitor sau cu valoare de viitor) de acum înainte, într-o bună zi, cândva. ** Expr. Odată şi odată = a) de mult de tot, de foarte multă vreme; b) într-o bună zi, cândva, mai curând sau mai târziu. 2. Adv. (Pop.) Îndată, imediat; fără

întârziere; brusc; deodată. 3. Adv. În sfârşit, în cele din urmă. 4. Adj. invar. În toată puterea cuvântului, întreg; p. ext. foarte reuşit, foarte bun, excelent. – O3 + dată.
ODĂ, ode, s.f. Specie a poeziei lirice (formată din strofe cu aceeaşi formă şi cu aceeaşi structură metrică), în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admiraţia faţă de persoane, de fapte eroice, idealuri etc. * (În antichitate) Poezie sau poem (cu subiect eroic) cântate sau recitate cu acompaniament de liră. * Compoziţie muzicală cu caracter eroic, solemn. – Din fr. ode.
ODĂIAŞ, odăiaşi, s.m. 1. (Ieşit din uz) Om de serviciu la tribunal, prefectură etc.; camerist. 2. (Înv. şi reg.) Om care locuieşte afară din sat, într-o odaie (2). [Pr.: -dă-iaş] – Odaie + suf. -aş.
ODĂIŢĂ, odăiţe, s.f. Diminutiv al lui odaie; cămăruţă. – Odaie + suf. -iţă.
ODĂJDII s.f. pl. Veşminte bisericeşti pe care le îmbracă preoţii la oficierea slujbei religioase sau în împrejurări solemne. – Din sl. odežda.
ODEON, odeoane, s.n. Tip de edificiu specific antichităţii greco-romane, destinat manifestărilor culturale. [Pr.: -de-on] – Din fr. odéon.
ODGON, odgoane, s.n. Funie groasă şi lungă, îmbibată, de obicei, cu gudron şi întrebuinţată în marină, la pescuit, în transporturi etc.; cablu, parâmă, pălămar2; p. gener. orice funie groasă. [Var.: otgón s.n.] – Et. nec.
ODICOLON, odicolonuri, s.n. (Pop.) Apă de colonie. – Din fr. eau de Cologne.
ODIHNĂ, odihne, s.f. 1. Întrerupere temporară a unei activităţi în scopul refacerii şi al întăririi forţelor; (stare sau timp de) repaus; odihnire. ** Casă de odihnă = clădire în localităţile balneare sau climaterice în care oamenii îşi petrec concediul de odihnă. Odihnă activă = repaus realizat prin practicarea unei activităţi sportive în limitele în care nu provoacă oboseală. ** Fără odihnă = a) care este în continuă mişcare, în veşnic neastâmpăr; neastâmpărat; b) mereu, neîncetat. ** Expr. (Înv.) A pune (cuiva) odihnă sau a lăsa (ceva) în odihnă = a înceta de a mai întrebuinţa (un obiect); a întrerupe (o acţiune). * Somn2. 2. Calm desăvârşit, pace, linişte sufletească; tihnă, răgaz. * (Adesea determinat prin "de veci" sau "veşnică") Moarte; p. ext. mormânt. 3. (Concr.) Platformă orizontală plasată după o serie de trepte ale unei scări, fie pentru odihnă (1), fie pentru intrarea în apartamentele unui etaj; palier. [Var.: (reg.) hodínă, odínă s.f.] – Din odihni (derivat regresiv).
ODIHNI, odihnesc, vb. IV. 1. Refl., intranz. A întrerupe temporar o activitate pentru a-şi recâştiga energia, pentru a se reface; a se afla, a fi în repaus. ** Loc. adv. Pe odihnit(e) = a) după un interval de odihnă, fără oboseală; fără zor, comod; b) în linişte, în tihnă. * Tranz. A lăsa să stea la odihnă (1); a pune la repaus; a da, a oferi cuiva odihnă; p. ext. a adăposti, a găzdui. 2. Refl. şi intranz. A se reface prin somn; a dormi. 3. Intranz. şi refl. A fi mort; a zăcea în mormânt. ** Expr. (Tranz.) Domnul (sau Dumnezeu) să-l odihnească (în pace) = formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morţi. 4. Refl. (Înv.) A se potoli, a se calma, a se linişti. 5. Refl. şi tranz. A (se) sprijini, a (se) rezema. 6. Refl. şi intranz. Fig. A sta undeva, a-şi avea locul, a fi situat undeva. [Formă gramaticală; (în loc.) odihnite. – Var.: (reg.) hodiní, odiní vb. IV] – Din bg. odihna.
ODIHNIRE, odihniri, s.f. (Rar) Faptul de a (se) odihni; odihnă, repaus. – V. odihni.
ODIHNIT, -Ă, odihniţi, -te, adj. 1. Care şi-a refăcut şi şi-a întărit puterile (prin somn2 sau prin întreruperea temporară a activităţii). 2. (Înv.) Liniştit, calm; mulţumit, satisfăcut. [Var.: (reg.) hodinit, -ă adj.] – V. odihni.
ODIHNITOR, -OARE, odihnitori, -oare, adj. Care reface energia, puterile; reconfortant; care linişteşte, calmează; calmant, liniştitor. – Odihni + suf. -tor.

ODINĂ s.f. v. odihnă.

ODINI vb. IV v. odihni.

ODINIOARĂ adv. 1. Pe vremuri, altădată, înainte vreme, odată. 2. (Înv.) Cândva, vreodată, într-o bună zi (în viitor), odată şi odată. [Pr.: -ni-oa-] – O3 + dinioară (înv. "cândva" < lat.).

ODIOS, -OASĂ, odioşi, -oase, adj. Care provoacă aversiune, indignare, dezgust; demn de ură; dezgustător, respingător; detestabil. [Pr.: -di-os] – Din lat. odiosus, it. odioso, fr. odieux.

ODIOZITATE s.f. (Rar) Faptul de a fi odios. [Pr.: -di-o-] – Odios + suf. -itate. Cf. it. odiosita.

ODISEE s.f. Călătorie lungă şi plină de aventuri; şir de întâmplări neprevăzute; viaţă plină de peripeţii. [Pr.: -se-e] – Din fr. odyssée.

ODIU s.n. (Latinism înv.) Ură1; dezgust, scârbă. – Din lat. odium.

ODIVOI, odivoi, s.m. (Înv.) Infanterist. – Din rus. hodovoî.

ODOARE s.f. v. odor2.

ODOGACI s.m. v. odagaci.

ODOGRAF, odografe, s.n. Traseu al unui drum. – Din fr. odographe.

ODOGRAFIE, odografii, s.f. Descriere a drumurilor dintr-o anumită regiune. – Din fr. odographie.

ODOLEAN, odoleni, s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori mari, trandafirii sau albe (Valeriana), dintre care una serveşte la prepararea unor produse farmaceutice cu proprietăţi sedative; valeriană (Valeriana officinalis). [Var.: odoleánă s.f., hodoleán s.m.] – Din ucr. odoljan.

ODOLEANĂ s.f. v. odolean.

ODOMETRIC, -Ă, odometrici, -ce, adj. De odometrie. – Din fr. hodométrique.

ODOMETRIE s.f. Tehnică a măsurării distanţelor parcurse (pe jos). – Din fr. hodométrie.

ODOMETRU, odometre, s.n. Podometru. – Din fr. odométre.

ODONAT, odonate, s.n. (La pl.) Ordin de insecte din care face parte libelula; (şi la sg.) insectă din acest ordin. – Din fr. odonates.

ODONTALGIC, -Ă, odontalgici, -ce, adj. Referitor la durerile de dinţi. – Din fr. odontalgique.

ODONTALGIE, odontalgii, s.f. Durere de dinţi. – Din fr. odontalgie.

ODONTOBLAST, odontoblaste, s.n. Fiecare dintre celulele conjunctive dispuse într-unul sau în mai multe rânduri la limita dintre pulpa dentară şi dentină, având rol important în formarea dentinei. – Din fr. odontoblaste.

ODONTOCIE, odontocii, s.f. Proces de decalcifiere a dinţilor, care provoacă carierea lor. – Din fr. odontocie.

ODONTOGENIE, odontogenii, s.f. (Med.) Procesul de dezvoltare a dinţilor. – Din fr. odontogénie.

ODONTOLIT, odontolite, s.n. Tartru dentar. – Din fr. odontolite.

ODONTOLOG, -Ă, odontologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în odontologie. – Din fr. odontologue.

ODONTOLOGIC, -Ă, odontologici, -ce, adj. Care aparţine odontologiei, referitor la odontologie. – Din fr. odontologique.

ODONTOLOGIE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul dinţilor. – Din fr. odontologie.

ODONTOMETRU, odontometre, s.n. Mic instrument din metal, celuloid, material plastic sau carton, care serveşte la măsurarea dantelurii unei mărci poştale. – Din fr. odontométre, germ. Odontometer.

ODONTORAGIE, odontoragii, s.f. Scurgere de sânge din alveolele dinţilor. – Din fr. odontorragie.

ODONTOTEHNICĂ s.f. Operaţie de conservare şi de întreţinere a sănătăţii dinţilor prin plombarea, înlocuirea, controlarea lor. – Cf. fr. odontotechnie.
ODOR1, (1) odoare, s.n. 1. Obiect lucrat dintr-un metal preţios (împodobit cu pietre scumpe); obiect de (mare) preţ; giuvaer. * (La pl.) Veşminte scumpe şi alte obiecte preţioase folosite la serviciile religioase. 2. Fig. Fiinţă iubită, preţuită; spec. copil. – Din scr. odor "pradă".
ODOR2, odoruri, s.n. (Înv.) Miros, mireasmă, parfum. [Var.: odoáre s.f.] – Din lat. odor, it. odore, fr. odeur.
ODORANT, -Ă, odoranţi, -te, adj. Care răspândeşte un miros plăcut; parfumat, mirositor, odorifer, odoriferant. * (Tehn.; despre unele substanţe) Care conţine odorizanţi. – Din fr. odorant.
ODORAŞ, odoraşe, s.n. Diminutiv al lui odor1 (2); termen de alintare întrebuinţat de părinţi pentru copiii mici. – Odor1 + suf. -aş.
ODORAT, (rar) odoraturi, s.n. (Înv.) Miros. – Din fr. odorat.
ODORIFER, -Ă, odoriferi, -e, adj. (Rar) Odorant. – Din it. odorifero.
ODORIFERANT, -Ă, odoriferanţi, -te, adj. (Înv.) Odorant. – Din fr. odoriférant.
ODORIFIC, -Ă, odorifici, -ce, adj. Mirositor – Din fr. odorifique.
ODORIZA, odorizez, vb. I. Tranz. A face ca un gaz combustibil inodor să exale un miros prin amestecarea lui cu un odorizant. – Din odorizant (derivat regresiv).
ODORIZANT, odorizanţi, s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile (inodore) în scopul detectării pierderilor accidentale de gaze din conducte, din recipiente etc. – Din fr. odorisant.
ODORIZARE, odorizări, s.f. Acţiunea de a odoriza şi rezultatul ei. – V. odoriza.
ODOROB, odoroabe, s.n. (Reg.) Coş de nuiele în forma unui trunchi de con, fără fund, care serveşte la pescuit. – Din rus. udoroba "oală spartă".
ODOROGIT, -Ă adj. v. hodorogit.
ODOROLOGIE s.f. (În sintagma) Odorologie judiciară = domeniu al criminalisticii care elaborează metodologia de căutare, descoperire şi examinare a urmei de miros lăsate de infractor. – Din fr. odorologie.
ODOS s.m. (Reg.) Numele a două specii de plante erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, răspândite în culturi ca buruiană (A vena factua şi stigosa). – Din magh. vadósz.
ODRASLĂ, odrasle, s.f. 1. Copil, descendent, urmaş; progenitură. * (La animale) Pui, prăsilă. 2. (Înv. şi pop.) Ramură tânără, lăstar, mlădiţă, vlăstar. – Din sl. otraslů, odraslů.
ODRĂSLI, odrăslesc, vb. IV. Intranz. 1. A se naşte, a se ivi; a creşte, a se dezvolta. 2. (Înv. şi pop.; despre plante; la pers. 3) A da mlădiţe, a lăstări; p. ext. a înmuguri, a înverzi. – Din odraslă.
ODRĂSLIRE, odrăsliri, s.f. Faptul de a odrăsli. – V. odrăsli.
ODRĂSLIT, -Ă, odrăsliţi, -te, adj. 1. Născut, zămislit, ivit; crescut, dezvoltat. 2. (Înv. şi pop; despre plante) Care a dat lăstari; p. ext. înmugurit, înverzit. – V. odrăsli.
ODRĂSLITOR, -OARE, odrăslitori, -oare, adj. (Înv.) Care dă lăstari, care odrăsleşte. – Odrăsli + suf. -tor.
ODRĂSLUŢĂ, odrăsluţe, s.f. Diminutiv al lui odraslă. – Odraslă + suf. -uţă.
OECOLOGIE s.f. v. ecologie.
OENOCHOE s.n. Tip de vas grecesc din ceramică, de dimensiuni mici, cu deschidere trilobată şi cu un singur mâner. [Pr.: enocoé] – Din fr. oenochoé.
OENOLOGIE s.f. v. enologie.
OERSTED, oerstezi, s.m. Unitate de măsură a intensităţii câmpului magnetic. [Pr.: örsted] – Din fr. oersted.

OERSTEDMETRU, oerstedmetre, s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea intensităţii câmpului magnetic. [Pr.: ör-] – Din fr. oerstedmétre.
OF, (1) interj., (2) ofuri, s.n. 1. Interj. Exclamaţie care exprimă: a) durere, amărăciune, regret; deznădejde; necaz, ciudă; b) scârbă, dezgust; c) admiraţie, entuziasm; d) o dorinţă, o rugăminte; e) mirare, surprindere. 2. S.n. Oftat, suspin; p. ext. durere, amărăciune, tristeţe, mâhnire, regret; suferinţă; deznădejde. * Dorinţă neîmplinită. [Var.: oh interj.] – Onomatopee.
OFENSA, ofensez, vb. I. Tranz. A aduce cuiva o ofensă; a insulta, a jigni, a vexa. * Refl. (Fam.) A se supăra, a reacţiona ca un om jignit, căruia i s-a adus o ofensă; a se ofusca. – Din fr. offenser.
OFENSANT, -Ă, ofensanţi, -te, adj. (Rar) Ofensator. – Din fr. offensant.
OFENSARE, ofensări, s.f. (Rar) Faptul de a (se) ofensa; insultare, jignire; supărare. – V. ofensa.
OFENSAT, -Ă, -ofensaţi, -te, adj. Care a suferit o ofensă; insultat, jignit; supărat. – V. ofensa.
OFENSATOR, -OARE, ofensatori, -oare, adj. Care ofensează, care constituie o jignire; insultător, jignitor; injurios. – Ofensa + suf. -tor.
OFENSĂ, ofense, s.f. Cuvânt, comportare, faptă jignitoare; insultă, jignire; injurie. – Din fr. offense.
OFENSIV, -Ă, ofensivi, -e, adj. Care atacă sau cu care se atacă; cu caracter de ofensivă; agresiv. – Din fr. offensif.
OFENSIVĂ, ofensive, s.f. Formă principală a acţiunilor de luptă ale armatei, constând în luarea iniţiativei operaţiilor prin care se urmăreşte distrugerea forţei inamicului şi cucerirea terenului pe care îl ocupă. * (Sport; mai ales la jocurile cu mingea) Atac susţinut al unei echipe împotriva echipei adverse. * Fig. Acţiune puternică, concentrată, întreprinsă în vederea înfrângerii unei dificultăţi, a lichidării unei situaţii neconvenabile, a cuceririi unui nou obiectiv sau a unei noi victorii. – Din fr. offensive, germ. Offensive.
OFERI, ofér, vb. IV. Tranz. 1. A propune cuiva (în semn de atenţie, de bunăvoinţă etc.) să primească un lucru necerut; a da în dar, a pune la dispoziţie. * Refl. A se declara dispus să facă un serviciu, a se pune la dispoziţia cuiva. 2. A propune spre cumpărare o marfă, un bun etc. * A propune un preţ pentru o marfă, pentru un bun etc. 3. Fig. A înfăţişa, a arăta, a etala, a prezenta ceva. – Din it. offerire.
OFERIRE, oferiri, s.f. Acţiunea de a (se) oferi şi rezultatul ei. – V. oferi.
OFERTA, ofertez, vb. I. Intranz. (Rar) A face o ofertă (1). – Din ofertă.
OFERTANT, -Ă, ofertanţi, -te, adj. s.m. şi f. (Persoană) care face o ofertă. – Oferta + suf. -ant.
OFERTĂ, oferte, s.f. 1. Propunere făcută de o persoană altei persoane pentru vânzarea-cumpărarea unor mărfuri, pentru angajarea într-o slujbă, participarea la o acţiune, prestarea unor servicii etc.; (concr.) act, document scris prin care se face o astfel de propunere. 2. Totalitatea mărfurilor destinate consumului, aflate în circulaţie. – Din it. offerta, germ. Offerte.
OFICIA, oficiez, vb. I. Tranz. A face o slujbă bisericească; a sluji în biserică. * A săvârşi un act public sau privat, în special o căsătorie (cu solemnitatea unei ceremonii); a celebra. [Pr.: -ci-a] – Din fr. officier.
OFICIAL, -Ă, oficiali, -e, adj. 1. Care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat. ** Buletinul oficial = periodic în care se publică legile, regulamentele, decretele etc. autorităţilor de stat. * Propriu actelor guvernamentale, documentelor administraţiei de stat; în stilul, în maniera actelor, a documentelor autorităţilor, ale statului. 2. Care se conformează

legilor, regulilor, formalităţilor, tradiţiilor (unui stat); aprobat, convenit între autorităţi. 3. Fig. De o politeţe rece, calculată; solemn, formal, stereotip. [Pr.: -ci-al] – Din lat. officialis, fr. officiel.
OFICIALITATE, (1) oficialităţi, s.f. 1. Persoană oficială; (la pl.) autorităţile dintr-o ţară, dintr-un oraş; reprezentanţii oficiali ai autorităţii. 2. (Jur.; în sintagma) Principiul oficialităţii = principiu de bază al dreptului procesual penal, potrivit căruia procurorul şi organele de urmărire penală, precum şi instanţele penale pot să săvârşească din oficiu orice act care intră în competenţa lor. 3. Caracter oficial, calitate, ţinută, atitudine oficială. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. officialité.
OFICIALIZA, oficializez, vb. I. Tranz. A da sau a face să dobândească un caracter oficial; a consfinţi (prin lege). [Pr.: -ci-a-] – Din fr. officialiser.
OFICIALIZARE, oficializări, s.f. Acţiunea de a oficializa şi rezultatul ei. [Pr.: -ci-a-] – V. oficializa.
OFICIALMENTE adv. (Înv.) În mod oficial. [Pr.: -ci-al-] – După fr. officielle.
OFICIANT, -Ă, oficianţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care oficiază (slujba bisericească). 2. S.m. şi f. (Grad de) funcţionar în unele instituţii sau întreprinderi de stat. [Pr.: -ci-ant] – Din fr. officiant.
OFICIERE, oficieri, s.f. Acţiunea de a oficia şi rezultatul ei; celebrare. [Pr.: -ci-e-] – V. oficia.
OFICINAL, -Ă, oficinali, -e, adj. Din domeniul farmaciei; farmaceutic. ** Plante oficinale = plante care servesc la prepararea unor medicamente. – Din lat. officinalis, fr. officinal.
OFICINĂ, oficine, s.f. (Livr.) Laborator al unei farmacii, al unei instituţii de cercetări etc. * Fig. Loc unde se urzesc intrigi, calomnii, comploturi. – Din lat. officina, fr. officine.
OFICIOS, -OASĂ, oficioşi, -oase, adj., s.n. (Publicaţie) care reprezintă, reflectă, susţine punctul de vedere al unui guvern, al unui partid, al unei grupări etc. fără a avea un caracter oficial. [Pr.: -ci-os] – Din lat. officiosus, fr. officieux.
OFICIU, oficii, s.n. 1. Denumire dată unor servicii ale unor întreprinderi sau instituţii; serviciu (administrativ); local, birou al acestui serviciu. 2. Îndatorire (specială), funcţie, slujbă. ** Loc. adj. şi adv. Din oficiu = (care este) în conformitate cu o dispoziţie dată de o autoritate (şi nu la cererea cuiva); fig. în mod automat. * (Înv.) Decizie, decret domnesc. 3. (La pl.) Ajutor, serviciu, înlesnire. ** Bune oficii = intervenţie binevoitoare în scopul unei concilieri; servicii făcute cuiva. * Rol, funcţie. 4. Slujbă bisericească, serviciu religios. 5. (Rar) Încăpere anexă a sufrageriei, în care se pregătesc cele necesare pentru servirea mesei. [Var.: (înv.) ofís s.n.] – Din lat. officium, germ. Offizium, fr. office.
OFICLEID, oficleide, s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, cu timbru de bas. – Din fr. ophicléide.
OFIDIAN, ofidieni, s.m. (La pl.) Ordin de reptile care cuprinde şerpii; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: -di-an] – Din fr. ophidien.
OFIDISM s.n. (Med.) Otrăvire cu venin de şarpe. – Din fr. ophidisme.
OFILI, ofilesc, vb. IV. Refl. 1. (Despre plante) A se veşteji, a păli; a se îngălbeni. ** Tranz. Seceta ofileşte plantele. 2. Fig. (Despre persoane) A-şi pierde culoarea, prospeţimea feţei; a se fana, a se trece; a-şi pierde puterea, vigoarea, a se vlăgui. [Var.: (înv. şi reg.) ovilí vb. IV] – Din rus. ohilet' "a se pipernici".
OFILIRE, ofiliri, s.f. Faptul de a (se) ofili şi rezultatul ei. – V. ofili.

OFILIT, -Ă, ofiliţi, -te, adj. 1. (Despre plante) Veştejit, pălit, îngălbenit. 2. Fig. Palid, tras, trecut; slab, uscat; lipsit de vigoare, istovit. [Var.: (înv. şi reg.) ovilít, -ă adj.] – V. ofili.
OFIOFAG, -Ă, ofiofagi, -ge, adj. (Despre animale, păsări etc.) Care se hrăneşte cu şerpi. [Pr.: -fi-o-] – Din ofiofagie (derivat regresiv).
OFIOFAGIE, ofiofagii, s.f. Folosire a şerpilor ca hrană de către unele animale, păsări etc. [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiophagie.
OFIOGRAFIE s.f. Ofiologie. [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiographie.
OFIOLATRIE s.f. Adorare, cult al şerpilor (la unele popoare). [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiolâtrie.
OFIOLATRU, -Ă, ofiolatri, -e, s.m. şi f. Adorator al şerpilor. [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiolâtre.
OFIOLIT, ofiolite, s.n. Rocă eruptivă care apare ca rezultat al activităţii de scufundare şi de oscilaţii ale magmei. [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiolite.
OFIOLOGIC, -Ă, ofiologici, -ce, adj. Referitor la ofiologie, de ofiologie. [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiologique.
OFIOLOGIE s.f. Ramură a zoologiei care studiază şerpii; ofiografie. [Pr.: -fi-o-] – Din fr. ophiologie.
OFIS s.n. v. oficiu.
OFIT s.n. Varietate de marmură de culoare verde-închis cu vinişoare galbene. – Din fr. ophite, germ. Ophit.
OFITIC, -Ă, ofitici, -ce, adj. (Rar) Care aparţine ofitului, privitor la ofit. – Din fr. ophitique.
OFIŢER, ofiţeri, s.m. I. 1. Nume generic pentru gradele militare de la sublocotenent până la general; persoană care poartă unul dintre aceste grade. 2. Titlu dat unor funcţionari cu atribuţii sau cu însărcinări speciale; persoană având acest titlu. ** Ofiţer al stării civile = persoană însărcinată cu încheierea actelor de stare civilă şi cu oficierea căsătoriei civile. 3. (Ieşit din uz) Grad (mai mare decât cel de cavaler) conferit prin anumite decoraţii; persoană care a primit acest grad. II. (Pop.) Varietate de crap lung şi subţire, cu capul mare şi osos, cu carnea tare şi puţin gustoasă, care trăieşte în bălţile din Delta Dunării (Cyprinus carpio oblongus). – Din pol. oficer, rus. ofiţer, fr. officier.
OFIŢERAŞ, ofiţeraşi, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui ofiţer. – Ofiţer + suf. -aş.
OFIŢEREASĂ, ofiţerese, s.f. 1. (Fam.) Soţie de ofiţer (I 1). 2. Femeie care are gradul de ofiţer (I 1). – Ofiţer + suf. -easă.
OFIŢERESC, -EASCĂ, ofiţereşti, adj. Care aparţine unui ofiţer (I 1), privitor la ofiţer, de ofiţer, ca al ofiţerilor. – Ofiţer + suf. -esc.
OFIŢEREŞTE adv. Ca un ofiţer (I 1), în felul ofiţerilor. – Ofiţer + suf. -eşte.
OFIŢERIME s.f. (Cu sens colectiv) Corpul ofiţeresc; mulţime, număr mare de ofiţeri (I 1); totalitatea ofiţerilor. – Ofiţer + suf. -ime.
OFIŢEROI, ofiţeroi, s.m. (Depr.) Augmentativ al lui ofiţer (I 1). – Ofiţer + suf. -oi.
OFIURID s.m. v. ofiuridă.
OFIURIDĂ, ofiuride, s.f. (La pl.) Clasă de echinoderme asemănătoare cu stelele de mare, cu cinci braţe, însă mai lungi, foarte mobile, bine delimitate de discul central (Ophiuroidea); (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: -fi-u÷, – Var.: ofiuríd s.m.] – Din fr. ophiurides.
OFRANDĂ, ofrande, s.f. Jertfă adusă unei divinităţi; prinos; dar făcut bisericii. * Fig. Dar oferit unei persoane în semn de devotament, de respect, de recunoştinţă; omagiu. * Fig. Contribuţie la o operă de binefacere; ajutor material dat celor săraci. – Din fr. offrande.

OFSAID, ofsaiduri, s.n. (Sport) Împrejurare, penalizată de arbitru, în care un jucător aflat în posesia mingii se găseşte în zona pe care o formează linia ultimului jucător al echipei adverse şi linia porţii adverse. – Din engl. off-side.
OFSET, ofseturi, s.n. Procedeu de reproducere şi de multiplicare a tipăriturilor cu ajutorul formelor de tipar plane din metal, la care hârtia nu ajunge în contact cu clişeul metalic, ci cu un cilindru de cauciuc care preia imaginea de pe forma de tipar şi o aplică pe hârtie. – Din fr. offset.
OFT, ofturi, s.n. (Înv. şi reg.) Oftat, suspin; p. ext. amărăciune, regret, durere, suferinţă, deznădejde. – Din aht.
OFTA, oftez, vb. I. Intranz. A scoate un oftat (în semn de dor, de supărare, de regret etc.); a suspina. ** Expr. A ofta după cineva (sau ceva) = a regreta mult pierderea cuiva (sau a ceva); a dori din tot sufletul pe cineva (sau ceva), a tânji după cineva (sau ceva). – Din oft.
OFTALMIC, -Ă, oftalmici, -ce, adj. Care aparţine ochiului sau bolilor ochiului, privitor la ochi sau la bolile ochiului. – Din fr. ophtalmique.
OFTALMIE, oftalmii, s.f. 1. Conjunctivită gravă, adesea purulentă. 2. Termen generic pentru afecţiunile inflamatorii grave ale structurilor profunde ale globului ocular. – Din fr. ophtalmie.
OFTALMOGRAFIE, oftalmografii, s.f. Descriere anatomică a ochiului. – Din fr. ophtalmographie.
OFTALMOLOG, -Ă, oftlalmologi, -ge, s.m. şi f. Medic specializat în oftalmologie; oculist. – Din fr. ophtalmologue.
OFTALMOLOGIC, -Ă, oftalmologici, -ce, adj. Care aparţine oftalmologiei, privitor la oftalmologie. – Din fr. ophtalmologique.
OFTALMOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu fiziologia şi cu patologia ochilor şi a anexelor acestora. – Din fr. ophtalmologie.
OFTALMOMETRIC, -Ă, oftalmometrici, -ce, adj. (Med.) Referitor la oftalmometrie, de oftalmometrie. – Din fr. ophtalmométrique.
OFTALMOMETRIE, oftalmometrii, s.f. (Med.) Determinare a viciilor de curbură ale corneei cu ajutorul oftalmometrului. – Din fr. ophtalmométrie.
OFTALMOMETRU, oftalmometre, s.n. 1. Instrument care serveşte la măsurarea razelor de curbură a corneei în diferite direcţii, folosit în special pentru determinarea astigmatismului. 2. Instrument folosit pentru determinarea distanţei vizibilităţii distincte a ochiului. – Din fr. ophtalmométre.
OFTALMOPATIE, oftalmopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile de ochi. – Din fr. ophtalmopathie.
OFTALMOPLEGIE, oftalmoplegii, s.f. (Med.) Paralizie a muşchilor motori ai ochiului. – Din fr. ophtalmoplégie.
OFTALMORAGIE, oftalmoragii, s.f. (Med.) Hemoragie oculară. – Din fr. ophtalmorragie.
OFTALMOSCOP, oftalmoscoape, s.n. Instrument folosit pentru examinarea interiorului globului ocular şi a fundului de ochi. [Pl. şi: oftalmoscopuri] – Din fr. ophtalmoscope.
OFTALMOSCOPIC, -Ă, oftalmoscopici, -ce, adj. Referitor la oftalmoscopie, care aparţine oftalmoscopiei. – Din fr. ophtalmoscopique.
OFTALMOSCOPIE, oftalmoscopii, s.f. Examinare a interiorului globului ocular cu ajutorul oftalmoscopului. – Din fr. ophtalmoscopie.
OFTALMOTOMIE, oftalmotomii, s.f. Extirpare a unui glob ocular bolnav. – Din fr. ophtalmotomie.
OFTARE, oftări, s.f. Faptul de a ofta; oftat, suspin. – V. ofta.

OFTAT, oftaturi, s.n. Respiraţie puternică, profundă şi prelungă, însoţită în expiraţie de un zgomot caracteristic care întrerupe ritmul respirator normal, pricinuită de o durere morală (sau fizică); suspin, oftătură, aht, oft, oftare. – V. ofta.
OFTĂTURĂ, oftături, s.f. (Rar) Oftat. – Ofta + suf. -ătură.
OFTICA, oftíc, vb. I. 1. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. 2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui, a(-şi) învenina viaţa, a (se) supăra, a (se) amărî tare. – Din oftică.
OFTICARE, officări, s.f. (Pop). Faptul de a se oftica. – V. oftica.
OFTICAT, -Ă, officaţi, -te, adj. (Pop.) Tuberculos. * Fig. Amărât, chinuit. – V. oftica.
OFTICĂ, oftici, s.f. (Pop.) Tuberculoză pulmonară; ftizie. ** Expr. (Fam.) A avea oftică (pe cineva) = a-i fi necaz (pe cineva), a nu-l putea suferi. A-i face (cuiva) oftică = a-i face (cuiva) în necaz, a supăra (pe cineva). [Var.: óftigă s.f.] – Din ngr. óhtikas.
OFTICOS, -OASĂ, ofticoşi, -oase, adj. 1. (Adesea substantivat) Tuberculos, ftizic, atacat. * Fig. Fără putere; slab, pipernicit, anemic. 2. (Fam.) Invidios. [Var.: oftigós, -oásă adj.] – Oftică + suf. -os.
OFTIGĂ s.f. v. oftică.
OFTIGOS, -OASĂ adj. v. ofticos.
OFUSCA, ofuschez, vb. I. Refl. (Fam.) A se simţi jignit; a se supăra, a se ofensa. – Din fr. offusquer, it. offuscare.
OFUSCAT, -Ă, ofuscaţi, -te, adj. (Fam.) Jignit, supărat, ofensat. – V. ofusca.
OGAR, ogari, s.m. Câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul înalt, subţire şi zvelt, cu picioare lungi, foarte iute la fugă. ** Expr. Nici câine, nici ogar, se spune despre cel care nu aparţine în mod clar unei specii sau unei grupări, unei tagme, care se găseşte într-o poziţie (socială, profesională etc.) confuză. (Slab) ca un ogar = foarte slab (şi lipsit de vlagă). – Din magh. agár.
OGARCĂ, ogarce, s.f. (Pop.) Femela ogarului. – Ogar + suf. -că.
OGARNIC, -Ă, ogarnici, -ce, adj. (Rar) Ca ogarul, cu însuşiri de ogar; sprinten. – Ogar + suf. -nic.
OGĂRATIC, -Ă, ogăratici, -ce, adj. (Rar) Cu trupul zvelt şi subţire ca al ogarului; slab. – Ogar + suf. -atic.
OGĂREŞTE adv. (Rar) Ca un ogar, foarte iute. – Ogar + suf. -eşte.
OGĂRIME s.f. (Rar) (Mulţime de) ogari. – Ogar + suf. -ime.
OGÂRJI, ogârjesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A slăbi foarte tare. – Cf. bg. grča.
OGÂRJIT, -Ă, ogârjiţi, -te, adj. (Reg.) Slab, pipernicit, sfrijit. – V. ogârji.
OGEAC s.n. v. hogeag.
OGHEAL, oghealuri, s.n. (Reg.) Cuvertură; plapumă. ** Expr. A privi de sub ogheal = a privi cu indiferenţă. – Din sl. odějalo.
OGIVAL, -Ă, ogivali, -e, adj. În formă de ogivă, ca o ogivă. ** Stil ogival = stil gotic. – Din fr. ogival.
OGIVĂ, ogive, s.f. 1. Sistem de construcţie caracteristic arhitecturii gotice, format din intersecţia a două arcuri de cerc dispuse diagonal, care formează osatura unei bolţi. 2. Partea anterioară a unui proiectil de artilerie, a unei bombe sau a unei rachete, având formă aerodinamică. – Din fr. ogive.
OGLINDA vb. I v. oglindí.
OGLINDĂ, oglinzi, s.f. 1. Obiect cu o suprafaţă netedă şi lucioasă de diferite forme, făcut din metal sau din sticlă, acoperit pe o faţă cu un strat metalic şi având proprietatea de a reflecta razele de lumină şi de a forma astfel, pe partea lucioasă, imaginea obiectelor. 2. P. anal. (De obicei urmat de determinări) Suprafaţă netedă şi lucioasă (în special a unei ape) care are

proprietatea de a reflecta lumina. 3. Fig. Ceea ce înfăţişează, reprezintă, simbolizează ceva; icoană, imagine, tablou. 4. (În sintagma) Oglinda laptelui (sau ugerului) = porţiune de piele, netedă şi lucioasă, la femelele bovinelor şi ale altor animale, în dreptul perineului şi al feselor, în care sensul firelor de păr este îndreptat de jos în sus. 5. (Geol.; în sintagmele) Oglindă de falie (sau de fricţiune, de alunecare) = suprafaţă lustruită în roci, care ia naştere prin frecarea acestora sub acţiunea mişcărilor tectonice. – Din oglindi (derivat regresiv).
OGLINDI, oglindesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) reflecta, a (se) proiecta pe o suprafaţă lucioasă sau într-o oglindă. * Refl. (Despre oameni) A se privi în oglindă; a se admira (privindu-se în oglindă). * Refl. Fig. (Despre stări, fenomene, acţiuni etc.) A apărea ca un reflex al anumitor împrejurări; a se răsfrânge. * Tranz. A înfăţişa, a reprezenta. [Var.: (înv. şi reg) oglindá vb. I] – Din sl. oglendati.
OGLINDIRE, oglindiri, s.f. Acţiunea de a (se) oglindi şi rezultatul ei; reflectare. – V. oglindi.
OGLINDITOR, -OARE, oglinditori, -oare, adj. (Rar) Care înfăţişează, reprezintă, manifestă o idee, un principiu etc. – Oglindi + suf. -tor.
OGLINDOS, -OASĂ, oglindoşi, -oase, adj. (Neobişnuit) Care are însuşirile unei oglinzi; (luciu, neted) ca o oglindă. – Oglindă + suf. -os.
OGLINDUŢĂ, oglinduţe, s.f. Oglinjoară. – Oglindă + suf. -uţă.
OGLINGIOARĂ s.f. v. oglinjoară.
OGLINJOARĂ, oglinjoare, s.f. Diminutiv al lui oglindă; oglinduţă. [Var.: (înv.) oglingioáră s.f.] – Oglindă + suf. -ioară.
OGOI1, ogoaie, s.n. (Reg.) Loc în care se joacă copiii cu mingea sau loc delimitat (îngrădit) pentru jocuri de copii. – Et. nec.
OGOI2, ogoiesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. * Tranz. A menaja, a cruţa. [Var.: ogoiá vb. I] – Din scr. ugojiti. Cf. sl. goî "pace".
OGOIA vb. I v. ogoi2.
OGOIRE, ogoiri, s.f. Acţiunea de a (se) ogoi2 şi rezultatul ei; alinare. – V. ogoi2.
OGOIT, -Ă, ogoiţi, -te, adj. Potolit, liniştit. – V. ogoi2.
OGOR, ogoare, s.n. Bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; ţarină. * Câmp semănat cu acelaşi fel de plante (de obicei cereale); lan. * Teren agricol, proprietate agricolă. * Teren arabil folosit ca păşune timp de un an, pentru a fi mai fertil în anii următori; pârloagă. ** Ogor negru = teren arat, grăpat etc., dar nesemănat timp de un an pentru a se reface. * Arătură care se face cu mult înainte de lucrările de însămânţare. – Din bg., scr. ugar.
OGORAŞ, ogoraşe, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui ogor. – Ogor + suf. -aş.
OGORÂT, ogorâturi, s.n. Acţiunea de a ogorî şi rezultatul ei; arat. [Var.: ogorít s.n.] – V. ogorî.
OGORIT s.n. v. ogorât.
OGORÎ, ogorăsc, vb. IV. Tranz. A pregăti un ogor sau un teren agricol pentru cultivare; spec. a ara (adânc). – Din ogor.
OGRADĂ, ogrăzi, s.f. 1. Curte, bătătură. 2. (Reg) Grădină cu pomi fructiferi; livadă. 3. Gospodărie (alcătuită din casă şi acareturi) a unui boier; curte boierească. * Totalitatea persoanelor care se află în serviciul unei curţi boiereşti. – Din sl. ograda
OGRĂDAŞ, ogrădaşi, s.m. (Înv.) Persoană care slujea la o curte boierească. – Ogradă + suf. -aş.
OGRĂJOARĂ, ogrăjoare, s.f. Diminutiv al lui ogradă. – Ogradă + suf. -ioară.

OGRINJI s.m. pl. Resturi de paie, de fân etc. nemâncate de vite; cotoare, tulpini ale plantelor de nutreţ. – Din scr. ogrizine.
OGUR, ogururi, s.n. (Înv.; în superstiţii) Prevestire, semn (bun); noroc. – Din tc. ogur.
OGURLIU, -IE, ogurlii, adj. (Înv.; în superstiţii) Care aduce noroc, de bun augur. – Din tc. ogurlu.
OH interj. v. of.
OHABĂ, ohabe, s.f. (Înv.) 1. Moşie (ereditară) inalienabilă, scutită de impozite şi de prestaţii. 2. Denumire a imunităţii boiereşti şi mănăstireşti în evul mediu, în Ţara Românească. – Din sl. ohaba.
OHABNIC, -Ă, ohabnici, -ce, adj. 1. (Înv. şi pop.; despre proprietate) Care nu poate fi înstrăinat; inalienabil, de veci; scutit de impozite şi de prestaţii. 2. (Înv. şi pop.; despre proprietate) (Despre proprietari) Care stăpâneşte o moşie ohabnică (1). * (Despre robi, slugi etc.) Legat pe viaţă de ohabă (1). [Var.: ohávnic, -ă adj.] – Din sl. ohabînů.
OHAVNIC, -Ă adj. v. ohabnic.
OHM, ohmi, s.m. Unitate de măsură a rezistenţei electrice, în sistemul de unităţi metru-kilogram-secundă-amper, egală cu rezistenţa pe care o opune un conductor electric străbătut de un curent de un amper la tensiunea de un volt. [Pr.: om] – Din fr. ohm.
OHMIC, -Ă, ohmici, -ce, adj. Referitor la rezistenţa circuitelor electrice fără reactanţe inductive. [Pr.: omic] – Din fr. ohmique.
OHMMETRU, ohmmetre, s.n. Instrument electric portativ pentru măsurarea rezistenţelor electrice. [Pr.: om-me-] – Din fr. ohmmétre.
OHO interj. Exclamaţie care exprimă surprindere, neîncredere etc. faţă de cele spuse de cineva. – O2 + ho.
OHRANĂ s.f. Poliţie secretă în Rusia ţaristă. – Din rus. ohrana.
OHTOIC s.n. v. octoih.
OI interj. (Pop.) Ah, vai, of; ehei. – Onomatopee.
OICUMENA s.f. Denumire generică a suprafeţelor populate de pe uscat, care reprezintă, în prezent, peste 90% din suprafaţa acestuia. – Cuv. gr.
OIDIUM s.n. 1. Nume dat unui stadiu al ciupercilor parazite, care formează pete cenuşii-fumurii pe suprafaţa organelor plantelor atacate. 2. Boală a viţei de vie şi a altor plante de cultură provocată de aceste ciuperci; făinare. [Pr.: -di-um] – Din fr. oîdium.
OIER, oieri, s.m. 1. Crescător, proprietar sau negustor de oi; p. ext. păstor, cioban. 2. (Înv.) Slujbaş însărcinat cu încasarea oieritului1. 3. (Astron.; art., rar) Lira1. [Pr.: o-ier] – Oaie + suf. -ar.
OIERIE1, oierii, s.f. Stână, târlă, adăpost pentru oi. [Pr.: o-ie-] – Oaie + suf. -ărie.
OIERIE2, oierii, s.f. (Rar) Oierit2. [Pr.: o-ie-] – Oier + suf. -ie.
OIERIT1 s.n. Dare în natură sau în bani percepută în evul mediu, în Ţara Românească asupra oilor; impozit plătit pentru păşunatul oilor. [Pr.: o-ie-] – Oaie + suf. -ărit.
OIERIT2 s.n. Creşterea oilor; p. ext. păstorit; oierie2. [Pr.: o-ie-] – Oier + suf. -it.
OIESC, OIASCĂ, oieşti, adj. (Pop.) Care aparţine oilor, privitor la oi, ca al oilor, de oaie. [Pr.: o-iesc] – Oaie + suf. -esc.
OINĂ s.f. Joc sportiv care se dispută între două echipe compuse din câte 11 jucători fiecare, o echipă aflându-se "la bătaie", pe linia de aşteptare şi cealaltă "la prindere", în câmpul de joc, tehnica constând în lovirea unei mingi

cu un baston de lemn de către fiecare jucător, pentru a o trimite în terenul adversarului. – Et. nec.
OINIST, oinişti, s.m. Jucător de oină. – Oină + suf. -ist.
OIŞOARĂ, oişoare, s.f. (Pop.) Oiţă (1). [Pr.: o-i-] – Oaie + suf. -işoară.
OIŞTE, oişti, s.f. 1. Bară lungă de lemn fixată în crucea carului, a căruţei, a trăsurii etc., de care se înhamă caii (sau se înjugă boii). ** Expr. A (o) nimeri (sau a da) (ca Irimia) cu oiştea-n gard = a face sau a spune ceva cu totul nepotrivit, a face o prostie. * Parte a constelaţiei Carul-Mare, alcătuită din trei stele aşezate în prelungirea careului care seamănă cu un car. 2. Parte componentă a morii de vânt, cu ajutorul căreia aceasta se întoarce în bătaia vântului. [Pr.: o-iş-] – Din bg. oište.
OIŢĂ, oiţe, s.f. 1. Diminutiv al lui oaie; oişoară, oiţică. 2. (La pl.) Numele a trei plante erbacee: a) plantă cu flori mari, albe sau trandafirii, mătăsoase şi cu fructele argintii, păroase (Anemone silvestris); b) plantă cu flori albe pe dinăuntru şi trandafirii pe dinafară (Anemone narcissiflora); c) floarea-Paştelui. – Oaie + suf. -iţă.
OIŢICĂ, oiţici, s.f. (Pop.) Oiţă (1). [Pr.: o-i-] – Oiţă + suf. -ică.
OJĂ, oje, s.f. Lac de unghii. – Cf. tc. ogmak "a lustrui".
OJOC s.n. v. ojog.
OJOG, (1) ojoage, s.n., (2) ojogi, s.m. (Reg.) 1. S.n. Băţ (cu o cârpă udă la un capăt) folosit pentru a curăţa cuptorul de spuză, pentru a mişca jarul etc. 2. S.m. Fig. Om înalt şi subţire. [Var.: ojóc s.n.] – Din magh. azsag.
OL s.n. v. oală.
OLAC, (1) olaci, s.m., (2) olace, s.n. (Înv.) 1. S.m. Curier special (călare) care ducea veşti sau corespondenţă în ţară şi peste hotare; sol, ştafetă, mesager. ** Lipcan de olac = curier poştal călare. 2. S.n. Serviciu de transport pentru călători şi pentru corespondenţă, folosit înainte de introducerea căilor ferate; poştă. * Căruţă de poştă; poştalion, diligenţă. ** Cal de olac = a) cal de poştalion; b) fig. om sau cal pus să muncească peste măsură; cal datorat de săteni trimişilor domneşti în ţară (ca prestaţie temporară, în sec. XV-XVIII). ** De olac = a) care aparţine poştei sau poştalionului, folosit pentru transportul călătorilor şi al corespondenţei; b) iute, repede, grabnic. – Din tc. ulak.
OLALTĂ adv. Împreună, la un loc, laolaltă. ** Loc. adv. Între olaltă = unul cu altul; reciproc. După olaltă = unul după altul (fără întrerupere). (Pe) lângă olaltă = unul (pe) lângă altul; alături. De olaltă = unul de altul, unul de celălalt. De la olaltă = laolaltă, împreună. Pe (sau peste) olaltă = unul peste altul. Înspre olaltă = unul către altul. – O3 + alaltă (= aialaltă).
OLAN1, olani, s.m. Monedă de aur olandeză care a circulat până în secolul XIX şi în ţările româneşti. – Et. nec. Cf. Olan [da].
OLAN2, olane, s.n. 1. Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperişurile unor clădiri. 2. Tub de argilă arsă, din care se fac canale de scurgere a apei, coşuri pentru fum etc. [Var.: olánă s.f.] – Ol + suf. -an.
OLANĂ s.f. v. olan2.
OLANDĂ s.f. Ţesătură deasă şi fină, făcută din fire de in de bună calitate, folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. – Din fr. hollande, it. olanda.
OLANDEZ, -Ă, olandezi, -e, subst., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Olandei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Olandei sau populaţiei ei, privitor la Olanda sau la populaţia ei. * (Substantivat. f.) Limba olandeză. 3. S.f. Numele unei figuri de patinaj. 4. S.f.

Rasă de vaci creată în Olanda şi crescută pentru producţia de lapte. – Olanda (n. pr.) + suf. -ez. Cf. it. olandese, fr. hollandais.
OLANDINĂ s.f. Ţesătură de bumbac în amestec cu celofibră, care imită olanda, folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. – Olandă + suf. -ină.
OLAR, olari, s.m. Meşteşugar care face şi vinde oale şi alte obiecte din lut ars. – Oală + suf. -ar.
OLAT, olaturi, s.n. (Înv.) 1. Provincie, regiune, ţinut, teritoriu; p. ext. (la pl.) împrejurime, parte (a locului). 2. Moşie; gospodărie (mare); clădire, acareturi. [Pl. şi: olate] – Et. nec.
OLĂCAR, olăcari, s.m. 1. (Înv. şi reg.) Olac (1), curier. * Îngrijitor al cailor de poştă. 2. (Înv.) Slujbaş însărcinat cu strângerea cailor de olac. – Olac + suf. -ar.
OLĂCĂI vb. IV v. olecăi.
OLĂRIE1, (2) olării, s.f. 1. Meşteşugul olarului; olărit. 2. Atelierul sau prăvălia olarului. – Olar + suf. -ie.
OLĂRIE2 s.f. (Colectiv) Produse ceramice executate de olar. – Oală + suf. -ărie.
OLĂRIT s.n. Meşteşugul olarului; olărie (1). – Olar + suf. -it.
OLĂRIŢĂ, olăriţe, s.f. (Rar) Soţie de olar. – Olar + suf. -iţă.
OLCUŢĂ, olcuţe, s.f. (Reg.) Oliţă. – Din oală.
OLE s.n. Dans spaniol cu mişcare moderată, executat de o singură persoană care se acompaniază cu castaniete. – Cuv. sp.
OLEACĂ adv. (Pop.) Puţin, niţel. ** Loc. adv. Nici oleacă = nici un pic, deloc. Oleacă de... = puţin, într-o măsură oarecare, întrucâtva. [Var.: (înv. şi reg.) leácă adv.] – Din ngr. oligháki.
OLEACEE, oleacee, s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, care cuprinde specii ca măslinul, liliacul, frasinul etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -le-a-ce-e] – Din fr. oléacées.
OLEAGINOS, -OASĂ, oleaginoşi, -oase, adj. (Despre plante şi seminţele lor) Care conţine ulei; din care se poate extrage ulei. [Pr : -le-a-] – Din fr. oléagineux.
OLEANDRA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunţi; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.
OLEANDRU s.m. v. leandru.
OLEAT, oleaţi, s.m. Sare sau ester al acidului oleic. [Pr.: -le-at] – Din fr. oléate.
OLEATĂ, oleate, s.f. Desen executat pe hârtie de calc, pe care sunt trasate detaliile unui teren şi cadrul secţiunii topografice la care se referă. [Pr.: -le-a-] – Cf. engl. oiled [paper].
OLECĂI, olécăi, vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A se văita, a se văicări, a se tângui. [Prez. ind. şi: olecăiesc. – Var.: olăcăí, olicăí vb. IV] – Din oleo.
OLECŞOARĂ adv. v. olecuşoară.
OLECUŞOARĂ adv. (Reg.) Olecuţă. [Var.: olecşoáră adv.] – Oleacă + suf. -uşoară.
OLECUŢĂ adv. Diminutiv al lui oleacă; puţin de tot, olecuţică, olecuşoară. – Oleacă + suf. -uţă.
OLECUŢICĂ adv. (Reg.) Olecuţă. – Olecuţă + suf. -ică.
OLEFINĂ, olefine, s.f. (Chim.) Alchenă. – Din fr. oléfines.
OLEIA vb. I v. uleia.
OLEIAT, -Ă adj. v. uleiat.
OLEIC, -Ă, oleici, -ce, adj. Care provine din (sau se referă la) grăsimi şi uleiuri naturale. ** Acid oleic = acid gras, nesaturat, care se găseşte în numeroase

grăsimi naturale, având întrebuinţări în industrie la obţinerea săpunurilor moi, a plastifianţilor etc. – Din fr. oléique.
OLEIFER, -Ă, oleiferi, -e, adj. Care conţine ulei, bogat în ulei. [Pr.: -le-i-] – Din fr. oleifére.
OLEIFORM, -Ă, oleiformi, -e, adj. (Rar) Ca uleiul. [Pr.: -le-i-] – Din fr. oléiforme.
OLEINĂ, oleine, s.f. (Chim.) 1. Substanţă lichidă incoloră, uleioasă, răspândită mai ales în grăsimile vegetale. 2. Denumire dată acidului oleic care rezultă la scindarea grăsimilor prin hidroliză. – Din fr. oléine.
OLEIOS, -OASĂ adj. v. uleios.
OLEO interj. v. aoleu.
OLEOFIL, -Ă, oleofili, -e, adj. (Chim.) Care absoarbe ulei. [Pr.: -le-o-] – Din fr. oléophile.
OLEOGRAFIE, oleografii, s.f. Cromolitografie care reproduce o pictură în ulei, executată pe hârtie cu nervuri, imitând pânza, cu ajutorul unor coloranţi speciali. [Pr.: -le-o-] – Din fr. oléographie.
OLEOLEO interj. v. aoleu.
OLEOMARGARINĂ s.f. Grăsime animală obţinută din seu de calitate superioară, folosită la fabricarea margarinei animale sau mixte. [Pr.: -le-o-] – Din fr. oléomargarine.
OLEOMETRU, oleometre, s.n. Aparat folosit pentru determinarea densităţii uleiurilor grase. * Aparat folosit pentru dozarea uleiurilor şi a grăsimilor provenite din seminţe. [Pr.: -le-o-] – Din fr. oléométre.
OLEU, oleuri, s.n. (Înv. şi reg.) Ulei. – Din lat. oleum.
OLEUM s.n. Amestec de acid sulfuric concentrat şi anhidridă sulfurică. [Pr.: -le-um] – Din fr. oléum.
OLFACTIV, -Ă, olfactivi, -e, adj. Care se referă la simţul mirosului. ** Mucoasă (sau membrană) olfactică = mucoasă care căptuşeşte pereţii cavităţilor nazale. Nervi olfactivi = prima pereche de nervi cranieni. – Din fr. olfactif.
OLFACTOMETRIE, olfactometrii, s.f. (Med.) Determinare a gradului de sensibilitate olfactivă. – Din fr. olfactométrie.
OLFACTOMETRU, olfactometre, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea acuităţii olfactive. – Din fr. olfactomëtre.
OLFACŢIE, olfacţii, s.f. (Fiziol.) Miros. [Var.: olfacţiúne s.f.] – Din fr. olfaction, lat. olfactio, -onis.
OLFACŢIUNE s.f. v. olfacţie.
OLICĂI vb. IV v. olecăi.
OLICICĂ, olicele, s.f. Oliţă. – Oală + suf. -icică.
OLIGANT, -Ă, oliganţi, -te, adj. (Bot.; despre plante) Care are puţine flori. – Din fr. oliganthe.
OLIGANTROPIE, ologantropii, s.f. (Livr.) Scădere a populaţiei unei ţări, a unui oraş etc. – Din fr. oliganthropie.
OLIGARH, oligarhi, s.m. Membru al unei oligarhii; partizan al oligarhiei. – Din oligarhie (derivat regresiv).
OLIGARHIC, -Ă, oligarhici, -ce, adj. Care aparţine oligarhiei, privitor la oligarhie, propriu oligarhiei. – Din fr. oligarchique.
OLIGARHIE, oligarhii, s.f. 1. Formă de conducere a statului, în care puterea politică şi economică este deţinută de un număr restrâns de persoane. * Grup de persoane care exercită puterea într-o astfel de formă de guvernământ. 2. (În sintagma) Oligarhie financiară = grup restrâns de mari posesori ai capitalului financiar, care domină viaţa economică a unui stat. – Din ngr. oligarhía, fr. oligarchie.

OLIGIST s.n. Varietate de hematit cu luciu metalic puternic. – Din fr. oligiste.
OLIGOCEN, -Ă, oligoceni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Epocă geologică aparţinând perioadei superioare a paleogenului, caracterizată prin numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, echinide, mamifere etc. 2. Adj. Care se referă la oligocen (1) sau la formaţiile din această epocă. – Din fr. oligocéne.
OLIGOCHET, oligochete, s.n. (La pl.) Clasă de anelide terestre şi dulcicole, lipsite de parapode şi cu puţini peri (Oligochaeta); (şi la sg.) vierme din această clasă. – Din fr. oligochétes.
OLIGOCITEMIE, oligocitemii, s.f. Scădere a numărului de globule sangvine, întâlnită în hemoragii, în unele boli de sânge etc. – Din fr. oligocytémie.
OLIGOELEMENT, oligoelemente, s.n. Element care se găseşte în organism în cantităţi foarte mici, îndeplinind, în unele procese biologice, rolul de catalizator. – Din fr. oligo-élément.
OLIGOFAGIE, oligofagii, s.f. 1. Regim alimentar lipsit de varietate. 2. (Med.) Scădere a poftei de mâncare. – Din fr. oligophagie.
OLIGOFREN, -Ă, oligofreni, -e, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de oligofrenie. – Din fr. oligophréne.
OLIGOFRENIE s.f. Stare patologică caracterizată prin rămânerea în urmă a dezvoltării facultăţilor psihice, însoţită uneori de tulburări ale dezvoltării fizice şi de leziuni ale sistemului nervos central, ca urmare a unor suferinţe cerebrale, survenite în perioada intrauterină, în cursul naşterii sau în perioada copilăriei. – Din fr. oligophrénie.
OLIGOFRENOPEDAGOGIE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de instruirea, educarea şi recuperarea socială a copiilor cu deficienţă mintală. – Din fr. oligophrénopédagogie.
OLIGOMENOREE, oligomenoree, s.f. Reducere a frecvenţei menstruaţiei, întâlnită înainte de menopauză, în unele boli endocrine. [Pr.: -re-e] – Din fr. oligoménorrhée.
OLIGOPOL, oligopoluri, s.n. Piaţă a mărfurilor monopolizată de un număr redus de mari producători. – Din fr. oligopole.
OLIGOPOT, -Ă, oligopoţi, -te, s.m. şi f. Persoană care bea foarte puţin. – Din fr. oligopote.
OLIGOSPERM, oligosperme, s.n. Fruct care nu conţine decât un număr mic de seminţe. – Din fr. oligosperme.
OLIGOTROF, -Ă, oligotrofi, -e, adj. 1. (Despre soluri) Sărac în substanţe minerale şi nutritive. 2. (Despre plante) Care creşte pe soluri oligotrofe (1). – Din fr. oligotrophe.
OLIGOTROFIE, oligotrofii, s.f. Însuşire a plantelor oligotrofe. * (Med.) Nutriţie deficitară. – Din fr. oligotrophie.
OLIGOZAHARIDĂ, oligozaharide, s.f. Hidrat de carbon care are molecula compusă din două până la şase molecule de monozaharide. – Din engl. oligozaharide.
OLIGURIE, oligurii, s.f. Scădere a cantităţii de urină eliminată în timp de 24 de ore – Din fr. oligurie.
OLIMPIADĂ, olimpiade, s.f. 1. (În Grecia antică) Interval de patru ani dintre două serbări succesive ale jocurilor olimpice, devenit unitate cronologică convenţională. 2. Competiţie sportivă internaţională cu caracter complex, care are loc o dată la patru ani; jocuri olimpice. 3. Concurs pe specialităţi organizat anual pe plan local şi naţional pentru elevi. [Pr.: -pi-a-] – Din ngr. oilimpiada, fr. olympiade, germ. Olympiade.
OLIMPIAN, -Ă, olimpieni, -e, adj. 1. Care aparţine lumii zeilor din antichitatea greacă; din Olimp. * Fig. Maiestuos, măreţ, impunător. 2. (Fig.; despre

oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Senin (2). [Pr.: -pi-an] – Din fr. olympien.
OLIMPIANISM s.n. (Livr.) Caracter olimpian, atitudine olimpiană. [Pr.: -pi-a-] – Olimpian + suf. -ism.
OLIMPIC, -Ă, olimpici, -ce, adj., s.m. 1. Adj. (În sintagma) Jocuri olimpice = competiţii sportive cu caracter periodic, practicate în Grecia antică şi reluate în timpurile moderne sub formă de concursuri internaţionale complexe; olimpiadă (2). 2. Adj. Care aparţine jocurilor desfăşurate în cadrul unei olimpiade. 3. Adj. Fig. (Rar) Olimpian, maiestuos. 4. S.m. Participant la o olimpiadă. – Din fr. olympique.
OLIŢĂ, oliţe, s.f. Diminutiv al lui oală; olcuţă, olicică. * (Fam.) Oală de noapte. – Oală + suf. -iţă.
OLIV adj. invar. Care are o culoare galbenă-verzuie; măsliniu. – Din fr. olive.
OLIVĂ, olive, s.f. 1. (Înv. şi reg.) Măslină. 2. Mică piesă de sticlă de forma unui tub îngroşat la un capăt, folosită în fonetica experimentală pentru înregistrarea suflului nazal. – Din lat. oliva, germ. Olive, fr. olive.
OLIVINĂ, olivine, s.f. Silicat natural de magneziu şi fier, cristalizat în sistemul rombic, de culoare verde-măslinie şi cu luciu sticlos, care se întrebuinţează ca materie primă pentru produse refractare. – Din fr. olivine.
OLM, olmuri, s.n. (Înv.) Miros, mireasmă. – Et. nec.
OLMAZ, olmazuri, s.n. (Înv.) Diamant de culoare trandafirie. – Cf. ucr., rus. almaz.
OLOCAUST s.n. v. holocaust.
OLOG, OLOAGĂ, ologi, oloage, adj. (Adesea substantivat) 1. Căruia îi lipseşte un picior sau amândouă; care nu poate umbla (bine); paralizat de picioare. ** Loc. vb. A lăsa (pe cineva) olog = a ologi. 2. Fig. (Despre plante) Care nu are cârcei cu care să se agaţe pe arac. Fasole oloagă. – Cf. alb. ulok.
OLOGEALĂ, ologeli, s.f. Faptul de a (se) ologi; neputinţa de a umbla; paralizie a picioarelor; ologire. – Ologi + suf. -eală.
OLOGI, ologesc, vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. A face pe cineva să devină olog (1) (lovindu-l, rănindu-l etc.) sau a rămâne, a deveni olog (în urma unui accident sau a unei boli). – Din olog.
OLOGIRE, ologiri, s.f. (Rar) Acţiunca de a (se) ologi şi rezultatul ei; ologeală. – V. ologi.
OLOGIT, -Ă, ologiţi, -te, adj. Care a rămas olog (1); paralizat de picioare. – V. ologi.
OLOGRAF, -Ă, olografi, -e, adj. (Despre un testament) Scris în întregime cu mâna persoanei care lasă o moştenire; p. ext. (despre acte, scrisori etc.) scris de mâna autorului; autograf. – Din fr. olographe.
OLOI1, oloaie, s.n. Augmentativ al lui oală. – Oală + suf. -oi.
OLOI2, oloiuri, s.n. (Înv. şi pop.) Ulei. * (Rar) Vopsea de ulei. – Din magh. olaj.
OLOI3, oloiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A uleia. – V. oloi2.
OLOINIŢĂ, oloiniţe, s.f. (Reg.) Presă primitivă de ulei. – Oloi2 + suf. -niţă.
OLOIOS, -OASĂ, oloioşi, -oase, adj. (Reg.) Uleios. – Oloi2 + suf. -os.
OLOISĂ, oloise, s.f. (Reg.) Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori galbene sau albe, cu frunzele ovale şi cărnoase, care cresc prin locuri pietroase şi nisipoase (Sedum album şi acrum, maximum, neglectum). – Et. nec.
OLONOM, -Ă, olonomi, -e, adj. (Fiz.; despre legăturile sistemelor de puncte materiale) A cărei variaţie în timp nu depinde de viteze şi de acceleraţii. – Cf. fr. holonomic, engl. holonomy.
OLTAR, oltare, s.n. (Înv. şi pop.) Altar. – Din sl. olůtari.

OLTEAN, -Ă, olteni, -e, s.m. adj. I. S.m. 1. Persoană care face parte din populaţia de bază a Olteniei sau este originară de acolo; (la pl.) populaţie care locuieşte în Oltenia. 2. (Ieşit din uz) Precupeţ (originar din Oltenia) care făcea comerţ ambulant cu fructe, legume etc. II. Adj. Care aparţine Olteniei sau oltenilor (I), privitor la Oltenia sau la olteni, originar din Oltenia; oltenesc. – Olt (n. pr.) + suf. -ean.
OLTEANCĂ, oltence, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Olteniei sau care este originară dc acolo. – Oltean + suf. -că.
OLTENESC, -EASCĂ, olteneşti, adj. Care aparţine Olteniei sau populaţiei ei, privitor la Oltenia sau la populaţia ei; oltean. – Oltean + suf. -esc.
OLTENEŞTE adv. Aşa cum se obişnuieşte în Oltenia, ca în Oltenia; în graiul oltenesc. – Oltean + suf. -eşte.
OLUM, olumuri, s.n. (Reg.) Adăpost pentru animale; îngrăditură, ţarc. – Din tc. olum "vad".
OLUŢ, oluţe, s.n. Diminutiv al lui ol; ulcică. – Ol + suf. -uţ.
OM, oameni, s.m. 1. Fiinţă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligenţă şi limbaj articulat iar din punct de vedere morfologic prin poziţia verticală a corpului şi structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere şi apte de a efectua mişcări fine şi creierul deosebit de dezvoltat. ** Loc. adv. Din om în om = de la unul la altul. Ca de la om la om = în mod sincer, deschis, prieteneşte. ** Expr. (A fi) la mintea omului = (a fi) evident, clar. (Nu-i) nici picior de om sau nu-i (nici) picior de om = (nu-i) nimeni. Om ca (toţi) oamenii = om obişnuit, care nu se deosebeşte prin nimic esenţial de alţii. Ca omul = cum se întâmplă sau s-ar putea întâmpla oricui. Ca oamenii = cu manifestări obişnuite oamenilor; cum trebuie, cum se cuvine. Om bun! = răspuns pe care îl dă o persoană care bate la uşă pentru a-l asigura pe stăpânul casei că vine cu intenţii bune. * Persoană integră, care întruneşte calităţi morale deosebite, care se remarcă prin cinste şi corectitudine. ** Expr. (A fi) un om (o dată) şi jumătate = (a fi) persoană de încredere înzestrată cu însuşiri (morale) deosebite. A face (pe cineva) om = a) a educa, a instrui (pe cineva) dezvoltându-i însuşirile umane caracteristice; a asigura învăţătura cuiva calificându-l într-o profesiune; b) a da, a oferi (cuiva) o situaţie materială sau socială bună. A se face om = a) a se înstări, a se căpătui, a se îmbogăţi; b) a se îndrepta. 2. (Cu determinări care indică un raport de dependenţă) Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere. ** Expr. (A fi) omul (sau om al) lui Dumnezeu = (a fi) om bun, cinstit, de treabă. (A fi) omul (sau omul) dracului = (a fi) om rău, viclean. 3. Persoană de vază, de seamă. * Persoană matură. 4. Bărbat. * (Determinat de "meu", "tău" etc.) Soţ. * (La vocativ) Apelativ familiar (explicativ, dojenitor etc.) cu care ne adresăm unei persoane (de sex masculin). 5. (La sg.) Persoană oarecare, cineva, oricine. 6. (Art.) Numele popular al constelaţiei boreale Hercule. [Gen.-dat.: omului; voc.: omule] – Din lat. homo.
OMAG s.m. Gen de plante erbacee din familia ranunculaceelor, otrăvitoare, cu flori albastre-violacee sau galbene, întrebuinţate în medicină datorită unui alcaloid pe care îl conţine rizomul (Aconitum); plantă din acest gen. – Din sl. omĕgŭ.
OMAGIA, omagiez, vb. I. Tranz. A aduce cuiva un omagiu (1), a exprima stima, respectul faţă de cineva. [Pr.: -gi-a] – Din omagiu.
OMAGIAL, -Ă, omagiali, -e, adj. Care are caracter de omagiu, care este, se face în semn de omagiu, drept omagiu. [Pr.: -gi-al] – Din fr. hommagial.
OMAGIERE, omagieri, s.f. Acţiunea de a omagia şi rezultatul ei. [Pr.: -gi-e-] – V. omagia.

OMAGIU, omagii, s.n. 1. (În evul mediu) Ceremonie care cuprindea jurământul de credinţă şi de supunere al unui vasal faţă de suzeranul său. 2. Manifestare (prin cuvinte, gesturi etc.) a credinţei, respectului, admiraţiei sau recunoştinţei faţă de cineva; ofrandă, prinos. ** Expr. Omagiile mele = formulă de salut respectuos. – Din it. ommagio.
OMATIDIE, omatidii, s.f. Fiecare dintre elementele care constituie ochiul compus al insectelor. – Din fr. ommatidie.
OMĂT, omături, s.n. (Pop.) Zăpadă, nea. * (Reg.) Nămete, troian. [Pl. şi (m.): omeţ] – Din sl. ometů "măturare; pospai".
OMĂTUŢE s.f. pl. Numele a două specii de ghiocei, cu flori albe mirositoare, care cresc în lunile februarie-mai prin păduri, livezi şi fâneţe (Leucojum aestivum şi vernum). – Omăt + suf. -uţă.
OMBILIC, ombilicuri, s.n. Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; buric. – Din fr. ombilic.
OMBILICAL, -Ă, ombilicali, -e, adj. Care aparţine ombilicului, privitor la ombilic. ** Cordon ombilical = formaţie anatomică în formă de tub care conţine vase sangvine şi care leagă placenta fătului de mamă, asigurând schimburile nutritive dintre mamă şi făt. – Din fr. ombilical.
OMEGA s.m. sg. Numele ultimei litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului o. – Din ngr. o méga.
OMEGATRON, omegatroane, s.n. Spectometru de masă, care funcţionează după sistemul ciclotronului. – Din fr. omégatron.
OMENESC, -EASCĂ, omeneşti, adj. 1. Care aparţine omului sau genului uman, privitor la om sau la genul uman, propriu înfăţişării sau firii omului; de om; uman. ** (Substantivat, n.) Omenescul unei situaţii. ** Aşezare omenească = denumire pentru sat, comună, oraş. 2. Care aparţine omului de rând. 3. (Înv. şi pop.) Prietenos, binevoitor; blând. * Convenabil, rezonabil. * (Despre limbă) Inteligibil, clar. – Om + suf. -esc.
OMENEŞTE adv. 1. Din punct de vedere omenesc, în mod omenesc; cât poate un om. 2. În condiţii omeneşti, ca oamenii; p. ext. cu omenie, cumsecade, cum se cuvine. – Om + suf. -eşte.
OMENI, omenesc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop.) A primi pe cineva în mod ospitalier; a ospăta, a cinsti. * Refl. A se ospăta. 2. A cinsti, a onora, a slăvi. – Din om.
OMENIE s.f. Complex de calităţi alese, proprii unei persoane; purtare blândă, înţelegătoare; atitudine cuviincioasă, respectuoasă. ** Loc. adj. De omenie = bun, cumsecade; ospitalier; cinstit. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) omenie = lipsit de onestitate; (în mod) inuman, (în mod) nemilos. Cu omenie = binevoitor, afabil, cu bunăvoinţă; (în mod) cinstit, corect. ** Expr. (Reg.) A învăţa (pe cineva) omenie = a pedepsi sau a ierta (pe cineva) pentru a cuminţi. A şti (la) omenie sau a şti ce-i omenia = a se arăta blând şi înţelegător (faţă de cineva). * Reputaţie bună; renume, cinste. – Om + suf. -ie.
OMENIME s.f. (Înv. şi reg.) Omenire (1). – Om + suf. -ime.
OMENIRE s.f. 1. Întreaga populaţie a globului, totalitatea oamenilor de pe Pământ, neamul omenesc; umanitatea; omenime. * Mulţime de oameni; lume, public. 2. (Înv.) Omenie; umanitarism. – Din om. Pentru 2, cf. omeni.
OMENIT, -Ă, omeniţi, -te, adj. (Înv.) Blând, binevoitor, amabil. – V. omeni.
OMENOS, -OASĂ, omenoşi, -oase, adj. Plin de omenie; blând, bun, cumsecade, îngăduitor, înţelegător. – Om + suf. -os.
OMEOMORFISM s.n. v. homeomorfism.
OMERIC, -Ă adj. v. homeric.
OMET s.n. (Înv. şi reg.) Mulţime mare de oameni, lume, popor. – Om + suf. -et.

OMETIŢĂ s.f. (Reg.) 1. Zăpadă fină (spulberată de vânt). 2. Partea cea mai fină a făinii, care se depune sub formă de praf în timpul măcinatului; pospai. – Din ucr. obmetycja.
OMEŢI, pers. 3 ometeşte, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu omăt, a (se) înzăpezi. 2. Intranz. A viscoli. – Din omăt.
OMFALOCEL, omfalocele, s.n. (Med.) Hernie ombilicală. – Din fr. omphalocéle.
OMFALOTOMIE, omfalotomii, s.f. (Med.) Secţionare a cordonului ombilical. – Din fr. omphalotomie.
OMIDĂ, omizi, s.f. Larva fluturilor, dăunătoare pomilor, cu corpul alcătuit din segmente, uneori acoperit cu peri. ** Expr. A mânca ca omizile = a mânca foarte mult. * Epitet dat unui om lacom, hrăpăreţ. – Din ngr. o mídas.
OMILETIC, -Ă, omiletici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care se referă la elocvenţa bisericească. 2. S.f. Disciplină teologică privitoare la principiile şi la regulile oratoriei (predicilor) bisericeşti. – Din it. omiletico, lat. homileticus, fr. homilétique.
OMILIAR, omiliare, s.n. Carte bisericească care conţine omilii. [Pr.: -li-ar] – Omilie + suf.-ar. Cf. fr. homiliaire.
OMILIE, omilii, s.f. Cuvântare bisericească; predică. – Din ngr. omilía.
OMIS, -Ă, omişi, -se, adj. Care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea; neamintit. – V. omíte.
OMISIUNE, omisiuni, s.f. Faptul de a omite; trecere cu vederea, neglijare; lucru omis, lipsă, scăpare, lacună; omitere. [Pr.: -si-u-] – Din fr. omission, lat. omissio, -onis.
OMISIV, -Ă, omisivi, -e, adj. Cu omisiuni. – Din engl. omissive.
OMITE, omit, vb. I. Tranz. A lăsa (intenţionat) la o parte, a neglija; a trece cu vederea, a uita (ceva ce trebuia amintit, făcut, spus etc.). – Din lat. omittere.
OMITERE, omiteri, subst. Acţiunea de a omite şi rezultatul ei; omisiune. – V. omite.
OMLETĂ, omlete, s.f. Mâncare făcută din ouă bătute şi prăjite în grăsime, uneori cu o umplutură de şuncă, brânză, spanac etc. – Din fr. omelette.
OMNEPUTINŢĂ s.f. v. omnipotenţă.
OMNI- Element de compunere cu sensul "(a) tot, (a) toate", care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. – Din fr. omni÷.
OMNIBUZ, omnibuze, s.n. 1. (Înv.) Un fel de trăsură asemănătoare cu diligenţa, care servea pentru transportul în comun al călătorilor, pe rute fixe. 2. Autobuz (cu etaj) pentru transportul în comun al călătorilor, folosit pe un anumit itinerar în interiorul unei localităţi sau între două localităţi apropiate. [Pl. şi: omnibuzuri] – Din fr., it. omnibus.
OMNIDIRECŢIONAL, -Ă, omnidirecţionali, -e, adj. (Despre surse sau receptoare de radiaţii) Care nu are o direcţie precisă. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. omnidirectionnel.
OMNILATERAL, -Ă, omnilaterali, -e, adj. Care îmbrăţişează toate aspectele, care se face din toate punctele de vedere. – Omni + lateral.
OMNILATERALITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi omnilateral. – Omnilateral + suf. -itate.
OMNIPOTENT, -Ă, omnipotenţi, -te, adj. (Livr.) Cu putere nelimitată; atotputernic. – Din fr. omnipotent, it. omnipotente, lat. omnipotens, -ntis.
OMNIPOTENŢĂ s.f. (Livr.) Putere nelimitată, autoritate absolută; atotputernicie. [Var.: (înv.) omneputínţă s.f.] – Din fr. omnipotence.
OMNIPREZENT, -Ă, omniprezenţi, -te, adj. Care este prezent, activ pretutindeni. – Din fr. omniprésent.

OMNIPREZENŢĂ, omniprezenţe, s.f. Facultatea de a fi prezent pretutindeni; prezenţă a cuiva peste tot. – Din fr. omniprésence.
OMNISCIENT, -Ă, omniscienţi, -te, adj. (Livr.) Atotştiutor. [Pr.: -sci-ent] – Din fr. omniscient, lat. omnisciens, -ntis.
OMNISCIENŢĂ s.f. (Livr.) Însuşirea de a şti totul. [Pr.: -sci-en-] – Din fr. omniscience, lat. omniscientia.
OMNIVOR, -Ă, omnivori, -e, adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte atât cu substanţe vegetale, cât şi cu substanţe animale; (animal) care mănâncă de toate. – Din fr. omnivore.
OMOCENTRIC, -Ă adj. v. homocentric.
OMOCENTRU s.n. v. homocentru.
OMOFAG, -Ă, omofagi, -ge, adj. Care se hrăneşte cu carne crudă. – Din fr. omophage.
OMOFON, -Ă, omofoni, -e, adj. (Despre cuvinte, grupuri de cuvinte, silabe etc.) Care se pronunţă la fel cu alt cuvânt, grup de cuvinte, silabe etc., fără a se scrie identic. – Din fr. homophone.
OMOFONIC, -Ă, omofonici, -ce, adj. Care se referă la omofonie, care ţine de omofonie. – Omofon + suf. -ic.
OMOFONIE, omofonii, s.f. 1. Însuşirea de a fi omofon. 2. Factură a unei piese muzicale caracterizată prin predominarea unei voci sau a unei melodii asupra celorlalte (care formează acompaniamentul). – Din fr. homophonie.
OMOFOR, omofoare, s.n. Veşmânt bisericesc în forma unei eşarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc. – Din sl. omoforů.
OMOFORM, -Ă, omoformi, -e, adj. (Despre forme ale unor părţi de vorbire diferite) Care coincide ca pronunţare. – Din fr. homoforme.
OMOGEN, -Ă, omogeni, -e, adj. 1. Care are o alcătuire sau o structură unitară, care prezintă omogenitate; nediferenţiat. 2. (Mat.; despre funcţii cu mai multe variabile) A cărei valoare rămâne proporţională pentru variabile proporţionale. – Din fr. homogéne, germ. homogen.
OMOGENEITATE s.f. v. omogenitate.
OMOGENEIZA vb. I v. omogeniza.
OMOGENEIZARE s.f. v. omogenizare.
OMOGENEIZATOR s.n. v. omogenizator.
OMOGENITATE s.f. Însuşirea de a fi omogen. * Însuşire a unui obiect, a unui grup, a unui sistem fizico-chimic de a avea aceleaşi proprietăţi în toate punctele sale. * Proprietate a unei formule (fizice) de a avea aceleaşi dimensiuni în cei doi membri ai săi. [Var.: omogeneitáte s.f.] – Din fr. homogénéité, lat. homogeneitas. Cf. omogen.
OMOGENIZA, omogenizez, vb. I. Tranz. A face (să fie) omogen, a aduce în stare de omogenitate; p. ext. a egaliza, a uniformiza. [Var.: omogeneizá vb. I] – Omogen + suf. -iza. Cf. fr. homogénéiser.
OMOGENIZARE, ornogenizări, s.f. Acţiunea de a omogeniza şi rezultatul ei. * Operaţie de amestecare a componenţilor unui sistem eterogen pentru a se obţine un amestec care să aibă aceeaşi compoziţie mijlocie în toată masa lui. * Încălzire prelungită, la temperaturi înalte, a oţelurilor, pentru a obţine difuzarea în toată masa lor a părticelelor de altă compoziţie; tratament termic aplicat anumitor aliaje în scopul realizării omogenităţii lor fizice, chimice, structurale. * Concordanţă, unitate a sonorităţii vocilor într-un cor. [Var.: omogeneizáre s.f.] – V. omogeniza.
OMOGENIZATOR, omogenizatoare, s.n. Aparat folosit pentru obţinerea pe cale mecanică a unei emulsii. [Var.: omogeneizatór s.n.] – Omogeniza + suf. -tor. Cf. fr. homogénéisateur.

OMOGRAF, -Ă, omografi, -e, adj., s.n. (Cuvânt) care se scrie la fel cu alt cuvânt, dar diferă de acesta (de obicei) din punct de vedere fonetic. – Din fr. homographe.
OMOGRAFIC, -Ă, omografici, -ce, adj. Referitor la omografie, de omograf. – Din fr. homographique.
OMOGRAFIE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi omograf; situaţia în care se află două cuvinte omografe. – Din fr. homographie.
OMOL, -OAIE, omoi, -oaie, s.m. şi f. Augmentativ al lui om. – Om + suf. -oi
OMOLOG, -OAGĂ, omologi, -oage, adj., s.m. 1. Adj. (Despre două elemente aparţinând unor figuri geometrice între care există o corespondenţă determinată) Care corespunde, care se află în corespondenţă. Laturi omoloage. 2. Adj. (Despre o substanţă organică) Care are o structură chimică diferită de structura altei substanţe prin prezenţa unei grupe în care carbonul se află în combinaţie cu doi atomi de hidrogen. Hidrocarburi omoloage. 3. Adj. (Biol.; despre unele organe) Care are structură asemănătoare şi origine comună, dar formă externă şi funcţiuni diferite. 4. S.m. Persoană care deţine o funcţie oficială într-o organizaţie sau într-un stat, privită în raport cu o altă persoană care deţine aceeaşi funcţie oficială într-o altă organizaţie sau într-un alt stat. – Din fr. homologue.
OMOLOGA, omologhez, vb. I. Tranz. A confirma, în baza autorităţii conferite de lege, valoarea sau autenticitatea unui act scris. * A recunoaşte oficial o performanţă, un rezultat sportiv (după o verificare prealabilă). * A accepta un tip de produs şi a aproba fabricarea lui (în serie). – Din fr. homologuer.
OMOLOGARE, omologări, s.f. Acţiunea de a omologa şi rezultatul ei. – V. omologa.
OMOLOGIE, omologii, s.f. (Biol.) Corespondenţă de structură a unuia sau a unor organe la două specii diferite, datorită originii lor comune. – Din fr. homologie.
OMOMORFISM s.n. v. homomorfism.
OMONIM, (1) omonime, s.n., (2) omonimi, s.m. 1. S.n. Cuvânt care are aceeaşi formă şi aceeaşi pronunţare cu alt cuvânt sau cu alte cuvinte, de care diferă ca sens şi ca origine. 2. S.m. Persoană care poartă acelaşi nume cu altcineva; tiz. – Din fr. homonyme.
OMONIMIC, -Ă, omonimici, -ce, adj. De omonim sau de omonimie. – Din fr. homonymique.
OMONIMIE, omonimii, s.f. Faptul sau însuşirea de a fi omonim (1); situaţie în care se află două sau mai multe omonime. – Din fr. homonymie.
OMOPLAT, omoplaţi, s.m. Os pereche triunghiular, lat şi subţire, care formează partea posterioară a articulaţiei umărului; spată, scapulă. – Din fr. omoplate.
OMOR, omoruri, s.n. Faptul de a omorî; luarea vieţii cuiva; crimă, omucidere, asasinat. * (Jur.) Infracţiune care constă în uciderea unei persoane. * Măcel. – Din omorî (derivat regresiv).
OMORÂRE, omorâri, s.f. Acţiunea de a omorî şi rezultatul ei; ucidere, omor; moarte. – V. omorî.
OMORÂT, -Ă, omorâţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care a fost omorât, ucis; mort. – V. omorî.
OMORÂTOR, -OARE, omorâtori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care omoară; ucigător, ucigaş. * Fig. Care torturează, chinuitor. 2. S.m. şi f. Ucigaş, asasin. – Omorî + suf. -tor.
OMORGANIC, -Ă, omorganici, -ce, adj. (Despre consoane) Emis de aceleaşi organe şi având acelaşi mod de articulare. – Din fr. homorganique.

OMORÎ, omor, vb. IV. 1. Tranz. A pricinui moartea cuiva, a lua viaţa cuiva; a ucide, a asasina, a achita. ** Expr. A omorî pe cineva cu zile = a pricinui (prin comportarea sa) moartea cuiva înainte de vreme; p. ext. a-i învenina cuiva viaţa, a-i produce supărări în mod continuu. A omorî (pe cineva) în bătaie = a bate pe cineva foarte tare, a snopi în bătaie. (Fam.) (exclamaţie care exprimă uimire, surprindere, mirare faţă de spusele de necrezut ale cuiva) Nu mă omorî!. * Refl. A se sinucide. 2. Tranz. Fig. A distruge, a nimici. ** Expr. A-şi omorî foamea = a-şi potoli (pentru scurt timp) foamea. A-şi omorî timpul = a-şi întrebuinţa timpul cu ocupaţii fără importanţă; a-şi pierde vremea. 3. Tranz. Fig. A pricinui cuiva o suferinţă (fizică sau morală), o durere; a chinui. * A sâcâi, a plictisi pe cineva cu ceva. 4. Refl. Fig. A-şi cheltui toate puterile, a se epuiza, a se consuma făcând ceva. ** Expr. A se omorî de râs = a râde foarte tare, a se prăpădi de râs. A se omorî cu firea = a face eforturi mari pentru a realiza ceva, a se strădui foarte mult. – Din sl. umoriti.
OMOSFERĂ s.f. v. homosferă.
OMOTETIC, -Ă, omotetici, -ce, adj. Care se află în raport de omotetie. – Din fr. homothétique.
OMOTETIE, omotetii, s.f. (Geom.) Relaţie între două figuri asemenea, în care dreptele care unesc puncte omoloage se întâlnesc într-un singur punct. – Din fr. homethétie.
OMUCIDERE, omucideri, s.f. Omor, crimă, asasinat. – Om + ucidere.
OMUCIGAŞ, -Ă, omucigaşi, -e, s.m. şi f. (Rar) Ucigaş, criminal, asasin. – Om + ucigaş.
OMULEŢ, omuleţi, s.m. 1. Diminutiv al lui om; om mic de statură. 2. Fig. Om neînsemnat, fără nici un merit; om cu preocupări mărunte, meschine. – Om + suf. -uleţ.
OMUŞOR, (1) omuşori, s.m., (2) omuşoare, s.n. 1. S.m. Omuleţ (1). 2. S.n. Apendice cărnos, mobil şi contractil, situat în cavitatea bucală, în partea posterioară a palatului moale; luetă, uvulă. * (Rar) Mărul lui Adam. – Om + suf. -uşor.
ONANIE1, onanii, s.f. (Reg.) Om urât, slut, pocitanie; arătare. – Et. nec.
ONANIE2 s.f. Anomalie sexuală care constă în obţinerea orgasmului prin autoexcitaţie (de obicei manuală); masturbaţie, onanism, malahie. – Din lat. onania, germ. Onanie.
ONANISM s.n. Onanie2. – Din fr. onanisme.
ONĂNĂI, onănăiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A fonfăi, a fârnâi. – Formaţie onomatopeică.
ONĂNĂIT, -Ă, onănăiţi, -te, adj. (Reg.) Fonf. – V. onănăi.
ONCOGEN, -Ă, oncogeni, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Med.) Cancerigen. 2. S.f. Genă anormală care antrenează modificări de natură canceroasă. – Din fr. oncogéne.
ONCOGRAF, oncografe, s.n. (Med.) Aparat folosit în oncografie. – Din fr. oncographe.
ONCOGRAFIE, oncografii, s.f. (Med.) Reprezentare grafică a volumului, a locului şi a configuraţiei unui organ cu ajutorul oncografului. – Din fr. oncographie.
ONCOLOG, -Ă, oncologi, -ge, s.m. şi f. Medic specializat în oncologie. – Din oncologie (derivat regresiv). Cf. it. oncologo.
ONCOLOGIC, -Ă, oncologici, -ce, adj. Care aparţine oncologiei, privitor la oncologie. – Din it. oncologico.

ONCOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studierea tumorilor şi a mijloacelor de prevenire, depistare şi de tratament a cancerului. – Din it. oncologia.
ONCOMETRU, oncometre, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea locului şi a configuraţiei unui organ. – Din engl. oncometer.
ONCTUOS, -OASĂ, onctuoşi, -oase, adj. Unsuros, gras, uleios. * Fig. Mieros, insinuant. [Pr.: -tu-os] – Din fr. onctueux.
ONCTUOZITATE s.f. 1. Faptul de a fi onctuos. * Proprietate a unui lubrifiant de a adera la suprafeţele a două piese care alunecă una peste alta cu presiune, asigurând ungerea lor. 2. Fig. Atitudine, comportare mieroasă, insinuantă. [Pr.: -tu-o-] – Din fr. onctuosité.
ONDATRĂ, ondatre, s.f. (Zool.) Bizam (Ondanta zibethica). – Din lat. Ondatra [zibethica], numele ştiinţific al ondatrei.
ONDINĂ, ondine, s.f. Personaj din basmele şi legendele germane sau scandinave, închipuit ca o fată frumoasă, seducătoare, care trăieşte în apă. – Din fr. ondine.
ONDOGRAF, ondografe, s.n. Instrument de măsură care înregistrează pe o bandăde hârtie curba de variaţie a tensiunii sau a intensităţii curentului electric la încărcarea sau descărcarea periodică a unui condensator. – Din fr. ondographe.
ONDULA, ondulez, vb. I. 1. Intranz. A avea o mişcare ondulatorie, a se legăna ca undele apei; a se undui. * A prezenta un contur sinuos; a şerpui; a se arcui. 2. Tranz. A da unei benzi, unei table formă de valuri, de ondulaţii. 3. Tranz. A face cârlionţi; a bucla, a încreţi părul. ** Refl. S-a ondulat singură. [Var.: (pop.) undulá vb. I] – Din fr. onduler.
ONDULARE, ondulări, s.f. Acţiunea de a ondula şi rezultatul ei; unduire; şerpuire. * Încreţire a părului; buclare, ondulaţie. [Var.: (pop.) unduláre s.f.] – V. ondula.
ONDULAT, -Ă, ondulaţi, -te, adj. 1. Cu uşoare diferenţe de nivel, asemănătoare undelor; ca undele. * (Despre linii, contururi etc.) Sinuos, şerpuitor. 2. (Despre obiecte de piele, de tablă etc.) În formă de valuri, vălurit. 3. (Despre păr) Cu ondulaţii, buclat, inelat. – V. ondula.
ONDULATOR1, ondulatoare, s.n. Aparat care înregistrează semnalele telegrafice prin deviaţia unui ac indicator. – Din fr. ondulateur.
ONDULATOR2, -OARE, ondulatori, -oare, adj. (Rar) Care se leagănă ca valurile, care ondulează; unduitor, văluros. [Var.: ondulatór, -oáre adj.] – Ondula + suf. -tor.
ONDULATORIU, -IE, ondulatorii, adj. Care se propagă în formă de unde sau de valuri, referitor la unde. – Din it. ondulatorio.
ONDULAŢIE, ondulaţii, s.f. Mişcare unduioasă a unei suprafeţe lichide; unduire. * Operaţie de aranjare a părului în bucle; ondulare. * (Concr.) Buclă, cută. – Din fr. ondulation, it. ondulazione.
ONDULĂTOR, -OARE adj. v. ondulator2.
ONDULEU, onduleuri, s.n. (Fam.) Ondulaţie a părului. – Din fr. ondulé.
ONDULOGRAF, ondulografe, s.n. Aparat de recepţie şi de înregistrare a semnalelor telegrafice după codul Morse, folosit în radiotelegrafie. – Din fr. ondulographe.
ONDULOR, onduloare, s.n. Aparat care serveşte la obţinerea curentului continuu din curent alternativ. – Din fr. onduleur.
ONDULOS, -OASĂ, onduloşi, -oase, adj. (Franţuzism înv.) Ondulat. [Var.: undulós, -oásă adj.] – Din fr. onduleux.
ONDULOZITATE s.f. (Rar) Unduire, mlădiere. – Ondulos + suf. -itate.

ONERAR, -Ă, onerari, -e, adj. (Rar) Care exercită în mod real o funcţie. – Din fr. onéraire, lat. onerarius.
ONEROS, -OASĂ, oneroşi, -oase, adj. (Despre contracte, convenţii etc.) Care impune cuiva sarcini; p. ext. împovărător, apăsător; necinstit. ** Act cu titlu oneros = act juridic prin care o persoană se obligă să execute o prestaţie fără a urmări să primească ceva în schimb. – Din fr. onéreux, lat. onerosus.
ONEROZITATE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este oneros. – Din fr. onérosité.
ONEST, -Ă, oneşti, -ste, adj. Cinstit, de treabă, corect. – Din lat. honestus, it. onesto.
ONESTITATE s.f. Cinste, corectitudine. – Onest + suf. -itate.
ONGLEU, ongleuri, s.n. (Poligr.) Falţ. – Din fr. onglet.
ONICHIE, onichii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile unghiilor. – Din fr. onychie.
ONICOFAGIE s.f. (Livr.) Obicei de a-şi mânca unghiile; roadere a unghiilor. – Din fr. onychophagie.
ONICOMALACIE, onicomalacii, s.f. (Med.) Consistenţă anormal de moale a unghiilor. – Probabil din fr.
ONICOMICOZĂ, onicomicoze, s.f. (Med.) Boală a unghiilor cauzată de unele ciuperci parazite. – Din fr. onychomycose.
ONIRIC, -Ă, onirici, -ce, adj. 1. Privitor la vise, care aparţine visului; care delirează, care aiurează din cauza unei obsesii sau a unor halucinaţii. ** Delir oniric = delir asemănător cu visul, care se manifestă în unele boli psihice şi în care bolnavul se comportă ca un somnambul. * (Despre oameni) Care este străin de ceea ce se întâmplă în jurul lui, care trăieşte într-o lume de vis. 2. (Despre creaţii literare) Care are ca temă principală situaţiile onirice (1). – Din fr. onirique.
ONIRISM s.n. 1. Delir, aiurare asemănătoare visului, provocată de obsesii sau de halucinaţii. 2. (Lit.) Înclinare spre cultivarea situaţiilor, a motivelor onirice; atmosferă, caracter oniric al unei creaţii. – Din fr. onirisme.
ONIRIST, -Ă, onirişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Lit.) (Adept) al onirismului. – Onir [ism] + suf. -ist.
ONIROMANŢIE s.f. Prezicere pe baza viselor, interpretare a viselor. – Din fr. oniromancie.
ONIX s.n. Varietate neagră de agat fin, adesea cu striaţii de diferite culori (albe, roşii, cenuşii etc.), folosită ca piatră semipreţioasă la confecţionarea unor obiecte ornamentale; p. ext. obiect făcut din acest material. [Acc. şi: ónix] – Din fr. onyx.
ONIXIS s.n. Inflamaţie a marginii cărnoase laterale a unghiei unui deget de la picior, mai ales a degetului mare; unghie încarnată. – Din fr. onyxis.
ONOARE, (5, 6) onoruri, s.f. 1. Integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste. ** Câmp de onoare = câmp de luptă pe care şi-au dat viaţa cei care au luptat pentru apărarea patriei. ** Loc. adj. De onoare = a) demn de încredere, cinstit, onest; b) care angajează cinstea, demnitatea cuiva; c) onorific. ** Expr. Pe cuvântul meu (sau tău etc.) de onoare sau pe onoarea mea, a ta etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmaţie sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. 2. Reputaţie, prestigiu, faimă, vază. ** Expr. A face (cuiva) onoare = a servi (cuiva) spre laudă, spre fală; a onora. * Mândrie, demnitate. 3. Preţuire deosebită, consideraţie, respect, stimă. ** Gardă de onoare = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnităţi. (Ieşit din uz) Panou (sau tablou, tabel etc.) de onoare = panou cu numele (şi fotografiile) salariaţilor unei întreprinderi sau a unei instituţii evidenţiaţi în muncă. Cavaler (sau domnişoară) de onoare =

persoană care însoţeşte mirii la ceremonia cununiei. Doamnă (sau damă) de onoare = doamnă ataşată unei regine, unei prinţese. ** Loc. adj. De onoare = de frunte, de cinste. ** Loc. adj. şi adv. În onoarea cuiva (sau a ceva) = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva). 4. Favoare, cinste. ** Expr. (În formule de politeţe) A avea onoarea să... (sau a...) = a avea cinstea să... A face (cuiva) onoarea să... (sau a...) = a face (cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de... (Fam.) (formulă respectuoasă de salut) Am onoarea (să vă salut). Nu am onoarea = nu cunosc, nu ştiu. 5. Manifestare a stimei, a consideraţiei pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; p. ext. (la pl.) ranguri, demnităţi. * (Mil.; de obicei cu verbele "a da", "a prezenta; în forma "onor") Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorităţi militare sau civile superioare, la paradă, la înmormântare etc.; semnal de goarnă care însoţeşte de obicei această prezentare. ** Expr. Pentru onor! = comandă pentru darea onorului. A face onorurile casei = a-şi îndeplini îndatoririle de gazdă la o recepţie, la un bal etc. 6. (Înv.; în forma onor) Poziţie socială, rang. * (La pl.) Figură mare (damă, valet, rigă, as) la unele jocuri de cărţi. [Var.: onór s.n.] – Din lat. honor, -oris, fr. honneur, it. onore.
ONOMASIOLOGIC, -Ă, onomasiologici, -ce, adj. Care se referă la onomasiologie, privitor la onomasiologie. [Pr.: -si-o-] – Din onomasiologie.
ONOMASIOLOGIE s.f. Ramură a lingvisticii care studiază mijloacele folosite de una sau de mai multe limbi pentru a exprima o anumită noţiune. [Pr.: -si-o-] – Din germ. Onomasiologie.
ONOMASTIC, -Ă, onomastici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Privitor la nume proprii, în special la nume de persoane. ** (adesea substantivat, f.) Zi onomastică = zi în care cineva îşi serbează numele; ziua numelui. 2. S.f. Disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea şi evoluţia numelor proprii. 3. S.f. Totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune, dintr-o epocă etc. – Din fr. onomastique.
ONOMASTICON, onomasticoane, s.n. Lucrare care cuprinde un index de nume de persoane. – Din ngr. onomastikón, fr. onomasticon.
ONOMATOMANIE, onomatomanii, s.f. Revenire obsesivă în memorie a unui cuvânt, a unui nume, a unei cifre etc. – Din fr. onomatomanie.
ONOMATOPEE, onomatopee, s.f. Cuvânt care, prin elementele lui sonore, imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvânt imitativ. [Pl. şi: onomatopei] – Din fr. onomatopée.
ONOMATOPEIC, -Ă, onomatopeici, -ce, adj. (Despre cuvinte, fraze, versuri etc.) Cu caracter de onomatopee, format din onomatopee; imitativ, onomatopoetic. [Pr.: -pe-ic] – Din fr. onomatopéique.
ONOMATOPOETIC, -Ă, onomatopoetici, -ce, adj. (Înv.) Onomatopeic. – Din germ. onomatopoetisch.
ONOR s.n. v. onoare.
ONORA, onorez, vb. I. Tranz. 1. A avea, a manifesta faţă de cineva sau de ceva respect, consideraţie, stimă; a cinsti, a respecta. * (Fam.) A acorda cuiva o favoare de care trebuie să fie mândru. 2. A face pe cineva demn de cinste, de laudă. 3. A achita, a plăti (în termen) o datorie bănească, o poliţă etc. * A retribui, a remunera. – Din lat. honorare, fr. honorer, it. onorare.
ONORABIL, -Ă, onorabili, -e, adj. (Adesea adverbial) Demn de cinste, de stimă, de respect; cinstit, stimabil, respectabil. – Din fr. honorable, lat. honorabilis.
ONORABILITATE s.f. Calitatea de a fi onorabil; cinste. – Din fr. honorabilité.
ONORANT, -Ă, onoranţi, -te, adj. Care onorează pe cineva, care face cinste cuiva. – Onora + suf. -ant.

ONORAR1, -Ă, onorari, -e, adj. (Înv.) Onorific. – Din fr. honoraire, lat. honorarius.
ONORAR2 s.n. v. onorariu.
ONORARIU, onorarii, s.n. Sumă de bani dată unui intelectual (avocat, medic etc. liber-profesionist) pentru un serviciu prestat în sfera ocupaţiilor sale. [Var.: onorár s.n.] – Din fr. honoraire, lat. honorarium.
ONORAT, -Ă, onoraţi, -te, adj. Stimat, respectat. – V. onora.
ONORIFIC, -Ă, onorifici, -ce, adj. 1. (Despre titluri, distincţii etc.) Care aduce onoruri; acordat în semn de cinste, de respect, de consideraţie faţă de cineva. * (Despre funcţii, servicii etc.) Care aduce onoare, cinste (fără a produce un profit material). 2. (Despre persoane) Căruia i s-a acordat un titlu (de onoare) în semn de respect, de consideraţie pentru merite deosebite; care îndeplineşte o funcţie, o sarcină, fără a fi retribuit; de onoare. Membru onorific. – Din fr. honorifique, lat. honorificus.
ONTIC, -Ă, ontici, -ce, adj. (Livr.) Care ţine de domeniul existenţei; ontologic. – Din fr. ontique.
ONTOGENETIC, -Ă, ontogenetici, -ce, adj. Care aparţine ontogeniei, privitor la ontogenie, specific ontogeniei; ontogenic. – Din fr. ontogénétique.
ONTOGENEZĂ s.f. Dezvoltare individuală a organismelor vegetale şi animale, care cuprinde toate transformările organismului de la stadiul de embrion până la sfârşitul existenţei lui; ontogenie. – Din fr. ontogénése.
ONTOGENIC, -Ă, ontogenici, -ce, adj. (Rar) Ontogenetic. – Din fr. ontogénique.
ONTOGENIE s.f. (Biol.) Ontogeneză. * Ramură a biologiei care studiază acest proces. – Din fr. ontogénie.
ONTOGENIST, ontogenişti, s.m. Specialist în probleme de ontogenie. – Ontogenie + suf. -ist.
ONTOGONIC, -Ă, ontogonici, -ce, adj. Referitor la ontogonie, de ontogonie. – De la ontogonie.
ONTOGONIE, ontogonii, s.f. Studiu al apariţiei fiinţelor pe Pământ. – Din fr. ontogonie.
ONTOLOG, -Ă, ontologi, -ge, s.m. şi f. Ontologist. – Din ontologie (derivat regresiv).
ONTOLOGIC, -Ă, ontologici, -ce, adj. Care aparţine ontologiei, privitor la ontologie, specific ontologiei; ontic. – Din fr. ontologique.
ONTOLOGIE s.f. Ramură a filozofiei care studiază trăsăturile generale ale existenţei. – Din fr. ontologie.
ONTOLOGIST, -Ă, ontologişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în probleme de ontologie; ontolog. – Din fr. ontologiste.
OOCIT, oocite, s.n. (Biol.) Celulă germinativă femelă la animale. – Din fr. oocyte.
OOGAMIE s.f. Tip de proces sexual caracteristic algelor şi ciupercilor, în care are loc unirea celulei sexuale femele mari şi imobile cu o celulă sexuală masculă mică şi mobilă. [Pr.: o-o-] – Din it. oogamia.
OOGENEZĂ, oogeneze, s.f. (Biol.) Proces de formare a ovulului animal; ovogeneză. – Din fr. oogenése.
OOGON, oogoane, s.n. Organ sexual caracteristic plantelor la care procesul sexual are loc prin oogamie. – Din fr. oogone.
OOLIT, oolite, s.n. Formaţie sferică sau elipsoidală constituită dintr-un material (calcit, aragonit, fosfat de calciu etc.) dispus concentric prin precipitarea mineralelor în jurul unui nucleu (grăunte de nisip, fragment de cochilie etc.). – Din fr. oolithe.

OOLITIC, -Ă, oolitici, -ce, adj. Care conţine oolite, format diu oolite. [Pr.: o-o-] – Din fr. oolithique.
OOLOGIC, -Ă, oologici, -ce, adj. Referitor la oologie, de oologie. – Din fr. oologique.
OOLOGIE s.f. Parte a ornitologiei care se ocupă cu studiul ştiinţific al ouălor. – Din fr. oologie.
OOSFERĂ, oosfere, s.f. Celulă reproducătoare femelă a plantelor care, în urma fecundaţiei, devine oul plantei. – Din fr. oosphére.
OOSPOR, oospori, s.m. Oul criptogamelor, format în oogon după fecundaţie. – Din fr. oospore.
OOTECĂ, ooteci, s.f. (Entom.) Pungă în care sunt închise ouăle la insectele ortoptere. – Din fr. oothéque.
OP, opuri, s.n. (Livr.) Operă (literară sau ştiinţifică); carte, lucrare, scriere. – Din lat. opus.
OPAC1, opace, s.n. Cui cu care se prinde vâsla de luntre. – Et. nec. Cf. opacină.
OPAC2, -Ă, opaci, -ce, adj. 1. Prin care nu poate trece lumina, lipsit de transparenţă, nestrăveziu. * Care nu permite trecerea unei radiaţii electromagnetice sau corpusculare. * Lipsit de strălucire, întunecat. 2. Fig. Cu orizont mărginit, îngust la minte, obtuz. – Din fr. opaque, lat. opacus.
OPACIFIA, opacifiez, vb. I. Refl. A deveni opac2, a se face opac2. [Pr.: -fi-a] – Din fr. opacifier.
OPACIFIAT, -Ă, opacifiaţi, -te, adj. (Rar) Opac2. [Pr.: -fi-at] – V. opacifia.
OPACIFIERE, opacifieri, s.f. Faptul de a se opacifia. [Pr.: -fi-e-] – V. opacifia.
OPACIMETRIE, opacimetrii, s.f. (Fiz.) Măsurare a opacităţii unor substanţe. – Din fr. opacimétrie.
OPACIMETRU, opacimetre, s.n. Aparat pentru determinarea opacităţii sau a transparenţei hârtiei. – Din fr. opacimétre.
OPACINĂ, opăcini, s.f. (Reg.) Vâslă scurtă; lopată. [Pl. şi: opacine] – Din ucr. opačyna.
OPACITATE, opacităţi, s.f. 1. Faptul de a fi opac2; lipsă de transparenţă. 2. Fig. Incapacitate de a înţelege, de a pătrunde ceva; orizont îngust al cuiva. – Din fr. opacité, lat. opacitas, -atis.
OPACIZA, opacizez, vb. I. Tranz. A face ca un corp să devină opac2 (1), a mări opacitatea unui corp – Opac2 + suf. -iza.
OPACIZANT, -Ă, opacizanţi, -te, adj. Care opacizează un corp. – Opaciza + suf. -ant.
OPACIZARE, opacizări, s.f. Acţiunea de a opaciza şi rezultatul ei. – V. opaciza.
OPACIZAT, -Ă, opacizaţi, -te, adj. Care este lipsit de transparenţă. – V. opaciza.
OPAIEŢ s.n. v. opaiţ.
OPAIŢ, opaiţe, s.n. 1. Lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură. 2. Numele a două plante erbacee anuale sau perene cu tulpina păroasă, dintre care una cu florile albe, rar trandafirii, care se deschid seara, răspândind un miros plăcut (Melandryum pratense), iar alta cu frunzele păroase şi cu florile albe (Melandryum nemorale). [Pr.: -pa-iţ. – Var.: opáieţ s.n., opáiţă s.f.] – Cf. sl. opajecî, rom. văpaie.
OPAIŢĂ s.f. v. opaiţ.
OPAL, opale, s.n. 1. Piatră semipreţioasă, cu luciu sticlos, incoloră sau variat colorată (verde, albastru, roşu, alb etc.), transparentă sau opalescentă. 2. Ţesătură de bumbac subţire şi străvezie, albă sau colorată în nuanţe deschise,

din care se fac bluze, cămăşi, batiste etc. [Pl. şi: opaluri] – Din germ. Opal, lat. opalus, fr. opale.
OPALESCENT, -Ă, opalescenţi, -te, adj. Care prezintă fenomenul de opalescenţă; (rar) care răspândeşte o lumină slabă, difuză; opalin. – Din fr. opalescent.
OPALESCENŢĂ, opalescenţe, s.f. Aspect lăptos prezentat, în urma fenomenului de refracţie a luminii, de unele medii cu particule fin dispersate sau bule de gaz microscopice şi care apare roşcat când este observat prin transparenţă şi albăstrui când este observat lateral. – Din fr. opalescence.
OPALIN, -Ă, opalini, -e, adj. Care are culoarea lăptoasă şi reflexele caracteristice ale opalului; opalescent. – Din fr. opalin.
OPALIZA, opalizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) face asemănător opalului, a căpăta aparenţa opalului. – Din fr. opaliser.
OPALIZARE, opalizări, s.f. Acţiunea de a (se) opaliza şi rezultatul ei. * Fabricare a sticlei opalizate. – V. opaliza.
OPALIZAT, -Ă, opalizaţi, -te, adj. Care a devenit asemănător opalului. – V. opaliza.
OP-ART s.n. Tendinţă în arta contemporană care încearcă îmbogăţirea expresivităţii imaginii abstracte prin obţinerea unor efecte optice, în funcţie de mişcările privitorului. – Din engl. op [tical] art.
OPAXIT s.n. v. opaxită.
OPAXITĂ, opaxite, s.f. Placă de sticlă opacă2 sau opalescentă de diferite culori, care serveşte la căptuşirea pereţilor, înlocuind faianţa. [Var.: opaxít s.n.] – Cf. opac2.
OPĂCEALĂ, opăceli, s.f. (Reg.) 1. Împiedicare, reţinere. 2. Tulburare, zăpăceală, năuceală. – Opăci + suf. -eală.
OPĂCI, opăcesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A opri în loc, a reţine; a împiedica. 2. A induce în eroare, a deruta; a necăji; a năuci, a zăpăci. 3. A linişti, a potoli, a domoli. – Din bg. opača, scr. opačiti.
OPĂCIRE, opăciri, s.f. (Reg.) Faptul de a opăci. – V. opăci.
OPĂCIT, -Ă, opăciţi, -te, adj. (Reg.) 1. Zăpăcit, speriat, uluit. 2. Pocit, monstruos. – V. opăci.
OPĂREALĂ, opăreli, s.f. 1. Opărire. 2. (Pop.) Iritaţie a pielii, care se iveşte (mai ales la copiii mici) la încheieturi şi între coapse, provocând usturimi; opăritură. – Opări + suf. -eală.
OPĂRI, opăresc, vb. IV. 1. Tranz. A turna peste ceva un lichid clocotit (apă, leşie, lapte etc.) pentru a spăla, a curăţa de coajă, a găti etc. * Tranz. şi refl. A provoca sau a căpăta arsuri, turnând sau vărsând apă clocotită sau alt lichid foarte fierbinte; a (se) arde. 2. Refl. (Mai ales despre copiii mici) A face răni şi iritaţii în unele părţi ale corpului, mai ales la încheieturi, din cauza transpiraţiei, a urinei etc. 3. Refl. (Reg.; despre mălai, făină, plante uscate) A se încinge, alterându-se. 4. Refl. (Despre plante) A se ofili, a se veşteji (din cauza căldurii); a se măna din cauza soarelui prea fierbinte apărut după ploaie. – Din bg. oparja, scr. opariti.
OPĂRIRE, opăriri, s.f. Acţiunea de a (se) opări şi rezultatul ei; opăreală (1). – V. opări.
OPĂRIT, -Ă, opăriţi, -te, adj. 1. Peste care s-a turnat sau s-a vărsat apă fierbinte. 2. (Mai ales despre copiii mici) Care are iritaţii ale pielii (de obicei la încheieturi) din cauza transpiraţiei, a urinei etc. 3. Fig. Fără chef, supărat; fiert, plouat. – V. opări.
OPĂRITOR, -OARE, opăritori, -oare, adj. (Rar; adesea substantivat) Care opăreşte. – Opări + suf. -tor.

OPĂRITURĂ, opărituri, s.f. Opăreală (2); parte iritată a pielii. – Opări + suf. -tură.
OPEN, openuri, s.n. Competiţie deschisă pentru orice categorie de sportivi; (în tenis) turneu la care participă profesionişti şi neprofesionişti. ** (Adjectival) Turneu open. [Pr.: ăupăn] – Din engl. open.
OPERA, operez, vb. I. 1. Tranz. A întreprinde o acţiune, a realiza, a face, a înfăptui, a efectua. * Spec. (Mat.) A efectua un calcul. * Intranz. A lucra cu..., a se folosi de..., a întrebuinţa. 2. Tranz. A supune pe cineva unei intervenţii chirurgicale. 3. Tranz. A înregistra diverse date contabile în registre sau în acte de evidenţă. 4. Intranz. A întreprinde o acţiune militară în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. 5. Tranz. (Arg.) A comite furturi, spargeri, crime etc. – Din fr. opérer, lat., it. operare.
OPERABIL, -Ă, operabili, -e, adj. Care poate fi operat (2) (în bune condiţii). – Din fr. opérable.
OPERANT, -Ă, operanţi, -te, adj. Care îşi produce (repede) efectul; eficace. – Din fr. opérant.
OPERARE, operări, s.f. Acţiunea de a opera şi rezultatul ei. – V. opera.
OPERAT1, operate, s.n. (Latinism) Lucrare, operă1, scriere. – Din lat. operatus.
OPERAT2, -Ă, operaţi, -te, s.m. şi f. adj. (Persoană) care a suferit o intervenţie chirurgicală. – V. opera.
OPERATIV, -Ă, operativi, -e, adj. 1. Care lucrează repede, expeditiv, activ; care are efect (rapid); eficace, eficient. 2. Privitor la acţiuni, de acţiune. – Din fr. opératif.
OPERATIVITATE s.f. Calitatea de a fi operativ (1), expeditiv, de a acţiona rapid; eficacitate. – Operativ + suf. -itate.
OPERATOR, -OARE, operatori, -oare, subst., adj. 1. S.m. şi f. Muncitor calificat care supraveghează funcţionarea unei maşini de lucru, a unui aparat sau care efectuează diverse operaţii cu acestea. * Spec. Persoană care mânuieşte aparatul de luat vederi în timpul filmării; persoană care proiectează filmul pe ecran. 2. S.m. şi f. Persoană care face anumite operaţii chirurgicale; chirurg. 3. S.m. (Mat.) Funcţie între două spaţii vectoriale, compatibilă cu structura vectorială a spaţiilor respective. 4. S.m. (Fil.) Conectiv. 5. Adj. (În sintagma) Bloc operator = complex în cadrul unei secţii de chirurgie care include sala de operaţii, sala de preanestezie şi sălile aferente. – Din fr. opérateur, lat. operator, -oris.
OPERATORIE s.f. Meseria de operator cinematografic. – Operator + suf. -ie.
OPERATORIU, -IE, operatorii, adj. (Livr.) Privitor la chirurgie, în legătură cu chirurgia; chirurgical. – Din fr. opératoire, lat. operatorius.
OPERAŢIE, operaţii, s.f. 1. Activitate efectuată de unul sau de mai mulţi oameni cu o anumită calificare în vederea atingerii unui anumit scop; acţiune efectuată de un aparat, de o maşină etc. în cadrul unei munci specifice; p. gener. acţiune, lucrare. 2. Acţiune terapeutică chirurgicală, efectuată asupra unui organ sau a unui ţesut bolnav; intervenţie chirurgicală. 3. Acţiune militară de mare amploare, în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. 4. Efectuare a unei tranzacţii financiare sau comerciale; înscriere într-un registru a unei tranzacţii efectuate. 5. (Mat.) Procedeu prin care se obţin unul sau mai multe elemente ale unei mulţimi. * Regulă după care se face un calcul sau se aplică o consrucţie matematică; executare a unui calcul. [Var.: operaţiúne s.f.] – Din lat. operatio, -onis, fr. opération, germ. Operation.

OPERAŢIONAL, -Ă, operaţionali, -e, adj. Referitor la operaţii (militare). ** Cercetare operaţională = tehnica analizei unei probleme administrative, comerciale, industriale, sau logice prin metoda matematică. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. opérationnel.
OPERAŢIONALISM s.n. (Fil) 1. Concepţie gnoseologică neopozitivistă potrivit căreia noţiunile nu pot avea decât conţinut operaţional, întrucât semnificaţiile sunt generate de operaţii intelectuale. 2. Metodologie care pune în evidenţă funcţia operatorie, instrumentală a conceptelor şi a teoriilor ştiinţifice. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. operationalism.
OPERAŢIONALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este operaţional. [Pr.: -ţi-o-] – Operational + suf. -itate.
OPERAŢIUNE s.f. v. operaţie.
OPERĂ1, opere, s.f. 1. Acţiune conştientă îndreptată spre un anumit scop; rezultat al unei activităţi creatoare; lucrare, faptă. 2. Lucrare originală de artă, de ştiinţă etc.; creaţie (artistică). * (La sg., cu sens colectiv) Totalitatea lucrărilor unui artist sau ale unui om de ştiinţă, ale unui creator în general. – Din lat., it. opera.
OPERĂ2, opere, s.f. Compoziţie muzicală scrisă pentru solişti, cor şi orchestră pe textul unui libret dramatic; reprezentare scenică a acestei lucrări. * Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziţii. – Din it. opera, fr. opéra.
OPERCUL, opercule, s.n. Fiecare dintre plăcile osoase care acoperă deschiderea branhială la unele specii de peşti. * Căpăcel care astupă gura cochiliei la unii melci. – Din fr.opercule, lat. operculum.
OPERETĂ, operete, s.f. Compoziţie muzical-dramatică uşoară, scrisă pentru solişti, cor şi orchestră pe un libret cu conţinut agreabil, în care cupletele cântate alternează cu cele vorbite. * Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziţii. – Din germ. Operette, it. operetta, fr. opérette.
OPERETISTIC, -Ă, operetistici, -ce, adj. Referitor la operetă, de operetă. – Din it. operettistico.
OPIACEU, -EE, opiacee, adj. (Şi substantivat, n.) Care conţine opiu sau provine din opiu. [Pr.: -pi-a-] – Din fr. opiacé.
OPIAT, opiate, s.n. Preparat farmaceutic în conţinutul căruia intră şi opiu. [Pr.: -pi-at] – Din fr. opiat.
OPINA, opinez, vb. I. Tranz. A exprima sau a-şi da o părere, a fi de părere; a socoti, a crede, a considera. * Intranz. A lua poziţie, atitudine. – Din fr. opiner, lat. opinari.
OPINARE, opinări, s.f. Faptul de a opina. – V. opina.
OPINCAR, opincari, s.m. 1. Persoană care poartă opinci; om de rând, ţăran. 2. Persoană care lucrează sau vinde opinci. – Opincă + suf. -ar.
OPINCĂ, opinci, s.f. 1. Încălţăminte ţărănească făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de piele sau de cauciuc, strânsă pe laba piciorului cu ajutorul nojiţelor. ** Expr. (Reg.) A pune cuiva (sau a-i da cu) opinca (în obraz) = a) a păcăli pe cineva, a trage pe sfoară; b) a face pe cineva de ruşine. C-un pantof şi c-o opincă = luat prin surprindere, nepregătit. A umbla cu opinci de fier = a umbla mult. Pe unde şi-a spart dracul opincile = departe. A călca (pe cineva) pe opinci = a jigni pe cineva, a ofensa. 2. Fig. (La sg.; cu sens colectiv) Ţărănime. ** Expr. De la vlădică până la opincă = din toate clasele sociale, toţi. – Din bg. opinka, opinăk.
OPINCĂRIE, opincării, s.f. (Rar) Atelier sau magazin în care se confecţionează sau se vând opinci. – Opincă + suf. -ărie.
OPINCUŢĂ, opincuţe, s.f. Diminutiv al lui opincă (1). * Încălţăminte feminină uşoară, cu talpă subţire. – Opincă + suf. -uţă.

OPINIE, opinii, s.f. Părere, judecată, idee. ** Opinia publică = părerea publicului într-o anumită chestiune. ** Expr. A face opinie separată = a susţine în mod ferm o părere deosebită de cea a majorităţii; a nu se alătura părerii majorităţii. [Var.: (înv.) opiniúne s.f.] – Din lat. opinio, -onis, fr. opinion.
OPINIUNE s.f. v. opinie.
OPINTEALĂ, opinteli, s.f. Sforţare mare, efort, opintire. ** Loc. adv. Pe opinteală = din răsputeri, cu efort. – Opinti + suf. -eală.
OPINTI, opintesc, vb. IV. 1. Refl. şi intranz. A face un efort (mare) pentru a împinge, a urni sau a ridica ceva; a-şi încorda puterile, a se sforţa. 2. Tranz. (Reg.) A sili, a forţa un animal să pornească sau să meargă mai repede. * Fig. A îndemna, a îmboldi, a stimula pe cineva. 3. Tranz. A ridica o povară făcând un efort, a sălta cu greutate ceva. 4. Refl. (Rar) A porni cu hotărâre, a se repezi, a se năpusti. – Cf. sl. opĕntî.
OPINTIC, opintici, s.m. 1. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina păroasă, cu frunze albăstrui-verzi, lucioase şi cu flori galbene, reunite câte două sau câte cinci într-o inflorescenţă în vârful tulpinii (Hieracium auricula). 2. (Bot.) Ghebe. – Et. nec.
OPINTIRE, opintiri, s.f. Acţiunea de a (se) opinti; sforţare, efort. – V. opinti.
OPIOMAN, -Ă, opiomani, -e, s.m. şi f. Persoană care consumă opiu. [Pr.: -pi-o-] – Din fr. opiomane.
OPIOMANIE, opiomanii, s.f. Abuz de opiu; obişnuinţa de a consuma opiu. [Pr.; -pi-o-] – Din fr. opiomanie.
OPIS, opise, s.n. (Înv.) Listă de acte, registru, indice, inventar. – Din rus. opis.
OPISTODOM, opistodomuri, s.n. (Arhit.) Partea din spate a unui templu grecesc unde se păstrau obiectele de cult şi tezaurul. – Din fr. opisthodome.
OPISTOTONUS s.n. Spasm prelungit al muşchilor spatelui, ducând la poziţia de arc de cerc a acestuia. – Din fr. opisthotomus.
OPIU s.n. Substanţă narcotică toxică obţinută prin uscarea latexului extras prin incizie din capsulele necoapte ale unei specii de mac şi folosită ca somnifer, calmant, analgezic, stupefiant. [Var.: ópium s.n.] – Din fr., lat. opium.
OPIUM s.n. v. opiu.
OPLEAN, oplene, s.n. Fiecare dintre cele două lemne transversale care leagă şi fixează tălpile saniei; slai. – Din bg. opljan.
OPLOŞI, oploşesc, vb. IV. 1. Refl. A-şi găsi refugiu, a se pune la adăpost, a se aciua; a se pripăşi. 2. Tranz. A găzdui, a adăposti. * A crea cuiva (prin favoritism) o situaţie bună; a căpătui, a proteja. – Et. nec.
OPLOŞIRE, oploşiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) oploşi şi rezultatul ei. – V. oploşi.
OPLOŞIT, -Ă, oploşiţi, -te, adj. Care a fost adăpostit, găzduit; pripăşit; ascuns. – V. oploşi.
OPONENT, -Ă, oponenţi, -te, s.m. şi f. Persoană care îşi exercită dreptul de opoziţie; opozant. – Din germ. Opponent.
OPOPONAX, opoponacşi, s.m. Plantă erbacee mare, din familia umbeliferelor (Opoponax chironium); răşină extrasă din rădăcina acestei plante, folosită în medicină şi în parfumerie. – Din lat., fr. opoponax.
OPORTUN, -Ă, oportuni, -e, adj. Care se întâmplă, care se face la momentul potrivit; adecvat situaţiei, împrejurărilor; potrivit, indicat, nimerit, favorabil. – Din fr. opportun, lat. opportunus.
OPORTUNISM s.n. Atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care, pentru a-şi satisface interesele personale, adoptă şi aplică, după împrejurări, principii şi păreri diferite. – Din rus. opportunizm, fr. opportunisme.

OPORTUNIST, -Ă, oportunişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se referă la oportunism, propriu oportunismului. 2. S.m. şi f. Adept al oportunismului. – Din rus. opportunist, fr. opportuniste.
OPORTUNITATE s.f. Caracterul a ceea ce este oportun. – Din fr. opportunité, lat. opportunitas, -atis.
OPOSUM, oposumi, s.m. Gen de mamifere marsupiale care trăieşte în America de Nord, de mărimea unei pisici, a cărui blană cenuşie este foarte căutată (Didelphys); animal care face parte din acest gen. * Blana prelucrată a acestui animal. – Din fr. opossum, germ. Opossum.
OPOTERAPIC, -Ă, opoterapici, -ce, adj. (Med.) Referitor la opoterapie, de opoterapie. – Din fr. opothérapique.
OPOTERAPIE s.f. Tratament aplicat în diferite boli care constă în administrarea de sucuri, extracte sau pulberi de ţesuturi, de organe sau de glande endocrine; organoterapie. – Din fr. opothérapie.
OPOZABIL, -Ă, opozabili, -e, adj. 1. Care poate fi opus, care se poate opune. 2. (Despre un drept, un mijloc de apărare, o hotărâre judecătorească, un act juridic etc.) Care trebuie respectat şi de alte persoane, nu numai de titularul dreptului sau de părţi. – Din fr. opposable.
OPOZABILITATE s.f. Faptul de a fi opozabil (2). – Din fr. opposabilité.
OPOZANT, -Ă, opozanţi, -te, s.m. şi f. 1. Oponent. 2. (În ţările cu regim parlamentar) Persoană care face parte dintr-un partid sau dintr-un grup politic de opoziţie. ** (Adjectival) Ziar opozant. – Din fr. opposant.
OPOZIT, -Ă, opoziţi, -te, adj. (Înv.) Opus2, contrar. – Din lat. oppositus, fr. opposite.
OPOZIŢIE, opoziţii, s.f. I. 1. Raportul dintre două lucruri sau două situaţii opuse, contradictorii; deosebire izbitoare, contrast. ** Loc. adv. În opoziţie cu... = în contrast cu..., spre deosebire de... 2. Împotrivire, opunere, rezistenţă. ** Loc. vb. A face opoziţie = a se opune, a se împotrivi. 3. (Fil.) Noţiune a dialecticii desemnând un stadiu mai înalt de dezvoltare a contradicţiei decât deosebirea, stadiu în care obiectul unitar se dedublează în contrarii ce se exclud. * Raport de excludere între două noţiuni sau între două judecăţi, astfel încât acceptarea uneia dintre ele duce la respingerea celeilalte. 4. Poziţie a două corpuri cereşti care, privite de pe Pământ, se găsesc pe bolta cerească diametral opuse. 5. (Jur.) Manifestare de voinţă destinată să împiedice îndeplinirea unui act juridic sau să impună anumite condiţii acestei îndepliniri. * Cale de atac împotriva unei hotărâri în faţa aceleiaşi instanţe, în cazul când hotărârea a fost dată în lipsa părţilor. * Cale de atac împotriva anumitor acte de executare silit. 6. (Lingv.) Diferenţă, de obicei fonetică, cu sau fără valoare funcţională, între două unităţi lingvistice. II. (În ţările cu regim parlamentar) Totalitatea persoanelor care fac parte dintr-un grup politic potrivnic partidului aflat la putere; politica pe care o duce acest grup faţă de partidul la putere. [Var.: (înv.) opoziţiúne s.f.] – Din lat. oppositio, -onis, fr. opposition, germ. Opposition.
OPOZIŢIONAL, -Ă, opoziţionali, -e, adj. De opoziţie. ** Propoziţie circumstanţială opoziţională = propoziţie subordonată care se opune conţinutului regentei prin întregul ei conţinut sau numai printr-o parte a lui (predicat, complement etc.). [Pr.; -ţi-o-] – Opoziţiune + suf. -al.
OPOZIŢIONIST, -Ă, opoziţionişti, -ste, adj. 1. Care face politică de opoziţie. 2. Opus2, contrar. [Pr.: -ţi-o-] – Opoziţiune + suf. -ist.
OPOZIŢIUNE s.f. v. opoziţie.
OPREA s.f. v. opreală.

OPREALĂ, opreli, s.f. (Înv. şi pop.) 1. Faptul de a (se) opri; oprire, oprelişte, piedică, obstacol. * (Concr.) Proptea, frână, piedică. ** Expr. A scoate (pe cineva) din oprele = a face (pe cineva) să-şi piardă cumpătul, să se tulbure. 2. Arest, închisoare. * Arestare, detenţiune: [Var.: opreá s.f.] – Opri + suf. -eală.
OPREG, oprege, s.n. Piesă caracteristică portului popular femeiesc din unele regiuni ale ţării, alcătuită dintr-o bucată dreptunghiulară şi îngustă de ţesătură, cu franjuri colorate, purtată peste poalele cămăşii, în faţă şi în spate sau numai în spate. – Din scr. opreg.
OPRELIŞTE, oprelişti, s.f. Poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; interdicţie, prohibiţie; p. ext. piedică, obstacol în calea unei acţiuni; stavilă. – Opri + suf. -elişte.
OPRESIE s.f. v. opresiune.
OPRESIUNE, opresiuni, s.f. 1. Asuprire, oprimare, împilare. 2. (Înv.) Greutate în respiraţie (însoţită de dureri pectorale). * Fig. Depresiune sufletească, descurajare, deprimare. [Pr.: -si-u÷, – Var.: (înv.) oprésie s.f.] – Din fr. oppression, lat. oppressio, -onis.
OPRESIV, -Ă, opresivi, -e, adj. Care oprimă, împilează; asupritor. – Din fr. oppressif.
OPRESOR, -OARE, opresori, -oare, s.m. şi f., adj. (Persoană) care oprimă; asupritor. – Din fr. oppresseur.
OPRI, opresc, vb. IV. 1. Tranz. A întrerupe (brusc) o mişcare, o acţiune, un proces, un fenomen în desfăşurare, a face să înceteze, să stea, pe loc; a stăvili, a curma. * Refl. A conteni, a înceta, a stagna. 2. Intranz. şi refl. A sta pe loc; p. ext. a întârzia, a poposi, a zăbovi. * Tranz. A întrerupe din mers o fiinţă, un vehicul; a face să stea pe loc. ** Expr. A opri calea (cuiva) sau a-i fi oprită calea = a sta în calea cuiva; a împiedica pe cineva (din drum). * Tranz. A reţine (prin rugăminţi) pe cineva undeva, a-l determina să rămână. * Tranz. A reţine cu forţa, a sechestra; a aresta. 3. Tranz. A reţine pentru sine, a pune deoparte, a-şi însuşi un obiect, o valoare etc. * A rezerva, a reţine (pentru mai târziu) locuri, bilete etc. 4. Refl. A se aşeza (temporar), a se stabili, a se fixa undeva. * A-şi îndrepta ochii, privirea, atenţia etc. asupra unui lucru, asupra unei probleme etc.; a se concentra asupra unui punct, asupra unei chestiuni etc. care merită atenţie; a insista. 5. Tranz. A împiedica de la o acţiune, a nu îngădui, a nu permite; a interzice. * Refl. A se stapâni, a se înfrâna, a se abţine de la ceva. [Imper. sg. şi: (reg.) opreá] – Din sl. oprěti.
OPRIMA, oprím, vb. I. Tranz. A asupri, a împila, a exploata. – Din fr. opprimer.
OPRIMANT, -Ă, oprimanţi, -te, adj. (Rar) Care oprimă – Din fr. opprimant.
OPRIMARE, oprimări, s.f. Acţiunea de a oprima şi rezultatul ei; asuprire, împilare. – V. oprima.
OPRIMAT, -Ă, oprimaţi, -te, adj. Asuprit, împilat, exploatat. – V. oprima.
OPRIRE, opriri, s.f. Acţiunea de a (se) opri şi rezultatul ei; încetare a unei acţiuni, a unei mişcări, rămânere pe loc; staţionare, stagnare; oprit1. ** Loc. adv. Fără oprire = neîntrerupt, neîncetat, continuu. * (Concr.) Loc unde se opreşte cineva sau ceva; staţie, popas. * Ţinere pe loc, reţinere. * (Înv.) Interdicţie, prohibiţie, piedică, oprelişte. – V. opri.
OPRIT1 s.n. Oprire. – V. opri.
OPRIT2, -Ă, opriţi, -te, adj. Interzis; rezervat. * Pădure oprită = pădure în care este interzisă orice tăiere a copacilor; opritură. – V. opri.
OPRITOR, -OARE, opritoare, s.n., opritori, s.f. I. Subst. Ceea ce împiedică, stăvileşte ceva. 1. S.f. Frână formată dintr-un lanţ legat cu un capăt de dricul carului şi prevăzut la celălalt capăt cu o bucată de lemn, cu un cârlig sau cu o talpă de oţel, care se lasă să se târască între obadă şi sol pentru a împiedica

una dintre roţi când vehiculul coboară la vale; piedică. 2. S.n. şi f. Curea (sau lanţ, ştreang) la ham care ajută la împingerea înapoi a vehiculului, la încetinirea vitezei în timpul coborârii şi la oprirea lui. 3. S.f. (Reg.) Stăvilar, zăgaz, dig. 4. S.f. Plasă întinsă pe un semicerc, cu care se astupă gura matiţei ca să nu iasă peştele când se scoate năvodul din apă. 5. S.f. Fiecare dintre parii care se pun la gardurile mari de prins peşte, ca să nu le rupă valurile. II. S.n. şi f. Nume dat unor piese sau dispozitive care limitează deplasarea unui organ mobil, a unei instalaţii, a unui aparat etc. – Opri + suf. -tor.
OPRITURĂ, oprituri, s.f. (Reg.) Porţiune într-o pădure din care este interzis să se taie copaci. * Porţiune dintr-o păşune rezervată pentru cosit şi pe care nu au voie să pască vitele. – Opri + suf. -tură.
OPROBRIU s.n. (Livr.) Dispreţ, dezaprobare prin care societatea condamnă fapte socotite nedemne sau oameni care săvârşesc astfel de fapte. – Din fr. opprobre, lat. opprobrium.
OPSAS, opsasuri, s.n. (Reg.) Partea de la spate a încălţămintei, cuprinzând şi tocul. – Din germ. Absatz.
OPSOMANIE s.f. Particularitate morbidă potrivit căreia unele persoane nu pot suporta decât anumite alimente. – Din fr. opsomanie.
OPT, (1) num. card., (2) opturi, s.n. 1. Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între şapte şi nouă. ** (Adjectival) Copilul are opt ani. ** (Substantivat) Mănâncă cât opt. ** (Cu valoare de num. ord.) Etajul opt. ** (Precedat de "câte", formează num. distributiv) Merg în rând câte opt. 2. S.n. Semn grafic care reprezintă numărul opt (1); p. ext. desen, figură în forma acestui semn. * Nota opt. * (Art.) Numele unui dans popular. – Lat. octo.
OPTA, optez, vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. "pentru") A alege, a prefera din două sau mai multe lucruri, soluţii, situaţii etc. pe cea considerată mai convenabilă; a se decide în favoarea cuiva sau a ceva. – Din fr. opter, lat. optare.
OPTARE, optări, s.f. (Rar) Faptul de a opta; opţiune. – V. opta.
OPTATIV, -Ă, optativi, -e, adj. Care exprimă o dorinţă. ** (Gram.) (şi substantivat, n.) Mod optativ = mod al verbului care exprimă acţiunea ca dorită. (şi substantivat, f.) Propoziţie optativă = propoziţie care exprimă o acţiune sau o stare a cărei realizare este dorită. – Din fr. optatif, lat. optativus.
OPTIC, -Ă, optici, -ce, s.f., adj. I. 1. S.f. Ramură a fizicii care se ocupă cu studierea naturii luminii, a emisiei şi absorbţiei ei, cu fenomenele legate de propagarea şi de interacţiunea ei cu diverse substanţe etc. * Parte a fizicii care se ocupă cu studiul radiaţiilor de aceeaşi natură cu lumina (radiaţii infraroşii, ultraviolete etc.). ** Optică electronică = domeniu al electronicii care studiază mişcarea electronilor în vid, într-un câmp electric sau magnetic. 2. Fig. Fel, mod de a vedea şi de a interpreta faptele şi fenomenele; concepţie, punct de vedere. II. Adj. 1. Care se bazează pe lumină, care ţine de fenomenele luminii sau de senzaţiile vizuale, privitor la astfel de fenomene şi de senzaţii; care aparţine obiectului de studiu al opticii (I 1). ** Centru optic = punct de pe axa unei lentile către care tind punctele principale şi cele nodale ale ei şi prin care raza de lumină trece fără să-şi schimbe direcţia. 2. Care ţine de vedere sau de organele de simţ ale acesteia. ** Nerv optic = nerv care transmite impresiile vizuale de la ochi la centrul nervos respectiv din creier. – Din fr. optique.
OPTICIAN, -Ă, opticieni, -e, s.m. şi f. Specialist în optică (I 1); persoană care face, repară sau vinde instrumente optice. [Pr.: -ci-an] – Din fr. opticien.
OPTIM, -Ă, optimi, -e, adj. Cel mai bun sau foarte bun (adecvat, potrivit, indicat etc.). * Spec. Care asigură cea mai mare eficienţă economică, care

corespunde cel mai bine intereselor economice urmărite. – Din fr. optime, lat. optimus.
OPTIMAL, -Ă, optimali, -e, adj. (Cu caracter) optim. – Din fr. optimal.
OPTIMAT, optimaţi, s.m. (Înv.) Nobil, aristocrat (la romani). – Din lat. optimas, – atis.
OPTIME, optimi, s.f. A opta parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. * Notă muzicală valorând a opta parte dintr-o notă întreagă. – Opt + suf. -ime.
OPTIMETRU, optimetre, s.n. Instrument optic de mare precizie cu care se măsoară dimensiunile pieselor. – Din fr. optimétre.
OPTIMISM s.n. Concepţie filozofică potrivit căreia în lume binele precumpăneşte asupra răului, iar lumea existentă este cea mai bună dintre lumile posibile; atitudine a omului care priveşte cu încredere viaţa şi viitorul; tendinţă de a vedea latura bună, favorabilă a lucrurilor. – Din fr. optimisme, germ. Optimismus.
OPTIMIST, -Ă, optimişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care manifestă optimism; care se bazează pe optimism, care denotă optimism. 2. S.m. şi f. Persoană care manifestă optimism. – Din fr. optimiste.
OPTIMIZA, optimizez, vb. I. Tranz. A face ca randamentul unei maşini, al unui sistem tehnic etc. să fie optim, să corespundă unor exigenţe sporite. – Din fr. optimiser.
OPTIMIZARE, optimizări, s.f. 1. Alegerea şi aplicarea soluţiei (economice) optime (dintre mai multe posibile). 2. (Mat.) Raţionament sau calcul care permite găsirea valorilor unuia sau mai multor parametri corespunzând maximului unei funcţii. – Cf. fr. optimiser, optimisation.
OPTIMIZAT, -Ă, optimizaţi, -te, adj. (Despre maşini, sisteme tehnice etc.) Al cărui randament a devenit optim. – V. optimiza.
OPTOCUPLOR, optocuploare, s.n. (Electron.) Cuplor optic. – Din fr. optocoupleur.
OPTOELECTRONICĂ s.f. Ramură a electronicii care se ocupă de producerea, măsurarea si folosirea radiaţiei electromagnetice din domeniul optic, precum şi de conversia acestei radiaţii în semnal electric. – Din fr. optoélectronique.
OPTOIZOLATOR, optoizolatoare, s.n. (Electron.) Cuplor optic. [Pr.: -to-i-] – Din opto [cuplor] + izolator.
OPTOMETRIC, -Ă, optometrici, -ce, adj. De optometrie. – Din fr. optométrique.
OPTOMETRIE s.f. Partea opticii care se ocupă cu cercetarea şi măsurarea defectelor de vedere, precum şi cu corectarea sau compensarea lor. – Din fr. optométrie.
OPTOMETRU, optometre, s.n. Instrument folosit pentru determinarea caracteristicilor optice ale ochiului. – Din fr. optométre.
OPTSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între şaptesprezece şi nouăsprezece. ** (Adjectival) Are optsprezece ani. ** (Substantivat) Scrie un optsprezece. ** (Cu valoare de num. ord.) Volumul optsprezece. ** (Formează num. multiplicativ) De optsprezece ori. ** (Precedat de "câte", formează num. distributiv) Aveau câte optsprezece lei. – Opt + spre + zece.
OPTSPREZECELEA, OPTSPREZECEA, num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al şaptesprezecelea şi al nouăsprezecelea. – Optsprezece + le + a.
OPTULEA, OPTA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al şaptelea şi al nouălea. – Opt + le + a.
OPTZECI num. card. Număr care are în numărătoare locul între şaptezeci şi nouă şi optzeci şi unu. ** (Substantivat) Nu are mult până la optzeci. ** (Cu

valoare de num. ord.) Grupa optzeci. ** (Formează num. multiplicativ) De optzeci de ori. ** (Precedat de "câte", formează num. distributiv) S-au format grupuri de câte optzeci. – Opt + zeci.
OPTZECILEA, OPTZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al şaptezeci şi nouălea şi al optzeci şi unulea. – Optzeci + le + a
OPŢIONAL, -Ă, opţionali, -e, adj. Cu caracter de opţiune; facultativ. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. optionnel.
OPŢIUNE, opţiuni, s.f. 1. Faptul sau dreptul de a alege din două sau mai multe lucruri, posibilităţi etc. pe acela sau pe aceea care îţi convine; alegere. * Spec. Alegere, în temeiul unui drept, între două sau mai multe situaţii juridice. ** Drept de opţiune = a) drept acordat cuiva de a-şi alege cetăţenia (de obicei în cazuri de stabilire în alt stat); b) drept acordat cuiva de a accepta o moştenire sau de a renunţa la ea. 2. Condiţie stipulată uneori în tranzacţiile comerciale, potrivit căreia o parte contractantă, care îşi asumă obligaţii ferme, acordă celeilalte părţi, pentru un anumit termen, dreptul de a alege între diferitele condiţii ale contractului sau chiar dreptul de a renunţa la tranzacţie. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. option, lat. optio, -onis.
OPULENT, -Ă, opulenţi, -te, adj. (Livr.) Bogat, îmbelşugat, abundent; voluminos, masiv. – Din fr. opulent, lat. opulentus.
OPULENŢĂ, opulenţe, s.f. (Livr.) Bogăţie, belşug, abundenţă. – Din fr. opulence, lat. opulentia.
OPUNE, opún, vb. III. 1. Tranz. A pune în faţa cuiva sau a ceva, ca împotrivire, un lucru, un argument etc. * Refl. A se împotrivi (rezistând sau făcând uz de forţă), a pune piedici, a ţine piept; a zădărnici. 2. Tranz. A pune faţă în faţă două sau mai multe fiinţe sau lucruri pentru a scoate în evidenţă, prin comparaţie, deosebirile dintre ele. 3. Refl. (Despre unghiuri) A fi aşezat, într-o figură geometrică, în faţa altui unghi sau în faţa uneia dintre laturi; (despre laturi) a fi aşezat în faţa altei laturi sau în faţa unuia dintre unghiuri. [Prez. ind. şi: (reg.) opúi] – Din lat. oppunere, fr. opposer (după pune).
OPUNERE, opuneri, s.f. Acţiunea de a (se) opune şi rezultatul ei; punere faţă în faţă; împotrivire, stăvilire, zădărnicire; p. ext. opoziţie. – V. opune.
OPUNŢIA s.f. Gen de plante din familia cactaceelor, cărnoase, cu ramuri cilindrice sau turtite lateral, de formă ovală, cu spini aşezaţi în smocuri, cu flori mari, albe, roşii sau galbene (Opuntia); plantă care face pare din acest gen. [Pr.: -ţi-a] – Din lat., fr. opuntia.
OPUS1, opusuri, s.n. (Muz.) Termen care denumeşte, împreună cu un număr de clasificare, o operă a unui compozitor, potrivit succesiunii cronologice a lucrărilor sale. [Scris şi (prescurtat): op] – Din fr. opus, germ. Opus.
OPUS2, -Ă, opuşi, -se, adj. 1. Care este aşezat în faţa cuiva sau a ceva, în partea dimpotrivă; p. ext. (despre fenomene, caractere, legi) care nu se poate împăca cu altul; contrar, potrivnic. * (Substantivat, n. art.) Ceea ce se opune altuia. 2. (Mat.; despre unghiuri) Care este aşezat, într-o figură geometrică, în faţa altui unghi sau în faţa uneia dintre laturi; (despre laturi) care este aşezat în faţa altei laturi sau în faţa unuia dintre unghiuri. – V. opune.
OPUSCUL, opuscule, s.n. Scriere ştiinţifică sau literară de proporţii reduse. – Din fr. opuscule, lat. opusculum.
OPUST, opusturi, s.n. (Înv. şi pop.) Stăvilar, zăgaz (rudimentar); jgheab (de lemn) prin care se scurge apa dintr-un iaz; p. ext. iaz. – Din ucr. opust.
OR1 conj. Dar, însă. * Deci, aşadar. – Din fr. or.
OR2 conj., adv. v. ori.

ORAC interj. (Reg.; de obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul broaştelor. – Onomatopee.
ORACOL, oracole, s.n. (În antichitate) Răspuns profetic pe care, potrivit unor credinţe, anumite divinităţi îl dădeau celor veniţi să le consulte pentru a cunoaşte viitorul; prevestire, prezicere, profeţie; lăcaşul unde se făceau aceste profeţii. * Hotărâre dată de o persoană cu autoritate; sentinţă cu caracter infailibil; p. ext. persoană care dă această hotărâre. ** Expr. A vorbi ca un oracol = a se exprima sentenţios şi enigmatic. [Var.: orácul s.n.] – Din lat. oraculum, it. oracolo, fr. oracle.
ORACUL s.n. v. oracol.
ORACULAR, -Ă, oraculari, -e, adj. (Rar) Care aparţine oracolului, privitor la oracol. – Oracul + suf. -ar.
ORAJ, oraje, s.n. (Met.) Fulger însoţit de tunet. – Din fr. orage.
ORAJOS, -OASĂ, orajoşi, -oase, adj. (Met.; despre fenomene atmosferice) Cu caracter de furtună. – Din fr. orageux.
ORAL, -Ă, orali, -e, adj. 1. (Anat.) Care se referă la gură, care aparţine gurii; bucal. ** Sunet oral = sunet la articularea căruia aerul trece numai prin gură. * Care se ia pe cale bucală. 2. Care se transmite verbal, din gură în gură. * Care se face verbal, prin viu grai, care caracterizează graiul viu, vorbirea (în opoziţie cu limba scrisă). * (Şi substantivat, n.; despre examene) Care se desfăşoară prin întrebări şi răspunsuri expuse verbal. 3. (În sintagma) Stil oral = fel de exprimare în scris care imită naturaleţea exprimării prin viu grai. – Din fr. oral.
ORALITATE s.f. 1. Calitate a stilului unei scrieri beletristice de a părea vorbit, dând expunerii un caracter spontan şi viu atât în dialogurile care notează particularităţile vorbirii personajelor, cât şi în naraţiunea propriu-zisă; ansamblu de particularităţi ale limbii vorbite, ale graiului viu. 2. (Jur., în sintagma) Principiul oralităţii = principiu fundamental al dreptului procesual, potrivit căruia dezbaterea litigiului se face verbal. – Oral + suf. -itate. Cf. it. oralitá.
ORANGUTAN s.m. v. urangutan.
ORANIST, oranisturi, s.n. (Rar) Baldachin. [Var.: uranísc s.n.] – Din ngr. uranískos.
ORANIŢĂ, oraniţe, s.f. (Reg.) 1. Prăjină cu cange la vârf de care se servesc marinarii şi pescarii. 2. Luntre pescărească cu fundul lat. – Din scr. oranica.
ORANJ adj. invar., s.n. (Livr.) Portocaliu. – Din fr. orange.
ORANJADĂ, oranjade, s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc de portocale, zahăr şi sifon sau apă. – Din fr. orangeade.
ORANJERIE, oranjerii, s.f. Seră în care se cultivă portocali. * Tapiserie care reprezintă o grădină de portocali. – Din fr. orangerie.
ORANZ, oranzi, s.m. (Înv.) Portocal. – Din fr. orange (după naramz).
ORAR1, orare, s.n. Veşmânt bisericesc în formă de fâşie lungă şi îngustă de lână, de mătase sau de bumbac, purtat pe umăr de diacon în timpul slujbei religioase. – Din sl. orarî, lat. orarium.
ORAR2, -Ă, orari, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care arată orele; privitor la ore; care se face sau se calculează pe timp de o oră. ** Diferenţă orară = diferenţa de timp marcată de două ceasornice situate pe longitudini diferite ale Pământului. (Înv.) Cerc orar = median ceresc. 2. S.n. Program al unei activităţi împărţit pe ore şi repetat periodic; (concr.) tabel, grafic care indică programul în ore al unei activităţi; orele de plecare şi de sosire al unui tren, vapor, autobuz. * Spec. Program săptămânal pe baza căruia se desfăşoară activitatea didactică

în şcoli şi în facultăţi. 3. S.n. (Înv.) Instrument care indică timpul; ceasornic. * (Curent) Acul mic al ceasului, care indică orele. – Din fr. horaire, lat. horarius.
ORAŞ, oraşe, s.n. 1. Formă complexă de aşezare omenească cu dimensiuni variabile şi dotări edilitare, având de obicei funcţie administrativă, industrială, comercială, politică şi culturală; urbe. ** Loc. adj. De oraş = care provine din oraş, care are caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraş. ** Haine de oraş = a) haine mai bune decât cele de lucru; b) haine orăşeneşti, croite după moda de la oraş. 2. P. restr. Partea centrală a unui oraş (1), centru. 3. Populaţia, locuitorii unui oraş (1). – Din magh. város.
ORATOR, oratori, s.m. Persoană care rosteşte un discurs, care vorbeşte în public; persoană care are talentul de a vorbi frumos în faţa unui public; retor. – Din lat. orator, fr. orateur.
ORATORIC, -Ă, oratorici, -ce, adj. Care aparţine oratorului sau oratoriei, privitor la orator sau la oratorie. – Orator + suf. -ic.
ORATORIE s.f. Arta de a compune şi de a rosti discursuri; arta de a vorbi în public; elocvenţă, retorică, oratorism. – Din lat. oratoria. Cf. it. oratoria.
ORATORISM s.n. (Rar) Oratorie. – Orator + suf. -ism.
ORATORIU1, oratorii, s.n. 1. Compoziţie muzicală simfonică de mare întindere, scrisă pe o temă dramatică, pentru orchestră, cor şi solişti vocali şi destinată a fi interpretată în concert; p restr. cantată. 2. (Înv.) Mic edificiu sau încăpere într-o locuinţă particulară, servind drept loc de rugăciune; paraclis. – Din lat. oratorium. Cf. it. oratorio, fr. oratoire.
ORATORIU2, -IE, oratorii, adj. (Înv.) Oratoric. – Din lat. oratorius.
ORAŢIE, oraţii, s.f. 1. (Pop.) Urare în versuri pe care colăcarii o adresează mirilor la nuntă; conăcărie. 2. (Livr.; înv.) Felicitare, urare; p. ext. cuvântare, discurs (rostit la anumite ceremonii sau ocazii). 3. (Înv.) Oratoriu1 (1). [Var.: oraţiúne s.f.] – Din lat. oratio, -onis.
ORAŢIUNE s.f. v. oraţie.
ORĂ, ore, s.f. 1. Unitate de măsură a timpului, egală cu a douăzeci şi patra parte dintr-o zi, cuprinzând 60 de minute sau 3600 de secunde; ceas. ** Loc. adv. Pe oră = cât ţine un ceas, în decurs de un ceas; la fiecare ceas. Cu ora = (angajat şi plătit) după un tarif orar. Din oră în oră = la intervale regulate de un ceas. Oră de oră = mereu, întruna. * Moment indicat de fiecare dintre cele 24 de părţi în care este împărţită o zi; p. ext. fiecare dintre cifrele înscrise pe cadranul unui ceasornic, care marchează aceste momente. ** Loc. adj. De ultimă oră = foarte actual, nou de tot. * Distanţă, spaţiu care poate fi parcurs în timp de un ceas. * Durată de timp nedeterminată; timp, epocă; moment. ** Expr. La ora actuală = în momentul de faţă, în prezent. 2. Timp fixat de mai înainte pentru realizarea unei acţiuni, timp dinainte hotărât când cineva poate fi primit undeva. 3. Lecţie, curs. ** Expr. A lua (sau a da) ore de... = a lua (sau a da) lecţii particulare de..., a lua (sau a da) meditaţii. [Var.: oáră s.f.] – Din lat. hora, it. ora.
ORĂCĂI, pers. 3 orăcăie, vb. IV. Intranz. (Despre broaşte) A scoate strigătul caracteristic speciei. * (Fam.; despre copiii mici) A plânge, a scânci. [Prez. ind. pers. 3 şi: orăcăieşte] – Orac + suf. -ăi.
ORĂCĂIALĂ, orăcăieli, s.f. (Reg.) Orăcăit; gălăgie, larmă. [Pr.: -că-ia-] – Orăcăi + suf. -eală.
ORĂCĂIRE, orăcăiri, s.f. Acţiunea de a orăcăi şi rezultatul ei; orăcăit. * (Fam.) Scâncet de copil mic. – V. orăcăi.
ORĂCĂIT, orăcăituri, s.n. Acţiunea de a orăcăi şi rezultatul ei; strigăt caracteristic broaştei; orăcăială, orăcăire. * Fig. Amestec de voci, gălăgie. * (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. – V. orăcăi.

ORĂDEAN, -Ă, orădeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Oradea. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Oradea. – Oradea (n. pr.) + suf. -ean.
ORĂDEANCĂ, orădence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Oradea. * Locuitoare din municipiul Oradea. – Orădean + suf. -că.
ORĂSTICĂ, orăstici, s.f. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor, cu flori roşii-purpurii la început, apoi albastre; măzăriche neagră (Lathyrus niger şi vernus). [Var.: orăştícă s.f.] – Et. nec.
ORĂŞEAN, -Ă, orăşeni, -e, s.m. şi f. Locuitor al unui oraş. – Oraş + suf. -ean.
ORĂŞEANCĂ, orăşence, s.f. Locuitoare a unui oraş; orăşeană. – Orăşean + suf. -că.
ORĂŞEL, orăşele, s.n. Diminutiv al lui oraş; oraş mic. – Oraş + suf. -el.
ORĂŞENESC, -EASCĂ, orăşeneşti, adj. Care aparţine oraşului, privitor la oraş, ca la oraş; urban, citadin. – Orăşean + suf. -esc.
ORĂŞENEŞTE adv. În felul orăşenilor, ca orăşenii. – Orăşean + suf. -eşte.
ORĂŞENIE, orăşenii, s.f. (Rar) Orăşenism. – Orăşean + suf. -ie.
ORĂŞENIME s.f. (Rar) Locuitorii unui oraş, mulţime de locuitori ai unui oraş. – Orăşean + suf. -ime.
ORĂŞENISM, orăşenisme, s.n. Fel de a fi, de a se comporta, de a vorbi specific unui orăşean; p. ext. comportare manierată, căutată, artificială. – Orăşean + suf. -ism.
ORĂŞENIZA, orăşenizez, vb. I. Refl. (Rar) A-şi însuşi felul de viaţă sau de comportare al orăşenilor, a se adapta la viaţa orăşenească, a deveni orăşean; a se urbaniza. – Orăşean + suf. -iza.
ORĂŞTICĂ s.f. v. orăstică.
ORĂTANIE, orătănii, s.f. Pasăre de curte. [Var.: orătánie, orăténie s.f.] – Din oară2.
ORĂTĂNIE s.f. v. orătanie.
ORĂTENIE s.f. v. orătanie.
ORÂND s.m. v. orândă1.
ORÂNDAR, orândari, s.m. (Înv., reg.) 1. Arendaş. 2. Cârciumar, hangiu. – Orândă2 + suf. -ar. Cf. ucr. orendar.
ORÂNDAŞ, orândaşi, s.m. (Reg.) 1. Arendaş. 2. Cârciumar. – Orândă2 + suf. -aş.
ORÂNDĂ1, orânde, s.f. (Pop.) 1. Soartă, ursită, destin. * Persoană menită să devină soţul (sau soţia) cuiva; ursit. 2. Obicei, datină. [Var.: orând s.m.] – Din orândui (derivat regresiv).
ORÂNDĂ2, orânzi, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Cârciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moşiei); han. 2. Arendă. [Pl. şi: orânde] – Din ucr. orenda.
ORÂNDUI, orânduiesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) aşeza, a (se) grupa într-o anumită ordine; a (se) aranja. 2. Tranz. A hotărî, a dispune; a ridica la o demnitate; a numi, a desemna; a învesti. 3. Tranz. (Înv. şi pop.) A decide, a fixa, a stabili. * (Rar) A porunci, a ordona. 4. Tranz. (Înv. şi pop.) A pune la cale; a pregăti. – Din sl. urenditi.
ORÂNDUIALĂ, orânduieli, s.f. 1. Rânduială, ordine, întocmire, organizare. ** Loc. adv. Cu orânduială = în mod organizat, cu rost. ** Loc. vb. A pune în (bună) orânduială sau a pune orânduială = a orândui. 2. (Înv.) Hotărâre, dispoziţie, ordin; (concr.) act care conţine o hotărâre. 3. Orânduire socială. [Pr.: -du-ia-] – Orândui + suf. -eală.
ORÂNDUIRE, orânduiri, s.f. Acţiunea de a orândui şi rezultatul ei. 1. Aşezare, grupare într-o anumită ordine, într-un anumit fel; aranjare, repartizare, clasare. * Organizare, întocmire; stabilire. 2. Învestire. 3. (Înv. şi reg.)

Hotărâre, dispoziţie, decizie, ordin. 4. (Adesea cu determinările "socială" şi "social-economică") Treaptă a dezvoltării istorice a societăţii, caracterizată printr-un nivel determinat al forţelor de producţie, prin relaţiile de producţie corespunzătoare acestuia şi prin suprastructura generată de aceste relaţii; formaţiune socială, formaţiune social-economică. ** Orânduire de stat = organizare politică şi teritorială a statului sub aspectul regimului şi al formei de stat, precum şi al împărţirii administrativ-teritoriale, determinată, în esenţă, de caracterul orânduirii sociale. – V. orândui.
ORÂNDUIT, -Ă, orânduiţi, -te, adj. 1. Pus, aşezat într-o anumită ordine; aranjat, rânduit. 2. (Înv.) Împuternicit, învestit. 3. (Înv.) Stabilit, fixat, hotărât, destinat. – V. orândui.
ORÂNDUITOR, -OARE, orânduitori, -oare, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care orânduieşte, care organizează; organizator. [Pr.: -du-i-] – Orândui + suf. -tor.
ORB1 s.n. (În sintagma) Orbul găinilor(sau găinii) = numele popular al unei boli de ochi care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea seara după apusul soarelui; p. ext. miopie. ** Expr. A avea orbul găinilor = a nu vedea sau a nu observa un obiect aflat foarte aproape. – Din orbi (derivat regresiv).
ORB2, OARBĂ, orbi, oarbe, adj. 1. (Adesea substantivat) Lipsit de simţul văzului, care nu vede (deloc). ** Expr. A nimerit orbul Brăila sau nimeresc orbii Suceava, se spune pentru a încuraja pe cel care şovăie să se ducă într-un loc necunoscut de teamă că nu va nimeri. A se bate ca orbii = a se bate foarte tare. 2. Fig. Care nu admite alte păreri. 3. Fig. Care pare să acţioneze fără discernământ; a cărui raţiune e întunecată, tulburată de o pasiune, lipsit de clarviziune; p. ext. de temut, fioros. * Complet, total. * Care denotă lipsă de inteligenţă, de reflecţie, de perspicacitate. 4. Fig. Lipsit de lumină; întunecos, întunecat. 5. (În sintagmele) Fereastră oarbă sau geam orb = adâncitură în perete, de forma unei ferestre, făcută cu scop arhitectonic. Sobă oarbă = motiv ornamental de forma unei sobe; sobă care are gura în a doua cameră. Duşumea oarbă = duşumea de scânduri brute aşezate distanţat, peste care se montează parchetul. Cartuş orb = cartuş fără proiectil, folosit la exerciţii, la parade, la demonstraţii etc. Cameră oarbă = cameră fără ferestre, destinată unor scopuri speciale (în fizică, în medicină etc.). Puţ orb = puţ de mină care nu are ieşire directă la suprafaţă. – Lat. orbus.
ORBALŢ, (1) orbalţuri, s.n., (2) orbalţi, s.m. (Înv. şi pop.) 1. S.n. Erizipel, brâncă. 2. S.m. Numele a două plante erbacee întrebuinţate în medicina populară; a) plantă veninoasă, cu tulpina subţire, cu frunze mari şi cu flori mici, albe-gălbui (Actaea spicata); b) silnică. – Din magh. orbánc.
ORBĂCĂI vb. IV v. orbecăi.
ORBĂLŢĂTURĂ s.f. v. orbălţitură.
ORBĂLŢI, orbălţesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) îmbolnăvi de orbalţ; a (se) umfla din cauza orbalţului. – V. orbalţ.
ORBĂLŢIT, -Ă, orbălţiţi, -te, adj. (Reg.) Bolnav de orbalţ; umflat (de orbalţ). – V. orbălţi.
ORBĂLŢITURĂ, orbălţituri, s.f. (Reg.) Orbalţ (1). [Var.: orbălţătúră s.f.] – Orbălţi + suf. -tură.
ORBEALĂ, órbeli, s.f. (Reg.) Slăbire a vederii; orbire. – Orbi + suf. -eală.
ORBECA, órbec, vb. I. Intranz. (Înv. şi reg.) A orbecăi. – Din orb2.
ORBECARE, orbecări, s.f. (Înv.) Acţiunea de a orbeca; orbecăire. – V. orbeca.
ORBECAT, -Ă, orbecaţi, -te, adj. (Rar; despre ochi) Orbit, fermecat, fascinat. – V. orbeca.

ORBECĂI, orbecăiesc, vb. IV. Intranz. A umbla (încoace şi încolo) pipăind şi rătăcind (ca orbul2) prin întuneric; a dibui, a bâjbâi, a orbeca. [Prez. ind. şi: orbécăi. – Var.: orbăcăí vb. IV] – Orbeca + suf. -ăi.
ORBECĂIRE, orbecăiri, s.f. Faptul de a orbecăi; dibuială, bâjbâială, rătăcire, orbecare. – V. orbecăi.
ORBESC, ORBEASCĂ, orbeşti, adj. 1. Care aparţine orbului2, de orb2. 2. Fig. (Despre acţiuni şi sentimente) Care se manifestă orbeşte, nechibzuit, nesocotit, fără discernământ, lipsit de raţiune; necugetat. * Peste măsură de mare; exagerat, exorbitant. – Orb2 + suf. -esc.
ORBEŞTE adv. 1. Ca orbii2, pe dibuite, la întâmplare. 2. Fig. Fără discernământ, fără reflecţie, fără chibzuinţă, în mod mecanic. * Necontrolat, nebuneşte, inconştient; pătimaş. – Orb2 + suf. -eşte.
ORBETE s.m. v. orbeţ.
ORBEŢ, ORBEAŢĂ, orbeţi, -e, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (Fiinţă) care nu vede bine sau nu vede deloc; p. ext. cerşetor (orb2). ** Expr. A se bate ca orbeţii = a se încăiera aprig, a se bate rău, fără a se uita unde lovesc. 2. S.m. Mamifer din ordinul rozătoarelor, asemănător cu cârtiţa, cu ochii ascunşi sub piele, care trăieşte sub pământ şi se hrăneşte cu rădăcini; căţelul-pământului (Spalax microphtalmus). [Var.: orbéte s.m.] – Orb2 + suf. -eţ.
ORBI, orbesc, vb. IV. 1. Intranz. A deveni orb2, a-şi pierde vederea. * Tranz. A face pe cineva să-şi piardă vederea; a scoate cuiva ochii. ** Expr. (Nici cât sau măcar) să orbeşti un şoarece = foarte puţin; deloc. * Tranz. A tulbura vederea, a lua ochii. 2. Tranz. Fig. A face pe cineva să-şi piardă raţiunea, clarviziunea, a-l face să nu mai judece obiectiv. * A înşela, a amăgi pe cineva, a minţi. – Din orb2.
ORBICULAR, -Ă, orbiculari, -e, adj. Rotund, globular. * (Substantivat, m.) Muşchi de formă circulară care înconjură pleoapele şi buzele, determinând, prin contracţie, închiderea şi deschiderea acestora. – Din fr. orbiculaire, lat. orbicularis.
ORBIE s.f. (Pop.) Starea celui orb2 (1), lipsa vederii. * Fig. Inconştienţă, orbire. – Orb2 +suf. -ie.
ORBILĂ s.m. (Glumeţ) Poreclă dată unei persoane care nu vede sau nu observă nimic în jurul său, care se împiedică de tot ce-i stă în cale, care este lipsită de spirit de observaţie. – Orb2 + suf. -ilă.
ORBIRE s.f. Faptul de a orbi; fig. întunecare a minţii, lipsă de clarviziune, rătăcire, inconştienţă. ** Loc. adv. Cu orbire = fără chibzuială, orbeşte. – V. orbi.
ORBIŞ adv. Pe dibuite, la întâmplare, orbeşte; fig. fără chibzuinţă, nebuneşte. ** Expr. A da orbiş = a lovi fără cruţare. – Orb2 + suf. -iş.
ORBIT, -Ă, orbiţi, -te, adj. 1. Lipsit de vedere, cu vederea slăbită. 2. Fig. Cu mintea întunecată (de furie, de durere etc.), fără discernământ, scos din minţi, înnebunit, zăpăcit. * Fermecat, fascinat, uluit. – V. orbi.
ORBITAL, -Ă, orbitali, -e, adj. 1. Care aparţine orbitei cereşti, privitor la orbita unui corp ceresc. * (Despre un mobil) Care parcurge o orbită. 2. Care aparţine sau se află în orbita oculară. – Din fr. orbital.
ORBITĂ, orbite, s.f. 1. Traiectorie în formă de curbă (închisă) pe care o parcurge un mobil. * Drumul real parcurs de un astru. ** Orbită aparentă = drumul aparent proiectat pe bolta cerească pe care se deplasează un corp ceresc. 2. Fiecare dintre cele două cavităţi osoase ale craniului, în care se află globul ocular. 3. Fig. Sfera sau mediul unei activităţi oarecare; sferă de acţiune sau de influenţă. – Din fr. orbite, lat. orbita.

ORBITOR, -OARE, orbitori, -oare, adj. Care te orbeşte, care te face să nu poţi privi cu ochi deschişi, care îţi ia vederea. * Fig. Care întunecă mintea, tulbură raţiunea. * Fig. Uluitor. – Orbi + suf. -tor.
ORBOTĂ s.f. v. horbotă.
ORC s.m. (Rar) Infern. – Din germ. Orkus.
ORCAN, orcane, s.n. 1. (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în sudul Asiei. 2. (Înv.) Uragan. – Din germ. Orkan.
ORCEAG, orceaguri, s.n. (Bot.; reg.) Arpagic. – Et. nec.
ORCHESTRA, orchestrez, vb. I. Tranz. A aranja o bucată muzicală pentru a putea fi executată de orchestră. – Din fr. orchestrer.
ORCHESTRAL, -Ă, orchestrali, -e, adj. Care aparţine orchestrei, propriu orchestrei, privitor la orchestră, care se execută de orchestră. – Din fr. orchestral.
ORCHESTRANT, -Ă, orchestranţi, -te, s.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o orchestră; instrumentist. – Orchestră + suf. -ant.
ORCHESTRARE, orchestrări, s.f. Acţiunea de a orchestra şi rezultatul ei; orchestraţie. – V. orchestra.
ORCHESTRATOR, orchestratori, s.m. Persoană care orchestrează bucăţi muzicale. – Orchestra + suf. -tor.
ORCHESTRAŢIE, orchestraţii, s.f. Arta de a orchestra; transcriere, aranjare pentru orchestră a unei bucăţi muzicale prin folosirea mijloacelor tehnice de execuţie şi a timbrului propriu diverselor instrumente muzicale, în vederea realizării unei sonorităţi globale. * Felul cum sunt îmbinate diferitele grupuri de instrumente ale unei orchestre (într-o bucată muzicală). – Din fr. orchestration.
ORCHESTRĂ, orchestre, s.f. 1. Colectiv de instrumentişti care execută împreună compoziţii muzicale la diverse instrumente. * Ansamblul instrumentelor muzicale la care cântă membrii acestui colectiv. 2. Parte a unei săli de spectacol destinată orchestranţilor, situată între scenă şi sală, sub nivelul parterului. ** Fotoliu de orchestră = loc în primele rânduri într-o sală de concert sau, p. ext., în orice sală de spectacol. 3. Spaţiu circular în arhitectura teatrelor antice, situat între avanscenă şi gradenuri. [Var.: orhéstră s.f., (înv.) orchéstru s.n.] – Din fr. orchestre, germ. Orchester, it. orchestra, rus. orkestr.
ORCHESTRION, orchestrioane, s.n. Instrument muzical în formă de orgă sau de pian, cu două sau cu mai multe claviaturi. [Pr.: -tri-on] – Din fr. orchestrion, germ. Orchestrion.
ORCHESTRIONET, orchestrionete, s.n. Instrument muzical cu manivelă, mai mic decât orchestrionul, care execută muzică înregistrată pe benzi de carton perforate. [Pr.: -tri-o-] – Orchestrion + suf. -et.
ORCHESTRU s.n. v. orchestră.
ORCIC, orcicuri, s.n. Fiecare dintre cele două bucăţi de lemn prinse de crucea căruţei, a trăsurii etc., de capetele cărora se agaţă ştreangurile hamului. – Din ucr. orčyk. Cf. pol. orezyk.
ORCICAR, orcicare, s.n. Ochiul sau laţul ştreangului de la ham, care se prinde de orcic. – Orcic + suf. -ar.
ORDALIE, ordalii, s.f. Mod de stabilire a dreptăţii sau a vinovăţiei părţilor în litigiu, caracteristic evului mediu, prin diferite probe (a focului, a apei clocotite şi a fierului încins) sau prin duelul judiciar. [Acc. şi: ordálie] – Din fr. ordalie, lat. ordalium.
ORDIE, ordii, s.f. (Înv.) Hoardă, oaste (turcească sau tătară); tabără militară. * Mulţime mare de oameni; gloată. – Din bg., scr. ordija.

ORDIN, ordine, s.n. 1. Dispoziţie obligatorie, scrisă sau orală, dată de o autoritate sau de o persoană oficială pentru a fi executată întocmai; poruncă. ** Expr. La ordinele cuiva = la dispoziţia cuiva. Sub ordinele cuiva = sub comanda cuiva, sub conducerea cuiva. La ordin! = vă stau la dispoziţie. * (Concr.) Act care conţine o dispoziţie cu caracter obligatoriu. ** Ordin de zi = act prin care comandantul unei mari unităţi militare se adresează întregii unităţi în anumite ocazii. Ordin de chemare = dispoziţie scrisă a unei autorităţi militare, prin care o persoană din cadrele de rezervă ale armatei este chemată la unitate. Ordin de serviciu = act prin care cineva primeşte o însărcinare oficială; delegaţie. Ordin de plată = dispoziţie dată de către o bancă pentru a plăti o sumă de bani unei persoane fizice sau juridice. 2. Decoraţie superioară medaliei. 3. Categorie sistematică în zoologie şi în botanică, superioară familiei şi inferioară clasei. 4. Sistem arhitectonic ale cărui elemente sunt dispuse şi proporţionate după anumite reguli, pentru a forma un ansamblu armonios şi regulat. 5. Comunitate monahală întâlnită în diverse religii, care susţine o propagandă activă în favoarea religiei respective. * Comunitate medievală de cavaleri-călugări care participau la acţiuni războinice. 6. Rang, categorie (după importanţă). ** Expr. De ordin(ul)... = cu caracter (de)... De prim(ul) ordin = de prim(ul) rang. * (Înv.) Ordine, categorie, domeniu. * Regulă, ordine. – Din lat. ordo, -inis, fr. ordre.
ORDINA vb. I v. ordona.
ORDINAL, ordinale, adj. (În sintagma) Numeral ordinal = numeral care indică, într-o serie, locul, ordinea numerică. – Din fr. ordinal.
ORDINAR, -Ă, ordinari, -e, adj. 1. Obişnuit, normal; de rând, comun. ** Fracţie ordinară = raportul a două numere întregi. Sesiune ordinară = sesiune convocată conform regulamentului de funcţionare. ** Loc. adv. (Franţuzism înv.) De ordinar = de obicei. * (Mil.; înv.; substantivat, în expr.) A trece (sau a înscrie) la ordinar = a înscrie în registrul de evidenţă a raţiilor alimentare şi a soldei. 2. De calitate inferioară, fără valoare, prost. * Vulgar, grosolan, josnic. – Din fr. ordinaire, lat. ordinarius, germ. ordinăr.
ORDINARIAT, ordinariate, s.n. (Înv.) Organ administrativ care conducea o episcopie catolică; consistoriu. – Din lat. ordinariatus, fr. ordinariat.
ORDINATOR, ordinatoare, s.n. Calculator numeric universal, compus dintr-un număr variabil de unităţi specializate şi comandate de acelaşi program înregistrat, care permite efectuarea unor operaţii aritmetice şi logice fără intervenţia omului în timpul lucrului şi rezolvă probleme de calcul ştiinţific, de gestiune a întreprinderilor comerciale sau industriale etc. ** Ordinator familial = computer familial. – Din fr. ordinateur.
ORDINE, ordini, s.f. 1. Dispoziţie, succesiune regulată cu caracter spaţial, temporal, logic, moral, estetic; organizare, înşiruire, rând, rânduire, orânduială. ** Ordine de bătaie = dispozitiv de luptă. Ordine de zi = program care cuprinde totalitatea problemelor care urmează să fie discutate într-o şedinţă, într-o adunare. ** Loc. adj. şi adv. La ordinea zilei = de actualitate, care face vâlvă; important. 2. Aşezare a unor obiecte potrivit unor cerinţe de ordin practic şi estetic, rânduială; p. ext. conformitate cu o cerinţă, cu o normă, cu o disciplină, cu o regulă. ** Loc. adv. În ordine = aşa cum se cuvine; în regulă. ** Expr. A chema pe cineva la ordine = a soma pe cineva să respecte anumite norme (de conduită) încălcate; a admonesta. 3. Principiu de cauzalitate sau de finalitate a lumii, lege proprie naturii. ** Expr. (Înv.) De ordine = de natura..., de felul..., de domeniul. 4. Organizare, orânduire socială, politică, economică; regim; spec. stabilitate socială, respectul instituţiilor sociale stabilite. ** Ordine publică = ordine politică, economică şi

socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme şi măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta şi se traduce prin funcţionarea normală a aparatului de stat, menţinerea liniştii cetăţenilor şi a respectării drepturilor acestora. – Din lat. ordo, -inis, it. ordine.
ORDONA, (1) ordón, (2) ordonez, vb. I. Tranz. 1. A da un ordin, a porunci, a comanda; a cere, a pretinde, a dispune. * (Înv.) A prescrie un medicament, un tratament. 2. A pune în ordine, a aranja, a rândui, a grupa anumite lucruri. [Var.: (înv.) ordiná vb. I] – Din fr. ordonner.
ORDONANŢA, ordonanţez, vb. I. Tranz. A dispune plata unei sume prin emiterea unei ordonanţe, a unui ordin de plată. – Din fr. ordonnancer.
ORDONANŢARE, ordonanţări, s.f. Acţiunea de a ordonanţa şi rezultatul ei. – V. ordonanţa.
ORDONANŢĂ, ordonanţe, s.f. 1. Dispoziţie scrisă emisă de o autoritate administrativă, judecătorească etc.; act care conţine această dispoziţie. ** Ofiţer de ordonanţă = ofiţer ataşat pe lângă marile comandamente, cu misiunea specială de a transmite ordinele. Ordonanţă de plată = dispoziţie, ordin de plată a unei sume. Ordonanţă prezidenţială = măsură cu caracter urgent şi provizoriu pe care preşedintele unei instanţe judecătoreşti o poate ordona, în cazuri excepţionale, pentru evitarea unei pagube iminente şi ireparabile sau pentru înlăturarea piedicilor care s-ar ivi cu prilejul unei executări. (ieşit din uz) Ordonanţă preşedinţială = măsură cu caracter urgent şi provizoriu pe care preşedintele unei instanţe judecătoreşti o poate ordona, în cazuri excepţionale, pentru evitarea unei pagube iminente şi ireparabile sau pentru înlăturarea piedicilor care s-ar ivi cu prilejul unei executări. * (În trecut) Hotărâre, sentinţă judecătorească. * (Înv.) Reţetă medicală. 2. (În vechea armată) Soldat ataşat pe lângă un ofiţer pentru servicii personale. 3. Aranjare, orânduire, organizare a elementelor unei opere de artă, ale unei construcţii etc. – Din fr. ordonnance.
ORDONARE, ordonări, s.f. Acţiunea de a ordona şi rezultatul ei. ** Raport de ordonare = cuprindere a unei noţiuni în sfera unei alte noţiuni mai generale. – V. ordona.
ORDONAT, -Ă, ordonaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Căruia îi place ordinea, care păstrează ordinea, dichisit; p. ext. disciplinat, echilibrat. 2. (Despre obiecte) (Pus) în ordine, rânduit după anumite criterii, aranjat. – V. ordona. Cf. fr. ordonné.
ORDONATĂ, ordonate, s.f. (Mat.) A doua coordonată a unui punct în sistemul rectangular de coordonate din plan sau din spaţiu. * Înălţimea unui punct de pe traiectoria unui proiectil în raport cu linia de ochire. – Din fr. ordonnée.
ORDONATOR, -OARE, ordonatori, -oare, s.m. şi f. Conducător al unei instituţii bugetare, centrală sau locală, care are dreptul să dispună de creditele bugetare aprobate prin planul de venituri şi de cheltuieli al instituţiei. – Din fr. ordonnateur.
ORDOVICIAN, -Ă, ordovicieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. A doua perioadă a paleozoicului. 2. Adj. Care se referă la ordovician (1) sau la formaţiile din această perioadă. [Pr.: -ci-an] – Din fr. ordovicien.
ORDURĂ, orduri, s.f. (Rar) Murdărie, gunoi. – Din fr. ordure.
ORDURIER, -Ă, ordurieri, -e, adj. (Rar) Murdar, obscen. [Pr.: -ri-er] – Din fr. ordurier.
OREADĂ, oreade, s.f. Nimfă din mitologia greco-romană, care locuia prin munţi şi prin peşteri. [Pr.: -re-a-] – Din fr. oréade.
OREAV, oreave, s.n. (Reg.) Vale prin care curge apă numai când plouă. – Et. nec.

OREION, oreioane, s.n. Boală contagioasă şi epidemică de natură virotică, frecventă la copii, care se manifestă prin febră şi prin inflamarea glandelor salivare parotide. [Pr.: -re-ion] – Din fr. oreillons.
ORELIST, -Ă, orelişti, -ste, adj. Otorinolaringolog. – Din o [to] r [ino] l [aringologie] + suf. -ist.
OREŞNIŢĂ, oreşniţe, s.f. Plantă erbacee agăţătoare, meliferă, cu frunzele terminate printr-un cârcel ramificat, cu florile purpurii, plăcut mirositoare şi cu un tubercul comestibil (Lathyrus tuberosus). – Et. nec. Cf. bg., scr. orešak.
OREXIMANIE s.f. Poftă de mâncare exagerată, foame patologică. – Din fr. oreximanie.
OREZ s.m. Plantă alimentară din familia gramineelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze liniare alungite şi cu spice mici, cultivată în terenuri umede pentru fructele ei cu seminţe foarte hrănitoare, bogate în amidon (Oryza sativa). * Seminţele acestei plante. – Din bg. oriz.
OREZAR, orezari, s.m. Persoană care cultivă orez. – Orez + suf. -ar.
OREZĂRIE, orezării, s.f. Teren nivelat, cu amenajări speciale pentru irigaţie, pe care se cultivă orez; loc cultivat cu orez. * Cultură de orez. – Orez + suf. -ărie.
ORFAN, -Ă, orfani, -e, adj. (Adesea substantivat) Care a pierdut pe unul dintre părinţi sau pe amândoi; sărman. * Lipsit de ceva. – Din ngr. orfanós, lat. orphanus, -a, -um.
ORFANOTROFIE, orfanotrofii, s.f. (Înv.) Orfelinat. – Din ngr. orfanotríon, lat. orphanotrophium.
ORFĂURĂRIE s.f. v. orfevrărie.
ORFELIN, -Ă, orfelini, -e, s.m. şi f., adj. (Rar) (Copil) orfan. – Din fr. orphelin.
ORFELINAT, orfelinate, s.n. Aşezământ, instituţie de caritate pentru creşterea copiilor orfani. – Din fr. orphelinat.
ORFEVRĂRIE, orfevrării, s.f. Meşteşugul creării obiectelor de artă aplicată, din metal preţios. * Obiecte prelucrate prin acest meşteşug. * Comerţ cu obiecte fine de aur şi de argint. [Var.: orfevreríe, orfăurărie s.f.] – Din fr. orfévrerie.
ORFEVRERIE s.f. v. orfévrărie.
ORFEVRIER, -Ă, orfevrieri, -e, adj. Care se referă la orfevrărie, care aparţine orfevrăriei. [Pr.: -vri-er] – Din orfevrărie.
ORFEVRU, orfevri, s.m. (Livr.) Meşter care lucrează orfevrărie; aurar. – Din fr. orfevre.
ORFIC, -Ă, orfici, -ce, adj., s.f. pl. 1. Adj. Privitor la Orfeu, care se referă la doctrine, mistere, concepţii filozofice atribuite acestuia. * Poeme orfice = denumire dată textelor lirice şi filozofice greceşti atribuite poetului mitic Orfeu. 2. S.f. pl. Sărbători în cinstea lui Dionysos. – Din fr. orphique.
ORFISM s.n. 1. Curent religios din Grecia antică, care preconiza dualismul suflet-corp şi credinţa în metempsihoză. 2. Curent în pictură care susţine primatul culorii pure ca mijloc de exaltare a luminozităţii şi a dinamismului. – Din fr. orphisme.
ORGAN1, organe, s.n. 1. Parte din corpul unei fiinţe vii, care îndeplineşte una sau mai multe funcţii vitale sau utile vieţii. * Gură; p. ext. voce, glas. 2. Parte componemă a unui mecanism, a unui aparat, a unei maşini, formată din una sau din mai multe piese, având o anumită funcţie. 3. Fig. Mijloc, instrument de acţiune, de comunicare etc.; p. ext. exponent, reprezentant; mijlocitor. * (Urmat de determinări care indică felul sau apartenenţa) Ziar, revistă. 4. Grup de persoane care îndeplineşte o funcţie politică, socială, administrativă etc.; instituţie politică, socială, administrativă etc. reprezentată de aceste

persoane. – Din ngr. órganon, it. organo, lat. organum, fr. organe, germ. Organ, rus. organ.
ORGAN2, organe, s.n. (Înv.) 1. Harpă, liră. 2. Orgă. – Din sl. or(ů)ganů, ngr. órganon, lat. organum, it. organo.
ORGANDI s.n. Ţesătură de bumbac sau de in, subţire, transparentă şi foarte apretată, din care se confecţionează obiecte de îmbrăcăminte pentru femei şi copii, perdele etc. [Var.: organdín, organtín s.n.] – Din fr. organdi, germ. Organdin.
ORGANDIN s.n. v. organdi.
ORGANIC, -Ă, organici, -ce, adj. 1. Care ţine de structura, de esenţa, de funcţiile unui organ sau ale unui organism; privitor la organe sau organisme vii. 2. Care are structura unui organism (1), constituind un întreg diferenţiat şi în acelaşi timp unitar; organizat, unitar, inseparabil. * Care rezultă din organizarea, din construcţia însăşi a unui lucru; esenţial, lăuntric, intrinsec. * Fundamental. * (Şi adv.; despre relaţii, legături) Analog legăturii care uneşte părţile unui organism (1); indisolubil. 3. (Despre substanţe, materii etc.) Care este alcătuit din carbon şi hidrogen, uneori şi din alte elemente chimice (oxigen, azot etc.). ** Chimie organică = ramură a chimiei care studiază hidrocarburile şi derivaţii acestora. – Din lat. organicus, fr. organique.
ORGANICISM s.n. Curent sociologic după care societatea ar fi un organism analog organismelor biologice. – Din fr. organicisme.
ORGANICIST, -Ă, organicişti, -ste, s.m. şi f., adj. (Adept) al organicismului. – Din fr. organiciste.
ORGANICITATE s.f. (Fil.) Caracter organic al unui sistem. – Din engl. organicity.
ORGANIGRAMĂ, organigrame, s.f. 1. Redare schematică (grafică) în toate detaliile a organizării, a subordonării şi a legăturilor dintre compartimente din cadrul unei întreprinderi sau al unei instituţii. 2. (Inform.) Reprezentare grafică a unui algoritm. 3. (Cib.) Diagramă logică. – Din fr. organigramme.
ORGANISM, organisme, s.n. 1. Totalitatea organelor şi a părţilor indisolubil legate între ele ale unei fiinţe vii; corp, fiinţă. 2. Fig. Ceea ce apare ca un tot închegat; ceea ce funcţionează în mod organizat. * Organizaţie (1). – Din lat. organismus, ngr. organismós, germ. Organismus, fr. organisme.
ORGANIST, -Ă, organişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă la orgă. – Din fr. organiste, germ. Organist, it. organista.
ORGANIT, organite, s.n. Fiecare dintre elementele constitutive permanente ale celulei. – Din fr. organite.
ORGANIZA, organizez, vb. I. Tranz. A face ca un grup social, o instituţie etc. să funcţioneze sau să acţioneze organic (repartizând însărcinările şi coordonându-le conform unui plan adecvat); a stabili şi a coordona mijloacele tehnice, economice, administrative, astfel încât să permită executarea în condiţii optime a unui proces. * Refl. A proceda metodic şi ordonat în acţiunile sale, a-şi coordona acţiunile orientându-se după un plan; a-şi strânge şi a-şi întări forţele. * A pregăti temeinic o acţiune după un plan bine chibzuit; a întocmi, a alcătui, a aranja, a orândui. – Din fr. organiser.
ORGANIZARE, organizări, s.f. Acţiunea de a (se) organiza şi rezultatul ei; p. ext. rânduială, disciplină, ordine. * Orânduire, alcătuire. ** Organizarea producţiei = ansamblu de măsuri privind stabilirea, asigurarea şi coordonarea mijloacelor de producţie şi a forţei de muncă în vederea desfăşurării producţiei cu maximum de eficienţă economică. Organizarea muncii = ansamblu de măsuri privind asigurarea şi utilizarea eficientă a forţei de muncă. – V. organiza.

ORGANIZAT, -Ă, organizaţi, -te, adj. Care are o organizare, care se desfăşoară conform unui plan chibzuit. – V. organiza.
ORGANIZATOR, -OARE, organizatori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care organizează, care se referă la organizare. – Organiza + suf. -tor.
ORGANIZATORIC, -Ă, organizatorici, -ce, adj. Care ţine de organizare, privitor la organizare. – Organizator + suf. -ic.
ORGANIZAŢIE, organizaţii, s.f. 1. Asociaţie de oameni cu concepţii sau preocupări comune, uniţi conform unui regulament sau unui statut, în vederea depunerii unei activităţi organizate. ** Organizaţie de bază = (ieşit din uz) unitate organizatorică fundamentală a Partidului Comunist Român şi a Uniunii Tineretului Comunist, care cuprindea cel puţin trei membri. 2. Mod de organizare, orânduire, aranjare; rânduială, alcătuire. – Din germ. Organisation, fr. organisation, rus. organizaţiîa.
ORGANIZAŢIONAL, -Ă, organizaţionali, -e, adj. Referitor la organizare, de organizare. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. organisationnel.
ORGANOGEN, -Ă, organogeni, -e, adj. 1. (Despre elemente chimice) Care intră în compoziţia substanţelor organice din structura animalelor şi a vegetalelor. 2. (Despre minerale, roci, minereuri, formaţii geologice) Care constă din resturi sau urme de organisme animale ori vegetale; care s-a format sub acţiunea organismelor. – Din fr. organogéne.
ORGANOGENEZĂ s.f. Proces de formare a organelor în cursul dezvoltării individuale a organismelor; organogenie. – Din fr. organogenése.
ORGANOGENIE s.f. (Med.) Organogeneză. – Din fr. organogénie, engl. organogeny.
ORGANOGRAFIC, -Ă, organografici, -ce, adj. (Rar) Structural. – Din fr. organoghraphique.
ORGANOGRAFIE s.f. 1. Parte a zoologiei şi a botanicii care se ocupă cu descrierea organelor animalelor sau ale vegetalelor. 2. Descriere amănunţită a părţilor care alcătuiesc un instrument muzical şi a felului de funcţionare a acelui instrument. – Din fr. organographie.
ORGANOLEPTIC, -Ă, organoleptici, -ce, adj. (În sintagma) Examen organoleptic = apreciere a calităţii produselor alimentare cu ajutorul văzului, mirosului, gustului şi, uneori, al pipăitului. – Din fr. organoleptique.
ORGANOLIT, organolite, s.n. (Geol.) Mineral sau rocă formate prin transformarea unor substanţe organice. – Cf. fr. organolithien.
ORGANON s.n. (Livr.) Instrument, mijloc de muncă şi de cercetare ştiinţifică. – Din ngr. órganon.
ORGANOSOL, organosoli, s.m. Soluţie coloidală aflată într-un lichid organic. – Din fr. organosol.
ORGANOTERAPIE, organoterapii, s.f. Tratament medical care constă în administrarea de extracte de organe sau de glande endocrine; opoterapie. – Din fr. organothérapie.
ORGANOTROP, -Ă, organotropi, -e, adj. (Despre substanţe, medicamente) Care prezintă o afinitate particulară pentru un anumit ţesut sau organ; care se fixează în organismul unei vieţuitoare şi acţionează asupra acestuia. – Din fr. organotrope, germ. Organotrop.
ORGANOTROPISM s.n. (Biol.) Afinitate a unor virusuri, a unor microbi pentru un anumit organ. – Din fr. organotropisme.
ORGANTIN s.n. v. organdi.
ORGANUM s.n. Una dintre formele cele mai vechi ale muzicii pe mai multe voci distincte, care consta dintr-un contrapunct improvizat pe o temă de cânt liturgic. – Din fr. organum.

ORGANZIN, organzine, s.n. Fir de mătase naturală, foarte răsucit, format din două sau din mai multe fire subţiri. – Din fr. organsin.
ORGASM s.n. Punctul culminant al excitaţiei sexuale. – Din fr. orgasme.
ORGĂ, orgi, s.f. 1. Instrument muzical complex, al cărui mecanism se compune dintr-un sistem de tuburi sonore, puse în acţiune cu ajutorul unor pedale, al unei claviaturi şi al unor manete de registru, prin care trece aerul suflat de nişte foale. ** Orgă de lumini = a) set de becuri colorate diferit ale căror aprindere şi intensitate sunt comandate electronic în concordanţă cu zonele spectrale ale unui semnal acustic; b) pupitru de comandă pentru reglarea intensităţii luminoase a surselor de lumină în studiouri, teatre etc. 2. Sistem de armare a unei lucrări miniere subterane, stâlp lângă stâlp, ca tuburile de orgă (1). – Din fr. orgue.
ORGIAC, -Ă, orgiaci, -ce, adj. (Rar) Cu caracter de orgie, orgiastic. [Pr.: -gi-ac] – Din fr. orgiaque.
ORGIASTIC, -Ă, orgiastici, -ce, adj. (Livr.) Orgiac; fig. extraordinar. [Pr.: -gi-as-] – Din fr. orgiastique.
ORGIE, orgii, s.f. Petrecere desfrânată cu exces de mâncare şi de băutură; desfrâu, dezmăţ, bacanală. – Din fr. orgie, lat. orgia.
ORGOLIOS, -OASĂ, orgolioşi, -oase, adj. Plin de orgoliu, vanitos; mândru, încrezut, trufaş, îngâmfat. [Pr.: -li-os] – Orgoliu + suf. -os. Cf. it. orgoglioso, fr. orgueilleux.
ORGOLIU, orgolii, s.n. Părere foarte bună, adesea exagerată şi nejustificată, despre sine însuşi, despre valoarea şi importanţa sa socială; îngâmfare, vanitate, suficienţă, trufie. – Din it. orgoglio. Cf. fr. orgueil.
ORHESTRĂ s.f. v. orchestră.
ORHESTRINĂ, orhestrine, s.f. (Rar) Orchestră mică. – Din it. orchestrina. Cf. orhestră.
ORHIDEE, orhidee, s.f. (La pl.) Nume dat unei familii de plante erbacee monocotiledonate, cu tulpină simplă, frunze alterne întregi, cu flori mari, colorate, cu trei petale, dintre care una se termină de obicei în formă de pinten răsucit (Orchidaceae); (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -de-e] – Din germ. Orchidee, fr. orchidées.
ORHITĂ, orhite, s.f. Boală caracterizată prin inflamarea cordonului spermatic şi a testiculelor. – Din fr. orchite, germ. Orchitis.
ORHITIC, -Ă, orhitici, -ce, adj. Care aparţine orhitei, privitor la orhită. – Orhită + suf. -ic.
ORI conj., adv. I. Conj. (Cu funcţie disjunctivă, adesea cu nuanţă copulativă) 1. Sau. * (În propoziţii interogative) Te duci ori ba? 2. (După o regentă, uneori în corelaţie cu "fie că ", "sau", introduce sau leagă două propoziţii subordonate opuse) Fie că va da zăpadă, sau că iarba va înverzi. II. Adv. (Pop.; introduce o propoziţie interogativă) Oare. [Var.: or conj., adv.] – Et. nec.
ORIBIL, -Ă, oribili, -e, adj. Care inspiră oroare, dezgust; foarte urât, îngrozitor, hidos, groaznic. – Din fr. horrible, lat. horribilis.
ORICARE pron. nehot. Indiferent care, care vrei, fiecare, orişicare. ** (Adjectival) Îl interesează oricare problemă. [Gen.-dat.: (ca pron. nehot.) sg. m. oricăruia şi (rar) oricărui, sg. f. oricăreia, pl. oricărora; (cu valoare adjectivală) sg. m. oricărui, sg. f. oricărei, pl. oricăror] – Ori + care.
ORICÂND adv. 1. În orice timp, indiferent când, totdeauna, orişicând. 2. (Precedat de prep. "ca", "decât", în comparaţii) În oricare alt moment. – Ori + când.
ORICÂT, -Ă, orcâţi, -te, pron. nehot., adv. 1. Pron. nehot. Indiferent cât, indiferent de număr sau de cantitate. ** (Adjectival) Oricâţi bani ai avea, tot

nu-ţi ajung. 2. Adv. (Adesea cu valoare de conjuncţie concesivă) Indiferent cât, cât de mult, cât de tare; orişicum. – Ori + cât.
ORICE pron. nehot. Indiferent ce, tot ce vrea cineva, orişice. ** (Adjectival) Cunoaşte orice problemă. – Ori + ce.
ORICINE pron. nehot. Indiferent care persoană; cineva, orişicine. * (Depr.) Cineva neînsemnat, fără importanţă, un oarecare. [Gen.-dat.: oricui] – Ori + cine.
ORICUM adv. Indiferent cum, în orice fel; orişicum. – Ori + cum.
ORIE, orii, s.f. Plasă de prins peşte, în formă de sac, folosită în apele curgătoare adânci, mânuită din luntre de doi oameni. – Et. nec.
ORIENT s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, situat în direcţia în care răsare soarele; răsărit, est; p. ext. spaţiul geografic situat la est faţă de un punct de referinţă (îndeosebi Asia şi estul Africii); nume generic pentru ţările sau popoarele din acest spaţiu. [Pr.: -ri-ent] – Din fr. orient, lat. oriens, -ntis, germ. Orient.
ORIENTA, orientez, vb. I. 1. Refl. A şti încotro să se îndrepte pentru a ajunge la destinaţie, a recunoaşte, a stabili direcţia, a găsi drumul; p. ext. a găsi calea cea mai bună de urmat într-o anumită împrejurare, atitudinea, soluţia cea mai potrivită, a acţiona adecvat. * Tranz. A îndrepta pe cineva într-o anumită direcţie. 2. Tranz. A aşeza pe cineva sau ceva într-o anumită poziţie sau direcţie faţă de punctele cardinale. * Fig. A îndruma, a îndrepta, a dirija. * Refl. A se călăuzi după..., a se conduce. * (Mat.) A da un sens unei drepte; a alege un sens de rotaţie în plan în jurul unui punct. [Pr.: -ri-en-] – Din fr. orienter.
ORIENTABIL, -Ă, orientabili, -e, adj. Care poate fi condus, care poate fi orientat. [Pr.: -ri-en-] – Orienta + suf. -bil. Cf. fr. orientable.
ORIENTAL, -Ă, orientali, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine Orientului sau părţii răsăritene a unei ţări, a unei regiuni, privitor la Orient, caracteristic Orientului; răsăritean; p. restr. turcesc. 2. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a unei ţări din Orient; p. restr. turc; (la pl.) popoarele din Orient. [Pr.: -ri-en-] – Din lat. orientalis, fr. oriental.
ORIENTALISM s.n. Ceea ce caracterizează pe orientali, moravurile, felul de a fi al orientalilor. * (Rar) Ceca ce se referă la Orient şi la orientali. * (Rar) Orientalistică. [Pr.: -ri-en-] – Din fr. orientalisme.
ORIENTALIST, -Ă, orientalişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în orientalistică. [Pr.: -ri-en-] – Din fr. orientaliste.
ORIENTALISTICĂ s.f. Grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, al limbilor şi al culturii spirituale şi materiale a popoarelor din Orient. [Pr.: -ri-en-] – Din germ. Orientalistik.
ORIENTARE, orientări, s.f. Acţiunea de a (se) orienta şi rezultatul ei; p. ext. direcţie, sens. * Fig. Tendinţă, înclinare; convingere, concepţie. [Pr.: -ri-en-] – V. orienta.
ORIENTAT, -Ă, orientaţi, -te, adj. 1. Care a recunoscut locul unde se află, care ştie în ce direcţie trebuie să se îndrepte; p. ext. informat, lămurit, edificat. 2. (Mat.) Îndreptat spre o anumită direcţie. [Pr.: -ri-en-] – V. orienta.
ORIENTATIV, -Ă, orientativi, -e, adj. Care serveşte la orientare, care informează; informativ. [Pr.: -ri-en-] – Din orienta.
ORIENTATOR, -OARE, orientatori, -oare, adj. (Rar) Care indică direcţia, care orientează. [Pr.: -ri-en-] – Orienta + suf. -tor.
ORIENTAŢIE, orientaţii, s.f. (Înv.) Orientare. [Pr.: -ri-en-] – Din fr. orientation.
ORIER, orieri, s.m. (Rar) Pescar care pescuieşte cu oria. [Pr.: -ri-er] – Orie + suf. -ar.

ORIFICIU, orificii, s.n. Deschizătură prin care o cavitate sau un spaţiu închis comunică cu exteriorul, cu alt spaţiu închis sau cu altă cavitate. – Din fr. orifice, lat. orificium.
ORIGINAL, -Ă, originali, -e, adj. 1. (Despre acte, documente, opere artistice şi literare, fotografii etc.; adesea substantivat, n.) Care constituie întâiul exemplar, care a servit sau poate servi drept bază pentru copii, reproduceri sau multiplicări; care a fost produs pentru prima oară într-o anumită formă. ** Loc. adj. şi adv. În original = în forma primară, necopiat; în limba în care a fost scris, netradus. * Care are, prin autenticitate, o valoare reală, de necontestat. 2. (Despre idei, teorii, opere etc.) Care este propriu unei persoane sau unui autor; neimitat după altcineva; personal, nou, inedit. * (Despre artişti, scriitori, oameni de ştiinţă) Care creează ceva nou, personal, fără a folosi un model făcut de altul. * (Substantivat, n.) Fiinţă sau obiect care serveşte ca model pentru o operă de artă. 3. (Adesea substantivat) Care iese din comun, neobişnuit, ciudat, bizar; excentric, extravagant. – Din lat. originalis, fr. original.
ORIGINALITATE, (2) originalităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi original (2, 3); spec. fel particular de a fi. 2. Faptă originală (3); ciudăţenie, excentricitate, extravaganţă. – Din fr. originalité.
ORIGINAR, -Ă, originari, -e, adj. 1. Care este de loc din..., care îşi are obârşia în... 2. În forma de la început, de origine; iniţial. – Din fr. originaire, lat. originarius, -a, -um.
ORIGINĂ s.f. v. origine.
ORIGINE, origini, s.f. 1. Punct de plecare pentru formarea unui lucru, a unui fenomen; început, provenienţă; izvor, obârşie. ** Loc. adj. De origine = a) de provenienţă, de natură; b) originar. 2. Apartenenţă prin naştere la o anumită familie, la un anumit grup social, la o anumită naţiune. ** Loc. adj. De origine = de obârşie, de baştină, de neam, de naţionalitate. * Etimologie (a unui cuvânt). 3. Punct pe o linie, pe o suprafaţă sau în spaţiu, de la care se măsoară coordonatele celorlalte puncte. * Punct sau reper de pe un aparat tehnic dotat cu un sistem de numerotaţie sau cu o gradaţie, de la care începe numerotaţia sau gradaţia. [Var.: orígină s.f.] – Din lat. origo, -inis, fr. orígine.
ORIÎNCOTRO adv. Indiferent în ce direcţie, încotro vrei. [Pr.: ori-în-] – Ori + încotro.
ORIPILA, oripilez, vb. I. Tranz. (Livr.) A îngrozi. * A indispune, a supăra foarte tare. – Din fr. horripiler.
ORIPILANT, -Ă, oripilanţi, -te, adj. (Livr.) Înfiorător, îngrozitor. – Din fr. horripilant.
ORIPILARE s.f. (Livr.) Faptul de a oripila. – V. oripila.
ORIPILAŢIE s.f. (Med.; rar) Reacţie nervoasă cauzată de frică, de repulsie. – Din fr. horripilation.
ORIŞICARE pron. nehot. Oricare. ** (Adjectival) Îl poţi întâlni în orişicare zi. – Ori + şi + care.
ORIŞICÂND adv. Oricând. – Ori + şi + când.
ORIŞICÂT, -Ă, orişicâţi, -te, pron. nehot., adv. Oricât. – Ori + şi+ cât.
ORIŞICE pron. nehot. Orice. ** (Adjectival) Cartea poate fi găsită în orişice librărie. – Ori + şi + ce.
ORIŞICINE pron. nehot. Oricine. – Ori + şi + cine.
ORIŞICUM adv. Oricum. – Ori + şi + cum.
ORIŞIUNDE adv. Oriunde, pretutindeni. [Pr.: -şi-un-] – Ori + şi + unde.

ORIUNDE adv. (Adesea cu valoare de conj., introduce o propoziţie circumstanţială de loc) În orice loc, indiferent unde, pretutindeni; orişiunde. [Pr.: ori-un-] – Ori + unde.
ORIZON s.n. v. orizont.
ORIZONT, orizonturi, s.n. 1. Linie care reprezintă intersecţia aparentă a suprafeţei Pamântului cu bolta cerească; parte a cerului sau a Pământului pe care o mărgineşte această linie; limită până la care ajunge vederea noastră; zare. ** Orizont adevărat = cercul de intersecţie a sferei cereşti cu un plan perpendicular pe verticala locului şi care trece prin centrul Pământului. * Fig. Întindere, sferă a cunoştinţelor, a unei activităţi intelectuale; perspectivă; capacitate, putere de înţelegere, de orientare; nivel intelectual. ** Loc. adj. Fără orizont = cu vederi înguste, cu concepţii înapoiate. 2. (Geol.) Strat distinct din formaţia unui sol, care prezintă caracteristicile condiţiilor climatologice în care s-a format acel sol. * Strat sau ansamblu de straturi de aceeaşi origine, de aceeaşi vârstă, de aceeaşi rocă şi având aceeaşi poziţie geometrică în cuprinsul unui etaj. * Totalitatea lucrărilor de exploatare dintr-o mină, situate în acelaşi plan orizontal. 3. (În artele plastice şi în teatru) Fundal. [Var.: (înv.) orizón, orizónte s.n.] – Din lat. horizon, -ntis, ngr. orizón, germ. Horizont, it. orizzonte, fr. horizon.
ORIZONTAL, -Ă, orizontali, -e, adj. (Despre o dreaptă sau un plan; p. ext. despre direcţia unei mişcări) Care are o poziţie perpendiculară pe verticala unui loc. * (Substantivat, f.) Dreaptă care este într-o astfel de poziţie. – Din fr., germ. horizontal.
ORIZONTALITATE s.f. Însuşirea de a fi orizontal; poziţie, aşezare sau direcţie orizontală. – Din fr. horizontalité.
ORIZONTALIZA, orizontalizez, vb. I. Tranz. A aşeza ceva în poziţie orizontală. – Orizontal + suf. -iza.
ORIZONTALIZARE, orizontalizări, s.f. Acţiunea de a orizontaliza. – V. orizontaliza.
ORIZONTE s.n. v. orizont.
ORJAD s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din sirop de orz sau de migdale. – Din fr. orgeat.
ORLIŞTE, orlişti, s.f. (Reg.) Loc nelucrat, lăsat în paragină (după ce s-a strâns recolta). * Fig. Casă pustie şi ruinată. [Acc. şi: órlişte] – Din bg., scr. orlište.
ORLON s.n. Varietate de fibră textilă sintetică, obţinută prin prelucrarea unor soluţii vâscoase de răşini şi folosită, în amestec cu lâna la executarea tricotajelor. – Din fr., rus. orlon, germ. Orlon.
ORNA, ornez, vb. I. Tranz. A pune în valoare, a înfrumuseţa un lucru adăugându-i o podoabă; a împodobi, a decora. – Din fr. orner, lat. ornare.
ORNAMENT, ornamente, s.n. 1. Detaliu sau obiect adăugat la un ansamblu pentru a-l înfrumuseţa; accesoriu, element decorativ folosit în artele plastice, în arhitectură, în tipografie pentru a întregi o compoziţie şi a-i reliefa semnificaţia. ** Loc. adj. De ornament = decorativ, ornamental. * (Rar) Distincţie, însemn, decoraţie. 2. Notă sau grup de note muzicale care se adaugă la o melodie, pentru a-i reliefa conturul, pentru a-i împodobi linia melodică; semnul muzical corespunzător. – Din fr. ornement, it. ornamento, lat ornamentum.
ORNAMENTA, ornamentez, vb. I. Tranz. A împodobi, a înfrumuseţa cu ornamente, a decora cu un motiv. – Din fr. ornamenter.
ORNAMENTAL, -Ă, ornamentali, -e, adj. Care serveşte ca ornament, ca podoabă; decorativ. ** Plante ornamentale = grup de plante cultivate în parcuri, grădini sau locuinţe în scopuri decorative. – Din fr. ornemental.

ORNAMENTARE, ornamentări, s.f. Acţiunea de a ornamenta şi rezultatul ei; împodobire, înfrumuseţare. – V. ornamenta.

ORNAMENTAŢIE, ornamentaţii, s.f. Faptul de a împodobi cu ornamente; arta, tehnica ornamentării; totalitatea elementelor care ornamentează ceva; ansamblu ornamental. – Din fr. ornementation.

ORNAMENTICĂ s.f. 1. Mod specific unui popor sau unui stil de a concepe şi a dispune ornamentele în arhitectură şi în arta aplicată. 2. Totalitatea motivelor ornamentale specifice unui popor sau unui stil. 3. (Muz.) Totalitatea sunetelor care împodobesc linia melodică iniţială. – Din germ. Ornamentik.

ORNAMENTIST, -Ă, ornamentişti, -ste, s.m. şi f. Artist specializat în executarea lucrărilor ornamentale. – Ornament + suf. -ist.

ORNANT, -Ă, ornanţi, -te, adj. Care serveşte drept podoabă, care împodobeşte. – Orna + suf. -ant.

ORNARE s.f. Acţiunea de a orna; împodobire, decorare. – V. orna.

ORNAT1 s.n. (Înv.) Veşmânt de ceremonie; (la pl.) odăjdii. – Din lat. ornatus. Cf. germ. Ornat.

ORNAT2, -Ă, ornaţi, -te, adj. Împodobit, decorat. – V. orna.

ORNIC, ornice, s.n. (Înv.) Ceasornic (de perete); orologiu, pendulă. – Oră + suf. -nic sau refăcut din [ceas] ornic.

ORNICĂRIE1 s.f. (Înv.) Meseria ceasornicarului. – Ornicar (înv. "ceasornicar" < ornic) + suf. -ic.

ORNICĂRIE2, ornicării, s.f. (Înv.) Ceasornicărie. – Ornic + suf. -ărie.

ORNITOFAUNĂ, ornitofaune, s.f. Totalitatea păsărilor dintr-o regiune, într-o epocă geologică. [Pr.: -fa-u-] – Din engl. ornithofauna.

ORNITOFIL, -Ă, orinitofili, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Iubitor de păsări. 2. Adj. (Despre plante) La care polenizarea se face cu ajutorul păsărilor. 3. Adj. De ornitofilie. – Din fr. ornithophile.

ORNITOFILIE, ornitofilii, s.f. 1. Grijă pentru păsări, pasiune de a creşte păsări exotice şi cântătoare. 2. Polenizare prin intermediul păsărilor. – Din fr. ornithophilie.

ORNITOLOG, -Ă, ornitologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în ornitologie; ornitologist. – Din fr. ornithologue.

ORNITOLOGIC, -Ă, ornitologici, -ce, adj. Care aparţine ornitologiei, privitor la ornitologie. – Din fr. ornithologique.

ORNITOLOGIE s.f. Parte a zoologiei care se ocupă cu studiul sistematicii, al morfologiei şi al ecologiei păsărilor. – Din fr. ornithologie, germ. Ornithologie.

ORNITOLOGIST, -Ă, ornitologişti, -ste, s.m. şi f. (Înv.) Ornitolog. – Din fr. ornithologiste.

ORNITOPTER, ornitoptere, s.n. Aeronavă mai grea decât aerul, cu aripi batante, care imită zborul păsărilor; ortopter. – Din fr. ornithoptére.

ORNITORINC, ornitorinci, s.m. Animal mamifer semiacvatic din Australia, cu gura în forma ciocului de raţă şi cu membrane înotătoare între degete, care depune ouă, dar alăptează puii ieşiţi din ouă (Ornithorhynchus anatinus). – Din fr. ornithorynque.

ORNITOZĂ, ornitoze, s.f. Boală infecţioasă întâlnită la păsări şi transmisibilă la om, care se manifestă, la păsări, prin conjunctivită, coriză, diaree şi tulburări generale, iar la om prin pneumonii, tulburări circulatorii şi digestive etc. – Din fr. ornithose.

OROARE, (2) orori, s.f. 1. Sentiment de groază, de dezgust, de repulsie; aversiune, scârbă. 2. Faptă, vorbă sau situaţie care inspiră groază, repulsie; grozăvie. – Din fr. horreur, lat. horror, -oris.

OROFIT, -Ă, orofiţi, -te, adj. (Despre plante) Care este adaptat mediului alpin. – Din fr. orophyte.
OROGEN, orogene, s.n. (Geol.) Regiune vastă a scoarţei terestre unde au avut loc mişcări tectonice intense care au dus la formarea unui lanţ muntos cutat. – Din orogeneză (derivat regresiv).
OROGENETIC, -Ă, orogenetici, -ce, adj. Orogenic. – Din orogeneză (după genetic).
OROGENEZĂ, orogeneze, s.f. Ansamblu de procese tectonice care se produc în zonele mobile ale scoarţei terestre şi care au drept rezultat formarea unui lanţ muntos cutat; orogenie (1). – Din fr. orogénése.
OROGENIC, -Ă, orogenici, -ce, adj. Care se referă la orogeneză, care este provocat, aparţine sau rezultă prin procesul de orogeneză, privitor la orogeneză; orogenetic. – Din fr. orogénique.
OROGENIE s.f. 1. Orogeneză. 2. (Rar) Parte a geologiei care studiază procesele de formare a lanţurilor muntoase cutate. – Din fr. orogénie.
OROGRAF, -Ă, orografi, -e, s.m. şi f. Specialist în orografie. – Din fr. orographe.
OROGRAFIC, -Ă, orografici, -ce, adj. Care ţine de orografie, privitor la orografie. ** Nod orografic = ansamblu montan din care pornesc radiar culmi încadrate de o reţea hidrografică complexă. – Din fr. orographique.
OROGRAFIE s.f. Parte a geografiei fizice care se ocupă cu descrierea, clasificarea şi studierea formelor de relief ale uscatului. – Din fr. orographie.
OROHIDROGRAFIC, -Ă, orohidrografici, -ce, adj. (Rar) Privitor la relieful şi la apele unei regiuni. – Din fr. orohydrographique.
OROLOGERIE, (2) orologerii, s.f. (Înv.) 1. Meseria ceasornicarului. 2. Ceasornicărie. – Din fr. horlogerie (după orologiu). Cf. it. orologeria.
OROLOGIER, orologieri, s.m. (Rar) Ceasornicar. [Pr.: -gi-er] – Orologiu + suf. -ar (după fr. horloger).
OROLOGIU, orologii, s.n. Ceas cu dimensiuni mari, fixat pe faţada unei clădiri sau pe un perete interior, pe o coloană etc. şi de obicei prevăzut cu un mecanism sonor care anunţă principalele unităţi de timp. – Din lat. horologium, it. orologio.
ORONIMIC, oronimice, s.n. Denumire toponimică pentru formele de relief. – Din oronimie.
ORONIMIE s.f. 1. Totalitatea numelor geografice (proprii şi apelative) care desemnează formele de relief. 2. Ramură a toponimiei care se ocupă cu studiul formării şi al evoluţiei numirilor referitoare la formele de relief. – Din fr. oronymie.
OROPSI, oropsesc, vb. IV. Tranz. 1. A asupri, a urgisi, a prigoni, a persecuta. 2. (Pop.) A izgoni, a alunga. * A lăsa la voia intâmplării; a părăsi. 3. (Înv. şi reg.) A certa, a ocărî, a blestema. [Var.: (reg.) horopsí vb. IV] – Et. nec.
OROPSIT, -Ă, oropsiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Asuprit, prigonit, urgisit; chinuit. * Sărman; prăpădit, nenorocit; (despre copii) fără familie, părăsit. * Lăsat la voia întâmplării, neîngrijit; uitat, părăsit. [Var.: (reg.) horopsít, -ă adj.] – V. oropsi.
OROTIP, orotipuri, s.n. (Tipogr.) Maşină de cules asemănătoare linotipului. – Din germ. Orotype.
ORPIMENT s.n. Pigment natural de arsen, de culoare galben-strălucitor, folosit ca vopsea în pictură. – Din fr. orpiment.
ORT1, orţi, s.m. (Înv. şi pop.) Monedă de valoare mică, reprezentând a patra parte dintr-un leu vechi (sau dintr-un taler). ** Ortul starostesc (sau vătăşesc) = taxă specială în Moldova (sau, respectiv, în Ţara Românească) plătită unui

staroste pentru vinul adus la vânzare în târguri. ** Expr. (Fam.) A(-şi) da ortul popii = a muri. Tot doi bani (sau lei) şi un ort = totuna, la fel de neînsemnat. – Din pol. ort, germ. Ort.
ORT2, orturi, s.n. (Reg.) Locul de muncă al minerilor într-o mină; abataj. – Din germ. Ort.
ORTA, ortale, s.f. (Înv.) 1. Unitate militară corespunzătoare unui regiment; (în armata turcească) regiment de ieniceri. 2. Trupă, ceată, bandă; grupare. – Din tc. orta.
ORTAC, ortaci, s.m. (Reg.) Tovarăş (de drum, de muncă etc.); camarad; p. ext. prieten. * (Glumeţ) Iubit, drăguţ. * Asociat, părtaş. – Din scr. ortak.
ORTĂCI, ortăcesc, vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A lega tovărăşie cu cineva; a se întovărăşi, a se asocia. – Din ortac.
ORTĂCIE, ortăcii, s.f. (Reg.) Tovărăşie, asociere, prietenie. – Ortac + suf. -ie.
ORTIC, ortice, adj. (În sintagma) Triunghi ortic = triunghi ale cărui vârfuri sunt punctele de intersecţie ale înălţimilor cu laturile opuse vârfurilor triunghiului din care sunt coborâte. – Din fr. orthique.
ORTICON, orticoane, s.n. Tub de luat vederi în camerele de televiziune; orticonoscop. – Din germ. Orthikon.
ORTICONOSCOP, orticonoscoape, s.n. (Tehn.) Orticon. – Din fr. orthiconoscope.
ORTO- elem. Element de compunere care înseamnă "drept", "conform cu", "corect" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. ortho÷.
ORTOCENTRIC, -Ă, ortocentrici, -ce, adj. (Despre tetraedre) Care are un ortocentru. – Ortocentru + suf. -ic.
ORTOCENTRU, ortocentre, s.n. Punctul de întâlnire a înălţimilor unui triunghi; punctul de întâlnire a înălţimilor unui tetraedru cu muchiile opuse perpendiculare. – Din fr. orthocentre.
ORTOCERAS, ortoceraşi, s.m. Moluscă din mările primare, cu cochilie conică dreaptă împărţită în cămăruţe. – Din fr. orthoceras.
ORTOCLAZ s.n. (Min.) Ortoză. – Din fr. orthoclase.
ORTOCROMATIC, -Ă, ortocromatici, -ce, adj. (Despre emulsii sau materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, în afară de roşu. – Din fr. orthochromatique.
ORTOCROMATISM s.n. Caracteristică a emulsiilor sau a materialelor fotografice de a fi ortocromatice. – Din fr. orthochromatisme.
ORTODIAGONAL, -Ă, ortodiagonali, -e, adj. (Despre o figură geometrică) Ale cărei diagonale se intersectează sub un unghi drept. [Pr.: -di-a-] – Din germ. Orthodiagonale.
ORTODIAGRAFIE, ortodiagrafii, s.f. Formă de reproducere cu ajutorul razelor Roentgen, care scoate în evidenţă conturul exterior şi mărimea organelor interne. [Pr.: -di-a-] – Din fr. orthodiagraphie.
ORTODIAGRAMĂ, ortodiagrame, s.f. Traseu desemnat de radiolog pe un ecran fluorescent, care reprezintă proiecţia conturului exterior al unui organ intern, determinată cu ajutorul razelor X. [Pr.: -di-a-] – Din fr. orthodiagramme.
ORTODIASCOPIE s.f. Metodă radioscopică pentru obţinerea contururilor unui obiect în mărime naturală. [Pr.: -di-a-] – Din fr. orthodiascopie.
ORTODONTIC, -Ă, ortodontici, -ce, adj. Referitor la ortodonţie, de ortodonţie. – Din fr. orthodontique.
ORTODONTOLOGIE s.f. Specialitate a stomatologiei care studiază anomaliile de poziţie, dezvoltare etc. a dinţilor pe arcadele dentare şi tratamentul acestora. – Din fr. orthodontologie.

ORTODONŢIE s.f. Parte a stomatologiei care asigură aşezarea în poziţie normală a dinţilor pe arcadele dentare. – Din fr. orthodontie.
ORTODOX, -Ă, ortodocşi, -xe, adj. 1. Care ţine de biserica creştină răsăriteană, de ortodoxie, care este conform cu doctrina acestei biserici; (despre persoane) care este adept al ortodoxismului. * (Substantivat) Persoană de religie creştină răsăriteană. 2. Conform cu principiile tradiţionale ale unei doctrine, ale unei dogme etc., considerată ca fiind singura adevărată; (despre oameni) care urmează cu fermitate (sau dogmatic) o asemenea doctrină. – Din ngr. orthódoxos, lat. orthodoxus, fr. orthodoxe.
ORTODOXIE s.f. 1. Confesiune creştină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiţia, cultul şi organizarea bisericească fixate prin cele şapte sinoade ecumenice; p. ext. Biserica ortodoxă; religia ortodoxă. 2. Conformitate, concordanţă cu principiile tradiţionale ale doctrinei bisericii creştine ortodoxe. – Din lat. orthodoxia, fr. orthodoxie.
ORTODOXISM s.n. 1. Religia creştină ortodoxă. 2. Calitatea de a fi ortodox (2). 3. Doctrină literară şi ideologică românească din perioada interbelică; înclinare spre cultivarea temelor şi motivelor religioase ortodoxe. – Ortodox + suf. -ism.
ORTODOXIST, -Ă, ortodoxişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al ortodoxismului. – De la ortodoxism, cu schimbarea sufixului.
ORTODROMĂ, ortodrome, s.f. Drumul cel mai scurt care leagă două puncte de pe suprafaţa Pământului. – Din germ. Orthodrome.
ORTODROMIC, -Ă, ortodromici, -ce, adj. Referitor la ortodromă, de ortodromă. – Din fr. orthodromique.
ORTOEDRIC, -Ă, ortoedrici, -ce, adj. (Despre cristale) Care are planurile coordonate perpendiculare între ele, care are feţele intersectate în unghi drept. – Din fr. orthoédrique.
ORTOEPIC, -Ă, ortoepici, -ce, adj. Care aparţine ortoepiei, privitor la ortoepie. – Din fr. orthoépique.
ORTOEPIE s.f. Ansamblu de reguli proprii unei limbi care stabilesc pronunţarea corectă (literară) a cuvintelor; disciplină care se ocupă cu studiul acestor reguli. – Din fr. orthoépie.
ORTOFONIC, -Ă, ortofonici, -ce, adj. (Despre transmisiuni radio-electrice) Care nu modifică timbrul sunetului emis. – Din fr. orthophonique.
ORTOFONIE s.f. Pronunţare considerată normală sau corectă a unui fonem sau a unui grup de foneme. – Din fr. orthophonie.
ORTOFOSFORIC adj. (În sintagma) Acid ortofosforic = acid fosforic. – Din fr. orthophosphorique.
ORTOGENEZĂ s.f. Dezvoltare tot mai accentuată a unor caractere în generaţiile care se succedă. – Din fr. orthogénése.
ORTOGENIE s.f. (Med.) Dezvoltare simetrică a arcadelor dentare superioare şi inferioare care face posibilă întâlnirea dinţilor cap la cap. – Din fr. orthogénie.
ORTOGONAL, -Ă, ortogonali, -e, adj. (Despre figuri geometrice) Care formează unghiuri drepte. ** Proiecţie ortogonală = proiecţie obţinută prin trasarea unei perpendiculare de la fiecare punct de proiectat pe planul de proiecţie. * (Despre curbe) Care se întretaie astfel încât tangentele lor în punctul de intersecţie să fie perpendiculare. * (Despre suprafeţe) Care se întretaie astfel încât planurile lor tangente în orice punct al curbei de intersecţie să fie perpendiculare. – Din fr. orthogonal.
ORTOGONALITATE s.f. Proprietatea de a fi ortogonal. – Din fr. orthogonalité.

ORTOGRAFIA, ortografiez, vb. I. Tranz. A scrie după regulile ortografice; a aplica o anumită ortografie. [Pr.: -fi-a] – Din fr. orthographier.
ORTOGRAFIC, -Ă, ortógrafici, -ce, adj. Care aparţine ortografiei, privitor la ortografie, de ortografie. * În conformitate cu regulile ortografiei, corect din punctul de vedere al ortografiei. – Din fr. orthographique.
ORTOGRAFIE, ortografii, s.f. Ansamblu de reguli care stabilesc scrierea corectă a unei limbi; aplicarea practică a acestor reguli. – Din lat. orthographia.
ORTOGRAFIERE, ortografieri, s.f. Acţiunea de a ortografia şi rezultatul ei. [Pr.: -fi-e-] – V. ortografia.
ORTOHIDROGEN s.n. Hidrogen cu moleculele alcătuite din doi atomi ale căror nuclee au spinii paraleli. – Din fr. orthohydrogéne.
ORTOLAN, ortolani, s.m. Pasăre migratoare cu penele de culoare brună-roşcată, cu capul cenuşiu-verzui şi cu guşa galbenă (Emberiza hortulana). – Din fr. ortolan.
ORTOMAN, -Ă, ortomani, -e, adj. (Mai ales în poezia pop.; adesea substantivat) 1. (Despre ciobani) Bogat (în turme). 2. (Despre haiduci) Chipeş, viteaz, mândru; ortomănos. 3. (Despre cai) Care aleargă bine; sprinten, focos. [Var.: iortomán, -ă adj.] – Et. nec.
ORTOMĂNESC, -EASCĂ, ortomăneşti, adj. (În poezia pop.) De ortoman, haiducesc. [Var.: iortomănésc, -eáscă adj.] – Ortoman + suf. -esc.
ORTOMĂNEŞTE adv. (În poezia pop.) Cu curaj, voiniceşte. [Var.: iortomănéşte adv.] – Ortoman + suf. -eşte.
ORTOMĂNOS, -OASĂ, ortomănoşi, -oase, adj. (În poezia pop.) Ortoman (2). – Ortoman + suf. -os.
ORTOPANCROMATIC, -Ă, ortopancromatici, -ce, adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, inclusiv la roşu. – Din fr. orthopanchromatique.
ORTOPED, -Ă, ortopezi, -de, s.m. şi f. 1. Medic specialist în ortopedie; ortopedist (1). 2. Meseriaş care fabrică aparate ortopedice; ortopedist (2). – Din ortopedie (derivat regresiv). Cf. germ. Orthopäde.
ORTOPEDIC, -Ă, ortopedici, -ce, adj. Care aparţine ortopediei, privitor la ortopedie. – Din fr. orthopédique, germ. orthopädisch.
ORTOPEDIE s.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu studiul şi tratamentul bolilor şi deformaţiilor congenitale sau dobândite ale oaselor şi ale articulaţiilor corpului. – Din fr. orthopédie, germ. Orthopädie.
ORTOPEDIST, -Ă, ortopedişti, -ste, s.m. şi f. 1. Ortoped (1). 2. Ortoped (2). – Din fr. orthopédiste, germ. Orthopädist.
ORTOPOL, ortopoli, s.m. Punct în care se intersectează perpendicularele coborâte pe laturile unui triunghi din proiecţiile ortogonale ale vârfurilor acestuia pe o dreaptă din planul triunghiului. – Din fr. orthopôle.
ORTOPTER, ortoptere, s.n. 1. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare late şi membranoase, pliate în sensul lungimii, şi cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit (Orthoptera); (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. * (Adjectival) Care are însuşirile insectei descrise mai sus. 2. (Aeron.) Ornitopter. – Din fr. orthoptére.
ORTOPTIC, -Ă, ortoptici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a oftalmologiei care asigură tratamentul ambliopiei, educarea vederii stereoscopice şi tratamentul dezechilibrului muscular în strabism. 2. Adj. De ortoptică (1). – Din fr. orthoptique.
ORTORADIOGRAFIE, ortoradiografii, s.f. (Fiz.) Ortoradioscopie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. orthoradiographie.

ORTORADIOSCOPIE, ortoradioscopii, s.f. (Fiz.) Metodă radioscopică pentru obţinerea conturului unui obiect în adevărata lui mărime; ortoradiografie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. orthoradioscopie.
ORTOSCOPIC, -Ă, ortoscopici, -ce, adj. (Despre un sistem optic) Care formează imagini corecte, fără distorsiuni; rectiliniar. – Din fr. orthoscopique.
ORTOSCOPIE s.f. Calitate a unui obiectiv fotografic sau a unui sistem optic de a nu prezenta imagini deformate. – Din fr. orthoscopie.
ORTOSIMPATIC, -Ă, ortosimpatici, -ce, adj. (Med.) Al sistemului nervos vegetativ. – Din fr. orthosympathique.
ORTOSTATIC, -Ă, ortostatici, -ce, adj. (Med.) (Care se produce numai) în poziţie verticală. – Din fr. orthostatique.
ORTOSTATISM s.n. (Med.) Menţinere a corpului în poziţia verticală. – Din fr. orthostatisme.
ORTOTEST, ortoteste, s.n. Instrument de măsură mecanic, cu pârghii şi roţi dinţate, folosit la măsurarea dimensiunilor pieselor prelucrate. – Orto- + test.
ORTOTONUS, ortotonusuri, s.n. Spasm prelungit al muşchilor capului, trunchiului şi membrelor care determină o poziţie rigidă în linie dreaptă a corpului. – Din fr. orthotonos.
ORTOTROPIC, -Ă, ortotropici, -ce, adj. (Fiz.; despre corpuri) A cărui strălucire este aceeaşi, oricare ar fi direcţiile de iluminare şi de observaţie. – Din fr. orthotropique.
ORTOZĂ, ortoze, s.f. Mineral din grupul feldspaţilor, cu aspect lăptos, roşiatic sau gălbui şi cu luciu sticlos sau sidefos, întrebuinţat în ceramică sau în industria sticlei; ortoclaz. – Din fr. orthose.
ORZ, (1) s.m., (2, 3) orzuri, (3) oarze, s.n. 1. S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu paiul lung şi cu spicul format din mai multe rânduri de boabe, cultivate ca plante furajere şi industriale (Hordeum); plantă care face parte din acest gen. * P. restr. Boabele acestor plante, folosite ca hrană pentru animale, în industrie şi în alimentaţia omului. ** Expr. A strica orzul pe gâşte = a dărui lucruri deosebite cuiva care nu ştie să le preţuiască. 2. S.n. pl. Specii de orz (1). 3. S.n. Semănătură, lan de orz (1). – Lat. hordeum.
ORZAR, (1) orzare, s.n., (2) orzari, s.m. 1. S.n. Orzărie (2). 2. S.m. Negustor de orz. – Orz + suf. -ar.
ORZĂRIE, orzării, s.f. 1. Câmp semănat cu orz. 2. Hambar în care se ţine orzul; orzar (1). – Orz + suf. -ărie.
ORZIŞOR s.n. 1. (Pop.) Diminutiv al lui orz; orzuleţ. 2. Pastă făinoasă în forma şi de mărimea unui bob de orz, care se fierbe în supă. – Orz + suf. -işor.
ORZOAICĂ s.f. Specie de orz al cărei spic este format numai din două rânduri de boabe, mai bogate în amidon decât ale orzului şi folosite la fabricarea berii; orzoaie (Hordeum distichon). ** Compus: orzoiacă-de-baltă = plantă erbacee care creşte în apele stătătoare sau lin-curgătoare, cu frunze liniare îngrămădite la baza tulpinii şi cu flori mici, albe-verzui (Vallisneria spiralis). – Orz + suf. -oaică.
ORZOAIE s.f. (Reg.) Orzoaică. [Pr.: -zoa-ie] – Orz + suf. -oaie.
ORZULEŢ s.n. Orzişor. – Orz + suf. -uleţ.
OS, oase, s.n. 1. Element de bază al scheletului vertebratelor, caracterizat prin structura lui dură, solidă şi rezistentă, de culoare albă. ** Os mort = umflătură a unui os (de obicei a oaselor de la picioarele de dinapoi ale calului) provenită dintr-o lovitură, dintr-un efort sau transmisă pe cale ereditară. ** Expr. A(-i) ajunge (cuiva) cuţitul la os = a nu mai putea îndura un rău; a-şi pierde răbdarea. A băga (sau a-i intra cuiva) frica (sau spaima etc.) în oase = a (se) speria, a (se) îngrozi. A fi numai piele şi oase sau a-i număra oasele = a fi

foarte slab. A(-i) trece (cuiva) os prin os = a fi extrem de obosit. Până la (sau în) oase sau până la (sau în) măduva oaselor = în tot corpul; foarte mult, adânc. A-i rupe (sau a-i muia cuiva) oasele = a bate foarte tare pe cineva. A-i rămâne (sau a-i putrezi) oasele (pe undeva) = a muri departe de casă, prin locuri străine. A căpăta (sau a avea, a dobândi etc.) un os de ros = a obţine (sau a avea) un avantaj, un profit. * Os (1) sau material cornos prelucrat, întrebuinţat la fabricarea unor obiecte, în industrie, în arte decorative etc. 2. Fig. (La pl.) Trup; fiinţă, făptură. 3. Fig. Neam, familie, viţă. ** Expr. (A fi) din os sfânt (sau din oase sfinte, din os de domn sau domnesc) = (a fi) din neam domnesc, din familie domnitoare. 4. ** Compus: osul-iepurelui = plantă cu miros greu, cu flori trandafirii îngrămădite la vârful ramurilor spinoase (Ononis spinosa). – Lat. ossum.
OSANA, (1) osanale, s.f., (2) interj. 1. S.f. (La pl.) Cuvinte de laudă, de preamărire (exagerată); aclamaţii, ovaţii. 2. Interj. (Mai ales în imnurile religioase) Laudă!, mărire!, slavă!. [Acc. şi: (2) osána] – Din sl. osanna.
OSATURĂ, osaturi, s.f. 1. Totalitatea oaselor unui vertebrat; schelet, osărie. 2. Schelet de rezistenţă al unei construcţii, al unei maşini, al unei nave etc. * Fig. Constituţie internă, structură, alcătuire (a ceva). – Din fr. ossature.
OSĂRIE s.f. (Rar) Osatură (1). – Os + suf. -ărie.
OSÂNDĂ, osânde, s.f. (Pop.) 1. Condamnare, pedeapsă la care este supus cineva (de către organele judiciare). ** Expr. A-şi face osânda = a executa pedeapsa la care este condamnat. (Reg.) A-şi face osânda cu cineva = a se purta rău, fără milă; a chinui, a tortura pe cineva. 2. Fig. Blestem; pacoste, năpastă, nenorocire, urgie. – Din osândi (derivat regresiv).
OSÂNDI, osândesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) 1. A condamna, a pedepsi (printr-o sentinţă judecătorească); a pronunţa o sentinţă de condamnare (împotriva cuiva). * P. ext. A dezaproba, a înfiera, a critica, a judeca. 2. A sili, a obliga; a forţa, a constrânge. – Din sl. osonditi.
OSÂNDIRE, osândiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a osândi şi rezultatul ei; condamnare. * (Înv.) Necaz, suferinţă. ** Loc. adj. În osândire = asuprit, urgisit; chinuit. – V. osândi.
OSÂNDIT, -Ă, osândiţi, -te, adj. (Pop.; adesea substantivat) 1. Condamnat, pedepsit. 2. Blestemat; nenorocit, năpăstuit, urgisit. – V. osândi.
OSÂNDITOR, -OARE, osânditori, -oare, adj. (Rar) Care condamnă, care dezaprobă. – Osândi + suf. -tor.
OSÂNZĂ, osânze, s.f. 1. Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. 2. P. ext. Grăsime depusă pe diverse părţi ale corpului omenesc. * Fig. Bunăstare, avere, bogăţie. – Lat. absungia.
OSÂRDIE s.f. (Pop.) Stăruinţă în executarea unui lucru; ardoare, zel, râvnă, sârguinţă, străduinţă. – Din sl. usrůdije.
OSÂRDNIC, -Ă, osârdnici, -ce, adj. (Înv.) Zelos, sârguincios. – Din sl. usrůdiniků.
OSÂRDUI, osârduiesc, vb. IV. Refl. şi intranz. (Înv.) A se strădui, a se osteni. – Din osârdie.
OSÂRDUITOR, -OARE, osârduitori, -oare, adj. (Înv.) Sârguincios, zelos, osârdnic. [Pr.: -du-i-] – Osârdui + suf. -tor.
OSC, -Ă, osci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populaţie din Italia centrală sau care era originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine oscilor (1) sau care se referă la osci. – Din fr. osque.
OSCILA, oscilez, vb. I. Intranz. 1. A se mişca alternativ în direcţii opuse; a se legăna, a se balansa, a pendula. 2. Fig. A manifesta nehotărâre, a fi instabil; a sta în cumpănă; a şovăi, a ezita; a fluctua. 3. (Despre un sistem fizic) A evolua

în aşa fel încât una sau mai multe dintre mărimile sale caracteristice să ia succesiv valori pozitive şi negative, simetrice în raport cu valoarea zero. – Din fr. osciller.
OSCILANT, -Ă, oscilanţi, -te, adj. Care oscilează. * Fig. Şovăitor, ezitant; fluctuant. – Din fr. oscillant.
OSCILARE, oscilări, s.f. Acţiunea de a oscila şi rezultatul ei; balansare, clătinare, legănare, pendulare. * Fig. Şovăială, ezitare; fluctuaţie. – V. oscila.
OSCILATOR, oscilatoare, s.n. 1. Sistem fizic care poate efectua oscilaţii libere. 2. Aparat sau dispozitiv care produce oscilaţii electromagnetice, alimentat de la o sursă de energie (electrică). ** Oscilator pilot = oscilator destinat să producă o oscilaţie de frecvenţă constantă utilizată ca frecvenţă de referinţă. Oscilator multispot = oscilator care poate afişa simultan mai multe imagini. – Oscila + suf. -tor. Cf. fr. oscillateur.
OSCILATORIU, -IE, oscilatorii, adj. Care oscilează, cu oscilaţii. – Din fr. oscillatoire.
OSCILAŢIE, oscilaţii, s.f. 1. Mişcare periodică alternativă şi simetrică a unui corp în raport cu o anumită poziţie a sa; vibraţie, pendulare, oscilare. 2. Variaţie periodică în timp a valorilor unei mărimi care caracterizează un sistem fizic, însoţită de o transformare a energiei dintr-o formă în alta. 3. Fig. Nehotărâre, şovăială; fluctuaţie. – Din fr. oscillation.
OSCILĂ, oscile, s.f. Mic disc de bronz sau de marmură împodobit cu o mască în relief, care era atârnat, la vechii romani, de arborii sacri sau sub colonade. – Din lat. oscillum, fr. oscille.
OSCILOGRAF, oscilografe, s.n. Aparat care indică sau înregistrează grafic, la scară, variaţia unei mărimi fizice variabile în funcţie de timp. – Din fr. oscillographe.
OSCILOGRAFIE, oscilografii, s.f. Înregistrare a oscilaţiilor cu ajutorul oscilografului. – Din fr. oscillographie.
OSCILOGRAMĂ, oscilograme, s.f. Diagramă obţinută cu ajutorul oscilografului. – Din fr. oscillogramme.
OSCILOMETRIE, oscilometrii, s.f. (Med.) Măsurare a amplitudinii modificărilor de volum ale arterelor periferice. – Din fr. oscillométrie.
OSCILOMETRU, oscilometre, s.n. Aparat folosit pentru determinarea pulsaţiilor pereţilor arteriali şi care permite înregistrarea indirectă a tensiunii arteriale. – Din fr. oscillométre.
OSCILOSCOP, osciloscoape, s.n. Aparat de măsură pentru observarea vizuală a curbei care reprezintă variaţia rapidă în timp a unor mărimi fizice, de obicei electrice. – Din fr. oscilloscope.
OSCIOR, oscioare, s.n. Diminutiv al lui os; osişor, osuţ. – Os + suf. -cior.
OSCULATOR, -OARE, osculatori, -oare, adj. (Mat.; despre curbe, suprafeţe) Care se află în contact de osculaţie. – Din fr. osculateur.
OSCULAŢIE s.f. (Mat.) Contact mai strâns decât contactul de tangenţă între o curbă sau o suprafaţă cu altă curbă sau suprafaţă. – Din fr. osculation.
OSEBI, osebesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) diferenţia, a (se) deosebi. 2. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) despărţi; a (se) separa; a (se) divide. 3. Tranz. (Înv.) A lăsa deoparte, a excepta. – Din sl. osebiti.
OSEBIRE, osebiri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) osebi şi rezultatul ei; deosebire, diferenţă; p. ext. inegalitate. ** Loc. adv. Fără osebire = a) fără excepţie, fără deosebire; b) întocmai, identic, exact. Cu osebire = mai cu seamă, în special, mai ales; foarte mult. – V. osebi.

OSEBIT, -Ă, osebiţi, -te, adj. (Înv. şi pop.) 1. Deosebit, diferit. ** Loc. prep. Osebit de... = în afară de..., pe lângă. 2. Care iese din comun; ales, remarcabil; p. ext. foarte mare. – V. osebi.
OSEINĂ s.f. Substanţă organică din clasa proteinelor, care formează partea organică a oaselor. – Din fr. osséine.
OSEMINTE s.n. pl. Oasele uscate şi descărnate ale unei fiinţe moarte. – Din fr. ossements, lat. ossamenta.
OSIANIC, -Ă, osianici, -ce, adj. Care aparţine lui Ossian ori seamănă cu poemele atribuite lui, privitor la Ossian sau la poemele atribuite lui. [Pr.: -si-a-] – Din fr. ossianique.
OSIANISM s.n. (Lit.) Caracter, atmosferă proprie poemelor osianice; imitaţie a poemelor osianice. – Din fr. ossianisme.
OSIE, osii, s.f. Arbore sau ax terminat la cele două capete cu fusuri, pe care sunt montate roţile unui vehicul rutier. ** Expr. (Fam.) A unge osia = a mitui. – Din sl. osî.
OSIFICA, pers. 3 osifică, vb. I. Refl. (Despre părţile membranoase şi cartilaginoase ale corpului) A se transforma în os, a se întări ca un os, a căpătat consistenţa osului. – După fr. ossifier.
OSIFICARE, osificări, s.f. Faptul de a se osifica; osteogeneză, osificaţie. – V. osifica.
OSIFICAT, -Ă, osificaţi, -te, adj. (Despre părţile membranoase şi cartilaginoase ale corpului) Transformat în os, întărit ca un os. * Fig. Osos, scheletic. – V. osifica.
OSIFICAŢIE, osificaţii, s.f. Osificare. – Din fr. ossification.
OSIŞOR, osişoare, s.n. Oscior. – Os + suf. -işor.
OSMAN, -Ă, osmani, -e, s.m. şi f., adj. (Înv.) 1. S.m. şi f. Turc. 2. Adj. Turcesc. ** Limba osmană = limba turcă. – Din osmanlâu (derivat regresiv).
OSMANLÂU, -IE, osmanlâi, s.m. şi f., adj. (Înv.) 1. S.m. şi f. Turc. 2. Adj. Turcesc. – Din tc. osmanli.
OSMIRIDIU s.n. Aliaj de osmiu şi iridiu, caracterizat prin duritate mare, folosit la confecţionarea vârfului peniţelor de stilou, axelor pentru mecanismele de ceasornic etc. – Din fr. osmiridium.
OSMIU s.n. Metal de culoare albă-cenuşie, lucios, foarte dur, dar casant, care se găseşte în natură, în stare nativă, sub formă de aliaj cu iridiul. – Din fr. osmium.
OSMOLOGIE s.f. Studiul mirosurilor, al parfumurilor. – Din fr. osmologie.
OSMOMETRIC, -Ă, osmometrici, -ce, adj. Referitor la osmometrie, de osmometrie. – Din fr. osmométrique.
OSMOMETRIE, osmometrii, s.f. Parte a fizicii care studiază determinarea presiunilor osmotice. – Din fr. osmométrie.
OSMOMETRU, osmometre, s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii osmotice a unei soluţii. – Din fr. osmométre.
OSMOREGLARE, osmoreglări, s.f. Ansamblul proceselor prin care se asigură o valoare relativ constantă a presiunii osmotice a lichidelor din organism. – Osmo [ză] + reglare.
OSMOTIC, -Ă, osmotici, -ce, adj. Care ţine de osmoză, privitor la osmoză, al osmozei. ** Presiune osmotică = presiune care apare în soluţii şi care produce fenomenul de osmoză. – Din fr. osmotique.
OSMOZĂ, osmoze, s.f. Proces de difuziune a uneia sau a mai multor substanţe (dintr-o soluţie) printr-o membrană permeabilă sau semipermeabilă. – Din fr. osmose, germ. Osmose.

OSOS, OSOASĂ, osoş, osoase, adj. 1. Privitor la oase, de oase; asemănător cu oasele. ** Sistem osos = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor; schelet. 2. Cu oase mari, ieşite în relief; ciolănos; p. ext. uscăţiv, slab. – Os + suf. -os.
OSPĂTA, ospătez, vb. I. Tranz. A primi (pe cineva) în casă ca oaspete, oferindu-i mâncare şi băutură; a da de mâncare; a trata, a cinsti. * Tranz., intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A mânca; p. ext. a petrece, a benchetui. – Lat. hospitare.
OSPĂTAR, ospătari, s.m. 1. Angajat din sectorul comercial care serveşte pe consumatori într-un restaurant sau în alt local de consumaţie şi încasează contravaloarea consumaţiei; chelner. 2. (Înv.) Patron al unui birt, al unei ospătării; birtaş, hangiu. – Ospăta + suf. -ar.
OSPĂTARE, ospătări, s.f. Acţiunea de a (se) ospăta şi rezultatul ei. – V. ospăta.
OSPĂTARNIC, -Ă, ospătarnici, -ce, adj. (Reg.) Ospitalier. – Ospătar + suf. -nic.
OSPĂTAT s.n. (Rar) Faptul de a (se) ospăta; ospătare. ** Expr. A se aşeza (sau a se pune) pe ospătat = a mânca cu lăcomie. – V. ospăta.
OSPĂTĂRIE, ospătării, s.f. (Înv. şi pop.) Birt; han (cu birt). – Ospătar + suf. -ie.
OSPĂTĂRIŢĂ, ospătăriţe, s.f. 1. Angajată din sectorul comercial care serveşte pe consumatori şi încasează contravaloarea consumaţiei, într-un restaurant sau în alt local de consumaţie; chelneriţă. 2. (Înv.) Patroană a unui birt, a unei ospătării; hangiţă. – Ospătar + suf. -iţă.
OSPĂTĂTOR, -OARE, ospătători, -oare, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care dă (sau ia parte la) un ospăţ. – Ospăta + suf. -tor.
OSPĂTOS, -OASĂ, ospătoşi, -oase, adj. (Înv.) Ospitalier. – Oaspete + suf. -os.
OSPĂŢ, ospeţe, s.n. Masă mare, îmbelşugată (organizată în diferite împrejurări festive); petrecere cu masă mare; ospeţie, banchet. * Masă, mâncare îmbelşugată. [Pl. şi: ospăţuri] – Lat. hospitium.
OSPECIOR, ospeciori, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui oaspete. – Oaspete + suf. -ior.
OSPEŢIE, (2) ospeţii, s.f. 1. Primire bună, ospitalitate. 2. (Rar) Ospăţ. – Oaspete + suf. -ie.
OSPEŢIME s.f. (Rar) Mulţime de oaspeţi. – Oaspete + suf. -ime.
OSPICIU, ospicii, s.n. Spital, sanatoriu în care sunt îngrijiţi alienaţii mintal, bolnavii psihic; casă de nebuni; balamuc. – Din lat. hospitium, fr. hospice, germ. Hospiz.
OSPITALIER, -Ă, ospitalieri, -e, adj. Care primeşte bucuros oaspeţi; care este amabil, primitor cu oaspeţii. * (Despre o casă, un oraş, o ţară) În care eşti bine primit, în care te simţi bine; care oferă ospitalitate. [Pr.: -li-er] – Din fr. hospitalier.
OSPITALITATE s.f. Însuşirea de a fi ospitalier. * Primire, găzduire bună oferită cuiva. – Din fr. hospitalité, lat. hospitalitas, -atis.
OSRAM s.n. Aliaj de osmiu şi wolfram, folosit la fabricarea filamentelor de becuri electrice cu incandescenţă. – Din germ. Osram.
OST, osturi, s.n. (Înv.) Est, răsărit. Din osturi bate crivăţ. – Din germ. Ost(en).
OSTAŞ, ostaşi, s.m. Persoană care serveşte în armată, care face serviciul militar; oştean, soldat; militar. * Fig. Militant, luptător (pentru o cauză). – Oaste + suf. -aş.
OSTATEC s.m. v. ostatic.
OSTATIC, ostatici, s.m. Persoană din rândul populaţiei civile oferită sau reţinută de către un stat, de către o organizaţie etc. drept garanţie pentru îndeplinirea unor obligaţii asumate sau impuse ori pentru prevenirea unor

acte de ostilitate împotriva statului sau a organizaţiei respective. * Fig. (Fam.) Amanet, zălog2. [Var.: ostátec s.m.] – Din it. ostatico.
OSTĂŞESC, -EASCĂ, ostăşeşti, adj. De ostaş; militar, milităresc. – Ostaş + suf. -esc.
OSTĂŞEŞTE adv. Ca ostaşii, conform normelor militare; milităreşte. – Ostaş + suf. -eşte.
OSTĂŞI, ostăşesc, vb. IV. Intraz. (Înv.) A se afla în serviciul militar; a face armata, a duce viaţă de ostaş; p. ext. a se război. – Din ostaş.
OSTĂŞIE s.f. (Înv.) 1. Serviciu de ostaş; militărie. 2. Oştire, armată. 3. Virtute ostăşească, vitejie. – Ostaş + suf. -ie.
OSTĂŞIME s.f. (Rar) Mulţime de ostaşi, armată; soldăţime. – Ostaş + suf. -ime.
OSTEALGIE, ostealgii, s.f. Durere de oase. [Pr.: -te-al-] – Din fr. ostéalgie.
OSTEITĂ, osteite, s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a unui os. [Pr.: -te-i-] – Din fr. ostéite.
OSTENEALĂ, osteneli, s.f. (Înv. şi pop.) 1. Starea celui ostenit; oboseală; istovire, extenuare. ** Expr. (A fi) rupt (sau frânt) de osteneală = (a fi) peste măsură de obosit, de istovit. 2. Muncă grea, obositoare, extenuantă; efort, trudă, strădanie. ** Expr. A-şi da (toată) osteneala = a depune toate eforturile, a-şi da toată silinţa, a se strădui. – Osteni + suf. -eală.
OSTENI, ostenesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Intranz. A-şi pierde puterile din cauza unui efort; a obosi. 2. Refl. şi intranz. A depune eforturi, a se strădui, a se trudi. * Tranz. A supune la un efort; a obosi pe cineva. 3. Refl. şi intranz. A obosi umblând, mergând; p. ext. a merge, a se duce undeva sau la cineva. – Din sl. ustanon, bg. ustan'a, rus. ustat'.
OSTENICIOS, -OASĂ, ostenicioşi, -oase, adj. (Înv. şi reg.) Obositor, istovitor; anevoios, dificil. – Osteni + suf. -cios.
OSTENIT, -Ă, osteniţi, -te, adj. (Înv. şi pop.) Obosit, trudit, istovit, extenuat. * Care denotă oboseală. – V. osteni.
OSTENITOR, -OARE, ostenitori, -oare, adj. (Înv. şi pop.) 1. Obositor, istovitor; p. ext. greu, dificil. 2. (Adesea substantivat) Care munceşte din greu, care se străduieşte; muncitor, truditor. – Osteni + suf. -tor.
OSTENSIBIL, -Ă, ostensibili, -e, adj. (Rar) Care se poate arăta sau vedea; vizibil; p. ext. evident. – Din fr. ostensible.
OSTENTATIV, -Ă, ostentativi, -e, adj. Făcut cu intenţia de a pune ceva în evidenţă, de a impresiona, de a provoca; demonstrativ, provocator, ostentatoriu. – Din it. ostentativo, germ. ostentativ.
OSTENTATORIU, -IE, ostentatorii, adj. (Rar) Ostentativ. – Din fr. ostentatoire.
OSTENTAŢIE, ostentaţii, s.f. Punere în valoare în mod provocator a unei însuşiri; prezentare demonstrativă, etalare pretenţioasă a ceva. ** Loc. adv. Cu ostentaţie = în mod demonstrativ, ostentativ. [Var.: ostentaţiúne s.f.] – Din fr. ostentation, lat. ostentatio, -onis.
OSTENTAŢIUNE s.f. v. ostentaţie.
OSTEOARTRITĂ s.f. Inflamaţie care cuprinde atât articulaţia, cât şi partea osoasă din jur. [Pr.: -te-o-ar-] – Din fr. ostéo-arthrite.
OSTEOBLAST, osteoblaste, s.n. Celulă osoasă tânără, nediferenţiată complet, din care se formează osteocitul. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéoblaste.
OSTEOCIT, osteocite, s.n. Celulă osoasă în stadiu matur, complet diferenţiată, care prezintă numeroase prelungiri ramificate. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéocyte.
OSTEOCLAST, osteoclaste, s.n. (Biol.) Celulă din sânge cu rol în osteoporoză. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéoclaste.

OSTEOCLAZIE, osteoclazii, s.f. 1. Operaţie chirurgicală care necesită sfărâmarea anumitor oase. 2. (Biol.) Proces lent de resorbţie osoasă datorită osteoclastelor. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéoclasie.
OSTEOFIBROZĂ, osteofibroze, s.f. Boală a animalelor care se manifestă prin îngroşarea şi deformarea oaselor capului şi ale membrelor, în urma demineralizării acestora. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéofibrose.
OSTEOFIT, osteofite, s.n. Modificare patologică manifestată prin proliferarea anormală a ţesutului osos în apropierea unei articulaţii vertebrale; cioc de papagal. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéophyte.
OSTEOFLEBITĂ, osteoflebite, s.f. (Med.) Inflamaţie a venelor din interiorul oaselor. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéophlebite.
OSTEOFON, osteofoane, s.n. Dispozitiv electroacustic care transmite sunetele exterioare în urechea internă prin intermediul sistemului osos al capului. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéophone.
OSTEOGEN, -Ă, osteogeni, -e, adj. Care produce ţesut osos. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéogéne.
OSTEOGENEZĂ s.f. 1. (Biol.) Parte a embriologiei care studiază formarea ţesutului osos. 2. Osificare. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéogenése.
OSTEOGENIC, -Ă, osteogenici, -ce, adj. De osteogeneză. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéogénique.
OSTEOID, -Ă, osteoizi, -de, adj. Care este asemănător structurii, naturii osului. [Pr.: -te-o-id] – Din fr. ostéoîde.
OSTEOLIT, osteoliţi, s.m. Os fosilizat. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéolithe.
OSTEOLOG, -Ă, osteologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în osteologie. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéologue.
OSTEOLOGIC, -Ă, osteologici, -ce, adj. Care aparţine osteologiei, privitor la osteologie. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéologique.
OSTEOLOGIE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul oaselor. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéologie.
OSTEOM, osteoame, s.n. Tumoare formată din ţesut osos. [Pr.: -te-om] – Din fr. ostéome.
OSTEOMALACIE, osteomalacii, s.f. Formă de decalcifiere a oaselor provocată de tulburări profunde în metabolismul fosforului şi al calciului din substanţa osoasă. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéomalacie.
OSTEOMIELITĂ, osteomielite, s.f. Formă de osteită de natură infecţioasă, localizată mai ales la nivelul măduvei oaselor. [Pr.: -te-o-mi-e-] – Din fr. ostéomyélite.
OSTEONECROZĂ, osteonecroze, s.f. Necrozare a unui os. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéonécrose.
OSTEOPATIE, osteopatii, s.f. Boală a unui os sau a sistemului osos. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéopathie.
OSTEOPLASTIE, osteoplastii, s.f. Operaţie de înlocuire a unui fragment de os sau a unui os întreg cu bucăţi corespunzătoare de os, de metal sau de material plastic. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéoplastie.
OSTEOPOROZĂ, osteoporoze, s.f. Stare patologică caracterizată prin rarefierea oaselor. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéoporose.
OSTEOSARCOM, osteosarcoame, s.n. Tumoare malignă a oaselor, de natură conjunctivă. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéosarcome.
OSTEOSCLEROZĂ, osteoscleroze, s.f. (Med.) Condensare a ţesutului osos. [Pr.: -ste-o-] – Din fr. ostéosclérose.

OSTEOSINTEZĂ, osteosinteze, s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în reunirea şi imobilizarea fragmentelor unui os fracturat cu ajutorul unor plăci sau fire metalice. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéosynthése.
OSTEOTOMIE, osteotomii, s.f. Rezecţie a unui os, făcută cu scopul de a remedia o diformitate a acestuia sau în scop terapeutic. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéotomie.
OSTEOZĂ, osteoze, s.f. Afecţiune datorată unei secreţii exagerate de hormon, caracterizată prin decalcifiere osoasă generalizată, depuneri de calciu în ţesuturi etc. [Pr.: -te-o-] – Din fr. ostéose.
OSTIC, -Ă, ostici, -ce, adj. (Rar) De răsărit, estic. – Ost + suf. -ic.
OSTIE1, ostii, s.f. Unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai multe braţe ascuţite, care se înfige în corpul peştilor. – Din sl. ostî.
OSTIE2, ostii, s.f. Pâine nedospită (azimă) care serveşte la cuminecătură în cultul catolic şi în cel luteran. – Din germ. Hostie, lat. hostia.
OSTIE3, ostii, s.f. (Anat.) Orificiu situat între auriculele şi ventriculele inimii, precum şi între acestea şi arterele mari ale corpului. – Din lat. ostium.
OSTIL, -Ă, ostili, -e, adj. Care manifestă o atitudine potrivnică sau duşmănoasă faţă de cineva sau de ceva; duşmănos, vrăjmaş. – Din fr. hostile.
OSTILITATE, ostilităţi, s.f. 1. Atitudine duşmănoasă, plină de ură; duşmănie, vrăjmăşie. 2. (La pl.) Operaţii militare întreprinse de trupele unor state care sunt în război. – Din fr. hostilité.
OSTINATO s.n. (Muz.) Procedeu care constă în revenirea stăruitoare a unui motiv melodic sau ritmic, însoţit de fiecare dată de alte motive. – Cuv. it.
OSTIOLĂ, ostiole, s.f. (Bot.) Orificiu în ţesuturile epidermice ale plantelor care permite efectuarea schimburilor de gaze dintre spaţiile intercelulare din frunze sau din tulpinile verzi şi atmosferă. [Pr.: -ti-o-] – Din fr. ostiole, lat. ostiolum.
OSTOI, ostoiesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Refl. şi tranz. A (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. 2. Intranz. şi refl. A înceta, a se opri; a se termina. [Var.: ostoiá vb. I] – Din sl. ustojati.
OSTOIA vb. I v. ostoi.
OSTOIRE, ostoiri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) ostoi şi rezultatul ei; alinare, potolire domolire, calmare. – V. ostoi.
OSTRACĂ, ostrace, s.f. (Înv.) Scoică, stridie. * Cochilie sau ciob de lut pe care fiecare cetăţean din vechea Atenă scria numele celui socotit periculos, ca să fie îndepărtat temporar din Atica. – Din ngr. óstrakon.
OSTRACEE, ostracee, s.f. (La pl.) Subordin de moluşte lamelibranhiate al căror tip este stridia; (la sg.) animal care face parte din acest subordin. – Din fr. ostracées.
OSTRACISM s.n. 1. Formă de judecată a adunării poporului, în vechea Atenă, prin care un cetăţean, considerat primejdios pentru libertatea şi securitatea regimului, era exilat temporar. 2. Persecuţie, ostracizare. – Din fr. ostracisme.
OSTRACITĂ, ostracite, s.f. Stridie fosilă. – Din fr. ostracite.
OSTRACIZA, ostracizez, vb. I. Tranz. A înlătura pe cineva din viaţa publică, dintr-un colectiv; a proscrie; a exclude, a exila; a persecuta. – Din fr. ostraciser.
OSTRACIZARE, ostracizări, s.f. Acţiunea de a ostraciza şi rezultatul ei. – V. ostraciza.
OSTRACOD, ostracode, s.n. (La pl.) Ordin de crustacee inferioare mici, cu corpul nesegmentat, adăpostit într-o cochilie bivalvă; (la sg.) animal care face parte din acest ordin. – Din fr. ostracodes.

OSTRACODERM, ostracodermi, s.m. (La pl.) Subclasă de vertebrate fosile cu corpul plat sau în formă de fus, acoperit de plăci şi de solzi, care trăiau în mările paleozoice; (la sg.) animal care face parte din această subclasă. – Din fr. ostracodermes.
OSTREICOL, -Ă, ostreicoli, -e, adj. Referitor la ostreicultură, de ostreicultură. – Din fr. ostréicole.
OSTREICULTOR, ostreicultori, s.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu ostreicultura. [Pr.: -tre-i-] – Din fr. ostréiculteur.
OSTREICULTURĂ, ostreiculturi, s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu cultura stridiilor. [Pr.: -tre-i-] – Din fr. ostréiculture.
OSTREŢ, ostreţe, s.n. Fiecare dintre şipcile din care se fac garduri sau diferite îngrădituri; vergea de fier; zăbrea; p. ext. îngrăditură, gard. * Spec. Împletitură, leasă, gard de nuiele sau de trestie, aşezat în apă de-a curmezişul unui râu sau al unei bălţi spre a opri trecerea peştilor şi a uşura prinderea lor; îngrăditură de nuiele fixată în apă pentru închiderea şi păstrarea peştilor vii. – Din bg. ostreţ.
OSTROGOT, -Ă, ostrogoţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din triburile germanice medievale ale goţilor de est. 2. Adj. Care aparţine ostrogoţilor (1), privitor la ostrogoţi; ostrogotic. – Din fr. ostrogot, lat. Ostrogothus.
OSTROGOTIC, -Ă, ostrogotici, -ce, adj. Ostrogot (2). – Din it. ostrogotico.
OSTROPĂŢ s.n. v. ostropeţ.
OSTROPEL, ostropeluri, s.n. Fel de mâncare preparată din carne (de pasăre), cu sos de oţet, făină şi usturoi; ostropeţ. – Et. nec.
OSTROPEŢ, ostropeţuri, s.n. (Reg.) Ostropel. ** Expr. A umbla cu ostropeţul = a umbla din casă în casă, invitând la ospăţul de a doua zi după cununie. [Var.: ostropăţ s.n.] – Et. nec.
OSTROV, ostroave, s.n. 1. Insulă mai mare. 2. Insulă fluvială formată în urma unui proces de acumulare. [Acc. şi: óstrov] – Din sl. ostrovů.
OSTROVEAN, -Ă, ostroveni, -e, s.m. şi f. Locuitor al unui ostrov (1). – Ostrov + suf. -ean.
OSTROVEANCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Ostrovean + suf. -că.
OSTROVEL, ostrovele, s.n. Diminutiv al lui ostrov; ostrovuţ. – Ostrov + suf. -el.
OSTROVUŢ, ostrovuţe, s.n. (Rar) Ostrovel. – Ostrov + suf. -uţ.
OSUAR, osuare, s.n. 1. Loc sau construcţie în care sunt depuse osemintele rezultate din deshumări. 2. Monument funerar comemorativ, într-un cimitir sau într-un loc istoric, în care se păstrează osemintele ostaşilor căzuţi într-o bătălie. [Pr.: -su-ar. – Var.: osuáriu s.n.] – Din fr. ossuaire, lat. ossuarium.
OSUARIU s.n. v. osuar.
OSUŢ, osuţe, s.n. (Pop.) Oscior. – Os + suf. -uţ.
OŞEAN, -Ă, oşeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în Ţara Oaşului. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din Ţara Oaşului. – Oaş (n. pr.) + suf. -ean.
OŞEANCĂ, oşence, s.f. Femeie născută şi crescută în Ţara Oaşului. * Locuitoare din Ţara Oaşului. – Oşean + suf. -că.
OŞENESC, -EASCĂ, oşeneşti, adj. Din Ţara Oaşului. – Oşean + suf. -esc.
OŞTEAN, oşteni, s.m. (Înv. şi pop.) Soldat, militar, ostaş. – Oaste + suf. -ean.
OŞTENESC, -EASCĂ, oşteneşti, adj. (Înv.) Ostăşesc, milităresc. [Var.: oştinésc, -eáscă adj.] – Oştean + suf. -esc.
OŞTI, oştesc, vb. IV. Refl. şi intranz. (Înv. şi pop.) A (se) lupta, a (se) război, a duce război. – Din oaste.
OŞTIME s.f. (Înv.) Oştire. * Mulţime, gloată. – Oaste + suf. -ime.

OŞTINESC, -EASCĂ adj. v. oştenesc.
OŞTIRE, oştiri, s.f. (Pop.) Armată, oaste, oştime. – V. oşti.
OTAC, otace, s.n. (Reg.) 1. Colibă care serveşte ca adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; odaie. 2. Loc împrejmuit, pe câmp sau la munte, unde stau (noaptea) oile sau vitele. [Pl. şi: otacuri] – Din tc. otak "cort mare".
OTAGIU s.n. v. otaj.
OTAJ, otaje, s.n. (Înv.) Ostatic, chezaş. [Var.: otágiu s.n.] – Din fr. otage.
OTALGIC, -Ă, otalgici, -ce, adj. (Med.) Referitor la otalgie, de otalgie. – Din fr. otalgique.
OTALGIE s.f. Durere localizată la ureche, provenită din inflamaţia acesteia sau a unei boli a organelor vecine. – Din fr. otalgie.
OTARIE, otarii, s.f. Mamifer carnivor din Oceanul Pacific, asemănător cu foca (Otaria jubata). – Din fr. otarie.
OTAVĂ s.f. Iarbă care creşte în acelaşi an, după ce câmpul a fost cosit sau păşunat; p. ext. loc unde creşte această iarbă. – Din bg., scr. otava.
OTĂVI, pers. 3 otăveşte, vb. IV. Intranz. (Despre ierburi) A creşte din nou în acelaşi an, după ce a fost cosit o dată; (despre terenuri) a se acoperi de otavă, a înverzi. – Din otavă.
OTĂVIRE, otăviri, s.f. Faptul de a otăvi. – V. otăvi.
OTÂNJI, otânjesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A lovi tare pe cineva; a bate. – Et. nec.
OTCÂRMUI vb. IV v. ocârmui.
OTCUP, otcupuri, s.n. (Înv.) Bun sau venit al statului dat în arendă. – Din rus. otkup.
OTCUPCIC, otcupcici, s.m. (Înv.) Persoană care lua în arendă un otcup; arendaş, otcupciu. – Din rus. otkupşcik.
OTCUPCIU, otcupcii, s.m. (Înv.) Otcupcic. – Otcup + suf. -ciu.
OTEL s.n. v. hotel.
OTFEL, otfeli, s.m. (Reg.) Flăcău care se află în fruntea alaiului pentru a conduce mireasa la biserică. – Cf. magh. vőfély.
OTGON s.n. v. odgon.
OTIC, otice, s.n. Lopăţică cu care se curăţă de pământ brăzdarul şi cormana plugului. – Din scr. otik.
OTICNI, oticnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Pop.) A se sili din răsputeri, a face sforţări să respire sau să vomite; a se opinti; p. ext. a izbucni. 2. (Reg.) A cădea. – Cf. icni.
OTINC, otincuri, s.n. (Reg.) Beţişor cu ajutorul căruia se leagă firele rupte la războiul de ţesut. – Cf. otic.
OTITĂ, otite, s.f. Inflamaţie acută sau cronică a membranei care acoperă canalul auditiv. – Din fr. otite.
OTNOŞENIE, otnoşenii, s.f. (Înv.) Raport, comunicat, adresă oficială. – Din rus. otnoşenie.
OTOCIST, otociste, s.n. (Anat.) Organ auditiv al nevertebratelor, format dintr-o veziculă cu celule ciliate plină cu lichid şi cu numeroase otolite; statocist. – Din fr. otocyste.
OTOLIT, otolite, s.n. (Anat.) Corpuscul calcaros din urechea internă a vertebratelor sau din vezicula auditivă a nevertebratelor, care serveşte la formarea senzaţiei de echilibru sau la transmiterea vibraţiilor sonore. – Din fr. otolithe.
OTOLOG, -Ă, otologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în otologie. – Din otologie (derivat regresiv).

OTOLOGIC, -Ă, otologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la otologie, de otologie. – Din fr. otologique.
OTOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul urechii din punct de vedere anatomic şi patologic. – Din fr. otologie.
OTOMAN, -Ă, otomani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Turc. 2. Adj. Turcesc. – Din lat. othomannus, fr. ottoman, it. ottomano, germ. Ottomane.
OTOMANĂ, otomane, s.f. (Înv.) 1. Canapea, sofa. 2. Un fel de stofă groasă. – Din fr. ottomane, germ. Ottomane, it. ottomana.
OTOMICOZĂ, otomicoze, s.f. (Med.) Inflamaţie a canalului auditiv extern şi a timpanului, cauzată de paraziţi vegetali. – Din fr. otomycose.
OTOPLASTIE, otoplastii, s.f. (Med.) Refacere plastică a urechii externe. – Din fr. ostoplastie.
OTORAGIE, otoragii, s.f. (Med.) Scurgere a unei cantităţi de sânge din ureche în urma unei tumori, a vegetaţiilor, a polipilor etc. – Din fr. otorragie.
OTOREE, otoree, s.f. (Med.) Simptom caracterizat prin scurgere de puroi din ureche, care survine, de obicei, în cursul otitei. – Din fr. otorrhée.
OTORINOLARINGOLOG, -Ă, otorinolaringologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în otorinolaringologie. – Din otorinolaringologie (derivat regresiv).
OTORINOLARINGOLOGIC, -Ă, otorinolaringologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la otorinolaringologie, de otorinolaringologie. – Din fr. oto-rhino-laryngologique.
OTORINOLARINGOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia şi patologia urechii, a nasului şi a laringelui. – Din fr. oto-rhino-laryngologie.
OTOSCLEROZĂ, otoscleroze, s.f. (Med.) Scleroză a timpanului. – Din fr. otosclérose.
OTOSCOP, otoscoape, s.n. Instrument optic cu care se examinează canalul auditiv extern şi timpanul. – Din fr. otoscope.
OTOSCOPIE, otoscopii, s.f. (Med.) Examinare a canalului auditiv extern şi a timpanului cu ajutorul otoscopului. – Din fr. otoscopie.
OTOVA adj. invar. (Adesea adverbial) Uniform; neted, egal, drept; (despre oameni) care nu are talia marcată; fără formă. * Fig. Monoton, uniform. – Et. nec.
OTPUST, otpusturi, s.n. (Înv. şi pop.; în biserica ortodoxă) Formulă sacramentală de binecuvântare, rostită de preot la sfârşitul slujbei; p. ext. sfârşitul slujbei religioase. ** Expr. A-şi da otpustul = a muri. A da (cuiva) otpustul = a ucide (pe cineva). – Din sl. otŭpustŭ, rus. otpusk.
OTRAVĂ, otrăvuri, s.f. 1. Substanţă chimică toxică, care, introdusă sau formată în organism, provoacă tulburări importante, leziuni grave etc. şi uneori moartea; venin. 2. Fig. Ceea ce provoacă un rău (moral), un necaz, o supărare; p. ext. amărăciune, răutate venin. * Epitet dat unei persoane foarte rele. [Pl. şi: otrăvi] – Din sl. otrava.
OTRĂŢEL, otrăţei, s.m. (Bot.) Roibă. ** Compus: otrăţel-de-apă sau otrăţelul-bălţilor = plantă erbacee acvatică, carnivoră, cu flori galbene (Utricularia vulgaris). – Cf. magh. atracél.
OTRĂVI, otrăvesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) intoxica sau a ucide ori a fi ucis cu otravă (1). * Tranz. A introduce o otravă în apă, în alimente etc. 2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) supăra, a (se) necăji (extrem de mult), a (se) amărî; a (se) învenina. 3. Tranz. Fig. A exercita o influenţă vătămătoare; a corupe, a perverti. – Din sl. otraviti.
OTRĂVICIOS, -OASĂ, otrăvicioşi, -oase, adj. (Rar) Otrăvitor, veninos. – Otrăvi + suf. -icios.

OTRĂVIRE, otrăviri, s.f. Acţiunea de a (se) otrăvi şi rezultatul ei; otrăvit1. – V. otrăvi.
OTRĂVIT1 s.n. (Rar) Otrăvire. – V. otrăvi.
OTRĂVIT2, -Ă, otrăviţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Căruia i s-a dat sau care a luat otravă (1); care s-a intoxicat sau care s-a omorât cu otravă. 2. Care conţine otravă (1); în care s-a pus otravă; otrăvitor, veninos. 3. Fig. Supărat, amărât, înveninat. – V. otrăvi.
OTRĂVITOR, -OARE, otrăvitori, -oare, adj. Care conţine otravă, care otrăveşte; veninos. * Fig. Dăunător, vătămător. – Otrăvi + suf. -tor.
OTREAPĂ, otrepe, s.f. 1. Cârpă (de şters), zdreanţă. 2. Fig. Om de nimic, fără caracter, lipsit de voinţă; secătură, lepădătură. – Din sl. otrepî.
OTROCOL, otrocoale, s.n. (Reg.; în legătură cu verbele "a da", "a face") Ocol, târcol, raită; vraişte, ravagii. – Cf. rotocol, târcol.
OTUZBIR s.n. (Înv.) 1. Joc de cărţi în care cel ce totalizează treizeci şi unu de puncte câştigă partida. 2. (În expr.) Cu otuzbirul = cu forţa, forţat; cu asprime. – Din tc. otuzbir.
OŢĂRÂRE, oţărâri, s.f. (Pop.) Faptul de a (se) oţărî; oţăreală (1). [Var.: oţeríre s.f.] – V. oţărî.
OŢĂRÂT, -Ă, oţărâţi, -te, adj. (Pop.) Mânios, furios. * Morocănos, posomorât; supărat. [Var.: oţărit, -ă, oţerit, -ă adj.] – V. oţărî.
OŢĂREALĂ, oţăreli, s.f. 1. (Rar) Supărare mare, mânie, furie; oţărâre. 2. Grimasă, neplăcere, dezgust exprimat printr-o strâmbătură (cauzată de o băutură sau de o mâncare cu gust neplăcut). – Oţărî + suf. -eală.
OŢĂRI vb. IV v. oţărî.
OŢĂRIME s.f. (Înv.) Supărare mare; amărăciune. – Oţărî + suf. -ime.
OŢĂRIT, -Ă adj. v. oţărât.
OŢĂRÎ, oţărăsc, vb. IV. Refl. (Pop.) 1. A se mânia, a se înfuria; a se răsti la cineva. * Refl. şi tranz. A (se) mâhni, a (se) supăra. * A se înspăimânta, a se îngrozi. 2. A face grimase, a se strâmba (din cauza unei băuturi sau a unei mâncări neplăcute la gust). [Var.: oţărí, oţerí, oţerî vb.IV] – Din bg. ocerea.
OŢEL, (2) oţeluri, (3) oţele, s.n. 1. Aliaj de fier cu carbon (şi cu alte elemente), întrebuinţat pentru rezistenţa, duritatea, tenacitatea şi elasticitatea lui. ** Loc. adj. De oţel = asemenea oţelului (ca tărie, rezistenţă sau culoare). 2. (La pl.) Diverse sorturi de oţel (1); p. ext. obiecte fabricate din acest aliaj. * (Rar; la pl.) Ţinte, cuişoare cu capul lat şi strălucitor. 3. (Înv.; la pl.) Mecanism de declanşare la puştile şi pistoalele de tip vechi, alcătuit din cocoş, cremene şi amnar. ** Expr. A fi iute (sau slab) de oţele = a fi iute (sau slab) din fire. * P. ext. Armă. – Din sl. ocĕlŭ.
OŢELAR, oţelari, s.m. Muncitor calificat care efectuează într-o oţelărie2 operaţiile de elaborare a şarjei de oţel. – Oţel + suf. -ar.
OŢELĂRIE1 s.f. Meseria oţelarilor. – Oţelar + suf. -ie.
OŢELĂRIE2, oţelării, s.f. Întreprindere industrială sau secţie într-o uzină metalurgică, unde se elaborează şarjele de oţel. – Oţel + suf. -ărie.
OŢELI, oţelesc, vb. IV. 1. Tranz. A mări duritatea unei piese metalice prin călire. 2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) întări, a (se) fortifica, a (se) căli. 3. Refl. (Reg.) A se ameţi de băutură, a se îmbăta. – Din oţel.
OŢELIRE, oţeliri, s.f. Acţiunea de a (se) oţeli şi rezultatul ei; fortificare, călire. – V. oţeli.
OŢELIT, -Ă, oţeliţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte de metal) Întărit prin călire; călit. * Cu aspect de oţel; oţeliu. 2. Fig. Întărit, fortificat, călit; încercat. – V. oţeli.

OŢELIU, -IE, oţelii, adj. Cu aspect, cu strălucire de oţel; de culoarea oţelului. – Oţel + suf. -iu.
OŢERI vb. IV v. oţărî.
OŢERIRE s.f. v. oţărâre.
OŢERIT, -Ă adj. v. oţărât.
OŢERÎ vb. IV v. oţărî.
OŢET s.n. Lichid cu gust acru, obţinut prin fermentarea acetică a vinului, a berii etc. sau prin diluarea cu apă a acidului acetic concentrat, întrebuinţat în alimentaţie drept condiment sau conservant. ** Expr. (Fam.) A face pe cineva cu ou şi cu oţet = a batjocori, a ocărî pe cineva. – Din sl. ocîtů.
OŢETAR, (1, 3) oţetari, s.m., (2) oţetare, s.n. 1. S.m. (Înv.) Persoană care fabrică sau vinde oţet. 2. S.n. Mic serviciu de masă alcătuit din sticluţe în care se pun oţet şi untdelemn. 3. S.m. Arbore cu frunze compuse, alterne, cu flori galbene-verzui şi cu fructe roşii-purpurii, ale cărui frunze şi scoarţă, bogate în tanin, se folosesc în tăbăcărie, iar fructele pot fi folosite la fabricarea oţetului (Rhus typhina). – Oţet + suf. -ar.
OŢETĂRIE, oţetării, s.f. (Rar) Instalaţie rudimentară de fabricat oţet. – Oţet + suf. -ărie.
OŢETI, oţetesc, vb. IV. Refl. 1. (Despre vinuri) A se transforma în oţet; a se înăcri. 2. Fig. (Rar) A deveni aspru, mânios, sever; a se supăra, a se mânia. [Var.: (pop.) oţetí vb. IV] – Din oţet.
OŢETIRE, oţetiri, s.f. Faptul de a se oţeti. – V. oţeti.
OŢETIT, -Ă, oţetiţi, -te, adj. 1. (Despre vinuri) Prefăcut, transformat în oţet; înăcrit, acru. 2. Fig. Supărat, mânios, iritat; neprietenos. – V. oţeti.
OŢEŢI vb. IV v. oţeti.
OŢIOS, -OASĂ, oţioşi, -oase, adj. (Livr.) De prisos; inutil, nefolositor. [Pr.: -ţi-os] – Din lat. otiosus.
OU, ouă, s.n. 1. Celulă rezultată dintr-un ovul fecundat de un spermatozoid şi din care se dezvoltă, prin diviziuni repetate, un nou organism; zigot. * Spec. Oul (1) de pasăre, protejat de o coajă calcaroasă şi alcătuit din două membrane, din albuş şi din gălbenuş, care este folosit ca aliment. ** Loc. adj. Ca oul = fragil. ** Expr. (Despre cloşcă) A sta pe ouă = a cloci. A umbla cu cineva ca cu un ou (moale) = a trata pe cineva (supărăcios) cu exagerat de multe menajamente, a menaja foarte mult pe cineva. (Merge sau calcă) parcă are ouă-n poală sau parcă calcă pe ouă = (merge) cu exagerată băgare de seamă. Oul lui Columb = problemă pe care cineva o rezolvă în mod foarte simplu, deşi anterior părea foarte complicată şi fără soluţie. * (Bot.) Celulă reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameţi; zigot. 2. (Urmat de determinări care indică materia) Obiect în formă de ou (1). ** (Pop.) Oul genunchiului = rotulă. Oul piciorului = os proeminent care uneşte laba piciorului cu partea de jos a femurului. – Lat. ovum.
OUA, pers. 3 óuă, vb. I. Refl., intranz. şi tranz. (Despre păsări, insecte) A face ouă. [Pr.: o-ua] – Din ou.
OUAT s.n. Fapul de a (se) oua. * Perioadă în care păsările sau insectele depun ouă. [Pr.: o-uat] – V. oua.
OUĂTOARE, ouătoare, adj., s.f. 1. Adj. (Despre păsări) Care produce (multe) ouă. 2. S.f. Găină aflată în perioada de producere a ouălor. [Pr.: o-uă-] – Oua + suf. -tor.
OULEŢ, ouleţe, s.n. (Rar) Ouşor (1). [Pr.: o-u-] – Ou + suf. -uleţ.
OUŞOR, ouşoare, s.n. 1. Diminutiv al lui ou (1); ouleţ, ouţ. 2. Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-verzui, cu fructe de forma unor boabe lunguieţe,

roşii şi pline cu numeroase seminţe (Streptopus amplexifolius). [Pr.: o-u-] – Ou + suf. -uşor.
OUTPUT s.n. 1. (Electron.) Ieşire (1). 2. (Inform.) Ieşire (2). [Pr.: áutput] – Cuv. engl.
OUTSIDER subst. 1. Cal care în mod normal nu are şansa să câştige într-un concurs hipic. 2. Concurent sau echipă cu slabe şanse de câştig într-o competiţie sportivă. 3. (Ec. pol.) Întreprindere capitalistă rămasă în afara unei organizaţii monopoliste. [Pr.: áutsaidăr] – Cuv. engl.
OUŢ, ouţe, s.n. (Rar) Ouşor (1). – Ou + suf. -uţ.
OVAL, -Ă, ovali, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care are formă alungită asemănătoare cu a oului de găină; eliptic. 2. S.n. Curbă convexă închisă, cu o axă de simetrie, a cărei curbură este mai mare în punctele de intersecţie cu axa decât în oricare alt punct al ei; formă sau contur asemănător cu figura descrisă mai sus. – Din fr. ovale.
OVALBUMINĂ, ovalbumine, s.f. Compus al albuminei care formează cea mai mare parte a albuşului de ou. – Din fr. ovalbumine.
OVALIZA, pers. 3 ovalizează, vb. I. Refl. (Tehn.; despre corpuri cilindrice) A se deforma prin uzură astfel încât secţiunea circulară să devină ovală; a lua formă ovală. – Din fr. ovaliser.
OVALIZARE, ovalizări, s.f. Acţiunea de a se ovaliza şi rezultatul ei. – V. ovaliza.
OVAR, ovare, s.n. 1. Fiecare dintre cele două glande de reproducere ale femelei, care conţine celulele germinative şi ovulele. 2. (Bot.) Partea inferioară a pistilului, formată din carpele, care conţine ovulele şi care, după fecundaţie, se transformă în fruct. – Din lat. ovarium, fr. ovaire.
OVARIAN, -Ă, ovarieni, -e, adj. Care aparţine ovarelor (1), privitor la ovare. [Pr.: -ri-an] – Din fr. ovarien.
OVARIECTOMIE, ovariectomii, s.f. Operaţie care constă în extirparea unuia sau a ambelor ovare. [Pr.: -ri-ec-] – Din fr. ovariectomie.
OVARIOCEZ, ovariocele, s.n. (Med.) Hernie a ovarului. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. ovariocéle.
OVARIOPATIE, ovariopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile ovarului. [Pr.: -ri-o-] – Probabil din fr.
OVARIOTOMIE, ovariotomii, s.f. (Med.) Secţionare chirurgicală a ovarului. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. ovariotomie.
OVARITĂ, ovarite, s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a ovarelor (1), însoţită, de obicei, de inflamarea trompelor uterine. – Din fr. ovarite.
OVAT, -Ă, ovaţi, -te, adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lăţimea cea mai mare în treimea inferioară; în formă de ou. – Din lat. ovatus.
OVAŢIE, ovaţii, s.f. Manifestare publică entuziastă de admiraţie şi de aprobare, exprimată prin aclamaţii şi aplauze în cadrul unei adunări, a unei serbări etc., faţă de o persoană, o acţiune, o iniţiativă etc. – Din fr. ovation, lat. ovatio.
OVAŢIONA, ovaţionez, vb. I. Tranz. şi intranz. A manifesta aprobare sau entuziasm pentru o persoană, o idee, o acţiune etc., prin urale sau aplauze; a aplauda, a aclama. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. ovationner.
OVAŢIONARE, ovaţionări, s.f. Acţiunea de a ovaţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. ovaţiona.
OVĂ, ove, s.f. Ornament arhitectural de forma unui ou folosit la decorarea în relief a mulurilor, a cornişelor şi a capitelurilor şi în ornamentaţia mobilierului sculptat, în giuvaiergerie. – Din fr. ove.
OVĂS subst. v. ovăz.

OVĂSCIOR subst. Plantă erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, cultivată pentru nutreţ (Arrhenatherum clatius). – Ovăs + suf. -cior.
OVĂZ, (1) s.m., (2) s.n., (3) oveze, s.n. 1. S.m. Numele mai multor plante erbacee de nutreţ din familia gramineelor, cu paiul drept şi cu inflorescenţa ramificată (Avena). 2. S.n. Spec. (Cu sens colectiv) Seminţe de ovăz (1), folosite ca hrană pentru cai. 3. S.n. (La pl.) Lanuri, semănături de ovăz (1). [Var.: ovăs subst.] – Din sl. ovesu.
OVER subst. Stil de înot rapid pe o parte, cu picioarele în formă de foarfece, cu braţul adus din spate în faţă pe deasupra apei. [Pr.: ovăr] – Cuv. engl.
OVERLOCK s.n. Maşină de cusut folosită în industria confecţiilor de tricot pentru asamblare şi tivire. [Pr.: ovărloc] – Cuv. engl.
OVIBOS, oviboşi, s.m. (La pl.) Gen de mamifere rumegătoare din regiunile boreale, care are caractere de oaie şi de bou; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. – Din fr. ovibos.
OVICID, ovicide, s.n. Substanţă chimică folosită pentru a distruge ouăle insectelor, ale acarienilor etc. – Din fr. ovicide.
OVIDUCT, oviducte, s.n. (Anat.) Conduct care transportă ovulele ajunse la maturitate spre exterior. – Din fr. oviducte.
OVIFORM, -Ă, oviformi, -e, adj. Care are forma unui ou; ovoid, ovoidal, oval. – Din fr. oviforme.
OVILI vb. IV v. ofili.
OVILIT, -Ă adj. v. ofilit.
OVIN, -Ă, ovini, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Despre animale) Din familia oii şi a caprei; (despre produse) care provin de la oi sau de la capre; de oaie sau de capră. 2. S.f. (La pl.) Denumire generică dată oilor; (şi la sg.) animal din familia oii. – Din fr. ovin.
OVIPAR, -Ă, ovipari, -e, adj. (Despre animale) Care se înmulţeşte, se reproduce prin ouă. * (Substantivat; mai ales la pl.) Animal care se înmulţeşte prin ouă. – Din fr. ovipare.
OVIPARITATE s.f. (Biol.) Reproducere prin ouă. – Din fr. oviparité.
OVIPOZITOR, ovipozitoare, s.n. Organ al insectelor cu ajutorul căruia ouăle sunt depuse în mediul în care se vor dezvolta; oviscapt. – Din fr. ovipositeur.
OVISCAPT, oviscapte, s.n. (Zool.) Ovipozitor. – Din fr. oviscapte.
OVOGENEZĂ s.f. Proces de formare a ovulelor la animale prin diviziuni succesive ale unor celule din ovar. – Din fr. ovogenése.
OVOGLOBULINĂ s.f. (Biol.) Globulină din albuşul de ou. – Din fr. ovoglobuline.
OVOID, -Ă, ovoizi, -de, adj. Care are forma unui ou; oval, ovoidal, oviform. – Din fr. ovoîde.
OVOIDAL, -Ă, ovoidali, -e, adj. Ovoid, oval, oviform. [Pr.: -vo-i-] – Din fr. ovoîdal.
OVOPLASMĂ, ovoplasme, s.f. (Biol.) Citoplasma oului. – Din germ. Ovoplasma.
OVOSCOP, ovoscoape, s.n. Aparat utilizat în avicultură pentru urmărirea dezvoltării embrionului în timpul incubaţiei. – Din fr. ovoscope.
OVOVIVIPAR, -Ă, ovovivipari, -e, adj. (Despre animale) Care se înmulţeşte prin ouă, pe care femela le cloceşte în oviduct. * (Substantivat, f.; mai ales la pl.) Animal care face parte din categoria animalelor ovovivipare. – Din fr. ovovivipare.
OVREI, ovrei, s.m. (Înv. şi reg.) Evreu. [Var.: ovréu s.m.] – Din ngr. ovriós.
OVREICĂ, ovreice, s.f. (Înv. şi reg.) Evreică. – Ovrei + suf. -că.
OVREIESC, -IASCĂ, ovreieşti, adj. (Înv. şi reg.) Evreiesc. [Pr.: -vre-iesc] – Ovrei + suf. -esc.

OVREIEŞTE adv. (Înv. şi reg.) Evreieşte. * În limba ebraică; evreieşte. [Pr.: -vre-ieş-] – Ovrei + suf. -eşte.
OVREU s.m. v. ovrei.
OVUL, ovule, s.n. Gametul femel al animalelor. * Element sexual femel al plantelor fanerogame, produs al carpelelor, care, după fecundare, se transformă în sămânţă. – Din fr. ovule.
OVULAR, -Ă, ovulari, -e, adj. Care se referă la ovul, care aparţine ovulului. – Din fr. ovulaire.
OVULAŢIE, ovulaţii, s.f. Stadiu din ciclul ovarian care constă în eliminarea ovulului matur (apt de a fi fecundat) din ovar. – Din fr. ovulation.
OXALAT, oxalaţi, s.m. Sare sau ester al acidului oxalic, întrebuinţat în medicină, în vopsitorie şi în industrie. – Din fr. oxalate.
OXALEMIE, oxalemii, s.f. (Med.) Prezenţă a oxalaţilor în sânge; cantitate de oxalaţi prezentă în sânge. – Din fr. oxalémie.
OXALIC adj. (În sintagma) Acid oxalic = substanţă solidă, albă, cristalizată, toxică, solubilă în apă, întrebuinţată ca mordant în vopsitorie, la fabricarea cernelii, la scoaterea petelor de rugină, de cerneală etc. – Din fr. oxalique.
OXALURIE, oxalurii, s.f. (Med.) Prezenţă a oxalaţilor în urină; cantitate de oxalaţi prezentă în urină. – Din fr. oxalurie.
OXIACETILENĂ s.f. (Chim.) Combinaţie a acetilenei cu oxigen. [Pr.: -xi-a-] – Din fr. oxyacétyléne.
OXIACETILENIC, -Ă, oxiacetilenici, -ce, adj. De oxiacetilenă. ** Sudură oxiacetilenică = procedeu de sudură în care flacăra este întreţinută de combinaţia dintre oxigen şi acetilenă. [Pr.: -xi-a-] – Din fr. oxiacétylénique.
OXIACID, oxiacizi, s.m. Acid anorganic care conţine în molecula sa şi oxigen. [Pr.: -xi-a-] – Oxi [gen] + acid.
OXIBIOTIC, -Ă, oxibiotici, -ce, adj. (Biol.; despre organisme) Care consumă oxigen atmosferic. [Pr.: -bi-o-] – Din engl. oxybiotic.
OXIBIOZĂ s.f. (Biol.) Prezenţă a oxigenului într-un proces biochimic aerob. [Pr.: -bi-o-] – Din germ. Oxybiose, engl. oxybiosis.
OXICEFAL, -Ă, oxicefali, -e, adj., s.m. şi f. (Organism) care prezintă oxicefalie. – Din fr. oxycéphale.
OXICEFALIE, oxicefalii, s.f. (Med.) Aerocefalie. – Din fr. oxycéphalie.
OXICLORURĂ, oxicloruri, s.f. (Chim.) Combinaţie a unei substanţe cu oxigenul şi clorul. ** Oxiclorură de carbon = fosgen. – Din fr. oxyclorure.
OXID, oxizi, s.m. Compus al oxigenului cu alt element chimic. – Din fr. oxyde.
OXIDA, oxidez, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) combina cu oxigenul; a reacţiona cu alte substanţe, cedând electroni. * A (se) acoperi cu oxid; a rugini. – Din fr. oxyder.
OXIDABIL, -Ă, oxidabili, -e, adj. Care se poate oxida, care poate rugini (uşor). – Din fr. oxydable.
OXIDANT, -Ă, oxidanţi, -te, adj. 1. Care are proprietatea de a oxida, care produce oxidare. * (Substantivat, m.) Substanţă care are proprietatea de a produce o oxidare. 2. (Biol.) Oxidativ (2). – Din fr. oxydant.
OXIDARE, oxidări, s.f. Acţiunea de a (se) oxida şi rezultatul ei; oxidaţie. – V. oxida.
OXIDAT, -Ă, oxidaţi, -te, adj. (Despre metale) Care a suferit procesul de oxidare. – V. oxida.
OXIDATIV, -Ă, oxidativi, -e, adj. 1. Care are proprietatea de a oxida. 2. (Biol.) Care influenţează arderile din organism; oxidant (2). – Oxida + suf. -tiv.
OXIDAŢIE, oxidaţii, s.f. Oxidare. – Din fr. oxydation.

OXIDAZĂ, oxidaze, s.f. Enzimă conţinută în celulele vegetale şi animale, care catalizează oxidările celulare. – Din fr. oxydase.
OXIDIMETRIC, -Ă, oxidimetrici, -ce, adj. (Chim.) De oxidimetrie. – Din fr. oxydimétrique.
OXIDIMETRIE s.f. Ansamblul metodelor de dozare volumetrică a unor compuşi, bazat pe folosirea ca reactivi a soluţiilor de oxidanţi. – Din germ. Oxydimetrie.
OXIDIMETRU, oxidimetre, s.n. (Chim.) Instrument pentru analiza cantitativă a soluţiilor de oxidanţi. – Din fr. oxydimétre.
OXIDOREDUCERE, oxidoreduceri, s.f. Reacţie formată dintr-o reacţie de oxidare şi o reacţie de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanţa care se oxidează şi substanţa care se reduce. – Oxi [dare] + reducere. Cf. fr. oxydo-réduction.
OXIDRIL, oxidrili, s.m. (Chim.) Hidroxil. – Din fr. oxhydryle.
OXIGEN s.n. Element chimic gazos, incolor, inodor, insipid, care reprezintă o cincime din aerul atmosferic, fiind indispensabil în procesul respiraţiei şi al arderii, şi care, în combinaţie cu hidrogenul, formează apa. – Din fr. oxygéne.
OXIGENA, oxigenez, vb. I. 1. Refl. (Despre diverse substanţe chimice) A se combina cu oxigenul. 2. Refl. (Med.; despre sânge) A se încărca cu oxigen prin combinarea acestuia cu hemoglobina din globulele roşii. 3. Tranz. şi refl. A(-şi) decolora părul prin tratare cu apă oxigenată. * Tranz. A albi textilele prin tratare cu apă oxigenată. – Din fr. oxygéner.
OXIGENARE, oxigenări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) oxigena şi rezultatul ei. 2. Hematoză. – V. oxigena.
OXIGENAT, -Ă, oxigenaţi, -te, adj. 1. (Despre substanţe chimice) Care conţine (mult) oxigen; transformat cu ajutorul oxigenului. ** Apă oxigenată = lichid incolor sau albăstrui alcătuit dintr-o soluţie de perhidrol cu apă, care are proprietăţi decolorante şi dezinfectante. 2. (Despre păr) Decolorat prin tratare cu apă oxigenată; (despre persoane) cu părul decolorat prin tratare cu apă oxigenată. – V. oxigena.
OXIGENOTERAPIE s.f. Tratament prin inhalaţii sau injecţii cu oxigen, asociat adesea cu respiraţie artificială. – Din fr. oxygénothérapie.
OXIHEMOGLOBINĂ, oxihemoglobine, s.f. Compus nestabil format în procesul respiraţiei prin acţiunea oxigenului asupra hemoglobinei. – Din fr. oxyhémoglobine.
OXILIT, oxiliţi, s.m. Peroxid de sodiu, care, în contact cu apa, pune în libertate oxigen. – Din fr. oxylithe.
OXIMETRIE s.f. (Med.) Determinare a cantităţii de oxigen din hemoglobină; cantitate de oxigen conţinută de hemoglobina sangvină. – Din fr. oxymétrie.
OXIMETRU, oximetre, s.n. (Med.) Aparat pentru determinarea cantităţii de oxigen din hemoglobină în sângele periferic. – Din fr. oxymétre.
OXIMORON, oximorone, s.n. Figură de stil care exprimă o ironie subtilă sau un adevăr usturător sub forma asocierii paradoxale a doi termeni contradictorii. – Din fr. oxymoron.
OXITON, -Ă, oxitoni, -e, adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe ultima silabă. – Din fr. oxyton.
OXIUR, oxiuri, s.m. Vierme parazit care trăieşte în intestinul oamenilor (mai ales al copiilor) şi al unor animale, depunându-şi ouăle în jurul orificiului anal. [Pr.: -xi-ur] – Din fr. oxyure.
OXIURIAZĂ, oxiuriaze, s.f. Boală cauzată de prezenţa oxiurilor în organism. [Pr.: -xi-u-ri-a-] – Din germ. Oxyuriasis.

OXOSINTEZĂ, oxosinteze, s.f. Procedeu industrial de obţinere a aldehidelor prin tratarea olefinelor cu un amestec de hidrogen şi carbon în prezenţa unui catalizator pe bază de cobalt. – Din fr. oxysynthése.
OZALID s.n. Hârtie acoperită cu o substanţă sensibilă la acţiunea luminii, folosită pentru multiplicarea heliografică a desenelor executate pe hârtie de calc. – Din fr. ozalid.
OZENĂ, ozene, s.f. Inflamaţie cronică a mucoasei nazale, care duce la atrofia acesteia şi la dispariţia simţului mirosului. – Din fr. ozéne.
OZENEU s.n. v. ozene.
OZOCHERITĂ, ozocherite, s.f. Ceară minerală alcătuită din hidrocarburi parafinice, de culoare galbenă, galbenă-brună, verzuie sau negricioasă, cu miros aromatic şi uşor fuzibilă, folosită la fabricarea lumânărilor, a cerurilor etc.; ceară de pământ. – Din fr. ozokérite.
OZON s.n. Corp gazos de culoare albăstruie, cu miros caracteristic, a cărui moleculă se compune din trei atomi de oxigen, care se găseşte în natură sau se poate obţine prin descărcări electrice în aer şi este folosit ca antiseptic şi la sinteze organice. – Din fr. ozone.
OZONA, ozonez, vb. I. Tranz. (Rar) A ozoniza. – Din fr. ozoner.
OZONAT, -Ă, ozonaţi, -te, adj. Care conţine (mult) ozon; ozonizat. – V. ozona.
OZONIZA, ozonizez, vb. I. Tranz. 1. A introduce ozon într-un mediu pentru a-l steriliza, a transforma oxigenul în ozon. 2. A adăuga ozon (în aerul dintr-o încăpere) în scopul sporirii cantităţii de oxigen. – Din fr. ozoniser.
OZONIZARE, ozonizări, s.f. 1. Acţiunea de a ozoniza şi rezultatul ei. 2. Sterilizare a apei prin tratare cu ozon. – V. ozoniza.
OZONIZAT, -Ă, ozonizaţi, -te, adj. Ozonat. – V. ozoniza.
OZONIZATOR, ozonizatoare, s.n. Aparat pentru transformarea cerului în ozon. – Ozoniza + suf. -tor.
OZONIZOR, ozonizoare, s.n. Aparat pentru prepararea ozonului din oxigen pur sau din oxigenul din aer, destinat sterilizării aerului din încăperi, a apei etc. – Din fr. ozoniseur.
OZONOMETRIC, -Ă, ozonometrici, -ce, adj. Referitor la ozonometrie, de ozonometrie. – Din fr. ozonométrique.
OZONOMETRIE, ozonometrii, s.f. Măsurare a proporţiei de ozon din atmosferă. – Din fr. ozonométrie.
OZONOMETRU, ozonometre, s.n. Aparat pentru măsurarea proporţiei de ozon din atmosferă. – Din fr. ozonométre.
OZONOSCOP, ozonoscoape, s.n. Dispozitiv optic pentru determinarea prezenţei ozonului. – Din fr. ozonoscope.
OZONOSFERĂ s.f. Strat al atmosferei bogat în ozon, cuprins între 15 şi 40 km altitudine. – Din fr. ozonosphére.
OZONOTERAPIE, ozonoterapii, s.f. (Med.) Folosire a unui amestec de oxigen cu ozon în scop terapeutic. – Din fr. ozonothérapie.
OZOR, ozoare, s.n. (Reg.) Motiv, model, desen de cusătură sau de ţesătură. – Din ucr. dial. uzůor.
P s.m. invar. A nouăsprezecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană oclusivă bilabială surdă). – [Pr.: pe].
PA interj. Termen de salut folosit mai ales la despărţire de către copii şi în vorbirea cu copiii sau, familiar, între adulţi; la revedere! – Cf. germ. pa, magh. pá.
PAC1 interj. 1. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură, de căderea unui obiect, de detunătura unei arme etc. 2. Cuvânt care

sugerează rapiditatea, caracterul brusc şi neaşteptat al unei mişcări, al unei acţiuni etc. – Onomatopee.
PAC2, pacuri, s.n. (Reg.) Pachet (de tutun); legătură; ghem1 – Din germ. Pack.
PACE s.f. 1. Stare de bună înţelegere între popoare, situaţie în care nu există conflicte armate sau război între state, popoare, populaţii. 2. Acord al părţilor beligerante asupra încetării războiului, tratat de încheiere a unui conflict armat. 3. (Într-o comunitate socială) Lipsă de tulburări, de conflicte, de vrajbă; armonie1, împăciuire, înţelegere. ** Loc. vb. A face pace cu cineva = a se împăca cu cineva. ** Expr. A strica pacea cu cineva = a ajunge la conflict, a se certa cu cineva. (formulă familiară de salut) O mie de ani pace. 4. Linişte sufletească, stare de calm sufletesc; tihnă, repaus, odihnă; lipsă de zgomot şi de mişcare; calm, linişte, tăcere. ** Loc. adv. În (bună) pace = în linişte, fără să fie tulburat, stingherit, supărat. ** Expr. A da (cuiva) bună pace sau a lăsa (pe cineva) în pace = a nu deranja, a nu supăra, a nu tulbura pe cineva. Dă-i pace = nu te deranja, nu-ţi bate capul; lasă-l în plata Domnului. (Reg.) A nu avea pace (de cineva) = a fi deranjat, a fi tulburat (de cineva). Mergi (sau umblă, du-te, rămâi etc.) în pace = (ca formulă de urare la despărţire) mergi (sau umblă, du-te, rămâi etc.) cu bine, cu sănătate. A nu (mai) avea pace = a fi (în permanenţă) neliniştit, îngrijorat. Fii pe pace! = nu avea nici o grijă, linişteşte-te! * (În concepţiile religioase) Linişte veşnică a omului după moarte, odihnă de veci. * (Adverbial; pop. şi fam.) Nimic, nici vorbă, nici gând; s-a terminat, s-a sfârşit, gata. – Lat. pax, pacis.
PACEA, pacele, s.f. 1. (Înv.) Partea de la genunchi în jos a piciorului la animalele cu blană; p. ext. blană prelucrată, de calitatea a doua, de pe picioarele unor astfel de animale. 2. (Reg.) Mâncare asemănătoare cu piftia, preparată din picioare de viţel sau de miel, mai rar de pasăre etc., cu adaos de ouă, de oţet sau de usturoi. – Din tc. paça.
PACEAURĂ, paceaure, s.f. 1. Cârpă (de şters praful, de·spălat vasele, podelele etc.). 2. (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei uşuratice, proaste, urâte, murdare, rele etc. [Acc. şi: paceáură. – Pr.: -cea-u÷, – Var.: paceavúră s.f.] – Din tc. paçavra, ngr. patsavúra.
PACEAVURĂ s.f. v. paceaură.
PACFON s.n. v. pacfong.
PACFONG s.n. Aliaj de cupru, de nichel şi de zinc, care imită argintul. [Var.: pacfón s.n.] – Din germ. Pakfong, fr. pacfung.
PACHEBOT, pacheboturi, s.n. Navă (mare) care transportă (mai ales) călători. – Din fr. paquebot.
PACHER, pachere, s.n. Dispozitiv pentru închiderea etanşă a spaţiilor inelare dintre pereţii găurii de sondă şi diferitele elemente tubulare introduse în aceasta. – Din germ. Packer, rus. paker, fr. packer.
PACHEŞCĂ, pacheşti, s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Bretea (pentru susţinut pantalonii bărbăteşti). – Din rus. podteajki.
PACHET, pachete, s.n. 1. Obiect sau grup de obiecte strânse la un loc sau înfăşurate într-o învelitoare de protecţie (şi legate) pentru a se putea păstra sau transporta mai uşor; legătură. ** Expr. (Adverbial) A trimite pe cineva pachet = a trimite, a expedia pe cineva rapid şi fără voia lui undeva. 2. Ansamblu de piese identice, suprapuse sau alăturate şi legate între ele pentru a forma o singură piesă folosită într-un sistem tehnic. – Din fr. paquet, germ. Paket.
PACHEŢEL, pacheţele, s.n. Diminutiv al lui pachet. – Pachet + suf. -el.
PACHIDERM s.n. v. pahiderm.
PACHIDERMIE s.f. v. pahidermie.

PACIENT, -Ă, pacienţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană bolnavă care se găseşte în tratamentul unui medic, considerat în raport cu acesta. * (Înv.) Persoană supusă unui supliciu; victimă; martir. 2. Adj. (Livr.) Care are (sau manifestă) răbdare, calm; răbdător. [Pr.:-ci-ent] – Din lat. patiens, -ntis, fr. patient, germ. Patent, it. paciente.
PACIENŢĂ, pacienţe, s.f. (Livr.) Răbdare, calm; îngăduinţă. [Pr.: -ci-en-] – Din lat. Patientia, fr. patience, it. pacienza.
PACIFIC, -Ă, pacifici, -ce, adj. 1. (Înv.) Iubitor de pace, de bună înţelegere, de linişte, paşnic; care tinde spre un acord, spre împăcare. 2. (Ieşit din uz; în sintagma) Locomotivă pacific (şi substantivat, n.) = locomotivă cu viteză mare, folosită la tracţiunea vagoanelor de călători. – Din lat. pacificus, fr. pacifique, it. pacifico.
PACIFICA, pacific, vb. I. Tranz. 1. A face să înceteze conflictele armate, luptele etc., a restabili pacea. * A pune capăt unui conflict, unor certuri, neînţelegeri etc.; a înlătura, a aplana. 2. (Rar) A restabili liniştea sufletească, a aduce împăcarea; a atenua durerea fizică; a linişti, a potoli. – Din fr. pacifier, it. pacificare.
PACIFICARE s.f. Acţiunea de a pacifica şi rezultatul ei. – V. pacifica.
PACIFICATOR, -OARE, pacificatori, -oare, s.m. şi f., adj. (Persoană) care pacifică (1), care restabileşte pacea, liniştea. – Din fr. pacificateur, it. pacificatore.
PACIFISM s.n. Curent politic care propovăduieşte pacea şi condamnă orice război, indiferent de conţinutul lui; p. ext. atitudinea celui care vrea pace; propovăduire a politicii de pace – Din fr. pacifisme.
PACIFIST, -Ă, pacifişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al pacifismului. 2. Adj. Care ţine de pacifism, privitor la pacifism; care are ca scop menţinerea păcii. – Din fr. pacifiste.
PACINIC, -Ă adj. v. paşnic.
PACIOC s.n. Primul strat de var, aplicat direct pe tencuială sau pe glet. – Cf. germ. patschokieren.
PACIŞĂ, pacişe, s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Fire de cânepă sau de in de calitate inferioară, care rămân în piepteni în timpul operaţiei de pieptănare a fuiorului; câlţi. [Pl. şi: pacişi. – Var.: păcişă s.f.] – Din ucr. pačosy.
PACIULI s.f. invar. Plantă erbacee labiată din regiunile tropicale, din frunzele căreia se extrage un ulei eteric cu parfum puternic (Pagostemon patchouly); p. ext. parfum care se fabrică din acest ulei. [Var.: paciúlie s.f.] – Din fr. patchouli.
PACIULE s.f. v. paciuli.
PACOSTE, pacoste, s.f. 1. Ceea ce provoacă cuiva mari neplăceri, necazuri, suferinţe; situaţie în care se află cel asupra căruia s-a abătut o asemenea năpastă. 2. Fiinţă care provoacă cuiva neplăceri, necazuri, suferinţe. – Din sl. pakostî.
PACT, pacte, s.n. 1. Denumire dată unor tratate internaţionale, bilaterale sau multilaterale, cu caracter solemn, privind relaţiile politice între state, încheiate în special în scopul menţinerii păcii sau al colaborării între semnatari. 2. Înţelegere (scrisă) între două părţi; învoială, convenţie. – Din fr. pacte, lat. pactum, germ. Pakt.
PACTIZA, pactizez, vb. I. Intranz. A se înţelege, a cădea la învoială, a face un pact. * Spec. A se ralia cu adversarul, trădând interesele propriei comunităţi sociale, ale propriului stat. – Din fr. pactiser.
PACTIZARE, pactizări, s.f. Acţiunea de a pactiza şi rezultatul ei. – V. pactiza.

PADELA, padelez, vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli cu ajutorul padelei. – Din padelă (după engl. paddle).
PADELĂ, padele, s.f. Vâslă de formă specială, cu câte o pală convexă la cele două capete, folosită la caiac pentru înaintarea rapidă pe apă. – Din germ. Paddel.
PADINĂ, padini, s.f. Loc aproape plan sau uşor scobit, de obicei în vârful unui deal sau al unui munte. * Mică depresiune, circulară sau alungită, dezvoltată de obicei pe loess prin tasare; crov. [Pl. şi: padine] – Din bg. padina.
PADIŞAH, padişahi, s.m. Titlu purtat (în trecut) de monarh în unele ţări din Orientul Apropiat şi Mijlociu; persoană purtând acest titlu. – Din tc. pădişăh, fr. padisah.
PADOC, padocuri, s.n. Loc îngrădit într-o păşune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit şi amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreţinerii şi mişcării animalelor domestice în aer liber. * Spec. Loc îngrădit lângă boxa unui cal de curse sau lângă un hipodrom, unde sunt lăsaţi în libertate sau plimbaţi caii, înainte de alergări. – Din fr., engl. paddock.
PAF interj. 1. Cuvânt care imită zgomotul produs de o apăsare puternică, de o lovitură, de o pocnitură etc. 2. (Fam.; în expr.) A rămâne (sau a face pe cineva să rămână) paf = a rămâne (sau a face pe cineva să rămână) uimit, surprins, nemişcat. A face paf (pe cineva) = a uimi, a da gata, a învinge într-o discuţie (pe cineva). – Onomatopee.
PAFTA, paftale, s.f. 1. Încheietoare ornamentală la haine sau la cingători, lucrată de obicei din metal (preţios şi împodobită cu pietre preţioase). * Cingătoare alcătuită din plăci de metal legate între ele cu lănţişoare sau fixate între ele cu ţinte. * Dispozitiv (metalic) de închidere a unui obiect (carte, cutie etc.). 2. Piesă din tablă de oţel folosită pentru fixarea cablurilor pe zidurile clădirilor. – Din tc. pafta.
PAG1 s.m. v. paj.
PAG2, -Ă, pagi, -ge, adj., s.m. şi f. (Cal sau, rar, alt animal) negru sau roşcat cu pete albe. – Din sl. / * / pěgů.
PAGAIE, pagaie, s.f. Vâslă scurtă cu o singură pală, care se manevrează cu ambele mâini şi pe un singur bord, fără a o sprijini de ambarcaţie. – Din fr. pagaie, it. pagaia.
PAGINA, paginez, vb. I. Tranz. 1. A numerota paginile (1) sau foile unui caiet, ale unei cărţi, ale unui manuscris etc. 2. (Tipogr.) A aşeza în format de pagini un text cules (şi aflat în şpalturi), pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte. * A schiţa planul de dispunere a materialului unui periodic, înainte de culegere, fixând pe pagină locul fiecărui articol. – Din pagină. Cf. fr. paginer.
PAGINARE, paginări, s.f. Acţiunea de a pagina şi rezultatul ei; paginaţie. – V. pagina.
PAGINAT, -Ă, paginaţi, -te, adj. (Despre pagini, texte) Care este numerotat; pe care s-a făcut operaţia de paginaţie (1). – V. pagina.
PAGINATOR, -OARE, paginatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor tipograf care face paginaţia (1) unui text cules. – Pagina + suf. -tor.
PAGINATURĂ s.f. (Rar) Paginaţie (2). – Din it. paginatura.
PAGINAŢIE, paginaţii, s.f. 1. Aşezare în format de pagini a unui text cules, pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte; paginare. * Schiţare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; mod de paginare. * Secţie într-o tipografie unde se efectuează această operaţie. 2. Numerotare a paginilor; şir de numere

succesive care reprezintă această numerotare; paginare. [Var.: paginaţiúne s.f.] – Din fr. pagination.
PAGINAŢIUNE s.f. v. paginaţie.
PAGINĂ, pagini, s.f. 1. Fiecare dintre cele două feţe ale unei foi de hârtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar, registru etc., faţă; p. ext. cuprinsul textului unei asemenea feţe; fragment, capitol dintr-o scriere sau din ansamblul unei opere mai mari. ** Loc. vb. A pune în pagină = a pagina (2). 2. Fig. Moment (istoric); eveniment, fapt demn de reţinut, dată importantă; episod însemnat din viaţa unui om. – Din lat., it. pagina, germ. Pagina.
PAGODĂ, pagode, s.f. Templu hindus, budist sau brahman la unele popoare din Orient, în formă de turn piramidal, compus din mai multe etaje suprapuse, care se retrag succesiv şi ale căror streşini sunt întoarse în sus. – Din fr. pagode.
PAGUBĂ, pagube, s.f. 1. Pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; stricăciune care provoacă o pierdere, o daună. ** Loc. adv. În pagubă = pierzând bani sau alte bunuri. ** Expr. Atâta pagubă! sau mare pagubă! nici o pagubă! pagubă-n ciuperci! = expresii exclamative care arată resemnarea sau nepăsarea pentru o pierdere suferită. A fi rău de pagubă, se spune despre cineva ghinionist sau despre cineva ori ceva care aduce ghinion. A fluiera (sau a sufla, a vorbi etc.) a pagubă = a prevesti o pierdere; a-şi manifesta regretul pentru o pierdere suferită. 2. Fig. Ştirbire, pierdere a calităţii, a valorii unui lucru; prejudiciu moral. ** Loc. prep. În paguba (cuiva sau a ceva) = aducând un prejudiciu. ** Expr. (Reg.) Pagubă că... sau de... sau e pagubă că... = păcat că... sau de...; e regretabil să... – Din sl. paguba.
PAGUR, paguri, s.m. (La pl.) Nume dat unor crustacee decapode marine al căror abdomen moa1e este adăpostit într-o cochilie goală (părăsită de gasteropode); (şi la sg.) crustaceu din acest grup. – Din fr. pagure.
PAHAR, pahare, s.n. 1. Vas de sticlă, de metal, de material plastic etc., de diferite forme sau mărimi, din care se bea apă sau alte lichide; p. ext. conţinutul unui asemenea vas; vasul împreună cu conţinutul. ** Pahar dulce (sau de dar) = pahar de vin sau de ţuică (îndulcit cu miere), care se oferă oaspeţilor la nuntă şi pentru care aceştia dăruiesc mirilor bani. ** Loc. adj. Bun de pahar = care obişnuieşte să bea băuturi alcoolice; care rezistă la băutură. ** Loc. adv. La un pahar de (sau cu) vin = în timp ce bea (împreună cu alţii), la băutură; p. ext. la chef, la petrecere. ** Expr. A fi sau a ţine etc. (ceva) (ca un) pahar = a fi sau a ţine foarte curat. 2. Fig. Necaz, suferinţă, durere, chin. ** Expr. A i se umple (cuiva) paharul sau a(-i) fi plin paharul = a îndura prea multe suferinţe morale, a nu mai putea suporta durerea, suferinţa etc. 3. (Pop.) Ventuză (pentru bolnavi). [Var.: (înv. şi reg.) păhár s.n.] – Din magh. pohár, scr. pehar.
PAHARNIC, paharnici, s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat boierului de la curtea domnilor români care avea grijă de băutura domnului, iar în împrejurări deosebite sau la sărbători îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită; boier care avea acest titlu; ceaşnic. * (Înv. şi reg.) Cel care toarnă băutura în pahare la diferite ocazii. – Pahar + suf. -nic.
PAHIDERM, pahiderme, s.n. Denumire generică dată mai multor mamifere erbivore masive, cu pielea foarte groasă, cu păr puţin, cu pântecete mare şi cu picioarele terminate cu copite. ** (Adjectival) Animal pahiderm. * (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană lipsită de bun-simţ, obraznică. [Var.: pachidérm s.n.] – Din lat. pachyderma, fr. pachyderme.

PAHIDERMIE, pahidermii, s.f. (Med.) Îngroşare anormală a pielii. [Var.: pachidermíe s.f.] – Din fr. pachydermie.
PAHIGLOSIE, pahiglosii, s.f. (Med.) Îngroşare anormală a limbii. – Din fr. pachyglossie.
PAHIMENINGE, pahimeninge, s.n. (Anat.) Duramater. – Din fr. pachyméninge.
PAHIMENINGITĂ, pahimeningite, s.f. (Med.) Meningită a pahimeningelui. – Din fr. pachyméningite.
PAHIPLEURITĂ, pahipleurite, s.f. (Med.) Îngroşare şi alipire a foiţelor pleurei, ca urmare a unui proces inflamator cronic. [Pr.: -ple-u-] – Din fr. pachypleurite.
PAHONŢ, pahonţi, s.m. (Pop.) 1. Soldat cărăuş din armata rusă. 2. Epitet depreciativ pentru o persoană grosolană, necioplită sau murdară. [Var.: pohónţ s.m.] – Cf. rus pehotineţ "infanterist".
PAI, paie, s.n. Tip de tulpină simplă, în general fără ramificaţii şi cu internodurile lipsite de măduvă, caracteristic pentru cereale (grâu, orz, orez etc.) şi pentru alte plante din familia gramineelor; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini rămase după treierat. ** Expr. Om de paie = om fără personalitate, de care se serveşte cineva pentru a-şi atinge un scop personal. Foc de paie = entuziasm sau pasiune trecătoare. Arde focu-n paie ude, se zice despre un sentiment, o pornire care mocneşte (fără a izbucni). A întemeia (ceva) pe paie = a clădi, a realiza (ceva) pe temelii şubrede. (Fam.) Văduvă de paie = soţie care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soţ. (rar) Văduv de paie = soţ care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soţie. A fugi ca tăunul cu paiul = a fugi foarte repede. A stinge focul cu paie sau a pune paie pe(ste) foc = a înrăutăţi şi mai mult situaţia (dintre doi adversari); a întărâta, a aţâţa pe cei care se ceartă. A nu lua un pai de jos = a nu face absolut nimic. * Bucată din această tulpină sau tub subţire din material plastic cu care se sorb unele băuturi. – Lat. palea.
PAIA, paiele, s.f. Titiu onorific dat, în ierarhia boierească din ţările româneşti, boierilor care nu aveau slujbă de stat; persoană care avea acest titlu. ** Expr. (Reg.) A-i da (cuiva) paiele = a măguli, a flata pe cineva; a fi prea îngăduitor, a-i da (cuiva) nas. – Din tc. päye.
PAIAJEN s.m. v. păianjen.
PAIANJENIŞ s.n. v. păienjeniş.
PAIANTĂ, paiante, s.f. Sistem de construcţie a pereţilor unor case, care constă dintr-un schelet de lemn având golurile umplute sau acoperite cu diferite materiale (împletituri de nuiele ori şipci tencuite cu lut, chirpici etc.); material care alcătuieşte asemenea sistem de construcţie. – Din tc. payanda.
PAIAŢĂ, paiaţe, s.f. 1. Personaj comic în spectacolele de circ, la diferite reprezentaţii populare etc.; măscărici, saltimbanc, clovn; bufon. * Păpuşă îmbrăcată ca o paiaţă (1). 2. Epitet dat unui om neserios, ridicol, lipsit de personalitate, – Din rus. paiaţ, fr. paillasse, germ. Paiazze.
PAIAŢĂRIE, paiaţării, s.f. Exhibiţie executată (pe scenă) de o paiaţă; p. ext. reprezentaţie scenică lipsită de valoare. * Fig. Comportare, atitudine lipsită de seriozitate, ridicolă. [Pr.: pa-ia-] – Paiaţă + suf. -ărie.
PAIC, paici, s.m. Soldat din garda personală a sultanului sau a domnilor ţărilor româneşti. – Din tc. peyk.
PAIDEIA s.f. Concepţie educativă în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin filozofie şi ştiinţă. [Pr.: pa-i-dé-ia] – Cuv. gr.
PAIERIC, paierice, s.n. Semn grafic în scrierea chirilică, de obicei fără valoare fonetică, pus după o consoană pentru a înlocui semnul moale sau semnul tare în poziţie neintensă. – Din sl. pajerîčikŭ.

PAIET, paiete, s.n. Dispozitiv pentru astuparea provizorie, din exterior, a spărturilor mici produse în bordajul unei nave, sub linia de plutire. – Din fr. paillet.
PAIETĂ, paiete, s.f. Disc mic şi sclipitor de metal, de sticlă, de celofan etc. (cu gaură la mijloc), care se coase sau se lipeşte ca ornament pe haine, pe stofe etc.; fluturaş (2). [Pr.: pa-ie-] – Din fr. paillette.
PAING, paingi, s.m. Păianjen. – Din sl. / * / pa(i)oků.
PAINGĂN s.m. v. păianjen.
PAIANGENIŞ s.n. v. păienjeniş.
PAINGINI vb. IV v. păienjeni.
PAINJEN s.m. v. păianjen.
PAINJENI vb. IV v. păinjeni.
PAINJENIRE s.f. v. păienjenire.
PAINJENIŞ s.n. v. păienjeniş.
PAINJENIT, -Ă adj. v. păienjenit.
PAIOL, paioale, s.n. (Mar.) Pardoseală de protecţie cu care se căptuşeşte podeaua încăperilor unei nave, [Pr.: pa-iol] – Din fr. payol, rus. paiol.
PAION, paioane, s.n. (Rar) Împletitură de paie folosită pentru protejarea obiectelor confecţionate din sticlă. [Pr.: pa-ion] – Din fr. paillon.
PAIR, pairi, s.m. Titlu purtat de marii vasali ai regelui în Franţa şi în Anglia în evul mediu. * Membru (pe viaţă) al uneia dintre cele două camere legislative din Franţa între 1815 şi 1848. * Titlu de nobleţe în Marea Britanie, care conferă dreptul de membru al Camerei Lorzilor. * Persoană care are (sau avea) unul dintre aceste titluri. [Pr.: per] – Din fr. pair.
PAIRIE s.f. Calitate, demnitate de pair. [Pr.: pe-ri-e] – Din fr. pairie.
PAISPREZECE num. card. Număr care ocupă în numărătoare locul dintre treisprezece şi cincisprezece şi se indică prin cifra 14 sau XIV. ** (Adjectival) Paisprezece cărţi. ** (Substantivat) Se duceau paisprezece. ** (Cu valoare de num. ord.) Locul paisprezece. ** (Intră în componenţa num. adverbial) De paisprezece ori. ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) Câte paisprezece (lei). [Var.: pátrusprezece num. card.] – Patru + spre + zece.
PAISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea cu valoare adjectivală) Care se află între al treisprezecelea şi al cincisprezecelea. [Var.: pátrusprăzecelea, -zecea num. ord.] – Paisprezece + le + a.
PAJ, (1) paji, s.m. 1. (În evul mediu, mai ales în Europa apuseană) Tânăr nobil care se afla în serviciul unui senior, al unui rege, al unui principe etc. pentru a învăţa meşteşugul armelor şi pentru a se deprinde cu manierele de la curte; p. ext. copil de casă. 2. Pieptănătură feminină în care părul, lăsat lung pe umeri, este rulat la capete spre partea dinăuntru, imitând pieptănătura pajilor (1). [Var.: (înv.) pag s.m.] – Din fr. page, germ. Page.
PAJERĂ s.f. v. pajură.
PAJIŞTE, pajişti, s.f. Loc acoperit cu iarbă (măruntă şi deasă), folosită ca nutreţ sau pentru păşunat; vegetaţie ierboasă care acoperă acest loc. – Din sl. pašište.
PAJORĂ s.f. v. pajură.
PĂJURĂ, pajuri, s.f. 1. Pasăre răpitoare mai mică decât vulturul, dar mult mai puternică şi mai iute în mişcări decât acesta, cu cioc puternic şi tăios, cu gheare lungi şi ascuţite, care trăieşte în regiunile de munte; acvilă (1), aceră (Aquila chrysaëtos). * (În mitologia populară) Pasăre uriaşă, cu înfăţişări variate, de obicei fioroase, înzestrată cu puteri miraculoase. 2. Figură simbolică reprezentând o pajură (1) sau vultur (cu unul sau două capete, de obicei cu aripile întinse), care serveşte ca semn convenţional distinctiv pe

stemele, steagurile, peceţile sau monedele unor ţări; p. ext. stemă, emblemă având o asemenea figură. [Var.: (înv.) pájeră, pájoră s.f.] – Din ucr. pažera "fiinţă lacomă, nesăţioasă".
PAKISTANEZ, -Ă, pakistanezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Pakistanului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Pakistanului sau pakistanezilor (1), privitor la Pakistan sau la pakistanezi, originar din Pakistan. – Pakistan (n.pr.) + suf. -ez.
PAL1, -Ă, pali, -e, adj. (Despre oameni şi despre faţa lor) Palid (1). * (Despre culori) Puţin intens, şters; (despre obiecte sau fiinţe) care are o culoare puţin intensă, ştearsă; (despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) lipsit de intensitate, care răspândeşte o lumină slabă; care este fără strălucire; stins, palid. – Din fr. pâle.
PAL2, paluri, s.n. Material lemnos sub formă de placă obţinut prin presarea de lemn în combinaţie cu diferiţi lianţi. – Din iniţialele p [lacă] + a [glomerată din] + l [emn].
PALADIN, paladini, s.m. (În evul mediu, în Europa apuseană) Nobil slujitor la palatul unor regi; p. ext. cavaler rătăcitor din evul mediu, în continuă căutare de aventuri eroice. * Fig. Bărbat voinic, îndrăzneţ, însufleţit de sentimente cavalereşti. – Din fr. paladin, it. paladino.
PALADIU1 s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, lucios, foarte maleabil, din familia platinei, întrebuinţat drept catalizator în unele reacţii sau ca înlocuitor al platinei în construcţia unor instrumente de precizie, a unor obiecte de artă etc. – Din fr. palldadium.
PALADIU2, paladii, s.n. Statuie a zeiţei Pallas Atena, socotită în antichitate a fi ocrotitoarea cetăţilor. * Fig. Ocrotire, apărare. – Din lat., fr. palladium.
PALADIZARE, paladizări, s.f. Operaţie de depunere a unui strat subţire de paladiu1 pe suprafeţe metalice. – Cf. paladiu1.
PALAFITĂ, palafite, s.f. Locuinţă lacustră (din epoca neolitică), construită pe piloţi sau pe un podium susţinut de pari. – Din fr. palafitte, it. palafitta.
PALAN, palane, s.n. Macara formată din mai mulţi scripeţi situaţi pe două sau mai multe axe, dintre care una fixă. [Var.: palánc s.n.] – Din fr. palan, it. palanco.
PALANC s.n. v. palan.
PALANCĂ, palănci, s.f. 1. (Înv.) Palisadă (1). ** Expr. A face (sau a da ceva) palancă (la pământ) = a culca la pământ, a doborî. 2. (Reg.) Nume dat unor construcţii rudimentare, folosite ca gard, ca adăpost pentru animale etc. – Din tc., pol. palanka, magh. palánk.
PALANCHIN, palanchine, s.n. (Ran) Lectică. – Din fr. palanquin.
PALAŞCĂ, pălăşti, s.f. (Înv. şi reg.) Geantă de piele care se poartă la şold. * Cartuşieră. – Din tc. palaska, ngr. paláska.
PALAT1 s.n. Peretele superior al cavităţii bucale, în formă de boltă, alcătuit din apofizele palatine2 ale celor două maxilare superioare, precum şi din oasele palatine2, acoperite de o mucoasă groasă; cerul-gurii, ** Palat moale sau vălul palatului = porţiune musculară care continuă palatul1 în partea posterioară a cavităţii bucale. Palat artificial = mulaj al palatului1, care se foloseşte în fonetica experimentală pentru a se vedea suprafaţa atinsă de limbă la pronunţarea unui sunet. – Din lat. palatum, it. palato. Cf. fr. palais.
PALAT2, palate, s.n. Clădire somptuoasă în care îşi are sediul o autoritate ori o instituţie sau care serveşte ca reşedinţă unui suveran, ca locuinţă unei personalităţi etc.; p. gener. clădire mare luxoasă. [Pl. şi: (pop.) palaturi] – Din ngr. paláti, lat. palatium.

PALATAL, -Ă, palatali, -e, adj. 1. (Anat.) Relativ la palat1, care aparţine palatului1, din regiunea palatului1, palatin2. 2. (Fon.) Care se produce în regiunea palatuluit; spec. (despre sunete) care se articulează prin atingerea sau apropierea dosului limbii de cerul-gurii. * (Substantivat, f.) Sunet articulat prin atingerea sau apropierea dosului limbii de cerul-gurii. * Care conţine sunete a căror articulaţie se face în regiunea palatului1. * (Despre timbrul sunetelor) Care este propriu sunetelor articulate în regiunea palatului1. – Din fr. palatal.
PALATALIZA, palatalizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) tansforma într-o consoană palatală (2). – Din fr. palataliser.
PALATALIZARE, palatalizări, s.f. (Fon.) Faptul de a (se) palatiza; modificare fonetică prin care o consoană oarecare devine palatală (2). – V. palatiza.
PALATALIZAT, -Ă, palatalizaţi, -te, adj. (Fon.; despre consoane) Care a suferit o palatalizare; muiat2 (5). – V. palataliza.
PALATIN1, palatini, s.m. Titlu dat, în evul mediu, în Europa, unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcţii la curtea sau la palatul unui rege sau al unui mare senior; principe posesor al unui palatinat; guvernator al unei provincii în Germania sau în Polonia medievală; viceregе în Ungaria medievală; persoană care avea unul dintre aceste titluri. * (Adjectival) Care aparţine unui palatin1 sau unui palatinat, privitor la un palatin1 sau la un palatinat. – Din lat. paltinus, it. palatino, fr. palatin.
PALATIN2, -Ă, palatini, -e, adj. (Anat.) Palatal (1). – Din fr. palatin.
PALATINAT, palatinate, s.n. 1. Demnitate, funcţie de palatin1. 2. Teritoriu sau provincie guvernată de un palatin1. [Pl. şi: palatinaturi] – Din fr. palatinat.
PALATITĂ, palatite, s.f. (Med.) Inflamaţie a cerului-gurii. – Din fr. palatite.
PALATOGRAMĂ, palatograme, s.f. (Fon.) Reprezentare grafică a suprafeţei palatului1 atinse de limbă în timpul emiterii unui sunet. – Din fr. palatogramme.
PALAVRAGEALĂ s.f. v. pălăvrăgeală.
PALAVRAGI vb. IV v. pălăvrăgi.
PALAVRAGIOAICĂ, palavragioaice, s.f. (Depr.) Femeie care spune palavre. – Palavragiu + suf. -oaică.
PALAVRAGIU, palavragii, s.m. (Depr.) Persoană care spune palavre; flecar, limbut, guraliv. – Din tc. palavraci.
PALAVRĂ, palavre, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Vorbă, afirmaţie lipsită de seriozitate sau de temei; fleac; balivernă, braşoavă. – Din tc. palavra, ngr. palávra.
PALĂ1, pale, s.f. 1. Cantitate de fân, de paie etc. cât se taie dintr-o singură tragere cu coasa sau cât se poate lua o dată cu furca; p. ext. grămadă (mică) de fân, de paie etc. 2. P. ext. Strat, pătură din ceva; fâşie, şuviţă. * Undă, adiere, suflare. Pală de vânt. Pală de ceaţă. – Et. nec. Cf. alb. palë.
PALĂ2, pale, s.f. 1. Organ activ al unei elice de avion, de vapor, de ventilator etc. sau al unui rotor, încastrat sau articulat la unul din capete în butucul elicei sau al rotorului. 2. Semifabricat în formă de bandă sau de panglică, obţinut după ce fibrele textile au fost pieptănate şi înfăşurate în cruce pe bobine. – Din fr. pale.
PALĂ3, pale, s.f. (Înv.) Paloş. – Din tc. pala.
PALĂ4, pale, s.f. (Înv. şi reg.) Capriciu, toană. – Et. nec.
PALĂ5, pale, s.f. Bucată de pânză dreptunghiulară pe care şi-o puneau peste rochie femeile romane. – Din lat. palla.
PALCĂ, palce, s.f. (Reg.) Vargă, nuia. * Lovitură dată cu varga. – Din rus. palka.

PALEAL, -Ă, paleali, -e, adj. (Zool.) De palium, al paliumului. [Pr.: -le-al] – Din fr. palléal.
PALEANTROP, paleantropi, s.m. Nume dat omului fosil din pleistocenul mediu. [Pr.: -le-an-] – Din lat. Palaeoanthropus, numele ştiinţific al paleantropului.
PALEARCTIC, -Ă, palearctici, -ce, adj. Din părţile nordice ale lumii vechi. [Pr.: -le-arc-] – Din fr. paléarctique.
PALEE1, palee, s.f. Picior intermediar de susţinere a unui pod de lemn cu mai multe deschideri. – Din fr. palée.
PALEE2, palee, s.f. Înveliş floral al plantelor graminee, alcătuit din două frunzişoare care se află pe axa spiculeţului, la baza fiecărei flori. – Din lat. palea, germ. Pale.
PALEO- Element de compunere care înseamnă "vechi" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléo÷.
PALEOANTROPOLOG, -Ă, paleoantropologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în paleoantropologie. [Pr.: -le-o-an-] – Din fr. paléoanthropologue.
PALEOANTROPOLOGIC, -Ă, paleoantropologici, -ce, adj. Referitor la paleoantropologie, de paleoantropologie. [Pr.: -le-o-an-] – Din fr. paléoanthropologique.
PALEOANTROPOLOGIE s.f. Parte a antropologiei care studiază omul fosil, preistoric. [Pr.: -le-o-an-] – Din fr. paléoanthropologie, paléoarchéologique.
PALEOARHEOLOGIC, -Ă, paleoarheologici, -ce, adj. Referitor la paleoarheologie, de paleoarheologie. [Pr.: -le-o-ar-he-o-] – Din fr. paléoarchéologique.
PALEOARHEOLOGIE s.f. Arheologie a preistoriei. [Pr : -le-o-ar-he-o-] – Din fr. paléoarchéologie.
PALEOASTRONAUT, paleoastronauţi, s.m. Fiinţă despre care unele documente străvechi atestă că ar fi călătorit cu vehicule ce aveau atribute tehnice proprii aeronavelor şi astronavelor. [Pr.: -le-o-as-] – Paleo- + astronaut.
PALEOASTRONAUTIC, -Ă, paleoastronautici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Cercetare a celor mai vechi informaţii despre preocupări astronautice. 2. Adj. Referitor la paleoastronautică (1), de paleoastronautică (1). [Pr.: -le-o-as-] – Din fr. paléoastronautique.
PALEOBIOLOGIC, -Ă, paleobiologici, -ce, adj. Referitor la paleobiologie, de paleobiologie. [Pr.: -le-o-bi-o-] – Din fr. paléobiologique.
PALEOBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază organismele fosile animale şi vegetale. [Pr.: -le-o-bi-o-] – Din fr. paléobiologie. – V. paleontologie.
PALEOBOTANIC, -Ă, paleobotanici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Parte a paleontologiei care se ocupă cu studierea plantelor fosile. 2. Adj. Referitor la paleobotanică, de paleobotanică; (rar) paleofitologie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléobotanique.
PALEOBOTANIST, -Ă, paleobotanişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în paleobotanică. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléobotaniste.
PALEOCEN, -Ă, paleoceni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Prima epocă a paleogenului (1), caracterizată prin apariţia unor noi asociaţii de foraminifere şi prin dezvoltarea rapidă a mamiferelor placentare; eocen inferior. 2. Adj. Care aparţine paleocenului (1), privitor la paleocen. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléocéne.
PALEOCLIMATOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul variaţiilor climei în decursul perioadelor geologice. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléoclimatologie.
PALEOCLIMĂ, paleoclime, s.f. Climă din trecutul geologic al Pământului, studiată indirect pe baza distribuţiei geografice a solurilor, a fosilelor de

plante şi animale, a formaţiunilor geologice, precum şi pe baza unor trăsături ale reliefului. [Pr.: -le-o-] – Paleo- + climă.
PALEOCREŞTIN, -Ă, paleocreştini, -e, adj. Vechi creştin [Pr.: -le-o-] – Paleo- + creştin.
PALEOECOLOGIC, -Ă, paleoecologici, -ce, adj. Referitor la paleoecologie, de paleoecologie. [Pr.: -le-o-e-] – Din fr. paléoécologique.
PALEOECOLOGIE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază condiţiile de viaţă ale plantelor şi animalelor din trecut. [Pr.: -le-o-e-] – Din fr. paléoécologie.
PALEOETNOLOG, -Ă, paleoetnologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în paleoetnologie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléoethnologue.
PALEOETNOLOGIC, -Ă, paleoetnologici, -ce, adj. Care aparţine paleoetnologiei, privitor la paleoetnologie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléoethnologique.
PALEOETNOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studierea popoarelor dispărute. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléoethnologie.
PALEOFITOLOGIC, -Ă, paleofitologici, -ce, adj. (Rar) Paleobotanic. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléophytologique.
PALEOFITOLOGIE s.f. (Rar) Paleobotanică. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléophytologie.
PALEOGEN, -Ă, paleogeni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Prima perioadă a neozoicului, caracterizată printr-o floră în care predomină fanerogamele şi printr-o faună variată; numulitic. 2. Adj. Care aparţine paleogenului (1), privitor la paleogen. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléogéne.
PALEOGEOFIZIC, -Ă, paleogeofizici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a geofizicii care studiază structura şi proprietăţile fizice ale globului terestru în trecutul geologic. 2. Adj. Referitor la paleogeofizică (1). [Pr.: -le-o-ge-o-] – Din fr. paléogéophysique, engl. paleogeophysics.
PALEOGEOGRAFIC, -Ă, paleogeografici, -ce, adj. Referitor la paleogeografie, de paleogeografie. [Pr.: -le-o-ge-o-] – Din fr. paléogéographique.
PALEOGEOGRAFIE s.f. Ramură a geologiei care are ca obiect reconstituirea şi reprezentarea pe hartă a condiţiilor fizico-geografice existente în diferite epoci ale istoriei geologice a Pământului. [Pr.: -le-o-ge-o-] – Din fr. paléogéographie.
PALEOGRAF, -Ă, paleografi, -e, s.m. şi f. Specialist în paleografie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléographe.
PALEOGRAFIC, -Ă, paleografici, -ce, adj. Care ţine de paleografie, privitor la paleografie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléographique.
PALEOGRAFIE s.f. Ştiinţă auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a documentelor vechi, cu datarea şi stabilirea autenticităţii lor. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléographie.
PALEOLITIC, -Ă, paleolitici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. Cea mai veche fază din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră cioplită. 2. Adj. Care aparţine paleoliticului (1), privitor la paleolitic. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléolithique.
PALEONTOLOG, -Ă, paleontologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în paleontologie. [Pr.: -le-on-] – Din paleontologie (derivat regresiv). Cf. it. paléontologo.
PALEONTOLOGIC, -Ă, paleontologici, -ce, adj. Care aparţine paleontologiei, privitor la paleontologie. [Pr.: -le-on-] – Din fr. paléontologique.
PALEONTOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul complex al organismelor fosile animale şi vegetale. [Pr.: -le-on-] – Din fr. paléontologie.

PALEOPATOLOGIC, -Ă, paleopatologici, -ce, adj. Referitor la paleopatologie, de paleopatologie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléopathologique.
PALEOPATOLOGIE s.f. Ramură a patologiei care studiază bolile vieţuitoarelor fosile. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléopathologie.
PALEOPEDOLOGIC, -Ă, paleopedologici, -ce, adj. Referitor la paleopedologie, de paleopedologie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléopédologique.
PALEOPEDOLOGIE s.f. Ramură a pedologiei care studiază solurile formate în pleistocen sau mai vechi. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléopédologie.
PALEOSLAV, -Ă, paleoslavi, -e, adj. Care se referă la limba veche slavă (bisericească), care aparţine acestei limbi sau este scris în această limbă. * (Substantivat, f.) Limba veche slavă. [Pr.: -le-o-] – Paleo- + slav.
PALEOSOL, paleosoluri, s.n. Sol format în condiţiile de climă şi vegetaţie din trecutul geologic al Pământului. [Pr.: -le-o-] – Din fr. paléosol.
PALEOTERIU, paleoterii, s.m. Animal mamifer fosil, erbivor, din prima jumătate a erei terţiare, asemănător cu tapirul. [Pr.: -le-o-te-riu] – Din fr. paléothérium.
PALEOZOIC, -Ă, paleozoici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. A doua eră geologică, a cărei floră se caracterizează prin prezenţa talofitelor, prin predominanţa criptogamelor vasculare şi prin apariţia gimnospermelor şi în a cărei faună se întâlnesc toate grupele de nevertebrate şi primele vertebrate. 2. Adj. Care aparţine paleozoicului (1), privitor la paleozoic. [Pr.: -le-o-zo-ic] – Din fr. paléozoîque.
PALEOZOOLOG, -Ă, paleozoologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în paleozoologie. [Pr.: -le-o-zo-o-] – Din germ. Paleozoolog.
PALEOZOOLOGIC, -Ă, pleozoologici, -ce, adj. Referitor la paleozoologie, de paleozoologie. [Pr.: -le-o-zo-o-] – Din fr. paléozoologique.
PALEOZOOLOGIE s.f. Parte a paleontologiei care studiază animalele fosile. [Pr.: -le-o-zo-o-] – Din fr. paléozoologie.
PALESTINIAN, -Ă, palestinieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Palestinei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Palestinei sau palestinienilor (1), privitor la Palestina sau la palestinieni, originar din Palestina. [Pr.: -ni-an] – Palestina (n. pr.) + suf. -ean. Cf. fr. palestinien.
PALESTRĂ, palestre, s.f. 1. (În Grecia şi în Roma antică) Loc special destinat pentru practicarea gimnasticii, luptelor etc. 2. Şcoală de educaţie fizică în Atena antică, urmată de băieţii în vârstă de 13-15 ani, după absolvirea şcolii de gramatică şi a celei de chitară. – Din lat. palaestra.
PALESTRIC, -Ă, palestrici, -ce, adj. Referitor la palestră, de palestră. – Din fr. palestrique.
PALETĂ, palete, s.f. 1. Placă de lemn, de porţelan etc., prevăzută cu o deschizătură pentru a putea fi ţinută cu mâna, pe care pictorii îşi întind şi îşi amestecă vopselele când lucrează. * Fig. Gamă cromatică specifică unui pictor sau unei picturi; cromatică, colorit; p. ext. măiestrie artistică a pictorului; p. gener. măiestrie artistică. 2. Lopăţică rotundă sau ovală de lemn, de obicei acoperită cu cauciuc sau cu plută cu care se loveşte mingea în tenisul de masă. 3. Piesă (plată) de forme variate, folosită ca suport, ca unealtă de presat, de netezit etc. sau la diferite mecanisme şi instrumente. * Pală2 (de dimensiuni mici). – Din fr. palette.
PALETIZARE, paletizări, s.f. Manipulare şi transportare a mărfurilor cu ajutorul unor platforme speciale. – După fr. palettisation.

PALI s.m. Limbă veche, indo-europeană, folosită astăzi ca limbă liturgică budistă şi ca limbă de cultură în India, Sri Lanka, Birmania, Thailanda. – Din fr. păli.
PALIAC s.n. v. paliag.
PALIAG s.n. Aliaj de paladiu şi argint, inoxidabil, rezistent, folosit în stomatologie. [Var.: paliác s.n.] – Din germ. Paliag.
PALIATIV, -Ă, paliativi, -e, adj., s.n. 1. (Medicament sau tratament) care ameliorează sau care înlătură simptomele unei boli pentru un timp scurt, fără să suprime cauza bolii. 2. Fig. (Soluţie, măsură) care rezolvă temporar sau aparent o situaţie dificilă. [Pr.: -li-a-] – Din fr. palliatif.
PALICAR, palicari, s.m. Voluntar grec în războiul pentru independenţă al Greciei, din 1821; p. ext. bărbat voinic, viteaz. – Din ngr. pallikári.
PALICI, paliciuri, s.n. (Reg.) Păhărel de vin sau de rachiu (de 50 de mililitri); conţinutul unui asemenea păhărel. – Cf. scr. polič.
PALID, -Ă, palizi, -de, adj. 1. (Despre faţă sau despre părţi ale feţei) Care este fără culoare, galben; p. ext. (despre oameni) cu obrazul fără culoare; livid, pal. 2. (Despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Lipsit de intensitate; care răspândeşte o lumină slabă; fără strălucire; stins2. 3. (Despre culori) Care este puţin intens, care este şters, estompat sau spălăcit; (despre obiecte sau fiinţe) care are o culoare puţin estompată sau spălăcită. * Fig. Lipsit de vigoare; şters; searbăd – Din lat. pallidus, it. pallido.
PALIDITATE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi palid; culoare, aspect al unei persoane care are faţa palidă (1); paloare. – palid + suf. -itate. Cf. it. palliditá.
PALIE, palii, s.f. (Înv.) Carte care conţine Vechiul Testament [Acc. şi: palíe] – Din ngr. paleá.
PALIER, paliere, s.n. 1. (Tehn.) Lagăr. 2. Porţiune orizontală în cuprinsul scării interioare a unei clădiri, la nivelul fiecărui etaj; odihnă. * Ansamblul planşeelor unei construcţii, aflate la acelaşi nivel al ei. 3. Porţiune orizontală din traseul unei căi ferate sau al unui drum rutier. 4. Parcurs executat de avion, la decolare, imediat după dezlipirea de la sol. [Pr.: -li-er] – Din fr. palier.
PALILALIE, palilalii, s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în repetarea involuntară a unuia sau a mai multor cuvinte dintr-o frază. – Din fr. palilalie.
PALIMPSEST, palimpseste, s.n. Pergament sau papirus de pe care s-a şters sau s-a ras scrierea iniţială pentru a se putea utiliza din nou şi pe care se mai văd urmele vechiului text. – Din fr. palimpseste.
PALINCĂ, palinci, s.f. (Reg.) Rachiu; p restr. ţuică. [Acc. şi: pálincă. – Var.: pălincă s.f.] – Din magh. pálinka.
PALINCUŢĂ s.f. v. pălincuţă.
PALINDROM, palindromuri, s.n. Grup de cuvinte sau cuvânt care poate fi citit de la stânga la dreapta şi de la dreapta la stânga fără să-şi piardă sensul; p. ext. joc distractiv constând în găsirea unui cuvânt care citit şi normal şi invers, să aibă fie acelaşi înţeles, fie, în al doilea caz, să dea un alt cuvânt. – Din fr. palindrome.
PALINGENEZĂ s.f. Fenomen de formare a magmei prin topirea unor roci preexistente. – Din fr. palingénese.
PALINGENEZIC, -Ă, palingenezici, -ce, adj. (Geol.) Referitor la palingeneză, de palingeneză. – Din fr. palingénésique.
PALINGENEZIE s.f. (în unele concepţii filozofice) Renaştere, înviere periodică a tuturor fiinţelor. * Fig. Înnoire, regenerare (morală). – Din fr. palingénésie.
PALINODIC, -Ă, palinodici, -ce, adj. Care aparţine palinodiei, privitor la palinodie, specific palinodiei. – Din fr. palinodique.

PALINODIE, palinodii, s.f. Operă literară sau discurs în care autorul retractează cele spuse anterior; p ext. schimbare de părere, retractare. – Din fr. palinodie.
PALINOLOGIC, -Ă, palinologici, -ce, adj. (Bot.) Referitor la palinologie, de palinologie. – Din fr. palynologique.
PALINOLOGIE s.f. Ramură a botanicii care studiază polenul şi sporii. – Din fr. palynologie.
PALISA, palisez, vb. I. Tranz. A lega ramurile pomilor fructiferi de un suport, de un spalier pentru a împiedica ruperea lor în caz de furtună sau pentru a da ramurilor o anumită formă. – Din fr. palisser.
PALISADĂ, palisade, s.f. 1. Element de fortificaţie, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groşi şi lungi bătuţi în pământ, legaţi între ei cu scânduri, frânghii etc. şi având între spaţii împletituri de nuiele, mărăcini, sârmă ghimpată etc.; palancă. 2. (Bot.) Mod de aşezare a unor celule alungite, cilindrice sau prismatice, care stau una lângă alta, perpendiculare pe suprafaţa organului; celule astfel aşezate. – Din fr. palissade.
PALISADIC, -Ă, palisadici, -ce, adj. (Bot.) De palisadă (2). – Din fr. palissadique.
PALISAJ s.n. Palisare. – Din fr. palissage.
PALISANDRU, palisandri, s.m. Arbore exotic cu lemn tare şi dens, de culoare neagră-violetă şi cu miros plăcut, din care se fac mobile fine (Jacaranda obtusifolia); p. restr. lemnul acestui arbore. – Din fr. palissandre.
PALISARE, palisări, s.f. Acţiunea de a palisa şi rezultatul ei; palisaj. – V. palisa.
PALIU, -IE, palii, adj. (Reg.) 1. (Despre picioare; p. ext. despre oameni sau animale) Schilod, infirm; paralizat; şchiop. 2. (Despre ochi; p. ext. despre oameni) Saşiu. – Et. nec.
PALIUM, paliumuri, s.n. (Zool.) Manta. – Din lat., fr. pallium.
PALM, palmi, s.m. (Rar) Palmier. – Din fr. palme, germ. Palme.
PALMAC, palmace, s.n. Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită mai ales în Moldova, egală cu 3,4 cm şi echivalând aproximativ cu a opta parte dintr-o palmă1 (1). – Din tc. parmak (după palmă1).
PALMACEE, palmacee, s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate, având ca reprezentant tipic palmierul; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din lat. palmaceae.
PALMAR, -Ă, palmari, -e, adj. Care se referă la palmă. Arteră palmară. – Cf. fr. palmaire.
PALMARES, palmaresuri, s.n. Listă în care se înscriu succesele sau victoriile (sportive, artistice etc.) obţinute de cineva; totalitatea unor astfel de succese sau de victorii. – Din fr. palmarés.
PALMAT, -Ă, palmaţi, -te, adj. 1. (Despre lobii unei frunze simple, foliolele unei frunze compuse sau despre nervuri) Care porneşte dintr-un centru comun şi se răsfiră apoi ca degetele de la palmă1; palmiform. 2. (Despre picioarele unor animale) Cu degetele unite printr-o membrană. – Din lat. palmatus, it. palmato, fr. palmé.
PALMATIFID, -Ă, palmatifizi, -de, adj. (Bot.; mai ales despre frunze palmate) Cu lobi de forma degetelor de la mână. – Din fr. palmatifide.
PALMATURĂ, palmaturi, s.f. (Med.) Malformaţie congenitală constând în unirea degetelor mâinii printr-o pieliţă. – Din fr. palmature.
PALMĂ1, palme, s.f. 1. Partea dinăuntru a mâinii, de la încheietura cu antebraţul până la vârful degetelor. ** Loc. adj. şi adv. Ca în palmă = a) cu

suprafaţa netedă, plană; b) (care este) foarte bine; c) (care este) în cele mai mici amănunte. ** Loc. adv. (Rar) Ca din palmă = uşor, repede. ** Expr. (A lucra) cu palma (sau cu palmele) = (a lucra numai) cu braţele, manual. A ţine sau a duce, a purta (pe cineva ca) pe (sau ca în) palmă (sau palme) = a îngriji foarte bine pe cineva, a avea grijă să nu ducă lipsă de nimic; a răsfăţa. A avea (pe cineva) în palmă = a avea (pe cineva) la discreţie, în puterea sa. A cădea în palma cuiva = a ajunge la discreţia cuiva. A juca (pe cineva) pe palmă = a dispune (de cineva) după bunul plac. Când va creşte păr în palmă = niciodată. A-l mânca (pe cineva) palma (sau palmele) = a avea chef să bată pe cineva. Bătând (sau cât ai bate) din palme = imediat, foarte repede. 2. Lovitură aplicată cuiva (peste obraz) cu palma1 (1). ** Loc. vb. A lua (pe cineva) la (sau în) palme = a pălmui. 3. Veche unitate de măsură pentru lungime (de aproximativ 25-28 cm), egală cu distanţa dintre extremitatea degetului mare şi a celui mic bine întinse în lături. ** Palmă îngenuncheată (sau domnească) = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma1 (3). Un lat de palmă = lăţimea unei palme1, când degetele sunt lipite între ele. ** Loc. adj. De o palmă = de dimensiuni neobişnuite, foarte mic sau foarte mare (în raport cu cât ar trebui sau cât ne-am aştepta să fie). ** Expr. O palmă de loc = a) o distanţă mică; b) o suprafaţă (mică) de pământ cultivabil. 4. Bătător de covoare. 5. Obiect de cauciuc în formă de înotătoare, fixat de picior, folosit la înotul subacvatic. – Lat. palma.
PALMĂ2, palme, s.f. (Înv.) Ramură de palmier (considerată ca semn al biruinţei). * Motiv ornamental (în formă de ramură de palmier). ** Palmele academice = distincţie în formă de frunză de palmier stilizată, acordată de Academia Franceză oamenilor de ştiinţă şi artiştilor. – Din fr. palme.
PALMER, palmere, s.n. Instrument de precizie pentru măsurarea grosimii unor piese. – Din fr. palmer.
PALMETĂ, palmete, s.f. Motiv oranamental reprezentând o frunză de palmier sau de acant stilizată. * Formă artistică dată pomilor fructiferi ale căror ramuri, susţinute de spaliere, sunt îndreptate să crească vertical sau oblic, într-un singur plan. – Din fr. palmette.
PALMIER, palmieri, s.m. (La pl.) Nume dat mai multor specii de arbori tropicali şi subtropicali cu trunchiul drept, neramificat, având în vârf o coroană bogată de frunze penate sau palmate (1); (şi la sg.) arbore care face parte dintr-una din aceste specii; palm. [Pr.: -mi-er] – Din fr. palmier.
PALMIERĂ, palmiere, s.f. Bucată dreptunghiulară de piele groasă care protejează palmele1 (1) în timpul muncii. – Palmă1 + suf. -ieră.
PALMIFORM, -Ă, palmiformi, -e, adj. 1. (Rar) Palmat (1). Frunze palmiforme. 2. (Despre unele coloane egiptene) Care are capitelul în forma unui mănunchi de frunze de palmier. – Din fr. palmiforme.
PALMIPED, palmipede, s.n. (La pl.) Denumire dată păsărilor acvatice cu picioare palmate; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest grup. ** (Adjectival) Specie palmipedă. – Din fr. palmipede.
PALMITAT, palmitaţi, s.m. Sare sau ester al acidului palmitic. – Din fr. palmitate, germ. Palmitat.
PALMITIC adj. m. (În sintagma) Acid palmitic = acid gras, solid, de culoare albă, inodor şi insipid, care se găseşte în uleiurile şi grăsimile naturale şi are diverse întrebuinţări în industrie. – Din fr. palmitique.
PALMITINĂ s.f. Substanţă solidă, grasă, obţinută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina. – Din fr. palmitine.

PALOARE, palori, s.f. 1. Culoare, aspect al unei persoane care are faţa palidă (1); faptul de a fi palid (1); paliditate, gălbeneală. 2. (Rar.) Culoare ştearsă, estompată. – Din fr. pâleur, it. pallore.
PALOGRAF, palografe, s.n. Instrument pentru înregistrarea oscilaţiilor verticale ale unei nave. – Din fr. palographe.
PALOGRAMĂ, palograme, s.f. Curbă de reprezentare a oscilaţiilor unei nave, obţinută cu ajutorul palografului. – Din fr. palogramme.
PALONIER, paloniere, s.n. Mecanism alcătuit dintr-o pârghie articulată la mijloc şi cu două pedale la extremităţi, folosit la dirijarea unui avion sau a unor ambarcaţii. [Pr.: -ni-er] – Din fr. palonnier.
PALOŞ, paloşe, s.n. Sabie lată cu două tăişuri, adesea încovoiată spre vârf, care se folosea în trecut; pală3. – Din magh. pallos.
PALOTIE, palotii, s.f. (Reg.) Istorioară hazlie; snoavă. * Şotie, poznă, boroboaţă. – Et. nec.
PALP s.m. v. palpă.
PALPA, palpez, vb. I. Tranz. 1. A examina un bolnav atingându-i sau apăsându-i uşor o regiune a corpului cu mâna, pentru a determina dimensiunile, modificările de formă şi de consistenţă, sensibilitatea etc. unor ţesuturi sau organe şi pentru a putea stabili diagnosticul. 2. A examina, cu mâna sau cu un instrument special, gradul de netezime al suprafeţei unui obiect. – Din fr. palper.
PALPABIL, -Ă, palpabili, -e, adj. Care poate fi pipăit, de care se poate lua cunoştinţă prin palpare; concret; fig. evident, clar, neîndoios. – Din fr. palpable.
PALPABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi palpabil; fig. evidenţă, claritate. – Din fr. palpabilité.
PALPARE, palpări, s.f. Acţiunea de a palpa şi rezultatul ei; palpaţie. – V. palpa.
PALPATOR, palpatoare, s.n. Element sensibil al unui instrument de măsurat sau de controlat neregularităţile de pe suprafeţele corpurilor solide (de obicei metalice). – Palpa + suf. -tor. Cf. it. palpatore.
PALPAŢIE, palpaţii, s.f. (Rar) Palpare. – Din fr. palpation.
PALPĂ, palpe, s.f. (Entom.) Mic apendice mobil al pieselor bucale la arteropode, servind ca organ al gustului. [Var.: palp s.m.] – Din fr. palpe.
PALPEBRAL, -Ă, palpebrali, -e, adj. (Anat.) Al pleoapei, referitor la pleoapă. – Din fr. palpébral.
PALPIT, palpite, s.n. (Înv.) Palpitaţie. – Din it. palpito.
PALPITA, palpit, vb. I. Intranz. 1. (Despre inimă) A bate mai puternic, mai rapid decât e normal sau a bate în mod neregulat, din cauza unei emoţii, a unui efort, a unei boli; a zvâcni. * (Despre oameni) A fi stăpânit de o emoţie puternică, a fi tulburat; a tremura. 2. P. anal. A se mişca ritmic, a se legăna; a tremura, a fremăta; a sclipi uşor şi intermitent, a licări, a pâlpâi. 3. Fig. A se manifesta cu putere, a trăi intens; a fremăta, a pulsa, a vibra. – Din fr. palpiter, it. palpitare.
PALPITANT, -Ă, palpitanţi, -te, adj. Care trezeşte un interes viu, care captivează, pasionează; pasionant, captivant, emoţionant. – Din fr. palpitant.
PALPITARE, palpitări, s.f. Acţiunea de a palpita şi rezultatul ei. – V. palpita.
PALPITAŢIE, palpitaţii, s.f. Mişcare anormală, puternică, rapidă sau neregulată a inimii, provocată de o boală, de o emoţie, de un efort etc.; palpit. * Fig. (Rar) Sentiment, emoţie. – Din fr. palpitation, it. palpitazione.
PALPITĂTOR, -OARE, palpitători, -oare, adj. (Rar) Tremurător, fremătător. – Palpita + suf. -ător.

PALPLANŞĂ, palplanşe, s.f. Element de construcţie din lemn, oţel sau beton, de forma unei grinzi cu lungime mare, folosit la executarea unor pereţi care susţin săpăturile, sprijină malurile înalte etc. – Din fr. palplanche.
PALTEN s.m. v. paltin.
PALTIN, paltini, s.m. Numele a doi arbori: a) arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici şi fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc. (Acer pseudoplatanus); b) arţar. * Lemnul arborilor de mai sus. [Var.: (pop.) pálten s.m.] – Lat. platanus.
PALTON, paltoane, s.n. Haină de iarnă (lungă până sub genunchi), făcută din stofă groasă şi căptuşită, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte. – Din fr. paletot.
PALTONAŞ, paltonaşe, s.n. Diminutiv al lui palton. – Palton + suf. -aş.
PALUDĂ, palude, s.f. (Înv.) Baltă; mlaştină. – Din lat. palus, -udis, fr. palude.
PALUDEAN, -Ă, paludeni, -e, adj. (Rar) Palustru. ** Friguri paludeene = paludism. [Pr.: -de-an] – Din fr. paludéen.
PALUDIC, -Ă, paludici, -ce, adj. Care se referă la paludism, atins de paludism. * (Substantivat) Persoană care suferă de paludism, malaric. – Din fr. paludique.
PALUDISM s.n. Boală infecţioasă provocată de un hematozoar (prin înţepătura ţânţarilor anofeli); malarie, friguri palustre. – Din fr. paludisme.
PALUDOLOG, -Ă, paludologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în paludologie. – Din paludologie (derivat regresiv).
PALUDOLOGIE s.f. (Med.) Malarologie. – Din fr. paludologie.
PALUDOS, -OASĂ, paludoşi, -oase, adj. (Livr.) Mlăştinos. – Din lat. paludosus, it. paludoso.
PALUDOTERAPIE s.f. (Med.) Malarioterapie. – Din fr. paludothérapie.
PALUDRINĂ s.f. Medicament folosit împotriva paludismului. – Din fr. paludrine.
PALUSTRU, -Ă, paluştri, -stre, adj. De baltă, din regiunea sau de pe malurile bălţilor. ** Friguri palustre = paludism. Locuinţe palustre = locuinţe lacustre. – Din fr. palustre.
PALUX s.n. Lac incolor care se aplică pe suprafaţa parchetului. – Denumire comercială.
PAMA, pamez, vb. I. Intranz. (Franţuzism) A leşina, a se pierde. – Din fr. pâmer.
PAMBLICĂ s.f. v. panglică.
PAMBRIU, pambriuri, s.n. (Înv.) Stofă de lână merinos. – Et. nec.
PAMFLET, pamflete, s.n. Specie literară (în versuri sau în proză) cu caracter satiric, în care scriitorul înfierează anumite tare morale, concepţii politice, aspecte negative ale realităţii sociale, trăsături de caracter ale unei persoane etc. – Din fr. pamphlet.
PAMFLETAR, -Ă, pamfletari, -e, s.m., adj. 1. S.m. (Adesea depr.) Autor de pamflete; pamfletist. 2. Adj. Care are caracter de pamflet, specific pamfletului. – Din fr. pamphlétaire.
PAMFLETĂRESC, -EASCĂ, pamfletăreşti, adj. Care aparţine sau este specific pamfletarului sau pamfletului, privitor la pamfletar sau la pamflet. – Pamfletar + suf. -esc.
PAMFLETIST, -Ă, pamfletişti, -ste, s.m. şi f. Pamfletar. – Pamflet + suf. -ist.
PAMPA s.n. v. pampas.

PAMPAS, pampasuri, s.n. Câmpie întinsă, acoperită cu ierburi şi cu tufişuri, caracteristică regiunilor cu climă subtropicală şi temperată din America de Sud. [Var.: pámpa s.n.] – Din fr. pampa.
PAN1- Element de compunere care înseamnă "tot", "întreg" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr., ngr. pan÷.
PAN2, pani, s.m. Denumire dată (în evul mediu) nobililor polonezi sau, p. gener., marilor boieri români; persoană care purta acest titlu. – Din pol. pan.
PANACAGIU, panacagii, s.m. (Rar) Panacodar. – Cf. panacodar.
PANACEE s.f. v. panaceu.
PANACEU, panacee, s.n. Medicament despre care se credea odinioară că vindecă orice boală. [Var.: (înv.) panacée s.f.] – Din lat. panacea, fr. panacée.
PANACHIDĂ, panachide, s.f. Tăbliţă sau placă de metal, de piatră sau de lemn, folosită în trecut de şcolari pentru a învăţa să scrie. – Din bg. panakída.
PANACOD, panacoade, s.n. Scândură de anumite dimensiuni, care se acoperă cu o cârpă curată şi pe care se aşază bucăţile de aluat înainte de a fi introduse în cuptor; formă, tipar pentru aluat. – Din ngr. pinakotí.
PANACODAR, panacodari, s.m. Brutar care lucrează cu panacodul; (rar) panacagiu. [Var.: panacotár s.m.] – Panacod + suf. -ar.
PANACOTAR s.m. v. panacodar.
PANAFRICAN, -Ă, panafricani, -e, adj. Care se referă la (toată) Africa, din întreaga Africă. – Din fr. panafricain.
PANAFRICANISM s.n. Doctrină care tinde să dezvolte unitatea şi solidaritatea popoarelor africane. – Din fr. panafricanisme.
PANAGHIAR, panaghiare, s.n. 1. Icoana Maicii Domnului. 2. Vas de metal (mai ales de aur sau de argint), împodobit cu încrustaţii artistice, pe care se ţine panaghia (2). [Pr.: ghi-ar] – Panaghie + suf. -ar.
PANAGHIE, panaghii, s.f. 1. Nume dat Fecioarei Maria; p. ext. iconiţă (emailată) cu chipul Fecioarei Maria, purtată de ierarhi pe piept. 2. Bucată de prescură care se mănâncă în mănăstiri, în prima săptămână după Paşti. * Prescură făcută la patruzeci de zile după înmormântarea cuiva. – Din sl. panagija, ngr. panaghía.
PANAHIDĂ, panahide, s.f. (Înv. şi pop.) Parastas (făcut după 40 de zile de la moartea cuiva). * Parte a prohodului care se cântă la scoaterea mortului din casă. – Din sl. panahida.
PANAMA1, panamale, s.f. 1. Împletitură făcută din paie obţinute din frunzele unui palmier care creşte în Panamá; p. ext. pălărie făcută dintr-o astfel de împletitură. 2. Ţesătură uşoară de bumbac sau de in care imită panamaua1 (1). – Din fr. panama.
PANAMA2, panamale, s.f. Afacere frauduloasă de mari proporţii, escrocherie în stil mare. – Din n. pr. Panamá.
PANAMERICAN, -Ă, panamericani, -e, adj. Care se referă la (toată) America, care aparţine Americii (întregi). – Din fr. panaméricain.
PANAMERICANISM s.n. Doctrină care tinde să dezvolte o mai strânsă colaborare între statele americane. – Din fr. panaméricanisme.
PANAMERICANIST, -Ă, panamericanişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al panamericanismului. – Din fr. panamericaniste.
PANAMEZ, -Ă, panamezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Panamá. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Panamá. – Panamá (n. pr.) + suf. -ez.
PANARAB, -Ă, panarabi, -e, adj. Care se referă la ansamblul ţărilor de limbă arabă şi la civilizaţia acestora. – Din fr. panarabe.
PANARAMĂ s.f. v. panoramă.

PANARICIU s.n. v. panariţiu.
PANARIŢIU, panariţii, s.n. Inflamaţie de natură infecţioasă, localizată la degetele de la mâini sau de la picioare; sugel. [Var.: panariciu s.n.] – Din lat. panaricium.
PANAŞ, panaşuri, s.n. Mănunchi de pene1 (colorate) care împodobea altădată (în unele ţări şi astăzi) chipiul sau coiful militarilor, turbanul unor demnitari etc.; penaj. * P. gener. Mănunchi de pene1 folosit ca podoabă. [Pl. şi: panaşe] – Din fr. panache.
PANAŞAT, -Ă, panaşaţi, -te, adj. (Rar) Împodobit, ornat cu panaş. – Din fr. panaché.
PANATENEE s.f. pl. Cea mai importantă festivitate religioasă şi politică din Atena antică, celebrată anual sau la patru ani o dată în cinstea zeiţei Atena. – Din fr. panathénées.
PANĂ1, pene, s.f. I. 1. Fiecare dintre formaţiile epidermice cornoase care acoperă corpul păsărilor, servind la protecţia lui şi la zbor, compusă dintr-un cotor pe care sunt aşezate simetric, de-o parte şi de alta, fire (pufoase). ** Expr. Uşor în pene = îmbrăcat subţire, sumar; p. ext. prost îmbrăcat, zdrenţăros. Smuls de pene = ruşinat, umilit. A lua (pe cineva) în (sau prin) pene = a certa, a mustra (pe cineva). ** Compuse: pana-zburătorului = plantă erbacee cu frunze păroase şi cu flori mari, violete sau albe, fără miros (Lunaria annua); pana-gâştei = specie de muşchi cu tulpina dreaptă, cu ramuri arcuite şi inegale, formând tufe mari, verzi sau gălbui (Hylocomium triquetrum). * Smoc de pene1 (I 1) sau aripă care serveşte la diverse scopuri practice gospodăreşti. 2. (La pl.) Pene1 (I 1) de pasăre sau fire pufoase desprinse de pe cotoarele acestora, care servesc la umplerea pernelor, a saltelelor etc.; p. ext. aşternut (moale) de pat (cu pene1, fulgi etc.). 3. Pană1 (I 1) de gâscă, ascuţită şi depicată la vârf, întrebuinţată altădată ca instrument de scris cu cerneală; p. gener. toc de scris, condei; ceea ce serveşte la scris. * Fig. Scriere, scris; stil, fel de a scrie al unui scriitor; arta de a scrie; p. ext. scriitor. 4. Dispozitiv făcut din cotor de pană1 (I 1), care serveşte să ţină cârligul undiţei la adâncimea dorită. 5. Podoabă din pene1 (I 1), care se poartă la pălărie, în păr etc. * (Pop.) Podoabă pentru pălărie făcută din flori (naturale sau artificiale); p. restr. floare. 6. (În sintagma) Categorie pană = categorie în care intră boxerii între 54 şi 57 kg, luptătorii între 57 şi 63 kg etc. II. 1. Piesă de lemn sau de metal (de forma unei prisme), întrebuinţată la despicarea lemnelor, la detaşarea unor bucăţi dintr-un material, la fixarea sau la înţepenirea unor piese, la asamblarea sau la solidarizarea unor organe de maşini, a unor elemente de construcţie etc. * (Tipogr.) Piesă care se intercalează între matriţele de linotip, pentru a le spaţia. * Felioară de slănină cu care se împănează carnea ce urmează să fie friptă. 2. Partea ciocanului, opusă capului, prelungită şi subţiată spre vârf. * Partea lată, plată a unor obiecte, instrumente etc; lamă. 3. Beţişor cu care se strânge frânghia ferăstrăului pentru a întinde pânza; cordar. 4. (În sintagma) Pana căpăstrului sau pană de căpăstru = ştreang sau curea cu care se priponeşte calul. 5. Parte a cârmei unei nave, care poate fi rotită în jurul unui ax vertical şi asupra căreia se exercită presiunea apei când se schimbă direcţia de mişcare a navei. 6. Placă mică de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele la unele instrumente muzicale. * Ancie (la un instrument muzical de suflat). 7. (În sintagma) Pană de somn = carnea de la pântece sau de la coada somnului. [Var.: (înv. şi reg.) peánă s.f.] – Lat. pinna.
PANĂ2, pene, s.f. 1. Oprire accidentală a funcţionării unei maşini, a unui mecanism, a unui vehicul. ** Expr. (Fam.) A fi (sau a rămâne) în pană = a nu

putea continua o activitate, a duce lipsă de ceva; a rămâne fără bani. 2. Situaţie în care se află o navă cu vele care are vânt din faţă şi nu poate înainta. – Din fr. panne.
PANCALISM s.n. Doctrină filozofică ce subordonează întreaga realitate categoriei frumosului. – Din fr. pancalisme.
PANCARTĂ, pancarte, s.f. Bucată (mare) de carton, de pânză, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înştiinţare etc.; placardă. – Din fr. pancarte.
PANCOVĂ, pancove, s.f. (Reg.) Gogoaşă sau minciunea (de mâncat). – Din magh. pánk.
PANCRAŢIU, pancraţii, s.n. Probă atletică la vechii greci, constând în trântă şi pugilat. – Din fr. pancrace.
PANCREAS, pancreasuri, s.n. Glandă de formă alungită, aşezată înapoia stomacului, care are legătură cu splina şi cu duodenul. [Pr.: -cre-as] – Din lat. pancreas, fr. pancréas, it. pancrea(s).
PANCREATIC, -Ă, pancreatici, -ce, adj. Care ţine de pancreas, privitor la pancreas. [Pr.: -cre-a-] – Din lat. pancreaticus, fr. pancréatique, it. pancreatico.
PANCREATINĂ s.f. Substanţă extrasă din pancreasul animalelor şi folosită în tratamentul tulburărilor intestinale. [Pr.: -cre-a-] – Din fr. pancréatine.
PANCREATITĂ, pancreatite, s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a pancreasului. [Pr.: -cre-a-] – Din fr. pancréatite.
PANCROMATIC, -Ă, pancromatici, -ce, adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate radiaţiile luminoase din spectrul vizibil. – Din fr. panchromatique.
PANCRONIC, -Ă, pancronici, -ce, adj. Valabil pentru orice epocă. – Pan1 + cronic.
PANDA s.m. invar. Mamifer carnivor asemănător cu un ursuleţ, care are blana albă cu pete negre şi trăieşte în Himalaia (Ailurus fulgens). – Din engl., fr. panda.
PANDAJMETRIE s.f. (Geol.) Determinare a înclinării şi a direcţiei straturilor geologice din adâncime, în scopul cunoaşterii structurilor geologice. – Din fr. pandagemétrie.
PANDALIE, pandalii, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză nervoasă, furie; toană; capriciu. – Et. nec.
PANDANT, pandante, s.n. Obiect care formează, împreună cu altul, o pereche simetrică. – Din fr. pendant.
PANDANTIV, pandantive, s.n. 1. Bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănţişor sau de o panglică. 2. Element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colţurile arcelor mari care sprijină o cupolă sau o turlă. – Din fr. pendentif.
PANDECTE s.f. pl. Culegere de opinii ale juriştilor romani asupra principalelor probleme de drept, alcătuită în vremea împăratului Iustinian şi adaptată în timp nevoilor noilor instituţii. – Din lat. pandectae, fr. pandectes.
PANDELAŞ, pandelaşe, s.n. (Reg.) Dans popular românesc. – De la Pandele (n. pr.) + suf. -aş.
PANDEMIC, -Ă, pandemici, -ce, adj. (Despre boli) (Care are caracter) de pandemie. – Din fr. pandémique.
PANDEMIE, pandemii, s.f. Epidemie care se extinde pe un teritoriu foarte mare. – Din fr. pandémie.
PANDEMONIU s.n. (Livr.) Capitală imaginară a infernului; adunarea, sfatul demonilor. * Fig. Adunare de oameni sau loc în care domneşte discordia, dezordinea, corupţia. – Din fr. pandémonium, it. pandemonio.

PANDIŞPAN, pandişpanuri, s.n. Prăjitură făcută din făină, ouă şi zahăr, de culoare galbenă şi cu aspect pufos. [Pl. şi: pandişpane] – Din ngr. pandespáni.
PANDIT, pandiţi, s.m. Titlu dat savanţilor, învăţaţilor etc. brahmani din India. Pandit Nehru. – Din fr. pandit.
PANDLICĂ s.f. v. panglică.
PANDORĂ, pandore, s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta, folosit în sec. XVI-XVII. – Din fr. pandore.
PANDUR, panduri, s.m. 1. Soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. XVIII. 2. Soldat din oastea muntenească neregulată de la începutul sec. XIX. * Spec. Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. * Ostaş în serviciul poliţiei după desfiinţarea vechii miliţii naţionale. 3. (Înv. şi pop.) Haiduc. – Din scr. pandur, magh. pandúr.
PANDURESC, -EASCĂ, pandureşti, adj. Care aparţine pandurilor, privitor la panduri. – Pandur + suf. -esc.
PANDURIME s.f. (Rar) Mulţime de panduri, totalitatea pandurilor. – Pandur + suf. -ime.
PANE adj. invar. (Despre carne, caşcaval etc.) Prăjit în grăsime, după ce a fost dat prin făină, ou şi pesmet. – Din fr. pané.
PANEGIRIC, panegirice, s.n. 1. Discurs public în care se elogiază o personalitate însemnată (decedată sau contemporană oratorului), o comunitate etc. 2. P. gener. Laudă (exagerată), elogiu (excesiv), apologie. – Din fr. panégyrique.
PANEGIRIST, panegirişti, s.m. Persoană care scrie sau ţine un panegiric (1); persoană care aduce cuiva laude exagerate. – Din fr. panégyriste.
PANEL, panele, s.n. Semifabricat de lemn alcătuit dintr-o placă de lemn, un miez de şipci, de scânduri înguste sau de fâşii de furnir gros, acoperit pe ambele feţe cu câte o foaie de furnir, întrebuinţat mai ales la fabricarea mobilelor. – Din germ. Paneel.
PANELENIC, -Ă, panelenici, -ce, adj. Referitor la panelenism, de panelenism; panelenistic, panelenist. – Din fr. panhellénique.
PANELENISM s.n. Doctrină politică preconizând unirea tuturor populaţiilor elenice într-un singur stat. – Din fr. panhellénisme.
PANELENIST, -Ă, panelenişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al panelenismului. – De la panelenism.
PANELENISTIC, -Ă, panelenistici, -ce, adj. Panelenic. – Pan1- + elenistic.
PANER, panere, s.n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decât coşul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente). – Din ngr. panéri.
PANERAŞ, paneraşe, s.n. Diminutiv al lui paner. – Paner + suf. -aş.
PANEUROPEAN, -Ă, paneuropeni, -e, adj. Din toate ţările Europei. [Pr.: -e-u-] – Din engl. paneuropean.
PANEVGHENIE, panevghenii, s.f. (Grecism înv.) Termen reverenţios de adresare către un boier. – Din ngr. panevghenía.
PANFOBIE s.f. (Med.) Stare de anxietate extremă faţă de tot ceea ce se petrece în jur, deseori însoţită de dezorientare. – Din fr. panphobie.
PANGAR, pangare, s.n. (Rar) Masă pe care se vând lumânările în biserică; p. ext. vânzare a lumânărilor în biserică; venit realizat de biserică din această vânzare. – Din ngr. pangári.
PANGEA, pangele, s.f. (Bot.; reg.) Numele a două legume din familia chenopodiaceelor: a) sfeclă (Beta vulgaris); b) sfeclă roşie (Beta rubra). – Din tc. pancar.

PANGENEZĂ s.f. Teorie evoluţionistă care susţine transmiterea, prin ereditate, a tuturor însuşirilor dobândite. – Din fr. pangenése.
PANGERMANIC, -Ă, pangermanici, -ce, adj., s.m. şi f. (Adept) al pangermanismului; pangermanist. – Din fr. pangermanique.
PANGERMANISM s.n. Doctrină politică preconizând unirea tuturor populaţiilor de origine germană într-un singur stat. – Din fr. pangermanisme.
PANGERMANIST, -Ă, pangermanişti, -ste, adj., s.m. şi f. Pangermanic. – Din fr. pangermaniste.
PANGLICAR, panglicari, s.m. Artist (de circ) care face scamatorii cu panglici. * Epitet dat unui şarlatan, unui escroc, precum şi unei persoane care vorbeşte mult şi nu la obiect. – Panglică + suf. -ar.
PANGLICĂ, panglici, s.f. 1. Fâşie îngustă de bumbac, de mătase, de catifea etc., folosită mai ales ca podoabă (la îmbrăcămintea feminină). * Fâşie îngustă de bumbac sau de mătase îmbibată cu tuş, folosită la maşina de scris. 2. Bandă de pânză, de muşama sau de metal divizată în centimetri, care serveşte la măsurarea distanţelor. 3. Obiect flexibil de metal sau de alt material, având grosime şi lăţime mică în raport cu lungimea; bandă. 4. (Zool.; pop.) Tenie. [Var.: (reg.) pándlică, pámblică s.f.] – Din magh. pántlika.
PANGLICĂRIE, panglicării, s.f. Scamatorie (cu panglici). * Fig. (Fam.) Şarlatanie, escrocherie; intrigă, uneltire. – Panglicar + suf. -ie.
PANGLICEA, panglicele, s.f. (Reg.) Panglicuţă. – Panglică + suf. -ea.
PANGLICUŢĂ, panglicuţe, s.f. Diminutiv al lui panglică(1); panglicea. [Var.: pănglicúţă s.f.] – Panglică + suf. -uţă.
PANGOLIN, pangolini, s.m. Gen de mamifere din regiunile tropicale, acoperite cu solzi cornoşi, lipsite de dinţi şi având o coadă lungă şi puternică (Manis); animal care face parte din acest gen. – Din fr. pangolin.
PANICARD, -Ă, panicarzi, -de, s.m. şi f., adj. (Peior.) 1. S.m. şi f. Persoană cuprinsă (nejustificat) de panică (care influenţează şi pe alţii). 2. Adj. Care denotă, care manifestă (nejustificat) panică. – Din fr. paniquard.
PANICAT, -Ă, panicaţi, -te, adj. (Livr.) Care este cuprins de panică. – Din fr. paniqué.
PANICĂ s.f. Senzaţie de spaimă violentă de care este cuprinsă subit (şi adesea fără temei) o persoană sau o colectivitate. ** Expr. A intra în panică = a se nelinişti, a se alarma, a se speria (foarte tare). – Din ngr. panikós, fr. panique, it. panico, germ. Panik.
PANICUL, panicule, s.n. Tip de inflorescenţă în formă de ciorchine compus, ale cărui ramuri secundare sunt şi ele ramificate şi poartă flori, spiculeţe sau capitule. [Var.: panículă s.f.] – Din lat. panicula, fr. panicule.
PANICULAT, -Ă, paniculaţi, -te, adj. (Despre plante sau despre inflorescenţe) Care are florile în panicul, cu panicul; (despre inflorescenţe) care are formă de panicul. – Din fr. paniculé.
PANICULĂ s.f. v. panicul.
PANIER, paniere, s.n. Jupon cu balene care serveşte pentru a ţine fusta înfoiată pe şolduri; p. ext. rochie cu un astfel de jupon. [Pr.: -ni-er] – Din fr. panier.
PANIFICA, panific, vb. I. Tranz. A efectua procesul de panificaţie. – Din fr. panifier, it. panificare.
PANIFICABIL, -Ă, panificabili, -e, adj. (Despre făină) Care poate intra în procesul de panificaţie. – Din fr. panifiable (după panifica).
PANIFICARE s.f. Acţiunea de a panifica şi rezultatul ei. – V. panifica.
PANIFICAŢIE s.f. Proces de transformare a făinii de grâu şi de secară în pâine, chifle, cornuri etc. – Din fr. panification.

PANISLAMIC, -Ă, panislamici, -ce, adj. Referitor la panislamism, de panislamism. – Din fr. panislamique.
PANISLAMISM s.n. Doctrină politico-religioasă care preconizează reunirea tuturor musulmanilor într-un singur stat. – Din fr. panislamisme.
PANLOGISM s.n. Doctrină filozofică după care raţionalul şi realul sunt noţiuni identice, relaţiile logice reprezentând esenţa realităţii. – Din fr. panlogisme.
PANLOGIST, -Ă, panlogişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al panlogismului. – De la panlogism.
PANMIELOFTIZIE s.f. Boală a măduvei osoase caracterizată prin scăderea până la dispariţie a celulelor care fabrică elementele celulare ale sângelui. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. panmyélophtisie.
PANMIXIE, panmixii, s.f. (Biol.) Încrucişare întâmplătoare din punct de vedere genetic între doi indivizi de sex opus. – Din engl. panmixia.
PANOFTALMIE s.f. Infecţie supurativă acută care cuprinde în întregime ochiul. – Din fr. panophtalmie.
PANONIAN, -Ă, panonieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Epoca pliocenului din Podişul Transilvaniei şi din bazinul panonic; serie de straturi geologice din această epocă. 2. Adj. Care aparţine panonianului (1), privitor la panonian. [Pr.: -ni-an] – Din fr. pannonien.
PANONIC, -Ă, panonici, -ce, adj. Care aparţine Panoniei, referitor la Panonia; originar din Panonia. – Panonia (n. pr.) + suf. -ic.
PANOPLIE, panoplii, s.f. Colecţie de arme aranjate pe un panou; panou pe care sunt aşezate aceste arme. – Din fr. panoplie.
PANOPTIC, panoptice, s.n. 1. Clădire astfel construită încât interiorul ei (cu aspecte sau materiale documentare) să poată fi cuprins dintr-o singură privire. 2. Expoziţie sau colecţie de figuri făcute din ceară; panoramă. [Acc. şi: panoptic] – Din fr. panoptique, germ. Panoptikum.
PANORAMA, panoramez, vb. I. Tranz. (Cin.) A realiza un panoramic. – Din engl. panoram.
PANORAMARE s.f. (Cin.) Acţiunea de a panorama şi rezultatul ei. – V. panorama.
PANORAMĂ, panorame, s.f. 1. Privelişte din natură cu orizont larg, văzută de departe şi de la înălţime. * Fig. Privire de ansamblu consacrată unui domeniu, unei probleme etc. Panorama literaturii române. 2. Tablou de proporţii mari desfăşurat de jur împrejurul unei încăperi circulare şi iluminat de sus numai pe anumite sectoare, astfel încât spectatorul aflat în mijlocul încăperii, în semiobscuritate, să aibă iluzia unei imagini reale; p. ext. clădire circulară în care se află un asemenea tablou. 3. Spectacol popular de bâlci cu scamatorii, acrobaţii, expoziţie de animale exotice etc.; p. ext. baracă, construcţie, amenajare în care se poate vedea un astfel de spectacol. 4. Panoptic (2). [Var.: (reg.) panarámă s.f.] – Din fr. panorama, germ. Panorama, it. panorama.
PANORAMIC, -Ă, panoramici, -ce, adj., s.n. 1. Adj. Care ţine de panoramă (1), privitor la panoramă, de panoramă. ** Fotografie panoramică = fotografie, luată de obicei din avion, care cuprinde un peisaj vast. Ecran panoramic = ecran de cinematograf de formă semicirculară, cu lăţimea mult mai mare în raport cu înălţimea. 2. S.n. (Cin.) Cadru vizual cuprinzător obţinut prin deplasarea aparatului de filmat sau a camerei de televiziune în jurul unui ax orizontal sau vertical, fără ca operatorul să-şi părăsească locul. – Din fr. panoramique.
PANORTODOX, -Ă, panortodocşi, -xe, adj. Care priveşte toate bisericile ortodoxe; al întregii ortodoxii. – Pan1- + ortodox.

PANOU, panouri, s.n. 1. Planşă de lemn, de carton etc. de mărimi variate, pe care se lipesc afişe, se scriu lozinci etc. ** (Ieşit din uz) Panou de onoare = panou pe care erau prezentate persoane evidenţiate în muncă. 2. Porţiune (plană) din suprafaţa unei construcţii sau a unui element de construcţie, limitată de rest prin fâşii de altă culoare, cu alt aspect, din alt material etc. ** Panou de comandă = placă de marmură, de bachelită etc. pe care sunt centralizate toate dispozitivele de comandă şi de măsură ale unei maşini, ale unei uzine, ale unui vapor etc.; tablou de comandă. 3. Placă de lemn pe care este fixat coşul la jocul de bachet. 4. (În sintagma) Panou de tragere (sau de tir) = pânză întinsă pe un cadru de lemn, pe care sunt trasate cercuri concentrice sau diverse figuri, folosită ca ţintă la exerciţiile sau la concursurile de tragere. 5. Element de construcţie în formă de perete plin sau constituit din arce, cu grosimea mică în raport cu celelalte dimensiuni, întrebuinţat la căptuşirea unor elemente de construcţie, la susţinerea unor aparate, la asamblarea cu alte elemente asemănătoare pentru a forma o piesă, un dispozitiv, o construcţie, un sistem tehnic etc. – Din fr. panneau.
PANPSIHISM s.n. Concepţie potrivit căreia toate elementele din natură ar fi înzestrate cu psihic. – Din fr. panpsychisme.
PANROMANIC, -Ă, panromanici, -ce, adj. Care aparţine (tuturor) popoarelor sau limbilor romanice ori neolatine, privitor la popoarele sau la limbile romanice sau neolatine. – Pan1- + romanic.
PANROMÂNISM s.n. Concepţie politică prin care se preconizează unirea tuturor românilor într-un singur stat. – Pan1- + românism.
PANSA, pansez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) aplica un pansament; a (se) bandaja. 2. Tranz. (Rar) A ţesăla un animal. – Din fr. panser.
PANSAJ, pansaje, s.n. Faptul de a pansa (2); ţesălat. – Din fr. pansage.
PANSAMENT, pansamente, s.n. Faptul de a (se) pansa (1); mijloc de protecţie împotriva unei infecţii şi de tratare a unei boli prin aplicarea pe regiunea bolnavă a unor medicamente şi acoperirea ei cu bandaje, vată etc. * (Concr.) Material folosit la pansare. – Din fr. pansement.
PANSARE, pansări, s.f. Acţiunea de a (se) pansa şi rezultatul ei; bandajare. – V. pansa.
PANSAT, -Ă, pansaţi, -te, adj. Care este acoperit cu pansament; (înv. şi pop.) oblojit. – V. pansa.
PANSEA, pansele, s.f. Numele a două plante erbacee decorative din familia violaceelor: a) plantă cu tulpina mică, cu frunze late, ovale, cu flori nemirositoare, având cinci petale inegale de culori variate; panseluţă (Viola wittrockiana); b) plantă cu frunze ovale şi cu flori cu petale mari, rotunjite şi variat colorate (Viola tricolor). – Din fr. pensée.
PANSELUŢĂ, panseluţe, s.f. 1. Diminutiv al lui pansea. 2. Pansea. – Pansea + suf. -uţă.
PANSEU, panseuri, s.n. (Ir.) Gândire, cugetare; maximă, sentinţă. – Din fr. pensée.
PANSEXUALISM s.n. (Fil.) Teorie care exagerează rolul instinctului sexual în viaţa psihică. [Pr.: -xu-a-] – Din fr. pansexualisme.
PANSINUZITĂ, pansinuzite, s.f. (Med.) Inflamaţie a tuturor sinusurilor oaselor craniene. – Din fr. pansinusite.
PANSION s.n. v. pension.
PANSIV, -Ă, pansivi, -e, adj. (Ir. sau glumeţ) Meditativ, gânditor. – Din fr. pansif.
PANSLAV, -Ă, panslavi, -e, adj. Care aparţine (tuturor) popoarelor slave, privitor la (toate) popoarele slave. – Din fr. panslave.

PANSLAVISM s.n. Curent politic apărut în sec. XIX, care urmărea unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave. – Din fr. panslavisme.
PANSLAVIST, -Ă, panslavişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al panslavismului. – Din fr. panslaviste.
PANTAGRUELIC, -Ă, pantagruelici, -ce, adj. (Livr.; despre pofta de mâncare, foame) Extraordinar, colosal, devorant; (despre ospeţe, mese) foarte bogat. [Pr.: -gru-e-] – Din fr. pantagruélique.
PANTAHUZĂ, pantahuze, s.f. (Astăzi fam. şi depr.) Listă de subscripţie cu care se strâng bani pentru clădirea sau pentru repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere etc. – Din ngr. pantahúsa.
PANTALON, pantaloni, s.m. 1. (De obicei la pl.) Îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul şi fiecare picior în parte; nădrag. * Chiloţi, izmene. 2. Piesă de tablă sau de metal turnat, goală în interior, folosită la bifurcarea unei conducte. – Din ngr. pantalóni, fr. pantalon.
PANTALONADĂ, pantalonade, s.f. (Livr.) Comedie burlescă; p. ext. bufonerie. – Din fr. pantalonnade.
PANTALONAR, pantalonari, s.m. 1. Denumire depreciativă dată de către boierii conservatori în secolul trecut tinerilor progresişti care adoptaseră îmbrăcămintea occidentală. * (Pop.) Nume depreciativ dat de ţărani celor îmbrăcaţi orăşeneşte; spec. orăşean, târgoveţ. 2. (Rar) Croitor specializat în confecţionarea pantalonilor. – Pantalon + suf. -ar.
PANTALONAŞ, pantalonaşi, s.m. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui pantalon. * Spec. Pantalon scurt pentru copii. * Spec. Chilot lung până la gleznă, împodobit cu volane de dantelă, pe care îl purtau femeile. – Pantalon + suf. -aş.
PANTĂ, pante, s.f. 1. Porţiune de teren cu suprafaţa înclinată faţă de planul orizontal, care formează de obicei versantul unei forme de relief; povârniş, coastă. ** Loc. adv. şi adj. În pantă = înclinat, pieziş. ** Expr. A cădea (sau a aluneca) pe panta... (sau pe o pantă...) = a) a se lăsa prins, antrenat de...; b) a se îndrepta către..., a duce către... 2. Unghi ascuţit format de o dreaptă sau de un plan cu dreapta sau cu planul orizontal; tangenta trigonometrică a acestui unghi; înclinare faţă de orizontală. – Din fr. pente.
PANTEISM s.n. Concepţie filozofică monistă care identifică divinitatea cu întreaga natură. – Din fr. panthéisme.
PANTEIST, -Ă, panteişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de panteism, privitor la panteism; care admite, susţine panteismul; panteistic. 2. S.m. şi f. Adept al panteismului. – Din fr. panthéiste.
PANTEISTIC, -Ă, panteistici, -ce, adj. Panteist (1). – Din fr. panthéistique, germ. pantheistisch.
PANTEON, panteonuri, s.n. 1. (La greci şi la romani) Templu consacrat cultului tuturor zeilor. 2. Monument naţional în care se depun rămăşiţele pământeşti ale oamenilor iluştri. * Fig. Totalitatea oamenilor iluştri ai unei ţări. [Pr.: -te-on] – Din fr. panthéon.
PANTERĂ, pantere, s.f. Mamifer carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu şi musculos, cu blana gălbuie-roşcată cu pete închise, care trăieşte în Asia şi Africa; leopard, pardos (Felis pardus). – Din fr. panthére.
PANTOCRATOR s.n. Icoană pictată în bisericile ortodoxe pe bolta naosului, care reprezintă pe Isus Cristos ca împărat al lumii; p. ext. cupola de deasupra naosului, unde se află această icoană. – Din ngr. pantokrátor.
PANTOF, pantofi, s.m. Încălţăminte de stradă din piele, din materiale sintetice sau din pânză, care acoperă laba piciorului până la gleznă. – Din germ. Pantoffel.

PANTOFAR, pantofari, s.m. Persoană care face ori repară pantofi sau orice fel de încălţăminte; cizmar; negustor sau vânzător de încălţăminte. – Pantof + suf. -ar.
PANTOFĂREASĂ, pantofărese, s.f. Soţia pantofarului. – Pantofar + suf. -easă.
PANTOFĂRIE1 s.f. Meseria pantofarului. – Pantofar + suf. -ie.
PANTOFĂRIE2, pantofării, s.f. 1. Atelier în care se confecţionează sau se repară pantofi sau orice fel de încălţăminte; cizmărie; p. ext. magazin în care se vinde încălţăminte. 2. (La sg., cu sens colectiv) Mulţime de pantofi. – Pantof + suf. -ărie.
PANTOFIOR, pantofiori, s.m. Diminutiv al lui pantof. – Pantof + suf. -ior.
PANTOGRAF, pantografe, s.n. 1. Aparat utilizat pentru reproducerea unui desen, a unui plan etc. la aceeaşi mărime cu un model dat sau la o scară diferită de a modelului. 2. Dispozitiv montat pe acoperişul unor vehicule electrice, care face contactul între instalaţia electrică a vehiculului şi reţeaua electrică fixă de alimentare. – Din fr. pantographe.
PANTOGRAFIC, -Ă, pantografici, -ce, adj. Referitor la pantografie, de pantografie. – Din fr. pantographique.
PANTOGRAFIE s.f. Reproducere a unui desen cu ajutorul pantografului. – Din fr. pantographie.
PANTOMETRU, pantometre, s.n. Instrument topografic cu care se măsoară unghiurile orizontale. – Din fr. pantométre.
PANTOMIM, -Ă, pantomimi, -e, s.f., s.m. 1. S.f. Exprimare a ideilor şi a sentimentelor prin gesturi, mimică, dans; p. ext. ansamblu de gesturi, de mişcări prin care se exprimă anumite idei şi sentimente. 2. S.f. Gen de reprezentaţie teatrală în care actorii exprimă diverse acţiuni dramatice (numai) prin gesturi sau mimică; scenariul unei astfel de reprezentaţii. 3. S.m. Actor de pantomimă (2); mim. – Din fr. pantomime, germ. Pantomime, it. pantomimo.
PANTOMIMIC, -Ă, pantomimici, -ce, adj. De pantomimă, ca într-o pantomimă, exprimat prin gesturi. – Din fr. pantomimique.
PANTOPON s.n. Substanţă extrasă din opiu sub formă de pulbere brună cu gust amar, solubilă în apă, cu acţiune analgezică similară opiului. – Din fr. pantopon.
PANTROP, -Ă, pantropi, -e, adj. (Biol.; despre microbi, viruşi) Care se poate localiza în orice parte a organismului. – După engl. pantropic.
PANTUM, pantumuri, s.n. Specie fixă a poeziei lirice, în care al doilea şi al patrulea vers dintr-un catren formează primul şi al treilea vers din catrenul următor. [Pl. şi: pantume] – Din fr. pantoum.
PANŢAROLĂ, panţarole, s.f. Numele unui joc de cărţi care se joacă în trei persoane. – Din pol. pancerola.
PANŢÂR s.m. v. panţir.
PANŢIR, panţiri, s.m. Mercenar dintr-un corp de oaste (călare) din trecut, însărcinat mai ales cu paza graniţelor, cu transmiterea ştirilor şi cu aducerea la îndeplinire a unor porunci ale autorităţilor; p. gener. (pop.) ostaş. [Var.: panţâr s.m.] – Din pol. pancerz, scr. pancir.
PANUS s.n. (Med.) 1. Vascularizaţie anormală a unei membrane, însoţită de formare de ţesut conjunctiv. 2. Adenită nesupurată. – Din fr. pannus.
PANZER, panzere, s.n. Tanc german din cel de-al doilea război mondial. [Pr.: -ţer] – Din germ. Panzer.
PANZOOTIE, panzootii, s.f. Extindere a unei boli contagioase a animalelor pe teritorii foarte întinse. [Pr.: -zo-o-] – Din fr. panzootie.

PAOS s.n. (În practicile religiei creştine) Pomană (constând din vin, pâine, mâncăruri) care se dă pentru cei morţi. * (Pop.) Vin, untdelemn sfinţit sau agheasmă cu care preotul stropeşte mortul înainte de a-l îngropa. [Var.: páus s.n.] – Lat. / * / pausum.
PAP s.n. Substanţă lipicioasă preparată din gluten cu apă şi întrebuinţată la lipiri rezistente, în special la încălţăminte; material de lipit preparat în casă din făină şi apă; cocă1. – Din germ. Papp.
PAPA s.m. sg. (Franţuzism) 1. Tată. 2. (Rar) Termen familiar folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat mai în vârstă. – Din fr. papa.
PAPAGAL, papagali, s.m. 1. Nume dat mai multor păsări tropicale căţărătoare, cu ciocul mare şi încovoiat, cu pene felurit şi viu colorate, care, dresate, pot repeta sunete articulate. ** Expr. (Fam.) A avea papagal = a vorbi mult (şi convingător), a fi bun de gură. ** Compus: papagal-ţigănesc = stăncuţă. papagal-de-brazi = forfecuţă. * Epitet dat unei persoane care repetă mecanic părerile sau cuvintele altuia. * Fig. (Fam. şi peior.) Gură (ca organ al vorbirii). 2. Cleşte cu dinţi, folosit la lucrările de montare sau de reparare a ţevilor. – Din ngr. pap(p)aghál(l)os, it. pappagallo.
PAPAGALICESC, -EASCĂ, papagaliceşti, adj. 1. De papagal (1), ca de papagal. 2. Fig. Imitat în mod servil; copiat. – Papagal + suf. -icesc.
PAPAGALICEŞTE adv. Ca un papagal (1); p. ext. automat, mecanic. – Papagal + suf. -iceşte.
PAPAGALICI, papagalicesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A reproduce în mod mecanic ceea ce este scris sau spus de cineva. – Papagal + suf. -ici.
PAPAGALISM, papagalisme, s.n. (Rar) Reproducere, imitare mecanică a ceea ce este scris sau spus de cineva. – Papagal + suf. -ism.
PAPAGALIŢĂ, papagaliţe, s.f. (Rar) Femela papagalului. – Papagal + suf. -iţă.
PAPAIA s.f. Numele unei plante tropicale din care se extrage papaina (Carica papaya). – Din it. papaia.
PAPAINĂ, papaine, s.f. Enzimă extrasă din papaia, folosită în tratamentul unor boli digestive. – Din fr. papaîne, germ. Papain.
PAPAINOAGE s.n. pl. (Pop.) Picioroange, catalige. ** Expr. A vorbi în papainoage = a vorbi cu aroganţă, a lua pe cineva peste picior. – Cf. scr. panoga.
PAPAL, -Ă, papali, -e, adj. Care aparţine papei2, privitor la papă2; pontifical; p. ext. catolic. – Din fr. papal.
PAPALITATE s.f. 1. Instituţie centrală de conducere spirituală şi politică a Bisericii catolice, în fruntea căreia se află papa2. 2. Demnitatea de papă2; pontificat; p. ext. timpul cât un papă2 ocupă demnitatea pontificală. – Din lat. papalitas, -tatis.
PAPANAŞ, papanaşi, s.m. 1. Preparat culinar făcut din brânză de vacă, ouă şi făină sau griş, fiert în apă sau prăjit în grăsime. 2. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole şi cu flori mici, alburii sau trandafirii (Trifolium arvense). – Cf. papă1.
PAPARĂ s.f. 1. Mâncare preparată din felii de pâine (prăjită) presărate cu brânză şi opărite în apă, în supă, în lapte etc. ** Expr. (Fam.) A mânca (o) papară sau papara (cuiva) sau a se alege cu o papară = a) a mânca bătaie sau a fi aspru certat; b) a fi învins(în luptă, într-o întrecere etc.). A face pe (sau din) cineva papară = a învinge, a distruge, a nimici pe cineva. A şti papara cuiva = a cunoaşte felul aspru de a fi al cuiva, a fi avut de suferit de pe urma asprimii cuiva. A trage cuiva o papară = a) a bate pe cineva; b) a mustra aspru pe cineva. 2. (Reg.) Omletă (din ouă). [Var.: (reg.) păpáră s.f.] – Din bg. popara.

PAPARUDĂ, paparude, s.f. 1. (Pop.) Fată sau femeie care, în vreme de secetă, îşi înfăşoară corpul (gol) în verdeaţă, cântă şi dansează pe uliţe şi invocă ploaia. * (La pl.) Jocul şi ritualul paparudelor (1). * (În superstiţii) Personaj mitologic, închipuit ca o femeie îmbrăcată în zdrenţe, care aduce ploaia. 2. Fig. Femeie îmbrăcată ridicol sau fardată excesiv; p. gener. persoană caraghioasă. – Din bg. paperuda.
PAPARUGĂ, paparuge, s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. – Et. nec.
PAPATACI subst. (Med.; în sintagma) Febră papataci = boală infecţioasă şi contagioasă produsă de un virus. – Din lat. [Phlebotomus] pappatasi (sau papatasii), numele ştiinţific al insectei care transmite boala.
PAPAVERACEE, papaveracee, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, anuale sau perene, cu frunze alterne, cu flori solitare sau grupate în inflorescenţe şi cu fructul o capsulă sau o nuculă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ** (Adjectival) Plantă papaveracee. – Din fr. Papavéracées.
PAPAVERINĂ s.f. Alcaloid extras din opiu sau preparat sintetic, întrebuinţat în medicină. – Din fr. papavérine.
PAPĂ1 s.f. 1. (În graiul copiilor sau al maturilor care vorbesc cu copiii) Mâncare. (reg.) ** Compus: papa-găinii = păpădie. 2. (Reg.) Omletă (din ouă). – Lat. pappa.
PAPĂ2, papi, s.m. Capul Bisericii catolice (şi al statului Vatican). – Din lat., sl. papa.
PAPETAR, -Ă, papetari, -e, s.m., adj. 1. S.m. Fabricant sau vânzător de articole de papetărie. 2. Adj. Care se foloseşte la fabricarea hârtiei. ** Produs papetar = articol de papetărie. – Din papetărie (derivat regresiv).
PAPETĂRIE, papetării, s.f. Magazin sau secţie într-o librărie în care se vând caiete, hârtie, creioane, peniţe etc. ** Produs (sau articol) de papetărie = produs obţinut sub formă de foi (hârtie, carton) sau de obiecte din pastă de fibre celulozice. – Din fr. papeterie.
PAPIER MÂCHE subst. Pastă de hârtie (amestecată cu ghips sau cu caolin şi cu clei de colofoniu) folosită în confecţionarea unor obiecte decorative şi în sculptură. [Pr.: papié maşé] – Cuv. fr.
PAPILAR, -Ă, papilari, -e, adj. Cu papile, format din papile. – Din fr. papillaire.
PAPILĂ, papile, s.f. Mică proeminenţă (conică) a pielii, a unor mucoase sau a feţei externe sau interne a unui organ. – Din lat. papilla, fr. papille.
PAPILIFORM, -Ă, papiliformi, -e, adj. (Anat.; Biol.) Care are formă de papilă. – Din fr. papilliforme.
PAPILIONACEU, -EE, papilionacei, -cee, s.f., adj. 1. S.f. (La pl.) Subfamilie de plante dicotiledonate leguminoase care au florile cu cinci petale, asemănătoare cu aripile unui fluture; (şi la sg.) plantă din această familie. 2. Adj. (Despre corola unor plante) Care seamănă cu un fluture; (despre plante) care are o asemenea corolă. [Pr.: -li-o-] – Din fr. papilionacé.
PAPILOM, papiloame, s.n. Tumoare epitelială benignă, care se formează pe piele şi pe mucoase. [Pl. şi: papilomuri] – Din fr. papillome.
PAPILOMATOS, -OASĂ, papilomatoşi, -oase, adj. (Med.) Care are aspect de papilom. – Din fr. papillomateux.
PAPILOMATOZĂ, papilomatoze, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile cutanate în care apar papiloame. – Din papilloamatose.
PAPILOS, -OASĂ, papiloşi, -oase, adj. (Bot.) Care este acoperit cu papile. – Din fr. papilleux.
PAPION, papioane, s.n. Un fel de cravată bărbătească, înnodată în forma unor aripi de fluture. [Pr: -pi-on] – Din fr. papillon.

PAPIONARE, papionări, s.f. Mişcare în zigzag a drăgilor (1) în canale. [Pr.: pi-o-] – După fr. papillonnage.
PAPIOTĂ, papiote, s.f. 1. Sul mic de carton pe care se înfăşoară aţa de cusut; p. ext. aţă de cusut înfăşurată pe acest sul. 2. (Astăzi rar) Sul mic de hârtie pe care femeile îşi răsucesc părul pentru a-l bucla. [Pr.: -pi-o] – Din fr. papillote.
PAPIR, papire, s.n. (Reg.) Hârtie. * Foaie de hârtie scrisă; spec. scrisoare. – Din germ. Papier, magh. papír.
PAPIROLOG, papirologi, s.m. (Rar) Specialist în papirologie. – Din fr. papyrologue.
PAPIROLOGIC, -Ă, papirologici, -ce, adj. Referitor la papirologie, de papirologie. – Din fr. papyrologique.
PAPIROLOGIE s.f. Ramură auxiliară a istoriei care studiază papirusurile sau, p. ext., documentele vechi scrise pe pergament, lemn şi alte materiale. – Din fr. papyrologie.
PAPIRUS, papirusuri, s.n. 1. Plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foiţe membranoase, care creşte mai ales în Delta Nilului şi în Africa Centrală (Cyperus papyrus). 2. Material sub formă de foiţă, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în antichitate. * Vechi manuscris pe un astfel de material. – Din lat., fr. papyrus.
PAPISM s.n. (Înv.) Catolicism; aderare la autoritatea papei2. – Din fr. papisme.
PAPIST, -Ă, papişti, -e, s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.; adesea depr.) Catolic. – Din fr. papiste.
PAPISTAŞ, -Ă, papistaşi, -e, s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.; adesea depr.) Catolic. – Din magh. pápista.
PAPISTĂŞESC, -EASCĂ, papistăşeşti, adj. (Înv. şi reg.; adesea depr.) Catolic. [Var.: (reg.) păpistăşesc, -eáscă adj.] – Papistaş + suf. -esc.
PAPISTĂŞEŞTE adv. (Rar) Ca la catolici, în felul catolicilor. – Papistaş + suf. -eşte.
PAPISTĂŞI, papistăşesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) catoliciza. – Din papistaş.
PAPISTĂŞIE s.f. (Înv. şi reg.; adesea depr.) Catolicism; papalitate. [Var.: (înv.) păpistăşíe s.f.] – Papistaş + suf -ie.
PAPORNIŢĂ, paporniţe, s.f. 1. (Reg.) Coş împletit din papură; p. gener. coş. 2. (Rar) Sticlă îmbrăcată în papură. – Papură + suf. -orniţă.
PAPRICAŞ, papricaşuri, s.n. 1. Un fel de tocană (cu multă boia de ardei roşu şi adesea cu găluşti de făină). 2. (Reg.) Boia de ardei. [Acc. şi: papricáş] – Din magh. paprikás.
PAPRICĂ, (1) paprici, s.f. (Reg.) 1. (Bot.) Ardei. 2. Boia de ardei. [Acc. şi: papríćă] – Din magh. paprika.
PAPŞER, papşere, s.n. Foarfece pentru carton şi mucava. – Din germ. Pappschere.
PAPUAŞ, -Ă, papuaşi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţie de rasă negridă care locuieşte în Melanezia; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. 2. Adj. Care aparţine papuaşilor (1) sau Melaneziei, privitor la papuaşi sau la Melanezia. [Pr.: -pu-aş] – Din fr. Papouas.
PAPUC1, papuci, s.m. 1. Încălţăminte uşoară (fără călcâi), care se poartă în casă; p. gener. pantof uşor de vară. ** Expr. (Fam.) A o lua (sau a oşterge) la papuc = a fugi. (Fam.) A fi (sau a pune, a ţine etc.) sub papuc = a fi (sau a pune, a ţine etc.) sub ascultarea deplină a cuiva, a se lăsa sau a face să se lase condus de cineva. (Rar) A lăsa (pe cineva) la papuci = a sărăci complet (pe cineva). A da (cuiva) papucii = a da (pe cineva) afară, a obliga (pe cineva) să plece. 2. Piesă de lemn care se aşază la baza unui stâlp pentru a-i mări

suprafaţa de sprijin. * Piesă de oţel fixată la capătul inferior al unui pilon, pentru a împiedica strivirea acestuia când este bătut în pământ. * Palier pentru rezemarea pe capre a cablului purtător al unui funicular. * Piesă folosită la legarea unui conductor electric la bornele unei instalaţii electrice sau ale unui aparat electric în vederea stabilirii unui contact demontabil. 3. ** Compus: papucul-doamnei = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele lungi, cu flori mari, galbene cu purpuriu (Cypripedium calceolus). [Var.: (reg.) păpúc s.m.] – Din tc. papuç, magh. papucs.
PAPUC2 s.m. v. papucă.
PAPUCAR, papucari, s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care face ori repară papuci1 (1); p. gener. cizmar [Var.: (reg.) păpucár s.m.] – Papuc1 + suf. -ar.
PAPUCAŞ, papucaşi, s.m. Papucel. [Var.: (reg.) păpucáş s.m.] – Papuc1 + suf. -aş.
PAPUCĂ s.m. (Înv.) Bunic. [Var.: papúc s.m.] – Cf. ngr. pappús.
PAPUCEL, papucei, s.m. Diminutiv al lui papuc1; papucaş. – Papuc1 + suf. -el.
PAPUGIU, papugii, s.m. (Fam.) Om de nimic, care se ţine de înşelăciuni, care trăieşte din şiretlicuri. – Din tc. papuççu.
PAPULĂ, papule, s.f. Leziune superficială a pielii, caracterizată printr-o mică ridicătură roşiatică sau neagră, dură, care apare în unele boli de piele şi în sifilis. – Din lat. papula, fr. papule.
PAPURĂ, (rar) papuri, s.f. Grup de plante erbacee acvatice, cu tulpina înaltă, neramificată, cu frunze lungi şi înguste, cu flori unisexuate, care creşte în locuri mlăştinoase (Typha); plantă care face parte din acest grup; p. restr. frunzele acestor plante din care se fac rogojini, coşuri etc. – Lat / * / papura.
PAPUS, papusuri, s.n. (Bot.; la compozite) Grupare de perişori la extremitatea superioară a fructului matur. – Din lat. pappus.
PAR1, pari, s.m. 1. Bucată de lemn lungă şi (relativ) groasă, de obicei ascuţită, folosită mai ales ca element de susţinere, de fixare etc. în diferite construcţii sau ca pârghie, ca ciomag etc. ** Loc. adv. Cu parul = cu forţa, silit. ** Expr. A-i da (cuiva) cu parul în cap = a bate foarte tare (pe cineva); p. ext. a împiedica (pe cineva) să promoveze, să acţioneze etc. Parcă mi-a (sau ţi-a, i-a etc.) dat cu parul în cap, se spune când cineva a primit pe neaşteptate o veste neplăcută. A (i) se apropia funia de par = a) a fi bătrân, aproape de moarte; b) a se apropia un anumit termen (pentru îndeplinirea presantă a ceva); a se apropia deznodământul. 2. Cracă groasă de copac. ** Par de oale = prepeleac (pentru vase, oale). – Lat. palus.
PAR2, -Ă, pari, -e, adj. (Despre numere întregi, puteri etc.) Divizibil cu numărul doi. – Din lat. par.
PARA1- Element de compunere care înseamnă: a) "foarte", "tare", "puternic" şi serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive; b) (depr.) "mult", "prea numeros" şi serveşte la formarea unor substantive folosite la plural. – Din ngr. pará, fr. para÷.
PARA2- Element de compunere care înseamnă "apără", "contra" şi serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. para÷.
PARA3, parale, s.f. 1. Monedă divizionară egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; mică monedă turcească de argint care a circulat şi în ţările româneşti; (astăzi) ban de valoare mică. ** Expr. A nu avea (nici o) para (chioară) = a nu avea (nici) un ban. Până într-o para sau până la (o) para = până la ultimul ban; exact (din punct de vedere bănesc). Nu face nici o para (chioară sau nici două parale) sau nu face parale = nu are (nici o) valoare, nu e bun (de nimic). A face (pe cineva) de două parale = a certa (aspru) (pe cineva). A lua (pe cineva) la trei parale = a-i cere cuiva socoteală pentru ceea ce a făcut. * P. gener.

Monedă (metalică). 2. (Fam.; la pl.) Bani; p. ext. avere. ** Parale bune = bani mulţi. (Fam.) A face parale = a fi valoros, de preţ. A şti câte parale face cineva = a fi bine lămurit în privinţa caracterului, a meritelor sau a capacităţii cuiva. – Din tc. para.
PARA4, parez, vb. I. Tranz. A evita printr-o contralovitură o lovitură a adversarului la duel, la scrimă etc. * P. gener. A reuşi să evite, să facă faţă. – Din fr. parer.
PARABAL, parabaluri, s.n. Panou de pe un poligon (2) în care se opresc gloanţele. – Din fr. pare-balles.
PARABAZĂ, parabaze, s.f. Secvenţă a comediei antice greceşti, situată de obicei în prima parte a piesei, în care actorul îşi exprimă (prin intermediul corifeului) propriile păreri în legătură cu realităţile înfăţişate. – Din fr. parabase, germ. Parabase.
PARABIL, -Ă, parabili, -e, adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care poate fi evitat sau apărat. – Para4 + suf -bil.
PARABIOTIC, -Ă, parabiotici, -ce, adj. (Med.) Referitor la parabioză, de parabioză. [Pr.: -bi-o] – Din fr. parabiotique.
PARABIOZĂ, parabioze, s.f. 1. (Med.) Pierdere a conductibilităţii normale a unui nerv. 2. Stare a unui organism aflat la limita de jos a condiţiilor vitale. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. parabiose.
PARABOLĂ1, parabole, s.f. Curbă plană care reprezintă locul geometric al punctelor din plan egal depărtate de un punct fix, numit focar, şi de o dreaptă fixă, numită directoare. – Din fr. parabole, lat. parabola.
PARABOLĂ2, parabole, s.f. Povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral; pildă; p. ext. exprimare alegorică, afirmaţie care cuprinde un anumit tâlc; fabulă, alegorie. – Din fr. parabole, lat. parabola.
PARABOLIC1, -Ă, parabolici, -ce, adj. De forma unei parabole1; curbat. – Din fr. parabolique, germ. parabolisch.
PARABOLIC2, -Ă, parabolici, -ce, adj. Cu caracter de parabolă2; alegoric. – Din fr. parabolique.
PARABOLOID, paraboloizi, s.m. (Mat.) 1. Suprafaţă descrisă de o parabolă1 care se deplasează astfel încât planul ei rămâne mereu paralel cu el însuşi, iar vârful ei descrie o parabolă1 fixă. 2. (În sintagma) Paraboloid de rotaţie = suprafaţa generată prin rotaţia unei parabole1 în jurul axei de simetrie. – Din fr. paraboloîde.
PARABOLOIDAL, -Ă, paraboloidali, -e, adj. Care are formă de paraboloid, ca paraboloidul. [Pr.: -lo-i-] – Din fr. paraboloîdal.
PARABUCLĂ, parabucle, s.f. (Mar.) Parâmă folosită pentru ridicarea unui scondru pe punte. – Para1- + buclă.
PARABULIE, parabulii, s.f. (Med.) Tulburare funcţională la psihopaţi, manifestată prin scăderea activităţii voluntare. – Din fr. paraboulie.
PARACAZEINĂ s.f. Produs obţinut prin coagularea cazeinei din lapte. [Pr.: -ze-i-] – Din fr. paraceséine.
PARACĂZĂTOR, paracăzătoare, s.n. Dispozitiv de siguranţă pentru oprirea din cădere a coliviei ascensorului, în cazul ruperii cablului sau al defectării instalaţiei. – Para2- + căzător.
PARACENTEZĂ, paracenteze, s.f. (Med.) Puncţie efectuată într-o cavitate naturală, în vederea evacuării lichidului patologic pe care îl conţine. – Din fr. paracentése.
PARACETAMOL s.n. Produs farmaceutic cu acţiune analgezică şi antipiretică. – Din fr. paracétamol, engl. paracetamol.

PARACHERNIŢĂ, paracherniţe, s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpina dreaptă, cu frunzele alungite şi cu flori verzi (Parietaria officinalis). – Et. nec.
PARACHINEZIE, parachinezii, s.f. (Med.) Tulburare a funcţiei motorii, constând în efectuarea unor mişcări anormale. [Scris şi: parakinezie] – Din fr. parakinésie.
PARACISTITĂ, paracistite, s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului conjunctiv din jurul vezicii urinare. – Din fr. paracystite.
PARACIVILIZAŢIE, paracivilizaţii, s.f. (Livr.) Stare inferioară civilizaţiei; manifestare ce mimează civilizaţia autentică; care se află la marginea civilizaţiei. – Para2- + civilizaţie.
PARACLAZĂ, paraclaze, s.f. (Geol.) Falie. – Din fr. paraclase.
PARACLINIC, -Ă, paraclinici, -ce, adj. (Med.) Care depăşeşte domeniul clinic. – Para1- + clinic.
PARACLIS, paraclise, s.m. 1. Capelă construită alături de o biserică, într-un cimitir, în interiorul unei clădiri etc. 2. (În religia creştină ortodoxă) Slujbă religioasă de laudă şi de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfânt; rugăciunea închinată unuia dintre aceştia; p. ext. carte care cuprinde astfel de rugăciuni. [Pl. şi: paraclisuri] – Din sl. paraklisů.
PARACLISER, paracliseri, s.m. Persoană însărcinată cu paza unei biserici, îndeplinind şi unele servicii la oficierea cultului; ţârcovnic. – Paraclis + suf. -er.
PARACLISERIŢĂ, paracliseriţe, s.f. Femeie care îngrijeşte şi păzeşte o biserică, participând şi la oficierea cultului. – Paracliser + suf. -iţă.
PARACRONISM, paracronisme, s.n. (Rar) Eroare care constă în a situa un eveniment mai târziu decât a avut loc în realitate. – Din fr. parachronisme.
PARACUZIE, paracuzii, s.f. (Med.) Iluzie auditivă. – Din fr. paracousie.
PARADA, paradez, vb. I. Intranz. (Livr. şi ir.) A se arăta, a se pune (ostentativ) în evidenţă, a face caz, paradă de ceea ce face ori spune. – Din fr. parader.
PARADAISĂ, paradaise, s.f. (Bot.; reg.) Pătlăgea roşie. – Din germ. Paradeis.
PARADĂ, parade, s.f. 1. Festivitate militară la care defilează trupele; defilare a trupelor cu prilejul acestei festivităţi; p. ext. alai, ceremonie; solemnitate, pompă. ** Loc. adj. De paradă = de sărbătoare; festiv; pentru ocazii deosebite. * Fig. Atitudine, comportare etc. ostentative, prin care cineva încearcă să facă impresie, să atragă atenţia asupra sa. ** Loc. adj. şi adv. De paradă = (care se face) de formă, de ochii lumii. ** Loc. adv. Cu paradă = cu ostentaţie, cu importanţă exagerată, ostentativ. ** Expr. A face paradă de (sau cu) ceva = a face ceva în mod ostentativ, pentru a produce efect, a se făli cu ceva, a face caz. 2. Mişcare sau ansamblu de mişcări prin care un sportiv (scrimer, boxer etc.) parează o lovitură a adversarului şi încearcă să dea o ripostă. [Var.: (înv. şi reg.): parádie s.f.] – Din germ. Parade, fr. parade.
PARADENTOZĂ, paradentoze, s.f. Boală a gingiei care se caracterizează prin formarea locală de pungi de puroi şi prin distrugerea ţesuturilor care susţin şi fixează dinţii. – Din germ. Paradentose.
PARADI, paradesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) strica, a (se) deteriora, a (se) uza. – Din ţig. pharado.
PARADIAFONIE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale; diafonie. [Pr.: -di-a-] – Din fr. paradiaphonie.
PARAFAZIC, -Ă, parafazici, -e, adj., s.m. şi f. (Bolnav) de parafazie. – Din fr. paraphasique.
PARAFAZIE, parafazii, s.f. (Med.) Tulburare maladivă de vorbire caracterizată prin substituirea şi formarea cuvintelor. – Din fr. paraphasie.

PARADIE s.f. v. paradă.
PARADIGMATIC, -Ă, paradigmatici, -ce, adj. Care face parte dintr-o paradigmă (1), care are paradigmă. – Din fr. paradigmatique.
PARADIGMĂ, paradigme, s.f. 1. Totalitate a formelor flexionare ale unui cuvânt. * Tablou al formelor unui cuvânt, dat ca model pentru flexiunea unei părţi de vorbire sau a unei clase din cadrul unei părţi de vorbire. 2. (Înv.) Exemplu, model; pildă; învăţătură. – Din lat. paradigma, ngr. parádigma.
PARADIS, paradisuri, s.n. Grădina raiului în care, potrivit credinţelor religioase, au trăit Adam şi Eva până la păcatul originar şi în care ajung după moarte sufletele oamenilor fără păcate; rai1; eden. ** Loc. adj. De paradis = splendid, minunat. * (Adesea fig.) Loc plăcut, minunat, splendid; privelişte încântătoare; ceea ce desfată privirea sau sufletul; fericire supremă. – Din fr. paradis, germ. Paradies.
PARADIT, -Ă, paradiţi, -te, adj. (Fam.) Stricat, deteriorat, uzat. – V. paradi.
PARADITURĂ, paradituri, s.f. (Fam.) Lucru stricat, deteriorat, degradat, uzat; lucru de proastă calitate. – Paradi + suf. -tură.
PARADIZIAC, -Ă, paradiziaci, -ce, adj. (Livr.) Ca în paradis; splendid, minunat, încântător. [Pr.: -zi-ac] – Din fr. paradisiaque.
PARADOS, paradosuri, s.n. Parapet de pământ ridicat în spatele unei tranşee, pentru a apăra militarii adăpostiţi contra loviturilor din spate. – Din fr. parados.
PARADOSI, paradosesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A preda o materie de învăţământ, cunoştinţe etc.; a învăţa ceva pe cineva. – Din ngr. pradído.
PARADOSIRE, paradosiri, s.f. (Înv) Acţiunea de a paradosi şi rezultatul ei. – V. paradosi.
PARADOX, paradoxuri, s.n. 1. Enunţ contradictoriu şi, în acelaşi timp, demonstrabil; părere (absurdă) contrară adevărului unanim recunoscut; p. ext. ciudăţenie; enormitate, absurditate. 2. (În sintagma) Paradox hidrostatic = faptul că presiunea unui lichid pe fundul unui vas nu depinde de dimensiunile şi de forma vasului respectiv. [Pl. şi: paradoxe] – Din fr. paradoxe.
PARADOXAL, -Ă, paradoxali, -e, adj. Care ţine de paradox, care constituie sau foloseşte un paradox; plin de contradicţii; p. ext. ciudat; absurd. – Din fr. paradoxal.
PARAFA, parafez, vb. I. Tranz. 1. A semna prin parafă (1), a întări un act prin semnătură cu parafă. * Spec. A pune o semnătură (prescurtată) pe proiectul unui tratat internaţional prin împuterniciţii statelor care l-au negociat ca dovadă a acordului părţilor asupra proiectului respectiv. 2. A aplica o parafă (1) pe fiecare foaie a unui registru; a sigila, a pecetlui cu ceară roşie legătura unui registru sau a unui dosar ca să nu se poată scoate sau adăuga foi. – Din fr. parapher.
PARAFARE, parafări, s.f. Acţiunea de a parafa şi rezultatul ei. – V. parafa.
PARAFAT, -Ă, parafaţi, -te, adj. Semnat, prevăzut, întărit cu parafă (1); pecetluit cu ceară roşie (pentru a nu se scoate sau adăuga foi). – V. parafa.
PARAFĂ, parafe, s.f. 1. Ştampilă cu iscălitura sau cu numele cuiva (prescurtat sau cu iniţiale); ştampilă a unei instituţii. * Iscălitură (prescurtată) pusă pe un act. 2. Trăsătură de condei adăugată la sfârşitul unei iscălituri pentru a o deosebi de altele sau pentru a o împodobi; p. ext. linie de ornament. – Din fr. paraphe.
PARAFERNAL, -Ă, parafernali, -e, adj. Care aparţine parafernei, care se referă la parafernă. – Din fr. paraphernal.

PARAFERNĂ, paraferne, s.f. Avere care aparţine soţiei căsătorite în regim dotal şi asupra căreia soţia îşi păstrează drepturile de administrare şi de folosinţă. – Din ngr. paráferna.
PARAFILATELIE s.f. Ramură a filateliei care studiază documente poştale. – Para1 + filatelie.
PARAFINA, parafinez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un strat de parafină (în diverse procese tehnologice). – Din fr. parafiner.
PARAFINARE, parafinări, s.f. Acţiunea de a (se) parafina şi rezultatul ei. – V. parafina.
PARAFINĂ, parafine, s.f. 1. Substanţă solidă, albă şi translucidă, formată dintr-un amestec de hidrocarburi saturate obţinute la distilarea ţiţeiului sau a cărbunilor şi întrebuinţată la fabricarea lumânărilor, la impregnarea hârtiei şi a ţesăturilor, ca materie primă în industria chimică etc. 2. (La pl.) Alcani. – Din fr. paraffine.
PARAFINIC, -Ă, parafinici, -ce, adj. Care aparţine parafinei, privitor la parafină; din parafină. ** (Chim.; în sintagma) Hidrocarbură parafinică = alcan. – Din. fr. paraffinique.
PARAFINOS, -OASĂ, parafinoşi, -oase, adj. Care conţine parafină. – Din fr. paraffineux.
PARAFIZĂ, parafize, s.f. (Bot.) Perişor care acoperă organele de reproducere la muşchi1, alge şi ciuperci. – Din fr. paraphyse.
PARAFLACĂRĂ, paraflăcări, s.f. Piesă metalică pentru protejarea tijei pistonului contra flăcării din cilindru la motoarele cu autoaprindere. – Para2- + flacără.
PARAFLOW s.n. (Chim.) Paragel. [Pr.: -flóu] – Cuv. engl.
PARAFOC, parafocuri, s.n. Zid (făcut dintr-un material refractar) care apără de flăcări o parte mai expusă a unui cazan de aburi. – Para2- + foc.
PARAFONIE, parafonii, s.f. (Med.) Boală care constă în pronunţarea nazalizată a sunetelor. – Din fr. paraphonie.
PARAFORMALDEHIDĂ s.f. Polimer al formaldehidei care, prin încălzire, se transformă în formaldehidă. – Din fr. paraformaldéhyde.
PARAFRASTIC, -Ă, parafrastici, -ce, adj. Referitor la parafrază, cu caracter de parafrază. – Din fr. paraphrastique.
PARAFRAZA, parafrazez, vb. I. Tranz. A expune, a reda printr-o parafrază (1); a perifraza. – Din fr. paraphraser.
PARAFRAZARE, parafrazări, s.f. Acţiunea de a parafraza şi rezultatul ei. – V. parafraza.
PARAFRAZĂ, parafraze, s.f. 1. Expunere, explicaţie etc. într-o formulare personală (şi mai dezvoltată) a conţinutului unui text, al unei comunicări orale etc. 2. Piesă muzicală instrumentală de virtuozitate care constituie o prelucrare liberă a unei teme cunoscute. – Din fr. paraphrase.
PARAFRENIC, -Ă, parafrenici, -ce, adj. (Med.) Referitor la parafrenie. – Din fr. paraphrénique.
PARAFRENIE, parafrenii, s.f. (Med.) Boală psihică cu simptome asemănătoare paranoiei şi schizofreniei. – Din fr. paraphrénie.
PARAFUCSINĂ s.f. (Chim.) Colorant extras din fucsină. – Din fr. parafuchsine.
PARAFULGER, parafulgere, s.n. 1. (Înv.) Dispozitiv de protecţie contra supratensiunilor la instalaţiile de telecomunicaţii de pe linii aeriene. 2. (Înv.) Paratrăsnet. – Para2- + fulger.
PARAFUM, parafumuri, s.n. (Înv.) Dispozitiv ataşat la podurile metalice care traversează liniile de cale ferată pentru a le proteja de eroziunea gazelor degajate de locomotivele cu aburi. – Para2- + fum (după fr. pare-fumée).

PARAGAT, paragate, s.n. Unealtă de pescuit marin, alcătuită dintr-un şir de cârlige cu nadă fixate de un odgon şi folosită la pescuitul calcanului, al sturionilor etc. – Din tc. paragat.
PARAGEL, parageluri, s.n. Aditiv pentru coborârea punctului de congelare a uleiurilor minerale; paraflow. – Din it. paragelo.
PARAGENETIC, -Ă, paragenetici, -ce, s.f., adj. I. S.f. Ramură a geneticii care studiază totalitatea factorilor ce influenţează evoluţia intrauterină din momentul fecundaţiei până la naştere. II. Adj. 1. Referitor la paragenetică (I), de paragenetică (1). * Care poate tulbura organogeneza. 2. (Despre modificări ale genelor) Care se produce în urma unui fenomen ce are loc în cromozom, fără a schimba structura genei. – Din fr. paragénétique.
PARAGENEZĂ, paragheneze, s.f. Formare în aceeaşi epocă a mai multor minerale asociate. * Asociaţie de minerale formată în urma unui anumit proces geologic. – Din fr. paragénése.
PARAGINĂ, paragini, s.f. Teren necultivat, neîngrijit, acoperit de buruieni; teren neproductiv. * Ruină, dărăpănătură; construcţie dărăpănată. * Stare de părăsire, de neîngrijire a unui teren sau a unei construcţii. [Var.: (înv.) părăgină s.f.] – Et. nec.
PARAGLOBINĂ s.f. (Biol.) Paraglobulină. – Din fr. paraglobine.
PARAGLOBULINĂ s.f. Substanţă de natură proteică din sânge, care contribuie la formarea fibrinei; paraglobină. – Din fr. paraglobuline.
PARAGOGĂ, paragoge, s.f. (Fon.; rar) Adăugare a unui sunet sau a unei silabe la sfârşitul unui cuvânt. – Din fr. paragoge.
PARAGOGIC, -Ă, paragogici, -ce, adj. (Fon.; rar) Care este format prin paragogă, referitor la paragogă, de paragogă. – Din fr. paragogique.
PARAGRAF, paragrafe, s.n. 1. Capitol ori subdiviziune de capitol dintr-un text de lege, dintr-un tratat, dintr-un statut etc.; prevedere, afirmaţie conţinută într-o asemenea subdiviziune. 2. Pasaj al unei lucrări despărţit de restul textului printr-un aliniat nou (şi printr-un semn grafic special); fragment (unitar) dintr-un text care cuprinde o anumită idee. 3. Semn grafic special care se pune într-o lucrare, într-un text etc. pentru a marca începutul unui capitol, al unui articol sau al unui aliniat. – Din ngr. parághrafos, lat. paragraphus, fr. paragraphe.
PARAGRAFIE, paragrafii, s.f. 1. Stare de afazie manifestată prin deformarea sau substituirea cuvintelor scrise. 2. (Jur.; înv.) Prescripţie. – Din ngr. paragrafí.
PARAGRAMĂ, paragrame, s.f. Greşeală de ortografie constând în substituirea unei litere cu alta. * Joc de cuvinte. – Din fr. paragramme, engl. paragram.
PARAIMUNITATE s.f. Rezistenţă pe care un organism imun faţă de un germen o prezintă şi faţă de un alt germen (cu o structură relativ asemănătoare). [Pr.: -ra-i-] – Para2- + imunitate.
PARALACTIC, -Ă, paralactici, -ce, adj. Care aparţine paralaxei, privitor la paralaxă, de paralaxă. – Din fr. parallactique.
PARALALIE, paralalii, s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în dificultatea de a găsi cuvântul potrivit. – Din fr. paralalie.
PARALAXĂ, paralaxe, s.f. 1. Unghiul dintre dreptele care unesc un punct foarte depărtat cu extremităţile unei baze de observare. 2. (Astron.) Unghi maxim sub care se vede raza Pământului sau a orbitei sale de pe un alt corp ceresc. – Din fr. parallaxe, lat. parallaxis.
PARALÂC s.n. (Înv. şi reg.) Bani mărunţi; mărunţiş. ** Loc. adv. Cu paralâcul = în cantitate (foarte) mică; cu bani puţini. * (Rar) Mulţime de bani; bănet. – Para3 + suf. -lâc.

PARALDEHIDĂ s.f. (Chim.) Produs rezultat din polimerizarea acetaldehidei şi care are acţiune hipnotică. – Din fr. paraldéhyde, engl. paraldehyde.
PARALEL, -Ă, paraleli, -e, adj., s.f., (5, 7) paraleluri, s.n. 1. Adj., s.f. (Dreaptă, plan) care are toate punctele la aceeaşi distanţă de o altă dreaptă sau de un alt plan cu care nu se întretaie, oricât s-ar prelungi. * Legătură (electrică) în paralel = ansamblu de două sau de mai multe conductoare electrice, acumulatoare, pile etc. care au aceeaşi tensiune electrică la borne. 2. Adj. Care există, se produce, evoluează concomitent cu altceva. * (Adverbial) În acelaşi timp, concomitent. 3. S.f. Comparare a două fiinţe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările şi deosebirile dintre ele); paralelism (2). ** Loc. vb. A (se) pune în paralelă (cu...) = a se compara. (sau n.) A (se) pune în paralel (cu...) = a se compara. * (Lit.) Variantă a portretului, care constă în prezentarea simultană a două personaje şi în compararea lor în scopul stabilirii trăsăturilor specifice fiecărui personaj. 4. S.f. Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele cu aceeaşi latitudine de pe suprafaţa Pământului şi care rezultă din intersectarea suprafeţei Pământului cu un plan paralel cu planul ecuatorial. 5. S.n. (Mat.) Cerc situat pe o suprafaţă de rotaţie, obţinut prin intersecţia acestei suprafeţe cu un plan perpendicular pe axa ei de rotaţie. ** (Astron.) Paralel ceresc = cerc mic de pe sfera cerească descris de o stea în mişcarea ei diurnă. 6. S.f. (La pl.) Aparat de gimnastică format din două bare orizontale şi paralele aşezate (la înălţimi diferite sau identice) pe stâlpi verticali; (la sg.) fiecare dintre cele două bare ale acestui aparat. 7. S.n. Instrument folosit la trasarea (pe o piesă a) unor distanţe sau a unor linii paralele (1) cu un plan dat. – Din lat. parallelus, it. parallelo, fr. paralléle, germ. Parallele.
PARALELIPIPED, paralelipipede, s.n. Prismă ale cărei baze sunt paralelograme. – Din fr. parallélipipéde.
PARALELIPIPEDIC, -Ă, paralelipipedici, -ce, adj. Care are forma unui paralelipiped, de paralelipiped. – Din fr. parallélépipédique (după paralelipiped).
PARALELISM, (2) paralelisme, s.n. 1. Proprietate a două drepte sau a două planuri de a fi paralele (1); stare a două sau a mai multor lucruri paralele (2). 2. Comparare a două fiinţe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările şi deosebirile dintre ele); paralelă. – Din fr. parallélisme, it. parallelismo.
PARALELIZA, paralelizez, vb. I. Tranz. A aşeza, a dispune paralel obiecte sau părţi ale unor obiecte. – Din fr. paralléliser.
PARALELIZARE, paralelizări, s.f. Acţiunea de a paraleliza şi rezultatul ei. – V. paraleliza.
PARALELOGRAM, paralelograme, s.n. Patrulater care are laturile opuse paralele şi egale. ** Paralelogramul forţelor = regulă şi construcţie grafică cu ajutorul cărora se determină rezultanta a două forţe concurente. – Din fr. parallélogramme, germ. Parallelogramm.
PARALEU, paralei, s.m. (Mai ales în corelaţie cu leu) Leu foarte mare şi puternic; fig. fiinţă puternică, vitează. ** Expr. A se face (sau a face pe cineva) leu paraleu = a (se) înfuria peste măsură. * (Depr.) Bărbat care se consideră înzestrat cu calităţi excepţionale, care vrea să pară important, remarcabil. – Para1- + leu.
PARALEXEM, paralexeme, s.n. (Lingv.) Formaţie lexicală constituită din două elemente care nu formează un compus. – Din fr. paralexéme.
PARALEXEMATIC, -Ă, paralexematici, -ce, adj. (Lingv.) De paralexem. – Din fr. paralexématique.

PARALITERAR, -Ă, paraliterari, -e, adj. Al paraliteraturii. – Din fr. paralittéraire.
PARALITERATURĂ, paraliteraturi, s.f. Scriere considerată la periferia creaţiei literare propriu-zise. – Din fr. paralittérature.
PARALITIC, -Ă, paralitici, -ce, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de paralizie. – Din ngr. paralitikós, fr. paralytique.
PARALIZA, paralizez, vb. I. 1. Intranz. şi refl. A se îmbolnăvi de paralizie; a damblagi. * Tranz. fact. A face să-şi piardă mobilitatea şi sensibilitatea; a înţepeni, a amorţi. 2. Tranz. Fig. A împiedica, a face incapabil să se mişte, să se manifeste, să acţioneze. * Tranz. şi intranz. A încremeni (de spaimă, de emoţie etc.). – Din fr. paralyser.
PARALIZANT, -Ă, paralizanţi, -te, adj. Care paralizează (1). * Fig. Care împiedică sau stânjeneşte o manifestare, o acţiune etc. – Din fr. paralysant.
PARALIZARE, paralizări, s.f. Faptul de a (se) paraliza; damblagire. – V. paraliza.
PARALIZAT, -Ă, paralizaţi, -te, adj. 1. Care este bolnav de paralizie; damblagit. 2. Fig. Împiedicat în acţiunile sale, incapabil de a se mişca, de a se manifesta, de a acţiona. * Încremenit, înţepenit (de emoţie, de spaimă etc.). – V. paraliza.
PARALIZIE, paralizii, s.f. (Med.) Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parţială a posibilităţii de mişcare şi a sensibilităţii corpului sau a unei părţi a lui; dambla. * Paralizie infantilă = poliomielită. – Din fr. paralysie.
PARALOGIC, -Ă, paralogici, -ce, adj. (Rar) Care a rezultat prin paralogie; referitor la paralogie, de paralogie. – Din fr. paralogique.
PARALOGIE, paralogii, s.f. (Rar) Transformare analogică a formei unui cuvânt prin apropierea lui de un alt cuvânt asemănător; cuvânt rezultat dintr-o astfel de transformare; enunţ care conţine asemenea cuvinte. – Din fr. paralogie.
PARALOGISM, paralogisme, s.n. Raţionament fals făcut din neştiinţă, fără intenţia de a induce în eroare. – Din fr. paralogisme.
PARAMAGNETIC, -Ă, paramagnetici, -ce, adj. Care prezintă fenomenul de paramagnetism; referitor la paramagnetism, de paramagnetism. – Din fr. paramagnétique.
PARAMAGNETISM s.n. Proprietate a unor corpuri de a se magnetiza (slab şi temporar) prin introducerea lor într-un câmp magnetic. – Din fr. paramagnétisme.
PARAMECI, parameci, s.m. Gen de animale infuzoare de formă oval-alungită, care trăiesc în apele stătătoare dulci (Paramoecium); animal din acest gen. – Din fr. paramécie.
PARAMENT, paramente, s.n. Partea exterioară finită a unei construcţii, a unui element de construcţie etc.; material care căptuşeşte (cu scop ornamental) această parte. – Din germ. Parament.
PARAMER, paramere, s.n. (Biol.) Fiecare dintre cele două părţi simetrice ale unui organism sau organ cu simetrie bilaterală. – Din engl. paramere.
PARAMETRIC, -Ă, parametrici, -ce, adj. Care ţine de parametru, referitor la parametru, de parametru – Din fr. paramétrique.
PARAMETRON, parametroane, s.n. Circuit folosit la înregistrarea informaţiilor sau la efectuarea operaţiilor logice în telecomunicaţii sau în cibernetică. – Din fr. paramétron.
PARAMETRU, parametri, s.m. 1. (Mat.) Variabilă independentă a unei funcţii, care se defineşte pe mulţimea numerelor reale sau complexe. 2. Mărime proprie a unui obiect, unui mecanism, unui sistem, unui fenomen etc., care serveşte la caracterizarea unor proprietăţi ale acestora. – Din fr. paramétre.

PARAMILITAR, -Ă, paramilitari, -e, adj. (Despre formaţii, detaşamente, grupări, organizaţii etc.) Care este organizat şi dotat după modelul unei armate; (despre acţiuni) care are un pronunţat caracter militar (agresiv). – Din fr. paramilitaire.
PARAMIMIE, paramimii, s.f. (Med.) Parachinezie constând în pervertirea expresiei mimice până la lipsa concordanţei dintre mimică şi trăirile emoţionale ale bolnavului; repetare stereotipă sau perseverarea uneia şi aceleiaşi expresii mimice în stări emoţionale diferite. – Din fr. paramimie.
PARAMNEZIE, paramnezii, s.f. Tulburare a memoriei care constă în interpretarea unor realităţi abia percepute ca pe nişte amintiri. – Din fr. paramnésie.
PARANESTEZIE, paranestezii, s.f. (Med.) Anestezie generală. – Para1- + anestezie.
PARANGONAJ, parangonaje, s.n. (Tipogr.) Aşezare a unui cuvânt cules cu litere mai mici între cuvinte culese cu un corp de literă mai mare. – Din fr. parangonnage.
PARANIMFĂ, paranimfe, s.f. (Rar) Fată care însoţeşte mireasa la cununie şi care are anumite atribuţii la nuntă. * P. gener. Însoţitoare. – Din lat. paranympha, ngr. paránimfos.
PARANOIA s.f. Nume generic pentru un grup de boli psihice cronice care se manifestă prin lipsă de logică în gândire, prin idei fixe, prin susceptibilitate, prin orgoliu exagerat, prin mania persecuţiei, prin halucinaţii etc.; boală care face parte din acest grup. [Pr.: -no-ia] – Din fr. paranoîa.
PARANOIC, -Ă, paranoici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de paranoia. 2. Adj. Care ţine de paranoia sau de paranoici (1), privitor la paranoia sau la paranoici. [Pr.: -no-ic] – Din germ. paranoisch, it. paranoico.
PARANORMAL, -Ă, paranormali, -e, adj. (Despre fenomene, manifestări etc.) Care se află în afară de ceea ce este normal. -Din fr. paranormal.
PARANTETIC, -Ă, parantetici, -ce, adj. Care este situat între paranteze. – Din fr. paranthétique.
PARANTEZ s.n. v. paranteză.
PARANTEZĂ, paranteze, s.f. 1. Semn de punctuaţie care constă din două arcuri de cerc sau din două dreptunghiuri cărora le lipseşte o latură lungă şi între care se izolează o explicaţie, un adaos, un amănunt legat de restul unui text dat. * P. ext. Text, adaos izolat între aceste semne grafice. * Paranteză (1) în care apare o expresie algebrică, pentru a arăta că operaţia aflată în interiorul ei se efectuează înaintea celorlalte; p. ext. expresie algebrică izolată în acest fel. 2. Fig. Digresiune (scrisă sau orală). ** Loc. adv. În paranteză = în treacăt. [Var.: (înv.) parantéz s.n.] – Din fr. parenthése.
PARAPANGHELOS interj. (Înv. şi reg.) Exclamaţie care marchează sfârşitul unei situaţii, al unei acţiuni, concluzia unei afirmaţii; amin!, adio!. – Et. nec.
PARAPET, parapete, s.n. 1. Perete (de înălţime mică) din piatră, lemn, metal etc. care serveşte la delimitarea teraselor, a podurilor, a marginilor unei şosele etc. * Prelungire a bordurilor unei nave, deasupra punţii superioare, având rolul de a proteja oamenii, instalaţiile şi obiectele de pe punte contra valurilor. * Obstacol aşezat la capătul unei linii ferate pentru ca trenul să nu mai poată înainta. 2. Întăritură de pământ sau de zid la redute şi la tranşee, pentru protejarea luptătorilor. – Din it. parapetto, fr. parapet, germ. Parapett.
PARAPITEC, parapiteci, s.m. Gen de primate fosile din oligocen; primată din acest gen. – Din fr. parapithéque.
PARAPLASMĂ, paraplasme, s.f. (Biol.) Structură citoplasmatică temporară care apare în anumite perioade funcţionale ale celulei. – Din fr. paraplasme.

PARAPLEGIC, -Ă, paraplegici, -ce, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de paraplegie. – Din fr. paraplégique.
PARAPLEGIE, paraplegii, s.f. Paralizia ambelor membre inferioare. – Din fr. paraplégie.
PARAPOD, parapoade, s.n. (Zool.) Apendice bilobat al unor viermi, care serveşte la deplasare. – Din fr. parapode.
PARAPON s.n. (Înv., reg. şi fam.) Supărare; tristeţe; necaz, ciudă. [Acc. şi: parapón] – Din ngr. paráponon.
PARAPONISEALĂ, paraponiseli, s.f. (Înv.) Supărare, nemulţumire; necaz, ciudă. – Paraponisi + suf. -eală.
PARAPONISI, paraponisesc, vb. IV. Refl. (Înv.) A se supăra. – Din ngr. paraponísome (viit. lui paraponó).
PARAPONISIRE, paraponisiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a se paraponisi şi rezultatul ei. – V. paraponisi.
PARAPONISIT, -Ă, paraponisiţi, -te, adj. (Înv. şi fam.; adesea substantivat) Supărat, necăjit, nemulţumit; amărât. – V. paraponisi.
PARAPSIHOLOGIC, -Ă, parapsihologici, -ce, adj. Referitor la parapsihologie, de parapsihologie. – Din fr. parapsychologique.
PARAPSIHOLOGIE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice paranormale (percepţia extrasenzorială, telepatia etc.) care nu sunt încă explicate ştiinţific; metapsihologie. – Din fr. parapsychologie.
PARASCÂNTEI, parascântei, s.n. Dispozitiv montat la locomotive, la cubilouri etc., care reţine particulele solide incandescente, pentru a preveni incendiile. * Ecran izolant care previne descărcările electrice sau deteriorările pe care acestea le-ar produce. – Para2- + scânteie.
PARASCOVENIE, parascovenii, s.f. (Fam.) Năzbâtie, drăcie, poznă; fleac, nimic. – Et. nec.
PARASEXUALITATE s.f. (Biol.) Totalitate a proceselor de altă natură decât cea sexuală, care antrenează fecundarea fără să aibă loc meioza. [Pr.: -xu-a-] – Din fr. parasexualité.
PARASIMPATIC adj. (În sintagma) Sistem (nervos) parasimpatic (şi substantivat, n.) = una dintre cele două părţi periferice ale sistemului nervos vegetativ, care încetineşte bătăile inimii şi accelerează mişcările tubului digestiv. – Din fr. parasympathique.
PARASINTETIC, -Ă, parasintetici, -ce, adj., s.n. (Cuvânt, derivat etc.) care este format atât cu un prefix, cât şi cu un sufix. – Din fr. parasynthétique.
PARASOL, parasoluri, s.n. 1. (Înv. şi reg.) Umbrelă (de soare). 2. Aripă de avion monoplan (aşezată deasupra fuzelajului) – Din germ. Parasol, fr. parasol.
PARASOLAR, parasolare, s.n. 1. Dispozitiv (în formă de pâlnie) montat la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat. 2. Apărătoare formată dintr-o placă transparentă (colorată) sau opacă, montată în interiorul unui autovehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe şofer de lumina directă a soarelui. – Para2- + solar.
PARASTAS, parastase, s.n. Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea celor morţi; p. ext. praznic care se face după o astfel de slujbă; pomană. * (Pop.; concr.) Colac oferit preotului sau persoanelor care au luat parte la această slujbă. [Var.: (reg.) părăstás s.n.] – Din sl. parastasŭ, ngr. parástasis.
PARASTISI, parastisesc, vb. IV. Tranz. (Grecism înv.) A juca, a interpreta un rol într-o piesă de teatru; a reprezenta o piesă de teatru. [Var.: parastuí vb. IV] – Din ngr. parastíso (viitor. lui parasténo).
PARASTUI vb. IV. v. parastisi.

PARAŞUTA, paraşutez, vb. I. Tranz. A lansa din avion cu paraşuta oameni sau obiecte. – Din fr. parachuter.
PARAŞUTARE, paraşutări, s.f. Acţiunea de a paraşuta. – V. paraşuta.
PARAŞUTAT, -Ă, paraşutaţi, -te, adj. Care a fost lansat cu paraşuta. – V. paraşuta.
PARAŞUTĂ, paraşute, s.f. Dispozitiv în formă de umbrelă sau de dreptunghi, cu suprafaţă mare, folosit pentru reducerea vitezei de cădere a unui corp lansat de la înălţime, de obicei dintr-un avion în zbor. ** Paraşută luminoasă = paraşută cu care se lansează un material pe bază de magneziu, care se aprinde în cădere, luminând puternic terenul de aterizaj, obiectivul de recunoaştere etc. – Din fr. parachute.
PARAŞUTISM s.n. Ramură sportivă care cuprinde probe de lansare din avion cu paraşuta; tehnica executării unor astfel de lansări. – Din fr. parachutisme.
PARAŞUTIST, -Ă, paraşutişti, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană specializată în lansarea cu paraşuta. 2. Adj. (Rar) Care este caracteristic paraşutismului sau paraşutistului sau care aparţine acestora. – Din fr. parachutiste.
PARATACTIC, -Ă, paratactici, -ce, adj. Care este exprimat prin parataxă; care alcătuieşte o parataxă sau un element al ei; juxtapus. – Din fr. paratactique.
PARATAXĂ, parataxe, s.f. (Gram.) Juxtapunere. – Din fr. parataxe.
PARATIFIC, -Ă, paratifici, -ce, adj. Care ţine de paratifos, privitor la paratifos; care provoacă paratifosul. – Din fr. paratyphique.
PARATIFOIDĂ, paratifoide, adj. (În sintagma) Febră paratifoidă = paratifos. – Din fr. parathyphoîde.
PARATIFOS s.n. Boală infecţioasă acută cu simptome intestinale, înrudită cu febra tifoidă, produsă de bacili; febră paratifoidă. – Para1 + tifos (după fr. paratyphus).
PARATIFOZĂ, paratifoze, s.f. (Med. vet.) Salmoneloză. – Din fr. paratyphose.
PARATIRISI, paratirisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A băga de seamă, a fi atent, a observa. – Din ngr. paratiríso (viit. lui paratiró).
PARATIROIDĂ, paratiroide, adj. (În sintagma) Glandă paratiroidă (şi substantivat, f.) = fiecare dintre cele patru glande cu secreţie internă, situate înapoia glandei tiroide, care au un rol în metabolism. – Din fr. parathyroîde.
PARATONER, paratonere, s.n. (Rar) Paratrăsnet. – Din fr. paratonnerre.
PARATONIE, paratonii, s.f. 1. (Med.) Tulburare a tonusului muscular. 2. (Bot.) Întârziere a unor mişcări la plante sub influenţa unor stimuli externi. – Din fr. paratonie.
PARATRASNET, paratrăsnete, s.n. Instalaţie de protecţie a construcţiilor şi a instalaţiilor împotriva efectelor produse de loviturile directe de trăsnet; paratoner, parafulger. – Para2- + trăsnet (după fr. paratonnerre).
PARATROFIE, paratrofii, s.f. (Biol.) Formă de parazitism în care energia necesară pentru dezvoltarea unui microorganism este furnizată de gazdă. – Din engl. paratrophy.
PARATUBERCULOZĂ, paratuberculoze, s.f. 1. (Med.) Ansamblul tulburărilor observate la unii tuberculoşi. 2. (Med. vet.) Boală infecţioasă la rumegătoare. – Din fr. paratuberculose.
PARAVALANŞĂ, paravalanşe, s.f. Zid de piatră sau de beton pentru apărarea unei căi de comunicaţie contra avalanşelor de zăpadă. – Din fr. paravalanche.
PARAVALISI, paravalisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A confrunta, a compara texte, registre, acte etc. pentru a stabili conformitatea dintre ele. – Din ngr. paravalíso (viit. lui paravállo).

PARAVAN, paravane, s.n. 1. Perete subţire sau piesă de mobilier formată dintr-unul sau din mai multe panouri articulate, acoperite cu placaj, pânză, hârtie etc., care desparte un anumit spaţiu dintr-o încăpere. * Fig. Ceea ce ascunde, maschează, împiedică vederea; ceea ce serveşte drept pretext pentru a ascunde o acţiune, o faptă etc. 2. (Rar) Baraj de tablă fixat în pământ în faţa roiurilor de lăcuste călătoare. – Din fr. paravent.
PARAVÂNT, paravânturi, s.n. Sistem de protecţie împotriva vântului, format din panouri sau din plantaţii (situate de-a lungul liniilor unei staţii de triaj). – Para2 + vânt (după fr. paravent).
PARAVERTEBRAL, -Ă, paravertebrali, adj. (În sintagma) Ganglion paravertebral = fiecare dintre ganglionii simpatici care se află de-a lungul ambelor părţi ale coloanei vertebrale. – Din fr. paravertébral.
PARAXÂN, -Ă adj. v. paraxin.
PARAXENIE, paraxenii, s.f. (Grecism înv.) Ciudăţenie, capriciu, toană. – Din ngr. paraxeniá.
PARAXIAL, -Ă, paraxiali, -e, adj. (Fiz.; despre raze de lumină) Paralel cu axa unui sistem optic [Pr.: -xi-al] – Din fr. paraxial.
PARAXIN, -Ă, paraxini, -e, adj. (Grecism înv.) Ciudat, bizar, curios. ** Expr. (Adverbial) A-i veni (cuiva) paraxin = a nu-i conveni, a fi şocat de ceva. [Var.: paráxân, -ă adj.] – Din ngr. paráxenos.
PARAZĂPADĂ, parazăpezi, s.f. 1. (Mai ales la pl.) Construcţie (dig de pământ, panouri mobile, zid etc.) sau plantaţie aşezate lângă o cale ferată sau lângă o şosea, pentru a împiedica înzăpezirea acestora. * Construcţie (din panouri de scânduri, din împletituri de nuiele etc.) sau plantaţie servind ca mijloc de reţinere şi de repartizare uniformă a zăpezii pe un teren (semănat). 2. Grilaj metalic montat la marginea streşinii unei clădiri pentru a împiedica căderea zăpezii de pe acoperiş. – Para2 + zăpadă.
PARAZIT, -Ă, paraziţi, -te, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (Organism animal sau vegetal) care trăieşte şi se hrăneşte pe seama altui organism, căruia îi provoacă adesea daune, boli sau chiar moartea. 2. Adj., s.m. şi f. Fig. (Persoană) care trăieşte din munca altora, care nu produce nimic. 3. Adj. Fig. Care nu are un rol util, efectiv; de prisos, inutil. 4. S.m. (La pl.) Perturbaţii electromagnetice de origine externă în transmisiile radifonice de telecomunicaţii etc., cauzate de fenomene din alte aparate electrice sau din atmosferă. – Din lat. parasitus, germ. Parasit, fr. parasite.
PARAZITA, parazitez, vb. I. Tranz. (Rar) A îmbolnăvi, a infesta un organism animal sau vegetal (trăind pe el) ca parazit (1). * Intranz. Fig. A trăi, a acţiona ca un parazit (2). – Din fr. parasiter.
PARAZITAR, -Ă, parazitari, -e, adj. 1. (Despre organisme animale sau vegetale) Care trăieşte şi se hrăneşte pe seama altui organism; (despre boli, simptome etc.) care este pricinuit de un parazit (1). 2. Fig. (Despre oameni) Care trăieşte ca un parazit (2), de parazit; (despre viaţa, modul de trai al oamenilor) specific paraziţilor (2). – Din fr. parasitaire.
PARAZITEMIE, parazitemii, s.f. (Med.) Prezenţă patologică a unor paraziţi în sânge. – Din fr. parasitémie, engl. parasit(a)emia.
PARAZITICID, -Ă, paraziticizi, -de, adj., s.n. (Substanţă) care distruge paraziţii animali sau vegetali. – Din fr. parasiticide.
PARAZITISM s.n. Formă de relaţii între două organisme de specii diferite, în cadrul căreia un organism foloseşte celălalt organism, parţial sau în totalitate, ca mediu necesar de viaţă; mod de viaţă specific paraziţilor (1). * Fig. Faptul de a trăi ca un parazit (2), mod de viaţă al paraziţilor. – Din fr. parasitisme.

PARAZITOFOBIE, parazitofobii, s.f. (Rar). Teamă exagerată, morbidă de paraziţi (1). – Parazit + fobie.
PARAZITOLOG, -Ă, parazitologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în parazitologie. – Din parazitologie (derivat regresiv).
PARAZITOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul organismelor parazite şi cu măsurile de combatere a paraziţilor. – Din fr. parasitologie.
PARAZITOTROP, -Ă, parazitotropi, -e, adj. (Despre substanţe) Care acţionează în mod direct asupra paraziţilor, microbilor etc. din interiorul unui organism. – Din fr. parasitotrope.
PARAZITOZĂ, parazitoze, s.f. Invadare a unui organism uman sau animal cu paraziţi patogeni. – Din fr. parasitose.
PARĂ1 s.f. Flacără, văpaie; p. ext. căldură dogoritoare, dogoare. ** Loc. adj. De pară = roşu aprins (ca flacăra); arzător, dogoritor. ** Expr. A trece (sau a sări) prin foc şi pară = a înfrunta orice primejdie, a face tot posibilul pentru atingerea unui scop. A se face foc şi pară (de mânie) = a se supăra, a se mânia foarte tare. Foc şi pară = înfierbântat, îndârjit; supărat, înfuriat. * Fig. Sentiment puternic şi chinuitor; înflăcărare; chin sufletesc, dorinţă chinuitoare. – Din sl. para.
PARĂ2, pere, s.f. 1. Fructul părului1. ** Expr. A-i pica (sau a-i cădea cuiva) para în gură = a obţine ceva fără efort, fără muncă. Nu plăteşte nici o pară putredă, se spune despre cineva sau ceva fără nici o valoare. 2. P. anal. Nume dat unor obiecte, unor piese tehnice etc. în formă de pară2 (1). – Lat. pira.
PARÂMĂ, parîme, s.f. Frânghie ori cablu textil, metalic sau din material plastic, folosit la bordul unei nave. – Din tc. parima.
PARÂNG s.m. v. părâng.
PARBRIZ, parbrize, s.n. Placă transparentă (din sticlă) aşezată în partea din faţă a unui automobil sau a unui avion pentru a feri pe conducător de praf, de vânt etc. [Pl. şi: parbrizuri] – Din fr. pare-brise.
PARC, parcuri, s.n. 1. Suprafaţă întinsă de teren, de utilitate publică, cu plantaţii, alei şi diferite construcţii, amenajată pentru agrement. ** Parc naţional = suprafaţă întinsă de teren, păzită şi îngrijită, în care exploatările (silvică, minieră, vânătorească etc.) sunt interzise, pentru a se păstra neschimbat mediul natural. Parc sportiv = complex sportiv dotat cu mai multe terenuri şi amenajări, situat într-un parc (1). * Teren împrejmuit, unde vânatul este crescut şi îngrijit pentru vânătoare. * Parc (1) situat în jurul unei clădiri şi depinzând de aceasta. * Teren parcelat cu locuinţa şi cu numeroase spaţii verzi. 2. Loc de staţionare şi de garare mai îndelungată a vehiculelor sau de depozitare a materialelor; p. ext. vehiculele şi materialele aflate în acest loc. * Totalitatea vehiculelor unei întreprinderi, ale unei instituţii etc. * Totalitatea instalaţiilor mecanice aflate pe un teren de unde se extrage minereu sau pe care sunt amenajate sonde. – Din fr. parc.
PARCA, parchez, vb. I. Tranz. A lăsa un vehicul să staţioneze într-un loc public (anume amenajat); a depozita materiale, utilaje etc. într-un parc (2). – Din fr. parquer.
PARCAGIU, parcagii, s.m. (Rar) Paznic, îngrijitor al unui parc (2). – Parca + suf. -giu.
PARCAJ, parcaje, s.n. Parcare; (concr.) loc de parcare. – Din fr. parcage.
PARCAN, parcane, s.n. 1. Îngrăditură de lemn făcută pentru zăgăzuirea apelor. * Bârnă întrebuinţată la construirea unui dig, a unui pod etc. 2. Fortificaţie făcută în trecut din bârne, scânduri etc.; zid de apărare, parapet. [Var.: (reg.) părcán s.n.] – Din pol., ucr. parkan, magh. párkány.
PARCARE, parcări, s.f. Acţiunea de a parca şi rezultatul ei; parcaj. – V. parca.

PARCĂ1 adv. Se pare că..., s-ar crede că..., s-ar zice că...; (în construcţii negative) nu prea. Parcă îl cunosc. * Este posibil, se pare că da. Mă cunoşti? – Parcă. * (Cu valoare de conjuncţie) Ca şi cum, ca şi când. Îmi răspunde parcă n-ar avea gură. * Ca şi cum ar fi, ca şi când ar fi. Venea parcă o adiere. – Părea + că.
PARCĂ2, parce, s.f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele trei divinităţi ale destinului oamenilor din mitologia romană, reprezentate sub înfăţişarea unor femei bătrâne. – Din lat. Parca, fr. Parque.
PARCEA, parcele, s.f. (Rar) Carmac. – Din tc. parça.
PARCELA, parcelez, vb. I. Tranz. A împărţi un teren, o pădure etc. în parcele; a lotiza (1). – Din fr. parceller.
PARCELAR, -Ă, parcelari, -e, adj. (Agr.; despre culturi) Care se face pe parcele. – Din fr. parcellaire.
PARCELARE, parcelări, s.f. Acţiunea de a parcela şi rezultatul ei. * (Concr.) Grup de parcele alcătuind un ansamblu; teren împărţit în parcele. – V. parcela.
PARCELAT, -Ă, parcelaţi, -te, adj. (Despre terenuri) Împărţit în parcele. – V. parcela.
PARCELATOR, parcelatori, s.m. (Rar) Persoană specializată în operaţia de parcelare. – Parcela + suf. -tor.
PARCELĂ, parcele, s.f. Porţiune de teren precis delimitată în cadrul unei suprafeţe mai mari, destinată unei anumite întrebuinţări; lot. – Din fr. parcelle.
PARCHERIZA, parcherizez, vb. I. Tranz. A trata la cald o piesă de fier sau de fontă cu o soluţie de fosfat de fier şi de mangan, pentru a o feri de rugină. – Din fr. parkériser.
PARCHERIZARE, parcherizări, s.f. Acţiunea de a parcheriza şi rezultatul ei. – V.parcheriza.
PARCHET, parchete, s.n. I. Pardoseală executată prin îmbinarea între ele (în formă de desene geometrice) a unor piese din lemn tare (stejar, fag etc.) prelucrate special; fiecare dintre piesele de lemn (înguste şi scurte) folosite la executarea acestui tip de pardoseală. II. Fiecare dintre suprafeţele în care este împărţită o pădure în vederea exploatării ei raţionale; p. ext. suprafaţă de teren pe care s-a făcut o tăiere într-o pădure. III. Instituţie judiciară care funcţionează pe lângă unele instanţe judecătoreşti, cu atribuţia de a exercita acţiunea penală şi de a susţine acuzarea la judecarea proceselor penale; membrii acestei instituţii; local în care funcţionează această instituţie. – Din fr. parquet.
PARCHETA, parchetez, vb. I. Tranz. 1. A pardosi o încăpere cu parchet (I); a pune parchet. 2. A împărţi o pădure în parchete (II). – Din fr. parqueter.
PARCHETAR, parchetari, s.m. Meseriaş specializat în montarea şi curăţirea parchetului (I). – Parchet +suf. -ar.
PARCHETARE, parchetări, s.f. Acţiunea de a parcheta şi rezultatul ei. – V. parcheta.
PARCHETAT, -Ă, parchetaţi, -te, adj. 1. (Despre încăperi) Pardosit cu parchet (I). 2. (Despre păduri) Împărţit în parchete (II). – V. parcheta.
PARCHING, parchinguri, s.n. Loc, teren, construcţie special amenajate, unde se parchează maşinile. – Din engl. parking.
PARCIMONIE, parcimonii, s.f. (Livr.) Avariţie, zgârcenie, calicie. * Fig. Măsură, pondere, reţinere (în manifestări). Vorbeşte cu parcimonie. – Din lat. parcimonia, fr. parcimonie.

PARCIMONIOS, -OASĂ, parcimonioşi, -oase, adj. (Livr.) Care manifestă parcimonie; care denotă parcimonie; zgârcit. * Fig. Măsurat, ponderat, reţinut (în manifestări). [Pr.: -ni-os] – Din fr. parcimonieux.
PARCOMETRU, parcometre, s.n. Aparat de taxare pentru parcarea autovehiculelor. – Din fr. parcométre.
PARCURA vb. I v. parcurge.
PARCURGE, parcúrg, vb. III. Tranz. 1. (Adesea fig.) A străbate un drum sau o distanţă (de la un capăt la altul); a se deplasa, a merge (până la capăt). 2. A trece cu privirea sau cu ochii peste ceva, a se uita în treacăt la ceva. * Spec. A citi ceva în grabă şi superficial, a răsfoi o carte, un ziar etc.; p. gener. a citi. 3. A trăi, a petrece un interval de timp într-un anumit loc sau fel. [Var.: (înv.) parcurá vb. I] – Din fr. parcourir (după curge).
PARCURGERE s.f. Acţiunea de a parcurge. – V. parcurge.
PARCURS, parcursuri, s.n. Faptul de a parcurge o distanţă, un drum etc.; (concr.) drum, traseu pe care îl străbate sau pe care trebuie să-l străbată cineva sau ceva pentru a ajunge de la un punct la altul. ** Loc. adv. Pe parcurs... = în timpul unei călătorii; între timp. ** Loc. prep. Pe parcursul... = în limitele..., în cuprinsul..., în decursul... * Lungimea unui drum sau a unei traiectorii între două puncte anumite. – Din fr. parcours.
PARDESIAŞ, pardesiaşe, s.n. Diminutiv al lui pardesiu. [Pr.: -si-aş] – Pardesiu + suf. -aş.
PARDESIU, pardesie, s.n. Obiect de îmbrăcăminte mai subţire decât paltonul, care se poartă, primăvara şi toamna, peste îmbrăcămintea obişnuită. [Pl. şi: pardesiuri] – Din fr. pardessus.
PARDON interj., s.n. 1. Interj. Iertaţi-mă!, scuzaţi!. * (Ca protest) Ba nu (e aşa)! să avem iertare! 2. S.n. (Înv.) Absolvire, scutire (de o pedeapsă sau de o obligaţie); iertare; scuză. – Din germ. Pardon, fr. pardon.
PARDONA, pardonez, vb. I. Tranz. (Înv.) A scuti de o pedeapsă sau de o obligaţie; a graţia; a ierta, a scuza. – Din fr. pardonner.
PARDOS, pardoşi, s.m. (Înv.) Panteră * Fig. Om viteaz, curajos – Din sl. parůdosů.
PARDOSEALĂ, pardoseli, s.f. Înveliş, strat de scânduri, de mozaic, de asfalt, de ciment etc., aşezate pe planşeul unei încăperi sau al unui spaţiu pe care se circulă. – Pardosi + suf. -eală.
PARDOSI, pardosesc, vb. IV. Tranz. A acoperi sau a căptuşi cu pardoseală o încăpere, o curte etc.; p. ext. a pava. * P. gener. (Rar) A căptuşi; a acoperi. – Et. nec.
PARDOSIRE, pardosiri, s.f. Acţiunea de a pardosi şi rezultatul ei. – V. pardosi.
PARDOSIT, -Ă, pardosiţi, -te, adj. Care are pardoseală; cu pardoseală. – V. pardosi.
PARE vb. III. v. părea.
PAREGORIC, paregorice, s.n. Mângâiere, consolare. – Cf. parigorie.
PAREMIAR s.n. v. parimiar.
PAREMIE s.f. v. parimie.
PAREMIOLOG, -Ă, paremiologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în paremiologie. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. parémiologue.
PAREMIOLOGIC, -Ă, paremiologici, -ce, adj. Care ţine de proverbe sau de studiul lor, privitor la proverbe sau la studiul lor. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. parémiologique.
PAREMIOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul şi culegerea proverbelor; (colectiv) totalitatea proverbelor dintr-o limbă. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. parémiologie.

PARENCHIM, parenchime, s.n. 1. Ţesut animal cu aspect spongios, bogat în vase sangvine, specific organelor glandulare. 2. Ţesut vegetal fundamental, bogat în spaţii intercelulare, care formează cea mai mare parte a organelor moi ale plantelor. – Din it. parenchima, fr. parenchyme.
PARENCHIMATIC, -Ă, parenchimatici, -ce, adj. (Rar) Parenchimatos. – Parenchim + suf. -atic.
PARENCHIMATOS, -OASĂ, parenchimatoşi, -oase, adj. Care se referă la parenchim, care aparţine parenchimului, specific parenchimului, format din parenchim; parenchimatic. – Din fr. parenchymateux.
PARENETIC, -Ă, parenetici, -ce, adj. (Livr.) Moralizator. – Din fr. parénétique.
PARENTAL, -Ă, parentali, -e, adj. (Rar) Care se referă la părinţi; ereditar. – Din fr. parental.
PARENTALII s.f. pl. Sărbătoare anuală la romani, pentru pomenirea morţilor. – Din lat. parentalia, fr. parentalies.
PARENTERAL, -Ă, parenterali, -e, adj. (Despre modul de administrare a medicamentelor) Care se face pe altă cale decât pe cea digestivă. – Din fr. parentéral.
PARESTEZIE, parestezii, s.f. Senzaţie de furnicătură, amorţeală, înţepătură etc. care apare în unele boli ale sistemului nervos. – Din fr. paresthésie.
PAREZĂ, pareze, s.f. Lipsă de activitate a unui organ; p. ext. paralizie uşoară, incompletă, care permite mişcări de amplitudine redusă şi cu forţă diminuată. – Din germ. Parese.
PAREZIE, parezii, s.f. (Med.) Paralizie uşoară, parţială. – Din fr. parésie.
PARFE, parfeuri, s.n. Îngheţată (de ciocolată) preparată cu frişcă bătută. [Var.: parféu s.n.] – Din fr. parfait.
PARFEU s.n. v. parfé.
PARFUM, parfurmuri, s.n. 1. (Adesea fig.) Miros plăcut; mireasmă. * Miros îmbietor, apetisant, răspândit de unele alimente. 2. Produs (lichid) cu miros plăcut, obţinut prin amestecarea unor substanţe aromatice (vegetale) sau pe cale sintetică; p. ext. produsul împreună cu ambalajul lui; (la pl.) feluri, sorturi din astfel de produse. 3. Fig. Notă caracteristică, atmosferă specifică. [Var.: (înv.) profúm s.n.] – Din fr. parfum.
PARFUMA, parfumez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) stropi cu parfum (2); a(-şi) da cu parfum. 2. Tranz. A umple cu o mireasmă plăcută; a înmiresma. [Var.: (înv.) profumá vb. I] – Din fr. parfumer.
PARFUMARE, parfumări, s.f. Acţiunea de a (se) parfuma. – V. parfuma.
PARFUMAT, -Ă, parfurmaţi, -te, adj. 1. (Adesea fig.) Care răspândeşte parfum (1), care miroase frumos; înmiresmat. * (Despre unele alimente) Aromat2 (şi cu gust plăcut). 2. Impregnat cu parfum (2). [Var.: (înv.) profumát, -ă adj.] – V. parfuma.
PARFUMĂRIE s.f. v. parfumerie.
PARFUMERIE, parfumerii, s.f. 1. Magazin în care se vând parfumuri (2), articole de toaletă, cosmetice etc. 2. Meşteşugul de a prepara parfumuri (2); industria parfumurilor. 3. (La pl.) Nume generic sub care sunt incluse parfumuri (2), articole de toaletă, cosmetice etc. [Var.: (înv.) parfumăríe s.f.] – Din fr. parfumerie.
PARFUMIER, parfumieri, s.m. Persoană care vinde parfumuri (2) sau produse de parfumerie ori care lucrează la producerea parfumurilor. [Pr.: -mi-er] – Din parfum.
PARHELIC, -Ă, parhelici, -ce, adj. Care ţine de parhelie, referitor la parhelie. Cerc parhelic. – Din fr. parhélique.

PARHELIE, parhelii, s.f. Fenomen optic care constă în apariţia unor pete luminoase rotunde, adesea colorate, în jurul Soarelui. [Acc. şi: parhélie] – Din lat. parelion, fr. parhélie.
PARIA1 s.m. 1. (În India, în concepţia brahmanilor) Persoană care se află în afara castelor şi care este lipsită de orice drepturi; p. ext. grup social din care face parte o astfel de persoană. 2. Fig. Persoană sau colectivitate urgisită, dispreţuită, căreia nu i se recunoaşte nici un drept. [Pr.: -ri-a] – Din fr., it. paria.
PARIA2, pariez, vb. I. Intranz. şi tranz. 1. A face (sau a pune) pariu, rămăşag (de obicei pe o sumă de bani). 2. A participa la anumite jocuri de noroc, în special la curse de cai, angajând sume de bani. [Pr.: -ri-a] – Din fr. parier.
PARICID, -Ă, (1) paricidури, s.n., (2) paricizi, -de, s.m. şi f. 1. S.n. Crimă care constă în uciderea părinţilor; patricid (1). 2. S.m. şi f. Persoană care şi-a ucis tatăl sau mama; patricid (2). – Din fr. parricide, lat. parricida.
PARICOPITAT, paricopitate, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore mari, cu piciorul adaptat pentru fugă şi terminat cu două degete dezvoltate, acoperite cu câte o copită, şi cu două degete mici, reduse; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. ** (Adjectival) Animal paricopitat. – Din copitat (după paripenat, parisilabic etc.).
PARIETAL, -Ă, parietali, -e, adj., s.f. 1. Adj. Care se referă la peretele unei cavităţi a organismului, care aparţine acestui perete. Pleură parietală ** Os parietal (şi substantivat, n.) = fiecare dintre oasele pereche, simetrice, care formează partea de mijloc a bolţii cutiei craniene. 2. Adj. (Rar) Care ţine de perete, care se execută pe pereţi; mural. 3. S.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee şi lemnoase cu înveliş floral dublu şi cu ovulele dispuse pe pereţii ovarului; (şi la sg.) plantă din acest ordin. [Pr.: -ri-e-] – Din fr. pariétal.
PARIGORIE, parigorii, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Mângâiere, consolare. ** Loc. adv. În (sau de-o) parigorie = ca să facă pe voia cuiva, de hatârul cuiva; p. ext. de formă, într-o doară. 2. Prostie, aiureală, zăpăceală. – Din ngr. parighoría.
PARIGORISI, parigorisesc, vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A mângâia, a consola; a distra. – Din ngr. parigoríso (viit. lui parigoró).
PARIMIAR, parimiare, s.n. Carte bisericească în care sunt cuprinse (fragmente din) proverbele lui Solomon şi alte fragmente din Vechiul Testament; parimie (2). [Pr.: -mi-ar. – Var.: paremiár s.n.] – Parimie + suf. -ar.
PARIMIE, parimii, s.f. 1. (Rar) Proverb; maximă; pildă, învăţătură. 2. Parimiar. [Var.: paremíe s.f.] – Din ngr. parimía.
PARINC s.m. v. părâng.
PARING s.m. v. părâng.
PARIOR, pariori, s.m. Persoană care pariază. [Pr.: -ri-or] – Din fr. parieur.
PARIP, paripi, s.m. (Reg.) Cal tânăr, sprinten şi frumos (pentru călărie). – Din magh. paripa.
PARIPENAT, -Ă, paripenaţi, -te, adj. (Despre frunze compuse) Cu un număr pereche de foliole dispuse în formă de pană1. – Din fr. paripenné.
PARISILAB, -Ă, parisilabi, -e, adj. (Rar) Parisilabic. – Din parisilabic (derivat regresiv).
PARISILABIC, -Ă, parisilabici, -ce, adj. (Despre substantive sau adjective) A cărui temă păstrează acelaşi număr de silabe în cursul declinării (în formele cazuale fundamentale). – Din fr. parisyllabique.
PARITATE, parităţi, s.f. 1. Egalitate numerică. * (Mat.) Proprietate a unui număr întreg de a fi divizibil cu doi. 2. Egalitate valorică, echivalenţă în valoare. ** Paritate monetară = raport de echivalenţă între unităţile băneşti a două ţări, în funcţie de conţinutul (greutatea) lor de metal pur de acelaşi fel

(aur sau argint) sau de puterea de cumpărare. Paritate valutară = raport de echivalenţă între diferite valute, pe baza conţinutului lor în aur, stabilit prin lege. – Din fr. parité, lat. paritas, -atis.
PARIU, pariuri, s.n. 1. Convenţie prin care fiecare dintre persoanele care susţin lucruri contrare într-o dispută se obligă să ofere o compensaţie materială celui care se va dovedi că are dreptate; rămăşag, prinsoare. 2. Joc de noroc, în special la cursele de cai, constând dintr-o miză care dă dreptul participantului câştigător la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut. – Din fr. pari.
PARIZER s.n. Sortiment de mezel proaspăt preparat din carne tocată de vită (mai ales plămâni) şi din slănină tocată, afumate la cald şi apoi fierte. – Din germ. Pariser.
PARIZIAN, -Ă, parizieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Parisului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Parisului sau parizienilor (1), privitor la Paris sau la parizieni; (originar) din Paris; specific Parisului. [Pr.: -zi-an] – Din fr. parisien.
PARIZIANCĂ, parizience, s.f. Pariziană. [Pr. -zi-an-] – Parizian + suf. -că.
PARKINSON s.n. (Med.; şi în sintagma boala lui Parkinson) Boală degenerativă a sistemului nervos central caracterizată prin tremurături cu caracter static ale membrelor şi capului şi prin rigiditate musculară. – Din fr. parkinson.
PARKINSONISM s.n. (Med.) Denumire generică pentru sindroame similare cu parkinsonul. – Din fr. parkinsonisme.
PARLAGIU, parlagii, s.m. Măcelar care taie vitele de consum la abator. – Din tc. parlaci.
PARLAMENT, parlamente, s.n. Organ legislativ din unele ţări, compus din una sau din două camere şi constituit din reprezentanţi ai diferitelor partide politice aleşi, total sau parţial, prin votul cetăţenilor; p. ext. sesiune, şedinţă de lucru în care se întruneşte acest organ. * Clădire în care au loc şedinţele acestui organ. – Din fr. parlement.
PARLAMENTA, parlamentez, vb. I. Intranz. A duce tratative cu partea adversă pentru a ajunge la o înţelegere, a trata, a negocia; a discuta cu cineva despre o anumită chestiune (litigioasă). – Din fr. parlementer.
PARLAMENTAR1, -Ă, parlamentari, -e, adj., s.m. I. Adj. 1. Care ţine de parlament, privitor la parlament; din parlament. * (Despre o formă de stat) Cu parlament, bazat pe parlament. 2. Conform uzanţelor din parlament; p. ext. care este de o politeţe rigidă; ceremonios, protocolar. II. S.m. Membru al unui parlament. – Din fr. parlementaire, it. parlementario.
PARLAMENTAR2, -Ă, parlamentari, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană delegată să ducă tratative. 2. Adj. Care ţine de parlamentare, privitor la parlamentare. – Din fr. parlementaire, it. parlamentario.
PARLAMENTARE, parlamentări, s.f. Acţiunea de a parlamenta şi rezultatul ei. – V. parlamenta.
PARLAMENTARISM s.n. Sistem de guvernare specific statelor parlamentare1 (I 1). * Tactică bazată pe utilizarea formelor parlamentare1 (I 1) în lupta politică. – Din fr. parlementarisme, it. parlementarismo.
PARLOAR, parloare, s.n. (Livr.) Sală de primire a vizitatorilor într-un cămin, într-un internat şcolar, într-o cazarmă etc.; vorbitor (III). – Din fr. parloir.
PARMAC, parmaci, s.m. Par sau stâlp (gros) folosit la diverse construcţii deschise (prispe, pridvoare, garduri etc.). – Din tc. parmak.
PARMACLÂC, parmaclâcuri, s.n. 1. Construcţie de lemn, de piatră etc. de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă

construcţie sau un element de construcţie. 2. Gard, grilaj; (rar) fiecare dintre scândurile, barele etc. care formează un gard sau un grilaj. [Var.: parmalác s.n.] – Din tc. parmakhk.
PARMALÂC s.n. v. parmaclâc.
PARMAZAN s.n. v. parmezan.
PARMEN, parmeni, -e, adj. (În sintagmele) Măr parmen (auriu) (şi substantivat, m.) = varietate de măr originară din Anglia, cu fructele de culoare galbenă-aurie, cu dungi carmin. Măr parmen (auriu) (şi substantivat, n.) = fructul mărului definit mai sus. – Din fr. parmain [d'or], germ. Parmäne.
PARMEZAN, parmezane, s.n. Specialitate italienească de caşcaval (uscat); p. ext. caşcaval ras [Var.: (înv.) parmazán s.n.] – Din fr. parmesan, germ. Parmesan.
PARNASIAN, -Ă, parnasieni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine parnasianismului, privitor la parnasianism, specific parnasianismului. 2. S.m. şi f. Adept sau reprezentant al parnasianismului. [Pr.: -si-an] – Din fr. parnassien.
PARNASIANISM s.n. Curent în poezie, apărut în Franţa spre jumătatea sec. XIX, care cultiva virtuozitatea imaginii, evocarea grandioasă a naturii şi a civilizaţiilor trecute, descrierea strălucirii exterioare a lucrurilor, construcţia savantă a limbii. [Pr.: -si-a-] – Parnasian + suf. -ism.
PARNASIE s.f. (Bot.; şi în sintagma "parnasie de mlaştini") Şopârlaiţă-albă (Parnassia palustris). – Din lat. Parnassia [palustris] numele ştiinţific al parnasiei.
PARODIA, parodiez, vb. I. Tranz. A imita o operă literară sau maniera de a scrie a cuiva, cu intenţii satirice sau pentru a obţine efecte comice. * A reproduce într-o manieră grotescă gesturile, mişcările sau acţiunile cuiva. [Pr.: -di-a] – Din fr. parodier.
PARODIANT, -Ă, parodianţi, -te, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care parodiază pe cineva. [Pr.: -di-ant] – Din fr. parodiant.
PARODIC, -Ă, parodici, -ce, adj. Cu caracter de parodie, al parodiei. – Din fr. parodique.
PARODIE, parodii, s.f. 1. Creaţie literară în care se preiau temele, motivele şi mijloacele artistice ale altei opere literare sau ale unui autor în scopul de a obţine un efect satiric sau comic. 2. Imitaţie neizbutită, inferioară sau caricaturală a unui prototip, a unui original. * P. ext. Bătaie de joc. – Din fr. parodie.
PARODIERE, parodieri, s.f. Acţiunea de a parodia. [Pr.: -di-e-] – V. parodia.
PARODIST, parodişti, s.m. Autor de parodii (2) – Din fr. parodiste.
PARODISTIC, -Ă, parodistici, -ce, adj. Care se referă la parodie (1), care este specific parodiei, care ţine de parodie. – Parodie + suf. -istic.
PARODONTAL, -Ă, parodontali, -e, adj. (Anat.) Al parodonţiului, de parodonţiu. ** Ţesut parodontal = ţesut marginal moale, cu formaţiuni fibroase, care înconjură dintele şi alveola dentară; parodonţiu moale, periodont. – Din fr. parodontal.
PARODONTITĂ, parodontite, s.f. (Med.) Inflamaţie a parodonţiului. – Din fr. parodontite.
PARADONTOGRAMĂ, paradontograme, s.f. (Med.) Diagramă a datelor obţinute prin parodontometrie. – Din fr. parodontogramme.
PARODONTOLOGIE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă de parodontopatii. – Din fr. parodontologie.
PARODONTOM, parodontoame, s.m. (Med.) Tumoare a ţesutului parodontal. – Din fr. parodontome.

PARODONTOMETRIE, parodontometrii, s.f. (Med.) Măsurare a pungilor gingivale, a retracţiei şi a mobilităţii dinţilor; diagramă a datelor obţinute prin această măsurare. – Din fr. parodontométrie.
PARODONTOPATIE, parodontopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile dentare. – Din fr. parodontopathie.
PARODONŢIU s.n. (Anat.) Complex morfologic funcţional care asigură fixarea dinţilor în osul maxilar. ** Parodonţiu moale = ţesut marginal moale, cu formaţiuni fibroase, care înconjură dintele şi alvelola dentară; ţesut parodontal. Parodonţiu osos = porţiune osoasă în care sunt săpate alveolele dentare şi pe care se inserează parodonţiul moale. – Din germ. Parodontium.
PAROH, parohi, s.m. Preot care conduce o parohie (1). – Din lat. parochus, germ. Parochus.
PAROHIAL, -Ă, parohiali, -e, adj. Care ţine de o parohie (1), privitor la o parohie. [Pr.: -hi-al] – Din lat. parochialis, germ. parochial.
PAROHIE, parohii, s.f. 1. Cea mai mică unitate administrativă bisericească; comunitate religioasă creştină condusă de un paroh; enorie; p. ext. biserica dintr-o astfel de unitate. 2. Clădire în care se află locuinţa şi cancelaria parohului. – Din lat. parochia, germ. Parochie.
PAROI1, paroiuri, s.n. Roi de albine provenit dintr-un roi mai vechi, care a roit şi el în aceeaşi vară. – Din ucr. parij, rus. paroi.
PAROI2, pers. 3 paroieşte, vb. IV. Intranz. (Despre albine) A roi a doua oară în aceeaşi vară. – Din paroi1.
PAROL interj. (Franţuzism; întăreşte sau garantează exactitatea celor afirmate) Pe cuvânt! zău! serios! – Din fr. parole.
PAROLĂ, parole, s.f. 1. Cuvânt convenţional secret sau formulă convenţională secretă folosite de militarii care au anumite misiuni pentru a fi identificaţi de alţi militari care cunosc consemnul. ** Expr. A da parola = a spune cuvântul secret sau formula secretă de recunoaştere. * Cuvânt secret de recunoaştere folosit de membrii unei organizaţii conspirative. 2. (Rar) Promisiune, legământ, angajament; cuvânt de onoare. ** Loc. vb. A-şi da parola (de onoare) = a se angaja în mod solemn; a promite. 3. (Înv.) Cuvânt, vorbă; afirmaţie, spusă. 4. (Înv.) Numele unui dans; melodie după care se executa acest dans. – Din fr. parole, it. parola, germ. Parole.
PAROLI s.m. invar. (La unele jocuri de cărţi) Dublare a sumei mizate în jocul precedent; (concr.) miză realizată în acest fel. – Din fr., it. paroli.
PAROLIST, -Ă, parolişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care se ţine de cuvânt, care îşi respectă angajamentul luat, promisiunea făcută. – Parolă + suf. -ist.
PARONIM, paronime, s.n. Cuvânt asemănător cu altul din punctul de vedere al formei, dar deosebit de acesta ca sens (şi ca origine). – Din fr. paronyme.
PARONIMIC, -Ă, paronimici, -ce, adj. Care ţine de paronime, referitor la paronime. ** Atracţie paronimică = modificare a formei unui cuvânt sub influenţa altui cuvânt asemănător cu el. – Din fr. paronymique.
PARONIMIE, paronimii, s.f. Însuşirea a două sau a mai multor cuvinte de a fi paronime; situaţia, relaţia în care se află mai multe paronime. – Din fr. paronymie.
PARONOMASIE, paronomasii, s.f. (Rar) Paranomază. [Var.: paronomazíe s.f.] – Din lat. paronomasia, fr. paronomasie.
PARONOMASTIC, -Ă, paronomastici, -ce, adj. (Rar) Care ţine de paronomază, privitor la paronomază. – Din paronomază, paronomasie.
PARONOMAZĂ, paronomaze, s.f. Figură de stil constând în asocierea de paronime; paronomasie. – Din fr. paronomase.

PARONOMAZIE s.f. v. paronomasie.
PAROTIDĂ, parotide, adj. f. (În sintagma) Glandă parotidă (şi substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande salivare aşezate dedesubtul şi înaintea urechilor, de o parte şi de alta a maxilarului inferior. – Din fr. parotide.
PAROTIDIAN, -Ă, parotidieni, -e, adj. (Anat.) Referitor la parotidă, al parotidei. [Pr.: -di-an] – Din fr. parotidien.
PAROTIDITĂ, parotidite, s.f. (Med.) Oreion. – Din fr. parotidite.
PAROXISM, paroxisme, s.n. Intensitate maximă, punct culminant la care ajunge o senzaţie, un sentiment, o stare, un proces, o acţiune în desfăşurare etc. ** Loc. adv. Până la paroxism = în cel mai înalt grad, foarte tare. * (Rar) Surescitare, tulburare extremă. – Din fr. paroxysme, germ. Paroxysmus.
PAROXISTIC, -Ă, paroxistici, -ce, adj. Ajuns la paroxism; extrem. * (Despre boli, simptome) Care survine brusc sau atinge maximum de intensitate. – Din fr. paroxystique
PAROXITON, -Ă, paroxitone, adj., s.n. 1. Adj., s.n, (Cuvânt, formă gramaticală) care are accentul pe penultima silabă. 2. Adj. (Despre modul de accentuare a cuvintelor, rime etc.) Care se caracterizează prin plasarea accentului pe silaba penultimă. – Din fr. paroxyton.
PAROXITONIE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi paroxiton. – Paroxiton + suf. -ie.
PARPALEC, parpaleci, s.m. (Înv.) Vânzător ambulant de covrigi şi de plăcinte. * Epitet depreciativ dat unui (negustor) grec. * (Reg.) Epitet depreciativ dat unui om care nu merită nici o consideraţie. – Et. nec.
PARPIAN, parpiani, s.m. Mică plantă erbacee cu flori dispuse în capitule albe sau roz, care creşte prin locuri uscate (Gnaphalium dioicum). [Pr.: -pi-an] – Et. nec.
PARSEC, parseci, s.m. Unitate de lungime folosită în astronomie, egală cu distanţa parcursă de lumină în 3,26 ani. – Din fr. parsec.
PARSISM s.n. Religia popoarelor iranice, întemeiată de Zoroastru. – Din fr. parsisme.
PARŞIV, -Ă, parşivi, -e, adj. (Pop. şi fam.) 1. Care are caracter josnic; mizerabil, ticălos, mârşav. 2. Desfrânat, neruşinat, impudic. * Care exprimă, trădează o senzualitate vulgară şi exagerată. – Din ucr. paršyvyj.
PARŞIVENIE, parşivenii, s.f. (Pop. şi fam.) 1. Ticăloşie, mârşăvie. 2. Neruşinare, dezmăţ. – Parşiv + suf. -enie.
PART interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură (dată cu palma). – Onomatopee.
PARTAJ, partaje, s.n. Operaţie de împărţire a unei averi între mai multe persoane îndreptăţite să o stăpânească; (concr.) act în care se consemnează o astfel de operaţie. – Din fr. partage.
PARTAJA, partajez, vb. I. Tranz. A efectua un partaj. – Din fr. partager.
PARTAJABIL, -Ă, partajabili, -e, adj. Care poate fi împărţit. – Din fr. partageable.
PARTAL, partale, s.n. (Pop.) Bucată, parte din ceva. – Din bg. partal.
PARTE, părţi, s.f. I. 1. Ceea ce se desprinde dintr-un tot, dintr-un ansamblu, dintr-un grup etc., în raport cu întregul; fragment, bucată, porţiune. ** În parte = a) în oarecare măsură, parţial; b) separat, deosebit, unul câte unul, pe rând; c) făcând abstracţie de ceilalţi, aparte. ** Expr. În (cea mai) mare parte = în majoritate; în bună măsură. Cea mai mare parte (din... sau dintre) = majoritatea. Parte..., parte... = (despre oameni) unii... alţii...; (despre lucruri) atât..., cât şi...; (în corelaţie cu sine însuşi) unii oameni..., alţi oameni...; unele lucruri..., alte lucruri.... 2. Element constitutiv, precis delimitat, din structura unui tot, a unui ansamblu; element indisolubil legat de componenţa sau de

esenţa unui lucru; p. ext. sector, compartiment. ** Parte de vorbire (sau de cuvânt) = categorie de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental şi după caracteristicile morfologice şi sintactice. Parte de propoziţie = cuvânt sau grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziţii, care poate fi identificat ca unitate sintactică aparte după funcţia specifică îndeplinită în cadrul propoziţiei. ** Expr. A face parte din... (sau dintre...) = a fi unul dintre elementele componente ale unui tot; a fi membru al unei grupări. A lua parte la... = a participa; a contribui la... * Diviziune (cu caracteristici bine precizate) a unei opere literare, muzicale etc. * Ceea ce revine de executat fiecărui interpret sau fiecărui instrument dintr-o partitură muzicală scrisă pentru ansambluri. * Spec. Porţiune a corpului unui om sau al unui animal care formează o unitate în cadrul întregului. 3. Ceea ce revine cuiva printr-o împărţire, printr-o învoială, dintr-o moştenire etc. ** Expr. Partea leului = partea cea mai mare dintr-un bun, dintr-un câştig (realizat în comun), pe care şi-o rezervă cineva pentru sine. (Fam.) A face (cuiva) parte de ceva = a da (cuiva) ceva, a face (cuiva) rost de ceva; a-l avea în vedere cu... A-şi face parte (din...) = a-şi însuşi ceva (în mod abuziv). A fi la parte cu cineva = a fi asociat cu cineva la o afacere, a beneficia împreună cu altul de pe urma unui câştig. * (Pop.) Ceea ce e hărăzit sau sortit (în bine sau în rău) cuiva; soartă, destin. ** Expr. A (nu) avea parte de cineva (sau de ceva) = a (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia sau de existenţa cuiva sau a ceva; a (nu) avea fericirea să convieţuiască cu cineva drag. (Fam., ca formulă de jurământ) Să n-am parte de tine dacă ştiu. * Noroc, şansă. * (Concr.; pop.) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soţul sau soţia cuiva ori în legătură cu care se face un proiect de căsătorie. 4. Contribuţie în bani sau în muncă la o întreprindere, la o afacere etc., dând dreptul la o cotă corespunzătoare din beneficiu; (concr.) cota respectivă care revine fiecărui participant. ** Loc. adj. şi adv. În parte = a) (care se face) în mod proporţionat; b) (în sistemul de arendare a pământurilor) (care se face) în dijmă, cu plata unei dijme. La parte = (care este angajat) cu plata într-o anumită cotă din beneficiul realizat. ** Expr. Parte şi parte = în părţi, în cote egale. II. 1. Regiune (geografică), ţinut; loc; ţară. ** Loc. adj. Din (sau de prin) partea (sau părţile) locului = care este din (sau în) regiunea despre care se vorbeşte; băştinaş, originar (din...). Loc. adv. În (sau din, prin) toate părţile = (de) pretutindeni; (de) peste tot. În nici o parte = nicăieri. În ce parte? = unde?. Din ce parte de loc? = de unde?. În (sau prin) partea locului = în (sau prin) regiunea despre care se vorbeşte; pe acolo. În altă parte = aiurea. 2. Margine, latură, extremitate a unui lucru, a corpului unei fiinţe etc.; fiecare dintre cele două laturi sau dintre feţele ori muchiile unui obiect. ** Loc. adv. (Pe) de o parte... (pe) de altă parte... (sau pe de alta...) = într-un loc..., într-alt loc...; într-o privinţă..., în altă privinţă..., dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere... Într-o parte = strâmb, oblic, pieziş. La o parte = a) într-o latură, la oarecare distanţă, mai la margine; b) izolat, separat. ** Expr. A se da la o (sau într-o) parte = a se da în lături, a face loc să treacă cineva; p. ext. a se eschiva, a se feri (să acţioneze, să ia poziţie). La o parte! = fereşte-te!, fă loc!. A da la o parte = a) a deplasa lateral; b) a îndepărta, a elimina. A pune la o parte = a economisi; a strânge. A lăsa la o parte = a renunţa la..., a înceta să... (Fam.) A fi (cam) într-o parte = a fi zăpăcit, ţicnit, nebun. 3. Direcţie, sens (în spaţiu). 4. Fig. Punct de vedere într-o problemă dată; privinţă. Din partea mea fă ce vrei. III. 1. Categorie socială, profesională etc.; tabără, grup, colectivitate; persoanele care alcătuiesc o asemenea categorie, tabără etc. ** Loc. adj. Din (sau dinspre) partea mamei (sau a tatălui) = care face parte din familia mamei (sau a

tatălui). ** Expr. A fi (sau a se declara) de partea cuiva = a fi alături de cineva, a se ralia la punctul de vedere al cuiva. A avea de partea sa = a avea în favoarea, în sprijinul său. A lua (sau a ţine) parte (sau partea) cuiva = a apăra, a susţine; a favoriza. (Pop.) A se arunca (sau a se da) în partea cuiva = a semăna cu cineva (din familie). Din partea cuiva = în numele, ca reprezentant (al cuiva); trimis de cineva. * (Pop.; în sintagmele) Parte(a) bărbătească = (fiinţă de) sex masculin; totalitatea bărbaţilor. Parte(a) femeiască = (fiinţă de) sex feminin; totalitatea femeilor. 2. Fiecare dintre persoanele, dintre grupurile de persoane etc., interesate într-o acţiune, într-o afacere sau într-un proces; fiecare dintre statele implicate într-un conflict, angajate în tratative etc. ** Parte contractantă = fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile, statele etc. între care a fost încheiat un contract, un acord. – Lat. pars, -tis.
PARTENER, -Ă, parteneri, -e, s.m. şi f. Fiecare dintre participanţii la o competiţie sportivă, la un joc etc., considerat în raport cu ceilalţi participanţi. * Fiecare dintre persoanele care formează împreună un cuplu, un grup, o societate, o asociaţie etc., considerată în raport cu celelalte persoane din cuplu, grup etc. * Cel care interpretează pe scenă, în film etc., împreună cu altul, un număr de program, o scenă dintr-o piesă etc., considerat în raport cu celălalt interpret. – Din fr. partenaire.
PARTENOCARPIE, partenocarpii, s.f. Fenomen de dezvoltare a ovarului unui organism vegetal fără ca fecundaţia să fi avut loc şi de transformare a ovarului în fruct lipsit de seminţe. – Din fr. parthénocarpie.
PARTENOGENETIC, -Ă, partenogenetici, -ce, adj. Care ţine de partenogeneză, privitor la partenogeneză. – Din fr. parthénogénétique.
PARTENOGENEZĂ s.f. Formă de dezvoltare a unui organism dintr-un ovul sau dintr-o oosferă nefecundate, prezentă la unele animale şi plante (inferioare). – Din fr. parthénogénése.
PARTER, partere, s.n. 1. Parte a unei clădiri situată la nivelul solului (sau puţin deasupra lui); totalitatea încăperilor situate în această parte a clădirii. 2. Parte a unei săli de spectacole cuprinsă între scenă şi fundul sălii. * Totalitatea spectatorilor care ocupă locurile din această parte a sălii. 3. Parte dintr-o grădină sau dintr-un parc rezervată cultivării florilor sau a gazonului. – Din fr. parterre.
PARTICIPA, particip, vb. I. Intranz. A lua parte la o activitate, la o acţiune, la o discuţie. * Spec. A lua parte la o întreprindere economică, contribuind cu bani sau cu alte valori materiale (cu scopul de a obţine un câştig). * A împărtăşi starea de spirit sau sentimentele cuiva, a fi solidar cu cineva într-o împrejurare dată. – Din fr. participer, lat. participare.
PARTICIPANT, -Ă, participanţi, -te, s.m. şi f., adj. (Persoană) care ia parte la realizarea unei acţiuni în comun, care participă la ceva. * Spec. (Persoană) care ia parte la o discuţie, la o dezbatere. – Din fr. participant.
PARTICIPARE, participări, s.f. Acţiunea de a participa şi rezultatul ei; participaţie. – V. participa.
PARTICIPATIV, -Ă, participativi, -e, adj. Care participă afectiv, din tot sufletul; dedicat, implicat. * Care manifestă spirit de colaborare; p. ext. entuziast. – Din fr. participatif.
PARTICIPAŢIE, participaţii, s.f. Participare. * Spec. Faptul de a participa la o activitate economică, investind bani sau alte bunuri materiale, în vederea obţinerii unor câştiguri; (concr.) cotă cu care participă cineva la o asemenea activitate. – Din fr. participation.
PARTICIPIAL, -Ă, participiali, -e, adj. Care ţine de un participiu, privitor la un participiu; care provine dintr-un participiu; care este exprimat printr-un

participiu. ** Construcţie participială = unitate sintactică care cuprinde un participiu şi care are valoare de propoziţie secundară (atributivă sau circumstanţială). [Pr.: pi-al] – Din fr. participial, lat. participialis.
PARTICULAR, -Ă, particulari, -e, adj., s.m. I. Adj. 1. Care este propriu unei singure fiinţe, unui singur lucru sau unei singure categorii de fiinţe sau de lucruri; specific, caracteristic, particularist1. ** Loc. adv. În particular = în mod deosebit, în special, mai ales. 2. Care se referă la indivizi izolaţi, care are un caracter izolat; individual. ** Loc. adv. În particular = de către fiecare individ în parte. * (Substantivat, n.) Categorie filozofică reprezentând o treaptă mai înaltă de generalitate a singularului în raport cu el însuşi. 3. Care are caracter personal, neoficial, care nu e destinat publicului sau publicităţii; privat, intim, confidenţial. ** Loc. adv. În particular = într-un grup restrâns; confidenţial. * (Despre bunuri materiale) Care este proprietate individuală. * (Despre şcoli) Care nu aparţine statului. ** Lecţie (sau oră) particulară = lecţie pe care un profesor o predă unui elev în afara şcolii. Profesor particular = profesor care predă unui elev lecţii în afara şcolii. (şi substantivat, m.) Elev particular = elev care se pregăteşte fără a frecventa cursurile unei şcoli, prezentându-se numai la anumite date pentru a susţine examene. Examen particular = examen la care se prezintă elevii particulari. ** Loc. adv. În particular = fără a urma cursurile unei şcoli (dar pregătindu-se singur pentru a susţine examenele cerute). 4. Care este considerat străin de o activitate sau de un loc de muncă. Intrarea persoanelor particulare este interzisă. II. S.m. Persoană care nu deţine o funcţie oficială; persoană considerată ca individ în raport cu statul sau cu o instituţie a statului; persoană care nu face parte dintr-un grup social constituit, considerată în raport cu acesta. – Din lat. particularis, germ. partikular, Partikular.
PARTICULARISM1 s.n. Concepţie ideologică şi politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părţi dintr-un stat. – Din fr. particularisme.
PARTICULARISM2 s.n. (Rar) Caracter intim, personal, specific al cuiva sau a ceva. – Particular + suf. -ism.
PARTICULARIST, -Ă, particularişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al particularismului1. 2. Adj. Care ţine de particularismu1, care este caracteristic particularismului1. – Din fr. particulariste.
PARTICULARITATE, particularităţi, s.f. Caracterul a ceea ce este particular (I 1); trăsătură caracteristică, notă distinctivă prin care o fiinţă sau un lucru se deosebeşte de altele. – Din fr. particularité.
PARTICULARIZA, particularizez, vb. I. Refl. şi tranz. fact. A deveni sau a face să devină particular (I 2); a (se) reduce la un caz concret; a (se) individualiza. – Din fr. particulariser.
PARTICULARIZANT, -Ă, particularizanţi, -te, adj. (Rar) Care particularizează, individualizează. – Particulariza + suf. -ant.
PARTICULARNIC, -Ă, particularnici, -ce, adj. (Înv.) Particular. – Particular + suf. -nic.
PARTICULĂ, particule, s.f. 1. Parte foarte mică dintr-o substanţă, dintr-o materie. ** (Fiz.) Particulă elementară = particulă constitutivă a materiei (electron, proton etc.) care se prezintă ca o unitate cu însuşiri specifice şi nu poate fi redusă în unităţi mai simple. Particulă alfa = nucleu de heliu format din patru nucleoni. Particulă beta = electron sau pozitron emis de nucleul unui element radioactiv. 2. (Lingv.) Afix sau alt element invariabil ataşat la un cuvânt; termen generic pentru diverse cuvinte cu corp fonetic redus, mai ales pentru părţi de vorbire neflexibile. * Spec. Cuvânt care însoţeşte un nume

propriu de familie, de demnitate, indicând gradul, rangul etc. – Din fr. particule, lat. particula.
PARTID, partide, s.n. (Adesea urmat de determinarea "politic" sau de alte determinări care arată caracterul, structura etc.) Grupare de oameni uniţi prin comunitatea concepţiilor politice, ideologice, a intereselor sociale. Partide istorice = nume dat partidelor politice care s-au succedat la conducerea ţării noastre până la instaurarea regimului democrat-popular. – După fr. parti.
PARTIDĂ, partide, s.f. 1. Desfăşurare completă a unui joc distractiv sau sportiv, cu toate fazele lui succesive, în urma cărora se stabilesc câştigătorii; întrecere sportivă; meci. ** Expr. (Fam.) A pierde partida = a nu reuşi într-o acţiune sau într-o întreprindere, a suferi un eşec, a nu avea nici o şansă. * Petrecere, distracţie în grup, organizată după un anumit program. O partidă de vânătoare. 2. Căsătorie sau proiect de căsătorie (avantajos); p. ext. persoană vizată pentru un proiect de căsătorie. 3. (Înv.) Partid; grupare, tabără. ** Expr. A fi de partida cuiva = a fi partizanul unei grupări. A lua partida cuiva = a trece de partea cuiva, a lua apărarea cuiva. 4. (Cont.) Cont. ** (Contabilitate în) partidă dublă = metodă de evidenţă contabilă în care înregistrarea operaţiilor se face concomitent în debitul unui cont şi în creditul altui cont. (Contabilitate în) partidă simplă = metodă de evidenţă contabilă în care înregistrarea se face fie numai în debitul unor conturi, fie numai în creditul altor conturi. 5. Cantitate de mărfuri vândută sau cumpărată o dată. 6. Parte dintr-o compoziţie muzicală executată de unul dintre membrii unui ansamblu, care execută această parte. [Pl. şi: (4) partizi] – Din ngr. partídha, it. partita, fr. partie.
PARTINIC, -Ă, partinici, -ce, adj. Care reprezintă şi apără interesele partidului pe care îl reprezintă, care corespunde cu spiritul, ideologia, programul acestui partid. – Din rus. partiînîi.
PARTINITATE s.f. Faptul de a aparţine unui partid, unei ideologii, unui curent. – Partin [ic] + suf. -itate.
PARTITĂ, partite, s.f. (Muz.) Suită. – Din it. partita.
PARTITIV, -Ă, partitivi, -ve, adj. (Gram.; despre forme flexionare sau despre construcţii) Care exprimă ideea de parte dintr-un întreg sau întregul din care s-a luat o parte. Genitiv partitiv. ** Articol partitiv = articol care se ataşează la un cuvânt partitiv. – Din fr. partitif, it. partitivo.
PARTITURĂ, partituri, s.f. Notaţie muzicală cuprinzând toate părţile vocilor sau ale instrumentelor, astfel dispuse încât să poată fi urmărite concomitent; p. ext. compoziţie muzicală; partiţiune – Din it. partitura, germ. Partitur.
PARTIŢIE1 s.f. v. partiţiune.
PARTIŢIE2, partiţii, s.f. 1. (Mat.; în expr.) Partiţie a unei mulţimi = mulţime formată din submulţimi ale unei mulţimi date, disjuncte două câte două şi a căror reuniune este mulţimea dată. 2. (În lingvistica matematică) Clasificare a cuvintelor după flexiune. – Din fr. partition.
PARTIŢIUNE, partiţiuni, s.f. (Rar) Partitură. [Pr.: -ţi-u÷. – Var.: partíţie s.f.] – Din fr. partition.
PARTIZAN, -Ă, partizani, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care adoptă şi susţine o idee, o teorie etc.; persoană care este de partea cuiva, care luptă alături de cineva pentru o cauză; adept. 2. Spec. Membru al unui detaşament organizat de luptă, care acţionează în timp de război împotriva inamicului, în spatele frontului. – Din fr. partisan.
PARTURIŢIE, parturiţii, s.f. (Med.) Naştere (1). – Din lat. parturitio, fr. parturition.

PARŢI s.m. pl. Veche populaţie de origine iraniană stabilită în vestul Asiei, unde a întemeiat un puternic stat sclavagist în secolul III ante Christos. – Din fr. Parthes.
PARŢIAL1, -Ă, parţiali, -e, adj. Care reprezintă numai o parte dintr-un lot; care se efectuează numai în parte, care nu cuprinde sau nu acoperă întregul sau totalitatea. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. partiel, lat. partialis.
PARŢIAL2, -Ă, parţiali, -e, adj. (Rar) Care părtineşte; părtinitor. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. partial.
PARŢIALITATE s.f. (Rar) Atitudine părtinitoare (faţă de cineva sau de ceva); părtinire. [Pr.: -ţi-a-] – Din lat. partialitas, -atis, fr. partialité.
PARŢIAR adj. (Jur.; astăzi ieşit din uz; în sintagma) Colon parţiar = persoană care lua în arendă o bucată de pământ şi împărţea beneficiul cu proprietarul. [Pr.: -ţi-ar] – Din lat. partiarius [colonus].
PARUCIC s.m. v. porucic.
PARURĂ, paruri, s.f. 1. Podoabă de lămâiţă (2) şi beteală pe care o pun miresele pe cap. 2. Ansamblu de obiecte de podoabă executate cu aceleaşi motive ornamentale (şi din acelaşi material). – Din fr. parure.
PARVENI, parvin, vb. IV. Intranz. 1. A ajunge, fără merite deosebite, prin mijloace neoneste sau printr-un concurs favorabil de împrejurări, la o bună situaţie materială, politică sau socială; a pătrunde într-o pătură socială înaltă; a se ajunge. 2. (Franţuzism) A reuşi, a izbuti. 3. (Despre ştiri, scrisori etc.) A ajunge la destinaţie, a fi remis destinatarului. * (Despre lumină, zgomote etc.) A se propaga prin spaţiu până la un anumit punct, a se face simţit. – Din fr. parvenir.
PARVENIRE s.f. Acţiunea de a parveni şi rezultatul ei. – V. parveni.
PARVENIT, -Ă, parveniţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care parvine (1). – V. parveni.
PARVENITISM s.n. Tendinţa, dorinţa de a parveni (1) cu orice preţ; situaţie de parvenit; mod de comportare, atitudine de parvenit. – Parvenit + suf. -ism.
PAS1 interj. Cuvânt folosit de un jucător de cărţi pentru a arăta că nu vrea sau nu poate să deschidă jocul, să participe la joc (în turul respectiv). – Din fr. [je] passe.
PAS2, pasuri, s.n. 1. Drum, loc îngust şi mai coborât, de-a lungul unei văi, între munţi sau dealuri, prin care se trece dintr-o parte în alta; trecătoare. 2. (Înv.) Paşaport. – Din germ. Pass, fr. pas.
PAS3, (I) paşi, s.m., (II) pasuri, s.n. I. S.m. 1. Fiecare dintre mişcările alternative pe care le fac picioarele în mers obişnuit; p. ext. distanţă astfel parcursă; p. gener. distanţă mică. ** Loc. adv. Pas cu pas = a) încetul cu încetul, treptat; b) mereu, neîncetat. La tot pasul sau la fiecare pas = la orice mişcare; pretutindeni, necontenit. Nici (un) pas = deloc, nicidecum. ** Expr. (A face) primul pas = (a face) începutul, primele încercări; (a avea) iniţiativa. A avea (sau a da cuiva) pas (să...) = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea, îngăduinţa să facă ceva. A face un pas greşit = a) a se poticni în mers; b) a săvârşi o greşeală. A ceda pasul = a lăsa pe altul să treacă înainte; a se lăsa depăşit (în mers, în acţiuni, în realizări). * Zgomot produs de cel care merge pe jos. Se aud paşi. * Fig. Stadiu, etapă. * Fig. Înaintare, propăşire, progres. * Fig. Acţiune, act, faptă; hotărâre. 2. Mod de a umbla pe jos; mers, umblet, călcătură. ** Pas alergător = mers în fugă. Pas de front (sau de defilare) = mers ostăşesc de paradă, cu cadenţă bine marcată. Pas de marş (sau de voie, de manevră) = mers ostăşesc obişnuit, fără efortul de a păşi energic. ** Loc. adv. În pasul calului sau la pas = în ritm de mers obişnuit; fără să fugă. ** Expr. A ţine pasul = a) a păstra cadenţa, ritmul de mers cu cineva; b) a se

menţine la acelaşi nivel cu cineva sau cu ceva. A merge în pas (cu cineva) = a avea aceeaşi cadenţă (cu cineva). (Rar) A se ţine de pasul cuiva = a urmări pe cineva. (Rar) A da pas = a se grăbi. A-şi iuţi pasul = a-şi mări viteza de deplasare pe jos; a fugi. * Mişcare ritmică a picioarelor, caracteristică pentru fiecare dans. 3. Unitate de măsură de lungime egală cu distanţa dintre cele două picioare ale omului depărtate în cursul mersului obişnuit; p. ext. distanţă reprezentată de această unitate de măsură. 4. Urma lăsată de talpa piciorului sau a încălţămintei în mers. ** Expr. (Înv.) A călca (sau a urma, a merge) pe paşii cuiva = a urma exemplul cuiva, a continua activitatea cuiva. 5. (Biol.; în sintagma) Pas genetic = distanţă creată între unul dintre părinţii şi unul dintre copiii lui, astfel încât posibilitatea acestuia de a primi o genă oarecare se înjumătăţeşte datorită meiozei. II. S.n. 1. Distanţă între două elemente alăturate identice ale unui sistem tehnic, măsurată în direcţia în care se repetă elementele. ** Pas de filet sau pasul filetului = distanţa dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axei filetului. * Distanţă dintre doi dinţi consecutivi ai unei roţi dinţate. 2. (Înv. şi reg.) Unealtă de lemn asemănătoare cu un compas, folosită în dulgherie, dogărie etc. – Lat. passus.
PAS4 subst. Substanţă medicamentoasă antibiotică, cu aspect de pulbere albă, puţin solubilă în apă, folosită în tratamentul tuberculozei. – Din fr. P.A.S. (formă abreviată din acide para-aminosalicylique).
PASA, pasez, vb. I. Tranz. 1. (Sport) A trimite mingea unui coechipier. 2. (Fam.) A da sau a ceda cuiva ceva; a face să ajungă sau să treacă în mâna altuia, a transmite altuia. 3. A trece prin sită fructe sau legume; a zdrobi, a mărunţi. – Din fr. passer.
PASABIL, -Ă, pasabili, -e, adj. (Fam.) Care e acceptabil (dintr-un anumit punct de vedere). – Din it. passabile, fr. passable.
PASAGER, -Ă, pasageri, -e, s.m. şi f., s.n., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care este numai în trecere printr-un loc, printr-o localitate etc.; persoană care circulă sau călătoreşte folosind un mijloc de transport (în comun); călător. 2. S.n. Navă de pasageri. 3. Adj. (Rar) Vremelnic, trecător. – Din fr. passager.
PASAGIU s.n. v. pasaj.
PASAJ, pasaje, s.n. 1. Spaţiu amenajat între două rânduri de clădiri sau coridor al unei clădiri aşezat la nivelul străzii, pe care trec pietoni sau, rar, vehicule dintr-o stradă în alta; p. gener. loc de trecere. * Portiune de stradă cu marcaje speciale, folosită ca loc de traversare pentru pietoni. * Încrucişare la niveluri diferite între două sau mai multe căi de circulaţie rutieră sau între un drum rutier şi o cale ferată. 2. Fragment dintr-un text scris. * Succesiune melodică într-o compoziţie muzicală, formată din note scurte şi rapide, care face trecerea între diferitele teme ale piesei. 3. Migraţiune periodică a păsărilor. ** Loc. adj. De pasaj = care este în trecere printr-o anumită ţară în perioada migraţiunilor. * Cârd, stol (aflat în migraţie). 4. Trecere a metalelor, a fibrelor textile etc. printre doi sau mai mulţi cilindri metalici aşezaţi în laminor la distanţă reglabilă şi care se rotesc în sens invers. [Var.: (rar) paságiu s.n.] – Din fr. passage, it. passagio, germ. Passage.
PASAMETRU, pasametre, s.n. Micrometru la care măsurătorile se înregistrează pe un cadran. – Din fr. passamétre, rus. passametr, germ. Passameter.
PASANT, pasante, adj. (În sintagma) Contor pasant (şi substantivat, n.) = contor care înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general. – Din germ. passant.
PASARE, pasări, s.f. Acţiunea de a pasa şi rezultatul ei. – V. pasa.

PASARELĂ, pasarele, s.f. 1. Podeţ mobil care leagă de chei puntea unui vapor ancorat; platformă situată la oarecare înălţime de puntea unui vas, unde se află camera hărţilor şi a instrumentelor de navigaţie. 2. Pod îngust aşezat la înălţime peste o linie de cale ferată, peste un canal etc. pentru a permite trecerea pietonilor. 3. Galerie acoperită sau punte îngustă care face legătura dintre două clădiri sau două aripi ale aceleiaşi clădiri la nivelul aceloraşi etaje. – Din fr. passerelle.
PASĂ, pase, s.f. 1. (Sport) Transmitere a mingii către un coechipier. 2. Fiecare dintre mişcările făcute cu mâna de cel care hipnotizează pe cineva. 3. Miză pe care trebuie să o depună jucătorii de cărţi la fiecare nou tur. * (Rar) Tur la unele jocuri de cărţi. ** Expr. A avea (sau a fi în) pasă bună (sau proastă) = a avea noroc (sau ghinion) la jocul de cărţi; a trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile); a-i reuşi (sau a nu-i reuşi) cuiva ceva. 4. (Nav.) Fâşie de apă indicată navigaţiei într-o zonă cu stânci, bancuri, mine etc. 5. (Tehn.) Trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matriţele care îl fasonează. – Din fr. passe, engl. pass.
PASĂMITE adv. (Pop.) Pesemne, probabil, se pare, se vede că ...; într-adevăr. – Păsa1 + mite (înv. "darămite", etc. nec.).
PASĂRE, păsări, s.f. 1. (La pl.) Clasă de vertebrate ovipare, cu corpul acoperit cu pene, cu aripi pentru zbor şi cu fălcile acoperite cu formaţii cornoase; (şi la sg.) animal din această clasă. ** (De-a) pasărea zboară = joc de copii în care jucătorii imită zborul unei păsări. * Fig. Avion. 2. Spec. Nume generic pentru păsările (1) domestice crescute pe lângă casa omului în scop economic; orătanie; spec. găină. * Carne de pasăre (2), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. 3. (Reg.) Vrabie. 4. ** Compuse: pasărea-muscă = colibri. pasărea-liră = pasăre australiană la care masculul are coada în forma unei lire, viu colorată (Menura superba); pasărea-omătului = pasăre mică cu penele de diferite culori în care predomină culoarea albă (Plectrophenax nivalis); pasărea-cânepii = cânepar. pasărea-paradisului = pasăre exotică cu pene bogate şi frumos colorate (Paradisea apoda). [Var.: (înv. şi pop.) pásere s.f.] – Lat. passer.
PASCAL1, pascali, s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea exercitată de un newton pe o suprafaţă de un metru pătrat. – Din fr. pascal.
PASCAL2, -Ă, pascali, -e, adj. (Livr.) Privitor la sărbătoarea Paştilor, de Paşti. – Din fr. pascal.
PASCALIE, pascalii, s.f. 1. Calendar bisericesc special, cu ajutorul căruia se poate stabili cu mult înainte data Paştilor şi a altor sărbători religioase care nu au loc la date fixe. 2. Carte astrologică populară cu ajutorul căreia se crede că se poate ghici viitorul cuiva. – Din ngr. pashálion.
PASCĂ, păşti, s.f. 1. Cozonac tradiţional făcut din aluat dospit umplut cu brânză de vaci, stafide, smântână etc. care se mănâncă de obicei la Paşti de către creştinii ortodocşi. * Anafură pe care preotul o împarte credincioşilor în ziua de Paşti; paşti (2). 2. Preparat alimentar tradiţional, făcut din aluat nedospit, copt în foi subţiri, pe care îl mănâncă evreii în timpul Paştilor în loc de pâine. – Lat. pascha.
PASEISM s.n. Orientare (exagerată) spre trecut, idealizare a trecutului. – Din fr. passéisme.
PASEIST, -Ă, paseişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se referă la paseism, caracteristic paseismului. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care aderă la paseism. – Din fr. passéiste.
PASENŢĂ s.f. v. pasienţă.

PASERE s.f. v. pasăre.
PASERIFORMĂ, paseriforme, s.f. (La pl.) Ordin de păsări ai căror pui ies din ou golaşi şi orbi; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. – Din fr. passeriformes.
PASETĂ, pasete, s.f. Piesă a unei maşini de tricotat care serveşte la conducerea firului. – Din fr. passette.
PASIANS s.n. v. pasienţă.
PASIBIL, -Ă, pasibili, -e, adj. Care poate sau trebuie să fie supus la..., susceptibil de... Pasibil de amendă. – Din fr. passible.
PASIENŢĂ, pasienţe, s.f. Combinare a cărţilor de joc după anumite reguli bazate pe hazard, de reuşita căreia jucătorul leagă realizarea unei dorinţe. [Pr.: -si-en÷, – Var.: (rar) pasénţă s.f., (înv.) pasiáns s.n.] – Din ngr. pasiéntsa, fr. patience.
PASIFLORAL s.n. Medicament calmant sub formă de soluţie, preparat din extractul fluid al unei specii de pasifloră, cu adaosuri de substanţe sedative şi de sirop. – Pasifloră + suf. -al.
PASIFLORĂ, pasiflore, s.f. Nume dat mai multor specii de plante tropicale agăţătoare, cu tulpină lemnoasă şi cu flori albăstrii, folosite de obicei ca plante decorative (Passiflora). – Din fr. passiflore, lat., it. passiflora.
PASIGRAFIE, pasigrafii, s.f. (Rar) Sistem de scriere universală. – Din fr. passigraphie.
PASIMETRU, pasimetre, s.n. Instrument de precizie folosit la măsurarea dimensiunilor găurilor dintr-o piesă prin comparare cu un etalon. – Din fr. passimétre.
PASIONA, pasionez, vb. I. Tranz. şi refl. A trezi sau a simţi un interes deosebit, pasiune pentru ceva sau cineva. * Refl. A face ceva cu pasiune. [Pr.: -si-o-] – Din fr. passionner.
PASIONAL, -Ă, pasionali, -e, adj. (Despre însuşiri, sentimente, acţiuni etc.) Produs sau determinat de o pasiune, care se referă la o pasiune. [Pr.: -si-o-] – Din fr. passionnel, lat. passionalis.
PASIONALISM s.n. (Rar) Pasionalitate. [Pr.: -si-o-] – Pasional + suf. -ism.
PASIONALITATE s.f. Caracter pasional, pătimaş; (rar) pasionalism. [Pr.: -si-o-] – Pasional + suf. -itate.
PASIONANT, -Ă, pasionanţi, -te, adj. Care pasionează; captivant, palpitant. [Pr.: -si-o] – Din fr. passionner.
PASIONAT, -Ă, pasionaţi, -te, adj. 1. (Despre însuşiri, sentimente, acţiuni etc.) Determinat de pasiune, izvorât dintr-o (mare) pasiune; care exprimă (o mare) pasiune. 2. (Despre oameni) Care pune pasiune în tot ceea ce face, care acţionează cu pasiune; fervent, entuziast, inimos (3). * Stăpânit, dominat de pasiuni sau de patimi. [Pr.: -si-o-] – V. pasiona.
PASIUNE, pasiuni, s.f. 1. Stare afectivă şi intelectuală deosebit de intensă şi stabilă, manifestată ca o tendinţă care polarizează procesele psihice ale omului, dominându-l prin intensitatea efectelor sau prin permanenţa acţiunii lor. ** Loc. adv. Cu pasiune = înflăcărat, entuziast; intens. 2. Înclinaţie vie, însoţită de plăcere pentru obiectul studiat sau pentru profesiunea exercitată. * Dorinţă, aspiraţie. 3. Dragoste puternică faţă de o persoană (de sex opus). 4. Tendinţă puternică şi nestăpânită însoţită de o preocupare excesivă şi obsedantă pentru satisfacerea unor dorinţe (reprobabile); patimă, viciu. 5. (Concr.) Ceea ce constituie obiectul unei pasiuni (1-4). 6. Gen muzical înrudit cu oratoriul, dar al cărui text este întotdeauna inspirat din patimile evanghelice; bucată muzicală aparţinând acestui gen. [Pr.: -si-u-] – Din fr. passion, lat. passio, -onis, germ. Passion.

PASIV, -Ă, pasivi, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Care nu reacţionează în nici un fel, care este lipsit de iniţiativă şi de interes pentru ceea ce face, vede etc.; inactiv. * Vocabular pasiv = parte a vocabularului care nu e folosită în mod frecvent în vorbire. Apărare pasivă = ansamblul măsurilor luate pentru a feri un oraş, o clădire etc. de atacuri aeriene inamice. Drept electoral pasiv = dreptul de a fi ales în diverse organe legislative. 2. (Gram.; despre diateze, forme verbale, conjugări etc.) Care arată că subiectul gramatical suferă acţiunea făcută de altcineva. * (Substantivat, n.) Diateza pasivă (I 2) a unui verb. 3. (Despre metale, aliaje) Care prezintă fenomenul de pasivitate (2). II. S.n. 1. (Fin.; adesea adjectival) Totalitatea mijloacelor economice ale unei întreprinderi, privite sub aspectul provenienţei lor la un moment dat şi al destinaţiei lor. * Parte a bilanţului contabil în care sunt înscrise fondurile unei întreprinderi sau ale unei instituţii la un moment dat. 2. (Jur.) Parte din patrimoniul unei persoane fizice sau juridice alcătuită din datorii sau din alte obligaţii ce se pot evalua în bani. – Din fr. passif, lat. passivus, germ. passiv, Passiv.
PASIVISM s.n. (Rar) Atitudine a omului pasiv (I 1); tendinţă spre pasivitate. – Pasiv + suf. -ism.
PASIVIST, pasivişti, s.m. Persoană stăpânită de pasivism. – Pasiv + suf. -ist.
PASIVITATE s.f. 1. Stare a celui pasiv (I 1); lipsă de activitate, de iniţiativă, de interes; renunţare la acţiune; inactivitate; resemnare. 2. Însuşire a unor metale sau aliaje de a nu fi atacate de unii acizi concentraţi. – Din fr. passivité, germ. Passivität.
PASIVIZA, pasivizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Chim.) A face să capete sau a avea pasivitate (2). – Pasiv + suf. -iza.
PASIVIZARE, pasivizări, s.f. (Chim.) Acţiunea de a (se) pasiviza şi rezultatul ei. – V. pasiviza.
PASMANT, pasmanturi, s.n. (Înv. şi reg.) Ceapraz, firet (pentru împodobit haine sau draperii). – Din fr. passement.
PASMANTERIE, pasmanterii, s.f. 1. (Rar) (Articole de) ceaprăzărie2. 2. Ramură a industriei textile care produce un sortiment variat de fireturi, panglici, şireturi etc. – Din fr. passementerie.
PASPARTU, paspartuuri, s.n. 1. Cheie cu care se poate deschide orice broască obişnuită; şperaclu. 2. Fig. Mijloc de pătrundere într-un anumit cerc, într-o anumită problemă etc. [Scris şi: passe – partout] – Din fr. passe-partout.
PASPOAL, paspoaluri, s.n. Şiret (lat) sau fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la rochii, de-a lungul unei cusături, a unui buzunar etc. * Bandă, de obicei din piele sau din material plastic, fixată la unele feţe de pantofi sau la diferite obiecte de marochinărie pentru a le întări marginile sau pentru a ascunde unele cusături şi a crea un efect decorativ. [Pl. şi: paspoale] – Din fr. passepoil.
PASPOALA, paspoalez, vb. I. Tranz. A împodobi sau a dubla cu paspoal. – Din paspoal.
PASPOALARE, paspoalări, s.f. Acţiunea de a paspoala şi rezultatul ei. – V. paspoala.
PASPORT s.n. v. paşaport.
PASSACAGLIA s.f. Vechi dans de origine spaniolă şi italiană, cu mişcare lentă şi gravă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: pa-sa-ca-li-a] – Cuv. it.
PASSIM adv. În diferite locuri, în (mai) multe locuri dintr-un izvor citat. [Pr.: pásim] – Cuv. lat.
PASSING-SHOT s.n. (Tenis) Minge care trece pe lângă adversarul venit la fileu. [Pr.: pásing – şot] – Cuv. engl.

PASTĂ, paste, s.f. Materie densă cu aspect omogen, rezultată de obicei din măcinarea unor substanţe şi din amestecul lor (cu un lichid) până la obţinerea consistenţei dorite. ** Pastă de dinţi = preparat farmaceutic întrebuinţat la spălarea dinţilor. Paste făinoase = produse alimentare, de diferite forme şi dimensiuni, obţinute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grâu. * Culoare (folosită în pictură) de obicei preparată cu ulei. * Lac de unghii cu aspect omogen. – Din ngr. pásta, germ. Pasta.
PASTEL, pasteluri, s.n., adj. invar. 1. S.n. Creion colorat, moale, pentru desen, făcut din pigmenţi pulverizaţi, amestecaţi cu talc şi cu gumă arabică. * Desen executat cu acest fel de creioane. 2. S.n. Poezie cu conţinut liric, în care se zugrăveşte un tablou din natură. 3. Adj. invar. (Despre culori, desene etc.) Cu tonuri palide, delicate; pastelat. – Din fr. pastel, it. pastello.
PASTELAT, -Ă, pastelaţi, -te, adj. (Despre culori, desene etc.) Cu tonuri pale, delicate. – Din pastel.
PASTELIST, pastelişti, s.m. 1. Pictor de pasteluri (1). 2. Poet care compune pasteluri (2). – Din fr. pastelliste.
PASTELIZA, pastelizez, vb. I. Tranz. (Rar) 1. A desena, a vopsi în culori pastel. * A face să aibă culorile atenuate. 2. A crea un pastel (1); a da impresia de pastel. – Pastel + suf. -iza.
PASTELIZANT, -Ă, pastelizanţi, -te, adj. (Rar) Ca de pastel. – Pasteliza + suf. -ant.
PASTET, pastete, s.n. (Înv.) Pateu (2). [Var.: paştét s.n.] – Din germ. Pastete.
PASTEURELOZĂ, pasteureloze, s.f. 1. Numele unei boli microbiene grave a animalelor. 2. Holera păsărilor. [Pr.: -tö-] – Din fr. pasteurellose.
PASTEURIZA, pasteurizez, vb. I. Tranz. A conserva produse alimentare prin încălzire la o temperatură sub 100°C, urmată de o răcire bruscă, astfel încât însuşirile alimentului să rămână intacte. [Pr.: tö-] – Din fr. pasteuriser.
PASTEURIZARE, pasteurizări, s.f. Acţiunea de a pasteuriza şi rezultatul ei. [Pr.: -tö-] – V. pasteuriza.
PASTEURIZAT, -Ă, pasteurizaţi, -te, adj. (Despre alimente) Care a fost supus pasteurizării. [Pr.: -tö-] – V. pasteuriza.
PASTEURIZATOR, pasteurizatoare, s.n. Aparat folosit în industria alimentară pentru pasteurizare. [Pr.: -tö-] – Din fr. pasteurisateur.
PASTICĂ, pastici, s.f. (Tehn.) Muflă (2). – Din it. pastecca.
PASTIFLANT, -Ă, pastiflanţi, -te, adj., s.n. (Substanţă) care permite obţinerea unei paste. – Din pastă (după plastifiant).
PASTILĂ, pastile, s.f. 1. Preparat farmaceutic sau alimentar de forma unei tablete sau a unei bomboane mici, rotunde; (impr.) comprimat. 2. Piesă în formă de disc mic, folosită la unele maşini sau la unele mecanisme. 3. Loc special amenajat (de forma unei pastile (1)) în mijlocul unei pieţe, al unei intersecţii largi, pentru refugiul pietonilor, dirijarea circulaţiei etc. – Din fr. pastille, germ. Pastille.
PASTIŞA, pastişez, vb. I. Tranz. (Depr.) A realizat o pastişă; a imita, a copia – Din fr. pasticher.
PASTIŞARE, pastişări, s.f. (Depr.) Faptul de a pastişa şi rezultatul său. – V. pastişa.
PASTIŞĂ, pastişe, s.f. Lucrare literară, muzicală sau plastică, de obicei lipsită de originalitate şi de valoare, în care autorul preia servil temele sau mijloacele de expresie ale unui mare creator; imitaţie, copie. – Din fr. pastiche.
PASTIŞOR, pastişori, s.m. (Rar; depr.) Persoană care pastişează. – Din fr. pasticheur.
PASTOR, pastori, s.m. Preot protestant. – Din germ. Pastor, lat. pastor.

PASTORAL, -Ă, pastorali, -e, adj., s.f. 1. Adj. De păstor, păstoresc; p. ext. de la ţară, câmpenesc, rustic. 2. Adj. (Despre creaţii literare) Care zugrăveşte în mod idilic viaţa păstorilor, viaţa de la ţară; bucolic. 3. S.f. Operă literară cu conţinut pastoral (2); bucolică. * Compoziţie muzicală în care sunt evocate crâmpeie din viaţa câmpenească, rurală. 4. Adj. (Rar) Care aparţine pastorilor sau preoţilor, privitor la pastori sau la preoţi. Cârjă pastorală. 5. S.f. Scrisoare publică, cuprinzând îndemnuri şi urări, prin care un arhiereu se adresează preoţilor şi credincioşilor cu ocazia sărbătorilor religioase mari sau a altor evenimente importante. – Din fr. pastoral, lat. pastoralis, it. pastorale.
PASTORALISM s.n. Tendinţă în literatură şi în artă caracterizată prin cultivarea genului pastoral. – Din fr. pastoralisme, engl. pastoralism.
PASTRAMAGIU, pastramagii, s.m. 1. (Ieşit din uz) Persoană care făcea sau vindea pastramă. 2. (Fam.) Epitet depreciativ dat unui om de nimic şi cu apucături grosolane. – Pastramă + suf. -agiu.
PASTRAMĂ, păstrămuri, s.f. Carne (de oaie, de capră, de porc, de gâscă etc.) sărată, afumată, uscată şi (puternic) condimentată, care serveşte ca aliment. ** Expr. (Fam.) A ţine (pe cineva) la pastramă = a ţine (pe cineva) închis un timp îndelungat. A face (pe cineva) pastramă = a bate foarte tare (pe cineva). A se face pastramă = a slăbi foarte tare. A pune la pastramă = a ucide; a distruge. * (La pl.) Diferite sortimente din carnea definită mai sus. [Var.: (înv. şi reg.) păstrámă s.f.] – Din ngr. pastramás, tc. pastirma.
PAŞA s.f. v. paşă.
PAŞALÂC, paşalâcuri, s.n. Provincie din Imperiul Otoman guvernată de un paşă. * Fig. Ţară, regiune etc. în care domneşte despotismul; guvernare despotică. – Din tc. paşalik
PAŞAPORT, paşapoarte, s.n. Document oficial care dă cetăţenilor unui stat dreptul de a se deplasa în altă ţară, servindu-le acolo ca act de identitate; pas2, paşuş. ** Expr. (Fam.) A da (cuiva) paşaportul = a alunga, a expedia (pe cineva); p. ext. a da (pe cineva) afară din serviciu. * Dosar care cuprinde toate actele necesare editării unei cărţi; dosar de carte. [Var.: (înv.) paşpórt, paspórt s.n.] – Din it. paseporto, fr. passeport, rus. pasport.
PAŞAPORTAR, paşaportari, s.m. (Rar) Persoană care aparţine ca cetăţenie altei ţări decât cea în care se află stabilit (temporar) şi care stă în ţara respectivă cu paşaport. – Paşaport + suf. -ar.
PAŞĂ, paşi, s.m. Funcţia de guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman sau titlu al vizirilor şi al unor înalţi demnitari turci din trecut; persoană care deţinea funcţia sau titlul de mai sus. ** Loc. adv. Ca paşa sau ca un paşă = fără grijă, foarte bine, ca un boier. [Var.: (înv.) paşá s.f.] – Din tc. paşa.
PAŞCĂ, păşti, s.f. (Reg.) Tutun de calitate inferioară; mahorcă. – Din ucr. pačha.
PAŞLI, paşlesc, vb. IV. Tranz. (Reg.; fam.) 1. (În expr.) A o paşli = a fugi, a o lua la sănătoasa. 2. Fig. A fura, a şterpeli. – Din rus. poşli.
PAŞNIC, -Ă, paşnici, -ce, adj. 1. (Despre oameni) Care nu tulbură şi nu supără pe nimeni, care este partizan al relaţiilor prieteneşti, armonioase şi evită orice conflict; iubitor de pace, potrivnic războiului. 2. (Despre acţiuni) Care sprijină pacea, lupta pentru pace; (despre atitudini) lipsit de agresivitate. 3. (Despre un loc, un peisaj etc.) Liniştit, calm, tihnit. [Var.: (înv.) pácinic, -ă adj.] – Pace + suf. -nic.
PAŞOL interj. (Reg.; fam.) Cuvânt peiorativ cu care alungi pe cineva; du-te!, pleacă!, marş!. – Din rus. poşol.
PAŞOPTISM s.n. Ideologia participanţilor la Revoluţia de la 1848 din ţările româneşti. – Paşopt (= patruzeci şi opt) + suf. -ism.

PAŞOPTIST, -Ă, paşoptişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine paşoptismului sau paşoptiştilor (2), privitor la paşoptism sau la paşoptişti. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care aparţine generaţiei participanţilor la Revoluţia de la 1848 din ţările româneşti; (persoană) care a susţinut paşoptismul, care a luptat pentru el. * P. ext. Purtător al ideologiei de la 1848. – Paşopt (= patruzeci şi opt) + suf. -ist.
PAŞPORT s.n. v. paşaport.
PAŞTE1, pasc, vb. III. 1. Intranz. şi tranz. (Despre vite; la pers. 3). A se hrăni rupând cu gura iarbă, plante etc. * Tranz. Fig. A întreţine, a cultiva, a dezvolta stări sufleteşti etc. 2. Tranz. (Despre oameni) A păzi animalele care pasc (1), a duce la păşune; a păstori, a păşuna. ** Expr. (Fam.) Ce paşti aici? se spune ca mustrare celui care nu şi-a făcut datoria, care nu a fost atent, nu a fost vigilent. A paşte muştele (sau vântul, bobicii) = a pierde vremea fără rost. A-l paşte (pe cineva) gândul = a fi preocupat de ceva. A paşte pe cineva = a urmări pe cineva, pândind momentul potrivit pentru a-i face un rău. N-am păscut porcii (sau gâştele, bobocii etc.) împreună, se spune pentru a-i atrage cuiva atenţia că-şi permite prea multe. ** Compus: s.m. invar. paşte-vânt = om fără căpătâi, pierde-vară. 3. Tranz. (Despre primejdii, moarte, noroc) A urmări cu perseverenţă, a ameninţa dintr-un moment în altul sau a favoriza pe neaşteptate; a pândi. ** Expr. Să nu te pască păcatul să... = să nu cumva să..., nu care cumva să... A-l paşte pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia) = a-l ameninţa pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia). – Lat. pascere.
PAŞTE2 s.n. v. paşti.
PAŞTET s.n. v. pastet.
PAŞTI s.m. 1. Sărbătoare religioasă celebrată de creştini în amintirea învierii lui Cristos, iar la evrei în amintirea ieşirii lor din Egipt, sub conducerea lui Moise. ** Expr. Nu e în toate zilele Paşti sau o dată pe an e Paşti = nu se petrec în fiecare zi evenimente deosebite. Din an în Paşti sau din joi în Paşti, din Paşti în Crăciun = foarte rar, la intervale mari de timp. La Paştile cailor (sau calului) = niciodată. 2. Pâine sfinţită care se împarte la biserică în ziua de Paşti (1); pască. [Var.: páşte s.n.] – Lat. pascha, -ae.
PAŞUŞ, paşuşuri, s.n. (Înv. şi reg.) Paşaport. * Ordin (scris) – Din magh. passzus.
PAT1, paturi, s.n. 1. Mobilă de lemn sau de metal, prevăzută de obicei cu somieră sau cu saltea; p. ext. mobila împreună cu lenjeria, cu aşternutul respectiv; aşternut, culcuş; crivat. ** Expr. A face patul = a) a pune aşternutul pe pat pentru dormit; b) a strânge aşternutul de pe pat. A strânge patul = a strânge, a aduna aşternutul în care s-a dormit. A cădea bolnav la pat = a se îmbolnăvi (grav). A fi pe patul de moarte (sau pe patul morţii) = a fi pe punctul de a muri, a fi în agonie, în comă. A muri în patul său = a muri în casa sa, a nu muri între străini. A boli în pat = a zăcea greu bolnav. A părăsi patul = a se face sănătos după o boală grea; a se restabili. 2. (Pop.) Targă, năsălie. 3. (Pop.) Răsadniţă. 4. Parte a unei instalaţii sau a unui sistem tehnic cu faţa superioară plană şi aproximativ orizontală, pe care se reazemă (şi alunecă) materiale sau anumite părţi ale instalaţiei sau ale sistemului tehnic. 5. Partea de lemn a puştii (sau a pistolului), pe care sunt fixate mecanismul şi ţeava şi care serveşte la imobilizarea armei în poziţia dorită în timpul tragerii. * (Sport) Planşetă de pe care se execută trageri la tir. 6. Strat de material, orizontal sau înclinat, cu faţa superioară aproximativ plană, pe care se reazemă de obicei alte materiale. ** Pat de cale ferată = strat de balast pe care se aşază traversele de cale ferată. * Partea mai joasă a unui teren, a unei depresiuni. 7. Strat din ceva. 8. Albie, matcă. – Din ngr. pátos, "drum bătut".

PAT2, paturi, s.n. (La jocul de şah) Situaţie în care un jucător, fără a fi în poziţie de şah, nu mai poate face nici o mişcare şi este obligat să înceteze jocul, partida declarându-se remiză. – Din fr. pat.
PATACĂ s.f. v. pitac2.
PATAGON, -Ă, patagoni, -e, s.m. şi f., adj. (Rar) 1. S.m. şi f. Paragonez (1). 2. Adj. Patagonez (2). – Din fr. patagon.
PATAGONEZ, -Ă, patagonezi, -e, s.m. şi f, adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază (amerindiană) a Patagoniei sau este originară de acolo; patagon (1). 2. Adj. Care aparţine Patagoniei sau patagonezilor (1), privitor la Patagonia sau la patagonezi; originar din Patagonia; patagon (2). – Patagonia (n. pr.) + suf. -ez.
PATALAMA, patalamale, s.f. (Adesea depr.) Certificat de studii; diplomă. – Din tc. batalama.
PATARAMĂ, patarame, s.f. Întâmplare neplăcută sau neobişnuită; păţanie. ** Expr. A şti patarama cuiva = a cunoaşte slăbiciunile sau defectele cuiva, a şti cât preţuieşte cineva. A da (sau a cădea, a ajunge, a gusta) patarama cuiva = a o păţi la fel cu altcineva. – Cf. pătăranie.
PATARAŢINĂ, pataraţine, s.f. (Mar.) Parâmă folosită la fixarea de borduri şi spre pupă a arborilor unei nave cu vele. – Cf. it. paterazzo, fr. patarasse.
PATAŞCĂ1, pataşte, s.f. (Reg.) 1. Numele mai multor mijloace (rudimentare) de transport sau al unor părţi componente ale acestora. 2. Năsălie; dric. 3. Taşcă. [Var.: pătáşcă s.f.] – Cf. taşcă.
PATAŞCĂ2, pataşte, s.f. (Înv.) Pitac2. – Din rus. patacka.
PATĂ, pete, s.f. 1. Urmă lăsată pe suprafaţa unui obiect de un corp gras, de o materie colorată, de murdărie etc.; suprafaţă pe care se întinde o astfel de urmă; substanţă care a lăsat această urmă. * Porţiune diferit colorată pe un fond de o culoare mai mult sau mai puţin omogenă. 2. Porţiune pe corpul animalelor sau al păsărilor, unde părul sau penele sunt de altă culoare faţă de rest. * Părticică a pielii corpului omenesc sau a animalelor diferit colorată faţă de rest. 3. Porţiune de nuanţă diferită (mai închisă) care se observă cu ochiul liber sau cu telescopul pe discul Soarelui, al Lunii sau al altui corp ceresc. ** Expr. A căuta (sau a găsi) pete în Soare = a căuta cu orice preţ defecte acolo unde nu sunt, a fi cusurgiu. 4. Fig. Faptă, atitudine, situaţie etc., reprobabilă, care ştirbeşte onoarea sau reputaţia cuiva; ruşine, stigmat. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) pată = curat, nevinovat; neprihănit, cast. – Et. nec.
PATE s.n. v. pateu.
PATEFON, patefoane, s.n. Aparat pentru reproducerca sunetelor înregistrate pe discuri de gramofon prin mişcarea orizontală sau pe verticală a unui ac special, care urmăreşte şanţul săpat în disc şi comandă membrana difuzorului. – Din fr. pathéphone.
PATEMA s.f. v. patimă.
PATENT1, -Ă, patenţi, -te, adj. (Despre sisteme şi obiecte tehnice) Construit în chip special pentru a prezenta garanţii de soliditate, de bună funcţionare sau pentru a putea fi folosit uşor; care funcţionează perfect. ** (şi substantivat, n.) Cleşte patent = cleşte special cu care se pot executa diferite operaţii de apucare, de tăiere etc. * (Substantivat, f.) Capsă, buton de încheiat. * (Substantivat, n.) Un fel de târnăcop, folosit în mine. – Din germ. Patent.
PATENT2, -Ă, patenţi, -te, adj. (Despre acţiuni sau manifestări ale omului) Care nu se poate tăgădui; de netăgăduit, evident; autentic. – Din fr. patent.
PATENT3 s.n. v. patentă.
PATENTA, patentez, vb. I. Tranz. 1. A acorda (cuiva) o patentă (1); a breveta o invenţie. 2. (Înv.) A supune pe cineva la plata unei patente (2). 3. (Tehn.) A

aplica unei sârme de oţel un tratament termic pentru a-i asigura o rezistenţă mai mare. – Din fr. patenter, germ. patentieren.
PATENTARE, patentări, s.f. Acţiunea de a patenta şi rezultatul ei. – V. patenta.
PATENTAT, -Ă, patentaţi, -te, adj. 1. (Despre invenţii) Pentru care s-a acordat o patentă (1); brevetat. 2. Fig. (Peior.; despre însuşirile oamenilor) Notoriu, evident. * (Rar) Care are o proastă reputaţie. – V. patenta.
PATENTĂ, patente, s.f. 1. Drept exclusiv pe care îl are un inventator de a pune în fabricaţie şi în vânzare produsul invenţiei sale; act, diplomă prin care se acordă acest drept; brevet de invenţie. * Fig. (Ir.) Sistem, procedeu (propriu cuiva). * Certificat, dovadă. ** Patentă de sănătate = act eliberat conducerii unui vas maritim, la plecarea dintr-un port, prin care se adevereşte starea sanitară bună a echipajului. Patentă consulară = scrisoare de acreditare a unui consul. * Drept de a profesa, de a exercita (pe cont propriu) o activitate sau o acţiune comercială. 2. (Înv.) Impozit anual plătit de negustori şi de liberii-profesionişti; act prin care se confirma plata acestui impozit şi dreptul de exercitare a comerţului sau a profesiunii libere. [Var.: patént s.n.] – Din fr. patente, germ. Patent.
PATER, pateri, s.m. Călugăr sau preot catolic. – Din lat. pater.
PATERĂ, patere, s.f. Vas asemănător cu o farfurioară puţin adâncită, folosit în antichitate la săvârşirea libaţiilor. – Din fr. patére, lat. patera.
PATERIC, paterice, s.n. Colecţie de povestiri din viaţa vechilor călugări (trecuţi de Biserică în rândul sfinţilor); text care face parte dintr-o astfel de colecţie. – Din sl. paterikŭ.
PATERIŢĂ, pateriţe, s.f. Toiag arhieresc, cârjă episcopală împodobită în partea de sus cu două capete în formă de şerpi între care se află un glob cu o cruce. – Din ngr. pateritsa.
PATERN, -Ă, paterni, -e, adj. Care aparţine tatălui, privitor la tată, de tată, părintesc; după tată. * (Adverbial) Ca un tată, cu sentimente de tată. – Din fr. paterne, lat. paternus.
PATERNAL, -Ă, paternali, -e, adj. (Livr.) Patern. – Din fr. paternel.
PATERNITATE s.f. 1. Starea, calitatea de tată; rudenie de sânge între părinte şi copilul său, faptul de a fi tată. * (Jur.) Legătură, filiaţie pe linia tatălui. 2. Fig. Calitatea de autor al unei lucrări, al unei metode etc. – Din fr. paternité.
PATERNOSTER s.n. 1. Ascensor cu mai multe cabine, antrenate printr-un sistem de lanţuri continue şi cu funcţionare neîntreruptă. 2. Elevator pentru ridicarea materialelor de construcţie, compus din colivii prismatice fixate pe două lanţuri sau pe două benzi continue, montate vertical şi antrenate manual sau mecanic prin intermediul a două tobe. – Din fr. pater-noster, germ. Paternoster.
PATETIC, -Ă, patetici, -ce, adj. 1. Plin de patos, care emoţionează, impresionează, înduioşează; plin de emfază, de afectare. 2. (Despre nervi) Care inervează muşchii oblici ai ochiului. – Din fr. pathétique, germ. pathetich.
PATETICO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Plin de patos. [Pr.: -té-] – Cuv. it.
PATETISM s.n. Însuşirea de a înduioşa, de a impresiona, de a mişca puternic (prin vorbe, muzică etc.); caracterul patetic, emoţionant al unei opere literare, muzicale, al unui lucru etc.; atitudine patetică. – Din fr. pathétisme.
PATETIZA, patetizez, vb. I. Intranz. (Livr.) A pune patos (în ceva); a exagera caracterul patetic. – Din fr. pathétiser.
PATEU, pateuri, s.n. 1. Preparat culinar din aluat cu mult unt, aşezat în foi şi umplut cu brânză, tocătură de carne etc. 2. Pastă de ficat, de carne sau de

peşte amestecată cu condimente, care se consumă (unsă pe felii de pâine) proaspătă sau conservată; pastet. [Var.: paté s.n.] – Din fr. pâté.
PATIBAR, patibaruri, s.n. Bar cu specific de patiserie. – Pati [serie] + bar.
PATIBULAR, -Ă, patibulari, -e, adj. (Livr.) Vrednic de spânzurat; demn de spânzurătoare. – Din fr. patibulaire.
PATIMĂ, patimi, s.f. 1. Sentiment puternic şi violent care copleşeşte pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată; p. ext. pasiune, iubire excesivă pentru ceva, pornire nestăpânită; suferinţă morală. * Părtinire, parţialitate; duşmănie, ură. ** Loc. adv. Cu patimă = pătimaş. 2. (Înv. şi pop.) Suferinţă fizică, caznă, chin; boală. ** (În credinţa creştină) Patimile Mântuitorului = suferinţele îndurate de Isus Cristos. Săptămâna patimilor = săptămâna dinainte de Paşti; săptămâna mare. [Var.: páternă s.f.] – Din ngr. páthima.
PATINA1, patinez, vb. I. 1. Refl. (Despre obiecte de metal oxidabil) A căpăta patină1. * A se uza, a se învechi. 2. Tranz. A face (prin diverse procedee tehnice) ca un obiect (metalic, de artă) să capete patină1, a da patină1. – Din fr. patiner.
PATINA2, patinez, vb. I. Intranz. 1. (Despre oameni) A se da pe gheaţă cu patinele2; a practica patinajul. 2. (Despre roţile vehiculelor) A se învârti în loc fără să înainteze; p. ext. (despre vehicule) a nu putea să înainteze sau a aluneca, abătându-se de la direcţia de înaintare; a derapa. * A se deplasa prin alunecare pe o suprafaţă lucie. 3. (Tehn.) A glisa. – Din fr. patiner.
PATINAJ, (2) patinaje, s.n. 1. Patinare2 (1); spec. ramură sportivă care cuprinde probe practicate cu patinele2 pe gheaţă. 2. Patinoar. – Din fr. patinage.
PATINARE1, patinări, s.f. Acţiunea de a (se) patina1 şi rezultatul ei. – V. patina1.
PATINARE2, patinări, s.f. 1. Acţiunea de a patina2 şi rezultatul ei; patinaj. 2. Alunecare alternativă şi între limite determinate a unui culisor, într-un ghidaj de translaţie. * Alunecare a unei roţi de vehicul pe calea de rulare, fără învârtirea ei. – V. Patina2.
PATINAT1 s.n. Faptul de a patina2. – V. patina2.
PATINAT2, -Ă, patinaţi, -te, adj. Care are patină1 (1), care a căpătat patină1. – V. patina1.
PATINATOR, -OARE, patinatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care practică patinajul (1); patinor. – Patina2 + suf. -tor.
PATINĂ1 s.f. 1. Strat subţire rezultat din oxidarea naturală sau artificială a bronzului, prin care acesta capătă la suprafaţă o pojghiţă de carbonat de cupru, de culoare verde. * P. anal. Culoare caracteristică pe care o capătă, sub influenţa agenţilor atmosferici, obiectele sau construcţiile de metal, de lemn, de piatră etc. şi care le dă un aspect de vechime. 2. Strat artificial cu care se acoperă un obiect; culoare, lustru care i se dă unui obiect în scopuri decorative, pentru a crea impresia de vechime sau pentru a-l proteja împotriva coroziunii. – Din fr. patine.
PATINĂ2, patine, s.f. 1. Obiect de metal format dintr-o şină şi elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetei, folosit la patinaj. ** Patină cu role = obiect de metal asemănător cu patina2 (1), prevăzut cu patru rotiţe şi cu elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetelor, şi care permite deplasarea pe sol în mişcări asemănătoare cu cele de pe patinoar. * (Rar) Fiecare dintre cele două tălpi ale saniei. * (Rar) Schi. 2. Piesă prin intermediul căreia un mecanism alunecă pe un element de ghidare. ** Patină de ascensor = şină pe care alunecă cabina ascensorului. * Organ al maşinilor agricole de

recoltat, destinat rezemării pe sol a aparatului de tăiere şi reglării înălţimii de tăiere a plantelor. – Din fr. patin.
PATINOAR, patinoare, s.n. Teren special amenajat pentru patinaj (1); patinaj (2). – Din fr. patinoire.
PATINOR, -OARE, patinori, -oare, s.m. şi f. (Ieşit din uz) Patinator. – Din fr. patineur.
PATINSONARE, patinsonări, s.f. Procedeu de extragere a argintului metalic din plumbul argentifer. – Cf. germ. pattinsonieren.
PATIO s.n. Curte interioară pavată, înconjurată cu arcade, specifică palatelor spaniole. [Pr.: -ti-o] – Cuv. sp.
PATISERIE, (3) patiserii, s.f. 1. Aluat fin, preparat cu mult unt, din care se fac pateuri, plăcinte etc.; pateuri, plăcinte etc. preparate din acest luat. 2. Ramură în industria alimentară care se ocupă cu fabricarea unor produse de patiserie (1). 3. Local în care se consumă şi se vând produse de patiserie (1). – Din fr. pâtisserie.
PATISIER, patisieri, s.m. Persoană care prepară şi vinde produse de patiserie. [Pr.: -si-er] – Din fr. pâtissier.
PATOFIZIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază disfuncţiile organismului. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. pathophysiologie.
PATOGEN, -Ă, patogeni, -e, adj. Care se referă la boală; care provoacă boli, infecţii; purtător de boli. – Din fr. pathogéne.
PATOGENETIC, -Ă, patogenetici, -ce, adj. Care aparţine patogeniei, privitor la patogenie. – Din fr. pathogénétique.
PATOGENEZĂ s.f. (Med.) Patogenie. – Din fr. pathogenése.
PATOGENIC, -Ă, patogenici, -ce, adj. (Med.) Referitor la patogenie, de patogenie. – Din fr. pathogénique.
PATOGENIE s.f. Ramură a patologiei care se ocupă cu studierea mecanismului de producere şi de evoluţie a bolilor. – Din fr. pathogénie.
PATOGENITATE s.f. Proprietate a unor microorganisme de a provoca infecţii. – Patogen + suf. -itate.
PATOGNOMONIC, -Ă, patognomonici, -ce, adj. (Despre simptome, semne) Care este caracteristic unei boli, pe baza căruia se poate pune diagnosticul. – Din fr. pathognomonique.
PATOGNOMONIE s.f. (Med.) Ansamblul simptomelor caracteristice unei boli, pe baza cărora se poate stabili diagonosticul. – După fr. pathognomonie.
PATOLOG, -Ă, patologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în patologie. – Din patologie (derivat regresiv).
PATOLOGIC, -Ă, patologici, -ce, adj. Care aparţine patologiei, privitor la patologie; care indică o boală fizică sau psihică, care este provocat de o boală; p. ext. bolnăvicios, morbid. ** Anatomie patologică = parte a anatomiei care studiază transformările anatomice intervenite în structura ţesuturilor şi a organelor sub influenţa unor boli. – Din fr. pathologique.
PATOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază cauzele şi simptomele bolilor. – Din fr. pathologie.
PATOS s.n. Însufleţire pasionată; avânt, entuziasm. ** Loc. adv. Cu patos = a) în mod entuziast; pasionat, înflăcărat; b) în mod afectat, emfatic. * Afectare, emfază (în vorbire şi în scris); falsă însufleţire. – Din ngr. páthos, fr. pathos.
PATRAFIR, patrafire, s.n. Obiect din odăjdiile bisericeşti, în formă de fâşie lungă de stofă, de mătase etc., pe care sunt brodate motive religioase, purtat de preoţi peste stihar, când oficiază. [Var.: epitrahíl (înv.) patrahíl, patrahír s.n.] – Din sl. petrahilů, ngr. epitiahílion.
PATRAHIL s.n. v. patrafir.

PATRAHIR s.n. v. patrafir.
PATRIARCAL, -Ă adj. v. patriarhal.
PATRIARH, patriarhi, s.m. 1. Cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre Bisericile ortodoxe autocefale; persoană care deţine acest rang. 2. (În Vechiul Testament) Fiecare dintre capii de familie conducători (spirituali şi politici) ai poporului evreu, predecesori ai lui Moise; p. ext. nume dat unor personaje venerabile din Biblie. 3. Bărbat în vârstă; cu rol de şef al familiei în comunitatea gentilică. * Fig. Bătrân venerabil, cu numeroşi descendenţi. [Pr.: -tri-arh] – Din sl. patrijarhů, ngr.patriárhis.
PATRIARHAL, -Ă, patriarhali, -e, adj. 1. Al patriarhului (1) sau al patriarhiei, privitor la patriarh sau la patriarhie. 2. Care aminteşte simplitatea obiceiurilor şi a traiului din vechime; p. ext. liniştit, tihnit; bătrânesc, tradiţional, rustic. [Pr.: -tri-ar÷, – Var.: (înv.) patriarcál, -ă adj.] – Din fr. patriarcal (după patriarh).
PATRIARHALISM s.n. Tendinţă de întoarcere la tradiţiile şi datinile din trecut; obicei, tradiţie etc. care aminteşte de timpurile patriarhale (2). [Pr.: -tri-ar-] – Patriarhal + suf. -ism.
PATRIARHAT s.n. 1. Formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat şef al familiei, cu rol predominant în viaţa comunităţii. 2. Demnitatea de patriarh (1). * Perioadă de preistorie a unui patriarh. [Pr.: -tri-ar-] – Din fr. patriarcat (după patriarh).
PATRIARHIE, patriarhii, s.f. 1. Organizaţie bisericească ortodoxă autocefală, condusă de un patriarh; sediul acestei organizaţii. 2. Biserica centrală a unei patriarhii (1). [Pr.: -tri-ar-] – Din sl. patrijarhija, ngr. patriarhía.
PATRICIAN, -Ă, patricieni, -e, subst. 1. S.m. şi f. (În Roma antică) Membru al comunităţii gentilice, iar mai târziu al aristocraţiei gentilice, care se bucura de toate drepturile şi privilegiile; patriciu (2); p. gener. nobil, senior, aristocrat. * (Adjectival) Care aparţine patricienilor (1), privitor la patricieni, de patricieni; p. gener. de origine nobilă, aristocratică; cu purtări, gesturi etc. distinse. 2. S.m. Cârnat preparat din carne de vită tocată, cu condimente, care se consumă fript pe grătar. [Pr.: -ci-an] – Din fr. patricien.
PATRICIAT s.n. Demnitatea, calitatea de patrician (1). * Instituţia patricienilor; totalitatea patricienilor. [Pr.: -ci-at] – Din fr. patriciat, lat. patriciatus.
PATRICIU, patricii, s.m. 1. Titlu nobiliar, instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat şi în Imperiul Bizantin; persoană care avea acest titlu. 2. (Înv.) Patrician (1); p. gener. nobil, aristocrat. – Din lat. patricius.
PATRIE, patrii, s.f. 1. Mediu politic, social şi cultural în care îşi desfăşoară viaţa şi lupta fiecare popor; teritoriu locuit de un popor; ţară în care s-a născut cineva şi al cărei cetăţean este. ** Patrie-mamă (sau -mumă) = ţară din care s-a desprins o altă ţară, o provincie etc., care este legată de prima prin unitate naţională, de limbă, cultură, etc. * Oraşul, satul, regiunea în care s-a născut cineva; pământ natal, loc de baştină. * Ţară în care cineva se stabileşte definitiv, fără să-i aparţină ca origine, dar fiind recunoscut ca cetăţean al ei. * Loc de origine a unei idei, a unui curent etc. 2. Loc, climat propice dezvoltării cuiva sau a ceva. – Din lat. patria, fr. patrie.
PATRIMONIAL, -Ă, patrimoniali, -e, adj. Care aparţine unui patrimoniu, privitor la un patrimoniu; care se moşteneşte, ereditar; de familie. ** Bunuri patrimoniale = bunuri care pot fi evaluate în bani. Raporturi patrimoniale = raporturi juridice cu conţinut economic. [Pr.: -ni-al] – Din fr. patrimonial.
PATRIMONIU, patrimonii, s.n. 1. (Jur.) Totalitatea drepturilor şi a obligaţiilor cu valoare economică, precum şi a bunurilor materiale la care se referă aceste

drepturi, care aparţin unei persoane (fizice sau juridice); (sens curent) bun moştenit prin lege de la părinţi (sau de la rude); avere părintească. ** Separaţie de patrimoniu = separare legală a bunurilor personale ale cuiva de bunurile moştenite sau a averii soţului de zestrea soţiei. 2. Totalitatea bunurilor care aparţin colectivităţii şi sunt administrate de către organele statului; bun public. * Bunuri spirituale care aparţin întregului popor (fiind transmise de la strămoşi); moştenire culturală; p. ext. bunuri spirituale, culturale etc. care aparţin omenirii întregi. – Din lat. patrimonium, fr. patrimoine.
PATRIOT, -Ă, patrioţi, -te, s.m. şi f. 1. Persoană care îşi iubeşte patria (1) şi luptă pentru apărarea şi prosperitatea ei. 2. (Înv.) Persoană originară din aceeaşi patrie sau regiune cu altcineva; compatriot. [Pr.: -tri-ot] – Din ngr. patriótis, fr. patriote, germ. Patriot.
PATRIOTARD, -Ă, patriotarzi, -de, adj. Care face paradă de patriotism, care manifestă, exprimă un fals patriotism. [Pr.: -tri-o-] – Din fr. patriotard.
PATRIOTIC, -Ă, patriotici, -ce, adj. Pătruns de patriotism, plin de dragoste şi de devotament faţă de patrie şi de popor; care exprimă, care demonstrează patriotism. [Pr.: -tri-o-] – Din fr. patriotique, it. patriotico.
PATRIOTISM s.n. Sentiment de dragoste şi devotament faţă de patrie şi de popor, statornicit în decursul istoriei. [Pr.: -tri-o-] – Din fr. patriotisme.
PATRISTIC, -Ă, patristici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Doctrină teologică-filozofică prin care s-au pus bazele dogmaticii şi cultului creştin, completând Biblia şi studiind viaţa, opera şi concepţia părinţilor Bisericii; patrologie (1). 2. Adj. (Rar) Care se referă la părinţii Bisericii; care ţine de patristică (1), propriu patristicii. – Din fr. patristique.
PATRIŢĂ, patriţe, s.f. (Tipogr.) 1. Piesă componentă, de obicei mobilă, cu care se presează materialul într-o matriţă şi al cărei relief constituie negativul obiectului matriţat. 2. Piesă a maşinii tipografice pe care se gravează în relief o literă sau un semn tipografic şi cu ajutorul căreia se obţine matriţa necesară la turnatul literelor şi al semnelor tipografice. – Din germ. Patrize.
PATROCLIN, -Ă, patroclini, -e, adj. (Biol.; despre organisme) Care a moştenit predominant caractere paterne. – Din fr. patrocline.
PATROLOGIE s.f. 1. Patristică (1). 2. Colecţie care cuprinde scrierile părinţilor Bisericii; p. ext. carte din această colecţie. – Din fr. patrologie, germ. Patrologie.
PATRON1, patroane, s.n. 1. Cartuş (1). * Bucată cilindrică de explozie, folosită la umplerea găurilor de mină. 2. Corp cilindric de porţelan care conţine firul fuzibil al unei siguranţe electrice; buşon (2). 3. Schiţă pentru indicarea modului de legare a firelor şi a ordinii operaţiilor în industria textilă. – Din germ. Patrone.
PATRON2, -OANĂ, patroni, -oane, subst. 1. S.m. şi f. Proprietar al unei întreprinderi. 2. S.m. (În Roma antică) Patrician roman, considerat în raport cu liberţii săi. 3. S.m. şi f. Sfânt socotit protector al unei persoane, al unei corporaţii sau al unei comunităţi care îi poartă numele; zi calendaristică în care se prăznuieşte un sfânt şi pe care o serbează cei care poartă numele acelui sfânt. * Ocrotitor, protector. – Din lat. patronus, germ. Patron, fr. patron.
PATRONA, patronez, vb. I. Tranz. A ocroti, a sprijini, a susţine (pe cineva sau ceva); p. ext. a dirija, a conduce. – Din patron2. Cf. fr. patronner.
PATRONAGIU s.n. v. patronaj.
PATRONAJ, patronaje, s.n. Protecţie (1), ocrotire, sprijin. * Acţiune de ocrotire a săracilor şi a celor incapabili de muncă, pe care o desfăşoară societăţile de

binefacere din unele ţări; asociaţie, societate de binefacere. [Var.: (înv.) patronágiu s.n.] – Din fr. patronage.
PATRONAL, -Ă, patronali, -e, adj. (Rar) 1. Care ţine de ziua numelui cuiva, sau de patron2 (3), privitor la patron2. 2. Care se referă la patron2 (1), care aparţine patronului2, format din patroni2. – Din fr. patronal.
PATRONARE1, patronări, s.f. Acţiunea de a patrona şi rezultatul ei; ocrotire, sprijinire, susţinere. – V. patrona.
PATRONARE2, patronări, s.f. Operaţie de înfăşurare a capătului unei parâme cu aţă de vele, fir de sârmă etc. pentru a împiedica dezrăsucirea. – Din patron1.
PATRONAT s.n. 1. Drept pe care îl avea în trecut un prelat sau un senior laic de a numi pe cineva într-o demnitate ecleziastică. 2. Calitatea de patron2; mulţime de patroni2, totalitatea patronilor2. – Din fr. patronat, lat. patronatus, germ. Patronat.
PATRONIM, patronime, s.n. Nume de familie. – Din fr. patronyme.
PATRONIMIC, patronimice, adj. ** (În sintagma) (şi substantivat, n.) Nume patronimic = a) nume pe care îl poartă (după tată) toţi membrii unei familii; nume de familie; b) (la unele popoare) nume dat membrilor unei familii şi format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix social. – Din fr. patronymique.
PATRONIMIE s.f. Ramură a genealogiei care cercetează evoluţia numelor după tată într-o familie. – De la patronim.
PATRONTAŞ, patrontaşe, s.n. (Pop.) Cartuşieră. – Din germ. Patrontasche.
PATRONTAŞCĂ, patrontaşte, s.f. (Reg.) Cartuşieră. – Contaminare între patrontaş şi taşcă.
PATRU num. card., s.n. 1. Num. card. Numărul care, în numărătoare, are locul între trei şi cinci şi care se indică prin cifrele 4 şi IV. ** (Cu valoare adjectivală) Patru scaune. ** (în vechea organizare a învăţământului) Patru clase = a) învăţământul elementar; b) cursul inferior al liceului. ** Expr. A vorbi (cu cineva) între patru ochi (sau între patru pereţi) = a vorbi (cu cineva) în taină, fără matori. În (cele) patru zări (sau colţuri, vânturi etc.) = în toate direcţiile; pretutindeni. ** (Cu elipsa substantivului determinat) (Loc. adv.) Cât patru = depăşind limitele obişnuite; foarte mult. În patru = a) în patru părţi egale, în sferturi; b) din patru elemente asemănătoare. (Expr.) A fi cu ochii în patru = a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenţie, a se păzi bine. A despica (sau a tăia) firul (de păr) în patru = a cerceta în mod minuţios, a se ocupa de ceva cu minuţiozitate exagerată, mai mult decât este necesar. (Fam.) A face pe dracu-n patru = a-şi da toată silinţa, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilităţile pentru a izbuti într-o acţiune. ** (Substantivat, m.) Scrie un patru pe tablă. ** (Cu valoare de num. ord.) Pavilionul patru. ** (Intră în componenţa num. adverbial) Să mănânci de patru ori. ** (Intră în corespondenţa num. multiplicativ) De patru ori pe atâta. ** (Intră în componenţa num. distributiv) Merg câte patru. 2. S.n. Semn grafic care reprezintă numărul patru (1); notă indicată prin acest semn. – Lat. quattuor.
PATRULA, patrulez, vb. I. Intranz. A parcurge după un anumit program un traseu terestru, aerian sau pe apă, pentru a îndeplini o misiune de cercetare, de pază, de control etc. – Din patrulă. Cf. fr. patrouiller.
PATRULARE, patrulări, s.f. Acţiunea de a patrula şi rezultatul ei; misiune de cercetare, de pază, de recunoaştere, de control etc. – V. patrula.
PATRULATER, -Ă, patrulatere, s.n., adj. 1. S.n. Poligon cu patru laturi. (Adjectival) Care are forma unui poligon cu patru laturi. 2. Adj. (Geom.; în sintagma) Piramidă (sau prismă) patrulateră = piramidă sau prismă cu baza

sau bazele un patrulater. – Din lat. quadrilaterus, fr. quadrilatére (după patru).
PATRULATERAL, -Ă, patrulaterali, -e, adj. (Înv.) În formă de patrulater. – Din fr. quadrilatéral (după patru).
PATRULĂ, patrule, s.f. Subunitate militară care îndeplineşte o misiune de cercetare, de pază, de control etc.; persoană care face parte dintr-o astfel de subunitate. ** Patrulă de aviaţie = subunitate formată din 3-4 avioane militare. – Din germ. Patrulle.
PATRULEA, PATRA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. "al", "a") Care se află între al treilea şi al cincilea. – Patru + le + a.
PATRUNGHIULAR, -Ă, patrunghiulari, -e, adj. (Rar) Care are patru unghiuri. – Patru + unghiular (după lat. quadrangularis, fr. quadrangulaire).
PATRUPED, -Ă, patrupezi, -de, adj., s.n. (Animal) cu patru picioare. – Din fr. quadrupéde, lat. quadrupes, -dis (după patru).
PATRUSPREZECE num. ord. v. paisprezece.
PATRUPREZECELEA, -CEA num. ord. v. paisprezecelea.
PATRUZECI num. ord. Număr care, în numărătoare, are locul între treizeci şi nouă şi patruzeci şi unu şi care se indică prin cifra 40 şi XL. ** (Cu valoare adjectivală) Patruzeci de zile. ** Compus: patruzeci-de-sfinţi (sau de-duminici) = sărbătoare creştină care se sărbătoreşte în ziua de 9 martie. ** (Substantivat, m.) Scrie un patruzeci. ** (Cu valoare de num. ord.) Rândul patruzeci. ** (Intră în componenţa num. adverbial) S-a deplasat de patruzeci de ori. ** (Intră în componenţa num. multiplicativ) De patruzeci de ori pe atâta. ** (Intră în componenţa num. distributiv) Câte patruzeci de lei – Patru + zece.
PATRUZECILEA, -ZECEA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. "al", "a") Care se află între al treizeci şi nouălea şi al patruzeci şi unulea. – Patruzeci + le + a.
PATVAGON, patvagoane, s.n. Vagon de bagaje. – Etimologie pop., după germ. Packwagen.
PAŢACHINĂ, paţachine, s.f. 1. (Bot.) Verigar. 2. (Fam.) Epitet injurios pentru o femeie vulgară, strident îmbrăcată, cu purtări necuviincioase; epitet pentru o femeie de moravuri uşoare. – Et. nec.
PAŢÂRCĂ s.f. (Reg.) Femeie uşuratică. – Et. nec.
PAUCĂ, pauce, s.f. (Înv. şi reg.) Instrument muzical de percuţie; timpan. – Din germ. Pauke.
PAULIANĂ adj. f. (În sintagma) Acţiune pauliană = acţiune judiciară prin care un creditor poate cere debitorului său rezilierea unui contract, anularea unui act etc. dacă acestea sunt posterioare creanţelor. [Pr.: pa-u-li-a-] – Din fr. [action] paulienne.
PAUPER, -Ă, pauperi, -e, adj. (Livr.). Lipsit de mijloace de existenţă; ajuns în mizerie, în stare de sărăcie; foarte sărac. – Din lat. pauper.
PAUPERISM s.n. (Livr.) Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; paupertate. – Din fr. paupérisme.
PAUPERITATE s.f. v. paupertate.
PAUPERIZA, pauperizez, vb. I. Tranz. (Livr.) A reduce la stare de sărăcie extremă, la mizerie. – Din fr. paupériser.
PAUPERIZARE, pauperizări, s.f. Acţiunea de a pauperiza şi rezultatul ei. – V. pauperiza.
PAUPERTATE s.f. (Livr.) Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; pauperism. ** (Ieşit din uz) Act (sau certificat) de paupertate = act (sau

certificat) prin care se atestă că o persoană nu posedă bunuri impozabile. [Var.: pauperitáte s.f.] – Din lat. paupertas, -tatis.
PAUS s.n. v. paos.
PAUŞAL, -Ă, pauşali, -e, s.n., adj. 1. S.n. Sistem de plată pentru o prestaţie de serviciu, pentru un consum de energie etc. prin fixarea cu aproximaţie a unei sume globale. 2. Adj. (În sintagmele) Tarif (sau preţ) pauşal = tarif sau preţ care se plăteşte uniform, stabilit în baza experienţelor sau a unei evaluări. Asigurare pauşală = asigurare pentru bunuri, persoane etc. contra plăţii unei prime de asigurare unice (medie). [Pr.: pa-u-] – Din germ. Pauschale.
PAUZĂ, pauze, s.f. 1. Suspendare, oprire temporară a unei acţiuni, a unei mişcări, a unei activităţi; interval de timp cât durează această întrerupere; repaus. ** Loc. adv. Fără pauză = continuu, neîntrerupt. * (La şcoală) Recreaţie1. * (La spectacole) Antract. 2. (Concr.) Semn muzical, corespunzător valorilor de (fraze de note, care se pune pe portativ pentru a indica întreruperea unei fraze muzicale şi durata acestei întreruperi. 3. (Concr.) Linie orizontală, mai lungă decât cratima, folosită ca semn de punctuaţie pentru a indica cititorului o oprire în lectură mai mare decât la virgulă sau pentru a separa două părţi deosebite ale unui text. [Pr.: pa-u-] – Din lat. pausa, fr. pause, germ. Pause.
PAVA, pavez, vb. I. Tranz. A acoperi cu pavaj o stradă, o curte etc.; a executa un pavaj; a pavela. – Din fr. paver.
PAVAGIU, pavagii, s.m. (Rar) Pavator. – Pava + suf. -giu.
PAVAJ, pavaje, s.n. Faptul de a pava; (concr.) îmbrăcăminte rutieră alcătuită din materiale în formă de blocuri, aşezate pe un pat de nisip sau de mortar aşternut pe fundaţia, pregătită în prealabil, a unui drum, a unei curţi etc. – Din fr. pavage.
PAVANĂ, pavane, s.f. Dans vechi, de origine italiană sau spaniolă, cu ritm şi cu mişcări lente şi cu caracter ceremonios; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. pavane.
PAVARE, pavări, s.f. Acţiunea de a pava şi rezultatul ei; pavat1. – V. pava.
PAVAT1 s.n. Pavare. – V. pava.
PAVAT2, -Ă, pavaţi, -te, adj. (Despre străzi, curţi etc.) Acoperit cu pavaj. – V. pava.
PAVATOR, -OARE, pavatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor calificat care execută pavaje; pavagiu. – Pava + suf. -tor.
PAVĂZĂ, paveze, s.f. 1. Scut. ** Expr. A sta pavăză = a apăra, a feri. A-şi pune mâna (drept) pavăză = a-şi ridica mâna în dreptul ochilor (pentru a se feri de o lumină puternică, de un pericol etc.). 2. Fig. Ocrotire, apărare, sprijin, protecţie. – Din pol. paweż.
PAVEA, pavele, s.f. 1. Bloc, bucată de piatră, de cărămidă, de lemn etc. (de formă cubică), folosită la executarea pavajelor. ** Expr. (Reg.) A număra pavelele = a umbla fără rost, a bate străzile. 2. (Ieşit din uz) Pavaj. – Din fr. pavé.
PAVECERNIŢĂ, pavecerniţe, s.f. Slujbă scurtă care se face (la mănăstiri) după vecernie. * Carte care cuprinde rugăciunile şi rânduiala acestei slujbe. – Din sl. pavečerînica.
PAVELA, pavelez, vb. I. Tranz. (Înv.) A pava. – Din pavea.
PAVIAN, paviani, s.m. (La pl.) Gen de maimuţe africane cu botul alungit ca de câine şi cu corpul acoperit cu păr lung şi rar (Pavio); (şi la sg.) maimuţă care face parte din acest gen. [Pr.: -vi-an] – Din germ. Pavian.
PAVILION, pavilioane, s.n. 1. Clădire mică, pitorească, situată într-o grădină, într-un parc sau la extremităţile unui edificiu; clădire izolată într-o pădure, pe

malul unui lac etc. * Fiecare dintre clădirile de sine stătătoare ale unui ansamblu de clădiri care alcătuiesc o unitate administrativă sau sunt destinate unui singur scop (la spitale, şcoli, cazărmi etc.). * Cort mare, cu vârful ascuţit, care servea ca locuinţă căpeteniilor armatei în timpul campaniilor. 2. Drapel arborat de unele autorităţi portuare pe faţada sediului lor. * Drapel sau steguleţ, de forme şi de culori diferite, arborat la pupa sau pe catargul unei nave pentru a-i indica apartenenţa la o anumită ţară sau care este folosit pentru anumite semnalizări pe mare. * Stindard al unor organizaţii, asociaţii etc., care se înalţă la anumite festivităţi. 3. Segment cartilaginos, acoperit de piele, care face parte din urechea externă şi în care se deschide canalul auditiv; p. ext. porţiune dilatată de la extremitatea unui conduct organic. Pavilionul trompei uterine. 4. Cornet acustic. 5. Partea largă ca o pâlnie a instrumentelor muzicale de suflat. * Pâlnie acustică a unui receptor telefonic, a unui megafon etc. [Pr.: -li-on] – Din fr. pavillon, germ. Pavillon.
PAVIMENT, pavimente, s.n. Pardoseală a unei încăperi sau pavaj al unei curţi interioare, făcute din piatră, mozaic etc., având şi o funcţie decorativă. – Din lat. pavimentum.
PAVLICEAN, -Ă, s.m. şi f. v. pavlichian.
PAVLICHIAN, -Ă, pavlichieni, -e, s.m. şi f. Participant la mişcarea socială antifeudală din sec. VII-IX din Imperiul Bizantin, care, sub haina religioasă, a luptat împotriva inegalităţii sociale, cerând suprimarea ierarhiei bisericeşti, simplificarea cultului, abolirea cultului icoanelor etc. [Pr.: -chi-an. – Var.: pavliceán, -ă s.m. şi f.] – Din sl. pavlikijaninů.
PAVLICHIANCĂ, pavlichience, s.f. Pavlichiană. [Pr.: -chi-an-] – Pavlichian + suf. -că.
PAVLOVISM s.n. Orientare în medicină şi în psihologie bazată pe descoperirile lui IP Pavlov privitoare la activitatea nervoasă superioară. – Pavlov (n. pr.) + suf. -ism.
PAVLOVIST, -Ă, pavlovişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al pavlovismului. – Din engl. pavlovist.
PAVOAZ, pavoaze, s.n. Ansamblu de drapele sau de lumini pe care le arborează o navă cu ocazia unor solemnităţi. – Din fr. pavois.
PAVOAZA, pavoazez, vb. I. Tranz. A împodobi o sală, o clădire etc. cu steaguri, cu tablouri, cu verdeaţă etc. în semn de sărbătoare. * P. gener. A împodobi, a orna; a decora, a ornamenta. – Din fr. pavoiser.
PAVOAZARE, pavoazări, s.f. Acţiunea de a pavoaza şi rezultatul ei; împodobire, ornare, decorare, ornamentare. – V. pavoaza.
PAVOAZAT, -Ă, pavoazaţi, -te, adj. (Despre clădiri, săli, nave etc.) Împodobit cu steaguri, tablouri, flori etc. în semn de sărbătoare. – V. pavoaza.
PAZARGHIDEAN, pazarghideni, s.m. (Turcism înv.) Om de afaceri; samsar, misit. – Din tc. pazara-giden.
PAZARLÂC, pazarlâcuri, s.n. (Înv.) Afacere comercială; negustorie, trafic. – Din tc. pazarlîk
PAZARNIC, pazarnici, s.n. (Înv.) Poliţai însărcinat cu paza unei pieţe, a unui târg. – Pazar (înv. "bazar") + suf. -nic.
PAZĂ, paze, s.f. Acţiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea. ** Loc. adj. De pază = însărcinat cu paza; de gardă. ** Loc. adv. În paza (cuiva) = în grija, în seama cuiva. * (Concr.) Persoană sau grup de persoane însărcinate să păzească pe cineva sau ceva; paznic, gardă. – Din păzi (derivat regresiv).
PAZIE, pazii, s.f. Scândură (ornamentală) aşezată vertical la capătul din afară al căpriorilor unui acoperiş cu streaşină pentru a ascunde capetele acestora. * Marginea verticală a unui cofraj. * Fâşie de tablă aşezată la intersecţia unei

învelitori cu un zid, pentru a împiedica pătrunderea apei prin rostul de la intersecţie. – Cf. păzi.
PAZNIC, paznici, s.m. 1. Cel care păzeşte; păzitor, strajă, gardian. 2. (Înv.) Membru al consiliului comunal însărcinat cu strângerea impozitelor. – Pază + suf. -nic.
PAZVANGIU, pazvangii, s.m. (Înv.) Ostaş din trupele rebele ale lui Pazvantoglu (Pazvan-Oglu), care făceau dese incursiuni de pradă în Ţara Românească, la sfârşitul secolul XVIII şi începutul secolului XIX; p. ext. hoţ, tâlhar, pungaş; pazvant, pazvantlâu, pazvantoglu. – Pazvant + suf. -giu.
PAZVANT, pazvanţi, s.m. (Înv.) Pazvangiu. – Din n. pr. Pazvant [oglu].
PAZVANTLÂU, pazvantlâi, s.m. (Înv.) Pazvangiu. [Var.: pazvantlíu s.m.] – Pazvant + suf. -lâu.
PAZVANTLIU s.m. v. pazvantlâu.
PASVANTOGLU, pazvantogli, s.m. (Înv.) Pazvangiu. – Din n. pr. Pazvantoglu.
PĂCALĂ, s.m., păcale, s.f. 1. S.m. Om glumeţ, poznaş, care se ţine de farse. 2. S.f. (Reg.) Păcăleală. – Din păcăli (derivat regresiv).
PĂCAT, păcate, s.n. 1. Călcare a unei legi sau a unei porunci bisericeşti, abatere de la o normă (religioasă); fărădelege; p. gener. faptă vinovată, greşeală, vină. ** Păcatul strămoşesc (sau originar) = (în concepţia religiei creştine) greşeala de a fi încălcat interdicţia divină de a nu gusta din pomul cunoaşterii binelui şi a răului, fapt care a atras alungarea neamului omenesc din rai şi pierderea stării paradiziace. Păcat capital = păcat considerat de biserică fundamental şi din care ar izvorî toate celelalte păcate. ** Loc. adj. şi adv. Cu păcat = greşit; nedrept, vitlovat, neîngăduit, oprit. Fără (de) păcat = nevinovat, corect, drept, legiuit. ** Expr. A-şi face păcat(e) cu cineva = a face o faptă rea în dauna cuiva, a oropsi, a nedreptăţi pe cineva. A intra (sau a cădea) în păcat(e) = a comite o faptă condamnabilă, a greşi. A-şi spăla păcatul (sau păcatele) = a ispăşi o greşeală, o vină. Lasă-mă păcatelor mele (sau lasă-l păcatelor lui etc.) sau la păcatele! = lasă-mă (sau lasă-l etc.) în pace! Păcatele mele (sau tale etc.)! = vai de mine (sau de tine etc.)! A trage păcatul (sau păcatele) cuiva = a) a suporta consecinţele greşelii altuia; b) a fi ispitit, tentat să facă ceva. A vorbi cu păcat = a aduce învinuiri nedrepte, a greşi, a se face vinovat spunând lucruri neadevărate. (E) păcat (de Dumnezeu) sau e mai mare păcat(ul) = nu se cuvine, nu e drept, nu e bine. * (Înv. şi pop.) Canon, osândă, primită pentru ispăşirea unei vini. 2. Cusur, defect, scădere; slăbiciune, patimă, viciu. 3. Întâmplare rea; nenorocire, năpastă, pacoste, necaz. ** Loc. adv. Din păcate = din nenorocire, spre regretul cuiva. ** Expr. A-l împinge (sau a-l îndemna, a duce) pe cineva păcatul (sau păcatele) să... (sau de...) = a simţi un imbold spre ceva oprit, a fi îndemnat de un cuget rău, de o slăbiciune. (Exclamativ) Mai ştii păcatul! = cine ar putea şti?, se prea poate. Păcat că... = îmi pare rău că..., e regretabil că... Păcat de... = îmi pare rău de..., e regretabil că... Ce păcat! = cât îmi pare de rău! 4. (Eufemistic) Diavol; drac; naiba. ** Expr. Al păcatelor = al naibii, teribil, straşnic, cumplit, grozav. Ce păcatul? sau ce păcatele? = ce naiba?, ce dracu?. Ba pe păcatele! = ba pe naiba!, atât mai trebuie!. – Lat. paccatum.
PĂCĂLEALĂ, păcăleli, s.f. Glumă, farsă, şotie; păcălire, păcălitură. – Păcăli + suf. -eală.
PĂCĂLI, păcălesc, vb. IV. Tranz. A induce pe cineva în eroare, printr-o viclenie sau printr-o minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza; a înşela, a amăgi, a trage pe sfoară. * Refl. A-şi greşi socotelile; a aprecia greşit, a se înşela. -Et. nec.

PĂCĂLICI, păcălici, s.m. Persoană care are obiceiul să păcălească, să facă farse. * Numele unui joc de copii care se joacă cu un set de cărţi de joc speciale, în care pierde cel care rămâne cu singura carte fără pereche. – Păcăli. + suf. -ici.
PĂCĂLIRE, păcăliri, s.f. Acţiunea de a (se) păcăli şi rezultatul ei; păcăleală, păcălit1. – V. păcăli.
PĂCĂLIT1 s.n. Păcălire. – V. păcăli.
PĂCĂLIT2, -Ă, păcăliţi, -te, adj. Înşelat, tras pe sfoară. – V. păcăli.
PĂCĂLITOR, -OARE, păcălitori, -oare, adj. Care păcăleşte. – Păcăli + suf. -tor.
PĂCĂLITURĂ, păcălituri, s.f. Păcăleală. – Păcăli + suf. -tură.
PĂCĂNEALĂ, păcăneli, s.f. Păcănire. – Păcăni + suf. -eală.
PĂCĂNI, păcănesc, vb. IV. Intranz. A produce un zgomot scurt, repetat şi sacadat; a ţăcăni, a pocni. – Pac1 + suf.-ăni.
PĂCĂNIRE, păcăniri, s.f. Acţiunea de a păcăni şi rezultatul ei; zgomot scurt, repetat şi sacadat; păcănit, păcănitură, păcăneală. – V. păcăni.
PĂCĂNIT, păcănituri, s.n. Păcănire. – V. păcăni.
PĂCĂNITURĂ, păcănituri, s.f. Păcănire. – Păcăni + suf. -tură.
PĂCĂTOS, -OASĂ, păcătoşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) 1. Care are multe păcate, care se face vinovat de călcarea unor norme; p. ext. ticălos, rău, afurisit, nemernic. * Care aduce neplăceri, plin de cusururi; supărător; defavorabil; defectuos; de proastă calitate. 2. Vrednic de milă; nenorocit; nevoiaş. – Păcat + suf. -os.
PĂCĂTOŞENIE, păcătoşenii, s.f. Faptul de a fi păcătos (1); faptă de om păcătos; stare de decădere; ticăloşie; nemernicie, păcătoşie. * Mizerie. – Păcătos + suf. -enie.
PĂCĂTOŞIE, păcătoşii, s.f. Păcătoşenie. – Păcătos + suf. -ie.
PĂCĂTUI, păcătuiesc, vb. IV. Intranz. A comite un păcat (1); a greşi. – Păcat + suf. -ui.
PĂCĂTUIRE, păcătuiri, s.f. Acţiunea de a păcătui şi rezultatul ei. – V. păcătui.
PĂCIŞĂ s.f. v. pacişă.
PĂCORNIŢĂ, păcorniţe, s.f. Vas de lemn sau de scoarţă de copac în care se ţine păcura pentru uns roţile căruţei. – Pătură + suf. -orniţă.
PĂCUINĂ, păcuini, s.f. (Reg.) Oaie. – Lat. pecuina.
PĂCURAR1, păcurari, s.m. (Înv. şi reg.) Păstor, cioban. – Lat. pecorarius.
PĂCURAR2, păcurari, s.m. (Reg.) Muncitor care se ocupă cu extragerea păcurii. * Negustor ambulant care vindea păcură (şi petrol lampant) prin sate; găzar – Păcură + suf. -ar.
PĂCURĂ s.f. Lichid vâscos, negru sau brun-închis, rămas de la distilarea ţiţeiului, care se foloseşte drept combustibil şi ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale, a asfaltului şi a altor produse; ţiţei brut. – Lat. picula.
PĂCURĂRAŞ, păcurăraşi, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui păcurar; păcurărel. – Păcurar1 + suf. -aş.
PĂCURĂREL, păcurărei, s.m. (Pop.) Păcurăraş. – Păcurar1 + suf. -el.
PĂCURĂRESC, -EASCĂ, păcurăreşti, adj. (Înv. şi reg.) Care aparţine păcurarului1, privitor la păcurar1; ciobănesc, păstoresc. – Păcurar1 + suf. -esc.
PĂCURĂREŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca păcurarii1; ciobăneşte. – Păcurar1 + suf. -eşte.
PĂCURĂRI, păcurăresc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Înv. şi reg.) A ciobăni, a păstori. – Din păcurar1.

PĂCURĂRIE, păcurării, s.f. (Înv. şi reg.) Îndeletnicirea păcurarului1; ciobănie. – Păcurar1 + suf. -ie.
PĂCURĂRIT s.n. (Reg.) Faptul de a păcurări; păstorie, păstorit. – V. păcurări.
PĂCURĂRIŢĂ, păcurăriţe, s.f. (Înv. şi reg.) Soţia păcurarului1; ciobăniţă, păstoriţă. – Păcurar1 + suf. -iţă.
PĂCURIU, -IE, păcurii, adj. (Rar) De culoarea păcurii; negru. – Păcură + suf. -iu.
PĂCUROS, -OASĂ, păcuroşi, -oase, adj. (Rar) Care conţine păcură; care seamănă cu păcura. – Păcură + suf. -os.
PĂDUCEL, păducei, s.m. 1. Arbust sau arbore spinos din familia rozaceelor, cu frunze crestate, cu flori albe dispuse în bucheţele, cu fructe comestibile, care se cultivă şi ca plantă ornamentală (Crataegus monogyna). 2. Insectă parazită care trăieşte pe plante sau pe corpul unor mamifere (Leptus autumnalis). 3. (Pop.) Boală de piele care se manifestă prin mâncărimi pe tălpi sau între degetele picioarelor. – Lat. / * / peducellus.
PĂDUCHE, păduchi, s.m. 1. Nume generic dat mai multor specii de insecte parazite care trăiesc pe corpul oamenilor şi al unor animale (Pediculus). * Epitet dat unui om care nu munceşte şi trăieşte din munca altuia; parazit. 2. Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe frunzele, ramurile sau tulpinile plantelor, hrănindu-se pe seama acestora. 3. ** Compus: păduche-de-lemn = ploşniţă. – Lat. peduculus.
PĂDUCHEA, păduchez, vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A îndepărta păduchii (1) din păr, de pe corp sau de pe haine; a (se) despăduchea. [Var.: păduchí vb. IV] – Din păduche.
PĂDUCHERNIŢĂ, păducherniţe, s.f. 1. (Depr.) Locuinţă în care mişună păduchii (1); p. ext. locuinţă murdară, sărăcăcioasă. 2. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros urât, cu flori fără petale, întrebuinţată la ţară pentru stârpirea ploşniţelor (Lepidium ruderale). [Pl. şi: păducherniţi] – Păduche + suf. -erniţă.
PĂDUCHI vb. IV v. păduchea.
PĂDUCHIOS, -OASĂ, păduchioşi, -oase, adj. Care are păduchi (1), plin de păduchi; p ext. murdar, nespălat; fig. sărac, nevoiaş. – Păduche + suf. -os.
PĂDURAR, pădurari, s.m. Persoană însărcinată cu paza unei păduri. – Pădure + suf. -ar.
PĂDURAT, -Ă, păduraţi, -te, adj. (Rar) Împădurit. – Pădure + suf. -at.
PĂDURATIC, -Ă, păduratici, -ce, adj. 1. Care creşte sau trăieşte în pădure; pădureţ, sălbatic. 2. Acoperit cu păduri; păduros, împădurit. – Pădure + suf. -atic.
PĂDURĂRIE1 s.f. Ocupaţia pădurarului; pădurărit (1). – Pădurar + suf. -ie.
PĂDURĂRIE2 s.f. (Înv.) Silvicultură. – Pădure + suf. -ărie.
PĂDURĂRIT s.n. 1. Ocupaţia pădurarului, viaţa de pădurar; pădurărie1. 2. (Rar) Silvicultură. 3. (Înv.) Impozit plătit de proprietarii de pădure. – Pădure + suf. -ărit.
PĂDURE, păduri, s.f. Întindere mare de teren acoperită de copaci; mulţime densă de copaci crescuţi în stare sălbatică, în care predomină una sau mai multe specii, pe lângă care se mai află arbuşti, plante erbacee, muşchi etc., precum şi diferite specii de animale. ** Loc. adj. Din sau de (la) pădure = a) (despre plante şi animale) sălbatice; b) fig. (despre oameni) fără maniere, necioplit, necivilizat. ** Expr. Parcă ar fi născut (sau crescut) în pădure, se spune despre o persoană cu o comportare urâtă, lipsită de educaţie. A căra lemne în pădure = a face un lucru inutil. * Fig. (Urmat de determinări)

Grămadă mare de obiecte de acelaşi fel (de obicei în poziţie verticală) care acoperă o suprafaţă. – Lat. padule.
PĂDUREAN, -Ă, pădureni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de pădure, privitor la pădure; de la pădure, care trăieşte sau se găseşte în pădure. 2. S.m. şi f. Persoană care trăieşte într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. – Pădure + suf. -ean.
PĂDUREANCĂ, pădurence, s.f. Femeie care trăieşte într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. – Pădurean + suf. -că.
PĂDUREŢ, -EAŢĂ, pădureţi, -e, adj. 1. (Despre plante, pomi fructiferi) Care creşte în pădure sau într-un loc neculivat; sălbatic. * (Despre fructe) Produs de un arbore pădureţ (1); nealtoit; p. ext. cu gust acru, astringent. ** Expr. A se sătura (de cineva sau de ceva) ca de mere pădureţe = a fi foarte plictisit (de cineva sau de ceva), a nu mai putea suferi. 2. (Rar; despre animale) Care trăieşte în pădure; sălbatic. * Fig (Despre oameni) Ursuz, retras, sălbatic. – Pădure + suf. -eţ.
PĂDURICE, pădurici, s.f. Diminutiv al lui pădure; pădुriţă. – Pădure + suf. -ice.
PĂDURIŞTE, pădurişti, s.f. (Rar) Pădure (rară). – Pădure + suf. -işte.
PĂDĂDURIŢĂ, păduriţe, s.f. Pădurice. – Pădure + suf. -iţă.
PĂDUROS, -OASĂ, păduroşi, -oase, adj. (Despre regiuni, dealuri, munţi, terenuri) Acoperit cu păduri, bogat în păduri; împădurit. – Pădure + suf. -os.
PĂFTĂLUŢĂ, păftăluţe, s.f. Diminutiv al lui pafta. – Pafta + suf. -ăluţă.
PĂFUGA, păfug, vb. I. Tranz. (Reg.) A fugări, a alunga. [Var.: pefugá vb. I] – Pe + fugă.
PĂGÂN, -Ă, păgâni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru; p. ext. nume dat de creştini celor care sunt de altă religie decât cea creştină sau care nu are nici o religie; p. restr. turc, mahomedan. 2. Adj. Care aparţine unei religii politeiste sau cultului civilizaţiei antice greco-romane sau care se referă la antichitatea greco-romană; p. restr. turcesc. 3. S.m. şi f. Persoană care se abate de la dogmele religiei (creştine); eretic. 4. S.m. şi f. Fig. Om rău la suflet, crud, nemilos. 5. Adj. Pătimaş, sălbatic, cumplit. – Lat. paganus.
PĂGÂNĂTATE s.f. 1. Păgânism (1). 2. Mulţime de păgâni; păgânime; p. restr. mulţime de turci; turcime – Păgân + suf. -ătate.
PĂGÂNESC, -EASCĂ, păgâneşti, adj. Care aparţine păgânilor sau păgânismului, privitor la păgâni sau la păgânism; p. restr. turcesc. – Păgân + suf. -esc.
PĂGÂNEŞTE adv. Ca păgânii, în felul păgânilor; fig. fără milă, în mod necruţător. – Păgân + suf. -eşte.
PĂGÂNI, păgânesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) converti la păgânism; p. ext. a face să devină sau a deveni ateu; p. restr. a (se) turci. – Din păgân.
PĂGÂNIE, (2) păgânii, s.f. (Înv.) 1. Păgânism (1). 2. Faptă de păgân, nelegiuire, fărădelege. – Păgân + suf. -ie.
PĂGÂNIME s.f. Totalitatea păgânilor; mulţime de păgâni; păgânătate; p. restr. turcime. – Păgân + suf. -ime.
PĂGÂNISM s.n. 1. Credinţă religioasă a păgânilor; p. ext. credinţă religioasă a antichităţii greco-romane; epocă anterioară apariţiei creştinismului; păgânătate, păgânie. 2. P. anal. Atitudine filozofică, religioasă, artistică asemănătoare cu cea care se atribuie antichităţii greco-romane. – Păgân + suf. -ism.
PĂGUBAŞ, -Ă, păgubaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care a suferit o pagubă. ** Loc. vb. A lăsa (pe cineva) păgubaş = a provoca (cuiva) o pierdere; a păgubi. A fi

(sau a rămâne) păgubaş = a pierde ceva, a fi (sau a rămâne) în pagubă; a păgubi. ** Expr. A se lăsa păgubaş (de cineva sau de ceva) = a renunţa (la cineva sau la ceva). – Pagubă + suf. -aş.
PĂGUBI, păgubesc, vb. IV. Intranz. A suferi o pagubă, a fi lipsit de un bun sau de un câştig. * Tranz. A pricinui cuiva o pagubă; a lipsi pe cineva de un câştig sau de un bun al său. – Din pagubă.
PĂGUBIRE, păgubiri, s.f. Faptul de a păgubi. – V. păgubi.
PĂGUBIT, -Ă, păgubiţi, -te, adj. Care a suferit o pagubă. – V. păgubi.
PĂGUBITOR, -OARE, păgubitori, -oare, adj. Care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător. – Păgubi + suf. -tor.
PĂGUBOS, -OASĂ, păguboşi, -oase, adj. Care suferă mereu pagube, care nu are noroc în ceea ce întreprinde; ghinionist. – Pagubă + suf. -os.
PĂHAR s.n. v. pahar.
PĂHĂRAŞ, păhăraşe, s.n. (Pop.) Păhărel. – Pahar + suf. -aş.
PĂHĂREL, păhărele, s.n. Diminutiv al lui pahar; păhăraş, păhăruş, păhăruţ. – Pahar + suf. -el.
PĂHĂRNICEASĂ, păhărnicese, s.f. Soţia paharnicului. – Paharnic + suf. -easă.
PĂHĂRNICEL, păhărnicei, s.m. Boier de rang inferior, subaltern al paharnicului. – Paharnic + suf. -el.
PĂHĂRNICIE s.f. 1. Demnitatea sau slujba de paharnic. 2. Bir (încasat de păhărnicei) de pe vinul vândut. – Paharnic + suf. -ie.
PĂHĂRUŞ, păhăruşe, s.n. (Pop.) Păhărel. – Pahar + suf. -uş.
PĂHĂRUŢ, păhăruţe, s.n. Păhărel. – Pahar + suf. -uţ.
PĂI adv. v. apoi.
PĂIAJEN s.m. v. păianjen.
PĂIANJEN, păianjeni, s.m. 1. (La pl.) Grup de animale arahnide, caracterizate prin cefalotorace cu opt picioare lungi şi cu abdomenul nesegmentat, care se hrănesc cu insecte mici, prinse de obicei într-o pânză subţire ţesută de ele cu ajutorul unui lichid cleios pe care îl secretă; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. 2. (La pl.) Pânză de păianjen (1); păienjeniş. 3. Unealtă folosită pentru prinderea şi extragerea pieselor de dimensiuni mici sau a bucăţilor de cablu rămase într-o sondă. 4. (Sport) Fiecare dintre colţurile de sus ale porţii la fotbal, handbal, polo sau hochei. 5. (Reg.) Prăjină care se aşază pe vârful clăilor, al stogurilor sau al acoperişurilor de paie ca să le apere de vânt. [Pr.: pă-ian÷, – Var.: (reg.) păiájen, paiájen, paínjen, paíngăn, păinjen, s.m.] – Din sl. / * / pajončina. Cf. bg. pajašina.
PĂIENJENI, păienjenesc, vb. IV. Refl. şi intranz. A (se) împăienjeni. [Pr.: pă-ien÷, – Var.: (reg) păinjení, păinjiní, painjení, paingimí vb. IV] – Din păianjen.
PĂIENJENIRE, păienjeniri, s.f. Acţiunea de a (se) păienjeni şi rezultatul ei; împăienjenire. [Pr.: pă-ien÷, – Var.: (reg.) păinjeníre, painjeníre s.f.] – V. păienjeni.
PĂIENJENIŞ, păienjenişuri, s.n. Pânză ţesută de păianjen. * Fig. Desiş, reţea, împletitură. [Pr.: pă-ien÷, – Var.: (reg.) painjeniş, păinjeníş, paianjeníş, paingeníş, păingăníş s.n.] – Păianjen + suf. -iş.
PĂIENJENIT, -Ă, păienjeniţi, -te, adj. 1. Acoperit cu păienjeniş. 2. Fig. (Despre vedere, ochi) Lipsit de claritate; înceţoşat, tulbure. [Pr.: pă-ien, – Var.: (reg.) păinjenát, -ă, păinjinít, -ă, painjenít, -ă, adj.] – V. păienjeni.
PĂIER, păiere, s.n. (Reg.) Saltea umplută cu paie sau cu fân. – Pai + suf. -ar.
PĂINGĂNIŞ s.n. v. păienjeniş.
PĂINJEN s.m. v. păianjen.
PĂINJENAT, -Ă adj. v. păienjenit.
PĂINJENI vb. IV v. păienjeni.

PĂINJENIRE s.f. v. păinjenire.
PĂINJENIŞ s.n. v. păienjeniş.
PĂINJENIŢĂ, păinjeniţe, s.f. (Rar) Femela păianjenului (1). [Pr.: pă-in-] – Păinjen+ suf. -iţă.
PĂINJINAR, păinjinari, s.m. (Rar) Păienjeniş. [Pr.: pă-in-] – Păinjin + suf. -ar.
PĂINJINI vb. IV v. păienjeni.
PĂINJINIT, -Ă adj. v. păienjenit.
PĂIOARĂ, păioare, s.f. (Reg.) Ţesătură fină de in, de bumbac sau de mătase; văl subţire. [Pr.: pă-ioa-] – Lat. palliola.
PĂIOS, -OASĂ, păioşi, -oase, adj., s.f. 1. Adj. (Despre plante) Care are tulpina un pai; (despre culturi) care este format din astfel de plante. 2. S.f. (Mai ales la pl.) Cereală a cărei tulpină este pai. – Pai + suf. -os.
PĂIŞ, păişuri, s.n. 1. Cantitate mare de paie. 2. (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de păioase care se găsesc în vegetaţia pajiştilor naturale. – Pai + suf. -iş.
PĂIŞOR, păişoare, s.n. (Reg.) 1. Păiuş (1). 2. Beţişor cu ajutorul căruia se înnegresc sprâncenele. – Pai + suf. -işor.
PĂIUŞ, păiuşe, s.n. 1. Diminutiv al lui pai; păişor, păiuţ (1). 2. (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de graminee care se găsesc în vegetaţia pajiştilor naturale. [Pl. şi: păiuşuri] – Pai + suf. -uş.
PĂIUŞCĂ s.f. Mică plantă erbacee din familia gramineelor, cu florile dispuse în spiculeţe mici (Festuca pseudovina). – Pai + suf. -uşcă.
PĂIUŢ, păiuţe, s.n. 1. Păiuş (1). 2. (Reg.) Băţ de chibrit. – Pai + suf. -uţ.
PĂLĂLAIE, pălălăi, s.f. Flacără mare; vâlvătaie. – Din pălălăi. Cf. vâlvătaie.
PĂLĂLĂI, pălălăiesc, vb. IV. 1. Intranz. (Despre foc; la pers. 3) A arde cu flacără mare; a se întinde, a se răspândi. 2. Intranz. şi tranz. Fig. (Pop.) A flutura, a fâlfâi. – Pală1 + suf. -ălăi.
PĂLĂMAR1, pălămari, s.m. (Reg.) Paracliser. – Din ucr. palamar.
PĂLĂMAR2, pălămare, s.n. (Pop.) Odgon, parâmă. [Var.: pălimár s.n.] – Din tc. palamar, ngr. palamári.
PĂLĂMIDĂ1, pălămide, s.f. 1. Plantă erbacee perenă din familia compozitelor, cu tulpină înaltă, cu rădăcini adânci, cu frunzele întregi sau crestate, acoperite pe margini cu spini, care este foarte vătămătoare pentru semănături (Cirsium arvense). 2. Plantă erbacee bienală din familia compozitelor, cu frunze spinoase, păroase şi cu flori roşii (Carduus crispus). – Din bg. palamida.
PĂLĂMIDĂ2, pălămide, s.f. Peşte marin răpitor, de forma unui fus gros, cu spatele albastru, cu solzi mici şi cu numeroşi dinţi pe fălci (Sarda sarda). ** Compus: pălămidă-de-baltă = peşte mic cu corpul acoperit cu plăci osoase şi cu spini (Pungitius platygaster). – Din ngr. palamídha.
PĂLĂRIE, pălării, s.f. 1. Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă de pâslă, de paie, de pânză etc. (cu boruri). ** Expr. (Fam.) A lovi (sau a plezni) (pe cineva) în pălărie = a spune cuiva o vorbă înţepătoare, a da cuiva o veste neaşteptată şi neplăcută. 2. P. anal. Partea superioară, în formă de pălărie (1), a unor ciuperci. * Discul florii-soarelui, în care sunt înfipte seminţele. * Abajur. * Căpăcel de metal de la o lampă cu petrol, cu o deschizătură prin care iese fitilul. 3. (Bot.) ** Compus: pălăria-şarpelui = ciupercă otrăvitoare cu pălăria (2) roşie cu pete albe (Amanita muscaria); pălăria-cucului = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori roşii-brune sau violet-închis, folosită ca plantă medicinală (Geranium phaneum). 4. (Geol.; în sintagma) Pălărie de fier = zonă superficială oxidată a unui zăcământ metalifer. – Et. nec.

PĂLĂRIER, pălărieri, s.m. Persoană care confecţionează, repară, curăţă sau vinde pălării. [Pr.: -ri-er] – Pălărie + suf. -er.
PĂLĂRIOARĂ, pălărioare, s.f. Diminutiv al lui pălărie; pălăriuţă. [Pr.: -ri-oa-] – Pălărie + suf. -ioară.
PĂLĂRIUŢĂ, pălăriuţe, s.f. Pălărioară. [Pr.: -ri-u-] – Pălărie + suf. -uţă.
PĂLĂVATIC, -Ă, pălăvatici, -ce, adj. (Reg.) 1. Nemernic, ticălos. 2. Zănatic, uşuratic. * (Substantivat) Persoană care vorbeşte anapoda, fără rost; palavragiu. – Cf. bg. palav "neastâmpărat".
PĂLĂVRĂGEALĂ, pălăvrăgeli, s.f. Faptul de a pălăvrăgi; vorbărie, trăncăneală, flecăreală, pălăvrăgit. [Var.: palavrageálă s.f.] – Pălăvrăgi + suf. -eală.
PĂLĂVRĂGI, pălăvrăgesc, vb. IV. Intranz. A spune lucruri fără importanţă, a vorbi mult şi fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: palavragí vb. IV] – Din palavragiu (derivat regresiv).
PĂLĂVRĂGIT s.n. (Rar) Pălăvrăgeală. – V. pălăvrăgi.
PĂLI1, pălesc, vb. IV. (Pop.) 1. Tranz. şi refl. A (se) izbi, a (se) lovi, a (se) ciocni. * (Înv.) A (se) ataca (cu armele). * Tranz. Fig. (Despre stări psihice sau fizice) A cuprinde pe neaşteptate, a năpădi, a copleşi. 2. Tranz. şi intranz. (Despre surse de căldură) A arde, a dogori, a pârli. * Refl. (Reg.) A se încălzi la soare, la foc etc. 3. Intranz. şi refl. (Despre plante) A se ofili, a se usca, a se îngălbeni (de frig, de arşiţă etc.). ** Tranz. Soarele păleşte plantele. – Din sl. paliti.
PĂLI2, pălesc, vb. IV. Intranz. 1. A deveni palid, a se îngălbeni la faţă (de emoţie, din cauza unei boli etc.). 2. (Despre surse luminoase) A-şi pierde strălucirea, a se stinge. – Din fr. pâlir.
PĂLIMAR1, pălimare, s.n. 1. Stâlp de pridvor sau de prispă, care susţine streaşina acoperişului. 2. Împrejmuire de scânduri la prispa unei case ţărăneşti, la un balcon, la un pod etc.; parmaclâc, balustradă (la un balcon). * (Înv.) Întăritură, parapet. 3. Pridvor, cerdac; foişor. – Et. nec.
PĂLIMAR2 s.n. v. pălămar2.
PĂLINCĂ s.f. v. palincă.
PĂLINCUŢĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui palincă. [Var.: palincuţă s.f.] – Palincă + suf. -uţă.
PĂLIRE1 s.f. Acţiunea de a păli1 şi rezultatul ei. – V. păli1.
PĂLIRE2 s.f. Faptul de a păli2; paloare, paliditate. – V. păli2.
PĂLIŞ adv. (Reg.) Pieziş. – Păli1 + suf. -iş.
PĂLIT1, -Ă, păliţi, -te, adj. (Despre plante) Îngălbenit, ofilit, veştejit (de arşiţă, de vânt, de frig etc.). – V. păli1.
PĂLIT2, -Ă, păliţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Palid. 2. (Despre lumină sau corpuri luminoase) Lipsit de strălucire; stins. – V. păli2.
PĂLITURĂ, pălituri, s.f. Lovitură, izbitură. * Urmă de lovitură; contuzie, rană. - Păli1 + suf. -tură.
PĂLIUR, păliuri, s.m. Arbust spinos de origine mediteraneană, din al cărui lemn greu, dur şi elastic se fac cozi de unelte (Paliurus spina-christi). – Din lat. Paliurus (numele ştiinţific al plantei).
PĂLMAR, pălmare, s.n. Mănuşă specială de piele, de cauciuc, de material plastic etc., folosită pentru protecţia palmei1 (1) în diverse locuri de muncă. – Palmă1 + suf. -ar.
PĂLMAŞ, -Ă, pălmaşi, -e, s.m. şi f. Ţăran sărac, fără vite de muncă şi fără inventar agricol, care îşi câştiga existenţa muncind cu braţele la alţii. ** (Adjectival) Ţăran pălmaş. – Palmă1 + suf. -aş.
PĂLMIŢĂ, pălmiţe, s.f. Pălmuţă. – Palmă1 + suf. -iţă.

PĂLMUI, pălmuiesc, vb. IV. Tranz. A lovi pe cineva cu palma1 (1) peste obraz, a da cuiva palme1. – Palmă1 + suf. -ui.
PĂLMUIRE, pălmuiri, s.f. Acţiunea de a pălmui. – V. pălmui.
PĂLMUIT, -Ă, pălmuiţi, -te, adj. Care a fost lovit cu palma1 (peste obraz). – V. pălmui.
PĂLMUŢĂ, pălmuţe, s.f. Diminutiv al lui palmă1 (1); pălmiţă. – Palmă1 + suf. -uţă.
PĂLOŞEL, păloşele, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui paloş. – Paloş + suf. -el.
PĂLTINAŞ, păltinaşi, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui paltin; păltinel, păltior (1). – Paltin + suf. -aş.
PĂLTINEL, păltinei, s.m. (Pop.) Păltinaş. – Paltin + suf. -el.
PĂLTINIŞ, păltinişuri, s.n. Pădure sau desiş de paltini. – Paltin + suf. -iş.
PĂLTIOR, păltiori, s.m. 1. (Pop.) Păltinaş. 2. Coacăz sălbatic, cu fructe roşii şi acre; pomuşoară (Ribes petraeum). [Pr.: -ti-or] – Paltin + suf. -ior.
PĂMĂTUF, pămătufuri, s.n. Mănunchi făcut din fire de păr, din pene, din fâşii de pânză etc. prinse de un mâner şi având diferite întrebuinţări. – Din sl. / * / pometuhů.
PĂMÂNT, (3, 4, 5) pământuri, s.n. 1. Planetă a sistemului solar, locuită de oameni; p. ext. oamenii care locuiesc pe această planetă. ** Expr. La capătul (sau marginile) pământului = foarte departe. De când (e lumea şi) pământul sau cât e lumea şi pământul = a) (de) totdeauna; b) (în construcţii negative) niciodată. Ca de la cer la pământ, se spune pentru a arăta marea deosebire dintre două lucruri. 2. Scoarţa globului terestru, partea de uscat a globului terestru; suprafaţa lui (împreună cu atmosfera) pe care trăiesc oamenii şi alte vietăţi; sol. ** Loc. adv. Ca pământul = a) cu desăvârşire, de tot; b) profund, greu; c) (în construcţii negative) deloc, în nici un fel. ** Loc. adj. şi adv. În (sau la) pământ = (aplecat) în jos (de teamă, de emoţie, din modestie etc.). La pământ = a) întins, culcat pe jos; p. ext. (despre oameni) deprimat, învins; b) (în formule de comandă) culcă-te! ** Expr. A lăsa toate la (sau în) pământ = a lăsa baltă, la voia întâmplării; a abandona. Parcă l-a înghiţit pământul (sau a intrat în pământ) = a dispărut, s-a făcut nevăzut. A-i veni cuiva să intre în pământ, se spune când cineva se simte foarte ruşinat şi ar vrea să nu mai dea ochii cu oamenii. A ieşi (sau a apărea) ca din pământ = a se ivi deodată, pe neaşteptate, brusc. A (nu) fi (cu picioarele) pe pământ = a (nu) avea simţul realităţii. A nu-l mai ţine (sau a nu-l mai încăpea) nici pământul (de...) = a simţi o emoţie puternică. A nu-l mai încăpea (pe cineva) pământul = a fi mândru, încrezut. A nu-l primi (pe cineva) nici pământul = a fi un ticălos. A nu-l (mai) răbda (sau ţine pe cineva) pământul, se zice (mai ales în imprecaţii) despre un om rău. A şterge (sau a stinge, a face să piară) de pe faţa pământului sau a (se) face una cu pământul (sau o apă şi un pământ) = a (se) distruge, a (se) nimici. A scoate (sau a aduce) din pământ (sau din fundul pământului) = a procura ceva foarte greu de obţinut, cu orice preţ. Din pământ, din iarbă verde = cu orice preţ, cu orice efort, neapărat. Doarme şi pământul sub om = e linişte, tăcere desăvârşită. 3. Materie din care e alcătuită partea solidă a globului terestru şi care este formată dintr-un amestec de granule minerale, provenite din dezagregarea rocilor, şi din granule organice, provenite din descompunerea substanţelor organice vegetale sau animale. ** Pământ activ (sau decolorat) = material natural pământos, asemănător argilei, care are proprietatea de a absorbi şi reţine substanţe colorate din uleiuri animale, vegetale şi minerale. * (Şi în sintagma "pământ galben") Lut. * Pământuri rare = grup de oxizi ai unor elemente chimice rare, asemănătoare din punctul de vedere al proprietăţilor lor

chimice. 4. Întindere de uscat; continent. * Întindere de teren (cultivabil). ** Expr. Sărac lipit pământului = foarte sărac. 5. Teritoriu, regiune, ţinut; p. ext. ţară, patrie. ** Obiceiul pământului = sumă de norme necodificate, stabilite de practica îndelungată a vieţii, transmise urmaşilor prin tradiţie; p. ext. obicei păstrat din vechime, caracteristic unei ţări, unei regiuni. -Lat. pavimentum.
PĂMÂNTEAN, -Ă, pământeni, -e, adj. 1. Care trăieşte, care locuieşte pe Pământ; de pe Pământ, specific Pământului. * (Substantivat) Locuitor al Pământului. 2. (Adesea substantivat) Născut în ţara despre care este vorba; indigen, băştinaş, autohton. 3. (Substantivat; rar) Muritor2. – Pământ + suf. -ean.
PĂMÂNTEANCĂ, pământence, s.f. Femeie născută în ţara în care locuieşte; băştinaşă, autohtonă. – Pământean + suf. -că.
PĂMÂNTENESC, -EASCĂ, pământeneşti, adj. (Înv.) Autuhton, pământean (2). – Pământean + suf. -esc.
PĂMÂNTESC, -EASCĂ, pământeşti, adj. 1. De pe pământ, specific pământului; terestru. * P. ext. Propriu omului; omenesc; fizic, trupesc. 2. Băştinaş, autohton. 3. Laic; civil. – Pământ + suf. -esc.
PĂMÂNTIU, -IE, pământii, adj. (Despre faţa omului) De culoarea pământului; cadaveric, palid, livid. – Pământ + suf. -iu.
PĂMÂNTOS, -OASĂ, pământoşi, -oase, adj. Care conţine pământ; care are culoarea pământului sau compoziţie ascmănătoare cu pământul. * Care seamănă cu pământul. – Pământ + suf. -os.
PĂMÂNŢEL s.n. 1. Diminutiv al lui pământ. 2. Argilă colorată folosită în pictură sau la zugrăveli; lutişor. 3. (Geol.) Diatomit; kiselgur. – Pământ + suf. -el.
PĂMÂNZALCĂ, pămânzălci, s.f. (Reg.) Bucată de piele sau de pânză groasă cu care se strânge la mijloc caierul pus în furcă. – Et. nec.
PĂNGLICUŢĂ s.f. v. panglicuţă.
PĂNURĂ, pănuri, s.f. 1. (Pop.) Aba2, dimie; p. gener. ţesătură (groasă). 2. Fig. (Reg.) Fel, soi. ** Expr. A fi de-o pănură cu cineva = a fi la fel cu cineva, de aceeaşi categorie. [Acc. şi: pănúră] – Lat. paenula.
PĂNUŞĂ, pănuşi, s.f. Fiecare dintre foile care înfăşoară ştiuletele de porumb. – Pană1 + suf. -uşă.
PĂNUŞER, pănuşere, s.n. (Reg.) Locul unde se păstrează, în timpul iernii, pănuşile uscate. – Pănuşă + suf. -ar.
PĂNUŞIŢĂ, pănuşiţe, s.f. (Reg.) Numele a trei plante erbacee: a) năgară; b) colilie; c) trestie de câmp. – Pănuşă + suf. -iţă.
PĂPA, pap, vb. I. Tranz. 1. (În graiul copiilor) A mânca. ** Compus: s.m. invar. papă-lapte = persoană lipsită de energie, de iniţiativă; om bleg, nătăfleţ. 2. Fig. (Fam.) A irosi, a risipi, a toca (bani, avere etc.). – Lat. pappare.
PĂPARĂ s.f. v. papară.
PĂPĂDIE, păpădii, s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lungi, crestate (care se mănâncă uneori ca salată) şi cu flori galbene grupate în capitule (Taraxacum officinale). – Din bg. popadija.
PĂPĂLĂU, păpălăi, s.m. Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-gălbui şi cu fructe roşii-portocalii, de mărimea unei cireşe (Physalis alkekengi). – Et. nec.
PĂPĂLUDĂ, păpălude, s.f. Pasăre de culoare cenuşie, cu corpul lunguieţ, cu aripi lungi, înguste şi ascuţite, cu gâtul scurt şi cu ciocul mic (Caprimulgus europaeus). – Et. nec.
PĂPĂRADĂ, păpărade, s.f. (Reg.) Jumări, scrob. – Din papară.
PĂPESC, -EASCĂ, păpeşti, adj. (Rar.) Papal. – Papă2 + suf. -esc.

PĂPICĂ s.f. (Mai ales în limbajul copiilor) Diminutiv al lui papă1; p. ext. (fam.) hrană. – Papă1 + suf. -ică.
PĂPISTĂŞESC, -EASCĂ adj. v. papistăşesc.
PĂPISTĂŞIE s.f. v. papistăşie.
PĂPUC s.m. v. papuc1.
PĂPUCAR s.m. v. papucar.
PĂPUCAŞ s.m. v. papucaş.
PĂPURI, păpuresc, vb. IV. Tranz. A introduce frunze de papură între doagele unui butoi, ale unui vas de lemn etc. pentru a astupa fisurile şi a asigura etanşeitatea vasului; a împăpuri. – Din papură.
PĂPURICĂ, păpurici, s.f. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee care cresc de obicei prin locuri umede şi mlăştinoase. – Papură + suf. -ică.
PĂPURIŞ, păpurişuri, s.n. Loc acoperit cu papură; desiş de papură; păpurişte. – Papură + suf. -iş.
PĂPURIŞTE, păpurişti, s.f. Păpuriş. – Papură + suf. -işte.
PĂPUŞAR, păpuşari, s.m. 1. Fabricant de păpuşi. 2. Artist care dă spectacole de păpuşi, manevrându-le cu mâna sau conducându-le din culise printr-un sistem de sfori; (în trecut) persoană care dădea reprezentaţii cu păpuşi la bâlciuri. * Fig. Actor lipsit de talent; cabotin. – Păpuşă + suf. -ar.
PĂPUŞARE s.f. (În sintagma) Păpuşarea caloanei = accident tehnic în gaura de sondă, caracterizat prin deformarea coloanei de burlane în sens transversal. – Din păpuşă.
PĂPUŞĂ, păpuşi, s.f. I. 1. Jucărie care reprezintă de obicei un copil, făcută din carton, din celuloid, din lemn etc.; p. ext. figurină cu chip de om. * Epitet dat unei fetiţe (sau unei femei) frumoase. 2. Personaj din teatrul de păpuşi, alcătuit dintr-un cap şi două braţe, confecţionat din pânză, lemn etc., care se îmbracă pe mână de către mânuitor. ** Teatru de păpuşi = spectacol în care personajele sunt reprezentate prin păpuşi manevrate de păpuşari. ** Expr. A fi păpuşa cuiva = a se lăsa condus, dirijat de cineva, a fi la discreţia cuiva. * Fig. Om lipsit de personalitate, de voinţă; marionetă. II. 1. Mănunchi de fire, de frunze etc.; legătură (de obiecte de acelaşi fel) făcută intr-un anumit mod. 2. Bucată de brânză sau de caş aşezată în tipare de o anumită formă. 3. Rodul tânăr al porumbului în timpul formării ştiuletelui, înainte de apariţia mătăsii şi a boabelor. 4. Nimfa insectelor. 5. Parte a unor maşini-unelte care serveşte la prinderea sau la susţinerea pieselor de prelucrat sau a sculei cu care se prelucrează. 6. Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor la vase. – Cf. lat. pupa.
PĂPUŞĂRESC, -EASCĂ, păpuşăreşti, adj. Care ţine de păpuşi (I 2) sau de păpuşari, privitor la (teatrul de) păpuşi sau la păpuşari. – Păpuşar + suf. -esc.
PĂPUŞĂRIE, păpuşării, s.f. Spectacol popular cu păpuşi. * Fig. Maimuţăreală, caraghioslâc; prefăcătorie, şarlatanie. – Păpuşă + suf. -ărie.
PAPUŞEASCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Păpuşă + suf. -esc.
PĂPUŞICĂ, păpuşele, s.f. Diminutiv al lui păpuşă (I 1). – Păpuşă + suf. -ică.
PĂPUŞOI, (I) păpuşoi, s.m., (II 1) păpuşoi, s.m., (II 2) păpuşoaie, s.n. I. S.m. Augmentativ al lui păpuşă (I). II. (Reg.) 1. S.m. Porumb. * Rodul porumbului (ştiuleţi sau boabe). 2. S.n. Loc plantat cu porumb; porumbişte. [Var.: (reg.) popuşói s.m., s.n.] – Păpuşă + suf. -oi.
PĂPUŞOIŞTE, păpuşoişti, s.f. (Reg.) Porumbişte. [Pl. şi: păpuşoişte. – Var.: popuşoíşte s.f.] – Păpuşoi + suf. -işte.

PĂR1, peri, s.m. Pom din familia rozaceelor cu coroana piramidală, cu frunze ovale, cu flori mari, albe sau roz, cultivat pentru fructele lui comestibile (Pirus sativa). – Lat. pirus.
PĂR2, peri, s.m. 1. Totalitatea firelor subţiri de origine epidermică, cornoasă, care cresc pe pielea omului şi mai ales pe a unor animale; spec. fiecare dintre firele de felul celor de mai sus sau (cu sens colectiv) totalitate acestor fire, care acoperă capul omului. ** În doi peri = a) (pop.) cărunt; p. ext. care este între două vârste; b) (care este) neprecizat, nedefinit bine, nehotărât, între două stări; p. ext. îndoielnic, confuz, echivoc, neclar; c) (reg.) ameţit de băutură; cherchelit. ** Loc. adv. În păr = cu toţi de faţă. ** Expr. Din (sau de-a) fir în (sau a) păr = de la un capăt la altul şi cu lux de amănunte; în întregime, în amănunt. Tras de păr, se spune despre o concluzie forţată, la care ajunge cineva exagerând sau denaturând adevărul. A se lua cu mâinile de păr sau a-şi smulge părul din cap, se spune când cineva este cuprins de disperare. A se lua (sau a se prinde) de păr cu cineva = a se certa foarte tare, a se încăiera cu cineva. A atârna de un fir de păr = a depinde de o nimica toată. A se da după păr = a se comporta după cum cere împrejurarea; a se acomoda. N-am păr în cap sau cât păr în cap, ca părul din cap = în număr foarte mare; foarte mult. Cât păr în palmă (sau pe broască) = nimic; deloc. Când mi-o creşte păr în palmă = niciodată. A avea păr pe limbă = a fi prost; a fi lipsit de educaţie, necioplit. A i se ridica (sau a i se sui) (tot) părul (în cap sau în vârful capului) sau a i se face (sau a i se ridica etc.) părul măciucă = a se înspăimânta, a se îngrozi, a-i fi foarte frică. A despica (sau a tăia) părul (sau firul de păr) în patru (sau în şapte etc.) = a cerceta ceva cu minuţiozitate exagerată. A-i scoate (cuiva) peri albi = a pricinui (cuiva) multe necazuri; a sâcâi, a agasa (pe cineva). A-i ieşi (cuiva) peri albi = a îmbătrâni din cauza prea multor necazuri. A-i ieşi (sau a-i trece) cuiva părul prin căciulă = a face eforturi deosebite, trecând peste multe greutăţi; a ajunge la limita răbdării. * (Pop.) Peri răi = numele unei boli de ochi, de obicei provocată de firele de gene mai lungi care irită globul ocular. * (Fiecare dintre) firele chitinoase care acoperă unele organe sau părţi ale corpului insectelor. * P. anal. Firele scurte, ieşite în afară, care acoperă suprafaţa unei ţesături, în special a unui covor. 2. Denumire generală dată fibrelor naturale de origine animală; p. ext. ţesătură din aceste fibre. 3. P. anal. Fiecare dintre filamentele (fine), de origine epidermică, existente pe anumite organe ale unor plante. 4. Arc în formă de spirală la ceas. 5. ** Compuse: părul-feţei = plantă criptogamă înrudită cu feriga, întrebuinţată ca plantă medicinală şi ornamentală (Adianthum capillus-Veneris); părul-Maicii-Domnului = plantă erbacee cu frunze mate, crestate adânc (Asplenium adianthum nigrun); părul-porcului = plantă erbacee cu frunze lungi şi cu spiculeţe (Equisetum telmateja). 6. ** Compus: (Astron.) Părul Berenicei = numele unei constelaţii din emisfera boreală. – Lat. pilus.
PĂRAGINĂ s.f. v. paragină.
PĂRANGINĂ, părangini, s.f. (Bot.; reg.) Viţelar. – Et. nec.
PĂRAŞ, păraşi, s.m. (Reg.) Pescar care înfige parul1 pentru a fixa lotca atunci când se scoate năvodul. – Par1 + suf. -aş.
PĂRĂDUI, părăduiesc, vb. IV. (Reg. şi fam.) 1. Refl. (Despre construcţii, mobile etc.) A se dărăpăna, a se degrada, a se strica, a se ruina. 2. Tranz. A risipi, a irosi, a distruge bani, averi etc. – Et. nec.
PĂRĂDUIT, -Ă, părăduiţi, -te, adj. (Reg. şi fam.) 1. (Despre construcţii, mobile etc.) Dărăpănat, degradat, stricat, distrus. 2. (Despre bani, averi etc.) Risipit, irosit. – V. părădui.
PĂRĂGENI vb. IV v. părăgini.

PĂRĂGINEALĂ, părăgineli, s.f. (Rar) Paragină. – Părăgini + suf. -eală.
PĂRĂGINI, părăginesc, vb. IV. Refl. A ajunge în stare de paragină; (despre clădiri, construcţii etc.) a se ruina, a se dărăpăna, a se degrada. [Var.: (reg.) părăgení vb. IV] – Din paragină.
PĂRĂGINIRE, părăginiri, s.f. Acţiunea de a se părăgini şi rezultatul ei. – V. părăgini.
PĂRĂGINIT, -Ă, părăginiţi, -te, adj. În stare de paragină; neîngrijit (1), sălbăticit; (despre clădiri, construcţii) ruinat, dărăpănat, degradat. – V. părăgini.
PĂRĂGINOS, -OASĂ, părăginoşi, -oase, adj. (Reg.) Părăginit, neîngrijit (1). – Paragină + suf. -os.
PĂRĂLET s.n. (Rar; cu sens colectiv) Cantitate mare de bani; bănet. – Para3 + suf. -et.
PĂRĂLUŢĂ, părăluţe, s.f. 1. Diminutiv la lui para3. 2. (Bot.; reg.) Bănuţ. – Para3 + suf. -uţă.
PĂRĂSI, părăsesc, vb. IV. 1. Tranz. A lăsa pe cineva singur, a-l abandona; a se despărţi de cineva. * A pleca de undeva, a se depărta de ceva. 2. Tranz. A înceta, a întrerupe o acţiune, o îndeletnicire etc.; a renunţa la... * A lăsa la o parte; a omite, a neglija. 3. Tranz., (reg.) refl. * A se lăsa, a se lepăda de o deprindere, de un viciu; a se dezbăra. – Cf. sl. parasiti.
PĂRĂSIRE, părăsiri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) părăsi şi rezultatul ei. 2. Stare a persoanei, a locului etc. părăsit; p. ext. singurătate, izolare. ** Loc. adj. şi adv. În părăsire = (care este) în stare proastă, în ruină; abandonat, părăsit. – V. părăsi.
PĂRĂSIT, -Ă, părăsiţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Lăsat singur; abandonat. 2. (Despre localităţi, ţinuturi, case etc.) Care a ajuns în stare de paragină, neîngrijit (fiind nelocuit); p. ext. izolat, singuratic; nepopulat, pustiu. 3. (Despre obiecte, obiceiuri etc.) Care a încetat de a mai fi folosit, care nu se mai întrebuinţează; p. ext. neglijat, uitat. – V. părăsi.
PĂRĂSITURĂ, părăsituri, s.f. (Pop.) Ou de găină neajuns la dezvoltare deplină, mic (şi cu coaja moale). * Epitet dat unui copil degenerat, mic şi sfrijit. – Părăsi + suf. -tură.
PĂRĂSTAS s.n. v. parastas.
PĂRÂNG s.m. (Reg.) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor: a) dughie; b) mei. [Var.: parínc, paríng, parâng s.m.] – Lat. panicum.
PĂRÂNGĂ, părângi, s.f. Prăjină; spec. prăjină, bară cu care se transportă o greutate de către două persoane (pe umeri). ** Loc. adv. În părângă sau de-a părânga = pe umerii a două persoane (cu ajutorul unei prăjini) sau pe umărul unei singure persoane. – Lat. phalangae.
PĂRCAN s.n. v. parcan.
PĂREA, par, vb. II. Intranz. şi refl. 1. (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate) A da impresia, a crea iluzia; a avea aparenţa de... ** Loc. vb. A-i părea (cuiva) bine = a se bucura. A-i părea (cuiva) rău = a regreta. ** Loc. adv. Pare că = parcă1. ** Expr. Pe cât se pare = pe cât se vede, pe cât se înţelege. (Rar) (Impers., introduce o propoziţie subiectivă) Părea că mă aflam într-un mare oraş. * Intranz. (Rar) A atrage atenţia, a impune. 2. A avea impresia, a-şi închipui, a crede. * A socoti, a aprecia, a considera, a găsi. 3. A se înşela; a i se năzări. [Var.: (rar) páre vb. III] – Lat. parere.
PĂRELNIC, -Ă, părelnici, -ce, adj. (Astăzi rar) Imaginar, aparent; înşelător, iluzoriu. – Părea + suf. -elnic.
PĂRERE, păreri, s.f. 1. Opinie, punct de vedere, concepţie, idee, credinţă. ** Expr. A fi de părere = a crede, a socoti, a considera. A(-şi) da cu părerea (sau

câte o părere) = a opina; a crede, a considera, a aprecia. A fi de aceeaşi părere (cu cineva) = a fi de acord (cu cineva). A fi de altă părere = a crede altceva, a nu fi de acord. Părere de bine = bucurie, satisfacţie, mulţumire. Părere de rău = mâhnire, căinţă, regret, invidie. 2. Iluzie, închipuire. ** Loc. adv. Într-o părere = într-o doară; la întâmplare. * (Concr.) Arătare, nălucire, vedenie, fantomă. ** Expr. O părere de... = o cantitate infimă de... – V. părea.
PĂRESIMI s.f. pl. (Înv. şi pop.; în religia creştină) Postul mare; postul Paştilor. – Lat. quadragesima.
PĂRETAR, păretare, s.n. 1. Covor mic, bucată de pânză brodată, hârtie cu desene etc. care se pune pe perete, în casele ţărăneşti, în scop decorativ. 2. Poliţă fixată de un perete. 3. Fiecare dintre stâlpii care susţin streaşina casei. – Părete + suf. -ar.
PĂRETE s.m. v. perete.
PĂRINCIOR, părinciori, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui părinte. – Părinte + suf. -ior.
PĂRINTE, părinţi, s.m. 1. (La pl.) Tata şi mama. * Fiecare dintre cei doi părinţi (1). * (La pl.) Strămoşi, străbuni. 2. Bărbat considerat în raport cu copiii săi; tată. * Fig. Îndrumător, călăuzitor, protector spiritual. 3. Fig. Fondator, întemeietor, iniţiator (al unei ştiinţe, al unei mişcări culturale etc.). 4. Fig. (În limbajul bisericesc) Dumnezeu (ca protector al oamenilor). * Şef al religiei creştine, întemeietor sau conducător al Bisericii creştine. ** (Prea) sfântul părinte = papa. 5. Fig. Preot. – Lat. parens, -ntis.
PĂRINTESC, -EASCĂ, părinteşti, adj. 1. Care aparţine părinţilor (1) sau părintelui (2), privitor la părinţi sau la părinte, ca de (la) părinţi sau părinte; p. ext. iubitor (ca un părinte); patern. 2. Care aparţine, strămoşilor, privitor la strămoşi; strămoşesc. [Var.: (pop.) părinţésc, -eáscă adj.] – Părinte + suf. -esc.
PĂRINTEŞTE adv. Ca un parinte (2); p. ext. cu dragoste, cu căldură. – Părinte + suf. -eşte.
PĂRINŢEL, părinţei, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui părinte (5). – Părinte + suf. -el.
PĂRINŢENIE s.f. (Rar) Părinţie. – Părinte + suf. -enie.
PĂRINŢESC, -EASCĂ adj. v. părintesc.
PĂRINŢIE, părinţii, s.f. (Rar) Calitatea de tată, de părinte (2); părinţenie. ** Loc. adv. Cu părinţie = părinteşte. – Părinte + suf. -ie.
PĂROS, -OASĂ, păroşi, -oase, adj. 1. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Acoperit cu mult păr2 (1). 2. (Despre ţesături sau obiecte confecţionate din astfel de ţesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies în afară. 3. (Despre plante, frunze, flori, tulpini) Acoperit cu păr2 (3). – Păr2 + suf. -os.
PĂRTAŞ, -Ă, părtaşi, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care participă (împreună cu altele) la o activitate, care ia parte la o acţiune; participant; spec. complice. * (Rar) Partizan, adept. * Persoană căreia cineva îi încredinţează gândurile, planurile, sentimentele sale intime; confident. 2. Persoană care se bucură (împreună cu altele) sau beneficiază de un bun spiritual ori care împărtăşeşte (cu altele) un necaz, o nenorocire. 3. Persoană care primeşte o parte dintr-un bun material sau care stăpâneşte ori foloseşte un bun material împreună cu o altă persoană. – Parte + suf. -aş.
PĂRTICEA, -ICĂ, părticele, s.f. Diminutiv al lui parte. – Parte + suf. -icea, -icică.
PĂRTINI, părtinesc, vb. IV. Tranz. A avantaja în mod conştient pe cineva, a ţine parte cuiva (în dauna altuia). – Din parte.

PĂRTINIRE, părtiniri, s.f. 1. Faptul de a părtini; favorizare, protejare. ** Loc. adv. Fără părtinire = în mod imparţial, obiectiv. 2. (Înv.) Participare (în folosul cuiva sau a ceva); contribuţie. – V. părtini.
PĂRTINITOR, -OARE, părtinitori, -oare, adj. Care părtineşte, favorizează, protejează pe cineva în dauna altcuiva. – Părtini + suf. -tor.
PĂRUI1, păruiesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) bate trăgând(u-se) de păr2; p. gener. a (se) bate. 2. Tranz. (În tăbăcărie) A îndepărta (prin procedee chimice) părul2 de pe pieile crude; a depila. – Păr2+ suf. -ui.
PĂRUI2, păruiesc, vb. IV. Tranz. A bate pari1 (pentru a împrejmui sau a delimita un teren). – Par1 + suf. -ui.
PĂRUIALĂ, păruieli, s.f. (Fam.) Acţiunea de a (se) părui1 (1); p. gener. încăierare, bătaie, chelfăneală. [Pr.: -ru-ia-] – Părui1 + suf. -eală.
PĂRUIT s.n. (În tăbăcărie) Faptul de a părui1 (2). – V. părui1.
PĂRUT, -Ă, păruţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Aparent, închipuit; înşelător, amăgitor. -V. părea.
PĂS, păsuri, s.n. Durere (sufletească) greu de suportat; suferinţă, chin; necaz, supărare; grijă; împrejurare dificilă, impas. ** Loc. adv. Fără păs = nepăsător; indiferent. – Lat. pensum.
PĂSA1, pers. 3 pásă, vb. I. Intranz. 1. Unipers. (De obicei construit cu dativul) A simţi nelinişte, a se îngrijora. 2. (Înv. şi pop.) A cântări sau a atârna greu; a se lăsa greu (peste ceva). * Unipers. (Construit cu dativul) A simţi greutatea unui lucru sau a unei situaţii, a suporta cu greutate ceva neplăcut. – Lat. pensare.
PĂSA2, pers. 3 pásă, vb. I. Intranz. 1. (Înv.) A merge, a se duce. 2. (Pop. şi fam., cu valoare de îndemn sau de avertisment) Încearcă să..., îndrăzneşte de..., caută de... – Lat. / * / passare.
PĂSARE s.f. (Pop.) Faptul de a-i păsa1 (1) cuiva ceva; grijă, interes, preocupare (pentru cineva sau ceva); îngrijorare, teamă. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) păsare = nepăsător, indiferent. – V. păsa1.
PĂSAT s.n. 1. Seminţe de mei (decorticate şi adesea pisate); p. ext. boabe de porumb sau, rar, de alte cereale, pisate sau măcinate mare. ** Expr. A face (pe cineva) păsat = a nimici, a face (pe cineva) pilaf. 2. (Bot.; reg.) Mei. 3. Mâncare preparată din păsat (1) fiert, care se mănâncă cu lapte, cu unt şi brânză etc.; terci de mălai sau de făină. ** Expr. A-i curge (sau a-i cădea, a-i pica etc.) (cuiva) lapte (sau miere) în păsat = a-i merge bine (cuiva); a izbuti în toate. A fi lapte cu păsat sau a fi păsat dulce = a fi lucru bun şi plăcut (de mare folos pentru cineva). – Lat. pinsatum.
PĂSĂRAR, păsărari, s.m. 1. Vânzător sau crescător de păsări. * (Rar) Vânător de păsări. 2. Specie de uliu de mărimea unui porumbel, cu spatele de culoare cenuşiu-închis cu dungi transversale dese de culoare brun-întunecat; uliu-păsăresc (Accipiter nisus). – Pasăre + suf. -ar.
PĂSĂREA, -ICĂ, păsărele, s.f. Diminutiv al lui pasăre; păsăruică. ** Expr. (Fam.) A avea (o) păsărică (sau păsărele) la cap = a fi nebun, a fi trăsnit; a avea idei ciudate, bizare, excentrice. (rar) A avea (o) păsărică (sau păsărele) sub pălărie = a fi nebun, a fi trăsnit; a avea idei ciudate, bizare, excentrice. – Pasăre + suf. -ea, -ică.
PĂSĂRESC, -EASCĂ, păsăreşti, adj. (Rar) 1. Care aparţine păsărilor, privitor la păsări, de păsări, pentru păsări. 2. (Substantivat, adesea ironic sau glumeţ) Limbă, limbaj greu de înţeles, artificial, argotic sau cu elemente de jargon. – Pasăre + suf. -esc.
PĂSĂREŞTE adv. (Rar) Ca păsările. ** Expr. A vorbi (pe) păsăreşte = a vorbi în argou sau în jargon, a spune ceva fără înţeles. – Pasăre + suf. -eşte.

PĂSĂRET s.n. Păsărime. – Pasăre + suf. -et.
PĂSĂRIME s.f. Mulţime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; spec. (mulţime de) păsări de casă; păsăret. – Pasăre + suf. -ime.
PĂSĂROI, păsăroi, s.m. Augmentativ al lui pasăre; bărbătuşul unei păsări. – Pasăre + suf. -oi.
PĂSĂRUICĂ, păsăruici, s.f. Păsărea. [Var.: păserúică s.f.] – Pasăre + suf. -uică.
PĂSCARE, păscări, s.f. (Pop.) 1. Păscut; loc de păscut, păşune. 2. (La oină) Situaţia, atribuţia celui (sau celor) care trebuie să servească pe cel (sau pe cei) de la bătaie. – V. paşte1.
PĂSCĂTOARE, păscători, s.f. (Pop.) Păşune. – Paşte1 + suf. -ătoare.
PĂSCUT s.n. Faptul de a paşte1; păşunat, păşune. – V. paşte1.
PĂSCUŢĂ, păscuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui pască. 2. (Bot.) Bănuţ. * Păstiţă. [Pl. şi: (2) păscuţi] – Pască + suf. -uţă.
PĂSERUICĂ s.f. v. păsăruică.
PĂSTAIE, păstăi, s.f. Fruct caracteristic plantelor din familia leguminoaselor, format din două valve în care sunt închise seminţele; teacă. [Pr.: -ta-ie] – Cf. alb. pistaë.
PĂSTĂIOS, -OASĂ, păstăioşi, -oase, adj. (Rar; despre plante) Care are fructul o păstaie; p ext. cu păstăi multe. [Pr.: -tă-ios] – Păstaie + suf. -os.
PĂSTĂRNAC s.m. v. păstârnac.
PĂSTÂRNAC, păstârnaci, s.m. Plantă erbacee legumicolă bienală din familia umbeliferelor, cu rădăcina pivotantă fusiformă, cărnoasă, albă sau gălbuie, asemănătoare cu cea a pătrunjelului, comestibilă, bogată în substanţe nutritive şi în vitamine (Pastinaca sativa hortensis). [Var.: (reg.) păstărnác s.m.] – Din magh. paszternák, scr. pastrank, germ. Pastinak.
PĂSTOR, păstori, s.m. 1. Cioban. ** Compus: (Astron.; pop.) Păstorul-cu-Oile = Cloşca-cu-Pui. 2. Fig. Preot; p. ext. conducător, îndrumător (spiritual). – Lat. pastor.
PĂSTORAŞ, păstoraşi, s.m. (Rar) Păstorel. – Păstor + suf. -aş.
PĂSTOREL, păstorei, s.m. Diminutiv al lui păstor (1); păstoraş. – Păstor + suf. -el.
PĂSTORESC, -EASCĂ, păstoreşti, adj. 1. Care aparţine păstorilor (1), privitor la păstori sau la viaţa de păstor; pastoral. 2. Fig. Preoţesc. – Păstor + suf. -esc.
PĂSTORI, păstoresc, vb. IV. Tranz. 1. (Despre oameni) A duce (animale erbivore, turmele etc.) la păşune, a duce să pască; a păzi în timp ce paşte1 (2), a păşuna. * Intranz. A se ocupa cu păstoritul. 2. Fig. (Folosit şi absol.) A conduce, a îndruma în spiritul dogmelor Bisericii. – Din păstor.
PĂSTORIE s.f. 1. Păstorit. 2. Fig. Conducere, îndrumare religioasă, bisericească; funcţie, demnitate de conducător bisericesc; exercitarea acestei funcţii. – Păstor + suf. -ie.
PĂSTORIRE, păstoriri, s.f. (Rar) 1. Acţiunea de a păstori şi rezultatul ei; păstorit. 2. Fig. Conducere, ocârmuire (religioasă). – V. păstori.
PĂSTORIT s.n. Ocupaţia, profesiunea de păstor (1); creşterea vitelor; păstorie, păstorire. – V. păstori.
PĂSTORIŢĂ, păstoriţe, s.f. Ciobăniţă. – Păstor + suf. -iţă.
PĂSTOS, -OASĂ, păstoşi, -oase, adj. Care are aspectul şi consistenţa unei paste, ca pasta; moale. – Pastă + suf. -os.
PĂSTRA, păstrez, vb. I. Tranz. 1. A ţine la loc sigur, păzind cu grijă, a pune bine; a ţine în bună stare, a avea grijă, a pune bine; a ţine în bună stare, a avea grijă de...; a ţine în posesiunea sa. * Spec. A conserva alimentele în bună stare, ferindu-le de alterare. * A respecta, a nu călca, a nu viola (legi, norme de conduită, angajamente etc.). 2. A menţine, a face să dureze. ** Loc. vb. A

păstra tăcere(a) = a tăcea; a nu se destăinui. ** Expr. A(-şi)păstra calmul (sau sângele rece) = a rămâne calm. A păstra amintirea (cuiva sau a ceva) sau a păstra (pe cineva sau ceva) în amintire (sau în inimă, în minte, în sufiet) = a) a nu uita niciodată (pe cineva sau ceva); b) a oglindi, a reflecta (ceva din trecut). * Refl. A rămâne, a se menţine. 3. A nu divulga, a nu destăinui (secrete, taine etc.). 4. A pune ceva deoparte, a-şi rezerva pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop. – Din bg. pastrja.
PĂSTRAMĂ s.f. v. pastramă.
PĂSTRARE s.f. Acţiunea de a păstra şi rezultatul ei. ** Loc. adv. La (sau în) (bună) păstrare = a) la loc sigur; b) (fam.) închis; la închisoare. – V. păstra.
PĂSTRAT s.n. Faptul de a păstra. – V. păstra.
PĂSTRĂTOR, -OARE, păstrători, -oare, adj. Care păstrează (bine) ceva; care nu strică, nu risipeşte, nu pierde; econom. * (Substantivat) Persoană, colectivitate etc., care păzeşte, care respectă ceva, care nu se abate de la legi, tradiţii etc.; persoană care nu divulgă un secret, o taină. – Păstra + suf. -ător.
PĂSTRĂV, păstrăvi, s.m. 1. Peşte de apă dulce din familia salmonidelor, acoperit cu solzi mici, cu puncte negre şi roşii şi burta gălbuie, care trăieşte în apele de munte, fiind foarte apreciat pentru carnea lui gustoasă (Salmo trutta fario). 2. (Reg.) Numele mai multor specii de ciuperci comestibile mari, cu sau fără picior, în formă de scoică de culoare cenuşie-negricioasă, care cresc pe trunchiurile copacilor, producând un putregai alb al lemnului. – Din bg. păstărva.
PĂSTRĂVAR, păstrăvari, s.m. Pescar specialist în prinderea păstrăvilor (1). – Păstrăv + suf. -ar.
PĂSTRĂVĂRIE, păstrăvării, s.f. Crescătorie de păstrăvi (1). – Păstrăv + suf. -ărie.
PĂSTRĂVIOR, păstrăviori, s.m. Diminutiv al lui păstrăv (1). – Păstrăv + suf. -ior.
PĂSTRĂVIŢĂ, păstrăviţe, s.f. (Rar) Femela păstrăvului (1). – Păstrăv + suf. -iţă.
PĂSTRU s.m. 1. (Înv. şi reg.) Persoană sau colectivitate care păstrează ceva, care face să dăinuiască. 2. (Fam.) Închisoare. – Din păstra (derivat regresiv).
PĂSTRUGARNIŢĂ, păstrugarniţe, s.f. Plasă specială formată din două reţele, dintre care una mai deasă, folosită pentru pescuitul cegii şi păstrugii. – Păstrugă + suf. -arniţă.
PĂSTRUGĂ, păstrugi, s.f. Peşte marin înrudit cu cega, cu corpul lung şi subţire, cu pielea pestriţă pe spate şi gălbuie pe pântece, cu botul în formă de spadă, apreciat pentru carnea lui gustoasă (Acipenser stellatus). [Var.: păstrúngă s.f.] – Din scr. păstruga.
PĂSTRUNGĂ s.f. v. păstrugă.
PĂSTURĂ s.f. Polen floral adunat şi depozitat de albine în celulele fagurilor, care serveşte ca hrană albinelor şi puietului din stup. [Acc. şi: păstúră] – Lat. pastura.
PĂSUI1, păsuiesc, vb. IV. Tranz. A da cuiva răgazul necesar pentru a face ceva; a permite cuiva să întârzie cu achitarea unei obligaţii (băneşti); a amâna, a îngădui. – Pas3 + suf. -ui.
PĂSUI2, păsuiesc, vb. IV. Tranz. A ajusta, a potrivi (o piesă, o parte a unui ansamblu etc.) pentru a obţine o bună îmbinare; a fixa, a încheia. – Din germ. passen.
PĂSUIALĂ, păsuieli, s.f. Păsuire1. [Pr.: -su-ia-] – Păsui1 + suf. -eală.

PĂSUIRE1, păsuiri, s.f. Acţiunea de a păsui1 şi rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva (pentru îndeplinirea unei obligaţii); amânare, păsuială. – V. păsui1.
PĂSUIRE2, păsuiri, s.f. Acţiunea de a păsui2 şi rezultatul ei. – V. păsui2.
PĂSUIT, -Ă, păsuiţi, -te, adj. (Despre piese, părţi ale unui ansamblu etc.) Care este ajustat, potrivit (pentru a obţine o bună îmbinare sau fixare). – V. păsui2.
PĂSULĂ s.f. v. fasole.
PĂŞI, păşesc, vb. IV. Intranz. 1. A face unul sau mai mulţi paşi, a înainta pas cu pas, a parcurge o distanţă mergând pe jos; a se deplasa, a se duce, a călca, a merge. * (Adesea fig.) A înainta, a avansa. 2. A intra, a pătrunde (într-un spaţiu). * Fig. A se apropia de sau a atinge o anumită vârstă, a intra într-o anumită perioadă de timp. 3. A ieşi. 4. A trece (cu un singur pas sau cu câţiva paşi) dincolo de ceva; a depăşi. ** Tranz. Păşeşte şanţul. – Din pas3.
PĂŞIRE, păşiri, s.f. Acţiunea de a păşi şi rezultatul ei. – V. păşi.
PĂŞTIŢĂ, păştiţe, s.f. Plantă erbacee mică, cu una sau cu două flori galbene-aurii, acoperite pe dinafară cu peri moi; păscuţă, floarea-paştilor (Anemone ranunculoides). – Paşti + suf. -iţă.
PĂŞUNA, păşunez, vb. I. 1. Intranz. (Despre vite, oi etc.; la pers. 3) A paşte1 (1). 2. Tranz. (Despre oameni) A duce (animalele erbivore, turmele etc.) la păşune, a duce să pască, a păzi în timp ce paşte; a paşte1 (2), a păstori. – Din păşune.
PĂŞUNARE s.f. Acţiunea de a păşuna. – V. păşuna.
PĂŞUNAT s.n. Faptul de a păşuna (1); păscut, păşune, păşuneală. – V. păşuna.
PĂŞUNĂ s.f. v. păşune.
PĂŞUNE, păşuni, s.f. 1. Loc acoperit cu vegetaţie ierboasă perenă, unde pasc vitele. * P. restr. Vegetaţie ierboasă, iarbă (de pe locul unde pasc vitele). 2. (Înv. şi reg.) Păscut, păşunat. [Var.: (înv. şi pop.) păşúnă s.f.] – Lat. pastio, -onis.
PĂŞUNEALĂ, păşuneli, s.f. (Reg.) Păşune; păşunat. – Păşuna + suf -eală.
PĂTA, pătez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) face o pată, a (se) umple de pete; a (se) murdări. * Tranz. A realiza, a face să constituie o porţiune de altă culoare pe un fond omogen colorat; a împestriţa. 2. Tranz. Fig. A pângări, a profana; a dezonora. – Din pată.
PĂTARE s.f. Acţiunea de a (se) păta şi rezultatul ei. * Boală a plantelor provocată de bacterii, ciuperci şi virusuri, manifestată prin apariţia unor pete pe porţiunile atacate. – V. păta.
PĂTAŞCĂ s.f. v. pataşcă1.
PĂTAT, -Ă, pătaţi, -te, adj. 1. Cu pete, cu murdărie; murdar, murdărit, mânjit. * (Despre oameni) Cu pielea pigmentată diferit pe unele porţiuni; (despre pielea oamenilor) care este pigmentată diferit pe unele porţiuni. * (Despre animale şi plante) Care are porţiuni de altă culoare pe un fond omogen colorat; bălţat, pestriţ. 2. Fig. Pângărit, profanat; compromis, dezonorat. – V. păta.
PĂTĂRANIE, pătăranii, s.f. (Pop. şi fam.) Păţanie, întâmplare neplăcută. – Păţi + suf. -ăranie.
PĂTCEAN s.n. v. pătucean.
PĂTIMAŞ, -Ă, pătimaşi, -e, adj. 1. (Adesea substantivat) Cuprins, stăpânit de o patimă, rob al unei pasiuni; p. ext. părtinitor. * Care exprimă, trădează patimă; determinat de patimă; pasionat. ** (Adverbial) Vorbeşte pătimaş. 2. (Înv. şi reg.) Bolnav, suferind. – Patimă + suf. -aş.
PĂTIMI, pătimesc, vb. IV. (Înv. şi pop.) 1. Tranz. şi intranz. A suferi, a îndura, a răbda, a păţi. 2. Intranz. A fi bolnav, a zăcea. – Din patimă.

PĂTIMIRE, pătimiri, s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de a pătimi; patimă, suferinţă, chin. * Boală. – V. pătimi.
PĂTIMIT, -Ă, pătimiţi, -te, adj. (Înv.) Cu experienţă, păţit. – V. pătimi.
PĂTIMITOR, -OARE, pătimitori, -oare, adj. (Înv.) Care pătimeşte. – Pătimi + suf. -tor.
PĂTIŞOR, pătişoare, s.n. Pătuţ. – Pat1 + suf. -işor.
PĂTLAGINĂ, pătlagini, s.f. Gen de plante erbacee cu frunzele de obicei ovale, dispuse în rozetă la baza tulpinii, cu flori grupate în spice, de culoare roz sau albăstrui, folosite în medicină datorită unor calităţi expectorante şi a unor proprietăţi care accelerează cicatrizarea rănilor (Plantago); plantă care aparţine acestui gen. -Lat. plantago, -ginis.
PĂTLĂGEA, pătlăgele, s.f. 1. (Determinat adesea prin "roşie") Plantă erbacee legumicolă cu tulpina înaltă, cu frunze mari, penate şi cu flori galbene, cultivată pentru fructul ei comestibil, sferic, roşu, zemos, bogat în vitamine; roşie, tomată (Lycopersicum esculentum); p. restr. fructul acestei plante. 2. (Determinat adesea prin "vânătă") Plantă erbacee legumicolă cu flori violete şi cu fructe comestibile mari, ovale, cărnoase, de culoare violet-închis; vânătă (Solanum melongena); p. restr. fructul acestei plante. [Var.: pătlăgică s.f.] – Din tc. patlican.
PĂTLĂGICĂ s.f. v. pătlăgea.
PĂTLĂGINIU, -IE, pătlăginii, adj. (Înv. şi pop.) Violet-închis, vânăt. – Din tc. patlicani.
PĂTRAR, pătrare, s.n. 1. (Înv. şi pop.) Pătrime, sfert. 2. Fiecare dintre cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creştere sau în descreştere, apare luminată numai pe jumătate (în formă de semicerc); perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii. – Patru + suf. -ar.
PĂTRAT, -Ă, pătraţi, -te, s.n., adj. I. 1. S.n. Patrulater cu laturile egale şi cu unghiurile drepte. ** (Rar) Pătrat de tipografie = pătrişor. 2. Adj., s.n. (Obiect) care are forma de pătrat (I 1) sau, p. ext., de cub, de paralelipiped. ** Metru (sau decimetru etc.) pătrat = unitate de măsură pentru suprafeţe, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru (sau de un decimetru etc.). ** Expr. Cap pătrat = om mărginit. 3. S.n. Şir, grup de obiecte, de fiinţe etc. care sunt aşezate în formă de pătrat (I 1); careu. II. (Mat.) 1. S.n. Produs obţinut prin înmulţirea unui număr cu el însuşi; număr ridicat la puterea a doua. ** Pătrat perfect = număr întreg şi pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg. 2. Adj. (În sintagma) Rădăcină (sau rădăcina) pătrată (a unui număr) = număr sau expresie algebrică care, înmulţită cu sine însăşi, reproduce numărul sau expresia algebrică dată. – Din patru (După lat. quadratus, it. quadrato, germ. Quadrat).
PĂTRATIC, -Ă, pătratici, -ce, adj. Care are formă de patrulater. – Pătrat + suf. -ic.
PĂTRĂŢEL, -EA, -ICĂ, pătrăţele, s.n. şi f. Diminutiv al lui pătrat (I). * Mic obiect în formă de cub sau de paralelipiped. – Pătrat + suf. -el, -ea, -ică.
PĂTRIME, pătrimi, s.f. A patra parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale; sfert. * Spec. (Muz.) A patra parte dintr-o notă întreagă; p. ext. notă care are valoarea unui sfert dintr-o notă întreagă. – Patru + suf. -ime.
PĂTRIŞOR, pătrişoare, s.n. Piesă metalică cu secţiunea pătrată, folosită în tipografie pentru a acoperi spaţiile dintre cuvinte sau pentru a completa rândurile nescrise până la capăt; pătrat de tipografie. – Patru + suf. -işor.
PĂTRUNDE, pătrund, vb. III. 1. Tranz. şi intranz. A trece prin..., a străbate, a străpunge, a răzbate, a penetra; a perfora, a găuri. * (Despre sunete, zgomote etc.) A ajunge până la..., a se propaga prin spaţiu, a se face auzit. * Tranz. A

privi cu atenţie; a scruta. 2. Intranz. A izbuti să ajungă, să intre, să străbată undeva; a se infiltra. * Tranz. A umple; a îmbiba. 3. Tranz. A pune stăpânire, a cuprinde, a domina. * Refl. A se lăsa ;au a fi cuprins, copleşit, dominat. * Fig. A mişca adânc; a emoţiona, a impresiona; a tulbura. 4. Tranz. Fig. A izbuti să cunoască, să afle, să înţeleagă; a afla; a înţelege, a pricepe; a intui. * Refl. A cunoaşte, a afla; p. ext. a se convinge. – Lat. pertundere.
PĂTRUNDERE, pătrunderi, s.f. Acţiunea de a pătrunde şi rezultatul ei; penetraţie, răzbatere. * Fig. Înduioşare, impresionare, emoţie. * Fig. Capacitatea de a înţelege ceva, agerime de minte; pricepere, iscusinţă; perspicacitate. * Fig. Convingere, încredinţare; tărie. – V. pătrunde.
PĂTRUNJEL, pătrunjei, s.m. Plantă erbacee legumicolă, cu tulpina înaltă, cultivată pentru rădăcina pivotantă, albă şi pentru frunzele ei aromate, întrebuinţate în alimentaţie şi în medicina populară (Petroselinum hortense); p. restr. frunzele sau rădăcina acestei plante. ** Compuse: pătrunjel-de-câmp = numele a două specii de plante erbacee, cu frunzele la baza tulpinii şi cu florile albe sau trandafirii, a căror rădăcină este întrebuinţată în medicină (Pimpinella saxifraga şi major); pătrunjelul-câinelui = plantă erbacee mică, otrăvitoare, cu frunze ca ale mărarului şi cu flori albe (Aethusa cynapium). – Din lat. petroselinum.
PĂTRUNS, -Ă, pătrunşi, -se, adj. 1. Străpuns, împuns; p. ext. străbătut, răzbit; copt, fiert, fript foarte bine. 2. Fig. Mişcat, emoţionat, impresionat. 3. Fig. Gândit, judecat; aprofundat. * Convins, încredinţat. – V. pătrunde.
PĂTRUNZĂTOR, -OARE, pătrunzători, -oare, adj. 1. Care străpunge, străbate, răzbate; penetrant. * (Despre ochi, privire) Scrutător; ager. 2. Cu sonoritate puternică; strident. 3. Fig. Mişcător, emoţionant, impresionant. 4. Fig. Care aprofundează, care demonstrează pătrundere; perspicace; iscusit, priceput; adânc, profud. – Pătrunde + suf. -ător.
PĂTUC, pătucuri, s.n. Pătuţ. – Pat1 + suf. -uc.
PĂTUCEAN, pătucene, s.n. (Pop.) Pătuţ. [Var.: pătceán s.n.] – Pătuc + suf. -ean.
PĂTUIAC, pătuiace, s.n. Podea improvizată din scânduri, crengi etc., aşezată pe furci sau în copaci, pe care se clădeşte o claie de nutreţ (pentru a o feri de vite, de umezeală etc.); pătul1 (5). [Var.: (reg.) pătuiág s.n.] – Pătui (reg. "pătuţ" < pat1 + suf. -ui) + suf. -ac.
PĂTUIAG s.n. v. pătuiac.
PĂTUL1, pătule, s.n. 1. Construcţie cu pereţii din şipci, din nuiele împletite etc., ridicată pe un postament la mică înălţime deasupra solului, care serveşte la păstrarea porumbului (în ştiuleţi); p. gener. hambar pentru cereale. 2. (Pop.) Coteţ (construit pe pari sau într-un copac) pentru păsările de curte; coteţ pentru porumbei. 3. (Pop.) Culcuş improvizat din frunze, din paie, din fân etc., care serveşte pentru dormit; p. ext. pat rudimentar (şi mic). 4. Un fel de podeţ aşezat pe pari la suprafaţa apei, de pe care se pescuieşte. 5. Pătuiac. 6. Platformă înaltă construită pe stâlpi sau în copaci, care serveşte ca loc de observaţie (pentru paznici, pentru vânători etc.) – Cf. lat. patubulum (= patibulum).
PĂTUL2, pătuli, -e, adj. (În sintagmele) Măr pătul (şi substantivat, m.) = specie de măr cu fructe galbene-verzui (cu pete roşii). Măr pătul (şi substantivat, n.) = fructul mărului mai sus definit. – Din germ. Batullen [apfel], Batullen [baum].
PĂTULI, pătulesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A călca în picioare (culcând la pământ); p. ext. a turti, a strivi, a presa. * Refl. (Despre iarbă, semănături etc.) A se apleca, a se culca la pământ. – Din pătul1.

PĂTULIRE, pătuliri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) pătuli şi rezultatul ei. – V. pătuli.
PĂTULIT, -Ă, pătuliţi, -te, adj. (Pop.; despre iarbă, flori etc.) Călcat în picioare; culcat la pământ. – V. pătuli.
PĂTURĂ, pături, s.f. 1. Bucată dreptunghiulară dintr-o ţesătură (deasă şi groasă) de lână, de fire síntetice, de bumbac, care serveşte mai ales la învelit. 2. Strat dintr-o substanţă, dintr-o materie (care acoperă ceva în mod uniform); fiecare dintre straturile suprapuse care alcătuiesc un tot. * (Geol.) Strat. * (Reg.) Foaie de aluat. 3. Fig. Categorie, treaptă sau grup social; p. ext. oamenii care alcătuiesc o asemenea categorie, treaptă sau grup social. – Lat. / * / pittula (diminutiv de la pitta).
PĂTURI, păturesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A împături. – Din pătură.
PĂTURICĂ, păturele, s.f. Diminutiv al lui pătură. – Pătură + suf. -ică.
PĂTURIT, -Ă, păturiţi, -te, adj. (Pop.) Împăturit. – V. pături.
PĂTUŢ, pătuţuri, s.n. Diminutiv al lui pat1; spec. pat1 de copil; pătişor, pătuc, pătucean. – Pat1 + suf. -uţ.
PĂŢANIE, păţanii, s.f. Întâmplare (neplăcută) ieşită din comun, neaşteptată sau neobişnuită pe care o trăieşte cineva; pătăranie, păţeală; p. ext. (la pl.) peripeţii, aventuri. [Var.: (reg.) păţénie s.f.] – Păţi + suf. -anie.
PĂŢEALĂ, păţeli, s.f. (Rar) Păţanie, aventură. – Păţi + suf. -eală.
PĂŢENIE s.f. v. păţanie.
PĂŢI, păţesc, vb. IV. 1. Tranz. A i se întâmpla cuiva ceva (neplăcut, ieşit din comun, a da peste ceva neaşteptat (şi neplăcut). ** Expr. A o păţi = a avea neplăceri, a intra într-un bucluc; a da peste o belea. A o păţi cu cineva = a întâlni pe cineva care îţi produce neplăceri, a-şi găsi beleaua cu cineva. Din păţite = din experienţă. A fi păţit multe = a fi trecut prin multe necazuri, a avea experienţă. (Fam.) Ce-ai păţit? = ce ţi s-a întâmplat de faci aşa ceva? ce te-a găsit? 2. Tranz. şi intranz. (Înv. şi pop.) A suferi, a pătimi, a îndura. [Prez. ind. şi: (pop.) pat] – Lat. pati.
PĂŢIRE, păţiri, s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de a păţi; păţit1. – V. păţi.
PĂŢIT1 s.n. (Rar) Faptul de a păţi; întâmplare sau şir de întâmplări (neplăcute) pe care le trăieşte cineva. – V. păţi.
PĂŢIT2, -Ă, păţiti, -te, adj. (Adesea substantivat) Care a trecut prin multe încercări în viaţă, care a văzut şi a trăit multe; p. ext. cu experienţă, încercat, experimentat. ** Expr. (A fi) Stan păţitul = (a fi) om cu experienţă. – V. păţi.
PAUN, păuni, s.m. Pasăre domestică mare, cu penajul masculului strălucitor, albastru-verzui şi cu coada foarte lungă, pe care o poate răsfira în formă de evantai (Pavo cristatus). ** Expr. A fi mândru ca un păun = a fi îngâmfat, înfumurat; a se mândri, a se îngâmfa. A se îmbrăca cu (sau în) pene de păun = a se lăuda cu meritele altuia. * Pana păsării descrise mai sus. – Lat. pavo, -onis.
PĂUNAR, păunare, s.n. (Rar) Loc unde se cresc sau se ţin păuni. [Pr.: pă-u-] – Păun + suf. -ar.
PĂUNAŞ, păunaşi, s.m. Diminutiv al lui păun; păunel. * Epitet dezmierdător dat unui tânăr frumos, mândru, voinic. ** Păunaşul codrilor = nume dat unui haiduc legendar, tânăr şi voinic. [Pr.: pă-u-] – Păun + suf. -aş.
PĂUNĂ, păune, s.f. (Rar) Păuniţă. – Păun + suf. -ă.
PĂUNĂRIE s.f. (Rar) Mulţime de păuni. [Pr.: pă-u-] – Păun + suf. -ărie.
PĂUNEL, păunei, s.m. Păunaş. [Pr.: pă-u-] – Păun + suf. -el.
PĂUNI, păunesc, vb. IV. Refl. (Pop.) A se îngâmfa, a se împăuna. [Pr.: pă-u-] – Din păun.

PĂUNIŢĂ, păuniţe, s.f. 1. Femela păunului; păună. 2. (Entom.; reg.) Numele mai multor specii de insecte înrudite cu libelula. [Pr.: pă-u-] – Păun + suf. -iţă.
PĂZI, păzesc, vb. IV. 1. Tranz. A fi însărcinat sau a-şi propune să supravegheze ca ceva sau cineva să fie în siguranţă, să nu fugă, să nu dispară etc.; a străjui. ** Expr. (Fam.) Ce păzeşti aici? = ce urmăreşti?, ce faci?, cu ce-ţi pierzi timpul?. 2. Tranz. şi refl. A (se) feri, a (se) apăra (da o primejdie). ** Expr. (absol.) Doamne păzeşte! = a) Doamne fereşte!, vai de mine!; b) nicidecum, cu nici un preţ, deloc. * (La imperativ, uneori cu suprimarea pron. refl; pop. şi fam.) Dă-te la o parte! fereşte-te! ** Expr. (Refl.) Să te păzeşti, Pârleo! = bagă de seamă!, ţine-te bine!. (Tranz.; fam.) A lua (pe cineva) la trei păzeşte = a lua la zor, a mustra (pe cineva). (Fam.) A o lua la trei păzeşte = a fugi. 3. Tranz. A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau ceva); a îngriji, a supraveghea. ** Expr. A-ţi păzi gura (sau limba) = a tăcea sau a vorbi cu prudenţă, a nu spune ceea ce nu trebuie. * (Pop.) A întreţine, a alimenta focul. 4. Tranz. (Înv. şi reg.) A pândi, a urmări momentul potrivit, sosirea sau trecerea cuiva. 5. Tranz. (Înv. şi pop.) A respecta, a îndeplini o poruncă, un angajament etc. ** Expr. A-şi păzi treaba = a-şi vedea de treabă; a fi prudent, rezervat. A-şi păzi calea (sau drumuul) = a-şi vedea de drum; a nu se lăsa ispitit de alte interese. A păzi drumul (sau drumurile) = a umbla haimana. 6. Tranz. (Înv.) A păstra, a menţine (în aceeaşi stare); a întreţine. [Imper. sg şi: (fam.) păzea] – Din sl. paziti.
PAZIRE, păziri, s.f. Acţiunea de a (se) păzi şi rezultatul ei. – V. păzi.
PĂZIT1 s.n. (Rar) Pază, străjuire, pândă. – V. păzi.
PĂZIT2, -Ă, păziţi, -te, adj. 1. Străjuit, supravegheat (să nu dispară, să nu fugă etc.). 2. Apărat, ocrotit. – V. păzi.
PAZITOR, -OARE, păzitori, -oare, s.m. şi f. Paznic. – Păzi + suf. -tor.
PÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă: a) sunetul exploziv surd produs de fumători când trag fumul din lulea sau din ţigară; b) sunetul produs de o lovitură dată cu un corp tare; pac, poc; c) sunetul produs de un fir de aţă, de o sfoară, de o coardă etc. când se rupe. – Onomatopee.
PÂCĂI vb. IV v. pâcâí.
PÂCÂI, pâcăi, vb. IV. Intranz. 1. A fuma, a trage din lulea, producând un sunet caracteristic; a pufăi. 2. (Despre flacăra lămpii de petrol) A pâlpâi cu zgomot. [Var.: (reg.) pâcăí vb. IV] – Pâc + suf. -âi.
PÂCLĂ, pâcle, s.f. 1. Ceaţă deasă care apare de obicei dimineaţa şi seara; negură. 2. Văl atmosferic albăstrui sau galben-cenuşiu, constituit din particule solide, fine, invizibile, care dau aerului un aspect tulbure, opalescent şi care este provocat de refracţia inegală a luminii în straturile de aer cu temperaturi diferite, încălzite de suprafaţa solului. * Fig. Strat des, pânză de fum, de ploaie etc. 3. Atmosferă înăbuşitoare, zăpuşeală (pe timp noros). 4. Vulcan mic din care erup gaze, ape sărate, uneori şi petrol; vulcan noroios, – Din sl. pîclů.
PÂCLIŞIT, -Ă, pâclişiţi, -te, adj. (Reg.) Morocănos. – Cf. pâclă.
PÂCLOS, -OASĂ, pâcloşi, -oase, adj. Plin de pâclă (I 2); neguros, ceţos. – Pâclă + suf. -os.
PÂINE, pâini, s.f. 1. Aliment de bază al omului, preparat dintr-un aluat de făină (de grâu, de secară etc.) şi ingrediente, afânat prin fermentaţia drojdiei, frământat cu apă şi copt în cuptor; pită. ** Expr. A mânca pâine şi sare (pe un sau dintr-un taler) cu cineva = a trăi împreună cu cineva, a împărţi cu cineva binele şi răul. A ieşi înaintea cuiva sau a întâmpina (pe cineva) cu pâine şi sare = a întâmpina (pe cineva) cu deosebită cinste. A avea (sau a ţine, a fi cu) pâinea şi cuţitul în mână sau a pune mâna pe pâine şi pe cuţit = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. (A fi) bun ca pâinea (cea) caldă (sau

bună) = (a fi) foarte bun. A mânca o pâine albă = a avea o situaţie materială bună, a o duce bine. Se caută (sau se vinde) ca pâinea (cea) caldă, se spune despre o marfă foarte căutată şi care se vinde foarte uşor. A mânca pâinea degeaba = a fi nefolositor. * Aluat de făină frământat în vederea facerii pâinii (1). 2. Hrană necesară pentru trai; p. ext. mijloacele materiale necesare existenţei; existenţă. ** Expr. O bucată de pâine sau pâinea zilnică, pâinea cea de toate zilele = mijloace de existenţă. A lua (cuiva) pâinea de la gură = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilităţile de existenţă. * Fig. Agoniseală. 3. (Reg.) Cereale, recolta de cereale, grîne, bucate; p. restr. grăunţe de cereale (mai ales de grâu). 4. Slujbă, funcţie, post. ** Expr. A pune (sau a băga) în pâine (pe cineva) = a face cuiva rost de o slujbă. A fi în pâine (sau a mânca o pâine) = a avea o slujbă. A scoate (sau a da afară) din pâine = a da pe cineva afară din serviciu. – Lat. panis.
PÂINICĂ, pâinici, s.f. Pâinişoară. – Pâine+ suf. -ică.
PÂINIŞOARĂ, pâinişoare, s.f. 1. Diminutiv al lui pâine (1); pâinică, pâiniţă. 2. Ciupercă comestibilă, de culoare roşie-violacee, care creşte prin pădurile de stejar şi de fag (Russula lepida). * Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile şi necomestibile. – Pâine + suf. -işoară.
PÂINIŢĂ, pâiniţe, s.f. Pâinişoară. – Pâine + suf. -iţă.
PÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită bătaia din aripi a păsărilor; fâl. – Onomatopee.
PÂLC, pâlcuri, s.n. 1. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. "de", care arată felul, componenţa) Grup mic şi neorganizat de oameni; p. ext. grup de păsări, de animale, (rar) de plante sau de lucruri. ** Loc. adv. În pâlcuri sau pâlcuri-pâlcuri = în grup. * Grămadă mică, adunătură de lucruri. 2. (Înv.) Unitate militară la sfârşitul evului mediu, în Moldova şi în Ţara Românească, corespunzătoare unui regiment, formată dintr-un anumit număr de ostaşi; stol, ceată. – Din sl. plŭkŭ.
PÂLCULEŢ, pâlculeţe, s.n. Pâlcuşor. – Pâlc + suf. -uleţ.
PÂLCUŞOR, pâlcuşoare, s.n. Diminutiv al lui pâlc (1); pâlculeţ. – Pâlc + suf. -uşor.
PÂLNIE, pâlnii, s.f. 1. Obiect de metal, de sticlă, de porţelan etc., de obicei în formă de con gol în interior, prelungit în jos printr-un tub îngust, servind la turnarea lichidelor în vase cu gura strâmtă. ** Expr. A-şi face (sau a-şi duce) palmele pâlnie (la gură sau la ureche) = a-şi aşeza mâinile ca o pâlnie în dreptul gurii sau al urechii pentru a fi auzit sau a auzi mai bine. A face (burta bute şi) gura pâlnie = a bea mult. 2. Nume dat unor obiecte în formă de pâlnie (1), care amplifică sunetele. ** Pâlnia telefonului = receptor telefonic. 3. Rezervor, încăpere sau locaş, mai largi în partea de sus decât în cea de jos, amenajate pe un sistem tehnic pentru a înlesni introducerea sau evacuarea unui material. 4. Depresiune de teren de formă conică, formată în terenuri solubile. * Plan înclinat care leagă galeria superioară cu cea inferioară a unui tunel în curs de excavare. * Groapă făcută în pământ de un obuz sau de o bombă. 5. Locul unde se adună buştenii înainte de a fi coborâţi pe jilip. 6. Tub care serveşte unor animale cefalopode la mişcare. – Et. nec.
PÂLNIOARĂ, pâlnioare, s.f. Diminutiv al lui pâlnie. [Pr.: -ni-oa-] – Pâlnie + suf. -ioară.
PÂLPÂI, pers. 3 pâlpâie, vb. IV. Intranz. 1. (Despre flăcări) A creşte şi a descreşte în cursul arderii, a se mişca, a tremura producând un pocnet uşor, caracteristic; (despre foc) a arde cu o flacără tremurătoare, pâlpâitoare. 2. (Despre păsări, insecte) A mişca lin din aripi, producând un zgomot uşor,

caracteristic; a fâlfâi. * P. anal. A tremura uşor, a se mişca, a se clătina uşor. – Pâl + p [âl] + suf. -âi.
PÂLPÂIALĂ, pâlpâieli, s.f. Pâlpâire. [Pr.: -pâ-ia-] – Pâlpâi + suf. -eală.
PÂLPÂIRE, pâlpâiri, s.f. Acţiunea de a pâlpâi şi rezultatul ei. 1. Mişcarea tremurată a focului, a flăcărilor, a luminii; pâlpâială, pâlpâit, pâlpâitură. 2. Fâlfâire. – V. pâlpâi.
PÂLPÂIT s.n. Pâlpâire. – V. pâlpâi.
PÂLPÂITOR, -OARE, pâlpâitori, -oare, adj. Care pâlpâie; tremurător. [Pr.: pâ-i-] – Pâlpâi + suf. -tor.
PÂLPÂITURĂ, pâlpâituri, s.f. Pâlpâire. [Pr.: -pâ-i-] – Pâlpâi + suf. -tură.
PÂN prep. v. prin.
PÂNĂ conj., prep. A. Conj. I. (Introduce propoziţii circumstanţiale de timp). 1. (Stabileşte un raport de posterioritate, precizând limita până la care se îndeplineşte acţiunea din regentă) Greu le-a fost până şi-au făcut rost de cărţi. 2. (Urmat de o negaţie, stabileşte un raport de anterioritate) Mai înainte ca..., mai înainte de... * (În locuţiuni, urmat de o negaţie) Până când. Până ce. 3. Atâta timp cât..., câtă vreme..., cât... ** (În locuţiuni) Până când. Până ce. II. (Introduce propoziţii circumstanţiale de loc; arată limita, hotarul în spaţiu) A mers până unde nu ajunsese nimeni. B. Prep. (Împreună cu adverbe şi cu alte prepoziţii formează adverbe compuse, locuţiuni, prepoziţii). I. (Introduce un complement circumstanţial de timp) Până mâine dimineaţă să termini lucrarea. ** (În prepoziţii compuse) Până la. Până în. (Corelativ) Din zori şi până-n seară. ** Loc. conj. Până când. Până ce. ** Loc. adv. Până la urmă = în cele din urmă. Până una-alta = pentru moment, deocamdată. II. (Introduce un complement circumstanţial de loc; urmat de adverbe) Merg pe jos până acasă. ** Loc. adv. De colo până colo = din loc în loc, în multe locuri. De sus până jos sau de jos până sus = în întregime, tot. ** (În prepoziţii compuse) Până la. Până în. III. (Introduce un complement circumstanţial de mod; în prepoziţii compuse) S-a înduioşat până la lacrimi. ** (În locuţiuni) Până acolo = în asemenea măsură, în asemenea grad. Până şi = chiar şi. – Lat. paene-ad.
PÂNDACI, -CE, pândaci, -ce, adj. (Rar) Care stă la pândă; care este înclinat să iscodească. – Pândă + suf. -aci.
PÂNDAR, pândari, s.m. Persoană care păzeşte o pădure, o vie, o holdă etc.; paznic, jitar. * (Mil.; pop.) Strajă, santinelă. * Militar din artileria antiaeriană, însărcinat cu supravegherea spaţiului aerian. – Din sl. pondarî.
PÂNDAŞ, pândaşi, s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care stă la pândă. – Pândă + suf. -aş.
PÂNDĂ, pânde, s.f. Faptul de a pândi. * Loc ascuns de unde se poate pândi. – V. pândi.
PÂNDI, pândesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A observa, a urmări cu atenţie pe ascuns sau dintr-un loc ascuns (cu scopul de a prinde, de a ataca, de a afla, de a surprinde etc. pe cineva sau ceva); a spiona, a urmări. ** Expr. A pândi cu urechea = a asculta cu atenţie, a trage cu urechea. 2. Tranz. A urmări cu nerăbdare un moment favorabil, a aştepta prilejul de a pune mâna pe ceva, de a acapara, de a răpi. 3. Tranz. A studia sau a urmări gesturile, manifestările şi acţiunile cuiva pentru a-i ghici gândurile, intenţiile. 4. Tranz. şi intranz. A aştepta (cu nerăbdare, cu atenţia încordată). ** Expr. (Tranz.; înv. şi reg.) A pândi vreme (cu prilej) = a aştepta ocazia potrivită. – Din sl. ponditi.
PÂNDIŞ adv. Ca la pândă, încet şi fără zgomot; pe ascuns, pe furiş. – Pândă + suf. -iş.
PÂNDIT s.n. Faptul de a pândi; pândă. – V. pândi.

PÂNDITOR, -OARE, pânditori, -oare, adj. Care pândeşte, care iscodeşte. – Pândi + suf. -tor.
PÂNGĂRI, pângăresc, vb. IV. Tranz. 1. A face de ocară, a dezonora, a necinsti; a păta, a profana. * Spec. A viola. 2. A mânji, a murdări, a întina. – De la păgân.
PÂNGĂRIRE, pângăriri, s.f. Acţiunea de a pângări şi rezultatul ei; profanare, necinstire. – V. pângări.
PÂNGĂRIT, -Ă, pângăriţi, -te, adj. 1. Care a fost dezonorat, care a fost necinstit. 2. (Înv. şi reg.) Ticălos, nemernic, păcătos. – V. pângări.
PÂNGĂRITOR, -OARE, pângăritori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care pângăreşte; profanator, defăimător, dezonorant, batjocoritor. – Pângări + suf. -tor.
PÂNTEC s.n. v. pântece.
PÂNTECARE s.f. (Reg.) Diaree. – Pântec + suf. -are.
PÂNTECĂRAIE s.f. (Reg.) Diaree. [Pr.: -ra-ie] – Pântec + suf. -ăraie.
PÂNTECE, pântece, s.n. 1. Parte a corpului, la om şi la animale, situată între torace şi bazin, formată dintr-o cavitate în care se află stomacul, intestinele, organele de reproducere etc.; abdomen, burtă, foale, vintre. ** Expr. Parcă are oase în pântece, se spune despre cineva care se apleacă foarte greu. A fi cu pântecele la gură = a fi însărcinată. 2. Stomac. ** Expr. Cu pântecele lipit de coaste = foarte flămând sau foarte slab. A se închina pântecelui = a fi peste măsură de lacom, a trăi numai pentru mâncare. 3. Uter. ** Loc. adv. Din pântecele mamei = înainte de a se naşte. ** Expr. A lua (sau a avea, a purta) în pântece = a rămâne sau a fi însărcinată. A trăi (sau a fi, a se simţi) ca în pântecele mamei = a se simţi foarte bine şi în siguranţă. 4. Fig. Partea dinăuntru a unui obiect, a unei încăperi etc.; interior, adâncime. 5. Fig. Partea bombată, ieşită în afară, a unor obiecte; interiorul acestor părţi. [Var.: pântec s.n.] – Lat. pantax, -ticis.
PÂNTECEL, pântecele, s.n. Diminutiv al lui pântece; pântecuţ. – Pântece + suf. -el.
PÂNTECOS, -OASĂ, pântecoşi, -oase, adj. 1. Cu pântecele mare, proeminent; burtos. 2. Fig. (Despre obiecte) Cu pereţii rotunjiţi în afară, bombat. – Pântec + suf. -os.
PÂNTECUŢ, pântecuţe, s.n. Pântecel. – Pântec + suf. -uţ.
PÂNTRE prep. v. printre.
PÂNZAR, pânzari, s.m. (Înv.) Ţesător sau negustor de pânzeturi. – Pânză + suf. -ar.
PÂNZAT, -Ă, pânzaţi, -te, adj. (Despre hârtie) Fabricat cu un amestec de fibre textile pentru a avea rezistenţă. * (Despre obiecte) Dublat, întărit cu pânză. Hartă pânzată. – Pânză + suf. -at.
PÂNZĂ, pânze, s.f. I. 1. Ţesătură făcută din fire de bumbac, de in, de cânepă etc., din care se confecţionează albituri de corp, de pat etc.; bucată din această ţesătură. ** Pânză de casă = pânză ţesută la războiul manual; pânză ţărănească. ** Loc. adv. Până în pânzele albe = fără încetare, până la capăt; până la ultima limită; necruţător. ** Expr. A zări ca printr-o pânză = a nu vedea limpede, a desluşi cu greu; a vedea ca prin sită. Ţine-te (sau să te ţii) pânză (să nu te rupi), se spune pentru a arăta că este vorba de o acţiune grea şi de durată, de un lucru care se desfăşoară cu mare intensitate şi care, pentru a fi rezolvat, cere curaj, răbdare etc. A i se ridica (sau a-i cădea, a i se lua cuiva) pânza de pe ochi = a începe să înţeleagă limpede lucrurile, a înceta să mai privească eronat un anumit lucru, o anumită situaţie; a i se deschide ochii. (Adverbial) A curge pânză = a curge fără întrerupere. A ţese pânzele =

a face intrigi. A (i) se încurca cuiva pânza = a nu-i reuşi planurile făcute. * Plasă deasă de pescuit. * Fig. Şir, rând (de oameni). * Fig. Şuviţă; fascicul. 2. (Bucată de pânză (1) cu diferite întrebuinţări) Ţesătură cu care se acoperi faţa sau trupul mortului; giulgiu. (Expr.) Parcă i-a luat pânza de pe obraz (sau de pe ochi, de pe faţă), se spune despre cineva foarte palid sau foarte slab; Bucată mare de ţesătură rezistentă care se fixează de vergelele catargelor unui vas şi care, împinsă de vânt, face să înainteze vasul; velă; Bucată de ţesătură deasă fixată pe un cadru, pe care se pictează; p. ext. tablou; (în sintagma) pânză de cort = foaie de con; Ţesătură pe care se proiectează imagini de la un aparat de proiecţie; ecran. 3. Ţesătură pe care o face păianjenul pentru a prinde prada. 4. Ţesătură sau împletitură specială din fire textile sau metalice, folosită în industrie, în laboratoare etc. ** Pânză de calc = pânză subţire şi transparentă pe care se desenează planuri tehnice. II. 1. Lama sau tăişul de metal al unor instrumente. ** Pânză de ferăstrău = tăişul de metal al unui ferăstrău. 2. (Geol.; în sintagmele) Pânză de şariaj = ansamblu de straturi geologice mai vechi, deplasate şi împinse prin mişcările tectonice peste apele mai noi; suprafaţa pe care are loc deplasarea unor mase în acest proces. Pânză eruptivă = formă de zăcământ a rocilor vulcanice, rezultată prin consolidarea curgerilor de lave. Pânză de apă subterană = strat acvifer. 3. Desiş (de copaci) lung şi îngust (crescut de-a lungul unui drum, al unei ape); perdea. – Et. nec.
PÂNZĂRIE, pânzării, s.f. 1. Cantitate mare de pânză (I 1) sau de articole confecţionate din pânză; pânzeturi. 2. Magazin de pânzeturi. * Atelier sau fabrică unde se ţes pânzeturi. – Pânză + suf. -ărie.
PÂNZĂTURĂ, pânzături, s.f. (Înv. şi reg.) Pânză (I 1) sau bucată de pânză. (Reg.) Broboadă, basma; năframă. * (Înv. şi reg.) Faţă de masă. – Pânză + suf. -tură.
PÂNZET, pânzeturi, s.n. (Mai ales la pl.) Pânză (I 1) sau obiect confecţionat din pânză; pânzărie, albituri, rufărie. – Pânză + suf. -et.
PÂNZICĂ s.f. Pânză (I I) subţire (de calitate inferioară). – Pânză + suf. -ică.
PÂNZIŞ s.n. (Rar) Ceea ce seamănă cu o pânză (I 1); văl. -Pânză + suf. -iş.
PÂNZIŞOARĂ, pânzişoare, s.f. Diminutiv al lui pânză; pânzucă, pânzuţă. – Pânză + suf. -işoară.
PÂNZUCĂ s.f. (Reg.) Pânzişoară. – Pânză + suf. -ucă.
PÂNZULIŢĂ, pânzuliţe, s.f. Porţiune de talpă ce îmbracă tocul (înalt) la încălţămintea pentru femei. – Pânză + suf. -uliţă.
PÂNZUŢĂ, pânzuţe, s.f. (Reg.) Pânzişoară. – Pânză + suf. -uţă.
PÂR1 interj. (Adesea pronunţat cu "r" prelungit) Cuvânt care imită zgomotul sau trosnetul produs de un corp solid care se rupe sau se despică, de arderea lemnelor, de presiunea exercitată asupra zăpezii etc. – Onomatopee.
PÂR2, pâri, s.m. (Reg.) Cel care pârăşte; pârâş, reclamant. – Din pârî (derivat regresiv).
PÂRĂ, pâre, s.f. 1. Plângere făcută împotriva cuiva; reclamaţie. * Acuzaţie, învinuire. 2. Denunţ. 3. Calomnie, defăimare; clevetire, bârfeală. 4. (Înv. şi reg.) Proces, judecată. [Pl. şi: pâri] – Din pârî (derivat regresiv).
PÂRĂI vb. IV v. pârâi.
PÂRĂIAŞ s.n. v. pârâiaş.
PÂRĂITOARE s.f. v. pârâitoare.
PÂRĂU s.n. v. pârâu.
PÂRĂUAŞ s.n. v. pârâiaş.
PÂRĂUŢ s.n. v. pârâuţ.

PÂRÂCIOS, -OASĂ, pârâcioşi, -oase, adj., s.m. şi f. (Persoană) care pârăşte (1), care are obiceiul să pârască; pârâtor. – Pârî + suf. -cios.
PÂRÂCIUNE, pârâciuni, s.f. (Pop.) Pâră (1). – Pârî + suf. -ciune.
PÂRÂI, pers. 3 pârâie, vb. IV. Intranz. 1. (Despre corpuri tari, dure, neelastice) A produce un zgomot surd, uşor prelungit, prin rupere, frângere, tăiere, zdrobire etc.; a trosni, a pocni. 2. (Despre încheieturi, p. ext. despre oase) A produce prin întindere un zgomot asemănător cu cel produs prin frângerea unui corp dur; a trosni, a pocni. 3. (Despre scânduri, podele etc., p. anal. despre corpuri metalice sau despre obiecte prevăzute cu arcuri, balamale etc.) A produce un zgomot strident prin apăsare, prin lovire sau prin frecare; a scârţâi. * (Despre obiecte din lemn) A începe să se desfacă din încheieturi cu un zgomot caracteristic. * (Despre pepeni) A produce un trosnet uşor prin strângere în mâini; a trosni. 4. (Despre foc sau despre un corp inflamabil care arde) A produce pocnete scurte şi repetate. 5. (Despre arme de foc, p. ext. despre proiectile) A produce un zgomot ritmic prin declanşări succesive ori simultane; a bubui, a păcăni, a răpăi, a şuiera. [Var.: (reg.) pârăí vb. IV] – Pâr1 + suf.-âi.
PÂRÂIAŞ, pârâiaşe, s.n. Diminutiv al lui pârâu; pârâuţ. [Pr.: -râ-iaş. – Var.: pârăiáş, pârăuáş, pârâuáş s.n.] – Pârâu + suf. -aş.
PÂRÂIRE s.f. (Rar) Pârâit. – V. pârâi.
PÂRÂIT s.n. Faptul de a pârâi; pârâire. – V. pârâi.
PÂRÂITOARE, pârâitori, s.f. 1. Aparat rudimentar de lemn prevăzut cu aripioare, care, mişcate de vânt, produc un zgomot strident şi alungă păsările din semănături, livezi, vii etc.; zbârnâitoare. 2. Fâşie de hârtie care se leagă de cele două capete de sus ale spetezelor zmeului şi care, la înălţarea acestuia, produce un pârâit puternic; zbârnâitoare. 3. Specie de lăcustă de culoare cafenie sau neagră, care, în timpul zborului, produce un fel de pârâituri (Psophus stridulus). [Pr.: -râ-i- – Var.: pârăitoáre s.f.] – Pârâi + suf. -toare.
PÂRÂITURĂ, pârâituri, s.f. 1. Zgomot surd produs de ruperea, despicarea, frângerea etc. unui corp tare, dur, neelastic. 2. Zgomot sau sunet ascuţit, strident, care se produce prin apăsare; scârţâitură. * Zgomot specific produs de ceva care arde. * Succesiune de zgomote scurte şi dese; răpăit. [Pr.: -râ-i-] – Pârâi + suf. -tură.
PÂRÂŞ, pârâşi, s.m. (Pop.) Cel care pârăşte; reclamant. – Pârî + suf. -âş
PÂRÂT, -Ă, pârâţi, -te, adj., s.m. şi f. (Parte dintr-un proces civil) împotriva căreia este introdusă acţiunea; p. ext. învinuit, acuzat, inculpat. – V. pârî.
PÂRÂTOR, -OARE, pârâtori, -oare, adj. s.m. şi f. (Persoană) care pârăşte (1), care are obiceiul să pârască; (persoană) care denunţă, delator. – Pârî + suf. -tor.
PÂRÂTURA, pârâturi, s.f. (Înv.) Pâră (1); acuzaţie, învinuire. – Pârî + suf. -tură.
PÂRÂU, pâraie, s.n. 1. Apă curgătoare mică, râu mic. 2. Fig. (Adesea adverbial) Cantitate mare (dintr-un lichid); şuvoi. [Var.: pârău s.n.] – Cf. alb. përrua, rom. râu.
PÂRÂUAŞ s.n. v. pârâiaş.
PÂRÂUŢ, pârâuţe, s.n. Pârâiaş. [Var.: pârăuţ s.n.] – Pârâu + suf. -uţ.
PÂRCĂLAB, pârcălabi, s.m. 1. Titlu dat în evul mediu, în ţările româneşti, persoanelor însărcinate cu conducerea unui judeţ, a unui ţinut, a unei cetăţi, având atribuţii militare, administrative şi judecătoreşti; persoană care purta acest titlu. 2. Administrator al satelor boiereşti şi mănăstireşti, în evul mediu;

(mai târziu) primar (rural). * Strângător de biruri, perceptor rural. 3. (Reg.) Comandant al unei închisori; temnicer. – Din magh. porkoláb.
PÂRCĂLĂBIE, pârcălăbii, s.f. 1. Demnitatea sau funcţia pârcălabului (1). 2. Instituţia pe care o conducea pârcălabul (1); sediul acestei instituţii. 3. Dare care se plătea pârcălabului. – Pârcălab + suf. -ie.
PÂRDALNIC, -Ă, pârdalnici, -ce, adj. (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Afurisit, blestemat. * (Substantivat, m. art.; eufemistic) Diavol. ** Expr. Lasă-l pârdalnicului (sau la pârdalnicul) = lasă-l încolo! dă-i pace! – Et. nec.
PÂRG s.n. v. pârgă.
PÂRGAR, pârgari, s.m. 1. (În evul mediu, în organizarea administrativă a ţărilor româneşti) Membru în sfatul administrativ al unui oraş sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane). 2. (Reg.; în vechea organizare administrativă) Vătăşel la primărie. – Din magh. polgár.
PÂRGAV, -Ă, pârgavi, -e, adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace mai repede decât altele din acelaşi gen; timpuriu, văratic. – Pârgă + suf. -av.
PÂRGĂ s.f. 1. Fază de început a coacerii unor fructe, legume sau cereale, înainte de maturizare; starea fructelor, a legumelor şi a cerealelor în această fază. ** Loc. adj. În pârgă = aproape copt. ** Expr. A da în pârgă (sau în pârg) = a începe să se coacă, să se pârguiască. 2. (Înv. şi reg.; colectiv) Cele dintâi fructe sau roade dintr -un an; roade timpurii. [Var.: pârg s.n.] – Din sl. prŭga.
PÂRGHIE, pârghii, s.f. 1. Bară rigidă care se sprijină pe un punct de articulaţie fix şi asupra căreia se exercită o forţă activă şi o forţă rezistentă; bară (de lemn sau de fier) care serveşte la ridicarea sau la mişcarea unei greutăţi. 2. Fig. Forţă care dă impuls unei activităţi; punct de sprijin. – Et. nec. Cf. lat. pergula.
PÂRGUI, pers. 3 pârguieşte, vb. IV. Refl. (Despre fructe, legume şi cereale) A începe să se coacă, a da în copt. – Pârgă + suf. -ui.
PÂRGUIALĂ, pârguieli, s.f. Prima fază de coacere a fructelor, când acestea încep să-şi schimbe culoarea şi când creşte conţinutul lor în zahăr. ** Loc. vb. A da în pârguială = a începe să se coacă. [Pr.: -gu-ia-] – Pârgui + suf. -eală.
PÂRGUIT1 s.n. Faptul de a se pârgui; timpul când se pârguiesc fructele sau cerealele. – V. pârgui.
PÂRGUIT2, -Ă, pârguiţi, -te, adj. (Despre fructe, legume şi cereale) Care începe să se coacă, care a dat în copt. – V. pârgui.
PÂRÎ, pârăsc, vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) 1. A se plânge de faptele cuiva; a reclama. * A acuza, a învinui. * A da pe faţă în mod răutăcios faptele cuiva, adesea exagerând sau minţind; a vorbi de rău; a denunţa. 2. (Înv.) A da pe cineva în judecată, a intenta (cuiva) proces. – Din sl. p(î)rěti.
PÂRJOALĂ, pârjoale, s.f. (Reg.) 1. Bucată de carne friptă la grătar. 2. Chiftea mare, dată prin pesmet şi prăjită în grăsime. -Din tc. pirzola, bg. păržola.
PÂRJOL, pârjoluri, s.n. 1. Foc mare şi iute; incendiu violent şi mistuitor. ** Expr. A face pârjol = a nimici (prin foc); a face prăpăd, a prăpădi. A da pârjol = a da foc, a distruge (prin foc); a încendia. A plânge cu foc şi pârjol = a plânge cu desperare. A se face foc şi pârjol = a-şi ieşi din fire, a se înfuria foarte tare. 2. Căldură mare şi înăbuşitoare; arşiţă, zăpuşeală, zăduf. 3. Fig. Prăpăd, dezastru, calamitate, pustiire, urgie. – Din pârjoli (derivat regresiv).
PÂRJOLI, pârjolesc, vb. IV. 1. Tranz. A da foc sau a pune foc cu scopul de a distruge. 2. Tranz. (Adesea fig.) A arde, a mistui în flăcări o fiinţă. 3. Intranz. (Despre soare) A încălzi peste măsură; a arde, a dogorî. 4. Tranz. (Despre soare) A ofili, a veşteji, a usca din cauza arşiţei prea mari. – Din magh. pörzsölui.

PÂRJOLIT, -Ă, pârjoliţi, -te, adj. Ars de foc, de pârjol (1); p. ext. ars de soare, pârlit. – V. pârjoli.
PÂRLEA s.m. (În expr.) Ţine-te (sau tunde-o, întinde-o) pârleo! sau să te cam mai duci pârlea! sau du-te pârlii! = aleargă cât poţi de tare (ca să n-o păţeşti); pleacă! să nu te mai văd! – Din pârli (derivat regresiv).
PÂRLEALĂ, pârleli, s.f. 1. Acţiunea de a (se) pârli şi rezultatul ei; arsură uşoară, superficială; pârlitură. 2. Fig. (Fam.) Păcăleală, înşelătorie; pagubă, pierdere. ** Expr. (Fam.) A-şi scoate pârleala = a-şi găsi o compensaţie, a se despăgubi (de o pagubă materială, de o osteneală etc.). – Pârli + suf. -eală.
PÂRLEAZ, pârleazuri, s.n. Trecătoare îngustă peste un gard (mai ales la ţară), făcută din una sau mai multe scânduri (ca nişte trepte) care se sprijină, la extremităţi, pe câte un ţăruş bătut în pământ. – Din bg., scr. prelaz.
PÂRLI, pârlesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) arde uşor la suprafaţă. ** Expr. (Tranz.) A o pârli la (sau de) fugă = a fugi repede. 2. Tranz. A trece prin flăcări un porc tăiat, o pasăre tăiată pentru a-i îndepărta complet perii, puful sau penele. 3. Tranz. şi refl. A (se) înnegri (din cauza acţiunii soarelui); a (se) bronza. 4. Tranz. şi refl. A (se) ofili, a (se) veşteji, a (se) usca. 5. Tranz. şi refl. Fig. A (se) păcăli, a (se) înşela. – Din bg. părlja, scr. prljiti.
PÂRLIRE, pârliri, s.f. Acţiunea de a (se) pârli şi rezultatul ei. – V. pârli.
PÂRLIT1 s.n. Faptul de a (se) pârli; pârlire. – V. pârli.
PÂRLIT2, -Ă, pârliţi, -te, adj. 1. Ars uşor, numai la suprafaţă. * (Despre haine, ţesături etc.) Ars superficial la călcat sau la dogoarea focului. 2. (Despre oameni sau despre părţi ale corpului lor) Cu pielea înnegrită de soare; înnegrit, bronzat. 3. (Despre vegetaţie) Ofilit, veştejit, uscat din cauza arşiţei. 4. Fig. (Fam.; despre oameni) Sărac, nevoiaş; necăjit, amărât. * (Substantivat) Om nevoiaş; p. ext. om neisprăvit, prăpădit. – V. pârli.
PÂRLITURĂ, pârlituri, s.f. 1. Pârleală (1). ** Expr. (Înv.) A da (pe cineva) pe (sau prin) pârlitură = a) a necăji (pe cineva), a face (cuiva) zile fripte; b) a ironiza, a lua în râs. 2. (Reg.; concr.) Loc ars de foc; porţiune de pădure cu copacii arşi. – Pârli + suf. -tură.
PÂRLOAGĂ, pârloage, s.f. Teren arabil lăsat nelucrat unul sau mai mulţi ani, pentru refacerea fertilităţii lui. * (Colectiv) Ierburi crescute, pe un teren arabil nelucrat; p. ext. brazda cosită de pe un asemenea loc. – Din bg. prelog, scr. parlog.
PÂRLOGI, pârlogesc, vb. IV. Refl. (Reg.; despre terenuri agricole nelucrate) A se părăgini. – Din pârloagă.
PÂRLOGIRE, pârlogiri, s.f. (Reg.; despre terenuri agricole nelucrate) Părăginire. – V. pârlogi.
PÂRLOGIT, -Ă, pârlogiţi, -te, adj. (Reg.; despre terenuri agricole nelucrate) Părăginit. – V. pârlogi.
PÂRNAIE, pârnăi, s.f. 1. (Reg.) Oală mare de pământ, lărgită în partea de sus, folosită în gospodăria ţărănească pentru gătit sau pentru păstrat alimente. * Conţinutul unei asemenea oale. 2. (Arg.) Închisoare, temniţă. [Pr.: -na-ie] – Et. nec.
PÂRPĂLAC, pârpălace, s.n. (Înv.) Frigere a cărnii pe jeratic sau în frigare; (concr.) carne friptă astfel. – Pârpăli + suf. -ac.
PÂRPĂLEALĂ, pârpăleli, s.f. Acţiunea de a (se) pârpăli. ** Expr. A-i trage (sau a-i da) o pârpăleală (bună) = a lucra, a acţiona cu mare grabă; a-i da zor; a face un lucru superficial. [Var.: perpeleálă s.f.] – Pârpăli + suf. -eală.
PÂRPĂLI, pârpălesc, vb. IV. I. 1. Tranz. A frige un animal sau o bucată de carne la frigare, pe jeratic sau la para focului. * A frige sau a încălzi ceva superficial, la repezeală. 2. Refl. A se încălzi la dogoarea focului sau la soare.

II. Refl. (Mai ales în forma perpeli) 1. A se zvârcoli, a se zbate, a se tăvăli de durere. * Fig. A se frământa, a se chinui, a se zbuciuma. 2. A se răsuci (în aşternut), a se întoarce de pe o parte pe alta fără a-şi găsi locul (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare). [Var.: perpelí vb. IV] – Din bg. pripalja, scr. pripaliti.
PÂRPĂLIRE, pârpăliri, s.f. Acţiunea de a (se) pârpăli şi rezultatul ei. [Var.: perpelíre s.f.] – V. pârpăli.
PÂRPĂLIT, -Ă, pârpăliţi, -te, adj. Fript sau prăjit în pripă, numai pe deasupra (la frigare, pe jeratic sau la para focului). [Var.: perpelít, -ă adj.] – V. pârpăli.
PÂRPĂRIŢĂ, pârpăriţe, s.f. 1. Mică piesă metalică fixată în piatra alergătoare de la moară, în care intră capătul de sus al fusului. 2. (Reg.) Cilindru care susţine pietrele morii şi care este pus în mişcare prin acţiunea roţii cu măsele. 3. Gaură în mijlocul pietrei alergătoare de la moară, în care cad grăunţele din teică pentru a fi măcinate. 4. (Reg.) Teică (la moară). [Acc. şi: pârpăríţă] – Din sl. průprica, ucr. perepelyća.
PÂRŞ, pârşi, s.m. Nume dat mai multor specii de mamifere din familia rozătoarelor, cu aspect intermediar între veveriţă şi şoarece, lungi de circa 20 de centimetri, cu coadă lungă şi stufoasă, cu blană moale şi bogată, cu ochi mari şi cu bot ascuţit, care trăiesc mai ales prin păduri, căţărate în copaci (unde îşi au de obicei culcuşul şi unde hibernează) (Glis glis, Muscardinus avellanarius. Dryomus netedula). ** Pârş de stejar = mamifer rozător asemănător cu pârşul, cu câte o pată neagră pe obraji (Eliomys quercinus). [Var.: pâş s.m.] – Din sl. plůchů.
PÂRTE s.f. v. pârtie.
PÂRTIE, pârtii, s.f. 1. Cărare sau drum făcut prin zăpadă. * (Sport) Culoar amenajat (şi marcat) prin zăpadă, în vederea practicării unor sporturi de iarnă (bob, schi etc.). 2. (Pop.) Drum deschis prin semănătură, printr-un desiş de pădure etc.; cărare. [Var.: pârte s.f.] – Din sl. průtů, scr. prt, prtina.
PÂRTIOARĂ, pârtioare, s.f. Diminutiv al lui pârtie. [Pr.: -ti-oa-] – Pârtie + suf. -ioară.
PÂRŢ, pârţuri, interj., s.n. 1. Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal. 2. S.n. Gaze care se elimină cu zgomot prin orificiul anal. – Onomatopee.
PÂRŢAG s.n. (Pop. şi fam.) Acces de furie, gust de ceartă; capriciu, toană. – Pârţ + suf. -ag.
PÂRŢÂI, pârţâi, vb. IV. Intranz. A elimina cu zgomot gaze din intestinul gros, prin orificiul anal. – Pârţ + suf. -âi.
PÂS interj. v. pis.
PÂSLAR, pâslari, s.m. (Mai ales la pl.) Cizmă sau papuc de pâslă. – Pâslă + suf. -ar.
PÂSLĂ s.f. Material textil obţinut din fire de lână sau de păr de animal netoarse bătute la piuă, întrebuinţat la confecţionarea pălăriilor, a încălţămintei călduroase, ca izolant etc. – Cf. sl. plůstî.
PÂSLI, pâslesc, vb. IV. Refl. A se îndesi, a se face ca pâsla. – Din pâslă.
PÂSLIT, -Ă, pâsliţi, -te, adj. (Rar) Pâslos. – V. pâsli.
PÂSLOS, -OASĂ, pâsloşi, -oase, adj. Des ca pâsla, asemănător ca aspect cu pâsla; pâslit; îndesat, aspru, bătucit. – Pâslă + suf. -os.
PÂŞ1 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă zgomotul uşor produs de paşii cuiva, de mersul în vârful picioarelor etc. – Onomatopee.
PÂŞ2 interj. v. pişl.
PÂŞ3 s.m. v. pârş.

PE prep. I. (Introduce un complement direct) 1. (Complementul este exprimat printr-un substantiv nume propriu sau nume comun care indică o fiinţă) Îl strig pe Ion. A împuşcat pe lup în cap. * (Complementul este exprimat printr-un substantiv comun care indică un lucru) Cui pe cui se scoate. 2. (Complementul este exprimat printr-un pronume personal, relativ, interogativ, demonstrativ, nehotărât sau negativ) L-a întrebat pe el. Pe cine nu-l laşi să moară, nu te lasă să trăieşti. Pe cine să chem? L-a adus şi pe celălalt. A strigat pe cineva. Nu strig pe nimeni. ** Expr. Unul pe altul (sau una pe alta, unii pe alţii, unele pe altele) = reciproc, între ei (sau între ele). * (Complementul este exprimat prin numeralul nehotărât "câţi", "câte", cu valoare de pronume relativ) Pe câţi i-am ajutat. 3. (Complementul este exprimat printr-un numeral ordinal, cardinal, distributiv) Pe al doilea nu l-am văzut. Adună pe 5 cu 7. Vedea pe câte unul zâmbind. 4. (Complementul este exprimat printr-un adjectiv sau un numeral substantivat, fiind precedat de articolul "cel") I-a invitat pe cei harnici. 5. (Complementul este exprimat printr-un substantiv sau un pronume precedate de adverbul de comparaţie "ca") Mă priveşte ca pe un străin. ** Loc. adv. Ca pe el (sau pe ea, pe ei, pe dânsa etc.) = de-a binelea, de tot; zdravăn. II. (Introduce un complement indirect) 1. În legătură cu..., fiind vorba de... Vorbea pe seama cuiva. 2. Împotriva, în contra (cuiva). E pornit pe el. 3. În schimbul, pentru... A dat doi lei pe bilet. * (Cu o nuanţă temporală şi distributivă) În schimbul unei munci (de o zi, de o lună etc.); în timp de... Cât să-ţi dau pe an?. III. (Introduce un complement circumstanţial) 1. (Introduce un complement circumstanţial de loc) S-a oprit pe o treaptă. ** Expr. Pe lume = în cuprinsul lumii, pretutindeni; în diverse puncte ale globului. ** (Cu o nuanţă instrumentală) Emisiune pe unde scurte. ** (Cu o nuanţă temporală) Pe drum i-am spus o poveste. * (Dă complementului pe lângă care stă o nuanţă de aproximaţie) Caută pe după bănci. ** Expr. Pe acasă = a) undeva în preajma sau în apropierea casei; b) în interiorul casei, la casa în care locuieşte cineva sau în sânul familiei sale. * (Formează expresii şi locuţiuni) Pe cale. Pe din jos de... Pe deasupra. Pe de lături. Pe urma. 2. (Introduce un complement circumstanţial de timp) Pe căldura asta o să ne uscăm de sete. ** Loc. adv. Pe mâine = a) în cursul zilei de mâine; b) pentru mâine; până mâine. ** Loc. conj. Pe când = a) în timp ce, pe vremea când; b) (cu nuanţă adversativă) în acest timp însă, în schimb (în acest timp); iar. ** Loc. prep. Pe după... = cam după... aproximativ după... Pe aproape de... = (cam) în apropierea..., (cam) înainte de... * Pe timp de..., pe o durată de..., în fiecare, la fiecare, pentru fiecare; într-o perioadă de... Cantitate de cărbune planificată pe 5 ani. * În, spre, înspre. Pe primăvară. Pe-nserate. * (Formează expresii şi locuţiuni) Pe atunci. Pe loc. Pe timpuri. Pe veci. Pe viitor. 3. (Introduce un complement circumstanţial de mod) A plecat pe furiş. ** Expr. (Pop.) A rămâne (sau a fi) pe a cuiva = a rămîne (sau a fi) pe voia cuiva, a se face după cum doreşte (cineva). (Pop.) Dacă-i pe aceea... = dacă-i aşa..., dacă aşa stau lucrurile... ** (Cu o nuanţă locală) Munceau până cădeau pe brânci. * În schimbul..., pentru..., cu preţul..., cu... * (Cu o nuanţă instrumentală) Cu ajutorul..., prin intermediul..., cu..., prin...; în... * (Cu o nuanţă cantitativă; în expr.) Pe atât(a) sau p-atâta = în această măsură, într-atâta, cu atâta, la atâta. * (Indică un raport de măsură) Teren de 20 pe 25 de metri. * (Cu sens distributiv) Câte trei spectacole pe săptămână. * (Formează expresii şi locuţiuni) Pe apucate. Pe larg. Pe nume. Pe din două. Pe terminate. 4. (Introduce un complement circumstanţial de cauză, adesea cu nuanţă finală) Din cauza. Se contrazic pe nimicuri. * În urma, ca urmare. L-a certat pe spusa unui copil. 5. (Introduce un complement circumstanţial de scop) Spre, pentru; spre a..., pentru a..., să... S-a aşternut pe

somn. 6. (În formule de jurământ) Pe cinstea mea. IV. (Urmat de un atribut) Are un semn pe toată viaţa. [Var.: (înv. şi pop.) pre prep.] – Lat. super, per.
PEAJ s.n. Drept de a folosi o cale ferată străină pentru transportul de mărfuri cu vehicule proprii. – Din fr. péage.
PEAN, peane, s.n. (Livr.) Imn cântat pentru implorarea unui zeu, de obicei Apollo. [Pr.: pe-an] – Din fr. péan.
PEANĂ s.f. v. pană1.
PEBEGAZ, pebegazuri, s.n. Numele comercial al unui amestec de gaze lichefiate comprimat în butelii speciale şi folosit drept combustibil. – Pe [trol] +be (= Block) + gaz.
PEBRINĂ, pebrine, s.f. Boală parazitară a viermilor de mătase. – Din fr. pébrine.
PECARI s.m. (Rar) Specie de mamifer înrudit cu porcul sălbatic, care trăieşte în America (Dicotyles tajacu). – Din fr. pécari.
PECARIZARE, pecarizări, s.f. Metodă de determinare a culorii făinurilor de grâu şi de secară prin compararea culorii făinurilor uscate cu aceea a unor făinuri-etalon. – Cf. germ. Pekarisierung.
PECENEG, -EAGĂ, pecenegi, -ge, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La m. pl.) Populaţie migratoare din familia populaţiilor turcice, care a trecut în migraţiune prin estul şi sud-estul Europei, între sec. IX şi XI; (şi la sg.) persoană care aparţine acestui popor. 2. Adj. Care aparţine pecenegilor (1), privitor la pecenegi. – Din germ. Petschenege, fr. Petchenégues, rus. peceneg.
PECETAR, pecetari, s.m. Gravor de peceţi (1). – Pecete + suf. -ar.
PECETE, peceţi, s.f. 1. Placă (de metal) cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafaţă este gravată o monogramă, o emblemă etc. şi care, aplicată pe ceară roşie sau cu tuş pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate şi de integritate; sigiliu; p. ext. ştampilă. 2. Ceară roşie sau bucată de plumb (care se aplică sau se leagă de un document, de un pachet etc.) pe care se imprimă, prin apăsare, o pecete (1); semn imprimat prin aplicarca unei peceţi (1) pe un document, pe un obiect etc.; sigiliu. ** Expr. Închis (sau ferecat) cu şapte peceţi = cu neputinţă de aflat; de nepătruns; interzis, oprit. * Fig. Semn caracteristic, trăsătură specifică, distinctivă; amprentă, marcă, întipărire, urmă; spec. stigmat. 3. (Înv. şi reg.) Aprobare, rezoluţie sau ordin în scris, întărit cu o pecete (1). [Var.: pecétie s.f.] – Din sl. pečatĭ.
PECETIE s.f. v. pecete.
PECETLUI, pecetluiesc, vb. IV. 1. Tranz. A pune, a aplica o pecete (1); a sigila; a autentifica, a confirma documente, scrisori etc. prin aplicarea unei peceţi; p. ext. (înv., pop.) a închide, a zăvorî uşi, case etc. * Fig. A stigmatiza, a dezonora. 2. Tranz. Fig. A consimţi, a consolida; a definitiva, a confirma. * A decide, a determina, a hotărî soarta, destinul etc. cuiva. 3. Refl. şi intranz. Fig. A se fixa, a se întipări în minte, în memorie etc. 4. Tranz. A fixa, a înţepeni. – Din sl. pečatĭlěti, magh. pecsételni.
PECETLUIRE, pecetluiri, s.f. Faptul de a (se) pecetlui; pecetluitt. – V. pecetlui.
PECETLUIT1 s.n. Pecetluire. – V. pecetlui.
PECETLUIT2, -Ă, pecetluiţi, -te, adj. 1. Care a fost sigilat, pe care s-a aplicat o pecete (1); p. ext. ştampilat; închis, zăvorât. * (Pop.) Astupat ermetic cu un dop (sigilat); înfundat. * Fig. Însemnat, stigmatizat, dezonorat (printr-un semn exterior). 2. Fig. Hotărât, stabilit, decis. – V. pecetlui.
PECHIN s.n. v. peching.

PECHINEZ, pechinezi, s.m. Rasă dc câini de apartament de proporţii mici, cu botul scurt şi turtit, cu urechile lăsate în jos, cu picioarele scurte şi cu părul lung şi mătăsos. – Din fr. pékinois.
PECHING s.n. 1. Ţesătură din mătase naturală, cu dungi, realizată din fire de grosimi diferite sau divers colorate. 2. Rasă de raţe cu penajul de culoare albă, bună producătoare de carne. [Var.: péchin s.n.] – Din n. pr. Peking.
PECI s.n. v. peciu.
PECIE, pecii, s.f. (Înv. şi reg.) Carne macră de vită, de oaie sau de porc (mai ales de pe lângă şira spinării). – Din magh. pecsenye.
PECINGINE, pecingini, s.f. 1. Nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupţii cu băşicuţe, care, uscându-se, lasă nişte pete scorţoase ce produc mâncărimi; p. gener. eczemă. ** Expr. A se întinde ca pecinginea = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăţi. (rar) A se răspândi sau a cuprinde ca pecinginea = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăţi. (rar) A se răspândi sau a cuprinde ca o pecingine = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăţi. * Fig. Rău care se extinde repede şi nestăvilit. 2. Fig. Porţiune de teren (într-o semănătură) de pe care vegetaţia a dispărut din cauza unor plante parazite sau a unei boli. 3. Fig. Pată de mucegai, de murdărie, de igrasie pe un zid, pe o clădire etc. – Lat. petigo, -ginis.
PECINGINOS, -OASĂ, pecinginoşi, -oase, adj. Care are pecingine (1), cu pecingine. – Pecingine + suf. -os.
PECIU, peciuri, s.n. (Înv. şi reg.) Act scris, aprobare, ordin, dovadă, adeverinţă etc. [Var.: peci s.n.] – Cf. pecete.
PECTIC, -Ă, pectici, -ce, adj. (Chim.) Cu pectină. – Din fr. pectique.
PECTINĂ, pectine, s.f. (La pl.) Clasă de compuşi organici care se găsesc în ţesuturile celulelor vegetale şi care, prin amestecare cu apă şi prin fierbere, capătă forma unei gelatine, fiind folosiţi în industria alimentară, farmaceutică şi în cosmetică; (şi la sg.) compus organic vegetal din această clasă. – Din fr. pectine.
PECTORAL, -Ă, pectorali, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Din regiunea pieptului, de la piept. 2. Care se foloseşte ca remediu în bolile de piept. Ceai pectoral. II. S.n. 1. Pieptar de metal, care constituia una dintre piesele armurii romane. 2. Ornament constând dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe, pe care îl purtau pe piept faraonii egipteni şi marele preot la evrei. – Din fr. pectoral, lat. pectoralis.
PECTOZĂ, pectoze, s.f. (Chim.) Pectină. – Din fr. pectose.
PECULIU s.n. 1. (În antichitate) Sumă de bani economisită de un sclav pentru a-şi răscumpăra libertatea; gratificaţie acordată unui sclav de către stăpânul său sau unui soldat la eliberare. 2. Sumă de bani primită de un condamnat după ispăşirea pedepsei, pentru munca prestată în timpul detenţiunii; p. gener. bani economisiţi, agoniseală. – Din lat. peculium.
PECUNIAR, -Ă, pecuniari, -e, adj. (Livr.) Bănesc; p. ext. material. [Pr.: -ni-ar] – Din fr. pécuniaire, lat. pecuniarius.
PEDAGOG, -Ă, pedagogi, -ge, s.m. şi f. 1. Persoană cu pregătire specială, care se ocupă, teoretic şi practic, cu munca didactică şi educativă; educator. 2. Persoană care supraveghează şi ajută pe elevi la pregătirea lecţiilor în anumite şcoli sau în internate. 3. (În antichitate) Sclav instruit care însoţea pe copiii stăpânului la şcoală şi îi ajuta la învăţătură. – Din fr. pédagogue, ngr. pedhagogós, lat. paedagogus, germ. Pädagog.
PEDAGOGIC, -Ă, pedagogici, -ce, adj. Care se referă la pedagogie, care aparţine pedagogiei. ** Consiliu pedagogic = organ consultativ (format din

profesori) care funcţionează în cadrul unei instituţii de învăţământ şi care are diverse sarcini legate de bunul mers al instituţiei respective. * Care corespunde cerinţelor şi normelor pedagogiei, care respectă regulile pedagogiei; educativ. – Din fr. pédagogique, germ. pädagogisch.
PEDAGOGIE, pedagogii, s.f. Ştiinţă care se ocupă cu metodele de educaţie şi de instruire a oamenilor (în special a tinerei generaţii). * (Eliptic; fam.) Facultate care pregăteşte specialişti în ştiinţa definită mai sus. * Metodă pedagogică – Din lat. paedagogia, fr. pédagogie.
PEDAGOGISM s.n. (Rar) Manie pedagogică, exagerare în folosirea metodelor pedagogice. – Din fr. pédagogisme.
PEDALA, pedalez, vb. I. Intranz. 1. A acţiona pedalele unei biciclete, ale unei bărci sau ale oricărui mecanism prevăzut cu pedale, pentru a pune în mişcare mobilul sau mecanismul; p. ext. a merge cu bicicleta. 2. Spec. A acţiona cu piciorul pedala unui pian, pentru a mări, a reduce sau a prelungi intensitatea unui sunet. 3. Fig. A insista asupra unui lucru, a sublinia ceva. – Din fr. pédaler.
PEDALĂ, pedale, s.f. 1. (Adesea cu determinări care indică domeniul de aplicare) Pârghie acţionată cu piciorul şi folosită pentru antrenarea unui mecanism sau efectuarea unei comenzi. ** Expr. A pune pedala = a insista asupra unui lucru. 2. Presă tipografică mică, acţionată cu piciorul. 3. Sunet prelungit de bas, care este însoţit pe treptele superioare de acorduri variate. – Din fr. pédale.
PEDALER s.n. v. pedalier.
PEDALIER, pedaliere, s.n. Sistem de pedale de la orgă (corespunzătoare sunetelor grave). [Pr.: -li-er. – Var.: pedáler s.n.] – Din fr. pédalier.
PEDALIZARE, pedalizări, s.f. Procedeu de amplificare şi de reducere a sonorităţii sunetelor produse la pian, prin folosirea pedalelor acestuia. – Din pedală.
PEDANT, -Ă, pedanţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cu pretenţii de erudiţie şi de competenţă deosebită; meticulos; minuţios peste măsură; pedantic, pedantesc. 2. S.m. şi f. Persoană care face mereu paradă de erudiţia sa şi care supără prin minuţiozitate exagerată în lucruri neînsemnate; persoană deosebit de meticuloasă. – Din fr. pédant, germ. Pedant.
PEDANTERIE, pedanterii, s.f. Pedantism. – Din fr. pédanterie.
PEDANTESC, -Ă, pedanteşti, adj. (Înv.) Pedant (1) – Din fr. pédantesque, it. pedantesco.
PEDANTIC, -Ă, pedantici, -ce, Adj. (Înv.) Pedant (1). – Pedant + suf. -ic.
PEDANTISM s.n. Paradă de erudiţie şi de competenţă caracteristică pedantului; meticulozitate (excesivă şi formală); exagerare în lucruri de mică importanţă; pedanterie. – Din fr. pédantismé.
PEDEAPSĂ, pedepse, s.f. 1. Măsură de represiune, sancţiune aplicată celui care a săvârşit o greşeală; spec. măsură de constrângere prevăzută de lege şi aplicată cuiva de o instanţă judecătorească drept sancţiune pentru o infracţiune; condamnare, osândă; situaţie în care se află cel pedepsit, condamnat. 2. Fig. Suferinţă (fizică sau morală), chin, supliciu; necaz, nenorocire. – Din pedepsi (derivat regresiv).
PEDEL, pedeli, s.m. (Înv., rar) Portar sau om de serviciu la o instituţie de învăţământ. – Din germ. Pedell.
PEDEPSI, pedepsesc, vb. IV. 1. Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă pentru o greşeală sau o infracţiune săvârşită; a condamna, a osândi. 2. Tranz. şi refl.

Fig. (Înv. şi reg.) A face să sufere sau a suferi chinuri fizice sau morale; a (se) chinui, a (se) tortura. – Din ngr. epédepsa (aor. al lui pedévo).
PEDEPSIBIL, -Ă, pedepsibili, -e, adj. (Rar) Care poate fi pedepsit (de lege), pasibil de pedeapsă. – Pedepsi + suf. -bil.
PEDEPSIBILITATE s.f. (Jur.) Faptul de a fi susceptibil de pedeapsă. – Pedepsibil + suf. -itate.
PEDEPSIE, pcdepsii, s.f. (Pop.) Epilepsie. – Contaminare între epilepsie şi pedeapsă.
PEDEPSIRE, pedepsiri, s.f. Acţiunea de a pedepsi (1) şi rezultatul ei; condamnare, osândire, sancţionare; p. ext. pedeapsă. – V. pedepsi.
PEDEPSIT, -Ă, pedepsiţi, -te, adj. Căruia i s-a aplicat o pedeapsă pentru o greşeală, o sancţiune săvârşită, p. ext. (rar) nemulţumit, supărat. – V. pedepsi.
PEDEPSITOR, -OARE, pedepsitori, -oare, adj. (Rar) Care pedepseşte; care constituie o pedeapsă. – Pedepsi + suf. -tor.
PEDERAST, pederaşti, s.m. Persoană care practică homosexualitatea; homosexual. – Din fr. pédéraste.
PEDERASTIE s.f. Perversiune caracterizată prin atracţie sexuală pentru indivizi de acelaşi sex; homosexualitate, inversiune sexuală. – Din fr. pédérastie.
PEDESTRAŞ, pedestraşi, s.m. (Înv. şi pop.) Infanterist. – Pedestru + suf. -aş.
PEDESTRI, pedestresc, vb. IV. Refl. (Înv.) A descăleca; a merge pe jos. – Din pedestru.
PEDESTRIME, pedestrimi, s.f. (Înv. şi pop.) Infanterie; unitate, mulţime de infanterişti. – Pedestru + suf. -ime.
PEDESTRU, -Ă, pedeştri, -stre, adj., s.m. 1. Adj. (Astăzi rar) Care merge, care călătoreşte pe jos. * (Adverbial) Pe jos, cu piciorul. 2. S.m. (Înv.) Pieton. 3. Adj. (Despre soldaţi, trupe etc.) Care se deplasează sau care acţionează (în luptă) Pe jos. 4. S.m. (Înv.) Infanterist. – Lat. pedester, -tris.
PEDIATRIC, -Ă, pediatrici, -ce, adj. Care aparţine pediatriei, privitor la pediatrie. [Pr.: -di-a-] – Din fr. pédiatrique.
PEDIATRIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul fiziologiei şi patologiei copilului. [Pr.: -di-a-] – Din fr. pédiatrie.
PEDIATRU, -Ă, pediatri, -e, s.m. şi f. Medic specialist în pediatrie; medic de copii. ** (Adjectival) Medic pediatru. [Pr.: -di-a-] – Din fr. pédiatre.
PEDICEL, pedicele, s.n. Mic peduncul care susţine frunza, floarea (într-o inflorescenţă) etc. – Din fr. pédicelle.
PEDICELAT, -Ă, pedicelaţi, -te, adj. (Despre plante) Care are pedicel, cu pedicel. – Din fr. pédicellé.
PEDICHIURĂ, pedichiuri, s.f. Operaţie care constă în tăierea unghiilor şi a bătăturilor de la picioare, în curăţirea şi lăcuirea acestor unghii etc. – Din fr. pédicure.
PEDICHIURIST, -Ă, pedichiurişti, -ste, s.m. şi f. Persoană specializată în pedichiură. – Pedichiură + suf. -ist.
PEDICUL, pedicule, s.n. (Anat.) Parte îngustă sau formaţie specială (în formă de cordon) care conţine artera, vena, nervul etc. unui organ, care serveşte ca suport sau care leagă un organ, o parte a corpului de restul organismului etc.; peduncul (2). – Din fr. pédicule, lat. pediculus.
PEDICULAR, -Ă, pediculari, -e, adj. (Med.) Referitor la păduchi; cu păduchi. – Din fr. pédiculaire.
PEDICULAT, -Ă, pediculaţi, -te, adj. Care are pedicul, cu pedicul. – Din fr. pédiculé.

PEDICULOZĂ s.f. Totalitatea manifestărilor patologice provocate de păduchi la suprafaţa corpului omenesc. – Din fr. pédiculose.
PEDICUŢĂ, pedicuţe, s.f. (Bot.) Brădişor (2). – Piedică + suf. -uţă.
PEDIGREE s.n. v. pedigriu.
PEDIGREU s.n. v. pedigriu.
PEDIGRI s.n. v. pedigriu.
PEDIGRIU s.n. Genealogie a unui animal domestic (reproducător) de rasă (mai ales a unui cal de curse); document care arată originea unui astfel de animal. [Var.: pedigrí, pedigrée, pedigréu s.n.] – Din engl., fr. pedigree.
PEDIOGENEZĂ s.f. v. pedogeneză2.
PEDIOMETRIE s.f. (Med.) Măsurare a lungimii şi a greutăţii copiilor mici. [Pr.: -di-o-] – Din fr. pédiométrie.
PEDIOMETRU, pediometre, s.n. Aparat cu care se măsoară înălţimea şi greutatea copiilor mici. [Pr.: -di-o-] – Din fr. pédiométre.
PEDOCLIMATIC, -Ă, pedoclimatici, -ce, adj. Referitor la condiţiile de sol şi de climă. – Pedo [logic] + climatic.
PEDOFILIE, pedofilii, s.f. (Med.) Atracţie sexuală faţă de copii. – Din fr. pédophilie.
PEDOGENETIC, -Ă, pedogenetici, -ce, adj. Privitor la formarea solului. – Din fr. Pédogénétique.
PEDOGENEZĂ1 s.f. 1. Formare a solurilor. 2. Parte a pedologiei1 care se ocupă cu studiul formării şi al evoluţiei solurilor. – Din fr. pédogenéze.
PEDOGENEZĂ2 s.f. Formă de înmulţire sexuată, în stare de larvă, la unele animale. [Var.: pediogenéză s.f.] – Din fr. pédogenése.
PEDOLOG1, -Ă, pedologi, -ge, s.m. şi f. Geolog specialist în pedologie1. – Din fr. pédologue.
PEDOLOG2, -Ă, pedologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în pedologie2. – Din fr. pédologue.
PEDOLOGIC1, -Ă, pedologici, -ce, adj. Care aparţine pedologiei1, privitor la pedologie1. – Din fr. pédologique.
PEDOLOGIC2, -Ă, pedologici, -ce, adj. Care aparţine pedologiei2, privitor la pedologie2. – Din pedologie2.
PEDOLOGIE1 s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul genezei, al evoluţiei şi al distribuţiei solurilor şi cu cunoaşterea constituţiei lor fizice, chimice şi biologice, în scopul stabilirii gradului de fertilitate şi a posibilităţilor de ridicare a acesteia. – Din fr. pédologie.
PEDOLOGIE2 s.f. 1. Curent pedagogic care susţine că dezvoltarea copilului ar fi determinată fatal de ereditate şi de mediul său social (conceput ca invariabil). 2. (Biol.) Studiul caracterelor somatice determinate de factorii biologici, de ereditate etc. – Din fr. pédologie.
PEDOMETRU, pedometre, s.n. Aparat care înregistrează automat numărul de paşi efectuaţi de un pieton (şi viteza de deplasare). – Din fr. pédométre.
PEDONOSOLOGIE s.f. (Med.) Studiu al bolilor caracteristice copilăriei. – Din fr. pédonosologie.
PEDOPSIHIATRIE s.f. Disciplină medicală care studiază bolile psihice ale copilului. [Pr.: -hi-a-] – Din fr. pédopsychiatrie.
PEDOSFERĂ s.f. (Geol.) Stratul solidificat de la suprafaţa solului. – Din fr. pédosphére, engl. pedosphere.
PEDUNCUL, pedunculi, s.m. 1. Codiţă a unei flori sau a unui fruct. 2. (Anat.; rar) Pedicul. 3. Denumire dată formaţiilor din creier care au aspectul unor cordoane şi sunt constituite din substanţă nervoasă albă. – Din lat. pedunculus, fr. pédoncule.

PEDUNCULAR, -Ă, pedunculari, -e, adj. (Bot., Anat.) Referitor la peduncul, de peduncul. – Din fr. pédunculaire.
PEDUNCULAT, -Ă, pedunculaţi, -te, adj. (Despre plante sau părţi ale lor) Care are peduncul (1), cu peduncul. – Din fr. pédonculé (după peduncul).
PEFELE, pefeleuri, s.n. Material lemnos sub formă de plăci aglomerate. – Din pronunţarea iniţialelor p [lacă] + f [ibro] + l [emnoasă].
PEFUGA vb. I. v. păfuga.
PEGAMOID s.n. Imitaţie de piele fabricată dintr-o ţesătură de bumbac sau de in acoperită cu un strat lăcuit şi colorat, obţinut pe bază de nitroceluloză. [Var.: pergamoíd s.n.] – Din fr. pégamoîde.
PEGAS, pegaşi, s.m. 1. Cal năzdrăvan cu aripi, din mitologia greacă; fig. inspiraţie poetică. 2. Specie de peşte care trăieşte în Oceanul Indian, cu înotătoarele în formă de aripi, asemănătoare cu cele ale liliacului (Pegasus draco). 3. Numele unei constelaţii din emisfera boreală. [Acc. şi: pégas] – Din fr. pégase.
PEGMATIT, pegmatite, s.n. Rocă magmatică în care mineralele sunt bine cristalizate şi cu structură specifică, formată de obicei din cuarţ, feldspat şi mică, la care se asociază uneori minerale preţioase. [Var.: pegmatítă s.f.] – Din fr. pegmatite.
PEGMATITĂ s.f. v. pegmatit.
PEGRĂ s.f. (Livr.) Lume interlopă, drojdie a societăţii. – Din fr. pégre.
PEHBLENDĂ s.f. Oxid natural de uraniu cristalizat, de culoare neagră ca smoala şi cu luciu gras. – Din fr. pechblende, germ. Pechblende.
PEHLIVAN, pehlivani, s.m. 1. (Înv.) Personaj comic (acrobat, jongler, saltimbanc, scamator etc.) în reprezentaţiile de circ, la diferite serbări etc. 2. (Fam.) Epitet dat unui bărbat şiret, şarlatan, escroc. 3. (Fam.) Om glumeţ, mucalit, poznaş. – Din tc. pehlivăn.
PEHLIVĂNESC, -EASCĂ, pehlivăneşti, adj. (Înv. şi fam.) Care se referă la pehlivani, de pehlivan. – Pehlivan + suf. -esc.
PEHLIVĂNIE, pehlivănii, s.f. (Fam.) 1. Şarlatanie, şmecherie, escrocherie. 2. Glumă, poznă; ştrengărie, ghiduşie. – Pehlivan + suf. -ie.
PEIORATIV, -Ă, peiorativi, -e, adj. (Despre cuvinte, expresii, afirmaţii etc.) Care are sens defavorabil; depreciativ, dispreţuitor; (despre sensul cuvintelor, al contextelor etc.) defavorabil, depreciativ; (despre afixe) care dă un sens depreciativ cuvântului la care se ataşează. [Pr.: pe-io÷, – Var.: pejoratív, -ă adj.] – Din fr. péjoratif.
PEISAGIST, -Ă, peisagişti, -ste, s.m. si f. 1. Pictor specializat în peisaje. 2. Scriitor sau compozitor specializat în descrierea naturii. [Pr.: pe-i-] – Din fr. paysagiste.
PEISAGISTIC, -Ă, peisagistici, -ce, adj. 1. Care aparţine peisajului (1), privitor la peisaj, de peisaj. * (Substantivat, f.) Peisaj (1). 2. (Despre pictură, opere literare sau muzicale) Care îşi propune cu precădere descrierea unor privelişti din natură. * (Substantivat, f.) Ramură a picturii care cuprinde peisajul (2). [Pr.: pe-i-] – Peisagiu + suf. -istic.
PEISAGIU s.n. v. peisaj.
PEISAJ, peisaje, s.n. 1. Parte din natură care formează un ansamblu artistic şi este prinsă dintr-o singură privire; privelişte; aspect propriu unui teritoriu oarecare, rezultând din combinarea factorilor naturali cu factorii creaţi de om. 2. Gen de pictură sau de grafică având ca obiect reprezentarea cu precădere a priveliştilor din natură; (concr.) tablou, fotografie care reprezintă un peisaj (1). 3. Descriere, reprezentare a naturii în opere literare; compoziţie literară descriptivă. [Pr.: pe-i÷, – Var. peiságiu s.n.] – Din fr. paysage, it. paesaggio.

PEISAJER, -Ă, peisajeri, -e, adj. Care dă impresia, produce efectul de peisaj. [Pr.: pe-i-] – Din fr. paysager.
PEJMĂ, pejme, s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu tulpinile rigide, ramificate şi cu frunze dinţate, una cu flori albe sau violete-purpurii, cu miros plăcut de mosc (Amberboa moschata), cealaltă cu flori galbene, plăcut mirositoare (Amberboa odorata). – Din magh. pézsma.
PEJORATIV, -Ă adj. v. peiorativ.
PELADĂ, pelade, s.f. Boală de piele care se manifestă prin căderea părului de pe cap pe anumite porţiuni (rotunjite). – Din fr. pelade.
PELAGIC, -Ă, pelagici, -ce, adj. 1. (În sintagma) Zonă pelagică = totalitatea apelor din lacuri, mări şi oceane situate deasupra zonelor de fund (începând de la adâncimea de circa 200 m). * Care se referă la zona definită mai sus, care aparţine acestei zone; (despre plante şi animale) care trăieşte, plutind liber în apele acestei zone. 2. (Rar) Marin. – Din fr. pélagique.
PELAGRĂ, pelagre, s.f. Boală provocată de lipsa din alimentaţie a unor vitamine şi proteine, care se manifestă prin inflamaţia pielii, plăgi pe corp, tulburări gastrice şi nervoase etc. – Din fr. pellagre.
PELAGROS, -OASĂ, pelagroşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine pelagrei, privitor la pelagră, cauzat de pelagră. 2. S.m. şi f., adj. (Om) bolnav de pelagră. – Din fr. pellagreux.
PELAGROZINĂ s.f. Substanţă toxică aflată în bobul de porumb alterat. – Din fr. pellagrosine.
PELAJ, pelajuri, s.n. (Franţuzism) Păr, blană a unui animal (sălbatic). – Din fr. pelage.
PELARGONIE, pelargonii, s.f. (Bot.) Nume dat mai multor specii de muşcată. – Din germ. Pelargonie.
PELASG, -Ă, pelasgi, -ge, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din unele triburi ce au populat în timpurile străvechi partea sudică a Peninsulei Balcanice, litoralul vestit al Asiei Mici şi câteva insule din această regiune; (la m. pl.) populaţia triburilor care locuiau în aceste regiuni. 2. Adj. Care aparţine pelasgilor (1), privitor la pelasgi, de la pelasgi; pelasgic. – Din fr. Pelasges.
PELASGIC, -Ă, pelasgici, -ce, adj. (Rar) Pelasg (2). – Din fr pélasgique.
PELECAN s.m. v. pelican.
PELEGRIN s.m. v. peregrin.
PELERIN, pelerini, s.m. Persoană care face un pelerinaj. * (Rar) Persoană care călătoreşte mult (din loc în loc); călător. – Din fr. pélerin.
PELERINAJ, pelerinaje, s.n. Călătorie pe care credincioşii o fac într-un loc considerat sfânt. * Călătorie făcută într-un loc renumit (din punct de vedere istoric sau cultural). * P. gener. Călătorie, plimbare (în diverse locuri). * Trecere continuă, perindare. – Din fr. pélerinage.
PELERINĂ, pelerine, s.f. 1. Haină largă de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, care se poartă peste altă îmbrăcăminte. 2. Îmbrăcăminte femeiască în formă de guler mare, care acoperă umerii (şi bustul) şi care se poartă peste palton sau peste rochie. – Din fr. pélerine.
PELERINUŢĂ, pelerinuţe, s.f. Diminutiv al lui pelerină (1). – Pelerină + suf. -uţă.
PELETIC, peletice, s.n. Pensulă folosită în olărie. – Et. nec.
PELETIZARE, peletizări, s.f. Procedeu de aglomerare mecanică a minereurilor şi a concentratelor (umede şi) foarte fine prin rostogolirea acestora în tambure rotative. – Cf. fr. pellétisation.

PELICAN, pelicani, s.m. Pasăre acvatică migratoare de talie mare, cu pene albe, cu ciocul lung şi puternic, cu un sac elastic sub maxilarul inferior, în care se adună peştii cu care se hrăneşte; babiţă (Pelecanus onocrotalux). [Var.: (înv.) pelecán s.m] – Din ngr. pelekán, lat. pelicanus, fr. pélican.
PELICANOL s.n. Pastă albă fabricată pe bază de dextrină şi de glucoză, care serveşte pentru lipitul hârtiei şi al cartonului. – Pelican + suf. -ol.
PELICULAR, -Ă, peliculari, -e, adj. În formă de peliculă, referitor la peliculă. – Din fr. pelliculaire.
PELICULĂ, pelicule, s.f. 1. Bandă subţire şi flexibilă de celuloid sau din alt material sintetic, acoperită cu un strat de substanţă fotosensibilă, întrebuinţată în industria fotografică şi în cinematografie; film. 2. Strat subţire dintr-o anumită substanţă depus pe suprafaţa altei substanţe. 3. Membrană foarte subţire. – Din fr. pellicule.
PELICULOGEN, -Ă, peliculogeni, -e, adj. Care, aplicat în stare lichidă pe suprafaţa unui corp solid, formează pe acesta o peliculă. – De la peliculă.
PELIN (1) s.m. (2, 3) s.n. 1. S.m. Plantă erbacee cu frunze compuse, spintecate, albe-verzui, păroase şi cu flori galbene, întrebuinţată în medicină şi la prepararea unor băuturi (Artemisia absinthium). ** Pelin alb (sau mic) = plantă asemănătoare cu pelinul (1), cu frunze albe, păroase (Artemisia austriaca). Pelin de mături = plantă erbacee cu flori verzui-brune, dispuse în capitule (Artemisia scoparia). 2. S.n. Vin cu gust amărui, obţinut prin tratarea lui cu pelin (1). 3. S.n. Băutură foarte amară, preparată din frunze de pelin (1) şi folosită în scopul curative. – Din bg. pelin.
PELINARIŢĂ, pelinariţe, s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă şi cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietăţile ei tonice (Artemisia vulgaris) – Pelin + suf. -ariţă.
PELINAŞ, pelinaşi, s.m., pelinaşe, s.f. 1. S.m. Diminutiv al lui pelin (1). 2. S.n. Diminutiv al lui pelin (2). – Pelin + suf -aş.
PELINCĂ, pelinci, s.f. (Reg.) Scutec. ** Expr. A ieşi (sau a fi scos) din pelinci = a depăşi vârsta alăptării; p. ext. a fi foarte tânăr, fără experienţă. * Pelincile Domnului = turte subţiri şi rotunde din aluat nedospit, îndulcite cu miere sau cu zahăr şi presărate cu miez de nuci, tradiţionale la unii creştini în ajunul Crăciunului. – Din magh. pelenka, ucr. pelinka.
PELINIŢĂ, peliniţe, s.f. Nume dat mai multor specii de pelin (1). – Pelin + suf. -iţă.
PELINUŢĂ, pelinuţe, s.f. Mică plantă erbacée cu tulpina şi frunzele păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare (Artemisia petrosa). – Pelin + suf. -uţă.
PELIT, pelite, s.n. Material detritic constituit din particule de dimensiuni foarte mici, care formează sedimente şi roci. – Din fr. pélite.
PELOTĂ, pelote, s.f. 1. Perniţă pentru ace. 2. Joc cu mingea originar din regiunile bascilor. – Din fr. pelote.
PELTAT, -Ă, peltaţi, -te, adj. (Despre frunze) Cu nervuri care pornesc din mijlocul limbului şi cu peţiolul prins de faţa dorsală. – Din lat. peltatus, fr. pelté, it. peltato.
PELTEA, peltele, s.f. Produs alimentar fabricat din suc de fructe fiert cu zahăr, închegat cu o masă gelatinoasă, elastică şi transparentă, asemănătoare cu jeleul. * Fig. Expunere scrisă sau orală, lungă şi prolixă, lipsită de miez; polilogie, vorbărie goală. [Var.: (reg.) belteá s.f.] – Din tc. pelte, ngr. peltés, beldés.
PELTIC, -Ă, peltici, -ce, adj. (Despre oameni) Care rosteşte defectuos anumite consoane; p. ext. (despre vorbire) care trădează o asemenea rostire defectuoasă. – Din tc. peltek.

PELTICĂRIE, pelticării, s.f. Vorbire peltică. – Peltic + suf. -ărie.
PELTICEALĂ, pelticeli, s.f. (Rar) Pelticie. – Peltic + suf. -eală.
PELTICI, pelticesc, vb. IV. Refl. (Rar) A deveni peltic; p. ext. a vorbi cu greutate, neclar (ca un peltic). – Din peltic.
PELTICIE, pelticii, s.f. Defectul omului peltic; pelticeală. – Peltic + suf. -ie.
PELTINERV, -Ă, peltinervi, -e, adj. (Despre frunzele peltate) Cu nervuri ramificate ca nişte raze de la centru spre periferie. – Din fr. peltinerve.
PELUR adj. invar. (În sintagma) Hârtie pelur = hârtie foarte subţire, puţin translucidă, folosită pentru copii la maşina de scris. – Din fr. pélure.
PELUZĂ, peluze, s.f. 1. Suprafaţă de teren într-o grădină, într-un parc etc., cu iarbă scurtă şi deasă (şi cu flori); gazon. 2. Fiecare dintre cele două părţi extreme ale tribunelor unui stadion, situate în spatele porţilor terenului de joc. – Din fr. pelouse.
PELVECTOMIE, pelvectomii, s.f. (Med.) Operaţie chirurgicală care constă în extirparea organelor din bazin (3). – Din fr. pelvectomie.
PELVIAN, -Ă, pelvieni, -e, adj. Care aparţine pelvisului, privitor la pelvis, din regiunea pelvisului. ** Oase pelviene = oasele care formează bazinul animalelor vertebrate superioare. Centură pelviană = centură osoasă formată din cele două oase coxale, care leagă membrele inferioare de coloana vertebrală. Prezentare (sau poziţie) pelviană = poziţie anormală a fătului la naştere, cu bazinul înainte. [Pr.: -vi-an] – Din fr. pelvien.
PELVIGRAFIE, pelvigrafii, s.f. (Med.) Pelvimetrie. – Din fr. pelvigraphie.
PELVIMETRIE s.f. (Med.) Metodă obstetricală de măsurare a pelvisului; pelvigrafie. – Din fr. pelvimétrie.
PELVIMETRU, pelvimetre, s.n. (Med.) Instrument folosit în pelvimetrie. – Din fr. pelvimétre.
PELVIPERITONITĂ, pelviperitonite, s.f. Inflamaţie de origine microbiană a peritoneului. – Din fr. pelvipéritonite.
PELVIS, pelvisuri, s.n. Parte a scheletului uman situată la baza trunchiului, formată din oasele coxale şi din osul sacru; p. ext. bazin. – Din lat. pelvis.
PELVITOMIE, pelvitomii, s.f. (Med.) – Denumire generică pentru operaţiile chirurgicale practicate pentru lărgirea temporară a bazinului (3). – Din fr. pelvitomie.
PEMBE s.n., adj. invar. (Înv.) 1. Culoare roşu-deschis sau roz. 2. Adj. invar. Roşu-deschis; trandafiriu. * Fig. (Fam.) Excentric, extravagant. – Din tc. pembe.
PEMFIGUS s.n. Boală de piele care se manifestă prin apariţia pe piele şi pe unele mucoase a unor băşici purulente, care lasă cruste şi eroziuni. [Acc. şi: pemfígus] – Din fr. pemphigus.
PEMPANT, -Ă, pempanţi, -te, adj. (Franţuzism) A cărui îmbrăcăminte este de o eleganţă plăcută şi graţioasă; cochet, elegant. – Din fr. pimpant.
PENA, penez, vb. I. Tranz. (Jur.; rar) A penaliza (1). – Din penă.
PENAJ, penaje, s.n. 1. Totalitatea penelor1 unei păsări. 2. Mănunchi de pene (colorate) servind ca podoabă la un chipiu, la un coif etc.; panaş. [Pl. şi: penajuri] – Din fr. pennage.
PENAL, -Ă, penali, -e, adj. (Despre dispoziţii cu caracter de lege) Care are un caracter represiv, care se ocupă de infracţiuni şi prevede pedepsele care trebuie aplicate. ** Drept penal = ramură a ştiinţei dreptului care se ocupă de normele juridice cu caracter represiv. Cod penal = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracţiunile şi stabilesc sancţionarea lor. Proces penal sau acţiune penală = acţiune în justiţie pornită împotriva unui infractor cu scopul de a obţine pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare. Fapt penal =

infracţiune. Sancţiune penală = pedeapsă prevăzută de legile penale. Clauză penală = clauză prin care părţile unui contract evaluează anticipat daunele ce se cuvin creditorului în caz de neexecutare, executare cu întârziere sau executare necorespunzătoare a obligaţiilor contractuale. – Din lat. poenalis, fr. pénal.
PENALICEŞTE adv. Din punct de vedere penal, sub raport penal; penalmente. – Penal + suf. -iceşte.
PENALIST, -Ă, penalişti, -ste, s.m. şi f. Jurist specializat în probleme de drept penal. – Din fr. pénaliste.
PENALITATE, penalităţi, s.f. 1. Faptul de a fi pasibil de o pedeapsă judiciară; p. ext. pedeapsă judiciară aplicată cuiva. * Spec. Clauză penală. 2. Faptul de a fi pasibil de o despăgubire; p. ext. despăgubire, amendă. 3. (Sport) Abatere a unui sportiv, în cadrul unei competiţii, sancţionată de arbitru conform regulamentului de joc; p. ext. sancţiune aplicată în urma comiterii acestei abateri. – Din fr. pénalité.
PENALIZA, penalizez, vb. I. Tranz. 1. A prevedea sau a aplica cuiva o anumită sancţiune penală; a pena, a sancţiona. 2. A prevedea sau a cere cuiva o anumită despăgubire; a amenda. 3. A aplica unui sportiv o anumită sancţiune pentru încălcarea regulamentului de joc. – Din fr. pénaliser.
PENALIZARE, penalizări, s.f. Acţiunea de a penaliza şi rezultatul ei; penalizare. – V. penaliza.
PENALIZATOR, -OARE, penalizatori, -oare, adj. Cu caracter de penalizare. – Penaliza + suf. -tor.
PENALIZAŢIE, penalizaţii, s.f. (Rar) Penalizare. – Din fr. pénalisation.
PENALMENTE adv. (Rar) Penaliceşte. – Din fr. pénalement.
PENALTI, penaltiuri, s.n. Lovitură de pedeapsă dintr-un punct situat aproape de poartă, acordată la fotbal, handbal etc. în urma unei greşeli comise în apropierea propriei porţi de către echipa aflată în apărare. – Din fr., engl. penalty.
PENAR, penare, s.n. Cutioară paralelipipedică în care şcolarii îşi ţin creioanele, peniţele, gumele etc. – După germ. Pennal.
PENAT, -Ă, penaţi, -te, adj. (Despre frunze) Care are nervurile secundare sau foliolele aşezate de o parte şi de alta a nervurii principale sau a peţiolului, ca firele unei pene1. – Din lat. pennatus, fr. penné.
PENAŢI s.m. pl. Nume dat, în mitologia romană şi etruscă, unor divinităţi considerate a fi ocrotitoare ale casei şi ale familiei. * Fig. (Livr.) Cămin, casă (părintească). – Din lat. penates.
PENĂ, pene, s.f. (Înv.) Pedeapsă. – Din lat. poena, fr. peine.
PENDINTE adj. invar. 1. Care este subordonat cuiva, care depinde de... 2. Care n-a fost încă soluţionat, care urmează să fie rezolvat; (despre probleme în litigiu) care este în curs de cercetare, care aşteaptă să fie judecat. – Din lat. pendens, -ntis, fr. pendant.
PENDUL, pendule, s.n. 1. Corp solid care poate oscila în jurul unui punct fix sau al unei axe fixe când este scos din poziţia de echilibru stabil; p. ext. dispozitiv sau piesă a unui mecanism a căror oscilaţie reglează mişcările unei maşini sau ale unui instrument. 2. Ceas de perete a cărui mişcare este reglată de un pendul (1). [Var.: pendúlă s.f.] – Din fr. pendule, lat. pendulus.
PENDULA, pendulez, vb. I. Intranz. (Despre pendule) A face mişcări oscilatorii (lente) de o parte şi de alta a poziţiei de echilibru; a oscila; p. gener. (despre alte obiecte) a face mişcări (lente) asemănătoare cu acelea ale pendulului; (despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) a se legăna, a se mişca alternativ într-

o parte şi în alta. * Fig. (Despre oameni) A trece uşor de la o stare la alta; a fi instabil, nehotărât; a oscila. – Din pendul.
PENDULAR, -Ă, pendulari, -e, adj. Care are o mişcare (ca) de pendul; specific pendulului; oscilant, oscilatoriu. * Fig. Care trece (periodic) de la o stare la alta. – Pendul + suf. -ar. Cf. fr. pendulaire.
PENDULARE, pendulări, s.f. Acţiunea de a pendula şi rezultatul ei; oscilaţie a unui pendul sau a unui obiect asemănător cu un pendul faţă de poziţia de echilibru; legănare. * Variaţie lentă, oscilantă a valorii unei mărimi în jurul unei valori medii sau al unei valori de referinţă. * Fig. Trecere (periodică) de la o stare la alta. – V. pendula.
PENDULARIST, pendularişti, s.m. Muncitor calificat care lucrează la un ferăstrău mecanic. – De la pendulă.
PENDULĂ s.f. v. pendul.
PENEL, peneluri, s.n. Pensulă mică, cu păr fin şi suplu, cu care se pictează. * Fig. Fel, mod, stil de a picta; măiestrie artistică (specifică unui pictor). – Din it. pennello.
PENEPLENĂ, peneplene, s.f. Suprafaţă de teren plană sau uşor ondulată, care rezultă prin eroziunea şi prin transportarea materialului dintr-o regiune. – Din fr. pénéplaine.
PENEPLENIZARE, peneplenizări, s.f. Fenomen de reducere a înălţimilor relative ale unor regiuni până la nivelul fundului văilor şi de secţionare a formelor accidentale de relief din partea superioară a înălţimilor. – Din peneplenă. Cf. fr. pénéplanation.
PENET, peneturi, s.n. Penaj (1). – Pană1 + suf. -et.
PENETRA, penetrez, vb. I. Tranz. şi intranz. (Livr.) A pătrunde. – Din fr. pénétrer, lat. penetrare.
PENETRABIL, -Ă, penctrabili, -e, adj. Care poate fi străbătut (cu uşurinţă) de ceva, care lasă să treacă prin sine sau poate primi în sine un corp, o materie sau o substanţă străină. – Din fr. pénétrable.
PENETRABILITATE s.f. Însuşirea de a fi penetrabil sau penetrant. – Din fr. pénétrabilité.
PENETRANT, -Ă, penetranţi, -te, adj. Care (poate) pătrunde (adânc) în ceva; pătrunzător. * Fig. (Despre mirosuri) Ascuţit, intens, puternic. * Fig. (Despre ochi, privire) Ager, pătrunzător. – Din fr. pénétrant.
PENETRANŢĂ, penetranţe, s.f. (Rar) Penetraţie. * Spec. Efect produs prin pătrunderea liniilor de câmp electric printr-un electrod. – Din fr. pénétrance.
PENETRARE, penetrări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a penetra şi rezultatul ei. – V. penetra.
PENETRAŢIE, penetraţii, s.f. 1. Pătrundere în adâncime sau până în partea opusă; întrepătrundere a două corpuri sau a două suprafeţe care se intersectează, penetranţă. 2. Pătrundere, infiltrare, extindere sau circulaţie în spaţiu. ** Arteră de penetraţie = arteră de circulaţie prin care se pătrunde într-o localitate. – Din fr. pénétration.
PENETROMETRU, penetrometre, s.n. (Tehn.) Aparat pentru determinarea rezistenţei la pătrundere a bitumurilor, a unsorilor consistente etc. – Din fr. pénétrométre.
PENI, peni, s.m. Monedă divizionară engleză, care valorează a douăsprezecea parte dintr-un şiling sau a suta parte dintr-o liră. – Din engl. penny.
PENIBIL, -Ă, penibili, -e, adj. Care provoacă o impresie neplăcută, supărătoare; greu de suportat, apăsător, jenant. – Din fr. pénible.

PENICILIC adj. m. (În sintagma) Acid penicilic = substanţă cu acţiune antibiotică şi bacteriostatică puternică, produsă de unele ciuperci. – După fr. pénicilinique.
PENICILINAZĂ, penicilinaze, s.f. Enzimă care împiedică acţiunea antibiotică a penicilinei. – Din fr. pénicillinase.
PENICILINĂ s.f. Substanţă chimică sub formă de pulbere albă sau gălbuie, obţinută din unele specii de ciuperci de mucegai şi folosită ca antibiotic. – Din fr. pénicilline.
PENICILINOREZISTENŢĂ s.f. (Med.) Pierdere a sensibilităţii unor microbi faţă de penicilină. – După fr. pénicillino-résistance.
PENICILINOTERAPIE s.f. Tratament medical cu penicilină. – Din fr. pénicillinothérapie.
PENICILLIUM s.m. Specie de ciuperci cu mulţi nuclei din care se extrage penicilina. – Din fr. pénicillium.
PENIN, penine, s.n. Mineral constituent al şisturilor cristaline, care formează cristale pe rocile metamorfice şi magmatice. – Din fr. pénnine, germ. Pennin.
PENINSULAR, -Ă, peninsulari, -e, adj. Care aparţine unei peninsule, privitor la o peninsulă, care se află pe o peninsulă; de peninsulă, caracteristic unei peninsule. * (Substantivat) Locuitor al unei peninsule. * Spec. Care este caracteristic Peninsulei Italice ori Iberice sau italienilor ori spaniolilor. * (Substantivat, m.) Italian. – Din fr. péninsulaire.
PENINSULĂ, peninsule, s.f. Întindere de pământ care înaintează adânc în mare ca o prelungire a uscatului, rămânând înconjurată din trei părţi de apă. – Din lat. peninsula, fr. péninsule.
PENIS, penisuri, s.n. (Anat.) Organ masculin de copulaţie şi micţiune. – Din fr. pénis, lat. penis.
PENIŞOARĂ, penişoare, s.f. Peniţă (1). – Pană1 + suf. -işoară.
PENITENCIAR, -Ă, penitenciari, -e, s.n., adj. 1. S.n. Închisoare. 2. Adj. Care se referă la închisoare, care aparţine închisorii. [Pr.: -ci-ar] – Din fr. pénitencier.
PENITENT, -Ă, penitenţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Credincios care se supune penitenţei (1). 2. Adj. Care aparţine penitentului (1), de penitent. – Din fr. pénitent, lat. poenitens, -ntis.
PENITENŢĂ, penitenţe, s.f. 1. (În practicile creştine) Pedeapsă pe care şi-o impune cineva sau pe care i-o dă cuiva preotul la spovedanie, pentru ispăşirea păcatelor; canon; p. ext. privaţiune (de ordin fizic, material); viaţă aspră pe care şi-o impune cineva. 2. (Livr.) Pocăinţă. – Din lat. poenitentia, fr. pénitence, it. penitenza.
PENIŢĂ, peniţe, s.f. 1. Diminutiv al lui pană1; penişoară. 2. Placă de metal, mică şi concavă, terminată printr-un vârf despicat, care, montată sau fixată la un toc sau stilou, foloseşte pentru a scrie cu cerneală. 3. Numele a două specii de plante erbacee cu flori alburii, care cresc în ape adânci, stătătoare sau lin curgătoare (Myriophyllum spicatum şi verticillatum). – Pană1 + suf. -iţă.
PENSA, pensez, vb. I. Tranz. 1. A prinde, a apuca (şi a strânge), a scoate, a smulge ceva cu pensa (1). 2. A face pense (2) la un obiect de îmbrăcăminte. – Din fr. pincer.
PENSARE, pensări, s.f. Acţiunea de a pensa şi rezultatul ei. – V. pensa.
PENSĂ, pense, s.f. 1. Mic instrument de metal compus din două braţe îmbinate la un capăt sau încheiate în formă de foarfece, folosit (în medicină, în tehnică) pentru a prinde sau a fixa obiecte mici sau substanţe care nu pot fi luate cu mâna. 2. (În croitorie) Cută scurtă interioară, ascuţită la un capăt sau la amândouă, prin care se mulează pe corp un obiect de îmbrăcăminte. – Din fr. pince.

PENSETĂ, pensete, s.f. Pensă (1) mică. – Din fr. pincette.
PENSIE, pensii, s.f. Sumă de bani lunară ce se acordă persoanelor care au ieşit din activitatea profesională pentru limită de vârstă, pentru invaliditate etc. sau care şi-au pierdut susţinătorul şi sunt incapabile de muncă. ** Pensie de întreţinere sau pensie alimentară = sumă de bani pe care cineva trebuie să o plătească unei persoane pe care justiţia îl obligă să o întreţină. ** Loc. adj. La pensie = care este pensionar. ** Loc. vb. A ieşi (sau a scoate pe cineva) la pensie = a (se) pensiona. * (Înv.) Subsidiu. – Din rus. pensija.
PENSIOARĂ, pensioare, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui pensie. [Pr.: -si-oa-] – Pensie + suf. -oară.
PENSION, pensioane, s.n. Instituţie particulară de învăţământ din trecut (unde elevii erau găzduiţi în perioada şcolarizării); pensionat. [Pr.: -si-on. – Var.: (înv.) pansión s.n.] – Din fr. pension.
PENSIONA, pensionez, vb. I. Tranz. A scoate pe cineva la pensie, în condiţii determinate de lege, acordându-i pensie. * Refl. A ieşi la pensie, a deveni pensionar. [Pr.: -si-o-] – Din fr. pensionner, germ. pensionieren.
PENSIONAR, -Ă, pensionari, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care primeşte pensie. * Persoană care primeşte o subvenţie, un subsidiu. 2. Persoană internată într-un azil sau într-un ospiciu. * Persoană închisă într-o închisoare; deţinut. * Animal închis într-o amenajare specială (pentru a fi expus publicului). 3. Persoană care stă în pensiune la cineva. [Pr.: -si-o-] – Din fr. pensionnaire, germ. Pensionär.
PENSIONARE, pensionări, s.f. Faptul de a (se) pensiona. [Pr.: -si-o-] – V. pensiona.
PENSIONAT1, pensionate, s.n. Pension. * Timpul petrecut de cineva într-un pension; viaţă de pension. [Pr.: -si-o-] – Din fr. pensionnat, germ. Pensionat.
PENSIONAT2, -Ă, pensionaţi, -te, adj. Care este pensionar. [Pr.: -si-o-] – V. pensiona.
PENSIUNE, pensiuni, s.f. 1. Întreţinere constând din locuinţă şi masă (sau numai din masă) pe care cineva o primeşte cu regularitate în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite; spec. găzduirea elevilor într-un pension. * P. ext. (Concr.) Sumă de bani care se plăteşte cuiva care acordă găzduire completă sau numai masă; spec. sumă de bani care se plătea într-un pension pentru întreţinerea unui elev. 2. (Concr.) Casă, restaurant în care se oferă cuiva, în schimbul unei sume de bani, găzduire completă sau numai masă. [Pr.: -si-u-] – Din fr. pension.
PENSULA, pensulez, vb. I. Tranz. 1. A întinde cu pensula pe o suprafaţă un strat de vopsea, de lac; a colora cu pensula. 2. A badijona cu un dezinfectant. – Din pensulă.
PENSULARE, pensulări, s.f. (Rar) Acţiunea de a pensula şi rezultatul ei; pensulaţie, badijonare. – V. pensula.
PENSULAŢIE, pensulaţii, s.f. (Rar) Pensulare. – Pensula + suf. -ţie.
PENSULĂ, pensule, s.f. Instrument alcătuit dintr-un smoc de fire de păr sau de material plastic prinse într-o coadă de lemn sau de metal, care serveşte mai ales la întinderea vopselelor şi a lacurilor pe o suprafaţă. – Din germ. Pinsel.
PENTACLORURĂ, pentacloruri, s.f. (Chim.) Clorură a elementelor pentavalente. – Din fr. pentachlorure.
PENTACORD, pentacorduri, s.n. 1. Liră cu cinci coarde, folosită în antichitate. 2. Grup de cinci sunete succesive ale unei scări muzicale. [Pl. şi: pentacorde] – Din fr. pentacorde.

PENTADACTIL, -Ă, pentadactili, -e, adj., s.m. şi f. (Animal vertebrat) care are cinci degete la membrele anterioare sau posterioare; (membru anterior sau posterior) care este prevăzut cu cinci degete. – Din fr. pentadactyle.
PENTADĂ, pentade, s.f. (Met.) Perioadă de cinci zile consecutive. – Din fr. pentade.
PENTADECAGON, pentadecagoane, s.n. (Geom.) Poligon plan cu cincisprezece laturi şi cincisprezece unghiuri. – Din fr. pentadécagone.
PENTAEDRU, pentaedre, s.n. (Mat.) Poliedru cu cinci feţe. – Din fr. pentaédre.
PENTAGON, pentagoane, s.n. (Mat.) Poligon plan cu cinci laturi şi cinci unghiuri. – Din fr. pentagone, germ. Pentagon, lat. pentagonus.
PENTAGONAL, -Ă, pentagonali, -e, adj. (Despre corpuri geometrice) Care are la bază un pentagon. * (Despre obiecte, suprafeţe) Care are forma pentagonului, ca un pentagon. – Pentagon + suf. -al. Cf. fr. pentagonal.
PENTAGRAMĂ, pentagrame, s.f. Figură geometrică plană în formă de stea cu cinci colţuri, considerată de antici ca simbol al perfecţiunii şi folosită adesea ca talisman. – Din fr. pentagramme.
PENTAGRILĂ, pentagrile, s.f. Tub electronic cu vid, cu un catod, un anod şi cinci grile (1). – Din engl. pentagrid (după grilă).
PENTAMETRU, pentametri, s.m. (În versificaţia greacă şi latină) Vers de cinci picioare, alcătuit din două emistihuri egale (doi dactili şi o silabă lungă). – Din ngr. pentámetron, fr. pentamétre.
PENTAN, pentani, s.m. Hidrocarbură aciclică saturată, obţinută din gazele de sondă. – Din fr. pentane.
PENTANOL, pentanoli, s.n. (Chim.) Alcool amilic. – Din fr. pentanol.
PENTAOXID, pentaoxizi, s.m. Oxid a cărui moleculă conţine cinci atomi de oxigen. [Pr.: -ta-o-] – Din fr. pentaoxyde.
PENTAPETALĂ, pentapetale, adj. (Bot.; despre corola florilor) Cu cinci petale. – Din fr. pentapétale.
PENTASEPAL, pentasepale, adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Cu cinci sepale. – Din fr. pentasépale.
PENTASILABIC, -Ă, pentasilabici, -ce, adj. (Despre cuvinte) Care este format din cinci silabe. – Din fr. pentasyllabique.
PENTATEUH, pentateuhuri, s.n. Parte a Bibliei care cuprinde primele cinci cărţi ale Vechiului Testament. – Din lat. Pentateuchus, fr. pentateuque.
PENTATLON, pentatloane, s.n. Probă combinată de atletism, alcătuită din cinci exerciţii diferite, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obţinute la fiecare probă. ** Pentatlon modern = concurs sportiv complex care constă din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot şi cros), clasamentul fiind făcut prin totalizarea punctelor obţinute la fiecare probă. – Din fr. pentathlon.
PENTATLONIST, -Ă, pentatlonişti, -ste, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele de pentatlon. – Pentatlon + suf. -ist.
PENTATONIC, -Ă, pentatonice, adj. (Muz.; în sintagmele) Gamă pentatonică = gamă alcătuită din cinci trepte, fără semitonuri, care stă la baza muzicii populare chineze, tătare, scoţiene etc. Sistem pentatonic = sistem muzical care se bazează pe o scară formată din cinci sunete de înălţimi diferite, în cadrul unei octave. – Din germ. pentatonisch.
PENTAVALENT, -Ă, pentavalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice) Care are valenţa egală cu cinci. – Din fr. pentavalent.
PENTAZOL s.n. Substanţă incoloră, cristalizată, cu gust amărui, solubilă în apă, folosită ca medicament cu acţiune cardiacă, respiratorie etc. – Et. nec.

PENTELEU, penteleie, s.n. 1. (La sg.) Specialitate de caşcaval preparată din laptele care se mulge toamna de la oi. 2. (Reg.) Băţ cu care se bate laptele pentru a se alege untul. 3. (Reg.) Coastă înclinată şi netedă pe care coboară oile la strungă. -Din n. pr. Penteleu.
PENTELICĂ adj. f. (În sintagma) Marmură pentelică = marmură albă, fără nervuri. – Din fr. pentélique.
PENTICOSTAL, -Ă, penticostali, -e, s.m. şi f. Adept al unei secte creştine care a apărut iniţial în SUA şi s-a răspândit şi în Europa. – Din engl. pentecostal.
PENTICOSTAR, penticostare, s.n. Carte bisericească cuprinzând ritualul slujbelor dintre Paşti şi prima duminică după Rusalii. – Din ngr. pentikostárion.
PENTODĂ, pentode, s.f. Tub electronic cu cinci electrozi. – Din fr. pentode.
PENTOXID, pentoxizi, s.m. (Chim.) Oxid al unui element pentavalent. – Din engl. pentoxide.
PENTOZĂ, pentoze, s.f. Compus organic din grupul glucidelor, având cinci atomi de carbon în moleculă. – Din fr. pentose.
PENTOZURIE, pentozurii, s.f. (Med.) Prezenţă a pentozelor în urină; cantitate de pentoză prezentă în urină. – Din fr. pentosurie.
PENTRU prep. I. (Exprimă un raport cauzal) 1. Din cauza... din pricina... datorită... Pentru asta a plecat. ** Expr. Nu pentru alta, ci... = nu din altă cauză, dar... 2. (Introduce un complement indirect) Mulţumeşte pentru buna găzduire. ** Expr. Pentru puţin (sau nimic), se spune ca răspuns celui care mulţumeşte când i s-a făcut un serviciu. Pentru nimic în lume = cu nici un preţ, în nici un caz. (exclamaţie care însoţeşte o cerere sau o rugăminte sau care exprimă uimirea, indignarea cuiva) Pentru (numele lui) Dumnezeu!. II. (Exprimă un raport final) 1. (Introduce un complement circumstanţial de scop) Cu scopul de..., în scopul..., în vederea... Scrie pentru bani. 2. (Introduce un complement indirect) În interesul..., în (sau spre) folosul..., în favoarea...; în apărarea... Pledează pentru el. ** (În construcţii eliptice) Cincizeci de voturi pentru şi două contra. * Potrivit cu...; în măsură să... Serviciul nu era pentru el. * După. Plânge pentru cel plecat. * (Faţă) de... Are o grijă deosebită pentru mama lui. 3. (Introduce un atribut) Hârtie şi plic pentru o scrisoare. * Cu direcţia..., cu destinaţia... Autobuzul pentru Ploieşti. 4. (Intră în compunerea numelor predicative) Acest cadou e pentru tine. 5. (Introduce un complement sau un atribut) Contra, împotriva. Medicament pentru diabet. Ia ceva pentru durerile de cap. III. (Exprimă un raport de relaţie) Cu privire la..., referitor la..., în legătură cu... S-au schimbat lucrurile pentru el. * Faţă de..., în raport cu... Pentru unii mumă, pentru alţii ciumă. IV. (Exprimă un raport temporal, introducând un complement circumstanţial de timp) Pleacă pentru o clipă. ** Expr. Pentru moment = deocamdată. V. (Exprimă un raport de compensaţie, de echivalenţă sau de schimb) În schimbul...; în locul..., în loc de... Pentru un palton a dat o rochie. VI. 1. (Urmat de un infinitiv, are valoare de conjuncţie, construcţia fiind echivalentă cu o propoziţie consecutivă negativă, când regenta e afirmativă, şi invers) Subiectul e prea vast pentru a putea fi expus într-o oră. 2. (Formează conjuncţii compuse) Pentru ca sau pentru că = fiindcă, deoarece, din cauză că; de vreme ce, întrucât. Pentru ce (sau aceasta, aceea) = deci, aşadar, de aceea, drept care, din care cauză. – Din printru.
PENULTIM, -Ă, penultimi, -e, adj. Care este înaintea celui din urmă, al doilea din urmă. – Din lat. paenultimus.
PENUMBRĂ, penumbre, s.f. 1. Zonă incomplet luminată, cuprinsă între zona umbrită şi cea luminoasă din spatele unui corp opac; p. gener. zonă slab

luminată; semiobscuritate. 2. (Pict.) Zonă de trecere între lumină şi umbră. – Din fr. pénombre. Cf. umbră.
PENURIE s.f. (Livr.) Lipsă a unor lucruri necesare; spec. lipsă a mijloacelor de trai; sărăcie, mizerie. – Din fr. pénurie.
PEON1, peoni, s.m. Muncitor agricol din America Latină. [Pr.: pe-on] – Din fr. péon, sp. peon.
PEON2, peoni, s.m. Picior de vers clasic format din patru silabe, dintre care una lungă. [Pr.: pe-on] – Din fr. péon, lat. paeon.
PEONAJ s.n. (Rar) Formă de exploatare a peonilor. [Pr.: pe-o-] – Din fr. péonage.
PEPELEA s.m. (Pop.) Om isteţ, glumeţ şi poznaş, care îşi bate joc de toţi. – Din n. pr. Pepelea.
PEPENAR, pepenari, s.m. Persoană care cultivă sau vinde pepeni. – Pepene + suf. -ar.
PEPENAŞ, pepenaşi, s.m. Diminutiv al lui pepene. – Pepene + suf. -aş.
PEPENĂRIE, pepenării, s.f. Loc unde se cultivă (sau se vând) pepeni; bostănărie, bostană, harbuzărie. – Pepene + suf. -ărie.
PEPENE, pepeni, s.m. 1. Numele a două specii de plante erbacee din familia cucurbitaceelor, cu tulpină târâtoare lungă şi cu fructe comestibile; a) (de obicei determinat prin "galben") plantă originară din Asia tropicală, cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu fructul mare, sferic sau oval, cu coaja galbenă sau verzuie, cu miezul alb, verde sau galben, dulce, parfumat şi suculent (Cucumis melo); b) (de obicei determinat prin "verde") plantă originară din sudul Africii, cu frunzele adânc crestate, cu fructul mare, sferic sau oval, având coaja verde şi miezul roşu sau galben, dulce şi foarte zemos; harbuz, lubeniţă, bostan. (Citrullus vulgaris); p. restr. fructul acestor plante. ** Expr. Gras ca pepenele (sau ca un pepene) sau pepene de gras (sau gras pepene) = foarte gras. (Fam.) A-şi ieşi (sau a scoate pe cineva) din pepeni = a-şi pierde (sau a face pe cineva să-şi piardă) răbdarea, a (se) enerva, a-şi ieşi (sau a scoate pe cineva) din fire. (Fam.) A ieşi (sau a ajunge etc.) la pepeni = a face o proastă afacere, a nu reuşi într-o acţiune. 2. (Reg.) Dovleac. 3. (Reg.) Castravete. – Din lat. pepo, / * / pepinis.
PEPENIŞTE, pepenişti, s.f. (Pop.) Teren cultivat cu pepeni. – Pepene + suf. -işte.
PEPENOAICĂ, pepenoaice, s.f. Specie de pepene verde, de formă lunguiaţă, cu coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis şi verde-deschis; pepenoaie. – Pepene + suf. -oaică.
PEPENOAIE, pepenoaie, s.f. (Rar) Pepenoaică. – Pepene + suf. -oaie.
PEPENOI, pepenoi, s.m. Augmentativ al lui pepene. – Pepene + suf. -oi.
PEPENOS, -OASĂ, pepenoşi, -oase, adj. (Rar) Rotund, sferic, plin (ca un pepene); gras, dolofan. – Pepene + suf. -os.
PEPINIERĂ, pepiniere, s.f. 1. Teren rezervat pentru înmulţirea şi formarea plantelor erbacee sau lemnoase până la plantarea lor pe locul definitiv. 2. P. anal. Crescătorie de animale. 3. Fig. Instituţie, organizaţie etc. care pregăteşte un număr mare de oameni în vederea unei profesiuni, a unei activităţi etc.; colectiv din care se pot recruta astfel de oameni. [Pr.: -ni-e-] – Din fr. pépiniére.
PEPINIERIE, pepinierii, s.f. (Rar) Ocupaţia pepinieristului. [Pr.: -ni-e-] – Pepinieră + suf. -ie.
PEPINIERIST, pepinierişti, s.m. Persoană care lucrează într-o pepinieră. [Pr.: -nie-] – Din fr. pépiniériste.

PEPIT adj. invar. (Despre ţesături) Cu pătrăţele sau romburi (mărunte) de (două) culori diferite, alternând între ele. * (Substantivat, n.) Ţesătură cu asemenea desen. [Var.: pepíta, pipít adj. invar.] – Din germ. Pepita.
PEPITA adj. invar. v. pepit.
PEPITĂ, pepite, s.f. Bucată masivă de aur nativ. – Din fr. pépite.
PEPLU, pepluri, s.n. Mantie scurtă fără mâneci, prinsă pe umeri cu o agrafă, purtată peste tunică de către femei în antichitatea greco-romană. [Var.: péplum s.n.] – Din lat. peplum.
PEPLUM s.n. v. peplu.
PEPSI s.n. v. pepsi-cola.
PEPSIC, -Ă, pepsici, -ce, adj. Care aparţine pepsinei, privitor la pepsină. – Din fr. pepsique.
PEPSI-COLA, pepsi-cola, s.f. Nume comercial al unei băuturi răcoritoare acidulate, care conţine esenţă de cola. [Var.: pépsi s.n.] – Din engl. pepsi-cola.
PEPSINĂ, pepsine, s.f. Enzimă secretată de mucoasa stomacului vertebratelor, care transformă proteinele în peptide; p. ext. medicament extras din mucoasa stomacală a unor animale, care se administrează în tratamentul bolilor de stomac. -Din fr. pepsine, germ. Pepsin.
PEPTIDAZĂ, peptidaze, s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor. – Din fr. peptidase.
PEPTIDĂ, peptide, s.f. Substanţă chimică alcătuită din mai mulţi aminoacizi. – Din fr. peptide.
PEPTIZANT, -Ă, peptizanţi, -te, adj., s.m. (Substanţă) care produce peptizarea. – Din fr. peptisant.
PEPTIZARE, peptizări, s.f. (Chim.) Trecere a unei substanţe coloidale din stare de gel în stare de dispersie coloidală. – După fr. peptisation.
PEPTONĂ, peptone, s.f. Amestec de peptide sub formă de pulbere albă-gălbuie, cu miros caracteristic, cu gust amar-sălciu, solubil în apă sau în alcool diluat, asimilabil de organismul uman, folosit în medicină. – Din fr. peptone.
PEPTONURIE, peptonurii, s.f. (Fiziol.) Prezenţă a peptonelor în urină; cantitate de peptone prezentă în urină. – Din fr. peptonurie.
PER prep. (Termen comercial folosit în legătură cu preţul unei mărfi raportat la o unitate de măsură) Pentru, de fiecare. – Din it., germ. per.
PERACID, peracizi, s.m. Termen generic dat acizilor care conţin mai mult oxigen decât acidul obişnuit corespunzător. – Din fr. peracide.
PERCAINĂ s.f. Pulbere albă cristalină, inodoră, solubilă în apă, folosită ca anestezic local. – Din fr. percaîne.
PERCAL, percale, s.n. Pânză de bumbac subţire şi netedă. – Din germ. Perkal, fr. percale.
PERCALINĂ s.f. (Înv.) Pânză de bumbac uşoară şi lucioasă, uneori imprimată, întrebuinţată de obicei la căptuşitul hainelor. – Din fr. percaline.
PERCEA s.f. v. percică.
PERCEPE, percép, vb. III. Tranz. 1. A sesiza ceva cu ajutorul simţurilor şi al gândirii, prin reflectare nemijlocită; p. ext. a înţelege, a pricepe. 2. A încasa un impozit sau o taxă oficială. – Din lat. percipere (după pricepe).
PERCEPERE, perceperi, s.f. Acţiunea de a percepe şi rezultatul ei. – V. percepe.
PERCEPTIBIL, -Ă, perceptibili, -e, adj. 1. Care poate fi sesizat prin reflectare nemijlocită, cu ajutorul simţurilor. 2. (Rar; despre impozite sau taxe oficiale) Care poate fi încasat. – Din fr. perceptible.
PFRCEPTIBILITATE s.f. Faptul de a fi perceptibil (1). – Din fr. perceptibilité.

PERCEPTIV, -Ă, perceptivi, -e, adj. Care aparţine facultăţii de a percepe (1), care se referă la percepere; care poate percepe. – Din fr. perceptif.
PERCEPTOR, perceptori, s.m. (În trecut) Funcţionar însărcinat cu încasarea impozitelor şi a taxelor oficiale; agent de percepţie. [Acc. şi: percéptor] – Din lat. perceptor, fr. percepteur.
PFRCEPTORIAL, -Ă, perceptoriali, -e, adj. (Rar) Care aparţine perceptorului, privitor la perceptor, de perceptor. [Pr.: -ri-al] – Perceptor + suf. -ial.
PERCEPŢIE, percepţii, s.f. 1. Proces psihic prin care obiectele şi fenomenele din lumea obiectivă care acţionează nemijlocit asupra organelor de simţ sunt reflectate în totalitatea însuşirilor lor, ca un întreg unitar; imagine rezultată în urma acestei reflectări; p. ext. facultatea de a percepe fenomenele lumii exterioare; înţelegere, cunoaştere. 2. (În trecut) Instituţie care încasa impozitele sau taxele oficiale; clădire, birou în care îşi avea sediul această instituţie. * Încasarea unui impozit sau a unei taxe oficiale. – Din lat. perceptio, fr. perception.
PERCHEZIŢIE, percheziţii, s.f. Cercetare făcută de către organele de urmărire penală sau de procuror asupra unei persoane (bănuite de o infracţiune) sau în locuinţa acestuia, pentru găsirea şi ridicarea probelor materiale ale infracţiunii sau pentru descoperirea infractorului. * P. gener. Scotocire. [Var.: perchizíţie (înv.) perchiziţiúne s.f.] – Din fr. perquisition.
PERCHEZIŢIONA, percheziţionez, vb. I. Tranz. A efectua o percheziţie, a supune unei percheziţii o persoană, o locuinţă. * P. gener. A scotoci. [Pr.: -ţi-o÷, – Var.: perchiziţioná vb. I] – Din fr. perquisitionner.
PERCHIZIŢIE s.f. v. percheziţie.
PERCHIZIŢIONA vb. I v. percheziţiona.
PFRCHIZIŢIUNE s.f. v. percheziţie.
PERCICĂ, percele, s.f. (Reg.) Cârlionţ, moţ (pe frunte). * Smoc de păr pe fruntea cailor. [Var.: perceá s.f.] – Din tc. pürçek.
PERCIUN s.m. v. perciune.
PERCIUNAT, -Ă, perciunaţi, -te, adj. Care poartă perciuni, cu perciuni. – Din perciune.
PERCIUNE, perciuni, s.m. Fiecare dintre cele două şuviţe de păr (adesea lăsate lungi şi răsucite) care se prelungesc lateral pe obraz, lângă urechi, de la tâmple în jos (la bărbaţi). * (Rar) Favorit. * (Rar) Smoc de păr de pe fruntea cailor. [Var.: perciún s.m.] – Din tc. perçem.
PERCLORAT, percloraţi, s.m. Sare a acidului percloric. – Din fr. perchlorate.
PERCLORIC adj. (În sintagma) Acid percloric = acid oxigenat al clorului, având aspectul unui lichid incolor care fumegă în aer. – Din fr. perchlorique.
PFRCOLARE, percolări, s.f. 1. Extragerea dintr-un minereu a unor metale sau a unor compuşi metalici prin dizolvarea acestora. 2. (Geol.) Străbatere a solului de către apa din precipitaţii. – După fr. percolation.
PERCUTA, percutez, vb. I. Tranz. 1. A izbi capsa unui cartuş, a unui focos etc. cu percutorul pentru a provoca aprinderea încărcăturii. 2. A examina un bolnav prin percuţie. – Din fr. percuter.
PERCUTANT, -Ă, percutanţi, -te, adj. 1. (Despre proiectile) Care explodează la atingerea unui obstacol sau în urma unei percuţii. 2. (Mine; în sintagma) Perforator percutant = perforator mecanic al cărui sfredel acţionează prin lovituri. 3. Cu o mare putere de pătrundere; frapant prin claritate, precizie. * Care provoacă şoc psihologic. – Din fr. percutant.
PERCUTARE, percutări, s.f. Acţiunea de a percuta. – V. percuta.
PERCUTOR, percutoare, s.n. Piesă a unor instalaţii şi agregate tehnice care, prin percuţie, pune în mişcare sau opreşte diferitele părţi ale instalaţiei. *

Spec. Piesă la armele de foc, la focosul unui proiectil etc. care loveşte focosul sau capsa proiectilului pentru a produce aprinderea încărcăturii. – Din fr. percuteur.
PERCUŢIE, percuţii, s.f. 1. Metodă de a diagnostica o afecţiune după sunetul rezultat din lovirea uşoară şi repetată a unei regiuni a corpului. * Masaj care constă din aplicarea unor lovituri rapide asupra unei regiuni a corpului. 2. Procedeu de producere a sunetelor prin lovirea cu un ciocănel a unei membrane, a unei lame, a unei plăci metalice de la un instrument muzical. ** Instrument de percuţie = instrument muzical care produce sunete prin percuţie (2). 3. Izbire cu percutorul a capsei, a focosului unui proiectil, pentru a provoca aprinderea încărcăturii. [Var.: percuţiúne s.f.] – După fr. percussion.
PERCUŢIONIST, percuţionişti, s.m. Persoană care asigură acompaniamentul la un instrument de percuţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. percussionniste.
PERCUŢIUNE s.f. v. percuţie.
PERDAF, perdafuri, s.n. Radere de jos în sus, în contra direcţiei în care creşte părul. ** Expr. (Fam.) A da (sau a trage) cuiva un perdaf = a certa, a mustra aspru pe cineva. – Din tc. perdah.
PERDĂFUI, perdăfuiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) rade cu perdaf. – Perdaf + suf. -ui.
PERDEA, perdele, s.f. 1. Obiect confecţionat dintr-un material textil care se atârnă la ferestre şi la uşi pentru a împiedica pătrunderea luminii, pentru a opri vederea din afară, în scop decorativ etc. ** Loc. adj. şi adv. Cu perdea = (care este exprimat, spus, făcut etc.) în mod discret, indirect, pe ocolite. Fără perdea = (care este exprimat, spus, făcut etc.) pe faţă, fără înconjur, în mod necuviincios, trivial. ** Expr. A avea perdea la ochi = a nu pricepe un lucru. A(-i) pune (cuiva) perdea (sau perdele) la ochi = a împiedica (pe cineva) să vadă lucrurile aşa cum sunt; a înşela (pe cineva). A-i lua (cuiva) perdeaua de pe ochi = a face (pe cineva) să înţeleagă, să vadă clar. * Obiect confecţionat din şiraguri lungi şi dese de mărgele atârnate în deschizătura unei intrări, în loc de uşă. * Spec. (Înv.) Draperia de la uşa de intrare în camera domnitorului sau a vizirului; p. ext. intrare; anticameră. * Spec. (Înv.) Cortină. * P. anal. Ceea ce acoperă vederea ca o perdea (1); fig. ceea ce împiedică înţelegerea unui lucru. 2. Şir de arbori sădiţi în linie dreaptă, de obicei cu scopul de a proteja culturile (împotriva vântului); p. ext. fâşie de pădure. 3. (Pop.) Adăpost (de iarnă) pentru oi. * Adăpost (de trestie) făcut în jurul răsadniţelor timpurii din grădinile de zarzavat. 4. (Med.; pop.) Cataractă; leucom. – Din tc. perde.
PERDEGIU, perdegii, s.m. Slujbaş însărcinat cu paza la uşa de la camera domnitorului sau a înalţilor demnitari; perdelegiu. – Din tc. perdeci.
PERDELEGIU, perdelegii, s.m. 1. (Înv.) Perdegiu. 2. (Rar) Fabricant de perdele (1). – Perdea + suf. -giu.
PERDELUI, perdeluiesc, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) acoperi, a (se) învălui ca într-o perdea (1). – Perdea + suf. -ălui.
PERDELUIRE, perdeluiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) perdelui şi rezultatul ei. – V. perdelui.
PERDELUIT, -Ă, perdeluiţi, -te, adj. (Rar) Acoperit cu perdele (1). – V. perdelui.
PERDELUŢĂ, perdeluţe, s.f. Diminutiv al lui perdea (1). – Perdea + suf. -uţă.
PERDIŢIE, perdiţii, s.f. Stare de decădere morală în care se află cineva; pierzanie. * Ceea ce provoacă decăderea morală a cuiva. – Din fr. perdition.
PERECHE, perechi, s.f. (De obicei urmat de determinări). 1. (Adesea cu valoare de num. card.) Grup de două fiinţe de acelaşi fel. * (Adverbial; cu valoare de num. distributiv) În grup de doi, doi câte doi. * Spec. Cuplu de

dansatori. * Grup format din două părţi sau organe identice şi simetrice ale (corpului) unei fiinţe. ** (O) pereche de palme = două lovituri succesive aplicate cuiva (pe obraz) cu palma. 2. Grup format din două exemplare din acelaşi fel de obiecte. * Spec. Grup de obiecte de acelaşi fel, care formează o unitate, întrebuinţându-se împreună. 3. Fiecare dintre cele fiinţe, două obiecte, două fenomene care formează un grup (unitar), considerate în raport cu cea de-a doua fiinţă, cu cel de-al doilea obiect etc.; fiinţă, obiect, fenomen care seamănă perfect cu altă fiinţă, cu alt obiect, cu alt fenomen. ** Loc. adj. Fără pereche = unic în felul său. ** Expr. A nu-şi avea (sau afla etc.) pereche = a nu se putea compara cu nimic prin însuşirile pe care le posedă; a nu avea seamăn. 4. Obiect alcătuit din două părţi identice şi simetrice unite între ele. ** Pereche de case = corp de case (care formează o unitate). Pereche de haine = costum de haine. Pereche de cărţi = pereche de cărţi (de joc) care cuprinde toate cărţile necesare unui joc (de cărţi). – Lat. paric(u)la.
PEREGRIN, peregrini, s.m. Persoană care călătoreşte mult (rătăcind din loc în loc); călător. * (Înv.) Pelerin. [Var.: pelegrín s.m.] – Din lat. peregrinus, fr. pérégrin, it. pellegrino.
PEREGRINA, peregrinez, vb. I. Intranz. A cutreiera prin locuri îndepărtate; a colinda, a călători prin lume; a hoinări. * (Rar) A merge în pelerinaj într-un loc considerat sfânt. – Din fr. pérégriner, lat. peregrinari.
PEREGRINAGIU s.n. v. peregrinaj.
PEREGRINAJ, peregrinaje, s.n. (Înv.) 1. Pelerinaj. 2. Peregrinare. [Var.: (înv.) peregrinágiu s.n.] – Peregrin + suf. -aj. Cf. it. pellegrinaggio.
PEREGRINARE, peregrinări, s.f. Acţiunea de a peregrina; călătorie lungă prin locuri îndepărtate; peregrinaţie, peregrinaj. – V. peregrina.
PEREGRINAŢIE, peregrinaţii, s.f. (Rar) Peregrinare. [Var.: peregrinaţiúne s.f.] – Din lat. peregrinatio, -onis, fr. pérégrination.
PEREGRINAŢIUNE s.f. v. peregrinaţie.
PEREMPTORIU, -IE, peremptorii, adj. (Livr.) Care nu poate fi tăgăduit, combătut cu nimic (atât este de evident); vădit, evident. – Din lat. peremptorius, fr. péremptoire.
PEREMPŢIUNE, perempţiuni, s.f. (Jur.) Stingere, încetare a unui proces prin depăşirea termenului legal de introducere a acţiunii; perimare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. péremption.
PEREN, -Ă, pereni, -e, adj. (Despre plante) Care trăieşte şi rodeşte mai mulţi ani de-a rândul, având o rădăcină persistentă din care se dezvoltă în fiecare primăvară o nouă tulpină; vivace. * Fig. Care are caracter stabil, care durează mult timp; durabil. – Din lat. perennis, fr. pérenne.
PERENITATE s.f. (Adesea fig.) Însuşirea de a fi peren; durabilitate, persistenţă. – Din fr. pérennité.
PERETE, pereţi, s.m. 1. Element de construcţie aşezat vertical (sau puţin înclinat), făcut din zidărie, din lemn, din piatră etc., care limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele sau de exterior şi care susţine planşeele, etajele şi acoperişul. ** Loc. adj. De perete = care este fixat, prins de perete. Lampă de perete. ** Loc. adj. şi adv. Perete în perete = cu unul din pereţi comun sau lipit de cel al încăperii vecine; p. ext. (care este) în imediata vecinătate a (locuinţei) cuiva. ** Expr. A da (sau a deschide, a lăsa, a izbi etc.) uşa (sau poarta) de perete = a deschide larg, la maximum uşa, poarta. A se da (sau a se izbi, a se bate) cu capul de pereţi (sau de toţi pereţii) = a fi deznădăjduit; a regreta enorm o greşeală făcută. De când (se) scria musca pe perete = de demult. Între patru pereţi = a) la adăpost; b) în secret; izolat. Pereţii au ochi (sau urechi), se zice pentru a atrage cuiva atenţia să fie

precaut, să se ferească atunci când spune ceva (secret). A vorbi la pereţi = a vorbi zadarnic, fără să fie ascultat. 2. Masiv pietros care se înalţă (aproape) vertical. 3. Parte a unui obiect, a unui sistem tehnic etc. care se aseamănă cu un perete (1), mărginind, izolând, protejând; piesă dintr-un sistem tehnic care are rolul de a separa între ele anumite spaţii sau sistemul tehnic de spaţiile înconjurătoare. * Element anatomic, membrană etc. care înconjură o cavitate a corpului. [Var.: (reg.) păréte s.m.] – Lat. paries, -tis.
PEREU, peree, s.n. Strat de piatră care căptuşeşte un taluz, un şanţ sau o suprafaţă înclinată de teren pentru a împiedica surparea pământului sau eroziunea lui de către ape. – Din fr. perré.
PFRFECT, -Ă, perfecţi, -te, adj., s.n. I. Adj. 1. Care întruneşte în gradul cel mai înalt toate calităţile cerute; desăvârşit. ** Gaz perfect = gaz ale cărui molecule, de dimensiuni neglijabile faţă de distanţele dintre ele, nu exercită forţe de atracţie una asupra alteia şi care verifică, la orice temperatură, legile gazelor. Număr perfect = număr întreg egal cu suma divizorilor lui pozitivi. 2. (Adesea adverbial) Absolut, deplin, complet, total. * (Adverbial; eliptic) Îmi convine, sunt de acord; foarte bine, bravo, excelent. II. S.n. Timp al verbului care exprimă o acţiune petrecută şi încheiată în trecut; trecut. ** Perfectul compus = timp trecut care exprimă acţiunea fără a o raporta la momentul vorbirii sau raportând-o ca un trecut mai îndepărtat. Perfectul simplu = timp trecut care exprimă acţiunea fără a o raporta la momentul vorbirii, sau raportând-o la un trecut mai apropiat. Mai mult ca perfectul = timp trecut folosit pentru a exprima o acţiune încheiată înaintea alteia, petrecută tot în trecut. – Din lat. perfectus, germ. perfekt.
PFRFECTA, perfectez, vb. I. Tranz. A duce la bun sfârşit, a desăvârşi, a definitiva, a încheia (un acord, o tranzacţie etc.). – Din perfect.
PERFECTARE, perfectări, s.f. Acţiunea de a perfecta şi rezultatul ei. – V. perfecta.
PERFECTIBIL, -Ă, perfectibili, -e, adj. Care poate fi desăvârşit, perfecţionat. – Din fr. perfectible.
PERFECTIBILITATE s.f. Însuşirea sau faptul de a fi perfectibil. – Din fr. perfectibilité.
PERFECTIV, -Ă, perfectivi, -e, adj. (Despre aspectul, sensul verbelor) Care exprimă acţiunea verbului eliminând noţiunea de durată şi de desfăşurare, insistând asupra începutului şi sfârşitului ei, a rezultatului ei; (despre verbe) care are acest aspect. – Din fr. perfectif, germ. perfektiv.
PERFECTIVIZA, perfectivizez, vb. I. Tranz. (Gram.) A face ca un verb să devină perfectiv. – Perfectiv + suf. -iza.
PERFECTIVIZARE, perfectivizări, s.f. Acţiunea de a perfectiviza. – V. perfectiviza.
PERFECTIVIZAT, -Ă, perfectivizaţi, -te, adj. (Despre verbe) Care a devenit perfectiv. – V. perfectiviza.
PERFECTIZA, perfectizez, vb. I. Tranz. (Rar) A perfecţiona. – Perfect + suf. -iza.
PERFECŢIE s.f. v. perfecţiune.
PERFECŢIONA, perfecţionez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îmbunătăţi calitativ. * A face să acumuleze sau a acumula (prin studii sistematice) cunoştinţe temeinice (şi noi) într-un anumit domeniu. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. perfectionner.
PERFECŢIONARE, perféćţionări, s.f. Acţiunea de a (se) perfecţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. perfecţiona.

PERFECŢIONAT, -Ă, perfecţionaţi, -te, adj. Care a devenit de o mai bună calitate, îmbunătăţit (calitativ); care reprezintă un progres. [Pr.: -ţi-o-] – V. perfecţiona.
PERFECŢIONISM s.n. 1. Tendinţă de a atinge perfecţiunea. 2. (Med.) Tendinţă maladivă spre perfecţiune, care, ignorând, eliminând realizările parţiale, frânează orice realizare. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. perfectionnisme.
PARFECŢIONIST, -Ă, pertécţionişti, -ste, adj. s.m. şi f. 1. (Adept) al perfecţionismului (1). 2. (Persoană) care suferă de perfecţionism (2). – Din fr. perfectionniste.
PERFECŢIUNE, perfecţiuni, s.f. Însuşirea de a fi perfect, starea a ceea ce este perfect; desăvârşire. ** Loc. adv. La perfecţie = în mod desăvârşit, perfect. * (Concr.) Lucru sau fiinţă perfectă, desăvârşită. [Pr.: -li-u÷, – Var.: perfécţie s.f.] -Din lat. perfectio, -onis, fr. perfection.
PERFID, -Ă, perfizi, -de, adj. (Despre oameni) Care, sub o înfăţişare binevoitoare sau indiferentă, ascunde răutate, viclenie, necinste; care vatămă pe cel care îi acordă încredere. * (Despre manifestările oamenilor, fenomene, lucruri) Care este vătămător, periculos, fără să pară astfel. – Din fr. perfide.
PERFIDIE, perfidii, s.f. Trăsătură de caracter, faptă, manifestare care denotă răutate, viclenie, necinste, în ciuda aparenţelor (binevoitoare). [Acc. şi: perfídie] – Din fr. perfidie.
PERFOLIAT, -Ă, perfoliaţi, -te, adj. (Despre frunze sau despre peţioluri) Care înfăşoară tulpina astfel încât pare străpuns de ea. [Pr.: -li-at] – Din fr. perfolié.
PERFORA, perforez, vb. I. 1. Tranz. A face o gaură care străpunge un material. * Spec. A străpunge cu o maşină specială bilete, tichete etc. pentru a marca. 2. Tranz. şi refl. (Med.) A (se) sparge, a (se) găuri, a produce sau a apărea un orificiu ca urmare a unui proces patologic. – Din fr. perforer.
PERFORAJ, perforaje, s.n. (Rar) Perforare. – Din fr. perforage.
PERFORANT, -Ă, perforanţi, -te, adj. Care perforează. * (Anat.; despre muşchi) care este străbătut de tendoane, de artere etc. – Din fr. perforant.
PERFORARE, perforări, s.f. Acţiunea de a (se) perfora şi rezultatul ei; perforaţie, perforat1, perforaj, găurire, străpungere. – V. perfora.
PERFORAT1 s.n. (Rar) Perforare. – V. perfora.
PERFORAT2, -Ă, perforaţi, -te, adj. Găurit, străpuns cu ajutorul unei unelte sau al unei maşini. * Spec. (Despre părţi ale corpului) Străpuns de un glonţ, de o armă ascuţită (care produce o gaură). * (Despre organe, ţesuturi) Găurit, cu orificiu apărut în urma unui proces patologic. – V. perfora.
PERFORATOR, -OARE, perforatori, -oare, subst. 1. S.n. Maşină, aparat, unealtă cu care se fac găuri într-un material. 2. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu perforarea unei piese tehnice, a unui perete de stâncă etc. – Din fr. perforateur.
PERFORAŢIE, perforaţii, s.f. Perforare; (concr.) gaură făcută prin perforare. * (Med.) Găurire a unui organ, a unui ţesut, a unui os, a unei membrane în urma unui proces patologic; (concr.) gaură, orificiu astfel apărut. [Var.: perforaţiúne s.f.] – Din fr. perforation.
PERFORAŢIUNE s.f. v. perforaţie.
PERFORMANŢĂ, performanţe, s.f. Rezultat (deosebit de bun) obţinut de cineva într-o întrecere sportivă; p. ext. realizare deosebită într-un domeniu de activitate. * Cel mai bun rezultat obţinut de un sistem tehnic, de o maşină, de un aparat etc. -Din fr. performance.
PERFORMER, -Ă, performeri, -e, s.m. şi f. Sportiv, echipă, cal de curse care a obţinut o performanţă deosebită într-o întrecere. – Din engl. performer.

PERFUZIE, perfuzii, s.f. Introducere lentă şi continuă, picătură cu picătură, a sângelui sau a unei substanţe medicamentoase în venă ori în ţesutul subcutanat, în scopuri terapeutice. – Din fr. perfusion.
PERFUZOR, perfuzoare, s.n. (Med.) Instrument folosit pentru perfuzie. – Din fr. perfuseur.
PERGAMENT, pergamente, s.n. 1. Piele (de oaie, de viţel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie. 2. Document, text scris pe pergament (1). 3. Hârtie translucidă care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala, folosită mai ales la ambalarea alimentelor; hârtie pergaminată. – Din lat. pergamentum.
PERGAMENTOS, -OASĂ, pergamentoşi, -oase, adj. Care are aspectul sau consistenţa pergamentului. – Pergament + suf. -os.
PERGAMINATĂ, pergaminate, adj. (Rar, în sintagma) Hârtie pergaminată = pergament (3). – Cf. it. pergamenato.
PERGAMOID s.n. v. pegamoid.
PERGAMUT, -Ă, pergamuţi, -te, adj. (În sintagma) Păr pergamut = varietate de păr cu fructe galbene, zemoase şi parfumate. Pară pergamută (şi substantivat, f.) = fructul varietăţii de păr descrise mai sus. [Var.: bergamót, -ă, bergamút, -ă adj.] – Din ngr. perghamóto.
PERGHEL, pergheluri, s.n. 1. (Înv. şi reg.) Cerc; circumferinţă. ** Loc. adv. În perghel = circular. ** Loc. vb. A da pergheluri = a înconjura. * Numele unui joc de copii cu arşice. 2. Instrument în formă de compas, folosit la măsurarea sau compararea grosimilor; p. gener. compas. 3. Partea concavă a unei bolţi; zidărie în formă de arc sau de semicerc. – Din tc. pergel.
PERGOLĂ, pergole, s.f. Construcţie uşoară într-un parc sau într-o grădină, formată dintr-o reţea de grinzi de lemn susţinute de şiruri de coloane, de stâlpi pe care se întind plante agăţătoare decorative. – Din fr., it. pergola.
PERHIDROL s.n. Soluţie de peroxid de hidrogen, care serveşte la prepararea apei oxigenate. – Din fr. perhydrol.
PERI- Element de compunere care însemnează "în jurul" şi care serveşte la formarea unor adjective. – Din fr. péri÷.
PFRIA, périi, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) curăţa de praf, de scame, de noroi cu ajutorul periei. * A(-şi) netezi părul cu peria de cap. 2. Tranz. A trece de repetate ori cu peria de fuioare peste fuiorul de in sau de cânepă ieşit din raghilă pentru a-l curăţa de călţi, de impurităţi; a scărmăna, a pieptăna. 3. Tranz. Fig. A stiliza, a îndrepta, a îmbunătăţi o lucrare literară, ştiinţifică etc. 4. Tranz. Fig. (Fam.) A bate, a lovi. 5. Tranz. Fig. (Fam.) A linguşi pe cineva. [Pr.: -ri-a] – Din perie.
PERIANT, periante, s.n. Învelişul floral al plantelor (diferenţiat în caliciu şi corolă). [Pr.: -ri-ant] – Din fr. périanthe.
PERIARTERITĂ, periarterite, s.f. Inflamaţie a tunicii externe a unei artere, care se poate extinde la toate straturile peretelui arterial. [Pr.: -ri-ar-] – Din fr. périartérite.
PERIARTRITĂ, periartrite, s.f. Inflamaţie a ţesuturilor din jurul unei articulaţii. [Pr.: -ri-ar-] – Din fr. périarthrite.
PERIAT1, periaturi, s.n. Faptul de a (se) peria. [Pr.: -ri-at] – V. peria.
PFRIAT2, -Ă, periaţi, -te, adj. Curăţat sau netezit cu peria. [Pr.: -ri-at] – V. peria.
PERIBOL, periboluri, s.n. 1. Spaţiu sacru în jurul templelor greceşti sau romane, decorat cu statui şi monumente votive. 2. Incintă exterioară a unor edificii sacre. -Din fr. péribole.

PERIBRONŞITĂ, peribronşite, s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului conjunctiv din jurul bronhiilor. – Din fr. péribronchite.
PFRICARD, pericarduri, s.n. Înveliş al inimii, format dintr-o foiţă seroasă şi una fibroasă. [Pl. şi: pericarde] – Din fr. péricarde.
PERICARDIC, -Ă, pericardici, -ce, adj. Care aparţine pericardului, privitor la pericard. – Din fr. péricardique.
PERICARDITĂ, pericardite, s.f. Boală care se manifestă prin inflamaţia pericardului. – Din fr. péricardite.
PERICARP, pericarpe, s.n. Ansamblul straturilor de ţesuturi care alcătuiesc pereţii unui fruct. [Pl. şi: pericarpuri] – Din fr. péricarpe.
PERICARPATIC, -Ă, pericarpatici, -ce, adj. (Geogr.; despre forme de relief, regiuni) Care este situat în jurul Munţilor Carpaţi. – Peri + carpatic.
PERICENTRU, pericentre, s.n. (Astron.) Punct de pe orbita unui corp ceresc situat la cea mai mică depărtate de corpul ceresc central în raport cu care se face mişcarea. – Din fr. péricentre, engl. pericentre.
PERICICLU, pericicluri, s.n. Strat extern al cilindrului central al rădăcinii sau tulpinii plantelor. – Din fr. péricycle.
PFRICISTITĂ, pericistite, s.f. (Med.) Inflamaţie acută sau cronică a ţesutului din jurul vezicii urinare. – Din fr. péricystite.
PERICLAZ s.n. Oxid de magneziu natural, cristalizat. – Din fr. périclase.
PERICLIN, periclinuri, s.n. 1. (Bot.) Totalitatea frunzelor sau bracteelor care formează involucrul florilor din familia compozeelor. 2. (Geol.) Zonă de apropiere şi de unire a formaţiunilor geologice de pe cele două flancuri ale cutelor. – Din fr. péricline.
PERICLINAL, -Ă, periclinali, -e, adj. (Geol.) Referitor la periclin (2); care este situat în jurul suprafeţei axiale a cutelor scoarţei Pământului. – Din fr. périclinal.
PERICLINIC, -Ă, periclinici, -ce, (Bot.) Care are periclin (1). – Periclin + suf. -ic.
PERICLITA, periclitez, vb. I. Tranz. (Livr.) A pune în pericol; a primejdui. – Din fr. péricliter.
PERICLITANT, -Ă, periclitanţi, -te, adj. (Livr.) Primejdios. – Din fr. périclitant.
PERICLITARE, periclitări, s.f. Acţiunea de a periclita şi rezultatul ei; primejduire. – V. periclita.
PERICLITATE s.f. Pericol, primejdie. – Din periclita.
PFRICOL, pericole, s.n. Situaţie, întâmplare care pune sau poate pune în primejdie existenţa, integritatea cuiva sau a ceva; primejdie, ameninţare. * (Rar) Risc. – Din lat. periculum, it. pericolo.
PERICOLECISTITĂ, pericolecistite, s.f. (Med.) Inflamaţie a membranei care acoperă vezicula biliară şi a ţesutului care o înconjoară. – Din fr. péricholécystite.
PERICOLITĂ, pericolite, s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului din jurul colonului. – Din fr. péricolite.
PERICOLPITĂ, pericolpite, s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesuturilor din jurul vaginului. – Din fr. péricolpite.
PERICOPĂ, pericope, s.f. Pasaj din Biblie care cuprinde o povestire sau o parabolă şi care se citeşte în cadrul unei slujbe religioase. * (Rar) Definiţie exactă. – Din germ. Perikope.
PERICRANIAN, -Ă, pericranieni, -e, adj. Care aparţine pericraniului, privitor la pericraniu. [Pr.: -ni-an] – Pericraniu + suf. -an.
PERICRANIU, pericranii, s.n. Periostul suprafeţei externe a craniului. – Din ngr. perikránion, fr. péricrâne.

PERICULOS, -OASĂ, periculoşi, -oase, adj. Care prezintă sau poate prezenta un pericol; primejdios. – Din lat. periculosus, it. pericoloso.
PERICULOZITATE, periculozităţi, s.f. Însuşirea sau faptul de a fi periculos. – Periculos + suf. -itate.
PERIDERM, periderme, s.n. 1. (Anat.) Pătură superficială a epidermei fetale. 2. (Bot.) Totalitatea ţesuturilor protectoare care înlocuiesc epiderma. – Din fr. périderme.
PERIDOT, peridote, s.n. Silicat natural de magneziu şi de fier cristalizat, de culoare verzuie-măslinie, galbenă sau incoloră, cu luciu sticlos. – Din fr. péridot.
PERIDOTIT, peridotite, s.n. Rocă în care predomină peridotul. [Var.: peridotítă s.f.] – Din fr. péridotite, germ. Peridotite.
PERIDOTITA s.f. v. peridotit.
PERIDROM, peridromuri, s.n. 1. Galerie acoperită care înconjură un edificiu la nivelul pământului, servind ca loc de plimbare. 2. Spaţiul exterior cuprins între peretele naosului şi colonada unui templu antic. – Din fr. péridrome.
PERIE, perii, s.f. 1. Obiect făcut dintr-o placă de lemn, de os, de metal în care sunt fixate fire de păr de animale, fire textile, de sârmă, fire sintetice şi care serveşte la frecat, la curăţat etc. manual diverse obiecte. * Fig. (Fam. şi depr.) Om linguşitor. 2. Unealtă sau organ de maşină asemănătoare cu peria (1), folosite la curăţarea, netezirea sau înăsprirea suprafeţei unui corp. * Unealtă asemănătoare cu o perie (1), cu care se bate hârtia aşezată pe un şpalt, cu scopul de a imprima pe ea textul; p. ext. text imprimat astfel, care serveşte pentru corectură. 3. Piesă componentă a maşinilor electrice, care face contactul electric alunecător cu colectorul sau cu inelele de contact. – Et. nec. Cf. sl. perije.
PERIEC, perieci, s.m. Persoană din Sparta antică aparţinând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiţi de drepturi politice. [Pr.: -ri-ec] – Din fr. périéque.
PERIEGEZĂ, periegeze, s.f. (Livr.) Călătorie. [Pr.: -ri-e-] – Din fr. périégése.
PERIER, -Ă, perieri, -e, s.m. şi f. Lucrător care se ocupă cu confecţionarea sau cu vânzarea periilor, a pensulelor, a bidinelelor. [Pr.: -ri-er] – Perie + suf -ar.
PERIERE, perieri, s.f. Acţiunea de a (se) peria şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-e-] – V. peria.
PERIERIE, perierii, s.f. Ateliere în care se fac (şi se vând) perii; magazin de perii. [Pr.: -ri-e-] – Perier + suf. -ie
PERIESOFAGITĂ, periesofagite, s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului din jurul esofagului. [Pr.: -ri-e-] – Din fr. périesophagite.
PERIETOR, -OARE, perietori, -oare, adj. (Despre unele organe de maşini) Care curăţă, netezeşte, piaptănă, scarmănă. [Pr.: -ri-e-] – Peria + suf. -tor.
PERIETURĂ, perieturi, s.f. Acţiunea de a (se) peria şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-e-] – Peria + suf. -tură.
PERIFERIC, -Ă, periferici, -ce, adj. Care ţine de periferie, privitor la periferie; situat la periferie, specific periferiei. * Fig. De mică însemnătate; secundar. * (Substantivat, n.) Dispozitiv extern folosit pentru introducerea şi extragerea de date în sau din calculator. – Din fr, périphérique.
PERIFERIE, periferii, s.f. (Adesea fig.) Ţinut, regiune, cartier, zonă, punct situate la margine în raport cu centrul sau cu un punct de referinţă. ** Loc. adj. De periferie = provincial. De periferie = de calitate sau importanţă redusă; De periferie = care aparţine sau este specific mahalalei. * (Rar) Curbă închisă care limitează o figură geometrică sau o suprafaţă; circumferinţă. – Din lat. peripheria, germ. Peripherie, fr. périphérie.

PERIFLEBITĂ, periflebite, s.f. (Med.) Inflamaţie a tunicii externe a venelor, însoţită de reacţia inflamatorie a ţesutului înconjurător. – Din fr. périphlébite, engl. periphlebitis.
PERIFRASTIC, -Ă, perifrastici, -ce, adj. Exprimat prin perifrază; care conţine perifraze. ** Formă (verbală) perifrastică = formă verbală compusă cu un verb auxiliar. – Din fr. périphrastique, germ. periphrastisch.
PERIFRAZA, perifrazez, vb. I. Tranz. (Rar) A parafraza. – Din fr. périphraser.
PERIFRAZĂ, perifraze, s.f. Procedeu gramatical şi stilistic de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce, în mod obişnuit, se poate reda printr-un singur cuvânt; grup de cuvinte care înlocuieşte un termen unic cu acelaşi sens. – Din ngr. perífrasis, germ. Periphrase, fr. périphrase.
PERIGEU, perigee, s.n. Punct în care un astru sau un satelit artificial aflat în mişcare orbitală se găseşte cel mai aproape de Pământ. * Moment, timp în care astrul sau satelitul se află în acest punct. – Din fr. périgée, lat. perigaeum.
PERIGLACIAR, -Ă, periglaciari, -e, adj. (În sintagma) Zonă (sau regiune) periglaciară (şi substantivat, n.) = regiune situată la periferia gheţarilor, caracterizată printr-o climă specifică şi prin anumite procese şi forme determinate de condiţiile fizico-geografice. * Care aparţine zonei mai sus definite, privitor la această zonă. [Pr.: -ci-ar] – Din fr. périglaciaire.
PERIGON, perigoane, s.n. Înveliş floral simplu, nediferenţiat în caliciu şi corolă. – Din fr. périgone, lat. perigonium.
PERIHELIE s.f. v. periheliu.
PERIHELIU, perihelii, s.n. Punct în care o planetă sau o cometă, aflate în mişcare în jurul Soarelui, se găsesc cel mai aproape de acesta. * Moment, timp în care astrul sau cometa se află în acest punct. [Var.: (înv.) perihélie s.f.] – Din fr. périhélie, lat. perihelium.
PERILIMFATIC, -Ă, perilimfatici, -ce, adj. (Fiziol.) Care ţine de perilimfă, de perilimfă. – Din fr. périlymphatique, engl. perilymphatic.
PERILIMFĂ s.f. Lichid care se găseşte între labirintul osos şi labirintul membranos al urechii interne. – Din fr. périlymphe.
PERIMA, pers. 3 perimează, vb. I. Refl. (Despre idei, concepţii, teorii) A înceta să mai fie actual, să mai corespundă; a ieşi din uz; a se demoda, a se învechi. * (Jur.; despre procese, acţiuni etc.) A se stinge (în faţa uneî instanţe) din cauza depăşirii termenului legal. – Din fr. périmer.
PERIMARE, perimări, s.f. Acţiunea de a se perima. – V. perima.
PERIMARITIM, -Ă, perimaritimi, -e, adj. De pe malurile mării. – Din fr. périmaritime.
PERIMAT, -Ă, perimaţi, -te, adj. (Despre idei, concepţii, teorii) Care nu mai este actual; învechit, demodat; ieşit din uz. * (Jur.; despre procese, recursuri) Stins, anulat prin depăşirea termenului legal. – V. perima.
PERIMET, perimete, s.n. Frânghie, funie de care sunt prinse cârligele carmacelor de pescuit. – Din rus. peremet.
PERIMETRAL, -Ă, perimetrali, -e, adj. (Rar) Perimetric. – Din fr. périmétral.
PERIMETRIC, -Ă, perimetrici, -ce, adj. Care ţine de perimetru, referitor la perimetru, de perimetru. – Din fr. périmétrique.
PERIMETRU, perimetre, s.n. 1. (Mat.) Suma lungimilor laturilor unui poligon; linie închisă care mărgineşte o suprafaţă. 2. Suprafaţă cuprinsă într-un perimetru (1); limită a teritoriului unei localităţi, a unei zone etc. – Din fr. périmétre, ngr. perimetros, germ. Perimeter.
PERIMONTAN, -Ă, perimontani, -e, adj. (Despre forme de relief, regiuni etc.) Situat în jurul munţilor, la poalele acestora. – Peri- + montan.

PERINĂ s.f. v. pernă.
PERINDA, perind, vb. I. 1. Refl. A trece sau a veni unul după altul, a se succeda (în timp, în spaţiu); a circula (unul după altul). 2. Tranz. (Reg.) A trece de la unul la altul, a lua pe rând. * A cutreiera. – Pe + rând.
PERINDARE, perindări, s.f. Acţiunea de a (se) perinda şi rezultatul ei; succesiune. – V. perinda.
PFRINEAL, -Ă, perineali, -e, adj. Care aparţine perineului, privitor la perineu, de perineu. [Pr.: -ne-al] – Din fr. périnéal.
PERINEFRITĂ, perinefrite, s.f. Boală care constă în inflamarea supurativă a ţesuturilor care înconjură rinichii. – Din fr. périnéphrite.
PERINEOGRAFIE, perineografii, s.f. (Med.) Radiografie a regiunii perineale. [Pr.: -ne-o-] – Din fr. périnéographie.
PERINEORAFIE, perineorafii, s.f. (Med.) Refacere chirurgicală a rupturii de perineu. [Pr.: -ne-o-] – Din fr. périnéoraphie.
PERINERV s.n. (Anat.) Ţesut conjunctiv care uneşte fasciculele secundare ale fibrelor nervoase. – După fr. périnévre.
PERINEU, perinee, s.n. Regiune anatomică cuprinsă între organele genitale externe şi anus. – Din fr. périnée.
PERINEVRITĂ, perinevrite, s.f. (Med.) Inflamaţie a perinervului. – Din fr. périnévrite.
PERINIŢĂ s.f. v. perniţă.
PERINOC, perinoace, s.n. Bucată de lemn fixată deasupra osiei carului sau a căruţei, pe care se sprijină dricul. – Din rus. perenoga.
PERINTROL s.n. Ulei sulfurat, folosit la spălarea şi la piuarea lânii. – Et. nec.
PERINUŢĂ s.f. v. pernuţă.
PERIOADĂ, perioade, s.f. 1. Interval de timp în cursul căruia se desfăşoară un fenomen sau se petrece un eveniment. * Subdiviziune a timpului geologic mai mică decât era. * (Bot.) Perioadă de vegetaţie = interval de timp în care plantele îşi desăvârşesc întregul ciclu biologic. * (Fiz.) Perioadă de înjumătăţire = interval de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv. (Chim.) Perioadă de inducţie = interval de timp necesar pentru ca o reacţie să înceapă să se desfăşoare cu viteza corespunzătoare condiţiilor respective. 2. Interval de timp care se scurge între cele două momente în care se reproduce un fenomen astronomic; interval de timp după care un astru, în mişcarea sa, se află în aceeaşi situaţie relativă faţă de un anumit reper. 3. (Fiz.) Interval de timp după care se repetă un fenomen, reproducându-se consecutiv valorile unei mărimi caracteristice acelui fenomen. 4. (Mat.) Intervalul creşterii minime a variabilei independente, după care se reproduc, în aceeaşi ordine, aceleaşi valori ale unor mărimi. * Mulţimea numerelor de o cifră care se repetă infinit într-o fracţie zecimală. 5. Fiecare dintre cele şapte rânduri în care sunt aranjate elementele chimice din tabloul periodic al lui Mendeleev. 6. Interval de timp dintre două accese ale unei boli. * (Pop.) Menstruaţie. 7. Frază amplă, cu caracter unitar şi armonios, datorat în special simetriei structurii ei. 8. Parte unitară dintr-o compoziţie muzicală, formată din mai multe fraze. [Pr.: -ri-oa÷, – Var.: (rar) periód s.n.] – Din lat. periodus, ngr. periodos, fr. période.
PERIOD s.n. v. perioadă.
PERIODIC, -Ă, periodici, -ce, adj. 1. Care revine, care se repetă (regulat) după anumite intervale de timp (egale); care constă în parcurgerea repetată a aceleiaşi succesiuni de stări (în intervale de timp egale). ** (şi substantivat, n.) Publicaţie periodică = publicaţie care apare la intervale regulate, la date fixe. Sistem periodic (al elementelor) = (sistem de) clasificare a elementelor

chimice după proprietăţile lor fundamentale. Tabloul (sau tabelul) periodic al elementelor = tabel în care figurează elementele chimice dispuse potrivit sistemului periodic. (Mat.) Funcţie periodică = funcţie care admite o perioadă (4). Fracţie periodică = fracţie zecimală în care, după virgulă, aceleaşi cifre se repetă la infinit în aceeaşi ordine. (Fiz.) Mişcare periodică = mişcare a unei particule care, după un anumit interval de timp, revine la aceeaşi stare de mişcare. * (Despre boli şi manifestările lor) Care revine la intervale regulate. 2. Care se referă la perioadă, privitor la perioadă. [Pr.: -ri-o-] – Din lat. periodicus, ngr. periodikós, fr. périodique.
PERIODICITATE, periodicităţi, s.f. Proprietate a unui fenomen, a unei mărimi, a unei acţiuni de a fi periodică (1); repetarea periodică a valorilor unei mărimi, a unui fenomen, a unei acţiuni. ** Periodicitatea elementelor = repetarea proprietăţilor chimice şi fizice la elementele chimice cu structură analoagă şi cu un număr atomic diferit, care formează un grup şi care sunt cuprinse în aceeaşi coloană din tabloul periodic al elementelor. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. périodicité.
PERIODISM s.n. (Biol.) Proprietate a unor funcţii fiziologice de a se repeta la intervale regulate de timp. [Pr.: -ri-o-] – Perioadă + suf. -ism.
PFRIODIZA, periodizez, vb. I. Tranz. A stabili perioade în cadrul unei discipline cu caracter istoric, a împărţi pe perioade. [Pr.: -ri-o-] – Perioadă + suf. -iza.
PERIODIZANT, -Ă, periodizanţi, -te, adj. (Rar; despre stil) Caracterizat prin perioade (7). [Pr.: -ri-o-] – Din perioadă.
PERIODIZARE, periodizări, s.f. Acţiunea de a periodiza şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-o-] – V. periodiza.
PERIODMETRU, periodmetre, s.n. Aparat electronic digital folosit pentru măsurarea perioadelor semnalelor periodice. [Pr.: -ri-od-] – Din fr. périodemétre.
PERIODONT, periodonturi, s.n. (Anat.) Parodonţiu moale. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. périodonte.
PERIODONTIC, -Ă, periodontici, -ce, adj. (Anat.) Ai periodontului. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. périodontique.
PERIODONTITĂ, periodontite, s.f. (Med.) Inflamaţie a periostului dintelui. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. périodontite.
PERIODONŢIU s.n. Ţesut care înconjură dintele. [Pr.: -ri-o-] – Cf. fr. périodonte.
PERIOST, periosturi, s.n. Membrană conjunctiv-fibroasă care înveleşte osul. [Pr.: -ri-ost] – Din fr. périoste.
PERIOSTITĂ, periostite, s.f. Boală care se manifestă prin inflamarea periostului. [Pr.: -ri-os-] – Din fr. périostite.
PERIOSTOZĂ, periostoze, s.f. (Med.) Inflamare sau îngroşare a periostului în urma unei periostite acute sau cronice. [Pr.: -ri-os-] – Din fr. périostose.
PERIPATETIC, -Ă, peripatetici, -ce, adj. Care este întemeiat de Aristotel, care urmează doctrina lui Aristotel, care aparţine peripatetismului, privitor la peripatetism. * (Substantivat) Peripatetician. – Din fr. péripatétique.
PERIPATETICIAN, peripateticieni, s.m. Adept al peripatetismului; p. ext. intelectual căruia îi place să discute plimbându-se. [Pr.: -ci-an] – Din fr. péripatéticien.
PERIPATETICISM s.n. (Rar) Peripatetism. – Peripatetic + suf. -ism.
PERIPATETISM s.n. Doctrina filozofică a lui Aristotel şi a discipolilor săi. – Din fr. péripatétisme.

PERIPATETIZA, peripatetizez, vb. I. Intranz. (Livr.) A discuta probleme de ştiinţă sau de filozofie plimbându-se (după obiceiul lui Aristotel). – Peripatetic + suf. -iza.
PERIPEŢIE, peripeţii, s.f. Întâmplare sau serie de întâmplări şi de incidente neprevăzute (şi impresionante) care intervin în viaţa cuiva; spec. serie de astfel de întâmplări prezentate într-o operă literară. – Din fr. péripétie.
PERIPISCĂ, peripişte, s.f. (Înv.) Motiv (de proces); neînţelegere, ceartă. [Pl. şi: peripişti] – Din rus. perepiska.
PERIPLIZON s.n. (Fam., rar; în expr.) A lua (pe cineva sau ceva) în periplizon = a râde (de cineva sau de ceva), a lua în râs (pe cineva sau ceva). – Din ngr. peripézon (part. prez. al lui peripézo).
PFRIPLU, periple, s.n. (Livr.) Călătorie lungă pe mări şi oceane; călătorie lungă (şi anevoioasă). – Din fr. périple.
PERIPTER, periptere, s.n. Edificiu înconjurat pe toate părţile de o galerie cu coloane. ** (Adjectival) Templu peripter. – Din ngr. peripteros, fr. périptére.
PERISABIL, -Ă, perisabili, -e, adj. Care se strică, se alterează uşor; supus stricăciunii, alterării, dispariţiei. – Din fr. périssable.
PERISABILITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este perisabil. * Scădere în cantitate a unor mărfuri, intervenită în timp (şi din cauze diverse). – Perisabil + suf. -itate.
PERISCOP, periscoape, s.n. Instrument optic care serveşte la observarea câmpului de operaţii dintr-o tranşee, dintr-un submarin etc. ** Periscop solar = periscop special cu care se fotografiază poziţia faţă de orizont a discului solar. – Din fr. périscope.
PERISFERĂ s.f. Înveliş extern al Pământului, care se întinde de la suprafaţa acestuia până la adâncimea de 1200 km. – Din fr. périsphére.
PERISIP, perisipuri, s.n. Fâşie îngustă de pământ pe malul mării, formată prin acumularea aluviunilor, care închide un liman sau o lagună. – Et. nec.
PERISODACTIL, perisodactile, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore cu un număr impar de degete; (şi la sg.) animal din acest ordin. – Din fr. périssodactyle.
PERISPERM, perisperme, s.n. Ţesut vegetal care acumulează substanţele nutritive de origine nucleară din unele seminţe. – Din fr. périsperme.
PERISPOMEN, perispomene, s.n. Accent circumflex în limba greacă. [Pl. şi: (înv.) perispomeni] – Din ngr. perispoméni.
PERISTALTICĂ, peristaltice, adj. (În sintagma) Mişcare peristaltică = peristaltism. – Din fr. péristaltique.
PERISTALTISM s.n. Mişcare de contracţie (urmată de o relaxare periodică) a musculaturii stomacului şi intestinului, care se propagă sub formă de unde şi face ca alimentele să fie împinse de-a lungul tubului digestiv; p. ext. mişcare de acelaşi tip a altor structuri anatomice tubulare; spec. mişcare de contracţie a muşchilor inimii, care se propagă ondulatoriu. – Din fr. péristaltisme.
PERISTIL, peristiluri, s.n. Galerie interioară sau exterioară formată dintr-un şir de coloane sau de stâlpi, care mărgineşte o clădire, o grădină, o sală; ansamblul acestor coloane. * A doua curte interioară a clădirilor romane, închisă şi mărginită de porticuri şi rezervată vieţii familiale. – Din fr. péristyle.
PERISTILIC, -Ă, peristilici, -ce, adj. (Arh.) De peristil. – Diu fr. péristylique.
PERISTOM, peristomuri, s.n. (Zool.) Orificiu bucal sau regiune din jurul acestuia la unele nevertebrate. * (La gasteropode) Regiune îngroşată din jurul cochiliei, care secretă o substanţă din care se formează cochilia. – Din fr. péristom.

PERISTOMAL, -Ă, peristomali, -e, adj. (Zool.) De peristom, al peristomului. – Din fr. péristomal.
PERIŞ, perişuri, s.n. (Reg.) Loc în care cresc mulţi peri1. – Păr1 + suf. -iş.
PERIŞOARĂ, perişoare, s.f. Preparat de formă sferică din carne tocată (amestecată cu orez şi cu alte adaosuri), folosit în alimentaţie. – Pară2 + suf. -işoară.
PERIŞOR1, perişori, 1. Diminutiv al lui păr1. 2. (Bot.; şi în sintagma perişori absorbanţi) Parte anatomică a rădăcinii plantelor cu rol de absorţie.
PERIŞOR2, perişori, s.m. 1. Diminutiv al lui păr2. 2. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze ovale, plane pe faţa superioară şi păroase (Elymus asper). 3. (Reg.) Mică plantă erbacee cu tulpina fină, cu frunze late, acoperite cu peri scurţi, şi cu flori mici roşietice (Circaea alpina). – Păr2 + suf. -işor.
PERITEAG, periteaguri, s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din trei perimete. – Din rus. pereteaga.
PERITELIU, peritelii, s.n. (Anat.) Ţesut conjunctiv care înconjoară capilarele şi oasele mici. – Din fr. périthélium, engl. perithelium.
PERITERESTRU, -Ă, peritereştri, -stre, adj. (Rar) Care este, care se află, care se petrece în jurul Pământului. – Peri- + terestru.
PERITIFLITĂ, peritiflite, s.f. Boală care constă în inflamarea peritoneului din regiunea cecului. – Din fr. pérityphlite.
PERITOMIE, peritomii, s.f. (Med.) Excizie a unei porţiuni de conjunctivă din jurul corneei pentru tratamentul panusului. – Din fr. péritonie.
PERITONEAL, -Ă, peritoneali, -e, adj. Care aparţine peritoneului, privitor la peritoneu, de peritoneu. [Pr.: -ne-al] – Din fr. péritonéal.
PERITONEOSCOP, peritoneoscoape, s.n. (Med.) Laparoscop. [Pr.: -ne-o-] – Din fr. péritonéoscope.
PERITONEOSCOPIE, peritoneoscopii, s.f. (Med.) Examen endoscopic al cavităţii abdominale; celioscopie, laparoscopie. [Pr.: -ne-o-] – Din fr. péritonéoscopie.
PERITONEU, peritonee, s.n. Membrană seroasă subţire care căptuşeşte peretele cavităţii abdomenului şi acoperă organele cuprinse în această cavitate. – Din lat. peritonaeum.
PERITONITĂ, peritonite, s.f. Boală de natură infecţioasă care constă în inflamarea peritoneului. – Din fr. péritonite.
PERIUNGHIAL, -Ă, periunghiali, -e, adj. (Med.) Care este situat în jurul unei unghii. Inflamaţie periunghială. [Pr.: -ri-un-ghi-al] – Peri- + unghie + suf. -al.
PERIUŢĂ, periuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui perie. * Epitet peiorativ dat unui om linguşitor. 2. (Reg.) Segment al piciorului albinei acoperit cu fire păroase. [Pr.: -ri-u-] – Perie + suf. -uţă.
PERIVASCULAR, -Ă, perivasculari, -e, adj. (Anat.) Care este situat în jurul vaselor. – Din fr. périvasculaire.
PERJ, perji, s.m. Varietate de prun; p. gener. (reg.) prun. – Din perjă (derivat regresiv).
PERJAR, perjari, s.m. (Reg.) Cel care cultivă perji; p. gener. prunar. – Perj + suf. -ar.
PERJĂ, perje, s.f. Specie de prună a cărei carne se dezlipeşte uşor de pe sâmbure; p. gener. (reg.) prună. – Et. nec.
PERJĂRIE, perjării, s.f. (Reg.) Livadă de perji; p. gener. prunărie, prunet. [Var.: perjerie s.f.] – Perj + suf. -ărie.
PERJERIE s.f. v. perjărie.
PERI s.n. Corp de literă cu mărimea de cinci puncte tipografice. – Din germ. Peri.

PERLA, perlez, vb. I. Tranz. 1. A împodobi cu perle. 2. (Poligr.) A acoperi suprafaţa unei tipărituri cu particule globulare de cerneală. – Din fr. perler.
PERLARE, perlări, s.f. Acţiunea de a perla. – V. perla.
PERLAT, -Ă, perlaţi, -te, adj. 1. Care este împodobit cu perle (1); care are aspectul sau strălucirea perlelor, ca de perle. 2. (Muz.; despre o bucată, despre un pasaj) Care este executat prin detaşarea clară a fiecărei note. 3. (În sintagma) Grevă perlată = grevă în care muncitorii dintr-o întreprindere opresc sau încetinesc lucrul la o fază, la un stadiu de producţie. – Din fr. perlé.
PERLĂ, perle, s.f. 1. Piatră semipreţioasă, aproximativ sferică, de culoare argintie, cu luciu sidefiu, produsă de anumite scoici, de unde este extrasă şi folosită ca podoabă; mărgăritar; imitaţie a acestei pietre, folosită ca obiect de podoabă. * Fig. Persoană cu merite deosebite; lucru de mare valoare. * Fig. (Ir.) Eroare grosolană (şi ridicolă). 2. Element decorativ de formă sferică, folosit la decorarea unor muluri arhitecturale. – Din fr. perle, it. perla, germ. Perle.
PERLIER, -Ă, perlieri, -e, adj. (Livr.) De perle (1). * (Despre scoici) Din ale căror secreţii se formează perle [Pr.: -li-er] – Din fr. perlier.
PERLINGUAL, -Ă, perlinguali, -e, adj. (Despre medicamente sau despre administrarea unor medicamente) Care este pus pe limbă sau sub limbă pentru a fi resorbit rapid de mucoasa limbii şi a avea, în felul acesta, o acţiune cât mai rapidă. ** (Adverbial) Medicamentul se administrează perlingual. – Din germ. perlingual.
PERLIT s.n. Material de construcţie cu structură spongioasă fină, obţinut din rocă vulcanică şi folosit la executarea unor tencuieli termoizolante. – Din germ. Perlit, rus. perlit.
PERLITĂ, perlite, s.f. Constituent structural al aliajelor de fier şi carbon. – Din fr. perlite.
PERLON s.n. Fibră textilă din polimer sintetic, de tipul relonului; material textil confecţionat din această fibră. – Din germ. Perlon, fr., rus. perlon.
PERMALLOY s.n. Aliaj de fier şi nichel folosit la confecţionarea de miezuri magnetice pentru aparate de măsură, la amplificatoare magnetice etc. [Pr.: -loi] – Din fr. permalloy, germ. Permalloy.
PERMANENT, -Ă, permanenţi, -te, adj. Care există, care durează mereu sau mult timp fără a se schimba, care se petrece fără întrerupere; necontenit, neîntrerupt. ** (şi substantivat, n.) Ondulaţie permanentă = ondulaţie a părului făcută printr-un procedeu special, pentru a se menţine mai multă vreme. (şi substantivat, n.) Păr permanent = păr cu ondulaţie permanentă. * Care funcţionează neîntrerupt o perioadă de timp determinată, exercitând anumite atribuţii. Comisie permanentă. * (Despre salariaţi) Care este angajat definitiv în schema unei întreprinderi sau instituţii sau care este asimilat salariaţilor din schemă. ** Armată permanentă = armată întreţinută neîntrerupt de un stat prin recrutări periodice. * (În vechea armată) Care presta serviciul militar fără întrerupere. – Din fr. permanent.
PERMANENTIZA, permanentizez, vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină permanent; a (se) statornici. – Permanent + suf. -iza.
PERMANENTIZARE, permanentizări, s.f. Acţiunea de a (se) permanentiza şi rezultatul ei; statornicire. – V. permanentiza.
PERMANENŢĂ, permanenţe, s.f. 1. Stare, însuşire a unui lucru, a unei acţiuni, a unui fenomen care durează fără întrerupere; (calitate a) ceea ce este durabil, permanent; caracter permanent; durată lungă a anumitor lucruri, fenomene etc. ** Loc. adv. În permanenţă = fără întrerupere, în mod permanent; mereu. 2. (Concr.) Organ sau serviciu însărcinat în anumite

instituţii sau întreprinderi cu asigurarea fuuncţionării permanente a unor secţii (de obicei a celor care lucrează cu publicul). – Din fr. permanence.
PERMANGANAT, permanganaţi, s.m. (Chim.) Sare a acidului permanganic. ** Permanganat de potasiu = substanţă cristalină pe bază de potasiu, de culoare roşie-violetă, cu reflexe metalice, solubilă în apă, folosită în farmacie (ca antiseptic), în chimie analitică (ca oxidant), în industria textilă etc. – Din fr. permanganate.
PERMANGANIC, -Ă, permanganici, -ce, adj. (Chim.) Care se referă la unii compuşi ai manganului, care conţine unii compuşi ai manganului. ** Acid permanganic = acid care conţine mangan, stabil numai în soluţie apoasă, folosit ca oxidant. – Din fr. permanganique.
PERMEABIL, -Ă, permeabili, -e, adj. Care permite trecerea prin el a unui lichid sau a unui gaz. [Pr.: -me-a-] – Din fr. perméable.
PERMEABILITATE s.f. 1. Însuşire a unui material de a fi permeabil. 2. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducţia magnetică şi intensitatea câmpului magnetic. [Pr.: -me-a-] – Din fr. perméabilité.
PERMEABILIZA, permeabilizez, vb. I. Tranz. A face permeabil. – [Pr.: -me-a-] – Din fr. perméabiliser.
PERMEABILIZARE, permeabilizări, s.f. Acţiunea de a permeabiliza. [Pr.: -me-a-] – V. permeabiliza.
PERMEABILIZAT, -Ă, permeabilizaţi, -te, adj. Care a devenit permeabil. [Pr.: -me-a-] – V. permeabiliza.
PERMEAMETRU, permeametre, s.n. Aparat pentru determinarea permeabilităţii unui material. [Pr.: -me-a-] – Din fr. perméamétre, germ. Permeameter.
PERMEANŢĂ s.f. (Fiz.) Mărime magnetică egală cu raportul dintre fluxul magnetic care trece printr-un circuit magnetic şi tensiunea magnetică din lungul circuitului. [Pr.: -me-an-] – Din fr. perméance.
PERMENDUR s.n. Aliaj de cobalt şi fier, de obicei cu o mare permeabilitate magnetică, folosit în electrotehnică. – Et. nec.
PERMETIVITATE s.f. v. permitivitate.
PERMIAN, -Ă, permieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Ultima perioadă a erei paleozoice. 2. Adj. Care ţine de permian (1), care se referă la permian, caracteristic permianului. [Pr.: -mi-an] – Din fr. permien.
PERMINVAR s.n. Aliaj de nichel şi cobalt sau de nichel, cobalt şi molibden, cu permeabilitate magnetică mare, folosit în industria electrotehnică. – Din fr. perminvar.
PERMIS, permise, s.n. Autorizaţie scrisă, eliberată de un for competent, în virtutea căreia cineva poate exercita o profesiune sau poate beneficia de anumite drepturi. Permis de vânătoare. – Din fr. permis.
PERMISIE, permisii, s.f. Învoire (acordată în special militarilor) de a părăsi serviciul pe o durată scurtă de timp. – Din fr. permission, lat. permissio.
PERMISIONAR, permisionari, s.m. (Livr.) Soldat aflat în permisie. [Pr.: -si-o-] – Din fr. permissionnaire.
PERMISIUNE, permisiuni, s.f. Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva; îngăduinţă, încuviinţare. [Pr.: -si-u-] – Din fr. permission, lat. permissio, -onis.
PERMITE, permit, vb. III. Tranz. 1. A lăsa, a accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel (şi a nu-l împiedica); a încuviinţa, a îngădui. 2. (Cu complementul persoanei în dativ) A-şi lua libertatea de a face ceva; a-şi îngădui, a îndrăzni. – Din fr. permettre, lat. permittere.

PERMITIVITATE, permitivităţi, s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducţia electrică şi intensitatea câmpului electric. [Var.: (rar) permetivitáte s.f.] – Din fr. permitivité.
PFRMUTA, permút, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) muta în altă parte cu serviciul, cu slujba; a (se) transfera. 2. Tranz. (Mat.; Lingv.) A efectua o permutare (2). – Din fr. permuter, lat. permutare.
PERMUTABIL, -Ă, permutabili, -e, adj. Care poate fi permutat. – Din fr. permutable.
PERMUTABILITATE s.f. Caracter permutabil. – Din fr. permutabilité.
PERMUTARE, permutări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) permuta (1); transfer, permutaţie. * (Concr.) Ordin, dispoziţie de transferare. 2. (Mat.; Lingv.; mai ales la pl.) Operaţie prin care se schimbă între ele locurile a două sau a mai multor elemente; grupe distincte de obiecte astfel formate; permutaţie. – V. permuta.
PERMUTAŢIONAL, -Ă, permutaţionali, -e, adj. Care ţine de permutaţie, de permutaţie. [Pr.: ţi-o-] – Din engl. permutational.
PERNĂ, perne, s.f. 1. Obiect confecţionat din două bucăţi dreptunghiulare sau pătrate de ţesătură de bumbac, lână etc., cusute între ele, având în interior fulgi, lână, puf etc., şi pe care, de obicei, cineva îşi pune capul când se culcă. ** Pernă electrică = obiect în formă de pernă (1) plată, în care se găsesc rezistenţe electrice izolate şi releuri de protecţie, întrebuinţat ca termofor. Pernă de călcat = ustensilă auxiliară asemănătoare cu perna (1), care se foloseşte la călcatul obiectelor de îmbrăcăminte, în special a mânecilor, piepţilor, umerilor. 2. Obiect de tapiţerie, format dintr-un fel de sac umplut cu păr, cu iarbă-de-mare etc., adesea prevăzut cu arcuri, care se aşază pe scaune, pe băncile unui automobil etc. 3. (În sintagma) Pernă de aer = curent de aer antrenat între două suprafeţe aflate în mişcare relativă şi care serveşte ca lubrifiant. [Var.: (pop.) pérină s.f.] – Din scr. perina.
PERNICIOS, -OASĂ, pernicioşi, -oase, adj. (Livr.) Care cauzează un rău, care este periculos (în special pentru sănătate); vătămător, dăunător. ** Anemie pernicioasă = formă gravă de anemie cu evoluţie foarte rapidă, care poate cauza moartea. Febră pernicioasă = formă gravă a paludismului. [Pr.: -ci-os] – Din lat. perniciosus, fr. pernicieux.
PERNICIOZITATE s.f. (Livr.) Faptul sau însuşirea de a fi pernicios. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. perniciosité.
PERNIOARĂ, pernioare, s.f. (Pop.) Perniţă (I 1). [Pr.: -ni-oa-] – Pernă + suf. -ioară.
PERNIŞOARĂ, pernişoare, s.f. (Pop.) Perniţă (I 1). – Pernă + suf. -işoară.
PERNIŢĂ, perniţe, s.f. I. 1. Diminutiv al lui pernă (1); pernuţă (1), pernioară, pernişoară; spec. puişor. 2. (Urmat adesea de determinarea "de ace") Săculeţ de diferite forme, umplut cu câlţi, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace şi bolduri; pernuţă (2). * Piesă confecţionată din vată de croitorie, care se aplică la umerii unor obiecte de îmbrăcăminte (sacouri, paltoane, taioare) pentru a da îmbrăcămintei respective forma corespunzătoare umărului. * Mică pernă (1) confecţionată din ţesătură de lână sau de bumbac, cusută cu sârmă subţire de cupru, montată în cutia de osie inferioară a vehiculelor de cale ferată şi folosită la ungerea fusului osiilor. II. (În forma periniţă) Dans popular în care un băiat iese în centrul horei, îşi alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau o batistă) şi o sărută, fata urmând să facă în continuare acelaşi lucru cu alt băiat; melodie după care se execută acest dans. [Var.: periníţă s.f.] – Pernă + suf. -iţă.

PERNUŢĂ, pernuţe, s.f. 1. Perniţă (I 1). 2. Perniţă (I 2). 3. Parte proeminentă şi moale a extremităţii labei la feline; p. ext. (impr.) proeminenţă situată în partea superioară extremă a copitei calului. [Var.: perinúţă s.f.] – Pernă + suf. -uţă.
PERON, peroane, s.n. 1. Platformă (acoperită sau descoperită) amenajată într-o staţie de cale ferată, de-a lungul liniilor, pentru a uşura urcarea şi coborârea călătorilor. 2. Platformă situată în faţa intrării principale a unei clădiri. – Din fr. perron.
PERONEU, peronee, s.n. Os lung şi subţire al scheletului (uman), situat între genunchi şi gleznă, articulat cu tibia şi cu metatarsul, formând împreună scheletul gambei. – Din fr. péroné.
PERONINĂ s.f. Narcotic cu acţiune mai puternică decât morfina. – Din fr. péronine.
PERONOSPORA s.f. v. peronospori.
PERONOSPORĂ, peronospore, s.f. Nume dat mai multor ciuperci inferioare, parazite pe plantele fanerogame. [Var.: peronospóra s.f.] – Din lat. peronospora.
PERORA, perorez, vb. I. Intranz. A vorbi mult, pe un ton însufleţit şi emfatic. * Tranz. (Rar) A dezbate, a susţine cu înflăcărare o problemă, o teză etc – Din fr. pérorer.
PER ORAL adv. Administrat pe cale bucală; (med.) per os. – Per + oral.
PERORARE, perorări, s.f. (Rar) Acţiunea de a perora şi rezultatul ei. – V. perora.
PERORAŢIE, peroraţii, s.f. Parte finală, concluzie a unui discurs, a unei cuvântări, rostită de vorbitor pe un ton însufleţit (şi emfatic); p. gener. vorbire însufleţită (şi emfatică), care caută să convingă. – Din lat. peroratio. Cf. fr. péroraison.
PFR OS adv. (Med.) Per oral. – Expr. lat.
PEROXID, peroxizi, s.m. Derivat al apei oxigenate, rezultat prin înlocuirea hidrogenului acesteia cu metale sau cu radicali organici. – Din fr. peroxyde.
PEROXIDAZĂ, peroxidaze, s.f. (Biol.) Enzimă care catalizează desfacerea unor peroxizi. – Din fr. peroxydase, germ. Perroxydase.
PERPELEALĂ s.f. v. pârpăleală.
PERPELI s.f. v. pârpăli.
PERPELIRE s.f. v. pârpălire.
PERPELIT, -Ă adj. v. pârpălit.
PERPENDICULAR, -Ă, perpendiculari, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Despre drepte sau planuri; p. ext. despre obiecte sau părţi ale lor, despre poziţia lor etc.) Care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. 2. S.f. Dreaptă perpendiculară (1) pe altă dreaptă sau pe un plan. – Din lat. perpendicularis, germ. perpendikular, fr. perpendiculaire.
PERPENDICULARITATE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi perpendicular (1); poziţie perpendiculară; relaţie care există între două drepte sau planuri care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. – Din fr. perpendicularité.
PERPER, perperi, s.m. Monedă bizantină de aur, care a circulat (bătută cu stemă proprie) şi în ţările româneşti, în sec. XIV-XV. – Din ngr. ipérpiron.
PERPERIT s.n. (Ist.) Dare indirectă pe produsele comercializate care se plătea domniei în Ţara Românească. – Perper + suf. -it.
PERPETUA, perpetuez, vb. I. Tranz. şi refl. A face să dureze sau a continua să dureze veşnic sau vreme îndelungată; a (se) transmite (din generaţie în

generaţie, din veac în veac); a (se) continua. [Pr.: -tu-a] – Din fr. perpétuer, lat. perpetuare.
PERPETUARE, perpetuări, s.f. Faptul de a (se) perpetua; dăinuire de-a lungul vremii; perpetuaţie. ** Perpetuarea speciei = continuarea existenţei unei specii prin reproducere. [Pr.: -tu-a-] – V. perpetua.
PERPETUAŢIE s.f. (Rar) Perpetuare. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. perpétuation.
PERPETUITATE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este perpetuu; durată veşnică sau îndelungată. [Pr.: -tu-i-] – Din fr. perpétuité.
PERPETUU, -UĂ, perpetui, -ue, adj. Care durează veşnic sau vreme îndelungată, care nu încetează, nu se sfârşeşte niciodată; etern, veşnic; permanent, continuu. [Pr.: -tu-u] – Din lat. perpetuus.
PERPETUUM MOBILE s.n. 1. Dispozitiv fizico-chimic capabil să funcţioneze efectuând lucru mecanic sau producând energie, fără să primească energie din exterior. 2. Denumire dată unor piese muzicale instrumentale de virtuozitate, cu ritm rapid, alcătuite din note scurte şi de valoare egală, a căror succesiune repetată lasă impresia unei mişcări continue. – Loc. lat.
PERPLEX, -Ă, perplecşi, -xe, adj. (Despre oameni) Surprins, uimit, uluit (şi nedumerit); încurcat, dezorientat, năuc, năucit. * (Despre atitudinea, manifestările oamenilor) care arată, exprimă, trădează perplexitate. – Din fr. perplexe, lat. perplexus, germ. perplex.
PERPLEXITATE s.f. Stare a celui perplex; surprindere, uimire, amestecată cu nedumerire; uimire, dezorientare (a cuiva, în faţa unei situaţii neaşteptate, dificile, confuze). – Din fr. perplexité.
PERS, perşi, s.m. (Mai ales la pl.) Persan (1). – Din ngr. pérsis, fr. Perse.
PFRSAN, -Ă, persani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Persiei sau era originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Persiei sau persanilor (1), privitor la Persia sau la persani, originar din Persia; persienesc. ** (şi substantivat, n.) Covor persan = covor de calitate superioară (la origine confecţionat în Persia), cu bătătura alcătuită din fire înnodate şi tăiate la o anumită lungime pe toată suprafaţa covorului. * (Substantivat, f.) Limbă vorbită de persani (1). [Var.: persián, -ă s.m. şi f., adj.] – Din fr. persan.
PERSECUTA, persecút, vb. I. Tranz. A urmări pe cineva cu perseverenţă în toate acţiunile sale cu scopul de a-i pricinui un rău; a prigoni, a asupri, a urgisi, a oropsi; (cu sens atenuat) a provoca necazuri, neajunsuri; a nedreptăţi. * A urmări cu perseverenţă, a nu slăbi, a obseda. Ideea mă persecută. – Din fr. persécuter.
PERSECUTARE, persecutări, s.f. Acţiunea de a persecuta şi rezultatul ei; prigonire, asuprire, persecuţie. – V. persecuta.
PERSECUTAT, -Ă, persecutaţi, -te, adj. (Despre oameni) Urmărit sistematic (şi cu perseverenţă) de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău; prigonit, asuprit, oropsit. – V. persecuta.
PERSECUTOR, -OARE, persecutori, -oare, s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care persecută; prigonitor, asupritor. – Din fr. persécuteur.
PERSECUŢIE, persecuţii, s.f. Urmărire nedreaptă şi perseverentă a cuiva, cu intenţia de a-i provoca un rău, un neajuns; prigoană; (cu sens atenuat) nedreptate repetată cu insistenţă; persecutare. ** Mania persecuţiei = stare patologică manifestată prin ideea fixă a cuiva că este persecutat de toată lumea. – Din fr. persécution.
PERSEIDE s.f. pl. Ploaie periodică de stele din direcţia constelaţiei Perseu, care apare la mijlocul lunii august. – Din fr. perséides.

PERSEVERA, perseverez, vb. I. Intranz. A rămâne ferm şi constant la o idee, la un sentiment, la o atitudine; a stărui cu răbdare şi cu convingere într-o acţiune. – Din fr. persévérer, lat. perseverare.
PERSEVERAŢIE s.f. Perseverenţă. * Spec. (Med.) Statornicie în anumite acte, gesturi sau atitudini, repetate cu încăpăţânare bolnăvicioasă. [Var.: perseveraţiúne s.f.] – Din fr. persévération.
PERSEVERAŢIUNE s.f. v. perseveraţie.
PERSEVERENT, -Ă, perseverenţi, -te, adj. (Despre oameni) Care perseverează; stăruitor, tenace. * (Despre manifestările, acţiunile etc. oamenilor) Care demonstrează perseverenţă, stăruinţă, tenacitate. – Din fr. persévérant.
PERSEVERENŢĂ, perseverenţe, s.f. Acţiunea de a persevera; însuşirea de a fi perseverent; stăruinţă, statornicie în muncă, în convingeri, în atitudini etc.; tenacitate. [Var.: (înv.) perseverínţă s.f.] – Din fr. persévérance, lat. perseverantia.
PERSEVERINŢĂ s.f. v. perseverenţă.
PERSIAN, -Ă s.m. şi f., adj. v. persan.
PERSIANĂ, persiene, s.f. Oblon de lemm sau de metal format dintr-un cadru pe care sunt fixate lame înguste aşezate orizontal, putând fi alipite sau depărtate unele de altele, care serveşte să protejeze o uşă sau o fereastră de lumina prea puternică a soarelui, de ploaie etc.; jaluzea. [Pr.: -si-a-] – Din fr. persienne.
PERSIENESC, -EASCĂ, persieneşti, adj. (Rar) Persan. [Pr.: -si-e-] – Persian + suf. -esc.
PERSIFLA, persiflez, vb. I. Tranz. A lua în râs pe cineva sau ceva, vorbind pe un ton ironic, a-şi bate joc, a lua peste picior; a zeflemisi. – Din fr. persifler.
PERSIFLAJ s.n. (Rar) Persiflare. – Din fr. persiflage.
PERSIFLANT, -Ă, persiflanţi, -te, adj. Care persiflează; zeflemitor, persiflator. – Din fr. persiflant.
PERSIFLARE, persiflări, s.f. Acţiunea de a persifla şi rezultatul ei; zeflemisire, persiflaj. – V. persifla.
PERSIFLATOR, -OARE, persiflatori, -oare, adj. Care persiflează. Ton persiflator. – Persifla + suf. -tor.
PERSISTA, persist, vb. I. Intranz. 1. A rămâne neclintit în hotărârile, în atitudinile, în sentimentele etc. sale; a stărui în continuare. 2. A continua să existe, să fie, să se menţină; a se menţine, a dura, a dăinui. – Din fr. persister.
PERSISTENT, -Ă, persistenţi, -te, adj. Care rămâne (multă vreme) neschimbat, care continuă să existe sau să dureze (multă vreme); care se menţine fără să slăbească în intensitate. ** (Bot.) Frunze persistente = frunze care rămân verzi în timpul uneia sau mai multor ierni. – Din fr. persistant.
PERSISTENŢĂ, persistenţe, s.f. Acţiunea sau faptul de a persista; caracterul a ceea ce este persistent; însuşirea de a fi persistent. ** Persistenţa imaginilor = fenomen (pe care se bazează cinematografia) care constă în menţinerea senzaţiei vizuale pe retină un anumit timp după dispariţia obiectului văzut. – Din fr. persistance.
PERSOANĂ, persoane, s.f. 1. Individ al speciei umane, om considerat prin totalitatea însuşirilor sale fizice şi psihice; fiinţă omenească, ins. ** În persoană = a) însuşi, personal, singur (fără intermediul cuiva); b) întruchipat, în carne şi oase, personificat. * (Înv.) Personaj (2). 2. (În sintagmele) Persoană fizică = om considerat ca subiect cu drepturi şi cu obligaţii şi care participă în această calitate la raporturile juridice civile. Persoană juridică (sau morală) = organizaţie care, având o alcătuire de sine stătătoare şi un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu

drepturi şi cu obligaţii, deosebit de persoanele fizice care intră în componenţa ei. 3. Categorie gramaticală specifică verbului şi unor pronume (personal, reflexiv, posesiv, de întărire), prin care se indică vorbitorul, interlocutorul şi orice obiect deosebit de vorbitor şi de interlocutor; fiecare dintre formele flexionare ale verbului şi ale unor pronume prin care se indică raporturile de mai sus. – Din lat. persona, germ. Person, fr. personne.
PERSONAGIU s.n. v. personaj.
PERSONA GRATA subst. Persoană agreată de un guvern pe lângă care este acreditată diplomatic. – Loc. lat.
PERSONAJ, personaje, s.n. 1. Persoană (1) care deţine o funcţie importantă în viaţa politică, socială, culturală; personalitate (3). 2. Fiecare dintre persoanele (1) care figurează într-o operă literară; erou într-o operă literară, muzicală, cinematografică sau plastică. * P. anal. Persoană care are un rol în anumite întâmplări. [Var.: (astăzi rar) personágiu s.n.] – Din fr. personnage, it. personaggio.
PERSONAL, -Ă, personali, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Care aparţine unei anumite persoane (1), privitor la o anumită persoană, care este specific, caracteristic pentru o persoană; individual, propriu. ** Legături personale = legături de prietenie. Răspundere personală = răspundere care îi revine cuiva sau pe care şi-o asumă cineva individual. * Original. * Cu personalitate puternică, marcată. * (Adverbial) Din punctul de vedere al persoanei care vorbeşte; direct, în persoană, nemijlocit. 2. (În sintagmele) (şi substantivat, n.) Tren personal = tren de persoane (1), care circulă cu o viteză relativ mică şi care opreşte în toate staţiile. (Gram.) Pronume personal = pronume care desemnează diferitele persoane (1) şi care se declină schimbându-şi forma după persoană, număr şi caz. (Gram.) Mod personal = mod ale cărui forme se modifică după cele trei persoane. II. S.n. 1. (Colectiv) Totalitatea persoanelor (1) care lucrează într-o întreprindere, într-o instituţie, pe un vehicul de transport terestru sau aerian etc. * Serviciu dintr-o întreprindere sau instituţie care se ocupă cu angajarea personalului (II_1). 2. Categorie de lucrători din cadrul unei întreprinderi sau instituţii care îndeplinesc o muncă cu acelaşi specific. – Din lat. personalis, germ. personell, personal, it. personale, fr. personnel.
PERSONALISM s.n. 1. Atitudine a cuiva care ia în consideraţie numai punctele de vedere şi interesele personale; subiectivism. 2. Doctrină socială care pune la baza existenţei o pluralitate de entităţi spirituale înzestrate cu atributele personalităţii (1) şi subordonate lui Dumnezeu ca fiinţă supremă. – Din fr. personnalisme. Cf. germ. Personalismus.
PERSONALIST, -Ă, personalişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine personalismului, privitor la personalism, care manifestă personalism; subiectivist. 2. S.m. şi f. Adept al personalismului. – Din fr. personnaliste.
PERSONALITATE, personalităţi, s.f. 1. Ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane (1) şi o distinge ca individualitate conştientă şi liberă; ansamblu de trăsături morale sau intelectuale prin care se remarcă o persoană; felul propriu de a fi al cuiva. ** Personalitate juridică = calitatea de a fi persoană juridică. 2. Persoană cu aptitudini deosebite şi cu alese însuşiri intelectuale şi morale, care se realizează şi se manifestă în mod practic prin reuşite într-un anumit domeniu de activitate. 3. Persoană (1) care deţine o funcţie importantă în viaţa politică, socială, culturală; personaj (1). 4. (Astăzi rar; mai ales la pl.) Aluzie tendenţioasă şi jignitoare la adresa unei persoane (1). – Din fr. personnalité, germ. Personalität.
PERSONALIZA, personalizez, vb. I. Tranz. (Rar). 1. A personifica (1). 2. A individualiza. – Din fr. personnaliser.

PERSONALIZAT, -Ă, personalizaţi, -te, adj. (Rar) Care ţine de o anumită persoană (1); individualizat. – V. personaliza.
PERSONA NON GRATA subst. Diplomat devenit indezirabil pentru guvernul ţării pe lângă care a fost acreditat; p. gener. persoană indezirabilă. – Loc. lat.
PERSONIFICA, personífic, vb. I. Tranz. 1. A atribui lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însuşiri omeneşti şi a le reprezenta ca atare; a personaliza; p. ext. a simboliza. 2. A găsi expresia concretă în cineva sau în ceva; a exemplifica printr-o persoană (1) sau printr-un personaj (2) care posedă în cel mai înalt grad o calitate, un anumit caracter, un defect; a întruchipa, a întrupa, a încarna. – După fr. personnifier. Cf. it. personificare.
PERSONIFICARE, personificări, s.f. Faptul de a personifica; personificaţie; spec. figură de stil prin care se atribuie lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însuşiri omeneşti. – V. personifica.
PERSONIFICAT, -Ă, personificaţi, -te, adj. 1. (Despre lucruri, animale sau fenomene din natură) Care este reprezentat sub înfăţişarea sau cu însuşirile unei persoane (1). 2. Care exemplifică (prin persoana sa) o calitate, un anumit caracter, un defect pe care îl posedă în cel mai înalt grad. – V. personifica.
PERSONIFICATOR, -OARE, personificatori, -oare, adj. Care personifică, serveşte să personifice. – Din fr. personnificateur.
PERSONIFICAŢIE, personificaţii, s.f. (Înv.) Personificare. – Din fr. personnification.
PERSPECTIVAL, -Ă, perspectivali, -e, adj. (Rar) Care este propriu unei perspective (1), de perspectivă. – Perspectivă + suf. -al.
PERSPECTIVĂ, perspective, s.f. 1. Reprezentare tridimensională prin desen a unui corp din spaţiu pe o suprafaţă plană. ** În perspectivă = respectând regulile de reprezentare a obiectelor în spaţiu, ţinând seama de depărtarea relativă a obiectelor. * Disciplină care se ocupă cu studiul metodelor folosite pentru realizarea perspectivei (1). * Fig. Fel particular de a vedea lucrurile, aspect sub care se prezintă lucrurile; punct de vedere. 2. Privire generală, aspect general asupra unui peisaj, a unei scene sau a unui obiect văzute din depărtare; privelişte. 3. Fig. Ceea ce se întrevede ca posibil, realizabil în viitor; posibilitate de dezvoltare, de realizare în viitor a ceva sau a cuiva. ** Loc. adj. şi adv. În perspectivă = (care este) pe cale sau cu şanse de a se îndeplini în viitor. – Din fr. perspective.
PERSPECTIVITATE, perspectivităţi, s.f. Corespondenţă între o figură geometrică şi imaginea ei, obţinută prin perspectivă (1). – Perspectivă + suf. -itate.
PERSPECTOGRAF, perspectografe, s.n. 1. Aparat cu ajutorul căruia se transformă reprezentarea descriptivă a unui obiect în reprezentare concretă. 2. Aparat folosit pentru redresarea fotogramelor aeriene care au fost înregistrate pe clişee înclinate faţă de planul orizontal. – Din fr. perspectographe.
PERSPICACE adj. invar. (Despre oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare, care este capabil să surprindă şi să înţeleagă ceea ce scapă majorităţii; ascuţit (la minte), ager; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care dovedeşte agerime, pătrundere, subtilitate, isteţime, fineţe spirituală; pătrunzător. – Din fr. perspicace.
PERSPICACITATE s.f. Calitatea de a fi perspicace; agerime, ascuţime (de minte), isteţime, pătrundere. – Din fr. perspicacité.
PERSUADA, persuadez, vb. I. Tranz. (Livr.) A convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să (vrea să) facă un anumit lucru. [Pr.: -su-a-] – Din fr. persuader.

PFRSUASIUNE s.f. (Livr.) Acţiunea, darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: -su-a-si-u-] – Din fr. persuasion.
PERSUASIV, -Ă, persuasivi, -e, adj. (Livr.) care urmăreşte sau are darul să convingă pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: -su-a-] – Din fr. persuasif.
PERSULFAT, persulfaţi, s.m. Sare a acidului sulfuric, folosită ca agent oxidant în industria vopselelor şi a medicamentelor, în galvanoplastie, în panificaţie etc. – Din fr. persulfate, germ. Persulfat.
PERŞ, perşuri, s.n. Prăjină folosită la sărituri (acrobatice) în înălţime. * P. ext. Număr de circ executat cu această prăjină. – Din fr. perche.
PERTINAX s.n. Material electroizolant, cu aspect lucios şi neted, obţinut din straturi suprapuse de hârtie cu capacitate mare de absorbţie şi impregnată cu răşini sintetice. – Din fr. pertinax, germ. Pertinax.
PERTINENT, -Ă, pertinenţi, -te, adj. 1. (Livr.) Care se potriveşte exact obiectului despre care este vorba, care este adecvat pentru ceea ce vrea să argumenteze; potrivit, nimerit, convenabil; p. ext. care denotă profunzime, competenţă. * (Jur.) care se raportează exact la chestiune, la fondul cauzei; potrivit. 2. (Despre elemente lingvistice) Dotat cu o anumită funcţiune într-un sistem determinat. * (Despre elemente fonice) Care serveşte într-o limbă dată la diferenţierea semnificaţiilor. 3. (Inform.; despre sisteme informaţionale, stocuri de informaţii) Care are calitatea de a satisface cerinţele obiective de informare ale unui beneficiar. – Din fr. pertinent.
PERTINENŢĂ s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi pertinent, caracterul a ceea ce este pertinent. – Din fr. pertinence.
PERTRACTA, pertractez, vb. I. Tranz. (Livr.) A dezbate o problemă, o chestiune în litigiu etc., a discuta, a trata (îndelung, amănunţit). – Din lat. pertractare.
PERTRACTARE, pertractări, s.f. (Livr.) Faptul de a pertracta; (mai ales la pl.) discuţie, dezbatere, tratare (îndelungată, amănunţită) a unei probleme, a unui litigiu etc.; tratative. – V. pertracta.
PER TU adv. (În expr.) A fi per tu cu cineva = a spune cuiva "tu" când i te adresezi, a tutui; a fi prieten apropiat al cuiva. – După germ. per du.
PERTUIZANĂ, pertuizane, s.f. Armă de fier, asemănătoare cu halebarda, folosită în sec. XV-XVIII. [Pr.: -tu-i-] – Din fr. pertuisane.
PERTURBA, pertúrb, vb. I. Tranz. 1. A tulbura ordinea, liniştea, mersul normal al unor fapte, fenomene etc.; a provoca o perturbaţie. 2. A împiedica funcţionarea normală a unui sistem, a unui organism etc. [Prez. ind. şi: perturbez] – Din fr. perturber, lat perturbare.
PERTURBARE, perturbări, s.f. 1. Deranjament, tulburare în starea sau în mersul firesc al unui lucru, al unui fenomen. 2. Împiedicare, modificare, deranjament în funcţionarea normală a unui sistem tehnic, a unui organism etc.; perturbaţie. – V.perturba.
PERTURBATIV, -Ă, perturbativi, -e, adj. (Rar) Perturbator. – Din lat. perturbativus.
PERTURBATOR, -OARE, perturbatori, -oare, adj. Care perturbează; perturbativ. – Din fr. pertubateur.
PERTURBAŢIE, perturbaţii, s.f. 1. Tulburare produsă în viaţa unui individ sau a unei colectivităţi. 2. Modificare, neregularitate, deranjament în funcţionarea unui sistem, a unei maşini, în evoluţia unui fenomen etc.; perturbare. ** Perturbaţii atmosferice = ansamblu de fenomene electromagnetice din

atmosferă care precedă stricarea vremii. [Var.: (înv.) perturbaţiúne s.f.] – Din fr. perturbation, lat. perturbatio, -onis.
PERTURBAŢIUNE s.f. v. perturbaţie.
PERUAN, -Ă, peruani, -e, s.m. şi f. adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Perú-lui sau care este originară de acolo; peruvian. 2. Adj. Care aparţine Perului sau peruvienilor (1); privitor la Peru sau la peruvieni; originar, provenit din Peru; peruvian. [Pr.: -ru-an] – Perú (n. pr.) + suf. -an. Cf. sp. peruano.
PERUCĂ, peruci, s.f. Obiect confecţionat din păr, din lână, din fire sintetice etc. şi purtat pe cap, peste sau în locul părului natural. – Din fr. perruque, it. perrucca.
PERUCĂREASĂ, perucărese, s.f. Femeie care confecţionează (şi vinde) peruci. – Perucă + suf. -ăreasă.
PERUCHERIE, perucherii, s.f. Atelier în care se confecţionează şi se vând peruci. – Perucă + suf. -ărie.
PERUCHIER, peruchieri, s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) peruci. [Pr.: -chi-er] – Din fr. perruquier.
PERUŞ, peruşi, s.m. Specie de papagal cu ciocul lung şi cu coada ascuţită, care nu imită sunetele articulate; p. gener. papagal. – Din fr. perruche.
PERUVIAN, -Ă, peruvieni, -e, s.m. şi f., adj. Peruan. [Pr.: -vi-an] – Din fr. péruvien.
PERUZEA, peruzele, s.f. Piatră semipreţioasă, opacă, de culoare albastră sau verzuie; turcoază. [Var.: (rar) pirozeá s.f.] – Din tc. peruze.
PERVAZ, pervazuri, s.n. 1. Cadru de scânduri care acoperă rostul dintre perete şi tocul unei uşi, al unei ferestre etc.; p. ext. partea de jos a tocului unei ferestre. * Deschizătură în care este situată o uşă sau o fereastră. 2. Şipcă sau scândură îngustă, fixată la marginea dinspre perete a unei pardoseli de lemn pentru a acoperi rostul dintre pardoseală şi perete. * Piesă de lemn aşezată la partea superioară a unui lambriu, pentru a forma o cornişă mică. 3. (Astăzi rar) Ramă, cadru (din lemn), pentru un tablou, o oglindă, un instrument etc. [Var.: (reg.) priváz s.n.] – Din tc. pervaz.
PERVERS, -Ă, perverşi, -se, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) care este înclinat spre fapte rele, gata oricând să facă rău; care manifestă o deviere de la normal a instinctelor, a judecăţii, a ideilor, descompus din punct de vedere moral; corupt, depravat, imoral; (cu sens atenuat) perfid, făţarnic; spec. anormal din punctul de vedere al comportărü în relaţiile sexuale. * (Despre manifestările, instinctele etc. oamenilor) Care trădează, exprimă, reflectă perversitate. – Din fr. pervers.
PERVERSITATE, perversităţi, s.f. 1. Înclinare spre rău, plăcere (patologică) de a face rău, de a provoca suferinţă şi de a se bucura de suferinţa altuia; deviere de la normal a instinctelor, a judecăţii; tendinţă (patologică) de a comite acte imorale; corupţie, depravare, imoralitate; spec. anomalie sexuală. * Făţărnicie, perfidie, falsitate. 2. Faptă, comportare de om pervers. – Din fr. perversité.
PERVERSIUNE, perversiuni, s.f. Perversitate. [Pr.: -si-u-] – Din fr. perversion.
PERVERTI, pervertesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A face să se schimbe sau a se schimba în rău (din punct de vedere moral); a (se) deprava, a (se) strica. * A (se) schimba (prin denaturare) funcţia normală a unui organ. – Din fr. pervertir.
PERVERTIRE, pervertiri, s.f. Acţiunea de a (se) perverti şi rezultatul ei. – V. perverti.
PERVERTIT, -Ă, pervertiţi, -te, adj. Care s-a schimbat în rău (din punct de vedere moral); stricat, depravat, corupt. – V. perverti.

PERVERTITOR, -OARE, pervertitori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care perverteşte; corupător. – Perverti + suf. -tor.
PERVITINĂ s.f. Substanţă organică întrebuinţată ca stimulent al sistemului nervos, pentru a face să dispară senzaţia de oboseală şi de somn şi pentru creşterea temporară a energiei şi a puterii de muncă. – Din fr. pervitine, germ. Pervitin.
PESADĂ s.f. Mişcare a calului când se ridică pe picioarele dinapoi. – Din fr. pesade.
PESANTE adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Greoi, apăsat, ferm şi cu gravitate. [Pr.: -zán-] – Cuv. it.
PESCADOR, pescadoare, s.n. Navă specială, construită şi amenajată cu instalaţii de pescuit, de depozitare, de congelare şi uneori de preparare a peştelui, folosită pentru pescuitul în largul mării. – Din sp., fr. pescador.
PESCAJ, pescaje, s.n. Adâncimea de cufundare în apă a unei nave, măsurată până la linia de plutire, care variază în raport cu încărcătura. – Cf. it. pescagione.
PESCAR, pescari, s.m. I. Persoană care se ocupă cu pescuitul şi uneori cu conservarea peştelui (1) pescuit; persoană care practică pescuitul sportiv; p. ext. persoană care vinde peşte. II. Nume dat unor specii de păsări din familii diferite care trăiesc pe lângă ape în cârduri mari şi se hrănesc cu peşte (1), dintre care unele sunt de talie mijlocie, cu corp îndesat, cu gât scurt, cu cioc ascuţit şi curbat la vârf, cu picioare scurte şi degetele anterioare reunite printr-o membrană înotătoare (Larus), iar altele au corpul scurt, ciocul mare, penajul colorat în tonuri de cenuşiu şi albastru-verzui (Alcedo). – Lat. piscarius.
PESCĂRAŞ, pescăraşi, s.m. I. (Rar) Diminutiv al lui pescar (1). II. Păsări de apă cu corpul scurt, cu ciocul lung, conic, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel (a) (Alcedo atthis). – Pescar + suf. -aş.
PESCĂREASĂ, pescărese, s.f. Vânzătoare de peşte (1). – Pescar + suf. -easă.
PESCĂREL, pescărei, s.m. Numele a două specii de păsări sălbatice care trăiesc pe lângă ape şi se hrănesc cu peşte (1): a) pescăruş (II); b) pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe guşă albe, iar în restul corpului brune-negricioase, cu coada scurtă şi ridicată în sus (Cinclus cinclus). – Pescar + suf. -el.
PESCĂRESC, -EASCĂ, pescăreşti, adj. Care se referă la meseria pescarului (I), care aparţine meseriei pescarului; care aparţine pescarului (I), privitor la pescari, specific pescarilor; de pescar. ** Ciorbă pescărească sau borş pescăresc = ciorbă preparată într-un mod special din mai multe specii de peşte (1). Pantaloni pescăreşti = pantaloni (de damă) strâmţi, lungi până la genunchi. Aţă pescărească = fir de bumbac rezistent, alcătuit din mai multe fire răsucite. – Pescar + suf. -esc.
PESCĂREŞTE adv. În felul pescarilor (I), după obiceiul pescarilor, ca pescarii. – Pescar + suf. -eşte.
PESCĂRI, pescăresc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.) A pescui. – Din pescar.
PESCĂRIE, pescării, s.f. 1. (Înv. şi reg.) Meseria pescarului (I); pescuit, pescărit. 2. Loc, piaţă, prăvălie unde se vinde peşte (1); negoţ cu peşte. * Loc unde se aduce (şi se conservă) peştele (1) prins. 3. (La sg.; colectiv) Totalitatea peştilor (1) dintr-o apă; mulţime de peşti. * (La pl.) Diferite soiuri de peşte (1). 4. Mâncare preparată din peşte (1). – Pescar + suf. -ie.
PESCĂRIME, pescărimi, s.f. (Rar) Mulţime de peşti (1); pescărie (3). – Pescar + suf. -ime.

PESCĂRIT s.n. (Reg.) Meseria pescarului (I); pescuit, pescărie (1). – V. pescări.
PESCĂRIŢĂ, pescăriţe, s.f. 1. Femeie care se ocupă cu pescuitul. 2. (Ornit.) Nume dat mai multor specii de pescăruşi; pasăre care aparţine acestor specii. – Pescar + suf. -iţă.
PESCĂRUŞ, pescăruşi, s.m. Nume dat mai multor specii de păsări din familii şi ordine diferite, care trăiesc pe lângă ape şi se hrănesc cu peşti; pasăre din aceste familii sau ordine. – Pescar + suf. -uş.
PESCUI, pescuiesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A prinde peşte (1) sau alte animale acvatice (comestibile), de obicei cu ajutorul unor instrumente speciale; a se îndeletnici cu prinderea peştelui sau a altor animale de apă, a pescări. ** Expr. A pescui în apă tulbure = a profita de o situaţie încordată sau confuză pentru a trage foloase personale. 2. Tranz. A scoate pe cineva sau ceva din apă (pentru a salva, a recupera). 3. Tranz. Fig. (Fam.) A face rost de ceva greu de obţinut. * (Arg.) A acosta pe cineva; a agăţa. – Din peşte (după pescar).
PESCUIRE, pescuiri, s.f. Acţiunea de a pescui şi rezultatul ei. – V. pescui.
PESCUIT s.n. Acţiunea de a pescui (1) şi rezultatul ei; meseria pescarului (I); pescărit, pescărie (1). – V. pescui.
PESCUITOR, -OARE, pescuitori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care pescuieşte (1); spec. pescar (I). Pescuitor de perle. ** Expr. Pescuitor în apă tulbure = persoană care profită de situaţiile încordate, neclare pentru a trage foloase personale. 2. Fig. (Fam.) Persoană care caută cu insistenţă să obţină ceva; vânător. [Pr.: -cu-i-] – Pescui + suf. -tor.
PESCUŢ, pescuţi, s.m. (Reg.) Peştişor (1). – Peşte + suf. -uţ.
PESEMNE adv. (Pop. şi fam.) se vede (că)..., se pare (că)...; poate, probabil. – Pe + semn(e).
PESETĂ, pesete, s.f. Unitate monetară spaniolă. – Din sp. peseta.
PESIMISM s.n. Atitudine a omului care priveşte cu neîncredere viaţa şi pe semenii săi şi care consideră că toate situaţiile au un deznodământ fatal; atitudine sau doctrină filozofică, opusă optimismului, potrivit căreia răul, iluzia, durerea, suferinţa predomină în lume şi nu pot fi înlăturate, fiindu-i inerente. * Sentiment de tristeţe, de amărăciune şi de nelinişte; stare sufletească de deprimare. – Din fr. pessimisme, germ. Pessimismus.
PESIMIST, -Ă, pesimişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană predispusă la pesimism; adept al pesimismului filozofic. 2. Adj. Care manifestă pesimism, care se bazează pe pesimism; care aderă la pesimism. – Din fr. pessimiste, germ. Pessimist.
PESMECIOR, pesmeciori, s.m. Diminutiv al lui pesmet. – Pesmet + suf. -ior.
PESMET, pesmeţi, s.m. 1. (Adesea la sg. cu sens de pl.) Felie de pâine sau de cozonac uscată sau prăjită. * (La sg.) Pâine (albă) uscată, pisată sau măcinată mărunt. 2. Preparat culinar făcut de obicei din făină cu adaos de drojdie, unt, zahăr şi ouă, tăiat în diferite forme şi copt la cuptor. – Cf. tc. peksimet.
PESO, pesos, s.m. Unitate monetară principală în mai multe ţări din America Latină. – Din sp. peso.
PESREF s.n. v. pestref.
PESTĂ, peste, s.f. 1. Boală gravă, infecţioasă şi epidemică, provocată de o bacterie şi manifestată prin tumori, hemoragie, febră mare etc.; ciumă. 2. (Med. vet.; de obicei cu determinări care indică felul) Denumire generică dată unui grup de boli (cu evoluţie acută) provocate de virusuri la taurine, porcine, cabaline şi păsări. – Din fr. peste.

PESTE prep. (Semnifică ideea de suprapunere, de aplicare etc., directă sau mediată, prin extensiune) I. (Introduce complemente circumstanţiale de loc) 1. (În legătură cu verbe de mişcare, arată că un obiect se aşază, se aplică sau cade deasupra altuia) Ploaia cade peste noi. ** (Mişcarea are direcţia orizontală) Părul se împrăştie peste pernă. 2. (În legătură cu substantive care arată suprafaţa, întinderea) Pe tot cuprinsul; de-a lungul. Alerga peste câmpuri. ** Loc. adv. Peste tot (locul) = pretutindeni. * De jur împrejur. Încinsă peste brâu cu un cordon. 3. Deasupra. Se apleacă peste el. 4. Pe deasupra; dincolo de... Sare peste gard. II. (Introduce complemente circumstanţiale de timp) 1. (În legătură cu substantive însoţite de numerale, adverbe sau pronume şi adjective nehotărâte) După... Peste un ceas. 2. (În legătură cu substantive care exprimă noţiuni de timp durative) În timpul, în cursul. Peste zi lucrează. 3. Mai mult decât... A întârziat peste două ceasuri. III. (Introduce complemente circumstanţiale de mod) 1. (Aşezat între două cuvinte identice, exprimă ideea de superlativ) Pune întrebări peste întrebări. 2. (În legătură cu numerale, arată depăşirea unei cantităţi) Mai mult decât. Peste o mie de oameni. Loc. adv. Peste puterea (sau puterile) cuiva = depăşind puterile, posibilităţile cuiva, foarte greu. IV. (Introduce complemente indirecte) Asupra. S-a făcut stăpână peste toate. – Pre (= pe) + spre.
PESTELCĂ, pestelci, s.f. 1. (Pop.) Şorţ de pânză sau de postav pe care-l poartă femeile peste rochie şi care, uneori, este purtat şi de bărbaţi; spec. fota dinainte; p. gener. fotă. 2. Bucată de pânză dreptunghiulară prinsă cu o latură de verga unei corăbii, care serveşte la păstrarea la adăpost a burţii velei, când aceasta este strânsă. – Din bg. prestilka.
PESTELCUŢĂ, pestelcuţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui pestelcă (1). – Pestelcă + suf. -uţă.
PESTICID, pesticide, s.n. Substanţă chimică cu toxicitate mare folosită în agricultură pentru distrugerea dăunătorilor. ** (Adjectival) Substanţă pesticidă. – Din fr. pesticide.
PESTIFER, -Ă, pestiferi, -e, adj. (Livr.) Pestilenţial. – Din fr. pestifére.
PESTIFERAT, -Ă, pestiferaţi, -te, adj. (Livr.; adesea substantivat) Contaminat de pestă; ciumat. – Din fr. pestiféré.
PESTILENT, -Ă, pestilenţi, -te, adj. (Rar) Care ţine de pestă, privitor la pestă; provocat de pestă; care are caracteristicile pestei; p. ext. contagios, pestilenţial (1). – Din fr. pestilent.
PESTILENŢĂ, pestilenţe, s.f. (Livr.) 1. Boală contagioasă, molimă; spec. ciumă. 2. Fig. Învăţătură dăunătoare. – Din fr. pestilence, germ. Pestilenz.
PESTILENŢIAL, -Ă, pestilenţiali, -e, adj. 1. Care are caracteristicile unei boli molipsitoare (ca pesta); care răspândeşte o boală molipsitoare (ca pesta); contagios. Boală pestilenţială. 2. Fig. (Despre mirosuri) Urât, infect, scârbos, nesuferit, dezgustător; p. ext. (despre unele lucruri) care răspândeşte un astfel de miros. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. pestilentiel, germ. pestilenzialisch.
PESTOS, -OASĂ, pestoşi, -oase, adj. (Rar) Care provoacă ciuma; de ciumă. – Pestă + suf. -os.
PESTREF, pestrefuri, s.n. (Înv.) Preludiu, uvertură (în muzica turcească); p. ext. compoziţie muzicală uşoară, care era cântată la petreceri. [Var.: pesréf s.n.] – Din ngr. pesréfi.
PESTRICIOR, -OARĂ, pestriciori, -oare, adj. (Pop.) Diminutiv al lui pestriţ; pestrişor. – Pestriţ + suf. -işor.
PESTRIŞOR, -OARĂ, pestrişori, -oare, adj. (Reg.) Pestricior. – Pestriţ + suf. -işor.

PESTRIŢ, -Ă, pestriţi, -e, adj. 1. Care are pete mici sau picături, stropi de culori diferite (de obicei alb cu negru); p. ext. cu valori diferite; pestriţat. ** Fontă pestriţă = amestec de fontă cenuşie cu fontă albă. * (Pop.) Dungat, vărgat. 2. P. ext. Care este (format din elemente) de tot felul, care este amestecat, variat, felurit (şi adesea eterogen); pestriţat. Lume pestriţă. 3. Fig. (Pop. şi fam.) A fi pestriţ la maţe (sau maţe pestriţe) = a fi rău la suflet; a fi foarte zgârcit. – Din sl. pîstrî.
PESTRIŢA, pestriţez, vb. I. Tranz. fact. (Rar) A împestriţa. – Din pestriţ.
PESTRIŢAT, -Ă, pestriţaţi, -te, adj. (Rar) 1. Pestriţ (1). 2. Pestriţ (2); amestecat. – V. pestriţa.
PESTRIŢĂTURĂ, pestriţături, s.f. (Rar) Amestec, îmbinare de elemente eterogene de culori nepotrivite. – Pestriţ + suf. -ătură.
PEŞ s.n. (Pop.; în loc adv.) Într-un peş = pe o parte, într-o latură, într-o rână; înclinat, pieziş, oblic. – Din tc. peş.
PEŞCHEGIU, peşchegii, s.m. Funcţionar al seraiului care era însărcinat cu perceperea tributului şi cu păstrarea darurilor făcute sultanului. * (Rar) Persoană care aşteaptă să primească peşcheşuri (1), care este obişnuită să primească peşcheşuri; p. ext. chilipirgiu. – Din tc. peşkeşči.
PEŞCHEŞ, peşcheşuri, s.n. 1. (Înv., pop. şi fam.) Plocon, dar, cadou. ** Expr. (Fam.) A da (sau a duce) pe cineva peşcheş (cuiva) = a preda (sau a duce) pe cineva prins, legat; a preda pe cineva duşmanului. 2. Spec. Dar anual, în bani sau în natură, pe care domnii ţărilor româneşti îl ofereau Porţii Otomane (împreună cu haraciul); p. ext. haraci; (la pl.) bunurile din care consta acest dar. * Dar oferit de domnii ţărilor româneşti sultanului sau altor demnitari turci cu ocazia bairamului. [Var.: (înv.) peşchíş s.n.] – Din tc. peşkeş.
PEŞCHIR, peşchire, s.n. (Înv. şi reg.) 1. Prosop, ştergar; şervet. 2. Faţă de masă. – Din tc. peşkir.
PEŞCHIŞ s.n. v. peşcheş.
PEŞIM adv. v. peşin.
PEŞIN adv. 1. (Pop. şi fam.; de obicei în legătură cu verbe ca "a da", "a plăti") În numerar, cu plata pe loc. ** (Adjectival) Bani peşin. 2. (Înv.) Îndată, imediat, numaidecât. [Var.: (înv.) peşím adv.] – Din tc. peşin.
PEŞINGIU, peşingii, s.m. Slujbaş care era însărcinat cu strângerea banilor (din dări etc.). – Peşin + suf. -giu.
PEŞTE, peşti, s.m. 1. (La pl.) Clasă de animale vertebrate acvatice, cu corpul de obicei alungit, cu pielea acoperită cu solzi şi bogată în secreţii mucoase, cu membrele transformate în înotătoare şi cu respiraţie branhială; (şi la sg.; adesea colectiv) animal care face parte din această clasă. ** Peşti zburători = specii de peşti care pot să sară din apă şi să execute un zbor planat cu ajutorul înotătoarelor pectorale. La peşte = la pescuit. ** Expr. Cât ai zice peşte = foarte repede. A tăcea ca peştele (sau ca un peşte) = a nu spune nici o vorbă, a nu scoate un cuvânt, a păstra tăcere completă. A trăi (sau a se simţi etc.) ca peştele în apă = a trăi bine, a se simţi la largul său; a-i merge bine. A trăi (sau a o duce, a se zbate etc.) ca peştele pe uscat = a duce o viaţă foarte grea; a face eforturi desperate (şi zadarnice). A fi cu borşul la foc şi cu peştele în iaz = a se lăuda înainte de izbândă. Când o prinde mâţa peşte = niciodată. ** Compuse: peşte-auriu (sau -curcubeu, -soare) = peşte de culoare verde-gălbuie, cu pete roşii pe spate şi cu dungi albastre pe părţile laterale ale capului (Eupomotis gibbosus); peşte-ciocan = specie de rechin din mările calde, cu capul în formă de ciocan (Zygaena malleus); peşte-ferăstrău = peşte din mările calde, cu botul lung, turtit în formă de lamă dinţată (Pristis pristis); peşte-de-piatră = fusar. peşte-de-piatră = pietrar. peşte-cu-spadă = peşte

mare cu corpul în formă de fus, cu pielea fără solzi, cu capul mare şi cu falca de sus prelungită ca o sabie ascuţită pe ambele muchii (Xiphias gladius); peştele-lui-Solomon = specie de peşte din familia salmonidelor (Salmo labrax); peşte-ţigănesc = a) nume generic pentru diferite specii de peşti mici; b) caracudă; c) pălămidă-de-baltă; peşte-de-mare = calcan. 2. Carne de peşte (1), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. ** Expr. (Fam.) Asta-i altă mâncare de peşte = a fi acelaşi lucru, a fi totuna. 3. (La pl. art.) Numele unei constelaţii din emisfera boreală. ** Zodia peştelui = una din cele douăsprezece zodii ale anului. Peştii = una din cele douăsprezece zodii ale anului. 4. Fig. (Calc după fr. "poisson") Bărbat întreţinut de o femeie. * Proxenet, codoş. – Lat. piscis.
PEŞTEMAN s.n. v. peştiman.
PEŞTERĂ, peşteri, s.f. Cavitate, scobitură naturală subterană adâncă şi mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltraţie; grotă, cavernă. * P. ext. Vizuină, bârlog. – Din sl. peštera.
PEŞTIMAN, peştimane, s.n. 1. (Înv. şi pop.) Obiect de îmbrăcăminte femeiască confecţionat din stambă sau din alt material uşor, care se înfăşoară în unele locuri în ţară, ca o fustă în jurul trupului; p. ext. şorţ de protecţie purtat de meseriaşi. 2. (Reg.) Legătoare de cap care se poartă pe sub broboadă. [Var.: (reg.) peştemán s.n.] – Din tc. peştimal.
PEŞTIŞOARĂ, pestişoare, s.f. 1. Mică plantă erbacee cu frunze păroase, care pluteşte la suprafaţa apelor stătătoare sau a celor care curg încet (Salvinia natans). 2. Plantă erbacee acvatică cu frunze alcătuite din patru foliole şi cu rădăcini care se fixează pe fundul apei (Marsilea guadrifolia). – Peşte + suf. -işoară.
PEŞTIŞOR, peştişori, s.m. 1. Diminutiv al lui peşte (1); pescuţ. 2. P. anal. (La pl.) Felii lungi şi subţiri de ceapă, de varză sau bucăţi subţiri, lunguieţe de carne etc., tăiate pentru gătit. 3. (Art.) Numele mai multor dansuri populare; melodiile după care se execută aceste dansuri. – Peşte + suf. -işor.
PETALĂ, petale, s.f. Fiecare dintre frunzişoarele modificate care alcătuiesc corola unei flori. – Din fr. pétale.
PETARDĂ, petarde, s.f. Mică încărcătură de explozie în înveliş de carton sau de hârtie cerată ori smolită, care produce la explozie zgomot şi fum şi este întrebuinţată la semnalizări, la marcarea tirului de artilerie, la focuri de artificii etc. – Din germ. Petarde, fr. pétard.
PETEALĂ s.f. v. beteală.
PETEC s.n. v. petic.
PETECĂ s.f. v. petică.
PETECI vb. IV v. petici.
PETECIT, -Ă adj. v. peticit2.
PETECUŢ s.n. v. peticuţ.
PETENT, petenţi, s.m. (Livr.) Petiţionar. – Din germ. Petent.
PETEŞIE, peteşii, s.f. (Med.; mai ales la pl.) Pată de culoare roşie-vişinie, de dimensiuni reduse, care apare pe piele datorită unei rupturi capilare, de obicei în diferite boli infectocontagioase, în purpură etc. – Din fr. pétéchie.
PETETIST, -Ă, petetişti, -ste, s.m. şi f. (Astăzi rar) Persoană care lucrează la poştă; spec. factor poştal. – P [oştă] + t [elegraf] + t [elefon] [pr.: pe-te-te] + suf. -ist.
PETIC, petice, s.n. 1. Fâşie (nu prea mare) tăiată, ruptă sau rămasă dintr-o ţesătură, dintr-o bucată de piele, dintr-o hârtie etc.; spec. bucată dintr-un material cu care se repară, prin aplicare şi coasere sau lipire, obiecte de stofă, de piele etc. rupte sau găurite. ** Expr. Şi-a găsit sacul peticul sau cum e

sacul, şi peticul, se spune despre doi inşi asociaţi care au aceleaşi cusururi. (A nu se mai ţine) petic de petic, se spune despre haine foarte zdrenţuite. A-şi da în petic = a-şi da pe faţă, a-şi arăta, fără voie, anumite cusururi. 2. Suprafaţă mică de teren (cultivabil). 3. P. anal. Bucată, porţiune mică din ceva (în raport cu întregul). Se vede ici-colo câte un petic de zăpadă. [Var.: pétec s.n.] – Cf. lat. pittacium.
PETICĂ, petice, s.f. (Reg.) Cârpă, zdreanţă. [Var.: pétecă s.f.] – Petic + suf. -ă.
PETICĂRIE, peticării, s.f. Mulţime, grămadă de petice (de cârpe), de zdrenţe sau de materiale textile zdrenţuite; p. restr. totalitatea peticelor cu care s-a cârpit ceva; p. ext. diverse feluri de petice. – Petic + suf. -ărie.
PETICEL, peticele, s.n. Peticuţ. – Petic + suf. -el.
PETICI, peticesc, vb. IV. 1. Tranz. A pune petice (1), a repara cu petice o haină ruptă, un obiect stricat etc.; a cârpi. * (Fam.) A repara un aparat, un sistem tehnic cu mijloace rudimentare şi în mod provizoriu; a cârpăci. * A îmbunătăţi într-o măsură oarecare un lucru prost făcut. 2. Tranz. şi refl. (Rar) A face să rămână sau a rămâne numai petice (1); a (se) rupe în bucăţi; a (se) zdrenţui. ** Expr. (Tranz.; fam.) A-i petici (cuiva) cojocul = a bate foarte tare (pe cineva). 3. Tranz. A astupa gropile şi spărturile unui drum cu material pietros. [Var.: petecí vb. IV] – Din petic.
PETICIRE, peticiri, s.f. Acţiunea de a (se) petici şi rezultatul ei; peticit1. – V. petici.
PETICIT1 s.n. Peticire. – V. petici.
PETICIT2, -Ă, peticiţi, -te, adj. 1. Care este cârpit cu petice (1); plin de petice. 2. Rupt în bucăţi; sfâşiat, zdrenţuit. [Var.: petecít, -ă adj.] – V. petici.
PETICOS, -OASĂ, peticoşi, -oase, adj. (Reg.) Peticit2 (1). * (Substantivat). Epitet depreciativ pentru o persoană îmbrăcată prost, cu haine jerpelite. – Petic + suf. -os.
PETICUŢ, peticuţe, s.n. Diminutiv al lui petic; peticel. [Var.: petecúţ s.n.] – Petic + suf. -uţ.
PETILĂ, petile, s.f. (Reg.) Fiecare dintre sforile cu care sunt suspendate cârligele carmacului de ana. – Cf. sl. petlea.
PETIMBROASĂ, petimbroase, s.f. (Reg.) Nume dat mai multor specii de plante din familia compozitelor: a) cruciuliţă (Senecio rupester); b) cruciuliţă (Senecio vulgaris); c) bătătarnică (Senecio crucifollus); d) spălăcioasă (Senecio vernalis). – Et. nec.
PETIT s.n. Corp de literă cu mărimea de opt puncte tipografice. – Din fr. petit, germ. Petit.
PETITORIU, -IE, petitorii, adj. (Jur.; despre acţiuni, cereri etc.) Care are ca obiect recunoaşterea sau apărarea dreptului de proprietate sau a unui alt drept real. – Din fr. pétitoire, lat. petitorius.
PETIŢĂ, petiţe, s.f. Capsă care se folosea la armele de foc de tip vechi. – Din bg., scr. petica.
PETIŢIE, petiţii, s.f. Expunere scrisă adresată de o persoană sau de un grup de persoane unei instituţii, unei organizaţii, unei autorităţi, în care se formulează o cerere, o revendicare, un punct de vedere etc. [Var.: (înv.) petiţiúne s.f.] – Din fr. pétition.
PETIŢIONA, petiţionez, vb. I. Intranz. (Rar) A înainta o petiţie, a cere, a revendica etc. ceva printr-o petiţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. pétitionner.
PETIŢIONAR, -Ă, petiţionari, -e, s.m. şi f. Persoană care adresează unei autorităţi o petiţie, care solicită, revendică etc. ceva printr-o petiţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. pétitionnaire.

PETIŢIONARE, petiţionări, s.f. (Rar) Acţiunea de a petiţiona; prezentare a unei petiţii. [Pr.: -ţi-o-] – V. petiţiona.
PETIŢIUNE s.f. v. petiţie.
PETLIŢĂ, petliţe, s.f. Bucată de stofă colorată cusută pe partea din faţă a gulerului unor haine de uniformă. – Din rus. petliţa.
PETRARCHIST, -Ă, petrarchişti, -ste, adj., s.m. 1. Adj. De Petrarca, al lui Petrarca; în maniera lui Petrarca. 2. S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Petrarca; poet care imită maniera lui Petrarca. – Din fr. pétrarquiste.
PETRECANIE, (2, 3) petrecanii, s.f. 1. (Înv.) Moarte. * (Astăzi fam.; în loc vb.) A(-i) face de petrecanie = a) a lua (cuiva) viaţa; a omorî, a ucide, a răpune (pe cineva); b) a risipi, a strica, a distruge (un bun, un obiect); a cheltui (tot); a da gata (ceva). A i se face (cuiva) de petrecanie = a-i veni (cuiva) pofta să se bage singur în primejdie (de moarte); a(-şi) căuta moartea (cu lumânarea).
Întâmplare, eveniment; păţanie. 3. (Înv. şi reg.) Petrecere (3), chef. – Petrece + suf. -anie.
PETRECĂREŢ, -EAŢĂ, petrecăreţi, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) căreia îi place să petreacă mult şi des, (om) iubitor de petreceri; (om) chefliu, petrecător. – Petrece + suf. -ăreţ.
PETRECĂTOR, -OARE, petrecători, -oare, adj., s.m. şi f. 1. (Înv. şi reg.) Petrecăreţ. 2. (Înv.) (Persoană) care trăieşte (undeva sau într-un anumit fel); trăitor. 3. (Înv.) (Persoană) care însoţeşte, conduce pe cineva. – Petrece + suf. -ător.
PETRECE, petréc, vb. III. I. 1. Tranz. şi intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); a trăi. ** Expr. (Tranz.) A(-şi) petrece noaptea (undeva) = a rămâne (undeva) peste noapte pentru a dormi. (Pop.) A(-şi) petrece (ceva) prin (sau în) minte (sau în amintire) = a parcurge cu mintea anumite fapte etc. petrecute, a reconstitui în minte trecutul, a depăna în gând firul amintirilor, a-şi aduce aminte, a-şi aminti. (Intranz.; rar) A petrece ca găina la moară = a trăi bine, a avea un trai îmbelşugat. A petrece ca câinele în car = a trăi rău. * Refl. (Pop.; despre unităţi de timp, viaţă etc.) A se scurge, a se desfăşura, a trece. 2. Intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul în chip plăcut (înveselindu-se, distrându-se, chefuind etc.); a se distra, a se desfăta; a chefui. * Tranz. (Rar) A distra, a amuza. 3. Refl. unipers. (Despre evenimente, întâmplări, gânduri, sentimente etc.) A avea o anumită desfăşurare, o anumită evoluţie, a se produce într-un anumit fel; a se întâmpla, a se desfăştura. 4. Refl. (Înv. şi pop.) A se sfârşi, a se termina; a se epuiza; a dispărea. * Refl. pas. (Reg.; despre mâncăruri, băuturi etc.) A se consuma. 5. Tranz. (Reg.) A vinde, a desface mărfuri, produse etc. II. Tranz. 1. A însoţi, a conduce pe cineva la plecare o bucată de drum; p. ext. a însoţi, întovărăşi pe cineva pe un drum, într-o călătorie, într-o acţiune. ** Expr. A petrece (pe cineva sau ceva) cu ochii = a urmări cu privirea pe cineva sau ceva care pleacă, trece, se îndepărtează; a observa. (rar) A petrece (pe cineva sau ceva) cu ochiu, din ochi sau cu privirea (sau cu privirile) = a urmări cu privirea pe cineva sau ceva care pleacă, trece, se îndepărtează; a observa. * Spec. (Pop.) A însoţi, a conduce la groapă un mort. 2. (Pop.) A străbate, a cutreiera, a parcurge, a trece. * (Reg.) A vizita, a cerceta. * (Rar) A parcurge o lucrare, o publicaţie, notiţe etc. 3. (Înv. şi reg.) A transporta dintr-un loc în altul; a muta, a deplasa. ** Expr. A petrece (ceva) din mână în mână = a trece (ceva) de la unul la altul, pe rând, pe la fiecare. A-şi petrece ochii la... = a-şi plimba privirea asupra unor lucruri sau fiinţe, a trece cu privirea de la unul la altul (sau de la una la alta). (Refl.) A se petrece din lumea noastră (sau din această lume) = a muri. 4. A trece sau a face să treacă prin..., printre..., pe

după..., peste..., pe sub... * (Înv. şi reg.) A străpunge, a găuri. * (Înv. şi reg.) A înfige. * (Înv. şi reg.) A cerne; a strecura. * Tranz. şi refl. A (se) suprapune marginile unei îmbrăcăminţi pentru a (se) încheia; p. ext. a (se) încheia prin suprapunerea celor două margini ale materialului. – Lat. / * / petraicere.
PETRECERE, petreceri, s.f. Acţiunea de a (se) petrece şi rezultatul ei. 1. Ducere a vieţii sau ocuparea timpului într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă; vieţuire, trăire. * Mod de desfăşurare a vieţii, fel de viaţă, fel de a trăi; viaţă, trai; p. ext. (la pl.) fapte săvârşite de cineva în timpul vieţii. 2. (Mod, mijloc de) folosire plăcută a timpului; distracţie, amuzament. ** Expr. (formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărţire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp) Petrecere frumoasă!. 3. Reuniune, întâlnire între prieteni, rude etc. (de obicei însoţită de masă mare, de muzică etc.), organizată cu prilejul unei sărbători sau sărbătoriri ori pentru distracţie; chef, petrecanie (3). ** Expr. A fi om de petrecere = a fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate. – V. petrece.
PETREFACT, petrefacte, s.n. (Geol.; înv.) Corp petrificat; fosilă. – Din germ. Petrefakt.
PETREL, petrei, s.m. Pasăre marină de culoare albă, cu spatele şi aripile cenuşii, care se hrăneşte cu peşti şi trăieşte în colonii (Larus canus). – Din fr. pétrel.
PETRIFICA, petrific, vb. I. Refl. şi tranz. 1. A căpăta sau a face să capete aspect de piatră, de mineral, a deveni sau a face să devină piatră, mineral; a (se) acoperi cu o crustă de piatră, de mineral; spec. a deveni sau a face să devină fosilă. * Fig. A rămâne sau a face să rămână (mereu) neschimbat; a încremeni sau a face să încremenească. 2. (În basme). A (se) preface în stană de piatră; a (se) împietri. [Prez. ind. acc. şi: petrifîc. – Var.: pietrificá vb. I] – După fr. pétrifier, germ. petrifizieren.
PETRIFICARE, petrificări, s.f. Acţiunea de a (se) petrifica şi rezultatul ei; spec. fosilizare. [Var.: pietrificáre s.f.] – V. petrifica.
PETRIFICAT, -Ă, petrificaţi, -te, adj. Care a căpătat aspect de piatră, care a fost prefăcut în piatră; spec. fosilizat. * Fig. Care a rămas neschimbat, încremenit în forma iniţială. * Fig. Înmărmurit, împietrit, înlemnit, încremenit (de uimire, de revoltă etc.) [Var.: pietrificát, -ă adj.] – V. petrifica.
PETRIFICAŢIE, petrificaţii, s.f. (Înv.) Petrificare. – Din fr. pétrification.
PETROCHIMIC, -Ă, petrochimici, -ce, adj. Care ţine de petrochimie, privitor la petrochimie, specific pentru petrochimie; (despre produse) care este fabricat din ţiţei sau din derivate ale acestuia. – Din pétrochimique.
PETROCHIMIE s.f. 1. Ramură a industriei chimice care prelucrează ţiţeiul cu derivatele lui, gazele de sondă şi de rafinărie, gazul metan, în scopul transformării lor în produse chimice (semifabricate sau finite) cu valoare mult mai ridicată. 2. Ramură a petrografiei care se ocupă cu studiul chimic complex al rocilor şi cu clasificarea lor chimică. – Din fr. pétrochimie.
PETROCHIMIST, -Ă, petrochimişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care lucrează în domeniul petrochimiei; specialist în petrochimie. – Din fr. pétrochimiste.
PETRODOLAR, petrodolari, s.n. Dolar american obţinut prin vânzarea petrolului de către ţările exportatoare de petrol. – Din fr. pétrodollar.
PETRODUROSCOP, petroduroscoape, s.n. Instrument pentru măsurarea durităţii rocilor în zăcământ, în scopul determinării comportării lor la perforare şi la prelucrare. – Din germ. Petroduroskope, rus. petroduroskop.
PETROFIL, -Ă, petrofili, -e, adj. (Bot.; despre plante) care s-a dezvoltat în interiorul pietrelor. – Din fr. pétrophyle.

PETROGENETIC, -Ă, petrogenetici, -ce, adj. Referitor la petrogeneză, de petrogeneză. – Din germ. petrogenetisch, engl. petrogenetic.
PETROGENEZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază provenienţa rocilor. – Din fr. pétrogenése.
PETROGLIFĂ, petroglife, s.f. Rocă şlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mâna. – Din fr. pétroglyphe.
PETROGRAF, -Ă, petrografi, -e, s.m. şi f. Specialist în petrografie. – Din fr. pétrographe.
PETROGRAFIC, -Ă, petrografici, -ce, adj. Care aparţine petrografiei, privitor la petrografie. – Din fr. pétrographique.
PETROGRAFIE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punctul de vedere al compoziţiei lor mineralogice şi chimice, al formării lor, al transformărilor pe care le suferă, al răspândirii lor în scoarţa Pământului etc. – Din fr. pétrographie.
PETROL s.n. 1. Rocă sedimentară lichidă, uleioasă, de culoare brună-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, formată dintr-un amestec natural de hidrocarburi şi de alţi compuşi organici, care se extrage din pământ şi care serveşte drept materie primă în industria chimică; ţiţei. ** Petrol sintetic = combustibil cu proprietăţi asemănătoare cu cele ale ţiţeiului, obţinut pe cale sintetică din cărbune sau din oxid de carbon, prin hidrogenare catalitică. 2. Derivat lichid al petrolului (1), folosit la arderea în lămpi cu fitil pentru iluminat sau încălzit, gaz. – Din fr. pétrole.
PETROLATUM s.n. Amestec de hidrocarburi cu consistenţă păstoasă, obţinut din reziduurile ceroase de ţiţei sau din uleiurile corespunzătoare. – Din fr. pétrolatum, germ. Petrolatum, rus. petrolatum.
PETROLIER, -Ă, petroliere, adj. (Despre produse) Care ţine de petrol (1), care provine din petrol; (despre ramuri industriale, instalaţii, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul (1), privitor la extragerea şi la prelucrarea petrolului. * Tren (sau vas, tanc) petrolier (şi substantivat, n.) = tren (sau vas, tanc) care serveşte la transportat petrol. [Pr.: -li-er] – Din fr. pétrolier.
PETROLIFER, -Ă, petroliferi, -e, adj. (Despre straturi, regiuni etc.) Care conţine petrol (1), bogat în petrol. * (Impr.) Petrolier. – Din fr. pétrolifére.
PETROLIST, -Ă, petrolişti, -ste, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care lucrează în industria petrolieră. 2. S.m. Proprietar de terenuri petrolifere; om de afaceri în industria petrolului. – Petrol + suf. -ist.
PETROLOGIE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punct de vedere descriptiv, chimic, genetic, precum şi din punctul de vedere al răspândirii lor. – Din fr. pétrologie.
PETROMAX, petromaxuri, s.n. Lampă de iluminat cu sită incandescentă, care funcţionează cu petrol (2). – Denumire comercială. Cf. petrol.
PETROSIN s.n. Lichid incolor, uşor inflamabil, cu miros caracteristic, obţinut dintr-un amestec de benzine uşoare, folosit mai ales în gospodărie (2). – Denumire comercială.
PETROŞENEAN, -Ă, petroşeneni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Petroşani. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Petroşani. – Petroşani (n. pr.) + suf. -ean.
PETROŞENEANCĂ, petroşenence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Petroşani. * Locuitoare din municipiul Petroşani. – Petroşenean + suf. -că.

PETULANT, -Ă, petulanţi, -te, adj. (Livr.) Care manifestă sau trădează o ardoare exuberantă (bruscă şi adesea dezordonată); p. ext. îndrăzneţ, temerar. – Din fr. pétulant.
PETULANŢĂ s.f. (Livr.) Ardoare exuberantă (bruscă şi adesea dezordonată); p. ext. îndrăzneală, temeritate. – Din fr. pétulance.
PETUNIE, petunii, s.f. Plantă erbacee decorativă din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă şi cu flori mari, diferit colorate şi plăcut mirositoare, care au corola în formă de pâlnie (Petunia hybrida). – Din fr. pétunia.
PETZIT s.n. Minereu de aur şi argint de culoare cenuşie spre neagră. – Din fr. petzite, germ. Petzit.
PEŢI, peţesc, vb. IV. Tranz. A cere o fată în căsătorie în numele altcuiva sau pentru sine, de obicei prin intermediul părinţilor sau al rudelor fetei. – Lat. petere.
PEŢIOL, peţioluri, s.n. Parte a frunzei care susţine limbul şi care se prinde de tulpină sau de ramuri; codiţă. [Pr.: -ţi-ol] – Din fr. pétiole, lat. petiolus.
PEŢIOLAT, -Ă, peţiolaţi, -te, adj. (Despre frunze) Care are peţiol, cu peţiol. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. pétiolé.
PEŢIRE, peţiri, s.f. Acţiunea de a peţi. – V. peţi.
PEŢIT s.n. Faptul de a peţi; peţitorie. ** Loc. adv. (În legătură cu verbe ca "a merge", "a pleca", "a se duce", "a veni") În (sau la) peţit = ca să peţească pe cineva. – V. peţi.
PEŢITOR, -OARE, peţitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată, de obicei adresându-se părinţilor sau rudelor acesteia; (înv. şi pop.; la m.) bărbat care cere (pentru sine) în căsătorie o fată. ** Expr. (formulă glumeaţă cu care un musafir este invitat să ia loc sau să mai stea) Să (ne) vadă peţitorii. 2. S.f. Femeie (de obicei mai în vârstă) care mijloceşte cunoştinţa a două persoane de sex opus pentru a le înlesni căsătoria. – Peţi + suf. -tor.
PEŢITORIE, peţitorii, s.f. (Fam.) Peţit. * Îndeletnicirea peţitoarei. – Peţitor+ suf. -ie.
PEŢITORLÂC, peţitorlâcuri, s.n. (Rar; depr.) Peţit. – Peţitor + suf. -lâc.
PEZEVENCHI, pezevenchi, s.m. (Pop. şi fam.) Om şarlatan, şmecher, escroc, pungaş. [Var.: pezevénghi s.m.] – Din tc. pezevenk.
PEZEVENCLÂC, pezevenclâcuri, s.n. 1. (Pop. şi fam.) Înşelătorie, şarlatanie, şmecherie, escrocherie, pungăşie. 2. (Înv.) Proxenetism; p. ext. practicarea prostituţiei. [Var.: (înv.) pezevengléc, pezeventlác s.n.] – Din tc. pezevenklik.
PEZEVENGHI s.m. v. pezevenchi.
PEZEVENGLÂC s.n. v. pezevenclâc.
PEZEVENTLÂC s.n. v. pezevenclâc.
PFENIG, pfenigi, s.m. Unitate monetară divizionară germană, reprezentând a suta parte dintr-o marcă. – Din germ. Pfennig.
PFI interj. 1. (Pronunţat cu "i" prelungit) Exclamaţie (redând fluieratul omului) care exprimă: a) durere fizică; b) dezaprobare, nemulţumire; mirare. 2. (În forma pfiu; pronunţat cu "u" prelungit) Cuvânt care redă fluieratul sau şuieratul unui om, al unei maşini etc. [Var.: pfiu interj.] – Onomatopee.
PFIU interj. v. pfi.
PFU interj. Exclamaţie care exprimă un sentiment de neplăcere, de apăsare, o senzaţie de greutate; uf. – Onomatopee.
PFUI interj. (Reg.) Cuvânt care sugerează acţiunea de a scuipa şi care exprimă dispreţ, dezgust sau mirare în faţa unui lucru sau a unui fapt neaşteptat, nepotrivit, nelalocul său. – Din germ. pfui.

PFUND, pfunzi, s.m. 1. (Înv. şi pop.) Unitate de măsură a greutăţii, egală cu circa 0,5 kg sau (reg.) cu 0,25 kg; livră. 2. Veche unitate monetară germană. [Pl. şi: (n.) pfunduri, – Var.: fund, funt, (reg.) punt s.m.] – Din germ. Pfund.
PHI interj. (Fam.; adesea pronunţat cu "i" prelungit) Exclamaţie care exprimă: a) bucurie, mulţumire, încântare; b) mirare, surpriză; dezaprobare; c) repulsie, dezgust. [Var.: phiu, pi interj.] – Onomatopee.
PHIU interj. v. phi.
PI1 interj. (De obicei repetat) Exclamaţie cu care se cheamă puii, găinile sau raţele (la mâncare). – Onomatopee.
PI2 interj. v. phi.
PI3 s.m. invar. Simbol matematic () reprezentând raportul dintre perimetrul unui cerc şi diametrul aceluiaşi cerc, egal cu circa 3,14. – Din ngr., fr. pi.
PIA MATER s.f. Membrană vasculară fină care aderă la suprafaţa creierului şi a măduvei spinării, constituind cel mai profund dintre învelişurile creierului. [Pr.: pi-a] – Din lat. pia mater.
PIAN, piane, s.n. 1. Instrument muzical format dintr-o cutie mare de rezonanţă aşezată pe trei picioare şi dintr-o serie de coarde metalice, care vibrează când sunt lovite de nişte ciocănele acţionate prin apăsarea unor clape; clavir, pianoforte. ** Pian automat (sau electric) = pian acţionat de un mecanism (alimentat la curentul electric), care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe nişte suluri speciale de hârtie introduse în aparat. Pian cu manivelă = pian automat care funcţionează prin învârtirea unei manivele. 2. Arta de a interpreta o compoziţie muzicală la un pian (1). [Var.: (rar) piáno s.n.] – Din germ. Piano, fr. piano, it. piano [forte].
PIANINĂ, pianine, s.f. Pian (1) de proporţii şi de sonoritate reduse, care are cutia de rezonanţă în formă de paralelipiped şi coardele dispuse vertical. – Din germ. Pianino.
PIANISSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu cea mai slabă intensitate; foarte încet. – Cuv. it.
PIANIST, -Ă, pianişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă (cu pricepere şi cu măiestrie) la pian, care are profesiunea de a cânta la pian. – Din fr. pianiste.
PIANISTIC, -Ă, pianistici, -ce, adj. Care ţine de pian (1), privitor la pian; propriu, caracteristic pianului sau artei interpretative la pian; ca la pian. – Din fr. pianistique.
PIANO1 adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu intensitate scăzută; încet. – Cuv. it.
PIANO2 s.n. v. pian.
PIANOFORTE, pianoforte, s.n. (Rar) Pian (1). – Din it. pianoforte.
PIANOLĂ, pianole, s.f. Pianină acţionată de un mecanism, care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe suluri speciale de hârtie introduse în aparat. – Din it. pianola.
PIARIST, piarişti, s.m. Membru al unei congregaţii clericale catolice care se dedica învăţământului gratuit. [Pr.: pi-a-] – Din germ. Piarist, fr. piariste.
PIASTRU, piaştri, s.m. Monedă (turcească) de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului şi care a circulat şi în ţările româneşti. [Pr.: pi-as-] – Din germ. Piaster, fr. piastre.
PIATRĂ, pietre, s.f. I. 1. (La sg.) Nume generic pentru orice rocă solidă, dură şi casantă răspândită la suprafaţa sau în interiorul pământului; (şi la pl.) fragment de dimensiuni şi de forme diferite dintr-o astfel de rocă; p. ext. material fabricat pe cale artificială pentru a înlocui, cu diverse întrebuinţări, roca naturală. ** Loc. adj. De piatră = a) neclintit; încremenit; b) greu; c) nesimţitor, insensibil; p. ext. rău. ** Expr. A scoate (sau a aduce etc. ceva) (şi)

din piatră (seacă) = a face, a realiza, a obţine etc., (ceva) cu orice preţ, depunând toate eforturile, trecând peste toate greutăţile. A pune cea dintâi piatră = a începe, a iniţia o acţiune, o lucrare etc. Piatră în (sau din) casă = fată nemăritată (considerată de unii ca o povară pentru familie). A sta piatră pe capul cuiva = a constitui o greutate, o povară pentru cineva. A călca în piatră seacă = a se osteni zadarnic, a nu-i merge bine în ceea ce face, a avea ghinion. A-şi pune carul în pietre = a lua o hotărâre la care nu mai renunţă, a rămâne ferm în hotărârea luată; p. ext. a se încăpăţâna. Fuge de scapără pietrele = fuge foarte repede. Fuge de crapă pietrele = este ger foarte mare. (A fi) tare (sau sănătos) ca piatra (sau de piatră) = (a fi) foarte sănătos şi rezistent. A avea (sau a i se pune, a-i sta cuiva ca) o piatră pe inimă = a avea un mare necaz, a simţi o mare nelinişte. A (i se) lua sau a (i se) ridica (cuiva) o piatră de pe inimă (sau de pe suflet, de pe cuget) = a (se) elibera de o (mare) grijă, de o (mare) teamă; a găsi o soluţie care să pună capăt unei situaţii dificile. A nu (mai) rămâne (sau a fi, a sta) sau a nu se (mai) ţine etc. (nici) piatră de piatră (din ceva) = a nu se (mai) alege nimic (din ceva); a se distruge complet. A nu mai lăsa (nici) piatră de piatră = a distruge, a nimici; a face praf şi pulbere. A număra pietrele = a umbla haimana. A arunca (cu) piatra sau (cu) pietre (în cineva) = a acuza, a învinui, a defăima (pe cineva). * (La pl.) Numele unor jocuri de copii care se joacă cu pietricele. 2. (În sintagma) Epoca de piatră = prima şi cea mai lungă perioadă din istoria omenirii, caracterizată prin utilizarea uneltelor de piatră (I 1). 3. (Urmat de determinări care arată felul, întrebuinţarea sau modul de prelucrare) Bucată de piatră (I 1) prelucrată; obiect făcut dintr-o astfel de bucată. Piatră de moară. ** Piatră litografică = piatră de calcar cu structura foarte fină şi densă, care serveşte, în litografie, la prepararea clişeelor. Piatră de talie = piatră cu forme geometrice regulate, cu toate feţele bine tăiate şi cu muchii perfect drepte, care serveşte la executarea sau la căptuşirea unei zidării. Piatră de încercare = a) rocă silicioasă foarte dură folosită la verificarea purităţii aurului şi a argintului; b) fig. mijloc de verificare a capacităţii, a sentimentelor, a valorii cuiva; dovadă, indiciu, mărturie. Piatră de temelie (sau fundamentală) = a) piatră care intră în construcţia fundaţiei unei clădiri şi care adesea este pusă cu prilejul solemnităţii care marchează începutul construcţiei; b) fig. principiu sau element de bază, esenţial. Piatră unghiulară = a) piatră aşezată în colţul fundaţiei unei clădiri; b) fig. element de bază, fundamental. Piatră de ascuţit = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuţirea unor obiecte tăioase; cute. Piatră preţioasă (sau scumpă, nestemată) = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găseşte rar în natură şi se foloseşte de obicei la confecţionarea bijuteriilor. Piatră semipreţioasă = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puţin răspândit în natură şi întrebuinţat de obicei la confecţionarea bijuteriilor de mai mică valoare. ** (Bot.; în compusul) Piatră-linte = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori de culoare albă sau albă-gălbuie, care creşte prin pădurile din zona alpină (Astragalus australis). 4. Piesă folosită la unele jocuri de societate, confecţionată din piatră (I 1) sau; p. ext. din os, din lemn etc. 5. (Pop.) Meteorit. 6. (Reg.) Greutate (de cântar sau de balanţă). 7. Precipitaţie formată din particule de gheaţă, care cade atunci când în interiorul norilor de furtună există curenţi ascendenţi puternici; p. restr. fiecare dintre particulele de gheaţă care formează această precipitaţie; grindină. II. P. anal. 1. Crustă de săruri minerale care se depune, cu vremea, pe pereţii unui vas în care se fierbe apă sau în care se păstrează lichide. 2. Substanţă calcaroasă, gălbuie

sau negricioasă, care se formează uneori pe suprafaţa dinţilor neîngrijiţi; tartru. 3. (Med.; de obicei cu determinări care arată organul în care se formează) Calcul; p. ext. litiază. 4. ** Compuse: piatră-acră = (pop.) alaun (de aluminiu şi de potasiu); piatră-vânătă = sulfat de cupru hidratat; piatra-iadului = azotat de argint; piatră-de-var = carbonat de calciu; piatră-pucioasă = sulf (în formă de bucăţi). 5. (Min.; în compusul) Piatra-lunii = varietate de feldspat cu reflexe albăstrui folosită ca piatră semipreţioasă. – Lat. petra.
PIAŢĂ, pieţe, s.f. I. 1. Loc special amenajat unde se face comerţ cu mărfuri, mai ales cu produse agroalimentare. ** (Ieşit din uz) Trăsură (sau maşină) de piaţă = trăsură (sau maşină) care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc. ** Expr. A face piaţa = a cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică. (Fam.) A se certa ca la piaţă = a se certa violent şi folosind cuvinte grosolane. 2. Loc întins şi deschis dintr-o localitate, unde se întâlnesc sau se întretaie mai multe străzi, adesea amenajat cu spaţii verzi, statui etc. II. (Ec. pol.) Sferă a circulaţiei mărfurilor; cererea şi oferta de mărfuri. – Din it. piazza.
PIAŢETĂ, piaţete, s.f. Piaţă (I 2) mică. – Din it. piazzetta.
PIAZĂ, pieze, s.f. 1. (În superstiţii; de obicei determinat prin "rea" sau "bună") Semn prevestitor; întâmplare, eveniment, fiinţă etc. care se crede că aduce cuiva nenorocire, nenoroc sau noroc. * (Reg.; la pl.) Dispoziţie, chef; toane. 2. (Înv. şi reg.) Pantă, povârniş. ** Loc. adv. În piez(i) = oblic, pieziş. [Var: (înv. şi reg.) piez s.m.] – Et. nec.
PIC1, (I) interj., (II) picuri, s.n. I. Interj. (Adesea repetat) 1. Cuvânt care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect tare. 2. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocul păsărilor când ciugulesc. II. S.n. 1. Picătură (1), strop. 2. Cantitate, măsură, durată etc., (foarte) mică din ceva; strop, fir, fărâmă. ** Loc. adv. (Câte) un pic = puţin. (Câte) un pic = (în construcţii negative) deloc. Nici pic = deloc, câtuşi de puţin. Pic cu pic = puţin câte puţin, încetul cu încetul. ** Loc. adv. şi adj. Fără (un sau nici un) pic de... = (care e) lipsit (cu totul) de... [Var.: (reg.) pícur s.m.] – Onomatopee.
PIC2, picuri, s.n. Ciocan de abataj. – Din germ. Pick [hammer].
PIC3 s.n. Produs chimic folosit pentru scoaterea petelor de cerneală (albastră) – Din picătură (derivat regresiv).
PICA1, pic, vb. I. 1. Intranz. (Înv. şi pop.) A cădea de la o oarecare înălţime. ** Expr. (Fam.) A pica (sau a fi picat) (ca) din cer (sau din lună, din nori, din stele) = a) a veni pe neaşteptate; b) a fi dezorientat, a nu şti ce să facă. A pica cerul pe cineva = a) a se simţi foarte ruşinat; b) a rămâne uimit, a fi surprins de ceva. * A se desprinde, a se desface dintr-un tot, dintr-un ansamblu (căzând, pierzându-se etc.). * (Fam.; despre îmbrăcăminte) A nu se mai ţine (pe corp) (din cauza dimensiunilor exagerate); p. ext. a fi numai zdrenţe. * (Despre fiinţe) A-şi pierde poziţia verticală (căzând la pământ); a se prăbuşi, a se răsturna, a se prăvăli. ** Expr. A pica de somn (sau de oboseală) = a fi foarte obosit. A pica în genunchi (înaintea cuiva) = a cădea în genunchi (pentru a ruga, a implora, a solicita etc.). Frumos (sau frumuşel) de pică = foarte frumos, neînchipuit de frumos. * (Despre clădiri) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. * Fig. A muri (în luptă). * Fig. (Fam.) A nu reuşi la un examen, la un concurs etc. ** Tranz. Profesorul l-a picat la examen. 2. Tranz. (Înv. şi pop.) A face să cadă în picături (un lichid, o materie topită). ** Expr. Să-l (sau să mă, să ne etc.) pici cu ceară (sau cu lumânarea) = orice ai face, pentru nimic în lume, cu nici un preţ, nicidecum. * Intranz. A cădea în picături; spec. (impers.) (sens curent) a ploua uşor, cu stropi rari. * Refl., intranz. şi tranz. A (se) păta, a (se) murdări cu ceva. 3. Intranz. (Fam.) A intra

în posesiunea unui lucru, a dobândi ceva în mod întâmplător; a câştiga ceva (în mod ocazional sau ilicit). ** Expr. A pica în mâna (sau în palma, în mâinile) cuiva = a ajunge în puterea, la discreţia cuiva. 4. Intranz. (Fam.) A sosi pe neaşteptate; a se ivi, a apărea. 5. Intranz. (Înv. şi pop.) A cădea în..., a da în..., a fi cuprins de... * (Pop.; despre zile, evenimente etc.) A se nimeri la o anumită dată; a cădea, a fi. 6. Tranz. (Pop.) A lovi, a atinge pe cineva (ţintindu-l cu ceva). – Din pic1.
PICA2, pers. 3 pichează, vb. I. Intranz. (Despre avioane) A coborî în picaj. – Din fr. piquer.
PICADOR, picadori, s.m. Persoană care participă la luptele cu tauri, stând călare în arenă, înarmat cu o lance, şi împingând taurul spre toreador sau matador ori intervenind când viaţa acestora este în primejdie. – Din fr. picador.
PICAJ, picaje, s.n. Coborâre a unui avion pe o traiectorie (aproape) verticală. – Din fr. piquage.
PICANT, -Ă, picanţi, -te, adj. 1. (Despre mâncăruri, băuturi sau despre gustul lor) Condimentat (de obicei iute, usturător etc.). 2. Fig. (Despre glume, anecdote etc.) (Uşor) indecent, obscen, piperat. 3. Fig. (Despre persoane şi despre înfăţişarea lor) Nostim, atrăgător, seducător. – Din fr. piquant.
PICANTERIE, picanterii, s.f. Calitatea de a fi picant. * (Concr.; de obicei la pl.) Mâncare picantă (1), aliment picant. * Fig. (Concr.; de obicei la pl.) Glumă, anecdotă, vorbă (uşor) indecentă; aluzie (uşor) indecentă la adresa cuiva. – Din germ. Pikanterie.
PICARE s.f. Acţiunea de a (se) pica1 şi rezultatul ei. – V. pica1.
PICARESC, -ESCĂ, picareşti, adj. (Despre anumite opere literare) Care, prin intermediul personajelor aparţinând mediului interlop (cerşetori, vagabonzi, aventurieri etc.), investighează cele mai diverse medii sociale, moravuri etc. şi face o critică ascuţită relaţiilor sociale din Spania sec. XVI-XVII. – Din fr. picaresque.
PICARO s.m. invar. Personaj aventurier, intrigant, şmecher din literatura spaniolă din sec. XVI-XVII. – Din sp. pícaro.
PICAT1 s.n. Faptul de a pica1. – V. pica1.
PICAT2, -Ă, picaţi, -te, adj. 1. (În expr.) Picat din cer (sau din soare) = foarte frumos. 2. (Înv. şi pop.) Pătat, murdărit (cu ceva care a picat). – V. pica1.
PICĂ1 s.f. (Pop.) Ură ascunsă, nemărturisită, duşmănie (împotriva cuiva); ciudă, necaz, ranchiună. – Cf. germ. Pike.
PICĂ2, pici, s.f. Unul dintre cele patru semne distinctive de pe cărţile de joc, de culoare neagră, în formă de inimă sau de frunză cu vârful în sus şi cu o codiţă în partea de jos; p ext. carte de joc cu acest semn. – Din germ. Pik, fr. pique.
PICĂTOARE, picătoare, s.f. (Fam.) Pipetă. – Pica1 + suf. -ătoare.
PICĂTOR, picătoare, s.n. Tub de sticlă cu un capăt îngustat şi cu celălalt prevăzut cu un tub de cauciuc, care serveşte la administrarea unei soluţii (medicamentoase) în picături. – Pica1 + suf. -ător.
PICĂTURĂ, picături, s.f. 1. Părticică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; pic1, strop; p. ext. cantitate mică dintr-un lichid. * Loc. adv. Printre picături = din când în când, câteodată; p. ext. în timpul liber, pe apucate. Picătură cu picătură = puţin câte puţin, încetul cu încetul; până la epuizare. ** Expr. A semăna (cu cineva) ca două picături (de apă) = a avea exact aceeaşi înfăţişare cu altă persoană, a fi leit. Până la ultima picătură de sânge = până la moarte, până la ultima suflare. * P. gener. Cantitate neînsemnată din ceva; fărâmă. 2. (La pl.) Substanţă

medicamentoasă lichidă care se administrează bolnavului sub formă de picături (1). – Pica1 + suf. -ătură.
PICĂTURICĂ, picăturele, s.f. Diminutiv al lui picătură. * Pată mică. – Picătură + suf. -ică.
PICĂŢEA, -ICĂ, picăţele, s.f. 1. (La pl.) Desen format din puncte sau din suprafeţe geometrice de dimensiuni mici, repetate simetric pe o ţesătură de altă culoare; (şi la sg.) fiecare dintre aceste elemente ale desenului. ** Expr. (Fam., glumeţ) (Nostim şi) cu picăţele = (despre oameni) plini de haz; atrăgător, picant. 2. (Pop.) Picătură (1) mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (şi nesolidificată) etc. – Picat2 + suf. -ea, -ică.
PICHAMĂR, pichamere, s.n. (Min.) Ciocan de abataj; pic2. – Din germ. Pickhammer.
PICHER1, picheri, s.m. Persoană care răspunde de buna întreţinere a unei porţiuni de cale ferată sau de şosea. – Din fr. piqueur.
PICHER, pichere, s.n. Piesă la războiul de ţesut mecanic aşezată la capetele suveicii, care serveşte la amortizarea mişcării suveicii. – Din germ. Picker.
PICHERE, picheri, s.f. (Ornit.; reg.) Bibilică. – Din pichiri (derivat regresiv).
PICHEROI, picheroi, s.m. (Ornit.; reg.) Bărbătuşul bibilicii. – Pichere + suf. -oi.
PICHET1 s.n. Numele unui joc de cărţi care se joacă (în două persoane) cu treizeci şi două de cărţi. – Din fr. piquet.
PICHET2 s.n. Ţesătură deasă de bumbac, de mătase sau din fibre sintetice, făcută cu două urzeli diferite, dintre care cea de la suprafaţă formează un desen (geometric) în relief. – Din fr. piqué.
PICHET3, (I) pichete, s.n., (II) picheţi, s.m. I. S.n. 1. Subunitate însărcinată cu asigurarea securităţii trupelor aflate în marş. 2. (Adesea urmat de determinarea "de grăniceri") Subunitate însărcinată în trecut cu paza unui sector al frontierei. * Clădire în care îşi avea sediul această subunitate. 3. Corp organizat (de militari sau de civili) însărcinat cu apărarea sau cu paza unui obiectiv important, cu stingerea incendiilor într-o întreprindere etc. * (În sintagma) Pichet de grevă = grup de grevişti care stau de gardă la poarta întreprinderii lor pentru a preveni pe cei din afară despre declanşarea grevei şi pentru a împiedica pătrunderea în întreprindere a spărgătorilor de grevă. II. S.m. Ţăruş de lemn sau de metal care se înfinge în pământ pentru a marca un punct al unei alinieri sau al unui traseu, locul unde urmează să fie plantat un puiet de arbore etc. – Din fr. piquet, germ. Pikett, rus. piket.
PICHETA, pichetez, vb. I. Tranz. A marca punctele unei alinieri, ale unei măsurători etc. prin picheţi3 (II) înfipţi în pământ. * A bate picheţi3 (II) în pământ (pentru a marca ceva). -Din fr. piqueter.
PICHETAJ, pichetaje, s.n. Ansamblul picheţilor3 (II) care marchează un traseu, o aliniere, un drum etc. – Din fr. piquetage.
PICHETARE, pichetări, s.f. Acţiunea de a picheta. – V. picheta.
PICHIRI interj. (Reg.; adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bibilicii. – Onomatopee.
PICI, pici, s.m. (Fam.) Băiat (foarte) tânăr; copil de sex masculin; puşti. – Din tc. piç.
PICIOCĂ s.f. v. picioică.
PICIOICĂ, picioici, s.f. (Bot.; reg.) Cartof. [Var.: picióćă s.f.] – Din magh. pityóka.
PICIOR, picioare, s.n. 1. Fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la şold până la vârful degetelor, şi fiecare dintre membrele celorlalte vieţuitoare, care servesc la susţinerea corpului şi la

deplasarea în spaţiu. ** Loc. adj. Bun (sau iute) de picior (sau de picioare) = iute, sprinten. ** Loc. adv. În (sau pe) picioare = în poziţie verticală; sus. (fam.) D(e)-a-n picioarele = în poziţie verticală; sus. În vârful picioarelor = cu corpul sprijinit numai pe vârfurile degetelor de la picioare; p. ext., fără a face zgomot, tiptil. Cu piciorul (sau picioarele) = fără mijloc de locomoţie, pe jos. Din cap până în picioare = de sus şi până jos, în întregime; cu desăvârşire. Pe picior greşit = (la unele jocuri sportive) nepregătit pentru a para acţiunea adversarului sau, p. gener., pentru a răspunde unei provocări. ** Expr. Unde-ţi stau picioarele îţi va sta şi capul = vei plăti cu viaţa (dacă nu vei face un anumit lucru). A sări drept (sau ars) în picioare = a se ridica repede, brusc. A se pune (sau a fi) pe (sau în) picioare = a) a se însănătoşi după o boală (lungă); b) a se reface din punct de vedere material. A vedea (pe cineva) pe (sau în) picioare = a vedea pe cineva sănătos. (Glumeţ sau ir.) Are numai (atâţia...) ani pe un picior = are o vârstă mai mare decât cea pe care o mărturiseşte. A pune piciorul (undeva) = a călca, a păşi; p. ext., a pătrunde, a se instala undeva; a frecventa pe cineva. A pune pe picioare = a) a iniţia, a organiza ceva, a face să meargă, să funcţioneze; b) a îngriji un bolnav şi a-l însănătoşi. A scula (sau a pune etc.) în picioare = a mobiliza în vederea unei acţiuni. A se topi (sau a se usca, a pieri, a se pierde) pe (sau din, de pe) picioare ori d(e)-a-n picioarele = a slăbi, a se prăpădi cu încetul. A boli (sau a duce boala) pe picioare = a fi bolnav (uşor), fără a zăcea la pat. (A fi) cu un picior în groapă (şi cu unul afară) = (a fi) foarte bătrân, prăpădit, bolnav; (a fi) aproape de moarte. A vedea pe cineva cu picioarele înainte = a vedea pe cineva mort. A sta (sau a fi) în picioarele cuiva = a împiedica, a încurca, a deranja pe cineva; a fi inoportun. A sta (sau a rămâne, a fi) în picioare = a) a exista sau a continua să existe; b) (despre teorii, planuri, ipoteze etc.) a corespunde cu realitatea, a fi întemeiat; c) a sta, a rămâne intact sau în poziţie verticală. E tată-său (sau mamă-sa etc.) în picioare = seamănă întocmai, e leit cu tatăl său (sau cu mama sa etc.). A sări într-un picior = a se bucura mult. Cât te-ai întoarce (sau învârti) într-un picior = repede de tot, într-o clipă. (Fam.) A o lua (sau a o apuca) la picior sau a-şi lua picioarele pe umeri (sau la spinare) = a începe să fugă (repede), a o lua la goană; a încerca să se facă nevăzut prin fugă. A nu-i (mai) sta (cuiva) picioarele = a nu (mai) sta potolit, liniştit, a alerga de colo-colo; a umbla mult. (reg.) A nu-şi mai strânge picioarele = a nu (mai) sta potolit, liniştit, a alerga de colo-colo; a umbla mult. A-şi bate (sau a-şi rupe) picioarele = a umbla mult, a obosi de prea multă alergătură. (Pop.) A prinde (undeva) picior = a se aşeza, a se stabili undeva. A cădea (sau a se arunca) la picioarele cuiva sau a săruta picioarele cuiva = a se ruga (umil) de cineva; a se umili înaintea cuiva. A călca (pe cineva) pe picior = a) a preveni pe cineva (călcându-l pe încălţăminte) să nu facă sau să nu spună ceva; b) a face sau a spune (cuiva) ceva supărător. (Pop. şi fam.) A vorbi (sau a scrie etc.) cu picioarele = a vorbi (sau a scrie etc.) greşit (logic sau gramatical) ori fără talent; p. ext. a scrie urât, a mâzgâli. Fără cap şi fără picioare = fără logică, lipsit de sens. (Fam.) A face (sau a căpăta) picioare = (despre obiecte) a dispărea. (A sta sau a şedea etc.) picior peste picior = (a şedea într-o poziţie comodă) cu o parte a unui picior ridicată şi aşezată peste celălalt picior. Cu coada între picioare = ruşinat, umilit. A (se) lua peste picior = a (se) ironiza, a-şi bate joc. A călca (pe cineva sau ceva) în picioare = a distruge, a nimici; a dispreţui, a desconsidera. A pune (sau a aşterne, a închina etc. ceva) la picioarele cuiva = a închina, a oferi cuiva (ceva) în semn de supunere, de preţuire, de omagiu. A-i pune (cuiva) capul sub picior = a omorî pe cineva. A bate din picior = a încerca să-şi impună voinţa; a se răsti, a

comanda. A(-i) pune (cuiva) piciorul în prag = a lua o atitudine hotărâtă, a se opune energic. A da din mâini şi din picioare = a face tot posibilul pentru a duce o acţiune la bun sfârşit, pentru a scăpa dintr-o încurcătură etc. (Fam.) A sta cu picioarele în apă rece = a se gândi profund şi îndelung la ceva. A fi (sau a se afla etc.) pe picior de pace (sau de război) = a fi (sau a se afla etc.) în stare de pace (sau de război). A fi pe picior de egalitate (sau pe acelaşi picior) cu cineva = a se bucura de aceleaşi drepturi, a avea aceeaşi situaţie cu altcineva. A da cu piciorul = a respinge sau a lăsa să-i scape un prilej favorabil. A trăi pe picior mare = a duce o viaţă de belşug, a cheltui mult. Parcă l-a apucat (sau l-a prins) pe Dumnezeu de (un) picior, se spune despre cineva care trăieşte o bucurie mare şi neaşteptată. A fi (sau a sta) pe picior de ducă (sau de plecare) = a fi gata de plecare. A lega (pe cineva) de mâini şi de picioare = a imobiliza (pe cineva); a nu lăsa (cuiva) posibilitatea să acţioneze. A(-şi) tăia craca (sau creanga) de sub picioare = a pierde sau a face să piardă un avantaj, a(-şi) periclita situaţia. A cădea de pe (sau din) picioare sau a nu se (mai) putea ţine, a nu (mai) putea sta pe picioare, a nu-l (mai) ţine etc. picioarele, se spune despre un om care şi-a pierdut echilibrul, puterile sau care este extrem de obosit. A i se tăia (sau a i se înmuia) cuiva (mâinile şi) picioarele = a avea o senzaţie de slăbiciune fizică; a nu se putea stăpâni (de emoţie, de durere etc.). (Nici) picior de... = nimeni, (nici) urmă de..., (nici) ţipenie. Negustorie (sau comerţ, afaceri etc.) pe picior = negustorie (sau comerţ, afaceri etc.) făcute întâmplător, ocazional, fără sediu sau firmă înscrisă. (Bot.) ** Compuse: piciorul-caprei = plantă erbacee de pădure, cu frunze palmate cu trei diviziuni şi cu flori albe sau roşietice (Aegopodium podagraria); piciorul-cocoşului = nume dat unor plante erbacee cu frunze lobate şi cu flori galbene (Ranunculus). * Picior (1) de animal sau de pasăre fript sau fiert (pentru a fi mâncat). 2. Proteza unui picior (1). 3. P. anal. Nume dat unor părţi de obiecte, de construcţii sau unor obiecte, instrumente etc. care seamănă cu piciorul (1) şi servesc ca suport, ca element de susţinere, de fixare etc. * Partea de jos, apropiată de pământ, a tulpinii unei plante; p. ext. rădăcină. 4. P. anal. Element al unei construcţii care serveşte la susţinerea şi la legarea ei de teren; partea de jos, masivă, a unei construcţii, a unui zid etc. * Picior de siguranţă = parte din masivul unui zăcământ lăsată neexploatată în scopul protecţiei unor lucrări sau a unor construcţii de la suprafaţă. 5. P. anal. Partea de jos a unui munte, a unui deal etc.; zonă mai largă de la baza unei forme de relief. 6. (Reg) Regulator (la plug). * Coada coasei. 7. (Mat.; în sintagma) Piciorul perpendicularei = intersecţia unei drepte cu planul sau cu dreapta pe care cade perpendicular. 8. Veche unitate de măsură, având lungimea de aproximativ o treime dintr-un metru, folosită şi astăzi în unele ţări. 9. Unitate ritmică a unui vers, compusă dintr-un număr fix de silabe lungi şi scurte sau accentuate şi neaccentuate. – Lat. petiolus.
PICIORONG, picioroange, s.n. 1. (La pl.) Catalige. 2. Pasăre de apă de mărimea unui sitar, cu picioarele lungi şi roşii (Himantopus himantopus). 3. (La pl.) Nume generic dat păsărilor cu picioare foarte lungi. 4. (Depr., fam. sau glumeţ) Picior (1) foarte lung – Din picior.
PICIORUŞ, picioruşe, s.n. 1. Diminutiv al lui picior (1); piciorut. 2. Punct de lucrătură la o împletitură cu croşeta. 3. Organ al maşinii de cusut care asigură presarea şi deplasarea materialului în timpul coaserii lui. – Picior + suf. -uş.
PICIORUŢ, picioruţe, s.n. Picioruş (1). – Picior + suf. -uţ.
PICKER, pickere, s.n. Maşină agricolă de recoltat ştiuleţii de porumb. – Din engl. picker.

PICK-UP s.n. Aparat care redă (şi reglează) sunetele înregistrate pe un disc cu ajutorul dozei de redare; p. restr. doză de redare. [Pr.: pík-ap] – Din engl. pick-up.
PICLAJ, piclaje, s.n. Operaţie de tratare a pieilor cu o soluţie acidă (şi cu clorură de sodiu) înainte de tăbăcire; piclare. – Din fr. Picklage.
PICLARE, piclări, s.f. Piclaj. – Cf. piclaj.
PICNI, picnesc, vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A atinge, a nimeri pe cineva cu o lovitură bine ţintită. * Fig. (Despre boli, dureri, necazuri etc.) A veni (şi a atinge, a doborî pe cineva) pe neaşteptate. – Formaţie onomatopeică.
PICNIC, picnicuri, s.n. (Livr.) Masă (şi petrecere) comună (în aer liber), de obicei cu contribuţia flecărui participant. [Acc. şi: picníc] – Din fr. pique-nique.
PICNIRE, picniri, s.f. (Rar) Acţiunea de a picni. – V. picni.
PICNOMETRIE, picnometrii, s.f. (Fiz.) Tehnică de măsurare a densităţilor. – Din fr. pycnométrie.
PICNOMETRU, picnometre, s.n. Instrument (în formă de recipient) folosit pentru măsurarea densităţii corpurilor lichide sau solide prin cântărire. – Din fr. pycnométre.
PICOFARAD, picofarazi, s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a capacităţii electrice, egală cu a 10-12 parte dintr-un farad. – Din fr. picofarad.
PICOL s.m. v. picolo.
PICOLIŢĂ, picoliţe, s.f. Fată (sau femeie) care serveşte într-un restaurant ca ajutoare a chelnerului. – Picol + suf. -iţă.
PICOLO s.m. Băiat care serveşte într-un restaurant ca ajutor al chelnerului. [Var.: pícol s.m.] – Din it. piccolo.
PICON, picoane, s.n. Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară cilindrică de oţel cu vârful ascuţit sau lat, care serveşte la ruperea sau la dislocarea rocilor şpiţ2; p. gener. ciocan de abataj. – Din it. piccone.
PICOSECUNDĂ, picosecunde, s.f. (Fiz.) A 10-12 parte dintr-o secundă. – Din fr. picoseconde.
PICOT, picoţi, s.m. 1. (Min.) Bucată de lemn tare, ascuţită la un capăt, folosită la săparea galeriilor. 2. (În forma picou, n.) Bordură de dantelă cu colţuri. * Bulină (3). – Din fr. picot.
PICOTA vb. I v. picoti.
PICOTAJ, picotaje, s.n. (Min.) Consolidarea rocilor din galerii cu ajutorul picoţilor. – Din fr. picotage.
PICOTEALĂ, picoteli, s.f. Faptul de a picoti; starea celui care picoteşte; moţăială, somnolenţă. – Picoti + suf. -eală.
PICOTI, picotesc, vb. IV. Intranz. A aţipi (cu intermitenţe) şezând sau stând în picioare; a dormita, a moţăi. [Var.: picotá vb. I] – Pica1 + suf. -oti.
PICOTIRE s.f. Faptul de a picoti. – V. picoti.
PICRAT, picraţi, s.m. Compus sau combinaţie chimică obţinută pe baza acidului picric. – Din fr. picrate.
PICRIC adj. (În sintagma) Acid picric = acid corosiv şi toxic, sub formă de cristale galbene, fără miros şi cu gust amar, folosit ca exploziv, la prepararea unor substanţe colorante etc. – Din fr. picrique.
PICRIT s.m. Rocă magmatică de origine vulcanică, de culoare verde închis sau neagră. – Din fr. picrite, germ. Pikrit.
PICROMIGDALĂ, picromigdale, s.f. 1. Migdală amară. 2. Prăjitură uscată preparată din albuş de ou, zahăr şi migdale ori alune sau nuci. [Var.: pricomigdálă s.f.] – Din ngr. pikramígdalon.
PICTA, pictez, vb. I. Tranz. 1. A reprezenta o imagine, un model etc. pe pânză, pe carton, pe sticlă etc., cu ajutorul pensulei şi al culorilor; a zugrăvi. *

(Absol.) A se ocupa cu pictura (1), a practica pictura. * A acoperi sau a împodobi cu picturi (2) un obiect, un material. * Refl. (Fam. şi depr.; despre femei) A se farda (exagerat). 2. Fig. A caracteriza (sugestiv), a înfăţişa (plastic) prin cuvinte, într-o operă literară, fiinţe, situaţii, întâmplări; a descrie, a zugrăvi. – Din pictor şi pictură (derivat regresiv).
PICTAT, -Ă, pictaţi, -te, adj. Reprodus, reprezentat într-o pictură (2); zugrăvit. * (Despre obiecte, materiale etc.) Pe care s-a executat o pictură (2). – V. picta.
PICTOGRAFIC, -Ă, pictografici, -ce, adj. Care aparţine pictografiei, privitor la pictografie; spec. (despre scriere, semne) care redă obiectele şi ideile prin desene simbolice, sugestive. – Din fr. pictographique.
PICTOGRAFIE s.f. Sistem primitiv de scriere în care obiectele şi ideile sunt redate prin desene sugestive, simbolice. – Din fr. pictographie.
PICTOGRAMĂ, pictograme, s.f. Desen sau şir de desene simbolice, sugestive, prin care sunt redate obiectele şi ideile în unele sisteme primitive de scriere. – Din fr. pictogramme.
PICTOR, pictori, s.m. Artist plastic care se ocupă cu pictura (1). * Fig. Scriitor care descrie sugestiv fizicul şi caracterul personajelor, scene din viaţă, din natură etc. – Din lat. pictor.
PICTORIŢĂ, pictoriţe, s.f. Artistă plastică care se ocupă cu pictura (1). [Acc. şi: pictoríţă] – Pictor + suf. -iţă.
PICTURAL, -Ă, picturali, -e, adj. Care aparţine picturii, privitor la pictură; p. ext. pitoresc. – Din fr. pictural.
PICTURALITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi pictural; caracter pictural; plasticitate. – Pictural + suf. -itate.
PICTURĂ, (2) picturi, s.f. 1. Ramură a artelor plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, bidimensionale, desfăşurate pe o suprafaţă plană. 2. Lucrare artistică executată de un pictor; tablou, pânză. * Ansamblul operelor, stilurilor şi procedeelor specifice pictorilor dintr-o ţară, dintr-o epocă, dintr-o şcoală etc. 3. Fig. Descriere sugestivă (într-o operă beletristică) a fizicului şi a caracterului personajelor, a unor scene din viaţa reală şi din natură etc. – Din lat. pictura.
PICUI, picuiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A picura (2). – Pic1 + suf. -ui.
PICULEŢ s.n. Diminutiv al lui pic1; picuşor, picuş, picuţ. – Pic1 + suf. -uleţ.
PICULINĂ, piculine, s.f. Instrument muzical de suflat, asemănător cu un mic flaut, care emite sunete din registrul acut. – Cf. it. piccolino.
PICUR s.m. v. pic1.
PICURA, pícur, vb. I. 1. Intranz. şi tranz. A cădea sau a face, a lăsa să cadă în picături. * Intranz., impers. A ploua uşor, cu stropi rari. 2. Intranz. Fig. A răsuna, a vibra (încet); a picui. 3. Intranz. (Înv. şi reg.; de obicei cu determinările "de somn", "din picioare") A moţăi, a picoti. – Din picur.
PICURAR, picurare, s.n. (Constr.) Lăcrimar la acoperiş. – Picura + suf. -ar.
PICURARE, picurări, s.f. Acţiunea de a picura. – V. picura.
PICURAT1 s.n. Faptul de a picura. – V. picura.
PICURAT2, -Ă, picuraţi, -te, adj. (Rar) Acoperit cu picături. – V. picura.
PICURIŞ s.n. (Rar) Cădere a apei sub formă de picături; p. ext. loc unde apa unui izvor curge în picături. – Picur + suf. -iş.
PICUŞ, picuşuri, s.n. I. (Pop.) 1. Piculeţ. * (Fam.) Băutură alcoolică (în cantitate mică). 2. Masă lichidă sau solidificată formată prin picurarea unui lichid sau prin curgerea, picătură cu picătură, a unei materii topite. II. (Fam.) Câştig mic şi întâmplător (de obicei ilicit). – Pic1 + suf. -uş.
PICUŞOR s.n. (Pop.) Piculeţ. – Pic1 + suf. -uşor.
PICUŢ s.n. (Pop.) Piculeţ. – Pic1 + suf. -uţ.

PIDOSNIC, -Ă, pidosnici, -ce, adj., s.m. I. Adj. (Pop.) Care este ieşit din comun, contrar aşteptărilor (în sens negativ); care se comportă ciudat, sucit, care face totul pe dos. II. S.m. Numele a două specii de plante erbacee cu frunze lucioase, verzi-al-băstrii şi cu flori galbene (Cerinthe minor şi glabra). – Pe dos+ suf. -nic.
PIEDECĂ s.f. v. piedică.
PIEDESTAL, piedestaluri, s.n. Suport (înalt) pe care se aşază o statuie, o coloană, un obiect decorativ etc. [Pl şi: piedestale] – Din fr. piédestal.
PIEDICĂ, piedici, s.f. 1. Factor care împiedică realizarea unui ţel, care stă în calea unei acţiuni; stavilă, obstacol, impediment; dificultate, greutate. ** Loc. vb. A pune piedică (sau piedici) = a împiedica. * Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicându-l cu piciorul. ** Loc. vb. A(-i) pune (o) piedică = a pune cuiva piciorul înainte pentru a-l face să se împiedice şi să cadă. * (Rar) Greutate în vorbire. 2. (Concr.) Unealtă, dispozitiv, instrument folosit pentru blocarea sau încetinirea mişcării unui sistem tehnic, pentru blocarea unui organ mobil al acestuia, la sprijinire sau la susţinere etc. * Frânghie sau lanţ cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă când sunt lăsaţi să pască. 3. (Bot.; în compusul) Piedica-vântului = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze alungite, cu flori liliachii şi albăstrii (Lathyrus hirsutus). [Var.: piédecă s.f.] – Lat. pedica.
PIEDICUŢĂ, piedicuţe, s.f. Plantă erbacee cu tulpina lungă şi târâtoare, cu frunzele mici şi dese, cu inflorescenţa în formă de spic (Lycopodium clavatum). – Piedică + suf. -uţă.
PIEDIN, piedine, s.n. (Pop.) Totalitatea firelor de urzeală de la capătul unei pânze, care rămân neţesute şi se taie când pânza este scoasă de pe războiul de ţesut. – Lat. / * / pedinus.
PIEIRE s.f. Acţiunea de a pieri şi rezultatul ei. 1. Moarte (violentă, năprasnică); ucidere, omor. * (În limbajul bisericesc) Pierdere a vieţii veşnice ca urmare a degradării morale şi a căderii în păcat. * (Înv. şi reg.) Pericol, primejdie de moarte; p. ext. necaz, supărare. 2. Distrugere, nimicire; dispariţie; decădere, ruinare. * Încetare, anulare, suprimare. [Var.: (reg.) pieríre s.f.] – V. pieri.
PIEITOR, -OARE adj. v. pieritor.
PIELAR, pielari, s.m. Meseriaş care prelucrează piei, care confecţionează obiecte din piele; comerciant, negustor de piei sau de obiecte confecţionate din piele. – Piele + suf. -ar.
PIELĂRIE1, (1) pielării, s.f. 1. Atelier unde se prelucrează sau se vând piei sau obiecte confecţionate din piele. 2. Meşteşug de prelucrare a pieilor; comerţ cu obiecte de piele. – Pielar+ suf. -ie.
PIELĂRIE2, pielării, s.f. (La sg. cu sens colectiv) Mulţime de piei; p. ext. obiecte confecţionate din piele. – Piele + suf. -ărie.
PIELĂRIT s.n. Meseria de pielar. – Pielar+ suf. -it.
PIELCICĂ, -EA s.f. v. pielicică.
PIELE, piei, s.f. 1. Ţesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafaţă a corpului animalelor vertebrate şi a celor mai multe dintre nevertebrate; spec. epiderma omului. ** Loc. adj. şi adv. În (sau cu) pielea goală = complet dezbrăcat; gol, nud. ** Loc. adv. (Până) la piele = în întregime, de tot, complet. ** Expr. A şti (sau a vedea etc.) cât îi (sau ce-i) poate pielea cuiva = a şti (sau a vedea) de ce e în stare, cât valorează cineva. A nu-i face pielea (nici) doi bani (sau nici două parale, nici o ceapă degerată) sau a nu-i plăti pielea (nici) un ban = a nu fi bun de nimic, a nu avea nici o valoare. A nu(-şi) mai încăpea în piele = a) a fi bucuros, fericit etc.; b) a fi foarte îngâmfat. A(-i) intra

(sau a i se băga) (pe) sub piele sau (pe) sub pielea cuiva = a reuşi să câştige încrederea sau simpatia cuiva (prin linguşiri, insistenţe, servicii etc.). A i se face (cuiva) pielea de găină (sau de gâscă) sau pielea găinii (sau a gâştii) = a i se încreţi (cuiva) pielea (de frică, de frig etc.). A-i lua (cuiva) (şi) pielea (de pe el) sau şapte (sau nouă) piei = a exploata pe cineva crâncen, a-l jecmăni. (A fi) numai piele(a) şi os(ul) = (a fi) foarte slab. A-i frige cuiva pielea = a se răzbuna pe cineva, a chinui sau a pedepsi aspru pe cineva. A plăti cu pielea = a suporta o pedeapsă corporală. A-şi lăsa pielea (pe undeva) sau a da pielea popii = a muri (pe undeva). A-şi pune pielea în saramură = a) a risca, a se expune; b) a-şi impune anumite restricţii pentru a realiza ceva. A-şi pune pielea pentru cineva = a se expune la neplăceri pentru cineva; a-şi pune viaţa în primejdie pentru cineva. A-şi ieşi din piele = a fi cuprins de un sentiment foarte puternic (de bucurie, de ciudă etc.). A-i da (sau a-i ieşi cuiva ceva) prin piele = a suporta consecinţele unui fapt, a o păţi, a-i ieşi pe nas. A-şi vinde (şi) pielea de pe el = a-şi vinde tot, a face orice sacrificiu material (pentru a scăpa de o datorie, de o primejdie etc.). A-şi vinde scump pielea = a lupta cu înverşunare, provocând mari neajunsuri adversarului (chiar dacă nu mai sunt sorţi de izbândă). A rămâne numai cu pielea = a rămâne foarte sărac. (A fi) vai (şi amar) de pielea cuiva = (a fi) rău de cineva, (a fi) vai de capul lui. A simţi (ceva) pe propria (sa) piele = a suporta din plin şi personal consecinţele unei situaţii. A fi în pielea cuiva = a se afla exact în aceeaşi situaţie (dificilă) cu altcineva. A face ceva pe pielea altuia = a-şi satisface gusturi, a-şi crea avantaje în dauna altora, aruncând riscul asupra altora. Numai pielea lui ştie, se spune despre cel care a răbdat şi a suferit multe. A avea pielea groasă sau a fi gros la piele (sau cu pielea groasă) = a fi lipsit de bun-simţ, a fi obraznic. A-i face (cuiva) pielea tobă (sau burduf) = a bate pe cineva foarte tare. ** Compus: pieile-roşii = nume dat populaţiei indiene aborigene din America de Nord; amerindieni. * Fig. Fiinţă, făptură; p. ext. viaţă. Ţine la pielea lui. 2. Piele (1) jupuită de pe un animal (şi prelucrată); spec. blană. * Piele de drac = ţesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă (imitând antilopa). [Gen.-dat.: pielii, pieii] – Lat. pellis, -em.
PIELICICĂ, -EA, pielicele, s.f. Diminutiv al lui piele; pielişoară, pieluşică. * Blăniţă de miel sau de alt animal (mic). [Var.: pielicícă, -eá s.f.] – Piele + suf. -icică, -icea.
PIELIŞOARĂ, pielişoare, s.f. (Rar) Pielicică. – Piele + suf. -işoară.
PIELIŢĂ, pieliţe, s.f. Boală care se manifestă prin inflamaţia mucoasei bazinetului renal. [Pr.: pi-e-] – Din fr. pyélite.
PIELIŢĂ, pieliţe, s.f. 1. Piele (1) subţire, fină, delicată; spec. pielea obrazului. * (Mai ales la pl.) Strat subţire, cornos, care mărgineşte unghia. 2. Nume generic pentru ţesuturile animale subţiri (şi elastice), cu aspect de foiţă, lamă sau pânză fină, care căptuşesc, îmbracă, susţin, separă sau formează anumite organe sau părţi de organe; membrană. 3. Ţesut vegetal subţire care acoperă, separă sau leagă unele părţi ale plantelor. 4. Intestin de animal sau membrană artificială care formează învelişul mezelurilor preparate din tocătură. 5. Pojghiţă fină care se formează pe suprafaţa unor lichide. – Piele + suf. -iţă.
PIELM, pielmuri, s.n. (Pop.) Făină de grâu, de porumb etc. (de cea mai bună calitate). [Var.: píemn s.n.] – Et. nec.
PIELOGRAFIE, pielografii, s.f. (Med.) Radiografie a rinichilor, a bazinetelor şi a ureterelor. [Pr.: pi-e-] – Din fr. pyélographie.
PIELONEFRITĂ, pielonefrite, s.f. Boală inflamatorie, de natură infecţioasă, a bazinetului şi a rinichiului. [Pr.: pi-e-] – Din fr. pyélonéphrite.

PIELOPLASTIE, pieloplastii, s.f. Decorare a obiectelor din piele prin scoaterea în relief a desenului. – De la piele.
PIELOS, -OASĂ, pieloşi, -oase, adj. (Rar) Care are aspectul pielii; elastic şi rezistent ca pielea. – Piele + suf. -os.
PIELUŞICĂ, pieluşele, s.f. (Reg.) Pielicică. – Piele + suf. -uşică.
PIEMIE, piemii, s.f. (Med.) Septicemie. [Pr.: pi-e-] – Din fr. pyémie.
PIEMN s.n. v. pielm.
PIEMONT, piemonturi, s.n. Formă de relief situată la contactul unor munţi cu o câmpie sau cu o depresiune, formată prin acumularea depunerilor aduse de apele curgătoare la schimbarea de pantă. – Din fr. piémont.
PIEMONTAN, -Ă, piemontani, -e, adj. Care aparţine piemontului, privitor la piemont, care alcătuieşte un piemont. – Piemont + suf. -an.
PIEPT, (1, 2, 4) piepturi, s.n., (3) piepţi, s.m. 1. S.n. Parte superioară a corpului, de la abdomen până la gât, la om şi la unele animale vertebrate; torace; spec. partea anterioară (şi exterioară) a acestei regiuni; p. restr. organ din interiorul cavităţii toracice (inimă sau plămân). ** Loc. adv. În piept = de-a dreptul (în sus), pieptiş. ** Loc. adj. şi adv. Piept la piept = (despre lupte, felul de a lupta etc.) (care se desfăşoară) în mod direct, din apropiere, corp la corp; la baionetă. Piept în piept = (care este) unul contra celuilalt, faţă în faţă, (aproape) ciocnindu-se. ** Expr. Cu pieptul deschis = fără teamă, direct. Cu capul în piept = cu capul plecat (de ruşine, de supărare etc.). A strânge (pe cineva) la piept = a îmbrăţişa. Cu mâinile (încrucişate) la (sau pe) piept = a) în inactivitate; b) mort, decedat. A pune mâinile pe piept = a muri. A da piept cu cineva (sau cu ceva) = a se împotrivi cuiva (sau la ceva); a înfrunta direct pe cineva (sau ceva), a se lupta cu cineva. A lua (ceva) în piept = a înfrunta ceva direct, a lupta pentru a cuceri sau pentru a învinge ceva. A ţine (cuiva) piept = a rezista, a nu se da bătut; a se împotrivi, a înfrunta; a concura cu succes. A(-şi) pune pieptul (pentru cineva sau ceva) sau a apăra cu pieptul (pe cineva sau ceva) = a apăra din răsputeri, a apăra cu viaţa. A-şi sparge pieptul (strigând, vorbind etc.) = a striga din răsputeri, a obosi (strigând, vorbind etc. zadarnic). (A·fi) slab de piept = (a fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză. * (Şi în sintagma "boală de piept") Tuberculoză pulmonară. * Carne de pe partea anterioară a cavităţii toracice a unor animale, folosită ca aliment; mâncare preparată din această carne. 2. S.n. Sân (al femeii). ** Expr. (Pop.) A avea piept = (despre femeile cu copii mici) a avea lapte. A da piept = (despre femeile cu copii mici) a alăpta, a da să sugă. 3. S.m. Partea din faţă a unei piese de îmbrăcăminte care acoperă pieptul (1). ** Expr. A lua (pe cineva) de piept = a cere cuiva socoteală, a sări la bătaie. A se lua (sau a se apuca, a se prinde) de piept cu cineva = a se împotrivi (cuiva); a se lupta, a se bate cu cineva. 4. S.n. P. anal. Coastă de deal, de munte etc.; povârniş. – Lat. pectus.
PIEPTAR, pieptare, s.n. 1. Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lână etc.) fără mâneci, care acoperă ca o vestă partea superioară a corpului; spec. cojocel scurt din blană de oaie, fără mâneci, adesea ornamentat, încheiat în faţă sau pe umăr; bundiţă. 2. Obiect de metal, de zale sau de piele groasă care acoperea pieptul şi spatele luptătorilor din vechime, apărându-i de loviturile adversarului. * Bucată de piele groasă cu care scrimerii îşi acoperă pieptul. 3. Curea lată la hamuri, care trece pe sub pieptul calului. – Piept + suf. -ar.
PIEPTĂNA, piéptăn, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) descurca, a(-şi) netezi, a(-şi) aranja sau a(-şi) curăţa cu pieptenele părul sau barba. * A (se) coafa. * Tranz. (Pop.) A ţesăla. 2. Tranz. A trece anumite fibre textile prin dinţii unor piepteni (pentru a le curăţa de impurităţi, a alege fibrele de calitate bună etc.). * Fig.

(Fam.) A bate zdravăn pe cineva. 3. Tranz. şi refl. Fig. (Fam.) A(-şi) cizela stilul, vorbirea etc. [Prez. ind. şi: piáptăn] – Lat. pectinare.
PIEPTĂNAR, pieptănari, s.m. Persoană care face sau vinde piepteni (1). – Pieptene + suf. -ar.
PIEPTĂNARE, pieptănări, s.f. Acţiunea de a (se) pieptăna; pieptănat1. – V. pieptăna.
PIEPTĂNARIŢĂ, pieptănariţe, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor; cu tulpina lungă şi subţire terminată în spic, spontană sau cultivată ca plantă de nutreţ (Cynosurus cristatus). – Pieptene + suf. -ariţă.
PIEPTĂNAŞ, pieptănaşi, s.m. Pieptănuş (1). – Pieptene + suf. -aş.
PIEPTĂNAT1 s.n. Pieptănare. – V. pieptăna.
PIEPTĂNAT2, -Ă, pieptănaţi, -te, adj. 1. (Despre păr, barbă etc.) Descurcat, netezit, aranjat sau curăţat cu pieptenele; (despre oameni) cu părul descurcat, netezit, aranjat sau curăţat (cu pieptenele). 2. (Despre fibre textile) Trecut prin dinţii unor piepteni (pentru a îndepărta impurităţile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.). – V. pieptăna.
PIEPTĂNĂTOR, -OARE, pieptănători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care piaptănă anumite fibre textile; muncitor calificat în pieptănatul1 fibrelor textile. 2. S.f. Maşină (sau organ de maşină, unealtă) de pieptănat fibrele textile. ** (Adjectival) Cilindru pieptănător. – Pieptăna + suf. -ător.
PIEPTĂNĂTORIE, pieptănătorii, s.f. (Secţie într-o) întreprindere industrială de filare în care fibrele textile sunt supuse, în cursul procesului tehnologic, operaţiei de pieptănare. – Pieptănător + suf. -ie.
PIEPTĂNĂTURĂ, pieptănături, s.f. 1. Fel de aranjare a părului; coafură, frizură. 2. Operaţie manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinţii unor piepteni pentru a înlătura impurităţile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. * (Concr.) Totalitatea deşeurilor eliminate la pieptănatul1 fibrelor textile. – Pieptăna + suf. -ătură.
PIEPTĂNUŞ, pieptănuşi, s.m. 1. Diminutiv al lui pieptene; pieptănaş, pieptenel. 2. (La pl.) Pieptene (2). – Pieptene + suf. -uş.
PIEPTĂRAŞ, pieptăraşe, s.n. Diminutiv al lui pieptar (1); pieptărel, pieptăruţ. – Pieptar + suf. -aş.
PIEPTĂREL, pieptărele, s.n. Pieptăraş. – Pieptar + suf. -el.
PIEPTĂRUŢ, pieptăruţe, s.n. (Reg.) Pieptăraş. – Pieptar + suf. -uţ.
PIEPTEN s.m. v. pieptene.
PIEPTENE, piepteni, s.m. 1. Obiect de toaletă confecţionat din os, din metal, din materiale plastice etc., cu dinţi mărunţi, care serveşte la pieptănat1 părul sau pe care femeile îl poartă în păr ca podoabă. 2. (Mai ales la pl.) Unealtă cu dinţi metalici, folosită în industria casnică la pieptănatul1 fibrelor textile; pieptănuşi; p. ext. element al maşinii industriale de pieptănat fibrele textile. 3. P. anal. Nume dat mai multor obiecte, unelte sau părţi componente ale acestora, care seamănă, ca formă sau ca întrebuinţare, cu un pieptene (1, 2). [Var.: piépten s.m.] – Lat. pecten.
PIEPTENEL, pieptenei, s.m. (Pop.) Pieptănuş (1). – Pieptene + suf. -el.
PIPTIŞ adv. 1. De-a dreptul (în sus), drept în sus sau înainte; direct. * (Adjectival) Care are pantă repede, abruptă, greu de suit. 2. Faţă în faţă (aproape ciocnindu-se); corp la corp, direct. * (Adjectival; despre lapte, ciocniri etc.) Care are loc prin înfruntare directă între combatanţi. 3. Fig. Cu curaj, fără teamă, pe faţă. – Piept + suf. -iş.
PIEPTIŞOR, pieptişoare, s.n. Diminutiv ai lui piept; pieptuţ. – Piept + suf. -işor.

PIEPTOS, -OASĂ, pieptoşi, -oase, adj. 1. Cu pieptul (1) lat; p. ext. voinic, bine legat. * Fig. Mândru, îngâmfat. 2. (Despre femei) Cu sânii mari. – Piept + suf. -os.
PIEPTUŢ, pieptuţuri, s.n. Pieptişor. – Piept + suf. -uţ.
PIERDE, piérd, vb. III. I. 1. Tranz. A nu mai şti unde se află, unde a pus, unde a rătăcit (un bun material). ** Expr. A(-şi) pierde şirul = a se încurca, a se zăpăci; a nu mai avea continuitate (în vorbire). 2. Tranz. A nu mai cunoaşte sau a nu mai găsi drumul, locul etc. căutat; a greşi direcţia. ** Expr. A(-i) pierde (cuiva) urma = a nu mai şti unde se află, unde poate fi găsit. A-şi pierde urma (sau urmele) = a nu mai putea fi găsit; a dispărea. (refl.) A i se pierde urma (sau urmele) = a nu mai putea fi găsit; a dispărea. * Refl. A se rătăci de grupul în care se afla. 3. Refl. Fig. A se lăsa absorbit de ceva, a se cufunda în... 4. Refl. Fig. A fi cuprins, copleşit de un sentiment de o emoţie; a nu mai şti ce să facă. II. Tranz. 1. A fi deposedat de..., a rămâne fără..., a nu mai avea; spec. a irosi, a risipi. ** Expr. A pierde din mână = a scăpa un prilej favorabil. A pierde pământul de sub picioare = a) a nu-şi mai putea păstra echilibrul din cauza unei proaste stări fizice, a unui pas greşit etc.; b) a fi pe punctul de a pierde o anumită situaţie materială sau socială. A-şi pierde viaţa = a muri; a fi omorât. A-şi pierde cunoştinţa (sau simţirea) = a leşina. A-şi pierde cumpătul (sau răbdarea) = a nu se mai putea stăpâni, a se enerva. * A rămâne fără o parte a corpului, fără un organ, fără o facultate; a nu se mai putea folosi de o parte a corpului, de o facultate. ** Expr. A pierde sânge = a avea hemoragie. A pierde laptele = (despre femelele unor mamifere) a le scădea sau a le înceta secreţia laptelui (într-o perioadă când aceasta ar trebui să fie normală). A-şi pierde minţile = a înnebuni. * (Despre plante) A i se urca (şi a-i cădea) frunzele, rodul etc. 2. (Pop.; despre femei) A avorta. 3. A fi lipsit (pentru totdeauna) de o fiinţă dragă; a rupe relaţiile (de prietenie) cu cineva, a fi părăsit. 4. A fi învins într-un război, într-o întrecere; a nu câştiga un proces etc. 5. A sosi prea târziu, a nu ajunge sau a nu face ceva la timp. 6. A folosi timpul în mod neraţional, irosindu-l sau profitând insuficient de el. * Expr. Fără a (mai) pierde vremea = imediat, repede, neîntârziat. ** Compus: s.m. invar. pierde-vară = om care îşi iroseşte timpul, care nu munceşte şi umblă fără nici un rost. III. 1. Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. * Refl. A muri. * Tranz. şi refl. A(-şi) cauza un mare rău, neajuns etc.; a pune sau a se afla într-o situaţie extrem de grea. 2. Tranz. (Înv. şi pop.) A distruge, a nimici (popoare, ţări, aşezări, bunuri materiale etc.). 3. Tranz. (Pop.) A face să dispară, să piară; p. ext. a compromite. 4. Refl. A ieşi din câmpul vizual, a nu se mai vedea; a dispărea. * Fig. A trece neobservat, neluat în consideraţie. * Tranz. A nu mai putea urmări cu privirea pe cineva sau ceva, a nu mai vedea. ** Expr. A pierde (pe cineva) din ochi = a iubi foarte mult. 5. Refl. (Despre sunete, voci, zgomote) A-şi diminua treptat intensitatea, a deveni din ce în ce mai slab; a se stinge. – Lat. perdere.
PIERDERE, pierderi, s.f. Faptul de a (se) pierde. * Pagubă materială, stricăciune; distrugere, nimicire; (concr.) obiect sau bani de care cineva este păgubit. ** Loc. adv. În pierdere = fără câştig, cu deficit. * (La pl.) Pagubă de vieţi omeneşti. * (Tehn.) Diferenţă dintre cantitatea de material, de forţă etc. introdusă într-un sistem tehnic şi cantitatea întrebuinţată în mod util. * Înfrângere, insucces (în luptă, la jocuri, în competiţii sportive). – V. pierde.
PIERDUT, -Ă, pierduţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte, bunuri) Care nu se mai află în posesiunea proprietarului, care nu mai este la locul lui obişnuit, despre care nu se ştie unde se află. * Care nu mai există, care a dispărut. 2. (Despre oameni) Care a plecat din locul unde era şi căruia nu i se mai ştie de urmă;

rătăcit. * Care nu mai trăieşte în preajma cuiva, s-a depărtat de cineva; care nu se mai află în viaţă; mort. 3. Care abia se vede dintre alte obiecte, care nu apare clar din cauza depărtării; şters, estompat. * (Despre culori) Pal, şters. * (Despre sunete) Cu intensitate scăzută, slăbit din cauza depărtării; stins. 4. Absorbit de o activitate, de o problemă; copleşit de gânduri sau de sentimente, stăpânit de o emoţie puternică; p. ext. desperat. (Despre ochi, privire) Aţintit în gol, rătăcit. 5. (Despre oameni) Aflat într-o situaţie foarte grea, în primejdie de moarte, expus distrugerii (fizice sau morale). * (Despre femei) Care a decăzut din punct de vedere moral; care practică prostituţia. 6. (Despre un interval de timp) Care a trecut pentru cineva în zadar, care a fost petrecut fără folos sau cu prea puţin folos. – V. pierde.
PIERI, pier, vb. IV. Intranz. 1. (Despre fiinţe) A înceta să mai trăiască; a muri (de obicei de moarte violentă, nefirească). ** (Prin exagerare) Pier de frică. * (Despre vegetaţie) A se ofili, a se usca. * A fi distrus, nimicit; a dispărea; a se ruina. 2. (Despre abstracte, stări, senzaţii etc.) A lua sfârşit; a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. ** Expr. A-i pieri (cuiva) glasul (sau graiul, piuitul) sau a-i pieri cuvintele de pe buze = a) a nu mai putea scoate o vorbă (de emoţie, de frică etc.); b) a nu mai avea ce spune (din lipsă de argumente). * A se şterge din amintire, a fi dat uitării. * (Despre sunete, zgomote, lumină etc.) A-şi reduce intensitatea până la dispariţia totală, a dispărea treptat. 3. A dispărea fără urmă, fără a mai putea fi găsit. * A i se fura ceva. 4. A dispărea (pe neaşteptate) din faţa cuiva sau de undeva, a ieşi (brusc) din câmpul vizual al cuiva. ** Expr. Piei din faţa mea! (sau din ochii mei!) = pleacă imediat de aici! să nu te mai văd! [Imper. pers. 2 sg. şi: piei] – Lat. perire.
PIERIRE s.f. v. pieire.
PIERIT, -Ă, pieriţi, -te, adj. 1. (Pop.) Mort (de obicei de moarte violentă, nefirească). 2. Care a dispărut, care nu mai există. 3. (Despre oameni şi faţa lor) Lipsit de vigoare, slab; palid, descompus (de durere, de frică etc.); p. ext. descurajat, deznădăjduit; copleşit, distrus. * Care se află într-o mare primejdie sau într-o situaţie extrem de rea. * (Substantivat, m.; pop., în sintagma) Cel pierit = sifilis. – V. pieri.
PIERITOR, -OARE, pieritori, -oare, adj. 1. Supus morţii, pieirii; muritor. ** Expr. Pieritor de foame = (despre oameni) foarte sărac, care nu are nici ce mânca; muritor de foame. 2. Care dispare sau se risipeşte, care nu durează; trecător, efemer. [Var.: (înv. şi reg.) pieitór, -oáre adj.] – Pieri + suf. -tor.
PIERITURĂ, pierituri, s.f. (Pop.) Om sau animal slab, fără vlagă. – Pieri + suf. -tură.
PIERROT, pierroţi, s.m. Personaj din pantomima tradiţională, îmbrăcat în alb şi cu o scufie (ascuţită) pe cap. [Pr.: pieró] – Din fr. pierrot.
PIERSĂCIU, -IE adj. v. piersiciu.
PIERSIC, piersici, s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu flori trandafirii sau albe şi cu fructe mari, sferice (Persica vulgaris). ** Expr. (Pop. şi fam.) A o lua (sau a o aduce, a umbla, a se da) pe după piersic = a spune (ceva) pe ocolite; a căuta un subterfugiu, a se eschiva. – Lat. persicus.
PIERSICA, piérsic, vb. I. Tranz. (Pop.) A bate tare pe cineva; p. restr. a urzica, a băşica. – V. piersică.
PIERSICĂ, piersici, s.f. Fructul piersicului, sferic, cărnos, suculent, acoperit cu o pieliţă pufoasă de culoare gălbuie-roşiatică. – Lat. persica.
PIERSICĂRIE, piersicării, s.f. Cultură de piersici. – Piersic + suf. -ărie.
PIERSICIU, -IE, piersicii, adj. (Rar) De culoarea piersicii. [Var.: (reg.) piersăcíu, -íe adj.] – Piersică + suf. -iu.

PIERZANIE s.f. (Pop.) 1. Moarte (năprasnică, violentă), ucidere în masă; primejdie de moarte, nenorocire, suferinţă mare, dezastru, prăpăd. 2. Decădere, degradare (morală); desfrâu, perdiţie. – Pierde +suf. -anie.
PIERZARE s.f. (Pop.) Perzanie. ** Loc. vb. A da pierzării = a ucide sau a lăsa să fie ucis. – V. pierde.
PIERZĂTOR, -OARE, pierzători, -oare, adj. (Înv. şi pop.) Care nimiceşte, distruge sau vatămă; care aduce un prejudiciu moral. – Pierde + suf. -ător.
PIESĂ, piese, s.f. 1. Parte demontabilă a unei maşini, a unui mecanism, a unui instrument, a unei construcţii; organ de maşină sau element component al unui mecanism, instrument, aparat etc. * Piesă anatomică = parte dintr-un cadavru preparată special pentru disecţie şi pentru studii anatomice. 2. Obiect sau fiinţă care face parte dintr-o categorie, dintr-o serie de obiecte sau de fiinţe identice sau asemănătoare. * Spec. Fiecare dintre obiectele de îmbrăcăminte care fac parte dintr-un ansamblu vestimentar. * Spec. Fiecare dintre figurile sau obiectele unor jocuri sportive sau de societate. * Spec. Fiecare dintre armele de artilerie aflate în dotarea unei unităţi, a unui stat etc. * Monedă metalică. 3. Fiecare dintre actele, documentele, însemnările cuprinse într-un dosar sau într-o colecţie. 4. Obiect de valoare sau operă de artă, expuse într-un muzeu sau făcând parte dintr-o colecţie. 5. Operă literară compusă în formă de dialog şi destinată reprezentării pe scenă; operă dramatică. * P. gener. Operă literară. 6. Compoziţie muzicală. – Din fr. piéce.
PIESETĂ, piesete, s.f. Piesă de teatru scurtă. – Din fr. piécette.
PIESUŢĂ, piesuţe, s.f. (Rar) Diminutiv al lui piesă. – Piesă + suf. -uţă.
PIETA s.f. Pictură sau sculptură care o reprezintă pe Madona ţinându-şi fiul mort pe genunchi sau în braţe. [Pr.: pi-e-] – Din fr., it. pietá.
PIETATE s.f. 1. Evlavie, smerenie, cucernicie. 2. Sentiment de respect profund (amestecat cu iubire sau duioşie) faţă de cineva sau ceva. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piété, lat. pietas, -atis.
PIETIN s.n. 1. Boală contagioasă la oi, care se manifestă prin răni dureroase la picioare, pricinuind distrugerea progresivă a unghiilor. 2. Boală a cerealelor, provocată de unele ciuperci, care duce la înnegrirea părţii bazale a tulpinilor, la pălirea, îndoirea şi căderea plantelor. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piétin.
PIETISM s.n. Doctrină ascetică a unei secte protestante, care promovează respectarea cu rigurozitate a practicilor religioase, pietatea şi misticismul extrem; p. ext. atitudine, comportare a adepţilor acestei doctrine. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piétisme.
PIETIST, -Ă, pietişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al pietismului. 2. Adj. Care aparţine pietismului sau pietiştilor (1), privitor la pietism sau la pietişti. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piétiste.
PIETON, pietoni, s.m. Persoană care umblă pe jos pe o arteră (cu trotuare) străbătută de vehicule. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piéton.
PIETONAL, -Ă, pietonali, -e, adj. Al pietonilor. [Pr.: pi-e-] – Pieton + suf. -al.
PIETOS, -OASĂ, pietoşi, -oase, adj. (Înv.) Evlavios, cucernic. [Pr.: pi-e-] – Din it. pietoso.
PIETRAR, pietrari, s.m. 1. Muncitor calificat care prelucrează piatra (pentru construcţii); cioplitor în piatră. * (Înv.) Sculptor. * Muncitor care pietruieşte drumul. * (Reg.) Zidar. 2. Peşte răpitor cu corpul în formă de fus, de culoare galbenă pe aripioare şi brună spre coadă, care trăieşte în apele dulci, adânci, cu fundul pietros şi nisipos (Aspro zingel). 3. (Ornit.) Pietroşel sur. – Piatră + suf. -ar.
PIETRĂRIE1, pietrării, s.f. 1. Carieră de piatră. 2. Grămadă, morman de pietre; loc pietros. 3. (Rar) Mulţime de pietre preţioase. – Piatră + suf. -ărie.

PIETRĂRIE2, pietrării, s.f. Meseria pietrarului (1). – Pietrar + suf. -ie.
PIETRICICĂ, -ICEA, pietricele, s.f. 1. Diminutiv al lui piatră. 2. (Bot.; la pl.; în compusul) Pietricele-roşii = Dianthus saxigenus. – Piatră + suf. -icică, -icea.
PIETRIFICA vb. I v. petrifica.
PIETRIFICARE s.f. v. petrificare.
PIETRIFICAT, -Ă adj. v. petrificat.
PIETRIŞ, pietrişuri, s.n. 1. Rocă sedimentară detritică necimentată constituită din diferite fragmente de roci şi de minerale rotunjite, cu dimensiunile cuprinse între 2 mm şi circa 70 mm, care se formează pe litoral, în albiile apelor curgătoare, în regiunile ocupate de gheţari etc. 2. Pietriş (1) mai mărunt provenit din albiile râurilor, din cariere sau din piatră sfărâmată, folosit ca agregat în presărarea betoanelor, ca material de pietruire a drumurilor etc. 3. (Înv. şi pop.) Pământ pietros sau nisipos, neproductiv, sterp. – Piatră + suf. -iş.
PIETROI, pietroaie, s.n. Augmentativ al lui piatră; bolovan. – Piatră + suf. -oi.
PIETROS, -OASĂ, pietroşi, -oase, adj. 1. (Despre locuri, drumuri etc.) Plin de pietre, cu multe pietre. * (Despre pământ) Care conţine piatră; care (din cauza pietrelor) este neproductiv, sterp. 2. Tare (ca piatra), dur; p. ext. puternic, rezistent, robust, voinic. 3. (Despre fructe) Care are miezul consistent, tare, cărnos. ** (şi substantivat, f. pl.) Cireşe pietroase = varietate de cireşe cu pulpa tare. – Piatră + suf. -os.
PIETROŞEL, pietroşei, s.m. 1. Numele mai multor peşti: a) peşte mic de culoare cafeniu-închis pe spate şi galbenă pe burtă (Umbra krameri); b) porcuşor. 2. Nume dat mai multor păsări migratoare care trăiesc între stânci şi prin locuri pietroase. ** Pietroşel sur = pasăre mică, cenuşie pe spate şi galbenă-ruginie pe piept; pietrar (Oenanthe oenanthe). Pietroşel cânepiu = cânepar. – Pietros + suf. -el.
PIETRUI, pietruiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi cu piatră un drum, o şosea etc. – Piatră + suf. -ui.
PIETRUIRE, pietruiri, s.f. Acţiunea de a pietrui şi rezultatul ei; pietruit1. – V. pietrui.
PIETRUIT1 s.n. Pietruire. – V. pietrui.
PIETRUIT2, -Ă, pietruiţi, -te, adj. (Despre drumuri, şosele etc.) Acoperit cu piatră. – V. pietrui.
PIEZ1, piezi, s.m. Unitate de măsură a presiunii, submultiplu al atmosferei. – Din fr. piéze.
PIEZ2 s.m. v. piază.
PIEZIŞ, -Ă, piezişi, -e, adj., adv. 1. (Care este) aplecat într-o parte, oblic, diagonal; p. ext. strâmb. ** Expr. A zâmbi pieziş = a zâmbi din colţul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune. 2. (Care se află) în sau cu pantă (foarte) repede. 3. Fig. (Care este, se face etc.) ocolit, indirect; p. ext. (care are loc) (pe) ascuns, (pe) furiş, tainic. 4. (În legătură cu verbe ca "a privi", "a se uita" etc. sau cu substantive ca "privire", "ochi") (Care este, se face etc.) lateral, dintr-o sau într-o parte; (care este) saşiu, cruciş; fig. (în mod) bănuitor, iscoditor. – Piez2 + suf. -iş.
PIEZOCERAMIC, -Ă, piezoceramici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Denumire generică pentru un grup de ceramice piezoelectrice folosite în construcţia rezonatoarelor şi a filtrelor de calitate, a dozelor de pick-up, a traductoarelor de ultrasunete etc. 2. Adj. Referitor la ceramice piezoelectrice. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piézo-céramique.

PIEZOELECTRIC, -Ă, piezoelectrici, -ce, adj. (Fiz.) Care aparţine piezo-electricităţii, privitor la piezoelectricitate, propriu piezoelectricităţii. [Pr.: pi-e-zo-e] – Din fr. piézo-électrique.
PIEZOELECTRICITATE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor cristale ionice de a se polariza electric sub acţiunea unei deformări mecanice sau de a se deforma sub acţiunea unui câmp electric exterior. * Modificare a dimensiunilor unui corp sub acţiunea câmpului electric. [Pr.: pi-e-zo-e-] – Din fr. piézo-électricité.
PIEZOGRAMĂ, piezograme, s.f. (Biol.) Curbă rezultată din înregistrarea fenomenelor biologice cu ajutorul cristalelor piezoelectrice. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piézogramme.
PIEZOMETRIC, -Ă, piezometrici, -ce, adj. (Fiz.) Referitor la piezometrie; de piezometrie. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piézométrique.
PIEZOMETRIE s.f. 1. (Fiz.) Măsurare a presiunilor (ridicate). 2. Ramură a fizicii care studiază compresibilitatea lichidelor. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piézométrie.
PIEZOMETRU, piezometre, s.n. (Fiz.) Aparat cu care se măsoară gradul de comprimare a lichidelor sau se determină presiunea statică a fluidelor. [Pr.: pi-e-] – Din fr. piézométre.
PIFAN, pifani, s.m. (Fam. şi ir.) Infanterist. – Pifă + suf. -an.
PIFĂ s.f. (Fam. şi ir.) Infanterie. – Cf. germ. Pfiff "infanterist".
PIFTIE, piftii, s.f. Mâncare preparată din carne, oase şi cartilaje (de porc), fierte timp îndelungat într-o zeamă (cu usturoi), care, după răcire, se încheagă şi devine gelatinoasă; răcituri. ** Expr. (Fam.) A face (pe cineva) piftie = a bate foarte tare (pe cineva). – Din bg. pihtija, ngr. pihtí.
PIGMENT, pigmenţi, s.m. 1. Substanţă colorată naturală produsă de celulele plantelor şi animalelor şi care colorează în mod specific ţesuturile sau lichidele organice ale acestora. 2. Particulă solidă, colorată, întrebuinţată în industrie pentru colorare. – Din fr. pigment.
PIGMENTA, pigmentez, vb. I. 1. Refl. (Despre celule, ţesuturi, părţi ale plantelor şi ale animalelor) A se colora prin pigmenţi (1) care se formează prin acţiunea soarelui, în urma unor tulburări funcţionale etc. 2. Tranz. A colora cu pigmenţi (2) fibre textile, ţesături etc. – Din fr. pigmenter.
PIGMENTAR, -Ă, pigmentari, -e, adj. (Rar; desper celule, ţesuturi etc.) Pigmentat. – Din fr. pigmentaire.
PIGMENTARE, pigmentări, s.f. Faptul de a (se) pigmenta; pigmentaţie. – V. pigmenta.
PIGMENTAT, -Ă, pigmentaţi, -te, adj. (Despre celule, ţesuturi etc.) Colorat într-un anumit fel prin pigmenţi; care conţine pigmenţi. – V. pigmenta.
PIGMENTAŢIE, pigmentaţii, s.f. Pigmentare. * Mod specific în care apar celulele, ţesuturile etc. în urma pigmentării. – Din fr. pigmentation.
PIGMENTOGEN, -Ă, pigmentogeni, -e, adj. Care produce pigmenţi. – Din fr. pigmentogéne.
PIGMEU, -EE, pigmei, -ee, s.m., s.f. 1. (Rar la f.) (Mitol.) Persoană care făcea parte dintr-o populaţie fabuloasă de pitici, despre care se credea, în antichitate, că locuieşte în diverse ţinuturi îndepărtate. 2. Persoană care aparţine unor populaţii din Africa Centrală, din bazinul fluviului Congo, cu înălţimea medie sub un metru şi jumătate; p. gener. persoană de statură foarte mică. ** (Adjectival) Populaţie pigmee. 3. Fig. Persoană lipsită de orice valoare, de calităţi, de merite. – Din fr. pygmée.
PIGULEALĂ, piguleli, s.f. (Pop.) Faptul de a piguli; p. ext. lucru care se face cu migală, pe încetul. – Piguli + suf. -eală.

PIGULI, pigulesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) 1. (Despre păsări) A ciuguli. 2. A lua câte puţin (dintr-un aliment). * A lucra cu migală la ceva; a migăli. * Fig. A fura sau a înşela cu încetul, pe nesimţite. – Et. nec.
PIHOTAŞ, pihotaşi, s.m. (Înv. şi reg.) Infanterist. – Pihotă + suf. -aş.
PIHOTĂ, pihote, s.f. (Înv. şi reg.) (Unitate militară de) infanterie. [Var.: píotă s.f.] – Din pol. piechota, ucr. pihota, rus. pehota.
PIJAMA, pijamale, s.f. Îmbrăcăminte formată din pantaloni şi bluză, care se poartă mai ales noaptea (în timpul somnului). – Din fr. pyjama.
PIL interj. Strigăt cu care vânătorii îndeamnă câinele să se arunce asupra vânatului. – Din fr. pille.
PILACI, -CE, pilaci, -ce, adj. (Fam.) Beţiv. – Pili2 + suf. -aci.
PILAF, pilafuri, s.n. Mâncare de orez (sau arpacaş), gătită de obicei cu carne (de pasăre) sau cu legume, ciuperci etc. ** Expr. (Fam.) A face (pe cineva) pilaf = a) a bate (pe cineva) foarte tare; a nimici; b) a uimi peste măsură, a ului. – Din tc. pilâv, ngr. piláfi.
PILAFCIU s.m. v. pilafgiu.
PILAFGIU, pilafgii, s.m. (Glumeţ) Persoană căreia îi place pilaful. * Epitet dat turcilor. [Var.: pilafcíu s.m.] – Pilaf + suf. -giu.
PILANGIU, pilangii, s.m. (Fam.) Om beţiv. – Pili2 + suf. -angiu.
PILASTRU, pilaştri, s.m. Stâlp paralelipipedic prevăzut de obicei cu o bază şi cu un capitel, care serveşte ca element de ornamentaţie sau de consolidare a unui zid. – Din fr. pilastre, it. pilastro.
PILĂ1, pile, s.f. Unealtă de oţel călit, având una sau mai multe feţe prevăzute cu numeroşi dinţi mărunţi şi ascuţiţi, folosită la ajustarea manuală sau mecanică a unor obiecte dure. * Ustensilă metalică în formă de lamă cu suprafaţa crestată, folosită la netezirea unghiilor (după tăierea lor). – Din sl. pila.
PILĂ2, pile, s.f. 1. Dispozitiv (alcătuit din doi electrozi introduşi într-un electrolit) care transformă energia dezvoltată de un agent chimic, termic sau luminos în energie electrică. 2. (În sintagma) Pilă atomică = ansamblu de instalaţii care serveşte la producerea treptată şi reglabilă a fisiunii nucleare în lanţ; reactor (nuclear). 3. (Elt.; în sintagma) Pilă electrochimică = pilă de curent continuu. 4. (Ieşit din uz) Teanc, grămadă formată din lucruri de acelaşi fel puse unele peste apele. 5. Picior de pod executat din zidărie, din piatră, din beton sau din metal; contrafort de beton care întăreşte un baraj. 6. (Fam.) Sprijin, ajutor (ilegal) dat cuiva de o persoană influentă pentru obţinerea unui avantaj; p. ext. persoană care acordă acest sprijin. ** Expr. (Fam.) A pune (sau a băga) o pilă = a interveni (în mod abuziv) în favoarea cuiva sau pentru sine, a solicita o protecţie (ilegală) pentru cineva sau pentru sine. A avea pile = a se bucura de protecţia cuiva. – Din fr. pile.
PILC, pilcuri, s.n. (Tipogr.) Val de uns literele cu cerneală. – Din pol., ucr. pilka.
PILDĂ, pilde, s.f. 1. Ceea ce poate servi cuiva drept învăţătură, drept model de urmat, drept termen de comparaţie; ceea ce poate servi ca obiect de imitaţie sau inspiraţie în privinţa formei, a aspectului etc.; model, exemplu. ** Loc. adv. De pildă = de exemplu, bunăoară, cum ar fi. ** Expr. A lua pildă = a imita exemplul cuiva. * Dovadă, probă, indiciu. * Pedeapsă sau măsură drastică menită să servească drept avertisment şi pentru alţii. 2. Povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral, producţie literară cu caracter moralizator, cu o structură apropiată de fabulă; parabolă; p. ext. maximă, sentinţă; proverb, zicală; semnificaţie, tâlc cuprins într-o asemenea povestire, maximă, zicală sau

într-o acţiune oarecare, într-o faptă etc. ** Loc. prep. (Înv. şi reg.) În pilda (cuiva) = cu aluzie, referitor (la cineva). * Fabulă. – Din magh. példa.
PILDUI, pilduiesc, vb. IV. (Înv.) 1. Refl. A lua model, exemplu de la cineva sau de la ceva; a trage o învăţătură. * Tranz. A învăţa sau a îndruma pe cineva prin exemple. 2. Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă severă (care să servească drept pildă şi altora). 3. Tranz. A exemplifica, a ilustra. – Pildă + suf. -ui.
PILDUIRE, pilduiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) pildui şi rezultatul ei; povestire cu tâlc. * Pedeapsă (aspră). – V. pildui.
PILDUITOR, -OARE, pilduitori, -oare, adj. 1. Care serveşte sau poate servi drept pildă; exemplar. * Care are caracter moralizator. 2. Grăitor, elocvent, ilustrativ; convingător. [Pr.: -du-i-] – Pildui + suf. -tor.
PILEALĂ, pileli, s.f. (Fam.) Faptul de a pili2. * (Concr.) Băutură alcoolică. – Pili2 + suf. -eală.
PILEAT, pileaţi, s.m. Nume dat de către romani nobililor daci. [Pr.: -le-at] – Din lat. pileati.
PILI1, pilesc, vb. IV. Tranz. A ajusta, a fasona, a finisa prin aşchiere un obiect dur (de obicei metalic) cu ajutorul pilei1. – Din pilă1.
PILI2, pilesc, vb. IV. (Fam.) 1. Tranz. A bea, a consuma (în exces) băuturi alcoolice. 2. Refl. A se îmbăta (uşor), a se ameţi de băutură. – Cf. ţig. pilo.
PILIER, piliere, -i, subst. 1. S.n. Porţiune dintr-un zăcământ delimitată prin lucrări miniere sau cuprinsă între zone de exploatare. 2. S.m. (Rugbi) Fiecare dintre cei doi înaintaşi din prima linie care încadrează pe taloner într-un meleu. [Pr.: -li-er] – Din fr. pilier.
PILIFERĂ, pilifere, adj. (Bot.; în sintagma) Zonă piliferă = porţiune din rădăcină (sau din ramificaţiile ei) cu perişori absorbanţi. – Din fr. pilifére.
PILIRE, piliri, s.f. Acţiunea de a pili1 şi rezultatul ei; pilit1. – V. pili1.
PILIT1 s.n. Pilire. – V. pili1.
PILIT2, -Ă, piliţi, -te, adj. (Despre obiecte dure, de obicei metalice) Ajustat, fasonat, finisat prin aşchiere cu pila1. – V. pili1.
PILIT3, -Ă, piliţi, -te, adj. (Fam.) (Uşor) beat, ameţit de băutură; cherchelit. – V. pili2.
PILITURĂ, pilituri, s.f. Ceea ce se desprinde dintr-o piesă în urma pilirii. – Pili1 + suf. -tură.
PILOCARP, pilocarpi, s.m. Arbore originar din America de Sud, cu flori mari, ale cărui frunze conţin pilocarpină (Pilocarpus jaborandi). – Din fr. pilocarpe.
PILOCARPINĂ s.f. (Chim.) Alcaloid care se extrage din frunzele unor arbuşti tropicali (Pilocarpus) şi care are diverse întrebuinţări în medicină. – Din fr. pilocarpine.
PILON, piloni, s.m. 1. (Adesea fig.) Stâlp puternic care susţine o construcţie sau o parte a unei construcţii. * Element decorativ în formă de stâlp prismatic, aşezat la capătul unui pod (de o parte şi de alta), la intrarea într-o expoziţie etc. 2. Construcţie masivă la monumente sau la temple, de o parte şi de alta a intrării. 3. Suport de metal, de beton armat sau de lemn care serveşte la susţinerea conductelor şi izolatorilor liniilor electrice aeriene, a antenelor electromagnetice etc. – Din fr. pylône.
PILONA, pilonez, vb. I. Tranz. A îndesa (cu maiul sau cu o placă grea) pământul, un material granular etc. – Din fr. pilonner.
PILONARE, pilonări, s.f. Acţiunea de a pilona şi rezultatul ei. – V. pilona.
PILOR, pilori, s.m. Orificiu (format dintr-un muşchi inelar) prin care stomacul comunică cu duodenul. – Din fr. pylore.

PILORIC, -Ă, pilorici, -ce, adj. (Anat.) Al pilorului, referitor la pilor. ** Glandă pilorică = glandă situată în pereţii pilorului, care secretă mucus, pepsină, lipază. – Din fr. pylorique.
PILORISM s.n. (Med.) Tendinţă la spasm a musculaturii pilorului. – Din fr. pylorisme.
PILORITĂ, pilorite, s.f. (Med.) Inflamaţie a mucoasei pilorice. – Din fr. pylorite.
PILORIZĂ, pilorize, s.f. (Bot.) Caliptră (1). – Din fr. pilorhize.
PILOROPLASTIE, piloroplastii, s.f. (Med.) Intervenţie chirurgicală de lărgire a sfincterului piloric prin secţionarea longitudinală şi prin suturarea transversală a pilorului. – Din fr. pyloroplastie.
PILOS1, -OASĂ, piloşi, -oase, adj. (Pop.; despre fiinţe) Tare, puternic, rezistent; p. ext. răbdător; tenace. – Pilă1 + suf. -os.
PILOS2, -OASĂ, piloşi, -oase, adj. (Anat.) Care aparţine părului, privitor la păr; care are păr. – Din fr. pileux, lat. pilosus, -a.
PILOT1, piloţi, s.m. 1. Persoană calificată care conduce o aeronavă. 2. Persoană calificată care manevrează cârma unei nave (mai ales în regiunile în care navigaţia este dificilă). 3. Persoană care conduce sau ajută la conducerea unor vehicule feroviare prin locuri dificile. 4. (În sintagmele) Pilot automat (de comandă) = sistem tehnic care conduce automat o aeronavă sau o navă. Staţie-pilot = instalaţie experimentală în care se fabrică de probă un anumit produs înainte de fabricarea în serie. Ştiinţă pilot = ştiinţă care orientează alte discipline prin noţiunile şi metodele ei. – Din fr. pilote.
PILOT2, piloţi, s.m. Stâlp de lemn, de oţel sau de beton (armat), fixat în pământ (vertical sau înclinat) pentru a transmite la straturile de teren rezistent greutatea construcţiilor de deasupra sau pentru a consolida terenul; stâlp de susţinere. – Din fr. pilot.
PILOTA, pilotez, vb. I. 1. Tranz. A conduce în calitate de pilot1 o navă, o aeronavă, o locomotivă etc. * Fig. A conduce, a îndruma. 2. Intranz. (Despre nave, aeronave, locomotive etc.) A-şi încetini mersul (din cauza nesiguranţei parcursului); a face manevre. – Din fr. piloter.
PILOTAJ, pilotaje, s.n. 1. Faptul de a conduce o navă, o aeronavă, o locomotivă în calitate de pilot1; pilotare; ştiinţa şi tehnica acestei conduceri. 2. Încetinire a mersului unui vehicul aerian sau terestru din cauza unor condiţii speciale (porţiuni periculoase ale traseului, intrări în porturi, vizibilitate scăzută etc.). – Din fr. pilotage.
PILOTARE, pilotări, s.f. Acţiunea de a pilota şi rezultatul ei; pilotaj. – V. pilota.
PILOTĂ, pilote, s.f. 1. Un fel de plapumă călduroasă, de forma unei perne mari umflate, umplută cu fulgi sau cu puf. 2. (Reg.) Bagaj, calabalâc. [Acc. şi: pilótă] – Et. nec.
PILOTINĂ, pilotine, s.f. Ambarcaţie care conduce navele ce intră sau ies dintr-un port şi care aduce pilotul1 pe aceste nave. – Din fr. pilotin.
PILOZITATE, pilozităţi, s.f. (Anat.) Prezenţa părului pe faţa, pe corpul şi pe membrele unei persoane, care constituie, unul dintre caracterele ei sexuale secundare. – Din fr. pilosité.
PILUG, piluge, s.n. (Reg.) Pisălog (1). ** Expr. (Fam.) A tunde (pe cineva) pilug = a tunde (pe cineva) până la piele. [Var.: chilúg s.n.] – Cf. piuă.
PILULĂ, pilule, s.f. Mic preparat medicamentos de formă sferică sau circulară, care se ia pe cale bucală; hap, bulin, drajeu. – Din fr. pilule.
PIMNIŢĂ s.f. v. pivniţă.
PIN1 prep. v. prin.
PIN2, pini, s.m. Arbore din familia pinaceelor, înalt până la 40 de metri, cu frunze persistente în formă de ace lungi, cu scoarţa roşcată şi lemnul rezistent

(Pinus silvestris). ** Pin maritim = varietate de pin2 cu lemnul poros şi bogat în răşină, plantat pentru fixarea dunelor mişcătoare (Pinus maritima). – Lat. pinus.
PIN3, pini, s.m. (Electron.) Terminal al unui circuit integrat. – Din engl. pin.
PINACEE, pinacee, s.f. (La pl.) Familie de arbori răşinoşi din încrengătura gimnospermelor, cu tulpină în general dreaptă, cu frunze aciculare persistente la majoritatea speciilor, cu flori grupate în conuri; abietacee; (şi la sg.) arbore din această familie. – Din fr. pinacées.
PINACOTECĂ, pinacoteci, s.f. Colecţie mare de tablouri; muzeu în care se expune şi se păstrează o asemenea colecţie. – Din fr. pinacothéque, germ. Pinakothek.
PINASĂ, pinase, s.f. 1. Barcă folosită în marina militară. 2. Ambarcaţiune cu motor folosită la pescuitul sardelelor. – Din fr. pinasse.
PINCE-NEZ s.n. Ochelari care se prind pe nas cu ajutorul unui arc. [Pr.: pens-né] – Cuv. fr.
PINDARIC, -Ă, pindarici, -ce, adj. (Livr.; despre poezii, versuri etc.) Care este scris în genul poetului antic grec Pindar. – Din fr. pindarique.
PINEALĂ, pineale, adj. (În sintagma) Glandă pineală = mică glandă situată în masa encefalului, care determină prin secreţia ei dezvoltarea caracterelor sexuale; epifiză. [Pr.: -ne-a-] – Din fr. pinéal.
PINGEA, pingele, s.f. Bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate (uneori şi tocurile); p. ext. partea anterioară a tălpii încălţămintei, pe care se calcă. [Var.: pingícă s.f.] – Din tc. pençe.
PINGELI, pingelesc, vb. IV. Tranz. A pune sau a face să pună pingele la o încălţăminte (uzată); a tălpui. – Din pingea.
PINGELIRE, pingeliri, s.f. Acţiunea de a pingeli şi rezultatul ei. – V. pingeli.
PINGELIT, -Ă, pingeliţi, -te, adj. (Despre încălţăminte) Căruia i s-au pus pingele. – V. pingeli.
PINGICĂ s.f. v. pingea.
PING-PONG s.n. (Astăzi rar) Tenis de masă. – Din fr., engl. ping-pong, germ. Pingpong.
PING-PONGIST, -Ă, ping-pongişti, -ste, s.m. şi f. (Astăzi rar) Persoană care practică tenisul de masă. – Ping-pong + suf. -ist.
PINGUIN, pinguini, s.m. Nume dat unor genuri diferite de păsări palmipede marine, cu ciocul lung, cu aripile scurte, negre, improprii pentru zbor, servind ca înotătoare, cu picioarele scurte, situate la extremitatea posterioară a trunchiului, cu pieptul alb, cu mersul legănat, care trăiesc în grupuri în regiunile polare sudice. – Din fr. pingouin.
PINION, pinioane, s.n. Roată dinţată cu un număr mic de dinţi, care intră în componenţa unui angrenaj, servind la punerea în mişcare a altor roţi din angrenajul respectiv. [Pr.: -ni-on] – Din fr. pignon.
PINIPED, pinipede, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere răspândite în regiunile reci, al căror corp fusiform, cu membrele transformate în înotătoare, este adaptat vieţii acvatice; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. – Din fr. pinnipédes.
PINOLĂ, pinole, s.f. Axul păpuşii mobile de strung, în care se fixează o unealtă de găurire sau de filetare ori un vârf de susţinere a uneia dintre capetele piesei care se prelucrează. – Din germ. Pinole.
PINOT s.n. Numele mai multor soiuri de viţă de vie superioare de origine franceză, cultivate pentru obţinerea vinului; p. ext. vin produs din strugurii acestor soiuri. [Pr.: pinó] – Din fr. pinot.

PINTEN, pinteni, s.m. 1. Obiect de metal în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiţă dinţată, cu un vârf etc., pe care călăreţii îl prind la călcâiul cizmelor şi care le serveşte pentru a îmboldi calul la mers; p. ext. lovitură dată calului cu acest obiect. ** Expr. A da pinteni = a) a împunge, a îmboldi calul cu pintenii pentru a-l face să meargă mai repede; b) a (se) zori, a (se) grăbi. A bate din pinteni = (mai ales despre militari) a lovi călcâiele unul de altul, făcând să sune pintenii, şi a lua poziţia (reglementară) de drepţi. A bate din pinteni (de bucurie) = a-şi manifesta bucuria în chip zgomotos. 2. P. anal. (La unele păsări, mai ales la cocoşi) Formaţie cornoasă situată în partea de dinapoi şi de jos a piciorului, deasupra labei. * Protuberanţă situată în partea de dinapoi şi de jos a piciorului calului sau al boului, deasupra gleznei. 3. P. anal. Numele unor părţi de plante sau (cu determinări) al unor plante care au de obicei proeminenţe, protuberanţe, excrescenţe etc. 4. Proeminenţă a unei piese care serveşte la limitarea cursei altei piese în mişcare sau ca punct de articulaţie. * Unealtă cu care apicultorii fixează fagurele pe ramă. 5. Construcţie sau element de construcţie care seamănă cu un pinten (1) şi care susţine sau întăreşte o zidărie, un terasament, consolidează un mal etc. 6. Porţiune de teren care depăşeşte nivelul din jur; vârf mic, culme care se desprinde dintr-un ansamblu deluros sau muntos unitar. – Din sl. / * / pentînů.
PINTENAŞ, pintenaşi, s.m. 1. Diminutiv al lui pinten. 2. (Bot.) Nemţişor de câmp. – Pinten + suf. -aş.
PINTENAT, -Ă, pintenaţi, -te, adj. 1. (Despre încălţăminte) Care are pinteni (1), cu pinteni. * (Substantivat, m.; fam. sau ir.) Ofiţer sau gradat. 2. (Despre păsări) Cu pinteni (2); pintenog; p. ext. în formă de pinten. * (Substantivat, m.) Cocoş. 3. (Despre plante sau părţi ale lor) Cu pinten (3) sau cu aspect de pinten. – Pinten + suf. -at.
PINTENOG, -OAGĂ, pintenogi, -oage, adj., s.f. I. Adj. 1. (Despre animale) Cu pete de altă culoare (de obicei albe) în partea inferioară a picioarelor. 2. (Despre păsări) Pintenat (2). II. S.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu florile galbene ca lămâia (Carthamus lanatus). – Din sl. pontonogů.
PINTRE prep. v. printre.
PINŢĂ, pinţe, s.f. (Zool.; reg.) Popândău. – Et. nec.
PINULĂ, pinule, s.f. 1. Placă de metal având o deschizătură şi un fir de vizare, care serveşte la stabilirea aliniamentelor de teren. 2. Fiecare dintre frunzuliţele care constituie o frunză de ferigă. – Din fr. pinnule.
PINZGAU subst. 1. Rasă de bovine de lapte şi carne, de culoare roşie-castanie, cu o dungă albă care străbate în întregime spinarea. 2. Rasă de cai masivi, folosiţi la tracţiune. [Pr.: pinţgau] – Din germ. Pinzgau.
PIODERMITĂ, piodermite, s.f. Nume generic dat inflamaţiilor supurative ale pielii produse de stafilococi şi streptococi. [Pr.: pi-o-] – Din fr. pyodermite.
PIOGEN, -Ă, piogeni, -e, adj. (Med.; despre răni) Care produce puroi; (despre agenţi patogeni) care determină producerea puroiului. [Pr.: pi-o-] – Din fr. pyogéne.
PIOLET, pioleţi, s.m. Instrument asemănător cu un mic târnăcop, folosit de alpinişti. [Pr.: pi-o-] – Din fr. piolet.
PION, pioni, s.m. 1. Fiecare dintre cele şaisprezece piese de cea mai mică valoare de la jocul de şah, aşezate la începutul partidei, înaintea celorlalte piese. 2. Fig. Luptător pentru o cauză, pentru o idee nouă, exponent al unei concepţii noi. [Pr.: pion] – Din fr. pion.
PIONEFRITĂ, pionefrite, s.f. (Med.) Infecţie a rinichiului cu infiltraţii purulente difuze. [Pr.: pi-o-] – Din fr. pyonéphrite.
PIONER, -Ă, subst. v. pionier.

PIONEZĂ s.f. v. piuneză.
PIONIER, -Ă, pionieri, -e, subst. 1. S.m. şi f. (Ieşit din uz) Membru al organizaţiei de masă a elevilor de 7-14 ani care avea ca scop educarea comunistă a elevilor. 2. S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-un grup (de colonişti sau de emigranţi) care pune bazele unei vieţi civilizate într-un ţinut nelocuit. * Fig. Persoană care lucrează cea dintâi într-un domeniu nou, încă necercetat, care pune bazele unei metode noi, unei activităţi noi; deschizător de drumuri într-un domeniu oarecare de activitate. 3. S.m. Militar care face parte dintr-o unitate de geniu pregătită special pentru a executa construcţiile necesare operaţiilor militare, barajele de mine etc. [Pr.: pi-o-ni-er, – Var.: (pop.) pionér, -ă subst.] – Din fr. pionnier, germ. Pionier, (1) rus. pioner.
PIONIERAT, pionierate, s.n. Misiune, sarcină de pionier; activitate de pionier. [Pr.: pi-o-ni-e-] – Pionier + suf. -at.
PIONIERESC, -EASCĂ, pioniereşti, adj. (ieşit din uz) Care aparţine pionierilor (1), privitor la pionieri. [Pr.: pi-o-ni-e-] – Pionier + suf. -esc.
PIOREE s.f. (Med.) Scurgere de puroi dintr-un focar infecţios. ** Pioree alveolară = paradentoză. [Pr.: pi-o-re-e] – Din fr. pyorhée.
PIOS, PIOASĂ, pioşi, pioase, adj. (Despre oameni) Pătruns de sentimente de evlavie (religioasă) sau de afecţiune plină de respect; (despre manifestări, acţiuni, creaţii ale oamenilor) care exprimă, denotă evlavie sau o afecţiune respectuoasă; care este determinat de evlavie sau de o afecţiune respectuoasă. [Pr.: pi-os] – Din fr. pieux.
PIOŞENIE, pioşenii, s.f. (Rar) Pietate. [Pr.: pi-o-] – Pios + suf. -enie.
PIOTĂ s.f. v. pihotă.
PIOTORAX s.n. Boală care constă în formarea şi acumularea de puroi în cavitatea pleurală. [Pr.: pi-o-] – Din fr. pyothorax.
PIPA, pipez, vb. I. Intranz. şi tranz. (Reg.) A fuma (cu pipa). [Prez. ind. şi: pip] – Din pipă.
PIPAT s.n. (Reg.) Faptul de a pipa. – V. pipa.
PIPĂ, pipe, s.f. 1. Obiect format dintr-o parte mai groasă şi scobită, în care se pune tutunul, şi dintr-un tub (curbat) prin care se trage fumul; p. restr. partea mai groasă şi scobită a acestui obiect; p. ext. (cantitatea de) tutun care intră în această parte a obiectului; lulea. 2. Piesă de porţelan curbată la un capăt, folosită pentru protejarea instalaţiilor electrice împotriva apei de ploaie la intrarea lor în pereţii unei clădiri. 3. Piesă a distribuitorului motorului cu aprindere electrică, care închide succesiv circuitele electrice ale bujiilor motorului. – Din magh. pipa.
PIPĂI, pipăi, vb. IV. Tranz. 1. A atinge (uşor şi repetat) un obiect ori o fiinţă cu degetele sau cu palma pentru a se încredinţa că există sau pentru a constata forma, consistenţa, calitatea etc.; a cerceta, a examina tactil. ** Refl. Se pipăie pe frunte. ** Loc. adv. Pe pipăite = atingând, punând mâna (pe obiectul în cauză). * A mângâia (o femeie) atingând (uşor şi repetat) cu degetele sau cu palma. * P. anal. A atinge cu laba, cu botul, cu tentaculele etc. pentru a percepe ceva. 2. Spec. (Med.) A palpa. * A lua pulsul. 3. A merge cu nesiguranţă, fără să vadă (bine) şi folosindu-se de mâini, de baston etc.; a orbecăi. ** Loc. adv. Pe pipăite = cu nesiguranţă, pe dibuite, bâjbâind. * Tranz. şi intranz. A căuta ceva cu mâna pe nevăzute; a dibui, a bâjbâi. 4. Fig. A încerca să afle ceva, a sonda, a tatona; a bănui, a intui că există (într-un anumit fel). – Din sl. pipati.
PIPĂIALĂ, pipăieli, s.f. Pipăire. – Pipăi + suf. -eală.
PIPĂIBIL, -Ă, pipăibili, -e, adj. (Fam.) Palpabil. – Pipăi + suf. -bil.

PIPĂIRE, pipăiri, s.f. Acţiunea de a (se) pipăi şi rezultatul ei; pipăială, pipăitură. – V.pipăi.
PIPĂIT1 s.n. Faptul de a (se) pipăi. * Unul dintre simţuri, cu ajutorul căruia, atingând corpurile cu suprafaţa sensibilă a pielii, luăm cunoştinţă de calităţile lor palpabile (formă, consistenţă, umiditate etc.). – V. pipăi.
PIPĂIT2, -Ă, pipăiţi, -te, adj. (Astăzi rar) Palpabil; evident; concret, material. – V. pipăi.
PIPĂITURĂ, pipăituri, s.f. (Rar) Pipăire. [Pr.: -pă-i-] – Pipăi + suf. -tură.
PIPĂRA vb. I v. pipera.
PIPĂRAT, -Ă adj. v. piperat.
PIPĂRĂTURĂ, pipărături, s.f. (Rar) Mâncare piperată, picantă. – Pipera + suf. -ătură.
PIPĂRUŞ, pipăruşi, s.m., s.n. 1. S.m. (Bot.; pop.) Ardei; p. restr. fructul acestei plante (în special ardeiul iute). 2. S.n. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunţi; melodie după care se execută acest dans. – Piper + suf. -uş.
PIPE-LINE s.n. Conductă pentru transportul la distanţă al fluidelor şi, mai rar, al solidelor. [Pr.: páip-lain] – Cuv. engl.
PIPER, (1, 2) piperi, s.m., (3) s.n. 1. S.m. Plantă tropicală din familia piperaceelor, cu tulpina lungă şi subţire, târâtoare sau agăţătoare, ale cărei fructe, în formă de boabe (negre la maturitate), sunt folosite (ca atare sau pisate) drept condiment (Piper nigrum); p. restr. (la sg.; de obicei cu sens colectiv) fructul acestei plante; boabele pisate ale acestei plante. ** Loc. adj. Cu piper = (despre glume, anecdote etc.) piperat (3), uşor indecent; picant. ** Expr. (Fam.) A avea (sau a fi cu) piper pe limbă = a fi ironic, răutăcios, caustic. A i se sui (sau a-i veni cuiva) piperul la nas = a se supăra, a se mânia. A da (cuiva) cu piper (pe) la nas = a supăra, a mânia, a ofensa (pe cineva); a face (cuiva) aluzii răutăcioase. A face (pe cineva) cu sare şi cu piper = a dojeni, a mustra aspru (pe cineva); a face cu ou şi cu oţet. A-i sta (cuiva) ca piperu-n nas = a-i fi (cuiva) nesuferit; a-i sta ca sarea-n ochi. * Fig. Element dinamic, înviorător sau plin de haz. 2. S.m. (Bot.; reg.) Ardei; p. restr. fructul acestei plante. ** (În compusul) Piperul-apelor = silnic (Glechoma hederacea). ** Piper roşu = boia de ardei. 3. S.n. Numele unui dans popular care se joacă la nunţi; melodie după care se execută acest dans. – Din ngr. pipéri, sl. piperů.
PIPERA, piperez, vb. I. Tranz. A pune piper (1) sau, p. ext., alte condimente (iuţi) în mâncare. * (Rar) A ustura, a pişca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat). [Var.: pipărá vb. I] – Din piper.
PIPERACEE, piperacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu proprietăţi aromatice, cu flori mici, dispuse în amenţi lungi, şi cu fructul în formă de boabe; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. pipéracées, lat. piperaceae.
PIPERAT, -Ă, piperaţi, -te, adj. 1. (Despre mâncăruri şi băuturi) În care s-a pus (prea mult) piper (1) sau, p. ext., alte condimente (iuţi); condimentat, picant, aromat. * (Despre miresme, mirosuri) Înţepător, pătrunzător. 2. Fig. (Fam.; despre preţuri, dobânzi etc.) Foarte ridicat, exagerat, mare; (despre obiecte, mărfuri) care costă mult, scump. 3. Fig. (Despre anecdote, glume etc.) (Uşor) indecent; picant. [Var.: pipărát, -ă adj.] – V. pipera.
PIPERAZINĂ, piperazine, s.f. Substanţă care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă, utilizată în medicină la tratamentul gutei, împotriva nisipului din urină etc. – Din fr. pipérazine, germ. Piperazin.
PIPERINĂ, piperine, s.f. Alcaloid care se găseşte în piper. -Din fr. pipérine.
PIPERMENT, pipermenturi, s.n. Băutură preparată din alcool, sirop de zahăr şi esenţă de mentă. – Din fr. pippermint.

PIPERNICEALĂ s.f. Faptul de a se pipernici; pipernicire; aspect pipernicit. – Pipernici + suf. -eală.
PIPERNICI, pipernicesc, vb. IV. Refl. (Despre animale, plante sau părţi ale lor) A se opri din creştere, din dezvoltare sau a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice). – Et. nec.
PIPERNICIE s.f. (Rar) Stare sau aspect pipernicit. – Pipernici + suf. -ie.
PIPERNICIRE s.f. Faptul de a se pipernici; pipernniceală; închircire; sfrijire. – V. pipernici.
PIPERNICIT, -Ă, pipernniciţi, -te, adj. (Despre animale, plante sau părţi ale lor; adesea substantivat) Care s-a oprit din creştere, din dezvoltare sau a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiţii neprielnice); chircit, sfrijit. – V. pipernici.
PIPERNIŢĂ, piperniţe, s.f. (Rar) 1. Vas ori cutie mică în care se ţine piperul (1). 2. Piuliţă (de lemn) sau râşniţă mică în care se pisează piperul (sau ardeiul). – Din bg. piperniţa.
PIPERUŢĂ, piperuţe, s.f. Plantă erbacee cu flori albe-albăstrii, cu vinişoare verzi pe dinafară şi cu numeroase seminţe negre; negruşcă (Nigella arvensis). – Piper + suf. -uţă.
PIPETĂ, pipete, s.f. Tub mic de sticlă (gradat), prevăzut cu o pară de cauciuc, folosit pentru a picura, a lua, a măsura etc. o cantitate mică de lichid; picătoare. * Tub prin care se toarnă un lichid dintr-un vas în altul. – Din fr. pipette.
PIPI s.n. sg. (Fam.) Urină. [Acc. şi: pipi] – Din fr. pipi.
PIPIRIG, pipirigi, s.m. Nume dat mai multor plante erbacee care cresc pe malul apelor sau prin locuri umede şi mlăştinoase: a) plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde şi cu flori brun-roşcate, îngrămădite în spice la vârful tulpinii (Schoenoplectus lacustris); b) plantă cu tulpina formată din trei muchii, cu frunze late, cu flori de culoare verde-închis (Scirpus silvaticus); c) plantă cu tulpina aspră şi rigidă, de culoare cenuşie-verzuie sau albăstruie, terminată cu un spic care are la capăt un vârf ascuţit (Equisetum hiemale); d) plantă erbacee perenă cu tulpina triunghiulară, plină pe dinăuntru, cu frunze liniare cu nervuri paralele şi cu inflorescenţe compuse din 1-4 globuşoare (Holoschoenus vulgaris). – Et. nec.
PIPIRIGUŢ, pipiriguţi, s.m. Mică plantă erbacee cu rizomul târâtor şi cu tulpina cilindrică, terminată cu un spic de flori brune-verzui (Heleocharis palustris). – Pipirig + suf.-uţ.
PIPIT adj. invar. v. pepit.
PIPOTĂ, pipote, s.f. Stomac musculos la unele păsări; rânză. * (Fam. şi ir.) Stomac de om. ** Expr. A i se umfla (cuiva) pipota = a) a se mânia; b) a fi foarte fudul, mândru. (Fam.) A-i crăpa (cuiva) pipota de nerăbdare = a fi foarte nerăbdător. – Et. nec.
PIR s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu rizom târâtor, cu frunze aspre şi cu flori verzi, grupate în spice, care creşte spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură (Agropyrum repens). ** Pir pădureţ = specie înaltă de pir, care ajunge până la 1 m, cu frunzele aspre, cenuşii-verzui şi cu spicul lung şi subţire (Agropyrum caninum). – Din bg. pir.
PIRAMIDAL, -Ă, piramidali, -e, adj. 1. Care are forma unei piramide (1), ca o piramidă. ** Celulă piramidală sau neuron piramidal = celulă nervoasă a substanţei cenuşii din creier. (şi substantivat, m.) Os piramidal = unul dintre oasele mici care formează carpul. 2. Fig. De proporţii foarte mari, enorm, uriaş; p. ext. foarte important, măreţ; extraordinar, uimitor. – Din fr. pyramidal.

PIRAMIDĂ, piramide, s.f. 1. Poliedru cu baza poligonală şi feţele triunghiulare, care se unesc într-un vârf comun. 2. Monument funerar gigantic de piatră în formă de piramidă (1), ridicat pentru faraonii Egiptului antic; p. gener. edificiu arhitectonic monumental în formă de piramidă (1). 3. Grămadă (mare) de obiecte aranjate în formă de piramidă (1). * (Mil.) Piramidă de arme (sau de puşti, de carabine) = grup de puşti sau de alte arme de foc aşezate cu talpa patului pe pământ şi sprijinite una de alta la vârful ţevii. * Figură de gimnastică executată de mai multe persoane, care se aşază în rânduri suprapuse tot mai înguste pe măsură ce se apropie de vârf, în formă de piramidă (1); ansamblu de persoane astfel aşezate. 4. Sistem de susţinere a viţei de vie portaltoi, alcătuit dintr-un stâlp înalt din vârful căruia pornesc 6-8 sârme fixate cu câte un ţăruş lângă fiecare butuc de viţă. 5. (Anat.; în sintagma) Piramidă bulbară = fiecare dintre proeminenţele cordoanelor anterioare ale măduvei spinării, la nivelul bulbului rahidian. – Din ngr. piramís, -ídos, lat. pyramis, -idis, fr. pyramide.
PIRAMIDON, piramidoane, s.n. Preparat farmaceutic sub formă de (comprimate din) pulbere cristalină albă, fără miros, solubilă în apă, folosit ca medicament împotriva febrei, a durerilor de cap, a nevralgiilor etc. – Din fr. pyramidon.
PIRANDĂ, pirande, s.f. (Pop.) Ţigancă; nevastă de ţigan. – Din ţig. pirando.
PIRANOMETRU, piranometre, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensităţii radiaţiei solare difuze. – Din fr. pyranométre.
PIRARGIRIT s.n. Minereu de argint de culoare roşu-închis până la negru şi cu luciu diamantin. – Din fr. pyrargyrite, germ. Pyrargyrit.
PIRAT, piraţi, s.m. Persoană care se îndeletniceşte cu pirateria, care comite acte de piraterie; hoţ de mare, corsar. * Persoană care comite infracţiunea de piraterie aeriană. * Fig. Individ fără scrupule, care se îmbogăţeşte prin jaf, tâlhărie etc. – Din fr. pirate
PIRATERESC, -EASCĂ, piratereşti, adj. Care aparţine piraţilor, privitor la piraţi; piraticesc. – Piraterie + suf. -esc.
PIRATERIE, piraterii, s.f. Faptă prin care membrii echipajului unui vas, prin ameninţări şi violenţă, răpesc un alt vas ori bunurile sau persoanele aflate pe bordul lui; infracţiune săvârşită de autorii acestei fapte. * Piraterie aeriană = (infracţiune care constă în) acte de ameninţare şi de violenţă săvârşite de o persoană sau de un grup înarmat asupra echipajului unui avion în scopul schimbării itinerarului acestuia. – Din fr. piraterie.
PIRATICESC, -EASCĂ, piraticeşti, adj. (Înv.) Pirateresc. – Pirat + suf. -icesc.
PIRE s.n. v. piure.
PIRETIC, -Ă, piretici, -ce, adj. (Rar) Care provoacă febră; referitor la febră. – Din fr. pyrétique.
PIRETOTERAPIE s.f. Metodă terapeutică care constă în provocarea artificială a unei stări febrile cu diverse mijloace în scopul ridicării potenţialului de apărare la boală a organismului. – Din fr. pyrétothérapie.
PIRETRINĂ, piretrine, s.f. Substanţă insecticidă extrasă din piretru. – Din fr. pyrethrine.
PIRETRU s.m. (Bot.) 1. Vetricea (Chrysanthemum alpinum). 2. Pulbere insecticidă fină, obţinută din florile uscate ale piretrului (1). – Din fr. piréthre.
PIREU s.n. v. piure.
PIREX s.n. Sticlă rezistentă la variaţii bruşte de temperatură, din care se fac mai ales aparate de laborator. – Din fr. pyrex.
PIREXIE, pirexii, s.f. Febră; p. ext. nume generic dat bolilor cu temperatură (ridicată). – Din fr. pyrexie.

PIRGEOMETRU, pirgeometre, s.n. Aparat pentru măsurarea intensităţii radiaţiei calorice terestre. [Pr.: -ge-o-] – Din fr. pyrogéométre.
PIRHELIOGRAF, pirheliografe, s.n. Pirheliometru înregistrator. [Pr.: -li-o-] – Din fr. pyrhéliographe.
PIRHELIOMETRU, pirheliometre, s.n. Aparat pentru măsurarea intensităţii radiaţiei solare directe, pe baza determinării cantităţii de căldură rezultate prin absorbţia acestei radiaţii. [Pr.: -li-o-] – Din fr. pyrhéliométre, germ. Pyrheliometer.
PIRIDINĂ s.f. Substanţă organică aromatică, lichidă, incoloră, toxică, solubilă în apă, în alcool şi în eter, cu miros caracteristic neplăcut, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor materii colorante etc. – Din fr. pyridine.
PIRIDOXINĂ, piridoxine, s.f. (Farm.) Substanţă organică ce se găseşte în drojdia de bere, grâu, ficat, rinichi etc., jucând un rol important în menţinerea integrităţii structurale şi funcţionale a multor ţesuturi şi organe; vitamina B_6; adermină. – Din fr., engl. pyridoxine.
PIRIFORM, -Ă, piriformi, -e, adj. Care are formă de pară2. -Din fr. piriforme.
PIRITĂ, pirite, s.f. Sulfură de fier naturală, de culoare galbenă, cristalizată în sistem cubic, folosită mai ales ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric. – Din fr. pyrite.
PIRITOS, -OASĂ, piritoşi, -oase, adj. (Despre substanţe chimice, minereuri) Care conţine (multă) pirită. – Din fr. pyriteux.
PIROBALISTICĂ s.F. (Mil.) Disciplină care studiază lansarea proiectilelor prin guri de foc. – Din fr. pyrobalistique.
PIROCLASTIC, -Ă, piroclastici, -ce, adj. Care este alcătuit din piroclastit; care se referă la piroclastite. – Din fr. pyroclastique.
PIROCLASTIT, piroclastite, s.n. Rocă formată prin depozitarea materialului expulzat în timpul exploziilor vulcanice. – Din fr. pyroclastite.
PIROELECTRIC, -Ă, piroelectrici, -ce, adj. Referitor la piroelectricitate, de piroelectricitate. [Pr.: -ro-e-] – Din fr. pyro-électrique.
PIROELECTRICITATE s.f. Proprietate a unor cristale de a se polariza electric sub acţiunea unei variaţii de temperatură sau de a-şi modifica temperatura sub acţiunea unui câmp electric exterior. [Pr.: -ro-e-] – Din fr. pyroélectricité.
PIROFOB, -Ă, pirofobi, -e, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de pirofobie. – Din fr. pyrophobe.
PIROFOBIE, pirofobii, s.f. (Med.) Teamă de foc. – Din fr. pyrophobie, engl. pyrophobia.
PIROFOR, pirofori, s.m. 1. Nume dat corpurilor care produc scântei şi se aprind uşor în contact cu aerul (prin frecare sau ciocnire). 2. (La pl.) Gen de insecte colcoptere care emit lumină fosforescentă; (şi la sg.) insectă care aparţine acestui gen. – Din fr. pyrophore.
PIROFORIC, -Ă, piroforici, -ce, adj. (Despre corpuri, materiale, substanţe etc.) Care are proprietăţile unui pirofor (1). – Din fr. pyrophorique.
PIROGALIC adj. (În sintagma) Acid pirogalic = pirogalol. – Din fr. pyrogallique.
PIROGALOL s.n. Substanţă chimică în formă de cristale albe, cu gust amar, folosită în medicină (ca antiseptic), în tehnica fotografiei (ca revelator) etc.; acid pirogalic. – Din fr. pyrogallol.
PIROGĂ, pirogi, s.f. Ambarcaţie rudimentară, lungă şi îngustă, cu vâsle sau cu pânze, construită prin scobirea sau cioplirea unui trunchi de copac ori confecţionată din piei cusute, folosită de anumite populaţii din Africa, India, din insulele din sud-estul Asiei şi din Oceanul Pacific. -Din fr. pirogue.

PIROGEN, -Ă, pirogeni, -e, adj. 1. Care este produs de foc. 2. Care provoacă febră. – Din fr. pyrogéne.
PIROGENARE s.f. Procedeu pentru realizarea unor reacţii chimice între gaze la temperaturi înalte; piroliză. – Cf. fr. pyrogénation.
PIROGNOSTIE, pirognostii, s.f. Metodă de analiză la cald pentru determinarea metalelor dintr-un mineral. – Din fr. pyrognostie.
PIROGRAF, pirografe, s.n. Aparat electric folosit în pirogravură. – Din fr. pyrographe, engl. pyrograph.
PIROGRAVA, pirogravez, vb. I. Tranz. A grava desene pe un obiect de lemn, de piele, de os etc. cu ajutorul unui vârf de metal înroşit în foc sau cu un termocauter. – Din fr. pyrograver.
PIROGRAVARE, pirogravări, s.f. Acţiunea de a pirograva şi rezultatul ei. – V. pirograva.
PIROGRAVAT, -Ă, pirogravaţi, -te, adj. (Despre obiecte sau părţi ale unor obiecte din lemm, os, piele etc.) Decorat cu pirogravuri; (despre desene, ornamente, inscripţii etc.) executat prin pirogravare. – V. pirograva.
PIROGRAVOR, pirogravori, s.m. Persoană care execută lucrări de pirogravură; specialist în pirogravură. – Din fr. pyrograveur.
PIROGRAVURĂ, (2) pirogravuri, s.f. 1. Tehnica, arta de a decora suprafaţa unor obiecte de lemn, de piele, de os etc. prin pirogravare. 2. Gravură, desen decorativ executat prin pirogravare; p. ext. obiect pirogravat. – Din fr. pyrogravure.
PIROL, piroli, s.m. Compus organic sub formă de lichid incolor cu miros de cloroform, produs prin distilarea uleiului de oase şi folosit la fabricarea unor coloranţi. – Din fr. pyrrol.
PIROLATRIE, pirolatrii, s.f. Cult primitiv al focului. – Din fr. pyrolâtrie.
PIROLIGNOS adj. (În sintagma) Acid pirolignos = produs obţinut prin distilarea uscată a lemnului, din care se extrag acidul acetic, alcoolul metilic şi acetona. – Din fr. pyroligneux.
PIROLIZĂ s.f. (Chim.) Pirogenare. – Din fr. pyrolyse.
PIROLUZIT s.n. Bioxid natural de mangan folosit la extragerea manganului, în industria sticlei, la fabricarea vopselelor de ulei etc. – Din fr. pyrolusite.
PIROMAN, -Ă, piromani, -e, s.m. şi f. Persoană care suferă de piromanie. – Din fr. pyromane.
PIROMANIE s.f. Formă de tulburare psihică în care bolnavul simte impulsul nestăpânit de a da foc, de a distruge prin foc. -Din fr. pyromanie.
PIROMANT, -Ă, piromanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care practică piromanţia. – Din it. piromante.
PIROMANŢIE s.f. Încercare de a ghici viitorul prin observarea focului sau a flăcărilor, utilizată în Grecia antică. – Din fr. pyromancie.
PIROMETAMORFISM s.n. Totalitate a transformărilor suferite de rocile din vecinătatea imediată a unui corp eruptiv din cauza temperaturilor înalte. – Din fr. pyrométamorphism.
PIROMETRIC, -Ă, pirometrici, -ce, adj. Care ţine de pirometrie, privitor la pirometrie. – Din fr. pyrométrique.
PIROMETRIE s.f. Ramură a fizicii care studiază problemele legate de măsurarea temperaturilor înalte. – Din fr. pyrométrie.
PIROMETRU, pirometre, s.n. Instrument folosit (în metalurgie) pentru măsurarea temperaturilor înalte. – Din fr. pyrométre.
PIROMORFIT s.n. Minereu de plumb format în zona de oxidare a zăcămintelor bogate în plumb. – Din germ. Pyromorphit.

PIRON, piroane, s.n. Cui (de oţel) lung şi gros, curbat (în unghi drept) la unul din capete şi folosit la îmbinarea pieselor unei construcţii de lemn, la fixarea unui obiect greu pe perete etc.; p. gener. cui mare. ** Expr. (Fam.) A face (la) piroane (şi cuie) = a clănţăni din dinţi din cauza frigului; a dârdâi. (Fam.) A tăia (la) piroane = a spune minciuni. – Din sl. pironŭ.
PIRONI, pironesc, vb. IV. Tranz. 1. A bate, a prinde, a înţepeni, a fixa cu (sau în) piroane. 2. A împiedica pe cineva sau ceva să se mişte; a obliga să stea pe loc; a fixa, a imobiliza. 3. A-şi fixa, a-şi îndrepta, a-şi concentra ochii, privirea, atenţia, gândul etc. într-o anumită direcţie; a aţinti. – Din piron.
PIRONIRE, pironiri, s.f. Acţiunea de a pironi şi rezultatul ei. – V. pironi.
PIRONIT, -Ă, pironiţi, -te, adj. 1. Bătut, înţepenit, fixat în piroane. 2. Imobil, nemişcat, încremenit. * (Despre ochi, privire etc.) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; aţintit. – V. pironi.
PIROP s.n. Silicat de magneziu şi aluminiu din grupa granatului, de culoare roşie, roşiatică sau neagră, cristalizat în sistemul cubic, folosit ca piatră semipreţioasă. – Din fr. pyrope, germ. Pyrop.
PIROPLASMOZĂ, piroplasmoze, s.f. 1. Nume generic dat unui grup de boli parazitare ale animalelor domestice, provocate de paraziţi monocelulari care pătrund în sânge, distrugând globulele roşii şi producând febră mare. – Din fr. piroplasmose.
PIROSCAF, piroscafe, s.n. (Ieşit din uz) Navă acţionată cu aburi. – Din fr. pyroscaphe, it. piroscafo.
PIROSCOP, piroscoape, s.n. (Fiz.) Dispozitiv pentru determinarea aproximativă a temperaturilor înalte. – Din fr. pyroscope.
PIROSCOPIC, -Ă, piroscopici, -ce, adj. (Fiz.) Referitor la piroscop. – Din fr. pyroscopique.
PIROSFERĂ s.f. Zonă din interiorul Pământului, de sub litosferă, presupusă a fi în stare fluidă şi considerată sediul activităţii eruptive a vulcanilor; sima. – Din fr. pyrosphére.
PIROSTAT, pirostate, s.n. Aparat de supraveghere şi de control al temperaturii şi al arderii dintr-un focar de cazan sau de cuptor industrial. – Din fr. pyrostat.
PIROSTIE s.f. v. pirostrie.
PIROSTRIE, pirostrii, s.f. 1. (Mai ales la pl.) Ustensilă de gospodărie făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se pun căldarea, ceaunul sau oala la foc; crăcană. 2. (Reg.; la pl.) Cunună care se pune pe capetele mirilor în timpul oficierii căsătoriei religioase; cununie. ** Expr. (Glumeţ) (A(-şi) pune pirostriile (în sau pe cap) = a (se) căsători. [Var.: (înv. şi reg.) pirostíe s.f.] – Din ngr. pirostiá, bg. pirstija.
PIROŞCĂ, piroşte, s.f. (Reg.) Colţunaş umplut cu carne, cartofi, brânză, marmeladă etc. [Pl. şi: piroşti] – Din rus. pirožki, ucr. pyrižky.
PIROTEALĂ, piroteli, s.f. Faptul de a piroti; stare a celui care piroteşte; picoteală, moţăială, somnolenţă. – Piroti + suf. -eală.
PIROTEHNIC, -Ă, pirotehnici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine pirotehniei, privitor la pirotehnie; produs prin pirotehnie. 2. S.f. Pirotehnie. – Din fr. pyrotechnique.
PIROTEHNICIAN, pirotehnicieni, s.m. Specialist în pirotehnie. [Pr.: -ci-an] – Din fr. pyrotechnicien.
PIROTEHNIE, (2) pirotehnii, s.f. 1. Tehnica fabricării şi a utilizării unor dispozitive, a unor materiale care servesc la aprinderea muniţiilor, a armelor de foc, a unor substanţe explozibile, a artificiilor etc. 2. Fabrică de muniţii – Din fr. pyrotechnie.

PIROTERMIC, -Ă, pirotermici, -ce, adj. Care dezvoltă căldură prin ardere. – Din fr. pyrothermique.
PIROTI, pirotesc, vb. IV. Intranz. 1. A fi copleşit de somn; a moţăi, a dormita, a aţipi. 2. A fi abătut şi fără vlagă; a tânji, a lâncezi (de boală, de bătrâneţe etc.); p. ext. a zăcea, a boli, a gogi. – Et. nec.
PIROTINĂ s.f. Sulfură naturală de fier, cristalizată în sistemul hexagonal, de culoare galben-închis cu reflexe brune-roz. – Din fr. pyrrhotine.
PIROXEN, piroxeni, s.m. Grup de silicaţi naturali de magneziu, fier, calciu, aluminiu, sodiu, potasiu etc., care se prezintă sub formă de cristale prismatice cu luciu sticlos, de culoare verde-măslinie până la negru. – Din fr. pyroxéne.
PIROXENIC, -Ă, piroxenici, -ce, adj. De natura piroxenului. -Din fr. pyroxénique.
PIROXENIT, piroxenite, s.n. Rocă eruptivă, constituită mai ales din piroxen. – Din fr. pyroxénite.
PIROXILINĂ, piroxiline, s.f. Amestec de esteri ai celulozei, folosit la fabricarea explozivilor, a colodiului, a celuloidului, a lacurilor şi a emailurilor. – Din fr. pyroxiline.
PIROZĂ, piroze, s.f. (Med.) Senzaţie de arsură în piept şi în gât, determinată de iritaţia esofagului. – Din fr. pyrosis.
PIROZEA s.f. v. peruzea.
PIRPIRIU, -IE, pirpirii, adj. 1. (Despre fiinţe) Care şi-a încetat dezvoltarea normală sau a degenerat; firav, pipernicit, jigărit. 2. (Rar) Lipsit de avere. 3. (Despre oameni) Care este îmbrăcat sărăcăcios, jerpelit sau (prea) subţire; (despre îmbrăcăminte) prea subţire, nepotrivit cu vremea friguroasă, jerpelit. – Din tc. pirpiri.
PIRUETA, piruetez, vb. I. Intranz. (Rar) A executa, a face piruete. [Pr.: -ru-e-] – Din piruetă. Cf. fr. pirouetter.
PIRUETĂ, piruete, s.f. Figură de dans constând din învârtirea completă a unui dansator, executată pe un singur picior; p. ext. rotire (rapidă) pe vârful picioarelor, pe călcâie etc. [Pr.: -ru-e-] – Din fr. pirouette.
PIRUI, pers. 3 piruie, vb. IV. Intranz. (Despre păsări) A cânta în triluri; a ciripi. – Formaţie onomatopeică.
PIRUIT s.n. Faptul de a pirui; cântec în triluri al păsărilor; ciripit. – V. pirui.
PIS interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica. ** Expr. A nu zice (nici) pis = a nu spune nimic, a nu scoate nici o vorbă, a tăcea chitic. [Var.: pâs interj.] – Onomatopee.
PISA, pisez, vb. I. Tranz. 1. A zdrobi, a sfărâma o substanţă, un corp solid prin loviri repetate (cu pisălogul, cu ciocanul etc.), pentru a le face mai mărunte sau a le preface în praf. 2. A bătători, a bătuci, a frământa cu picioarele zăpada, pământul etc.; p. ext. a dansa, ajuca. 3. Fig. A bate tare, a snopi în bătaie. 4. Fig. A plictisi, a bate la cap, a sâcâi pe cineva, repetându-i acelaşi lucru; a pisălogi. – Lat. pi(n)sare.
PISANIE, pisanii, s.f. Inscripţie sculptată în piatră, în metal, pictată etc. pe morminte, la intrarea într-o biserică, într-o clădire etc., cuprinzând o invocaţie religioasă, numele ctitorului, motivarea zidirii sau date asupra monumentului respectiv. – Din sl. pisanije.
PISAR, pisari, s.m. Funcţionar de cancelarie însărcinat în trecut cu copierea sau cu redactarea unor acte, a unor documente etc. şi care adesea avea şi alte sarcini administrative. [Var.: pisér s.m.] – Din sl. pisarî, pol. pisarz.
PISARE, pisări, s.f. Acţiunea de a pisa; pisat1. – V. pisa.
PISAT1 s.n. Pisare. – V. pisa.

PISAT2, -Ă, pisaţi, -te, adj. 1. Mărunţit, zdrobit sau prefăcut în pulbere prin pisare. ** Expr. Cu oasele pisate = foarte obosit, mort de oboseală, extenuat. 2. Fig. (Fam.; despre oameni) Bătut tare, snopit în bătaie. – V. pisa.
PISĂGEALĂ, pisăgeli, s.f. (Fam.) Faptul de a pisăgi. * Fig. Bătaie zdravănă. * Fig. Cicăleală, sâcâială, pisălogeală. * Fig. Toceală, buchiseală. – Pisăgi + suf. -eală.
PISĂGI, pisăgesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A pisa. – Din pisa.
PISĂLOG, -OAGĂ, pisălogi, -oage, s.n., adj. 1. S.n. Unealtă casnică (de lemn, de metal, de piatră etc.), de obicei rotunjită ca o măciucă la un capăt sau la amândouă, cu care se pisează ceva în piuliţă sau în piuă; pilug. 2. Adj. (Fam.; adesea substantivat) Care plictiseşte pe cineva cu repetarea aceluiaşi lucru, cu insistenţele. – Pisa + suf. ălog.
PISĂLOGEALĂ, pisălogeli, s.f. (Fam.) Faptul de a pisălogi; vorbire care plictiseşte, sâcâială, cicăleală. – Pisălogi + suf. -eală.
PISĂLOGI, pisălogesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A plictisi pe cineva cu repetarea aceluiaşi lucru, cu insistenţele; a pisa (4). – Din pisălog.
PISC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al unor păsări, mai ales al puilor de pasăre. – Onomatopee.
PISC2, piscuri, s.n. 1. Vârf ascuţit (şi golaş) de munte sau de deal, dominând o vale sau o depresiune; piscan. 2. Capătul din faţă, ascuţit şi încovoiat în sus, al unei ambarcaţii. 3. (Pop.) Parte a carului (sau a saniei) de care se fixează proţapul. – Et. nec.
PISCAN, piscane, s.n. (Reg.) Pisc2 (1). – Pisc2 + suf. -an.
PISCICOL, -Ă, piscicoli, -e, adj. Care ţine de peşti sau de piscicultură, privitor la peşti sau la piscicultură. – Din fr. piscicole.
PISCICULTOR, piscicultori, s.m. Specialist în piscicultură. -Din fr. pisciculteur.
PISCICULTURĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creşterea peştilor în apele naturale şi în cele amenajate. – Din fr. pisciculture.
PISCIFORM, -Ă, pisciformi, -e, adj. În formă de peşte. – Din fr. pisciforme.
PISCINĂ, piscine, s.f. 1. Bazin cu peşti amenajat în scop decorativ sau productiv. 2. Bazin de înot. – Din fr. piscine.
PISCIVOR, -Ă, piscivori, -e, adj. (Livr.) Care se hrăneşte cu peşte. – Din fr. piscivore.
PISCOI, piscoi, s.m. (Reg.) I. Tub sonor care intră în componenţa unor instrumente muzicale. II. Om mic de statură, sfrijit, pipernicit. – Et. nec.
PISCUI, pers. 3 piscuieşte, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre păsări sau despre puii de pasăre) A ciripi, a piui. – Pisc1 + suf. -ui.
PISCUIRE, piscuiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a piscui şi rezultatul ei; piscuit. – V. piscui.
PISCUIT s.n. (Reg.) Faptul de a piscui. – V. piscui.
PISCULEŢ, pisculeţe, s.n. (Rar) Diminutiv al lui pisc2; piscuşor. – Pisc2 + suf. -uleţ.
PISCUŞOR, piscuşoare, s.n. (Rar) Pisculeţ. – Pisc2 + suf. -uşor.
PISER s.m. v. pisar.
PISETĂ, pisete, s.f. (Chim.) Aparat de laborator care proiectează un jet lichid. – Din fr. pissette.
PISIC, pisici, s.m. Pisoi. – Din pisică (derivat regresiv).
PISICĂ, pisici, s.f. I. 1. Mamifer domestic carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, acoperit cu blană deasă şi moale de diferite culori, cu capul rotund, cu botul foarte scurt, cu maxilarele puternice şi cu ghearele retractile şi ascuţite (Felis domestica); spec. femela acestui animal. ** Pisică sălbatică =

specie de pisică (I 1), mai mare decât aceasta, cu blana roşcată-cenuşie cu dungi negre, care trăieşte în pădure (Felis silvestris). ** Expr. A trăi (sau a se înţelege, a se iubi) ca câinele (sau ca şoarecele) cu pisica = a nu se înţelege, a trăi rău cu cineva. A umbla cu pisica-n traistă = a căuta să înşeli, să păcăleşti pe cineva. A cumpăra pisica în traistă = a se înşela la cumpărături (luând marfa pe nevăzute). A avea ochi de pisică = a) a avea privire ageră; b) a fi viclean. (Fam.) A avea nouă suflete ca pisica = a fi rezistent, a avea o mare vitalitate. A fi (sau a sta ca o) pisică plouată = a fi abătut, descurajat, fără chef; a arăta prost, a avea o ţinută necorespunzătoare. A se spăla ca pisica, se spune despre cei care se spală superficial şi, p. ext., despre cei neglijenţi. Piere (sau moare) pisica, se spune pentru a arăta că se petrece ceva neobişnuit, de importanţă deosebită. 2. Blană de pisică (I 1) prelucrată. 3. ** Compus: pisică-de-mare = specie de peşte marin cu scheletul cartilaginos, lung de 60-100 cm, cu corpul turtit romboidal şi cu coada terminată cu un spin veninos (Trygon pastinaca). II. Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive, părţi ale acestora etc., care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc. 1. Dispozitiv de agăţare şi de desprindere a berbecului din capătul cablului de ridicate de la sonetele cu cădere liberă. 2. Cărucior deplasabil pe o grindă sau pe un pod rulant, prevăzut cu un mecanism de ridicare a sarcinilor; cărucior de macara. 3. Mănunchi de sârme de oţel, folosit pentru curăţarea de noroi sau de pământ a utilajelorde foraj. – Pis + suf. -ică.
PISICEALĂ, pisiceli, s.f. (Fam.) Alintare. – Pisici + suf. -eală.
PISICESC, -EASCĂ, pisiceşti, adj. (Rar) De pisică (I 1), privitor la pisică. – Pisică + suf. -esc.
PISICEŞTE adv. Ca pisica (I 1). – Pisică + suf. -eşte.
PISICI, pisicesc, vb. IV. Refl. (Fam.) A se alinta; a se linguşi. – Din pisică.
PISICOS, -OASĂ, pisicoşi, -oase, adj. (Rar) Cu apucături de pisică (I 1), asemănător cu pisica; felin. * Fig. (Fam.) Căruia îi place să se alinte. – Pisică + suf. -os.
PISICUŢ, pisicuţi, s.m. Diminutiv al lui pisic. – Pisic + suf. -uţ.
PISICUŢĂ, pisicuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui pisică (I 1). 2. (Rar) Ament (la salcie, stejar, alun). – Pisică + suf. -uţă.
PISOAR, pisoare, s.n. Vas de faianţă, de metal etc. montat pe un zid, care serveşte bărbaţilor pentru urinat; p. ext. parte a closetului public unde sunt instalate asemenea vase. – Din fr. pissoir.
PISOI, pisoi, s.m. Pui de pisică, pisic; (în special) cotoi. – Pis + suf. -oi.
PISOIAŞ, pisoiaşi, s.m. Diminutiv al lui pisoi. [Pr. -so-iaş] – Pisoi + suf. -aş.
PISOLIT, pisolite, s.n. 1. Grăunte de minerale (calcit, minereu de fier şi de mangan etc.), de forma şi de mărimea unui bob de mazăre, depus de apele termale care conţin bicarbonat de calciu. 2. Rocă compusă din pisolite (1). – Din fr. pisolithe.
PISOLITIC, -Ă, pisolitici, -ce, adj. (Despre roci) Care este format din pisolite (1). – Din fr. pisolithique.
PISTARD, pistarzi, s.m. Ciclist specializat în concursuri pe pistă, pe velodrom. – Din fr. pistard.
PISTĂ, piste, s.f. 1. Fâşie de teren amenajată ca drum şi rezervată unei circulaţii speciale. * Fâşie de teren (circulară, ovală etc.) amenajată pentru întreceri sau antrenamente sportive. * Teren amenajat pentru rularea avioanelor la decolare şi la aterizare. * Loc rezervat pentru dans într-un local public. 2. Fig. Făgaş, cale, curs; direcţie. 3. (Adesea determinat prin "sonoră") Fâşie de la marginea peliculei cinematografice, fâşie a unei benzi de

magnetofon etc. pe care este făcută înregistrarea sonoră. – Din fr. piste, it. pista.
PISTIL1, pistiluri, s.n. 1. Organ femel de reproducere a plantelor fanerogame, format din ovar, stil şi stigmat. 2. Piesă de sticlă, de porţelan etc. cu care se sfărâmă, se pulverizează, se amestecă sau se freacă în mojar substanţe chimice sau farmaceutice; pisălog. [Pl. şi: pistile] – Din fr. pistil.
PISTIL2, pistiluri, s.n. Pastă consistentă de fructe, uscată în formă de foaie groasă; (la pl.) diferite varietăţi de pastă. -Din tc. pestil.
PISTOL1, pistoale, s.n. 1. Armă de foc de dimensiuni mici, mânuită cu o singură mână; revolver. ** Pistol-mitralieră = armă automată uşoară, mai scurtă decât puşca mitralieră, cu bătaie mai mică şi mai uşor de mânuit; automat. Pistol de semnalizare sau pistol-rachetă (sau de rachetă) = pistol cu ajutorul căruia se trag rachetele de semnalizare. Pistol-portbandulă = pistol cu ţeavă lungă care aruncă o bandulă purtătoare a unei parâme pentru salvarea naufragiaţilor sau o parâmă de remorcă. Pistol de dopuri = jucărie în formă de pistol (1), care, încărcată cu dopuri speciale de plută, (cu praf de puşcă), produce o pocnitură puternică. Pistol de soc = jucărie rudimentară formată dintr-o ţeavă de soc în care un piston, prin comprimarea aerului, împinge un dop (de plută, de câlţi etc.) producând o pocnitură; p. restr. beţişorul care împinge dopul. ** Expr. Gol (ca un) pistol sau îmbrăcat pistol = gol de tot, în pielea goală; p. ext. sărac. Sărac (sau golan) pistol = foarte sărac. * P. ext. Focurile, gloanţele trase cu pistolul (1). 2. (Sport) denumirea unei probe de tir care se execută cu pistolul (1) prin trageri automate asupra unor ţinte mişcătoare sau prin trageri cu foc asupra unei ţinte fixe. 3. P. anal. (Tehn.) Aparat portativ cu forma apropiată de aceea a unui pistol (1), care serveşte pentru diferite operaţii tehnologice. ** Pistol de metalizare (sau de metalizat) = aparat portativ pentru acoperirea suprafeţei unui obiect prin împroşcare, cu metal topit. Pistol de vopsit (sau de zugrăvit) = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafeţelor. Pistol de nituit = aparat folosit la nituire. Pistol de sudură = aparat de sudură. – Din ngr. pistóli, germ. Pistol.
PISTOL2, pistoli, s.m. Veche monedă de aur (spaniolă, italiană, engleză etc.), a cărei valoare a variat după epoci. – Din fr. pistole.
PISTOLAR, pistolari, s.m. 1. Specialist în tragerea cu pistolul1 (1). * (Sport) Trăgător specializat în probe de tir cu pistoletul. 2. Scandalagiu care se bate cu pistolul 1 (1). – Pistol1 + suf. -ar.
PISTOLARD, pistolarzi, s.m. (Rar) Pistolar (2). – Pistol1 + suf. -ard.
PISTOLAŞ, pistolaşe, s.n. Diminutiv al lui pistol1 (1). – Pistol1 + suf. -aş.
PISTOLET, pistolete, s.n. 1. Armă de foc portativă, semiautomată, scurtă şi uşoară, care permite tragerea cu o singură mână. 2. Florar (de desenat). – Din fr. pistolet.
PISTON, pistoane, s.n. 1. Organ de maşină care efectuează o mişcare alternativă de translaţie într-un cilindru în care se găseşte un fluid sub presiune. 2. Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta. * Clapă mobilă care închide sau deschide un orificiu la unele instrumente muzicale de suflat. – Din fr. piston.
PISTONA, pistonez, vb. I. Tranz. 1. A extrage ţiţei (dintr-o sondă) sau alt lichid cu ajutorul unui piston special. 2. Fig. (Fam.) A dărui, a insista pe lângă cineva pentru a obţine ceva. – Din fr. pistonner.
PISTONAJ, pistonaje, s.n. (Tehn.) 1. Pistonare. 2. Crearea unei depresiuni în spaţiul situat sub garnitura de foraj a unei sonde. – Din fr. pistonnage.

PISTONARE, pistonări, s.f. Acţiunea de a pistona şi rezultatul ei; pistonaj (1). – V. pistona.
PISTONFON, pistonfoane, s.n. Dispozitiv de etalonare a microfoanelor în domeniul frecvenţelor joase. – Din fr. pistonphone.
PISTORNIC, pistornice, s.n., s.m. 1. S.n. Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii şi iniţialele rituale. 2. S.m. (În forma pristolnic) Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate şi păroase şi cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuinţează ca sigiliu pentru însemnat prescurile (Abutilon theophrasti). [Var.: pristólnic s.m.] – Et. nec.
PISTRĂ, pistre, s.f. (Reg.) Pânză groasă cu dungi colorate, întrebuinţată la confecţionarea saltelelor. – Et. nec. Cf. sl. pistrŭ.
PISTRUI, -IE, pistrui, -ie, s.m., adj. 1. S.m. Pată mică, brună sau gălbuie, care se formează pe pielea unor oameni (mai ales sub acţiunea soarelui). 2. Adj. (Rar) Pistruiat. – Pistru (reg. "pătat" < sl.) + suf. -ui.
PISTRUIA, pistruiez, vb. I. Tranz. şi refl. A căpăta sau a face să capete pistrui (1). * Fig. A (se) păta. [Pr.: -tru-ia] – Din pistrui.
PISTRUIALĂ, pistruieli, s.f. (Rar) 1. (Cu sens colectiv) Pistrui (1). 2. Calitatea de a fi pestriţ. [Pr.: -tru-ia-] – Pistrui + suf. -eală.
PISTRUIAT, -Ă, pistruiaţi, -te, adj. 1. Cu pistrui (1) pe piele. 2. (Rar) Pestriţ, împestriţat. [Pr.: -tru-iat] – V. pistruia.
PISTUI, pistuiesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A spune "pst" pentru a atrage atenţia cuiva, pentru a chema (pe cineva) încet şi discret. – Pst + suf. -ui.
PIŞ1 interj. (Rar; mai ales repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de şoaptele spuse la urechea cuiva. [Var.: pâş interj.] -Onomatopee.
PIŞ2 interj., subst. (Pop.) 1. Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care urinează. 2. Subst. Urină. – Din pişa (derivat regresiv).
PIŞA, piş, vb. I. (Pop.) 1. Refl. A urina. 2. Tranz. A uda, a stropi cu urină. – Lat. / * / pissiare.
PIŞAT, pişaturi, s.n. (Pop.) Urină. – V. pişa.
PIŞCA, pişc, vb. I. 1. Tranz. A prinde cu degetele pielea sau carnea cuiva, ridicând-o sau strângând-o şi producând o senzaţie dureroasă; a ciupi. * A apuca cu degetele coardele unor instrumente muzicale, ridicându-le puţin şi dându-le drumul, pentru a le face să vibreze. 2. Tranz. A rupe sau a tăia câte puţin din ceva. * (Fam.) A se alege cu ceva. * (Fam.) A fura câte puţin, pe nesimţite; a ciupi, a şterpeli. 3. Tranz. (Despre insecte) A înţepa, a muşca. ** Expr. Ca (şi) cum (sau cât) te-ar pişca un purice = foarte puţin, aproape deloc. * (Despre animale şi păsări) A apuca cu dinţii, cu ciocul, fără a răni; p. ext. a mânca. 4. Tranz. şi intranz. (Despre vânt, frig etc.) A provoca o senzaţie neplăcută, dureroasă, a înţepa, a arde. * Tranz. (Despre brumă, ger etc.) A strica, a vătăma (parţial) frunzele sau fructele plantelor. 5. Tranz. (Despre băuturi alcoolice, condimente sau mâncăruri condimentate) A provoca o senzaţie de arsură, de usturime, de înţepătură; a ustura. 6. Tranz. (Glumeţ) A lovi, a atinge uşor, a şfichiui pe cineva; p. ext. a bate. * Fig. A înţepa cu vorba; a tachina, a şficiui. 7. Refl. (Reg; despre lună şi lumina ei) A începe să scadă, să descrească. – Et. nec.
PIŞCARE s.f. Acţiunea de a (se) pişca şi rezultatul ei; pişcat. – V. pişca.
PIŞCAT1 s.n. (Rar) Faptul de a (se) pişca; pişcare. * Mod de execuţie a unei bucăţi muzicale la un instrument cu coarde, fără a folosi arcuşul, ci numai ciupind coardele. * (Reg.; în expr.) Pişcatul lunii (sau pişcat de lună, pişcatul luminii) = fază a lunii în care aceasta începe să descrească. – V. pişca.

PIŞCAT2, -Ă, pişcaţi, -te, adj. Cu pişcături; ciupit2. – V. pişca.
PIŞCĂ, pişti, s.f. Dispozitiv format dintr-o parâmă de sârmă legată de mal şi folosit la întoarcerea navelor fluviale la coturile pronunţate ale apei. – Et. nec.
PIŞCĂCIOS, -OASĂ, pişcăcioşi, -oase, adj. (Despre mâncăruri şi băuturi) Care pişcă (5), care înţeapă la limbă; iute, picant. – Pişca + suf. -ăcios.
PIŞCĂTOR, -OARE, pişcători, -oare, adj. 1. (Despre insecte) Care pişcă (3), care înţeapă; înţepător. * Fig. Care conţine o critică tăioasă, şfichiuitor, muşcător. 2. (Despre alimente) Care usturǎ; pişcăcios, iute, picant. 3. (Despre oameni) Care şterpeleşte, care fură. – Pişca + suf. -ător.
PIŞCĂTURĂ, pişcături, s.f. 1. Faptul de a pişca, pişcare a pielii; ciupitură. 2. Înţepătură, muşcătură de insectă. * Fig. Vorbă usturătoare; ironie. 3. Bucăţică sau cantitate mică ruptă din ceva; fărâmă. * Urmă rămasă la locul din care s-a scos această bucăţică. * (Pop.) Crestătură făcută la urechile unor animale, pentru a le însemna. – Pişca + suf. -ătură.
PIŞCOT, pişcoturi, s.n. Produs de patiserie obţinut prin coacerea unui aluat moale şi pufos făcut din făină, ouă şi zahăr, având de obicei o formă alungită, subţiată la mijloc şi îngroşată la capete. – Din magh. piskóta.
PIŞICHER, pişicheri, s.m. (Fam.; adesea adjectival) Om şiret, priceput la şmecherii; sforar, şarlatan. – Din tc. pişekâr.
PIŞICHERLÂC, pişicherlâcuri, s.n. (Rar) Şiretenie, şmecherie, şarlatanie. – Din tc. pişekârlik.
PIŞLEAG, pişlege, s.n. (Pop.) Cui de lemn care uneşte obezile roţilor de la car. – Et. nec.
PIŞOARCĂ s.f. (Pop.) Persoană care urinează des (în pat). – Pişa + suf. -oarcă.
PITAC1, pitace, s.n. (Înv.) 1. Decret de ridicare la rang boieresc; diplomă de boierie. 2. Act oficial, poruncă scrisă; ordonanţă, dispoziţie. 3. Scrisoare, răvaş. – Din sl. pitakŭ.
PITAC2, pitaci, s.m. 1. Monedă austriacă de argint care a circulat în sec. XVIII şi în ţările româneşti; monedă rusească de argint sau de aramă; (sens curent) ban de valoare mică; pataşcă. 2. P. gener. Ban, monedă. [Var.: patácă s.f.] – Din rus. piatak, scr. petak.
PITAGOREIC, -Ă, pitagoreici, -ce, adj., s.m. 1. Adj. Care aparţine curentului filozofic şi şcolii de matematică din Grecia antică întemeiate de Pitagora, privitor la Pitagora, la şcoala sau la doctrina lui filozofică; pitagoric. 2. S.m. Adept al filozofiei şi al şcolii de matematică a lui Pitagora. [Pr.: -re-ic] – Din germ. pythagoreisch.
PITAGOREISM s.n. v. pitagorism.
PITAGORIC, -Ă, pitagorici, -ce, adj. Pitagoreic. – Din it. pitagorico, fr. pythagorique.
PITAGORICIAN, pitagoricieni, s.m. Elev sau adept al doctrinei filozofului grec Pitagora. [Pr.: -ci-an] – Din fr. pythagoricien.
PITAGORISM s.n. Curent filozofic din Grecia antică întemeiat de Pitagora, care considera că esenţa tuturor lucrurilor este numărul şi care a făcut descoperiri importante în domeniul aritmeticii, al geometriei şi al astronomiei. [Var.: pitagoreísm s.n.] – Din fr. pythagorisme.
PITAR, pitari, s.m. (În evul mediu ţările româneşti) Titlu dat boierului care se ocupa cu aprovizionarea cu pâine a curţii domneşti (şi a oştirii) şi cu supravegherea brutarilor domneşti; boier care avea acest titlu. ** Mare (sau vel) pitar = boier de divan însărcinat cu supravegherea brutăriei domneşti şi care avea sub ordinele lui mai mulţi pitari. – Pită + suf. -ar.
PITARCĂ, pitărci, s.f. (Reg.) Numele a două specii de ciuperci înrudite cu mânătarca, dintre care una este comestibilă (Boletus scaber), iar cealaltă

comestibilă sau otrăvitoare (Boletus luridus). – Probabil contaminare între pită şi mânătarcă.
PITĂ, pite, s.f. (Reg.) 1. Pâine. ** Compus: pita-vacii = ciupercă comestibilă, cu pălăria roşcată-cenuşie, cu carnea albă, care devine albastră în contact cu aerul (Boletus bovinus). 2. Fig. Hrană necesară pentru trai; mijloace de existenţă; p. ext. slujbă, funcţie, post. – Din bg. pita.
PITĂRCUŢĂ, pitărcuţe, s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria emisferică, roşie-cărămizie, cu piciorul gros si cu carnea albă (Boletus versipellis). – Pitarcă + suf. -uţă.
PITĂREASĂ, pitărese, s.f. Soţia pitarului. – Pitar + suf. -easă.
PITĂREL, pitărei, s.m. Titlu în ierarhia boierească a ţărilor româneşti, mai mic decât acela al pitarului; boier care avea acest titlu. – Pitar + suf. -el.
PITĂRIE, pitării, s.f. 1. (Înv. şi reg.) Brutărie. 2. Dregătoria pitarului; rang de pitar. – Pitar + suf. -ie.
PITCHPINE s.m. Arbore exotic din familia coniferelor, cu lemnul dur, de culoare galbenă cu vine roşietice, folosit la confecţionarea mobilelor de lux şi la construcţia vaselor maritime (Pinus palustris). [Pr.: pici-páin] – Din engl. pitch-pine.
PITECANTROP, pitecantropi, s.m. Nume dat omului fosil descoperit în Java, cu caractere intermediare între maimuţele antropoide şi omul primitiv. – Din fr. pithécanthrope.
PITEŞTEAN, -Ă, piteşteni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Piteşti. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Piteşti. – Piteşti + suf. -ean.
PITEŞTEANCĂ, piteştence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Piteşti. * Locuitoare din municipiul Piteşti. – Piteştean + suf. -că.
PITI, pitesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) ascunde (ghemuindu-se), a (se) pitula; fig a (se) adăposti. – Cf. pitic2.
PITIADĂ, pitiade, s.f. Interval de timp de patru ani care se scurgea între jocurile pitice. [Pr.: -ti-a-] – Din fr. pythiade.
PITIATIC, -Ă, pitiatici, -ce, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de pitiatism. [Pr.: -ti-a-] – Din fr. pithiatique.
PITIATISM, pitiatisme, s.n. (Med.) Ansamblu de tulburări nervoase (isterice) vindecabile prin sugestie. [Pr.: -ti-a-] – Din fr. pithiatisme.
PITIC1, pitice, adj. (În sintagma) Jocuri pitice = jocuri care aveau loc din patru în patru ani la Delfi, în Grecia antică, în cinstea zeului Apolo. – Din fr. [jeux] pythiques.
PITIC2, -Ă, pitici, -ce, subst., adj. 1. S.m. şi f. Individ care aparţine unor populaţii din Africa centrală, cu statura mult inferioară celei mijlocii, pigmeu; persoană a cărei statură este (foarte) mică, datorită unor tulburări endocrine, a unor carenţe alimentare etc.; p. gener. persoană de statură (foarte) mică. * (În basme) Personaj fantastic, mic de statură, caracterizat prin vioiciune şi isteţime. 2. S.m. Fig. Om lipsit de calităţi, de merite, de valoare; pigmeu. 3. S.f. (Astron.; în sintagmele) Pitică albă = stea aflată în stadiul relativ final al evoluţiei sale, caracterizată printr-o densitate mare, luminozitate mică şi prin scăderea treptată a temperaturii, fiind lipsită de surse de energie internă. Pitică roşie = stea aflată în stadiul absolut final al evoluţiei sale, caracterizată prin temperaturi efectiv coborâte şi prin luminozitate foarte mică. 4. Adj. (Despre oameni şi animale) De statură foarte mică, scund, mic. * (Despre plante) Care aparţin unei specii scunde, puţin înalte; p. ext. nedezvoltat, pipernicit, chircit. ** (Ca determinativ, urmând după un nume de plantă sau

de animal, indică specii sau rase ale acestora) Mere pitice. * (Despre obiecte) De dimensiuni reduse; mic, minuscul. – Cf. sl. pitikŭ.
PITICI, piticesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) micşora, a (se) închirci. – Din pitic2.
PITICIRE, piticiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) pitici. – V. pitici.
PITING s.n. (Tehn.) Aspect al uzurii unei piese, care se prezintă sub forma unor ciupituri pe suprafaţa de contact. – Din engl. pitting.
PITIRE, pitiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) piti şi rezultatul ei. – V. piti.
PITIRIAZĂ s.f. v. pitiriazis.
PITIRIAZIS s.n. (Med.) Nume generic pentru dermatozele provocate de ciuperci microscopice şi caracterizate prin erupţii de băşicuţe care, uscându-se, formează o coajă care provoacă mâncărime şi descuamarea pielii. [Pr.: -ri-a÷, – Var.: pitiriáză s.f.] – Din fr. pityriasis.
PITIŞ adv. (Pop.; uneori repetat) Tiptil; pe furiş, pe ascuns. – Piti + suf. -iş.
PITIT, -Ă, pitiţi, -te, adj. (Pop.) Ascuns; fig. adăpostit. * (Substantivat, f.; în sintagma) De-a pitita = numele unui joc de copii în care unul dintre copii trebuie să-i găsească pe ceilalţi, care s-au ascuns. – V. piti.
PITOAŞCĂ, pitoaşte, s.f. (Reg.) Specie de ciupercă comestibilă, înrudită cu mânătarca (Boletus branulatus). – Pită + suf. -oaşcă.
PITOI, pitoaie, s.n. (Reg.) Augmentativ al lui pită. – Pită + suf. -oi.
PITON1, pitoane, s.n. Instrument metalic în formă de ţăruş, ţeavă, teu, lamelă etc. de diferite dimensiuni, având la capăt un inel prin care se introduce coarda şi care serveşte la asigurarea alpiniştilor în timpul escaladărilor. – Din fr. piton.
PITON2, pitoni, s.n. (La pl.) Gen de şerpi mari, neveninoşi, care trăiesc în regiunile tropicale, hrănindu-se mai ales cu mamifere mici (Python); (şi la sg.) animal din acest gen. – Din fr. python.
PITORESC, -EASCĂ, pitoreşti, adj. Care, prin aşezare, aspect, formă, colorit, este potrivit pentru a deveni subiectul unei picturi; p. ext. care atrage atenţia, care impresionează prin bogăţia coloritului, prin varietatea formelor, prin originalitate etc.; plin de farmec, impresionant. * (Despre stil şi limbă) Plastic, bogat în imagini, colorat, viu, expresiv. – Din it. pittoresco, fr. pittoresque.
PITPALAC, pitpalaci, s.m., interj. 1. S.m. (Ornit.) Prepeliţă. 2. Interj. Cuvânt care imită strigătul prepeliţei. – Onomatopee.
PITPALACĂ, pitpalace, s.f. Femela pitpalacului. * Fig. Femeie flecară, guralivă. – Pitpalac + suf. -ă.
PITROCI vb. IV v. pritoci.
PITUITAR, -Ă, pituitari, -e, adj., s.f. 1. Adj. Care secretează pituită; pituitiv. ** Glandă pituitară = hipofiza. 2. S.f. Mucoasă a cavităţii nazale, constituită dintr-un epiteliu cilindric, cu cili vibratili, care cuprinde elementele senzoriale ale mirosului. [Pr.: -tu-i-] – Din fr. pituitaire.
PITUITĂ, pituite, s.f. (Med.) Mucus. – Din lat. pituita, fr. pituite.
PITUITIV, -Ă, pituitivi, -e, adj. (Med.) Pituitar. [Pr.: -tu-i-] – Pituită + suf. -iv.
PITUITOS, -OASĂ, pituitoşi, -oase, adj. (Med.) Carc conţine pituită sau care seamănă cu pituita. [Pr.: -tu-i-] – Din lat. pituitosus, fr. pituiteux.
PITUITRINĂ s.f. Hormon extras din hipofiza posterioară, cu acţiune antidiuretică. [Pr.: -tu-i-] – Din fr. pituitrine.
PITULA, pitulez, vb. I. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) piti. ** Loc. adv. Pe pitulate = pe ascuns, pe furiş. [Var.: tupilá vb. I] – Din piti.
PITULARE s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) pitula şi rezultatul ei. – V. pitula.
PITULAT, -Ă, pitulaţi, -te, adj. (Pop.) Pitit. * Fig. Tăinuit, secret. – V. pitula.

PITULICE, pitulici, s.f. Numele mai multor păsări cântătoare divers colorate: a) pasăre mică, cu ciocul ascuţit, cu penele brun-ruginii pe spate şi cenuşii-albicioase pe pântece; ochiul-boului (Troglodytes troglodytes); b) mică pasăre migratoare insectivoră, cu pene brun-verzui pe spate şi cenuşii pe pântece (Phylloscopus collybita). – Pitula + suf. -ice.
PITULIŞ, adv., s.n. 1. Adv. Pitiş. 2. S.n. (Rar) Ascunziş. – Pitula + suf. -iş.
PITURA, piturez, vb. I. Tranz. (Mar.) A vopsi cu pitură o navă, o ambarcaţie. – Din it. putturare.
PITURARE, piturări, s.f. Acţiunea de a pitura şi rezultatul ei. – V. pitura.
PITURĂ, pituri, s.f. Vopsea specială, făcută din ulei de in sau din răşini, pentru nave sau ambarcaţii. – Din it. pittura.
PIŢIGĂI vb. IV. v. piţigăia.
PIŢIGĂIA, piţigăiez, vb. I. Tranz. A-şi subţia, a-şi ascuţi vocea. * Refl. A vorbi cu glas subţire, ascuţit. [Pr.: -gă-ia, – Var.: piagăí vb. IV] – Din piţigăiat (derivat regresiv).
PIŢIGĂIALĂ, piţigăieli, s.f. Faptul de a (se) piţigăia. [Pr.: -gă-ia] – Piţigăi + suf. -eală.
PIŢIGĂIAT, -Ă, piţigăiaţi, -te, adj. 1. (Despre voce, despre sunete etc.) Subţire, ascuţit; strident. 2. (Rar; despre oameni şi animale) Slab, plăpând, firav. [Pr.: -gă-iat, – Var.: piţigăít, -ă adj.] – Piţigoi + suf. -at.
PIŢIGĂIT, -Ă adj. v. piţigăiat.
PIŢIGOI, piţigoi, s.m. Pasăre mică şi vioaie, cu pene negre pe piept, albastru verzui şi cenuşii pe spate, galbene pe pântece; piţiguş (Parus major). * Epitet dat copiilor. – Et. nec.
PIŢIGUŞ, piţiguşi, s.m. (Reg.) Piţigoi. – Piţig [oi] + suf. -uş.
PIŢULĂ, piţule, s.f. Monedă austro-ungară de zece creiţari care a circulat (până în 1918) şi în Transilvania şi Bucovina; (astăzi fam.) monedă de valoare mică; gologan, para. – Din magh. picula.
PIU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită piuitul puilor de pasăre. – Onomatopee.
PIUA, piuez, vb. I. Tranz. A da o ţesătură de lână la piuă (1). [Pr.: pi-ua] – Din piuă.
PIUAR, piuari, s.m. Persoană care posedă, conduce sau îngrijeşte o piuă (1); muncitor care lucrează la o piuă. [Pr.: pi-uar] – Piuă + suf. -ar.
PIUARE s.f. Acţiunea de a piua şi rezultatul ei; împâslire. [Pr.: pi-ua-] – V. piua.
PIUĂ, pive, s.f. 1. Instalaţie sau maşină folosită pentru împâslirea ţesăturilor de lână prin frecarea şi presarea lor între doi cilindri rotitori şi prin lovirea lor cu ciocane de lemm într-un mediu cald şi umed. 2. Vas de lemm, de metal sau de piatră de diverse forme şi mărimi, cu pereţii şi cu fundul gros, în care se pisează diverse substanţe sau corpuri solide. 3. Parte a şteampului în care se zdrobeşte un minereu. 4. Scobitură în piesa unei instalaţii, care serveşte la fixarea sau la rotirea altei piese din instalaţia respectivă. 5. (Înv. şi reg.) Mortier. 6. (Pop.; în expr.) A se pune piua (sau în piuă) = a se ghemui pentru a servi ca treaptă cuiva care vrea să ajungă la un loc înalt sau pentru a lua pe cineva în cârcă. [Pr.: pi-uă, – Pl. şi: piue. – Var. (înv. şi reg.): pívă s.f.] – Lat. / * / pilla.
PIUI, pers. 3 piuie, vb. IV. Intranz. (Despre păsări, mai ales despre puii păsărilor) A scoate piuituri; a piscui. * (Mai ales despre un corp care străbate aerul cu viteză) A şuiera, a ţiui. [Pr.: pi-u-] – Din piu.
PIUIALĂ, piuieli, s.f. (Rar) Piuitură (2). [Pr.: pi-u-ia-] – Piui + suf. -eală.

PIUIT s.n. Faptul de a piui. 1. Strigăt caracteristic scos de păsări, mai ales de puii acestora; piuitură (1). ** Expr. A-i pieri (cuiva) piuitul = a-i pieri cuiva pofta de vorbă; a-şi pierde curajul (de uimire, de spaimă etc.). A-i lua (sau a tăia, a curma) (cuiva) piuitul = a) a reduce (pe cineva) la tăcere, a lăsa (pe cineva) perplex, a pune cu botul pe labe; b) (rar) a ucide pe cineva. 2. Sunet subţire şi ascuţit; piuitură (2), ţiuitură. [Pr.: pi-u-] – V. piui.
PIUITOR, -OARE, piuitori, -oare, adj. (Despre păsări) Care piuie. * (Despre cântecul păsărilor) Subţire, piţigăiat; scurt şi ascuţit. * P. ext. (Despre obiecte) Care scoate sunete ascuţite, cu rezonanţe metalice. [Pr.: pi-u-i-] – Piui + suf. -tor.
PIUITURĂ, piuituri, s.f. 1. Strigăt caracteristic scos de păsări sau mai ales de puii de pasăre; piuit (1). 2. Sunet subţire, ascuţit; piuit (2), piuială, ţiuitură. [Pr.: pi-u-] – Piui + suf. -tură.
PIULIŢĂ, piuliţe, s.f. 1. Vas mic de metal, de lemn etc. întrebuinţat în gospodărie, în laborator etc., în care se pisează cu pisălogul diverse substanţe; piuă (2) mică. 2. Piesă de metal care are o gaură cu filet şi care se poate înşuruba pe o tijă cu un filet corespunzător. [Pr.: pi-u-] – Piuă + suf. -uliţă.
PIUNEZĂ, piuneze, s.f. Cui cu capul rotund şi plat şi cu vârful scurt, folosit pentru fixat desene, hârtii, planuri etc. pe perete sau în lemn. [Var.: pionéză s.f.] – Din fr. punaise.
PIURE, piureuri, s.n. Preparat culinar din legume sau din fructe fierte (ori crude), trecute prin sită sau zdrobite, folosit de obicei ca garnitură. [Var.: piréu, piré s.n.] – Din fr. purée.
PIURIE, piurii, s.f. Stare patologică provocată de infecţia căilor urinare şi caracterizată prin prezenţa puroiului, a leucocitelor şi a germenilor microbieni în urină. [Pr.: pi-u-] -Din fr. pyurie.
PIVĂ s.f. v. piuă.
PIVNICER, pivniceri, s.m. 1. Persoană care are sub supravegherea sa o pivniţă de vinuri; chelar. 2. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat boierului care avea în grijă viile şi pivniţele domneşti; persoană care purta acest titlu. – Pivniţă + suf. -ar.
PIVNICERIT s.n. 1. Dare care se plătea în ţările româneşti, în evul mediu, de către producătorii de vinuri. 2. Dreptul de a încasa pivniceritul (1). – Pivnicer + suf. -it.
PIVNICIOARĂ, pivnicioare, s.f. Diminutiv al lui pivniţă. – Pivniţă + suf. -ioară.
PIVNIŢĂ, pivniţe, s.f. Încăpere sau grup de încăperi subterane, zidite de obicei dedesubtul unei clădiri şi destinate păstrării unor materiale (lemne, cărbuni etc.) sau unor produse alimentare; beci. ** Expr. A ieşi (sau a se auzi) ca din (sau dintr-o) pivniţă = (despre voce) a ieşi (sau a se auzi) de departe sau cu timbrul scăzut, profund, grav. A vorbi ca din pivniţă = a vorbi cu timbrul scăzut, profund, grav. [Var.: (înv. şi reg.) pímniţă s.f.] – Din sl. pivĭnica.
PIVOT, (1, 2, 3) pivoturi, s.n., (4) pivoţi, s.m. 1. S.n. (Tehn.) Fus de formă cilindrică, tronconică, conică etc., care se roteşte ori alunecă într-un lagăr la care sarcina acţionează în direcţia axului. 2. S.n. Rădăcină principală, verticală, îngroşată a unor plante ca morcovul, sfecla etc. 3. S.n. Fig. Element, punct de sprijin esenţial care asigură desfăşurarea unei activităţi sau a unui proces. 4. S.m. Spec. (Mil.) Militarul în raport cu care se execută mişcarea unei formaţii. * (Sport) Jucător cu atribuţii bine precizate, care acţionează ca vârf de atac la unele jocuri cu mingea. – Din fr. pivot.
PIVOTA, pivotez, vb. I. Intranz. 1. (Tehn.; despre două corpuri în contact; la pers. 3) A se roti în jurul unui ax perpendicular pe un plan tangent, comun

celor două corpuri în punctul de contact. * Fig. (Despre acţiuni, procese etc.) A se baza pe anumite elemente specifice, a se desfăşura în jurul a ceva. 2. Spec. (Mil.) A executa o mişcare de rotaţie în jurul unui militar, al unei formaţii etc. * A-şi răsuci (brusc) corpul; (Sport) a se răsuci pe un singur picior (pentru a manevra mingea). – Din fr. pivoter.
PIVOTANT, -Ă, pivotanţi, -te, adj. 1. (Tehn.) Care poate pivota. 2. (Despre rădăcinile unor plante) La care rădăcina principală se dezvoltă mult, pătrunzând adânc, vertical, în sol. -Din fr. pivotant.
PIVOTARE, pivotări, s.f. Acţiunea de a pivota şi rezultatul ei; pivotaţie. – V. pivota.
PIVOTAŢIE, pivotaţii, s.f. Pivotare. – Pivota + suf. -aţie.
PIX, pixuri, s.n. Creion cu mină sau cu pastă acţionat de un dispozitiv mecanic. – Din engl. pick.
PIXIDĂ, pixide, s.f. 1. Casetă sau cupă acoperită, care servea în trecut la păstrarea bijuteriilor sau a împărtăşaniei. 2. Tip de fruct în formă de capsulă, care se deschide după coacere printr-un căpăcel sau prin ruperea în două. – Din fr. pyxide.
PIZMAŞ, -Ă, pizmaşi, -e, s.m. şi f., adj. (Pop.) 1. S.m. şi f., adj. (Persoană) care poartă pizmă cuiva; (om) răutăcios, invidios; p. ext. (om) plin de ură, potrivnic, duşmănos, vrăjmaş, pizmuitor, pizmătareţ, pizmătăreţ, pizmăreţ. 2. Adj. (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă ură, duşmănie, invidie. – Pizmă + suf. -aş.
PIZMĂ, pizme, s.f. (Pop.) Ciudă, necaz, nemulţumire; p. ext. ură, duşmănie; (sens curent) invidie. ** Loc. prep. În pizma (cuiva) = cu intenţia de a supăra pe cineva; în necazul, în pofida cuiva. ** Expr. (Rar) A se pune în pizmă cu cineva = a ajunge la ceartă cu cineva. – Din sl. pizma.
PIZMĂREŢ, -Ă, pizmăreţi, -e, adj. (Rar) Pizmaş. – Pizmă + suf. -ăreţ.
PIZMĂTAREŢ, -Ă, pizmătareţi, -e, adj. (Înv. şi reg.) Pizmaş. – Pizmătar (înv. "pizmaş" < ngr.) + suf. -areţ.
PIZMĂTĂREŢ, -EAŢĂ, pizmătăreţi, -e, adj. (Rar) Pizmaş. – Pizmătar (înv. "pizmaş" < ngr.) + suf. -ăreţ.
PIZMUI, pizmuiesc, vb. IV. Tranz. A avea pizmă, a invidia pe cineva; p. ext. a duşmăni, a urî pe cineva. – Pizmă + suf. -ui.
PIZMUIRE, pizmuiri, s.f. Faptul de a pizmui; pizmă, invidie. – V. pizmui.
PIZMUIT, -Ă, pizmuiţi, -te, adj. Invidiat; p. ext. duşmănit, urât. – V. pizmui.
PIZMUITOR, -OARE, pizmuitori, -oare, adj. Pizmaş. [Pr.: -mu-i-] – Pizmui + suf. -tor.
PIZZĂ, pizze, s.f. Un fel de tartă din aluat, garnisită cu roşii, ciuperci, caşcaval, şuncă, peşte etc. [Pr.: -ţă] – Din it. pizza.
PIZZERIE, pizzerii, s.f. Local în care se vinde şi se consumă pizză. [Pr.: -ţe-] – Din it. pizzeria.
PIZZICATO adv., s.n. 1. Adv. Mod de a cânta la un instrument muzical cu coarde prin ciupirea acestora, fără folosirea arcuşului; pişcat. 2. S.n. Fragment, bucată muzicală (compusă pentru a fi) executată în acest fel. [Pr.: piţicato] – Cuv. it.
PLAC s.n. (Azi, mai ales în loc. adv.) Plăcere. ** Loc. adv. Pe (sau după) plac (sau placul cuiva) = după voia, după gustul (cuiva). După bunul plac (al cuiva) = după capriciul (cuiva). ** Expr. A fi la bunul plac al cuiva = a fi la discreţia, la cheremul cuiva. – Din plăcea (derivat regresiv).
PLACA, plachez, vb. I. Tranz. 1. A acoperi suprafaţa unui element de construcţie, a unui obiect etc. cu un strat de material de altă natură, pentru a-l proteja, pentru a-i înfrumuseţa aspectul etc. 2. (La jocul de rugbi) A opri un

jucător să pătrundă spre poarta adversă, imobilizându-l cu mâinile. 3. (Livr.) A părăsi, a abandona. – Din fr. plaquer.
PLACAJ, placaje, s.n. 1. Semifabricat din lemn în formă de placă, realizat prin încleierea sub presiune a unui număr de obicei impar de foi de furnir suprapuse, întrebuinţat la fabricarea mobilelor, a ambalajelor, a ambarcaţiilor etc. * Înveliş de piatră, de cărămidă, de sticlă, de lemn etc. cu care se acoperă unele elemente de construcţie sau unele obiecte spre a le proteja împotriva agenţilor externi sau spre a le înfrumuseţa aspectul. 2. Placare. 3. (La jocul de rugbi) Oprire din acţiune a unui jucător prin imobilizarea lui cu mâinile. – Din fr. placage, plaquage.
PLACARDA, placardez, vb. I. Tranz. (Rar) A pune o placardă. -Din fr. placarder.
PLACARDARE, placardări, s.f. (Rar) Acţiunea de a placarda şi rezultatul ei. – V. placarda.
PLACARDĂ, placarde, s.f. Bucată de carton, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înştiinţare etc.; pancartă, placat1. – Din fr. placard.
PLACARE, placări, s.f. Acţiunea de a placa şi rezultatul ei. – V. placa.
PLACAT1, placate, s.n. (Rar) Anunţ, afiş; placardă. [Pl. şi: (înv.) placaturi] – Din germ. Plakat.
PLACAT2, -Ă, placaţi, -te, adj. 1. (Despre elemente de construcţie, obiecte etc.) Care are suprafaţa acoperită cu un strat de alt material (de calitate superioară). 2. (Despre jucătorü de rugbi) Oprit (prin imobilizare cu mâinile) să pătrundă spre poarta adversă. – V. placa.
PLACĂ, plăci, s.f. 1. (De obicei urmat de determinări care indică materia) Bucată de material cu feţele plane şi cu o grosime uniformă şi mult mai mică decât celelalte două dimensiuni. ** Placă aglomerată = placă (1) obţinută prin aglomerarea cu lianţi sintetici a aşchiilor de lemn din sortimente inferioare sau din deşeuri de la exploatarea şi industrializarea lemnului. Placă turnantă sau (învârtitoare) = disc de oţel sau de fontă sau pod cu tablier metalic, care se poate învârti în plan orizontal în jurul axei sale verticale şi care serveşte la întoarcerea vehiculelor feroviare, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc. Placă fotografică = placă (1) de sticlă cu una dintre feţe acoperită cu o emulsie fotosensibilă, utilizată îndeosebi pentru realizarea negativelor fotografice, în spectroscopie, în microscopie etc. 2. Disc de ebonită pe care se imprimă vibraţiile vocii sau ale unui instrument muzical, spre a fi apoi reproduse cu ajutorul gramofonului, al patefonului, al pick-up-ului. ** Expr. (Fam.) A schimba placa = a schimba subiectul unei discuţii (care a ajuns să plictisească) sau atitudinea faţă de cineva. 3. (Înv.) Tăbliţă de ardezie pe care învăţau să scrie şcolarii începători. 4. (Tipogr.) Foaie de metal pe care se imprimă literele. 5. (Med.) Proteză dentară mobilă. Placă dentară. 6. (În sintagma) Placă funerară = placa de metal, de marmură etc., fixată pe o piatră de mormânt pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viaţă, un epitaf etc. – Din fr. plaque.
PLACEBO s.n. (Farm.) Medicament (sau preparat) inactiv prescris fie pentru a-i face plăcere pacientului, fie în scopuri experimentale, pentru a studia efectele farmaceutice ale medicamentului şi reacţiile psihice ale pacientului. ** (Adjectival) Efectul placebo. – Din fr., engl. placebo.
PLACENTAR, -Ă, placentari, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care apartine placentei (1), privitor la placentă. 2. S.n. (La pl.) Subclasă de mamifere care cuprinde animale cu placentă; (şi la sg.) animal care face parte din această subclasă. – Din fr. placentaire.

PLACENTAŢIE, placentaţii, s.f. (Bot.) Felul în care sunt aşezate ovulele de placentă (2). – Din fr. placentation.
PLACENTĂ, placente, s.f. 1. (Anat.) Organ musculos şi spongios care se formează în perioada de gestaţie la majoritatea mamiferelor, şi care face legătura între mamă şi embrion, servind la nutriţia şi respiraţia acestuia, eliminându-se la naştere; casă, căiţă, cămaşă, loc. ** Placentă previa = placentă (1) anormală, dezvoltată în partea inferioară a uterului. 2. (Bot.) Loc, porţiune din pereţii ovarului pe care se fixeazd ovulele. – Din lat., fr. placenta.
PLACHETĂ, plachete, s.f. 1. Volum mic cu conţinut literar, în special culegere de versuri; broşurică. 2. Medalie pătrată sau dreptunghiulară, care de obicei are o singură faţă modelată cu desene, basoreliefuri sau inscripţii şi care se oferă ca recompensă la unele concursuri sportive, artistice etc. 3. (Biol.; în sintagma) Plachetă sanguină = trombocită. – Din fr. plaquette.
PLACHEU s.n. v. blacheu.
PLACHIE, plachii, s.f. 1. Mâncare de peşte preparată cu multă ceapă şi cu mult untdelemn, rumenită la cuptor. 2. (Reg.) Un fel de pilaf preparat din orez sau din păsat, cu carne, cu peşte, cu ciuperci sau numai cu grăsime. – Din ngr. plaki.
PLACID, -Ă, placizi, -de, adj. Calm, potolit, liniştit, blajin; exagerat de calm, indiferent, flegmatic, pasiv. – Din fr. placide.
PLACIDITATE s.f. Faptul de a fi placid; impasibilitate, indiferenţă, pasivitate. – Din fr. placidité.
PLACODERM, placodermi, s.m. (La pl.) Subclasă de peşti fosili, paleozoici, cu scheletul cartilaginos şi cu corpul acoperit de plăci osoase; (şi la sg.) peşte din această subclasă. – Din fr. placodermes, germ. Plakoderm.
PLAFAR, plafare, s.n. Magazin în care se vând plante farmaceutice. – Pla [nte] + far [maceutice].
PLAFON, plafoane, s.n. 1. Suprafaţa interioară a planşeului superior al unei încăperi; tavan, bagdadie. 2. Cifră-limită, limită valorică (maximă) în cadrul unor operaţii financiare, care nu poate fi depăşită. ** Plafon de casă = limita până la care se pot păstra în permanenţă într-o casierie sume pentru efectuarea unor plăţi curente. 3. Nivel maxim al unei mărimi (viteză, turaţii etc.) pe care îl poate atinge un sistem tehnic. 4. Înălţime la care se găseşte, la un moment dat, suprafaţa inferioară a norilor faţă de sol. 5. Altitudine maximă la care se poate urca o aeronavă. – Din fr. plafond.
PLAFONA, plafonez, vb. I. Tranz. A fixa limita maximă a unor sume în cadrul unor operaţii financiare. * Refl. Fig. A rămâne la acelaşi nivel de cunoştinţe, a nu progresa, a rămâne pe loc, a nu depăşi un anumit stadiu; a se limita. – Din fr. plafonner.
PLAFONARE, plafonări, s.f. Acţiunea de a (se) plafona şi rezultatul ei. – V. plafona.
PLAFONAT, -Ă, plafonaţi, -te, adj. (Despre fonduri băneşti, credite etc.) Care poate merge numai până la o anumită limită. * Fig. Mărginit, limitat. – V. plafona.
PLAFONIERĂ, plafoniere, s.f. (Livr.) Corp de iluminat care se fixează direct pe plafonul unei încăperi. [Pr.: -ni-e-] – Din fr. plafonnier.
PLAGĂ, plăgi, s.f. 1. Leziune a ţesuturilor corpului, provocată accidental (arsură, tăietură etc.) sau pe cale operatorie; rană. 2. Situaţie nenorocită, pacoste, calamitate, nenorocire, flagel. – Din lat. plaga.
PLAGIA, plagiez, vb. I. Tranz. A-şi însuşi, a copia total sau parţial ideile, operele etc. cuiva, prezentându-le drept creaţii personale; a comite un furt literar, artistic sau ştiinţific. [Pr.: -gi-a] – Din fr. plagier.

PLAGIAT1, plagiate, s.m. Acţiunea de a plagia; plagiere. * (Concr.) Operă literară, artistică sau ştiinţifică a altcuiva, însuşită (integral sau parţial) şi prezentată drept creaţie personală. [Pr.: -gi-at] – Din fr. plagiat.
PLAGIAT2, -Ă, plagiaţi, -te, adj. (Despre opere literare, artistice sau ştiinţifice) Care a fost însuşit (integral sau parţial) de la altcineva şi prezentat drept creaţie personală. [Pr.: -gi-at] – V. plagia.
PLAGIATOR, -OARE, plagiatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care plagiază. [Pr.: -gi-a-] – Din lat. plagiator.
PLAGIERE, plagieri, s.f. Acţiunca de a plagia şi rezultatul ei; plagiat1. [Pr.: -gi-e-] – V. plagia.
PLAGIOCLAZ, plagioclazi, s.m. Grup de minerale din clasa feldspaţilor, de culoare albă, cenuşie sau albăstruie şi cu luciu sticlos, utilizate ca materie primă în industria ceramicii sau ca piatră ornamentală. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. plagioclases.
PLAGIOSTOM, plagiostomi, s.m. (Iht.; ieşit din uz.) Selacian. [Pr.: -gi-os-] – Din fr. plagiostomes.
PLAI, plaiuri, s.n. 1. Versant al unui munte sau al unui deal; creastă, culme, vârf al unui munte sau al unui deal; p. gener. munte, deal mare. 2. Regiune de munte sau de deal aproape plană, acoperită în general cu păşuni. 3. Drum (sau cărare) care face legătura între poala şi creasta unui munte; potecă. 4. Regiune, ţinut; (la pl.) meleaguri. 5. Subîmpărţire administrativă a judeţelor şi a ţinuturilor (mai ales a celor de munte) în evul mediu, în ţara Românească; plasă. – Et. nec.
PLAIVAZ, plaivaze, s.n. (Pop. şi fam.) Creion. [Pl. şi: plaivazuri] – Din scr. plajvaz.
PLAJĂ, plaje, s.f. 1. Porţiune de teren, acoperită cu nisip fin, de la baza unei faleze sau de pe panta lină dinspre mare a unui cordon litoral; p. ext. orice loc pe malul unei ape unde se fac băi de soare. ** Expr. A face plajă = a face băi de soare. 2. Fig. Fiecare dintre cele două regiuni luminoase ale fotometrelor de comparaţie, ale căror luminozităti trebuie aduse la egalitate. -Din fr. plage.
PLAN, -Ă, (I) planuri, s.n., (II) plani, -e, adj. I. S.n. 1. Proiect elaborat cu anticipare, cuprinzând o suită ordonată de operaţii destinate să ducă la atingerea unui scop; program (de lucru). 2. Distribuţie metodică a părţilor componente ale unei lucrări ştiinţifice, literare, ale unei expuneri etc. 3. (Geom.) Suprafaţă care conţine în întregime orice dreaptă care trece prin două puncte oarecare ale sale. ** Plan de proiecţie = plan pe care se obţine imaginea unui corp printr-un procedeu de proiecţie oarecare. (Astron.) Plan meridian = plan definit de verticala locului şi de axa lumii. 4. Fiecare dintre planurile (I 3), în general verticale, perpendiculare pe direcţia privirii, în care se găseşte sau pare că se găseşte un obiect şi care reprezintă adâncimea sau depărtarea în perspectivă; spec. element al filmării cinematografice, care reprezintă apropierea sau depărtarea obiectului faţă de aparatul de filmat. ** Primul (sau întâiul) plan = partea cea mai apropiată de public a unei scene; partea unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori; fig. primul rând, locul de frunte (al unei serii). ** Loc. adv. Pe plan(ul)... = în domeniul; în ceea ce priveşte...; din punct de vedere... ** Expr. A fi (sau a sta, a pune etc.) pe (sau în) prim(ul) plan = a avea (sau a considera că are) importanţa primordială. A fi (sau a sta, a pune etc.) pe planul al doilea (sau al treilea etc.) = a fi (sau a considera că este) de importanţă secundară, minimă. 5. (Cinema) Element al montajului, reprezentând porţiunea de peliculă imprimată în timpul unei singure funcţionări a aparatului de filmat (între o pornire şi o oprire). * Delimitare a mărimii încadraturii în raport cu mărimea

omului în cadru prin stabilirea unor termeni convenţionali. ** Prim plan = plan (I 5) care cuprinde bustul până sub umeri. Gros plan = reprezentarea pe peliculă a capului unui personaj. Plan american = plan (I 5) care cuprinde omul încadrat până la genunchi. Plan semigeneral = plan (I 5) care încadrează personajul în toată înălţimea. 6. Suprafaţă netedă a unui corp; corp care prezintă o astfel de suprafaţă. ** Plan înclinat = dispozitiv simplu de forma unei rampe înclinate, alcătuit dintr-un corp cu o suprafaţă plană (sau din două bare paralele) care formează un unghi cu planul orizontal şi care este folosit pentru a ridica corpuri prin rostogolire sau prin împingere, folosindu-se forţe mai mici decât greutatea corpurilor respective. Plan de aripă = suprafaţa de susţinere a unui avion. 7. Desen tehnic care cuprinde reprezentarea grafică, la o anumită scară, a unui teren, a unei construcţii, a unei maşini etc. 8. (Reg.) Ogor, parcelă. II. Adj. Fără asperităţi, neted, drept; care prezintă o suprafaţă netedă. ** Unghi plan = porţiune dintr-un plan (I 3) cuprinsă între două semidrepte (cu aceeaşi origine) ale planului. Figură plană = figură care poate fi aşezată cu toate punctele pe acelaşi plan (I 3). Geometrie plană = ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt aşezate în acelaşi plan (I 3). (Tipogr.) Maşină plană = maşină care imprimă coli separate. – Din fr. plan, lat. planus.
PLANA1, planez, vb. I. Intranz. 1. (Despre păsări) A pluti sau a se menţine în aer cu aripile întinse, aproape nemişcate. * (Despre planoare) A pluti în aer pe o traiectorie care face un unghi mic cu orizontala; (despre avioane) a coborî (cu motorul oprit sau cu viteza redusă) pe o traiectorie cu pantă mică. 2. A întrece prin înălţime lucrurile sau fiinţele înconjurătoare; a domina. * Fig. A domina prin importanţă, prin superioritate. * Fig. A ameninţa să se întâmple, a pluti asupra; a fi iminent. – Din fr. planer.
PLANA2, planez, vb. I. Tranz. A prelucra suprafaţa unui obiect prin aşchiere sau prin deformare plastică pentru a o face netedă, plană. – Din fr. planer.
PLANARE1, planări, s.f. Acţiunea de a plana1 şi rezultatul ei; plutire. – V. plana1.
PLANARE2, planări, s.f. Acţiunea de a plana2 şi rezultatul ei. – V. plana2.
PLANARIE, planarii, s.f. Gen de vierme platelmint, cu corpul oval-alungit, lung de 1-2 cm şi cu mare putere de regenerare, care trăieşte mai ales în râuri de munte şi de deal (Planaria). – Din fr. planaire.
PLANAT, -Ă, planaţi, -te, adj. (În sintagma) Zbor planat = zbor executat pe o pantă în coborâre, cu pierdere uniformă de înălţime, de către aeronave autopropulsate (cu motorul cu viteză redusă) sau planoare. – V. plana1.
PLANATOR, planatoare, s.n. Piesă componentă a unei matriţe pentru tablă, în formă de placă sau de inel, rigidă sau elastică, care presează marginea tablei pentru a împiedica formarea cutelor în timpul prelucrării ei. * Ciocan cu o formă specială, folosit pentru a face plană suprafaţa unui obiect. – Plana2 + suf. -tor.
PLANAŢIE, planaţii, s.f. (Geol.) Proces de netezire a reliefului înalt şi accidentat al scoarţei, ca rezultat al acţiunii de eroziune. – Din fr., engl. planation.
PLANCĂ, plănci, s.f. Drum podit cu prăjini, pe care se transportă, prin alunecare, sub acţiunea greutăţii proprii, buşteni şi alte feluri de lemn; uluc. – Din germ. Planke, ucr. planka.
PLANCTOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază microorganismele acvatice din care este alcătuit planctonul. – Din plancton (după cuvinte ca bacteriologie, ihtiologie etc.).

PLANCTON, planctonuri, s.n. Totalitatea organisntclor vegetale şi animale, în general microscopice, care trăiesc în apă până la o adâncime de 200 m şi care constituie hrana peştilor şi a altor animale acvatice. ** Plancton atmosferic = ansamblul particulelor solide şi lichide care se găsesc în suspensie în atmosferă. – Din fr. plancton.
PLANCTONIC, -Ă, planctonici, -ce, adj. Care formează planctonul, al planctonului, de plancton. – Din fr. planctonique.
PLANCTONOFAG, -Ă, planctonofagi, -ge, adj. (Despre animale acvatice) Care se hrăneşte cu plancton. – Din plancton (după cuvinte ca ihtiofag, bacteriofag etc.).
PLANCTONTE s.f. pl. Microorganisme animale şi vegetale care plutesc la suprafaţa (sau în apropierea suprafeţei) apei, formând planctonul. – Din germ. Planktonten.
PLANEITATE, planeităţi, s.f. (Tehn.) Proprietate a unor suprafeţe de a fi plane, netede; netezimc. [Pr.: -ne-i-] – Din fr. planéité.
PLANET s.m. v. planetă.
PLANETAR, -Ă, planetari, -e, adj. 1. Care aparţine planetelor, privitor la planete. * Sistem planetar = totalitatea planetelor care se mişcă în jurul Soarelui. 2. (Tehn.; în sintagmele) Mecanism planetar = mecanism în care una sau mai multe roţi dinţate se învârtesc în jurul axelor proprii şi în acelaşi timp în jurul axei altei roţi. Arbore (sau ax) planetar (sau axă planetară) = arbore care antrenează roata motoare a unui automobil. 3. (Fiz.; în sintagma) Model planetar = model al structurii atomului inspirat de cel al sistemului planctar. – Din fr. planétaire.
PLANETARIU, planetarii, s.n. Construcţie specială, în formă de cupolă, pe care se înfăţişează, cu un aparat de proiecţie special, aspectul bolţii cereşti cu stelele şi constelaţiile, precum şi deplasarea aparentă a acestora, a planetelor, a Soarelui şi a Lunii etc. – Din fr. planétarium.
PLANETĂ, planete, s.f. 1. Corp ceresc fără lumină proprie, satelit al Soarelui, care se vede pe cer sub forma unui punct luminos ca urmare a reflectării luminii solare; p. restr. Pământ (1). * Orice corp ceresc fară lumină proprie, satelit al unei stele. 2. Zodie (în care se naşte cineva). * Bilet care conţine preziceri naive privitoare la viitor şi pe care îl vând flaşnetarii extrăgându-l la întâmplare dintre altele de acelaşi fel (cu ajutorul unui papagal sau al unui şoarece dresat). [Var.: (înv.) planét s.m.] – Din fr. planéte, lat. planeta.
PLANETOID, planetoizi, s.m. Asteroid. [Pr.: -to-id] – Din fr. planétoîde.
PLANETOLOGIE s.f. Ramură a astrofizicii care studiază structura planetelor şi a sateliţilor. – Din fr. planétologie.
PLANEZĂ, planeze, s.f. Intefluviu inclinat cu contur triunghiular delimitat de văi înguste, format pe pantele conurilor vulcanice. – Din fr. planéze.
PLANIC, -Ă, planici, -ce, adj. Conform unui plan dinainte stabilit; privitor la un plan. – Plan + suf. -ic (după rus. planiernâi).
PLANIEDRU, -Ă, planiedri, -e, adj. (Despre cristale) Care are suprafeţe plane. [Pr.: -ni-e-] – Din fr. planiédre.
PLANIFICA, planific, vb. I. Tranz. 1. A întocmi un plan; a programa; a organiza şi a conduce pe bază de plan; a organiza o activitate, întocmind planul după care să se desfăşoare diferitele ei faze. 2. A determina cantitatea de materiale, materii prime etc. necesare unei activităţi. * A repartiza timpul de muncă (pe diferite ramuri de activitate). * A prevedea, a include într-un plan. – După fr. planifier.
PLANIFICARE, planificări, s.f. Acţiunea de a planifica şi rezultatul ei. – V. planifica.

PLANIFICAT, -Ă, planificaţi, -te, adj. Care a fost supus unei planificări; care se execută conform unei planificări, unui plan. * Care a fost inclus într-un plan de muncă, de producţie, de aprovizionare etc. – V. planifica.
PLANIFICATOR, -OARE, planificatori, -oare, adj. Care planifică. * (Substantivat) Specialist în întocmirea planurilor de desfăşurare a unor activităţi economice. – Planifica+ suf. -tor.
PLANIGLOB, planigloburi, s.n. Hartă a globului terestru în care cele două emisfere sunt reprezentate pe o suprafaţă plană; planisferă, mapamond. – Plan + glob (după fr. planisphére).
PLANIMETRA, planimetrez, vb. I. Tranz. A efectua operaţia de planimetrare. – Din planimetru.
PLANIMETRARE, planimetrări, s.f. Operaţie de măsurare a unei suprafeţe, fie prin calcul (cunoscând dimensiunile principale), fie cu ajutorul unui planimetru. – V. planimetra.
PLANIMETRIC, -Ă, planimetrici, -ce, adj. Care ţine de planimetrie, privitor la planimetrie. – Din fr. planimétrique.
PLANIMETRIE s.f. 1. Parte a topografiei care studiază metodele şi instrumentele necesare reprezentării pe o hartă sau pe un plan (I 7) a proiecţiei orizontale a obiectelor de pe suprafaţa Pământului. 2. (Astăzi rar) Parte a geometriei care se ocupă cu măsurarea suprafeţelor plane; geometrie plană. – Din fr. planimétrie.
PLANIMETRU, planimetre, s.n. Instrument care serveşte la măsurarea suprafeţelor plane (hărţi şi planuri topografice) prin parcurgerea conturului acestora. – Din fr. planimétre.
PLANISFERĂ, planisfere, s.f. Hartă a globului terestru în care cele două emisfere sunt reprezentate pe o suprafaţă plană; planiglob, mapamond. – Din fr. planisphére, germ. Planisphäre.
PLANISFERIC, -Ă, planisferici, -ce, adj. Care aparţine planisferei, privitor la planisferă. – Din fr. planisphérique.
PLANISI, planisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A ademeni, a amăgi, a înşela pe cineva pentru a-l supune voinţei sale; a încânta, a seduce. * Refl. A se supune voinţei cuiva, a se lăsa ademenit, sedus. – Din ngr. eplánisa (aor. lui planó).
PLANOGRAFIE s.f. Procedeu de reproducere tipografică la care se folosesc forme de tipar din piatră litografică, aluminiu etc. -Din fr. planographie.
PLANOR, planoare, s.n. 1. Aparat de zbor fără motor, la care deplasarea se realizează datorită unor factori meteorologici (curenţi de aer) sau de relief (zbor de pantă). 2. Osatura generală a unei aeronave, cuprinzând în special organele asupra cărora se exercită forţele aerodinamice. – Din fr. planeur.
PLANORBIS s.m. Melc de apă dulce cu cochilia spiralată într-un singur plan (Planorbis). – Din lat. Planorbis, numele ştiinţific al melcului.
PLANORISM s.n. 1. Sport practicat cu planorul. 2. Îndeletnicirea de a construi planoare. – Planor + suf. -ism. Cf. rus. planerizm.
PLANORIST, -Ă, planorişti, -ste, s.m. şi f. Pilot sau constructor de planoare. * Sportiv care practică planorismul. – Planor + suf. -ist.
PLANŞĂ, planşe, s.f. 1. Foaie de hârtie (mai groasă) pe care sunt reproduse desene, fotografii sau picturi, folosită ca ilustraţie într-o carte; carton cu desene sau cu fotografii, care serveşte ca material didactic (la predarea ştiinţelor naturale). * Coală, foaie mare de hârtie pe care s-a executat un desen tehnic, o hartă etc.; desen tehnic executat pe o astfel de coală. 2. Placă de metal sau de lemn în care se sapă litere, note muzicale etc, spre a fi folosită în gravură. 3. Fiecare dintre plăcile de beton ale pavajului unei şosele, limitată de rosturile de dilataţie. – Din fr. planche.

PLANŞETĂ, planşete, s.f. 1. Placă dreptunghiulară făcută din lemn sau din metal şi folosită ca suport pentru desen sau pentru diferite lucrări tehnice. 2. (Top.; în sintagma) Planşetă topografică = aparat utilizat pentru trasarea pe un plan, fără calcule prealabile, a unor figuri asemenea celor de pe teren. 3. (Mar.; în sintagma) Planşetă de vânt = instrument folosit la bordul unei nave pentru a determina direcţia şi viteza vântului. 4. Scândură lată pe care se întind cu vergeaua foile de aluat. – Din fr. planchette.
PLANŞEU, planşee, s.n. Element de construcţie de lemn, de beton armat etc. care serveşte ca suport pentru fixarea unei maşini, formează partea carosabilă a unui pod, separă etajele unei clădiri (constituind duşumeaua sau acoperişul) etc. – Din fr. plancher.
PLANTA, plantez, vb. I. Tranz. 1. A înfige în pământ puieţi, răsaduri etc. pentru a se dezvolta; a acoperi un teren cu puieţi, răsaduri etc.; a sădi. 2. A fixa în pământ un stâlp, un par etc. ** Expr. (Refl.) A se planta în faţa cuiva = a se opri în mod inoportun sau ostentativ în faţa cuiva. 3. A îngropa mine pe o porţiune de teren; a mina. – Din fr. planter, lat. plantare.
PLANTAGINACEE, plantaginacee, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu frunze întregi, mai rar lobate, dispuse de obicei în rozetă bazală, cu flori hermafrodite, mai rar lobate, dispuse de obicei în rozetă bazală, cu flori hermafrodite, rar unisexuate, dispuse în spice sferice sau cilindrice, şi cu fructe capsule sau nucule; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. plantaginacées.
PLANTALGIE, plantalgii, s.f. (Med.) Durere în regiunea tălpilor. – Din fr. plantalgie.
PLANTAR, -Ă, plantari, -e, adj. (Med.) Al tălpii piciorului, referitor la talpa piciorului. – Din fr. plantaire.
PLANTARE, plantări, s.f. Acţiunea de a (se) planta şi rezultatul ei; sădire, plantat. – V. planta.
PLANTAT s.n. Plantare. – V. planta.
PLANTATOR, -OARE, plantatori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu plantarea răsadurilor, a viţei de vie etc.; săditor. 2. S.m. Proprietar al unei plantaţii. 3. S.f. Maşină care serveşte la plantarea diverselor plante de cultură; maşină de plantat. 4. S.n. Unealtă de lemn sau de fier, de forma unui baston scurt ascuţit la un capăt, cu care se lucrează la plantarea puieţilor, a răsadurilor etc. – Planta + suf. -tor.
PLANTAŢIE, plantaţii, s.f. 1. Totalitatea plantelor cultivate după o anumită metodă pe un teren amenajat în acest scop. ** Plantaţie de protecţie = plantaţie de arbori sau de arbuşti făcută pentru a apăra un teren de cultură împotriva secetei, a vântului etc. 2. Mare gospodărie caracterizată prin monocultura unor plante tehnice şi alimentare în condiţii speciale de climă (tropicală şi subtropicală). [Var.: plantaţiúne s.f.] – Din fr. plantation.
PLANTAŢIUNE s.f. v. plantaţie.
PLANTĂ1, plante, s.f. Nume generic dat organismelor vegetale, cu o organizare mai simplă decât a animalelor şi care îşi extrag hrana prin rădăcini, caracterizându-se prin prezenţa clorofilei, prin faptul că membrana celulei este formată din celuloză şi, în cazul speciilor superioare, prin alcătuirea corpului din rădăcină, tulpină şi frunze; p. restr. vegetală, mai ales erbacee, cultivată de om sau care creşte în mod natural şi este utilă omului. – Din lat. planta, fr. plante.
PLANTĂ2, plante, s.f. Faţa inferioară a piciorului, uşor boltită, care ia contact cu solul; talpa piciorului. – Din lat. planta, fr. plante.

PLANTIGRAD, -Ă, plantigrazi, -de, adj. (Despre animale vertebrate) Care merge călcând pe toată talpa piciorului. – Din fr. plantigrade.
PLANTIVOR, -Ă, plantivori, -e, adj. (Înv.) Erbivor. – De la plantă1.
PLANTOGRAMĂ, plantograme, s.f. (Med.) Amprentă a tălpii piciorului în poziţie ortostatică. – Din fr. plantogramme.
PLANTON, plantoane, s.n. Serviciu de pază în interiorul cazărmilor sau al clădirilor militare, executat de ostaşi neînarmaţi. * Ostaş care execută un schimb în serviciul de pază de mai sus; p. gener. orice persoană care face de pază într-un loc. ** Loc. adv. De planton = de pază, de strajă. – Din fr. planton.
PLANTULĂ, plantule, s.f. Plantă mică, nedezvoltată, abia ieşită din sământă. – Din fr. plantule.
PLANTUROS, -OASĂ, planturoşi, -oase, adj. Cu forme pline, gras; voinic, zdravăn, masiv. – Din fr. plantureux.
PLAPOMĂ s.f. v. plapumă.
PLAPUMĂ, plăpumi, s.f. Învelitoare groasă, formată din două foi de pânză, de mătase, de stofă etc. între care este introdus şi fixat prin cusături ornamentale un strat de lână, de puf sau de vată şi care se foloseşte ca acoperitoare la dormit. ** Expr. Întinde-te cât ţi-e (sau cât te ţine) plapuma = nu acţiona decât în limitele posibilităţilor tale. [Var.: plápomă s.f.] – Din ngr. páploma.
PLASA, plasez, vb. I. 1. Tranz. A investi bani, valori etc.; a aloca. * A vinde mărfuri, bunuri; a distribui, a repartiza (în schimbul unei sume de bani). 2. Tranz. A spune o vorbă la timpul sau la locul potrivit (în cursul unei discuţii). 3. Tranz. şi refl. A (se) aşeza, a (se) situa într-un anumit loc, spaţiu etc. * Tranz. A procura cuiva o slujbă, o situaţie (bună). * Refl. A se situa pe o poziţie; a lua atitudine. 4. Tranz. (Sport) A trimite, a îndrepta mingea către un punct determinat. – Din fr. placer.
PLASAMENT, plasamente, s.n. 1. Investire a unei sume de bani într-o întreprindere, într-o afacere etc., cu scopul de a obţine un câştig; plasare. 2. Faptul de a găsi, de a procura cuiva o slujbă, un post; postul, serviciul, slujba, locul în care cineva este plasat. 3. (Sport) Aşezare, situare a unui jucător în locul cel mai potrivit pe teren pentru a face faţă cu uşurinţă şi cu eficacitate la acţiunile adversarului. – Din fr. placement.
PLASARE, plasări, s.f. Acţiunea de a (se) plasa şi rezultatul ei. – V. plasa.
PLASATOR, -OARE, plasatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care îi plasează pe spectatori la locurile lor în sălile de spectacol. * Persoană care plasează sau vinde mărfuri, bunuri etc. – Plasa + suf. -tor.
PLASĂ1, plase, s.f. I. 1. Împletitură cu ochiuri mari din fire textile, sintetice ori metalice, din care se fac diferite obiecte; obiect confecţionat dintr-o astfel de împletitură; fileu. ** Plasă pescărească = unealtă de pescuit formată dintr-o reţea de fibre textile sau din material plastic. ** Expr. A prinde (pe cineva) în plasă = a înşela; a amăgi, a seduce (pe cineva). 2. Împletitură cu ochiuri (din sfoară, sârmă etc.) care se aşază în spatele porţilor de joc (la fotbal, handbal, polo, hochei etc.) pentru a opri obiectul de joc (mingea, pucul etc.) şi pentru a pune în evidenţă cu uşurinţă marcarea punctului. II. 1. Parte dintr-o moşie în evul mediu, în Ţara Românească, cuvenită unui proprietar. 2. Subdiviziune a unui judeţ în vechea împărţire administrativă a ţării; ocol. III. (Rar) Limbă de cuţit; tăiş. – Din sl. plasa.
PLASĂ2, plese, s.f. (Reg.) Fel de mâncare (ce se serveşte la masă). – Din ngr. plási.
PLASMAGENĂ, plasmagene, s.f. (Biol.) Genă din citoplasmă. – Din fr. plasmagéne.

PLASMALEMĂ, plasmaleme, s.f. (Bot.) Peliculă fină, semipermeabilă, a protoplasmei, care se află sub membrana celulozică şi care reglează schimburile dintre celulă şi mediu. – Din fr. plasmalemma.
PLASMATIC, -Ă, plasmatici, -ce, adj. Care se referă la plasmă (1), de plasmă; format din plasmă. – Din fr. plasmatique.
PLASMATRON s.n. v. plasmotron.
PLASMĂ s.f. 1. Parte lichidă a sângelui sau a limfei formată din apă, săruri, protide, lipide, glucide, anticorpi etc. 2. Substanţă gazoasă puternic ionizată, ale cărei proprietăţi fizice sunt determinate de existenţa ionilor şi a electronilor în stare liberă. – Din fr. plasma.
PLASMIDĂ, plasmide, s.f. (Biol.) Formaţiune de acid dezoxiribonucleic prezentă în citoplasma celulelor, larg folosită în ingineria genetică, în clonare etc. – Cf. fr. plasmine.
PLASMOCHIMIC, -Ă, plasmochimici, -ce, adj. Referitor la plasmochimie, de plasmochimie. – De la plasmochimie.
PLASMOCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care studiază reacţiile chimice ale plasmei (2). – Din fr. plasmochimie.
PLASMOCHINĂ, plasmochine, s.f. Substanţă medicamentoasă de sinteză, utilizată în tratamentul malariei. – Din fr. plasmochine.
PLASMOCIT, plasmocite, s.n. (Biol.) Celulă cu rol important în mecanismul de apărare a organismului faţă de agenţi infecţioşi sau nocivi. – Din fr. plasmocyte.
PLASMODESME s.f. pl. (Biol.) Prelungiri citoplasmatice care unesc celulele unele cu altele şi uşurează schimburile de substanţă dintre ele. – Din fr. plasmodesme.
PLASMODIE s.f. v. plasmodiu.
PLASMODIU, plasmodii, s.n. Masă plasmatică cu mai multe nuclee care nu are ca înveliş decât o membrană albuminoidă. [Var.: plasmodíe s.f.] – Din fr. plasmodie.
PLASMOLIZĂ, plasmolize, s.f. (Bot.) Fenomen de contracţie şi de desfacere a citoplasmei, provocat de pierderea apei din ţesutul vegetal viu. – Din fr. plasmolyse.
PLASMOTRON, plasmotroane, s.n. Generator de plasmă. [Var.: plasmatrón s.n.] – Din fr. plasmotron.
PLASTĂ, plaste, s.f. (Reg.) Claie de fân. – Din bg., scr. plast.
PLATIC, -Ă, plastici, -ce, adj., s.f. I. Adj. 1. Căruia i se poate da, prin modelare, forma dorită, care poate fi uşor deformat fără a crăpa sau a se sfărâma. ** Masă plastică sau material plastic = produs sintetic de natură organică, anorganică sau mixtă care se poate prelucra uşor în diferite obiecte, la cald sau la rece, cu sau fără presiune. Deformaţie plastică = deformaţie a unui material sub acţiunea unei solicitări peste limita lui de elasticitate, care creşte chiar dacă solicitarea rămâne constantă. * Care este făcut, realizat sau reprodus după un anumit model, prin modelarea unor materiale. 2. Care se referă la sculptură şi la pictură; care se ocupă de aceste arte; care este asemănător cu o sculptură sau cu o pictură, care sugerează o sculptură sau o pictură. ** (şi substantivat, f.) Artă plastică = (mai ales la pl.) artă care are ca scop să reproducă formele prin modelarea unor materiale, prin culori etc. Artist plastic = creator din domeniul artelor plastice. * (Despre realizări literare, muzicale) Evocator, sugestiv, viu. 3. (În sintagma) Chirurgie plastică = ramură a chirurgiei care se ocupă cu îndreptarea unor deformări congenitale sau accidentale ale corpului omenesc (în special ale feţei). II. S.f. Tehnica executării unor obiecte de artă prin modelarea unor substanţe

maleabile; tehnica, arta de a sculpta sau de a picta. * Parte din studiul unei opere de artă care se ocupă cu raportul armonios al volumelor şi al reliefului. * Ansamblul calităţilor de volum şi de aspect exterior al unei lucrări de arhitectură, de urbanism sau de artă decorativă. – Din fr. plastique.
PLASTIC2 s.n. Masă de exploziv fabricat cu un amestec de cauciuc sintetic şi un plastifiant. Bombă cu plastic. – Din fr., engl. plastic.
PLASTICIAN, -Ă, plasticieni, -e, s.m. şi f. Artist plastic. [Pr.: -ci-an] – Din fr. plasticien.
PLASTICITATE s.f. 1. Proprietate a unui material consistent de a se modela uşor prin apăsare. * Proprietate a unor materii prime ceramice de a forma cu apa o pastă care îşi menţine coeziunea după ce a fost frământată şi uscată. 2. Însuşire a unei opere literare, a stilului, a unei expresii, a unui cuvânt etc. de a evoca ceva în mod viu, sugestiv. – Din fr. plasticité.
PLASTICIZA, plasticizez, vb. I. Tranz. 1. A face ca un material să devină plastic, să poată fi modelat; a aduce un material în stare plastică. 2. A exprima ceva prin imagini plastice, expresive, evocatoare; a reda realitatea în mod sugestiv. – Plastic + suf. -iza.
PLASTICIZANT, -Ă, plasticizanţi, -te, adj. Care plasticizează (2). – Plasticiza + suf. -ant.
PLASTICIZARE, plasticizări, s.f. Acţiunea de a plasticiza şi rezultatul ei. – V. plasticiza.
PLASTIDĂ, plastide, s.f. Constituient celular caracteristic plantelor superioare, cu rol important în procesele biochimice şi de sinteză. – Din fr. plastide.
PLASTIDOM s.n. (Bot.) Totalitatea plastidelor incluse în citoplasma celulei. – Din fr. plastidome.
PLASTIE, plastii, s.f. Intervenţie chirurgicală prin care se înlocuieşte o porţiune de ţesut cu un alt ţesut (luat de obicei de la acelaşi individ) în scopul corectării unui defect anatomic. – Din fr. plastie.
PLASTIFIA, plastifiez, vb. I. Tranz. A trata cu un plastifiant. [Pr.: -fi-a] – Din fr. plastifier.
PLASTIFIANT, plastifianţi, s.m. Substanţă care are proprietatea de a mări plasticitatea unor materiale cu care este amestecată. [Pr.: -fi-ant] – Din fr. plastifiant.
PLASTIFIERE, plastifieri, s.f. Acţiunea de a plastifia şi rezultatul ei; mărire a plasticităţii unui material (cu ajutorul plastifianţilor sau prin încălzire). [Pr.: -fi-e-] – V. plastifica.
PLASTILINĂ, plastiline, s.f. Material plastic uşor maleabil, constituit dintr-un amestec de caolin, substanţe grase, răşini naturale sau sintetice, colorat cu diferiţi pigmenţi şi folosit la mici lucrări de modelare. – Din germ. Plastilin.
PLASTOGRAF, -Ă, plastografi, -e, s.m. şi f. Persoană care falsifică documente sau semnături pe documente, dându-le drept autentice; persoană care plastografiază. – Din ngr. plastoghráfos.
PLASTOGRAFIA, plastografiez, vb. I. Tranz. A falsifica documente sau semnături pe documente, a face sau a comite o plastografie. [Pr.: -fi-a] – Din plastografie.
PLASTOGRAFIE, plastografii, s.f. Falsificare a unui document sau a semnăturii unui document; fals în acte publice. * Document falsificat. – Din ngr. plastoghrafía.
PLASTOGRAFIERE, plastografieri, s.f. Acţiunea de a plastografia şi rezultatul ei. [Pr.: -fi-e-] – V. plastografia.

PLASTOMER, plastomeri, s.m. Produs molecular care, în anumite condiţii de temperatură, puate suferi deformaţii. – Din fr. plastomére.
PLASTOMETRU, plastometre, s.n. Instrument pentru determinarea calităţii glutenului umed. – Din fr. plastométre.
PLASTRON, plastroane, s.n. 1. Partea din faţă apretată (detaşabilă) a unei cămăşi bărbăteşti. * Partea din faţă (detaşabilă) a unei bluze, rochii etc., care constituie o garnitură. 2. Un fel de cravată lată care acoperă pieptul. 3. Bucată de piele groasă, căptuşită, care protejează pieptul la jucătorii de scrimă. – Din fr. plastron.
PLASTUR s.m. v. plasture.
PLASTURE, plasturi, s.m. Bucăţică de pânză pe care s-a întins o pastă medicinală densă şi lipicioasă, care se aplică pe o rană pentru a o feri de infecţie sau cu care se fixează un pansament; emplastru. * (Pop.) Cataplasmă. [Var.: plástur s.m.] – Din ngr. blástri, lat. plastrum, germ. Pflaster, rus. plastîr'.
PLAŞCĂ, plăşti, s.f. (Reg.) Un fel de plasă de pescuit, asemănătoare cu prostovolul. – Din sl. plastů.
PLAT, -Ă, plaţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte) Lătăreţ, turtit; plan. ** Picior plat = malformaţie congenitală a piciorului care are talpa prea puţin scobită; platfus. * (Despre terenuri) Întins, neted, şes. 2. Fig. Lipsit de expresie sau de culoare; searbăd, fad; şters, banal. * (Despre mediul înconjurător, modul de viaţă etc.) Mediocru, meschin; lipsit de variaţie, monoton. * (Despre persoane) Fără personalitate, fără valoare, neinteresant, fără imaginaţie; prost. 3. (Sport; despre alergări de viteză) Care se desfăşoară pe un teren neted, special amenajat. – Din fr. plat.
PLATAN1, platani, s.m. Gen de arbori exotici cu frunzele palmate şi cu trunchiul verde (Platanus); arbore care face parte din acest gen. – Din lat. platanus, ngr. plátanos, fr. platane.
PLATAN2, platane, s.n. Fiecare dintre cele două suporturi plane ale unei balanţe pe care se aşază obiectul de cântărit şi greutăţile; taler. – Cf. fr. plateau.
PLATĂ, plăţi, s.f. 1. Faptul de a plăti o sumă de bani datorată; achitare. * Sistem, mod după care se plăteşte. 2. Sumă de bani dată cuiva pentru munca depusă, drept contravaloare a unui obiect cumpărat, a folosinţei unui lucru etc. 3. Răsplată (morală) cu care cineva este recompensat pentru faptele sale bune; pedeapsă care se dă cuiva pentru fapte rele. ** Expr. A-şi lua plata = a-ţi primi pedeapsa cuvenită. A se duce (sau a pleca, a merge etc.) în plata Domnului (sau a lui Dumnezeu) = a se duce (sau a pleca, a merge etc.) unde vrea, unde ştie, unde-i place. A lăsa (pe cineva) în plata Domnului (sau a lui Dumnezeu) = a nu se mai ocupa de cineva, a lăsa în voia sorţii, a lăsa în pace. – Din sl. plata.
PLATBANDĂ, platbande, s.f. 1. Traversă sau grindă orizontală, formată dintr-o bucată de piatră sau din mai multe bucăţi apropiate. 2. Fâşie îngustă de teren, de obicei plantată cu iarbă, cu flori sau cu arbuşti, care mărgineşte despărţiturile unei grădini. 3. (Tehn.) Semifabricat de oţel sub formă de fâşie. – Din fr. plate-bande.
PLATĂ1 s.f. (În expr.) A intra (în) platcă = a) a pierde o partidă la jocul de cărţi; b) a trebui să plătească o datorie. A pune (sau a face pe cineva) platcă = a face (pe cineva) să piardă la jucul de cărţi. A rămâne platcă = a rămâne de ruşine, a se face de râs. – Din scr., pol. platka.

PLATCĂ2, plătci, s.f. Partea de sus a unei cămăşi bărbăteşti, a unei rochii, a unei bluze etc., croită separat de rest şi de care se prinde gulerul – Din rus. platka.
PLATELAJ, plalelaje, s.n. Element de construcţie al unui pod care susţine calea podului şi transmite greutatea acesteia şi încărcările mobile la grinzile podului. – Din fr. platelage.
PLATELMINT, platelminţi, s.m. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul lat, nesegmentat, lipsit de aparat respirator şi circulator, în general hermafrodiţi (Plathelminthes); (şi la sg.) vierme din această clasă. – Din fr. plathelminthe.
PLATFORMARE, platformări, s.f. (Mar.) Deplasare pe apă a ambarcaţiunilor fără deplasament. – De la platformă.
PLATFORMĂ, platforme, s.f. I. 1. Suprafaţa orizontală plană a unui vehicul, a unui aparut de ridicat etc. pe care se încarcă mărfuri, vite etc.; p. ext. vagon sau camion deschis, fără pereţi şi fără acoperiş, utilizat pentru transporturi. ** Platformă de lansare = suport plan, orizontal, de pe care rachetele teleghidate decolează vertical; rampă de lansare. Platformă spaţială = satelit artificial de mari dimensiuni cunstituind o bază permanentă pentru cercetarea spaţiului cosmic şi pentru lansarea navelor interplanetare. Platformă de foraj marin = platformă (I 1) pe care se află instalaţii de forare a puţurilor pentru extragerea petrolului din subsolul mării. * Parte a unui tramvai, a unui autobuz, a unui vagon de tren etc., în dreptul uşilor, pe unde urcă sau coboară călălorii. 2. Element plan al unei construcţii. * Palier al unei scări. 3. Construcţie sau suprafaţă de teren plană amenajată pentru efectuarea unor lucrări cu caracter tehnic, pentru instalarea unui utilaj, pentru verificarea unor maşini sau aparate, pentru depozitarea unor materiale etc. 4. Teren, de cele mai multe ori plan, situat la diferite înălţimi. 5. (Sport) Instalaţie orizontală rigidă, de 2-6 m lungime, acoperită cu un strat antiderapant, de pe care se execută sărituri în apă. 6. (Geol.) Unitate structurală veche a scoarţei pământului cu fundamentul cutat, peste care sunt depuse depozite sedimentare aproape orizontale. II. 1. Program de activitate sau de revendicări politice al unui partid, al unei grupări sau al unui om politic. 2. Obiectul, problemele, punctul de vedere al unei discuţii. – Din fr. plate-forme.
PLATFUS s.n. Malformaţie congenitală a piciorului la care talpa este prea puţin scobită; picior plat. – Din germ. Plattfuss.
PLATINA, platinez, vb. I. Tranz. 1. A acoperi un obiect de metal cu un strat subţire de platină (1); a sufla cu platină. 2. A decolora părul capului prin mijloace chimice, dându-i o nuanţă de blond-argintiu. – Din fr. platiner.
PLATINARE, platinări, s.f. Acţiunea de a platina şi rezultatul ei. – V. platina.
PLATINAT, -Ă, platinaţi, -te, adj. (Despre metale) Acoperit cu un strat subţire de platină (1); suflat cu platină. * (Despre păr) Care are o culoare foarte deschisă, cu luciu de platină. – V. platina.
PLATINĂ, (2, 3) platine, s.f. 1. Metal preţios de culoare albă-cenuşie, dur, lucios, inoxidabil, foarte maleabil şi ductil, foarte rezistent la căldură şi la acţiunea acizilor, folosit la fabricarea unor aparate de laborator, a unor instrumente de precizie, a unor obiecte de valoare, în tehnica dentară etc. ** Negru de platină = platină (1) sub formă de pulbere, folosită în industrie. 2. Nume dat diferitelor piese de maşini care altădată se fabricau din platină (1) sau care au luciul acestui metal. 3. Laminat semifabricat plat, cu secţiune dreptunghiulară, cu dimensiuni mici, care se foloseşte ca materie primă la laminarea tablei subţiri – Din fr. platine.
PLATINIC, -Ă, platinici, -ce, adj. Care conţine platină (1); platinifer, platinos. – Din fr. platinique.

PLATINIFER, -Ă, platiniferi, -e, adj. Platinic. – Din fr. platinifére.
PLATINIT s.n. Aliaj de oţel cu conţinut mare de nichel, din care se fac legăturile la electrozii becurilor elcctrice. – Din fr. platinite, germ. Platinit.
PLATINOID, platinoide, s.n. Aliaj de cupru, nichel şi zinc de culoarea platinei (1), care se foloseşte în electrotehnică sau pentru ornamentaţii. – Din fr. platinoîde, germ. Platinoid.
PLATINOS, -OASĂ, platinoşi, -oase, adj. Platinic. – Din fr. platineux.
PLATINOTIPIE s.f. Procedeu de imprimare fotografică bazat pe acţiunea luminii asupra sărurilor de platină (1). – Din fr. platinotypie.
PLATIRIN, platirine, s.n. (La pl.) Grup de maimuţe cu nasul lăţit şi turtit, originare din America de Sud şi Centrală; (la sg.) maimuţă din acest grup. – Din engl. platyrrhina
PLATITUDINE, platitudini, s.f. (La sg.) Faptul de a fi plat (2); banalitate, mediocritate; (şi la pl.) vorbă, idee banală, plată. – Din fr. platitude.
PLATNIC, -Ă, platnici, -ce, adj., s.m. şi f. (Persoană) care plăteşte, care trebuie să plătească; plătitor. ** Expr. Bun (sau rău) platnic = persoană care îşi îndeplineşte bine (sau rău) obligaţiile băneşti, care plăteşte uşor şi la timp (sau greu şi cu întârziere). – Plată + suf. -nic.
PLATONIAN, -Ă, platonieni, -e, adj. (Rar) Platonic (1). [Pr.: -ni-an] – Platon (n. pr.) + suf. -ian.
PLATONIC, -Ă, platonici, -ce, adj. 1. Care aparţine platonismului, privitor la platonism; platonian, platonician (2). * P. ext. (Despre sentimente) Pur, ideal; spiritualizat. 2. Care nu se poate realiza, care nu se concretizează, care nu poate fi pus în practică; formal, abstract. – Din fr. platonique.
PLATONICIAN, -Ă, platonicieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al platonismului. 2. Adj. Platonic (1). [Pr.: -ci-an] – Din fr. platonicien.
PLATONISM s.n. Filozofia lui Platon şi a discipolilor săi, după care lumea ideilor ar fi singura realitate adevărată, iar lumea materială o copie sensibilă şi schimbătoare a celei dintâi. – Din fr. platonisme.
PLATONIZANT, -Ă, platonizanţi, -te, adj. (Rar) Care aparţine platonismului, privitor la platonism. – Din fr. platonisant.
PLATOŞĂ, platoşe, s.f. Armură de zale, de fier, de piele etc. de forma unui pieptar, cu care se îmbrăcau oştenii în antichitate şi în evul mediu spre a se apăra de loviturile duşmanilor; cuirasă. – Et. nec.
PLATOU, platouri, s.n. 1. Podiş. * Câmp amenajat pentru exerciţii militare. 2. Dispozitiv de formă dreptunghiulară sau circulară cu o faţă plană, pe care se fixează diferite piese în vederea prelucrării. * Semifabricat în formă de placă pentru laminarea tablei subţiri neferoase. 3. Tavă mare de porţelan sau de metal pe care se aduc mâncărurile sau prăjiturile la masă. 4. (Adesea urmat de determinarea "de filmare") Încăpere special amenajată pentru filmare într-un studio cinematografic, în care se execută filmări cu actori în decoruri adecvate scenariului, filmări combinate etc. – Din fr. plateau.
PLAUR, plauri, s.m. Vegetaţie acvatică compactă, constituită dintr-o acumulare de rădăcini, rizomi de stuf şi diverse elemente organice şi minerale, care formează insule plutitoare la suprafaţa apei; plav. [Pr.: pla-ur] – Cf. plav.
PLAUZIBIL, -Ă, plauzibili, -e, adj. Care poate fi admis, crezut, care pare a corespunde realităţii; admisibil, verosimil. [Pr.: pla-u-] – Din fr. plausible.
PLAUZIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi plauzibil. [Pr.: pla-u-] – Din fr. plausibilité.
PLAV, plavuri, s.n. (Reg.) Plaur. – Din ucr., rus. plav.

PLAVĂ, plave, s.f. Reţea de pescuit simplă, cu ochiuri mari, făcută din aţă subţire, folosită pe Dunăre la pescuitul scrumbiilor. – Din bg. plava.
PLAVCĂ, plavce, s.f. 1. Lotcă folosită la pescuitul scrumbiilor de Dunăre. 2. (Reg.) Loc mai înalt pe malul unei ape unde se atârnă năvoadele ca să se usuce. – Et. nec. Cf. plavă.
PLAVIE, plavii, s.f. Insuliţă plutitoare (sau fixată la malul apei) formată din stuf, ierburi, rizomi, rădăcini de arbori etc. intrate în putrefacţie şi amestecate cu nămol. ** Expr. A se lăsa (sau a se lungi) plavie = a se întinde la pământ. [Pl. şi: (pop.) plăvii] – Din sl. plavî.
PLAY-BACK s.n. Redare, reproducere a unei înregistrări. * Dublare a vocii unui actor, a unui cântăreţ de muzica uşoară etc. [Pr.: pléi-bec] – Cuv. engl.
PLAY-BOY s.m. Tânăr elegant, cu fizic plăcut, care are succes la femei şi duce o viaţă uşoară. [Pr.: pléi-boi] – Cuv. engl.
PLAZ, plazuri, s.n. Piesă de sprijin aşezată în dosul cormanei, pe care se târăşte plugul în timpul aratului, asigurându-i stabilitatea; talpă. – Din bg., scr. plaz.
PLĂCEA, plac, vb. II. Intranz. şi tranz. (Cu subiectul logic în dativ) 1. A agrea sau a fi agreat, a simpatiza sau a fi simpatizat. ** Expr. Ştii că-mi placi? sau că mi-ai plăcut? exprimă mirarea, dezaprobarea în faţa unei propuneri, a unei afirmaţii etc. care nu-ţi convine, cu care nu eşti de acord etc. Îmi place să cred că... = sper că... 2. A avea sau a trezi un sentiment de admiraţie, de plăcere, de iubire faţă de o persoană de sex opus, a-i fi drag, a îndrăgi. 3. A avea un sentiment de satisfacţie, de mulţumire, de delectare; a-i fi agreabil, a-i fi pe plac. * A-i conveni. * A vrea, a dori. – Lat. placere.
PLĂCERE, plăceri, s.f. 1. Acţiunea de a plăcea şi rezultatul ei; stare afectivă fundamentală, determinată de satisfacerea unor tendinţe, a anor cerinţe vitale; sentiment sau senzaţie de mulţumire, de bucurie provocate de ceva care satisface gustul sau dorinţa noastră. ** Loc. adv. Cu plăcere = a) cu drag, bucuros, din toată inima; b) formulă de răspuns la mulţumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. Fără plăcere = în silă, fară voie. ** Expr. Fă-mi plăcerea... = fii bun..., te rog... 2. Distracţie, petrecere; desfătare, agrement. 3. Dorinţă, voie, chef, gust. ** Loc. adv. După (sau de) plăcere = pe plac, după voie, după gust. – V. plăcea.
PLĂCINTAR, plăcintari, s.m. Persoană care face sau vinde plăcinte. – Plăcintă + suf. -ar.
PLĂCINTĂ, plăcinte, s.f. 1. Preparat de patiserie făcut din foi de aluat între care se pune o umplutură de brânză, de carne, de fructe etc. ** Expr. A-i veni (sau a-i pregăti) (cuiva) o plăcintă = a-i veni (sau a-i pregăti) cuiva o surpriză neplăcută, un necaz. A găsi plăcinta gata = a se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata. Se vinde ca plăcinta caldă = se vinde repede, este foarte căutat. A număra foile la (sau din) plăcintă = a-şi face prea multe socoteli, a despica firul în patru. A aştepta (pe cineva) cu plăcinte calde = a aştepta (pe cineva) cu mare bucurie. A sta ca o plăcintă = a fi pasiv, comod, nesimţit. 2. (Bot.; în compusul) Plăcinta-porcului = talpa-ursului (Heracleum palmatum). – Lat. placenta.
PLĂCINTĂRIE1, plăcintării, s.f. Prăvălia plăcintarului, local în care se vinde şi se consumă plăcinte; patiserie. – Plăcintar + suf. -ie.
PLĂCINTĂRIE2, plăcintării, s.f. Plăcinte de tot felul. – Plăcintă + suf. -ărie.
PLĂCINTUŢĂ, plăcintuţe, s.f. Plăcinţică. – Plăcintă + suf. -uţă.
PLĂCINŢICĂ, plăcinţele, s.f. 1. Diminutiv al lui plăcintă; plăcintuţă. 2. (Bot.; reg. la pl.) Bulbuci (Trollius europaeus). – Plăcintă + suf. -ică.
PLĂCUT, -Ă, plăcuţi, -te, adj. Care place; simpatic, agreabil. – V. plăcea.

PLĂCUŢĂ, plăcuţe, s.f. Diminutiv al lui placă. – Placă + suf. -uţă.
PLĂIEŞ, plăieşi, s.m. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească) Locuitor de la graniţă însărcinat cu paza frontierei ţării în părţile de munte; grănicer, străjer. 2. Locuitor de la munte; muntean. [Pr.: plă-ieş] – Plai + suf. -aş.
PLĂIEŞIE, plăieşii, s.f. (În evul mediu, în Ţara Românească) Corpul, organizaţia plăieşilor. [Pr.: plă-ie-] – Plăieş + suf. -ie.
PLĂIŞOR, plăişoare, s.n. Diminutiv al lui plai. [Pr.: plă-i-] – Plai + suf. -işor.
PLĂMADĂ s.f. 1. Plămădeală. * Substanţă care fermentează. 2. Fig. Sământă, germen; p. ext. alcătuire, structură. * Progenitură, odraslă. – Din plămădi.
PLĂMĂDEALĂ, plămădeli, s.f. Amestec de făină, apă şi drojdie, folosit la fermentarea aluatului; bucată de aluat dospit folosit în loc de drojdie la prepararea pâinii; plămadă. – Plămădi + suf. -eală.
PLĂMĂDI, plămădesc, vb. IV. 1. Intranz. A pregăti o plămădeală; p. ext. a frământa, manual sau mecanic, aluatul împreună cu plămădeala sau cu drojdia în vederea obţinerii unui aluat omogen. * P. ext. A face un amestec în vederea obţinerii unui preparat; a pregăti, a prepara alimente. 2. Tranz. şi refl. A (se) zămisli, a (se) făuri; fig. a (se) alcătui, a (se) forma. – Din sl. pomladiti "a întineri".
PLĂMĂDIRE, plămădiri, s.f. Actiunea de a (se) plămădi şi rezultatul ei. – V. plămădi.
PLĂMĂDIT1 s.n. Plămădire. – V. plămădi.
PLĂMĂDIT2, -Ă, plămădiţi, -te, adj. (Despre aluat) Preparat din făină, apă şi drojdie; fermentat. – V. plămădi.
PLĂMÂN, plămâni, s.m. Fiecare dintre cele două organe principale cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respiraţia la om şi la vertebratele superioare; pulmon, bojoc. ** Plămân de oţel = aparat folosit pentru respiraţia artificială. – Din ngr. plemóni.
PLĂMÂNĂRICĂ, plămânărele, s.f. Plantă erbacee cu rizom orizontal şi cu flori roşii, violete sau, rar, albe; plămânăriţă, cuscrişor (Pulmonaria officinalis). [Var.: plumânărícă s.f.] – Plămân + suf. -ărică.
PLĂMÂNĂRIŢĂ, plămânăriţe, s.f. Plamânărică. – Plămăn + suf. -ăriţă.
PLĂNTUŢĂ, plăntuţe, s.f. Diminutiv al lui plantă1; plantă mică, tânără – Plantă1 + suf. -uţă.
PLĂNUI, plănuiesc, vb. IV. Tranz. A face planuri; a pregăti ceva (în minte) pentru viitor; p. ext. a pune la cale, a unelti, a urzi. * A determina, a preciza, a stabili, a hotărî. – Plan + suf. -ui.
PLĂNUIRE, plănuiri, s.f. Acţiunea de a plănui şi rezultatul ei. – V. plănui.
PLĂNUIT, -Ă, plănuiţi, -te, adj. Pregătit pentru viitor; pus la cale, uneltit, urzit. – V. plănui.
PLĂPÂND, -Ă, plăpânzi, -de, adj. 1. (Despre fiinţe) Lipsit de rezistenţă, de vitalitate; debil, firav; p. ext. fragil, delicat, fin. 2. (Despre plante) Nedezvoltat; lipsit de sevă, gingaş, delicat. 3. Fig. Care se lasă uşor impresionat; sensibil. – Lat. / * / palpabundus.
PLĂPUMAR, plăpumari, s.m. Persoană care se ocupă cu confecţionarea (şi cu vânzarea) plăpumilor. – Plapumă + suf. -ar.
PLĂPUMĂREASĂ, plăpumărese, s.f. Femeie care se ocupă cu confecţionarea (şi cu vânzarea) plăpumilor; soţie de plăpumar. – Plăpumar + suf. -easă.
PLĂPUMĂRIE, (2) plăpumării, s.f. 1. Meseria plăpumarului. 2. Atelierul, prăvălia plăpumarului. – Plăpumar + suf. -ie.
PLĂPUMIOARĂ, plăpumioare, s.f. Diminutiv al lui plapumă; plăpumiţă. – Plapumă + suf. -ioară.

PLĂPUMIŢĂ, plăpumiţe, s.f. Plăpumioară. – Plapumă + suf. -iţă.
PLĂSEA, plăsele, s.f. 1. Fiecare dintre cele două părţi de metal, de os, de lemn etc. care acoperă mânerul unui cuţit, al unui briceag, al unui pumnal etc.; p. ext. mâner. 2. (Neobişnuit) Şild. [Var.: prăseá s.f.] – Plasă1 + suf. -ea.
PLĂSMUI, plăsmuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A crea, a produce, a făuri, a alcătui, a înfăptui. 2. A inventa, a născoci, a scorni. 3. A falsifica, a contrazice. [Var.: plăzmuí vb. IV] – Plasmă (înv. "creare, alcătuire" < ngr.) + suf. -ui.
PLĂSMUIRE, plăsmuiri, s.f. Acţiunea de a plăsmui şi rezultatul ei. [Var.: plăzmuíre s.f.] – V. plăsmui.
PLĂSMUIT, -Ă, plăsmuiţi, -te, adj. 1. Creat; inventat, născocit. 2. Falsificat, fals. [Var.: plăzmuít, -ă adj.] – V. plăsmui.
PLĂSMUITOR, -OARE, plăsmuitori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care plăsmuieşte; creator, făuritor. 2. Inventator, născocitor. 3. Falsificator. [Pr.: -mu-i÷, – Var. plăzmuitór, -oáre s.m. şi f.] – Plăsmui + suf. -tor.
PLĂTI, plătesc, vb. IV. 1. Tranz. A achita contravaloarea (în bani sau în natură) a unui bun obţinut sau cumpărat, a unei consumaţii etc. ** Expr. A plăti cu capul (sau cu viaţa etc.) = a fi omorât pentru o greşeală, o îndrăzneală, o faptă necugetată etc. A plăti (cuiva) cu dobândă = a se răzbuna (pe cineva) cu vârf şi îndesat pentru o pagubă sau suferinţă. * A achita un impozit, o obligaţie etc. * Refl. A lichida o datorie (morală), a scăpa de o obligaţie. 2. Tranz. A răsplăti cu bani o muncă efectuată, un serviciu prestat etc.; a retribui, a remunera. * Intranz. A recompensa pe cineva pentru faptele sale. 3. Intranz. (Pop.) A valora, a preţui, a face. ** Expr. A nu plăti (nici) o ceapă (degerată) sau (nici) două parale (sau doi bani etc.) = a nu avea nici o valoare. – Din sl. platiti.
PLĂTIBIL, -Ă, plătibili, -e, adj. Care este de plată, care trebuie plătit, care poate fi plătit. – Plăti + suf. -bil.
PLĂTICĂ1, plătici, s.f. Peşte de apă dulce din familia ciprinidelor, cu corpul turtit lateral, cu capul mic şi scurt (Abramis brama). – Din bg. platika.
PLĂTICĂ2, plătici, s.f. Arbore mare înrudit cu salcâmul, originar din America, cultivat şi la noi pentru a forma perdele de protecţie; glădiţă (Gleditschia triacanthos). – Et. nec.
PLĂTIRE, plătiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) plăti şi rezultatul ei. – V. plăti.
PLĂTITOR, -OARE, plătitori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care efectuează o plată, care plăteşte; platnic. – Plăti + suf. -tor.
PLĂVAI, -AIE, plăvăi, adj. 1. (Pop.; despre animale, mai ales despre oi) Care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-cenuşie; (despre părul sau lâna animalelor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenuşie. 2. (În sintagma) Poamă plăvaie (şi substantivat, f.) = varietate de struguri cu boaba albă-verzuie şi rotundă. – Plav (reg., despre boi. "care are părul de culoare (albă-) gălbuie" < sl.) + suf. -ai.
PLĂVAN, -Ă, plăvani, -e, adj. (Pop.; despre boi şi vaci) Cu părul alb-gălbui sau alb-cenuşiu; (despre părul boilor sau al vacilor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenuşie. * (Substantivat, m.) Bou. – Plav (reg., despre boi, "care are părul de culoare (albă-)gălbuie" < sl.) + suf. -an.
PLĂVIOARĂ, plăvioare, s.f. Diminutiv al lui plavie. [Pr.: -vi-oa-] – Plavie + suf. -ioară.
PLĂVIŢ, -Ă, plăviţi, -e, adj. 1. (Despre părul sau lâna animalelor) De culoare albă-gălbuie sau albă-cenuşie; (despre animale) care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-argintie. 2. (Pop.; despre oameni) Cu pielea albă şi cu părul blond; (despre părul oamenilor) blond; plăviu. 3. (Reg.; în sintagma) Viţă plăviţă = varietate de viţă de vie cu bobul foarte deschis la

culoare. – Plav (reg., despre boi, "care are părul de culoare (albă-) gălbuie" < sl.) + suf. -iţ.
PLĂVIU, -IE, plăvii, adj. (Înv. şi reg.; despre oameni) Plăviţ (2). * (Înv.) Palid. – Plav (reg., despre boi, "care are părul de culoare (albă-)gălbuie" < sl.) + suf.-iu.
PLĂZMUI vb. IV v. plăsmui.
PLĂZMUIRE s.f. v. plăsmuire.
PLĂZMUIT, -Ă adj. v. plăsmuit.
PLĂZMUITOR, -OARE s.m. şi f. v. plăsmuitor.
PLÂNGĂCIOS, -OASĂ, plângăcioşi, -oase, adj. Plângâreţ. – Plânge + suf. -ăcios.
PLÂNGĂREŢ, -EAŢĂ, plângăreţi, -e, adj. 1. Care este totdeauna gata să plângă; care plânge uşor; care se vaită, se plânge mereu; plângător, plângăcios. 2. (Despre voce, glas etc.) Care aparţine unui om plângăcios, care trădează pe omul plângăcios; plin de durere, tânguitor, trist, jalnic; plângător, plâns2. – Plânge + suf. -ăreţ.
PLÂNGĂTOR, -OARE, plângători, -oare, adj. 1. Care plânge; plângăreţ (1). * (Substantivat, f.; reg.) Bocitoare. 2. Plângăreţ (2). * (Despre sălcii, p. ext. despre alţi arbori) Cu ramuri lungi, lăsate în jos. – Plânge + suf. -ător.
PLÂNGE, plâng, vb. III. 1. Intranz. A vărsa lacrimi (de durere, de întristare, de emoţie sau de bucurie); a lăcrima. 2. Tranz. A boci, a jeli o persoană moartă, un lucru pierdut, o situaţie dureroasă, vărsând lacrimi, tânguindu-se. * A regreta o fiinţă sau un lucru pierdut (vărsând lacrimi). ** Expr. A-şi plânge păcatele = a se căi, a regreta ceva. * A avea milă de cineva, a deplânge pe cineva; a compătimi. ** Expr. (Intranz.) A-i plănge (cuiva) de milă = a-i părea foarte rău de nenorocirea, de durerea cuiva. 3. Refl. A-şi arăta nemulţumirea, a se văita, a se tângui, a se lamenta, a se căina. * A face o reclamaţie, a înainta o plângere; a reclama. – Lat. plangere.
PLÂNGERE, plângeri, s.f. Acţiunea de a (se) plânge. 1. Plâns1, jeluire, tânguire. ** Valea plângerii = lumea, Pământul (considerate uneori ca loc de suferinţă). 2. Sesizare a unui organ de jurisdicţie în vederea exercitării controlului asupra unui act al administraţiei de stat ori a refuzului unui organ de a-şi îndeplini atribuţiile legale. * Exprimare a unei nemulţumiri adresate unei autorităţi; (concr.) act prin care se face această încunoştinţare; reclamaţie, jalbă, cerere. – V. plânge.
PLÂNS1, plânsuri, s.n. Faptul de a (se) plânge; tânguire; (concr.) lacrimi; plânset, plânsoare. ** Loc. adj. De plâns = care provoacă milă, vrednic de milă, jalnic. – V. plânge.
PLÂNS2, -Ă, plânşi, -se, adj. Care a plâns, care poartă urme de lacrimi. * (Despre glas) Plângăreţ (2). – V. plânge.
PLÂNSET, plânsete, s.n. Plâns1; lamentaţie, văicăreală; (concr.) lacrimi. – Plâns1 + suf. -et.
PLÂNSOARE, plânsori, s.f. 1. Plâns1. 2. (Înv. şi reg.) Cerere, jalbă. 3. Nume dat în popor unor boli (de copii) care provoacă insommii şi plânset necontenit. – Plâns1 + suf. -oare.
PLEAFTURĂ s.f. v. praftură.
PLEAN, pleanuri, s.n. (Înv. şi pop.) Pradă (de război), captură; rechiziţie. * Jaf. * Grup de prizonieri, ceată de oameni robiţi. – Din sl. plĕn.
PLEASC interj. Onomatopee care imită zgomotul produs de limbă când se desprinde brusc de cerul gurii (când se mănâncă cu lăcomie). – Onomatopee.
PLEASNĂ, plesne, s.f. 1. (Pop.) Şfichi; p. ext. bici. ** Expr. A aduce (pe cineva) în pleasnă de bici = a aduce (pe cineva) cu mare grabă, în cel mai scurt timp.

* Zgomot produs de plesnirea biciului; lovitură, plesnitură de bici. 2. (Reg.) Fir de care se prinde cârligul la capătul sforii de pescuit. 3. (Pop.) Iritaţie a mucoasei limbii şi a cerului gurii (mai ales la copiii mici). – V. plesni.
PLEAŞCĂ s.f. 1. Câştig neaşteptat (de obicei nemeritat) obţinut fără muncă; chilipir. ** Loc. adv. De (sau pe) pleaşcă = de pomană, fără bani. 2. (Înv.) Pradă (de război), jaf, captură; rechiziţie. – Din bg., scr. pljačka.
PLEATĂ, plete, s.f. 1. (Mai ales la pl.) Părul capului lăsat să crească până pe umeri sau să atârne pe spate (împletit în cozi); p. ext. păr (nearanjat, necoafat). 2. (Reg.) Mănunchi de fuior. – Din sl. pletů.
PLEAVĂ s.f. I. 1. Rămăşiţe de spice sau de păstăi rezultate din treieratul cerealelor sau al leguminoaselor. * Fig. Ceea ce este lipsit de valoare, de importanţă; lucru de nimic. 2. Fig. Om de nimic; lepădătură, drojdia societăţii. II. (Iht.) Plevuşcă. – Din sl. plěva.
PLEBE s.f. 1. (În Roma antică) Categorie socială de oameni liberi fără o activitate permanentă, care trăiau din câştiguri întâmplătoare şi din distribuţii făcute de stat. 2. (În evul mediu) Pătura cea mai săracă a populaţiei orăşeneşti din apusul Europei, aflată în afara ierarhiei feudale şi care, alături de ţărănime, a avut un rol important în revoluţiile din sec. XVI-XVII. 3. (Livr.) Pătură socială fără drepturi, asuprită şi exploatată; p. ext. mulţime, gloată. * Fig. Categorie socială declasată; drojdia societăţii. – Din fr. plébe, lat. plebs, -bis.
PLEBEIAN, -Ă, plebeieni, -e, s.m. şi f., adj. (Livr.) 1. Plebeu (1). 2. Plebeu (2). [Pr.: -be-ian] – Din fr. plébéien.
PLEBEIANISM s.n. (Livr.) Comportament de plebeu, aer de plebeu. [Pr.: -be-ia-] – Plebeian + suf. -ism.
PLEBEIAT s.n. (Rar) Stare, calitate de plebeu (1). [Pr.: -be-iat] – Plebe + suf. -(i)at.
PLEBEIC, -Ă, plebeici, -ce, adj. (Rar) Al plebei (1), de plebe (1). [Pr.: -be-ic] – Plebe + suf. -ic.
PLEBEU, -EE, plebei, -ee, s.m. şi f., adj. 1. (În Roma antică) (Persoană) care făcea parte din plebe (1), care aparţinea plebei; plebeian (1). 2. (Persoană) asuprită, exploatată, plebeian (2); (om) sărac, umil; p. ext. (om) de rând, lipsit de distincţie, vulgar, grosolan. – Din lat. plebeius.
PLEBISCIT, plebiscite, s.n. Consultare prealabilă a cetăţenilor, care urmează să se pronunţe prin "da'' sau "nu" asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanţă deosebită. [Pl. şi: plebiscituri] – Din fr. plébiscite.
PLEBISCITAR, -Ă, plebiscitari, -e, adj. (Rar) Care aparţine plebiscitului, privitor la plebiscit. – Din fr. plébiscitaire.
PLECA, plec, vb. I. I. 1. Refl. şi tranz. A (se) înclina (într-o parte sau în jos), a (se) îndoi, a (se) încovoia, a (se) coborî, a (se) apleca. ** Expr. (Tranz.) A-şi pleca capul (sau fruntea, grumazul, genunchiul) = a (se) supune, a (se) umili. A (nu) avea unde să(-şi) plece capul (sau trupul, oasele) = a (nu) se (putea) odihni, a (nu) avea unde să se odihnească. A(-şi) pleca inima = a) a da ascultare păsului, suferinţelor cuiva; b) a arăta smerenie, evlavie faţă de cineva; c) a (se) dedica, a (se) închina. A(-şi) pleca urechea = a asculta cu atenţie, a lua în considerare. * Refl. A se înclina în faţa cuiva în semn de respect, de admiraţie, de devotament, de supunere; a se închina. * A (se) culca la pământ, a (se) răsturna. 2. Refl. (Despre aştri) A coborî (spre apus), a apune. * Fig. (Înv.) A decădea. II. Tranz. A supune unei influenţe, unei puteri; a subjuga. * Refl. A ceda în faţa unei forţe, a se supune. * Refl. (Pop.) A se îndupleca; a se milostivi. III. Intranz. 1. A se pune în mişcare pentru a se îndepărta (de un loc), a părăsi pe cineva sau ceva spre a se duce în altă parte;

a porni. * Spec. A porni într-o cursă sportivă. 2. A avea începutul, punctul de pornire; a lua ca ipoteză. Pleacă de la ideea că trebuie să reuşească. – Lat. plicare.
PLECARE, plecări, s.f. Acţiunea de a (se) pleca; înclinare; pornire, deplasare. ** Punct de plecare = începutul unei acţiuni. ** Loc. adj. şi adv. Gata de plecare = pe punctul de a porni. La plecare = în momentul pornirii. * (Sport) Momentul în care se dă pornirea într-o cursă; start. * (Înv.) Înclinaţie, atracţie, predispoziţie. – V. pleca.
PLECAT, -Ă, plecaţi, -te, adj. 1. Îndreptat în jos sau într-o parte; încovoiat, curbat; aplecat. * Lăsat într-o parte; înclinat, povârnit. 2. Supus, ascultător; modest, respectuos. 3. Pornit dintr-un loc; absent; fig. dus pe gânduri. – V. pleca.
PLECĂCIUNE, plecăciuni, s.f. Îndoire, înclinare a trupului în faţa cuiva în semn de respect sau de salut; p. ext. supunere, ascultare, reverenţă, respect; modestie. ** (În formule de salut) Plecăciune, părinte! – Pleca + suf. -ăciune.
PLECOPTER, plecoptere, s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, având nervuri dese ca o reţea, cu corpul lăţit, terminat cu două filamente lungi; (şi la sg.) insectă din acest ordin. – Din fr. plécoptéres.
PLECTRU, plectre, s.n. Placă mică de metal, de os, de celuloid sau de alt material, cu care se ciupesc coardele unor instrumente muzicale. – Din fr. plectre, lat. plectrum.
PLED, pleduri, s.n. Bucată dreptunghiulară dintr-o ţesătură (deasă şi uşoară) de lână, de fire sintetice etc., care serveşte la învelit; pătură uşoară. – Din fr. plaid.
PLEDA, pledez, vb. I. Intranz. şi tranz. A vorbi în faţa unei instanţe judecătoreşti (ca avocat), apărând cauza uneia dintre părţi. * P. gener. A susţine o cauză, a apăra o idee, un interes; a milita pentru ceva. – Din fr. plaider.
PLEDANT, -Ă, pledanţi, -te, adj. Care pledează o cauză în faţa unei instanţe judecătoreşti. ** Avocat pledant = avocat care are dreptul să susţină o cauză în faţa unei instanţe judecătoreşti, în schimbul unui onorariu. – Din fr. plaidant.
PLEDARE, pledări, s.f. Acţiunea de a pleda şi rezultatul ei. – V. pleda.
PLEDOARIE, pledoarii, s.f. Expunere orală a faptelor unui proces făcută de un avocat în faţa unei instanţe judecătoreşti, cu scopul de a susţine cauza uneia dintre părţile implicate în proces. * P. gener. Apărare, susţinere orală sau scrisă a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc. – Din fr. plaidoirie.
PLEIADĂ, pleiade, s.f. 1. (La pl. art.) Grup de stele din Constelaţia Taurului; Cloşca-cu-Pui. 2. Grup de oameni care îşi desfăşoară activitatea de obicei în acelaşi domeniu şi care sunt legaţi între ei prin concepţii şi năzuinţe comune. 3. Totalitatea izotopilor aceluiaşi element chimic. * Grup de elemente cu proprietăţi chimice asemănătoare. [Pr.: ple-ia-] – Din fr. pléiade.
PLEIN-AIR s.n. Pictură practicată în aer liber, în scopul sugerării atmosferei şi a luminii specifice peisajului natural. [Pr.: plen-ér] – Cuv. fr.
PLEIOCAZIU s.n. Inflorescenţă în cime, în care axele laterale sunt de aceeaşi lungime şi dispuse in verticil. [Pr.: ple-io-] – Et. nec.
PLEISTOCEN, -Ă, pleistoceni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Prima epocă a cuaternarului, caracterizată prin alternanţe de intervale reci cu perioade calde, prin răspândirea în regiunile temperate a unor specii de mamifere ca elefanţii, rinocerii etc. şi, mai ales, prin apariţia omului. 2. Adj. Care aparţine epocii pleistocene (1), privitor la această epocă. [Pr.: ple-is-] – Din fr. pléistocéne.

PLEN s.n. Totalitatea membrilor unei organizaţii sau ai unei asociaţii constituite; p. ext. adunare a unei asociaţii la care participă totalitatea membrilor ei. – Din lat plenum.
PLENAR, -Ă, plenari, -e, adj. 1. (Despre şedinţe, adunări, reuniuni) Care se ţine cu participarea tuturor membrilor. * (Substantivat, f.) Consfătuire, adunare, şedinţă la care participă toţi membrii unui for de conducere, ai unei organizaţii etc. 2. (Livr.) Total, întreg, complet; desăvârşit, deplin. – Din lat. plenarius.
PLENIPOTENT, plenipotenţi, s.m., adj. (Înv.) Plenipotenţiar. – Din lat. plenipotens, -ntis.
PLENIPOTENŢĂ, plenipotenţe, s.f. Putere deplină, împuternicire dată cuiva pentru a acţiona într-o anumită chestiune (în special în probleme care interesează două state); (concr.) act prin care se dă o astfel de împuternicire. – Din it. plenipotenza.
PLENIPOTENŢIAR, plenipotenţiari, s.m., adj. (Persoană) care reprezintă în anumite împrejurări conducerea unui stat pe lângă guvernele altor ţări şi care are în această calitate puteri depline; plenipotent. [Pr.: -ţi-ar] – Din fr. plénipotentiaire.
PLENISON, -Ă, plenisoni, -e, adj. (Despre vocale) Care are caracter silabic. – Din lat. plenus + sonus.
PLENITUDINAR, -Ă, plenitudinari, -e, adj. (Livr.) Plenar. – Plenitudine + suf. -ar.
PLENITUDINE s.f. Dezvoltare completă, integrală; deplinătate, totalitate; p. ext. desăvârşire. ** Plenitudine vocalică = perceptibilitate sau audibilitate a unei vocale, putere sonoră a unei vocale. – Din fr. plénitude, lat. plenitudo, -inis.
PLENUI, plenuiesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) A jefui, a prăda. – Plean + suf. -ui.
PLEOAPĂ, pleoape, s.f. 1. Fiecare dintre cele două membrane mobile, mărginite de gene, care acoperă şi protejează ochiul în partea anterioară. 2. (Înv. şi pop.) Capac (la sicriu). [Var.: (2) plioápă s.f.] – Cf. bg. pohlupka.
PLEOCROISM s.n. (Fiz.) Fenomen de modificare a culorii anumitor cristale când sunt privite prin transparenţă din diferite directii; policroism. [Pr.: ple-o-] – Din fr. pléochroîsme.
PLEONASM, pleonasme, s.n. Eroare de exprimare constând în folosirea alăturată a unor cuvinte, cunstrucţii, propoziţii etc. cu acelaşi înţeles. [Pr.: ple-o-] – Din fr. pléonasme.
PLEONAST s.n. Mineral de culoare neagră, care se prezintă sub formă de mase granulare sau în cristale cu multe feţe, cu conţinut bogat în fier. [Pr.: ple-o-] – Din fr. pléonaste.
PLEONASTIC, -Ă, pleonastici, -ce, adj. Care conţine un pleonasm, privitor la pleonasm, cu pleonasme. [Pr.: ple-o-] – Din fr. pléonastique.
PLEOSC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp moale (în apă) sau de lovirea unui corp (moale sau elastic) de un altul. – Onomatopee. Cf. sl. plesků.
PLEOSCĂI, pleóscăi, vb. IV. Intranz. A plescăi. [Var.: (reg.) pleoşcăí vb. IV] – Pleosc + suf. -ăi.
PLEOSCĂIT, pleoscăituri, s.n. Faptul de a pleoscăi; plescăit. – V. pleoscăi.
PLEOSCĂITURĂ, pleoscăituri, s.f. Plescăit. [Pr.: -că-i-] – Plescăi + suf. -tură.
PLEOŞCĂI vb. IV v. pleoscăi.
PLEOŞTI, pleoştesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) lăsa în jos sau într-o parte (sub o greutate); a (se) deforma, a (se) lăbărţa; a (se) turti, a (se) strivi. 2.

Tranz. A apleca, a lăsa în jos capul sau urechea. 3. Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A deveni abătut, deprimat; a se dezumfla. – Din scr. pljoštiti.
PLEOŞTIRE, pleoştiri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) pleoşti şi rezultatul ei. 2. (Arhit.) Raportul dintre săgeata şi deschiderea unei bolţi, a unei ogive etc. – V. pleoşti.
PLEOŞTIT, -Ă, pleoştiţi, -te, adj. 1. Lăsat într-o parte sau în jos; deplasat, deformat; turtit, strivit. * Aplecat prin dărăpănare, distrugere, năruire. 2. Fig. (Fam.) Abătut, deprimat, descurajat, dezumflat. – V. pleoşti.
PLESCĂIŢĂ s.f. v. plescaviţă.
PLESCAVIŢĂ, plescaviţe, s.f. (Pop.) 1. Numele unor boli de piele care se manifestă prin bube, răni, puroi; spuzeală, erupţie. 2. (Bot.; în forma plescaiţă) Plantă erbacee cu frunze ovale, târâtoare, cu flori albe, care creşte prin locuri umede şi umbroase (Malachium aquaticum). [Var.: plescáiţă s.f.] – Din scr. pljuskavice.
PLESCĂI, plescăi, vb. IV. Intranz. 1. A mânca cu zgomot; a scoate un sunet caracteristic, desprinzând brusc buzele una de alta sau limba de cerul-gurii (în semn de plăcere); a pleoscăi. 2. A scoate un sunet caracteristic prin pocnirea sau plesnirea unui corp (elastic) de altul sau prin lovirea de ceva tare; a pleoscăi. 3. (Despre lichide, substanţe vâscoase etc.) A se lovi sau a fi lovit de sau cu un corp tare, producând un zgomot caracteristic; a pleoscăi. – Pleasc + suf. -ăi.
PLESCĂIRE, plescăiri, s.f. Acţiunea de a plescăi şi rezultatul ei; plescăit. – V. plescăi.
PLESCĂIT, plescăituri, s.n. 1. Zgomot făcut de cineva cu gura când mănâncă repede şi lacom; sunet produs prin desprinderea bruscă a limbii de cerul-gurii sau a buzelor una de alta, prin care se exprimă mirarea, plăcerea, admiraţia. 2. Zgomot produs de un lichid sau de o substanţă vâscoasă care se loveşte sau care este lovită de un corp tare; plescăire, plescăitură; pleoscăit. 3. (Rar) Pocnet. – V. plescăi.
PLESCĂITURĂ, plescăituri, s.f. Plescăit. [Pr.: -că-i-] – Plescăi + suf. -tură.
PLESIOZAUR, plesiozauri, s.m. (La pl.) Gen de reptile marine fosile din era mezozoică, cu gâtul lung, cu trunchiul gros, cu numeroase vertebre cervicale şi cu membre în formă de vâsle, puternic dezvoltate; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest gen. [Pr.: -si-o-za-ur, – Var.: pleziozáur s.m.] – Din fr. plésiosaure, lat. plesiosaurus.
PLESNET, plesnete, s.n. 1. Zgomot (de mare intensitate) de scurtă durată, produs de ceva care izbeşte aerul sau alte corpuri; plesnitură. * (Rar) Zgomot produs de un obiect care se sparge sau crapă. 2. (Rar) Lovitură (de bici). – Plesni + suf. -et.
PLESNI, plesnesc, vb. IV. 1. Intranz. A crăpa, a se sparge (cu violenţă şi de obicei cu zgomot) din cauza unei lovituri, a unei presiuni prea mari, a unei variaţii de temperatură etc.; spec. a exploda. ** Expr. A plesni de... = a nu mai putea de..., a fi (prea) plin de... * (Despre muguri, boboci) A începe să iasă, a se desface. * (Despre abcese) A se deschide, a se desface, a se sparge. 2. Intranz. A crăpa producând fisuri, a căpăta fisuri, crăpături. ** Expr. A-i plesni cuiva obrazul de ruşine = a-i fi cuiva foarte ruşine. 3. Intranz. A se rupe (prin întindere, prin solicitare, prea mare, prin uzare etc.). 4. Intranz. şi tranz. A izbi un obiect (sau aerul) cu un corp elastic, în special cu un bici; a pocni cu zgomot două obiecte unul de altul. ** Expr. (Intranz.) Cât ai plesni din bici (sau din palme) = foarte repede, într-o clipă, pe dată, imediat. 5. Tranz. A izbi, a lovi, a bate. ** Expr. (Fam.) A plesni (pe cineva) în pălărie = a ironiza (pe cineva). A o plesni bine = a spune ceva foarte potrivit într-o anumită situaţie,

într-un anumit moment. Unde-o plesneşti şi unde crapă, se spune atunci când se obţin cu totul alte rezultate decât cele aşteptate. (Intranz.) A-i plesni (ceva) în (sau prin) cap (sau în minte, prin gând) = a-i veni pe neaşteptate o idee năstruşnică; a-i trece (deodată) prin minte. * Fig. A nimeri, a potrivi. * A lovi uşor, a împinge. * Refl. A se izbi cu zgomot de un obiect. [Var.: plezní vb. IV] – Din sl. plesnonti.
PLESNIRE, plesniri, s.f. Acţiunea de a plesni şi rezultatul ei. * Rupere bruscă produsă în pereţii unui vas, ai unui tub sau ai unei piese ca efect al presiunii interioare, al unei variaţii de temperatură etc. [Var.: plezníre s.f.] – V. plesni.
PLESNIT1 s.n. Faptul de a plesni. [Var.: pleznít s.n.] – V. plesni.
PLESNIT2, -Ă, plesniţi, -te, adj. Care a crăpat, s-a spart, s-a despicat. * Care are crăpături, fisuri. [Var.: pleznít, -ă adj.] – V. plesni.
PLESNITOARE, plesnitori, s.f. 1. (Reg.) Şfichiul biciului; pleasnă. 2. Jucărie care, prin învârtire, produce un zgomot puternic. 3. (Înv. şi reg.) Disc, verigă care se pune între capătul osiei carului şi roată pentru a împiedica frecarea acestora. 4. Plantă erbacee din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene, al cărei fruct, la maturitate, plesneşte cu zgomot şi aruncă seminţele la distanţă (Ecballium elaterium). [Var.: pleznitoáre s.f.] – Plesni + suf. -toare.
PLESNITURĂ, plesnituri, s.f. Faptul de a plesni; lovire, izbire; zgomot produs de anumite lovituri. * Crăpătură, fisură. [Var.: pleznitúră s.f.] – Plesni + suf. -tură.
PLEŞ, PLEAŞĂ, pleşi, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Înv. şi reg.) Chel, pleşuv. 2. Adj. (Despre dealuri, munţi, soluri etc.) Lipsit de vegetaţie, sterp, gol. 3. S.f. Porţiune a muntelui lipsită de vegetaţie; pleşuvie. – Din sl. plĕši.
PLEŞCAR, pleşcari, s.m. (Fam.) Persoană care umblă după chilipiruri; chilipirgiu, pleşcaş (2). – Pleaşcă + suf. -ar.
PLEŞCAŞ, pleşcaşi, s.m. (Reg.) 1. Jefuitor. 2. Pleşcar. – Pleaşcă + suf. -aş.
PLEŞCUI, pleşcuiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla după chilipir, după câştig fără muncă. – Pleaşcă + suf. -ui.
PLEŞCUIT s.n. (Reg.) Faptul de a pleşcui; chilipir. – V. pleşcui.
PLEŞUG, -Ă adj. v. pleşuv.
PLEŞUV, -Ă, pleşuvi, -e, adj. 1. (Despre oameni) Chel. 2. (Despre soluri, munţi etc.) Lipsit de vegetaţie, fără arbori; (despre ogoare) fără semănături; p. ext. uscat, sterp, arid. * (Despre arbori) Fără frunze, desfrunzit. [Var.: (reg.) pleşúg, -ă adj.] – Din bg. pleşiv.
PLEŞUVI, pleşuvesc, vb. IV. 1. Intranz. A cheli. 2. Refl. (Despre munţi, dealuri, soluri etc.) A rămâne fără vegetaţie. – Din pleşuv.
PLEŞUVIE, pleşuvii, s.f. 1. Lipsă a părului de pe cap ca urmare a căderii lui; boală care pricinuieşte această cădere; chelie. 2. Porţiune a capului rămasă fără păr; chelie. 3. Porţiune a unui munte lipsită de vegetaţie. – Pleşuv + suf. -ie.
PLEŞUVIRE s.f. Acţiunea de a pleşuvi şi rezultatul ei; pleşuvit. – V. pleşuvi.
PLEŞUVIT, -Ă, pleşuviţi, -te, adj. Chel. – V. pleşuvi.
PLETER, pletere, s.n. Gard pescăresc construit din stuf, din nuiele de alun ori de salcie şi instalat de-a lungul malurilor, în albia majoră a râurilor etc., pentru a opri trecerea peştelui dintr-o baltă într-un râu. – Din scr. pleter.
PLETINĂ, pletine, s.f. Navă mică remorcată, destinată transportului mărfurilor pe căi de navigaţie cu adâncimi mici. [Acc. şi: plétină] – Cf. pilotină.
PLETORĂ s.f. 1. Cantitate de sânge sau de lichide depăşind valorile normale în întreg organismul sau numai în numite părţi ale lui; stare morbidă provocată de această supraîncărcare şi care se manifestă prin roşeaţa pielii şi a mucoaselor, palpitaţii, puls accelerat, respiraţie scurtă etc. 2. Cantitate

mare de obiecte sau de fiinţe (lipsite de valoare). ** Pletoră semantică = aglomerare (excesivă) de sensuri la unele cuvinte. – Din fr. pléthore.
PLETORIC, -Ă, pletorici, -ce, adj. 1. (Despre oameni) Care are prea mult sânge. 2. Care este în număr prea mare; supraabundent. – Din fr. pléthorique.
PLETOS, -OASĂ, pletoşi, -oase, adj. 1. Cu plete mari, cu păr lung şi bogat; p. ext. (despre bărbaţi; adesea substantivat; peior.) cu părul lăsat să crească excesiv de lung. * (Despre unele animale) Cu coama lungă şi bogată. 2. (Despre plante) Cu tulpinile, ramurile sau frunzele lungi, stufoase, aplecate in jos. – Pleată + suf. -os.
PLEU, pleuri, s.n. (Reg.) Tinichea. – Din magh. pléh, scr. pleh.
PLEURAL, -Ă, pleurali, -e, adj. Care ţine de pleură, privitor la pleură. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleural.
PLEURĂ, pleure, s.f. Membrană seroasă care înveleşte plămânii şi căptuşeşte pereţii cavităţii toracice. [Pr.: ple-u-] – Din lat., ngr., it. pleura, fr. pleure.
PLEUREZIE, pleurezii, s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoţită adesea de o abundentă secreţie de lichid seros, purulent sau hemoragic. ** Pleurezie purulentă = piotorax. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleurésie.
PLEURITĂ, pleurite, s.f. Boală care constă în inflamaţia uscată a pleurei pulmonare, fără apariţia lichidului în cavitatea pleurală. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleurite.
PLEURITIC, -Ă, pleuritici, -ce, adj. Specific pleureziei; cauzat de pleurezie. * (Substantivat) Persoană care suferă de pleurezie. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleurétique.
PLEURODINIE, pleurodinii, s.f. Durere acută, de natură inflamatorie, în regiunea nervilor intercostali. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleurodynie.
PLEUROPNEUMONIE, pleuropneumonii, s.f. Pneumonie care afectează şi pleura adiacentă zonei pulmonare bolnave. [Pr.: ple-u-ro-pne-u-] – Din fr. pleropneumonie.
PLEUROSCOP, pleuroscoape, s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează vizual cavitatea pleurală. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleuroscope.
PLEUROSCOPIE, pleuroscopii, s.f. Examinare vizuală a cavităţii pleurale cu ajutorul pleuroscopului. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleuroscopie.
PLEUROTOMIE, pleurotomii, s.f. Deschidere a cavităţii pleurale în scopul evacuării puroiului colectat în această cavitate sau în vederea explorării acestei cavităţi. [Pr.: ple-u-] – Din fr. pleurotomie.
PLEVAIŢĂ, plevaiţe, s.f. Numele a două plante erbacee din familia compozitelor, cu tulpina lânoasă şi ramificată de la bază, cu flori mici, roz-violacee sau roşii-purpurii, persistente, care cresc în regiunile de stepă şi de silvostepă; imortelă (Xeranhemum annuum şi foetidum). [Pr.: -va-i-] – Et. nec.
PLEVIŢĂ, pleviţe, s.f. (Reg.) Placă de fier care îmbracă partea de jos a leucii. * Bucată de fier care se bate în cuie sau în nituri pentru a acoperi o crăpătură la vase, la albii etc. – Pleu + suf. -iţă.
PLEVUŞCĂ, plevuşti, s.f. 1. Peştişor de baltă din familia ciprinidelor, cu corpul lung de 6-10 cm, acoperit cu solzi mărunţi, cu capul verde-cafeniu, spinarea galbenă-verzuie şi cu luciu metalic pe restul corpului (Leucaspius delineatus); p. gener. nume dat peştilor mărunţi de orice specie. 2. Fig. Grup de oameni de puţină însemnătate. [Pl. şi plevuşte] – Pleavă + suf. -uşcă.
PLEZIR, pleziruri, s.n. (Franţuzism) Plăcere (1). – Din fr. plaisir.
PLEZNI vb. IV v. plesni.
PLEZNIRE s.f. v. plesnire.
PLEZNIT1 s.n. v. plesnit1.

PLEZNIT2, -Ă adj. v. plesnit2.
PLEZNITOARE s.f. v. plesnitoare.
PLEZNITURĂ s.f. v. plesnitură.
PLEX, plexuri, s.n. Ţesut format din fibre nervoase sau din vase sangvine împletite nesistematizat între ele, care se află în diferite puncte ale organismului. ** Plex solar = plex care se găseşte în cavitatea abdominală, lângă stomac. – Din lat., fr. plexus.
PLEXIGLAS s.n. Masă plastică transparentă şi incasabilă, din care se fac diferite obiecte rezistente la şocuri şi la trepidaţii; sticlă organică, stiplex, polimetacrilat. – Din germ. Plexiglas, fr. plexiglas.
PLEZANTERIE, plezanterii, s.f. (Livr.) Lucru amuzant; vorbă, discuţie uşoară, amuzantă. – Din fr. plaisanterie.
PLEZIOZAUR s.m. v. plesiozaur.
PLIA, pliez, vb. I. Tranz. A îndoi o hârtie, o ţesătură etc. suprapunând părţile într-o anumită ordine; a împături. [Pr.: pli-a] – Din fr. plier.
PLIABIL, -Ă, pliabili, -e, adj. Care poate fi pliat, uşor de pliat. [Pr.: pli-a-] – Din fr. pliable.
PLIAJ s.n. 1. Pliere (1). 2. Operaţiune de împachetare a paraşutei în vederea lansării. [Pr.: li-aj] – Din fr. pliage.
PLIANT, -Ă, plianţi, -te, adj., s.n. 1. Adj. (Despre obiecte) Care poate fi îndoit şi împăturit (micşorându-şi suprafaţa). 2. S.n. Tipăritură conţinând fotografii, prospecte, cataloage, informaţii etc. imprimate pentru reclamă, îndoită de mai multe ori pentru comoditatea utilizării. [Pr.: pli-ant] – Din fr. pliant.
PLIAT, -Ă, pliaţi, -te, adj. Indoit, împăturit. [Pr.: pli-at] – V. plia.
PLIC, plicuri, s.n. Obiect confecţionat dintr-o hârtie împăturită în chip special şi lipită pe trei părţi, pentru a închide o scrisoare, un act etc. (în vederea expedierii lor); obiectul împreună cu scrisoarea, actul etc. pe care le conţine. – Din ngr. plíkos, it. plico.
PLICĂ, plice, s.f. Cută a pielii sau a mucoasei pereţilor anatomici. – Din lat. plica.
PLICI1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apă când se loveşte de un obiect solid, de o lovitură (aplicată cuiva pe piele) etc.; pleosc. – Onomatopee.
PLICI2, plicesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A pliciui. – Din plici1.
PLICIUI, pliciuiesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A face plici1; a plici2. – Plici1 + suf. -ui.
PLICIUIRE, pliciuiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a pliciui şi rezultatul ei; plescăit. – V. pliciui.
PLICTICOS, -OASĂ, plicticoşi, -oase, adj. Plictisitor. – Din ngr. pliktikós.
PLICTIS s.n. (Înv. şi fam.) Plictiseală. [Acc. şi: plictis] – Din plictisi (derivat regresiv).
PLICTISEALĂ, plictiseli, s.f. 1. Stare sufletească apăsătoare, uşoară depresiune morală provocată de singurătate, de lipsa de ocupaţie sau de o ocupaţie neatrăgătoare, de monotonie etc.; gol sufletesc, urât, plictis. 2. Enervare, necaz, supărare. – Plictisi + suf. -eală.
PLICTISI, plictisesc, vb. IV. 1. Refl. A suferi, a fi cuprins dc plictiseală, a avea un gol sufletesc; a-i fi urât, a lâncezi. * A se sătura (de cineva sau de ceva), a nu-i mai face plăcere. 2. Tranz. A supăra, a enerva, a irita, a agasa. – Din ngr. éplixa (aor. lui plissó).
PLICTISIT, -Ă, plictisiţi, -te, adj. 1. Care este stăpânit de plictiseală (1), care exprimă sau manifestă plictiseală. 2. Enervant, agasat, supărat. – V. plictisi.

PLICTISITOR, -OARE, plictisitori, -oare, adj. 1. Care plictiseşte (1); neinteresant, searbăd, anost; plicticos. 2. Supărător, enervant, agasant; plicticos. – Plictisi + suf. -tor.
PLICULEŢ, pliculeţe, s.n. Diminutiv al lui plic. – Plic + suf. -uleţ.
PLIE, plieuri, s.n. (Cor.) Îndoire lentă a picioarelor cu genunchii în afară, urmată de întinderea lor. – Din fr. plié.
PLIERE, plieri, s.f. Acţiunea de a plia. 1. Operaţie manuală sau mecanizată de îndoire şi de aşezare în pliuri a hârtiei sau a materialelor textile; pliaj. 2. Îndoire cu 180° a unei table de-a lungul unei linii drepte sau curbe. [Pr.: pli-e-] – V. plia.
PLIMBA, plimb, vb. I. 1. Refl. A umbla în voie dintr-un loc într-altul pentru a se recrea, a face mişcare, a lua aer etc. ** Expr. A se plimba ca vodă prin lobodă = a umbla în toate părţile fără nici o piedică. (Fam.) Du-te de te plimbă = vezi-ţi de treabă, du-te şi lasă-mă-n pace. * Tranz. A duce, a purta (oameni sau animale); a scoate şi a însoţi pe cineva la plimbare. 2. Tranz. A mişca un obiect încoace şi încolo, a trece dintr-o parte în alta. [Var.: (reg.) preumblá, primblá vb. I] – Lat. perambulare.
PLIMBARE, plimbări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) plimba; mers în voie pentru a se recrea, a lua aer etc. ** Expr. (Fam.) A trimite (pe cineva) la plimbare = a) a se dispensa de serviciile cuiva, a se descotorosi de cineva; b) a nu sta la discuţie (cu cineva), a da afară; a concedia. * Călătorie (de agrement), drum; peregrinare, umblătură. 2. (Înv.; concr.) Loc de promenadă. [Var.: (reg.) preumbláre, primbláre s.f.] – V. plimba.
PLIMBAT s.n. Faptul de a (se) plimba. – V. plimba.
PLIMBĂREŢ, -EAŢĂ, plimbăreţi, -e, adj. Căruia îi place să se plimbe (mult), să umble (fără rost), să hoinărească. – Plimba + suf. -ăreţ.
PLIMBĂRICĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui plimbare. – Plimbare + suf. -ică.
PLIN, -Ă, plini, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. (Despre vase, încăperi, recipiente etc.) Care este umplut cu ceva, în care se află ceva până la limită. ** Expr. Plin ochi = umplut până la limita capacităţii. A fi plin de sine (sau de el) = a avea o părere foarte bună despre sine, a fi încrezut, îngâmfât. A-i fi (cuiva) paharul plin, se spune despre cineva care a îndurat prea multe necazuri şi nu le mai poate suporta. * (Despre arme de foc) În care au fost introduse cartuşe; încărcat. 2. Fără goluri; întreg, compact, masiv. * Întreg, deplin, neştirbit. ** Profesor plin = profesor universitar titular, cu toate titlurile şi drepturile prevăzute de lege. Catedră plină = catedră care are numărul de ore prevăzut de regulament. 3. Care cuprinde, conţine, are ceva în cantitate sau în număr mare. * (Despre ochi) Năpădit, inundat de lacrimi. 4. Care este acoperit, încărcat total sau parţial cu ceva. * Murdar, mânjit, uns (cu ceva). 5. (Despre fiinţe, corpul lor sau părţi ale corpului) Cu forme rotunde, durdulii; grăsuţ. 6. Care are amploare, intensitate; desăvârşit. ** Lună plină = lună perfect rotundă, aflată în faza ei maximă. Voce plină = voce sonoră, cu volum. ** Expr. În plin(ă)... = în mijlocul..., în miezul..., în toiul... II. S.n. Ceea ce umple un vas, o cavitate, un spaţiu etc.; conţinut, cuprins. ** Plinul conductei = cantitate de fluid care rămâne în permanenţă într-o conductă de transport. ** Loc. adv. Din plin = din abundenţă. ** Loc. adj. şi adv. În plin = în centru, la ţintă. ** Loc. prep. În plinul... = în mijlocul...; p. ext. în toiul... ** Expr. A-i merge cuiva în plin = a-i merge cuiva bine, a avea succes, a reuşi, a izbândi. A da o lovitură (sau a lovi, a nimeri) în plin = a nimeri bine ţinta vizată, a-şi ajunge scopul. A-i ieşi (cuiva) cu plin(ul) = a-i ieşi cuiva în cale cu un vas plin (fapt considerat în credinţa populară ca semn prielnic). A face plinul = a umple cu benzină până la refuz rezervorul unei maşini. – Lat. plenus.

PLINĂTATE s.f. Calitatea de a fi deplin, întreg; integritate, totalitate, plenitudine. – Plin + suf. -ătate.
PLINI, plinesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) îndeplini. – V. plin.
PLINIRE, pliniri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) plini; îndeplinire, realizare. – V. plini.
PLINIŞOR, -OARĂ, plinişori, -oare, adj. (Rar) Plinuţ. – Plin + suf. -işor.
PLINTĂ, plinte, s.f. 1. Piesă de lemn, de piatră, de mozaic, de material plastic etc. care se aplică la partea de jos a pereţilor unei încăperi pentru a-i apăra împotriva loviturilor şi a umezelii sau pentru a acoperi rostul dintre pardoseală şi perete. 2. Partea de jos a unei clădiri, a unei sobe, a unui zid, ieşită mai în afară şi formând un mic soclu. 3. Bloc paralelipipedic de piatră sau de zidărie, pe care se reazemă o coloană sau un piedestal. – Din fr. plinthe.
PLINUŢ, -Ă, plinuţi, -ţe, adj. Diminutiv al lui plin; plinişor. – Plin + suf. -uţ.
PLIOAPĂ s.f. v. pleoapă.
PLIOCEN, -Ă, plioceni, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care aparţine celei de-a doua epoci a neogenului, care se referă la această epocă. 2. S.n. A doua epocă a neogenului, situată între miocen şi perioada cuaternară, reprezentată, în partea de vest a Europei, prin depozite marine, iar în cea de est prin depozite lacustre. 3. S.n. Serie de straturi geologice din pliocen (2). [Pr.: pli-o-] – Din fr. pliocéne.
PLIROFORIE, pliroforii, s.f. (Înv.) Informaţie, lămurire, desluşire. – Din ngr. pliroforía.
PLIROFORISI, pliroforisesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) lămuri, a (se) documenta; a (se) convinge. – Din ngr. plirofórisa (aor. lui pliroforó).
PLISA, plisez, vb. I. Tranz. A îndoi o ţesătură, o hârtie etc. (în cute regulate, înguste şi dese). – Din fr. plisser.
PLISAJ, plisaje, s.n. (Rar) Pliseu. – Din fr. plissage.
PLISARE, plisări, s.f. Acţiunea de a plisa şi rezultatul ei; spec. călcare cu pliuri. -V. plisa.
PLISAT, -Ă, plisaţi, -te, adj. Care are pliseuri. – V. plisa.
PLISC, pliscuri, s.n. 1. Partea anterioară, lunguiaţă şi cornoasă, a gurii păsărilor; cioc, clonţ. * Fig. (Peior.) Gură (la om). 2. P. anal. Capătul ascuţit sau lunguieţ, în formă de cioc, al unui obiect; vârf. 3. ** Compus: pliscul-cocorului (sau -cucoarei) = mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori roşii sau albe şi cu fructul ascuţit ca un cioc de barză (Erodium cicutarium). – Et. nec.
PLISCARIŢĂ, pliscariţe, s.f. (Bot.; reg.) 1. Pălăria-cucului (Geranium pyrenaicum). 2. Ciocul-berzei (Geranium lucidum). – Plisc + suf. -ariţă.
PLISCUŞOR, pliscuşoare, s.n. Diminutiv al lui plisc. – Plisc + suf. -uşor.
PLISEU, pliseuri, s.n. Cută sau grup de cute înguste, regulate şi dese, obţinute prin plisare; plisaj. – Din fr. plissé.
PLITĂ, plite, s.f. Placă de fontă, cu ochiuri acoperite cu rotiţe, care constituie partea de deasupra a unei maşini de gătit; p. ext. maşină de gătit. * Aparat electric de laborator care serveşte la încălzirea directă a vaselor de sticlă cu fund plat; încălzitor electric de laborator. – Din rus., ceh. plita, ucr. plyta.
PLIU, pliuri, s.n. Cută adâncă făcută la un obiect de îmbrăcăminte, deosebită de pliseu prin faptul că îndoiturile ţesăturii se presează mai puţin. * Pliseu. – Din fr. pli.
PLIURD, -Ă, pliurzi, -de, adj. (Reg.; despre oameni) Lipsit de judecată; prost; zăpăcit. – Et. nec.

PLIVI, plivesc, vb. IV. Tranz. 1. A distruge buruienile de pe terenuri cultivate. * A smulge, a stârpi o buruiană. 2. A tăia sau a rupe lăstarii şi cârceii de prisos de la viţa de vie sau de la pomi, folosind mijloace manuale, mecanice sau chimice. – Din bg plevja.
PLIVIRE, pliviri, s.f. Faptul de a plivi; curăţare de buruieni; plivit1. – V. plivi.
PLIVIT1, plivituri, s.n. Plivire. – V. plivi.
PLIVIT2, pliviţi, -te, adj. 1. (Despre terenuri sau plante cultivate) Curăţat de buruieni. 2. (Despre pomi, vie, plante) Curăţat de lăstari, de cârceii, de frunzele etc. care sunt de prisos. -V. plivi.
PLIVITOR, -OARE, plivitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care piveşte. – Plivi + suf. -tor.
PLIVITURĂ, plivituri, s.f. Mulţime de buruieni plivite şi adunate grămadă. – Plivi + suf. -tură.
PLOAIE, ploi, s.f. 1. Precipitaţie atmosferică sub formă de picături de apă provenite din condensarea vaporilor din atmosferă. ** Loc. adv. Pe ploaie = în timp ce plouă. În (sau sub) ploaie = în bătaia ploii. ** Expr. (Fam.) Apă de ploaie, se zice despre o afirmaţie lipsită de conţinut şi de temei, despre o acţiune neserioasă etc. (Fam.) A(-şi sau a-i) aranja ploile = a(-şi) pregăti terenul, a(-şi) face atmosferă favorahilă, a(-şi) rezolva treburile, afacerile. A se lumina a ploaie = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. * Picătură de ploaie (1). * P. anal. Ceea ce vine (sau cade) în cantitate mare, ceea ce se revarsă, ceea ce este abundent. O ploaie de săgeţi. ** (Astron.) Ploaie de stele = abundenţă de stele căzătoare venind din aceeaşi parte a cerului. 2. Alice mărunte pentru vânat păsări şi animale mici. [Pr.: ploa-ie] – Lat. / * / plovia (= pluvia).
PLOCADĂ s.f. v. pocladă.
PLOCAT s.n. v. pocladă.
PLOCATĂ s.f. v. pocladă.
PLOCON, plocoane, s.n. 1. Dar omagial intrând în obligaţiile vasalilor către Poartă sau ale supuşilor către curtea domnească sau către stăpânul moşiei; (astăzi, fam.) dar, cadou (făcut adesea pentru un serviciu, o favoare). ** Expr. A duce (sau a aduce, a trimite etc. pe cineva) plocon (cuiva) = a prezenta pe cineva cuiva, a pune pe cineva în faţa cuiva. * Spec. Dar care se dă naşilor (la nuntă, la botez sau în anumite ocazii). 2. (Înv.) Jertfă, ofrandă. 3. (Şi în sintagma "plocon de nume") Denumire dată, în evul mediu, în ţările româneşti, unor dări sau daruri, devenite apoi obligaţii ale birnicilor. [Var.: poclón s.n.] – Din sl. poklonů.
PLOCONAŞ, ploconaşe, s.n. (Rar) Diminutiv al lui plocon. – Plocon + suf. -aş.
PLOCONEALĂ, ploconeli, s.f. Ploconire; linguşire, umilire. – Ploconi + suf. -eală.
PLOCONI, ploconesc, vb. IV. Refl. 1. A se înclina, a se pleca cu respect; cu multă umilinţă înaintea cuiva; a saluta cu politeţe (exagerată). 2. A arăta o admiraţie servilă pentru cineva sau ceva; a se linguşi, a se umili, a se căciuli. – Din sl. pokloniti (sen).
PLOCONIRE, ploconiri, s.f. Acţiunea de a se ploconi şi rezultatul ei; închinăciune, plecăciune; linguşire, umilire, servilism; ploconeală. – V. ploconi.
PLOD, plozi, s.m., ploduri, s.n. 1. S.m. (Astăzi peior.) Copil (mic). 2. S.n. Germen, embrion; rod. – Din sl. plodů.
PLODI, plodesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A naşte (pui mulţi); a procrea, a prăsi. – Din sl. ploditi.
PLODIRE s.f. (Rar) Acţiunea de a plodi. – V. plodi.

PLOICICĂ, ploicele, s.f. Diminutiv al lui ploaie (1); ploaie puţină şi de scurtă durată; ploiţă, ploişoară. [Pr.: plo-i-] – Ploaie + suf. -icică.
PLOIER, (1) ploiere, s.n., (2) ploieri, s.m. 1. (Reg.) Umbrelă. 2. S.m. Pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă şi cu pene variat colorate, care trăieşte la marginea bălţilor (Charadrius apricarius). [Pr.: plo-ier] – Ploaie + suf. -ar.
PLOIEŞTEAN, -Ă, ploieşteni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Ploieşti. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Ploieşti. [Pr.: plo-ieş-] – Ploieşti (n. pr.) + suf. -ean.
PLOIEŞTEANCĂ, ploieştence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Ploieşti. * Locuitoare din municipiul Ploieşti. [Pr.: plo-ieş-] – Ploieştean + suf. -că.
PLOIOS, -OASĂ, ploioşi, -oase, adj. Cu (multă) ploaie; în care plouă (mult), favorabil ploilor. [Pr.: plo-ios] – Ploaie + suf. -os.
PLOIŞOARĂ, ploişoare, s.f. (Rar) Ploicică. [Pr.: plo-i-] – Ploaie + suf. -işoară.
PLOIŢĂ, ploiţe, s.f. 1. Ploicică. 2. Dantelă făcută cu croşeta. 3. (Reg.; cu sens colectiv) Bomboane mici colorate, folosite la ornatul colivei. – Ploaie + suf. -iţă.
PLOMBA, plombez, vb. I. Tranz. 1. A trata şi a astupa o carie dentară cu o plombă, a pune o plombă. 2. A construi un imobil între două clădiri între care urmează să se încadreze. 3. A astupa gropile dintr-o îmbrăcăminte rutieră cu agregate minerale, legate de obicei cu un liant bituminos. – Din fr. plomber.
PLOMBAGINĂ s.f. Grafit. * Hârtie acoperită cu grafit, folosită pentru multiplicarea textelor la maşina de scris; indigo. – Din fr. plombagine.
PLOMBAJ, plombaje, s.n. Plombare. – Din fr. plombage.
PLOMBARE, plombări, s.f. Acţiunea de a plomba şi rezultatul ei; plombaj. ** Plombare osoasă = umplere a unei cavităţi osoase cu material organic sau anorganic. – V. plomba.
PLOMBĂ, plombe, s.f. 1. Lucrare executată de dentist pentru a astupa o carie dentară; (concr.) material special alcătuit din amalgam, porţelan etc., folosit pentru această lucrare. 2. Imobil construit în golul dintre alte două clădiri. – Din germ. Plombe.
PLOMBINĂ, plombine, s.f. Fir cu plumb folosit la măsurătorile topografice subterane. – Din it. plombino (după plumb).
PLONJA, plonjez, vb. I. Intranz. (Adesea fig.) A executa un plonjon. * A sări în apă (de la trambulină), efectuând un plonjon. * A se lăsa la fundul apei, a se scufunda. – Din fr. plonger.
PLONJARE, plonjări, s.f. Acţiunea de a plonja şi rezultatul ei; plonjeu (2). – V. plonja.
PLONJEU, (1) plonjee, (2) plangeuri, s.n. 1. Parte a parapetului unei lucrări de fortificaţie peste care apărătorul poate trage asupra duşmanului. 2. Plonjare. – Din fr. plongée.
PLONJON, plonjoane, s.n. Formă specială de salt, cu sau fără obiect de joc, practicată în unele sporturi (fotbal, handbal, volei etc.) – Din fr. plongeon.
PLONJOR, (1) plonjori, s.m., (2) plonjoare, s.n. 1. S.m. (Rar) Scafandru. 2. S.n. Aparat electric confecţionat din oţel inoxidabil, care serveşte la încălzirea, în timp foarte scurt, a unei cantităţi mici de lichid, prin scufundare în acel lichid. – Din fr. plongeur.
PLOP, plopi, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori înalţi, cu ramuri subţiri (îndreptate în sus), cu scoarţa netedă, alb-cenuşie şi cu frunzele oval-lanceolate, argintii pe partea inferioară, cu peţiolul lung şi flori crescute în

amenţi (Populus). ** Expr. Când va face plopul mere şi răchita micşunele = niciodată. Mătuşă (sau unchi, văr etc.) de plop = rudă îndepărtată. – Lat. / * / ploppus (= pop(u)lus).
PLOPAR, plopari, s.m. Numele a două insecte cu ţârâit caracteristic care trăiesc mai ales pe plopi; scripcar (Saperda carcharias şi populnea). – Plop + suf. -ar.
PLOPĂRIE, plopării, s.f. Plopiş. – Plop + suf. -ărie.
PLOPIŞ, plopişuri, s.n. Pădure de plopi; loc cu plopi; plopărie. – Plop + suf. -iş.
PLOPOVĂŢ s.n. (Reg.) Un fel de mreajă ale cărei ochiuri, împletite cu laţuri, se strâng când intră peştele înăuntru. – Et. nec.
PLOPUŞOR, plopuşori, s.m. Diminutiv al lui plop; plopuţ. – Plop + suf. -uşor.
PLOPUŢ, plopuţi, s.m. (Reg.) Plopuşor. – Plop + suf. -uţ.
PLOSCAR, ploscari, s.m. 1. Persoană care lucrează sau vinde ploşti. 2. (În evul mediu, în ţările româneşti) Ajutor de paharnic; cupar. 3. (Reg.) Vornicel. 4. Fig. Palavragiu, flecar; ploscaş. – Ploscă + suf. -ar.
PLOSCAŞ, ploscaşi, s.m. (Reg.) Ploscar (4). – Ploscă + suf. -aş.
PLOSCĂ, ploşti, s.f. 1. Vas de lemn, de lut ars, de metal sau de piele, cu capacitate mică, rotund şi turtit, cu gâtul scurt şi strâmt, în care se ţine băutură şi care se poartă atârnat de o curea. ** Expr. A umbla cu (sau a purta) plosca (cu minciuni) = a colporta minciuni, a duce vorbe, bârfeli de la unii la alţii. 2. (Înv.) Vas în care vânătorul îşi ţinea praful de puşcă. 3. Vas făcut din tablă smălţuită, sticlă, material plastic etc., cu o deschizătură largă în partea de sus, în care urinează bolnavii imobilizaţi la pat. – Din bg., scr. ploska.
PLOSCHIŢĂ, ploschiţe, s.f. Ploscuţă. – Ploscă + suf. -iţă.
PLOSCUŢĂ, ploscuţe, s.f. Diminutiv al lui ploscă (1); ploschiţă. – Ploscă + suf. -uţă.
PLOŞNIŢĂ, ploşniţe, s.f. Insectă parazită, de culoare roşie, cu corpul turtit şi cu miros urât caracteristic, care trăieşte prin crăpăturile pereţilor sau ale mobilelor şi se hrăneşte cu sângele omului; păduche-de-lemn, stelniţă, poluşcă (Cimex lectularius). ** Compuse: ploşniţă-de-pom = numele a două insecte de culoare măslinie pe spate, cu antenele în dungi negre şi galbene, care trăiesc pe fragi, pe zmeură, pe căpşuni etc (Pentatoma baccarum şi Dolycoris baccarum). ploşniţă-de-grădină = insectă de culoare albăstruie, cu miros usturător, foarte dăunătoare legumelor (Sirachia oleracea). ploşniţă-sură = insectă de culoarea bronzului, cu aripi înguste şi cu capul în formă de cub, care împrăştie un miros aromatic (Syromastes marginatus). ploşniţă-de-apă = insectă care înoată pe spate la suprafaţa apei şi care are un ac otrăvitor (Notonecta glanea). ploşniţă-de-apă = răcuşor. ploşniţă-de-apă = cornăţar. ploşniţă-de-câmp = insectă parazită verzuie pe spate, castanie pe aripi şi roşiatică pe burtă, care trăieşte pe fructe şi pe legume (Palomena prasina). ploşniţa-verzei = insectă dăunătoare, de circa 8 mm lungime, roşie cu pete negre, care atacă varza şi conopida (Euryderma ornata). – Cf. ceh. ploščica.
PLOŞNIŢĂRIE, ploşniţării, s.f. Mulţime de ploşniţe; p. ext. încăpere plină de ploşniţe. – Ploşniţă + suf. -ărie.
PLOŞNIŢOASĂ, ploşniţoase, s.f. (Bot.; reg.) Specie de poroinic (Orchis coriophora). – Ploşniţă + suf. -oasă.
PLOŞTINĂ, ploştine, s.f. (Reg.) Teren umed şi mocirlos; mlaştină. – Din scr. ploština.
PLOT, ploturi, s.n. 1. Piesă de contact electric constituită dintr-un cilindru sau dintr-o prismă metalică, fixată într-o placă de material electroizolant sau pe suprafaţa acesteia, legată la un circuit electric. 2. Placă turnantă la încrucişarea unei căi ferate de mină. – Din fr. plot.

PLOTON s.n. v. pluton1.
PLOTONER s.m. v. plutonier.
PLOTONIER s.m. v. plutonier.
PLOTTER, plottere, s.n. Periferic de minicalculator care execută desene liniare definite prin coordonate; graf-plotter. [Pr.: plotăr] – Din engl. plotter.
PLOUA, pers. 3 plóuă, vb. I. 1. Intranz. impers. * A cădea, a curge ploaia. ** Expr. A ploua cu găleata (sau ca din cofă) = a ploua foarte tare, cu picături mari şi repezi. Plouă de varsă = plouă foarte tare. A ploua ca prin sită = a ploua mărunt şi des; a cerne, a bura. Parcă tot îi ninge şi-i plouă, se spune despre o persoană posomorâtă şi mereu nemulţumită. (Fam.) A se face că plouă = a da impresia că nu observă un lucru sau un fapt neplăcut. Tranz., impers. * A cădea ploaia asupra cuiva sau a ceva; a uda. 2. Tranz. şi intranz. P. anal. A cădea (de sus) sau a lăsa să cadă ceva în cantitate sau în număr mare şi în mod neîntrerupt. [Pr.: plo-ua] – Lat. plovere (= pluere).
PLOUAT, -Ă, plouaţi, -te, adj. 1. Udat, muiat de ploaie. ** Expr. (Glumeţ) A fi (sau a sta) ca o curcă (sau ca o găină) plouată sau ca un câine plouat = a fi trist, abătut. 2. Fig. Descurajat, fără chef, abătut. [Pr.: plo-uat] – V. ploua.
PLUG, pluguri, s.n. 1. Unealtă agricolă cu tracţiune animală sau mecanică, folosită la arat, la dezmiriştit etc. ** Expr. De la coarnele plugului = de la ţară. * Arat1, plugărit. * Îndeletnicirea, ocupaţia plugarului; plugărie1. ** Expr. Acesta (sau acela) mi-i plugul = aceasta (sau aceea) îmi este meseria, ocupaţia. * Fig. Ogor, pământ; ţară. 2. (În sintagmele) Plug de cărbune = maşină de lucru prevăzută cu lame sau cuţite pentru dislocarea materialului, folosită la executarea mecanizată a operaţiilor de abataj şi de încărcare a cărbunilor. Plug nivelator = maşină folosită la nivelarea terenurilor şi la împrăştierea unui material pe o şosca sau pe un teren. Plug pentru şanţuri = maşină de lucru cu cuţite speciale care serveşte la săparea şanţurilor. Plug de zăpadă = vehicul echipat cu un dispozitiv pentru curăţarea zăpezii de pe o cale de comunicaţie. 3. Piesă metalică montată transversal pe o bandă de transport, pentru a face ca materialul transportat să cadă alături de bandă. 4. Figură de schi care constă în apropierea din mers a vârfurilor schiurilor în formă de unghi, pentru a frâna sau pentru a reduce viteza. 5. (Reg.) Pluguşor (2). – Din sl. plugů.
PLUGAR, plugari, s.m. 1. Ţăran care se ocupă cu lucrarea pământului; agricultor; p. gener. ţătran. 2. (Reg.) Flăcău care umblă cu pluguşorul în ajunul Anului Nou. – Plug + suf. -ar.
PLUGĂRESC, -EASCĂ, plugăreşti, adj. Privitor la plugar sau la plugărie; de plugar sau de plugărie; specific plugarului. – Plugar + suf. -esc.
PLUGĂREŞTE adv. (Rar) Ca un plugar (1), în felul plugarului. – Plugar + suf. -eşte.
PLUGĂRI, plugăresc, vb. IV. Intranz. A munci pământul în calitate de plugar (1); a lucra pământul cu plugul (1). – Din plugar.
PLUGĂRIE s.f. Plugărit; îndeletnicirea, ocupaţia plugarului (1). – Plugar + suf. -ie.
PLUGĂRIME s.f. Mulţime de plugari, totalitatea plugarilor; p. gener. ţărănime. – Plugar + suf. -ime.
PLUGĂRIRE s.f. (Rar) Acţiunea de a plugări. – V. plugări.
PLUGĂRIT s.n. Acţiunea de a plugări; plugărire. – V. plugări.
PLUGULEŢ, pluguleţe, s.n. Pluguşor. – Plug + suf. -uleţ.
PLUGUŞOR, pluguşoare, s.n. 1. Diminutiv al lui plug; pluguleţ, pluguţ. 2. Plug (1) împodobit cu hârtie colorată, cu flori etc., cu care umblă flăcăii în ajunul Anului Nou, recitând colinde, sunând din clopoţei, pocnind din bici etc.; p. ext.

datina uratului de Anul Nou în folclorul românesc, precum şi versurile care se rostesc cu acestă ocazie; pluguleţ, plug (5). – Plug + suf. -uşor.
PLUGUŢ, pluguţe, s.n. Pluguşor (1). – Plug + suf. -uţ.
PLUMÂNĂRICĂ s.f. v. plămânărică.
PLUMB, (1) s.n., (2) plumbi, s.m., (3, 4) plumburi, s.n. 1. S.n. Element chimic metalic, moale şi greu, maleabil, de culoare cenuşie-albăstruie, lucios în momentul obţinerii sau când este aşchiat sau pilit proaspăt, rău conducător de căldură şi de electricitate, folosit la fabricarea ţevilor de canalizare şi a tablelor pentru căptuşirea unor aparate în industria chimică, la confecţionarea plăcilor de acumulatoare etc. ** Loc. adv. Ca plumbul = greu. ** Apă de plumb = soluţie bazică de acetat de plumb, cu gust dulce, întrebuinţată în medicină, în industria textilă etc. 2. S.m. Glonţ, proiectil. 3. S.n. Disc mic de plumb (1) cu care se sigilează colete, vagoane, saci etc.; pecete de plumb. * Greutate de diferite forme, folosită ca lest. 4. S.n. (Reg.) Creion. * (Reg.; şi în sintagma "plumb de placă") Condei special cu care se scria pe tăbliţele de ardezie. – Lat. plumbum.
PLUMBAT, plumbaţi, s.m. Sare a acidului oxigenat de plumb. – Din germ. Plumbat.
PLUMBIC, -Ă, plumbici, -ce, adj. Plumbifer. – Din fr. plombique (după plumb).
PLUMBIFER, -Ă, plumbiferi, -e, adj. Care conţine plumb (1); de natura plumbului; plumbic. – Din fr. plombifére (după plumb).
PLUMBIŞOR, plumbişori, s.m. (Rar) Diminutiv al lui plumb (2). – Plumb + suf. -işor.
PLUMBOTIPIE s.f. Tipar folosit pentru obţinerea hârtiilor decorative marmorate. – Din fr. plombotypie (după plumb).
PLUMBUI, plumbuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A sigila cu plumb (3). 2. A acoperi o piesă metalică cu un strat protector de (aliaj de) plumb (1). * Fig. A întuneca, a mohorî. – Plumb + suf. -ui.
PLUMBUIRE, plumbuiri, s.f. Acţiunea de a plumbui şi rezultatul ei; plumbuit1. – V. plumbui.
PLUMBUIT1 s.n. Plumbuire. – V. plumbui.
PLUMBUIT2, -Ă, plumbuiţi, -te, adj. 1. (Despre colete, vagoane, saci etc.) Sigilat cu plumb (3). 2. (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de (aliaj de) plumb (1). * Fig. Întunecat, mohorât. * Întărit sau prevăzut cu (bucăţele de) plumb ca să atârne greu. – V. plumbui.
PLUMBURIU, -IE, plumburii, adj. De culoarea plumbului (1); cenuşiu, sur; p. ext. (despre cer, văzduh) înceţoşat, întunecos. – Plumb + suf. -uriu.
PLUMIER s.n. v. plumieră.
PLUMIERĂ, plumiere, s.f. (Franţuzism) Penar. [Pr.: -mi-e÷, – Var.: plumiér s.n.] – Din fr. plumier.
PLUMPOX s.n. Boală a prunilor şi a altor pomi fructiferi, provocată de un virus, manifestată prin apariţia unor pete galbene pe frunze şi a unor gropiţe pe fructe. – Din engl. plum-pox.
PLUMULĂ, plumule, s.f. Parte a embrionului vegetal care constituie rudimentul părţilor aeriene ale unei plante. – Din lat. plumula, fr. plumule.
PLUNGER, plungere, s.n. Piesă rotundă de şamotă la alimentatoarele automate cu sticlă topită, care ajută la formarea picăturii de sticlă. – Din fr., engl. plunger.
PLURAL, -Ă, plurali, -e, s.n., adj. 1. S.n. Categorie gramaticală care arată că este vorba de două sau de mai multe fiinţe sau lucruri de acelaşi fel. ** Pluralul autorităţii (sau al maiestăţii) = pluralul folosit în locul singularului în vechile acte oficiale, când autorităţile vorbeau despre ele însele. Pluralul

autorului = pluralul folosit în locul singularului în opere ştiinţifice, publicistice şi oratorice. Pluralul modestiei = plural (folosit mai ales în vorbirea populară) de referire la persoana proprie în discuţia cu cineva considerat superior. Pluralul politeţii (sau al reverenţei) = pluralul folosit în locul singularului în formule de adresare respectuoasă către cineva. 2. Adj. (Gram.) Care indică pluralul (1), de plural, al pluralului. * Fig. (Rar) Multilateral. ** Atenţie plurală = atenţie distributivă. – Din lat. pluralis, it. plurale, germ. Plural.
PLURALE TANTUM, pluralia-tantum, loc. adj. (Despre un nume) Care are numai formă de plural. – Loc. lat.
PLURALISM s.n. 1. Concepţie filozofică potrivit căreia lumea ar fi formată dintr-o pluralitate de realităţi de sine stătătoare, independente unele de altele. 2. Principiu al democraţiei care preconizează necesitatea existenţei mai multor forţe social-politice (partide, sindicate, organizaţii religioase etc.) interpuse între membrii societăţii şi putere, ca o condiţie şi o garanţie a limitării puterii, a funcţionării democraţiei. * P. gener. Orice concepţie care, într-un domeniu determinat, admite o multiplicitate de factori echivalenţi, de principii etc. care nu pot fi reduse la unitate; stare de lucruri caracterizată prin existenţa acestei multiplicităţi. – Din fr. pluralisme.
PLURALIST, -Ă, pluralişti, -ste, adj. Care se referă la pluralism, care aparţine pluralismului. Teorie pluralistă. * (Substantivat) Partizan, adept al pluralismului. – Din fr. pluraliste.
PLURALITATE, pluralităţi, s.f. 1. Număr, cantitate mare (de fiinţe, de lucruri etc.), mulţime; multiplicitate, diversitate. 2. Numărul cel mai mare, partea cea mai mare a membrilor unei colectivităţi; majoritate. – Din lat. pluralitas, -atis, fr. pluralité.
PLURI- Element de compunere care înseamnă "mai mulţi", "mai multe" şi care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. – Din lat. plus, pluris, fr. pluri÷.
PLURICARPELAR, -Ă, pluricarpelari, -e, adj. (Bot.; despre ovare şi fructe) Format din mai multe carpele. – Pluri- + carpelă + suf. -ar.
PLURICAVITAR, -Ă, pluricavitari, -e, adj. Care are mai multe caverne pulmonare. – Pluri- + cavitar.
PLURICELULAR, -Ă, pluricelulari, -e, adj. (Despre organisme) Care este constituit din mai multe celule. – Din fr. pluricellulaire.
PLURIDIMENSIONAL, -Ă, pluridimensionali, -e, adj. Cu multe dimensiuni. [Pr.: -si-o-] – Pluri- + dimensional.
PLURIDIMENSIONALITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este pluridimensional. [Pr.: -si-o-] – Pluridimensional + suf. -itate.
PLURIDISCIPLINAR, -Ă, pluridisciplinari, -e, adj. (Despre domenii ale ştiinţei) Care este fundamentat pe transfer de concepţie şi metodologie (adaptată) din mai multe discipline; multidisciplinar, interdisciplinar. – Din fr. pluridisciplinaire.
PLURIDISCIPLINARITATE s.f. Caracter pluridisciplinar; multidisciplinaritate, interdisciplinaritate. – Din fr. pluridisciplinarité.
PLURIDOTAT, -Ă, pluridotaţi, -te, adj. Care este înzestrat cu multe calităţi. – Pluri- + dotat.
PLURIFLOR, -Ă, pluriflori, -e, adj. (Despre plante) Cu mai multe flori. – Din fr. pluriflore.
PLURIFORM, -Ă, pluriformi, -e, adj. Care are sau poate avea mai multe forme; multiform. – Din lat. pluriformis.
PLURIGLANDULAR, -Ă, pluriglandulari, -e, adj. Care se referă la mai multe glande, care afectează mai multe glande. – Pluri- + glandular.

PLURILATERAL, -Ă, plurilaterali, -e, adj. (Rar) Multilateral. – Din fr. plurilatéral.
PLURIMILENAR, -Ă, plurimilenari, -e, adj. (Rar) Multimilenar. – Pluri- + milenar.
PLURINAŢIONAL, -Ă, plurinaţionali, -e, adj. (Despre ţări, state, oraşe) Multinaţional. [Pr.: -ţi-o-] – Pluri- + naţional.
PLURINUCLEAR, -Ă, plurinucleari, -e, adj. (Biol.; despre celule) Polinuclear. [Pr.: -cle-ar] – Pluri- + nuclear.
PLURISECULAR, -Ă, pluriseculari, -e, adj. (Rar) Multisecular. – Pluri- + secular.
PLURITATE, plurităţi, s.f. (Rar) Pluralitate (1). – Din lat. pluritas, -atis.
PLURIVALENT, -Ă, plurivalenţi, -te, adj. (Despre substanţe) Care are mai multe valenţe; polivalent. – Din fr. plurivalent.
PLURIVALENŢĂ, plurivalenţe, s.f. (Adesea fig.) Însuşirea de a fi plurivalent; polivalenţă. – Pluri- + valenţă.
PLURIVOC, -Ă, plurivoci, -ce, adj. (Despre cuvinte sau fraze) Cu mai multe înţelesuri. – Din lat. plurivocus.
PLUS1- Element de compunere care înseamnă "mai mult", "în plus"2- şi care serveşte la formarea unor substantive. – Din plus2.
PLUS2, (1, 2) plusuri, s.n., (3) adv. 1. S.n. Ceea ce depăşeşte o cantitate dată; prisos. ** Loc. adj. În plus = peste ceea ce este obişnuit; pe lângă aceasta, pe deasupra. 2. S.n. (Mat.) Semn grafic în formă de cruce, care indică operaţia de adunare (a mărimilor între care se găseşte) sau caracterizează numerele sau mărimile pozitive (dacă se găseşte înaintea acestora). (Cu valoare de prepoziţie) Cinci plus trei fac opt. ** Plus infinit = simbol matematic care arată creşterea nelimitată a numerelor pozitive. * Semn grafic în formă de cruce, care, pus pe lângă o notă dată şcolarilor, îi măreşte valoarea. * Semn grafic identic cu cel din matematică, indicând sarcinile electriee pozitive. 3. Adv. Mai mult, şi încă. – Din lat. plus.
PLUSA, plusez, vb. I. Intranz. A miza la un joc de cărţi mai mult decât au mizat toţi cei dinainte; a mări miza. – Din plus2.
PLUSARE s.f. Acţiunea de a plusa şi rezultatul ei. – V. plusa.
PLUSPRODUS, plusproduse, s.n. Produs creat de lucrătorii din sfera producţiei materiale peste produsul necesar prin cheltuire de muncă suplimentară. [Pl. şi: plusprodusuri] – Plus1- + produs.
PLUSVALOARE s.f. (În concepţia marxistă) Valoare nou creată de către muncitorii salariaţi în procesul de producţie peste echivalentul valorii forţei lor de muncă şi însuşită gratuit de către patroni. ** Plusvaloare absolută = formă a plusvalorii obţinută prin prelungirea zilei de muncă peste timpul de muncă necesar sau prin intensificarea muncii. Plusvaloare relativă = formă a plusvalorii care rezultă prin reducerea timpului de muncă necesar şi mărirea corespunzătoare a timpului de supramuncă în urma creşterii productivităţii muncii. – Plus1- + valoare (după fr. plus-value).
PLUŞ, pluşuri, s.n. Ţesătură de bumbac, de lână, de păr de capră etc. mai groasă decât catifeaua şi cu părul mai lung decât la aceasta, care se întrebuinţează mai ales în tapiţerie. * (La pl.) Varietăţi de pluş. – Din germ. Plüsch, fr. p(e)luche, rus. pliuş.
PLUŞA, pluşez, vb. I. Tranz. A executa operaţia de pluşare. – Din pluş.
PLUŞARE, pluşări, s.f. Operaţie finală prin care se obţine un luciu mătăsos pe faţa pieilor de mănuşi şi de haine prin frecarea lor cu un pluş aplicat pe un tambur rotativ. – V. pluşa.

PLUŞAT, -Ă, pluşaţi, -te, adj. (Despre mobile) Tapisat cu pluş. * (Despre ţesături) Care are fire lungi pe una sau pe ambele feţe. – Din fr. peluché.
PLUTAŞ1, plutaşi, s.m. Muncitor care lucrează la construirea plutelor sau care conduce plutele pe apă. – Plută1 + suf. -aş.
PLUTAŞ2, plutaşi, s.m. (Bot.) Plută2 (1). – Plută2 + suf. -aş.
PLUTĂ1, plute, s.f. Ambarcaţiune uşoară, plutitoare, uneori prevăzută cu flotoare, construită din trunchiuri de copac prinse împreună şi destinată transportului trunchiurilor pe ape curgătoare. ** Expr. A face pluta = a înota plutind orizontal (pe spate). (Rar) A cădea de-a pluta = a cădea întins la pământ. * Platformă de lemn plutitoare, folosită pentru salvare pe apă. ** Plută-far = plută mare, cu o baliză din panouri şi o instalaţie de semnale de ceaţă, servind pentru orientare. – Din bg. pluta.
PLUTĂ2, plute, s.f. 1. Specie de plop ale cărui ramuri cresc aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă şi îngustă; plutaş2 (Populus pyramidalis). 2. Material gros, neted, poros, impermeabil, elastic şi mai uşor decât apa, obţinut din stratul exterior al scoarţei unor specii de stejar şi folosit pentru fabricarea dopurilor, a colacilor de salvare, ca material izolant, în construcţia avioanelor etc.; suber. * (Rar) Dop fabricat din plută2 (2). * Bucată de lemn sau de alt material uşor care se leagă de sfoara undiţei pentru a o face să plutească la suprafaţa apei. * Bucăţică de lemn uşor în care se înfige fitilul candelei. – Din scr. plut.
PLUTĂRI, plutăresc, vb. IV. Intranz. 1. A merge cu pluta1 pe apă. 2. A transporta buştenii pe apă; a practica meseria de plutaş 1. – Plută1 + suf. -ări.
PLUTARIE s.f. 1. Transportul pe apă al buştenilor (legaţi în plute 1); plutărit (1). 2. Îndeletnicirea plutaşului1; plutărit (2), plutăşie. 3. (Rar) Mulţime de plute1. – Plută1 + suf. -ărie.
PLUTĂRIT s.n. 1. Transportul pe apă al buştenilor (legaţi în plute1); plutărie (1). 2. Îndeletnicirea plutaşului1; plutărie (2). – V. plutări.
PLUTĂŞIE, plutăşii, s.f. Plutărie (2). – Plutaş + suf. -ie.
PLUTI, plutesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre corpuri) A se menţine la suprafaţa unui lichid prin cufundare parţială în volumul acestuia; a aluneca, a se deplasa pe suprafaţa unui lichid. * (Despre mâncăruri) A fi înecat în grăsime sau în sos. 2. (Despre păsări, insecte etc.) A se menţine sau a se mişca lin în aer sau într-un fluid fără intervenţia unei acţiuni din exterior. ** Expr. A pluti în aer = a) (despre un fenomen sau un eveniment) a fi gata să se dezlănţuie, a presimţi apariţia; b) (despre o afirmaţie, o ·situaţie etc.) a nu se sprijini pe realitate. * (Despre corpuri cereşti; adesea fig.) A se mişca pe bolta cerească. * (Despre sunete şi mirosuri) A străbate prin aer, a se împrăştia, a se răspândi. 3. (Adesea fig.) A se menţine sau a se mişca lin într-un spaţiu sau într-un mediu real sau imaginar. * Fig. A dăinui, a stărui, a predomina. – Din plută1.
PLUTIBIL, -Ă, plutibili, -e, adj. (Despre ape) Pe care se poate naviga; navigabil. – Pluti + suf. -bil.
PLUTICĂ, plutici, s.f. Plantă erbacee acvatică cu rizom lung, cu flori galbene şi cu frunze lucitoare care plutesc la suprafaţa apei (Nymphoides peltata). – Plută1 + suf. -ică.
PLUTIND, -Ă, plutinzi, -de, adj. Care pluteşte, care se leagănă. * Fig. Oscilant, schimbător; nehotărât. – V. pluti.
PLUTIRE, plutiri, s.f. 1. Faptul de a pluti; menţinere sau mişcare a unui corp pe suprafaţa unui lichid sau în masa unui fluid. 2. Transport organizat de mărfuri sau de persoane care se face pe o navă; trafic pe apă; navigaţie. – V. pluti.

PLUTIT1 s.n. Faptul de a pluti. * Transportare a lemnului prin menţinerea lui la suprafaţa unei ape curgătoare. – V. pluti.
PLUTIT2, -Ă, plutiţi, -te, adj. 1. (Despre lemne, buşteni) Care este adus pe cursul unei ape. 2. (Despre zborul păsărilor) Care planează. – V. pluti.
PLUTITOR, -OARE, plutitori, -oare, adj., s.n., s.f. 1. Adj. Care poate pluti la suprafaţa unui lichid; flotabil. ** Pod plutitor = platformă care serveşte la transportul persoanelor sau lucrurilor de la un mal la celălalt al unei ape; bac. Insulă plutitoare sau ostrov plutitor = îngrămădire de pământ, nisip sau nămol, mai ales în apele curgătoare, formând o insuliţă acoperită cu vegetaţie. * Care se menţine în văzduh. * (Înv.; despre ape curgătoare) Navigabil. 2. S.n. Corp care pluteşte la suprafaţa unui lichid şi care, fiind legat printr-un sistem de pârghii, cabluri etc., indică şi uneori reglează nivelul lichidului dintr-un recipient; flotor. * Corp alcătuit dintr-un material cu densitate mai mică decât a apei, care serveşte la măsurarea vitezei unui curent de apă. 3. S.n. Construcţie care pluteşte, prevăzută cu un echipament cu ajutorul căruia poate îndeplini unele servicii de semnalizare sau de transport, folosită în navigaţie. 4. S.f. (Bot.) Rourică. 5. S.f. (Bot.; în sintagma) Plutitoare dulce = lemn-dulce. – Pluti + suf. -tor.
PLUTOCRAT, -Ă, plutocraţi, -te, s.m. şi f. Persoană care, datorită averii de care dispune, participă la conducerea statului şi a treburilor publice. – Din fr. plutocrate.
PLUTOCRATIC, -Ă, plutocratici, -ce, adj. Care aparţine plutocraţiei, referitor la plutocraţie, de plutocrat. – Din fr. plutocratique.
PLUTOCRAŢIE, plutocraţii, s.f. Formă de guvernare în care puterea de stat este concentrată în mâinile celor mai bogaţi. * Totalitatea persoanelor care, cu ajutorul averii, impun plutocraţia (1). – Din fr. plutocratie, germ. Plutokratie.
PLUTON1, plutoane, s.n. 1. Subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe. ** Pluton de execuţie = unitate militară care execută prin împuşcare pe cei osândiţi la moarte. * P. anal. Grup de persoane cu preocupări sau ocupaţii comune. * P. ext. Stol, pâlc. 2. Grup compact şi omogen de concurenţi sportivi care se află într-o anumită poziţie pe parcursul unei curse de alergări, caiac-canoe, ciclism etc. [Var.: (pop.) plotón s.n.] – După fr. peloton, it. plotone.
PLUTON2, plutoni, s.m. Corp de roci magmatice, în general de dimensiuni mari, fixat prin intruziune în masa unor straturi sedimentare. – Din fr. pluton.
PLUTONER s.m. v. plutonier.
PLUTONIAN, -Ă, plutonieni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Referitor la Pluton (zeul grec al Infernului). 2. Adj., s.m. şi f. (Adept) al plutonismului. [Pr.: -ni-an] – Din fr. plutonien.
PLUTONIC, -Ă, plutonici, -ce, adj. (Despre roci eruptive şi despre corpurile pe care le alcătuiesc) Care s-a format prin acţiunea vulcanilor în adâncul scoarţei terestre. ** Rocă plutonică = nume dat rocilor abisale şi intrusive. – Din fr. plutonique.
PLUTONIER, plutonieri, s.m. Grad de subofiţer imediat superior sergentului-major; persoană care are acest grad. ** Plutonier-major = grad de subofiţer imediat superior plutonierului; persoană care are acest grad. Plutonier adjutant = cel mai mare grad de subofiţer, imediat superior plutonierului-major; persoană care are acest grad. [Pr.: -ni-er, – Var.: (pop.) plutonér, plotonér, plotoniér s.m.] – Pluton1 + suf. -ier.
PLUTONISM s.n. 1. Totalitatea proceselor geologice legate de mişcarea topiturilor magmatice la mari adâncimi în scoarţa terestră. 2. Concepţie

geologică care consideră că formarea rocilor s-ar datora numai topiturilor magmatice. – Din fr. plutonisme.
PLUTONITE s.f. pl. Roci magmatice consolidate în adâncurile scoarţei terestre. – Din pluton2.
PLUTONIU s.n. Element chimic de sinteză, radioactiv, obţinut din uraniu, capabil să întreţină reacţii nucleare în lanţ, întrebuinţat la obţinerea energiei nucleare prin bombardarea cu neutroni. – Din fr. plutonium.
PLUTUI, plutuiesc, vb. IV. Tranz. A supune pieile tăbăcite unei operaţii de finisare, tratându-le cu săruri de crom, pentru a le face moi şi a le da un aspect plăcut. – Plută2 + suf. -ui.
PLUTUIRE, plutuiri, s.f. Acţiunea de a plutui şi rezultatul ei; plutuit. – V. plutui.
PLUTUIT s.n. Plutuire. – V. plutui.
PLUVIAL, -Ă, pluviali, -e, adj., s.n. 1. Adj. (Despre ape) Produs de ploaie. 2. S.n. Interval de timp din perioada cuaternară caracterizat printr-o climă cu precipitaţii abundente, printr-o accelerare a eroziunii şi printr-o lărgire a suprafeţelor de vegetaţie. [Pr.: -vi-al] – Din fr. pluvial, lat. pluvialis.
PLUVIODENUDARE, pluviodenudări, s.f. Acţiunea de denudaţie exercitată de scurgerea apelor provenite din precipitaţii. [Pr.: -vi-o-] – Cf. pluvial şi denudare (rar "denudaţie").
PLUVIOGRAF, pluviografe, s.n. Pluviometru care înregistrează automat cantitatea şi intensitatea precipitaţiilor atmosferice. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. pluviographe.
PLUVIOGRAMĂ, pluviograme, s.f. (Met.) Diagramă obţinută la pluviograf. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. pluviogrammme.
PLUVIOMETRIC, -Ă, pluviometrici, -ce, adj. Referitor la pluviometru; de pluviometru. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. pluviométrique.
PLUVIOMETRIE s.f. Măsurare a cantităţii de precipitaţii căzute într-un interval de timp pe o anumită suprafaţă. [Pr.: -vi-o-] -Din fr. pluviométrie.
PLUVIOMETRU, pluviometre, s.n. Aparat utilizat pentru determinarea cantităţii de precipitaţii atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafaţă. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. pluviométre.
PLUVIOS, -OASĂ, pluvioşi, -oase, adj. (Livr.) Ploios. [Pr.: -vi-os] – Din fr. pluvieux.
PLUVIOSCOP, pluvioscoape, s.n. Aparat care înregistrează ora, durata şi cantitatea ploii căzute într-o anumită regiune. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. pluvioscope.
PLUVIOSE s.m. A cincea lună din calendarul republican francez (20 ianuarie – 18 Februarie). [Pr.: plüvióz] – Cuv. fr.
PLYMOUTH s.n. Rasă de găini cu producţie mixtă (carne şi ouă), crescută şi în România. [Pr.: plúnăs] – Cuv. engl.
PNEU, pneuri, s.n. Ansamblu format dintr-o cameră de aer comprimat şi o anvelopă, fixat la roţile anumitor vehicule. – Din fr. pneu, germ. Pneu.
PNEUMATIC, -Ă, pneumatici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. (Despre maşini, aparate, utilaje etc.) Care funcţionează cu aer comprimat. * Care este folosit la comprimarea sau la deplasarea aerului. 2. S.f. Parte a fizicii care studiază proprietăţile aerului şi ale altor gaze. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumatique, lat., it. pneumatico.
PNEUMATOLITE s.f. pl. Roci magmatice ale căror minerale sunt formate prin fenomenul de pneumatoliză. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumatolyte.
PLEUMATOLITIC, -Ă, pneumatolitici, -ce, adj. Referitor pe pneumatoliză, care ţine de pneumatoliză. ** (Geol.) Fază pneumatolitică = etapă în procesul de diferenţiere magmatică în care topiturile magmatice se caracterizează printr-

un conţinut bogat în componenţi volatili, cărora le conferă o mare fluiditate. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumatolytique.
PNEUMATOLIZĂ s.f. Totalitatea fenomenelor provocate de acţiunea emanaţiilor gazoase dezvoltate din magmă asupra rocilor înconjurătoare cu care ajung în contact. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumatolyse.
PNEUMATOZĂ, pneumatoze, s.f. Îngrămădire de gaze în cavităţile organismului. [Pr.: pne-u-] – Din fr.pneumatose.
PNEUMOCOC, pneumococi, s.m. Bacterie sferică, imobilă, patogenă, care provoacă la oameni pneumonia şi alte infecţii ale arborelui respirator, iar la animale septicemia. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumocoque.
PNEUMOCOCIC, -Ă, pneumococici, -ce, adj. Provocat de pneumococ, referitor la pneumococ; de pneumococ. [Pr.: pne-u-] – Pneumococ + suf. -ic.
PNEUMOCONIOZĂ, pneumoconioze, s.f. Boală pulmonară cronică cu caracter profesional, consecinţă a iritaţiei provocate de inhalarea masivă, îndelungată şi de fixarea pe plămâni a unor pulberi (de azbest, cărbune, bioxid de siliciu, de fier etc.), care determină inflamaţia şi apoi sclerozarea lor. [Pr.: pne-u-mo-co-ni-o-] – Din fr. pneumoconiose.
PNEUMOENTERITĂ, pneumoenterite, s.f. Pneumonie contagioasă la porci, provocată de un microb, a cărei evoluţie se prezintă la început ca o complicaţie a pestei porcine. [Pr.: pne-u-mo-en-] – Din fr. pneumo + entérite.
PNEUMOGASTRIC, -Ă, pneumogastrici, -ce, adj. Care este comun plămânilor şi stomacului. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumogastrique.
PNEUMOGRAF, pneumografe, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează amplitudinea şi frecvenţa mişcărilor respiratorii ale toracelui. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumographe, germ. Pneumograph.
PNEUMOGRAFIE, pneumografii, s.f. (Med.) Radiografie a unei regiuni anatomice după injectarea unui gaz. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumographie.
PNEUMOLOG, -Ă, pneumologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în pneumologie. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumologue.
PNEUMOLOGIC, -Ă, pneumologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la pneumologie, de pneumologie. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumologique.
PNEUMOLOGIE s.f. Ramură a medicinei care studiază bolile plămânului. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumologie.
PNEUMONIC, -Ă, pneumonici, -ce, adj. (Înv.) Privitor la bolile de plămâni; propriu bolilor de plămâni. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumonique.
PNEUMONIE, pneumonii, s.f. Inflamaţie a unui lob sau a unui segment pulmonar, provocată în mod obişnuit de pneumococ sau de virusuri şi manifestată prin febră, tuse, junghiuri, frisoane, expectoraţii. ** Dublă pneumonie = pneumonie care afectează ambii plămâni. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumonie.
PNEUMOPATIE, pneumopatii, s.f. Nume generic dat tuturor afecţiunilor pulmonare. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumopathie.
PNEUMOPERITONEU, pneumoperitonee, s.n. 1. Pătrundere accidentală a aerului sau a altor gaze în cavitatea peritoneală. 2. Introducere de oxigen sau de alt gaz în cavitatea peritoneală, în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumopéritoine.
PNEUMORAGIE, pneumoragii, s.f. Hemoragie pulmonară care survine în diferite boli de inimă. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumorragie.
PNEUMOTERAPIE, pneumoterapii, s.f. Metodă de tratament în bolile pulmonare care foloseşte inspirarea aerului comprimat sau rarefiat. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumothérapie.

PNEUMOTOMIE, pneumotomii, s.f. Secţionare a unui plămân în vederea extragerii puroiului sau a unei tumori aflate în interiorul lui. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumotomie.
PNEUMOTORAX, pneumotoraxuri, s.n. 1. Pătrundere a aerului în cavitatea pleurală, din cauza perforării plămânului sau a peretelui toracic. Pneumotorax spontan. Pneumotorax accidental. 2. Metodă de tratare a tuberculozei pulmonare, constând în introducerea artificială a aerului în cavitatea pleurei pentru a comprima şi a imobiliza plămânul bolnav până la însănătoşire. Pneumotorax artificial. Pneumotorax terapeutic. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumothorax.
PNEUMOTROP, -Ă, pneumotropi, -e, adj., s.m. 1. Adj. (Despre microorganisme) Care manifestă o afinitate specială pentru ţesutul pulmonar. 2. S.m. Virus care provoacă leziuni în aparatul respirator, la oameni şi la animale. [Pr.: pne-u-] – Din fr. pneumotrope.
POALĂ, poale, s.f. I. 1. Partea de jos a unui veşmânt femeiesc sau a unor obiecte de îmbrăcăminte (încheiate în faţă); tivitură a unui obiect de îmbrăcăminte; partea de la talie în jos, mai largă, a unor veşminte; (pop.) fustă. ** Loc. adv. La poala (sau la poalele) cuiva = a) înaintea, la picioarele cuiva; b) la voia, la bunul plac al cuiva. ** Expr. A se ţine de poala (sau poalele) cuiva = a) (despre copii) a sta în preajma sau sub ocrotirea mamei, a nu se depărta de ea; b) a urmări cu insistenţă pe cineva, a se ţine scai de cineva. A-l trage (pe cineva) copiii de poale = a avea copii mici, familie numeroasă, a avea greutăţi familiale. (Fam.; despre femei) A ţine (pe cineva) la (sau de) poala (sau poalele) ei = a nu-i lăsa (cuiva) prea multă libertate de acţiune, a-l ţine din scurt, a dispune de cineva. A-şi da poalele peste cap sau a-şi lua (sau a-şi pune) poalele în cap = a nu mai ţine socoteală de nimic, a depăşi orice limită; a da pe faţă un caracter josnic, imoral. A săruta poala (sau poalele) cuiva = a săruta partea de jos a hainei unui suveran în semn de supunere şi respect, potrivit unui obicei azi ieşit din uz; a se închina; p. ext. a se prosterna, a se umili. * (Plăcintă cu) poale sau poalele-n brâu = plăcintă făcută din bucăţi pătrate de aluat, ale cărei colţuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic. 2. Partea corpului cuprinsă între brâu şi genunchi, împreună cu partea de îmbrăcăminte corespunzătoare, la o persoană care şade; partea de jos şi din faţă a unei fuste, a unui şorţ etc. adusă în sus şi ţinută cu mâna sau prinsă în brâu, formând o adâncitură în care se pot aduna ori aduce anumite lucruri. ** Loc. adv. Cu poala = în cantitate mare, mult. ** Expr. (Rar) A duce pe cineva în poală = a ocroti, a proteja pe cineva. * Cantitatea de lucruri care pot fi duse într-o poală (I 2). O poală de ouă. 3. Spec. (La pl.) Bucată de pânză frumos lucrată cu care se împodobeşte o icoană sau cu care se acoperă masa din altar. 4. Parte marginală a unei piei (care acoperea abdomenul şi picioarele animalului). II. P. anal. 1. Margine a unei păduri situată de obicei mai în vale. 2. Parte a cerului mărginită de linia orizontului; zare. 3. (La pl.) Zonă mai largă de la baza unei forme de relief înalte (munte, deal, pisc etc.). * Partea de jos a unei clădiri, a unui zid; bază, temelie. * Partea de jos a coroanei unui copac. III. ** poala-rândunicii = volbură. poala-Maicii-Domnului = volbură. poala-Sfintei-Mării = plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mici, romate şi flori albe (Nepeta nuda). IV. (Pop.; în sintagma) Poală albă = leucoree. – Din sl. pola.
POAMĂ, poame, s.f. 1. Rodul comestibil al arborilor fructiferi; p. gener. fruct. ** Expr. Poamă acră = persoană urâcioasă, cicălitoare, rea. * Fruct fals cu endocarpul membranos şi mezocarpul cărnos, provenit din dezvoltarea şi

modificarea receptaculului florii. 2. (La pl.) Fructe tăiate felii, uscate la soare sau în cuptoare (speciale) pentru a fi păstrate pentru iarnă. 3. (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Struguri. * Stafidă. * Viţă de vie. * (La pl.) Coacăz. 4. Fig. Persoană lipsită de seriozitate şi de caracter; om de nimic, ticălos, derbedeu. * Femeie imorală, uşuratică, stricată. 5. ** Compuse: (Bot.; reg.) poama-cânelui = verigar. poama-cânelui = barba-caprei. poame-de-runc = zmeur. poama-vulpii = dalac. poama-vulpii = remf. poama-momiţei = vuietoare. poamele-mâţei = arăriel. poame-de-pământ = cartof. – Lat. poma.
POANSON, poansoane, s.n. 1. Unealtă alcătuită dintr-o tijă de oţel sau de alt metal dur, de formă conică, triunghiulară etc., cu vârful gravat în relief, care serveşte la perforarea sau la marcarea prin presare a unor obiecte de metal, la confecţionarea unor matriţe, la baterea medaliilor etc. * Instrument ascuţit din oţel, folosit în tehnica gravurii. 2. Piesă a unei matriţe, cu un contur cu muchii tăietoare sau cu o suprafaţă de lucru plană sau profilată, care serveşte la decupare, detaşare, imprimare etc. prin deformare plastică. 3. Unealtă cilindrică de os, cu vârful ascuţit, cu care se perforează pânza şi se dă formă rotundă unor puncte de broderie cu găuri. [Pl. şi: poansonuri] – Din fr. poinçon
POANSONA, poansonez, vb. I. Tranz. A găuri, a perfora sau a marca cu un poanson. * A grava cu poansonul. – Din fr. poinçonner.
POANSONAJ, poansonaje, s.n. Poansonare. – Din fr. poinçonnage.
POANSONARE, poansonări, s.f. Acţiunea de a poansona şi rezultatul ei; poansonaj. – V.poansona.
POANSONEZĂ, poansoneze, s.f. Maşină de poansonat; presă de perforat. – Din fr. poinçonneuse.
POANTA vb. I v. ponta3.
POANTĂ, poante, s.f. 1. Momentul cel mai de efect, punctul culminant al unei glume, al unei epigrame, al unei anecdote; ceea ce dă expresie, vioiciune unei opere literare sau artistice. 2. Extremitatea anterioară a piciorului unei balerine; vârf. * Porţiune a piciorului unei balerine cuprinsă între gleznă şi degete. * Poziţie în baletul clasic, executată de obicei de femei, care constă în ridicarea şi deplasarea pe vârful degetelor şi cu falangele bine întinse, cu ajutorul unor pantofi speciali legaţi de gleznă. * (La pl.) Papuci speciali, cu vârful alungit şi întărit, pe care îi poartă balerinele legaţi de gleznă. – Din fr. pointe.
POANTER, poanteri, s.m. Rasă de câini de vânătoare cu talie înaltă, picioare lungi, urechile plecate şi părul scurt şi neted; prepelicar de rasă engleză; brac englez. [Scris şi: pointer] – Din fr., engl. pointer.
POANTILISM s.n. Procedeu folosit în pictură, care constă în descompunerea petei de culoare în puncte şi liniuţe de culori pure, ca un mozaic, din al căror amestec optic rezultă tonul dorit; şcoală de pictură modernă care foloseşte acest procedeu. [Scris şi: (după fr.) pointilism] – Din fr. pointillisme.
POANTILIST, -Ă, poantilişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de poantilism, privitor la poantilism. 2. S.m. şi f. Adept al poantilismului. [Scris şi: (după fr.) pointilist] – Din fr. pointilliste.
POANTOU, poantouri, s.n. Ac de reglare a unui carburator, care serveşte la deschiderea şi închiderea accesului combustibilului în carburator. – Din fr. pointeau.
POARĂ s.f. (Reg.) Ceartă, vrajbă, gâlceavă. ** Loc. adv. În poară = împotrivă, în contra, în ciudă. ** Expr. A se pune în poară (cu cineva) = a se contrazice cu cineva, a se împotrivi cuiva, a se lua la ceartă. – Din sl. pora.
POARCĂ, poarce, s.f. 1. (Pop.) Scroafă. 2. Joc de copii, la care unul dintre jucători, numit porcar, împinge cu un băţ spre o groapă o minge, o bilă etc., în

timp ce ceilalţi jucători încearcă să-i oprească trecerea; p. ext. minge, bilă etc. cu care se joacă acest joc. ** Expr. A bate poarca = a juca jocul descris mai sus. -Lat. porca.
POARTĂ, porţi, s.f. 1. Deschidere amenajată într-un zid, într-un gard etc. în care s-au prins cu balamale tăblii de lemn, de fier etc. pentru a permite aceesul din interior în exterior şi invers; deschizătura împreună cu tăbliţa, cu balamalele etc.; tăblia care închide deschizătura. ** Loc. adv. Poartă-n poartă cu cineva = faţă în faţă, vizavi, peste drum. ** Expr. A bate la toate porţile (sau la porţile cuiva) = a se adresa tuturor, solicitând sprijin, ajutor într-o împrejurare grea. Poartă de scăpare = mijloc de a ieşi dintr-o împrejurare grea. Poartă de scăpare = mijloc de a ieşi dintr-o situaţie dificilă. A sta (sau a rămâne, a se uita) ca viţelul la poarta nouă = a sta (sau a rămâne, a se uita) uimit, nedumerit, dezorientat (în faţa unei situaţii noi şi neaşteptate, căreia nu-i poţi face faţă). * Intrare într-o cetate sau într-un oraş. * Regiune periferică din jurul unui oraş, al unui ţinut, al unei ţări; margine, hotar. * Fig. Cale de acces; posibilite de a realiza ceva, mijloc. 2. Uşă la intrarea principală a unei clădiri; p. ext. casă, gospodărie. ** Expr. Din poartă în poartă = din casă în casă, dintr-un loc într-altul. 3. Arcul pe care îl formează o conductă de aer comprimat traversând galeria unei mine. 4. Cadru format din două bare verticale unite la capătul de sus printr-o bară orizontală (de care se prinde o plasă), instalat pe terenurile de sport, în care se urmăreşte introducerea mingii sau a pucului la unele jocuri sportive (fotbal, handbal, hochei etc.). 5. Vale îngustă prin care o apă îşi deschide trecerea între două şiruri de munţi; pas, trecătoare, defileu. * Loc îngust între pereţii de stâncă ai vârfurilor de munte prin care se trece pe alt versant. 6. (Înv.; în epoca suzeranităţii turceşti asupra ţărilor române) Reşedinţa, curtea sultanului sau a unui paşă; p. ext. Imperiul Otoman. – Lat. porta.
POBEDIT, pobediţi, s.m. Carbură de wolfram şi cobalt, cu duritate mare. – Din rus. pobedit.
POC interj. Cuvânt care redă un sunet (înfundat) produs de lovirea cu (sau de) un obiect tare, de o izbitură, de descărcarea unei arme, de ceva care plesneşte sau crapă, de bătăile (repetate) în uşă etc. – Onomatopee.
POCAIANIE, pocaianii, s.f. 1. (Inv.) Pocăinţă. * Una dintre cele şapte taine ale Bisericii creştine. 2. (Înv. şi reg.) Penitenţă pentru ispăşirea păcatelor; p. ext. pedeapsă, suferinţă, chin. [Pr.: -ca-ia÷, – Var.: (înv. şi reg.) pocánie s.f.] – Din sl. pokajanije.
POCAL, pocale, s.n. Vas de diferite forme şi mărimi, cu deschizătură largă, folosit mai ales pentru băut. * Conţinutul unui pocal. [Pl. şi: pocaluri, – Var.: bocál s.n.] – Din germ. Pokal, scr. bokal.
POCANIE s.f. v. pocaianie.
POCĂI, pocăiesc, vb. IV. Refl. 1. (În practicile creştine) A-şi mărturisi păcatele săvârşite, a se căi şi a căuta să obţină iertare prin post şi rugăciuni. * A manifesta părere de rău, a avea remuşcări, a se căi pentru o faptă, o greşeală etc. * Tranz. fact. A face pe cineva să-şi mărturisească păcatele sau greşelile şi să se căiască de ele. 2. A deveni adept al anumitor secte religioase creştine. – Din sl. pokajati sen.
POCAIALĂ, pocăieli, s.f. (Rar) Pocăinţă. [Pr.: -că-ia-] – Pocăi + suf. -eală.
POCĂINŢĂ, pocăinţe, s.f. (În practicile creştine) Căinţă pentru păcatele săvârşite; p. gener. regret pentru o faptă rea, o greşeală etc.; pocăială. – Pocăi + suf. -inţă.
POCĂIRE, pocăiri, s.f. Faptul de a se pocăi. – V. pocăi.

POCĂIT, -Ă, pocăiţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se căieşte. 2. S.m. şi f. Adept al unei secte creştine apărute în Ungaria în jurul anului 1825, care consideră pocăinţa mai presus de orice virtute; p. gener. adept al unor secte religioase creştine, sectant. – V. pocăi.
POCĂNI vb. IV v. pocni.
POCĂNIRE s.f. v. pocnire.
POCĂNIT s.n. v. pocnit.
POCĂNITURĂ s.f. v. pocnitură.
POCÂLTI, pocâltesc, vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A slăbi foarte mult; a fi istovit de foame. – Et. nec.
POCÂLTIRE s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de a se pocâlti. – V. pocâlti.
POCÂLTIT, -Ă, pocâltiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Slăbit (de foame); foarte flămând, hămesit. – V. pocâlti.
POCÂNZEU, pocânzei, s.m. (Reg.) Persoană care are anumite atribuţii în timpul unei nunţi ţărăneşti; vornicel. – Et. nec.
POCEALĂ, poceli, s.f. 1. Urâţenie fizică, sluţenie. ** Expr. (Arg.) A lua la poceală (pe cineva) = a bate foarte tare pe cineva (desfigurându-l). 2. (Pop.) Boală a oamenilor (care, după credinţele populare, ar fi provocată de duhuri rele); spec. epilepsie. – Poci + suf. -eală.
POCHER, pochere, s.n. Numele unui joc de cărţi în care fiecare jucător dispune de cinci cărţi, cu care poate să câştige dacă are combinaţia cea mai bună sau dacă reuşeşte să-i convingă pe adversari de acest lucru. – Din fr., engl. poker.
POCHERAŞ, pocheraşe, s.n. Diminutiv al lui pocher. – Pocher + suf. -aş.
POCHERIST, -Ă, pocherişti, -ste, s.m. şi f. Jucător de pocher. – Pocher + suf. -ist.
POCHIVNIC s.m. v. popilnic.
POCI, pocesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) schimba în rău înfăţişarea sau forma; a (se) urâţi, a (se) strâmba, a (se) schimonosi. 2. Tranz. (În credinţele populare) A desfigura, a sluţi; spec. a deochea. 3. Tranz. (Rar) A meni cuiva ceva rău, a cobi. – Din potcă.
POCIE, pocii, s.f. (Reg.) 1. Arac. 2. (La pl.) Pari cu care se împrejmuieşte un loc; pari subţiri cu un mănunchi de iarbă în vârf, cu care se delimitează unele parcele, porţiuni de teren etc. 3. Băţul undiţei. – Et. nec.
POCINOC s.n. v. pocinog.
POCINOG, pocinoage, s.n. 1. Întâmplare rea, neplăcută; bucluc, belea; boroboaţă. 2. (Reg.) Început (de bun augur); saftea. [Var.: pocinóc s.n.] – Din sl. počinŭkŭ.
POCIRE, pociri, s.f. Faptul de a (se) poci. – V. poci.
POCIT, -Ă, pociţi, -te, adj. 1. (Despre fiinţe; adesea substantivat) Diform, slut, desfigurat; (despre lucruri) deformat, stâlcit, caraghios; bizar. 2. (În credinţele populare) Nefast, funest; p. ext. supărător, rău, cu ghinion. ** Expr. A avea gură pocită sau a fi pocit la gură = a prevesti lucruri neplăcute, a face pronosticuri nefavorabile; a cobi. – V. poci.
POCITANIE, pocitanii, s.f. Fiinţă diformă, slută, hidoasă, desfigurată; pocitură, sluţenie, monstru. * Lucru bizar, ciudat; bazaconie, ciudăţenie. – Pocit + suf. -anie.
POCITURĂ, pocituri, s.f. 1. Faptul de a poci sau de a fi pocit; schimonosire, desfigurare, poceală. 2. Pocitanie. – Poci + suf. -tură.
POCIUMB, pociumbi, s.m. (Înv. şi pop.) 1. Fiecare dintre parii lungi care servesc la susţinerea sau la fixarea unui gard, a unui perete, a unor plante

etc.; ţăruş, stâlp. * Spec. Lemnul în jurul căruia se roteşte vârtelniţa. 2. (Înv. şi reg.) Trunchi de copac rămas în pământ după tăiere; butuc. – Et. nec.
POCLAD s.n. v. pocladă.
POCLADĂ, poclăzi, s.f. (Reg.) Ţesătură de casă miţoasă, de obicei din lână nevopsită, întrebuinţată ca pătură sub şaua calului, ca învelitoare sau ca aşternut. [Var.: plocádă, plocátă s.f., plocát, poclád s.n.] – Din sl. pokladaů.
POCLĂU, poclăie, s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac cu gura largă, cu colţurile fixate de două prăjini lungi cu ajutorul cărora este purtată prin apă de doi oameni. – Et. nec.
POCLIT, poclituri, s.n. (Reg.) Coşul trăsurii. * Coviltir (la car, căruţă etc.). – Et. nec.
POCLON s.n. v. plocon.
POCNEALĂ, pocneli, s.f. Faptul de a pocni; p. ext. pocnet. [Pl. şi: pocnele] – Pocni + suf. -eală.
POCNET, pocnete, s.n. 1. Zgomot caracteristic (surd şi puternic) produs de o lovitură, de o izbitură etc., precum şi de ardere, de o explozie, de descărcarea unei arme etc.; pocnitură. 2. Zgomot caracteristic produs de spargere, de crăpare etc. – Pocni + suf. -et.
POCNI, pocnesc, vb. IV. 1. Intranz. A răsuna cu un zgomot scurt şi sec; a detuna. * (Despre uşi, ferestre etc.) A se izbi, a se trânti cu putere şi cu zgomot. * Fig. A izbucni pe neaşteptate, a se declanşa. * (Despre încheieturi, oase, degete) A trosni (prin întindere sau răsucire). ** Expr. A-i pocni (cuiva) fălcile = a-i trosni cuiva fălcile. 2. Tranz. şi intranz. (Adesea fig.) A lovi scurt şi cu putere. * Tranz. A lovi drept în ţintă. 3. Intranz. A se sparge, a crăpa (cu violenţă şi zgomot). * A se rupe (prin întindere, solicitare prea mare etc.). [Var.: pocăní vb. IV] – Poc + suf. -(ă)ni.
POCNIRE, pocniri, s.f. Acţiunea de a pocni. [Var : pocăníre s.f.] – V. pocni.
POCNIT, pocnituri, s.n. (Pop.) Faptul de a pocni. [Var.: pocănít s.n.] – V. pocni.
POCNITOARE, pocnitori, s.f. 1. Nume dat unor jucării de copii care pocnesc când sunt atinse sau mişcate. 2. Şfichi (la bici). 3. (Bot.) Plesnitoare. – Pocni + suf. -toare.
POCNITURĂ, pocnituri, s.f. Pocnet. [Var.: pocănitúră s.f.] – Pocni + suf. -tură.
POCROVĂŢ, pocroveţe, s.n. Bucată de pânză folosită pentru acoperirea unor obiecte de cult în religia creştină. [Var.: procovăţ s.n.] – Din sl. pokrovîci.
POD, poduri, s.n. I. 1. Construcţie de lemn, de piatră, de beton, de metal etc. care leagă între ele malurile unei ape sau marginile unei depresiuni de pământ, susţinând o cale de comunicaţie terestră (şosea sau cale ferată) şi asigurând continuitatea căii peste un obstacol natural sau artificial. ** Pod de gheaţă = strat continuu de gheaţă care acoperă în întregime suprafaţa unui râu sau a unui lac ca urmare a unei perioade îndelungate de temperatură scăzută a aerului. Pod carstic = porţiune a tavanului unei peşteri rămasă suspendată în urma prăbuşirii acestuia. Pod plutitor (sau umblător) = bac. ** Expr. A face pod cu palma mâinii = a pune mâna streaşină la ochi pentru a putea vedea mai bine. (Sport) A face podul = a face o figură caracteristică prin îndoirea corpului pe spate în semicerc, cu sprijin pe mâini şi pe picioare. * Pod (I 1) demontabil, format dintr-un şir de bărci sau de plute legate de ancore sau de piloţi. Pod de vase. * Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. 2. Platformă având forma asemănătoare cu a unui pod (I 1) şi care serveşte ca loc de lucru, ca element de protecţie etc.; spec. macara cu scheletul în formă de pod (I 1), pe care se deplasează aparatul de ridicare şi de transportare a greutăţilor. * Pod-basculă = basculă prevăzută cu o platformă pe care se cântăresc în staţiile de cale ferată vagoanele încărcate cu

marfă. Pod rulant = macara mobilă alcătuită dintr-un pod metalic care are o cale de rulare la oarecare înălţime deasupra solului şi care se foloseşte în ateliere, în hale de montaj, în turnătorii etc. pentru ridicarea unor sarcini şi deplasarea lor pe direcţie orizontală. Pod basculant = pod metalic mobil, destinat circulaţiei vagonetelor între rampele puţurilor de mină şi colivia de extracţie. Podul sondei = platformă folosită ca rampă pentru materialul tubular care se introduce sau se extrage din sondă. Pod de siguranţă = platformă prevăzută cu deschideri pentru trecere, montată din loc în loc într-un puţ de mină pentru a opri căderea unei persoane care ar aluneca pe scări sau pentru a reţine o rocă desprinsă din pereţi. 3. (Înv.) Puntea unei nave. 4. (Înv.) Pavaj din scânduri groase de stejar cu care se acopereau străzile; caldarâm; p. ext. stradă, uliţă pavată cu scânduri. Podul Mogoşoaiei. 5. (În practicile religiei creştine ortodoxe) Bucată de pânză îngustă şi lungă care se aşterne din loc în loc pe parcursul unui cortegiu mortuar. II. Spaţiul dintre acoperiş şi planşeul superior al unei clădiri. ** Loc. adv. Din pod în pivniţă = în întregime, complet. ** Expr. A călca (sau a se uita) (ca) din pod, se spune despre un om plin de sine, îngâmfat, încrezut. A cădea ca din pod = a rămâne surprins, uimit, dezorientat, buimac. A călca ca din pod = a merge cu paşi nesiguri, greu. * P. ext. Tavan, plafon. III. P. anal. 1. (În sintagmele) Podul mâinii = dosul mâinii. Podul palmei = partea interioară a palmei, de la încheietura cu antebraţul până la degete. 2. Lucrare protetică dentară, metalică sau mixtă, folosită ca metodă terapeutică. – Din sl. podŭ.
PODAGRĂ, podagre, s.f. Gută localizată la membrele inferioare, afectând îndeosebi degetul mare al piciorului. – Din ngr. podághra.
PODAN, podani, s.m. Persoană care era supusă la bir. * Clăcaş; şerb. – Din pol. poddany.
PODAR, podari, s.m. 1. Persoană care conduce un pod umblător; p. ext. persoană care încasează taxa de trecere peste un pod (I 1). * Persoană care avea în pază un pod (I 1). * (Mil.; înv.) Pontonier. 2. Persoană care lucrează la un pod (I 1, 2). 3. (Înv.) Măturător de stradă. – Pod + suf. -ar.
PODARĂ, podare, s.f. Locul geometric al picioarelor perpendicularelor coborâte dintr-un punct dat pe tangentele la o curbă sau pe planele tangente la o suprafaţă. – Din fr. podaire.
PODĂRIT, podărituri, s.n. (Pop.) Taxă care se încasa pentru trecerea peste un pod (I 1) sau care se percepe pentru transportul cu un pod umblător. – Pod + suf. -ărit.
PODĂRIŢĂ, podăriţe, s.f. (Rar) Femeie care conduce un pod umblător. – Podar + suf. -iţă.
PODBAL s.m. v. podbeal.
PODBEAL, podbeli, s.m. Plantă mică erbacee din familia compozeelor, cu rizom cărnos şi flori galbene, folosită în medicină, iar uneori şi în alimentaţie (Tussilago farfara). [Var.: podbal s.m., podbeálă s.f.] – Din bg., scr. podbel.
PODBEALĂ s.f. v. podbeal.
PODEA, podele, s.f. 1. Înveliş care acoperă planşeul unei încăperi, confecţionat din diferite materiale (scândură, piatră, cărămidă etc.); pardoseală, duşumea; fiecare dintre scândurile folosite la pardositul unei încăperi, al unei construcţii. 2. (Înv. şi reg.) Tavan (de scânduri); fiecare dintre scândurile care alcătuiesc tavanul unei case. 3. (Înv.) Pavaj (de scânduri); fiecare dintre scândurile care se foloseau la pavarea unei străzi, a unei curţi, a unui pod etc. [Pl. şi: podeli, – Var.: podeálă s.f.] – Et. nec.
PODEALĂ s.f. v. podeal.
PODEAŢĂ, podeţe, s.f. (Rar) Platformă, estradă, podium. – Pod + suf. -eaţă.

PODEŢ, podeţe, s.n. Diminutiv al lui pod (I 1); poduleţ, podişcă (1), poduţ2, podiş (2), podişor, podurel. * Scândură, pod mic, rudimentar, aşezat peste şanţul de la marginea drumului (pentru a permite accesul în curte); podişcă (1). – Pod + suf. -eţ.
PODGHIAZ s.n. v. poghiaz.
PODGOREAN, -Ă, podgoreni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Din regiunile viilor, din podgorie. 2. S.m. şi f. Persoană care posedă o podgorie sau care se ocupă cu cultivarea şi îngrijirea viţei de vie; viticultor. – Podgorie + suf. -ean.
PODGOREANCĂ, podgorence, s.f. Podgoreană. – Podgorean + suf. -că.
PODGORIE, podgorii, s.f. 1. Regiune întinsă, de obicei deluroasă, cultivată cu plantaţii masive de viţă de vie (care asigură producerea unui anumit tip de vin); regiune viticolă. 2. (Înv.) Regiune de la poalele unui munte sau ale unui deal. [Acc. şi: podgoríe] – Din sl. podŭgorije.
PODGORIU, -IE, podgorii, adj. (Rar) Acoperit cu vii, bogat în podgorii. – Podgorie + suf. -iu.
PODI, podesc, vb. IV. Tranz. A pune podea, a acoperi sau a căptuşi cu scânduri; a pardosi. * A acoperi (provizoriu) cu scânduri un şanţ sau o săpătură (pentru a înlesni trecerea oamenilor şi a vehiculelor). – Din pod.
PODIDI, podidesc, vb. IV. Tranz. (Despre râs şi, mai ales, despre plâns) A cuprinde (pe cineva) cu putere, năvalnic; a năpădi. * (Despre dor, somn, griji etc.) A copleşi, a răzbi. * (Despre lacrimi, sânge etc.) A porni să curgă brusc şi cu putere (pe nas sau pe gură); a ţâşni, a izbucni, a năpădi. – Et. nec.
PODINĂ, podini, s.f. 1. Pardoseală de scânduri la casă, la pod etc.; (înv. şi reg.) fiecare dintre scândurile care alcătuiesc un tavan, un pavaj etc. * (La pl.) Obligaţie, în evul mediu, a negustorilor (braşoveni) din Ţara Românească de a întreţine străzile din Bucureşti pavate cu scânduri. * (La pl.) Taxă percepută în trecut, la Iaşi, pe carele cu produse care intrau în oraş, în scopul întreţinerii străzilor. 2. (Pop.) Suport pe care se clădeşte claia sau stogul pentru a le feri de umezeală; partea de jos a stogului. 3. (Reg.) Platformă de scânduri înălţată deasupra terenului, pentru a folosi ca loc de observaţie. 4. (Reg.) Podiş. – Din rus., scr. podina, ucr. podyna.
PODIRE, podiri, s.f. Acţiunea de a podi şi rezultatul ei; podit1. – V. podi.
PODIŞ, podişuri, s.n. 1. Formă complexă de relief, de mare întindere, aproape plană, situată la o altitudine relativ ridicată şi străbătută de văi prelungi. 2. (Reg.) Podeţ. – Pod + suf. -iş.
PODIŞCĂ, podişti, s.f. 1. Podeţ. * Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. * (Pop.) Bac. 2. Platformă de scânduri care serveşte ca loc de lucru sau de observaţie. * (Rar) Estradă. * (Rar) Palier. – Pod + suf. -işcă.
PODIŞOR, podişoare, s.n. (Înv. şi reg.) Podeţ. * (Reg.) Dulap sau stelaj pentru vase, acte etc. – Pod + suf. -işor.
PODIT1 s.n. Podire. – V. podi.
PODIT2, -Ă, podiţi, -te, adj. (Despre încăperi) Cu pardoseală; (despre străzi) pavat (cu scânduri). – V. podi.
PODITURĂ, podituri, s.f. (Rar) Podea, pardoseală. – Podi + suf. -tură.
PODIUM, podiumuri, s.n. 1. Estradă demontabilă, amenajată într-o sală sau în aer liber în vederea unei conferinţe, a unui spectacol etc. 2. Platformă de scânduri, înălţată faţă de nivelul unei suprafeţe, servind ca postament pentru diverse obiecte. * Mică instalaţie mobilă în formă de platformă cu trepte, pe care stau sportivii în momentul înmânării premiilor. [Pr.: -di-um] – Din lat., fr. podium, germ. Podium.
PODMET, podmeturi, s.n. (Reg.) Momeală, nadă. [Pl. şi: pódmete] – Din sl. podůmetů.

PODMOL, podmoluri, s.n. (Pop.) 1. Aluviune; p. ext. mâl, nămol sau teren mâlos. * Cantitate mare, grămadă. 2. Mal înalt, abrupt, ros de ape. 3. Prispă. * Vatră de lut pe care este clădit cuptorul în unele case ţărăneşti. [Pl. şi: podmoale] – Din bg. podmol, magh. padmaly.
PODNOJĂ s.f. v. podnojie.
PODNOJIE, podnojii, s.f. 1. (Înv.) Perniţă sau preş pus sub picioare pentru a le feri de frig. * (Reg.) Ştergătoare de picioare din papură. 2. (Pop.) Fiecare dintre cele două pedale aşezate în partea de jos a războiului de ţesut, cu ajutorul cărora se schimbă iţele; p. ext. sforile cu care sunt legate aceste pedale. [Var.: (reg.) podnójă s.f.] – Din sl. podnožije, bg. podnoga, scr. podnožje, rus. podnožje, ucr. podnižžja.
PODOABĂ, podoabe, s.f. 1. (Adesea fig.) Obiect care înfrumuseţează pe cineva sau ceva; găteală, ornament; p. ext. lucru de preţ, de valoare; odor, bijuterie. * Fig. Însuşire, calitate, atribut. * Fig. Fală, cinste; strălucire. 2. (Pop.) Nume dat unor boli de piele. * Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe corpul omenesc. – Din sl. podoba.
PODOBI, podobesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) împodobi. – Din sl. podobiti sen, podobati.
PODOBIE, podobii, s.f. Melodie după care se intonează, la sărbătorile mai importante, unele cântări bisericeşti. – Din sl. podobije.
PODOBIT, -Ă, podobiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Împodobit. -V. podobi.
PODOBROMHIDROZĂ, podobromhidroze, s.f. (Med.) Transpiraţie rău mirositoare a picioarelor. – Din fr. podobromhidrose.
PODOFILINĂ s.f. Substanţă răşinoasă care se extrage din rizomul unei plante (Podophyllum peltatum), folosită în medicină pentru calităţile sale purgative. – Din fr. podophylline.
PODOLIAN, -Ă, podolieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Podoliei sau era originară din Podolia; (la pl.) populaţia de bază a acestei regiuni. 2. Adj. Care aparţine Podoliei, originar din Podolia. [Pr.: -li-an, – Var.: podolién, -ă adj.] – Podolia (n. pr.) + suf. -ean.
PODOLIEN, -Ă adj. v. podolian.
PODOLOGIC, -Ă, podologici, -ce, adj. Referitor la podologie, de podologie. – Din fr. podologique.
PODOLOGIE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul şi tratamentul afecţiunilor piciorului. – Din fr. podologie.
PODOMETRU, podometre, s.n. Instrument de măsurare a vitezei de mişcare sau a distanţei parcurse de un pieton prin înregistrarea numărului de paşi făcuţi de acesta. – Din fr. podométre.
PODOPUNCTURĂ s.f. Metodă terapeutică constând în masarea şi apăsarea unor puncte cu activitate biologică deosebită din talpa piciorului. – Podo [logie] + [acu] punctură.
PODOROJNĂ, podorojne, s.f. (Înv.) Ordin scris pentru a i se pune cuiva la dispoziţie cai de poştă. – Din rus. podorožnaja.
PODULEŢ, poduleţe, s.n. Podeţ. – Pod + suf. -uleţ.
PODUREL, podurele, s.n. (Rar) Podeţ. – Pod + suf. -urel.
PODUŞCĂ, poduşti, s.f. (Înv.) Canal de scurgere a unei ape, folosit adesea pentru irigaţii. – Pod + suf. -uşcă.
PODUŢ1, poduţi, s.m. (Iht.) Scobar. – Din magh. paduc.
PODUŢ2, poduţuri, s.n. Podeţ. – Pod + suf. -uţ.
PODOVADĂ, podovezi, s.f. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Obligaţie la care erau supuşi ţăranii dependenţi în folosul domniei (mai ales în timp de război), care consta în prestaţii (transport, cărăuşie) sau

rechiziţii ale animalelor de tracţiune; p. ext. cărăuşie (cu plată). 2. Încărcătură. [Var.: podvoádă s.f.] – Din sl. podůvoda.
PODVAL, podvale, s.n. Fiecare dintre căpătâiele de lemn pe care se aşază butoaiele în pivniţă; p. ext. suport de lemn sau de piatră. – Din scr. podvala.
PODVOADĂ s.f. v. podvadă.
PODVODAR, podvodari, s.m. Persoană care organiza sau supraveghea o podvadă; persoană care îndeplinea o podvadă (cu căruţa). – Podvadă + suf. -ar.
PODZOL, podzoluri, s.n. Sol nisipos şi lutos, de culoare cenuşie, sărac în calciu, cu fertilitate naturală slabă, care se formează sub vegetaţia pădurilor, într-un climat rece şi umed. -Din fr. podzole, germ. Podsol, rus. podzol.
PODZOLIC, -Ă, podzolici, -ce, adj. (Despre soluri) Care conţine nisip şi lut, care este sărac în calciu; de podzol. – Din fr. podzolique.
PODZOLIRE, podzoliri, s.f. Formare a podzolului. – Din podzol.
PODZOLIT, -Ă, podzoliţi, -te, adj. (Despre soluri) Care are proprietăţi podzolice, cu caracter de podzol. – Din podzol.
POEM, poeme, s.n. 1. (Adesea fig.) Specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracterer eroic, filozofic, istoric, mitologic, legendar etc. ** Poem în proză = specie a prozei literare aparţinând genului liric, cultivată din a doua jumătate a sec. XIX. Poem dramatic = scriere dramatică în versuri sau cu caracter poetic. * Mică piesă muzicală instrumentală, vocală sau vocal-simfonică de construcţie liberă, cu caracter liric sau liric-narativ. ** Poem simfonic = lucrare amplă pentru orchestră, având de obicei un conţinut programatic. [Var.: póemă s.f.] – Din ngr. póiima, fr. poéme, lat poema.
POEMATIC, -Ă, poematici, -ce, adj. Care ţine de poem, cu caracter de poem. [Pr.: po-e-] – Din it. poematico.
POEMĂ s.f. v. poem.
POET, -Ă, poeţi, -te, s.m. şi f. 1. Persoană care compune poezii, autor de poezii. 2. Persoană înzestrată cu imaginaţie şi sensibilitate de poet (1). – Din ngr. poiitís, lat., it. poeta, fr. poéte.
POETARD, poetarzi, s.m. (Depr.) Poetaş. [Pr.: po-e-] – Poet + suf. -ard.
POETASTRU, poetaştri, s.m. (Depr.) Poetaş. [Pr.: po-e-] – Din fr. poétastre, it. poetastro.
POETAŞ, poetaşi, s.m. Diminutiv al lui poet; (depr.) poet mediocru, lipsit de talent; poetastru, poetard. [Pr.: po-e-] – Poet + suf. -aş.
POETESĂ, poetese, s.f. (Rar) Poetă. * (Depr.) Poetă mediocră, lipsită de talent. [Pr.: po-e-] – Din fr. poétesse.
POETIC, -Ă, poetici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine poeziei, privitor la poezie. * De poet. 2. Adj. Fig. Care poate inspira pe poeţi, demn de a fi motiv de inspiraţie; p. ext. impresionant, fermecător. 3. S.f. (Şi adjectival, în sintagma artă poetică) Tratat despre creaţia poetică; ansamblu de reguli pentru alcătuirea unei opere literare; ramură a teoriei literaturii care se ocupă de creaţia poetică. 4. S.f. Ansamblu de forme şi de principii poetice (1) caracteristice unei epoci sau unui curent literar; manieră poetică caracteristică unui poet. – Din ngr. poiitilós, poiitikí, lat. poeticus, poetica, it. poetico, poetica, fr. poétique.
POETIZA, poetizez, vb. I. Tranz. A da unui fapt, unui eveniment, unei idei etc. caracter poetic; a înfrumuseţa, a idealiza. [Pr.: po-e-] – Din fr. poétiser.
POETIZANT, -Ă, poetizanţi, -te, adj. (Rar) Care are trăsături poetice; care poetizează. [Pr.: po-e-] – Poetiza + suf. -ant.
POETIZARE, poetizări, s.f. Acţiunea de a poetiza şi rezultatul ei; idealizare. [Pr.: po-e-] – V. poetiza.

POEZEA, poezele, s.f. (Depr.) Poezioară. [Pr.: po-e-] – Poezie + suf. -ea.
POEZIE, poezii, s.f. 1. Modalitate a literaturii care exprimă mesajul artistic cu ajutorul imaginilor expresive, al unui limbaj concentrat, al afectivităţii, al rimei, al ritmului etc.; (concr.) creaţie literară în versuri. * Totalitatea compoziţiilor în versuri ale unui poet, ale unui curent literar, ale unui popor etc. 2. Fig. Caracter poetic al unei opere literare, al unui peisaj, al unei situaţii; farmec, frumuseţe, încântare. [Pr.: po-e-] – Din fr. poésie.
POEZIOARĂ, poezioare, s.f. Diminutiv al lui poezie; (depr.) poezie slabă, fără valoare; poezea. [Pr.: po-e-zi-oa-] – Poezie + suf. -ioară.
POFALĂ s.f. v. pohfală.
POFIDĂ s.f. Ciudă, necaz. ** Loc. prep. În pofida cuiva (sau a ceva) = în ciuda, în necazul cuiva (sau a ceva). – Cf. pol. pochyba.
POFIL, pofile, s.n. Curea de ham sau de şa care trece pe sub coada calului. – Din scr. povi.
POFTĂ, pofte, s.f. 1. Dorinţă puternică de a face sau de a obţine ceva; năzuinţă, dispoziţie, chef, plăcere. ** Loc. adv. Cu poftă = manifestând multă plăcere, cu plăcere. ** Expr. A-şi (mai) pune pofta în cui, se spune pentru a arăta că cineva este nevoit să renunţe la un lucru mult dorit. Pe (sau după) poftă (sau pofta inimii sau sufletului, voii etc.) = pe placul sau pe gustul cuiva, conform cu dorinţa cuiva, spre mulţumirea cuiva. * Dorinţă, impuls sexual; p. ext. dorinţă exagerată, patimă, viciu. * (Înv.) Lăcomie. 2. Senzaţie de foame sau de sete; dorinţă, chef de a bea sau de a mânca un anumit lucru. ** Expr. De poftă sau (ca) să-şi prindă pofta = în cantitate foarte mică, numai cât să guste. (urare adresată celor care mănâncă sau se duc să mănânce) Poftă bună (sau mare!). [Var.: (înv. şi reg.) póhfă s.f.] – Din pofti (derivat regresiv).
POFTĂREŢ, -EAŢĂ, poftăreţi, -e, adj. (Reg.) Pofticios. – Poftă + suf. -ăreţ.
POFTEALĂ, pofteli, s.f. Faptul de a pofti; poftire. – Pofti + suf. -eală.
POFTI, poftesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A dori puternic să obţină sau să se întâmple ceva; a jindui, a râvni. * (Înv. şi reg.) A cere, a solicita (ceva). 2. Tranz. A invita, a chema (pe cineva). * Refl. recipr. A îmbia, a se îndemna; a se invita (unul pe altul). 3. Tranz. (Înv. şi pop.) A face cuiva o urare. 4. Tranz. (Uneori cu sens imperativ) A ruga (pe cineva ceva). 5. Tranz. A binevoi (să facă ceva, să se ducă undeva etc.). * Intranz. A veni (undeva sau la cineva). [Var.: (înv. şi reg.) pohtí vb. IV] – Din sl. pohotěti.
POFTICIOS, -OASĂ, pofticioşi, -oase, adj. (Despre oameni) Care doreşte puternic ceva; lacom, doritor; poftăreţ. * (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă poftă, dorinţă, lăcomie. * (Rar, despre mâncăruri, mirosuri etc.) Care aţâţă pofta; apetisant. – Pofti + suf. -icios.
POFTIM interj. Formulă de politeţe care se foloseşte: a) pentru a da ceva cuiva; ia, na, ţine; b) pentru a invita o persoană să vină sau să se aşeze undeva; pentru a îndemna la acţiune; c) (adesea precedat de exclamaţia "ei") pentru a exprima indignare, ciudă, reproş, nemulţumire, necaz, revoltă etc.; asta-i bună, na, uite. – Din pofti.
POFTIRE, poftiri, s.f. Acţiunea de a pofti şi rezultatul ei; pofteală. – V. pofti.
POFTIT, -Ă, poftiţi, -te, adj. (Rar) Invitat, chemat. – V. pofti.
POFTITOR, -OARE, poftitori, -oare, adj. (Rar) 1. Care pofteşte, care invită (pe cineva). 2. Care doreşte ceva; ahtiat, pofticios. * (Despre ochi, privire, gesturi etc.) Care exprimă, care denotă lăcomie, poftă, dorinţă. – Pofti + suf. -tor.
POFTORI, poftoresc, vb. IV. Tranz. (Înv.) 1. (Folosit şi absol.) A repeta, a reaminti. 2. A ura, a dori ceva (cuiva). 3. A ruga pe cineva (ceva). – Din sl. povůtoriti.

POFTORIRE, poftoriri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a poftori şi rezultatul ei; invitaţie; insistenţă. – V. poftori.
POGACE, pogăci, s.f. (Pop.) Turtă de mălai coaptă în cuptor; turtă din aluat de făină de grâu, preparată de obicei cu jumări de porc. – Din scr. pogača, magh. pogácsa, germ. dial. Pogatsche.
POGAN, -Ă, pogani, -e, adj. (Reg.) 1. (Despre fiinţe) Mare, voinic, vânjos. 2. (Despre stări, acţiuni) Intens, în toi; straşnic, grozav. 3. (Despre oameni) Urât, slut, hidos. * Fără milă, rău, crud. * (Adverbial) Stâlcit, stricat. [Acc. şi: pógan] – Din sl. poganŭ, magh. pogány.
POGĂCEA, pogăcele, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui pogace; pogăcioară. – Pogace + suf. -ea.
POGĂCIOARĂ, pogăcioare, s.f. (Reg.) Pogăcea. – Pogace + suf. -ioară.
POGHIAZ, poghiazuri, s.n. 1. (Înv. şi reg.) Unitate militară trimisă într-o ţară străină ca să prade; ceată de jefuitori. ** Expr. A umbla în poghiazuri = a umbla fără rost, a hoinări. 2. (Reg.; la pl.) Râpe, coclauri. [Var.: podghiáz s.n.] – Din pol. podjazd.
POGHIBALĂ, poghibale, s.f. (Reg.) Om de nimic, secătură, puşlama. – Din ucr. pohybel', rus. pogibel'.
POGON, pogoane, s.n. 1. Unitate de măsură pentru suprafeţe de teren agricol, a cărei mărime variază, după epoci şi regiuni, în jurul unei jumătăţi de hectar. 2. Bucată de pământ (agricol) de un pogon (1); teren cultivat, plantaţie de această mărime. * Cantitate de produse obţinute de pe un pogon (2). – Din bg. pogon.
POGONAŞ, pogonaşe, s.n. Diminutiv al lui pogon. – Pogon + suf. -aş.
POGONARIT s.n. Impozit care se plătea în ţările româneşti (secolele XVII-XVIII) în favoarea domniei, pentru fiecare pogon cultivat (mai ales cu viţă de vie, cu tutun sau cu porumb). – Pogon + suf. -ărit.
POGONICI, pogonici, s.m. (Pop.) Băiat care mână vitele. – Din bg. pogonič, scr. pogonič.
POGONOFOR, pogonofori, s.m. (La pl.) Grup de nevertebrate superioare, vermiforme, cilindrice, cu corpul lung şi subţire, care se hrănesc prin absorbţia hranei capturate şi digerate la nivelul tentaculelor (Pogonophora); (şi la sg.) animal din acest grup. – Din fr. pogonophore.
POGORÂRE s.f. v. coborâre.
POGORÂŞ s.n. v. coborâş.
POGORÎ vb. IV v. coborî.
POGREBANIE, pogrebanii, s.f. (Înv.) 1. Înmormântare. 2. Slujba şi ceremonia religioasă a înmormântării. [Var.: pogribánie s.f.] -Din sl. pogrebanije.
POGRIBANIE s.f. v. pogrebanie.
POGROM, pogromuri, s.n. Ucidere în masă a membrilor unui grup naţional minoritar, organizată de elemente naţionaliste, şovine. – Din rus. pogrom.
POGROMIST, -Ă, pogromişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană) care organizează sau care participă la pogromuri. – Pogrom + suf. -ist.
POHFALĂ, pohfale, s.f. (Înv.) 1. Laudă, slavă, preamărire. 2. Pompă, fast, strălucire. 3. Mândrie, trufie, ogoliu. [Var.: pofálă s.f.] – Din sl. pohvala.
POHOD s.n. v. povod.
POHOI s.n. v. puhoi.
POHONŢ s.m. v. pahonţ.
POHOŢ, -OAŢĂ, pohoţi, -oaţe, s.m. şi f. (Reg.) Persoană ticăloasă, nemernică; persoană destrăbălată imorală; codoş. – Din hoţ.
POHTĂ s.f. v. poftă.
POHTI vb. IV v. pofti.

POI adv. v. apoi.
POIANĂ, poieni, s.f. Suprafaţă de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci şi acoperită cu iarbă şi cu flori; luminiş. [Pr.: po-ia÷, – Pl. şi: poiene] – Din sl. poljana
POIATĂ, poieţi, s.f. (Reg.) 1. Adăpost (rudimentar) pentru păsările de curte, pentru porci, pentru vite. 2. Adăpost pentru oameni, la câmp sau la stână. * Bucătărie de vară. [Pr.: po-ia-] – Din sl. pojata.
POICHILOTERM, -Ă, poichilotermi, -e, adj., s.m. şi f. (Animal) care are temperatura corpului variabilă după temperatura mediului înconjurător. – Din fr. poîkilotherme.
POICHILOTERMIE s.f. Proprietate a unor animale de a fi poichiloterme. – Din fr. poîkilothermie.
POIENIŢĂ, poieniţe, s.f. Diminutiv al lui poiană. [Pr.: po-ie-] – Poiană + suf. -iţă.
POIEŢICĂ, poieţici, s.f. Diminutiv al lui poiată. [Pr.: po-ie-] – Poiată+ suf. -ică.
POIMÂINE adv. 1. În ziua care urmează celei de mâine. ** (Reg.) Poimâinea ailaltă (sau cealaltă) = răspoimâine. ** Expr. Ca mâine, poimâine = în curând, peste puţin timp. 2. (În corelaţie cu "mâine") Curând; în viitor, cândva. – Lat. post + mane.
POJAR, (2) pojaruri, s.n. 1. Boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariţia unor pete roşii pe piele; rujeolă. 2. (Înv. şi reg.) Foc mare; incendiu. * Fig. Lumină purpurie a zorilor sau a amurgului. 3. Căldură mare, arşiţă. * Înflăcărare, ardoare, patos; pasiune, patimă. – Din sl. požarů.
POJARNIC, pojarnici, s.m. (Înv. şi reg.) Pompier. – Din rus. pojarnik.
POJARNŢĂ, pojarniţe, s.f. (Bot.; pop.) Sunătoare. – Pojar+ suf. -niţă.
POJĂRNICIE, pojărnicii, s.f. (Înv. şi reg.) Post de pompieri. – Pojarnic + suf. -ie.
POJGHIŢĂ, pojghiţe, s.f. 1. (Adesea fig.) Strat subţire care se formează la suprafaţa unui lichid; p. ext. strat care acoperă un obiect sau se depune pe suprafaţa lui. * Spec. Crustă formată de o rană. 2. Înveliş subţire (exterior) al unor legume sau fructe; coajă, scoarţă a unor copaci sau a unor fructe. [Acc. şi: pójghiţă] – Et. nec.
POJIJIE, pojijii, s.f. (Reg.) 1. Totalitatea bunurilor dintr-o gospodărie; situaţia celui avut; avere. 2. Familie, neam. – Cf. ucr. požyva, rus. poživa.
POL1, poli, s.m. 1. Fiecare dintre cele două puncte situate la capetele axei de rotaţie a Pământului şi în care se reunesc toate meridianele geografice; p. ext. regiunea din jurul acestor două puncte. ** Pol ceresc = fiecare dintre cele două puncte în care prelungirea axei de rotaţie a Pământului, trecând prin cei doi poli tereştri, intersectează sfera cerească. Pol magnetic terestru = punct pe suprafaţa Pământului în care acul magnetic are poziţia verticală (înclinaţia magnetică este de 900). 2. (Mat.) Fiecare dintre cele două puncte în care un diametru al sferei intersectează sfera. 3. (Fiz.) Fiecare dintre cele două puncte sau regiuni ale unui corp opuse una celeilalte din punctul de vedere al unei anumite proprietăţi. ** Pol electric pozitiv (sau negativ) = fiecare dintre cele două regiuni ale unui corp polarizat electric, de la care diverg sau către care converg liniile de câmp ale inducţiei magnetice. 4. Zonă a miezului feromagnetic al unui circuit magnetic pe unde fluxul magnetic principal sau cel util trece din materialul feromagnetic în aer sau invers. 5. Parte componentă a unei maşini electrice care contribuie la magnetizarea circuitului magnetic al maşinii. 6. Piesă a unei pile galvanice care stabileşte contactul cu circuitul exterior. 7. Fig. Fiecare dintre punctele, situaţiile etc. aflate la două extremităţi opuse. – Din fr. pôle, lat. polus.

POL2, poli, s.m. Monedă de metal sau de hârtie valorând douăzeci de lei, care a circulat în România; douăzeci de lei. * Nume dat mai multor monede ruseşti şi franţuzeşti (de aur) care au circulat în ţările române în sec. XIX; napoleon. – Din rus. pol.
POL3 s.n. (Înv.) Jumătate (dintr-un întreg, dintr-o unitate). – Din sl. polŭ.
POLABĂ adj. (În sintagma) Limbă polabă (şi substantivat, f.) = limbă slavă din grupul limbilor slave de apus, care s-a vorbit până în sec. XVIII pe un teritoriu situat pe cursul inferior al Elbei. – Din fr. polabe.
POLAR, -Ă, polari, -e, adj., s.f. 1. Adj. Privitor la cei doi poli1 ai Pământului, de la poli1, caracteristic polilor1; din regiunea sau din zona polilorl. ** Noapte polară = noapte de iarnă care se întâlneşte în regiunile situate dincolo de cercul polar şi care poate dura până la o jumătate de an. Steaua polară = steaua principală din constelaţia Carului-Mic, situată pe prelungirea boreală a axei Pământului, care serveşte ca mijloc de orientare şi după care se poate stabili direcţia nordului. Urs polar = urs alb. 2. Adj. Privitor la polii1 unui magnet sau ai unei pile electrice. * Referitor la un corp sau la un mediu care prezintă polaritate. 3. Adj. (Mat.; în sintagma) Coordonate polare = coordonate al căror sistem de referinţă este alcătuit dintr-un punct şi o semiaxă care porneşte din acel punct. 4. Adj. (Fil.) Care se află într-un raport de polaritate, care prezintă polaritate. 5. S.f. Locul geometric al punctelor conjugate armonic cu un punct dat în raport cu cele două puncte în care o dreaptă variabilă ce trece prin punctul dat intersectează conica dată. – Din lat. polaris, it. polare, fr. polaire.
POLARIMETRIC, -Ă, polarimetrici, -ce, adj. (Chim., Fiz.) Referitor la polarimetrie, de polarimetrie. – Din fr. polarimétrique.
POLARIMETRIE s.f. Metodă de analiză cantitativă a substanţelor optic active cu ajutorul polarimetrului. – Din fr. polarimétrie.
POLARIMETRU, polarimetre, s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiului cu care o substanţă optic activă roteşte planul de polarizare al unei radiaţii. – Din fr. polarimétre.
POLARISCOP, polariscoape, s.n. Instrument optic pentru studiul calitativ al efectelor de polarizare a luminii la trecerea ei printr-o substanţă. – Din fr. polariscope.
POLARITATE s.f. 1. Proprietate a unui sistem fizic de a avea, în două puncte ale sale, caracteristici de aceeaşi natură, dar opuse una celeilalte. 2. Proprietate a unui organism vegetal sau a unei părţi din el de a forma două puncte de creştere cu proprietăţi diferite. 3. (Fil.) Specie a contradicţiei constând în relaţia dintre doi termeni care prezintă cel mai mare grad de opoziţie posibil şi totodată se presupun reciproc, ca polii unui magnet. -Din fr. polarité.
POLARIZA, polarizez, vb. I. 1. Tranz. (Fiz.) A transforma lumina naturală prin fenomene de reflexie, refracţie, birefringenţă etc. * Intranz. şi refl. A dobândi proprietarea de a avea poli electrici sau magnetici. 2. Tranz. Fig. A aduna, a strânge, a concentra în jurul său. 3. Refl. (Fil.) A da naştere unei polarităţi (3), a forma extreme opuse care se condiţionează reciproc. – Din fr. polariser.
POLARIZABIL, -Ă, polarizabili, -e, adj. (Despre medii) Care poate fi (uşor) polarizat. – Din fr. polarisable.
POLARIZABILITATE s.f. (Fiz.) Însuşire a ceea ce este polarizabil. – Din fr. polarisabilité.
POLARIZANT, -Ă, polarizanţi, -te, adj. (Fiz.) Care (se) polarizează (1). ** Microscop polarizant = microscop care lucrează cu lumină polarizată şi care se utilizează mai ales la studiul cristalelor. – Din fr. polarisant.

POLARIZARE, polarizări, s.f. Acţiunea de a (se) polariza şi rezultatul ei. 1. (Fiz.) Proces prin care un corp sau un sistem fizic dobândeşte proprietatea de polaritate (1); stare a unui corp care a suferit un astfel de proces. ** Polarizare electrică = realizare a unei asimetrii în distribuţia sarcinii electrice pozitive şi negative a unui sistem fizic (atom, moleculă etc.), a unui mediu sau a unui corp. Polarizare electrolitică (sau electrochimică) = acumulare la electrozii unei băi de electroliză sau ai unei pile electrochimice a ionilor care realizează conducţia prin soluţia electrolitului. Polarizare rotatorie = fenomen de rotire a planului de polarizaţie a luminii liniar polarizate la trecerea ei printr-o substanţă activă din punct de vedere optic. * Proces fizic prin care un sistem capătă proprietăţi preferenţiale după o anumită direcţie; stare a unui sistem care a suferit un astfel de proces. 2. (Lingv.) Dezvoltare în direcţii opuse a sensurilor unui cuvânt, nediferenţiate la origine. 3. (Fil.) Formare a unor termeni opuşi polari; realizare a unei polarităţi (3). – V. polariza.
POLARIZAT, -Ă, polarizaţi, -te, adj. (Fiz.) Care a fost supus acţiunii de polarizare (1). ** Lumină plan (sau liniar) polarizată = fascicul de lumină în care vectorul electric (sau magnetic) posedă un plan unic (sau o direcţie unică) de oscilaţie. – V. polariza.
POLARIZATOR, -OARE, polarizatori, -oare, adj. Care polarizează; polarizant. – Din fr. polarisateur.
POLARIZAŢIE, polarizaţii, s.f. Stare a unui corp sau a unui sistem fizic care prezintă proprietatea de polaritate sau care a suferit o polarizare. ** Polarizaţie electrică = stare a unui corp sau a unui sistem fizic care posedă cel puţin doi poli electrici (plus şi minus). Polarizaţia luminii = stare a unui fascicul luminos în care toate radiaţiile electromagnetice componente au aceeaşi direcţie de oscilaţie. Polarizaţie cromatică = ansamblul figurilor de interferenţă, colorate viu, obţinute la cercetarea în lumină polarizată a unui cristal birefringent cu ajutorul unui polariscop. * Mărime vectorială care caracterizează starea de polarizaţie a unui corp sau a unui mediu. – Din fr. polarisation.
POLARIZOR, -OARE, polarizori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care poate produce polarizarea luminii; polarizant. 2. S.n. Dispozitiv optic care serveşte la polarizarea luminii. – Din fr. polariseur.
POLAROGRAF, polarografe, s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică sau fotografică a curbei curent-tensiune, utilizat în analiza electrochimică. – Din fr. polarographe, germ. Polarograph, engl. polarograph.
POLAROGRAFIC, -Ă, polarografici, -ce, adj. Privitor la polarografie, care ţine de polarografie. – Din polarografie.
POLAROGRAFIE s.f. Metodă de analiză electrochimică în care este folosit polarograful. – Din fr. polarographie.
POLAROID, polaroizi, s.m., polaroide, s.n. 1. S.m. Polarizor confecţionat sub formă de plăcuţă sau de peliculă, utilizat pentru construcţia farurilor şi a parbrizelor de automobile. 2. S.n. Aparat fotografic care permite obţinerea automată a fotografiei, imediat după expunere, cu materiale fotosensibile speciale. – Din fr. polaroîd.
POLATĂ, polate, s.f. (Reg.) Încăpere mică pe lângă o casă ţărănească, servind ca magazie pentru unelte şi obiecte de gospodărie. * Streaşină. [Var.: polátră s.f.] – Din bg.polata.
POLATRĂ s.f. v. polată.
POLC, polcuri, s.n. Unitate militară în ţările române, la sfârşitul evului mediu, corespunzătoare regimentului. – Din ucr., rus. polk.

POLCĂ1, polci, s.f. (Reg.) Haină femeiască de stofă (căptuşită sau îmblănită), de diferite lungimi, croită pe talie, care se poartă la ţară. – Din rus. pol'ka "poală a hainei".
POLCĂ2, polci, s.f. Numele unui dans popular originar din Boemia, în ritm viu, sprinten, care, în a doua jumătate a sec. XIX, a devenit unul dintre cele mai cunoscute dansuri de bal; melodie după care se execută acest dans. – Din fr., rus. polka.
POLCOVNIC, polcovnici, s.m. (Înv.) 1. Comandant al unui polc; grad militar corespunzător colonelului. 2. Comandant al unei formaţii militare de pază a ordinii publice. – Din ucr., rus. polkovnik.
POLCOVNICESC, -EASCĂ, polcovniceşti, adj. (Înv.) Care aparţine polcovnicului, privitor la polcovnic; aflat sub comanda unui polcovnic. – Polcovnic+ suf. -esc.
POLCOVNICIE s.f. (Înv) Funcţia de polcovnic, autoritatea reprezentată printr-un polcovnic. – Polcovnic + suf. -ie.
POLCUŢĂ, polcuţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui polcă1. – Polca1 + suf. -uţă.
POLDER, poldere, s.n. Nume dat în Olanda unei porţiuni joase de uscat smulsă mării sau unui lac maritim prin îndiguire şi drenare. – Din germ. Polder.
POLEAC, -Ă, poleaci, -ce, s.m. şi f., adj. (Înv. şi reg.) Polonez. – Din pol. polak, ucr., rus., scr. poljak.
POLEI1, poleiuri, s.n. Strat subţire de gheaţă, continuu şi neted, care acoperă uneori porţiuni din suprafaţa solului, arborii sau obiectele care se află în aer liber şi care este format prin îngheţarea apei provenite din ploaie sau din topirea zăpezii. * Fig. Strălucire, lustru, luciu. * (Reg.) Promoroacă, chiciură. – Din polei2 (derivat regresiv).
POLEI2, poleiesc, vb. IV. 1. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subţire de aur sau de argint în scopul protejării sau al înfrumuseţării; a sufla cu aur sau cu argint. * A înveli într-o foiţă subţire de staniol, de hârtie colorată etc. 2. Tranz. şi refl. Fig. A străluci sau a face să strălucească; a (se) învălui într-o lumină aurie sau argintie. * Tranz. A înfrumuseţa, a prezenta într-o lumină strălucitoare o situaţie, un aspect, o idee, o împrejurare etc. – Din sl. polijati.
POLEIALĂ, poleieli, s.f. 1. Faptul de a polei2; (concr.) strat subţire de metal (preţios) cu care se poleieşte2 un obiect. * Foaie subţire de staniol folosită ca ambalaj, mai ales pentru unele articole alimentare. * Fig. Ceea ce încearcă să dea un aspect bun, frumos, valoros unor lucruri lipsite de valoare; strălucire aparentă; lustru, spoială. 2. Cizelare, şlefuire, lustruire a unui obiect sau, fig., a unei opere literare, ştiinţifice etc. [Pr.: -le-ia-] – Polei2 + suf. -eală.
POLEIER, poleieri, s.m. (Rar) Poleitor. [Pr.: -le-ier] – Polei2 + suf. -ar.
POLEIRE, poleiri, s.f. Acţiunea de a (se) polei2 şi rezultatul ei; poleit1. – V. polei2.
POLEIT1 s.n. Poleire. – V. polei2.
POLEIT2, -Ă, poleiţi, -te, adj. Acoperit cu un strat subţire de metal (preţios) sau cu un praf de bronz; făcut să strălucească. * Fig. Învăluit într-o lumină strălucitoare (aurie sau argintie). – V. polei2.
POLEITOR, poleitori, s.m. Muncitor care poleieşte2. [Pr.: -le-i-] – Polei2 + suf. -tor.
POLEMIC, -Ă, polemici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Discuţie în contradictoriu, controversă pe o temă literară, ştiinţifică, politică etc. 2. Adj. Care ţine de polemică (1), cu tendinţă de polemică, privitor la polemică; critic, combativ, contradictoriu. – Din fr. polémique.
POLEMISM s.n. Caracter polemic. – Polemică + suf. -ism.

POLEMIST, -Ă, polemişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care polemizează, care susţine o polemică. – Din fr. polémiste.
POLEMIZA, polemizez, vb. I. Intranz. A susţine o polemică, a face polemică, a discuta în contradictoriu. – Din fr. polémiser.
POLEMOLOG, -Ă, polemologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în polemologie. – Din fr. polémologue
POLEMOLOGIC, -Ă, polemologici, -ce, adj. De polemologie. – Din fr. polémologique.
POLEMOLOGIE s.f. Ramură a ştiinţelor politice care studiază războaiele ca fenomen sociologic. – Din fr. polémologie.
POLEN, (rar) polenuri, s.n. (Bot.) Pulbere, de obicei galbenă, constituită din grăuncioare microscopice produse de anterele staminelor. – Din fr., lat. pollen, germ. Pollen.
POLENIC, polenici, adj. (În sintagma) Sac polenic = fiecare dintre cavităţile din anterele staminelor în care se formează polenul. – Polen + suf. -ic. Cf. fr. pollinique.
POLENIZA, polenizez, vb. I. Tranz. A transporta polenul de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului (pentru a produce fecundaţia). – Polen + suf. -iza.
POLENIZARE, polenizări, s.f. Acţiunea de a poleniza; fenomen cam constă în transportul polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului; polenizaţie. [Var.: (rar) polinizáre s.f.] – V. poleniza.
POLENIZATOR, polenizatori, s.m. Varietate de pom, de arbust sau de altă plantă al cărei polen fecundează florile altor varietăţi din aceeaşi specie sau din altă specie, asigurând fertilitatea acestora. [Var.: (rar) polinizatór s.m.] – Poleniza + suf. -tor.
POLENIZAŢIE, polenizaţii, s.f. (Bot.) Transport, natural sau artificial, al polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului (având ca rezultat fecundaţia la flori); proces de fecundaţie la flori; polenizare. [Var.: (rar) polinizáţie s.f.] – După fr. pollinisation.
POLI- Element de compunere care înseamnă "mai mulţi", "mai multe", "multiplu" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. poly÷.
POLIACETAT s.m. (În sintagma) Poliacetat de vinil = produs macromolecular obţinut prin polimerizarea acetatului de vinil. [Pr.: -li-a-] – Poli- + acetat.
POLIACHENĂ, poliachene, s.f. Fruct format din mai multe achene. [Pr.: -li-a-] – Din fr. polyakéne.
POLIACID, poliacizi, s.m. Acid care conţine în moleculă mai mulţi atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. [Pr.: -li-a-] – Din fr. polyacide.
POLIALCOOL, polialcooli, s.m. (La pl.) Clasă de substanţe organice care conţin în moleculă două sau mai multe grupări hidroxil şi care se obţin din produse naturale sau pe cale sintetică; (şi la sg.) alcool cu mai multe grupări hidroxil care face parte din această clasă; alcool polivalent. [Pr.: -li-al-] – Din fr. polyalcool.
POLIAMID s.n. v. poliamidă.
POLIAMIDĂ, poliamide, s.f. Numele unor mase plastice obţinute prin policondensare sau polimerizare şi folosite la fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: -li-a÷, – Var.: poliamíd s.n.] – Din fr. polyamide.
POLIAMIDIC, -Ă, poliamidici, -ce, adj. Care se referă la poliamide, care ţine de poliamide, care se face din poliamide. [Pr.: -li-a-] – Poliamidă + suf. -ic.

POLIANDRĂ, poliandre, adj. (Rar; şi substantivat, f.) 1. (Despre flori) Care are mai multe stamine. 2. (Despre femei) Căsătorită în acelaşi timp cu mai mulţi bărbaţi. [Pl.: -li-an-] – Din fr. polyandre.
POLIANDRIC, -Ă, poliandrici, -ce, adj. De poliandrie. [Pr.: -li-an-] – Din fr. polyandique.
POLIANDRIE s.f. Formă de organizare a familiei (întâlnită astăzi numai la unele triburi primitive) în care o femeie poate să se căsătorească în acelaşi timp cu mai mulţi bărbaţi. [Pr.: -li-an-] – -Din fr. polyandrie.
POLIARHIE s.f. Formă de guvernământ în care conducerea statului este exercitată de mai multe persoane concomitent. [Pr.: -li-ar-] – Din fr. polyarchie, ngr. poliarhía.
POLIARTICULAR, -Ă, poliarticulari, -e, adj. Care se referă la mai multe articulaţii; care afectează mai multe articulaţii. [Pr.: -li-ar-] – Din fr. polyarticulaire.
POLIARTRITĂ, poliartrite, s.f. Boală care se manifestă prin inflamaţia acută sau cronică a mai multor articulaţii în acelaşi timp şi care este de natură reumatismală, tuberculoasă, bacilară etc. ** Poliartrită cronică evolutivă = reumatism cronic deformant, cu evoluţie progresivă, care afectează articulaţiile extremităţilor. [Pr.: -li-ar-] – Din fr. polyarthrite.
POLIATLON, poliatloane, s.n. Complex de probe din diferite discipline sportive, practicat la o competiţie în sportul de mase. [Pr.: -li-a-] – Din fr. polyathlon.
POLIATOMIC, -Ă, poliatomici, -ce, adj. (Despre radicali sau despre molecule) Care conţine doi sau mai mulţi atomi, identici sau diferiţi. [Pr.: -li-a-] – Din fr. polyatomique.
POLIBAZIC, polibazici, adj. (Despre acizi) Care conţine în moleculă mai mulţi atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. – Din fr. polybasique.
POLIBRĂZDAR, polibrăzdare, s.n. Plug cu mai multe brăzdare. – Poli- + brăzdar.
POLIBUTADIENĂ s.f. (Chim.) Polimer sintetic folosit sub formă de cauciuc sintetic. [Pr.: -di-e-] – Din engl. polybutadiene.
POLICALIFICA, policalific, vb. I. Refl. A se califica în mai multe specialităţi. – Poli- + califica.
POLICALIFICARE s.f. Calificare în mai multe specialităţi. – V. polifica.
POLICALIFICAT, -Ă, policalificaţi, -te, adj. Calificaţi în mai multe specialităţi. – V. policalifica.
POLICANDRU, policandre, s.n. Candelabru cu mai multe braţe. – Din ngr. polikándelon.
POLICAPROLACTAMĂ, policaprolactame, s.f. Fibră sintetică de tip poliamidic, cu structură filiformă, obţinută prin polimerizarea caprolactamei, comercializată la noi sub denumirea de relon. – Din fr. polycaprolactame.
POLICAR, policari, s.m. Degetul gros de la mână. – Din lat. pollicaris.
POLICARPIC, -Ă, policarpici, -ce, adj. (Bot.) 1. (Despre fruct) Format din mai multe carpele. 2. (Despre plante perene) Care produce seminţe, succesiv, un şir de ani. – Din fr. polycarpique.
POLICELULAR, -Ă, policelulare, adj. (Biol.; rar; despre organisme) Pluricelular. – Din fr. polycellulaire.
POLICHET, polichete, s.n. (La pl.) Clasă de viermi inelaţi caracterizaţi prin parapode bine dezvoltate, prevăzute cu un număr mare de pori, şi care se târăsc pe fundul apelor marine sau se afundă în mâl şi nisip; (şi la sg.) vierme inelat care face parte din această clasă. [Var.: polichétă s.f.] – Din lat. polychaeta, fr. polychétes.

POLICHETĂ s.f. v. polichet.
POLICICLIC, -Ă, policiclici, -ce, adj. (Despre substanţe) Care conţine în moleculă mai multe cicluri formate din lanţuri închise de atomi. – Din fr. polycyclique, engl. polycyclic.
POLICIOARĂ, policioare, s.f. 1. Diminutiv al lui poliţă1. 2. (Reg.) Partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul boilor. – Poliţă1 + suf. -ioară.
POLICITEMIE, policitemii, s.f. (Med.) Poliglobulie. – Din fr. polycythémie.
POLICLINIC, -Ă, policlinici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Instituţie medicală de consultaţii şi de tratament ambulatoriu, organizată teritorial şi pe specialităţi; clădire în care este instalată o astfel de instituţie. 2. Adj. De policlinică. – Din fr. polyclinique.
POLICLORURĂ s.f. (Chim.; în sintagma) Policlorură de vinil = clorură de polivinil. – Din fr. polychlorure.
POLICONDENSARE s.f. Reacţie de combinare a unor monomeri într-o macromoleculă, cu eliminarea concomitentă a unor produse secundare. – Poli- + condensare (după fr., engl. polycondensation, germ. Polykondensation).
POLICRĂ s.f. v. poreclă.
POLICRISTALIN, -Ă, policristalini, -e, adj. Care este alcătuit din mai multe cristale. – Poli- + cristalin.
POLICROISM s.n. (Fiz.) Pleocroism. [Pr.: -cro-ism] – Din fr. polychroîsme.
POLICROM, -Ă, policromi, -e, adj. Care este executat în mai multe culori; care are mai multe culori; multicolor. – Din fr. polychrome.
POLICROMAT, -Ă, policromaţi, -te, adj. (Rar) Care este executat din materiale de diverse culori, care este policrom. – Policrom + suf. -at.
POLICROMIE, policromii, s.f. 1. Procedeu de îmbinare a mai multor culori, folosit în pictură. * Caracter policrom al unei lucrări de artă. * Însuşirea de a fi policrom. 2. Procedeu tipografic pentru imprimarea imaginilor în culori. * (Rar) Lucrare tipografică executată în mai mult de patru culori. – Din fr. polychromie.
POLIDACTIL, -Ă, polidactili, -e, adj. (Med.) Care prezintă polidactilie. – Din fr. polydactyle.
POLIDACTILIE, polidactilii, s.f. Malformaţie congenitală caracterizată prin prezenţa unui număr mai mare de degete decât cel normal (la mâini sau la picioare). – Din fr. polydactylie.
POLIDIMIT s.n. Sulfură de nichel naturală, de culoare cenuşie, cristalizată în sistemul cubic. – Din fr. polydymite, germ. Polydymit.
POLIDIPSIE, polidipsii, s.f. Sete excesivă, patologică, caracteristică pentru unele boli ca diabetul zaharat, diabetul insipid, pentru unele boli psihice etc. – Din fr. polydipsie.
POLIDISC, polidiscuri, s.n. Maşină agricolă prevăzută cu mai multe discuri metalice ascuţite, folosită în lucrările de dezmiriştire. – Poli- + disc.
POLIDRUPĂ, polidrupe, s.f. Tip de fruct format din mai multe drupe. – Poli- + drupă.
POLIEDRAL, -Ă, poliedrali, -e, adj. (Mat.) Poliedric. [Pr.: -li-e-] – Din fr. polyédral, engl. polyhedral.
POLIEDRIC, -Ă, poliedrici, -ce, adj. Care are forma unui poliedru. [Pr.: -li-e-] – Din fr. polyédrique.
POLIEDRU, poliedre, s.n. (Geom.) Corp solid mărginit de mai multe suprafeţe plane poligonale. [Pr.: -li-e-] – Din fr. polyédre.
POLIELEU, polieleuri, s.n. Cântare bisericească ortodoxă intercalată în slujba utreniei la anumite sărbători. [Pr.: -li-e-] – Din sl. polielei.

POLIEMBRIONIE s.f. Dezvoltare a mai multor embrioni din acelaşi ou. [Pr.: -li-em-bri-o-] – Din fr. polyembryonie.
POLIESTER, poliesteri, s.m. Produs chimic macromolecular format din numeroase molecule de ester. [Pr.: -li-es-] – Din fr. polyester.
POLIESTERIC, -Ă, poliesterici, -ce, adj. Care este făcut din poliesteri, care conţine poliesteri, de poliesteri. [Pr.: -li-es-] – Poliester + suf. -ic.
POLIETILENĂ s.f. Material plastic obţinut prin polimerizarea etilenei, întrebuinţat la fabricarea materialelor izolante şi a unor obiecte de uz casnic sau industrial. [Pr.: -li-e-] – Din fr. polyéthyléne.
POLIFAG, -Ă, polifagi, -ge, adj. (Despre animale; şi substantivat) Care utilizează hrană variată (animală şi vegetală); cu regim alimentar foarte larg. – Din fr. polyphage.
POLIFAGIE s.f. 1. Formă de nutriţie în care intră hrană variată, aparţinând mai multor tipuri biologice; spec. proprietate a unor paraziţi de a ataca vieţuitoarele-gazdă din specii şi din familii diferite. 2. Simptom caracteristic diabetului zaharat, care se manifestă printr-o foame exagerată, urmată de consumare excesivă de alimente. – Din fr. polyphagie
POLIFAZAT, -Ă, polifazaţi, -te, adj. (Despre sisteme de tensiuni sau de curenţi electrici alternativi) Care are fazele iniţiale diferite. – Din fr. polyphasé.
POLIFENOL, polifenoli, s.m. Compus organic din clasa fenolilor, care conţine două sau mai multe grupuri hidroxil legate de un radical aromatic. – Din fr. polyphénol.
POLIFLOR, -Ă, adj. (Despre miere, polen) Provenit de la mai multe specii de flori. – Poli- + flor [i].
POLIFOLICULĂ, polifolicule, s.f. (Bot.) Fruct uscat, format din mai multe folicule. – Poli- + foliculă.
POLIFONEMATIC, -Ă, polifonematici, -ce, adj. (Despre unele consoane) Care are valoarea mai multor foneme. – Din fr. polyphonématique.
POLIFONIC, -Ă, polifonici, -ce, adj. Care se referă la polifonie, care ţine de polifonie, bazat pe polifonie. – Din fr. polyphonique.
POLIFONIE, polifonii, s.f. Artă şi ştiinţă a suprapunerii coordonate a mai multor linii melodice care se află în relaţii armonice, fără ca în ansamblu ele să-şi piardă individualitatea melodică; p. restr. contrapunct. – Din fr. polyphonie.
POLIFONIST, polifonişti, s.m. Compozitor de bucăţi muzicale polifonice. – Polifonie + suf. -ist.
POLIFONIZARE, polifonizări, s.f. (Muz.) Realizarea unei polifonii. – Din polifonie.
POLIFONZAT, -Ă, polifonizaţi, -te, adj. (Muz.) Care se prezintă sub forma unei polifonii. – Din polifonizare.
POLIGALĂ, poligale, s.f. (Bot.) Amăreală. – Din fr. polygale, lat. polygala.
POLIGAM, -Ă, (1) poligami, s.m., (2) poligame, adj. 1. S.m. Bărbat care are concomitent două sau mai multe soţii. 2. Adj. (Despre plante) Care are atât flori hermafrodite, cât şi flori unisexuate. – Din fr. polygame.
POLIGAMIE s.f. Formă de căsătorie apărută o dată cu sclavia patriarhală, întâlnită şi astăzi la unele popoare de religie mahomedană, în care un bărbat are dreptul să se căsătorească în acelaşi timp cu mai multe femei; situaţie în care se găseşte un poligam. * Infracţiune comisă de bărbatul căsătorit în acelaşi timp cu mai multe femei. – Din fr. polygamie.
POLIGENETIC, -Ă, poligenetici, -ce, adj. Referitor la poligeneză, de poligeneză; poligenic. – Din fr. polygénétique.

POLIGENEZĂ s.f. Concepţie după care fenomenele biologice, sociale, lingvistice etc. nu derivă dintr-un izvor unic, ci au origini multiple. – Poli- + geneză. Cf. fr. polygénisme.
POLIGENIC, -Ă, poligenici, -ce, adj. Poligenetic. – Din fr. polygénique.
POLIGENIE s.f. (Rar) Poligenism. – Din fr. polygénie.
POLIGENISM s.n. Doctrină potrivit căreia diferitele rase umane derivă din mai multe tipuri primitive considerate ca specii; poligenie. – Din fr. polygénisme.
POLIGENIST, -Ă, poligenişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al poligenismului. – Din fr. polygéniste.
POLIGLOBULIE, poliglobulii, s.f. Boală caracterizată prin creşterea anormală a numărului de globule roşii din sânge şi manifestată prin roşeaţa pielii, prin creşterea tensiunii arteriale şi prin mărirea splinei; policitemie. – Din fr. polyglobulie.
POLIGLOT, -Ă, poligloţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Care vorbeşte mai multe limbi. * Care cuprinde sau are în vedere mai multe limbi. Dicţionar poliglot. 2. (Rar) Care se referă la un poliglot (1), de poliglot. – Din fr. polyglotte.
POLIGON, poligoane, s.n. 1. (Geom.) Suprafaţă plană mărginită de mai multe segmente de linii drepte, numite laturi. 2. (Uneori cu determinarea "de tragere") Teren special amenajat în cuprinsul căruia se fac exerciţii şi se execută trageri cu arme de foc. * (Sport) Loc special amenajat pentru probe de trageri cu arma sau cu pistolul sau pentru exerciţii de tragere cu arma de vânătoare. 3. Teren amenajat pentru deprinderea conducerii autovehiculelor. – Din fr. polygone.
POLIGONACEE, poligonacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate apetale; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -ce-e] – Din fr. polygonacées, lat. polygonaceae.
POLIGONAL, -Ă, poligonali, -e, adj. Care are forma unui poligon (1). – Din fr. polygonal.
POLIGONAŢIE s.f. (Top.) Poligonometrie. – Din fr. polygonation.
POLIGONOMETRIE s.f. Ridicare topografică prin utilizarea unor reţele de poligoane închise, pe care se sprijină ridicările de detaliu pentru planimetria unei porţiuni mici de teren; poligonaţie. – Din fr. polygonométrie.
POLIGRAF, poligrafi, s.m. 1. (Rar) Autor de opere care aparţin unor genuri variate. 2. Aparat cu care se reproduce un manuscris în mai multe exemplare. – Din fr. polygraphe.
POLIGRAFIC, -Ă, poligrafici, -ce, adj. Care aparţine poligrafiei, care se referă la poligrafie, privitor la poligrafie. – Din fr. polygraphique.
POLIGRAFIE, poligrafii, s.f. 1. Ansamblul procedeelor de reproducere grafică şi de multiplicare a unui text sau a unei figuri; ramură a tehnicii care se ocupă cu reproducerea grafică şi cu multiplicarea unui text sau a unei figuri; tehnică grafică. 2. Ansamblul întreprinderilor care se ocupă cu imprimarea şi cu răspândirea cărţilor sau a altor imprimate; industrie poligrafică. 3. (Rar) Totalitatea lucrărilor unui poligraf (1); calitatea de poligraf a unui scriitor; caracteristică a operelor scrise de un poligraf. – Din fr. polygraphie.
POLIGRAFIST, poligrafişti, s.m. (Rar; şi adjectival) Persoană specializată în poligrafie (1). – Poligrafie + suf. -ist.
POLIHIBRIDARE, polihibridări, s.f. (Biol.) Hibridare între două forme ereditar deosebite. – Poli- + hibridare.
POLIIZOPREN s.m. Produs macromolecular cu structură filiformă, obţinut sintetic prin polimerizarea în emulsie a izoprenului şi asemănător ca

proprietăţi şi ca structură cu cauciucul natural. [Pr.: -li-i-] – Din fr. polyisopréne.
POLILOGHIE, polilogii, s.f. (Depr.) Expunere, relatare excesiv de amplă (şi de prolixă); vorbărie. [Var.: polologhíe s.f.] – Din ngr. polilogía.
POLIMER, polimeri, s.m. Substanţă macromoleculară a cărei moleculă este formată prin unirea în lanţ a două sau mai multe molecule de monomer. – Din fr. polymére.
POLIMERIZA, polimerizez, vb. I. Tranz. şi intranz. A (se) uni (spontan sau prin diverse reacţii chimice) mai mulţi monomeri în polimeri, prin păstrarea compoziţiei procentuale iniţiale şi aşezarea atomilor în moleculă. – Din fr. polymériser.
POLIMERIZARE, polimerizări, s.f. Acţiunea de a polimeriza şi rezultatul ei. – V. polimeriza.
POLIMETACRILAT, polimetacrilaţi, s.m. Plexiglas, stiplex. ** Polimetacrilat de metil = produs macromolecular care se prezintă ca o masă sticloasă, transparentă, termoplastică şi cu calităţi optice deosebite, întrebuinţat în chirurgia ortopedică, la confecţionarea protezelor dentare etc. – Din fr. polyméthacrylat.
POLIMETALIC, -Ă, polimetalici, -ce, adj. (Geol.; despre minerale, minereuri, zăcăminte) Care conţine mai multe metale, din care se pot extrage mai multe metale. – Poli- + metalic.
POLIMETRIE s.f. Suprapunere de măsuri care evoluează simultan în muzica scrisă pentru două sau mai multe voci şi care se caracterizează prin faptul că timpii tari, iniţiali, ai măsurilor nu coincid întotdeauna. – Din it. polimetria.
POLIMIXINĂ, polimixine, s.f. (Farm.) Antibiotic obţinut din diferite varietăţi de bacili, cu acţiune bactericidă asupra mai multor microbi. – Din engl. polymyxine.
POLIMOLECULAR, -Ă, polimoleculari, -e, adj. Care este format din mai multe molecule. – Din engl. polymolecular.
POLIMORF, -Ă, polimorfi, -e, adj. (Despre minerale cristalizate) Care se prezintă sub mai multe stări cristaline; care prezintă fenomenul de polimorfism. – Din fr. polymorphe.
POLIMORFISM s.n. Proprietatea unor minerale cristalizate cu aceeaşi compoziţie chimică de a se prezenta sub mai multe forme cristaline cu caracteristici fizice şi chimice diferite. * (Biol.) Proprietate a unor specii de a exista sub mai multe aspecte morfologice. – Din fr. polymorphisme.
POLINEVRITĂ, polinevrite, s.f. Boală a nervilor periferici, caracterizată prin alterarea mai multor trunchiuri nervoase şi ramuri terminale. – Din fr. polynévrite.
POLINEZIAN, -Ă, polinezieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Polineziei sau este originară de acolo; (la m. pl.) populaţie care locuieşte în Polinezia. 2. Adj. Care aparţine Polineziei sau polinezienilor (1), privitor la Polinezia sau la polinezieni, caracteristic, propriu Polineziei sau polinezienilor, originar din Polinezia; ca al polinezienilor. [Pr.: -zi-an] – Din fr. polynésien.
POLINIC, -Ă, polinici, -ce, adj. (Bot.) De polen. – Din fr. pollinique.
POLINIE1, polinii, s.f. (Bot.) 1. Masă formată din grăunţe de polen aglomerate. 2. Organ floral format din unirea staminelor la fanerogame. – Din fr. pollinie.
POLINIE2, polinii, s.f. Canal navigabil printre gheţurile marine. – Din fr. polynie.
POLINIFER, -Ă, poliniferi, -e, adj. Care conţine polen. – Din fr. pollinifére.

POLINIZARE s.f. v. polenizare.
POLINIZATOR s.m. v. polenizator.
POLINIZAŢIE s.f. v. polenizaţie.
POLINOM, polinoame, s.n. Expresie algebrică constituită din mai multe monoame, legate între ele prin semnul plus sau minus; suma algebrică a mai multor monoame. – Din fr. polynôme.
POLINOMIAL, -Ă, polinomiali, -e, adj. (Mat.) De polinom, ca un polinom. [Pr.: -mi-al] – Din engl. polynomial.
POLINUCLEARĂ, polinucleare, adj. (Despre celule) Care are mai multe nuclee. ** Leucocită polinucleară = granulocit. [Pr.: -cle-a-] – Din fr. polynucléaire.
POLINUCLEOZĂ, polinucleoze, s.f. Boală manifestată prin creşterea numărului de leucocite polinucleare din sânge. [Pr.: -cle-o-] – Din fr. polynucléose.
POLINUCULĂ, polinucule, s.f. (Bot.) Fruct uscat indehiscent format din mai multe nucule. – Poli- + nuculă.
POLIODĂ, poliode, s.f. Tub electronic cu mai mult de doi electrozi. [Pr.: -li-o-] – Din fr. polyode.
POLIOMIELITĂ, poliomielite, s.f. Boală infecţioasă epidemică sau contagioasă provocată de un virus specific, care produce leziuni anatomice în substanţa cenuşie a măduvei spinării, atingând celulele nervoase motorii, şi care se manifestă prin febră, tulburări digestive, somnolenţă şi dureri în muşchii membrelor, urmate de paralizii localizate de obicei la membrele inferioare; paralizie infantilă. [Pr.: -li-o-mi-e-] – Din fr. poliomyélite.
POLIOMIELITIC, -Ă, poliomielitici, -ce, adj. Care ţine de poliomielită, relativ la poliomielită; spec. care este folosit împotriva poliomielitei. Vaccin poliomielitic. [Pr.: -li-o-mi-e-] – Din fr. poliomyélitique.
POLIOXIMETILENĂ, polioximetilene, s.f. (Chim.) Polimer al formaldehidei. [Pr.: -li-o-] – Din fr. polyoxyméthyléne, germ. Polyoxymethylene.
POLIP, polipi, s.m. 1. Nume generic dat animalelor celenterate de forma unui săculeţ şi cu gura înconjurată de tentacule, care trăiesc fixate. 2. Tumoare benignă care se formează pe unele mucoase. – Din fr. polype.
POLIPEPTIDĂ, polipeptide, s.f. Substanţă chimică formată din mai multe peptide. – Din fr. polypeptide.
POLIPETAL, -Ă, polipetali, -e, adj. (Despre corola florilor) Care are mai multe petale; (despre plante) cu corola formată din mai multe petale. – Din fr. polypétale.
POLIPIER, polipieri, s.m. Masă calcaroasă formată din scheletul polipilor (1) din aceeaşi colonie. [Pr.: -pi-er] – Din fr. polypier.
POLIPLOID, -Ă, poliploizi, -de, adj. (Biol.) Caracterizat prin poliploidie. – Din fr. polyploîde, perm. Polyploid.
POLIPLOIDIE s.f. Creştere a numărului de cromozomi în celulele organismelor animale sau vegetale faţă de numărul de cromozomi caracteristic unei anumite specii, având ca rezultat mărirea taliei sau a unor organe ale individului respectiv. [Pr.: -plo-i-] – Din fr. polyploîdie, germ. Polyploidie.
POLIPNEE s.f. Creştere a frecvenţei respiraţiei peste limitele normale în cursul unui efort fizic, al unei stări emoţionale, precum şi în unele boli pulmonare, cardiace etc. [Pr.: -ne-e] – Din fr. polypnée.
POLIPOD, -Ă, polipozi, -de, adj. Care are mai multe picioare. – Din fr. polypode.
POLIPORACEE, poliporacee, s.f. (La pl.) Familie de ciuperci basidiomicete; (şi la sg.) ciupercă din această familie. – Din fr. polyporées.

POLIPOZĂ, polipoze, s.f. (Med.) Boală caracterizată prin dezvoltarea mai multor polipi (2) pe aceeaşi mucoasă. – Din fr. polypose.
POLIPROPILENĂ, polipropilene, s.f. Material plastic uşor şi rezistent, obţinut prin polimerizarea catalitică a propilenei. – Din fr. polypropyléne.
POLIPTIC, polipticuri, s.n. Pictură alcătuită din mai multe panouri (articulate) care cuprind fiecare o scenă a compoziţiei de ansamblu. – Din fr. polyptyque.
POLIRITMIC, -Ă, poliritmici, -ce, adj. Cu mai multe ritmuri, cu ritm variat. – Din engl. polyrythmic.
POLIRITMIE, poliritmii, s.f. Combinaţie de linii melodice cu structuri ritmice diferite care evoluează simultan. – Din fr. polyrythmie.
POLIS, polisuri, s.n. Formă de organizare statală în Grecia antică; oraş-stat în Grecia antică. – Din ngr. pólis.
POLISEMANTIC, -Ă, polisemantici, -ce, adj. (Despre cuvinte, unităţi frazeologice) Care are mai multe sensuri. – Din fr. polysémantique.
POLISEMANTISM s.n. (Lingv.) Polisemie. – Din fr. polysémantisme.
POLISEMIC, -Ă, polisemici, -ce, adj. Care se referă la polisemie, care ţine de polisemie. – Din fr. polysémique.
POLISEMIE s.f. Însuşire a unor cuvinte sau unităţi frazeologice de a avea mai multe sensuri; calitatea de a fi polisemantic; polisemantism. – Din fr. polysémie.
POLISEPAL, -Ă, polisepali, -e, adj. (Despre caliciul florilor) Care este alcătuit din mai multe sepale; (despre plante) cu caliciul format din mai multe sepale. – Din fr. polysépale.
POLISIER, polisiere, s.n. (Franţuzism) Roman sau film poliţist. [Scris şi: policier, – Pr.: -si-er] – Din fr. policier.
POLISILABIC, -Ă, polisilabici, -ce, adj. 1. (Despre cuvinte) Care este format din mai multe silabe. 2. (Despre limbi) Care are, în general, cuvinte polisilabice (1). – Din fr. polysyllabique.
POLISILOGISM, polisilogisme, s.n. Înlănţuire de silogisme în care concluzia silogismului anterior devine una dintre premisele silogismului următor. – Din fr. polysyllogiseme.
POLISILOGISTIC, -Ă, polisilogistici, -ce, adj. Care prezintă polisilogism. – Din fr. polysyllogistique.
POLISINDETON s.n. Figură de stil care constă în repetarea unei conjuncţii la începutul fiecăreia dintre părţile unei fraze sau înaintea fiecăruia dintre termenii unei enumerări, pentru a da discursului mai multă forţă. – Din fr. polysyndéton.
POLISINTETIC, -Ă, polisintetici, -ce, adj. (Despre unele limbi) Ale cărei fraze sunt formate dintr-un singur termen, ca rezultat al unirii tuturor părţilor frazei într-un lung cuvânt compus. – Din fr. polysynthétique.
POLISINTETISM s.n. Caracteristică, proprietate a unei limbi de a fi polisintetică; caracter polisintetic. – Din fr. polysythétisme.
POLISINTEZĂ, polisinteze, s.f. (În limbile polisintetice) Folosire a unui singur cuvânt complex în loc de mai multe cuvinte. – Din fr. polysynthése.
POLISOAR, polisoare, s.n. (Rar) Instrument de lustruit unghiile. – Din fr. polissoir.
POLISPERMIE, polispermii, s.f. (Biol.) Pătrundere a mai multor spermatozoizi într-un gamet femel. – Din fr. polyspermie, engl. polyspermy.
POLISPORTIV, -Ă, polisportivi, -e, adj., s.m. şi f. (Sportiv) care practică mai multe sporturi şi este capabil să obţină în toate rezultate meritorii. – Poli- + sportiv.

POLISTIREN, polistireni, s.m. Material plastic solid, incolor sau slab gălbui, transparent, foarte rezistent din punct de vedere chimic şi electric, care se întrebuinţează în electrotehnică, în industria cablurilor şi la fabricarea multor obiecte de larg consum. – Din fr. polystyréne, engl. polystyrene, rus. polistiren.
POLISULFURĂ, polisulfuri, s.f. Compus obţinut prin dizolvarea sulfului în soluţie de sulfuri sau prin topirea sulfurilor cu sulf, colorat de la galben până la roşu, întrebuinţat în chimia analitică şi la combaterea paraziţilor plantelor. – Din fr. polysulfure.
POLIŞ s.m. (Fam.) Cârnat polonez. – Din engl. Polish [sausage].
POLITEHNIC, -Ă, politehnici, -ce, adj. Care cuprinde sau se referă la mai multe ştiinţe tehnice. ** (şi substantivat, f.) Institut Politehnic = instituţie de învăţământ superior unde se pregătesc cadre de specialişti în diferite domenii ale ştiinţelor tehnice. – Din fr. polytehnique.
POLITEHNICIAN, -Ă, politehnicieni, -e, s.m. şi f. (Fam.) Student la un institut politehnic. [Pr.: -ci-an] – Din fr. polytechnicien.
POLITEHNICISM s.n. (Rar) Caracter politehnic (exagerat). – Politehnic + suf. -ism.
POLITEHNIZARE s.f. Orientarea învăţământului (de cultură generală) către dezvoltarea cunoştinţelor tehnice, pentru obţinerea unor deprinderi practice în diverse ramuri ale tehnicii. – După rus. politehnizaţija.
POLITEISM s.n. Religie care recunoaşte existenţa mai multor divinităţi. – Din fr. polythéisme.
POLITEIST, -Ă, politeişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al politeismului. 2. Adj. Care aparţine politeismului, privitor la politeism. – Din fr. polythéiste.
POLITEŢĂ s.f. v. politeţe.
POLITEŢE, (2) politeţi, s.f. 1. Atitudine, comportare conformă cu buna-cuviinţă, amabilă, politicoasă; amabilitate. ** Pronume personal (sau posesiv) de politeţe = pronume care se foloseşte în vorbirea cu sau despre o persoană căreia i se cuvine respect sau pentru a-i impune respect. ** Loc. adj. De politeţe = a) care exprimă politeţe; politicos, amabil; b) protocolar. ** Loc. adv. Din (sau de) politeţe = fiind obligat de anumite cerinţe (formale) de conduită, de etichetă. (rar) Pentru politeţe = fiind obligat de anumite cerinţe (formale) de conduită, de etichetă. * Ansamblu de reguli de comportament în spiritul bunei-cuviinţe, al amabilităţii şi al respectului reciproc. 2. (Fam.; la pl.) Cuvinte sau gesturi care exprimă politeţea (1) (exagerată a) cuiva faţă de cineva. [Pl. şi: (2) politeţuri, – Var.: politéţă s.f.] – Din fr. politesse.
POLITIC, -Ă, politici, -ce, s.f., adj. I. S.f. 1. Ştiinţa şi practica de guvernare a unui stat; sferă de activitate social-istorică ce cuprinde relaţiile, orientările şi manifestările care apar între partide, între categorii şi grupuri sociale, între popoare etc. în legătură cu promovarea intereselor lor, în lupta pentru putere etc.; orientare, activitate, acţiune a unui partid, a unor grupuri sociale, a puterii de stat etc. în domeniul conducerii treburilor interne şi externe; ideologie care reflectă această orientare, activitate, acţiune. ** Expr. A face politică = a lua parte în mod activ la discutarea şi rezolvarea treburilor statului. 2. Tactică, comportare (abilă) folosită de cineva pentru atingerea unui scop. II. Adj. 1. Care aparţine politicii (I), care se referă la politică, de politică; politicesc 1. ** Drepturi politice = drepturile de participare a cetăţenilor la conducerea treburilor statului. Nivel politic = grad de pregătire a cuiva în probleme de politică generală; orientare justă în astfel de probleme. Om politic = persoană care are un rol important în activitatea politică, care îşi desfăşoară activitatea principală în domeniul politicii (I 1). * (Substantivat, n.)

Aspect, element politic (II 1), viaţă politică. 2. Care are sau care exprimă o comportare abilă; dibaci, şiret. – Din lat. politicus, ngr. politikós, fr. politique.
POLITICA, politicale, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Chestiune politică; noutate politică. * Stratagemă. * (Adjectival; rar) Care ţine de politică, privitor la politică. – Din ngr. politikí.
POLITICASTRU, politicaştri, s.m. (Rar; peior.) Om politic lipsit de orizont, preocupat de interese meschine. – Politic + suf. -astru (după poetastru).
POLITICĂRIE, politicării, s.f. (Fam.; peior.) Politicianism. – Politică + suf. -ărie.
POLITICESC1, -EASCĂ, politiceşti, adj. (Înv.) Politic (II 1). – Politic + suf. -esc. Cf. rus. politiceskii.
POLITICESC2, -EASCĂ, politiceşti, adj. (Înv.) 1. Juridic; civil, cetăţenesc. 2. Laic. – Politic + suf. -icesc.
POLITICEŞTE adv. Din punct de vedere politic. – Politic + suf. -eşte.
POLITICHIE s.f. (Înv.) Abilitate, isteţime, dibăcie. – Din ngr. politikí.
POLITICIAN, politicieni, s.m. 1. Om politic. 2. (Peior.) Persoană care face din politică un mijloc abil şi demagogic de realizare a intereselor personale. [Pr.: -ci-an] – Din fr. politicien.
POLITICIANISM s.n. Activitate politică orientată spre realizarea unor anumite interese personale, de grup sau de partid; atitudine, conduită, comportare specifică politicianului (2). [Pr.: -ci-a-] – Politician + suf. -ism.
POLITICIANIST, -Ă, politicianişti, -ste, s.m., adj. (Rar) 1. S.m. Persoană care face politică în scopul realizării intereselor personale; adept al politicianismului. 2. Adj. Care se referă la politicianism, care este propriu, caracteristic politicianismului sau politicianistului (1). [Pr.: ci-a-] – Politician + suf. -ist.
POLITICOS, -OASĂ, politicoşi, -oase, adj. Care are o atitudine amabilă, binevoitoare, îndatoritoare, care se poartă cuviincios, delicat cu cei din jur; cuviincios, bine-crescut, manierat, civilizat, curtenitor. * Care arată, demonstrează politeţe. Purtare politicoasă. – Din ngr. politikós.
POLITIE, politii, s.f. (Înv.) 1. Activitate, practică politică, afaceri politice. 2. Oraş. – Din ngr. politía.
POLITIP, politipuri, s.n. (Tipogr.) Grup de cuvinte sau de semne tipografice turnate într-o singură bucată şi întrebuinţate des, mai ales în titluri. – Din fr. polytype.
POLITIZA, politizez, vb. I. Tranz. A orienta ceva în sens politic, a da unui lucru un caracter politic, a prezenta ceva sub raport politic. – Din germ. politisieren.
POLITIZARE, politizări, s.f. Acţiunea de a politiza. – V. politiza.
POLITOLOG, politologi, s.m. Specialist în politologie. – Din fr. politologue.
POLITOLOGIC, -Ă, politologici, -ce, adj. Referitor la politologie, de politologie. – Din fr. politologique.
POLITOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază activităţile, raporturile, instituţiile politice; ştiinţă politică. – Din fr. politologie.
POLITOMIE s.f. (Log.; rar) Diviziune în mai multe părţi a unui subiect, a unei clasificări etc. – Din fr. polytomie.
POLITONAL, -Ă, politonali, -e, adj. (Muz.) Referitor la politonalitate, de politonalitate. – Din germ., engl. polytonal.
POLITONALISM s.n. Combinaţie simultană de elemente melodice, care aparţin unor tonalităţi diferite; politonalitate. – Din fr. polytonalisme.
POLITONALITATE s.f. (Muz.) Politonalism. – Din germ. Politonalität, fr. polytonalité.

POLITRUC, politruci, s.m. Instructor, îndrumător politic în armata sovietică. – Din rus. politruk.
POLIŢAI, poliţai, s.m. Şef al poliţiei într-un oraş de provincie sau într-o circumscripţie de oraş mai mare, în vechea organizare a ţării; poliţmaistru. * (În trecut) Sergent de stradă sau agent de poliţie. – Din germ. Polizei.
POLIŢĂ1, poliţe, s.f. Suport de scândură fixat orizontal pe un perete, într-un dulap etc., pe care se ţin diferite obiecte. * Obiect de mobilier prevăzut cu asemenea suporturi. [Pl. şi: poliţi] – Din sl. polica.
POLIŢĂ2, poliţe, s.f. 1. (În sistemul financiar) Act prin care o persoană dispune debitorului ei să plătească o sumă de bani unei alte persoane sau la ordinul acesteia; trată. ** Poliţă în alb = poliţă2 (1) pe care nu figurează numele beneficiarului. ** Expr. A plăti (cuiva) poliţa = a se răzbuna (pe cineva). 2. (În sintagma) Poliţă de asigurare = document emis de către o instituţie de asigurare, prin care aceasta certifică încheierea unui contract de asigurare a vieţii sau a bunurilor materiale ale cuiva. – Din it. polizza.
POLIŢIE, poliţii, s.f. 1. Organ de stat însărcinat cu menţinerea ordinii publice şi cu reprimarea infracţiunilor. ** Expr. A face poliţie = a menţine ordinea într-un mod sever şi autoritar. * Pază, supraveghere, control (al ordinii, al disciplinei). 2. Local în care se află instalată o poliţie (1). 3. (La sg.; colectiv) Totalitatea poliţiştilor (1) dintr-o poliţie (2); reprezentanţii poliţiei (1). – Din rus. poliţija.
POLIŢIENESC, -EASCĂ, poliţieneşti, adj. Care aparţine sau este propriu poliţiei, privitor la poliţie; poliţist. [Pr.: -ţi-e-] – Poliţie + suf. -enesc.
POLIŢISM s.n. (Rar) Activitate întreprinsă de poliţie (1) în vederea menţinerii ordinii; p. ext. fel de a fi, de a gândi, de a acţiona în spirit poliţienesc, brutal, violent. – Poliţie + suf. -ism.
POLIŢIST, -Ă, poliţişti, -ste, s.m., adj. 1. S.m. Agent de poliţie (1), funcţionar de poliţie. 2. Adj. Poliţienesc. ** Roman (sau film) poliţist = roman (sau film) în care sunt înfăţişate fapte criminale mai mult sau mai puţin misterioase, al căror secret este descoperit în cele din urnă prin ingeniozitatea unui poliţist sau a unui detectiv. 3. Adj. (Despre state sau regimuri politice) Care se sprijină pe poliţie şi pe jandarmerie şi îşi exercită puterea prin metode samavolnice. – Din germ. Polizist.
POLIŢMAISTRU, poliţmaiştri, s.m. (Înv.) Poliţai. – Din rus. poliţmeister, germ. Polizmeister.
POLIURETAN, poliuretani, s.m. (Chim.) Produs obţinut prin polimerizarea unor compuşi chimici cu glicoli, folosit la fabricarea materialelor plastice. [Pr.: -li-u-] – Din fr. polyuréthane.
POLIURIE, poliurii, s.f. Simptom clinic caracterizat prin eliminarea de urină în cantitate mai mare decât cea normală. [Pr.: -li-u-] – Din fr. polyurie.
POLIVALENT, -Ă, polivalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice sau radicali) Care are proprietatea de a intra în combinaţii chimice sub mai multe stări de valenţă, care poate funcţiona sub mai multe stări de valenţă. ** Alcool polivalent = polialcool. * Fig. Care are valori multiple. – Din fr. polyvalent.
POLIVALENŢĂ, polivalenţe, s.f. Însuşirea de a fi polivalent. – Din fr. polyvalence.
POLIVINIL s.n. Masă plastică foarte rezistentă obţinută prin polimerizare. – Din fr. polyvinyle.
POLIVINILIC adj. (În sintagma) Alcool polivinilic = compus macromolecular obţinut din poliacetatul de vinil, folosit în industria materialelor plastice. – Din fr. polyvinylique.

POLIVITAMINĂ, polivitamine, s.f. Preparat farmaceutic care conţine mai multe feluri de vitamine. – Poli- + vitamină.
POLIZA, polizez, vb. I. Tranz. A prelucra prin aşchiere suprafaţa unui obiect cu ajutorul polizorului. ** Maşină de polizat = polizor. * A lamina la rece foile de tablă subţire. – Din polizor. Cf. fr. polir.
POLIZAHARIDĂ, polizaharide, s.f. Nume dat unor substanţe cu structură macromoleculară, de origine naturală, din clasa hidraţilor de carbon, rezultate prin policondensarea unor monozaharide. – Din fr. polysaccharide.
POLIZARE, polizări, s.f. Acţiunea de a poliza şi rezultatul ei; polizat1. – V. poliza.
POLIZAT1 s.n. Polizare. – V. poliza.
POLIZAT2, -Ă, polizaţi, -te, adj. Care este prelucrat cu polizorul. – V. poliza.
POLIZOR1, polizoare, s.n. Maşină-unealtă folosită la prelucrarea prin aşchiere a suprafeţelor cu ajutorul unei pietre abrazive în formă de disc, de cilindru, de trunchi de con etc., care are o mişcare de rotaţie. – Din fr. polissoir.
POLIZOR2, -OARE, polizori, -oare, s.m. şi f. Tehnician care lucrează cu polizorul. – Din fr. polisseur.
POLJE, polje, s.f. (Geol.) Mare depresiune închisă din regiunile carstice. – Din fr. polje.
POLNOGLASIE s.f. Fenomen lingvistic caracteristic limbilor slave de est, care constă în prezenţa grupurilor de sunete "oro", "olo'", "ere" între consoane, corespunzând grupurilor "ra", "la", "re", "le" din vechea slavă. – Din rus. polnoglasie.
POLO s.n. 1. (Adesea urmat de determinarea "pe apă") Joc sportiv de echipă în care jucătorii, deplasându-se înot într-un bazin, încearcă să marcheze goluri prin aruncarea mingii cu mâna în poarta adversarilor. 2. Joc sportiv de echipă practicat călare, în care mingea este lovită cu bastoane lungi. – Din fr., engl. polo.
POLOBOC, poloboace, s.n. 1. (Pop.) Butoi. * Epitet dat unui om gras. 2. Nivelă cu bulă de aer. [Var.: bolobóc s.n.] – Et. nec.
POLOBOCEL, polobocele, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui poloboc (1); butoiaş. [Var.: bolobocél s.n.] – Poloboc + suf. -el.
POLOG1, poloage, s.n. 1. (Pop.) Cantitate de iarbă (sau de alte plante) cosită dintr-o singură mişcare de coasă; mănunchi de fân sau de grâu secerat (care urmează să fie adunat sau legat în snopi). ** Expr. (Adverbial) A sta (sau a zăcea, a cădea) polog = a sta (sau a zăcea, a cădea) grămadă. 2. (Reg.) Întoarcere sau împrăştiere a fânului cosit (pentru a se usca). 3. (Reg.) Iarbă bună de cosit. – Din bg., scr. polog.
POLOG2, poloage, s.n. 1. Ţesătură ţărănească groasă (impermeabilă), lucrată din lână, din in sau din cânepă şi folosită ca cergă, pătură, aşternut etc. 2. Ţesătură fină, folosită mai ales ca draperie; perdea; p. ext. baldachin. 3. Acoperitoare specială confecţionată din pânză rară sau din plasă de sârmă, folosită împotriva ţânţarilor, a muştelor etc. – Din sl. podlogu, rus. polog.
POLOGAR, pologari, s.m. (Reg.) Persoană care întoarce, împrăştie şi adună fânul cosit; pologaş. – Polog1 + suf. -ar.
POLOGAŞ, pologaşi, s.m. (Reg.) Pologar. – Polog1 + suf. -aş.
POLOGI, pologesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) 1. A tăia, a doborî la pământ iarba sau alte plante, cu coasa sau cu secera; p. ext. a întoarce, a aduna laolaltă mai multe poloage1 (1) (făcând snopi). 2. A face ca iarba sau alte plante să se plece, să se culce la pământ; a încovoia, a culca. – Din polog1.
POLOGIT s.n. (Pop.) Faptul de a pologi. – V. pologi.
POLOIST, poloişti, s.m. Jucător de polo. – Din fr. poloîste.

POLOLOGHIE s.f. v. poliloghie.
POLON, -Ă, poloni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Polonez (1). 2. Adj. Polonez (2). – Din n. pr. Polonia (derivat regresiv).
POLONEZ, -Ă, polonezi, -e, subst., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Poloniei sau este originară de acolo; polon (1). 2. Adj. Care aparţine Poloniei sau populaţiei ei, privitor la Polonia sau la populaţia ei, originar din Polonia; ca al polonezilor (1); polon (2). ** Covrig polonez = produs de patiserie în formă de colăcel preparat din aluat de cozonac îmbibat cu sirop de zahăr şi având deasupra nuci pisate. * (Substantivat, f.) Limbă vorbită de polonezi (1). 3. S.f. Dans de origine poloneză (2), în tempo moderat şi în măsura de 3 / 4, cu ritm viguros şi cu caracter maiestuos, solemn, asemănător marşului; melodie după care se execută acest dans. 4. S.m. Mezel din carne de vită şi de porc, afumat la cald şi apoi fiert; (fam.) poliş. – Din fr. polonais.
POLONIC, polonice, s.n. Lingură mare şi adâncă, cu coadă lungă, folosită de obicei pentru a scoate supa sau ciorba din oală sau din castron şi a o turna în farfurie. * Lingură mare, adâncă şi cu numeroase găuri, folosită la stână pentru a separa urda sau caşul de zer. – Din ucr. polonnyk.
POLONIU s.n. Element chimic radioactiv, obţinut prin dezintegrarea radioactivă a uraniului. – Din fr. polonium.
POLONIZA, polonizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) asimila felului de viaţă, limbii şi caracteristicilor poporului polonez. – Polon + suf. -iza.
POLONIZAT, -Ă, polonizaţi, -te, adj. (Rar) Care s-a asimilat felului de viaţă, obiceiurilor etc. caracteristice polonezilor. – V. poloniza.
POLTINIC, poltinici, s.m. Veche monedă rusească de argint, echivalentă cu o jumătate de rublă, care a circulat şi în ţările române în sec. XVIII-XIX. – Din rus. poltinnik.
POLTRON, -Ă, poltroni, -e, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Om) lipsit de curaj şi de sentimentul onoarei; (om) laş, fricos. – Din fr. poltron.
POLTRONERIE, poltronerii, s.f. (Livr.) Faptul de a fi poltron; atitudine, comportare, faptă de poltron; laşitate. – Din fr. poltronnerie.
POLTRONISM s.n. (Rar) Laşitate. – Poltron + suf. -ism.
POLTURAC, polturaci, s.m. Veche monedă poloneză sau austriacă, care a circulat şi în ţările române în sec. XVII-XVIII. – Din pol. pólturak.
POLUA, poluez, vb. I. Tranz. A face ca aerul, apa, mediul de viaţă să devină nocive din cauza materiilor chimice reziduale, a deşeurilor industriale, a gazelor de eşapament etc.; a vicia; a infecta. * Refl. (Despre aer, ape, mediul de viaţă) A deveni nociv, a se vicia. [Pr.: -lu-a] – Din fr. polluer.
POLUANT, -Ă, poluanţi, -te, adj. Care poluează aerul, apa, mediu de viaţă. [Pr.: -lu-ant] – Polua + suf. -ant.
POLUARE, poluări, s.f. Faptul de a (se) polua; viciere. [Pr.: -lu-a-] – V. polua.
POLUAT, -Ă, poluaţi, -te, adj. (Despre aer, ape, mediu de viaţă) Care a devenit nociv prin infectare cu materii chimice reziduale, cu deşeuri industriale, cu gaze de eşapament etc. [Pr.: -lu-at] – V. polua.
POLUNOŞNIŢĂ, polunoşniţe, s.f. Slujbă religioasă mănăstirească care se face după miezul nopţii, înainte de utrenie. – Din sl. polunoštînica.
POLUŞCĂ, poluşte, s.f. Veche monedă rusească divizionară de aramă care a circulat şi în ţările româneşti în prima jumătate a sec. XIX. – Din rus. poluška.
POLUŢIE, poluţii, s.f. Scurgere spontană (mai ales în timpul nopţii) a lichidului seminal la bărbat. – Din fr. pollution.
POM, pomi, s.m. Nume generic pentru orice arbore sălbatic sau cultivat care produce fructe comestibile; p. gener. copac, arbore. ** Pom de iarnă (sau de

Crăciun) = brad (sau alt conifer) împodobit cu daruri şi ornamente, cu prilejul Crăciunului şi al Anului Nou. Pomul mortului = copăcel (mai ales brad) sau ramură împodobită cu fructe, cu covrigi, cu zaharicale etc., care se poartă înaintea cortegiului mortuar (la morţii necăsătoriţi) până la cimitir şi se înfige pe mormânt după ce s-au dat de pomană fructele, zaharicalele etc. de pe el. ** Expr. (Fam.) A fi în pom = a se afla într-o situaţie dificilă, precară (din punct de vedere material). – Lat. pomus.
POMACEE, pomacee, s.f. (La pl.) Subfamilie de arbori şi arbuşti fructiferi din familia rozaceelor; (şi la sg.) arbore sau arbust din această subfamilie. [Pr.: -ce-e] – Din fr. pomacées.
POMADĂ, pomezi, s.f. 1. Preparat cosmetic parfumat, obţinut din substanţe grase, cu care se unge părul, barba, mustăţile, pielea. 2. Produs farmaceutic de uz extern, preparat dintr-o materie grasă (lanolină, vaselină etc.), în care s-au încorporat una sau mai multe substanţe medicamentoase; alifie, unguent. – Din fr. pommade.
POMANAGIOAICĂ, pomanagioaice, s.f. (De obicei peior.) Femeie care umblă după pomană, care trăieşte din pomana altora, care aşteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). – Pomanagiu + suf. -oaică.
POMANAGIU, pomanagii, s.m. (De obicei peior.) Persoană care umblă după pomană, care trăieşte din pomana altora, care aşteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). – Pomană + suf. -agiu.
POMANĂ, pomeni, s.f. 1. Dar, danie, ofrandă făcută cuiva şi servind, potrivit credinţei creştine, la iertarea păcatelor, la mântuirea sufletului; milostenie, binefacere. ** Loc. adj. şi adv. De pomană = a) (în mod) gratuit sau la un preţ foarte scăzut; b) (în mod) inutil, zadarnic sau neîntemeiat. ** Expr. A cere de pomană = a cerşi. A-şi face (milă şi) pomană cu cineva = a ajuta pe cineva, a face un bine cuiva. * (Fam.) Ocazie binevenită, rară, extrem de avantajoasă (sub raport material); chilipir. ** Expr. A umbla după (sau a căuta) pomană = a umbla după avantaje materiale nemeritate. 2. (În ritualul creştin) Praznic care se face după o înmormântare sau după un parastas şi la care de obicei se dăruiesc (săracilor) diverse obiecte (ale mortului); (concr.) ceea ce se dăruieşte cu acest prilej. ** Expr. Ca la pomană = în mare număr. 3. Parastas. – Din sl. pomĕnu.
POMĂDA, pomădez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) unge cu pomadă (1); a (se) pomădui; p. ext. a (se) ferchezui. 2. Tranz. Fig. A linguşi, a flata pe cineva. – Din fr. pommader.
POMĂDAT, -Ă, pomădaţi, -te, adj. (Despre păr sau despre barbă, mustăţi) Care este uns cu pomadă (1); (despre oameni) care are părul, barba sau mustăţile unse cu pomadă, pomăduit; p. ext. ferchezuit. – V. pomăda.
POMĂDUI, pomăduiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) pomăda (1). – Pomadă + suf. -ui.
POMĂDUIT, -Ă, pomăduiţi, -te, adj. (Rar) Pomădat. – V. pomădui.
POMĂRIT, pomărituri, s.n. (Pop.) Pomicultură. – Pom + suf. -ărit.
POMELNIC, pomelnice, s.n. 1. Listă cu numele persoanelor, în viaţă sau decedate, pe care le pomeneşte preotul în timpul efectuării unor slujbe religioase sau în unele rugăciuni. 2. (Fam. sau ir.) Listă sau enumerare lungă de nume; p. ext. înşiruire plictisitoare de vorbe, de fapte etc. – Din sl. pomĕnîniku.
POMENEALĂ s.f. (În expr.) Nici pomeneală (de..., sau să...) = nici urmă (de aşa ceva), nici vorbă (despre una ca asta); cu nici un chip. – Pomeni + suf. -eală.
POMENEATĂ s.f. v. pomneată.

POMENI, pomenesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A aminti de cineva sau de ceva (în treacăt), fără a insista; a aduce (intenţionat) vorba despre cineva sau despre ceva. * Refl. impers. A se menţiona lucruri, fapte a căror amintire se transmite (oral sau în scris) din generaţie în generaţie; a se aminti, a se cita. ** Expr. Nici că se pomeneşte! (sau unde se pomeneşte?) = nici vorbă, nici pomeneală. 2. Tranz. şi intranz. A ţine minte, a-şi aduce aminte, a-şi aminti. * Tranz. (Înv. şi pop.) A aniversa, a comemora, a sărbători. 3. Tranz. A apuca să vezi ceva (important), a trăi în timpul unui eveniment sau într-o anumită perioadă. 4. Tranz. A vedea sau a întâlni o persoană, un fenomen, o situaţie. * Refl. A se afla, a se vedea (pe neaşteptate) în faţa cuiva sau a ceva care provoacă surpriză sau uimire, ori într-o situaţie neaşteptată. ** Expr. Te pomeneşti că... = poate că..., se poate întâmpla că...; nu cumva... 5. Tranz. (În ritualul creştin) A rosti numele cuiva în cadrul unui serviciu religios, pentru a atrage harul divinităţii asupra lui, pentru a obţine iertarea păcatelor lui etc. 6. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) trezi din somn. – Din sl. pominěti.
POMENIRE, pomeniri, s.f. Acţiunea de a (se) pomeni. * Ceremonie religioasă în cadrul căreia se comemorează amintirea unei persoane decedate sau a unui eveniment din trecut. * Slujbă sau rugăciune pentru morţi. ** Veşnica pomenire = cântare bisericească cu care se termină slujba de înmormântare sau un parastas. * (Înv. şi pop.) Aducere-aminte, amintire. – V. pomeni.
POMENIT, -Ă, pomeniţi, -te, adj. Care a fost amintit, menţionat, citat. – V. pomeni.
POMET1, pometuri, s.n. Grădină cu pomi fructiferi, livadă; (la sg.; colectiv) mulţime de pomi fructiferi. – Lat. pometum.
POMET2, pometuri, s.n. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Mulţime de fructe; diverse varietăţi de fructe. – Poamă + suf. -et.
POMETE s.m. v. pometi.
POMEŢI s.m. pl. (De obicei cu determinarea "obrazului" sau "obrajilor") Partea proeminentă, osoasă a obrajilor; umerii obrajilor. [Var.: (rar) pométe s.m.] – Din fr. pommette.
POMICOL, -Ă, pomicoli, -e, adj. 1. Care aparţine pomiculturii, privitor la pomicultură, propriu pomiculturii; de pomicultură. 2. Care este specialist în pomicultură, care lucrează în pomicultură. Tehnician pomicol. – Din pom (după agricol, viticol etc.).
POMICULTOR, pomicultori, s.m. Persoană care se ocupă cu cultivarea şi îngrijirea pomilor fructiferi. – Din fr. pomiculteur.
POMICULTURĂ s.f. Ramură a ştiinţelor agricole care cuprinde studiul biologiei şi al agrotehnicii pomilor fructiferi, ameliorarea lor şi comportarea în cultură a diferitelor specii sau soiuri; ramură a agriculturii care se ocupă de cultura pomilor fructiferi. – Din fr. pomiculture.
POMIERĂ, pomiere, s.f. (Rar) Fructieră. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. pommiére.
POMINĂ s.f. Veste, faimă. ** Loc. adj. De pomină = a) vestit, renumit, neuitat; b) straşnic, groiav, extraordinar. ** Expr. A (i) se duce (sau a(-i) merge) pomina = a se răspândi vestea în lume, a se afla sau a se vorbi despre cineva sau ceva ca despre ceva extraordinar. A se face (sau a ajunge) de pomină = a se face de râs, a se compromite. – Din pomeni (derivat regresiv).
POMIŞOARĂ, pomişoare, s.f. (Bot.; rar) Coacăz. * Coacăză. – Pom + suf. -işoară.
POMIŞOR, pomişori, s.m. Diminutiv al lui pom; pomuleţ. – Pom + suf. -işor.
POMIŞTE s.f. (Rar; colectiv) Mulţime de pomi. – Pom + suf. -işte.
POMIVITICOL, -Ă, pomiviticoli, -e, adj. Referitor la pomicultură şi la viticultură, al pomiculturii şi al viticulturii. – Pomi [col] + viticol.

POMNEATĂ, pomnete, s.f. 1. (Pop.) Şervet, batistă sau fâşie de pânză albă, având legate la un capăt un ban, iar la celălalt o lumânare, care se pune în mâna mortului sau se dă de pomană celor care iau parte la înmormântare. 2. (Reg.) Colac împletit care se dă de pomană la înmormântări. [Var.: (reg.) pomeneátă s.f.] – Din sl. pamîatu.
POMOJNIC, pomojnici, s.m. Funcţionar administrativ din trecut care conducea o plasă1. [Var.: (reg.) poşnic s.m.] – Din rus. pomoştnik.
POMOLOG, polomogi, s.m. Specialist în pomologie; p. ext. (rar) pomicultor. – Din fr. pomologue.
POMOLOGIC, -Ă, pomologici, -ce, adj. Care aparţine pomologiei, privitor la pomologie, de pomologie. – Din fr. pomologique.
POMOLOGIE s.f. Ştiinţă agricolă care se ocupă cu studiul morfologic al speciilor şi al soiurilor de pomi şi de arbuşti fructiferi; p. ext. cultivarea pomilor fructiferi; pomicultură. -Din fr. pomologie.
POMOSTE, pomoste, s.f. Ridicătură de pământ în regiunile inundabile, pe care se contruiesc clădiri de exploatare sau de pază, la adăpost de inundaţii. – Din sl. pomostu.
POMOSTEALĂ, pomosteli, s.f. 1. (Reg.) Pământ bătătorit care umple golurile dintre temelie şi podea la construcţiile ţărăneşti şi care, uneori, ţine locul pardoselii. 2. Ridicătură de pământ în regiunile inundabile pe care se construiesc clădiri de exploatare sau de pază. – Pomosti + suf. -eală.
POMOSTI, pomostesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A astupa, a nivela cu pământ bătătorit partea de jos, pe care se calcă, a unei încăperi. * Intranz. (Despre ape) A depune aluviuni, a se împotmoli. – Din scr. pomostiti.
POMOSTINĂ, pomostine, s.f. (Reg.) Parte a carului sau a căruţei formată din mai multe scânduri alăturate, care alcătuiesc platforma de jos a vehiculului. [Var.: pomóştină s.f.] – Din ucr. pomostyna.
POMOŞNIC s.m. v. pomojnic.
POMOŞTINĂ s.f. v. pomostină.
POMPA, pompez, vb. I. Tranz. A împinge sau a aspira un fluid cu ajutorul unei pompe1. ** Expr. A pompa (de undeva) bani = a obţine, a stoarce (de undeva) bani fără încetare. * Fig. (Fam.) A stărui, a interveni cu insistenţă pe lângă cineva pentru a obţine un avantaj, o favoare etc. – Din fr. pomper.
POMPAGIU, pompagii, s.m. Muncitor mecanic care lucrează la o pompă1 sau la o staţie de pompare. – Pompă1 + suf. -agiu.
POMPAJ, pompaje, s.n. (Rar) Pompare. – Din fr. pompage.
POMPARE, pompări, s.f. Acţiunea de a pompa; pompaj. – V. pompa.
POMPĂ1, pompe, s.f. Maşină de forţă sau aparat compus de obicei dintr-un cilindru cu piston, manevrat cu mâna sau acţionat mecanic, folosit pentru a deplasa sau a comprima un fluid. ** Pompă de incendiu = pompă1 cu care se aruncă apă la distanţă pentru a stinge incendiile. * Spec. (De obicei cu determinarea "de apă") Aparat de pompare adaptat mai ales la puţuri; p. ext. cişmea din care apa curge prin apăsare pe un mâner legat la rândul său de un aparat de pompare. – Din fr. pompe.
POMPĂ2, (2) pompe, s.f. 1. Alai, suită, cortegiu plin de fast, sărbătoresc; p. ext. fast, strălucire, splendoare. 2. (În sintagma) Pompe funebre = întreprindere care se ocupă cu pregătirea şi cu efectuarea înmormântărilor. – Din lat. pompa, fr. pompe.
POMPIER, pompieri, s.m., adj. invar. 1. S.m. Persoană care face parte dintr-un corp (militar sau civil) special instruit şi dotat pentru a stinge incendiile. 2. (Înv.) Persoană care se ocupa cu stropitul străzilor, al caldarâmului etc. 3. Adj. invar. (Rar; despre stil) Pompieristic. [Pr.: -pi-er] – Din fr. pompier.

POMPIERESC, -EASCĂ, pompiereşti, adj. (Rar) Care aparţine pompierilor (1), privitor la pompieri, de pompier. [Pr.: -pi-e-] – Pompier + suf. -esc.
POMPIERIE s.f. (Rar) Corpul pompierilor (1), cazarma sau sediul pompierilor. * Serviciul de pompier (1). [Pr.: -pi-e-] – Pompier + suf. -ie.
POMPIERISM s.n. (Livr.) Stil pompieristic. [Pr.: pi-e-] – Din fr. pompiérisme.
POMPIERISTIC, -Ă, pompieristici, -ce, adj. (Despre stil, vorbire etc.) Bombastic, emfatic; (rar) pompier. [Pr.: -pi-e-] – Pompier + suf. -istic.
POMPIST, -Ă, pompişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care mânuieşte o pompă1. – Pompă1 + suf. -ist.
POMPON, pompoane, s.n. Ciucure (mare) folosit ca ornament (vestimentar). * Panaş. – Din fr. pompon.
POMPOS, -OASĂ, pompoşi, -oase, adj. Plin de pompă2 (1), de fast, de strălucire; fastuos, luxos. * (Despre stil, cuvinte, expresii) (Excesiv de) înflorit, încărcat, pretenţios, plin de emfază, de afectare. – Din fr. pompeux, lat. pomposus.
POMULEŢ, pomuleţi, s.m. Pomişor. – Pom + suf. -uleţ.
POMUŞOARĂ, pomuşoare, s.f. (Bot.; reg.) 1. Păltior. 2. Coacăz. * Coacăză. – Poamă + suf. -uşoară.
PONCE adj. invar. (În sintagma) Piatră ponce = rocă vulcanică de culoare cenuşie sau albă, poroasă şi uşoară; spumă de mare; bucată din această rocă, întrebuinţată ca material abraziv la curăţatul petelor de pe mâini, la înlăturarea pielii îngroşate etc. [Pr. şi: pons] – Din fr. [pierre] ponce.
PONCHO, ponchouri, s.n. Pelerină (scurtă), de formă pătrată, cu o deschizătură pentru cap. [Pr.: poncio] – Din sp. poncho.
PONCIF, poncifuri, s.n. (Livr.) Idee, afirmaţie banală, loc comun. – Din fr. poncif.
PONCIŞ, -Ă, poncişi, -e, adj., adv. (Reg.) I. Adj. 1. (Despre ochi) Încrucişat, saşiu. 2. (Despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt, pieziş. ** Expr. (Adverbial) A spune (ceva) ponciş = a spune (ceva) în mod direct, fără a menaja pe interlocutor. II. Adv. 1. Cruciş, chiorâş; fig. cu ciudă, cu duşmănie. A se uita ponciş. 2. De-a curmezişul, pieziş. ** Expr. (Substantivat) A sta de-a poncişul = a se opune, a fi împotrivă. – Ponc (reg. "deal" < magh.) + suf. -iş.
PONDERA, ponderez, vb. I. Tranz. (Livr.) A face ca două fapte să se echilibreze prin opunerea lor una alteia; a echilibra, a cumpăni. * Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai măsurat; a (se) înfrâna, a (se) stăpâni, a (se) potoli, a (se) tempera. – Din fr. pondérer, lat. ponderare.
PONDERABIL, -Ă, ponderabili, -e, adj. Care posedă greutate; care poate fi cântărit. – Din fr. pondérable, lat. ponderabilis.
PONDERABILITATE s.f. Însuşirea unui corp de a fi ponderabil. – Ponderabil + suf. -itate.
PONDERAL, -Ă, ponderali, -e, adj. (Rar) Privitor, referitor la greutate; (din punctul de vedere) al greutăţii. – Din fr. pondéral.
PONDERAT, -Ă, ponderaţi, -te, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care dovedeşte cumpătare, moderaţie, echilibru; moderat, echilibrat, cumpătat, chibzuit; măsurat; potolit, liniştit – Din fr. pondéré.
PONDERATOR, -OARE, ponderatori, -oare, adj. Care menţine echilibrul între două forţe. – Din fr. pondérateur.
PONDERAŢIE s.f. (Rar) Moderaţie, cumpătare; echilibru. – Din fr. pondération, lat. ponderatio.
PONDERE, ponderi, s.f. (Livr.) Greutate; spec. greutate specifică. Pondere atomică. * Fig. Importanţă, valoare (în cadrul unui ansamblu de elemente şi în raport cu acestea). – Din lat. pondus, -eris.

PONDERITATE, ponderităţi, s.f. (Rar) Greutate specifică. – Din lat. ponderitas.
PONEGREALĂ, ponegreli, s.f. Ponegrire. – Ponegri + suf. -eală.
PONEGRI, ponegresc, vb. IV. Tranz. A vorbi pe cineva de rău; a bârfi, a
defăima, a calomnia. ** Refl. recipr. Se ponegresc cu orice prilej. – Pref. po- +
negri.
PONEGRIRE, ponegriri, s.f. Acţiunea de a (se) ponegri; bârfire, defăimare,
calomniere, ponegreală. – V. ponegri.
PONEGRITOR, -OARE, ponegritori, -oare, adj. Care ponegreşte, care cuprinde
o defăimare; calomnios. * (Substantivat) Persoană care ponegreşte;
calomniator. – Ponegri + suf. -tor.
PONEI, ponei, s.m. (La pl.) Rasă de cai caracterizată printr-o greutate mică a
corpului şi o talie redusă, originară din regiunile cu climat rece şi cu vegetaţie
săracă ale Angliei şi ale Peninsulei Scandinave; (şi la sg.) cal care aparţine
acestei rase. [Acc. şi: ponéi] – Din fr. poney.
PONIHOS, -OASĂ adj. v. ponivos.
PONIT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan, cu un conţinut redus de fier. –
De la (n. pr.) Poni.
PONIVOS, -OASĂ, ponivoşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. (Fiinţă) care are un defect
de vedere, care nu vede bine, care suferă de miopie sau nu vede decât cu un
singur ochi. 2. (Om) prost, nătâng, leneş sau urâcios. [Var.: ponihós, -oásă
adj.] – Poniv (reg. "miop'' < rus.) + suf. -os.
PONOR, ponoare, s.n. 1. (Pop.) Povârniş abrupt sau adâncitură formată prin
prăbuşirea, ruperea sau alunecarea unor straturi de teren. 2. Formă de relief
rezultată prin asocierea liniară şi laterală a dolinelor, care dă terenurilor
calcaroase un aspect adâncit. – Din sl. ponoru.
PONORIT, -Ă, ponoriţi, -te, adj. (Reg.; despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt.
* Prăbuşit, surpat. – V. ponorî.
PONORÎ, ponorăsc, vb. IV. Refl. (Reg.; despre terenuri) A se prăbuşi, a se
surpa. – Din ponor.
PONOS, ponoase, s.n. 1. (Pop.) Consecinţă neplăcută; necaz, neajuns;
nemulţumire, supărare. A trage ponoasele. ** Expr. (Reg.) A-şi face ponos cu
cineva = a ajunge la neplăceri cu cineva, a-şi pricinui supărare, necaz. A-i
purta (cuiva) ponos = a avea necaz pe cineva, a-i purta ranchiună, a-l
duşmăni. 2. (Pop.) Clevetire, defăimare; injurie, calomnie, insultă. * Nume rău,
poreclă (defăimătoare). 3. (Înv. şi reg.) Acuzare, învinuire; pâră, protest;
(concr.) plângere, reclamaţie, jalbă. 4. (Pop.) Cusur; vină. 5. (Reg.) Glumă,
şotie; poznă. – Din sl. ponosu.
PONOSI, ponosesc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop.) A face ca un obiect (de
îmbrăcăminte) să-şi piardă aspectul şi coloritul iniţial; a murdări, a uza, a
degrada, a strica (prin întrebuinţare îndelungată). ** Refl. Haina s-a ponosit.
2. (Înv. şi reg.) A bârfi, a ponegri, a defăima; a calomnia, a discredita. – Din sl.
ponositi. Cf. ponos.
PONOSIRE, ponosiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) ponosi (1) şi rezultatul ei. –
V. ponosi.
PONOSIT, -Ă, ponosiţi, -te, adj. (Pop.; mai ales despre obiecte de
îmbrăcăminte) Care şi-a pierdut aspectul şi culoarea iniţială; deteriorat,
stricat, uzat (prin întrebuinţare îndelungată); învechit; sărăcăcios. – V. ponosi.
PONT1, ponţi, s.m. (La unele jocuri de noroc) Pontator2. – Din fr. ponte.
PONT2, ponturi, s.n. I. 1. (Fam.) Aluzie răutăcioasă, ironie, împunsătură. **
Expr. A vorbi în ponturi = a da să se înţeleagă, a sugera; a vorbi în pilde. A
bate (cuiva) pontul = a face (cuiva) aluzie la ceva, a-i da (cuiva) să înţeleagă
ceva. 2. (În limbajul jucătorilor de cărţi) Numele uneia dintre cărţile de joc

(considerată de obicei cu cea mai mare valoare); p. ext. prilej favorabil (la joc). ** Expr. A-i face (cuiva) pontul = a înşela (pe cineva). (Fam.) A vinde (cuiva) pontul = a dezvălui (cuiva) un secret prin care poate obţine un avantaj, un profit. II. (Înv.) 1. Punct (în spaţiu sau în timp); limită. ** Loc. adv. (Fam.) La pont = la momentul potrivit, la timp, la ţanc. ** Expr. A pune pont = a hotărî, a fixa locul potrivit pentru ceva. 2. Articol, paragraf dintr-o lege, dintr-un statut, dintr-o convenţie; p. ext. legea, statutul etc. respectiv. * Condiţie de învoială agricolă impusă ţăranilor în trecut. 3. Problemă sau parte a unei probleme în discuţie; idee, principiu care stă la baza unei discuţii; punct. -Din magh. pont.
PONTA1, pontez, vb. I. Tranz. şi intranz. A-şi înregistra prezenţa la locul de muncă în vederea calculării salariului. * Tranz. A marca, a înregistra timpul de muncă sau cantitatea lucrului efectuat în vederea plăţii. – Din fr. pointer.
PONTA2, pontez, vb. I. Intranz. şi tranz. A miza o sumă de bani la un joc de noroc. – Din fr. ponter.
PONTA3, pers. 3 pontează, vb. I. Intranz. (Despre câinii de vânătoare) A se opri în loc (cu capul ridicat, cu urechile ciulite) pentru a adulmeca sau a aţinti vânatul. * Tranz. A pironi cu privirea, a aţinti animalul urmărit. [Var.: (rar) poantá vb. I] – Din fr. pointer.
PONTAJ, pontaje, s.n. Operaţie prin care se înregistrează prezenţa muncitorilor la locul de muncă, cantitatea produselor efectuate într-un anumit interval de timp sau timpul folosit pentru efectuarea unei lucrări, în vederea calculării salariului sau a plăţii; pontare1. – Din fr. pointage.
PONTARE1, pontări, s.f. Acţiunea de a ponta1 şi rezultatul ei; pontaj. – V. ponta1.
PONTARE2, pontări, s.f. Acţiunea de a ponta2 şi rezultatul ei. – V. ponta2.
PONTAŞ1, pontaşi, s.m. (Înv.) Ţăran clăcaş. – Pont2 + suf. -aş.
PONTAŞ2, pontaşi, s.m. (Înv.) Pontator2. – Ponta2 + suf. -aş.
PONTAT s.n. (Rar) Faptul de a ponta1. – V. ponta2.
PONTATOR1, -OARE, pontatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care înregistrează prezenţa muncitorilor la locul de muncă sau calitatea şi cantitatea produselor efectuate de aceştia într-un anumit interval de timp. – Ponta1 + suf. -tor.
PONTATOR2, pontatori, s.m. Persoană care pontează2 bani la jocurile de noroc; pont1, pontaş2. – Ponta2 + suf. -tor.
PONTĂ, ponte, s.f. Proces de depunere a icrelor la peşti şi a ouălor la păsări, la insecte, la reptile etc.; p. ext. icrele, ouăle depuse în urma acestui proces. – Din fr. ponte.
PONTEFICE s.m. v. pontifice.
PONTIC, -Ă, pontici, -ce, adj. (Livr.) Din regiunea Mării Negre, care aparţine Mării Negre, privitor la Marea Neagră. – Din lat. Ponticus, fr. pontique.
PONTIF, pontifi, s.m. (În Roma antică) Preot din colegiul sacerdotal suprem, însărcinat cu supravegherea cultului religios şi a celorlalţi preoţi; p. ext. grad înalt în ierarhia sacerdotală la diferite popoare; (astăzi) înalt demnitar ecleziastic, arhiereu, prelat. * Şeful suprem al Bisericii catolice; papă. * Fig. (adesea ir.) Persoană care are pretenţia sau este considerată a fi o autoritate indiscutabilă într-un anumit domeniu. – Din fr. pontife.
PONTIFICAL, -Ă, pontificali, -e, adj. Care ţine de pontif sau de autoritatea unui pontif, privitor la pontif; spec. care ţine de papă sau de autoritatea lui, privitor la papă, papal. – Din fr. pontifical, lat. pontificalis.
PONTIFICAT, pontificate, s.n. Demnitate de pontif, de papă; perioadă de timp în care un pontif, un papă îşi exercită funcţia. – Din fr. pontificat, lat. pontificatus.

PONTIFICE, pontifici, s.m. (Rar) Pontif. [Var.: (înv.) pontéfice s.m.] – Din lat. pontifex, -cis, it. pontefice.
PONTIL, pontile, s.n. (Mar.) Stâlp de susţinere în interiorul compartimentelor unei nave. – Cf. fr. épontille.
PONTILARE, pontilări, s.f. (Mar.) Întărire a compartimentelor unei nave cu ajutorul pontilelor. – Din pontil.
PONTON, pontoane, s.n. 1. Ambarcaţie, de obicei fixă, care susţine o instalaţie unde acostează navele. 2. Pod plutitor improvizat a cărui platformă este susţinută de bărci sau de alte vase legate între ele; fiecare dintre ambarcaţiile care susţin platforma unui astfel de pod. 3. Vas fără motor şi fără punte, care se remorchează la un vas cu motor şi cu care se transportă mărfurile dintr-un port sau se ancorează bastimentele mai mari. – Din fr. ponton.
PONTONIER, pontonieri, s.m. 1. Militar aparţinând unor trupe de geniu specializate în construcţia de pontoane şi de alte lucrări necesare trecerii (unei armate) peste o apă. 2. (Rar) Persoană care face serviciul la un ponton. [Pr.: -ni-er] – Din fr. pontonnier.
PONŢIAN, -Ă, ponţieni, -e, s.n., adj. (Geol.) 1. S.n. Al doilea etaj al pliocenului (reprezentat în ţara noastră prin marne argiloase cenuşii, care constituie un acoperiş protector pentru zăcămintele de petrol). ** (Adjectival) Etaj ponţian. * Sistem de straturi din ponţian (1). 2. Adj. Care aparţine ponţianului (1), privitor la ponţian, caracteristic ponţianului. [Pr.: -ţi-an] – Din fr. pontien.
POP1, popi, s.m. 1. Stâlp, bârnă, par, prăjină etc. având diverse întrebuinţări, mai ales ca element de susţinere sau de sprijin: a) bucată lungă de lemn, prăjină sau par, folosite pentru a sprijini în mod provizoriu un gard, crengile unui pom etc.; proptea, sprijin; b) stâlp sau bârnă groasă de lemn cu care se susţine provizoriu sau se consolidează un zid, un planşeu, un acoperiş; c) fiecare dintre stâlpii unei prispe sau ai unui pridvor care, având unul dintre capete înfipt în talpa prispei, susţin cu celălalt capăt streaşina acoperişului; d) (reg.) fiecare dintre stâlpii care, având unul dintre capete înfipt în pământ, susţin un gard sau o poartă. * Beţişor aşezat în cutia de rezonanţă a unor instrumente cu coarde. 2. (Reg.) Nume dat mai multor piese, obiecte sau părţi ale acestora, asemănătoare ca formă sau ca întrebuinţare cu un pop1 (1) ori executate dintr-un pop1. 3. Grămadă de snopi sau de mănunchi de cânepă ori de alte plante, aşezate în picioare ca să se usuce. [Pl. şi: (3, n.) popuri] – Din bg. pop.
POP2, s.n. invar., adj. invar. 1. S.n. invar. Bucată de muzică uşoară cu temă şi linie melodică inspirată din muzica folclorică. 2. Adj. invar. (În sintagma) Muzică pop = muzică uşoară sau rock, cu largă audienţă la public. – Cuv. engl.
POPAS, popasuri, s.n. 1. Oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung; şedere mai îndelungată într-un loc (în timpul unei călătorii). * (Pop.) Pauză în timpul unei activităţi; odihnă. ** Loc. adj. şi adv. Fără popas (sau popasuri) = neîncetat, neîntrerupt; continuu. ** Loc. adv. (Rar) În popasuri = agale, alene, cu întreruperi. ** Expr. A nu avea popas (sau popasuri) = a nu avea astâmpăr, a nu avea linişte, a nu-şi găsi locul. 2. Loc în care se opreşte cineva pentru a poposi; loc destinat pentru oprire. – Din sl. popasů.
POPAZ s.m. 1. Plantă mare, tropicală, din familia liliaceelor, cu frunze lungi şi înguste (Sabadilla oficinalis). 2. (Colectiv) Seminţele negricioase şi otrăvitoare, în formă de seceră, ale popazului (1), care au diverse întrebuinţări în medicină. – Din tc. papaz.
POPĂ, popi, s.m. 1. (Pop.) Preot. ** Expr. A plăti ca popa = a plăti sigur (şi până la ultimul ban). A (i) se duce (sau a-i merge) cuiva vestea (sau buhul) ca de popă tuns = a stârni vâlvă cu o faptă neobişnuită; a se face mare zarvă în

jurul cuiva sau a ceva. A-şi găsi popa = a găsi pe cineva pe care nu-l poţi birui, înşela, amăgi, domina; a i se înfunda cuiva. A-i fi (cuiva) popa = a domina, a tempera (pe cineva), a face (pe cineva) să se cuminţească, a-i veni (cuiva) de hac; a învăţa (pe cineva) minte. A călca a popă = a) (mai ales la forma negativă) a da semne de seriozitate, a inspira încredere; b) a-şi da aere, ifose, a face pe grozavul. A da ortul popii = a muri. 2. Numele uneia dintre cărţile de joc, care are imprimată pe una dintre părţi o imagine asemănătoare cu a unui rege; rigă, crai, rege. ** Popa prostul = numele unui joc de cărţi, în care pierde jucătorul care rămâne cu popa (2). ** Expr. (A umbla cu) uite popa, nu e popa, se spune despre o persoană nehotărâtă sau care manifestă o atitudine inconsecventă, schimbându-şi uşor părerile, felul de a gândi sau de a acţiona. 3. Nume dat celei mai mari piese de la jocul de popice. – Din sl. popŭ.
POPÂC interj. (Pop. şi fam.) Exclamaţie (de surprindere, de mirare) care se rosteşte la apariţia neaşteptată a cuiva. – Onomatopee.
POPÂLNIC s.m. v. popilnic.
POPÂNDAC, popândaci, s.m. (Mai ales la pl.) Formaţie vegetală alcătuită din rogoz, care creşte în grupuri în mocirlele sau în bălţile din câmpie, având din depărtare aspectul unor mici insule. – Et. nec.
POPÂNDĂU, popândăi, s.m. 1. Specie de mamifer rozător mic de câmpie cu ochii mari, cu corpul lung până la 20 cm, cu blana de culoare galbenă-cenuşie şi cu coada stufoasă, dar mai scurtă decât a veveriţei; popândoc (1), popândeţ (1) (Citellus citellus). ** Expr. (Adverbial) A sta popândău = a sta drept, nemişcat în faţa sau în drumul cuiva. 2. (Pop.) Sperietoare de păsări; momâie, popândeţ (2). – Et. nec. Cf. pop1.
POPÂNDEŢ, (1) popândeţi, s.m., (2) popândeţe, s.n. (Reg.) 1. S.m. Numele a două specii de rozătoare: a) şoarece de câmp; b) popândău (1). 2. S.n. Sperietoare de păsări; momâie, popândău (2), poponeţ1 (2). – Din popândău.
POPÂNDOC, -OACĂ, popândoci, -oace, s.m., adj. 1. S.m. (Reg.) Numele a două specii de rozătoare: a) şoarece de cîmp; b) popândău (1). * (Adverbial) Drept, în picioare. 2. S.m. (Fam.) Epitet glumeţ pentru un copil mic. 3. Adj., s.m. (Fam.) (Om) mic de statură, scund. – Et. nec. Cf. popândău.
POPENCHI, popenchi, s.m. Numele a două specii de ciuperci comestibile (Coprinus atramentarius şi comatus). – Et. nec.
POPESC, -EASCĂ, popeşti, adj. (Pop.) Care aparţine unui popă (1), propriu, caracteristic unui popă, de popă; preoţesc. ** Mere popeşti = soi de mere dulci şi gustoase. Pere popeşti = soi de pere dulci. * (Pop.) Din neam de popă (1). * Fig. (Despre voce) Cu timbru nazal, uşor cântat, specific popilor (1). * Fig. De dimensiuni, de proporţii mari. – Popă + suf. -esc.
POPEŞTE adv. (Pop. şi fam.) În felul popilor (1), ca popii. ** Expr. A călca popeşte = a fi mândru fără motiv, a-şi da ifose, a face pe grozavul. A dormi (sau a mânca) popeşte = a dormi (sau a mânca) zdravăn, straşnic, mult. – Popă + suf. -eşte.
POPI, popesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) hirotonisi, a (se) preoţi. – Din popă.
POPIC, popice, s.n. 1. (La pl.) Joc distractiv la care se folosesc nouă bucăţi de lemn cilindrice, fasonate la strung şi aşezate într-o anumită ordine, jucătorii urmărind să răstoarne cât mai multe dintre ele de la distanţă, cu o bilă mare de lemn aruncată pe un jgheab; (şi la sg.) fiecare dintre cele nouă piese ale jocului. * (La pl.) Popicărie. 2. Piesă mică de lemn folosită ca proptea în construcţia tunelurilor. [Var.: (reg.) popícă s.f.] – Pop1 + suf. -ic.
POPICAR, -Ă, popicari, -e, s.m. şi f. Jucător de popice (1). – Popic + suf. -ar.
POPICĂ s.f. v. popic.

POPICĂRIE, popicării, s.f. Loc, teren, local (special amenajat) unde se joacă popice (1). – Popic + suf. -ărie.
POPIE s.f. (Pop. şi fam.) Preoţie. – Popă + suf. -ie.
POPILNIC, popilnici, s.m. 1. Mică plantă erbacee cu tulpină scurtă, cu două frunze mari în formă de rinichi, cu o floare de culoare roşu-închis situată în vârful tulpinii şi cu rizom târâtor, folosit la prepararea unui ceai expectorant (Asarum europaeum). 2. (Şi în sintagma popâlnic iepuresc) Mică plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunza lucitoare şi cu flori violacee, trandafirii sau albe (Hepatica nobilis). [Var.: (reg.) popálnic, pochívnic s.m.] – Cf. pol. kopytnik, scr. kopitnic.
POPIME s.f. (Pop. şi fam.; colectiv) Mulţime de popi (1); preoţime. – Popă + suf. -ime.
POPINCĂ, popinci, s.f. Numele a două specii de ciuperci comestibile (Pholiota mutabilis şi Pluteus cervinus). – Pop1 + suf. -incă.
POPISTRA, popistrez, vb. I. Tranz. (Reg.) A stropi; p. ext. a împestriţa. [Var.: popistrí vb. IV] – Et. nec.
POPISTRI vb. IV v. popistra.
POPLIN, poplinuri, s.n. Ţesătură lucioasă de bumbac mercerizat, cu firele de urzeală mai subţiri decât cele de beteală, folosită mai ales pentru cămăşi bărbăteşti sau pentru îmbrăcăminte uşoară femeiască; (la pl.) sortimente diferite de ţesături din asemenea fire. – Din germ. Pop(e)lin, fr. popeline.
POPOL s.m. v. popor.
POPONEAŢĂ s.f. v. poponeţ3.
POPONETE s.m. v. poponeţ1.
POPONEŢ1, poponeţi, s.m. (Regional) 1. Şoarece de câmp; şoarece de pădure. ** Expr. (Adverbial) A sta (sau a rămâne etc.) poponeţ = a sta (sau a rămâne) în picioare, ţeapăn, nemişcat; a sta izolat de alţii. A veni poponeţ = a veni, a apărea pe neaşteptate; a da buzna (peste cineva). A sări poponeţ = a sări dintr-o dată (cu vorba), a sări tam-nisam. 2. Sperietoare de păsări; momâie, popândău (2), popândeţ (2). [Var.: poponéte s.m.] – Et. nec.
POPONEŢ2, poponeţe, s.n. (Reg.) 1. Feştilă sau fitil de opaiţ; p. gener. opaiţ. 2. Sfeşnic. – Et. nec.
POPONEŢ3, poponeţe, s.n. (Fam.) Şezut, dos (de copil). [Var.: poponeáţă s.f.] – Din popou.
POPONEŢ4 s.m. (Bot.; pop.) Volbură (Convolvulus arvensis). – Cf. scr. poponac, ucr. oponeţ.
POPOR, popoare, s.n. 1. Formă istorică de comunitate umană, superioară tribului şi anterioară naţiunii, ai cărei membri locuiesc pe acelaşi teritoriu, vorbesc aceeaşi limbă şi au aceeaşi tradiţie culturală. 2. Totalitatea locuitorilor unei ţări, populaţia unei ţări; cetăţenii unui stat; naţiune, neam, norod. * (Înv.) Populaţia unei cetăţi, a unui oraş, a unui sat (ori a unei părţi dintr-un sat) sau a unei unităţi teritoriale formate din mai multe sate. 3. Masa muncitoare; grosul populaţiei; norod; spec. ţărănime. ** Loc. adj. Din popor = care face parte din grosul populaţiei; de origine socială modestă. 4. (La sg.; colectiv) Număr nedefinit (dar mare) de persoane, mulţime mare de oameni strânşi la un loc; poporaţie, poporime. 5. (Înv.) Totalitatea credincioşilor care aparţineau aceluiaşi cult sau aceleiaşi parohii. [Var.: (înv.) pópol, pópul s.m.] - Cf. lat. populus, it. popolo.
POPORAL, -Ă, poporali, -e, adj. (Înv.) Popular. – Popor + suf. -al.
POPORAN, -Ă, poporani, -e, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. Care aparţine poporanismului, privitor la poporanism. 2. (Înv. şi pop.) Popular. II. S.m. şi f.

1. (Ieşit din uz) Persoană care făcea parte din grosul populaţiei; spec. sătean, ţăran. 2. (Înv. şi reg.) Enoriaş. – Popor + suf. -an.
POPORANEITATE s.f. (Rar) Caracter popular. [Pr.: -ne-i-] – Din poporan.
POPORANISM s.n. 1. Curent social-politic de la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, care considera ţărănimea drept elementul de bază al dezvoltării sociale. * Curent literar care înfăţişa cu precădere ţărănimea. 2. (Rar) Dragoste, ataşament faţă de popor. – Poporan + suf. -ism.
POPORANIST, -Ă, poporanişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al poporanismului. 2. Adj. Care aparţine poporanismului, privitor la poporanism. 3. Adj. (Rar) Privitor la popor, apropiat de popor. – Poporan + suf. -ist.
POPORAŢIE, poporaţii, s.f. (Înv.) 1. Populaţie (1). 2. (La sg.; colectiv) Popor (4). [Var.: poporaţiúne s.f.] – Din popor (după lat. populatio, fr. population).
POPORAŢIUNE s.f. v. poporaţie.
POPORIME s.f. 1. (Înv. şi reg.) Populaţie (1). 2. (Înv.) Popor (4). – Popor + suf. -ime.
POPOROS, -OASĂ, poporoşi, -oase, adj. (Înv.; despre cetăţi, oraşe etc.) Populat. – Popor + suf. -os.
POPOSI, poposesc, vb. IV. Intranz. 1. A se opri undeva pentru a se odihni (puţin) în cursul unei plimbări, al unei călătorii, al unui marş; p. gener. a se opri. * Spec. A rămâne undeva peste noapte. 2. (Rar) A se odihni. – Din popas.
POPOSIRE, poposiri, s.f. Faptul de a poposi (1); popas (1), oprire. – V. poposi.
POPOTAR, popotari, s.m. Militar însărcinat cu administrarea unei popote. – Popotă + suf. -ar.
POPOTĂ, popote, s.f. Cantină pentru ofiţeri şi subofiţeri; local unde se află o astfel de cantină. – Din fr. popote.
POPOU, popouri, s.n. (Fam.) Şezut, dos. – Din germ. Popo.
POPREALĂ, popreli, s.f. 1. (Înv. şi reg.) Piedică, obstacol în calea unei acţiuni; poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; oprire, interdicţie, oprelişte. 2. (Pop.) Reţinere (provizorie) a cuiva de către o autoritate legală pe timpul unei cercetări penale; închisoare, arest (la domiciliu). ** Loc. vb. A pune (pe cineva) la poprească = a aresta, a ţine la arest; a băga la închisoare. – Popri + suf. -eală.
POPRI, popresc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop.) A împiedica, a interzice, a opri. 2. (Pop.) A reţine cu forţa (în timpul unei cercetări penale); a aresta. 3. (Jur.) A face o poprire. – Din sl. poprěti.
POPRIRE, popriri, s.f. Acţiunea de a popri şi rezultatul ei; spec. (Jur.) procedură prin care un creditor urmăreşte (pe bază de hotărâre judecătorească) sumele datorate datornicului său de către o a treia persoană; reţinere din salariul cuiva (în contul unei datorii); p. ext. sechestru. – V. popri.
POPRIT, -Ă, popriţi, -te, adj. 1. (Jur.; despre bunuri, bani) Pe care s-a aplicat o poprire. 2. (Înv.) Interzis, oprit. * (Despre oameni) Reţinut, arestat. – V. popri.
POPRITOR, -OARE, popritori, -oare, adj. Care popreşte, care sechestrează, care are putere de sechestru. – Popri + suf. -tor.
POPUL s.m. v. popor.
POPULA, populez, vb. I. Tranz. A aduce, a aşeza locuitori pe un anumit teritoriu. * A ocupa, a umple cu oameni. * A aduce animale şi a le stabili într-o regiune (în care nu se găseau sau erau prea puţine). * (Despre oameni, animale sau plante) A se afla pe un anumit teritoriu, a fi răspândit într-o anumită regiune. – Din lat. populare (cu sensul fr. peupler).
POPULAMENT s.n. (Colectiv) Arboret de aceeaşi vârstă sau din aceeaşi specie. * Arboret din mai multe specii. – Cf. fr. peuplement.

POPULAR, -Ă, populari, -e, adj. 1. Care aparţine poporului, privitor la popor, care provine din popor. * Care este alcătuit din oameni din popor şi lucrează pentru popor. 2. Creat de popor; specific unui popor, caracteristic culturii lui. 3. Care este făcut pentru popor, creat pentru necesităţile poporului; accesibil tuturor. * (Despre expuneri, prelegeri, lucrări) Care poate fi înţeles cu uşurinţă de oricine; simplu, natural. 4. Care este iubit de popor, care se bucură de simpatia, de consideraţia opiniei publice; p. ext. cunoscut de toţi. * Care are o comportare prietenoasă, cordială, atentă faţă de toată lumea. – Din fr. populaire.
POPULARE, populări, s.f. Acţiunea de a popula şi rezultatul ei. – V. popula.
POPULARITATE s.f. Calitatea de a fi popular (4); p. ext. faimă, renume. – Din fr. popularité.
POPULARIZA, popularizez, vb. I. Tranz. A răspândi, a face să fie cunoscută de către un număr mare de oameni, într-o formă accesibilă, o persoană, o idee, o ştiinţă etc. – Din fr. populariser.
POPULARIZANT, -Ă, popularizanţi, -te, adj. (Rar) Popularizator. – Populariza + suf. -ant.
POPULARIZARE, popularizări, s.f. Acţiunea de a populariza şi rezultatul ei. – V. populariza.
POPULARIZAT, -Ă, popularizaţi, -te, adj. 1. Care este răspândit, cunoscut în masele largi. 2. Care este pe înţelesul publicului larg. – V. populariza.
POPULARIZATOR, -OARE, popularizatori, -oare, adj. (Şi substantivat) Care popularizează; popularizant. – Populariza + suf. -tor.
POPULAT, -Ă, populaţi, -te, adj. Care este locuit; cu populaţie (deasă); poporos. – V. popula.
POPULAŢIE, populaţii, s.f. 1. Totalitatea locuitorilor unei ţări, ai unei regiuni, ai unui oraş etc.; poporaţie, poporime. * Totalitatea indivizilor animali sau vegetali (din aceeaşi specie) răspândiţi pe un anumit teritoriu. 2. (În sintagma) Populaţie de stele = ansamblu de stele grupate după vechime, poziţie, compoziţie chimică etc. [Var.: (înv.) populaţiúne s.f.] – Din fr. population.
POPULAŢIUNE s.f. v. populaţie.
POPUSTĂ, popuste, s.f. (Reg.) Frânghie verticală care ţine carmacele în poziţia lor în timpul pescuitului şi care se lasă întotdeauna mai lungă decât adâncimea apei. – Din ucr. popusta.
POPUŞOI s.m., s.n. v. păpuşoi.
POPUŞOIŞTE s.f. v. păpuşoişte.
POR, pori, s.m. 1. Mic orificiu pe suprafaţa pielii, care corespunde cu canalul excretor al glandelor sudoripare şi sebacee. 2. Orificiu în membrana primară a celulelor vegetale, prin care se asigură schimbul de apă, de gaze şi de substanţe nutritive. 3. Gol de dimensiuni mici în masa unui corp solid sau a unui agregat de particule solide – Din fr. pore, lat. porus.
PORC, porci, s.m. 1. Mamifer domestic omnivor, cu capul de formă conică, cu botul alungit, cu corpul acoperit cu păr aspru, scurt şi relativ rar, crescut pentru carnea şi grăsimea lui (Sus scrofa domestica). ** Porc sălbatic (sau mistreţ) = mistreţ. ** Expr. A tăcea ca porcul în păpuşoi (sau în cucuruz) = a tăcea prefăcându-se că este preocupat de ceva foarte important spre a nu răspunde la aluzii sau la învinuiri directe. A mâna porcii la jir = a dormi sforăind tare. N-am păzit (sau n-am păscut) porcii împreună = nu suntem egali spre a-ţi permite gesturi de familiaritate cu mine. A îngrăşa porcul în ajun = a încerca (zadarnic) să recuperezi în ultimul moment timpul multă vreme pierdut. A face (pe cineva) albie (sau troacă) de porci = a certa (pe cineva) cu vorbe aspre, injurioase. * P. restr. Carne de porc (1). ** Compuse: porc-spinos

(sau -ghimpos) = (la pl.) gen de mamifere rozătoare, sălbatice, de talie mijlocie, cu spatele şi părţile laterale acoperite de spini lungi, puternici şi cu pieptul şi abdomenul prevăzute cu peri tari (Hystrix); (şi la sg.) animal care face parte din acest gen; porc-de-mare = peşte marin de culoare neagră, cu corpul acoperit de solzi ascuţiţi care conţin venin (Scorpaena scrofa). 2. Epitet depreciativ pentru un om obraznic, grosolan, neruşinat, josnic, ticălos, mişel. ** Expr. Porc de câine = om de nimic, netrebnic, ticălos. – Lat. porcus.
PORCAR, porcari, s.m. Persoană care păzeşte (şi îngrijeşte) porcii (1). [Var.: (pop.) purcár s.m.] – Porc + suf. -ar. Cf. lat. porcarius.
PORCĂI, porcăiesc, vb. IV. (Fam.) 1. Tranz. şi refl. recipr. A (se) insulta în mod grosolan. 2. Refl. A se purta ca un porc (2). – Porc + suf. -ăi.
PORCĂRIE, porcării, s.f. 1. Crescătorie de porci (1). 2. (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Preparate din carne de porc (1). 3. Fig. (Fam.) Murdărie mare, loc sau lucru murdar; faptă sau vorbă indecentă, grosolană, necinstită. * Lucru prost făcut. – Porc + suf. -ărie.
PORCELAN s.n. v. porţelan.
PORCESC, -EASCĂ, porceşti, adj. 1. De porc (1), privitor la porc, al porcului. ** Expr. (Fam.) A avea noroc porcesc = a avea noroc mare. 2. (Despre unele specii de fructe, legume etc.) Care este de calitate inferioară. Cartofi porceşti. – Porc + suf. -esc.
PORCIN, -Ă, porcini, -e, adj., s.f. 1. Adj. De porc (1); privitor la porci, caracteristic, propriu porcilor; ca de porc. 2. S.f. (La pl.) Nume generic dat porcilor (1); (şi la sg.) porc (1). – Din lat. porcinus, fr. porcin.
PORCOI, porcoaie, s.n. Grămadă de fân sau de paie; spec. căpiţă. * P. gener. Grămadă, morman, maldăr. [Var.: purcói s.n.] – Porc + suf. -oi.
PORCOIAŞ, porcoiaşe, s.n. Diminutiv al lui porcoi. – Porcoi + suf. -aş.
PORCOS, -OASĂ, porcoşi, -oase, adj. (Despre oameni) Care se poartă, care vorbeşte ca un porc (2); grosolan, vulgar; (despre cuvinte, expresii, purtare etc.) indecent, necuviincios, grosolan; vulgar, trivial, obscen. – Porc + suf. -os.
PORCULEŢ, porculeţi, s.m. Porcuşor (1). – Porc + suf. -uleţ.
PORCUŞOR, porcuşori, s.m. 1. Diminutiv al lui porc; porculeţ. 2. Specie de peşte mărunt cu corpul în formă de fus, de culoare deschisă, cu un şir de pete negricioase pe laturi şi cu două mustăţi în colţul gurii, care trăieşte în apele din regiunile de dealuri sau de şes (Gobio gobio). – Porc + suf. -uşor.
PORECLĂ, porecle, s.f. 1. Supranume dat, de obicei în bătaie de joc, unei persoane, mai ales în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior, a psihicului sau a activităţii sale. 2. (Înv. şi reg.) Nume de familie. [Var.: (reg.) polícră, poríclă s.f.] – Din sl. poreklo.
PORECLI, poreclesc, vb. IV. Tranz. 1. A da cuiva o poreclă (1). 2. (Înv. şi reg.) A da cuiva un nume; a numi. [Var.: (reg.) poroclí vb. IV] – Din poreclă.
PORECLIRE, porecliri, s.f. Faptul de a porecli. – V. porecli.
PORFIR, porfire, s.n. Rocă vulcanică dură, formată din cristale mari de feldspat, cuarţ etc. înglobate într-o masă de feldspat măruntă sau sticloasă. [Var.: (reg.) porfíră s.f.] – Din ngr. porfirítis, fr. porphyre.
PORFIRĂ1, porfire, s.f. (Înv.) Purpură. – Din ngr. porfíra.
PORFIRĂ2 s.f. v. porfir.
PORFIRIC, -Ă, porfirici, -ce, adj. Care conţine porfir; care are compoziţia sau structura porfirului, caracterizându-se prin existenţa unor cristale mari prinse într-o masă sticloasă sau foarte mărunt cristalizată. – Din fr. porphyrique.
PORFIRIE, porfirii, s.f. Boală provocată de unele tulburări în metabolismul pigmentului sangvin, caracterizată prin producerea excesivă de porfirine, care se elimină în cantităţi mari prin urină. – Din fr. porphyrie.

PORFIRINĂ, porfirine, s.f. Substanţă chimică naturală care formează structura de bază a hemoglobinei şi a clorofilei. – Din fr. porphyrine.
PORFIRIT, porfirite, s.n. Rocă vulcanică cu aspect de porfir, de obicei în culori închise, folosită mai ales la pavaj. – Din fr. porphyrite, germ. Porphyrit.
PORFIRIU, -IE, porfirii, adj. De culoarea purpurei; roşu-aprins; purpuriu, vişiniu, stacojiu. – Porfiră1 + suf. -iu.
PORFIROGENET, -Ă, porfirogeneţi, -te, s.m. şi f. (De obicei art.) Titlu atribuit principilor bizantini născuţi în timpul domniei tatălui lor. – Din ngr. porfiroghénetos "născut în purpură".
PORFIROID, -Ă, porfiroizi, -de, adj. De natura porfirului, asemănător cu porfirul. – Din fr. porphyroîde.
PORICLĂ s.f. v. poreclă.
PORIFER, -Ă, poriferi, -e, adj. (Rar) Care provoacă porozitatea unui material. – Din fr. poriphére.
PORNEALĂ, porneli, s.f. (Pop.) 1. Pornire (la drum); plecare. 2. Loc de păşune rezervat oilor cu lapte – Porni + suf. -eală.
PORNI, pornesc, vb. IV. 1. Intranz. şi refl. (Despre fiinţe) A pleca din locul în care se află, a se pune în mişcare, a se îndrepta spre ceva, a purcede; p. ext. a merge. ** Expr. (Intranz.) A porni cu stângul = a nu avea succes într-o acţiune. A porni cu dreptul = a izbuti într-o acţiune iniţiată. * Tranz. şi intranz. (Despre mijloace de locomoţie sau obiecte care se deplasează) A (se) pune în mişcare. * (Despre fenomene ale naturii) A începe să se dezlănţuie, să se desfăşoare; a se declanşa; a se dezlănţui. * Tranz. (Rar) A duce, a conduce. 2. Intranz. (Despre maşini, motoare etc.) A începe să funcţioneze. * Tranz. fact. A pune în funcţiune. * (Despre acţiuni şi manifestări ale oamenilor) A începe, a izbucni. * Tranz. A face să înceapă o acţiune. ** Expr. A porni judecată (sau proces etc.) = a intenta (cuiva) un proces, a da pe cineva în judecată. 3. Intranz. şi refl. (Despre oameni) A se apuca să facă ceva, a începe o acţiune de oarecare durată. ** Expr. (Pop.; intranz.) A porni grea = a rămâne însărcinată. * A avea tendinţa să..., a fi înclinat să... 4. Tranz. A îndemna pe cineva la un lucru; a-l determina să facă ceva; a stimula, a îmboldi. * A întărâta, a aţâţa, a înverşuna. – Din sl. porinonti.
PORNIRE, porniri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) porni şi rezultatul ei; plecare. 2. Impuls, îndemn, imbold; p. ext. avânt, elan. 3. Înclinare, predispoziţie, tendinţă. 4. Patimă; înverşunare (împotriva cuiva). – V. porni.
PORNIT, -Ă, porniţi, -te, adj. 1. Care e gata să..., care e pe punctul să... 2. Înclinat, predispus, aplecat (spre...). 3. Supărat, furios, mânios, înverşunat. – V. porni.
PORNITOR, pornitoare, s.n. (Rar) Aparat, dispozitiv care serveşte la pornirea unei maşini, a unui mecanism; spec. demaror. – Porni + suf. -tor.
PORNITURĂ, pornituri, s.f. (Înv. şi pop.) Porţiune de teren deplasată prin alunecare. – Porni + suf. -tură.
PORNO adj. invar. Care are caracter pornografic. Literatură porno. – Din fr., engl. porno.
PORNOGRAF, pornografi, s.m. Autor de opere pornografice. * Amator de obscenităţi, de lucruri imorale. – Din fr. pornographe.
PORNOGRAFIC, -Ă, pornografici, -ce, adj. Care conţine pornografii; obscen. – Din fr. pornographique.
PORNOGRAFIE, pornografii, s.f. Scriere, desen, fotografie sau gravură obscenă. * Atitudine, faptă, vorbă obscenă. – Din fr. pornographie.
POROCLI vb. IV v. porecli.

POROINIC, poroinici, s.m. Nume dat mai multor plante erbacee din familia orhideelor, cu tuberculi, cu frunze oblonge, lucitoare, cu flori mari, plăcut mirositoare, grupate într-un spic şi care cresc în păduri umede şi umbroase (Orchis). – Et. nec.
PORONCĂ s.f. v. poruncă.
PORONCEALĂ s.f. v. porunceală.
PORONCI vb. IV v. porunci.
PORONCITOR, -OARE adj. v. poruncitor.
POROPLAST, poroplaste, s.n. Material plastic poros folosit în construcţii. – Cf. engl. poroplastic.
POROS, -OASĂ, poroşi, -oase, adj. Care are pori. * (Despre pământ) Afânat. – Din fr. poreux.
POROZIMETRU, porozimetre, s.n. Aparat pentru măsurarea porozităţii hârtiei. – Din fr. porosimétre.
POROZITATE s.f. Proprietate a unui corp solid de a fi poros. – Din fr. porosité.
PORRIDGE s.n. Mâncare specifică bucătăriei engleze, preparată din fulgi de ovăz sau de porumb. [Pr.: pórigi] – Cuv. engl.
PORT1- elem. Element de compunere care înseamnă "purtător de...", "susţinător de...", "purtare de...", servind la formarea unor substantive. – Din fr. porte÷.
PORT2, (2, 3) porturi, s.n. 1. Faptul de a purta sau de a deţine. Portul armelor este interzis. 2. Conduită obişnuită, firească, normală. Ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul. 3. Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. ** Expr. (Pop.) A purta portul (cuiva) = a se asemăna, a se potrivi cu cineva, a fi la fel cu cineva, a se adapta la felul de a fi al cuiva. * Îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii – Din purta (derivat regresiv).
PORT3, porturi, s.n. 1. Complex tehnic amenajat pe malul unei ape navigabile, prevăzut cu instalaţiile necesare pentru acostarea, încărcarea, descărcarea şi repararea navelor. 2. Oraş care are un port (1). – Din fr. port, it. porto.
PORTABIL, -Ă, portabili, -e, adj. Care poate fi transportat cu uşurinţă, care poate fi purtat cu sine; portativ2. – Din fr. portable.
PORTAJ, portaje, s.n. (Nav.) Parte a unui fluviu în care navigaţia este imposibilă şi ambarcaţiunile trebuie transportate pe uscat. – Din fr. portage.
PORTAL, portaluri, s.n. 1. Intrare principală monumentală într-un edificiu, de obicei încadrată cu un chenar de piatră, de zid sau de lemn şi bogat împodobită. 2. Deschidere din piatră sau din metal la intrarea unor poduri mari de cale ferată. 3. Lucrare de zidărie în formă de inel, ridicată la capetele unui tunel pentru a sprijini terenul din jurul acestuia şi pentru a opri căderea pământului, a pietrelor etc. – Din germ. Portal, it. portale.
PORTALTOI, portaltoaie, s.n. Plantă pe care are loc operaţia altoirii. – Port- + altoi (după fr. port-greffe).
PORTAMENT, portamente, s.n. (Muz.; indică modul de execuţie) Alunecare lină de la un sunet la altul, atingându-se aproape neobservat sunetele intermediare. – Din it. portamento.
PORTANT, -Ă, portanţi, -te, adj. (Tehn.) Care susţine ceva, care poartă ceva. ** Forţă portantă = portanţă. – Din fr. portant.
PORTANŢĂ, portanţe, s.f. Forţă care asigură sustentaţia unui corp în mişcare cufundat într-un fluid. – Din fr. portance.
PORTAR, portari, s.m. 1. Persoană însărcinată cu paza (intrării) unei întreprinderi, a unei instituţii, a unei case de locuit etc. 2. Boier însărcinat cu paza curţii domneşti (şi cu alte treburi de protocol, administrative etc.). **

Portar de Suceava (sau al Sucevei) = mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei şi a curţii domeneşti moldovene; comandant suprem al oştirii moldovene din trecut; hatman. 3. Sportiv dintr-o echipă care apără spaţiul porţii proprii spre a evita primirea de goluri. – Poartă + suf. -ar.
PORTARMĂ s.f. Purtare, deţinere a unei arme de foc. Permis de portarmă. – Port1- + armă.
PORTATIV1, portative, s.n. Grup de cinci linii orizontale, paralele şi egal distanţate, pe care şi între care se scriu notele muzicale. – Et. nec.
PORTATIV2, -Ă, portativi, -e, adj. Uşor de purtat sau de transportat; portabil, transportabil. ** Dicţionar portativ = dicţionar de format mic, uşor de mânuit. – Din fr. portatif.
PORTAVION, portavioane, s.n. Navă de luptă de mare tonaj, construită special pentru a permite gararea, decolarea şi aterizarea avioanelor. [Pr.: -vi-on] – Din fr. porte-avions.
PORTAVOCE, portavoce, s.n. Tub metalic (uneori prevăzut cu megafoane) care face legătura între cabina de comandă şi diferitele compartimente sau posturi de lucru de pe o navă şi prin care se transmit comunicări verbale în ambele sensuri; p. gener. megafon. – Din it. portavoce.
PORTĂ, porte, adj. (Anat.; în sintagma) Venă portă = venă care colectează sângele încărcat cu substanţe nutritive de la organele digestive şi îl transportă la ficat. – Din fr. porte.
PORTĂREASĂ, portărese, s.f. Femeie care are sarcina de a păzi intrarea unei instituţii, a unei case etc. * Soţia portarului (1). – Portar + suf. -easă.
PORTĂREL, portărei, s.m. 1. Funcţionar însărcinat cu executarea unei sentinţe judecătoreşti. 2. Slujbaş domnesc subordonat portarului (2). – Portar + suf. -el.
PORTBAGAJ, portbagaje, s.n. Dispozitiv (sau spaţiu) într-un vehicul de transport în (sau pe) care se ţin bagajele. – Din fr. porte-bagages.
PORTBAIONETĂ, portbaionete, s.f. Dispozitiv din piele ataşat la o centură militară, în care se fixează şi se poartă baioneta. [Pr.: -ba-io-] – Din fr. porte-baîonnette.
PORTBILET, portbilete, s.n. (Rar) Portofel în care se ţin banii de hârtie. – Din fr. porte-billets.
PORTCART, portcarturi, s.n. 1. Mic portofel în care se ţin actele de identitate, cărţile de vizită. 2. Porthartă. – Din fr. porte – cartes.
PORTCHEI, portchei, s.n. Inel metalic, toc de piele etc. pentru păstrat cheile. – Port1- + chei (după fr. porte-clefs).
PORTCLIŞEU, portclişee, s.n. Casetă de lemn sau metalică în care se introduce placa pe care se fotografiază. – Port1- + clişeu.
PORTCONTAINER, portcontainere, s.n. Navă destinată transportului de mărfuri în containere. – Din fr. porte-containers.
PORTCREION, portcreioane, s.n. Mic tub din metal, din plastic etc. în care se ţine creionul. [Pr.: -cre-ion] – Din fr. porte – crayon.
PORTCUŢIT, pórtcuţite, s.n. Organ al unei maşini-unelte de aşchiere care serveşte la fixarea în poziţia dorită a unuia sau a mai multor cuţite, în vederea prelucrării pieselor. – Port1- + cuţit (după fr. porte-couteau).
PORTDRAPEL, (1) s.m., (2) portdrapele, s.n. 1. S.m. Persoană care poartă drapelul unei unităţi militare, al unei asociaţii sportive etc. * Fig. Persoană care stă în fruntea unui curent, a unei mişcări; p. ext. idee călăuzitoare. 2. S.n. Toc de piele prins de o curea petrecută peste piept, în care se fixează coada drapelului pentru a putea fi purtat mai uşor. – Port1- + drapel (1, după fr. porte-drapeau).

PORTE-BONHEUR s.n. Obiect considerat ca aducător de noroc celui care îl poartă; talisman. [Pr.: port-bonór] – Cuv. fr.
PORTELICOPTER, portelicoptere, s.n. Navă purtătoare de elicoptere. – Din fr. porte-hélicoptéres.
PORTER s.n. Bere (englezească) de culoare neagră, tare şi amară. – Din engl., fr. porter.
PORTFARD, portfarduri, s.n. Un fel de poşetă mică în care îşi păstrează femeile fardurile şi alte produse cosmetice. – Port1- + fard.
PORTHART s.n. v. porthartă.
PORTHARTĂ, porthărţi, s.f. Geantă pliantă de piele, de pânză, de muşama etc. în care se păstrează hărţi (militare). [Var.: porthárt s.n:] – Port1- + hartă (după fr. porte-carte).
PORTIC, porticuri, s.n. Galerie exterioară, mărginită de o colonadă, uneori cu arcade, care serveşte ca loc de adăpost sau de plimbare în jurul unei pieţe, al unei clădiri etc. sau ca intrare monumentală într-un edificiu. [Pl. şi: portice] – Din fr. portique, lat. porticus.
PORTIERĂ, portiere, s.f. 1. Uşă cu geam (la un automobil, la un vagon de tren, la un cupeu etc.). 2. (Rar) Draperie atârnată deasupra unei uşi (pentru a o masca). [Pr.: -ti-e-] – Din fr. portiére.
PORTIŢĂ, portiţe, s.f. Diminutiv al lui poartă. ** Expr. Portiţă de scăpare = posibilitate de a scăpa dintr-o situaţie dificilă. – Poartă + suf. -iţă.
PORTJARTIER, portjartiere, s.n. Obiect de îmbrăcăminte femeiască confecţionat dintr-un material textil (elastic), de care sunt prinse jartierele. [Pr.: -ti-er] – Port1- + jartieră (după fr. porte-jarretelles).
PORTLAND s.n. Ciment obţinut prin pulverizarea unui amestec de argilă şi de cretă calcinată. – Din fr. portland.
PORTLANDIAN, -Ă, portlandieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Ultimul etaj al jurasicului. 2. Adj. Care aparţine portlandianului (1), porivitor la portlandian. [Pr.: -di-an] – Din fr. portlandien.
PORTMANTOU, portmantouri, s.n. Dispozitiv pe care se atârnă hainele, astfel ca ele să nu se şifoneze. – Din fr. portemanteau.
PORTMANUSCRIS, portmanuscrise, s.n. (Tipogr.) Cleşte de lemn sau de metal care fixează pagina manuscrisului. – Port1- + manuscris.
PORTMONEU, portmonee, s.n. Obiect de piele, de pânză etc. în care se ţin de obicei banii mărunţi. – Din fr. porte-monnaie. – V. portofel.
PORTO1 s.n. Taxă care se plăteşte pentru expedierea prin poştă a unei scrisori, a unui pachet, a unei sume de bani etc. – Din it. porto.
PORTO2 s.n. Vin roşu, negru sau alb, tare şi dulce, originar din Portugalia. – Din fr. porto.
PORTOCAL, portocali, s.m. Pom fructifer mediteranean şi subtropical, originar din Asia, înalt de 2-4 m, cu frunze persistente, cu flori albe şi parfumate, cu fructe sferice, comestibile (Citrus aurantium). [Var.: (înv.) portocálă s.f.] – Din portocală1 (derivat regresiv).
PORTOCALĂ1, portocale, s.f. 1. Fructul portocalului, de formă sferică, aromat şi zemos, bogat în vitamine, învelit într-o coajă de culoare galbenă-roşiatică. 2. Lumânare lungă şi subţire, răsucită ca un ghem, pentru a putea fi ţinută mai uşor în mâna. – Din ngr. portokáli.
PORTOCALĂ2 s.f. v. portocal.
PORTOCALIU, -IE, portocalii, adj., s.n. 1. Adj. De culoarca portocalei1 (1) coapte; galben-roşiatic, oranj. 2. S.n. Culoare galbenă-roşiatică (a doua din spectrul solar). – Portocală1 + suf -iu.

PORTOCHELARI s.m. Toc de piele, de material plastic, de metal etc. în care se ţin ochelarii. – Port1- + ochelari.
PORTOFEI s.n. v. portofel.
PORTOFEL, portofele, s.n. Obiect din piele, din material plastic etc., în forma unor coperte mici cu mai multe despărţituri interioare, în care se păstrează bani, acte etc.; portvizit, portofoliu (3). [Var.: (înv.) portoféi, portoféu s.n.] – Din rus. portfel', fr. porte-feuille.
PORTOFEU s.n. v. portofel.
PORTOFOLIU, portofolii, s.n. 1. (Livr.) Funcţie de ministru. ** Ministru fără portofoliu = persoană care are funcţia de ministru într-un guvern, fără a fi titularul unui minister. 2. (Înv.) Mapă, dosar etc. în care se păstrează acte, hârtii de valoare etc. 3. (Rar) Portofel. 4. Efecte de comerţ, valori bancare etc. aflate la dispoziţia cuiva. 5. Totalitatea lucrărilor manuscrise aflate în evidenţa unei edituri, în scopul tipăririi lor. – După it. portafoglio.
PORTO-FRANC s.n. v. porto-franco.
PORTO-FRANCO s.n. Port3 (sau o parte a lui) în care, potrivit unei convenţii speciale, mărfurile importate, exportate sau aflate în tranzit nu sunt supuse taxelor vamale. [Var.: porto-fránc s.n.] – Din it. porto-franco.
PORTOLAC s.m. v. portulacă.
PORTORICAN, -Ă, portoricani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Porto Rico. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Porto Rico. – Din fr. portoricain.
PORTPAGINĂ, portpagini, s.f. Suport de hârtie sau de carton pe care se aşază zaţul tipografic al unei pagini pentru a putea fi transportat. – Port1- + pagină (după fr. porte-page).
PORTPERIE, portperii, s.f. 1. Organ sau piesă a unei maşini (electrice) de care este fixată o perie (de contact). 2. Suport pe care se ţin periile. – Port1- + perie.
PORTRET, portrete, s.n. 1. Pictură, desen, sculptură, fotografie etc. care înfăţişează chipul unei persoane. ** Portret-robot = desen al chipului unei persoane realizat pe baza relatărilor victimei sau ale martorilor. Portret-vorbit = procedeu de identificare criminalistică bazat pe descrierea semnalmentelor infractorului de către victimă sau de către martori. 2. Înfăţişare a aspectului fizic şi moral al unui personaj într-o operă literară; operă literară cu un asemenea conţinut. [Pl. şi: (înv.) portreturi] – Din fr. portrait.
PORTRETA, portretez, vb. I. Tranz. (Înv.) A face cuiva un portret (1). – Din portret (după fr. portraiturer).
PORTRETAR, portretari, s.m. (Înv.) Portretist (1); p. gener. pictor. – Portret + suf. -ar.
PORTRETIST, -Ă, portretişti, -ste, s.m. şi f. 1. Pictor sau sculptor specializat în portrete (1); portretar. 2. Scriitor specializat în portrete (2). – Din fr. portraitiste.
PORTRETISTIC, -Ă, portretistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a picturii, a sculpturii, a fotografiei etc. care cuprinde genul portretului (1). 2. S.f. Creaţie literară care cultivă portretul (2). 3. Adj. Care aparţine portretisticii (1, 2), privitor la portretistică. – Portret + suf. -istică.
PORTRETIZA, portretizez, vb. I. Tranz. A face cuiva portretul. – Portret + suf. -iza.
PORTRETIZARE, portretizări, s.f. Acţiunea de a portretiza şi rezultatul ei. – V. portretiza.
PORTSABIE, portsăbii, s.f. Obiect din piele, stofă sau metal prins de centură, în care se fixează sabia. – Port1- + sabie (după fr. porte-glaive).

PORTSCHI, portschiuri, s.n. Dispozitiv care ajută la transportarea schiurilor (1). * Suport fixat pe capota autoturismelor în vederea transportării schiurilor. – Port1- + schi.
PORTSCULĂ, portscule, s.f. (Tehn.) Portunealtă. – Port1- + sculă (după fr. porte-outil).
PORTSEMNAL, portsemnale, s.n. Suport montat pe un vehicul pentru a susţine felinarele de semnalizare. – Port1- + semnal.
PORTSTINDARD, portstindarde, s.n. Portdrapel (1). – Port1- + stindard.
PORTTABAC, porttabacuri, s.n. (Rar) Tabacheră. – Port1- + tabac.
PORTŢIGARET, portţigarete, s.n. 1. Tabacheră. 2. Tub mic de chihlimbar, de lemn, de celuloid etc. în care se fixează ţigara pentru a fi fumată. – Din fr. porte-cigarettes.
PORTUAR, -Ă, portuari, -e, adj. Care aparţine unui port3, privitor la port3, de port3. * Care are port3 (1). [Pr.: -tu-ar] – Din fr. portuaire.
PORTUGHEZ, -Ă, portughezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Portugaliei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Portugaliei sau populaţiei ei, privitor la Portugalia sau la populaţia ei, originar din Portugalia. * (Substantivat, f.) Limba portugheză. [Pl. (m.) şi: portugheji] – Din it. portoghese, germ. Portugiese. Cf. fr. portugais.
PORTULAC s.m. v. portulacă.
PORTULACĂ, portulace, s.f. (Bot.; pop.) Agurijoară. [Var.: portolác, portulác s.m.] – Din lat. portulaca.
PORTULAN, portulane, s.n. 1. Publicaţie-ghid despre o regiune sau despre un port3, destinată navigatorilor. 2. Hartă de navigaţie folosită în evul mediu. – Din fr. portulan.
PORTUNEALTĂ, portunelte, s.f. Piesă sau dispozitiv de prindere a unei unelte în vederea mânuirii ei la prelucrări efectuate manual sau cu maşini-unelte; portsculă. – Port1- + unealtă (după fr. port-outil).
PORTVIZIT, portvizite, s.n. (Livr.) Portofel (mai ales pentru acte). – Din fr. porte-visite.
PORŢELAN, (2) porţelanuri, s.n. 1. Material ceramic alb şi translucid obţinut prin arderea la temperaturi înalte a unei paste de cuarţ, de caolin şi de feldspat împreună cu adaosuri de alţi componenţi, folosit la fabricarea vaselor industriale sau de laborator, a izolatoarelor electrice, a vaselor de uz casnic sau a unor obiecte decorative. 2. Obiect făcut din porţelan (1). [Var.: (rar) porcelán s.n.] – Din germ. Porzellan.
PORŢELĂNĂRIE, porţelănării, s.f. (Rar) Magazin de porţelanuri (2). – Porţelan + suf. -ărie.
PORŢIE, porţii, s.f. 1. Cantitate determinată dintr-un material, dintr-o substanţă, dintr-un aliment, destinată a fi utilizată dintr-o dată sau într-un anumit interval de timp. 2. (Mai ales în forma porţiune) Parte dintr-un tot (divizat); bucată, fragment. [Var.: porţiúne s.f.] – Din fr. portion.
PORŢIONA, porţionez, vb. I. Tranz. A împărţi (un aliment) în porţii. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. portionner.
PORŢIONARE, porţionări, s.f. Acţiunea de a porţiona. [Pr.: -ţi-o-] – V. porţiona.
PORŢIUNE s.f. v. porţie.
PORUCIC, porucici, s.m. (Înv.) Locotenent; p. gener. ofiţer (rus). [Var.: parúcic s.m.] – Din rus. porucik.
PORUMB, -Ă, (I 1) porumbi, s.m., (I 2) porumbi, s.m., (II) porumbi, s.m., (III) porumbi, -e, adj., (I 3) porumburi, s.n. I. 1. S.m. Plantă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, puternică şi groasă, cu frunzele lungi şi ascuţite la vârf şi cu inflorescenţa un spic sau un panicul, cultivată ca plantă

alimentară, industrială şi furajeră; păpuşoi, cucuruz, mălai (Zea mays). 2. S.m. Ştiuletele de porumb (I 1), împreună cu boabele de pe el; boabele desprinse de pe ştiulete. ** Expr. A lua (cuiva) porumbul de pe foc = a dejuca planurile (cuiva), a-i face (cuiva) o festă. 3. S.n. Semănătură, lan de porumb (I 1); porumbişte. II. S.m. (Pop.) Porumbel (I 1). III. Adj. (Pop.) De culoare cenuşie-albăstruie; (despre animale şi păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenuşie-albăstruie; porumbel (IV). – Lat. palumbus.
PORUMBAC, -Ă, porumbaci, -ce, adj., s.m. I. Adj. (Pop.; despre păsări sau despre penele lor; adesea substantivat) Pestriţ. II. S.m. Fluture mare de noapte, cu aripile din faţă galbene cu dungi cafenii şi cu cele dindărăt multicolore (Sphinx euphorbiae). – Porumb + suf. -ac.
PORUMBAR1, porumbari, s.m. Arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe şi cu fructe sferice de culoare neagră-vineţie, cu gust acru, astringent; porumbel (III 2), scorombar (Prunus spinosa). – Porumbă1 + suf. -ar.
PORUMBAR2, (I) porumbare, s.n., (II) porumbari, s.m. I. S.n. 1. Adăpost pentru porumbei (I 1); porumbărie (1), hulubărie. 2. Construcţie de nuiele sau de şipci în care se păstrează ştiuleţii de porumb; coşar, pătul, porumbărie (2). II. S.m. (Reg.) Specie de uliu. – Porumb + suf. -ar.
PORUMBAŞ, porumbaşi, s.m. (Pop.) Porumbel (I 1). – Porumb + suf. -aş.
PORUMBĂ1, porumbe, s.f. Fructul porumbarului1, sferic, de culoare neagră-vineţie, cu gust acru, astringent; scoroambă. – Lat. palumba.
PORUMBĂ2, porumbe, s.f. (Pop.) Porumbiţă. – Porumb + suf. -ă.
PORUMBĂRIE, porumbării, s.f. 1. (Reg.) Porumbar2 (I 1). 2. (Reg.) Porumbar2 (I 2). 3. Crescătorie de porumbei (I 1). – Porumb + suf. -ărie.
PORUMBEL, -EA, porumbei, -ele, subst. adj. I. 1. S.m. Nume dat mai multor specii de păsări sălbatice sau domestice, de talie mijlocie sau mică, cu ciocul scurt, cu penajul extrem de variat (Columba); pasăre aparţinând uneia dintre aceste specii; hulub, porumb (II), porumbaş. ** Porumbel călător (sau de poştă, voiajor) = porumbel dresat să se întoarcă la locul de unde a fost trimis, folosit pentru transmiterea mesajelor. ** Expr. A trăi (sau a se iubi) ca porumbeii (sau ca doi porumbei) = a trăi în dragoste şi în bună înţelegere. ** Compus: porumbel-râzător = guguştiuc. 2. S.f. (Reg.) Porumbiţă. II. S.m. Ştiulete de porumb cu boabele încă necoapte, în lapte, care se mănâncă fierte sau coapte în spuză. III. 1. S.f. Fructul porumbarului1, sferic, de culoare neagră-vineţie, cu gust acru, astringent; porumbă1. 2. S.m. (Bot.) Porumbar1. 3. S.m. (bot.; la pl.) Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori albastre, care creşte prin vii şi livezi (Muscari botryoides). IV. Adj. (Reg.) Porumb (III). – Porumb + suf. -el, -ea.
PORUMBIŞTE, porumbişti, s.f. Loc semănat cu porumb (I 1), lan de porumb. * Loc de pe care s-a cules recolta de porumb (I 1), folosit adesea ca păşune. – Porumb + suf. -işte.
PORUMBIŢĂ, porumbiţe, s.f. Femela porumbelului (I 1); porumbă2, hulubiţă. * Termen de dezmierdare pentru o fată sau o femeie iubită. – Porumb + suf. -iţă.
PORUNCĂ, porunci, s.f. 1. Dispoziţie (orală sau scrisă) dată de către o autoritate sau de către o persoană cu autoritate şi care trebuie executată întocmai; ordin, decizie, hotărâre. ** Loc. adv. (Rar) De poruncă = prin constrângere, în silă. ** Expr. (Înv.) A avea (pe cineva) sub (sau la) porunca sa = a avea (pe cineva) la dispoziţia sa, sub comanda sa. * (Cu valoare de imperativ) Porunceşte!, porunciţi!. * (Reg.) Ordin de chemare în armată. 2. (Înv.) Comunicare de interes public, făcută de o autoritate comunală. 3. (În religia creştină; în sintagma) Cele zece porunci = decalogul. 4. (Înv. şi pop.)

Lege morală; învăţătură, precept. [Var.: (reg.) poróncă s.f.] – Din porunci (derivat regresiv).
PORUNCEALĂ s.f. (Pop.; în loc. adj. şi adv.) ** De (sau pe după) poruncealã = a) (făcut sau acceptat) din ordin, (impus) cu forţa; p. ext. (făcut) în silă, de mântuială; b) de (sau pe după) comandă. [Var.: (reg.) poronceálă s.f.] – Porunci + suf. -eală.
PORUNCI, poruncesc, vb. IV. 1. Tranz. A dispune cu autoritate ca ceva să se îndeplinească (întocmai); a ordona. 2. Tranz. A da comanda să se fabrice, să se confecţioneze ceva; a comanda. 3. Tranz. A cere să i se aducă, să i se pună la dispoziţie ceva pentru a fi folosit, consumat; a comanda. 4. Tranz. (Pop.) A trimite vorbă, a comunica, a transmite; a vesti. 5. Intranz. A fi stăpân, a conduce în calitate de stăpân. [Var.: (reg.) poroncí vb. IV] – Din sl. porončiti.
PORUNCITOR, -OARE, poruncitori, -oare, adj. 1. Care porunceşte (1), ordonă; căruia îi place să poruncească, să domine. Om poruncitor. 2. Care exprimă o poruncă, un ordin; p. ext. autoritar. Ton poruncitor. [Var.: (reg.) poroncitór, -oáre adj.] – Porunci + suf. -tor.
POSAC, -Ă, posaci, -ce, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de veselie, prost dispus; tăcut, morocănos, necomunicativ, nesociabil. * (Despre vreme, peisaje etc.) Care inspiră melancolie; dezolant, deprimat. – Et. nec.
POSADĂ, posade, s.f. 1. (Pop.) Curătură (în pădure). * Loc neted pe un deal sau pe un munte unde a existat o aşezare omenească. * Loc de odihnă pentru călători. 2. (Pop.) Trecătoare (îngustă) în munţi. * Obligaţie a ţăranilor dependenţi de a face de strajă în preajma trecătorilor din munţi. 3. (Înv.) Loc întărit în mod natural (care servea ca punct de vamă). * Denumire generală a unor dări de vamă. 4. Pârghie cu ajutorul căreia se reglează poziţia pietrelor morii în timpul măcinatului, pentru a se obţine, după voie, o făină mai mare sau mai fină. * P. gener. (Reg.) Moară. – Din scr. posada.
POSĂCEALĂ, posăceli, s.f. (Rar) Faptul de a fi posac; lipsă dc veselie, proastă dispoziţie. – Posac + suf. -eală.
POSCONIŢĂ, posconiţe, s.f. Pleavă (amestecată cu sămânţă) rămasă de la vânturatul cânepii şi folosită adesea ca hrană pentru oi. – Cf. slovacul poskonica, magh. paszkonca.
POSEDA, poséd, vb. I. Tranz. 1. A avea ceva în proprietatea sau în stăpânirea sa, a dispune de ceva; a stăpâni. 2. (La pasiv; despre oameni) A fi dominat de..., a fi stăpânit de... 3. A avea anumite însuşiri, caracteristici. 4. A cunoaşte bine un lucru; spec. a şti bine o limbă, o disciplină ştiinţifică etc. – Din fr. posséder.
POSEDANT, -Ă, posedanţi, -te, adj. (Rar) Care posedă (1) ceva. – Din fr. possédant.
POSEDARE, posedări, s.f. (Rar) Faptul de a poseda; stăpânire. – V. poseda.
POSEDAT, -Ă, posedaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Om) stăpânit de obsesii, de frământări sufleteşti; p. ext. nebun. – V. poseda.
POSESIE s.f. v. posesiune.
POSESIUNE, posesiuni, s.f. 1. Faptul de a poseda (1); stăpânire a unui lucru; dreptul de a se folosi, de a dispune de ceva. 2. (Înv.) Proprietate (de pământ); moşie. 3. Ţară slab dezvoltată, lipsită de independenţă, stăpânită de un stat mai puternic; colonie. [Pr.: -si-u÷, – Var.: posésie s.f.] – Din fr. possesion, lat. possessio, -onis.
POSESIV, -Ă, posesivi, -e, adj. 1. (Gram.; despre unele pronume, adjective, articole) Care arată sau cu ajutorul căruia se exprimă un raport de posesiune (1), de apartenenţă, de dependenţă. 2. (Rar) Autoritar. Ton posesiv. – Din fr. possessif, lat. possessivus.

POSESOR, -OARE, posesori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care deţine cu titlu de proprietate un bun; persoană căreia îi aparţine ceva. * (Înv. şi reg.) Arendaş. 2. Persoană care posedă anumite însuşiri, caracteristici. Posesorul unui stil elegant de înot. – Din fr. possesseur, lat. possessor, -oris.
POSESORIU, -IE, posesorii, adj. (Despre acţiuni judiciare) Prin care se urmăreşte apărarea, protecţia posesiunii. – Din fr. possessoire.
POSEUR, poseuri, s.m., adj. (Franţuzism) (Persoană îngâmfată) care pozează, studiindu-şi în permanenţă atitudinile, gesturile etc. pentru a face impresie, pentru a epata sau pentru a se evidenţia. [Pr.: pozör] – Din fr. poseur.
POSIBIL, -Ă, posibili, -e, adj. Care se poate întâmpla sau realiza, care poate fi făcut sau imaginat; care e cu putinţă; care este permis să se facă. * (Substantivat, n.) Ceea ce este cu putinţă. ** Expr. A face tot posibilul = a face tot ce se poate într-o împrejurare, a încerca totul pentru a ajunge la rezultatul dorit. – Din fr. possible, lat. possibilis.
POSIBILITATE, (2) posibilităţi, s.f. 1. Faptul de a fi posibil; ceea ce poate deveni în viitor o realitate. 2. Mijloc de realizare, de înfăptuire a ceva; putinţă, modalitate. ** Posibilităţi materiale = bani (necesari traiului). ** Expr. În măsura (sau în limita) posibilităţilor = în măsura în care este posibil. * (La pl.) Calităţi, însuşiri care se pot dezvolta, maturiza. Tânăr cu posibilităţi. – Din fr. possibilité, lat. possibilitas, -atis.
POSLUJNIC s.m. v. posluşnic.
POSLUŞNIC, posluşnici, s.m. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Slujitor boieresc sau mănăstiresc care era scutit de dări. * P. gener. (Înv.) Slujitor, servitor. 2. (Înv.) Infirmier. [Var.: (înv.) poslújnic s.m.] – Din sl. poslušĭnikŭ.
POSMAG, posmagi, s.m. (Reg.) Pâine uscată (tăiată felii). * (La sg.) Pesmet. – Din sl. posmagŭ.
POSMĂGI, posmăgesc, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. A presăra cu posmag o bucată de carne (înainte de a o frige). 2. Refl. A se usca ca un posmag. * (Despre plante) A se ofili, a se veştеji. – Din posmag.
POSMĂGIT, -Ă, posmăgiţi, -te, adj. (Reg.) Uscat (ca un posmag). – V. posmăgi.
POSOLOGIC, -Ă, posologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la posologie, de posologie. – Din fr. posologique.
POSOLOGIE s.f. Parte a terapeuticii care se ocupă cu indicaţiile referitoare la dozele şi la modul în care trebuie administrate medicamentele. – Din fr. posologie.
POSOMORALĂ, posomoreli, s.f. Tristeţe, melancolie; îngrijorare; indispoziţie, posomorâre. * Fig. (Rar) Vreme întunecată (şi ploioasă). [Var.: posomoreálă s.f.] – Posomorî + suf. -eală.
POSOMORÂRE, posomorâri, s.f. Faptul de a (se) posomorî; posomoreală. – V. posomorî.
POSOMORÂT, -Ă, posomorâţi, -te, adj. (Despre oameni) Rău dispus; trist, mohorât, posac; (despre faţa sau privirea oamenilor) care exprimă o rea dispoziţie, tristeţe. * (Despre obiecte, peisaje etc.) Care este de culoare întunecată; p. ext. care face o impresie tristă; dezolant, sumbru. * Fig. (Despre cer) Acoperit cu nori; p. ext. (despre timp) întunecat, ploios. – V. posomorî.
POSOMOREALĂ s.f. v. posomorală.
POSOMORI vb. IV v. posomorî.
POSOMORÎ, posomorăsc, vb. IV. 1. Refl. (Despre oameni sau despre faţa, privirea lor) A se întuneca, a se întrista. ** Tranz. Vestea l-a posomorât. * A lua o înfăţişare severă; a se încrunta. * Fig. (Despre cer) A se acoperi cu nori;

p. ext. (despre timp) a deveni neguros, întunecat, închis, ploios. 2. Tranz. A da o notă de tristeţe; a înnegura. [Var.: (reg.) posomorí vb. IV] – Et. nec.
POSPAI s.n. Pulbere fină de făină care se formează în timpul măcinatului şi care se depune pe pereţi şi pe toate obiectele din moară; p. gener. pulbere albă, strat subţire (mai ales de zăpadă) care acoperă un obiect. * Fig. Superficialitate, spoială (dovedite în efectuarea unei munci). – Din ngr. paspáli, scr. paspalj.
POSPĂI, pospăiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subţire (de pospai); a aşterne un strat subţire; a presăra. * Fig. A face un lucru de mântuială, superficial. – Din sl. posypati.
POSPĂIALĂ, pospăieli, s.f. Faptul de a pospăi; (concr.) înveliş sau strat subţire dintr-o materie care acoperă un obiect; fig. lustru înşelător, aparenţă, spoială, superficialitate. [Pr.: -pă-ia-] – Pospăi + suf. -eală.
POSPĂIT, -Ă, pospăiţi, -te, adj. Acoperit sau învelit cu un strat subţire dintr-o materie; fig. cu o aparenţă înşelătoare de cultură, de civilizaţie etc.; superficial. – V. pospăi.
POSPOLIT, -Ă, pospoliţi, -te, adj. Care aparţinea unui corp de armată alcătuit din nobili polonezi, format din nobili polonezi. – Din pol. pospolity.
POST1- Element de compunere care înseamnă "după", "ulterior" şi care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. – Din lat. post, fr. post÷.
POST2, posturi, s.n. 1. Funcţie, slujbă. ** Loc. adv. La post sau la postul meu (sau tău etc.) = prezent la datorie pentru îndeplinirea obligaţiilor (de serviciu). 2. Loc unde se găseşte o formaţie militară (restrânsă) care execută un ordin; p. ext. formaţia militară respectivă. * Unitate de poliţişti sau jandarmi (în trecut de miliţieni) însărcinată cu menţinerea ordinii publice într-o localitate rurală; p. ext. local unde funcţionează unitatea respectivă. * Loc unde stă santinela în timpul serviciului de gardă; p. ext. serviciul de gardă al santinelei; (rar) santinelă. * Loc unde stă un poliţist însărcinat cu supravegherea circulaţiei pe străzi. 3. Instalaţie utilată cu aparatura necesară pentru executarea anumitor operaţii tehnice. Post telefonic. * Loc special amenajat în care se desfăşoară o activitate practică sau pe care îl ocupă o persoană în timpul efectuării unei asemenea activităţi. Post de observaţie. ** Post de mişcare = loc pentru deservirea circulaţiei trenurilor. Post (sanitar) de (prim) ajutor = ansamblul încăperilor, al mijloacelor tehnico-sanitare şi al personalului sanitar, organizat cu scopul de a da primele îngrijiri persoanelor accidentate sau bolnavilor. 4. Categorie în care sunt înscrise într-o evidenţă contabilă sume de bani, materiale etc.; rubrica corespunzătoare dintr-un registru de contabilitate. – Din fr. poste.
POST3, posturi, s.n. 1. Interdicţie de a mânca unele alimente (de origine animală) prescrisă credincioşilor de către biserică în anumite zile sau în anumite perioade ale anului. ** Loc. adj. De post = a) (despre mâncare) pregătit numai din alimente îngăduite de biserică; p. ext. gătit fără carne (şi fără grăsimi animale); b) (despre zile sau perioade de timp) în care se posteşte; fig. în care se rabdă de foame. ** Loc. vb. A ţine post = a posti. ** Expr. (E) mare cât o zi de post = (e) foarte mare, foarte înalt. 2. Perioadă de timp care precedă o sărbătoare şi în care biserica prescrie să se postească. 3. Postul (cel) mare = postul care precedă sărbătoarea Paştilor. ** Expr. Martie din post nu lipseşte sau ca în martie postul, se spune despre cineva care e nelipsit dintr-un loc (de unde poate obţine un profit, un avantaj). * (Fam.) Abstinenţă. – Din sl. postŭ.

POSTA, postez, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aşeza, a (se) instala, a (se) plasa într-un anumit loc, cu scopul de a supraveghea, de a urmări, de a păzi. – Din fr. poster.

POSTABDOMEN, postabdomene, s.n. (Entom.) Partea posterioară a abdomenului unor artropode. – Din fr. postabdomen.

POSTACUT, -Ă, postacuţi, -te, adj. (Med.) Care a depăşit o stare maladivă critică. – Post + acut.

POSTAMENT, postamente, s.n. Placă de piatră, de metal sau de lemn care serveşte ca bază de susţinere sau de fixare a unei maşini, a unui aparat, a unei statui, a unei coloane etc.; soclu, piedestal. – Din germ. Postament.

POSTAPRINDERE, postaprinderi, s.f. (Rar) Autoaprindere. – Post1- + aprindere.

POSTAŞ s.m. v. poştaş.

POSTATĂ, postate, s.f. 1. Porţiune dintr-un teren cultivat, lucrată de unul sau mai mulţi lucrători (într-un anumit timp). * Porţiune dintr-o pădure de unde se taie copacii. * Strat de legume sau de flori. 2. (Pop.) Bucată de drum; distanţă. [Var.: (reg.) postáţă s.f.] – Din sl. postatî.

POSTAŢĂ s.f. v. postată.

POSTAV, (2) postavuri, s.n. 1. Ţesătură de lână groasă, adesea păroasă, din care se confecţionează îmbrăcăminte, pături etc. 2. (La pl.) Diferite sortimente de postav (1) sau de confecţii de postav. [Pl. şi: postăvuri] – Din sl. postavů.

POSTAVĂ, postăvi, s.f. (Pop.) 1. Albie (care serveşte la frământatul aluatului, la spălatul rufelor etc.). 2. Ladă în care curge făina la moară în timpul măcinatului. – Din sc. postava.

POSTĂ s.f. v. poştă1.

POSTĂVAR, postăvari, s.m. Fabricant, negustor sau ţesător de postavuri. – Postav + suf. -ar.

POSTĂVĂREASĂ, postăvărese, s.f. Soţia postăvarului; femeie care face sau vinde postavuri. – Postăvar + suf. -easă.

POSTĂVĂRIE, postăvării, s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri. – Postav + suf. -ărie.

POSTĂVIOR, postăvioare, s.n. (Rar) Diminutiv al lui postav (1). * Postav (1) mai subţire sau de calitate inferioară. – Postav + suf. -ior.

POSTBELIC, -Ă, postbelici, -ce, adj. Privitor la perioada de după un război, care aparţine acestei perioade. – Post1- + belic (rar "de război" < lat.).

POSTCALCUL, postcalcule, s.n. 1. Calculare a preţului de cost al unei lucrări pe baza cheltuielilor făcute; postcalculaţie. 2. Serviciu contabil dintr-o întreprindere care se ocupă cu postcalculul (1). – Post1- + calcul.

POSTCALCULAŢIE, postcalculaţii, s.f. Postcalcul. – Post1- + calculaţie.

POSTCURATIV, -Ă, postcurativi, -e, adj. De după o cură (balneară). – Post1- + curativ.

POSTCURĂ, postcure, s.f. Tratament care urmează după o cură (balneară). – Din fr. postcure.

POSTDATA, postdatez, vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată posterioară datei redactării. – Din fr. postdater.

POSTDATARE, postdatări, s.f. Acţiunea de a postdata. – V. postdata.

POSTDATAT, -Ă, postdataţi, -te, adj. (Despre acte, scrisori etc.) A cărui dată este posterioară redactării. – V. postdata.

POSTDILUVIAN, -Ă, postdiluvieni, -e, adj. Care a avut loc după diluviu, care aparţine acestei perioade. [Pr.: -vi-an] – Din fr. postdiluvien.

POSTELNIC, postelnici, s.m. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat unui mare boier, membru al sfatului domnesc, care avea în

grijă camera de dormit a domnului şi organiza audienţele la domn; boier care avea acest titlu. ** Postelnicul al doilea (sau al treilea etc.) = subordonat (de grade diverse) al postelnicului (1). * (Mai târziu) Ministru al Afacerilor Externe. 2. Titlu onorific dat boierilor care aveau unele atribuţii administrative; boier care avea acest titlu. – Din sl. posteîlnikŭ.
POSTELNICEASĂ, postelnicese, s.f. Soţia postelnicului. – Postelnic + suf. -easă.
POSTELNICEL, postelnicei, s.m. Titlu dat unui slujbaş (civil sau militar) de la curtea domnească subordonat postelnicului (1); persoană care avea acest titlu. – Postelnic + suf. -el.
POSTELNICIE s.f. 1. Demnitatea sau funcţia de postelnic; perioadă de timp în care cineva exercita această funcţie. 2. Instituţie condusă de un postelnic (1); (mai târziu) Ministerul Afacerilor Externe; clădirea în care se afla această instituţie. – Postelnic + suf. -ie.
POSTEMINESCIAN, -Ă, posteminescieni, -e, adj. Referitor la perioada care a urmat imediat epocii eminesciene, care aparţine acestei perioade. [Pr.: -ci-an] – Post1- + eminescian.
POSTER, posteruri, s.n. 1. Mod de prezentare a unei comunicări sub formă de afişe în cadrul sesiunilor, al congreselor ştiinţifice etc. 2. Afiş care conţine diverse imagini. – Din engl. poster.
POSTERIOR, -OARĂ, posteriori, -oare, adj. 1. Care vine, urmează sau se petrece după cineva sau ceva; ulterior. * (Adverbial) Mai târziu. 2. Care se află sau este aşezat în partea dindărăt, de dinapoi. * (Despre sunete, în special despre vocale) Al cărui punct de articulaţie este situat în partea de dinapoi a cavităţii bucale. [Pr.: -ri-or] – Din fr. postérieur, lat. posterior.
POSTERIORITATE s.f. Calitatea de a fi posterior, situaţia a ceea ce este posterior. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. postériorité.
POSTERITATE s.f. 1. Succesiune de generaţii viitoare; urmaşi. 2. (Înv.) Succesiune de persoane care descind din aceeaşi familie; urmaşi, descendenţi. – Din fr. postérité, lat. posteritas, -atis.
POSTEROINFERIOR, -OARĂ, posteroinferiori, -oare, adj. (Anat.) Care se află în partea de dinapoi şi de jos a unui organ. [Pr.: -ro-in-fe-ri-or] – Din fr. postéro-inférieur.
POSTEROLINGUAL, -Ă, posterolinguali, -e, adj. (Fon.; şi substantivat, f.) (Sunet) care are baza de articulaţie la rădăcina limbii. [Pr.: -gu-al] – Din fr. postéro-lingual.
POSTEUCĂ, posteuci, s.f. (Pop.) Lemm scurt şi gros cu care se ridică şi se sprijină osia roţii carului în timp ce se unge. – Din bg., rus. podstavka, ucr. pidstavka.
POSTFAŢA, postfaţez, vb. I. Tranz. A scrie postfaţa unei cărţi. – Din postfaţă.
POSTFAŢAT, -Ă, postfaţaţi, -te, adj. Care are postfaţă. – V. postfaţa.
POSTFAŢATOR, -OARE, postfaţatori, -oare, s.m. şi f. Autor al unei postfeţe. – Postfaţa + suf. -tor.
POSTFAŢĂ, postfeţe, s.f. Text sau comentariu explicativ adresat cititorilor şi plasat la sfârşitul unei cărţi. – Post1- + faţă (după fr. postface).
POSTGLACIAR, -Ă, postglaciari, -e, adj. Care a urmat epocii glaciare cuaternare. [Pr.: -ci-ar] – Din fr. postglaciaire.
POSTI, postesc, vb. IV. intranz. 1. A respecta posturile3 prescrise de biserică, a se abţine de la alimentele interzise; a ţine post3. 2. A răbda de foame, a nu mânca nimic sau a nu avea ce mânca; a flămânzi; fig. a se abţine de la ceva, a duce lipsă de ceva. – Din sl. postiti sen.

POSTILION, postilioni, s.m. (Livr.; înv.) Surugiu care conducea un poştalion. [Pr.: -li-on] – Din fr. postillon.
POSTIŞ, -Ă, postişi, -e, adj., s.f. (Livr.) 1. Adj. (Despre păr, gene, dinţi etc.) Fals, artificial. 2. S.f. Păr fals, meşă. – Din fr. postiche.
POSTLICEAL, -Ă, postliceali, -e, adj. Care urmează după absolvirea liceului. [Pr.: -ce-al] – Post1- + liceal.
POSTLUDIU, postludii, s.n. Episod final al unei compoziţii muzicale, care evocă teme din cuprinsul ei. – Din germ. Postludium, fr. postlude.
POSTMERIDIAN, -Ă, postmeridieni, -e, adj. Care are loc în cursul după-amiezii, de după-amiază. [Pr.: -di-an] – Din fr. postméridien.
POST-MORTEM adv., adj. invar. (În legătură cu distincţiile acordate unor oameni iluştri) După moarte. – Loc. lat.
POSTNATAL, -Ă, postnatali, -e, adj. Care urmează după naştere. – Din fr. postnatal.
POSTNOMINAL, postnominale, s.n. Cuvânt (substantiv sau adjectiv) derivat dintr-o formă nominală. Cuvântul "Înfrumuseţa" este postnominalul lui "frumuseţe". * (Adjectival) Formaţie postnominală. – Post1- + nominal.
POSTOPERATORIU, -IE, postoperatorii, adj. Care se face sau se produce în urma unei operaţii chirurgicale. – Din fr. postopératoire.
POSTORONCĂ, postoronci, s.f. (Reg.) 1. Funie, lanţ sau curea legate de crucea căruţei şi de hamuri, cu ajutorul cărora calul trage vehiculul; funie sau lanţ care leagă leuca de carâmb. 2. Epitet dat unui om de nimic, bun de spânzurătoare. – Din ucr. poštoronok.
POSTPALATAL, -Ă, postpalatale, adj. s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a vălului palatului1. – Din fr. postpalatal.
POST-PARTUM s.n., adj. invar. 1. S.n. Perioada imediat următoare expulzării fătului; lăuzie. 2. Adj. invar. (Despre un proces patologic, o boală) Care apare în urma unei naşteri. – Loc. lat.
POSTPAŞOPTIST, -Ă, postpaşoptişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) din generaţia de după Revoluţia de la 1848 din ţările române. 2. Adj. Al perioadei de după Revoluţia de la 1848 din ţările române. – Post1- + paşoptist.
POSTPOZIŢIE, postpoziţii, s.f. Postpunere; situaţie a cuvintelor, a particulelor postpuse. [Var.: postpoziţiúne s.f.] – Din fr. postposition.
POSTPOZIŢIUNE s.f. v. postpoziţie.
POSTPRANDIAL, -Ă, postprandiali, -e, adj. (Rar) De după masa de prânz. [Pr.: -di-al] – Post1 + prandial.
POSTPROCESARE, postprocesări, s.f. Procesare ulterioară a unei înregistrări pe bandă magnetică. – Post1- + procesare.
POSTPUNE, postpún, vb. III. Tranz. (Lingv.) A folosi postpunerea. – Din fr. postposer (după pune).
POSTPUNERE, postpuneri, s.f. Procedeu sau fenomen gramatical prin care anumite părţi de vorbire cu rol de determinant se plasează în frază după părţile de vorbire pe care le determină (uneori făcând corp comun cu acestea); postpoziţie. – V. postpune.
POSTPUS, -Ă, postpuşi, -se, adj. (Lingv.; despre anumite părţi de vorbire) Plasat în frază după părţile de vorbire pe care le determină; enclitic. Articol postpus. – V. postpune.
POST-RESTANT s.n. Serviciu poştal special care păstrează corespondenţa la oficiul poştal pentru a fi ridicată de destinatar personal; p. ext. indicaţie menţionată pe plic pentru acest fel de corespondenţă. – Din fr. poste-restante.

POSTREVOLUŢIONAR, -Ă, postrevoluţionari, -e, adj. Care urmează după o revoluţie. [Pr.: -ţi-o-] – Post1- + revoluţionar.
POSTROMANTIC, -Ă, postromantici, -ce, adj. Posterior romantismului. – Din fr. postromantique.
POSTSCENIUM, postsceniumuri, s.n. Parte a unui teatru antic, situată în spatele scenei. – Din lat. postscenium.
POST-SCRIPTUM s.n. Text care se adaugă uneori la o scrisoare, după terminarea şi iscălirea ei. [Scris prescurtat şi: P.S.] – Loc. lat.
POSTSINCRON, postsincronuri, s.n. Înregistrare obţinută prin postsincronizare. – Din postsincroniza (derivat regresiv).
POSTSINCRONIZA, postsincronizez, vb. I. Tranz. A efectua o postsincronizare. – Din fr. postsynchroniser.
POSTSINCRONIZARE, postsincronizări, s.f. Operaţie tehnică prin care se adaugă cuvintele şi muzica unui film deja înregistrat. – După fr. postsynchronisation.
POSTSINCRONIZAT, -Ă, postsincronizaţi, -te, adj. (Despre filme) Căruia i s-au adăugat cuvintele şi muzica. – V. postsincroniza.
POSTŞCOLAR, -Ă, postşcolari, -e, adj. Care urmează şcolii, care are loc după perioada şcolarizării. – Post1- + şcolar (după fr. postscolaire).
POSTTONIC, -Ă, posttonice, adj. (Lingv.; despre silabe sau sunete) Care urmează după o silabă sau după o vocală accentuată. – Din fr. posttonique.
POSTTRAUMATIC, -Ă, posttraumatici, -ce, adj. Care este urmarea unui traumatism. – Din engl. post-traumatic.
POSTULA, postulez, vb. I. Tranz. (Livr.) A da unei afirmaţii sau unei demonstraţii caracter de postulat. – Din fr. postuler.
POSTULANT, -Ă, postulanţi, -te, s.m. şi f. (Rar) Persoană care cere un post2 (1), o slujbă; solicitator, aspirant. – Din fr. postulant.
POSTULARE, postulări, s.f. (Livr.) Faptul de a postula. – V. postula.
POSTULAT, postulate, s.n. Adevăr fundamental care apare ca evident şi care nu are nevoie să fie demonstrat; principiu de bază, normă. * Enunţ logic considerat primul într-un sistem deductiv. – Din fr. postulat, lat. postulatum.
POSTULATIV, -Ă, postulativi, -e, adj. (Rar) Care se referă la un postulat, care ţine de un postulat. – Postulat + suf. -iv.
POSTUM, -Ă, postumi, -e, adj. 1. (Despre opere literare, ştiinţifice etc.) Publicat după moartea autorului. * (Substantivat, f.) Postumele lui Eminescu. 2. (Despre apecieri, distincţii etc.) Care se acordă, se atribuie sau se recunoaşte cuiva după moarte. 3. (Jur.; despre copii) Născut după moartea tatălui. – Din fr. posthume, lat. posthumus.
POSTUMITATE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este postum (1), calitatea de a fi postum; perioadă care urmează după moartea cuiva. – Postum + suf. -itate.
POSTUNIVERSITAR, -Ă, postuniversitari, -e, adj. Care are loc după absolvirea studiilor superioare. Curs postuniversitar. – Post1- + universitar.
POSTURĂ, posturi, s.f. 1. Situaţie în care se află cineva la un moment dat. 2. (Rar) Ţinută, poziţie a corpului. – Din fr. posture.
POSTVERBAL, postverbale, s.n. (Lingv.) Substantiv provenit dintr-un verb prin derivare regresivă. * (Adjectival) Formaţie postverbală. – Din fr. postverbal.
POŞ, poşuri, s.n. v. Poştie1. – Et. nec.
POŞADĂ, poşade, s.f. (Livr.) 1. Pictură executată la repezeală. 2. Operă literară scrisă de mântuială. – Din fr. pochade.
POŞÂNDIC s.n., s.m. v. poşidic.

POŞETĂ, poşete, s.f. Geantă mică din piele, material plastic etc. în care femeile ţin şi poartă acte, bani şi diferite accesorii de toaletă. – Din fr. pochette.
POŞIDIC, (1) poşidicuri, s.n., (2) poşidici, s.m. (Reg.) 1. S.n. (Colectiv) Mulţime, droaie, gloată de copii; p. ext. mulţime de animale mici. 2. S.m. (Fam.) Epitet dat tinerilor, copiilor sau oamenilor mici de statură. [Var.: poşândic, poşodíc s.n., s.m.] -Cf. magh. posadék.
POŞIRCĂ, poşirci, s.f. (Pop. şi fam.) Băutură alcoolică slabă şi de proastă calitate. – Et. nec.
POŞOAR, poşoare, s.n. Placă pe care s-a decupat o literă, o cifră, un model, folosită ca şablon. – Din fr. pochoir.
POŞODIC s.n., s.m. v. poşidic.
POŞOVOAICA s.f. art. Dans popular românesc, asemănător brâului, răspândit în regiunea Caransebeşului; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.
POŞTAL, -Ă, poştali, -e, adj. Care aparţine poştei1, privitor la poştă1, folosit de poştă1. ** Factor poştal = funcţionar al poştei1, care predă corespondenţa la domiciliu, la destinaţie; poştaş, poştar. – Din fr. postal (după poştă1).
POŞTALION, (1) poştalioane, s.n., (2, 3) poştalioni, s.m. 1. S.n. Diligenţă; p. ext. trăsură trasă de mai mulţi cai. 2. S.m. (Înv.) Cal folosit la poştalion (1). 3. S.m. (Înv.) Surugiu de poştalion (1). [Pr.: -li-on] – Din rus. počtal'on.
POŞTAR, poştari, s.m. (Rar) Factor poştal. – Poştă1 + suf. -ar.
POŞTAŞ, poştaşi, s.m. 1. Factor poştal; poştar. 2. (Înv.) Surugiu la o trăsură de poştă1. [Var.: (rar) postáş s.m.] – Poştă1 + suf. -aş.
POŞTĂ1, poşte, s.f. I. 1. Instituţie publică care asigură primirea, transportul şi distribuirea scrisorilor, a telegramelor, a mandatelor poştale şi a coletelor; local în care se află această instituţie. ** Loc. adj. De poştă = poştal. 2. Corespondenţa primită, expediată sau distribuită în aceeaşi zi sau într-o perioadă dată. ** Poşta redacţiei = rubrică într-o revistă sau într-un ziar, în care se publică răspunsuri la scrisorile şi la întrebările cititorilor. ** Expr. Cu prima poştă sau cu poşta viitoare (sau următoare) = cu prima corespondenţă care urmează să vină sau să plece. (Fam.) A duce (sau a purta, a umbla cu) poşta = a colporta ştiri, aprecieri, păreri, zvonuri de la o persoană la alta, a umbla cu vorbe, a face intrigi. * Factor poştal. 3. Serviciu de transport pentru călători (şi corespondenţă), cu diligenţa, folosit înainte de introducerea căilor ferate; vehicul folosit de acest serviciu; diligenţă, poştalion. * Loc de popas, han aşezat pe parcursul unui drum, unde călătorii care foloseau poşta1 (3) găseau vehicule de transport în comun sau cai de schimb. ** Cal de poştă = cal destinat exclusiv serviciului de transport. ** Expr. A fi sau a ajunge cal de poştă = a fi foarte solicitat, a alerga de colo până colo. 4. Unitate de măsură a distanţelor folosită în trecut, egală cu aproximativ 20 km; p. gener. (fam.) distanţă (mare) nedeterminată. ** Expr. (Cale) de-o poştă = distanţă (relativ) mare. II. (Pop.) Bucată de hârtie unsă cu grăsime, care se lipeşte de talpa unui om adormit şi care apoi se aprinde pentru a-l speria. ** Poşta merge = numele unui joc de copii. III. Echipă de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei. [Var.: (înv.) póstă, (reg.) póştie s.f.] – Din rus. počta.
POŞTĂ2 s.f. v. poştie1.
POŞTĂRIŢĂ, poştăriţe, s.f. Funcţionară la un oficiu poştal; femeie care îndeplineşte funcţia de factor poştal. – Poştar + suf. -iţă.
POŞTIE1, poştii, s.f. (Reg.) Alică de dimensiuni mari; poş. [Var.: póştă s.f.] – Cf. magh. posta.
POŞTIE2 s.f. v. poştă1.

POT, poturi, s.n. Sumă rezultată din mizele strânse într-un tur al unui joc de cărţi. – Din fr. pot.

POTABIL, -Ă, potabili, -e, adj. Care îndeplineşte toate calităţile necesare pentru a putea fi băut; bun de băut. Apă potabilă. – Din fr. potable, lat. potabilis.

POTABILITATE s.f. Calitate a apei de a fi potabilă. – Din fr. potabilité.

POTAIE, potăi, s.f. Câine slab, jigărit sau leneş; cotarlă, javră; p. gener. (depr.) câine. * Epitet dat unui om lipsit de caracter, netrebnic. [Pr.: -ta-ie] – Et. nec.

POTAMOLOG, -Ă, potamologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în potamologie. – Din fr. potamologue.

POTAMOLOGIE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor curgătoare. – Din fr. potamologie.

POTASĂ s.f. Carbonat, hidroxid sau clorură de potasiu. – Din fr. potasse.

POTASIC, -Ă, potasici, -ce, adj. Care conţine potasiu sau derivă din potasiu; de potasiu. – Din fr. potassique.

POTASIU s.n. 1. Element chimic din grupa metalelor alcaline, cu luciu metalic, alb-argintiu, asemănător cu sodiul, foarte reactiv, care se găseşte în natură numai sub formă de combinaţii; kaliu. 2. (În sintagma) Azotat de potasiu = sare de potasiu a acidului azotic; (pop.) silitră. – Din fr. potassium.

POTÂNG, potânguri, s.n. Lanţ, curea etc. care leagă plugul de grindei. – Din scr. poteg, magh. pating.

POTÂRNICHE, potârnichi, s.f. Pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, cu penele de culoare brună-pestriţă pe spate, cenuşie pe piept şi albă pe burtă, care trăieşte în stoluri mici prin holde şi tufişuri (Perdix perdix). ** Expr. A se răspândi (sau a se risipi, a se împrăştia) ca potârnichile = a fugi, a se împrăştia repede, în toate părţile (din faţa unei primejdii). – Probabil lat. peturnicula (< per [dix] + / * / [co] turnicula).

POTCAP, potcapuri, s.n. 1. Acoperământ al capului, de formă cilindrică, fără boruri, purtat de preoţii şi călugării ortodocşi. 2. ** Compus: potcapul-călugărului = plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase şi cu flori galbene dispuse în capitule (Leontodon hispidus). – Din sl. podůkapů.

POTCAŞ, -Ă, potcaşi, -e, adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) poznaş sau, p. ext., supărăcios, arţăgos. – Potcă + suf. -aş.

POTCĂ, potce, s.f. (Pop.) 1. Încurcătură, necaz, belea; vrajbă, ceartă. ** Expr. A da de potcă = a o păţi. 2. Epitet depreciativ pentru o persoană nedezvoltată din punct de vedere fizic, urâtă sau schiloadă; pocitanie; p. ext. epitet depreciativ pentru o persoană fără caracter. – Din sl. potůka.

POTCOAVĂ, potcoave, s.f. Piesă din oţel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează cu caiele pe copitele animalelor de tracţiune, pentru protejarea lor la mers. ** Loc. adv. În potcoavă = în formă de semicerc. ** Expr. Caută (sau umblă după) potcoave de cai morţi sau caută (sau umblă) după cai morţi, să le ia potcoavele = umblă după lucruri imposibil de obţinut sau de găsit. A-şi lepăda (sau a sta să-i pice) potcoavele = a muri sau a fi pe moarte. * Piesă de oţel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează pe tocurile bocancilor şi ale cizmelor pentru a le proteja. – Din bg. podkova, scr. potkova.

POTCOVAR, potcovari, s.m. Meseriaş care face potcoave şi potcoveşte animalele de tracţiune. – Potcoavă + suf. -ar.

POTCOVĂRIE, (1) potcovării, s.f. 1. Atelier unde se fac potcoave şi unde se potcovesc animalele de tracţiune. 2. Meseria potcovarului. – Potcovar + suf. -ie.

POTCOVEALĂ, potcoveli, s.f. (Rar) Potcovit1. – Potcovi + suf. -eală.

POTCOVI, potcovesc, vb. IV. Tranz. 1. A pune potcoave animalelor de tracţiune. 2. Fig. (Fam.) A înşela, a păcăli. * A învăţa minte pe cineva. – Din potcoavă.
POTCOVIRE, potcoviri, s.f. (Rar.) Potcovit1. – V. potcovi.
POTCOVIT1 s.n. Acţiunea de a potcovi şi rezultatul ei; potcovire, potcoveală. – V. potcovi.
POTCOVIT2, -Ă, potcoviţi, -te, adj. (Despre animalele de tracţiune) Care are potcoave, cu potcoave. – V. potcovi.
POTECĂ, poteci, s.f. Drum foarte îngust la ţară, la munte, în pădure etc., pe care se poate merge numai pe jos; cărare; p. gener. drum, cale. ** Expr. Pe toate potecile = peste tot, în orice loc, pretutindeni. A şti toate potecile = a cunoaşte secretele cuiva. A veni (sau a umbla) pe drum, nu pe potecă = a fi sincer, a vorbi deschis. [Var.: (reg.) potícă s.f.] – Din bg. păteka.
POTECEA, potecele, s.f. (Pop.) Potecuţă. – Potecă + suf. -ea.
POTECUŢĂ, potecuţe, s.f. Diminutiv al lui potecă; potecea. ** Expr. A lua potecuţa (înapoi) = a se întoarce, a face cale întoarsă. – Potecă + suf. -uţă.
POTENT, -Ă, potenţi, -te, adj. (Livr.) Puternic, tare. – Din lat. potens, -ntis.
POTENTAT, potentaţi, s.m. Suveran sau şef de stat atotputernic, care îşi exercită puterea în mod despotic şi arbitrar; autocrat, despot; p. ext. om puternic, influent (datorită poziţiei sale politice ori sociale). – Din fr. potentat, lat. potentatus.
POTENŢA, potenţez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) amplifica, a (se) întări, a (se) intensifica; a (se) accentua (cu măsură). – Din potenţă.
POTENŢARE, potenţări, s.f. Acţiunea de a (se) potenţa şi rezultatul ei. – V. potenţa.
POTENŢAT, -Ă, potenţaţi, -te, adj. Amplificat, intensificat, întărit; sporit. – V. potenţa.
POTENŢĂ, potenţe, s.f. Putere, forţă, tărie, posibilitate de dezvoltare. – Din lat. potentia.
POTENŢIAL, -Ă, (I) potenţiali, -e, adj., (II) potenţiale, s.n. I. Adj. 1. Care are în sine toate condiţiile esenţiale pentru realizare, care există ca posibilitate, care există în mod virtual. ** Energie potenţială = energia pe care o poate dezvolta un corp prin mişcarea lui din poziţia în care se află până la un indice de referinţă. 2. (Gram.; despre moduri, propoziţii etc.) Care prezintă o acţiune posibilă, fără să precizeze dacă se realizează sau nu. II. S.n. 1. Mărime fizică a cărei variaţie în spaţiu şi timp caracterizează un câmp fizic şi permite determinarea acestuia. ** Potenţial electric = mărime a cărei variaţie caracterizează câmpul electrie. Potenţial de electrod = diferenţa de potenţial dintre un metal şi o soluţie electrolitică în contact cu metalul. Potenţial de ionizare = diferenţa de potenţial necesară accelerării unui electron încât, prin ciocnirea cu un atom sau cu o moleculă, să provoace ionizarea acestuia. 2. (Astron.; în sintagma) Potenţial terestru = geopotenţial. 3. (Biol.; în sintagma) Potenţial de înmulţire = capacitate a unor organisme vegetale sau animale de a fi (foarte) prolifice. 4. Capacitate de muncă, de producţie, de acţiune; randamentul calitativ şi cantitativ al unei munci; p. ext. forţă, putere. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. potentiel.
POTENŢIALITATE s.f. (Rar) Însuşirea, calitatea a ceea ce este potenţial. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. potentialité.
POTENŢIOMETRIE s.f. Electrometrie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. potentiométrie.
POTENŢIOMETRU, potenţiometre, s.n. (Fiz.) 1. Aparat pentru divizarea tensiunii electrice. 2. Aparat pentru măsurarea tensiunii electromotoare. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. potentiométre.

POTERAŞ, poteraşi, s.m. Persoană înarmată care făcea parte dintr-o poteră. [Var.: (reg.) potiráş s.m.] – Poteră + suf. -aş.
POTERĂ, poteri, s.f. Ceată, grup de oameni (în special arnăuţi) înarmaţi, care aveau misiunea de a urmări şi de a prinde pe răufăcători şi pe haiduci. [Pl. şi: potere, – Var. (reg.) pótiră s.f.] – Din bg., scr. potera.
POTERIE s.f. (Livr.) Olărie. – Din fr. poterie.
POTICĂ1, potici, s.f. (Reg.) Farmacie. – Din magh. pakita.
POTICĂ2 s.f. v. potecă.
POTICNEALĂ, poticneli, s.f. Faptul de a (se) poticni. – Poticni + suf. -eală.
POTICNI, poticnesc, vb. IV. 1. Refl. şi intranz. A se lovi în timpul mersului cu piciorul de ceva şi a-şi pierde echilibrul; a se împiedica. * A cădea (în urma lovirii de ceva). 2. Tranz. A pune cuiva piedică în mers sau, fig., într-o acţiune. 3. Refl. Fig. A întâmpina o dificultate sau a nu izbuti în desfăşurarea unei acţiuni. * Spec. A pronunţa cu greutate cuvintele, a vorbi cu întreruperi, cu greutate. – Din sl. potŭknonti.
POTICNIRE, poticniri, s.f. Acţiunea de a (se) poticni şi rezultatul ei. – V. poticni.
POTICNIT1 s.n. Faptul de a (se) poticni. – V. poticni.
POTICNIT2, -Ă, poticniţi, -te, adj. (Rar) Care se poticneşte (1); împiedicat (la mers). * Fig. (Despre vorbe, vorbire etc.) Articulat, spus cu greutate, cu întreruperi etc. – V. poticni.
POTIR, potire, s.n. 1. Cupă de metal (preţios) cu gura largă (şi cu marginile răsfrânte); p. ext. conţinutul acestei cupe. * Spec. Pahar de aur sau de argint, cu picior, în care se păstrează cuminecătura la biserică. 2. P. anal. Parte a unei flori alcătuită din corolă şi caliciu. – Din sl. potirî.
POTIRAŞ1, potiraşe, s.n. 1. Diminutiv al lui potir. 2. Mică plantă erbacee cu flori albastre-violete, răspândită în regiunile muntoase (Soldanella major). – Potir + suf. -aş.
POTIRAŞ2 s.m. v. poteraş.
POTIRĂ s.f. v. poteră.
POTLOG, potloage, s.n. Bucată de piele cu care se cârpeşte încălţămintea; petic. – Din bg., scr. podlog.
POTLOGAR, potlogari, s.m. 1. (Fam.) Pungaş, escroc, şarlatan; şmecher. 2. (Reg.) Persoană care pune potloage la încălţăminte. – Potlog + suf. -ar.
POTLOGĂRESC, -EASCĂ, potlogăreşti, adj. (Fam.) De potlogar (1). – Potlogar + suf. -esc.
POTLOGĂREŞTE adv. (Fam.) Ca potlogarii (1), în felul potlogarilor. – Potlogar + suf. -eşte.
POTLOGĂRI, potlogăresc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Fam.) A face potlogării; a escroca, a înşela. – Din potlogar.
POTLOGĂRIE, potlogării, s.f. (Fam.) Pungăşie, hoţie, înşelătorie, escrocherie. – Potlogar + suf. -ie.
POTLOGĂRIT s.n. (Fam.) Faptul de a potlogări. – V. potlogări.
POTMOLI, potmolesc, vb. IV. Refl. (Pop.) A se împotmoli. – Din potmol (= podmol).
POTMOLIRE, potmoliri, s.f. (Pop.) Împotmolire. – V. potmoli.
POTMOLIT, -Ă, potmoliţi, -te, adj. (Pop.) Împotmolit. – V. potmoli.
POTNOG, potnogi, s.m. Fiecare dintre pedalele de la războiul de ţesut, pe care se apasă cu picioarele pentru a schimba iţele; tălpig, iapă; p. ext. sfoara cu care se leagă aceste pedale. – Din bg. podnoga.
POTOLEALĂ, potoleli, s.f. (Rar) Potolire. – Potoli + suf. -eală.

POTOLI, potolesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A pierde sau a face să-şi piardă din intensitate, din tărie, din viteză etc.; a (se) linişti, a se domoli, a (se) calma, a (se) alina; a (se) îmblânzi. * A înceta sau a face să înceteze un lucru început, o acţiune în desfăşurare etc.; a (se) încheia, a (se) sfârşi, a (se) termina. 2. Refl. (Despre foc sau o materie care arde) A arde mocnit. – Din scr. potuliti, bg. potulja.
POTOLIRE, potoliri, s.f. Acţiunea de a se potoli şi rezultatul ei; liniştire, domolire, calmare, potoleală. – V. potoli.
POTOLIT, -Ă, potoliţi, -te, adj. Lipsit de intensitate, de agitaţie; liniştit, domol; aşezat, blând. * (Despre mers) Încet, fără grabă. * (Despre foc) Care arde fără vâlvătăi; mocnit, stins; (despre lumină) palid, difuz. * (Despre sunete) Slab, stins, încet, molcom. * (Despre ape) Fără valuri mari, lin. – V. potoli.
POTOLITOR, -OARE, potolitori, -oare, adj. (Rar) Care potoleşte, liniştitor, calmant. – Potoli + suf. -tor.
POTOP, potopuri, s.n. 1. (În Biblie) Revărsare uriaşă de ape care ar fi înecat întreaga lume şi toate vieţuitoarele de pe pământ (afară de cele de pe corabia lui Noe). 2. Ploaie mare, torenţială; revărsare mare de ape, inundaţie mare. * P. gener. Calamitate, dezastru, nenorocire. 3. P. anal. Cantitate imensă; număr mare de fiinţe sau de lucruri; mulţime, grămadă. – Din sl. potopŭ.
POTOPENIE, potopenii, s.f. (Rar) Calamitate, distrugere, prăpăd, urgie. – Din sl. potopljenije.
POTOPI, potopesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) 1. A inunda, a îneca. * Fig. A copleşi, a invada. 2. A nimici, a distruge; a pustii. – Din sl. potopiti.
POTOPIRE s.f. (Pop.) Acţiunea de a potopi; prăpăd, pustiire, distrugere. – V. potopi.
POTOPIT, -Ă, potopiţi, -e, adj. (Pop.) 1. Înecat, inundat. * Fig. Copleşit, covârşitor. 2. Nimicit, distrus; pustiit. – V. potopi.
POTOPITOR, -OARE, potopitori, -oare, adj. (Pop.) Care potopeşte, inundă, distruge, năpădeşte din toate părţile. – Potopi + suf. -tor.
POTOU, potouri, s.n. Punct de plecare şi de sosire la alergările de cai sau p. gener., la alte curse sportive. – Din fr. poteau.
POTPURI s.n. v. potpuriu.
POTPURIU, potpuriuri, s.n. Suită muzicală formată din fragmente cu caracter asemănător din opere, operete etc. sau din mai multe melodii ori cântece, grupate fără o legătură strânsă între ele. * Fig. Amestecătură, vălmăşag. [Var.: potpurí s.n.] – Din fr. pot-pourri.
POTRICALĂ, potricale, s.f. (Înv. şi reg.) Unealtă de oţel cu vârful ascuţit cu care se fac găuri la curele, la opinci, în urechile oilor etc.; preducea. * Gaură făcută cu această unealtă. – Din rus. protykalo.
POTRICĂLI, potricălesc, vb. IV. (Înv. şi reg.) 1. Tranz. A face găuri (cu potricala); a perfora. 2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) prăpădi, a (se) distruge. – Din potricală.
POTRICĂLIRE, potricăliri, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a (se) potricăli şi rezultatul ei. – V. potricălí.
POTRICĂLIT, -Ă, potricăliţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Găurit (cu potricala), perforat. – V. potricăli.
POTRIVĂ s.f. Egalitate, perfectă asemănare (cu cineva sau cu ceva); ceea ce se potriveşte, seamănă perfect cu altcineva sau cu altceva. ** Loc. adj. şi adv. Pe (sau de) potriva... = asemenea, egal, pe măsura... (Înv.) Din potrivă = din ceala1tă parte, din partea opusă. – Din sl., bg. protiva.
POTRIVEALĂ, potriveli, s.f. (Pop.) 1. Potrivire, asemănare; concordanţă, acord. ** Loc. adj. Cu potriveală = potrivit, nimerit. 2. Coincidenţă. 3. (Pop.)

Aranjare a ceva la locul potrivit; aranjare într-un anumit fel, aşa cum trebuie; împodobire, aranjare. – Potrivi + suf. -eală.
POTRIVI, potrivesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A avea sau a face să aibă însuşiri comune cu cineva sau cu ceva, a fi sau a face să fie la fel; a fi sau a pune pe acelaşi plan. * A (se) compara. 2. Tranz. A aşeza ceva la locul nimerit; a aranja într-un anumit fel, a face să stea aşa cum trebuie. * A împodobi, a dichisi. 3. Tranz. A pune de acord, a face să corespundă, să fie la fel cu altceva, a adapta, a da după... * (Pop.) A acorda un instrument muzical. * A dota atât cât trebuie (pentru a fi bun). A potrivi o mâncare din sare. 4. Tranz. A da forma dorită, necesară etc.; a fasona. * Fig. A ticlui; a improviza. Potrivise pe hârtie câteva poezii. 5. Refl. şi tranz. A fi sau a face pe măsura cuiva, a-i veni sau a face să vină bine. Haina i se potriveşte. * Refl. A fi în concordanţă, a se armoniza. ** Expr. A se potrivi ca nuca-n perete (sau ca musca-n lapte) = a fi nepotrivit, a fi deplasat. 6. Tranz. A face în aşa fel încât...; a calcula, a chibzui, a cumpăni. 7. Refl. (Pop. şi fam.) A da cuiva ascultare, a-i face pe voie; a consimţi. 8. Refl. (Înv. şi pop.) A se împotrivi. – Din potrivă.
POTRIVIRE, potriviri, s.f. Acţiunea de a (se) potrivi şi rezultatul ei; potrivit1. – V. potrivi.
POTRIVIT s.n. Potrivire; aranjare, aşezare. – V. potrivi.
POTRIVIT2, -Ă, potriviţi, -te, adj. 1. Care are însuşiri comune cu altcineva sau cu altceva, care se armonizează cu cineva sau cu ceva; asemenea. 2. Corespunzător (scopului urmărit), adecvat, nimerit. * (Adverbial) Conform cu..., în concordanţă cu..., în raport cu... * Bine ales; indicat. 3. Aranjat, aşezat; întocmit, meşteşugit. ** Cheie potrivită = cheie de care se serveşte cineva pentru a deschide broasca unei uşi, a unei cutii etc. străine; cheie falsă. 4. Moderat, temperat; de mijloc; acceptabil. La o depărtare potrivită. – V. potrivi.
POTRIVNIC, -Ă, potrivnici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adversar, rival, duşman, inamic. 2. Adj. Care manifestă o atitudine ostilă, duşmănoasă faţă de cineva sau de ceva; care se împotriveşte; duşmănos. * (Despre vreme) Neprielnic, nefavorabil. 3. Adj. Opus, contrar. * (Cu sens local) Care se află în sens opus, în direcţie contrară. [Var.: (înv.) protivnic, -ă adj.] – Din sl. protivîniků.
POTRIVNICIE, potrivnicii, s.f. Împrejurare nefavorabilă; obstacol, piedică, dificultate(în calea realizării a ceva). [Var.: (înv.) protivnicíe s.f.] – Potrivnic + suf. -ie.
POTROACĂ, potroace, s.f. 1. (La pl.) Ciorbă din măruntaie de pasăre, acrită cu borş sau cu zeamă de varză; măruntaie de pasăre cu care se prepară această ciorbă. * (Adverbial şi adjectival) Foarte acru. 2. Mâncare foarte sărată. * (Adjectival şi adverbial) Foarte sărat. 3. (Bot.; reg.) Ţintaură. [Var.: potróc s.n.] – Din rus. potroh, magh. patroh.
POTROC s.n. v. potroacă.
POTRONIC, potronici, s.m. Monedă poloneză de argint, care a circulat şi în ţările româneşti (în sec. XVII-XVIII) mai ales în Moldova. – Cf. pol. półtoraczny.
POTROPOP s.m. v. protopop.
POTROPOPEASĂ s.f. v. protopopeasă.
POTUREI s.m. pl. (Înv. şi pop.) Diminutiv al lui poturi. – Poturi + suf. -ei.
POTURI s.m. pl. (Înv. şi pop.) Pantaloni largi în partea de sus şi strânşi pe pulpe (cu obiele), împodobiţi pe margini cu găitane, purtaţi astăzi de ţăranii din unele regiuni, iar odinioară de arnăuţi şi de haiduci. * Pantaloni ţărăneşti confecţionaţi din piele tăbăcită de oaie sau de miel. – Din tc. potur.

POŢIUNE, poţiuni, s.f. Nume generic dat medicamentelor lichide care se iau (în doze mici) pe cale bucală. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. potion, lat. potio, -onis.
POUND subst. (Rar) Livră (1). [Pr.: páund] – Cuv. engl.
POVARĂ, poveri, s.f. 1. Greutate (mare) pe care cineva o are de cărat; sarcină, încărcătură. ** Loc. adj. De povară = (despre animale) folosit pentru cărat greutăţi. 2. Fig. Suferinţă fizică sau morală; chin, apăsare, trudă, zbucium. * Obligaţie, însărcinare grea. 3. Veche unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 100-125 de ocale, folosită la evaluarea cantităţii mărfurilor. [Var.: (reg.) povoáră s.f.] – Cf. sl. podůvora "targă".
POVARNAGIU, povarnagii, s.m. (Reg.) Persoană care lucrează la o povarnă; proprietar al unei poverne; velnicer. – Povarnă + suf. -agiu.
POVARNĂ, poverne, s.f. (Reg.) Instalaţie rudimentară pentru fabricat rachiu sau spirt; velniţă; p. restr. cazan în care se fabrică spirt sau rachiu; clădire în care se află această instalaţie. – Din sl. povarînja "bucătărie".
POVAŢĂ, poveţe, s.f. (Pop.) Îndrumare, sfat dat cuiva sau primit de cineva; povăţuire, povăţuială. ** Loc. adj. şi adv. De povaţă = ca îndrumător, ca ghid. * Persoană care îndrumează, sfătuieşte pe cineva. – Cf. pol. powodca "conducător".
POVĂROS, -OASĂ, povăroşi, -oase, adj. (Înv.) Împovărător, copleşitor. – Povară + suf. -os.
POVĂŢUI, povăţuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A sfătui pe cineva să facă într-un anumit fel. 2. A conduce, a călăuzi, a îndruma pe cineva în viaţă sau, p. gener., pe un drum. * (Înv.) A comanda o armată. – Povaţă + suf. -ui.
POVĂŢUIALĂ, povăţuieli, s.f. (Înv.) Sfat, îndrumare, povaţă. [Pr.: -ţu-ia-] – Povăţui + suf. -eală.
POVĂŢUIRE, povăţuiri, s.f. Faptul de a povăţui; sfat, îndrumare, povaţă. – V. povăţui.
POVĂŢUITOR, -OARE, povăţuitori, -oare, s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care dă cuiva sfaturi, care îndrumează, călăuzeşte. * Ceea ce serveşte cuiva drept călăuză, îndrumător. [Pr.: -ţu-i-] – Povăţui + suf. -tor.
POVÂRNI, povârnesc, vb. IV. 1. Refl. A se înclina, a se apleca. * A se gârbovi (de bătrâneţe). 2. Refl. şi tranz. A (se) prăbuşi, a (se) prăvăli, a (se) răsturna. – Din bg. povărna, scr. povrnuti.
POVÂRNIRE, povârniri, s.f. Acţiunea de a (se) povârni şi rezultatul ei. – V. povârni.
POVÂRNIŞ, povârnişuri, s.n. Parte înclinată sau abruptă a unei înălţimi; coastă, pantă. – Povârni + suf. -iş.
POVÂRNIT, -Ă, povârniţi, -te, adj. Care este aplecat, înclinat; care este situat în pantă sau formează o pantă. – V. povârni.
POVESTAR, povestari, s.m. (Reg.) Povestitor. – Poveste + suf. -ar.
POVESTAŞ, povestaşi, s.m. (Reg.) Povestitor. – Poveste + suf. -aş.
POVESTE, poveşti, s.f. 1. Specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste şi în care binele triumfă; basm; p. ext. naraţiune cuprinzând fapte posibile sau reale. ** Expr. Ca în (sau din) poveste = foarte frumos, minunat, miraculos. Nici poveste = nici pomeneală, nici vorbă (să fie aşa). A sta (sau a se apuca) de poveşti = a sta de vorbă îndelung, a sta la taifas. (Pop. şi fam.) A ajunge (sau a se face, a rămâne) de poveste sau a-i merge (cuiva) vestea şi povestea = a deveni cunoscut, renumit printr-un fapt, o păţanie (negativă) etc. * Născocire, scornitură, minciună. ** Loc. vb. A spune poveşti = a minţi. 2. Istoria sau relatarea faptelor, a peripeţiilor, a vieţii cuiva. 3. Întâmplare, fapt, problemă (care atrage atenţia, care merită atenţie). ** Expr.

Ce (mai) veste-poveste? = ce (mai) e nou? ce se aude? Aşa ţi-e povestea? = aşa stau lucrurile? asta e situaţia? 4. (Pop.) Proverb, zicătoare, maximă. ** Expr. Povestea vorbei (sau a cântecului etc.) = expresie des repetată, devenită proverbială; vorba ceea. – Din sl. povestî.
POVESTI, povestesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A spune o poveste (1); a nara un fapt, o întâmplare. 2. Intranz. (Reg.) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. 3. Tranz. (Înv. şi reg.) A ponegri, a defăima, a bârfi. – Din poveste.
POVESTIOARĂ, povestioare, s.f. Diminutiv al lui poveste. [Pr.: -ti-oa-] – Poveste + suf. -ioară.
POVESTIRE, povestiri, s.f. Acţiunea de a povesti şi rezultatul ei; povestit. * Naraţiune literară de dimensiuni relativ reduse, care conţine un fond liric. – V. povesti.
POVESTIT s.n. (Rar) Povestire. – V. povesti.
POVESTITOR, -OARE, povestitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care povesteşte (1), care ştie să povestească frumos, să spună poveşti; scriitor, autor de poveşti (1); narator, povestaş, povestar. – Povesti + suf. -tor.
POVIDLĂ, povidle, s.f. (Reg.) Magiun. – Din ucr. povydlo, pol. powidła.
POVOARĂ s.f. v. povară.
POVOD, povoduri, s.n. 1. (Reg.; în expr.) A duce (sau a lua etc.) un cal în povod = a duce (sau a lua) un cal de căpăstru. 2. (Înv.) Motiv (I), cauză, pricină. [Var.: pohód s.n.] – Din rus., scr. povod.
POVOI s.n. v. puhoi1.
POZA, pozez, vb. I. 1. Intranz. A lua o anumită atitudine spre a servi de model unui pictor sau unui sculptor sau spre a fi fotografiat. * (Peior.) A-şi studia gesturile, a lua o atitudine afectată pentru a produce impresie, pentru a epata. 2. Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) fotografia. – Din fr. poser.
POZĂ, poze, s.f. 1. Atitudine pe care cineva şi-o impune; ţinută, poziţie. ** Expr. A(-şi) lua o poză = a adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie. * (Rar) Fel, mod, chip, procedeu. 2. (Pop. şi fam.) Fotografie. * Ilustraţie, reproducere. – Din fr. pose.
POZDERIE s.f. v. puzderie.
POZITIV, -Ă, pozitivi, -e, adj. 1. Care se întemeiază pe experienţă, pe fapte, pe realităţi; p. ext. care are un caracter de certitudine; cert, adevărat, real, sigur. ** Ştiinţe pozitive = ştiinţe experimentale. * Care are o semnificaţie justă, valoare; valoros; demn de urmat, de imitat. Experienţă pozitivă. 2. (Despre oameni) Realist, cu spirit practic. 3. Care este mai mare decât zero sau egal cu zero; care se notează în scris cu semnul plus (+). Număr pozitiv. Temperatură pozitivă. * (Despre sarcina electrică) De acelaşi fel cu sarcina nucleelor atomice sau cu sarcina obţinută prin frecarea unui baston de ebonită cu un postav. * Prin care iese curentul electric sau care se leagă de acest loc. Pol pozitiv. 4. (Despre analize medicale) Care confirmă prezenţa în organism a unui anumit agent patogen. 5. (Log.; despre noţiuni, raţionamente) Care afirmă ceva. 6. (În sintagma) Probă (sau imagine etc.) pozitivă = (şi substantivat, n.) copia unui negativ fotografic care redă ca în realitate părţile luminoase şi cele întunecate ale obiectului fotografiat. 7. (Gram.; în sintagma) Grad pozitiv (şi substantivat, n.) = formă a adjectivului sau a adverbului cu ajutorul căruia se exprimă însuşirea unui obiect sau a unui proces privite izolat, fără referire la alte obiecte sau procese. – Din fr. positif, lat. positivus.
POZITIVISM s.n. 1. Curent filozofic din sec. XIX-XX care respinge filozofia ca reprezentare teoretică generalizată a lumii, susţinând că se bazează numai pe faptele verificabile experimental. ** Pozitivism logic = neopozitivism. * Curent

în ştiinţele juridice care admite numai existenţa dreptului pozitiv, practic. 2. Interes exagerat pentru problemele practice. – Din fr. positivisme.
POZITIVIST, -Ă, pozitivişti, -ste, s.n. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al pozitivismului. 2. Adj. Care aparţine pozitivismului, care se referă la pozitivism, specific pozitivismului. * (Rar) Realist. – Din fr. positiviste.
POZITIVITATE s.f. (Livr.) Caracter potitiv. – Din fr. positivité.
POZITRON, pozitroni, s.m. Particulă elementară nestabilă care are aceeaşi masă ca electronul şi a cărei sarcină electrică este pozitivă şi egală în valoare absolută cu sarcina electronului; antielectron. – Din fr. positron, rus. pozitron, germ. Positron.
POZITRONIU s.n. (Fiz.) Formaţie instabilă formată dintr-un electron şi un pozitron, care gravitează în jurul centrului de masă comun. – Din fr., engl. positronium.
POZIŢIE, poziţii, s.f. 1. Loc pe care îl ocupă cineva sau ceva (în raport cu altcineva sau cu altceva); fel, mod în care este aşezat cineva sau ceva (în spaţiu); p. ext. peisaj din natură. * Loc pe care îl ocupă o notă sau o cheie pe portativ; loc unde se ating cu degetele coardele unui instrument muzical. * (Lingv.) Loc pe care îl ocupă un sunet sau un grup de sunete într-un cuvânt. * Loc, punct din care cineva sau ceva este sau poate fi privit; unghi. * Raport, relaţie existentă între două fiinţe, obiecte, fenomene. * Fiecare dintre operaţiile înscrise într-un cont contabil; loc pe care îl ocupă aceste operaţii. 2. Teren, loc pe care sunt aşezate trupele pe front sau vasele de război pe mare şi folosit ca bază de atac sau de apărare. ** Expr. A lua poziţie = a) a se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic; b) a-şi exprima cu fermitate părerea într-o problemă dată. A sta (sau a rămâne, a se menţine) pe poziţie = a-şi menţine părerile, hotărârile. A se găsi pe poziţii opuse (sau pe aceeaşi poziţie etc.) = a fi de păreri contrare (sau de aceeaşi părere). 3. Atitudine, ţinută. * Spec. Atitudine de nemişcare a corpului (reglementară în armată, în sport etc.). * Fig. Mod în care cineva reacţionează, se comportă etc. într-o împrejurare dată. 4. (Fam.; despre femei; în expr.) A fi în poziţie = a fi gravidă. 5. Condiţie, situaţie, stare în care se găseşe cineva sau ceva. * Spec. Situaţie (înaltă) pe care o deţine cineva în viaţa socială, politică; rang. [Var.: (înv.) poziţiúme s.f.] – Din fr. position, lat. positio, -onis, germ. Position.
POZIŢIONA, poziţionez, vb. I. Tranz. 1. A aşeza într-o anumită poziţie. 2. A indica coordonatele geografice ale unei (aero)nave, amplasamentul exact al unei maşini, al unor unităţi militare etc. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. positionner.
POZIŢIONAL, -Ă, poziţionali, -e, adj. Referitor la poziţie, de poziţie. [Pr.: -ţi-o-] – Poziţiune + suf. -al.
POZIŢIONARE, poziţionări, s.f. Punere a unui obiect sau a unei scule într-o anumită poziţie, direct sau prin intermediul unui sistem tehnic. [Pr.: -ţi-o-] – Din poziţie.
POZIŢIUNE s.f. v. poziţie.
POZNAŞ, -Ă, poznaşi, -e, adj. 1. (Pop. şi fam.; despre oameni; adesea substantivat) Care face pozne; care spune glume; (despre manifestări ale oamenilor) care provoacă hazul; glumeţ, mucalit, şugubăţ, hazos, amuzant. * (Adverbial) În mod interesant, amuzant, nostim. 2. (Rar) Curios, ciudat, straniu. * Care produce neplăceri; buclucaş. – Poznă + suf. -aş.
POZNĂ, pozne, s.f. (Pop. şi fam.) 1. Vorbă sau faptă care stârneşte râsul. 2. Situaţie, întâmplare etc. curioasă, ciudată; ciudăţenie. 3. Faptă regretabilă (dar lipsită de gravitate) comisă de cineva; împrejurare neplăcută pentru cineva. * Farsă jucată cuiva. – Et. nec.

POZOLOGIE s.f. Parte a farmacologiei şi a terapeuticii care se ocupă de dozele medicamentelor şi de modul în care ele trebuie administrate. – Din fr. posologie.
POZUNAR s.n. v. buzunar.
PRACTIC, -Ă, practici, -ce, adj. 1. Care se poate executa sau care se efectuează în mod concret; care se verifică prin practică şi se poate aplica în viaţă; care se bazează pe practică; concret, real. * Care corespunde necesităţilor de fiecare zi; care este uşor de întrebuinţat, util, comod sau economicos. 2. (Despre oameni) Care ştie să se orienteze în viaţa de toate zilele, care ştie să aplice cunoştinţele la viaţa de toate zilele, care are simţul realităţii; p. ext. îndemânatic, destoinic, priceput. – Din fr. practique, lat practicus.
PRACTICA, práctic, vb. I. Tranz. 1. A exercita o meserie, o profesiune; a se ocupa cu..., a profesa. 2. (Rar) A pune în aplicare; a folosi, a utiliza, a întrebuinţa. Practică virtutea. ** Refl. pas. Se practică un anumit procedeu. * A face, a executa; a efectua. A practica o gaură într-un perete. – Din fr. pratiquer (după practică).
PRACTICABIL, -Ă, practicabili, -e, adj. 1. Care poate fi pus în practică, care este realizabil; de care te poţi folosi în mod concret. 2. Pe unde se poate umbla sau trece cu uşurinţă; accesibil. * (Substantivat, n.) Element de decor constând dintr-un podium mobil, folosit pentru a realiza pe scenă impresia unei diferenţe de nivel (un dâmb, un balcon etc.) şi pe care se poate circula; platformă mobilă pe care sunt instalate luminile şi camerele de luat vederi care înregistrează un spectacol, o scenă de film etc. – Din fr practicable (după practică).
PRACTICABILITATE s.f. (Rar) Calitatea de a fi practicabil. – Din fr. practicabilité.
PRACTICANT, -Ă, practicanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care îndeplineşte un stadiu de practică, lucrând ca începător într-un atelier, într-un birou, într-o întreprindere etc. (pentru a se perfecţiona într-o anumită profesie, prin completarea cunoştinţelor teoretice cu noţiuni practice). * Cea mai mică funcţie administrativă în vechea ierarhie a funcţionarilor începători; salariat care execută o muncă de ajutor pe lângă un specialist. – Din germ. Praktikant.
PRACTICARE, practicări, s.f. Acţiunea de a practica şi rezultatul ei; practică. – V. practica.
PRACTICĂ, practici, s.f. 1. Practicare; p. ext. deprindere, obicei, rutină. 2. Activitate a oamenilor îndreptată spre crearea condiţiilor necesare existenţei societăţii, în primul rând spre producerea şi crearea bunurilor materiale şi a valorilor culturale; metodă, procedeu aplicat şi verificat efectiv. ** Loc. adv. În practică = în mod concret, în realitate. ** Expr. A pune în practică = a aplica. 3. Exercitare a unei profesiuni, a unei discipline, profesare a unei ştiinţe, a unei arte. 4. Aplicare şi verificare efectivă a cunoştinţelor teoretice dobândite într-un domeniu oarecare. Practică pedagogică. * Stagiu de perfecţionare sau de dobândire a unor cunoştinţe practice pe care-l face, într-o fabrică, într-o întreprindere etc., un student sau un elev. Practică de producţie. 5. (Mai ales la pl.) Ceremonie, manifestare exterioară de cult. – Din germ. Praktik, fr. pratique.
PRACTICIAN, -Ă, practicieni, -e, s.m. şi f. Profesionist (de obicei medic) cu practică sau experienţă îndelungată. * Persoană care cunoaşte mai ales latura practică a meseriei sau a specialităţii sale. [Pr.: -ci-an] – Din fr. praticien (după practică).

PRACTICISM s.n. Înclinare (exagerată) spre activitatea practică. * Simţ, spirit practic. – Practică + suf. -ism.
PRACTICIST, -Ă, practicişti, -ste, adj. Care se referă la practicism, care aparţine practicismului. – Practic + suf. -ist.
PRACTICITATE s.f. (Rar) Înclinare spre o activitate practică. – Practic + suf. -itate.
PRADĂ, prăzi, s.f. 1. Faptul de a prăda; prădare, jefuire, jaf; devastare. 2. (Concr.) Totalitatea bunurilor materiale şi (în trecut) a persoanelor luate de cel care pradă (mai ales în timp de război). ** Loc. vb. (Înv.) A face pradă = a prăda. 3. Persoană prinsă, răpită, ajunsă în puterea cuiva. ** Expr. Pradă (sau prada) cuiva = la discreţia, în stăpânirea unei persoane sau a unui sentiment, a unei idei, a unei porniri. 4. Vietate care serveşte ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare; p. ext. vânat; p. gener. orice poate servi drept hrană vieţuitoarelor. ** Pasăre de pradă = pasăre răpitoare. 5. (Reg.) Risipă, cheltuială inutilă. – Lat. praeda.
PRAF, (2, 3) prafuri, s.n. 1. Material format din particule solide foarte fine, provenite din fărâmiţarea naturală a scoarţei terestre, a unor corpuri solide, din unele procese biologice ale vieţuitoarelor etc.; pulbere, colb. ** Exp. A face (pe cineva sau ceva) praf = a) a sfărâma în bucăţi; a distruge; b) (cu privire la bunuri materiale) a irosi, a cheltui fără rost; c) (fam.) a învinge pe cineva într-o discuţie în contradictoriu, a-i anula argumentele; a impresiona profund (prin cele ce spune sau face); a epata. A (se) face praf şi pulbere sau a (se) preface în praf = a (se) distruge complet, a nu mai rămâne nimic. A se alege praful sau nu se alege nici praful, a nu rămâne nici praf = a fi complet distrus, nimicit; a fi ucis. A arunca (cu) praf în ochii cuiva = a încerca să înşele pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât sunt în realitate, a induce în eroare. A se face praf pentru cineva = a-i purta cuiva o mare grijă, a face tot posibilul pentru cineva. Praful de pe tobă = nimic. 2. (De obicei urmat de determinări) Nume dat diferitelor materiale solide reduse la starea de particule foarte fine şi care sunt folosite în diferite scopuri. ** Praf de puşcă = pulbere fermată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf şi cărbune de lemn, folosită ca explozibil. Praf de spumă = preparat care produce în contact cu apa o spumă şi care se foloseşte pentru stingerea incendiilor. Praf de copt = preparat care se întrebuinţează în patiserie pentru a face să crească aluaturile, prin bioxidul de carbon pe care îl degajează. Lapte praf = lapte sub formă de pulbere, obţinut prin eliminarea apei din componenţa lui. Praf de bronz = pulbere care se amestecă cu ulei sau cu lac şi formează vopsele care imită metalul. Praf de mătase = substanţă cu aspect lucios, preparată din mică1 pisată, folosită la zugrăveli. Praf hidrofob = material pulverulent, neinflamabil şi imputrescibil, obţinut din cenuşa de la termocentrale cu adaosuri de păcură, folosit pentru hidroizolări. 3. Spec. Substanţă toxică sau medicamentoasă în formă de pulbere; (pop.) doză dintr-un astfel de medicament. ** (Arg.) Praf alb = cocaină. 4. (Pop.) Polen. [Var.: (înv. şi reg.) prav s.n.] – Din sl. prachŭ.
PRAFTORIŢĂ, praftoriţe, s.f. Pămătuf din păr, din zdrenţe, din fâşii de rafie etc., fixat într-o coadă lungă, folosit pentru a scoate spuza din cuptorul de pâine, în fierărie, pentru a stropi cărbunii încinşi etc.; praftură. ** Expr. (Fam.) A(-i) da cu praftoriţa = a) a vorbi mult, a trăncăni; b) a supăra pe cineva prin aluzii jignitoare. – Praftură + suf. -iţă.
PRAFTURĂ, prafturi, s.f. (1) Praftoriţă. ** Expr. A face (pe cineva) paftură sau a-i face (cuiva) o praftură = a face (pe cineva) de râs; a certa, a ocărî. [Var.: pleáftură s.f.] – Et. nec.

PRAG, praguri, s.f. 1. Partea de jos, orizontală, a unui toc de uşă sau a unei porţi, puţin mai ridicată de la pământ, peste care se trece la intrare şi ieşire. ** Expr. A călca (sau a trece, a păşi) pragul (casei) = a) a ieşi din casă; b) a intra în casa cuiva, a vizita pe cineva. A se pune prag = a se aşeza în calea cuiva; a se împotrivi, a se opune acţiunilor cuiva. A pune piciorul în prag = a se opune cu dârzenie la ceva, a avea o atitudine intransigentă, a soma pe cineva să facă ceva. * Mică ridicătură special amenajată pe terenul de sport, pentru a marca limita de la care se efectuează săriturile atletice. * Partea de sus, orizontală, a tocului uşii. ** Expr. A da (sau a se lovi, a se izbi) cu capul de pragul de sus = a se convinge de unele adevăruri în urma unei triste experienţe. * Fig. Treaptă socială, rang. 2. Uşă, poartă; p. ext. casă, locuinţă; cămin, familie. ** Expr. Din prag în prag = din casă în casă. A bate pragurile = a umbla pe la multe case, a hoinări, a colinda. * Porţiune de teren din faţa uşii de la ieşirea dintr-o casă. * (Rar) Temelie. 3. Fig. Început al unei situaţii noi, limită care desparte două situaţii, perioade etc. diferite. În pragul verii. 4. Ridicătură naturală a fundului albiei unei ape curgătoare; banc de depuneri format de materialele transportate de apă; treaptă mai înaltă pe fundul unui bazin oceanic sau marin. * Ridicătură de teren în formă de prag (1); treaptă de stâncă greu de trecut. * Perete de piatră, stâncă peste care trece o apă, formând o cascadă. 5. Proeminenţă în formă de treaptă pe suprafaţa unei piese de lemn, care intră într-o scobitură făcută în altă piesă îmbinată cu aceasta, pentru a împiedica deplasarea celor două piese una faţă de alta. * P. gener. Proeminenţă în formă de treaptă executată sau formată (în urma uzurii) pe suprafaţa unei piese. 6. (Fiz.) Valoarea maximă sau minimă a unei mărimi caracteristice unui fenomen dat, deasupra sau dedesubtul căreia fenomenul nu se mai poate petrece. * (Med.) Valoare minimă a unui factor necesară pentru a determina apariţia unui fenomen fiziologic sau patologic. ** Prag de excitabilitate = intensitatea minimă a unui excitant capabilă să provoace o stare de excitaţie într-o celulă sau într-un complex de celule nervoase. Prag senzorial absolut = mărime minimă a unui excitant, necesară pentru a provoca o senzaţie abia perceptibilă. 7. Bucăţică de lemn (de abanos) sau de os de elefant care se fixează perpendicular pe capătul superior al corpului unor instrumente muzicale şi pe care se sprijină coardele. – Din sl. pragŭ.
PRAGHEZ, -Ă, praghezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Praga. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Praga. – Praga (n. pr.) + suf. -ez.
PRAGMATIC, -Ă, pragmatici, -ce, adj. 1. Care aparţine pragmatismului, referitor la pragmatism, bazat pe pragmatism; care ia în consideraţie eficacitatea, utilitatea practică. * Care judecă exclusiv în funcţie de utilitatea practică (reală sau aparentă). 2. (În sintagmele) Istorie pragmatică = prezentare istorică limitată la fapte, la evenimente. Sancţiune pragmatică = (în unele ţări) decret de stat privitor la o importantă problemă laică sau bisericească. – Din fr. pragmatique.
PRAGMATISM s.n. Curent filozofic care proclamă drept unic criteriu al adevărului ceea ce este util şi avantajos din punct de vedere practic. * P. gener. Atitudine a celui care se adaptează la orice situaţie, care ia în consideraţie (numai) eficacitatea, utilitatea practică. – Din fr. pragmatisme.
PRAGMATIST, -Ă, pragmatişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine pragmatismului, privitor la pragmatism. 2. S.m. şi f. Adept al pragmatismului. – Din fr. pragmatiste.

PRAHOVEAN, -Ă, prahoveni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Prahova. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Prahova. – Prahova (n. pr.) + suf. -ean.
PRAHOVEANCĂ, prahovence, s.f. 1. Femeie născută şi crescută în judeţul Prahova. * Locuitoare din judeţul Prahova. 2. (Art.) Numele mai multor dansuri populare româneşti. – Prahovean + suf. -că.
PRAIRIAL s.m. (Livr.) A noua lună în calendarul republican francez (20 mai – 18 iunie). [Pr.: pre-ri-al] – Din fr. prairial.
PRAJ s.m. v. praz.
PRALINĂ, praline, s.f. Bomboană cu învelişul de ciocolată sau de zahăr şi cu miezul de migdală sau de nucă. – Din fr. praline.
PRAMATIE, pramatii, s.f. (Fam.) Persoană fără caracter, cu purtări rele, imorală; escroc, canalie, puşlama, stricat, destrăbălat. – Din ngr. pra(gh)matía.
PRANDIAL, -Ă, prandiali, -e, adj. (Rar) Referitor la masa de prânz. [Pr.: -di-al] – Din fr. prandial.
PRAPOR s.m. v. prapur.
PRAPORGIC, praporgici, s.m. Sublocotenent în vechea armată rusă. – Din rus. praporşcik.
PRAPUR, prapuri, s.m. 1. Steag ostăşesc din ţările române, prins de obicei în vârful unei lănci; flamură; p. ext. materialul steagului descris mai sus. 2. Steag bisericesc purtat la procesiuni sau la alte solemnităţi religioase. 3. (Pop.) Membrană care înveleşte diferite organe interne ale corpului, în special stomacul şi intestinele; peritoneu. [Var.: prápor s.m.] – Din sl. praporů.
PRASEODIM s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: -se-o-] – Din fr. praséodyme.
PRASTOL s.n. v. pristol.
PRAŞĂ, praşe, s.f. (Pop.) Prăşit1. – Din prăşi (derivat regresiv).
PRAŞCĂU, praşcăi, s.m. (Pop.) Băieţandru ştrengar şi haimana. * Om de nimic, ticălos; om imoral. – Et. nec.
PRAŞILĂ, praşile, s.f. (Pop.) Prăşit1. [Var.: prăşilă s.f.] – Et. nec.
PRAŞTIE, praştii, s.f. 1. Veche armă de luptă formată dintr-o bucată de piele legată cu două sfori, cu care se aruncau pietre asupra duşmanului; (azi) jucărie făcută dintr-una sau două fâşii de elastic la capătul cărora se leagă o bucată de piele, de cârpă etc. în care se pune o pietricică spre a fi azvârlită. ** Loc. adj. Ca din praştie = repede, cu viteză; în mod violent. 2. Aruncătură cu praştia (1); distanţa pe care o străbate o piatră azvârlită cu praştia. ** Expr. Ca de o praştie sau cât dai (sau ajungi) cu praştia = la o distanţă relativ mică. 3. Frânghie, funie care se leagă de leucă ori de capătul osiei unei căruţe şi de care se prinde un cal lăturaş. ** Cal de praştie = cal lăturaş. ** Expr. (Reg.) A-şi lua hamul şi praştia = a-şi căuta de lucru; a se apuca cu hotărâre de treabă; a-şi găsi un rost. * Frânghie sau căpăstru de care se ţine un cal pentru a-l dresa. ** Expr. A da un cal la praştie = a dresa un cal, ţinându-l de o frânghie şi făcându-l să alerge în cerc. – Din sl. prašta.
PRAV s.n. v. praf.
PRAVILĂ, pravile, s.f. (Înv.) 1. Lege (sau corp de legi), dispoziţie, regulament, hotărâre (cu caracter civil sau bisericesc). ** Loc. adv. După pravilă = conform legii, legal; just, drept. Peste pravilă = (pe) nedrept, ilegal. ** Expr. A pune (sau a rândui) pravilă = a stabili o regulă. * Lege naturală, lege a firii; p. ext. destin. * Carte care conţine astfel de legi. ** Pravilă împărătească = corp de legi şi de dispoziţii juridice întocmit iniţial pe vremea împăratului Iustinian.

2. Normă după care se produce sau se alcătuieşte ceva; regulă. 3. Regulă de comportare. * Obicei, tradiţie, datină. [Pr. şi: pravili] – Din sl. pravilo.
PRAVILICEŞTE adv. (Înv.) Conform pravilelor; legal; legitim. – Pravilă + suf. -iceşte.
PRAVILNIC, -Ă, pravilnici, -ce, adj. (Înv.) Aflat în conformitate cu pravila, prevăzut de pravilă; legal, pravilnicesc. – Din sl. pravilînik.
PRAVILNICESC, -EASCĂ, pravilniceşti, adj. (Înv:) Pravilnic. – Pravilnic + suf. -esc.
PRAVOSLAVIE s.f. (Înv.) Religie creştină ortodoxă; ortodoxie. – Din sl. pravoslavije.
PRAVOSLAVNIC, -Ă, pravoslavnici, -ce, adj., s.m. şi f. (Înv. şi pop.) 1. Adj. Care aparţine religiei ortodoxe, privitor la această confesiune; ortodox. ** Biserică pravoslavnică = Biserica creştină răsăriteană, Biserica ortodoxă. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care aderă la credinţa ortodoxă; p. gener. (om) credincios, smerit. – Din sl. pravoslavînů.
PRAVOSLAVNICIE s.f. (Înv.) Religia creştină ortodoxă; ortodoxie. – Pravoslavnic + suf. -ie.
PRAXĂ s.f. v. praxis.
PRAXEOLOGIE s.f. v. praxiologie.
PRAXIE, praxii, s.f. (Med.) Adaptare a mişcărilor motorii ale omului în vederea unui scop. – Din fr. praxie.
PRAXIOLOGIE s.f. Ramură a ştiinţei care studiază structura generală a acţiunilor umane şi a condiţiilor eficacităţii acestora. [Pr.: -xi-o÷, – Var.: praxeologíe s.f.] – Din praxis.
PRAXIS s.n. (Înv.) 1. Pricepere dobândită printr-o practică îndelungată; experienţă, rutină. 2. Act, document. 3. Obicei, datină. [Var.: práxă s.f.] – Din ngr. práxis.
PRAXIU, praxiuri, s.n. Carte bisericească care cuprinde faptele şi scrisorile apostolilor; apostol. – Din ngr. práxeon.
PRAZ, praji, s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia liliaceelor, înrudită cu ceapa, cu tulpina cilindrică, groasă şi înaltă, cu frunzele lanceolate şi cu bulb cărnos (Allium porrum). ** Expr. (Fam.) A mânca praz = a spune minciuni. Adio şi-un praz verde, se spune pentru a exprima indiferenţa totală a cuiva faţă de cineva sau ceva. * Mâncare pregătită din tulpina plantei descrise mai sus. [Var.: (reg.) praj s.m.] – Din bg. praz
PRAZNIC, praznice, s.n. 1. Masă (mare) dată după o înmormântare sau după un parastas ori pentru pomenirea unui mort; pomană, comândare. * Petrecere mare; chef, ospăţ, zaiafet. 2. Sărbătoare bisericească; p. ext. zi în care nu se lucrează. * (Înv.) Aniversare a zilei de naştere a cuiva; patron. – Din sl. prazdîniků.
PRĂBUŞEALĂ, prăbuşeli, s.f. Prăbuşire. – Prăbuşi + suf. -eală.
PRĂBUŞI, prăbuşesc, vb. IV. Refl. şi tranz. 1. A cădea sau a face să cadă brusc şi cu zgomot (de la înălţime); a (se) prăvăli, a (se) nărui; a (se) surpa, a (se) dărâma. * Refl. Fig. A decădea. * Refl. (Despre ape) A cădea de la înălţime, a curge repede pe un loc abrupt. 2. Fig. A lua sau a face să ia sfârşit, să dispară (brusc). – Din scr. probušiti.
PRĂBUŞIRE, prăbuşiri, s.f. Acţiunea de a (se) prăbuşi şi rezultatul ei; prăbuşeală. * Fig Deznădejde, deprimare; p. ext. decădere. – V. prăbuşi.
PRĂBUŞIT, -Ă, prăbuşiţi, -te, adj. 1. Căzut sau culcat (brusc şi cu zgomot) la pământ; năruit; surpat, dărâmat. * Fig. (La pl.; despre ochi) Intrat în orbite. * Fig. Descurajat, deznădăjduit. – V. prăbuşi.

PRĂBUŞITURĂ, prăbuşituri, s.f. Loc unde s-a prăbuşit un teren, o construcţie; surpătură. * Ceea ce s-a prăbuşit; dărâmătură. – Prăbuşi + suf. -tură.
PRĂDA, prad, vb. I. Tranz. A jefui, a devasta, a pustii o ţară, un ţinut etc.; a jefui, a fura cuiva bunuri de preţ. * A sărăci, a ruina pe cineva prin acte silnice, prin biruri, amenzi, impozite copleşitoare. – Lat. praedare.
PRĂDALICĂ, prădalice, s.f. (În evul mediu, în Ţara Românească) Bun funciar trecut în stăpânirea domniei la stingerea descendenţei masculine a proprietarului. – Din sl. prădalica.
PRĂDALNIC, -Ă, prădalnici, -ce, adj. 1. Care are caracter de jaf; care deposedează pentru a se îmbogăţi. 2. (Despre animale) Care trăieşte din pradă; (despre păsări) răpitor. – Pradă + suf. -alnic.
PRĂDARE, prădări, s.f. Acţiunea de a prăda şi rezultatul ei; jaf, pradă, prădat1. – V. prăda
PRĂDAT1 s.n. Prădare. – V. prăda.
PRĂDAT2, -Ă, prădaţi, -te, adj. Jefuit, devastat; furat (de bunuri de preţ). – V. prăda.
PRĂDĂCIUNE, prădăciuni, s.f. (Pop.) Jefuire, prădare; hoţie, furt. * Înşelăciune care duce la ruinarea cuiva. – Prăda + suf. -ăciune. Cf. lat. praedatio, -onis.
PRĂDĂTOR, -OARE, prădători, -oare, s.m. şi f. 1. (Rar) Persoană care pradă, care jefuieşte; jefuitor; hoţ. 2. (Reg.) Om risipitor, cheltuitor. – Prăda + suf. -ător.
PRĂFĂRAIE s.f. Prăfărie. [Pr.: -ra-ie] – Praf + suf. -ăraie.
PRĂFĂRIE, (2) prăfării, s.f. 1. Cantitate mare de praf (1); colbărie, prăfăraie. 2. (Înv.) Loc unde se fabrica sau se depozita praful de puşcă. – Praf + suf. -ărie.
PRĂFOS, -OASĂ, prăfoşi, -oase, adj. Plin de praf (1), acoperit cu praf, cu mult praf; prăfuit, prăfuros. * Care se prezintă sub formă de pulbere, ca praful; pulverulent. – Praf + suf. -os.
PRĂFUI, prăfuiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. A (se) acoperi cu un strat de praf (1), a (se) umple de praf. 2. A (se) preface în praf, a (se) mărunţi; p. ext. a (se) spulbera. ** Maşină de prăfuit = maşină de lucru destinată împrăştierii unor pulberi insecticide sau fungicide pe culturile de câmp sau forestiere. – Praf + suf. -ui.
PRĂFUIRE, prăfuiri, s.f. Acţiunea de a (se) prăfui şi rezultatul ei. – V. prăfui.
PRĂFUIT, -Ă, prăfuiţi, -te, adj. Plin de praf (1), acoperit de praf, cu mult praf; prăfos, prăfuros. * Fig. Vechi, perimat, uitat; p. ext. răsuflat, banal. * Care a fost transformat în praf, redus la starea de praf, pulbere. – V. prăfui.
PRĂFULEŢ, prăfuleţe, s.n. Diminutiv al lui praf; prăfuşor. – Praf + suf. -uleţ.
PRĂFURIU, -IE, prăfurii, adj. (Rar) De culoarea prafului (1); cenuşiu. – Praf + suf. -uriu.
PRĂFUROS, -OASĂ, prăfuroşi, -oase, adj. (Rar) Prăfuit. – Praf + suf. -uros.
PRĂFUŞOR, (2) prăfuşoare, s.n. 1. Prăfuleţ. 2. (Rar) Medicament sub formă de pulbere. – Praf + suf. -uşor.
PRĂGAR, prăgare, s.n. (Reg.) Fiecare dintre grinzile care se aşază de-a curmezişul pe temelia unei case şi prin care se delimitează încăperile. – Prag + suf. -ar.
PRĂGUŞOR, prăguşoare, s.n. 1. Diminutiv al lui prag. 2. Mic suport pe care se aşază tacâmurile la masă. – Prag + suf. -uşor.
PRĂJEALĂ, prăjeli, s.f. 1. Faptul de a (se) prăji. 2. Făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, folosită la pregătirea unor mâncăruri; rântaş; p. gener. aliment prăjit în grăsime. – Prăji + suf. -eală.

PRĂJI, prăjesc, vb. IV. 1. Tranz. A supune un aliment acţiunii focului (de obicei în grăsime încinsă) pentru a-l face comestibil sau pentru a-l prelucra. * Tranz. şi refl. A (se) distruge sau a (se) degrada prin foc, a (se) arde. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui, a (se) frământa. 2. Refl. (Fam.; despre oameni) A se expune la căldura soarelui sau a focului (pentru a se încălzi, a se bronza etc.). ** Expr. (Tranz.; fam.) A-şi prăji burta la soare = a nu face nimic, a lenevi. 3. Tranz. A încălzi minereurile în cuptoare speciale, la o temperatură inferioară temperaturii de topire, pentru a le usca şi a le purifica sau pentru a le face mai uşor de tratat prin operaţii metalurgice ulterioare. – Din sl. pražiti.
PRĂJINĂ, prăjini, s.f. 1. Bucată de lemn lungă şi subţire, de obicei folosită pentru a fixa sau a susţine ceva. ** Expr. A nu-i (mai) ajunge (nici) cu prăjina la nas, se spune despre un om încrezut, înfumurat. A paşte (pe cineva) cu prăjina = a urmări (pe cineva) pentru a-i face rău. A lua (pe cineva) cu prăjina = a alunga (pe cineva). * Epitet depreciativ pentru o persoană foarte înaltă (şi slabă). 2. Tijă lungă (de metal) cu diverse întrebuinţări (tehnice). 3. Bară de lemn, de bambus, de fibre sintetice, de metal, folosită în atletism la săritura în înălţime; probă atletică practicată cu acest instrument. 4. Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu circa 5-7 metri; veche unitate de măsură pentru suprafeţe, egală cu circa 180-210 metri pătraţi. * (Concr.) Instrument cu care se făcea altădată măsurătoarea acestor lungimi şi suprafeţe. – Et. nec.
PRĂJIRE, prăjiri, s.f. Acţiunea de a (se) prăji şi rezultatul ei. – V. prăji.
PRĂJIT1 s.n. Faptul de a (se) prăji. – V. prăji.
PRĂJIT2, -Ă, prăjiţi, -te, adj. 1. (Despre alimente) Supus acţiunii focului (în grăsime încinsă) pentru a fi mâncat. ** Expr. (Glumeţ) Răbdări prăjite = nici un fel de hrană, nimic. * Ars (din cauza expunerii prea îndelungate la foc). 2. (Rar; despre vegetaţie) Uscat, îngălbenit, pârjolit. – V. prăji.
PRĂJITOR, -OARE, prăjitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează în fabrici la cuptoarele unde se prăjesc minereurile. 2. S.f. Încăpere, secţie, instalaţie într-o fabrică, unde se execută operaţiile de prăjire a minereurilor. * Aparat folosit în gospodării pentru a prăji pâine sau boabe de cafea. – Prăji + suf. -tor.
PRĂJITURĂ, prăjituri, s.f. Produs de patiserie preparat din făină, zahăr, grăsimi, ouă şi ingrediente, care se consumă, de obicei, ca desert. – Prăji + suf. -tură.
PRĂJITURICĂ, prăjiturele, s.f. Diminutiv al lui prăjitură. – Prăjitură + suf. -ică.
PRĂPASTIE, prăpăstii, s.f. Povârniş înalt şi abrupt, situat de obicei într-o regiune muntoasă; hău, abis, genune. ** Expr. A duce (sau a împinge, a băga pe cineva) în prăpastie = a pricinui (cuiva) mari neajunsuri; a duce la pierzanie, la pieire, a distruge. A fi (sau a se afla) pe (sau la) marginea prăpastiei = a se afla într-o situaţie extrem de critică. A spune (sau a vorbi) prăpăstii = a) a spune lucruri care înspăimântă; b) a spune lucruri lipsite de raţiune, prostii, bazaconii. * Fig. Nenorocire, dezastru; primejdie mare. * (Înv. şi pop.) Noian de ape; adâncul apelor. [Pl. şi: prăpastii] – Din sl. propastî.
PRĂPĂD, prăpăduri, s.n. 1. Dezlănţuire de forţe, provocată de fiinţe sau de elementele naturii, care pricinuieşte mari distrugeri de bunuri sau de vieţi omeneşti; urgie, ruină, dezastru. ** Expr. Prăpădul pământului (sau Domnului, lui Dumnezeu), se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleşitor. 2. Cantitate foarte mare, enormă; mulţime imensă; puhoi. – Din prăpădi (derivat regresiv).
PRĂPĂDENIE s.f. (Pop.) Stricăciune, pagubă, distrugere (foarte mare). ** Loc. adv. De prăpădenie sau de prăpădenia pământului = foarte mult, foarte

puternic; îngrozitor. ** Expr. Prăpădenia pământului (sau lui Dumnezeu), se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleşitor. * Situaţie, împrejurare care poate pricinui (mari) stricăciuni, pagube, distrugeri. * Cauză care distruge, nimiceşte. – Prăpădi + suf. -enie.
PRĂPĂDI, prăpădesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) distruge, a (se) nimici, a (se) face praf; a (se) nărui, a (se) ruina, a (se) strica. * Tranz. A duce la pierzanie; a nenoroci. 2. Tranz. A ucide, a omorî, a răpune. * Refl. A-şi pierde viaţa, a muri, a pieri. ** Expr. A se prăpădi de râs (sau de plâns, de ruşine etc.) = a râde (sau a plânge etc.) foarte tare. A se prăpădi după cineva (sau ceva) = a iubi, a-i plăcea cineva (sau ceva) foarte mult. A se prăpădi de dorul... = a dori foarte mult... (Tranz.) A prăpădi (pe cineva) din ochi = a iubi (pe cineva) nespus de mult. A se prăpădi cu firea = a-şi da foarte mare osteneală; a-şi face foarte multe griji, a se consuma, a pune la inimă. 3. Tranz. (Pop.) A pierde un bun; a risipi, a irosi. 4. Tranz. (Pop.) A nu mai recunoaşte, a nu mai găsi; a rătăci. A prăpădit drumul. * A nu mai vedea, a pierde din ochi. * Refl. A se face nevăzut; a dispărea. – Din bg. propadam.
PRĂPĂDIRE, prăpădiri, s.f. Acţiunea de a (se) prăpădi şi rezultatul ei. – V. prăpădi.
PRĂPĂDIT, -Ă, prăpădiţi, -te, adj. (Despre obiecte, clădiri, bunuri etc.) Care se află într-o stare mizerabilă, care este stricat, deteriorat, dărâmat, sărăcăcios; (despre fiinţe) cu forţele fizice (sau morale) epuizate; vlăguit, extenuat, sfârşit. * (Substantivat) Om sărac, sărman; om nenorocit, amărât; p. ext. om chinuit, nefericit, obidit. – V. prăpădi.
PRĂPĂDITOR, -OARE, prăpăditori, -oare, adj. (Rar) Care prăpădeşte; nimicitor, distrugător; ucigător. – Prăpădi + suf. -tor.
PRĂPĂSTENIE, prăpăstenii, s.f. (Pop.) 1. Prăpăd, nenorocire, dezastru. 2. Fiinţă uriaşă, înspăimântătoare. – Prăpastie + suf. -enie.
PRĂPĂSTIOS, -OASĂ, prăpăstioşi, -oase, adj. 1. (Despre terenuri) Cu prăpăstii, cu pante abrupte. * Fig. Adânc, de netrecut, de neînvins. 2. Fig. Năprasnic, vijelios, vertiginos. * Înspăimântător, groaznic. 3. Fig. De necrezut, de neînchipuit; ciudat, bizar, năstruşnic. * Bazat pe închipuire; plăsmuit; mincinos. 4. Fig. (Despre oameni) Care vede lucrurile numai în rău, care are numai gânduri negre; pesimist. [Pr.: -ti-os] – Prăpastie + suf. -os.
PRĂSEA s.f. v. plăsea.
PRĂSI, prăsesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre animale) A face pui; a se reproduce, a se înmulţi. * Tranz. A creşte animale, a face să se înmulţească. * Tranz. Fig. (Fam.) A aduna, a economisi bani, a-şi spori banii adunaţi. 2. Tranz. A semăna, a îngriji şi a răspândi cultura unei plante; a îngriji plantele ca să crească şi să se înmulţească. * Refl. (Despre plante) A se înmulţi, a se extinde (spontan sau prin cultivare) pe un anumit teritoriu. – Din bg. prasja se, scr. prasiti se.
PRĂSILĂ, prăsile, s.f. 1. Reproducţie (dirijată) între animale domestice (de rasă). 2. Animal tânăr, pui de animal domestic rezultat în urma prăsilei (1); p. ext. animal domestic de rasă bun pentru reproducere. * Descendenţii, produşii unui animal de rasă; p. ext. animal din rasă ameliorată. 3. (Rar) Rasă, neam, soi. [Pl.şi: prăsili] – Prăsi + suf. -ilă.
PRĂSIRE, prăsiri, s.f. Acţiunea de a (se) prăsi şi rezultatul ei; prăsit1. – V. prăsi.
PRĂSIT1 s.n. Prăsire. – V. prăşi.
PRĂSIT2, -Ă, prăsiţi, -te, adj. (Despre animale) Reprodus, înmulţit. – V. prăsi.
PRĂSITOR, -OARE, prăsitori, -oare, adj. (Despre animale) Care se prăseşte (cu uşurinţă), folosit pentru prăsire. – Prăsi + suf. -tor.

PRĂŞI, prăşesc, vb. IV. Tranz. A lucra cu sapa sau cu prăşitoarea spaţiul de sol dintre rândurile distanţate ale unor plante de cultură, pentru a distruge buruienile, a afâna pământul etc. – Din bg. praša, scr. prašiti.
PRĂŞILĂ s.f. v. praşilă.
PRĂŞIRE, prăşiri, s.f. Acţiunea de a prăşi şi rezultatul ei; prăşit1. – V. prăşi.
PRĂŞIT1, (rar) prăşituri, s.n. Faptul de a prăşi; praşilă, prăşitură, praşă, prăşire. – V. prăşi.
PRĂŞIT2, -Ă, prăşiţi, -te, adj. (Despre terenuri cultivate sau plante de cultură) Care este săpat şi curăţat de buruieni, afânat etc. – V. prăşi.
PRĂŞITOR, -OARE, prăşitori, -oare, adj., subst. 1. Adj., s.f. (Unealtă sau maşină agricolă) cu care se prăşeşte. 2. Adj. (Despre plante) Cultivat în rânduri distanţate, care permit prăşitul 1. 3. S.m. şi f. Persoană care prăşeşte; muncitor angajat la prăşit1. – Prăşi + suf. -tor.
PRĂŞITURĂ, prăşituri, s.f. (Pop.) 1. Prăşit 1. 2. Ogor prăşit2. 3. (Cu sens colectiv) Buruienile şi gunoiul adunate de pe un teren care a fost prăşit. – Prăşi + suf. -tură.
PRĂŞTIAŞ, prăştiaşi, s.m. 1. (Înv. şi pop.) Persoană care aruncă cu praştia (1). 2. (Reg.) Cal lăturaş. [Pr.: -ti-aş] – Praştie + suf. -aş.
PRĂŞTINĂ1, prăştini, s.f. (Reg.) Rachiu de tescovină sau de drojdie; boştină. – Din bg. praština.
PRĂŞTINĂ2, prăştini, s.f. Prăjină care se înfige în vârful clăii de fân, pentru a o fixa. * Prăjină care se pune pe stuful sau pe paiele de pe acoperişul unei case ţărăneşti, pentru a le fixa. – Et. nec.
PRĂVAL, prăvaluri, s.n. 1. Depresiune naturală (puţin adâncă) care face legătura între bălţi sau între acestea şi râuri; spec. gârlă din regiunea inundabilă a Dunării. 2. (Reg.) Porţiune pe cursul unui râu, al unui pârâu etc., unde apa curge foarte repede (formând o cascadă mică). 3. (Reg.) Povârniş, pantă (1), coastă. [Pl. şi: prăvale, – Var. privál s.n.] – Cf. bg. preval, rom. prăvăli.
PRAVĂLATIC, -Ă, prăvălatici, -ce, adj. 1. (Pop.) Povârnit, abrupt, accidentat, pieziş. 2. (Rar) Care se răstoarnă, care se rostogoleşte, care vine la vale. – Prăvăli + suf. -atic.
PRĂVĂLI, prăvălesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A (se) înclina, a (se) apleca într-o parte; a (se) răsturna, a (se) rostogoli; a cădea sau a face să cadă, a (se) arunca în adâncime, a (se) prăbuşi, a (se) trânti. * Refl. A fugi în goana mare, a se năpusti la vale; a se repezi spre ceva, a tăbărî, a da buzna. * Refl. (Despre ape) A curge cu repeziciune, căzând de la înălţime; a se revărsa, a se întinde. * Refl. Fig. A se întinde, a se răspândi, a se împrăştia. * Tranz. A arunca; a azvârli. 2. Refl. (Despre vânt, furtună, ploaie etc.) A se dezlănţui cu putere, a se porni cu violenţă. 3. Tranz. şi refl. A (se) surpa, a (se) nărui, a (se) dărâma, a (se) prăbuşi. – Din bg. provalja, scr. provaliti.
PRĂVĂLIAŞ, prăvăliaşi, s.m. (Rar) Negustor care are o prăvălie; angajat care lucrează într-o prăvălie. [Pr.: -li-aş] – Prăvălie + suf. -aş.
PRĂVĂLIE, prăvălii, s.f. Local în care se vând diferite mărfuri; magazin. ** (Ieşit din uz) Băiat de prăvălie = tânăr care învăţa negustoria servind într-un magazin. – Et. nec.
PRĂVĂLIOARĂ, prăvălioare, s.f. Diminutiv al lui prăvălie; prăvăliuţă. [Pr.: -li-oa-] – Prăvălie + suf. -ioară.
PRĂVĂLIRE, prăvăliri, s.f. Acţiunea de a (se) prăvăli şi rezultatul ei. – V. prăvăli.
PRĂVĂLIŞ, prăvălişuri, s.n. (Pop.) Coastă abruptă (de deal sau de munte); povârniş. – Prăvăli + suf. -iş.

PRĂVĂLIT, -Ă, prăvăliţi, -te, adj. Înclinat, răsturnat, rostogolit, prăbuşit (peste ceva). * Surpat, năruit, dărâmat. – V. prăvăli.
PRĂVĂLIUŢĂ, prăvăliuţe, s.f. Prăvălioară. [Pr.: -li-u-] – Prăvălie + suf. -uţă.
PRĂZNUI, prăznuiesc, vb. IV. 1. Tranz. A celebra un eveniment religios; p. gener. a serba, a sărbători, a ţine o sărbătoare. 2. Intranz. A petrece, a se ospăta; a benchetui, a chefui. – Din sl. prazdînovati.
PRĂZNUIRE, prăznuiri, s.f. Acţiunea de a prăznui şi rezultatul ei. – V. prăznui.
PRĂZULIU, -IE, prăzulii, adj. (Rar) Care are culoarea prazului; verde-deschis. – Praz + suf. -uliu.
PRÂNZ, prânzuri, s.n. Masă principală care se ia la amiază; dejun; timpul când se ia această masă; (concr.) ceea ce se mănâncă la această masă, mâncare pregătită în acest scop. ** (Pop.) Prânzul (cel) mic = prima masă pe care o iau ţăranii în cursul dimineţii, vara, când muncesc la câmp; timpul zilei când se ia această masă. Prânzul (cel) mare = a doua masă pe care o iau ţăranii, masa de la amiază; timpul zilei când se ia această masă. ** Loc. adv. Înainte de prânz = în prima parte a zilei, înainte de amiază, înainte de masa principală. După-prânz = în a doua parte a zilei, după-masă, după-amiază. – Lat. prandium.
PRÂNZARE s.f. (Pop.) Acţiunea de a prânzi; (concr.) masă, mâncare (de la prânz); prânz. – V. prânzi.
PRÂNZI, prânzesc, vb. IV. Intranz. A lua masa de prânz, a mânca de amiază; a dejuna. – Din prânz.
PRÂNZIŞOR, prânzişoare, s.n. (Înv. şi pop.) 1. Prânzul (cel) mic; prânzuleţ, prânzuţ. 2. Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prânzişor (1). – Prânz + suf. -işor.
PRÂNZIT s.n. (Rar) Faptul de a prânzi. – V. prânzi.
PRÂNZITOR, prânzitoare, s.n. (Înv. şi reg.) Sufragerie. – Prânzi + suf. -tor.
PRÂNZULEŢ, prânzuleţe, s.n. (Pop.) Prânzişor. – Prânz + suf. -uleţ.
PRÂNZUŢ, prânzuţuri, s.n. (Pop.) Prânzişor. – Prânz + suf. -uţ.
PRÂSLEA s.m. Fratele cel mai mic dintr-o familie, mezinul; p. gener. copil mic; prichindel. – Din sl. prŭstů, bg. prăst.
PRÂSNEL, prâsnele, s.n. 1. Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal, cu un vârf ascuţit şi care se roteşte pe o suprafaţă plană; titirez, sfârlează. ** Expr. (Sprinten sau iute) ca prâsnelul (sau ca un prâsnel) = foarte iute, sprinten, ager. * Fig. Copil mic (sau om mic de statură) şi foarte vioi. 2. Capătul (conic) inferior al fusului de tors, care face ca fusul să se învârtească mai uşor. 3. Partea interioară a fusului morii, fixată într-una din pietrele acesteia. [Var.: prisnél s.n.] – Pristen (reg. "prâsnel" < bg.) + suf. -el.
PRE1- Element de compunere care înseamnă "înainte", "anterior" şi care serveşte la formarea unor substantive, a unor verbe, a unor adverbe şi a unor adjective. – Din fr. pré÷.
PRE2 prep. v. pe.
PREA adj. 1. Mai mult decât (este necesar), din cale afară de..., peste măsură, extrem de..., foarte (mult). ** Expr. Nu (sau nici) prea = nu chiar, nu tocmai, nu foarte; potrivit. A fi prea din cale-afară (sau prea de tot) = a depăşi orice limită admisă. A nu şti prea multe = a fi supărăcios, irascibil, a reacţiona impulsiv; a nu şti de glumă. (Fam.) Asta e prea-prea = asta întrece măsura. Mult prea... = excesiv, exagerat. Nici prea prea, nici foarte-foarte = aşa şi aşa, nici bine, nici rău; potrivit; mediocru. ** (Ajută la formarea superlativului absolut) Nu e nici prea mult, nici prea puţin. 2. Element de compunere care înseamnă "foarte", "peste măsură" şi care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. – Din sl. prĕ.

PREABATAJ, preabataje, s.n. Galerie subterană într-o mină, executată în vederea începerii abatajului. [Pr.: pre-a-] – Pre1- + abataj.
PREABUN, -Ă, preabuni, -e, adj. (Înv.) Foarte bun, deosebit de bun. * (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. – Prea + bun.
PREACINSTIT, -Ă, preacinstiţi, -te, adj. Foarte cinstit, vrednic de cinste, de veneraţie; onorabil, respectabil. * (Substantivat, f. art.) Maica Domnului, Fecioara Maria. – Prea + cinstit.
PREACURAT, -Ă, preacuraţi, -te, adj. Curat (din punct de vedere moral) neprihănit, imaculat. * (Substantivat, f. art.) Maica Domnului, Fecioara Maria. – Prea + curat.
PREACUVIOS, -OASĂ, preacuvioşi, -oase, adj. (În titulatura dată unor clerici; adesea substantivat) Foarte cuvios, extrem de cucernic. [Pr.: -vi-os] – Prea + cuvios.
PREACUVIOŞIE, preacuvioşii, s.f. (Urmat de un adj. pos.) Termen de referenţă pentru clerici. [Pr.: -vi-o-] – Prea + cuvioşie.
PREADOLESCENT, -Ă, preadolescenţi, -te, s.m. şi f., adj. (Copil) care nu a ajuns încă în perioada adolescenţei. [Pr.: pre-a-] – Pre1- + adolescent.
PREADOLESCENŢĂ s.f. Perioadă din viaţa unui om situată între pubertate şi adolescenţă. [Pr.: pre-a-] – Pre1- + adolescenţă.
PREAFERICIT, -Ă, preafericiţi, -te, adj. (În titulatura dată ierarhilor care deţin grade înalte; adesea substantivat) Foarte fericit; p. ext. sfânt. – Prea + fericit.
PREAFRUMOS, -OASĂ, preafrumoşi, -oase, adj. (Înv.) Foarte frumos, minunat. – Prea + frumos.
PREAIUBIT, -Ă, preaiubiţi, -te, adj. (Înv. şi pop.; adesea substantivat) Foarte iubit, deosebit de drag; scump. – Prea + iubit.
PREAÎNALT, -Ă, preaînalţi, -te, adj. 1. (Bis.) Care vine de la Dumnezeu; dumnezeiesc, divin. * (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. 2. Foarte important; distins, ales, superior. – Prea + înalt.
PREAÎNĂLŢAT, -Ă, preaînălţaţi, -te, adj. (În titulatura dată domnilor sau prelaţilor) Preamărit. – Prea + înălţat.
PREAÎNŢELEPT, -EAPTĂ, preaînţelepţi, -te, adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte înţelept; învăţat. * (Despre cuvinte, acţiuni etc.) Plin de înţelepciune; care denotă multă înţelepciune. – Prea + înţelept.
PREAÎNVĂŢAT, -Ă, preaînvăţaţi, -te, adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte instruit, deosebit de cultivat. – Prea + învăţat.
PREAJM s.n. v. prajmă.
PREAJMĂ s.f. Spaţiu care înconjoară pe cineva sau ceva, loc sau regiune din apropierea sau din vecinătatea cuiva; împrejurime, vecinătate. ** Loc. adj. Din (sau de prin) preajmă = a) (local) din apropiere, din jurul; b) (temporal) din ajun(ul), dintr-un timp apropiat. ** Loc. adj. În (sau prin) preajmă = a) (local) împrejur(ul), primprejur(ul), în apropiere(a)...; b) (temporal) în ajun(ul), într-un timp apropiat de... (loc. prep.) În (sau prin) preajma... = a) (local) împrejur(ul), primprejur(ul), în apropiere(a)...; b) (temporal) în ajun(ul), într-un timp apropiat de... ** Loc. prep. Din (sau de prin) preajma = din apropierea..., de lângă... ** Expr. A umbla în (sau prin) preajma cuiva = a umbla după cineva, a se ţine de cineva, a da târcoale cuiva. [Var.: (reg.) préjmă, príjmă s.f., preajm s.n.] – Cf. sl. prěždî.
PREALABIL, -Ă, prealabili, -e, adj. Care trebuie făcut, pregătit, spus înainte de începerea unei acţiuni principale; care precedă, care este anterior; anticipat, preliminar. ** Loc. adv. În prealabil = mai întâi, mai înainte de... [Pr.: pre-a-] – Din fr. préalable.

PREALUMINAT, -Ă, prealuminaţi, -te, adj. 1. (Înv.) Care constituie un izvor (puternic) de lumină, care răspândeşte (multă) lumină; (foarte) luminos, strălucitor. 2. (În titulatura dată suveranilor) Mărit, slăvit, preamărit. 3. Fig. Plin de înţelepciune. – Prea + luminat.
PREAMĂRI, preamăresc, vb. IV. Tranz. A ridica în slavă pe cineva sau ceva; a lăuda, a elogia, a slăvi, a glorifica, a preaslăvi. – Prea + mări.
PREAMĂRIRE, preamăriri, s.f. Acţiunea de a preamări şi rezultatul ei. – V. preamări.
PREAMĂRIT, -Ă, preamăriţi, -te, adj. (În titulatura dată suveranilor sau prelaţilor) Lăudat, mărit, slăvit, preaînălţat, prealuminat. – Prea + mărit.
PREAMBALA, preambalez, vb. I. Tranz. A ambala mărfuri înainte de vânzarea lor. [Pr.: pre-am-] – Pre1- + ambala.
PREAMBALARE, preambalări, s.f. Acţiunea de a preambala. [Pr.: pre-am-] – V. preambala.
PREAMBALAT, -Ă, preambalaţi, -te, adj. (Despre mărfuri) Care este ambalat înainte de a fi pus în vânzare. [Pr.: pre-am-] – V. preambala.
PREAMBUL, preambuluri, s.n. 1. Parte introductivă a unui discurs, a unei scrieri, a unei convorbiri, în care sunt expune rezumativ problemele ce vor fi dezvoltate ulterior; introducere, precuvântare, prefaţă, cuvânt înainte. * Fig. Ceea ce constituie partea introductivă, premergătoare a unei acţiuni, manifestări etc. 2. Parte introductivă a unui act important, a unui tratat internaţional, care lămureşte utilitatea sau necesitatea lui sau care prezintă sumar dispoziţiile lui generale; expunere de motive (a unui proiect de lege). [Pr.: pre-am-] – Din fr. préambule.
PREAMBULAR, -Ă, preambulari, -e, adj. Care este în legătură cu un preambul. [Pr.: pre-am-] – Din fr. préambulaire.
PREAMILOSTIV, -Ă, preamilostivi, -e, adj. (Înv.; de obicei în formule de adresare) Foarte milos, foarte îndurător, foarte iertător. – Prea + milostiv.
PREAMPLIFICATOR, preamplificatoare, s.f. Amplificator utilizat într-un lanţ de transmisie înaintea unui amplificator principal, pentru a ridica nivelul semnalului de intrare al amplificatorului principal şi pentru a realiza adaptarea de impedanţă necesară. [Pr.: pre-am-] – Pre1- + amplificator.
PREANESTEZIE, preanestezii, s.f. Pregătire a bolnavului în vederea anesteziei propriu-zise, prin administrarea de medicamente hipnotice şi analgezice; prenarcoză. [Pr.: pre-a-] – Din fr. préanesthésie.
PREANEVINOVATĂ adj. (Bis.; despre Fecioara Maria) Neprihănită, castă. * (Substantivat; art.) Fecioara Maria. – Prea + nevinovată.
PREAPLECAT, -Ă, preaplecaţi, -te, adj. (Înv.; mai ales în formule de respect) Foarte supus, plecat, ascultător. – Prea + plecat.
PREAPLIN, preaplinuri, s.n. 1. Ceea ce depăşeşte un anumit nivel, ceea ce este prea mult, prea abundent. 2. Dispozitiv de protecţie pentru evacuarea automată a lichidului care depăşeşte un anumit nivel într-un bazin, rezervor etc. * P. ext. Conţinutul unui rezervor de apă. – Prea + plin.
PREAPRETENŢIOS, -OASĂ, preapretenţioşi, -oase, adj. Foarte preţios, foarte valoros. [Pr.: -ţi-os] – Prea + preţios.
PREAPRINDERE, preaprinderi, s.f. Aprindere prematură a combustibilului în cilindrii unui motor cu ardere internă, determinată de apariţia incidentală a unor puncte supraîncălzite în interiorul cilindrului şi însoţită, adeseori, de detonaţii. [Pr.: pre-a-] – Pre1- + aprindere.
PREAPUTERNIC, -Ă, preaputernici, -ce, adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor, demnitarilor etc. sau în formele de adresare) Foarte puternic, atotputernic. * (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. – Prea + puternic.

PREASENĂ s.f. v. presenă.
PREASFÂNT, -Ă, preasfinţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care a primit harul divin; sfânt. 2. Adj., s.m. şi f. Termen respectuos de adresare sau epitet pentru clerici, mucenici, sfinţi. – Prea + sfânt.
PREASFINŢIA, preasfinţiile, s.f. art. (Urmat de un adj. pos.) Termen respectuos de adresare sau titulatură respectuoasă pentru arhierei; preasfinţit. – Prea + sfinţie.
PREASFINŢIT, preasfinţiţi, adj., s.m. 1. Adj. Care a primit harul divin; sfinţit. 2. S.m. Preasfinţia. – Prea + sfinţit.
PREASLĂVI, preaslăvesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A preamări. – Prea + slăvi.
PREASLĂVIT, -Ă, preaslăviţi, -te, adj. Demn de admiraţie, de laudă; slăvit, lăudat. – Prea + slăvit.
PREASTIMAT, -Ă, preastimaţi, -te, adj. (Mai ales în formule de adresare) Foarte stimat, foarte respectat. – Prea + stimat.
PREASTRĂLUCIT, -Ă, preastrăluciţi, -te, adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor) Mărit, slăvit. – Prea + strălucit.
PREATCĂ s.f. v. pretcă.
PREAVIZ, preavize, s.n. Înştiinţare prealabilă de concediere făcută unui angajat; p. ext. interval de timp cât un angajat mai lucrează după primirea acestei înştiinţări; salariu care se cuvine celui concediat de la primirea înştiinţării până la concedierea sa. [Pr.: pre-a÷, – Pl. şi: preavizuri] – Din fr. préavis.
PREAVIZA, preavizez, vb. IV. Tranz. (Rar) A aviza în prealabil. * Spec. A da cuiva preaviz. [Pr.: pre-a-] – Din fr. préaviser.
PREBENDAR, prebendari, s.m. Persoană care beneficia în trecut de o prebendă. – Din lat. praebendarius.
PREBENDĂ, prebende, s.f. Venit (fix) acordat în trecut unui cleric catolic din Transilvania, mai ales unui canonic1. – Din lat. praebenda.
PREBIOTIC, -Ă, prebiotici, -ce, adj. Anterior apariţiei vieţii. [Pr.: bi-o-] – Din engl. prebiotic.
PREBURGHEZ, -Ă, preburghezi, -e, adj. (Rar) Care este anterior apariţiei burgheziei, care datează din epoca premergătoare burgheziei. – Pre1- + burghez.
PRECALCULA, precalculez, vb. I. Tranz. A calcula dinainte venituri, cheltuieli etc. – Pre1- + calcula.
PRECALCULARE, precalculări, s.f. Acţiunea de a precalcula. – V. precalcula.
PRECALCULAT, -Ă, precalculaţi, -te, adj. Care a fost calculat în prealabil. – Pre1- + calculat.
PRECAMBRIAN, -Ă, precambrieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Prima eră din istoria Pământului. 2. Adj. Care aparţine precambrianului (1), privitor la precambrian. [Pr.: -bri-an] – Din fr. précambrien.
PRECAPITALIST, -Ă, precapitalişti, -ste, adj. Care este anterior apariţiei capitalismului, care datează din epoca premergătoare capitalismului. – Pre1- + capitalist.
PRECAR, -Ă, precari, -e, adj. (Livr.) 1. Lipsit de siguranţă, de trăinicie, dependent de voinţa cuiva sau de împrejurări imprevizibile; nesigur, nestabil. * (Rar; despre un edificiu, o clădire) Lipsit de rezistenţă; şubred. 2. Fig. Lipsit de consistenţă, de profunzime, de temei, de valoare. – Din fr. précaire, it. precario.
PRECARIA s.f. (În antichitate şi în evul mediu, în apusul Europei) Drept de posesiune asupra unui lot de pământ, primit în schimbul prestării unor obligaţii faţă de proprietarul funciar. [Pr.: -ri-a] – Din lat. precaria.

PRECARITATE s.f. (Livr.) Caracterul sau însuşirea a ceea ce este precar. – Din fr. précarité.
PRECARPATIC, -Ă, precarpatici, -ce, adj. (Rar) Subcarpatic. – Pre1- + carpatic.
PRECAUT, -Ă, precauţi, -te, adj. (Despre oameni) Care prevede un pericol posibil, care acţionează cu băgare de seamă şi ia toate măsurile de prevedere pentru evitarea unui pericol, unei neplăceri; (despre vorbe, gesturi etc.) care dovedeşte prudenţă; prudent, prevăzător, circumspect. [Acc. şi: precaút] – Din lat. praecautus.
PRECAUŢIE, precauţii, s.f. Atitudinea, comportarea omului precaut; băgare de seamă, prevedere, circumspecţie, prudenţă. [Pr.: -ca-u÷, – Var.: precauţiúne s.f.] – Din fr. précaution, lat. praecautio, -onis.
PRECAUŢIUNE s.f. v. precauţie.
PRECĂDERE s.f. Întâietate, prioritate, preferinţă acordată unei persoane, unei probleme etc. ** Loc. adv. Cu precădere = în primul rând, înainte de orice; mai ales, în (mod) special, îndeosebi, de preferinţă. – Pre1- + cădere.
PRECÂT adv. (Pop.) După cum, după cât, cât. – Pre2 + cât.
PRECEDA, precéd, vb. I. Tranz. A exista, a se produce înainte de altceva în timp; a se afla, a se găsi înainte de altceva sau de altcineva în spaţiu, într-o ierarhie etc. – Din fr. précéder, lat. praecedere.
PRECEDENT, -Ă, precedenţi, -te, adj., s.n. 1. Adj. Care precedă pe cineva sau ceva în timp sau în spaţiu; premergător, anterior. 2. S.n. Fapt sau caz anterior analog, care poate servi ca exemplu, ca regulă de conduită sau ca justificare pentru faptele sau cazurile ulterioare similare. ** Loc. adj. Fără precedent = aşa cum nu a mai fost, aşa cum nu s-a mai întâmplat până în prezent; nemaipomenit, nemaiîntâlnit, excepţional. – Din fr. précédent.
PRECEDENŢĂ, precedenţe, s.f. Faptul de a preceda (pe cineva sau ceva) în timp sau în spaţiu; lucru care precedă alt lucru de aceeaşi natură; fapt întâmplat înainte de altul; precedent. – Din fr. précédence, it. precedenza.
PRECEPT, precepte, s.n. Formulă, principiu, învăţătură care stă la baza unei doctrine (mai ales morale); normă, regulă de conduită. * Recomandare, sfat, povaţă. Precepte de igienă. [Pl. şi: precepturi] – Din fr. précepte, lat. praeceptum.
PRECEPTOR, preceptori, s.m. Persoană însărcinată cu educarea şi instruirea particulară a unui copil (dintr-o familie bogată). [Acc. şi: precéptor] – Din fr. précepteur, lat. praeceptor. – V. meditator, pedagog, educator.
PRECESIE s.f. v. precesiune.
PRECESIUNE, precesiuni, s.f. 1. (Fiz.) Deplasare lentă a axei de rotaţie a unui corp care se roteşte rapid şi are doar un punct fix. 2. (Astron.) Deplasare lentă şi în sens retrograd a punctelor echinoxiale pe ecliptică. [Var.: precésie s.f.] – Din fr. précession.
PRECESTĂ adj. v. precistă.
PRECIPITA, precipit, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face să se desfăşoare sau a se desfăşura într-un timp mai scurt sau într-un ritm mai rapid decât cel obişnuit sau decât cel aşteptat; a (se) grăbi, a (se) zori. * Refl. (Despre oameni) A acţiona (prea) în grabă (şi în dezordine); a se agita; a se repezi. 2. Tranz. A provoca (cu ajutorul unei reacţii chimice) depunerea unei substanţe dizolvate într-un lichid. * Refl. şi intranz. (Despre o substanţă solidă dizolvată într-un lichid) A se separa, a se depune sub formă de precipitat. – Din fr. précipiter, lat. precipitare.
PRECIPITABIL, -Ă, precipitabili, -e, adj. (Despre anumite substanţe) Care (se) poate precipita (2), care poate fi precipitat. – Din fr. précipitable.

PRECIPITABILITATE s.f. Proprietate a unor substanţe (chimice) de a (se) putea precipita (2). – Precipitabil + suf. -itate.
PRECIPITANT, precipitanţi, s.m. Produs chimic care, adăugat la o soluţie, provoacă o precipitare. – Din fr. précipitant.
PRECIPITARE, precipitări, s.f. Acţiunea de a (se) precipita şi rezultatul ei; precipitaţie. – V. precipita.
PRECIPITAT1, precipitate, s.n. Substanţă solidă care se separă dintr-o soluţie prin precipitare. – Din fr. précipité.
PRECIPITAT2, -Ă, precipitaţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Care se produce sau acţionează în mare grabă, cu repeziciune; grăbit, zorit. 2. (Despre substanţe solide dizolvate într-un lichid) Depus la fund, separat în masa soluţiei (prin precipitare). – V. precipita.
PRECIPITAŢIE, precipitaţii, s.f. 1. Precipitare. 2. Vapori de apă condensaţi care cad din atmosferă pe suprafaţa pământului sub formă de ploaie, ceaţă, brumă, zăpadă, grindină ete. [Var.: precipitaţiúne s.f.] – Din fr. précipitation, lat. praecipitatio, -onis.
PRECIPITAŢIUNE s.f. v. precipitaţie.
PRECIPITINĂ, precipitine, s.f. Anticorp care provoacă precipitarea antigenului dintr-o soluţie. – Din fr. précipitine.
PRECIPITRON, precipitroane, s.n. Dispozitiv electrostatic folosit pentru purificarea aerului dintr-o încăpere prin dirijarea prafului spre unul din electrozi pentru precipitare. – Din fr. précipitron.
PRECIPIŢIU, precipiţii, s.n. (Înv.) Abis, prăpastie. * Cădere de la înălţime. * Fig. Dezastru, ruină. – Din lat. praecipitium.
PRECIPUT, preciputuri, s.n. Drept acordat unei persoane de a lua o anumită parte dintr-un bun înainte de partaj. – Din fr. préciput.
PRECIROZĂ, preciroze, s.f. (Med.) Stare morbidă a ficatului, exprimând clinic, funcţional şi morfologic trecerea de la hepatita cronică la ciroza hepatică. – Din fr. précirrhose.
PRECIS, -Ă, precişi, -se, adj. 1. Care este limpede, lămurit, clar; care este categoric, sigur. 2. Fix, exact. Oră precisă. * (Despre aparate de măsură) Care funcţionează cu precizie, care indică valori foarte apropiate de cele reale. – Din fr. précis, lat. praeccisus.
PRECISTĂ adj. Curată (din punct de vedere moral), neprihănită, imaculată. * (Substantivat) Maica Domnului, Fecioara Maria. [Var.: (pop.) précestă adj.] – Din sl. prěčista.
PRECIZA, precizez, vb. I. Tranz. A determina, a stabili, a arăta, a exprima (ceva) în mod precis, exact; a elucida, a clarifica. * A face să se distingă, să se vadă limpede, desluşit; a contura. – Din fr. préciser, it. precisare.
PRECIZABIL, -Ă, precizabili, -e, adj. Care poate fi precizat. – Preciza + suf. -bil.
PRECIZAMENTE adv. (Rar) În mod precis. – Din fr. précisément, it. precisamente.
PRECIZARE, precizări, s.f. Acţiunea de a preciza şi rezultatul ei; (Concr.) ceea ce precizează cineva. – V. preciza.
PRECIZIE, precizii, s.f. 1. Faptul de a fi precis, calitatea de a măsura, de a determina sau de a indica precis; exactitate. ** Loc. adj. De precizie = (despre aparate de măsură) foarte exact. * Eroare maximă care se admite la efectuarea unui calcul, a unei măsurări, a unui produs. 2. (Rar, la pl.; în forma preciziune) Lămurire, informaţie precisă; precizare. Aşteptăm noi preciziuni. [Var.: preciziúne s.f.] – Din fr. précision, lat. praecisio, -onis.
PRECIZIUNE s.f. v. precizie.

PRECLASIC, -Ă, preclasici, -ce, adj. Care este anterior perioadei clasice, care datează din epoca premergătoare clasicismului. * (Substantivat) Scriitor sau creator de artă din această perioadă. – Din fr. préclassique.
PRECLASICISM s.n. Perioadă din istoria literaturii sau a artei anterioară clasicismului. – Preclasic + suf. -ism.
PRECOCE, precoci, -ce, adj. (Despre fiinţe şi însuşiri ale lor) Care se dezvoltă fizic sau psihic înainte de vârsta normală, care este mai matur în comparaţie cu cei de aceeaşi vârstă. * (Despre plante sau fructe) Care ajunge la maturitate foarte devreme, care înfrunzeşte devreme sau se coace repede; timpuriu, văratic. – Din fr. précoce, lat. praecox, -cis.
PRECOCITATE s.f. Însuşirea de a fi precoce, dezvoltare înainte de vreme, timpurie, prematură. * Însuşire a animalelor de carne de a realiza sporuri în greutate, cu o valorificare mai mare a hranei în timpul îngrăşării. – Din fr. précocité.
PRECOLUMBIAN, -Ă, precolumbieni, -e, adj. (Despre civilizaţie, artă) Care a existat în America înainte de descoperirea acesteia de către Cristofor Columb; care aparţine acestei perioade. [Pr.: -bi-an] – Din fr. précolumbien (după n. pr. Columb).
PRECOMANDĂ, precomenzi, s.f. Comandă făcută pentru o marfă înainte de a fi fabricată sau pusă în vânzare. – Pre1- + comandă.
PRECOMĂ, precome, s.f. (Med.) Sindrom care precedă coma1. – Din fr. précoma.
PRECOMBUSTIE, precombustii, s.f. (Tehn.) Fază a funcţionării unor motoare care precedă aprinderea combustibilului. – Din fr. précombustion.
PRECOMPRIMARE, precomprimări, s.f. Operaţie prin care se aplică, iniţial, unui element de construcţie din beton armat eforturi unitare de comprimare, pentru a-i mări rezistenţa. – Pre1- + comprimare.
PRECOMPRIMAT, -Ă, precomprimaţi, -te, adj. (Despre betonul armat; adesea substantivat) Care a fost supus operaţiei de precomprimare. – Pre1- + comprimat.
PRECONCENTRARE, preconcentrări, s.f. (Min.) Operaţie prin care o substanţă minerală este îmbogăţită prin înlăturarea unei părţi de steril. – După fr. préconcentration.
PRECONCEPŢIE, preconcepţii, s.f. (Rar) Prejudecată. [Var.: preconceţiúne s.f.] – Din fr. préconception.
PRECONCEPŢIUNE s.f. v. preconcepţie.
PRECONCEPUT, -Ă, preconcepuţi, -te, adj. (Despre idei sau păreri) Admis, adoptat dinainte, fără o cercetare sau o experimentare prealabilă. – Pre1- + conceput.
PRECONIZA, preconizez, vb. I. Tranz. A proiecta, a prevedea, a emite o idee, o ipoteză; p. ext. a propune, a indica, a recomanda ceva. – Din fr. préconiser.
PRECONIZARE, preconizări, s.f. Acţiunea de a preconiza şi rezultatul ei. – V. preconiza.
PRECONIZAT, -Ă, preconizaţi, -te, adj. Proiectat, prevăzut; propus, indicat, recomandat. – V. preconiza.
PRECONSOLIDARE, preconsolidări, s.f. (Geol.) Consolidare naturală a unui strat de pământ argilos supus, în trecut, unei sarcini geologice mai mari decât cea actuală. – Pre1- + consolidare.
PRECONTRACT, precontracte, s.n. Contract provizoriu. – Pre1- + contract (după fr. avant-contracte).
PRECONTRACTUAL, -Ă, precontractuali, -e, adj. De dinaintea încheierii unui contract. [Pr.: -tu-al] – Pre1- + contractual.

PRECORDIAL, -Ă, precordiali, -e, adj. (Anat.) Din regiunea anterioară a toracelui, din dreptul inimii. [Pr.: -di-al] – Din fr. précordial.
PRECORECTOR, -OARE, precorectori, -oare, s.m. şi f. Persoana care face operaţia de precorectură. [Acc. şi: precorectór] – Pre1- + corector.
PRECORECTURĂ, precorecturi, s.f. Corectură făcută înainte de a da un manuscris la tipar. – Pre1- + corectură.
PRECOVÂRŞI, precovârşesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A întrece, a fi mai presus de..., a depăşi. – Pre1- + covârşi.
PRECREŞTIN, precreştini, -e, adj. Anterior apariţiei creştinismului. – Pre1- + creştin (după fr. préchrétien).
PRECUM conj., adv. I. Conj. 1. (Introduce propoziţii circumstanţiale de mod) Cum, aşa cum, după cum. Sper că se va face precum doresc. ** Loc. adj. şi adv. Precum se cade = cum se cuvine, cum trebuie (să fie). 2. (Introduce propoziţii comparative) Tot astfel cum, ca şi. M-a ajutat precum îl ajutasem şi eu. 3. (Urmat de conj. "şi", stabileşte un raport copulativ în cadrul aceleiaşi propoziţii) Ca (şi), cât (şi); cum (şi). Şi-a destăinuit bucuriile, precum şi necazurile. 4. (Introduce propoziţii, adesea incidente, care cuprind o afirmaţie, o observaţie etc. sigură, categorică, cu caracter de concluzie) După cum, aşa cum. ** Expr. (Exclamativ şi fam.) Precum vezi = aşa-i, asta-i (situaţia). (formulă prin care este anunţată o enumerare, o completare, o lămurire a unei expuneri, a unei explicaţii, a unei relatări) Precum urmează. 5. (Pop.; urmat de conj. "ca să", introduce propoziţii finale) Pentru (ca să...). ** (Urmat de conj. "că", introduce propoziţii completive directe) A susţinut precum că toate sunt adevărate. II. Adv. Ca de exemplu, ca de pildă. – Pre2 + cum.
PRECUMPĂNI, precumpănesc, vb. IV. 1. Intranz. A avea mai multă greutate, influenţă, importanţă decât altcineva sau altceva; a constitui elementul hotărâtor, a predomina; p. ext. a birui, a triumfa. 2. Tranz. A ţine în cumpănă, a echilibra; a compensa, a contrabalansa, a cumpăni. – Pre2 + cumpăni.
PRECUMPĂNIRE, precumpăniri, s.f. Faptul de a precumpăni; preponderenţă, predominare. – V. precumpăni.
PRECUMPĂNITOR, -OARE, precumpănitori, -oare, adj. Care precumpăneşte, predomină ca număr, ca valoare, ca importanţă; care constituie elementul hotărâtor; predominant, preponderent. – Precumpăni + suf. -tor.
PRECUPEŢ, -EAŢĂ, precupeţi, -e, s.m. şi f. Persoană care cumpără de la producător zarzavaturi, fructe, păsări, ouă etc., pe care le revinde apoi cu preţ mai ridicat, în piaţă sau pe străzile oraşului. * Producător individual (de legume, fructe etc.) care îşi vinde produsele pe piaţă. – Din bg. prekupeč.
PRECUPEŢI, precupeţesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. (Rar) A practica meseria de precupeţ; p. ext. a vinde cu preţ de speculă; a trafica. 2. Tranz. Fig. (În propoziţii negative) A nu cruţa nimic, a face totul pentru reuşita cuiva sau a ceva, a dărui din plin, din belşug, cu generozitate. – Din precupeţ.
PRECUPEŢIRE, precupeţiri, s.f. Acţiunea de a precupeţi şi rezultatul ei; traficare. – V. precupeţi.
PRECURMA, precúrm, vb. I. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) întrerupe (brusc), a (se) sfârşi, a (se) curma. – Pre1- + curma.
PRECURMARE, precurmări, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) precurma şi rezultatul ei. – V. precurma.
PRECURMĂTOR, -OARE, precurmători, -oare, adj. (Înv.) Care pune capăt, care întrerupe, care opreşte (brusc). – Precurma + suf. -ător.
PRECURSOR, -OARE, precursori, -oare, s.m. şi f. Persoană care pregăteşte, prin activitatea sa, terenul pentru o dezvoltare ulterioară mai largă într-un

anumit domeniu; deschizător de drumuri; înaintaş, premergător. – Din fr. précurseur.
PRECUVÂNTA, precuvântez, vb. I. Tranz. (Înv.) A scrie, a face o precuvântare. – Pre1- + cuvânta.
PRECUVÂNTARE, precuvântări, s.f. (Astăzi rar) Cuvânt introductiv, prefaţă. * (Înv.) Cuvântare, discurs. – Pre1- + cuvântare.
PREDA, predáu, vb. I. 1. Tranz. A da cuiva în primire un obiect, un bun care îi revine de drept sau de care trebuie să răspundă; a înmâna, a încredinţa, a remite, a transmite. 2. Refl. A se recunoaşte învins şi a se pune la dispoziţia duşmanului, urmăritorului etc. * Tranz. A da pe cineva în mâna cuiva care să dispună de el. 3. Tranz. A transmite cuiva în mod sistematic cunoştinţele unei discipline (în cadrul unei instituţii de învăţământ, al unor cursuri speciale); a expune o lecţie. – Din sl. prědati.
PREDABIL, -Ă, predabili, -e, adj. (Rar) Care poate fi predat, înmânat; care este gata de a fi predat. – Preda + suf. -bil.
PREDARE, predări, s.f. Acţiunea de a (se) preda şi rezultatul ei. – V. preda.
PREDECEDAT, -Ă, predecedaţi, -te, adj. (Jur.) Decedat înainte de... – Pre1- + decedat.
PREDECESOR, -OARE, predecesori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care a precedat pe cineva într-o funcţie, într-un post, într-o activitate etc., considerată în raport cu aceasta; antecesor, înaintaş. 2. S.m. (Mai ales la pl.) Strămoş, înaintaş. – Din fr. prédécesseur.
PREDELĂ, predele, s.f. Partea inferioară a unui tablou reprezentând scene în legătură cu obiectul principal din tablou. – Din fr. prédelle, it. predella.
PREDESTINA, predestinez, vb. I. Tranz. (Despre divinitate, destin) A hotărî dinainte soarta cuiva; a sorti, a meni, a ursi. – Din fr. prédestiner, lat. praedestinare.
PREDESTINARE, predestinări, s.f. Acţiunea de a predestina şi rezultatul ei; ceea ce i-ar fi cuiva dinainte hotărât de divinitate, de soartă; ursită, destin, soartă, predestinaţie. * Doctrină potrivit căreia fiecare om ar avea fixat de mai înainte destinul său de către divinitate. – V. predestina.
PREDESTINAT, -Ă, predestinaţi, -te, adj. A cărui soartă ar fi dinainte hotărâtă de divinitate; sortit, menit, ursit la un anumit destin. – V. predestina. Cf. fr. prédestiné.
PREDESTINAŢIE, predestinaţii, s.f. Predestinare. – Din fr. prédestination.
PREDETERMINA, predetérmin, vb. I. Tranz. (Rar; în unele concepţii filozofice) A determina dinainte actele de voinţă ale cuiva; a decide dinainte o acţiune a cuiva. – Din fr. prédéterminer.
PREDETERMINANT, -Ă, predeterminanţi, -te, adj. Care determină dinainte, care decide înainte. – Din fr. prédéterminant.
PREDETERMINAT, -Ă, predeterminaţi, -te, adj. (Rar; în unele concepţii filozofice; despre acţiuni, acte de voinţă) Determinat dinainte de către divinitate sau de o cauză anterioară actului. – V. predetermina.
PREDETERMINAŢIE, predeterminaţii, s.f. (Rar; în unele concepţii filozofice) Faptul de a predetermina. – Din fr. prédétermination.
PREDETERMINISM s.n. Concepţie filozofică care consideră că actele de voinţă ale omului şi desfăşurarea evenimentelor istorice ar fi determinate dinainte de către divinitate. – Din fr. prédéterminisme.
PREDICA, prédic, vb. I. Intranz. (Despre clerici) A rosti o predică. ** Expr. A predica în deşert (sau în pustiu) = a vorbi degeaba, a da sfaturi cuiva care nu le ascultă. * Tranz. A recomanda ceva cu insistenţă; a răspândi, a propaga idei, concepţii etc. – Din lat. praedicare.

PREDICABIL, -Ă, predicabili, -e, adj. Care poate fi aplicat unui subiect. – Din fr. prédicable.
PREDICAMENT, predicamente, s.n. (Log.) Categorie (de predicate 2). – Din fr. prédicament.
PREDICARE, predicări, s.f. (Rar) Acţiunea de a predica şi rezultatul ei; predică. – V. predica.
PREDICAT, predicate, s.n. 1. (Gram.) Parte principală a propoziţiei, care arată o acţiune, o stare sau o însuşire a subiectului. ** Predicat verbal = predicat exprimat printr-un verb la un mod personal (sau printr-o interjecţie). Predicat nominal = predicat format dintr-un verb copulativ la un mod personal şi un nume predicativ. 2. (Log.) Termen al unei judecăţi care afirmă sau neagă ceva despre subiect. – Din fr. prédicat, lat. praedicatum.
PREDICATIV, -Ă, predicativi, -e, adj. 1. (Gram.) Care formează sau poate forma predicatul (1); referitor la predicat. ** Verb predicativ = verb care poate forma singur predicatul unei propoziţii. Nume predicativ = nume care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziţii. Propoziţie predicativă = propoziţie care îndeplineşte rolul de nume predicativ. 2. (Log.) Care se referă la predicat (2), care aparţine predicatului. – Din fr. prédicatif.
PREDICATIVITATE s.f. (Gram.) Însuşire a unui cuvânt de a putea avea funcţie de predicat (1). – Predicativ + suf. -itate.
PREDICATOR, predicatori, s.m. 1. Persoană care predică; propovăduitor. 2. Conducător al unor comunităţi religioase creştine. – Din fr. prédicateur.
PREDICAŢIE, predicaţii, s.f. Faptul de a enunţa ceva despre un anumit lucru; enunţ care reflectă raportul dintre un obiect şi o însuşire a sa. [Var.: predicaţiúne s.f.] – Din lat. praedicatio, -onis, fr. prédication.
PREDICAŢIUNE s.f. v. predicaţie.
PREDICĂ, predici, s.f. Cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică şi se comentează un text biblic şi se dau credincioşilor îndrumări morale; omilie; p. gener. expunere cu conţinut moralizator. – Din predica.
PREDICŢIE, predicţii, s.f. (Livr.) Prevestire. [Pr.: -ţi-e, – Var.: predicţiúne s.f.] – Din fr. prédiction, lat. preadictio, -onis.
PREDICŢIUNE s.f. v. predicţie.
PREDIGESTIE, predigestii, s.f. Totalitatea fenomenelor care pregătesc digestia. – Din fr. prédigestion.
PREDILECT, -Ă, predilecţi, -te, adj. (Livr.) Care constituie o preferinţă a cuiva, pentru care cineva simte sau are o deosebită înclinare sau plăcere; preferat, favorit. – După it. prediletto (după predilecţie).
PREDILECŢIE, predilecţii, s.f. Înclinaţie, atracţie deosebită pentru cineva sau ceva; preferinţă. ** Loc. adj. De predilecţie = preferat, favorit. ** Loc. adv. Cu (sau de) predilecţie = de preferinţă, mai ales, îndeosebi. – Din fr. prédilection.
PREDISPOZANT, -Ă, predispozanţi, -te, adj. Receptiv, sensibil, predispus la o boală. – Din fr. prédisposant.
PREDISPOZIŢIE, predispoziţii, s.f. 1. Înclinare, dispoziţie înnăscută pentru ceva, constituind premisa favorabilă pentru dezvoltarea talentului; înclinaţie, aplecare. 2. Sensibilitate crescută sau receptivitate a organismului faţă de anumite boli. – Din fr. prédisposition.
PREDISPUNE, predispun, vb. III. Tranz. 1. A crea cuiva o anumită dispoziţie, stare de spirit, a dispune la ceva. 2. (Med.) A face să aibă o deosebită sensibilitate sau receptivitate faţă de anumite boli. – Din fr. prédisposer (după dispune).
PREDISPUNERE, predispuneri, s.f. (Rar) Faptul de a fi predispus la ceva; p. ext. predispoziţie, înclinare. – V. predispune.

PREDISPUS, -Ă, predispuşi, -se, adj. Care are înclinaţie, dispoziţie înnăscută spre ceva. – V. predispune.
PREDOMINA, predómin, vb. I. Intranz. A se impune prin număr, forţă, valoare, autoritate; a se ridica deasupra altora, a avea întâietate, a domina, a predomni. – Din fr. prédominer.
PREDOMINANT, -Ă, predominanţi, -te, adj. Care predomină; dominant, predominator, predomnitor. – Din fr. prédominant.
PREDOMINANŢĂ, predominanţe, s.f. (Rar) Predominare; caracter predominant. – Din fr. prédominance.
PREDOMINARE, predominări, s.f. Faptul de a predomina; predominanţă, predominaţie, predomnire. – V. predomina.
PREDOMINATOR, -OARE, predominatori, -oare, adj. (Rar) Predominant. – Predomina + suf. -tor.
PREDOMINAŢIE, predominaţii, s.f. Predominare. – Din fr. prédomination.
PREDOMNI, predomnesc, vb. IV. Intranz. (Înv.) A predomina. – Pre2 + domni.
PREDOMNIRE, predomniri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a predomni şi rezultatul ei; predominare. – V. predomni.
PREDOMNITOR, -OARE, predomnitori, -oare, adj. (Înv.) Predominant. – Predomni + suf. -tor.
PREDOSLOVIE, predoslovii, s.f. (Înv.) Prefaţă, precuvântare, introducere. [Acc. şi: predoslóvie] – Din sl. prědůslovije.
PREDUCEA, preducele, s.f. (Reg.) Potricală. * Gaură făcută cu această unealtă. – Cf. bg. prědupěja "a perfora", rom. preduf.
PREDUF s.n. v. produf.
PREECHIPĂ, preechipe, s.f. Echipă din care se selecţionează jucătorii pentru un meci oficial (important). [Pr.: pre-e-] – Pre1- + echipă.
PREELECTORAL, -Ă, preelectorali, -e, adj. Care se petrece, care are loc înainte de alegeri. [Pr.: pre-e-] – Pre1- + electoral.
PREEMINENT, -Ă, preeminenţi, -te, adj. (Livr.) Care este mai presus decât alţii sau decât altele, superior (ca valoare, rang etc.) [Pr.: pre-e-] – Din fr. prééminent.
PREEMINENŢĂ, preeminenţe, s.f. (Livr.) Superioritate a cuiva sau a ceva. [Pr.: pre-e-] – Din fr. prééminence.
PREEMŢIUNE, preemţiuni, s.f. (Jur.; în sintagma) Drept de preemţiune = privilegiu pe care îl are cineva printr-un contract sau printr-o lege, la o vânzare-cumpărare, de a fi, în condiţii egale, cel preferat dintre mai mulţi cumpărători. [Pr.: pre-em-ţi-u-] – Din fr. préemption.
PREEXISTA, pers. 3 preexistă, vb. I. Intranz. A exista înainte de..., a exista de mai înainte. [Pr.: pre-e-] – Din fr. préexister.
PREEXISTENT, -Ă, preexistenţi, -te, adj. Care există de mai înainte, care preexistă. [Pr.: pre-e-] – Din fr. préexistant.
PREEXISTENŢĂ, preexistenţe, s.f. Faptul de a preexista. * (În diverse concepţii religioase) Presupusă existenţă anterioară a sufletului. [Pr.: pre-e] – Din fr. préexistence.
PREFABRICA, prefábric, vb. I. Tranz. A fabrica într-o întreprindere elementele componente ale unei construcţii, care apoi sunt montate şi asamblate pe şantier. – Pre1- + fabrica.
PREFABRICARE, prefabricări, s.f. Acţiunea de a prefabrica şi rezultatul ei. – V. prefabrica. Cf. fr. préfabrication.
PREFABRICAT, -Ă, prefabricaţi, -te, adj., s.n. (Piesă) care se află într-o fază intermediară de prelucrare; (piesă sau element de construcţie) fabricat în

prealabil într-o întreprindere pentru a fi montat şi asamblat pe şantier. – V. prefabrica. Cf. fr. préfabriqué.
PREFABRICAŢIE, prefabricaţii, s.f. Prefabricare. – Din fr. préfabrication.
PREFACE, prefac, vb. III. 1. Tranz. şi refl. A da sau a lua o formă nouă, un conţinut nou; a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) schimba, a (se) preschimba. 2. Tranz. A repara, a reface un obiect, schimbându-i (parţial sau total) aspectul, înfăţişarea. 3. Refl. A încerca (prin atitudine, comportare) să dea o impresie falsă, pentru a induce în eroare; a simula. – Pre2 + face (după sl. prĕtvoriti).
PREFACERE, prefaceri, s.f. Acţiunea de a (se) preface şi rezultatul ei; schimbare, transformare; evoluţie; reparare, refacere, prefăcătură. – V. preface.
PREFAŢA, prefaţez, vb. I. Tranz. A scrie prefaţa unei cărţi (a altcuiva). – Din fr. préfacer.
PREFAŢATOR, -OARE, prefaţatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care scrie prefaţa unei cărţi (a altcuiva). – Prefaţa + suf. -tor.
PREFAŢĂ, prefeţe, s.f. Text cu caracter explicativ, uneori analitic, precedând o operă literară sau ştiinţifică, în care este expus planul lucrării, se dau referiri bibliografice, critice etc.; precuvântare; predoslovie. – Din fr. préface, lat. praefatio.
PREFĂCĂTOR, -OARE, prefăcători, -oare, adj. (Rar) 1. Care transformă, schimbă, înnoieşte. 2. Prefăcut. – Preface + suf. -ător.
PREFĂCĂTORIE, prefăcătorii, s.f. Mod de comportare, de manifestare specific omului prefăcut; făţărnicie, ipocrizie, simulare, prefăcătură. – Prefăcător + suf. -ie.
PREFĂCĂTURĂ, prefăcături, s.f. (Rar) 1. Prefacere. 2. Prefăcătorie. – Preface + suf. -ătură.
PREFĂCUT, -Ă, prefăcuţi, -te, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Făţarnic, viclean, ipocrit. – V. preface.
PREFECT, prefecţi, s.m. 1. (În Roma antică) Demnitar care conducea o prefectură (1). 2. Şef al administraţiei şi al poliţiei într-un judeţ, care reprezintă aici puterea centrală. ** Prefect de poliţie (sau al poliţiei) = şef de poliţie în oraşele mari ale ţării. 3. Persoană care supraveghea şi îndruma instrucţia şi educaţia într-o şcoală, în vechea organizare a învăţământului din Imperiul Austro-Ungar. – Din lat. praefectus.
PREFECTORAL, -Ă, prefectorali, -e, adj. Care ţine de pefectură, al prefectului. – Din fr. préfectoral.
PREFECTURĂ, prefecturi, s.f. 1. (În Roma antică) Oraş sau municipiu lipsit de dreptul de a-şi alege magistraţi. 2. Instituţie, care constituie forul administrativ şi poliţienesc suprem dintr-un judeţ, reprezentând aici puterea centrală; clădire în care îşi are sediul această instituţie. 3. Funcţia de prefect; timpul cât prefectul îşi exercită această funcţie. – Din lat. praefectura, fr. préfecture.
PREFERA, prefér, vb. I. Tranz. A da întâietate sau precădere unui lucru, unei situaţii sau unei fiinţe, în raport cu altceva sau cu altcineva; a considera ceva sau pe cineva mai bun, mai valoros, mai important etc., în raport cu altceva sau cu altcineva; a aprecia mai mult ceva sau pe cineva. ** Loc. adv. De preferat = preferabil. [Var.: (înv.) preferí vb. IV] – Din fr. préférer.
PREFERABIL, -Ă, preferabili, -e, adj. Care merită să fie preferat, ales. – Din fr. préférable.
PREFERANS, preferansuri, s.n. Numele unui joc de cărţi. [Var.: (înv.) preferánţ s.n., preferánţă s.f.] – Din rus. preferans, fr. préférence.

PREFERANŢ s.n. v. preferans.
PREFERANŢĂ s.f. v. preferans.
PREFERAT, -Ă, preferaţi, -te, adj. Care este apreciat, dorit sau ales înaintea altuia, fiind considerat mai bun, mai valoros, mai important etc.; pentru care cineva are o preferinţă. * (Substantivat) Fiinţă pe care cineva o preferă, o iubeşte mai mult. [Var.: (înv.) preferít, -ă adj.] – V. prefera.
PREFERENŢĂ s.f. v. preferinţă.
PREFERENŢIAL, -Ă, preferenţiali, -e, adj. Care stabileşte o preferinţă, care se acordă cu preferinţă; care se face în favoarea cuiva; de favoare. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. préférentiel.
PREFERENŢIAT, -Ă, preferenţiaţi, -te, adj. Pentru care cineva are o preferinţă; preferat. [Pr.: -ţi-at] – Din preferinţă.
PREFERI vb. IV v. prefera.
PREFERINŢĂ, preferinţe, s.f. Întâietate acordată unui obiect, unei situaţii, unei fiinţe atunci când există posibilitatea de a alege dintre mai multe obiecte, situaţii sau fiinţe; înclinaţie faţă de o anumită fiinţă. ** Loc. adv. De (sau cu) preferinţă = cu deosebire, mai ales. [Var.: (înv.) preferénţă s.f.] – Din fr. préférence.
PREFERIT, -Ă adj. v. preferat.
PREFEUDAL, -Ă, prefeudali, -e, adj. Care precedă feudalismul, anterior feudalismului, existent înainte de feudalism. [Pr.: -fe-u-] – Pre1- + feudal.
PREFIGURA, prefigurez, vb. I. Tranz. (Livr.) A prezenta, a schiţa ceva în linii mari, înainte de realizare, de aplicare; a avea sau a sugera toate trăsăturile unui lucru, ale unui fenomen etc. viitor. – Din fr. préfigurer.
PREFIGURARE, prefigurări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a prefigura şi rezultatul ei; prefiguraţie. – V. prefigura.
PREFIGURATIV, -Ă, prefigurativi, -e, adj., s.n. (Livr.) (Element) care prefigurează. – Pre1- + figurativ.
PREFIGURAŢIE, prefiguraţii, s.f. (Livr.) Prefigurare. – Din fr. préfiguration.
PREFILTRARE, prefiltrări, s.f. Trecere a apei prin prefiltru înaintea filtrării propriu-zise. – Pre1- + filtrare (după engl. prefiltering).
PREFILTRU, prefiltre, s.n. Filtru cu strat filtrant de nisip cu granule mai mari, aşezat înaintea filtrului principal al instalaţiei de tratare a apei, pentru a reduce încărcarea acesteia. – Pre1 + filtru.
PREFIRA, prefir, vb. I. 1. Tranz. A lăsa să treacă printre degete; p. ext. a lua rând pe rând la examinare. * Refl. A se perinda prin faţa ochilor, prin minte etc. 2. Refl. A se infiltra; a-şi face loc încetul cu încetul; a se furişa, a se strecura. 3. Refl. şi tranz. A (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) împrăştia. – Pre2 + fir.
PREFIRARE, prefirări, s.f. Acţiunea de a (se) prefira şi rezultatul ei. – V. prefira.
PREFIRAT, -Ă, prefiraţi, -te, adj. Răsfirat, împrăştiat, răspândit. – V. prefira.
PREFIX, prefixe, s.n. 1. Afix care se ataşează înaintea rădăcinii sau a temei unui cuvânt, pentru a forma un derivat. 2. (În telefonia interurbană automată) Număr care indentifică o anumită localitate sau ţară şi se formează înaintea numărului de telefon al abonatului. – Din fr. préfixe, lat. praefixus.
PREFIXA, prefixez, vb. I. Tranz. A ataşa un prefix unui cuvânt pentru a forma un derivat. – Din fr. préfixer.
PREFIXAL, -Ă, prefixali, -e, adj. (Despre formaţii lexicale derivate) Format cu ajutorul unui prefix, care conţine un prefix; (despre elemente derivative) cu caracter de prefix. – Din fr. préfixal.

PREFIXARE, prefixări, s.f. Acţiunea de a prefixa şi rezultatul ei; prefixaţie. – V. prefixa.
PREFIXAT, prefixaţi, -te, adj. (Despre cuvinte derivate) Care este format cu un prefix. – V. prefixa.
PREFIXAŢIE, prefixaţii, s.f. Prefixare. – Din fr. préfixation.
PREFIXOID, prefixoide, s.n. Pseudoprefix. – Din prefix.
PREFIXOIDAL, -Ă, prefixoidali, -e, adj. Format cu ajutorul unui prefixoid; care conţine un prefixoid; (despre elemente derivative) cu caracter de prefixoid. [Pr.: -xo-i-] – Prefixoid + suf. -al.
PREFLORAŢIE, prefloraţii, s.f. Mod de aşezare a părţilor componente ale unei flori în mugurul floral. – După fr. préfloraison.
PREFOLIAŢIE, prefoliaţii, s.f. Mod de dispunere a frunzelor în mugur. [Pr.: -li-a-] – Din fr. prefoliation.
PREFORJARE, preforjări, s.f. Operaţie de forjare preliminară, aplicată unei piese înainte de a i se da forma definitivă. – Pre1- + forjare.
PREFORMARE, preformări, s.f. Operaţie prin care pâslele conice sunt transformate în pălării bărbăteşti cu calotă şi bor. – Pre1- + formare (după fr. preformation).
PREFORMAŢIE, preformaţii, s.f. (Înv.) Conformaţie moştenită; predispoziţie. – Din fr. préformation.
PREFORMISM s.n. Teorie biologică potrivit căreia dezvoltarea unui individ constă într-o simplă creştere în dimensiuni a unei structuri existente în germen. – Din germ. Präformismus.
PREGĂTI, pregătesc, vb. IV. Tranz. 1. A aranja ceva din timp, a face ca ceva să fie gata; a prepara. ** Expr. A pregăti terenul = a crea condiţii prielnice pentru... * Refl. A fi pe punctul de a..., a fi gata să... 2. A instrui, a forma în vederea unei activităţi; a da lecţii, a medita. * Tranz. şi refl. A studia temeinie; a învăţa. 3. A preveni pe cineva cu privire la un eveniment (neplăcut), a anunţa cuiva un lucru pe ocolite. 4. A găti o mâncare. – Pre1- + găti (după lat. praeparare sau germ. vorbereiten).
PREGĂTIRE, pregătiri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) pregăti şi rezultatul ei. 2. (În sintagma) Pregătire de artilerie = tragere de artilerie care precedă declanşarea atacului propriilor trupe. – V. pregăti.
PREGĂTIT, -Ă, pregătiţi, -te, adj. (Despre oameni) Care are pregătirea, cunoştinţele necesare pentru a desfăşura o activitate; care are o cultură temeinică (într-un anumit domeniu); instruit, cult, format. – V. pregăti.
PREGĂTITOR, -OARE, pregătitori, -oare, adj. Care pregăteşte (1) ceva; care serveşte pentru pregătire; preparator. – Pregăti + suf. -tor.
PREGENERIC, pregenerice, s.n. Suită de secvenţe care precedă genericul unui film. – Din fr. prégénérique.
PREGET s.n. (Pop.) Lipsă de activitate; încetare, înterupere a unei activităţi; răgaz, tihnă. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) preget = a) (care are loc) fără întrerupere; neîntrerupt, neobosit; b) (care are loc) neîntârziat, imediat, repede. – Din pregeta (derivat regresiv).
PREGETA, preget, vb. I. Intranz. (Pop.) A sta pe gânduri înainte de a face ceva; a şovăi, a ezita, a se codi; p. ext. a întârzia, a zăbovi, a se lenevi, a sta inactiv. – Probabil lat. / * / prigitare.
PREGETARE, pregetări, s.f. (Pop.) Faptul de a pregeta; şovăire, ezitare; întârziere, zăbovire. – V. pregeta.
PREGLACIAR, -Ă, preglaciari, -e, adj. (Geol.) Anterior epocii glaciare cuaternare. [Pr.: -ci-ar] – Din fr. préglaciaire.

PREGNANT, -Ă, pregnanţi, -te, adj. Care iese în relief, care se impune prin evidenţă; vizibil, clar, evident; expresiv. – Din germ. prägnant, fr. prégnant. Cf. it. pregnante.
PREGNANŢĂ s.f. Însuşirea de a fi pregnant. – Din germ. Prägnanz, fr. prégnance. Cf. it. pregnanza.
PREGUSTA, pregúst, vb. I. Tranz. (Înv. şi reg.) A gusta o băutură, o mâncare înainte de consumare. – Pre1- + gusta.
PREGUSTARE, pregustări, s.f. Acţiunea de a pregusta. – V. pregusta.
PREGUSTAT, -Ă, pregustaţi, -te, adj. (Înv. şi reg.; despre băuturi, mâncăruri) Care a fost gustat înainte de consumare. – V. pregusta.
PREHENSIL, -Ă, prehensili, -e, adj. Care are facultatea de a apuca. Maimuţa are coadă prehensilă. – Din fr. préhensile.
PREINDUSTRIALIZARE, preindustrializări, s.f. Primă prelucrare a materiilor prime (textile). [Pr.: pre-in-dus-tri-a-] – Pre1- + industrializare.
PREINFARCT, preinfarcte, s.n. (Med.) Insuficienţă coronariană care se manifestă prin aspecte intermediare între anghina pectorală şi infarctul miocardic propriu-zis. [Pr.: pre-in-] – Din germ. Präinfarkt.
PREISTORIC, -Ă, preistorici, -ce, adj. Care aparţine preistoriei, privitor la preistorie, din timpul preistoriei. * Fig. (Glumeţ) (Foarte) vechi, învechit, perimat. [Pr.: pre-is] – Din fr. préhistorique.
PREISTORIE s.f. 1. Perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariţia primelor documente scrise. 2. Parte a istoriei care studiază preistoria (1). [Pr.: pre-is-] – Din fr. préhistoire.
PREÎNCĂLZI, preîncălzesc, vb. IV. Tranz. A încălzi în prealabil, un fluid în scopul ameliorării unui proces termic, de prelucrare ete. [Pr.: pre-în-] – Pre1- + încălzi.
PREÎNCĂLZIRE, preîncălziri, s.f. Acţiunea de a preîncălzi şi rezultatul ei. [Pr.: pre-în-] – V. preîncălzi.
PREÎNCĂLZITOR, preîncălzitoare, s.n. Instalaţie care serveşte la preîncălzire. [Pr.: pre-în-] – Preîncălzi + suf. -tor.
PREÎNNOI, preînnoiesc, vb. IV. (Înv.) 1. Tranz. A restaura, a renova o clădire, un monument. 2. Tranz. şi refl. A (se) reînnoi, a (se) redeştepta, a reînvia; a (se) împrospăta. [Pr.: pre-în÷, – Var.: prenoí vb. IV] – Pre1- + înnoi.
PREÎNNOIRE, preînnoiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) preînnoi şi rezultatul ei. [Pr.: pre-în-] – V. preînnoi.
PREÎNREGISTRARE, preînregistrări, s.f. Înregistrare prealabilă a părţii sonore a unui film. [Pr.: pre-în-] – Pre1- + înregistrare (după engl. pre-recording).
PREÎNREGISTRAT, -Ă, preînregistraţi, -te, adj. (Despre partea sonoră a unui film) înregistrat în prealabil în studio. [Pr.: pre-în-] – Pre1- +înregistrat (după engl. pre-recorded).
PREÎNTÂMPINA, preîntámpin, vb. I. Tranz. A lua măsuri de precauţie pentru a înlătura ceva (neplăcut) carc ar putea să se întâmple; a preveni. [Pr.: pre-în-] – Pre1- + întâmpina.
PREÎNTÂMPINARE, preîntâmpinări, s.f. Acţiunea de a preîntâmpina şi rezultatul ei. * Prevenire. – V. preîntâmpina.
PREJMĂ s.f. v. preajmă.
PREJMET, prejmete, s.f. (Înv.) Împrejurime, preajmă. – Preajmă + suf. -et.
PREJOS adv. (În loc. adv.) Mai prejos = în inferioritate faţă de cineva sau de ceva; mai puţin, mai slab, mai prost decât... – Pre2 + jos.
PREJUDECATĂ, prejudecăţi, s.f. Părere, idee preconcepută (şi adesea eronată) pe care şi-o face cineva asupra unui lucru, adoptată, de obicei, fără

cunoaşterea directă a faptelor; prejudeţ, prejudiciu. – Pre1- + judecată (după fr. préjugé).
PREJUDEŢ, prejudeţe, s.n. (Înv.) Prejudecată. – Pre1- + judeţ (după lat. praejudicium).
PREJUDICIA, prejudiciez, vb. I. Tranz. A cauza cuiva un prejudiciu. [Pr.: -ci-a] – Din fr. préjudicier.
PREJUDICIABIL, -Ă, prejudiciabili, -e, Care poate aduce prejudicii; păgubitor, vătămător. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. préjudiciable.
PREJUDICIAL, -Ă, prejudiciali, -e, adj. (Rar) Care precedă o judecată; p. gener. preliminar. [Pr.: -ci-al] – Din fr. préjudiciel.
PREJUDICIAT, -Ă, prejudiciaţi, -te, adj. Vătămat, păgubit. [Pr.: -ci-at] – V. prejudicia.
PREJUDICIU, prejudicii, s.n. 1. Pagubă, daună; p. ext. ştirbire a onoarei, a reputaţiei, a prestigiului cuiva. 2. (Înv.) Prejudecată. [Var.: (înv.) prejudíţiu s.n.] – Din fr. préjudice, lat. praejudicium.
PREJUDIŢIU s.n. v. prejudiciu.
PRELARG s.n. (Rar) Întindere vastă, spaţiu întins. ** Loc. prep. În prelargul = în largul, pe întinsul, în cuprinsul. – Pre2 + larg.
PRELAT, prelaţi, s.m. Înalt demnitar bisericesc. – Din fr. prélat, lat. praelatus.
PRELATĂ, prelate, s.f. Bucată de pânză deasă (impermeabilă) cu care se acoperă platforma unui autocamion, un autovehicul staţionat, diverse materiale etc. – Din fr. prélart.
PRELATIN, -Ă, prelatini, -e, adj. Care este anterior epocii latine. – Pre1- + latin.
PRELATURĂ, prelaturi, s.f. Demnitate de prelat. – Din fr. prélature.
PRELECŢIE, prelecţii, s.f. (Înv.) Prelegere. – Din lat. praelectio, -onis.
PRELEGERE, prelegeri, s.f. Curs, lecţie ţinută într-o şcoală de grad superior; conferinţă publică (aparţinând unui ciclu); prelecţie. – Cf. lat. praelegere.
PRELEVA, prelev, vb. I. Tranz. (Livr.) A detaşa, a extrage, a lua (cu anticipaţie) o parte dintr-un tot, dintr-un ansamblu. [Prez. ind. şi: prelevez] – Din fr. prélever.
PRELEVARE, prelevări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a preleva şi rezultatul ei. – V. preleva.
PRELEVAT, -Ă, prelevaţi, -te, adj. (Livr.) Care este detaşat, extras dintr-un tot, dintr-un ansamblu. – V. preleva.
PRELIMINA, preliminez, vb. I. Tranz. (Rar) A calcula, a aprecia, a fixa cu anticipaţie. – Din preliminar (formaţie regresivă).
PRELIMINAR, -Ă, (1) preliminarii, s.n., (2) preliminari, -e, adj. 1. S.n. (Astăzi la pl.) Acţiune premergătoare; introducere la ceva; preparative. * Etapă dintr-o competiţie sportivă în care sunt selecţionate echipele sau sportivii participanţi la faza finală a competiţiei. * Parte introductivă generală (a unui tratat internaţional, a unei convenţii); preambul. 2. Adj. Care precedă o acţiune, un fapt; premergător; care serveşte ca introducere; introductiv; p. ext. prealabil. [Var.: preliminároiu, -ie adj.] – Din fr. préliminaire.
PRELIMINARE, preliminări, s.f. Includere în mod treptat, în cheltuielile curente, a unor sume care reprezintă cheltuieli viitoare, spre a evita creşterea excesivă a cheltuielilor din perioadele următoare. – V. prelimina.
PRELIMINARIU, -IE adj. v. preliminar.
PRELIMINAT, -Ă, preliminaţi, -te, adj. (Rar) Calculat, apreciat, fixat cu anticipaţie. – V. prelimina.

PRELINGE, preling, vb. III. Refl. 1. (Despre lichide) A se scurge foarte încet, picătură cu picătură (de-a lungul unui obiect); a curge domol. * Tranz. A lăsa să curgă încet. 2. (Fam.) A se strecura, a se furişa; a aluneca. – Pre2 + linge.
PRELINGERE, prelingeri, s.f. Acţiunea de a (se) prelinge şi rezultatul ei. – V. prelinge.
PRELINS, -Ă, prelinşi, -se, adj. (Despre păr sau pene) Neted, lucios şi lipit de corp, lipsit de ondulaţii; (despre fiinţe) cu părul sau penele netede, lucioase şi lipite de corp; foarte lins. – V. prelinge.
PRELOGIC, -Ă, prelogici, -ce, adj. (Despre gândirea, mentalitatea primitivă) Care nu se conformează normelor logicii, fiind dominat de emoţii. – Din fr. prélogique.
PRELUA, preiáu, vb. I. Tranz. A lua în primire; a lua asupra sa, pe seama sa. [Pr.: -lu-a] – Pre2 + lua.
PRELUARE s.f. Acţiunea de a prelua şi rezultatul ei. [Pr.: -lu-a-] – V. prelua.
PRELUCRA, prelucrez, vb. I. Tranz. 1. A modifica forma, dimensiunile, constituţia sau aspectul unui material (pentru a obţine produse finite, materii prime etc.). * A adapta unor scopuri determinate o operă literară, ştiinţifică etc. 2. A expune, a explica, a analiza în faţa unei adunări conţinutul unor documente, al unei rezoluţii, al unui articol din presă etc. * A căuta să convingă pe cineva să facă ceva, să recunoască ceva etc. – Pre2 + lucra.
PRELUCRABIL, -Ă, prelucrabili, -e, adj. (Despre materiale) Care se poate prelucra (1), care poate fi supus operaţiei de prelucrare. – Prelucra + suf. -bil.
PRELUCRARE, prelucrări, s.f. Acţiunea de a prelucra şi rezultatul ei; (concr.) operă literară, ştiinţifică, expunere cu caracter politic etc. realizată pe baza unui izvor cunoscut. – V. prelucra.
PRELUCRAT, -Ă, prelucraţi, -te, adj. (Despre materiale) Care a fost modificat (şi finisat) în urma operaţiei de prelucrare. – V. prelucra.
PRELUCRATIV, -Ă, prelucrativi, -e, adj. (Rar) Care poate fi prelucrat. – Prelucrat + suf. -iv.
PRELUCRĂTOR, -OARE, prelucrători, -oare, adj. Care prelucrează, al cărui obiectiv este prelucrarea materialelor. Industrie prelucrătoare. – Prelucra + suf. -ător.
PRELUDA, preludez, vb. I. Intranz. (Livr.) 1. A-şi încerca vocea sau instrumentul înainte de a executa o bucată muzicală; p. ext. a începe să cânte. 2. A efectua o acţiune preliminară. [Var.: (înv.) prelúde vb. III] – Din fr. préluder, lat. praeludere.
PRELUDARE, preludări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a preluda şi rezultatul ei. – V. preluda.
PRELUDE vb. III v. preluda.
PRELUDIU, preludii, s.n. 1. Partea introductivă a unei compoziţii muzicale mai ample. * Spec. Prima piesă muzicală dintr-o suită instrumentală; piesă care precedă o fugă sau un coral. * Piesă instrumentală independentă, scrisă în formă liberă. 2. Exerciţiu muzical pregătitor; p. ext. improvizaţie. 3. Fig. Ceea ce anunţă, precedă sau pregăteşte o acţiune sau un eveniment; acţiune premergătoare. – Din fr. prélude, it. preludio, germ. Präludium.
PRELUNG, -Ă, prelungi, adj. 1. Care are o formă alungită, (aproximativ) lungă. 2. Care durează mult; prelungit. – Lat. perlongus.
PRELUNGI, prelungesc, vb. IV. 1. Tranz. A face mai lung; a lungi. 2. Tranz. şi refl. A face să dureze sau a dura mai mult; a (se) lungi. * Tranz. A amâna un termen, o scadenţă. – Din prelung.

PRELUNGIRE, prelungiri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) prelungi şi rezultatul ei. * Timp acordat cuiva peste un anumit termen iniţial stabilit. 2. (Concr.) Parte a unui obiect care constituie o extindere, o continuare a lui. – V. prelungi.
PRELUNGIT, -Ă, prelungiţi, -te, adj. (Despre obiecte) La care s-a adăugat ceva pentru a-l lungi. – V. prelungi.
PRELUNGITOR, prelungitoare, s.n. Obiect sau fragment dintr-un obiect care serveşte la prelungirea altor obiecte. ** (Adjectival) Tub prelungitor. – Prelungi + suf. -tor.
PREMARXIST, -Ă, premarxişti, -ste, adj. Care precedă marxismul, imediat anterior marxismului. – Pre1- + marxist.
PREMATUR, -Ă, prematuri, -e, adj., s.m. 1. Care se întâmplă sau apare înainte de vreme ori prea devreme; pretimpuriu. 2. Adj., s.m. (Copil) născut înainte de termen. [Acc. şi: premátur] – Din lat. praematurus.
PREMEDICAŢIE, premedicaţii, s.f. (Med.) Administrare de medicamente înaintea unei intervenţii chirurgicale în vederea calmării bolnavului, diminuării secreţiilor etc. – Din fr. prémédication.
PREMEDITA, premeditez, vb. I. Tranz. A pune la cale, a pregăti, a plănui o acţiune (de obicei reprobabilă). – Din fr. préméditer, lat. praemeditari.
PREMEDITARE, premeditări, s.f. Acţiunea de a premedita şi rezultatul ei; premeditaţie. ** Loc. adj. şi adv. Cu premeditare = (în mod) premeditat. – V. premedita.
PREMEDITAT, -Ă, premeditaţi, -te, adj. Pus la cale, plănuit dinainte; săvârşit în mod deliberat. – V. premedita.
PREMEDITAŢIE, premeditaţii, s.f. (Înv.) Premeditare. [Var.: (înv.) premeditaţiúne s.f.] – Din fr. préméditation, lat. praemeditatio, -onis.
PREMEDITAŢIUNE s.f. v. premeditaţie.
PREMENEALĂ s.f. v. primeneală.
PREMENI vb. IV v. primeni.
PREMENIRE s.f. v. primenire.
PREMENIT1 s.n. v. primenit1.
PREMENIT2, -Ă adj. v. primenit2.
PREMENOPAUZĂ s.f. (Med.) Sindrom care precedă menopauza. [Pr.: -pa-u-] – Din fr. préménopause.
PREMERGĂTOR, -OARE, premergători, -oare, adj. Care premerge, precedă ceva sau pe cineva. * (Substantivat) Precursor, predecesor, înaintaş. – Pre1- + mergător (după fr. précurseur).
PREMERGE, pers. 3 premérge, vb. III. Intranz. A fi, a se întâmpla înainte de...; a preceda. – Pre1- + merge.
PREMIA, premiez, vb. I. Tranz. A acorda, a conferi cuiva un premiu. [Pr.: -mi-a] – Din lat. praemiare, it. premiare.
PREMIAL, -Ă, premiali, -e, adj. De premii, privitor la premii, pentru premii. ** Sistem premial = parte a sistemului de salarizare care se referă la condiţiile de acordare a premiilor şi a primelor. [Pr.: -mi-al] – Premiu + suf. -al.
PREMIANT, -Ă, premianţi, -te, s.m. şi f. Elev care a obţinut un premiu la sfârşitul anului şcolar. * Persoană care a obţinut un premiu la un concurs. [Pr.: -mi-ant] – Premia + suf. -ant.
PREMIAT, -Ă, premiaţi, -te, adj. Căruia i s-a acordat un premiu. [Pr.: -mi-at] – V. premia.
PREMIER, -Ă, premieri, -e, s.m., s.f. I. 1. S.m. Prim-ministru. 2. S.f. Femeie care supraveghează sau execută probele într-un atelier de croitorie, de lenjerie sau într-o casă de mode. II. S.f. Prima reprezentaţie a unei piese de

teatru, a unei opere, a unui film; p. ext. inaugurare a unei activităţi. Premieră industrială. [Pr.: -mi-er] – Din fr. premier.
PREMIERE, premieri, s.f. Acţiunea de a premia şi rezultatul ei. [Pr.: -mi-e-] – V. premia.
PREMILITAR, -Ă, premilitari, -e, adj. Care aparţine premilităriei, privitor la premilitărie. * (Substantivat) Tânăr care era încadrat în premilitărie. – Din fr. prémilitaire.
PREMILITĂRIE s.f. Pregătire militară organizată în România, înainte de cel de-al doilea război mondial, pentru tinerii între 18 şi 21 de ani. – Premilitar + suf. -ie.
PREMISĂ, premise, s.f. (Log.) 1. Fiecare dintre propoziţiile iniţiale ale unui raţionament, din care se deduce concluzia. 2. Idee de bază, punct de plecare. [Var.: premíză s.f.] – Din fr. prémisse.
PREMIU, premii, s.n. Recompensă materială sau distincţie acordată cuiva pentru merite deosebite obţinute într-un domeniu de activitate, la un concurs etc. * Distincţie acordată la sfârşitul anului şcolar elevilor care au obţinut cele mai bune rezultate la învăţătură. – Din lat. praemium.
PREMIZĂ s.f. v. premisă.
PREMODERN, -Ă, premoderni, -e, adj. Care precedă epoca modernă. – Pre1- + modern.
PREMOLAR, premolari, s.m. Fiecare dintre dinţii mamiferelor situaţi între canini şi molari. ** (Adjectival) Dinte premolar. – Din fr. prémolaire.
PREMONITORIU, -IE, premonitorii, adj. (Med.; despre simptoame) Care precedă o anumită boală. – Din fr. prémonitoire.
PREMONIŢIE, premoniţii, s.f. Nume dat fenomenului de presimţire a unor fapte viitoare, în general fără motivare raţională. – Din fr. prémonition.
PREMONOPOLIST, -Ă, premonopolişti, -ste, adj. Care precedă monopolismul, care este imediat anterior dezvoltării monopolurilor. – Pre1- + monopolist.
PREMUNIŢIE s.f. (Med.) Imunitate la altă infecţie a unui organism deja infectat. – Din fr. prémunition.
PRENADEZ s.n. Substanţă vâscoasă adezivă folosită la lipit. – Cf. adeziv.
PRENARCOZĂ, prenarcoze, s.f. (Med.) Preanestezie. – Din fr. prénarcose.
PRENATAL, -Ă, prenatali, -e, adj. Care precedă naşterea, care are loc înainte de naştere. – Din fr. prénatal.
PRENOI vb. IV v. preînnoi.
PRENOTA, prenotez, vb. I. Tranz. (Rar) A înscrie dinainte pe cineva pe o listă, pentru a-l avea în evidenţă. – Pre1- + nota.
PRENOTARE, prenotări, s.f. Acţiunea de a prenota şi rezultatul ei. – V. prenota.
PRENUMĂRA, prenúmăr, vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A (se) număra printre..., a (se) socoti între... – Pre2 + număra.
PRENUMĂRARE, prenumărări, s.f. (Rar) Faptul de a (se) prenumăra. [Var.: prenumeráre s.f.] – V. prenumăra.
PRENUME, prenume, s.n. Nume care se dă unui om la naştere şi care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiaşi familii; nume de botez. – Din fr. prénom, lat. praenomen (după nume).
PRENUMERANT, prenumeranţi, s.m. (Ieşit din uz) Abonat la o publicaţie periodică sau la o carte încă netipărită; p. ext. persoană care contribuie la o listă de subscripţie. – Din lat. prenumerans, -ntis.
PRENUMERARE s.f. v. prenumărare.

PRENUPŢIAL, -Ă, prenupţiali, -e, adj. Prealabil căsătoriei. ** Certificat prenupţial = certificat medical care atestă că viitorii soţi sunt apţi pentru căsătorie. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. prénuptial.
PREOBRAJENIE, preobrajenii, s.f. (Pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă ţinută la 6 august; Schimbarea la Faţă. [Pr.: pre-o-] – Din sl. prěobraženije.
PREOCUPA, preocúp, vb. I. 1. Tranz. (Despre idei, sentimente etc.) A pune stăpânire pe cineva, a domina, a absorbi; p. ext. a nelinişti, a frământâ, a îngrijora. 2. Refl. A se interesa îndeaproape, a purta de grijă (de cineva sau de ceva). * Tranz. A deştepta interesul; a interesa, a atrage. [Pr.: pre-o-] – Din fr. préoccuper, lat. praeoccupare.
PREOCUPARE, preocupări, s.f. Faptul de a (se) preocupa; preocupaţie. [Pr.: pre-o-] – V. preocupa.
PREOCUPAT, -Ă, preocupaţi, -te, adj. Absorbit de gânduri, de griji; îngândurat. [Pr.: pre-o-] – V. preocupa.
PREOCUPAŢIE, preocupaţii, s.f. (Înv.) Preocupare. [Pr.: pre-o-] – Din fr. préoccupation.
PREOLIMPIC, -Ă, preolimpici, -ce, adj. Care precedă jocurile olimpice, anterior acestor jocuri. [Pr.: pre-o-] – Pre1- + olimpic.
PREOPERATORIU, -IE, preoperatorii, adj. Care precedă o operaţie chirurgicală. [Pr.: pre-o-] – Din fr. préopératoire.
PREOPINA, preopinez, vb. I. Intranz. (Rar) A lua atitudine, a opina (înaintea altora). [Pr.: pre-o-] – Din fr. préopiner.
PREOPINENT, -Ă, preopinenţi, -te, s.m. şi f. Persoană care emite o părere, afirmă ceva înaintea alteia; antevorbitor; p. ext. adversar de opinii. [Pr.: pre-o-] – Din fr. préopinant.
PREORĂŞENESC, -EASCĂ, preorăşeneşti, adj. Care se află în jurul oraşului, la intrarea în oraş. [Pr.: pre-o-] – Pre1- + orăşenesc.
PREOT, preoţi, s.m. Slujitor al unui cult religios, învestit cu dreptul de a oficia actele de cult; popă. * Fig. Cel care slujeşte un ideal, o învăţătură; apostol. ** Mare preot = conducătorul suprem al cultului (la vechii evrei, egipteni etc.). – Lat. presbiterum.
PREOTEASĂ, preotese, s.f. 1. Soţie de preot. 2. Femeie care îndeplinea în antichitate funcţii sacerdotale. [Pr.: pre-o-] – Preot + suf. -easă.
PREOTEŞICĂ, preoteşici, s.f. Diminutiv al lui preoteasă (1); preoteasă tânără. [Pr.: pre-o-] – Preoteasă + suf. -ică.
PREOŢESC, -EASCĂ, preoţeşti, adj. Care aparţine preotului, referitor la preot; popesc. [Pr.: pre-o-] – Preot + suf. -esc.
PREOŢEŞTE adv. În felul preoţilor, ca preoţii; popeşte. [Pr.: pre-o-] – Preot + suf. -eşte.
PREOŢI, preoţesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) face preot; a (se) popi, a (se) hirotonisi. 2. Intranz. (Înv.) A exercita funcţia de preot; a păstori. [Pr.: pre-o-] – Din preot.
PREOŢIE s.f. 1. Calitatea, demnitatea, funcţia de preot; popie. 2. (Înv.; cu sens colectiv) Preoţime. [Pr.: pre-o-] – Preot+ suf. -ie.
PREOŢIME s.f. Tagma preoţilor; mulţime de preoţi, totalitatea preoţilor. [Pr.: pre-o-] – Preot + suf. -ime.
PREPALATAL, -Ă, prepalatale, adj. (Fon.; despre sunete) Care se articulează în partea anterioară a palatului. * (Substantivat, f.) Sunet articulat în acest fel. – Din fr. prépalatal.
PREPARA, prepár, vb. I. 1. Tranz. A pregăti din timp ceva, a face ca ceva să fie gata (în vederea unei acţiuni sau a unei prelucrări ulterioare). * Refl. A fi pe punctul de a..., a fi gata să.... 2. Tranz. şi refl. A (se) pregăti în vederea unui

examen, a unei activităţi; a învăţa temeinic. 3. Tranz. A preveni pe cineva asupra unui eveniment, a anunţa pe ocolite, cu menajamente. 4. Tranz. A găti (o mâncare). – Din fr. préparer, lat. praeparare.
PREPARANDIAL, -Ă, preparandiali, -e, adj. (Înv.) Privitor la preparandie, care ţine de peparandie. [Pr.: -di-al] – Preparandie + suf. -al.
PREPARANDIE, preparandii, s.f. (Înv.) Şcoală pentru pregătirea învăţătorilor; şcoală normală. – Din germ. Präparandie.
PREPARANDIST, preparandişti, s.m. (Înv.) Elev sau absolvent al unei preparandii. – Preparandie + suf. -ist.
PREPARARE, preparări, s.f. Acţiunea de a (se) prepara şi rezultatul ei; pregătire. – V. prepara.
PREPARAT1, preparate, s.n. Faptul de a (se) prepara; (concr.) produs (mai ales alimentar) rezultat dintr-o operaţie de preparare. – V. prepara.
PREPARAT2, -Ă, preparaţi, -te, adj. Care a fost pregătit. * Meditat. – V. prepara.
PREPARATIVE s.f. pl. Pregătiri speciale făcute în vederea unei acţiuni; acţiune premergătoare. – Din fr. préparatifs.
PREPARATOR, -OARE, preparatori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care pregăteşte ceva, care serveşte pentru pregătire; pregătitor. 2. S.m. şi f. Persoană care prelucrează anumite materiale pentru a obţine un produs. 3. S.m. şi f. Membru al corpului didactic universitar care ocupă prima treaptă din ierarhia învăţământului superior. 4. S.m. şi f. Persoană care dă lecţii particulare unui elev; meditator. – Prepara + suf. -tor. Cf. fr. preparateur.
PREPARAŢIE, preparaţii, s.f. 1. Preparare, pregătire în vederea unei acţiuni. 2. Prepararea unui produs (pentru a servi unor cercetări). 3. Meditaţie. [Var.: preparaţiúne s.f.] – Din fr. préparation, lat. praeparatio, -onis.
PREPARAŢIUNE s.f. v. preparaţie.
PREPELEAC, prepeleci, s.m. 1. Par cu crăcane scurte, înfipt în pământ, în care se pun, la ţară, oalele spălate ca să se scurgă sau de care se atârnă diferite obiecte. ** Expr. A fi gol prepeleac = a fi sărac, neîmbrăcat. Cu mustăţile în prepeleac = cu mustăţile răsucite şi întoarse în sus, în furculiţă. 2. Prăjină sau ansamblu de prăjini pe care se clădesc căpiţele. * Căpiţă clădită pe o astfel de prăjină. 3. Scară rudimentară formată dintr-un stâlp prin care sunt petrecute cuie lungi de lemn, care servesc drept trepte. [Var.: prepeleág s.m.] – Et. nec.
PREPELEAG s.m. v. prepeleac.
PREPELICAR, prepelicari, s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie mare, cu urechile lăsate în jos, folosită pentru vânatul mic; brac1. – Prepeliţă + suf. -ar. Cf. scr. prepelicar.
PREPELIŢĂ, prepeliţe, s.f. Pasăre migratoare din ordinul galinaceelor, de culoare brună, cu dungi pe spate, care se vânează pentru carnea ei gustoasă; pitpalac (Coturnix coturnix). [Acc. şi: prepeliţă] – Din bg., scr. prepelica.
PREPELIŢOI, prepeliţoi, s.m. (Reg.) Bărbătuşul prepeliţei. – Prepeliţă + suf. -oi.
PREPONDERA, pers. 3 preponderează, vb. I. Intranz. (Livr.) A fi preponderent; a precumpăni, a predomina. – Din fr. prépondórer, lat. praeponderare.
PREPONDERANT, -Ă adj. v. preponderent.
PREPONDERANŢĂ s.f. v. preponderenţă.
PREPONDERENT, -Ă, preponderenţi, -te, adj. Care întrece, domină în cantitate, în greutate; superior ca importanţă, ca valoare; precumpănitor, dominant. [Var.: preponderánt, -ă adj.] – Din fr. prépondérant.

PREPONDERENŢĂ, preponderenţe, s.f. Însuşirea de a fi preponderent; superioritate în număr, în greutate, în importanţă; precumpănire, predominare. [Var.: preponderánţă s.f.] – Din fr. prépondérance, it. preponderanza.
PREPOTENT, -Ă, prepotenţi, -te, adj. (Rar) Puternic, autoritar, foarte influent. – Din lat. praepotens, -ntis.
PREPOTENŢĂ, prepotenţe, s.f. (Rar) Putere mare, autoritate preponderentă. – Din fr. prépotence, lat. praepotentia.
PREPOTRIVIRE, prepotriviri, s.f. Operaţie de ajustare a formei pentru tipar înalt înainte de a fi introdusă în maşina de tipar pentru potrivire. – Pre1- + potrivire.
PREPOZIT, prepoziţi, s.m. (În ierarhia Bisericii catolice) cleric de rang înalt care îndeplineşte o funcţie administrativă importantă. – Din lat. praepositus "cap", "şef".
PREPOZITIV, -Ă, prepozitivi, -e, adj. (Despre un cuvânt, o particulă) Care se pune înaintea altui cuvânt. – Din fr. prépositif.
PREPOZIŢIE, prepoziţii, s.f. Parte de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi sintactic de dependenţă între părţile unei propoziţii legând două părţi de propoziţie diferite. [Var.: prepoziţiúne s.f.] – Din fr. préposition, lat. praepositio.
PREPOZIŢIONAL, -Ă, prepoziţionali, -e, adj. (Despre anumite construcţii gramaticale) Format cu o prepoziţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. prépositionnel.
PREPOZIŢIUNE s.f. v. prepoziţie.
PREPRINT, preprinturi, s.n. Lucrare multiplicată, difuzată separat (înainte de a apărea într-o publicaţie, de a fi tipărită). – Din engl. preprint.
PREPUNE, prepun, vb. III. Tranz. 1. (Pop.) A bănui pe cineva sau ceva, a suspecta; a presupune ceva. * A prevesti. 2. (Rar) A însărcina pe cineva cu o funcţie; a propune într-o funcţie. – Lat. praeponere (după pune).
PREPUNERE, prepuneri, s.f. (Pop.) Faptul de a prepune. – V. prepune.
PREPUS1, prepusuri, s.n. (Pop.) Bănuială, presupunere; suspiciune. – V. prepune.
PREPUS2, -Ă, prepuşi, -se, adj., s.m. 1. Adj. Adăugat, pus înainte; pus mai mare peste... 2. Adj. (Pop.) Bănuit, suspectat. 3. S.m. (Jur.) Persoană care efectuează acte juridice sau îndeplineşte o funcţie după directivele şi sub controlul altei persoane. – V. prepune.
PREPUŢ, prepuţuri, s.n. Cută a pielii care acoperă partea anterioară a penisului. [Var.: prepúţiu s.n.] – Din lat. praeputium, fr. prépuce.
PREPUŢIU s.n. v. prepuţ.
PRERAFAELISM s.n. v. prerafaelitism.
PRERAFAELIT, -Ă, prerafaeliţi, -te, adj., s.m. şi f. (Adept) al prerafaelitismului. [Pr.: -fa-e-] – Din fr. préraphaélite.
PRERAFAELITISM s.n. Curent artistic apărut în Anglia la mijlocul sec. XIX care, pornind de la ideea că apogeul picturii este reprezentat de înaintaşii lui Rafael, a militat pentru o artă de rafinament, antiacademică, paseistă, literaturizantă, ezoterică, moralizatoare. [Pr.: -fa-e÷, – Var.: prerafaelísm s.n.] – Din fr. préraphaélitisme.
PREREPARTIZARE, prerepartizări, s.f. Repartizare prealabilă care se poate definitiva ulterior. – Pre1- + repartizare.
PREREVOLUŢIONAR, -Ă, prerevoluţionari, -e, adj. Care a existat, a fost, s-a întâmplat înainte de o revoluţie; care caracterizează perioada dinaintea unei revoluţii. [Pr.: -ţi-o-] – Pre1 + revoluţionar.

PRERIE, prerii, s.f. Asociaţie vegetală formată din ierburi, caracteristică pentru unele regiuni ale Americii de Nord; regiune de stepă care cuprinde o asemenea vegetaţie. – Din fr. prairie.
PREROGATIVĂ, prerogative, s.f. Împuternicire, privilegiu acordat în exclusivitate şefului unui stat sau unui demnitar. – Din fr. prérogative, lat. praerogativa.
PREROMAN, -Ă, preromani, -e, adj. Care a existat înainte de apariţia romanilor, care aparţine acestei perioade. – Pre1- + roman.
PREROMANTIC, -Ă, preromantici, -ce, adj. Care aparţine preromantismului, privitor la preromantism. – Din fr. préromantique.
PREROMANTISM s.n. Curent literar din sec. XVIII, anterior romantismului, care se caracterizează prin respingerea canoanelor clasicismului, prin adoptarea cultului sensibilităţii şi al naturii, prin gustul pentru pitoresc şi exotic etc. – Din fr. préromantisme.
PRESA, presez, vb. I. Tranz. 1. A exercita o presiune asupra unui material, obiect, pentru a-i reduce volumul, a-i da o anumită formă, a extrage lichidul din el etc. * A apăsa. 2. Fig. A constrânge o persoană să acţioneze într-un anumit fel. – Din fr. presser.
PRESAJ s.n. (Franţuzism) Presare. – Din fr. pressage.
PRESANT, -Ă, presanţi, -te, adj. Care exercită o presiune. * Fig. Care impune o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; urgent, grabnic. – Din fr. pressant.
PRESARE, presări, s.f. Acţiunea de a presa şi rezultatul ei; presat1. – V. presa.
PRESAT1 s.n. Presare. – V. presa.
PRESAT2, -Ă, presaţi, -te, adj. Care a fost supus unei presiuni, care a fost comprimat, îndesat. – V. presa.
PRESATOR, -OARE, presatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor specializat în presarea materialelor. – Presa + suf. -tor.
PRESĂ, prese, s.f. I. Dispozitiv, unealtă, maşină cu care se execută operaţia de presare a unui material, obiect. * Spec. Maşină tipografică simplă care tipăreşte prin presarea hârtiei pe un zaţ acoperit de cerneală. II. Totalitatea publicaţiilor cotidiene şi periodice (ziare, reviste etc.) folosite ca mijloace de informare, de educare etc. a publicului. * Activitatea sau profesiunea de gazetar, de publicist; gazetărie, publicistică. * (Concr.) Gazetari, ziarişti. ** Expr. A avea presă bună (sau proastă) = a se bucura de o apreciere bună (sau rea), a avea o reputaţie bună (sau proastă). -Din fr. presse.
PRESĂDI, presădesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A răsădi. – Din sl. présaditi.
PRESĂDIRE, presădiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a presădi şi rezultatul ei. – V. presădi.
PRESĂDIT, -Ă, presădiţi, -te, adj. (Pop.; despre plante, răsaduri) Răsădit. – V. presădi.
PRESĂRA, presár, vb. I. Tranz. A împrăştia peste ceva, a arunca ici-colo câte puţină sare făină, nisip etc.; p. gener. a împrăştia, a răspândi, a risipi. – Pre2 + săra.
PRESĂRARE, presărări, s.f. Acţiunea de a presăra şi rezultatul ei. – V. presăra.
PRESĂRAT s.n. Faptul de a presăra. – V. presăra.
PRESĂRĂTURĂ, presărături, s.f. (Rar) Ceea ce se presară peste ceva. – Presăra + suf. -ătură.
PRESCHIMBA, preschimb, vb. I. 1. Tranz. A ceda un lucru în locul altuia (cam de aceeaşi valoare); a face schimb. 2. Tranz. şi refl. A (se) transforma, a (se) schimba. – Pre2 + schimba.

PRESCHIMBARE, preschimbări, s.f. Faptul de a (se) preschimba. – V. preschimba.
PRESCHIMBAT, -Ă, preschimbaţi, -te, adj. Transformat, modificat. – V. preschimba.
PRESCRIE, prescríu, vb. III. 1. Tranz. A indica, a arăta; spec. a recomanda medicamentele sau tratamentul de care are nevoie un bolnav. 2. Tranz. A stabili cu precizie ceea ce trebuie făcut; a dispune, a hotărî. 3. Refl. pas. (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) A se stinge, a înceta prin prescripţie (2); a-şi pierde valabilitatea. 4. Tranz. (Înv.) A transcrie un text. – Din fr. prescrire (după scrie).
PRESCRIERE, prescrieri, s.f. Acţiunea de a prescrie şi rezultatul ei. – V. prescrie.
PRESCRIPT, prescripte, s.n. (Înv.) Prescripţie (1). – Din lat. praescriptum.
PRESCRIPTIBIL, -Ă, prescriptibili, -e, adj. (Jur.) Care se poate prescrie (2), care este supus prescripţiei. – Din fr. prescriptible.
PRESCRIPTIBILITATE s.f. Însuşirea sau starea de a fi prescriptibil. – Din fr. prescriptibilité.
PRESCRIPŢIE, prescripţii, s.f. 1. Obligaţie, dispoziţie, prevedere (impusă printr-o lege, printr-un regulament etc.); prescript. * Instrucţiuni scrise cuprinzând condiţiile tehnice care trebuie respectate la proiectarea, verificarea sau executarea unui sistem tehnic. 2. Dispoziţie legală în virtutea căreia, după un anumit timp şi în anumite condiţii, se câştigă ori se pierde un drept sau încetează efectele unei hotărâri judecătoreşti neexecutate. 3. Recomandaţie dată de medic unui bolnav (printr-o reţetă); recomandaţie de folosire a unui medicament; p. ext. reţetă. – Din fr. prescription, lat. praescriptio.
PRESCRIS, -Ă, prescrişi, -se, adj. 1. (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) Care şi-a pierdut valabilitatea prin prescripţie (1). 2. Care a fost indicat într-un tratament medical. – V. prescrie.
PRESCURĂ, prescuri, s.f. Pâinişoară rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, din care se pregăteşte cuminecătura şi se taie anafura la biserică. [Acc. şi: préscură] – Din sl. proskura.
PRESCURIŢĂ, prescuriţe, s.f. Plantă erbacee cu frunze dispuse în rozetă, cu flori alb-gălbui (Sempervivum soboliferum). – Prescură + suf. -iţă.
PRESCURTA, prescurtez, vb. I. Tranz. A reduce dimensiunile unui text; a scurta un cuvânt, un titlu etc., a abrevia. – Pre2 + scurt.
PRESCURTARE, prescurtări, s.f. Acţiunea de a prescurta şi rezultatul ei; rezumare; abreviere. * (Concr.) Cuvânt, titlu etc. abreviat. – V. prescurta.
PRESCURTAT, -Ă, prescurtaţi, -te, adj. (Despre texte) Al cărui volum a fost redus; (despre cuvinte, titluri etc.) abreviat. – V. prescurta.
PRESEISMIC, -Ă, preseismici, -ce, adj. Care precedă mişcările seismice (1). [Pr.: -se-is-] – Pre1- + seismic.
PRESELECTA, preselectez, vb. I. Tranz. A selecţiona în prealabil. – Pre1- + selecta.
PRESELECTARE, preselectări, s.f. Acţiunea de a preselecta. – V. preselecta.
PRESELECTAT, -Ă, preselectaţi, -te, adj. Care a fost selecţionat în prealabil. – V. preselecta.
PRESELECTOR, preselectoare, s.n. 1. Dispozitiv care pregăteşte schimbarea de viteză. 2. Mecanism de comutaţie din ansamblul unui schimbător telefonic automat, cu preselecţie directă, pentru fiecare abonat chemător. – Din fr. présélecteur.

PRESELECŢIE, preselecţii, s.f. 1. Selecţionarea prealabilă printr-un examen, înainte de selecţia definitivă; (rar) preselecţionare. 2. Căutare a unui selector într-o instalaţie telefonică automată cu grupări de selectare. – Din fr. présélection.
PRESELECŢIONARE, preselecţionări, s.f. (Rar) Preselecţie (1). [Pr.: -ţi-o-] – Pre1- + selecţionare.
PRESEN s.n. v. presenă.
PRESENĂ, presene, s.f. (Reg.) Cureaua hamului care trece pe sub pieptul calului. [Var.: présen s.n. preásenă s.f.] – Din scr. prsina.
PRESENTIMENT, presentimente, s.n. Presimţire. – Din fr. pressentiment.
PRESERIE, preserii, s.f. Cantitate de bunuri realizată în număr limitat înainte de producţia în serie. – Din fr. présérie.
PRESESIUNE, presesiuni, s.f. Perioadă în care se dau examene înaintea sesiunii propriu-zise. – Pre1- + sesiune.
PRESETUPĂ, presetupe, s.f. Garnitură de etanşare a unui organ mobil al unei maşini; presgarnitură. – Din fr. presse-étoupe.
PRESEZON, presezoane, s.n. (În turism) Perioadă dinaintea sezonului de referinţă. – Pre2- + sezon.
PRESGARNITURĂ, presgarnituri, s.f. Garnitură de etanşare a unui organ mobil al unei maşini. – Din fr. presse-garniture.
PRESIMŢĂMÂNT, presimţăminte, s.n. (Rar) Presimţire. – Presimţi + suf. -ământ (după fr. pressentiment).
PRESIMŢI, presimt, vb. IV. Tranz. A simţi dinainte, vag şi instinctiv, ceea ce urmează să se întâmple. – Pre2- + simţi (după fr. pressentir).
PRESIMŢIRE, presimţiri, s.f. Faptul de a presimţi; sentiment vag şi instinctiv pe care îl are cineva faţă de ceea ce ar urma să se întâmple; presentiment, presimţământ. – V. presimţi.
PRESING, presinguri, s.n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive aflate în apărare îşi supraveghează în permanenţă adversarul direct, pentru a-i anihila acţiunile ofensive. – Din engl. pressing.
PRESISTOLĂ, presistole, s.f. (Med.) Fază din diastolă care precedă sistola. - Din fr. présystole.
PRESIUNE, presiuni, s.f. 1. Forţă care apară (uniform şi perpendicular) pe unitatea de suprafaţă a unui corp; mărime fizică egală cu raportul dintre valoarea acestei forţe şi aria suprafeţei corpului respectiv; apăsare. ** Presiune atmosferică = presiune pe care o exercită atmosfera asupra suprafeţei pământului şi a corpurilor situate pe ea. 2. (În sintagma) Presiune arterială = tensiune. 3. (Bot.; în sintagma) Presiune radiculară = presiune din celulele vii ale rădăcinii care împinge apa în rădăcină şi tulpină. 4. Fig. Constrângere (morală, economică, politică, socială) exercitată asupra cuiva. * (Rar) Stare de apărare sufletească. [Pr.: -si-u-] – Din fr. pression.
PRESOCIALIST, -Ă, presocialişti, -ste, adj. Care este anterior socialismului. [Pr.: -ci-a-] – Pre2-+ socialist.
PRESOCRATIC, -Ă, presocratici, -ce, adj., s.m. pl. 1. Adj. Anterior lui Socrate. 2. S.m. pl. Nume dat unui grup de filozofi greci care, înaintea lui Socrate, au construit sisteme care încercau să explice lumea, natura. – Din fr. présocratique, engl. pre-Socratic.
PRESOR, -OARE, presori, -oare, subst. 1. S.n. Tijă verticală cu picioruş care ţine presat materialul pe placa maşinii de cusut. 2. S.m. şi f. Persoană specia1izată în prelucrarea materialelor cu ajutorul presei. – Din fr. presseur.

PRESORECEPTOR, presoreceptori, s.m. (Fiziol.) Terminaţie nervoasă din pereţii vaselor sangvine, sensibilă la modificările de presiune din aceste vase. – Presiune + receptor.
PRESORTARE, presortări, s.f. Sortare prealabilă în vederea sporirii calităţii în sortarea propriu-zisă. – Pre1- + sortare.
PRESOSTAT, presostate, s.n. Aparat pentru măsurarea şi controlul presiunii unui fluid dintr-o încăpere închisă. – Din fr. pressortat.
PRESPAN, prespanuri, s.n. Carton fabricat din mai multe straturi de celuloză, impregnat cu ulei sau cu lac şi satinat, care se foloseşte ca izolant în electrotehnică, în poligrafie etc. [Var.: preşpán s.n.] – Din fr. presspahn, germ. Presspan.
PRESPAPIER, prespapieuri, s.n. Obiect greu care se aşază peste hârtiile în lucru de pe un birou, pentru a le împiedica să se împrăştie. [Pr.: -pi-e] – Din fr. presse-papiers.
PRESPĂLARE, prespălări, s.f. Spălare prealabilă în scopul ameliorării spălării propriu-zise. – Pre1- + spălare.
PRESTA, prestez, vb. I. Tranz. A îndeplini o muncă, a desfăşura o activitate. ** Expr. A presta (un) jurământ = a depune un jurământ (în condiţiile prevăzute de lege). – Din lat. praestare.
PRESTABILI, prestabilesc, vb. IV. Tranz. A fixa, a stabili dinainte, cu anticipaţie. – Pre1- + stabili (după fr. préétablir).
PRESTABILIT, -Ă, prestabiliţi, -te, adj. Stabilit, fixat dinainte, cu anticipaţie. - V. prestabili.
PRESTANŢĂ s.f. Ţinută, înfăţişare, atitudine impunătoare, demnă. – Din fr. prestance.
PRESTARE, prestări, s.f. 1. Acţiunea de a presta şi rezultatul ei; prestaţie (1). 2. (În sintagma) Prestarea jurământului = depunere a jurământului în condiţiile prevăzute de lege (sau de uz). – V. presta.
PRESTATAL, -Ă, prestatali, -e, adj. Care este anterior formării statului. – Pre1- + statal.
PRESTATOR, -OARE, prestatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană, întreprindere) care prestează o muncă, o activitate. – Presta + suf. -tor.
PRESTAŢIE, prestaţii, s.f. 1. Prestare. 2. Muncă de scurtă durată (de obicei gratuită) efectuată pentru lucrări de interes public; sumă de bani care reprezintă contravaloarea (neefectuată a) acestei munci. [Var.: prestaţiúne s.f.] – Din fr. prestation, lat. praestatio, -onis.
PRESTAŢIUNE s.f. v. prestaţie.
PRESTELAR, -Ă, prestelari, -e, adj. (Astron.) Care a existat înainte de a fi luat naştere stelele. – Din fr. préstellaire, engl. prestellar.
PRESTEŢĂ s.f. (Franţuzism) Promptitudine. – Din fr. prestesse.
PRESTIDIGITATOR, prestidigitatori, s.m. 1. Specialist în prestidigitaţie (care dă reprezentaţii publice); scamator. 2. Fig. Persoană care posedă o mare agilitate a mâinilor. – Din fr. prestidigitateur.
PRESTIDIGITAŢIE s.f. Arta şi tehnica de a produce iluzii (optice) prin rapiditatea şi agilitatea mişcărilor mâinilor; scamatorie. – Din fr. prestidigitation.
PRESTIGIOS, -OASĂ, prestigioşi, -oase, adj. Care are prestigiu (1); care impune prin valoare, frumuseţe, mărime etc. [Pr.: -gi-os] – Din fr. prestigieux.
PRESTIGIU s.n. 1. Autoritate morală, consideraţie, influenţă de care se bucură cineva sau ceva; vază, importanţă. ** Loc. adj. De prestigiu = care onorează, care aduce glorie, consideraţie; important, valoros. 2. (Rar) Strălucire, farmec, atracţie. – Din fr. prestige.

PRESTISSIMO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) În tempo foarte rapid. [Pr.: -ti-si-] – Cuv. it.
PRESTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În tempo rapid. * (Substantivat, n.) Parte dintr-o lucrare muzicală concepută în această mişcare. – Cuv. it.
PRESTOL s.n. v. pristol.
PRESUPOZIŢIE, presupoziţii, s.f. (Rar) Presupunere. – Din fr. présupposition.
PRESUPUNCTURĂ, presupuncturi, s.f. Variantă a acupuncturii care constă în masarea şi presarea unor puncte ale tegumentului cu activitate biologică deosebită. – Pres [iune] + [ac] upunctură.
PRESUPUNE, presupún, vb. III. Tranz. 1. A admite în mod prealabil (şi provizoriu) că ceva este posibil, real, adevărat; a fi de părere, a crede, a socoti; a bănui. 2. A avea ca premisă existenţa prealabilă a unui lucru, a fi condiţionat de...; a implica. – Pre1- + supune (după fr. présupposer).
PRESUPUNERE, presupuneri, s.f. Faptul de a presupune; ceea ce este admis în mod prealabil drept posibil, real, adevărat; supoziţie, ipoteză, presupus, presupoziţie. – V. presupune.
PRESUPUS1, presupusuri, s.n. (Pop. şi fam.) Presupunere. – V. presupune.
PRESUPUS2, -Ă, presupuşi, -se, adj. Prezumtiv. – V. presupune.
PRESUR, presuri, s.m. Bărbătuşul presurei. – Din presură (derivat regresiv).
PRESURĂ1, presuri, s.f. Gen de păsări (cântătoare) migratoare, de mărimea unei vrăbii, cu ciocul scurt şi gros, cu coada lungă şi bifurcată, cu spatele brun şi dungat (Emberiza); pasăre care face parte din acest gen. – Et. nec.
PRESURA2 s.f. Cheag (folosit la coagularea laptelui). – Din fr. présure.
PRESURIZA, presurizez, vb. I. Tranz. A menţine o presiune normală într-o incintă etanşă; a menţine o anumită presiune în elementele ermetic închise ale unui sistem. – Din pressuriser.
PRESURIZARE, presurizări, s.f. Faptul de a presuriza. – V. presurisa.
PRESURIZAT, -Ă, presurizaţi, -te, adj. (Despre incinte etanşe) În care este menţinută o presiune normală. – V. presuriza.
PRESURIZATOR, presurizatoare, s.n. Instalaţie de presurizare. – Presuriza + suf. -tor.
PRESUS adv. (În loc. adv.) Mai presus de (sau decât...) = mai mult, mai mare, mai important decât... – [Pre2 + sus].
PRESVITERĂ s.f. v. prezbiteră.
PREŞ, preşuri, s.n. Covor lung şi îngust care se aşterne pe jos în încăperile sau pe scările unei clădiri. ** Expr. (Fam.) A duce (pe cineva) cu preşul = a păcăli, a înşela, a purta (pe cineva) cu vorba. * Covoraş pentru şters talpa încălţămintei la intrarea într-o casă. – Et. nec.
PREŞCOLAR, -Ă, preşcolari, -e, adj. Care nu a atins încă vârsta de şcoală; care se referă la educaţia, învăţământul copiilor sub această vârstă, care aparţine acestora. * (Substantivat) Copil care are vârsta între 3 şi 6 ani. – Pre1- + şcolar (după fr. préscolaire).
PREŞEDINTE, -Ă, preşedinţi, -te, s.m. şi f. 1. Persoană care conduce un organ de stat, o instituţie, o organizaţie de stat, o asociaţie; persoană care prezidează o adunare, o dezbatere, o comisie etc.; prezident. 2. Denumire oficială dată şefului de stat al unor republici. – Din fr. président, lat. praesidens, -ntis (după şedea).
PREŞEDINŢIAL, -Ă, preşedinţiali, -e, adj. Care aparţine unui preşedinte, care emană de la preşedinte; prezidenţial. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. présidentiel (după preşedinte).

PREŞEDINŢIE s.f. Funcţia şi activitatea de conducere a preşedintelui; perioada de activitate a unui preşedinte; p. ext. sediu unde îşi exercită funcţia un preşedinte şi aparatul administrativ auxiliar din subordinea lui; prezidenţie. – Preşedinte + suf. -ie.
PREŞPAN s.n. v. prespan.
PREŞTI, preştiu, vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) A prevedea (1). – Pre1- + şti.
PREŞTIINŢĂ s.f. Cunoştinţă despre ceea ce se va întâmpla în viitor, atribuită divinităţii. – Pre1- + ştiinţă (după fr. prescience).
PRETA, pretez, vb. I. Refl. 1. A consimţi să facă ceva incorect sau care este sub demnitatea sa. 2. A se potrivi la..., a fi bun la... – Din fr. prëter.
PRETABIL, -Ă, pretabili, -e, adj. Care se pretează (2) la ceva. – Din fr. prëtable.
PRETĂBĂCIRE, pretăbăciri, s.f. Tăbăcire prealabilă. – Pre1- + tăbăcire.
PRETCAR, pretcare, s.n. (Reg.) Sfredel cu diametru mic, folosit în dulgherie. – Pretcă + suf. -ar.
PRETCĂ, pretce, s.f. (Reg.) Fiecare dintre beţişoarele care susţin fagurii, în interiorul stupului. [Var.: preátcă s.f.] – Din scr. pritka.
PRETENDENT, -Ă, pretendenţi, -te, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care tinde, aspiră să ajungă la ceva, care cere, pretinde ceva. 2. S.m. Bărbat care cere sau are intenţia să ceară în căsătorie o femeie. – Din fr. prétendant.
PRETENSIONARE, pretensionări, s.f. Operaţie prin care se realizează o stare iniţială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, înainte de aplicarea sarcinilor funcţionale. [Pr.: -si-o-] – După engl. pretension.
PRETENSIONAT, -Ă, pretensionaţi, -te, adj. Care a fost supus pretensionării. [Pr.: -si-o-] – Din pretensionare.
PRETENŢIE, pretenţii, s.f. 1. Revendicare a unui drept; drept pe care şi-l revendică cineva. 2. Convingere (nejustificată) pe care o are cineva despre meritele sale şi cerinţa ca această convingere să fie împărtăşită şi de ceilalţi; (la pl.) aere de superioritate, ifose. * Intenţie, dorinţă, năzuinţă ambiţioasă. ** Loc. adj. şi adv. Fără pretenţii = modest, potrivit (ca amploare, valoare etc.). 3. Exigenţă. – Din fr. prétention.
PRETENŢIOS, -OASĂ, pretenţioşi, -oase, adj. 1. Care are pretenţii multe sau mari; care aşteaptă sau pretinde mult; exigent; p. ext. mofturos, capricios. 2. Care vrea să dea impresia (nejustificată) de ceva deosebit, care vrea să pară sau crede despre sine mai mult decât este; plin de sine, încrezut. 3. Care cere o atenţie deosebită, însuşiri speciale. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. prétentieux, it. pretenzioso.
PRETENŢIOZITATE s.f. (Rar) Faptul de a avea pretenţii exagerate. [Pr.: -ţi-o-] – Pretenţios + suf. -itate.
PRETERIT, preterite, s.n. (Gram.) Timp verbal care exprimă în unele limbi o acţiune trecută (echivalând cu perfectul simplu sau imperfectul). – Din fr. prétérit, lat. praeteritum.
PRETENŢIUNE, pretenţiuni, s.f. Figură retorică prin care autorul atrage atenţia că nu vrea să aducă în discuţie un anumit lucru, despre care totuşi vorbeşte. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. prétérition.
PRETEXT, pretexte, s.n. Motiv (neîntemeiat sau neadevărat) invocat ca justificare a unei acţiuni sau pentru a escamota un motiv real. ** Loc. conj. Sub pretext că... = pretinzând că... * Impuls, stimulent. – Din fr. prétexte.
PRETEXTA, pretextez, vb. I. Tranz. A invoca un motiv (neîntemeiat sau neadevărat) pentru a justifica o acţiune, o atitudine; a se folosi de un pretext. – Din fr. prétexter.

PRETIMPURIU, -IE, pretimpurii, adj. Care apare sau se întâmplă înainte de vreme sau prea devreme; prematur. – Pre1- + timpuriu.
PRETINDE, pretind, vb. III. 1. Tranz. A cere insistent un lucru; a reclama, a revendica. 2. Tranz. şi intranz. A susţine, a afirma ceva cu tărie. * Refl. A-şi atribui o calitate, însuşiri pe care nu le are; a-şi aroga. 3. Tranz. (Despre acţiuni, realizări) A avea nevoie de..., a impune ca o necesitate; a necesita. – Din fr. prétendre (după întinde).
PRETINS, -Ă, pretinşi, -se, adj. Care trece sau vrea să treacă ceea ce nu este; fals, aparent. – V. pretinde.
PRETOR, pretori, s.m. 1. Magistrat roman cu înalte atribuţii judiciare (şi care adesea guverna o provincie romană). 2. (În vechea armată) Persoană numită pe lângă marile unităţi militare, cu atribuţii în poliţia administrativă şi juridică în timp de război. 3. (În vechea organizare administrativă a ţării) Şef al administraţiei şi al poliţiei într-o clasă, care reprezenta aici puterea centrală. – Din lat. praetor, -oris.
PRETORAT, pretorate, s.n. (În vechea armată) Autoritate militară creată pe lângă marile unităţi, în timp de mobilizare şi de război, cu atribuţii în poliţia administrativă şi judiciară; sediul acestei instituţii. – Pretor + suf. -at.
PRETORIAN, -Ă, pretorieni, -e, adj., s.m. 1. (La romani) Care aparţine pretorului, privitor la pretor. ** Gardă pretoriană = unitate militară care constituia garda personală a pretorului (mai târziu a împăraţilor romani). Provincie pretoriană = provincie administrată de un pretor. 2. S.m. Soldat roman din garda pretoriană. [Pr.: -ri-an] – Din lat. praetorianus, fr. prétorien.
PRETORIANISM s.n. Situaţie din vechea Romă în care pretorienii şi soldaţii aveau o influenţă predominantă. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. prétorianisme.
PRETORIŢĂ, pretoriţe, s.f. Soţia pretorului (3). – Pretor + suf. -iţă.
PRETORIU, pretorii, s.n. 1. (La romani) Reşedinţa pretorului, sala în care pretorul îşi exercita funcţiile judecătoreşti. * Loc dintr-o tabără romană unde era aşezat cortul comandantului. 2. (Înv.) Sală de judecată (în încinta unui tribunal); p. gener. tribunal. 3. (În evul mediu, în Ţara Românească) Sfat domnesc format din sfetnicii apropiaţi ai domnului. – Din lat. praetorium, fr. prétoire.
PRETORT, pretorturi, s.n. Semifabricat din lână obţinut prin cardare, din care se obţin firele de ţesut stofele. – Pre1- + tort1.
PRETURĂ, preturi, s.f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituţie în care îşi exercita funcţia un pretor (3); serviciul pretorului; local unde funcţiona acest serviciu. – Din lat. praetura, fr. préture.
PRETUTINDENEA adv. v. pretutindeni.
PRETUTINDENI adv. Peste tot, în toate părţile, în tot locul. [Var.: pretutíndenea adv.] – Pre2 + tutindeni (înv. "peste tot" < lat.).
PREŢ, preţuri, s.n. 1. Sumă de bani pe care trebuie să o plătească cumpărătorul pentru achiziţionarea unui produs sau pentru un serviciu. ** (În sintagmele) Preţ cu amănuntul = preţ la care se vând către populaţie bunurile de consum, alimentare şi nealimentare. Preţ de livrare = preţ la nivelul căruia circulă produsele între unităţile producătoare. Preţ de producţie = preţ care înglobează costul produsului şi beneficiul. Preţ al pieţei = preţ care se formează pe piaţă în urma fluctuaţiei cererii şi ofertei. Preţ mondial = preţ al unei mărfi pe piaţa mondială. ** Loc. adj. De (mare) preţ = (foarte) valoros, preţios. ** Loc. adv. Cu orice preţ = orice sacrificiu ar cere, oricât ar costa, cu orice risc. Cu nici un preţ = pentru nimic în lume, în nici un caz. Fără (de) preţ = a) sub valoarea reală; ieftin; b) de valoare foarte mare, nepreţuit. ** Expr. A ţine la preţ = a nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare. A se

învoi din preţ = a încheia o tranzacţie căzând de acord asupra preţului. A (nu) avea preţ = a) a (nu) se vinde cu mulţi bani, a (nu) se cere; a (nu) avea trecere; b) a (nu) valora foarte mult. A ajunge la preţ = a ajunge să fie căutat, apreciat. A pune preţ pe ceva = a socoti că ceva este de mare valoare, a ţine mult la ceva. Preţ (ca) de... (sau ca la...) = un timp (cam) de..., o distanţă, o valoare (de aproximativ...). * Sumă încasată dintr-o vânzare. 2. Ceea ce se dă cuiva sau primeşte cineva pentru o muncă prestată, pentru un serviciu făcut; plată, răsplată. ** Loc. prep. Cu preţul... = în schimbul...; cu sacrificiul..., cu riscul..., cu efortul... * Tarif. 3. Fig. Valoare, importanţă, însemnătate. – Lat. pretium.
PREŢĂLUI, preţăluiesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) A preţui, a evalua. – Preţ + suf. -ălui.
PREŢĂLUIRE, preţăluiri, s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de a preţălui; evaluare, preţuire. – V. preţălui.
PREŢĂLUITOR, pretăluitori, s.m. (Înv. şi pop.) Preţuitor. [Pr.: -lu-i-] – Preţălui + suf. -tor.
PREŢIOS, -OASĂ, preţioşi, -oase, adj. 1. Care are, reprezintă o mare valoare materială, spirituală, morală etc.; care este de mare preţ, de mare importanţă; scump. ** Metal preţios. Piatră preţioasă. * Pe care cineva îl preţuieşte, îl stimează, îl iubeşte mult. 2. De un rafinament exagerat, căutat; lipsit de simplitate şi de naturaleţe; afectat. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. précieux, lat. pretiosus, it. prezioso.
PREŢIOZITATE s.f. (Rar) Faptul de a fi preţios (2), căutat, afectat; afectare. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. préciosité.
PREŢUI, preţuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A stabili preţul unui bun (destinat vânzării), a-i determina valoarea în bani; a evalua, a preţălui. * Intranz. A reprezenta o anumită valoare materială, a avea un anumit preţ; a valora. ** Expr. A şti cât preţuieşte (cineva sau ceva) = a aprecia la justa valoare (pe cineva sau ceva), a nu-şi face iluzii (cu privire la cineva sau la ceva). 2. A recunoaşte importanţa sau meritul cuiva sau a ceva, a lua în considerare, a pune mare preţ pe...; a aprecia. * Intranz. A avea valoare sau importanţă (datorită calităţilor sale). – Preţ + suf. -ui.
PREŢUIRE s.f. Faptul de a preţui şi rezultatul ei. – V. preţui.
PREŢUIT, -Ă, preţuiţi, -te, adj. (Despre oameni) Apreciat, stimat (pentru calităţile sale). – V. preţui.
PREŢUITOR, preţuitori, s.m. Expert care evaluează un bun, indicând valoarea, preţul lui aproximativ; persoană care poate aprecia valoarea sau importanţa unui lucru; preţăluitor. [Pr.: -ţu-i-] – Preţui + suf. -tor.
PREUMAN, -Ă, preumani, -e, adj. Care a existat înainte de apariţia omului pe pământ; care aparţine acelei perioade. [Pr.: pre-u-] – Din fr. préuhumain.
PREUMBLA vb. I v. plimba.
PREUMBLARE s.f. v. plimbare.
PREURSI, preursesc, vb. IV. Tranz. (Rar). A predestina. – Pre1- + ursi (după fr. prédestiner).
PREUSCARE, preuscări, s.f. Uscare prealabilă. [Pr.: pre-us-] – Pre1- + uscare.
PREVALA, prevalez, vb. I. (Livr.) 1. Intranz. A avea preponderenţă; a predomina. 2. Refl. A se folosi de ceva, a face uz de ceva în vederea realizării unui scop. – Din fr. prévaloir, lat. praevalere.
PREVALARE s.f. (Livr.) Faptul de a (se) prevala. – V. prevala.
PREVALENT, -Ă, prevalenţi, -te, adj. (Livr.) De importanţă majoră. * Predominant. – Din lat. praevalens, -tis, engl. praevalent.
PREVALENŢĂ s.f. (Livr.) Prevalare. – Din engl. prevalence.

PREVARICA, prevarichez, vb. I. Intranz. (Livr.) A contraveni prin rea-credinţă, abuz, fraudă de la îndatoririle şi obligaţiile de serviciu. – Din fr. prévariquer.
PREVARICATOR, -OARE, prevaricatori, -oare, s.m. şi f., adj. (Livr.) (Persoană) care comite o prevaricaţiune. – Din fr. prévaricateur, lat. praevaricator.
PREVARICAŢIUNE, prevaricaţiuni, s.f. (Livr.) Abatere de la îndatoririle de serviciu; abuz, delict comis de un funcţionar aflat în exerciţiul funcţiunii. * Trădare a cauzei, a intereselor cuiva. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. prévarication, lat. praevaricatio, -onis.
PREVĂZĂTOR, -OARE, prevăzători, -oare, adj. Care ia din timp măsuri pentru a preîntâmpina unele neplăceri care i s-ar putea întâmpla, care ştie să evite neplăcerile; care dovedeşte prudenţă; prudent, precaut. – Pre1- + văzător (după fr. prévoyant).
PREVĂZUT, -Ă, prevăzuţi, -te, adj. 1. Care este dedus din fapte, fenomene, date etc. precedente. 2. Care este prescris, specificat de o lege, de un regulament etc. 3. Care este înzestrat cu cele necesare. – V. prevedea.
PREVEDEA, prevăd, vb. II. 1. Tranz. A deduce (din fapte care precedă) evoluţia evenimentelor viitoare; a avea intuiţia celor ce urmează să se întâmple; a întrezări; a presimţi. 2. Tranz. (Despre legi, regulamente, îndrumări etc.) A specifica, a prescrie; a indica, a menţiona. 3. Tranz. A echipa, a înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare. 4. Refl. (Înv. şi reg.) A se vedea prin ceva; a se întrezări. * A se oglindi, a se reflecta. – Pre1- + vedea (după fr. prévoir).
PREVEDERE, prevederi, s.f. 1. Faptul de a (se) prevedea. * (Mai ales la pl.) Indicaţie, dispoziţie dintr-un tratat, dintr-un act normativ etc. * Prevederi sociale = ansamblu de măsuri privitoare la acordarea asistenţei sociale unor persoane care şi-au pierdut capacitatea de muncă sau minorilor rămaşi fără susţinători. 2. Prudenţă, precauţie. – V. prevedea.
PREVENI, previn, vb. IV. Tranz. 1. A atrage cuiva atenţia asupra consecinţelor (negative ale) unor acţiuni; a informa în prealabil; a avertiza, a prevesti. 2. A lua măsuri de precauţie pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preîntâmpina. 3. (Rar) A împlini dinainte dorinţele cuiva. – Din fr. prévenir, lat. praevenire.
PREVENIRE, preveniri, s.f. Acţiunea de a preveni. – V. preveni.
PREVENIT, -Ă, preveniţi, -te, s.m. şi f. (Jur.) Persoană aflată în arest preventiv. -V. preveni.
PREVENITOR, -OARE, prevenitori, -oare, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este îndatoritor, curtenitor, amabil; serviabil, politicos. * (Adverbial) Cu precauţie. – Preveni + suf. -tor.
PREVENTIV, -Ă, preventivi, -e, adj. Care are ca scop preîntâmpinarea unui rău, împiedicarea apariţiei sau a răspândirii unei boli, a săvârşirii unei infracţiuni etc. ** (Jur.) Arest preventiv sau închisoare (sau detenţiune) preventivă = deţinere provizorie a unui inculpat în timpul soluţionării unui proces penal; prevenţie (1); p. ext. loc în care sunt deţinuţi aceşti inculpaţi. (În sintagma) Medicină preventivă = ramură a medicinei care se ocupă cu prevenirea bolilor; profilaxie. – Din fr. préventif.
PREVENTORIU, preventorii, s.n. Instituţie medicală în care sunt internate şi îngrijite persoanele predispuse la anumite boli grave, în special la tuberculoză. -Din fr. préventorium.
PREVENŢIE, prevenţii, s.f. 1. Arest preventiv; p. ext. stare de arest preventiv. 2. (Livr.) Prejudecată. [Var.: prevenţiúne s.f.] – Din fr. prévention, lat. praeventio, -onis.
PREVENŢIUNE s.f. v. prevenţie.

PREVERB, preverbe, s.n. (Lingv.) Prefix care se ataşează la verbe. – Din fr. préverbe.
PREVESTI, prevestesc, vb. IV. Tranz. 1. A anunţa, a vesti apariţia în viitor a unor evenimente, fenomene etc. 2. (Înv. şi pop.) A preveni (1). – Pre1- + vesti.
PREVESTIRE, prevestiri, s.f. Acţiunea de a prevesti; semn prevestitor. – V. prevesti.
PREVESTIT s.n. (Rar) 1. Prevestire. 2. (Înv. şi reg.) Fază de creştere şi de descreştere a lunii. – V. prevesti.
PREVESTITOR, -OARE, prevestitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care anunţă dinainte, care prevesteşte ceva; care constituie un indiciu a ceea ce se va întâmpla. – Prevesti + suf. -tor.
PREVIZIBIL, -Ă, previzibili, -e, adj. Care poate fi prevăzut. – Din fr. prévisible.
PREVIZIBILITATE s.f. Caracter previzibil. – Previzibil + suf. -itate.
PREVIZIONAL, -Ă, previzionali, -e, adj. Care face obiectul unui calcul anterior unui eveniment. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. prévisionnel.
PREVIZIUNE, (2) previziuni, s.f. 1. Facultatea, posibilitatea de a prevedea apariţia sau evoluţia evenimentelor viitoare din analiza anumitor date cunoscute în prezent. 2. Enunţare a unei judecăţi, a unei teorii care se bazează pe previziune (1); ceea ce prevede cineva. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. prévision.
PREZBIACUZIE, prezbiacuzii, s.f. (Med.) Slăbire a auzului la oamenii în vârstă. [Pr.: -bi-a-] – Din fr. presbyacousie.
PREZBIESTEZIE, prezbiestezii, s.f. (Med.) Scădere a sensibilităţii cutanate la bătrâni. [Pr.: -bi-es-] – Din fr. presbyesthésie.
PREZBIOFRENIE, prezbiofrenii, s.f. (Med.) Formă de demenţă senilă caracterizată prin tulburări grave de memorie, halucinaţii euforice însoţite de mimică. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. presbyophrénie.
PREZBIOPIE, prezbiopii, s.f. (Rar) Prezbitism. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. presbyopie.
PREZBIT, -Ă, prezbiţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de prezbitism. – Din fr. presbyte.
PREZBITER, prezbiteri, s.m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul1 (2) bisericesc; spec. preot. – Din ngr. presbytos, fr. presbytére.
PREZBITERAL, -Ă, prezbiterali, -e, adj. De prezbiter. – Din fr. presbytéral.
PREZBITERĂ, prezbitere, s.f. Soţie a prezbiterului. [Var.: presvíteră, prezvíteră s.f.] – Din ngr. presbytera.
PREZBITERIAN, -Ă, prezbiterieni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine prezbiterianismului, privitor la prezbiterianism. 2. S.m. şi f. Adept al prezbiterianismului. [Pr.: -ri-an] – Din fr. presbytérien.
PREZBITERIANISM s.n. Doctrină religioasă protestantă din Anglia care nu recunoaşte autoritatea episcopilor, ci numai pe cea a preoţilor. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. presbytérianisme.
PREZBITERIU, prezbiterii, s.n. Locuinţa unui preot paroh (catolic). – Din lat. presbyterium.
PREZBITISM s.n. Tulburare de vedere caracterizată prin imposibilitatea de a vedea clar obiectele situate în apropiere; prezbiţie. – Din fr. presbytisme.
PREZBIŢIE, prezbiţii, s.f. (Rar) Prezbitism. – Din fr. presbytie.
PREZENT1, prezenturi, s.n. (Înv.) Dar2, cadou. – Din fr. présent.
PREZENT2, -Ă, prezenţi, -te, adj., s.n. I. Adj. 1. Care se află în acelaşi loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă vorbitorul; de faţă. * (Cu valoare de interjecţie) Formulă prin care cei de faţă răspund la apelul nominal. * Existent. 2. Care se petrece în timpul vieţii vorbitorului sau în epoca la care se referă; actual, contemporan; care se petrece chiar acum, în momentul de faţă.

* De care eşti conştient, la care te gândeşi sau care te preocupă la un moment dat. II. S.n. 1. Perioadă de timp variabilă, concepută ca o unitate distinctă între trecut şi viitor; epoca, timpul actual, contemporan; contemporaneitate; p. ext. situaţie actuală. ** Loc. adv. În prezent = azi, acum. 2. (Gram.) Timp al verbului care arată că o acţiune se petrece în momentul vorbirii sau că este de durată. ** Prezent istoric = prezent cu valoare de perfect, care se întrebuinţează de obicei în naraţiune pentru a da stilului o mai mare forţă de evocare. – Din lat. praesens, -ntis, fr. présent.
PREZENTA, prezint, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) face cunoscut celor de faţă, spunând numele, ocupaţia etc.; a face cunoştinţă (cu cineva); a (se) recomanda. * Refl. A deveni prezent în memorie, a apărea în memorie. * Tranz. A înfăţişa (publicului) un spectacol, aspectele unei activităţi, rezultatul unor cercetări etc. 2. Refl. A apărea, a se înfăţişa într-un anumit loc sau în faţa cuiva pentru a răspunde unei anumite obligaţii sau pentru a oferi ori a solicita ceva. * Refl. şi tranz. Spec. A (se) înfăţişa la un examen, la un concurs, la alegeri etc. 3. Tranz. A pune înainte, a înmâna, a oferi, a da. ** Expr. A prezenta arma = a da onorul cu arma. 4. Tranz. (Despre lucruri supuse unei examinări) A avea o anumită însuşire, caracteristică. * Refl. A avea aparenţa de..., a se înfăţişa ca... – Din fr. présenter, lat. praesentare.
PREZENTABIL, -Ă, prezentabili, -e, adj. Care are o înfăţişare plăcută, atrăgătoare, îngrijită. – Din fr. présentable.
PREZENTARE, prezentări, s.f. Acţiunea de a (se) prezenta. * Scurtă expunere. – V. prezenta.
PREZENTAT, -Ă, prezentaţi, -te, adj. 1. Care este cunoscut celor de faţă prin nume, ocupţie, grad de rudenie etc. 2. (Despre spectacole, activităţi, cercetări etc.) Care este înfăţişat publicului, specialiştilor etc. 3. Care este înfăţişat ca..., având aparenţa de... – V. prezenta.
PREZENTATOR, prezentatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care face cunoscut publicului pe cineva sau ceva; persoană care prezintă un spectacol, un concurs etc. – Din fr. présentateur.
PREZENTAŢIE, prezentaţii, s.f. (Med.) Parte a fătului care ia prima contact cu strâmtoarea superioară a bazinului la naştere. – Din fr. présentation.
PREZENTISM s.n. Tendinţă în filozofie care neagă posibilitatea unei cunoaşteri istorice obiective şi autentice, reducând ştiinţa istoriei la o proiectare în trecut a mentalităţii şi năzuinţelor prezentului. – Din engl. presentism.
PREZENŢĂ, prezenţe, s.f. Faptul de a fi prezent undeva; existenţa cuiva sau a ceva într-un loc sau într-un timp anumit. ** Listă (sau caiet, condică) de prezenţă = listă (sau caiet, condică) în care semnează cei prezenţi la un curs, la serviciu etc. Prezenţă de spirit = promptitudine demonstrată de cineva în împrejurări dificile sau neprevăzute. ** Loc. prep. În prezenţa (cuiva) = fiind de faţă (cineva); în faţa, înaintea (cuiva). * Existenţă. * Manifestare a unei personalităţi (de prestigiu). – Din fr. présence.
PREZERVA, prezérv, vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a păzi de un rău, de un pericol. – Din fr. préserver, lat. praeservare.
PREZERVARE, prezervări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a prezerva. – V. prezerva.
PREZERVATIV, prezervative, s.n. Remediu folosit pentru prevenirea unui rău. * Mic tub elastic închis la un capăt, folosit de bărbaţi ca protector împotriva bolilor venerice sau ca mijloc anticoncepţional. – Din fr. préservatif.
PREZERVAŢIE, prezervaţii, s.f. (Livr.) Prezervare. – Din fr. préservation.

PREZICĂTOR, -OARE, prezicători, -oare, s.m. şi f. Persoană care se îndeletniceşte cu ghicitul viitorului cuiva în cărţi, în cafea, în palmă etc.; ghicitor. – Prezice + suf. -ător.
PREZICE, prezic, vb. III. Tranz. A spune, a anunţa dinainte ce se va întâmpla, orientându-se după anumite indicaţii prezente, după intuiţie, raţionament etc. * A ghici viitorul cuiva (în cărţi, în cafea, în palmă etc.). – Pre1- + zice (după fr. prédire).
PREZICERE, preziceri, s.f. Acţiunea de a prezice şi rezultatul ei; ceea ce prezice cineva. – V. prezice.
PREZIDA, prezidez, vb. I. Tranz. A conduce, în calitate de preşedinte, o adunare, o dezbatere, o şedinţă etc.; (fam.) a ocupa locul de frunte la o masă. – Din fr. présider.
PREZIDARE, prezidări, s.f. (Rar) Acţiunea de a prezida. – V. prezida.
PREZIDENT, prezidenţi, s.m. (Rar) Preşedinte (1). – Din fr. président, lat. praesidens, -ntis.
PREZIDENŢIAL, -Ă, prezidenţiali, -e, adj. Preşedinţial. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. présidentiel.
PREZIDENŢIE, prezidenţii, s.f. Preşedinţie. – Prezident + suf. -ie.
PREZIDIAL, -Ă, prezidiali, -e, adj. De prezidiu. [Pr.: -di-al] – Din fr. présidial.
PREZIDIU, prezidii, s.n. Organ colectiv de conducere a unei adunări, a unei instituţii, a unui stat etc.; grup de persoane care prezidează unele adunări, şedinţe solemne etc. [Var.: prezídium s.n.] – Din lat. praesidium, rus. prezidium.
PREZIDIUM s.n. v. prezidiu.
PREZIS, -Ă, prezişi, -se, adj. 1. (Despre evenimente, fapte etc.) A cărui producere sau apariţie este anunţată dinainte. 2. (Despre viitor, destin) Care este cunoscut anticipat prin divinaţie. – V. prezice.
PREZIUĂ s.f. (Construit cu prep. "în" şi "din"; de obicei art.) Ziua precedentă; ajun; p. ext. zi (sau perioadă) din trecut foarte apropiată de prezent sau de un eveniment, de o întâmplare etc. [Pr.: -zi-uă] – Pre1- + ziuă.
PREZUMA, prezum, vb. I. Tranz. (Livr.) A presupune (1); a estima. – Din fr. présumer.
PREZUMARE s.f. (Livr.) Presupunere; estimare. – V. prezuma.
PREZUMAT, -Ă, prezumaţi, -te, adj. Presupus; estimat. – V. prezuma.
PREZUMTIV, -Ă, prezumtivi, -e, adj. Considerat ca probabil; ipotetic. ** (şi substantivat, n.) Modul prezumtiv = mod verbal care prezintă acţiunea ca presupusă, bănuită sau probabilă. * Care urmează să moştenească o demnitate, o funcţie etc. sau să succeadă pe cineva într-o demnitate, într-o funcţie. – Din fr. présomptif, lat. praesumptivus.
PREZUMŢIE, prezumţii, s.f. (Livr.) 1. Părere întemeiată pe aparenţe, pe ipoteze, pe deducţii; presupunere, supoziţie. * Recunoaştere a unui fapt ca autentic din punct de vedere juridic, până la proba contrară. 2. Părere exagerat de bună despre sine; înfumurare, aroganţă. – Din fr. présomption, lat. praesumptio.
PREZUMŢIOS, -OASĂ, prezumţioşi, -oase, adj. (Livr.) Care are o încredere exagerată în calităţile, în forţele proprii (şi dispreţuieşte ajutorul şi experienţa altora); încrezut, înfumurat. [Pr.:-ţi-os] – Din fr. présomptueux, lat. praesumptuosus (după prezumţie).
PREZUMŢIOZITATE s.f. (Livr.) Înfumurare, aroganţă. [Pr.: -ţi-o-] – Prezumţios + suf. -itate.
PREZVITERĂ s.f. v. prezbiteră.

PRIAN, -Ă, priani, -e, adj. (Pop.; despre vite) Care are părul cu dungi sau cu pete de altă culoare (de obicei albe). [Pr.: pri-an] – Et. nec.
PRIAPIC, -Ă, priapici, -ce, adj. (Med.) Referitor la priapism, de priapism. [Pr.: pri-a-] – Din fr. priapique.
PRIAPISM s.n. (Med.) Stare de erecţie a penisului prelungită în mod anormal, adesea dureroasă şi neurmată de ejaculare. [Pr.: pri-a-] – Din fr. priapisme.
PRIBEAG, -Ă, pribegi, -ge, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care merge din loc în loc fără a avea o ţintă sau o treabă precisă; hoinar; străin. * (Om) refugiat, fugar, emigrant. 2. Adj. Singur, izolat, răzleţ. – Din sl. prěběgu.
PRIBEGI, pribegesc, vb. IV. Intranz. 1. A fi pribeag; a rătăci din loc în loc; a hoinări. 2. A-şi părăsi locul natal, ţara; a se refugia, a emigra, a se exila. – Din pribeag.
PRIBEGIE, pribegii, s.f. Faptul de a pribegi. 1. Rătăcire din loc în loc; hoinăreală, vagabondare. 2. Părăsire a locului natal, stabilire într-un loc străin, în altă ţară; exil, refugiu. – Pribeag + suf. -ie.
PRIBEGIRE, pribegiri, s.f. Acţiunea de a pribegi. – V. pribegi.
PRIBEGIT s.n. (Rar) Faptul de a pribegi. – V. pribegi.
PRIBEGITOR, -OARE, pribegitori, -oare, adj. (Rar) Rătăcitor; hoinar. – Pribegi + suf. -tor.
PRIBOI1, priboaie, s.n. 1. Unealtă de oţel în formă de bară, cu un capăt conic, care serveşte, de obicei, la perforarea sau la lărgirea găurilor materialelor metalice; dorn. 2. Băţ lung, terminat la unul dintre capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăţa de pieliţe. 3. Plantă erbacee cu frunze plăcut mirositoare şi cu flori roşii sau albe (Geranium macrorrhizum). 4. (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Din scr. priboj.
PRIBOI2, priboiesc, vb. IV. Tranz. A găuri sau a lărgi o gaură cu priboiul1 (1). – Din priboi1.
PRIBOIAŞ, priboiaşe, s.n. Diminutiv al lui priboi1. [Pr.: -bo-iaş] – Priboi1 + suf. -aş.
PRIBOIRE s.f. Acţiunea de a priboi2. – V. priboi2.
PRIBOLNIC, pribolnici, s.m. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu flori mari, roşii (Orchis simia). – Cf. priboi1.
PRICAZ, pricazuri, s.n. (Reg.) Lucru, întâmplare care pricinuieşte cuiva necaz, pagubă, nenorocire; semn rău, piază rea. ** Expr. A face (cuiva sau la ceva) pricaz = a atrage (asupra cuiva sau a ceva) rău, nenorocirea. * P. ext. Pagubă însemnată (în vite) suportată de cineva. – Din sl. pricazů.
PRICĂJI, pricăjesc, vb. IV. Refl. (Reg. şi fam.) A se sfriji, a se pipernici, a slăbi. – Din pricaz. Cf. sl. prokažati.
PRICĂJIT, -Ă, pricăjiţi, -te, adj. (Reg. şi fam.) Care a rămas mic, nedezvoltat, care este insuficient dezvoltat; pipernicit. – V. pricăji.
PRICE s.f. 1. (Înv.) Neînţelegere, ceartă. ** Loc. adj. De price = care se împotriveşte; opozant, potrivnic. ** Loc. vb. A se pune de price = a se împotrivi cuiva, a contrazice pe cineva. 2. (Pop.; în construcţie cu verbul "a face") Supărare, necaz (pricinuit cuiva). * Acuzare, învinovăţire. – Din sl. pritůča.
PRICEASNĂ, pricesne, s.f. Cântare executată în bisericile ortodoxe la slujba liturghiei în timp ce se împărtăşeşte preotul. – Din sl. prěčîstîna.
PRICEPE, pricép, vb. III. 1. Tranz. A înţelege, a pătrunde ceva cu mintea. * Refl. (Reg.) A se dumeri, a se lămuri (asupra unui lucru). 2. Refl. A avea cunoştinţe într-o materie, într-un domeniu; a dovedi iscusinţă, îndemânare,

experienţă într-o acţiune, într-o situaţie; a fi capabil, în stare să facă ceva. – Lat. percipere.
PRICEPERE, priceperi, s.f. Faptul de a (se) pricepe. 1. Facultatea de a înţelege, de a pătrunde ceva (uşor) cu mintea; înţelegere; p. ext. judecată, inteligenţă. 2. Îndemânare, abilitate, iscusinţă. – V. pricepe.
PRICEPUT, -Ă, pricepuţi, -te, adj. 1. Care are cunoştinţe numeroase, care are o pregătire temeinică într-un domeniu; capabil; iscusit, abil. * Care exprimă pricepere, înţelepciune. 2. (Rar) Care poate fi (uşor) înţeles, pătruns cu mintea; accesibil inteligenţei. – V. pricepe.
PRICHICI, prichiciuri, s.n. (Pop.) Margine îngustă, ieşită în afară, în formă de poliţă1, la horn, la cuptor sau la vatra ţărănească. * Marginea de jos a ferestrei, ieşită în afară ca o streaşină. – Din ucr. prypičok.
PRICHINDEL, prichindei, s.m. Om mic de statură, de obicei vioi şi poznaş. * Copil mic (sprinten şi zburdalnic); pici. – Et. nec.
PRICI1, priciuri, s.n. Pat rudimentar; spec. pat (de scânduri) pentru un număr mare de persoane, folosit în dormitoarele comune. – Din germ. Pritsche.
PRICI2, pricesc, vb. IV. Refl. recipr. (Înv. şi reg.) A se certa. – Din price.
PRICINAŞ, -Ă, pricinaşi, -e, s.m. şi f., adj. (Pop.) 1. S.m. şi f., adj. (Om) certăreţ. 2. S.m. şi f. Împricinat, inculpat; făptaş, vinovat. – Pricină + suf. -aş.
PRICINĂ, pricini, s.f. 1. Cauză care determină ori explică o acţiune, o situaţie, un fenomen; motiv. ** Loc. adv. Fără (nici o) pricină = fără justificare, nemotivat. ** Loc. conj. Din pricină că... = pentru că..., deoarece, fiindcă. ** Loc. prep. Din pricina... = ca urmare a..., având drept motiv; din vina... ** Expr. (Înv.) A pune pricină = a invoca motive, pretexte pentru justificarea unei acţiuni. * Prilej, ocazie, pretext. 2. Motiv de ceartă, de neînţelegere; problemă litigioasă, conflict; spec. proces. ** Expr. (Pop.) A se pune de pricină = a) a se împotrivi, a se opune; b) a căuta ceartă, a face gură; a se lua la harţă, la bătaie. A căuta (cuiva) pricină (cu lumânarea) = a căuta (cuiva) motiv de ceartă, a căuta nod în papură. A găsi (cuiva) pricină = a găsi un pretext pentru a certa pe cineva. (Pop.) A avea (sau a fi în) pricină (cu cineva) = a fi certat (cu cineva); a fi în proces, a se judeca (cu cineva). * (Înv.) Act în care este consemnată hotărârea luată într-un proces. 3. Întâmplare (neplăcută), chestiune; necaz, supărare. * Problemă; afacere. ** Loc. adj. Cu pricina = despre care este vorba, respectiv. [Acc. şi: pricínă] – Din bg. pričnа.
PRICINUI, pricinuiesc, vb. IV. Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a produce, a determina, a provoca, a prilejui. – Pricină + suf. -ui.
PRICINUIRE s.f. Acţiunea de a pricinui. – V. pricinui.
PRICINUITOR, -OARE, pricinuitori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care produce, provoacă, prilejuieşte, dă naştere la ceva. 2. S.m. şi f. (Înv.) Persoană care face, iniţiază, produce ceva. [Pr.: -nu-i-] – Pricinui + suf. -tor.
PRICIRE, priciri, s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de a se prici2; ceartă, sfadă. – V. prici2.
PRICOLICI, pricolici, s.m. (În superstiţii) Duh rău în care se presupune că se transformă unii oameni (mai ales după moarte) şi care ia înfăţişarea unor animale. * P. gener. Strigoi. * Epitet dat unui copil neastâmpărat. – Et. nec.
PRICOMIGDALĂ s.f. v. picromigdală.
PRICOPSEALĂ, pricopseli, s.f. (Pop.) 1. Situaţie materială bună, bunăstare, bogăţie; câştig, profit (fără muncă), chilipir. * (Ir.) Ispravă, scofală. 2. Ştiinţă de carte, învăţătură. ** Expr. A lua (sau a avea, a da) pe cineva pe (sau spre) pricopseală = a lua (sau a avea, a da) pe cineva ca ucenic, ca elev. [Var.: procopseálă s.f.] – Pricopsi + suf. -eală.

PRICOPSI, pricopsesc, vb. IV. Refl. (Pop.) 1. A ajunge la o situaţie (materială) bună, a realiza un câştig (fără a munci); a se îmbogăţi. * Tranz. A face pe cineva bogat, fericit. 2. A învăţa, a se instrui. [Var.: procopsí vb. IV] – Din ngr. prokópso (viit. lui prokópto).
PRICOPSIRE s.f. (Pop.) Faptul de a se pricopsi. – V. pricopsi.
PRICOPSIT, -Ă, pricopsiţi, -te, adj. (Pop.) 1. Ajuns la o situaţie materială bună, îmbogăţit (fără muncă); ajuns, căpătuit. * (Substantivat) Epitet dat unei persoane nechibzuite, care nu e bună de nimic. 2. Instruit, învăţat2. [Var.: procopsít, -ă adj.] – V. pricopsi.
PRIDIDI, prididesc, vb. IV. (Pop.) 1. Tranz. şi intranz. (De obicei în construcţii negative) A fi în stare să ducă ceva cu bine la capăt, să îndeplinescă un lucru. 2. Tranz. A năpădi, a asalta, a copleşi pe cineva cu ceva. 3. Tranz. A birui, a învinge într-o luptă. * Fig. A stăpâni; a opri. – Din sl. prideti.
PRIDVOR, pridvoare, s.n. 1. Galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperişul sprijinit de stâlpi, aşezată în partea din faţă a unei clădiri sau de jur împrejurul ei; cerdac. 2. Încăpere de la intrarea unei biserici, care precedă pronaosul. 3. Prima încăpere (de trecere) în unele case ţărăneşti; tindă. – Din sl. pritvorů.
PRIELNIC, -Ă, prielnici, -ce, adj. Care favorizează apariţia sau desfăşurarea unei acţiuni, a unui fenomen, a unui eveniment; favorabil, avantajos; potrivit, oportun. [Pr.: pri-el-] – Prii + suf. -elnic.
PRIER s.m. (Înv. şi pop.) Luna aprilie. [Acc. şi: príer] – Lat. Aprilis.
PRIETEN, -Ă, prieteni, -e, s.m. şi f. Persoană de care cineva este legat printr-o afecţiune deosebită, bazată pe încredere şi stimă reciprocă, pe idei sau principii comune; amic. * Amant, iubit. [Pr.: pri-e÷, – Var.: (reg.) priétin, -ă s.m. şi f.] – Din sl. prijatelĭ.
PRIETENESC, -EASCĂ, prieteneşti, adj. Care ţine de prieteni, privitor la prieteni, specific prietenilor; amical, prietenos. [Pr : pri-ei÷, – Var.: (reg.) prietinésc, -eáscă adj.] – Prieten + suf. -esc.
PRIETENEŞTE adv. Ca un prieten, cu prietenie; cu bunăvoinţă; amical. [Pr.: pri-e-] – Prieten + suf. -eşte.
PRIETENIE, prietenii, s.f. Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de ataşament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabileşte între persoane, pe baza acestor sentimente; amiciţie, prieteşug. * Atitudine plină de bunăvoinţă, prietenoasă faţă de cineva. * Legătură între grupuri sociale, între popoare, între ţări bazată pe aspiraţii, năzuinţe, interese comune. [Pr.: pri-e÷, – Var.: (reg.) prietiníe s.f.] – Prieten + suf. -ie.
PRIETENOS, -OASĂ, prietenoşi, -oase, adj. (Adesea adverbial) Plin de afecţiune, de prietenie, de amabilitate; binevoitor, afabil, amical. * Plăcut, agreabil, atrăgător. [Pr.: pri-e÷, – Var.: (reg.) prietinós, -oásă adj.] – Prieten + suf. -os.
PRIETEŞUG, prieteşuguri, (Pop.) Prietenie. [Pr.: pri-e-] – Prieten + suf. -şúg.
PRIETIN, -Ă s.m. şi f. v. prieten.
PRIETINESC, -EASCĂ adj. v. prietenesc.
PRIETINIE s.f. v. prietenie.
PRIETINOS, -OASĂ adj. v. prietenos.
PRIGITOARE, prigitori, s.f. (Reg.) Fotă formată dintr-o singură bucată de ţesătură petrecută în jurul corpului. – Et. nec.
PRIGOANĂ, prigoane, s.f. Urmărire aprigă, pornire împotriva cuiva; măsuri represive luate de o autoritate împotriva cuiva; asuprire, persecuţie, prigonire. – Din prigoni (derivat regresiv).

PRIGOARE, prigori, s.f. Pasăre migratoare zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată (cu roşu, galben, negru, albastru-verzui), cu ciocul lung şi subţire, care trăieşte pe malurile lutoase ale apelor şi se hrăneşte mai ales cu albine şi viespi; albinărel (Merops apiaster). [Var.: prigórie s.f.] – Din prigori (derivat regresiv).
PRIGONI, prigonesc, vb. IV. Tranz. 1. A provoca cuiva în mod permanent necazuri, neplăceri, a trata cu ură, cu duşmănie, a persecuta; (despre autorităţi) a lua măsuri represive, a oprima. 2. A izgoni, a fugări pe cineva. * Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda; a chinui. – Din sl. prigoniti.
PRIGONIRE, prigoniri, s.f. Acţiunea de a prigoni; persecuţie, împilare, asuprire. – V. prigoni.
PRIGONIT, -Ă, prigoniţi, -te, adj. Persecutat, asuprit, oprimat. – V. prigoni.
PRIGONITOR, -OARE, prigonitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care prigoneşte; asupritor. – Prigoni + suf. -tor.
PRIGORI, prigoresc, vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A se expune la dogoarea focului sau a soarelui; a se încălzi prea tare. * Fig. A fi chinuit, torturat de ceva, a se frământa, a se perpeli. – Din sl. prigorěti.
PRIGORIE s.f. v. prigoare.
PRIHANĂ, prihane, s.f. (Rar) Faptă care încalcă morala; vină morală, necinste; păcat. ** Loc. adj. Fără (de) prihană = curat, pur2, nevinovat; cast. – Din ucr. pryhana.
PRII, pers. 3 prieşte, vb. IV. Intranz. unipers. (Construit cu dativul) A-i fi cuiva prielnic, favorabil, a-i fi de folos, a-i cădea bine; a-i tihni; a face să prospere. – Din sl. prijati.
PRIINCIOS, -OASĂ, priincioşi, -oase, adj. (Pop.) Prielnic, favorabil, folositor. [Pr.: pri-in-] – Priinţă + suf. -ios.
PRIINŢĂ, priinţe, s.f. (Pop.) 1. Atitudine favorabilă; bunăvoinţă, simpatie, prietenie. ** Expr. A fi (cuiva) cu priinţă = a fi devotat, credincios (cuiva), a fi de partea cuiva. 2. Folos, ajutor, serviciu. ** Loc. adj. De (sau cu) priinţă = folositor. – Prii + suf. -inţă.
PRIJMĂ s.f. v. preajmă.
PRILEJ, prilejuri, s.n. 1. Ocazie, împrejurare; moment oportun. ** Expr. (Înv. şi reg.) Vreme cu prilej = moment potrivit, favorabil. 2. Pretext, motiv. – Din bg. prilež.
PRILEJI, prilejesc, vb. IV. Tranz. şi refl. impers. (Înv.) A (se) prilejui. – Din prilej.
PRILEJUI, prilejuiesc, vb. IV. Tranz. A permite, a da ocazia, a îngădui să se facă, să se întâmple etc. ceva; a favoriza; a da naştere, a produce, a cauza, a pricinui, a prileji. * Refl. impers. A i se întâmpla cuiva ceva, a i se ivi o ocazie. – Prilej + suf. -ui.
PRILOGI vb. IV v. pârlogi.
PRIM1, primuri, s.n. (Reg.) Garnitură din blană (neagră, de miel) aplicată pe marginea căciulilor, a pieptarelor, a hainelor. – Din magr. prém.
PRIM2, -Ă, primi, -e, num. ord. (Adesea cu valoare de adjectiv) 1. Cel dintâi (în spaţiu sau în timp); care se află la început, în fruntea unei serii; întâi, dintâi. ** Prima tinereţe = întâia perioadă a tinereţii, care urmează imediat copilăriei. Primă audiţie = executare a unei bucăţi pentru prima oară în faţa publicului. Prim ajutor = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat la faţa locului. Materie primă = material destinat prelucrării în vederea fabricării unui produs finit. ** Loc. adv. În primul rând (sau loc) = înainte de toate. * (Cu valoare adverbială, la f.; fam.) Mai întâi; primo. 2. Care este înaintea tuturor în privinţa însemnătăţii, a rangului, a calităţilor;

important, principal. ** Prim amorez = actor care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit; june prim. ** Loc. adj. De prim(ul) rang = de calitate superioară; excelent. * (Ca element de compunere, precedând un termen care indică o funcţie sau un grad ierarhic) Pe treapta cea mai înaltă, întâiul în categoria respectivă. Prim-solist. ** Prim-ministru = şeful executivului; premier. * (Despre instrumente, voci, instrumentişti) Care execută melodia principală, dominantă. 3. (În sintagma) Număr prim = număr divizibil numai cu unitatea sau cu el însuşi. – Din lat. primus.
PRIMA, primez, vb. I. Intranz. (Livr.) A avea întâietate, a fi pe primul plan. – Din fr. primer.
PRIMADONĂ, primadone, s.f. Prima solistă a unui teatru de operă sau de operetă. – Din it. prima dona.
PRIMAJ, primaje, s.n. 1. (Mar.) Bonificaţie la frahtul maritim acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. 2. (Tehn.) Antrenarea apei dintr-un cazan de către aburul produs. – Din fr. primage.
PRIMAR, -Ă, primari, -e, adj., s.m. I. Adj. 1. Iniţial, primordial; originar; p. ext. de prim grad, de primă importanţă, de bază. ** Învăţământ primar = formă de învăţământ cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline şi care constituiau primele patru clase ale şcolii generale. (şi substantivat, f.) Clasă primară = clasă din cursul primar. (şi substantivat, f.) Şcoală primară = şcoală de învăţământ primar; curs primar; clădire în care se preda această formă de învăţământ. Văr primar (sau vară primară) = grad de rudenie între copiii mai multor fraţi şi surori; persoană care se află cu alta într-un asemenea grad de rudenie. (Geol.) Era primară = era paleozoică. Medic primar = grad în ierarhia cadrelor medicale, superior medicului specialist, care se obţine în urma unui concurs; persoană care are acest grad. * Simplu, rudimentar, elementar; p. ext. neevoluat. * (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină şi care serveşte ca element de bază pentru formarea altor cuvinte; primitiv. 2. (Despre elemente şi compuşi chimici) Care are o singură valenţă satisfăcută de un anumit element sau radical. II. S.m. Reprezentant al conducerii centrale în oraşe şi comune, cu atribuţii administrative. [Var.: (II, pop.) primáre s.m.] – Din lat. primarius. Cf. fr. primaire, maire.
PRIMARE s.m. v. primar.
PRIMARIAT, primariate, s.n. 1. Funcţie, titlu de primar (II); perioadă de timp în care cineva exercită această funcţie. 2. Examen susţinut de un medic pentru a obţine titlul de medic primar. [Pr.: -ri-at] – Primar + suf. -iat.
PRIMAT1 s.n. Importanţă primordială; întâietate, primordialitate. – Din lat. primatus, fr. primat.
PRIMAT2, primate, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, cu degetul mare opozabil, cu mamele pectorale, cu creierul foarte dezvoltat, din care fac parte omul şi maimuţa; (şi !a sg.) animal care aparţine acestui ordin. – Din fr. primate.
PRIMAT3, primaţi, s.m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a bisericii ortodoxe şi catolice. ** (Adjectival; în sintagma) Mitropolit primat = (în trecut) titlu dat primului mitropolit al unei ţări; patriarh. – Din fr. primat, lat. primatis.
PRIMĂ1, prime, s.f. 1. Sumă de bani acordată cuiva peste salariul de bază ca recompensă pentru calitatea deosebită a muncii depuse; premiu (acordat în sistemul de salarizare). ** Primă de export = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite acordată ca stimulent unor exportatori pentru exportarea anumitor mărfuri. Primă de asigurare = sumă de bani pe care asiguratul o

plăteşte (periodic) celui care asigură, pentru asumarea riscului. Primă de economie = sumă plătită deponenţilor de către unele case de economii, peste nivelul ratei dobânzii. 2. (Muz.) Cel mai mic interval posibil format între două trepte de aceeaşi înălţime prin repetarea notei date. – Din fr. prime.
PRIMĂ2, prime, s.f. (Reg.) Panglică folosită pentru a lega cosiţele fetelor, pentru a împodobi pălăriile flăcăilor etc. – Cf. prim1.
PRIMĂREASĂ, primărese, s.f. Primăriţă. – Primar + suf. -easă.
PRIMĂRIE, primării, s.f. Instituţie condusă de un primar (II); clădire în care îşi are sediul această înstituţie. * (Rar) Primariat (1). – Primar + suf. -ie.
PRIMĂRIŢĂ, primăriţe, s.f. 1. Soţia primarului; primăreasă. 2. Femeie care îndeplineşte funcţia de primar (II); primăreasă. – Primar + suf. -iţă.
PRIMĂRIU, -IE, primării, adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace devreme; timpuriu. – Cf. prim2.
PRIMĂVARĂ, primăveri, s.f. Unul dintre cele patru anotimpuri care urmează după iarnă şi precedă vara, cuprinzând (în emisfere noastră) intervalul dintre echinocţiul de la 21 martie şi solstiţiul de la 21 iunie. ** Expr. Primăvara vieţii = tinereţea; tineretul. * (Adverbial; art.) În timpul sau în cursul acestui anotimp; în fiecare primăvară. * Fig. (La pl.) Ani (de tinereţe). Are 20 de primăveri. [Acc. şi: primăváră] – Lat. primavera.
PRIMĂVĂRAT s.n. (Reg.) Scoatere a oilor şi a vitelor la păşune, primăvara. – Din primăvară.
PRIMĂVĂRATEC, -Ă adj. v. primăvăratic.
PRIMĂVĂRATIC, -Ă, primăvăratici, -ce, adj. De primăvară, al primăverii; specific sau adecvat primăverii; care se dezvoltă sau se coace primăvara; primăvăros. * Fig. Gingaş, fraged, tânăr. [Var.: primăvărátec, -ă adj.] – Primăvară + suf. -tic.
PRIMĂVĂRIŢĂ, primăvăriţe, s.f. (Bot.; pop.) Ghiocel. – Primăvară + suf. -iţă.
PRIMĂVĂROS, -OASĂ, primăvăroşi, -oase, adj. (Rar) Primăvăratic. – Primăvară+ suf. -os.
PRIMBLA vb. I v. plimba.
PRIMBLARE s.f. v. plimbare.
PRIMEJDIE, primejdii, s.f. Împrejurare, situaţie care ameninţă liniştea, securitatea sau existenţa cuiva sau a ceva; pericol; p. ext. necaz, supărare. * Loc. adj. De primejdie = a) primejdios; b) care vesteşte un pericol. * Risc. – Din sl. prémeždije.
PRIMEJDIOS, -OASĂ, primejdioşi, -oase, adj. Care constituit o primejdie, o ameninţare pentru cineva sau ceva; periculos. * Riscant. [Pr.: -di-os] – Primejdie + suf. -os.
PRIMEJDUI, primejduiesc, vb. IV. Tranz. A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva; a ameninţa, a periclita. * Refl. A-şi risca liniştea, securitatea, libertatea sau viaţa; a se expune. – Primejdie + suf. -ui.
PRIMEJDUIRE, primejduiri, s.f. Acţiunea de a (se) primejdui; periclitare. – V. primejdui.
PRIMENEALĂ, primeneli, s.f. 1. Schimbare a rufăriei, a lenjeriei murdare cu alta curată. 2. (La pl.; concr.) Rufe, albituri curate, de schimb. 3. Fig. Înviorare, împrospătare. [Pl. şi: primenele – Var.: (reg.) premeneálă s.f.] – Primeni + suf. -eală.
PRIMENI, primenesc, vb. IV. Refl. şi tranz. 1. A(-şi) schimba rufăria, lenjeria purtată, murdară cu alta curată; p. ext. a (se) îmbrăca frumos, a (se) găti. 2. Fig. A înlocui sau a fi înlocuit (parţial ori total) cu altceva (nou), a (se) reînnoi; a-şi schimba sau a face să-şi schimbe (în bine) înfăţişarea, forma, conţinutul; a

(se) modifica, a (se) preface; a (se) regenera. * Tranz. A împrospăta aerul (dintr-o incintă). [Var.: (reg.) premení vb. IV] – Din sl. prěměniţi.
PRIMENIRE, primeniri, s.f. Acţiunea de a (se) primeni şi rezultatul ei; primenit1. [Var.: (reg.) premeníre s.f.] – V. primeni.
PRIMENIT1, primenituri, s.n. Primenire. [Var.: (reg.) premenít s.n.] – V. primeni.
PRIMENIT2, -Ă, primeniţi, -te, adj. 1. Care şi-a pus rufărie, lenjerie curată. 2. Fig. Care a suferit modificări, transformări (pozitive); care s-a înnoit, s-a împrospătat. [Var.: (reg.) premenít, -ă adj.] – V. primeni.
PRIMI, primesc, vb. IV. Tranz. 1. A lua în posesiune sau a accepta ceea ce ţi se oferă, ţi se dă, ţi se datorează; a obţine, a căpăta; spec. a încasa. * A-i fi atribuit un titlu, un rang etc. * A lua cunoştinţă de o ştire, de o dispoziţie etc. * A fi obiectul spre care se îndreaptă o acţiune sau care suferă efectele ei. 2. A se ocupa de un oaspete, a ieşi în întâmpinarea lui; p. ext. a oferi cuiva ospitalitate; a găzdui. * A avea oaspeţi; a da o petrecere. * A accepta vizita cuiva (în interes profesional, personal etc.); a acorda o audienţă. 3. A admite, a include, a încadra pe cineva într-o întreprindere, într-o instituţie, într-o organizaţie etc. * A cuprinde, a îngloba, a include. 4. A consimţi la..., a fi de acord cu...; a accepta, a admite. * A îmbrăţişa o teorie, o doctrină, o concepţie religioasă; a adera la... * A manifesta o anumită atitudine faţă de cineva sau de ceva. – Din sl. priimati.
PRIMIGESTĂ, primigeste, adj., s.f. (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. – Din fr. primigeste.
PRIMIPARĂ, primipare, adj. s.f. (Femeie) care a născut pentru prima oară. – Din fr. primipare.
PRIMIRE, primiri, s.f. Faptul de a primi. 1. Luare în posesiune a unui bun care ţi-a fost oferit, dat, datorat. ** Loc. vb. A da (cuiva ceva) în primire = a preda, a încredinţa (cuiva ceva). A lua (ceva) în primire = a prelua (ceva); a recepţiona. ** Expr. A lua (pe cineva) în primire = a) a lua (pe cineva) în grija sa, sub supravegherea sa (pentru a-l îndruma), a purta de grijă; b) (fam.) a certa pe cineva, a-i face reproşuri. 2. Acceptare, admitere a unui vizitator, a unui solicitator; modul de a-l întâmpina, de a-l trata. ** Loc. adj. De primire = a) (despre ore, zile) în care este permis accesul publicului într-un loc; b) (despre încăperi) destinat vizitatorilor, solicitatorilor. 3. Manifestare a unei anumite atitudini faţă de ceva. 4. Admitere a cuiva într-o întreprindere, într-o instituţie, într-o organizaţie. – V. primi.
PRIMITIV, -Ă, primitivi, -e, adj. 1. Din perioada de la începutul societăţii umane; străvechi. * Care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale). 2. Care are un caracter simplu, rudimentar; (despre oameni şi despre manifestările lor) sălbatic; p. ext. necivilizat, necioplit, grosolan. 3. Care se referă la începutul istoric al existenţei sale, care se află în starea de la început; originar, primar. * (Despre cuvinte) Care serveşte ca element de bază pentru formarea de derivate; primar. * (În sintagma) Culori primitive = cele şapte culori ale spectrului solar. * (Substantivat, m. pl.) Denumire dată pictorilor adepţi ai primitivismului (2). – Din fr. primitif, lat. primitivus.
PRIMITIVISM s.n. 1. Faptul de a fi primitiv, starea a ceea ce este primitiv; perioadă primitivă; primitivitate. 2. Tendinţă în creaţia spirituală de a conserva sau resuscita calităţile operelor create în primele faze ale dezvoltării societăţii, manifestată în evul mediu şi în epoca modernă. – Din fr. primitivisme.
PRIMITIVITATE s.f. Primitivism. – Din fr. primitivité.

PRIMITIVIZA, primitivizez, vb. I. Tranz. A aduce în stare de primitivism, a face să fie primitiv. – Primitiv + suf. -iza.
PRIMITIVIZARE, primitivizări, s.f. Acţiunea de a primitiviza şi rezultatul ei. – V. primitiviza.
PRIMITOR, -OARE, primitori, -oare, adj. 1. Care primeşte cu plăcere, cu căldură oaspeţi; ospitalier. * Care atrage, îmbie, place (prin aspect). Ţinut primitor. 2. (Rar) Care primeşte, care acceptă; receptiv. – Primi + suf. -tor.
PRIMO adv. (Livr. şi fam.) În primul rând, mai întâi. – Din it., fr. primo.
PRIMOGENIT, -Ă, primogeniţi, -te, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Copil) născut primul (într-o familie regală, princiară, feudală etc.); primogenitură. – Din lat. primogenitus.
PRIMOGENITURĂ s.f. Întâietate, prioritate pe care o are (în unele ţări) cel dintâi născut dintre mai mulţi fraţi în dobândirea anumitor drepturi; primogenit. – Din fr. primogéniture.
PRIMORDIAL, -Ă, primordiali, -e, adj. De la început, de la origine, iniţial, originar; p. ext. de primă importanţă, principal, esenţial. [Pr.: -di-al] – Din fr. primordial.
PRIMORDIALITATE s.f. Faptul de a fi primordial; întâietate, prioritate; superioritate. [Pr.: -di-a-] – Din fr. primordialité.
PRIMOVACCINARE, primovaccinări, s.f. (Med.) Prima administrare a vaccinului. – Primo + vaccinare (după fr. primovaccination).
PRIM-PLAN, prim-planuri, s.n. Cadru cinematografic în care interpreţii sunt filmaţi de aproape. – Prim2 + plan.
PRIMPREJUR adv., prep. (Local) 1. Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate; în jur, împrejur. 2. Prep. (Art.) În jurul, (de jur) împrejurul. – Prin + pre2 + jur.
PRIM-PRETOR, prim-pretori, s.m. (În vechea organizare administrativă a ţării) Funcţionar mai mare în grad decât pretorul (3). – Prim2 + pretor.
PRIMULACEE, primulacee, s.f. (La pl.) Familie de plante perene, rar anuale, cu frunzele dispuse de obicei în rozetă, cu florile gamopetale; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -ce-e] – Din fr. primulacées.
PRIMULĂ, primule, s.f. Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori liliachii sau purpurii (Primula obconica). [Acc. şi: primúlă] – Din fr., lat. primula.
PRIMUS, primusuri, s.n. Un fel de lampă de gătit care foloseşte drept combustibil benzina sau petrolul lampant. – Din germ. Primus [kocker].
PRIN prep. I. (Introduce un complement circumstanţial de loc) 1. (Complementul arată spaţiul pe care îl străbate sau pe unde pătrunde ceva) Lumina trece prin geam. 2. (Complementul arată spaţiul în interiorul căruia se desfăşoară sau are loc o acţiune) În, pe undeva. Se ascund prin văgăuni. * (Complementul arată spaţiul dintre două sau mai multe obiecte identice) Printre. II. (Introduce un complement circumstanţial instrumental) Cu..., cu ajutorul..., pe calea..., utilizând. Se înţeleg prin soli. * Datorită. * De către, de. III. (Introduce un complement circumstanţial modal, în construcţii infinitivale cerute de obicei de verbele "a începe" şi "a sfârşi") Autorul începe prin a-şi expune planul. ** Loc. conj. Prin urmare = în consecinţă, deci. IV. (Introduce un complement circumstanţial de timp) În..., în cursul..., în timpul... Tresare prin somn. * Cam în..., aproape de... V. (Precedat de prep. "de", formează loc. prep. prin care se exprimă timpul, locul aproximativ) De prin iulie. De prin pădure. [Var.: (reg.) pân, pin prep.] – Pre2 + în.

PRINCE DE GALLES subst. Ţesătură de lână cu linii fine încrucişate care formează carouri într-o tentă uniformă, pe un fond deschis. [Pr.: prens dë gal] – Cuv. fr.
PRINCEPS adj. invar., s.m. invar. 1. Adj. invar. (În sintagma) Ediţie princeps = prima ediţie a operei unui scriitor (clasic). 2. S.m. invar. Împărat în Imperiul Roman. [Pr.: prin-] – Cuv. lat.
PRINCIAR, -Ă, princiari, -e, adj. Care aparţine unui principe, privitor la un principe, de principe. * Fig. Măreţ; bogat, îmbelşugat; somptuos. [Pr.: -ci-ar] – Din fr. princier.
PRINCIP s.n. v. principiu.
PRINCIPAL, -Ă, principali, -e, adj. Care are o importanţă deosebită sau cea mai mare importanţă; de căpetenie, de frunte. ** (Gram.) (şi substantivat, f.) Propoziţie principală = propoziţie independentă dintr-o frază, de care depind propoziţiile subordonate. – Din fr. principal, lat. principalis.
PRINCIPAT, principate, s.n. 1. Teritoriu condus de un suveran care are titlul de principe. * (La pl.; de obicei determinat prin "române" sau "dunărene") Nume purtat de Ţara Românească şi Moldova în perioada dinaintea Unirii. 2. Demnitatea de principe. [Var.: (înv.) prinţipát s.n.] – Din fr. principat, lat. principatus.
PRINCIPE, principi, s.m. Titlu purtat de conducătorul unui principat şi de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană având acest titlu; prinţ. – Din it. principe, lat. princeps, -ipis.
PRINCIPESĂ, principese, s.f. Fiică a unui principe, a unui rege, a unui împărat; soţie a unui principe; femeie care conduce un principat; prinţesă. – Din it. principessa.
PRINCIPIAL, -Ă, principiali, -e, adj. Care este conform cu un principiu, care decurge dintr-un principiu; care se conduce după anumite principii (juste). * (Adverbial) În principiu; în linii generale. [Pr.: -pi-al] – Principiu + suf. -al.
PRINCIPIALITATE s.f. Însuşirea de a fi principial. [Pr.: -pi-a-] – Principial + suf. -itate.
PRINCIPIE s.f. v. principiu.
PRINCIPIU, principii, s.n. 1. Element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie ştiinţifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. ** Loc. adv. În principiu = din punct de vedere teoretic, în general. * (La pl.) Totalitatca legilor şi a noţiunilor de bază ale unei discipline; (concr.; cu determinări) tratat care cuprinde astfel de legi şi de noţiuni. 2. Element primordial, cauză primară sau punct de plecare a ceva; spec. element primordial considerat în trecut drept origine a lumii fizice. ** (Chim.) Principiu activ = substanţă existentă într-un produs de origine vegetală sau animală care imprimă un caracter specific acelui produs. 3. Convingere intimă, punct de vedere propriu. ** Om de (sau fără) principii = om cu (sau fără) păreri sau convingeri (morale) ferme. ** Loc. adv. Din principiu = conform unui punct de vedere bine stabilit. [Var.: (înv.) princíp, prinţip s.n., princípie s.f.] – Din lat. principium, it. principio, fr. principe.
PRINDE, prind, vb. III. I. 1. Tranz. A apuca ceva sau pe cineva cu mâna, cu ajutorul unui instrument etc. ** Expr. Parcă (l-)a prins pe Dumnezeu de (un) picior, se spune când cineva are o bucurie mare, neaşteptată. * (Despre animale) A apuca cu dinţii, cu ghearele. * A fixa, imobilizând. 2. Tranz. Fig. A lua cunoştinţă de ceva (cu ochii, cu urechea, cu mintea); a percepe. ** Expr. (Intranz.) A prinde de veste = a observa, a remarca, a afla ceva, a băga de seamă (din timp). 3. Refl. A-şi încleşta mâna sau mâinile pe ceva pentru a se sprijini; pentru a se agăţa. 4. Refl. recipr. A se lua de mână cu cineva (pentru

a forma o horă, pentru a dansa). 5. Tranz. A cuprinde pe cineva cu mâinile, cu braţele. II. Tranz. 1. A ajunge din urmă (şi a imobiliza) pe cineva sau pe ceva care se mişcă, aleargă; a captura (un fugar, un răufăcător, un inamic). * A pune mâna (sau laba) pe un animal. 2. A surprinde pe cineva asupra unei fapte (reprobabile) săvârşite pe ascuns; a descoperi pe cineva cu o vină, cu o neregulă. ** Expr. A prinde (pe cineva) cu minciuna = a descoperi că cineva a minţit. * A încurca pe cineva cu vorba, a-i face să se încurce în răspunsuri (încercând să ocolească adevărul). 3. A ajunge în ultima clipă spre a mai găsi o persoană, un vehicul etc. care sunt gata de plecare. ** Expr. A prinde momentul (sau ocazia, prilejul) = a găsi, a nu lăsa să scape momentul (sau prilejul) favorabil. A nu-l prinde pe cineva vremea în loc = a fi ocupat tot timpul, a nu sta nici o clipă neocupat. * (Despre fenomene ale naturii, evenimente etc.) A surprinde. 4. Fig. (Despre stări fizice sau sufleteşti) A cuprinde (pe neaşteptate); a copleşi. * A absorbi. III. 1. Tranz. A fixa ceva prin legare, coasere sau agăţare. * Refl. A rămâne fixat sau agăţat (de sau în ceva). * Fig. A înregistra, a fixa şi a reda prin mijloace artistice aspecte din lumea înconjurătoare. 2. Tranz. A înhăma; a înjuga. 3. Refl. A se lega, a se asocia cu cineva (în calitate de...). 4. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) angaja, a (se) tocmi într-o slujbă. 5. Refl. A se angaja, a se învoi la ceva; a accepta, a primi. ** Expr. A se prinde chezaş (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva). * Refl. recipr. A se lua cu cineva la întrecere, a se măsura, a rivaliza. * Refl. recipr. A face un pariu cu cineva, a pune rămăşag. IV. 1. Refl. A se lipi de ceva sau de cineva. ** Expr. A nu se prinde lucrul de cineva, se spune când cineva nu are chef să lucreze. * Fig. (Despre privire, ochi) A se opri, a se fixa, a se pironi asupra cuiva sau a ceva. * Refl. şi tranz. A (se) împreuna, a (se) îmbina formând un tot, a (se) suda. 2. Tranz. (Despre îmbrăcămintea cuiva; p. ext. despre gesturi, atitudini etc.) A-i şedea cuiva bine, a i se potrivi. 3. Refl. (Despre mâncare; în expr.) A se prinde de cineva = a-i prii cuiva, a se asimila. V. 1. Tranz. A începe să... ** Expr. (Refl. recipr.) A se prinde (cu cineva) la vorbă = a) a începe să discute (cu cineva); b) a se înţelege (unul cu altul), a cădea de acord să... 2. Refl. (Pop.) A se apuca de o treabă, a se porni la lucru. VI. 1. Tranz. A obţine, a căpăta, a dobândi. ** Expr. (Fam.) A prinde carne (sau seu) = a se îngrăşa. A prinde minte = a câştiga experienţă, a se face om de treabă. (intranz.) A prinde la minte = a câştiga experienţă, a se face om de treabă. A prinde viaţă = a) a căpăta putere, tărie; a se înviora; b) a începe să se realizeze, să fie pus în practică. A prinde inimă = a căpăta curaj, a se îmbărbăta. (intranz.) A prinde la inimă = a căpăta curaj, a se îmbărbăta. * Fig. A-şi însuşi o cunoştinţă, o deprindere etc., a învăţa (de la altul). 2. Intranz. şi refl. A se dezvolta după transplantare, a creşte. ** Expr. (Tranz.) A prinde rădăcini (sau rădăcină) = a se fixa într-un loc, a căpăta stabilitate, forţă, putere. VII. Refl. Fig. (Fam.) A fi crezut, a fi luat drept adevărat, bun, valabil. VIII. Refl. (Despre lapte; p. ext. despre alte substanţe) A se coagula, a se închega. [Prez. ind. şi: (pop) prinz, – Perf. s. prinsei, part. prins] – Lat. pre(he)ndere.
PRINDERE, prinderi, s.f. Acţiunea de a (se) prinde şi rezultatul ei; prins1. – V. prinde.
PRINOS, prinosuri, s.n. (În antichitate) Dar2 oferit divinităţii; p. ext. dar2 oferit unui stăpânitor. * Fig. Omagiu adus cuiva în semn de devotament, de admiraţie, de recunoştinţă; contribuţie adusă în slujba unei cauze. – Din sl. prinosú.
PRINS1 s.n. Prindere. ** De-a prinsul sau de-a prinselea = numele unui joc de copii în care un jucător aleargă să prindă pe alţii care fug. – V. prinde.

PRINS2, -Ă, prinşi, -se, adj. 1. Care a căzut în mâinile cuiva, care este lipsit de libertate; captiv. ** Expr. A se da prins = a se recunoaşte învins, a se preda. * (Despre încheieturi, articulaţii etc.) Anchilozat. 2. Ocupat cu diverse treburi, copleşit de treburi. 3. (Despre lapte) Închegat, coagulat; bătut. – V. prinde.
PRINSOARE, prinsori, s.f. 1. (Pop.) Rămăşag, pariu. 2. (Înv.) Faptul de a fi captiv, prizonier; (concr.) închisoare. * Capcană pentru animale. – Prins2 + suf. -oare.
PRINTRE prep. 1. În mijlocul...; între. * Spec. În spaţiul dintre mai multe fiinţe sau obiecte. 2. În intervalul dintre două etape, două momente ale unei acţiuni, ale unui fenomen etc. 3. (Rar) Prin. 4. (Rar) Dintre. [Var.: (pop.) píntre, píntre prep.] – Pre2 + între.
PRINTRU prep. Prin. – Pre2 + întru.
PRINŢ, prinţi, s.m. Principe. ** Expr. A trăi ca un prinţ = a trăi o viaţă extrem de îmbelşugată. – Din fr. prince, germ. Prinz.
PRINŢESĂ, prinţese, s.f. Principesă. – Din fr. princesse (după prinţ).
PRINŢIP s.n. v. principiu.
PRINŢIPAT s.n. v. principat.
PRINŢIŞOR, prinţişori, s.m. Diminutiv al lui prinţ. – Prinţ + suf. -işor.
PRINZĂTOR, -OARE, prinzători, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care prinde, care apucă sau înhaţă. 2. S.f. (Rar) Cursă de prins păsări. 3. S.n. Maşină sau instalaţie folosită pentru separarea anumitor impurităţi dintr-un material. – Prinde + suf. -ător.
PRIOR1, priori, adj. (Pop.; despre miei) Născut primăvara foarte timpuriu. [Pr.: pri-or] – Et. nec.
PRIOR2, -Ă, priori, -e, s.m. şi f. Conducător al unei mănăstiri catolice. [Pr.: pri-or] – Din lat. prior, germ. Prior.
PRIORAT, priorate, s.n. Funcţie, titlu de prior; perioadă de timp în care cineva exercită această funcţie. [Pr.: pri-o-] – Din lat. prioratus, germ. Priorat.
PRIORITAR, -Ă, prioritari, -e, adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. Sarcini prioritare. [Pr.: pri-o-] – Din fr. prioritaire.
PRIORITATE s.f. Însuşirea de a fi primul în timp; dreptul de a ocupa primul loc ca importanţă, ca valoare, ca demnitate; precădere, primordialitate, întâietate. ** Prioritate de trecere = întâietate şi ordine de trecere printr-o intersecţie nedirijată a unui vehicul în raport cu celelalte care sosesc în acelaşi timp din direcţii diferite. [Pri.: pri-o-] – Din fr. priorité.
PRIPAS, pripasuri, s.n. 1. (Înv. şi pop.) Pui de animal domestic. 2. (Pop.; în loc. adj.) ** De pripas = a) (despre animale domestice) care rătăceşte de colo până colo, fără stăpân; p. ext. luat drept zălog, drept garanţie (până la recuperarea pagubei produse în semănături străine); b) (despre copii) părăsit, abandonat; p. ext. nelegitim; c) (despre oameni) venit din altă parte; străin, venetic. 3. (Reg.) Despăgubire plătită pentru o vită care a produs stricăciuni în semănături străine. – Din sl. pripasŭ.
PRIPĂ s.f. Grabă mare, zor. ** Loc. adv. În pripă = grabnic, repede, iute. (înv.) Cu pripă = grabnic, repede, iute. Fără pripă = fără grabă, pe îndelete. ** Loc. prep. În pripă... = în graba momentului. – Din pripi (derivat regresiv).
PRIPĂŞI, pripăşesc, vb. IV. 1. Refl. A se stabili undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); a se oploşi, a se aciua. 2. Tranz. A lua şi a ţine pe lângă sine; a adăposti. – Din pripas.
PRIPĂŞIRE, pripăşiri, s.f. Acţiunea de a se pripăşi şi rezultatul ei. – V. pripăşi.
PRIPĂŞIT1 s.n. Faptul de a pripăşi. – V. pripăşi.
PRIPĂŞIT2, -Ă, pripăşiţi, -te, adj. Care s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); aciuat. – V. pripăşi.

PRIPEALĂ, pripeli, s.f. Faptul de a (se) pripi. 1. Grabă mare; precipitare. 2. (Înv. şi reg.) Căldură mare şi dogoritoare; arşiţă. – Pripi + suf. -eală.
PRIPI, pripesc, vb. IV. 1. Refl. A face un lucru în grabă şi adesea fără chibzuială, a acţiona în pripă. * Intranz. (Înv.) A se grăbi, a se zori. * Tranz. A accelera, a iuţi ritmul unei acţiuni. * A nu izbuti, a rata o acţiune din cauza grabei. 2. Refl. A se încălzi la foc; (despre alimente) a se coace (superficial) la un foc (prea) repede. 3. Tranz. (Pop.; despre soare) A dogori, a arde. – Cf. bg. pripra.
PRIPIRE, pripiri, s.f. Faptul de a (se) pripi. – V. pripi.
PRIPIT, -Ă, pripiţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Care se mişcă sau acţionează prea repede şi adesea fără chibzuială. * (Despre acţiunile, manifestările oamenilor) Care se face sau se spune prea repede, adesea fără o suficientă chibzuială. 2. (Despre mâncăruri) Fiert sau copt în grabă (la suprafaţă), la un foc (prea) iute. ** Mămăligă pripită = mămăligă mestecată pe măsură ce se adaugă mălaiul în apa clocotită. – V. pripi.
PRIPON, pripoane, s.n. 1. Funie sau odgon cu care se leagă vitele la păscut; ţăruş înfipt în pământ de care se prinde acestă funie sau acest odgon. * Funie care serveşte la legarea de mal sau la tragerea la mal a unei ambarcaţii; ţăruş de care se leagă o ambarcaţie la ţărm, cu care se fixează un cort etc. 2. Şir de cârlige cu nadă pentru pescuit. – Din scr. pripon.
PRIPONI, priponesc, vb. IV. Tranz. 1. A lega un animal de (sau cu) un pripon. * A pune piedică la picioarele animalelor (ca să nu poată fugi). * A lega de un pripon o ambarcaţie. 2. P. gener. A imobiliza, a fixa ceva (prin legare); a lega. – Din pripon.
PRIPONIRE, priponiri, s.f. Acţiunea de a priponi. – V. priponi.
PRIPOR, pripoare, s.n. 1. Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniş. 2. (Reg.) Adăpost de iarnă pentru oi, făcut din împletitură de nuiele sau din stuf şi acoperit cu paie, trestie, cetină de brad etc. – Din bg. pripor. Cf. ucr. prypir, -poru.
PRIPOROS, -OASĂ, priporoşi, -oase, adj. (Reg.; despre terenuri) Abrupt, povârnit, prăpăstios. – Pripor + suf. -os.
PRISACĂ, prisăci, s.f. Loc unde sunt aşezaţi stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aflaţi pe acest loc; stupină. * (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o stupină. – Et. nec.
PRISĂCAR, prisăcari, s.m. Persoană care creşte albine (pentru a obţine miere şi ceară); stupar, albinar; apicultor. – Prisacă + suf. -ar.
PRISĂCĂRIE s.f. Ocupaţia prisăcarului; albinărit, prisăcărit, stupărit; apicultură. – Prisăcar + suf. -ie.
PRISĂCĂRIT s.n. 1. (Reg.) Prisăcărie, apicultură. 2. Impozit care se plătea în Moldova pe stupi. – Prisăcar + suf. -it.
PRISĂCĂRIŢĂ, prisăcăriţe, s.f. (Rar) Femeie care se ocupă cu prisăcăria. – Prisăcar + suf. -iţă.
PRISLOP, prisloape, s.n. (Geogr.) Pas în formă de şa, situat la înălţime. – Et. nec.
PRISMATIC, -Ă, prismatici, -ce, adj. Care are forma unei prisme. – Din fr. prismatique.
PRISMATOID, prismatoide, s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei prisme (1) [Pr.: -to-id] – Din fr. prismatoîde.
PRISMĂ, prisme, s.f. 1. Poliedru care are două feţe (numite baze) egale şi paralele şi cu celelalte feţe în formă de paralelogram; corp solid care are această formă. 2. Piesă de sticlă, de cuarţ sau de alt material transparent, de obicei în formă de prismă (1), folosită la aparatele optice pentru

descompunerea, polarizarea, reflexia etc. luminii. ** Loc. prep. Prin prisma... = din punctul de vedere..., potrivit cu..., în lumina... – Din fr. prisme.
PRISNEL s.n. v. prâsnel.
PRISOS, prisosuri, s.n. 1. Ceea ce depăşeşte necesarul, ceea ce întrece o anumită limită; prisosire, prisosinţă, prisoseală, surplus, excedent; p. ext. belşug, abundenţă. ** Loc. adj. şi adv. De prisos = (care este) în plus; p. ext. (care este) inutil, fără rost. ** Loc. adv. Cu prisos = în plus; din plin, din belşug. 2. (La pl.; înv. şi reg.) Teren agricol care prisosea moşierului şi pe care acesta îl arenda ţăranilor. – Din ngr. perissós.
PRISOSEALĂ, prisoseli, s.f. (Pop.) Prisos (1). – Prisosi + suf. -eală.
PRISOSELNIC, -Ă, prisoselnici, -ce, adj. Care prisoseşte. – Prisosi + suf. -elnic.
PRISOSI, prisosesc, vb. IV. Intranz. A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decât este necesar sau decât îi trebuie cuiva. * A fi inutil. – Din prisos.
PRISOSINŢĂ, prisosinţe, s.f. Prisos (1); belşug. ** Loc. adv. Cu prisosinţă = din belşug, din plin; fig. în mod ireproşabil, dovedind un zel deosebit. – Prisosi + suf. -inţă.
PRISOSIRE s.f. (Rar) Faptul de a prisosi; prisos (1). – V. prisosi.
PRISOSITOR, -OARE, prisositori, -oare, adj. (Înv.) Care prisoseşte; inutil. – Prisosi + suf. -tor.
PRISPĂ, prispe, s.f. 1. Un fel de terasă îngustă înălţată de-a lungul peretelui din faţă (uneori şi al celor laterali) la casele ţărăneşti, lipită cu pământ sau pardosită cu scânduri, adesea mărginită de o balustradă scundă de lemn sau de zidărie. 2. Porţiune de teren cu suprafaţa plană, fără denivelări (situată la diferite altitudini); platformă, tăpşan. 3. Dig rudimentar de pământ sau de lemn folosit pentru a menţine nivelul apei în bălţi. – Probabil din sl. / * / prisůpa.
PRISPIŞOARĂ, prispişoare, s.f. Prispuliţă. – Prispă + suf. -işoară.
PRISPULIŢĂ, prispuliţe, s.f. Diminutiv al lui prispă (1); prispişoară, prispuşoară. – Prispă + suf. -uliţă.
PRISPUŞOARĂ, prispuşoare, s.f. Prispuliţă. – Prispă + suf. -uşoară.
PRISTANDA, pristandale, s.f. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.
PRISTAV, (1, 2) pristavi, s.m., (3) pristavuri, s.n. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Persoană care anunţa populaţiei ştirile oficiale; crainic. * Funcţionar administrativ; ispravnic. 2. S.m. Vătaf pe moşia unui boier. 3. S.n. (Înv.) Comunicare oficială, ordonanţă, poruncă. – Din sl. pristavů.
PRISTĂVI, pristăvesc, vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A muri. – Din sl. prěstaviti sen.
PRISTĂVIRE, pristăviri, s.f. (Înv.) Faptul de a se pristăvi; moarte. – V. pristăvi.
PRISTĂVOAIE, pristăvoaie, s.f. Soţia pristavului. [Pr.: -voa-ie] – Pristav + suf. -oaie.
PRISTOL, pristoluri, s.n. Masă din mijlocul altarului unei biserici, pe care se ţin obiectele necesare oficierii liturghiei; p. gener. altar. [Var.: (înv. şi reg.) prestól, prastól s.n.] – Din sl. prěstolů.
PRISTOLEANCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.
PRISTOLNIC s.m. v. pistornic.
PRIŞNIŢ, prişniţe, s.n. Compresă. [Var.: príşniţă s.f.] – Din germ. Priessnitz.
PRIŞNIŢĂ s.f. v. prişniţ.
PRITAN, pritani, s.m. Delegat al unui trib în Sfatul celor cinci sute din Atena. – Din fr. prytane.
PRITANEU, pritanee, s.n. Edificiu în care avea loc consiliul pritanilor. – Din fr. prytanée.

PRITOACĂ, pritoace, s.f. (Reg.) Vas de lemn în care se transportă strugurii la teasc, în timpul culesului. – Din pritoci (derivat regresiv).
PRITOC s.n. (Pop.) Pritocire. – Din pritoci (derivat regresiv).
PRITOCEALĂ s.f. Pritocire. – Pritoci + suf. -eală.
PRITOCI, pritocesc, vb. IV. Tranz. A turna vinul dintr-un butoi în altul, după fermentaţie, pentru a-l limpezi (prin separarea de drojdia care s-a aşezat la fund); p. gener. a turna un lichid dintr-un vas în altul. * A scoate şi a turna la loc, de mai multe ori la rând, zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră, pentru a dizolva sarea depusă la fund. * Fig. A muta dintr-un loc în altul. – Din bg. pretoča, scr. pretočiti.
PRITOCIRE, pritociri, s.f. Acţiunea de a pritoci şi rezultatul ei; pritoceală, pritocit, pritoc. – V. pritoci.
PRITOCIT1 s.n. Pritocire. – V. pritoci.
PRITOCIT2, -Ă, pritociţi, -te, adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. – V. pritoci.
PRIVA, privez, vb. I. Tranz. (Livr.) A împiedica pe cineva să se bucure de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. * Refl. A renunţa (de bunăvoie sau constrâns la ceva necesar) la un bun sau la un drept. – Din fr. priver, lat. privare.
PRIVAL s.n. v. prăval.
PRIVARE, privări, s.f. Faptul de a (se) priva. – V. priva.
PRIVAT, -Ă, privaţi, -te, s.f. 1. Adj. (Livr.) Particular, individual. 2. S.f. (Pop.) Closet. – Din fr. privé, lat. privatus.
PRIVATIV, -Ă, privativi, -e, adj. (Livr.) Care lipseşte pe cineva de ceva, care exclude ceva. * Spec. (Despre afixe) Care exprimă lipsa, excluderea, dând cuvântului derivat un sens opus celui de bază. – Din fr. privatif.
PRIVATIZA, privatizez, vb. I. A trece întreprinderi sau instituţii din proprietatea statului în proprietatea particulară. – Privat + suf. -iza.
PRIVATIZARE, privatizări, s.f. Acţiunea de a privatiza. – V. privatizare.
PRIVATIZAT, -Ă, privatizaţi, -te, adj. Care a trecut din proprietatea statului în proprietatea particulară. * (Fam.; substantivat) Persoană care are o întreprindere proprie. – V. privatizat.
PRIVAŢIUNE, privaţiuni, s.f. (Livr.) Faptul de a fi privat sau de a se priva de ceva; (de obicei la pl.) lipsă, sărăcie, mizerie. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. privation.
PRIVAZ s.n. v. pervaz.
PRIVEALĂ, priveli, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Privit. ** Loc. vb. A sta (sau a ieşi) în priveală = a privi. * Inspecţie. 2. Privelişte (1). – Privi + suf. -eală.
PRIVEGHE s.f. v. priveghi.
PRIVEGHEA, priveghez, vb. I. (Pop.) 1. Intranz. A sta sau a face de pază; a păzi. * Tranz. A pândi, a urmări. 2. Tranz. A supraveghea, a îngriji (pe cineva sau ceva); a avea grijă să... 3. Intranz. A sta treaz, a nu dormi. * Tranz. Spec. A sta de veghe noaptea la mort, a sta la priveghi. [Var.: (reg.) privigheá vb. I] – Lat. pervigilare.
PRIVEGHEALĂ s.f. (Pop.) Priveghere. [Var.: (reg.) privigheálă s.f.] – Priveghea + suf. -eală.
PRIVEGHER, priveghere, s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbei privegherii (2). – Priveghi + suf. -ar.
PRIVEGHERE, privegheri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a priveghea. 1. Străjuire, pază, veghe. * Supraveghere, control; grijă, atenţie. 2. Serviciu religios care se oficiază noaptea sau seara, în ajunul unei sărbători, într-o mănăstire sau într-o biserică. [Var.: (reg.) privighére s.f.] – V. priveghea.

PRIVEGHETOR, -OARE, priveghetori, -oare, s.m. şi f. (Pop.) Persoană care veghează; spec. supraveghetor. * (Înv.) Subprefect. [Var.: (reg.) privighetór, -oáre, privighitór, -oáre s.m. şi f.] – Priveghea + suf. -tor.
PRIVEGHI, priveghiuri, s.n. (Pop.) 1. Veghere a unui mort noaptea înainte de înmormântare. 2. Veghe, pază, strajă. [Var.: (reg.) privéghe s.f.] – Din priveghea (derivat regresiv).
PRIVELIŞTE, privelişti, s.f. 1. Tablou, aspect din natură; peisaj, priveală. 2. Aspect, fapt etc. (interesant, neobişnuit etc.) care se înfăţişează înaintea ochilor. 3. (Înv.) Faptul de a privi. ** Loc. adv. În privelişte = în văzul tuturor, la vedere, în public. – Priveală + suf. -işte.
PRIVI, privesc, vb. IV. 1. Tranz. intranz. şi refl. recipr. A-şi îndrepta ochii, privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea; a se uita. ** Expr. (Tranz.) A nu privi cu ochi buni = a dezaproba, a nu admite. 2. Tranz. şi refl. A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. 3. Tranz. (La pers. 3) A se referi la...; a interesa pe cineva; a fi de competenţa cuiva. ** Expr. În (ceea) ce priveşte... = în privinţa..., cu privire la..., relativ la... – Cf. sl. praviti.
PRIVIGHEA vb. I v. priveghea.
PRIVIGHEALĂ s.f. v. priveghealā.
PRIVIGHERE s.f. v. priveghere.
PRIVIGHETOARE, privighetori, s.f. Gen de păsări călătoare insectivore, de culoare brană-roşcată, care cântă foarte frumos (Luscinia); pasăre care aparţine acestui gen; filomelă. [Var.: (reg.) privighitoáre s.f.] – Priveghea + suf. -toare.
PRIVIGHETOR1, -OARE s.m. şi f. v. priveghetor.
PRIVIGHETOR2, privighetori, s.m. Bărbătuşul privighetorii. – Din privighetoare (derivat regresiv).
PRIVIGHITOARE s.f. v. privighetoare.
PRIVIGHITOR, -OARE s.m. şi f. v. priveghetor.
PRIVILEGIA, privilegiez, vb. I. Tranz. A favoriza pe cineva, a acorda cuiva o favoare, un privilegiu. [Pr.: -gi-a] – Din fr. privilégier.
PRIVILEGIAT, -Ă, privilegiaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană, grup, clasă socială) care se bucură de un privilegiu, de o favoare, de un avantaj. [Pr.: -gi-at] – V. privilegia.
PRIVILEGIU, privilegii, s.n. Avantaj, scutire de obligaţii (către stat), drept sau distincţie socială care se acordă, în situaţii speciale, unei persoane, unui grup sau unei clase sociale ori, în feudalism, oraşelor şi mănăstirilor; (concr.) act prin care se acordă un avantaj, un drept, o distincţie etc. * Spec. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalţi creditori, în virtutea creanţei sale. * P. gener. Drept, avantaj, favoare; împrejurare favorabilă pentru cineva. [Pl. şi: (înv.) privilegiuri] – Din fr. privilége, lat. privilegium.
PRIVINŢĂ, privinţe, s.f. 1. (În loc. adv.) Într-o privinţă = dintr-un anumit punct de vedere. 2. (În loc. prep.) În privinţa... = în ceea ce priveşte...; cu privire la..., relativ la... – Privi + suf. -inţă.
PRIVIRE, priviri, s.f. Acţiunea de a (se) privi şi rezultatul ei. 1. Funcţia organică a ochilor, văz; mod de a privi, căutătură, uitătură. * (Concr.) Organul vederii; ochii. 2. Examinare, apreciere, considerare (fugară, de ansamblu). 3. (În loc. prep.) Cu privire la... = referitor la..., în privinţa..., în ceea ce priveşte... – V. privi.
PRIVIT s.n. Faptul de a privi; priveală. – V. privi.
PRIVITOR, -OARE, privitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care priveşte, care se uită la cineva sau la ceva. ** Loc. prep. Privitor la... = referitor la..., relativ la..., în ceea ce priveşte..., în privinţa...; asupra, despre. *

(Substantivat) Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, p. ext., la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. – Privi + suf. -tor.
PRIZA1, prizez, vb. I. Tranz. A trage, a aspira tutun pe nas. – Din fr. priser.
PRIZA2, prizez, vb. I. Tranz. (Livr.) A aprecia, a preţui. – Din fr. priser.
PRIZĂ, prize, s.f. 1. (Tehn.) Dispozitiv de conectare cu ajutorul căruia se realizează legătura electrică a unui receptor mobil la o reţea electrică prin intermediul unei fişe de curent; p. restr. orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., prin care se realizează legătura electrică. ** Priză aeriană de curent = priză în formă de bară, de liră etc., prin care se realizează legătura dintre o linie electrică aeriană şi un tramvai, o locomotivă electrică etc. Priză de pământ = dispozitiv prin intermediul căruia se realizează o legătură electrică conducătoare directă cu pământul. 2. Deschizătură în peretele exterior al unei construcţii prin care se face aerisirea. 3. Angrenare a două roţi dinţate într-un mecanism. 4. Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianţi care se fololosesc în construcţii. 5. (În sintagma) Priză de aterizare (sau de teren) = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. 6. (Fam.; în expr. A avea (sau a fi cu) priză la cineva (sau asupra cuiva) = a avea trecere (la cineva), influenţă (asupra cuiva), a trezi interesul (cuiva). 7. (Livr.) Cantitate mică de tutun care se trage pe nas. 8. Doză (mică) de medicament. 9. Modul în care este prinsă mingea la handbal, baschet, rugbi etc.; mod în care atleţii ţin suliţa sau prăjina, tenismenii racheta sau paleta. 10. (La judo, lupte etc.) Dezechilibrare şi proiectare a adversarului. 11. (Cin.; în sintagma) Priză directă = tehnică de înregistrare a dialogului sincron cu filmarea, asigurând veridicitatea interpretării actoriceşti. – Din fr. prise.
PRIZĂRI, pers. 3 prizăreşte, vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.; despre oameni, animale şi plante) A deveni sau a rămâne mic, nedezvoltat; a se pipernici, a se chirci. – Din sl. prĕzrĕti.
PRIZĂRIT, -Ă, prizăriţi, -te, adj. (Pop. şi fam.; despre oameni, animale şi plante) Care nu s-a dezvoltat bine, care a rămas mic, nedezvoltat, pipernicit; firav. – V. prizări.
PRIZOMETRU, prizometre, s.n. Aparat pentru determinarea începutului şi sfârşitului prizei unui ciment. – Din fr. prisométre.
PRIZON, prizoane, s.n. Tijă metalică servind ca element mobil de îmbinare. – Din fr. prison.
PRIZONIER, -Ă, prizonieri, -e, s.m. şi f. 1. Militar luat în captivitate în timpul unui război şi reţinut de duşman pentru a nu mai participa la ostilităţi; p. ext. persoană căzută în mâinile unui duşman şi rămasă în puterea acestuia; captiv, prins. 2. Persoană arestată, întemniţată; deţinut. * Fig. Persoană lipsită de libertate. 3. (Tehn.; în sintagma) Şurub prizonier = prizon. [Pr.: -ni-er] – Din fr. prisonnier.
PRIZONIERAT s.n. Situaţia sau starea de prizonier (1); p. ext. perioadă de timp în cursul căreia cineva este prizonier (1); captivitate. [Pr.: -ni-e-] – Prizonier + suf. -at.
PRO prep. (Livr.) 1. Pentru, în favoarea..., în sprijinul... 2. Element de compunere care înseamnă "pentru...", "în favoarea..." şi care serveşte la formarea unor adjective. – Din lat. pro (2), fr. pro÷.
PROAMERICAN, -Ă, proamericani, -e, adj. Care este de partea americanilor, favorabil americanilor. [Pr.: pro-a-] – Pro- + american.
PROASPĂT, -Ă, proaspeţi, -te, adj. 1. (Despre alimente sau produse alimentare) Pregătit sau recoltat recent; p. ext. care n-a fost supus unui

procedeu de conservare. * (Despre plante) Cules, rupt de curând; neofilit. 2. Fig. Tânăr, fraged. * Care are sau care păstrează calităţi de strălucire, de vitalitate, de tinereţe, care exprimă tinereţe, sănătate etc. 3. Care există sau a luat fiinţă de puţină vreme, care a fost făcut, creat etc. de curând; de dată recentă, nou. ** Loc. adv. (Reg.) Din proaspăt = de curând. * (Despre oameni) Care se află într-o anumită situaţie sau care are o calitate de puţină vreme. * Care îşi păstrează noutatea; viu, actual. 4. (Despre aer) Neviciat, curat. * (Despre apă) Adus de curând de la sursă, bun de băut; p. ext. rece. 5. Fig. Curat, pur, neîntinat. 6. Cu forţe noi; odihnit. – Din gr. prósfatos.
PROAŞCĂ, proaşte, s.f. (Pop.) 1. Cantitate de apă, de noroi etc. care ţâşneşte de undeva şi împroaşcă. 2. (În expr.) A face (sau a da) proaşca (sau proaşcă) (în, între sau prin...) = a face prăpăd, a se năpusti, a da năvală, a da iama (în, între sau prin, printre...). – Din [îm] proşca.
PROB, -Ă, probi, -e, adj. (Livr.) Cinstit, onest, integru, loial. – Din fr. probe.
PROBA, probez, vb. I. Tranz. 1. (Folosit şi absol.) A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare, pentru a vedea dacă este corespunzător unui scop, unor cerinţe etc.; a încerca un obiect de îmbrăcăminte, de încălţăminte etc. 2. A dovedi, a demonstra (cu probe), a pune în evidenţă. – Din lat. probare.
PROBABIL, -Ă, probabili, -e, adj. Care se poate produce, întâmpla; care poate fi adevărat. ** Timpul probabil = condiţiile meteorologice care se prevăd pentru zilele următoare. * (Adverbial) După cât se pare, după toate probabilităţile; poate. – Din fr. probable, lat. probabilis.
PROBABILISM s.n. Concepţie potrivit căreia nu se poate stabili cu certitudine dacă o afirmaţie este sau nu adevărată. – Din fr. probabilisme.
PROBABILIST, -Ă, probabilişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine probabilismului, privitor la probabilism. 2. Adj. Care foloseşte calculul probabilităţilor. 3. S.m. şi f. Matematician specialist în calculul probabilităţilor. – Din fr. probabiliste.
PROBABILISTIC, -Ă, probabilistici, -ce, adj. 1. Cu caracter de probabilitate. 2. Referitor la teoria probabilităţilor, la calculul probabilităţilor. – Probabil + suf. -istic.
PROBABILITATE, probabilităţi, s.f. 1. Caracterul sau însuşirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă, posibilă. ** Expr. După toate probabilităţile = după cât se pare, probabil. 2. (Mat.) Mulţime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui eveniment, al unui fenomen. ** Calculul probabilităţilor = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcţie de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute. – Din fr. probabilité, lat. probabilitas, -atis.
PROBANT, -Ă, probanţi, -te, adj. (Rar) Care probează, dovedeşte, convinge; edificator, concludent. – Din fr. probant.
PROBAR, probare, s.n. Album care cuprinde modelele de litere şi de cifre care pot fi executate într-o tipografie. – Probă + suf. -ar.
PROBARE, probări, s.f. Acţiunea de a proba. – V. proba.
PROBAT, -Ă, probaţi, -te, adj. 1. Încercat, verificat, experimentat. 2. Dovedit, arătat, demonstrat. -V. proba.
PROBATOR, -OARE, probatori, -oare, adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă; probatoriu (2). – Din fr. probatoire.
PROBATORIU, -IE, probatorii, s.n., adj. 1. S.n. Procedură de culegere a probelor (1) în justiţie; totalitatea probelor adunate şi prezentate într-un litigiu. 2. Adj. Probator. – Din lat. probatorium.

PROBAŢIUNE, probaţiuni, s.f. (Jur.) Dovedire; concr. dovadă. [Pr.: -ţi-u-] – Din lat. probatio, -onis, fr. probation.
PROBĂ, probe, s.f. 1. Confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva. ** Probă cu martori = susţinere prin martori a unei afirmaţii în faţa instanţelor de judecată. ** Loc. vb. A da probă (sau probe) de... = a proba (2), a dovedi. 2. Acţiune întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplineşte condiţiile cerute; încercare; verificare. ** Loc. adj. şi adv. De probă = ca încercare, de încercare. * Spec. Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte pentru a vedea dacă se potriveşte. * Spec. Încercare a unei maşini, a unui aparat etc. (pentru a verifica buna lor funcţionare). * Fiecare dintre părţile, dintre etapele din care constă un examen; p. gener. examen. * Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiţii mai mari. 3. Repetiţie (făcută în vederea unei reprezentaţii artistice). * (Rar) Număr dintr-un spectacol prezentat ca reclamă. 4. Verificare a exactităţii unei operaţii aritmetice. 5. Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care fac parte; eşantion, mostră. * Analiză medicală. * Observare a funcţiei unui organ în vederea stabilirii unui diagnostic. * (Fot.) Copie pozitivă pe hârtie. 6. Pildă, exemplu; model. – Din lat. proba (cu sensuri după fr. preuve).
PROBĂLUI, probăluiesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) 1. A încerca, a căuta să facă, să realizeze ceva; a face tentative. 2. A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare pentru a vedea dacă este corespunzător anumitor cerinţe, unui anumit scop etc.; a încerca, a verifica, a experimenta, a proba (1). 3. A dovedi, a adeveri, a confirma, a proba (2). 4. A chibzui, a socoti; a presupune. [Var.: prubuluí vb. IV] – Din magh. próbálni.
PROBĂLUIRE, probăluiri, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a probălui. – V. probălui.
PROBITATE s.f. (Livr.) Cinste, integritate, onestitate. – Din fr. probité, lat. pobitas, -atis.
PROBLEM s.n. v. problemă.
PROBLEMATIC, -Ă, problematici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Îndoielnic, nesigur, ipotetic. * P. ext. Dubios, suspect, necurat. 2. Adj. Care constituie o problemă, o enigmă. * (Log.; despre judecăţi) Care anunţă un raport posibil între termenii judecăţii. 3. S.f. Ansamblu de probleme (I 3) cu privire la acelaşi subiect; tematică. – Din fr. problématique.
PROBLEMATIZA, problematizez, vb. I. Tranz. 1. (Livr.) A sistematiza pe probleme. 2. A face (din orice lucru) o problemă (I 1). – Problemat [ic] + suf. -iza.
PROBLEMATIZARE, problematizări, s.f. 1. Acţiunea de a problematiza şi rezultatul ei. 2. Metodă de învăţământ care declanşează activitatea independentă a elevului, gândirea şi efortul personal al acestuia. – V. problematiza.
PROBLEMĂ, probleme, s.f. I. 1. Chestiune care prezintă aspecte neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuţii. 2. Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) şi care cere o soluţionare (imediată). 3. Chestiune care intră în sfera preocupărilor, a cercetărilor cuiva; obiect principal al preocupărilor cuiva; temă, materie. * (Mat.) Chestiune în care fiind date anumite ipoteze, se cere rezolvarea, prin calcule sau prin raţionamente, a unor date. II. 1. Dificultate care trebuie rezolvată pentru a obţine un anumit rezultat; greutate, impas. 2.

Lucru greu de înţeles, greu de rezolvat sau de explicat; mister, enigmă. [Var.: (înv.) problém s.n.] – Din fr. probléme, lat. problema.
PROBLEMIST, -Ă, problemişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în elaborarea de probleme în domeniul şahului sau al matematicii. – Problemă + suf. -ist.
PROBLEMUŢĂ, problemuţe, s.f. (Rar) Diminutiv al lui problemă. – Problemă + suf. -uţă.
PROBOSCIDE, proboscide, s.f. (Înv.) Trompa elefantului. * Trompa unor insecte diptere. – Din fr. proboscide.
PROBOSCIDIAN, proboscidieni, s.m. (La pl.) Ordin de mamifere, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lor lungă, mobilă; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: -di-an] – Din fr. proboscidien.
PROBOZEALĂ, probozeli, s.f. (Înv., reg. şi fam.) Faptul de a probozi. – Probozi + suf. -eală.
PROBOZI, probozesc, vb. IV. Tranz. (Înv., reg. şi fam.) A mustra, a dojeni, a ierta pe cineva; a face de ruşine; a orărî. – Din sl. proobraziti.
PROBOZIRE, proboziri, s.f. (Înv., reg. şi fam.) Acţiunea de a probozi. – V. probozi.
PROCAINĂ s.f. (Farm.) Substanţă cu proprietăţi asemănătoare novocainei. [Pr.: -ca-i-] – Din fr. procaîne.
PROCARIOT, procariote, s.n. (Biol.; la pl.) Grup de organisme primitive (viruşi, bacterii, alge albastre) unicelulare, cu structură simplă; (şi la sg.) specie din acest grup. [Pr.: -ri-ot] – Din fr., engl. procaryote.
PROCATOR, procatori, s.m. (Reg.) Avocat. – Din magh. prókátor.
PROCEDA, procedez, vb. I. Intranz. 1. A acţiona într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace în săvârşirea unei acţiuni. 2. A începe să..., a trece la... A proceda la anchetă. [Var.: (înv.) procéde vb. III] – Din fr. procéder.
PROCEDE vb. III v. proceda.
PROCEDEU, procedee, s.n. 1. Mijloc folosit pentru a ajunge la un anumit rezultat, mod de a proceda; mijloc, modalitate, procedură. 2. Soluţie practică adoptată ca sistem pentru efectuarea sau producerea unui lucru. [Pl. şi: procedeuri] – Din fr. procédé.
PROCEDURAL, -Ă, procedurali, -e, adj. Privitor la procedura legală, în conformitate cu regulile acestei proceduri. – Din fr. procédural.
PROCEDURĂ, proceduri, s.f. 1. Totalitatea actelor şi a formelor îndeplinite în cadrul activităţii desfăşurate de un organ de jurisdicţie, de executare sau de alt organ de stat. 2. (Livr.) Procedeu (1). 3. Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii (1). 4. (Mai ales la pl.) Tratament special efectuat în unităţi sanitare pentru tratarea diverselor boli. – Din fr. procédure.
PROCEDURIST, procedurişti, s.m. Specialist în procedura judiciară, în dreptul procesual. – Procedură + suf. -ist.
PROCENT, procente, s.n. 1. A suta parte dintr-o cantitate dată; proporţie în raport cu o sută; sutime, procentaj. 2. Dobândă calculată la o sută de unităţi monetare pe interval de un an; p. gener. dobândă. [Var.: (înv.) proţént s.n.] – Din germ. Prozent.
PROCENTAJ, procentaje, s.n. Procent. * Calcul făcut pentru stabilirea procentului; cifră obţinută prin acest calcul. – Procent + suf. -aj (după fr. pourcentage).
PROCENTUAL, -Ă, procentuali, -e, adj. Calculat, exprimat în procente; care reprezintă un anumit procent dintr-o cantitate. [Pr.: -tu-al] – Din germ. prozentual.
PROCES, procese, s.n. 1. Acţiune în justiţie făcută pentru soluţionarea unui diferend între două părţi care sunt în litigiu sau pentru constatarea şi

sancţionarea călcării legilor statului; acţiune judecătorească; totalitatea actelor, documentelor adunate în vederea acestei acţiuni. ** Expr. A face (sau a intenta) cuiva proces = a chema pe cineva în faţa instanţelor de judecată, a da pe cineva în judecată. A face procesul (cuiva sau a ceva) = a critica, a ataca (pe cineva sau ceva). A-i face cuiva proces de intenţie = a învinui pe cineva de intenţii reprobabile pe care nu poţi dovedi că le-a avut. A-şi face proces(e) de conştiinţă = a regreta, a-şi reproşa anumite atitudini sau acţiuni. * Proces-verbal = înscris (cu caracter oficial) în care se consemnează un fapt de natură juridică; act cu caracter oficial în care se redau pe scurt discuţiile şi hotărârile unei adunări constituite. 2. Succesiune de operaţii, de stări sau de fenomene prin care se efectuează o lucrare, se produce o transformare; evoluţie, dezvoltare, desfăşurare; acţiune. ** Proces de producţie = a) (în teoria marxistă) proces social în cadrul căruia oamenii intră în relaţii reciproce determinate şi acţionează asupra obiectivului muncii pentru a crea bunuri materiale; b) proces de fabricaţie. Proces de fabricaţie = totalitatea procedeelor folosite pentru transformarea materiilor prime şi a semifabricatelor în produse finite. 3. Maladie (a unui organ sau a întregului organism) în evoluţie (sau în regres). [Pl. şi: (înv.) procesuri, – Var.: (înv.) proţés s.n.] – Din it. processo, fr. procés, lat. processus.
PROCESA, procesez, vb. I. Tranz. A prelucra semnalele înregistrate pe bandă magnetică prin intermediul unui procesor. – Din engl. process.
PROCESARE, procesări, s.f. Acţiunea de a procesa. – V. procesa.
PROCESAT, -Ă, procesaţi, -te, adj. (Despre semnale înregistrate pe bandă magnetică) Care a fost prelucrat prin intermediul unui procesor. – V. procesa.
PROCESIE s.f. v. procesiune.
PROCESIONAL, -Ă, procesionali, -e, adj. (Rar) De procesiune, relativ la procesiune. [Pr.: -si-o-] – Din fr. processionnel.
PROCESIUNE, procesiuni, s.f. 1. Şir lung de oameni care merg într-o anumită ordine în aceeaşi direcţie şi cu acelaşi scop; cortegiu, convoi; alai. 2. Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioşii merg în convoi, purtând diferite obiecte de cult, cântând imnuri religioase sau rostind rugăciuni, pentru a mulţumi sau a cere ajutorul divinităţii intr-o anumită împrejurare. [Pr.: -si-u÷, – Var.: (înv.) procésie s.f.] – Din fr. procession, lat. processio, -onis.
PROCESOMAN, -Ă, procesomani, -e, s.m. şi f. Persoană care are mania de a intenta procese juridice. – Proces + suf. -oman.
PROCESOMANIE, procesomanii, s.f. Mania (2) de a intenta (nejustificat) procese (1). – Procesoman + suf. -ie.
PROCESOR, procesoare, s.n. Aparat electronic sau circuit integrat specializat pentru operaţii complexe sau pentru transformarea esenţială a semnalelor înregistrate pe bandă magnetică. – Din engl. processor.
PROCESUAL, -Ă, procesuali, -e, adj. 1. Care se referă la proces (1) sau la procedura unui proces, care ţine de proces sau de procedura lui. 2. Care se desfăşoară în etape succesive specifice dezvoltării fenomenului; treptat, gradat. [Pr.: -su-al] – Din it. processuale.
PROCESUALITATE s.f. Caracter procesual. [Pr.: -su-a-] – Procesual + suf. -itate.
PROCETI vb. IV v. prociti.
PROCHESTOR, prochestori, s.m. Magistrat roman care exercita funcţii financiare în provincii. – Din lat. proquaestor.
PROCHIMEN, prochimene, s.n. 1. (Bis.) Nume dat versetelor din psalmi care se cântă înainte de a se citi un pasaj din Biblie sau înainte de o rugăciune sau de o cântare. 2. (Înv.; în expr.) A veni la prochimen = a reveni la subiect, după

o digresiune. A aduce (pe cineva) la prochimen = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. – Din ngr. prokímenon.
PROCI adv. (Înv.) Şi aşa mai departe. – Din sl. procî.
PROCIDENŢĂ, procidenţe, s.f. (Anat.) Coborâre sau deplasare din locul său a unui organ sau a unei părţi mobile dintr-un organ. – Din fr. procidence.
PROCITANIE, procitanii, s.f. (Înv.) Recitire, repetiţie, repetare. * Examinare (recapitulativă) a elevilor. – Din rus. pročitanie.
PROCITEALĂ, prociteli, s.f. (Înv.) Faptul de a prociti. – Prociti + suf. -eală.
PROCITI, procitesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) 1. A reciti, a repeta. 2. A examina (recapitulativ) un elev. 3. A certa, a mustra; a cicăli. [Var.: procetí vb. IV] – Din rus. pročitat.
PROCITIRE, procitiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a prociti. – V. prociti.
PROCLAMA, proclám, vb. I. Tranz. 1. A anunţa ceva în mod solemn şi oficial; a aduce la cunoştinţa publică (printr-o proclamaţie) un fapt de mare importanţă şi de interes general. 2. A acorda cuiva în mod oficial un titlu, un drept, o calitate. ** Refl. Colonia s-a proclamat independentă. 3. A crea, a institui, a stabili, a introduce. 4. A susţine ceva deschis, cu convingere; a afirma cu tărie. – Din fr. proclamer, lat. proclamare.
PRCLAMARE, proclamări, s.f. Acţiunea de a (se) proclama şi rezultatul ei. * (Concr.) Proclamaţie (1). – V. proclama.
PROCLAMATIV, -Ă, proclamativi, -e, adj. (Rar) Care proclamă ceva. – Proclama + suf. -(a)tiv.
PROCLAMATOR, -OARE, proclamatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care face o proclamaţie, care proclamă ceva în public. – Din fr. proclamateur.
PROCLAMAŢIE, proclamaţii, s.f. Text oficial prin care se aduce la cunoştinţa publică un fapt de mare importanţă şi de interes general; declaraţie scrisă prin care se face un apel în vederea unei acţiuni importante; proclamare. [Var.: (înv.) proclamaţiúne s.f.] – Din fr. proclamation, lat. proclamatio, -onis.
PROCLAMAŢIUNE s.f. v. proclamaţie.
PROCLET, -Ă, procleţi, -te, adj. 1. (Înv.; adesea substantivat) Care a fost excomunicat, anatemizat, blestemat; eretic; p. ext. păgân, necredincios. 2. (Reg.; adesea substantivat) Ticălos, rău, păcătos, ipocrit. 3. (Reg.) Grozav, straşnic, cumplit. – Din bg proklet.
PROCLITIC, -Ă, proclitici, -ce, adj. (Gram.; despre cuvinte) Care nu are accent propriu şi este aşezat înaintea altui cuvânt cu care face corp fonetic comun. – Din fr. proclitique.
PROCLIZĂ, proclize, s.f. (Gram.) Aşezare a unui cuvânt neaccentuat înaintea altui cuvânt, cu care poate face corp fonetic comun. – Din fr. proclise.
PROCONSUL, proconsuli, s.m. Magistrat roman care, după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii. – Din lat., fr. proconsul.
PROCONSULAR, -Ă, proconsulari, -e, adj. Care ţine de proconsul, privitor la proconsul, guvernat de un proconsul. – Din lat. proconsularis, fr. proconsulaire.
PROCONSULAT, proconsulate, s.n. Funcţia de proconsul; timpul în care un proconsul îşi exercita atribuţiile. – Din lat. proconsulatus, fr. proconsulat.
PROCOPSEALĂ s.f. v. pricopseală.
PROCOPSI vb. IV v. pricopsi.
PROCOPSIT, -Ă adj. v. pricopsit.
PROCOVAŢ s.n. v. pocrovăţ.
PROCREA, procreez, vb. I. Intranz. şi tranz. A da naştere, a da viaţă; a zămisli, a concepe; a se reproduce, a naşte. [Pr.: -cre-a] – Din fr. procréer.

PROCREARE, procreări, s.f. Acţiunea de a procrea şi rezultatul ei; procreaţie. [Pr.: -cre-a-] – V. procrea.
PROCREATIV, -Ă, procreativi, -e, adj. (Livr.) Procreator. [Pr.: -cre-a-] – Procrea + suf. -(a)tiv.
PROCREATOR, -OARE, procreatori, -oare, adj. Care procreează. [Pr.: -cre-a-] – Din fr. procréateur.
PROCREAŢIE, procreaţii, s.f. Procreare. [Pr.: -cre-a-] – Din fr. procréation.
PROCTALGIE, proctalgii, s.f. (Med.) Durere a anusului. – Din fr. proctalgie.
PROCTECTAZIE, proctectazii, s.f. (Med.) Dilataţie a anusului sau a rectului. – Din fr. proctectasie.
PROCTECTOMIE, proctectomii, s.f. (Med.) Rezecţie a unei părţi a rectului. – Din fr. proctectomie.
PROCTITĂ, proctite, s.f. (Med.) Inflamaţie a anusului; rectită. – Din fr. proctite.
PROCTOPLASTIE, proctoplastii, s.f. (Med.) Creare sau refacere chirurgicală a orificiului anal. – Din fr. proctoplastie.
PROCTOSCOPIE, proctoscopii, s.f. (Med.) Rectoscopie. – Din fr. proctoscopie, engl. proctoscopy.
PROCURA, procur, vb. I. Tranz. 1. A face rost de ceva, a obţine ceva. 2. A produce, a provoca, a pricinui. – Din fr. procurer, lat. procurare.
PROCURARE, procurări, s.f. Acţiunea de a procura şi rezultatul ei. – V. procura.
PROCURATOR, procuratori, s.m. 1. Magistrat roman, ales de obicei dintre liberţi, însărcinat cu strângerea dărilor şi cu conducerea provinciilor imperiale. 2. Înalt demnitar în republicile Veneţiei şi Genovei, în evul mediu. 3. Persoană care acţionează în numele cuiva, pe baza unei procuri; mandatar. – Din fr. procurateur, lat. procurator, -oris.
PROCURATURĂ, procuraturi, s.f. Organ al puterii de stat în sarcina căruia intră supravegherea aplicării şi executării legilor, trimiterea infractorilor în faţa justiţiei, susţinerea acuzării înaintea instanţelor judecătoreşti, precum şi reprezentarea intereselor statului în instanţă; p. ext. clădire în care îşi are sediul acest organ al puterii de stat. – Din rus. prokuratura.
PROCURĂ, procuri, s.f. Împuternicire legalizată prin care cineva poate acţiona în numele altcuiva; (concr.) act prin care se dă această împuternicire; mandat. – Din germ. Prokura.
PROCURIST, procurişti, s.m. Mandatar având de obicei împuterniciri pentru îndeplinirea actelor juridice în numele cuiva. – Din germ. Prokurist.
PROCUROR, -Ă, procurori, -e, s.m. şi f. Membru al procuraturii, care supraveghează justa aplicare a legilor şi care reprezintă interesele statului într-un proces; magistrat ataşat pe lângă o instanţă judecătorească şi având rolul de acuzator public. – Din fr. procureur.
PRODECAN, prodecani, s.m. 1. Membru al corpului didactic universitar care are funcţia de locţiitor de decan. 2. Avocat care are funcţia de locţiitor al decanului baroului. – Din germ. Prodekan, it. prodecano.
PRODENŢIE, prodenţii, s.f. (Med.) Orientarea spre înainte a dinţilor. – Din germ. Prodentie.
PRODIG, -Ă, prodigi, -ge, adj. (Livr.) Risipitor, cheltuitor. – Din fr. prodigue, lat. prodigus.
PRODIGA, prodig, vb. I. Tranz. (Livr.) A cheltui fără măsură, a risipi; a acorda cu generozitate, a dărui din belşug. – Din fr. prodiguer.
PRODIGALITATE, prodigalităţi, s.f. (Livr.) Risipă, cheltuială excesivă. – Din fr. prodigalité.

PRODIGIOS, -OASĂ, prodigioşi, -oase, adj. Ieşit din comun (prin cantitate, bogăţie, varietate, calitate); uluitor, extraordinar, uimitor. [Pr.: -gi-os] – Din fr. prodigieux, lat. prodigiosus.
PRODIGIOZITATE s.f. Însuşirea de a fi prodigios. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. prodigiosité.
PRODROM, prodromuri, s.n. (Rar) 1. Introducere în studiul unei ştiinţe. 2. Simptom care precedă sau anunţă apariţia unei boli. – Din fr. prodrome.
PRODUCĂTOR, -OARE, producători, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care produce ceva, care dă naştere la ceva. 2. S.m. şi f. Persoană care, prin munca sa, produce bunuri materiale, valori ştiinţifice sau artistice. 3. S.m. Persoană sau societate care asigură finanţarea unui film cinematografic. – Produce + suf. -ător (după fr. producteur).
PRODUCE, prodúc, vb. III. 1. Tranz. A realiza prin muncă bunuri materiale, valori ştiinţifice sau artistice, a crea ceva (printr-o activitate oarecare); p. restr. a fabrica. 2. Tranz. (Folosit şi absol.; despre pământ, plante etc.) A da roade. 3. Tranz. A realiza un profit, un venit. 4. Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a da naştere; a provoca. 5. Refl. (Despre evenimente, acţiuni etc.; la pers. 3) A se înfăptui, a se realiza, a avea loc; a se întâmpla, a se petrece. 6. Refl. A se prezenta în faţa spectatorilor cu un program artistic. 7. Tranz. (Livr.) A arăta, a prezenta (ca dovadă). – Din lat. producere.
PRODUCERE, produceri, s.f. Acţiunea de a (se) produce şi rezultatul ei. * (Înv.) Producţie (1). * (Înv.) Operă, producţie artistică, literară. – V. produce.
PRODUCT, producte, s.n. (Înv.) 1. Produs (1); marfă. 2. Produs (2). – Din lat. productus, germ. Produkt.
PRODUCTIBIL, -Ă, productibili, -e, adj. Care poate fi produs. – Din fr. productible.
PRODUCTIBILITATE s.f. Capacitate de producţie, perspectivă de producţie. – Din fr. productibilité.
PRODUCTIV, -Ă, productivi, -e, adj. 1. Care produce (mult); care dă randament. ** Pământ productiv = pământ fertil, rodnic. Rasă (de animale) productivă = rasă fecundă, prolifică. * (Despre întreprinderi, meserii etc.) Rentabil, bănos. 2. (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere, cuvinte etc.) Care formează, are numeroase derivate, compuse etc. * (Despre conjugări) Care se îmbogăţeşte mereu. – Din fr. productif.
PRODUCTIVITATE s.f. Capacitatea sau însuşirea de a fi productiv; capacitatea de a produce (mult); randament. ** Productivitatea muncii = eficienţă a muncii exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată şi volumul de muncă consumat. * Capacitatea unor sufixe, prefixe, elemente de compunere etc. de a forma (numeroase) derivate, compuse etc. * Capacitatea unor cuvinte de a forma (multe) sensuri sau derivate noi. * Capacitatea unor conjugări de a se îmbogăţi mereu. – Din fr. productivité.
PRODUCTOMETRU, productometre, s.n. Înregistrator automat de producţie. – Cf. germ. Produktionsmesser.
PRODUCŢIE, producţii, s.f. 1. Procesul creării bunurilor necesare existenţei şi dezvoltării societăţii, în cursul căruia oamenii transformă sau modifică obiectele din natură potrivit trebuinţelor lor. ** Producţie de mărfuri = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sunt create de diferiţi producători independenţi, autonomi, fiecare dintre ei specializându-se în confecţionarea unui produs oarecare, astfel încât pentru satisfacerea nevoilor sociale este necesară vânzarea-cumpărarea de produse pe piaţă. Producţie marfă = producţie (2) în expresie bănească a întreprinderilor sau a ramurilor economiei naţionale într-o anumită perioadă de timp, livrată sau

destinată desfacerii. Producţie netă = valoarea producţiei marfă minus cheltuielile de producţie. 2. Totalitatea produselor (1) obţinute în procesul muncii, într-o perioadă de timp determinată, într-un anumit sector al activităţii sociale etc. 3. Lucrare, operă literară, ştiinţifică sau artistică. 4. Manifestare artistică organizată la sfârşitul unui an şcolar în institutele de artă teatrală şi cinematografică, în şcolile de muzică, de coregrafie etc. [Var.: (înv.) producţiúne s.f.] – Din fr. production.
PRODUCŢIUNE s.f. v. producţie.
PRODUF, produfuri, s.n. (Reg.) Gaură, copcă făcută în gheaţa formată deasupra unei ape. [Var.: predúf s.n.] – Din sl. produhů.
PRODUS, produse, s.n. 1. Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitatea obiectelor sau a bunurilor obţinute în procesul de producţie; bun, produs (1). ** Produs de schimb = marfă. Produs social total = indicator macroeconomic reprezentând totalitatea bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupaţi în economia naţională. Produs intern brut = expresie valorică a totalităţii bunurilor şi serviciilor finale furnizate de agenţii economici care-şi desfăşoară activitatea pe teritoriul unei ţări. Produs naţional brut = indicator macroeconomic format din produsul intern brut la care se adaugă producţia finală brută a agenţilor naţionali care-şi desfăşoară actitivitatea în străinătate şi din care se scade producţia finală a agenţilor economici străini realizată în interiorul ţării. * Corp sau substanţă obţinută pe cale naturală sau în laborator; preparat. 2. Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic sau de creaţie; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acţiuni; p. ext. urmare, efect, rod; product (2). 3. Rezultatul înmulţirii a doi factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.); p. ext. înmulţire. – V. produce (după fr. produit).
PROEMINENT, -Ă, proeminenţi, -te, adj. Care iese mult în relief. * (Despre oameni sau acţiunile, realizările lor) Care iese din comun prin valoare, calităţi; remarcabil. [Pr.: pro-e-] – Din fr. proéminent.
PROEMINENŢĂ, proeminenţe, s.f. Faptul de a fi proeminent; (concr.) parte proeminentă a unui obiect, ridicătură, ieşitură. [Pr.: pro-e-] – Din fr. proéminence.
PROERES s.n. v. proeresis.
PROERESIS s.n. (Grecism înv.) Bunăvoinţă, intenţie bună, generozitate. [Var.: proéres s.n.] – Din ngr. proéresis.
PROESTOS, proestoşi, s.m. (Înv.) Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia clericilor unei mănăstiri sau a unei biserici. [Pr.: pro-es÷, – Var.: proistós s.m.] – Din ngr. proestós.
PROFAN, -Ă, profani, -e, adj. (Adesea substantivat) 1. Care este ignorant într-un domeniu oarecare; neştiutor, nepriceput, ageamiu. 2. Care nu ţine de religie, care nu reprezintă sau nu exprimă un punct de vedere religios; laic. 3. Care nu respectă lucrurile considerate sacre; necredincios. – Din fr. profane, lat. profanus.
PROFANA, profanez, vb. I. Tranz. A trata fără respectul cuvenit lucruri considerate sfinte, a pângări; p. ext. a batjocori, a necinsti, a terfeli. – Din fr. profaner, lat. profanare.
PROFANARE, profanări, s.f. Acţiunea de a profana şi rezultatul ei; profanaţiune. – V. profana.
PROFANAT, -Ă, profanaţi, -te, adj. (Despre lucruri considerate sacre) Tratat fără respectul cuvenit; batjocorit, dezonorat, necinstit. – V. profana.

PROFANATOR, -OARE, profanatori, -oare, s.m. şi f., adj. (Persoană) care profanează; pângăritor. – Din fr. profaneteur, lat. profanator, -oris.
PROFANAŢIUNE, profanaţiuni, s.f. (Rar) Profanare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. profanation, lat. profanatio, -onis.
PROFASCIST, -Ă, profascişti, -ste, adj. Care este favorabil fascismului, care susţine pe fascişti, care este de partea fasciştilor. – Pro + fascist.
PROFAZĂ, profaze, s.f. (Biol.) Primul stadiu al mitozei, când se formează cromozomii. – Din fr. prophase.
PROFEMINIST, -Ă, profeminişti, -ste, adj. Care susţine drepturile femeilor, favorabil femeilor. – Pro + feminist.
PROFERA, proferez, vb. I. Tranz. (Livr.) A rosti, a pronunţa (cu voce ridicată) blesteme, ameninţări etc. [Prez. ind. şi: profér] – Din fr. proférer.
PROFERARE, proferări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a profera şi rezultatul ei. – V. profera.
PROFESA, profesez, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. A practica, a exercita o meserie, o profesiune. 2. Tranz. A manifesta, a mărturisi, a susţine public o concepţie, o atitudine, o părere, o convingere. – Din fr. professer.
PROFESARE, profesări, s.f. (Rar) Acţiunea de a profesa şi rezultatul ei. – V. profesa.
PROFESIE s.f. v. profesiune.
PROFESIOGRAMĂ, profesiograme, s.f. Reprezentare cronologică detaliată a caracteristicilor unei activităţi profesionale sub aspectul solicitărilor fizice, psihice şi al repausului într-o zi de muncă. [Pr.: -si-o-] – Din germ. Professiogramm.
PROFESIONAL, -Ă, profesionali, -e, adj. Care ţine de o profesiune, privitor la o profesiune; care este legat de o profesiune. ** Secret profesional = informaţie pe care o deţine cineva graţie profesiunii sale şi pe care nu are dreptul să o divulge nimănui. Învăţământ profesional = învăţământ pentru pregătirea şi pentru specializarea muncitorilor calificaţi. Boală profesională = boală specifică unei profesiuni sau provocată de o anumită profesiune. * (Adverbial) Cu obişnuinţa unui profesionist. [Pr.: -si-o-] – Din fr. professionnel.
PROFESIONALISM, profesionalisme, s.n. (Rar) 1. Profesionism. * Conştiinţă profesională. 2. Cuvânt care aparţine unui limbaj profesional. [Pr.: si-o-] – Din fr. professionnalisme.
PROFESIONALITATE s.f. Calitatea de a fi un bun profesionist. * Conştiinţă profesională; profesionalism. [Pr.: -si-o-] – Profesional + suf. -itate.
PROFESIONALIZA, profesionalizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să capete sau a căpăta un caracter profesional; a face să devină sau a deveni o profesiune. [Pr.: -si-o-] – Profesional + suf. -iza.
PROFESIONALIZARE, profesionalizări, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) profesionaliza şi rezultatul ei. [Pr.: -si-o-] – V. profesionaliza.
PROFESIONALMENTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. [Pr.: -si-o-] – Profesional + suf. -mente (după fr. professionnellement).
PROFESIONISM s.n. Practicare a unei îndeletniciri ca profesiune; p. ext. ramură a artei, a sportului etc. practicată ca profesiune; profesionalism. [Pr.: -si-o-] – Profesion [ist] + suf. -ism.
PROFESIONIST, -Ă, profesionişti, -ste, s.m. şi f., adj. (Persoană) care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare. [Pr.: si-o] – Din germ. Professionist.
PROFESIUNE, profesiuni, s.f. 1. Ocupaţie, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; complex de cunoştinţe teoretice şi de deprinderi practice care definesc

pregătirea cuiva; meserie. 2. (În sintagma) Profesiune de credinţă = declaraţie publică pe care o face cineva cu privire la principiile sau la convingerile sale. [Pr.: -si-u÷, – Var.: profésie s.f.] – Din fr. profession.
PROFESOR, -OARĂ, profesori, -oare, s.m., s.f. Persoană cu o pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate şi care predă o materie de învăţământ (în şcoală). * (Impr.) Învăţător. * P. gener. Persoană care îndrumă, educă, învaţă pe cineva. [Acc. şi: profesór] – Din fr. professeur, germ. Professor.
PROFESORAL, -Ă, profesorali, -e, adj. Care ţine de profesori, privitor la funcţia de profesor, specific profesorilor. * Care este alcătuit din profesori. Corp profesoral. * (Depr.) Pretenţios, pedant, cu aere de savant. Ton profesoral. – Din fr. professoral.
PROFESORAŞ, profesoraşi, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui profesor. – Profesor + suf. -aş.
PROFESORAT s.n. Meseria de profesor; funcţia de profesor; timpul cât cineva exercită această profesiune. – Din fr. professorat. Cf. germ. Professorat.
PROFESORIME s.f. Totalitatea profesorilor; mulţime de profesori. – Profesor + suf. -ime.
PROFET, profeţi, s.m. Predicator religios considerat drept trimis al lui Dumnezeu pe Pământ şi capabil să prezică viitorul; proroc. * (Art.) Epitet dat de musulmani lui Mahomed. * Persoană care intuieşte apariţia sau desfăşurarea unor evenimente în viitor. – Din fr. prophéte.
PROFETESĂ, profetese, s.f. (Livr.) Femeie înzestrată cu darul de a proroci. – Din fr. prophétesse.
PROFETIC, -Ă, profetici, -ce, adj. De profet; care prevesteşte. – Din fr. prophétique
PROFETISM s.n. 1. Curent religios care propagă învăţătura şi susţine menirea profeţilor. 2. Caracter profetic; profeţie. – Din fr. prophétisme.
PROFETIZA, profetizez, vb. I. Tranz. A profeţi. – Din fr. prophétiser.
PROFETIZARE, profetizări, s.f. (Rar) Acţiunea de a profetiza. – V. profetiza.
PROFEŢI, profeţesc, vb. IV. Tranz. A face profeţii, a prezice viitorul (în calitate de profet); a proroci, a profetiza, a prevesti. – Din profet.
PROFEŢIE, profeţii, s.f. Ceea ce profeţeşte cineva; prorocire, prevestire, prezicere. – Din fr. prophétie.
PROFIL, profiluri, s.n. 1. Contur, aspect al feţei cuiva, privit dintr-o parte. ** Loc. adv. Din (sau în profil) = dintr-o parte. * Fig. Portret, figură. 2. Înfăţişare, aspect, formă. * Caracter predominant al cuiva sau a ceva. * Contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. ** Profil geologic = reprezentare grafică a structurii geologice unei porţiuni din scoarţa terestră. Profil morfologic = reprezentare grafică în plan vertical, la o anumită scară, a reliefului unei regiuni. 3. Conturul unei secţiuni plane a unui obiect, a unui edificiu, a unui corp geometric. * Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecţie ortogonală pe un plan. 4. Desen care reprezintă o secţiune verticală făcută într-o construcţie sau în sol, pentru a indica distribuţia sau structura acestora. ** Plan de profil = plan perpendicular pe două plane de proiecţie şi pe linia de pământ. * Dispozitiv sau ansamblu de piese folosit pentru a indica, într-un plan vertical, limitele până la care trebuie să se întindă o lucrare. 5. Piesă decorativă, în relief folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătăţirea acusticii unei săli etc. 6. Obiectivul de bază al producţiei unei întreprinderi, al activităţii unei instituţii, căruia îi corespunde un anumit mod de organizare. – Din fr. profil.

PROFILA, profilez, vb. I. 1. Refl. A ieşi în evidenţă; a se reliefa, a se contura. 2. Tranz. A stabili obiectivul de bază al producţiei unei întreprinderi, al activităţii unei instituţii, organizându-le în mod corespunzător. 3. Tranz. A lamina un drug de metal, dându-i un profil uniform pe toată lungimea lui. * P. gener. A fasona, a prelucra un obiect sau un material pentru a-i da un anumit profil. – Din fr. profiler.
PROFILACTIC, -Ă, profilactici, -ce, adj. Care fereşte, care apără orgnismul de boli; preventiv. – Din fr. prophylactique.
PROFILARE, profilări, s.f. Acţiunea de a (se) profila şi rezultatul ei. – V. profila.
PROFILAXIE, profilaxii, s.f. Ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariţiei şi a răspândirii bolilor. * Ramură a medicinii care se ocupă cu studierea şi aplicarea măsurilor profilactice. – Din fr. prophylaxie.
PROFILOGRAF, profilografe, s.n. Profilometru care înregistrează denivelările suprafeţei unui drum, ale unui teren ori neregularităţile de pe suprafaţa unei piese. – Din fr. profilographe.
PROFILOGRAMĂ, profilograme, s.f. Înregistrare grafică, a asperităţilor de pe suprafaţa unei piese prelucrate, obţinută cu profilograful. – Din fr. profilogramme.
PROFILOMETRU, profilometre, s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeţei unui drum, a unui teren, a unei piese prelucrate. – Din fr. profilométre.
PROFIR, -Ă, profiri, -e, adj. (Mai ales despre vin) De culoare roşu-deschis, trandafirie; profiriu. – Din ngr. profírus "purpură".
PROFIRIU, -IE, profirii, adj. (Mai ales despre vin) Profir. * (Substantivat, n.) Vin de culoare roşu-deschis. – Profir + suf. -iu. Cf. profiriu.
PROFIT, profituri, s.n. Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; câştig, beneficiu, avantaj. (Ec.) venitul adus de capitalul utilizat într-o întreprindere, reprezentând diferenţa dintre încasările efective şi totalul cheltuielilor aferente. * Spec. (Ec.) Beneficiu obţinut de o întreprindere. – Din fr. profit, germ. Profit.
PROFITA, profit, vb. I. Intranz. A avea un profit, a beneficia; a folosi prilejul, ocazia pentru a beneficia de ceva. * (Depr.) A urmări un folos în orice împrejurare, a căuta să obţină cu orice preţ un câştig personal (fără a ţine seamă de interesele altora). – Din fr. profiter.
PROFITABIL, -Ă, profitabili, -e, adj. Care aduce profit; util, avantajos, folositor. – Din fr. profitable.
PROFITEROL, profiteroluri, s.n. Prăjitură cu cremă, cu îngheţată şi cu frişcă. – Din fr. profiterole.
PROFITOR, -OARE, profitori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care caută să obţină un câştig; din orice situaţie (neţinând seamă de interesele altora); p. restr. afacerist, speculant. – Din fr. profiteur.
PROFUM s.n. v. parfum.
PROFUMA vb. I v. parfuma.
PROFUMAT, -Ă adj. v. parfumat.
PROFUND, -Ă, profunzi, -de, adj. 1. (Despre oameni) Înzestrat cu o mare putere de pătrundere, de înţelegere; care analizează temeinic lucrurile; pătrunzător, perspicace; (despre înţelegerea, despre gândurile, judecăţile, creaţiile etc. omului) care dovedeşte profunzime, seriozitate, inteligenţă. 2. (Despre însuşiri morale, despre stări fiziologice sau psihice etc.) Puternic, intens, mare. * (Despre salut, reverenţe etc.) Care se face înclinând foarte mult capul, corpul; p. ext. care exprimă respect, consideraţie. 3. (Despre ochi,

privire) Care exprimă, care sugerează însuşiri morale deosebite, profunzime, sentimente adânci. 4. (Despre voce, sunete etc.) Cu ton jos; grav, adânc. 5. (Despre procese fizice, sociale, morale etc.) Fundamental, esenţial, radical. 6. (Despre ape, cavităţi, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fond este situat la o distanţă (foarte) mare faţă de marginea de sus, de suprafaţă; adânc. – Din lat. profundus, fr. profond.
PROFUNDARE, profundări, s.f. (Tehn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul. – Din profund.
PROFUNDITATE s.f. (Livr.) Profunzime (2). – Din lat. profunditas, -atis.
PROFUNDOR, profundoare, s.n. Partea posterioară, mobilă a ampenajului orizontal al unei aeronave, care asigură uşurinţa mânuirii, echilibrul şi stabilitatea aeronavei. – După fr. profondeur.
PROFUNZIME, profunzimi, s.f. 1. Adâncime. 2. Capacitatea sau calitatea de judeca şi de a înţelege lucrurile în esenţa, în adâncimea lor; profunditate. – Profund + suf. -ime.
PROFUZIUNE, profuziuni, s.f. (Livr.) Cantitate mare, mulţime de...; abundenţă, bogăţie. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. profusion, lat. profusio, -onis.
PROGADIE, progadii, s.f. (Reg.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir. [Var.: prográdie s.f.] – Din sl. podůgradie.
PROGENIE, progenii, s.f. (Med.) Prognatism. – Din germ. Progenie.
PROGENITURĂ, progenituri, s.f. Vlăstar, urmaş, odraslă; pui de animal. – Din fr. progéniture.
PROGERIE, progerii, s.f. (Med.) Îmbătrânire prematură a ţesutului cutanat. – Din fr. progérie.
PROGESTERON s.n. v. progesteronă.
PROGESTERONĂ s.f. Hormon care se formează în ovare şi care este indispensabil în procesul de reproducere. * Medicament preparat cu acest hormon. [Var.: progesterón s.n.] – Din fr. progestérone.
PROGLOT s.n. v. proglotă.
PROGLOTĂ, proglote, s.f. (Biol.) Fiecare dintre segmentele corpului unui vierme inelat, cestod. [Var.: proglót s.n.] – Din fr. proglottis.
PROGNAT, -Ă, prognaţi, -te, adj. Caracterizat prin prognatism. – Din fr. prognathe.
PROGNATISM s.n. Conformaţie a feţei omului care constă în proeminenţa anterioară (în formă de bot) a maxilarelor sau a arcadelor dentare ale acestora. – Din fr. prognathisme.
PROGNOSTIC s.n. v. pronostic.
PROGNOSTICA vb. I v. pronostica.
PROGNOZA, prognozez, vb. I. Tranz. A elabora o prognoză; a prevedea. – Din prognoză.
PROGNOZARE, prognozări, s.f. Acţiunea de a prognoza. – V. prognoza.
PROGNOZAT, -Ă, prognozaţi, -te, adj. A cărui apariţie sau desfăşurare a fost prezentată anticipat. – V. prognoza.
PROGNOZĂ, prognoze, s.f. Prevedere a desfăşurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariţia şi evoluţia; prevedere a valorilor pe care le vor lua în viitor unele mărimi din prezent; p. ext. pronostic. – Din fr. prognose, germ. Prognose.
PROGRADARE, progradări, s.f. (Geol.) 1. Proces de lărgire şi de înălţare spre uscat a unei plaje. 2. Mărire a concentraţiei în carbonaţi şi în alte săruri în orizonturile superioare ale solului. – Din engl., fr. progradation.
PROGRADIE s.f. v. progadie.

PROGRAM, programe, s.n. 1. Plan de activitate în care sunt stabilite (în ordinea desfăşurării lor) etapele propuse pentru o perioadă dată; desfăşurare a activităţii (individuale, dintr-o instituţie) după un astfel de plan. 2. Expunere (scrisă) a principiilor, scopurilor etc. unei organizaţii politice, sociale, culturale etc. 3. Programă. 4. Ordinea după care se desfăşoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol etc.; ansamblul părţilor unei asemenea emisiuni, ale unui spectacol etc. * Foaie de hârtie, publicaţie, broşură în care este prezentat un program (4). 5. Ansamblu de instrucţiuni codate, folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. – Din fr. programme.
PROGRAMA, programez, vb. I. Tranz. 1. A organiza o activitate potrivit unui program; a fixa, a stabili un program conform căruia urmează să se desfăşoare o activitate; a cuprinde pe cineva sau ceva într-un program de activitate. 2. A planifica pe cineva la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. 3. A introduce un program (5) într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. – Din fr. programmer.
PROGRAMABIL, -Ă, programabili, -e, adj. Care poate fi sau trebuie să fie programat. – Din fr., engl. programmable.
PROGRAMARE, programări, s.f. Acţiunea de a programa şi rezultatul ei. * Operaţia de elaborare a programului în vederea rezolvării unei probleme la calculatorul electronic. – V. programa.
PROGRAMATIC, -Ă, programatici, -ce, adj. Care cuprinde un program (2), privitor la un program; înscris, fixat într-un program, care se desfăşoară conform programului. ** Muzică (sau lucrare, compoziţie etc.) programatică = muzică, lucrare, compoziţie care îşi propune să ilustreze o temă dată. – Din germ. programmatisch.
PROGRAMATISM s.n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. – Cf. programatic.
PROGRAMATOR, -OARE, programatori, -oare, s.m. şi f. Persoană specializată în întocmirea programului (5) unui calculator. – Din fr. programmateur.
PROGRAMĂ, programe, s.f. (De obicei cu determinările "şcolară" sau "analitică") Document şcolar care stabileşte volumul cunoştinţelor şi sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studii la un anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învăţământ. – Din rus. programma.
PROGRES, (2) progrese, s.n. 1. Dezvoltare, în linie ascendentă; mers înainte, evoluţie. 2. Dezvoltare, schimbare în bine datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. – Din fr. progrés, lat. progressus.
PROGRESA, progresez, vb. I. Intranz. 1. Trecere la etape, stări, niveluri calitativ inferioare, manifestată în diferite domenii ale vieţii sociale (economic, cultural, moral etc.); a face progrese, a înainta, a propăşi; a avansa; a se dezvolta. 2. (Despre boli) A evolua; a se agrava; a se intensifica. – Din fr. progresser.
PROGRESIE, progresii, s.f. (Mat.) Şir finit de numere care derivă unul din altul urmând anumite reguli. ** Progresie aritmetică = şir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, afară de primul, să se obţină din cel care îl precedă, prin adăugarea unui număr constant, numit raţie. Progresie geometrică = şir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, în afară de primul, să se deducă din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu un număr constant, numit raţie. – Din fr. progression, lat. progressio, -onis.
PROGRESIST, -Ă, progresişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic etc. 2. Adj. Care ţine de progres

ori de progresişti (1), privitor la progres sau la progresişti; care promovează, susţine progresul; progresiv (2). – Din fr. progressiste.
PROGRESIV, -Ă, progresivi, -e, adj. 1. Care înaintează, progresează, se dezvoltă continuu. ** Impozit progresiv = impozit care creşte procentual, pe măsura măririi sumei impozabile. (Fon.) Asimilare (sau asimilaţie) progresivă = asimilaţie în care sunetul modificat se află situat după cel care exercită influenţa modificatoare. 2. (Înv.) Progresist. – Din fr. progressif.
PROGRESIVITATE s.f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv (1). – Din fr. progressivité.
PROHAB, prohaburi, s.n. (Pop.) Şliţul, deschizătura din faţă a pantalonilor bărbăteşti. – Et. nec.
PROHIBI, prohibesc, vb. IV. Tranz. A opri, a interzice (producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri) printr-o lege sau printr-o măsură de ordin administrativ. – Din fr. prohiber, lat. prohibere.
PROHIBIRE, prohibiri, s.f. Acţiunea de a prohibi şi rezultatul ei. – V. prohibi.
PROHIBIT, -Ă, prohibiţi, -te, adj. (Despre mărfuri) A căror producere, vânzare, export sau import sunt interzise. – V. prohibi.
PROHIBITIV, -Ă, prohibitivi, -e, adj. Care interzice, care opreşte ceva în mod legal, care introduce prohibiţia. ** Tarif prohibitiv = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea şi concurenţa produselor străine pe piaţa internă. – Din fr. prohibitif.
PROHIBITORIU, -IE, prohibitorii, adj. Prohibitiv. – Din fr. prohibitoire, lat. prohibitorius.
PROHIBIŢIE, prohibiţii, s.f. Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri. – Din fr. prohibition.
PROHIBIŢIONISM s.n. Curent social care susţine prohibiţia (alcoolului). [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. prohibitionnisme.
PROHIBIŢIONIST, -Ă, prohibiţionişti, -ste, adj., sm. şi f. 1. Adj. Care aparţine prohibiţionismului, privitor la prohibiţionism. 2. S.m. şi f. Susţinător al prohibiţionismului. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. prohibitionniste.
PROHOD, prohoduri, s.n. Slujbă religioasă la înmormântările creştine; p. gener. înmormâtare; prohodire, prohodit. * Slujbă religioasă făcută în vinerea Paştilor, în amintirea morţii lui Cristos. – Din sl. provodů.
PROHODI, prohodesc, vb. IV. Tranz. A oficia slujba prohodului; p. gener. aduce un mort la groapă; a îngropa. – Din sl. provoditi.
PROHODIRE, prohodiri, s.f. Acţiunea de a prohodi şi rezultatul ei; prohod. – V. prohodi.
PROHODIT1, prohodituri, s.n. Prohodire, prohod. – V. prohodi.
PROHODIT2, -Ă, prohodiţi, -te, adj. Căruia i s-a oficiat prohodul; îngropat. – V. prohodi.
PROHORISI, prohorisesc, vb. IV. Intranz. (Grecism înv.) A prospera, a progresa. – Din ngr. prohoríso (viit. lui prohoró).
PROHORISIRE, prohorisiri, s.f. (Înv.) Acţiune de a prohorisi şi rezultatul ei. – V. prohorisi.
PROIECT, proiecte, s.n. 1. Plan sau intenţie de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru. 2. Prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat şi aprobat pentru a primi un caracter oficial şi a fi pus în aplicare. ** Proiect de lege = text provizoriu al unei legi, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor (şi opiniei publice). 3. Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucţiunile etc. necesare executării

unei construcţii, unei maşini etc. ** Proiect de diplomă = lucrare cu caracter tehnic, aplicativ, pe baza căreia studenţii institutelor politehnice, institutelor de arhitectură etc. obţin diploma la sfârşitul studiilor. [Pr.: pro-iect] – Din germ. Projekt, lat. projectus.
PROIECTA, proiectez, vb. I. 1. Tranz. A face un proiect (1); a intenţiona, a plănui. 2. Tranz. A elabora un proiect (3). 3. Tranz. A face o proiecţie (1), a reprezenta schematic un corp pe o suprafaţă sau pe un plan, după anumite reguli geometrice. 4. Refl. A se profila, a se contura. 5. Tranz. A trimite pe o suprafaţă un fascicul de raze, de particule, o succesiune de imagini cinematografice etc. 6. Tranz. A arunca (cu forţă) un corp solid; a împrăştia cu presiune un lichid sau o pulbere. [Pr.: pro-iec-] – Din proiect (după fr. projeter).
PROIECTABIL, -Ă, proiectabili, -e, adj. (Rar) Care poate fi proiectat. [Pr.: pro-iec-] – Proiecta + suf. -bil (după engl. projectable).
PROIECTANT, -Ă, proiectanţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Care serveşte la proiecţie, de proiecţie. ** Dreaptă proiectantă (şi substantivat, f.) = dreaptă dusă prin fiecare punct al unui obiect, al unei figuri etc. cărora li se construieşte proiecţia pe o dreaptă, pe un plan, pe o suprafaţă. 2. S.m. şi f. Persoană care întocmeşte proiecte (3). ** (Adjectival) Inginer proiectant. [Pr.: pro-iec-] – Din germ. Projektant.
PROIECTARE, proiectări, s.f. Acţiunea de a (se) proiecta şi rezultatul ei. [Pr.: pro-iec-] – V. proiecta.
PROIECTAT, -Ă, proiectaţi, -te, adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. [Pr.: pro-iec-] – V. proiecta.
PROIECTIL, proiectile, s.n. Corp metalic exploziv aruncat în spaţiu de o armă de foc sau lăsat să cadă asupra unei ţinte, pentru a o distruge. ** Proiectil-rachetă = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obişnuit prevăzut cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. [Pr.: pro-iec-] – Din fr. projectile.
PROIECTIV, -Ă, proiectivi, -e, adj. Referitor la activitatea de proiectare şi de proiecţie. [Pr.: pro-iec-] – Din fr. projectif.
PROIECTIVITATE s.f. Ansamblu de proprietăţi funcţionale ale unui sistem de a se proiecta sau reflecta în altul. [Pr.: pro-iec-] – Din engl. projectivity.
PROIECTOR, proiectoare, s.n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină şi care se foloseşte pentru semnalizări luminoase ori pentru luminare la autovehicule, în săli de spectacole etc. * Spec. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă şi dintr-un sistem optic. [Pr.: pro-iec-] – Din fr. projecteur.
PROIECŢIE, proiecţii, s.f. 1. Operaţie geometrică de reprezentare a unui obiect în spaţiu, a unei figuri etc. pe o dreaptă, pe un plan; (concr.) corp, figură obţinută prin această operaţie. ** Proiecţie cartografică = procedeu de reprezentare pe o hartă a suprafeţei pământului sau a unei porţiuni din suprafaţa pământului. 2. Reproducere pe ecran a imaginilor înregistrate pe un film transparent, cu ajutorul unui fascicul luminos. ** Aparat de proiecţie = aparat care serveşte la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică şi la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. [Pr.: pro-iec÷, – Var.: proiecţiúne s.f.] – Din fr. projection, lat. projectio, -onis.
PROIECŢIONIST, -Ă, proiecţionişti, -ste, s.m. şi f. Operator (1) al aparatului de proiecţie cinematografică. [Pr.: pro-iec-ţi-o-] – Din fr. projectionniste.
PROIECŢIUNE s.f. v. proiecţie.
PROISTOS s.m. v. proestos.

PROLACTINĂ, prolactine, s.f. Hormon produs de hipofiză, având un rol important în lactaţie. – Din fr. prolactine.
PROLAN, prolani, s.n. (Biol.) Hormon secretat de hipofiza femeii şi de placentă în timpul sarcinii. – Din fr. prolan.
PROLANEMIE, prolanemii, s.f. (Fiziol.) Prezenţă a prolanului în sânge; cantitate de prolan existentă în sânge. – Din fr. prolanémie.
PROLANURIE, prolanurii, s.f. (Med.) Prezenţă a prolanului în urină; cantitate de prolan existentă în urină. – Din fr. prolanurie.
PROLAPS, prolapsuri, s.n. (Med.) Deplasare în jos a unui organ faţă de poziţia sa normală, din cauza slăbirii mijloacelor sale de fixare. – Din fr. prolapsus.
PROLEGOMENE s.n. pl. (Livr.) Parte introductivă care precedă expunerea propriu-zisă într-o operă ştiinţifică. * Ansamblu de noţiuni preliminare aparţinând unui domeniu ştiinţific. – Din fr. prolégoménes.
PROLEMĂ, proleme, s.f. (Log.) Propoziţie sau serie de propoziţii care servesc ca bază unei teme. – Din fr. prolemme.
PROLEPSĂ, prolepse, s.f. Figură de stil sau de retorică prin care se preîntâmpină obiecţiile posibile ale adversarului. – Din fr. prolepse.
PROLEPTIC, -Ă, proleptici, -ce, adj. Referitor la prolepsă, de prolepsă. – Din fr. proleptique.
PROLETAR, -Ă, proletari, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine proletariatului, privitor la proletariat. 2. S.m. şi f. Cetăţean sărac din Roma antică, ale cărui bunuri nu depăşeau o limită foarte scăzută (prevăzută de lege). 3. S.m. şi f. Muncitor, cu un nivel de viaţă relativ scăzut, care, pentru a-şi câştiga existenţa, îşi vinde forţa de muncă pentru un salariu în general mic. – Din fr. prolétaire.
PROLETARIAT s.n. 1. Masele sărace ale cetăţenilor liberi din Roma antică. 2. Totalitatea proletarilor (3). ** (În teoria marxistă) Proletariat agricol = totalitatea muncitorilor agricoli (din agricultura capitalistă) lipsiţi de mijloace de producţie. [Pr.: -ri-at] – Din fr. prolétariat.
PROLETARIZA, proletarizez, vb. I. Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge în starea de proletar; a (se) pauperiza. – Din fr. prolétariser.
PROLETARIZARE, proletarizări, s.f. Acţiunea de a (se) proletariza şi rezultatul ei. – V. proletariza.
PROLETARIZAT, -Ă, proletarizaţi, -te, adj. Care s-a transformat în proletar (3). – V. proletariza.
PROLETCULTISM s.n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluţia din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi "pur proletare" şi care respingea întreaga moştenire culturală a trecutului. – După rus. proletkul'tovşcina.
PROLETCULTIST, -Ă, proletcultişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de proletcultism, privitor la proletcultism. 2. S.m. şi f. Adept al proletcultismului. – Din rus. proletkul'toveţ.
PROLIFERA, pers. 3 proliferează, vb. I. Intranz. 1. (Biol.; despre celule sau, p. ext., despre ţesuturi celulare) A se înmulţi (în mod anormal) prin diviziune. 2. (Despre organisme) A se reproduce, a procrea. – Din fr. proliférer.
PROLIFERARE, proliferări, s.f. Acţiunea de a prolifera şi rezultatul ei; proliferaţie. – V. prolifera.
PROLIFERAŢIE s.f. Proliferare. – Din fr. prolifération.
PROLIFIC, -Ă, prolifici, -ce, adj. (Despre fiinţe) Care se înmulţeşte foarte repede. * Care are facultatea de a se înmulţi. – Din fr. prolifique.
PROLIFICARE, prolificări, s.f. (Bot.) Apariţie a unui lujer cu frunze din floare. – După fr. prolification.

PROLIFICITATE s.f. Însuşirea de a fi prolific. – Din fr. prolificité.
PROLIX, -Ă, prolicşi, -xe, adj. (Despre vorbire, stil) Lipsit de concizie, prea complicat; (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte (adesea inutile), confuz sau complicat. – Din fr. prolixe, lat. prolixus.
PROLIXITATE s.f. Caracterul a ceea ce este prolix; lipsă de concizie şi de claritate. – Din fr. prolixité, lat. prolixitas, -atis.
PROLOG1, prologi, s.m. Actor care, la romani, recita prologul2 unei piese de teatru. – Din lat. prologus, fr. prologue.
PROLOG2, prologuri, s.n. 1. Parte a unei piese antice de teatru care preceda intrarea corului în scenă şi în care se expunea subiectul şi se făcea apel la bunăvoinţa spectatorilor. 2. Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale care prezintă evenimentele premergătoare acţiunii sau elemente care îi înlesnesc înţelegerea; p. ext. introducere, prefaţă. – Din fr. prologue.
PROLONGAŢIE, prolongaţii, s.f. (Muz.) Poziţie a unei note care, făcând parte dintr-un acord, se continuă şi în acordurile următoare. – Din fr. prolongation, lat. prolongatio.
PROLUVIU, proluvii, s.n. Depozit sedimentar detritic format sub acţiunea torenţilor la baza unor pante. – Din lat. proluvium.
PROMENADĂ, promenade, s.f. (Livr.) 1. Plimbare. 2. Loc special amenajat pentru plimbare. – Din fr. promenade.
PROMETAZINĂ, prometazine, s.f. Substanţă medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii (ritm, eczeme etc.). Romerganul este o prometazină. – Din fr. prométhasine.
PROMETEIAN, -Ă, prometeieni, -e, adj. (Livr.) Prometeic. [Pr.: -te-ian] – Din fr. prométhéen.
PROMETEIC, -Ă, prometeici, -ce, adj. 1. Care aparţine lui Prometeu sau care se referă la mitul acestuia; prometeian. * Fig. Uman, generos. 2. Fig. Măreţ, grandios. [Pr.: -te-ic] – Prometeu (n. pr.) + suf. -ic.
PROMETEISM s.n. (Livr.) Atitudine, concepţie legată de mitul lui Prometeu. – Prometeu (n. pr.) + suf. -ism. Cf. it. prometeismo.
PROMEŢIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare. – Din germ. Promethium.
PROMILĂ, promile, s.f. A mia parte dintr-o cantitate dată; proporţie în raport cu o mie. – Din germ. Promille.
PROMIS, -Ă, promişi, -se, adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. – V. promite.
PROMISCUITATE s.f. Amestec de indivizi foarte diferiţi pe care îi reuneşte un mod de viaţă dubios şi contradictoriu şi un comportament necuviincios. * Convieţuire în condiţii de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. [Pr.: -cu-i-] – Din fr. promiscuité.
PROMISCUU, -UĂ, promiscui, -ue, adj. (Livr.) Care are caracter de promiscuitate. – Din lat. promiscuus, fr. promiscue.
PROMISIUNE, promisiuni, s.f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva, făgăduială. [Pr.: -si-u-] – Din fr. promission.
PROMISORIU, -IE, promisorii, adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea unor fapte viitoare. – Cf. fr. promissoire.
PROMITE, promit, vb. III. Tranz. 1. A-şi lua obligaţia de a face ceva; a face promisiuni, a făgădui. 2. Fig. A îndreptăţi speranţele; a prezenta perspectivele favorabile. – Din lat. promittere, fr. promettre.
PROMITERE, promiteri, s.f. Acţiunea de a promite şi rezultatul ei; promisiune. – V. promite.

PROMIŢĂTOR, -OARE, promiţători, -oare, adj. Care dă speranţe, care deschide perspective favorabile. – Promite + suf. -ător.
PROMONTORIU, promontorii, s.n. Fâşie de pământ înaltă şi stâncoasă care înaintează în mare. – Din lat. promontorium, fr. promontoire.
PROMOROACĂ s.f. Strat subţire de gheaţă care se formează iarna, pe arbori şi pe case, din vapori de apă sau din picături de ploaie; chiciură. – Cf. ucr. prymorozok, rus. pomorok.
PROMOTOR, -OARE, promotori, -oare, s.m. şi f. Iniţiator, animator al unei acţiuni, al unui curent etc. * Substanţă chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi sau pentru a mări eficacitatea unui catalizator. – Din fr. promoteur, lat. promotor, -oris.
PROMOŢIE, promoţii, s.f. Serie de absolvenţi ai unei şcoli, ai unei facultăţi etc.; totalitatea persoanelor care absolvesc în acelaşi an un ciclu de învăţământ. – Din fr. promotion, lat. promotio, -onis.
PROMOVA, promovez, vb. I. Tranz. 1. A ridica, a înainta pe cineva în funcţie, în grad, într-o demnitate etc., a avansa. * A declara pe cineva absolvent al unui an de învăţământ, permiţându-i trecerea în anul următor. * A termina cu succes o clasă sau un an de învăţământ. 2. A susţine, a sprijini făcând să progreseze, să se dezvolte. A promova o idee. – Din lat. promovere.
PROMOVARE, promovări, s.f. Acţiunea de a promova şi rezultatul ei. – V. promova.
PROMOVAT, -Ă, promovaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care a absolvit o clasă sau un an de învăţământ. – V. promova.
PROMPT, -Ă, prompţi, -te, adj. (Despre oameni) Care acţionează repede şi la timp. * (Despre fapte, acţiuni etc.) Care se produce repede, fără întârziere. – Din fr. prompt, lat. promptus.
PROMPTITUDINE, promptitudini, s.f. Însuşirea de a fi prompt; rapiditate (şi punctualitate) în executarea unui lucru. – Din fr. promptitude, lat. promptitudo, -inis.
PROMPTUAR, promptuare, s.n. (Franţuzism) Manual prescurtat. [Pr.: -tu-ar] – Din fr. promptuaire.
PROMULGA, promulg, vb. I. Tranz. A da caracter executoriu unei legi, atestându-i oficial existenţa. – Din fr. promulguer, lat. promulgare.
PROMULGARE, promulgări, s.f. Acţiunea de a promulga şi rezultatul ei. – V. promulga.
PROMULGAŢIE, promulgaţii, s.f. (Jur.) Promulgare. – Din lat. promulgatio, -onis, fr. promulgation.
PRONAOS, pronaosuri, s.n. 1. Parte a bisericilor creştine (situată la intrare) care precedă naosul. 2. Încăpere a unui templu grec, situată în faţa sanctuarului şi servind drept vestibul. – Din ngr. prónaos.
PRONATOR, pronatori, adj., s.m. (Anat.) (Muşchi) care permite mişcarea de pronaţie. – Din fr. pronateur.
PRONAŢIE, pronaţii, s.f. 1. Mişcare de rotaţie pe care mâna şi antebraţul le execută din afară către interior. 2. (Med.) Poziţie aplecată. – Din fr. pronation.
PRONAZIST, -Ă, pronazişti, -ste, adj. Favorabil nazismului, simpatizant sau susţinător al nazismului. – Pro- + nazist (după fr., engl. pro-nazi).
PRONIE s.f. (Înv. şi pop.) Dumnezeire; Dumnezeu; Providenţă. – Din ngr. prónia.
PRONOMINAL, -Ă, pronominali, -e, adj. 1. Care ţine de pronume, privitor la pronume; care are valoare de pronume. 2. (Despre propoziţii sau despre părţi de vorbire) Introdus sau însoţit de un pronume (1), construit cu un pronume (1). – Din fr. pronominal.

PRONOMION s.n. (Înv.) Privilegiu. [Pr.: -mi-on] – Din ngr. pronomion.
PRONOSPORT s.n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri. – Prono [stic] + sport.
PRONOSTIC, pronosticuri, s.n. Ipoteză, previziune referitoare la desfăşurarea şi la sfârşitul unor evenimente, al unor acţiuni, al unor întreceri sportive etc. [Var.: (rar) prognostíc s.n.] – Din fr. pronostic.
PRONOSTICA, pronostichez, vb. I. Tranz. A face un pronostic; a prezice. [Var.: (rar) prognosticá vb. I] – Din fr. pronostiquer.
PRONOSTICARE, pronosticări, s.f. Acţiunea de a pronostica. – V. pronostica.
PRONOSTICAT, -Ă, pronosticaţi, -te, adj. Pentru care există un pronostic. – V. pronostica.
PRONTOZIL s.n. Sulfamidă care are o acţiune directă asupra streptococilor. – Din germ. Prontosil.
PRONUME, pronume, s.n. 1. (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ţine locul unui substantiv. 2. (Prin confuzie) Prenume. – Din lat. pronomen, fr. pronom (după nume).
PRONUNCIAMENT, pronunciamente, s.n. 1. Acţiune ilegală prin care o grupare politică, o armată etc. ajunge la putere. 2. Declaraţie, manifest, acţiune prin care este exprimat protestul faţă de un sistem politic, social etc. [Pr.: -ci-a-] – Din it., fr. pronunciamiento.
PRONUNŢA, pronúnţ, vb. I. 1. Tranz. A emite, a rosti sunete, silabe, cuvinte, propoziţii, fraze; a articula. * A ţine un discurs, o cuvântare etc. 2. Tranz. A da o hotărâre, o sentinţă judecătorească; a declara ceva în virtutea autorităţii cu care este învestit. 3. Refl. A-şi spune părerea, a-şi da avizul; a lua atitudine. – Din lat. pronuntiare, fr. prononcer.
PRONUNŢABIL, -Ă, pronunţabili, -e, adj. (Rar) Care poate fi pronunţat. – Pronunţa + suf. -bil.
PRONUNŢARE, pronunţări, s.f. Acţiunea de a (se) pronunţa şi rezultatul ei. – V. pronunţa.
PRONUNŢAT, -Ă, pronunţaţi, -te, adj. Accentuat, reliefat, scos în evidenţă. – V. pronunţa
PRONUNŢIE, pronunţii, s.f. Pronunţare, rostire; mod de a pronunţa. – Din it. pronunzia.
PROOR s.n. v. prour.
PROOROC s.m. v. proroc.
PROOROCESC, -EASCĂ adj. v. prorocesc.
PROOROCI vb. IV v. proroci.
PROOROCIE s.f. v. prorocie.
PROOROCIRE s.f. v. prorocire.
PROPAGA, propag, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) răspândi, a (se) împrăştia, a (se) transmite. 2. Tranz. Spec. A răspândi, a propovădui, a populariza o idee, o doctrină, o învăţătură. – Din fr. propager, lat. propagare.
PROPAGANDĂ, propagande, s.f. Acţiune de răspândire a unor idei care prezintă şi susţin o teorie, o concepţie, un partid politic etc., cu scopul de a convinge şi de a câştiga adepţi. – Din fr. propagande.
PROPAGANDIST, -Ă, propagandişti, -ste, s.m. şi f. 1. Persoană care face propagandă; propagator. 2. (Ieşit din uz) Activist de partid care conducea un cerc de învăţământ politic. – Din fr. propagandiste, (2) din rus. propagandist.
PROPAGANDISTIC, -Ă, propagandistici, -ce, adj. (Care are caracter) de propagandă. – Propagandist + suf. -ic (după rus. propagandistskii).
PROPAGARE, propagări, s.f. Acţiunea de a (se) propaga şi rezultatul ei. – V. propaga.

PROPAGATOR, -OARE, propagatori, -oare, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care propagă idei, doctrine etc., care face propagandă, propagandist. 2. Adj. Care se propagă. – Din fr. propagateur, lat. propagator, -oris.
PROPAN s.n. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, care se găseşte în ţiţei şi în gazele asociate ţiţeiului şi este folosită drept combustibil menajer sau ca materie primă în industria chimică. – Din fr. propane.
PROPANOL s.n. Alcool propilic. – Din fr. propanol.
PROPANONĂ s.f. (Chim.) Acetonă. – Din fr. propanone.
PROPAROXITON, proparoxitone, adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe silaba antepenultimă. – Din fr. proparoxyton.
PROPĂŞI, propăşesc, vb. IV. Intranz. A progresa, a prospera, a se dezvolta. – Pro + păşi (după lat. progredior).
PROPĂŞIRE, propăşiri, s.f. Acţiunea de a propăşi şi rezultatul ei. – V. propăşi.
PROPĂŞITOR, -OARE, propăşitori, -oare, adj. Care face să progreseze, să se dezvolte; înaintat, avansat, progresist. – Propăşi + suf. -tor.
PROPEDEUTICĂ s.f. (Rar) Învăţământ pregătitor care cuprinde elemente de bază ale unei ştiinţe. [Acc. şi: propedeútică] – Din fr. propédeutique.
PROPENĂ s.f. (Chim.) Propilenă. – Din fr. propéne.
PROPENSIUNE, propensiuni, s.f. (Livr.) Înclinare firească, tendinţă, dispoziţie naturală către ceva. [Pr.: -si-u-] – Din fr. propension, lat. propensio, -onis.
PROPERDINĂ, properdine, s.f. (Biol.) Globulină cu acţiune antibacteriană şi antivirotică din plasma sangvină. – Din fr. properdine.
PROPERGOL, propergoli, s.m. (Chim.) Amestec de substanţe capabil de reacţii chimice puternic exoterme, utilizat drept combustibil în motoarele rachetelor. – Din fr. propergol.
PROPICE adj. invar. Favorabil, prielnic; nimerit, potrivit. – Din fr. propice.
PROPIL, propili, s.m. (Chim.) Derivat al propanului. – Din fr. propyle.
PROPILEE s.f. pl. Intrare monumentală a unui templu sau a unui palat din antichitate, formată din mai multe încăperi şi porţi legate între ele cu porticuri şi cu scări; spec. vestibulul Acropolei din Atena. [Pr.: -le-e] – Din fr. propylée.
PROPILENĂ s.f. (Chim.) Hidrocarbură folosită ca materie primă la fabricarea glicerinei, a acetonei etc.; propenă. – Din fr. propyléne.
PROPILIC adj. (În sintagma) Alcool propilic = alcool aciclic saturat primar obţinut la distilarea alcoolului etilic; propanol. – Din fr. propylique.
PROPILIT, propilite, s.n. (Min.) Porfirit alterat, format din caolin, hornblendă, calciu etc. – Din fr. propylite.
PROPILITIZARE, propilitizări, s.f. Proces de transformare a porfiritelor în propilite. – Din fr. propylitisation.
PROPOLIS s.n. 1. Substanţă răşinoasă aromată colectată şi folosită de albine pentru astuparea fisurilor, la lipitul fagurilor etc. 2. Preparat farmaceutic pe bază de propolis (1). – Din fr. propolis.
PROPORŢIE, proporţii, s.f. 1. Raport între dimensiunile unor obiecte, ale părţilor unui întreg sau între fiecare dintre aceste părţi şi întreg. * Procent. 2. Raport, relaţie (echilibrată) între fenomene, noţiuni etc. ** Loc. adv. În proporţie cu... = proporţional cu..., potrivit cu... (loc. prep.) În proporţia... = proporţional cu..., potrivit cu... 3. (La pl.) Dimensiune, mărime; extindere (mare), amploare. ** Expr. A lua proporţii = a se dezvolta, a creşte foarte mult; (fam.) a se îngrăşa. * Cantitate, măsură. 4. (Mat.) Egalitate a două rapoarte alcătuite din patru elemente. [Var.: (înv.) proporţiúne s.f.] – Din fr. proportion, lat. proportio, -onis.

PROPORŢIONA, proporţionez, vb. I. Tranz. A face să fie proporţionat, a stabili un raport de proporţionalitate între lucruri, noţiuni, fenomene etc. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. proportionner, lat. proportionare.
PROPORŢIONAL, -Ă, proporţionali, -e, adj. Care formează o proporţie, care corespunde unei proporţii. ** Impozit proporţional = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. (Mat.) Medie proporţională = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantităţi; media geometrică a unor mărimi. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. proportionnel, lat. proportionalis.
PROPORŢIONALITATE, proporţionalităţi, s.f. 1. Însuşire a lucrurilor, a fenomenelor, a noţiunilor etc. de a fi proporţionale între ele, de a forma proporţie. 2. (Mat.) Raport între mărimi care variază proporţional. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. proportionnalité, lat. proportionalitas, -atis.
PROPORŢIONARE, proporţionări, s.f. Acţiunea de a proporţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. proporţiona.
PROPORŢIONAT, -Ă, proporţionaţi, -te, adj. Care are proporţii echilibrate, armonioase; potrivit, armonios. [Pr.: -ţi-o-] – V. proporţiona.
PROPORŢIUNE s.f. v. proporţie.
PROPOSTA s.f. (Muz.) Prima voce într-un canon care expune tema. – Cuv. it.
PROPOVĂDUI, propovăduiesc, vb. IV. Tranz. A răspândi, a propaga idei, concepţii, doctrine (religioase); a predica. – Din sl. propovĕdovati.
PROPOVĂDUIRE, propovăduiri, s.f. Acţiunea de a propovădui şi rezultatul ei; propovedanie. – V. propovădui.
PROPOVĂDUIT, -Ă, propovăduiţi, -te, adj. Care este recomandat pentru a fi adoptat. – V. propovădui.
PROPOVĂDUITOR, -OARE, propovăduitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care propovăduieşte; propagator, predicator. [Pr.: -du-i-] – Propovădui + suf. -tor.
PROPOVEDANIE, propovedanii, s.f. (Înv.) 1. Oraţie funebră. 2. Propovăduire. – Din sl. propovĕdanije.
PROPOZIŢIE, propoziţii, s.f. 1. Cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o idee, o judecată etc. 2. (Livr.) Propunere. 3. (Log., Mat.) Enunţ a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit exprimate. [Var.: propoziţiúne s.f.] – Din fr. proposition, lat. propositio, -onis.
PROPOZIŢIUNE s.f. v. propoziţie.
PROPRIETAR, -Ă, proprietari, -e, s.m. şi f. Persoană care are drept de proprietate asupra unui bun; stăpân, posesor; spec. persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriaşul ei). ** Mare proprietar = moşier, latifundiar. [Pr.: -pri-e-] – Din fr. propriétaire, lat. proprietarius.
PROPRIETATE, proprietăţi, s.f. 1. Stăpânire deplină asupra unui bun; (concr.) bun material stăpânit, mai ales pământ (agricol) sau imobil, în baza unui drept recunoscut. ** Proprietate literară (sau artistică) = drept de care se bucură un autor de a dispune după voie de operele sale literare sau artistice, putându-le edita, reproduce etc. 2. Trăsătură predominantă care caracterizează o fiinţă, un lucru, un fenomen etc. şi care diferenţiază o fiinţă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, trăsătură, însuşire. 3. Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact ideea sau noţiunea exprimată. [Pr.: -pri-e-] – Din fr. propriété, lat. proprietas, -atis.
PROPRIETĂREASĂ, proprietărese, s.f. Soţia unui proprietar; deţinătoare a unui bun, în special a unui imobil (considerată în raport cu chiriaşii ei). [Pr.: -pri-e-] – Proprietar + suf. -easă.
PROPRIETĂRESC, -EASCĂ, proprietăreşti, adj. Care aparţine proprietarului, de proprietar. [Pr.: -pri-e-] – Proprietar + suf. -esc.

PROPRIETĂRIME s.f. (Rar) Totalitatea proprietarilor (de pământ), mulţime de proprietari. [Pr.: -pri-e-] – Proprietar + suf. -ime.
PROPRIU, -IE, proprii, adj. 1. Care aparţine în mod exclusiv cuiva; personal. ** Nume (sau substantiv) propriu = nume care se dă unui lucru sau unei fiinţe spre a le deosebi de alte lucruri sau fiinţe din aceeaşi categorie şi care se scrie cu iniţială mare. 2. Caracteristic, specific. 3. Care este bun pentru...; indicat, potrivit, adecvat. 4. (Despre cuvinte, despre termeni) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată. ** Expr. Propriu-zis = de fapt, la drept vorbind. * (Despre sensuri) De bază, prim. – Din lat. proprius, fr. propre.
PROPTAR, proptare, s.n. Frână la războiul de ţesut ţărănesc, făcută dintr-o scândură cu crestături, care împiedică rotirea înapoi a solului cu pânza ţesută. – Proptă + suf. -ar.
PROPTĂ, propte, s.f. (Reg.) 1. Proptea. 2. (În expr.) A se pune proptă sau a sta în propta cuiva = a se opune, a se împotrivi. – Din propti (derivat regresiv).
PROPTEA, proptele, s.f. Lemn, stâlp, par, bară, scândură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; proptă. ** Expr. (Pop.) Propteaua gardului = persoană leneşă. * Fig. Sprijin, protecţie (nemeritată); p. ext. persoană care dă cuiva un sprijin (nemeritat). – Din proptealā (derivat regresiv).
PROPTEALĂ, proptele, s.f. Faptul de a (se) propti. * (Concr.) Proptea. – Propti + suf. -eală.
PROPTI, proptesc, vb. IV. 1. Tranz. A pune o proptea (sau mai multe) unui gard, unui zid etc.; a sprijini ceva cu o proptea. 2. Tranz. şi refl. A (se) rezema de ceva. * Refl. A se sprijini de ceva în vederea unui efort. – Cf. sl. podůprěti.
PROPTIRE, proptiri, s.f. Acţiunea de a (se) propti şi rezultatul ei. – V. propti.
PROPTITOR, -OARE, proptitori, -oare, adj. (Rar) Care sprijină, susţine, propteşte. – Propti + suf. -tor.
PROPULSA, propulsez, vb. I. Tranz. A imprima unui obiect (de obicei unui vehicul) o mişcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). * P. ext. A proiecta (6) departe, cu violenţă; a împinge, a arunca. – Din fr. propulser, lat. propulsare.
PROPULSANT, propulsanţi, s.m. (Tehn.) 1. Propulsor. 2. Substanţă în stare gazoasă sau de plasmă ejectată din motoarele cu reacţie în sens opus direcţiei lor de mişcare şi care le asigură forţa de împingere. – Propulsa + suf. -ant.
PROPULSARE, propulsări, s.f. Acţiunea de a propulsa şi rezultatul ei. – V. propulsa.
PROPULSIE, propulsii, s.f. Forţă care se exercită asupra unui obiect (de obicei asupra unui vehicul), provocând înaintarea lui. * Sistem tehnic prin care se realizează propulsarea unui vehicul. [Var.: propulsiúne s.f.] – Din fr. propulsion, lat. propulsio, -onis.
PROPULSIUNE s.f. v. propulsie.
PROPULSIV, -Ă, propulsivi, -e, adj. (Rar) Care produce o propulsie. – Din fr. propulsiv.
PROPULSOR, propulsoare, s.n. Organ de maşină sau aparat care serveşte la propulsarea unui vehicul. ** (Adjectival) Aparat propulsor. – Din fr. propulseur.
PROPUNĂTOR, -OARE, propunători, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care face o propunere. – Propune + suf. -ător.
PROPUNE, propún, vb. III. 1. Tranz. A supune o părere, o soluţie, un proiect etc. discuţiei şi aprobării cuiva. * A da o sugestie, un sfat, a recomanda; a îndemna la ceva. 2. Tranz. A recomanda, a indica pe cineva pentru un post, într-un grad, într-o misiune etc. 3. Tranz. şi refl. A-şi manifesta intenţia să

înfăptuiască ceva; a (se) hotărî. 4. Refl. pas. (Înv.) A preda o materie într-o instituţie de învăţământ. [Prez. ind. şi: (pop.) propúi] – Din lat. proponere, fr. proposer (după pune).
PROPUNERE, propuneri, s.f. Acţiunea de a(-şi) propune şi rezultatul ei. – V. propune.
PRORĂ, prore, s.f. Partea din faţă a unei nave; p. restr. extremitatea din faţă a acestei părţi, unde se află postul de comandă; bot. [Var.: próvă s.f.] – Din it. prora.
PRORECTOR, prorectori, s.m. Locţiitor al unui rector. – Din rus. prorektor, germ. Prorektor. Cf. engl. prorector.
PROROC, proroci, s.m. Interpret al voinţei lui Dumnezeu, capabil să prezică viitorul; p. gener. persoană care are previziunea evenimentelor viitoare; profet. [Var.: proroóc s.m.] – Din sl. proroků.
PROROCESC, -EASCĂ, proroceşti, adj. (Înv.) Care aparţine prorocului, privitor la proroc; profetic. [Var.: proorocésc, -eáscă adj.] – Proroc + suf. -esc.
PROROCI, prorocesc, vb. IV. Tranz. (În credinţele religioase) A prezice viitorul, voinţa divină; p. gener. a prevedea şi a anunţa evenimente viitoare; a profetiza, a prevesti. [Var.: proorocí vb. IV] – Din proroc.
PROROCIE, prorocii, s.f. (Rar) Prorocire. [Var.: proorocíe s.f.] – Proroci + suf. -ie.
PROROCIRE, prorociri, s.f. Acţiunea de a proroci şi rezultatul ei; ceea ce proroceşte cineva; prorocie, prezicere, profeţie, prevestire. [Var.: proorocíre s.f.] – V. proroci.
PROROCITOR, -OARE, prorocitori, -oare, adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care proroceşte. – Proroci + suf. -tor.
PROROGA, proróg, vb. I. Tranz. A amâna (din oficiu) pentru o dată ulterioară activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative, un termen scadent etc. – Din fr. proroger, lat. prorogare.
PROROGARE, prorogări, s.f. Acţiunea de a proroga şi rezultatul ei; prorogaţie. * Act prin care se amână sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc. * Extindere a competenţei unui organ de jurisdicţie. – V. proroga.
PROROGATIV, -Ă, prorogativi, -e, adj. (Jur.) Cu caracter de amânare, de prelungire. – Din fr. prorogatif.
PROROGAŢIE, prorogaţii, s.f. Prorogare. – Din fr. prorogation, lat. prorogatio.
PROSCENIU, proscenii, s.n. (În teatrul antic) Parte a teatrului corespunzătoare scenei şi avanscenei. [Var.: proscénium s.n.] – Din lat., fr. proscenium.
PROSCENIUM s.n. v. prosceniu.
PROSCOMIDI, proscomidesc, vb. IV. Tranz. (Despre preot) A pregăti pâinea şi vinul pentru împărtăşanie; a face o proscomidie. – Din proscomidie (derivat regresiv).
PROSCOMIDIE, proscomidii, s.f. 1. Parte din slujba liturghiei în care preotul pregăteşte şi sfinţeşte pâinea şi vinul pentru împărtăşanie. 2. Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvârşeşte proscomidia (1). [Acc. şi: proscomidíe] – Din sl. proskomidija.
PROSCRIE, proscríu, vb. III. Tranz. 1. (În Roma antică) A condamna la moarte (pentru infracţiuni politice) fără forme judiciare, publicând pe o listă numele celui osândit. 2. A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a îndepărta în mod forţat o persoană din patrie; a exila, a alunga, a izgoni. 3. (Rar) A interzice, a opri. – Din fr. proscriere (după scrie).

PROSCRIERE, proscrieri, s.f. Acţiunea de a proscrie şi rezultatul ei. – V. proscrie
PROSCRIPTOR, proscriptori, s.m. (Rar) Persoană care hotăra o proscripţie. – Din lat. proscriptor, fr. proscripteur.
PROSCRIPŢIE, proscripţii, s.f. 1. (În Roma antică) Punere în afară de lege sau osândire la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracţiuni politice. ** Listă de proscripţie = listă afişată care cuprindea numele persoanelor declarate în afara legii. 2. Pedeapsă la care autoritatea publică supunea pe cineva pentru o vină politică; izgonire din patrie, exil, surghiun. – Din lat. proscriptio, fr. proscription.
PROSCRIS, -Ă, proscrişi, -se, adj. 1. (Adesea substantivat) Scos de sub apărarea legilor, izgonit din patrie; exilat, surghiunit. 2. (Despre idei, acţiuni etc.) Interzis, oprit. – V. proscrie.
PROSECTOR, prosectori, s.m. (Med.) 1. Persoană specializată în efectuarea disecţiilor şi a autopsiilor. 2. Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor la facultatea de medicină. [Acc. şi: proséctor] – Din lat. prosector, fr. prosecteur, germ. Prosektor.
PROSECTURĂ, prosecturi, s.f. Clădire sau încăpere într-un spital în care se depun cadavrele şi se efectuează autopsiile; morgă1. * Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice necesare cursului unui profesor la facultatea de medicină. – Din germ. Prosektur.
PROSIE, prosii, s.f. (Pop.) Ogor arat şi semănat pentru prima dată, după ce a fost necultivat doi sau trei ani. – Cf. sl. proso.
PROSILOGISM, prosilogisme, s.n. Silogism a cărui concluzie este premisa unui silogism următor. – Din fr. prosyllogisme.
PROSILOGISTIC, -Ă, prosilogistici, -ce, adj. Care are caracterul unui prosilogism. – Din fr. prosyllogistique.
PROSIMIAN, prosimieni, s.m. (Zool.) Lemurian. [Pr.: -mi-an] – Din fr. prosimiens.
PROSLĂVI, proslăvesc, vb. IV. 1. Tranz. A ridica în slavă; a slăvi, a preamări, a glorifica. 2. Refl. (Înv. şi reg.) A se simţi, a-i merge bine, a fi mulţumit, satisfăcut; a se odihni în voie; a se răsfăţa. – Din sl. proslaviti.
PROSLĂVIRE, proslăviri, s.f. Acţiunea de a (se) proslăvi şi rezultatul ei; preamărire glorificare, adorare; laudă. – V. proslăvi.
PROSLĂVITOR, -OARE, proslăvitori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care proslăveşte. – Proslăvi + suf. -tor.
PROSOP, prosoape, s.n. Obiect format dintr-o bucată de ţesătură, care foloseşte la şters după spălare; ştergar. * Ţesătură de bumbac, de obicei buclată, folosită pentru halate de baie, ştergare, articole de lenjerie pentru copii. – Din ngr. prósopon "faţă", prosopís", "ştergar".
PROSOPEL, prosopele, s.n. Diminutiv al lui prosop. – Prosop + suf. -el.
PROSOPLEGIE, prosoplegii, s.f. (Med.) Paralizie facială. – Din fr. prosoplégie.
PROSOPOMETRU, prosopometre, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea diferenţelor diametrelor feţei şi ale craniului. – Din fr. prosopométre.
PROSOPOPEE s.f. v. prozopopee.
PROSPĂTURĂ, prospături, s.f. (Pop.) Aliment proaspăt, marfă alimentară proaspătă. – Proaspăt + suf. -ură.
PROSPECT, prospecte, s.n. Afiş, anunţ, scrisoare, pliant sau broşură în care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariţie, calităţile, condiţiile de vânzare şi de folosire ale unui produs, intenţiile unor instituţii sau ale unor întreprinderi. – Din lat., fr. prospectus, germ. Prospekt.

PROSPECTA, prospectez, vb. I. Tranz. 1. A cerceta un teren cu scopul de a descoperi şi a localiza zăcămintele minerale utile. 2. A cerceta cererea şi oferta de mărfuri de pe o piaţă dată. – Din fr. prospecter.
PROSPECTARE, prospectări, s.f. Acţiunea de a prospecta şi rezultatul ei. – V. prospecta.
PROSPECTIV, -Ă, prospectivi, -e, adj., s.f. (Studiu) referitor la viitor, la evoluţia viitoare a societăţii prin analiza unor factori şi tendinţe actuale. Dimensiune prospectivă. – Din fr. prospectif, -ive, engl. prospective.
PROSPECTIVĂ, prospective, s.f. Proiect asupra viitorului constând în studierea factorilor tehnici, ştiinţifici, economici, sociali etc. şi în stabilirea influenţei lor asupra evoluţiei lumii moderne. – Din fr. prospective. – V. viitorologie.
PROSPECTIVIST, -Ă, prospectivişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în prospectivă. – Prospectivă + suf. -ist.
PROSPECTOR, -OARE, prospectori, -oare, s.m. şi f. Persoană specializată în efectuarea prospecţiunilor. – Din fr. prospecteur.
PROSPECŢIUNE, prospecţiuni, s.f. Ansamblul cercetărilor efectuate (pe teren şi în laborator) pentru a descoperi şi a localiza zăcămintele de minerale utile dintr-o regiune. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. prospection.
PROSPER, -Ă, prosperi, -e, adj. Care se află sau se dezvoltă în condiţii fericite, favorabile; înfloritor. * Care dovedeşte o stare bună, favorabilă. – Din fr. prospére.
PROSPERA, prospér, vb. I. Intranz. A se afla sau a se dezvolta în condiţii fericite, favorabile; a înflori, a progresa. [Prez. ind. şi: prosperez] – Din fr. prospérer.
PROSERARE, prosperări, s.f. Acţiunea de a prospera şi rezultatul ei. – V. prospera.
PROSPERITATE s.f. Stare prosperă, fericită, înfloritoare a vieţii unui individ sau a unei colectivităţi, a unei întreprinderi, a unei instituţii; bunăstare, belşug. – Din fr. prospérité, lat. prosperitas, -atis.
PROSPEŢEL, -EA, prospeţei, -ele, adj. Diminitiv al lui proaspăt. – Proaspăt + suf. -el.
PROSPEŢIME s.f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nou, tânăr, viu, fraged etc. – Proaspăt + suf.-ime.
PROST, PROASTĂ, proşti, proaste, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Om) lipsit de inteligenţă, fără judecată, fără minte; nătărău, nerod, tont, prostănac. ** Expr. Un prost şi jumătate = foarte prost. A face pe prostul = a simula prostia. * (Om) care se încrede uşor; (om) naiv, credul. ** Expr. A-şi găsi prostul = a-şi găsi omul pe care să-l poată înşela uşor, pe care să-l poată duce de nas. 2. Adj., s.m. şi f. (Înv. şi pop.) (Persoană) fără ştiinţă de carte; (om) neînvăţat, ignorant. * (Om) lipsit de rafinament; (om) simplu, neevoluat. 3. Adj. De condiţie socială modestă, din popor, de jos, de rând. ** (În trecut) Soldat prost = ostaş fără grad; soldat. 4. Adj. Obişnuit, comun. * De calitate inferioară, lipsit de valoare. 5. Adj. (Adesea adverbial) Care nu este aşa cum trebuie (din punct de vedere calitativ, funcţional etc.); necorespunzător, nesatisfăcător. * (Adverbial; în legătură cu verbul "a vorbi") Stricat, incorect. * (Despre situaţii, ştiri, întâmplări etc.) Neplăcut, nefavorabil, nenorocit. * (Despre vreme) Nefavorabil, rău. * Nepriceput, nepregătit, neîndemânatic într-o meserie, într-o profesiune etc. 6. Adj. Dăunător; neprielnic. ** Expr. Glumă proastă (sau de prost gust) = glumă fără haz, care supără, jigneşte. Vorbă proastă = vorbă îndrăzneaţă sau injurioasă; p. ext. ceartă. – Din sl. prostŭ.
PROSTAN, -Ă, prostani, -e, adj., s.m. şi f. (Înv.) Prostănac. – Prost + suf. -an.

PROSTATĂ, prostate, s.f. 1. Organ musculos şi glandular care înconjură porţiunea iniţială a uretrei şi care aparţine aparatului genital masculin. 2. (Impr.) Prostatită. – Din fr. prostate.
PROSTATIC1, -Ă, prostatici, -ce, adj. (Înv.) 1. Care trădează prostie; prostesc. 2. Simplu, nevinovat naiv. – Prost + suf. -atic.
PROSTATIC2, -Ă, prostatici, -ce, adj., s.m. 1. Adj. Care aparţine prostatei, privitor la prostată. 2. S.m. Bolnav de prostată. – Din fr. prostatique.
PROSTATITĂ, prostatite, s.f. Afecţiune inflamatorie a prostatei. – Din fr. prostatite.
PROSTĂLĂU, prostălăi, adj., s.m. Augmentativ al lui prost. – Prost + suf. -ălău.
PROSTĂNAC, -Ă, prostănaci, -ce, adj., s.m. şi f. (Om) prost, nătâng, bleg, prostan. * Care denotă prostie. – Prostan + suf. -ac.
PROSTEALĂ, prosteli, s.f. Faptul de a se prosti1; înşelare sau încercare de a înşela; amăgire, păcăleală. – Prosti1 + suf. -eală.
PROSTERNA, prostérn, vb. I. Refl. A se pleca, a se înclina (până la pământ) în faţa cuiva în semn de veneraţie, de umilinţă, de supunere etc. [Prez. ind. şi: prosternez] – Din fr. prosterner.
PROSTERNARE, prosternări, s.f. Acţiunea de a se prosterna şi rezultatul ei; prosternaţie. – V. prosterna.
PROSTERNAŢIE, prosternaţii, s.f. Prosternare. – Din fr. prosternation.
PROSTESC, -EASCĂ, prosteşti, adj. 1. Care dă dovadă de prostie, de lipsă de logică sau de raţiune. 2. (Rar) De calitate inferioară, fără valoare, de rând. – Prost + suf. -esc.
PROSTEŞTE adv. Ca un prost; în mod prostesc. ** Expr. A râde prosteşte = a râde fără motiv sau atunci când nu trebuie. – Prost + suf. -eşte.
PROSTI1, prostesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre oameni) A-şi pierde puterea de gândire, inteligenţa, a deveni prost; a se tâmpi. * (Fam.; despre oameni) A avea o comportare nenaturală, afectată, plină de mofturi, de pretenţii; (fam.) a se fandosi, a se izmeni (1). * Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul, dreapta judecată; a (se) zăpăci. * (Despre lucruri) A-şi pierde din calităţi, din valoare, a nu mai corespunde scopului. 2. Tranz. (Fam.) A induce pe cineva în eroare, a-l duce cu vorba; a păcăli, a înşela. – Din prost.
PROSTI2, prostesc, vb. IV. Intranz. (Pop.) A cerşi. – Din sl. prostiti "a ierta".
PROSTIC, -Ă, prostici, -ce, adj. (Rar) Prostuţ. – Prost + suf. -ic.
PROSTICEL, -EA, -ICĂ, prosticei, -ele, adj. Prostuţ. – Prost + suf. -icel, -icea, -icică.
PROSTIE, prostii, s.f. 1. Starea celui lipsit de inteligenţă sau de învăţătură, starea omului prost; (concr.) faptă, comportare, vorbă care denotă o astfel de stare. 2. Vorbă, faptă sau lucru lipsite de seriozitate, de importanţă; fleac; absurditate, inepţie. – Prost + suf. -ie.
PROSTIL, prostiluri, adj., s.n. (Edificiu antic) care are coloane numai pe faţada principală. – Din fr. prostyle.
PROSTIME s.f. (Înv.) Oameni de rând; mulţime, norod, sărăcime, gloată. – Prost + suf. -ime.
PROSTIRE1, prostiri, s.f. Faptul de a (se) prosti1. – V. prosti1.
PROSTIRE2, prostiri, s.f. (Reg.) Cearşaf. – Din ucr. prostyralo.
PROSTIT, -Ă, prostiţi, -te, adj. 1. Care şi-a pierdut facultăţile intelectuale; îndobitocit. * Ajuns sau adus într-o stare de uluială; uluit, zăpăcit, dezorientat. 2. Care a fost indus în eroare, amăgit. – V. prosti.
PROSTITUA, prostituez, vb. I. Refl. şi tranz. 1. A practica sau a face pe cineva să practice prostituţia. 2. Fig. A (se) necinsti, a (se) pângări (printr-o

întrebuinţare nedemnă), a face să capete un aspect degradant. [Pr.: -tu-a] – Din fr. prostituer.
PROSTITUARE, prostituări, s.f. Acţiunea de a (se) prostitua şi rezultatul ei. [Pr.: -tu-a] – V. prostitua.
PROSTITUATĂ, prostituate, s.f. Femeie care practică prostituţia; târfă. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. prostituée.
PROSTITUŢIE s.f. Faptă (infracţională) comisă de femeia care practică relaţii sexuale cu diverse persoane pentru a-şi procura mijloacele de existenţă. ** Casă de prostituţie = bordel. * Viaţă dusă de o prostituată. * Fig. Înjosire, degradare. – Din fr. prostitution.
PROSTOLAN, -Ă, prostolani, -e, adj. (Fam.; adesea substantivat) Prostănac. – Prost + suf. -ovan.
PROSTOVAN, -Ă, prostovani, -e, adj. (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Prostănac. – Prost + suf. -ovan.
PROSTOVOL, prostovoale, s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică, prevăzută la marginea exterioară cu greutăţi de plumb care o trag la fundul apei şi o strâng, formând în apă un sac în care e prins peştele; năpastă. [Pl. şi: prostovoluri] – Cf. scr. prostrica.
PROSTRAT, -Ă, prostraţi, -te, adj. (Rar) 1. (Despre tulpinile plantelor) Care creşte culcat la pământ. 2. Fig. Lipsit de energie morală. – Din lat. prostratus, fr. prostré.
PROSTRAŢIE s.f. Stare (patologică) de indiferenţă totală faţă de lumea înconjurătoare, cauzată de o slăbire extremă a forţei fizice şi psihice; imposibilitate de a reacţiona la excitaţiile externe; apatie. – Din lat. prostratio, -onis, fr. prostration.
PROSTULEŢ, prostuleţi, adj. Prostuţ. – Prost + suf. -uleţ.
PROSTUŢ, -Ă, prostuţi, -e, adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui prost; prosticel, prostie. – Prost +suf. -uţ.
PROTACTINIU s.n. Element chimic metalic, alb-cenuşiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. – Din fr. protactinium, germ. Protaktinium.
PROTAGONIST, -Ă, protagonişti, -ste, s.m. şi f. 1. Persoană care joacă rolul principal într-o piesă de teatru, într-o operă, într-un film; p. gener. erou, personaj principal. 2. Reprezentant de frunte al unei mişcări, al unei teorii etc.; promotor, iniţiator; cap, fruntaş. – Din fr. protagoniste.
PROTAL, protale, s.n. (Bot.) Lamă verde de forma unei frunze, rezultată din germinarea sporilor de criptogame vasculare. – Din fr. prothalle.
PROTAMINĂ, protamine, s.f. Proteină (specifică peştilor) care conţine în proporţie mare aminoacizi. – Din fr. protamine.
PROTANOPIE, protanopii, s.f. (Med.) Incapacitate a ochiului de a vedea culoarea roşie. – Din fr. protanopie, engl. protanopia. – V. daltonism.
PROTARGOL s.n. Antiseptic sub formă de pulbere fină, galbenă sau galbenă-brună, format din azotat de argint şi o soluţie alcalină de proteine, folosit în tratamentul mucoaselor, la guturai, la boli de ochi etc. – Din germ. Protargol.
PROTAZĂ, protaze, s.f. 1. Partea întâi a unei perioade condiţionale, care cuprinde grupa propoziţiilor secundare şi care îndreaptă atenţia cititorului asupra consecinţelor care se enunţă în apodoză. 2. Partea de la început a unei drame antice, care cuprindea expunerea subiectului. – Din fr. protase. Cf. lat. protasis.
PROTEAZĂ, proteaze, s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor din aminoacizi. [Pr.: -te-a-] – Din fr. protéase.
PROTECTOR, -OARE, protectori, -oare, adj. 1. (Adesea substantivat) Care apără, care păzeşte sau fereşte pe cineva sau ceva; care favorizează pe cineva

sau ceva. * (Despre atitudini sau comportări) Binevoitor, condescendent. 2. (Despre state) Care exercită un protectorat asupra unei ţări, unui teritoriu. [Acc. şi: protéctor] – Din lat. protector, -oris, fr. protecteur.
PROTECTORAT, protectorate, s.n. Formă de dependenţă politică a unui stat faţă de altul în virtutea unei convenţii conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-şi autonomia internă; conducere exercitată de statul protector. * Teritoriu sau ţară caracterizate printr-o astfel de formă de dependenţă. – Din fr. protectorat.
PROTECŢIE, protecţii, s.f. 1. Faptul de a proteja, de a ocroti, de a apăra; ansamblu de măsuri care protejează; persoană, instituţie etc. care protejează; dispozitiv, sistem tehnic etc. care serveşte la protejare. ** Protecţia muncii = ansamblu de măsuri luate pentru ocrotirea vieţii şi a sănătăţii celor ce muncesc, pentru asigurarea desfăşurării muncii în condiţiile cele mai bune. ** Loc. adj. De protecţie = protector. * Sprijin, ajutor dat cuiva de o persoană influentă pentru obţinerea unui avantaj; p. ext. persoană care acordă acest sprijin. 2. (Înv.) Protectorat. – Din lat. protectio, -onis, fr. protection.
PROTECŢIONISM s.n. Politică economică a unui stat, care urmăreşte protejarea temporară, parţială sau totală a industriei şi a agriculturii indigene prin aplicarea unui regim vamal cu tarife ridicate la mărfurile de import, prin restricţii valutare etc. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. protectionnisme.
PROTECŢIONIST, -Ă, protecţionişti, -ste, adj., sm. şi f. 1. Adj. Care aparţine protecţionismului, privitor la protecţionism; care aplică protecţionismul. 2. S.m. şi f. Adept al protecţionismului. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. protectionniste.
PROTEGE vb. III v. proteja.
PROTEGUI, proteguiesc, vb. IV.Tranz. (Rar) A proteja. – Protege + suf. -ui.
PROTEGUIRE, proteguiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a protegui şi rezultatul ei; protejare. – V. protegui.
PROTEGUITOR, -OARE, proteguitori, -oare, adj. (Rar) Protector. [Pr.: -gu-i-] – Protegui + suf. -tor.
PROTEIC, -Ă, proteici, -ce, adj. 1. Cu caracter schimbător, variabil. * (Despre unele substanţe) Care îşi schimbă necontenit forma; nestatornic. 2. (Biol.) Care se referă la protide sau la proteine, care aparţine protidei sau proteinei. [Pr.: -te-ic] – Din fr. protéique.
PROTEIDĂ, proteide, s.f. (Biol.) Substanţă chimică naturală formată prin combinarea unor proteine cu substanţe neproteice. – Din fr. protéide.
PROTEIFORM, -Ă, proteiformi, -e, adj. Cu formă variabilă. [Pr.: -te-i-] – Din fr. protéiforme.
PROTEINĂ, proteine, s.f. Substanţă organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc., care intră în componenţa protoplasmei celulelor animale şi vegetale, îndeplinind în organism funcţii variate fundamentale. – Din fr. protéine.
PROTEINEMIE s.f. (Med.) Prezenţă a proteinelor în sânge; cantitate de proteine prezentă în sânge. [Pr.: -te-i-] – Din fr. protéinémie.
PROTEINIC, -Ă, proteinici, -ce, adj. Care aparţine proteinei, privitor la proteină, de proteină. – Proteină + suf. -ic.
PROTEINOGRAMĂ, proteinograme, s.f. (Med.) Examen de laborator care determină prezenţa, cantitatea proteinelor din sânge; (concr.) buletin care conţine rezultatul unui astfel de examen de laborator. [Pr.: -te-i-] – Din fr. protéinogramme.
PROTEINOTERAPIE s.f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecţiilor. [Pr.: -te-i-] – Din fr. protéinothérapie.

PROTEINURIE, proteinurii, s.f. (Med.) Albuminurie. [Pr.: -te-i-] – Din fr. protéinurie.
PROTEISM s.n. (Livr.) Comportare de Proteu; p. ext. tendinţa de a lua forme diferite. – Din fr. protéisme.
PROTEJA, protejez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) apăra de acţiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) păzi, a (se) feri. 2. Tranz. A ocroti, a sprijini, a ajuta pe cineva, înlesnindu-i reuşita prin recomandări, sprijin material sau moral etc. * A favoriza, a părtini; a încuraja. [Var.: (înv.) protége vb. III] – Din fr. protéger, lat. protegere.
PROTEJARE, protejări, s.f. Acţiunea de a (se) proteja şi rezultatul ei; ocrotire, apărare; favorizare. – V. proteja.
PROTEJAT, -Ă, protejaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) 1. Care se bucură de protecţia cuiva; ocrotit, apărat, păzit; favorizat. 2. (Despre sisteme tehnice, instalaţii etc.) Înzestrat cu un sistem de protecţie. – V. proteja.
PROTEOLITIC, -Ă, proteolitici, -ce, adj. (Med.) Referitor la proteoliză, de proteoliză. [Pr.: -te-o-] – Din fr. protéolitique.
PROTEOLIZĂ, proteolize, s.f. (Med.) Descompunere şi degradare a proteinelor. [Pr.: -te-o-] – Din fr. protéolyse.
PROTEROGINIE s.f. (Rar) 1. (Bot.) Protoginie (1). 2. (Zool.) Protoginie (2). – Din fr. protérogynie.
PROTEROZOIC, -Ă, proterozoici, -ce, subst., adj. (Geol.) Algonchian. [Pr.: -zo-ic] – Din fr. protérozoîque, engl. proterozoic.
PROTEST, proteste, s.n. 1. Faptul de a protesta; manifestare energică împotriva unei acţiuni considerate ca nejustă; opoziţie hotărâtă; (concr.) act scris prin care se exprimă o asemenca manifestare; protestaţie. ** Notă de protest = act prin care un guvern dezaprobă un act săvârşit de guvernul altei ţări şi considerat contrar tratatelor sau normelor de drept internaţional. 2. Act public prin care organele judecătoreşti constată neplata la scadenţă a unei poliţe. – Din protesta (derivat regresiv).
PROTESTA, protestez, vb. I. 1. Intranz. A manifesta o împotrivire energică şi făţişă faţă de ceva, a-şi exprima dezaprobarea împotriva unui fapt, a unei hotărâri, a unei măsuri etc. considerate nejuste. * A contesta. 2. Tranz. A stabili pe cale judiciară că o poliţă nu a fost achitată la scadenţă. – Din fr. protester.
PROTESTANT, -Ă, protestanţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al protestantismului; reformat. 2. Adj. Care ţine de protestantism, privitor la protestantism. – Din fr. protestant.
PROTESTANTISM s.n. Denumire generală a confesiunilor religioase creştine care s-au rupt de catolicism prin mişcarea Reformei din sec. XVI. * Totalitatea popoarelor protestante. – Din fr. protestantisme.
PROTESTARE, protestări, s.f. Acţiunea de a protesta şi rezultatul ei. – V. protesta.
PROTESTATAR, -Ă, protestatari, -e, adj. Care indică sau conţine un protest; de protest. * (Adesea substantivat) Care protestează într-o împrejurare oarecare, care aderă la o acţiune de protest. – Din fr. protestataire.
PROTESTAŢIE, protestaţii, s.f. (Înv.) Protest (1). – Din lat. protestatio, fr. protestation.
PROTETIC, -Ă, protetici, -ce, adj. 1. (Med.) Care ţine de proteză (1), privitor la proteză (1). 2. (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvânt, fără a-i schimba înţelesul. – Din fr. prothétique.
PROTEU, protei, s.m. 1. (Livr.) Om nestatornic, care îşi schimbă mereu ideile, părerile. 2. (Şi în sintagma proteu de peşteră) Batracian care trăieşte în unele

peşteri (Proteus anguinus). 3. Bacterie polimorfă foarte mobilă, care conţine elemente baciliare (Proteus). – Din fr. protée.
PROTEZĂ, proteze, s.f. 1. Aparat sau piesă medicală care înlocuieşte un organ, un membru, o parte dintr-un membru amputat sau un conduct natural al corpului omenesc ori pe care se fixează o dantură falsă. * Operaţie chirurgicală prin care se înlocuieşte un organ, un membru al corpului etc. printr-o proteză (1). 2. (Fon.) Apariţie accidentală a unei vocale la începutul unui cuvânt care începe cu o consoană, fără a se schimba înţelesul cuvântului. – Din fr. prothése.
PROTIDĂ, protide, s.f. (Mai ales la pl.) Substanţă organică azotată care, prin desfacere hidrolitică, eliberează aminoacizi. – Din fr. protide.
PROTIDIC, -Ă, protidici, -ce, adj. Care conţine protide, de protide. – Din fr. protidique.
PROTIPENDA s.f. v. protipendadă.
PROTIPENDADĂ s.f. Marea boierime, care se bucura, în evul mediu, de privilegii speciale; p. ext. elită socială. [Var.: (înv.) protipendá s.f.] – Din ngr. próti pendádha.
PROTIPENDIST, -Ă, protipendişti, -ste, s.m. şi f. (Înv.) Boier care făcea parte din protipendadă. – Protipenda + suf. -ist.
PROTIST, protiste, s.n. Microorganism unicelular. – Din fr. protiste.
PROTISTOLOGIE s.f. Studiul protistelor. – Din fr. protistologie.
PROTIU s.n. (Chim.) Hidrogen uşor. – Din fr., engl. protium.
PROTIVNIC, -Ă adj. v. potrivnic.
PROTIVNICIE s.f. v. potrivnicie.
PROTO- Element de compunere care înseamnă "primul", "întâiul" şi care serveşte la formarea unor substantive. – Din ngr. protos, fr. proto÷.
PROTOBIOLOGIE s.f. Ramură a biologiei care studiază formele de viaţă mai mici decât bacteriile. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. protobiologie.
PROTOBITUMEN s.n. Bitumen în stare de formare, care reprezintă prima fază de transformare a materiei organice în ţiţei. – Din germ. Protobitumen.
PROTOBLAST, protoblaste, s.n. (Biol.) Celulă lipsită de membrană. – Din fr. protoblaste.
PROTOBROMURĂ, protobromuri, s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în brom pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. – Din fr. protobromure.
PROTOCARBURAT, -Ă, protocarburaţi, -te, adj. (Chim.) Care formează o protocarbură; în stare de protocarbură. – Din fr. protocarburat.
PROTOCARBURĂ, protocarburi, s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în carbon pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. – Din fr. protocarbure.
PROTOCLORURAT, -Ă, protoclorurați, -te, adj. (Chim.) Care formează o protoclorură; în stare de protoclorură. – Din fr. protocloruré.
PROTOCLORURĂ, protocloruri, s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în clor pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. – Din fr. protochlorure.
PROTOCOL, protocoale, s.n. 1. Act, document în care sunt consemnate rezoluţiile unei adunări, ale unor dezbateri, ale unei conferinţe internaţionale; document diplomatic cu valoarea unui acord internaţional, care cuprinde hotărârile luate la o conferinţă internaţională. 2. (Înv. şi reg.) Formular oficial folosit pentru acte publice; p. ext. registru, catastif. 3. (La sg.) Totalitatea formelor şi a practicilor de ceremonial care se aplică la festivităţi oficiale în relaţiile diplomatice; serviciu însărcinat cu organizarea oficială a

ceremonialului. * P. gener. Reguli (de conduită) care trebuie respectate în societate. – Din fr. protocole, germ. Protokoll.
PROTOCOLAR, -Ă, protocolari, -e, adj. Care ţine de protocol, potrivit protocolului; (despre oameni) ceremonios. – Din fr. protocolaire.
PROTOCORDAT, protocordate, s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine care prezintă notocord şi fante branhiale persistente în timpul întregii vieţi a individului (Protocordata); (şi la sg.) animal din această încrengătură. – Din fr. protochordés.
PROTOCRONIE s.f. Protocronism. – Din protocronism (după sincronie).
PROTOCRONISM s.n. Curent de idei preocupat să pună în valoare elementele de prioritate în afirmarea unei idei, a unei teme etc. în istoria culturii (la nivel universal). – Proto- + [sin] cronism.
PROTOCRONIST, -Ă, protocronişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al protocronismului. – Protocronie + suf. -ist.
PROTODIACON, protodiaconi, s.m. (Înv.) Arhidiacon. [Pr.: -di-a-] – Din sl. protodijakonů, ngr. proto-dhiákonos.
PROTODORIC, -Ă, protodorici, -ce, adj. Care aparţine doricului primar din secolele VII-VI ante Christos. – Din fr. protodorique.
PROTOFIT, protofite, s.n. Organism vegetal unicelular primitiv din care a evoluat regnul vegetal. – Din fr. protophyte.
PROTOGIN, -Ă, protogini, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Bot., despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. 2. S.f. (Geol.) Rocă granitică cu structură de şist. – Din fr. protogyne.
PROTOGINIE s.f. 1. (Bot.; la flori hermafrodite) Dezvoltare a pistilului înaintea staminelor; (rar) proteroginie (1). 2. (Zool.) Organism hermafrodit care produce iniţial ovale, apoi spermatozoizi; (rar) poteroginie (2). – Din fr. protogynie.
PROTOIEREU, protoierei, s.m. Protopop. [Pr.: -to-ie-] – Din ngr. protoieréfs.
PROTOIERIE, protoierii, s.f. Protopopie. [Pr.: -to-ie-] – Protoiereu + suf. -ie.
PROTOIODURĂ, protoioduri, s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în iod pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. [Pr.: -to-io-] – Din fr. protoiodure.
PROTOISTORIC, -Ă, protoistorici, -ce, adj. Care aparţine protoistoriei, privitor la protoistorie. [Pr.: -to-is-] – Din fr. protohistorique.
PROTOISTORIE s.f. Perioadă intermediară între preistorie şi istorie, corespunzând epocii fierului. [Pr.: -to-is-] – Din fr. protohistoire (după istorie).
PROTOMĂ, protome, s.f. (Arheol.) Bust al unui om sau al unui animal care împodobea, în antichitate, un obiect de metal sau de ceramică. – Din fr. protomé, engl. protoma.
PROTON, protoni, s.m. Particulă elementară stabilă cu sarcină electrică pozitivă, care constituie nucleul atomului de hidrogen. – Din fr. proton.
PROTONEMĂ, protoneme, s.f. (Bot.) Formaţie verde reprezentând stadiul iniţial de dezvoltare a gametofitului. – Din fr. protonéma.
PROTONIC1, -Ă, protonici, -ce, adj. (Despre sunete şi silabe) Care se găseşte înaintea silabei accentuate. – Din fr. protonique.
PROTONIC2, -Ă, protonici, -ce, adj. Care ţine de protoni, privitor la protoni. – Din fr. protonique.
PROTONOTAR, protonotari, s.m. Prelat de la curtea papală însărcinat cu înregistrarea şi expedierea actelor pontificale. – Din lat. protonotarius, fr. protonotaire.
PROTONOTARIAT, protonotariate, s.n. Funcţia şi demnitatea de protonotar. [Pr.: -ri-at] – Din it. protonotariato.

PROTOPLASMATIC, -Ă, protoplasmatici, -ce, adj. Protoplasmic. – Din germ. protoplasmatisch.
PROTOPLASMĂ s.f. (Biol.) Substanţă albuminoidă complexă având aspectul unei mase vâscoase, incolore, semifluide, care alcătuieşte baza celulei vii. – Din fr. protoplasma.
PROTOPLASMIC, -Ă, protoplasmici, -ce, adj. Care ţine de protoplasmă, privitor la protoplasmă; compus din protoplasmă; protoplasmatic. – Din fr. protoplasmique.
PROTOPLAST, protoplaste, s.n. (Biol.) (Parte din) protoplasmă. – Din fr. protoplaste.
PROTOPLASTIC, -Ă, protoplastici, -ce, adj. (Biol.) Protoplasmatic. – Protoplast + suf. -ic.
PROTOPOP, protopopi, s.m. Preot care îndeplineşte funcţia de inspector al bisericilor şi al preoţilor dintr-un teritoriu determinat; protoiereu, protoprezbiter. [Var.: (pop.) potropóp s.m.] – Din sl. protopopŭ.
PROTOPOPEASĂ, protopopese, s.f. Soţie unui protopop; protopopoaie, protoprezbiteră. [Var.: (pop.) potropopeásă s.f.] – Protopop + suf. -easă.
PROTOPOPESC, -EASCĂ, protopopeşti, adj. Care aparţine protopopului, privitor la protopop. – Protopop + suf. -esc.
PROTOPOPIAT, protopopiate, s.n. (Rar) Protopopie. [Pr.: -pi-at] – Protopopie + sur. -at.
PROTOPOPIE, protopopii, s.f. 1. Rangul sau funcţia de protopop; protoierie, protopopiat. 2. Teritoriu aflat sub jurisdicţia unui protopop; protoierie, protopopiat. * Reşedinţa unui protopop; protoierie, protopopiat. – Protopop + suf. -ie.
PROTOPOPOAIE, protopopoaie, s.f. (Rar) Protopopească. [Pr.: -poa-ie] – Protopop + suf. -oaie.
PROTOPREZBITER, protoprezbiteri, s.m. Protopop. – Din ngr. protopresvíteros.
PROTOPREZBITERĂ, protoprezbitere, s.f. Protopopeasă. – Protoprezbiter + suf. -ă.
PROTOPSALT, protopsalţi, s.m. (Înv.) Prim cântăreţ la o biserică. – Din ngr. protopsáltis.
PROTORACE, protorace, s.n. (Entom.) Primul segment al toracelui la insecte. [Var.: protórax s.n.] – Din fr. protorax (după torace).
PROTORAX s.n. v. protorace.
PROTOROMÂNĂ s.f. (Lingv.) Româna comună. – Proto- + română.
PROTOS s.m. invar. (Înv.; la jocurile de cărţi) Cel care are dreptul să deschidă jocul. – Din ngr. prótos.
PROTOSINGHEL, protosingheli, s.m. Grad monahal superior singhelului şi inferior arhimandritului; monah care are acest grad. – Din ngr. protosínghellos.
PROTOSTEA, protostele, s.f. (Astron.) Stea în fază de formare. – Proto- + stea (după engl. protostar).
PROTOSULFURĂ, protosulfuri, s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în sulf pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. – Din fr. protosulfure.
PROTOTIP, prototipuri, s.n. 1. Model care reprezintă tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar de probă dintr-un lot de piese, de maşini etc. care urmează să se execute în serie. 2. Exemplar ilustrativ, model (desăvârşit), tip. – Din fr. protoptype.
PROTOTIPIC, -Ă, prototipici, -ce, adj. (Rar) Care aparţine unui prototip. – Din fr. prototypique.

PROTOXID, protoxizi, s.m. Oxidul cel mai puţin oxigenat al unui element. – Din fr. protoxyde.
PROTOZOAR, protozoare, s.n. (La pl.) Încrengătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: -zo-ar] – Din fr. protozoaire.
PROTOZOOLOGIE s.f. Ramură a zoologiei care studiază organismele unicelulare. [Pr.: -zo-o-] – Din fr. protozoologie, engl. protozoology.
PROTROMBINĂ, protrombine, s.f. (Biol.) Substanţă inactivă din sânge care se transformă în trombină. – Din fr. prothrombine, engl. prorthrombi.
PROTUBERANT, -Ă, protuberanţi, -te, adj. Care constituie o protuberanţă. – Din fr. protubérant.
PROTUBERANŢĂ, protuberanţe, s.f. 1. Parte a unui obiect, a unui organ etc. ieşită în relief; proeminenţă, ieşitură. 2. Nor de gaz incandescent care apare pe fondul coroanei solare în forma unor limbi de foc. – Din fr. protubérance.
PROTURĂ, proture, s.f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, fără aripi, antene şi ochi, cu rudimente de picioare şi cu armătură bucală pentru supt şi mestecat; (şi la sg.) insectă din acest ordin. – Din fr. protoures.
PROŢAP, proţapuri, s.n. 1. Prăjină groasă de lemn, bifurcată la un capăt, care se fixează la dricul carului şi de care se prinde jugul; rudă. 2. Prăjină cu vârful despicat, în care se înfigea în trecut o reclamaţie prezentată domnitorului, pe deasupra capetelor mulţimii. ** Expr. A umbla cu jalba în proţap = a protesta, a reclama; a cere cu insistenţă ceva. 3. Prăjină despicată la un capăt, cu care se culeg fructele, cu care se prind racii etc. * Fiecare dintre cele două beţe, despicate în formă de furcă şi înfipte în pământ, lângă jar, între care se fixează peştele întreg pentru a se frige. 4. Pârghie la moara de vânt sau la fântână. – Din sl. procěpů, bg. procep.
PROŢĂPEALĂ, proţăpeli, s.f. (Fam.) Faptul de a (se) proţăpi. – Proţăpi + suf. -eală.
PROŢĂPEL, proţăpele, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui proţap. – Proţap + suf. -el.
PROŢĂPI, proţăpesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) sprijini, a (se) propti, a (se) ţine cu putere. 2. Tranz. şi refl. A (se) înţepeni, a (se) fixa. 3. (Fam.) A se opri (provocator, cu îndrăzneală etc.) în faţa cuiva; fig. a se îngâmfa, a-şi da importanţă. – Din proţap.
PROŢĂPIRE, proţăpiri, s.f. Acţiune de a (se) proţăpi şi rezultatul ei. – V. proţăpi.
PROŢĂPIT, -Ă, proţăpiţi, -te, adj. (Fam.) 1. Care este fixat; nemişcat, ţeapăn. * Fig. (Despre oameni) Sigur de sine; îngâmfat. 2. (Despre gură) Căscat, înţepenit. – V. proţăpi.
PROŢENT s.n. v. procent.
PROŢES s.n. v. proces.
PROUDHONISM s.n. Doctrină iniţiată de Pierre Joseph Proudhon, care preconiza menţinerea şi întărirea micii proprietăţi. [Pr.: prudonism] – Din fr. proudhonisme.
PROUDHONIST, -Ă, proudhonişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al proudhonismului. [Pr.: prudonist] – Din fr. proudhoniste.
PROUR s.n. (Pop.) Timpul zilei (dis-de-dimineaţă) când pleacă oile la păşune. ** Expr. În prour de... = la începutul zilei; p. ext. la începutul unui anotimp. [Var.: próor s.n.] – Et. nec.
PROVĂ s.f. v. proră.
PROVEDEA, provăd, vb. II. Tranz. (Înv.) A înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare; a prevedea. – Din it. provvedere.

PROVEDITOR, proveditori, s.m. Funcţionar public al vechii republici veneţiene însărcinat cu conducerea sau cu inspectarea unei flote, a unei provincii. – Din it. provveditore, fr. provéditeur.
PROVENI, provin, vb. IV. Intranz. A se trage, a lua naştere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-şi avea obârşia, originea, provenienţa din... – Din fr. provenir.
PROVENIENŢĂ, provenienţe, s.f. Loc de unde vine sau provine ceva; origine, obârşie, provenire. [Pr.: -ni-en÷, – Var.: (înv.) proveníenţă s.f.] – Din fr. provenance, it. provenienza.
PROVENINŢĂ s.f. v. provenienţă.
PROVENIRE, proveniri, s.f. (Rar) Provenienţă. – V. proveni.
PROVENSAL, -Ă, provensali, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază din Provence sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine regiunii Provence sau populaţiei ei, privitor la Provence sau la populaţia ei, originar din Provence. * (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensali (1); p. ext. limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franţei. [Var.: (înv.) provenţál, -ă s.m. şi f., adj.] – Din fr. provençal.
PROVENŢAL, -Ă s.m. şi f., adj. v. provensal.
PROVERB, proverbe, s.n. 1. Învăţătură morală populară născută din experienţă, exprimată printr-o formulă eliptică sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată; zicală, zicătoare, parimie. 2. (Franţuzism) Operă dramatică scurtă, al cărei conţinut ilustrează un proverb (1). – Din lat. proverbium, fr. proverbe.
PROVERBIAL, -Ă, proverbiali, -e, adj. 1. Care ţine de proverb (1), privitor la proverb; cu caracter de proverb. 2. Care este la fel de cunoscut ca un proverb; despre care s-a dus vestea; de pomină. [Pr.: -bi-al] – Din fr. proverbial.
PROVIANT, provianturi, s.n. (Înv.) Provizii, alimente (pentru armată). [Pr.: -vi-ant] – Din pol. prowiant, rus. proviant, germ. Proviant.
PROVIDENŢĂ s.f. (În concepţiile religioase) Înţelepciune supremă a divinităţii în conducerea lumii. * (Art.) Divinitatea, dumnezeirea, Dumnezeu. * Grijă, milă, îndurare ca atribute ale divinităţii. * Fig. (Rar) Persoană sau împrejurare miraculoasă care contribuie la salvarea sau la fericirea cuiva. – Din lat. providentia, fr. providence.
PROVIDENŢIAL, -Ă, providenţiali, -e, adj. Dat, trimis de providenţă; p. ext. care apare la momentul potrivit, printr-o întâmplare favorabilă ieşită din comun; excepţional, deosebit. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. providentiel.
PROVIDENŢIALISM s.n. Concepţie bazată pe credinţa în providenţă. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. providentialisme.
PROVIDENŢIALIST, -Ă, providenţialişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al providenţialismului. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. providentialiste.
PROVINCIAL, -Ă, provinciali, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care locuieşte în provincie sau este originară de acolo; p. ext. persoană cu apucături sau cu deprinderi stângace, naive. 2. Adj. Care aparţine provinciei, privitor la provincie; propriu provinciei şi locuitorilor ei; care se găseşte în provincie; provincialist. [Pr.: -ci-al, – Var.: (înv.) provinţiál, -ă s.m. şi f., adj.] – Din lat. provincialis, fr. provincial.
PROVINCIALISM, provincialisme, s.n. 1. Cuvânt, expresie, locuţiune specifică unei provincii, care nu aparţine limbii literare; p. ext. rostire caracteristică unei provincii; regionalism. 2. Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial (1). [Pr.: -ci-a÷, – Var.: (înv.) provinţialísm s.n.] – Din fr. provincialisme.

PROVINCIALIST, -Ă, provincialişti, -ste, adj. (Rar) Provincial. [Pr.: -ci-a-] – Provincial + suf. -ist.
PROVINCIALIZA, provincializez, vb. I. Refl. şi tranz. A căpăta sau a face să capete trăsături specifice provincialilor (1). [Pr.: -ci-a-] – Provincial + suf. -iza.
PROVINCIALIZARE, provincializări, s.f. Acţiune de a (se) provincializa. [Pr.: -ci-a-] – V. provincializa.
PROVINCIALIZAT, -Ă, provincializaţi, -te, adj. Care a dobândit trăsături specifice provincialilor(1).
PROVINCIE, provincii, s.f. 1. Unitate geografică sau administrativă dintr-o ţară; regiune, ţinut. * Teritoriu sau localitate dintr-o ţară situate în afara capitalei. 2. Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei şi supus legilor şi organizării romane. [Var.: (înv.) provínţie s.f.] – Din lat. provincia, fr. province.
PROVINCIOARĂ, provincioare, s.f. (Rar) Diminutiv al lui provincie. [Pr.: -ci-oa-] – Provincie + suf. -ioară.
PROVINŢIAL, -Ă s.m. şi f., adj. v. provincial.
PROVINŢIALISM s.n. v. provincialism.
PROVINŢIE s.f. v. provincie.
PROVITAMINĂ, provitamine, s.f. Substanţă inactivă din alimente, activată de organism şi transformată în vitamină. – Din fr. provitamine.
PROVIZIE, provizii, s.f. Rezervă de produse (mai ales alimentare) necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp. – Din fr. provision, lat. provisio, germ. Provision.
PROVIZION, provizioane, s.n. (Rar) Remuneraţie procentuală dată celui care a mijlocit o afacere comercială; comision, remiză. [Pr.: -zi-on] – Din germ. Provision.
PROVIZORAT, provizorate, s.n. Stare a ceea ce este provizoriu; fapt, situaţie provizorie; timp cât cineva sau ceva este provizoriu. – Din provizoriu.
PROVIZORIU, -IE, provizorii, adj. (Adesea adverbial) Care durează sau este destinat să dureze un timp limiat, după care urmează să fie înlocuit; temporar, vremelnic, tranzitoriu. * (Substantivat, n.; înv.) Provizorat. – Din lat. provisorius, fr. provisoire.
PROVOCA, provóc, vb. I. Tranz. 1. A aţâţa, a întărâta, a incita pe cineva (sfidându-l); spec. (Jur.) a aduce pe cineva (prin acte de violenţă, lezarea demnităţii sau alte fapte ilicite) într-o stare de surescitare favorabilă comiterii unei infracţiuni. 2. A avea drept urmare; a determina, a constitui, a cauza, a prilejui, a pricinui. * Spec. A produce intenţionat un eveniment, un proces, un fenomen; a stârni. 3. A chema, a invita pe cineva să participe la o competiţie, la o întrecere. – Din fr. provoquer, lat. provocare.
PROVOCANT, -Ă, provocanţi, -te, adj. (Rar) Care provoacă, produce ceva. – Din fr. provocant.
PROVOCARE, provocări, s.f. Acţiunea de a provoca şi rezultatul ei; provocaţie. – V. provoca.
PROVOCATOR, -OARE, provocatori, -oare, adj. Care provoacă, întărâtă, aţâţă, incită, atacă; care atrage atenţia asupra sa prin ţinută, extravaganţă, impertinenţă, obrăznicie; sfidător, obraznic. * (Substantivat) Persoană care instigă la producerea unui act reprobabil. * Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuieşte ceva. [Var.: (pop.) provocătór, -oare adj.] – Din fr. provocateur.
PROVOCAŢIE, provocaţii, s.f. (Rar) Provocare. – Din fr. provocation, lat. provoctio.
PROVOCĂTOR, -OARE adj. v. provocator.

PROXENET, -Ă, proxeneţi, -te, s.m. şi f. Persoană care mijloceşte prostituţia, care îndeamnă sau constrânge pe cineva să practice prostituţia (pentru a trage foloase materiale personale); codoş. – Din fr. proxénéte.
PROXENETISM s.n. Ocupaţia proxenetului; faptul de a trage foloase materiale din practicarea prostituţiei altuia. – Din fr. proxénétisme.
PROXIM, -Ă, proximi, -e, adj. (Livr.) Cel mai apropiat (în timp sau în spaţiu). ** (Log.; în sintagma) Gen proxim = primul termen relevant al unei definiţii, cel mai apropiat ca sens de noţiunea de definit. – Din lat. proximus.
PROXIMITATE s.f. (Livr.) Apropiere imediată (în spaţiu sau în timp); vecinătate. – Din lat. proximitas, -atis, fr. proximité.
PROZAIC, -Ă, prozaici, -ce, adj. (Despre opere literare, stil etc.) Lipsit de calităţi artistice, de valoare stilistică; p. ext. banal, comun, plat. [Pr.: -za-ic] – Din fr. prosaîque, lat. prosaicus.
PROZAICITATE s.f. (Rar) Prozaism. [Pr.: -za-i-] – Prozaic + suf. -itate.
PROZAISM s.n. Însuşire a ceea ce este prozaic; p. ext. platitudine, banalitate. – Din fr. prosaîsme.
PROZAIST, prozaişti, s.m. (Rar) Prozator. – Din germ. Prosaist, engl. prosaist.
PROZAIZA, prozaizez, vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină prozaic. [Pr.: -za-i-] – Din fr. prosaîser.
PROZAIZARE, prozaizări, s.f. Acţiunea de a prozaiza. [Pr.: -za-i-] – V. prozaiza.
PROZATOR, -OARE, prozatori, -oare, s.m. şi f. Autor de opere literare în proză, scriitor în proză. – Din fr. prosateur.
PROZAURIAN, prozaurieni, s.m. (La pl.) Ordin de reptile primitive terestere şi acvatice; (şi la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: -za-u-ri-an] – Din fr. prosauriens.
PROZĂ, proze, s.f. 1. Mod de exprimare care nu este supus regulilor de versificaţie; compunere literară care foloseşte acest mod de exprimare. 2. Totalitatea operelor în proză (1) ale unui scriitor, ale unui popor etc. 3. Fig. Lucruri comune, banale, vulgare, cotidiene, aparţinând realităţii de fiecare zi. – Din fr. prose, lat. prosa.
PROZELIT, -Ă, prozeliţi, -te, s.m. şi f. Persoană convertită de curând la o credinţă, la o doctrină etc.; adept nou (şi înflăcărat) al unei credinţe, al unei doctrine etc. – Din fr. prosélyte, lat. proselytus.
PROZELITIC, -Ă, prozelitici, -ce, adj. (Rar) Care aparţine prozeliţilor, privitor la prozeliţi, caracteristic prozeliţilor. – Din fr. prosélytique.
PROZELITISM s.n. 1. Zel, râvnă, strădanie de a face prozeliţi. 2. Devotament, ataşament (la o credinţă, la o doctrină etc.) specific prozeliţilor. – Din fr. prosélytisme.
PROZODEM, prozodeme, s.n. (Livr.) Element prozodic (1) cu rol distinctiv. – Din fr. prosodéme.
PROZODIC, -Ă, prozodici, -ce, adj. Care aparţine prozodiei, privitor la prozodie, de prozodie. – Din fr. prosodique.
PROZODIE s.f. 1. Parte a poeticii care studiază versificaţia şi normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau lungimii silabelor versurilor. 2. (Înv.) Punctuaţie. – Din ngr. prosodía, fr. prosodie.
PROZODIST, -Ă, prozodişti, -ste, s.m. şi f. (Rar) Cunoscător al prozodiei. – Din fr. prosodiste.
PROZOPOPEE, prozopopei, s.f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. [Var.: prosopopée s.f.] – Din fr. prosopopée, lat. prosopopeia.
PRR interj. Cuvânt cu care sunt opriţi cai din mers. – Onomatopee.
PRUBULUI vb. IV v. probălui.

PRUD, -Ă, pruzi, -de, adj. (Franţuzism) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. – Din fr. prude.
PRUDENT, -Ă, prudenţi, -te, adj. Care se fereşte de tot ce ar putea să-i producă un neajuns, să-l primejduiască; prevăzător, circumspect, precaut. – Din fr. prudent, lat. prudens, -ntis.
PRUDENŢĂ s.f. Însuşirea de a fi prudent; prevedere, precauţie, circumspecţie. – Din fr. prudence, lat. prudentia, it. prudenza.
PRUFNI, prufnesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate sunete asemănătoare buhaiului. – Formaţie onomatopeică.
PRUINĂ s.f. Strat fin cu aspect ceros care acoperă ca o brumă suprafaţa unor fructe. – Din fr. pruine.
PRUJĂ, pruji, s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. – Din pruji (derivat regresiv).
PRUJI, prujesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi; a spune anecdote, snoave. – Din ucr. pružyty "a încânta".
PRUJITURĂ, prujituri, s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. – Pruji + suf. -tură.
PRUN, pruni, s.m. Pom din familia rozaceelor, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale comestibile (Prunus domestica). – Lat. prunus.
PRUNAR1, prunari, s.m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele şi cireşele; firezar (Rhynchites cupreus). – Prună + suf. -ar.
PRUNAR2, prunari, s.m. Cultivator de pruni. – Prun + suf. -ar.
PRUNĂ, prune, s.f. Fructul prunului, drupă de formă alungită, de culoare vânătă sau gălbuie, cu sâmbure mare. ** Expr. Parcă are prune în gură, se spune despre cineva care vorbeşte neclar, care pronunţă cuvintele nedesluşit. – Lat. pruna.
PRUNĂRIE1 s.f. Ocupaţia prunarului2. – Prunar2 + suf. -ie.
PRUNĂRIE2, prunării, s.f. Livadă sau grădină de pruni; prunet, pruniştie, pruniş. – Prun + suf. -ărie.
PRUNC, prunci, s.m. 1. (Înv. şi pop.) Copil (indiferent de vârstă sau sex); (sens curent) copil în primele luni de viaţă. 2. (Înv. şi reg.) Copil în raport cu părinţii săi; fiu. – Et. nec.
PRUNCĂ, prunce, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Copil de sex feminin. 2. Fată tânără. 3. Fiică. – Prunc + suf. -ă.
PRUNCESC, -EASCĂ, pruncești, adj. (Înv.) Care aparţine pruncului, privitor la prunc; copilăresc. – Prunc + suf. -esc.
PRUNCI, pruncesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A copilări. – Din prunc.
PRUNCIE s.f. (Înv. şi pop.) Copilărie. – Prunc + suf. -ie.
PRUNCUCIDERE, pruncucideri, s.f. Infracţiune care constă în uciderea (de către mamă) a propriului copil (nou-născut). – Prunc + ucigaş.
PRUNCUCIGAŞ, -Ă, pruncucigaşi, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care îşi ucide propriul copil (nou-născut). – Prunc + ucigaş.
PRUNCULEŢ, prunculeţi, s.m. (Pop.) Pruncuşor. – Prunc + suf. -uleţ.
PRUNCULIŢĂ, prunculiţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui pruncă; pruncuţă. – Pruncă + suf. -uliţă.
PRUNCUŞOR, pruncuşori, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui prunc; prunculeţ, pruncuţ. – Prunc + suf. -uşor.
PRUNCUŢ, pruncuţi, s.m. (Înv. şi reg.) Pruncuşor. – Prunc + suf. -uţ.
PRUNCUŢĂ, pruncuţe, s.f. (Reg.) Prunculiţă. – Pruncă + suf. -uţă.
PRUND, prunduri, s.n. 1. Pietriş mărunt amestecat cu nisip, care se găseşte pe fundul şi pe malul apelor sau, în straturi, în scoarţa pământului. * Albie, fund de apă (cu pietriş). * Pietriş mărunt care se aşterne pe drumuri sau pe

şosele; prundiş. 2. Mal, ţărm, teren acoperit cu pietriş; prundiş; teren format din pietriş. 3. Insulă mică, fără vegetaţie, formată din aluviuni, pe cursul unui râu. – Din sl. prondŭ.
PRUNDAR, prundari, s.m. 1. (Rar) Persoană care scoate şi transportă prund. 2. Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lângă ape: a) prundăraş; b) codobatură; c) lăstun. 3. (Iht.) Fusar. – Prund + suf. -ar.
PRUNDAŞ, prundaşi, s.m. (Ornit.) 1. Fluierar. 2. Codobatură. – Prund + suf. -aş.
PRUNDĂRAŞ, prundăraşi, s.m. Numele mai multor păsări călătoare care trăiesc, de obicei pe malul apelor; a) pasăre brună-roşcată pe spate şi albă pe pântece, cu câte o dungă neagră transversală pe piept şi pe părţile laterale ale capului (Charadrius dubius curonicus); b) ploier. – Prund + suf. -ăraş.
PRUNDĂRIE, prundării, s.f. Teren format din prund aluvionar; loc de unde se scoate prund. – Prund+ suf. -ărie.
PRUNDI, prundesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A prundui. – Din prund.
PRUNDIŞ, prundişuri, s.n. 1. Prund (2). * Prundărie; îngrămădire de pietriş şi de nisip în albia unei ape. 2. Pietriş folosit la pietruirea drumurilor sau în construcţii. – Prund + suf. -iş.
PRUNDIŞOR, prundişoare, s.n. Prunduleţ. – Prund + suf. -işor.
PRUNDOI, prundoaie, s.n. Insulă plutitoare în Delta Dunării, alcătuită din nămol, papură şi rădăcini. – Prund + suf. -oi.
PRUNDOS, -OASĂ, prundoşi, -oase, adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund, alcătuit din prund. – Prund + suf. -os.
PRUNDUI, prunduiesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A acoperi un drum cu prundiş, a aşterne un strat de prund; a pietrui cu prund; a prundi. – Prund + suf. -ui.
PRUNDUIAŞ, prunduiaşe, s.n. (Rar) Prunduleţ. – Prund + suf. -uiaş.
PRUNDUIT, -Ă, prunduiţi, -te, adj. (Despre terenuri) Pe care s-a aşternut prundiş. – V. prundui.
PRUNDULEŢ, prunduleţe, s.n. Diminutiv al lui prund; prundişor, prunduiaş, prundurel, prunduţ. – Prund + suf. -uleţ.
PRUNDUREL, prundurele, s.n. Prunduleţ. – Prund + suf. -urel.
PRUNDUŢ s.n. Prunduleţ. – Prund + suf. -uţ.
PRUNELĂ, prunele, s.f. (Anat.; înv.) Pupilă (1). – Din fr. prunelle.
PRUNET, pruneturi, s.n. Livadă, grădină de pruni; prunărie2, prunişte, pruniş. – Prun + suf. -et.
PRUNIŞ s.n. Prunet. – Prun + suf. -iş.
PRUNIŞOR, prunişori, s.m. Diminutiv al lui prun; prunuţ. – Prun + suf. -işor.
PRUNIŞTE, prunişti, s.f. (Reg.) Prunet. – Prun + suf. -işte.
PRUNUŢ, prunuţi, s.m. Prunişor. – Prun + suf. -uţ.
PRURIGINOS, -OASĂ, pruriginoşi, -oase, adj. (Med.) Caracterizat prin mâncărime intensă a pielii. – Din fr. prurigineux.
PRURIGO s.n. Boală cronică de piele caracterizată prin apariţia unor leziuni superficiale persistente în formă de băşicuţe, însoţită de mâncărime intensă. – Din fr. prurigo.
PRURIT s.n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diverse boli (de piele). – Din fr. prurit, lat. pruritus.
PRUSAC, -Ă, prusaci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Prusiei sau este originară de acolo; prusian. 2. Adj. Care aparţine Prusiei sau populaţiei ei, privitor la Prusia sau la populaţia ei; prusian, prusăcesc, prusienesc. – Din rus. prusak.
PRUSĂCESC, -EASCĂ, prusăceşti, adj. (Rar) Prusac. – Prusac + suf. -esc.
PRUSIAN, -Ă, prusieni, -e, s.m. şi f., adj. Prusac. [Pr.: -si-an] – Din fr. prussien.

PRUSIAT, prusiaţi, s.m. (Chim.; rar) Cianură. [Pr.: -si-at] – Din fr. prussiate.
PRUSIC adj. (În sintagma) Acid prusic = acid cianhidric. – Din fr. prussique.
PRUSIENESC, -EASCĂ, prusieneşti, adj. (Înv.) Prusac. [Pr.: -si-e-] – Prusian + suf. -esc.
PSALM, psalmi, s.m. 1. Imn religios biblic; (la pl.) culegere formată din 151 de astfel de imnuri, cuprinsă în Vechiul Testament şi care alcătuieşte Psaltirea. 2. Imn, cântec (de factură religioasă); poezie (lirică). – Din sl. psalmŭ.
PSALMIC, -Ă, psalmici, -ce, adj. Care aparţine psalmilor, privitor la psalmi; psaltic. – Psalm + suf. -ic.
PSALMIST, psalmişti, s.m. 1. Autor sau cântăreţ de psalmi. 2. (Art.) Nume dat regelui evreu David, considerat autorul psalmilor bibliei. – Din fr. psalmiste, lat. psalmista.
PSALMODIA, psalmodiez, vb. I. Tranz. A cânta sau a recita (după un anumit tipic) psalmi, rugăciuni sau alte cântări religioase. * P. gener. A cânta, a citi sau a recita ceva în mod monoton. [Pr.: -di-a] – Din fr. psalmodier.
PSALMODIC, -Ă, psalmodici, -ce, adj. Care aparţine psalmodiei, privitor la psalmodie. – Din fr. psalmodique.
PSALMODIE, psalmodii, s.f. Melodie bisericească monotonă, tărăgănată pe care se cântă psalmii şi alte cântări religioase. * P. gener. Cântare, recitare, declamare monotonă. – Din ngr. psalmodhía, fr. psalmodie.
PSALMODIERE, psalmodieri, s.f. Acţiunea de a psalmodia şi rezultatul ei; mod specific de a psalmodia. [Pr.: -di-e-] – V. psalmodia.
PSALT, psalţi, s.m. Cântăreţ de strană în biserică; dascăl, cantor. – Din ngr. psáltis.
PSALTERION, psalterioane, s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, întrebuinţat până în evul mediu. [Pr.: -ri-on] – Din fr. psaltérion.
PSALTIC, -Ă, psaltici, -ce, adj. Care aparţine psalmilor, privitor la psalmi; psalmic. – Psalt + suf. -ic.
PSALTICHIE s.f. Muzică vocală bisericescă specifică ritului ortodox. – Din ngr. psaltikí.
PSALTIRE, psaltiri, s.f. Carte bisericească de ritual care cuprinde cei 151 de psalmi atribuiţi regelui David şi care face parte din Vechiul Testament. [Var.: saltíre s.f.] – Din sl. psaltyrî.
PSAMIT, psamite, s.n. (Geol.) 1. Material detritic care alcătuieşte unele roci sedimentare. 2. Denumire pentru nisip sau gresie. – Din fr. psamite.
PSAMOM, psamoame, s.n. (Med.) Tumoare cu depozite asemănătoare nisipului, localizată la nivelul sistemului nervos. – Din fr. psammome.
PSAMOTERAPIE, psamoterapii, s.f. Tratament medical extern cu ajutorul băilor sau al săculeţelor cu nisip încălzite. – Din fr. psammothérapie.
PSEFIT, psefite, s.n. (Geol.) 1. Material detritic care alcătuieşte unele roci sedimentare. 2. Denumire pentru rocile sedimentare detritice grosiere. – Din fr. probablyséphite, engl. psephite.
PSEUDARTROZĂ, pseudartroze, s.f. Proces patologic care apare mai ales la bătrâni, din cauza neconsolidării capetelor osoase ale unei fracturi, şi care are drept consecinţă crearea unei false articulaţii. [Pr.: pse-u-] – Din fr. pseudarthrose.
PSEUDO- Element de compunere care înseamnă "fals" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. [Pr.: pse-u-] – Din fr. pseud(o)÷.
PSEUDOACID, pseudoacizi, s.m. (Chim.) Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. [Pr.: pse-u-do-a-] – Pseudo- + acid.

PSEUDOALELĂ, pseudoalele, s.f. (Biol.) Genă care se comportă asemenea alelelor, dar se manifestă ca o singură unitate funcţională. [Pr.: pse-u-do-a-] – Din engl. pseudoallele.
PSEUDOANACREONTIC, -Ă, pseudoanacreontici, -ce, adj. Care este scris în genul anacreontic, cu aparenţă anacreontică. [Pr.: pse-u-do-a-na-cre-on-] – Pseudo- + anacreontic.
PSEUDOARTIST, -Ă, pseudoartişti, -ste, s.m. şi f. Fals, pretins artist. [Pr.: pse-u-do-ar-] – Pseudo- + artist.
PSEUDOBACĂ, pseudobace, s.f. (Bot.) Bacă falsă la cucurbitacee. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + bacă.
PSEUDOCILINDRU, pseudocilindri, s.m. Formaţie cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule, din conglomerate de cristale sau de săruri amorfe etc. prezente în urină. [Pr.: pse-u-] – Pseudo + cilindru.
PSEUDOCOCAINĂ s.f. (Farm.) Ester obţinut alături de cocaină, din frunzele de coca, întrebuinţat ca anestezic local. [Pr.: pse-u-] – Pseudo + cocaină.
PSEUDOCOCS, pseudococsuri, s.n. Produs obţinut din cărbuni neaglutinaţi, cu proprietăţi asemănătoare cocsului. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + cocs.
PSEUDOCOLOID, pseudocoloizi, s.m. (Chim.) Sistem dispers eterogen format din particule mai mari vizibile şi din particule coloide. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + coloid.
PSEUDOCREAŢIE, pseudocreaţii, s.f. Creaţie falsă, fără valoare. [Pr.: pse-u-do-cre-a-] – Pseudo- + creaţie.
PSEUDOCUADROFONIE s.f. Obţinere a efectului cuadrofonic prin prelucrarea, cu diferite mijloace, a unui semnal stereofonic. [Pr.: pse-u-do-cu-a-] – Din fr. pseudoquadrophonie.
PSEUDOCULTURĂ, pseudoculturi, s.f. Cultură aparentă, falsă. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + cultură.
PSEUDODEMOCRAŢIE, pseudodemocraţii, s.f. Democraţie falsă, aparentă. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + democraţie.
PSEUDOETIMOLOGISM s.n. Sistem ortografic intermediar între cel etimologic şi cel fonetic. [Pr.: pse-u-do-e-] – Pseudo- + etimologism.
PSEUDOHERMAFRODITISM s.n. Anomalie în care caracterele sexuale aparente sunt opuse sexului respectiv; androginie (2). [Pr.: pse-u-] – Cf. fr. pseudo-hermaphrodisme.
PSEUDOLITERAT, pseudoliteraţi, -te, s.m. şi f. Fals, pretins literat. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + literat.
PSEUDOLITERATURĂ, pseudoliteraturi, s.f. Literatură lipsită de valoare. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + literatură.
PSEUDOMEMBRANĂ, pseudomembrane, s.f. Membrană formată pe amigdale, pe cerul gurii şi în nas, în unele boli ca anghina difterică, laringita etc. [Pr.: pse-u-] – Din fr. pseudo-membrane.
PSEUDOMETAFORĂ, pseudometafore, s.f. Falsă metaforă. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + metaforă.
PSEUDOMORFOZĂ, pseudomorfoze, s.f. Transformare fizică sau chimică a unui mineral, cu păstrarea formei exterioare iniţiale a cristalelor. [Pr.: pse-u-] – Din fr. pseudomorphose.
PSEUDONIM, pseudonime, s.n. Nume creat sau adoptat sub care cineva îşi ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc. [Pr.: pse-u-] – Din fr. pseudonyme.
PSEUDOPARAZIT, pseudoparaziţi, s.m. (Biol.) Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele şi animalele parazite. [Pr.: pse-u-] – Din fr., engl. pseudoparasite.

PSEUDOPATRIOT, -Ă, pseudopatrioţi, -te, s.m. şi f. Fals, pretins patriot (1); patriotard. [Pr.: pse-u-do pa-tri-ot] – Pseudo- + patriot.
PSEUDOPATRIOTIC, -Ă, pseudopatriotici, -ce, adj. Cu pretins caracter patriotic. [Pr.: pse-u-do-pa-tri-o-] – Pseudo- + patriotic.
PSEUDOPOD, pseudopode, s.n. Prelungire temporară a protoplasmei unor protozoare sau a unor celule (ca leucocitele), care serveşte la locomoţie şi la prinderea prăzii. [Pr.: pse-u-] – Din fr. pseudopode.
PSEUDOPREFIX, pseudoprefixe, s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt cu ajutorul căruia se formează (în compunerea savantă) termeni ştiinţifici şi tehnici; prefixoid. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + prefix.
PSEUDOPREFIXA, pseudoprefixez, vb. I. Tranz. A forma un nou cuvânt cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: pse-u-] – Din pseudoprefix.
PSEUDOPREFIXARE, pseudoprefixări, s.f. Acţiunea de a pseudoprefixa şi rezultatul ei. [Pr.: pse-u-] – V. pseudoprefixa.
PSEUDOPREFIXAT, -Ă, pseudoprefixafi, -te, adj. (Despre cuvinte) Care este format cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: pse-u-] – V. pseudoprefixa.
PSEUDOPROBLEMĂ, pseudoprobleme, s.f. Falsă problemă. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + problemă.
PSEUDOSCORPIE, pseudoscorpii, s.f. (La pl.) Subclasă a arahnidelor cu apendice în formă de cleşte, cu o glandă secretoare; (şi la sg.) insectă din această subclasă. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + scorpie.
PSEUDOSCORPION, pseudoscorpioni, s.m. (Entom.) Insectă asemănătoare cu scorpionul, fără coadă şi fără venin. [Pr.: pse-u-do-scor-pi-on] – Din fr. pseudo-scorpion.
PSEUDOSTEREOFONIE s.f. Obţinere a unui efect stereofonic prin prelucrarea, cu diferite mijloace, a unui semnal monofonic. [Pr.: pse-u-do-ste-re-o-] – Din fr. pseudostéréophonie.
PSEUDOŞTIINŢĂ s.f. Falsă ştiinţă, pretinsă cunoaştere a realităţii. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + ştiinţă.
PSEUDOŞTIINŢIFIC, -Ă, pseudoştiinţifici, -ce, adj. Fals, aparent ştiinţific. [Pr.: pse-u-] – Pseudo- + ştiinţific.
PSI s.m. invar. A douăzeci şi treia literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetelor ps; a patruzecea literă a alfabetului chirilie, corespunzând sunetelor ps şi numărului 700. – Din gr. psi.
PSIHAGOG, -Ă, psihagogi, -ge, s.m. şi f. Specialist în psihagogie. – Din fr. psychagogue.
PSIHAGOGIC, -Ă, psihagogici, -ce, adj. Referitor la psihagogie, de psihagogie. – Din fr. psychagogique.
PSIHAGOGIE s.f. Ramură a psihopedagogiei reeducării şi a psihoterapiei care se ocupă de recuperarea personalităţii deformate, potrivit exigenţelor şi normelor sociomorale. – Din fr. psychagogie.
PSIHANALIST, -Ă, psihanalişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al concepţiei psihanalitice. – Din fr. psychanalyste.
PSIHANALITIC, -Ă, psihanalitici, -ce, adj. Care aparţine psihanalizei, privitor la psihanaliză; care se bazează pe psihanaliză. – Din fr. psychanalytique.
PSIHANALIZĂ s.f. 1. Ansamblul concepţiilor lui Freud privind viaţa psihică conştientă şi inconştientă, după care tendinţele sau dorinţele profunde ale individului vin în conflict cu convingerile sale morale şi sunt alungate în subconştient, de unde tind să reapară sub o formă travestită. 2. Metodă de analiză psihologică şi de tratament al bolilor neuropsihice, care îşi propune, prin diverse probe (asociaţii de cuvinte, relatări de vise, interpretări de figuri

confuze etc.), să descopere cauzele nevrozelor şi psihozelor şi să vindece aceste boli. – Din fr. psychanalyse.
PSIHASTENIC, -Ă, psihastenici, -ce, s.m. şi f. Persoană care suferă de psihastenie. – Din fr. psychasthénique.
PSIHASTENIE, psihastenii, s.f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii şi fobii, prin stări de nehotărâre şi nesiguranţă etc. – Din fr. psychasthénie.
PSIHEDELIC, -Ă, psihedelici, -ce, adj. 1. Referitor la psihedelism. 2. Care se caracterizează prin efecte de lumină, culoare, atmosferă sonoră etc.; care evocă viziuni, halucinaţii, vise produse prin drogare. Muzică psihedelică. Pictură psihedelică. – Din engl. psychedelic, fr. psychédelique.
PSIHEDELISM s.n. Stare de visare trează, specifică, dată de unele halucinogene. – Din fr. psychédélisme.
PSIHIATRIC, -Ă, psihiatrici, -ce, adj. Care ţine de psihiatrie, privitor la psihiatrie. [Pr.: -hi-a-] – Din fr. psychiatrique.
PSIHIATRIE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu studiul bolilor psihice. [Pr.: -hi-a-] – Din fr. psychiatrie.
PSIHIATRU, -Ă, psihiatri, -e, s.m. şi f. Medic specialist în psihiatrie. [Pr.: -hi-a-] – Din fr. pshychiatre.
PSIHIC, -Ă, psihici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. Formă specifică de reflectare a realităţii, produsă de activitatea sistemului nervos şi prezentă la animalele superioare; totalitatea fenomenelor şi a proceselor proprii acestei reflectări; structură sufletească proprie unui individ. 2. Adj. Care aparţine psihicului (1), privitor la psihic. – Din germ. psychisch, fr. psychique.
PSIHISM s.n. (Rar) Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivităţi; viaţă psihică. – Din fr. psychisme.
PSIHOANALEPTIC, -Ă, psihoanaleptici, -ce, adj., s.n. (Farm.) (Substanţă psihotropă) cu acţiune euforizantă. [Pr.: -ho-a-] – Din fr. psychoanaleptique.
PSIHOANALGEZIE, psihoanalgezii, s.f. (Med.) Calmare a senzaţiilor dureroase prin psihoterapie. [Pr.: -ho-a-] – Din fr. psychoanalgésie.
PSIHOBIOGRAMĂ, psihobiograme, s.f. Examen al dezvoltării personalităţii în relaţie cu dezvoltarea biologică; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen. [Pr.: -bi-o-] – Psiho [logic] + biogramă.
PSIHOCHIRURGIE s.f. Termen generic pentru metodele chirurgicale de tratament al bolilor psihice. – Din fr. psychochirurgie.
PSIHODIAGNOSTIC, -Ă, psihodiagnostici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. Rezultat al psihodiagnozei. 2. Adj. Cu caracter de psihodiagnoză, de psihodiagnoză. [Pr.: -di-ag-] – Din fr. psychodiagnostique, engl. psychodiagnostic.
PSIHODIAGNOZĂ, psihodiagnoze, s.f. (Med.) Acţiune complexă de investigare a individului prin intermediul tehnicilor psihologice pentru cunoaşterea particularităţilor sale psihice specifice. [Pr.: -di-ag-] – Din fr. psychodiagnose, engl. psychodiagnosis.
PSIHODRAMATIC, -Ă, psihodramatici, -ce, adj. Cu caracter de psihodramă. – Din fr. psychodramatique.
PSIHODRAMĂ, psihodrame, s.f. 1. (Psih.) Metodă de investigare şi de diagnosticare precum şi de terapeutică modernă care utilizează jocul dramatic improvizat pe o temă dată pentru dezvăluirea gândurilor şi a atitudinilor bolnavului psihic. 2. (În sociologie) Test folosit ca mijloc de selecţie a candidaţilor la anumite posturi care necesită multă dezinvoltură în contactul cu publicul. – Din fr. psychodrame.
PSIHOENDOCRINOLOGIE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază influenţa sistemului endocrin asupra psihicului. – Din fr. psycho-endocrinologie.

PSIHOFARMACOLOGIE s.f. Studiul întrebuinţării şi al efectelor substanţelor farmaceutice asupra psihicului. – Din fr. psychopharmacologie.
PSIHOFIZIC, -Ă, psihofizici, -ce, s.f., adj. 1. Curent psihologic care studiază pe cale experimentală raporturile cantitative dintre intensitatea stimulilor fizici şi intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dând o formulare matematică concluziilor obţinute. 2. Adj. Care aparţine psihofizicii (1), privitor la psihofizică. 3. Adj. Care aparţine psihicului şi fizicului, privitor la psihic şi la fizic. – Din germ. Psychophysik, fr. psychophysique.
PSIHOFIZIOLOGIC, -Ă, psihofiziologici, -ce, adj. Care aparţine psihofiziologiei, privitor la psihofiziologie. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. psychophysiologique.
PSIHOFIZIOLOGIE s.f. Parte a psihologiei care se ocupă cu studierea proceselor psihologice în raport cu procesele fiziologice din organism, în special cu cele din sistemul nervos central. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. psychophysiologie.
PSIHOGEN, -Ă, psihogeni, -e, adj. Care ia naştere datorită cauzelor psihice. – Din fr. psychogéne.
PSIHOGENEZA s.f. Studiul naşterii şi al dezvoltării funcţiilor psihice la om. * Procesul apariţiei unei boli din cauze psihice. – Din fr. psychogenése.
PSIHOGRAMĂ, psihograme, s.f. (Psih.) Caracterizare psihologică detaliată a structurii şi dezvoltării personalităţii unui individ; (concr.) buletin care cuprinde o astfel de caracterizare. – Din fr. psychogramme.
PSIHOIGIENĂ s.f. Domeniu al psihiatriei care se ocupă de măsurile de igienă impuse de diferite categorii de activitate. [Pr.: -ho-i-gi-e-] – Psiho [logie] + igienă.
PSIHOLEPTIC, -Ă, psiholeptici, -ce, adj., s.n. (Medicament psihotrop) cu acţiune hipnotică, sedativă. – Din fr. psycholeptique.
PSIHOLINGVIST, -Ă, psiholingvişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în psiholingvistică. – Din fr. psycholinguiste, engl. psycholinguist.
PSIHOLINGVISTIC, -Ă, psiholingvistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Studiul psihologic al limbajului. 2. Adj. Care aparţine psiholingvisticii (1), privitor la psiholingvistică. – Din fr. psycholinguistique.
PSIHOLOG, -Ă, psihologi, -ge, s.m. şi f. 1. Observator fin, dotat cu capacitatea de a sesiza şi de a analiza viaţa sufletească a cuiva; cunoscător al sufletului omenesc. 2. Persoană specializată în studiul psihologiei. – Din fr. psychologue.
PSIHOLOGIC, -Ă, psihologici, -ce, adj. Care aparţine psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din domeniul ei de cercetare; sufletesc. ** Expr. Moment psihologic = moment potrivit pentru a influenţa pe cineva sau pentru a determina producerea unui anumit fapt. – Din fr. psychologique.
PSIHOLOGICEŞTE adv. Din punct de vedere psihologic; sufleteşte. – Psihologic + suf. -eşte.
PSIHOLOGIE s.f. 1. Ştiinţă care se ocupă cu studiul proceselor şi al particularităţilor psihice. 2. Totalitatea fenomenelor psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate; concepţie, mentalitate. 3. Totalitatea proceselor psihice care condiţionează o activitate. – Din fr. psychologie.
PSIHOLOGISM s.n. Orientare, tendinţă, concepţie care exagerează rolul factorului psihologic în diferite sfere ale activităţii omeneşti; exagerare a importanţei factorului psihologic în literatură. – Din fr. psychologisme.
PSIHOLOGIST, -Ă, psihologişti, -ste, adj. Care aparţine psihologismului, privitor la psihologism. – Din fr. psychologiste.

PSIHOLOGIZA, psihologizez, vb. I. Tranz. A face să capete un (pronunţat) caracter psihologic. – Din fr. psychologiser, engl. psychologize.
PSIHOLOGIZANT, -Ă, psihologizanţi, -te, adj. Care acordă o importanţă exagerată factorului psihologic. – Din fr. psychologisant.
PSIHOMANŢIE s.f. Pretinsă artă de a ghici viitorul prin invocarea spiritelor celor morţi. – Din fr. psychomancie.
PSIHOMETRIE s.f. Măsurare a fenomenelor psihice. – Din fr. psychométrie.
PSIHOMOTOR, -OARE, psihomotori, -oare, adj. Care se referă la funcţiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; determinat de aceste funcţii. ** Centru psihomotor = regiune a scoarţei cerebrale care intră în acţiune sub influenţa unei excitaţii cerebrale fizice. – Din fr. psychomoteur.
PSIHONEVROZĂ, psihonevroze, s.f. (Med.) Nevroză. – Din fr. psychonévrose.
PSIHOPAT, -Ă, psihopaţi, -te, s.m. şi f. Persoană care suferă de psihopatie. – Din fr. psyhopathe.
PSIHOPATIC, -Ă, psihopatici, -ce, adj. Care ţine de psihopatie, privitor la psihopatie. – Din fr. psychopathique.
PSIHOPATIE, psihopatii, s.f. Boală psihică; spec. stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. – Din fr. psychopathie.
PSIHOPATOLOG, -Ă, psihopatologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în psihopatologie. – Din psihopatologie (derivat regresiv).
PSIHOPATOLOGIC, -Ă, psihopatologici, -ce, adj. Care aparţine psihopatologiei, privitor la psihopatologie. – Din fr. psychopathologique.
PSIHOPATOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu tulburările activităţii psihice. – Din fr. psychopathologie.
PSIHOPEDAGOG, -Ă, psihopedagogi, -ge, s.m. şi f. Specialist în psihopedagogie. – Din psihopedagogie (derivat regresiv).
PSIHOPEDAGOGIE s.f. Aplicarea metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. – Din fr. psychopédagogie.
PSIHOPROFESIOGRAMĂ, psihoprofesiograme, s.f. Profesiogramă a reacţiilor psihice specifice unui individ. [Pr.: -si-o-] – Din fr. psychoprofessiogramme.
PSIHOSEXOLOGIE s.f. Psihologie a sexelor. – Din fr. psychosexologie.
PSIHOSOCIAL, -Ă, psihosociali, -e, adj. Cu caracter de psihologie socială, de psihologie socială. [Pr.: -ci-al] – Din fr. psychosocial.
PSIHOSOCIOLOG, -Ă, psihosociologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în psihosociologie. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. psychosociologue.
PSIHOSOCIOLOGIC, -Ă, psihosociologici, -ce, adj. Cu caracter de psihosociologie, al psihosociologiei. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. psychosociologique.
PSIHOSOCIOLOGIE s.f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. psychosociologie.
PSIHOSOMATIC, -Ă, psihosomatici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Disciplină medicală care studiază originea psihică a unor boli şi folosirea mijloacelor psihologice în terapia lor. 2. Adj. De psihosomatică (1). – Din fr. psychosomatique.
PSIHOTEHNICĂ s.f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activităţii oamenilor sub aspectul practic, aplicativ. – Din fr. psychotechnique.
PSIHOTEHNICIAN, -Ă, psihotehnicieni, -e, s.m. şi f. Specialist în psihotehnică. [Pr.: -ci-an] – Din fr. psychotechnicien.
PSIHOTERAPEUT, psihoterapeuţi, s.m. Medic specialist în psihoterapeutică. [Pr.: -pe-ut] – Din fr. psychothérapeute.
PSIHOTERAPEUTIC, -Ă, psihoterapeutici, -ce, s.f., adj. (Med.) 1. S.f. Psihoterapie. 2. Adj. Psihoterapic. [Pr.: -pe-u-] – Din fr. psychothérapeutique.

PSIHOTERAPIC, -Ă, psihoterapici, -ce, adj. Care aparţine psihoterapiei, privitor la psihoterapie. – Din fr. psychothérapique.
PSIHOTERAPIE s.f. Metodă de tratare a bolnavilor prin influenţarea psihicului lor, utilizându-se persuasiunea, hipnoza, sugestia etc. – Din fr. psychothérapie.
PSIHOTONIC, -Ă, psihotonici, -ce, adj., s.n. (Medicament, substanţă) care are o acţiune stimulentă asupra funcţiilor psihice. – Din fr. psychotonique.
PSIHOTRONIC, psihotronici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Disciplină biofizică care studiază interacţiunile psihice la distanţă. 2. Adj. De psihotronică (1). – Din engl. psychotronics.
PSIHOTROP, -Ă, psihotropi, -e, adj., s.n. (Medicament) cu acţiune asupra psihicului. – Din fr. psychotrope.
PSIHOZĂ, psihoze, s.f. Boală mintală caracterizată prin tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivităţii bolnavului şi de care acesta este conştient. * Stare de spirit bolnăvicioasă, caracterizată printr-o surescitare obsedantă şi contagioasă creată de cauze exterioare; obsesie, idee fixă. – Din fr. psychose.
PSIHROFIL, -Ă, psihrofili, -e, adj., s.m. şi f. (Biol.) (Animal sau plantă) care trăieşte la temperaturi scăzute; criofil. – Din fr. psychrophile.
PSIHROMETRU, psihrometre, s.n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidităţii atmosferice. – Din fr. psychrométre.
PSILOFITALĂ, psilofitale, s.f. (La pl.) Grup de plante criptogame devoniene din încrengătura pteridofitelor; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Din lat. psilophytales.
PSILOFITĂ, psilofite, s.f. Plantă critpogamă cu tulpinile ramificate dihotomic, care se înmulţeşte prin spori. – Din fr. psilophyton.
PSILOMELAN s.n. Oxid natural de mangan, de culoare neagră, care se găseşte în zăcămintele de mangan. – Din fr. psilomélane.
PSITACISM s.n. (Med.) Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înţelege. – Din fr. psittacisme.
PSITACOZĂ, psitacoze, s.f. Boală infecţioasă provocată de un virus transmis mai ales de papagali; boala papagalilor. – Din fr. psittacose.
PSOAS, psoaşi, s.m. (Anat.) Fiecare dintre cei doi muşchi inseraţi pe faţa anterioară a vertebrelor lombare şi la capătul femurului, care ajută la flexiunea coapsei faţă de trunchi. – Din fr. psoas.
PSOFOMETRU, psofometre, s.n. Aparat care măsoară peturbaţiile introduse într-un circuit telefonic de circuitele învecinate. – Din fr. psophométre.
PSORIAZIC, -Ă, psoriazici, -ce, adj. (Med.) Referitor la psoriazis, de psoriazis; asemănător psoriazisului. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. psoriasique.
PSORIAZIS s.n. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diverse regiune ale corpului. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. psoriasis.
PST interj. Cuvânt cu care se atrage atenţia cuiva să tacă, să asculte etc. – Onomatopee.
PTERANODON, pteranodoni, s.m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu aripi foarte mari. – Din fr. ptéranodon.
PTERIDOFITĂ, pteridofite, s.f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare cu rădăcină, tulpină şi frunze, care se înmulţesc prin spori; (şi la sg.) plantă din acestă încrengătură; criptogamă vasculară. – Din fr. ptéridophytes.
PTERIDOLOGIE s.f. Ramură a botanicii care studiază ferigile. – Din engl. pteridology.
PTERIDOSPERMĂ, pteridosperme, s.f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive asemănătoare cu ferigile, care se înmulţesc prin seminţe; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Din fr. ptéridospermées.

PTERIGOTĂ, pterigote, s.f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare, cuprinzând toate insectele cu aripi; (şi la sg.) insectă din acestă subclasă. – Din fr. ptérygotes.
PTERODACTIL, pterodactili, s.m. Gen de reptile fosile zburătoare, de mărimea unei vrăbii. – Din fr. ptérodactyle.
PTERODON, pterodoni, s.m. (La pl.) Gen de mamifere carnivore fosile din eocen, asemănătoare cu hienele; (şi la sg.) mamifer din acest gen. – Din fr. ptérodon.
PTEROPOD, -Ă, pteropozi, -de, adj., s.n. 1. Adj. Care are picioare proprii pentru înotat. 2. S.n. (La pl.) Ordin de moluşte gasteropode care trăiesc în planctonul marin; (şi la sg.) moluscă din acest ordin. – Din fr. ptéropodes.
PTEROZAURIAN, pterozaurieni, s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (şi la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: -za-u-ri-an] – Din fr. ptérosauriens.
PTIALAGOG, -Ă, ptialagogi, -ge, adj. (Med.) Care activează salivaţia. [Pr.: pti-a-] – Din fr. ptyalagogue.
PTIALINĂ s.f. Enzimă secretată de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză şi glucoză. [Pr.: pti-a-] – Din fr. ptyaline.
PTIALISM s.n. Salivaţie exgerată care apare în unele afecţiuni. [Pr.: pti-a-] – Din fr. ptyalisme.
PTIU interj. (Pop.) Cuvânt care sugerează acţiunea de a scuipa şi care exprimă dispreţ, dezgust sau mirare în faţa unui lucru neaşteptat. – Onomatopee.
PTOMAINĂ, ptomaine, s.f. Substanţă toxică azotată, rezultată din putrefacţia materiilor organice de origine animală. – Din fr. ptoumaîne.
PTOZĂ, ptoze, s.f. Fenomen patologic constând în deplasarea în jos a unui organ, de obicei ca urmare a slăbirii şi a relaxării unor ligamente de susţinere. – Din fr. ptôse.
PTRU interj. (Pop.) Cuvânt cu care se opresc sau se cheamă caii sau măgarii. – Onomatopee.
PU interj. (Repetat) Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: pup interj.] – Onomatopee.
PUBELĂ, pubele, s.f. Recipient portabil pentru gunoiul menajer. – Din fr. poubelle.
PUBER, -Ă, puberi, -e, adj., s.m. şi f. (Om) ajuns la vârsta pubertăţii. – Din lat. puber, fr. pubére.
PUBERAL, -Ă, puberali, -e, adj. (Livr.) Care aparţine pubertăţii, privitor la pubertate. – Puber + suf. -al.
PUBERTATE s.f. Perioadă a vieţii omeneşti situată între copilărie şi adolescenţă, caracterizată prin maturaţia funcţiilor sexuale, prin apariţia caracterelor sexuale secundare şi printr-o dezvoltare psihică intensă. – Din fr. puberté, lat. pubertas, -atis.
PUBESCENT, -Ă, pubescenţi, -te, adj. (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini şi mici, ca un puf. – Din fr. pubescent.
PUBESCENŢĂ, pubescenţe, s.f. (Bot.) Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. – Din fr. pubescence.
PUBIAN, -Ă, pubieni, -e, adj. Care aparţine pubisului, privitor la pubis. [Pr.: -bi-an] – Din fr. pubien.
PUBIS, pubise, s.n. Os-pereche care formează partea anterioară a oaselor iliace. – Din fr. pubis.
PUBLIC, -Ă, publici, -ce, s.n. sg., adj. 1. S.n. sg. Colectivitate mare de oameni; mulţime, lume; spec. totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o

conferinţă etc. ** Loc. adj. şi adv. În public = (care are loc) în faţa unui anumit număr de persoane, în văzul lumii. ** Marele public = Ansamblu de persoane considerate în raport cu participarea la un eveniment cultural, social, artistic etc. 2. Adj. Care aparţine unei colectivităţi umane sau provine de la o asemenea colectivitate; care priveşte pe toţi, la care participă toţi. ** Opinie publică = părere, judecată a colectivităţii; p. ext. public (1). * Care are loc în prezenţa unui mare număr de oameni. 3. Adj. Al statului, de stat; care priveşte întregul popor; pus la dispoziţia tuturor. ** Viaţa publică = viaţa politică-administrativă a unui stat; activitatea cuiva în legătură cu funcţiile de stat pe care le ocupă. Grădină publică = parc. Drept public = subîmpărţire mai veche a dreptului, care se ocupa de relaţiile persoanelor cu statul. Forţă publică = poliţie. Datorie publică = datorie a statului, rezultată din împrumuturi interne şi externe. Învăţământ public sau instrucţie, şcoală publică = învăţământ sau şcoală organizate şi controlate de stat. * (Despre persoane) Care ocupă o funcţie în stat. – Din lat. publicus, fr. public.
PUBLICA, públic, vb. I. Tranz. A face cunoscut tuturor ceva prin tipărire, afişare etc.; a face să apară, a tipări cărţi, articole, informaţii etc. – Din lat. publicare.
PUBLICABIL, -Ă, publicabili, -e, adj. Care poate fi publicat. – Publica + suf. -bil. Cf. fr. publiable.
PUBLICAN, publicani, s.m. Persoană care strângea impozitele la romani. – Din lat. publicanus.
PUBLICARE s.f. Acţiunea de a publica şi rezultatul ei; tipărire, apariţie. * (Înv.; concr.) Publicaţie. – V. publica.
PUBLICAŢIE, publicaţii, s.f. Faptul de a publica; (concr.) ceea ce se tipăreşte, se afişează; (în special) tipăritură cu apariţie periodică. – Din fr. publication, lat. publicatio.
PUBLICIST, -Ă, publicişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care publică opere cu caracter politic, social, cultural; (sens curent) persoană care publică articole în presă. – Din fr. publiciste.
PUBLICISTIC, -Ă, publicistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Totalitatea publicaţiilor periodice dintr-o anumită epocă, considerate ca mijloc de informare a publicului; presă. * Îndeletnicirea publicistului. 2. Adj. Care aparţine publiciştilor sau publicisticii (1), privitor la publicişti sau la publicistică. – Publicist + suf. -ic. Cf. germ. publizistisch.
PUBLICITAR, -Ă, publicitari, -e, adj. Care aparţine publicităţii, privitor la publicitate, care serveşte publicitatea; care se ocupă de publicitate. – Din fr. publicitaire.
PUBLICITATE s.f. Faptul de a face cunoscut un lucru publicului; difuzare de informaţii în public; caracterul a ceea ce este public. * Agenţie (sau birou) de publicitate = birou unde se pot da, pentru a fi publicate în ziare sau difuzate prin radio şi televiziune, anunţuri (cu caracter particular). Mica publicitate = rubrică a unui cotidian în care se publică anunţuri cu caracter particular. Agent de publicitate = persoană angajată de o firmă comercială pentru face reclamă mărfurilor ei. ** Loc. vb. A da publicităţii = a publica. – Din fr. publicité.
PUC, pucuri, s.n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciuc tare, folosit la jocul de hochei pe gheaţă. – Din engl. puck.
PUCHI, puchi, s.m. (Reg.) Urdoare. * Pată mare. – Et. nec.
PUCHINĂ, puchini, s.f. (Reg.) Urdoare. – Et. nec. Cf. puchi.
PUCHINOS, -OASĂ, puchinoşi, -oase, adj. (Reg.; adesea substantivat) Plini de puchini; urduros, puchios; p. ext. murdar. – Puchină + suf. -os.

PUCHIOS, -OASĂ, puchioşi, -oase, adj. (Reg.) Puchinos. – Puchi + suf. -os.
PUCHIŢEL, -EA, -ICĂ, puchiţei, -ele, s.m. şi f. (Pop.) Mic desen, de obicei rotund, pe un fond de altă culoare; picăţea. – Cf. puchi, picăţea.
PUCI, puciuri, s.n. Încercare a unui grup politic militar de a răsturna prin violenţă un regim politic, o ordine statală. – Din germ. Putsch.
PUCIOGNĂ, puciogne, s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care creşte prin semănături (Bifora radians). – Cf. pucios.
PUCIOS, -OASĂ, pucioşi, -oase, adj., s.f. 1. Adj. (Înv. şi pop.) Care miroase urât (a sulf); puturos. ** Apă pucioasă = apă (minerală) sulfuroasă. 2. S.f. (Pop.) Sulf. ** Apă de pucioasă = apă (minerală) sulfuroasă. – Lat. / * / puteosus.
PUCIST, pucişti, s.m. Participant la un puci. – Din germ. Putschist.
PUD, puduri, s.n. Unitate (rusească) de măsură pentru greutăţi egală cu 16,38 kg. – Din rus. pud.
PUDEL, pudeli, s.m. Rasă de câini de mărime mijlocie, cu părul lung şi lăţos, uşor de dresat, folosită la vânatul păsărilor acvatice. [Var.: (rar) pudi s.m.] – Din germ. Pudel.
PUDIBONDERIE s.f. (Livr.) Afectare a unei pudori exagerate. [Var.: pudibunderíe s.f.] – Din fr. pudibonderie.
PUDIBUND, -Ă, pudibunzi, -de, adj. (Livr.) Care afişează o pudoare exagerată. – Din lat. pudibundus.
PUDIBUNDERIE s.f. v. pudibonderie.
PUDIC, -Ă, pudici, -ce, adj. Plin de pudoare; candid. – Din lat. pudicus, fr. pudique.
PUDICITATE s.f. Însuşirea de a fi pudic; pudoare. – Din fr. pudicité.
PUDING1, pudinguri, s.n. Preparat alimentar de origine engleză, făcut din făină, ouă, grăsime de vacă, zahăr, măduvă, prune şi aromat cu o băutură alcoolică. – Din fr., engl. pudding.
PUDING2, pudinguri, s.n. (Geol.) Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri rotunjite şi pietriş. – Din engl. pudding, fr. poudingue.
PUDL s.m. v. pudel.
PUDLA, pudlez, vb. I. Tranz. (Metalurgie) A supune oţelul operaţiei de pudlaj. – Din fr. puddler.
PUDLAJ s.n. Procedeu de îndepărtare a impurităţilor din oţel în cursul elaborării acestuia. – Din fr. puddlage.
PUDLARE, pudlări, s.f. Acţiunea de a pudla. – V. pudla.
PUDLAT, -Ă, pudlaţi, -te, adj. (Despre oţel) Care a fost supus operaţiei de pudlaj. – V. pudla.
PUDOARE s.f. Sentiment de sfială, de jenă, de decenţă manifestat în comportarea cuiva; pudicitate; p. ext. curăţenie morală. * (Jur.) Castitate, virginitate. ** Atentat la pudoare = infracţiune care constă în încercarea de a viola o femeie. – Din lat. pudor, -oris, fr. pudeur.
PUDRA, pudrez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) da cu pudră (pe faţă), a (se) farda cu pudră; a (se) pudrui. 2. Tranz. A acoperi cu un strat subţire de pulbere (de făină, de zahăr etc.). – Din pudră. Cf. fr. poudrer.
PUDRARE s.f. Acţiunea de a (se) pudra şi rezultatul ei. – V. pudra.
PUDRAT, -Ă, pudraţi, -te, adj. Dat, acoperit cu pudră; cu faţa acoperită de un strat de pudră; pudruit. – V. pudra.
PUDRĂ, pudre, s.f. Material solid prefăcut în pulbere. * Spec. Pulbere fină rezultată din mărunţirea unor corpuri solide de amidon sau orez (parfumată şi uneori colorată), care se întrebuinţează ca fard. * Spec. Pulbere fină dintr-o substanţă medicamentoasă, folosită mai ales pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii. – Din fr. poudre.

PUDRIERĂ, pudriere, s.f. Cutioară în care se păstrează pudra de fardat. [Pr.: -dri-e-] – Din fr. poudrier.
PUDRUI, pudruiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) pudra (1). – Pudră + suf. -ui.
PUDRUIT, -Ă, pudruiţi, -te, adj. (Înv.) Pudrat. – V. pudrui.
PUERICULTURĂ s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu metodele şi mijloacele de creştere şi de dezvoltare armonioasă a copiilor în primii ani de viaţă. [Pr.: pu-e-] – Din fr. puériculture.
PUERIL, -Ă, puerili, -e, adj. Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil; copilăresc, copilăros; p. ext. naiv; neserios. [Pr.: pu-e-] – Din fr. puéril.
PUERILISM s.n. Stare patologică în care bolnavul se află la nivelul psihicului unui copil. [Pr.: pu-e-] – Din fr. puérilisme.
PUERILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi pueril; caracter pueril; atitudine, manifestare puerilă. [Pr.: pu-e-] – Din fr. puérilité.
PUERPERALĂ adj. (În sintagma) Febră puerperală = boală infecţioasă care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen. [Pr.: pu-er-] – Din fr. puerpérale.
PUERPERALITATE s.f. (Med.) Stare a femeii de la fecundaţie până la sfârşitul lăuziei. [Pr.: pu-er-] – Din fr. puérpéralité.
PUF1 interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de eliminarea bruscă şi cu intermitenţe a aerului (pe nări, pe gură), de lovirea în cădere a unui corp de o suprafaţă moale etc. – Onomatopee.
PUF2, (5) pufuri, s.n. 1. (De obicei cu sens colectiv) Pene mici, moi şi fine, care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă şi sub aripi, servind pentru umplerea pernelor, a plăpumilor etc. ** Expr. A creşte în puf = a creşte în confort, neducând lipsă de nimic. 2. (Cu sens colectiv) Peri fini şi moi care cresc pe obraz; început de barbă sau de mustaţă. 3. (Cu sens colectiv) Părul mărunt, moale şi mătăsos din blana unor animale. 4. (Cu sens colectiv) Perii mici şi fini ai unor fructe, seminţe etc. 5. Obiect de toaletă care serveşte la pudrat, făcut din puf2 (1) sau din alt material pufos. 6. (Adjectival, în compusul) Bumbac-puf = bumbac brut obţinut la cules. 7. (Spec.) Minge de badmington. – Din bg., scr. puh.
PUF3, pufuri, s.n. Scaun scund, fără spătar, de formă cilindrică, capitonat sau făcut din material plastic umplut cu aer. – Din fr. pouf.
PUFĂI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită pufăitul lulelei. – Onomatopee. Cf. puf1.
PUFĂI, púfăi, vb. IV. Intranz. 1. A respira, a sufla greu şi cu zgomot pe nări. 2. A fuma expulzând fumul cu mici întreruperi zgomotoase (provocate de dezlipirea bruscă a buzelor). * (Despre lulea) A scoate fum. 3. (Despre locomotive) A evacua aburul aflat sub presiune cu întreruperi ritmice, zgomotoase. – Puf1 + suf. -ăi
PUFĂIALĂ, pufăieli, s.f. Pufăit; (concr.) fumul scos pe gură de un fumător. [Pr.: -fă-ia-] – Pufăi + suf. -eală.
PUFĂIRE, pufăiri, s.f. Acţiunea de a pufăi. – V. pufăi.
PUFĂIT s.n. Faptul de a pufăi; pufăială, pufăitură. – V. pufăi.
PUFĂITURĂ, pufăituri, s.f. Pufăit. [Pr.: -fă-i-] – Pufăi + suf. -tură.
PUFĂR, pufere, s.n. Rondelă de cauciuc, material plastic etc., pe care se sprijină unele aparate pentru a preveni alunecarea lor. – Din germ. Puffer.
PUFĂRIE, pufării, s.f. (Rar) Mulţime de puf2 (1); aşternut de puf2. – Puf2 + suf. -ărie.
PUFNET, pufnete, s.n. Pufnitură. – Din pufni.

PUFNI, pufnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre fiinţe) A expira pe nări cu zgomot, scurt şi sacadat (din cauza oboselii, a mâniei, a nemulţumirii). ** Expr. A pufni în (sau de) râs = a izbucni într-un râs brusc şi zgomotos. (tranz.) A-l pufni pe cineva râsul = a izbucni într-un râs brusc şi zgomotos. 2. (Despre maşini) A da afară cu zgomot, scurt şi sacadat, aburi, gaze, fum; (despre aburi, gaze, fum) a izbucni, a ieşi cu zgomot. – Puf1 + suf. -ni.
PUFNIRE, pufniri, s.f. Acţiunea de a pufni. – V. pufni.
PUFNITURĂ, pufnituri, s.f. Faptul de a pufni; aer expirat cu putere şi zgomot pe nări; pufnet. * Zgomot specific produs de cel care pufneşte. – Pufni + suf. -tură.
PUFOAICĂ, pufoaice, s.f. Haină scurtă vătuită şi matlasată. – Din rus. fufaika (apropiat de puf2).
PUFOS, -OASĂ, pufoşi, -oase, adj. Acoperit de puf2. * Asemănător cu puful2; moale, uşor. – Puf2 + suf. -os.
PUFULEŢ, pufuleţi, s.m. 1. Pufuşor. 2. (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale şi florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală (Ageratum houstonianum). 3. (La pl.) Produs alimentar preparat din mălai cu adaos de caşcaval, având aspectul unor tubuleţe. – Puf2 + suf. -uleţ.
PUFULIŢĂ, pufuliţe, s.f. Gen de plante erbacee cu tulpina cilindrică acoperită cu peri lungi, cu flori roşii-purpurii, roz sau albicioase (Epilobium); plantă din acest gen. – Puf2 + suf. -uliţă.
PUFUŞOR, pufuşori, s.m. Diminutiv al lui puf2; pufuleţ. – Puf2 + suf. -uşor.
PUGILAT s.n. Luptă cu pumnii goi practicată ca sport în antichitatea greco-romană. * (Sport; rar) Box, pugilism; p. ext. bătaie, încăierare. – Din fr. pugilat, lat. pugilatus.
PUGILISM s.m. (Sport) Box. – Din engl. pugilism.
PUGILIST, pugilişti, s.m. Boxer. – Din fr. pugiliste.
PUGILISTIC, -Ă, pugilistici, -ce, adj., s.f. 1. Care ţine de pugilism, privitor la pugilism. 2. S.f. (Sport; rar) Box. – Din fr. pugilistique.
PUHAV, -Ă, puhavi, -e, adj. 1. (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Cu carnea moale, flască (şi umflată); umflat, buhăit. 2. Afânat, moale; poros, spongios. – Din scr. buhav.
PUHĂVI, puhăvesc, vb. IV. Refl. A deveni puhav; a se buhăi. – Din puhav.
PUHOI1, puhoaie, s.n. Cantitate mare de apă care curge cu repeziciune şi forţă; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă cu forţă; şuvoi. * Ploaie mare, torenţială. * Fig. Mulţime mare de oameni sau de alte fiinţe care se deplasează năvalnic în aceeaşi direcţie. * (Adverbial) În cantitate sau în număr foarte mare, grămadă. [Var.: (reg.) puhói, povói s.n.] – Din sl. povonî.
PUHOI2, pers. 3 puhoieşte, vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare sau de ploaie) A curge în cantitate mare, cu repeziciune şi forţă; a se revărsa cu putere, a inunda. * Fig. (Rar; despre oameni) A năvăli, a invada. – Din puhoi1.
PUHOIRE, puhoiri, s.f. Acţiunea de a puhoi2; revărsare, inundare. * Fig. Forfoteală, fierbere. – V. puhoi2.
PUI1, pui, s.m., interj. I. S.m. 1. (De obicei urmat de determinări care indică specia) Pasăre, de la ieşirea din ou până la maturitate. ** Expr. Pui de cuc = bastard. Pui de bogdaproste = a) pui de găină (de obicei mai mic şi mai slab) care se dă de pomană la înmormântare; b) copil mic, prăpădit; copil al nimănui; bastard. 2. Spec. Pui 1 (I 1) de găină; carnea gătită a acestei păsări. 3. P. gener. Orice animal de la naştere până la maturitate. ** Expr. Pui de viperă (sau de năpârcă) = om rău, viclean, primejdios. 4. Ou sau larvă de insectă. 5. Copii. ** Expr. Pui de lele = a) copil din flori, bastard; p. ext.

derbedeu; b) bărbat afemeiat; c) femeie uşuratică, imorală. (Nici) pui de om = nici ţipenie, nimeni. * (Fam.; adesea la voc.) Termen de dezmierdare folosit când vorbeşti cu sau despre un copil ori cu sau despre bărbatul iubit. * (Urmat de prep. "de", care introduce un nume de obiect, dă acestuia valoare de diminutiv) Pui de mămăligă. Pui de pernă. * (Urmat de prep. "de", care introduce diverse nume, conferă acestora valoare de superlativ) Pui de somn. Pui de bătaie. 6. Plantă tânără, puiet; ramură tânără care creşte din rădăcina sau tulpina unei plante; mlădiţă, lăstar. * Spec. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului, copileţ. 7. (Pop.; la pl.) Cusătură decorativă măruntă în formă de cruciuliţe pe pieptul, pe poalele şi pe mânecile cămăşilor ţărăneşti. * (Reg.) Puncte de altă culoare pe fondul unei ţesături; picăţele. 8. Ambarcaţie mică cu vâsle, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. II. Interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă puii1 (I 2) sau alte păsări de curte. – Lat. / * / pulleus (= pullus).
PUI2, pui, s.m. Puişor2. – Din scr. pulja.
PUI3, pers. 3 puieşte, vb. IV. Tranz. (Reg.; despre păsări) A face pui1. [Var.: puiá vb. I] – Din pui1.
PUIA vb. I. v. pui3.
PUIA-GAIA s.f. art. (În sintagma) De-a puia-gaia = numele unui joc de copii; de-a baba-gaia. [Pr.: pu-ia-ga-ia] – Pui1 + gaie.
PUIANDRU, puiendri, s.m. Augmentativ al lui pui1. [Pr.: pu-iar÷, – Pl. şi: puiandri] – Pui1 + suf. -andru.
PUICĂ, puici, s.f. 1. Pui1 de găină de sex femeiesc; găină tânără. 2. Termen de dezmierdare pentru o fată sau o femeie (iubită). – Pui1 + suf. -că.
PUICULEANĂ, puiculene, s.f. (Pop.) Puicuţă. – Puică + suf. -uleană.
PUICULIŢĂ, puiculiţe, s.f. (Pop.) Puicuţă. – Puică + suf. -uliţă.
PUICUŢĂ, puicuţe, s.f. Diminutiv al lui puică; puiculiţă, puiculeană. – Puică + suf. -uţă.
PUIERNIŢĂ, puierniţe, s.f. 1. Vas mare din lemn cu un dispozitiv pentru alimentarea cu apă, folosit în crescătoriile piscicole pentru dezvoltarea puilor1 de păstrăvi. 2. Adăpost special amenajat destinat creşterii puilor1 unor păsări de curte în primele luni de viaţă. [Pr.: pu-ier-] – Pui1 + suf. -erniţă.
PUIET, puieţi, (Cu sens colectiv) 1. S.n. Mulţime de pui1 (I 1, 2). * Peşti mici (în prima lor perioadă de viaţă) servind adesea la repopularea apelor naturale. 2. S.n. Larve (de albine). 3. S.m. Plante lemnoase tinere care se transplantează în altă parte; p. gener. plante tinere. [Pr.: pu-iet] – Pui1 + suf. -et.
PUIOS, -OASĂ, puioşi, -oase, adj. (Rar) Prolific. – Pui1 + suf. -os.
PUIRE s.f. (Reg.) Acţiunea de a pui3. – V. pui3.
PUIŞOR1, (1) puişori, s.m., (2, 3) puişoare, s.n. 1. S.m. Diminutiv al lui pui1; puiuleţ, puiuţ. 2. S.n. (Reg.) Doniţă mică. 3. S.n. Pernă mică, care se aşază sub cap (peste o pernă mare); puiuţ. [Pr.: pu-i-] – Pui1 + suf. -işor.
PUIŞOR2, puişori, s.m. (Reg.) Veche monedă austriacă de argint, care a circulat şi în ţările române; pui2. [Pr.: pu-i-] – Pui2 + suf. -işor.
PUITOR, -OARE, puitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hârtie presa de imprimat. 2. S.n. (În sintagma) Puitor de mine = navă de luptă amenajată pentru transportul şi punerea minelor marine. [Pr.: pu-i-] – Pui1 + suf. -tor.
PUIULEŢ, puiuleţi, s.m. Puişor1 (1). – Pui1 + suf. -uleţ.
PUIUŢ, puiuţi, s.m. Puişor1 (1, 3). – Pui1 + suf. -uţ.
PUL, puluri, s.n. Fiecare dintre cele treizeci de piese rotunde, de lemn, ale jocului de table. – Din tc. pul.

PULBERĂRIE, pulberării, s.f. Fabrică sau depozit de muniţii. – Pulbere + suf. -ărie.
PULBERE, pulberi, s.f. 1. Material solid care se prezintă sub forma unor particule fine; praf, pudră. ** Expr. A se face (praf şi) pulbere sau a se alege (din cineva sau ceva) (praful şi) pulberea (sau praf şi pulbere) = a se distruge, a se nimici, a pieri. A ridica pe cineva din pulbere = a înălţa pe cineva într-o situaţie foarte bună. A se ridica (sau a se scula) din pulbere = a evolua; a parveni, plecând de jos. A face pulberea praf = a nu face nici o ispravă. * Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de", care indică felul) Mulţime, puzderie. 2. Spec. (Înv.) Praf de puşcă. 3. Substanţă explozivă care se prezintă în formă de firişoare sau de granule. – Lat. pulvis, -eris.
PULBEROS, -OASĂ, pulberoşi, -oase, adj. (Rar) Ca praful; prăfos. – Pulbere + suf. -os.
PULIE, pulii, s.f. Roată specială cu şanţ pe circumferinţa exterioară, pe care se montează o frânghie sau o curea pentru a transmite o mişcare circulară. – Din fr. poulie.
PULMON, pulmoni, s.m. (Anat.) Plămân (la om). – Din lat. pulmo, -onis.
PULMONAR, -Ă, pulmonari, -e, adj. Care aparţine plămânilor, de plămâni, privitor la plămâni, localizat la plămâni. – Din fr. pulmonaire, lat. pulmonarius.
PULMONARIŢĂ, pulmonariţe, s.f. (Bot.) Cuscrişor (Pulmonaria officinalis). – Din lat. Pulmonaria [officinalis], numele ştiinţific al pulmonariţei (după modelul unor cuvinte ca măselariţă, săpunariţă etc.).
PULOVĂR s.n. v. pulover.
PULOVER, pulovere, s.n. Obiect de îmbrăcăminte tricotat care acoperă partea de sus a corpului şi se poartă de obicei peste cămaşă sau peste bluză. [Var.: pulóvăr s.n.] – Din fr., engl. pull-over.
PULPANĂ, pulpane, s.f. Partea (despicată la spate) de la talie·în jos a unei haine bărbăteşti lungi. – Pulpă + suf. -ană.
PULPAR, pulpare, s.n. 1. Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe. 2. Carâmb de piele care protejează piciorul călăreţului. – Pulpă + suf. -ar.
PULPĂ, pulpe, s.f. 1. Partea musculoasă posterioară a piciorului, situată între genunchi şi gleznă. * Parte a piciorului situată în porţiunea acestor muşchi. 2. Ţesut conjunctiv bogat în vase şi nervi. Pulpă dentară. 3. Partea cărnoasă şi comestibilă a unor fructe. 4. Reziduu obţinut în industria zahărului, în distilerii şi la prepararea feculei, folosit ca hrană pentru vite. – Lat. pulpa (cu unele sensuri după fr. pulpe).
PULPIŞOARĂ, pulpişoare, s.f. Diminutiv al lui pulpă (1). – Pulpă + suf. -işoară.
PULPITĂ, pulpite, s.f. Înflamaţie a pulpei dentare, caracterizată prin dureri violente. – Din fr. pulpite.
PULPITUM s.n. Parte a teatrului roman în care actorii îşi desfăşurau jocul. – Din lat. pulpitum.
PULPOS, -OASĂ, pulpoşi, -oase, adj. 1. Cu pulpe (1) mari, groase. 2. Cu pulpă (3) bogată. – Pulpă + suf. -os.
PULS, pulsuri, s.n. Mişcare fiziologică ritmică de dilatare şi de contractare a pereţilor arterelor, determinată de creşterea volumului de sânge pompat de inimă. ** Expr. A lua (cuiva) pulsul = a număra (cuiva) bătăile inimii, apăsând cu degetul pe artera de la încheietura mâinii. A pipăi pulsul (cuiva) = a încerea să afle intenţiile, planurile sau starea de spirit a cuiva. A prinde (sau a simţi) pulsul (unei situaţii) = a înţelege sau a intui exact o situaţie, o stare de lucruri. * Loc unde se simte această mişcare ritmică. – Din fr. pouls, lat. pulsus.

PULSA, pulsez, vb. I. Intranz. 1. (Despre sânge) A circula prin oasele sangvine. 2. Fig. (Despre lucruri sau despre procese în mişcare) A se manifesta într-un ritm viu; a palpita. – Din lat. pulsare.
PULSANT, -Ă, pulsanţi, -te, adj. 1. (În sintagma) Vas pulsant = organ care pompează sângele în corpul albinei. 2. (Rar; despre curentul electric) Pulsator (2). – Pulsa + suf. -ant.
PULSAR, pulsari, s.m. (Astron.) Sursă galactică de unde radio care emite impulsuri foarte regulate şi foarte scurte. – Din engl., fr. pulsar.
PULSARE, pulsări, s.f. Acţiunea de a pulsa şi rezultatul ei; pulsaţie. – V. pulsa.
PULSATIL, -Ă, pulsatili, -e, adj. Care aparţine pulsului, privitor la puls. ** Durere pulsatilă = durere care se accentuează la intervale regulate, provocând zvâcnituri. – Din fr. pulsatile, lat. pulsatilis.
PULSATIV, -Ă, pulsativi, -e, adj. Pulsatil (1). – Din fr. pulsatif.
PULSATOR, -OARE, pulsatori, -oare, adj. 1. Care constă într-o succesiune de pulsaţii (2) identice. 2. (Despre curentul electric) Care este format din alternanţe de un singur sens; (rar) pulsant (2). – Din fr. pulsatoire.
PULSAŢIE, pulsaţii, s.f. 1. Fiecare dintre mişcările pulsului; pulsare. 2. (Fiz.) Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unităţi de timp. 3. Fig. Desfăşurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acţiuni într-un ritm viu, trepidant. – Din fr. pulsation, lat. pulsatio.
PULSOMETRU, pulsometre, s.n. Pompă pentru apă în care deplasarea apei se realizează prin presiunea aburului. – Din fr. pulsométre.
PULSOREACTOR, pulsoreactoare, s.n. Tip de reactor pentru vehicule aeriene cu viteză mare, care funcţionează prin combustie discontinuă. [Pr.: -re-ac-] – Din fr. pulsoréacteur.
PULTACEU, -CEE, pultacei, -cee, adj. (Med.) Păstos. ** Anghină pultacee = anghină cu amigdalele acoperite de un exudat alb. – Din fr. pultacé.
PULULAŢIE, pululaţii, s.f. (Med.) 1. Înmulţire rapidă şi abundentă. 2. Producere rapidă de ţesuturi morbide. – Din fr. pullulation.
PULVERINĂ s.f. Pulbere neagră cu granule foarte fine, folosită ca exploziv şi la fabricarea artificiilor. – Din fr. pulvérin.
PULVERIZA, pulverizez, vb. I. Tranz. 1. A preface un material solid în pulbere. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) distruge; a (se) nimici; a face să dispară sau a dispărea. 2. A împrăştia particule fine dintr-un corp solid sau dintr-un lichid cu ajutorul unui pulverizator. – Din fr. pulvériser, lat. pulverizare.
PULVERIZABIL, -Ă, pulverizabili, -e, adj. Care poate fi pulverizat. – Din fr. pulvérisable.
PULVERIZARE, pulverizări, s.f. Acţiunea de a (se) pulveriza şi rezultatul ei; pulverizaţie. – V. pulveriza.
PULVERIZAT, -Ă, pulverizaţi, -te, adj. Care este prefăcut în pulbere sau în particule lichide foarte fine. – V. pulveriza.
PULVERIZATOR, pulverizatoare, s.n. Aparat pentru împrăştierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor. – Din fr. pulvérisateur.
PULVERIZAŢIE, pulverizaţii, s.f. (Rar) Pulverizare. – Din fr. pulvérisation.
PULVERULENT, -Ă, pulverulenţi, -te, adj. (Despre corpuri solide) Care se prezintă sub formă de pulbere. – Din fr. pulvérulent, lat. pulverulentus.
PULVERULENŢĂ s.f. Calitatea sau starea unui corp pulverulent. – Din fr. pulvérulence.
PUMA s.f. invar. Animal carnivor din familia felinelor, cu blana de culoare galbenă-roşcată, care trăieşte în America (Felis concolor). – Din fr. puma.
PUMN, pumni, s.m. 1. Palmă închisă, cu degetele îndoite şi strânse. ** Loc. adj. Cât pumnul (sau cât un pumn) = mic sau mare (după cum obiectul

comparaţiei este mai mic sau mai mare decât pumnul). ** Expr. A râde în pumni = a râde pe ascuns, pe înfundate şi cu satisfacţie. A plânge în pumni = a plânge pe ascuns, de necaz sau de durere. A arăta (cuiva) pumnul = a ameninţa (pe cineva). A-i pune (sau vârî) (cuiva) pumnul în gură = a împiedica (pe cineva) să vorbească sau să acţioneze. Un pumn de... = o cantitate mică (sau mare); un număr redus (sau ridicat); ceva mic, firav. 2. Lovitură dată cu pumnul (1). 3. Palma sau palmele făcute căuş pentru a putea reţine ceva (de obicei un lichid); conţinutul palmei sau al palmelor făcute căuş. 4. Măsură de lungime (întrebuinţată azi numai de pescari) egală cu două treimi de palmă. – Lat. pugnus.
PUMNAL, pumnale, s.n. Armă cu lamă scurtă, cu două tăişuri şi cu vârful ascuţit; stilet, jungher. – Pumn + suf. -al (după it. pugnale).
PUMNAŞ, pumnaşi, s.m. Manşetă împodobită cu cusături de la mânecile cămăşilor ţărăneşti. [Pl. şi (n.): pumnaşe] – Pumn + suf. -aş.
PUMNICEL, pumnicei, s.m. (Reg.) Pumnişor. – Pumn + suf. -icel.
PUMNISM s.n. (Lingv.) Ciunism. – [Aron] Pumn [ul] (n. pr.) + suf. -ism.
PUMNIST, -Ă, pumnişti, -ste, adj., s.m. (Adept) al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul; ciunist. – De la pumnism, cu schimbarea sufixului.
PUMNIŞOR, pumnişori, s.m. Diminutiv al lui pumn; pumnicel. – Pumn + suf. -işor.
PUMNULIZA, pumnulizez, vb. I. Tranz. (Rar) A modifica după sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepţii lui. – [Aron] Pumnul (n. pr.) + suf. -iza.
PUNCER, punceri, s.m. Boxer al cărui mod de a boxa se bazează mai mult pe lovituri aplicate adversarului şi mai puţin (sau deloc) pe evitarea loviturilor acestuia. [Acc. şi: puncér] – Din engl. puncher.
PUNCI1, punciuri, s.n. Băutură făcută dintr-un amestec de rom sau alte băuturi alcoolice cu zahăr, lămâie, portocale etc. şi diverse mirodenii. – Din engl., fr. punch.
PUNCI2, punciuri, s.n. Aptitudinea unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. – Din engl., fr. punch.
PUNCT, puncte, s.n. I. 1. Semn grafic mic şi rotund, asemănător cu o înţepătură de ac, folosit ca semn de punctuaţie, pentru a indica pauze între propoziţii sau fraze independente, pentru prescurtarea unui cuvânt sau care se pune deasupra literelor "i", "j" etc. ** Două puncte = semn de punctuaţie constând din două puncte (I 1) aşezate unul deasupra altuia, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare sau o concluzie. Punct şi virgulă = semn de punctuaţie constând dintr-un punct (I 1) aşezat deasupra unei virgule, folosit pentru a despărţi părţile componente ale unei perioade. Puncte de suspensie sau puncte-puncte = semn de punctuaţie constând din trei (sau mai multe) puncte (I 1) aşezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o întrerupere în şirul gândirii, al acţiunii sau o omisiune dintr-un text reprodus. ** Expr. A pune punctul pe i = a preciza ce este esenţial într-o chestiune, a trage concluzia. * Fig. (Cu valoare de interjecţie) Gata!, destul!. 2. Semn convenţional în formă de punct (I 1), care indică pe o hartă aşezările omeneşti, care marchează zarurile, piesele de domino etc. sau care este pus la dreapta unei note muzicale spre a-i prelungi durata cu încă o jumătate din valoarea ei. 3. Punct (I 1) folosit în matematică, indicând efectuarea unei înmulţiri. 4. Fel de a coase, de a broda, de a croşeta; model de cusătură, de broderie etc. 5. (În sintagma) Punct tipografic = unitate de măsură pentru lungime, folosită în tipografie, egală cu 0,376 mm. 6. Ceea ce

se vede foarte mic din cauza depărtării. * Pată mică, rotundă, detaşată pe un fond de altă culoare. 7. (În sintagma) Punct de ochire = locul din ţintă în care trăgătorul potriveşte precis linia de ochire. II. 1. Figură geometrică plană fără nici o dimensiune (reprezentată prin partea comună a două linii care se întâlnesc). * Loc determinat pe o lungime, pe o suprafaţă, în spaţiu. ** Punct medical (sau sanitar) = serviciu medical organizat în fabrici, uzine, şantiere etc. 2. Valoare a unei mărimi; mai ales temperatura la care se produce un anumit fenomen. Punct de topire. III. 1. Parte determinată în cadrul unei acţiuni, al unei discuţii, al unei probleme etc. ** Expr. Punct de onoare = lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. Punct de plecare (sau de pornire) = a) locul de unde pleacă cineva; b) începutul unei lucrări, al unei acţiuni. A fi pe punctul de a... = a fi gata de a..., a fi pregătit să... Punct de vedere = aspectul sub care cineva priveşte o problemă sau atitudinea pe care o are faţă de ea; mod de a gândi. Din punct de vedere = în privinţa..., sub raportul... Din punct în punct sau punct cu punct = amănunţit, detaliat, pe larg. A pune (ceva) la punct = a) a regla (un aparat sau un sistem tehnic) pentru a-l face să funcţioneze în condiţiile dorite; b) a aranja, a potrivi lucrurile aşa cum trebuie, fără a neglija nici un amănunt; a restabili adevărul. A fi pus la punct = a fi aranjat, bine îmbrăcat. A pune pe cineva la punct = a arăta cuiva ce se cuvine şi ce nu, a da cuiva o lecţie de bună-cuviinţă. 2. Moment, stadiu, fază, etapă de dezvoltare. ** Loc. adv. Până la un (sau la acest) punct = până la o anumită limită sau etapă; într-o anumită măsură. ** Expr. Până la ce punct = în ce măsură, până unde... Punct mort = situaţie fără ieşire. * (Adverbial) Exact, precis, fix. IV. Unitate de măsură luată ca bază de clasificare, în special la sporturi. * Unitate de măsură pentru indicarea situaţiei participanţilor la unele jocuri (zaruri, cărţi, biliard etc.). * Unitate de măsură pentru sporirea sau reducerea cursului valorilor mobiliare negociate prin bursă. * Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raţionalizarea anumitor produse industriale; tichet detaşat dintr-o astfel de cartelă. ** Loc. adj. şi adv. Pe puncte = a) pe baza dreptului conferit de cartelă; raţionalizat; b) fig. fără a avea pregătirea corespunzătoare funcţiei pe care o ocupă. – Din lat. punctum (cu unele sensuri după fr. point).
PUNCTA, punctez, vb. I. Tranz. 1. A face sau a forma puncte care ies în evidenţă pe un fond mai larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ceva ca nişte puncte pe o suprafaţă. * Fig. A scoate în evidenţă, a sublinia, a marca. 2. (Sport) A însemna punctele fiecărei partide sau etape câştigate. * A obţine puncte printr-un joc sportiv. 3. A asambla provizoriu două piese care urmează să fie sudate prin câteva puncte de sudură executate de-a lungul liniei de sudură. – Din punct (după fr. poncteur).
PUNCTAJ, punctaje, s.n. 1. Notaţie în puncte a rezultatelor obţinute la o întrecere (sportivă etc.); totalitatea punctelor obţinute de cineva într-o întrecere (sportivă). 2. Însemnare, notă care conţine punctele mai importante ale unei relatări, ale unui plan de activitate etc. – Punct + suf. -aj (după fr. pointage).
PUNCTAR, punctare, s.n. (Tehn.) Punctator. – Puncta + suf. -ar.
PUNCTARE, punctări, s.f. Acţiunea de a puncta şi rezultatul ei. * Indicarea cu punctatorul, pe suprafaţa unei piese, a unor repere care urmează să fie perforate. – V. puncta.
PUNCTAT, -Ă, punctaţi, -te, adj. 1. Însemnat, marcat, presărat cu puncte. 2. Alcătuit din puncte. – V. puncta.

PUNCTATOR, punctatoare, s.n. Unealtă de oţel cu vârf conic ascuţit, cu ajutorul căreia se trasează (prin lovirea cu ciocanul) pe diverse piese metalice reperele unei perforaţii ulterioare. – Puncta + suf. -tor.
PUNCTAVERAJ, punctaveraje, s.n. Raportul dintre punctele marcate şi cele primite, care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egalitate de puncte. – Din punct (după golaveraj). – V. golaveraj, setaveraj.
PUNCTBAL, punctbale, s.n. Minge în formă de pară, suspendată de o frânghie, care serveşte pentru antrenament la box. [Pl. şi: punctabaluri] – După fr. punching-ball.
PUNCTIFORM, -Ă, punctiformi, -e, adj. 1. Care are forma sau dimensiunile unui punct (I 1). 2. Care acţionează intermitent. 3. (Fiz.; despre corpuri cu sarcină elcctrică, magnetică etc.) De dimensiuni neglijabile. – Din fr. punctiforme.
PUNCTIŞOR, punctişoare, s.n. Diminutiv al lui punct; punctuleţ. – Punct + suf. -işor.
PUNCTUAL, -Ă, punctuali, -e, adj. 1. (Despre oameni) Care este exact, care respectă întocmai termenul sau momentul fixat. * (Adverbial) La timp, cu punctualitate. 2. (Despre verbe) Care arată că acţiunea se petrece într-un singur moment. [Pr.: -tu-al] – Din fr. ponctuel (după punct).
PUNCTUALITATE s.f. Însuşirea de a fi punctual. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. ponctualité (după punctual).
PUNCTUAŢIE, punctuaţii, s.f. Sistem de semne grafice convenţionale care au rolul de a marca propoziţiile, frazele, pauzele, intonaţia, întreruperea şirului vorbirii etc.; mod de a folosi aceste semne; ramură a gramaticii care indică folosirea corectă a acestor semne. [Pr.: -tu-a÷, – Var.: (înv.) punctuaţiúne s.f.] – Din fr. punctuation (după punct).
PUNCTUAŢIUNE s.f. v. punctuaţie.
PUNCTULEŢ, punctuleţe, s.n. Punctişor. – Punct + suf. -uleţ.
PUNCŢIE, puncţii, s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în înţeparea (cu un ac sau cu un trocar a) ţesuturilor care învelesc o cavitate naturală sau accidentală, pentru a extrage în întregime sau parţial lichidul pe care aceasta îl conţine, pentru a extrage un fragment de ţesut, a introduce un medicament etc. – Din fr. ponction, lat. punctio.
PUNCŢIONA, puncţionez, vb. I. Tranz. A face o puncţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. ponctionner (după punct).
PUNCŢIONARE, puncţionări, s.f. Acţiunea de a puncţiona. [Pr.: -ţi-o-] – V. puncţiona.
PUNE, pun, vb. III. 1. A aşeza, a instala, a plasa într-un loc. ** Expr. A pune foc = a) a incendia; b) fig. a înrăutăţi situaţia. A pune (ceva) la foc = a expune (ceva) acţiunii focului (pentru a fierbe, a găti etc.). A pune (cuiva ceva) la picioare (sau la picioarele cuiva) = a oferi (cuiva ceva util, valoros). A pune (cuiva ceva) înainte = a da (cuiva ceva) de mâncare. A pune (ceva) la cântar (sau în cumpănă, în balanţă) = a cumpăni, a chibzui (importanţa, valoarea etc.) pentru a putea lua o hotărâre întemeiată. A pune gura (pe ceva) = a gusta sau a mânca (ceva). A pune ochii (pe cineva sau ceva) = a se opri cu interes (asupra cuiva sau a ceva), a remarca, a dori să obţină; a supraveghea. A pune piciorul (undeva) = a sosi (undeva). A pune ochii (sau privirea, nasul, capul) în pământ = a avea o atitudine modestă, plecând privirea; a se ruşina, a se sfii. (Fam.) A pune osul = a munci din greu. A pune umărul = a-şi aduce contribuţia la o acţiune; a contribui. A (-şi) pune (ceva) în (sau de) gând (sau în cap, în minte) = a avea intenţia de a..., a plănui, a decide. A pune o vorbă (bună) sau un cuvânt (bun) (pentru cineva) = a interveni în favoarea cuiva. A

pune coarne = a) a face o relatare cu adaosuri exgerate, neverosimile, inventate; b) a-şi înşela soţul. A pune (o chestiune, un subiect etc.) pe tapet = a aduce (o chestiune etc.) în discuţie. Unde (mai) pui că... = fără a mai socoti că...; presupunând, considerând că... A pune paie pe (sau peste) foc = a contribui la înrăutăţirea unei situaţii grave, dificile. A pune (pe cineva) jos = a trânti (pe cineva) la pământ. A pune (pe cineva) sub sabie sau a pune (cuiva) capul sub picior = a ucide. A pune (pe cineva) la zid = a) a împuşca; b) a condamna, a demasca, a dezaproba. (Fam.) A pune bine (pe cineva) = a face cuiva rău, uneltind împotriva lui. A(-şi) pune capul (sau gâtul) (la mijloc) pentru cineva (sau ceva) = a-şi primejdui viaţa; a fi singur, a garanta pentru cineva sau de ceva. A pune (ceva) pe hârtie = a însemna, a nota. A pune (o melodie) pe note = a transpune o melodie pe note muzicale. (Refl.) A se pune bine cu (sau pe lângă) cineva = a intra în voie cuiva, a se face plăcut cuiva (prin adulare, linguşeli, spre a obţine avantaje). * Tranz. A întinde, a expune. ** Expr. A pune (cuiva ceva) în vedere = a atrage (cuiva) atenţia, a aduce la cunoştinţă. * Refl. A se depune, a se aşterne; fig. a începe, a se ivi. S-a pus zăpada. S-a pus o iarnă grea. 2. Tranz. A aduce pe cineva într-o situaţie nouă neaşteptată, a face pe cineva să ajungă într-o anumită stare. L-a pus în inferioritate. * A aşeza, a numi pe cineva într-un rang, într-o demnitate, într-o slujbă; a determina, a fixa locul, ierarhia cuiva între mai mulţi. ** Expr. A pune (pe cineva) în pâine = a angaja (pe cineva) într-o slujbă spre a-şi câştiga existenţa. A pune (pe cineva) în disponibilitate = a concedia, a elibera (pe cineva) dintr-o slujbă. (fam.) A pune (pe cineva) pe liber = a concedia, a elibera (pe cineva) dintr-o slujbă. 3. Tranz. şi refl. A (se) aşeza într-un anumit fel, într-o anumită poziţie. ** Expr. (Tranz.) A pune (fire, fibre) în două (sau în trei, în patru etc.) = a forma un mănunchi din două (sau trei etc.) fire. * Tranz. A atârna, a agăţa. 4. Tranz. A face să stea într-un anumit loc, a aşeza la locul dinainte stabilit sau cel mai potrivit, a depune la locul lui, a plasa; p. ext. a aşeza într-un anumit loc faţă de alte obiecte de acelaşi fel, a aranja, a situa. ** Expr. A pune caii = a înhăma. A pune în scenă = a regiza, a monta o piesă de teatru. * A planta, a sădi, a semăna. 5. Tranz. şi refl. A (-şi) aşeza pe corp obiectele de îmbrăcăminte necesare; a (se) îmbrăca sau a (se) încălţa. 6. Tranz. A depune valori băneşti (în păstrare, spre fructificare etc.); a investi valori băneşti. ** Expr. A pune deoparte = a) a economisi; b) a rezerva (pentru cineva). A pune preţ = a oferi un preţ mare; p. ext. a considera valoros, merituos. 7. Tranz. A fixa, a stabili; orândui, a institui. A pune impozite. A pune un diagnostic. 8. Refl. (Pop.) A se împotrivi, a sta împotrivă. Te pui pentru un fleac!. ** Expr. A se pune în calea cuiva = a împiedica pe cineva să acţioneze. 9. Refl. recipr. A se lua la întrecere, a se măsura sau a se compara cu cineva. ** Expr. (Tranz.). A pune (de) faţă sau faţă în faţă = a compara; a confrunta. 10. Refl. A tăbări asupra cuiva, a se repezi la cineva. 11. Tranz. A face, a determina pe cineva să execute un lucru; a îndemna; a sili, a obliga. * A îmboldi; a asmuţi. 12. Refl. (Adesea cu determinări introduse prin prepoziţia "pe") A începe o acţiune, a se apuca (cu stăruinţă) de ceva. ** Expr. A se pune cu gura pe cineva = a cicăli pe cineva sau a insista pe lângă cineva. (Reg.) A se pune (cu rugăminţi, cu vorbe dulci etc.) pe lângă cineva = a ruga insistent pe cineva. A se pune pe gânduri = a deveni gânditor, îngrijorat. E pus pe... = e gata să... (Tranz.) A-şi pune puterea sau (toate) puterile = a-şi da toată silinţa, a se strădui. 13. Tranz. (În loc. şi expr.) A pune (pe cineva sau ceva) la probă (sau la încercare) = a încerca pe cineva sau ceva (spre a-i cunoaşte valoarea, însuşirile). A pune (pe cineva) la cazne = a căzni, a chinui. A pune o întrebare (sau întrebări) = a întreba, a chestiona. A pune stavilă = a stăvili. A pune în

primejdie = a primejdui. A-şi pune nădejdea (sau speranţa, credinţa) în cineva sau ceva = a nădăjdui, a se încrede în ajutorul cuiva sau a ceva. A pune temei = a se bizui, a se întemeia. A pune vina (pe cineva sau ceva) = a învinui (pe nedrept). A pune în (sau pe) seama (sau la activul) cuiva (sau a ceva) = a atribui (pe nedrept). A pune grabă = a se grăbi. A pune nume (sau poreclă) = a numi, a porecli. A pune în valoare = a valorifica. A pune în evidenţă = a evidenţia, a sublinia, a releva. A pune la îndoială = a se îndoi. A pune la socoteală = a socoti, a îngloba. A pune în loc = a înlocui. A pune iscălitura = a iscăli. A pune rămăşag (sau pariu) = a parta. A pune aprobarea = a aproba. [Prez. ind. şi: (reg.) pui] – Lat. ponere.
PUNERE s.f. Acţiunea de a (se) pune şi rezultatul ei. – V. pune.
PUNGAŞ, pungaşi, s.m. Hoţ de buzunare; p. gener. hoţ. * Om şmecher, viclean, escroc. – Pungă + suf. -aş.
PUNGĂ, pungi, s.f. 1. Săculeţ (cu băieri) de piele, mai rar de pânză, de material plastic etc., cu una sau cu mai multe despărţituri, în care se ţin banii şi alte obiecte mici. ** Expr. A-i sufla vântul în pungă sau a da de fundul pungii = a nu (mai) avea bani. A-şi dezlega (sau a-şi desface) punga = a fi darnic. A fi gros la pungă = a fi foarte bogat. A(-şi) strânge (sau a avea, a face) buzele (sau gura) pungă = a) a avea sau a produce o senzaţie de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, acru etc.; b) a ţine buzele strânse (în semn de nemulţumire, de amărăciune etc.). * Conţinutul unei pungi (1); p. ext. bani, avere. * Săculeţ cuprinzând 500 de galbeni, taleri sau lei vechi, cu care se făceau plăţile în trecut; p. ext. suma de 500 de galbeni, taleri, sau lei vechi. 2. Săculeţ făcut din hârtie, din material plastic sau din alt material, servind ca ambalaj pentru diferite obiecte, mai ales alimente. * Conţinutul unui astfel de săculeţ. 3. Umflătură a pielii de forma unui săculeţ (situată mai ales sub pleoapa inferioară). ** Pungă de apă = denumire populară pentru ascită; pleurezie. 4. Săculeţ triunghiular situat la piciorul albinei, în care aceasta strânge şi transportă polenul. 5. Cavitate naturală în scoarţa pământului, de forma unei pungi (1). 6. (Bot.; în compusul) Punga-babei = plantă erbacee cu flori galbene-aurii (Pulicaria dysenterica). – Et. nec.
PUNGĂLEALĂ, pungăleli, s.f. (Pop.) Pungălitură. – Pungăli + suf. -eală.
PUNGĂLI, pungălesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A coase de mântuială, prost, cu împunsături neregulate. – Din pungă.
PUNGĂLIT, -Ă, pungăliţi, -te, adj. (Pop.) Prost cusut. – V. pungăli.
PUNGĂLITURĂ, pungălituri, s.f. (Pop.) Faptul de a pungăli; (concr.) cusătură neîngrijită, neglijentă; pungăleală. – Pungăli + suf. -tură.
PUNGĂŞEALĂ, pungăşeli, s.f. (Fam.) Faptul de a (se) pungăşi. – Pungăşi + suf. -eală.
PUNGĂŞESC, -EASCĂ, pungăşeşti, adj. (Fam.) De pungaş; fraudulos, hoţesc. – Pungaş + suf. -esc.
PUNGĂŞEŞTE adv. Ca pungaşii. – Pungaş + suf. -eşte.
PUNGĂŞI, pungăşesc, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) fura, a (se) înşela, a (se) escroca. – Din pungaş.
PUNGĂŞIE, pungăşii, s.f. Faptă de pungaş, furt, hoţie; escrocherie, înşelătorie. – Pungaş + suf. -ie.
PUNGĂŞOAICĂ, pungăşoaice, s.f. (Fam.) Hoaţă de buzunare; p. gener. hoaţă. * Femeie şmecheră, vicleană, escroacă. – Pungaş + suf. -oaică.
PUNGI, pungesc, vb. IV. Tranz. 1. (În expr.) A-şi pungi gura (sau buzele) = a-şi strânge şi a-şi ţuguia buzele. 2. (Înv.) A obţine de la cineva bani prin mijloace incorecte. – Din pungă.

PUNGIT, -Ă, pungiţi, -te, adj. (Despre gură, buze) Strâns, ţuguiat (ca o pungă). – V. pungi
PUNGOCI, pungoace, s.n. (Pop.) Pungoi. – Pungă + suf. -oci.
PUNGOI, pungoaie, s.n. Augmentativ al lui pungă; pungoci. – Pungă+ suf. -oi.
PUNGULIŢĂ, punguliţe, s.f. 1. Duminutiv al lui pungă; punguţă. 2. Plantă erbacee de culoare verde-deschis, cu miros neplăcut, cu flori mici, albe, dispuse în inflorescenţă (Thlaspi arvense). – Pungă + suf. -uliţă.
PUNGUŢĂ, punguţe, s.f. Punguliţă. – Pungă + suf. -uţă.
PUNI s.m. pl. Nume dat cartaginezilor de către romani. – Din lat. Poeni.
PUNIBIL, -Ă, punibili, -e, adj. (Jur.) Pasibil de pedeapsă. – Din it. punibile.
PUNIC, -Ă, punici, -ce, adj. Care aparţine Cartaginei sau locuitorilor ei, privitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez. ** Război punic = nume dat fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei. – Din lat. punicus, fr. punique.
PUNITIV, -Ă, punitivi, -e, adj. (Livr.) Care pedepseşte; destinat să pedepsească. – Din fr. punitif.
PUNT s.m. v. pfund.
PUNTAT, -Ă, puntaţi, -te, adj. (Despre nave sau ambarcaţiuni) Cu punte. – Din punte.
PUNTE, punţi, s.f. 1. Pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) aşezat peste un şanţ, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul. ** Expr. Punte de scăpare = mijloc de a trece peste o dificultate, de a ieşi dintr-un impas. A se face (sau a se pune) luntre şi punte. * Scândură groasă sau panou îngust aşezat pe o schelă, pe care circulă muncitorii când lucrează la înălţime. ** Punte de comunicaţie = placă metalică rabatabilă folosită ca legătură între două vagoane de cale ferată. * Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. * Pod suspendat sau mobil la o cetate sau la un castel medieval. 2. Planşeu metalic sau de lemn, orizontal, care închide corpul unei nave la partea superioară sau care compartimentează nava pe nivele. 3. Dispozitiv de măsură a unor mărimi electrice format din patru elemente, o sursă de energie şi un instrument de măsură. 4. Pluta în care se introduce fitilul candelei. 5. (Chim.; sintagma) Punte de hidrogen = legătură de hidrogen. – Lat. pons, -ntis.
PUNTICICĂ, punticele, s.f. Puntişoară. – Punte + suf. -icică.
PUNTIŞOARĂ, puntişoare, s.f. Diminutiv al lui punte; punticică, puntiţă. – Punte + suf. -işoară.
PUNTIŢĂ, puntiţe, s.f. 1. Puntişoară. 2. Interval aflat între găurile ţevilor la o placă tubulară a unei căldări de aburi. – Punte + suf. -iţă.
PUP1, pupi, s.m. (Fam., în limbajul copiilor) Sărut. – Din pupa (derivat regresiv).
PUP2 interj. v. pu.
PUPA, pup, vb. I. (Fam.) 1. Tranz. şi refl. recipr. A (se) săruta. ** Expr. (Tranz.) A pupa în bot (pe cineva) = a linguşi, a adula (pe cineva). (Refl. recipr.) A se pupa (în bot) cu cineva = a se înţelege bine cu cineva, a se afla în relaţii de intimitate cu cineva. 2. Tranz. (Mai ales în construcţii negative) A ajunge să obţină ceva râvnit; a dobândi. Nu mai pupi tu plimbare. – Lat. / * / puppare.
PUPAT, pupaturi, s.n. (Fam.) Faptul de a (se) pupa; sărutat, sărut, pupătură. – V. pupa.
PUPĂ1, pupe, s.f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. – Din fr. poupe.
PUPĂ2, pupe, s.f. Formă de dezvoltare în metamorfoza unor insecte, între starea de larvă şi cea de dezvoltare completă; nimfă. – Din lat. pupa.

PUPĂGIOARĂ, pupăgioare, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui pupăză. – Pupăză + suf. -ioară.
PUPĂI, pupăiesc, vb. IV. Intranz. (Despre pupeze) A scoate strigăte caracteristice speciei. * Fig (Despre oameni) A flecări, a cleveti. – [Pu-pu-] pup + suf. -ăi.
PUPĂTURĂ, pupături, s.f. (Fam.) Sărutare, pupat. – Pupa + suf. -ătură.
PUPĂZĂ, pupeze, s.f. 1. Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestriţ, cu ciocul lung şi curbat şi cu o creastă de pene mari, portocalii, în vârful capului (Upupa epops). ** Expr. A-i merge (cuiva) gura ca pupăza = a vorbi mult, a fi flecar. A-i cânta (cuiva) pupăza = a-i merge rău, a nu avea noroc. 2. Fig. (Fam.) Persoană flecară. * Femeie îmbrăcată sau fardată strident; p. ext. femeie de moravuri uşoare. 3. (Reg.) Colac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre). ** Expr. Colac peste pupăză sau pupăză peste colac, se spune când peste un necaz deja existent vine altul (şi mai mare). – Cf. alb. pupëzë.
PUPĂZOI, pupăzoi, s.m. Bărbătuşul pupezei. – Pupăză + suf. -oi.
PUPEZELE s.f. pl. Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu flori la început purpurii şi apoi albastre, aşezate în raceme (Lathyrus vernus). – Pupăză + suf. -ele.
PUPIC, pupici, s.m. (Fam., în limbajul copiilor) Diminutiv al lui pup. – Pup + suf. -ic.
PUPIL, -Ă, pupili, -e, s.m. şi f. Persoană minoră aflată sub tutela sau în grija cuiva (altul decât părinţii). – Din fr. pupille, lat. pupillus.
PUPILAR1, -Ă, pupilari, -e, adj. Care aparţine pupilei, care se referă la pupilă, de pupilă. – Din fr. pupillaire.
PUPILAR2, -Ă, pupilari, -e, adj. (Livr.) Care aparţine pupilului, privitor la pupil. – Din fr. pupillaire, lat. pupillaris.
PUPILĂ, pupile, s.f. 1. Deschizătură rotundă din mijlocul irisului, prin care se face adaptarea vederii în funcţie de luminozitate, de distanţă etc.; lumina ochiului. 2. (Fiz., în sintagmele) Pupilă de intrare = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează cantitatea de lumină care pătrunde într-un instrument optic. Pupilă de ieşire = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează conul de raze de lumină emergente dintr-un sistem optic. – Din fr. pupille, lat. pupilla.
PUPILOMETRIE s.f. (Med.) Măsurare a diametrului pupilei. – Din fr. pupillométrie.
PUPILOMETRU, pupilometre, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea diametrului pupilei 1. – Din fr. pupillométre.
PUPILOSCOPIE, pupiloscopii, s.f. (Med.) Măsurare a refracţiei ochiului prin interpretarea optică a unei umbre care apare în câmpul pupilei. – Din fr. pupilloscopie.
PUPINIZARE, pupinizări, s.f. Operaţie de mărire a inductivităţii unui circuit de telecomunicaţii, prin montarea în serie a unor bobine. – După fr. pupinisation.
PUPITRU, pupitre, s.n. Obiect de mobilă având suprafaţa în plan înclinat şi pe care se pune (la înălţimea vederii) o carte, o partitură etc.; (în special) bancă de şcoală cu faţa înclinată; p. restr. partea de deasupra a unei astfel de bănci. ** Loc. adv. La pupitru = la conducerea unei orchestre ca dirijor. * (Tehn.) Pupitru de comandă = instalaţie (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea şi controlul operaţiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. – Din fr. pupitre.
PU-PUP interj. v. pu-pu-pup.
PU-PU-PUP interj. Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: pu-púp interj.] – Onomatopee.

PUR1, puri, s.m. Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbrele (Allium rotundum). – Cf. lat. porrum.
PUR2, -Ă, puri, pure, adj. 1. Care nu conţine elemente străine; curat, neamestecat. 2. Nealterat, neviciat, nestricat. * Fără pete; imaculat; limpede. * Fig. Nepătat din punct de vedere moral; curat, neprihănit. 3. Veritabil, autentic, adevărat. E adevărul pur. ** Loc. adv. Pur şi simplu = nimic altceva decât...; numai şi numai; nici mai mult, nici mai puţin decât... 4. (Despre voce, sunete etc.) Limpede, clar, cristalin. -Din lat. purus, fr. pur.
PURADEL, puradei, s.m. (Fam.) Copil de ţigan; p. gener. copil. – Din magh. purde.
PURCAR s.m. v. porcar.
PURCEA, -ICĂ, purcele, s.f. 1. Puiul de sex feminin al scroafei; p. gener. scroafă (tânără). ** Expr. (Fam.) A lua purceaua de coadă (sau de nas) = a se îmbăta. 2. (Art.) Numele unui joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc., în timp ce ceilalţi jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; p restr. minge, popic etc. care serveşte la acest joc. – Lat. porcella.
PURCEDE, purcéd, vb. III. Intranz. (Pop.) A pleca, a porni la drum. * Intranz. şi refl. (Despre lucruri şi despre fenomene văzute în mişcare, în evoluţie) A începe, a (se) porni, a (se) dezlănţui. ** Expr. (Intranz.) A purcede grea (sau îngreunată) = a rămâne însărcinată. * A întreprinde, a începe o acţiune. * A proceda, a acţiona (într-un anumit fel). * (Despre acţiuni, stări) A izvorî, a proveni, a lua naştere. [Perf. s. purcesei, art. purces] – Lat. procedere.
PURCEDERE, purcederi, s.f. (Pop.) Acţiunea de a purcede şi rezultatul ei; plecare, pornire (la drum). – V. purcede.
PURCEL, purcei, s.m. Puiul (de sex masculin al) scroafei, de obicei până la înţărcare; p. gener. porc tânăr. ** Expr. (Fam.) Cu căţel, cu purcel = cu tot ce are, cu tot avutul. – Lat. porcellus.
PURCELAŞ, purcelaşi, s.m. (Rar) Purceluş. – Purcel + suf. -aş.
PURCELUŞ, -Ă, purceluşi, -e, s.m. şi f. Diminutiv al lui purcel; purceluş. – Purcel + suf. -uş.
PURCES, purcesuri, s.n. (Înv. şi pop.) Plecare, pornire (la drum). * Începere, început. – V. purcede.
PURCOI s.n. v. purcoi.
PURCOIAŞ, purcoiaşe, s.n. Diminutiv al lui purcoi. [Pr.: -co-iaş] – Purcoi + suf. -aş.
PUREC s.m. v. purice.
PURECA vb. I. v. purica.
PURECĂRIE s.f. v. puricărie.
PURECE s.m. v. purice.
PURGA, purghez, vb. I. Refl. (Rar) A-şi provoca purgaţie (cu ajutorul purgativelor). – Din fr. purger, lat. purgare.
PURGARE, purgări, s.f. (Rar) Acţiunea de a se purga, şi rezultatul ei. – V. purga.
PURGATIV, -Ă, purgativi, -e, adj., s.n. (Medicament, substanţă) care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism. – Din fr. purgatif, lat. purgativus.
PURGATORIU s.n. (În religia catolică) Loc unde sufletele celor morţi cu păcate mai uşoare s-ar purifica prin suferinţe înainte de a intra în paradis. * Fig. Loc sau perioadă de suferinţă (trecătoare). – Din lat. purgatorius, it. purgatorio.

PURGAŢIE, purgaţii, s.f. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; purgare. * (Înv.) Purgativ. – Din fr. purgation, lat. purgatio.
PURICA, púric, vb. I. 1. Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) curăţa de purici. 2. Tranz. Fig. (Fam.) A examina ceva cu atenţie, cu de-amănuntul. [Var.: purecá vb. I] -Probabil lat. / * / pulicare (< pulicem).
PURICARE, puricări, s.f. Acţiunea de a (se) purica şi rezultatul ei. – V. purica.
PURICARIŢĂ, puricariţe, s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule şi având miros neplăcut; puricică (Pulicaria vulgaris). – Purice + suf. -ariţă.
PURICAŞ, puricaşi, s.m. 1. Puricel. 2. Insectă asemănătoare cu puricele, de culoare neagră-verzuie (Podura nivalis). – Purice + suf. -aş.
PURICAT, puricaturi, s.n. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) purica; puricătură. – V. purica.
PURICĂRIE, puricării, s.f. (Rar) Mulţime mare de purici. [Var.: purecăríe s.f.] – Purice + suf. -ărie.
PURICĂTURĂ, puricături, s.f. (Pop. şi fam.) Puricat. – Purica + suf. -ătură.
PURICE, purici, s.m. 1. Nume dat mai multor insecte mici parazite, de culoare neagră-cafenie, fără aripi, cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit, care se hrănesc cu sânge supt din corpul omului sau al unor animale. ** Expr. A i se face (cuiva) inima cât un purice, se spune când cineva se simte în mare primejdie, când este foarte speriat. A nu face (mulţi) purici (undeva sau cu cineva) = a nu sta mult (undeva sau cu cineva). (În basme) De (sau pe) când se potcovea puricele = foarte demult; niciodată. 2. Numele a două specii de insecte parazite mici, care trăiesc pe plante: a) insectă de culoare albastră sau verde, cu un cap mic şi cu antene subţiri, care distruge legumele, în special răsadul de varză (Haltica obracea); b) insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul şi varza (Haltica nemorum). (Entom.) ** Compus: purice-de-apă = dafnie. 3. (La pl.) Cuie foarte mici, cu floarea mare, folosite în tapiţerie, în cizmărie etc. 4. (La pl.) Impurităţi (de forma unor punctişoare) care apar pe ţesăturile de bumbac nesupuse procesului de albire. 5. (Tehn.; la pl.) Bucăţi mici de piatră, de beton sau de oţel care se aşază pe fundul cofrajului, sub armături etc. [Var.: púrece, purec s.m.] – Lat. pulex, -icis.
PURICEASCĂ s.f. Numele unei specii de licheni (Lecanora confluens). – Purice + suf. -ească.
PURICEL, puricei, s.m. Diminutiv al lui purice; puricaş. – Purice + suf. -el.
PURICICĂ s.f. (Bot.; reg.) Puricariţă (Pulicaria vulgaris). – Purice + suf. -ică.
PURICOS, -OASĂ, puricoşi, -oase, adj. (Rar) Plin de purici. – Puric + suf. -os.
PURIFICA, purific, vb. I. Tranz. A face să fie pur, curat, neamestecat, limpede prin îndepărtarea corpurilor a substanţelor sau a elementelor străine; a curăţa. * (Tehn.) A epura. * Refl. şi tranz. Fig. A deveni sau a face să devină pur din punct de vedere moral. – Din fr. purifier, lat. purificare.
PURIFICARE, purificări, s.f. Acţiunea de a (se) purifica şi rezultatul ei. ** Purificarea apei = epurarea apei. – V. purifica.
PURIFICAT1 s.n. Faptul de a (se) purifica. – V. purifica.
PURIFICAT2, -Ă, purificaţi, -te, adj. Care a fost supus purificării. – V. purifica.
PURIFICATOR, -OARE, purificatori, -oare, adj. (Şi substantivat) Care purifică. * Spec. (Substantivat, n.) Aparat, utilaj etc. care serveşte la purificare. – Din fr. purificateur.
PURIFICAŢIE, purificaţii, s.f. 1. Purificare. 2. Ceremonie religioasă consacrată ispăşirii păcatelor, curăţirii morale. – Din fr. purification.
PURIM s.n. Sărbătoare religioasă mozaică celebrată la începutul primăverii. – Din ebr. purim.

PURINĂ, purine, s.f. Compus organic din acidul uric. – Din fr. purin.
PURISM s.n. Tendinţă de a elimina dintr-o limbă elementele considerate străine de structura ei. – Din fr. purisme.
PURIST, -Ă, purişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al purismului. 2. Adj. Care aparţine purismului, privitor la purism; care practică purismul. – Din fr. puriste.
PURITAN, -Ă, puritani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al puritanisnimului; p. ext. persoană care practică sau afişează o moralitate foarte severă. 2. Adj. Care aparţine puritanismului, privitor la puritanism; p. ext. care profesează sau afişează o morală excesivă. – Din fr. puritain.
PURITANISM s.n. Numele unei secte prezbiteriene engleze care îşi întemeiază doctrina numai pe textul Bibliei; p. ext. rigurozitate exagerată privind respectarea preceptelor religioase şi morale. – Din fr. puritanisme.
PURITATE s.f. Faptul de a fi pur; curăţenie. * Fig. (Rar) Cantitate, curăţenie sufletească, candoare. – Din lat. puritas, -atis.
PURJA, purjez, vb. I. Tranz. A curăţa o instalaţie de impurităţi sau de reziduuri cu ajutorul unui curent de apă sub presiune. – Din fr. purger.
PURJARE, purjări, s.f. Acţiunea de a purja şi rezultatul ei. – V. purja.
PURJĂ, purje, s.f. (Tehn.) Evacuare (continuă) a unui fluid, de obicei apă sau gaz, dintr-un recipient presurizat, dintr-un spaţiu închis (ermetic) etc. – Din fr. purge.
PURJOR, purjoare, s.n. Dispozitiv folosit pentru operaţia de purjare. – Din fr. purgeur.
PUROI, puroaie, s.n. Materie lichidă vâscoasă, de culoare galbenă-verzuie, formată în răni, în leziuni, în diverse organe etc. din microbi şi rămăşiţe de leucocite; coptură. – Lat. / * / puronium (< pus, -ris).
PUROIA, pers. 3 puroiază, vb. I. Intranz. (Despre ţesuturi animale) A forma, a colecta, a elimina puroi; a supura. – Din puroi.
PUROIOS, -OASĂ, puroioşi, -oase, adj. Purulent, supurant. – Puroi + suf. -os.
PURPUR s.n. v. purpură1.
PURPURAT, -Ă, purpuraţi, -te, adj. (Înv.) Purpuriu. – Purpură + suf. -at.
PURPURĂ1, purpure, s.f. 1. Culoare roşu-închis. 2. Materie colorată roşu-închis spre violet (extrasă în vechime dintr-o moluscă, iar astăzi preparată pe cale sintetică). 3. Stofă scumpă vopsită cu purpură (2); haină (domnească) făcută dintr-o astfel de stofă; hlamidă. [Var.: (înv.) purpur s.n.] – Din lat. purpura.
PURPURĂ2, purpure, s.f. Boală caracterizată prin apariţia unor erupţii hemoragice subcutanate. – Din fr. purpura.
PURPURINĂ s.f. Substanţă de culoare roşie-purpurie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor, folosită la prepararea coloranţilor. – Din fr. purpurine.
PURPURIU, -IE, purpurii, adj. De culoare roşu-închis ca a purpurei; purpurat, purpuros. – Purpură + suf. -iu.
PURPUROS, -OASĂ, purpuroşi, -oase, adj. (Rar) Purpuriu. – Purpură + suf. -os.
PURSÂNGE adj. invar. (Despre animale, mai ales despre cai; adesea substantivat) De rasă pură, aleasă. – Pur + sânge (după fr. pur-sang).
PURTA, port, vb. I. 1. Tranz. A lua, a ridica, a ţine pe cineva sau ceva în mână, în braţe etc. pentru a-l transporta în altă parte; a duce. ** Expr. A purta pe cineva pe palme = a arăta cuiva o grijă deosebită, a răsfăţa pe cineva. A purta (pe cineva) pe degete = a dispune de cineva după bunul său plac. (Înv.) A purta arma = a aduce arma în poziţia regulamentară de salut. * A trece, a transmite ceva (dintr-o mână într-alta, din mână în mână, de la unul la altul).

** Expr. A purta vorbe (sau minciuni) = a cleveti, a bârfi. * (Despre vehicule) A transporta, a căra. * (Despre animale) A trage după sine. 2. Tranz. A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul sau într-un anumit loc; a conduce (îndrumând, călăuzind, dirijând); a însoţi. * (Înv. şi pop.) A induce în eroare; a amăgi, a păcăli. ** Expr. A purta (pe cineva) cu vorba = a face promisiuni fără a-şi ţine cuvântul (pentru a obţine un răgaz); a tărăgăna. * (Pop.) A mânui o unealtă. 3. Tranz. A-şi duce sarcina, a avea făt în pântece. * Fig. A suporta, a suferi, a răbda. 4. Refl. (Reg.) A umbla (de colo până colo), a circula, a merge. 5. Tranz. A mişca încoace şi încolo corpul sau o parte a corpului; a umbla sau a-şi ţine corpul într-o anumită poziţie. * A face să se mişte de colo până colo; a agita, a plimba dintr-o parte în alta. 6. Tranz. A avea, a poseda, a deţine; a conţine, a ascunde. * A avea anumite sentimente, atitudini; a num. ** Loc. vb. A purta duşmănie (sau pică) = a duşmăni. A purta interes = a se interesa de... (Reg.) A purta frică de... = a se teme de... 7. Tranz. A avea, a moşteni sau a transmite un nume. 8. Tranz. A avea, a ţine asupra sa (pentru a se folosi la nevoie). 9. Tranz. A pune pe sine un obiect de îmbrăcăminte, o podoabă etc., a fi îmbrăcat, încălţat sau împodobit cu..., a folosi un anumit obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte. ** Loc. adj. De purtat = care serveşte ca îmbrăcăminte (de fiecare zi). ** Expr. A purta doliu = a umbla îmbrăcat în negru (în semn de doliu) sau cu un semn negru de doliu pe îmbrăcăminte. * A avea ceva pe sine (de la natură sau datorită obiceiului, a modei etc.) Poartă un coc monumental. ** Expr. (Fam.) A purta coarne = (despre bărbaţi) a fi înşelat în căsnicie. (Refl. impers.) Se poartă = e la modă, se obişnuieşte, e modern. * Refl. A se conforma unei anumite mode. * Tranz. A aranja îmbrăcămintea, accesoriile de îmbrăcăminte, părul etc. într-un anumit fel. Poartă părul peste cap. 10. Tranz. A suporta cheltuielile, grija cuiva; a întreţine. ** Expr. A purta de grijă cuiva = a îngriji. A purta grija cuiva = a fi îngrijorat din cauza cuiva. 11. Tranz. A deţine o funcţie, un post, un titlu. ** Expr. A purta răspunderea = a fi răspunzător. 12. Tranz. A întreţine, a duce, a susţine. ** Loc. vb. A purta (o) discuţie = a discuta. A purta (o) conversaţie = a conversa. A purta lupte (sau război) = a se lupta, a se război. 13. Tranz. (Despre obiecte) A avea imprimat, gravat etc. un semn distinctiv. 14. Refl. A se comporta, a se manifesta (într-un anumit fel). – Lat. portare.
PURTABIL, -Ă, purtabili, -e, adj. (Fam.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdăreşte şi nu se uzează uşor; purtăreţ. – Din fr. portable (după purta).
PURTARE, purtări, s.f. Acţiunea de a (se) purta şi rezultatul ei. 1. Transportare (pe umeri sau pe braţe). 2. Folosire, întrebuinţare. ** Loc. adj. De purtare = (despre îmbrăcăminte sau încălţăminte) care se poartă în mod curent, de toate zilele, de lucru. ** Expr. A lua (un lucru) la purtare = a începe să întrebuinţezi (un lucru) în mod obişnuit, zilnic. A-şi lua nasul la purtare = a deveni obraznic. 3. Fel de a se comporta; conduită, comportare. – V. purta.
PURTAT1 s.n. 1. (Pop.) Fel, mod de a se îmbrăca; port. 2. Utilizare, întrebuinţare. 3. Conduită, purtare, comportare. – V. purta.
PURTAT2, -Ă, purtaţi, -te, adj., s.f. art. 1. Adj. (Despre îmbrăcăminte) Uzat, vechi. 2. Adj. (Despre oameni) Umblat (prin lume); cu experienţă. 3. S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans. – V. purta.
PURTĂREŢ, -EAŢĂ, purtăreţi, -e, adj. (Despre îmbrăcăminte, încălţăminte) Care ţine la purtare, care este pentru fiecare zi; care nu se rupe uşor; durabil, purtabil. * (Înv.; despre cărţi) De dimensiuni reduse, uşor de transportat, de purtat cu sine. Vocabular purtăreţ. – Purta + suf. -ăreţ.

PURTĂTOR, -OARE, purtători, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care poartă, care duce sau aduce ceva cu sine. ** Purtător de cuvânt = persoană fizică sau juridică împuternicită să difuzeze în ţară şi în străinătate ştiri şi textele documentelor oficiale sau ale unor organizaţii, instituţii etc. Undă purtătoare = undă electromagnetică de înaltă frecvenţă, care, fiind modulată de un semnal de mesaj, serveşte la transmiterea acestuia. (Fin.) Obligaţie la purtător = obligaţie care nu poartă numele proprietarului. Purtător de germeni = organism uman sau animal care adăposteşte microbi patogeni, de obicei într-una din cavităţile naturale ale corpului, constituind, în acelaşi timp, o sursă permanentă de infecţie. – Purta + suf. -ător.
PURULENT, -Ă, purulenţi, -te, adj. Care are puroi, care elimină puroi; care puroiază; supurant, puroios. – Din fr. purulent, lat. purulentus.
PURULENŢĂ, purulenţe, s.f. Stare a ceea ce este purulent. – Din fr. purulance.
PURUREA adv. v. pururi.
PURURI adv. (Înv. şi pop.) Totdeauna, veşnic, mereu, neîntrerupt, în permanenţă. ** De-a pururi = (pentru) totdeauna, în veci. [Var.: púrurea adv.] – Probabil lat. purus.
PUS s.n. Faptul de a pune. * (Pop.) Semănare, plantare. – V. pune.
PUSEU, puseuri, s.n. Manifestare bruscă şi puternică (însoţită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. * Fig. Izbucnire, elan, vervă, exuberanţă. – Din fr. poussée.
PUSILANIM, -Ă, pusilanimi, -e, adj. (Franţuzism) Fricos. – Din fr. pusillanime.
PUSNIC, -Ă s.m. şi f. v. pustnic.
PUSNICI vb. IV v. pustnici.
PUSNICIE s.f. V. pustnicie.
PUSNICIRE s.f. v. pustnicire.
PUSNICIT, -Ă adj. v. pustnicit.
PUSTĂ, puste, s.f. Câmpie întinsă acoperită cu ierburi; stepă. – Din magh. puszta.
PUSTIE s.f. v. pustiu.
PUSTIETATE, pustietăţi, s.f. 1. Regiune lipsită de vegetaţie (şi nepopulată de oameni). * Loc izolat, puţin umblat. 2. Singurătate, izolare. [Pr.: -ti-e-] – Pustiu + suf. -ătate.
PUSTII, pustiesc, vb. IV. 1. Tranz. A preface locuri fertile sau populate în locuri pustii; a devasta. 2. Refl. (Pop.) A se refugia, a se izola; a pribegi. 3. Tranz. A părăsi pe cineva sau ceva, a lăsa pustiu. – Din pustiu.
PUSTIIRE, pustiiri, s.f. Acţiunea de a (se) pustii şi rezultatul ei; distrugere, devastare, nimicire. * (Concr.) Pustiu (I 1). [Pr.: -ti-i-] – V. pustii.
PUSTIIT, -Ă, pustiiţi, -te, adj. 1. Prefăcut în pustiu (I 1); părăsit, lipsit de viaţă; devastat, prădat, distrus. 2. (Pop.) Retras; izolat, solitar. – V. pustii.
PUSTIITOR, -OARE, pustiitori, -oare, adj. Care pustieşte, devastează; distrugător, devastator, nimicitor. [Pr.: -ti-i-] – Pustii + suf. -tor.
PUSTIU, -IE, (I) pustiuri, s.n., (II) pustii, adj. I. S.n. 1. Regiune sălbatică, lipsită de vegetaţie şi de populaţie; spec. întindere vastă şi plană de teren lipsită de vegetaţie şi nepopulată, acoperită cu nisip; deşert. ** Loc. adv. În pustiu = în zadar, degeaba. A pustiu = a jale, a moarte, prevestind moartea. ** Expr. A fluiera în (sau a) pustiu = a fluiera în semn de neizbândă, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă. Ducă-se pe pustiu (sau pe pustii) = ducă-se dracului, lua-l-ar naiba; (eufemistic) diavolul, dracul. 2. Fig. Singurătate apăsătoare pe care o simte cineva; plictiseală; mâhnire, supărare, durere. II. Adj. 1. (Despre locuri, ţinuturi) Care se află în stare sălbatică, fără

vegetaţie şi fără populaţie. * Aflat în paragină, în ruină; părăsit. * (Substantivat; înv. şi pop., în imprecaţii) Blestemat, afurisit. 2. În care nu se află nimeni (şi nimic). * Cameră pustie. 3. Fig. Singur, părăsit, copleşit de o singurătate apăsătoare; stingher; deznădăjduit. [Var.: (pop.) pustíe s.f.] – Din bg. pustinja.
PUSTNIC, -Ă, pustnici, -ce, s.m. şi f. Călugăr izolat de lume, care duce o viaţă aspră; sihastru, schimnic, ascet, anahoret, eremit. * Fig. Persoană care duce o viaţă retrasă şi aspră. [Var.: púsnic, -ă s.m. şi f.] – Din sl. pustynîniků.
PUSTNICESC, -EASCĂ, pustniceşti, adj. (Înv.) Care aparţine pustniciei sau pustnicilor, privitor la pustnicie sau la pustnici. – Pustnic + suf. -esc.
PUSTNICEŞTE adv. Ca pustnicii. – Pustnic + suf. -eşte.
PUSTNICI, pustnicesc, vb. IV. (Rar) 1. Intranz. A duce viaţă de pustnic. 2. Refl. A se face pustnic. [Var.: pusnicí vb. IV] – Din pustnic.
PUSTNICIE s.f. Viaţă, stare de pustnic; sihăstrie. * Fig. Viaţă retrasă şi aspră pe care o duce cineva. [Var.: pusnicíe s.f.] – Pustnic +suf. -ie.
PUSTNICIRE, pustniciri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) pustnici şi rezultatul ei. [Var.: pusnicíre s.f.] – V. pustnici.
PUSTNICIT, -Ă, pustniciţi, -te, adj. (Rar) Sihăstrit; retras, izolat. [Var.: pusnicít, -ă adj.] – V. pustnici.
PUSTULAŢIE, pustulaţii, s.f. (Med.) Acoperire cu pustule. – Din fr. pustulation.
PUSTULĂ, pustule, s.f. 1. (Med.) Leziune a pielii care se prezintă ca o veziculă plină de puroi. ** Pustulă malignă = formă de localizare pe piele a antraxului. 2. (Bot.) Veziculă care se formează pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. – Din lat. pustula, fr. pustule.
PUSTULOS, -OASĂ, pustuloşi, -oase, adj. Plin de pustule, cu pustule. – Din lat. pustulosus, fr pustuleux.
PUSTULOZĂ, pustuloze, s.f. (Med.) Afecţiune caracterizată prin leziuni pustuloase. – Din fr. pustulose.
PUŞCA, puşc, vb. I. Tranz. şi intranz. (Înv. şi pop.) A împuşca. * Intranz. A produce sfărâmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. – Din puşcă.
PUŞCARE, puşcări, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a puşca şi rezultatul ei. – V. puşca.
PUŞCAŞ, puşcaşi, s.m. 1. Soldat înarmat cu puşcă. 2. Vânător. 3. (Înv.) Artilerist, tunar. – Puşcă + suf. -aş.
PUŞCĂ, puşti, s.f. 1. Armă de foc portativă şi individuală cu patul de lemn şi cu ţeava lungă. ** Puşcă-mitralieră = puşcă la care încărcarea şi descărcarea se execută automat. Puşcă de soc = puşcoci. ** Expr. (Adverbial) Gol puşcă = a) complet dezbrăcat, în pielea goală; b) fără avere, sărac lipit. A se duce (sau a trece etc.) puşcă = a se duce (sau a trece etc.) în mare viteză (şi de-a dreptul). 2. (Înv.) Tun. 3. (Bot.; în compusul) Puşca-dracului = plantă erbacee cu flori, de obicei albastre (Phyteuma tatramerum). – Din magh. puska, pol. puszka, rus. puşka.
PUŞCĂRI, puşcăresc, vb. IV. Tranz. şi intranz. (Înv.) A trage cu tunul. – Puşcă + suf. -ări.
PUŞCĂRIAŞ, -Ă, puşcăriaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care este (sau a fost) deţinută într-o puşcărie; deţinut. [Pr.: -ri-aş] – Puşcărie + suf. -aş.
PUŞCĂRIE, puşcării, s.f. Închisoare, temniţă, penitenciar. – Puşcar (înv. "tunar" < puşcă) + suf. -ie.
PUŞCĂRIRE, puşcăriri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a puşcări şi rezultatul ei. – V. puşcări.
PUŞCĂTURĂ, puşcături, s.f. (Înv. şi pop.) Împuşcătură. – Puşca + suf. -ătură.

PUŞCHEA, puşchele, s.f. (Pop.) Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavităţii bucale, mai ales pe limbă; puşchineaţă. ** Expr. (Fam.) Puşchea pe limbă(-ţi), se spune aceluia care anunţă sau prevesteşte ceva neplăcut, pentru ca prevestirea să nu se împlinească. – Probabil lat. / * / pustulella (< pustula).
PUŞCHINEAŢĂ, puşchineţe, s.f. (Pop.) Puşchea. – Puşchea + suf. -ineaţă.
PUŞCOAIE, puşcoaie, s.f. (Pop.) Puşcoci. – Puşcă + suf. -oaie.
PUŞCOCI, puşcoace, s.n. Jucărie ce imită ţeava de puşcă, făcută din lemn de soc sau din tulpină de cucută, cu care copiii împuşcă cu gloanţe de câlţi sau împroaşcă cu apă; puşcoaie; puşcă de soc. * (Depr.) Puşcă veche; puşcă de proastă calitate. – Puşcă + suf. -oci.
PUŞCULIŢĂ, puşculiţe, s.f. 1. Diminutiv al lui puşcă. 2. Vas mic de lut, de lemn sau de metal, cu o deschizătură îngustă în partea de sus, prin care se introduc, pentru a se păstra, banii economisiţi (de copii). – Puşcă + suf. -uliţă.
PUŞKINIAN, -Ă, puşkinieni, -e, adj. De Puşkin, al lui Puşkin; în maniera lui Puşkin. [Scris şi: puşchinian, – Pr.: -ni-an] – Puşkin (n. pr.) + suf. -ian.
PUŞLAMA, puşlamale, s.f. Om lipsit de caracter, prost crescut, care nu este capabil de nimic bun; lichea, secătură; om care trăieşte din expediente, neavând o ocupaţie serioasă, stabilă; derbedeu, haimana. – Et. nec.
PUŞLAMALÂC, puşlamalâcuri, s.n. (Fam.; rar) Atitudine, comportare, viaţă de puşlama; haimanalâc. – Puşlama + suf. -lâc.
PUŞTAN, puştani, s.m. (Fam.) Băieţandru. – Puşti + suf. -an.
PUŞTANCĂ, puştance, s.f. (Fam.) Fată tânără; fetişcană, puştoaică. – Puştan + suf. -că.
PUŞTESC, -EASCĂ, puşteşti, adj. Caracteristic copiilor, de puşti. – Puşti + suf. -esc.
PUŞTI, puşti, s.m. (Fam.) Băiat tânăr, băieţaş, copil; copil ştrengar. – Cf. tc. puşt "desfrânat".
PUŞTISM, puştisme, s.n. Comportament de puşti. – Puşti + suf. -ism.
PUŞTIULICĂ, puştiulici, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui puşti. – Puşti + suf. -ulică.
PUŞTOAICĂ, puştoaice, s.f. (Fam.) Fetişcană, puştancă. – Puşti + suf. -oaică.
PUTATIVĂ, putative, adj. (Jur.; în sintagma) Căsătorie putativă = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar prin necunoaşterea, din partea soţilor, a unor clauze care împiedică existenţa sau validitatea ei. – Din fr. putatif.
PUTEA, pot, vb. II. Tranz. 1. A fi în stare, a avea puterea, a se simţi capabil de a înfăptui un lucru. ** Loc. adv. Cum poate (sau pot, poţi etc.) = pe măsura posibilităţilor. ** Expr. Cât (sau ce) îi poate (cuiva) capul (sau pielea, cojocul etc.) = cât (sau ce) este în stare să facă cineva, ce posibilităţi, câtă rezistenţă are cineva. A nu mai putea (de...) = a) a fi copleşit de un sentiment sau de o senzaţie puternică; b) (fam.) a nu-i păsa, a nu se sinchisi de ceva sau de cineva. 2. A avea posibilitatea, mijloacele, condiţiile necesare sau ocazia de a înfăptui, de a face ceva, a-i fi ceva cu putinţă. 3. A exista posibilitatea sau probabilitatea, a fi posibil, a fi cu putinţă ca un lucru să se întâmple. ** Expr. Ce (sau când, unde) poate să fie? = ce (sau când, unde) să fie? ** Refl., impers. Cum se poate să nu înveţe?. (Loc. adv.) De nu se mai poate (sau cât se poate, cum nu se poate mai mult) = foarte, din cale-afară. (Expr.) Se prea poate = e (foarte) posibil. * (La prez. ind. pers. 3 sg., cu valoare adverbială) E posibil, e cu putinţă. ** Loc. adv. Peste poate = cu neputinţă, imposibil. Fără doar şi poate = neîndoielnic, sigur, precis. 4. A avea voia, dreptul de a face ceva. * Refl. impers. A fi permis sau îngăduit. Se poate intra? 5. A avea motive, a avea justificare, a fi îndreptăţit să facă, să spună, să creadă ceva. 6. A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să..., a fi cazul să...; a se cuveni, a se cădea. [Prez. ind. şi: (pop.) poci] – Lat. potere (= posse).

PUTERE, puteri, s.f. I. 1. Faptul de a putea; capacitate, însuşire, posibilitate fizică, morală, intelectuală de a acţiona, de a realiza ceva; putinţă. 2. Mare forţă fizică, tărie, putere, putere. ** Loc. adv. Din toate puterile = cu toate forţele, cu toată râvna. ** Loc. adv. şi adj. În putere (sau în puteri) = puternic, sănătos, voinic. În (toată) puterea (vârstei) = în plină vigoare, în floarea vârstei. Cu puterea = cu sila, prin constrângere. ** Expr. A-i sta (sau a-i fi) cuiva în putere = a avea capacitatea, posibilitatea sau experienţa (de a face ceva). 3. Intensitate. 4. Eficacitate, tărie. * Grad mare de concentraţie. Puterea unei băuturi. 5. Valoare, valabilitate. ** Putere de circulaţie (sau circulatorie) a unei monede = însuşirea monedei de a servi la vânzare-cumpărare. Putere de cumpărare (a banilor) = cantitatea de mărfuri şi de servicii care poate fi obţinută în schimbul unei anumite sume de bani. II. 1. Autoritate, stăpânire, dominaţie; p. ext. influenţă. ** Expr. A fi în puterea cuiva = a depinde de voinţa, de bunul plac al cuiva. ** Mare putere = ţară, stat care dispune de o mare forţă economică, militară, politică etc. Puterile centrale = nume dat în primul război mondial Germaniei şi Austro-Ungariei. * (Concr.) Stat, ţară (suverană). 2. Conducere de stat, guvernare. ** Putere de stat = atribut al clasei dominante, care, folosind statul ca instrument al său, înfăptuieşte conducerea societăţii. Putere populară = regim social-economic în care conducerea politică, conducerea statului aparţine clasei muncitoare şi aliaţilor ei; stat cu un asemenea regim. ** Expr. A fi (sau a ajunge, a veni) la putere = a deţine (sau a ajunge să deţină) guvernarea într-un stat. 3. Permisiune, voie; drept, împuternicire legală de a face ceva. ** Loc. prep. În puterea... = în virtutea..., în baza... ** Expr. A avea puteri depline = a avea drept nelimitat şi necondiţionat de a acţiona în numele cuiva. Cu de la sine putere = fără a fi autorizat de nimeni; în mod abuziv. 4. Capacitate, potenţial. Creşterea puterii economice. ** Putere de muncă = capacitatea unui om de a lucra şi de a realiza anumite produse într-un timp determinat. 5. (Pop.) Mijloace materiale, bani, avere; stare materială şi socială a cuiva. 6. (Pop.) Punct, moment culminant; toi. În puterea nopţii. ** Expr. În (toată) puterea cuvântului = în adevăratul înţeles al cuvântului. III. 1. (Mat.) Rezultatul înmulţirii unui număr cu sine însuşi (de atâtea ori de câte ori arată exponentul). * Exponent care arată de câte ori trebuie înmulţit un număr cu el însuşi. ** Putere a unui punct faţă de un cerc = valoarea absolută a diferenţei dintre pătratul razei cercului şi pătratul distanţei dintre punct şi centrul cercului. 2. (Fiz., Tehn.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; mărime caracteristică unui sistem tehnic. ** Putere instalată = suma puterilor nominale ale maşinilor unei instalaţii producătoare de energie. Putere nominală = putere pentru care a fost construit un sistem tehnic. -V. putea.

PUTERNIC, -Ă, puternici, -ce, adj. 1. (Despre fiinţe; p. ext. despre părţi ale corpului lor) Care are o mare putere fizică; tare, voinic, viguros. * (Despre obiecte) Rezistent, solid, tare. * (Despre părţi ale feţei oamenilor) Pronunţat, proeminent, accentuat. 2. (Despre maşini, unelte) Care posedă o forţă mecanică sau motrice ridicată; care acţionează cu putere şi cu efect, care dezvoltă o energie mare. 3. (Despre voce, sunete) Tare, intens. * (Despre lumină sau surse de lumină) Viu, intens. * (Despre senzaţii, sentimente) Adânc, profund, pătrunzător. * (Despre ape curgătoare) Cu debit sporit şi cu rapiditate mare. * (Despre substanţe chimice, medicamente etc.) Care are un efect imediat şi vizibil. 4. Care are influenţă, autoritate; care deţine putere; însemnat prin situaţia sau prin rolul său. * (Substantivat, m.) Persoană care ocupă un loc de frunte, care deţine o poziţie influentă în societate. 5. Înzestrat

cu o mare forţă (organizatorică, politică, economică etc.); capabil de acţiuni de mare amploare. 6. Fig. Important prin conţinutul său; p. ext. temeinic. Argument puternic. – Putere + suf. -nic.
PUTERNICIE, puternicii, s.f. (Înv.) Putere (I 2). – Puternic + suf. -ie.
PUTINAR, putinari, s.m. (Rar) Meseriaş care face şi vinde putini. – Putină + suf. -ar.
PUTINĂ, putini, s.f. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri şi folosit mai ales la păstrarea unor brânzeturi, murături etc. ** Expr. A spăla (sau a şterge) putina = a fugi pe furiş, a dispărea din faţa unui pericol sau a unei situaţii neplăcute. – Lat. / * / putina.
PUTINCIOS, -OASĂ, putincioşi, -oase, adj. (Înv.) Care este posibil, cu putinţă. * Care are putere; eficace. – Putinţă + suf. -ios.
PUTINEI, putineie, s.n. Putină mică, înaltă şi strâmtă, în care se bate smântâna ca să se aleagă untul. – Putină + suf. -ei.
PUTINICĂ, putinele, s.f. Diminutiv al lui putină. [Pl. şi: putinici] – Putină + suf. -ică.
PUTINŢĂ, putinţe, s.f. 1. Posibilitate, capacitate de a face ceva. ** Loc. adv. Peste putinţă = imposibil (de realizat); mai presus de puterile cuiva. Cu putinţă = posibil. După putinţă = potrivit cu mijloacele sau cu posibilităţile cuiva. ** Expr. A fi (sau a-i fi cuiva) cu putinţă (să...) = a(-i) fi posibil, a (se) putea (să...). Cel mai... cu putinţă = cel mai... posibil, extrem de..., în cel mai înalt grad. A face tot ce-i stă în putinţă = a face tot ce poate, a depune toate eforturile. A fi în putinţa cuiva să... sau a-i sta (cuiva) în putinţă = a corespunde cu posibilităţile de realizare ale cuiva. Fără putinţă de... = fără a putea să... 2. (Fiz.; înv.) Putere. – Lat. potentia.
PUTOARE, putori, s.f. Miros urât, greu, neplăcut; duhoare. * Epitet injurios dat unui om leneş, murdar sau imoral; p. ext. epitet dat unei femei de moravuri uşoare. – Lat. putor, -is.
PUTORIŞCĂ, putorişti, s.f. (Rar) Diminutiv al lui putoare; epitet dat unei femei uşuratice, neserioase din punct de vedere moral. – Putoare + suf. -işcă.
PUTRED, -Ă, putrezi, -de, adj. 1. Care a putrezit; intrat în putrefacţie; putregăios, putrid. ** Expr. Putred de copt = foarte copt, răscopt, aproape stricat. Putred de bogat (sau bogat putred) = foarte bogat. (Pop.) Ploaie putredă = ploaie deasă şi măruntă, de lungă durată. * (Despre răni, ţesuturi etc.) Cangrenat, purulent. * (Despre bălţi, mlaştini) Care miroase urât; stătut. 2. Fig. Decăzut moraliceşte, dăunător societăţii, corupt. ** Expr. E ceva putred la mijloc (sau în Danemarca), se spune când lucrurile nu se desfăşoară normal, când există ceva suspect. – Lat. putridus.
PUTREFACŢIE, putrefacţii, s.f. 1. Proces de descompunere a unor substanţe organice (vii sau moarte) sub influenţa unor bacterii; putrezire. * Fază ultimă a procesului de asimilare şi dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acţiunea fermenţilor, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. 2. Fig. Descompunere, decădere morală. – Din fr. putréfaction, lat. putrefactio, -onis.
PUTREFIA, pers. 3 putrefiază, vb. I. Refl. (Livr.) A putrezi (1). [Pr.: -fi-a] – Din fr. putréfier.
PUTREFIABIL, -Ă, putrefiabili, -e, adj. (Livr.) Putrescibil. [Pr.: -fi-a-] – Din fr. putréfiable.
PUTREFIERE, putrefieri, s.f. (Livr.) Faptul de a se putrefia. [Pr.: -fi-e-] – V. putrefia.
PUTREGAI, putregaiuri, s.n. 1. Lemn sau plantă putredă; p. ext. masă de materie vegetală descompusă; putreziciune, putrejune. * Fig. Epitet

depreciativ dat unui om bătrân şi neputincios. 2. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci. 3. Fig. Ceea ce este rău şi vătămător societăţii. * Lepădătură. – Probabil contaminare între putred şi mucegai.
PUTREGĂI, putregăiesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi. – Din putregai.
PUTREGĂIRE, putregăiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a putregăi şi rezultatul ei; putrezire. – V. putregăi.
PUTREGĂIOS, -OASĂ, putregăioşi, -oase, adj. (Pop.) Putred (1). [Pr.: -gă-ios] – Putregai + suf. -os.
PUTREGĂIT, -Ă, putregăiţi, -te, adj. (Rar) Putrezit. – V. putregăi.
PUTREJUNE, putrejuni, s.f. (Înv.) Putregai (1). – Putred + suf. -june.
PUTRESCENT, -Ă, pustrescenţi, -te, adj. (Livr.) Care a intrat în putrefacţie. – Din fr. putrescent.
PUTRESCIBIL, -Ă, putrescibili, -e, adj. (Livr.) Care poate putrezi; care putrezeşte uşor; putrefiabil. – Din fr. putrescible.
PUTREZEALĂ, putrezeli, s.f. Putrezire. – Putrezi + suf. -eală.
PUTREZI, putrezesc, vb. IV. 1. Intranz. şi refl. (Despre materii organice) A se descompune treptat sub influenţa bacterilor de putrefacţie; a se altera, a se strica, a putregăi, a se putrefia. * (Despre organe şi ţesuturi ale corpului) A se cangrena. * (Despre construcţii de lemn) A se ruina, a se dărăpăna, a se strica din cauza umezelii. 2. Intranz. Fig. A sta mult timp într-un loc sau într-un post, fără perspectiva unei schimbări; a stagna într-o activitate; a lâncezi. – Din putred.
PUTREZICIUNE, putreziciuni, s.f. 1. Materie organică putredă; organism mort, intrat în putrefacţie; putregai, putriditate, putrezime, putrezitură, putrejune. * Starea unui organism putred. 2. Fig. Descompunere morală, decădere. – Putrezi + suf. -ciune.
PUTREZIME, putrezimi, s.f. (Rar) Putreziciune. – Putred + suf. -ime.
PUTREZIRE, putreziri, s.f. Faptul de a (se) putrezi; putrezeală. – V. putrezi.
PUTREZIT, -Ă, putreziţi, -te, adj. (Despre materii organice) Descompus, intrat în putrefacţie; putregăit. – V. putrezi.
PUTREZITURĂ, putrezituri, s.f. (Rar) Putreziciune. – Putrezi + suf. -tură.
PUTRID, -Ă, putrizi, -de, adj. (Livr.) Putred. – Din fr. putride.
PUTRIDITATE s.f. (Livr.) Putreziciune. – Din fr. putridité.
PUTUROS, -OASĂ, puturoşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care miroase urât, care răspândeşte un miros neplăcut; p. ext. murdar, neîngrijit. 2. Adj., s.m. şi f. (Om) leneş, trândav. 3. S.f. (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu inflorescenţă deasă; (reg.) cerenţel, ridichioară (Diplotaxis tenuifolia). – Putoare + suf. -os.
PUTUROŞENIE, puturoşenii, s.f. 1. Ceea ce miroase urât, ceea ce răspândeşte un miros greu; miros greu, urât, răspândit de ceva sau de cineva. 2. Trândăvie, lenevie. * Epitet dat unui om leneş, murdar. – Puturos + suf. -enie.
PUTUROŞIE, puturoşii, s.f. Puturoşenie (2). – Puturos + suf. -ie.
PUŢ, puţuri, s.n. 1. Groapă cilindrică sau pătrată, adesea cu pereţii pietruiţi sau cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă şi care serveşte la alimentarea cu apă potabilă; fântână. ** Puţ absorbant = groapă făcută în locuri necanalizate, pentru a permite scurgerea apelor uzate până la un strat permeabil care să le absoarbă. Puţ colector = puţ în care se adună apele captate prin mai multe puţuri sau drenuri. 2. Săpătură într-o mină care leagă zăcământul cu suprafaţa sau cu o galerie principală şi care serveşe la extracţie, la aeraj sau la pătrunderea personalului în mină. * Gaură săpată în pământ pentru extragerea petrolului. – Lat. puteus.

PUŢAR, puţari, s.m. 1. (Pop.) Fântânar. 2. Muncitor la sondele de petrol; cel care sapă puţuri de petrol. – Puţ + suf. -ar.
PUŢI, put, vb. IV. Intranz. A răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât. ** Expr. A puţi locul sub cineva sau a-i puţi cuiva urma, se spune despre cineva foarte leneş. A puţi a pustiu = a fi gol. Nici nu pute. nici nu miroase = nu-i nici bun, nici rău; e aşa şi-aşa. Parcă îi tot pute ceva, se spune despre cel care este mereu nemulţumit. A-i puţi a... = a simţi miros de... * Fig. (Fam.; urmat de determinări introduse prin prep. "de") A avea ceva în cantitate mare, a fi plin de... Pute piaţa de mere. – Lat. / * / putire (= putere).
PUŢIN, -Ă, puţini, -e, adj., adv. I. Adj. 1. Care este în cantitate mică, un pic; care nu este de ajuns; insuficient. ** Expr. Puţin la minte = prostuţ. Puţin la simţire = nesimţitor, insensibil. * (Substantivat, n.) Cantitate mică, număr mic din ceva. Puţinul cât a scris. ** Expr. Puţin a lipsit (sau a rămas) să nu... sau puţin de nu era să... = era cât pe-aci să..., era pe punctul de a... Pentru puţin! = formulă politicoasă de răspuns la o mulţumire. 2. De proporţii, de dimensiuni mici, cu volum redus; mic; fig. neînsemnat. ** Puţin la trup = mic şi firav. * De intensitate mică; slab. 3. (Despre noţiuni de timp) De mică durată; scurt. ** Loc. adv. În puţine zile = peste câteva zile. 4. (Cu valoare de numeral nehotărât) Puţini ştiu acest lucru. II. Adv. 1. În cantitate sau în măsură mică. ** Cel (sau pe) puţin = minimum. Cel (sau pe) puţin = în orice caz, măcar, barem. Câtuşi (sau cât) de puţin = nici în cea mai mică măsură; deloc, nicidecum. Nu mai puţin = de asemenea, deopotrivă. Pe (sau cu) puţin = ieftin. (Cu) puţin mai... = (cu) ceva mai... Merg puţin mai înaintea lui. Mai puţin de... = în număr sau în cantitate mai mică decât... (Puţin) câte puţin sau (câte) puţin puţin = încetul cu încetul, pe rând. Mult-puţin = cât o fi, oricât. * În oarecare măsură, întrucâtva. * Cam, oarecum. Surâse puţin ironic. * (Precedat de "cel mai", serveşte la formarea superlativului relativ de inferioritate) Cel mai puţin reuşit dintre tablourile expuse. 2. Pentru scurt timp, pentru un interval mic; câtva timp. ** Peste puţin = în curând, în scurt timp. De puţin = de scurt timp, de curând. – Et. nec.
PUŢINĂTATE s.f. 1. Faptul sau însuşirea de a fi puţin; cantitate sau număr mic, puţintime. 2. Volum mic sau dimensiune mică; micime. – Puţin + suf. -ătate.
PUŢINEL, -EA, -ICĂ, puţinei, -ele, adj., adv. Puţintel. ** Expr. Puţinel şi... = aproape că..., gata-gata să... – Puţin + suf. -el, -ea, -ică.
PUŢINTEL, -EA, -ICĂ, puţintei, -ele, adj., adv. Diminutiv al lui puţin; puţinel. ** Puţintel la trup (sau la făptură) = scund şi subţirel, mititel. – Puţin + [miti] tel.
PUŢINTELUŞ adv. (Rar) Diminutiv al lui puţintel. – Puţintel + suf. -uş.
PUŢINTIME s.f. (Rar) Puţinătate. – Puţin [el] + suf. -ime.
PUVOI s.n. v. puhoi1.
PUZDERIE, puzderii, s.f. 1. Resturi lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la meliţare şi la scărmănare. ** Expr. A (se) face puzderie = a (se) sfărâma, a (se) face praf; a (se) distruge. 2. Mulţime de fulgi, de stropi de ploaie, de gunoaie mărunte etc. (răscolite de vânt). 3. (Cu determinări la pl. introduse prin prep. "de") Mulţime, număr mare. [Var.: (reg.) pozdérie s.f.] – Din sl. pozderije.
PUZZLE s.n. Joc de perspicacitate care constă în îmbinarea unor piese pentru a reconstitui un obiect, o imagine. [Pr.: pazl] – Cuv. engl.
PUZZOLANĂ s.f. 1. Material de construcţie bogat în bioxid de siliciu întrebuinţat la fabricarea cimentului. 2. Tuf format din sedimentarea cenuşii vulcanice. [Pr.: – o-] – Din it. puzzolana.

Q s.m. invar. A douăzecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii şi în neologisme cu caracter internaţional. – [Pr.: chiu].
QUADRIVIUM s.n. Treaptă imediat următoare învăţământului elementar medieval, în care se predau aritmetica, muzica, geometria şi astronomia. [Pr.: cva-dri-vi-um] – Din lat., fr. quadrivium.
QUAESTOR, quaestori, s.m. (În Roma antică) Magistrat cu atribuţii fiscale. [Pr.: cvéstor] – Cuv. it.
QUAKER, -Ă, quakeri, -e, s.m. şi f. (Religie) Membru al unei secte protestante pacifiste şi austere întemeiate în sec. XVII şi răspândite în Anglia şi în S.U.A. [Pr.: cuéi-că] – Din engl. Quaker, fr. quaker.
QUAKERISM s.n. Doctrina pacifistă şi austeră a quakerilor bazată pe teama de a doua venire a lui Mesia. [Pr.: cuei-că-] – Din engl. Quakerism, fr. quakerisme.
QUARC, quarcuri, s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică din care ar fi constituite particulele elementare. [Pr.: cuarc] – Din engl., fr. quark.
QUARTET s.n. v. cvartet.
QUASAG, quasagi, s.m. (Astron.) Obiect cosmic cu dimensiuni unghiulare reduse, dar cu strălucire foarte puternică. [Pr.: cua÷, – Abr.: QSG] – Din engl. qussag.
QUASAR, quasari, s.m. (Astron.) Obiect cosmic, cu strălucire de zeci sau sute de ori mai puternică decât a celor mai mari galaxii, care emite intens radiounde. [Pr.: cua÷, – Abr.: QSR] – Din engl., fr. quasar.
QUATTROCENTIST, -Ă, quattrocentişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Om de cultură, artist din quattrocento. 2. Adj. Care aparţine Renaşterii timpurii italiene, care este specific acestei perioade; din quattrocento. [Pr.: cua-tro-] – Din it. quatrocentista, fr. quattrocentiste.
QUATTROCENTO s.n. Denumire dată culturii italiene din sec. XV, cunoscută şi sub numele de Renaştere timpurie. [Pr.: cua-tro-cén-] – Cuv. it.
QUERRACHO s.m. 1. Arbore tropical răspândit în America de Sud, cu lemnul foarte dur şi bogat în substanţe tanante (Schinopsis lorentzii sau Quebracho colorado); lemnul acestui arbore. 2. Material tanant extras din scoarţa şi lemnul de quebracho (1), folosit în industria pielăriei. [Pr.: che-brecio] – Din sp. quebracho.
QUECHUA adj. invar., s.f. invar. 1. S.f. invar. Populaţie amerindiană care trăieşte în ţinuturile muntoase din Peru, în vestul Boliviei şi în zona de frontieră cu Bolivia a statelor Argentina şi Chile. 2. Adj. invar. Care aparţine sau este specific populaţiei quechua (1). * (Substantivat, f.) Limba amerindiană vorbită de populaţia quechua (1). [Pr.: chéciua] – Cuv. sp.
QUETZAL s.m. Unitate monetară de bază a Guatemalei. [Pr.: cheţál] – Cuv. sp.
QUIDDITATE s.f. (Fil.) Concept aristotelian care desemnează substanţa formală, cauza primă a obiectului, esenţa acestuia. [Pr.: cvi-di-] – Din lat. quidditas, -atis, fr. quiddité.
QUIPROQUO, quiproquo-uri, s.n. 1. (Livr.) Confuzie de persoane sau de lucruri; intervertire. 2. (Teatru) Situaţie (comică) în care un personaj este confundat cu altul, rezultând o serie de încurcături. [Pr.: cviprocvo şi chiproco] – Din fr. quiproquo.
QUIPU s.n. Sistem de scriere incaş, care folosea sfori de diverse culori şi noduri; instrumentul, alcătuit din sfori şi noduri, folosit de incaşi pentru acest sistem de scriere. [Pr.: chi-] – Din sp. quipo.
QUISLING, quislingi, s.m. (Livr.) Colaboraţionist (cu hitleriştii); trădător de patrie. [Pr.: cvisling şi chisling] – Din n. pr. Quisling.

QUOLIBET s.n. (Livr.) Joc de cuvinte răutăcios sau glumeţ. [Pr.: cvo-] – Din fr. quoliber.
QURUCH s.n. Veche monedă divizionară în Arabia Saudită. – Din fr. quruch.
R s.m. invar. A douăzecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă vibrantă dentală). [Pr.: re]
RABANĂ s.f. Ţesătură dungată, impermeabilă, obţinută din rafie, care se foloseşte, în Africa, la confecţionarea îmbrăcămintei, perdelelor etc. – Din fr. rabane.
RABARBURĂ, rabarbure, s.f. (Bot.; reg.) Revent (Rheum officinale). – Din germ. Rhabarber, magh. rebarbara.
RABAT, rabaturi, s.n. Reducere de preţ faţă de preţul cu amănuntul al unei mărfi (în anumite situaţii). (În sintagma) Rabat comercial = parte din preţul de vânzare cu amănuntul, stabilită ca o cotă procentuală, destinată să acopere cheltuielile de circulaţie şi să asigure beneficii organizaţiilor comerciale; adaos comercial. – Din germ. Rabatt.
RABATA, rabatez, vb. I. Tranz. (Mat.) 1. A roti o figură plană în jurul unei drepte situate în planul figurii. 2. A lăsa în jos; a îndoi, a plia. [Var.: rabáte vb. III] – Din fr. rabattre.
RABATABIL, -Ă, rabatabili, -e, adj. (Despre un element de construcţie, un organ de maşină etc.) Care se poate roti în jurul unei axe (orizontale). Scaun rabatabil. Masă rabatabilă. – Din fr. rabattable.
RABATARE, rabatări, s.f. 1. (Mat.) Rotire a unei figuri plane în jurul unei drepte orizontale sau verticale din planul figurii. 2. Pliere, îndoire. [Var.: rabátere s.f.] -V. rabata.
RABATAT, -Ă, rabataţi, -te, adj. 1. Care a fost rotit în jurul unei drepte (pe care o conţine). 2. Pliat. – V. rabata.
RABATE vb. III v. rabata.
RABATERE s.f. v. rabatare.
RABATOR, rabatoare, s.n. Organ al unor maşini agricole care are rolul de a susţine plantele în timpul tăierii şi de a le apleca pe platforma maşinii. – Din fr. rabattoir.
RABDOMANŢIE s.f. Arta de a ghici viitorul cu ajutorul unei baghete magice. – Din fr. rhabdomancie.
RABIAT, -Ă, rabiaţi, -te, adj. (Rar) Furios, turbat. [Pr.: -bi-at] – Din germ. rabiat.
RABIC, -Ă, rabici, -ce, adj. (Rar) De rabie, caracteristic rabiei, privitor la rabie. – Din fr. rabique.
RABIE, rabii, s.f. (Med.) Turbare. – Din lat. rabia (= rabies, -ei).
RABIN, rabini, s.m. Conducător religios al unei comunităţi mozaice. [Acc. şi: rabin] – Din pol. rabin, germ. Rabbiner. Cf. fr. rabbin.
RABINAT s.n. Calitatea de rabin, funcţia de rabin. * Perioadă de timp cât funcţionează un rabin. – Din fr. rabbinat, germ. Rabbinat.
RABINIC, -Ă, rabinici, -ce, adj. De rabin. – Din germ. rabinisch, fr. rabbinique.
RABINISM s.n. Doctrina rabinilor. – Din fr. rabbinisme.
RABIŢ s.n. Plasă de sârmă galvanizată, cu ochiuri mari, folosită pentru fixarea tencuielilor pe suprafaţa unor elemente de construcţie la care tencuiala aderă greu sau pentru executarea unor ornamente. – Et. nec.
RABLAGI, rablagesc, vb. IV. Refl. (Fam.; despre obiecte) A se învechi, a se uza, a se deteriora (prin întrebuinţare îndelungată); (despre fiinţe) a-şi pierde puterile, vigoarea, sănătatea; a se ramoli. [Var.: răblăgí vb. IV] – Din rablagiu (derivat regresiv).

RABLAGIT, -Ă, rablagiţi, -te, adj. (Fam.; despre obiecte) Învechit, uzat, deteriorat; (despre fiinţe) slăbit de puteri, cu sănătatea zdruncinată; ramolit. [Var.: răblăgít, -ă, adj.] – V. rablagi.
RABLAGIU, -IE, rablagii, s.m. şi f. (Rar) Persoană ramolită. – Rablă + suf. -agiu.
RABLĂ, rable, s.f. (Fam. şi depr.) 1. Lucru vechi, uzat sau de calitate proastă; vechitură. 2. Animal bătrân şi slab; gloabă. 3. Om îmbătrânit şi sleit de puteri, ramolit. – Cf. bg. hrăbla "ceva care este spart, rupt, care are lipsuri etc."
RABLIONETĂ, rablionete, s.f. (Fam. şi depr.) Automobil vechi, uzat. [Pr.: -bli-o-] – Din rablă (după camionetă, cabrioletă).
RABOTA, rabotez, vb. I. Tranz. A prelucra prin aşchiere suprafaţa unei piese de metal, cu ajutorul rabotezei. ** Maşină de rabotat = maşină-unealtă cu ajutorul căreia se efectuează operaţia de rabotare; raboteză. – Din fr. raboter.
RABOTAJ, rabotaje, s.n. Rabotare. – Din fr. rabotage.
RABOTARE, rabotări, s.f. Acţiunea de a rabota şi rezultatul ei; rabotaj, rabotat. – V. rabota.
RABOTAT s.n. Rabotare. – V. rabota.
RABOTEZĂ, raboteze, s.f. Maşină-unealtă care serveşte la prelucrarea prin aşchiere a metalului; maşină de rabotat. – Din fr. raboteuse.
RABOTOR, rabotori, s.m. Muncitor calificat care lucrează la raboteză. – Din fr. raboteur.
RAC, raci, s.m. 1. Crustaceu comestibil acoperit cu o carapace tare, de culoare neagră-verzuie, care devine roşie la fiert, cu abdomenul inelat, cu cinci perechi de picioare, dintre care cea din faţă este în formă de cleşte (Astacus fluviatilis). ** Expr. A da înapoi (sau îndărăt) ca racul = a-i merge rău, a nu mai progresa. Roşu ca racul (sau ca un rac fiert), se spune despre o persoană foarte roşie la faţă. 2. (Art.) Numele unei constelaţii în dreptul căreia Soarele ajunge la solstiţiul de vară. ** Tropicul racului = cerc imaginar pe globul pământesc, la 23°27' nord de ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală. Zodia (sau semnul) racului = a patra dintre cele 12 zodii; zodia cancerului. 3. Nume dat unor unelte care prind sau agaţă ca picioarele racului (1): a) dispozitiv folosit pentru fixarea coloanei de ţevi de pompare în coloana de exploatare a unei sonde; b) dispozitiv folosit la prinderea şi readucerea la suprafaţă a unor piese scăpate sau rămase accidental în gaura de sondă. 4. Ustensilă de uz casnic, confecţionată din oţel, ascuţită şi prevăzută cu un mâner, cu care se extrag dopurile din sticlele înfundate; tirbuşon. 5. (Med.; pop.) Cancer. – Din sl. rakŭ.
RACEM, raceme, s.n. (Bot.) Inflorescenţă în formă de ciorchine; ciorchine. ** Racem compus = panicul. – Din fr. racéme, lat. racemus.
RACEMIC, -Ă, racemici, -ce, adj., s.n. (Substanţă chimică organică) care este optic inactivă. – Din fr. racémique.
RACEMIFORM, -Ă, racemiformi, -e, adj. (Bot.; despre inflorescenţe) În formă de racem. – Din fr. racémiforme.
RACEMIZARE, racemizări, s.f. Proces prin care o substanţă devine racemică. – După fr. racémisation.
RACHETĂ1, rachete, s.f. 1. Proiectil alcătuit dintr-un tub umplut cu materii care se aprind în aer, producând o lumină puternică (de diferite culori) pe o traiectorie lungă, şi care se foloseşte la semnalizări şi la focuri de artificii. 2. Aparat de zbor propulsat prin reacţie directă cu ajutorul unui motor la distanţe foarte mari de Pământ. ** Rachetă cosmică = rachetă1 (2) de mari dimensiuni, folosită pentru plasarea pe orbite a sateliţilor artificiali şi pe traiectorii stabilite a navelor cosmice. Rachetă meteorologică = rachetă1 (2)

recuperabilă dotată cu aparate speciale de măsură a parametrilor meteorologici şi de transmitere a informaţiei, folosită pentru investigaţii ale atmosferei până la altitudini de 150 km. – Din germ. Rakete, rus. raketa.
RACHETĂ2, rachete, s.f. 1. Obiect de joc în tenisul de câmp sau în badminton, alcătuit dintr-o reţea de coarde fixate pe un cadru oval de lemn prevăzut cu mâner, cu ajutorul căruia se loveşte mingea. 2. Paletă ovală aplicată pe talpa încălţămintei pentru a nu se afunda în zăpadă. – Din fr. raquette.
RACHETIST, rachetişti, s.m. Militar care face parte dintr-o unitate de rachete1 (2). – Rachetă1 + suf. -ist.
RACHETODROM, rachetodromuri, s.n. Teren şi instalaţii amenajate pentru decolarea şi aterizarea rachetelor1 (2), precum şi pentru urmărirea şi dirijarea zborului acestora. – Rachetă1 + [aero] drom.
RACHETOMODEL, rachetomodele, s.n. Model de rachetă1 (2) cu dimensiuni reduse. – Rachetă1 + model.
RACHETOMODELISM s.m. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea şi lansarea de rachetomodele. – Rachetomodel + suf. -ism.
RACHETOMODELIST, -Ă, rachetomodelişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în rachetomodelism. – Rachetomodelist + suf. -ist.
RACHIAŞ, rachiaşe, s.n. Diminutiv al lui rachiu. [Pr.: -chi-aş] – Rachiu + suf. -aş.
RACHIER, rachieri, s.m. (Înv.) Cel care fabrica sau vindea rachiu. [Pr : -chi-er] – Rachiu + suf. -ar.
RACHIERIE1 s.f. (Înv.) Ocupaţia rachierului. [Pr.: -chi-e-] – Rachier + suf. -ie.
RACHIERIE2, rachierii, s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de rachiu. [Pr.: -chi-e-] – Rachiu + suf. -erie.
RACHIU, rachiuri, s.n. 1. Nume generic dat diferitelor băuturi alcoolice tari obţinute natural prin distilarea vinului, a fructelor, a sucurilor fermentate, a cerealelor, sau sintetic, prin diluarea alcoolului cu apă (şi cu esenţe) fără adaos de sirop de zahăr; vinars. 2. Cantitate de rachiu (1) conţinută de un pahar, de o sticlă etc. – Din tc. raki.
RACILĂ1, racile, s.f. 1. (Livr.) Boală veche, incurabilă, maladie cronică; beteşug; fig. cusur, meteahnă, defect. 2. Fig. Duşmănie veche, ură. – Et. nec.
RACILĂ2, racile, s.f. (Pop.) Unealtă de diferite forme folosită la prinderea racilor. – Din rac.
RACK, rackuri, s.n. (Elt.; englezism) Cadru metalic pe care se pot fixa diferite aparate componente ale unui sistem – Din engl. rack.
RACLA, raclez, vb. I. Tranz. A răzui. * Spec. A face un raclaj. – Din fr. racler.
RACLAJ, raclaje, s.n. Intervenţie chirurgicală care constă în curăţarea ţesuturilor organice bolnave cu ajutorul chiuretei. * Spec. Curăţarea stratului superficial al mucoasei uterine cu ajutorul chiuretei, pentru a îndepărta ovulul fecundat; chiuretaj. – Din fr. raclage.
RACLARE, raclări, s.f. Acţiunea de a racla şi rezultatul ei. – V. racla.
RACLĂ, racle, s.f. (Pop.) 1. Sicriu, coşciug. 2. Ladă de lemn (de dimensiuni mari şi ornamentată). 3. Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează anumite alimente. 4. Despărţitură într-un hambar, unde se păstrează fânul, cerealele etc. 5. Pânză urzită cu două feluri de bumbac. [Var.: lácră s.f.] – Din bg. rakla.
RACLETĂ, raclete, s.f. Lamă flexibilă de oţel care serveşte la curăţarea sau la răzuirea unor suprafeţe. – Din fr. raclette.
RACLOR, racloare, s.n. 1. Dispozitiv mobil folosit pentru curăţarea nămolului depus pe fundul decantoarelor, fără scoaterea din funcţie a instalaţiei. 2. Instrument cu care se raclează; răzuitor. – Cf. fr. racloir.

RACOLA, racolez, vb. I. Tranz. A recruta pe cineva pentru o anumită activitate (reprobabilă) atrăgându-l prin promisiuni, presiuni etc – Din fr. racoler.
RACOLAJ, racolaje, s.n. Faptul de a racola; racolare. – Din fr. racolage.
RACOLARE, racolări, s.f. Acţiunea de a racola. – V. racola.
RACOLAT, -Ă, racolaţi, -te, adj. (Despre oameni) care a fost recrutat într-o activitate (reprobabilă). – V. racola.
RACOLER, racoleri, s.m. Persoană care racolează. – Din fr. racoleur.
RACORD, racorduri, s.n. 1. Legătură, contact între două părţi ale unei lucrări sau între două elemente ale unui intreg. 2. Piesă (constituită din una sau din două părţi tubulare cu piuliţe) cu care se face legătura între două conducte şi prin care poate circula un fluid sau un material pulverulent ori granular. 3. Porţiune de circuit electric care pune în legătură aparatul, maşina sau locul de utilizare a energiei electrice cu reţeaua de distribuţie. 4. Legătură între două secvenţe de film care asigură continuitatea ideii cinematografice. * Îmbinare a două benzi de sunet fără a întrerupe unitatea coloanei sonore. – Din fr. racord.
RACORDA, racordez, vb. I. Tranz. A stabili un racord. * (Geom.) A uni între ele două drepte sau două curbe printr-o curbă tangentă la fiecare dintre dreptele sau curbele între care se face legătura. – Din fr. raccorder.
RACORDARE, racordări, s.f. Acţiunea de a racorda şi rezultatul ei. * (Concr.) Porţiune din suprafaţa unei ţevi, a unui tub etc. prin care se face trecerea între două zone cu secţiuni diferite. * Locul de legătură a două elemente ale unui sistem tehnic. * Realizarea unei legături între două porţiuni ale unui drum sau ale unei căi ferate prin introducerea între ele ale unui tronson de traseu cu axa curbă. – V. racorda.
RACURSI, racursiuri, adj., s.n. 1. Adj. Scurtat, prescurtat. 2. S.n. Procedeu de folosire a perspectivei în artele plastice şi în cinematografie, prin care extremităţile obiectului reprezentat apar apropiate, iar unele dimensiuni reduse. – Din fr. raccourci.
RAD, razi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu doza radiaţiei care cedează o energie de 100 de ergi unui gram din substanţa în care este absorbită. – Din fr. rad.
RADAR, radare, s.n. Aparat care emite unde electromagnetice şi apoi le recepţionează, după ce au fost reflectate de un obiect, folosit pentru a detecta şi a localiza un obiect prin măsurarea timpului trecut între emisia şi recepţia undelor. * Sistem de detectare şi de localizare folosit de aparatul descris mai sus. Radar auto = aparat portabil destinat măsurării vitezei autovehiculelor care trec prin câmpul electromagnetic emis. [Acc. şi: rádar] – Din engl., fr. radar, germ. Radar.
RADARIST, radarişti, s.m. Specialist în probleme de radar. – Din fr. radariste.
RADĂ1, rade, s.f. Zonă de apă din vecinătatea unei coaste, cu sistem de apărare naturală sau artificială, servind la adăpostirea navelor într-un port împotriva vânturilor, valurilor sau curenţilor. – Din fr. rade.
RADĂ2, rade, s.f. (La unele popoare slave). Denumire dată consiliului, adunării, organului central al puterii. – Din pol., rus. rada.
RADE, rad, vb. III. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) tăia cu briciul sau cu maşina de ras părul, barba sau mustăţile de la rădăcină; a (se) bărbieri. ** Exp. (Tranz.; fam.; ir.) A rade pe cineva fără săpun = a critica aspru pe cineva. (Fam.) Să-mi razi (sau să-mi radeţi) mustaţa, se spune pentru a arăta că eşti foarte sigur de cele ce afirmi. * Tranz. A curăţa părul de pe pielea unui animal sau solzii de pe un peşte. 2. Tranz. A răzui, a înlătura un strat subţire de deasupra unui lucru. * A şterge, a îndepărta, a elimina (cu guma, cu un briceag, cu lama etc.) ceva scris. * A da pe răzătoare pentru a mărunţi. 3. Tranz. Fig. A distruge, a nimici,

a şterge de pe faţa pământului. ** Expr. (Fam.) A rade cuiva o palmă = a da cuiva o palmă. [Perf. s. răsei, part. ras] – Lat. radere.
RADERE, raderi, s.f. Acţiunea de a (se) rade şi rezultatul ei. – V. rade.
RADIA1, radiez, vb. I. 1. Intranz. şi tranz. (La pers. 3) A emite, a împrăştia raze de lumină, de căldură, unde sonore sau fascicule de particule radial, în toate direcţiile. 2. Intranz. Fig. A avea o înfăţişare care reflectă fericire, bucurie etc.; a fi vesel, surâzător, bine dispus, jovial. [Pr.: -di-a] – Din lat. radiare, fr. radier.
RADIA2, radiez, vb. I. Tranz. (Jur.) A şterge dintr-un registru, a scoate din evidenţă, a face operaţia de radiere. [Pr.: di-a] – Din fr. radier.
RADIAL, -Ă, radiali, -e, adj. (Adesea adverbial) Care pleacă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere; dispus în formă de raze; radiar, radiat. [Pr.: -di-al] – Din fr., germ. radial.
RADIAN, radiani, s.m. Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu un unghi la centrul unui cerc cuprinzând un arc de cerc a cărui lungime este egală cu raza cercului [Pr:. -di-an] – Din fr. radian.
RADIANT, -Ă, radianţi, -te, adj. 1. (Despre energie) Care se răspândeşte prin radiaţii. 2. (Despre corpuri) Care emite radiaţii, lumină etc.; care radiază. [Pr.: -di-ant] – Din fr. radiant.
RADIANŢĂ, radianţe, s.f. Mărime fizică egală cu raportul dintre fluxul de lumină emis de suprafaţa unui corp şi aria acestei suprafeţe. [Pr.: -di-an-] – Din fr. radiance.
RADIAR, -Ă, radiari, -e, adj. Radial. [Pr.: -di-ar] – Din fr. radiaire.
RADIAT, -Ă, radiaţi, -te, adj. Radial. * (Substantivat, n., la pl.) Animale nevertebrate având organele dispuse în formă de raze; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. * (Substantivat, n., la pl.) Grup de plante din familia compozeelor ale căror petale sunt aşezate radial; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup [Pr.: -di-at] – V. radia1.
RADIATIV, -Ă, radiativi, -e, adj. 1. Care ţine de radiaţie, care se referă la radiaţie. 2. Însoţit de emisia unei radiaţii. 3. Care priveşte raportul dintre cantitatea de căldură primită şi cea cedată de pământ într-o perioadă determinată. [Pr.: -di-a-] – Din fr. radiatif.
RADIATOR, radiatoare, s.n. 1. Corp, aparat sau dispozitiv care emite radiaţii. ** Radiator electric = aparat electric de încălzire (în care căldura este transmisă prin radiaţii). 2. Corp de încălzire format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburii sau apa caldă, într-o instalaţie de încălzire centrală. 3. Dispozitiv care serveşte la răcirea apei în motoarele cu ardere internă. 4. Antenă de emisie reprezentând elementul activ al unui sistem de antene. [Pr.: -di-a-] – Din fr. radiateur, germ. Radiator.
RADIAŢIE, radiaţii, s.f. Emisie de unde sonore, electromagnetice etc. sau de particule care se propagă sub fomă de raze în toate direcţiile; ansamblul particulelor emise de un corp; radiere. [Pr.: -di-a-] – Din fr. radiation.
RADICAL, -Ă, radicali, -e, adj., s.m. I. Adj. 1. De bază, fundamental, esenţial. * (Adverbial) Din temelie, cu desăvârşire, complet. * (Despre tratamente, leacuri) Care vindecă în întregime, complet. 2. Care preconizează reforme adânci, acţiuni hotărâtoare; schimbări fundamentale. II. S.m. 1. (Mat.) Rădăcină. * Simbolul matematic care exprimă o extragere de rădăcină. ** (Mat.; în sintagmele) Axă radicală = locul geometric al punctelor din plan care au aceeaşi putere faţă de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care uneşte centrele cercurilor. Plan radical = locul geometric al punctelor din spaţiu având aceeaşi putere faţă de două sfere date, reprezentat printr-un plan. 2. (Chim.) Grupare de atomi care rămâne

neschimbată într-o reacţie chimică şi care se comportă ca un element unic. 3. (Lingv.) Rădăcină. – Din fr. radical, germ. Radikal.
RADICALISM s.n. Preconizare şi practicare a metodelor radicale în soluţionarea unor probleme. – Din fr. radicalisme.
RADICALIST, -Ă, radicalişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al radicalismului. – Radical + suf. -ist. Cf. germ. Radikalist.
RADICALIZA, radicalizez, vb. I. Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină radical (I 2). – Radical + suf. -iza. Cf. germ. radikalisieren.
RADICALIZARE, radicalizări, s.f. Acţiunea de a (se) radicaliza şi rezultatul ei. – V. radicaliza.
RADICANT, -Ă, radicanţi, -te, adj. (Despre tulpini) Care are capacitatea de a emite rădăcini; (despre plante) agăţător prin rădăcini suplimentare. – Din fr. radicant.
RADICAŢIE s.f. Dispoziţie a rădăcinilor unei plante. – Din fr. radication.
RADICELĂ, radicele, s.f. Rădăcină secundară care se dezvoltă pe rădăcina principală. – Din fr. radicelle.
RADICIFORM, -Ă, radiciformi, -e, adj. (Bot.) Care are forma unei rădăcini. – Din fr. radiciforme.
RADICIVOR, -Ă, radicivori, -e, adj. Care mănâncă rădăcini. – Din fr. radicivore.
RADICULAR, -Ă, radiculari, -e, adj. Care aparţine radiculei, care se referă la radiculă. – Din fr. radiculaire.
RADICULĂ, radicule, s.f. Rădăcină a plantului din sămânţă, care, după încolţirea seminţei, se transformă în rădăcină principală. – Din fr. radicule, lat. radicula.
RADIER, radiere, s.n. 1. Tip de fundaţie alcătuit dintr-un planşeu de beton armat care se întinde de obicei sub întreaga construcţie pe care o susţine. 2. Căptuşeală de beton, de bolovani sau de pavele executată pe fundul albiei unei ape, între picioarele unui pod etc., pentru a împiedica eroziunea, spălarea pământului de către ape şi adâncirea albiei. 3. Boltă de beton sau de piatră aşezată la baza unui tunel. [Pr.: -di-er] – Din fr. radier.
RADIERĂ, radiere, s.f. Gumă de şters. [Pr.: -di-e-] – Din germ. Radier
[gummi].
RADIERE1, radieri, s.f. Faptul de a radia1; radiaţie. [Pr.: -di-e-] – V. radia1.
RADIERE2, radieri, s.f. (Jur.) Acţiunea de a radia2 şi rezultatul ei; ştergere dintr-un registru a inscripţiei privitoare la anumite acte sau drepturi. [Pr.: -di-e-] – V. radia2.
RADIFER, -Ă, radiferi, -e, adj. Care conţine radiu. – Din fr. radifére.
RADINĂ, radine, s.f. (Reg.) 1. Amestec de rădăcini şi de crengi de copaci care atârnă de pe mal în apă sau plutesc pe apă. 2. Loc de sub mal, scobit, unde se adună peştii. 3. Reţea cu ochiuri mari care se montează la setcile de prins peşte. – Din scr., rus. redina.
RADIO1- Element de compunere care indică referirea unei mărimi, a unui aparat etc. la radiaţia electromagnetică şi care serveşte la formarea unor substantive. [Pr.: -di-o] – Din fr. radio÷.
RADIO2, radiouri, adj. invar., s.n. I. Adj. invar. 1. Referitor la radioreceptoare. 2. Referitor la emisiunile difuzate prin radio2 (2). 3. Referitor la radiaţia electromagnetică, de radiaţie electromagnetică. II. S.n. 1. Instalaţie de transmitere a sunetelor prin unde electromagnetice, cuprinzând aparatele de emisiune şi pe cele de recepţie. 2. Spec. Aparat de recepţie radiofonică; radioreceptor. 3. Sistemul şi activitatea de difuzare a programelor de ştiri, de muzică etc. prin radio2 (2). 4. Instituţie care dirijează şi coordonează problemele referitoare la radio2 (1,3). [Pr.: -di-o] – Din fr. radio, germ. Radio.

RADIOACTIV, -Ă, radioactivi, -e, adj. 1. (Despre unele elemente) Cu proprietăţi de radioactivitate. * (Despre zăcăminte, izvoare) Care conţine corpuri cu proprietăţi de radioactivitate. 2. Care aparţine radioactivităţii, privitor la radioactivitate. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioactif, germ. radioaktiv.
RADIOACTIVITATE s.f. 1. Proprietate a unor elemente cu atomii grei (radiu, uraniu etc.) de a emite, prin dezagregare spontană, unele radiaţii corpusculare (şi radiaţii electromagnetice). 2. Disciplină care studiază aceste proprietăţi şi elementele care ţin de ele. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioactivité, germ. Radioaktivität.
RADIOACTUALITATE, radioactualităţi, s.f. Emisiune radiofonică în care se transmit actualităţi. [Pr.: -di-o-ac-tu-a-] – Radio2 + actualitate.
RADIOALTIMETRU, radioaltimetre, s.n. Aparat de radiolocaţie instalat la bordul unui avion, cu ajutorul căruia se determină altitudinea avionului faţă de sol. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioaltimétre, rus. radioaltimetr.
RADIOAMATOR, radioamatori, s.m. Persoană care, ca amator, stabileşte legături între o staţie de radio2 proprie şi o staţie de radio2 străină, cu scopul de a comunica în bune condiţii cu aceasta, de la o distanţă cât mai mare. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radi-o-amateur, germ. Radioamateur.
RADIOAMATORISM s.n. Practicare a radiocomunicaţiilor de către radioamatori. [Pr.: -di-o-] – Radioamator + suf. -ism.
RADIOAMPLIFICARE, radioamplificări, s.f. Recepţia, amplificarea şi distribuirea prin fire a programelor de radiodifuziune sonoră cu ajutorul unei instalaţii de amplificare. [Pr.: -di-o] – Radio1 + amplificare. Cf. fr. radioamplification.
RADIOASCULTARE s.f. 1. Ascultare a emisiunilor de radio2. 2. Post, serviciu care se ocupă cu ascultarea emisiunilor de radio2. 3. Timp rezervat ascultării în emisiunile radioamatorilor. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + ascultare.
RADIOASCULTĂTOR, -OARE, radioascultători, -oare, s.m. şi f. Ascultător al emisiunilor de radio2. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + ascultător.
RADIOASTRONOM, radioastronomi, s.m. Specialist în radioastronomie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioastronome.
RADIOASTRONOMIC, -Ă, radioastronomici, -ce, adj. Referitor la radioastronomie, de radioastronomie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioastronomique.
RADIOASTRONOMIE s.f. Studiul fenomenelor din univers cu ajutorul undelor radioelectrice emise de corpurile din spaţiul cosmic şi al undelor radioelectrice emise de pe Pământ şi reflectate de aceste corpuri. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radio-astronomie, germ. Radioastronomie.
RADIOATERIZARE, radioaterizări, s.f. Aterizare fără vizibilitate, în cursul căreia avionul este dirijat cu ajutorul unor radioemiţătoare situate pe sol. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + aterizare.
RADIOBALIZA, radiobalizez, vb. I. Tranz. A marca o rută aeriană cu radiobalize. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiobaliser.
RADIOBALIZAJ, radiobalizaje, s.n. Faptul de a radiobaliza; radiobalizare. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiobalisage.
RADIOBALIZARE, radiobalizări, s.f. Acţiunea de a radiobaliza. [Pr.: -di-o-] – V. radiobaliza.
RADIOBALIZAT, -Ă, radiobalizaţi, -te, adj. (Despre rute aeriene) Care a fost marcat cu radiobalize, [Pr.: -di-o-] – V. radiobaliza.
RADIOBALIZĂ, radiobalize, s.f. Aparat terestru de radionavigaţie care indică trecerea unei aeronave deasupra unui anumit punct geografic, prin emiterea unor unde radioelectrice sau prin reflectarea unor unde radioelectrice recepţionate; radiofar. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiobalise.

RADIOBIOLOG, -Ă, radiobiologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în radiobiologie. [Pr.: -di-o-bi-o-] – Din fr. radiobiologue.
RADIOBIOLOGIC, -Ă, radiobiologici, -ce, adj. Referitor la radiobiologie, de radiobiologie. [Pr.: -di-o-bi-o-] – Din fr. radiobiologique, engl. radiobiologic.
RADIOBIOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea acţiunii radiaţiilor ionizante asupra organismelor vii. [Pr.: -di-o-bi-o-] – Din fr. radiobiologie.
RADIOBIOTIC, -Ă, radiobiotici, -ce, adj. Referitor la efectele radiaţiilor asupra organismelor vii. [Pr.: -di-o-bi-o-] – Din fr. radiobiotique.
RADIOCALCIU s.n. Calciu radioactiv. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + calciu.
RADIOCASETOFON, radiocasetofoane, s.n. Aparat care încorporează un radioreceptor şi un casetofon. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + casetofon.
RADIOCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care studiază probleme legate de elementele radioactive. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiochimie.
RADIOCINEMATOGRAFIE s.f. Metodă de diagnostic radiologic, care constă în înregistrarea pe film cinematografic a imaginii radiografice a unui organ în funcţiune. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiocinématographie.
RADIOCLUB, radiocluburi, s.n. Club al radioamatorilor. [Pr.: -di-] – Radio2 + club.
RADIOCOMANDĂ, radiocomenzi, s.f. Telecomandă realizată cu ajutorul undelor electromagnetice. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiocommande.
RADIOCOMPAS, radiocompasuri, s.n. Aparat montat la bordul unui avion, care permite menţinerea avionului pe direcţia unui post de radioemisiune. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiocompas.
RADIOCOMUNICAŢIE, radiocomunicaţii, s.f. Transmitere şi recepţie la distanţă a unor sunete, semnale şi imagini cu ajutorul undelor radio2. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiocommunication.
RADIOCONDUCTOR, radioconductoare, s.n. Corp care devine conducător de electricitate sub influenţa undelor electromagnetice. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioconducteur.
RADIODERMITĂ, radiodermite, s.f. (Med.) Dermită provocată de iradieri cu raze X sau de substanţe radioactive. [Pr.:-di-o-] – Din fr. radiodermite.
RADIODETECŢIE, radiodetecţii, s.f. (Fiz.) Radiolocaţie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiodétection.
RADIODIAGNOSTIC, radiodiagnostice, s.n. Diagnostic medical bazat pe examinare radiologică. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiodiagnostic.
RADIODIFUZA, radiodifuzez, vb. I. Tranz. A transmite, a emite ceva printr-un post de radioemisiune. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiodifuser.
RADIODIFUZIUNE, radiodifuziuni, s.f. Radiocomunicaţie unilaterală care constă în transmiterea sistematică prin unde electromagnetice neghidate a unui program (sonor şi vizual) destinat recepţiei publice. * Instituţie care se ocupă cu întocmirea şi cu difuzarea acestor programe. [Pr.: -di-o-di-fu-zi-u-] – Din fr. radiodiffusion.
RADIODISTRIBUŢIE s.f. Distribuţie publică a programelor de radiodifuziune prin linii de telecomunicaţii speciale de la o staţie centrală; radioficaţie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiodistribution.
RADIOECOLOGIE s.f. Studiul efectelor radiaţiilor naturale asupra organismelor vii. [Pr.: -di-o-] – Din engl. radioecology.
RADIOECOU, radioecouri, s.n. Radioundă recepţionată după emisie, în urma reflexiei ei pe suprafaţa unui corp (ceresc). [Pr.: -di-o-] – Radio2 + ecou.
RADIOELECTRIC, -Ă, radioelectrici, -ce, adj. Care aparţine radioelectricităţii, privitor la radioelectricitate, studiat de radioelectricitate. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioélectrique.

RADIOELECTRICIAN, -Ă, radioelectricieni, -e, s.m. şi f. Specialist în radioelectricitate. [Pr.: -di-o-e-lec-tri-ci-an] – Din fr. radioélectricien.
RADIOELECTRICITATE s.f. Parte a fizicii care studiază oscilaţiile de înaltă frecvenţă şi undele electromagnetice, precum şi aplicaţiile acestora în radiocomunicaţii, în radiolocaţie etc. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioélectricité.
RADIOELEMENT, radioelemente, s.n. Element chimic radioactiv. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioélément.
RADIOEMISIE s.f. v. radioemisiune.
RADIOEMISIUNE, radioemisiuni, s.f. 1. Producere a undelor electromagnetice în scopul realizării unei radiocomunicaţii. 2. Emisiune radiofonică cu ajutorul căreia se transmit ştiri, programe culturale etc. [Pr.: -di-o-e-mi-si-u÷, – Var.: radioemísie s.f.] – Din fr. radio-émissíon.
RADIOEMIŢĂTOR, radioemiţătoare, s.n. Instalaţie cu ajutorul căreia se produc unde electromagnetice folosite la radiocomunicaţii; emiţător radio1. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + emiţător (după fr. radio-émetteur).
RADIOFAR, radiofaruri, s.n. Post fix de radioemisiune, folosit la dirijarea navigaţiei maritime şi aeriene. * Radiobaliză. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiophare.
RADIOFICA vb. I. Tranz. (Folosit numai la timpurile compuse sau trecute). A instala în oraşe şi în sate posturi de radioficaţie, a efectua o radioficare. [Pr.: -di-o-] – Din radioficare şi radioficat (derivat regresiv).
RADIOFICARE, radioficări, s.f. Instalare în oraşe şi în sate a posturilor de radioficaţie; generalizare a transmisiunii programelor de radiodifuziune sonoră prin radiodistribuţie. [Pr.: -di-o-] – V. radiofica.
RADIOFICAT, -Ă, radioficaţi, -te, adj. Înzestrat cu posturi de radioficaţie. [Pr.: -di-o-] – Din radioficare.
RADIOFICAŢIE, radioficaţii, s.f. Radiodistribuţie. [Pr.: -di-o-] – Din rus. radiofikaţiia.
RADIOFIZICĂ s.f. Disciplină care studiază producerea şi propagarea undelor electromagnetice, influenţa stării atmosferei asupra acestora etc. constituind baza fizică a radiotehnicii. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiophysique.
RADIOFON, radiofoane, s.n. (Aeron.) Aparat de comunicare prin radiofonie. [Pr.: -di-o-] – Din fr., engl. radiophone.
RADIOFONIC, -Ă, radiofonici, -ce, adj. Care aparţine radiofoniei, privitor la radiofonie, care utilizează radiofonia. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiophonique.
RADIOFONIE s.f. Sistem special de transmitere şi de recepţionare a mesajelor sonore prin unde electromagnetice. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiophonie.
RADIOFONIST, -Ă, radiofonişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în radiofonie. [Pr.: -di-o-] – Radiofonie + suf. -ist.
RADIOFOSFOR s.n. Fosfor radioactiv. [Pr.: -di-o-] – Din engl. radiophosphorus.
RADIOFOTOGRAFIE, radiofografii, s.f. Clişeu al unei imagini obţinute cu ajutorul razelor X pe un ecran. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiophotographie.
RADIOFRECVENŢĂ, radiofrecvenţe, s.f. Frecvenţă a unei oscilaţii sau a unei unde electromagnetice, folosită în radiocomunicaţii. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiofréquence, germ. Radiofrequenz.
RADIOGALAXIE, radiogalaxii, s.f. Galaxie caracterizată printr-o emisie intensă de radiounde. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiogalaxie, engl. radiogalaxy.
RADIOGAZETĂ, radiogazete, s.f. Emisiune de ştiri, comentarii, muzică etc. transmisă prin radio2. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + gazetă.
RADIOGENETIC, -Ă, radiogenetici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Capitol al geneticii care studiază posibilitatea ameliorării soiurilor de plante şi a raselor de animale prin radiaţii ionizante. 2. Adj. Referitor la radiogenetică (1), de radiogenetică (1). – Radio1- + genetic (după engl. radiogenetic).

RADIOGEODEZIE s.f. Domeniu al geodeziei care se ocupă de măsurarea distanţelor dintre punctele geodezice cu aparatură radio de mare precizie. [Pr.: -di-o-ge-o-] – Radio1- + geodezie.
RADIOGEOLOGIC, -Ă, radiogeologici, -ce, adj. Referitor la radiogeologie, de radiogeologie. [Pr.: -di-o-ge-o-] – Radio1- + geologie.
RADIOGEOLOGIE s.f. Parte a geologiei care utilizează tehnica radioactivităţii. [Pr.: -di-o-ge-o-] – Radio1- + geologie.
RADIOGHIDA, radioghidez, vb. I. Tranz. A dirija prin radioghidaj. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioguider.
RADIOGHIDAJ, radioghidaje, s.n. Dirijare de la distanţă, prin mijloace radiotehnice, a unui vehicul. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioguidage.
RADIOGHIDARE, radioghidări, s.f. Acţiunea de a radioghida. [Pr.: di-o-] – V. radioghida.
RADIOGHIDAT, -Ă, radioghidaţi, -te, adj. Care a fost dirijat prin radioghidaj. [Pr.: -di-o-] – V. radioghida.
RADIOGONIOGRAF, radiogoniografe, s.n. Radiogoniometru înregistrator. [Pr.: -di-o-go-ni-o-] – Din fr. radiogoniographe.
RADIOGONIOMETRA, radiogoniometrez, vb. I. Tranz. A determina direcţia unui radioemiţător prin radiogoniometrie. [Pr.: -di-o-go-ni-o-] – Din radiogoniometru.
RADIOGONIOMETRARE, radiogoniometrări, s.f. Acţiunea de a radiogoniometra. [Pr.: -di-o-go-ni-o-] – V. radiogoniometra.
RADIOGONIOMETRIC, -Ă, radiogoniometrici, -ce, adj. Referitor la radiogoniometrie, de radiogoniometrie. [Pr.: -di-o-go-ni-o-] – Din fr. radiogoniométrique.
RADIOGONIOMETRIE s.f. Metodă de determinare a direcţiei din care se emit unde radio, bazată pe utilizarea proprietăţilor antenelor receptorului. [Pr.: -di-o-go-ni-o-] – Din fr. radiogoniométrie.
RADIOGONIOMETRU, radiogoniometre, s.n. Instalaţie de radio-recepţie folosită în radiogoniometrie, în navigaţia fără vizibilitate şi în radiolocaţie, pentru determinarea direcţiei din care sunt emise semnalele radio. [Pr.: -di-o-go-ni-o-] – Din fr. radiogoniométre.
RADIOGRAFIA, radiografiez, vb. I. Tranz. (Rar) A face o radiografie. [Pr.: -di-o-gra-fi-a-] – Din fr. radiographier.
RADIOGRAFIC, -Ă, radiografici, -ce, adj. Care aparţine radiografiei, privitor la radiografie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiographique.
RADIOGRAFIE, radiografii, s.f. Fotografierea interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din interiorul corpului omenesc, cu ajutorul unor radiaţii de tip special. * (Concr.) Fotografie obţinută cu ajutorul acestor radiaţii; radiogramă. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiographie.
RADIOGRAMĂ, radiograme, s.f. 1. Telegramă transmisă prin radiocomunicaţie; radiotelegramă. 2. (Rar) Radiografie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiogramme, germ. Radiogramm.
RADIOINTERFEROMETRU, radiointerferometre, s.n. (Astron.) Radiotelescop a cărui funcţionare se bazează pe interferenţa radioundelor ce ajung la un sistem de două sau de mai multe antene cu care este echipat radiotelescopul. [Pr.: -di-o-in-] – Din fr. radiointerférométre.
RADIOITINERAR, radioitinerare, s.n. Itinerar urmat de o aeronavă care se conduce după semnalele primite de la radiofarurile hertziene. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + itinerar (după fr. radioraid).
RADIOIZOTOP, radioizotopi, s.m. Izotop radioactiv. [Pr.: -di-o-i-] – Din fr. radio-isotope.

RADIOIZOTOPIC, -Ă, radioizotopici, -ce, adj. (Fiz.) Care ţine de radioizotop, de radioizotop. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radio-isotopique.
RADIOJURNAL, radiojurnale, s.n. (Ieşit din uz) Emisiune radiofonică cuprinzând cronica evenimentelor importante (ale zilei). [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiojournal.
RADIOLAR, radiolari, s.m. (La pl.) Ordin de protozoare marine care au o cochilie silicioasă, cu prelungiri subţiri, dispuse ca nişte raze; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiolaire.
RADIOLARIT s.n. Rocă sedimentară, silicioasă, de origine organică, cenuşie-gălbuie sau roşiatică, rezultată din consolidarea depozitelor de radiolari şi utilizată ca material abraziv şi absorbant. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiolarite.
RADIOLOCATOR, radiolocatoare, s.n. Instalaţie radar. [Pr.: -di-o-] – Din rus. radiolokator, engl. radiolocator.
RADIOLOCAŢIE, radiolocaţii, s.f. Detectarea şi determinarea poziţiei unui obiect (în mişcare) faţă de un reper, cu ajutorul unor fascicule de unde electromagnetice emise, şi transformarea acestora în semnale vizibile după reflectarea lor de către obiectul detectat. [Pr.: -di-o-] – Din engl. radiolocation, rus. radiolokaţiia.
RADIOLOG, -Ă, radiologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în radiologie şi radioterapie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiologue.
RADIOLOGIC, -Ă, radiologici, -ce, adj. Privitor la radiologie, care aparţine radiologiei. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiologique.
RADIOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu examinarea corpului omenesc cu ajutorul razelor X şi şi cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului şi în terapeutica unor boli. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiologie.
RADIOMAGAZIN, radiomagazine, s.n. Emisiune cu caracter variat (informativ, cultural-artistic, distractiv) transmisă prin radio2. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + magazin.
RADIOMANOMETRIE s.f. (Med.; în sintagma) Radiomanometrie biliară = metodă de examinare a căilor biliare, în cursul unei operaţii sau după efectuarea ei, prin cercetarea morfologiei şi presiunilor manometrice ale acestora. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiomanométrie.
RADIOMETALOGRAFIE s.f. Ramură a metalografiei care studiază structura fină a metalelor, folosind razele X şi radiaţiile . [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiométallographie.
RADIOMETRIC, -Ă, radiometrici, -ce, adj. 1. Care aparţine radiometrului, privitor la radiometru. 2. (Fiz.; în sintagma) Efect radiometric = creştere a presiunii aerului pe suprafaţa unui corp iluminat datorită încălzirii locale a corpului şi a aerului, produsă de energia luminii absorbite de corp. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiométrique.
RADIOMETRIE, radiometrii, s.f. (Fiz.) Măsurare a intensităţii unei radiaţii. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiométrie.
RADIOMETRU, radiometre, s.n. 1. Instrument folosit pentru măsurarea presiunii exercitate de o radiaţie sonoră. 2. Aparat folosit pentru punerea în evidenţă a efectului radiometric. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiométre.
RADIOMICROFON, radiomicrofoane, s.n. Mic radioemiţător portabil, prevăzut cu un microfon, folosit pernru interviuri sau pe scenă. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + microfon.
RADIOMICROMETRU, radiomicrometre, s.n. Instrument folosit la măsurarea intensităţilor de radiaţie foarte mici. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiomicrométre.

RADIOMIMETIC, -Ă, radiomimetici, -ce, adj. (Fiz.; despre substanţe) Cu acţiune asemănătoare radiaţiilor ionizate. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiomimétique, engl. radiomimetic.
RADIONAVIGAŢIE s.f. Conducere a navelor (în special a aeronavelor) cu mijloace radiotehnice. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radionavigation.
RADIONECROZĂ, radionecroze, s.f. (Med.) Necroză a unui ţesut produsă de o doză excesivă de radiaţii ionizate. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radionécrose.
RADIONEVRITĂ, radionevrite, s.f. (Med.) Nevrită cauzată de acţiunea razelor radioactive asupra unui nerv. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radionévrite.
RADIONUCLEU, radionuclee, s.n. (Fiz.) Nucleu (1) (instabil) radioactiv. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + nucleu (după fr., engl. radionuclide).
RADIOOPAC, -Ă, radioopaci, -ce, adj. (Fiz.; despre unele substanţe) Care împiedică trecerea radiaţiilor printr-un organ, determinând obţinerea unei imagini radiologice sau radiografice clare a acestuia. [Pr.: -di-o-o-] – Din fr. radio-opaque.
RADIOOPERATOR, -OARE, radiooperatori, -oare, s.m. şi f. Operator (1) de radio2 [Pr.: -di-o-o-] – Din engl. radiooperator.
RADIOPATOLOGIE s.f. Disciplină care studiază bolile provocate de radiaţii penetrante. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiopathologie.
RADIOPIRAT s.n. Post de radio2 (1) clandestin. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiopirate.
RADIOPROGRAM, radioprograme, s.n. Program de radio2 (3). [Pr.: -di-o-] – Radio2 + program.
RADIOPROIECTOR, radioproiectoare, s.n. Instalaţie (înglobând un radiolocator şi un proiector) destinată să descopere şi să lumineze ţintele aeriene în timpul nopţii. [Pr.: -di-o-pro-iec-] – Radio2 + proiector.
RADIOPROTECTOR, -OARE, radioprotectori, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care protejează de acţiunea nocivă a unor radiaţii. 2. S.f. (În sintagma) Radioprotectoare chimică = substanţă chimică neutralizantă, în anumite limite, a efectului energiei radiante asupra organismului. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioprotecteur.
RADIOPROTECŢIE, radioprotecţii, s.f. (Med.) Protecţie împotriva radiaţiilor în radiologie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioprotection.
RADIORECEPTOR, radioreceptoare, s.n. Aparat folosit pentru recepţionarea undelor radiofonice (prin antene), pentru transformarea lor în semnale sonore şi transmiterea lor prin intermediul difuzoarelor; radio2. * (În sintagma) Radioreceptor de trafic = radioreceptor profesional utilizat pentru recepţia unor semnale cu caracter special (informaţii de presă, date ştiinţifice, semnale pentru navigaţie etc.). [Pr.: -di-o] – Din fr. radiorécepteur.
RADIORECEPŢIE, radiorecepţii, s.f. Recepţie a unei radioemisiuni, folosită în telecomunicaţii. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + recepţie.
RADIORELEU, radiorelee, s.n. Instalaţie care permite realizarea unei comunicaţii fără fir între două staţiuni terminale, prin staţiuni de recepţie-emisie intermediare. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + releu.
RADIOREPERAJ, radioreperaje, s.n. Procedeu de obţinere a informaţiilor privitoare la prezenţa, poziţia, natura etc. diverselor obiecte cu ajutorul undelor electromagnetice. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiorepérage.
RADIOREPORTAJ, radioreportaje, s.n. Reportaj transmis prin radio2. [Pr.: -di-o] – Din fr. radioreportage.
RADIOREPORTER, radioreporteri, s.m. Reporter pentru emisiunile de radio2. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radioreporter.

RADIOREZISTENT, -Ă, radiorezistenţi, -te, adj. (Med.) Cu radiorezistenţă. [Pr.: -di-o-] – Din engl. radioresistant.
RADIOREZISTENŢĂ, radiorezistenţe, s.f. (Med.) Rezistenţă faţă de radiaţiile nocive. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiorésistance.
RADIOS, -OASĂ, radioşi, -oase, adj. 1. Care străluceşte, răspândind raze de lumină; luminos, strălucitor. 2. Fig. (Despre figura omenească) Care exprimă seninătate, veselie, fericire; (despre oameni) cu o expresie de fericire; voios, senin, încântat. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radieux, lat. radiosus, it. radioso.
RADIOSCOPIC, -Ă, radioscopici, -ce, adj. Care aparţine radioscopiei, privitor la radioscopie. [Pr.: -di-os-] – Din fr. radioscopique.
RADIOSCOPIE, radioscopii, s.f. Examinare vizuală a interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din corpul omenesc, cu ajutorul umbrei proiectate pe un ecran fluorescent de către razele X care trec prin acel corp; (concr.) imagine obţinută în felul acesta. [Pr.: di-o-] – Din fr. radioscopie.
RADIOSENSIBILITATE s.f. (Med.) Sensibilitate faţă de radiaţiile ionizante. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiosensibilité.
RADIOSERVICE s.n. Service pentru aparatura de radiocomunicaţii. [Pr.: -di-o-ser-vis] – Din engl. radio-service.
RADIOSEXTANT, radiosextante, s.n. Aparat cu care se stabileşte pe hartă poziţia unei nave, folosind emisiunile radio2 ale aştrilor. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + sextant.
RADIOSIMPOZION, radiosimpozioane, s.n. Simpozion (2) prezentat la radio2. [Pr.: -di-o-sim-po-zi-on] – Radio2 + simpozion.
RADIOSONDAJ, radiosondaje, s.n. Explorare a păturilor superioare ale atmosferei cu ajutorul unei radiosonde. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiosondage.
RADIOSONDĂ, radiosonde, s.f. Instrument folosit pentru efectuarea observaţiilor meteorologice (presiune, temperatură, umiditatea aerului) în păturile superioare ale atmosferei, prin semnale radio2 [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiosonde, germ. Radiosonda, engl. radio-sonde.
RADIOSTAŢIUNE, radiostaţiuni, s.f. Ansamblu format dintr-un radioemiţător, o antenă de emisiune, instalaţii şi clădiri anexe, destinat efectuării radioemisiunilor. [Pr.: -di-o-sta-ţi-u-] – După rus. radiostanţiia.
RADIOSTEA, radiostele, s.f. Radiosursă de dimensiuni foarte mici (cât un punct). [Pr.: -di-o-] – Radio1- + stea.
RADIOSTEREOGRAFIE, radiostereografii, s.f. Radiografie în care imaginea apare în relief. [Pr.: -di-o-ste-re-o-] – Din fr. radiostéréographie.
RADIOSTIMULARE, radiostimulări, s.f. (Biol.) Metodă de stimulare a creşterii plantelor (prin tratarea seminţelor cu radiaţii). [Pr.: -di-o-] – După fr. radiostimulation.
RADIOSURSĂ, radiosurse, s.f. Sursă de unde radio din spaţiul cosmic. [Pr.: -di-o] – Din fr. radiosource.
RADIOŞCOALĂ s.f. Emisiune de radio2 destinată perfecţionării procesului de învăţământ. [Pr.: di-o-] – Radio2 + şcoală.
RADIOTEHNIC, -Ă, radiotehnici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicaţiile oscilaţiilor şi undelor electromagnetice de înaltă frecvenţă pentru transmiterea şi recepţionarea informaţiilor. * Tehnica fabricării aparatelor pentru radiocomunicaţii. 2. Adj. Care ţine de radiotehnică, privitor la radiotehnică. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotechnique.
RADIOTELEFON, radiotelefoane, s.n. Aparat portabil de emisiune-recepţie, folosit pentru radiocomunicaţii bilaterale pe distanţe relativ mici. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotéléphone.

RADIOTELEFONIC, -Ă, radiotelefonici, -ce, adj. Referitor la radiotelefonie, de radiotelefonie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotéléphonique.
RADIOTELEFONIE s.f. Sistem de comunicaţie telefonică radioelectrică, în ambele sensuri, cu ajutorul a două posturi de radioemisiune şi a două posturi de radiorecepţie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotéléphonie.
RADIOTELEGHIDAT, -Ă, radioteleghidaţi, -te, adj. Care este teleghidat prin unde radio2. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + teleghidat.
RADIOTELEGRAFIA, radiotelegrafiez, vb. I. Tranz. A transmite o comunicare prin radiotelegrafie. [Pr.: -di-o-te-le-gra-fi-a] – Din fr. radiotélégraphier.
RADIOTELEGRAFIAT, -Ă, radiotelegrafiaţi, -te, adj. Transmis prin radiotelegrafie. [Pr.: -di-o-te-le-gra-fi-at] – V. radiotelegrafia.
RADIOTELEGRAFIC, -Ă, radiotelegrafici, -ce, adj. Care aparţine radiotelegrafiei, privitor la radiotelegrafie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélégraphique.
RADIOTELEGRAFIE s.f. Comunicaţie telegrafică prin unde electromagnetice; telegrafie fără fir. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélégraphie.
RADIOTELEGRAFIST, -Ă, radiotelegrafişti, -ste, s.m. şi f. Persoană specializată în radiotelegrafie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radio-télégraphiste.
RADIOTELEGRAMĂ, radiotelegrame, s.f. Telegramă transmisă prin radiocomunicaţie; radiogramă (1). [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélégramme.
RADIOTELEMECANICĂ s.f. Ramură a telemecanicii care foloseşte undele radio pentru emiterea şi recepţionarea comenzilor. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + telemecanică.
RADIOTELEMETRIC, -Ă, radiotelemetrici, -ce, adj. Referitor la radiotelemetrie, de radiotelemetrie. [Pr.: -di-o-] – De la radiotelemetrie.
RADIOTELEMETRIE s.f. Determinarea distanţei dintre un obiect şi un reper dat, folosind undele radio. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélémétrie.
RADIOTELEMETRU, radiotelemetre, s.n. Aparat pentru măsurarea distanţelor folosind undele radio2. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélémétre, engl. radiotelemeter.
RADIOTELESCOP, radiotelescoape, s.n. Instrument folosit la recepţionarea şi studierea undelor radiofonice emise de corpurile cereşti. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélescope.
RADIOTELEVIZAT, -Ă, radiotelevizaţi, -te, adj. Care este transmis simultan la radio şi televiziune. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiotélévisé.
RADIOTEODOLIT, radioteodolite, s.n. Radiogoniometru folosit la reperarea în înălţime. [Pr.: -di-o-te-o-] – Din germ. Radiotheodolit.
RADIOTERAPEUT, -Ă, radioterapeuţi, -te, s.m. şi f. Specialist în radioterapie. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiothérapeute.
RADIOTERAPIC, -Ă, radioterapici, -ce, adj. De radioterapie. [Pr.: -di-a-] – Din fr. radiothérapique.
RADIOTERAPIE s.f. Metodă de tratare a unor boli prin acţiunea razelor X. [Pr.: -di-o-] – Din fr. radiothérapie.
RADIOTRANSMISIONIST, -Ă, radiotransmisionişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în radiotransmisiuni. [Pr.: -di-o-trans-mi-si-o-] – Radiotransmisiune + suf. -ist.
RADIOTRANSMISIUNE, radiotransmisiuni, s.f. 1. Transmitere la distanţă prin unde electromagnetice a unor sunete, a unor semnale sau a unor imagini. 2. (Impr.) Transmisiune de radiodifuziune; programul transmis printr-un sistem de radiodifuziune. [Pr.: -di-o-trans-mi-si-u-] – Din fr. radiotransmission.
RADIOTRATAMENT, radiotratamente, s.n. (Med.) Tratament cu radiaţii. [Pr.: -di-o-] – Radio1- + tratament.

RADIOUNDĂ, radiounde, s.f. (Fiz.) Undă electromagnetică cu lungimea cuprinsă între 10 km şi 1 mm. [Pr.: -di-o] – Radio1- + undă (după engl. radio waves, germ. Radiowellen).
RADIOVACANŢA s.f. art. Post de radio sezonier cu emisiuni specifice destinate celor aflaţi în vacanţă. [Pr.: -di-o-] – Radio2 + vacanţa.
RADIST, radişti, s.m. Militar specializat în emisiuni şi recepţii radio2 – Radio2 + suf. -ist.
RADIU s.n. Element radioactiv care se găseşte în minereurile de uraniu, folosit în medicină şi în fizica nucleară. [Var.: rádium s.n.] – Din fr. radium.
RADIUM s.n. v. radiu.
RADIUMTERAPIE s.f. Folosire a radiului în tratamentul unor boli, în special al unor forme de cancer. – Din fr. radiumthérapie.
RADIUS s.n. Os lung care, împreună cu cubitusul formează scheletul antebraţului. [Pr.: -di-us] – Din fr., lat. radius.
RADOM, radomuri, s.n. Dispozitiv pentru protejarea antenelor de unde scurte contra agenţilor atmosferici. – Din fr. radôme.
RADON s.n. Element chimic gazos cu proprietăţi radioactive, format prin dezintegrarea radiului. – Din fr. radon.
RADOU, radouri, s.n. (Franţuzism înv.) Plută (pentru transportul pe apă). – Din fr. radeau.
RADULĂ, radule, s.f. Placă chitinoasă cu numeroşi dinţişori, asemănătoare cu o pilă, de pe limba unor moluşte, servind la roaderea hranei. – Din fr. radule, lat. radula.
RAF, rafuri, s.n. (Reg.) Cerc, şină de fier care se aplică pe o roată de lemn. – Din magh. dial. raf. Cf. ucr. rafa "gratie".
RAFAELIC, -Ă, rafaelici, -ce, adj. De Rafael, al lui Rafael; în maniera lui Rafael; (livr.) rafaelitic. * Serafic. [Pr.: -fa-e-] – Din fr. raphaélique.
RAFAELISM s.n. Ceea ce este specific artei lui Rafael. * Tendinţă de a prelua şi cultiva maniera lui Rafael. [Pr.: -fa-e-] – Din engl. Raphaelism.
RAFAELIT, -Ă, rafaeliţi, -te, adj., s.m. şi f. (Adept) al rafaelismului. [Pr.: -fa-e-] – Din engl. Raphaelite.
RAFALĂ, rafale, s.f. 1. Dezlănţuire bruscă, violentă (şi scurtă) de vânt, de ploaie sau de ninsoare. 2. Serie neîntreruptă de lovituri ale unei arme de foc automate sau ale unei baterii de tunuri. – Din fr. rafale.
RAFIE, rafii, s.f. Numele mai multor specii de plante din familia palmierilor, cu tulpina scurtă şi groasă, ale căror frunze au nervuri foarte rezistente (Raphia); plantă din aceste specii. * P. restr. Fibre obţinute din nervurile şi din teaca frunzelor acestor plante (sau din coajă de tei), folosite în horticultură, în viticultură şi la confecţionarea unor obiecte împletite. – Din fr. raphia.
RAFINA, rafinez, vb. I. 1. Tranz. A curăţa un produs de impurităţi, de substanţele străine pe care le conţine. 2. Tranz. A trata semifabricatele fibroase folosite în industria hârtiei în scopul separării, perierii şi hidratării fibrelor. 3. Tranz. şi refl. Fig. A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil. – Din fr. raffiner.
RAFINAJ, rafinaje, s.n. Rafinare. – Din fr. raffinage.
RAFINAMENT, rafinamente, s.n. 1. Fineţe, delicateţe, subtilitate a gustului sau a simţirii. 2. Viclenie, perfidie, şiretenie. – Din fr. raffinement.
RAFINARE, rafinări, s.f. Acţiunea de a (se) rafina şi rezultatul ei; rafinaj. 1. Proces tehnologic prin care se îndepărtează impurităţile din unele substanţe (alcool, uleiuri, zahăr etc.), în scopul îmbunătăţirii calităţii lor. 2. Tratament al pastei de hârtie executat, de obicei, cu ajutorul rafinoarelor cu piatră, după procesul de fierbere. – V. rafina.

RAFINAT, -Ă, rafinaţi, -te, adj. 1. (Despre produse şi substanţe) Curăţat de corpuri străine; obţinut în urma unei rafinări. 2. Fig. Fin, delicat, subtil. 3. Fig. Perfid, viclean, şiret. – V. rafina. Cf. fr. raffiné.
RAFINATOR, (1) rafinatori, s.m., (2) rafinatoare, s.n. 1. S.m. Rafinor (1). 2. S.n. Rafinor (2). – Rafina + suf. -tor.
RAFINĂRIE, rafinării, s.f. Instalaţie sau întreprindere în care se face rafinarea unor produse; spec. unitate industrială în care se prelucrează ţiţeiul. – Din fr. raffinerie, germ. Raffinerie.
RAFINOR, (1) rafinori, s.m., (2) rafinoare, s.n. 1. S.m. Muncitor calificat pentru operaţiile de rafinare; rafinator (1). 2. S.n. Maşină folosită la măcinarea semifabricatelor lânoase ori a pastei de hârtie; rafinator (2). – Din fr. raffineur.
RAFINOZĂ s.f. Zaharidă formată din galactoză, glucoză şi fructoză şi folosită în medicină şi în bacteriologie. – Din fr. raffinose.
RAFISTOLA, rafistolez, vb. I. Tranz. (Franţuzism) A repara sau a îndrepta ceva (sumar şi nesistematic). – Din fr. rafistoler.
RAFT1, rafturi, s.n. Poliţă fixată într-un dulap, la o etajeră, de-a lungul pereţilor unei camere etc. – Din tc. raf, bg. raft.
RAFT2, rafturi, s.n. (Înv.; mai ales la pl.) Harnaşament de lux. – Din tc. raht.
RAGACI, ragace, s.n. Unealtă în formă de cleşte cu coadă lungă, folosită la pescuit. – Din rus. rogač.
RAGADĂ, ragade, s.f. Rană superficială de formă liniară care se formează pe piele la colţul gurii, la nări, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării. – Din fr. rhagade.
RAGANELĂ, raganele, s.f. (Muz.) Instrument autofon care prin învârtire produce un zbârnâit ca morişca (4). – Din it. raganella.
RAGE, rag, vb. III. Intranz. (Despre unele animale) A scoate răgete. * Fig. (Despre oameni) A ţipa, a răcni, a zbiera, a urla. [Var.: răgí s.f.] – Din lat. ragere.
RAGEA, ragele, s.f. (Turcism înv.) Rugăminte, cerere. [Var.: (reg.) răgeá s.f.] – Din tc. rică.
RAGEAL, rageli, s.m. (Turcism înv.) Ministru sau mare demnitar al Porţii Otomane. – Din tc. rical.
RAGHILĂ s.f. v. ragilă.
RAGILĂ, ragile, s.f. 1. Instrument format dintr-o scândură în care sunt înfipţi dinţi de fier şi prin care se trage cânepa sau inul meliţat, ca să se aleagă partea cea mai fină. 2. Zgardă cu ţepi de fier care se pune la gâtul câinilor ciobăneşti spre a-i apăra de muşcătura lupului. * Curea sau scândurică cu câteva cuie, care se fixează la botul viţeilor ca să nu poată suge. [Var.: (reg.) rághilă s.f.] – Cf. germ. Raffel.
RAGLAN, raglane, s.n. 1. Croială specială a unor obiecte de îmbrăcăminte, la care mâneca porneşte de la răscroiala gulerului. 2. Palton sau pardesiu cu o asemenea croială. – Din fr. raglan.
RAGTIME s.n. 1. Tip de piesă muzicală în ritm de jaz, născută din fuziunea folclorului negru cu muzica de dans. ** (Adjectival) Dans ragtime. 2. Stil pianistic de interpretare a muzicii ragtime (1). [Pr.: régtaim] – Cuv. engl.
RAHAGIU, rahagii, s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de rahat. [Var.: rahatgíu s.m.] – Rahat + suf. -giu.
RAHAT, rahaturi, s.n. Produs de cofetărie cu aspect gelatinos, fabricat din sirop de zahăr, amidon şi diferite substanţe aromatice şi prezentat de obicei în formă de cuburi mici. * Fig. (Fam.) Lucru fără importanţă – Din tc. rahat [lokum].

RAHATGIU s.m. v. rahagiu.
RAHIALGIE, rahialgii, s.f. Durere (nevralgică) de-a lungul coloanei vertebrale. [Pr.: -hi-al-] – Din fr. rachialgie.
RAHIANESTEZIC, -Ă, rahianestezici, -ce, adj., s.n. (Medicament, substanţă) cu acţiune anestezică locală, care se injectează în canalul rahidian. [Pr.: -hi-a-] – Din rahianestezie.
RAHIANESTEZIE, rahianestezii, s.f. Anestezie obţinută în urma unei injectări, prin puncţie, în canalul rahidian a unei substanţe anestezice; anestezie rahidiană. [Pr.: -hi-a-] – Din fr. ráchianesthésie.
RAHICENTEZĂ, rahicenteze, s.f. Introducere a unui ac de seringă în spaţiul dintre două vertebre, pentru a face un tratament, o anestezie etc. – Din fr. rachicentése.
RAHIDIAN, -Ă, rahidieni, -e, adj. Care aparţine coloanei vertebrale sau măduvei spinării, privitor la coloana vertebrală sau la măduva spinării. ** Canal rahidian = canalul format din vertebre, care conţine măduva spinării. Anestezie rahidiană = rahianestezie [Pr.: -di-an] – Din fr. rachidien.
RAHIS s.n. 1. (Anat.) Măduva spinării. 2. (Bot.) Ax central în lungul căruia se înşiră o serie întreagă de organe asemănătoare între ele. – Din fr. rachis.
RAHISINTEZĂ, rahisinteze, s.f. Intervenţie chirurgicală prin care se urmăreşte solidarizarea mai multor vertebre. – Rahi [dian] + sinteză.
RAHITIC, -Ă, rahitici, -ce, adj. (Despre persoane, adesea substantivat) Care suferă de rahitism. – Din fr. rachitique.
RAHITISM s.n. Boală caracteristică primei copilării, provocată de lipsa vitaminei D, care produce tulburări în metabolismul fosforului şi al calciului, cu repercusiuni, în special, asupra sistemului osos. – Din fr. rachitisme.
RAI1 s.n. Loc plin de încântare şi de fericire unde, potrivit credinţelor religioase, ar ajunge după moarte sufletele celor care respectă preceptele religiei; paradis, eden, cer2 (3). * Fig. Loc din natură deosebit de frumos. * Fig. Loc în care cineva se simte deplin fericit. – Din sl. raj.
RAI2, raiuri, s.n. (Nav.) Roată de lemn sau de metal, cu caneluri la margine, prin care poate fi rulată o parâmă de cânepă sau de oţel. – Etc. nec.
RAIA, raiale, s.f. 1. Teritoriu ocupat şi administrat direct de autorităţile militare turceşti. 2. Nume dat de către turci locuitorilor din Moldova şi Ţara Românească, datori să le plătească tribut. [Pr.: -ra-ia] – Din tc. răyă.
RAID, raiduri, s.n. 1. Incursiune rapidă de nave sau de avioane făcută (individual sau în grup) în spaţiul unei ţări străine, în scopuri militare. 2. Deplasare de avioane, de nave sau (înv.) de trupe, în scopul unor recunoaşteri, al unor cercetări ştiinţifice etc. 3. (În sintagma) Raid-anchetă = anchetă pe o anumită temă efectuată în diferite întreprinderi, localităţi etc. – Din fr. raid.
RAION, raioane, s.n. 1. Unitate teritorial-administrativă în România (între 1950 şi 1968) în cadrul unei regiuni sau a oraşului Bucureşti. 2. Parte a unui magazin unde se găsesc mărfuri de acelaşi fel. [Pr.: ra-ion] – Din (1) rus. raion, (2) fr. rayon.
RAIONA, raionez, vb. I. Tranz. 1. A împărţi în raioane (1). 2. A repartiza pe raioane (2). [Pr.: ra-io-] – Din raion.
RAIONAL, -Ă, raionali, -e, adj. Care aparţine raionului (1), privitor la raion. [Pr.: ra-io-] – Raion + suf. -al.
RAIONARE, raionări, s.f. Acţiunea de a raiona şi rezultatul ei. [Pr.: ra-io-] – V. raiona.
RAITĂ, raite, s.f., interj. 1. S.f. (Fam.) Parcurgere a unui drum fără opriri (mari), trecere în grabă pe undeva, vizită scurtă. 2. Interj. (Înv.; în forma raita)

Cuvânt de recunoaştere rostit de paznicii de noapte, când se apropiau unul de altul. – Din magh. rajta.
RAJAH, rajahi, s.m. 1. Titlu purtat de şeful statului în India antică, devenit mai târziu titlu princiar. 2. Persoană care poartă acest titlu. – Din fr. rajah.
RAL, raluri, s.n. Zgomot caracteristic al respiraţiei în afecţiunile bronhiilor sau ale alveolelor pulmonare. – Din fr. râle.
RALANTI, ralantiuri, s.n. Mers încetinit al motoarelor cu ardere internă. – Din fr. ralenti.
RALIA, raliez, vb. I. Refl. A se aduna, a se strânge în jurul cuiva sau a ceva în vederea realizării unei acţiuni comune. * A adera la o părere, la o propunere etc.; a se alătura unei persoane sau unei idei. [Pr.: -li-a] – Din fr. rallier.
RALIARE s.f. v. raliere.
RALID, ralide, s.n. (La pl.) Familie de păsări alergătoare cu picioare lungi, cu penaj închis, care trăiesc mai ales în regiunile mlăştinoase; (şi la sg.) pasăre din această familie. – Din fr. rallidés.
RALIERE, ralieri, s.f. Faptul de a se ralia. [Pr.: -li-e÷, – Var.: (inv.) raliáre s.f.] – V. ralia.
RALIŢA s.f. v. rariţă.
RALIU, raliuri, s.n. Cursă automobilistică de regularitate pe distanţe mari, combinată adesea cu probe speciale (de viteză, îndemânare etc.). – Din fr. rallye.
RALLENTANDO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Rărind progresiv tempoul mişcării. – Cuv. it.
RAM, ramuri, s.n. Ramură. – Lat. ramus. Cf. ramură.
RAMA, ramez, vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli. – Din fr. ramer.
RAMARE s.f. (Mar.) Acţiunea de a rama. – V. rama.
RAMAZAN s.n. 1. A noua lună a anului musulman; postul cel mare, cu o durată de o lună, în timpul căruia musulmanii postesc de la răsăritul până la apusul Soarelui; p. gener. post. 2. (Fam.) Stomac. ** Expr. A-l tăia (pe cineva) la ramazan = a-i fi (cuiva) foame. – Din tc. ramazan.
RAMĂ1, rame, s.f. 1. Cadru de lemn, de metal etc. în care se pune o fotografie, un tablou etc.; p. ext. tablou, fotografie înrămată. 2. Schelet de formă, mărimi şi materiale diferite, în care se fixează ceva. 3. Fâşie de piele flexibilă şi groasă cusută pe marginea încălţămintei şi servind la fixarea tălpii de faţă. – Din rus. rama. Cf. germ. Rahmen.
RAMĂ2, rame, s.f. Vâslă (a unei ambarcaţii) manevrată pe o singură parte. – Din fr. rame.
RAMBLEIA, rambleiez, vb. I. Tranz. 1. A umple cu rambleu golurile rămase într-o mină în urma exploatării. 2. A executa un rambleu la o şosea sau la o cale ferată. [Pr.: -ble-ia] – Din fr. remblayer.
RAMBLEIAJ, rambleiaje, s.n. Rambleiere. [Pr.: -ble-iaj] – Din fr. remblayage.
RAMBLEIATOR, rambleiatori, s.m. Muncitor miner care execută lucrări de rambleiere. [Pr.: -ble-i-a-] – Rambleia + suf. -tor (după fr. rembleyeur).
RAMBLEIERE, rambleieri, s.f. Acţiunea de a rambleia şi rezultatul ei; rambleiaj. 1. Ansamblul operaţiilor de umplere cu steril, cu deşeuri rezultate de la prepararea substanţelor minerale utile, cu nisip, cu prundiş etc. a golurilor rămase în urma unor excavări subterane. 2. Ansamblul operaţiilor de executare a unei umpluturi de pământ sau a unui rambleu de drum sau de cale ferată. [Pr.: -ble-ie-] – V. rambleia.
RAMBLEU, rambleuri, s.n. 1. Material solid care serveşte la umplerea golurilor rămase într-o mină, în urma exploatării. 2. Lucrare de terasament

executată în scopul ridicării unui teren la nivelul necesar construcţiei unei căi ferate, unei şosele, unui dig etc. – Din fr. remblai.
RAMBURS, rambursuri, s.n. Sistem de expediere a unei mărfi conform căruia destinatarul este obligat, la primire, să achite expeditorului contravaloarea mărfii sau a taxei de transport. * Contravaloarea mărfii sau a taxelor de transport plătită de către destinatar expeditorului. – Din rambursa (derivat regresiv).
RAMBURSA, rambursez, vb. I. Tranz. A restitui cuiva o sumă de bani datorată. * A trimite, a da înapoi (prin rambursa). – Din fr. rembourser.
RAMBURSABIL, -Ă, rambursabili, -e, adj. Care poate (sau trebuie) să fie rambursat. – Din fr. ramboursable.
RAMBURSARE, rambursări, s.f. Acţiunea de a rambursa şi rezultatul ei. – V. rambursa.
RAMCĂ, ramce, s.f. (Tipogr.) Ramă de fier care încadrează forma pentru o maşină de tipar. – Din rus. ramka.
RAMER, -Ă, rameri, -e, s.m. şi f. Persoană (mai ales sportiv) care manevrează ramele unei ambarcaţii. – Din fr. rameur.
RAMEZĂ, rameze, s.f. Maşină pentru întinderea în lăţime şi uscarea ţesăturilor, prin prinderea lor pe o ramă mobilă care trece printr-un spaţiu de uscare în care circulă un curent de aer cald. – Din fr. rameuse [-sécheuse].
RAMIE s.f. Plantă textilă cultivată în zonele subtropicale din sud-estul Asiei, ale cărei fibre sunt lungi, elastice şi rezistente şi din care se fac ţesături fine, dantele, mătase artificială etc. (Boehmeria nivea). [Pr.: -mi-e] – Din fr. ramie.
RAMIFICA, pers. 3 ramifică, vb. I. Refl. (Despre arbore, artere de circulaţie etc.) A se despărţi în două sau în mai multe ramuri. – Din lat. ramificare, fr. ramifier.
RAMIFICARE, ramificări, s.f. Faptul de a se ramifica. – V. ramifica.
RAMIFICAT, -Ă, ramificaţi, -te, adj. Despărţit în ramuri; cu ramificaţii. – V. ramifica.
RAMIFICAŢIE, ramificaţii, s.f. 1. Formare a ramurilor laterale la tulpinile şi rădăcinile plantelor; ramificare. * (Concr.) Parte desfăcută dintr-un întreg; ramură, braţ. * Despărţitură, subdiviziune, subîmpărţire. 2. Locul de separare a unei căi de circulaţie, a unor conducte etc. în două sau în mai multe ramuri; (fiecare dintre) despărţiturile (secundare) formate prin această separare. – Din fr. ramification.
RAMOLEALĂ s.f. Faptul de a se ramoli; starea celui ramolit, ramolisment. – Ramoli + suf. -eală.
RAMOLI, ramolesc, vb. IV. Refl. A-şi pierde (din cauza bătrâneţii) acuitatea, integritatea facultăţilor intelectuale şi fizice. – Din fr. ramollir.
RAMOLIRE s.f. Faptul de a se ramoli; ramoleală, ramolisment, ramoliţie. – V. ramoli.
RAMOLISMENT, ramolismente, s.n. Ramolire; boală care constă în pierderea facultăţilor intelectuale (din cauza bătrâneţii). ** Ramolisment cerebral = necroză a unei porţiuni de ţesut cerebral, din cauza întreruperii locale a circulaţiei sangvine în urma unei tromboze sau a unei embolii. – Din fr. ramollissement.
RAMOLIT, -Ă, ramoliţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care şi-a pierdut vioiciunea mişcărilor, a facultăţilor intelectuale (din cauza bătrâneţii). – V. ramoli.
RAMOLIŢIE s.f. (Ran) Ramolire. – Ramolit + suf. -ie.
RAMPANT, -Ă, rampanţi, -te, adj. (Rar; despre suprafeţe) Înclinat. – Din fr. rampant.

RAMPĂ, rampe, s.f. 1. Platformă (la nivelul pardoselii unor vehicule) care înlesneşte încărcarea şi descărcarea mărfurilor; loc înălţat (lângă linia ferată) destinat încărcării şi descărcării mărfurilor. 2. Balustradă de lemn, de fier sau de piatră de-a lungul unei scări sau (rar) unui pod. * Barieră. 3. Partea din faţă a unei scene de teatru unde sunt instalate luminile; rivaltă; p. gener. scenă. ** Expr. A chema la rampă = a cere, prin aplauze, ca artiştii să reapară pe scenă. A vedea lumina rampei = (despre piese de teatru) a intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în faţa publicului. 4. Porţiune înclinată faţă de orizontală a unui drum sau a unei căi ferate, parcursă în sensul urcării. 5. Lucrare minieră prin care se face legătura între galeria de transport a unui orizont şi un puţ de mină sau un plan înclinat. 6. (În sintagma) Rampă de lansare = platformă prevăzută cu dispozitive de orientare şi ghidare, folosite pentru lansarea avioanelor catapultate sau a rachetelor. – Din fr. rampe, germ. Rampe.
RAMURĂ, ramuri, s.f. 1. Fiecare dintre ramificaţiile unei tulpini de plantă. * Fiecare dintre ramificaţiile coarnelor cerbului şi ale căpriorului. * Diviziune (secundară) a unui curs de apă principal, subîmpărţire a unui masiv muntos etc. * Diviziune a unei artere, a unui nerv etc. * Fig. Ramificaţie a unei familii, a unui popor. 2. Fig. Diviziune, sector al unei discipline ştiinţifice, al unei activităţi practice etc. – Din ram.
RANĂ, răni, s.f. 1. Ruptură internă sau exterioară a ţesutului unei fiinţe vii, sub acţiunea unui agent distrugător; leziune, plagă. ** Expr. Bun de pus la rană, se spune despre un om foarte bun. A pune sare pe rană = a întărâta pe cineva, a stârni lucrurile, agravând situaţia. A pune degetul pe rană = a găsi şi a arăta în mod lămurit pricina unei stări de lucruri supărătoare, a dezvălui adevărata cauză a unei situaţii neplăcute. 2. Fig. Durere morală, suferinţă, chin sufletesc. – Din sl. rana.
RANCH, ranchuri, s.n. Fermă pentru creşterea vitelor (în vestul Statelor Unite ale Americii şi în Mexic). [Pr.: ranci] – Din engl. ranch.
RANCHIUNĂ, ranchiune, s.f. Ură ascunsă, duşmănie şi dorinţă de răzbunare; pizmă, pică. – Din fr. rancune.
RANCHIUNOS, -OASĂ, ranchiunoşi, -oase, adj. Care poartă ranchiună, care ţine duşmănie; răzbunător, duşmănos. – Din fr. rancuneux.
RANDALINA, randalinez, vb. I. Tranz. A imprima, prin deformare plastică, zimţi, striuri, desene, motive ornamentale sau inscripţii pe suprafaţa laterală a unei piese cilindrice, conice etc.; moletare cu ajutorul randalinei. – Din germ. randalieren.
RANDALINARE, randalinări, s.f. (Tehn.) Acţiunea de a randalina; moletare. – V. randalina.
RANDALINĂ, randaline, s.f. Moletă. – Din germ. Randaline.
RANDAMENT, randamente, s.n. Capacitate de producţie a unui muncitor, a unei maşini, a unui utilaj într-o unitate de timp data (şi în raport cu consumul); raportul dintre efectul obţinut şi efortul depus într-o activitate, acţiune etc. * Raportul dintre valoarea unei mărimi (energie, putere etc.) cedată de un sistem tehnic sub formă utilă, şi valoarea aceleiaşi mărimi absorbită de acest sistem. * Folos, beneficiu, eficienţă. – Din fr. rendement.
RANDĂ, rande, s.f. Pânză trapezoidală aflată pe catargul de la pupă. – Din it. randa.
RANDOMIZA, randomizez, vb. I. Tranz. (Englezism) A distribui întâmplător variantele din câmpul de experienţă (pentru eliminarea erorilor experimentale). – Din engl. randomize.
RANDOMIZARE, randomizări, s.f. (Englezism) Acţiunea de a randomiza. – V. randomiza.

RANFLUARE, ranfluări, s.f. Operaţie de readucere la suprafaţă şi de punere în stare de plutire a unei nave scufundate. [Pr.: -flu-a-] – După fr. ranflouer.
RANFORSA, ranforsez, vb. I. Tranz. 1. (Tehn.) A întări o piesă sau o construcţie metalică cu ajutorul unor bare, nervuri sau grinzi, pentru mărirea rigidităţii lor. 2. A suplimenta numărul vehiculelor din reţeaua transportului în comun în perioada orelor de vârf. – Din fr. renforcer.
RANFORSAJ, ranforsaje, s.n. (Franţuzism) Ranforsare; spec. întărire a suspensiei la automobile. – Din fr. renforçage.
RANFORSARE, ranforsări, s.f. Acţiunea de a ranforsa şi rezultatul ei. – V. ranforsa.
RANFORSAT, -Ă, ranforsaţi, -te, adj. Care este întărit cu ranforturi. ** Suspensie ranforsată = suspensie mai rezistentă la caroseriile de automobil. – V. ranforsa.
RANFORT, ranforturi, s.n. Piesă sau ansamblu de piese care servesc pentru a întări o construcţie sau anumite părţi ale unei construcţii, asigurând rigiditatea acestora. – Din fr. renfort.
RANG, ranguri, s.n. 1. Loc ocupat de cineva sau de ceva într-o ierarhie administrativă, bisericească, militară sau diplomatică după criteriul importanţei, funcţiei etc.; treaptă într-o ierarhie. ** Expr. De prim rang sau de rangul întâi (sau al doilea etc.) = de calitatea, de categoria, de gradul întâi (sau al doilea etc.). 2. Număr care indică locul pe care îl ocupă un termen într-un şir. 3. (Franţuzism înv.) Şir de persoane. – Din fr. rang.
RANGĂ, răngi, s.f. Bară de fier, teşită la unul din capete, servind ca pârghie pentru ridicarea sau deplasarea unor obiecte grele sau la desfacerea unor pavaje. – Et. nec.
RANIŢĂ, raniţe, s.f. Sac de pânză, de piele sau de material plastic, purtat în spate (sau pe un umăr) de militari, de vânători, de turişti etc. şi care serveşte la transportarea comodă a alimentelor şi a altor lucruri necesare la drum; rucsac. – Din rus. ranec.
RANTIE, rantii, s.f. Haină lungă şi largă care se poartă (mai ales de către călugări, preoţi etc.) peste îmbrăcăminte, ca o manta. – Etc. nec. Cf. ucr. rantuh.
RANUNCULACEE, ranunculacee, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate (otrăvitoare) cu tuberculi sau rizomi, frunze alterne, flori bisexuate, fructe folicule, nucule sau bace; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. renonculacées.
RANVERSA, ranversez, vb. I. Tranz. (Rar) A da peste cap; a răsturna. – Din fr. renverser.
RANVERSARE, ranversări, s.f. (Rar) Acţiunea de a ranversa şi rezultatul ei. * Figură acrobatică de zbor, într-un plan vertical, prin care avionul îşi schimbă direcţia cu 180°, întorcându-se pe o aripă. – V. ranversa.
RAPACE, rapaci, -ce, adj. (Livr.) Hrăpăreţ, lacom, apucător, hapsân. – Din fr., it. rapace, lat. rapax, -acis.
RAPACITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi rapace; cupiditate, lăcomie. – Din fr. rapacité, lat. rapacitas, -atis.
RAPAKIWI s.n. Varietate roşie de granit, cu structura porfirică, cristalizată, utilizată ca material de construcţie şi ca ornament. – Din fr. rapakiwi.
RAPANGHEL, rapanghele, s.n. (Pop.; în expr.) A lua (pe cineva) la rapanghel (sau rapanghele) = a certa, a lua (pe cineva) la bătaie. – Din ngr. paranghelía "instrucţie".
RAPĂN, rapăne, s.n. 1. Boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă caii, câinii şi porcii, uneori şi oamenii. * Jeg. 2. Boală a merilor şi a perilor,

provocată de o ciupercă şi manifestată prin apariţia unor cruste pe frunze, pe fructe şi pe ramurile tinere, încetinind sau oprind creşterea. – Et. nec.
RAPEL, rapeluri, s.n. 1. Readucere a unei piese sau a unui sistem tehnic în poziţia iniţială, sub acţiunea greutăţii proprii ori a unor forţe elastice. 2. (Med.) Revaccinare a unei persoane vaccinate în trecut, cu o cantitate mai mică de vaccin, pentru a-i întări şi a-i prelungi imunitatea dată de vaccinarea iniţială. 3. (În sintagma) Coborâre în rapel = coborâre, în alpinism, a unui perete abrupt printr-un sistem de coardă dublă. [Pl. şi: rapele] – Din fr. rappel.
RAPID, -Ă, rapizi, -de, adj., s.n. I. Adj. (Adesea adverbial) Care se mişcă, se desfăşoară, se execută cu repeziciune. ** (şi substantivat, n.) Tren rapid = tren care circulă cu viteză mare şi care opreşte numai în staţiile importante. II. S.n. 1. Canal cu pantă mai mare decât panta critică şi care racordează două tronsoane ale unui curs de apă situate la înălţimi diferite. 2. (Geol.) Cataractă (I). – Din fr. rapide, lat. rapidus.
RAPIDITATE s.f. Însuşirea de a fi rapid; viteză mare, repeziciune, iuţeală. – Din fr. rapidité, lat. rapiditas, -atis.
RAPIERĂ, rapiere, s.f. (Rar) Spadă cu lama fină. [Pr.: pi-e-] – Din fr. rapiére.
RAPIŢĂ s.f. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu tulpina lungă, subţire şi ramificată, şi cu flori galbene, cultivate pentru seminţele lor bogate în ulei (Brassica napus oleifera şi Brassica rapa oleifera). – Din bg. rapiţa.
RAPORT, (I) raporturi, (II) rapoarte, s.n. I. 1. Legătură între două sau mai multe persoane, obiecte, fenomene, noţiuni pe care gândirea omenească o poate constata şi stabili; relaţie. ** Expr. În raport cu... = faţă de..., în comparaţie cu... Sub raportul (sau sub acest raport, sub diverse raporturi, sub toate raporturile) = din acest punct de vedere (sau din diverse puncte, din toate punctele de vedere, sub toate aspectele). 2. (Mai ales la pl.) Contact, legătură între mai multe persoane, instituţii etc.; relaţie. 3. (Mat.) Câtul dintre două mărimi de acelaşi fel, exprimate în aceleaşi unităţi. 4. Relaţie (numerică) între două valori. II. 1. Comunicare scrisă sau orală făcută de cineva în faţa unei adunări, a unei autorităţi etc., cuprinzând o relatare (oficială) asupra unei activităţi personale sau colective; textul acestei comunicări. 2. Scurtă prezentare orală asupra situaţiei trupei făcută de un militar în faţa superiorului său; ora, momentul când se face această prezentare. ** Expr. A se prezenta (sau a ieşi, a fi scos) la raport = a se prezenta (sau a fi chemat) în faţa unui superior pentru a-şi susţine o doleanţă sau a răspunde pentru o greşeală săvârşită. III. (În sintagma) Casă (sau imobil) de raport = casă sau imobil cumpărat sau construit în vederea speculei. – Din fr. rapport.
RAPORTA, (I) raportez, (II 1) raportez, (II 2) rapórtă, pers. 3 rapórtă, vb. I. Tranz. I. 1. A stabili un raport între două (sau mai multe) noţiuni, a le pune în legătură unele cu altele, a considera ceva în relaţie cu... * Refl. A se referi, a face aluzie la ceva. 2. A găsi valoarea pe care o are o mărime când a doua mărime are o valoare egală cu unitatea. 3. A reprezenta grafic pe un plan, la o anumită scară, elementele unei ridicări de teren. II. 1. A prezenta (în scris sau oral) un raport (cu caracter oficial); a aduce un lucru la cunoştinţa cuiva. * A relata, a povesti ceva (în mod indiscret şi cu răutate); a pârî. 2. A produce venituri, a aduce beneficii. – Din fr. rapporter.
RAPORTARE, raportări, s.f. Faptul de a (se) raporta. – V. raporta.
RAPORTOR, -OARE, raportori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care face un raport (II 1). 2. S.n. Instrument în formă de semicerc sau de cerc întreg gradat, care serveşte la măsurarea şi la construirea unghiurilor. – Din fr. rapporteur.

RAPSOD, rapsozi, s.m. 1. (În Grecia antică) Cântăreţ care colinda oraşele recitând fragmente din poeme epice. 2. Autor de ample poeme epice care evocă evenimentele de seamă din viaţa unui popor; poet epic. – Din fr. rhapsode.
RAPOSODIA, rapsodiez, vb. I. Intranz. (Rar) A compune şi a recita poeme epice. [Pr.: -di-a] – Din rapsodie.
RAPSODIC, -Ă, rapsodici, -ce, adj. Referitor la rapsodie, cu caracter de rapsodie. – Din fr. rhapsodique.
RAPSODIE, rapsodii, s.f. 1. (În Grecia antică) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi; cântec epic. 2. Compoziţie muzicală, de obicei de formă liberă, compusă din motive şi fragmente variate, inspirate adesea din folclor. – Din fr. rhapsodie.
RAPSODIERE, rapsodieri, s.f. (Rar) Acţiunea de a rapsodia şi rezultatul ei. [Pr.: -di-e-] – V. rapsodia.
RAPT, rapturi, s.n. 1. Răpire a unei persoane. 2. Furt săvârşit prin violenţă; jaf, hoţie. – Din fr. rapt, lat. raptus.
RAPTUS s.n. (Psih.) Impuls brusc şi necontrolat care pune subiectul în situaţia de a îndeplini acte violente şi grave. – Din fr., lat. raptus.
RAR, -Ă, rari, -e, adj., s.f. I. Adj. 1. Care, într-un şir de lucruri sau de fiinţe de acelaşi fel, se află faţă de celelalte la o distanţă mai mare decât cea obişnuită. 2. (Despre un întreg) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele decât de obicei. Pânză rară. 3. (Adesea adverbial) Care se petrece, se efectuează sau se succedă la intervale mai depărtate sau într-un timp mai lung decât cel obişnuit; care se desfăşoară într-un ritm lent. 4. (Adesea adverbial) Care este puţin numeros, care se găseşte numai în puţine locuri sau apare la intervale mai depărtate. * Neobişnuit, excepţional. 5. Distins, ales, scump, preţios (prin faptul că nu se întâlneşte prea des, superior (ca merit sau ca valoare). ** Piatră rară = piatră preţioasă. II. S.f. (Reg.) Un fel de mreajă de pescuit, cu o împletitură rară (I 2). – Lat. rarus.
RARA adv. (Rar) Încet, domol, pe îndelete. – Rar + suf. -a.
RAREFACŢIE, rarefacţii, s.f. (Rar) Rarefiere. – Din fr. raréfaction.
RAREFIA, rarefiez, vb. I. Refl. (Despre gaze) A-şi micşora densitatea, a deveni mai rar. * Tranz. A face ca un corp (gazos) să-şi micşoreze densitatea. [Pr.: -fi-a] – Din fr. raréfier.
RAREFIANT, -Ă, rarefianţi, -te, adj. Care rarefiază, răreşte. [Pr.: -fi-ant] – Din fr. raréfiant.
RAREFIAT, -Ă, rarefiaţi, -te, adj. (Despre gaze) Cu densitate micşorată; rărit. [Pr.: -fi-at] – V. rarefia.
RAREFIERE, rarefieri, s.f. Acţiunea de a (se) rarefia şi rezultatul ei; rarefacţie. * Rărire patologică a unui ţesut organic. [Pr.: -fi-e-] – V. rarefia.
RAREORI adv. Câteodată, uneori, nu prea des (în timp). – Rar(e) + ori.
RARESCENT, -Ă, rarescenţi, -te, adj. (Rar) Care se rarefiază. – Din fr. rarescent.
RARIFICA, rarific, vb. I. Tranz. (Rar) A rarefia. – Cf. rar, rarefia.
RARIFICARE, rarificări, s.f. (Rar) Acţiunea de a rarifica şi rezultatul ei. – V. rarifica.
RARIFICAT, -Ă, rarificaţi, -te, adj. (Rar) Rarefiat, rărit. – V. rarifica.
RARISIM, -Ă, rarisimi, -e, adj. Care se găseşte (sau se întâmplă) foarte rar, cu totul neobişnuit. – Din fr. rarissime.
RARIŞTE, rarişti, s.f. Pădure sau loc dintr-o pădure unde copacii sunt foarte rari; răriş. – Rar + suf. -işte.

RARITATE, (2) rarităţi, s.f. 1. Faptul de a fi rar, caracterul a ceea ce este rar. 2. Obiect, fiinţă, fenomen care se întâlneşte rar; p. ext. ceea ce este excepţional, atrage atenţia, constituie o curiozitate. – Din lat. raritas, -atis.
RARIŢĂ, rariţe, s.f. 1. Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părţi, formând şanţuri. 2. (La pl. art.) Şir de trei stele din constelaţia Orion. [Var.: rálíţă s.f.] – Din bg. raliţa (apropiat prin etimologie populară de rar).
RAS1, rasuri, s.n. Faptul de a (se) rade (1); bărbierit. – V. rade.
RAS2, -Ă, raşi, -se, adj. 1. (Despre barbă, mustăţi, păr) Tăiat de la rădăcină. * (Despre persoane) Care nu poartă barbă (şi mustăţi); care este bărbierit; care are părul tăiat până la piele. ** Expr. (Fam.) C-o fi tunsă, c-o fi rasă = în sfârşit, după multă vorbă. 2. Curăţat de stratul exterior prin frecare pe o răzătoare. 3. Întins, drept. * (Adverbial) Foarte apropiat de o suprafaţă, atingând aproape o suprafaţă; tangenţial. Zboară ras cu pământul. 4. Plin până la marginea de sus, foarte plin. – V. rade.
RASAT, -Ă, rasaţi, -te, adj. (Livr.) De rasă, de soi; p. ext. select. Cal rasat. – Din fr. racé.
RASĂ1, rase, s.f. 1. Grup de indivizi aparţinând aceleiaşi specii de microorganisme, plante, animale, cu caractere comune, constante, conservate ereditar, care se deosebesc de alte varietăţi din aceeaşi specie prin anumite caractere specifice. ** Loc. adj. De rasă = de soi, bun; select. 2. Fiecare dintre grupurile biologice de populaţii, caracterizate prin culoarea părului, a pielii şi prin alte particularităţi exterioare. – Din fr. race, germ. Rasse.
RASĂ2, rase, s.f. Haină de postav, largă şi lungă până la călcâie, pe care o poartă preoţii, călugării şi călugăriţele pe deasupra îmbrăcămintei. – Din sl. rasa.
RASCOLNIC, -Ă, rascolnici, -ce, s.m. şi f. Adept al unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de Biserica ortodoxă oficială la mijlocul sec. XVII. – Din rus. raskol' nik.
RASEOLOGIE s.f. (Rar) Parte a antropologiei care studiază rasele omeneşti. [Pr.: -se-o-] – Din rasă1.
RASIAL, -Ă, rasiali, -e, adj. Care aparţine rasismului, privitor la rasism. [Pr.: -si-al] – Din fr. racial.
RASISM s.n. Teorie social-politică care susţine inegalitatea biologică şi intelectuală a raselor umane. – Din fr. racisme. Cf. rus. rasizm.
RASIST, -Ă, rasişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Rasial. 2. S.m. şi f. Adept al rasismului. – Din fr. raciste. Cf. rus. rasist.
RASOL, rasoluri, s.n. 1. Sortiment de carne de bovine sau de porcine care se obţine din regiunea gambei. 2. Fel de mâncare preparat din rasol de vită sau din peşte, prin fierbere în apă sărată (cu diferite ingrediente). ** Expr. (Fam.) A da rasol = a face un lucru în grabă, superficial, de mântuială. [Pl.: şi (pop.) rasoale] – Din bg. raszol, scr. rasola, rus. rassol.
RASOLEALĂ, rasoleli, s.f. (Fam.) Faptul de a rasoli; treabă făcută superficial, de mântuială. – Rasoli + suf. -eală.
RASOLI, rasolesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A face un lucru de mântuială, a lucra superficial. – Din [a da] rasol.
RASOLIT, -Ă, rasoliţi, -te, adj. (Fam.) Făcut în grabă, superficial, de mântuială. – V. rasoli.
RAST s.n. (Pop.) Inflamaţie a splinei. – Din sl. rastů.
RASTEL, rastele, s.n. 1. Suport compartimentat, făcut din bare de lemn sau de metal, pentru păstrarea armelor, a schiurilor, a bicicletelor etc. 2. Subansamblu al unor maşini de filat şi al maşinilor de răsucit firele textile

având rolul de a susţine materialul cu care sunt alimentate aceste maşini1. [Pl. şi: rasteluri] – Din it. rastello, germ. Rastel.
RASTER, rastere, s.n. 1. Placă de sticlă pătrată sau rotundă, liniată special, folosită în tipografie; sită fotografică. 2. Instrument pentru liniat portative, putând trage deodată cinci linii paralele. 3. Rastru. – Din germ. Raster.
RASTRU s.n. Ansamblul liniilor (orizontale) în care este descompusă o imagine de televiziune. – Cf. germ. Raster.
RAŞCĂ, răşci, s.f. Unealtă pescărească în formă de prăjină, cu care pescarii împing frânghiile năvodului pe sub gheaţă, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peştele spre năvod. * Unealtă asemănătoare cu o sulă, cu care pescarii cătrănesc plutele de la carmace. – Et. nec.
RAŞCHETA, raşchetez, vb. I. Tranz. 1. A curăţa de vopsea sau de rugină o piesă de metal sau un vas, cu ajutorul raşchetei (1). 2. A netezi cu raşcheta (2) o tencuială. 3. A rade parchetul cu raşcheta (4), pentru a-l curăţa. – Din raşchetă.
RAŞCHETARE, raşchetări, s.f. Acţiunea de a raşcheta şi rezultatul ei. – V. raşcheta.
RAŞCHETAT, -Ă, raşchetaţi, -te, adj. Curăţat, ras cu raşcheta. – V. raşcheta.
RAŞCHETATOR, -OARE, raşchetatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor specializat în raşchetarea parchetului. – Raşcheta + suf. -tor.
RAŞCHETĂ, raşchete, s.f. 1. Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua şi rugina de pe o piesă metalică sau de pe un vas. 2. Perie având cuie în loc de peri şi care serveşte la raşchetarea tencuielilor. 3. Unealtă în formă de perie de bordaj, la care perii sunt înlocuiţi cu o bucată prismatică de cauciuc, folosită la curăţarea punţii. 4. Răzuitor pentru parchet. – Din it. raschetto.
RAŞEL, raşele, s.n. Maşină de tricotat, echipată cu două sisteme de ace cu limbă, cu ajutorul căreia se obţin tricoturi din urzeală cu legături caracteristice. – Et. nec.
RAŞPĂ s.f. v. raşpel.
RAŞPĂL s.n. v. raşpel.
RAŞPEL, raşpele, s.n. Pilă de oţel cu una sau cu mai multe feţe, cu dinţi rari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii, a pieselor metalice de duritate mică sau a pieselor nemetalice. [Var.: ráşpă, ráşpilă s.f., ráşpil, ráşpăl s.n.] – Din germ. Raspel, Raspiel.
RAŞPIL s.n. v. raşpel.
RAŞPILĂ s.f. v. raşpel.
RATA, ratez, vb. I. 1. Tranz. A scăpa, a pierde o ocazie. 2. Tranz. A nu reuşi, a nu izbuti într-o împrejurare, a da greş. * Refl. A nu reuşi să se afirme sau să realizeze ceva la nivelul posibilităţilor sale. 3. Intranz. (Despre arme de foc) A nu lua foc când este declanşată. – Din fr. rater.
RATARE, ratări, s.f. Acţiunea de a (se) rata şi rezultatul ei; nereuşită. – V. rata.
RATAT, -Ă, rataţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care nu a izbutit să se afirme, să se realizeze, să creeze ceva de valoare. * (Despre acţiuni) Nereuşit, neizbutit. – V. rata.
RATATINARE s.f. Tulburare de nutriţie caracterizată prin reducerea în dimensiuni şi zbârcirea celulelor ca urmare a pierderii apei intercelulare. – După fr. ratatiner.
RATĂ, rate, s.f. 1. Cotă, parte eşalonată care urmează a fi vărsată sau distribuită, la un termen dinainte fixat, în contul unei datorii sau al unei obligaţii. ** Loc. adj. şi adv. În rate = cu plata eşalonată în tranşe (egale). 2. (Ec. pol.; în sintagmele) Rata dobânzii = raportul procentual dintre dobândă şi

suma împrumutată. Rată a finanţării interne = raportul dintre sursele de autofinanţare şi valoarea investiţiei. – Din germ. Rate.
RATEŞ, rateşe, s.n. (Reg.; înv.) Han aşezat la o şosea principală. [Var : rátoş s.n.] – Din ucr. ratuś.
RATEU, rateuri, s.n. 1. Defect în funcţionarea unor motoare datorită căruia arderea combustibilului se face incomplet, producând o explozie falsă, care nu poate pune motorul în mişcare; p. ext. pocnetul care însoţeşte falsa explozie. 2. Încercare nereuşită de a trage un foc de armă sau de a aprinde un explozibil. – Din fr. raté.
RATICID, -Ă, raticizi, -de, adj., s.n. (Substanţă toxică) care stârpeşte şoarecii. – Din fr. rat "şoarece", prin apropiere de cuvinte ca insecticid, bactericid.
RATIERĂ, ratiere, s.f. Dispozitiv la războiul mecanic de ţesut, cu ajutorul căruia se ridică şi se coboară iţele pentru formarea rostului. [Pr.: -ti-e-] – Din fr. ratiére.
RATIFICA, ratific, vb. I. Tranz. (Despre un stat) A-şi manifesta printr-un act acordul de a fi parte la un tratat, la o convenţie etc.; a face o ratificare. – Din lat., it. ratificare, fr. ratifier.
RATIFICARE, ratificări, s.f. Acţiunea de a ratifica şi rezultatul ei; ratificaţie. – V. ratifica.
RATIFICAT, -Ă, ratificaţi, -te, adj. Care a fost aprobat, supus operaţiei de ratificare. – V. ratifica.
RATIFICAŢIE, ratificaţii, s.f. Ratificare. – Din fr. ratification.
RATINA, ratinez, vb. I. Tranz. (Text.) A da un aspect buclat feţei unei ţesături. – Din fr. ratiner.
RATINARE, ratinări, s.f. Operaţie de finisare prin care fibrele scămoşate de pe suprafaţa ţesăturilor de lână se strâng şi se răsucesc în noduri sau se ordonează în valuri. – V. ratina.
RATINAT, -Ă, ratinaţi, -te, adj. (Despre ţesături) Cu aspect buclat. – V. ratina.
RATITE s.f. pl. (Zool.) Acarinate. – Din fr. ratites.
RATOŞ s.n. v. rateş.
RAŢĂ, raţe, s.f. 1. Nume dat mai multor specii de păsări domestice şi sălbatice, înotătoare, cu ciocul lat şi turtit, cu trunchiul scurt şi îndesat, şi cu picioarele scurte, deplasate în partea posterioară a trunchiului (Anas). ** Raţă sălbatică = strămoşul celor mai multe raţe domestice, foarte asemănătoare cu acestea şi apreciată pentru carnea ei gustoasă (Anas platyrhynchos). Raţă domestică = denumire dată multiplelor varietăţi provenite prin domesticirea raţei sălbatice şi deosebite între ele prin culoarea penajului, forma corpului, calităţile productive etc. ** Expr. (A merge, a se mişca, a umbla) ca o raţă = (a merge etc.) cu mersul legănat, greoi. 2. Urinal. 3. (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Cf. alb. rosë, scr. raca.
RAŢCĂ, raţce, adj., s.f. 1. Adj., s.f. (Oaie) din rasa ţurcană, cu coarnele răsucite în formă de tirbuşon, orientate lateral şi înapoi. 2. S.f. Lână neomogenă, de calitate inferioară, produsă de aceste oi. – Din scr., magh. racka.
RAŢIE, raţii, s.f. 1. Cantitate de hrană pe care trebuie să o consume un om sau un animal într-un timp determinat şi care conţine toate substanţele necesare desfăşurării funcţiilor vitale ale organismului. 2. Număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice sau cu care se înmulţeşte un termen al unei progresii geometrice pentru a obţine termenul următor. – Din lat. ratio, -onis, fr. ration.
RAŢIONA1, raţionez, vb. I. Intranz. A gândi în mod logic, a judeca raţional. [Pr : -ţi-o-] – Din raţiune (după fr. raisonner).

RAŢIONA2, raţionez, vb. I. Tranz. A face raţii; a raţionaliza (2). [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rationner, it. razionare.
RAŢIONABIL, -Ă, raţionabili, -e, adj. Care are o judecată sau o comportare raţională. [Pr.: -ţi-o-] – Din lat. rationabilis.
RAŢIONAL, -Ă, raţionali, -e, adj. 1. (Adesea adverbial) Conform cu principiile şi cerinţele raţiunii; care poate fi conceput cu ajutorul raţiunii. * (În filozofia raţionalistă) Izvorât sau dedus din raţiune, considerat ca independent de experienţă şi anterior acesteia. 2. (Despre oameni) Cumpănit, chibzuit, cu judecată, cu raţiune. 3. (Adesea adverbial) Care se face cu judecată, cu măsură, cu respectarea unor principii sistematice, metodice. 4. (Mat.; în sintagmele) Număr raţional = nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi şi fracţionare, pozitive şi negative, precum şi numărul zero, şi care pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi. Expresie raţională = expresie algebrică care nu conţine extrageri de radical asupra necunoscutei. 5. (Fiz.; în sintagma) Mecanică raţională = mecanică teoretică. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rationnel, lat. rationalis.
RAŢIONALISM s.n. 1. Curent în teoria cunoaşterii, care consideră raţiunea ca singurul izvor al cunoaşterii autentice şi certe. 2. Încredere în capacitatea raţiunii de a cunoaşte realitatea. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rationalisme.
RAŢIONALIST, -Ă, raţionalişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de raţionalism, care este propriu sau caracteristic raţionalismului. 2. S.m. şi f. Adept al raţionalismului. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rationaliste.
RAŢIONALITATE s.f. Însuşire a ceea ce este raţional. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rationalité.
RAŢIONALIZA, raţionalizez, vb. I. Tranz. 1. A organiza o activitate după norme şi principii raţionale (3). 2. A supune anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte. 3. A transforma o expresie algebrică care cuprinde o extragere de rădăcină într-o expresie echivalentă, fără radical. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rationaliser. Cf. rus. raţionalizirovat.
RAŢIONALIZARE, raţionalizări, s.f. Acţiunea de a raţionaliza şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. raţionaliza.
RAŢIONALIZAT, -Ă, raţionalizaţi, -te, adj. Supus unui consum dirijat după norme dinainte stabilite. [Pr.: -ţi-o-] – V. raţionaliza.
RAŢIONAMENT, raţionamente, s.n. Înlănţuire logică de judecăţi, care duce la o concluzie; p. ext. şir de argumente de care se serveşte cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-şi susţine punctul de vedere. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. raisonnement (refăcut după raţiune).
RAŢIONARE1, raţionări, s.f. Acţiunea de a raţiona1 şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. raţiona1.
RAŢIONARE2, raţionări, s.f. Acţiunea de a raţiona2 şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. raţiona.
RAŢIONAT, -Ă, raţionaţi, -te, adj. Raţionalizat. [Pr.: -ţi-o-] – V. raţiona2.
RAŢIUNE, (2, 3) raţiuni, s.f. 1. Facultatea omului de a cunoaşte, de a gândi logic, de a înţelege şi de a sesiza sensul şi legătura fenomenelor; p. ext. judecată, minte. * Treapta a doua a cunoaşterii, caracterizată prin faptul că operează cu noţiuni, judecăţi şi raţionamente. 2. Temei, motiv, justificare. ** Raţiune de stat = principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular. ** Expr. Raţiunea de a fi (a unui lucru) = ceea ce justifică, motivează existenţa (unui lucru). 3. (Mat.) Raţie (2). [Pr.: -ţi-u-] – Din lat. ratio, -onis.

RAVAC s.n. 1. Must care se scurge de la sine din strugurii puşi în teasc (fără presare); vin superior obţinut din acest must; vin limpede, separat de drojdie, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul; vin rămas neîngheţat dintr-un butoi expus la temperaturi joase. * Vin obţinut din diverse fructe de munte. 2. Miere curată care se scurge din fagurii expuşi la soare. – Din tc. ravak.
RAVAGIU, ravagii, s.n. (Mai ales la pl.) Pagubă, distrugere, pustiire cauzată de o furtună, o inundaţie, o boală etc. – Din fr. ravage.
RAVENĂ, ravene, s.f. Vale strâmtă cu versanţi abrupţi, instabili. – Din fr. ravin.
RAVINARE s.f. (Geol.) Proces de formare a ravenelor. – Cf. fr. ravinement.
RAZ, razuri, s.n. 1. Rangă. 2. Unealtă formată dintr-o bară rotundă şi scurtă de oţel, cu tăiş lăţit şi ascuţit la un capăt, folosită de tâmplari, dulgheri etc. – Din scr. raz.
RAZACHIE s.f. Varietate de viţă de vie care dă struguri cu boabe mari, lunguieţe şi foarte cărnoase. – Din tc. razaki, ngr. razakí.
RAZANT, -Ă, razanţi, -te, adj. Care trece cu repeziciune la mică distanţă de o suprafaţă, aproape atingând-o. – Din fr. rasant.
RAZANŢĂ, razanţe, s.f. Proprietate a traiectoriei descrise de un proiectil aruncat de o gură de foc de a avea curbură mică. * Distanţa până la care o traiectorie se păstrează paralel şi la mică înălţime faţă de pământ. – Din fr. rasance, germ. Rasanz.
RAZĂ, raze, s.f. 1. Linie dreaptă după care se propagă lumina; traiectorie luminoasă. * Zonă luminoasă; lumină, strălucire. 2. Fig. Licărire, pâlpâire, semn slab, indiciu vag de... 3. (Fiz.) Radiaţie. ** Raze X (sau röntgen) = unde electromagnetice cu lungimi de undă mult mai mici decât acelea ale luminii. 4. Distanţa de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferinţă sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafaţa ei. 5. Distanţă până la care se exercită o acţiune în jurul centrului de unde porneşte. ** Rază de acţiune (sau de activitate) = loc până unde se întinde puterea sau influenţa cuiva sau a ceva. 6. (Reg.) Ramificaţie a coarnelor cerbului. – Lat. radia (= radius).
RAZĂM s.n. v. reazem.
RAZIE, razii, s.f. Control inopinat al populaţiei dintr-o anumită rază teritorială, făcut de organele poliţiei, având drept scop descoperirea unor infractori, a unor contravenienţi etc. – Din fr., it. razzia, germ. Razzia.
RAZMOT s.n. Zbor orizontal al unor aeronave foarte aproape de sol. – Din fr. rase-mottes.
RAZNA adv. 1. (Pe lângă verbe de mişcare) Fără să ştie încotro se duce, neţinând seama de drum, de direcţie; la întâmplare. ** Expr. A o lua razna = a) a pleca la întâmplare, fără ţintă; b) fig. a apuca pe o cale greşită, a proceda în mod nejudecat; a decădea. 2. La o parte, la o oarecare distanţă de...; departe. – Din sl. razîno.
RAZNĂ, razne, s.f. (Rar) Răzleţire. * Fig. Deviere, digresiune. – V. răzni.
RAZNOCINŢI s.m. pl. Nume dat în Rusia, începând din sec. XVIII, intelectualităţii ridicate din rândurile funcţionărimii, micii burghezii, negustorimii şi ţărănimii, care a avut un rol important în mişcarea revoluţionară şi în dezvoltarea ştiinţei şi culturii. – Din rus. raznocinţi.
RĂBDA, rabd, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. A suporta (fără împotrivire şi cu resemnare) greutăţi, neplăceri fizice sau morale; a îndura. * (Despre lucruri) A fi durabil, rezistent, a nu se strica uşor. 2. Tranz. şi intranz. A accepta, a îngădui, a permite, a tolera. ** Expr. (Tranz.) A (nu)-l răbda (pe cineva) inima (să...) = a (nu) se putea stăpâni (să nu...), a (nu) se îndura să... (se spune

despre un om rău, care săvârşeşte fapte reprobabile) Cum îl rabdă locul (sau pământul)?. A (nu)-l mai răbda (pe cineva) puterile să... = a (nu) mai putea să... 3. Intranz. A-şi înfrâna neliniştea, enervarea, a avea răbdare, a-şi păstra calmul. – Et. nec.
RĂBDARE, răbdări, s.f. 1. Faptul de a răbda; capacitate firească de a suporta greutăţi şi neplăceri fizice sau morale; putere de a aştepta în linişte desfăşurarea anumitor evenimente. ** Expr. A(-şi) pierde răbdarea sau a-şi ieşi din răbare (sau din răbdări) = a-şi pierde calmul, stăpânirea de sine. A scoate (pe cineva) din răbdare (sau din răbdări) = a supăra, a enerva, a indispune (pe cineva) peste măsură. (Glumeţ) A mânca (sau a se hrăni cu) răbdări prăjite = a răbda de foame. Răbdare şi tutun, se spune cuiva care are de aşteptat mult. * (Cu valoare de imperativ) Aşteaptă! 2. (Rar; la pl.) Suferinţe, lipsuri. 3. Perseverenţă, tenacitate, stăruinţă. – V. răbda.
RĂBDĂTOR, -OARE, răbdători, -oare, adj. 1. Care suportă cu tărie (şi fără împotrivire) neplăceri fizice sau morale. * (Despre lucruri) Rezistent, durabil. 2. Perseverent, stăruitor, tenace. – Răbda + suf. -ător.
RĂBEGIT, -Ă adj. v. rebegit.
RĂBLĂGI vb. IV v. rablagi.
RĂBLĂGIT, -Ă adj. v. rablagit.
RĂBLĂRIT, -Ă, răblăriţi, -te, adj. (Fam.) Uzat, vechi. – Din rablă.
RĂBOJ, răbojuri, s.n. 1. Bucată de lemn în formă cilindrică sau paralelipipedică pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli (zilele de muncă, banii datoraţi, numărul vitelor etc.). ** Expr. A şterge de pe răboj = a da uitării; a ierta. (Reg.) A crede după răboj = a crede tot ce se spune. A(-şi) ieşi (sau a scoate pe cineva) din răboj (afară) = a (se) supăra. 2. (Pop.) Socoteală, calcul. Pierdusem răbojul timpului. ** Expr. A i se uita cuiva răbojul = a i se uita numărul anilor. 3. Crestătură făcută, ca semn distinctiv, la urechea unei vite. [Var.: răbúş s.n.] – Din bg., scr. raboš.
RĂBOJI, răbojesc, vb. I. Tranz. (Rar) A însemna pe răboj. – Din răboj.
RĂBOJIRE, răbojiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a răboji şi rezultatul ei. – V. răboji.
RĂBUFNEALĂ, răbufneli, s.f. Răbufnire. * Suflu puternic; izbucnire. – Răbufni + suf. -eală.
RĂBUFNI, răbufnesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A produce prin izbire sau prin cădere un zgomot surd şi puternic; a (se) trânti, a (se) izbi producând un zgomot înfundat. * Intranz. (Despre zgomote) A răsuna puternic. 2. Intranz. A izbucni cu putere; a ţâşni, a năvăli. * Tranz. A da drumul la..., a împrăştia. * A năpădi. 3. Intranz. A-şi exprima pe neaşteptate şi în mod violent nemulţumirea, după ce tăcuse mult timp. – Din răzbufni (înv. "a răbufni" < răz- + bufni).
RĂBUFNIRE, răbufniri, s.f. Faptul de a răbufni; (concr.) zgomot surd şi puternic, răbufnitură. – V. răbufni.
RĂBUFNITURĂ, răbufnituri, s.f. (Rar) Zgomot surd şi puternic; răbufnire. – Răbufni + suf. -tură.
RĂBUI, răbuiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A da, a unge cu răbuială (2). – Cf. germ. reiben "a freca".
RĂBUIALĂ, răbuieli, s.f. (Reg.) 1. Acţiunea de a răbui şi rezultatul ei. 2. Unsoare preparată din păcură, cu care se ung unele obiecte de piele ca să se înmoaie. [Pr.: -bu-ia-] – Răbui + suf. -eală.
RĂBUIRE, răbuiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a răbui şi rezultatul ei. – V. răbui.
RĂBUIT, -Ă, răbuiţi, -te, adj. (Reg.) Uns, dat cu răbuială (2). – V. răbui.
RĂBUŞ s.n. v. răboj.

RĂCAN, răcani, s.m. (Depr.) Recrut (în armată). – Probabil contaminare între rec [r] ut şi râtan.
RĂCAR, răcari, s.m. (Rar) Bărbat care prinde sau vinde raci. – Rac + suf. -ar.
RĂCĂDUI, răcăduiesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se răsti la cineva, a lua o atitudine ameninţătoare. – Din magh. reked "a răguşi".
RĂCĂDUIRE, răcăduiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a se răcădui şi rezultatul ei. – V. răcădui.
RĂCĂNEL, răcănei, s.m. (Zool.; reg.) Brotăcel. – Răcăni + suf. -el.
RĂCĂNI, pers. 3 răcăneşte, vb. IV. Intranz. A orăcăi. – Rac + suf. -ăni.
RĂCEALĂ, răceli, s.f. 1. Temperatură scăzută; frig. * Senzaţie de frig. 2. Fig. Lipsă de afecţiune, nerpăsare, indiferenţă. 3. Nume generic dat unor boli contagioase localizate pe căile respiratorii superioare, manifestate prin guturai, traheită, bronşită, tuse cu expectoraţie, febră etc. – Răci + suf. -eală.
RĂCHITAN, răchitani, s.m. Numele a două plante cu flori roşii-purpurii aşezate la vârful tulpinilor şi al ramurilor, la una în spice mari şi dese (Lythrum salicaria), la cealaltă în spice lungi şi subţiri (Lythrum virgatum). – Răchită + suf. -an.
RĂCHITAR, răchitari, s.m. Fluture de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă se dezvoltă în tulpina pomilor, găurindu-le lemnul (Cossus cossus). – Răchită + suf. -ar.
RĂCHITĂ, răchite, s.f. Nume dat mai multor specii de salcie cu frunze înguste şi lunguieţe, cu ramuri subţiri şi elastice, folosite ca material de împletit (Salix). [Pl. şi: răchiţi] – Din bg., scr. rakita.
RĂCHITIŞ, răchitişuri, s.n. Tufăriş natural sau plantaţie de răchită; desiş de răchite. – Răchită + suf. -iş.
RĂCHIŢICĂ, răchiţele, s.f. 1. Diminutiv al lui răchită. 2. (La pl.) Mic arbust totdeauna verde, cu tulpina târâtoare, cu fructe roşii, acrişoare, comestibile (Oxycoccus quadripetalus). 3. Arbust cu flori mici, galbene şi cu frunze ascuţite, acoperite pe o parte şi pe alta cu solzi stelaţi care le dau un aspect argintiu (Elaeagnus angustifolia). – Răchită + suf. -ică.
RĂCI, răcesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rece, a(-şi) scădea, a(-şi) micşora temperatura. ** Expr. (Tranz.) A-şi răci gura degeaba (sau în zadar, de pomană, de-a surda) = a vorbi fără folos, a insista zadarnic, fără rezultat. * A pierde sau a face să piardă căldura vitală obişnuită (din cauza unei spaime, a unei emoţii etc.); a îngheţa, a încremeni. 2. Intranz. A se îmbolnăvi contractând o răceală (3). 3. Fig. A-şi pierde însufleţirea, interesul (pentru cineva sau ceva); a deveni indiferent; a se înstrăina, a se îndepărta. – Din rece.
RĂCILĂ, răcile, s.f. Unealtă cu care se prind racii (1). – Din scr. račilo.
RĂCIRE, răciri, s.f. Acţiunea de a (se) răci şi rezultatul ei. – V. răci.
RĂCIT1 s.n. Faptul de a (se) răci. – V. răci.
RĂCIT2, -Ă, răciţi, -te, adj. 1. Care a devenit (mai) rece. 2. Bolnav de răceală (3). – V. răci.
RĂCITOR, -OARE, răcitori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care ajută la menţinerea unei temperaturi scăzute, care răceşte (1). 2. S.n. Instalaţie folosită pentru răcirea sau menţinerea unei temperaturi scăzute faţă de cea a mediului ambiant a unui material, a unei substanţe sau a unui spaţiu închis, cu ajutorul unui agent refrigerent ca gheaţă, lichid volatil, aer sau apă rece etc.; dulap cu pereţi dubli, în care se menţine o temperatură joasă prin introducerea de gheaţă şi care se foloseşte pentru păstrarea la rece a alimentelor sau pentru răcirea băuturilor. – Răci + suf. -tor.
RĂCITURĂ, răcituri, s.f. (Mai ales la pl.) Piftie (1). – Răci + suf. -tură.

RĂCNET, răcnete, s.n. 1. Zbieret, urlet de animal. 2. Strigăt puternic scos de om. – Răcni + suf. -et.
RĂCNI, răcnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre animale) A scoate strigăte puternice şi prelungi; a rage, a mugi, a zbiera. 2. (Despre oameni) A scoate strigăte puternice; p. ext. a vorbi răstit şi tare, a se răsti (la cineva). – Din sl. ryknonti.
RĂCNIRE, răcniri, s.f. (Rar) Răcnet (2). – V. răcni.
RĂCOARE, (3) răcori, s.f. 1. Temperatură uşor scăzută, frig moderat; răcoreală. ** Loc. adv. (De) la răcoare = (de) la un loc umbrit, răcoros. Pe răcoare = pe vreme răcoroasă, când nu este încă foarte cald. ** Expr. (Fam.) La răcoare = la închisoare. 2. Senzaţie de răceală pe care o produc unele obiecte la atingere. 3. (De obicei la pl.) Senzaţie de frig provocată de o stare patologică sau emotivă; fior. ** Expr. A băga (pe cineva) în răcori (sau în toate răcorile) = a speria tare, a îngrozi pe cineva. – Din rece.
RĂCOINĂ s.f. v. răcovină.
RĂCOREALĂ, răcoreli, s.f. Faptul de a (se) răcori; răcoare, (concr.) boare, adiere răcoroasă. – Răcori + suf. -eală.
RĂCORI, răcoresc, vb. IV. 1. Refl. A-şi pierde din căldura iniţială; a deveni răcoros, a se face mai rece. 2. Tranz. şi refl. A(-şi) potoli sau a(-şi) astâmpăra căldura sau setea. 3. Tranz. şi refl. Fig. A (se) linişti, a (se) calma, a (se) potoli. – Din răcoare.
RĂCORIT, -Ă, răcoriţi, -te, adj. 1. (Rar) Răcoros. 2. (Despre oameni) Care şi-a potolit setea; căruia nu-i mai este cald. 3. Fig. Calmat, potolit; răzbunat. – V. răcori.
RĂCORITOR, -OARE, răcoritori, -oare, adj. Care are o temperatură scăzută, care răcoreşte; răcoros. * (Substantivat, f.) Băutură care astâmpără setea, care răcoreşte. – Răcori + suf. -tor.
RĂCOROS, -OASĂ, răcoroşi, -oase, adj. Care are o temperatură uşor scăzută; care aduce răcoare; răcoritor. * Fig. Înviorător, proaspăt, tânăr, fraged. – Răcoare + suf. -os.
RĂCOVINĂ, răcovine, s.f. 1. Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori mici, albe sau albe-verzui şi cu fructul o capsulă lunguiaţă (Galium rotundifolium). 2. Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele, folosită în medicina populară (Stellaria media). [Var.: răcuínă, răcoínă s.f.] – Et. nec.
RĂCUINĂ s.f. v. răcovină.
RĂCULEŢ, răculeţi, s.m. 1. (Zool.) Răcuşor. 2. Plantă erbacee târâtoare cu flori albe-roşietice, al cărei rizom are proprietăţi diuretice şi depurative (Polygonum bistorta). – Rac + suf. -uleţ.
RĂCUŞCĂ s.f. (Cu sens colectiv) Crustacee mici de diferite specii. – Rac + suf. -uşcă.
RĂCUŞOR, răcuşori, s.m. 1. (Zool.) Diminutiv al lui rac; răculeţ. 2. Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleştele unui rac (Nepa cinerea). – Rac + suf. -uşor.
RĂDAŞCĂ, rădaşte, s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, masculul prezentând două mandibule puternice ca nişte coarne de cerb; răgace (Lucanus cervus). – Din bg. rodačka.
RĂDĂCINĂ, rădăcini, s.f. 1. Parte a unei plante superioare prin care aceasta se fixează de sol şi îşi absoarbe substanţele hrănitoare; (pop.) parte a plantei aflată în pământ, indiferent de structura şi funcţiile pe care le are. ** Compus: (Bot.) Rădăcina vieţii = ginseng. * Fig. Origine, izvor, cauză. ** Expr. A curma (sau a tăia, a stârpi) răul din (sau de la) rădăcină = a desfiinţa un rău cu totul

şi definitiv. 2. Parte prin care un organ al corpului este fixat într-un ţesut. Rădăcina unui dinte. * Partea profundă a unei tumori. 3. Partea de lângă pământ a tulpinii unui copac. 4. P. anal. Partea de jos a unui zid, a unui munte etc.; bază, temelie. * Partea de la baza anumitor organe. Rădăcina nasului. * Limita de adâncime a anumitor obiecte. 5. Valoarea necunoscutei dintr-o ecuaţie; radical. ** Rădăcina pătrată (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulţit cu sine însuşi, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). Rădăcina cubică (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulţit succesiv de două ori cu sine însuşi, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). 6. (Lingv.) Element al unui cuvânt, ireductibil din punct de vedere morfologic, comun cuvintelor din aceeaşi familie şi care conţine sensul lexical al cuvântului; radical. – Lat. radicina (cu unele sensuri după fr. racine).
RĂDĂCINIŞ s.n. (Cu sens colectiv) Mulţime de rădăcini. – Rădăcină + suf. -iş.
RĂDĂCINOS, -OASĂ, rădăcinoşi, -oase, adj., s.f. 1. Adj. (Despre plante) Cu rădăcini mari sau mai multe. 2. S.f. (La pl.) Grup de plante cultivate pentru producerea rădăcinilor, care sunt utilizate în alimentaţia omului, în industrie sau ca furaje; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Rădăcină + suf. -os.
RĂDICA vb. I v. ridica.
RĂDIU s.n. v. rediu.
RĂDVAN, rădvane, s.n. (Înv.) Trăsură de lux închisă, montată pe arcuri şi trasă de mai mulţi cai. – Din rus. rydvan.
RĂFTULEŢ, răftuleţe, s.n. Diminutiv al lui raft1. – Raft1 + suf. -uleţ.
RĂFUI, răfuiesc, vb. IV. Refl. recipr. A cere socoteală (cuiva), a limpezi cu cineva o situaţie, a lămuri o neînţelegere; a se mustra, a se certa; a se bate cu cineva. – Et. nec.
RĂFUIALĂ, răfuieli, s.f. Faptul de a se răfui. [Pr.: -fu-ia-] – Răfui + suf. -eală.
RĂGACE, răgace, s.f. (Entom.) Rădaşcă. – Din bg., scr. rogač.
RĂGAZ, (rar) răgazuri, s.n. 1. Timp liber, disponibil pentru a face ceva. * Amânare, păsuire. 2. Perioadă de întrerupere a unei activităţi; odihnă; repaus. ** Loc. adv. Fără (de) răgaz = fără întrerupere, necontenit. * Loc. adv. Fără (de) răgaz = fără întrerupere, necontenit. * Linişte, tihnă, pace. – Et. nec.
RĂGĂLIE, răgălii, s.f. (Reg.) Îngrămădire de rădăcini noduroase de plante sau de arbori pe malul apelor curgătoare, care serveşte ca ascunzătoare pentru peşti; p. gener. îngrămădire de lemne, buşteni, crengi etc. aduse de apă şi oprite la cotitura unei ape curgătoare, formând un fel de stăvilar. * Rădăcină ieşită din pământ a unui copac doborât de vânt. – Et. nec.
RĂGEA s.f. v. ragea.
RĂGET, răgete, s.n. Strigăt, zbieret, urlet puternic scos de unele animale; p. ext. strigăt, ţipăt puternic al omului. – Rage + suf. -et.
RĂGI vb. IV v. rage.
RĂGILA, rágil, vb. I. Tranz. (Reg.) A trage fuiorul de in sau de cânepă pe ragilă. – Din ragilă.
RĂGILAT1 s.n. (Reg.) Faptul de a ragila. – V. răgila.
RĂGILAT2, -Ă, răgilaţi, -te, adj. (Reg.; despre fire de in sau de cânepă) Tras pe ragilă. – V. răgila.
RĂGOZ s.n. v. rogoz.
RĂGUŞEALĂ, răguşeli, s.f. Îngroşare şi slăbire a vocii provocată de inflamarea laringelui, a coardelor vocale. – Răguşi + suf. -eală.
RĂGUŞI, răguşesc, vb. IV. Intranz. A i se îngroşa şi a-i slăbi cuiva vocea din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale. – Et. nec. Cf. guşă.

RĂGUŞIT, -Ă, răguşiţi, -te, adj. Care vorbeşte sau strigă gros, dogit din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale; hodorogit; (despre vocea oamenilor sau strigătul animalelor; adesea adverbial) îngroşat şi slăbit. – V. răguşi.
RĂMAS, (2, 3) rămasuri, s.n. 1. Faptul de a rămâne; rămânere. ** Expr. (formulă de salut adresată de o persoană care pleacă celui sau celor care rămân) Rămas bun! sau bun rămas!. A-şi lua rămas bun = a se despărţi de cineva, a pleca. De ajuns şi de rămas = din plin, din belşug. 2. (Reg.) Rămăşag. 3. (Înv.) Moştenire. – V. rămâne.
RĂMĂŞAG, rămăşaguri, s.n. (Construit mai ales cu verbele "a pune", "a face", "a ţine") Convenţie între persoane care susţin lucruri contrare şi prin care cel ce va avea dreptate va primi o răsplată (în bani sau în obiecte) stabilită în momentul încheierii convenţiei; prinsoare, pariu, rămăşeală, rămas. – Rămas + suf. -şag.
RĂMĂŞEALĂ, rămăşeli, s.f. (Reg.) Rămăşag. – Rămăşi + suf. -eală.
RĂMĂŞI, rămăşesc, vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A pune rămăşag. – Din rămăşag (derivat regresiv).
RĂMĂŞIŢĂ, rămăşiţe, s.f. 1. Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce a dispărut sau a fost utilizată cea mai mare parte; rest. ** Rămăşiţele pământeşti (sau trupeşti) = corpul neînsufleţit al unui om; cadavru. 2. Ceea ce a rămas neexecutat, neîmplinit dintr-o datorie, dintr-o obligaţie. 3. (Înv.) Ceea ce prisoseşte. 4. Ceea ce lipseşte până la cantitatea sau limita prevăzută. 5. (Înv.) Rezultatul unei scăderi; rest. – Rămas + suf. -iţă.
RĂMÂNE, rămân, vb. III. 1. Intranz. (Despre fiinţe) A sta pe loc, a nu schimba sau a nu părăsi locul sau localitatea unde se află; (despre lucruri) a fi lăsat pe loc, a nu fi dus din locul în care se găseşte. ** Expr. (formulă de salut adresată de cei care pleacă celor care rămân) Rămâi cu bine (sau sănătos, în pace). A-i rămâne cuiva inima sau ochii la ceva (sau la cineva) sau a-i rămâne cuiva ceva (sau cineva) la inimă = a-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană. Să rămână între noi, se spune ca îndemn pentru discreţie, pentru păstrarea unui secret. * A se opri la cineva sau într-un loc. * A lăsa în urmă. Humuleştii rămân la stânga. * (Urmat adesea de determinarea "în urmă") A se lăsa sau a fi întrecut de alţii; (despre ceas) a marca timpul cu întârziere. ** Expr. (Pop.) A rămâne de ceva (sau de cineva) = a se răzleţi de o ceată, de o tovărăşie, a nu mai prinde un vehicul care pleacă. (Reg.) A rămâne de cineva = a supravieţui celui care trebuie să-l susţină, să-l îngrijească. * A muri (pe un câmp de luptă). ** Expr. (Fam.) A-i rămâne cuiva oasele (sau ciolanele) undeva = a nu se mai putea întoarce din locuri îndepărtate; a muri. * A sta mereu într-un loc; p. ext. a nu se despărţi de un obiect, de o părere, de o atitudine; a sta neclintit. ** Expr. A rămâne pe drumuri (sau de dârvală) = a-şi pierde mijloacele de existenţă, a sărăci. 2. Intranz. A fi, a se găsi sau a ajunge într-un anumit loc sau într-o anumită situaţie; a se opri într-o anumită atitudine, a se menţine sub un anumit aspect. ** Expr. A rămâne numai cu... = a nu mai avea decât... A rămâne pe gânduri = a medita, a reflecta. A rămâne de minciună = a se dovedi mincinos. A rămâne baltă = a fi întrerupt, neterminat, nerezolvat. A rămâne pe mâna cuiva = a ajunge, a fi la cheremul cuiva. A rămâne de ruşine = a se face de râs. A rămâne ars (sau opărit, fript), se spune când cineva îşi pierde cu totul puterea de a se stăpâni în faţa unei situaţii. A rămâne bun plătit, se zice când nu se mai poate reveni asupra unei plăţi considerate de una dintre părţi ca insuficientă sau greşit calculată. A rămâne grea = a fi însărcinată. A rămas înţeles sau rămânem înţeleşi, se spune ca încheiere a unei discuţii, după ce s-a ajuns la un acord. (Pop.) A rămâne (tot) pe a (cuiva) = a se hotărî un lucru după voinţa cuiva, renunţându-se la

punctele de vedere ale celorlalţi. (Rar) A-i rămâne cuiva pe braţe = a ajunge în sarcina cuiva. ** Cum rămâne? = ce se întâmplă, ce hotărâre luăm în privinţa...?. 3. Intranz. A continua să existe; a păstra aceeaşi stare, a dăinui, a nu se schimba. ** Expr. A rămâne cu zile = a continua să trăiască, a scăpa cu viaţă, a fi lăsat în viaţă. * A se păstra, a se menţine în conştiinţa oamenilor prin valoarea pe care o reprezintă. * A supravieţui. * A se afla, a ajunge, a trece în posesiunea cuiva. 4. Intranz. A se menţine ca un rest după consumarea părţii cu care forma un tot; a prisosi. ** Expr. (se spune, ca încurajare, când dintr-un lucru greu s-a efectuat cea mai mare parte) Mult a fost, puţin a rămas. A nu-i (mai) rămâne cuiva decât să... = a nu se găsi pentru cineva altă soluţie decât să... A rămâne pentru altă dată = a se amâna pentru o dată ulterioară. Nu mai rămâne (nici o) îndoială = există siguranţa că... Nu (mai) rămâne vorbă sau mai rămâne vorbă? = e sigur, nu mai e de discutat. 5. Tranz. (Reg.; în legătură cu o acţiune de întrecere, de concurenţă etc.) A lăsa pe cineva în urmă, a-l întrece, a-l bate, a-l învinge. [Perf. s. rămăsei, part. rămas, – Var.: rămâneá vb. II] – Lat. remanere.
RĂMÂNEA vb. II v. rămâne.
RĂMÂNERE, rămâneri, s.f. Faptul de a rămâne; rămas. ** Expr. Rămânere în urmă = întârziere, lipsă de progres (în raport cu alţii), stagnare. – V. rămâne.
RĂMURAT, -Ă, rămuraţi, -te, adj. Rămuros. – Ramură + suf. -at.
RĂMUREA, -ICĂ, rămurele, s.f. 1. Diminutiv al lui ramură. 2. (La pl.) Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă şi cu fructificaţiile foarte ramificate (Clavarya botrytis). – Ramură + suf. -ea, -ică.
RĂMURI, pers. 3 rămureşte, vb. IV. Refl. (Pop.) A se ramifica. – Din ramură.
RĂMURIŞ, rămurişuri, s.n. Totalitatea ramurilor unui copac; desiş; rămurişte. – Ramură + suf. -iş.
RĂMURIŞTE, rămurişti, s.f. (Rar) Rămuriş. – Ramură + suf. -işte.
RĂMUROS, -OASĂ, rămuroşi, -oase, adj. Cu multe ramuri; rămurat, stufos. – Ramură + suf. -os.
RĂNI, rănesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) face o rană, a (se) vătăma. * Tranz. Fig. A produce cuiva o durere morală, a-l îndurera sufleteşte; a jigni, a ofensa. – Din sl. raniti.
RĂNIRE, răniri, s.f. Acţiunea de a (se) răni şi rezultatul ei. – V. răni.
RĂNIT, -Ă, răniţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care a căpătat o rană, o leziune. * Fig. Jignit, ofensat. – V. răni.
RĂPĂI, răpăi, vb. IV. Intranz. (Despre ploaie, grindină etc.; la pers. 3) A se izbi de o suprafaţă tare, producând zgomote dese, scurte şi ritmice. * (Despre oameni) A lovi ritmic în ceva, producând zgomote dese şi scurte. * (Despre gloanţe sau despre arme automate) A ţăcăni, a pârâi sacadat. * (La pers. 3) A trosni. – Formaţie onomatopeică.
RĂPĂIALĂ, răpăieli, s.f. Răpăit2; răpăitură. * Ploaie puternică, zgomotoasă, de scurtă durată. [Pr.: -pă-i-a-] – Răpăi + suf. -eală.
RĂPĂIT1 adv. (Rar) Cu zgomote sacadate, scurte şi dese. – V. răpăi.
RĂPĂIT2 s.n. Faptul de a răpăi; zgomotul ploii, al grindinii etc. care cade pe o suprafaţă tare. * Succesiune de lovituri ritmice, dese şi scurte; zgomot produs de astfel de lovituri. – V. răpăi.
RĂPĂITOR, -OARE, răpăitori, -oare, adj. (Rar) Care răpăie. [Pr.: pă-i-] – Răpăi + suf. -tor.
RĂPĂITURĂ, răpăituri, s.f. Răpăit2. [Pr.: -pă-i-] – Răpăi + suf. -tură.
RĂPĂNOS, -OASĂ, răpănoşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) Care are rapăn; bolnav de rapăn. * Fig. Murdar, zdrenţăros, jegos. – Rapăn + suf. -os.

RĂPCIUGĂ s.f. 1. Boală contagioasă (la cai), caracterizată prin ulceraţii pe mucoasa nazală, respiraţie grea etc.; morvă. 2. Epitet dat unui animal slab, neîngrijit, bolnav, bătrân. – Et. nec.
RĂPCIUGOS, -OASĂ, răpciugoşi, -oase, adj. (Despre animale) Bolnav de răpciugă (1). * Fig. Care arată rău; slab, neîngrijit. – Răpciugă + suf. -os.
RĂPCIUNE s.m. Numele popular al lunii septembrie. – Et. nec.
RĂPI, răpesc, vb. IV. Tranz. 1. A lua cu sila pe cineva, a duce cu sine în mod silnic pe cineva; a fura. * A lua pe cineva dintre cei vii, a curma viaţa cuiva. * A smulge pe cineva dintr-un loc. 2. A lua (prin abuz) ceva, a se face stăpân pe un bun material care aparţine altuia; a jefui. * A cotropi (un teritoriu, o ţară etc.). * Fig. A lipsi pe cineva de..., a smulge ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine cuiva. 3. Fig. A fermeca, a încânta, a vrăji, a captiva. [Var.: (înv. şi pop.) hrăpí vb. IV] – Lat. rapire (= rapere).
RĂPIRE, răpiri, s.f. Acţiunea de a răpi şi rezultatul ei; răpitură. [Var.: (înv. şi pop.) hrăpíre s.f.] – V. răpi.
RĂPIT, -Ă, răpiţi, -te, adj. (Rar) Fermecat, încântat, vrăjit, captivat. – V. răpi.
RĂPITOR, -OARE, răpitori, -oare, adj. 1. (Adesea substantivat; despre oameni) Care răpeşte pe cineva. 2. (Despre animale) Care prinde şi consumă hrană de origine animală, de obicei vie. * (Substantivat, f. pl.) Numele a două ordine de păsări de pradă (de zi sau de noapte), bune zburătoare, cu cioc gros, arcuit şi încovoiat şi cu picioare terminate cu gheare ascuţite şi întoarse; (şi la sg.) pasăre care face parte din unul dintre aceste ordine. * Fig. Hrăpăreţ, uzurpator. 3. Fig. Care vrăjeşte, captivează; fermecător, încântător. – Răpi + suf. -tor.
RĂPITURĂ, răpituri, s.f. (Rar) Răpire. – Răpi + suf. -tură.
RĂPOSA, răposez, vb. I. Intranz. A muri. – Lat. repausare.
RĂPOSARE s.f. (Rar) Faptul de a răposa; moarte. – V. răposa.
RĂPOSAT1 s.n. (Rar) Răposare. – V. răposa.
RĂPOSAT2, -Ă, răposaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Mort, defunct, decedat. – V. răposa.
RĂPŞTI, răpştesc, vb. IV. (Reg.) 1. Intranz. A murmura, a cârti. 2. Refl. A se răsti. – Din sl. růpůtati, -šton.
RĂPUITOR, -OARE, răpuitori, -oare, s.m. şi f. (Neobişnuit) Persoană care încântă, farmecă, cucereşte. [Pr.: -pu-i-] – Răpune + suf. -itor.
RĂPUNE, răpún, vb. III. Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. * Refl. A-şi pierde viaţa. * A doborî, a distruge, a înfrânge un adversar. * Fig. A învinge pe cineva într-o luptă de idei. [Perf. s. răpusei, part. răpus] – Lat. reponere.
RĂPUNERE s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) răpune şi rezultatul ei; pieire, moarte; înfrângere, doborâre. – V. răpune.
RĂPUS, -Ă, răpuşi, -se, adj. (Pop.) Care a fost ucis. – V. răpune.
RĂRI, răresc, vb. IV. 1. Refl. (Despre obiecte de acelaşi fel) A fi, a se afla, a deveni (mai) rar faţă de celălalt (în timp sau în spaţiu). * (Despre oameni) A deveni mai puţini la număr. 2. Refl. şi tranz. A fi, a deveni sau a face să fie, să devină mai puţin des sau mai puţin compact. 3. Tranz. A încetini ritmul unor acţiuni. ** Expr. A (o) mai rări cu ceva = a face, a da, a oferi ceva la intervale mai mari decât de obicei, a încetini ritmul unei activităţi, a o lăsa mai domol. A (o) mai rări de (pe) undeva (sau cu cineva) = a se duce undeva sau la cineva (tot) mai rar. – Din rar.
RĂRICEL, -EA, răricei, -ele, adj. (Adesea adverbial) Rărişor. – Rar + suf. -icel.
RĂRIRE, răriri, s.f. Acţiunea de a (se) rări şi rezultatul ei; rărit1 – V. rări.
RĂRIŞ, rărişuri, s.n. Loc în pădure unde copacii sunt rari. * (La pl.) Ochiuri de apă în mijlocul stufărişului din Delta Dunării. – Rar + suf. -iş.

RĂRIŞOR, -OARĂ, rărişori, -oare, adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui rar; răricel. – Rar + suf. -işor.
RĂRIT1 s.n. Rărire. – V. rări.
RĂRIT2, -Ă, răriţi, -te, adj. Mai puţin compact, cu elementele componente mai distanţate între ele. – V. rări.
RĂRITURĂ, rărituri, s.f. Loc rămas liber între obiecte aşezate rar. * Loc în pădure de unde au fost scoşi unii copaci, de unde au fost tăiate tufele. * Defect sau uzură a unei ţesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară decât în rest. – Rări + suf. -tură.
RĂRIŢA, răriţez, vb. I. Tranz. A lucra pământul cu rariţa. – Din rariţă.
RĂRIŢARE, răriţări, s.f. Acţiunea de a răriţa şi rezultatul ei; răriţat. – V. răriţa.
RĂRIŢAT s.n. Răriţare. – V. răriţa.
RĂRUNCHI, rărunchi, s.m. (Pop.) 1. Rinichi ** Expr. A avea seu la rărunchi = a fi om cu avere. A ofta din rărunchi = a ofta din adâncul sufletului. 2. Interiorul trupului omenesc (considerat ca sediu al vitalităţii, al sensibilităţii); p. ext. miezul; mijlocul unui lucru. – Lat. renunculus.
RĂS- elem. (Înaintea vocalelor şi a consoanelor sonore, în forma "răz-") Element de compunere care. I. 1. formează, de la verbe, derivate care exprimă o împrăştiere, o repetare sau o intensificare a acţiunii exprimate de verbul simplu. 2. formează, de la adjective, derivate care exprimă intensificarea însuşirii exprimate de adjectivul simplu. 3. (rar) formează, de la substantive, derivate care exprimă ideea de intensitate în raport cu substantivul simplu. 4. formează, de la substantive denumind grade de rudenie, derivate care indică generaţii depărtate. 5. fomează, de la adverbe de timp, derivate indicând un timp mai îndelungat decât cel exprimat de adverbul simplu. II. 1. formează, de la verbe, derivate care exprimă ideea revenirii la o stare mai veche. 2. formează, de la verbe, derivate care exprimă ideea modificării (în sens negativ) a situaţiei dinainte. III. formează, de la verbe, substantive şi adjective, derivate cu sensul mai depărtat de cel al cuvântului simplu. [Var.: răz-] – Din sl. ras÷, raz÷.
RASAD, răsaduri, s.n. Plantă tânără (crescută din sămânţă în seră sau în răsadniţă) care a fost sau urmează să fie răsădită. * Fig. Neam, seminţie. – Din bg. razsad, scr. rasad.
RĂSADNIŢĂ, răsadniţe, s.f. Construcţie simplă din scânduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri şi aşezată pe un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile. – Din bg., scr. rasadnik.
RĂSALALTĂIERI adv. În cursul zilei care precedă pe cea de altaltăieri. [Pr.: -tă-ieri] – Răs- + alaltăieri.
RĂSĂDI, răsădesc, vb. IV. Tranz. A transplanta un răsad, din seră sau din răsadniţă, în câmp, într-un parc etc. – Din bg. razsadja, scr. rasaditi.
RĂSĂDIRE, răsădiri, s.f. Acţiunea de a răsădi şi rezultatul ei. – V. răsădi.
RĂSĂRI, răsăr, vb. IV. Intranz. 1. (Despre aştri; la pers. 3) A apărea pe cer, a se ivi la orizont. 2. (Despre plante; la pers. 3; adesea fig.) A încolţi, a ieşi din pământ. ** Expr. (Glumeţ) Seamănă dar nu răsare, se spune pentru a respinge afirmaţia cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. A răsări ca ciupercile (după ploaie) = a se înmulţi peste măsură, a apărea în număr mare. * Fig. (Rar, despre oameni) A lua fiinţă, a se naşte. 3. A se ivi (din depărtare), a apărea (pe neaşteptate). ** Expr. (Tranz.) A-i răsări (cuiva ceva) în minte = a-şi aminti deodată ceva; a i se năzări. 4. A ieşi în evidenţă, a se ridica deasupra celor dimprejur. 5. (Despre copii) A creşte. * (Reg.; despre aluat) A dospi. 6. (Înv.) A se ridica, a sări brusc (în picioare); a tresări. * Fig. A interveni brusc într-o discuţie. – Lat. / * / resalire.

RĂSĂRIRE, răsăriri, s.f. Acţiunea de a răsări şi rezultatul ei. – V. răsări.
RĂSĂRIT1, răsărituri, s.n. 1. Faptul de a răsări. * Trecere a unui astru la orizont; momentul apariţiei unui astru la orizont; spec. moment al zilei când răsare Soarele. * Fig. Începutul unei ere sau al unei vieţi noi. 2. Punct cardinal situat în partea orizontului de unde răsare Soarele; est. 3. Ţară, ţinut aşezat în direcţia răsăritului (2) faţă de un punct de reper dat; orient; (colectiv) popoarele dintr-un astfel de ţinut sau dintr-o astfel de ţară. ** Expr. Răsăritul şi Apusul = lumea întreagă. – V. răsări.
RĂSĂRIT2, -Ă, răsăriţi, -te, adj. 1. (Despre plante) Care a ieşit din pământ; încolţit2. * (Despre copii) Care s-a dezvoltat mai mult; mai mare (cu puţin) decât alţi copii. 2. Care depăşeşte măsura comună, obişnuită; fig. mai deosebit, mai de seamă; valoros. – V. răsări.
RĂSĂRITEAN, -Ă, răsăriteni, -e, adj. De la răsărit1, situat la răsărit1. ** Biserica răsăriteană = biserica ortodoxă. * (Substantivat) Locuitor din răsărit1; oriental. – Răsărit1 + suf. -ean.
RĂSĂRITEANCĂ, răsăritence, s.f. Locuitoare din răsărit1; orientală. – Răsăritean + suf. -că.
RĂSĂRITOR, -OARE, răsăritori, -oare, adj. (Rar; despre aştri) Care răsare, care este în curs de a răsări. – Răsări + suf. -tor.
RĂSĂTURĂ s.f. v. răzătură.
RĂSCĂCĂRA vb. I v. răscrăcăra.
RĂSCĂCĂRAT, -Ă adj. v. răscrăcărat.
RĂSCHIAT, -Ă adj. v. răşchiat2.
RĂSCHIRA vb. I v. răşchira.
RĂSCHIRAT, -Ă adj. v. răşchirat.
RĂSCHITOR s.n. v. răşchitor.
RĂSCITI, răscitesc, vb. IV. Tranz. A citi acelaşi lucru de multe ori. – Răs- + citi.
RĂSCLOCI, pers. 3 răscloceşte, vb. IV. Tranz. A cloci peste perioada normală. – Răs- + cloci.
RĂSCOACE, răscóc, vb. III. Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A (se) coace mai mult decât trebuie. – Răs- + coace.
RĂSCOACERE, răscoaceri, s.f. Faptul de a (se) răscoace. – V. răscoace.
RĂSCOAGE s.f. Plantă erbacee meliferă cu frunze moi, lanceolate şi cu flori mari, roşii-purpurii sau albe (Chamaenerion angustifolium). – Et. nec.
RĂSCOALĂ, răscoale, s.f. 1. Răzvrătire spontană şi neorganizată a ţărănimii oprimate; revoltă, răzmeriţă. * Fig. Protest. 2. Fig. Zarvă, agitaţie. – Din răscula. Cf. sl. rasckola "schismă, despărţire".
RĂSCOL, răscoale, s.n. I. 1. Bară de lemn prevăzută la capete cu câte o gaură în care intră carâmbii de sus ai loitrelor carului. ** Expr. A lega pe cineva în răscol = a pune (pe cineva) în obezi. 2. Ispol. II. (Pop.) Separare a oilor, toamna, la desfacerea stânii, pe fiecare proprietar în parte. * (Concr.) Dispozitiv de scânduri folosit pentru a separa oile. – Din sl. raskolů.
RĂSCOLI, (I 1) răscolesc, (II) răscolesc, (I 2) răscól, vb. IV. I. 1. Tranz. şi intranz. A face dezordine căutând pe cineva sau ceva, a cerceta cu de-amănuntul; a scotoci. * Tranz. A scormoni focul, jeraticul pentru a-l înviora. * Tranz. A scurma, a râcâi pământul; p. ext. a ara. * Tranz. A stârni praful, valurile etc. * Tranz. A face să devină acut; a reactiva. * Tranz. A tulbura. 2. Tranz. A face să se răzvrătească, să se revolte; a agita. II. Tranz. (Pop.) A desface toamna stâna, alegând oile după fiecare proprietar în parte. – Din sl. raskoliti.
RĂSCOLIRE, răscoliri, s.f. Acţiunea de a răscoli şi rezultatul ei. – V. răscoli.

RĂSCOLIT, -Ă, răscoliţi, -te, adj. 1. În dezordine, răvăşit. 2. (Despre pământ) Scurmat, râcâit; (despre praf, valuri etc.) stârnit, spulberat. 3. Agitat, tulburat. – V. răscoli.
RĂSCOLITOR, -OARE, răscolitori, -oare, adj. Care trezeşte amintiri, emoţii; tulburător. – Răscoli + suf. -tor.
RĂSCOPT, -OAPTĂ, răscopţi, -oapte, adj. Copt mai mult decât trebuie; copt tare, bine. ** Ouă răscoapte = ouă fierte tari. * Fig. (Peior. despre oameni) Matur, trecut de prima tinereţe. * Încins de soare, ars. – V. răscoace.
RĂSCRĂCĂRA, răscrácăr, vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A(-şi) desface, a(-şi) îndepărta (în mod dizgraţios) unul de altul picioarele; a (se) crăcăna, a (se) crăci. [Var.: răscăcărá vb. I] – Răs- + crăcăna.
RĂSCRĂCĂRAT, -Ă, răscrăcăraţi, -te, adj. (Pop.; despre picioare) Depărtat (în mod dizgraţios) unul de altul, în lături; (despre oameni) cu picioarele depărtate unul de altul; crăcănat, crăcit. [Var.: răscăcărát, -ă, adj.] – V. răscrăcăra.
RĂSCROI, răscroiesc, vb. IV. Tranz. A tăia un material de croitorie urmând linia gâtului sau a braţelor; p. gener. a croi un material după măsură. – Răs- + croi.
RĂSCROIALĂ, răscroieli, s.f. Acţiunea de a răscroi şi rezultatul ei; tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la mâneci şi la gât; răscroitură. * Bucată de material care cade când se răscroieşte. [Pr.: -cro-ia-] – Răscroi + suf. -eală.
RĂSCROIT, -Ă, răscroiţi, -te, adj. Tăiat după forma corpului (în special la mâneci şi la gât); p. gener. tăiat, croit. * Fasonat2, modelat. – V. răscroi.
RĂSCROITURĂ, răscroituri, s.f. Răscroială. [Pr.: -cro-i-] – Răscroi + suf. -tură.
RĂSCRUCE, răscruci, s.f. 1. Loc unde se încrucişează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răspântie. ** (Pop.) Răscrucile cerului = punctul de pe bolta cerească în care se află Soarele la amiază; zenit. ** Loc. adj. şi adv. În răscruce = (care este) în formă de cruce; cruciş. 2. Fig. Moment hotărâtor în viaţa unui om, a unui popor etc.; cotitură. 3. Parte a carului de care se prind şleaurile. 4. Cruce de lemn care împarte o fereastră în mai multe despărţituri. 5. Parte a vârtelniţei formată din două stinghii încrucişate de care sunt prinse fofezele; fofelniţă. – Răs- + cruce.
RĂSCULA, răscól, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) ridica împotriva unei nedreptăţi, a unei asupriri; a porni sau a face să pornească lupta, răscoala; a (se) răzvrăti. * Fig. A (se) indigna, a (se) revolta. – Răs- + scula.
RĂSCULARE, răsculări, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) răscula şi rezultatul ei; răscoală. – V. răscula.
RĂSCULAT, -Ă, răsculaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Revoltat împotriva unei nedreptăţi sau a unei oprimări. – V. răscula.
RĂSCULĂTOR, răsculători, s.m. (Înv.) Persoană care se răscoală sau care îndeamnă la răscoală; răzvrătit. – Răscula + suf. -ător.
RĂSCUMPĂRA, răscúmpăr, vb. I. Tranz. 1. A plăti preţul unui lucru vândut sau amanetat, pentru a-l readuce în proprietatea sa. * A cumpăra un obiect de la cineva care îl cumpărase la rândul său (oferind un suprapreţ). 2. A elibera o persoană din captivitate, din robie în schimbul unei sume de bani. 3. A lichida o obligaţie bănească, a achita echivalentul unei sume datorate. 4. A compensa, printr-o realizare interioară, o acţiune (dăunătoare) săvârşită; (despre realizări) a constitui o compensaţie. * Fig. A ispăşi o greşeală făcută. – Răs- + cumpăra.
RĂSCUMPĂRABIL, -Ă, răscumpărabili, -e, adj. (Rar) Care poate fi răscumpărat. – Răscumpăra + suf. -bil.

RĂSCUMPĂRARE, răscumpărări, s.f. Faptul de a răscumpăra. – V. răscumpăra.
RĂSCUMPĂRAT, -Ă, răscumpăraţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte vândute sau amanetate) Readus în proprietate în urma achitării unei sume de bani. 2. (Despre persoane) Eliberat în schimbul unei sume de bani. – V. răscumpăra.
RĂSCUNOSCUT, -Ă, răscunoscuţi, -te, adj. Cunoscut de toată lumea, foarte cunoscut; arhicunoscut, notoriu. – Răs- + cunoscut.
RĂSFĂŢ, răsfăţuri, s.n. 1. Faptul de a (se) răsfăţa; mângâiere, alintare; (depr.) răzgâiere. 2. Desfătare, plăcere. 3. Huzur, belşug. – Din răsfăţa (derivat regresiv).
RĂSFĂŢA, răsfăţ, vb. I. 1. Tranz. A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandreţe exagerată; a alinta; a răzgâia. * Refl. A se purta ca un copil alintat, dezmierdat exagerat; a face fasoane, mofturi; a se răzgâia. 2. Tranz. şi refl. A (se) înveseli, a (se) desfăta, a (se) delecta. 3. Refl. A ocupa un spaţiu mare, a se întinde. – Răs- + faţă.
RĂSFĂŢARE, răsfăţări, s.f. Acţiunea de a (se) răsfăţa şi rezultatul ei. – V. răsfăţa.
RĂSFĂŢAT, -Ă, răsfăţaţi, -te, adj. 1. Dezmierdat, alintat în mod exagerat; capricios, cu toane; (depr.) răzgâiat. * (Rar) Graţios, cochet. 2. Care huzureşte, îmbuibat. – V. răsfăţa.
RĂSFĂŢĂTURĂ, răsfăţături, s.f. (Rar) Răsfăţ (1). – Răsfăţa + suf. -ătură.
RĂSFIERBE, răsfiérb, vb. III. Tranz. A fierbe timp îndelungat; a fierbe mai mult decât e necesar. – Răs- + fierbe.
RĂSFIRA, răsfír, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A (se) desface fir cu fir, a (se) separa, a (se) depărta între ele (firele părului, ale bărbii etc.) fără a strica întregul. 2. Refl. şi tranz. A (se) împrăştia, a (se) întinde în diferite direcţii; a (se) răzleţi. 3. Tranz. A risipi, a împrăştia, a presăra. [Var.: resfirá vb. I] – Răs- + fir.
RĂSFIRARE, răsfirări, s.f. Acţiunea de a (se) răsfira şi rezultatul ei. [Var.: resfiráre s.f.] – V. răsfira.
RĂSFIRAT, -Ă, răsfiraţi, -te, adj. 1. (Despre păr, barbă etc.) Cu firele depărtate unele de altele (fără să fie încâlcite); rărit. 2. (Despre părţi care compun un întreg) Depărtat unul de altul, aşezat la distanţă; (despre un întreg) ale cărui elemente componente sunt depărtate unul de altul; întins pe o suprafaţă mare. 3. Lipsit de consistenţă, împrăştiat, risipit, difuz. * Fig. Nestatornic. [Var.: resfirát, -ă adj.] – V. răsfira.
RĂSFOI, răsfoiesc, vb. IV. Tranz. A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă (şi pe sărite); a frunzări. – Răs- + foaie.
RĂSFOIALĂ, răsfoieli, s.f. Faptul de a răsfoi; răsfoire, frunzăreală. – Răsfoi + suf. -eală.
RĂSFOIRE, răsfoiri, s.f. Acţiunea de a răsfoi şi rezultatul ei; răsfoială, răsfoit, frunzăreală. – V. răsfoi.
RĂSFOIT s.n. Faptul de a răsfoi; răsfoire, răsfoială, frunzăreală. – V. răsfoi.
RĂSFRÂNGE, răsfrâng, vb. III. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) proiecta lumina asupra unui obiect, făcând-o să se reflecte; (despre obiecte) a(-şi) reflecta lumina proiectată asupra lor. * A (se) refracta. * Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou; a se repeta. 2. Refl. A se face simţit, influenţând, înrâurind, determinând. A avea repercusiuni asupra cuiva sau a ceva. 3. Refl. şi tranz. A (se) oglindi, a (se) reflecta. II. Tranz. şi refl. (despre ţesături, părţi de îmbrăcăminte etc.) A (se) întoarce în afară, a (se) desface, a (se) îndoi, a (se) plia. [Perf. s. răsfrânsei, part. răsfrânt] – Răs + frânge.
RĂSFRÂNGERE, răsfrângeri, s.f. Acţiunea de a (se) răsfrânge şi rezultatul ei. – V. răsfrânge.

RĂSFRÂNT, -Ă, răsfrânţi, -te, adj. Îndoit, întors în afară. – V. răsfrânge.
RĂSFUG s.m. 1. (Şi în sintagma răsfug alb) Boală contagioasă a oilor şi a caprelor, care se manifestă prin încetarea secreţiei lactate; agalactie. 2. Antrax. 3. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rămurele subţire, verzi şi aproape lipite de frunze şi cu flori galbene, întrebuinţată în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului (1) (Chondrilla juncea). – Et. nec.
RĂSÎNŢELEGE, răsînţelég, vb. III. Tranz. A înţelege perfect, până în cele mai mici amănunte. – Răs- + înţelege.
RĂSPAS, răspasuri, s.n. (Pop.) Răgaz. – Răs- + pas.
RĂSPĂR s.n. 1. (În loc. şi expr.) În răspăr = a) împotriva direcţiei fireşti în care creşte părul pe capul şi pe corpul fiinţelor; b) împotriva direcţiei unui curs de apă sau a unui agent fizic în mişcare; c) potrivnic, ostil; echivoc. În răspărul... = în ciuda..., în pofida... A lua (pe cineva sau ceva) în răspăr = a) a-şi bate joc (de cineva sau ceva), a lua în râs; b) a dojeni aspru, a brusca. (Rar) A-i merge în răspăr = a-i merge cuiva rău, a întâmpina greutăţi. 2. (Rar) Răfuială. – Răs- + păr1.
RĂSPÂNDI, răspândesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre lumină, căldură etc.) A se împrăştia în toate părţile sub formă de unde, emanaţii, vapori etc.; a se degaja. * Tranz. A transmite, a propaga lumină, căldură etc. 2. Refl. (Despre ştiri, veşti, publicaţii) A se difuza, a deveni cunoscut. * (Despre lichide) A se întinde pe o suprafaţă mare. 3. Refl. şi tranz. (Despre fiinţe) A porni sau a determina să pornească în direcţii diferite; a (se) răzleţi, a (se) împrăştia. – Din sl. rasponditi.
RĂSPÂNDIRE, răspândiri, s.f. Acţiunea de a (se) răspândi şi rezultatul ei. – V. răspândi.
RĂSPÂNDIT, -Ă, răspândiţi, -te, adj. 1. Revărsat2, împrăştiat, întins2. 2. Cunoscut, frecvent, obişnuit. – V. răspândi.
RĂSPÂNDITOR, -OARE, răspânditori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care răspândeşte ceva; propagator, propagandist. 2. S.n. Maşină rutieră de lucru care serveşte la împrăştierea şi aşternerea (uniformă a) materialelor necesare construcţiilor rutiere. – Răspândi + suf. -tor.
RĂSPÂNTIE, răspântii, s.f. Loc unde se încrucişează mai multe drumuri sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răscruce. * Fig. Moment hotărâtor în viaţa cuiva. [Var.: (reg.) răspíntene s.f.] – Din sl. raspontije.
RĂSPICA, răspic, vb. I. Tranz. (Înv.) 1. (Rar) A străbate, a despica. * Fig. A analiza. 2. A rosti, a pronunţa clar, lămurit, limpede. * A explica cu claritate. – Răs- + [des] pica.
RĂSPICARE, răspicări, s.f. (Înv.) Faptul de a răspica. – V. răspica.
RĂSPICAT, -Ă, răspicaţi, -te, adj. (Şi adverbial; despre vorbe; p. ext. despre voce) Lămurit, desluşit, limpede; p. ext. hotărât, energic. * (Despre gesturi, atitudini) Bine determinat, precis. – V. răspica.
RĂSPINTENE s.f. v. răspântie.
RĂSPLATĂ, răsplăţi, s.f. Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acţiune săvârşită; recompensă. * (Rar) Acţiune prin care se pedepseşte o faptă; pedeapsă primită de cineva pentru faptele săvârşite. – Din răsplăti (derivat regresiv).
RĂSPLĂMĂDI, răsplămădesc, vb. IV. Tranz. A plămădi din nou. – Răs- + plămădi.
RĂSPLĂTI, răsplătesc, vb. IV. Tranz. 1. A da cuiva o recompensă, o plată (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut; a recompensa. * A despăgubi. 2. (Rar) A plăti pentru altul, a ispăşi. – Din bg. răzplatja, scr. rasplatiti.

RĂSPLĂTIRE, răsplătiri, s.f. Acţiunea de a răsplăti şi rezultatul ei; recompensare, recompensă. – V. răsplăti.
RĂSPOIMÂINE adv. În ziua care urmează după poimâine; a treia zi începând din ziua prezentă. – Răs- + poimâine.
RĂSPOPI, răspopesc, vb. IV. Tranz. A lua cuiva calitatea de preot; a caterisi. – Răs- + popi.
RĂSPOPIT, răspopiţi, adj. Scos din preoţime. – V. răspopi.
RĂSPUNDE, răspúnd, vb. III. 1. Intranz. şi tranz. A da un răspuns la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva. * Intranz. A face (în mod satisfăcător sau nesatisfăcător) dovada cunoştinţelor sale în faţa unui examinator. 2. Intranz. A reacţiona prin vorbe, gesturi, atitudini la acţiuni, solicitări, provocări etc.; a replica, a riposta, a obiecta. * A interveni într-o discuţie (publică), combătând (oral sau în scris) teza cuiva. * A scrie cuiva de la care s-a primit o scrisoare. 3. Intranz. A constitui o explicaţie la o întrebare. 4. Intranz. A da urmare unui apel; a da ascultare unei chemări, a se supune. * A lămuri o problemă la cererea sau la sesizarea cuiva. 5. Intranz. Fig. A satisface. * (Înv.) A se potrivi, a corespunde. 6. Intranz. A avea comunicaţie cu..., a străbate până la... * (Despre senzaţii fizice sau psihice) A se face simţit, a se transmite; a răzbate, a răsuna. 7. Refl. (Înv.) A comunica cu cineva, a ţine legătura cu o persoană sau cu un grup de persoane. 8. Intranz. A da socoteală, a fi responsabil, a-şi lua răspunderea pentru faptele sale sau ale altcuiva, a garanta pentru cineva. 9. Tranz. (Înv.) A achita, a plăti o sumă de bani. [Prez. ind. şi: (reg.) răspunz] – Lat. respondere.
RĂSPUNDERE, răspunderi, s.f. Faptul de a răspunde; obligaţia de a răspunde de îndeplinirea unei acţiuni, sarcini etc.; responsabilitate. ** Expr. A trage (sau a chema pe cineva) la răspundere = a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale, a cere cuiva socoteală. A avea simţ de răspundere sau simţul răspunderii = a fi conştient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite, a lucra cu râvnă şi seriozitate pentru executarea lor. Pe răspunderea cuiva = pe garanţia (morală sau materială a) cuiva. * (Jur.) Consecinţă rezultată din neîndeplinirea unei obligaţii legale. – V. răspunde.
RĂSPUNS, răspunsuri, s.n. 1. Ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva. ** Loc. vb. (Pop.) A da (sau a face) răspuns = a răspunde. * Expunere, dovedire a cunoştinţelor în faţa unui examinator. * Ripostă, replică. * Soluţie, dezlegare. 2. Ştire, veste, informaţie. – Lat. responsum.
RĂSPUNZĂTOR, -OARE, răspunzători, -oare, adj. 1. Care răspunde pentru faptele sale sau ale altora, care poartă răspunderea; care trebuie tras la răspundere; responsabil. 2. (Înv.) Corespunzător. – Răspunde + suf. -ător.
RĂSPUTERE, răsputeri, s.f. (În loc. adv.) Din răsputeri sau (rar) din răsputere = din toate puterile, cu toate forţele. – Răs- + putere.
RĂSŞTI, răsştiu, vb. IV. Tranz. (Fam.) A şti sau a cunoaşte foarte bine. – Răs- + şti.
RĂSTAV, răstavuri, s.n. I. (Reg.) 1. Fâşie de pământ pe care se cultivă un singur fel de plante. 2. Fâşie de pământ între două rânduri de semănături. II. Şină de fier dinţată, care serveşte la fixarea formelor tipografice în rame. [Var.: ristáv s.n.] – Et. nec.
RĂSTĂLMĂCI, răstălmăcesc, vb. IV. Tranz. 1. A explica, a interpreta în mod eronat idei, cuvinte, texte; a explica greşit, a denatura (în mod voit) înţelesul. 2. (Rar) A transpune; a oglindi, a reflecta. – Răs- + tălmăci.

RĂSTĂLMĂCIRE, răstălmăciri, s.f. Faptul de a răstălmăci; explicare, interpretare (falsă). – V. răstălmăci.
RĂSTĂLMĂCIT, -Ă, răstălmăciţi, -te, adj. (Despre idei, cuvinte, texte) Explicat, interpretat în mod fals, tendenţios; denaturat. – V. răstălmăci.
RĂSTEALĂ, răsteli, s.f. (Pop.) Vorbire aspră, pe ton ridicat şi ameninţător. – Răsti + suf. -eală.
RĂSTEU s.n. v. resteu.
RĂSTI, răstesc, vb. IV. Refl. A se adresa cuiva pe un ton aspru, ridicat ameninţător, a ridica glasul. – Et. nec.
RĂSTIGNI, răstignesc, vb. IV. Tranz. 1. A ucide în chinuri pe cineva (mai ales în antichitate), pironindu-l cu braţele şi cu picioarele pe o cruce; a crucifica. * P. ext. A chinui, a tortura. 2. A întinde cuiva braţele în lături (pentru a-l imobiliza). * Refl. A se întinde (în mod neglijent) cu mâinile şi cu picioarele desfăcute. – Din sl. rastengnonti.
RĂSTIGNIRE, răstigniri, s.f. 1. Faptul de a răstigni; crucificare. 2. (Reg.) Cruce de dimensiuni mari, pusă la margine de drum. – V. răstigni.
RĂSTIGNIT, -Ă, răstigniţi, -te, adj. Pironit (pe cruce), crucificat; p. ext. cu braţele desfăcute şi întinse. – V. răstigni.
RĂSTIMP, răstimpuri, s.n. Durată (limitată) de timp; interval între două perioade sau între două momente diferite; timp. ** Loc. adv. În răstimpuri sau din răstimp în răstimp = din când în când, câteodată, uneori. Într-un răstimp = de la o vreme, la un moment dat. În răstimp = între timp. – Din sl. rastonpů (după timp).
RĂSTIT, -Ă, răstiţi, -te, adj. (Despre modul de a vorbi al cuiva, despre ton, glas; adesea adverbial) (Adresat, exprimat) ameninţător; aspru, tare. – V. răsti.
RĂSTOACĂ, răstoace, s.f. Loc, gârlă unde o apă este puţin adâncă. * Braţ al unui râu abătut din matca lui şi secat pentru a putea prinde peşte. – Din sl. /
* / rastoků.
RĂSTOARCE, răstórc, vb. III. Tranz. (Reg.) A da cuiva înapoi şi în cantitate mai mare cele primite. – Răs- + [în] toarce.
RĂSTOCI, răstocesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A abate cursul unei ape sau a scădea nivelul unei ape (până la secare) pe o anumită porţiune pentru a prinde peşti (cu mâna). – Din sl. rastociti.
RĂSTOCIRE, răstociri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a răstoci şi rezultatul ei. – V. răstoci.
RĂSTURNA, răstórn, vb. I. 1. Tranz. A scoate, a deplasa un corp din poziţia lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu susul în jos. ** Expr. A răsturna brazda = a tăia brazda cu plugul; p. ext. a ara. * A întoarce (un recipient) cu fundul în sus pentru a face să cadă sau să curgă conţinutul; a vărsa. ** Expr. A răsturna pe gât = a bea repede, pe nerăsuflate. 2. Tranz. A culca la pământ, a prăvăli, a dormi. * Tranz. şi refl. (Despre oameni) A face să cadă sau a cădea dintr-un scaun, dintr-un fotoliu etc. 3. Tranz. Fig. A înlătura dintr-o situaţie înaltă, a scoate dintr-un post de conducere, a da jos de la putere. * A distruge o situaţie, o poziţie, un plan, o concepţie. 4. Refl. A sta sau a se aşeza într-o poziţie comodă, cu spatele sprijinit de ceva; p. ext. a se culca. – Răs- + turna.
RĂSTURNARE, răsturnări, s.f. Acţiunea de a (se) răsturna şi rezultatul ei; doborâre. * Fig. Înlăturare. – V. răsturna.
RĂSTURNAT, -Ă, răsturnaţi, -te, adj. Care se află cu susul în jos, invers decât este normal. * Culcat, doborât. * Culcat pe spate în mod neglijent într-un scaun, fotoliu etc. – V. răsturna.

RĂSTURNĂTOR, -OARE, răsturnători, -oare, s.f., s.n. 1. S.f. (Reg.) Cormană. 2. S.n. Dispozitiv folosit la laminoare pentru a executa operaţia de răsturnare pe o faţă şi pe alta a blocurilor, a lingouri lor, a tablelor etc. între două treceri (faze) succesive de laminare. * Dispozitiv care serveşte la răsturnarea vagonetelor din mină, în scopul golirii acestora. – Răsturna + suf. -ător.
RĂSTURNIŞ, răsturnişuri, s.n. (Reg.) Povârniş. – Răsturna + suf. -iş.
RĂSUC, răsucuri, s.n. Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, cu un cârlig la capătul de jos, de care se leagă firul pentru a putea fi răsucit. – Din răsuci (derivat regresiv).
RĂSUCEALĂ, răsuceli, s.f. Răsucire; p. ext. rezultatul răsucirii. – Răsuci + suf. -eală.
RĂSUCI, răsucesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A deforma un corp alungit, prin rotirea în sensuri opuse extremităţilor sale. * A învârti un fir textil în jurul lui însuşi şi în aceeaşi direcţie, pentru a-l face mai rezistent. * A reuni două sau mai multe fire înfăşurând unele în jurul altora. * Tranz. A învârti capetele mustăţilor pentru a le da o anumită formă. 2. Tranz. şi refl. A(-şi) imprima o mişcare de rotaţie; a (se) coti, a (se) întoarce. * Tranz. A mânui sabia, paloşul, pentru a lovi cu ele. 3. Refl. A se întoarce brusc pe loc, schimbându-şi direcţia, poziţia; a se rostogoli. ** Expr. (Tranz.) A suci şi a răsuci (pe cineva) = a hărţui (pe cineva) cu întrebări pentru a obţine anumite răspunsuri, mărturisiri etc. 4. Tranz. şi refl. A(-şi) mişca o parte a corpului, schimbându-i poziţia. ** Expr. (Tranz.) A răsuci capul cuiva = a scoate din minţi, a zăpăci pe cineva. * Tranz. A-şi luxa o mână, un picior etc. * Tranz. A întoarce gâtul unei păsări cu o mişcare violentă, pentru a-l frânge. 5. Tranz. A învârti cu un gest mecanic un obiect ţinut în mână. 6. Tranz. A strânge un obiect, dându-i forma unui sul. * Spec. A înfăşura cu mâna foiţa în care s-a pus tutun, pentru a face o ţigară. 7. Tranz. A înfăşura, a depăna un fir în jurul unui suport. – Răs- + suci.
RĂSUCIRE, răsuciri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) răsuci şi rezultatul ei; răsuceală. 2. Defect al pieselor de cherestea produs la uscare, care face ca suprafaţa lor să devină elicoidală. 3. (Bot.; în sintagma) Răsucirea frunzelor = boală virotică a cartofului, a tutunului şi a pătlăgelelor roşii, manifestată prin îngălbenirea şi răsucirea frunzelor şi oprirea din dezvoltare a plantelor. – V. răsuci.
RĂSUCIT, -Ă, răsuciţi, -te, adj. Care a fost supus unei operaţii de răsucire (1). * În formă de spirală. * (Despre ţigări) Făcut cu mâna prin înfăşurarea tutunului într-o foiţă. – V. răsuci.
RĂSUCITOR, -OARE, răsucitori, -oare, s.m. şi f. Muncitor care răsuceşte firele într-o fabrică de textile sau de frânghii. – Răsuci + suf. -tor.
RĂSUCITURĂ, răsucituri, s.f. Fiecare dintre întorsăturile, în formă de spirală, pe care le capătă firul prin răsucire (1). * Fel, mod de a răsuci un fir. * Cotitură a unui drum; întorsătură. – Răsuci + suf. -tură.
RĂSUFLA, răsuflu, vb. I. 1. Intranz. şi tranz. (Pop.) A respira. 2. Intranz. A-şi reveni după o emoţie, după o grijă, o apăsare, după un efort fizic, a simţi o uşurare după o stare de încordare. * A face popas, a sta să se odihnească. * A avea linişte, a nu se (mai) simţi în primejdie, a se simţi la adăpost. 3. Intranz. (Despre vase, recipiente, locuri închise) A comunica cu exteriorul, a străbate spre exterior, a lăsa să se scurgă încet fluidul pe care îl conţine, printr-o gaură mică sau printr-o crăpătură; (despre conţinutul unui vas) a ţâşni, a se scurge prin crăpături. * Refl. (Despre unele alimente sau băuturi) A-şi pierde tăria, gustul datorită păstrării într-un vas prost închis sau în condiţii proaste. 4. refl., Intranz. şi tranz. (Pop.) A(-şi) destăinui gândurile şi sentimentele ascunse, apăsătoare, pentru a se linişti. * Intranz. şi tranz. (Despre gânduri sau planuri

ascunse) A ajunge la urechile celor care nu ar fi trebuit să afle; a (se) difuza. – Răs- + sufla.
RĂSUFLARE, răsuflări, s.f. Acţiunea de a (se) răsufla şi rezultatul ei; respiraţie, răsuflet, răsuflu. ** Loc. adj. şi adv. Fără răsuflare = mort. ** Loc. adv. Dintr-o răsuflare = dintr-o dată, repede. ** Expr. A-şi ţine (sau a-şi opri, a-şi stăpâni) răsuflarea = a se sili să nu respire sau a respira uşor, fără zgomot. A i se curma (sau a i se opri, a-i pieri cuiva) răsuflarea = se zice când cineva este copleşit, sugrumat de o emoţie puternică, de spaimă etc. A-şi da răsuflarea = a muri. * (Concr.) Aerul expirat din plămâni; suflu. * Fig. Adiere uşoară. – V. răsufla.
RĂSUFLAT, -Ă, răsuflaţi, -te, adj. (Despre băuturi) Care şi-a pierdut tăria, gustul datorită pătrunderii aerului sau păstrării în condiţii proaste. * Fig. (Fam.) Învechit; arhicunoscut, banal. – V. răsufla.
RĂSUFLĂTOR, -OARE, răsuflători, -oare, adj., s.f., s.n. 1. Adj. (Rar) Care înlesneşte respiraţia. 2. S.f. Deschizătură (de aerisire) prin care un spaţiu închis comunică cu exteriorul. 3. S.f. Canal de evacuare a aerului şi a gazelor la turnarea metalului lichid în forme, servind la verificarea umplerii formei. 4. S.n. Tub de evacuare a gazelor de ardere dintr-un motor cu ardere internă. – Răsufla + suf. -ător.
RĂSUFLĂTURĂ, răsuflături, s.f. (Rar) Fiecare respiraţie. – Răsufla + suf.-ătură.
RĂSUFLET, răsuflete, s.n. (Pop.) Răsuflare. * Repaus scurt. – Răsufla + suf. -et.
RĂSUFLU, răsufluri, s.n. (Şi fig.) Răsuflare. * (Înv.) Timp de odihnă; scurt repaus, răgaz. – Din răsufla (derivat regresiv).
RĂSUNA, pers. 3 răsúnă, vb. I. Intranz. 1. A produce un sunet în mod repetat şi prelung, a suna tare, a se auzi până departe (sau de departe). 2. A se umple de sunete puternice; a vui. 3. Fig. A da impresia că se mai aude, deşi vibraţiile au încetat; a produce o rezonanţă în sufletul cuiva, a avea ecou în inima cuiva. – Lat. resonare.
RĂSUNARE, răsunări, s.f. (Rar) Acţiunea de a răsuna şi rezultatul ei; sunet; zgomot. – V. răsuna.
RĂSUNĂTOR, -OARE, răsunători, -oare, adj. (Adesea adverbial) Care sună puternic şi prelung; care se aude de (sau până) departe. * (Despre spaţii) În care se împrăştie sau se concentrează zgomote, sunete. * Fig. Care produce uimire, care impresionează puternic; care este de mare efect; extrem de mare. – Răsuna + suf. -ător.
RĂSUNET, răsunete, s.n. 1. Sunet puternic (prelungit prin ecou); p. gener. sunet; zgomot. * Ecou. * Ton2, timbru, rezonanţă. 2. Fig. Impresia puternică pe care o face un lucru asupra oamenilor, interes profund şi larg pe care îl deşteaptă un eveniment. – Răsuna + suf. -et.
RĂSURĂ1, răsuri, s.f. (Rar) Răzătură. – Ras2 + suf. -ură.
RĂSURĂ2, răsuri, s.f. 1. (Bot.) Măceş. 2. (Entom.) Larvă de efemeră. – Et. nec.
RĂSURĂ3, răsuri, s.f. Cotă adiţională la dări, în ţările româneşti, în sec. XVIII-XIX, din care se făcea plata dregătorilor. – Et. nec. Cf. rade.
RĂSUREI s.m. pl. Flori cusute pe pânză în rânduri şerpuitoare. – Răsură2 + suf. -ei.
RĂSURIU, -IE, răsurii, adj. (Rar) De culoarea florii de răsură2 (1); trandafiriu. – Răsură2 + suf. -iu.
RĂSZICE, răszic, vb. III. Intranz. (Rar) A repeta ceva de multe ori şi în mod insistent; a insita. – Răs- + zice.

RĂŞCHIA, răşchiez, vb. I. Tranz. A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe răşchitor. [Pr.: -chi-a] – Lat. / * / rasclare.
RĂŞCHIAT1, răşchiaturi, s.n. Răşchiere. [Pr.: -chi-at] – V. răşchia.
RĂŞCHIAT2, -Ă, răşchiaţi, -te, adj. (Despre fire textile) Depănat pe răşchitor. * Împrăştiat. [Pr.: -chi-at, – Var.: răschiát, -ă adj.] – V. răşchia.
RĂŞCHIERE, răşchieri, s.f. Acţiunea de a răşchia şi rezultatul ei; răşchiat1. [Pr.: -chi-e-] – V. răşchia.
RĂŞCHIRA, răşchirez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) întinde în lături. 2. Tranz. şi refl. A (se) răsfira, a (se) împrăştia. 3. Tranz. A răşchia. [Var.: răschirá vb. I] – Cf. răsfira.
RĂŞCHIRARE, răşchirări, s.f. Acţiunea de a (se) răşchira şi rezultatul ei. – V. răşchira.
RĂŞCHIRAT, -Ă, răşchiraţi, -te, adj. Depărtat, întins în lături. * Împrăştiat; răsfirat. * Ramificat, rămuros. [Pr.: răschirát, -ă adj.] – V. răşchira.
RĂŞCHITOR, răşchitoare, s.n. Unealtă pe care se deapănă tortul, lâna de pe fuse sau de pe gheme pentru a le face scul sau jurubiţă. [Var.: răschitór s.n.] – Răşchia + suf. -tor.
RĂŞFET s.n. v. ruşfet.
RĂŞINAR, răşinari, s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu extracţia sau cu vânzarea răşinei. – Răşină + suf. -ar.
RĂŞINĂ, răşini, s.f. Nume generic dat unor substanţe lipicioase, inflamabile, secretate de diferite plante, mai ales conifere, sau produse pe cale sintetică. – Lat. resina.
RĂŞINĂRIE, răşinării, s.f. (Rar) Locul unde se produce sau se prelucrează răşina. – Răşină + suf. -ărie.
RĂŞINOS, -OASĂ, răşinoşi, -oase, adj., s.f. 1. Adj. (Despre arbori) Care conţine, care produce răşină. 2. S.f. pl. Denumire generică dată unor arbori sau arbuşti ale căror organe conţin răşină şi care formează singuri sau în asociaţii păduri întinse; conifere. 3. Adj. Care are aspectul şi proprietăţile răşinei; lipicios, cleios. – Răşină + suf. -os.
RĂŞLUI, răşluiesc, vb. IV. Tranz. 1. A smulge, a desprinde aşchii, părţi din ceva. * A descoji, a decortica grăunţe, seminţe etc. 2. Fig. A lua, a răpi (prin abuz sau prin violenţă) o parte din ceva. * A risipi, a irosi, a prăpădi. 3. Fig. A distruge, a pustii, a rade de pe faţa pământului (o aşezare omenească). – Et. nec.
RĂŞLUIRE, răşluiri, s.f. Acţiunea de a răşlui şi rezultatul ei. – V. răşlui.
RĂŞLUIT, -Ă, răşluiţi, -te, adj. (Despre grăunţe, seminţe etc.) Descojit2, decorticat. – V. răşlui.
RĂŞPĂLUI, răşpăluiesc, vb. IV. Tranz. A prelucra suprafeţele corpurilor metalice sau nemetalice cu raşpelul; a pili, a răzui; p. ext. a zgâria. – Raşpel + suf. -ui.
RĂŞPĂLUIRE, răşpăluiri, s.f. Acţiunea de a răşpălui şi rezultatul ei. – V. răşpălui.
RĂŞPĂLUIT, -Ă, răşpăluiţi, -te, adj. Pilit, răzuit, zgâriat cu raşpelul. – V. răşpălui.
RĂTĂCI, rătăcesc, vb. IV. 1. Refl. A pierde drumul, a greşi direcţia, a nu mai şti unde se află. * A se pierde de cineva; a se răzleţi. * Intranz. A umbla de ici-colo căutând drumul, încercând să iasă la liman, să se orienteze, să ajungă la ţintă. 2. Intranz. A pribegi, a hoinări, a colinda. * Refl. A se aşeza într-un loc străin; a se aciua, a se pripăşi. 3. Tranz. A nu mai şti unde a fost pus sau unde se găseşte cineva sau ceva; a pierde. * Refl. A ajunge, a se afla într-un loc

unde nu se aştepta nimeni să se afle. – Lat. / * / erraticire (= / * / erraticare < erraticus).
RĂTĂCIRE, rătăciri, s.f. Faptul de a (se) rătăci. * Fig. Întunecare a minţii, pierdere a facultăţilor mintale; nebunie. * Fig. Greşeală, eroare. – V. rătăci.
RĂTĂCIT, -Ă, rătăciţi, -te, adj. 1. Care a greşit drumul sau a pierdut direcţia; dezorientat. * Fig. Care greşeşte prin purtări, prin atitudine; cu mintea întunecată. * Fig. (Despre ochi, privire) Care se uită în gol, fără o ţintă precisă; care exprimă nedumerire, nesiguranţă, tulburare, absenţă. 2. Care s-a pierdut, s-a înstrăinat de ai săi; răzleţit. – V. rătăci.
RĂTĂCITOR, -OARE, rătăcitori, -oare, adj. Care rătăceşte; care umblă din loc în loc fără odihnă. – Rătăci + suf. -tor.
RĂTEAZĂ s.f. v. rătez.
RĂTEZ, răteze, s.n. Închizătoare primitivă de lemn sau de oţel în formă de limbă, pentru uşi, porţi sau ferestre; zăvor. [Var.: răteáză s.f.] – Din ucr. retjaz, magh. retesz.
RĂTUND, -Ă adj. v. rotund.
RĂTUNJI vb. IV v. rotunji.
RĂTUNZIT, -Ă adj. v. rotunjit.
RĂTUTI, rătutesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A-şi pierde capul, a se zăpăci, a înnebuni. – Et. nec.
RĂTUTIRE, rătutiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a se rătuti şi rezultatul ei. – V. rătuti.
RĂTUTIŞ adv. (Reg.) De jur-împrejur. – Rătuti + suf. -iş.
RĂTUTIT, -Ă, rătutiţi, -te, adj. (Reg.) Zăpăcit, smintit, nebun. – V. rătuti.
RĂŢIŞOARĂ, răţişoare, s.f. 1. (Zool.) Răţuşcă. 2. (Entom.) Gen de insecte coleoptere lungi, brune-cenuşii, cu rostrul lăţit, asemănător cu ciocul de raţă, care atacă porumbul, sfecla, ovăzul etc. (Tanymecus). 3. (Bot.; la pl.) Plantă erbacee perenă, cu rizom şi frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, albe, galbene sau violacee (Iris pumila). – Raţă + suf. -işoară.
RĂŢOI1, răţoi, s.m. Bărbătuşul raţei. ** Mustăţi coada răţoiului = mustăţi cu capetele răsucite în spirală. – Raţă +suf. -oi.
RĂŢOI2, răţoiesc, vb. IV. Refl. (Fam.) A se răsti la cineva, a ameninţa pe cineva. – Din răţoi1.
RĂŢOIALĂ, răţoieli, s.f. (Fam.) Faptul de a se răţoi 2; vorbă răstită, ameninţătoare. [Pr.: -ţo-ia-] – Răţoi2 + suf. -eală.
RĂŢOIAŞ, răţoiaşi, s.m. (Rar) Diminutiv al lui răţoi1. [Pr.: -ţo-iaş] – Răţoi1 + suf. -aş.
RĂŢUCĂ, răţuci, s.f. (Rar) Răţuşcă. – Raţă + suf. -ucă.
RĂŢUŞCĂ, răţuşte, s.f. 1. Diminutiv al lui raţă; răţişoară, răţucă; pui de raţă, boboc. 2. Joc de copii constând din aruncarea unei pietricele în apă în aşa fel încât aceasta să facă mai multe sărituri la suprafaţa apei înainte de a se scufunda; p. restr. fiecare dintre aceste sărituri. – Raţă + suf. -uşcă.
RĂU, REA, răi, rele, adj., s.n., adv. I. Adj. Care are însuşiri negative; lipsit de calităţi pozitive. 1. (Adesea substantivat) Care face, în mod obişnuit, neplăceri altora. ** Expr. Poamă rea sau soi rău = persoană cu deprinderi urâte. Rău de mama focului = plin de răutate, foarte înrăit. ** Compuse: s.f. rea-voinţă = purtare sau atitudine neprietenoasă, ostilă faţă de cineva sau de ceva; lipsă de bunăvoinţă; s.f. rea-credinţă = atitudine incorectă, necinstită; perfidie. (Loc. adj. şi adv.) De rea-credinţă = incorect, necinstit, rău intenţionat. * Care exprimă, care denotă răutate; care este contrar binelui. 2. Care nu-şi îndeplineşte îndatoririle morale şi sociale legate de o anumită circumstanţă, care nu e potrivit unui anumit lucru, unei anumite situaţii; necorespunzător,

nepotrivit. * (Despre copii) Neascultător, răsfăţat, răzgâiat. 3. Neconform cu regulile moralei; în dezacord cu opinia publică. * (Despre vorbe) Care supără, care jigneşte; p. ext. urât. 4. (Despre viaţă, trai etc.) Neliniştit, apăsător, chinuit. ** Expr. A duce casă rea (cu cineva) = a nu se înţelege, a trăi prost (cu cineva). A-şi face sânge rău (sau inimă, voie rea) = a se necăji, a fi mâhnit. 5. (Despre veşti) Care anunţă un necaz, o supărare; neplăcut. II. Adj. Care nu are calităţile proprii destinaţiei, menirii, rolului său. 1. Care nu este apt (pentru ceva), care nu e corespunzător unui anumit scop, unei anumite întrebuinţări; care prezintă unele defecte, unele imperfecţiuni. * (Fiz.; despre corpuri) Rău conducător de căldură (sau de electricitate) = prin care căldura (sau electricitatea) nu se transmite cu uşurinţă sau deloc. 2. (Despre organele corpului) Care nu funcţionează normal; bolnav; (despre funcţii fiziologice) care nu se desfăşoară normal. 3. (Despre îmbrăcăminte şi încălţăminte) Uzat, rupt, stricat. 4. (Despre băuturi) Neplăcut la gust, prost pregătit. 5. (Despre bani) Care nu are curs, ieşit din circulaţie; fals. III. Adj. (Despre meseriaşi, artişti etc.) Neîndemânatic, incapabil, nepriceput. IV. Adj. 1. Nesatisfăcător; dăunător. ** Expr. A lua (cuiva ceva) în nume de rău = a atribui cuiva o intenţie răuvoitoare, a interpreta eronat o observaţie, un sfat. 2. (Despre vreme) Urât; nefavorabil. 3. (În superstiţii) Prevestitor de rele; nefast, nenorocos. V. Adv. 1. Aşa cum nu trebuie; nepotrivit, greşit, cu defecte. * Neconform cu realitatea; inexact, neprecis, incorect. 2. Neplăcut, supărător, nesatisfăcător. ** Expr. A-i fi (sau a-i merge) cuiva rău = a avea o viaţă grea, a trece prin momente grele; a nu-i prii. A sta rău = a nu avea cele necesare, a fi lipsit de confort, a fi sărac. A-i şedea rău (ceva) = a nu i se potrivi o haină, o atitudine etc.; a fi caraghios, ridicol. A-i fi (cuiva) rău sau a se simţi rău = a fi sau a se simţi bolnav. A i se face (sau a-i veni cuiva) rău = a simţi deodată ameţeală, dureri, senzaţie de greaţă etc.; a leşina. A-i face (cuiva) rău = a-i cauza (cuiva) neplăceri. A-i părea (cuiva) rău (de sau după ceva sau după cineva) = a regreta (ceva sau pe cineva). 3. Incomod, neconfortabil. 4. Neplăcut, dezagreabil. 5. Neconform cu părerile, cu gusturile cuiva. 6. Puternic, tare; foarte. VI. S.n. 1. Ceea ce aduce nemulţumire; neplăcere; pricină de nefericire; neajuns. ** Loc. adv. Cu părere de rău = cu regret. A rău = a nenorocire. ** Loc. prep. De răul (cuiva) = din cauza (răutăţii) cuiva. ** Expr. A vrea, a dori (cuiva) răul = a dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. (formulă glumeaţă prin care se urează cuiva noroc şi fericire) Uita-te-ar relele!. * Boală, suferinţă. ** Rău de mare = stare de indispoziţie generală care se manifestă la unii călători pe mare. Rău de munte (sau de altitudine) = stare de indispoziţie generală cauzată de rarefierea aerului de pe înălţimi. 2. Ceea ce nu e recomandabil din punct de vedere moral. ** Expr. A vorbi de rău (pe cineva) = a ponegri (pe cineva). * (La pl.) Pozne, nebunii copilăreşti. – Lat. reus "acuzat, vinovat".
RĂUFĂCĂTOR, -OARE, răufăcători, -oare, s.m. şi f., adj. (Persoană) care face sau aduce (mult) rău altora, care contravine legilor morale şi sociale; făcător de rele. – Rău + făcător.
RĂURUSCĂ s.f. v. lăuruscă.
RĂUTATE, (2, 3) răutăţi, s.f. 1. Caracteristică a omului rău, înclinare spre a face rău altora. ** Loc. adv. Cu răutate = în mod răutăcios; cu ironie usturătoare, maliţios. 2. (Pop.; mai ales la pl.) Slăbiciune, păcat, defect. 3. (Concr.) Faptă rea. 4. Om rău. [Pr.: ră-u-] – Rău + suf. -ătate.
RĂUTĂCIOS, -OASĂ, răutăcioşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) Plin de răutate; care, fără să aibă un fond rău, este înclinat să jignească, să facă mici

răutăţi. * (Despre atitudini, gesturi, cuvinte) Care supără; jignitor. * Care exprimă răutate. [Pr.: ră-u-] – Răutate + suf. -ios.
RĂUVOITOR, -OARE, răuvoitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care vrea răul cuiva, care manifestă rea-voinţă, plin de rea-voinţă. – Rău + voitor.
RĂVAR, răvare, s.n. (Reg.) 1. Băţ crestat cu care se frământă la stână urda sau caşul dospit. 2. Oală de lut cu fundul prevăzut cu găurele, folosită în bucătărie la strecuratul legumelor. 3. Ghiveci cu flori. – Et. nec. Cf. răvaş.
RĂVAŞ, răvaşe, s.n. (Pop.) Scrisoare, bilet. – Din magh. rovás "răboj".
RĂVĂŞEALĂ, răvăşeli, s.f. Răvăşire. – Răvăşi + suf. -eală.
RĂVĂŞEL, răvăşele, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui răvaş. – Răvaş + suf. -el.
RĂVĂŞI, răvăşesc, vb. IV. Tranz. A face dezordine; a împrăştia, a răscoli. * Fig. A tulbura adânc sufleteşte; a dezorienta. – Cf. scr. rovašiti.
RĂVĂŞIRE, răvăşiri, s.f. Acţiunea de a răvăşi şi rezultatul ei; răvăşeală. – V. răvăşi.
RĂVĂŞIT, -Ă, răvăşiţi, -te, adj. Care este în neorânduială; răscolit. * Fig. Tulburat, dezorientat. – V. răvăşi.
RĂVINEALĂ s.f. v. reveneală.
RĂZ- v. răs÷.
RĂZĂLAU, răzălaie, s.n. (Reg.) Răzătoare. – Din magh. reszelö.
RĂZĂLUI, răzăluiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A răzui. – Din răzălău.
RĂZĂLUIALĂ, răzăluieli, s.f. (Reg.) Răzuire. – Răzălui + suf. -eală.
RĂZĂLUIRE, răzăluiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a răzălui şi rezultatul ei; răzăluială, răzuire. – V. răzălui.
RĂZĂLUIT, -Ă, răzăluiţi, -te, adj. (Reg.) Răzuit. – V. răzălui.
RĂZĂTOARE, răzători, s.f. 1. Obiect de forme şi de dimensiuni diferite, întrebuinţat în bucătărie pentru ras legume, fructe, caşcaval etc.; răzuitoare. 2. Obiect de lemn sau de oţel, în formă de lamă, aşezat la intrarea unei case, de care se rade noroiul de pe încălţăminte. – Rade + suf. -ătoare.
RĂZĂTURĂ, răzături, s.f. 1. Faptul de a (se) rade; bărbierit. 2. Urmă lăsată pe un obiect după ce a fost ras; ştersătură făcută cu guma pe hârtie. 3. Ceea ce rezultă din raderea unui obiect. [Var.: răsătúră s.f.] – Rade + suf. -ătură.
RĂZBATE, răzbát, vb. III. 1. Intranz. A-şi face, a-şi croi drum prin..., a înainta cu greu, înlăturând obstacolele; a străbate, a pătrunde. 2. Intranz. A răzbi (2), a izbuti. 3. Intranz. A umbla în lung şi în larg; a cutreiera, a colinda. 4. Tranz. (Despre stări, sentimente) A pune stăpânire cu putere pe cineva; a birui, a învinge, a copleşi, a răzbi (4). – Răz- + bate.
RĂZBATERE, răzbateri, s.f. Acţiunea de a răzbate şi rezultatul ei. – V. răzbate.
RĂZBĂTĂTOR, -OARE, răzbătători, -oare, adj. Care îşi face drum biruind obstacolele, care nu se dă bătut; tenace. – Răzbate + suf. -ător.
RĂZBEL, răzbele, s.n. (Înv.) Război1 [Var.: rezbél s.n.] – Din război1 (refăcut după lat. bellum).
RĂZBI, răzbesc, vb. IV. 1. Intranz. A-şi face drum, a străbate (anevoie), a trece peste piedici; a răzbate. 2. Intranz. A ajunge undeva înlăturând obstacolele. * A izbuti, a reuşi. * (Despre sunete, zgomote etc.) A se face auzit, a ajunge până la... * (Despre mirosuri) A se răspândi. 3. Tranz. A învinge, a înfrânge, a răpune. ** Expr. A răzbi (pe cineva) cu bătaia = a bate (pe cineva) foarte tare. 4. Tranz. (Despre stări fizice sau sufleteşti) A cuprinde, a birui, a copleşi. 5. Tranz. şi intranz. A termina, a prididi, a isprăvi. – Din sl. razbiti.
RĂZBICI1, răzbice, s.n. (Reg.) Beţişor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înţepenit într-o gaură. – Răzbi + suf. -ici.
RĂZBICI2, răzbicesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri, a perfora. * A scoate ceva bătând. – Din răzbici1.

RĂZBIRE, răzbiri, s.f. Acţiunea de a răzbi şi rezultatul ei. – V. răzbi.
RĂZBIT, -Ă, răzbiţi, -te, adj. 1. (Despre piedici, obstacole etc.) Peste care s-a trecut, care a fost depăşit (cu efort mare). 2. (Despre oameni) Care este biruit, copleşit de durere, de greutăţi etc. – V. răzbi.
RĂZBITOR, -OARE, răzbitori, -oare, adj. (Rar) Care răzbeşte; care străbate, care trece prin...; pătrunzător. – Răzbi + suf. -tor.
RĂZBOI1, războaie, s.n. Conflict armat (de durată) între două sau mai multe grupuri, categorii sociale sau state, pentru realizarea unor interese economice şi politice; răzbel. Război civil = luptă armată între două sau mai multe grupări politice de orientări diferite din interiorul unui stat în vederea schimbării ordinii politice şi de stat sau pentru menţinerea celei existente. Război rece = stare de încordare, de tensiune în relaţiile internaţionale, provocată de politica de ostilitate a unor state faţă de altele, care nu ia totuşi forma unui conflict urmat. Război psihologic = stare de tensiune, de hărţuială nervoasă, psihică, iniţiată şi întreţinută cu scopul de a zdruncina moralul forţelor adverse şi de a demoraliza populaţia. Stare de război = beligeranţă. * Fig. Ceartă; neînţelegere, vrajbă, gâlceavă. – Din sl. razboj "ucidere, jaf".
RAZBOI2, războaie, s.n. 1. Maşină de lucru folosită pentru confecţionarea ţesăturilor din fibre textile. 2. Unealtă casnică de ţesut; argea, stative. – Din bg., scr. razboj.
RĂZBOI3, războiesc, vb. IV. Refl. recipr. (Şi fig.) A purta război1, a se lupta, a se bate. – Din război1.
RĂZBOINIC, -Ă, războinici, -ce, s.m., adj. 1. S.m. Luptător, ostaş care ia parte la un război1. 2. Adj. Care ţine de război1, privitor la război1, de război1. 3. Adj. Căruia îi place lupta; bătăios. – Din sl. razbojniků.
RĂZBOINICESC, -EASCĂ, războiniceşti, adj. (Înv.) Războinic (2). – Războinic + suf. -esc.
RĂZBOIRE, războiri, s.f. Acţiunea de a se război3 şi rezultatul ei. – V. război3.
RĂZBOITOR, -OARE, războitori, -oare, adj., (Înv.) Care se războieşte, care poartă război1. [Pr.: -bo-i-] – Război3 + suf. -tor.
RĂZBOLI, războlesc, vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. – Din sl. razbolěti.
RĂZBOLIRE, războliri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a se războli. – V. războli.
RĂZBOLIT, -Ă, războliţi, -te, adj. (Pop.) Bolnav, suferind. – V. războli.
RĂZBUBUI, pers. 3 răzbubuie, vb. IV. Intranz. (Despre surse de zgomote, p. ext.despre locul în care se fac auzite zgomotele) A bubui tare, a detuna; a mugi, a clocoti. – Răz- + bubui.
RĂZBUBUIRE, răzbubuiri, s.f. Acţiunea de a răzbubui şi rezultatul ei. – V. răzbubui.
RĂZBUBUIT, -Ă, răzbubuiţi, -te, adj. (Despre surse de zgomot) Care bubuie tare, care mugeşte, clocoteşte etc. – V. răzbubui.
RĂZBUCUROS, -OASĂ, răzbucuroşi, -oase, adj. Foarte bucuros. – Răz- + bucuros.
RĂZBUN s.n. 1. (Înv.) Linişte, pace. 2. (Rar) Răzbunare. – Din răzbuna (derivat regresiv).
RĂZBUNA, răzbun, vb. I. 1. Refl. şi intranz. A-şi face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. * A-şi vărsa focul, mânia, necazul pe cineva. 2. Tranz. A da satisfacţie cuiva care nu este în măsură să-şi facă singur dreptate, pedepsind în numele lui pe cel de la care a suferit un rău. * A răscumpăra (4). II. (Pop.) 1. Refl. (La pers. 3) A se face vreme bună, a se lumina, a se însenina. * (Despre nori) A se împrăştia. 2. Tranz. (În expr.) A răzbuna (pe cineva) de inimă sau (refl.) a i se răzbuna (cuiva) inima = a (se) înveseli. – Răz- + bun.

RĂZBUNARE, răzbunări, s.f. Acţiunea de a (se) răzbuna şi rezultatul ei. – V. răzbuna.
RĂZBUNAT, -Ă, răzbunaţi, -te, adj. Căruia i s-a făcut dreptate, i s-a dat satisfacţie (răufăcătorul fiind pedepsit); (despre fapte) pedepsit, plătit. – V. răzbuna.
RĂZBUNĂTOR, -OARE, răzbunători, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care se răzbună, care nu iartă răul ce i s-a făcut; vindicativ. – Răzbuna + suf. -ător.
RĂZBUNIC, răzbunici, s.m. (Pop.) Străbunic. – Răz + bunic.
RĂZBUNICĂ, răzbunici, s.f. (Pop.) Străbunică. – Răz- + bunică sau răzbunic + suf. -ă.
RĂZDA, răzdáu, vb. I. Tranz. (Rar) A da de mai multe ori, a da mereu; a da mai mult. – Răz- + da.
RĂZEŞ, răzeşi, s.m. (În evul mediu, în Moldova) Tăran liber, organizat în obşti, care stăpânea în comun pământul satului de care aparţinea, dar lucra independent (împreună cu familia) lotul agricol repartizat; moşnean; p. gener. ţăran liber, posesor de pământ. – Din magh. részes.
RĂZĂŞESC, -EASCĂ, răzăşeşti, adj. (Reg.) Care aparţine răzeşilor, privitor la răzeşi, caracteristic răzeşilor; de răzeşi. – Răzeş + suf. -esc.
RĂZEŞIE, răzeşii, s.f. 1. (Reg.) Proprietate a unui răzeş. 2. Stare socială a răzeşului. – Răzeş + suf. -ie.
RĂZEŞIME s.f. (Reg.) Totalitatea răzeşilor; mulţime de răzeşi. – Răzeş + suf. -ime.
RĂZEŞIŢĂ, răzeşiţe, s.f. (În evul mediu, în Moldova) Ţărancă liberă, proprietară de pământ; soţie de răzeş. – Răzeş + suf. -iţă.
RĂZGÂIA, răzgâi, vb. I. Tranz. A alinta peste măsură, a satisface capriciile cuiva; a răsfăţa. [Var.: râzgâiá vb. I] – Din bg. razgaljam.
RĂZGÂIALĂ, răzgâieli, s.f. Alintare excesivă; răsfăţ. [Var.: râzgâiálă s.f.] – Râzgâia + suf. -eală.
RÂZGÂIAT, -Ă, răzgâiaţi, -te, adj. Exagerat de alintat; prost crescut; răsfăţat. * Fig (Rar) Desfătat, satisfăcut. [Var.: râzgâiát, -ă adj.] – V. răzgâia.
RAZGÂIERE, răzgâieri, s.f. Acţiunea de a răzgâia şi rezultatul ei. [Var.: râzgâiére s.f.] – V. răzgâia.
RĂZGÂNDI, răzgândesc, vb. IV. Refl. 1. A-şi schimba gândul, părerea sau hotărârea, a reveni asupra unei hotărâri luate. 2. (În legătură cu "a se gândi") A reflecta bine, a chibzui îndelung. – Răz + gândi.
RĂZGÂNDIRE, răzgândiri, s.f. Faptul de a se răzgândi. – V. răzgândi.
RĂZGHINA, răzghin, vb. I. Refl. (Reg.; mai ales despre animale) A-şi rupe picioarele, depărtându-le prea mult unul de altul; p. gener. a se rupe. – Răz- + [îm] bina.
RĂZGHINARE, răzghinări, s.f. (Reg.) Acţiunea de a se răzghina şi rezultatul ei. – V. răzghina.
RĂZGHINAT, -Ă, răzghinaţi, -te, adj. (Reg.) Crăcănat. – V. răzghina.
RĂZIMA vb. I. v. rezema.
RĂZIMAT, -Ă adj. v. rezemat.
RĂZIMĂTOARE s.f. v. rezemătoare.
RĂZIŞOARĂ, răzişoare, s.f. (Rar) Diminutiv al lui rază. – Rază + suf. -işoară.
RĂZJUDECA, răsjúdec, vb. I. Tranz. A supune în repetate rânduri judecăţii, a reflecta din nou sau în repetate rânduri asupra unei probleme. – Răz- + judeca.
RĂZJUDECAT, -Ă, răzjudecaţi, -te, adj. Judecat în repetate rânduri, supus din nou reflecţiei. – V. răzjudeca.

RĂZLEŢ, -EAŢĂ, răzleţi, -e, adj. 1. (Despre fiinţe) Care s-a depărtat de ceilalţi, care a rămas singur. * (Şi adv.) Situat la distanţă (unul de altul). * (Despre sunete) Lipsit de legătură, de continuitate; izolat; sporadic. 2. Care rătăceşte din loc în loc; pribeag, înstrăinat, hoinar. * (Despre privire, ochi) Rătăcit, pierdut. – Din răzleţi (derivat regresiv).
RĂZLEŢI, răzleţesc, vb. IV. 1. Refl. A se îndepărta de un grup, a pleca (de lângă...). 2. Refl. şi tranz. A (se) răspândi în direcţii diferite; a (se) împrăştia, a (se) risipi. – Probabil răz- + lăţi.
RĂZLEŢIRE, răzleţiri, s.f. Faptul de a se răzleţi. – V. răzleţi.
RĂZLOG, răzlogi, s.m. (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac, întrebuinţată la facerea gardurilor. – Din sl. razlogů.
RĂZMERI, răzmeresc, vb. IV. Tranz. (Rar) A alunga, a îndepărta. – Cf. răzmeriţă.
RĂZMERIŢĂ, răzmeriţe, s.f. (Pop.) Răscoală, răzvrătire. [Var.: răzmiriţă, rézmeriţă s.f.] – Din bg., scr. razmirica.
RĂZMIRIŢĂ s.f. v. răzmeriţă.
RĂZNEPOT, răznepoţi, s.m. (Pop.) Strănepot. – Răz- + nepot.
RĂZNI, răznesc, vb. IV. Refl. (Pop.; despre vite) A se pierde, a se depărta de cârd sau de turmă; (despre oameni) a se despărţi, a se izola de ai săi; a se înstrăina. – Din razna.
RĂZOR1, răzoare, s.n. 1. Fâşie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar şi potecă între două ogoare; hat. 2. Loc arat; ogor. 3. Strat de flori sau de legume în grădini; brazdă. 4. Cărăruie (într-o grădină). – Din bg. razor.
RĂZOR2, răzoare, s.n. 1. Arc de trăsură. 2. Drug de metal pentru străpungerea gheţii în vederea pescuitului. – Din fr. ressort (prin apropiere de răzor1).
RĂZORI, răzoresc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) mărgini, a (se) delimita, a (se) învecina. * Tranz. Fig. A tivi, a chenărui. – Din răzor1.
RĂZUI, răzuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A îndepărta un strat subţire de pe suprafaţa unui lucru cu ajutorul unei unelte speciale. 2. A freca un corp de o unealtă sau cu o unealtă, pentru a obţine un material mărunţit. – Rade + suf. -ui.
RĂZUIALĂ, răzuieli, s.f. Răzuire. [Pr.: -zu-ia-] – Răzui + suf. -eală.
RĂZUIRE, răzuiri, s.f. Acţiunea de a răzui şi rezultatul ei; răzuială, răzăluială, răzăluire. – V. răzui.
RĂZUIT, -Ă, răzuiţi, -te, adj. (Despre obiecte) De pe suprafaţa căruia s-a îndepărtat un strat subţire cu ajutorul unei unelte speciale. – V. răzui.
RĂZUITOR, -OARE, (1) răzuitoare, s.n. (2, 3) răzuitori, s.f. 1. S.n. Unealtă folosită la răzuirea lemnului sau a unor piese de metal. 2. S.f. Răzătoare. 3. S.f. Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăţa). * Maşină cu care se îndepărtează radiculele de pe bobul de orez încolţit. * Unealtă în formă de târnăcop mic sau de sapă cu care se curăţă noroiul, gheaţa etc. adunate între şinele şi contraşinele unui pasaj de nivel. [Pr.: -zu-i-] – Răzui + suf. -itor.
RĂZUITURĂ, răzuituri, s.f. Faptul de a răzui; (concr.) ceea ce rămâne în urma răzuirii, rămăşiţe căzute în urma răzuirii. [Pr.: -zu-i-] – Răzui + suf. -tură.
RĂZUŞ, răzuşuri, s.n. 1. Unealtă cu care se rade ceea ce a rămas lipsit sau prins de ceva. 2. Daltă folosită în tâmplărie, dulgherie, rotărie etc., cu care se sapă în lemn. 3. Unealtă de plivit, formată dintr-un băţ cu vârful de oţel. – Răzui + suf. -uş.
RĂZVIDI, răzvidesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să priceapă, a lămuri, a desluşi, a explica. – Din scr. razvideti.
RĂZVIDIT adv. (Rar) Clar, lămurit, desluşit; evident. – V. răzvidi.

RĂZVRĂTI, răzvrătesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) răscula, a (se) revolta. * Intranz. (Rar) A unelti, a complota (împotriva cuiva). – Din sl. razvratiti.
RĂZVRĂTIRE, răzvrătiri, s.f. Acţiunea de a (se) răzvrăti şi rezultatul ei; răscoală, revoltă. – V. răzvrăti.
RĂZVRĂTIT, -Ă, răzvrătiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Răsculat, revoltat. – V. răzvrăti.
RĂZVRĂTITOR, -OARE, răzvrătitori, -oare, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care răzvrăteşte, care aţâţă la răscoală; instigator. – Răzvrăti + suf. -tor.
RÂCĂ s.f. (Fam.) Ceartă, sfadă. ** Expr. A căuta (cuiva) râcă = a căuta (cuiva) ceartă, pricină. A se pune râcă (cu cineva) = a se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă. A purta (cuiva) râcă = a duşmăni pe cineva. – Din râcăi (înv. "a răcnî " < sl.) (derivat regresiv).
RÂCÂI, râcâi, vb. IV. Tranz. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma cu ghearele sau cu labele; p. ext. (despre oameni) a zgâria ceva cu unghiile sau cu ajutorul unui instrument. ** Expr. A(-l) râcâi (pe cineva) la inimă = a-l chinui pe cineva gândul că trebuie să facă un lucru şi nu l-a făcut sau că ştie un lucru care interesează pe altul şi nu-l spune. * A îndepărta prin zgâriere un înveliş, un strat. – Formaţie onomatopeică.
RÂCÂIALĂ, râcâieli, s.f. Râcâire, râcâit, râcâitură. [Pr.: -câ-ia-] – Râcâi + suf. -eală.
RÂCÂIRE, râcâiri, s.f. Acţiunea de a râcâi şi rezultatul ei; râcâială, râcâit, râcâitură. – V. râcâi.
RÂCÂIT1 s.n. Faptul de a râcâi; zgomotul produs prin râcâire. – V. râcâi.
RÂCÂIT2, -Ă, râcâiţi, -te, adj. 1. Care este scormonit, scurmat, zgâriat. 2. Îndepărtat prin zgâriere. – V. râcâi.
RÂCÂITURĂ, râcâituri, s.f. Râcâire. [Pr.: -câ-i-] – Râcâi + suf. -tură.
RÂDE, râd, vb. III. Intranz. 1. A-şi manifesta veselia sau satisfacţia printr-o mişcare caracteristică a feţei şi a gurii, scoţând în acelaşi timp sunete specifice, succesive şi nearticulate. ** Expr. A râde în barbă (sau pe sub mustaţă) = a râde reţinut, pe ascuns. (rar) A-şi râde în barbă (sau pe sub mustaţă) = a râde reţinut, pe ascuns. (Rar) A râde galben = a râde fals, silit (prefăcându-se că se bucură). A râde (cuiva) în nas (sau în faţă, în obraz) = a sfida pe cineva; a-şi bate joc de cineva care este de faţă. 2. A se distra; a se amuza, a face haz de ceva. * A fi mulţumit, vesel, fericit; a se bucura. * (Cu determinări în dativ sau introduse prin prep. "la") A arăta cuiva simpatie, surâzându-i. * (Despre soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil, prielnic. 3. A-şi bate joc de cineva sau de ceva; a face haz, a se amuza pe socoteala cuiva sau a ceva; a lua în râs. ** Expr. Râd (sau ar râde) şi câinii (sau şi curcile, ciorile) de cineva, se zice despre cineva care s-a făcut de ruşine, s-a compromis. * A nu ţine seama de ceva; a nesocoti, a desconsidera, a dispreţui. – Lat. ridere.
RÂGÂI, râgâi, vb. IV. Intranz. A scoate pe gât un zgomot caracteristic, provocat de eliminarea gazelor din stomac. – Formaţie onomatopeică.
RÂGÂIALĂ, rîgâieli, s.f. Faptul de a râgâi; zgomot produs de ieşirea pe gât a gazelor din stomac. [Pr.: -gâ-ia-] – Râgâi + suf. -eală.
RÂGÂITURĂ, râgâituri, s.f. Râgâială. – Râgâi + suf. -tură.
RÂIE s.f. 1. (Pop.) Boală de piele la oameni şi la animale, cauzată de un parazit şi caracterizată prin apariţia unor bubuliţe (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime; scabie. ** Expr. Se ţine ca râia de om, se zice despre cineva de care nu mai poţi să scapi. 2. Fig. Epitet depreciativ pentru oameni şi animale rele, care provoacă multe necazuri; pacoste, năpastă. 3. (În sintagma) Râia neagră a cartofului = boală a cartofului provocată de o ciupercă şi

manifestată prin apariţia unor excrescenţe moi, negre-brune, pe părţile subterane ale plantei. [Pr.: râ-ie] – Lat. aranea.
RÂIOS, -OASĂ, râioşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) Bolnav de râie (1). ** Expr. (Fam.; substantivat) A face pe râiosul = a fi mândru sau înfumurat fără motiv; a-şi da aere. [Pr.: râ-ios] – Râie + suf. -os.
RÂLĂ s.f. v. rână.
RÂMA, pers. 3 râmă, vb. I. Intranz. (Despre porci) A scormoni pământul cu râtul. ** Expr. (Tranz.; pop.) A râma (un gând pe cineva) la inimă = a chinui (un gând) pe cineva. – Lat. rimare.
RÂMĂ, râme, s.f. Vierme anelid cu corpul lung, de culoare roşcată, care trăieşte în pământ sau pe sub pietre, hrănindu-se cu pământ bogat în resturi vegetale (Lumbrieus terrestris). – Din râma.
RÂMĂTOR, râmători, s.m. (Pop.) Porc. – Râma + suf. -ător.
RÂMĂTURĂ, râmături, s.f. Loc unde a râmat un porc; pământ scormonit de un porc. – Râma + suf. -ătură.
RÂMLEAN, râmleni, s.m. (Înv.) Roman2. – Din sl. rimljaninů.
RÂMNI vb. IV v. râvni.
RÂMNIC, râmnice, s.n. (Reg.) Heleşteu. – Din bg. râbnik, ucr. ribnik.
RÂMNIT, -Ă adj. v. râvnit.
RÂMNITOR, -OARE adj. v. râvnitor.
RÂNĂ s.f. Fiecare dintre cele două laturi ale corpului omenesc. ** Loc. adv. şi adj. (rar) Într-o (sau pe o) rână = (culcat sau aplecat) pe o parte a trupului; (în legătură cu obiecte) înclinat într-o parte, strâmb. [Var.: (reg.) rálă s.f.] – Lat. / * / rema (= renes).
RÂNCĂ, rânci, s.f. 1. Vână de bou; p. ext. cravaşă. 2. Inel (de răchită) cu care se leagă partea de sus a leucii de carâmbul de sus al loitrei unui car. – Et. nec.
RÂNCED, -Ă, râncezi, -de, adj. (Despre materii grase) Cu gust şi miros neplăcut din cauza alterării; care a suferit procesul de râncezire; râncezit. * (Despre gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate. – Lat. rancidus.
RÂNCEZEALĂ, râncezeli, s.f. Faptul de a (se) râncezi; gust sau miros de substanţe râncede. – Râncezi + suf. -eală.
RÂNCEZI, pers. 3 râncezeşte, vb. IV. Intranz. şi refl. (Despre materii grase) A deveni rânced prin descompunere parţială în contact cu aerul. – Din rânced.
RÂNCEZIRE, râncez均iri, s.f. Faptul de a (se) râncezi; alterare a grăsimilor. – V. râncezi.
RÂNCEZIT, -Ă, rânceziţi, -te, adj. Rânced. – V. râncezi.
RÂNCHEZ, rânchezuri, s.n. (Rar) Rânchezat. – Din râncheza (derivat regresiv).
RÂNCHEZA, pers. 3 rânchează, vb. I. Intranz. (Despre cai) A necheza. – Lat. / * / rhonchizare (după necheza).
RÂNCHEZAT s.n. Faptul de a râncheza; rânchez, nechezat. – V. râncheza.
RÂND, rânduri, s.n. 1. Şir (drept, aliniat, ordonat) de lucruri sau de fiinţe. ** Loc. adv. De-a rândul = a) unul după altul, fără întrerupere, în şir, neîntrerupt, continuu, consecutiv; b) de la un capăt la altul; pretutindeni. Pe rând = a) unul după altul, succesiv; b) de la unul la altul. Pe rând sau rând pe rând, rânduri-rânduri = treptat (-treptat), unul după altul. În primul rând = înainte de toate, mai ales. ** Expr. A fi în primele rânduri = a) a ocupa un loc de frunte într-un şir; b) a fi în fruntea unei activităţi. * Haină (încheiată) la două rânduri = haină bărbătească cu două şiruri de nasturi, unul pentru a încheia şi unul ca garnitură. * Fiecare dintre şirurile orizontale de cuvinte formând o linie dreaptă într-un text scris sau tipărit. ** Expr. A citi printre rânduri = a pricepe (sau a se strădui să priceapă) şi ceea ce nu se spune

explicit într-un text scris. * Şir de obiecte suprapus altuia. * (Rar) Cat, etaj. 2. Locul cuvenit cuiva sau ocupat de cineva într-un şir sau în cadrul unei activităţi; momentul indicat pentru o activitate. ** Loc. adv. La rând = unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. Cu rândul = cu schimbul; alternativ. De rând = de serviciu. ** Expr. A lua pe cineva la (sau după) rând = a se ocupa de cineva conform ordinii stabilite sau cuvenite. A ţine (sau a păstra) rândul = a respecta locul stabilit sau ordinea stabilită. A ţine cuiva rândul = a păstra un loc pentru cineva lângă sine, într-un şir. A intra la rând = a începe să acţioneze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora. (A fi) în rând cu cineva (sau în rândul cuiva) = (a fi) în categoria cuiva, alături de cineva; (a fi) pe aceeaşi treaptă, la acelaşi nivel. A lăsa (sau a ceda) cuiva rândul = a se retrage dintr-un loc sau dintr-o activitate, pentru a permite altuia să ocupe locul sau să acţioneze. A fi (sau a veni) rândul cuiva sau a veni rândul (pentru ceva) = a sosi momentul potrivit pentru a se face un lucru. La rândul meu (sau tău, lui etc.) = a) atunci când este momentul potrivit pentru mine (sau tine, el etc.); în urma altora într-un şir; b) din partea mea (sau a ta, a lui etc.). A nu-şi da rând = a lucra de zor, a fi neobosit; a se îmbulzi la treabă sau la vorbă. (Pop.) A nu-şi putea da rând cu cineva = a nu o putea scoate la capăt cu cineva. A da rând la... = a ţine seama de... Fără (de) rând = fără chibzuinţă, fără seamăn. 3. Cantitate, grup, număr care urmează după alte grupuri de acelaşi fel. * Grup de obiecte care formează un tot, o serie şi care se folosesc deodată. ** Un rând de case = un corp de case. * (Precedat de numerale sau de adjective) Dată, oară. 4. Grup de persoane (sau de obiecte) care formează un tot omogen. 5. (Înv.) Categorie socială. ** Loc. adv. De rând = a) din popor, fără rang; b) lipsit de strălucire; comun, obişnuit; vulgar. 6. Obicei, rânduială, fel (de a fi, de a trăi); rost. ** Expr. A şti rândul = a şti rânduiala, a cunoaşte rostul, mersul treburilor. (Reg.) Cum e rândul? = cum stau lucrurile? A umbla de rândul cuiva = a avea grijă de cineva, a purta de grijă cuiva. – Din sl. rendů.
RÂNDAŞ, rândaşi, s.m. Om de serviciu folosit în trecut la muncile de rând într-o gospodărie; servitor, s.lugă. – Rândui + suf. -aş.
RÂNDEA s.f. v. rindea.
RÂNDUI, rânduiesc, vb. IV. Tranz. 1. A aşeza într-o succesiune regulată, într-un şir, într-un şirag; p. ext. a dispune, a aranja într-un anumit fel; a face ordine. * Refl. A urma unul după altul, a se succeda; a se afla, a fi situat sau aşezat unul în urma altuia, într-o anumită ordine; a se înşirui. 2. A pune ordine într-un domeniu de activitate; a organiza. 3. A da cuiva o însărcinare sau o dispoziţie; a decide, a hotărî, a porunci. * A dispune, a fixa, a stabili; a destina. 4. (Înv.) A numi pe cineva într-o slujbă; a repartiza într-o funcţie; a investi, a numi. – Rând + suf. -ui.
RÂNDUIALĂ, rânduieli, s.f. 1. Faptul de a rândui; fel de aranjare a lucrurilor în mod ordonat; p. ext. ordine. 2. Fel în care se desfăşoară o acţiune, un sistem de organizare statornicit sau impus. * Măsură, directivă, dispoziţie, aranjament. 3. Ceremonial, forme statornicite; datină, obicei, regulă. 4. Denumire generică folosită în trecut pentru anumite dări în bani către domnie. [Pr.: -du-ia-] – Rândui + suf. -eală.
RÂNDUIRE, rânduiri, s.f. Acţiunea de a (se) rândui şi rezultatul ei. – V. rândui.
RÂNDULEŢ, rânduleţe, s.n. Diminutiv al lui rând. – Rând + suf. -uleţ.
RÂNDUNEA, rândunele, s.f. Rândunică. – Lat. / * / hirundinella.
RÂNDUNEL, rândunei, s.m. Bărbătuşul rândunicii. – Rândun [ea] + suf. -el.
RÂNDUNICĂ, rândunici, s.f. 1. Pasăre călătoare insectivoră cu coada adânc bifurcată, cu pene albe-gălbui pe burtă şi negre-albăstrui pe spate (Hirundo

rustica). 2. ** Compus: rândunică-de-mare = peşte marin care înoată pe fundul apei cu ajutorul înotătoarelor pectorale (Trigla lucerna). 3. Ultima dintre cele cinci pânze ale unui catarg, aşezată în vârful acestuia. – Rândun [ea] + suf. -ică.
RÂNI, rânesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăţa un loc de stratul de murdărie depus. – Din bg. rina.
RÂNJEALĂ, rânjeli, s.f. Rânjire. – Rânji + suf. -eală.
RÂNJET, rânjete, s.n. Grimasă de batjocură, de răutate sau de prostie, care strâmbă figura cuiva şi îi descoperă dinţii; râs sau zâmbet răutăcios, sareastic, prostesc; rânjitură, rânjire. * Manifestare de furie sau de ameninţare la unele animale, care constă mai ales fin arătarea dinţilor. – Rânji + suf -et.
RÂNJI, rânjesc, vb. IV. Intranz. şi refl. 1. (reg.) (Despre animale) A-şi arăta ameninţător dinţii, a mârâi arătându-şi dinţii. 2. (Despre oameni) A-şi arăta dinţii într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie etc. * A râde silit, forţat, fără veselie. * (Rar) A-şi bate joc de cineva. – Din bg. rănža "a mârâi".
RÂNJIRE, rânjiri, s.f. Faptul de a (se) rânji: rânjet. – V. rânji.
RÂNJIT, -Ă, rânjiţi, -te, adj. Care rânjeşte (2) (întruna). – V. rânji.
RÂNJITOR, -OARE, rânjitori, -oare, adj. Care rânjeşte (2); batjocoritor. – Rânji + suf. -tor.
RÂNJITURĂ, rânjituri, s.f. Rânjire; rânjet. – Rânji + suf. -tură.
RÂNTAŞ, rântaşuri, s.n. Sos făcut din făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, pentru a fi adăugat la unele mâncăruri. – Din magh. rántás.
RÂNZĂ, rânze, s.f. 1. (Reg.) Pipotă. 2. (Pop. şi fam.) Stomac. * (Reg.) Nume date unor boli de stomac. – Cf. alb. rrëndës "cheag".
RÂNZOS, -OASĂ, rânzoşi, -oase, adj. (pop.) Răutăcios, bosumflat, arţăgos; iute la mânie. – Rânză + suf. -os.
RÂPĂ, râpe, s.f. Coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de şuvoaie. ** Expr. A (se) da (sau a merge, a se duce) de râpă = a (se) distruge, a (se) nimici, a nu mai rămâne nimic, a eşua. [Pl. şi; râpi] – Lat. ripa.
RÂPOS, -OASĂ, râpoşi, -oase, adj. (Despre terenuri) Plin de râpe; cu coaste repezi, abrupte; abrupt, prăpăstios. – Râpă + suf. -os.
RÂS1, râsuri, s.n. Acţiunea de a râde şi rezultatul ei; manifestare a veseliei exprimată printr-o mişcare caracteristică a feţei şi a gurii, însoţită de un sunet specific, nearticulat; râset. ** Expr. De râs (sau de râsul lumii) = de ocară, de batjocură; ridicol. A lua (pe cineva) în râs = a-şi bate joc (de cineva). A-şi face râs de cineva (sau de ceva) = a-şi bate joc de cineva sau de ceva. * (Rar) Sunet în cascade, scos de unele păsări. – Lat. risus.
RÂS2, râşi, s.m. Specie de mamifer sălbatic, carnivor, din familia felinelor, mai mare decât pisica sălbatică, cu blana galbenă-roşcată (cu pete negre) şi cu smocuri de păr pe urechi; linx (Lynx lynx). – Din sl. rysî.
RÂSET, râsete, s.n. Râs1. – Râs1 + suf. -et.
RÂŞCOV, râşcovi, s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria de culoare portocalie-cărămizie şi cu picior galben-portocaliu, care creşte prin pădurile de fag şi de brad şi care secretă un latex (Lactarius deliciosus). – Cf. ucr. ryžok, ryžka.
RÂŞNI, râşnesc, vb. IV. Tranz. A măcina cafea, piper, scorţişoară etc. cu râşniţa (2). * Fig. A fărâma, a zdrobi. – Din râşniţă (derivat regresiv).
RÂŞNICIOARĂ, râşnicioare, s.f. Dimiutiv al lui râşniţă. – Râşniţă + suf. -ioară.
RÂŞNIT s.n. Acţiunea de a râşni. – V. râşni.
RÂŞNIŢAR, râşniţari, s.m. Persoană care macină sau fărâmă porumb, sare etc. cu râşniţa (1). – Râşniţă + suf. -ar.

RÂŞNIŢĂ, râşniţe, s.f. 1. Maşină rudimentară de măcinat sare, porumb etc., compusă din două pietre suprapuse, dintre care cea de deasupra se învârteşte cu ajutorul unui mâner. ** Expr. A ajunge de la moară la râşniţă = a ajunge dintr-o situaţie bună într-una rea; a scăpăta. A-i umbla cuiva gura ca o râşniţă = a vorbi foarte mult; a vorbi întruna; a nu mai tăcea din gură. * Moară primitivă mişcată cu ajutorul animalelor de tracţiune. 2. Instrument de bucătărie cu care se macină boabele de cafea, de piper etc. – Din bg. răšnica.
RÂT1, râturi, s.n. Botul porcului. – Din sl. rutu.
RÂT2, râturi, s.n. (Reg.) Şes de-a lungul unei ape curgătoare, pe care creşte iarbă pentru cosit sau pentru păşunat. – Din magh. rét.
RÂTAN, râtani, s.m. (Reg.) Porc. * Epitet depreciativ adresat unei persoane prost crescute, lipsite de educaţie, de maniere. – Rât1 + suf. -an.
RÂU, râuri, s.n. 1. Apă curgătoare (permanentă) formată din unirea mai multor pâraie şi care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac etc. 2. P. anal. Cantitate mare de lichid care curge; torent, val. * Fig. Şir, coloană, mulţime de oameni în mers. ** Expr. Râuri-râuri = în număr mare, fără sfârşit; potop. 3. (La pl.) Cusătură în linii şerpuitoare, care împodobeşte mânecile, de la altiţă la manşetă, şi piepţii cămăşilor de la costumul naţional. – Lat. rivus.
RÂULEŢ, râuleţe, s.n. Diminutiv al lui râu (1); râuşor. [Pr.: râ-u-] – Râu + suf. -uleţ.
RÂURA, pers. 3 râurează, vb. I 1. Intranz. A curge ca un râu (1). * Fig. (Despre păr) A cădea în jos (pe spate); a undui. 2. Tranz. (Rar; despre râuri) A străbate un loc (alimentându-1 cu apă). 3. Tranz. A împodobi o ie, o cămaşă etc. cu râuri (3). [Pr.: râ-u÷. – Var. (înv.) râurí vb. IV] – Din râu.
RÂURAT, -Ă, râuraţi, -te, adj. Împodobit, cusut cu râuri (3). [Pr.: râ-u-] -V. râura.
RÂURI vb. v. râura.
RÂUŞOR, râuşoare, s.n. Râuleţ. [Pr.: râ-u-] – Râu + suf. -uşor.
RÂVNĂ, râvne, s.f. 1. Imbold lăuntric puternic, pornire aprinsă spre ceva, însufleţire în muncă; sârguinţă, silinţă, zel. * Ardoare, evlavie. 2. Dorinţă aprinsă pentru ceva; poftă. – Din râvni (derivat regresiv).
RÂVNI, râvnesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A simţi un imbold puternic spre un lucru, a dori din toată inima, a jindui să ajungă la ceva, să posede ceva; a aspira, a năzui. * A dori să-şi însuşească un lucru străin; a invidia. 2. Refl. (Rar) A se înflăcăra pentru cineva sau ceva. [Var.: (reg.) râmní vb. IV] – Din sl. rîvînovati.
RÂVNIT, -Ă, râvniţi, -te, adj. Dorit, poftit, pizmuit. [Var.: (reg.) râmnít, -ă adj.] – V. râvni.
RÂVNITOR, -OARE, râvnitori, -oare, adj. Care tinde spre cineva sau spre ceva, care este plin de râvnă; însufleţit de o dorinţă, zelos. [Var.: (reg.) râmnitór, -oáre adj.] – Râvni + suf. -tor.
RÂZĂREŢ, -EAŢĂ, râzăreţi, -e, adj. (Rar) Care râde mereu şi de orice. – Râde + suf. -ăreţ.
RÂZĂTOR, -OARE, râzători, -oare, adj. Care râde, care răspândeşte voie bună, veselie, bună dispoziţie peste tot; vesel. – Râde + suf. -ător.
RÂZGÂIA vb. I v. răzgâia.
RÂZGÂIALĂ s.f. v. răzgâială.
RAZGÂIAT, -Ă adj. v. răzgâiat.
RÂZGÂIERE s.f. v. răzgâiere.
RÂZNAR, râznari, s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la râznă. – Râznă + suf. -ar.

RÂZNĂ, râzne, s.f. (Reg.) Vagonet cu care se transportă piatra şi minereul de la locul de extracţie până la gura unei mine. – Et. nec.
RE1- elem. Element de compunere cu sens iterativ, care serveşte la formarea unor verbe, a unor adjective şi a unor substantive. – Din fr., lat. re÷.
RE2 s.m. invar. (Muz.) 1. Una dintre cele şapte sunete muzicale ale gamei; nota corespunzătoare acestui sunet. 2. A treia coardă a unei viori. – Din fr.ré, it. re.
REABILITA, reabilitez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face să-şi recapete sau a-şi recăpăta buna dispoziţie, a(-şi) restabili prestigiul ştirbit. 2. Tranz. (Jur.) A reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări sau a unei bănuieli false). [Pr.: re-a-] – Din fr. réhabiliter.
REABILITARE, reabilitări, s.f. Acţiunea de a (se) reabilita şi rezultatul ei. * (Jur.) Act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute (în urma unei condamnări). [Pr.:re-a-] – V. reabilita.
REABILITAT, -Ă, reabilitaţi, -te, adj. Care a obţinut reabilitarea. [Pr.: re-a-] -V. reabilita.
REABONA, reabonez, vb. I. Refl. A se abona fin nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + abona. Cf. fr. réabonner.
REABONARE, reabonări, s.f. Acţiunea de a se reabona şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reabona.
REABONAT, -Ă, reabonaţi, -te, adj. (Despre oameni) Care beneficiază din nou de un abonament. [Pr : re-a-] – V. reabona.
REABORDA, reabordez, vb. I. Tranz. A aborda fin nou o problemă pentru a o aprofunda, a o lămuri. [Pr.: re-a-] – Re1- + aborda (după fr. réaborder).
REABORDARE, reabordări, s.f. Acţiunea de a reaborda. [Pr.: re-a-] -V. reaborda.
REABORDAT, -Ă, reabordaţi, -te, adj. (Despre probleme, situaţii, teorii) Care a fost abordat din nou (pentru aprofundare). [Pr.: re-a-] – V. reaborda.
REACLIMATIZA, reaclimatizez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aclimatiza din nou la anumite condiţii. [Pr.: re-a-] – Re1- + aclimatiza (după engl. reacclimatize).
REACLIMATIZARE, reaclimatizări, s.f. Acţiunea de a (se) reaclimatiza. [Pr.: re-a-] – V. reaclimatiza.
REACLIMATIZAT, -Ă, reaclimatizaţi, -te, adj. Care a fost aclimatizat din nou la anumite condiţii. [Pr.: re-a-] – V. reaclimatiza.
REACOPERI, reacópăr, vb. IV. Tranz. A acoperi ceva din nou, a acoperi ceva la loc (după ce a fost descoperit). [Pr.: re-a-] – Re1- + acoperi.
REACORDA, (1) reacord, (2) reacordez, vb. I. Tranz. 1. A acorda încă o dată îngăduinţă, favoare, avantaje cuiva. 2. A acorda din nou un instrument muzical dezacordat. [Pr.: re-a-] – Re1- + acorda.
REACORDARE, reacordări, s.f. Acţiunea de a reacorda. [Pr.: re-a-] – V. reacorda.
REACORDAT, -Ă, reacordaţi, -te, adj. 1. Care a fost dat, acordat încă o dată. 2. (Despre instrumente muzicale dezacordate) Acordat din nou. [Pr.: re-a-] – V. reacorda.
REACTANT, reactanţi, s.m. Fiecare dintre substanţele care iau parte la o reacţie chimică. [Pr.: re-ac-] – Din engl. reactant.
REACTANŢĂ, reactanţe, s.f. 1. Mărime caracteristică circuitelor electrice care lucrează în flux de curent alternativ şi care conţin ca elemente reactive bobine sau condensatoare. 2. Bobină electrică a cărei reactanţă (1) este sensibilă. [Pr.: re-ac-] – Din engl. reactance, fr. réactance.
REACTIV, -Ă, reactivi, -e, adj., s.m. 1. Adj. Referitor la reactanţă; (despre elemente de circuite) care realizează un transfer periodic de energie în

circuit, introducând un defazaj între intensitatea curentului şi tensiunea electrică. 2. S.m. Substanţă chimică ce dă o reacţie specifică în prezenţa unui anumit ion sau a unei grupe de ioni. [Pr.: re-ac-] – Din fr. réactif.
REACTINA, reactivez, vb. I. Tranz. 1. (Rar) A repune în activitate. * Refl. A reintra în cadrele active ale armatei. * Intranz. (Despre boli) A se declanşa din nou, după o vindecare aparentă; a recidiva. 2. (Chim., Fiz.) A reînnoi piesele şi soluţia unui element pentru a-i intensifica puterea de acţiune. [Pr.: re-ac-] – Din fr. réactiver.
REACTIVANT, -Ă, reactivanţi, -te, adj., subst. 1. Adj. Care reactivează. 2. Subst. Reactiv chimic folosit în industria extractivă pentru a da particulelor de minereu proprietatea de a pluti într-un lichid. [Pr.: re-ac-] – Reactiva + suf. -ant.
REACTIVARE, reactivări, s.f. Acţiunea de a (se) reactiva şi rezultatul ei. ** (Med.) Reactivarea serului = reapariţia proprietăţilor active ale unui ser devenit inactiv, prin adăugare de ser roaspăt. [Pr.: re-ac-] – V. reactiva.
REACTIVITATE s.f. Însuşirea de a fi reactiv; reacţie la o excitaţie. * (Fiz.) Mărime care caracterizează funcţionarea unui reactor nuclear. * (Chim.) Capacitate a unui atom, a unei molecule sau a unui radical de a participa la o reacţie chimică. * (Med.) Proprietate a unui ţesut de a reacţiona la un stimul oarecare. [Pr.: re-ac-] – Din fr. réactivité.
REACTOPROPULSOR, reactopropulsoare, s.n. Reactor care are ca organ propulsor o elice antrenată de o turbină cu gaze alimentată de gazele evacuate din camera de combustie a reactorului. [Pr.: re-ac-] – Reacto [r] + propulsor.
REACTOR, reactoare, s.n. 1. Aparat propulsor cu o cameră de ardere la care propulsia se realizează prin interacţiunea mecanică dintre gazele rezultate din acţiunea arderii unui combustibil în această cameră şi pereţii recipientului prin care se evacuează aceste gaze. 2. (În sintagma) Reactor nuclear = instalaţie complexă în care se realizează fisiunea nucleelor elementelor firele, printr-o reacţie în lanţ controlată, cu scopul de a permite utilizarea energiei degajate. 3. Aparat industrial sau de laborator în care se produce o reacţie chimică. 4. Bobină electrică sau condensator electric folosite ca sisteme fizice care prezintă în principiu reactanţa într-un circuit electric; bobină cu reactanţă. [Pr.: re-ac-] – Din fr. réacteur.
REACTUALIZA, reactualizez, vb. I. Tranz. A face să fie din nou actual, a readuce în actualitate. [Pr.: re-ac-tu-a-] – V. reactualiza.
REACTUALIZARE, reactualizări, s.f. Acţiunea de a reactualiza şi rezultatul ei. [Pr.: re-ac-tu-a-] – V. reactualiza.
REACŢIE, reacţii, s.f. I. 1. Faptul de a reacţiona; atitudine, manifestare ca răspuns la ceva. 2. (Biol.) Fenomen nemijlocit prin care materia vie răspunde acţiunii unui excitant (venit din interior sau din afară). 3. (Chim.) Fenomen de transformare a uneia sau a mai multor substanţe chimice sub acţiunea unor agenţi fizici sau a altor substanţe chimice, în urma căruia se formează substanţe noi, cu proprietăţi diferite de ale celor iniţiale. 4. (Fiz.; în sintagma) Reacţie nucleară. 5. (Fiz.) Forţă (sau cuplu de forţe) exercitată de un sistem de corpuri asupra altui sistem de corpuri, în momentul în care ultimul exercită asupra primului o forţă (sau un cuplu de forţe) care se consideră ca acţiune. ** (Astron.) Reacţie gravitaţională = modificare a direcţiei şi a modulului vectorului de viteză caracteristice unei nave spaţiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitaţional al acestuia. * Derivarea unei puteri din circuitul de ieşire al unui amplificator de radio cu tuburi electronice şi introducerea ei în circuitul lui de intrare. ** (Tehn.)

Reacţiunea indusului = totalitatea fenomenelor datorite câmpului magnetic produs de indus la funcţionarea în sarcină a unei maşini electrice. II. (În forma "reacţiune") Împotrivire politică şi economică a claselor în declin faţă de orice manifestare a progresului social; p. ext. totalitatea celor care susţin această împotrivire şi vor restaurarea orânduirii vechi. [Pr.: re-ac÷, – Var.: reacţiúne s.f.] – Din fr. réaction.
REACŢIONA, reacţionez, vb. I. Intranz. A răspunde într-un anumit fel la o excitare sau la o acţiune din afară. * A lua o atitudine faţă de o situaţie sau de o împrejurare; a replica; a riposta. [Pr.: re-ac-ţi-o-] – Din fr. réactionner.
REACŢIONAL, -Ă, reacţionali, -e, adj. Care ţine de reacţie, referitor la o reacţie. [Pr.: re-ac-ţi-o-] – Din fr. réactionnel.
REACŢIONAR, -Ă, reacţionari, -e, adj. Care aparţine sau care este specific reacţiunii politice, care se referă la reacţiune; care este ostil faţă de progres; retrograd. * (Substantivat) Adept al reacţiunii politice. [Pr.: re-ac-ţi-o-] – Din fr. réactionnaire.
REACŢIONARISM s.n. Concepţie politică reacţionară; caracterul a ceea ce este reacţionar; atitudine ostilă faţă de progres. [Pr.: re-ac-ţi-o-] – Reacţionar + suf. -ism.
REACŢIUNE s.f. v. reacţie.
READAPTA, readaptez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) adapta din nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + adapta.
READAPTARE, readaptări, s.f. Faptul de a (se) readapta. [Pr.: re-a-] – V. readapta.
READMISIE, readmisii, s.f. Nouă admisiune; readmitere. [Pr.: re-ad-] – Din fr. réadmission.
READMITE, readmit, vb. III. Tranz. A admite din nou, a reprimi. [Pr.: re-ad-] – Din fr. réadmettre (după admite).
READMITERE, readmiteri, s.f. Acţiunea de a readmite şi rezultatul ei; readmisie. [Pr.: re-ad-] – V. readmite.
READMONESTA, readmonestez, vb. I. Tranz. A admonesta pentru noi abateri. [Pr.: re-ad-] – Re1- + admonesta.
READMONESTARE, readmonestări, s.f. Acţiunea de a readmonesta. [Pr.: -re-ad-] – V. readmonesta.
READORMI, readórm, vb. IV. Intranz. A adormi din nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + adormi.
READUCĂTOR, readucătoare, s.n. Dispozitiv de restabilire totală sau parţială a condiţiilor iniţiale de funcţionare ale unui sistem tehnic sau de readucere a unei mărimi la o valoare cuprinsă în intervalul de reglare pentru a se obţine funcţionarea stabilă a sistemului. [Pr.: re-a-] – Readuce + suf. -ător.
READUCE, readúc, vb. III. Tranz. A aduce din nou la locul sau la starea de mai înainte. [Pr.: re-a-] – Re1- + aduce.
READUCERE, readuceri, s.f. Acţiunea de a readuce şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. readuce.
READUNA, readún, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aduna din nou, a (se) strânge iarăşi la un loc. [Pr.: re-a-] – Re1- + aduna.
REAERISI, reaerisesc, vb. IV. Tranz. A aerisi din nou o încăpere în care aerul e viciat, un obiect de îmbrăcăminte din care nu a ieşit mirosul neplăcut. [Pr.: re-a-c-] – Re1- + aerisi (după fr. réaérer).
REAERISIRE, reaerisiri, s.f. Acţiunea de a reaerisi. [Pr.: re-a-e-] – V. reaerisi.
REAERISIT, -Ă, reaerisiţi, -te, adj. (Despre încăperi, îmbrăcăminte etc.) Care a fost aerisit din nou. [Pr.: re-a-e-] – V. reaerisi.

REAFIRMA, reafírm, vb. I. Tranz. A afirma ceva din nou. [Pr.: re-a-] – Din fr. réaffirmer.
REAFIRMARE, reafirmări, s.f. Acţiunea de a reafirma şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reafirma.
REAFLA, reáflu, vb. I. Tranz. (Rar) A afla din nou; a regăsi. [Pr.: re-a-] – Re1- + afla.
REAGRAVA, pers. 3 reagravează, vb. I. Refl. A se agrava din nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + agrava.
REAGRAVARE, reagravări, s.f. Faptul de a se reagrava. [Pr.: re-a-] – V. reagrava.
REAJUSTA, reajustez, vb. I. Tranz. A ajusta din nou (un lucru, o piesă etc.); a potrivi, a readpta (ceva) unei noi situaţii. [Pr.: re-a-] – Din fr. réajuster.
REAJUSTARE, reajustări, s.f. Acţiunea de a reajusta şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reajusta.
REAL1, reali, s.m. Monedă spaniolă de argint. [Pr.: re-al] – Din sp., fr. réal.
REAL2, -Ă, reali, -e, adj. 1. Care are o existenţă obiectivă, independentă de conştiinţă sau de voinţă, care există în realitate; obiectiv, adevărat. * (Substantivat, n.) Ceea ce există, ceea ce este real; realitate. 2. De netăgăduit; efectiv, indiscutabil, veritabil. 3. (În sintagmele) (Ec. pol.) Valoare reală = valoarea intrinsecă în aur a unei monede. (Jur.) Drept real = drept pe care o persoană îl exercită asupra unui lucru în mod direct şi imediat. Secţie reală sau învăţământ real = secţie a unui liceu ori învăţământ în care se studiază cu precădere disciplinele exacte. Imagine reală = imagine a unui obiect obţinută cu un instrument optic (şi care poate fi prinsă pe un ecran, pe o peliculă). Număr real = număr care poate fi exprimat ca limită a unui şir convergent de numere raţionale. [Pr.: re-al] – Din lat. realis, it. reale, germ. real, fr. réel.
REALEGE, realég, vb. III. Tranz. A alege din nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + alege.
REALEGERE, realegeri, s.f. Acţiunea de a realege şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. realege.
REALGAR s.n. Minereu constituit din sulfură naturală de arsen cristalizată în sistemul monoclinic, de culoare portocalie, având numeroase folosiri în vopselărie, extragerea arsenului, industria sticlei, în pirotehnie etc. [Pr.: re-al-] – Din fr. réalgar.
REALIMENTA, realimentez, vb. I. Tranz. A alimenta din nou, a reînnoi provizia de alimente, de combustibil, de muniţii etc. [Pr.: re-a-] – Re1- + alimenta.
REALIMENTARE, realimentări, s.f. Acţiunea de a realimenta şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. realimenta.
REALINIA, realiniez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) alinia din nou. [Pr.: re-a-li-ni-a] – Re1- + alinia.
REALINIERE, realinieri, s.f. Acţiunea de a (se)realinia şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-li-ni-e-] – V. realinia.
REALIPI, realipesc, vb. IV. Tranz. A alipi din nou, a alipi la loc. [Pr.: re-a-] – Re1- + alipi.
REALIPIRE, realipiri, s.f. Acţiunea de a realipi şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. realipi.
REALISM s.n. Mişcare, curent, atitudine în creaţia sau teoria literară şi artistică având ca principiu de bază reflectarea realităţii în datele ei esenţiale, obiective, caracteristice. * Nume generic pentru concepţiile filozofice care recunosc existenţa independentă a obiectului de subiect, precum şi posibilitatea de a cunoaşte obiectul. ** Realism critic = curent în filozofia contemporană, care recunoaşte realitatea lumii materiale, dar interpune între subiect şi obiect un al treilea element, de natură spirituală, denumit "dat" sau

"esenţă". Realism socialist = teorie estetică (opusă teoriilor artă pentru artă, formalismului, artei abstracte şi nonfigurative etc.) potrivit căreia arta este o "formă a conştiinţei sociale". Realism naiv = termen prin care este desemnat, uneori, materialismul spontan al vieţii cotidiene, convingerea proprie oricărui om, izvorâtă din practica vieţii de toate zilele, potrivit căreia lucrurile există independent de conştiinţa omenească şi se reflectă în aceasta. * Curent în filozofia scolastică medievală care considera că noţiunile generale constituie realităţi de sine stătătoare şi anterioare lucrurilor individuale. * Atitudine a omului care are simţul realităţii; spirit practic. [Pr.: re-a-] – Din fr. réalisme.
REALIST, -Ă, realişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care este bazat pe principiile realismului; specific realismului. * Spec. (Despre scriitori, artişti etc.) Care aderă la realism, care reprezintă realismul în artă, în literatură. * Care imită sau reproduce fidel realitatea. * (Despre oameni; adesea substantivat) Cu spirit practic, cu simţul realităţii. 2. S.m. şi f. Adept al realismului. [Pr.: re-a-] – Din fr. réaliste.
REALITATE, realităţi, s.f. Existenţă efectivă, obiectivă; fapt concret, lucru real, stare de fapt; p. ext. adevăr. ** Loc. adv. În realitate = de fapt, efectiv, în adevăr. * (Fil.; la sg.) Materia care există în afara conştiinţei omeneşti şi independent de ea. [Pr.: re-a-] – Din fr. réalité, lat. realitas, -atis, germ. Realität.
REALIZA, realizez, vb. I. Tranz. 1. A aduce (ceva) la îndeplinire, a face să devină real; a atinge (un scop), a înfăptui. 2. Spec. A crea, a plăsmui o operă de artă. * Refl. (Despre o persoană, mai ales despre un artist) A se dezvolta pe deplin, a se desăvârşi, a-şi pune în valoare capacitatea de creaţie. 3. A obţine, a dobândi, a câştiga (ceva); a încasa preţurile (la mărfurile vândute). 4. A-şi face o idee precisă despre..., a reuşi să înţeleagă, să pătrundă înţelesul unui lucru. [Pr.: re-a-] – Din fr. réaliser.
REALIZABIL, -Ă, realizabili, -e, adj. Care poate fi realizat, înfăptuit, pus în practică. [Pr.: re-a-] – Din fr. réalisable.
REALIZANT, -Ă, realizanţi, s.m. (Mat.) Discriminant (2). [Pr.: re-a-] – Din fr. réalisant.
REALIZARE, realizări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) realiza şi rezultatul ei; îndeplinire, înfăptuire. 2. Lucru realizat. * Creaţie. [Pr.: re-a-] – V. realiza.
REALIZAT, -Ă, realizaţi, -te, adj. Înfăptuit, împlinit. * (Despre o operă de artă) Reuşit, valoros (din punct de vedere artistic). [Pr.: re-a-] – V. realiza.
REALIZATOR, -OARE, realizatori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care realizează, care înfăptuieşte ceva; înfăptuitor. [Pr.: re-al-] – Din fr. réalisateur.
REALMENTE adv. În mod real, în adevăr; de fapt. [Pr.: re-al-] – Din it. realmente. Cf. fr. réellement.
REALTOI, realtoiesc, vb. IV. Tranz. A altoi2 încă o dată o plantă la care primul altoi nu s-a prins. [Pr.: re-al-] – Re1- + altoi2.
REALTOIRE, realtoiri, s.f. (Acţiunea) de a realtoi şi rezultatul ei. [Pr.: re-al-] – V. realtoi.
REALTOIT, -Ă, realtoiţi, -te, adj. Care a fost altoit încă o dată. [Pr.: re-al-] – V. realtoi.
REAMBALA, reambalez, vb. I. Tranz. A ambala din nou. [Pr.: re-am-] – Re1- + ambala.
REAMBALARE, reambalări, s.f. Acţiunea de a reambala şi rezultatul ei. [Pr.: re-am-] – V. reambala.
REAMBULARE, reambulări, s.f. Operaţie de actualizare a planurilor topografice, prin punerea de acord între teren şi plan, cu toate modificările care au intervenit faţă de întocmirea iniţială a planului. [Pr.: re-am-] – Et. nec.

REAMENAJA, reamenajez, vb. I. Tranz. A amenaja într-o formă nouă, îmbunătăţită. [Pr.: re-a-] – Re1- + amenaja (după fr. réaménager).
REAMENAJARE, reamenajări, s.f. Acţiunea de a reamenaja şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reamenaja.
REAMENAJAT, -Ă, reamenajaţi, -te, adj. Care a fost amenajat într-o formă nouă. [Pr.: re-a-] – V. reamenaja.
REAMINTI, reamintesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) aminti din nou, a rechema în minte. [Pr.: re-a-] – Re1- + aminti.
REAMINTIRE, reamintiri, s.f. Acţiunea de a(-şi) reaminti şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reaminti.
REAMPLASA, reamplasez, vb. I. Tranz. A amplasa din nou în condiţii modificate. [Pr.: re-am-] – Re1- + amplasa.
REAMPLASARE, reamplasări, s.f. (Acţiunea) de a reamplasa şi rezultatul ei. [Pr.: re-am-] – V. reamplasa.
REAMPLASAT, -Ă, reamplasaţi, -te, adj. Care a fost amplasat din nou în condiţii modificate. [Pr.: re-am-] – V. reamplasa.
REAMPUTA, reamputez, vb. I. Tranz. A amputa din nou un segment al aceluiaşi organ. [Pr.: re-am-] – Re1- + amputa.
REAMPUTARE, reamputări, s.f. Acţiunea de a reamputa şi rezultatul ei. [Pr.: re-am-] – V. reamputa.
REAMPUTAT, -Ă, reamputaţi, -te, adj. Care a fost amputat din nou. [Pr.: re-am-] – V. reamputa.
REANALIZA, reanalizez, vb. I. Tranz. A analiza din nou pentru a aprofunda o înţelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: -re-a-] – Re1- + analiza.
REANALIZARE, reanalizări, s.f. Acţiunea de a reanaliza şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reanaliza.
REANALIZAT, -Ă, reanalizaţi, -te, adj. Care a fost analizat din nou pentru a aprofunda o înţelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: re-a-] – V. reanaliza.
REANCLANŞA, reanclanşez, vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o reanclanşare automată rapidă. [Pr.: re-an-] – Din fr. réenclencher.
REANCLANŞARE, reanclanşări, s.f. (În sintagma) Reanclanşare automată rapidă = restabilirea automată a alimentării unui circuit întrerupt automat în urma unui scurtcircuit. [Pr.: re-an-] – După fr. réenclenchement.
REANCLANŞAT, -Ă, reanclanşaţi, -te, adj. (Tehn.) Care a suferit o reanclanşare automată rapidă. [Pr.: re-an-] – V. reanclanşa.
REANGAJA, reangajez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) angaja din nou. * Refl. Spec. A se angaja în cadrele active ale armatei (după îndeplinirea stagiului militar obligatoriu). [Pr.: re-an-] – Din fr. réengager.
REANGAJARE, reangajări, s.f. Acţiunea de a (se) reangaja şi rezultatul ei. [Pr.: re-an-] – V. reangaja.
REANGAJAT, -Ă, reangajaţi, -te, adj. Angajat din nou. * (Substantivat, m.; în vechea organizare a armatei) Subofiţer. [Pr.: re-an-] – V. reangaja.
REANIMA, reanim, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A readuce la viaţă, a restabili (prin diverse mijloace terapeutice) funcţiile vitale ale organismului; a reînsufleţi, a da vigoare. [Pr.: re-a-] – Re1- + anima (după fr. réanimer).
REANIMARE, reanimări, s.f. Acţiunea de a reanima şi rezultatul ei. * Procedeu terapeutic folosit în vederea restabilirii funcţiunilor vitale ale organismului (circulaţia, respiraţia etc.) [Pr.: re-a-] – V. reanima.
REANIMATOR, -OARE, reanimatori, -oare, s.m. şi f. Medic specialist în reanimare. [Pr.: re-a-] – Din fr. réanimateur.

REAPARIŢIE, reapariţii, s.f. Faptul de a reapărea. [Pr.: re-a-] – Din fr. réapparition.
REAPĂREA, reapár, vb. II. Intranz. A apărea din nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + apărea. Cf. fr. réapparaître.
REAPRINDE, reapríndi, vb. III. Tranz. A aprinde din nou. [Pr.: re-a-] – Re1- + aprinde.
REAPRINDERE, reaprinderi, s.f. Acţiunea de a reaprinde şi rezultatul ei; fig. reluare, reîncepere. [Pr.: re-a-] – V. reaprinde.
REAPROVIZIONA, reaprovizionez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aproviziona din nou. [Pr.: re-a-pro-vi-zi-o-] – Re1- + aproviziona.
REAPROVIZIONARE, reaprovizionări, s.f. Acţiunea de a (se) reaproviziona şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-pro-vi-zi-o-] – V. reaproviziona.
REARANJA, rearanjez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aranja din nou după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: re-a-] – Re1- + aranja.
REARANJARE, rearanjări, s.f. (Acţiunea) de a (se) rearanja şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. rearanja.
REARANJAT, -Ă, rearanjaţi, -te, adj. Care este aranjat din nou, după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: re-a-] – V. rearanja.
REARBITRA, rearbitrez, vb. I. Tranz. (Jur.) A soluţiona din nou un litigiu arbitral după desfiinţarea de către organul de control competent, ca netemeinică sau nelegală, a primei hotărâri pronunţate. [Pr.: re-ar-] – Re1- + arbitra.
REARBITRARE, rearbitrări, s.f. Acţiunea de a rearbitra. [Pr.: re-ar-] – V. rearbitra.
REARGINTA, reargintez, vb. I. Tranz. A arginta un obiect metalic de pe care s-a curăţat stratul anterior de argint. [Pr.: re-ar-] – Re1- + arginta (după fr. réargenter).
REARGINTARE, reargintări, s.f. Acţiunea de a rearginta şi rezultatul ei. [Pr.: re-ar-] – V. rearginta.
REARGINTAT, -Ă, reargintaţi, -te, adj. Care a fost acoperit cu un strat de argint după ce stratul anterior s-a curăţat. [Pr.: re-ar-] – V. rearginta.
REASIGURA, reasigur, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) asigura din nou, a reînnoi o asigurare. [Pr.: re-a-] – Re1- + asigura (după fr. réassurer).
REASIGURARE, reasigurări, s.f. Acţiunea de a (se) reasigura şi rezultatul ei. * Operaţie prin care o societate de asigurări se asigură ea însăşi la o altă societate de asigurări (pentru a obţine acoperire la o parte din riscuri). [Pr.: re-a-] – V. reasigura.
REASOCIA, reasociez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) asocia cu aceiaşi parteneri la o acţiune nouă sau repetată. [Pr.: re-a-] – Re1- + asocia.
REASOCIAT, -Ă, reasociaţi, -te, adj. Care este asociat cu aceiaşi parteneri la o acţiune nouă sau repetată. [Pr.: re-a-] – V. reasocia.
REASOCIERE, reasocieri, s.f. Acţiunea de a (se) reasocia şi rezultatul ei. [Pr: re-a-] – V. reasocia.
REAŞEZA, reaşéz, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aşeza din nou. * Tranz. A stabili pe baze noi. [Pr.: re-a-] – Re1- + aşeza.
REAŞEZARE, reaşezări, s.f. Acţiunea de a (se) reaşeza şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reaşeza.
REAŞEZAT, -Ă, reaşezaţi, -te, adj. Care este aşezat într-o nouă poziţie. * Care este stabilit pe baze noi. [Pr.: re-a-] – V. reaşeza.
REATRIBUI, reatríbui, vb. IV. Tranz. A atribui din nou sau a atribui altcuiva decât înainte. [Pr.: re-a-] – Re1- + atribui.

REATRIBUIRE, reatribuiri, s.f. Acţiunea de a reatribui şi rezultatul ei. [Pr.: re-a-] – V. reatribui.
REAUDIA, reaudiez, vb. I. Tranz. (Jur.) A audia din nou, a supune unui nou interogatoriu. [Pr.: re-a-u-di-a] – Re1- + audia.
REAUDIERE, reaudieri, s.f. (Jur.) Faptul de a reaudia. [Pr.: re-a-u-di-e-] – V. reaudia.
REAVĂN, -Ă, reveni, -e, adj. (Despre soluri) Care are suficientă umiditate pentru ca lucrările de cultură să se poată executa în condiţii optime; p. ext. umed, jilav. * Răcoros, proaspăt. – Cf. sl. ravînů "şes".
REAZĂM s.n. v. reazem.
REAZEM, reazeme, s.n. 1. Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de un alt corp; obiect de care cineva sau ceva se poate sprijini; rezemătoare. ** (Mec.) Punct de reazem = punct fix în jurul căruia forţa şi rezistenţa tind să ajungă în echilibru. * Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri şi care impune anumite restricţii deplasării relative a acestora. * (Rar) Balustradă. 2. Fig. Sprijin, ajutor, ocrotire. 3. Fig. Cauza, motivarea unei acţiuni; motiv, temei. [Var.: rázăm, reázăm, reázim s.n.] – Din rezema (derivat regresiv).
REAZIM s.n. v. reazem.
REBAB, rebaburi, s.n. Instrument muzical cu două coarde, asemănător viorii, folosit de algerieni, tunisieni şi marocani. – Din fr. rebab.
REBANDAJA, rebandajez, vb. I. Tranz. A înlocui bandajele roţilor unui vehicul feroviar. – Re1- + bandaja.
REBANDAJARE, rebandajări, s.f. Acţiunea de a rebandaja şi rezultatul ei. – V. rebandaja.
REBARBATIV, -Ă, rebarbativi, -e, adj. Cu aspect respingător, aspru, urât. ** Cuvânt rebarbativ = cuvânt neintegrabil într-o limbă. * Care se împotriveşte la ceva; refractar. – Din fr. rébarbatif.
REBATE, rebát, vb. III. Tranz. şi refl. A bate din nou la maşină un text corectat, amplificat etc. – Re1- + bate.
REBATERE, rebateri, s.f. Acţiunea de a rebate. – V. rebate.
REBĂTUT, -Ă, rebătuţi, -te, adj. (Despre texte) Care a fost bătut la maşină din nou (pentru corecturi, adăugiri etc.). – V. rebate.
REBEC, rebecuri, s.n. Vechi instrument muzical în formă de lăută cu trei coarde, folosit de menestrelii medievali şi introdus în Europa de arabi. – Din fr. rebec.
REBEGEALĂ s.f. Faptul de a (se) rebegi; starea celui rebegit. – Rebegi + suf. -eală.
REBEGI, rebegesc, vb. IV. Intranz. A amorţi, a îngheţa de frig; a se zgribuli de frig. * Refl. A slăbi, a arăta rău. – Din magh. rebegni "a tremura".
REBEGIT, -Ă, rebegiţi, -te, adj. 1. Pătruns de frig, îngheţat. 2. Stors de puteri, istovit, vlăguit. [Var.: (reg.) răbegít, -ă adj.] – V. rebegi.
REBEL, -Ă, rebeli, -e, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care ia parte activă la o rebeliune, care îndeamnă la o rebeliune; răzvrătit. * Nesupus, recalcitrant. * Care arată nesupunere, care exprimă revoltă. * Fig. (Despre păr) Care nu se aşază, nu stă pieptănat. * Fig. (Despre boli) Care are aspect acut, care cedează greu la tratamentul medical, care se vindecă greu. – Din fr. rebelle, lat. rebellis, germ. Rebelle.
REBELIUNE, rebeliuni, s.f. Act de violenţă sau de ameninţare gravă săvârşit faţă de un organ de stat sau de un reprezentant al lui, în scopul de a împiedica îndeplinirea atribuţiilor sale; p. ext. răzvrătire, revoltă. [Pr.: -li-u-] – Din fr. rébellion, germ. Rebellion.

REBO, rebouri, s.n. Joc asemănător monoverbelor ilustrate, dar în care se folosesc numai desene. [Acc. şi: rébo] – Din fr. rebot.
REBOBINA, rebobinez, vb. I. Tranz. A bobina din nou, a reface bobinajul unei maşini electrice. – Din fr. rebobiner.
REBOBINARE, rebobinări, s.f. Acţiunea de a rebobina şi rezultatul ei. – V. rebobina.
REBORD, reborduri, s.n. (Tehn.) Margine proeminentă, ieşită în afară. – Din fr. rebord.
REBOTEZA, rebotez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) boteza încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). – Re1- + boteza (după fr. rebaptiser).
REBOTEZARE, rebotezări, s.f. Acţiunea de a (se) reboteza. – V. reboteza.
REBOTEZAT, -Ă, rebotezaţi, -te, adj. Care a fost botezat încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). – V. reboteza.
REBRUSMENT, rebrusmente, s.n. Schimbare a direcţiei şi a sensului de mişcare a unui tren prin întoarcerea locomotivei şi legarea ei la capătul opus al şirului de vagoane. – Din fr. rebroussement.
REBUS, rebusuri, s.n. Joc în care un cuvânt sau o frază sunt reprezentate printr-o combinaţie de figuri, litere sau semne pe baza cărora urmează să găseşti cuvântul sau fraza dată. * Fig. Enigmă, şaradă. – Din fr. rébus, germ. Rebus.
REBUSIST, -Ă, rebusişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care creează sau rezolvă probleme de rebus. 2. Adj. (Rar) Rebusistic. – Rebus + suf. -ist.
REBUSISTIC, -Ă, rebusistici, -ce, adj. De rebus; (rar) rebusist (2). – Rebusist + suf. -ic.
REBUT, rebuturi, s.n. Produs care nu corespunde condiţiilor calitative stabilite prin standarde, norme interne, contracte etc. şi care nu poate fi utilizat direct în scopul pentru care a fost realizat, reprezentând o pierdere economică. ** Rebut recuperabil = rebut care, printr-o remaniere, poate fi adus la calitatea stabilită. – Din fr. rebut.
REBUTA, rebutez, vb. I. Tranz. A da, a trece (ceva) la rebut; a respinge un produs ca necorespunzător. – Din fr. rebuter.
REBUTARE, rebutări, s.f. Acţiunea de a rebuta şi rezultatul ei; operaţie de stabilire a rebuturilor. – V. rebuta.
REBUTAT, -Ă, rebutaţi, -te, adj. Care este dat la rebut. – V. rebuta.
REC, recuri, s.n. Drug, bară fixă (pe care se fac exerciţii de gimnastică). – Din germ. Reck.
RECALCITRANT, -Ă, recalcitranţi, -te, adj. Care se opune, care nu se lasă convins; încăpăţânat, îndărătnic, nesupus. – Din fr. récalcitrant.
RECALCITRANŢĂ, recalcitranţe, s.f. Faptul de a fi recalcitrant; încăpăţânare, nesupunere. – Din fr. récalcitrance.
RECALCULA, recalculez, vb. I. Tranz. A calcula din nou, a stabili ceva pe baza unor noi calcule (adesea pornind de la alte date). – Din fr. récalculer.
RECALCULARE, recalculări, s.f. Acţiunea de a recalcula şi rezultatul ei. – V. recalcula.
RECALESCENŢĂ s.f. Creştere spontană a temperaturii unui metal în curs de răcire, care se manifestă vizibil printr-o licărire a metalului. – Din fr. recalescence.
RECALIBRA, recalibrez, vb. I. Tranz. A calibra din nou (o piesă, o armă, o ţeavă etc.) – Re1- + calibra. Cf. fr. recalibrage.
RECALIBRARE, recalibrări, s.f. Acţiunea de a recalibra şi rezultatul ei; operaţie prin care se realizează cu precizie piese identice şi care se pot

schimba între ele, dar cu dimensiuni diferite de cele obţinute la calibrarea iniţială. – V. recalibra.
RECALIFICA, recalífic, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) pregăti, a (se) instrui în vederea unei noi calificări profesionale; a da sau a obţine o nouă calificare. – Re1- + califica.
RECALIFICARE, recalificări, s.f. 1. Pregătire, instruire în vederea obţinerii unei noi calificări profesionale, a unei noi meserii; calificare nou dobândită. 2. Probă suplimentară pe care o susţine o persoană sau o echipă (care a ratat calificarea în prima tentativă făcută) pentru a se putea califica mai departe într-o competiţie sportivă. – V. recalifica.
RECAPITULA, recapitulez, vb. I. Tranz. A parcurge din nou o lucrare, o expunere etc., insistând asupra punctelor esenţiale; a relua o expunere, o lucrare; p. ext. a sintetiza, a rezuma. * A revedea, a trece în revistă, a readuce în memorie, a repeta (o lecţie, o materie de învăţat etc.). – Din fr. récapituler.
RECAPITULARE, recapitulări, s.f. Acţiunea de a recapitula şi rezultatul ei. * Operaţie de revedere sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învăţământ. – V. recapitula.
RECAPITULATIV, -Ă, recapitulativi, -e, adj. Care recapitulează, care are rolul de a recapitula; p. ext. rezumativ. – Din fr. récapitulatif.
RECARBURA, recarburez, vb. I. Tranz. A mări procentul în carbon al unui oţel care în timpul elaborării a pierdut carbon sub limita prescrisă. – Din fr. recarburer.
RECARBURARE, recarburări, s.f. Acţiunea de a recarbura şi rezultatul ei. – V. recarbura.
RECĂDEA, recád, vb. II. Intranz. 1. A cădea, a se prăbuşi din nou. 2. A se lăsa din nou în jos, a reveni la nivelul sau la starea normală; a cădea la loc. – Re1- + cădea.
RECĂDERE, recăderi, s.f. Acţiunea de a recădea şi rezultatul ei. * (Med.; înv.) Recidivă. – V. recădea.
RECĂPĂTA, recápăt, vb. I. Tranz. A căpăta din nou; a redobândi, a recâştiga. – Re1- +căpăta.
RECĂPĂTARE, recăpătări, s.f. Acţiunea de a recăpăta şi rezultatul ei. – V. recăpăta.
RECĂSĂTORI, recăsătoresc, vb. IV. Refl. A se căsători din nou. – Re1- + căsători.
RECĂSĂTORIRE, recăsătoriri, s.f. Faptul de a se recăsători. – V. recăsători.
RECĂSĂTORIT, -Ă, recăsătoriţi, -te, adj. Căsătorit din nou. – V. recăsători.
RECÂNTĂRI, recântăresc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) cântări din nou. – Re1- + cântări.
RECÂNTĂRIRE, recântăriri, s.f. Acţiunea de a (se) recântări şi rezultatul ei. – V. recântări.
RECÂŞTIGA, recâştig, vb. I. Tranz. A câştiga (ceva) din nou; a redobândi, a recăpăta. – Re1- + câştiga.
RECÂŞTIGARE, recâştigări, s.f. Acţiunea de a recâştiga şi rezultatul ei; redobândire. – V. recâştiga.
RECE, reci, adj. 1. Care are o temperatură (mai) scăzută faţă de o limită dată, faţă de un mediu oarecare sau faţă de căldura corpului omenesc; lipsit de căldură; care dă senzaţia de frig, care aduce frig. ** Climă rece = climă polară; p. ext. clima regiunilor situate în apropierea cercului polar, unde temperatura nu depăşeşte, de obicei, 10°C. Abces rece = abces fără caracter inflamator. * (Substantivat, n. sg.) Temperatură scăzută, răceală, frig. ** Loc. adv. La rece = a) la o temperatură scăzută, în jurul lui 0°C; b) la temperatura

normală, fără a încălzi; c) fig. neinfluenţat de sentimente, nepărtinitor, obiectiv. * Fig. Care înfioară, care înfrigurează. ** Expr. (Substantivat) A-i trece (cuiva) rece prin inimă (sau prin spate) = a se înfiora. * (Despre hrană) Care şi-a pierdut căldura; răcit; care se compune din alimente neîncălzite; care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. * (Despre produse de panificaţie, în special despre pâine) Care nu e proaspăt vechi, uscat. * (Despre îmbrăcăminte) Care nu ţine cald. * (Despre oameni; p. ext. despre organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal; p. ext. înţepenit (de frig, de emoţie). ** Expr. A(-i) fi (cuiva) inima rece = a-i fi mereu teamă. (Cu) sânge rece = (cu) calm, (cu) prezenţă de spirit. * Care şi-a pierdut sau e lipsit de căldura animală; inert, neînsufleţit, ţeapăn. 2. Fig. (Despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; insensibil, indiferent; neprietenos; distant. * (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă ostilitate, indiferenţă, lipsă de sensibilitate. * Nepăsător, impasibil, imperturbabil. * (Despre gândire, idei, noţiuni etc.; adesea peior.) Cu caracter obiectiv, bazat numai pe elemente logice. * (Despre o încăpere) Neprietenos, neospitalier, străin. – Lat. recens "proaspăt, recent".
RECELA, recelez, vb. I. Tranz. (Franţuzism) A păstra şi a ascunde un obiect furat de altul. * A sustrage de la cercetările justiţiei pe cineva. * Refl. A se ascunde, a se refugia. – Din fr. receler.
RECELARE, recelări, s.f. (Franţuzism) Acţiunea de a recela şi rezultatul ei. – V. recela.
RECENSĂMÂNT, recensământuri, s.n. Operaţie administrativă care constă în înregistrarea statistică a populaţiei, a animalelor, a vehiculelor etc. dintr-o ţară sau dintr-o regiune dată; catagrafie. [Pl. şi: recensăminte] – Din fr. recensement.
RECENT, -Ă, recenţi, -te, adj. Care s-a petrecut, s-a întâmplat, a apărut de curând; care datează de puţină vreme: nou, proaspăt. – Din fr. récent, lat. recens, -ntis.
RECENZA1, recenzez, vb. I. Tranz. A face o scurtă dare de seamă, a analiza sau a prezenta critic o lucrare literară, ştiinţifică, un spectacol etc. – Din recenzie (derivat regresiv). Cf. germ. rezensieren.
RECENZA2, recenzez, vb. I. Tranz. A întocmi tabele cu datele necesare recensământului; a face un recensământ. – Din fr. recenser.
RECENZARE1, recenzări, s.f. Acţiunea de a recenza1 şi rezultatul ei. – V. recenza1.
RECENZARE2, recenzări, s.f. Acţiunea de a recenza2 şi rezultatul ei. – V. recenza2.
RECENZAT1, -Ă, recenzaţi, -te, adj. (Despre lucrări literare, ştiinţifice etc.) Care a fost prezentat într-o recenzie. – V. recenza1.
RECENZAT2, -Ă, recenzaţi, -te, adj. Care este cuprins într-un recensământ. – V. recenza2.
RECENZENT, -Ă, recenzenţi, -te, s.m. şi f. Autor al unei recenzii. – Din germ. Rezensent.
RECENZIE, recenzii, s.f. Prezentare succintă (la apariţie) a unei opere literare sau ştiinţifice, cu comentarii şi aprecieri critice. – Din germ. Rezension, it. recensione.
RECENZOR, -OARE, recenzori, -oare, s.m. şi f. Persoană care participă la lucrările unui recensământ. – Din fr. recenseur.
RECEPAJ, recepaje, s.n. Recepare. – Din fr. recepage.
RECEPARE, recepări, s.f. (Silv.) Tăiere de jos a puieţilor de arbori, pentru a provoca formarea unor noi tulpini prin lăstărire; recepaj. – Cf. fr. recepage.

RECEPTA, receptez, vb. I. Tranz. A prinde, a înregistra, a capta unde sonore, luminoase etc. – Cf. receptor, receptiv, recepţie.
RECEPTACOL s.n. v. receptacul.
RECEPTACUL, receptacule, s.n. Porţiune terminată a axului floral, care, de obicei, este mai îngroşată, formând partea susţinătoare a florii; şi care adesea se prelungeşte, alcătuind pedunculul floral. [Var.: receptácol s.n.] – Din fr. réceptacle, lat. receptaculum.
RECEPTARE, receptări, s.f. Acţiunea de a recepta şi rezultatul ei; înregistrare, captare, recepţionare. – V. recepta.
RECEPTIV, -Ă, receptivi, -e, adj. Susceptibil de a recepţiona, de a primi cu uşurinţă impresii din afară; care primeşte cu interes observaţiile care i se fac (şi ţine seama de ele). * Care învaţă, care asimilează uşor. * (Med.) Predispus de a contracta cu uşurinţă o boală (infecţioasă). – Din fr. réceptif.
RECEPTIVITATE s.f. Însuşirea de a fi receptiv; predispoziţie de a primi cu uşurinţă impresii sau influenţe din afară. * Capacitatea unui substrat biologic de a suferi influenţa unui agent exterior. * (Med.) Predispoziţie a organismului de a contracta cu uşurinţă o boală (infecţioasă), ca urmare a scăderii mijloacelor sale de apărare. – Din fr. réceptivité.
RECEPTOR, -OARE, receptori, -oare, subst., adj. 1. S.n. Sistem tehnic destinat să primească (şi să dirijeze) un anumit material. 2. S.n. Aparat, instalaţie, maşină, dispozitiv destinate să primească energie de o anumită formă şi să o transforme în energie utilă. ** Receptor telefonic = aparat care transformă oscilaţiile curentului electric produs de un microfon telefonic în vibraţii sonore similare mesajului transmis. Receptor radio = radioreceptor. 3. S.m. (Fiziol.) Organ care înregistrează anumite modificări ale mediului extern sau intern şi transmite excitaţiile la centrii nervoşi. 4. Adj. (Tehn.) Care receptează, care primeşte (o acţiune mecanică, un curent, un semnal etc.) – Din fr. récepteur.
RECEPTURĂ, recepturi, s.f. 1. Preparare a unui medicament după o reţetă. 2. Loc, secţie într-o farmacie unde se prepară medicamentele prescrise într-o reţetă. – Din germ. Rezeptur.
RECEPŢIE, recepţii, s.f. 1. Operaţie de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, pe baza verificării lor cantitative şi calitative. * Serviciu într-o întreprindere hotelieră care are evidenţa persoanelor aflate în hotel, face repartizarea în camere a solicitatorilor etc. 2. (Tehn.) Primire a unei anumite forme de energie pentru a o transforma în altă formă de energie. 3. Reuniune, banchet cu caracter festiv (în cercurile oficiale). 4. (Înv.) Primire, întâmpinare (cu caracter ceremonios) a unui oaspete. ** Discurs de recepţie = discurs rostit într-o şedinţă solemnă de către un membru nou ales al unei academii. – Din fr. réception, lat. receptio.
RECEPŢIONA, recepţionez, vb. I. Tranz. 1. A lua în primire o lucrare tehnică, un material etc., verificându-le calitatea. 2. (În radiodifuziune) A recepta. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. réceptionner.
RECEPŢIONARE, recepţionări, s.f. Acţiunea de a recepţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. recepţiona.
RECEPŢIONER, -Ă, recepţioneri, -e, s.m. şi f. Persoană care are însărcinarea de a recepţiona o lucrare, un material etc. * Persoană care are misiunea de a primi obiectele expediate (prin poştă). [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. réceptionnaire.
RECERCETA, recercetez, vb. I. Tranz. A cerceta din nou (pentru a aprofunda cunoaşterea sau pentru a corecta o eroare. – Re1- + cerceta.
RECERCETARE, recercetări, s.f. Acţiunea de a recerceta. – V. recerceta.
RECERCETAT, -Ă, recercetaţi, -te, adj. Care a fost cercetat din nou (pentru a corecta o eroare, pentru a descoperi noi date etc.). – V. recerceta.

RECESIE s.f. v. recesiune.
RECESIONIST, -Ă, recesionişti, -ste, adj. Cu caracter de recesiune, de recesiune. [Pr.: -si-o-] – De la recesiune.
RECESIUNE, recesiuni, s.f. (Rar) Retragere. (Astron.; în forma recesie) Îndepărtare a obiectelor extragalactice de sistemul solar. * Scădere a producţiei, reducere a investiţiilor etc. în perioada apariţiei fenomenelor negative asemănătoare crizelor economice; stagnare temporară a afacerilor; p. ext. criză. [Pr.: -si-u÷, – Var.: recésie s.f.] – Din fr. récession.
RECESIV, -Ă, recesivi, -e, adj. (Rar) Care dă îndărăt, pe cale de a dispărea; retras. – Din fr. récessif.
RECHEMA, rechém, vb. I. Tranz. A chema înapoi, a chema din nou. * Fig. A-şi reaminti, a evoca o imagine, o înâmplare trecută etc. * Fig. (Rar) A trezi (la realitate); a dezmetici. – Re1- + chema.
RECHEMARE, rechemări, s.f. Acţiunea de a rechema şi rezultatul ei; chemare înapoi. – V. rechema.
RECHIE, rechii, s.f. Plantă erbacee meliferă cu tulpina ramificată, cu frunze alterne, cu flori mici, galbene-verzui (Reseda lutea). – Et. nec.
RECHIN, rechini, s.m. 1. (La pl.) Gen de peşti marini răpitori având corpul acoperit cu solzi mărunţi, aspri, cu coada formată din doi lobi inegali, care ajung uneori la 15 metri lungime, cu cinci fante branhiale pe laturile capului şi cu schelet cartilaginos; (şi la sg.) peşte care face parte din acest gen. ** Rechin albastru = specie de rechin lung de 3-5 m, care trăieşte în Marea Mediterană şi în Oceanul Atlantic (Chareharias glaucus). 2. Fig. Om lipsit de scrupule, hărpăreţ, lacom. – Din fr. requin.
RECHIZITE s.f. pl. Totalitatea obiectelor de scris (cerneală, creioane, peniţe, radiere etc.) necesare elevilor, funcţionarilor etc.; accesorii pentru scris (în birouri). – Din germ. Requisit.
RECHIZITOR s.n. v. rechizitoriu.
RECHIZITORIAL, -Ă, rechizitoriali, -e, adj. Cu caracter de rechizitoriu. [Pr.: -ri-al] – Din fr. réquisitorial.
RECHIZITORIU, rechizitorii, s.n. 1. Cuvântare a procurorului în care acesta expune, în faţa instanţelor de judecată, punctele pe care se sprijină acuzarea. * Act prin care procurorul deschide acţiunea penală împotriva infractorului şi dispune trimiterea lui în judecată. 2. Fig. Acuzare gravă şi violentă. [Var.: rechizitór s.n.] – Din fr. réquisitoire.
RECHIZIŢIE, rechiziţii, s.f. Măsură excepţională prin care un organ al administraţiei de stat obligă pe cetăţeni la cedarea temporară a unor bunuri mobile sau imobile (contra plată) pentru nevoile armatei sau ale statului. – Din fr. réquisition, germ. Requisition.
RECHIZIŢIONA, rechiziţionez, vb. I. Tranz. A face rechiziţie, a lua, prin rechiziţie, a supune rechiziţiei. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. réquisitionner.
RECHIZIŢIONARE, rechiziţionări, s.f. Acţiunea de a rechiziţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. rechiziţiona.
RECICLA, reciclez, vb. I. Tranz. A prelucra anumite deşeuri în vederea refolosirii lor. – Din fr. recycler.
RECICLARE, reciclări, s.f. Acţiunea de a recicla. – V. recicla.
RECICLAT, -Ă, reciclaţi, -te, adj. (Despre deşeuri) Care a suferit un proces de reciclare. – V. recicla.
RECIDIVA, recidivez, vb. I. Intranz. 1. (Jur.) A comite o infracţiune după ce mai fusese condamnat o dată, pentru săvârşirea altei infracţiuni. 2. (Med.; despre o boală) A se manifesta din nou după o vindecare clinică; a reapărea, a reveni. – Din fr. récidiver.

RECIDIVANT, -Ă, recidivanţi, -te, adj. (Despre boli) Care recidivează. – Din fr. récidivant.
RECIDIVARE, recidivări, s.f. Acţiunea de a recidiva şi rezultatul ei. – V. recidiva.
RECIDIVĂ, recidive, s.f. 1. Săvârşire de către aceeaşi persoană a unei noi infracţiuni. 2. (Med.) Reapariţie, revenire a unei boli după ce aceasta s-a vindecat clinic; recădere. – Din fr. récidive.
RECIDIVIST, -Ă, recidivişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană) care comite o recidivă; p. ext. (persoană) care repetă aceeaşi greşeală. – Din fr. récidiviste.
RECIDIVITATE s.f. (Rar) Tendinţă spre recidivă. – Din fr. récidivité.
RECIF, recife, s.n. (Geol.) Formaţie de stânci submarine, clădite de organisme (corali, alge etc.) care trăiesc sub formă de colonii în apele mărilor calde şi care secretează carbonat de calciu. [Pl. şi: recifuri] – Din fr. récif.
RECIPIENDAR, -Ă, recipiendari, -e, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care urma să fie primită (în mod solemn) într-o societate constituită; p. ext. persoană desemnată pentru un titlu, o funcţie etc. [Pr.: -pi-en-] – Din fr. recipiendaire.
RECIPIENT, recipiente, s.n. Vas destinat pentru păstrarea şi transportarea unui lichid, a unui gaz sau a unui material solid sub formă de granule sau de pulbere. [Pr.: -pi-ent] – Din fr. récipient, lat. recipiens, -ntis.
RECIPISĂ, recipise, s.f. Dovadă sau adeverinţă oficială (detaşată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc., destinate a fi expediate. – După fr. récépissé, germ. Rezepisse.
RECIPROC, -Ă, reciproci, -ce, adj. (Despre acţiuni, fenomene, sentimente etc.) Care acţionează unul asupra celuilalt, care se influenţează unul pe altul, care vine din amândouă părţile; p. ext. care angajează în egală măsură. ** (Log.) Propoziţii (sau judecăţi) reciproce = propoziţii (sau judecăţi) în care subiectul uneia poate deveni predicatul alteia, şi invers. (Gram.) Reflexiv reciproc = formă verbală care arată că acţiunea este făcută în acelaşi timp de două sau de mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind, în general, efectele acţiunii făcute de celelalte. (Mec.) Figură reciprocă = figură cu ajutorul căreia se determină forţele care acţionează în barele unei grinzi cu zăbrele. (Mat.) Ecuaţie reciprocă = ecuaţie care, pe lângă orice soluţie dată, admite ca soluţie şi valoarea inversă a acesteia. (şi substantivat, f.) Teoremă reciprocă = teoremă ale cărei premise sunt concluziile altei teoreme, şi invers. Numere reciproce = numere care, înmulţite unul cu celălalt, dau un produs egal cu unitatea. – Din fr. réciproque, lat. reciprocus.
RECIPROCITATE, reciprocităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi reciproc. * Asigurare făcută de către un stat altui stat, cu care întreţine relaţii diplomatice, culturale, comerciale, de a avea un tratament egal sau echivalent cu acela pe care acest din urmă stat i-l asigură la rândul său. 2. (Mat.) Relaţie între două numere, ecuaţii sau teoreme prin care una dintre ele este reciprocă celeilalte. 3. (Fiz.) Proprietate a razelor luminoase de a nu-şi schimba forma şi traiectoria atunci când este inversat sensul de propagare a luminii. – Din fr. réciprocité, lat. reciprocitas, -atis.
RECIRCULA, recircul, vb. I. Tranz. A face să intre într-un proces de recirculare. – Re1- + circula (după fr. récirculer).
RECIRCULARE, recirculări, s.f. (Tehn.) 1. Reintroducere a unui material sau a unei substanţe în ciclul de fabricaţie, în scopul îmbunătăţirii unor parametri ai producţiei. 2. Recirculaţie. – V. recircula.
RECIRCULAŢIE, recirculaţii, s.f. Reintroducere parţială sau totală a agentului caloric sau frigorific într-o instalaţie de încălzire sau de răcire; reintroducere

a unui material într-o instalaţie în care se produce o reacţie chimică; recirculare. – Din fr. recirculation.
RECIŞOR, -OARĂ, recişori, -oare, adj. (Fam.) Diminutiv al lui rece; puţin cam rece. – Rece + suf. -işor.
RECITA, recít, vb. I. Tranz. A spune cu voce tare, din memorie, un text (în versuri); a declama. – Din fr. réciter.
RECITAL, recitaluri, s.n. Concert al cărui program este susţinut de un singur solist; p. ext. (adesea fig.) manifestare artistică susţinută de un singur interpret (sau de câţiva). – Din fr. récital.
RECITANT, -Ă, recitanţi, -te, adj., s.m. 1. Adj. (Despre voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăţi muzicale. 2. S.m. Persoană care, într-un oratoriu sau într-o cantată, interpretează recitative. – Din fr. récitant.
RECITARE, recitări, s.n. Acţiunea de a recita şi rezultatul ei; declamare. * Poezie recitată; text de recitat. – V. recita.
RECITATIV, recitative, s.n. Gen de muzică vocală (executată de solist), cu sau fără acompaniament instrumental, care, prin intonaţii şi prin ritmica asemănătoare vorbirii, se apropie de declamaţie şi care, în operă, comentează acţiunea şi face legătura între arii. – Din fr. récitatif.
RECITATOR, -OARE, recitatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care recită. – Din fr. récitateur.
RECITI, recitesc, vb. IV. Tranz. A citi din nou acelaşi text. – Re1- + citi (după fr. relire).
RECITIRE, recitiri, s.f. Acţiunea de a reciti şi rezultatul ei. – V. reciti.
RECLAMA, reclám, vb. I. Tranz. 1. A cere, a pretinde ceva (în baza unui drept); a revendica. * Intranz. (Înv.) A protesta. * Fig. A face necesar, a necesita, a cere, a impune. 2. A face o reclamaţie contra cuiva, a se plânge împotriva cuiva; a pârî. * A formula pretenţii în faţa unui organ de jurisdicţie. [Var.: (pop.) lăcrămá vb. I] – Din fr. réclamer.
RECLAMAGIU1, reclamagii, s.m. (Fam.) Persoană care face reclamaţii nefondate, neserioase, care are mania de a reclama (2). – Reclama + suf. -giu.
RECLAMAGIU2, reclamagii, s.m. (Fam.) Persoană care îşi face reclamă, publicitate; lăudăros. – Reclamă + suf. -agiu.
RECLAMANT, -Ă, reclamanţi, -te, s.m. şi f. 1. Persoană care face o reclamaţie. 2. Persoană care se adresează justiţiei pentru a i se recunoaşte un drept, pentru a obţine repararea unei pagube etc. – Din fr. réclamant.
RECLAMARE s.f. (Înv.) Reclamaţie. – V. reclama.
RECLAMAT, -Ă, reclamaţi, -te, adj. 1. Cerut, pretins, revendicat. 2. (Adesea substantivat) Împotriva căruia cineva se ridică prin intermediul unui organ juridic; pârât. – V. reclama.
RECLAMAŢIE, reclamaţii, s.f. Faptul de a reclama; (concr.) petiţie, plângere, jalbă prin care se cere ceva sau se aduc anumite învinuiri cuiva. [Var.: (înv.) reclamaţiúne, (pop.) lăcrămáţie s.f.] – Din fr. réclamation.
RECLAMAŢIUNE s.f. v. reclamaţie.
RECLAMĂ, reclame, s.f. 1. Activitate (comercială) prin care se urmăreşte, pe calea publicităţii (prin tipărituri, radio, televiziune, cinematograf etc.), suscitarea, câştigarea interesului public asupra anumitor mărfuri, a unor cărţi, a unui spectacol, a folosirii unor servicii etc. * Răspândire de informaţii elogioase (despre cineva sau ceva), cu scopul de a-i crea renume sau popularitate. 2. Articol (dintr-o publicaţie), afiş, placardă, panou, prospect etc. prin care se face reclamă (1). – Din fr. réclame, germ. Reklame.

RECLASA, reclasez, vb. I. Tranz. 1. A clasa din nou, a face noi categorii. 2. A reeduca un delicvent în vederea reabilitării sale. – Din fr. reclasser.
RECLASARE, reclasări, s.f. Acţiunea de a reclasa şi rezultatul ei. – V. reclasa.
RECLASIFICA, reclasífic, vb. I. Tranz. A reface o clasificare (după alte criterii). – Re1- + clasifica.
RECLASIFICARE, reclasificări, s.f. Acţiunea de a reclasifica. – V. reclasifica.
RECLASIFICAT, -Ă, reclasificaţi, -te, adj. Care a fost clasificat din nou (după alte criterii). – V. reclasifica.
RECLĂDI, reclădesc, vb. IV. Tranz. A clădi din nou, a reface din temelii; a reconstrui. – Re1- + clădi.
RECLĂDIRE, reclădiri, s.f. Acţiunea de a reclădi şi rezultatul ei. – V. reclădi.
RECLUZIONAR, -Ă, recluzionari, -e, adj. (Rar) De recluziune. – Din fr. réclusionnaire.
RECLUZIUNE, recluziuni, s.f. (Jur.; ieşit din uz) Pedeapsă privativă de libertate prevăzută pentru anumite infracţiuni calificate drept crime. * (Livr.) Izolare, solitudine. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. réclusion.
RECOACE, recóc, vb. III. Tranz. A trata termic un material în stare solidă prin încălzirea până la o anumită temperatură, urmată de o răcire (înceată), în scopul de a-i îmbunătăţi proprietăţile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc.; a efectua operaţia de recoacere. – Re1- + coace.
RECOACERE, recoaceri, s.f. Acţiunea de a recoace şi rezultatul ei. * Tratament termic aplicat, în scopul îmbunătăţirii calităţilor structurale şi fizico-chimice, unor piese sau materiale metalice. – V. recoace.
RECOGNITIV, -Ă, recognitivi, -e, adj. (Despre un act) Prin care se recunoaşte o obligaţie. – Din fr. récognitif.
RECOGNIŢIUNE, recogniţiuni, s.f. (Livr.) Recunoaştere. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. récognition.
RECOGNOSCIBIL, -Ă, recognoscibili, -e, adj. (Livr.) Care poate fi recunoscut. – Re1- + cognoscibil (după it. riconoscibile).
RECOLMENT, recolmente, s.n. Verificare a legalităţii tăierii unei păduri. – Din fr. récolement.
RECOLONIZA, recolonizez, vb. I. Tranz. A întări procesul de colonizare a unei ţări, a unei regiuni, prin noi grupuri de populaţie. – Din engl. recolonize.
RECOLONIZARE, recolonizări, s.f. Acţiunea de a recoloniza. – V. recoloniza.
RECOLONIZAT, -Ă, recolonizaţi, -te, adj. (Despre ţări, regiuni) Care a fost colonizat din nou, cu noi grupuri de populaţie. – V. recoloniza.
RECOLORA, recolorez, vb. I. Tranz. A colora din nou un obiect pentru a spori intensitatea culorii iniţiale sau pentru a o schimba. – Re1- + colora.
RECOLORARE, recolorări, s.f. Acţiunea de a recolora. – V. recolora.
RECOLORAT, -Ă, recoloraţi, -te, adj. Care a fost colorat din nou (pentru a-i întări sau schimba culoarea). – V. recolora.
RECOLTA, recoltez, vb. I. Tranz. 1. A strânge, a aduna, a culege recolta. ** Maşină de recoltat = maşină pentru recoltarea produselor agricole cultivate. * Fig. A culege roadele, a se bucura de un lucru realizat. 2. (Med.) A lua sânge, spută, urină etc. de la oameni sau de la animale, pentru a le supune unor examene de laborator. – Din fr. récolter.
RECOLTABIL, -Ă, recoltabili, -e, adj. Care poate fi recoltat. – Din fr. récoltable.
RECOLTARE, recoltări, s.f. Acţiunea de a recolta şi rezultatul ei. – V. recolta.
RECOLTAT, -Ă, recoltaţi, -te, adj. (Despre cereale, fructe etc.) Strâns, cules, adunat. – V. recolta.
RECOLTĂ, recolte, s.f. 1. Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă; rod. * Fig. Rezultat al unei munci, rod (satisfăcător) al unei

activităţi depuse. 2. Operaţie de strângere a roadelor produse de plantele agricole; recoltare, culgere; cules. * Epoca, timpul recoltării. – Din fr. récolte.
RECOMANDA, recománd, vb. I. 1. Tranz. A îndemna, a sfătui (pe cineva) să facă ceva; a prescrie, a indica, a propune. 2. Tranz. A semnala în mod special (pe cineva sau ceva) atenţiei cuiva; a prezenta în mod elogios, favorabil (pe cineva sau ceva). * A propune pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. 3. Refl. A se prezenta (cuiva), a-şi spune numele, a face cunoştinţă (cu cineva). * Tranz. A face prezentările. * Refl. A se da drept..., a trece drept... – Din fr. recommander.
RECOMANDABIL, -Ă, recomandabili, -e, adj. Care poate fi recomandat, care merită să fie recomandat; indicat, potrivit; prescris. – Din fr. recommandable.
RECOMANDARE, recomandări, s.f. Acţiunea de a (se) recomanda şi rezultatul ei. – V. recomanda.
RECOMANDAT, -Ă, recomandaţi, -te, adj. 1. Indicat, precizat ca bun. * (Med.) Eficace pentru..., prescris. 2. (Despre scrisori, colete etc.) Pentru care poşta percepe un tarif special, emite la preluare recipisă şi garantează predarea, sub semnătură, la destinaţie. ** Recomandat-expres = (despre scrisori, colete etc.) care este recomandat (2) şi supus unui tarif de urgenţă, pentru a fi predat mai repede la destinaţie. * (Substantivat, f.) Scrisoare recomandată (2). – V. recomanda. Cf. fr. recommandé.
RECOMANDAŢIE, recomandaţii, s.f. Faptul de a (se) recomanda; sfat, îndemn, povaţă, recomandare. * Prescripţie medicală. – Din fr. recommandation.
RECOMBINA, recombín, vb. I. Tranz. A combina din nou elementele unui tot. * Refl. recipr. A realiza o recombinare. – Din fr. recombiner.
RECOMBINARE, recombinări, s.f. (Fiz.) Neutralizare reciprocă a purtătorilor de sarcină electrică de semn contrar, produsă fie direct, la întâlnirea acestora, fie indirect, prin mijlocirea unei particule neutre. – V. recombina.
RECOMENTA, recomentez, vb. I. Tranz. A comenta încă o dată aducând argumente noi, făcând observaţii inedite. – Re1- + comenta.
RECOMENTARE, recomentări, s.f. Acţiunea de a recomenta. – V. recomenta.
RECOMPARTIMENTA, recompartimentez, vb. I. Tranz. A reface o compartimentare (după alte criterii). – Re1- + compartimenta.
RECOMPARTIMENTARE, recompartimentări, s.f. Acţiunea de a recompartimenta. – V. recompartimenta.
RECOMPARTIMENTAT, -Ă, recompartimentaţi, -te, adj. A cărui compartimentare a fost refăcută după alte criterii. – V. recompartimenta.
RECOMPENSA, recompensez, vb. I. Tranz. A da o recompensă; a răsplăti. – Din fr. récompenser.
RECOMPENSARE, recompensări, s.f. Acţiunea de a recompensa şi rezultatul ei. – V. recompensa.
RECOMPENSATOR, -OARE, recompensatori, -oare, adj. (Rar) Care recompensează. – Recompensa + suf. -tor.
RECOMPENSAŢIE, recompensaţii, s.f. (Înv.) Recompensă. – Recompensa+ suf.-aţie. Cf. germ. Rekompensation.
RECOMPENSĂ, recompense, s.f. 1. Răsplată; gratificaţie. * (Rar) Compensaţie, despăgubire. 2. Sumă de bani ce se cuvine inventatorului sau inovatorului care cedează statului invenţia sau inovaţia sa. – Din fr. récompense.
RECOMPOZIŢIE, recompoziţii, s.f. Recompunere; reconstituire a unui lucru. – Din fr. recomposition.
RECOMRIMARE, recomprimări, s.f. Ridicare a presiunii gazelor dintr-o conductă de alimentare cu gaze, efectuată din loc în loc pe conductă, pentru a

compensa pierderile de energie şi a asigura curgerea gazului până la locul de folosire. – Re1- + comprimare (după fr. recompression).
RECOMPUNE, recompún, vb. III. Tranz. A compune din nou, a reface; a reconstitui un lucru din elementele în care a fost descompus. – Re1- + compune (după fr. recomposer).
RECOMPUNERE, recompuneri, s.f. Acţiunea de a recompune şi rezultatul ei. – V. recompune.
RECONCILIA, reconciliez, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A (se) împăca, a (se) pune din nou de acord. [Pr.: -li-a] – Din fr. réconcilier.
RECONCILIABIL, -Ă, reconciliabili, -e, adj. Care poate fi reconciliat, pus de acord, împăcat. [Pr.: -li-a-] – Din fr. réconciliable.
RECONCILIERE, reconcilieri, s.f. Acţiunea de a (se) reconcilia şi rezultatul ei; punere de acord, înţelegere, împăcare. [Pr.: -li-e-] – V. reconcilia.
RECONDIŢIONA, recondiţionez, vb. I. Tranz. (Tehn.) A readuce în stare de funcţionare (prin reparaţii, renovări etc.); p. ext. a reface, a repara pentru a putea fi utilizat. [Pr.: -ţi-o-] – Re1- + condiţiona. Cf. fr. reconditionner.
RECONDIŢIONARE, recondiţionări, s.f. Acţiunea de a recondiţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. recondiţiona.
RECONDIŢIONAT, -Ă, recondiţionaţi, -te, adj. Care a fost readus în stare de funcţionare (prin reparaţii, renovări etc.); reparat, refăcut. [Pr.: -ţi-o-] – V. recondiţiona.
RECONDUCŢIE, reconducţii, s.f. Reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă. – Din fr. reconduction.
RECONFIGURA, pers. 3 reconfigurează, vb. I. Refl. (Rar.) A lua o nouă formă. – Re1- + configura.
RECONFIGURARE, reconfigurări, s.f. Acţiunea de a reconfigura. – V. reconfigura.
RECONFIRMA, reconfirm, vb. I. Tranz. A confirma, a întări din nou. – Din fr. reconfirmer.
RECONFIRMARE, reconfirmări, s.f. Acţiunea de a reconfirma şi rezultatul ei. – V. reconfirma.
RECONFORT s.n. (Rar) Reconfortare. – Din fr. réconfort.
RECONFORTA, reconfortez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) reface din punct de vedere fizic; a (se) întări, a (se) fortifica, a (se) întrema. * Tranz. Fig. A reda cuiva energia, încrederea, curajul. – Din fr. réconforter.
RECONFORTANT, -Ă, reconfortanţi, -te, adj. Care reconfortează, care restabileşte, care întăreşte forţele fizice sau psihice; întăritor. * (Substantivat, n.) Substanţă, medicament care reconfortează. – Din fr. réconfortant.
RECONFORTARE, reconfortări, s.f. Acţiunea de a reconforta şi rezultatul ei. – V. reconforta.
RECONFORTAT, -Ă, reconfortaţi, -te, adj. Care şi-a recăpătat forţele, energia; fortificat, întremat. – V. reconforta.
RECONSIDERA, reconsider, vb. I. Tranz. A interpreta un eveniment, o operă literară etc. dintr-un punct de vedere nou. – Din fr. reconsidérer.
RECONSIDERARE, reconsiderări, s.f. Acţiunea de a reconsidera şi rezultatul ei. – V. reconsidera.
RECONSOLIDA, reconsolidez, vb. I. Tranz. A consolida, a întări din nou. – Din fr. reconsolider.
RECONSOLIDARE, reconsolidări, s.f. Acţiunea de a reconsolida şi rezultatul ei. – V. reconsolida.
RECONSTITUANT, -Ă, reconstituanţi, -te, adj. (Rar) Tonic, întăritor. [Pr.: -tu-ant] – Din fr. reconstituant.

RECONSTITUI, reconstítui, vb. IV. Tranz. 1. A constitui din nou, a reface un lucru întreg; a recompune. * Fig. A reface din memorie; a evoca, a reconstitui. * (Lingv.) A reface forma aproximativă a unui cuvânt neatestat dintr-o limbă, pe baza comparaţiei dintre formele existente în limbile înrudite; a reconstrui. 2. (Jur.) A restabili la faţa locului condiţiile în care s-a petrecut o infracţiune. 3. A reface fără modificări un edificiu sau o operă de artă, în desen sau în spaţiu, pe bază de fragmente sau de documente. – Din fr. reconstituer.
RECONSTITUIRE, reconstituiri, s.f. Acţiunea de a reconstitui şi rezultatul ei. 1. Recompunere. 2. Refacere a unor acte de stare civilă pierdute, distruse sau aflate în străinătate, de unde nu pot fi obţinute. 3. (Jur.) Restabilire a împrejurărilor în care s-a comis o infracţiune. 4. (Ling.) Reconstrucţie. – V. reconstitui.
RECONSTRUCTIV, -Ă, reconstructivi, -e, adj. Care implică reconstrucţia, de reconstrucţie. – Din engl. reconstructive.
RECONSTRUCŢIE, reconstrucţii, s.f. Faptul de a reconstrui; refacere, reclădire, reconstituire. * (Lingv.) Refacere, cu ajutorul comparaţiei dintre formele existente în limbile înrudite, a unor forme ale limbii de bază neatestate în texte; reconstituire (4). – Din fr. reconstruction.
RECONSTRUI, reconstruiesc, vb. IV. Tranz. A construi din nou, a reclădi; a reface pe baze noi. * Fig. A reconstrui. * (Lingv.) A reconstitui. – Din fr. reconstruire.
RECONSTRUIRE, reconstruiri, s.f. Acţiunea de a reconstrui şi rezultatul ei. – V. reconstrui.
RECONVENŢIONALĂ, reconvenţionale, adj. (Jur.; în sintagma) Cerere reconvenţională = cerere prin care, într-un litigiu, pârâtul formulează pretenţii împotriva reclamantului în legătură cu litigiul respectiv; reconvenţiune. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. reconventionnel.
RECONVENŢIUNE, reconvenţiuni, s.f. (Jur.) Cerere reconvenţională. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. reconvention.
RECONVERSIUNE, reconversiuni, s.f. Schimbare în proporţie de masă a obiectului activităţii unor întreprinderi sau a unor ramuri industriale ca urmare a trecerii lor de la producţia de război la producţia de pace. [Pr.: -si-u-] – Din fr. reconversion.
RECONVERTI, reconvertesc, vb. IV. Tranz. A proceda la reconversiune. – Din fr. reconvertir.
RECONVERTIRE, reconvertiri, s.f. Acţiunea de a reconverti. – V. reconverti.
RECONVERTIT, -Ă, reconvertiţi, -te, adj. (Despre întreprinderi, ramuri industriale) Care a suferit o reconversiune. – V. reconverti.
RECONVOCA, reconvóc, vb. I. Tranz. A convoca pentru altă dată. – Re1- + convoca (după fr. reconvoquer).
RECONVOCARE, reconvocări, s.f. Acţiunea de a reconvoca. – V. reconvoca.
RECONVOCAT, -Ă, reconvocaţi, -te, adj. Care a fost convocat din nou, pentru altă dată. – V. reconvoca.
RECOPIA, recopiez, vb. I. Tranz. A copia din nou un text, un act etc.; a scoate o nouă copie: [Pr.: -pi-a] – Dm fr. recopier.
RECOPIERE, recopieri, s.f. Acţiunea de a recopia şi rezultatul ei. [Pr.: -pi-e-] – V. recopia.
RECORD, recorduri, s.n. Rezultat realizat într-o competiţie sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanţă, omologată de o persoană juridică; p. gener. realizare maximă, performanţă supremă obţinută într-un domeniu de activitate, într-o acţiune etc. ** Expr. A bate recordul (în ceva) = a

atinge treapta cea mai înaltă (în ceva). A ţine (sau a deţine) un record = a păstra un record obţinut; a fi neîntrecut în... – Din fr. record.
RECORDIST, -Ă, recordişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care realizează un record. – Record + suf. -ist.
RECORDMAN, -Ă, recordmeni, -e, s.m. şi f. Sportiv care a stabilit un record; sportiv care deţine un record. – Din fr., engl. recordman.
RECREA1, recreez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) destinde, a (se) odihni, a (se) reface, a (se) relaxa (după un efort susţinut); a (se) înviora, a (se) distra. [Pr.: -cre-a] – Din fr. récréer, lat. recreare.
RECREA2, recreez, vb. I. Tranz. A crea din nou. [Pr.: -cre-a] – Din fr. recréer.
RECREANŢĂ, recreanţe, s.f. (Jur.) Uzufruct al unui bun în litigiu. [Pr.: -cre-an-] – Din fr. récréance.
RECREARE1, recreări, s.f. Acţiunea de a (se) recrea şi rezultatul ei. [Pr.: -cre-a÷, – Var.: recreére s.f.] – V. recrea1.
RECREARE2, recreări, s.f. Acţiunea de a recrea2 şi rezultatul ei. [Pr.: -cre-a-] – V. recrea2.
RECREAT, -Ă, recreaţi, -te, adj. Odihnit, refăcut, destins, relaxat. [Pr.: -cre-at] – V. recrea1.
RECREATIV, -Ă, recreativi, -e, adj. Care recreează1, care odihneşte; recreator. [Pr.: -cre-a-] – Din fr. récréatif.
RECREATOR, -OARE, recreatori, -oare, adj. Recreativ. [Pr.: -cre-a-] – Recrea1 + suf. -tor.
RECREAŢIE1, recreaţii, s.f. Faptul de a se recrea1; odihnă, destindere după o muncă încordată. * Scurtă pauză între orele de curs, destinată recreării şi jocului elevilor; pauză. [Pr.: -cre-a÷, – Var.: (înv.) recreaţiúne s.f.] – Din fr. récréation, lat. recreatio, -onis.
RECREAŢIE2, recreaţii, s.f. (Rar) Recreare2. [Pr.: -cre-a-] – Din fr. recréation.
RECREAŢIONAL, -Ă, recreaţionali, -e, adj. (Rar) Care este destinat recreaţiei. [Pr.: -cre-a-ţi-o-] – Din engl. recreational.
RECREAŢIUNE s.f. v. recreaţie1.
RECREERE s.f. v. recreare1.
RECRIMINA, recriminez, vb. I. Tranz. (Livr.) A răspunde unor acuzaţii sau unor injurii prin alte acuzaţii sau injurii; a reproşa, a acuza. – Din fr. récriminer.
RECRIMINARE, recriminări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a recrimina şi rezultatul ei; acuzaţie, insultă, injurie. – V. recrimina.
RECRISTALIZARE, recristalizări, s.f. (Chim.) Operaţie de purificare a unei substanţe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de filtrarea soluţiei şi de cristalizarea ei prin răcire. * Fenomen de refacere a cristalelor unui metal sau ale unui aliaj, deformate printr-un tratament mecanic la rece. – Re1- + cristalizare. Cf. fr. recristallisation.
RECROMA, recromez, vb. I. Tranz. A supune o piele tăbăcită operaţiei de recromare. – Re1- + croma.
RECROMARE, recromări, s.f. Operaţie de tăbăcire cu crom a pieilor, ulterioară unei alte tăbăciri şi destinată îmbunătăţirii unor caracteristici ale pieilor finite. – Re1- + cromare.
RECROMAT, -Ă, recromaţi, -te, adj. (Despre piei tăbăcite) Care a fost supus operaţiei de recromare. – V. recroma.
RECRUDESCENT, -Ă, recrudescenţi, -te, adj. (Med.; adesea fig.) Care prezintă o recrudescenţă; care îşi reia forţa, intensitatea. – Din fr. recrudescent.
RECRUDESCENŢĂ, recrudescenţe, s.f. (Med.) Revenire într-o formă mai acută a unei boli sau a unei epidemii după scăderea intensităţii acestora. * Fig.

Reluare într-un ritm mai viu, mai accentuat şi mai intens a unei activităţi, a unei stări etc. – Din fr. recrudescence.
RECRUT, recruţi, s.m. Tânăr aparţinând ultimului contingent chemat sub arme; soldat de curând încorporat. * Fig. (Fam.) Persoană intrată de curând într-o asociaţie, într-o mişcare; începător. – Din germ. Rekrut, rus. rekrut.
RECRUTA, recrutez, vb. I. Tranz. 1. (Mil.) A lua şi a înscrie în evidenţa autorităţilor militare un tânăr, un contingent de tineri, care urmează să fie încorporaţi pentru îndeplinirea serviciului militar. * Intranz. A se prezenta pentru încorporare sau pentru înregistrare în evidenţa armatei. 2. Fig. A angaja, a primi pe cineva pe baza unei alegeri; a atrage, a câştiga pe cineva pentru o anumită activitate. – Din fr. recruter, germ. rekrutieren.
RECRUTARE, recrutări, s.f. Acţiunea de a recruta şi rezultatul ei. – V. recruta.
RECRUTOR, recrutori, s.m. 1. Persoană care făcea recrutări în armată. 2. Persoană care recrutează membrii pentru un partid, pentru o asociaţie etc. – Din fr. recruteur.
RECT, recturi, s.n. Ultima parte a tubului digestiv, care se întinde de la colon până la orificiul anal. – Din fr. rectum, lat. rectum [intestinum].
RECTAL, -Ă, rectali, -e, adj. Care aparţine rectu1ui, privitor la rect. – Din fr. rectal.
RECTANGULAR, -Ă, rectangulari, -e, adj. Dreptunghiular. ** Coordonate rectangulare = coordonate care sunt perpendiculare una pe alta, formând unghiuri drepte. – Din fr. rectangulaire.
RECTE adv. Cu adevărat; anume. – Cuv. lat.
RECTIFICA, rectific, vb. I. Tranz. 1. A îndrepta, a corecta. 2. (Tehn.) A prelucra mecanic prin aşchiere o suprafaţă metalică cu ajutorul unor unelte abrazive. 3. (Chim.) A separa dintr-un amestec lichid componentele volatile cu puncte de fierbere diferite. – Din fr. rectifier, lat. rectificare.
RECTIFICABIL, -Ă, rectificabili, -e, adj. 1. Care poate fi rectificat. 2. (Mat.; în sintagma) Curbă rectificabilă = curbă din plan sau din spaţiu pentru care orice arc mărginit al ei are lungime. – Rectifica + suf. -bil. Cf. fr. rectifiable.
RECTIFICARE, rectificări, s.f. Acţiunea de a rectifica şi rezultatul ei; îndreptare, corijare. * (Concr.) Notă (într-un ziar) prin care se rectifică (1) ceva. – V. rectifica.
RECTIFICAT s.n. Faptul de a rectifica; rectificare. ** Maşină de rectificat = maşină-unealtă de prelucrare a suprafeţelor metalice prin rectificare. – V. rectifica.
RECTIFICATOR, -OARE, rectificatori, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care rectifică; care aduce o rectificare. 2. S.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează la maşina de rectificat. 3. S.n. Dispozitiv care separă vaporii de apă antrenaţi de vaporii de amoniac, folosit în instalaţiile frigorifice cu absorbţie. – Din fr. rectificateur.
RECTILINIAR, -Ă, rectiliniari, -e, adj. Ortoscopic. [Pr.: -ni-ar] – Din fr. rectilinéaire.
RECTILINIARITATE s.f. (Fiz.) Calitate a unui sistem optic de a forma imagini corecte, fără distorsiuni. [Pr.: -ni-a-] – Rectiliniar + suf. -itate.
RECTILINIU, -IE, rectilinii, adj. (Mat.; despre o mişcare) Care este în linie dreaptă. * (Despre figuri geometrice) Care este mărginit de linii drepte. ** Unghi rectiliniu = unghi egal cu nouăzeci de grade. – Din fr. rectiligne.
RECTITUDINE, rectitudini, s.f. (Livr.) 1. Stare, calitate a unei linii drepte. 2. Fig. Spirit de dreptate; sinceritate. – Din lat. rectitudo, -inis, fr. rectitude.
RECTO s.n. invar. (În opoziţie cu verso) Prima pagină a unei foi (scrise, tipărite etc.); pagina din dreapta a unei cărţi, a unui manuscris etc. – Din fr., lat. recto.

RECTOR, rectori, s.m. Persoană care conduce (din punct de vedere ştiinţific şi administrativ) o instituţie de învăţământ superior; grad deţinut de această persoană. * (În unele ţări din Apus) Persoană care conduce o şcoală medie; grad deţinut de această persoană. – Din lat. rector, germ. Rektor, fr. recteur.
RECTORAL, -Ă, rectorali, -e, adj. (Rar) Care aparţine rectorului; privitor la rector; de rector. – Din fr. rectoral.
RECTORAT, rectorate, s.n. Funcţia de rector; durata acestei funcţii; (concr.) birourile şi serviciile administrative care ţin de rector. – Din fr. rectorat, germ. Rektorat.
RECTOSCOP, rectoscoape, s.n. (Med.) Endoscop special pentru examenul optic al rectului. – Din fr. rectoscope.
RECTOSCOPIE, rectoscopii, s.f. (Med.) Examinare a rectului cu ajutorul rectoscopului. – Din fr. rectoscopie.
RECTRICE, rectrice, s.f. (Ornit.) Fiecare dintre penele mari, late şi puternice, din coada păsărilor, care dirijează zborul acestora. – Din fr. rectrice, lat. rectrix, -icis.
RECŢIUNE, recţiuni, s.f. (Gram.) Calitate a unui cuvânt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcţie prepoziţională; legătura dintre cuvinte şi determinantele lor; regim. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. rection, germ. Rektion.
RECUCERI, recuceresc, vb. IV. Tranz. A cuceri din nou, a lua înapoi; a relua. – Re1- + cuceri (după fr. reconquérir).
RECUCERIRE, recuceriri, s.f. Acţiunea de a recuceri şi rezultatul ei. – V. recuceri.
RECUCERIT, -Ă, recuceriţi, -te, adj. Cucerit din nou. – V. recuceri.
RECUL, reculuri, s.n. Mişcare îndărăt a unui corp solid, produsă, pe baza forţei de reacţie, de mişcarea unui alt corp considerat că are sensul de deplasare înainte şi care, de obicei, are masă mult mai mică decât primul corp. * Distanţa parcursă de un corp solid în timpul mişcării sale înapoi, provocată prin reacţie. – Din fr. recul.
RECULA, reculez, vb. I. Intranz. A se retrage, a se smuci înapoi, a face un recul. – Din fr. reculer.
RECULANT, -Ă, reculanţi, -te, adj. (Despre mecanisme) Care reculează. – Din fr. reculant.
RECULARE, reculări, s.f. Faptul de a recula. – V. recula.
RECULEGE, reculég, vb. III. Refl. A-şi veni în fire, a-şi recâştiga calmul, liniştea (după o spaimă, o emoţie etc.); a se regăsi. * A se concentra, a medita profund, a se adânci într-o meditaţie. – Re1- + culege (după fr. recueillir).
RECULEGERE, reculegeri, s.f. Acţiunea de a se reculege şi rezultatul ei. ** Moment (sau minut) de reculegere = moment în care se păstrează tăcere în semn de omagiu pentru o persoană care a murit. – V. reculege.
RECUNOAŞTE, recunósc, vb. III. Tranz. 1. A identifica un lucru, o persoană etc. cunoscute mai înainte. * A deosebi ceva după anumite semne caracteristice. * Refl. A-şi descoperi în altul trăsăturile caracteristice, a se regăsi în altul. 2. A admite (ca existent, ca bun, ca valabil); a mărturisi. * A considera pe cineva sau ceva merituos, valoros. * A declara că acceptă sau admite tacit o anumită situaţie nou creată în relaţiile internaţionale. * A declara un copil natural ca legitim. 3. (Mil.) A cerceta terenul şi poziţiile inamice; a cerceta terenul pe unde urmează să meargă o unitate. 4. A se arăta recunoscător faţă de cineva sau de ceva. – Re1- + cunoaşte (după fr. reconnaître).

RECUNOAŞTERE, recunoaşteri, s.f. Acţiunea de a (se) recunoaşte şi rezultatul ei. – V. recunoaşte.
RECUNOSCĂTOR, -OARE, recunoscători, -oare, adj. Care recunoaşte un serviciu, un bine ce i s-a făcut, care poartă (cuiva) recunoştinţă. – Recunoaşte + suf. -ător.
RECUNOSCUT, -Ă, recunoscuţi, -te, adj. 1. Identificat, cunoscut. 2. Acceptat (ca bun, ca adevărat, ca valabil); mărturisit, declarat. * Considerat, consacrat ca autoritate în materie; notoriu. * (Despre un guvern, un stat etc.) Acceptat ca îndreptăţit să-şi exercite puterea şi să întreţină relaţii diplomatice cu alte state. * (Despre un copil natural) Declarat ca legitim. 3. (Despre o poziţie, o formaţie militară etc.) Cercetat îndeaproape, cunoscut. – V. recunoaşte.
RECUNOŞTINŢĂ, recunoştinţe, s.f. Obligaţie morală pe care cineva o are faţă de cel care i-a făcut un bine; recunoaştere a unei binefaceri primite; gratitudine. – Recunoaşte + suf. -inţă (după fr. reconnaissance).
RECUPERA, recuperez, vb. I. Tranz. 1. A dobândi din nou, a redobândi, a recâştiga. 2. A utiliza, total sau parţial, ceva (deşeuri de materiale sau o energie) care altfel s-ar pierde. – Din fr. récupérer, lat. recuperare.
RECUPERABIL, -Ă, recuperabili, -e, adj. Care poate fi recuperat. – Din fr. récupérable.
RECUPERABILITATE s.f. Însuşirea de a fi recuperabil. – Din fr. récuperabilité, engl. recuperability.
RECUPERARE, recuperări, s.f. Acţiunea de a recupera şi rezultatul ei. – V. recupera.
RECUPERATOR, recuperatoare, s.n. 1. Parte dintr-un sistem tehnic care serveşte la recuperarea totală sau parţială a energiei răspândite într-o instalaţie, a resturilor sau a deşeurilor de materiale. 2. Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale. – Din fr. récupérateur.
RECURBA, recurbez, vb. I. Tranz. A curba, a îndoi din nou. – Din fr. recourber.
RECURBARE, recurbări, s.f. Acţiunea de a recurba şi rezultatul ei. – V. recurba.
RECURBAT, -Ă, recurbaţi, -te, adj. Care a fost supus recurbării. – V. recurba.
RECURENT1, -Ă, recurenţi, -te, adj. (Med.; despre boli) Care revine, care recidivează. ** Febră recurentă = boală infecţioasă caracterizată prin alternarea stărilor febrile cu stări nefebrile. – Din fr. récurrent.
RECURENT2, -Ă, recurenţi, -te, s.m. şi f. Persoană care face un recurs în justiţie. – Din lat. recurrens, -ntis.
RECURENŢĂ, recurenţe, s.f. 1. Caracterul a ceea ce este recurent1; revenire. 2. (Mat.; în sintagma) Formulă de recurenţă = formulă care exprimă un termen dintr-un şir în funcţie de valorile unor anumiţi termeni precedenţi. – Din fr. réccurence.
RECURGE, recurg, vb. III. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. "la") A apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor. – Re1- + curge (după fr. recourir).
RECURGERE s.f. Acţiunea de a recurge şi rezultatul ei. – V. recurge.
RECURS, recursuri, s.n. 1. (Jur.) Cale de atac prin care se cere unei instanţe superioare să verifice legalitatea şi temeinicia unei hotărâri judecătoreşti nedefinitive, în vederea anulării sau modificării ei. 2. (Rar) Referire, recurgere. – Din lat. recursus, germ. Rekurs, fr. recours.
RECURSIE, recursii, s.f. Momentul în care organele articulatorii părăsesc poziţia de articulare, revenind la normal; destindere. [Var.: recursiúne s.f.] – Din lat. recursio, -onis.
RECURSIUNE s.f. v. recursie.

RECURSIV, -Ă, recursivi, -e, adj. (Livr.) Care poate fi repetat în mod nelimitat. – Din engl. recursive.
RECURSIVITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi recursiv. – Din fr. récursivité.
RECURSORIU, -IE, recursorii, adj. (Jur.) Prin care se exercită dreptul de recurs. – Din fr. récursoire.
RECUZA, recúz, vb. I. Tranz. A nu recunoaşte competenţa sau autoritatea unui judecător, a unui martor etc.; p. ext. a respinge, a nu recunoaşte ceva sau calitatea cuiva. – Din fr. récuser.
RECUZABIL, -Ă, recuzabili, -e, adj. Care poate fi recuzat. – Din fr. récusable.
RECUZARE, recuzări, s.f. Acţiunea de a recuza şi rezultatul ei; recuzaţie. – V. recuza.
RECUZAT, -Ă, recuzaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Cel) căruia i s-a respins sau nu i s-a recunoscut competenţa sau autoritatea. – V. recuza.
RECUZAŢIE, recuzaţii, s.f. Recuzare. – Din fr. récusation, lat. recusatio.
RECUZITĂ, recuzite, s.f. Totalitatea obiectelor auxiliare (mobilier, costume etc.) necesare la montarea unui spectacol sau a unui film. – Din germ. Requisit.
RECUZITOR, -OARE, recuzitori, -oare, s.m. şi f. Persoană însărcinată cu procurarea şi păstrarea recuzitei unui teatru sau a unui studio cinematografic. – Din germ. Requisiteur.
RECVIEM, recviemuri, s.n. (În Biserica romano-catolică) Slujbă religioasă pentru pomenirea unei persoane decedate; muzică corală compusă pentru această slujbă. * Compoziţie corală cu orchestră, alcătuită din mai multe părţi, scrisă pe textul liturgic al misei funebre. [Scris şi: requiem. – Pr.: -vi-em] – Din lat. requiem [aeternam dona eis], fr. requiem.
REDA, redau, vb. I. Tranz. 1. A da din nou cuiva un lucru, o situaţie etc.; a restitui. 2. Fig. A descrie, a exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice; a reproduce. – Re1- + da (după fr. redonner).
REDACTA, redactez, vb. I. Tranz. 1. A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.). 2. A asigura (la un ziar, la o editură etc.) finisarea, în conţinut şi formă, a unor manuscrise primite de la autori şi destinate publicării. – Din fr. rédiger, lat. redigere (după redacţie, redactor).
REDACTARE, redactări, s.f. Acţiunea de a redacta şi rezultatul ei; formulare în scris, compunere. – V. redacta.
REDACTAT, -Ă, redactaţi, -te, adj. (Despre acte oficiale, articole etc.) Formulat în scris. – V. redacta.
REDACTOR, -OARE, redactori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care lucrează în redacţia unui ziar, a unei reviste etc. sau care redactează (2). 2. Persoană care scrie, care întocmeşte, care compune un articol, un act etc. – Din fr. rédacteur.
REDACŢIE, redacţii, s.f. 1. Colectiv de redactori care lucrează la un ziar, la o revistă etc.; localul în care se găsesc birourile redactorilor unui ziar, ai unei reviste etc. 2. Redactare; felul, forma în care este redactată o publicaţie, o scriere. [Var.: (înv.) redacţiúne s.f.] – Din fr. rédaction.
REDACŢIONAL, -Ă, redacţionali, -e, adj. Care aparţine redacţiei, privitor la redacţie sau la activitatea unui redactor. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. rédactionnel.
REDACŢIUNE s.f. v. redacţie.
REDAN, redane, s.n. 1. Lucrare simplă de fortificaţie, alcătuită dintr-un zid în formă de unghi ieşit în afară, folosită în trecut pentru apărarea unei treceri. 2. Motiv decorativ sculptat în formă de dinţi alăturaţi, folosit în arhitectura evului mediu. 3. Fiecare dintre treptele amenajate în partea superioară a unui zid construit pe un teren înclinat. 4. Aliniere a clădirilor de-a lungul unei

străzi, astfel încât un colţ al lor să fie ieşit mai mult în stradă. 5. Suprafaţă proeminentă, în formă de treaptă, pe fundul cocei unei ambarcaţii sau al unui hidroavion (ori al flotoarelor acestuia), care asigură alunecarea acestora pe apă cu o rezistenţă redusă la înaintare. – Din fr. redan.
REDARE, redări, s.f. Acţiunea de a reda şi rezultatul ei; reproducere, exprimare, reprezentare. – V. reda.
REDATA, redatez, vb. I. Tranz. A data din nou după corectarea unei erori de datare. – Re1- + data.
REDATARE, redatări, s.f. Acţiunea de a redata. – V. redata.
REDATAT, -Ă, redataţi, -te, adj. Care a fost datat din nou, pentru a corecta o eroare. – V. redata.
REDĂTĂTOR, -OARE, redătători, -oare, adj. (Rar) Care redă. – Re1- + dătător.
REDEFINI, redefinesc, vb. IV. Tranz. A defini din nou, mai corect, mai exact; a reveni asupra unei definiţii anterioare. – Din fr. rédefinir.
REDEFINIRE, redefiniri, s.f. Acţiunea de a redefini. – V. redefini.
REDEFINIT, -Ă, redefiniţi, -te, adj. Care a fost definit din nou (mai corect, mai exact). – V. redefini.
REDEMPŢIUNE, redempţiuni, s.f. (Rar) Mântuire, izbăvire. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. rédemption, lat. redemptio, -onis.
REDESCHIDE, redeschid, vb. III. Tranz. şi refl. A (se) deschide din nou. * Refl. Fig. (Despre şcoli, instituţii, întreprinderi) A-şi relua activitatea întreruptă pentru un timp. – Re1- + deschide.
REDESCHIDERE, redeschideri, s.f. Acţiunea de a (se) redeschide şi rezultatul ei. – V. redeschide.
REDESCOPERI, redescópăr, vb. IV. Tranz. A descoperi din nou. – Re1- + descoperi.
REDESCOPERIRE, redescoperiri, s.f. Acţiunea de a redescoperi şi rezultatul ei. – V. redescoperi.
REDEŞTEPTA, redeştépt, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) deştepta, a (se) trezi din nou, a face să-şi revină sau a-şi reveni în fire, a readuce sau a reveni la viaţă. * Fig. A izbucni sau a face să izbucnească din nou, a (se) stârni din nou. 2. Tranz. A aminti, a evoca. – Re1- + deştepta.
REDEŞTEPTARE, redeşteptări, s.f. Acţiunea de a (se) redeştepta şi rezultatul ei. – V. redeştepta.
REDEVENI, redevin, vb. IV. Intranz. A deveni, a fi din nou aşa cum a fost înainte. – Re1- + deveni. Cf. fr. redevenir.
REDEVENIRE, redeveniri, s.f. Acţiunea de a redeveni. – V. redeveni.
REDEVENŢĂ, redevenţe, s.f. (Fin.) Datorie, obligaţie, rentă care se plăteşte periodic la date fixe şi sub formă de cotă fixă. – Din fr. redevance.
REDHIBITORIU, -IE, redhibitorii, adj. (Jur.) Care face să se anuleze o vânzare. – Din lat. redhibitorius, fr. rédhibitoire.
REDHIBIŢIUNE, redhibiţiuni, s.f. (Jur.) Anulare a unei vânzări când actul vânzării are un viciu. [Pr.: -ţi-u-] – Din lat. redhibitio, -onis, fr. rédhibition.
REDIE, redii, s.f. Larvă în dezvoltarea gălbezei, cu corpul alungit, plin cu celule germinative. – Din fr. rédie.
REDIGE vb. III v. redija.
REDIJA, redijez, vb. I. Tranz. (Înv.) A redacta. [Var.: redíge vb. III] – Din fr. rédiger.
REDIJARE, redijări, s.f. (Înv.) Acţiunea de a redija şi rezultatul ei; redactare. – V. redija.

REDIMENSIONA, redimensionez, vb. I. Tranz. A recalcula dimensiunile (unei construcţii, unei maşini etc.). * Fig. A aborda dintr-o nouă perspectivă; (rar) a regândi. [Pr.: -si-o-] – Re1- + dimensiona.
REDIMENSIONARE, redimensionări, s.f. Acţiunea de a redimensiona. [Pr.: -si-o-] – V. redimensiona.
REDIMENSIONAT, -Ă, redimensionaţi, -te, adj. 1. (Despre construcţii, maşini etc.) Ale cărui dimensiuni au fost recalculate. 2. (Fig.) Care a fost reevaluat, care a fost abordat din altă perspectivă. [Pr.: -si-o-] – V. redimensiona.
REDINGOTĂ, redingote, s.f. Haină bărbătească de ceremonie (de culoare neagră), cu poalele lungi până la genunchi, încheiată cu două rânduri de nasturi. – Din fr. redingote.
REDISCUTA, rediscút, vb. I. Tranz. A repune (ceva) în discuţie. – Din fr. rediscuter.
REDISCUTARE, rediscutări, s.f. Acţiunea de a rediscuta şi rezultatul ei. – V. rediscuta.
REDISPĂREA, redispár, vb. II. Intranz. (Rar) A dispărea din nou. – Re1- + dispărea.
REDISTILA, redistilez, vb. I. Tranz. A supune unui nou proces de distilare, pentru a obţine un produs mai pur. – Din fr. redistiller.
REDISTILARE, redistilări, s.f. Acţiunea de a redistila şi rezultatul ei. – V. redistila.
REDISTRIBUI, redistribui, vb. IV. Tranz. A împărţi, a repartiza din nou. – Re1- + distribui. Cf. fr. redistribuer.
REDISTRIBUIRE, redistribuiri, s.f. Acţiunea de a redistribui şi rezultatul ei. – V. redistribui.
REDIU, rediuri, s.n. (Reg.) Pădure mică şi tânără. [Var.: rădiu s.n.] – Et. nec.
REDOARE, redori, s.f. (Rar) 1. Lipsă de supleţe; rigiditate. 2. (Med.) Limitare a mişcărilor unei articulaţii. – Din fr. raideur.
REDOBÂNDI, redobândesc, vb. IV. Tranz. A dobândi, a obţine din nou un lucru pierdut, o situaţie, o stare etc.; a recâştiga. – Re1- + dobândi.
REDOBÂNDIRE, redobândiri, s.f. Acţiunea de a redobândi şi rezultatul ei. – V. redobândi.
REDONDANT, -Ă adj. v. redundant.
REDONDANŢĂ s.f. v. redundanţă.
REDRESA, redresez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A aduce sau a reveni la poziţia, la funcţionarea etc. normală după o perturbaţie accidentală; a (se) îndrepta. * Fig. A aduce sau a reveni pe calea cea bună; a (se) înviora, a (se) reface. 2. Tranz. A transforma o putere, din forma de putere de curent electric alternativ în forma de putere de curent electric continuu, prin suprimarea sau prin inversarea alternanţelor de un anumit sens ale curentului. – Din fr. redresser.
REDRESARE, redresări, s.f. Acţiunea de a (se) redresa şi rezultatul ei. * Acţiune prin care o aeronavă în coborâre ajunge în poziţia de zbor orizontal, în urma comenzilor date de pilot sau a reacţiilor aerodinamice provocate de deplasarea ei. * Transformare a energiei electromagnetice de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu. – V. redresa.
REDRESAT, -Ă, redresaţi, -te, adj. 1. Care a revenit la poziţia sau în situaţia normală (de la început). * Fig. Care s-a îndreptat, a revenit pe calea cea bună. 2. (Despre curentul electric) Care a suferit o transformare prin redresare. – V. redresa.
REDRESOR, -OARE, redresori, -oare, s.n. adj. I. S.n. 1. Aparat sau dispozitiv cu ajutorul căruia se obţine, dintr-un curent electric alternativ, un curent electric continuu. 2. Lentilă, sistem de lentile sau de prisme, folosite pentru a

îndrepta imaginea răsturnată dată de obiectivul unui instrument optic. 3. Dispozitiv care readuce în direcţia iniţială un curent de fluid abătut de un obstacol oarecare. II. Adj. Care redresează. – Din fr. redresseur.
REDUCĂTOR, reducători, s.m. Substanţă care, într-o reacţie de oxido-reducere, pierde electroni, oxidându-se. – Reduce + suf. -ător.
REDUCE, redúc, vb. III. Tranz. 1. A micşora, a scădea, a diminua (ca proporţii, cantitate, intensitate). * Spec. A micşora dimensiunile unei hărţi, ale unei piese etc., păstrând aceleaşi proporţii între elementele componente; a reproduce la dimensiuni mai mici. * (Mat.; în expr.) A reduce o fracţie = a suprima factorii comuni de la numitorul şi de la numărătorul unei fracţii. 2. A restrânge, a limita, a mărgini. ** Expr. A reduce pe cineva la tăcere = a face pe cineva să nu mai spună nimic. * A aduce pe cineva într-o stare de inferioritate, într-o situaţie mai proastă (în raport cu cea pe care a avut-o). 3. A scoate oxigenul dintr-o combinaţie cu ajutorul unui agent chimic. 4. (Înv.) A cuceri, a subjuga, a cotropi. [Perf. s. redusei, part. redus] – Din lat. reducere, fr. réduire.
REDUCERE, reduceri, s.f. 1. Acţiunea de a reduce şi rezultatul ei. * Micşorare, scădere, diminuare. 2. (Med.) Metodă ortopedică prin care oasele luxate sau fracturate sunt puse la loc; reducţie. 3. Operaţie logică care constă în probarea validităţii modurilor silogistice, pornind de la considerentul că numai modurile primei figuri silogistice sunt valide, urmând ca validitatea celorlalte moduri să fie probată. ** Reducere la absurd = demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă. – V. reduce.
REDUCTIBIL, -Ă, reductibili, -e, adj. Care se poate reduce, care poate fi simplificat. – Din fr. réductible.
REDUCTIBILITATE, reductibilităţi, s.f. Însuşirea de a fi reductibil. – Din fr. réductibilité.
REDUCTOR, -OARE, reductori, -oare, adj. 1. (Despre aparate sau mecanisme; şi substativat, n.) Care reduce sau micşorează o viteză, o presiune etc. 2. (Despre substanţe chimice; şi substantivat, m.) Care reduce un oxid. – Din fr. réducteur.
REDUCŢIE, reducţii, s.f. 1. Faptul de a reduce. * (Concr.) Copie în mic a unui obiect. * (Concr.) Piesă de legătură între tuburi sau ţevi cu diametre diferite. 2. (Med.) Reducere (2). 3. (Jur.; în forma reducţiune) Restrângere prin hotărâre judecătorească, după moartea unei persoane, a liberalităţilor făcute de ea prin încălcarea drepturilor unor moştenitori. [Var.: reducţiune s.f.] – Din fr. réduction, lat. reductio, -onis.
REDUCŢIONAL, -Ă, reducţionali, -e, adj. De reducţie. ** Diviziune reducţională = meioză. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. réductionnel.
REDUCŢIONISM s.n. Modalitate de explicare sau interpretare a unor fenomene, structuri sau valori complexe ale realităţii sau ale cunoaşterii, prin reducerea lor la concepte, structuri, legi sau configuraţii mai simple. * Simplificare excesivă. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. reductionism.
REDUCŢIUNE s.f. v. reducţie.
REDUNDANT, -Ă, redundanţi, -te, adj. Care se referă la redundanţă, care prezintă redundanţă. [Var.: redondánt, -ă adj.] – Din engl. redundant, fr. redondant.
REDUNDANŢĂ, redundanţe, s.f. Surplus de informaţie transmis faţă de strictul necesar şi care asigură exactitatea transmiterii informaţiei în telecomunicaţii. * Abundenţă inutilă de expresii, de cuvinte sau de imagini, în formularea unei idei. [Var.: redondánţă s.f.] – Din engl. redundance, fr. redondance.

REDUPLICA, reduplic, vb. I. Tranz. A dubla. * (Fon.) A repeta unul sau mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt, pentru a da cuvântului altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un cuvânt nou. – Din lat. reduplicare.
REDUPLICARE, reduplicări, s.f. Acţiunea de a reduplica şi rezultatul ei; reduplicaţie. – V. reduplica.
REDUPLICATIV, -Ă, reduplicativi, -e, adj. Privitor la o reduplicare, rezultat în urma unei reduplicări. – Din fr. réduplicatif.
REDUPLICAŢIE, reduplicaţii, s.f. Reduplicare. – Din fr. réduplication, lat. reduplicatio.
REDUS, -Ă, reduşi, -se, adj. 1. Scăzut, micşorat, diminuat (ca proporţii, cantitate, intensitate, valoare). * (Despre funcţii şi expresii algebrice) Asupra căreia s-a efectuat operaţia pentru obţinerea celei mai simple forme; simplificat. 2. (Despre oameni) Lipsit de inteligenţă, de cultură; mărginit, prost. 3. (Chim.; despre substanţe) Din care a fost scos oxigenul şi care a câştigat electroni. – V. reduce.
REDUTABIL, -Ă, redutabili, -e, adj. De temut; puternic; valoros. – Din fr. redoutable.
REDUTĂ, redute, s.f. 1. Mic fort de apărare, de formă poligonală, înconjurat de şanţuri, folosit în trecut pentru apărarea circulară. 2. (Înv.) Local public de petrecere cu muzică şi dans. – Din rus. redut, germ. Redoute, fr. redoute.
REECHILIBRA, reechilibrez, vb. I. Tranz. şi refl. A readuce sau a reveni la starea de echilibru. – Re1- + echilibra.
REECHILIBRARE, reechilibrări, s.f. Acţiunea de a (se) reechilibra şi rezultatul ei; revenire la starea de echilibru. – V. reechilibra.
REEDITA, reeditez, vb. I. Tranz. 1. A publica într-o nouă ediţie o lucrare, o operă etc.; a scoate o nouă ediţie a operelor unui scriitor, a retipări. 2. Fig. A readuce în discuţie, a pune din nou în circulaţie, a relua, a repeta o idee, o concepţie etc. (greşită). [Pr.: re-e-] – Din fr. rééditer.
REEDITARE, reeditări, s.f. Acţiunea de a reedita şi rezultatul ei; retipărire. – V. reedita.
REEDITAT, -Ă, reeditaţi, -te, adj. 1. (Despre opere literare, ştiinţifice, muzicale etc.) Publicat într-o nouă ediţie; retipărit. 2. Fig. (Despre afirmaţii, idei, concepţii) Pus din nou în circulaţie; reluat, repetat. – V. reedita.
REEDUCA, reedúc, vb. I. Tranz. A îndrepta educaţia (greşită) a cuiva; a da cuiva o nouă educaţie. * A deprinde un infirm să se folosească din nou de acea parte a corpului sau de acea facultate psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. * A deprinde un infirm cu o nouă meserie (adecvată situaţiei sale). – Din fr. rééduquer.
REEDUCARE, reeducări, s.f. Acţiunea de a reeduca şi rezultatul ei. – V. reeduca.
REEDUCAT, -Ă, reeducaţi, -te, adj. (Despre oameni) Căruia i s-a îndreptat educaţia (greşită); care a primit o nouă educaţie. * (Despre infirmi) Deprins să se folosească din nou de partea corpului sau de facultatea psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. – V. reeduca.
REELIGIBIL, -Ă, reeligibili, -e, adj. (Despre oameni) Care poate fi ales din nou într-o funcţie pe care a mai ocupat-o. – Din fr. rééligible.
REELIGIBILITATE s.f. Calitatea de a fi reeligibil. – Din fr. rééligibilité.
REESCONT, reesconturi, s.n. (Fin.) Faptul de a reesconta; scont prin care o bancă cumpără de la o altă bancă o cambie, o trată sau alt efect de comerţ scontat anterior la acea bancă. – Din fr. réescompte.

REESCONTA, reescontez, vb. I. Tranz. (Fin.; despre o bancă) A vinde cambii unei bănci, înainte de scadenţă, în scopul accelerării rotataţiei capitalului şi al lărgirii plasamentelor; a efectua un reescont. – Din fr. réescompter.
REESCONTARE, reescontări, s.f. (Fin.) Acţiunea de a reesconta şi rezultatul ei. [Pr.: re-es] – V. reesconta.
REEŞALONA, reeşalonez, vb. I. Tranz. A eşalona din nou o datorie (scadentă), stabilind un nou termen pentru plata ei. [Pr.: re-e-] – Re1- + eşalona.
REEŞALONARE, reeşalonări, s.f. Acţiunea de a reeşalona. – V. reeşalona.
REEŞALONAT, -Ă, reeşalonaţi, -te, adj. (Despre datorii, credite etc.) Care a fost eşalonat din nou, la noi termene. – V. reeşalona.
REEVALUA, reevaluez, vb. I. Tranz. A evalua din nou. [Pr.: re-e-va-lu-a] – Din fr. réevaluer.
REEVALUARE, reevaluări, s.f. Acţiunea de a reevalua şi rezultatul ei. (În sintagma) Reevaluare valutară = creştere oficială a parităţii monedei naţionale în raport cu o monedă străină (în general faţă de dolar). [Pr.: re-e-va-lu-a-] – V. reevalua.
REEXAMINA, reexaminez, vb. I. Tranz. A examina din nou pe cineva (când primul examen n-a fost concludent sau a fost negativ). * A cerceta, a studia, a lua din nou în discuţie o lucrare, o problemă etc. [Pr.: re-e-gza-] – Re1- + examina.
REEXAMINARE, reexaminări, s.f. Acţiunea de a reexamina şi rezultatul ei. [Pr.: re-e-gza-] – V. reexamina.
REEXPEDIA, reexpediez, vb. I. Tranz. A trimite, a expedia din nou. [Pr.: re-ex-pe-di-a] – Din fr. réexpédier.
REEXPEDIERE, reexpedieri, s.f. Acţiunea de a reexpedia şi rezultatul ei. [Pr.: -di-e-] – V. reexpedia.
REEXPORT, reexporturi, s.n. Faptul de a reexporta; exploatare a unor mărfuri importate (fără a le supune vreunei prelucrări). [Pr.: re-ex-] – Din reexporta (derivat regresiv).
REEXPORTA, reexpórt, vb. I. Tranz. A exporta mărfuri importate; a face un reexport. [Pr.: re-ex-] – Din fr. réexporter.
REEXPOZIŢIE, reexpoziţii, s.f. Secţiune a unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă. [Pr.: re-ex-] – Din fr. réexposition.
REFACE, refác, vb. III. Tranz. 1. A face din nou ceva rău făcut sau în parte distrus; a repara; p. ext. a transforma, a modifica, a schimba. * Refl. (Despre un ţesut) A se regenera. 2. A aduce din nou în starea (de înflorire) în care a fost mai înainte; a reconstrui. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) face din nou sănătos, a (se) întrema, a (se) însănătoşi. – Re1- + face (după fr. refaire).
REFACERE, refaceri, s.f. Acţiunea de a (se) reface şi rezultatul ei. * Operaţie prin care o unitate militară este retrasă în spatele liniei de luptă, pentru odihna trupelor şi pentru completarea efectivelor şi a armamentului. – V. reface.
REFACŢIE, refacţii, s.f. 1. Reducere a taxelor vamale pentru mărfurile care au suferit de pe urma transportului pe mare, micşorându-şi astfel valoarea. 2. (În sintagma) Refacţia căii = înlocuirea elementelor componente ale unei căi ferate ca urmare a uzurii sau scăderii siguranţei de funcţionare. – Din fr. réfaction.
REFĂCUT, -Ă, refăcuţi, -te, adj. (Despre industrie, agricultură, economie etc.; p. ext. despre regiuni, ţări etc.) Readus în starea bună de mai înainte; restabilit. * (Despre o lucrare, o casă etc.) Executat din nou (sau în cea mai mare parte); reconstruit. * Fig. (Despre oameni) Însănătoşit, întremat, întărit. – V. reface.

REFEC, refecuri, s.n. Cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăţi de material textil, ale căror margini se îndoaie şi se prind sub îndoitură, ca să nu se destrame; refecătură. ** Expr. A lua (pe cineva) la cere = a mustra pe cineva cu asprime, a-l critica, a-i cere socoteală. (rar) A trage (cuiva) un refec = a mustra pe cineva cu asprime, a-l critica, a-i cere socoteală. – Cf. refeca.
REFECA, reféc, vb. I. Tranz. 1. A coase un refec. 2. A detaşa cu ferăstrăul marginile teşite ale scândurilor brute, pentru a obţine scânduri paralelipipedice. – Cf. lat. refricare.
REFECARE, refecări, s.f. Acţiunea de a refeca şi rezultatul ei. – V. refeca.
REFECAT, -Ă, refecaţi, -te, adj. Cusut cu refec. – V. refeca.
REFECĂTURĂ, refecături, s.f. (Pop.) Refec. – Refec + suf. -ătură.
REFECTOR s.n. v. refectoriu.
REFECTORIU, refectorii, s.n. (Rar) Sală de mâncare într-un internat, într-o mănăstire etc. [Var.: refectór s.n.] – Din fr. réfectoire, lat. refectorium.
REFENEA, refenele, s.f. (Înv.) Petrecere în comun; chef. – Din tc. refene.
REFERA vb. I v. referi.
REFERAT, referate, s.n. Dare de seamă, scrisă sau orală, asupra unei cărţi, a unei activităţi etc. * Raport (de câteva rânduri) scris pe marginea unei cereri, a unui act etc. (în care se propune o soluţie). – Din germ. Referat.
REFERENDAR, referendari, s.m. 1. Demnitar la curtea franceză însărcinat cu prezentarea şi urmărirea cererilor referitoare la titlurile de nobleţe, la dispensele de vârstă etc. ** Mare referendar = membru al senatului în Imperiul Francez, care deţinea sigiliul adunării. 2. (Înv.) Referent. – Din lat. referendarius, germ. Referendar, fr. référendaire.
REFERENDUM, referendumuri, s.n. Consultare directă a cetăţenilor, chemaţi să se pronunţe, prin vot, asupra unui proiect de lege de o deosebită importanţă pentru stat sau asupra unor probleme de interes general. – Din lat. [ad] referendum, fr. référendum.
REFERENT, -Ă, referenţi, -te, s.m. şi f. Specialist în cadrul unei instituţii, a cărui atribuţie este de a da îndrumări şi informaţii în domeniul specialităţii sale; consilier. * Persoană care face un referat. – Din germ. Referent, lat. referens, -ntis.
REFERENŢIAL, referenţiale, s.n. Sistem de referinţă. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. référentiel.
REFERI, refér, vb. IV. 1. Intranz. A face un referat; a raporta, a relata. 2. Refl. A se raporta (la ceva sau la cineva), a fi în legătură cu..., a viza (ceva sau pe cineva), a face o aluzie. [Var.: (1) referá vb. I] – Din germ. referieren, fr. référer.
REFERINŢĂ, referinţe, s.f. 1. Informaţie pe care o dă cineva cu privire la situaţia unei persoane. * P. gener. Informaţie, lămurire, explicaţie. 2. Faptul de a raporta un lucru la altul sau o chestiune la alta. ** Sistem de referinţă = a) (Geom.) sistem de coordonate la care se raportează poziţiile figurilor geometrice; b) (Fiz.) grup format de sistemele de coordonate imobile unul faţă de altul, la care se raportează poziţiile corpurilor sau poziţiile în câmpurile de forţă. ** (În loc. adj.) De referinţă = la care te poţi referi (2); important. – Din germ. Referenz, fr. référence.
REFERIRE, referiri, s.f. (Rar) Faptul de a (se) referi. ** Loc. prep. Cu referire la... = în legătură cu..., referitor, relativ la... – V. referi.
REFERITOR, -OARE, referitori, -oare, adj. Care se referă la ceva sau la cineva; care priveşte ceva sau pe cineva. ** Loc. prep. Referitor la... = despre, în legătură cu..., privitor la... – Referi + suf. -tor.
REFIERBE, refiérb, vb. III. Tranz. A fierbe ceva din nou. – Re1- + fierbe.

REFIERBĂTOR, refierbătoare, s.n. Schimbător de căldură tubular, pentru fierberea unui lichid cu ajutorul aburului. – Refierbe + suf. -ător.
REFLECT, reflecte, s.n. (Înv.) Reflex. – Din fr. reflet (după reflecta).
REFLECTA, (1, 2) pers. 3 refléctă, (3) reflectez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) răsfrânge direcţia de propagare a luminii, a razelor de lumină, a undelor etc. la suprafaţa de separaţie a două medii diferite; a determina sau a suferi o reflexie (1). 2. Tranz. şi refl. Fig. A (se) oglindi. 3. Intranz. A gândi profund; a cugeta, a medita la... – Din fr. refléter, lat. reflectere, germ. reflektieren.
REFLECTANT, -Ă, reflectanţi, -te, adj. (Despre corpuri) A cărui suprafaţă reflectă (bine) lumina, sunetele etc.; reflectorizant. – Reflecta + suf. -ant.
REFLECTARE, reflectări, s.f. Acţiunea de a (se) reflecta şi rezultatul ei. * Categorie a gnoseologiei materialist-dialectice, care se referă la esenţa raportului dintre subiect şi obiect, dintre conştiinţă şi lumea exterioară. – V. reflecta.
REFLECTĂTOR, -OARE, reflectători, -oare, adj. Care se referă la reflexie. – Reflecta + suf. -ător.
REFLECTIVITATE s.f. (Biol.) Însuşire a ţesuturilor vii de a provoca răspunsuri reflexe. – Din fr. réflectivité, engl. reflectivity.
REFLECTOMETRU, reflectometre, s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea puterii reflectătoare sau a calităţii luciului suprafeţei corpurilor, prin comparare cu suprafaţa unui corp de referinţă. – Din fr. réflectométre, germ. Reflektometer.
REFLECTOR, reflectoare, s.n. 1. Parte a unui dispozitiv de iluminat sau a unui proiector care, folosind fenomenul reflexiei regulate sau difuze, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcţie sau într-o anumită zonă mai întinsă; p. ext. aparat înzestrat cu un asemenea dispozitiv. * Oglindă concavă care reflectă lumina într-o direcţie voită; p. ext. protector. 2. (Astron.) Telescop al cărui obiectiv este construit dintr-o oglindă concavă. 3. (Elt.) Element component al unor antene în scopul măririi directivităţii lor. – Din fr. réflecteur.
REFLECTORIZA, pers. 3 reflectorizează, vb. I. Tranz. A răsfrânge puternic orice fascicul de lumină. – Din engl. reflectorize.
REFLECTORIZANT, -Ă, reflectorizanţi, -te, adj. Reflectant. ** Placă reflectorizantă = strat alcătuit din numeroase bile mici de sticlă, înglobate într-un material plastic transparent şi colorat, care reflectă bine lumina incidentă, îndeosebi aceea care vine normal, şi care se utilizează în semnalizarea rutieră. – Reflector + suf. -izant.
REFLECTORIZARE, reflectorizări, s.f. Acţiunea de a reflectoriza. – V. reflectoriza.
REFLECŢIE, reflecţii, s.f. 1. Meditare, cugetare, gândire, reflexie (2). 2. Reflexie (1). [Var.: reflecţiúne s.f.] – Din fr. réflexion, lat. reflexio, -onis, germ. Reflexion (după reflecta).
REFLECŢIUNE s.f. v. reflecţie.
REFLEX, -Ă, reflecşi, -xe, adj., s.n. I. Adj. (Fiziol.; despre acte sau mişcări ale organismului) Produs în mod spontan, independent de voinţă. ** (şi substantivat, n.) Act reflex = reacţie bruscă şi automată a organismului animal sau uman la o modificare a mediului; răspuns secretor sau motor al organismului la acţiunea unei astfel de modificări. Reflex condiţionat = reflex dobândit în cursul vieţii, în urma asocierii repetate a unui excitant oarecare cu un exicitant care provoacă un reflex înnăscut. Reflex necondiţionat = reflex înnăscut. * P. gener. Care reprezintă o reacţie imediată, spontană. II. S.n. 1. Rază reflectată; sclipire, strălucire, lucire. 2. Fig. Oglindire, reflectare a unei

stări de lucruri sau a unei stări sufleteşti. – Din fr. réflexe, lat. reflexus, germ. Reflex.
REFLEXIE, reflexii, s.f. 1. Fenomen de reîntoarcere parţială a luminii, a sunetului, a radiaţiilor în mediul din care au venit atunci când întâlnesc o suprafaţă de separare a două medii; reflexie (2). 2. Reflecţie (1). [Var.: reflexiúne s.f.] – Din fr. réflexion, lat. reflexio, -onis, germ. Reflexion.
REFLEXIUNE s.f. v. reflexie.
REFLEXIV, -Ă, reflexivi, -e, adj. 1. (În sintagmele) Pronume reflexiv = pronume care ţine locul numelui unui obiect asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acţiunea verbului şi care e identic cu subiectul verbului. Verb reflexiv = verb însoţit de pronume reflexiv. * (Substantivat, n.) Funcţiunea verbului reflexiv. 2. (Despre oameni) Predispus la reflecţie; meditativ, gânditor. * (Despre manifestări, realizări ale oamenilor) Care denotă reflecţie (1), care se realizează prin reflecţie. 3. (Mat.; în sintagma) Relaţie reflexivă = relaţie care are proprietatea de reflexivitate (2). – Din fr. réflexif, germ. reflexiv.
REFLEXIVITATE s.f. (Rar) 1. Faptul de a fi reflexiv; predispoziţie spre meditaţie. 2. Proprietate a unei relaţii logice, matematice etc. de a avea loc întotdeauna între un element şi el însuşi. – Reflexiv + suf. -itate. Cf. fr. réflexivité.
REFLEXOGEN, -Ă, reflexogeni, -e, adj. Care poate produce reflexe (I). – Din fr. réflexogéne.
REFLEXOLOG, -Ă, reflexologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în reflexologie. – Din reflexologie (derivat regresiv).
REFLEXOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul reflexelor. – Din fr. réflexologie.
REFLEXOTERAPIE, reflexoterapii, s.f. Metodă terapeutică prin care se urmăreşte vindecarea unor boli prin folosirea anumitor reflexe. – Din fr. réflexothérapie.
REFLUX, refluxuri, s.n. Fază de coborâre a nivelului mărilor şi oceanelor în cadrul fenomenului de maree. * Fig. Dare înapoi, descreştere; regres. – Din fr. reflux.
REFOLOSI, refolosesc, vb. IV. Tranz. A da o nouă întrebuinţare unor materiale, obiecte etc., după o prealabilă prelucrare. * A folosi din nou un procedeu, o metodă. – Re1- + folosi.
REFOLOSIBIL, -Ă, refolosibili, -e, adj. Care se poate folosi din nou după o prealabilă prelucrare. – Re1- + folosibil.
REFOLOSIRE, refolosiri, s.f. Acţiunea de a refolosi. – V. refolosi.
REFOLOSIT, -Ă, refolosiţi, -te, adj. Care a fost folosit din nou (după prelucrare). – V. refolosi.
REFORMA, reformez, vb. I. 1. Tranz. A schimba (în bine); a înnoi, a primeni o stare de lucruri, o concepţie etc.; a face o reformă (1). 2. Tranz. A scoate din uz o unealtă, o maşină etc.; a da la reformă (3) datorită degradării totale sau parţiale. 3. Tranz. A scoate o persoană din evidenţa sau din serviciul armatei (ca inapt din punct de vedere fizic). 4. Refl. (Înv.) A se forma din nou, a se reface. – Din fr. réformer, lat. reformare.
REFORMARE, reformări, s.f. Acţiunea de a (se) reforma şi rezultatul ei. * (Rar) Reformă (2). – V. reforma.
REFORMAT, -Ă, reformaţi, -te, adj. 1. (Despre materiale, maşini, unelte etc.) Scos din uz, dat la reformă (3). 2. (Despre militari) Scos din evidenţa sau din serviciul armatei (ca inapt din punct de vedere fizic). 3. Care ţine de cultul

religios protestant. * (Substantivat) Persoană de confesiune creştină protestantă; p. restr. calvin. – V. reforma. Cf. fr. réformé, lat. reformatus.
REFORMATOR, -OARE, reformatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care reformează, care aduce reforme, care înnoieşte; propagator de reforme. – Din fr. réformateur, lat. reformator.
REFORMĂ, reforme, s.f. 1. Transformare politică, economică, socială, culturală, cu caracter limitat sau de structură, a unei stări de lucruri, pentru a obţine o ameliorare sau un progres; schimbare în sânul unei societăţi (care nu modifică structura generală a acelei societăţi). ** Reformă monetară (sau bănească) = operaţie financiară prin care se înlocuieşte moneda unei ţări cu o monedă nouă (ca urmare a perturbărilor din sistemul economic naţional), având un curs diferit faţă de prima. Reformă financiară = reformă prin care se aduc modificări importante sistemului de formare şi de cheltuire a veniturilor statului. 2. (Art.) Mişcare social-politică şi religioasă cu caracter anticatolic şi antifeudal, apărută în Europa apuseană în secolele XV-XVI, care a susţinut principiul mântuirii prin credinţă, secularizarea averilor clerului, simplificarea ierarhiei şi cultului catolic şi introducerea limbilor naţionale în serviciile de cult; reformare. 3. Scoaterea din uz a unui material, a unei unelte etc. în urma degradării lor; (concr.) totalitatea materialelor, uneltelor, efectelor, armelor etc., socotite la un moment dat ca inutilizabile (prin degradare); p. ext. depozit în care se păstrează un asemenea material. 4. Scoaterea din cadrele armatei a unui militar (pentru motive de incapacitate fizică). – Din fr. réforme, germ. Reform.
REFORMISM s.n. 1. Atitudine politică bazată pe propagarea reformelor. 2. Curent politic care preconizează progresul şi schimbările în societate numai pe calea reformelor. – Din fr. réformisme.
REFORMIST, -Ă, reformişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care preconizează reformismul, care se face în spiritul reformismului. 2. S.m. şi f. Adept al reformismului. – Din fr. réformiste.
REFORMULA, reformulez, vb. I. Tranz. A formula din nou (în alţi termeni). – Re1- + formula.
REFORMULARE, reformulări, s.f. Acţiunea de a reformula şi rezultatul ei. – V. reformula.
REFORMULAT, -Ă, reformulaţi, -te, adj. Care a fost formulat din nou (în alţi termeni). – V. reformula.
REFRACTA, pers. 3 refráctă, vb. I. 1. Refl. (Fiz.; despre unde, raze de lumină) A se frânge, a devia la trecerea dintr-un mediu în altul; a suferi fenomenul refracţiei. 2. Tranz. (Despre corpuri, medii) A produce fenomenul refracţiei. – Din fr. réfracter.
REFRACTAR, -Ă, refractari, -e, adj. 1. (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi înalte fără a-şi schimba structura, compoziţia şi caracterele. ** Cărămidă refractară = cărămidă fabricată dintr-un material special, rezistentă la temperaturi înalte, folosită la căptuşirea focarelor de la cuptoarele industriale, de la cazanele de încălzire centrală, de la locomotive etc. 2. Fig. (Despre oameni, caractere etc.) Care se împotriveşte la ceva, care opune rezistenţă faţă de ceva, care nu este receptiv la ceva. – Din fr. réfractaire, lat. refractarius.
REFRACTARISM s.n. (Rar) Atitudine refractară; împotrivire, nesupunere. – Refractar + suf. -ism.
REFRACTARITATE s.f. 1. (Rar) Proprietate a unor materiale de a fi refractare. 2. Temperatură la care se înmoaie un material refractar. – Din fr. réfractairité.

REFRACTAT, -Ă, refractaţi, -te, adj. (Despre unele raze luminoase) Frânt, deviat (după anumite legi) la trecerea dintr-un mediu în altul. – V. refracta.
REFRACTOMETRIE s.f. Ansamblul procedeelor utilizate pentru determinarea indicilor de refracţie ai substanţelor şi pentru studierea altor proprietăţi legate de valorile acestor indici. – Din fr. réfractométrie.
REFRACTOMETRU, refractometre, s.n. Instrument optic pentru măsurarea indicelui de refracţie al substanţelor. – Din fr. réfractométre.
REFRACTOR, refractoare, s.n. 1. Lunetă astronomică al cărei obiectiv este o lentilă. 2. Dispozitiv optic care schimbă direcţia fluxului luminos emis de o sursă luminoasă prin fenomenul de refracţie. 3. (Astron.) Telescop în care imaginea se obţine cu ajutorul unui obiectiv alcătuit din mai multe lentile. – Din fr. réfracteur, germ. Refraktor.
REFRACŢIE, refracţii, s.f. (Fiz.) Fenomen de abatere a direcţiei de propagare a unei unde, a unei radiaţii sau a unui corpuscul, când aceştia întâlnesc suprafaţa de separaţie a două medii diferite. ** Indice de refracţie = număr care caracterizează fenomenul de refracţie a unei radiaţii luminoase sau a unei unde, egal cu raportul dintre viteza de propagare a acelei radiaţii sau a acelor unde în mediul din care provin şi viteza lor de propagare în mediul în care pătrund. Refracţie astronomică = deviere a razei de lumină a unui astru de la direcţia rectilinie, datorită refracţiei sale în atmosfera terestră. [Var.: refracţiúne s.f.] – Din fr. réfraction, lat. refractio, -onis.
REFRACŢIUNE s.f. v. refracţie.
REFRANGIBIL, -Ă, refrangibili, -e, adj. (Rar) Care se poate refracta. – Din fr. réfrangible.
REFRANGIBILITATE, refrangibilităţi, s.f. (Rar) Însuşirea de a se refracta. – Din fr. réfrangibilité.
REFREN, refrene, s.n. 1. Cuvânt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiţie, o idee poetică. 2. Frază muzicală reluată la sfârşitul cupletelor unui cântec, în general pe aceeaşi linie melodică. * Temă principală a rondoului, care se repetă după fiecare cuplet. 3. Fig. (Depr.) Cuvânt, frază, expresie care se repetă stereotip. [Pl. şi: refrenuri] – Din fr. refrain.
REFRIGERA, refrigerez, vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A (se) răci până la o temperatură apropiată de punctul de îngheţare. – Din fr. réfrigérer.
REFRIGERARE, refrigerări, s.f. Acţiunea de a (se) refrigera şi rezultatul ei; răcire a unui produs până la o temperatură apropiată de punctul de îngheţare, în scopul conservării lui îndelungate; refrigeraţie. – V. refrigera.
REFRIGERATOR, refrigeratoare, s.n. Aparat sau parte dintr-o instalaţie frigorigenă, în care se produce, în general cu ajutorul energiei electrice, scăderea temperaturii până aproape de 0°C. – Din fr. réfrigérateur.
REFRIGERAŢIE, refrigeraţii, s.f. Refrigerare. * (Med.) Metodă care constă în răcirea unui membru, a unui segment de membru sau a unei porţiuni limitate de tegument cu ajutorul pungilor de gheaţă sau al aparatelor refrigerente, în scop anestezic sau terapeutic. – Din fr. réfrigération.
REFRIGERENT, -Ă, refrigerenţi, -te, adj., s.n. 1. Adj. Care răceşte, care produce scăderea temperaturii. 2. S.n. Schimbător de căldură, confecţionat din sticlă sau din metal, folosit în lucrările de laborator pentru condensarea vaporilor rezultaţi la distilare. – Din fr. réfrigérant.
REFRINGENT, -Ă, refringenţi, -te, adj. (Despre un mediu) Care refractă razele luminoase. – Din fr. réfringent.
REFRINGENŢĂ, refringenţe, s.f. (Fiz.) Proprietate a unor corpuri de a refracta lumina. – Din fr. réfringence.

REFRIŞA, refrişez, vb. I. Tranz. şi refl. (Franţuzism) A (se) împrospăta. – Din fr. refraîchir.
REFUGIA, refugiez, vb. I. Refl. A se retrage dintr-un teritoriu ocupat, a fugi din faţa unui pericol sau a unor neplăceri, căutând sprijin sau ocrotire la cineva sau undeva; a se pune la adăpost. * Fig. A se retrage într-un loc liniştit, ferit de zgomote şi puţin frecventat. [Pr.: -gi-a] – Din fr. réfugier.
REFUGIAT, -Ă, refugiaţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în faţa unei primejdii, a unei neplăceri etc. ** Refugiat politic = persoană care cere azil politic. [Pr.: -gi-at] – V. refugia. Cf. fr. réfugié.
REFUGIERE, refugieri, s.f. Acţiunea de a se refugia; refugiu (1). [Pr.: -gi-e-] – V. refugia.
REFUGIU, refugii, s.n. 1. Faptul de a se refugia; timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. 2. Loc de scăpare, de adăpostire în faţa unei primejdii sau a unei neplăceri; adăpost, azil. * Fig. Consolare, alinare, mângâiere. * Platformă ridicată şi amenajată ca un trotuar, pe partea carosabilă a căilor de circulaţie cu trafic intens sau în mijlocul unei pieţe, pentru a uşura reglementarea circulaţiei, traversarea străzii, urcarea sau coborârea din vehiculele de transport în comun etc. – Din fr. refuge, lat. refugium.
REFULA, refulez, vb. I. Tranz. 1. A respinge din domeniul conştientului în subconştient imagini, dorinţe, reprezentări, idei sau tendinţe neplăcute, care contrazic conştiinţa morală a individului. 2. (Tehn.) A deplasa sau a împinge, cu ajutorul unei pompe, un fluid într-o conductă sau într-un recipient. 3. A prelucra la cald sau la rece piesele de metal prin batere cu ciocanul sau prin presare la unul dintre capete, cu scopul de a schimba, parţial sau total, forma pieselor. – Din fr. refouler.
REFULARE, refulări, s.f. Acţiunea de a refula şi rezultatul ei. – V. refula.
REFULAT, -Ă, refulaţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre imagini, tendinţe, instincte, impulsuri etc.) Deplasat, căzut, respins în subconştient. 2. S.m. şi f. Persoană care îşi refulează (1) dorinţele, instinctele, impulsurile etc. – V. refula. Cf. fr. refoulé.
REFUTA, refutez, vb. I. Tranz. (Franţuzism înv.) A combate o afirmaţie, o teorie etc. prin argumente puternice. – Din fr. réfuter, lat. refutare.
REFUTABIL, -Ă, refutabili, -e, adj. (Livr.) Care poate fi combătut. – Din fr. réfutable.
REFUTARE, refutări, s.f. (Înv.) Acţiunea de a refuta şi rezultatul ei; refutaţie. – V. refuta.
REFUTAŢIE, refutaţii, s.f. (Franţuzism înv.) Refutare, respingere, combatere. – Din fr. réfutation.
REFUZ, refuzuri, s.n. 1. Faptul de a refuza; neacceptare, respingere. ** Expr. Până la refuz = atât încât nu se mai poate adăuga nimic; până când nu este loc pentru mai mult, până la limita maximă. 2. Material rămas, după cernere, sortare sau clasare (în ciur sau pe sită). 3. Deficienţă în funcţionarea unui sistem tehnic. 4. Defect de turnare care constă în producerea unor goluri rezultate din umplerea incompletă a formei cu metal topit. – Din fr. refus.
REFUZA, refúz, vb. I. Tranz. A respinge (ceva sau pe cineva), a nu accepta, a nu primi ceva ce ţi se oferă. * A nu da ceva ce ţi se cere, a nu consimţi la ceva, a nu voi să faci ceva. * (Construit cu dativul) A se priva de ceva, a renunţa la ceva. – Din fr. refuser.
REFUZARE s.f. Acţiunea de a refuza şi rezultatul ei. – V. refuza.

REGAL1, regale, s.n. (Tipogr.) Dulăpior la secţia de culegere manuală a unei tipografii, folosit la păstrarea casetelor cu litere sau a formelor pentru tipar. – Din germ. Regal.
REGAL2, -Ă, regali, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care aparţine unui rege, privitor la rege; regesc; p. ext. bogat, luxos, maiestuos, mândru. 2. S.n. (Livr.) Ospăţ mare, bogat; banchet festiv. * Eveniment deosebit (care încântă, desfată etc.). * Plăcere mare; dar2 plăcut. 3. Adj. (În sintagma) Apă regală = amestec de acid clorhidric şi acid azotic, care are proprietatea de a ataca metalele nobile. – Din fr. régal(e), it. regale, lat. regalis.
REGALA, regalez, vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) ospăta bine, a (se) cinsti. * Tranz. A desfăta, a încânta. – Din fr. régaler.
REGALARE, regalări, s.f. (Franţuzism) 1. Acţiunea de a (se) regala. 2. Fig. Desfătare, încântare. – V. regala.
REGALĂ1, regale, s.f. (Ieşit din uz) Pahar de bere mai mic decât ţapul; cantitatea de bere din acest pahar. – Din regal2.
REGALĂ2, regale, s.f. Instrument de suflat asemănător cu orga, dar mai mic decât aceasta. * Unul dintre registrele orgii. – Din fr. régale.
REGALISM s.n. Concepţie politică care preconizează regalitatea ca formă de guvernământ; ataşament faţă de monarhie sau faţă de rege; monarhism. – Regal2 + suf. -ism (după fr. royalisme).
REGALIST, -Ă, regalişti, -ste, s.m. şi f. Adept, partizan al regalităţii; monarhist. – Regal2 + suf. -ist (după fr. royaliste).
REGALITATE, regalităţi, s.f. Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege; monarhie. – Din lat. regalitas, -atis. Cf. fr. royauté.
REGAT, regate, s.n. Stat guvernat de un rege; monarhie. ** Vechiul regat = nume dat după primul război mondial (până la instituirea republicii) teritoriului României de dinaintea acestui război. – Rege + suf. -at.
REGATĂ, regate, s.f. 1. Denumire dată unei competiţii sportive nautice (caiac, canoe, iahting, canotaj) în ansamblul ei tehnic. * Probă în competiţiile de iahting, care are mai multe etape în cadrul aceluiaşi program. 2. Formă de cravată care se înnoadă şi cade vertical de-a lungul plastronului cămăşii. – Din fr. régate.
REGĂSI, regăsesc, vb. IV. Tranz. A găsi din nou pe cineva sau ceva. ** Refl. recipr. S-au regăsit după 10 ani. * Refl. A se afla, a se găsi din nou în acelaşi loc, în aceeaşi situaţie. * Refl. Fig. A se reculege, a-şi recăpăta echilibrul sufletesc (după o frământare, un zbucium). – Re1- + găsi (după fr. retrouver).
REGĂSIRE, regăsiri, s.f. Faptul de a (se) regăsi. – V. regăsi.
REGĂŢEAN, -Ă, regăţeni, -e, s.m. şi f. Denumire dată, după primul război mondial, locuitorilor Vechiului regat. – Regat + suf. -ean.
REGĂŢEANCĂ, regăţence, s.f. Regăţeană. – Regăţean + suf. -că.
REGÂNDI, regândesc, vb. IV. Tranz. A concepe din nou (şi în alt fel); (rar) a redimensiona. – Re1- + gândi.
REGÂNDIRE, regândiri, s.f. Acţiunea de a regândi. – V. regândi.
REGÂNDIT, -Ă, regândiţi, -te, adj. Care a fost conceput din nou (în alt fel). – V. regândi.
REGE, regi, s.m. 1. Suveranul unui regat, persoană care deţine puterea supremă într-un regat; monarh. 2. Fig. Cel care are poziţia cea mai însemnată într-un domeniu oarecare, prin puterea, prin importanţa, prin competenţa sa. 3. Numele piesei principale de la jocul de şah, a cărei pierdere aduce înfrângerea jucătorului. * Numele uneia dintre cărţile de joc, care are desenat pe ea un cap de rege (1); popă, rigă. – Din lat. rex, -gis.

REGENERA, regenerez, vb. I. 1. Refl. (Despre organe sau ţesuturi) A se reface. 2. Tranz. şi refl. Fig. A reveni sau a face să revină la viaţă nouă; a (se) primeni, a (se) înnoi, a (se) înviora. 3. Tranz. A readuce în condiţii de folosire un material uzat, prin procedee care redau materialului (o parte din) proprietăţile lui iniţiale. * A face un tratament termic cu scopul de a transforma o structură grosolană în structură fină. – Din fr. régénérer, lat. regenerare.
REGENERABIL, -Ă, regenerabili, -e, adj. Care se poate regenera; regenerativ. – Din engl. regenerable.
REGENERARE, regenerări, s.f. Acţiunea de a (se) regenera şi rezultatul ei. – V. regenera.
REGENERAT, -Ă, regeneraţi, -te, adj. (Despre organe sau ţesuturi) Refăcut. * (Despre materiale uzate) Care a fost readus (prin procedee speciale) în condiţii de folosire. – V. regenera.
REGENERATIV, -Ă, regenerativi, -e, adj. Care se poate regenera; regenerabil. – Din fr. régénératif.
REGENERATOR, -OARE, regeneratori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care regenerează; înnoitor. 2. S.n. Sistem tehnic care serveşte la regenerarea unui material uzat. – Din fr. régénérateur.
REGENT, -Ă, regenţi, -te, s.m. şi f. Persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ţinând locul monarhului în timpul unei regenţe. – Din fr. régent, lat. regens, -ntis.
REGENTĂ, regente, adj. (Despre propoziţii; adesea substantivat) Căreia îi este subordonată altă propoziţie. – Din regent.
REGENŢĂ, regenţe, s.f. 1. Guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minoratului, absenţei sau bolii unui monarh; perioadă cât durează această guvernare; persoanele (sau persoana) care guvernează în această perioadă. 2. Stil în arhitectura şi în artele decorative franceze la începutul sec. XVIII, caracterizat prin supleţea, graţia şi delicateţea elementelor decorative. – Din fr. régence.
REGESC, -EASCĂ, regeşti, adj. Regal2. * (Rar) Care are calitatea de rege. – Rege + suf. -esc.
REGEŞTE adv. Ca un rege. – Rege + suf. -eşte.
REGHIMENT s.f. v. regiment.
REGICID, -Ă, regicizi, -de, adj., regiciduri, s.n. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care a asasinat un rege. 2. S.n. Faptul de a asasina un rege; asasinarea unui rege. – Din fr. régicide, lat. regicida.
REGIE, regii, s.f. 1. Concepţia interpretării scenice a unui text dramatic, a unui scenariu sau libret destinat să devină spectacol; îndrumarea jocului actorilor şi a montării unui spectacol de teatru, de cinema, de operă etc. ** Regie tehnică = încăpere tehnică ataşată unui studio de înregistrări de radiodifuziune sau de televiziune pentru efectuarea reglajului şi controlului primar al nivelului programelor înregistrate, radiodifuzate sau televizate. 2. Sistem de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun public sau particular de către un administrator care urmează să justifice conturile faţă de organele superioare sau faţă de proprietar. ** Cheltuieli de regie = cheltuieli de întreţinere la o întreprindere, la o instituţie; cheltuieli care se fac cu ocazia executării unei lucrări şi care se adaugă la costul materiei prime, al materialelor etc. 3. (Înv.) Instituţie însărcinată cu perceperea unor impozite indirecte. 4. Formă de organizare a unor întreprinderi având ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia, caracterizată prin personalitate juridică proprie şi gestiune separată de a

statului, dar legată într-o măsură mai mare sau mai mică de bugetul statului. 5. Debit, tutungerie. – Din fr. régie, germ. Regie.
REGIFUGIU, regifugii, s.n. Sărbătoare romană care se celebra în amintirea alungării regilor din vechea Romă. – Din lat. regifugium.
REGIM, regimuri, s.n. 1. Sistem de organizare şi de conducere a vieţii economice, politice şi sociale a unui stat; formă de guvernământ a unui stat. ** Regim parlamentar = formă de guvernământ în care puterea supremă în stat este deţinută de un parlament. Regim preferenţial = acordare de avantaje în relaţiile de comerţ exterior de către un stat altui stat, pe bază de reciprocitate. * Perioadă de guvernare a unui rege, a unui partid politic etc. 2. Sistem de norme sau de reguli proprii activităţii sau vieţii dintr-o instituţie, dintr-o întreprindere etc.; convenţie prin care se stabilesc anumite drepturi şi obligaţii. * Mod de viaţă, totalitatea condiţiilor de viaţă, de lucru etc. dintr-un anumit loc. * Totalitatea regulilor impuse modului de viaţă sau de alimentaţie a unei persoane (suferinde). ** Regim alimentar = folosire a alimentelor şi a băuturilor în conformitate cu anumite reguli impuse de condiţiile de sănătate sau de boală ale unei persoane. 3. (Tehn.) Ansamblu condiţiilor externe invariabile care, pentru un anumit interval de timp, determină dispoziţia, funcţionarea sau modul de utilizare a unor sisteme tehnice. * Regim hidrologic = ansamblul mărimilor variabile caracteristice unei ape sau unui bazin hidrografic. Regim hidrologic = ansamblul fenomenelor de mişcare şi de reţinere a apei în sol. Regim vamal = totalitatea dispoziţiilor legale care reglementează modul de stabilire şi aplicare a taxelor vamale. Regim de economii = sistem de măsuri având ca scop folosirea cât mai raţională a resurselor materiale, financiare şi de muncă în vederea obţinerii unor rezultate cît mai bune. 4. Raport gramatical dintre două cuvinte care sunt în aşa fel legate între ele, încât unul depinde de celălalt şi capătă forma cerută de cuvântul de care depinde. – Din fr. régime.
REGIMENT, regimente, s.n. Unitate militară de bază mai mică decât brigada, compusă din mai multe batalioane (sau divizioane, escadrile etc.). * Oamenii care fac parte dintr-o astfel de unitate. [Var.: (înv.) reghimént s.n.] – Din fr. régiment, germ. Regiment.
REGIMENTAR, -Ă, regimentari, -e, adj. 1. Care aparţine regimentului, privitor la regiment. 2. (Ieşit din uz, în sintagma) Tren regimentar = convoi de căruţe sau de camioane care transporta, pe front, muniţiile sau proviziile unui regiment. – Din fr. régimentaire.
REGINĂ, regine, s.f. 1. Femeie care deţine prerogativele unui rege, fiind suverana unui regat. 2. Soţie de rege. 3. Fig. Ceea ce deţine o poziţie privilegiată, importantă, dominantă într-un anumit domeniu. 4. ** Compus: regina-nopţii = nume dat unor plante de grădină cu flori albe, roşietice sau violete care se deschid la căderea nopţii şi răspândesc un miros plăcut (Nicotiana). 5. (Entom.) Albină femelă fecundă, care depune ouă; matcă. 6. Piesa cea mai importantă la jocul de şah, după rege, care poate fi mutată în orice direcţie, atât în linie dreaptă cât şi în diagonală; damă. – Din lat. regina.
REGIONAL, -Ă, regionali, -e, adj. Care aparţine unei regiuni dintr-o ţară, privitor la o regiune; făcut în cadrul unei regiuni. * (Substantivat, f.; ieşit din uz) Unitate organizatorică a unei organizaţii politice, economice etc., corespunzătoare unei regiuni administrative. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. régional.
REGIONALISM, (2) regionalisme, s.n. 1. Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei ţări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală; supraapreciere a unei provincii, patriotism local. 2. Fapt de limbă

existent numai într-o anumită regiune, caracteristic numai pentru un anumit grai. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. régionalisme.
REGIONALIST, -Ă, regionalişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană) care are tendinţa de a crea într-o provincie o stare de independenţă; (om) stăpânit de patriotism local, adept al regionalismului (1). [Pr.: -gi-o-] – Din fr. régionaliste.
REGIONARE, regionări, s.f. Împărţire a unui teritoriu în zone sau în regiuni cu condiţii climaterice oarecum omogene, stabilite pe baza unor indici climaterici. [Pr.: -gi-o-] – Cf. regiune.
REGISTRATOR, -OARE, registratori, -oare, s.m. şi f. Funcţionar care înregistrează hârtiile intrate şi ieşite dintr-o instituţie. – Din germ. Registrator, it. registratore.
REGISTRATURĂ, registraturi, s.f. Serviciu într-o instituţie, întreprindere etc. unde se înregistrează corespondenţa intrată şi ieşită; biroul, localul unde funcţionează acest serviciu. – Din germ. Registratur.
REGISTRAŢIE s.f. Arta de a folosi posibilităţile timbrale ale orgii sau ale clavecinului, indicată în compoziţiile moderne. – Din fr. registration.
REGISTRU, registre, s.n. 1. Condică, caiet, sistem de fişe etc. în care se înregistrează diferite date şi acte cu caracter administrativ, comercial etc. ** Registru de bord = jurnal de bord pe o navă. Registru de casă = condică ce se ţine obiligatoriu de către fiecare casierie şi în care se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările şi plăţile făcute de aceasta. Registru de stare civilă = condică în care sunt trecute acte de stare civilă privitoare la naştere, căsătorie, deces etc. 2. Sertar sau clapă de oţel, de fontă, de material ceramic etc., care serveşte la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum de la căldările de abur sau de la cuptoarele industriale. 3. (Arhit.) Suprafaţă cuprinsă între două profiluri orizontale care se întind pe toată lungimea unei faţade. * Fiecare dintre zonele în care este împărţită o suprafaţă decorativă. 4. Ansamblul semnelor de reper care indică suprapunerea exactă a tiparului pe ambele feţe ale hârtiei. 5. (În sintagma) Registrul navelor = instituţie de stat sau particulară organizată în scopul stabilirii normelor tehnice de construcţie, de recepţie şi de exploatare a navelor comerciale. 6. Dispozitiv utilizat în centralele telefonice automate la înregistrarea automată a numărului telefonului chemat. 7. Întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos şi nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă, fără schimbarea timbrului. * (Concr.) Grupul tuburilor sau butoanelor de acelaşi timbru ale unui instrument muzical. 8. (Inform.) Dispozitiv folosit în calculatoarele electronice, destinat păstrării temporare a informaţiei. – Din fr. régistre, it. registro, germ. Register.
REGIUNE, regiuni, s.f. 1. Întindere mare de pământ mai mult sau mai puţin omogenă, dintr-o ţară sau de pe glob, care prezintă caractere comune; ţinut, zonă. 2. Unitate administrativă şi teritorială în România (între 1950 şi 1968) alcătuită din raioane şi din unul sau mai multe oraşe importante. 3. Porţiune determinată a unei fiinţe sau a unui obiect. [Pr.: -gi-u-] – Din fr. région, lat. regio, -onis.
REGIZA, regizez, vb. I. Tranz. 1. A organiza, a conduce un spectacol din punct de vedere artistic şi tehnic; a îndruma jocul actorilor şi montarea unui spectacol (de teatru, de film etc.) conform unei concepţii şi viziuni prealabile a regizorului; a pune în scenă. 2. Fig. (Peior.) A pune la cale, a organiza, a conduce (din umbră) o activitate, o operaţie etc. – Din regizor (derivat regresiv).
REGIZARE, regizări, s.f. Faptul de a regiza. – V. regiza.

REGIZOR, -OARE, regizori, -oare, s.m. şi f. 1. Specialist cu calificare profesională care se ocupă cu regia filmelor, a spectacolelor etc. 2. (Franţuzism rar) Administrator al unei moşii; vechil. [Acc. şi: regízor] – Din fr. régisseur, germ. Regisseur.
REGIZORAL, -Ă, regizorali, -e, adj. Care aparţine regizorului, privitor la regizor, de regizor. – Regizor + suf. -al.
REGIZORAT s.n. Faptul de a regiza; arta regizorului; regie. * (Concr.) Birou, loc unde lucrează regizorul unui teatru, al unui studio cinematografic etc. – Regizor + suf. -at.
REGLA, reglez, vb. I. Tranz. 1. A realiza sau a reface starea unui sistem tehnic ale cărui mărimi caracteristice s-au abătut de la anumite condiţii impuse. * A stabili în prealabil valorile mărimilor unui sistem tehnic, care trebuie să rămână constante în timpul funcţionării sistemului; a potrivi. 2. (Mil.) A potrivi, a îndrepta, a fixa tirul unui tun, al unei arme de foc portabile, al unei unităţi de artilerie etc. pentru distrugerea unui obiectiv. 3. A aranja, a orândui, a potrivi. – Din fr. régler.
REGLABIL, -Ă, reglabili, -e, adj. (Despre un sistem tehnic, un tir etc.) Care se poate regla. – Din fr. réglable.
REGLAJ, reglaje, s.n. (Tehn.) 1. Mod de realizare a reglării; p. ext. reglare. 2. (Mil.) Determinare, precizată prin tragere, a elementelor necesare pentru nimicirea unui obiectiv. – Din fr. réglage.
REGLARE, reglări, s.f. Acţiunea de a regla şi rezultatul ei; reglaj. – V. regla.
REGLEMENT, reglemente, s.n. (Înv.) Regulament: – Din fr. réglement, germ. Reglement.
REGLEMENTA, reglementez, vb. I. Tranz. A supune ceva unor norme sau unui regulament, a stabili raporturi legale, a legaliza; a pune în ordine, a aranja. – Din fr. réglementer.
REGLEMENTAR, -Ă, reglementari, -e, adj. Care este sau se face conform unor regulamente sau unor norme. * (Înv.) Care este în legătură cu Regulamentul organic; regulamentar. – Din fr. réglementaire, germ. reglementarisch.
REGLEMENTARE, reglementări, s.f. Acţiunea de a reglementa şi rezultatul ei. * Ansamblu de norme juridice aplicabile într-un anumit domeniu. * Operaţie de stabilire a acestor norme. – V. reglementa.
REGLET, reglete, s.n. Piesă de fontă, de material plastic sau de plumb folosită la umplerea spaţiilor dintre rânduri în formele de tipografie sau la umplerea spaţiilor dintre formă şi ramă. [Var.: regléte s.m.] – Din fr. réglet.
REGLETĂ, reglete, s.f. Element auxiliar de montaj al unei instalaţii electrice, construit dintr-un material izolant pe care sunt fixate piese de contact şi prin intermediul căruia se face legătura între cablul fix al instalaţiei şi diferitele aparate mici. – Din fr. réglette.
REGLETE s.m. v. reglet.
REGLOR, reglori, s.m. 1. Tehnician care reglează maşini-unelte, dispozitive sau unelte montate pe acestea într-o secţie de producţie. 2. Lucrător cu calificare superioară care reglează un aparat în curs de fabricaţie, astfel încât piesele rezultate prin prelucrare să aibă dimensiunile prestabilite. – Din fr. régleur.
REGN, regnuri, s.n. Cea mai mare categorie sistematică în biologie; fiecare dintre cele trei diviziuni ale corpurilor din natură: animal, vegetal şi mineral. – Din fr. régne, lat. regnum.
REGOSOL, regosoluri, s.n. Tip de sol tânăr, format pe depozite afânate sau slab consolidate (nisipuri, loess, argile, marne etc.) – Din fr. régosol.
REGRADA, regradez, vb. I. Tranz. A reface o gradaţie (2). – Re1- + grada.

REGRADARE, regradări, s.f. Acţiunea de a regrada. – V. regrada.
REGRADAT, -Ă, regradaţi, -te, adj. A cărui gradaţie a fost refăcută. – V. regrada.
REGRES, regrese, s.n. Întoarcere de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; mers înapoi; decădere; declin, regresiune (1). – Din lat. regressus, it. regresso, germ. Regress.
REGRESA, regresez, vb. I. Intranz. A se întoarce de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; a decădea, a da înapoi. – Din fr. régresser.
REGRESIUNE, regresiuni, s.f. 1. (De obicei determinat prin "a mării" sau "marină") Proces de retragere a apelor mării de pe unele suprafeţe continentale, provocat de ridicarea uscatului prin mişcările lente ale blocurilor continentale sau de scăderea nivelului general oceanic. * (Înv.) Regres. * (Ec. pol.) Trecere de la stadii mai înalte de dezvoltare la stadii mai înapoiate. 2. (Lingv.) Reducerea extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic etc. [Pr.: -si-u-] – Din fr. régression.
REGRESIV, -Ă, regresivi, -e, adj. Care se opune progresului, care tinde spre o stare sau o formă (economică, socială, politică etc.) înapoiată; care dă înapoi, care este în regres. ** Mişcare regresivă = mişcare care se face în direcţia inversă celei normale. (Lingv.) Derivare regresivă = mod de formare a unui cuvânt nou prin suprimarea unui afix de la un cuvânt (mai) vechi. Formaţie regresivă sau derivat regresiv = cuvânt format prin derivare regresivă. Asimilare regresivă = fenomen fonetic în care sunetul modificat se află înaintea sunetului care exercită influenţa modificatoare. – Din fr. régresif.
REGRET, regrete, s.n. Părere de rău cauzată de pierderea unui lucru sau a unei fiinţe, de o nereuşită sau de săvârşirea unei fapte nesocotite; p. ext. remuşcare, căinţă. – Din fr. regret.
REGRETA, regrét, vb. I. Tranz. A simţi un regret, a fi cuprins de părere de rău; p. ext. a avea remuşcări, a se căi. – Din fr. regretter.
REGRETABIL, -Ă, regretabili, -e, adj. (Despre fapte, situaţii etc.) Care provoacă părere de rău, de care poate să-ţi pară rău; vrednic de regret, de regretat. – Din fr. regrettable.
REGRETAT, -Ă, regretaţi, -te, adj. (Despre o persoană decedată; şi substantivat, art.) De care îţi pare rău că nu mai există; (despre o întâmplare, o situaţie etc.) de care îţi pare rău că s-a întâmplat. – V. regreta.
REGRUPA, regrupez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) grupa din nou. – Din fr. regrouper.
REGRUPARE, regrupări, s.f. Acţiunea de a (se) regrupa şi rezultatul ei. – V. regrupa.
REGULA, regulez, vb. I. Tranz. 1. A pune în ordine, a aranja, a rândui; a sistematiza. * Spec. A pune la punct un mecanism, a face să funcţioneze regulat; a repara. * Spec. A regla, a potrivi. 2. Fig. (Fam.) A pune pe cineva la punct, a-l învăţa minte, a-i da o lecţie, a-l reduce la tăcere. – Din lat., it. regulare.
REGULAMENT, regulamente, s.n. Totalitatea instrucţiunilor, normelor şi regulilor care stabilesc şi asigură ordinea şi bunul mers al unei organizaţii, al unei instituţii, al unei întreprinderi etc.; reglement. ** (Ieşit din uz) Regulament de ordine interioară = regulament prin care se stabileau, în cadrul unei organizaţii socialiste, dispoziţii privitoare la disciplina muncii şi, în general, la raporturile dintre această organizaţie şi angajaţii săi. * Norme elaborate de puterea executivă pentru aplicarea şi completarea dispoziţiilor

unei legi. * Totalitatea normelor după care se joacă un joc, un sport etc. [Pl. şi: (înv.) regulamenturi] – Din it. regulamento.
REGULAMENTAR, -Ă, regulamentari, -e, adj. Care ţine de regulament, conform cu regulamentul; reglementar. * Care este în legătură cu Regulamentul organic, privitor la Regulamentul organic. ** Domn regulamentar = domn al Principatelor Române care a domnit în perioada Regulamentelor organice. – Regulament + suf. -ar.
REGULAR, -Ă, regulari, -e, adj. (Înv.) Regulat, după regulă, după regulament. – Din lat. regularis.
REGULARE, regulări, s.f. Acţiunea de a regula şi rezultatul ei. – V. regula.
REGULARISI, regularisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A regula. * Fig. A da o lecţie cuiva, a pune la punct pe cineva. – Regula + suf. -arisi.
REGULARISIRE, regularisiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a regularisi şi rezultatul ei. – V. regularisi.
REGULARITATE, regularităţi, s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este regulat, în conformitate cu o regulă sau cu o ordine fixată dinainte. ** Loc. adv. Cu regularitate = în mod regulat. * Proprietate a unui sistem sau a evoluţiei unor fenomene de a respecta o regulă dintr-un anumit punct de vedere. * Simetrie, proporţie. * Uniformitate. – Din fr. régularité.
REGULARIZA, regularizez, vb. I. Tranz. 1. A supune unor norme, unor reguli, a face ca ceva să fie regulat. * A pune în ordine, în concordanţă (evidenţe, balanţe etc.). * A pune de acord datele evidenţei contabile cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. 2. A corecta conturul unui obiect pentru a-i da o formă geometrică regulată. 3. A amenaja un curs de apă pentru a corespunde unor anumite cerinţe. – Din fr. régulariser.
REGULARIZARE, regularizări, s.f. Acţiunea de a regulariza şi rezultatul ei. – V. regulariza.
REGULAT, -Ă, regulaţi, -te, adj. 1. Care este conform unei reguli stabilite în prealabil; care se repetă după o anumită regulă, într-o anumită ordine, fără abatere. * Care se desfăşoară cu regularitate; firesc, obişnuit, normal. ** Verbe regulate = verbe care se conjugă după regulile generale ale conjugărilor. * Ordonat, uniform. 2. Care este organizat sau funcţionează în baza unei legi; organizat legal, organizat pe baze permanente. * Sistematizat, orânduit. 3. (Despre corpuri) Care permite o descompunere în părţi, astfel încât acestea să fie identice şi în relaţii identice unele în raport cu altele. ** Poligon regulat = poliedru cu toate feţele poligoane regulate şi cu toate unghiurile diedre egale. * (Despre trăsături, forme etc.) Alcătuit din elemente care se grupează ordonat sau simetric; armonios, frumos. – V. regula.
REGULATOR, -OARE, regulatori, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care reglează, sistematizează, care stabileşte regularitatea unei mişcări sau a unei funcţii; care îndrumează sau conduce. 2. S.n. Aparat sau instalaţie care efectuează un proces de reglare. 3. S.n. (Jur.; în sintagma) Regulator de competenţă = act prin care organul de jurisdicţie superior celor între care s-a ivit un conflict de competenţă stabileşte care dintre ele este competentă să judece conflictul. 4. S.m. şi f. Persoană care stabileşte, îndrumează sau conduce un sistem de reglare. – Din fr. régulateur, germ. Regulator.
REGULĂ, reguli, s.f. 1. Normă, lege pe baza căreia are loc un proces, se desfăşoară o activitate sau se produce un fenomen; precept. * Mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. ** Regulă de trei = metodă pentru determinarea celei de a patra proporţionale a trei numere date. Regulă de trei simplă = regulă de trei în care numerele sunt direct proporţionale. Regulă de trei compusă = regulă de trei în care cea de a

patra proporţională se referă la numere care sunt şi ele deduse printr-o regulă de trei. * Obicei, linie de conduită, principiu conducător. 2. Rânduială, ordine; regularitate. ** Loc. adv. De regulă = de obicei, în mod obişnuit. În (bună) regulă = în ordine, aşa cum se cuvine. În toată regula = după toate regulile, în lege. 3. (Pop.) Menstruaţie. – Din lat. regula, it. regola (cu unele sensuri după fr. régle).
REGURGITA, regurgitez, vb. I. Tranz. A-i veni cuiva alimentele în gură prin regurgitaţie. – Din fr. régurgiter.
REGURGITAŢIE, regurgitaţii, s.f. Întoarcere în gură a alimentelor din stomac sau esofag, care are loc fără efort de vomă. – Din fr. régurgitation.
REIAT, -Ă, reiaţi, -te, adj. (Despre stofe) Cu dungi (în relief) formate din ţesătură; vărgat, dungat. [Pr.: re-iat] – Din fr. rayé.
REICHSTAG s.n. Denumire dată Parlamentului german între 1867 şi 1945. [Pr.: ráihstag] – Cuv. germ.
REIEŞI, pers. 3 reiése, vb. IV. Intranz. A rezulta, a apărea ca o consecinţă logică. [Pr.: re-ie-] – Re1- + ieşi (după fr. ressortir).
REIFICARE, reificări, s.f. Proces în cursul căruia relaţiile sociale îmbracă forma unor relaţii între obiecte concrete, iar omul însuşi devine din subiect al proceselor sociale obiectul acestora, asemenea unui lucru. [Pr.: re-i-] – Cf. fr. réification.
REIMPORTA, reimpórt, vb. I. Tranz. A importa din nou. [Pr.: re-im-] – Din fr. réimporter.
REIMPRIMA, reimprim, vb. I. Tranz. A imprima din nou; a retipări. [Pr.: re-im-] – Din fr. réimprimer.
REIMPRIMARE, reimprimări, s.f. Acţiunea de a reimprima şi rezultatul ei. [Pr.: re-im-] – V. reimprima.
REINCARNA, reincarnez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) incarna din nou. * Refl. (În unele concepţii mistice; despre sufletul omului) A trece, după moarte, în alt corp (de om sau de animal). [Pr.: re-in÷, – Var.: reîncarná vb. I] – Din fr. réincarner.
REINCARNARE, reincarnări, s.f. Faptul de a (se) reincarna; reincarnaţie. [Pr.: re-in÷, – Var.: reîncarnáre s.f.] – V. reincarna.
REINCARNAŢIE, reincarnaţii, s.f. Reincarnare. [Pr.: re-in-] – Din fr. réincarnation. – V. metempsihoză.
REINFECTA, reinfectez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) infecta din nou (cu acelaşi agent patogen). – Re1- + infecta (după fr. réinfecter).
REINFECTARE, reinfectări, s.f. Acţiunea de a (se) reinfecta. – V. reinfecta.
REINFECTAT, -Ă, reinfectaţi, -te, adj. Care este infectat din nou (cu acelaşi virus). – V. reinfecta.
REINSTALA, reinstalez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) instala din nou. * Tranz. A amenaja din nou. – Din fr. réinstaller.
REINSTALARE, reinstalări, s.f. Acţiunea de a (se) reinstala şi rezultatul ei. – V. reinstala.
REINSTAURA, reinstaurez, vb. I. Tranz. A instaura din nou. [Pr.: -sta-u-] – Din fr. réinstaurer.
REINSTAURARE, reinstaurări, s.f. Acţiunea de a reinstaura. [Pr.: -sta-u-] – V. reinstaura.
REINSTAURAT, -Ă, reinstauraţi, -te, adj. Care a fost instaurat din nou. [Pr.: -sta-u-] – V. reinstaura.
REINTEGRA, reintegrez, vb. I. Tranz. A restabili pe cineva într-o funcţie, într-o demnitate etc.; a repune pe cineva în drepturile sale. * Refl. A face corp comun cu ceva, a se omogeniza; a se îngloba, a se contopi. – Din fr. réintégrer.

REINTEGRABIL, -Ă, reintegrabili, -e, adj. Care poate fi reintegrat. – Din fr. réintégrable.
REINTEGRARE, reintegrări, s.f. Acţiunea de a (se) reintegra şi rezultatul ei; reintegraţie. – V. reintegra.
REINTEGRAT, -Ă, reintegraţi, -te, adj. Care a fost repus în drepturi. * Înglobat, contopit, omogenizat. – V. reintegra.
REINTEGRAŢIE, reintegraţii, s.f. Reintegrare. [Var.: reintegraţiúne s.f.] – Din fr. réintégration.
REINTEGRAŢIUNE s.f. v. reintegraţie.
REINTEROGA, reinteroghez, vb. I. Tranz. A interoga din nou, pentru obţinerea de date noi. – Din fr. réinterroger.
REINTEROGARE, reinterogări, s.f. Acţiunea de a reinteroga. – V. reinteroga.
REINTERPRETA, reinterpretez, vb. I. Tranz. A interpreta din nou (modificând sau îmbunătăţind prima interpretare); a da o nouă interpretar – Din fr. réinterpréter.
REINTERPRETARE, reinterpretări, s.f. Acţiunea de a reinterpreta şi rezultatul ei. – V. reinterpreta.
REINTERPRETAT, -Ă, reinterpretaţi, -te, adj. Care a fost interpretat din nou într-un alt mod. – V. reinterpreta.
REINTRA, reintru, vb. I. Tranz. A intra din nou, a intra la loc. – Re1- + intra (după fr. rentrer).
REINTRARE, reintrări, s.f. Acţiunea de a reintra şi rezultatul ei. – V. reintra.
REINTRODUCE, reintroduc, vb. III. Tranz. A introduce ceva din nou, a face să intre din nou. – Re1- + introduce.
REINTRODUCERE, reintroduceri, s.f. Acţiunea de a reintroduce şi rezultatul ei. – V. reintroduce.
REINVENTARIA, reinventariez, vb. I. Tranz. A inventaria din nou. [Pr.: -ri-a] – Re1- + inventaria.
REINVENTARIERE, reinventarieri, s.f. Acţiunea de a reinventaria. – V. reinventaria.
REINVESTI, reinvestesc, vb. IV. Tranz. A face o nouă investiţie, pentru un (alt) obiectiv. – Din fr. réinvestir.
REINVESTIRE, reinvestiri, s.f. Acţiunea de a reinvesti. – V. reinvesti.
REINVITA, reinvít, vb. I. Tranz. A invita din nou. – Din fr. réinviter.
REIONISM s.n. Mişcare în artele plastice din Rusia, la începutul sec. XX care îşi propunea să sugereze în pictură a patra dimensiune, să dea impresia că opera ar fi atemporală şi aspaţială. – Din fr. rayonnisme.
REITCORD s.n. Nume dat unei ţesături de bumbac, care este utilizată pentru confecţionarea balonzaidelor, raglanelor şi canadienelor. [Pr.: ráit-cord] – Denumire comercială.
REITERA, reiterez, vb. I. Tranz. (Livr.) A repeta. [Pr.: re-i-] – Din fr. réitérer.
REITERARE, reiterări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a reitera; repetare. [Pr.: re-i-] – V. reitera.
REITERAT, -Ă, reiteraţi, -te, adj. (Livr.) Repetat. [Pr.: re-i-] – V. reitera.
REITERATIV, -Ă, reiterativi, -e, adj. Refăcut, repetat. [Pr.: re-i-] – Din fr. réitératif.
REITERAŢIE, reiteraţii, s.f. 1. (Livr) Reiterare. 2. Metodă în tipografie constând în măsurarea repetată, din unghiuri diferite, pentru reducerea erorilor. [Pr.: re-i-] – Din fr. réitération.
REÎMBĂRBĂTA, reîmbărbătez, vb. I. Tranz. A insufla cuiva din nou încredere, a încuraja, a însufleţi din nou pe cel deprimat. – Re1- + îmbărbăta.

REÎMPĂDURI, reîmpăduresc, vb. IV. Tranz. A planta din nou o pădure, a împăduri din nou. – Re1- + împăduri.
REÎMPĂDURIRE, reîmpăduriri, s.f. Acţiunea de a reîmpăduri şi rezultatul ei. – V. reîmpăduri.
REÎMPĂRŢI, reîmpárt, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) împărţi din nou, a face o nouă împărţire (mai echitabilă). – Re1- + împărţi.
REÎMPĂRŢIRE, reîmpărţiri, s.f. Acţiunea de a reîmpărţi şi rezultatul ei. – V. reîmpărţi.
REÎMPĂRŢIT, -Ă, reîmpărţiţi, -te, adj. Care a fost împărţit din nou (mai echitabil). – V. reîmpărţi.
REÎMPROSPĂTA, reîmprospătez, vb. I. Tranz. A împrospăta din nou; fig. a reaminti cuiva ceva, a readuce în memorie. – Re1- + împrospăta.
REÎNARMA, reînarmez, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) reface potenţialul de război; a(-şi) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou, a (se) înarma din nou. – Re1- + înarmat (după fr. réarmer).
REÎNARMARE, reînarmări, s.f. Acţiunea de a (se) reînarma şi rezultatul ei. – V. reînarma.
REÎNĂLŢA, reînálţ, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înălţa din nou. – Re1- + înălţa.
REÎNĂLŢARE, reînălţări, s.f. Acţiunea de a (se) reînălţa şi rezultatul ei. – V. reînălţa.
REÎNCADRA, reîncadrez, vb. I. Tranz. A încadra pe cineva din nou într-un post (pe care l-a ocupat anterior). – Re1- + încadra.
REÎNCADRARE, reîncadrări, s.f. Acţiunea de a reîncadra şi rezultatul ei. – V. reîncadra.
REÎNCARNA vb. I v. reincarna.
REÎNCARNARE s.f. v. reincarnare.
REÎNCĂLZI, reîncălzesc, vb. IV. Tranz. A încălzi din nou. * Spec. (Tehn.) A încălzi din nou un material a cărui temperatură a coborât în timpul prelucrării sub limita necesară. – Re1- + încălzi.
REÎNCĂLZIRE, reîncălziri, s.f. Acţiunea de a reîncălzi şi rezultatul ei. – V. reîncălzi.
REÎNCEPE, reîncép, vb. III. Tranz. şi intranz. A începe din nou, a începe de la capăt; a relua. – Re1- + începe.
REÎNCEPERE, reînceperi, s.f. Acţiunea de a reîncepe şi rezultatul ei. – V. reîncepe.
REÎNCHEGA, reînchég, vb. I. Tranz. A închega din nou; fig. a reface. – Re1- + închega.
REÎNCHEGARE, reînchegări, s.f. Acţiunea de a reînghega şi rezultatul ei. – V. reînchega.
REÎNCHIDE, reînchid, vb. III. Tranz. A închide din nou. – Re1- + închide.
REÎNCHIDERE, reînchideri, s.f. Acţiunea de a reînchide şi rezultatul ei. – V. reînchide.
REÎNCHIRIA, reînchiriez, vb. I. Tranz. A închiria din nou. [Pr.: -ri-a] – Re1- + închiria.
REÎNCHIRIERE, reînchirieri, s.f. Acţiunea de a reînchiria şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-e-] – V. reînchiria.
REÎNCOLŢI, pers. 3 reîncolţeşte, vb. IV. Intranz. A încolţi, a germina din nou, a da din nou colţ. – Re1- + încolţi.
REÎNCOLŢIRE, reîncolţiri, s.f. Acţiunea de a reîncolţi şi rezultatul ei. – V. reîncolţi.
REÎNCORPORA, reîncorporez, vb. I. Tranz. A încorpora din nou. – Re1- + încorpora.

REÎNCORPORARE, reîncorporări, s.f. Acţiunea de a reîncorpora şi rezultatul ei. – V. reîncorpora.
REÎNFĂŞURA, reînfăşór, vb. I. Tranz. A înfăşura din nou. – Re1- + înfăşura.
REÎNFĂŞURARE, reînfăşurări, s.f. Acţiunea de a reînfăşura şi rezultatul ei. – V. reînfăşura.
REÎNFIINŢA, reînfiinţez, vb. I. Tranz. A înfiinţa din nou, a întemeia din nou, a reface. – Re1- + înfiinţa.
REÎNFIINŢARE, reînfiinţări, s.f. Acţiunea de a reînfiinţa şi rezultatul ei. – V. reînfiinţa.
REÎNFLORI, reînfloresc, vb. IV. Tranz. A înflori din nou. – Re1- + înflori.
REÎNFLORIRE, reînfloriri, s.f. Acţiunea de a reînflori şi rezultatul ei. – V. reînflori.
REÎNMATRICULA, reînmatriculez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înmatricula din nou (după ce a suferit o exmatriculare). – Re1- + înmatricula.
REÎNMATRICULARE, reînmatriculări, s.f. Acţiunea de a reînmatricula. – V. reînmatricula.
REÎNMATRICULAT, -Ă, reînmatriculaţi, -te, adj. Care a fost înmatriculat din nou (după o exmatriculare). – V. reînmatricula.
REÎNNODA, reînnod, vb. I. Tranz. şi refl. 1. A (se) înnoda din nou după ce s-a desfăcut nodul. 2. Tranz. Fig. A restabili o relaţie deteriorată, a reface o prietenie. – Re1- + înnoda.
REÎNNODARE, reînnodări, s.f. Acţiunea de a reînnoda. – V. reînnoda.
REÎNNODAT, -Ă, reînnodaţi, -te, adj. 1. Care a fost înnodat din nou (după ce s-a desfăcut nodul). 2. (Fig.; despre relaţii) Care s-a reluat, care s-a restabilit. – V. reînnoda.
REÎNNOI, reînnoiesc, vb. IV. 1. Tranz. A schimba din nou, a înnoi încă o dată. 2. Tranz. A preschimba un document, a-i prelungi valabilitatea, a-l face din nou valabil. 3. Refl. (Despre acţiuni) A se produce din nou, a se repeta. 4. Tranz. A restabili, a relua, a reîncepe. * (Despre suferinţe) A face să reapară, a stârni din nou, a răscoli, a împrospăta. 5. Tranz. şi refl. (Fig.) A (se) împrospăta. – Re1- + înnoi.
REÎNNOIRE, reînnoiri, s.f. Acţiunea de a (se) reînnoi şi rezultatul ei. – V. reînnoi.
REÎNNOIT, -Ă, reînnoiţi, -te, adj. Care a fost făcut din nou; refăcut; fig. schimbat, reîmprospătat, primenit. – V. reînnoi.
REÎNSĂNĂTOŞI, reînsănătoşesc, vb. IV. Refl. A se însănătoşi din nou, a deveni iar sănătos. – Re1- + însănătoşi.
REÎNSĂNĂTOŞIRE, reînsănătoşiri, s.f. Faptul de a se reînsănătoşi. – V. reînsănătoşi.
REÎNSCĂUNA, reînscăunez, vb. I. Refl. şi tranz. (Înv.) A (se) înscăuna din nou. [Pr.: -scă-u-] – Re1- + înscăuna.
REÎNSCĂUNARE, reînscăunări, s.f. Acţiunea de a (se) reînscăuna şi rezultatul ei. [Pr.: -scă-u-] – V. reînscăuna.
REÎNSUFLEŢI, reînsufleţesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) însufleţi din nou, a prinde sau a face să prindă din nou viaţă. – Re1- + însufleţi.
REÎNSUFLEŢIRE, reînsufleţiri, s.f. Acţiunea de a (se) reînsufleţi şi rezultatul ei. – V. reînsufleţi.
REÎNŞURUBA, reînşurubez, vb. I. Tranz. A strânge la loc un şurub, un ghivent slăbit, un capac etc. – Re1- + înşuruba.
REÎNŞURUBARE, reînşurubări, s.f. Acţiunea de a reînşuruba. – V. reînşuruba.

REÎNTINERI, reîntineresc, vb. IV. Intranz. şi tranz. A deveni sau a face să devină din nou tânăr, a se simţi sau a face să se simtă din nou tânăr, a căpăta sau a face să capete o înfăţişare tinerească. – Re1- + întineri.
REÎNTINERIRE, reîntineriri, s.f. Faptul de a reîntineri. – V. reîntineri.
REÎNTINERIT, -Ă, reîntineriţi, -te, adj. Care a întinerit din nou. – V. reîntineri.
REÎNTÂLNI, reîntâlnesc, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Adesea fig.) A (se) întâlni din nou; a (se) revedea, a (se) regăsi. – Re1- + întâlni.
REÎNTÂLNIRE, reîntâlniri, s.f. Acţiunea de a (se) reîntâlni şi rezultatul ei. – V. reîntâlni.
REÎNTOARCE, reîntórc, vb. III. Refl. A se întoarce din nou la locul de plecare; a reveni, a se înapoia. – Re1- + întoarce (după fr. retourner).
REÎNTOARCERE, reîntoarceri, s.f. Faptul de a se reîntoarce; revenire. – V. reîntoarce.
REÎNTREGI, reîntregesc, vb. IV. Tranz. A întregi din nou, a completa un întreg. – Re1- + întregi.
REÎNTREGIRE, reîntregiri, s.f. Acţiunea de a reîntregi şi rezultatul ei. – V. reîntregi.
REÎNTREMA, reîntremez, vb. I. Refl. A se întrema din nou, a-şi căpăta din nou sănătatea sau puterile, a se înzdrăveni, a se însănătoşi. – Re1- + întrema.
REÎNTREMARE, reîntremări, s.f. Faptul de a se reîntrema; înzdrăvenire. – V. reîntrema.
REÎNTREMAT, -Ă, reîntremaţi, -te, adj. Care şi-a căpătat din nou sănătatea sau puterile, care s-a înzdrăvenit din nou. – V. reîntrema.
REÎNTRUPA, reîntrupez, vb. I. Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A da sau a lua din nou formă concretă. – Re1- + întrupa.
REÎNTURNA, reîntórn, vb. I. (Pop.) 1. Refl. A se reîntoarce, a se înapoia, a reveni. 2. Tranz. A da înapoi, a înapoia. – Re1- + înturna (după fr. retourner).
REÎNTURNARE, reînturnări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) reînturna şi rezultatul ei. – V. reînturna.
REÎNVERZI, pers. 3 reînverzeşte, vb. IV. Intranz. (Despre vegetaţie) A înverzi din nou. – Re1- + înverzi.
REÎNVERZIRE, reînverziri, s.f. Acţiunea de a reînverzi şi rezultatul ei. – V. reînverzi.
REÎNVIA, reînvii, vb. I. Intranz. A reveni la viaţă (după ce a murit); a învia. * Tranz. (Med.) A repune în funcţiune inima, respiraţia. * Fig. A căpăta din nou viaţă, putere, a deveni din nou activ; a renaşte. * Tranz. şi intranz. Fig. A reveni în amintirea cuiva. * Tranz. Fig. A face să fie din nou folosit; a readuce la viaţă. A reînvia arhaismele. [Pr.: -vi-a] – Re1- + învia.
REÎNVIAT, -Ă, reînviaţi, -te, adj. Care a revenit la viaţă (după ce a murit); fig. readus la viaţă (după ce fusese uitat). [Pr.: -vi-at] – V. reînvia.
REÎNVIERE, reînvieri, s.f. Faptul de a reînvia. [Pr.: -vi-e-] – V. reînvia.
REÎNVIETOR, -OARE, reînvietori, -oare, adj. (Rar) Care reînvie, care reînsufleţeşte. [Pr.: -vi-e-] – Reînvia + suf. -tor.
REJANSĂ, rejanse, s.f. Panglică neextensibilă de bumbac, cu o ţesătură specială, foarte apretată, având diferite întrebuinţări în croitorie. – Din fr. régence.
REJET, rejeturi, s.n. (Livr.) Respingere. * (Geol.) Denivelare produsă de o falie. – Din fr. rejet.
REJUDECA, rejúdec, vb. I. Tranz. 1. (Jur.) A judeca din nou un proces. 2. A judeca încă o dată pentru a aprofunda sau a elimina erorile. – Re1- + judeca.
REJUDECARE, rejudecări, s.f. Acţiunea de a rejudeca. – V. rejudeca.

REJUDECAT, -Ă, rejudecaţi, -te, adj. 1. (Jur.; despre procese) Care s-a judecat din nou. 2. Care a fost judecat, gândit încă o dată (pentru a fi aprofundat, corectat etc.). – V. rejudeca.
RELAIOR, -OARE, relaiori, -oare, s.m. Fiecare dintre participanţii la o probă de ştafetă. [Pr.: -la-ior] – Din fr. relayeur.
RELANSA, relansez, vb. I. 1. Intranz. A mări miza la jocul de cărţi. 2. Tranz. A arunca, a trimite înapoi mingea (la jocul de tenis). – Din fr. relancer.
RELANSARE, relansări, s.f. Acţiunea de a relansa şi rezultatul ei. – V. relansa.
RELASCOP, relascoape, s.n. (Silv.) Aparat folosit pentru determinarea înălţimii arborilor, a suprafeţei de bază a arborilor la hectar, precum şi a unor elemente topografice dintr-un arboret. – Et. nec.
RELAŞ, relaşuri, s.n. Suspendare temporară a reprezentaţiilor unui teatru, ale unei opere etc.; zi sau interval de timp în care nu se dau reprezentaţii. – Din fr. relâche.
RELATA, relatez, vb. I. Tranz. A povesti ceva amănunţit, detaliat; a expune, a istorisi. – V. relata.
RELATIV, -Ă, relativi, -e, adj. 1. Care se referă, se raportează la ceva sau la cineva, care are legătură cu ceva sau cu cineva. ** (Gram.) Pronume (sau adverb) relativ = pronume (sau adverb) care face legătura dintre propoziţii subordonate şi cuvinte din propoziţiile regente pe care le determină. Propoziţie relativă = a) propoziţie subordonată introdusă printr-un pronume sau adverb relativ; b) propoziţie atributivă. ** Loc. prep. Relativ la... = în legătură cu..., referitor la..., cu privire la... 2. Care are o valoare dependentă de anumite condiţii, de un sistem de referinţă etc.; evaluat, determinat cu aproximaţie; condiţionat, limitat, variabil. ** Cronologie relativă = cronologie care stabileşte că un eveniment sau un fenomen a avut loc înaintea altuia sau după altul, fără să poată preciza cu exactitate data. Mişcare relativă = deplasare a unui corp faţă de un sistem de referinţă mobil. * Care depinde de un termen în absenţa căruia ar fi fără sens. * (Adverbial) Aproximativ, mai mult sau mai puţin, aproape. 3. Care priveşte relaţia dintre termeni consideraţi independenţi de această relaţie. * Care nu există decât în relaţie cu altceva. – Din fr. relatif, lat. relativus, it. relativo, germ. relativ.
RELATIVISM s.n. Doctrină care postulează relativitatea cunoştinţelor omeneşti, în sensul că nimic nu este absolut adevărat decât prin raportare la individ. * Relativitate. – Din fr. relativisme.
RELATIVIST, -Ă, relativişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se referă la relativism, care ţine de relativism. 2. S.m. şi f. Partizan, adept al relativismului. 3. Adj. Referitor la teoria relativităţii, la efectele prevăzute de această teorie. – Din fr. relativiste.
RELATIVITATE s.f. 1. Faptul de a fi relativ. 2. Proprietate a mărimilor fizice de a avea valori dependente de condiţiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referinţă la care sunt raportate. ** Teoria relativităţii = teorie fizică a interdependenţei dintre spaţiu, timp şi materia în mişcare, prin care se stabilesc, cu precizie mai mare decât în fizica clasică, legile generale ale tuturor fenomenelor fizice şi pentru cazurile în care vitezele corpurilor nu sunt neglijabile faţă de viteza de propagare a luminii în vid. – Din fr. relativité.
RELATIVIZA, relativizez, vb. I. Refl. A căpăta un caracter relativ. * (Tranz.) A da, a imprima un caracter relativ (unei afirmaţii). – Cf. germ. relativieren.
RELATIVIZARE, relativizări, s.f. Acţiunea de a (se) relativiza şi rezultatul ei. – V. relativiza.

RELAŢIE, relaţii, s.f. 1. Legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însuşirile acestora. * (În logica matematică) Conexiune între doi sau mai mulţi termeni (în mulţimea perechilor ordonate de elemente ale unei mulţimi date). 2. (La pl.) Legătură între două sau mai multe persoane, popoare, state etc. ** Relaţii de producţie = raporturi economice care se stabilesc între oameni în procesul de producţie a bunurilor materiale. Relaţii diplomatice = relaţii politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin agenţiile diplomatice ale acestora. * Legături de prietenie (cu oameni de seamă, influenţi). 3. Expunere, informaţie; povestire, relatare. ** Loc. vb. A da relaţii = a informa, a referi, a relata. [Var.: (înv.) relaţiúne s.f.] – Din fr. relation, lat. relatio, -onis, germ. Relation.
RELAŢIONA, relaţionez, vb. I. Tranz. (Rar) A pune în relaţie (1) două sau mai multe fenomene, evenimente etc. [Pr.: -ţi-o-] – Din relaţie.
RELAŢIONAL, -Ă, relaţionali, -e, adj. De relaţie, care stabileşte o relaţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. relationnel, engl. relational.
RELAŢIONARE, relaţionări, s.f. (Rar) Acţiunea de a relaţiona. [Pr.: -ţi-o-] – V. relaţiona.
RELAŢIONAT, -Ă, relaţionaţi, -te, adj. (Rar) Care a fost pus în legătură cu ceva. [Pr.: -ţi-o-] – V. relaţiona.
RELAŢIONISM s.n. (Fil.) Concepţie potrivit căreia realitatea ar fi un sistem de relaţii (logice). [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. relationism, germ. Relationismus.
RELAŢIUNE s.f. v. relaţie.
RELAXA, relaxez, vb. I. 1. Tranz. A pune un sistem fizic scos din starea de echilibru termodinamic, electric etc. în stare de libertate, acesta revenind lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru. 2. Refl. (Despre tensiunile mecanice dintr-un corp) A scădea fără ca să varieze deformaţia corpului. 3. Refl. şi tranz. Fig. A (se) linişti, a (se) destinde (după un efort susţinut); a deveni sau a face să devină mai puţin încordat. – Din fr. relaxer.
RELAXANT, -Ă, relaxanţi, -te, adj., s.n. (Substanţă, medicament, factor etc.) Care relaxează, destinde – Relaxa + suf. -ant.
RELAXARE, relaxări, s.f. Faptul de a (se) relaxa. – V. relaxa.
RELAXAT, -Ă, relaxaţi, -te, adj. 1. Destins, slăbit; scăzut. 2. (Despre corpuri plastice) Care are tensiunile mecanice scăzute fără varierea deformaţiei. – V. relaxa.
RELAXĂ, relaxe, s.f. Tip de saltea confecţionată din burete de material plastic. – Denumire comercială.
RELECTURĂ, relecturi, s.f. (Rar) Recitire. – Re1- + lectură.
RELEGA, relég, vb. I. Tranz. (Înv.) A surghiuni, a izgoni; a expulza. – Din fr. reléguer, lat., it. relegare.
RELEGARE, relegări, s.f. (Înv.) Acţiunea de a relega şi rezultatul ei. – V. relega.
RELEGAT, -Ă, relegaţi, -te, adj. (Înv.) Izgonit, surghiunit; expulzat. – V. relega.
RELEGAŢIE, relegaţii, s.f. (Înv.) Relegare. [Var.: relegaţiúne s.f.] – Din fr. relégation.
RELEGAŢIUNE s.f. v. relegaţie.
RELEGE, relegi, s.f. (Înv.) Religie. – Contaminare între religie şi lege.
RELEU, relee, s.n. 1. Aparat sau dispozitiv care realizează anumite comenzi, folosit la instalaţiile automate şi caracterizat prin faptul că determină o variaţie bruscă, în salt, a mărimii de ieşire, atunci când mărimea de intrare atinge anumite valori. 2. Sistem de comunicaţii în radiodifuziune şi televiziune, cu staţii intermediare de recepţie şi retransmisie. ** Releu de scară = automat de scară. 3. Înlocuire a cailor (în cursul drumului), a câinilor

(în timpul vânătorii) sau a ştafetelor (în timpul unei curse); locul unde se face schimbul; animalul sau ştafeta de schimb. – Din fr. relais.
RELEVA, relév, vb. I. Tranz. A pune în lumină, a scoate în evidenţă; a evidenţia, a observa, a remarca, a sublinia. – Din fr. relever.
RELEVABIL, -Ă, relevabili, -e, adj. Care merită să fie relevat. – Releva + suf. -bil.
RELEVANT, -Ă, relevanţi, -te, adj. Care relevă, care scoate sau iese în evidenţă. – Din fr. relevant. Cf. releva.
RELEVANŢĂ, relevanţe, s.f. (Livr.) Calitatea de a fi relevant. – Din fr. relevance.
RELEVARE, relevări, s.f. Acţiunea de a releva şi rezultatul ei; relevaţie. – V. releva.
RELEVAŢIE, relevaţii, s.f. Relevare. – Din germ. Relevation.
RELEVEU, relevee, s.n. Măsurarea, desenarea şi reprezentarea la scară a elementelor unei construcţii, ale unui ansamblu de construcţii sau ale unui detaliu constructiv. * Schiţă în care sunt reprezentate la scară aceste elemente. [Pl. şi: relevéuri] – Din fr. relevé.
RELEVMENT, relevmente, s.n. Unghi în planul orizontal format de o direcţie de referinţă şi direcţia unui punct oarecare, reprezentat printr-un astru, printr-un obiect terestru sau de pe mare. * Unghi format de o direcţie de referinţă cu direcţia unei raze vizuale sau cu direcţia aparentă a unui emiţător de unde electromagnetice. – Din fr. relévement.
RELICTĂ, relicte, adj. (Biol.; în sintagma) Specie relictă (şi substantivat, f.) = specie de plantă sau de animal care a supravieţuit dispariţiei unei faune sau unei flore în decursul timpurilor geologice. – Din germ. relikt, lat. relictus.
RELICVARIU, relicvarii, s.n. Cutie sau casetă de forme variate, în care se păstrează rămăşiţe din trupul sau din obiectele unui sfânt – Din it. reliquario.
RELICVAT, relicvate, s.n. (Fin.) Rest de datorie după reglarea unui cont. – Din fr. reliquat.
RELICVĂ, relicve, s.f. 1. Obiect rămas din trecut şi păstrat ca o amintire scumpă sau valoroasă; vestigiu. 2. (La pl.) Moaşte. – Din fr. relique, lat. reliquiae.
RELIEF, reliefuri, s.n. 1. Configuraţie a suprafeţei terestre constituită din totalitatea neregularităţilor de forme pozitive sau negative considerate faţă de un plan de referinţă general sau local. 2. Ridicătură, proeminenţă pe o suprafaţă. ** Loc. adj. În relief = cu trei dimensiuni, ieşit în afară dintr-un plan, proeminent. ** Expr. A scoate în relief = a scoate în evidenţă, a pune în lumină, a sublinia, a accentua; a reliefa. * Fig. Contur; forţă, strălucire. 3. Sculptură fixată pe o suprafaţă plană. [Pr.: -li-ef] – Din fr. relief. – V. basorelief.
RELIEFA, reliefez, vb. I. Tranz. A scoate în evidenţă, a pune în lumină; a sublinia, a accentua. [Pr.: -li-e-] – Din relief.
RELIEFARE, reliefări, s.f. Acţiunea de a reliefa şi rezultatul ei. [Pr.: -li-e-] – V. reliefa.
RELIEFAT, -Ă, reliefaţi, -te, adj. Care este scos în relief. * Fig. Scos în evidenţă, subliniat, accentuat. [Pr.: -li-e-] – V. reliefa.
RELIGIE, religii, s.f. 1. Sistem de credinţe (dogme) şi de practici (rituri) privind sentimentul divinităţii şi care îi uneşte în aceeaşi comunitate spirituală şi morală, pe toţi cei care aderă la acest sistem; totalitatea instituţiilor şi organizaţiilor corespunzătoare; confesiune, credinţă. * Fig. Crez, cult. 2. Disciplină predată în şcoală, având ca scop educarea şi instruirea elevilor în spiritul religiei (1) date. – Din fr. religion, lat. religio, -onis, germ. Religion.

RELIGIOS, -OASĂ, religioşi, -oase, adj. Care ţine de religie, care se referă la religie; bisericesc. * Evlavios, cuvios, pios. [Pr.: -gi-os] – Din fr. religieux, it. religioso, lat. religiosus.
RELIGIOSO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu evlavie, în mod pios. [Pr.: religiózo] – Cuv. it.
RELIGIOZITATE s.f. (Adesea fig.) Sentiment religios profund; evlavie, pietate. * Reculegere. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. religiosité, germ. Religiosität.
RELON s.n. Varietate de fibră textilă sintetică obţinută prin polimerizarea caprolactamei, întrebuinţată la fabricarea ţesăturilor, a tricotajelor etc. – Re (= R <România) + [nai] lon.
RELUA, reiáu, vb. I. Tranz. 1. A lua din nou, a lua înapoi. 2. A începe din nou; a continua, a urma (după o întrerupere). – Re1 + lua (după fr. reprendre).
RELUARE, reluări, s.f. Acţiunea de a relua şi rezultatul ei. – V. relua.
RELUCTANŢĂ, reluctanţe, s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit şi fluxul magnetic care străbate circuitul. ** Reluctanţă specifică = reluctivitate. – Din fr. réluctance.
RELUCTIVITATE, reluctivităţi, s.f. (Fiz.) Reluctanţă a unei substanţe omogene şi izotrope; reluctanţă specifică. – Din fr. reluctivité, engl. reluctivity.
REM, remi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a dozelor de radiaţie raportate la efectul lor biologic (egală cu doza primită de un anumit ţesut iradiat astfel încât doza absorbită să fie de un rad). – Din engl., fr. rem.
REMAIA, remaiez, vb. I. Tranz. A repara ciorapii sau un tricot, ridicând şi prinzând cu un instrument special ochiurile rupte ori scăpate sau firele deşirate. – Din fr. remailler.
REMAIAJ, remaiaje, s.n. Remaiere. – Din fr. remaillage.
REMAIAT s.n. Faptul de a remaia; remaiere. – V. remaia.
REMAIERE, remaieri, s.f. Acţiunea de a remaia şi rezultatul ei; remaiat. – V. remaia.
REMAIEZĂ, remaieze, s.f. Persoană care se ocupă cu remaierea ciorapilor. – Din fr. remmailleuse.
REMAKE s.n. (Cin.) Ecranizare nouă a unui film turnat mai demult. [Pr.: riméic] – Cuv. engl.
REMANENT, -Ă, remanenţi, -te, adj. (Despre câmpuri electrice sau magnetice). Care se datoreşte fenomenului de remanenţă. – Din fr. rémanent.
REMANENŢĂ, remanenţe, s.f. (În sintagmele) Remanenţă electrică = stare de polarizare a unui corp electric păstrată de acesta după anularea câmpului electric polarizator extern. Remanenţă magnetică = stare de magnetizare a unui corp feromagnetic păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior. – Din fr. rémanence.
REMANIA, remaniez, vb. I. Tranz. 1. A face modificări în organizarea unei instituţii, în compoziţia unui guvern etc. 2. A transforma parţial o maşină, o instalaţie sau o construcţie, după o deteriorare, cu scopul readucerii în starea de funcţionare sau pentru a-i îmbunătăţi caracteristicile funcţionale. 3. A înlătura defectele unor materiale sau ale unor produse care nu corespund prescripţiilor tehnice impuse, dar care nu sunt considerate nici rebut total. [Pr.: -ni-a] – Din fr. remanier.
REMANIABIL, -Ă, remaniabili, -e, adj. Care poate fi remaniat. [Pr.: -ni-a-] – Din fr. remaniable.
REMANIERE, remanieri, s.f. Acţiunea de a remania şi rezultatul ei. [Pr.: -ni-e-] – V. remania.
REMARCA, remárc, vb. I. Tranz. A observa; a băga de seamă; a releva. * Refl. A se distinge, a se deosebi; a se evidenţia. – Din fr. remarquer.

REMARCABIL, -Ă, remarcabili, -e, adj. Vrednic de luat în seamă; deosebit, ales, însemnat. – Din fr. remarquable.
REMARCARE, remarcări, s.f. Acţiunea de a (se) remarca şi rezultatul ei. – V. remarca.
REMARCĂ, remarce, s.f. Observaţie, constatare; notă, însemnare. – Din fr. remarque.
REMĂRITA, remărit, vb. I. Refl. A se mărita din nou; a se recăsători. – Re1 + mărita.
REMEDIA, remediez, vb. I. Tranz. A îndrepta, a îmbunătăţi o situaţie, o stare etc. [Pr.: -di-a] – Din fr. remédier, lat. remediare.
REMEDIABIL, -Ă, remediabili, -e, adj. Care poate fi remediat, corectat, căruia i se poate aduce o îndreptare, o îmbunătăţire, căruia i s-a găsit un remediu. [Pr.: -di-a-] – Din fr. remédiable.
REMEDIERE, remedieri, s.f. Acţiunea de a remedia şi rezultatul ei. [Pr.: -di-e-] – V. remedia.
REMEDIU, remedii, s.n. Mijloc de îndreptare sau de îmbunătăţire a unei situaţii, a unei stări etc.; soluţie. * Leac, doctorie, medicament. – Din fr. reméde, lat. remedium.
REMEMORA, rememorez, vb. I. Tranz. A-şi reaminti, a-şi aduce din nou aminte. – Din fr. remémorer, lat. rememorari.
REMEMORARE, rememorări, s.f. Acţiunea de a rememora şi rezultatul ei. – V. rememora.
REMEMORATIV, -Ă, rememorativi, -e, adj. De amintire; comemorativ. – Din fr. remémoratif.
REMF s.m. Plantă cu flori galbene, dispuse în fascicule la subsuoara frunzelor, cu fructul o capsulă în formă de pară (Aristolochia clematitis). – Din săs. rämp, remp.
REMIGE, remige, s.f. Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului. – Din fr. rémige.
REMILITARIZA, remilitarizez, vb. I. Tranz. A reorganiza armata unei ţări, a reface industria de război a acesteia. – Din fr. remilitariser.
REMILITARIZARE, remilitarizări, s.f. Acţiunea de a remilitariza şi rezultatul ei. – V. remilitariza.
REMINESCENŢĂ, reminiscenţe, s.f. Amintire vagă a unor fapte aproape dispărute din memorie. * Rămăşiţă, rest, urmă (abia perceptibilă). – Din fr. réminiscence, lat. reminiscentia.
REMISIUNE, remisiuni, s.f. 1. (Livr.) Iertare. 2. Ameliorare sau dispariţie temporară a manifestărilor unei boli. [Pr.: -si-u-] – Din fr. rémission, lat. remissio, -onis.
REMITE, remít, vb. III. Tranz. 1. A preda, a înmâna, a da. 2. A renunţa la o sumă de bani datorată unui debitor, a face să se stingă o datorie. 3. (Rar) A amâna. – Din lat. remittere (cu sensuri după fr. remettre).
REMITENT, remitenţi, s.m. Posesorul unei poliţe. * Girant. – Din fr. rémittent.
REMITENŢĂ, remitenţe, s.f. 1. (Livr.) Remisiune (1). 2. (Med.) Remisiune (2). – Din fr. rémittence.
REMITERE, remiteri, s.f. Acţiunea de a remite şi rezultatul ei. ** Remitere de datorie = renunţare totală sau parţială a unui creditor la dreptul său împotriva debitorului; iertare de datorie. – V. remite.
REMIZA, remizez, vb. I. Intranz. A termina o partidă de şah la egalitate. – Din remiză.
REMIZARE, remizări, s.f. Acţiunea de a remiza. – V. remiza.

REMIZĂ, remize, s.f. I. 1. Situaţie în care doi şahişti angajaţi într-o partidă amicală sau oficială consimt reciproc asupra unui rezultat de egalitate; partidă de şah terminată la egalitate. 2. Formă de retribuire (în comerţ) potrivit căreia lucrătorii primesc pentru munca prestată o sumă de bani calculată în funcţie de volumul vânzărilor, cumpărărilor, contractărilor etc. pe care aceştia le efectuează; (concr.) sumă de bani acordată în acest fel. II. 1. Construcţie prevăzută cu instalaţii de spălare şi de ventilare, precum şi cu un mic atelier de reparaţii, folosită pentru adăpostirea vehiculelor auto, a uneltelor, a locomotivelor, a vagoanelor etc. 2. Mic petic de pădure sau de tufişuri plantat cu scopul de a servi ca adăpost pentru vânatul mic. – Din fr. remise.
REMIZIER, -Ă, remizieri, -e, s.m. şi f. Lucrător (din comerţ) care este plătit prin remiză. [Pr.: -zi-er] – Din fr. remisier.
REMOBILA, remobilez, vb. I. Tranz. A mobila din nou, a schimba mobila. – Re1- + mobila.
REMOBILARE, remobilări, s.f. Acţiunea de a remobila şi rezultatul ei. – V. remobila.
REMONTA, remontez, vb. I. 1. Tranz. A monta din nou o fabrică, o instalaţie etc. 2. Refl. şi tranz. Fig. A-şi reveni, a se reface, a se redresa sau a face să-şi revină, să se refacă, să se redreseze. 3. Tranz. A procura cai pentru armată. – Din fr. remonter.
REMONTANT, -Ă, remontanţi, -te, adj. Care întăreşte, înviorează. * (Despre plante) Care înfloreşte de mai multe ori în perioada de vegetaţie. – Din fr. remontant.
REMONTARE, remontări, s.f. Acţiunea de a (se) remonta şi rezultatul ei. – V. remonta.
REMONTĂ, remonte, s.f. (Şi în sintagma cal de remontă) Cal tânăr (de tracţiune), folosit în armată. * Serviciu militar însărcinat cu procurarea cailor pentru armată. – Din fr. remonte.
REMONTOAR, remontoare, s.n. Mecanism cu ajutorul căruia se întoarce un ceas. – Din fr. remontoir.
REMORCA, remorchez, vb. I. Tranz. A trage după sine legat (cu un cablu) un vapor, a târî cu sila; a ataşa pe cineva unui grup. [Prez. ind. şi: remórc] – Din fr. remorquer.
REMORCABIL, -Ă, remorcabili, -e, adj. Care poate fi remorcat. – Remorca + suf. -bil.
REMORCAJ, remorcaje, s.n. Remorcare. – Din fr. remorquage.
REMORCARE, remorcări, s.f. Acţiunea de a remorca şi rezultatul ei; tragere a unui vehicul de către un alt vehicul autopropulsat, astfel încât vehiculul ataşat să se deplaseze fără consum propriu de energie; remorcaj. – V. remorca.
REMORCĂ, remorca, s.f. 1. Vehicul fără autopropulsie, tras de un vehicul motor şi destinat transportului de persoane sau de mărfuri. ** Loc. adj. La remorcă = remorcat. ** Expr. A fi la remorca cuiva (sau a ceva) = a depinde cu totul de cineva (sau de ceva), a fi condus, dominat (de cineva sau de ceva). 2. Odgon, cablu cu care se remorchează o navă sau o ambarcaţie. – Din fr. remorque.
REMORCHER, remorchere, s.n. Navă de dimensiuni mici şi cu motor propriu de putere mare, care remorchează ambarcaţii sau nave fără propulsie proprie. – Din fr. remorqueur.
REMU s.n. v. remuu.
REMUNERA, remunerez, vb. I. Tranz. A retribui; a plăti. – Din fr. rémunérer, lat. remunerare.

REMUNERARE, remunerări, s.f. Acţiunea de a remunera şi rezultatul ei; remuneraţie. – V. remunera.
REMUNERATIV, -Ă, remunerativi, -e, adj. Care serveşte pentru remunerare. * Profitabil. – Din engl. remunerative.
REMUNERATORIU, -IE, remuneratorii, adj. Care remunerează; care aduce câştig folos; folositor, rentabil. – Din fr. rémunératoire.
REMUNERAŢIE, remuneraţii, s.f. Retribuţie, plată, remunerare. – Din fr. rémunération, lat. remuneratio.
REMUŞCARE, remuşcări, s.f. Mustrare de cuget; părere de rău; căinţă, regret. – Re1- + muşcare (după fr. remords).
REMUŞCĂTOR, -OARE, remuşcători, -oare, adj. (Rar) Care provoacă mustrare de cuget, remuşcări. – Remuşc [are] + suf. -ător.
REMUU s.n. (Nav.) Contracurent în lungul malurilor unui curs de apă. * (Met.) Remuu de aer = zonă instabilă a sistemului baric, unde apar curenţi ascendenţi şi descendenţi. [Var.: remú s.n.] – Din fr. remous.
REN, reni, s.m. Mamifer rumegător asemănător cu cerbul, cu coarnele în formă de arc, ramificate (atât la mascul, cât şi la femelă), având concavitatea îndreptată înainte, cu smocuri lungi de păr aspru între copite, care trăieşte în regiunile arctice, sălbatic sau domesticit (Rangifer tarandus). – Din fr. renne.
RENAL, -Ă, renali, -e, adj. Care ţine de rinichi, privitor la rinichi; nefritic. ** (Anat.) Hil renal = porţiunea de la suprafaţa rinichiului prin care pătrund vasele sangvine şi nervii. – Din fr. rénal, lat. renalis.
RENAN, -Ă, renani, -e, adj. Care ţine de fluviul Rin sau de regiunea străbătută de acest fluviu. – Din fr. rhénan.
RENASCENTIST, -Ă, renascentişti, -ste, adj. Referitor la Renaştere, care aparţine Renaşterii, care este în spiritul Renaşterii. – După germ. renaissancistisch.
RENAŞTE, renásc, vb. III. Intranz. A se naşte din nou, a lua fiinţă. * A se arăta, a se ivi din nou, a reapărea. * A se trezi la viaţă, a se înnoi, a se înviora, a înflori. * A se forma; a se reface. – Re1- + naşte (după fr. renaître).
RENAŞTERE, renaşteri, s.f. Faptul de a renaşte; trezire la o viaţă nouă; refacere; avânt, reînflorire, reviriment. * (Şi ca n. pr.) Mişcare social-politică şi culturală, din sec. XIV până în sec. XVI, în Europa occidentală, caracterizată prin mari invenţii şi descoperiri geografice, prin înflorirea ştiinţelor şi artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică; epocă din istoria Europei în care s-a manifestat această mişcare. – Din renaşte.
RENĂSCĂTOR, -OARE, renăscători, -oare, adj. Care renaşte, care face să renască. – Renaşte + suf. -ător.
RENĂSCUT, -Ă, renăscuţi, -te, adj. Care s-a născut din nou; refăcut, trezit la viaţă, înviorat. Mă simt cu totul renăscut. – V. renaşte.
RENCI s.n. Stofă în fâşii de diferite culori şi desene, produsă în cantitatea redusă pentru colectarea mostrelor şi lansarea lor în producţie în urma sondajului de preferinţe. – Et. nec.
RENCLODĂ s.f. v. renglotă.
RENDEZ-VOUS, rendez-vous-uri, s.n. (Franţuzism fam.) Întâlnire între două sau mai multe persoane, într-un loc şi un timp dinainte stabilite. [Pr.: rendevú] – Din fr. rendez-vous.
RENDZINĂ, rendzine, s.f. Grup de soluri formate pe substrat calcaros într-un climat umed sau semiuscat cu o fertilitate naturală mijlocie sau bună. – Din fr. rendzine.

RENEGA, renég, vb. I. Tranz. A tăgădui, a nega, a contesta ceva, a dezminţi; a se lepăda de cineva sau de ceva, a nu recunoaşte ca fiind al său, a abjura. – Din lat. renegare. Cf. fr. renier.
RENEGARE, renegări, s.f. Faptul de a renega. – V. renega.
RENEGAT, -Ă, renegaţi, -te, s.m. şi f. Persoană care s-a înstrăinat, s-a lepădat de patria, de credinţa sa. * Persoană care a renunţat la convingerile sau la părerile anterioare, care a trădat grupul, asociaţia sau partidul căruia i-a aparţinut. – Din fr. renégat, germ. Renegat.
RENET, renete, adj. (În sintagma) Mere renete (şi substantivat) = numele mai multor varietăţi de mere, de culoare galbenă-portocalie, cu gust plăcut. – Din fr. reinette. Cf. germ. Renette.
RENGHI, renghiuri, s.n. (În expr.) A juca (cuiva) renghiul (sau un renghi) = a păcăli (pe cineva), a face (cuiva) o farsă. – Din tc. renç "suferinţă, durere".
RENGLOTĂ, renglote, s.f. Soi de prun cu fructe mari, sferice, galbene-verzui sau roşcate; p. restr. fructul acestui soi de prun. [Var.: renclódă, ringlótă s.f.] – Din fr. reine-claude, germ. Ringlotte.
RENIE, renii, s.f. Porţiune joasă şi convexă din meandrul unui râu, acoperită de nisipuri şi de prundişuri, reprezentând zona de acumulare a aluviunilor. – Din ucr. dial. rijen.
RENIFORM, -Ă, reniformi, -e, adj. În formă de rinichi. – Din fr. réniforme.
RENINĂ, renine, s.f. Enzimă cu efect hipertensiv, eliberată de celulele renale în condiţii de circulaţie vasculară insuficientă. – Din fr. rennine.
RENIŞ, renişuri, s.n. (Reg.) 1. Mulţime de seminţe de salcie. 2. Strat de nisip sau de pietriş pe fundul apelor curgătoare. – Renie + suf. -iş.
RENITENT, -Ă, renitenţi, -te, adj. (Med.) Care prezintă renitenţă. – Din fr. rénitent.
RENITENŢĂ, renitenţe, s.f. (Med.) Rezistenţă la apăsare. – Din fr. rénitence.
RENIU s.n. Element chimic asemănător cu platina şi existând în natură în cantităţi foarte mici. – Din fr. rhénium, germ. Rhenium.
RENOVA, renovez, vb. I. Tranz. A reînnoi, a repara o casă, un mobilier etc. – Din fr. rénover.
RENOVARE, renovări, s.f. Acţiunea de a renova şi rezultatul ei; ansamblu de lucrări tehnice, parţiale sau generale executate la un sistem tehnic existent (maşini, clădiri, instalaţii etc.), fără a-i schimba în esenţă destinaţia, pentru a-l ameliora din punctul de vedere al confortului, al folosirii, al igienii sau al esteticii; renovaţie. * Fig. Înnoire, schimbare. – V. renova.
RENOVAT, -Ă, renovaţi, -te, adj. (Despre construcţii, obiecte etc.) Reparat (în mod radical). – V. renova.
RENOVATOR, -OARE, renovatori, -oare, adj. Care renovează, reînnoieşte, schimbă. * (Substantivat) Persoană care aduce prefaceri, care militează pentru reînnoiri, pentru progres; înnoitor. – Din fr. rénovateur.
RENOVAŢIE, renovaţii, s.f. Renovare. – Din fr. rénovation.
RENTA, pers. 3 rentează, vb. I. Intranz. A produce venituri, a se solda cu câştig, cu profit; a aduce rentă, a fi productiv. * (Fam.) A merita osteneala; a fi util. – Din fr. renter.
RENTABIL, -Ă, rentabili, -e, adj. Care rentează; avantajos, productiv. – Din fr. rentable.
RENTABILITATE, rentabilităţi, s.f. 1. Calitatea de a fi rentabil; posibilitate de câştig, de profit, de venit net. 2. (În sintagma) Rata rentabilităţii = raport între profitul net şi capitalul permanent. – Din fr. rentabilité.
RENTABILIZA, rentabilizez, vb. I. Tranz. A face să devină rentabil. – Din fr. rentabiliser.

RENTABILIZARE, rentabilizări, s.f. Acţiunea de a rentabiliza şi rezultatul ei. – V. rentabiliza.
RENTABILIZAT, -Ă, rentabilizaţi, -te, adj. Care a devenit rentabil. – V. rentabiliza.
RENTĂ, rente, s.f. Venit, profit regulat pe care îl poate obţine un proprietar în virtutea dreptului său de proprietate asupra unui teren, capital etc. (prin cedarea contra plată a dreptului de folosinţă a acestora); dobândă produsă de o obligaţiune. ** Rentă viageră = sumă de bani pe care o persoană se obligă s-o plătească periodic alteia pe toată durata vieţii acesteia. * (Şi în sintagma rentă feudală) Plată (în muncă, produse sau bani) la care era obligat iobagul faţă de stăpânul său. – Din fr. rente.
RENTIER, -Ă, rentieri, -e, s.m. şi f. Persoană care beneficiază de o rentă, din care trăieşte, fără să desfăşoare vreo activitate productivă pentru a-şi câştiga existenţa. [Pr.: -ti-er] – Din fr. rentier.
RENUME s.n. Nume bun; faimă, reputaţie, celebritate. – Din fr. renom (după nume).
RENUMIT, -Ă, renumiţi, -te, adj. Cu renume; celebru, vestit, faimos, strălucit, ilustru. – Din fr. renommé (după nume).
RENUNŢA, renúnţ, vb. I. Intranz. A se lăsa de ceva, a întrerupe, a înceta de a mai face ceva; a părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva). – Din fr. renoncer, lat. renuntiare.
RENUNŢARE, renunţări, s.f. Acţiunea de a renunţa şi rezultatul ei. – V. renunţa.
RENURĂ, renuri, s.f. (Tehn.) Canelură. – Din fr. rainure.
REO- Element de compunere cu sensul "curgător", care serveşte la formarea unor substantive. [Pr.: re-o-] – Din tr. rhéo÷.
REOBAZĂ, reobaze, s.f. Măsură a stării de excitabilitate a unui nerv, muşchi etc., reprezentată de valoarea minimă a intensităţii stimulului natural sau artificial necesară pentru a provoca excitaţia. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéobase.
REOCUPA, reocúp, vb. I. Tranz. A ocupa din nou; a recuceri. [Pr.: re-o-] – Din fr. réoccuper.
REOCUPARE, reocupări, s.f. Acţiunea de a reocupa şi rezultatul ei. [Pr.: re-o-] – V. reocupa.
REOFIL, -Ă, reofili, -e, adj. (Despre vieţuitoare) Care preferă mediul din apele curgătoare. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéophile, engl. rheophile.
REOFOR, reofori, s.m. Fir al unei pile electrice. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéophore.
REOGRAFIE, reografii, s.f. (Med.) Explorare a modului în care se face circulaţia sângelui în anumite organe sau regiuni ale corpului pe baza variaţiilor electrice ale acestora. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéographie.
REOLOGIC, -Ă, reologici, -ce, adj. Care aparţine reologiei, privitor la reologie. [Pr.: re-o-] – Din reologie.
REOLOGIE s.f. Ramură a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie curgerea lentă şi deformarea în timp a corpurilor solide sub acţiunea forţelor exercitate asupra lor. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéologie.
REOMETRIE s.f. Tehnică de măsurare a unui material cu proprietăţi reologice. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéométrie, engl. rheometry.
REOMETRU, reometre, s.n. Instrument pentru studierea şi măsurarea caracteristicilor reologice ale materialelor. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéométre.
REOMORFISM s.n. (Geol.) Proces prin care o rocă sau un sediment se transformă într-o masă fluidă. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéomorphisme.
REORÂNDUI, reorânduiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A reface o orânduială stricată sau a se orândui după alte criterii. [Pr.: re-o-] – Re1- + orândui.

REORÂNDUIRE, reorânduiri, s.f. Acţiunea de a (se) reorândui. [Pr.: re-o-] – V. reorândui.
REORCHESTRA, reorchestrez, vb. I. Tranz. A orchestra din nou, a face o altă orchestraţie. – Din fr. réorchestrer.
REORCHESTRARE, reorchestrări, s.f. Acţiunea de a reorchestra şi rezultatul ei. – V. reorchestra.
REORCHESTRAT, -Ă, reorchestraţi, -te, adj. (Despre lucrări muzicale) Care a fost orchestrat din nou. – V. reorchestra.
REORDONA, reordonez, vb. I. Tranz. A reface o ordine stricată sau a ordona după alte criterii. – Re1- + ordona.
REORDONANŢA, reordonanţez, vb. I. Tranz. A ordonanţa din nou. – Din fr. réordonnancer.
REORDONANŢARE, reordonanţări, s.f. Acţiunea de a reordonanţa şi rezultatul ei – V. reordonanţa.
REORDONARE, reordonări, s.f. Acţiunea de a reordona. – V. reordonare.
REORDONAT, -Ă, reordonaţi, -te, adj. Care a fost ordonat din nou (după alte criterii sau refăcând ordinea deranjată). – V. reordona.
REORGANIZA, reorganizez, vb. I. Tranz. A organiza pe baze noi; a întocmi, a orândui din nou. – Din fr. réorganiser.
REORGANIZARE, reorganizări, s.f. Acţiunea de a reorganiza şi rezultatul ei; reorganizaţie. – V. reorganiza.
REORGANIZATOR, -OARE, reorganizatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care reorganizează. – Din fr. réorganisateur.
REORGANIZAŢIE, reorganizaţii, s.f. (Înv.) Reorganizare. – Din fr. réorganisation.
REORIENTA, reorientez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) orienta într-o nouă direcţie. [Pr.: -ri-en-] – Re1- + orienta.
REORIENTARE, reorientări, s.f. Acţiunea de a (se) reorienta. [Pr.: re-o-] – V. reorienta.
REORIENTAT, -Ă, reorientaţi, -te, adj. Care este orientat într-o nouă direcţie. [Pr.: re-o-] – V. reorienta.
REOSCOP, reoscoape, s.n. Instrument cu care se constată prezenţa unui curent electric. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéoscope.
REOSCOPIC, -Ă, reoscopici, -ce, adj. Obţinut cu ajutorul reoscopului, de reoscop. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéoscopique.
REOSPĂLĂTOR, reospălătoare, s.n. Jgheab înclinat, confecţionat din tablă şi căptuşit cu faianţă, utilizat la spălarea, respectiv la concentrarea cărbunilor. [Pr.: re-o-] – Reo- + spălător.
REOSTAT, reostate, s.n. Aparat care serveşte la reglarea intensităţii curentului electric din circuite. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéostat.
REOSTATIC, -Ă, reostatici, -ce, adj. Referitor la reostat, de reostat. [Pr.: re-o-] – Reostat + suf. -ic.
REOSTRICŢIUNE, reostricţiuni, s.f. Contracţie transversală a unui fascicul de purtători de sarcină electrică, datorită forţelor exercitate de câmpul magnetic propriu [Pr.: re-o-stric-ţi-u-] – Din fr. reostriction.
REOTROPISM, reotropisme, s.n. Tropism propriu organismelor acvatice fixate, prin care ele iau o poziţie determinată în raport cu curentul apei. [Pr.: re-o-] – Din fr. rhéotropisme.
REPAGINA, repaginez, vb. I. Tranz. A reface o paginaţie greşită. – Re1- + pagina.
REPAGINARE, repaginări, s.f. Acţiunea de a repagina. – V. repagina.

REPAGINAT, -Ă, repaginaţi, -te, adj. (Despre paginaţie) Care a fost refăcut. – V. repagina.
REPAOS s.n. v. repaus.
REPARA, repár, vb. I. Tranz. 1. A face propriu pentru folosire, a reface, a readuce în stare bună, a repune în stare de funcţionare; a drege. * A cârpi. 2. Fig. A îndrepta, a corecta. * (Rar) A înlocui, a compensa. * (Jur.) A acoperi o pagubă, a plăti daune (pentru o stricăciune, o insultă etc.) – Din fr. réparer, lat. reparare.
REPARABIL, -Ă, reparabili, -e, adj. Care poate fi reparat, dres; fig. care poate fi îndreptat, corectat. – Din fr. réparable, lat. reparabilis.
REPARARE, reparări, s.f. Acţiunea de a repara şi rezultatul ei; reparat. – V. repara.
REPARAT1 s.n. Faptul de a repara; reparare. – V. repara.
REPARAT2, -Ă, reparaţi, -te, adj. 1. Care poate fi folosit din nou fiindcă a fost readus în stare de funcţionare (prin reparaţii, renovări etc.); recondiţionat, (pop.) dres2 (1). 2. Fig. Îndreptat, corectat. * (Jur.; despre stricăciuni, insulte etc.) Pentru care s-au plătit daune. – V. repara.
REPARATOR, -OARE, reparatori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care repară, reparatoriu; p. ext. care înviorează. * (Jur.) Care acoperă o pagubă. – Din fr. réparateur.
REPARATORIU, -IE, reparatorii, adj. Reparator. – Din fr. réparatoire.
REPARAŢIE, reparaţii, s.f. 1. Ansamblu de operaţii efectuate asupra unui lucru stricat, uzat, defectat, pentru a-l menţine sau a-l readuce în stare normală de funcţionare. ** Reparaţii capitale = înlocuirea sau refacerea completă a unor elemente principale ale utilajelor, agregatelor, clădirilor etc.; fig. supunerea organismului unor analize şi tratamente generale în vederea restabilirii sănătăţii. 2. (Jur.) Acoperire a unui prejudiciu de către persoana răspunzătoare de pricinuirea lui, despăgubire a unei pagube. * Fig. Satisfacţie pentru o ofensă. [Var.: reparaţiúne s.f.] – Din fr. réparation, lat. reparatio, -onis, germ. Reparation.
REPARAŢIUNE s.f. v. reparaţie.
REPARTITOR, repartitoare, s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate face schimbarea legăturilor dintre liniile exterioare şi cele interioare ale unei centrale telefonice. – Din fr. répartiteur.
REPARTIŢIE, repartiţii, s.f. Distribuire, împărţire, repartizare. – Din fr. répartition.
REPARTIZA, repartizez, vb. I. Tranz. A împărţi, a distribui ceva (după anumite norme). – După fr. répartir.
REPARTIZARE, repartizări, s.f. 1. Acţiunea de a repartiza şi rezultatul ei. 2. (În sintagmele) Repartizare a cheltuielilor = distribuire a cheltuielilor indirecte de producţie asupra costurilor produselor, a lucrărilor executate şi a serviciilor prestate. Repartizare a sarcinilor = precizare a obligaţiilor profesionale pe persoane, secţii, ateliere, sectoare etc. – V. repartiza.
REPARTIZAT, -Ă, repartizaţi, -te, adj. Împărţit, distribuit. – V. repartiza.
REPARTIZATOR, repartizatoare, s.n. (Tehn.) Distribuitor (2). – Repartiza + suf. -tor.
REPARTIZOR, repartizoare, s.n. (Tehn.) Distribuitor. – Repartiza + suf. -or.
REPASA, repasez, vb. I. Tranz. (Text.) A revizui ţesăturile şi tricotajele în scopul descoperirii şi corectării greşelilor de ţesătură sau de tricotaj. – Din fr. repasser.

REPASARE, repasări, s.f. Revizuirea şi retuşarea ţesăturilor sau a tricoturilor, efectuate cu ajutorul unui ac, al unei pensete sau al unei maşini speciale, la o masă translucidă luminată dedesubt. – După fr. repasser.
REPASAT, -Ă, repasaţi, -te, adj. (Despre ţesături, tricotaje) Care a fost revizuit şi reparat. – V. repasa.
REPASATOARE, repasatoare, s.f. Muncitoare care execută lucrări de repasare. – Repasa + suf. -toare.
REPATRIA, repatriez, vb. I. Refl. şi tranz. A se înapoia sau a aduce pe cineva în patrie după o absenţă îndelungată (voită sau silită). [Pr.: -tri-a-] – V. repatria.
REPATRIERE, repatrieri, s.f. Acţiunea de a (se) repatria şi rezultatul ei. [Pr.: -tri-e-] – V. repatria.
REPAUS, repausuri, s.n. 1. Stare în care orice funcţie sau activitate este temporar întreruptă şi care are rolul de a reface capacitatea de muncă a organismului; odihnă, inactivitate. * Suspendare temporară a unei activităţi, având rolul de a restabili capacitatca de muncă a unui organ sau a întregului organism. 2. (Fig.) Stare a unui corp în raport cu alt corp sau cu un sistem de referinţă, în care distanţele dintre punctele corpului sau ale sistemului de referinţă nu variază cu timpul. 3. (Fil.) Moment integrant al mişcării, având în raport cu acesta un caracter relativ şi condiţionând stabilirea relativă a lucrurilor. 4. (Biol.; în sintagma) Repaus mamar = perioada dintre încheierea unei lactaţii şi următoarea fătare, specifică unor animale. [Pr.: -pa-us, – Var.: repáos s.n.] – Lat. / * / repausum.
REPAUZA, repauzez, vb. I. 1. Refl. A se odihni. 2. Intranz. (Livr.) A muri. [Pr.: -pa-u-] – Din lat. repausare.
REPAUZARE, repauzări, s.f. Acţiunea de a (se) repauza şi rezultatul ei. [Pr.: -pa-u-] – V. repauza.
REPAUZAT, -Ă, repauzaţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Odihnit. 2. S.m. şi f. (Livr.) Răposat, decedat. [Pr.: -pa-u-] – V. repauza.
REPEDE, repezi, adj., adv. I. Adj. 1. (Despre mişcări) Care se produce fără întârziere; iute, rapid; (despre lucruri în mişcare) care se deplasează cu repeziciune, cu iuţeală; (despre ape) care curge cu repeziciune; p. ext. (despre picături, stropi etc.) care cade iute, succedându-se rapid. * (Despre timp) Care trece cu repeziciune. * (Despre oameni şi manifestările lor) Iute în mişcări, ager, sprinten, vioi; grăbit, repezit, pripit. ** Loc. adv. Cu paşi repezi = grabnic, în ritm rapid. * (Substantivat, f.) Gândăcel de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră (Cicindela campestris). 2. (Despre agenţi fizici) Care se manifestă cu putere dar nu durează mult; care trece iute. 3. (Despre dealuri, planuri etc.) Foarte înclinat, pieziş, în pantă, abrupt. 4. (Despre drumuri) Care duce la ţintă în cel mai scurt timp. II. Adv. 1. Iute, cu zor, în grabă. * Îndată, imediat, deodată, brusc. ** Expr. Repede-repejor = îndată, fără întârziere. 2. Devreme, de timpuriu, prea curând. – Lat. rapidus, rapide.
REPEGIOR adv. v. repejor.
REPEJOR adv. Diminutiv al lui repede. [Var.: repegiór adv.] – Repede + suf. -ior.
REPEJUNE, repejuni, s.f. (Înv.) Iuţeală, repeziciune. – Repede + suf. -iune.
REPENT, -Ă, repenţi, -te, adj. (Despre tulpinile plantelor) Care stă culcat pe pământ (şi din loc în loc dă naştere la rădăcini); târâtor. – Din lat. repens, -tis.
REPER, repere, s.n. 1. Corp sau sistem de corpuri la care se raportează poziţia unui corp fix sau mobil; semn sau obiect care uşurează orientarea. * Semn trasat pe un obiect, pentru a permite recunoaşterea poziţiei pe care

trebuie să o ocupe acel obiect într-un ansamblu; semn trasat pe diferite piese care trebuie să fie asamblate. ** Punct de reper = semn care serveşte la recunoaşterea unui loc, la orientare. * (Top.) Indicator de nivel servind la calcularea sau la verificarea altitudinii unui punct de pe teren. 2. (Tehn.) Mecanism, aparat de orientare. – Din fr. repére.
REPERA, reperez, vb. I. Tranz. A marca puncte de reper; a determina cu ajutorul unui punct de reper poziţia exactă a unui loc. – Din fr. repérer.
REPERAJ, reperaje, s.n. Reperare. – Din fr. repérage.
REPERARE, reperări, s.f. Acţiunea de a repera şi rezultatul ei; reperaj. – V. repera.
REPERAT, -Ă, reperaţi, -te, adj. Care a suferit acţiunea de reperare. – V. repera.
REPERCUSIUNE, repercusiuni, s.f. Urmare, consecinţă. [Pr.: -si-u-] – Din fr. répercussion.
REPERCUTA, pers. 3 repercutează, vb. I. Refl. 1. (Despre unde sonore sau luminoase) A se răsfrânge, a se retransmite, a reveni, a se întoarce. 2. Fig. A avea urmări, consecinţe, a-şi manifesta indirect efectele. – Din fr. répercuter.
REPERCUTARE, repercutări, s.f. Acţiunea de a se repercuta şi rezultatul ei. – V. repercuta.
REPERCUTAT, -Ă, repercutaţi, -te, adj. Răsfrânt, întors, revenit. – V. repercuta.
REPERTOAR s.n. v. repertoriu.
REPERTOR s.n. v. repertoriu.
REPERTORIA, repertoriez, vb. I. Tranz. A înregistra într-un repertoriu (1); a repertoriza. [Pr.: -ri-a] – Din fr. répertorier.
REPERTORIAL, -Ă, repertoriali, -e, adj. De repertoriu (2). [Pr.: -ri-al] – Din engl. repertorial.
REPERTORIU, repertorii, s.n. 1. Caiet, registru în care se înscriu, în ordine alfabetică, date, nume etc., pentru a putea fi uşor găsite. 2. Totalitatea pieselor teatrale sau muzicale care se joacă în cadrul unui teatru în timpul unei stagiuni. * Totalitatea pieselor scrise de un autor dramatic. 3. Culegere de texte, de cântece etc. [Var.: repertór, repertoár s.n.] – Din fr. répertoire, lat. repertorium.
REPERTORIZA, repertorizez, vb. I. Tranz. A înscrie într-un repertoriu (1); a repertoria. – Repertoriu + suf -iza.
REPETA, repét, vb. I. Tranz. A spune, a face, a produce încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs. * A citi sau a spune încă o dată un rol, o lecţie, pentru a le reţine, pentru a le fixa în memorie sau pentru a le înţelege mai bine conţinutul; (despre artişti) a face exerciţii pregătitoare în vederea unui spectacol sau a unei audiţii publice, a face repetiţia unui rol, a unei piese de teatru etc. * (Despre elevi, studenţi) A urma din nou cursurile clasei sau anului de studii (în care a rămas repetent). * Refl. A se produce, a se întâmpla încă o dată (sau de mai multe ori), a avea loc din nou. [Var.: (înv.) repeţí vb. IV] – Din fr. répéter, germ. repetieren.
REPETABIL, -Ă, repetabili, -e, adj. Care se poate repeta. – Din fr. répétable.
REPETABILITATE s.f. Însuşirea de a fi repetabil. – Repetabil + suf. -itate.
REPETARE, repetări, s.f. Acţiunea de a (se) repeta şi rezultatul ei; repetiţie. – V. repeta.
REPETAT, -Ă, repetaţi, -te, adj. Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori); care se repetă. – V. repeta.

REPETENT, -Ă, repetenţi, -te, adj., s.m. şi f. (Elev sau student) care repetă clasa sau anul de studii deoarece nu a obţinut nota de trecere. – Din germ. Repetent.
REPETENŢIE, repetenţii, s.f. Faptul de a rămâne repetent; situaţia de repetent. – Repetent + suf. -ie.
REPETITOR, -OARE, repetitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. (Ieşit din uz) Pedagog, meditator. 2. S.m. şi f. Pianist acompaniator al unui cântăreţ sau al unui instrumentist în repetiţii şi în recitaluri; corepetitor. 3. S.n. Sală de meditaţie într-un internat. – Din fr. répétiteur, germ. Repetitor.
REPETIŢIE, repetiţii, s.f. 1. Repetare, reluare a aceloraşi vorbe, idei, acţiuni etc. ** Armă cu repetiţie = armă cu care se pot trage mai multe focuri (reîncărcându-se automat). * Exerciţiu făcut de către interpreţi pentru pregătirea unui spectacol sau a unei audiţii publice. ** Repetiţie generală = ultima repetiţie (cu decoruri şi costume) făcută înainte de spectacol. * Reluare de către elevi, la şcoală, în cadrul unor lecţii speciale, sau acasă, a materiei de învăţământ deja parcurse. 2. Procedeu sintactic-stilistic care constă în întrebuinţarea de două sau de mai multe ori a aceluiaşi cuvânt sau a aceluiaşi grup de cuvinte, pentru a exprima durata, intensitatea, distribuţia, progresia, succesiunea, periodicitatea sau pentru a sublinia o idee. – Din fr. répétition.
REPETOR, repetoare, s.n. Aparat folosit pentru amplificarea bilaterală a semnalelor într-o cale de telecomunicaţii pe fire, având rolul de a compensa atenuarea semnalului pe o secţiune a liniei. – Repeta + suf. -or.
REPEŢI vb. IV v. repeta.
REPEZEALĂ, repezeli, s.f. 1. Iuţeală, grabă mare, repeziciune. ** Loc. adv. La repezeală = foarte repede, în mare grabă. 2. (Rar) Goană, fugă. – Repezi + suf. -eală.
REPEZI, repéd, vb. IV. 1. Refl. A porni în grabă, a se duce repede spre..., a da fuga, a sări. * A trece pe undeva în grabă (şi pentru scurt timp), a se abate pe la..., a da o fugă. * Tranz. A trimite pe cineva în grabă. 2. Refl. (Fam.; despre oameni) A face un lucru în grabă şi adesea fără chibzuială, a acţiona în pripă; a se pripi (1). 3. Refl. A se năpusti, a se arunca, a năvăli. 4. Tranz. A trânti, a izbi, a arunca, a azvârli. * A da, a aplica cu violenţă o lovitură cu pumnul, cu palma etc. 5. Tranz. Fig. A se răsti la cineva, a-i vorbi aspru, violent; a brusca. * Refl. (Fam.; despre oameni) A face un lucru în grabă şi adesea fără chibzuială, a acţiona în pripă; a se pripi (1). – Din repede.
REPEZICIUNE, repeziciuni, s.f. 1. Însuşirea de a fi repede; grabă mare, iuţeală, viteză, rapiditate. 2. (Rar) Înclinare a unei pante. – Repede + suf. -iciune.
REPEZIŞ, repezişuri, s.n. 1. Mişcare violentă; goană, alergătură; năvală. * Fig. Izbucnire, precipitare. 2. Pantă abruptă; povârniş foarte înclinat. 3. Porţiune din cursul unui râu unde apa curge foarte repede. – Repede + suf. -iş.
REPEZIT, -Ă, repeziţi, -te, adj. 1. Grăbit, făcut în grabă, la repezeală. 2. Care acţionează pripit; p. ext. pornit, mânios, nestăpânit; răstit. – V. repezi.
REPEZITURĂ, repezituri, s.f. (Rar) Mişcare rapidă, precipitată; goană, fugă. – Repezi + suf. -tură.
REPICA, repichez, vb. I. Tranz. A răsădi la distanţe mai mari plantele tinere, crescute în răsadniţe şi sere, pentru a le asigura condiţii favorabile de nutriţie; a transplanta, a replanta. – Din fr. repiquer.
REPICAJ, repicaje, s.n. Repicare. – Din fr. repiquage.
REPICARE, repicări, s.f. Acţiunea de a repica şi rezultatul ei; repicaj. – V. repica.
REPICAT, repicaturi, s.n. (Agron.) Repicare. – V. repica.

REPLANTA, replantez, vb. I. Tranz. A planta din nou; a transplanta. – Re1- + planta. Cf. fr. replanter.
REPLANTARE, replantări, s.f. Acţiunea de a replanta şi rezultatul ei; transplantare. – V. replanta.
REPLAY s.n. Reluare imediată a fazelor interesante într-o transmisie sportivă (directă) la televiziune, [Pr.: ripléi] – Cuv. engl.
REPLIA, repliez, vb. I. 1. Refl. (Mil.) A se retrage în ordine. 2. Tranz. A strânge (după ce a fost desfăşurat) prin suprapunerea unei părţi peste alta. [Pr.: -pli-a] – Din fr. replier.
REPLICA, réplic, vb. I. Tranz. A da o replică (1), a răspunde; a riposta. – Din fr. répliquer.
REPLICĂ, replici, s.f. 1. Răspuns prompt şi energic care combate afirmaţiile cuiva; ripostă. ** Loc. adj. Fără replică = definitiv. ** Expr. A fi tare în replici = a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuţie. A avea replică = a răspunde prompt şi răspicat. (Jur.) A vorbi în replică = a răspunde, în cursul unei dezbateri, combătând afirmaţiile şi atacurile părţii adverse. 2. Porţiune din rolul unui actor, constituind un răspuns la cele spuse de partener. * Parte finală a unui fragment de dialog, care solicită intervenţia interlocutorului. 3. Copie a unei opere de artă executată de autorul operei originale sau sub supravegherea lui directă. 4. (Fiz.) Mulaj al suprafeţei unui corp, realizat sub forma unei pelicule care pe o parte este plană, iar pe cealaltă reproduce structura superficială a corpului, utilizat în microscopia electronică pentru studiul corpurilor groase, netransparente pentru electroni. – Din fr. réplique.
REPLIERE, replieri, s.f. Acţiunea de a se replia şi rezultatul ei. [Pr.: -li-e-] – V. replia.
REPOPULA, repopulez, vb. I. Tranz. A popula din nou un teritoriu. * A reface un teren forestier despădurit. – Re1- + popula.
REPOPULARE, repopulări, s.f. Acţiunea de a repopula şi rezultatul ei. – V. repopula.
REPOPULAT, -Ă, repopulaţi, -te, adj. Care a fost populat din nou. – V. repopula.
REPORT, reporturi, s.n. Trecere a unei sume (reprezentând un total parţial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată în continuare; p. ext. sumă, total reportate sau orice sumă rămasă dintr-un calcul anterior. – Din fr. report.
REPORTA, reportez, vb. I. Tranz. A face un report. – Din fr. reporter.
REPORTAJ, reportaje, s.n. Specie publicistică, apelând adesea la modalităţi literare de expresie, care informează asupra unor situaţii, evenimente de interes general sau ocazional, realităţi geografice, etnografice, economice etc., culese de obicei la faţa locului. – Din fr. reportage.
REPORTARE, reportări, s.f. Acţiunea de a reporta şi rezultatul ei. – V. reporta.
REPORTER, -Ă, reporteri, -e, s.m. şi f. Persoană însărcinată să culeagă şi să transmită de pe teren ştiri şi informaţii; autor de reportaje. ** Reporter cinematografic = operator care filmează în vederea realizării unor jurnale cinematografice, a unor filme documentare etc. [Ace. şi: reportér] – Din fr. reporter, germ. Reporter, engl. reporter.
REPORTERAŞ, reporteraşi, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui reporter. – Reporter + suf. -aş.
REPORTERICESC, -EASCĂ, reportericeşti, adj. De reporter. – Reporter + suf. -icesc.
REPORTOFON, reportofoane, s.n. Magnetofon special pentru reportaje. – Report [er] + [magnet] ofon.

REPOVESTI, repovestesc, vb. IV. Tranz. A povesti încă o dată, a mai spune o dată ceva ce a fost povestit. – Re1- + povesti.
REPOVESTIRE, repovestiri, s.f. Acţiunea de a repovesti şi rezultatul ei. – V. repovesti.
REPOVESTIT, -Ă, repovestiţi, -te, adj. Povestit din nou, povestit încă o dată. – V. repovesti.
REPREHENSIBIL, -Ă, reprehensibili, -e, adj. (Livr.) Care merită să fie condamnat, care atrage reproşuri; blamabil, condamnabil. – Din fr. réprehensible, lat. reprehensibilis.
REPREHENSIUNE, reprehensiuni, s.f. Mustrare, reproş; blam. [Pr.: -si-u-] – Din fr. répréhension, lat. reprehensio, -onis.
REPRESALII s.f. pl. Măsuri drastice luate de anumite organe de stat împotriva unor grupări sociale, ca urmare a săvârşirii, de către acestea, a unor acte de răzvrătire. * Măsuri de constrângere luate, de un stat împotriva organelor sau cetăţenilor altui stat, ca urmare a săvârşirii de către acel stat a unor acte ilicite faţă de el sau faţă de cetăţenii lui şi spre a-l determina să înceteze astfel de acte. – Din fr. représailles, lat. represalia.
REPRESIBIL, -Ă, represibili, -e, adj. (Rar) Care poate sau trebuie să fie reprimat. – Din fr. répressible.
REPRESIUNE, represiuni, s.f. Reprimare prin violenţă a unei acţiuni de opoziţie, de revoltă; (la pl.) acţiuni drastice întreprinse în acest scop. * Măsură de constrângere juridică cu caracter penal împotriva infractorilor, care constă în arestarea, trimiterea în judecată şi condamnarea lor la pedepesele prevăzute de lege. [Pr.: -si-u-] – Din fr. répresion.
REPRESIV, -Ă, represivi, -e, adj. Care reprimă, care serveşte ca mijloc de reprimare; privitor la represiune. – Din fr. répressif.
REPREZENTA, reprezint, vb. I. Tranz. 1. A avea forma sau înfăţişarea unui anumit obiect; a realiza (în miniatură) un obiect. * A înfăţişa, a evoca ceva prin procedee plastice, grafice sau prin limbaj. 2. A interpreta pe scenă o lucrare dramatică în faţa publicului. 3. A acţiona în numele unei persoane, al unei colectivităţi, al unui stat în temeiul împuternicirii primite de la acestea sau de la lege; a avea un împuternicit sau un mandatar. * A fi exponentul unui curent, al unei şcoli etc., înfăţişând, întruchipând aspectele lor caracteristice, esenţiale. 4. A constitui, a fi, a însemna. 5. A-şi readuce în conştiinţă imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior; p. ext. a-şi imagina, a-şi închipui. 6. A exprima o legătură între mai multe mărimi printr-o relaţie matematică. – Din fr. représenter, lat. repraesentare.
REPREZENTABIL, -Ă, reprezentabili, -e, adj. (Despre piese de teatru) Care se poate reprezenta. – Din fr. représentable.
REPREZENTANT, -Ă, reprezentanţi, -te, s.m. şi f. 1. Persoană împuternicită să reprezinte pe cineva sau ceva, să ţină locul cuiva, să acţioneze în numele cuiva. * Persoană care reprezintă interesele unui stat în alt stat, la o întrunire diplomatică etc. 2. Cel care reprezintă o şcoală, un curent; exponent. – Din fr. représentant.
REPREZENTANŢĂ, reprezentanţe, s.f. 1. Organ care reprezintă în altă ţară interesele ţării sale în domeniul economic, politic etc. 2. (În sintagmele) Reprezentanţă naţională = organ de stat constituit din totalitatea deputaţilor. Reprezentanţă comercială = organ al unui stat, care îl reprezintă în relaţiile comerciale cu alte state. – Din germ. Repräsentanz.
REPREZENTARE, reprezentări, s.f. Acţiunea de a reprezenta şi rezultatul ei. 1. Înfăţişare, redare, reproducere a unui lucru (prin mijloace plastice). ** Reprezentare topografică = înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de

pe teren cu ajutorul semnelor topografice. 2. Imagine senzorială a obiectelor şi fenomenelor realităţii, evocată mintal, în absenţa acestora, pe baza percepţiilor anterioare. 3. Interpretare pe scenă a unei lucrări dramatice; reprezentaţie (1). 4. (În sintagma) Cheltuieli de reprezentare = sume prevăzute într-un buget cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcţiilor oficiale pe care le deţine o persoană. – V. reprezenta.
REPREZENTATIV, -Ă, reprezentativi, -e, adj. 1. (Despre un organ sau un sistem de guvernare) Care reprezintă o colectivitate şi acţionează în numele ei, fiind constituit prin alegeri. 2. Care (prin însuşirile sale) reprezintă, ilustrează epoca, mediul, curentul din care face parte. * (Substantivat, f.) Echipă care reprezintă o asociaţie sportivă, o ţară etc. – Din fr. représentatif.
REPREZENTAŢIE, reprezentaţii, s.f. Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc; spectacol. [Var.: reprezentaţiúne s.f.] – Din fr. représentation, lat. repraesentatio, -onis.
REPREZENTAŢIUNE s.f. v. reprezentaţie.
REPRIMA, reprím, vb. I. Tranz. A curma, a înăbuşi, a împiedica prin mijloace drastice, violente desfăşurarea unei acţiuni, un act de revoltă etc. – Din fr. réprimer.
REPRIMARE, reprimări, s.f. Acţiunea de a reprima şi rezultatul ei. – V. reprima.
REPRIMATOR, -OARE, reprimatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care reprimă. – Reprima + suf. -tor.
REPRIMI, reprimesc, vb. IV. Tranz. A primi înapoi. * A reangaja o persoană care a fost concediată. – Re1- + primi.
REPRIMIRE, reprimiri, s.f. Acţiunea de a reprimi şi rezultatul ei. – V. reprimi.
REPRINT s.n. Retipărire. [Pr.: riprínt] – Cuv. engl.
REPRIVATIZA, reprivatizez, vb. I. Tranz. A face o reprivatizare. – Re1- + suf. -iza.
REPRIVATIZARE, reprivatizări, s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naţionalizate de stat din nou în proprietatea privată. – V. reprivatiza.
REPRIZĂ, reprize, s.f. 1. Fiecare dintre intervalele sau etapele succesive de timp care împarte în părţi egale durata totală a unei întreceri sportive, între care se interpun pauze variabile după natura jocului. 2. Durată a unei faze într-o operaţie tehnică; etapă de lucru. ** Loc. adv. În reprize = pe rând, în etape. 3. Trecere a unui motor de autovehicul de la un regim de mers cu turaţia joasă la unul cu turaţia înaltă, printr-o accelerare bruscă. 4. Reluare sau repetare a unei operaţii tehnice întrerupte. 5. Defect la suprafaţa unor piese turnate datorat umplerii incomplete a formelor de turnare, care se prezintă sub forma şanţurilor, a unor rotunjiri etc. – Din fr. reprise.
REPROBA, repréb, vb. I. Tranz. A dezaproba un act, o acţiune; a respinge, a condamna. – Din lat. reprobare.
REPROBABIL, -Ă, reprobabili, -e, adj. Care merită să fie reprobat, care trebuie condamnat; blamabil, condamnabil. – Din lat. reprobabilis.
REPROBARE, reprobări, s.f. Acţiunea de a reproba; reprobaţiune. – V. reproba.
REPROBATOR, -OARE, reprobatori, -oare, adj. Care reprobă. – Din fr. réprobateur, lat. reprobator, -oris.
REPROBAŢIUNE, reprobaţiuni, s.f. (Rar) Reprobare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. réprobation, lat. reprobatio, -onis.
REPRODUCĂTOR, -OARE, reproducători, -oare, adj. Care se reproduce (6), se înmulţeşte (uşor). * (Substantivat) animal domestic selecţionat după criterii

biologice şi productive în vederea reproducţiei (2). – Reproduce + suf. -ător. Cf. fr. reproducteur.
REPRODUCE, reprodúc, vb. III. 1. Tranz. A reda cu exactitate ceea ce este scris, ceea ce a spus sau a făcut cineva. * A imita felul de a fi, gesturile, mimica cuiva. 2. Refl. A reactualiza în memorie idei, cunoştinţe însuşite în cursul experienţei anterioare. 3. Refl. A se produce, a se arăta din nou; a se repeta. 4. Tranz. (Ec. pol.) A relua în mod continuu procesul de producţie; a produce din nou. 5. Tranz. A produce în serie; a multiplica. 6. Refl. (Biol.) A se perpetua prin generare; a se înmulţi. – Re1- + produce (după fr. reproduire).
REPRODUCERE, reproduceri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) reproduce şi rezultatul ei. 2. (Concr.) Copie după o lucrare de artă originală (desen, pictură, sculptură etc.). 3. (Psih.) Proces al memoriei prin care se evocă, se reactualizează mintal imagini, idei, cunoştinţe însuşite în cursul experienţei anterioare, în lipsa obiectelor, textelor etc. respective. 4. (Biol.) Înmulţire, reproducţie. – V. reproduce.
REPRODUCTIBIL, -Ă, reproductibili, -e, adj. Care poate fi reprodus. – Din fr. reproductible.
REPRODUCTIV, -Ă, reproductivi, -e, adj. 1. Care reproduce (1). * Care reprezintă o reproducere. 2. Care favorizează o nouă producţie. – Din fr. reproductif.
REPRODUCTIVITATE s.f. (Livr.) Capacitatea de a (se) reproduce. – Din fr. reproductivité.
REPRODUCŢIE, reproducţii, s.f. 1. (Ec. pol.) Reînnoire, reluare neîntreruptă a procesului de producţie. 2. Procesul de perpetuare a unei specii. – Din fr. reproduction.
REPRODUS, -Ă, reproduşi, -se, Care este rezultatul unei reproducţii. – V. reproduce.
REPROFILA, reprofilez, vb. I. Tranz. A schimba prolilul unei întreprinderi, al unei instituţii etc.; a reorganiza. – Re2- + profila.
REPROFILARE, reprofilări, s.f. Acţiunea de a reprofila şi rezultatul ei. – V. reprofila.
REPROGRAFIE s.f. Nume generic pentru procedeele tehnice de multiplicare a textelor. – Din fr. reprographie.
REPROGRAMA, reprogramez, vb. I. Tranz. A programa din nou. – Re1- + programa.
REPROGRAMABIL, -Ă, reprogramabili, -e, adj. Care poate fi reprogramat. – Reprograma + suf. -bil.
REPROGRAMARE, reprogramări, s.f. Acţiunea de a reprograma. – V. reprograma.
REPROGRAMAT, -Ă, reprogramaţi, -te, adj. Care a fost programat din nou. – V. reprograma.
REPROŞ, reproşuri, s.n. Imputare, dojană; mustrare, învinuire. – Din fr. reproche.
REPROŞA, reproşez, vb. I. Tranz. A mustra, a învinui, a(-şi) face reproşuri, a(-şi) imputa. – Din fr. reprocher.
REPROŞABIL, -Ă, reproşabili, -e, adj. Care merită reproşuri, de reproşat. – Din fr. reprochable.
REPTILĂ, reptile, s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate ovipare, de obicei terestre, târâtoare, cu temperatura corpului variabilă, cu corpul acoperit de o piele groasă, solzoasă, fără picioare sau cu picioare scurte, dispuse lateral, şi cu inima formată din două auricule şi un ventricul (Reptilia); (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. reptile, germ. Reptile.

REPTILIAN, -Ă, reptilieni, -e, adj. Care este specific reptilei, de reptilă. [Pr.: -li-an] – Din fr. reptilien.
REPUBLICA, repúblic, vb. I. Tranz. A publica din nou; a reedita, a retipări. – Re1- + publica.
REPUBLICABIL, -Ă, republicabili, -e, adj. Care poate fi republicat. – Re1- + publicabil.
REPUBLICAN, -Ă, republicani, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine republicii, privitor la republică. 2. S.m. şi f. Adept al republicii ca formă de guvernământ. – Din it. republicano, fr. républicain.
REPUBLICANISM s.n. (Rar) Concepţie care susţine republica drept formă de guvernământ; atitudine, activitate în favoarea republicii. – Din fr. républicanisme.
REPUBLICARE, republicări, s.f. Acţiunea de a republica şi rezultatul ei. – V. republica.
REPUBLICAT, -Ă, republicaţi, -te, adj. Care a fost publicat din nou. – V. republica.
REPUBLICĂ, republici, s.f. Formă de guvernământ în care organele supreme ale puterii de stat sunt alese pe un timp determinat; ţară, stat care are o astfel de formă de guvernământ. * (Rar) Populaţia unei astfel de ţări. – Din it. republica, fr. république.
REPUDIA, repudiez, vb. I. Tranz. A respinge, a nu mai recunoaşte pe cineva sau ceva; a îndepărta, a arunca, a alunga, a desconsidera, a renega. * A renunţa la o moştenire sau la un legat. [Pr.: -di-a-] – Din fr. répudier.
REPUDIERE, repudieri, s.f. Acţiunea de a repudia şi rezultatul ei; respingere, renegare. ** Repudierea unei moşteniri sau a unui legat = renunţare a unei persoane la drepturile sale de moştenire legale sau la un legat. [Pr.: -di-e-] – V. repudia.
REPUGNA, pers. 3 repugnă, vb. I. Intranz. (Livr.) A-i produce cuiva silă sau dezgust, a-i provoca cuiva oroare, a-i displăcea profund. – Din fr. répugner, lat. repugnare.
REPUGNANT, -Ă, repugnanţi, -te, adj. (Livr.) Care inspiră repulsie, care provoacă silă; respingător. – Din fr. répugnant.
REPUGNANŢĂ s.f. (Livr.) Dezgust, repulsie, aversiune. – Din fr. répugnance, lat. repugnantia.
REPULSIE, repulsii, s.f. 1. Aversiune instinctivă; oroare, dezgust. 2. (Fiz.) Respingere (2). [Var.: repulsiúne s.f.] – Din fr. répulsion, lat. repulsio, -onis.
REPULSIUNE s.f. v. repulsie.
REPULSIV, -Ă, repulsivi, -e, adj. (Rar) Care inspiră repulsie; respingător. – Din fr. répulsif.
REPUNE, repún, vb. III. Tranz. A pune din nou. – Re1- + pune.
REPUNERE, repuneri, s.f. Acţiunea de a repune şi rezultatul ei. – V. repune.
REPURTA1, repórt, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A-şi îndrepta gândul asupra unor oameni, idei, fapte din trecut; a se întoarce cu mintea înapoi. – Din fr. réporter (după purta).
REPURTA2, repurtez, vb. I. Tranz. A obţine, a câştiga o victorie, un succes (de obicei într-o competiţie). – Din lat. reportare, it. riportare.
REPUTAT, -Ă, reputaţi, -te, adj. Care se bucură de o reputaţie bună. * Renumit, faimos, cunoscut, preţuit. – Din fr. réputé.
REPUTAŢIE, reputaţii, s.f. Părere publică, favorabilă sau defavorabilă, despre cineva sau ceva; felul în care cineva este cunoscut sau apreciat. * Renume, faimă, celebritate. [Var.: (înv.) reputaţiúne s.f.] – Din fr. réputation, lat. reputatio, -onis.

REPUTAŢIUNE s.f. v. reputaţie.
RESABOTA, resabotez, vb. I. Tranz. A rectifica înclinarea şinelor de cale ferată (după un anumit timp de exploatare). – Re1- + sabota.
RESABOTARE, resabotări, s.f. Acţiunea de a resabota. – V. resabota.
RESABOTAT, -Ă, resabotaţi, -te, adj. (Despre şine) A cărei înclinare a fost rectificată. – V. resabota.
RESAC, resacuri, s.n. Val marin sau oceanic produs prin întoarcerea violentă a apei care a lovit un obstacol şi care se combină continuu cu valul direct, prezentând aspectul unei explozii. – Din fr. ressac.
RESCIZIUNE, resciziuni, s.f. (Jur.) Anulare a unui act din cauza unui viciu radical. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. rescision, lat. rescissio, -onis.
RESCIZORIU, -IE, rescizorii, adj. (Jur.) Care provoacă o resciziune. – Din lat. rescissorius, -a, -um, fr. rescisoire.
RESCRIE, rescriu, vb. III. Tranz. 1. A copia. 2. A transpune în alt limbaj artistic, în altă formă artistică. – Re1- + scrie (după fr. récrire).
RESCRIERE, rescrieri, s.f. Acţiunea de a rescrie şi rezultatul ei. – V. rescrie.
RESCRIPT, rescripte, s.n. Răspuns dat de împăraţii romani la chestiunile de drept asupra cărora erau consultaţi de către magistraţii sau de către guvernatorii provinciilor; p. ext. ordin care emană de la un suveran într-o afacere particulară. – Din lat. rescriptum, germ. Reskript.
RESCRIS, -Ă, rescrişi, -se, adj. 1. Care a fost copiat. 2. Care a fost scris din nou, în altă formă. – V. rescrie.
RESEMNA, resemnez, vb. I. Refl. A se împăca cu o situaţie grea, defavorabilă; a se supune, a accepta, a suporta un rău fără împotrivire. [Var.: (înv.) resigná vb. I] – Din fr. résigner (după semna).
RESEMNARE, resemnări, s.f. Faptul de a se resemna. [Var.: (înv.) resignáre s.f.] – V. resemna.
RESEMNAT, -Ă, resemnaţi, -te, adj. Care se împacă cu o situaţie grea, care suportă un rău fără împotrivire. * Care exprimă resemnare. [Var.: (înv.) resignát, -ă adj.] – V. resemna.
RESENTIMENT, resentimente, s.n. Sentiment ostil faţă de cineva, pornire împotriva cuiva provocată de amintirea neplăcerilor suportate; duşmănie, ură, pică, resimţământ. – Din fr. ressentiment.
RESFIRA vb. I v. răsfira.
RESFIRARE s.f. v. răsfirare.
RESFIRAT, -Ă adj. v. răsfirat.
RESIGNA vb. I v. resemna.
RESIGNARE s.f. v. resemnare.
RESIGNAT, -Ă adj. v. resemnat.
RESIGNAŢIE, resignaţii, s.f. (Rar) Resemnare. – Din fr. résignation, lat. resignatio, -onis.
RESIMŢĂMÂNT, resimţăminte, s.n. (Rar) Resentiment. – Resimţi + suf. -ământ (după fr. ressentiment).
RESIMŢI, resimt, vb. IV. 1. Tranz. A simţi. 2. Refl. A simţi urmările, consecinţele unei împrejurări anterioare. * A se face simţit, a avea repercusiuni. – Din fr. ressentir (după simţi).
RESIMŢIRE, resimţiri, s.f. Faptul de a (se) resimţi. – V. resimţi.
RESORBI, pers. 3 resoárbe, vb. IV. Refl. (Med.) A dispărea prin resorbţie. – Din fr. résorber, lat. resorbere (după sorbi).
RESORBŢIE, resorbţii, s.f. 1. (Med.) Proces de dispariţie lentă, prin absorbţie treptată, a unui ţesut sau organ, de obicei străin organismului. * Proces de atrofiere a unui ţesut sau a unui organ, de obicei datorită fagocitozei. * Proces

prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului, dintr-un vas sau din ţesutul interstiţial în sistemul circulator. 2. (Fiz.) Absorbţie sau adsorbţie a gazelor sau a vaporilor proveniţi din corpul absorbantului sau adsorbantului. – Din fr. résorption.
RESORCINĂ s.f. Substanţă chimică extrasă din anumite răşini, întrebuinţată în medicină şi în industria materiilor colorante. – Din fr. résorcine.
RESORT1, resoarte, s.n. Sector, domeniu de activitate; p. ext. persoanele care îl reprezintă. ** Autoritate de resort = autoritate sub a cărei jurisdicţie intră o problemă şi care are competenţa de a o rezolva. ** Expr. A fi de resortul cuiva = a fi, a ţine de competenţa, de specialitatea cuiva; a intra în atribuţiile cuiva. [Pl. şi: resorturi] – Din fr. ressort.
RESORT2, resorturi, s.n. Organ al unui mecanism executat dintr-un material cu proprietăţi elastice mari şi care, sub acţiunea unei forţe exterioare, se deformează, revenind la forma iniţială când acţiunea exterioară încetează; (sens curent) arc. * Fig. Sursă, izvor de energie fizică sau morală; suport moral, imbold. – Din fr. ressort.
RESORTISANT, resortisanţi, s.m. Persoană fizică sau juridică aparţinând unui stat, unui teritoriu aflat sub administraţia altui stat. – Din fr. ressortissant.
RESPECT s.n. Atitudine sau sentiment de stimă, de consideraţie sau de preţuire deosebită faţă de cineva sau de ceva; deferenţă, veneraţie. ** Expr. A ţine (pe cineva) la (sau în) respect = a ţine pe cineva la distanţă, a nu-l lăsa să devină prea familiar. A pune (pe cineva) la respect = a impune cuiva o atitudine respectuoasă. (formulă respectuoasă de salut) Respectele mele. – Din fr. respect, lat. respectus.
RESPECTA, respéct, vb. I. Tranz. 1. A simţi şi a manifesta respect faţă de cineva sau de ceva; a cinsti, a stima. ** Refl. recipr. Se respectă unul pe altul. * A acorda atenţia cuvenită, a ţine seamă de..., a nu neglija. * Refl. A-şi păstra demnitatea. * A nu păgubi, a cruţa. 2. A nu se abate de la un contract, de la o lege, de la un angajament etc. – Din fr. respecter.
RESPECTABIL, -Ă, respectabili, -e, adj. 1. Care merită să fie respectat, care este demn de respect. 2. (Fam.) Impresionant, impozant; considerabil, mare. – Din fr. respectable.
RESPECTABILITATE s.f. Însuşirea de a fi respectabil; onorabilitate. – Din fr. respectablité.
RESPECTARE, respectări, s.f. Faptul de a (se) respecta. – V. respecta.
RESPECTAT, -Ă, respectaţi, -te, adj. Care se bucură de respect. – V. respecta.
RESPECTIV, -Ă, respectivi, -e, adj. Care priveşte împrejurarea, persoana sau obiectul despre care este vorba; (despre mai multe persoane sau despre mai multe lucruri) care se raportează la fiecare în particular, care priveşte fiecare dintre părţile interesate. * (Substantivat, art., fam.) Soţul sau iubitul cuiva (în raport cu această persoană); soţia sau iubita cuiva (în raport cu aceasta). – Din fr. respectif.
RESPECTOS, -OASĂ adj. v. respectuos.
RESPECTUOS, -OASĂ, respectuoşi, -oase, adj. Plin de respect, cu respect; cuviincios. [Pr.: -tu-os, – Var.: respectós, -oásă adj.] – Din fr. respectueux.
RESPINGĂTOR, -OARE, respingători, -oare, adj. Care respinge; spec. care inspiră dezgust, aversiune, silă. ** Pompă aspiratoare-respingătoare = pompă cu piston în care lichidul aspirat în cilindru este pompat la o anumită înălţime prin presiunea exercitată de piston. – Respinge + suf. -ător.
RESPINGE, respíng, vb. III. Tranz. 1. A refuza, a nu admite, a nu accepta. 2. A îndepărta de la sine, a da la o parte. * A arunca înapoi. 3. A ţine piept unui

atac armat, a sili pe duşman să se retragă. 4. Fig. A înăbuşi un sentiment, o pornire. – Din it. respingere.
RESPINGERE, respingeri, s.f. 1. Faptul de a respinge. 2. (Fiz.) Exercitare a unei forţe dirijate dinspre corpul care o exercită spre corpul asupra căruia se exercită; repulsie (2). – V. respinge.
RESPIR s.n. (Rar) Respiraţie. – Din respira (derivat regresiv).
RESPIRA, respir, vb. I. Intranz. 1. A introduce în plămâni, prin inspiraţie, aer şi a da afară, prin expiraţie, bioxidul de carton şi vaporii de apă rezultaţi din arderile care au loc în organism; a răsufla. 2. Fig. A răspândi, a revărsa, a degaja. – Din fr. respirer, lat., it. respirare.
RESPIRABIL, -Ă, respirabili, -e, adj. Care poate fi respirat. – Din fr. respirable, lat. respirabilis.
RESPIRARE, respirări, s.f. (Rar) Respiraţie. * Aerul respirat; boare, adiere. – V. respira.
RESPIRATOR, -OARE, respiratori, -oare, adj. Care ţine de respiraţie, privitor la respiraţie; care foloseşte la respiraţie. ** (Anat.) Aparat respirator = sistem de organe care asigură respiraţia, structura lui fiind adaptată modului de viaţă al animalului respectiv şi tipului de respiraţie. [Var.: respiratóriu, -ie adj.] – Din fr. respiratoire.
RESPIRATORIU, -IE adj. v. respirator.
RESPIRAŢIE, respiraţii, s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care se realizează schimbul de gaze (absorbirea oxigenului şi eliminarea bioxidului de carbon) între organismele vii şi mediul înconjurător; acţiune ritmică şi mecanică prin care animalele superioare inspiră aerul ambiant conţinând oxigenul necesar întreţinerii vieţii şi expiră bioxidul de carbon şi vaporii de apă rezultaţi din arderi; răsuflare. ** Respiraţie artificială = mijloc de reanimare care constă în efectuarea unui ansamblu de mişcări ce se execută asupra corpului unei persoane, pentru a provoca reluarea mişcărilor respiratorii normale, întrerupte în caz de asfixiere, sincopă etc., în vederea introducerii şi scoaterii alternative şi ritmice a aerului din plămâni. Operă (sau studiu, lucrare) de largă respiraţie = operă (sau studiu, lucrare) de mare amploare, complexă. * Aerul respirat; suflare. – Din fr. respiration, lat. respiratio.
RESPIRO s.n. (Livr.) Moment de relaxare, de repaus între două perioade de tensiune. – Din. it. respiro.
RESPIROMETRU, respirometre, s.n. (Med.) Aparat care permite modificarea artificială a presiunii atmosferice pentru adaptarea organismului la altitudini mari. – După engl. respirometer.
RESPONSABIL, -Ă, responsabili, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre o persoană) Care poartă răspunderea unui lucru, a unui fapt; răspunzător. 2. S.m. şi f. Persoană care este însărcinată cu o funcţie de conducere, care are o sarcină de răspundere, căreia i s-a încredinţat o responsabilitate; şef. – Din fr. responsable.
RESPONSABILITATE, responsabilităţi, s.f. Obligaţia de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta şi suporta consecinţele; răspundere. * Funcţie, sarcină de responsabil. – Din fr. responsabilité.
REST, resturi, s.n. 1. Ceea ce rămâne dintr-un tot, dintr-un ansamblu din care cea mai mare parte a fost consumată, îndepărtată, luată, scoasă; rămăşiţă. 2. Tot ceea ce nu face parte din rândul lucrurilor menţionate anterior. 3. Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu monede ori cu bancnote reprezentând o sumă mai mare decât cea cuvenită. 4. (Mat.) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferenţă. * Parte care rămâne nedivizată la

o împărţire şi care, adăugată produsului dintre împărţitor şi cât, ne dă deîmpărţitul. – Din ngr. résto, fr. reste. Cf. it. resto, germ. Rest.
RESTABILI, réstabilesc, vb. IV. 1. Tranz. A stabili din nou, a readuce în starea de la început (sau în alta mai bună). 2. Tranz. A reconstitui cuvinte, texte, manuscrise etc. în forma (presupusă) originară. 3. Refl. A-şi reface sănătatea zdruncinată, a se întrema; a se însănătoşi; a se înzdrăveni. – Re1 + stabili (după fr. rétabilir).
RESTABILIRE, restabiliri, s.f. Acţiunea de a (se) restabili şi rezultatul ei. – V. restabili.
RESTANT, -Ă, restanţi, -te, adj. Rămas în urmă; neachitat în termenul legal; întârziat. – Din fr. restant, germ. restant.
RESTANŢĂ, restanţe, s.f. 1. Lucrare neefectuată la timp, aflată în întârziere. * Examen care nu a fost promovat la termen, pe care cineva îl are de trecut după termenul stabilit. 2. Plată neachitată la termen. – Din it. restanza.
RESTANŢIER, -Ă, restanţieri, -e, adj. (Adesea substantivat) Care a rămas în urmă cu o lucrare, cu o plată etc. * (Despre studenţi) Care nu şi-a trecut examenul la termenul fixat. [Pr: -ţi-er] – Restanţă + suf. -ier.
RESTATORNICI, restatornicesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) statornici din nou. – Re1- + statornici.
RESTATORNICIRE, restatorniciri, s.f. Acţiunea de a (se) restatornici şi rezultatul ei. – V. restatornici.
RESTAURA, restaurez, vb. I. Tranz. 1. A repara, a aduce în bună stare, a reface în forma iniţială un monument de arhitectură, o pictură etc. 2. A instaura din nou un suveran, o dinastie sau o formă de guvernământ abolită. [Pr.: -sta-u-] – Din fr. restaurer, lat., it. restaurare.
RESTAURANT, restaurante, s.n. Unitate de alimentaţie publică care prepară în bucătărie proprie mâncăruri şi le desface contra cost, împreună cu băuturi, în săli de mese special amenajate; local în care se află o astfel de unitate. [Pr.: -sta-u-] – Din fr. restaurant.
RESTAURARE, restaurări, s.f. Acţiunea de a restaura şi rezultatul ei. [Pr.: -sta-u-] – V. restaura.
RESTAURATOR, -OARE, restauratori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care reface, repară opere de artă. 2. (Rar) Proprietar sau administrator de restaurant. [Pr.: -sta-u-] – Din fr. restaurateur, lat. restaurator, -onis.
RESTAURAŢIE, restauraţii, s.f. 1. Restaurare; spec. perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor detronate în urma unor revoluţii, lovituri de stat etc. 2. Stil din arta franceză, caracterizat prin linii uşor curbate, forme rotunjite, ornamente pline de graţie. [Pr.: -sta-u-] – Din fr. restauration, lat. restauratio.
RESTEI s.n. v. resteu.
RESTEU, resteie, s.n. Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, cu care se închid laturile jugului pentru a reţine grumazul animalului în jug. ** Expr. A lua (pe cineva) cu resteul = a se purta aspru (cu cineva). [Var.: (reg.) răstéu, restéi s.n.] – Et. nec.
RESTITUI, restítui, vb. IV. Tranz. A înapoia. – Din fr. restituer, it. restituire.
RESTITUIBIL, -Ă, restituibili, -e, adj. (Despre împrumuturi) Care trebuie restituit. – Restitui + suf. -bil (după fr. restituable).
RESTITUIRE, restituiri, s.f. Acţiunea de a restitui şi rezultatul ei; înapoiere, restituţie. – V. restitui.
RESTITUTOR, -OARE, restitutori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care dă înapoi ceva. – Din it. restitutore.

RESTITUTORIU, -IE, restitutorii, adj. (Jur.) Prin care se cere o restituire. – Din lat. restitutorius.
RESTITUŢIE, restituţii, s.f. Restituire. * Spec. Restituire de către un stat beligerant către alt stat beligerant a unor bunuri aparţinând acestuia din urmă, pe care primul stat şi le-a însuşit şi le-a transportat fără drept pe teritorul său. – Din fr. restitution.
RESTRÂNGE, restrâng, vb. III. Tranz. A micşora, a reduce; a limita, a mărgini. * Refl. (Fam.) A-şi organiza viaţa pe baze materiale mai modeste. – Re1- + strânge (după fr. restreindre).
RESTRÂNGERE, restrângeri, s.f. Acţiunea de a (se) restrânge şi rezultatul ei. – V. restrânge.
RESTRÂNS, -Ă, restrânşi, -se, adj. Redus, limitat, mărginit. – V. restrânge.
RESTRICTIV, -Ă, restrictivi, -e, adj. Care îngrădeşte, care limitează, care creează restricţii. – Din fr. restrictif.
RESTRICŢIE, restricţii, s.f. Măsură care limitează, îngrădeşte un drept, o libertate etc. ** Loc. adv. Fără restricţie = fără rezerve; pe deplin. [Var.: restricţiúne s.f.] – Din fr. restriction, lat. restrictio, -onis.
RESTRICŢIUNE s.f. v. restricţie.
RESTRINGENT, -Ă, restringenţi, -te, adj., s.n. (Substanţă) care restrânge ţesuturile animale. – Din fr. restringent.
RESTRIŞTE, (rar) restrişti, s.f. (Pop.) Situaţie grea, primejdie în care se află cineva, şir de nenorociri care se abat asupra cuiva. – Probabil răs- + trişte.
RESTRUCTURA, restructurez, vb. I. Tranz. A schimba structura unui lucru organizat, a organiza pe baze noi. – Re1- + structura.
RESTRUCTURARE, restructurări, s.f. Acţiunea de a restructura şi rezultatul ei. – V. restructura.
RESURECŢIE, resurecţii, s.f. (Livr.) Reînviere, trezire, deşteptare. – Din fr. résurrection, lat. resurrectio.
RESURGENŢĂ, resurgenţe, s.f. (Geol.) Izvor carstic intermitent; izbuc. – Din fr. résurgence.
RESURSĂ, resurse, s.f. 1. Rezervă sau sursă de mijloace susceptibile de a fi valorificate într-o împrejurare dată. ** Resurse naturale = totalitatea zăcămintelor de minerale şi de minereuri, a terenurilor cultivabile, a apelor şi a pădurilor de care dispune o ţară. Resurse de (forţe de) muncă = totalitatea persoanelor care au vârsta şi sunt capabile de muncă, precum şi a persoanelor în vârstă apte de muncă, care pot fi sau sunt ocupate într-o ramură a economiei. 2. Durată de timp în ore de zbor admisă pentru utilizarea normală a unui avion între două reparaţii generale sau între două revizii. – Din fr. ressource.
RESUSCITA, resuscitez, vb. I. Tranz. 1. (Med.) A reda funcţiile vitale ale organismului, a repune în funcţiune inima sau respiraţia oprite, a readuce în simţiri, a face să-şi revină. 2. A suscita din nou. [Pr.: ind. şi; resuscít] – Din fr. ressusciter.
RESUSCITARE, resuscitări, s.f. Acţiunea de a resuscita şi rezultatul ei. – V. resuscita.
REŞAPA, reşapez, vb. I. Tranz. A reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânză. – Din fr. rechaper.
REŞAPABIL, -Ă, reşapabili, -e, adj. (Despre anvelopele roţilor) Care poate fi reşapat. – Reşapa + suf. -bil.
REŞAPARE, reşapări, s.f. Acţiunea de a reşapa. – V. reşapa.
REŞAPAT, -Ă, reşapaţi, -te, adj. (Despre anvelopele roţilor) Căruia i s-a adăugat un nou strat de cauciuc. – V. reşapa.

REŞARJA, reşarjez, vb. I. Tranz. A încărca cuptorul cu o nouă şarjă. – Din fr. recharger.
REŞARJARE, reşarjări, s.f. Acţiunea de a reşarja. – V. reşarja.
REŞCĂ, reşce, s.f. Unealtă de pescuit în formă de sac, confecţionată din plasă şi purtată de pescari în două bărci, folosită la adâncimi mari. – Et. nec.
REŞEDINŢĂ, reşedinţe, s.f. Sediul unei autorităţi sau al unei persoane (oficiale); localitate sau clădire în care se află acest sediu. ** Loc. adj. De reşedinţă = care serveşte drept sediu unei autorităţi sau unei persoane. – Din fr. résidence (după şedinţă).
REŞIŢEAN, -Ă, reşiţeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Reşiţa. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Reşiţa. – Reşiţa (n. pr.) + suf. -ean.
REŞIŢEANCĂ, reşiţence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Reşiţa. * Locuitoare din municipiul Reşiţa. – Reşiţean + suf. -că.
REŞLEFUI, reşlefuiesc, vb. IV. Tranz. A şlefui din nou pentru a netezi mai bine, pentru a da o formă mai bună. – Re1- + şlefui.
REŞLEFUIRE, reşlefuiri, s.f. Acţiunea de a reşlefui. – V. reşlefui.
REŞLEFUIT, -Ă, reşlefuiţi, -te, adj. Care a fost şlefuit încă o dată. – V. reşlefui.
REŞOU, reşouri, s.n. Aparat de încălzit, electric sau cu gaz, întrebuinţat la bucătărie şi în laborator. – Din fr. réchaud.
REŞUTĂ, reşute, s.f. (Med.) Reapariţie a simptomelor unei boli în timpul convalescenţei; recidivă, recădere. – Din fr. rechute.
RETARD, retarde, adj. (Despre medicamente) A cărui acţiune este prelungită prin adăugarea unor substanţe care se resorb lent în organism. – Din fr. rétard.
RETASURĂ, retasuri, s.f. Defect al pieselor sau al lingourilor de metal turnate, constând din goluri formate în partea lor superioară în urma contracţiei metalului în timpul solidificării. – Din fr. retassure.
RETĂBĂCIRE, retăbăciri, s.f. Operaţie care se efectuează după tăbăcirea propriu-zisă, mai ales la pieile de talpă, şi care constă în tensionarea pieilor în soluţii concentrate de tananţi pentru umplerea spaţiilor goale dintre fibre. – Re1- + tăbăcire.
RETĂLMĂCI, retălmăcesc, vb. IV. Tranz. A tălmăci din nou. * A răstălmăci. – Re1- + tălmăci.
RETĂLMĂCIRE, retălmăciri, s.f. Acţiunea de a retălmăci. – V. retălmăci.
RETĂLMĂCIT, -Ă, retălmăciţi, -te, adj. Care a fost tălmăcit din nou. * Răstălmăcit. – V. retălmăci.
RETENTIV, -Ă, retentivi, -e, adj. (Rar) De retenţie. – Din fr. rétentif.
RETENŢIE, retenţii, s.f. 1. Oprire, reţinere. ** (Jur.) Drept de retenţie = drept pe care îl are creditorul de a păstra un gaj până la achitarea completă a datoriei de către debitor. 2. Acumulare a apei pe calea unui curs de apă, în bazine special amenajate. 3. Reţinere şi acumulare în organism a unor substanţe (lichide sau gaze) care în mod obişnuit sunt eliminate prin orificiile naturale. 4. (Chim.) Proprietate a unor substanţe de a încetini evaporarea solventului cu care au fost amestecate omogen. [Var.: retenţiúne s.f.] – Din fr. rétention, lat. retentio, -onis.
RETENŢIUNE s.f. v. retenţie.
RETEVEI, reteveie, s.n. (Pop.) Bucată scurtă de lemn; scurtătură. – Et. nec.
RETEVEIAT, -Ă, reteveiaţi, -te, adj. (Rar) În formă de retevei, tare ca reteveiul. [Pr.: -ve-iat] – Retevei + suf. -at.
RETEZ, reteze, s.n. 1. (Pop.; în expr.) La retezul părului = în locul unde se retează părul; la ceafă. 2. (Înv.) Diametru. – Din reteza (derivat regresiv).

RETEZA, retéz, vb. I. Tranz. 1. A tăia transversal şi complet, cu o singură tăietură, un obiect sau o parte a corpului unei fiinţe. ** Expr. A-i reteza (cuiva) unghiile = a face (pe cineva) inofensiv; a pune (pe cineva) la punct. A-l reteza (pe cineva) scurt sau a i-o reteza (cuiva) = a-i limita (cuiva) pretenţiile; a pune brusc capăt discuţiei. * A tăia fagurii dintr-un stup, pentru a recolta mierea. 2. (Construit cu pronumele feminin "o", cu valoare neutră) A o lua de-a curmezişul pentru a scurta drumul. 3. Fig A face să înceteze brusc, a curma, a întrerupe. – Et. nec.
RETEZARE, retezări, s.f. Acţiunea de a reteza şi rezultatul ei; retezat1. – V. reteza.
RETEZAT1 s.n. Retezare. – V. reteza.
RETEZAT2, -Ă, retezaţi, -te, adj. Tăiat, scurtat. * (Despre stupi) Din care (prin tăiere) s-au scos fagurii pentru a se recolta mierea. – V. reteza.
RETEZĂTURĂ, retezături, s.f. Retezare, tăiere; locul unde a fost retezat ceva. * Partea care se taie dintr-un lucru; bucata tăiată (prin retezare) din ceva. – Reteza + suf. -ătură.
RETIAR, retiari, s.m. Gladiator roman înarmat cu un trident, un pumnal şi o plasă în care încerca să-l prindă pe adversarul său. [Pr.: -ti-ar] – Din lat. retiarius, fr. rétiaire.
RETICENT, -Ă, reticenţi, -te, adj. (Despre oameni şi despre cuvintele lor) Care manifestă sau care arată reticenţă, reţinere. – Din fr. réticent.
RETICENŢĂ, reticenţe, s.f. Omisiune voită, trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus; reţinere, rezervă într-o anumită chestiune. * Figură retorică prin care vorbitorul, întrerupându-şi brusc expunerea, trece la altă idee, lăsând numai să se înţeleagă ceea ce a voit să spună. – Din fr. réticence, lat. reticentia.
RETICUL, reticule, s.n. (Fiz.) Ansamblu de linii încrucişate, de scări gradate sau de alte semne, care intră în construcţia unor instrumente optice şi are rolul de a permite vizarea unei direcţii, efectuarea unei măsurători etc. – Din fr. réticule, lat. reticulum.
RETICULAR, -Ă, reticulari, -e, adj. Care se întretaie în formă de reţea, de puncte sau de linii, care se aseamănă cu o reţea. * Care aparţine unui reticul. – Din fr. réticulaire.
RETICULAT, -Ă, reticulaţi, -te, adj. Reticular. – Din fr. réticulé, lat. reticulatus.
RETICULINĂ s.f. Substanţă organică albuminoidă care conţine fosfor şi care se găseşte în organele bogate în ţesut reticular. – Din fr. réticuline.
RETICULITĂ, reticulite, s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului reticular. – Din fr. réticulite.
RETICULOCIT, reticulocite, s.n. (Biol.) Globulă roşie tânără, fără nucleu. – Din fr. réticulocyte.
RETICULOPATIE, reticulopatii, s.f. (Med.) Reticuloză. – Din fr. réticulopathie.
RETICULOZĂ, reticuloze, s.f. (Med.) Boală datorită creşterii numărului reticulocitelor din sânge; reticulopatie. – Din fr. réticulose.
RETINĂ, retine, s.f. Membrană nervoasă, sensibilă la lumină, situată în fundul ochiului şi alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală. – Din fr. rétine.
RETINIAN, -Ă, retinieni, -e, adj. (Anat.) Referitor la retină, al retinei. [Pr.: ni-an] – Din fr. rétinien.
RETINITĂ, retinite, s.f. Inflamaţie a retinei care determină scăderea progresivă a vederii, mergând până la pierderea ei, şi care constituie, adesea, un simptom al unei afecţiuni generale. – Din fr. rétinite.

RETINOPATIE, retinopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile retinei. – Din fr. rétinopathie.
RETIPĂRI, retipăresc, vb. IV. Tranz. A tipări din nou. – Re1- + tipări.
RETIPĂRIRE, retipăriri, s.f. Acţiunea de a retipări şi rezultatul ei. – V. retipări.
RETIPĂRIT, -Ă, retipăriţi, -te, adj. Tipărit din nou; needitat. – V. retipări.
RETOPI, retopesc, vb. IV. Tranz. A topi din nou. – Re1- + topi.
RETOPIRE, retopiri, s.f. Acţiunea de a retopi şi rezultatul ei. – V. retopi.
RETOPIT, -Ă, retopiţi, -te, adj. Topit din nou. – V. retopi.
RETOR, retori, s.m. 1. (În antichitatea greco-romană) Maestru, profesor de retorică. 2. Orator. [Var.: (înv.) rítor s.m.] – Din ngr. rítor, lat. rhetor, -oris.
RETORIC, -Ă, retorici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu de justeţea ideilor expuse printr-o argumentaţie bogată, riguroasă, pusă în valoare de un stil ales; ansamblul regulilor care ajută la însuşirea acestei arte. ** Figură retorică = formă expresivă a vorbirii, care înfrumuseţează stilul, dându-i mai multă vigoare şi caracter sugestiv. * (Peior.) Declamaţie emfatică, elocvenţă amplă şi afectată. 2. Adj. Care aparţine retoricii (1), privitor la retorică. * (Peior.; despre stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic, afectat. [Var.: (înv.) ritórică s.f.] – Din (1) ngr. ritóriki, lat. rhetorica, it. retorica, fr. rhétorique, (2) lat. rhetoricus, it. retorico, fr. rhétorique, gr. ritorikós, germ. rhetorisch.
RETORISM s.n. Abuz de figuri şi de elemente retorice, elocvenţă emfatică, vorbărie pompoasă, lipsită de conţinut. – Din retoric.
RETOROMAN, -Ă, retoromani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La pl.) Populaţie care trăieşte în sud-estul Elveţiei, în nord-estul Italiei şi în unele regiuni ale Alpilor Dolomitici; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. 2. Adj. Care aparţine retoromanilor (1), privitor la retoromani. * (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de retoromani (1), prezentând mari deosebiri dialectale; latină. – Din fr. rhéto-roman.
RETORSIUNE, retorsiuni, s.f. Luarea de către un stat faţă de altul a unor măsuri coercitive, asemănătoare celor pe care cel din urmă le-a luat împotriva celui dintâi. – Din fr. rétorsion.
RETORTĂ, retorte, s.f. Vas de sticlă, de pământ, de metal, de obicei în formă de baton, cu gâtul lung şi curbat, întrebuinţat pentru distilare la temperaturi mai ridicate în laboratoare sau în industrie. ** Cărbune de retortă = cărbune dur, bun conducător de electricitate, care se depune pe pereţii retortelor în care se distilează cărbunele la fabricarea gazului de iluminat şi care are întrebuinţări în electrotehnică. – Din fr. retorte, germ. Retorte.
RETRACTA, retractez, vb. I. 1. Tranz. A reveni asupra celor afirmate înainte (recunoscându-şi greşeala), a retrage cele spuse; a se lepăda de o faptă, de o atitudine din trecut. 2. Refl. (Despre muşchi, tegumente, tendoane etc., rar, despre fiinţe) A se strânge, a se zgârci, a se contracta. * (Despre materiale) A-şi micşora volumul. – Din fr. rétracter.
RETRACTABIL, -Ă, retractabili, -e, adj. (Rar) Care poate fi retractat. – Din fr. rétractable.
RETRACTARE, retractări, s.f. Acţiunea de a (se) retracta şi rezultatul ei. – V. retracta.
RETRACTIL, -Ă, retractili, -e, adj. (Despre unele organe sau părţi ale corpului) Care are facultatea de a se strânge, de a se zgârci, de a se trage înapoi sau în interior. – Din fr. rétractile.
RETRACTILITATE s.f. Însuşirea de a se strânge, de a fi retractil. – Din fr. rétractilité.

RETRACŢIE, retracţii, s.f. Însuşire a unui ţesut sau a unui organ de a se contracta, de a-şi reduce dimensiunile din cauza unei excitaţii, a unei boli. – Din fr. rétraction.
RETRADUCE, retradúc, vb. III. Tranz. A traduce din nou. – Re1- + traduce.
RETRADUCERE, retraduceri, s.f. Acţiunea de a se retraduce şi rezultatul ei. – V. retraduce.
RETRADUS, -Ă, retraduşi, -se, adj. Tradus din nou, tradus încă o dată. – V. retraduce.
RETRAGE, retrág, vb. III. 1. Tranz. A trage înapoi. * A scoate, a lua înapoi un lucru. * Refl. A ieşi voluntar dintr-o instituţie, dintr-o funcţie etc.; a renunţa la... 2. Refl. A merge, a pleca (înapoi); a se îndepărta. * A da înapoi din faţa duşmanului, a efectua operaţia de retragere. * A se da deoparte. * A părăsi un loc, o încăpere. * A se izola. 3. Tranz. Fig. A retracta. 4. Refl. (Despre ape curgătoare) A reintra în albie după revărsare. – Re1- + trage (după fr. retrer).
RETRAGERE, retrageri, s.f. Acţiunea de a (se) retrage şi rezultatul ei. ** Retragere cu torţe = paradă sau manifestaţie făcută seara, cu făclii aprinse. * Formă de acţiune de luptă costând în cedarea unei fâşii de teren pentru a scoate trupele proprii dintr-o situaţie nefavorabilă şi în plasarea lor mai înapoi, pe o poziţie mai avantajoasă. * Locul unde se izolează cineva; refugiu. – V. retrage.
RETRANSCRIE, retranscriu, vb. III. Tranz. A transcrie din nou. – Re1- + transcrie.
RETRANSCRIERE, retranscrieri, s.f. Acţiunea de a retranscrie şi rezultatul ei. – V. retranscrie.
RETRANSCRIS, -Ă, retranscrişi, -se, adj. Care a fost transcris încă o dată. – V. retranscrie.
RETRANSMISIE, retransmisii, s.f. Recepţie şi transmitere concomitentă a unor semnale de telecomunicaţii, a unei emisiuni radiofonice ori de televiziune primite de la alt post. [Var.: retransmisiúne s.f.] – Din fr.retransmission.
RETRANSMISIUNE s.f. v. retransmisie.
RETRANSMITE, retransmit, vb. III. Tranz. A recepta şi a transmite concomitent semnale de telecomunicaţii, o emisiune radiofonică ori de televiziune primită de la alt post; a realiza o retransmisie. – Re1- + transmisie (după fr. retransmettre).
RETRANSMITERE, retransmiteri, s.f. Acţiunea de a retransmite şi rezultatul ei. – V. retransmite.
RETRAS, -Ă, retraşi, -se, adj. (Despre oameni) Izolat, singur, singuratic. * (Despre clădiri, locuri) Plasat mai la o parte; dosnic, lăturalnic, depărtat; solitar, liniştit. – V. retrage.
RETRATA, retratez, vb. I. Tranz. A trata din nou. * A trata un material textil cu anumite soluţii, pentru a mări rezistenţa la spălare a culorii cu care materialul a fost vopsit. – Re1- + trata.
RETRATARE, retratări, s.f. Acţiunea de a retrata şi rezultatul ei. – V. retrata.
RETRĂI, retrăiesc, vb. IV. Tranz. A simţi intens ceea ce a mai simţit o dată; a avea impresia că trece prin aceleaşi întâmplări prin care a mai trecut o dată. * A simţi intens ceea ce a simţit altul, a avea impresia că trece prin aceleaşi întâmplări prin care a trecut şi altul. – Re1- + trăi.
RETRĂIRE, retrăiri, s.f. Faptul de a retrăi. – V. retrăi.
RETRIBUI, retribui, vb. IV. Tranz. A plăti cuiva o sumă de bani pentru o muncă prestată; a remunera. – Din fr. rétribuer, lat. retribuere.
RETRIBUIRE, retribuiri, s.f. Acţiunea de a retribui şi rezultatul ei. – V. retribui.

RETRIBUIT, -Ă, retribuiţi, -te, adj. (Despre oameni) Care primeşte o retribuţie în schimbul muncii prestate; (despre o muncă prestată) pentru care se primeşte retribuţie. – V. retribui.
RETRIBUŢIE, retribuţii, s.f. (Ieşit din uz) Salariu. – Din fr. rétribution.
RETRIMITE, retrimit, vb. III. Tranz. A trimite din nou; a trimite înapoi, a restitui. – Re1- + trimite (după fr. renvoyer).
RETRIMITERE, retrimiteri, s.f. Acţiunea de a retrimite şi rezultatul ei. – V. retrimite.
RETRO adj. invar. (Despre modă, muzică etc.) Care reflectă o întoarcere în timp (reluând sau imitând un stil mai vechi). – Din fr. retro [grade].
RETROACTIV, -Ă, retroactivi, -e, adj. Care se aplică unor fapte din trecut. [Pr.: -tro-ac-] – Din fr. rétroactif.
RETROACTIVITATE, retroactivităţi, s.f. Acţiune retroactivă. [Pr.: -tro-ac-] – Din fr. rétroactivité.
RETROACŢIUNE s.f. 1. Acţiune de răspuns la o altă acţiune. 2. Efect retroactiv. 3. Feedback. [Pr.: -tro-ac-ţi-u-] – Din fr. rétroaction.
RETROCEDA, retrocedez, vb. I. Tranz. A da cuiva înapoi un drept, un bun, un teritoriu etc. pe care acesta îl cedase mai înainte; a face o retrocesiune. – Din fr. rétrocéder.
RETROCEDANT, -Ă, retrocedanţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care dă ceva înapoi, care retrocedează. – Din fr. rétrocédant.
RETROCEDARE, retrocedări, s.f. Acţiunea de a retroceda şi rezultatul ei. – V. retroceda.
RETROCEDAT, -Ă, retrocedaţi, -te, adj. (Despre bunuri, teritorii, drepturi) Care a fost dat înapoi, care a fost restituit. – V. retroceda.
RETROCESIUNE, retrocesiuni, s.f. Act prin care se restituie un drept sau un lucru persoanei care l-a cedat anterior. * Restituire a unui teritoriu cedat. [Pr.: -si-u-] – Din fr. rétrocession.
RETROCESIV, -Ă, retrocesivi, -e, adj. (Jur.) Care comportă o retrocesiune. – Din fr. rétrocessif.
RETROCOMPATIBILITATE s.f. (Tel.) Proprietate a unui sistem de televiziune în culori de a permite ca receptoarele necesare pentru acest sistem să reproducă în alb-negru imaginile transmise de un sistem de televiziune în alb-negru. – Din fr. rétrocompatibilité.
RETROFUZEE, retrofuzee, s.f. Motor-rachetă al unui vehicul spaţial destinat frânării mişcării acestuia. – Din fr. rétrousée
RETROGNATISM s.n. Conformaţie a feţei caracterizată prin poziţia posterioară a bărbiei faţă de frunte, datorată unei insuficiente dezvoltări a mandibulei. – Din fr. retrognatisme.
RETROGRAD, -Ă, retrograzi, -de, adj. 1. (Despre oameni) Care se opune progresului, tinzând să readucă stările de lucruri din trecut; reacţionar. * (Despre idei, concepţii) Contrar progresului, învechit. 2. Care merge în sens invers decât cel iniţial, care revine spre punctul de plecare. 3. (Despre mişcarea aparentă a aştrilor) Care merge în direcţia opusă mişcării Soarelui. – Din fr. rétrograde, lat. retrogradus, it. retrogrado.
RETROGRADA, retrogradez, vb. I. Tranz. A trece pe cineva într-o funcţie sau într-un post inferior celui avut înainte. * Intranz. (Despre echipe sportive) A trece într-o categorie inferioară în urma rezultatelor nesatisfăcătoare obţinute. – Din fr. rétrograder.
RETROGRADARE, retrogradări, s.f. Acţiunea de a retrograda şi rezultatul ei. – V. retrograda.

RETROGRADAŢIE, retrogradaţii, s.f. Mişcarea aparentă a planetelor printre stele, care se face de la răsărit la apus. – Din fr. rétrogradation.
RETROGRESIUNE s.f. 1. Mişcare în sens invers celui normal sau general. 2. (Psih.) Act de revenire sau de întoarcere la comportamente şi atitudini ce ţin de o perioadă depăşită a dezvoltării individuale. [Pr.: -si-u-] – Din fr. rétrogression.
RETROGRESIV, -Ă, retrogresivi, -e, adj. De retrogresiune. – Din fr. rétrogressif.
RETROPROIECTOR, retroproiectoare, s.n. Aparat de proiecţie folosit la retroproiecţie. – Din fr. rétroprojecteur.
RETROPROIECŢIE, retroproiecţii, s.f. Proiecţie cinematografică la care aparatul de proiecţie se află în spatele unui ecran translucid. * Fig. Proiectare înapoi în timp. – Din fr. rétroprojection.
RETROSPECTIV, -Ă, retrospesctivi, -e, adj. Care priveşte în urmă, care se referă la fapte şi la situaţii din trecut. ** (şi substantivat, f.) Expoziţie retrospectivă = expoziţie de artă plastică cuprinzând opere din trecut (ale unui artist). – Din fr. rétrospectif.
RETROSPECŢIE s.f. v. retrospecţiune.
RETROSPECŢIUNE, retrospecţiuni, s.f. Faptul de a privi în trecut. [Pr.: -ţi-u÷, – Var.: retrospécţie s.f.] – Din fr. rétrospection.
RETROSTERNAL, -Ă, retrosternali, -e, adj. Care se află în spatele sternului. – Din fr. rétrosternal.
RETROVERSIE, retroversii, s.f. (Med.) Înclinare a uterului posterior către sacru. [Var.: retroversiúne s.f.] – Din fr. rétroversion.
RETROVERSIUNE1, retroversiuni, s.f. Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. * Traducere a unui text din limba natală într-o limbă străină. [Pr.: -si-u-] – Din germ. Retroversion.
RETROVERSIUNE2 s.f. v. retroversie.
RETROVIZOR, retrovizoare, s.n. Oglindă mobilă fixată la autovehicule în aşa fel încât să permită conducătorului auto să vadă ce se petrece în spatele vehicului. – Din fr. rétroviseur.
RETUR, retururi, s.n. 1. Întoarcere, revenire (în punctul de plecare). * Indicaţie pentru serviciul poştal pe un plic sau pe un colet, arătând că obiectul trebuie înapoiat trimiţătorului. 2. (Sport) Denumire dată duratei unei competiţii la care participă mai multe echipe care, după ce s-au întrecut o dată fiecare, se întâlnesc încă o dată, în revanşă. * Întâlnire sportivă revanşă între două echipe, cu caracter eliminatoriu sau cu punctaj adiţional. 3. (Tehn.) Conductă de întoarcere a agentului calorifer sau frigorifer dintr-o instalaţie de încălzire, respectiv de răcire, după ce acesta a trecut prin instalaţie şi a cedat sau a preluat căldura. – Din fr. retour.
RETURNA1, retórn, vb. I. Tranz. A turna din nou o formă, o piesă. – Re1- + turna1.
RETURNA2, returnez, vb. I. Tranz. A turna din nou un film. – Re1- + turna2.
RETURNA3, returnez, vb. I. Tranz. A trimite înapoi; a înapoia. – Din fr. retourner.
RETURNARE1, returnări, s.f. Acţiunea de a returna1 şi rezultatul ei. – V. returna1.
RETURNARE2, returnări, s.f. Acţiunea de a returna2. – V. returna2.
RETURNARE3, returnări, s.f. Acţiunea de a returna3; înapoiere. – V. returna3.
RETURNAT1, -Ă, returnaţi, -te, adj. (Despre piese) Care a fost turnat din nou. – V. returna1.

RETURNAT2, -Ă, returnaţi, -te, adj. (Despre filme) Care a fost turnat din nou. – V. returna2.
RETURNAT3, -Ă, returnaţi, -te, adj. Care a fost trimis înapoi. – V. returna3.
RETUŞ, retuşuri, s.n. Îndreptare, corectare (executată de obicei manual) a unui tablou, a unei fotografii, a unui desen, a unei piese tehnice etc.; retuşare. – Din fr. retouche.
RETUŞA, retuşez, vb. I. Tranz. A face un retuş; p. gener. a îndrepta, a corecta, a perfecţiona. – Din fr. retoucher.
RETUŞARE, retuşări, s.f. Acţiunea de a retuşa şi rezultatul ei. – V. retuşa.
RETUŞAT, -Ă, retuşaţi, -te, adj. (Despre fotografii, desene, piese tehnice etc.) Care este corectat, îndreptat (de obicei manual). – V. retuşa.
RETUŞOR, -OARE, retuşori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care retuşează fotografiile într-un atelier. 2. Persoană care face retuşuri la confecţii. – Din fr. retoucher.
REŢEA, reţele, s.f. 1. Împletitură de fire de aţă, de sfoară, de sârmă etc., lucrată cu ochiuri mari; plasă, fileu; p. ext. ţesătură rară imitând acest fel de împletitură. * (Înv.) Dantelă. 2. Obiect făcut din reţea (1). 3. Întăritură în faţa tranşeelor sau îngrăditură la un teren făcută din sârmă ghimpată, întinsă între stâlpi susţinători. 4. Sistem de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificaţii şi întretăieri. ** Reţea de distribuţie = ansamblu de ramificaţii prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraş apa, gazele, electricitatea. Reţea de telecomunicaţii = ansamblul liniilor, staţiilor de amplificare, centralelor etc. care realizează comunicaţiile pe un anumit teritoriu. Reţea de radiodifuziune = ansamblu de instalaţii destinat să asigure radiodifuzarea programelor de radio. 5. (Fiz.) Ansamblu format din mai multe sisteme de linii care se întretaie între ele; obiect situat la întretăierea acestor sisteme. ** Reţea de difracţie = placă transparentă care are săpate pe suprafaţa ei linii foarte fine, la distanţe egale, folosită în locul prismei pentru dispersarea luminii şi producerea unui spectru. 6. (În sintagma) Reţea hidrografică = totalitatea apelor curgătoare de pe un anumit teritoriu. 7. Ansamblu de instituţii, de şcoli etc. răspândite într-o localitate, într-o regiune etc. 8. (Zool.) Unul dintre cele patru compartimente ale stomacului rumegătoarelor, asemănător cu un fagure, cu rol de depozitare şi de fărâmiţare a furajelor; ciur. – Lat. / * / retella.
REŢETAR, (1, 2, 3) reţetare, s.n., (4) reţetari, s.m. 1. S.n. Bloc cu formulare pe care se scriu reţete (1). 2. S.n. Listă prin care se stabilesc, pe baza unor reţete (2), componentele unor mâncăruri, dulciuri etc. 3. S.n. Normativ conţinând un ansamblu de alimente şi raţiile alocate echipajului unei nave comerciale. 4. S.m. Persoană care execută reţetele într-o farmacie. – Reţetă + suf. -ar.
REŢETĂ, reţete, s.f. 1. Formulare în scris a unei doctorii şi a modului de a o prepara; prescripţie a medicamentelor necesare unui bolnav; p. ext. hârtia pe care medicul a scris această prescripţie medicală. 2. Ansamblu de indicaţii privind materiile prime, proporţia, modul de preparare pentru obţinerea unui anumit produs, a unei mâncări, a unei băuturi etc. 3. Fig. Soluţie practică pentru rezolvarea unui lucru, a unei situaţii dificile etc. * Mijloc, procedeu. 4. Sumă de bani realizată din vânzarea unui spectacol. – Din ngr. reséta. Cf. it. ricetta, fr. recette.
REŢINĂTOR, reţinătoare, s.n. Ansamblu de conducte şi de dispozitive care permite circulaţia fluidului dintr-o instalaţie într-un singur sens. * Casetă cu organe de reţinere care comandă aspiraţia sau refularea fluidului la o pompă cu piston sau la un compresor cu piston. – Reţine + suf. -ător.

REŢINE, reţin, vb. III. Tranz. 1. A ţine pe loc, a împiedica de la ceva, a opri. * A închide pe cineva temporar, a-l priva de libertate. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) înfrâna; a (se) abţine. 2. A opri o parte din drepturile băneşti (sau de altă natură) care se cuvin cuiva; a popri. 3. A rezerva un bilet, un loc în tren, la teatru etc. 4. A nu înapoia, a nu restitui; a păstra. 5. A ţine minte, a-şi aminti; a nu uita. – Re1- + ţine (după fr. retenir).
REŢINERE, reţineri, s.f. Acţiunea de a (se) reţine şi rezultatul ei; oprire, rezervare. * Măsură luată de organele de cercetare penală, în condiţiile prevăzute de lege, de a lipsi de libertate o persoană pentru cel mult 24 de ore înainte de punerea sa sub urmărire. * Retenţie (3). – V. reţine.
REŢINUT, -Ă, reţinuţi, -te, adj. (Despre oameni) Stăpânit, rezervat, potolit, cumpătat, sobru, moderat. – V. reţine.
REUMATIC, -Ă, reumatici, -ce, adj. Provocat, cauzat de reumatism. * (Adesea substantivat) Care suferă de reumatism; bolnav de reumatism. [Pr.: re-u-] – Din lat. rheumaticus, it. reumatico, germ. rheumatisch.
REUMATISM, (2) reumatisme, s.n. 1. Denumire generală pentru o serie de afecţiuni ale organelor aparatului locomotor, în special ale articulaţiilor şi ale ţesuturilor înconjurătoare, manifestate prin dureri şi tulburări diverse, influenţate de factorii climatici; reumă. 2. (La pl.) Durere reumatică. [Pr.: -re-u-] – Din lat. rheumatismus, it. reumatismo, germ. Rheumatismus.
REUMATISMAL, -Ă, reumatismali, -e, adj. De natură reumatică. [Pr.: re-u-] – Din fr. rheumatismal (după reumatism).
REUMATOLOG, -Ă, reumatologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în reumatologie. [Pr.: re-u-] – Din reumatologie (derivat regresiv).
REUMATOLOGIC, -Ă, reumatologici, -ce, adj. De reumatologie. [Pr.: re-u-] – Din fr. rheumatologique. (după reumatologie).
REUMATOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază afecţiunile reumatice. [Pr.: re-u-] – Din fr. rheumatologie (după reumatic, reumatism).
REUMĂ s.f. (Rar) Reumatism. – Din germ. Rheuma, magh. reuma, lat. rheuma.
REUMPLE, reumplu, vb. III. Tranz. şi refl. A (se) umple din nou. – Re1- + umple (după fr. remplir).
REUNI, reunesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) aduna, a (se) strânge laolaltă, a (se) întruni. [Pr.: re-u-] – Din fr. réunir.
REUNIFICA, reunific, vb. I. Tranz. A unifica din nou. – Re1- + unifica (după fr. réunifier).
REUNIFICARE, reunificări, s.f. Acţiunea de a reunifica şi rezultatul ei. – V. reunifica.
REUNIFICAT, -Ă, reunificaţi, -te, adj. Care a fost unificat din nou. – V. reunifica.
REUNIRE, reuniri, s.f. Acţiunea de a (se) reuni şi rezultatul ei. [Pr.: re-u-] – V. reuni.
REUNIUNE, reuniuni, s.f. 1. Întâlnire a unui grup de persoane, întrunire, adunare. * Reprezentaţie sportivă amicală sau oficială; întrecere, competiţie. 2. (Înv.) Asociaţie, societate. [Pr.: re-u-ni-u-] – Din fr. réunion.
REUŞI, reuşesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. 1. A ajunge la rezultatul dorit; a izbuti, a izbândi. 2. A avea succes, a termina cu bine. * A face ceva cu pricepere şi îndemânare. [Pr.: re-u-] – Din it. riuscire, fr. réussir.
REUŞIRE, reuşiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a reuşi şi rezultatul ei. [Pr.: re-u-] – V. reuşi.
REUŞIT, -Ă, reuşiţi, -te, adj. Bine realizat, izbutit. * (Despre oameni şi părţi ale corpului lor) Frumos, drăguţ. [Pr.: re-u-] – V. reuşi.

REUŞITĂ, reuşite, s.f. Izbândă, succes, realizare. [Pr.: re-u-] – Din it. riuscita, fr. réussite.
REUTILA, reutilez, vb. I. Tranz. A utila din nou, a înzestra cu utilaje noi. [Pr.: re-u-] – Re1- + utila.
REUTILARE, reutilări, s.f. Acţiunea de a reutila şi rezultatul ei. [Pr.: re-u-] – V. reutila.
REVACCINA, revaccinez, vb. I. Tranz. A vaccina din nou pentru a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări. – Din fr. revacciner.
REVACCINARE, revaccinări, s.f. Acţiunea de a revaccina şi rezultatul ei. – V. revaccina.
REVALIDA, revalidez, vb. I. Tranz. A valida din nou. – Din fr. revalider.
REVALIDARE, revalidări, s.f. Acţiunea de a revalida şi rezultatul ei. – V. revalida.
REVALORIFICA, revalorific, vb. I. Tranz. A valorifica din nou, a repune în valoare. * (Tehn.) A aduce o piesă uzată în starea de a putea fi folosită din nou; a readuce în stare de folosire resturi de materiale, deşeuri, rebuturi, piese şi organe de maşini uzate (prin fabricarea din ele a unor produse). – Re1- + valorifica.
REVALORIFICARE, revalorificări, s.f. Acţiunea de a revalorifica şi rezultatul ei. – V. revalorifica.
REVALORIZA, revalorizez, vb. I. Tranz. A aduce la valoarea iniţială; a ridica cursul oficial al valutei naţionale în raport cu aurul şi cu valutele străine. – Din fr. revaloriser.
REVALORIZARE, revalorizări, s.f. Acţiunea de a revaloriza şi rezultatul ei. – V. revaloriza.
REVANŞA, revanşez, vb. I. Refl. A întoarce cuiva binele sau răul făcut; a-şi lua revanşa. * (Sport) A reuşi să-şi învingă adversarul după ce, în meciul anterior, fusese învins de el. – Din fr. revancher.
REVANŞARD, -Ă, revanşarzi, -de, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care încearcă să-şi ia revanşa, care vrea să se răzbune; (om) caracterizat prin dorinţa de răzbunare, răzbunător. 2. Adj. Care duce sau sprijină o politică de revanşă pentru o pierdere suferită. – Din fr. revanchard.
REVANŞARE, revanşări, s.f. (Rar) Acţiunea de a se revanşa. – V. revanşa.
REVANŞĂ, revanşe, s.f. Acţiune prin care cineva se revanşează; răzbunare pentru un rău suferit de cineva sau răsplată pentru un serviciu făcut. ** Spirit de revanşă = dorinţă de răzbunare; revanşism. * (Sport) Partidă prin care un jucător sau o echipă învinsă anterior încearcă să obţină victoria în faţa aceluiaşi adversar. – Din fr. revanche.
REVANŞISM s.n. Spirit de revanşă, dorinţă de răzbunare; politică revanşardă. – Revanşă + suf. -ism.
REVĂRSA, revărs, vb. I. Refl. 1. (Despre ape curgătoare; la pers. 3) A se vărsa peste maluri, a ieşi din albie, a inunda. * A curge din belşug. * Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre părţi ale lui) A atârna de prea multă grăsime, a se lăsa de prea multă grăsime. 2. Refl. (Despre oameni, vehicule etc.) A se răspândi, a se împrăştia în număr mare; a împânzi. 3. Refl. (Despre lumină, căldură, mirosuri) A se împrăştia, a se răspândi; a se difuza. ** Expr. A se revărsa zorile (sau zori de ziuă) sau a se revărsa de ziuă = a se lumina de ziuă, a se ivi zorile. 4. Tranz. (Pop.) A aşterne în cantitate mare peste ceva; a împrăştia, a presăra din belşug. – Lat. reversare.
REVĂRSARE, revărsări, s.f. Acţiunea de a (se) revărsa şi rezultatul ei. – V. revărsa.

REVĂRSAT1 s.n. (În sintagma) Revărsatul zorilor (sau zilei) sau revărsat de zori (sau de ziuă) = timpul când se luminează de ziuă, zori de zi. – V. revărsa.
REVĂRSAT2, -Ă, revărsaţi, -te, adj. 1. (Despre ape curgătoare) Care s-a revărsat peste maluri, care a ieşit din albie. 2. Răspândit, împrăştiat, risipit. ** Expr. (Adverbial) A semăna revărsat = a semăna răsfirat, împrăştiat, rar. A creşte revărsat = a creşte îmbelşugat, abundent. * Presărat. 3. Întins, lăţit. 4. (Fam.; despre corpul omului sau despre părţi ale lui) Care atârnă de prea multă grăsime. – V. revărsa.
REVĂZUT, -Ă, revăzuţi, -te, adj. (Despre opere, texte scrise) Examinat din nou; revizuit. – V. revedea.
REVEDEA, revăd, vb. II. 1. Tranz. şi refl. A (se) vedea din nou; a (se) întâlni iar, după oarecare vreme. * Fig. A (se) vedea în amintire sau aşa cum era odinioară, a(-şi) evoca trecutul. 2. Tranz. A examina, a citi din nou un text scris; a revizui. – Re1 + vedea (după fr. revoir).
REVEDERE, revederi, s.f. Faptul de a (se) revedea. ** Expr. La revedere! = formulă de salut la despărţire. – V. revedea.
REVEION s.n. v. revelion.
REVELA, revelez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face cunoscut, ştiut; a (se) dezvălui; a (se) destăinui. * Tranz. A face vizibilă o imagine fotografică laterală, a developa un rolfilm. – Din fr. révéler, lat. revelare.
REVELARE, revelări, s.f. Acţiunea de a (se) revela şi rezultatul ei. – V. revela.
REVELATOR, -OARE, revelatori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care dezvăluie, descoperă sau duce la descoperirea unui adevăr ascuns, a unei taine. 2. S.n. Substanţă complexă folosită în tehnica fotografierii pentru developare. [Var.: revalatóriu, -ie adj.] – Din fr. révélateur.
REVELATORIU, -IE adj. v. revelator.
REVELAŢIE, revelaţii, s.f. Dezvăluire, descoperire (neaşteptată) a unui fenomen neobservat, a unui adevăr ascuns; p. ext. lucru revelat. ** Expr. A fi o revelaţie = a depăşi aşteptările, a surprinde în chip neaşteptat (şi plăcut). * (În concepţiile religioase) Fenomen prin care Dumnezeu îşi dezvăluie natura şi voinţa sa anumitor persoane. [Var.: revelaţiúne s.f.] – Din fr. révélation, lat. revelatio, -onis.
REVELAŢIUNE s.f. v. revelaţie.
REVELION, revelioane, s.n. Noaptea dintre 31 decembrie şi 1 ianuarie, în care se sărbătoreşte Anul Nou; petrecere care are loc în această noapte. [Pr.: -li-on, – Var.: reveión s.n.] – Din fr. révellion.
REVENDICA, revéndic, vb. I. Tranz. A reclama, a cere un bun care i se cuvine, asupra căruia are drepturi. * A cere, a pretinde un drept, ca fiind al său. * A asuma. – Din fr. revendiquer.
REVENDICANT, -Ă, revendicanţi, -te, s.m. şi f. (Jur.) Persoană care revendică ceva. – V. revendica.
REVENDICARE, revendicări, s.f. Acţiunea de a revendica şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce se revendică; revendicaţie. – V. revendica.
REVENDICATIV, -Ă, revendicativi, -e, adj. Care revendică un bun, un drept cuvenit; care face o revendicare, care cuprinde o revendicare. – Din fr. revendicatif.
REVENDICAŢIE, revendicaţii, s.f. Revendicare. – Din fr. revendication.
REVENEALĂ, reveneli, s.f. (Reg.) 1. Umezeală, jilăveală din pământ sau din atmosferă. 2. Răcoare, răcoreală. 3. Emanaţie, miros, mireasmă, aromă. [Var.: răvineálă s.f.] – Reveni1 + suf. -eală.

REVENI1, pers. 3 reveneşte, vb. IV. (Reg.) 1. Intranz. şi refl. (Despre pământ, aer etc.) A deveni jilav, a se umezi. 2. Refl. (Despre timp) A se răcori. – Din reavăn.
REVENI2, revin, vb. IV. Intranz. 1. A veni din nou, a se întoarce. * A apărea iar; a se manifesta din nou. 2. A se întoarce la o stare anterioară (obişnuită); a-şi recăpăta echilibrul sufletesc, forţa etc. ** Expr. A reveni la viaţă = a scăpa cu viaţă dintr-o boală grea. A-şi reveni în fire (sau în sine) = a-şi recăpăta cunoştinţa în urma unui leşin, a unei crize, a unei emoţii etc. 3. A se ocupa din nou de un subiect, de o idee, a se opri din nou la...; a relua. * A rectifica, a revoca. 4. A i se atribui un bun cuiva. * A fi de datoria (cuiva), a incumba. * A i se cuveni. 5. A renunţa la cele spuse, promise, a nu mai respecta. 6. A costa. – Din fr. revenir.
REVENIRE, reveniri, s.f. Acţiunea de a reveni2 şi rezultatul ei, întoarcere. – V. reveni.
REVENT s.m. Plantă erbacee cu frunze mari şi flori mici, verzui, cu rădăcina şi rizomul cu un gust foarte amar, întrebuinţate în medicină ca purgativ; rubarbă (Rheum officinale). * Purgativ obţinut din rădăcina şi rizomul acestei plante. – Din tc. râvend.
REVER, revere, s.n. Parte răsfrântă a unei haine, în prelungirea gulerului, de o parte şi de alta a pieptului. * (Sport) Lovitură în care racheta sau paleta sunt mânuite din partea opusă mâinii care le ţine, la jocul de tenis sau de tenis de masă. – Din fr. revers.
REVERBER, reverbere, s.n. Oglindă metalică montată la o lampă, pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcţie. – Din fr. réverbére.
REVERBERA, pers. 3 reverberează, vb. I. Tranz. A produce reverberaţii. – Din fr. réverbérer.
REVERBERANT, -Ă, reverberanţi, -te, adj. Care reverberează. – Din fr. réverbérant, engl. reverberant.
REVERBERARE, reverberări, s.f. Acţiunea de a reverbera. – V. reverbera.
REVERBERAT, -Ă, reverberaţi, -te, adj. Rezultat prin reverberare. – V. reverbera.
REVERBERATOR, reverberatoare, s.n. Aparat care produce o reverberaţie artificială cu durată variabilă. – Din engl. reverberator.
REVERBERAŢIE, reverberaţii, s.f. 1. Persistenţă a unui sunet într-o încăpere închisă, datorită reflexiei, după ce izvorul sonor a încetat să mai emită unde. ** Reverberaţie artificială = realizare cu mijloace acustice, electromagnetice, electromecanice sau electrice a unor efecte asemănătoare celor determinate de reverberaţia (1) naturală. 2. Reflexie a luminii. 3. Reflexie repetată a căldurii pe pereţii unui focar sau ai unui cuptor special. ** Cuptor cu reverberaţie = cuptor cu acoperişul boltit, căptuşit cu cărămidă refractară, în care încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere şi prin radiere din acoperişul boltit. – Din fr. réverbération.
REVERBEROMETRU, reverberometre, s.n. Aparat pentru măsurarea timpului de reverberaţie. – Din engl. reverberometer.
REVEREND, reverenzi, s.m. Titlu dat preoţilor sau călugărilor; cuvios. * Spec. Titlu dat pastorilor anglicani; persoană care poartă acest titlu. – Din fr. révérend, lat. reverendus.
REVERENDĂ, reverende, s.f. Haină preoţească (catolică) lungă şi neagră; anteriu. – Din lat. reverenda. Cf. pol. rewerenda.
REVERENŢĂ, reverenţe, s.f. 1. Salut ceremonios care se execută prin înclinarea bustului şi îndoirea genunchilor; închinăciune; plecăciune în semn de respect; temenea. 2. Respect, veneraţie, consideraţie, stimă. ** Pronume de

reverenţă (sau de politeţe) = pronume personal de persoana a 2-a şi a 3-a, întrebuinţat în semn de respect faţă de persoana căreia ne adresăm sau despre care vorbim. – Din fr. révérence, lat. reverentia.
REVERENŢIOS, -OASĂ, reverenţioşi, -oase, adj. Foarte politicos, deosebit de respectuos; ceremonios. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. révérencieux.
REVERIE, reverii, s.f. Visare. * Piesă vocală sau instrumentală de mici proporţii, cu caracter visător. – Din fr. réverie.
REVERS, reversuri, s.n. 1. Dosul unei medalii, al unei monede, al unei foi scrise etc. ** Expr. Reversul medaliei = partea neplăcută a unei situaţii sau a unui lucru. 2. Fig. Partea nevăzută, ascunsă şi în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situaţii etc. [Pl. şi: reverse] – Din fr. revers, lat. reversus, germ. Revers.
REVERSIBIL, -Ă, reversibili, -e, adj. 1. Care poate reveni, care poate fi adus sau întors înapoi. * (Jur.; despre bunuri) Care urmează să revină, în anumite cazuri, în posesia fostului proprietar. * (Despre rente, pensii) Care, la moartea titularului, trece asupra altei persoane (îndreptăţite). 2. (Fiz.; despre unele transformări) Care se poate produce atât într-un sens cât şi în sens invers, fenomenul trecând succesiv prin aceleaşi stări, pentru a se întoarce la starea iniţială. * (Chim.; despre reacţii) În care corpurile ce iau naştere din combinarea unor substanţe pot să se recombine, pentru a forma din nou o anumită cantitate din substanţele iniţiale. 3. (Mec.) Care poate acţiona, care se poate mişca în două sensuri opuse. ** Plug reversibil = plug alcătuit din două trupiţe simetrice, care poate răsturna brazda, la dus şi la întors, în aceeaşi parte şi care serveşte, în special, la arături pe coaste, pe deal. – Din fr. réversible.
REVERSIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi reversibil, faptul de a fi reversibil. – Din fr. réversibilité.
REVERSIE, reversii, s.f. 1. (Livr.) Întoarcere la o stare anterioară (mai puţin evoluată). 2. (Med.) Atavism. – Din fr. réversion.
REVERSIUNE, reversiuni, s.f. 1. (Jur.) Revenire a unor bunuri donate la primul proprietar, când persoana căreia i-au fost donate moare fără a avea copii. 2. (Fiz.) Schimbare a succesiunii de stări intermediare prin care trece un sistem în cursul unei transformări. [Pr.: -si-u-] – Din fr. réversion.
REVERSIV, -Ă, reversivi, -e, adj. Care revine spontan la poziţia sau la starea iniţială după încetarea fenomenului modificator. – Din fr. réversif.
REVERSOR, reversoare, s.n. Dispozitiv (la maşinile de încercat materiale) care efectuează încercări de tracţiune şi de compresiune. – După engl. reverser.
REVIGORA, revigorez, vb. I. Tranz. (Franţuzism) A înviora. – Din fr. revigorer.
REVIGORARE, revigorări, s.f. (Franţuzism) Acţiunea de a revigora; înviorare. – V. revigora.
REVIGORAT, -Ă, revigoraţi, -te, adj. (Franţuzism) Care s-a fortificat, care s-a înviorat. – V. revigora.
REVIGORATOR, -OARE, revigoratori, -oare, adj. (Franţuzism) Înviorător. – Revigora + suf. -tor.
REVINDE, revând, vb. III. Tranz. A vinde un obiect cumpărat. – Re1- + vinde.
REVINDERE, revinderi, s.f. Acţiunea de a revinde şi rezultatul ei. – V. revinde.
REVIRIMENT, revirimente, s.n. Schimbare bruscă în bine; învioarare. ** Reviriment de fonduri = mod de a achita o datorie prin transferul unei creanţe echivalente cu suma datorată. – Din fr. revirement.
REVISTĂ, reviste, s.f. 1. Publicaţie periodică ce cuprinde articole, studii, dări de seamă, note din domenii variate sau dintr-o anumită specialitate. 2. (În sintagme şi expr.) Trecere în revistă = solemnitate constând în trecerea unui

comandant sau a unei persoane oficiale de-a lungul frontului unei subunităţi sau unităţi militare, care dă onorul stând pe loc. A trece în revistă = a examina pe rând, a cerceta succesiv elementele unui ansamblu. 3. Reprezentaţie teatrală constând dintr-o succesiune variată de dansuri, cântece, scenete vesele cu subiecte din actualitate; spectacol de varietăţi. – Din it. rivista. Cf. fr. revue.
REVITALIZA, revitalizez, vb. I. Tranz. A reda puteri; a revigora. – Din fr. revitaliser.
REVITALIZARE, revitalizări, s.f. Acţiunea de a revitaliza şi rezultatul ei; revigorare, înviorare. – V. revitaliza.
REVITALIZAT, -Ă, revitalizaţi, -te, adj. Care a prins puteri, care s-a fortificat; revigorat. – V. revitaliza.
REVIVISCENT, -Ă, reviviscenţi, -te, adj. (Rar) Care poate reînvia sau reveni la viaţă. – Din fr. reviviscent.
REVIVISCENŢĂ, reviviscenţe, s.f. Revenire la viaţă; înviorare, însufleţire. * (Biol.) Proprietate a unor plante şi animale acvatice (inferioare) de a reveni la viaţă prin umiditate, după ce s-au uscat. * Fig. Reapariţie a unor stări de conştiinţă uitate. – Din fr. reviviscence.
REVIZIE, revizii, s.f. Cercetare nouă, control, verificare, revizuire. * Corectură făcută în pagini a unui text ce urmează să fie tipărit. * Inspecţie. * Formă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale de control) care constă în revederea sau reverificarea documentelor de evidenţă privitoare la operaţii (contabile) care au avut loc anterior. * Ansamblul operaţiilor executate asupra unei instalaţii, a unei maşini etc., care constă în reglarea pieselor şi aparatelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [Var.: reviziúne s.f.] – Din fr. révision, lat. revisio, -onis.
REVIZIONISM s.n. Atitudine sau acţiune care urmăreşte revizuirea şi modificarea unei legi, a unui tratat etc. [Pr.: -zi-o-] – Din (1) fr. révisionnisme, (2) rus. revizionizm.
REVIZIONIST, -Ă, revizionişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de revizionism, care se referă la revizionism; care are ca scop revizuirea unei legi, a unei atitudini etc. 2. S.m. şi f. Adept al revizionismului. [Pr.: -zi-o-] – Din tc. révisionniste, (2) şi din rus. revizionist.
REVIZIUNE s.f. v. revizie.
REVIZOR, -OARE, revizori, -oare, s.m. şi f. Persoană care revizuieşte, care controlează, verifică aplicarea dispoziţiilor legale şi normative într-un sector de activitate; spec. persoană care are calitatea şi funcţia de a face revizii contabile. ** (În vechea organizare a învăţământului) Revizor şcolar = inspector al şcolilor primare dintr-un judeţ. [Acc. şi: revízor] – Din fr. réviseur, germ. Revisor.
REVIZORAT s.n. 1. Funcţia de revizor; p. ext. timpul cât ocupă cineva această funcţie. 2. (În vechea organizare a învăţământului) Inspectorat şcolar judeţean. – Revizor + suf. -at.
REVIZUI, revizuiesc, vb. IV. Tranz. A cerceta din nou cu scopul de a verifica exactitatea şi a corecta eventualele lipsuri; a revedea. – Revizie + suf. -ui. Cf. fr. réviser.
REVIZUIRE, revizuiri, s.f. Acţiunea de a revizui şi rezultatul ei; revizie. * (Jur.) Cale de atac pentru desfiinţarea unei hotărâri judecătoreşti definitive, pe baza unor probe descoperite după judecarea pricinii. – V. revizui.
REVIZUIT, -Ă, revizuiţi, -te, adj. Reexaminat, corectat, modificat. – V. revizui.
REVOCA, revóc, vb. I. Tranz. 1. A anula, a abroga, a contramanda un decret, un ordin, o dispoziţie. 2. A scoate dintr-o funcţie publică, în baza unui drept

legal, pe cineva care a fost numit în acea funcţie printr-un act de guvernământ. – Din fr. révoquer, lat. revocare.
REVOCABIL, -Ă, revocabili, -e, adj. Care poate fi revocat. – Din fr. révocable, lat. revocabilis.
REVOCABILITATE s.f. 1. Posibilitate de retragere a mandatului încredinţat unei persoane de către cei ce au ales-o. 2. Calitate a anumitor acte de a putea fi retrase, anulate, de către cei ce le-au emis. – Din fr. révocabilité.
REVOCARE, revocări, s.f. 1. Acţiunea de a revoca şi rezultatul ei; revocaţie. 2. (Jur.) Desfacere unilaterală a unui act prin manifestarea de voinţă a persoanei care l-a făcut. * Desfacere a unui act juridic în cazurile prevăzute de lege. 3. Act prin care organul de stat competent hotărăşte încetarea calităţii sale de membru într-un organ ales. * Retragere de către alegători a mandatului încredinţat unei persoane de a-i reprezenta în organele de conducere ale statului.
REVOCAT, -Ă, revocaţi, -te, adj. 1. (Despre acte, decrete, ordine) Anulat, abrogat. 2. (Despre funcţionari publici) Scos din funcţie. – V. revoca.
REVOCAŢIE s.f. Revocare. – Din lat. revocatio, fr. révocation.
REVOLTA, revólt, vb. I. 1. Refl. A fi cuprins de revoltă, de indignare; a se indigna. 2. Refl. şi tranz. A (se) răscula, a (se) răzvrăti. – Din fr. révolter.
REVOLTANT, -Ă, revoltanţi, -te, adj., s.m. (Înv.) 1. Adj. Revoltător. 2. S.m. Răsculat. – Din fr. révoltant.
REVOLTARE, revoltări, s.f. (Rar) Faptul de a (se) revolta. – V. revolta.
REVOLTAT, -Ă, revoltaţi, -te, adj. 1. Indignat. 2. Răsculat, răzvrătit. – V. revolta. Cf. fr. révolte.
REVOLTĂ, revolte, s.f. 1. Sentiment de mânie provocat de o nedreptate sau de o acţiune nedemnă; indignare. 2. Răscoală spontană, neorganizată; răzvrătire, rebeliune. – Din fr. révolte.
REVOLTĂTOR, -OARE, revoltători, -oare, adj. Care provoacă revoltă, indignare; nedrept, scandalos. – Revolta + suf. -ător.
REVOLUT, -Ă, revoluţi, -te, adj. 1. Care şi-a încheiat cursul; terminat, împlinit, îndeplinit. 2. (Bot.; despre unele părţi ale plantelor) Răsfrânt, întors în afară, în jos. – Din fr. révolu, lat. revolutus. Cf. it. rivoluto.
REVOLUTIV, -Ă, revolutivi, -e, adj. Care se referă la mişcarea unui astru. – Din fr. révolutif.
REVOLUŢIE, revoluţii, s.f. I. 1. (Fil.) Ansamblu transformărilor calitative profunde care cuprind fie un sistem în întregime, fie unul sau mai multe subsisteme ale acestuia. 2. Schimbare bruscă şi de obicei violentă a structurilor sociale, economice şi politice ale unui regim dat. 3. (Pop.) Răscoală, revoltă. 4. Fig. Schimbare, transformare radicală într-un anumit domeniu. ** Revoluţie industrială = procesul înlocuirii radicale a producţiei manufacturiere (manuale) cu producţia bazată pe maşini. II. 1. Mişcare periodică continuă a unui corp având ca traiectorie o curbă închisă. ** Perioadă de revoluţie = timpul necesar unui corp (ceresc) pentru a parcurge întreaga sa orbită. 2. (Geom.) Mişcare de rotaţie a unui corp în jurul unei drepte fixe. * (Mec.) Rotaţie completă a unei roţi în jurul osiei sale. [Var.: (înv.) revoluţiúne s.f.] – Din fr. révolution, lat. revolutio, -onis, germ. Revolution.
REVOLUŢIONA, revoluţionez, vb. I. Tranz. A schimba radical, a transforma brusc şi din temelii. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. révolutionner.
REVOLUŢIONAR, -Ă, revoluţionari, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de revoluţie, care este în legătură cu revoluţia, care aderă la revoluţie sau propagă revoluţia. * Fig. Care produce o transformare radicală într-un anumit

domeniu; înnoitor, transformator. 2. S.m. şi f. Partizan, adept al revoluţiei (I); participant la o revoluţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. révolutionnaire.
REVOLUŢIONARE, revoluţionări, s.f. Acţiunea de a revoluţiona. [Pr.: -ţi-o-] – V. revoluţiona.
REVOLUŢIONARISM s.n. Ideologie, atitudine revoluţionară, spirit revoluţionar. [Pr.: -ţi-o-] – Revoluţionar + suf. -ism. Cf. germ. Revolutionarismus.
REVOLUŢIONARIZA, revoluţionarizez, vb. I. Tranz. 1. (Rar) A insufla sentimente revoluţionare. 2. Fig. A produce o revoluţie. [Pr.: -ţi-o-] – Cf. rus. revoluţionizirovati.
REVOLUŢIUNE s.f. v. revoluţie.
REVOLVER, revolvere, s.n. 1. Armă de foc cu repetiţie, portativă, de dimensiuni mici, care se mânuieşte cu o singură mână. 2. (Mec.) Ciocan pneumatic. ** Strung- revolver = strung echipat cu mai multe unelte care lucrează succesiv şi care serveşte la prelucrarea în serie a pieselor de formă complicată. – Din fr. revolver, germ. Revolver.
REVOPSI, revopsesc, vb. IV. Tranz. A vopsi din nou (în altă culoare). – Re1- + vopsi.
REVOPSIRE s.f. Acţiunea de a revopsi şi rezultatul ei. – V. revopsi.
REVOPSIT, -Ă, revopsiţi, -te, adj. Care a fost vopsit din nou. – V. revopsi.
REVUIST, revuişti, s.m. Autor de reviste (3). – Din fr. revuiste.
REVUISTIC, -Ă, revuistici, -ce, adj. Care ţine de un spectacol de revistă. – Revuist + suf. -ic.
REVULSIE, revulsii, s.f. Metodă de tratament care constă în aplicarea pe piele a unor substanţe care provoacă deplasarea spre piele a sângelui stagnat într-un organ sau într-o regiune inflamată a corpului. – Din fr. révulsion.
REVULSIV, -Ă, revulsivi, -e, adj., s.n. (Medicament) care provoacă revulsie. – Din fr. révulsif.
REZALIT, rezalite, s.n. Porţiune de zid ieşită din linia faţadei pentru a prezenta o anumită structură a planului clădirii, o anumită compoziţie. – Din germ. Risalit.
REZĂMAT, -Ă adj. v. rezemat.
REZBEL s.n. v. răzbel.
REZBELNIC, -Ă, rezbelnici, -ce, adj. (Înv.) De război. – Rezbel + suf. -nic (după războinic).
REZECA, rezéc, vb. I. Tranz. A face o rezecţie. – Din fr. réséquer.
REZECŢIE, rezecţii, s.f. Operaţie chirurgicală prin care se taie şi se înlătură, în parte sau în întregime, un organ sau un ţesut. – Din fr. résection, lat. resectio, -onis.
REZEDĂ, rezede, s.f. Plantă decorativă erbacee, cu tulpina ramificată, cu frunze întregi alungite şi cu flori mici, galbene-aurii, cu miros plăcut; rozetă (Reseda odorata). – Din fr. réséda, germ. Resede.
REZEMA, reázem, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) aşeza astfel încât să fie susţinut de ceva; a (se) sprijini, a (se) propti. ** Expr. (Tranz.; fam.) A rezema pereţii (sau peretele) = a nu lua parte la dans, la joc; a nu face nimic. 2. Refl. Fig. A se întemeia, a se baza. [Var.: (reg.) răzimá vb. I] – Et. nec.
REZEMARE, rezemări, s.f. 1. Faptul de a (se) rezema. 2. Mod în care se realizează legătura între două corpuri solide, în plan sau în spaţiu. – V. rezema.
REZEMAT, -Ă, rezemaţi, -te, adj. Sprijinit, proptit. [Var.: (reg.) rezămát, -ă, răzimát, -ă adj.] – V. rezema.

REZEMĂTOARE, rezemători, s.f. 1. Spătar, spetează (de scaun). * Fiecare dintre părţile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care se sprijină braţele. 2. Balustradă, parapet, rampă. [Var.: (reg.) răzimătoáre s.f.] – Rezema + suf. -ătoare.
REZERVA, rezérv, vb. I. Tranz. A păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva; a pune deoparte, a reţine, a opri. (Refl.) Mă rezerv pentru banchet. ** Expr. A-şi rezerva dreptul = a-şi păstra pentru sine dreptul de a... * (Mai ales la pasiv) A atribui, a destina exclusiv (sau special) unei persoane sau unui grup. * A destina (exclusiv) pentru un anumit scop. * Fig. A hărăzi, a meni. – Din fr. réserver.
REZERVARE, rezervări, s.f. Acţiunea de a (se) rezerva şi rezultatul ei. – V. rezerva.
REZERVAT, -Ă, rezervaţi, -te, adj. 1. Pus la o parte, reţinut, oprit, păstrat pentru cineva. 2. (Despre oameni; p. ext. despre sentimente, atitudini) Care se ţine în rezervă; sobru, circumspect, stăpânit, reţinut, distant; discret. * (Adverbial) Cu prudenţă. – V. rezerva. Cf. fr. réservé.
REZERVATAR, -Ă, rezervatari, -e, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (Moştenitor) care se bucură de rezervă succesorială. 2. Adj., s.n. (Stat) care formulează o rezervă la încheierea unui tratat. – Din fr. réservataire.
REZERVAŢIE, rezervaţii, s.f. 1. (Adesea urmat de determinarea "naturală") Teritoriu ocrotit prin lege, pe care nu se pot face transformări, deoarece în cuprinsul lui se găsesc plante, animale, minereuri sau formaţii geologice rare, care prezintă importanţă din punct de vedere ştiinţific. 2. Întindere redusă din teritoriul unui stat pe care este silită să locuiască populaţia de o anumită rasă aflată pe teritoriul acelui stat. – Din fr. réservation.
REZERVĂ, rezerve, s.f. 1. Cantitate de alimente, de obiecte, de bani, de materiale etc. pusă deoparte şi păstrată pentru a fi întrebuinţată mai târziu; depozit. * (Ec. pol.) Rezerve de stat = cantitate de bunuri materiale dintre cele mai importante acumulate şi centralizate cu scopul de a asigura continuitatea procesului de producţie şi necesităţile de consum ale populaţiei, în cazul ivirii unor greutăţi neprevăzute. Rezerve interne = posibilităţi existente într-o întreprindere, a căror descoperire şi folosire permit, fără investiţii suplimentare mari, să se realizeze cantităţi sporite de produse. (Fin.) Rezervă-aur = cantitatea de aur pe care o păstrează băncile de emisiune ca garanţie pentru biletele de bancă puse în circulaţie şi pentru lichidarea datoriilor către alte ţări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obişnuite. Rezervă lichidă = a) totalitatea mijloacelor băneşti, existente sub orice formă, negrevate de nici o sarcină, disponibile la o bancă, la o întreprindere etc.; b) aurul disponibil în monede sau în lingouri, precum şi valutele şi devizele liber convertibile în aur, destinate operaţiilor internaţionale. Rezervă bugetară = parte din veniturile unui buget, constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor. (Jur.) Rezervă succesorală (sau legală) = parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept unor anumiţi moştenitori. (Fiziol.) Rezervă alcalină = cantitate de bicarbonat de sodiu din plasmă, exprimată în cm3 de bioxid de carbon care se degajează din 100 ml de plasmă la presiunea parţială a bioxidului de carbon de 40 mm mercur şi la temperatura corpului. * Cantitate de substanţe minerale utile pe care le conţine un zăcământ. 2. Cameră de spital în care se internează un singur bolnav sau cel mult doi. 3. Parte din armată care nu se află sub arme, formată din persoane care au satisfăcut serviciul militar, şi care este solicitată numai în caz de război sau de

concentrare; trupe neangajate în luptă, păstrate pentru a interveni la nevoie. ** Ofiţer de rezervă = ofiţer care nu face parte din cadrele active ale armatei. * Persoană, grup de persoane, obiect etc. destinate să ia locul altora în anumite condiţii sau împrejurări. ** Loc. adj. De rezervă = care poate înlocui, la nevoie, o piesă tehnică, un obiect, o persoană. * Spec. (Sport) Jucător care înlocuieşte, la nevoie, pe unul dintre jucătorii titulari angajaţi în competiţie. 4. Obiecţie, îndoială, lipsă de încredere. ** Loc. adv. Fără rezervă = fără reticenţe; cu totul, în întregime. Sub toate rezervele = fără nici o garanţie. Cu multă rezervă sau cu toată rezerva = cu îndoială, fără siguranţă, fără a-şi lua răspunderea pentru autenticitatea, veridicitatea, exactitatea sau oportunitatea unui fapt. ** Loc. prep. Sub rezerva... = cu condiţia... * (Jur.) Manifestare prin care un stat, devenit parte la un tratat, declară că vrea să excludă sau să limiteze aplicarea anumitor clauze cuprinse în acest tratat, ori să le atribuie un anumit înţeles. * Fig. Prudenţă, circumspecţie; discreţie; reticenţă; p. ext. răceală, indiferenţă; jenă. – Din fr. réserve.
REZERVIST, rezervişti, s.m. Soldat sau ofiţer care a îndeplinit serviciul militar şi nu mai face parte din cadrele active ale armatei. – Din fr. réserviste.
REZERVOR, rezervoare, s.n. Bazin sau recipient în care se depozitează o cantitate de fluide sau de materiale granulare ori pulverulente. ** Toc rezervor = stilou. * Depresiune de teren amenajată spre a colecta apele de pe un anumit teritoriu, pentru a fi folosite în scopuri tehnice. – Din fr. réservoir.
REZIDA, pers. 3 rezidă, vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. "în") A se afla, a exista; a consta. – Din fr. résider, lat. residare.
REZIDENT, -Ă, rezidenţi, -te, s.m., adj. 1. S.m. Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotenţiar sau unui ambasador. 2. Adj. (Despre cetăţenii unui stat stabiliţi în alt stat) Care îşi are domiciliul în..., care locuieşte în... – Din fr. résident, lat. residens, -ntis, germ. Resident.
REZIDENŢĂ, rezidenţe, s.f. Reşedinţă, sediu, domiciliu. – Din it. residenza, fr. résidence, germ. Residenz.
REZIDENŢIAL, -Ă, rezidenţiali, -e, adj. Al rezidentului, privitor la rezident. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. résidentiel, it. residenziale.
REZIDI, rezidesc, vb. IV. Tranz. A zidi din nou; a reclădi. – Re1- + zidi.
REZIDIRE, rezidiri, s.f. Acţiunea de a rezidi şi rezultatul ei. – V. rezidi.
REZIDIU s.n. v. reziduu.
REZIDUAL, -Ă, reziduali, -e, adj. Care rămâne (ca reziduu). [Pr.: -du-al] – Din fr. résiduel, it. residuale.
REZIDUAR, -Ă, reziduari, -e, adj. (Rar) Care formează reziduuri. [Pr.: -du-ar] – Din fr. résiduaire.
REZIDUU, reziduuri, s.n. Rest rămas în urma unui proces chimic sau fizic efectuat asupra unui material brut. ** Reziduuri furajere = deşeuri din industria alimentară care pot fi valorificate în alimentaţia animalelor. * Materie care se depune pe pereţii sau pe fundul recipientelor în care se păstrează substanţe lichide. [Pr.: -du-u, – Var.: rezídiu s.n.] – Din lat. residuum, fr. résidu.
REZIL, rezile, s.n. (Înv.) Fileu. [Var.: rizíl s.n.] – Din fr. résille.
REZILIA, reziliez, vb. I. Tranz. A desface, a anula un contract, o convenţie. [Pr.: -li-a] – Din fr. résilier.
REZILIABIL, -Ă, reziliabili, -e, adj. Care poate fi reziliat. [Pr.: -li-a-] – Din fr. résiliable.
REZILIARE s.f. v. reziliere.
REZILIENŢĂ s.f. Mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin şoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic consumat pentru

ruperea la încovoiere, prin şoc, a unei epruvete şi aria secţiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă. [Pr.: -li-en-] – Din fr. résilience.
REZILIERE, rezilieri, s.f. Acţiunea de a rezilia şi rezultatul ei; desfacere a unor contracte, în cazul în care una dintre obligaţiile reciproce nu a fost executată, menţinându-se acele efecte ale contractului care s-au produs până la data desfacerii lui. [Pr.: -li-e÷, – Var.: (înv.) reziliáre s.f.] – V. rezilia.
REZINA, rezinez, vb. I. Tranz. A extrage răşina din arborii răşinoşi prin recoltarea ei din scurgerile naturale sau din tăieturile făcute special. – Din fr. résiner.
REZINAJ, rezinaje, s.n. Operaţie de extragere a răşinii din arborii răşinoşi; rezinare. – Din fr. résinage.
REZINARE, rezinări, s.f. Acţiunea de a rezina şi rezultatul ei; rezinaj. – V. rezina.
REZINAT, rezinaţi, s.m. Substanţă solidă, insolubilă în apă, obţinută prin combinarea unei răşini cu un metal şi întrebuinţată în industria lacurilor, a materiilor colorante etc. – Din fr. résinate.
REZINIFICA, rezinific, vb. I. Tranz. A transforma o substanţă chimică organică într-o substanţă asemănătoare cu răşina. – După fr. résinifier.
REZINIFICARE, rezinificări, s.f. Acţiunea de a rezinifica şi rezultatul ei. – V. rezinifica.
REZISTA, rezist, vb. I. Intranz. A se împotrivi, a ţine piept; a opune rezistenţă; a nu ceda la acţiunea unor forţe din afară; a nu se lăsa învins, a se ţine tare. – Din fr. résister, lat. resistere.
REZISTENT, -Ă, rezistenţi, -te, adj. (Despre lucruri) Care rezistă; durabil, trainic. * (Despre materiale) Care nu-şi modifică uşor proprietăţile sub acţiunea unui agent fizico-chimic. * (Despre fiinţe) Care nu se lasă doborât, care suportă bine o boală, o oboseală, o supărare etc.; puternic, tare; dârz, neclintit. – Din fr. résistant, it. resistente.
REZISTENŢĂ, rezistenţe, s.f. I. Faptul de a rezista; împotrivire, opoziţie, apărare împotriva unui atac. * Respingerea atacurilor repetate ale inamicului şi menţinerea poziţiilor proprii. * Mişcare populară antifascistă de eliberare, desfăşurată în timpul celui de-al doilea război mondial în ţările ocupate de fascişti. II. 1. Calitatea de a fi rezistent. 2. Putere de a înfrunta boala, oboseala, foamea, lipsurile etc.; calitate a unui organism de a nu contracta o boală contagioasă. 3. Proprietate a unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acţiunea altui corp sau a unei forţe străine. ** Rezistenţa materialelor = ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpurilor deformabile, când se exercită asupra lor forţe din afară, şi cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-şi modifice forma. * Forţa de opunere a unui mediu la realizarea unei acţiuni. 4. Forţă pe care un conductor electric o opune trecerii curentului şi care depinde de materialul din care este făcut conductorul, de grosimea şi de lungimea lui. 5. (Tehn.) Rezistor. – Din fr. résistance, it. resistenza.
REZISTIBIL, -Ă, rezistibili, -e, adj. (Rar) Căruia i se poate rezista. – Din fr. résistible.
REZISTIBILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi rezistibil. – Rezistibil + suf. -itate.
REZISTIVIMETRU, rezistivimetre, s.n. Instrument pentru măsurarea rezistivităţii. – Din fr. résistivimétre.
REZISTIVITATE, rezistivităţi, s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică fiecărui material, egală cu rezistenţa electrică a unui cub din materialul respectiv, având muchia egală cu unitatea; rezistenţă electrică specifică. – Din fr. résistivité.

REZISTOR, rezistoare, s.n. Element de circuit electric cu inductivitate şi capacitate neglijabile, dar care, având rezistenţă electrică, poate fi introdus într-un circuit electric şi care este folosit la aparatele electrice de încălzit, la reostate etc.; rezistenţă (II 5). [Pl. şi: (m) rezistori] – Din fr. résisteur, engl. resistor.
REZITĂ, rezite, s.f. Răşină sintetică obţinută prin condensarea la cald a formaldehidei cu fenoli şi întrebuinţată la fabricarea izolatoarelor electrice, a plăcilor de gramofon etc. – Din fr. résite, germ. Resit.
REZMERIŢĂ s.f. v. răzmeriţă.
REZOL, rezoli, s.m. Produs de condensare al fenolului cu formaldehida, în prezenţa unui catalizator bazic, cu aspect de masă sticloasă, galbenă sau brună, casantă şi uşor de pulverizat, solubilă în solvenţi organici. – Din fr. résol, germ. Resol, rus. rezol.
REZOLUT, -Ă, rezoluţi, -te, adj. (Livr.) Hotărât, ferm, îndrăzneţ, decis. – Din lat. resolutus, germ. resolut.
REZOLUTIV, -Ă, rezolutivi, -e, adj. (Despre medicamente) Care are proprietatea de a micşora o inflamaţie, care reduce la starea normală o regiune inflamată a corpului. – Din fr. résolutif.
REZOLUTORIU, -IE, rezolutorii, adj. (Jur.) Care provoacă anularea unui act, care desfiinţează. ** Condiţie rezolutorie = condiţie a cărei împlinire determină stingerea cu efect retroactiv a efectelor unui act juridic. – Din lat. resolutorius, fr. résolutoire.
REZOLUŢIE, rezoluţii, s.f. 1. Hotărâre luată de un colectiv în urma unor dezbateri. 2. Rezolvare pe care cel în drept o dă unei cereri, unui act etc. 3. (Med.) Dispariţie a semnelor de boală sau a unui proces patologic. 4. (Jur.) Desfiinţare, cu efect retroactiv, a unui contract, în cazul în care una dintre obligaţiile reciproce, cărora acesta le dă naştere, nu a fost executată. [Var.: rezoluţiúne s.f.] – Din fr. résolution, lat. resolutio, -onis.
REZOLUŢIUNE s.f. v. rezoluţie.
REZOLVA, rezólv, vb. I. Tranz. 1. A găsi soluţia unei probleme. * A pune capăt unei controverse, unui litigiu, unui conflict; a soluţiona. 2. (Despre instrumente optice) A separa, a distinge amănunte cât mai fine ale obiectelor studiate. – Din lat. resolvere, germ. resolvieren.
REZOLVABIL, -Ă, rezolvabili, -e, adj. Care poate fi rezolvat. – Rezolva + suf. -bil.
REZOLVANTĂ, rezolvante, adj. (Mat.; în sintagma) Ecuaţie rezolvantă = ecuaţie formată cu coeficienţii unei ecuaţii, care ajută la găsirea rădăcinilor acesteia. – Din fr. résolvante.
REZOLVARE, rezolvări, s.f. Acţiunea de a rezolva şi rezultatul ei. – V. rezolva.
REZOLVAT, -Ă, rezolvaţi, -te, adj. 1. Pentru care s-a găsit o soluţie (convenabilă); soluţionat (1). 2. (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; soluţionat (2). – V. rezolva.
REZON, rezoane, s.n. (Înv.) 1. Îndreptăţire, justificare, cauză, motiv, temei. 2. Raţiune, judecată dreaptă. ** Expr. A pune (pe cineva) la rezon = a învăţa minte (pe cineva), a pune la respect; a constrânge să judece mai bine, să se poarte cum trebuie. * (Cu valoare de interjecţie) Ai dreptate!, just!, da!, desigur!. – Din fr. raison.
REZONA, rezonez, vb. I. Intranz. (Înv.) A judeca, a gândi. – Din fr. raisonner, germ. raisonnieren.
REZONABIL, -Ă, rezonabili, -e, adj. 1. (Despre oameni) Care are o judecată sau o comportare raţională; cu judecată; cumpănit, cuminte. * (Despre acţiuni, fapte etc.) Care se menţine în limitele normale, obişnuite; care nu are nimic

ieşit din comun; fără exagerări; cumpătat. 2. (Despre preţuri) Care este corespunzător cu valoarea lucrului (de) cumpărat; potrivit, acceptabil; p. ext. accesibil. Preţuri rezonabile. – Din fr. raisonnable.
REZONANT, -Ă, rezonanţi, -te, adj. (Despre corpuri sau sisteme fizice) Capabil să intre în rezonanţă. – Din fr. résonnant.
REZONANŢĂ, rezonanţe, s.f. 1. Proprietate a unor corpuri sau a unor încăperi de a intensifica şi a prelungi sunetele; răsunet. 2. Stare de vibraţie în care se găseşte un corp sau un sistem fizic când asupra lui se exercită o acţiune exterioară periodică, cu o frecvenţă egală ori apropiată cu frecvenţa proprie vibraţiei corpului sau a sistemului. ** Cutie de rezonanţă = cavitate al cărei volum de aer este capabil să oscileze şi să amplifice sunetele. 3. (Med.) Tulburare de gândire la schizofrenici, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de fond ale acţiunilor prin relaţii verbale, de obicei făcute după asonanţă, rimă sau localizare în timp sau spaţiu. – Din fr. résonance.
REZONATOR, rezonatoare, s.n. Aparat sau sistem fizic capabil să intre în rezonanţă (2) când se găseşte într-un câmp de forţe periodice, datorită unui izvor de oscilaţii. – Din fr. résonateur.
REZORCINĂ s.f. Substanţă organică solidă, cristalizată, incoloră, solubilă în apă şi alcool, cu slabă acţiune reducătoare, folosită ca revelator fotografic, ca materie primă în industria chimică şi farmaceutică. – Din fr. résorcine.
REZULTA, pers. 3 rezúltă, vb. I. Intranz. A urma, a apărea ca o consecinţă logică; a decurge din..., a reieşi, a izvorî. * (Mat.; mai ales la calculele aritmetice) A avea drept rezultat; a ieşi, a da. – Din fr. rézulter.
REZULTANT, -Ă, rezultanţi, -te, adj. Care rezultă. * Referitor la o rezultantă. – Din fr. résultant.
REZULTANTĂ, rezultante, s.f. 1. (Mec.) Forţă a cărei aplicare este echivalentă din punctul de vedere al efectului cu mai multe forţe date, care se aplică în acelaşi timp asupra aceluiaşi punct material. 2. Fig. Efectul îmbinat al unor cauze multiple. – Din fr. résultante, germ. Resultante.
REZULTAT, rezultate, s.n. Ceea ce rezultă dintr-o acţiune, dintr-un fapt, dintr-un calcul; consecinţă, urmare, efect. ** Loc. adv. Fără rezultat = fără efect, inutil. ** Expr. A da rezultat (sau rezultate) = a produce efectul dorit, a da roade. * Ceea ce se obţine printr-un şir de operaţii aritmetice. – Din fr. résultat, germ. Resultat.
REZULTATIV, -Ă, rezultativi, -e, adj. Care rezultă. – Din fr. résultatif.
REZUMA, rezúm, vb. I. Tranz. 1. A reda pe scurt esenţialul unei lucrări, al unei expuneri. * Refl. A se limita, a se mărgini la..., a se mulţumi cu... 2. A cuprinde în sine; a sintetiza, a însuma. – Din fr. résumer.
REZUMARE, rezumări, s.f. Acţiunea de a rezuma şi rezultatul ei. – V. rezuma.
REZUMAT, rezumate, s.n. Redare, prezentate pe scurt, scrisă sau orală, a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.; recapitulare succintă. ** Loc. adv. În rezumat = pe scurt, cu alte cuvinte, rezumând. – Din fr. résumé.
REZUMATIV, -Ă, rezumativi, -e, adj. În formă de rezumat; succint. – Din rezuma.
REZUMĂTOR, -OARE, rezumători, -oare, adj. (Rar; şi substantivat) Care rezumă (1), care prezintă un rezumat. – Rezuma + suf. -ător.
RIAL, riali, s.m. Unitate bănească în Iran. [Pr.: ri-al] – Din fr. rial.
RIBOFLAVINĂ s.f. Termen folosit pentru a denumi vitamina B-2, care se găseşte în lapte, ficat, rinichi ouă, frunze verzi, iarbă. – Din fr. riboflavine.
RIBONUCLEAZĂ s.f. Enzimă prezentă în sucurile digestive intestinale, cu acţiune specifică asupra acidului ribonucleic. [Pr.: -cle-a-] – Din fr. ribonucléase.

RIBONUCLEIC, ribonucleici, adj. (În sintagma) Acid ribonucleic = acid care se găseşte în toate celulele vegetale şi animale, având un rol deosebit de important în procesele biologice. [Pr.: -cle-ic] – Din fr. ribonucléique.
RIBONUCLEOPROTEINĂ, ribonucleoproteine, s.f. (Biol.) Complex macromolecular alcătuit din proteine şi acid ribonucleic. [Pr.: -cle-o-] – Din fr. ribonucléoprotéine, engl. ribonucleoprotein.
RIBOVIRUS, ribovirusuri, s.n. (Biol.) Virus la care materialul ereditar este reprezentat de acidul ribonucleic. – Ribo [nucleu] + virus.
RIBOZĂ s.f. (Biol.) Monozaharidă cu cinci atomi de carbon, caracteristică acizilor ribonucleici, component esenţial al tuturor celulelor vii. – Din fr. ribose.
RIBOZOM, ribozomi, s.m. (Biol.) Particulă citoplasmatică de dimensiuni foarte mici, formată din proteine şi acizi ribonucleici. – Din fr. ribosome.
RICANA, ricanez, vb. I. Intranz. (Livr.) A râde batjocoritor, a rânji. – Din fr. ricaner.
RICANARE, ricanări, s.f. (Livr.) Faptul de a ricana; rânjet. – V. ricana.
RICERCAR s.n. Compoziţie muzicală polifonică, anterioară fugii, alcătuită din mai multe secţiuni (fiecare având tema sa proprie), care se cântă fără întrerupere; capriciu, fantezie. – Din it. ricercare.
RICIN, ricini, s.m. Plantă erbacee sau arborescentă originară din Africa, cu rădăcina pivotantă, puternică, cu tulpina înaltă de 1-2 m, cu flori verzi, roşii sau violete; căpuşă (Ricinus communis). ** Ulei (sau unt) de ricin = ulei extras din seminţele acestei plante, cu proprietăţi purgative, nesicativ, neinflamabil, păstrându-şi aceeaşi consistenţă la variaţii mari de temperatură, folosit în industria farmaceutică sau ca lubrifiant la motoarele de avion, precum şi în industria pielăriei, a cauciucului sintetic etc.; ricină. – Din lat. ricinus, germ. Rizinus.
RICINĂ, ricine, s.f. 1. Toxină vegetală care se găseşte în seminţele de ricin şi care are proprietatea de a aglutina globulele sângelui. 2. (Pop.) Ulei de ricin. – Ricin + suf. -ă.
RICKETTSII s.f. pl. (Biol.) Microbi care fac trecerea de la bacterii la virusuri, având caractere comune ambelor grupe. [Pr.: richetii] – Din engl. riekettsia, fr. rickettsie.
RICKETTSIOZĂ, rickettsioze, s.f. (Med.) Denumire generică pentru o serie de boli infecţioase cauzate de rickettsii. [Pr.: -si-o-] – Din engl. rickettsiosis, fr. rickettsiose.
RICOŞA, pers. 3 ricoşează, vb. I. Intranz. (Despre un proiectil; p. gener. despre orice corp mobil, aruncat sau izbit cu putere) A sări înapoi sau a-şi schimba direcţia traiectoriei iniţiale, în urma ciocnirii de un obstacol. – Din fr. ricocher.
RICOŞET s.n. v. ricoşeu.
RICOŞEU, ricoşeuri, s.n. Faptul de a ricoşa. * Înscriere a proiectilului pe o nouă traiectorie când întâlneşte pământul sau alt obstacol sub un unghi mic până la 20°; p. gener. schimbare de direcţie a unui lucru când se ciocneşte de un obstacol. * Fig. Efect invers, indirect. ** Tragere prin ricoşeu = tragere în care se folosesc efectele exploziei proiectilelor care au ricoşat. [Var.: ricoşét s.n.] – Din fr. ricochet.
RICŞĂ, ricşe, s.f. Trăsurică cu două roţi, trasă de un om, folosită în unele ţări din Orient. – Din engl. ricksha, germ. Riksha.
RICTUS, rictusuri, s.n. Contracţie a muşchilor feţei, care dă figurii expresia de râs crispat; strâmbătură a gurii provocată de această contracţie, care apare în

unele boli ale sistemului nervos şi dă impresia de râs forţat. – Din fr., lat. rictus.
RID, riduri, s.n. Încreţitură a pielii obrazului; zbârcitură, cută, creţ. – Din fr. ride.
RIDA, ridez, vb. I. Refl. A căpăta riduri. – Din fr. rider.
RIDARE, ridări, s.f. Faptul de a se rida. – V. rida.
RIDAT, -Ă, ridaţi, -te, adj. Cu riduri, zbârcit. – V. rida.
RIDGER s.n. Utilaj folosit pentru executarea digurilor mici, în lucrări de teren pentru irigaţii sau pentru reţinera zăpezilor pe terenuri agricole. [Pr.: ríger] – Cuv. engl.
RIDICA, ridic, vb. I. I. Tranz. 1. A lua de jos şi a duce în sus (susţinând cu forţa braţelor, cu spatele etc.); a sălta. ** Expr. A ridica mănuşa = a primi o provocare. A ridica paharul (sau cupa) = a închina în cinstea cuiva. (rar) A ridica un toast = a închina în cinstea cuiva. * A duce sau a trage în sus; a înhăţa. * A desprinde din locul în care a fost pus sau fixat şi a trage în sus. ** Expr. A ridica armele (împotriva cuiva) = a porni la luptă (împotriva cuiva); a începe un război. A ridica ancora = (despre vapoare) a părăsi portul, a porni în larg; (despre persoane) a pleca, a porni pe mare. 2. A lua de pe ceva; a îndepărta, a înlătura. ** Expr. A ridica (cuiva) o piatră de pe inimă = a scăpa (pe cineva) de o grijă apăsătoare, a linişti pe cineva. A-şi ridica pălăria = a-şi scoate pălăria în semn de salut, de stimă; a saluta. A ridica masa = a strânge masa după ce s-a terminat de mâncat. (Refl.) Întinde-te (sau pune-te) masă, ridică-te masă, se spune despre cei ce duc o viaţă de huzur, de petreceri continue. * A sumete, a sufleca mânecile sau poalele hainei. * Fig. A suspenda, a face să înceteze, a desfiinţa, a anula; a îndepărta. ** Expr. A ridica şedinţa = a declara o şedinţă închisă, terminată. * Fig. A lua cuiva ceva, a lipsi pe cineva de ceva; a răpi, a smulge. ** Expr. A ridica (cuiva) viaţa (sau zilele) = a omorî (pe cineva). 3. A lua şi a duce în alt loc, a muta din loc. ** Expr. A ridica stâna = a coborî cu turmele şi cu toate uneltele păstoreşti, toamna, de la munte. * Refl. (Înv.) A se muta. * A strânge de pe jos, a culege. * A încasa o sumă de bani. * A lua pe cineva cu forţa; a aresta. 4. A aşeza în poziţie dreaptă un obiect aplecat sau culcat, a-l readuce în poziţie verticală. 5. (În expr.) A ridica un plan = a determina, prin măsurători de distanţe şi unghiuri, poziţia punctelor dintr-o regiune şi a le reprezenta pe o hartă. II. 1. Refl. (Despre fiinţe) A se scula de jos, părăsind poziţia de aşezat sau de culcat. ** Expr. A se ridica în capul oaselor = a se scula şi a sta aşezat sau în picioare pe locul unde mai înainte fusese culcat. A se ridica în scări = a se înălţa în scările şeii. * Tranz. A susţine, a ajuta pe cineva să se scoale în picioare. ** Expr. (Înv.) A ridica din scaun = a lua unui domnitor domnia; a detrona. * (Despre oameni) A se însănătoşi, a se pune pe picioare. 2. Refl. (Despre construcţii înalte, copaci etc.) A avea o direcţie verticală, a se îndrepta în sus, a se înălţa. 3. Tranz. A mişca, a îndrepta în sus braţele, mâinile, capul, sprâncenele etc.; a da o mişcare verticală, a duce mai sus. ** Expr. A(-şi) ridica ochii (sau privirea) = a îndrepta privirea, a se uita spre cineva sau ceva care se află mai sus; a privi. A(-şi) ridica capul = a) a se arăta dârz, plin de curaj; p. ext. a se răzvrăti; b) a-şi reveni dintr-o situaţie proastă; a se redresa. A(-şi) ridica nasul (sus sau mai sus decât se cuvine) = a fi încrezut, înfumurat; a deveni obraznic. A ridica mâna (sau degetul) = a cere cuvântul. A ridica mâna (sau mâinile) asupra cuiva = a ataca, a lovi (pe cineva). A ridica mâinile (către cineva) = a) a cere ajutor; b) a se preda. (Intranz.) A ridica (mirat, surprins) din sprâncene = a face ochii mari de mirare, de surpriză; a privi mirat, surprins. A ridica (sau a da) din umeri = a-şi arăta nedumerirea sau indiferenţa faţă de ceva sau de

cineva. (Refl.) A (i) se ridica părul (măciucă) = a se speria foarte tare. 4. Refl. (Despre păsări) A porni în zbor, a-şi lua zborul; a se înălţa în văzduh. * (Despre nori, fum, praf etc.) A avea o mişcare ascendentă, a se îndrepta în sus. * (Despre aştri; p. ext. despre lumină, zori etc.) A se înălţa deasupra orizontului, a se sui pe bolta cerului; a răsări, a se ivi. * (Despre ceaţă, negură etc.) A se împrăştia, a se risipi; a dispărea. * (Despre obiecte cufundate într-un lichid) A ieşi la suprafaţă. 5. Refl. (Despre sunete) A se auzi clar şi puternic; a se răspândi în aer; a răsuna. * Tranz. A face să se audă, să răsune cu putere. ** Expr. A ridica glasul (sau tonul) = a vorbi tare; cu îndrăzneală sau protestând împotriva cuiva; a striga, a ţipa; p. ext. a protesta. 6. Tranz. şi refl. A (se) urca, a (se) sui (undeva, pe ceva etc.). 7. Refl. (Despre oameni; p. ext. despre popoare, ţări, clase sociale etc.) A protesta vehement; a sta împotrivă, a se opune; a se răzvrăti, a se răscula, a porni la luptă. ** Expr. (Tranz.) A-i (sau a-şi) ridica pe cineva în cap = a proceda astfel încât să producă nemulţumiri, să-şi facă mulţi duşmani. 8. Tranz. Fig. A pune în mişcare, a face să pornească o mulţime, o colectivitate etc.; a mobiliza, a strânge oameni. ** Expr. (Înv.) A ridica trupe (sau oaste, oştire) = a recruta oaste, a înrola soldaţi pentru a porni la luptă. 9. Refl. A se naşte, a se isca, a se stârni. * A apărea, a se arăta. 10. Tranz. Fig. (Livr.; înv.) A scoate în evidenţă, a releva. III. 1. Refl. şi tranz. (Despre copii; p. ext. despre pui de animale) A (se) face mare, a creşte. * Fig. A (se) dezvolta, a (se) forma. 2. Refl. şi tranz. A (se) face mai înalt; a (se) înălţa. 3. Tranz. Fig. A duce, a promova la o treaptă superioară, a face să progreseze valori sociale, morale etc.; p. ext. oameni. ** Expr. A ridica din cenuşă (sau din ruine) = a reface, a reconstitui. A ridica moralul (cuiva) = a îmbărbăta, a întări (pe cineva). * A pune pe cineva pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al respectului, al aprecierii; a înălţa în grad, în rang. ** Expr. A ridica (pe cineva) în slavă (sau în slava cerului) = a lăuda foarte tare (pe cineva). (Înv.) A ridica în scaun = a face domn, a înălţa pe tronul ţării. * Refl. (Despre oameni) A-şi face o situaţie mai bună, a progresa. ** Expr. A se ridica prin cineva sau a se ridica pe umerii cuiva = a ajunge la o situaţie cu ajutorul cuiva. 4. Tranz. A mări, a spori, a face să crească. A ridica producţia. ** Expr. A ridica preţul = a scumpi marfa. (Mat.) A ridica un număr la o putere = a înmulţi un număr cu el însuşi de atâtea ori de câte ori arată exponentul. A ridica un număr la pătrat = a înmulţi un număr cu el însuşi. A ridica la cub = a înmulţi pătratul unui număr cu numărul simplu. * Refl. A atinge o anumită valoare, a ajunge la o anumită cantitate, sumă etc.; a se cifra la... 5. Tranz. A construi, a clădi locuinţe, case etc. * Fig. A făuri, a crea, a întemeia. 6. Tranz. A da naştere; a pricinui, a cauza, a provoca. ** Loc. vb. A ridica o învinuire (sau o acuzaţie) = a formula o acuzaţie; a învinui, a acuza. A ridica pretenţii = a formula o pretenţie, a pretinde să i se dea ceva; a revendica. A ridica o obiecţie = a obiecta, a avea rezerve, a nu fi de acord. ** Expr. A ridica o problemă (sau o chestiune) = a aduce, a pune în discuţie o problemă. [Var.: (înv.) aridicá, (reg.) rădicá vb. I] – Lat. eradicare "a dezrădăcina".
RIDICARE, ridicări, s.f. Acţiunea de a (se) ridica şi rezultul ei; ridicat1. – V. ridica.
RIDICAT1 s.n. Ridicare. – V. ridica.
RIDICAT2, -Ă, ridicaţi, -te, adj. 1. (Despre învelitori, capace) Dat la o parte, înlăturat. * (Despre perdele, storuri etc.) Dus mai sus (sau într-o parte); tras. * (Despre obiecte de îmbrăcăminte, mai ales despre mâneci) Sumes, suflecat. * (Despre oameni) Sculat în picioare; fig. însănătoşit, înzdrăvenit. 2. Care stă drept, în poziţie verticală, îndreptat în sus. * Înalt. 3. Fig. (Despre preţuri) Care depăşeşte plafonul normal, obişnuit; mărit, sporit, urcat. * (Despre voce)

Tare, intens. ** Ton ridicat = ton răstit, aspru, poruncitor. * (Despre oameni şi felul lor de viaţă) Cu un nivel înalt, superior; înaintat. [Var.: (înv.) aridicát, -ă adj.] – V. ridica.
RIDICATA s.f. art. (În loc. adj., adv. şi în sintagme) Cu ridicata = în cantităţi mari, cu toptanul, angro; fig. cu grămada, în bloc. Comerciant cu ridicata = angrosist, toptangiu. Comerţ cu ridicata = comerţ cu mărfuri vândute în cantităţi mari. Preţ cu ridicata = preţ pentru mărfuri vândute în cantităţi mari. – Din ridicat1.
RIDICĂTOR, ridicătoare, s.n. Dispozitiv folosit la combinele de cereale pentru ridicarea şi adunarea plantelor căzute sau a celor tăiate în timpul recoltării. – Ridica + suf. -ător.
RIDICĂTURĂ, ridicături, s.f. 1. Înălţime, proeminenţă. * Loc ridicat; dâmb. 2. Faptul de a ridica (lucruri grele). – Ridica + suf. -ătură.
RIDICHE, ridichi, s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu frunze adânc crestate, cu rădăcina sferică sau conică, alungită, cărnoasă, umflată, comestibilă (Raphanus sativus); p. restr. rădăcina comestibilă a plantei. ** Ridiche sălbatică = buruiană anuală, dăunătoare plantelor de cultură, cu tulpina acoperită de peri, cu frunze ovale şi cu flori albe, roşii, violete, rar gălbui (Raphanus raphanistrum). ** Expr. (Fam.) A freca (cuiva) ridichea = a) a bate tare (pe cineva); b) a critica, a certa aspru (pe cineva). – Lat. radicula.
RIDICHIOARĂ, ridichioare, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze ovale, inegal crestate, şi cu flori galbene (Sinapis arvensis). – Ridiche + suf. -ioară.
RIDICOL, -Ă, ridicoli, -e, adj. 1. Care stârneşte râsul sau batjocura; caraghios. * (Substantivat, n.) Ceea ce este vrednic de râs, de batjocură; aspect caraghios, absurd. 2. (Despre sume de bani, cifre etc.) Foarte mic; neînsemnat, derizoriu. [Var.: ridícul, -ă adj.] – Din it. ridicolo, fr. ridicule, lat. ridiculus.
RIDICUL, -Ă adj. v. ridicol.
RIDICULIZA, ridiculizez, vb. I. Tranz. A scoate în evidenţă ridicolul, a face pe cineva sau ceva să apară ridicol, a-şi bate joc de cineva sau de ceva. – Din fr. ridiculiser.
RIDICULIZARE, ridiculizări, s.f. Acţiunea de a ridiculiza şi rezultatul ei. – V. ridiculiza.
RIFLU, rifluri, s.n. Şanţ de riflură. – Din germ. Riffel.
RIFLUI, rifluiesc, vb. IV. Tranz. (Folosit şi absol.) A executa rifluri pe suprafaţa activă a cilindrului de la valţurile de moară. Maşină de rifluit. – Riflu + suf. -ui.
RIFLUIRE, rifluiri, s.f. Operaţie de executare a unor şanţuri sau canale în formă de elice pe suprafaţa activă a cilindrului de la valţurile de moară, prin aşchiere cu ajutorul unei maşini-unelte speciale, numită maşină de rifluit. – V. riflui.
RIFLUITOR, rifluitori, s.m. Muncitor care execută rifluri. [Pr.: -flu-i-] – Riflui + suf. -tor.
RIFLURĂ, rifluri, s.f. Fiecare dintre şanţurile elicoidale executate pe suprafaţa activă a cilindrilor valţurilor de moară, pentru a le mări eficacitatea. – Din fr. riflure.
RIFT, rifturi, s.n. (Geol.) Şir de rupturi ale scoarţei terestre sub fundul oceanelor. * Fisură în sol făcută de un râu. – Din fr., engl. rift.
RIGĂ, rigi, s.m. 1. (Înv.) Rege. 2. Carte de joc cu figura regelui; popă, crai. – Din ngr. ríghas.

RIGID, -Ă, rigizi, -de, adj. 1. Care nu se deformează sub acţiunea forţelor exterioare. * Care este lipsit de flexibilitate; ţeapăn, neflexibil. 2. Fig. (Despre oameni) Care nu îngăduie abateri; dur, sever, neînduplecat, intransigent. * (Despre expresia sau trăsăturile feţei) Care trădează neînduplecare, asprime, severitate. – Din fr. rigide.
RIGIDITATE, rigidităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi rigid (1), proprietate a corpurilor de a nu se deforma sub acţiunea forţelor care se exercită asupra lor. ** Rigiditate dielectrică = proprietate a unui mediu rău conducător de electricitate de a nu fi străpuns sub acţiunea unui câmp electric. * Lipsă de flexibilitate; înţepeneală. ** Rigiditate musculară = lipsă de supleţe musculară ca urmare a unor boli ale sistemului nervos, ca meningita cerebrospinală, tetanosul. Rigiditate cadaverică = fenomen general de întărire şi de înţepenire musculară, care apare în primele ore după moarte, ca urmare a coagulării proteinelor musculare. 2. Fig. Severitate, duritate, austeritate; intransigenţă. – Din fr. rigidité.
RIGIDIZA, rigidizez, vb. I. Tranz. A întări o piesă sau un element de construcţie cu ajutorul unor nervuri, traverse etc., fixate prin nituire ori prin sudură. – Rigid + suf. -iza.
RIGIDIZARE, rigidizări, s.f. Operaţie de întărire a unui element de construcţie prin adăugarea unei piese care împiedică deformarea lui. – V. rigidiza.
RIGLAT, -Ă, riglaţi, -te, adj. 1. (Rar) Liniat. 2. (Despre suprafeţe) Care se obţine prin mişcarea unei linii drepte. – Riglă + suf. -at (după fr. réglé).
RIGLĂ, rigle, s.f. 1. Piesă plată, lungă şi dreaptă, făcută din lemn, din metal, din material plastic, de obicei gradată, cu care se trag linii drepte, se verifică suprafeţe plane etc.; linie, lineal. ** Riglă de calcul = instrument folosit pentru calcule rapide, format dintr-o riglă fixă şi una mobilă care alunecă pe cea fixă, ambele având diviziuni logaritmice. 2. Piesă de lemn groasă şi lată, folosită în construcţii. 3. Unealtă metalică sau de lemn, folosită în metalurgie pentru netezirea şi îndepărtarea surplusului de amestec de formare din cutia de formare. – Din ngr. ríghla "regulă".
RIGLETĂ, riglete, s.f. 1. Riglă lungă de 2-5 m, folosită la măsurarea lungimii aliniamentelor. 2. Riglă mobilă a unei rigle de calcul. – Din fr. réglette (după riglă).
RIGOARE, rigori, s.f. Asprime, severitate, stricteţe, străşnicie. ** Loc. adj. De rigoare = care este cerut de o anumită împrejurare, de o anumită etichetă; potrivit împrejurării. ** Loc. adv. La rigoare = în caz de extremă necesitate. * (La pl.) Principii severe; rigurozitate. – Din fr. rigueur, it. rigore, lat. rigor, -ris.
RIGOLĂ, rigole, s.f. 1. Şanţ mic sau amenajare specială făcută de-a lungul străzilor, între marginea părţii carosabile şi bordura trotuarelor, având rolul de a colecta apele superficiale şi de a le dirija la un punct de descărcare. 2. Canal mic sau brazdă prin care este condusă apa de irigaţie la plante. 3. Formă de eroziune în adâncime (până la 50 cm) a solului ca rezultat al acţiunii şuvoaielor de apă. – Din fr. rigole (cu unele sensuri după germ. Rigole).
RIGORISM s.n. 1. Concepţie etică ce opune în mod rigid normele morale necesităţilor fizice şi spirituale ale omului. 2. Severitate extremă în stabilirea, în interpretarea sau în aplicarea normelor morale sau, p. gener., a altor norme. – Din fr. rigorisme.
RIGORIST, -Ă, rigorişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al rigorismului. – Din fr. rigoriste.
RIGUROS, -OASĂ, riguroşi, -oase, adj. 1. Care este făcut cu rigurozitate, cu scrupulozitate; sever, strict, aspru. 2. Care nu admite abateri; inflexibil,

necruţător, neînduplecat. 3. (Despre demonstraţii) În care fiecare afirmaţie este consecinţa clară a afirmaţiilor demonstrate anterior. – Din fr. rigoureux, lat. rigorosus, it. rigoroso.
RIGUROZITATE s.f. Stricteţe; severitate, rigiditate, asprime. – Riguros + suf. -itate. Cf. it. rigorosita.
RIHTUI, rihtuiesc, vb. IV. Tranz. A croi şi a îmbina prin cusături piesele de piele care compun obiectele de încălţăminte; a pune căptuşeala unei feţe croite. – Probabil din germ. richten.
RIHTUIRE, rihtuiri, s.f. Acţiunea de a rihtui şi rezultatul ei. – V. rihtui.
RIHTUIT s.n. Faptul de a rihtui. – V. rihtui.
RIHTUITOR, -OARE, rihtuitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care rihtuieşte. [Pr.: -tu-i-] – Rihtui + suf. -tor.
RIJĂ s.f. v. rujă.
RIL, rile, s.n. Şanţ făcut cu o maşină specială pe linia de îndoire a unui carton (astfel încât straturile exterioare din spatele îndoiturii să nu se rupă). * Şanţ pe un disc (4). [Pl. şi: riluri, – Var.: rílă s.f.] – Din germ. Rille.
RILĂ s.f. v. ril.
RIMA, rimez, vb. I. Intranz. 1. (Despre două sau mai multe cuvinte) A avea aceleaşi sunete în silabele finale. * Fig. (Despre lucruri, idei, persoane etc.) A se potrivi, a se afla în consens. 2. (Rar) A face versuri cu rimă. – Din fr. rimer.
RIMAT, -Ă, rimaţi, -te, adj. (Despre cuvinte) Care rimează cu altul. – V. rima.
RIMĂ, rime, s.f. Repetare a sunetelor finale în două sau în mai multe versuri (începând cu ultima silabă accentuată); p. ext. potrivire a sunetelor finale a două cuvinte. * Cuvânt (ori segment dintr-un cuvânt) care rimează cu altul. * Vers. – Din fr. rime.
RIMEL, rimeluri, s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă de pastă de diverse culori, folosit pentru machierea genelor. – Din fr. rimmel.
RIMELA, rimelez, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) da cu rimel pe gene. – Din rimel.
RIMELARE, rimelări, s.f. Acţiunea de a (se) rimela şi rezultatul ei. – V. rimela.
RIMELAT1 s.n. Faptul de a (se) rimela. – V. rimela.
RIMELAT2, -Ă, rimelaţi, -te, adj. (Despre gene, ochi) Care este dat cu rimel; (despre persoane) care are ochii fardaţi cu rimel. – V. rimela.
RINĂ, rine, s.f. Jgheab prin care metalele şi aliajele topite se scurg din cuptoare în oalele de turnare sau de transport. – Din germ. Rinne.
RINCOCEFAL, rincocefali, s.m. (La pl.) Ordin de reptile caracterizat prin existenţa coardei dorsale; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. – Din fr. rhynchocéphales.
RINDEA, rindele, s.f. Unealtă compusă dintr-unul sau mai multe cuţite fixate cu ajutorul unor pene într-un corp de lemn, cu care se execută, manual sau mecanizat, netezirea şi fasonarea pieselor de lemn prin aşchiere. ** Loc. vb. A da la rindea = a prelucra cu rindeaua; a gelui, a rindelui. * Unealtă folosită la netezirea unor piese făcute dintr-un metal sau dintr-un aliaj moale. [Var.: (reg.) rândeá s.f.] – Din tc. rende.
RINDELA, rindelez, vb. IV. Tranz. A rindelui. – V. rindea.
RINDELARE, rindelări, s.f. Rindeluire. – V. rindela.
RINDELUI, rindeluiesc, vb. IV. Tranz. A netezi, a făţui, a fasona cu rindeaua; a efectua o rindeluire, a da la rindea, a rindela. ** Maşină de rindeluit = maşină care efectuează în mod mecanic operaţii cu rindeaua, la care cuţitele au o mişcare de rotaţie, prelucrarea asemănându-se cu frezarea. – Rindea + suf. -ălui.
RINDELUIRE, rindeluiri, s.f. Acţiunea de a rindelui şi rezultatul ei; rindeluit. – V. rindelui.

RINDELUIT s.n. Rindeluire. – V. rindelui.
RINENCEFAL, rinencefale, s.n. Parte a creierului în care se realizează integrări superioare ale funcţiilor vegetative şi emoţionale. – Din fr. rhinencéphale.
RINFORZANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Prin creşterea momentană a sonorităţii; cu sonoritate crescută. [Pr.: rinforţándo] – Cuv. it.
RING, ringuri, s.n. 1. Estradă ridicată la o înălţime regulamentară, de formă pătrată şi împrejmuită cu corzi sprijinite pe patru stâlpi, unde se dispută gale de box. * P. ext. Box. * Platformă, estradă sau spaţiu special amenajat într-un local, pe care se dansează. 2. Maşină specială folosită în industria textilă pentru întinderea sau dublarea tortului, pentru răsucirea firului şi înfăşurarea lui pe ţevi. 3. Cerc de metal pentru ascostarea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului. – Din fr., engl. ring.
RINGLOTĂ s.f. v. renglotă.
RINICHI, rinichi, s.m. Fiecare dintre cele două organe interne ale omului şi ale animalelor superioare, care secretează şi excretează urina şi care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavităţii peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale; rărunchi. ** (Med.) Rinichi artificial = aparat care serveşte la înlocuirea temporară a funcţiilor rinichiului, eliminând totodată produşii toxici din sânge, fără să modifice compoziţia lui. – Lat. reniculus.
RINITĂ, rinite, s.f. Inflamaţie acută sau cronică a mucoasei nasului; coriză, guturai. – Din fr. rhinite.
RINOCER, rinoceri, s.m. Nume dat la două genuri de mamifere pahiderme imparicopitate mari din Africa şi Asia, cu pielea aproape lipsită de păr, cu unul sau cu două coarne în frunte; animal din aceste genuri. – Din fr. rhinocéros, lat. rhinoceros.
RINOCERID, rinoceride, s.n. (La pl.) Familie de mamifere imparicopitate, având ca tip rinocerul; (şi la sg.) animal din această familie. – Cf. fr. rhinocérotidés.
RINOFARINGE, rinofaringe, s.n. (Anat.) Partea superioară a faringelui, care comunică cu fosele nazale. – Din fr. rhino-pharynx (după faringe).
RINOFARINGITĂ, rinofaringite, s.f. (Med.) Inflamaţie a rinofaringelui. – Din fr. rhino-pharyngite.
RINOLOG, -Ă, rinologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în rinologie. – Din germ. Rhinolog.
RINOLOGIC, -Ă, rinologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la rinologie, de rinologie. – Din fr. rhinologique.
RINOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia şi bolile nasului. – Din fr. rhinologie.
RINOPLASTIC, -Ă, rinoplastici, -ce, adj. (Med.) Referitor la rinoplastie. – Din fr. rhinoplastique.
RINOPLASTIE, rinoplastii, s.f. Operaţie chirurgicală plastică sau reparatorie, efectuată cu scopul de a reface un nas distrus, urât conformat sau mutilat, prin grefarea sau prin transplantarea unei porţiuni de piele din altă parte a corpului. – Din fr. rhinoplastie.
RINORAGIE, rinoragii, s.f. (Med.) Hemoragie nazală; epistaxis. – Din fr. rhinorragie.
RINOSCOP, rinoscoape, s.n. (Med.) Instrument cu ajutorul căruia se examinează fosele nazale. – Din fr. rhinoscope.
RINOSCOPIE, rinoscopii, s.f. Examinare a foselor nazale. – Din fr. rhinoscopie.

RIOLIT, riolite, s.n. Rocă vulcanică, cu compoziţia chimică asemănătoare cu a granitului, alcătuită din cuarţ şi feldspaţi. [Pr.: ri-o-] – Din fr. rhyolite, germ. Rhyolith, rus. riolit, engl. rhyolite.
RIPA, ripez, vb. I. Tranz. (Constr.) A deplasa transversal pe distanţe foarte scurte o porţiune dintr-o linie de cale ferată, tablierul unui pod etc. – Din fr. riper.
RIPARE, ripări, s.f. Acţiunea de a ripa. – V. ripa.
RIPEAG, ripeaguri, s.n. (Reg.) Carmac format dintr-un singur rând de cârlige, folosit la prinderea sturionilor din mare. – Din ucr. ripjak "scaiete".
RIPIDĂ, ripide, s.f. (În Biserica creştină) Obiect de metal sau de lemn, în formă de paletă, împodobit cu imaginea unui serafim şi folosit în cursul unor ceremonii. – Din sl. ripida.
RIPOSTA, ripostez, vb. I. Intranz. A răspunde în contradictoriu, a replica prompt şi cu energie. * A răspunde unui atac al adversarului (într-o luptă, într-o întrecere sportivă). – Din fr. riposter.
RIPOSTĂ, riposte, s.f. Răspuns prompt şi energic, replică; acţiune hotărâtă prin care se respinge un atac. – Din fr. riposte.
RIPS, ripsuri, s.n. Ţesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi paralele şi înguste, în relief, folosită pentru tapisarea mobilelor şi pentru confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte. – Din germ. Rips.
RIPSAT, -Ă, ripsaţi, -te, adj. (Despre ţesături) Care are aspect de rips; ca ripsul. – Rips + suf. -at.
RISC, riscuri, s.n. Posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil. – Din fr. risque.
RISCA, risc, vb. I. Tranz. şi intranz. A(-şi) pune în primejdie viaţa, onoarea etc.; a (se) expune unui pericol posibil. * Intranz. A participa la o acţiune nesigură, a acţiona la noroc. * Refl. (Înv.) A cuteza, a îndrăzni, a se încumeta. – Din fr. risquer.
RISCANT, -Ă, riscanţi, -te, adj. (Despre situaţii sau acţiuni) Plin de riscuri, expus la primejdii; nesigur, primejdios; riscat. – Din germ. riskant.
RISCAT, -Ă, riscaţi, -te, adj. Expus primejdiilor; nesigur, primejdios; riscant. – V. risca.
RISIPĂ, risipe, s.f. 1. Folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau băneşti, cheltuială fără măsură; irosire. * Fig. Belşug, prisos, abundenţă. 2. (Înv. şi pop.) Sfărâmare, distrugere; surpare, prăbuşire. ** Loc. adj. În risipă = care se sfărâmă, se dârâmă, care este în ruină. * Împrăştiere, răspândire; risipire. ** Loc. adj. şi adv. În risipă = în debandadă, în dezordine. – Din risipi (derivat regresiv).
RISIPELNIC, -Ă, risipelnici, -ce, adj. (Rar) Risipitor. – Risipi + suf. -elnic.
RISIPI, risipesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A arunca sau a cădea în toate părţile; a (se) împrăştia. 2. Tranz. A cheltui fără socoteală; a irosi bani, averi. 3. Refl. (Despre oameni) A se răspândi în toate părţile; a se răzleţi, a se răsfira. * Tranz. A face să plece din locul unde s-au adunat; a împrăştia. * Tranz. şi refl. A (se) răspândi, a (se) propaga o ştire, un zvon etc. * Tranz. A pune pe fugă, a respinge, a înfrânge o armată, o ceată de vrăjmaşi etc. 4. Refl. (Despre nori, ceaţă, aburi etc.) A se destrăma, a dispărea, a pieri. 5. Refl. şi tranz. A (se) dărâma, a (se) prăbuşi, a (se) nărui, a (se) surpa. * A (se) nimici, a (se) distruge; a (se) prăpădi. 6. Tranz. A face să dispară, a înlătura, a îndepărta o grijă, o durere, un gând. – Din bg. razsipja, scr. rasipati.
RISIPIRE, risipiri, s.f. Acţiunea de a (se) risipi şi rezultatul ei. – V. risipi.
RISIPIT, -Ă, risipiţi, -te, adj. 1. Răspândit în toate părţile; împrăştiat, răsfirat. 2. (Despre materiale, bani, averi) Cheltuit fără socoteală; irosit. 3. (Despre

armate sau cete înarmate) Pus pe fugă; alungat, înfrânt. 4. (Despre construcţii) Stricat, sfărâmat; prăbuşit, ruinat. – V. risipi.
RISIPITOR, -OARE, risipitori, -oare, adj. 1. Care îşi risipeşte averea, bunurile; cheltuitor. 2. (Înv.) Care produce ruină; nimicitor, distrugător. – Risipi + suf. -tor.
RISLING s.n. Varietate de struguri cu boabele dese, de culoarea galbenă-verzuie cu mici puncte negre, cu pieliţa groasă; p. ext. vin din astfel de struguri. [Scris şi: riesling] – Din germ. Riesling, fr. riesling.
RISOLUTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Decis, hotărât; cu fermitate. – Cuv. it.
RISTAV s.n. v. răstav.
RISTIC s.n. (În sintagma) Gogoaşă de ristic = gogoaşă bogată în tanin, care se formează pe frunzele şi pe ramurile tinere al unor stejari, în urma înţepăturii făcute de o specie de viespe, şi care se întrebuinţează în medicină sub formă de tinctură, în industria chimică şi în industria tăbăcăriei. – Din tc. rastik, ngr. rastíki.
RIŞCAR, rişcari, s.m. Jucător de rişcă. – Rişcă + suf. -ar.
RIŞCĂ s.f. Numele unui joc de noroc în care jucătorii trebuie să ghicească pe ce parte va cădea o monedă aruncată în sus. – Din rus. reşka.
RIT, rituri, s.n. 1. Ritual (2). * P. gener. Rânduială, tipic. 2. Confesiune religioasă; religie; spec. veche credinţă religioasă. – Din ngr. ríton, lat. ritus, fr. rite.
RITARDANDO adv. (Indică modul de execuţie a unei bucăţi muzicale) Cu un ritm încetinit treptat; rărind treptat ritmul. – Cuv. it.
RITENUTO adv. (Indică modul de execuţie a unei bucăţi muzicale) În tempo reţinut, (mai) moderat. – Cuv. it.
RITIDOM, ritidomuri, s.n. Strat extern al scoarţei arborilor bătrâni, alcătuit din ţesuturi moarte care se desprind în lamele subţiri. – Din fr. rhytidome.
RITM, ritmuri, s.n. 1. Aşezare simetrică şi periodică a silabelor accentuate şi neaccentuate într-un vers sau în proză ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadenţă, tact; p. ext. efect obţinut prin această aşezare. * Vers. 2. Desfăşurare gradată, treptată a unei acţiuni, evoluţie mai rapidă sau mai lentă a unei activităţi, condiţionată de anumiţi factori. * Periodicitate a unei mişcări, a unui proces, a unei activităţi. * Mişcare regulată; tempo, cadenţă. 3. Repetare periodică a unor elemente de arhitectură sau de decoraţie, la o construcţie. – Din ngr. rithmós, fr. rythme, lat. rhythmus.
RITMA, ritmez, vb. I. Tranz. A pune accentul pe silabele unui vers; p. ext. ale unei fraze. – Din fr. rythmer.
RITMAT, -Ă, ritmaţi, -te, adj. Care are ritm; cadenţat. – V. ritma.
RITMIC, -Ă, ritmici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care are ritm; cadenţat, regulat. ** Gimnastică ritmică = ramură a gimnasticii în care exerciţiile se execută cadenţat; cu acompaniament muzical. * Care se referă la ritm. 2. S.f. Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului în poezie şi, mai rar, în proză; ritm. * (Muz.) Ştiinţă care studiază simetria timpilor accentuaţi şi slabi, precum şi a diferitelor valori de note într-o compoziţie muzicală. * Întrebuinţarea ritmului; totalitatea ritmurilor. – Din fr. rythmique.
RITMICITATE, ritmicităţi, s.f. Desfăşurare uniformă, fără întreruperi a unei activităţi (de producţie, de aprovizionare, de desfacere etc.) – Ritmic + suf. -itate.
RITMOTERAPIE s.f. Terapie psihică şi fiziologică, constând în exerciţii de restructurare a ritmului funcţional perturbat patologic. – Ritm + terapie.

RITOLOGIE s.f. Ramură a mitologiei şi religiei care studiază ritul, ritualul şi ritualismul ca părţi constitutive ale unor uzanţe culturale cu caracter regulat, referitoare la superstiţii şi credinţe tradiţionale. – Din fr. ritologie.
RITOR s.m. v. retor.
RITORICĂ s.f. v. retorică.
RITORNELĂ, ritornele, s.f. 1. Revenire, într-o melodie, într-un cântec, a unui refren cu acelaşi text după fiecare strofă cântată; fragment instrumental care precedă dansul sau alternează cu el. 2. Vers sau grup de versuri repetate, într-o poezie, la intervale regulate. [Var.: riturnélă s.f.] – Din it. ritornello, fr. ritournelle.
RITOS adv. Categoric, ferm, hotărât; deschis. – Din ngr. ritót.
RITUAL, -Ă, (1) rituali, -e, adj., (2) ritualuri, s.n. 1. Adj. Care ţine de rituri, privitor la rituri; care se face după anumite rituri; ritualic. 2. S.n. Rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial religios. * Ceremonial, desfăşurat după reguli tradiţionale, cu prilejul naşterii, căsătoriei, morţii, cu prilejul semănatului sau al culesului etc. [Pr.: -tu-al] – Din fr. rituel, it. rituale.
RITUALIC, -Ă, ritualici, -ce, adj. (Rar) Ritual. [Pr.: -tu-a-] – Ritual + suf. -ic.
RITUALISM s.n. (Rar) Supunere excesivă la ceremoniile bisericeşti; formalism religios. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. ritualisme.
RITUALIST, -Ă, ritualişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al ritualismului. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. ritualiste.
RITURNELĂ s.f. v. ritornelă.
RIŢ, riţuri, s.n. Crestătură liniară făcută pe o foaie de carton sau de mucava pentru a putea fi îndoită mai uşor fără să plesnească. – Din germ. Ritz.
RIŢUI, riţuiesc, vb. IV. Tranz. A cresta un carton sau o mucava spre a le putea îndoi uşor. – Din germ. ritzen.
RIŢUIRE, riţuiri, s.f. Acţiunea de a riţui şi rezultatul ei; crestare, riţuit. – V. riţui.
RIŢUIT s.n. Riţuire. – V. riţui.
RIVAL, -Ă, rivali, -e, s.m. şi f. Persoană care aspiră, în concurenţă directă cu alta, la aceeaşi situaţie, la acelaşi succes; concurent, potrivnic, adversar. * Persoană care aspiră împreună cu alta la dragostea aceleiaşi persoane de sex opus. * Persoană care are merite egale cu altă persoană sau este la fel de talentată; egal. ** Loc. adj. şi adv. Fără rival = cu care nu se poate măsura nimeni; fără pereche, fără asemănare, inegalabil. – Din fr. rival, lat. rivalis, germ. Rival.
RIVALITATE, rivalităţi, s.f. Concurenţă între două sau mai multe persoane care aspiră la acelaşi lucru. – Din fr. rivalité, lat. rivalitas, -atis.
RIVALIZA, rivalizez, vb. I. Intranz. A se sili să ajungă sau să întreacă pe cineva în ce priveşte talentul, meritul, puterea etc.; a concura. A rivaliza cu cineva. * A sta alături de..., a egala; a sta pe aceeaşi treaptă. – Din fr. rivaliser.
RIVALIZARE, rivalizări, s.f. Faptul de a rivaliza. – V. rivaliza.
RIVALTĂ, rivalte, s.f. Şir de becuri, de reflectoare care luminează (de la nivelul podelei) scena; p. ext. rampă. – Din it. ribalta.
RIVANOL s.n. Produs farmaceutic folosit în medicină ca antiseptic. – Din germ. Rivanol.
RIVERAN, -Ă, riverani, -e, adj. (Despre ţări, locuri etc.) Situat pe malul unei ape sau străbătut de o apă curgătoare. ** Proprietar riveran = proprietar al unui loc situat pe malul unui râu. – Din fr. riverain.
RIVIERĂ, riviere, s.f. Obstacol format dintr-o groapă umplută cu apă, pe care trebuie să-l sară, la întreceri, un atlet sau un cal de curse. [Pr.: -vi-e-] – Din fr. riviére.

RIZ, rizuri, s.n. Fisură foarte fină care se produce la suprafaţa unei piese metalice din cauza tensiunilor interne. * Zgârietură făcută de un vârf ascuţit pe o piesă pentru a o însemna într-un anumit fel. – Din germ. Ritz.
RIZACĂ, rizace, s.f. (Reg.) 1. Unealtă asemănătoare cu o coasă cu coada lungă, folosită pentru a tăia plantele care împotmolesc bălţile. 2. Unealtă folosită de pescari la tăierea frânghiilor cu care sunt fixate carmacele de pari. – Din ucr. rizak.
RIZAFCĂ s.f. v. rizeafcă.
RIZARE, rizări, s.f. Defect de funcţionare al unei maşini, ca urmare a apariţiei rizurilor pe suprafeţele a două piese aflate în contact. – Din riz.
RIZAT, -Ă, rizaţi, -te, adj. (Despre piese) A cărei suprafaţă prezintă şanţuri superficiale sau zgârieturi, produse prin uzură din cauza frecării cu altă piesă pe care alunecă sau din cauza întreţinerii necorespunzătoare. – Din riz.
RIZEAFCĂ, rizeafce, s.f. Specie de scrumbie care trăieşte în Marea Neagră, de unde migrează în Dunăre pentru reproducere şi hrană (Alosa caspia nordmanni). [Var.: rizáfcă s.f.] – Et. nec.
RIZIBIL, -Ă, rizibili, -e, adj. (Rar) De râs, de batjocură; ridicol, caraghios. – Din fr. risible.
RIZIC, rizicuri, s.n. (Înv.) Risc. – Din it. risico, germ. Risiko.
RIZICULTURĂ s.f. Cultură a orezului. * Loc cultivat cu orez; orezărie. – Din fr. riziculture.
RIZIL s.n. v. rezil.
RIZOCTONIOZĂ, rizoctonioze, s.f. Boală a plantelor provocată de o ciupercă şi manifestată prin muierea părţilor aeriene ale plantei. [Pr.: -ni-o-] – Din fr. rhizoctoniose.
RIZODERMĂ, rizoderme, s.f. Epidermă a rădăcinii formată dintr-un singur strat de celule, din care iau naştere perii absorbanţi. – Din fr. rhizoderme.
RIZOFAG, -Ă, rizofagi, -ge, adj. (Biol.) Care se hrăneşte cu rădăcini. – Din fr. rhisophage.
RIZOID, rizoizi, s.m. Organ de fixare şi de absorţie al unor plante inferioare, constituit din filamente simple sau ramificate cu peretele foarte subţire. – Din fr. rhizoîde.
RIZOM, rizomi, s.m. Tulpină subterană simplă sau ramificată, lipsită de clorofilă, a anumitor plante, cu aspect asemănător rădăcinii, de care se deosebeşte prin prezenţa mugurilor la subsuoara unor frunze rudimentare, în formă de solzi, şi prin structura internă. – Din fr. rhizome.
RIZOPOD, rizopode, s.n. (La pl.) Clasă de protozoare acvatice cu corpul unicelular, care se mişcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmatice (Rhizopoda); (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. – Din fr. rhizopodes.
RIZOSFERĂ s.f. Strat de pământ, de obicei până la 1 sau 2 m adâncime, în care se găsesc rădăcinile plantelor. – Din fr. rhizosphére.
RIZOTO s.n. Mâncare preparată din orez, unt, sos de roşii şi parmezan. [Acc. şi: rizotó] – Din it., fr. risotto.
ROABĂ, roabe, s.f. 1. Vehicul pentru transportul materialelor pe distanţe mici, alcătuit dintr-o ladă sau dintr-o platformă cu o roată şi cu două braţe, de care împinge omul; tărăboanţă. 2. Cantitate de material care se poate căra o dată cu roaba (1). – Et. nec.
ROADĂ s.f. v. rod.
ROADE, rod, vb. III. 1. Tranz. şi intranz. A rupe cu dinţii fărâme dintr-un obiect tare (pentru a mânca). ** Expr. (Tranz:) A roade (cuiva) urechile = a) a mânca foarte mult, păgubind pe cineva; b) a plictisi (pe cineva) repetând(u-i)

mereu acelaşi lucru, a-i împuia capul cuiva. 2. Tranz. Fig. (Despre gânduri, sentimente etc.) A chinui, a consuma, a tortura. 3. Tranz. (Reg.) A morfoli ceva în gură. 4. Tranz. şi refl. A (se) distruge printr-o acţiune lentă şi îndelungată de măcinare, de frecare; a (se) toci, a (se) uza printr-o întrebuinţare îndelungată. ** Expr. (Tranz.) A roade cuiva pragul = a vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. * Tranz. (Despre corpuri tari, aspre, venite în contact cu pielea) A freca pielea (provocând răni). 5. Refl. Fig. (Rar) A se ciopli, a se şlefui; a căpăta maniere, a se civiliza. – Lat. rodere.
ROADERE, roaderi, s.f. Acţiunea de a (se) roade şi rezultatul ei. – V. roade.
ROATĂ1, roţi, s.f. 1. Cerc de metal sau de lemn, cu spiţe sau plin, care, învârtindu-se în jurul unei osii, pune în mişcare un vehicul. ** Caii (sau boii) de la roată = caii (sau boii) rotaşi. ** Expr. A fi cu trei roate la car = a fi zăpăcit, nebun. A pune (ceva) pe roate sau a merge (ceva) (ca) pe roate = a face să se desfăşoare sau a se desfăşura în condiţii foarte favorabile, a organiza sau a fi bine organizat, astfel încât să funcţioneze perfect. 2. (Tehn.) Organ de maşină sau ansamblu unitar de piese în formă de cerc, care se poate roti în jurul unei axe proprii. 3. Nume dat unor obiecte, instrumente etc. asemănătoare cu roata (1), având diverse întrebuinţări. ** Roata olarului = maşină de lucru rudimentară a olarului, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjeşte lutul, dând diferite forme oalelor. Roata norocului = cerc mare, numerotat cu numere câştigătoare, care este învârtit cu mâna de jucătorul care îşi încearcă norocul. ** Expr. Roata lumii (sau a vremii) = mersul, succesiunea evenimentelor. S-a întors roata = s-a schimbat situaţia (în defavoarea cuiva); s-a întors norocul (de partea altcuiva). 4. Obiect fabricat, aranjat sau legat în formă de roată (1), de cerc, de disc. Roată de caşcaval. Roată de frânghie. * Desen sau contur rotund ca un cerc; disc. 5. Figură pe care o formează mai multe fiinţe sau lucruri aşezate în formă de cerc. ** (Adverbial) Şedeau roată în jurul focului. 6. Mişcare circulară; învârtitură, răsucire, rotocol. ** Expr. A da roată = a merge de jur împrejur, a înconjura, a da ocol; a descrie unul sau mai multe cercuri (în mers sau în zbor), a face ocoluri. * Figură de acrobaţie care constă în rotirea corpului prin sprijinirea succesivă pe mâini şi pe picioare. ** Roata morţii = acrobaţie care constă în alergarea în cerc, cu un vehicul, pe pereţii (aproape verticali ai) unei construcţii special amenajate. ** Loc. vb. A (se) duce de-a roata = a (se) rostogoli. 7. Instrument de tortură şi execuţie de formă circulară, folosit în evul mediu. [Pl. şi: roate] – Lat. rota.
ROATĂ2, roate, s.f. (Înv.) Unitate militară cu un efectiv aproximativ egal cu cel al unei companii. – Din rus., pol. rota (după roată1).
ROB, ROABĂ, robi, roabe, s.m. şi f. 1. (În evul mediu, în ţările româneşti) Om aflat în dependenţă totală faţă de stăpânul feudal, fără ca acesta să aibă dreptul de a- l omorî. * Om care munceşte din greu. * Persoană luată în captivitate (şi folosită la munci grele); captiv. * (Pop.) Deţinut, întemniţat. * Fig. Persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva. * (În limbajul bisericesc) Persoană credincioasă; creştin. 2. Om aflat în relaţii social-politice de subjugare, de aservire. 3. Fig. Persoană subjugată de o pasiune, de o preocupare copleşitoare, de o obligaţie. – Din sl. robŭ.
ROBACI, -CE, robaci, -ce, adj. (Reg.) Harnic, muncitor. ** Cal robaci = cal de dârvală, care trage bine la ham. – Rob + suf. -aci.
ROBANC, robancuri, s.n. (Tehn.; reg.) Gealău. – Germ. Raubbank.
ROBĂ, robe, s.f. 1. Haină de ceremonie, lungă (şi neagră), cu mâneci largi, pe care o poartă magistraţii şi avocaţii în şedinţe, precum şi profesorii

universitari (la anumite solemnităţi). 2. Denumire a culorii şi a particularităţilor părului la cai, vaci etc. – Din fr. robe.
ROBI, robesc, vb. IV. 1. Tranz. A lua cuiva libertatea; a ţine în captivitate, a aduce în stare de rob. 2. Intranz. A trăi în robie, a fi rob. * A munci din greu. 3. Tranz. A menţine o persoană sau o colectivitate în relaţii de subjugare politică, economică şi socială, a aservi o ţară, un popor etc.; a exploata. 4. Tranz. Fig. A înlănţui, a încleşta, a subjuga pe cineva (prin farmecul pe care îl exercită). * Refl. A fi robul unei pasiuni, a fi dominat de cineva sau de ceva. – Din rob.
ROBIE, robii, s.f. 1. Stare, condiţie socială de rob (1). 2. Stare de dependenţă politică, socială şi economică în care sunt ţinute o ţară, un grup social, un individ. 3. (Pop.) Menţinerea unei persoane în temniţă; p. ext. închisoare, temniţă. – Rob + suf. -ie.
ROBINET, robinete, s.n. Organ de maşină sau armătură, dispozitiv care se montează la capătul unei conducte, între două conducte sau la capătul tubului de scurgere al unui recipient, în scopul întreruperii sau al restabilirii circulaţiei unui fluid în ambele sensuri ori pentru a regla sau a schimba debitul acestuia. – Din fr. robinet.
ROBINSONA, robinsonez, vb. I. Intranz. (Livr.; rar) A se izola (refugiindu-se în natură). – Din n. pr. Robinson [Crusoe].
ROBINSONADĂ, robinsonade, s.f. 1. Povestire despre naufragiaţii pierduţi; fantezie în care individul izolat apare trăind în afara societăţii. 2. Săritură acrobatică executată de un jucător dintr-o echipă (de fotbal). – Din germ. Robinsonade.
ROBIRE, robiri, s.f. Acţiunea de a (se) robi şi rezultatul ei; stare de rob. – V. robi.
ROBIT, -Ă, robiţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Care este aservit, exploatat. 2. Fig. Subjugat, fermecat, captivat. – V. robi.
ROBITOR, -OARE, robitori, -oare, adj. (Rar) Care cucereşte, captivează, farmecă; fermecător. – Robi + suf. -tor.
ROBOT1, roboţi, s.m. Sistem automatizat care acţionează pe baza unui program de lucru stabilit sau care reacţionează la anumite influenţe exterioare, dând impresia executării unor acţiuni omeneşti. * Fig. Persoană care munceşte din greu şi fără să înţeleagă rostul muncii sale; muncitor de corvoadă. – Din fr. robot.
ROBOT2 s.n. v. robotă.
ROBOTĂ s.f. 1. (În evul mediu) Obligaţie în muncă a iobagilor şi jelerilor din Transilvania către stăpânul feudal; (mai târziu) muncă pe care o prestau (de câteva ori pe săptămână) ţăranii săraci din ţările române în folosul boierilor; clacă, boieresc. 2. Muncă, activitate neîntreruptă (şi grea). [Acc. şi: robótă, – Var.: (înv.) rόbot s.n.] – Din sl. robota.
ROBOTEALĂ, roboteli, s.f. Faptul de a roboti; spec. muncă măruntă, de alergătură, pe lângă gospodărie. – Roboti + suf. -eală.
ROBOTEHNICĂ s.f. Domeniu al tehnicii consacrat construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte şi a roboţilor. – Robot1- + tehnică.
ROBOTI, robotesc, vb. IV. Intranz. 1. A munci din greu. 2. A face treburi mărunte pe lângă gospodărie, trecând de la una la alta; a trebălui. – Din robotă.
ROBOTICĂ s.f. Domeniu pluridisciplinar al ştiinţei şi tehnicii care studiază proiectarea şi tehnica construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte şi a roboţilor, în scopul înlocuirii parţiale sau totale a omului în acţiunea sa asupra mediului înconjurător; (rar) robotologie. – Din fr. robotique, engl. robotics.

ROBOTIT s.n. Acţiunea de a roboti şi rezultatul ei. – V. roboti.
ROBOTIZA, robotizez, vb. I. 1. Tranz. A dota cu sisteme mecanice, informatice sau mixte, cu roboţi procesul de producţie în scopul de a înlocui omul în operaţii repetabile sau vătămătoare. 2. Refl. A acţiona (prin comportare, gesturi etc.) ca un robot. – Din fr. robotiser. – V. automatiza.
ROBOTIZARE, robotizări, s.f. Acţiunea de a robotiza. – V. robotiza.
ROBOTIZAT, -Ă, robotizaţi, -te, adj. Care a fost dotat cu sisteme mecanice, informatice, cu roboţi etc. – V. robotiza.
ROBOTOLOGIE s.f. (Rar) Robotică. – Robot + [tehno] logie.
ROBURIT s.n. Substanţă explozivă complexă, folosită în lucrările miniere. – Din fr. roburite.
ROBUST, -Ă, robuşti, -ste, adj. Care este înzestrat cu o constituţie fizică puternică; rezistent la muncă, la oboseală, la boală; voinic, viguros, vânjos. – Din fr. robuste.
ROBUSTEŢE s.f. Faptul de a fi robust; vigoare, putere, forţă, rezistenţă fizică. – Din fr. robustesse.
ROC, rocuri, s.n. (Reg.) Un fel de palton scurt care se poartă mai ales la ţară. – Din germ. Rock.
ROCADĂ, rocade, s.f. 1. Mişcare la jocul de şah care nu se poate face decât o singură dată în decursul unei partide şi care constă în aducerea uneia dintre ture alături de rege şi în trecerea regelui peste aceasta, păstrând culoarea câmpului de plecare. * Inversare reciprocă a poziţiei ocupate de două elemente. 2. (Mil.) Cale de comunicaţie cu un traseu orientat în general paralel cu linia frontului, folosită pentru regruparea şi manevrarea trupelor, precum şi pentru asigurarea materială a acestora. ** Linie de rocadă = linie pe care se mişcă rezervele unei armate în spatele frontului. Arteră de rocadă = arteră rutieră destinată circulaţiei de tranzit, amenajată în exteriorul unei localităţi. – Din fr. rocade, germ. Rochade.
ROCAILLE adj. n. (În sintagma) Stil rocaille = gen de ornamentaţie apărut în arta franceză din timpul domniei lui Ludovic al XV-lea, caracterizat prin fantezia contururilor răsucite şi prin imitarea unor elemente naturale (grote, stânci, roci). [Pr.: rocái] – Cuv. fr.
ROCAMBOLESC, -ESCĂ, rocamboleşti, adj. (Livr.) Fanatic, extravagant. – Din fr. rocambolesque.
ROCARNIŢĂ, rocarniţe, s.f. Cerc de oţel sau de parâmă care serveşte la ridicarea pânzelor unei nave de-a lungul catargului. – Et. nec. Cf. germ. Rackring.
ROCĂ, roci, s.f. Agregat mineral natural, de compoziţie aproape uniformă, care alcătuieşte scoarţa pământului. – Din it. rocca. Cf. fr. roc.
ROCĂRIE, rocării, s.f. (Geol.) Teren plin de pietre, roci, stânci. – Rocă + suf. -ărie (după engl. rockery).
ROCHE s.f. v. rochie.
ROCHIE, rochii, s.f. Îmbrăcăminte femeiască la care bluza şi fusta (din acelaşi material) formează o singură piesă. [Var.: (reg.) róche s.f.] – Din bg, scr. roklja.
ROCHIOARĂ, rochioare, s.f. (Rar) Rochiţă. [Pr.: -chi-oa-] – Rochie + suf. -oară.
ROCHIŢĂ, rochiţe, s.f. Diminutiv al lui rochie; rochioară. (Bot.) ** Compus: rochiţa-rândunicii = volbură. – Rochie + suf. -iţă.
ROCK s.n. Dans modern cu mişcări foarte vioaie, bine marcate; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: roc] – Cuv. engl.
ROCOCO adj. invar. 1. (În arhitectură şi în arta decorativă; în sintagma) Stil rococo (şi substantivat, n.) = stil artistic de ornamentaţie răspândit în sec.

XVIII, provenind din Franţa, caracterizat printr-o bogăţie excesivă de linii, de curbe, de ghirlande împletite asimetric, încrustate cu cochilii etc. 2. Fig. Extravagant. – Din fr. rococo.
ROCOŞI, rocoşese, vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti, a se răscula. – Din pol. rokoszyc'sie.
ROCOŢEA, rocoţele, s.f. Mică plantă erbacee, otrăvitoare, cu frunze opuse, liniare şi cu flori albe (Stellaria graminea). – Et. nec. Cf. rocoină.
ROD, roade, s.n. 1. Nume generic dat produselor vegetale obţinute de la plantele cultivate, în special fructelor; fruct. ** Loc. adj. Cu rod = roditor, fructifer. ** Compuse: rodul-pământului = plantă erbacee veninoasă, cu frunze mari, late şi lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului (Arum maculatum); rod-de-zahăr = (înv.) dulceaţă de trandafiri; rodozahar. 2. Fig. Urmare, rezultat, efect (al unei acţiuni). * Folos, avantaj. 3. (Pop.) Copil, prunc, vlăstar, odraslă. [Var.: (rar) roádă s.f.] – Din sl. rodů.
RODA, rodez, vb. I. Tranz. 1. A face operaţia de rodaj, a efectua o rodare. * Refl. Fig. A acumula o oarecare experienţă; a se obişnui, a se acomoda într-o muncă. 2. A netezi foarte fin suprafaţa unui obiect cu ajutorul unor pulberi sau al unor paste speciale abrazive. – Din fr. roder.
RODAJ, rodaje, s.n. Punere în funcţiune a unui motor nou fără a-l forţa, în scopul netezirii şi ajustării suprafeţelor de contact în mişcare ale pieselor componente; perioadă în care un motor funcţionează în acest fel. – Din fr. rodage.
RODAN, rodane, s.n. (Reg.) Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe ţevi sau pe mosoare; sucală. – Din ngr. rodhani.
RODANŢĂ, rodanţe, s.f. Inel metalic cu un jgheab pe suprafaţa laterală, care apasă ochiurile parâmelor la ambarcaţii. – Din it. radancia.
RODARE, rodări, s.f. Acţiunea de a (se) roda şi rezultatul ei. – V. roda.
RODAT, -Ă, rodaţi, -te, adj. (Despre motoare) Care a trecut prin operaţia de rodaj. * Fig. Care a acumulat o oarecare experienţă, care s-a acomodat într-o muncă. – V. roda.
RODENTICID, rodenticide, s.n. Substanţă toxică sau cultură bacteriană folosită pentru distrugerea rozătoarelor. – Denumire comercială.
RODEO s.n. 1. Serbare organizată cu ocazia marcajului animalelor în unele regiuni din America. 2. Întrecere sportivă în care un călăreţ trebuie să încalece şi să se menţină, fără şa, cât mai mult pe un cal sau un taur nedomesticit. [Pr.: -de-o] – Din sp. rodeo, fr. rodéo.
RODI, rodesc, vb. IV. Intranz. A produce roade. – Din sl. roditi.
RODIE, rodii, s.f. Fructul rodiului1, comestibil, de mărimea unui măr, cu coaja grasă, roşiatică şi cu numeroase seminţe, înconjurate de un înveliş cărnos şi roşiatic. – Din ngr. ródhi.
RODIER, rodieri, s.m. (Bot.; rar) Rodiu1. [Pr.: -di-er] – Rodie + suf. -ar.
RODIN s.n. v. rodină.
RODINĂ, rodini, s.f. (Pop.) Dar adus femeii care a născut. [Var.: (rar) ródin s.n.] – Din ngr. rodyny.
RODIOARĂ, rodioare, s.f. Diminutiv al lui rodie. [Pr.: -di-oa-] – Rodie + suf. -ioară.
RODIRE, rodiri, s.f. Acţiunea de a rodi şi rezultatul ei. – V. rodi.
RODIT, -Ă, rodiţi, -te, adj. (Despre plante) Care a făcut rod (bogat), care are roade (multe). – V. rodi.
RODITOR, -OARE, roditori, -oare, adj. (Despre plante) Care dă roade; (despre terenuri) care produce roade îmbelşugate; fertil, bogat; (despre arbori) cu fructul comestibil. – Rodi + suf. -tor.

RODIU1, rodii, s.m. Arbust mediteranean ornamental, cu frunze lanceolate, cu flori roşii şi fructe comestibile; rodier (Punica grantum). – Din rodie.
RODIU2 s.n. Element chimic, metal rar asemănător cu platina, care se găseşte în natură împreună cu aceasta şi care se întrebuinţează aliat cu ea la confecţionarea unor instrumente de laborator. – Din fr. rhodium.
RODNIC, -Ă, rodnici, -ce, adj. (Adesea fig.) Care produce mult rod; care face să rodească mult. – Rod + suf. -nic.
RODNICI, rodnicesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să fie rodnic. – Din rodnic.
RODNICIE, rodnicii, s.f. (Adesea fig.) Calitatea de a fi rodnic; fertilitate, fecunditate. – Rodnic + suf. -ie.
RODOCROZIT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan de culoare roz, cristalizat în sistemul romboedric. – Din fr. rhodocrosite.
RODODENDRON, rododendroni, s.m. (Bot.) Smirdar. [Var.: rododéndru s.m.] – Din fr. rododendron.
RODODENDRU s.m. v. rododendron.
RODONIT s.n. Silicat natural de mangan, uneori şi cu calciu, de culoare roz-cenuşie, cu luciu sticlos, utilizat ca piatră ornamentală, de podoabă, la confecţionarea unor obiecte decorative etc. – Din fr. rhodonite.
RODOPSIN s.n. v. rodopsină.
RODOPSINĂ s.f. (Biol.) Albumină prezentă în retina ochiului. [Var.: rodopsín s.n.] – Din fr. rhodopsine.
RODOR, rodoare, s.n. Unealtă de rodare. – Din fr. rodoir.
RODOS, -OASĂ, rodoşi, -oase, adj. (Rar) Roditor. – Rod + suf. -os.
RODOZAHAR s.n. (Înv.) Dulceaţă de trandafiri; rod-de-zahăr. – Din ngr. rodhozáhari.
ROENTGEN s.m. v. röntgen.
ROENTGENTERAPIE s.f. v. röntgenterapie.
ROFII s.f. pl. (Pop.) Nume dat unor bube care apar uneori la copii, pe cap sau pe faţă, îndată după naştere. – Cf. scr. rohav "ciupit de vărsat".
ROGATORIE, rogatorii, adj. (În sintagma) Comisie rogatorie = cerere adresată de o instanţă judiciară cu sediul într-o anumită localitate ori ţară către un organ de jurisdicţie cu sediul în altă localitate ori ţară, pentru obţinerea unor dovezi solicitatoare. – Din fr. rogatoire.
ROGODELE s.f. pl. (Pop.) Fructe mărunte, poame de tot felul. – Et. nec.
ROGOJINAR, rogojinari, s.m. Persoană care face sau vinde rogojini. – Rogojină + suf. -ar.
ROGOJINĂ, rogojini, s.f. Împletitură de tulpini sau de frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru protecţia unor elemente de construcţie, a unor instalaţii etc. sau pentru aşternut pe jos (în unele locuinţe), pentru decoraţiuni interioare etc. – Din bg. rogozina.
ROGOZ, rogozuri, s.n. Gen de plante erbacee cu tulpina în trei muchii, cu frunzele lungi şi cu flori monoice grupate în spice (Carex); plantă din acest gen. [Var.: (reg.) răgóz s.n.] – Din sl. rogozů.
ROGOZIŞ, rogozişuri, s.n. (Rar.) Loc unde creşte mult rogoz. – Rogoz + suf. -iş.
ROGOZOS, -OASĂ, rogozoşi, -oase, adj. (Rar) Cu (mult) rogoz. – Rogoz + suf. -os.
ROHATCĂ, rohătci, s.f. (Reg.) Barieră. – Din ucr. rohatka.
ROI1, roi, s.m. Roit, roire. Epoca roilor. – Din roi3.
ROI2, roiuri, s.n. 1. Grup compact de albine, ieşite din stup împreună cu matca lor în căutarea unui adăpost nou. 2. (Urmat de determinări introduse prin prep. "de") Mulţime de insecte sau de păsări mici care zboară în grupuri.

* Grup compact de oameni în mişcare. * Mulţime de lucruri de acelaşi fel (văzute în mişcare). 3. Grup de corpuri cereşti, relativ concentrate în spaţiu, având caracteristici care sugerează o provenienţă comună. – Din sl. roj.
ROI3, roiesc, vb. IV. Intranz. (Despre albine; la pers. 3) A ieşi din stup zburând în roiuri2 (1) spre a-şi căuta un nou locaş şi a da naştere unui stup nou; (despre insecte sau păsări mici) a zbura în număr mare de colo până colo. * (Despre oameni) A se răspândi în grupuri, pornind din acelaşi loc; a umbla de colo până colo; a forfoti, a mişuna. – Din bg. roja, scr. rojiti.
ROIB, ROAIBĂ, roibi, roaibe, adj. (Despre cai) Cu părul roşcat sau brun. * (Substantivat) Cal cu părul roşcat sau brun. – Lat. robeus.
ROIBĂ, roibe, s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori albe-gălbui, a cărei rădăcină conţine o materie colorantă roşie cu care se vopsesc fibrele textile (Rubia tinctorum). – Lat. robia.
ROIBULEŢ, -EAŢĂ, roibuleţi, -e, adj. (Adesea substantivat, m.) Diminutiv al lui roib. – Roib + suf. -uleţ.
ROINIC, -Ă, roinici, -ce, adj. (Rar; despre grupuri) Care este în mişcare vie, care se răspândeşte pornind din acelaşi loc. – Roi2 + suf. -nic.
ROINIŢĂ1, roiniţe, s.f. (Pop.) Stup mic portativ cu care se prinde un roi2 nou. – Din scr. rojnica.
ROINIŢĂ2, roiniţe, s.f. Plantă erbacee perenă, cu flori albe ori liliachii cu miros plăcut, mult căutate de albine, cu frunze ovale întrebuinţate în medicină pentru calităţile lor stimulente şi antispasmodice; mătăciună, melisă (Melissa officinalis). – Roi2 + suf. -niţă.
ROIRE, roiri, s.f. Acţiunca de a roi3 şi rezultatul ei; p. ext. zbor agitat al unui număr mare de insecte sau de păsări; roişte, roit. – V. roi3.
ROIŞTE s.f. Roire. [Pr.: ro-iş-] – Roi3 + suf. -işte.
ROIT s.n. Roire. – V. roi3.
ROITOR, -OARE, roitori, -oare, adj. Care roieşte. [Pr.: ro-i-] – Roi3 + suf. -tor.
ROJDANIC, rojdanice, s.n. Carte de literatură populară care cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor potrivit zodiei în care s-au născut; zodiac. – Din sl. roždeniků "nou-născut".
ROL, roluri, s.n. I. 1. Partitură scenică ce revine unui actor într-o piesă de teatru, unui cântăreţ într-o operă etc. pentru interpretarea unui personaj. * Personaj interpretat de un actor într-o piesă, într-o operă etc. 2. Atribuţie, sarcină care îi revine cuiva în cadrul unei acţiuni; misiune. II. 1. Listă care cuprinde toate procesele ce urmează să se judece într-o anumită zi de către un organ de jurisdicţie. ** Repunere pe rol = fixare a unui termen de judecată privitor la un proces al cărui curs a fost suspendat. Scoatere de pe rol = măsură prin care un organ de jurisdicţie dispune întreruperea îndeplinirii actelor de procedură referitoare la un proces. 2. Registru în care organele financiare ţin evidenţa impozitelor pentru fiecare contribuabil în parte. Rol fiscal. 3. (Mar.) Listă nominală a echipajului unei nave, constituind unul dintre documentele principale fără de care nu se poate naviga legal. – Din fr. rôle.
ROLAN s.n. Fibră textilă sintetică, obţinută prin polimerizare, cu proprietăţi asemănătoare lânii. – Denumire comercială.
ROLARE, rolări, s.f. 1. Operaţie de netezire a unui material (metalic), prin deformare plastică la cald sau la rece, care se realizează cu ajutorul unei role (2). 2. Operaţie de netezire sau de imprimare, executată cu ajutorul unei role (4). – Din rolă.
ROLĂ, role, s.f. 1. Rotiţă sau cilindru care se învârteşte în jurul unui ax pentru a face să alunece mai repede un lanţ, o curea de transmisie etc. Rolă de lanţ. 2. Corp în formă de cilindru care poate fi rostogolit în jurul axei sale de

simetrie, folosit ca organ de rulare sau ca unealtă de prelucrare prin apăsare. 3. Piesă mecanică de formă cilindrică cu ax interior, care se roteşte uşor pentru a putea fi antrenată de film, având rolul de a imprima acestuia un anumit traseu în aparatul de fotografiat sau de filmat. 4. Unealtă formată dintr-un cilindru de lemn sau de aliaje neferoase, care serveşte la unele lucrări de finisare în construcţii (zugrăvit, tencuit) Rolă de tencuit. 5. Piesă de contact a unor trolee, constituită dintr-o roată cu şanţ, care se rostogoleşte pe firul de contact. 6. (Reg.) Cuptor al maşinii de gătit. – Din germ. Rolle.
ROLFILM, rolfilme, s.n. Peliculă fotografică sub formă de bandă înfăşurată pe un mosor cu ax subţire, ambalată în hârtie de protecţie neagră-roşie sau introdusă într-o casetă specială şi folosită la aparatele fotografice de format mic. [Acc. şi: rólfilm] – Din germ. Rollfilm.
ROLGANG, rolganguri, s.n. Transportor cu rulouri folosit în industria constructoare de maşini la deplasarea pieselor de la un loc de muncă la altul şi în industria metalurgică la deplasarea laminatelor. – Din germ. Rollgang.
ROLIŞOR, rolişoare, s.n. Diminutiv al lui rol (I). – Rol + suf. -işor.
ROM1, (2) romuri, s.n. 1. Băutură alcoolică tare obţinută prin fermentarea (naturală sau artificială) şi distilarea sucului sau melasei din trestia de zahăr ori din alcool rafinat cu adaos de esenţe sintetice şi colorat cu caramel. 2. Cantitate de rom1 (1), care se serveşte într-un păhărel sau într-un ţoi. [Var.: (reg) rum s.n.] – Din fr. rhum, germ. Rum.
ROM2, romi, s.m. Ţigan. – Din ţig. rom "om".
ROMAN1, romane, s.n. Specie a genului epic, de întindere mare, cu conţinut complex, care se desfăşoară de-a lungul unei anumite perioade şi angajează mai multe personaje, presupunând un anumit grad de adâncime a observaţiei sociale şi analizei psihologice. * Operă narativă în proză sau în versuri scrisă, în evul mediu, într-o limbă romanică. * Fig. Împletire de întâmplări cu multe episoade care par neverosimile. [Var.: (înv.) románţ s.n.] – Din fr. roman.
ROMAN2, -Ă, romani, -e, s.m. şi f., adj. I. S.m. şi f. 1. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a statului roman şi care se bucura de drepturi depline de cetăţenie. 2. Locuitor al Romei. II. Adj. Propriu Romei antice sau imperiului întemeiat de Roma, care se referă la Roma, care aparţine Romei. ** Cifre romane = cifre reprezentate prin litere din alfabetul latin. Biserica romană = Biserica catolică; catolicism. – Din lat. romanus.
ROMANCERO s.n. Culegere de poeme spaniole medievale, având un conţinut variat (romanţe eroice sau tradiţionale, cavalereşti etc.). [Pr.: romansério] – Cuv. sp.
ROMANCIER, -Ă, romancieri, -e, s.m. şi f. Autor de romane1. [Pr.: -ci-er, – Var.: (înv.) romanţiér, -ă s.m. şi f.] – Din fr. romancier.
ROMANESC, -Ă, romaneşti, adj. (Livr.) Care are caracter de roman1, propriu romanului1. * Care conţine fapte, idei, întâmplări demne de un roman1; fantezist, imaginar. – Din fr. romanesque.
ROMANIC, -Ă, romanici, -ce, adj. Care se trage din romani2 (1), care are legătură cu Roma antică sau cu poporul roman2. ** Limba romanică = fiecare dintre limbile care are la bază limba latină. * Care se ocupă de limbile derivate din latină. Studii romanice. – Din it. romanico, germ. romanisch.
ROMANIST, -Ă, romanişti, -ste, s.m. şi f. 1. Specialist în studiul limbilor romanice. 2. Specialist în studiul dreptului roman2. – Din fr. romaniste.
ROMANISTICĂ s.f. Disciplină lingvistică şi filologică ce se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor romanice. – Din germ. Romanistik.

ROMANITATE s.f. 1. Totalitatea popoarelor romanice; lumea română2. 2. Caracter roman2 sau romanic (al unui popor sau al unei culturi); origine, descendenţă română2. – Din fr. romanité, it. romanitá.
ROMANIŢĂ, romaniţe, s.f. (Bot.; regional) Muşeţel. [Var.: romăníţă s.f.] – Din pol. rumianiec, ucr. romanec'.
ROMANIZA, romanizez, vb. I. Tranz. A imprima sau a impune (unei ţări, unei regiuni, unei populaţii) caracterul romanităţii, a face (să fie) roman2, a introduce civilizaţia română2. * Refl. A deveni roman2 sau romanic. – Din fr. romaniser.
ROMANIZARE s.f. Acţiunea de a (se) romaniza şi rezultatul ei. – V. romaniza.
ROMANIZAT, -Ă, romanizaţi, -te, adj. Care a adoptat limba, obiceiurile, caracterele proprii romanilor2 sau civilizaţiei romane2. – V. romaniza.
ROMANIZATOR, -OARE, romanizatori, -oare, adj. (Livr.) Care romanizează. – Romaniza + suf. -tor.
ROMANŞĂ s.f. Ramură vestică a limbii retroromane. – Din fr. romanche.
ROMANTIC, -Ă, romantici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se inspiră din romantism, care ţine de romantism sau prezintă aspecte caracteristice acestui curent; care aparţine romantismului, privitor la romantism. 2. S.m. şi f. Creator a cărui operă se încadrează în romantism. 3. Adj., s.m. şi f. P. ext. (Om) visător, melancolic, romanţios. – Din fr. romantique, it. romantico, germ. romantisch.
ROMANTISM s.n. Mişcare artistică şi literară apărută la începutul secolului XIX ca o reacţie împotriva clasicismului şi regulilor lui formale, care a preluat tradiţiile naţionale şi populare, promovând cultul naturii, lirismul, fantezia şi libertatea de expresie. * Ansamblu de aspecte care caracterizează curentul romantic; înclinare spre lirism, spre individualism, spre visare, spre melancolie. * Romantism economic = curent utopic apărut în economia politică, în secolul trecut. – Din fr. romantisme.
ROMANŢ s.n. v. roman1.
ROMANŢA, romanţez, vb. I. Tranz. A prezenta viaţa unui om celebru, a unui fapt istoric etc. cu detalii imaginate de autor. – Din it. romanzare, fr. romancer.
ROMANŢARE, romanţări, s.f. Faptul de a romanţa. – V. romanţa.
ROMANŢAT, -Ă, romanţaţi, -te, adj. (Despre viaţa unor persoane celebre, evenimente istorice etc.) Prezentat sub formă de roman1; ca un roman1. – V. romanţa.
ROMANŢĂ, romanţe, s.f. 1. Compoziţie muzicală vocală cu acompaniament instrumental, având un conţinut liric, sentimental; p. ext. piesă instrumentală cu caracter asemănător. 2. Specie a poeziei lirice sentimentale, de obicei de inspiraţie erotică. – Din fr. romance, it. romanza, germ. Romanze.
ROMANŢIER, -Ă s.m. şi f. v. romancier.
ROMANŢIOS, -OASĂ, romanţioşi, -oase, adj. (Adesea substantivat) Predispus la visare, la melancolie; visător, romantic (3). * Care predispune la melancolie, la visare, la contemplaţie. * (Despre opere literare) Care tratează teme sentimentale, care conţine note de melancolie, de visare. [Pr.: -ţi-os] – Romanţ + suf. -ios.
ROMANŢIOZITATE s.f. Înclinare spre visare, spre melancolie; romantism. [Pr.: -ţi-o-] – Romanţios + suf. -itate.
ROMĂNIŢĂ s.f. v. romaniţă.
ROMÂN, -Ă, români, -e, s.m. şi f., adj. I. S.m. şi f. 1. Persoană care aparţine populaţiei de bază a României sau este originară din România. 2. (Pop.) Ţăran. * Bărbat, soţ. * Om (în general), bărbat. 3. (În forma rumân) Denumire dată, în

evul mediu, în Ţara Românească, ţăranilor dependenţi de stăpânii feudali; iobag, vecin. II. 1. Adj. Care aparţine României sau românilor (I 1), referitor la România sau la români; românesc. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de români. Româna comună (sau primitivă) = stadiu în evoluţia limbii române anterior diferenţierii dialectale; străromână. [Var.: rumân s.m.] – Lat. romanus.
ROMÂNAŞ, românaşi, s.m. Diminutiv al lui român (I 1). [Var.: rumânáş s.m.] – Român + suf. -aş.
ROMÂNCĂ, românce, s.f. 1. Femeie care aparţine populaţiei de bază a României sau este originară din România. 2. (Pop.) Ţărancă. – Român + suf. -că.
ROMÂNCUŢĂ, româncuţe, s.f. Diminutiv al lui româncă. – Româncă + suf. -uţă.
ROMÂNESC, -EASCĂ, româneşti, adj. Care aparţine României sau populaţiei ei, privitor la România sau la populaţia ei. * (Ca n. pr.) Ţara Românească = numele oficial al Munteniei (şi Olteniei) până la unirea principatelor. * (Substantivat, f.) Limba română. [Var.: românesc, -ească adj.] – Român + suf. -esc.
ROMÂNEŞTE adv. Ca românii, în felul românilor; în limba română. – Român + suf. -eşte.
ROMÂNI, românesc, vb. IV. (Înv.) 1. Refl. şi tranz. A adopta sau a face să adopte obiceiurile, caracterul, limba românilor. 2. Tranz. A traduce în româneşte. – Din român.
ROMÂNIE s.f. 1. (Înv.) Limba română. ** Expr. Pe română = în româneşte, în limba română. 2. (În forma "rumânie") Condiţie a ţăranilor din Ţara Românească dependenţi de stăpânul feudal al moşiei (domn, boieri, mănăstiri); condiţie de rumân; iobăgie. [Var.: rumâníe s.f.] – Român + suf. -ie.
ROMÂNIME s.f. Totalitatea românilor (I 1); număr mare de români. – Român + suf. -ime.
ROMÂNISM, (2) românisme, s.n. 1. Sentiment naţional al românilor (I 1); spirit românesc. 2. (Rar) Cuvânt sau expresie specifică limbii române. – Românesc + suf. -ism.
ROMÂNIZA, românizez, vb. I. Tranz. A da unui cuvânt sau unei expresii străine introduse în limba română o formă potrivită cu normele, cu structura acestei limbi. – Român + suf. -iza.
ROMÂNIZARE, românizări, s.f. Acţiunea de a româniza şi rezultatul ei. – V. româniza.
ROMÂNIZAT, -Ă, românizaţi, -te, adj. 1. Care a trecut (în anumite împrejurări istorice) la naţionalitatea română; care a devenit român (I 1). 2. (Despre cuvinte şi expresii străine intrate în limba română) Care a căpătat o formă potrivită cu structura limbii române. – V. româniza.
ROMB, romburi, s.n. Paralelogram cu toate laturile egale şi unghiurile opuse egale. – Din ngr. rómbos, fr. rhombe.
ROMBIC, -Ă, rombici, -ce, adj. Care are forma unui romb; ca un romb; romboidal. ** Sistem rombic = sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele romburi. – Din fr. rhombique.
ROMBOEDRIC, -Ă, romboedrici, -ce, adj. Care are forma unui romboedru. ** Sistem romboedric = sistem de crista1izare a cărui formă de bază este o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri. – Din fr. rhomboédrique.
ROMBOEDRU, romboedre, s.n. 1. Poliedru cu toate feţele în formă de romb. 2. Formă cristalografică simplă, limitată la şase feţe cu contur rombic. – Din fr. rhomboédre.

ROMBOID, -Ă, romboizi, -de, adj. Care are forma asemănătoare cu a unui romb. * (Substantivat, n.) Figură în formă de romb. – Din fr. rhomboîde.
ROMBOIDAL, -Ă, romboidali, -e, adj. Rombic. [Pr.: -bo-i-] – Din fr. rhomboîdal.
ROMERGAN s.n. Produs medicamentos care se prezintă sub formă de pulbere cristalizată albă, cu gust uşor amărui, întrebuinţat în terapeutică, mai ales în afecţiuni alergice. – Denumire comercială.
ROND, -Ă, (1, 2, 3) ronduri, s.n., (4) ronde, adj. 1. S.n. Strat da flori, de obicei circular, ridicat deasupra nivelului terenului din jur. 2. S.n. Piaţetă rotundă de unde pornesc mai multe artere de circulaţie, având adesea la mijloc o plantaţie de flori sau un monument. 3. S.n. Inspecţie de noapte care se face la un post de pază militar pentru a controla santinelele; p. ext. oamenii care fac această inspecţie. * Serviciu de control al santinelelor, organizat pe garnizoană. ** Ofiţer de rond = ofiţer însărcinat cu controlul santinelelor pe garnizoană. ** Expr. A fi de rond sau a face rondul = a fi însărcinat cu inspecţia (santinelelor) sau a face inspecţie. 4. S.n. (Cor.) Mişcare circulară a piciorului, executată liber pe sol sau în aer. 5. Adj. (În sintagmele) Scriere (sau literă) rondă = fel de scriere cu litere rotunde, groase şi drepte; literă astfel scrisă. Peniţă rondă = peniţă specială cu vârful lat, cu care se pot scrie literele ronde. – Din fr. rond, germ. Ronde.
RONDA, rondez, vb. I. Intranz. (Nav.) A executa un rondou (2). – Din rondou.
RONDARE, rondări, s.f. Acţiunea de a ronda, executarea unui rondou (2). – V. ronda.
RONDEA s.f. v. rondelă.
RONDEL, rondeluri, s.n. Specie a poeziei lirice cu formă fixă, având 13 (sau 14) versuri repartizate în trei strofe, în care primul vers este identic cu al şaptelea şi al treisprezecelea, iar al doilea cu al patrulea şi ultimul vers. – Din it. rondello, fr. rondel.
RONDELĂ, rondele, s.f. 1. Piesă de metal, de lemn, de mase plastice etc. în formă de placă plată circulară, perforată sau neperforată, având uneori feţele profilate, cu întrebuinţări diverse. * Căpăcel în formă de disc din carton subţire, care acoperă alicele într-un cartuş de vânătoare. * Disc metalic folosit la confecţionarea prin batere a monedelor sau a medaliilor. 2. Porţiune din trunchiul unui arbore, de formă cilindrică, folosită pentru analiza structurii macroscopice a lemnului, pentru determinarea vârstei arborilor doborâţi etc. [Var.: rondeá s.f.] – Din fr. rondelle.
RONDINO s.n. (Muz.) Rondo de o factură mai simplă şi cu dimensiuni reduse. – Din it. rondino.
RONDO, rondouri, s.n. Piesă muzicală instrumentală cu caracter vioi, a cărei temă principală revine periodic în cursul piesei, alternând cu diferite alte teme (episoade sau cuplete). – Din it. rondo.
RONDOU, rondouri, s.n. 1. Loc de formă circulară (amenajat în grădină, în pieţe, în localuri). 2. Manevră de întoarcere a unei nave, prin care aceasta îşi schimbă direcţia de înaintare cu un unghi de 180°. – Din fr. rondeau.
RONGALIT s.n. Substanţă chimică întrebuinţată ca reducător în vopsitorie şi la sinteza unor medicamente. [Var.: rongalítă s.f.] – Din fr. rongalite.
RONGALITĂ s.f. v. rongalit.
RONJA, ronjez, vb. I. Tranz. (Franţuzism) A coroda (3). – Din fr. ronger.
RONJANT, ronjanţi, s.m. Reactiv întrebuinţat la imprimarea ţesăturilor prin ronjare. – Din fr. rongeant.
RONJARE, ronjări, s.f. Procedeu folosit în imprimarea desenelor pe ţesături, care constă în aplicarea, pe ţesăturile vopsite în prealabil, a unor reactivi

(ronjanţi) care au proprietatea de a înlătura culoarea, ţesătura devenind albă pe porţiunile de aplicare a acestora. – Cf. fr. rongeage.
RONJAT, -Ă, ronjaţi, -te, adj. Corodat. – V. ronja.
RÖNTGEN s.m. Unitate de măsură a dozei radiaţiilor X sau Y. * Radiaţii X sau Y. [Pr.: rönt-ghen, – Var.: róentgen s.m.] – Din germ. Röntgen [strahlen].
RÖNTGENTERAPIE s.f. (Med.) Radioterapie. [Pr.: rönt-ghen÷, -Var.: roentgenterapie s.f.] – Din fr. röntgentérapie, germ. Röntgentherapie.
RONŢ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul celui care roade cu dinţii un aliment tare. – Onomatopee.
RONŢĂI, rónţăi, vb. IV. Tranz. A mânca sfărâmând între dinţi puţin câte puţin dintr-un aliment tare, crocant, producând un zgomot caracteristic. * A roade cu dinţii un obiect. – Ronţ + suf. -ăi.
RONŢĂIALĂ, ronţăieli, s.f. Faptul de a ronţăi; zgomot produs de roaderea cu dinţii a unui corp tare; ronţărire, ronţăit. [Pr.: -ţă-ia-] – Ronţăi + suf. -eală.
RONŢĂIRE, ronţăiri, s.f. Acţiunea de a ronţăi şi rezultatul ei; ronţăială, ronţăit. – V. ronţăi.
RONŢĂIT s.n. Ronţăială. – V. ronţăi.
ROPOT, ropote, s.n. 1. Zgomotul produs de loviturile dese ale copitelor unui cal care aleargă. * Mersul unui cal în trap sau în galop; goană. 2. Zgomot produs de căderea precipitată a ploii sau a grindinei; ploaie torenţială de scurtă durată sau grindină abundentă venită pe neaşteptate. * Curgere repede (şi zgomotoasă) a unui torent sau a valurilor în mişcare. 3. Izbucnire (repetată) de aplauze; zgomotul produs de aceste aplauze. 4. Mişcare săltăreaţă (şi zgomotoasă) de învârtire la unele dansuri populare. – Din bg. ropot.
ROPOTI, ropotesc, vb. I. Intranz. A produce zgomote repezi şi cadenţate, lovind ritmic în ceva. – Din ropot.
ROPOTIRE, ropotiri, s.f. Faptul de a ropoti. – V. ropoti.
ROPOTITOR, -OARE, ropotitori, -oare, adj. Care ropoteşte. – Ropoti + suf. -tor.
ROS, ROASĂ, roşi, roase, adj. 1. Distrus (la suprafaţă) prin acţiunea lentă a unui agent exterior; uzat, deteriorat; subţiat, măcinat. * Fig. Care a avut mult de-a face cu..., care e plictisit de..., care e consumat de... 2. Fig. Mâncat, măcinat, consumat, chinuit de... – V. roade.
ROSĂTURĂ, rosături, s.f. 1. Rană superficială provenită dintr-o frecătură, dintr-o roadere; eroziune. 2. Loc; ros, tocit, găurit. [Var.: rozătură s.f.] – Ros + suf. -ătură.
ROSBIF, rosbifuri, s.n. Friptură din muşchi de vacă, foarte puţin friptă, aproape crudă la mijloc. – Din fr. rosbif, engl. roast beef.
ROSBRAT, rosbraturi, s.n. Carne de vacă friptă înăbuşit, cu multă ceapă. – Din germ. Rostbraten.
ROSHAR s.n. Păr provenit din coama sau din coada cailor, folosit ca material de umplutură în tapiţerie, ca urzeală la anumite ţesături etc.; p. ext. ţesătură având ca urzeală fire de bumbac, iar ca bătătură păr de cal, întrebuinţată ca furnitură la hainele bărbăteşti. – Din germ. Rosshaar.
ROSPISCĂ s.f. (Înv.) Chitanţă, dovadă. – Din rus. raspiska, ucr. rozpyska.
ROST, rosturi, s.n. 1. Sens, înţeles, tâlc; scop, menire, justiticare, motivare. * Atribuţie, rol, misiune, sarcină. 2. Mod de a-şi întocmi viaţa; stare, situaţie socială, materială, familială; p. ext. gospodărie. ** Expr. A (nu) şti rostul cuiva = a (nu) şti unde se află şi cum îşi organizează cineva viaţa. A fi rost de ceva = a întrevedea posibilitatea de a găsi ceva. A face rost de ceva = a procura ceva (greu de obţinut, de realizat). 3. Mod, fel de organizare a unei activităţi; ordine după care se desfăşoară o acţiune; plan de desfăşurare, de executare a

ceva. ** Expr. A nu-şi afla rost = a nu-şi găsi locul, a nu-şi găsi astâmpăr. A-şi pierde rostul = a-şi pierde cumpătul. A fi în rostul lui = a fi acolo unde îi este locul, unde se cuvine să fie. * Ordine stabilă, stare de lucruri; rânduială. 4. Spaţiu în formă de unghi, format la războiul de ţesut între firele de urzeală ridicate de iţe şi cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură. 5. Spaţiu îngust lăsat între două construcţii alăturate sau între două părţi ale unei construcţii, pentru a permite mişcarea lor relativă sub acţiunea forţelor interioare sau a variaţiilor de temperatură. Rost de etanşare. Rost de lucru. * Jgheab săpat în lemn, pe care alunecă o ferestruică, o uşă, un capac. 6. (Înv.) Gură; (azi livr.) grai, vorbire. ** Loc. adv. Pe de rost = fără un text în faţă, din aducere-aminte, din memorie. ** Expr. A învăţa pe de rost = a învăţa un text pentru a-l putea reda din memorie. A lua (pe cineva) la rost = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. * (Înv. şi arh.) Facultatea de a vorbi. – Lat. rostrum.
ROSTI, rostesc, vb. IV. 1. Tranz. A articula, a pronunţa sunete, cuvinte cu ajutorul organelor vorbirii. 2. Tranz. (Adesea fig.) A spune, a vorbi, a povesti; a expune. 3. Refl. (Rar) A se pronunţa, a-şi spune părerea autorizată. * Tranz. A comunica o dispoziţie, un ordin, o sentinţă. * A se preocupa de ceva; a pregăti. 4. Intranz. A înfăşura pe sulul din faţă al războiului de ţesut porţiunea de pânză ţesută, desfăşurând în acelaşi timp o porţiune corespunzătoare de urzeală de pe sulul dinapoi, pentru a putea continua ţesutul de câte ori rostul se micşorează. – Din rost.
ROSTIRE, rostiri, s.f. Faptul de a rosti. – V. rosti.
ROSTITOR, -OARE, rostitori, -oare, adj. (Rar) 1. (Şi substantivat) Care rosteşte, spune ceva. 2. Rostit, exprimat, spus. – Rosti + suf. -tor.
ROSTOGOL, (I) rostogoluri, s.n., (II) s.m. I. S.n. 1. (Adesea fig.) Mişcare de rostogolire. ** Loc. adv. De-a rostogolul = rostogolindu-se, dându-se peste cap. (pop.) De-a rostogol = rostogolindu-se, dându-se peste cap. 2. Pantă cu înclinare mare într-o mină, care permite transportarea materialului prin simplă alunecare sau rostogolire, sub acţiunea greutăţii proprii. II. S.m. Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate, păroase şi flori albe (Echinops sphaerocephalus). – Et. nec. Cf. rotocol.
ROSTOGOLI, rostogolesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A înainta sau a face să înainteze, să alunece (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuşi; a veni sau a (se) da de-a dura; p. ext. a (se) prăbuşi, a (se) prăvăli. ** Expr. (Tranz.) A rostogoli ochii = a mişca ochii cu vioiciune încoace şi încolo. * Tranz. Fig. A împinge înainte dând impresia unei mişcări de rotire. * Refl. (Despre ape curgătoare) A curge impetuos în vale, în valuri repezi. – Din rostogol.
ROSTOGOLIRE, rostogoliri, s.f. Acţiunea de a (se) rostogoli şi rezultatul ei; rostogolit. – V. rostogoli.
ROSTOGOLIT s.n. Rostogolire; zgomot care însoţeşte o mişcare de rostogolire. – V. rostogoli.
ROSTOGOLITOR, rostogolitori, s.m. Lucrător care întoarce materialul pe toate feţele, pe vatra unui cuptor metalurgic (pentru a obţine o temperatură uniformă), şi-l aduce la uşa de scoatere din cuptor. – Rostogoli + suf. -tor.
ROSTOPASCĂ s.f. Plantă erbacee cu flori galbene-aurii, a cărei tulpină conţine un suc galben-portocaliu, acru, otrăvitor, folosit în medicină; negelariţă (Chelidonium majus). – Din ucr. rostopast'.
ROSTRAL, -Ă, rostrali, -e, adj. (Despre elemente de arhitectură sau despre obiecte de artă) Care are forma unei nave antice sau care este decorat cu sculpturi reprezentând prore de corăbii. ** Coloană rostrală = coloană ornată

cu prore sculptate în relief în piatră, simbolizând victoriile navale. – Din fr. rostral, lat. rostralis.
ROSTRU, rostruri, s.n. 1. Organ bucal la unele insecte (muşte, ploşniţe etc.), alungit în formă de trompă. 2. Prelungire cartilaginoasă a botului rechinilor şi altor animale. 3. Un fel de ghimpe frontal al cefalotoracelui la unii raci. – Din lat. rostrum, fr. rostre.
ROSTUI, rostuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A aşeza, a aranja aşa cum trebuie; a face ordine. * A aranja pe cineva într-un post, într-o situaţie convenabilă. 2. A procura ceva prin mijloace improvizate; a face rost de ceva. 3. A umple cu un material de etanşare şi a netezi rosturile dintre cărămizile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei şosele etc. pentru a împiedica pătrunderea apei de ploaie sau de infiltraţie. 4. A forma cu mâna rostul urzelii la războiul de ţesut. 5. A bate, de o parte şi de alta, vârful dinţilor unei pânze de ferăstrău. – Rost + suf. -ui.
ROSTUIRE, rostuiri, s.f. Acţiunea de a rostui şi rezultatul ei. – V. rostui.
ROSTUIT, -Ă, rostuiţi, -te, adj. 1. (Despre persoane) Aşezat într-un loc sau într-o slujbă convenabilă; cu situaţie, cu gospodărie. 2. (Despre zidărie, pavaj etc.) Care are rosturile umplute cu material etanş. – V. rostui.
ROSTUITOR, rostuitoare, s.n. Unealtă a lemnarului constituită dintr-o lamă de oţel, cu care se abat dinţii pânzelor de ferăstrău. [Pr.: -tu-i-] – Rostui + suf. -tor.
ROŞ, -Ă adj., s.n. v. roşu.
ROŞATEC, -Ă adj. v. roşiatic.
ROŞATIC, -Ă adj. v. roşiatic.
ROŞĂŢEA, roşăţele, s.f. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică dreaptă, cu flori dispuse într-o umbelă terminală (Botumus umbellatus). – De la roşu.
ROŞCAT, -Ă, roşcaţi, -te, adj. Cu reflexe roşietice. * (Substantivat) Persoană cu păr blond sau castaniu cu nuanţe roşietice. * (Substantivat, n.) Culoare care bate în roşu. – Cf. roşu, roşcă.
ROŞCĂ subst. (Rar) Persoană cu părul roşcat şi obrajii roşcovani. – Roşu + suf. -că.
ROŞCODAN, -Ă adj. v. roşcovan.
ROŞCOV, roşcovi, s.m. Mic arbore din familia leguminoaselor, originar din Arabia, cultivat în regiunea mediteraneană, cu frunze compuse, cu foliole eliptice, persistente, cu fructe (păstăi) lungi, dulci şi comestibile (Ceratonia siliqua). ** Compus: roşcov-sălbatic = plătică. – Din bg. rožkov.
ROŞCOVAN, -Ă, roşcovani, -e, adj. (Adesea substantivat) (Cu faţa) de culoare roşie; cu reflexe roşietice. [Var.: (reg.) roşcodán, -ă adj.] – Roşcă + suf. -ovan.
ROŞCOVĂ, roşcove, s.f. Fructul roşcovului, dulce şi comestibil, având forma unei păstăi de culoare cafeniu-închis, cu multe seminţe. – Roşcov + suf. -ă.
ROŞEALĂ, roşele, s.f. (Pop.) 1. Substanţă roşie, cu care se vopsesc pânzeturile şi alte obiecte. * Cerneală roşie. 2. (La pl.) Fard roşu; suliman. – Roşi + suf. -eală.
ROŞEAŢĂ s.f. Culoare roşie. * Împurpurare, înroşire, îmbujorare (a feţei, a pielii). – Roşu + suf. -eaţă.
ROŞI, roşesc, vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. A căpăta sau a face să capete o culoare roşie, a deveni sau a face să devină roşu; a (se) înroşi. * Intranz. şi refl. A se îmbujora. – Din roşu.
ROŞIATEC, -Ă adj. v. roşiatic.
ROŞIATIC, -Ă, roşietici, -ce, adj. Care bate în roşu, în care predomină nuanţa de roşu. [Pr.: -şi-a÷, – Var.: roşiétic, -ă, roşiátec, -ă, roşátic, -ă, roşátec, -ă adj.] – Roşu + suf. -atic.

ROŞIETIC, -Ă adj. v. roşiatic.
ROŞIOR, -OARĂ, roşiori, -oare, adj., subst. I. Adj. Diminutiv al lui roşu. ** Pere roşioare = soi de pere care se păstrează bine toată iarna. Prune roşioare = soi de prune care se coc de timpuriu. II. S.f. 1. (La sg.) Soi de viţă de vie cu struguri mici de culoare roşiatică, puţin răspândit în cultură. 2. Peşte cu corpul turtit lateral şi acoperit cu solzi mari, cu ochii şi cu înotătoarele roşietice (Scardinius erythrophthalmus). III. S.m. (La pl.) Corp de elită al cavaleriei în organizarea mai veche a armatei române; (şi la sg.) ostaş din acest corp de cavalerie. [Pr.: -şi-or] – Roşu + suf. -ior.
ROŞIT, -Ă, roşiţi, -te, adj. (Pop.) Colorat în roşu; înroşit. – V. roşi.
ROŞTEI, roşteie, s.n. (Reg.) Dispozitiv în forma unui cadru în care sunt fixate vergele de lemn sau de oţel şi care se foloseşte ca închizătoare la uşi şi la ferestre; p. restr. gratie, zăbrea. * Grătarul de la sobă, prin care cade cenuşa. – Din magh. rostély.
ROŞU, -IE, roşii, adj., subst. I. Adj. 1. De culoarea sângelui. ** Ouă roşii = ouă vopsite (cu roşu sau, p. gener., cu altă culoare), tradiţionale la creştini de Paşti. Pământ roşu = pământ de culoare roşiatică (întâlnit mai ales în ţinuturile mediteraneene). 2. Roşcat, roşcovan, arămiu. 3. De culoare rumenă aprinsă. * Îmbujorat la faţă. * (Despre ochi) Injectat, congestionat. 4. (Despre metale) Înroşit în foc; incandescent. * ** Fier roşu = bucată de fier incandescent cu care se însemnează animalele (odinioară şi sclavii, ocnaşii etc.). II. Adj. Fig. Comunist. ** Gărzile roşii = detaşamente de muncitori, organizate în Rusia în timpul Revoluţiei din 1917. III. S.n. 1. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată în marginea acestuia dinspre lungimile de undă mari; culoarea sângelui. * Loc. adv. Până la roşu = (despre metale) până la starea de incandescenţă. ** Expr. A vedea (sau a i se face cuiva) roşu (înaintea ochiilor) = a se înfuria, a se enerva foarte tare. * (Concr.) Vopsea roşie. ** (Chim.) Roşu de Congo = colorant organic de sinteză, care se prezintă ca o pulbere roşie (I 1), foarte uşor solubilă în apă, folosit în vopsitorie şi ca indicator în chimia analitică. 2. Fard de culoare roşie (I 1) pentru obraz şi buze; ruj. 3. Ţesătură, panglică, broderie de culoare roşie (I 1). 4. Culoarea uneia dintre cărţile de joc, în formă de inimă roşie (I 1). IV. S.m. 1. Adept al comunismului. * Poreclă dată de adversari membrilor aripii radicale a partidului liberal din România din a doua jumătate a secolului XIX. 2. (Înv.; la pl.) Corp de trupă de călăreţi sau de pedestraşi în vechea armată a Moldovei, compus din boierii de ţară (cu uniformă de culoare roşie); (şi la sg.) ostaş din acest corp de trupă. V. S.f. Pătlăgică roşie, v. pătlăgică. VI. S.f. (În sintagmele) Roşie daneză = rasă de taurine obţinută în Danemarca şi crescută pentru producţia de lapte. Roşie de stepă = rasă de taurine bună producătoare de lapte, adaptată la condiţiile de stepă. [Var.: (reg.) roş, -ă adj., s.n.] – Lat. roseus.
ROTA vb. I v. roti.
ROTACISM, (2) rotacisme, s.n. 1. Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane intervocalice în "r". 2. Transformarea în limba română a lui "n" intervocalic în "r", la cuvintele moştenite din limba latină. – Din fr. rhotacisme.
ROTACIZA, rotacizez, vb. I. 1. Intranz. A vorbi cu rotacism. 2. Refl. (Despre consoane) A prezenta fenomenul de rotacism. – Din fr. rhotaciser.
ROTACIZANT, -Ă, rotacizanţi, -te, adj. (Despre graiuri, texte etc.) Care prezintă fenomenul rotacismului; cu rotacism. – Din fr. rhotacisant.
ROTACIZARE, rotacizări, s.f. Faptul de a (se) rotaciza; rotacism. – V. rotaciza.
ROTACIZAT, -Ă, rotacizaţi, -te, adj. Cu rotacism. – V. rotaciza.

ROTALIT, rotalite, s.n. Piesă de sticlă turnată, cavă, colorată în verde-albăstrui sau galben, folosită la executarea luminatoarelor, a pereţilor care trebuie să permită trecerea luminii etc. – Din rus. rotalit.
ROTAMETRU, rotametre, s.n. Instrument pentru măsurarea debitelor de fluid într-o conductă. – Din fr. rotamétre.
ROTAPRINT, rotaprinturi, s.n. Maşină de imprimat de format mic, cu un tipar special, folosită mai ales pentru multiplicarea unor tipărituri de tiraj redus (circulare, formulare etc.). * Procedeu de tipar monocrom în care cerneala se transmite de pe forma de imprimare (o foaie de aluminiu având textul trecut cu ajutorul maşinii de scris) pe o suprafaţă de cauciuc şi apoi pe hârtie. – Din engl. rotaprint.
ROTAR, rotari, s.m. 1. Meseriaş care lucrează roţi, căruţe, care etc. 2. Lucrător care manevrează formele pentru presa de imprimate şi care întreţine presa. – Roată + suf. -ar.
ROTARE, rotări, s.f. Exerciţiu de gimnastică, de patinaj artistic, de săritură în apă etc., constând din executarea unei mişcări circulare de 360 de grade a corpului. – V. rota.
ROTARY, Sistem de foraj mecanic cu circulaţie continuă de fluid şi cu rotirea garniturii de foraj. [Pr.: răutări] – Cuv. engl.
ROTAŞ, -Ă, rotaşi, -e, adj., s.m. 1. Adj. (Despre cai; şi substantivat) Înhămat lângă roata şi oiştea carului sau a căruţei (în spatele cailor înaintaşi). 2. S.m. Vizitiu care conduce caii înhămaţi în felul descris mai sus. – Roată + suf. -aş.
ROTAT, -Ă, rotaţi, -te, adj. 1. Care are formă de roată, rotund; înfoiat; întins în formă de roată. 2. (Despre părul calului; p. ext. despre cai) Cu pete de altă culoare decât restul părului. – Roată + suf. -at.
ROTATIV, -Ă, rotativi, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Despre mişcări) Circular. 2. Adj. (Despre sisteme tehnice sau despre elemente ale acestora) Care poate efectua o mişcare de rotaţie parţială; care are părţi rotitoare. 3. S.f. Maşină pentru tipărirea ziarelor şi a publicaţiilor de mare tiraj, care are forma de imprimare şi suprafaţa de presiune cilindrice. – Din fr. rotatif.
ROTATORIU, -IE, rotatorii, adj. Referitor la rotire; care efectuează o rotaţie. – Din fr. rotatoire.
ROTAŢIE, rotaţii, s.f. 1. Mişcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, în cursul căreia fiecare punct al corpului care se mişcă rămâne la distanţă constantă de punctul fix sau de axa respectivă. * Mişcare de rotire a unui corp ceresc în jurul axei sale sau în jurul altui corp ceresc. ** Perioadă de rotaţie = interval de timp în care un corp ceresc execută o rotaţie completă înjurul axei sale. 2. Schimb alternativ de persoane sau de echipe efectuat în cursul unei activităţi pentru a asigura continuitatea muncii. ** Loc. adv. Prin rotaţie = cu schimbul, revenind pe rând. 3. Alternare sau succesiune metodică a culturilor agricole în timp, pe acelaşi teren, în cadrul unui asolament, stabilite în funcţie de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obţine recolte mari şi a menţine fertilitatea solului. 4. (În sintagma) Rotaţia capitalului = circuitul capitalului industrial, privit ca un proces care se repetă periodic. Rotaţia mijloacelor circulante = proces de schimbare succesivă, neîntreruptă a formelor funcţionale pe care le îmbracă mijloacele circulante în trecerea lor din sfera circulaţiei. – Din fr. rotation, lat. rotatio, germ. Rotation.
ROTĂREASĂ, rotărese, s.f. Soţie de rotar; rotăriţă. – Rotar + suf. -easă.
ROTĂRIE1, rotării, s.f. 1. Meseria rotarului; rotărit. 2. Atelier în care se confecţionează şi se repară roţi şi alte obiecte de rotărie1. 3. Atelier în care se revizuiesc, se repară şi se confecţionează osiile montate ale vehiculelor de cale ferată. – Rotar + suf. -ie.

ROTĂRIE2, rotării, s.f. Obiecte făcute de rotar. – Roată + suf. -ărie.
ROTĂRIT s.n. Rotărie1. – Rotar + suf. -it.
ROTĂRIŢĂ, rotăriţe, s.f. Rotăreasă. – Rotar + suf. -iţă.
ROTENONĂ s.f. Produs toxic, insecticid, extras din anumite plante (leguminoase). – Din fr. roténone.
ROTI, rotesc, vb. IV. 1. Refl. A se mişca descriind cercuri. 2. Tranz. A efectua o rotaţie. * Refl. (Pop.) A dansa mişcându-se în cerc. ** Tranz. Rotesc hora. 3. Refl. (Despre ape) A forma ochiuri, vârtejuri. 4. Refl. A se învârti împrejurul cuiva sau a ceva. 5. Refl. Fig. A sta mereu în preajma cuiva, căutând să-i câştige simpatia, bunăvoinţa. 6. Tranz. A-şi plimba ochii, privirea în toate părţile, de jur împrejur. 7. Tranz. (Adesea fig.) A învârti în aer, deasupra capului o armă, un baston etc. 8. Refl. şi tranz. (Despre păsări) A-şi desface penele cozii şi aripile (în perioada împerecherii); a (se) înfoia. [Var.: (rar) rotá vb. I] – Din roată.
ROTICICĂ, roticele, s.f. Rotiţă. – Roată + suf. -icică.
ROTIFER, rotifere, s.n. (La pl.) Clasă de viermi acvatici microscopici, cu corpul alungit sau sferic şi prevăzut cu cili vibratili puternici, care se învârtesc ca o roată (Rotatoria); (şi la sg.) vierme care face parte din această clasă. – Din fr. rotifére.
ROTILAT, -Ă, rotilaţi, -te, adj. (Pop.) 1. În formă de roată, rotund. 2. Încovoiat, adus, îndoit. Paloş rotilat. – Rotilă + suf. -at.
ROTILĂ, rotile, s.f. 1. Rotiţă. 2. Fiecare dintre cele două roţi ale cotigii plugului; p. gener. (la pl.) cotiga plugului. – Roată + suf. -ilă.
ROTILIŢĂ, rotiliţe, s.f. (Pop.) Rotiţă. – Rotilă + suf. -iţă.
ROTIRE, rotiri, s.f. Acţiunea de a (se) roti; învârtire, mişcare în cerc sau în spirală. * Mişcare de rotaţie. – V. roti.
ROTISERIE, rotiserii, s.f. Mic local de alimentaţie publică în care se prepară şi se servesc diverse sortimente de carne la rotisor. – Din fr. rôtisserie.
ROTISOR, rotisoare, s.n. Aparat (electric sau cu raze infraroşii) la care se frige carnea prin rotire. – Din fr. rôtissoire.
ROTIŞ adv. (Pop.) În formă de roată, în cerc. – Roată + suf. -iş.
ROTIT s.n. 1. Rotire. 2. Cântecul şi jocul cocoşu1ui-de-munte în perioada de împerechere. – V. roti.
ROTITOR, -OARE, rotitori, -oare, adj. (Despre piese, elemente, obiecte etc.) Care se roteşte. – Roti + suf. -tor.
ROTITURĂ, rotituri, s.f. (Pop.) Rotire, roată, ocol. – Roti + suf. -tură.
ROTIŢĂ, rotiţe, s.f. Diminutiv al lui roată; roticică, rotilă (1), rotiliţă. – Roată + suf. -iţă.
ROTOCOL, -OALĂ, rotocoli, -oale, s.n., adj. (Pop.) 1. S.n. Imagine, contur, figură sau corp în formă de disc, de cerc sau de inel. ** Loc. adv. În rotocol = în spirală. 2. S.n. Mişcare circulară; rotire, învârtire. ** Expr. A da rotocoale cuiva (sau la ceva) = a se învârti în jurul cuiva (sau a ceva); a jindui la cineva sau la ceva, a-i da târcoale. 3. Adj. Care are forma unui cerc; rotund. [Var.: rotogól, -oálă adj., s.n.] – Roată + ocol.
ROTOCOLAT, -Ă adj. v. rotocolit.
ROTOCOLI, rotocolesc, vb. IV. Refl. (Rar) A se roti. – Din rotocol.
ROTOCOLIT, -Ă, rotocoliţi, -te, adj. (Rar) În formă de cerc; circular. [Var.: rotocolát, -ă, rotogolát, -ă adj.] – V. rotocoli.
ROTOFEL, -EIE, rotofei, -eie, adj. Dolofan, gras, durduliu. * Fig. (Despre lucruri) Rotund, umflat. – Et. nec.
ROTOFILM, rotofilme, s.n. Peliculă fotografică specială folosită la executarea formelor de tipar cilindrice. – Din germ. Rotofilm.

ROTOFOTO s.n. Instalaţie pentru culegerea fotografică bazată pe sistemul monotip. – Din fr. rotophoto [graphie].
ROTOGHILĂ, rotoghile, s.f. (Rar) Sferă, glob. – Rotog [ol] + suf. -ilă.
ROTOGOL, -OALĂ adj., s.n. v. rotocol.
ROTOGOLAT, -Ă adj. v. rotocolit.
ROTOGRAVURĂ, rotogravuri, s.f. Rotoheliografie. – Din fr. rotogravure.
ROTOHELIOGRAFIE s.f. Tipar caracterizat prin folosirea unei forme de tipar curbe cu suprafaţa activă gravată în adâncime prin procedee fotochimice şi cu ajutorul unei site speciale, care se foloseşte pentru reproducerea şi multiplicarea originalelor în semitonuri (la reviste, timbre, ilustraţii etc.); rotogravură, rotoheliogravură. [Pr.: -li-o-] – Din fr. rotohéliographie.
ROTOHELIOGRAVURĂ, rotoheliogravuri, s.f. Rotoheliografie. [Pr.: -li-o-] – Din fr. rotohéliogravure.
ROTONDĂ, rotonde, s.f. Sală mare, circulară, înglobată unei construcţii, având acoperişul în formă de cupolă, folosită mai ales ca sală de expoziţie, sală de sport etc. * Construcţie de zidărie în plan circular, având acoperişul în formă de cupolă. – Din fr. rotonde, it. rotonda.
ROTOPLAN, rotoplane, s.n. Aparat de zbor la care forţa portantă apare pe un sistem de aripi rotitoare. – Din engl. rotor plane.
ROTOR, rotoare, s.n. Parte a unei maşini (motor sau generator de energie) care se roteşte, în timpul funcţionării, în jurul axei arborelui pe care este montată şi care foloseşte pentru reluarea şi transmiterea unui cuplu motor. – Din fr. rotor.
ROTOTECĂ, rototeci, s.f. Catalog mecanic cu fişe puse pe plăci situate într-o tobă rotativă, care pot fi consultate fără a fi scoase de la locul lor. – Din fr. rotothéque.
ROTOTRANSLAŢIE, rototranslaţii, s.f. Mişcare completă a unui corp, obţinută prin suprapunerea unei rotaţii şi a unei translaţii. – Din fr. rototranslation.
ROTOŢELE s.f. pl. (În sintagma) Rotoţele albe = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele lanceolate şi dinţate şi cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule (Achillea ptarmica). – Din roată.
ROTULĂ, rotule, s.f. 1. Os turtit, de formă aproximativ triunghiulară, aşezat în partea anterioară a genunchiului şi care închide în aşa fel încheietura, încât flexiunea se poate face numai într-un singur sens. 2. (Tehn.) Nucă (3). – Din fr. rotule, lat. rotula.
ROTULIAN, -Ă, rotulieni, -e, adj. (Anat.) Referitor la rotulă, al rotulei. [Pr.: -li-an] – Din fr. rotulien.
ROTUND, -Ă, (I) rotunzi, -de, adj., (II) rotunduri, s.n. I. Adj. 1. De forma unui cerc, a unei sfere, a unui disc. * (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta fără muchii sau colţuri. * (Mat.; despre o curbă plană sau despre o suprafaţă) Care are toate punctele la aceeaşi distanţă de un punct dat; în formă de cerc. 2. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Împlinit, grăsuţ, durduliu, rotofei. 3. (Despre cifre, sume, cantităţi) Fără fracţiuni sau subdiviziuni; întreg, complet. 4. Încheiat2 (II). II. S.n. Figură, suprafaţă în formă de disc sau de cerc. [Var.: (înv. şi reg.) rătúnd, -ă adj.] – Lat. retundus (= rotundus).
ROTUNGIOR, -OARĂ, adj. v. rotunjor.
ROTUNJEL, -EA, rotunjei, -ele, adj. Rotunjor. [Var.: rotunzél, -ea adj.] – Rotund + suf. -el (după rotunji).
ROTUNJI, rotunjesc, vb. IV. 1. Tranz. A face rotund, a da unui obiect formă rotundă. * A prelucra muchiile şi colţurile unui corp (prin tăiere, aşchiere etc.) pentru a obţine suprafeţe cât mai rotunde. * A fixa hotarul unei regiuni în aşa fel încât linia hotarului să fie cât mai puţin sinuoasă. 2. Refl. A căpăta forma

rotundă, a se îngrăşa, a se împlini. 3. Tranz. (Adesea fig.) A completa; a întregi, a mări. * A elimina subdiviziunile unui număr, ale unei sume etc.; a face întreg. [Var.: (reg.) rătunjí, rotunzí vb. IV] – Din rotund.
ROTUNJIME, rotunjimi, s.f. 1. Calitatea a ceea ce este rotund; p. ext. linie, formă rotundă. 2. (La pl.) Formă rotundă, plină a trupului. [Var.: (reg.) rotunzíme s.f.] – Rotund + suf. -ime.
ROTUNJIRE, rotunjiri, s.f. Acţiunea de a (se) rotunji şi rezultatul ei; împlinire, completare, întregire. – V. rotunji.
ROTUNJIT, -Ă, rotunjiţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Cu o formă rotundă, cu un contur curb. ** Consoană rotunjită = consoană la rostirea căreia se adaugă o articulaţie suplimentară de rotunjire a buzelor. Vocală rotunjită = vocală pronunţată cu participarea activă a buzelor, care se apropie formând o deschizătură circulară. 2. Mărit, sporit, întregit. [Var.: (reg.) rătunzit, -ă, rotunzit, -ă adj.] – V. rotunji.
ROTUNJITOR, rotunjitoare, s.n. Unealtă care serveşte la fasonarea, îndepărtarea sau netezirea pieselor cu secţiue circulară. – Rotunji + suf. -tor.
ROTUNJOR, -OARĂ, rotunjori, -oare, adj., s.f. pl. 1. Adj. Diminutiv al lui rotund. 2. S.f. pl. Mică plantă erbacee cu frunze lungi, lucitoare şi flori roşii-purpurii, dispuse într-un capitol mic situat în vârful tulpinii, care creşte prin pădurile şi păşunile din regiunea alpină şi subalpină (Homogyne alpina). [Var.: rotungiór, -oáră adj.] – Rotund + suf. -ior.
ROTUNZEL, -EA adj. v. rotunjel.
ROTUNZI vb. IV v. rotunji.
ROTUNZIME s.f. v. rotunjime.
ROTUNZIT, -Ă adj. v. rotunjit.
ROUĂ s.f. Picături de apă care acoperă dimineaţa suprafaţa pământului, obiectele de pe sol, vegetaţia etc., formate prin condensarea vaporilor de apă din atmosferă în momentul în care temperatura scade până la punctul la care vaporii ajung la saturaţie. ** (Fiz.) Temperatură de rouă = temperatură la care trebuie răcit, sub presiune constantă, un amestec de vapori şi gaze cu conţinut constant de vapori, pentru ca, din cauza saturaţiei cu vapori, să apară primele picături de lichid. ** Loc. adj. Ca roua = delicat, fraged; curat, pur. ** Loc. adv. Pe rouă (nescuturată) = dis-de-dimineaţă. ** Compus: roua-cerului = mică plantă erbacee insectivoră, cu flori mici, albe şi cu frunze lungueţe dispuse în rozetă bazată, acoperite de peri care secretă o substanţă vâscoasă (Drosera rotundifolia). [Pr.: ro-uă] – Lat. ros, roris.
ROURA, pers. 3 rourează, vb. I. 1. Intranz. A cădea rouă. 2. Tranz. şi refl. A (se) umezi, a (se) acoperi cu stropi ca de rouă. [Pr.: ro-u-] – Lat. rorare (după rouă).
ROURARE, rourări, s.f. Acţiunea de a (se) roura şi rezultatul ei. [Pr.: ro-u-] – V. roura.
ROURAT, -Ă, rouraţi, -te, adj. Acoperit, stropit de rouă, plin de rouă; rouros. [Pr.: ro-u-] – V. roura.
ROURICĂ, rourele, s.f. Plantă acvatică cu tulpina culcată, cu inflorescenţe în formă de spiculeţe, cu fructe dulci, comestibile (Glyceria fluitans). [Pr.: ro-u-] – Rouă + sur. -ică (după roura).
ROUROS, -OASĂ, rouroşi, -oase, adj. (Rar) Rourat. [Pr.: ro-u-] – Rouă + suf. -os (după roura).
ROURUSCĂ s.f. v. lăuruscă.
ROUŞOARĂ s.f. Diminutiv al lui rouă. [Pr.: ro-u-] – Rouă + suf. -uşoară.

ROVINĂ, rovine, s.f. 1. Groapă, adâncitură, surpătură de teren, râpă (mocirloasă). 2. Loc mlăştinos; mlaştină, mocirlă. [Acc. şi: róvină, – Pl. şi: rovini] – Din bg. rovina.
ROXOLAN, -Ă, roxolani, -e, s.m. şi f. (La pl.) Nume dat unor triburi sarmatice existente la începutul secolului I la răsărit de Prut, care au atacat provincia romană Moesia, au fost aliaţi cu Decebal în timpul campaniei romane împotriva statului dac (101-102) şi au fost supuşi de goţi la mijlocul sec. III; (şi la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. – Din lat. Rhoxolani, fr. Roxolans.
ROYLON s.n. Fribră de polimer sintetic poliamidic, cu proprietăţi identice cu cele ale fibrei nailon. – Denumire comercială.
ROZ adj. invar. Roşu foarte deschis; trandafiriu. * (Substantivat, n.) Culoare roz. ** Expr. A vedea (sau a privi ceva) în roz = a fi optimist. – Din fr. rose.
ROZACEE, rozacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase şi erbacee din care fac parte specii cultivate (trandafirul, mărul, cireşul etc.), precum şi păducelul, măceşul, scoruşul etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din acestă familie. [Pr.: -ce-e] – Din fr. rosacée.
ROZALB, -Ă, rozalbi, -e, adj. (Rar) Trandafiriu-deschis care bate în alb. – Roz + alb.
ROZALII s.f. pl. Sărbători romane celebrate la sfârşitul primăverii în cinstea morţilor, pe mormintele cărora se presărau flori. – Din lat. rosalia.
ROZARIU1, rozarii, s.f. (În Biserica catolică) 1. Culegere de rugăciuni pentru Fecioara Maria. 2. Şirag de mărgele din lemn, os, sticlă etc., aranjate într-o anumită ordine şi având la unul dintre capete o cruciuliţă, folosit de credincioşi pentru a număra rugăciunile rostite. – Din lat. rosarium, it. rosario, fr. rosaire. – V. mătanie.
ROZARIU2, rozarii, s.n. (Rar) Loc în care se plantează trandafiri. – Din fr. rosarium, it. rosario.
ROZASĂ, rozase, s.f. (Arhit.) Rozetă (4). – Din fr. rosace.
ROZATIC, -Ă, rozatici, -ce, adj. (Rar) Trandafiriu. – Roz + suf. -atic.
ROZĂ, roze, s.f. 1. Trandafir. ** Expr. A sta pe roze = a se găsi într-o situaţie favorabilă. * (Geol.) Roza fisurilor = reprezentare grafică pentru determinarea direcţiilor principale pe care le urmează fisurile de separaţie într-un masiv de roci. Roza vânturilor = a) reprezentare grafică a regimului vânturilor într-un anumit punct sau într-o anumită zonă de pe un teritoriu; b) reprezentare grafică, în formă de stea, a direcţiilor punctelor cardinale, folosită în cutia unei busole pentru a repera direcţia către care se îndreaptă acul magnetic al busolei. 2. Şlefuire specială care se dă diamantului. 3. Fereastră circulară mare, cu vitralii, aşezată pe faţada catedralelor gotice deasupra porţii de intrare. – Din fr. rose, it. rosa, lat. rosa, germ. Rose.
ROZĂTOR, rozătoare, s.n. (La pl.) Ordin de mamifere caracterizate prin lipsa caninilor şi printr-o mare dezvoltare a dinţilor incisivi, cu ajutorul cărora aceste animale pot roade; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. ** (Adjectival) Animal rozător. – Roade + suf. -ător.
ROZĂTURĂ s.f. v. rosătură.
ROZE adj. invar. (Despre vinuri, şampanie etc.) Care are culoarea roz, de culoare roz. – Din fr. rosé.
ROZEOLĂ, rozeole, s.f. Mică pată roşiatică apărută pe piele în erupţiile provocate de anumite boli infecţioase (rubeolă, rujeolă, febra tifoidă etc.) şi în intoxicaţii. ** Rozeolă sifilitică (sau de sifilitic) = erupţie cutantă, de culoare roz, caracteristică sifilisului secundar. [Pr.: -ze-o-] – Din fr. roséole.

ROZETĂ, rozete, s.f. 1. Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze lunguieţe, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă (Reseda odorata). 2. Nasture de alamă pe care îl purtau, în trecut, la tunică şi la cizme, ostaşii din trupele de cavalerie de roşiori. 3. Motiv decorativ circular, având forma unui trandafir, care apare frecvent în arta populară românească. 4. (Arhit.) Fereastră circulară de mari dimensiuni, decorată cu vitralii şi folosită mult la ornamentarea faţadelor catedralelor gotice; rozasă. 5. (Tehn.) Armătură sau guler original al unei tije, care serveşte ca element de legătură, de suspensie sau de protecţie. 6. Disc, în general de formă rotundă, care se aplică pe faţa diferitelor elemente de construcţie, pentru a masca sau pentru a decora anumite elemente. 7. Cusătura în formă de triunghi, executată manual cu fire de mătase, la deschizătura buzunarelor, servind ca întăritură sau pentru înfrumuseţare. – Din fr. rosette.
ROZIU, -IE, -rozii, adj. (Rar) Trandafiriu. – Roz + suf. -iu.
ROZMARIN, rozmarini, s.m. Arbust mic, din familia labiatelor, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi şi cu flori albastre, albe sau roşii, întrebuinţat în medicină şi în industria parfumurilor (Rosmarinus officinalis). – Din germ. Rosmarin.
RUAJ, ruaje, s.n. Totalitatea roţilor unei maşini. [Pr.: ru-aj] – Din fr. rouage.
RUANDEZ, -Ă, ruandezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Rwanda. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Rwanda. [Pr.: ru-an-] – Ruanda (n. pr.) + suf. -ez.
RUBAI s.n. v. rubaiat.
RUBAIAT, rubaiate, s.n. Catren persan care exprimă o idee mistică sau filozofică. [Pr.: -ba-iat, – Var.: rubái s.n.] – Din fr. rubáiyyat.
RUBANATĂ, rubanate, s.f. (Geol.) Textură a unor roci eruptive cu aspectul unor dungi, datorită alternanţei diferitelor minerale. ** (Adjectival) Structură rubanată. – Din fr. rubané.
RUBARBĂ, rubarbe, s.f. (Bot.) Revent. – Din fr. rhubarbe.
RUBAŞCĂ, rubăşti, s.f. Cămaşă bărbătească încheiată pe umăr, care se poartă de obicei peste pantaloni. – Din rus. rubaşka.
RUBATO s.n., adv. (Muz.) 1. S.n. Executare liberă din punct de vedere ritmic (potrivit înţelesului cuvintelor din text), în scopul obţinerii unei mai mari expresivităţi. 2. Adv. În modul de executare descris mai sus. – Cuv. it.
RUBEDENIE, rubedenii, s.f. (Pop.) Rudă1. – Cf. rudenie.
RUBEFACŢIE, rubefacţii, s.f. (Med.) Înroşire a pielii produsă de o substanţă rubefiantă. – Din fr. rubéfaction.
RUBEFIANT, rubefiante, s.n. (Substanţă) care, în contact cu pielea, provoacă o iritaţie uşoară, uneori cu consecinţe revulsive. [Pr.: -fi-ant, – Pl. şi: (m.) rubefianţi] – Din fr. rubéfiant.
RUBELIT, rubelite, s.n. Varietate de turmalină, de culoare roz, care conţine litiu, folosită ca piatră semipreţioasă. – Din fr. rubellite.
RUBEOLĂ, rubeole, s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă acută, provocată de un virus, care se manifestă prin erupţie cutanată, prin febră, mărirea ganglionilor cervicali, tuse etc. [Pr.: -be-o-] – Din fr. rubéole.
RUBEOLIC, -Ă, rubeolici, -ce, adj. (Med.) Care este specific rubeolei, de rubeolă. [Pr.: -be-o-] – Rubeolă + suf. -ic.
RUBEROID s.n. Carton elastic şi neinflamabil, impregnat cu asfalt, întrebuinţat ca material pentru acoperişuri şi pentru izolarea părţilor subterane ale clădirilor. – Din fr. rubéroîde, engl. ruberoid, germ. Ruberoid.

RUBIA, rubiele, s.f. Numele unei monede turceşti de aur, emisă spre sfârşitul evului mediu, care a circulat în ţările române în prima jumătate a sec. XIX. – Din tc. rubya.
RUBIACEE, rubiacee, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze înguste, situate mai multe la un nod, cu flori mici grupate în inflorescenţe bogate; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -bi-a-ce-e] – Din fr. rubiacées
RUBICEL, rubiceli, s.m. (Min.) Varietate de cuarţ de culoare roşie-violetă. – Din fr. rubicelle.
RUBICOND, -Ă, rubiconzi, -de, adj. (Rar; despre faţa oamenilor) Roşu, rumen, aprins, îmbujorat. – Din fr. rubicond.
RUBIDIU s.n. Element chimic, metal alcalin, strălucitor ca argintul, uşor oxidabil, care se găseşte în natură în cantităţi mici, însoţind sodiul şi potasiul. – Din fr. rubidium, germ. Rubidium.
RUBIN, rubine, s.n. (Adesea fig.) Varietate de corindon foarte dur, de culoare roşie, care se găseşte în natură cristalizată sau se obţine sintetic, folosită ca piatră preţioasă. [Pr. şi: rubinuri] – Din it. rubino, lat. rubinus, germ. Rubin.
RUBINIU, -IE, rubinii, adj. De culoarea rubinului; roşu-închis; rubinos. * (Substantivat, n.) Vin roşu de culoarea rubinului. – Rubin + suf. -iu.
RUBINOS, -OASĂ, rubinoşi, -oase, adj. (Înv.) Rubiniu. – Rubin + suf. -os. Cf. rubinoso.
RUBINSPINEL, rubinspineli, s.m. Varietate de spinel de culoare roşu-închis. – Rubin + spinel.
RUBLĂ, ruble, s.f. 1. Unitatea principală a sistemului monetar din Rusia; moneda care reprezintă această unitate. 2. Nume dat în trecut monedelor străine de argint. – Din rus. rubl'.
RUBRICĂ, rubrici, s.f. 1. Despărţitură (verticală sau orizontală), cuprinzând una sau mai multe coloane, într-un registru, formular, grafic etc. 2. Spaţiu rezervat (permanent) într-o publicaţie periodică pentru articole dintr-un anumit domeniu. 3. (Înv.) Titlu de pagină sau capitol care, în vechile manuscrise şi cărţi, se scria cu roşu. – Din fr. rubrique, lat. rubrica.
RUBYLITH s.n. (Electron.) Material special destinat fotografierii prin transparenţă a planurilor circuitelor integrate. – Din fr., engl. rubylith.
RUCSAC, rucsacuri, s.n. Sac dc turism, purtat, mai ales de excursionişti, în spate; raniţă. – Din germ. Ruksack.
RUDACEE s.f. pl. Nume generic pentru rocile sedimentare elastice de tipul pietrişurilor. – Et. nec.
RUDAR, rudari, s.m. Denumire dată, în ţările româneşti, unor lucrători (ţigani) care confecţionau obiecte din lemn; p. ext. meşter ţigan care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc. – Din bg. rudar.
RUDĂ1, rude, s.f. 1. Persoană care face parte din aceeaşi familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianţă; rudenie (2), rubedenie. ** Expr. A a vea rude la Ierusalim = a avea persoane influente care îţi acordă protecţie; a avea proptele. Pe rudă (şi) pe sămânţă = a) pe toţi, fără excepţie, până la unul; b) peste tot. * Familie, neam, viţă. 2. (Pop.) Soi, sămânţă de animale sau de plante. ** Loc. adj. De rudă = de prăsilă, de reproducţie. Berbec de rudă. – Din bg. roda.
RUDĂ2, rude, s.f. (Reg.) 1. Prăjină, par, drug. 2. Oişte, proţap. – Din magh. rud, scr. ruda.
RUDĂRESC, -EASCĂ, rudăreşti, adj. De rudar, făcut de rudar; ţigănesc. – Rudar + suf. -esc.
RUDĂRIE s.f. Meseria rudarului. – Rudar + suf. -ie.

RUDENIE, (2) rudenii, s.f. 1. Legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeaşi familie; înrudire. 2. Rudă1 (1). – Rudi + suf. -enie.
RUDI, rudesc, vb. IV. Refl. (Înv.) A se înrudi. – Din rudă1.
RUDIMENT, rudimente, s.n. 1. (La pl.) Noţiuni elementare ale unei ştiinţe, ale unei arte. 2. Organ care abia începe să se formeze sau care a rămas nedezvoltat; organ rudimentar. Rudiment de coadă. – Din fr. rudiment, lat. rudimentum.
RUDIMENTAR, -Ă, rudimentari, -e, adj. Care abia începe să se formeze, care este la începutul dezvoltării sale; primitiv, neevoluat. – Din fr. rudimentaire.
RUDIMENTARITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este rudimentar. * Lipsă de fineţe (1). – Rudimentar + suf. -itate.
RUDIRE, rudiri, s.f. (Înv.) Înrudire. – V. rudi.
RUDIŞOARĂ, rudişoare, s.f. Diminutiv al lui rudă1. – Rudă1 + suf. -işoară.
RUDIŞTI s.m. pl. Grup fosil de lamelibranhiate, ai căror reprezentanţi au valvele foarte modificate din cauza fixării lor. – Din fr. rudistes.
RUDIŢĂ, rudiţe, s.f. (Reg.) Hulubă. – Rudă2 + suf. -iţă.
RUF, rufuri, s.n. Construcţie deasupra punţii superioare a unei nave, extinsă numai pe o porţiune a ei, în care sunt amenajate, de obicei, locuinţele echipajului. – Din fr. rouf.
RUFĂ, rufe, s.f. 1. Obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; p. ext. (la pl.) cearceafuri, feţe de masă etc.; albituri, schimburi. ** Expr. Rufele (murdare) se spală în familie = certurile şi neînţelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv. 2. (Reg.) Zdreanţă, cârpă. – Din sl. ruho.
RUFĂRIE s.f. Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. – Rufă + suf. -ărie.
RUFOS, -OASĂ, rufoşi, -oase, adj. (Fam.) Zdrenţăros. – Rufă + suf. -os.
RUFŞOARĂ s.f. v. rufuşoară.
RUFUŞOARĂ, rufuşoare, s.f. Diminutiv al lui rufă. [Var.: rufşoáră s.f.] – Rufă + suf. -uşoară.
RUG1, rugi, s.m. 1. Tulpina (târâtoare) a unor plante. 2. Mur1. 3. Măceş. 4. ** Compus: rug-de-munte sau rug-de-zmeură = zmeur. – Lat. rubus.
RUG2, ruguri, s.n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în antichitate, jertfele sau morţii şi, în evul mediu, condamnaţii la moarte. – Lat. rogus (după rug1).
RUGA, rog, vb. I. 1. Tranz. A cere cuiva stăruitor îndeplinirea unei dorinţe, un serviciu, o favoare etc. ** Expr. A ruga (pe cineva) de toţi dumnezeii (sau cu Dumnezeu) = a cere foarte insistent un lucru de la cineva. (formulă de politeţe cu care te adresezi cuiva când îi ceri ceva; fii bun, fii amabil) Te rog (sau rogu-te). A-şi ruga moartea = a-şi dori moartea. A-i ruga (cuiva) moartea = a dori moartea (cuiva). * A pofti, a invita. 2. Refl. (În practicile religioase) A face o rugăciune, a invoca divinitatea. 3. Refl. A cere cuiva voia sau îngăduinţa de a face ceva. ** Expr. (formulă întrebuinţată ca element incidental, fără legătură cu restul frazei, însemnând uneori "dacă vrei, cum vrei") Mă rog. – Lat. rogare.
RUGARE, rugări, s.f. Acţiunea de a (se) ruga şi rezultatul ei. * (Pop.) Rugăminte, rugă. * (Înv. şi reg.) Petiţie, cerere. – V. ruga.
RUGĂ, rugi, s.f. 1. Rugăminte, implorare. 2. Rugăciune. 3. (Reg.) Cruce, troiţă. – V. ruga.
RUGĂCIUNE, rugăciuni, s.f. Cerere, mulţumire sau laudă adresată de credincioşi divinităţii; rugă (2). * (Rar) Rugăminte, insistenţă, rugă (1). – Lat. rogatio, -onis.

RUGĂMINTE, rugăminţi, s.f. Cerere (stăruitoare) adresată cuiva pentru a obţine ceva; rugare, rugă (1). – Ruga + suf. -ământ.
RUGĂTOR, -OARE, rugători, -oare, adj. (Adesea adverbial) Care cere cu stăruinţă, care exprimă o rugăminte, care se roagă. – Ruga + suf. -ător.
RUGBI s.f. Joc sportiv desfăşurat între două echipe a câte 15 jucători, pe un teren de formă dreptunghiulară, având ca obiect de joc o minge ovală pe care jucătorii o pot folosi, în egală măsură, cu piciorul sau cu mâna. [Scris şi: rugby] – Din engl., fr. rugby.
RUGBIST, rugbişti, s.m. Jucător de rugbi. – Rugbi + suf. -ist.
RUGBISTIC, -Ă, rugbistici, -ce, adj. Referitor la rugbi, de rugbi. – Rugbi + suf. -istic.
RUGET s.n. v. rujet.
RUGI, rugesc, vb. IV. Intranz. (Livr.) A striga ca leul. – Cf. lat. rugire, fr. rugir.
RUGINARE, ruginări, s.f. Mic arbust otrăvitor, cu frunze înguste, lucioase, persistente şi cu flori albe sau roşietice dispuse în mănunchiuri la vârful ramurilor (Andromeda polifolia). – Din rugină.
RUGINĂ, rugini, s.f. I. 1. Substanţă brun-roşcată, poroasă, sfărâmicioasă, care se formează prin oxidare pe obiectele de fier. * Pojghiţă brună care acoperă uneori pietrele şi care se produce prin oxidarea minereurilor de fier din ele. 2. Obiect (de fier) vechi, prost întreţinut; ruginitură, rablă. 3. Fig. Idee, teorie, mentalitate înapoiată, învechită. * Om cu idei sau cu mentalitate învechită; retrograd. II. 1. Boală infecţioasă a plantelor, provocată de ciuperci microscopice, patogene (Puccinia), care se manifestă prin apariţia unor pete brune-ruginii pe frunze, pe tulpini sau pe inflorescenţe, împiedicând dezvoltarea normală a plantelor. 2. Plantă erbacee cu tulpina netedă, cu frunze lungi, ţepoase, având la vârf o inflorescenţă cu flori mici, brune; pipirig (Juncus effusus). – Cf. lat. / * / aerugina.
RUGINI, ruginesc, vb. IV. 1. Intranz. A se acoperi cu rugină (I 1), a se umple de rugină, a prinde rugină. 2. Intranz. Fig. (Despre frunze, plante etc.) A căpăta o culoare galben-roşiatică asemănătoare cu a ruginii. 3. Refl. Fig. A deveni perimat, depăşit, a se învechi, a nu mai fi actual. – Din rugină.
RUGINIRE, ruginiri, s.f. Faptul de a (se) rugini. – V. rugini.
RUGINIT, -Ă, ruginiţi, -te, adj. 1. Acoperit, ros de rugină (I 1). * Fig. Vechi, uzat. * Fig. (Despre voce) Îmbătrânit; dogit. 2. Fig. (Adesea substantivat; despre persoane, idei, concepţii etc.) Învechit, înapoiat, demodat. 3. (Despre plante) Atacat de rugină (II 1). * Care are culoarea galben-roşiatică a ruginii. – V. rugini.
RUGINITURĂ, ruginituri, s.f. Obiect ruginit; p. ext. lucru vechi, uzat, lipsit de valoare; rugină (I 2). – Rugini + suf. -tură.
RUGINIŢĂ, ruginiţe, s.f. 1. Numele a două plante: a) plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază şi dinţate la vârf (Asplenium ruta muraria); b) straşnic (III) (Asplenium trichomanes). 2. Ciupercă parazită care atacă şi distruge frunzele plantelor (Uromyces scuteleatus). – Rugină + suf. -iţă.
RUGINIU, -IE, ruginii, adj. De culoarea ruginii. – Rugină + suf. -iu.
RUGOS, -OASĂ, rugoşi, -oase, adj. Care prezintă rugozitate; aspru. – Din fr. rugeux. Cf. lat. rugosus.
RUGOZIMETRU, rugozimetre, s.n. Aparat cu care se măsoară rugozitatea. – Din fr. rugosimétre.
RUGOZITATE, (2) rugozităţi, s.f. 1. Calitate a suprafeţei unor corpuri solide de a fi aspre. 2. Mică neregularitate, sensibilă la pipăit, apărută pe suprafaţa unui obiect. – Din fr. rugosité.
RUGULEŢ, ruguleţi, s.m. Diminutiv al lui rug1. – Rug1 + suf. -uleţ.

RUIN s.m. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri, cu frunze opuse, lucioase şi cu flori liliachii, roşietice sau albe, dispuse în capitule sferice la vârful lujerilor (Succisa pratensis). – Cf. scr. rujan.
RUINA, ruinez, vb. I. Refl. şi tranz. 1. A (se) preface în ruină, a (se) dărăpăna, a (se) degrada. 2. Fig. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă averea, a sărăci sau a face să sărăcească; a (se) distruge. * A(-şi) distruge sănătatea. [Pr.: ru-i-] – Din lat. ruinare, fr. ruiner.
RUINARE, ruinări, s.f. Acţiunea de a (se) ruina şi rezultatul ei. [Pr.: ru-i-] – V. ruina.
RUINAT, -Ă, ruinaţi, -te, adj. 1. Căzut în ruină; dărăpănat. 2. Fig. Care şi-a pierdut averea; sărăcit, scăpătat. [Pr.: ru-i-] – V. ruina.
RUINĂ, ruine, s.f. 1. (Adesea fig.) Ceea ce a rămas dintr-o construcţie veche, dărâmată; dărâmătură. ** Loc. adj. În ruină (sau ruine) = ruinat, dărăpănat. * Fig. Rămăşiţă a trecutului. 2. (Rar) Faptul de a (se) ruina. 3. Fig. Pierdere a averii sau a sănătăţii; distrugere; dezastru. * Persoană distrusă din punct de vedere fizic şi moral ca urmare a unei sănătăţi precare sau a unor necazuri. – Din fr. ruine, lat. ruina.
RUINĂTOR, -OARE, ruinători, -oare, adj. Care ruinează; distrugător. [Pr.: ru-i-] – Ruina + suf. -ător.
RUJ, (1) rujuri, s.n. 1. Produs cosmetic cu diferite nuanţe de roşu, folosit pentru a colora buzele; roşu de buze. 2. Pastă compusă din oxid de fier şi oxid de crom încorporate într-un liant, folosită în tehnica dentară. – Din fr. rouge.
RUJA, rujez, vb. I. Refl. A-şi da cu ruj pe buze. – Din ruj.
RUJALINĂ, rujaline, s.f. (Bot.) Nalbă. – Din rujă.
RUJAR, rujari, s.m. Lucrător în port specializat în rujare. – Din rujare (derivat regresiv).
RUJARE, rujări, s.f. Operaţie de nivelare a grânelor încărcate în vrac, în vederea umplerii golurilor astfel încât capacitatea magaziei să fie folosită la maximum şi încărcătura să nu se poată deplasa în cursul navigaţiei. – Et. nec.
RUJĂ1, ruje, s.f. 1. (Reg.) Măceş. * Trandafir. * Fig. (Pop.) Nume dat unei persoane frumoase. 2. Fig. (Reg.) Roşeaţă, rumeneală din obraz. 3. Plantă erbacee cu frunze cărnoase şi flori galbene-purpurii, grupate într-un buchet, care creşte pe stâncile din regiunea alpină (Sedum rosea). 4. ** Compus: ruji-galbene = plantă având tulpina fără peri, cu frunze ovale şi cu flori galbene; mărită-mă-mamă (Rudbeckia laciniata). [Pl. şi: ruji] – Din bg., scr. ruža.
RUJĂ2, ruje, s.f. (Fam.) Bandă de pânză, de stofă, de dantelă etc. plisată sau încreţită, care serveşte ca ornament la diferite obiecte de îmbrăcăminte. [Var.: ríjă s.f.] – Cf. fr. ruche.
RUJEOLĂ, rujeole, s.f. Infecţie virotică contagioasă care apare la vârsta copilăriei, caracterizată printr-o erupţie generalizată de culoare roşie pe piele şi pe mucoase. [Pr.: -je-o-] – Din fr. rougeole.
RUJET s.n. Boală infecţioasă a porcilor, care se manifestă prin febră şi prin apariţia unor pete roşii pe piele şi care se poate transmite la om prin carnea de porc infectată; brâncă. [Var.: rugét s.n.] – Din fr. rouget.
RULA, rulez, vb. I. Tranz. 1. A înfăşura manual sau mecanizat un material textil pe un sul de lemn sau metalic, formând un rulou (1). 2. A proiecta un film pe ecran într-o sală de cinematograf. 3. A face să circule bunuri, bani, investindu-i în afaceri. 4. A deplasa un corp prin rostogolire sau prin alunecare pe o cale fixă. * Intranz. (Livr.; despre vehicule) A înainta prin intermediul unor roţi sau role. 5. A netezi sau a întinde o suprafaţă prin apăsare cu un obiect în rostogolire. – Din fr. rouler.

RULADĂ, rulade, s.f. 1. Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat, înfăşurată în formă de sul şi umplută cu dulceaţă, cremă etc. 2. Fel de mâncare preparat din muşchi de vară sau de porc umplut cu tocătură, ouă fierte etc. şi rulat, sau din carne tocată amestecată cu ou, verdeaţă etc. căreia i se dă o formă de rulou şi care se coace la cuptor. 3. (Rar) Ornament muzical de coloratură, bazat pe un şir de acorduri cântate pe o singură silabă. – Din fr. roulade.
RULAJ, rulaje, s.n. 1. Timpul dintre două încărcături succesive ale unui vagon de marfă de cale ferată, totalizând timpul necesar aducerii, încărcării, transportului, descărcării şi manevrelor. 2. Circulaţie a fondurilor băneşti, a mărfurilor etc. – Din fr roulage.
RULANT, -Ă, rulanţi, -te, adj. Care se deplasează prin intermediul unor organe de rostogolire. ** Material rulant = totalitatea locomotivelor, vagoanelor etc. care circulă pe liniile de cale ferată. – Din fr. roulant.
RULARE, rulări, s.f. Acţiunea de a rula şi rezultatul ei. – V. rula.
RULETĂ, rulete, s.f. 1. Instrument folosit pentru măsurarea lungimilor şi distanţelor, format dintr-o panglică lungă de pânză sau de oţel împărţită în centimetri şi care se strânge, prin rulare, într-o casetă cilindrică prin acţionarea unei manivele. 2. Instalaţie folosită la unele jocuri de noroc, formată dintr-un disc împărţit în compartimente numerotate şi dintr-o bilă care se învârteşte o dată cu discul, indicând, la oprire, numărul câştigător; p. ext. denumire dată jocului care se practică la această instalaţie. 3. Instrument format dintr-o rotiţă de metal cu margine dinţată, care se foloseşte la desenarea tiparelor de stofă, la tăierea aluatului etc. – Din fr. roulette.
RULIU, ruliuri, s.n. Oscilaţie de înclinare a unei nave în jurul axei sale longitudinale, provocată de acţiunea valurilor înalte, când direcţia de înaintare a navei este paralelă cu valurile. [Acc. şi: rúliu] – Din fr. roulis.
RULMENT, rulmenţi, s.m. 1. Organ de maşină construit din două inele concentrice, separate prin bile sau cilindri cu acelaşi diametru, care transformă mişcarea de alunecare în mişcare de rostogolire, micşorând prin aceasta rezistenţa de frecare. 2. (În sintagma) Fond de rulment = totalitatea resurselor băneşti şi materiale de care dispun întreprinderile şi organizaţiile economice în procesul activităţii lor; mijloace circulante. – Din fr. roulement.
RULMENTIST, -Ă, rulmentişti, -ste, s.m. şi f. Muncitor care lucrează într-o fabrică de rulmenţi. – Rulment + suf. -ist.
RULOTĂ, rulote, s.f. Vehicul cu două roţi, remorcat la un autoturism şi dotat cu elemente de confort proprii unei mici camere de locuit. – Din fr. roulotte.
RULOU, rulouri, s.n. 1. Obiect în formă de sul. Rulou de hârtie. 2. Organ de maşină care se poate roti în jurul unei axe şi care serveşte la susţinerea şi la rularea unui sistem tehnic, la transmiterea unei mişcări, la transportul unor piese, la înfăşurarea unor fire etc. 3. Organ al compresoarelor rutiere, construit dintr-un cilindru cu greutate mare; tăvălug de compresor. * Sul subţire de lemn (prevăzut cu un arc pentru a putea fi uşor de manipulat) pe care se înfăşoară transperantul de la ferestre; p. ext. transperantul însuşi. * Jaluzea. 4. Pieptănătură femeiască în care părul este înfăşurat în formă de sul. 5. Produs de patiserie în formă de sul, făcut din aluat, care se umple cu frişcă, cremă, dulceaţă etc. – Din fr. rouleau.
RULURĂ, ruluri, s.f. Defect de creştere al arborilor, care constă în apariţia uneia sau mai multor crăpături în formă de segment de cerc de-a lungul unui inel anual, pe o porţiune sau pe întreaga lungime a acestuia. – Din fr. roulure.
RUM s.n. v. rom1.
RUMÂN s.m. v. român1.
RUMÂNAŞ s.m. v. rumânaş.

RUMÂNESC, -EASCĂ adj. v. românesc.
RUMÂNIE s.f. v. românie.
RUMB, rumburi, s.n. 1. Gură de aerisire a magaziilor unui şlep, situată pe punte. 2. Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită la roza vânturilor, egală cu a 32-a parte dintr-un cerc. – Din fr., rus. rumb.
RUMBATRON, rumbatroane, s.n. Aparat folosit pentru obţinerea curenţilor de foarte înaltă frecvenţă, care dau unde electromagnetice şi lungimi de undă de ordinul decimetrului şi al centimetrului. – Din fr. rhumbatron.
RUMBĂ, rumbe, s.f. Dans de origine cubaneză, devenit dans de salon, cu mişcare ritmată şi rapidă; melodie după care se execută acest dans. – Din fr., sp. rumba, germ. Rumba.
RUMEGA, rumeg, vb. I. 1. Intranz. (Despre rumegătoare; la pers. 3) A mesteca a doua oară mâncarea întoarsă din stomac. 2. Tranz. A mesteca ceva în gură; (depr.; despre oameni) a mânca mult şi încet. 3. Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui fapt, a-l examina îndelung. – Lat. rumigare.
RUMEGARE, rumegări, s.f. Acţiunea de a rumega şi rezultatul ei. – V. rumega.
RUMEGĂTOR, -OARE, rumegători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. (Despre animale) Care rumegă (1). 2. S.f. (La pl.) Subordin de mamifere având conformaţia dinţilor şi stomacul (compus din mai multe camere) adaptate pentru rumegare; (şi la sg.) animal care face parte din acest subordin. – Rumega + suf. -ător.
RUMEGĂTURĂ, rumegături, s.f. 1. Ceea ce a fost rumegat (1), hrană rumegată. 2. Rumeguş. – Rumega + suf. -ătură.
RUMEGUŞ s.n. (Colectiv) Deşeuri de lemn în formă de aşchii mărunte, asemănătoare cu tărâţele, rezultate din tăierea lemnului cu ferăstrăul; rumegătură (2). – Rumega + suf. -uş.
RUMEIOR, -OARĂ, rumeiori, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Diminutiv al lui rumen2. 2. S.f. (Bot.) Cârmâz. [Pr.: -me-ior, – Var.: rumeór, -oáră adj.] – Rumen2 + suf. -ior.
RUMEN1, rumene, s.n. Primul şi cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor, de forma unui sac dublu, care ocupă întreaga cavitate abdominală stângă şi o parte din cavitatea abdominală dreaptă şi în care se înmagazinează alimentele şi se macerează sub influenţa florei bacteriene, a fermenţilor şi a mişcării pereţilor; ierbar2. – Din fr. rumen.
RUMEN2, -Ă, rumeni, -e, adj. 1. (Despre obraz sau buze) De o culoare care bate în roşu. * (Despre oameni) Cu faţa îmbujorată, cu obrajii roşii. * (Despre fructe şi unele alimente) Care a căpătat o culoare roşiatică (sub acţiunea focului sau a soarelui); bine copt. 2. De culoare roşu-aprins; trandafiriu. – Din sl. ruměnŭ.
RUMENEALĂ, (2, 3) rumenele, s.f. 1. Culoare rumenă, roşeaţă. 2. (Pop.) Fard, suliman, dresuri. 3. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina întinsă pe pământ şi cu flori de culoare galbenă (Potentilla procumbens). – Rumeni + suf. -eală.
RUMENI, rumenesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină rumen2; a (se) colora în roşu. 2. Refl. (Pop.) A se farda, a se machia, a se sulimeni. – Din rumen2.
RUMENIRE, rumeniri, s.f. Acţiunea de a (se) rumeni şi rezultatul ei. – V. rumeni.
RUMENIT, -Ă, rumeniţi, -te, adj. 1. Rumen2. 2. (Pop.) Fardat, sulimenit. – V. rumeni.
RUMENIU, -IE, rumenii, adj. Roşiatic. – Rumen2 + suf. -iu.
RUMEOR, -OARĂ adj. v. rumeior.

RUMINAŢIE, ruminaţii, s.f. (Rar) Rumegare. – Din fr. rumination, lat. ruminatio.
RUMMY s.n. Joc de societate cu cărţi sau cu mici plăci prismatice de piatră, de lemn, material plastic etc., marcate cu cifre de diferite culori; pietre. [Pr.: römi] – Cuv. engl.
RUMOARE, rumori, s.f. Zgomot confuz de voci care se aud în acelaşi timp (exprimând protest, uimire etc.); p. gener. zgomot confuz. – Din fr. rummeur, lat. rumor, -oris.
RUMPE vb. III v. rupe.
RUNC, runcuri, s.n. Loc despădurit folosit ca păşune sau pentru a fi cultivat; curătură (1). – Lat. runcus.
RUND s.n. v. rundă.
RUNDĂ, runde, s.f. 1. Fiecare dintre seriile de partide din cadrul unui turneu de şah, în cursul căreia un participant joacă o singură dată. 2. Fiecare dintre reprizele (de trei minute) care compun un meci de box; repriză. 3. Repriză, tur (la un joc). [Var.: (2) rund s.n.] – Din germ. Runde, fr. round. Cf. engl. round.
RUNE s.f. pl. Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice. – Din germ. Runen, fr. runes.
RUNIC, -Ă, runici, -ce, adj. Care foloseşte runele; relativ la rune, cu caractere de rune. Inscripţie runică. – Din germ. runisch, fr. runique.
RUNOLOG, -Ă, runologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în runologie. – Din germ. Runolog, fr. runologue.
RUNOLOGIE s.f. Studiul, cercetarea runelor. – Din germ. Runologie.
RUPE, rup, vb. III. 1. Tranz. A distruge continuitatea unui material solid sub acţiunea unor solicitări mecanice; a despărţi (intenţionat) un obiect în două sau în mai multe bucăţi. ** Expr. A rupe (cuiva) inima (sau sufletul, rărunchii) = a produce (cuiva) sau a simţi o mare durere. (refl.) a i se rupe (cuiva) inima (sau sufletul, rărunchii) = a produce (cuiva) sau a simţi o mare durere. * A(-şi) fractura o mână, un picior etc. ** Expr. A-şi rupe picioarele = a umbla mult (fără folos). A-şi rupe gâtul = a-şi pierde viaţa, cinstea, averea. A-şi rupe pieptul = a-şi obosi plămânii (vorbind sau cântând prea mult). * A întrerupe, a curma tăcerea, relaţiile cu cineva. ** Expr. A o rupe cu cineva sau cu ceva = a pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. A rupe preţul (sau târgul) = a ajunge la învoială după o tocmeală îndelungată. 2. Tranz. A distruge un obiect prin întrebuinţare. 3. Tranz. (Adesea fig.) A distruge un obiect prin sfărâmare, spargere etc. Apele rup stăvilarele. ** Expr. A rupe frontul = a străpunge linia de apărare a inamicului. 4. Tranz. A sfâşia un lucra smulgând bucăţi dintr-însul. * A sfâşia un animal sau un om. * A zdrobi, a strivi. 5. Tranz. A smulge. ** Expr. A rupe cuiva urechile = a pedepsi pe cineva trăgându-l de urechi. A-şi rupe de la gură = a se lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. * A culege flori, fructe etc. * A obţine (cu greu) o sumă de bani. 6. Refl. şi tranz. A (se) depărta, a (se) desprinde de cineva sau de ceva. Se rupseră din grămadă. * Refl. (Despre grupuri, colectivităţi) A se împrăştia. ** Expr. (Tranz.) A rupe rândurile = (despre un grup de oameni) a fugi, stricând ordinea unui şir aliniat. A o rupe la (sau de) fugă = a o lua la fugă. (rar) A o rupe la goană, la sănătoasa sau de-a fuga = a o lua la fugă. * Tranz. A-şi deschide (cu efort) drum de trecere. 7. Tranz. Fig. A se exprima cu greu într-o limbă străină, a şti foarte puţin o limbă străină. [Var.: (reg.) rúmpe vb. III] – Lat. rumpere.
RUPERE, ruperi, s.f. Acţiunea de a (se) rupe şi rezultatul ei. ** Rupere de nori = ploaie torenţială însoţită de descărcări electrice. ** Cu rupere de inimă = cu mare durere. * Desfacere, descompunere. ** Ruperea emulsiei = desfacerea

unei emulsii în cele două elemente componente. (Mat.) Teorii de rupere = teorii elaborate pentru a explica ruperea corpurilor solide deformabile supuse unor solicitări mecanice pe mai multe direcţii. (Tehn.) Rupere de pantă = construcţie (de beton, zidărie de piatră sau de lemm) între două porţiuni vecine ale unui canal, pentru evitarea eroziunilor. (Pop.) Ruperea preţului = fixarea preţului unei vânzări. – V. rupe.
RUPESTRU, -Ă, rupeştri, -stre, adj. 1. (Despre plante) Care creşte pe stânci. 2. (Despre locuinţe) Care este construit în stâncă. 3. (În sintagma) Artă rupestră = denumire dată manifestărilor artistice (desen, pictură, gravură sau sculptură) de pe pereţii peşterilor sau de pe stânci. – Din fr. rupestre.
RUPICOL, -Ă, rupicoli, -e, adj. (Bot.; despre plante) Care creşte pe stânci sau bolovănişuri. – Din fr. rupicole.
RUPIE, rupii, s.f. Monedă de argint care constituie unitatea sistemului monetar din India, Nepal etc. * Veche monedă turcească de aur. – Din fr. roupie.
RUPT1 s.n. 1. Faptul de a (se) rupe. 2. (În loc.) În ruptul capului = cu nici un preţ; niciodată. Cu ruptul (sau cu rupta) = cu ridicata; în total. Pe rupte sau pe ruptele(a) = cu mare intensitate. [Forme gramaticale: rupta, rupte(le)] – V. rupe.
RUPT2, -Ă, rupţi, -te, adj., s.f. I. Adj. 1. Făcut bucăţi, ciopârţit; (despre obiecte de îmbrăcăminte) ros, uzat, găurit. * Fig. Zdrobit, copleşit, sleit. 2. Lipsit de continuitate, despărţit în două (sau în mai multe) părţi. * Fig. (Despre relaţii prieteneşti, diplomatice etc.) Desfăcut, curmat, întrerupt; anulat, stricat. * (Despre părţi ale corpului) Sfărâmat; fracturat. 3. Desprins (cu forţa) din loc; smuls. 4. Înstrăinat de..., izolat, îndepărtat. II. S.f. Înţelegere între contribuabili şi visterie, în evul mediu, în ţările române, prin care, în locul dărilor existente, se stabilea o sumă fixă, globală, plătibilă anual; p. ext. dare plătită pe baza acestei înţelegeri; ruptoare (1). – V. rupe.
RUPTAŞ, ruptaşi, s.m. Contribuabil care, plătind darea numită ruptă, era scutit de orice bir. – Ruptă + suf. -aş.
RUPTOARE s.f. 1. Rupt2 (II). 2. (În expr.) Ruptoarea preţului = ruperea preţului. 3. (Înv.) Început, primul pas. – Rupt2 + suf. -oare.
RUPTOR, ruptoare, s.n. Aparat electric care deschide şi menţine deschis un circuit electric, sub acţiunea şi pe durata unei comenzi din exterior. – Din fr. rupteur.
RUPTURĂ, rupturi, s.f. 1. Faptul de a se rupe; întrerupere a continuităţii materiei. fig. a relaţiilor, a colaborării dintre oameni. 2. Loc în care un obiect este rupt; sfâşietură, spărtură, gaură. * Locul unde un teren este rupt de ape, de puhoaie. ** Ruptură de pantă = loc în care porneşte brusc panta unui deal sau unui munte. 3. Bucată ruptă din ceva. * Zdreanţă, cârpă. – Rupt2 + suf. -ură.
RUPTURI, rupturesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pronunţa (cu greu), întrerupând vorbele. – Din ruptură.
RURAL, -Ă, rurali, -e, adj. De (la) sat; sătesc. ** (În vechea organizare administrativă) Comună rurală = cea mai mică unitate administrativă, condusă de un primar. – Din fr. rural.
RUS, -Ă, ruşi, -se, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Rusiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Rusiei, privitor la Rusia. * (Substantivat, f.) Limba rusă. – Din rus. rus'.
RUSALCĂ, rusalce, s.f. Duh al râurilor, lacurilor, pădurilor şi câmpiilor, închipuit în mitologia slavă ca o fată tânără îmbrăcată în alb, care atrage pe tineri în fundul apelor, înecându-i. – Din sl. rusalka.

RUSALIE, rusalii, s.f. 1. (La pl.) Sărbătoare religioasă creştină, cu străvechi origini mitologice, provenind din ritualuri de pomenire a morţilor, care cade la 50 de zile după Paşti. 2. (În mitologia populară) Fiinţă fantastică, asemănătoare cu ielele, reprezentată ca o zână rea, care dezlănţuie furtuni, schilodeşte pe oameni sau le ia minţile. 3. (Entom.) Larvă acvatică a insectei Ephemeride Polingenia, care se găseşte mai ales în Dunăre, constituind hrana principală a cegii; p. ext. efemeră. – Din sl. rusalija.
RUSCĂ, ruşte, s.f. (Reg.) Rusoaică. – Din ucr. dial. ruska.
RUSCUŢĂ, ruscuţe, s.f. 1. (Reg.) Diminutiv al lui ruscă. 2. (Bot.) Cocoşel-decâmp. 3. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roşie (Adonis flammea). ** Compuse: ruscuţă-de-primăvară (sau primăvăratică) = plantă otrăvitoare caracteristică vegetaţiei de stepă (Adonis vernalis); ruscuţă-de-toamnă (sau -tomnatică) = plantă anuală cu flori de culoare purpuriu-închis (Adonis autumnalis). – Et. nec.
RUSESC, -EASCĂ, ruseşti, adj. Caracteristic ruşilor, ca ruşii, rus (2), rusienesc. – Rus + suf. -esc.
RUSEŞTE adv. În felul ruşilor, ca ruşii; în limba rusă. – Rus + suf. -eşte.
RUSIENESC, -EASCĂ, rusieneşti, adj. (Pop.) Rusesc. [Pr.: -si-e-] – Rusian (înv. "rus" < rus.) + suf. -esc.
RUSIFICA, rusific, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) asimila cu populaţia de limbă rusă. 2. Tranz. A modifica (un cuvânt, o expresie etc.) după structura limbii ruse. – Din fr. russifier.
RUSIFICARE, rusificări, s.f. Acţiunea de a (se) rusifica şi rezultatul ei. – V. rusifica.
RUSIFICAT, -Ă, rusificaţi, -te, adj. 1. (Despre populaţii) Care a fost asimilat de populaţia de limbă rusă. 2. (Despre cuvinte, expresii etc.) Modificat sub influenţa limbii ruse. – V. rusifica.
RUSISM, rusisme, s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba rusă (şi neasimilată). – Rus + suf. -ism.
RUSOAICĂ, rusoaice, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Rusiei, ruscă. – Rus + suf. -oaică.
RUSOFIL, -Ă, rusofili, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă simpatie pentru poporul rus şi pentru cultura sa. – Din fr. russophile.
RUSTEMUL s.n. art. Dans popular românesc răspândit în sudul Olteniei şi în părţile învecinate ale Munteniei, în care jucătorii formează, de obicei, o coloană mixtă sau numai de bărbaţi, ţinându-se cu braţele încrucişate la spate, şi execută paşi în faţă şi în spate cu încrucişarea picioarelor, în ritm vioi, uşor săltat; melodie după care se execută acest dans. – Cf. n. pr. Rüstem.
RUSTIC, -Ă, rustici, -ce, adj. De ţară, ca la ţară, imitând anumite aspecte ale vieţii de ţară; câmpenesc. * Cu suprafaţa brută, nefinisată. * Fig. Necioplit, grosolan, neşlefuit. – Din fr. rustique, lat. rusticus.
RUSTICAN, -Ă, rusticani, -e, adj. (Italienism rar) Rustic. – Din it. rusticano.
RUSTICITATE s.f. Caracterul a tot ceea ce este rustic; fig. bădărănie. – Din fr. rusticité.
RUSTICIZA, rusticizez, vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta caracter rustic. – Din engl. rusticize.
RUSTICIZARE, rusticizări, s.f. Acţiunea de a (se) rusticiza şi rezultatul ei. – V. rusticiza.
RUSTICIZAT, -Ă, rusticizaţi, -te, adj. Care a devenit rustic. – V. rusticiza.
RUŞALĂ s.f. Bir plătit în Ţara Românească, în evul mediu, de curteni. – Din roşu.
RUŞFERT s.n. v. ruşfet.

RUŞFET, ruşfeturi, s.n. 1. Mită. 2. Obligaţie suplimentară în muncă sau în natură, pe care ţăranii erau obligaţi s-o presteze în trecut moşierilor. [Var.: ruşfért, ruşfét s.n.] – Din tc. rüşvet.
RUŞINA, ruşinez, vb. I. 1. Refl. A-i fi cuiva ruşine, a se jena. * A se simţi stingherit, a se sfii. 2. Tranz. A face ca cineva să se simtă jenat, încurcat; a face de batjocură. * (Înv. şi pop.) A necinsti, a dezonora. – Din ruşine.
RUŞINARE, ruşinări, s.f. Faptul de a (se) ruşina. – V. ruşina.
RUŞINAT, -Ă, ruşinaţi, -te, adj. Cuprins de sfială, copleşit de ruşine, jenat. – V. ruşina.
RUŞINE s.f. 1. Sentiment penibil de sfială, de jenă provocat de un insucces sau de o greşală. ** Loc. adj. şi adv. Fără ruşine = fără jenă, cu obrăznicie. ** Expr. A muri de ruşine sau a-i plesni cuiva obrazul de ruşine, se spune când cineva se simte foarte ruşinat. N-ai (sau n-are) ruşine sau nu-ţi (sau nu-i, nu le etc.) e ruşine (obrazului), se spune cuiva lipsit de bun-simţ, obraznic, nesimţit, neruşinat. 2. Rezervă, modestie, reţinere. * Timiditate, sfiiciune. 3. Ocară, batjocură, ofensă. ** Expr. A fi (sau a rămâne, a se da, a se face sau a da pe cineva) de ruşine sau a face cuiva ruşine = a (se) face de râs, a ajunge (sau a pune pe cineva) într-o situaţie penibilă. 4. Motiv de a se simţi ruşinat; necinste, dezonoare, umilinţă. ** Expr. A păţi (o sau vreo) ruşine = a ajunge de ocară sau de batjocură, a suferi un lucru umilitor. (E) ruşine sau (e) mai mare ruşinea = (e) nepotrivit, necorespunzător, ruşinos. A fi ruşinea cuiva = a fi om de nimic, de ale cărui fapte cineva se ruşinează, a fi cauza dezonoarei cuiva. 5. (Pop.) Denumire a organului genital la om şi la animale. ** Compus: ruşinea-fetei = numele a două plante erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită de peri rigizi, cu flori albe sau trandafirii, dispuse în mici umbele; morcov sălbatic (Daucus carota şi silvestris). – Cf. lat. roseus.
RUŞINOS, -OASĂ, ruşinoşi, -oase, adj. 1. Care se ruşinează uşor; sfios, timid. 2. Care constituie o ruşine, care aduce ruşine; blamabil, reprobabil. – Ruşine + suf. -os.
RUŞULIŢĂ, ruşuliţe, s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze şi tulpină acoperite cu peri lungi, cu flori de culoare roşie-portocalie, dispuse în capitule, care creşte în regiunea alpină şi subalpină; struguraş (3) (Hieracium aurantiacum). – Roşu + suf. -uliţă.
RUT s.n. Stare fiziologică la animale, corespunzătoare perioadei de activitate sexuală, de durată şi periodicitate variabilă, în timpul căreia se petrec unele transformări ale aparatu1ui genital. – Din fr. rut.
RUTĂ1, rute, s.f. Drum urmat de un vehicul; linie străbătută de o cale de comunicaţie între două localităţi; traseu. – Din fr. route.
RUTĂ2, rute, s.f. (Bot.) Virnanţ. – Din lat. ruta.
RUTEAN, -Ă, ruteni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Nume care se dădea ucrainenilor din Austro-Ungaria. 2. Adj. Care aparţine rutenilor (1), privitor la ruteni. – Din germ. Ruthene.
RUTENISM, rutenisme, s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba ucraineană (şi neasimilată). – Rutean + suf. -ism.
RUTENIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu din familia platinei, cu duritate foarte mare, care se întrebuinţează la fabricarea filamentului pentru lămpile cu incandescenţă. – Din fr. ruthénium.
RUTHERFORD, rutherforzi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru radioactivitate egală cu un milion de dezintegrări pe secundă emise de un element radioactiv. [Pr.: rádărford, – Abr.: Rd] – Din fr., engl. rutherford.
RUTIER, -Ă, rutieri, -e, adj. Care ţine de drumuri şi şosele, privitor la drumuri şi şosele, care se referă la transportul pe şosele. ** Transport rutier =

transport care se face pe şosele. Tractor rutier = tractor cu remorcă, prevăzut cu roţi cu cauciuc şi servind la transporturi. (şi substantivat, n.) Maşină rutieră = maşină folosită la construirea şoselelor. [Pr.: -ti-er] – Din fr. routier.
RUTIERIST, rutierişti, s.m. Tractorist care are dreptul de conducere pe şosele. [Pr.: -ti-e-] – Rutier + suf. -ist.
RUTIL s.n. Oxid natural de titan, cristalizat sub formă de cristale prismatice de culoare galben-deschis sau brună-roşcată, care se întâlneşte mai ales în rocile metamorfice sau în aluviuni. – Din fr. rutile.
RUTINA, rutinez, vb. I. Refl. A căpăta rutină. – Din fr. routiner.
RUTINAR, -Ă, rutinari, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care lucrează numai prin rutină; rutinier. 2. Adj. (Rar) Şablonizat. – Rutină + suf. -ar. Cf. fr. routinier.
RUTINAT, -Ă, rutinaţi, -te, adj. Cu experienţă; priceput, dibaci. – Rutină1 + suf. -at.
RUTINĂ1 s.f. Capacitate câştigată printr-o practică îndelungată; (depr.) obişnuinţă de a acţiona sau de a gândi totdeauna în acelaşi fel. * Totalitatea obişnuinţelor sau a prejudecăţilor considerate ca fiind un obstacol în calea noului, a creaţiei sau a progresului. – Din fr. routine.
RUTINĂ2 s.f. Substanţă chimică naturală, care se găseşte în florile, în frunzele şi în tulpinile multor plante, folosită în medicină. – Din fr. rutine.
RUTINIER, -Ă, rutinieri, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Franţuzism) Şablonizat. 2. S.m. şi f. Persoană care lucrează numai prin rutină, sclav al automatismului. [Pr.: -ni-er] – Din fr. routinier.
RUTIŞOR s.m. Nume dat mai multor plante erbacee: a) plantă cu tulpina înaltă, cu flori galbene dispuse în buchete pe vârfurile ramurilor (Thalictrum foetidum); b) plantă cu frunze ovale şi flori trandafirii sau albe (Thalictrum aquilegifolium). ** Compus: rutişor-galben = plantă cu rizom târâtor şi cu numeroase flori galbene mici, dispuse în umbele (Thalictrum flavum). – Rută2 + suf. -işor.
_S s.m. invar. A douăzeci şi doua literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană constrictivă dentală surdă). [Pr.: se]
SABAT, sabaturi, s.n. 1. Ziua de sâmbătă la mozaici şi la unii sectanţi creştini, reprezentând ultima zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare. 2. Adunare de vrăjitoare care, după credinţele din evul mediu, avea loc sâmbăta, la miezul nopţii, într-un loc singuratic. * Fig. Gălăgie mare produsă de o mulţime zgomotoasă. – Din fr. sabbat, lat. saabatum.
SABATIC, -Ă, sabatici, -ce, adj. De sabat. ** An sabatic = an de studiu acordat universitarilor din anumite state, în care aceştia sunt scutiţi de obligaţiile didactice. – Din fr. sabbatique, engl. sabbatical.
SABIE, săbii, s.f. 1. Armă tăioasă formată dintr-o lamă lungă de oţel ascuţită la vârf şi pe una dintre laturi şi fixată într-un mâner. ** Expr. Sabia lui Damocles = pericol mare care ameninţă în orice moment situaţia cuiva. A trece (sau a lua, a trage) în (sau sub, prin) sabie (pe cineva) = a ucide, a nimici. A pune mâna pe sabie = a porni la luptă. A scoate (sau a trage) sabia (împotriva cuiva) = a provoca pe cineva la luptă, a porni război. A-şi pune capul (teafăr sau sănătos) sub sabie = a-şi cauza singur un necaz, o nenorocire. Sabie cu două tăişuri, se spune despre o situaţie care prezintă în acelaşi timp, avantaje şi dezavantaje, perspective şi pericole. * (Sport) Una dintre probele de scrimă în care se foloseşte sabia. 2. Armă formată dintr-o lamă elastică de oţel, din gardă şi mâner, folosită la scrimă. 3. Peşte de apă dulce, cu corpul turtit lateral şi cu abdomenul arcuit; săbioară, sabiţă (Pelecus cultratus). – Din bg. sabja.

SABIN, -Ă, sabini, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia latină ce locuia în centrul Italiei antice sau era originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine, care este caracteristic sabinilor (1), privitor la sabini. – Din lat. Sabini, fr. Sabins.
SABINĂ, sabine, s.f. (Bot.) Varietate de ienupăr din Europa meridională, ale cărei frunze au proprietăţi medicinale (Juniperus sabina). – Din fr. sabine, lat. sabina.
SABINISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu ulei de sabină. – Din fr. sabinisme.
SABIR s.n. Limba mixtă, rudimentară ca vocabular şi structură gramaticală, care se vorbeşte în porturile Mării Mediterane şi care conţine elemente din franceză, provensală, spaniolă, greacă, catalană, italiană şi arabă. – Din fr. sabir.
SABIŢĂ, sabiţe, s.f. (Iht.) Sabie (2). – Din bg. sabica.
SABLA, sablez, vb. I. Tranz. A curăţa, a netezi sau a face să devină mată suprafaţa pieselor metalice cu ajutorul unui jet de nisip împroşcat cu aer comprimat. – Din fr. sabler.
SABLAJ s.n. Sablare. – Din fr. sablage.
SABLANT, sablanţi, s.m. Jet de nisip folosit la sablare. – Sabla + suf. -ant.
SABLARE, sablări, s.f. Acţiunea de a sabla şi rezultatul ei; sablaj – V. sabla.
SABLAT, -Ă, sablaţi, -te, adj. (Despre suprafaţa unor piese metalice) Curăţat, netezit prin sablare. – V. sabla.
SABLATOR, -OARE, sablatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor calificat în sablare. – Sabla + suf. -tor.
SABLEZĂ, sableze, s.f. Aparat de sablat. – Din fr. sableuse.
SABORD, saborduri, s.n. Deschizătură în pereţii laterali ai unei nave, folosită mai ales pentru scurgerea apei acumulate pe puntea superioară şi pentru operaţiile de încărcare şi de descărcare. – Din fr. sabord.
SABORDA, sabordez, vb. I. Tranz. A scufunda propria navă (pentru a nu o lăsa în mâinile duşmanului). * A găuri corpul unei nave scufundate spre a-i putea scoate încărcătura. – Din fr. saborder.
SABORDAJ, sabordaje, s.n. Sabordare. – Din fr. sabordage.
SABORDARE, sabordări, s.f. Acţiunea de a saborda şi rezultatul ei; sabordaj. – V. saborda.
SABOT, saboţi, s.m. 1. (Mai ales la pl.) Încălţăminte făcută dintr-o bucată de lemn scobit sau dintr-o talpă de lemn cu feţe de piele groasă. 2. Îmbrăcăminte metalică de protecţie fixată la capătul unui pilon care trebuie înfipt în pământ; papuc. 3. Organ al frânei care serveşte la micşorarea vitezei sau la oprirea unei maşini. * Dispozitiv care se montează pe o şină de cale ferată pentru a frâna sau a opri vagoanele. – Din fr. sabot.
SABOTA, sabotez, vb. I. Tranz. A împiedica (prin uneltiri) bunul mers al unei acţiuni; spec. a frâna intenţionat desfăşurarea normală a unui proces de producţie. – Din fr. saboter.
SABOTAJ, sabotaje, s.n. Acţiune având ca scop împiedicarea bunului mers al unei activităţi, în special frânarea desfăşurării normale a unui proces de producţie. – Din fr. sabotage.
SABOTARE, sabotări, s.f. Acţiunea de a sabota şi rezultatul ei. – V. sabota.
SABOTOR, -OARE, sabotori, -oare, s.m. şi f. Persoană care sabotează. – Din fr. saboteur.
SABRER, sabreri, s.m. Scrimer specializat în probele de sabie. – Din fr. sabreur.
SABRETAŞ, sabretaşe, s.n. Un fel de geantă de piele care se purta odinioară, atârnată de centiron, la unele uniforme de cavalerie. – Din fr. sabretache.

SABUR s.n. Substanţă solidă cu miros plăcut şi cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe, întrebuinţată în farmacie. – Din tc. sabur, sabir.
SAC, saci, s.m. 1. Obiect confecţionat din pânză, din hârtie rezistentă, din material plastic etc., folosit la păstrarea şi la transportarea unor produse; conţinutul unui astfel de obiect; obiectul împreună cu conţinutul lui. ** Sac de dormit = sac special prevăzut de obicei cu un fermoar şi cu o glugă, folosit mai ales de excursionişti pentru a dormi. (Rar) Sac de spate = raniţă; rucsac. ** Expr. Sac fără fund = a) om lacom, nesăţios; b) om care ştie şi povesteşte multe snoave, anecdote, glume. A da de fundul sacului = a sărăci. A prinde (pe cineva) cu mâţa (sau cu mâna) în sac = a surprinde (pe cineva) în momentul când săvârşeşte o faptă rea. A(-şi) dezlega sacul = a se destăinui. * Fig. (Cu determinări introduse prin prep. "cu" sau "de" care arată felul) Cantitate mare, grămadă. 2. Pânză de fuior, de câlţi sau de buci din care se fac sacii (1). 3. Geantă mare de pânză, de piele etc. în care se pun lucrurile necesare pentru o călătorie. 4. Unealtă de pescuit făcută dintr- o reţea de sfoară în formă de sac (1) cu fundul adânc şi cu gura ţinută deschisă printr-un arc de lemn. 5. ** (În sintagmele) Sac aerian = organ în formă de sac (1), caracteristic păsărilor, care menţine ritmul de respiraţie al acestora în timpul zborului. Sac polinic = fiecare dintre compartimentele din antena staminei, în care se formează polenul. Sac embrionar = cavitate din ovulul plantelor angiosperme, în care se află mai multe celule, printre care şi oosfera. – Lat. saccus.
SACA, sacale, s.f. Butoi aşezat pe un cadru cu două sau cu patru roţi, cu care în trecut se transporta apa de la fântână sau de la râu. – Din tc. saka "sacagiu".
SACADA, sacadez, vb. I. Intranz. (Livr.) A vorbi sau a acţiona cu întreruperi bruşte şi dese (la intervale regulate). – Din fr. saccader.
SACADARE, sacadări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a sacada; întrerupere bruscă (şi violentă) care se repetă (regulat) la intervale mici. – V. sacada.
SACADAT, -Ă, sacadaţi, -te, adj. (Despre mişcări, sunete, vorbe etc.; adesea adverbial) Cu întreruperi scurte, bruşte şi dese (la intervale egale); intermitent – Din fr. saccadé.
SACADĂ, sacade, s.f. (Livr.) Mişcare sacadată; sunet sacadat. – Din fr. saccade.
SACAGIU, sacagii, s.m. Persoană care transporta în trecut apă (potabilă) cu sacaua, pentru a o vinde. ** Expr. A vinde apă la sacagiu = a încerca să dai cuiva un lucru pe care-l are din belşug; a încerca să înveţi (sau să înşeli) pe cineva mai priceput (sau mai şiret) decât tine. – Saca + suf. -giu.
SACÂZ s.n. (Chim.) Colofoniu. – Din tc. sakiz.
SACERDOT, sarcedoţi, s.m. (Livr.) Preot. – Din it. sarcedote, lat. sacerdos, -otis.
SACERDOTAL, -Ă, sacerdotali, -e, adj. (Livr.) Preoţesc; p. ext. sacru, solemn. – Din fr. sacerdotal, lat. sacerdotalis.
SACERDOŢIU s.n. (Livr.) Rang, demnitate de preot; fig. chemare, misiune. * (Colectiv) Cler, preoţime. – Din lat. sacerdotium.
SACHELAR, sachelari, s.m. (Înv.) Grad onorific în ierarhia preoţească; preot care purta acel grad. – Din ngr. sakellários.
SACIFORM, -Ă, saciformi, -e, adj. În formă de sac. – Din fr. sacciforme.
SACNASIU, sacnasie, s.n. (Turcism înv.) Încăpere mică la catul de sus al caselor domneşti şi boiereşti, ieşită în afară din faţada clădirii şi închisă cu geamlâc sau cu obloane. * Cameră mică de aşteptare în casele boiereşti. – Din tc. şahnişin.

SACOS, sacose, s.n. Veşmânt arhieresc de mătase, lung până la genunchi şi cu mâneci largi, care se poartă peste stihar. – Din ngr. sákkos.
SACOŞĂ, sacoşe, s.f. Poşetă de dimensiuni mai mari; (în special) săculeţ (de pânză) sau plasă (în formă de săculeţ) pentru târguieli. – Din fr. sacoche.
SACOU, sacouri, s.n. Haină bărbătească (mai lejeră). – Din germ. Sakko.
SACOVIŞTE, sacovişti, s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă întinsă pe două nuiele încrucişate şi agăţată de o prăjină, cu care se pescuieşte de pe mal în locurile unde apa curge repede. – Sac + suf. -ovişte.
SACOVIŢĂ, sacoviţe, s.f. (Reg.) Sicaiţă. – Et. nec.
SACRAL1, -Ă, sacrali, -e, adj. (Anat.) Care ţine de sacrum, privitor la sacrum; sacrat1. – Din germ. sakral.
SACRAL2, -Ă, sacrali, -e, adj. (Livr.) Sacru1. – Din fr. sacral.
SACRALITATE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este sacru 1. – Sacral2 + suf. -itate.
SACRALIZA, sacralizez, vb. I. Tranz. (Rar) A atribui caracter sacru unui lucru profan. – Din fr. sacraliser.
SACRALIZARE, sacralizări, s.f. Acţiunea de a sacraliza. – V. sacraliza.
SACRALIZAT, -Ă, sacralizaţi, -te, adj. Care a primit caracter sacru. – V. sacraliza.
SACRAMENT, sacramente, s.n. Nume dat în religia catolică fiecăreia dintre cele şapte taine bisericeşti. – Din fr. sacrement, lat. sacramentum.
SACRAMENTAL, -Ă, sacramentali, -e, adj. De sacrament, privitor la sacrament; p. ext. solemn. – Din fr. sacramental, lat. sacramentalis.
SACRAT1, -Ă, sacraţi, -te, adj. (Anat.) Sacral1. – Din fr. sacré.
SACRAT2, -Ă, sacraţi, -te, adj. (Livr.) Sfinţit, sfânt. – Din fr. sacré.
SACRIFICA, sacrific, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A renunţa la ceva sau la cineva pe baza unor considerente care cer ca altceva sau altcineva să aibă întâietate. * Refl. A se devota pentru cineva sau ceva până la jertfirea de sine. 2. Tranz. A ucide animale în scopuri ştiinţifice sau utilitare. * (În antichitate) A jertfi fiinţe, după anumite ritualuri, ca prinos adus divinităţii. – Din lat. sacrificare, fr. sacrifier.
SACRIFICARE, sacrificări, s.f. Acţiunea de a (se) sacrifica. – V. sacrifica.
SACRIFICATOR, sacrificatori, s.m. (În antichitate) Preot care oficia un sacrificiu (2). – Din fr. sacrificateur, lat. sacrificator, -oris.
SACRIFICIU, sacrificii, s.n. 1. Renunţare voluntară la ceva (preţios sau considerat ca atare) pentru binele sau în interesul cuiva sau a ceva; jertfă. * Jertfire de sine (din devotament, din abnegaţie). ** Echipă de sacrificiu = grup de oameni care înfruntă o mare primejdie ca să îndeplinească o misiune, o datorie. 2. Ofrandă rituală adusă unei divinităţi, în cadrul căreia se jertfeşte o fiinţă; jertfă. – Din fr. sacrifice, lat. sacrificium.
SASCRILEG, -Ă, sacrilegi, -ge, adj. (Livr.) Care săvârşeşte un sacrilegiu; p. ext. nelegiuit. – Din lat. sacrilegus.
SACRILEGIU, sacrilegii, s.n. Profanare a lucrurilor considerate sfinte sau; p. ext. a unui lucru care trebuie respectat; necinstire, pângărire. [Var.: (înv.) sacriléj s.n.] – Din fr. sacrilége, lat. sacrilegium.
SACRILEJ s.n. v. sacrilegiu.
SACRISTAN, sacristani, s.m. Persoană care are în grija sa sacristia unei biserici. – Din fr. sacristain.
SACRISTIE, sacristii, s.f. Încăpere într-o biserică catolică sau clădire special ridicată lângă o biserică catolică, în care se păstrează obiectele de cult şi veşmintele preoţeşti. – Din fr. sacristie, lat. sacristia.

SACROSANCT, -Ă, sacrosancţi, -te, adj. (Livr.) Sacru1, sfânt; p. ext. intangibil, inviolabil. [Var.: sacrosánt, -ă adj.] – Din lat. sacrosanctus.
SACROSANT, -Ă adj. v. sacrosanct.
SACRU1, -Ă, sacri, -e, adj. 1. Cu caracter religios; privitor la religie, care aparţine religiei. * Sfânt. ** Foc sacru = vocaţie, talent. 2. Fig. Care inspiră sentimente de veneraţie; scump. – Din lat. sacer, -era, it. sacro.
SACRU2 s.n. v. sacrum.
SACRUM s.n. Os triunghiular (format din cinci vertebre sudate) aşezat în partea inferioară a coloanei vertebrale şi care, împreună cu oasele pelviene, formează bazinul. [Var.: sácru s.n.] – Din fr., lat. sacrum.
SACUL s.n. v. saculă.
SACULĂ, sacule, s.f. (Anat.) 1. Unul dintre compartimentele urechii interne. 2. Formaţiune saciformă de dimensiuni mici. [Var.: sacúl s.n.] – Din fr. saccule.
SAD, saduri, s.n. (Înv.) Plantaţie de pomi fructiferi; livadă. * Vie plantată de curând. * Răsad. – Din sl. sadú.
SADĂ, sade, s.f. (Reg.) Butaş (de salcie). – Sad + suf. -ă.
SADEA adj. invar. 1. Care nu este amestecat cu altceva, de un singur fel; pur, curat. * (Despre ţesături, păr etc.) Care are o singură culoare; uniform colorat; fără desen. * (Adverbial) Cu totul, complet, pe de-a-ntregul. 2. Autentic, veritabil, adevărat. – Din tc. sade.
SADIC, -Ă, sadici, -ce, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care chinuieşte sau tortureazã pe cineva din plăcerea bolnăvicioasă de a-l vedea suferind; (despre acţiunile, caracterul etc. oamenilor) plin de sadism; crud. – Din fr. sadique.
SADINĂ, sadine, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze păroase şi cu spiculeţe violete sau gălbui, având la baza lor un smoc de peri aurii sau ruginii (Chrysopogon gryllus). – Din bg. sadina.
SADISM s.n. Tendinţă anormală spre cruzime, plăcere bolnăvicioasă de a vedea pe cineva suferind sau de a pricinui suferinţe; cruzime extremă. * Spec. Perversiune sexuală manifestată prin plăcerea de a provoca partenerului suferinţe fizice. – Din fr. sadisme.
SADUCHEISM s.n. (În antichitate) Doctrină, concepţie proprie saducheilor. – Din fr. saducéisme (după saducheu).
SADUCHEU, saduchei, s.m. (În antichitate) Adept al partidului marelui cler mozaic, reprezentând interesele marilor proprietari de pământ şi ostil fariseilor. – Din lat. Sadducaei.
SAEGIU s.m. v. saigiu.
SAFARI s.n. Expediţie de vânătoare în Africa. * Raliu automobilistic desfăşurat pe drumurile şi în condiţiile din Africa. – Din fr. safari.
SAFE s.n. v. seif.
SAFEU s.n. v. seif.
SAFIAN s.n. v. saftian.
SAFIC, -Ă, safice, adj. (În sintagmele) Vers safic = vers endecasilabic cu cinci picioare, folosit în vechea lirică greacă şi latină. Strofă safică = strofă compusă din patru versuri, primele trei safice, iar ultimul adonic. – Din fr. saphique, lat. sapphicus.
SAFIR, safire, s.n. 1. Varietate de corindon de culoare albastră, transparentă, folosită ca piatră preţioasă. 2. Varietate de blană de nurcă de culoare albăstrie. – Din fr. saphir, lat. sapphirus.
SAFISM s.n. (Med.) Homosexualitate feminină; lesbianism, tribadism. – Din fr. saphisme.

SAFRAN, safrane, s.n. Parte a cârmei unei nave care poate fi rotită parţial în jurul axei cârmei pentru a face ca nava să se întoarcă la dreapta sau la stânga. – Din fr. safran.
SAFTEA s.f. (Pop. şi fam.) Prima vânzare pe care o face un negustor dintr-o marfă (nouă) la începutul unei zile, al unei săptămâni etc.; p. ext. început norocos al unei afaceri. * Fig. Prima întrebuinţare a unui lucru. [Var.: (reg.) săfteá s.f.] – Din tc. siftah.
SAFTEREA, safterele, s.f. Plantă erbacee cu frunzele de culoare verde-cenuşie, cu florile purpurii şi cu fructul globulos (Fumaria officinalis). [Var.: (reg.) seftereá s.f.] – Din ngr. safterés.
SAFTIAN, saftianuri, s.n. Piele subţire şi fină de capră (sau de oaie, de viţel), din care se confecţionează articole de marochinărie şi de galanterie. [Pr.: -ti-an, – Var.: safián, (reg.) săftián, seftián s.n.] – Din tc. sahtiyan.
SAGA s.f. Povestire aparţinând vechii literaturi scandinave, în care faptele istorice se împletesc cu elemente mitologice. – Din fr. saga, germ. Saga.
SAGACE, sagaci, -ce, adj. (Livr.) Care pricepe uşor şi repede ceva; perspicace, ager, pătrunzător. – Din fr. sagace.
SAGACITATE s.f. (Livr.) Facultate a minţii omeneşti de a înţelege uşor şi repede ceva; perspicacitate, agerime. – Din fr. sagacité.
SAGITAL, -Ă, sagitali, -e, adj. (Anat.) Care este în plan vertical de simetrie. ** Sutură sagitală = sutură care uneşte cele două oase parietale. – Din fr. sagittal.
SAGITAR, sagitari, s.m. (Rar) Arcaş (din armata romană). – Din lat. sagittarius.
SAGITAT, -Ă, sagitaţi, -te, adj. (Despre frunze) De forma unei săgeţi. – Din fr. sagitté.
SAGNĂ, sagne, s.f. Rană pe spinarea calului, produsă de şa, de tarniţă sau de ham. * Cicatrice rămasă pe corpul unui animal după marcarea lui cu fierul roşu. – Din scr. sadno.
SAGO s.n. Produs alimentar în formă de praf sau de grăuncioare albe sau roşietice, preparat din fecula sagotierului şi care se consumă fiert în supă sau în lapte. – Din fr. sagou.
SAGOTIER, sagotieri, s.m. Nume dat mai multor specii de palmieri al căror trunchi conţine sago (Metroxylon). [Pr.: -ti-er] – Din fr. sagoutier.
SAGUM, sagumuri, s.n. Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii şi galii. – Din lat., fr. sagum.
SAHAIDACAR s.m. v. săhăidăcar.
SAHAN, sahane, s.n. (Înv. şi reg.) Vas metalic de diverse forme sau dimensiuni, în care se serveşte sau se găteşte mâncarea. – Din tc. sahan.
SAHARIAN, -Ă, saharieni, -e, adj., s.f. 1. Adj. Referitor la Sahara, al Saharei. 2. S.f. Bluză sport cu epoleţi şi cu mâneci scurte. [Pr.: -ri-an] – Din fr. saharien, -enne.
SAHEL s.n. Zonă de tranziţie între Sahara şi savanele Africii subecuatoriale, cu vegetaţie de savană uscată şi de stepă. – Din fr. sahel.
SAIA1, saiele, s.f. Aţă pentru însăilat; p. ext. cusătură provizorie, cu împunsături rare; şular. [Pr.: sa-ia] – Et. nec. Cf. însăila.
SAIA2, saiele, s.f. (Reg.) Adăpost (improvizat) pentru vite, în special pentru oi. [Pr.: sa-ia] – Din tc. saye "umbră".
SAIA3, saiele, s.f. (Înv. şi pop.) Ţesătură (subţire) de lână. * Îmbrăcăminte confecţionată din această ţesătură. [Pr.: sa-ia] – Din tc. saya.
SAIDECAR, saidecari, s.m. (Înv.) Meşter care lucra odoare biericeşti. [Var.: seidicár s.m.] – Din tc. sadekár.

SAIGIU, saigii, s.m. Slujbaş al Porţii Otomane care strângea în ţările româneşti darea plătită în oi; p. ext. slujbaş al stăpânirii care număra oile în acest scop. [Pr.: sa-i÷, – Var.: (înv.) saegíu s.m.] – Din tc. sayici.
SAINT-BERNARD s.m. (Zool.) Bernardin1. [Pr.: sen bernár] – Cuv. fr.
SAIVAN, saivane, s.n. 1. (Reg.) Adăpost de iarnă pentru oi (sau pentru vite); perdea. 2. (Înv.) Cort deschis, asemănător cu un baldachin, destinat domnitorului sau înalţilor demnitari. [Var.: săiván s.n.] – Din tc. sayvan.
SAKE s.n. Băutură alcoolică specifică Japoniei, făcută din orez fermentat, care se bea de obicei, cald. – Din fr. saké.
SAL, saluri, s.n. (Rar) Plută mare, formată prin alăturarea mai multor plute mici. – Din tc. sal.
SALAHOR, salahori, s.m. Muncitor necalificat, plătit cu ziua, care lucrează mai ales la construcţii de case, de şosele etc.; (în trecut) ţăran scutit de dări, pus de domnie la dispoziţia Porţii Otomane pentru repararea cetăţilor turceşti, întreţinerea drumurilor şi pentru alte munci grele. [Var.: (pop.) salaór s.m.] – Din tc. salahor.
SALAHORI, salahoresc, vb. IV. Intranz. A munci ca salahor; p. gener. a munci din greu. – Din salahor.
SALAHORIE s.f. Starea, munca de salahor; p. gener. muncă grea; salahorit. – Salahor + suf. -ie.
SALAHORIT s.n. (Rar) Salahorie. – V. salahori.
SALAM, salamuri, s.n. Un fel de cârnat (mai gros) făcut din carne tocată de vită sau de porc, de obicei afumat şi uscat (pentru a se putea conserva). – Din tc. bg. salam. Cf. fr. salami, it. salame.
SALAMALEC, salamalecuri, s.n. Formulă de salut la popoarele de religie mahomedană; închinăciune adâncă, temenea (care însoţeşte rostirea acestei formule). – Din tc. selâmaleyküm. Cf. fr. salamalec.
SALAMANDRĂ, salamandre, s.f. Animal batracian asemănător cu şopârla, cu picioarele scurte şi îndreptate în lături şi cu pielea neagră pătată cu galben, care secretă o substanţă protectoare iritantă (Salamandra salamandra). – Din fr. salamandre, lat. salamandra.
SALAMURĂ s.f. v. saramură.
SALAOR s.m. v. salahor.
SALAR s.n. v. salariu.
SALARIA, salariez, vb. I. Tranz. (Rar) A salariza. [Pr.: -ri-a] – Din fr. salarier.
SALARIAT, -Ă, salariaţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care, în schimbul muncii prestate, primeşte un salariu. 2. Adj. (Despre muncă) Care este plătit cu un salariu. [Pr.: -ri-at] – V. salaria. Cf. fr. salarié.
SALARIERE, salarieri, s.f. (Rar) Salarizare. [Pr.: -ri-e-] – V. salaria.
SALARIU, salarii, s.n. Sumă de bani pe care o primeşte o persoană pentru munca depusă într-o perioadă de timp (săptămână, lună); leafă 2. [Var.: (pop) salár s.n.] – Din fr. salaire, lat. salarium.
SALARIZA, salarizez, vb. I. Tranz. A plăti cuiva un salariu; a salaria. – Salariu + suf. -iza.
SALARIZARE, salarizări, s.f. Acţiunea de a salariza; salariere. – V. salariza.
SALATĂ, salate, s.f. 1. Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari şi rotunde, comestibile (Lactuca sativa); p. gener. nume dat unor plante erbacee cu frunze comestibile. ** Compus: salata-iepurelui = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori roşii sau violete (Prenanthes purpurea). 2. Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oţet, zeamă de lămâie şi untdelemn, care se serveşte ca aperitiv sau ca garnitură. ** Salată de fructe = desert făcut din fructe crude, tăiate

mărunt, amestecate cu zahăr şi stropite cu rom, coniac sau vin. [Pl. şi: (pop.) sălăţi] – Din ngr. saláta.
SALATIERĂ, salatiere, s.f. Vas de porţelan, faianţă, sticlă etc. în care se serveşte salata. * Serviciu de masă format dintr-un suport (de metal) cu sticluţe pentru untdelemn şi oţet şi cu solniţe pentru sare şi piper. [Pr.: -ti-e] – Din ngr. (pop.) salatiéra sau din salată+ suf. -ieră (după fr. saladier).
SALĂ, săli, s.f. 1. Încăpere spaţioasă destinată spectacolelor, întâlnirilor sportive, întrunirilor, expoziţiilor etc. * Totalitatea persoanelor reunite într-o sală (1). 2. Coridor. 3. Vestibul, antreu, anticameră. – Din fr. salle.
SALBANDĂ, salbande, s.f. (Geol.) Zona de contact dintre un filon şi roca pe care o străbate acesta. – Din germ. Salband, fr. salbande.
SALBĂ, salbe, s.f. 1. Podoabă de purtat la gât, alcătuită dintr-unul sau din mai multe şiraguri de monede, medalii, pietre preţioase sau mărgele. ** Expr. Salba dracului = persoană supărătoare, de care nu poţi scăpa; om rău, necinstit, ticălos. 2. (Zool.) Fanon. 3. ** Compuse: salbă-moale = arbust cu frunzele opuse, lanceolate sau eliptice, cu florile verzi-gălbui şi cu fructele capsule roşii (Evonymus latifolius); salbă-râioasă = arbust înalt de 1-3 m, cu flori mici, brune, care conţine gutapercă în scoarţa rădăcinilor (Evonymus verrucosa). – Lat. subalba.
SALBIE s.f. v. salvie.
SALCĂ, sălci, s.f. Varietate de salcie1 cu ramuri foarte flexibile (Salix alba). – Din salcie1.
SALCÂM, salcâmi, s.m. Arbore melifer din familia leguminoaselor, cu ramuri prevăzute cu spini, cu frunze compuse, cu flori albe cu miros caracteristic plăcut, dispuse în ciorchine, cu lemnul tare şi rezistent la umezeală; acaţ (Robinia pseudacacia). – Din tc. salkâm.
SALCE1 s.f. Plantă erbacee exotică din familia liliaceelor, cu tulpina agăţătoare şi cu flori dispuse în umbele (Smilax medica); p. restr. numele popular al rădăcinii acestei plante, cu utilizări în medicină. [Var.: sálcie s.f.] – Et. nec.
SALCE2 s.f. (Înv.) Salţă1. – Cf. salţă1.
SALCE3 s.f. v. salcie1.
SALCIE1, sălcii, s.f. Numele mai multor specii de arbori şi de arbuşti cu ramuri lungi, subţiri şi mlădioase, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene-verzui dispuse în mâţişori, care cresc la marginea apelor (Salix); arbore aparţinând uneia dintre aceste specii. ** Salcie pletoasă (sau plângătoare) = varietate de salcie1 cu ramuri foarte lungi, flexibile şi plecate în jos (Salix babylonica). [Pl. şi: salcii, – Var.: sálce s.f.] – Lat. salix, -icis.
SALCIE2 s.f. v. salce1.
SALEP, salepuri, s.n. 1. Nume dat tuberculilor uscaţi ai unor specii de orhidee; p. ext. praf de amidon extras din aceşti tuberculi şi care, fiert în lapte sau în apă, se foloseşte ca întăritor pentru copii sau convalescenţi. 2. Băutură preparată de orientali din salep (1), miere şi apă. [Var.: (reg.) salíp s.n.] – Din tc. salep.
SALEPCIU s.m. v. salepgiu.
SALEPGIU, salepgii, s.m. Persoană care prepară sau vinde salep (2). [Var.: salepcíu, salipgíu s.m.] – Din tc. salepçi.
SALEU, saleuri, s.n. Preparat alimentar crocant de forma unui beţişor, făcut din aluat sărat, cu gust picant prin adaos de sare, brânză, chimen etc. şi care se serveşte ca aperitiv. – Din fr. salé "sărat".

SALICACEE, salicacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu inflorescenţe în formă de amenţi, care cuprinde arbori şi arbuşti ca plopul şi salcia; (şi la sg.) plantă din aceată familie. [Pr.: -ce-e] – Din fr. salicacées.
SALICĂ adj. (În sintagma) Legea salică = culegere medievală de norme de drept bazate pe obiceiul pământului, aparţinând francilor de pe teritoriul Galiei. – Din fr. salique.
SALICILAT, salicilaţi, s.m. Nume generic al sărurilor sau esterilor acidului salicilic. * Acid salicilic. – Din fr. salicylate.
SALICILIC adj. (În sintagma) Acid salicilic = preparat chimic pe bază de fenol, în formă de cristale albe, întrebuinţat în medicină, în industria coloranţilor şi a conservelor alimentare. – Din fr. salicilique.
SALICILINĂ s.f. Substanţă medicamentoasă extrasă din scoarţa de salcie1 cu însuşiri febrifuge şi antireumatice. – Cf. germ. Salizin.
SALIENI s.m. pl. Nume dat la romani preoţilor zeului Marte. [Pr.: -li-eni] – Din fr. saliens.
SALIFER, -Ă, saliferi, -e, adj. Care conţine sare (1), bogat în sare (1). – Din fr. salifére.
SALIFICA, salífic, vb. I. Tranz. (Chim.) A combina o bază cu un acid pentru a obţine o sare (2). – Din fr. salifier.
SALIFICARE, salificări, s.f. Acţiunea de a salifica; salificaţie. – V. salifica.
SALIFICAŢIE s.f. (Chim.) Salificare. – Din fr. salification.
SALIN, -Ă, salini, -e, adj. 1. Care conţine sare. Soluţie salină. 2. (Chim.) Care are caracter de sare. Oxid salin de fier. – Din fr. salin.
SALINĂ, saline, s.f. Mină din care se extrage sare; ocnă. – Din fr. saline, lat. salinae.
SALINITATE s.f. Conţinutul în săruri al unei ape sau al unui sol. – Din fr. salinité.
SALINIZA, salinizez, vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni salin; a (se) îmbiba cu săruri solubile. – Din fr. saliniser.
SALINIZARE, salinizări, s.f. Acţiunea de a saliniza şi rezultatul ei. – V. saliniza.
SALINIZAT, -Ă, salinizaţi, adj. Care a fost îmbibat cu săruri solubile, care a devenit salin. – V. saliniza.
SALINOMETRU, salinometre, s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei soluţiilor de sare. – Din fr. salinométre.
SALIP s.n. v. salep.
SALIPGIU s.m. v. salepgiu.
SALIPIRINĂ, salipirine, s.f. Salicilat de antipirină cu proprietăţi antinevralgice, întrebuinţat în terapeutica antireumatică. – Din germ. Salipyrin.
SALIVA, salivez, vb. I. Intranz. A secreta, a produce (multă) salivă. – Din fr. saliver, lat. salivare.
SALIVAR, -Ă, salivari, -e, adj. Privitor la salivă, de salivă. ** Glandă salivară = fiecare dintre glandele situate în cavitatea bucală şi care secretează saliva. – Din fr. salivaire.
SALIVARE, salivări, s.f. Acţiunea de a saliva şi rezultatul ei. – V. saliva.
SALIVAT s.n. Faptul de a saliva; salivaţie. – V. saliva.
SALIVAŢIE, salivaţii, s.f. Faptul de a secreta salivă; salivat; funcţia glandelor salivare; secreţie (exagerată) de salivă. – Din fr. salivation, lat. salivatio, -onis.
SALIVĂ s.f. Lichid apos şi puţin vâscos care se formează continuu în gură, fiind secretat de glandele salivare, care serveşte la formarea şi la înghiţirea bolului alimentar, umezeşte şi spală membrana mucoasă a gurii etc. – Din fr. salive, lat. saliva.

SALMASTRU, -Ă, salmastre, adj. (În sintagmele) Apă salmastră = apă cu salinitate redusă. Lac salmastru = lac cu apă salmastră. – Din it. salmastro.
SALMIAC s.n. (Chim.; rar) Ţipirig. [Pr.: -mi-ac] – Din germ. Salmiak.
SALMONELĂ s.f. Gen de bacterii patogene care provoacă febra tifoidă, infecţii alimentare etc. – Din fr. salmonella.
SALMONELOZĂ, salmoneloze, s.f. Nume generic dat unui grup de boli infecţioase ale mamiferelor şi păsărilor, provocate de salmonelă. – Din fr. salmonellose.
SALMONID, salmonide, s.n. (La pl.) Familie de peşti răpitori (din care fac parte păstrăvul, lipanul etc.), caracterizaţi printr-o a doua înotătoare dorsală, adipoasă (Salmonidae); (şi la sg.) peşte care face parte din această familie. – Din fr. salmonidés.
SALOL s.m. Salicilat de fenil, sub formă de cristale albe cu gust şi miros slab aromat, întrebuinţat ca antiseptic şi antipiretic. – Din fr. salol.
SALON, saloane, s.n. 1. Încăpere într-o locuinţă destinată primirii musafirilor. 2. Sală în care au loc festivităţi, baluri, serbări publice etc. * Sală în care se organizează expoziţii periodice de pictură, sculptură etc.; p. ext. expoziţia din această sală. * Reuniune cu caracter cultural, artistic, monden etc. 3. Cameră cu mai multe paturi, în care sunt ţinuţi şi îngrijiţi bolnavii într-un spital. – Din fr. salon.
SALONARD, -Ă, salonarzi, -de, adj., s.m. şi f. (Rar) 1. Adj. De salon. 2. S.m. şi f. (Peior.) Persoană care frecventează saloanele mondene, care manifestă snobism în relaţiile sale. – Din fr. salonnard.
SALONAŞ, salonaşe, s.n. Diminutiv al lui salon (1). – Salon + suf. -aş.
SALOON s.n. Cârciumă, han (în filmele western). [Pr.: sălún] – Cuv. am.
SALOPETĂ, salopete, s.f. Haină de lucru care se poartă peste hainele obişnuite pentru a le proteja. – Din fr. salopette.
SALPETRU s.n. Azotat natural de sodiu (salpetru de Chile) sau de potasiu (salpetru de lndia), folosiţi ca îngrăşăminte minerale, la fabricarea acidului azotic etc. – Din fr. salpétre.
SALPINGECTOMIE, salpingectomii, s.f. (Med.) Îndepărtare chirurgicală parţială sau totală a trompelor uterine. – Din fr. salpingectomie.
SALPINGITĂ, salpingite, s.f. Boală care se manifestă prin inflamaţia trompelor uterine. – Din fr. salpingite.
SALPINGOGRAFIE, salpingografii, s.f. (Med.) Radiografie a trompelor uterine cu ajutorul unei substanţe de contrast. – Din fr. salpingographie.
SALPINGOOVARITĂ, salpingoovarite, s.f. (Med.) Anexită. – Din fr. salpingo-ovarite.
SALPINGOSCOP, salpingoscoape, s.n. (Med.) Aparat folosit în salpingoscopie. – Din fr. salpingoscope.
SALPINGOSCOPIE, salpingoscopii, s.f. (Med.) Explorare vizuală a orificiului intern al trompei lui Eustache cu ajutorul salpingoscopului. – Din fr. salpingoscopie.
SALT, salturi, s.n. 1. Mişcare bruscă prin care corpul se desprinde de la pământ, sărind pe loc sau deplasându-se; mişcare de deplasare bruscă în zbor. 2. Trecere bruscă de la o situaţie ori stare la alta. – Din lat. saltus, it. salto.
SALTANAT, saltanaturi, s.n. (Înv.) Alai (domnesc), suită, cortegiu. * Pompă, strălucire. – Din tc. saltanat.
SALTANDO adv. (Muz.; indică modul de execuţie la instrumentele cu coarde şi arcuş) În felul procedeului staccato, prin lansarea uşoară a arcuşului pe coarde şi revenirea lui naturală. – Cuv. it.
SALTAR s.n. v. sertar.

SALTEA, saltele, s.f. Obiect făcut dintr-un fel de sac de pânză, de material plastic etc. în care se introduce (şi se fixează prin cusături din loc în loc) un strat gros de lână, de iarbă-de-mare, de paie, de vată sau care se umple cu aer şi care se aşează pe pat (pentru a forma un aşternut moale) sau pe apă (pentru a pluti). ** Saltea de apă = mic rezervor de apă creat la piciorul unui baraj pentru a amortiza lovitura apei care cade asupra terenului de la piciorul barajului. Saltea de beton = construcţie de protecţie a albiei râurilor, alcătuită din plăci de beton sau de beton armat. Saltea de piatră = strat de piatră uscată care are rolul de a colecta infiltraţiile de apă din galeriile de tunel. Saltea de protecţie = înveliş al unui cablu electric, cu rolul de a-l proteja de deteriorările care pot surveni în timpul curburii la montare. – Din ngr. siltés.
SALTELUŢĂ, salteluţe, s.f. Diminutiv al lui saltea. – Saltea + suf. -eluţă.
SALTIMBANC, saltimbanci, s.m. Actor de circ cu mimică bufă, care execută exerciţii uşoare de acrobaţie. * Fig. Om care trece cu uşurinţă de la o atitudine la alta, dovedind lipsă de seriozitate şi de caracter. – Din fr. saltimbanque.
SALTIRE s.f. v. psaltire.
SALŢĂ1, salţe, s.f. (Înv.) Zeamă (acrişoară), sos (picant) cu care se ungeau anumite fripturi; salce2. – Din ngr. sáltsa.
SALŢĂ2, salţe, s.f. Vulcan noroios. – Din it. salsa.
SALUBRITATE s.f. Faptul de a fi salubru; stare generală favorabilă a condiţiilor igienice şi sanitare dintr-un loc. * Serviciu public care se ocupă cu curăţenia dintr-o localitate. – Din fr. salubrité, lat. salubritas, -atis.
SALUBRIZA, salubrizez, vb. I. Tranz. A face salubru pentru populaţie locul de trai sau de muncă. – Salubru + suf. -iza.
SALUBRIZARE, salubrizări, s.f. Acţiunea de a salubriza. – V. salubriza.
SALUBRIZAT, -Ă, salubrizaţi, -te, adj. Care a devenit salubru (în urma unei acţiuni organizate). – V. salubriza.
SALUBRU, -Ă, salubri, -e, adj. (Adesea fig.) Favorabil sănătăţii; sănătos. – Din fr. salubre, lat. salubris.
SALUT, saluturi, s.n. Cuvânt, enunţ sau gest cu care se salută. * Cuvântare prin care se salută o adunare, se întâmpină un oaspete oficial etc. – Din fr. salut, lat. salus, -utis, it. saluto.
SALUTA, salút, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A face un gest sau a rosti o formulă uzuală de politeţe, de respect, de simpatie etc. la întâlnirea cu cineva sau la despărţire. * Tranz. A-şi manifesta bucuria, aclamând pe cineva. * Tranz. Fig. A primi cu entuziasm o idee, o acţiune. – Din lat. it. salutare.
SALUTAR, -Ă, salutari, -e, adj. Folositor sănătăţii, vieţii etc.; salvator. * Care este potrivit, adecvat într-o anumită împrejurare. – Din fr. salutaire, lat. salutaris.
SALUTARE, salutări, s.f. Faptul de a (se) saluta. * (Concr.) Formulă de salut folosită mai ales la despărţire sau la întâlnirea cu cineva; salut. * (La pl.) Expresie de politeţe pe care cineva o transmite unei persoane absente prin intermediul cuiva. – V. saluta.
SALVA, salvez, vb. I. Tranz. şi refl. A scăpa pe cineva sau a izbuti să scape singur dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc. ** Expr. (Tranz.) A salva situaţia = a reuşi să îndrepte o situaţie grea, neplăcută; a face faţă unei situaţii. A salva aparenţele = a da unui lucru, unei situaţii etc. o înfăţişare capabilă să ascundă un rău lăuntric. – Din lat., it. salvare.
SALVAMAR, (2) salvamari, s.n., s.m. 1. S.n. Serviciu specializat (la mare) în prevenirea şi acordarea de ajutor celor în pericol de înec. 2. S.m. Persoană

calificată care face parte din salvamar (1); (rar) salvamarist. – Salva [re] + mar [ină].
SALVAMARIST, salvamarişti, s.m. (Rar) Salvamar (2). – Salvamar + suf. -ist.
SALVAMONT s.n. Asociaţie care se ocupă cu salvarea celor accidentaţi sau rătăciţi pe munte. – Salva [re] + mont [ană].
SALVAMONTIST, -Ă, salvamontişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană calificată sau câine dresat) care face parte din salvamont. – Salvamont + suf. -ist.
SALVARE, salvări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) salva; (concr.) obiect, fiinţă, circumstanţă salvatoare. 2. Serviciu medical destinat să dea primul ajutor accidentaţilor sau bolnavilor care au nevoie de o intervenţie medicală urgentă. * Vehicul special amenajat care transportă accidentaţi sau grav bolnavi la o instituţie spitalicească de urgenţă; ambulanţă. – V. salva.
SALVARSAN s.n. Derivat organic al arsenului, sub formă de pulbere galbenă, folosit în tratamentul sifilisului. – Din germ. Salvarsan.
SALVAT, -Ă, salvaţi, -te, adj. Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; scăpat. – V. salva.
SALVATOR, -OARE, salvatori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care salvează sau poate salva. – Din fr. salvateur, lat. salvator, -oris. Cf. salva.
SALVĂ, salve, s.f. (Mil.) (Serie de) lovituri (de tun, de puşcă) trase simultan. – Din fr. salve.
SALVCONDUCT, salvconducte, s.n. Document care acorda cuiva liberă trecere pe un teritoriu străin sau într-o zonă de război. – Cf. it. salvacondotto.
SALVE interj. (Fam.) Formulă de salut folosită mai ales la despărţire. – Din lat. salve.
SALVGARDA, salvgardez, vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a proteja, a lua sub ocrotire un bun moral, social etc. * A salva. – Din fr. sauvegarder (după salva).
SALVGARDARE s.f. (Livr.) Acţiunea de a salvgarda. – V. salvgarda.
SALVIE, salvii, s.f. (Bot.) Jale2 (Salvia officinalis). [Var.: sálbie s.f.] – Din lat. salvia.
SAMA, samale, s.f. Produs bogat în enzime, întrebuinţat la sămăluire. – Et. nec.
SAMANIU, -IE, samanii, adj. (Rar) Galben-deschis (ca paiul). – Din tc. samani.
SAMAR, samare, s.n. 1. Şa mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari şi pe catâri; p. ext. încărcătură care se aşază pe spatele unui animal de povară. 2. Bucată de scândură având pe una din feţe o mică platformă, care serveşte la transportarea cărămizilor pe schele. 3. Laţ de sprijin pe care se aşază căpriorii acoperişului unei case. – Din bg., scr. samar.
SAMARĂ, samare, s.f. Tip de fruct uscat, cu o singură sămânţă, prevăzut cu o aripă subţire (la ulm, arţar, paltin etc.). – Din fr. samare.
SAMARINEAN, -Ă s.m. şi f. v. samaritean.
SAMARITEAN, -Ă, samariteni, -e, s.m. şi f. 1. Persoană aparţinând unei populaţii din provincia palestiniană Samaria, provenită din amestecul evreilor antici cu colonişti aduşi de cuceritorii asirieni, şi care a constituit principalul nucleu etnic al statului antic Israel. 2. Om milos; binefăcător. [Var.: samarineán, -ă s.m. şi f.] – Din fr. samaritain.
SAMARIU s.n. Element chimic care face parte din grupul pământurilor rare. – Din fr. samarium.
SAMAVOLNIC, -Ă, samavolnici, -ce, adj. (Despre oameni) Care procedează după bunul lui plac, nesocotind şi încălcând voinţa şi drepturile altora; (despre acţiunile oamenilor) făcut după bunul plac personal; arbitrar, abuziv. – Din rus. samovol'nâi.

SAMAVOLNICIE, samavolnicii, s.f. Faptul de a acţiona după bunul plac, nesocotind şi încălcând voinţa şi drepturile altora; act samavolnic. – Samavolnic + suf. -ie.
SAMĂ s.f. (În ţările româneşti) 1. Recensământ făcut de domnie, pentru fixarea birului. 2. Dare în bani care îngloba toate obligaţiile financiare ale birnicilor. – Din seamă.
SAMBĂ, sambe, s.f. (De obicei art.) Dans popular brazilian, cu mişcări vioaie şi ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans. – Din port., fr. samba.
SAMBO s.m. invar. Descendent provenit din căsătoria unui indian din America cu un negroid sau cu un mulatru. – Cuv. sp.
SAMCĂ s.f. (În superstiţii) Fiinţă imaginară rea, care omoară sau vatămă pe oameni; p. ext. boală cauzată de această fiinţă. – Din ucr. samka.
SAMEŞ, sameşi, s.m. 1. Funcţionar administrativ din trecut, îndeplinind funcţia de contabil, casier şi strângător de biruri pe judeţ. 2. (Reg.) Administrator sau logofăt de moşie. – Samă + suf. -eş.
SAMNIŢI s.m. pl. Populaţie care a locuit în antichitate în centrul Peninsulei Italice şi a opus o puternică rezistenţă cuceririi romane. – Din lat., fr. Samnites.
SAMOAN, -Ă, samoani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Samoa. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Samoa. * (Substantivat, f.) Limbă polineziană din familia de limbi malaiezo-polineziene, vorbită în Samoa de Vest. [Pr.: -mo-an] – Din fr. samoan.
SAMOED, -Ă, samoezi, -de, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie de origine mongolă din Siberia de nord. 2. Adj. Al samoezilor (1), privitor la samoezi – Din fr. samoyéde.
SAMOVAR, samovare, s.n. Vas de metal folosit la fiertul apei pentru ceai. – Din rus. samovar.
SAMSAR, samsari, s.m. Mijlocitor în afaceri negustoreşti; misit. * Fig. Persoană care face din orice lucru obiect de negoţ. – Din tc. simsar, bg. samsar.
SAMSARA s.f. Doctrină brahmanică şi budistă privitoare la transmigraţia sufletului. – Din fr. Samsara.
SAMSARLÂC, samsarlâcuri, s.n. Îndeletnicirea samsarului. – Din tc. simsarlik.
SAMUR, (1) samuri, s.m., (2) samururi, s.n. 1. S.m. Mamifer carnivor cu blana preţioasă, de culoare sură cu o pată albă pe piept; zibelină (Martes zibellina). 2. S.n. Blană de samur (1) prelucrată. – Din tc. samur.
SAMURAI, samurai, s.m. Membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluţia din 1867. – Din fr. samurai.
SAMURASLĂ s.f. (Pop.; cu sens colectiv) Plante răsărite de la sine din seminţele scuturate la strângerea recoltei sau din bulbii, tuberculii etc. rămaşi nescoşi din pământ. – Din sl. samoraslŭ.
SANATORIAL, -Ă, sanatoriali, -e, adj. Care ţine de sanatoriu, privitor la sanatoriu; cu regim de sanatoriu. [Pr.: -ri-al] – Sanatoriu + suf. -al.
SANATORIU, sanatorii, s.n. Instituţie spitalicească (climaterică sau balneară) pentru îngrijirea bolnavilor cronici (de tuberculoză); (în trecut) spital particular; casă de sănătate. – Din fr. sanatorium.
SANCHE adv. v. sanchi.
SANCHI adv. (Fam.) Vorbă să fie! aşa să crezi! cum s-ar zice. [Var.: sánche adv.] – Din tc. sanki.
SANCHILOT s.m. v. sanculot.
SANCHIU, -IE, sanchii, adj. (Pop.) Tăcut, posac, ursuz; încăpăţânat. – Et. nec.

SANCTIFICA, sanctific, vb. I. Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinţilor; a sfinţi. – Din lat. sanctificare, fr. sanctifier.
SANCTIFICARE s.f. (Bis.) Faptul de a sanctifica. – V. sanctifica.
SANCTITATE, sanctităţi, s.f. Sfinţenie. * (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat patriarhilor ortodocşi şi papilor. – Din lat. sanctitas, -atis.
SANCTUAR, sanctuare, s.n. (Adesea fig.) Loc într-un templu sau într-o biserică socotit sfânt şi interzis profanilor; p. gener. locaş de cult. [Pr.: -tu-ar] – Din lat. sanctuarium, fr. sanctuaire.
SANCŢIONA, sancţionez, vb. I. Tranz. 1. A aproba, a confirma, a întări o lege, o dispoziţie, un act printr-o semnătură autorizată, pentru a-i da valabilitate; p. gener. a încuviinţa, a statornici, a consfinţi. 2. A aplica o sancţiune (2); a pedepsi. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sanctionner.
SANCŢIONARE, sancţionări, s.f. Acţiunea de a sancţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. sancţiona.
SANCŢIONAT, -Ă, sancţionaţi, -te, adj. 1. (Despre legi, dispoziţii etc.) Confirmat, aprobat; consfinţit. 2. Pedepsit. [Pr.: -ţi-o-] – V. sancţiona.
SANCŢIUNE, sancţiuni, s.f. 1. Aprobare dată unei legi de către şeful statului, pentru a o face executorie; p. ext. confirmare a unui act de către o autoritate sau o instanţă superioară celei care l-a emis, pentru a-i da valabilitate. * P. gener. Aprobare, confirmare; consfinţire. 2. Pedeapsă prevăzută de lege pentru cei care încalcă dispoziţiile ei; p. gener. pedeapsă. * (În dreptul internaţional) Sistem de măsuri (economice, financiare, militare) cu caracter de pedeapsă, aplicat unui stat; represalii contra părţii care nu respectă obligaţiile printr-o convenţie. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. sanction, lat. sanctio, -onis.
SANCULOT, sanculoţi, s.m. Revoluţionar din cadrul mişcării populare în timpul Revoluţiei Franceze din 1789-1794. [Pr.: -cü÷, – Var.: sanchilót s.m.] – Din fr. sans-culotte.
SANDA s.f. v. sandală.
SANDAL1 s.m. v. santal.
SANDAL2 s.n. (Înv.) Numele unei ţesături de mătase din care se făceau obiecte de îmbrăcăminte. – Din tc. sandal "tafta".
SANDALĂ, sandale, s.f. Încălţăminte uşoară de vară din piele, material plastic, pânză etc. cu feţele foarte decupate sau făcute din bentiţe. [Var.: sandá s.f.] – Din fr. sandale. Cf. lat. sandalium.
SANDARAC s.n. Răşină naturală extrasă dintr-o specie de nuia, folosită la prepararea lacurilor şi a vopselelor, a unor chituri pentru sticlă şi porţelan etc. – Din fr. sandaraque, lat. sandaraca.
SANDVICI s.n. v. sandviş.
SANDVIŞ, sandvişuri, s.n. Felie de pâine (unsă cu unt) cu un aliment rece (şuncă, salam, brânză etc.), peste care se aşază adesea a doua felie de pâine; tartină. [Var.: sándvici, sánviş s.n.] – Din fr., engl. sandwich.
SANEPID s.n. Instituţie sanitară care se ocupă cu diferite domenii de igienă publică, precum şi cu combaterea bolilor contagioase. – Din rus. San [itarnaia] epid [emiologhiceskaia) (n. pr.).
SANGEAC, (1, 2) sangeacuri, s.n., (3) sangeaci, s.m. (Înv.) 1. S.n. Steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului domn ales în ţările româneşti. 2. S.n. Diviziune teritorială în Imperiul Otoman, subîmpărţire a unui paşalâc. 3. S.m. Guvernator al unui sangeac (2). [Var.: sângeác s.n.] – Din tc. sancak.
SANGHIN, -Ă adj. v. sangvin.
SANGHINOLENT, -Ă adj. v. sangvinolent.
SANGUIN, -Ă adj. v. sangvin.

SANGUINAR, -Ă adj. v. sangvinar.
SANGUINĂ, sanguine, s.f. Mineral de culoare roşiatică-brună care conţine oxid feric natural. * Creion a cărui mină, roşie-brună, este făcută din sanguină. * Desen executat cu un creion a cărui mină este făcută din sanguină; litografie care imită un astfel de desen. – Din fr. sanguine.
SANGUINIC, -Ă adj. v. sangvinic.
SANGUINOLENT, -Ă adj. v. sangvinolent.
SANGULIE, sangulii, s.f. (Înv. şi pop.) Ţesătură foarte fină (de mătase); năframă făcută din această ţesătură. – Et. nec.
SANGVIN, -Ă, sangvini, -e, adj. 1. Care aparţine sângelui, privitor la sânge, la compoziţia sau la circulaţia sa în organism. 2. (Despre oameni) La care circulaţia sângelui este foarte activă; sangvinic. ** Temperament sangvin = temperament viu, impulsiv, mobil. [Var.: sanghín, -ă, sanguín, -ă, adj.] – Din fr. sanguin, lat. sanguineus.
SANGVINIC, -Ă, sangvinici, -ce, adj. Sangvin (2). [Var.: sanguínic, -ă adj.] – Din germ. sanguinisch.
SANGVINOLENT, -Ă, sangvinolenţi, -te, adj. 1. Amestecat cu sânge, care conţine sânge. 2. De culoarea sângelui; sângeriu. [Var.: sanghinolént, -ă, sanguinolént, -ă adj.] – Din fr. sanguinolent, lat. sanguinolentus.
SANHEDRIN s.n. Tribunal suprem la vechii iudei; fig. grup de oameni care formează un cerc închis, având pretenţia de a da, într-un anumit domeniu, sentinţe infailibile. – Din fr. sanhédrin.
SANIDIN s.n. Feldspat potasic incolor, alb, roz ori cenuşiu, cu luciu sticlos, cristalizat în sistemul monoclinic. [Var.: sanidínă s.f.] – Din fr. sanidine.
SANIDINĂ s.f. v. sanidin.
SANIDINIT s.n. Rocă magmatică formată în cea mai mare parte din sanidin şi care conţine minerale rare. – Din fr. sanidinite.
SANIE, sănii, s.f. 1. Vehicul cu tracţiune animală sau autopropulsat, având în loc de roţi două tălpi de lemn sau de fier cu ajutorul cărora se deplasează prin alunecare pe zăpadă sau pe gheaţă. 2. Suport la anumite maşini-unelte, care poate aluneca în lungul unor ghidaje, asigurând o deplasare a maşinii, a sculei prelucrătoare ori a piesei de prelucrat. – Din bg. sani.
SANITAR, -Ă, sanitari, -e, adj., s.m. 1. Adj. Care se referă la sănătate, privitor la sănătate; (despre legi, măsuri, servicii etc.) destinat ocrotirii şi îngrijirii sănătăţii publice. Serviciu sanitar. ** Punct sanitar = cea mai mică unitate de asistenţă medicală, funcţionând în întreprinderi sau în locuri de muncă izolate. (şi substantivat, m.) Agent sanitar = persoană din cadrul personalului medical mediu al unui spital sau al unui serviciu medical, care se ocupă (în mediul rural) cu îngrijirea bolnavilor, cu executarea măsurilor de dezinfecţie în cazuri de epidemii etc. Spirt sanitar = spirt folosit ca dezinfectant extern, impropriu pentru băut. 2. S.m. Soldat instruit pentru a da primul ajutor răniţilor şi a se îngriji de ridicarea şi transportarea lor de pe câmpul de luptă. – Din fr. sanitaire.
SANSCRIT, -Ă, sanscriţi, -te, adj. (În sintagma) Limba sanscrită (şi substantivat, f.) = veche limbă ido-europeană din India, în care este scrisă cea mai mare parte din literatura clasică indiană. * Care aparţine limbii sanscrite, privitor la limba sanscrită. * Care este scris în limba sanscrită. – Din fr. sanscrit.
SANSCRITOLOG, sanscritologi, s.m. Specialist în limba şi literatura sanscrită. – Din rus. sanskritolog.

SANSEVIERIA s.f. Plantă tropicală decorativă din familia liliaceelor, cu frunze lungi, cărnoase, din ale căror fibre rezistente se fac sfori, pânză etc. (Sansevieria). [Pr.: -vi-e-ri-a] – Din lat. Sansevieria, numele ştiinţific al plantei.
SANTAL, santali, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori tropicali, având, după varietăţi, lemnul alb, dens şi mirositor sau brun-roşiatic şi fără miros, cu frunze mari şi cu flori grupate în ciorchini (Santalum); arbore aparţinând uneia dintre aceste specii. ** Ulei de santal = esenţă extrasă prin distilare din lemnul şi din rădăcina varietăţii albe de santal, folosită în medicină şi în parfumerie. * Lemnul arborelui descris mai sus, folosit în tâmplăria de lux sau la extragerea unui ulei. [Var.: sandál s.m.] – Din fr. santal.
SANTINĂ, santine, s.f. Spaţiu în fundul unei nave, unde se strâng apele de condensare, de infiltraţie etc. (care sunt eliminate apoi cu ajutorul pompelor). – Din fr. sentine.
SANTINELĂ, santinele, s.f. Soldat înarmat care face serviciul de pază a unui post, a unei instituţii; p. gener. persoană care stă de pază. [Var.: sentinélă s.f.] – Din fr. sentinelle.
SANTINIER, santinieri, s.m. Mecanic la santina navei. [Pr.: -ni-er] – Santină + suf. -ier.
SANTONINĂ s.f. Substanţă toxică extrasă din seminţele sau din bobocii unor plante (Semen contra, Florens cinae, Artemisia cina etc.), întrebuinţată în medicină ca vermifug. – Din fr. santonine.
SANVIŞ s.n. v. sandviş.
SAPĂ1, sape, s.f. 1. Unealtă agricolă pentru săpat şi prăşit, alcătuită dintr-o lamă de oţel plană sau puţin concavă, fixată aproape perpendicular într-o coadă de lemn. ** Sapă rotativă = maşină agricolă (cu tracţiune animală) care sfărâmă, cu ajutorul unor discuri stelate, crusta formată la suprafaţa pământului înainte de răsăritul plantelor. ** Expr. A ajunge (sau a se vedea, a aduce, a lăsa etc.) la (sau în) sapă de lemn = a (se) ruina. 2. Dispozitiv care constituie extremitatea inferioară a garniturii de foraj, cu ajutorul căruia se sapă gaura de sondă. 3. Piesă metalică de la partea posterioară a afetului unui tun, care se înfige în pământ la tragere, servind astfel la fixarea tunului. 4. Fiecare dintre cei patru căpriori de la colţurile unei case ţărăneşti. – Lat. sappa.
SAPĂ2 s.f. (Pop.) Faptul de a săpa. – Din săpa (derivat regresiv).
SAPĂ3, sape, s.f. (La cai sau, mai rar, la alte animale) Crupă. – Cf. scr. sapi.
SAPIENT, -Ă, sapienţi, -te, adj., s.m. şi f. (Livr:) (Om) plin de înţelepciune; (om) doctor, învăţat, savant. [Pr.: -pi-ent] – Din lat. sapiens, -ntis.
SAPIENŢĂ s.f. (Livr.) Înţelepciune; ştiinţă, învăţătură. [Pr.: -pi-en-] – Din lat. sapientia.
SAPIENŢIAL, -Ă, sapienţiali, -e, adj. (Livr.) Care denotă sapienţă, cu sapienţă. [Pr.: -pi-en-] – Sapienţă + suf. -al.
SAPONIFICA, pers. 3 saponífică, vb. I. Tranz. şi refl. 1. A (se) descompune (un ester) prin hidroliză în acizi organici şi alcool. 2. A (se) descompune (o grăsime) prin hidroliză, transfomându-se în săpun. – Din fr. saponifier, it. saponificare.
SAPONIFICARE, saponificări, s.f. Acţiunea de a (se) saponifica şi rezultatul ei; saponificaţie. – V. saponifica.
SAPONIFICAŢIE s.f. Saponificare. – Din fr. saponification.
SAPONINĂ, saponine, s.f. Substanţă de origine vegetală care, în contact cu apa, formează o spumă abundentă şi persistentă. – Din fr. saponine.
SAPORIFIC, -Ă, saporifici, -ce, adj. (Livr.) Care dă gust, savoare. – Din fr. saporifique.

SAPOTIER, sapotieri, s.m. Arbore din Antile cu fructe foarte dulci (Archas sapotas). [Pr.: -ti-er] – Din fr. sapotier.
SAPROFAG, -Ă, saprofagi, -ge, adj. (Biol.; despre animale) Care se hrăneşte cu materii organice în descompunere. – Din fr. saprophage.
SAPROFIT, -Ă, saprofiţi, -te, s.n., adj. (Organism vegetal sau microorganism) care îşi procură hrana din substanţe organice în descompunere. [Var.: saprofítă s.f.] – Din fr. saprophyte.
SAPROFITA s.f. v. saprofit.
SAPROFITISM s.n. (Biol.) Mod de viaţă al saprofitelor. – Din fr. saprophytisme.
SAPROGEN, -Ă, saprogeni, -e, adj., s.m. (Microorganism) care provoacă putrefacţia. – Din fr. saprogéne.
SAPROPEL, sapropeluri, s.n. Mâl bogat în substanţe organice aflate în diferite stadii de descompunere, format în ape sărace în oxigen (mări, lagune, lacuri), şi care are efecte terapeutice. – Din fr. sapropel.
SAPROPELIC, -Ă, sapropelici, -ce, adj. Care ţine de sapropel; care are compoziţia, natura sapropelului. – Din fr. sapropélique.
SARABANDĂ, sarabande, s.f. Numele unui vechi dans popular spaniol, asemănător cu menuetul; melodie după care se execută acest dans. * Fig. Mişcare ameţitoare, agitată, tumultuoasă; frământare; p. ext. mulţime dezlănţuită, tumultuoasă. – Din fr. sarabande.
SARAFAN, sarafane, s.n. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, în formă de rochie decoltată, fără mâneci (şi fără umeri), care se poartă peste bluză. – Din rus. sarafan.
SARAGEA, saragele, s.f. 1. Călăreţ din vechea cavalerie turcească. 2. Soldat din cavaleria neregulată a ţărilor româneşti. – Din tc. sarica.
SARAI s.n. v. serai.
SARAILIE, sarailii, s.f. Prăjitură făcută din foi de plăcintă rulate, cu umplutură de nuci, de alune, de migdale, îmbibată cu sirop de zahăr sau cu miere. [Pr.: -ra-i÷, – Var.: (înv.) seralíe s.f.] – Din tc. sarayli "ceea ce ţine de palatul sultanului".
SARAMURA, saramurez, vb. I. Tranz. 1. A introduce (pentru un timp) în saramură alimente (carne, legume etc.), pentru a le conserva. 2. A ţine în saramură pieile crude înainte de tăbăcire. 3. A trata cu fungicide seminţele de cereale, înainte de semănare, pentru a le dezinfecta. – Din saramură.
SARAMURARE, saramurări, s.f. Acţiunea de a saramura şi rezultatul ei. – V. saramura.
SARAMURAT, -Ă, saramuraţi, -te, adj. Care a suferit operaţia de saramurare. – V. saramura.
SARAMURĂ, saramuri, s.f. 1. Apă în care s-a dizolvat sare şi care se foloseşte în gospodărie (la conservarea unor alimente), în agricultură, în industria tăbăcăriei etc. * Apă naturală care conţine sare; izvor de apă sărată; slatină. 2. Zeamă sărată, uneori condimentată cu oţet, usturoi etc., cu care se servesc unele mâncăruri; mâncare servită în acest fel. [Var.: (pop.) salamúră s.f.] – Din ngr. salamúra.
SARASIR s.n. v. serasir.
SARAZIN, -Ă, sarazini, -e, s.m. şi f. Nume dat, în evul mediu, musulmanilor din vestul Europei. – Din fr. sarrasin.
SARAZINĂ, sarazine, s.f. (În evul mediu) Hersă armată în partea inferioară cu colţi de oţel. – Din fr. sarrasine.
SARBACANĂ, sarbacane, s.f. Tub lung şi drept cu ajutorul căruia se pot arunca, suflând în el, proiectile de mici dimensiuni. * Armă cu care

musulmanii aruncau substanţe incendiare asupra trupelor inamice. – Din fr. sarbacane.
SARCASM, sarcasme, s.n. 1. Ironie aspră, usturătoare; batjocură necruţătoare. 2. Vorbă, frază, expresie sarcastică. – Din fr. sarcasme, lat. sarcasmus.
SARCASTIC, -Ă, sarcastici, -ce, adj. (Adesea adverbial) Plin de sarcasm, batjocoritor, caustic, usturător. – Din fr. sarcastique.
SARCINĂ, sarcini, s.f. 1. Greutate, încărcătură pe care o duce un om sau un animal; povară. * Apăsare, greutate. * Fig. Povară, balast. 2. Legătură (de lemne, de fân, de paie) care poate fi dusă în spinare sau cu braţele. 3. Obligaţie, îndatorire, răspundere (materială sau morală). ** Expr. A da pe cineva în sarcina cuiva = a da pe cineva în grija cuiva. A pune (ceva) în sarcina cuiva = a face (pe cineva) vinovat sau răspunzător (de ceva). 4. Misiune. * (Articulat, urmat de determinări introduse prin prep. "de") Calitate, slujbă, rol. 5. Starea femeii gravide; perioadă cât o femeie este gravidă; graviditate. 6. Mărime fizică care produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic. ** Sarcină electrică = mărime scalară ce caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acţionat atunci când se află în câmpul electric al altui corp. * Putere activă dată sau luată de un sistem tehnic generator, transmiţător sau transformator de energie. – Lat. sarcina.
SARCOCEL, sarcocele, s.n. (Med.) Tumoare dură a testiculelor. – Din fr. sarcocéle.
SARCOFAG, sarcofage, s.n. Sicriu antic făcut din piatră, bronz etc. (artistic ornamentat). * Monument funerar în formă de sicriu. [Var.: (rar) sacrofágiu s.n.] – Din fr. sarcophage, lat. sarcophagus.
SARCOFAGIU s.n. v. sarcofag.
SARCOLEMĂ, sarcoleme, s.f. (Anat.) Membrană care înveleşte fibra musculară (netedă sau striată). – Din fr. sarcolemme.
SARCOLOGIE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studierea muşchilor; miologie. – Din fr. sarcologie.
SARCOM, sarcoame, s.n. Tumoare malignă care apare în celulele ţesuturilor conjunctive la oameni şi la animale. [Pl. şi: sarcomuri] – Din fr. sarcome, lat. sarcoma.
SARCOMATOS, -OASĂ, sarcomatoşi, -oase, adj. (Med.) Referitor la sarcom, de natura sarcomului. – Din fr. sarcomateux.
SARCOMATOZĂ, sarcomatoze, s.f. (Med.) Afecţiune caracterizată prin apariţia de sarcoame multiple. – Din fr. sarcomatose.
SARCOPLASMĂ, sarcoplasme, s.f. Protoplasma celulelor musculare. – Din fr. sarcoplasme.
SARCOPT, sarcopţi, s.m. Parazit microscopic care trăieşte în galerii săpate în pielea oamenilor şi a animalelor provocând scabia (Sarcoptes scabiei). – Din fr. sarcopte.
SARCOSPORIDIOZĂ, sarcosporidioze, s.f. Boală a mamiferelor şi a păsărilor care se manifestă prin slăbire şi care este provocată de paraziţi monocelulari dezvoltaţi în ţesutul muscular, unde fomează chisturi. [Pr.: -di-o-] – Din fr. sarcosporidiose.
SARDANAPALIC, -Ă, sardanapalici, -ce, adj. (Livr.; despre ospeţe, mod de viaţă) Exagerat de îmbelşugat, de luxos. * (Livr.) Decăzut. – Sardanapal (n. pr.) + suf. -ic.
SARDANAPALISM s.n. (Livr.) Viaţă decăzută; mod de trai decadent, imoral. – Sardanapal (n. pr.) + suf. -ism.

SARDĂ adj. (În sintagma) Limba sardă (şi substantivat, f.) = limbă romanică vorbită în Sardinia. – Din fr. sarde.
SARDEA, sardele, s.f. Numele mai multor specii de peşti de mare din grupul scrumbiilor, care se consumă proaspeţi sau conservaţi. ** Loc. adv. Ca sardelele = unul lângă altul, foarte înghesuiţi. – Din ngr. sardhélla, it. sardella.
SARDELUŢĂ, sardeluţe, s.f. Diminutiv al lui sardea. – Sardea + suf. -eluţă.
SARDIU s.n. Piatră semipreţioasă transparentă, de culoare roşie sau brună. – Din lat. sardius [lapis].
SARDONIC, -Ă, sardonici, -ce, adj. (Livr.; despre râs, zâmbet etc.; adesea adverbial) Care exprimă batjocură necruţătoare sau satisfacţie diabolică. – Din fr. sardonique, lat. sardonicus [risus].
SARDONIX s.n. Piatră semipreţioasă de culoare roşie, caracterizată prin prezenţa unor benzi concentrice regulate. – Din lat. sardonyx.
SARE, (2, 4) săruri, s.f. 1. Substanţă cristalină, sfărâmicioasă, solubilă în apă şi cu gust specific, care constituie un condiment de bază în alimentaţie şi este folosită în industria conservelor, în tăbăcărie, în industria chimică etc.; clorură de sodiu. ** Expr. Sarea pământului = ceea ce este mai de preţ, mai valoros. Marea cu sarea sau sarea şi marea = ceva exagerat de mult, imposibil de realizat. A-i fi (cuiva) drag ca sarea în ochi sau a-i sta (cuiva) ca sarea în ochi = a-i fi (cuiva) nesuferit. A-i fi cuiva de ceva (sau a-i veni cuiva să facă ceva) cum îi este câinelui a linge sare = a nu dori deloc (să facă) un anumit lucru. A primi pe cineva (sau a ieşi înaintea cuiva) cu pâine şi sare = a primi pe cineva cu deosebită cinste. * Fig. Spirit, farmec, haz. 2. Substanţă chimică formată de obicei prin reacţia unui acid cu o bază. 3. (În sintagmele) Sare amară = substanţă chimică sub formă de praf alb, întrebuinţată în medicină ca purgativ; sulfat de magneziu. Sare de lămâie = acid citric; săricică. 4. (La pl.) Lichid volatil preparat din carbonat de amoniu şi substanţe puternic mirositoare (fenol, camfor etc.) întrebuinţat, în trecut, pentru trezirea din leşin. – Lat. sal, salis.
SARGASĂ, sargase, s.f. Algă de culoare brună care creşte în mările tropicale. – Din fr. sargasse.
SARI s.n. Piesă principală din costumul femeiesc tradiţional indian, constituită dintr-o fâşie de ţesătură dreaptă, care se înfăşoară în jurul corpului ca o fustă strâmtă, un capăt strângând mijlocul ca un cordon, iar celălalt capăt, liber, aruncându-se peste umăr. – Din fr. sari.
SARIC, saricuri, s.n. (Înv.) Văl făcut dintr-o ţesătură fină (şi adesea împodobit cu pietre preţioase), care se înfăşura în jurul fesului, alcătuind împreună turbanul turcesc; p. gener. turban. – Din tc. sarik.
SARICĂ, sarici, s.f. Manta ţărănească lungă şi miţoasă pe dinafară, ţesută din fire groase de lână, pe care o poartă oamenii de la munte. [Pl. şi: sarice] – Lat. sarica (= serica).
SARMA, sarmale, s.f. Preparat culinar din carne tocată (amestecată cu orez şi cu alte ingrediente) învelită în foaie de varză, de viţă etc. în forma unor rulouri. [Var.: sarmálă s.f.] – Din tc. sarma.
SARMALĂ s.f. v. sarma.
SARMAŢI s.m. pl. Veche populaţie indo-europeană nomadă, înrudită cu sciţii, care a populat teritoriile din jurul Mării Negre şi a fost asimilată de slavii vechi, de geto-daci etc. – Din fr. Sarmates.
SARMAŢIAN, -Ă, sarmaţieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Ultimul etaj al miocenului din sud-estul Europei, reprezentat în ţara noastră prin straturi de nisipuri şi de argile (de care sunt legate cele mai multe zăcăminte de gaze naturale). 2. Adj.

Care aparţine sarmaţianului (1), privitor la sarmaţian. [Pr.: -ţi-an] – Din fr. sarmatien.
SARMENTOS, -OASĂ, sarmentoşi, -oase, adj. (Bot.) Care are tulpina lungă, mlădioasă şi agăţătoare. – Din fr. sarmenteux.
SARONG, saronguri, s.n. Îmbrăcăminte malaieză de forma unei fuste lungi şi strâmte, purtată de bărbaţi şi de femei. – Din fr. sarong.
SAROS s.n. Perioadă de 18 ani, 11 zile şi 8 ore, după care se repetă, la aceleaşi intervale şi în aceeaşi ordine, eclipsele de Soare şi de Lună. – Din fr. saros.
SARSAILĂ s.m. Una dintre denumirile populare ale diavolului. – Et. nec.
SARSAM s.n. v. ţarţam.
SART, sarturi, s.n. Odgon de oţel sau de cânepă care serveşte la fixarea laterală a catargelor şi la prinderea scărilor pentru urcarea pe acestea. – Din it. sarta.
SAS1, saşi, s.m. Persoană care face parte din populaţia germană colonizată, între sec. XII şi XIII, în unele părţi ale Transilvaniei – Cf. magh. szász.
SAS2, sasuri, s.n. Încăpere sau compartiment dintr-un sistem tehnic sau dintr-o instalaţie, care poate comunica alternativ cu alte încăperi ori cu exteriorul. – Din fr. sas.
SASCHIU, saschii, s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina întinsă pe pământ şi cu frunze persistente lucioase, una cu flori albastre (Vinca herbacea), cealaltă cu flori albastre, roşii sau albe (Vinca minor). – Din magh. szászfü.
SASTISEALĂ, sastiseli, s.f. (Înv.) Plictiseală. – Sastisi + suf. -eală.
SASTISI, sastisesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Grecism înv.) A (se) tulbura, a (se) zăpăci. * A (se) plictisi, a (se) sătura. – Din ngr. sástisa (aor. lui sastizo).
SASTISIRE, sastisiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) sastisi şi rezultatul ei. – V. sastisi.
SASTISIT, -Ă, sastisiţi, -te, adj. (Înv.) Tulburat, zăpăcit. * Plictisit, sătul. – V. sastisi.
SAŞEU, saşeuri, s.n. Pungă mică de pânză în care se păstrează batiste, ciorapi etc. sau în care se pun, în dulap, flori plăcut mirositoare pentru a parfuma rufele. – Din fr. sachet.
SAŞIU, -IE, saşii, adj. (Despre oameni) Care se uită cruciş; zbanghiu, bazaochi; (despre ochi, privire) cruciş, încrucişat. [Var.: saşíu, -íe adj.] – Din tc. şasi.
SAT, sate, s.n. 1. Aşezare rurală a cărei populaţie se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura. ** Expr. Satul lui Cremene sau sat fără câini = loc fără stăpân, fără control, în care oricine poate face orice doreşte. 2. Locuitorii dintr-un sat (1); sătenii, ţăranii. ** Expr. A se supăra ca văcarul pe sat, se spune celui care se supără (fără motiv) pe altul, dar supărarea este spre propria lui pagubă. * Ţărănimea, cu specificul ei de viaţă economică şi culturală. – Lat. fossatum.
SATAN s.m. v. satană.
SATANĂ, satane, s.f. 1. (Mai ales art.) Numele biblic al diavolului. 2. Întruchipare a răului, unealtă a răului. * Termen injurios pentru oameni şi animale. [Var.: satán s.m.] – Din sl. satana.
SATANESC, -EASCĂ, sataneşti, adj. (Rar) Satanic. – Satan + suf. -esc.
SATANIC, -Ă, satanici, -ce, adj. De satană, al satanei, referitor la satană; diavolesc, drăcesc; p. ext. crud, perfid, pervers; satanesc, satanicesc. – Din fr. satanique.
SATANICESC, -EASCĂ, sataniceşti, adj. (Rar) Satanic. – Satan + suf. -icesc.

SATANISM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este satanic, atitudine satanică. – Din fr. satanisme.
SATARA, satarale, s.f. Dare excepţională (în afara dărilor obişnuite) percepută în ţările româneşti. – Cf. tc. musadére "confiscare".
SATÂR, satâre, s.n. 1. Cuţit mare de bucătărie, scurt, lat şi greu, pentru spart oase, pentru tocat carne etc. 2. Secure folosită în trecut ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului. – Din tc. satir.
SATÂRGIU, satârgii, s.m. Soldat mercenar înarmat cu satâr în vechea armată a ţărilor româneşti. – Din tc. satirci.
SATELIT, sateliţi, s.m. 1. Corp ceresc care se roteşte în jurul altui corp ceresc, însoţindu-l în cursul mişcării lui de revoluţie. * Fig. Persoană, colectivitate, stat care urmează şi execută (orbeşte) ordinele cuiva; acolit. ** (Adjectival) Stat satelit. 2. (În sintagmele) Satelit artificial = corp metalic de forme diverse (prevăzut cu aparataj), lansat de oameni în spaţiul interplanetar cu ajutorul unei rachete şi care apoi se roteşte în jurul Pământului fără a mai avea nevoie de propulsie. Satelit de radioamatori = satelit artificial dotat cu echipament special permiţând radioamatorilor stabilirea legăturilor la mari distanţe şi la ore precise. Satelit de telecomunicaţii = satelit artificial dotat cu echipament special care face posibilă realizarea unor canale de telecomunicaţii, folosite în cercetarea ştiinţifică, navigaţie, comunicaţii, difuziunea programelor de televiziune etc. Satelit meteorologic = satelit artificial dotat cu echipament special folosit pentru operaţii de cercetare a întregului înveliş al oceanului aerian şi pentru obţinerea unor informaţii specifice din zonele terestre mai puţin accesibile. – Din fr. satellite, lat. satelles, -itis.
SATELOID, sateloizi, s.m. Aparat de zbor orbital, cu motor-rachetă de mică tracţiune, constituind un intermediar între un avion şi un satelit artificial. [Pl. şi (n.): sateloide] – Din satelit.
SATEN s.n. v. satin.
SATIN s.n. Ţesătură deasă de mătase, de bumbac, de fibre sintetice etc., cu una dintre feţe lucioasă, folosită mai ales pentru căptuşeli. [Var.: satén s.n.] – Din fr. satin.
SATINA, satinez, vb. I. Tranz. A da luciu hârtiei sau ţesăturilor cu ajutorul calandrului. – Din fr. satiner.
SATINARE, satinări, s.f. Acţiunea de a satina şi rezultatul ei. – V. satina.
SATINAT, -Ă, satinaţi, -te, adj. Ca satinul, cu aspect lucios, mătăsos. – V. satina. Cf. fr. satiné.
SATINET s.n. Satin subţire. – Din fr. satinette.
SATIR, satiri, s.m. Fiecare dintre divinităţile rustice din mitologia greacă, reprezentată printr-o fiinţă cu corp omenesc; acoperită cu păr, cu coarne şi picioare de ţap (sau de cal), care personifica instinctele brutale. * Epitet dat unui om cinic şi desfrânat. [Acc. şi: sátir] – Din fr. satyre, lat. Satyrus.
SATIRĂ, satire, s.f. Scriere în versuri sau în proză în care sunt criticate defecte morale ale oamenilor sau aspecte negative ale societăţii, cu intenţii moralizatoare; p. gener. scriere sau discurs cu caracter batjocoritor, muşcător. * Categorie estetică din sfera comicului, care critică cu violenţă şi caricatural pe cineva sau ceva. [Acc. şi: satíră] – Din fr. satire, lat. satira.
SATIRIC, -Ă, satirici, -ce, adj. Cu caracter de satiră; care ţine de satiră. * Înclinat spre satiră. Spirit satiric. * (Substantivat, m.) Persoană care satirizează; autor de opere satirice. * (Substativat, n.) Conţinut, caracter specific satirei. – Din fr. satirique, lat. satiricus.
SATIRIZA, satirizez, vb. I. Tranz. A critica, a ridiculiza pe calea satirei; a prezenta în mod satiric. – Din fr. satiriser.

SATIRIZARE, satirizări, s.f. Faptul de a satiriza. – V. satiriza.
SATISFACE, satisfác, vb. III. Tranz. 1. A mulţumi pe cineva îndeplinindu-i o dorinţă, o necesitate, o exigenţă. 2. A fi conform cu anumite norme, criterii, exigenţe, dorinţe; a se potrivi, a corespunde. – Din lat. satisfacere.
SATISFACERE, satisfaceri, s.f. Faptul de a satisface. – V. satisface.
SATISFACŢIE, satisfacţii, s.f. 1. Sentiment de mulţumire, de plăcere. * Ceea ce produce mulţumire; motiv, prilej de a fi satisfăcut. 2. Act prin care cineva repară o ofensă adusă cuiva; act prin care cineva obţine sau dă cuiva ceea ce pretinde, doreşte sau i se cuvine. ** Expr. A cere (sau a da) satisfacţie = a) a cere de la cineva (sau a da cuiva) dreptate, a cere să i se dea (sau a-i da cuiva) câştig de cauză; b) a provoca (sau a accepta o provocare) la duel. [Var.: (înv.) satisfacţiúne s.f.] – Din fr. satisfaction, lat. satisfactio, -onis.
SATISFACŢIUNE s.f. v. satisfacţie.
SATISFĂCĂTOR, -OARE, satisfăcători, -oare, Care satisface; mulţumitor; îndestulător; acceptabil. – Satisface + suf. -ător.
SATISFĂCUT, -Ă, satisfăcuţi, -te, adj. (Despre oameni) Care este plin de mulţumire, de satisfacţie; ale cărui dorinţe, exigenţe au fost îndeplinite; căruia i s-a dat satisfacţie; care exprimă mulţumire; mulţumit. – V. satisface.
SATRAP, satrapi, s.m. Guvernator al unei satrapii, cu puteri absolute. * Fig. Conducător despotic, rău; p. gener. persoană cu apucături dictatoriale. – Din fr. satrape, lat. satrapes.
SATRAPIC, -Ă, satrapici, -ce, adj. De satrap, al satrapului, privitor la satrap, specific satrapului. – Din fr. satrapique.
SATRAPIE, satrapii, s.f. Provincie în vechiul Imperiu Persan, guvernată de un satrap. * Fig. Guvernare despotică, tiranică. – Din fr. satrapie, lat. satrapia.
SATURA, saturez, vb. I. Tranz. A aduce un sistem fizico-chimic sau tehnic în stare de saturaţie. – Din fr. saturer, lat. saturare.
SATURABIL, -Ă, saturabili, -e, adj. Care poate fi saturat. – Din fr. saturable.
SATURABILITATE s.f. (Chim.; Fiz.) Capacitatea de a fi saturat. – Din fr. saturabilité.
SATURANT, -Ă, saturanţi, -te, adj. 1. (Despre factori fizici) Care se află în contact cu lichidul care l-a produs. * (Impr.) Saturat. 2. Care are proprietatea de a satura. – Din fr. saturant.
SATURARE, saturări, s.f. Faptul de a satura. – V. satura.
SATURAT, -Ă, saturaţi, -te, adj. (Chim.; Fiz.) Care nu mai are valenţe libere şi nu mai poate forma compuşi de adiţie; care se află în stare de saturaţie. * Fig. Care a atins punctul de intensitate, de valoare etc, maximă. – V. satura.
SATURATOR, saturatoare, s.n. Aparat folosit pentru concentrarea unei soluţii până la saturaţie. – Din fr. saturateur.
SATURAŢIE s.f. 1. Stare a unui compus chimic care nu mai conţine valenţe libere şi deci nu mai poate adiţiona alte elemente în molecula lui; stare a unei soluţii în care nu se mai poate dizolva o nouă cantitate din substanţa dizolvată; stare a unui mediu gazos în care nu se mai poate evapora o nouă cantitate dintr-un anumit lichid; stare a unui sistem chimic, fizic sau tehnic pentru care o anumită mărime caracteristică a atins valoarea ei maximă. ** Loc. adv. Până la saturaţie = a) până la completarea tuturor valenţelor libere; b) fig. la nivelul de la care cineva nu mai poate suporta. 2. Stare de intensitate maximă a unui fenomen, satisfacere maximă a cuiva; p. ext. plictiseală, oboseală, dezgust care decurge dintr-o astfel de stare. – Din fr. saturation, lat. saturatio, -onis.
SATURN s.n. Numele plumbului în alchimie. – Din fr. saturne.

SATURNALE s.f. pl. Sărbătoare populară la romani, în cinstea zeului Saturn, care avea loc în fiecare an după terminarea muncilor agricole. [Var.: saturnálii s.f. pl.] – Din lat. Saturnalia, fr. saturnales.
SATURNALII s.f. pl. v. saturnale.
SATURNIAN, -Ă, saturnieni, -e, adj. (Rar) Saturnin (1). [Pr.: -ni-an] – Din fr. saturnien.
SATURNIN, -Ă, saturnini, -e, adj. 1. (În sintagma) Vers saturnin = vers iambic (de şapte silabe) întrebuinţat în poezia latină arhaică; saturnian. 2. (Despre boli) Care este provocat de intoxicaţia cu plumb. – Din fr. saturnin.
SATURNISM s.n. Boală profesională care constă într-o intoxicaţie cronică cu plumb. – Din fr. saturnisme.
SAŢ s.n. (Pop.) Senzaţia celui sătul, săturare, îndestulare. ** Loc. adj. şi adv. Fără saţ = lacom, nesăţios; fig. nepotolit, neistovit. ** Expr. A ţine (sau a-i ţine, a-i fi cuiva) (de) saţ = a potoli cuiva foamea pentru mai mult timp. A-şi ţine saţul = a se sătura pentru mult timp. A nu avea saţ = a fi lacom, nesăţios. * Fig. Dezgust, silă, lehamite. * Belşug, abundenţă; îmbuibare. [Var.: sáţiu s.n.] – Lat. satium.
SAŢIETATE s.f. (Rar) Saţ, saturaţie. [Pr.: -ţi-e-] – Din fr. satiété, lat. satietas, -atis.
SAŢIU s.n. v. saţ.
SAU conj. 1. (Cu funcţie disjunctivă) Ori, fie: a) (Leagă noţiuni sau propoziţii care se exclud ca opuse sau contradictorii) Plânge sau râde? (Al doilea membru al disjuncţiei este o negaţie) Sunt sau nu sunt? b) (Leagă noţiuni sau propoziţii care se exclud ca alternative) Doriţi cafea sau ceai? * (Corelativ, indică necesitatea de a alege între două alternative) Sau luni, sau miercuri. ** (În enumerări, precedând fiecare element al enumerării sau numai pe ultimul) Pentru a da la rindea se întrebuinţează sau rindeaua sau cioplitorul sau gealăul. 2. (Cu funcţie explicativă) Adică, cu alte cuvinte. Adunarea, sau soborul întregii ţări. 3. (Cu funcţie copulativă) Precum, şi. Nisipul se găseşte pe fundul râurilor, lacurilor sau mărilor. 4. (În propoziţii interogative, cu funcţie conclusivă, atenuată de o nuanţă de îndoială) Nu cumva? oare? poate? De ce nu scrii? Sau n-ai timp? – Să + au1.
SAULĂ, saule, s.f. Parâmă folosită pentru a lega în mod suplimentar diferite obiecte la bordul unei nave. [Pr.: sa-u-] – Et. nec.
SAUNĂ, saune, s.f. Baie de aburi care constă în expunerea corpului la o temperatură de 60-80°C, produsă prin stropirea unor pietre poroase încinse, după care se activează circulaţia prin lovirea corpului cu un mănunchi de nuiele şi prin duşuri reci. [Pr.: sa-u-] – Din fr. sauna.
SAURIAN, saurieni, s.m. (La pl.) Ordin de reptile cu pielea acoperită de solzi cornoşi şi cu coada de obicei lungă, care cuprinde şopârlele şi cameleonii; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: sa-u-ri-an] – Din fr. saurien.
SAUVIGNON s.n. Soi de viţă de vie cu struguri având boabele verzui, îndesate, bune pentru producerea unor vinuri superioare. * Vin făcut din acest soi de struguri. [Pr.: sovinión] – Cuv. fr.
SAVANĂ, savane, s.f. Câmpie întinsă caracteristică regiunilor tropicale, acoperită cu ierburi înalte şi presărată din loc în loc cu tufe de arbuşti spinoşi sau cu copaci pitici. – Din fr. savane.
SAVANT, -Ă, savanţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu cunoştinţe vaste şi temeinice, care creează în domeniul ştiinţei; erudit. 2. Adj. Care conţine multă ştiinţă, care denotă ştiinţă sau, p. ext., artă, pricepere, măiestrie. Lucrare savantă. – Din fr. savant.

SAVANTLÂC, savantlâcuri, s.n. (Fam.) Erudiţie; (depr.) pedanterie, preţiozitate. – Savant + suf. -lâc.
SAVAR s.m. v. savart.
SAVARINĂ, savarine, s.f. Prăjitură făcută dintr-un aluat moale şi pufos copt în forme speciale, care se îmbibă cu sirop de zahăr (amestecat cu rom) şi se umple cu frişcă. – Din fr. savarin.
SAVART, savarţi, s.m. Unitate de măsură pentru intervalele muzicale, de 301 ori mai mică decât o octavă. [Var.: savár s.m.] – Din fr. savart.
SAVOARE s.f. Gust deosebit, ales, plăcut al unor alimente. * Fig. Farmec; har. – Din fr. saveur.
SAVOIARD, -Ă, savoiarzi, -de, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Savoiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Savoiei sau savoiarzilor (1), privitor la Savoia sau la savoiarzi, originar din Savoia. [Pr.: -vo-iard] – Din fr. savoyard.
SAVONIERĂ, savoniere, s.f. Cutie în care se ţine săpunul de toaletă; săpunieră. [Pr.: -ni-e-] – Din fr. savon (după fructieră, supieră etc.).
SAVURA, savurez, vb. I. Tranz. A mânca sau bea ceva pe îndelete şi cu plăcere, pentru a-i simţi bine gustul. * Fig. A se bucura în tihnă de ceva, a se delecta, a se desfăta. – Din fr. savourer.
SAVURARE s.f. Acţiunea de a savura şi rezultatul ei. – V. savura.
SAVURĂ, savuri, s.f. Material granulos obţinut prin sortarea pietrei rezultate din concasarea rocilor, întrebuinţat la construirea macadamurilor şi la prepararea asfaltului. * (Mar.) Lest. – Din ngr. savúra.
SAVUROS, -OASĂ, savuroşi, -oase, adj. (Despre alimente) Cu gust plăcut, plin de savoare, delicios. * Fig. Plăcut, încântător. – Din fr. savoureux.
SAXANA, saxanale, s.f. (Turcism înv.) Sarcină, povară (pe care o duce un cal în spinare). – Din tc. seyisane (pop. seysana) "cal de povară", scr. seksana.
SAXATIL, -Ă, saxatili, -e, adj. (Despre plante şi animale) Care creşte sau trăieşte în locuri pietroase. – Din fr. saxatile, lat. saxatilis.
SAXHORN, saxhornuri, s.n. Instrument muzical de suflat făcut din alamă, întrebuinţat în fanfare şi orchestre. – Din fr. saxhorn, germ. Saxhorn.
SAXIFRAGĂ, saxifragi, s.f. Plantă erbacee care creşte printre stânci. – Din fr. saxifrage.
SAXOFON, saxofoane, s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, de forma unui tub conic îndoit – Din fr. saxophone.
SAXOFONIST, saxofonişti, s.m. Instrumentist care cântă la saxofon. – Din fr. saxophoniste.
SAXON, -Ă, saxoni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechii Saxonii sau care era originară de acolo; (la m. pl.) uniune de triburi germane care locuia în vechea Saxonie. 2. Adj. Care aparţine vechii Saxonii sau Saxonilor (1), privitor la Saxonia sau la saxoni, originar din Saxonia. – Din fr. saxon.
SAXOTROMBĂ, saxotrombe, s.f. Instrument de suflat, mai mare decât cornul, confecţionat din piele. – Din fr. saxotrombe.
SĂ conj. I. (Ca semn al conjunctivului) Să fii cuminte. II. (Semn al conjunctivului şi, în acelaşi timp, conjuncţie subordonatoare) 1. (Introduce o propoziţie subiectivă) E bine să pleci. 2. (Introduce o propoziţie predicativă) Pare să fie un om cumsecade. 3. (Introduce o propoziţie atributivă) Nu-i mândră să-mi fie dragă. 4. (Introduce o propoziţie completivă directă sau indirectă) Puteam chiar să nu mai fiu acuma. 5. (Introduce o propoziţie finală) A ieşit să-i întâmpine. 6. (Introduce o propoziţie consecutivă) Am râs să leşin. 7. (Introduce o propoziţie condiţională) Ar fi fost prins să nu fi fugit. III. (În

loc. conj.) Măcar să... (introduce o propoziţie concesivă) Nu mă duc, măcar să mă omori. Numai să... (introduce o propoziţie condiţionată) Îţi poate fi de folos, numai să vrea. Până să... (introduce o propoziţie temporală) Până să ajungă el, fata ajunsese acasă. Pentru ca să... = (introduce o propoziţie finală) Învăţ temeinic pentru ca să reuşesc la examen. Pentru ca să... = (cu valoare copulativă) A plecat mulţumit, pentru ca să se întoarcă peste o oră din nou nedumerit. Fără să... = (introduce o propoziţie modală) A plecat fără să verse o lacrimă. Fără să... = (introduce o propoziţie concesivă) Fără să-mi fi spus cineva, am bănuit adevărul. – Lat. si.
SĂBĂRELUL s.n. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Sabar (n. pr.) + suf. -el.
SĂBIA, săbiez, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. (Înv.) A (se) tăia cu sabia. [Pr.: -bi-a] – Din sabie.
SĂBIER, săbieri, s.m. (Înv.) Fabricant de săbii. [Pr.: -bi-er] – Sabie + suf. -ar.
SĂBIOARĂ, săbioare, s.f. 1. Săbiuţă (1). 2. (Iht.) Sabie (2). 3. (Bot.) Gladiolă săbiuţă (2). [Pr.: -bi-oa-] – Sabie + suf. -ioară.
SĂBIOI, săbioaie, s.n. Augmentativ al lui sabie. [Pr.: -bi-oi] – Sabie + suf. -oi.
SĂBIUŢĂ, săbiuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui sabie; săbioară. 2. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de sabie şi cu florile purpurii; gladiolă, săbioară (3) (Gladiolus imbricatus). [Pr.: -bi-u-] – Sabie + suf. -uţă.
SĂCĂLAŞ, săcălaşuri, s.n. Tun mic, primitiv, cu tragere directă. [Var.: săcălúş, ţăcălaş s.n.] – Din magh. szakallás.
SĂCĂLUŞ s.n. v. săcălaş.
SĂCEALĂ, săceli, s.f. (Reg.)Ţesală (pentru animale). – Cf. ţesală.
SĂCELA, săcelez, vb. I. Tranz. (Reg.) A ţesăla un animal. – Cf. ţesăla.
SĂCOI, săcoaie, s.n. Augmentativ al lui sac. – Sac + suf. -oi.
SĂCRIU s.n. v. sicriu.
SĂCUI, săcuie, s.n. (Reg.) Săculeţ care se poartă atârnat de gât; trăistuţă. * Săculeţ în care se pun la stors fagurii sau caşul. – Probabil lat. / * / sacculeus (< sacculus).
SĂCULEŢ, săculeţe, s.n. Diminutiv al lui sac; săculeţ, săcuşor. * Sedilă2. – Sac + suf. -uleţ.
SĂCULTEAŢĂ s.f. v. săculteţ.
SĂCULTEŢ, săculteţe, s.n. (Reg.) Săculeţ. [Var.: săculteáţă s.f.] – Sac + suf. -ulteţ.
SĂCUŞOR, săcuşori, s.m. 1. Săculeţ. 2. (Reg.) Larvă de furnică. – Sac + suf. -uşor.
SĂDI, sădesc, vb. IV. Tranz. A introduce în pământ răsaduri, puieţi etc. pentru a prinde rădăcini şi a se dezvolta; a planta. * A semăna. – Din sl. saditi.
SĂDILĂ s.f. v. sedilă2.
SĂDIRE, sădiri, s.f. Acţiunea de a sădi şi rezultatul ei; sădit. – V. sădi.
SĂDIT s.n. Sădire. – V. sădi.
SĂDITOR, -OARE, săditori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care sădeşte. 2. Adj. (Despre plante) Bun pentru a fi sădit, de sădit. 3. S.n. Băţ cu care se fac găuri în pământ când se sădeşte. – Sădi + suf. -tor.
SĂDITURĂ, sădituri, s.f. Loc sădit; plantaţie. – Sădi + suf. -tură.
SĂFTEA s.f. v. saftea.
SĂFTIAN s.n. v. saftian.
SĂGEATĂ, săgeţi, s.f. 1. Vergea de lemn, cu un vârf ascuţit (de fier, os, piatră) la un capăt, iar la celălalt cu două aripioare înguste, folosită în trecut (la unele populaţii şi astăzi) ca proiectil de vânătoare sau de luptă, aruncată dintr-un arc încordat. ** Săgeată de trăsnet = nume dat de popor armelor antice găsite

în pământ (închipuite ca fiind urme de trăsnete). * (Adverbial) Foarte repede. Porneşte săgeată. * Fig. Vorbă, aluzie ironică sau răutăcioasă; înţepătură. 2. Indicator de direcţie în formă de săgeată (1). 3. Fiecare dintre stâlpii caselor şi pătulelor de la ţară, care sunt fixaţi cu capătul de jos în grinzile temeliei şi cu cel de sus în grinzile acoperişului. * Aripă la moara de vânt. * Prăjină lungă prinsă de cumpăna fântânii şi având la capătul de jos ciutura sau găleata cu care se scoate apa. 4. (Mat.) Distanţa maximă dintre un arc de curbă şi coarda care uneşte extremităţile lui. 5. (Geogr.; în sintagma) Săgeată litorală = formă de acumulare marină la intrarea unui fluviu sau la gura de vărsare a unui fluviu în mare, care poate închide un golf, separând o lagună. 6. ** Compus: săgeata-apei sau săgeata-apelor = plantă erbacee acvatică cu frunze în formă de săgeată şi cu flori albe cu mijlocul purpuriu (Sagittaria sagittifolia) – Lat. sagitta.
SĂGETA, săgetez, vb. I. 1. Tranz. A lovi, a răni, a ucide cu săgeata. * Intranz. A arunca săgeţi cu arcul. 2. Tranz. Fig. A produce sau a simţi o durere fizică vie, ascuţită. * A provoca sau a simţi o emoţie puternică şi bruscă. * A se uita la cineva cu o privire ascuţită, pătrunzătoare; a străpunge cu privirea. * A face aluzii sau observaţii ironice, răutăcioase la adresa cuiva. 3. Intranz. Fig. A se mişca repede (şi în linie dreaptă), a trece ca o săgeată; a ţâşni. * A fulgera; a trăsni. 4. Tranz. Fig. (Despre un izvor de lumină) A împrăştia raze. – Lat. sagittare.
SĂGETAR, săgetari, s.m. (Înv.) Arcaş. – Săgeată + suf. -ar.
SĂGETARE, săgetări, s.f. Acţiunea de a săgeta şi rezultatul ei. – V. săgeta.
SĂGETAŞ, săgetaşi, s.m. (Înv.) Arcaş. – Săgeată + suf. -aş.
SĂGETĂTOR, -OARE, săgetători, -oare, adj., s.m. I. Adj. 1. Care săgetează, care trimite săgeţi. * (Substantivat, în superstiţii) Fiinţă imaginară, duh necurat care provoacă boala numită săgetătură. * Fig. (Despre ochi, privire etc.) Pătrunzător, scrutător, tăios. * Fig. (Despre cuvinte, judecăţi, aluzii etc.) Plin de ironie, satiric, usturător. 2. Fig. (Despre mişcări) Iute, repede (şi în linie dreaptă). II. S.m. 1. Arcaş. 2. (Art.) Numele popular al unei constelaţii; al nouălea semn al zodiacului, reprezentând un om sau un centaur trăgând cu arcul. – Săgeta + suf. -ător.
SĂGETĂTURĂ, săgetături, s.f. 1. Tragere cu arcul; săgetare. 2. Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. 3. Fig. Durere vie, pătrunzătoare, care străbate pe neaşteptate o parte a corpului; junghi. * (Pop.) Nume dat mai multor boli, la oameni şi animale, care se manifestă prin dureri acute de cap, ochi, nas, măsele etc. * (Pop.) Congestie cerebrală. – Săgeta + suf. -tură.
SĂGEŢICĂ, săgeţele, s.f. 1. Diminutiv al lui săgeată. 2. Plantă erbacee cu tulpina ramificată şi cu flori mari, albastre, liliachii sau albe, dispuse câte două la vârful unui peduncul lung (Geranium pratense). – Săgeată + suf. -ică.
SĂGNI, săgnesc, vb. IV. (Reg.) 1. Refl. (Despre cai) A căpăta o rană de la şa, de la ham etc. 2. Tranz. A însemna un animal cu fierul roşu. – Din sagnă.
SĂGNIRE, săgniri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a (se) săgni şi rezultatul ei. – V. săgni.
SĂHĂIDAC, săhăidace, s.n. 1. (Înv.) Tolbă de purtat săgeţi. 2. (Reg.) Leagăn de pânză purtat pe spate, în care ţărancele îşi duc copiii (la câmp). – Et. nec.
SĂHĂIDĂCAR, săhăidăcari, s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea arcuri, săgeţi, şei, hamuri etc. [Var.: săidăcár, sahaidacár s.m.] – Săhăidac + suf. -ar.
SĂHĂSTRIE s.f. v. sihăstrie.
SĂIDĂCAR s.m. v. săhăidăcar.
SĂIVAN s.n. v. saivan.

SĂLAŞ, sălaşe, s.n. (Pop.) 1. Adăpost unde cineva capătă temporar găzduire. 2. Construcţie rudimentară făcută în câmp şi folosită ca adăpost temporar pentru oameni şi animale. 3. Locuinţă, casă. * Staul, grajd. * Culcuş. 4. Aşezare omenească. * Locuitorii acestei aşezări. 5. Mică aşezare de ţigani (nomazi); grup de familii de ţigani (nomazi) sub conducerea unui vătaf. [Pl. şi: sălaşuri] – Din magh. szállás.
SĂLĂJEAN, -Ă, sălăjeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Sălaj. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Sălaj. – Sălaj (n. pr.) + suf. -ean.
SĂLĂJEANCĂ, sălăjence, s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Sălaj. * Locuitoare din judeţul Sălaj. – Sălăjean + suf. -că.
SĂLĂŞEL, sălăşele, s.n. (Rar) Diminutiv al lui sălaş. – Sălaş + suf. -el.
SĂLĂŞLUI, sălăşluiesc, vb. IV. (Pop.) 1. Intranz. A-şi avea sălaşul, locuinţa într-un anumit loc. * A se adăposti. 2. Tranz. A da cuiva adăpost; a găzdui. 3. Refl. A se aşeza, a se stabili într-un loc. – Din magh. szállásolni.
SĂLĂŞLUINŢĂ, sălăşluinţe, s.f. (Reg.) Locuinţă, sălaş. – Sălăşlui + suf. -inţă.
SĂLĂŞLUIRE, sălăşluiri, s.f. (Pop.) Faptul de a (se) sălăşlui; locuire, şedere; găzduire, ospitalitate; (concr.) locuinţă, aşezare. – V. sălăşlui.
SĂLĂŢEA s.f. v. sălăţică.
SĂLĂŢICĂ, sălăţele, s.f. 1. Diminutiv al lui salată. 2. Plantă erbacee cu flori galbene din zona muntoasă (Asperis foetide). 3. (Bot.; reg.) Untişor (Ranunculus ficaria). [Var.: sălăţeá s.f.] – Salată + suf. -ică.
SĂLBATEC, -Ă adj., s.m. şi f. v. sălbatic.
SĂLBATIC, -Ă, sălbatici, -ce, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. (Despre animale) Care nu este domesticit sau îmblânzit; p. ext. greu de stăpânit, nedomolit, aprig, focos. * (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă nelinişte, spaimă sau violenţă, sălbăticie. * Sperios, sfios. 2. (Despre plante) Care a crescut de la sine; necultivat, nealtoit. 3. Care este creat de natură, fără intervenţia omului; natural; lipsit de artificiu, de rafinament; frust. * (Despre pământ, terenuri etc.) În care nu a intervenit mâna omului; nelucrat, necultivat. 4. (Despre ţinuturi, locuri etc.) Pustiu, nelocuit, neumblat; lipsit de civilizaţie. II. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care aparţine unor grupuri de oameni aflate în prima perioadă de dezvoltare a societăţii omeneşti; (om) primitiv. 2. Adj. Caracteristic omului primitiv; rudimentar, înapoiat, primitiv, neevoluat. 3. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care se comportă ca un om primitiv; (om) necivilizat, înapoiat, grosolan. 4. Adj. (Despre păr) Des şi aspru; neîngrijit. 5. Adj. (Despre oameni) Lipsit de umanitate; crud, neomenos, violent, brutal, fioros. ** (Adverbial) Biciuie caii sălbatic. * (Despre manifestări, acţiuni etc. ale omului) Care exprimă, care arată lipsă de umanitate, neomenie, cruzime, brutalitate; aspru, necruţător. 6. Adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu se poate stăpâni; aprig, impulsiv, nestăpânit, nedomolit. 7. Adj., s.m. şi f. (Om) care fuge de lume, care nu respectă convenienţele (sociale); (om) retras, izolat, singuratic, nesociabil, ursuz. III. Adj. 1. Care se manifestă cu deosebită intensitate, neobişnuit de puternic, violent, cumplit, aprig; înfricoşător, de neînvins. 2. (Despre mişcări sau corpuri în mişcare) Rapid, vijelios, năvalnic. [Var.: sălbátec, -ă adj., s.m. şi f.] – Lat. pop. salvaticus (= silvaticus).
SĂLBĂTĂCI vb. IV v. sălbătici.
SĂLBĂTĂCIE s.f. v. sălbăticie.
SĂLBĂTĂCIME s.f. v. sălbăticime.
SĂLBĂTĂCIT, -Ă adj. v. sălbăticit.
SĂLBĂTĂCIUNE s.f. v. sălbăticiune.

SĂLBĂTICI, sălbăticesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre animale) A deveni sălbatic. 2. Refl. (Despre plantaţii, terenuri etc.) A se părăgini. 3. Refl. (Despre locuri, ţinuturi) A deveni sălbatic, pustiu, nelocuit, inaccesibil. 4. Refl. (Despre oameni) A cădea în sălbăticie, în primitivism. 5. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină sălbatic, nesociabil, retras, izolat. [Var.: (pop.) sălbătăci vb. IV] – Din sălbatic.
SĂLBĂTICIE, sălbăticii, s.f. 1. Stare în care se află animalele sălbatice; p. ext. însuşire a ceea ce este sălbatic; cruzime, barbarie; brutalitate; faptă de om sălbatic, crud, brutal. ** Loc. adv. Cu sălbăticie = fioros, sălbatic. 2. Stare a naturii nelucrate, netransformate de mâna omului. 3. Loc pustiu, neumblat; pustietate. 4. Izolare de lume, singurătate. * Timiditate, sfioşenie. 5. Prima perioadă din istoria societăţii primitive, care începe o dată cu constituirea aspectului actual al omului şi cu apariţia limbajului articulat. 6. Stare de înapoiere, lipsă de civilizaţie; primitivism. * Loc unde nu a pătruns civilizaţia. [Var.: (pop.) sălbătăcíe s.f.] – Sălbatic + suf. -ie.
SĂLBĂTICIME, sălbăticimi, s.f. 1. Mulţime de animale sălbatice, totalitatea animalelor sălbatice. 2. Loc sălbatic, nelocuit, departe de orice aşezare omenească (civilizată). [Var.: (pop.) sălbătăcíme s.f.] – Sălbatic + suf. -ime.
SĂLBĂTICIRE, sălbăticiri, s.f. Acţiunea de a (se) sălbătici. – V. sălbătici.
SĂLBĂTICIT, -Ă, sălbăticiţi, -te, adj. Care a devenit sălbatic, care a ajuns în stare de sălbăticie. [Var.: (pop.) sălbătăcít, -ă adj.] – V. sălbătici.
SĂLBĂTICIUNE, sălbăticiuni, s.f. 1. Animal sălbatic. * Epitet dat unei persoane care fuge de lume, care trăieşte izolată, retrasă, departe de oameni şi de civilizaţie. 2. Loc sau ţinut sălbatic, pustiu; starea unui ţinut sălbatic. [Var.: (pop.) sălbătăciúne s.f.] – Sălbatic + suf. -iune.
SĂLBĂŢIE, sălbăţii, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă, cu florile reunite într-un spic şi cu fructe otrăvitoare (Lolium temulentum). – Et. nec.
SĂLBULIŢĂ, sălbuliţe, s.f. Diminutiv al lui salbă. – Salbă + suf. -uliţă.
SĂLCIOARĂ, sălcioare, s.f. 1. Diminutiv al lui salcie1. 2. Arbore spinos, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene, puternic mirositoare, cultivat ca plantă ornamentală (Elaegnus angustifolia). [Pr.: -ci-oa-] – Salcie1 + suf. -ioară.
SĂLCIU, -IE, sălcii, adj. 1. (Despre apă) Care are un gust neplăcut, puţin sărat, leşios. 2. (Despre mâncăruri, băuturi, alimente) Care nu are gust bun, care nu este gustos, nepotrivit ca gust; (despre gust) fad, leşios. – Salcie1 + suf. -iu.
SALIŞTE s.f. v. silişte.
SĂLIŢĂ, săliţe, s.f. Diminutiv al lui sală. – Sală + suf. -iţă.
SĂLTA, salt, vb. I. I. 1. Intranz. şi refl. (Despre fiinţe) A face un salt (sau salturi repetate); a sări. ** Expr. (Intranz.) A-i sălta (cuiva) inima (de bucurie) = a tresări de bucurie, a se bucura mult. * A se ridica (puţin) de la pământ, a se înălţa în picioare pentru a se urca undeva. 2. Intranz. (Despre lucruri) A se mişca (repetat) de jos în sus sub impulsul unei forţe din afară. * (Despre ape, valuri) A fi agitat, a se învolbura; a clocoti. 3. (Despre fiinţe şi despre lucruri) A se mişca, a se deplasa în salturi. * (Despre oameni) A merge sprinten. * (Rar) A dansa. 4. Intranz. A trece peste ceva printr-un salt. * A sări, a ţâşni de undeva; a se ivi, a răsări (pe neaşteptate şi sărind). Izvoare saltă de sub piatră. * A se ridica în înălţime, a se înălţa în văzduh. II. Tranz. A mişca, a deplasa din loc ridicând (uşor) în sus. * refl., Tranz. şi intranz. Fig. A (-şi) îmbunătăţi situaţia materială, socială. * Refl. Fig. (Despre copii şi plante) A creşte în înălţime, a se înălţa. – Lat. saltare.
SĂLTARE, săltări, s.f. Acţiunea de a (se) sălta. – V. sălta.

SĂLTAT, -Ă, săltaţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Sprinten, vioi, săltăreţ. 2. Care se află (mai) sus. 3. (Fam.; despre copii şi plante) Crescut, înalt, măricel. – V. sălta.
SĂLTĂREŢ, -EAŢĂ, săltăreţi, -e, adj. 1. Care se deplasează sărind, făcând salturi, care sare întruna; săltător; (despre paşi, mers) săltat. * Care se mişcă sau se efectuează cu mişcări repezi, sprintene, vioaie. 2. (Despre dans, muzică, versuri) Cu ritm vioi. – Sălta +suf. -ăreţ.
SĂLTĂTOR, -OARE, săltători, -oare, adj. (Rar) Săltăreţ. – Sălta + suf. -ător.
SĂLTĂTURĂ, săltături, s.f. Salt; săritură. – Sălta + suf. -ătură.
SĂMĂDAU, sămădăi, s.m. (Reg.) Persoană care ţine socotelile cuiva; contabil. * Supraveghetor peste porcari. – Din magh. számádó.
SĂMĂLUIRE, sămăluiri, s.f. Operaţie de tratare a pielii cu sama, înainte de tăbăcire. – De la sama.
SĂMĂNĂTORISM s.n. Curent literar iniţiat la începutul secolului XX, în România, de revista "Sămănătorul", care acuza stările sociale existente, opunând oraşului "viciat" de civilizaţie imaginea idilică a satului patriarhal, considerând ţărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naţionale şi cultivând o literatură de inspiraţie rurală şi istorică. [Var.: semănătorísm s.n.] – "Sămănătorul" (n. pr.) + suf. -ism.
SĂMĂNĂTORIST, -Ă, sămănătorişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al sămănătorismului. 2. Adj. Care aparţine sămănătorismului sau sămănătoriştilor (1), privitor la sămănătorism sau la sămănătorişti. [Var. semănătoríst, -ă s.m. şi f., adj.] – Sămănător [ism] + suf. -ist.
SĂMÂNCIOARĂ s.f. v. semincioară.
SĂMÂNŢĂ, seminţe, s.f. 1. Parte a plantelor superioare (închisă în fruct) care conţine embrionul şi din care, în condiţii prielnice, se poate dezvolta o nouă plantă; p. gener. orice parte a plantei care se seamănă. * Loc. adj. De sămânţă = păstrat şi folosit pentru reproducere. ** Expr. Nici de sămânţă = deloc, nimic. * Fig. Cantitate mică din ceva; bob, strop, fărâmă. * (La pl.) Grăunţe germinative întrebuinţate în alimentaţie, în medicină, în industrie etc. Seminţe de floarea-soarelui. 2. (Pop.) Nume dat ouălor unor insecte. 3. (Pop.) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor şi oamenilor, din care se dezvoltă fătul. ** Loc. adj. Bun de sămânţă = prolific. ** Loc. adj. şi adv. De sămânţă = pentru prăsilă. 4. (Înv.) Progenitură, urmaş, descendent. 5. Specie, gen, fel, soi. * Viţă, neam, seminţie. 6. Fig. Element din care se dezvoltă ceva; germen. * Cauză, pretext, motiv. ** Expr. Sămânţă de vorbă = prilej, ocazie subiect de discuţie, de ceartă. A avea sămânţă de vorbă = a avea poftă de vorbă, a fi dispus la flecăreală. – Lat. pop. sementia.
SĂMÂNŢOS, -OASĂ, sămânţoşi, -oase, adj., s.f. 1. Adj. (Despre fructe) Care are multe seminţe. 2. Adj. (Despre vieţuitoare) Prolific. 3. S.f. (La pl.) Grup de arbori fructiferi cu fructe cărnoase, provenite din dezvoltarea receptaculului floral şi a ovarului; (şi la sg.) arbore din acest grup. – Sămânţă + suf. -os.
SĂMEŞIE s.f. (Înv.) Funcţia sameşului; institutie care strângea dările în trecut; localul acestei institutii. – Sameş + suf. -ie.
SĂMEŞOAIE, sămeşoaie, s.f. (Înv.) Soţie de sameş. – Sameş + suf. -oaie.
SĂMINCIOARĂ s.f. v. semincioară.
SĂNĂTATE s.f. 1. Stare a unui organism la care funcţionarea tuturor organelor se face în mod normal şi regutat. ** Casă de sănătate = sanatoriu; ospiciu. Sănătatea publică = bunăstarea sanitară, starea de salubritate a întregii populaţii. ** Expr. În sănătatea (cuiva sau a ceva) = a) urare făcută când se bea un pahar în cinstea cuiva sau a ceva; b) pentru a onora pe cineva sau ceva, în cinstea cuiva sau a ceva. Sănătate (bună)! = a) formulă de urare

la despărţire; b) s-a sfârşit, nu mai e nimic de făcut; puţin îmi pasă!, atâta pagubă!. 2. Fig. Tărie, robusteţe. – Lat. sanitas, -atis.
SĂNĂTOS, -OASĂ, sănătoşi, -oase, adj. 1. Care se bucură de sănătate deplină, care nu suferă de nici o boală sau infirmitate; teafăr, zdravăn. ** Loc. vb. A se face sănătos = a se însănătoşi. ** Expr. A nu fi sănătos (la minte) = a fi (cam) nebun, zănatic. Să-l (sau să o etc.) porţi sănătos sau sănătoasă = urare adresată cuiva care poartă o haină sau o încălţăminte nouă. Să fii sănătos = a) formulă de urare sau de mulţumire; b) treaba ta, nu ai decât! (Fam.) A nu fi sănătos dacă... = a nu se putea abţine de la ceva (rău), a-i sta în fire să facă ceva (rău). (Adverbial) A râde sănătos = a râde cu poftă, din toată inima. * (Despre plante, fructe etc.) Care nu este stricat sau atacat de vreo boală; nevătămat, în bună stare. * (Despre obiecte) Care nu este atins de nici o stricăciune; care este în bună stare; întreg, intact; solid, rezistent. * Fig. Bine consolidat, cu prestigiu; durabil; intangibil. * Fig. Care nu este alterat moraliceşte; cinstit, onest, corect. 2. Prielnic sănătăţii; salubru. * (Substantivat, f.; în expr.) A o lua (sau a o rupe, a o şterge) la sănătoasa = a o lua la fugă, a pleca repede pentru a nu păţi ceva. 3. Fig. Înţelept, bun, cu (sau de) bun-simţ; potrivit, indicat, recomandabil. * (Despre acţiuni, activităţi) Serios, temeinic. – Lat. / * / sanitosus (< sanus).
SĂNĂTOŞEL, -ICĂ, sănătoşei, -ele, adj. Diminutiv al lui sănătos (1). – Sănătos + suf. -el.
SĂNEAŢĂ s.f. v. sâneaţă.
SĂNIA, săniez, vb. I. 1. Refl. A se da cu săniuţa; a merge cu sania (la plimbare). 2. Tranz. A transporta ceva târând pe jos sau lăsând să alunece pe un plan înclinat. [Pr.: -ni-a] – Din sanie.
SĂNIAT s.n. Acţiunea de a (se)sănia. [Pr.: -ni-at] – V. sănia.
SĂNICIOARĂ s.f. v. sănişoară.
SĂNIŞ s.n. Săniuş. – Sanie + suf. -iş.
SĂNINEAŢĂ s.f. v. senineaţă.
SĂNIŞOARĂ, sănişoare, s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze mari, dinţate şi flori mici, albe-roşietice, reunite în capitule globuloase (Sanicula europaea). [Var.: sănicioáră s.f.] – Et. nec.
SANIUŞ, săniuşuri, s.n. 1. Loc în pantă, acoperit cu zăpadă, unde se dau copiii cu săniuţele; derdeluş. 2. Faptul de a se da cu săniuţa. ** Loc. adv. De-a săniuşul = lunecând cu sania (sau ca sania). [Pr.: -ni-uş] – Sanie + suf. -uş.
SĂNIUŢĂ, săniuţe, s.f. 1. Diminutiv al lui sanie. 2. Sanie mică cu care se dau copiii pe săniuş sau se trag pe zăpadă. [Pr.: -ni-u-] – Sanie + suf. -uţă.
SĂPA, sap, vb. I. Tranz. 1. A lucra, a fărâmiţa cu sapa1 (sau cu cazmaua) pământul (pentru a însămânţa, a prăşi etc.). 2. A face cu sapa1 (sau cu alt instrument) o adâncitură, o groapă, un şanţ în pământ. 3. A scoate cu sapa1 ceva din pământ. 4. A scobi, a tăia în piatră sau în lemn pentru a da materialului o anumită formă sau pentru a grava. * Tranz. şi refl. Fig. A lăsa sau a rămâne o urmă adâncă; a (se) întipări, a (se) imprima. 5. (Despre ape, ploi şi alte elemente ale naturii) A roade, a mânca, a măcina (surpând); a ruina, a dărâma, a nimici. * Tranz. şi refl. recipr. Fig. A unelti împotriva cuiva sau unul împotriva altuia, a încerca să(-şi) facă rău. – Lat. sappare.
SĂPARE, săpări, s.f. Acţiunea de a (se) săpa; săpat, săpătură. – V. săpa.
SĂPAT s.n. 1. Acţiunea de a (se) săpa; săpare, săpătură. * (Reg.) Praşilă. 2. Vremea, timpul când se efectuează munca prăşitului. – V. săpa.
SĂPĂLIGĂ, săpăligi, s.f. Sapă1 mică, cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colţi la partea opusă tăişului, folosită mai ales în lucrări de legumicultură; săpălugă. [Pl.şi: săpălige] – Sapă1 + suf. -äligă.

SĂPĂLUGĂ, săpălugi, s.f. (Rar) Săpăligă. – Sapă1 + suf. -ălugă.
SĂPĂTOR, -OARE, săpători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu săpatul, care munceşte cu sapa1. 2. S.m. Persoană care sapă în lemn, în piatră etc. 3. S.f. Maşină de săpat. – Săpa + suf. -ător.
SĂPĂTURĂ, săpături, s.f. 1. Săpat. * Spec. (La pl.) Lucrări de excavare a pământului; (în special) lucrări arheologice. 2. (Concr.) Groapă, adâncitură făcută în pământ cu sapa1 sau cu alte unelte ori maşini de săpat. – Săpa + suf. -ătură.
SĂPTĂMÂNAL, -Ă, săptămânali, -e, adj., s.n. 1. Adj. (Şi adverbial) Care are loc cu regularitate o dată pe săptămână; care cuprinde acest interval. 2. Adj., s.n. (Publicaţie periodică) care apare o dată pe săptămână; hebdomadar. - Săptămână + suf. -al.
SĂPTĂMÂNĂ, săptămâni, s.f. Perioadă de şapte zile consecutive, care se socoteşte (la noi) de luni dimineaţa până duminică seara şi care se repetă de cincizeci şi două de ori într-un an; p. gener. perioadă de şapte zile consecutive. ** (În cultul religiei creştine) Săptămâna Mare (sau a Patimilor) = ultima săptămână înainte de Paşti. Săptămâna luminată (sau albă) = săptămâna care începe cu duminica Paştilor. Săptămâna brânzei = prima săptămână din postul Paştilor, în care Biserica ortodoxă permite să se mănânce lapte şi derivatele lui. ** Expr. A fi (sau a intra) în săptămâna oarbă (sau chioară) = a nu-şi da seama de realitate, a acţiona pe negândite. * (Cu determinări în genitiv) Interval de şapte zile consacrat în mod oficial unei anumite activităţi. Săptămâna cărţii. * (La pl.) Timp nedeterminat, cuprinzând un număr mare de zile. – Lat. septimana.
SĂPUN, săpunuri, s.n. Produs obţinut prin saponificarea acizilor graşi sau a grăsimilor cu soluţii care conţin hidroxid de sodiu sau de potasiu, şi care serveşte la spălarea corpului, a rufelor etc.; bucată din acest produs. * (La pl.) Sorturi din acest produs. * Clăbuc din acest produs. ** Expr. A rade (pe cineva) fără săpun = a trata (pe cineva) fără menajamente, a critica. – Cf. lat. sapo, -onis, negr. sapúni.
SĂPUNAR, săpunari, s.m., adj. 1. S.m. Persoană care se ocupă cu prepararea săpunului. 2. Adj. (În sintagma) Cartofi săpunari = soi de cartofi de calitate superioară, de formă lunguiaţă, cu miezul alb-roz. – Săpun + suf. -ar.
SĂPUNARIŢĂ, săpunariţe, s.f. (Bot.) Odagaci (Saponaria officinalis). – Săpun + suf. -ariţă.
SĂPUNĂRIE, săpunării, s.f. (Rar) Fabrică sau prăvălie de săpun. – Săpun + suf. -ărie.
SĂPUNĂRIT s.n. Dare percepută în ţările româneşti, în evul mediu, de la cei care fabricau săpun. – Săpun + suf. -ărit.
SĂPUNĂRIŢĂ, săpunăriţe, s.f. (Bot.) Săpunariţă. – Săpun + suf. -ăriţă.
SĂPUNEALĂ, săpuneli, s.f. 1. Acţiunea de a (se) săpuni; săpunit1. * Fig. (Fam.) Mustrare, dojană; ocară. ** Loc. vb. A trage (cuiva) o săpuneală = a dojeni, a critica (aspru) pe cineva. 2. Spumă de săpun; clăbuci. – Săpuni + suf. -eală.
SĂPUNEL, -EA, -ICĂ, săpunei, -ele, subst. I. S.n. 1. Diminutiv al lui săpun. 2. Supozitor (pe bază de săpun) pentru copii. II. (Bot.) 1. S.n. Odagaci. 2. S.f. pl. Plantă erbacee ornamentală cu flori mari (Aster laexigatus). – Săpun + suf. -el.
SĂPUNI, săpunesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) freca cu săpun, a (se) acoperi cu clăbuci de săpun. * Spec. A (-şi) muia barba cu clăbuci de săpun înainte de a o rade. 2. Tranz. Fig. (Fam.) A face cuiva observaţii aspre; a mustra; a certa. – Din săpun.

SĂPUNIERĂ, săpuniere, s.f. Cutie, vas mic în care se ţine săpunul de toaletă; savonieră. [Pr.: -nie-e-] – Săpun + suf. -ieră.
SĂPUNIRE, săpuniri, s.f. Acţiunea de a (se) săpuni; săpunit1, săpuneală. * Spec. (Text.) Operaţie de finisare a textilelor la imprimare şi vopsire, care constă în tratarea materialului vopsit sau imprimat într-o baie de săpun, la temperatura de fierbere, pentru îndepărtarea colorantului nefixat pe fibră sau pentru schimbarea nuanţei. – V. săpuni.
SĂPUNIT1 s.n. Săpunire. – V. săpuni.
SĂPUNIT2, -Ă, săpuniţi, -te, adj. Frecat cu săpun, acoperit cu clăbuci de săpun. -V. săpuni.
SĂPUŞOARĂ, săpuşoare, s.f. Diminutiv al lui sapă1. – Sapă1 + suf. -uşoară.
SĂRA, sărez, vb. I. Tranz. A pune sau a presăra sare în alimente sau în mâncăruri, cu scopul de a le potrivi gustul sau pentru a le conserva. ** Expr. A-şi săra inima = a simţi o satisfacţie în urma unei răzbunări sau a înfrângerii unui adversar. * Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un gust (mai) sărat. [Prez. ind. şi: sar] – Lat. salare.
SĂRAC, -Ă, săraci, -ce, adj. 1. (Adesea substantivat) Care nu are avere, care este lipsit de bunurile materiale necesare vieţii; sărman, nevoiaş. ** Expr. Sărac şi curat, se spune despre cei care preferă să rămână săraci (1) decât să se îmbogăţească prin mijloace necinstite. * (Substantivat) Cerşetor. * (Despre lucruri) Care reflectă sărăcia; sărăcăcios. 2. (Despre ţări, oraşe) Lipsit de bunuri materiale (mai ales naturale), populat cu oameni puţin avuţi. * (Despre sol, terenuri) Care este puţin productiv; neroditor. 3. (Mai ales cu determinări introduse prin prep. "de") Lipsit de..., fără... ** Loc. adj. Sărac cu duhul = lipsit de inteligenţă, de spirit; prost. (Urmat de determinări introduse prin prep. "în") Care posedă ceva în cantitate nesatisfăcătoare. * Care este în cantitate mică, puţin, insuficient. * (Despre limbă) Care are vocabular redus, care posedă insuficiente mijloace de expresie. * Fig. Lipsit de conţinut; inexpresiv. Stil sărac. 4. (Despre surse de lumină) Lipsit de intensitate; slab. 5. (Despre plante, vegetaţie) Lipsit de vigoare, pipernicit, firav. 6. Lipsit de fast, modest, simplu; banal, mediocru. 7. (Exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărăcan. [Var.: (pop.) sireác, -ă adj.] – Din bg., scr. sirak.
SĂRACAN, -Ă adj., s.m. şi f. v. sărăcan.
SĂRAD, săraduri, s.n. (Reg.) Şnur împletit din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele. – Din ngr. sirádhion.
SĂRAR, (1) sărare, s.n., (2) sărari, s.m. 1. S.n. (Rar) Vas mic de pământ în care se păstrează sarea. * (Reg.) Solniţă. 2. S.m. (În trecut) Negustor ambulant de sare. – Sare + suf. -ar.
SĂRARE s.f. Acţiunea de a săra; sărat1. – V. săra.
SĂRAT1 s.n. Sărare. – V. săra.
SĂRAT2, -Ă, săraţi, -te, adj. 1. Care conţine sare în mod natural. * De sare, caracteristic sării. Gust sărat. * (Despre alimente) Căruia i s-a adăugat sare (pentru a i se da gust sau în scopul conservării); cu prea multă sare. 2. Fig. (Despre vorbe, glume) Spiritual; caustic, usturător. 3. Fig. (Fam.) Scump, exagerat. Preţuri sărate. – V. săra.
SĂRĂCAN, -Ă, sărăcani, -e, s.m. şi f. (Pop.) 1. S.m. şi f. Om sărac (1), nevoiaş. 2. (Exprimă compătimire faţă de cineva sau ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărac (7). [Var.: săracan, -ă, sireicán, -ă s.m. şi f., arácan, iracán, îracán s.m.] – Sărac + suf. -an. Cf. săraca-mi [de mine].
SĂRĂCĂCIOS, -OASĂ, sărăcăcioşi, -oase, adj. 1. Care dovedeşte sărăcie; de om sărac. * (Despre hrană) În cantitate mică, modest; frugal. * (Despre

pământ) Neroditor, nefertil, neproductiv sau puţin fertil. * Fig. Lipsit de conţinut, fără amploare, inexpresiv. Stil sărăcăcios. 2. (Rar, despre oameni) Sărac (1); cu înfăţişare de om sărac. – Sărac + suf. -ăcios.
SĂRĂCI, sărăcesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A ajunge sau a face pe cineva să ajungă sărac (1), a-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă avutul. 2. Tranz. şi intranz. A face sau a deveni neroditor. 3. Tranz. A lua (cuiva) ceva, a lipsi (pe cineva) de un bun material. 4. Intranz. şi tranz. A (se) împuţina. 5. Tranz. (Reg.) A compătimi. – Din sărac.
SĂRĂCIE, sărăcii, s.f. 1. Lipsa mijloacelor materiale necesare existenţei; starea, viaţa celui sărac (1). ** Expr. Sărăcie lucie (sau cu luciu, neagră) = sărăcie mare, totală. A-şi vedea de sărăcie = a-şi vedea de treabă, a nu se amesteca în afacerile altuia. 2. Starea unui loc sărac, neproductiv. 3. Aspect sărăcăcios. 4. Cantitate mică, nesatisfăcătoare (din ceva); lipsă. 5. (Fam.) Epitet depreciativ sau injurios dat unui lucru sau unei persoane fără valoare. – Sărac + suf. -ie.
SĂRĂCILĂ s.m. 1. (Pop. şi fam.) Om sărac (1). 2. (Fam.) Vânt cald şi uscat care suflă vara (în Dobrogea). – Sărac + suf. -ilă.
SĂRĂCIME s.f. Totalitatea oamenilor săraci (1); mulţime de oameni săraci. – Sărac + suf. -ime.
SĂRĂCIRE s.f. Faptul de a sărăci. – V. sărăci.
SĂRĂCUŢ, -Ă, sărăcuţi, -e, adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui sărac. ** (Adverbial) Îmbrăcat cam sărăcuţ. – Sărac + suf. -uţ.
SĂRĂDUI, sărăduiesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A împodobi cu săraduri. – Sărad + suf. -ui.
SĂRĂDUIT, -Ă, sărăduiţi, -te, adj. (Înv. şi reg.) Împodobit cu săraduri. – V. sărădui.
SĂRĂNTOC, -OACĂ, sărăntoci, -oace, s.m. şi f. (Adesea peior.) Om sărac (1). – Cf. sl. sirotůků.
SĂRĂRIE, sărării, s.f. 1. Depozit de sare; loc unde se vinde sare. 2. (Reg.) Ocnă, salină. 3. Loc (într-o pădure) unde se pun bulgări de sare pentru animalele de vânat rumegătoare. – Sare + suf. -ărie.
SĂRĂRIŢĂ, sărăriţe, s.f. 1. (Fam.) Solniţă. 2. Utilaj, dispozitiv mecanic care împrăştie sare pe drumurile publice pentru topirea zăpezii. – Sare + suf. -ăriţă.
SĂRĂTOR, -OARE, sărători, -oare, s.m. şi f. Persoană care sărează alimentele într-o fabrică de conserve. – Săra + suf. -ător.
SĂRĂTURAT, -Ă, sărăturaţi, -te, adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri vătămătoare pentru plante; sărăturos. – Sărătură + suf. -at.
SĂRĂTURĂ, sărături, s.f. 1. Faptul de a fi sărat; sare conţinută de ceva. 2. Teren bogat în săruri minerale solubile, cu fertilitate scăzută; p. ext. păşune care se întinde pe un astfel de loc. 3. Mâncare preparată cu (prea multă) sare; aliment conservat cu sare. – Săra + suf. -ătură sau lat. salatura.
SĂRĂŢUROS, -OASĂ, sărăturoşi, -oase, adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri vătămătoare pentru plante; sărăturat. – Sărătură + suf. -os.
SĂRĂŢEA, sărăţele, s.f. (Fam.) Saleu. – Sărat + suf. -ea.
SĂRBĂTOARE, sărbători, s.f. 1. Zi în care se comemorează sau se sărbătoreşte un eveniment important, organizându-se adesea diferite serbări, solemnităţi, demonstraţii etc. şi în care de obicei se întrerupe activitatea obişnuită; p. ext. zi oficială de odihnă. ** Sărbătoarea muncii = Întâi Mai, ziua solidarităţii internaţionale a celor ce muncesc. Sărbătoare naţională = zi (de odihnă) în care se cinsteşte un eveniment important din istoria patriei. Sărbătoare legală = zi (stabilită în mod oficial) în care întreprinderile şi instituţiile nu lucrează.

** Loc. adj. şi adv. De sărbătoare sau de sărbători = festiv, sărbătoresc, strălucitor. ** Loc. adv. În (sau de) sărbători = cu ocazia sărbătorilor, în timpul sărbătorilor (religioase); p. restr. în timpul Paştilor sau al Crăciunului. * (Art., adverbial) În zilele de sărbătoare (1). Sărbătoarea nu se lucrează. 2. Sărbătorire, serbare; festivitate, petrecere. – Serba + suf. -ătoare.
SĂRBĂTORESC, -EASCĂ, sărbătoreşti, adj. De sărbătoare; solemn, festiv. – Sărbătoare + suf. -esc.
SĂRBĂTOREŞTE adv. În mod sărbătoresc, festiv, ca de sărbătoare. – Sărbătoare + suf. -eşte.
SĂRBĂTORI, sărbătoresc, vb. IV. Tranz. A-şi manifesta sentimentele de admiraţie, de bucurie, de entuziasm faţă de o persoană sau faţă de un eveniment printr-o festivitate sau printr-o petrecere; a serba, a celebra. – Din sărbătoare.
SĂRBĂTORIRE, sărbătoriri, s.f. Faptul de a sărbători; serbare. – V. sărbători.
SĂRBĂTORIT, -Ă, sărbătoriţi, -te, adj. (Adesea substantivat) (Persoană) căreia i se fac manifestări de simpatie, de admiraţie, de preţuire etc. pentru meritele, realizările etc. sale sau cu prilejul zilei de naştere, a zilei onomastice etc. – V. sărbători.
SĂRBEZEALĂ s.f. (Pop.) Faptul de a fi searbăd sau de a se sărbezi. – Sărbezi + suf. -eală.
SĂRBEZI, sărbezesc, vb. IV. Refl. (Pop.) 1. (Despre lapte) A se altera, a se acri. 2. (Despre vopsele) A-şi pierde culoarea, strălucirea. 3. Fig. (Despre oameni) A deveni slab, palid, fără putere. – Din sarbăd (=searbăd).
SĂRCINER, sărcinere, s.n. Prepeleac de care ciobanii îşi atârnă hainele, vasele, săculeţele cu brânză puse la scurs etc. – Sarcină + suf. -ar.
SĂRDAC, sărdace, s.n. (Reg.) Suman scurt până la brâu. – Din ucr. sardak, serdak.
SĂRI, sar, vb. IV. Intranz. I. 1. (Despre fiinţe) A se desprinde de la pământ, avântându-se în sus printr-o mişcare bruscă, şi a reveni în acelaşi loc; a sălta. * A dansa, a ţopăi, a zburda. ** Expr. (Tranz.) Sare tontoroiul (sau drăgaica), se spune despre o persoană neastâmpărată. 2. (Despre fiinţe) A se deplasa, a trece dintr-un loc în altul prin salturi. ** Loc. adv. Pe sărite = a) mergând în salturi; b) trecând peste anumite părţi, omiţând anumite părţi (la o lectură, scriere etc.). * Fig. A trece brusc dintr-o situaţie în alta, de la o idee la alta. 3. (Despre fiinţe) A trece peste ceva printr-o săritură; a escalada. ** Expr. A sări peste cal = a depăşi limita admisă; a exagera. ** Tranz. A sărit din doi paşi cele patru trepte. (Expr.) A sări garduri = a umbla după aventuri amoroase. (intranz.) A sări peste garduri = a umbla după aventuri amoroase. * Tranz. Fig. A omite, a trece cu vederea. 4. (Despre fiinţe) A se ridica brusc de undeva (şi a porni). ** Expr. A sări (cuiva) de gât = a se repezi să îmbrăţişeze pe cineva; a arăta cuiva dragoste (exagerată). A-i sări (cuiva) înainte = a alerga în întâmpinarea cuiva. * A se grăbi, a se repezi (să facă ceva); a interveni grabnic într-o acţiune, în ajutorul cuiva. ** Săriţi! = cuvânt prin care se cere ajutor de către o persoană desperată. * A se repezi cu duşmănie la cineva; a ataca. ** Expr. A sări în capul cuiva sau a-i sări cuiva în cap = a certa pe cineva. * A interveni brusc (şi neaşteptat) într-o discuţie; a intra (brusc) în vorbă. 5. A se ivi pe neaşteptate; a răsări. ** Expr. A sări în ochi = a fi evident. II. 1. (Despre lucruri) A se deplasa brusc şi cu putere în sus, de obicei sub impulsul unor forţe din afară. ** Expr. A sări în aer = a se distruge, a se preface în bucăţi (în urma unei explozii). * Spec. (Despre obiecte elastice) A se ridica brusc în sus în urma unei lovituri, a atingerii unei suprafeţe dure etc. Mingea sare. 2. (Despre lucruri) (Cu determinări locale introduse prin

prepoziţiile "din" sau "de la") A-şi schimba brusc poziţia, a se desprinde brusc din locul în care a fost fixat. ** Expr. A-i sări (cuiva) inima (din loc) = a se speria foarte tare; a se emoţiona tare. A-i sări (cuiva) ţandăra (sau ţâfna, muştarul) = a se înfuria, a se mânia. A-i sări (cuiva) ochii (din cap) = a) exprimă superlativul unei stări de suferinţă fizică; b) (în imprecaţii şi în jurăminte) Să-mi sară ochii dacă te mint. A-şi sări din minţi = a înnebuni. A-şi sări din ţâţâni (sau din balamale, din fire) = a se enerva foarte tare, a se mânia. * A ţâşni, a împroşca. [Prez. ind. şi: (pop.) săr, sai] – Lat. salire.
SĂRICICĂ, (4) săricele, s.f. 1. Diminutiv al lui sare. 2. Arsenic, şoricioaică. 3. Sare de lămâie. 4. Plantă erbacee cu frunze spinoase, cu flori verzui, alburii sau roşietice; ciurlan (Salsola kali). – Sare + suf. -icică.
SĂRIMAN, -Ă adj. v. sărman.
SĂRIN, -Ă adj. v. senin.
SĂRINDAR, sărindare, s.n. (În religia creştină ortodoxă) Rugăciune de pomenire făcută de preot timp de patruzeci de zile în şir pentru morţi, pentru iertarea păcatelor, pentru bolnavi etc. ** Expr. A da (sau a plăti) sărindar (sau sărindare) = a plăti preotului să facă un sărindar (sau sărindare). * Plată pentru aceste rugăciuni. – Din ngr. sarandári.
SĂRIT1 s.n. Acţiunea de a sări; săritură. – V. sări.
SĂRIT2, -Ă, săriţi, -te, adj., s.f. I. Adj. 1. (Fam.) Smintit, ţicnit, aiurit, nebun. 2. (În expr.) Cu inima sărită = extrem de emoţionat, de îngrijorat. II. S.f. 1. (În expr.) A-şi pierde sărita sau a-şi ieşi din sărite = a-şi pierde cumpătul, a se enerva. A scoate (pe cineva) din sărite = a supăra rău, a înfuria pe cineva. 2. (Pop.) Săritură, salt; p. ext. distanţă mică. ** Loc. adj. De-a sărita = cu sărituri, săltăreţ. – V. sări.
SĂRITOR, -OARE, săritori, -oare, adj., subst. I. Adj. 1. Care sare. 2. Care se grăbeşte (să facă ceva); care intervine grabnic într-o acţiune. * Spec. Care vine grabnic în ajutorul cuiva, care e gata oricând să ajute pe cineva. 3. (Despre lucruri) Care se ridică brusc în sus, de obicei sub impulsul unei forţe exterioare. ** (Pop.) Fântână săritoare = fântână arteziană. II. Subst. 1. S.f. (Înv.) Cascadă. 2. S.m. şi f. Sportiv care participă la probe de sărituri. – Sări + suf. -tor.
SĂRITURĂ, sărituri, s.f. 1. Rezultatul acţiunii de a sări; salt. * Nume dat mai multor probe sportive (în atletism, nataţie, schi etc.) în care concurentul face un salt. 2. Spaţiu parcurs într-un salt. 3. Fig. Trecere bruscă de la o idee la alta, de la o etapă, fază etc. la alta. * Schimbare, oscilaţie bruscă. 4. Omisiune (de litere, de pagini); trecere cu vederea. – Sări + suf. -tură.
SĂRMAN, -Ă, sărmani, -e, adj. 1. (Adesea substantivat) Sărac (1). 2. (Înv. şi reg.) Orfan. 3. (Adesea substantivat; exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, nenorocit sărac (7). [Var.: (reg.) sărimán, -ă, sirimán, -ă, sirmăn -ă adj.] – Din bg., scr. siromah, cu schimbare de suf.
SĂRMĂLUŢĂ, sărmăluţe, s.f. Diminutiv al lui sarma. – Sarma + suf. -ăluţă.
SĂRMĂNEL, -ICĂ, sărmănei, -ele, adj. (Pop.; adesea substantivat) Diminutiv al lui sărman; sărmănuţ. – Sărman + suf. -el.
SĂRMĂNUŢ, -Ă, sărmănuţi, -e, adj. (Pop.) Sărmănel. – Sărman + suf. -uţ.
SĂRSAM s.n. v. ţarţam.
SĂRUT, săruturi, s.n. Sărutare. – Din săruta (derivat regresiv).
SĂRUTA, sărút, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A (se) atinge cu buzele în semn de respect, de prietenie, de umilinţă sau ca o manifestare erotică; a (se) pupa. ** Expr. (Tranz.) (formulă de salut sau de mulţumire adresată unei femei sau unei persoane mai în vârstă) Sărut mâna. (Înv.) (formulă de salut adresată

preoţilor, domnitorilor, boierilor, mai rar unei femei) Sărut dreapta. – Lat. salutare.
SĂRUTARE, sărutări, s.f. Acţiunea de a (se) săruta şi rezultatul ei; sărut, sărutat. – V. săruta.
SĂRUTAT s.n. Sărutare. – V. săruta.
SĂSESC, -EASCĂ, săseşti, adj. Care aparţine saşilor1, privitor la saşi1. – Sas1 + suf. -esc.
SĂSEŞTE adv. În felul saşilorl, ca saşii1, în limba saşilor1. – Sas1 + suf. -eşte.
SĂSIME s.f. Populaţie săsească; mulţime de saşil. – Sas + suf. -ime.
SĂSISM, săsisme, s.n. Particularitate, termen, construcţie etc. proprie graiului saşilor împrumutată de alt grai şi neadaptată la sistemul acestuia. – Sas1 + suf. -ism.
SĂSOAICĂ, săsoaice, s.f. Femeie care face parte din populaţia săsească. – Sas1 + suf. -oaică.
SĂTEAN, săteni, s.m. Persoană care locuieşte într-un sat (şi are îndeletniciri legate de mediul rural); ţăran. – Sat + suf. -ean.
SĂTEANCĂ, sătence, s.f. Femeie care locuieşte într-un sat (şi are îndeletniciri legate de mediul rural); ţărancă. – Sătean + suf. -că.
SĂTESC, -EASCĂ, săteşti, adj. Care aparţine satului, privitor la sat, specific satului; de sat, de la sat. – Sat + suf. -esc.
SĂTICEL, săticele, s.n. (Pop.) Sătuleţ. – Sat + suf. -icel.
SĂTIŞOR, sătişoare, s.n. Sătuleţ. – Sat+ suf. -işor.
SĂTMĂREAN, -Ă, sătmăreni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau în judeţul Satu Mare. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau din judeţul Satu Mare. – Satu Mare (n.pr.) + suf. -ean.
SĂTMĂREANCĂ, sătmărence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau în judeţul Satu Mare. * Locuitoare din municipiul sau din judeţul Satu Mare. – Sătmărean + suf. -că.
SĂTUC, sătucuri, s.n. Sătuleţ. – Sat + suf. -uc.
SĂTUCEAN, sătucene, s.n. Sătuleţ. – Sătuc + suf. -ean.
SĂTUL, -Ă, sătui, -le, adj. 1. Care şi-a potolit pe deplin foamea sau setea, care s-a săturat; săturat. ** (Substantivat) Sătulul nu crede celui flămând. 2. Fig. Satisfăcut de ceva, mulţumit. 3. Fig. Care a ajuns la saturaţie, care nu mai poate suporta; dezgustat, plictisit. – Lat. satulius.
SĂTULEŢ, sătuleţe, s.n. Diminutiv al lui sat; sătuc, sătişor, săticel, sătucean. – Sat + suf. -uleţ.
SĂTURA, sátur, vb. I. Refl. şi tranz. 1. A(-şi) potoli pe deplin foamea sau setea, a (se) îndestula cu mâncare sau cu băutură. ** Loc. adv. Pe săturate = în cantitate suficientă pentru potolirea deplină a foamei sau a setei. 2. Fig. A fi sau a face să fie pe deplin mulţumit, satisfăcut (de sau cu ceva). 3. Fig. A fi sau a face să fie sătul, plictisit, dezgustat, scârbit de ceva sau de cineva. – Lat. saturare.
SĂTURARE s.f. (Rar) Faptul de a (se) sătura. – V. sătura.
SĂTURAT, -Ă, săturaţi, -te, adj. 1. Care şi-a potolit pe deplin foamea sau setea; sătul. 2. Fig. Ajuns la saturaţie, dezgustat, scârbit, plictisit de cineva sau de ceva. -V. sătura.
SĂŢIOS, -OASĂ, săţioşi, -oase, adj. (Despre alimente) Care satură; care ţine de foame; hrănitor, nutritiv. [Pr.: -ţi-os] – Saţiu + suf. -os.
SĂU, SA, săi, sale, pron. pos., adj. pos. (Precedat de art. "al", "a ", "ai", "ale" când este pronume, când stă, ca adjectiv, pe lângă un substantiv nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) 1. Pron. pos. (Înlocuieşte numele unui obiect posedat de cel despre care se vorbeşte, precum şi numele

acestuia) Costumul meu se aseamănă cu al său. 2. Adj. pos. Care aparţine persoanei despre care se vorbeşte sau de care această persoană este legată printr-o relaţie de proprietate. Cartea sa. 3. Pron. pos. (La m. pl.) Familia, rudele, prietenii etc. persoanei despre care se vorbeşte; (la m. sg.) soţul persoanei despre care se vorbeşte. Au venit ai săi la mine. 4. Adj. pos. Care arată o dependenţă, o filiaţie, o înrudire etc. cu persoana despre care se vorbeşte. Sora sa. 5. Pron. pos. (La f. pl.) Treburile, preocupările, obiceiurile, spusele persoanei despre care se vorbeşte. Dintr-ale sale nu-l poate scoate nimeni. ** Expr. (Pop.) A rămâne (sau a fi) pe-a sa = a rămâne (sau a fi) aşa cum vrea el. 6. Adj. pos. Care este spus, făcut, suportat etc. de cel despre care se vorbeşte. Durerea sa. [Reg. şi fam., enclitic: -so, -su, -sí] – Lat. / * / seus, / * / sa (= suus, sua).
SĂVÂRŞI, săvârşesc, vb. IV. 1. Tranz. A face, a înfăptui, a îndeplini; a comite. 2. Tranz. (Înv. şi reg.) A duce ceva la bun sfârşit, a termina cu bine. 3. Refl. (Înv. şi pop.) A muri. – Din sl. sůvrůšiti.
SĂVÂRŞIRE, săvârşiri, s.f. Acţiunea de a (se) săvârşi şi rezultatul ei. – V. săvârşi.
SÂC interj. Cuvânt, de obicei repetat şi însoţit de gestul lovirii pumnilor unul de altul, prin care cineva îşi exprimă satisfacţia răutăcioasă pentru un necaz al altuia. [Var.: sic interj.] – Cf. tc. sik.
SÂCÂI, săcâi, vb. IV. 1. Tranz. A nu lăsa pe cineva în pace, a-l necăji întruna; a bate la cap, a enerva, a agasa; a cicăli. 2. Refl. (Rar) A se mişca mereu încoace şi încolo; a se fâţâi. – Sâc + suf. -âi.
SÂCÂIALĂ, sâcâieli, s.f. Faptul de a sâcâi; cicăleală. [Pr.: -câ-ia-] – Sâcâi + suf. -eală.
SÂCÂIETOR, -OARE adj. v. sâcâitor.
SÂCÂIT, -Ă, sâcâiţi, -te, adj. (Rar) Greu de mulţumit; pisălog, cicălitor. – V. sâcâi.
SÂCÂITOR, -OARE, sâcâitori, -oare, adj. Care sâcâie, care enervează; enervant, supărător, agasant. [Pr.: -câ-i÷, – Var.: (rar) sâcâietór, -oare adj.] – Sâcâi + suf. -tor.
SÂCRET, -EATĂ adj. v. secret.
SÂIALĂ s.f. v. sfială.
SÂMBĂTĂ, sâmbete, s.f., adv. 1. S.f. A şasea zi a săptămânii, care urmează după vineri. ** Sâmbâta Mare sau Sâmbăta Paştilor = sâmbăta din ajunul duminicii Paştilor. Sâmbăta morţilor (sau a moşilor) = nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe de pomenire şi pomeni pentru morţi. ** Expr. A purta (sau a ţine cuiva) sâmbetele = a duşmăni, a pizmui, a urî pe cineva; a purta (cuiva) un gând rău, a căuta să facă rău cuiva. A se duce pe apa sâmbetei = a se pierde, a se prăpădi, a se distruge. 2. Adv. În sâmbăta (1) imediat precedentă sau următoare. (Mai ales art.) Într-o zi de sâmbătă (1), în timpul zilei de sâmbătă. (Art.) În fiecare sâmbătă (1). – Din sl. sonbota.
SÂMBOVIN s.m. v. sâmbovină.
SÂMBOVINĂ, sâmbovine, s.f. Arbore înalt până la 20 m, cu coroană largă, frunze lanceolate, flori verzi-gălbui care apar înainte de înfrunzire, şi cu fructe comestibile, de forma unor cireşe mici; mierea-ursului (Celtis australis). [Var.: sâmbovín s.m.] – Et. nec.
SÂMBRAŞ, sâmbraşi, s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care se însoţeşte cu alta în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. – Sâmbră + suf. -aş.

SÂMBRĂ, sâmbre, s.f. (Înv. şi reg.) Asociaţie, tovărăşie. * Spec. Întovărăşire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. – Cf. magh. cimbora.
SÂMBUR s.m. v. sâmbure.
SÂMBURE, sâmburi, s.m. 1. Parte din interiorul unor fructe, cu învelişul lemnos, care conţine sămânţa; p. restr. partea moale a seminţei, care conţine substanţa germinativă. * (Impr.) Sămânţă. 2. Fig. Parte centrală, fundamentală, esenţială a unui lucru, a unei acţiuni; miez, inimă, nucleu; p. ext. germen. * (Concr.) Grup restrâns de oameni care acţionează în mod organizat şi care formează nucleul unei grupări mai mari. * Fig. Esenţă, idee esenţială. 3. Fig. Părticică, fărâmă. [Var.: (rar) sámbur s.m.] – Cf. alb. sumbull, thumbull.
SÂMBUREL, sâmburei, s.m. Diminutiv al lui sâmbure. – Sámbure + suf. -el.
SÂMBUROS, -OASĂ, sâmburoşi, -oase, adj., s.f. pl. 1. Adj. (Despre fructe) Care are (mulţi) sâmburi. 2. S.f. pl. Grup de pomi fructiferi ale căror fructe sunt drupe. – Sâmbure + suf. -os.
SÂMZÂIANĂ s.f. v. sânziană.
SÂMZIANĂ s.f. v. sânziană.
SÂN, (1) sâni, s.m., (2, 3, 4, 5) sânuri, s.n. (6, 7) sânuri, s.n. 1. S.m. Fiecare dintre cele două mamele ale femeii; piept. 2. Partea dinainte a corpului omenesc care se află între cele două braţe şi care formează exteriorul bombat al pieptului; piept, torace. ** Expr. A muri cu zilele-n sân = a muri înainte de vreme. 3. S.m. Parte a cămăşii sau a bluzei care acoperă pieptul; spaţiul dintre piept şi cămaşă sau bluză (în care se pot ţine lucruri ca într-o pungă). ** Expr. A creşte (sau a încălzi, a ţine) şarpele în (sau la) sân = a ajuta, a favoriza pe un nerecunoscător. A-i trece (cuiva) un şarpe (rece) prin sân = a se înfiora de frică, de spaimă. A umbla (sau a fi etc.) cu crucea-n sân = a) a fi bun, a fi cucernic, a fi evlavios; b) (ir.) a fi făţarnic, ipocrit. A fi (sau a se afla, a trăi ca) în sânul lui Avram = a trăi bine, a fi fericit. (gest prin care superstiţioşii cred că se pot feri de o primejdie sau că le va trece frica) A-şi scuipa în sân. (reg.) A-şi stupi în sân. * P. anal. (Reg.) Fundul plasei sau al năvodului, în formă de buzunar larg, în care se adună peştele. 4. S.n. Locul din corpul femeii unde se formează şi în care este purtat fătul; pântece. 5. S.n. Piept, inimă (socotite ca sediu al sentimentelor); suflet. 6. S.n. Fig. Parte interioară, parte centrală; interior, mijloc, centru, miez. Sânul pământului. 7. S.n. Fig (Geogr.; înv.) Golf2. [Var.: (înv. şi reg.) sin s.m. şi n.] – Lat. sinus.
SÂNEÂŢĂ, sâneţe, s.f. Puşcă primitivă cu cremene. [Var.: săneáţă s.f., sânéţ s.n.] – Din sl. svinîcî "plumb".
SÂNEŢ s.n. v. sâneaţă
SÂNGE, sângiuri, s.n. 1. Substanţă lichidă de culoare roşie, compusă din plasmă şi din globule (albe şi roşii), care circulă prin vene şi artere, asigurând nutriţia şi oxigenarea organismului la animalele superioare. ** Animal cu sânge rece = animal (peşte, reptilă, batracian şi nevertebrat) la care temperatura corpului se schimbă în funcţie de temperatura mediului înconjurător. Frate de sânge = frate de la acelaşi tată şi de la aceeaşi mamă; frate bun. Legături de sânge = rudenie. Glasul sângelui = înclinare firească (şi instinctivă) de dragoste pentru familie, pentru o rudă apropiată. ** Loc. adj. De sânge = a) de culoare roşie; b) (despre lacrimi) de durere, de supărare mare; c) de neam, de familie bună, aleasă. În sânge = (despre fripturi) care a rămas puţin crud, care îşi păstrează încă sângele. ** Loc. adj. şi adv. Cu sânge rece = fără emoţie; calm, liniştit. Cu sânge iute = fără stăpânire, impulsiv. Cu (sau de) sânge albastru = de neam mare, ales; nobil. ** Loc. adv. La sânge =

extrem de aspru, de drastic; până la distrugere. ** Expr. A scuipa (cu) sânge = a avea hemoptizie. A lăsa (sau a lua) cuiva sânge = a scoate cuiva o cantitate de sânge (în scop terapeutic). A da sânge = a lăsa să i se scoată o cantitate de sânge (în mod terapeutic sau pentru a fi folosit în transfuzii). A avea sânge în vine = a fi energic. A i se urca (sau a-i năvăli, a i se sui, a-i da etc.) (cuiva) sângele în obraz (sau la cap, în faţă) = a) a se înroşi din cauza unei emoţii puternice sau din cauza unei boli etc.; b) a se înfuria. A nu mai avea (nici) o picătură de sânge în obraz = a fi palid din cauza bolii; a păli de emoţie, de frică etc. A-i îngheţa (cuiva) sângele în vine sau a îngheţa sângele (în cineva) = a se speria, a fi cuprins de groază, a înlemni de spaimă. A fierbe (sau a clocoti) sângele (în cineva) = a se înfierbânta din cauza mâniei, a supărării etc. A-şi face (sau a-i face cuiva) sânge rău = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva. A nu curge (sau a nu ieşi) sânge din inimă (sau din cineva), se spune pentru a arăta că cineva este foarte supărat. A avea (ceva) în sânge = a fi obişnuit cu ceva; a avea ceva înnăscut. A bate (sau a zgâria) până la sânge = a bate (sau a zgâria) tare (până când curge sânge). A umple de sânge = a bate foarte tare, crunt. A suge sângele cuiva = a chinui, a oprima; a exploata. Sânge nevinovat, se spune despre cel ucis fără nici o vină. Vărsare de sânge = omor în masă, măcel. A vărsa sânge = a omorî. A fi setos (sau dornic, iubitor) de sânge sau a fi omul sângelui = a fi crud, a fi ucigaş. A se scălda în sânge sau a se adăpa cu sânge = a omorî (în masă) din cruzime. A avea mâinile pătate de sânge = a fi vinovat de o crimă. A face să curgă sânge = a fi pricina unui război, a unei încăierări sângeroase. A-şi da (sau a-şi vărsa) sângele (pentru cineva sau ceva) = a suferi sau a-şi da viaţa (pentru cineva sau ceva). 2. Fig. Obârşie; p. ext. familie, neam; progenitură. 3. Fig. Soi, rasă (de animale). 4. ** Compuse: sânge-de-nouă-fraţi sau sângele-dracului, sângele-zmeului = produs vegetal răşinos, de culoare roşie, recoltat din fructele unui arbore din familia palmierilor şi care, arzând, răspândeşte un miros plăcut; sângele-voinicului = a) plantă agăţătoare din familia leguminoaselor, cu flori roşii, violete sau albe (Lathyrus adoratus); b) numele a două specii de plante erbacee de munte din familia orhideelor, cu frunze înguste, alungite, îndreptate în sus, cu miros plăcut de vanilie, dintre care una cu flori mici de culoare roşie-purpurie (Nigritella rubra), iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-întunecat (Nigritella nigra). 5. (Înv.; la pl.) Omoruri, crime. 6. (Pop.) Nume dat unei boli a vitelor (care le face să sângereze). – Lat. sanguis.
SÂNGEAC s.n. v. sangiac.
SÂNGEACĂ s.f. v. sângeapă.
SÂNGEAP s.n. v. sângeapă.
SÂNGEAPĂ, sângepe, s.f. (Reg.) Cinzeacă. [Var.: sângeáp s.n., sângeácă s.f.] – Din cinzeacă (modificat după sânge + apă).
SÂNGER, sângeri, s.m. Arbust cu ramuri drepte, roşii toamna şi iarna, cu frunzele de obicei ovale, vara verzi şi toamna roşii, cu flori albe şi fructe drupe negre (Cornus sanguinea). – Din sângera (derivat regresiv).
SÂNGERA, sângerez, vb. I. 1. Intranz. şi tranz. A pierde sau a face să piardă sânge; a fi rănit sau a răni. ** Expr. A-i sângera (cuiva) inima = a fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva, a-l face să sufere. * Intranz. (Despre răni) A lăsa să curgă sânge. * Intranz. Fig. A se osteni foarte mult; a se chinui; a suferi, a îndura multe nenorociri. 2. Tranz. A efectua o sângerare (2). 3. Intranz. Fig. (Despre cer) A se înroşi, a deveni roşu. 4. Intranz. şi refl. (Pop.; despre vite) A se îmbolnăvi de sânge (6). [Prez. ind. şi: (reg.) sánger] – Lat. sanguinare.

SÂNGERARE, sângerări, s.f. 1. Faptul de a sângera; sângerat1, sângerătură. * Vărsare de sânge. 2. Proces tehnologic de recoltare a sângelui animalelor sacrificate (la abator) pentru a fi valorificat. 3. (Tehn.) Operaţie de găurire a unei ancore de lemn pentru a lăsa să se scurgă apa din ea. – V. sângera.
SÂNGERAT1 s.n. Sângerare. – V. sângera.
SÂNGERAT2, -Ă, sângeraţi, -te, adj. 1. Plin de sânge; care sângerează (1); însângerat. * (Despre ochi) Injectat, congestionat. * Fig. Îndurerat. 2. (Reg.; despre îmbrăcăminte, obiecte etc.) Pătat de sânge, plin de sânge. * Amestecat cu sânge. Apă sângerată. 3. Fig. De culoarea sângelui; roşu-aprins, sângeriu, sângeros (4). 4. (Pop.; despre vite) Care este bolnav de sânge (6). – V. sângera.
SÂNGERATIC, -Ă, sângeratici, -ce, adj. (Înv.) Sângeros (1). * (Despre evenimente, întâmplări) Însoţit de vărsări de sânge; plin de cruzime, sângeros. -Sângera + suf. -atic.
SÂNGERĂTOR, -OARE, sângerători, -oare, adj. (Rar) Care sângerează. – Sângera + suf. -ător.
SÂNGERĂTURĂ, sângerături, s.f. Sângerare. – Sângera + suf. -ătură.
SÂNGERÂND, -Ă, sângerâozi, -de, adj. Care sângerează, din care curge sânge. – V. sângera.
SÂNGERETE, sângereţi, s.m. (Reg.) Preparat alimentar sub formă de cârnat umplut şi cu sânge. – Sângera + suf. -ete.
SÂNGERIU, -IE, sângerii, adj. De culoarea sângelui, roşu (ca sângele); sângerat2 (3), sângeros (4). – Sânger + suf. -iu.
SÂNGEROS, -OASĂ, sângeroşi, -oase, adj. 1. (Despre oameni şi manifestările lor) Gata de a vărsa sânge; crud, fioros, nemilos, crunt, sângeratic. * (Despre evenimente) Însoţit de măceluri; plin de cruzime. 2. (Rar; despre oameni) Care are mult sânge; cu temperament sangvin. 3. (Rar) Care sângerează, plin de sânge. * (Despre ochi) Injectat, congestionat. 4. Fig. Roşu (ca sângele); sângeriu, sângerat2 (3). – Lat. sanguinosus.
SÂNGIOS, -OASĂ, sângioşi, -oase, adj. (Înv. şi reg.) 1. Plin de sânge (1). 2. Fig. Care se înfurie repede. – Sânge + suf. -os.
SÂNIŞOR, sânişori, s.m. Diminutiv al lui sân (1). – Sân + suf. -işor.
SÂNT, -Ă, sânţi, -te, adj., s.m. şi f. (Pop.) Sfânt. – Lat. sanctus.
SÂNTULEŢ, sântuleţi, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui sânt. – Sânt + suf. -uleţ.
SÂNZIANĂ, sânziene, s.f. I. 1. (Bot.; mai ales la pl.) Numele a trei specii de plante erbacee: a) drăgaică; b) (şi în sintagma sânziene albe) plantă erbacee cu frunze lanceolate dispuse în formă de rozetă şi cu flori albe (Galium mollugo); c) mică plantă erbacee cu flori albe (Galium rotundifolium). 2. (La pl.) Numele popular al sărbătorii creştine celebrate la 24 iunie; drăgaică. II. (La pl.) Nume dat, în folclorul românesc, ielelor. [Pr.: -zi-a÷, – Var.: (reg.) sâmziánă, sâmzâiánă s.f.] – Lat. sanctus dies Johannis.
SÂRB, -Ă, sârbi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Serbiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Serbiei sau populaţiei ei, privitor la Serbia sau la populaţia ei; sârbesc. * (Substantivat, f.) Limba sârbă. – Din scr. srb.
SÂRBĂ, sârbe, s.f. (Mai ales art.) Numele unui dans popular românesc, răspândit în toată ţara, cu ritm foarte vioi, care se joacă de obicei cu dansatorii prinşi în cerc; melodie după care se execută acest dans. – Sârb + suf. -ă.
SÂRBESC, -EASCĂ, sârbeşti, adj. Care este specific, propriu sârbilor; provenit din Serbia; sârb ** Tocană sârbească = mâncare preparată din ardei (gras) cu diferite zarzavaturi şi orez. – Sârb + suf. -esc.

SÂRBEŞTE adv. Ca sârbii; în limba sârbă. – Sârb + suf. -eşte.
SÂRBISM, sârbisme, s.n. Cuvânt, expresie împrumutate de o limbă din limba sârbă (şi neasimilate). – Sârb + suf. -ism.
SÂRBOAICĂ, sârboaice, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Serbiei sau este originară de acolo – Sârb + suf. -oaică.
SÂRG s.n. (Pop.; în loc. adv.) Cu (sau, reg., de, în) sârg = repede, iute; îndată, imediat. – Din magh. sürgös "grăbit".
SÂRGHIE, sârghii, s.f. (Reg.) Tarabă. – Din tc. sergi.
SÂRGUI, sârguiesc, vb. IV. Refl. (Pop.) A-şi da silinţa, a se strădui. – Sârg + suf. -ui.
SÂRGUINCIOS, -OASĂ, sârguincioşi, -oase, adj. Sârguitor. [Pr.: -gu-in-] – Sârguinţă + suf. -ios.
SÂRGUINŢĂ, sârguinţe, s.f. Strădanie, străduinţă, silinţă; hărnicie, râvnă, zel. – Sârgui + suf. -inţă.
SÂRGUITOR, -OARE, sârguitori, -oare, adj. Silitor, harnic, activ; sârguincios. [Pr.: -gu-i-] – Sârgui + suf. -tor.
SÂRMAN, -Ă adj. v. sărman.
SÂRMĂ, sârme, s.f. I. 1. Fir metalic (de oţel, de aramă, de aluminiu etc.) a cărui secţiune are dimensiunile transversale mai mici de 16 mm. ** Sârmă de parchet = sârmă de oţel cu muchii ascuţite, în forma unui ghemotoc, folosită la curăţarea parchetelor. 2. (Înv.) Fir de metal preţios. II. (Iht.) Plevuşcă. – Din ngr. sârma, tc. sârma.
SÂRMOS, -OASĂ, sârmoşi, -oase, adj. (Rar) Care seamănă cu sârma; aspru, ţeapăn. ** Fox sârmos = soi de câine din rasa foxterierilor, care are părul aspru. – Sârmă + suf. -os.
SÂRMULIŢĂ, sârmuliţe, s.f. 1. Diminutiv al lui sârmă (I 1); sârmă mică, sârmă subţire; sârmuşoară. 2. (Bot.) Orzoaică-de-baltă. – Sârmă + suf. -uliţă.
SÂRMUŞOARĂ, sârmuşoare, s.f. (Reg.) Sârmuliţă. – Sârmă + suf. -uşoară.
SÂSÂI, săsâi, vb. IV. Intranz. 1. (Mai ales despre gâşte, şerpi) A scoate un sunet asemănător unui "s" prelungit. * (Despre lemne ude care ard) A produce un sunet şuierător din cauza apei evaporate în timpul arderii; a fâsâi. 2. (Despre oameni) A vorbi defectuos pronunţând "s" în loc de "ş" sau deformând unele sunete; a vorbi peltic. – Formaţie onomatopeică.
SÂSÂIAC, sâsâiace, s.n. (Reg.) Un fel de hambar construit din scânduri sau din nuiele împletite şi folosit pentru păstrarea cerealelor. – Din ucr. susik, rus. susek, magh. szuszék.
SÂSÂIALĂ, sâsâieli, s.f. (Rar) Sâsâire. – Sâsâi + suf. -eală.
SÂSÂIRE, sâsâiri, s.f. Faptul de a sâsâi; sâsâit1. – V. sâsâi.
SÂSÂIT1 s.n. Sâsâire. * Sunetul caracteristic, asemănător cu un "s" prelungit, pe care îl scot unele animale sau păsări, ca şarpele, gâsca; sâsâitură; p. gener. orice sunet asemănător. – V. sâsâi.
SÂSÂIT2, -Ă, sâsâiţi, -te, adj. (Despre oameni) Care sâsâie; (despre cuvinte) pronunţat defectuos prin deformarea unor sunete (mai ales prin deformarea sunetului "ş", pronunţat ca "s"). ** (Adverbial) Vorbeşte sâsâit. – V. sâsâi.
SÂSÂITURĂ, sâsâituri, s.f. Sunet carcteristic scos de şerpi, gâşte etc.; sâsâit1. * Sunet rezultat din rostirea repetată a interjecţiei "ss !" (cu scopul de a obţine linişte). [Pr.: -sâ-i-] – Sâsâi + suf. -tură.
SCABIE s.f. Boală parazitară a pielii, la oameni şi la animale, produsă de un artropod, care se manifestă prin mâncărime, iritaţii, căderea părului etc.; râie. – Din lat. scabies.

SCABIOS, -OASĂ, scabioşi, -oase, adj. 1. (Adesea substantivat) Bolnav de scabie; râios. 2. Care ţine de scabie, privitor la scabie. [Pr.: -bi-os] – Din fr. scabieux.
SCABROS, -OASĂ, scabroşi, -oase, adj. (Livr.) Necuviincios, indecent; neruşinat, murdar, scârbos. – Din fr. scabreux.
SCABROZITATE, scabrozităţi, s.f. (Livr.) Însuşirea a ceea ce este scabros; vorbă, atitudine, faptă scabroasă. – Din fr. scabrosité.
SCADENT, -Ă, scadenţi, -te, adj. (Despre datorii, obligaţii etc.) Ajuns la termenul prevăzut; care expiră, care trebuie onorat. – Din scadenţă (derivat regresiv).
SCADENŢAR, scadenţare, s.n. Registru în care se înscriu termenele de plată ale poliţelor. – Din it. scadenzario.
SCADENŢĂ, scadenţe, s.f. Termen de plată, soroc; expirare a datei la care trebuie onorată o datorie, o obligaţie. * P. gener. Termen până la care cineva este obligat să facă ceva. – Din it. scadenza.
SCADRON s.n. v. escadron.
SCAFANDRIER, -Ă, scafandrieri, -e, s.m. şi f. (Rar) Scafandru (1). [Pr.: -dri-er] – Din fr. scaphandrier.
SCAFANDRU, (1) scafandri, s.m., (2) scafandre, s.n. 1. S.m. Persoană specializată în lucrări sub apă cu ajutorul unui aparataj special; scafandrier. 2. S.n. Costum special, impermeabil, închis ermetic, prevăzut cu aparat respirator, cu care se îmbracă scafandrii (1) când coboară sub apă, aviatorii care zboară la altitudini înalte şi cosmonauţii. – Din fr. scaphandre.
SCAFĂ, scafe, s.f. 1. Căuş. * Strachină (mare) de lemn scobit; găvan. 2. (Arhit.) Suprafaţă curbă sau cu muluri care face racordarea între pereţii şi tavanul unei încăperi sau între pereţi şi podea. 3. Piesă (de ceramică, din beton etc.) cu care se execută scafele (2). – Din ngr. scáfi.
SCAFOID, scafoide, s.n. (Anat.) Unul dintre cele şapte oase ale labei piciorului. ** (Adjectival) Os scafoid. – Din fr. scaphoide.
SCAFOIDITĂ, scafoidite, s.f. Inflamaţie a osului scafoid. [Pr.: -fo-i-] – Din fr. scaphoîdite.
SCAI1, scai, s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunze ghimpoase şi cu fructe globuloase înconjurate de ghimpi îndoiţi la vârf, care se agaţă de haine, de lâna oilor etc.; p. restr. fructul înconjurat de ghimpi al acestor plante. ** Expr. (Şi adverbial) A se ţine scai (de cineva) sau a se ţine (de cineva) ca scaiul (de oaie) = a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări (pe cineva) pretutindeni. ** Compuse: scai-vânăt = plantă erbacee cu frunzele dinţate şi cu flori violacee dispuse în capitule (Eryngium planum); scaiul-dracului = plantă erbacee cu frunzele spinoase şi cu flori albastre-verzui (Eryngium campestre); scai-mărunt = turiţă. – Din scr. čkalj.
SCAI2 s.n. Imitaţie de piele făcută din material plastic, maleabilă şi rezistentă la schimbările de temperatură. – Et. nec.
SCAIETE, scaieţi, s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunzele sau capitulele ghimpoase, dintre care cea mai cunoscută are flori roşii-purpurii; ciulin (Carduus nutans). [Pr.: sca-ie-] – Scai1 + suf. -ete.
SCALAR1, scalari, s.m. Peşte originar din America de Sud, cu reflexe aurii şi brune, brăzdat de dungi transversale negre sau gri, folosit ca peşte de acvariu (Pteraphyllum scalare). – Din fr. scalaire.
SCALAR2, -Ă, scalari, -e, adj., s.m. (Mărime) care are o valoare determinată printr-o unitate de măsură şi printr-un număr real. – Din germ. Scalar, fr. scalaire.

SCALARIFORM, -Ă, scalariformi, -e, adj. În formă de scară (I 1). – Din fr. scalariforme.
SCALĂ, scale, s.f. Placă gradată montată la aparatele de radio, pe care se pot urmări, cu ajutorul unui indicator, posturile sau lungimea de undă pe care funcţionează aparatul la un moment dat. – Din it. scala.
SCALD, scalzi, s.m. Nume dat vechilor poeţi nordici, mai ales irlandezi. – Din fr. scalde.
SCALDĂ, scalde, s.f. (Pop.) 1. Loc de scăldat; scăldătoare. 2. Vas mare pentru îmbăiat; cadă. – Din scălda (derivat regresiv).
SCALEN, scaleni, -e, adj. 1. (În sintagma) Triunghi scalen = triunghi care are laturile neegale. 2. (În sintagma) Muşchi scalen (şi substantivat, m.) = fiecare dintre cei trei muşchi egali, în formă de triunghi scalen, situaţi în regiunea cervicală laterală. – Din fr. scaléne, lat. scalenus.
SCALIOLĂ, scaliole, s.f. (Constr.) Placă uşoară întrebuinţată pentru fabricarea pereţilor interiori în construcţiile prefabricate. – Din it., fr. scagliola.
SCALP, scalpuri, s.n. 1. Piele a capului uman împreună cu părul, smulsă de pe craniu în urma unui accident sau desprinsă cu un instrument ascuţit. 2. Scalpare. -Din fr. scalp.
SCALPA, scalpez, vb. I. Tranz. A desprinde, a jupui pielea craniului uman, a lua scalpul cuiva. – Din fr. scalper.
SCALPARE, scalpări, s.f. Acţiunea de a scalpa şi rezultatul ei; scalp (2). – V. scalpa.
SCALPEL, scalpele, s.n. (Adesea fig.) Cuţitaş cu lamă ascuţită, curbă, cu unul sau cu două tăişuri, folosit la disecţiile anatomice şi în chirurgie. [Pl. şi: scalpeluri] – Din fr. scalpel.
SCAMATOR, scamatori, s.m. Actor de circ care face scamatorii; prestidigitator, boscar. – Cf. fr. escamoteur.
SCAMATORIE, scamatorii, s.f. Faptă, acţiune aparent miraculoasă, făcută de scamator, bazată pe iluzii optice create de dibăcia şi de rapiditatea gesturilor acestuia, de agerimea mâinilor lui etc.; arta de a face astfel de fapte, acţiuni; prestidigitaţie, boscărie. * Fig. Mistificare, înşelăciune, potlogărie. – Scamator + suf. -ie.
SCAMĂ, scame, s.f. 1. Fir subţire şi scurt, destrămat dintr-o ţesătură (de bumbac, de lână sau de mătase). * (Cu sens colectiv) Fibre textile foarte scurte şi subţiri, rezultate în cursul proceselor tehnologice din filaturi, întrebuinţate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare; la fabricarea vatei medicinale etc.). 2. (Înv.; cu sens colectiv) Fire destrămate dintr-o pânză uzată, scămoşate şi întrebuinţate la pansamente, în loc de vată sau de tifon. 3. (La pl.) Puf al unor plante. – Et. nec. Cf. lat. squama.
SCAMONEE, scamonee, s.f. 1. Plantă din Asia Mică, cu frunze triunghiulare şi cu flori galbene (Convulvulus scammonea). 2. Suc răşinos extras din rădăcina acestei plante şi folosit în medicină. [Pr.: -ne-e] – Din fr. scammonée, lat. scammonea.
SCAMOTA vb. I v. escamota.
SCAMPOLO, scampolouri, s.n. (Rar) Bluză de damă, confecţionată din tricot, având la gât o deschizătură, prevăzută cu nasturi sau fermoar. – Din it. scampolo "cupon".
SCANA, scanez, vb. I. Tranz. (Tehn., Med.) A explora prin intermediul unui scaner. – Din engl. scan.
SCANARE, scanări, s.f. Acţiunea de a scana. – V. scana.
SCANDA, scandez, vb. I. Tranz. A recita un vers (de obicei grec sau latin), descompunându-l în diferitele sale unităţi metrice sau silabice; p. gener. a citi,

a vorbi sau a recita accentuând fiecare cuvânt, fiecare silabă. * A citi o frază muzicală accentuând timpii tari. – Din fr. scander.
SCANDAL, scandaluri, s.n. 1. Zarvă, vâlvă produsă de o faptă reprobabilă, ruşinoasă; indignare, revoltă provocată de o asemenea faptă. * Zgomot mare, gălăgie, tărăboi. ** Expr. (Fam.) A face cuiva scandal = a mustra aspru, a certa pe cineva cu vorbe aspre pe ton ridicat. 2. Întâmplare care tulbură ordinea publică; faptă urâtă, ruşinoasă, care provoacă indignare. * Situaţie ruşinoasă; ruşine. – Din fr. scandale, lat. scandalum.
SCANDALAGIOAICĂ, scandalagioaice, s.f. Femeie care are obiceiul să facă scandal, căreia îi place scandalul. – Scandalagiu + suf. -oaică.
SCANDALAGIU, scandalagii, s.m. Bărbat care obişnuieşte să facă scandal, căruia îi place scandalul. – Scandal + suf. -agiu.
SCANDALIZA, scandalizez, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) indigna, a (se) revolta în faţa unei fapte ruşinoase, a unui abuz, a unei nedreptăţi etc. – Din fr. scandaliser, lat. scandalizare.
SCANDALIZARE s.f. Faptul de a (se) scandaliza; indignare, revoltă provocată de o faptă scandaloasă. – V. scandaliza.
SCANDALIZAT, -Ă, scandalizaţi, -te, adj. (Despre oameni) Indignat, revoltat de o faptă scandaloasă; (despre manifestările oamenilor) care denotă scandalizare. – V. scandaliza.
SCANDALOS, -OASĂ, scandaloşi, -oase, adj. Care provoacă sau este de natură să provoace indignare; ruşinos, revoltător. – Din fr. scandaleux.
SCANDARE, scandări, s.f. 1. Acţiunea de a scanda. 2. Tulburare funcţională a vorbirii, constând în disocierea cuvintelor în silabe. – V. scanda.
SCANDINAV, -Ă, scandinavi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din una dintre populaţiile de bază ale Scandinaviei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Scandinaviei sau populaţiilor ei, privitor la Scandinavia sau la populaţiile ei. – Din fr. scandinave.
SCANDINAVIC, -Ă, scandinavici, -ce, adj. Scandinav (2). – Din germ. scandinavisch.
SCANDIU s.n. Element chimic, metal din grupa pământurilor rare, alb-cenuşiu cu luciu metalic, care se găseşte în natură sub formă de oxid. – Din fr. scandium, germ. Skandium.
SCANER, scanere, s.n. Aparat folosit în diferite sisteme de investigaţie pentru explorarea amănunţită punct cu punct. [Scris şi: scanner] – Din engl., fr. scanner.
SCAP, scapi, s.m. (Bot.) Tijă florală de obicei lipsită de frunze; peduncul. – Din fr. scape.
SCAPĂR s.n. Scăpărare. – Din scăpăra (derivat regresiv).
SCAPĂT s.n. (Rar) Apus, asfinţit (al soarelui). – Din scăpăta (derivat regresiv).
SCAPET, scapeţi, s.m. Bărbat care a fost castrat. * Spec. Membru al unei secte religioase creştine ai cărei adepţi se supuneau castrării. – Din rus. sckopeţ.
SCAPOLIT, scapolite, s.m. Mineral amorf, incolor sau opac, rezultat din unirea unui silicat de calciu cu unul de aluminiu, care se întâlneşte în unele roci vulcanice. – Din fr. scapolite.
SCAPUL, scapule, s.n. (Bot.) Tip de tulpină aeriană lungă, terminată cu o inflorescenţă, cu frunze prinse la noduri şi formând o rozetă. – Din fr. scapule.
SCAPULAR, -Ă, scapulari, -e, adj. Care aparţine umărului, privitor la umăr, din regiunea umărului. – Din fr. scapulaire.
SCAPULĂ, scapule, s.f. Os lat care, împreună cu clavicula şi cu humerusul, constituie umărul; omoplat. – Din lat. scapula.

SCARABEU, scarabei, s.m. 1. Insectă din ordinul coleopterelor, cu corpul lat şi turtit, de culoare neagră, cu capul şi cu picioarele dinţate, care se hrăneşte cu excremente (Scarabeus sacer). 2. Pecete, piatră gravată, bijuterie care înfăţişează un scarabeu (1). – Din fr. scarabée, lat. scarabaeus.
SCARAOSCHI s.m. v. scaraoţchi.
SCARAOŢCHI s.m. (Pop. şi fam.) Denumire dată căpeteniei dracilor; tartor. [Var.: scaraóschi s.m.] – Din sl. [Iuda] Iskariotîsků.
SCARĂ, stări, s.f. I. 1. Obiect (de lemn, de fier, de frânghie etc.) alcătuit din două părţi laterale lungi şi paralele, unite prin piese paralele aşezate transversal la distanţe egale şi servind pentru a urca şi a coborî la alt nivel. ** Scară de pisică = scară flexibilă formată din două parâme care susţin trepte de lemn, folosită în navigaţie. ** Expr. (se spune, în glumă, despre un om foarte înalt) Scara cerului. ** Compus: (Bot.) Scara Domnului = plantă erbacee din regiunea muntoasă cu flori albastre sau albe (Polemonium coeruleum). 2. Element de construcţie alcătuit dintr-un şir de trepte de lemn, marmură, piatră etc. (cu balustradă), servind pentru comunicarea între etaje, între o clădire şi exteriorul ei etc.; (la pl.) trepte. ** Scară rulantă = scară cu trepte mobile montate pe o bandă rulantă; escalator. * Treaptă sau şir de trepte la un vehicul, servind la urcare şi la coborâre. 3. Fiecare dintre cele două inele prinse de o parte şi de alta a şeii, în care călăreţul îşi sprijină piciorul. II. 1. Succesiune, şir, serie ordonată de elemente (mărimi, cifre etc.) aşezate în ordine crescândă, descrescândă sau cronologică, servind la stabilirea valorii a ceva. ** Scara fiinţelor (sau vieţuitoarelor) = şirul neîntrerupt al fiinţelor organizate, de la cele mai simple până la cele mai evoluate. Scara durităţii (sau de duritate) = succesiunea progresivă a durităţii celor zece minerale adoptate ca etalon al gradului de duritate. Scară muzicală = succesiune a sunetelor muzicale, cuprinzând aproximativ opt octave. (Tel.) Scară de gri = scară (II 1) care reprezintă variaţia luminaţiei în mai multe trepte între nivelul de alb şi nivelul de negru, folosită pentru controlul şi reglajul sistemelor de televiziune. * (Înv.) Tablă de materii, index. * Ierarhia condiţiilor, a stărilor, a rangurilor sociale. * Ierarhia manifestărilor şi a valorilor morale şi spirituale. 2. Serie de diviziuni la unele aparate şi instrumente (termometru, barometru etc.), formând o linie gradată, cu ajutorul căreia se face determinarea unei mărimi prin deplasarea unei părţi mobile. 3. Linie gradată care reproduce în mic unităţile de măsură şi care serveşte la măsurarea distanţelor sau a cantităţilor cuprinse într-o hartă, într-un plan, într-un desen. * Raport constant între dimensiunile reproduse pe o hartă, un desen etc. şi cele reale. ** Loc. adj. şi adv. La scară = într-un raport anumit şi constant faţă de realitate. ** Expr. A reduce la scară = a reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile, dar păstrând un raport constant al acestor dimensiuni faţă de realitate. 4. (În expr.) Pe (o) scară întinsă (sau largă) = în măsură mare, în proporţii mari. 5. Fig. Măsură, proporţie. – Lat. scala (cu unele sensuri după fr. échelle).
SCARIFICA, scarífic, vb. I. 1. A afâna pământul cu ajutorul scarificatorului. 2. A scormoni suprafaţa unui teren sau a unei şosele în refacere, pentru a uşura îndepărtarea pământului, a pietrelor etc. sau pentru a asigura o bună legătură între materialul nou şi cel vechi. 3. A cresta superficial pielea unui bolnav, provocând o uşoară sângerare în scop terapeutic sau pentru a introduce un medicament, un vaccin, pentru a face o analiză etc. – Din fr. scarifier, lat. scarificare.
SCARIFICARE, scarificări, s.f. Acţiunea de a scarifica şi rezultatul ei; scarificaţie. – V. scarifica.

SCARIFICAT, -Ă, scarificaţi, -te, adj. (Agr.; despre sol) Care a suferit o scarificare. – V. scarifica.
SCARIFICATOR, scarificatoare, s.n. 1. Maşină agricolă prevăzută cu mai multe cuţite subţiri dispuse vertical, care serveşte la afânarea pământului cu scopul de a asigura pătrunderea aerului la rădăcina plantelor. 2. Maşină rutieră prevăzută cu colţi de oţel, cu ajutorul căreia se scormoneşte suprafaţa unui teren sau a unei şosele în refacere pentru a uşura executarea lucrărilor ulterioare. 3. Instrument medical format din mai multe lame tăioase acţionate de un resort, folosit pentru crestarea superficială a pielii în scopuri terapeutice, pentru vaccinări etc. – Din fr. scarificateur.
SCARIFICAŢIE, scarificaţii, s.f. Scarificare. – Din fr. scarification, lat. scarificatio, -onis.
SCARLATINĂ, scarlatine, s.f. Boală infecţioasă, contagioasă şi epidemică (mai ales la copii), care se manifestă prin febră, dureri de gât şi o erupţie roşie pe tot corpul, urmată de descuamare. – Din fr. scarlatine.
SCARLATINOS, -OASĂ, scarlatinoşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de scarlatină, privitor la scarlatină. 2. S.m. şi f. Persoană bolnavă de scarlatină. – Din fr. scarlatineux.
SCARP, scarpi, s.m. (Înv.) Pantof de damă uşor; pantof de casă. – Din it. scarpa.
SCATIU, scatii, s.m. Pasăre cântătoare mică, foarte vioaie, cu ciocul puternic, penele verzi-gălbui, cenuşii pe spate, iar pe aripi cu două dungi negre (Carduelis spinus). – Din ngr. skathi.
SCATOALCĂ, scatoalce, s.f. (Fam.) Lovitură dată cuiva cu palma sau cu dosul mâinii; p. gener. bătaie. – Din rus. şkatúlka.
SCATOFAG, -Ă, scatofagi, -ge, adj., s.m. şi f. (Med.) Coprofag. – Din fr. scatophage.
SCATOFAGIE s.f. (Med.) Coprofagie. – Din fr. scatophagie.
SCATOL s.n. Substanţă care rezultă din descompunerea proteinelor în intestinul gros al mamiferelor. – Din fr. scatol.
SCATOLOGIC, -Ă, scatologici, -ce, adj. Care ţine de scatologie, care se referă la scatologie; scabros. – Din fr. scatologique.
SCATOLOGIE, scatologii, s.f. Glumă, afirmaţie sau scriere în care se vorbeşte de lucruri triviale, scabroase (legate de excremente). * (Med.) Tendinţă patologică de a utiliza cuvinte scabroase; coprolalie. – Din fr. scatologie.
SCAUN, scaune, s.n. I. 1. Mobilă (de lemn, de metal etc.), cu sau fără spetează, pe care poate să şadă o singură persoană. ** Scaun de tortură (sau de supliciu) = dispozitiv în formă de scaun pe care, în vechime, era imobilizat cel supus torturii. Scaun electric = dispozitiv pentru executarea prin electrocutare a condamnaţilor la moarte (în Statele Unite ale Americii). ** Compus: (pop.) Scaunul-lui-Dumnezeu = constelaţia Casiopeea. scaunul-cucului = (Bot.) plantă erbacee cu flori purpurii care creşte în locuri nisipoase şi pietroase (Dianthus giganteus). * Fig. (Mai ales urmat de determinări) Locul, funcţia deţinută de cineva ca membru al unei adunări (elective). 2. Tron; p. ext. funcţia şi autoritatea monarhului, a domnitorului; domnie. * Fig. Reşedinţa monarhului sau a cârmuirii; capitala unui stat. ** Sfântul Scaun sau Scaunul Apostolic (sau Pontifical) = reşedinţa papei; p. ext. papalitatea. * Circumscripţie teritorial-administrativă a saşilor şi a secuilor din Transilvania, în cadrul organizaţiei de stat austro-ungare. * (Determinat prin "de judecată") Instanţă judecătorească. II. 1. (Pop.; de obicei urmat de determinări) Dispozitiv de lemn în formă de masă sau de bancă, la care îşi exercită profesiunea diverşi meseriaşi. * Butuc pe care se taie carnea la măcelărie; p.

ext. măcelărie. 2. Suport, postament la diferite unelte, instrumente, maşini sau organe de maşini. 3. Schelet făcut din grinzi de lemn, care susţine învelitoarea unui acoperiş şi elementele pe care aceasta se sprijină. 4. Placă de lemn cu două picioruşe şi o faţă curbă, pe care se sprijină coardele instrumentelor muzicale cu arcuş. III. Faptul de a elimina materiile fecale; p. ext. (concr.) materiile fecale eliminate de cineva. – Lat. scamnum.
SCĂDEA, scad, vb. II. 1. Intranz. şi tranz. A (se) reduce, a (se) micşora, a (se) diminua, a descreşte sau a face să descrească (o cantitate, o valoare, un indice). ** Loc. adv. Pe scăzute = în curs de scădere. * Intranz. (Despre intervale de timp) A se scurta. 2. Tranz. (Mat.) A efectua operaţia de scădere. Scade pe 15 din 28. * A reţine o parte dintr-o sumă, înainte de a o achita. 3. Intranz. (Despre obiecte) A-şi micşora volumul, a se face mai mic, a se împuţina. * (Despre râuri, mări) A-şi împuţina apa (prin evaporare), a-şi coborî nivelul, a se retrage de la ţărm. * (Despre mâncăruri cu sos, cu zeamă) A-şi pierde apa sau o parte din apă prin fierbere; a se îngroşa. 4. Intranz. (Despre procese în desfăşurare) A slăbi în intensitate, în tărie; a descreşte. * (Despre foc) A se potoli. * (Despre voce, glas) A se coborî. 5. Intranz. (Despre soare, lună) A coborî spre apus, a începe să apună. – Lat. / * / excadere.
SCĂDERE, scăderi, s.f. 1. Acţiunea de a scădea şi rezultatul ei; reducere, micşorare, descreştere (a cantităţilor, a volumului, a proporţiilor). * Una dintre cele patru operaţii aritmetice fundamentale, prin care se determină diferenţa dintre două numere, diferenţă care adunată cu scăzătorul trebuie să dea un număr egal cu descăzutul. 2. Defect, cusur, lipsă, imperfecţiune. * (Înv.) Pierdere, diminuare a valorii. – V. scădea.
SCĂFÂRLIE, scăfârlii, s.f. (Pop. şi fam.) Ţeasta capului; craniu. * Cap. – Din scafă.
SCĂFIŢĂ, scăfiţe, s.f. Diminutiv al lui scafă. – Scafă + suf. -iţă.
SCĂIUŞ, scăiuşi, s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă acoperită de peri şi ţepi şi cu flori alburii sau albe-gălbui dispuse în capitule globuloase şi spinoase (Dipsacus pilosus). – Scai1 + suf. -uş.
SCĂLĂMBĂIA vb. I v. scălâmbăia.
SCĂLĂMBĂIALĂ s.f. v. scălâmbăială.
SCĂLĂMBĂIAT, -Ă adj. v. scălâmbăiat.
SCĂLĂMBĂIERE s.f. v. scălămbăiere.
SCALÂMB, -Ă, scălâmbi, -e, adj. (Pop. şi fam.; despre fiinţe; adesea substantivat) Cu membrele strâmbe, sucite; schimonosit. * (Despre încălţăminte) Deformat, scâlciat. – Et. nec.
SCĂLÂMBA vb. I v. scălâmbăia.
SCĂLÂMBARE s.f. v. scălâmbăiere.
SCĂLÂMBAT, -Ă adj. v. scălâmbăiat.
SCĂLÂMBĂIA, scălâmbăiez, vb. I. Refl. (Pop şi fam.) A se strâmba, a se schimonosi. [Pr.: -bă-ia, – Var.: scălămbăiá, scălâmbá vb. I] – Din scălâmb.
SCĂLÂMBĂIALĂ, scălâmbăieli, s.f. (Pop. şi fam.) Scălâmbăiere. [Pr.: -bă-ia÷, Var.: scălămbăiálă s.f.] – Scălâmbăia + suf. -eală.
SCĂLÂMBĂIAT, -Ă, scălâmbăiaţi, -te, adj. (Pop. şi fam.) Strâmb, sucit; schimonosit, deformat, pocit. [Pr.: -bă-iat, – Var.: scălămbăiát, -ă, scălâmbát, -ă adj.] – V. scălâmbăia.
SCĂLÂMBĂIERE, scălămbăieri, s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de a se scălâmbăia şi rezultatul ei; scălâmbăială, scălâmbătură. [Pr.: -bă-ie÷, – Var.: scălămbăiére, scălâmbáre s.f.] – V. scălâmbăia.
SCĂLÂMBĂTURĂ, scălâmbături, s.f. (Înv.) Scălâmbăiere. – Scălămba + suf. -ătură.

SCĂLDA, scald, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face baie, a (se) îmbăia. * Refl. Fig. A se reflecta, a se oglindi. 2. Tranz. (Adesea fig.) A uda, a muia. ** Expr. A-şi scălda ochii în lacrimi = a lăcrima sau a plânge. * (Despre ape) A curge udând un teritoriu. 3. Refl. (Despre păsări şi alte animale) A se cufunda, a se tăvăli în nisip, în praf etc. 4. Tranz. (Fam.; în expr.) A o scălda = a evita un răspuns sau o atitudine hotărâtă, a răspunde evaziv. – Lat. excaladare.
SCĂLDARE, scăldări, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) scălda şi rezultatul ei. – V. scălda.
SCĂLDAT, scăldaturi, s.n. Faptul de a (se) scălda; (concr.) loc (într-o apă curgătoare) unde se face baie. – V. scălda.
SCĂLDĂTOARE, scăldători, s.f. 1. Loc de scăldat; scaldă. 2. (Pop.) Cadă, albie; p. ext. bazin. 3. Îmbăiere, baie; scăldat. 4. Fig. (Rar) Trecere a soarelui dincolo de linia orizontului; apus. – Scălda + suf. -ătoare.
SCĂMOS, -OASĂ, scămoşi, -oase, adj. Cu scame. * Cu aspect pufos. – Scamă + suf. -os.
SCĂMOŞA, scămoşez, vb. I. 1. Refl. (Despre produse textile; la pers. 3) A se face scame, a se face ca scama, a se destrăma (în urma uzurii, a unui defect de fabricaţie etc.). 2. Tranz. A face ca o ţesătură să capete un aspect pufos şi să devină mai moale (prelucrând-o cu ajutorul unei maşini speciale). – Din scămos.
SCĂMOŞARE s.f. Faptul de a (se) scămoşa; scămoşat1. – V. scămoşa.
SCĂMOŞAT1 s.n. Scămoşare. – V. scămoşa.
SCĂMOŞAT2, -Ă, scămoşaţi, -te, adj. (Despre o ţesătură) Destrămat, cu scame; pufos; scămos. – V. scămoşa.
SCĂPA, scap, vb. I. 1. Intranz. A se desprinde din...; a se elibera, a se salva (dintr-o cursă, dintr-o strânsoare etc.); a se descătuşa. * A se strecura prin..., a străbate. * A ieşi cu bine dintr-un necaz, dintr-o încurcătură, dintr-o situaţie grea; a se feri de..., a evita, a se apăra de... * Intranz. şi tranz. A reuşi să (se) elibereze de cineva sau de ceva supărător, neplăcut; a (se) descotorosi, a (se) debarasa. * Tranz. A nu mai putea prinde (fiindcă a fugit smulgându-se din mâna cuiva, desprinzându-se din legăturile în care era legat etc.). 2. Tranz. A lăsa un obiect să cadă din mână fără voie (din cauza unei emoţii, a neatenţiei sau din cauză că este prea greu); a da drumul din mână involuntar la ceva. ** Expr. A scăpa din mână (pe cineva sau ceva) = a) a pierde de sub control (pe cineva sau ceva); b) a pierde un bun prilej de a face, de a obţine ceva. 3. Intranz. (Rar; despre Soare) A coborî spre asfinţit; a fi în declin, a trece de... 4. Refl. A spune sau a face ceva fără voie, din greşeală; a nu se putea stăpâni de a spune sau de a face ceva. ** Expr. (Tranz.) A scăpa o vorbă = a face (din imprudenţă) o indiscreţie. 5. Tranz. A pierde un spectacol, o întâlnire, un tren etc.; a nu mai apuca, a nu mai prinde (întârziind), a sosi prea târziu. 6. Tranz. A lăsa neobservat, a pierde din vedere, a nu lua în seamă, a omite. ** Expr. A nu scăpa (pe cineva sau ceva) din ochi (sau din vedere) = a ţine (pe cineva sau ceva) sub continuă observaţie. * Intranz. A trece neobservat, neluat în seamă. 7. Intranz. A nu reuşi momentan să-şi amintească de... 8. Refl. A avea senzaţia acută de defecare sau de urmare, a simţi imperios nevoia de a ieşi afară. – Lat. / * / excappare.
SCĂPARE, scăpări, s.f. Acţiunea de a (se) scăpa şi rezultatul ei; eliberare, salvare. ** Expr. Scăpare din (sau de) vedere = omitere involuntară. A avea (sau a-şi păstra) o portiţă de scăpare = a avea (sau a-şi păstra) un mijloc de a ieşi onorabil dintr-o situaţie neplăcută, încurcată. * Mijloc, posibilitate de a scăpa (1). – V. scăpa.

SCĂPAT, -Ă, scăpaţi, -te, adj. 1. Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; salvat. 2. Care a fost lăsat din mână involuntar. 3. (Despre cuvinte) Care a fost rostit în grabă, fără voie. 4. Omis. – V. scăpa.
SCĂPĂRA, scápăr, vb. I. Intranz. 1. A produce scântei prin lovirea cremenei cu amnarul; p. gener. (despre pietre sau corpuri dure) a scoate scântei prin ciocnire. ** Expr. Cât ai scăpăra din amnar = extrem de repede. A-i scăpăra (cuiva) picioarele (sau călcâiele) = a fugi foarte repede; a-i sfârâi călcâiele. A scăpăra din picioare = a bate din picioare; a fi nerăbdător. A-i scăpăra cuiva buza (sau buzele, măseaua) de... = a avea mare nevoie de... * Tranz. A aprinde un chibrit. * Tranz. şi intranz. (Despre foc şi flăcări) A arunca, a împrăştia scântei. * (Despre fulgere) A se ivi, a izbucni. * Fig. A apărea, a se ivi deodată, fulgerător. ** Expr. A-i scăpăra (cuiva) prin minte (sau prin cap etc.) = a i se ivi (cuiva) brusc în minte, a-i trece (cuiva) repede prin minte. 2. A scânteia, a sclipi. * (Despre ochi) A arunca priviri vii, scânteietoare. ** Expr. A-i scăpăra (cuiva) ochii = a) a fi foarte flămând; b) a fi foarte furios; c) a simţi o durere foarte puternică. – Et. nec.
SCĂPĂRARE, scăpărări, s.f. Acţiunea de a scăpăra şi rezultatul ei; scapăr – V. scăpăra.
SCĂPĂRAT s.n. Faptul de a scăpăra. – V. scăpăra.
SCĂPĂRĂTOR, -OARE, scăpărători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care scapără; scânteietor, sclipitor. * Fig. Extrem de inteligent, dotat cu o inteligenţă vie. 2. S.f. Obiect (cremene, amnar, iască etc.) cu care se scapără pentru a produce scântei. * (Reg.) Chibrit. – Scăpăta + suf. -ător.
SCĂPĂTA, scápăt, vb. I. Intranz. 1. (Pop.; despre Soare, Lună şi alţi aştri; la pers. 3) A coborî spre astintit; a apune, a asfinţi. * A aluneca în jos, a cădea, a se cufunda. * (Despre ochi, priviri) A luneca, a se abate de pe obiectul fixat (din cauza oboselii). 2. A sărăci. – Lat. / * / excapitare.
SCĂPĂTARE s.f. Acţiunea de a scăpăta şi rezultatul ei. – V. scăpăta.
SCĂPĂTAT1 s.n. (Pop.) Apus, asfinţit. – V. scăpăta.
SCĂPĂTAT2, -Ă, scăpătaţi, -te, adj. Care a sărăcit; sărac. – V. scăpăta.
SCĂRICICĂ, scăricele, s.f. Scăriţă (1). – Scară + suf. -icică.
SCĂRIŞOARĂ, scărişoare, s.f. Scăriţă (1). – Scară + suf. -işoară.
SCĂRIŢĂ, scăriţe, s.f. 1. Diminutiv al lui scară; scăricică, scărişoară. 2. Unul dintre cele trei oscioare ale urechii mijlocii. – Scară + suf. -iţă.
SCARMĂNA, scármăn, vb. I. Tranz. 1. A smulge şi a răsfira (cu mâna sau cu maşini speciale) lâna brută sau alte materiale fibroase, pentru a desface fibrele, a le curăţa de impurităţi şi a le înfoia. * A smulge fulgii penelor pentru a face puf. 2. Fig. (Fam.) A bate sau a certa pe cineva. – Et. nec.
SCĂRMĂNARE, scărmănări, s.f. Acţiunea de a scărmăna şi rezultatul ei; scărmănat1. – V. scărmăna.
SCĂRMĂNAT1 s.n. Scărmănare. – V. scărmăna.
SCĂRMĂNAT2, -Ă, scărmănaţi, -te, adj. (Despre lână şi alte materiale fibroase) Care a fost desfăcut, curăţat, afânat prin desprinderea, răsfirarea etc. firelor sau fibrelor cu mâna sau cu maşini speciale. – V. scărmăna.
SCĂRMĂNĂTOR, -OARE, scărmănători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. (Rar) Persoană care se îndeletniceşte cu scărmănatul1. 2. S.f. Unealtă de scărmănat lâna; darac. – Scărmăna + suf. -ător.
SCĂRMĂNĂTURĂ, scărmănături, s.f. 1. Faptul de a scărmăna; (concr.) lână scărmănată. 2. Fig. (Fam.) Bătaie, scărmăneală. – Scărmăna + suf. -ătură.
SCĂRMĂNEALĂ, scărmăneli, s.f. (Fam.) Bătaie, păruială, scărmănătură; ceartă. – Scărmăna + suf. -eală.

SCĂRPINA, scárpin, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A (se) râcâi sau a (se) freca cu unghiile, cu degetele, cu un obiect sau de ceva tare, în locul unde simte o senzaţie de mâncărime a pielii. 2. Tranz. Fig. (Fam.) A bate pe cineva. – Lat. scarpinare.
SCĂRPINARE, scărpinări, s.f. Acţiunea de a (se) scărpina; scărpinat, scărpinătură – V. scărpina.
SCĂRPINAT s.n. Scărpinare. – V. scărpina.
SCĂRPINĂTOARE, scărpinători, s.f. 1. Dispozitiv, obiect cu care sunt scărpinate (sau de care se freacă pentru a se scărpina) unele animale domestice. 2. Obiect în formă de beţişor, prevăzut la un capăt cu o lopăţică, folosit odinioară de oameni pentru a se scărpina. – Scărpina + suf. -ătoare.
SCĂRPINĂTURĂ, scărpinături, s.f. Scărpinare. – Scărpina + suf. -ătură.
SCĂUIEŞ s.n. v. scăunaş.
SCĂUNAŞ, (1) scăunaşe, s.n., (2) scăunaşi, s.m. 1. S.n. Scăunel. 2. S.m. (Înv.) Negustor de vite sau de cereale; colector (de produse alimentare); comisionar (al unui negustor). [Pr.: scă-u÷, – Var.: (reg., 1) scăuiéş s.n.] – Scaun + suf. -aş.
SCĂUNEL, scăunele, s.n. Diminutiv al lui scaun; scăunaş. [Pr.: scă-u-] – Scaun + suf. -el.
SCĂUNOAIE, scăunoaie, s.f. Unealtă a dulgherului sau a dogarului, constând dintr-o bancă pe care lucrătorul şade călare, pentru a putea apăsa cu piciorul pe pedala care fixează lemnul de cioplit. [Pr.: scă-u-] – Scaun + suf. -oaie.
SCĂZĂMÂNT, scăzăminte, s.n. Pierdere, reducere (în greutate, volum etc.), scădere; (concr.) parte (dintr-o marfă) care se pierde, se reduce (în greutate, volum etc.). – Scădea + suf. -ământ.
SCĂZĂTOR, scăzători, s.m. (Mat.) Număr care se scade din altul. – Scădea + suf. -ător.
SCĂZUT, -Ă, scăzuţi, -te, adj. 1. (Despre ape) Cu nivelul coborât. * (Despre mâncăruri) Cu sos puţin şi bine legat. 2. (Despre voce, glas) Cu intensitate slabă; coborât, şoptit. 3. (Despre temperatură) Cu valori coborâte, joase. – V. scădea.
SCÂLCIA, scâlciez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (i se) toci încălţămintea (într-o parte); a (se) deforma. 2. Tranz. Fig. A pronunţa incorect cuvintele; a schimonosi, a poci. [Pr.: -ci-a] – Et. nec.
SCÂLCIAT, -Ă, scâlciaţi, -te, adj. 1. (Despre încălţăminte; p. gener. despre alte obiecte) Tocit (într-o parte); deformat. 2. Fig. (Despre cuvinte) Schimonosit, pocit (în pronunţare). [Pr.: -ci-at] – V. scâlcia.
SCÂLCIETURĂ, scâlcieturi, s.f. Faptul de a (se) scâlcia; deformare; (concr.) parte deformată (prin tocire) a unui obiect (în special a încălţămintei). [Pr.: -ci-e-] – Scâlcia + suf. -ătură.
SCÂNCEALĂ, scânceli, s.f. Faptul de a (se) scânci; scâncit; p. ext. scâncet. – Scânci + suf. -eală.
SCÂNCET, scâncete, s.n. Plâns înăbuşit, slab şi întretăiat (specific copiilor mici); scânceală, scâncitură, scâncit. * Vaiet (de păsări, de animale); scheunat. – Scânci + suf. -et.
SCÂNCI, scâncesc, vb. IV. Intranz. şi refl. A plânge înăbuşit, slab şi întretăiat. * Intranz. (Despre animale) A se văita, a geme; (despre câini) a scheuna. – Din sl. skyčati.
SCÂNCIT1 s.n. Faptul de a (se) scânci; scânceală; p. ext. scâncet. – V. scânci.
SCÂNCIT2, -Ă, scânciţi, -te, adj. 1. (Mai ales despre copii) Care scânceşte. 2. (Despre sunete, glas etc.) Tânguitor, jalnic. – V. scânci.

SCÂNCITOR, -OARE, scâncitori, -oare, adj. Care scânceşte. – Scânci + suf. -tor.
SCÂNCITURĂ, scâncituri, s.f. Scâncet. – Scânci + suf. -tură.
SCÂNDURĂ, scânduri, s.f. Piesă de lemn cu secţiunea transverală dreptunghiulară, mai mult lată decât groasă, obţinută prin tăierea în lung a trunchiului unui copac şi întrebuinţată la lucrări de construcţii şi de tâmplărie. ** Expr. A fi (sau a se usca, a rămâne) ca scândura (sau scândură) = a fi extrem de slab. A lăsa pe cineva scândură (sau ca scândura) = a lăsa pe cineva complet sărac. * Podele, duşumea. – Lat. scandula.
SCÂNDURĂRIE s.f. Depozit de scânduri; totalitatea scândurilor din care este construit un obiect; mulţime de scânduri. – Scándură + suf. -ărie.
SCÂNDUREA, -ICĂ, scândurele, s.f. Diminutiv al lui scândură; scândurice, scânduriţă. – Scândură + suf. -ea, -ică.
SCÂNDURICE, scândurici, s.f. Scândurea. – Scândură + suf. -ice.
SCÂNDURIŢĂ, scânduriţe, s.f. Scândurea. * Un fel de lopăţică la amnarul războiului de ţesut, care ajută la înfăşurarea pânzei ţesute pe sulul de dinainte. – Scândură + suf. -iţă.
SCÂNTEIA, pers. 3 scânteiază, vb. I. Intranz. 1. A licări ca o scânteie; a sclipi, a străluci, a luci. * (Despre ochi) A privi viu, pătrunzător (sub impresia unui sentiment puternic). 2. A împrăştia scântei. [Pr.: -te-ia] – Din scânteie.
SCÂNTEIE, scântei, s.f. 1. Particulă solidă incandescentă care sare din foc, dintr-un corp aprins, din ciocnirea unor corpuri dure etc. sau care însoţeşte o descărcare electrică, şi care se stinge foarte repede. ** Expr. A i se face (cuiva) scântei (pe dinaintea ochilor), se zice când cineva primeşte o lovitură puternică (şi are senzaţia că vede scântei). A se învăţa (sau a se deprinde) ca ţiganul cu scânteia = a se deprinde cu răul. * P. ext. Lumină slabă, de-abia întrezărită, cu sclipiri intermitente; licărire. 2. Fig. Fapt în aparenţă neînsemnat care declanşează o acţiune, un sentiment etc. 3. Fig. Părticică neînsemnată din ceva; fărâmă, pic. O scânteie de talent. [Pr.: -te-ie, – Var.: (înv.) schintéie s.f.] – Lat. / * / scantillia (= scintilla).
SCÂNTEIERE, scânteieri, s.f. Faptul de a scânteia; lumină slabă (şi intermitentă). * Variaţie a strălucirii şi a culorii stelelor. [Pr.: -te-ie-] – V. scânteia.
SCÂNTEIETOR, -OARE, scânteietori, -oare, adj. (Adesea fig.) Care scânteiază; strălucitor, sclipitor. * Care pare că împrăştie scântei; viu, lucitor. * Fig. Extrem de inteligent. [Pr.: -te-ie-] – Scânteia + suf. -ător.
SCÂNTEIOARĂ, scânteioare, s.f. 1. Diminutiv al lui scânteie; scânteiuţă (I). 2. (Bot.) Scânteiuţă (II 1). [Pr.: -te-ioa-] – Scânteie + suf. -ioară.
SCÂNTEIOS, -OASĂ, scânteioşi, -oase, adj. (Înv.; despre ochi, privire) Scânteietor, strălucitor. [Pr.: -te-ios] – Scânteie + suf. -os.
SCÂNTEIUŢĂ, scânteiuţe, s.f. I. Scânteioară (1). II. (Bot.) 1. Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată la bază şi cu flori roşii, roz sau albastre; scânteioară (2), ochişor (2) (Angallis arvensis). 2. Plantă erbacee mică din familia liliaceelor, cu frunze liniare şi cu flori galbene (Gagea arvensis). 3. (La pl.) Brumărea. [Pr.: -te-iu-] – Scânteie + suf. -uţă.
SCÂRBAVNIC, -Ă, scârbavnici, -ce, adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. – Scârbă + suf. -avnic.
SCÂRBĂ, scârbe, s.f. 1. Aversiune nestăpânită (fizică sau morală) faţă de cineva sau de ceva; dezgust, repulsie; greaţă, silă. ** Loc. vb. A-i fi (sau a i se face) cuiva scârbă sau a-l prinde (sau a-l cuprinde) pe cineva scârba (sau o scârbă) = a se scârbi. * (Rar) Ceea ce provoacă scârbă (1) sau, p. ext., spaimă, groază. 2. (Fam.) Epitet pentru o fiinţă murdară, dezgustătoare sau josnică,

mârşavă; p. ext. epitet pentru o ființă neînsemnată. * Faptă urâtă, nedemnă; ticăloşie. * (La pl.) Vorbe murdare, triviale; ocări, înjurături. 3. (Reg.) Întristare, mâhnire, supărare. * Grijă, necaz; nenorocire. 4. (Înv.) Mânie, furie; duşmănie. – Din sl. skrŭbî.
SCÂRBELNIC, -Ă, scârbelnici, -ce, adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. – Scârbă + suf. -elnic.
SCÂRBI, scârbesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A simţi sau a produce scârbă (1); a (se) îngreţoşa, a (se) dezgusta. 2. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) întrista, a (se) supăra. 3. Refl. (Înv.) A se înfuria, a se mânia. – Din scârbă.
SCÂRBIT, -Ă, scârbiţi, -te, adj. (Despre oameni) Plin de scârbă; îngreţoşat, dezgustat. * (Reg.) Întristat, supărat. – V. scârbi.
SCÂRBOS, -OASĂ, scârboşi, -oase, adj. 1. Care provoacă scârbă (1), greaţă, repulsie; silă; dezgustător, respingător, greţos. 2. Care inspiră dispreţ; josnic, detestabil. ** Expr. A fi scârbos la gură sau a avea gură scârboasă = a întrebuinţa vorbe urâte, triviale. 3. (Fam.; despre oameni) Care se îngreţoşează uşor, căruia i se face uşor greaţă. 4. (Fam.; despre oameni) Greu de mulţumit; dezagreabil, nesuferit. – Scârbă + suf. -os.
SCÂRBOŞENIE, scârboşenii, s.f. Însuşirea de a fi scârbos; (concr.) lucru scârbos, ființă scârboasă; faptă, purtare, vorbă scârboasă. – Scârbos + suf. -enie.
SCÂRNAV, -Ă, scârnavi, -e, adj. 1. (Reg.) Plin de murdărie; murdar. 2. Fig. Dezgustător, greţos, scârbos; josnic, ticălos, infam; trivial, obscen. [Acc. şi: scârnáv] – Din sl. skvrŭnavŭ.
SCÂRNĂ s.f. (Pop.) Excremente. – Din sl. skvrŭna.
SCÂRNĂVENIE s.f. (Rar) Scârnăvie. – Scârnav + suf. -enie.
SCÂRNĂVI, scârnăvesc, vb. IV. Refl. (Rar) A se murdări, a se acoperi, a se întina cu scârnă. * A defeca. – Din scârnav.
SCÂRNĂVIE, scârnăvii, s.f. 1. Lucru murdar, scârnav; scârnăvenie, murdărie. 2. Fig. Om, lucru, faptă fără valoare, de nimic. – Scârnav + suf. -ie.
SCÂRŢ interj. 1. Cuvânt care imită zgomotul ascuţit, strident produs de uşi, roţi etc. * Cuvânt care imită zgomotul ascuţit, alternativ al unui lucru care se mişcă când într-un sens, când în altul. ** Compus: s.m. scârţa-scârţa pe-hârtie = (depr.) funcţionar, conţopist. 2. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de încălţăminte în timpul mersului. * (Substantivat) Adaos (din piele) la încălţăminte, pentru a o face să scârţâie în timpul mersului. 3. (Fam.) Exclamaţie de dezaprobare, de împotrivire sau de dispreţ faţă de afirmaţia cuiva; da' de unde!, vorbă să fie!. [Var.: scârţa, scârţai interj.] – Onomatopee.
SCÂRŢA interj. v. scârţ.
SCÂRŢAR interj. v. scârţ.
SCÂRŢAR, scârţari, adj., s.m. (Reg.) (Om) meschin, zgârcit. – Scârţ + suf. -ar.
SCÂRŢĂI vb. IV. v. scârţâi.
SCÂRŢÂI, scărţâi, vb. IV. Intranz. 1. A produce (prin frecare, deplasare, din cauza greutăţii etc.) un zgomot ascuţit, strident, neplăcut. ** Expr. A unge osia ca să nu scârţâie (carul) = a mitui. (Tranz.) A scârţâi uşa cuiva = a stărui pe lângă cineva cu insistenţe plictisitoare. * (Despre vehicule încărcate cu poveri) A merge, a înainta cu greu (făcând un zgomot strident). * (Despre încălţăminte) A produce (în timpul mersului) un zgomot ascuţit, caracteristic. 2. P. anal. A cânta prost, strident, dintr-un instrument muzical cu coarde. ** Tranz. Scârţâie o melodie. * A scrie greu, mişcând anevoie (şi apăsat) tocul pe hârtie. 3. (Despre insecte) A scoate sunete ascuţite, asemănătoare cu scârţâitul produs prin frecare. 4. Fig. (Fam.; despre acţiuni, activităţi, întreprinderi) A progresa greu, anevoie; a nu funcţiona cum trebuie. * (Despre

oameni) A nu se simţi bine, a o duce rău cu sănătatea. [Var.: scârţâi, scârţâí vb. IV] – Scârţ + suf. -âi.
SCÂRŢÂIALĂ, scârţâieli, s.f. Scârţâit1. [Pr.: -ţâ-ia-] – Scârţâi + suf. -eală.
SCÂRŢÂIRE, scârţâiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a scârţâi. – V. scârţâi.
SCÂRŢÂIT1 s.n. Faptul de a scârţâi; zgomot sau sunet ascuţit, strident care se produce prin frecare, deplasare, apăsare etc.; scârţială, scârţâitură. * Sunet sau serie de sunete stridente scoase de un instrumentist fără talent care cântă la un instrument cu coarde. – V. scârţâi.
SCÂRŢÂIT2, -Ă, scârţâiţi, -te, adj. (Rar) Scârţâitor. – V. scârţâi.
SCÂRŢÂITOR, -OARE, scârţâitori, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care scârţâie, care produce un scârţâit1; care se aude strident, care produce o senzaţie auditivă neplăcută; scârţâit2. 2. S.f. Dispozitiv (rudimentar) de lemn prevăzut cu aripioare care, mişcate de vânt sau cu mâna, produc un zgomot strident şi alungă păsările din semănături. 3. S.f. Hârâitoare. 4. S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele înţepătoare şi cu flori verzui; troscoţel (Polycnemum arvense). [Pr.: -ţâ-i, – Var.: scârţiitór, -oare adj.] – Scârţâi + suf. -tor.
SCÂRŢÂITURĂ, scârţâituri, s.f. Scârţâit1. [Pr.: -ţâ-i÷, – Var.: scârţiitúră s.f.] – Scârţâi + suf. -tură.
SCÂRŢII vb. IV v. scârţâi.
SCÂRŢIITOR, -OARE adj. v. scârţâitor.
SCÂRŢIITURĂ s.f. v. scârţâitură.
SCELERAT, -Ă, sceleraţi, -te, s.m. şi f. (Livr.) Persoană vinovată de nelegiuiri, de crime sau socotită capabilă să le săvârşească; om mârşav, ticălos, criminal. ** (Adjectival) Om scelerat. – Din fr. scélérat, lat. sceleratus.
SCELERATEŢE s.f. (Rar) Manieră de a acţiona ca un scelerat. – Din fr. scélératesse.
SCENARIST, -Ă, scenarişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care scrie scenarii. – Din fr. scénariste.
SCENARISTIC, -Ă, scenaristici, -ce, adj. s.f. 1. Adj. Referitor la scenariu, de scenariu. 2. S.f. Arta de a scrie scenarii. – Scenariu + suf. -istic.
SCENARIU, scenarii, s.n. Textul succint al unei piese de teatru, al unui spectacol sau al unui film, de obicei împreună cu indicaţiile tehnice şi de regie. – Din fr. scénario, it. scenario.
SCENARIZA, scenarizez, vb. I. Tranz. A transpune o lucrare, un fapt etc. în scenariu de teatru sau de film. – Din engl. scenarize.
SCENARIZARE, scenarizări, s.f. Acţiunea de a scenariza. – V. scenariza.
SCENARIZAT, -Ă, scenarizaţi, -te, adj. (Despre scrieri, fapte) Care a fost transpus într-un scenariu. – V. scenariza.
SCENĂ, scene, s.f. 1. Parte mai ridicată şi special amenajată în incinta unei săli de spectacole sau în aer liber, unde se desfăşoară reprezentaţiile. ** Expr. A pune în scenă = a regiza. * Teatru. ** Expr. A părăsi scena = a) a părăsi profesiunea de actor; b) a se retrage dintr-o activitate. 2. Subdiviziune a unui act dintr-o operă dramatică, marcată prin intrarea sau ieşirea unui personaj. 3. Fig. Loc unde se petrece ceva. 4. Fig. Acţiune capabilă de a impresiona pe cineva, de a-i atrage atenţia; întâmplare interesantă. * (Concr.) Compoziţie plastică în care sunt de obicei înfăţişate mai multe personaje. 5. Fig. Ceartă, ieşire violentă. ** Expr. (Fam.) A-i face cuiva o scenă = a aduce cuiva imputări violente (cu ameninţări, cu lacrimi etc.). – Din fr. scéne, it. scena, lat. scaena.
SCENETĂ, scenete, s.f. Piesă de teatru de proporţii reduse şi cu personaje puţine. – Din scenă (după fr. saynéte).

SCENIC, -Ă, scenici, -ce, adj. 1. Care aparţine scenei (1), privitor la scenă. ** Spaţiu scenic = parte a scenei expusă vederii publicului, unde se desfăşoară jocul actorilor. Perspectivă scenică = vedere de ansamblu a unui decor. 2. Care este adaptat teatrului, de teatru. – Din fr. scénique, it. scenico, lat. scaenicus.
SCENOGRAF, -Ă, scenografi, -e, s.m. şi f. Persoană care face decorurile (şi costumele) unui spectacol. ** (Adjectival) Pictor scenograf. – Din fr. scénographe.
SCENOGRAFIC, -Ă, scenografici, -ce, adj. Care aparţine scenografiei, privitor 1a scenografie. – Din fr. scénographique.
SCENOGRAFIE s.f. Arta de a executa decoruri, costume etc. pentru un spectacol. – Din fr. scénographie.
SCENOTEHNIC, -Ă, scenotehnici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Tehnica folosirii trucajelor mecanice şi a aparaturii de scenă în teatru. 2. Adj. Referitor la scenotehnică, de scenotehnică (1). – Scenă + tehnică.
SCEPTIC, -Ă, sceptici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu are încredere în nimic, care se îndoieşte de toate. 2. Adj. Care aparţine scepticismului, privitor la scepticism. 3. S.m. şi f. Adept al scepticismului (1). – Din fr. sceptique.
SCEPTICISM s.n. 1. Concepţie care pune la îndoială posibilitatea cunoaşterii veridice a realităţii lumii exterioare sau, în general, a oricărei cunoştinţe certe, punând accentul pe caracterul relativ incomplet şi imprecis al acesteia. 2. Atitudine de neîncredere, de îndoială faţă de cineva sau de ceva. – Din fr. scepticisme.
SCEPTRU, sceptre, s.n. Toiag, baston (împodobit) purtat de suverani ca simbol al autorităţii. * Fig. Demnitate, putere, mărire, autoritate de suveran; domnie, conducere. – Din fr. sceptre, lat. sceptrum.
SCHEAMĂT, scheamete, s.n. (Reg.) Sunet caracteristie prin care câinele anunţă apropierea vânatului sau o stare fizică neplăcută. – Contaminare între scheau şi geamăt.
SCHECI, scheciuri, s.n. Scurtă scenetă cu caracter glumeţ, satiric şi, de obicei, cu temă actuală. – Din fr.; engl. sketch.
SCHELĂ, schele, s.f. 1. Construcţie auxiliară provizorie, metalică sau de lemn, servind ca suport muncitorilor care lucrează la înălţime; eşafodaj. 2. Punte improvizată sau fixă care face legătura între o navă şi ţărm sau chei. 3. Unitate industrială care se ocupă de exploatarea unui zăcământ de ţiţei. * Fiecare dintre sondele care alcătuiesc această unitate. 4. (Înv.) Port pe malul unui fluviu; p. restr. debarcader. * Punct vamal situat într-un asemenea port (sau lângă o apă). 5. (Înv. şi reg.) Târg; piaţă de mărfuri. – Din scr. skela, bg. skelja.
SCHELĂLĂI, pers. 3 schelălăie, vb. IV. Intranz. A chelălăi. – Pref. s-+ chelălăi.
SCHELĂLĂIT, schelălăituri, s.n. Chelălăit1. – V. schelălăi.
SCHELĂRIE, schelării, s.f. 1. Scheletul unei construcţii, al unui sistem tehnic etc. 2. Totalitatea schelelor folosite la executarea sau la repatarea unei construcţii. – Schelă + suf. -ărie.
SCHELET, schelete, s.n. 1. Totalitatea oaselor care susţin corpul unui vertebrat; sistemul osos aşezat în poziţia sa naturală. 2. Totalitatea elementelor sau pieselor care constituie sistemul de rezistenţă al unei construcţii sau al unui ansamblu tehnic. 3. Fig. Planul unei opere literare sau ştiinţifice; schemă. – Din fr. squelette.
SCHELETIC, -Ă, scheletici, -ce, adj. (Despre fiinţe) Cu înfăţişare de schelet (1); (prin exagerare) foarte slab, uscat. – Din fr. squelettique.

SCHELETON, scheletoane, s.n. 1. Sanie de metal foarte joasă, pe care se stă culcat pe burtă. 2. Probă sportivă practicată cu scheletonul (1). – Din engl. skeleton.
SCHEMATIC, -Ă, schematici, -ce, adj. Construit, alcătuit în linii generale, fără prezentarea amănuntelor. * (Depr.) Care nu depăşeşte anumite tipare, anumite şabloane; fără adâncime, superficial; rigid, dogmatic. – Din fr. schématique.
SCHEMATISM s.n. Tendinţă, mod de a concepe sau de a prezenta lucrurile într-o formă schematică, simplistă; respectarea rigidă, dogmatică a anumitor formule fixe. – Din fr. schématisme, lat. schematismus.
SCHEMATIZA, schematizez, vb. I. Tranz. A da unei opere, unei lucrări etc. un caracter schematic, a prezenta ceva în mod schematic; a simplifica (în mod excesiv). – Din fr. schématiser.
SCHEMATIZANT, -Ă, schematizanţi, -te, adj. Care schematizează. – Din fr. schématizant (după schemă).
SCHEMATIZARE, schematizări, s.f. Acţiunea de a schematiza şi rezultatul ei. – V. schematiza.
SCHEMĂ, scheme, s.f. 1. Plan redus la câteva linii sau idei generale principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări. 2. Reprezentare grafică simplificată a elementelor sau caracteristicilor structurii unui aparat, ale unei maşini, ale unei instalaţii, ale unui proces ete. ** (Tehn.) Schemă bloc = reprezentare schematică simplă a unui aparat, sistem sau instalaţie, prin blocuri funcţionale, folosită pentru studiul principiilor de funcţionare ale acestora. Schemă logică = organigramă. 3. Tabel cuprinzând denumirea posturilor şi a salariilor respective dintr-o instituţie sau dintr-o întreprindere. – Din fr. schéme, lat. schema.
SCHEPSIS s.n. (Fam.) Minte, pricepere, judecată; perspicacitate. ** Loc. adj. şi adv. Cu schepsis = cu socoteală, cu chibzuinţă; cu un anumit scop, cu o anumită intenţie (nemărturisită). – Din ngr. sképsis.
SCHERZANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Într-un tempo însufleţit, vioi şi vesel. [Pr.: scherţándo] – Cuv. it.
SCHERZO subst. Piesă muzicală (sau parte dintr-o sonată ori dintr-o simfonie) scrisă într-un tempo însufleţit, vioi şi vesel. [Pr.: schérţo] – Cuv. it.
SCHETING, schetinguri, s.n. 1. Patină pe rotile. 2. Sport practicat cu aceste patine. – Din engl., fr. skating.
SCHEUNA, scheáun, vb. I. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale; la pers. 3) A scoate sunete ascuţite şi repetate de durere, de bucurie; a chelălăi. * Fig. (Fam.; despre oameni) A se văita, a plânge. [Pr.: sche-u-] – Probabil formaţie onomatopeică.
SCHEUNARE, scheunări, s.f. Acţiunea de a scheuna şi rezultatul ei; p. ext. scheunătură. [Pr.: sche-u-] – V. scheuna.
SCHEUNAT s.n. Scheunare, chelălăit. [Pr.: sche-u-] – V. scheuna.
SCHEUNĂTURĂ, scheunături, s.f. Sunete ascuţite şi repetate de durere sau de bucurie scoase de un animal, mai ales de un câine; chelălăitură, schiaun; scheunare. [Pr.: sche-u-] – Scheuna + suf. -ătură.
SCHI, (1) schiuri, s.n. 1. Un fel de patină în formă de bandă lungă şi îngustă de lemn, de metal sau de material plastic, care, prinsă de talpa ghetelor, permite alunecarea rapidă pe zăpadă. 2. Sport de iarnă practicat cu schiurile (1). – Din fr. ski.
SCHIA, schiez, vb. I. Intranz. A aluneca pe zăpadă cu schiurile; a face schi (2). [Pr.: schi-a] – Din fr. skier.

SCHIAUN, schiaune, s.n. (Rar) Scheunătură. [Pr.: schia-un] – Din scheuna (derivat regresiv).

SCHIF, schifuri, s.n. 1. Ambarcaţie sportivă foarte lungă, îngustă şi uşoară, cu rame lungi şi uşoare şi cu scaune mobile. 2. Probă sportivă care se practică cu schiful (1). – Din fr., engl. skiff.

SCHIFIST, -Ă, schifişti, -ste, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele de schif (2). – Schif + suf. -ist.

SCHIJĂ, (1) schije, s.f. 1. Sfărâmătură de proiectil sau de bombă (ruptă prin efectul exploziei). 2. (Rar) Fontă, tuci. – Din pol. spiz.

SCHILAV, -Ă, schilavi, -e, adj. (Înv. şi pop.) Schilod. – Probabil contaminare între chilav (reg. "schilod" < bg., scr.) şi schilod.

SCHILĂVI, schilăvesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) schilodi. – Din schilav.

SCHILĂVOS, -OASĂ, schilăvoşi, -oase, adj. (Înv.) Schilod. – Schilav + suf. -os.

SCHILER, schileri, s.m. Dregător domnesc, conducător al unui punct vamal (din preajma unei ape) în evul mediu în ţările româneşti. – Schelă + suf. -ar.

SCHILIFT, schilifturi, s.n. Instalaţie pentru transportul schiorilor pe vârful unei pârtii sau pe o pantă. [Scris şi: skilift] – Din engl., fr. schilift.

SCHILOD, -OADĂ, schilozi, -oade, adj. (Despre fiinţe) Cu unul sau mai multe membre mutilate sau anchilozate ori deformate de o infirmitate; (despre membre) mutilat, ciuntit, deformat, anchilozat; schilav, schilăvos. – Et. nec.

SCHILODEALĂ, schilodeli, s.f. Schilodire, mutilare; starea celui schilod. – Schilodi + suf. -eală.

SCHILODI, schilodesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A face pe cineva să devină sau a deveni schilod, infirm; a (se) mutila, a (se) schilăvi. – Din schilod.

SCHILODIRE, schilodiri, s.f. Acţiunea de a (se) schilodi şi rezultatul ei; schilodeală; mutilare. – V. schilodi.

SCHILODIT, -Ă, schilodiţi, -te, adj. Schilod, infirm, mutilat. – V. schilodi.

SCHIMĂ, schime, s.f. I. 1. Ordin călugăresc sau preoţesc; tagmă, cin. 2. Haină călugărească. II. Gest, mişcare prin care cineva vrea să exprime ceva. * Mişcare a feţei; grimasă, strâmbătură. – Din ngr. schima.

SCHIMB, schimburi, s.n. 1. Înlocuire a cuiva cu altcineva sau a ceva cu altceva (de aceeaşi natură). ** (Tehn.) Piesă de schimb = piesă dintr-un mecanism, fabricată izolat de acesta şi menită să înlocuiască altă piesă, identică, dar uzată, a mecanismului. (Fiziol.) Schimb de materii = totalitatea proceselor care se petrec în organism cu ocazia asimilării hranei. Schimburi respiratorii = totalitatea proceselor prin care se introduce în sânge oxigenul şi se elimină bioxidul de carbon. ** Loc. adj. şi adv. Cu schimbul = (care apare, intervine etc.) când unul, când altul; pe rând. (Mil.; în trecut) Trupă cu schimbul = trupă în care soldaţii erau chemaţi să facă serviciul în mod periodic şi pe rând (în intervale fiind lăsaţi la vatră). ** Expr. Schimb de cuvinte = discuţie aprinsă, ceartă. 2. Faptul de a ceda un lucru, un bun, pentru a lua altul în locul lui; procesul circulaţiei mărfurilor ca formă de repartizare a bunurilor produse de societate. ** Loc. adv. În schimb = drept compensaţie, ca echivalent. ** Loc. prep. În schimbul... = în locul..., pentru... * (Concr.) Ceea ce se primeşte, se obţine în locul a ceea ce s-a cedat; echivalent, compensaţie. * Transformare a unei sume de bani în alta de aceeaşi valoare, dar constând din alte monede. ** Casă de schimb = întreprindere comercială care se ocupă cu schimbarea banilor. Scrisoare de schimb = act prin care semnatarul cere unei alte persoane să plătească o sumă de bani celui indicat în act. Agent de schimb = persoană intermediară care are rolul de a negocia, în mod oficial, obligaţiuni de stat şi alte efecte. 3. (Fiz.) Trecere a unei energii,

a unei sarcini electrice, a unei particule etc. de la un sistem fizic la altul, dintr-o parte în alta. 4. Totalitatea lucrătorilor, funcţionarilor etc. care se găsesc în acelaşi interval de timp la lucru într-o secţie, într-un serviciu etc. în care lucrează mai multe rânduri de angajaţi; echipă de lucrători sau persoană care, după un interval de timp determinat, înlocuieşte sau este înlocuită în muncă de altă echipă sau de altă persoană; interval de timp cât lucrează astfel o echipă sau o persoană. 5. (Mai ales la pl.) Rufărie de corp (sau de pat) care o înlocuieşte pe cea murdară; primeneli. – Din schimba (derivat regresiv).
SCHIMBA, schimb, vb. I. 1. Tranz. A înlocui un lucru cu altul sau pe cineva cu altcineva (de aceeaşi natură). ** Expr. A schimba scrisori = a coresponda. A schimba o vorbă (sau un cuvânt, cîteva vorbe, câteva cuvinte etc.) (cu cineva) = a sta (puţin) de vorbă; a conversa, a vorbi (cu cineva). 2. Tranz. A ceda un lucru, un bun, pentru a lua în locul lui altul (echivalent ca valoare), a ceda un obiect pentru altul, a face schimb. * A ceda o sumă de bani pentru a primi alta de aceeaşi valoare, dar constând din alte monede. 3. Tranz. A da unui lucru altă formă, alt aspect etc.; a modifica, a transforma. ** Expr. A schimba vorba = a abate convorbirea în altă direcţie. A schimba cântecul (sau tonul, nota, foaia etc.) = a-şi modifica comportarea, atitudinea. (Refl.) Se schimbă vorba, se spune când intervine ceva care modifică situaţia existentă. * Refl. (Despre oameni) A-şi modifica aspectul, firea, conduita etc. * Refl. (Despre timp, vreme) A se modifica (în bine sau în rău). 4. Refl. şi tranz. A (se) îmbrăca (cu) rufe curate, a (se) primeni; a (-şi) pune alte haine decât cele purtate până atunci. * (Înv.) A (se) travesti. 5. Tranz. A muta (în alt loc, în altă parte). – Lat. / * / excambiare.
SCHIMBARE, schimbări, s.f. Acţiunea de a (se) schimba şi rezultatul ei; schimbat. ** Schimbarea la Faţă (a lui Isus Cristos) = sărbătoare bisericească ortodoxă care se prăznuieşte la 6 august. – V. schimba.
SCHIMBAŞ, schimbaşi, s.m. Soldat care făcea parte din trupele cu schimbul. – Schimb + suf. -aş.
SCHIMBAT s.n. Schimbare. – V. schimba.
SCHIMBĂCIOS, -OASĂ, schimbăcioşi, -oase, adj. Schimbător (I). – Schimba + suf. -ăcios.
SCHIMBĂTOR, -OARE, schimbători, -oare, adj., s.n. I. Adj. Care se schimbă (uşor, repede); nestatornic, variabil, schimbăcios. II. S.n. 1. Sistem tehnic sau fizico-chimic care permite să se modifice valoarea mărimilor caracteristice altui sistem tehnic sau fizico-chimic, direcţia mersului unui vehicul etc. ** Schimbător de viteză = dispozitiv montat între un motor de antrenare şi organele care transmit mişcarea unui alt sistem tehnic, permiţând să se modifice viteza de lucru sau de deplasare a sistemului antrenat. 2. Aparat sau agent (chimic, fizic etc.) care permite schimbul de substanţe, de energie, de căldură între două medii. 3. (În sintagma) Schimbător de cale = instalaţie care leagă între ele două sau mai multe linii de cale ferată, servind la trecerea unui vehicul de pe o linie pe alta. – Schimba + suf. -ător.
SCHIMNIC, -Ă, schimnici, -ce, s.m. şi f. (Rar) Pustnic, sihastru. [Var.: schívnic, -ă s.m. şi f.] – Din sl. skimînikŭ.
SCHIMNICESC, -EASCĂ, schimniceşti, adj. (Rar) Care aparţine schimnicului, privitor la schimnic. – Schimnic + suf. -esc.
SCHIMNICI, schimnicesc, vb. IV. Refl. (Rar) A se face schimnic. * Intranz. A duce o viaţă de schimnic, a trăi ca un schimnic. – Din schimnic.
SCHIMNICIE, schimnicii, s.f. (Rar) 1. Starea, viaţa de schimnic; pustnicie, sihăstrie. 2. Locuinţă a schimnicului. [Var.: schivnicíe s.f.] – Schimnic + suf. -ie.

SCHIMONOSEALĂ, schimonoseli, s.f. Faptul de a (se) schimonosi; schimonositură. [Var.: (reg.) schimoseálă s.f.] – Schimonosi + suf. -eală.
SCHIMONOSI, schimonosesc, vb. IV. 1. Tranz. A deforma, a strica, a strâmba, a poci aspectul. Schimonoseşte cuvintele. 2. Refl. (Despre oameni) A se strâmba, a face grimase; p. ext. a face nazuri. [Var.: (reg.) schimosí vb. IV] – Din ngr. aschimoníso (viit. lui aschimonó).
SCHIMONOSIRE, schimonosiri, s.f. Acţiunea de a (se) schimonosi şi rezultatul ei. [Var.: (reg.) schimosíre s.f.] – V. schimonosi.
SCHIMONOSIT, -Ă, schimonosiţi, -te, adj. Pocit, deformat, sluţit. * (Despre faţă şi despre gură) Strâmbat, contractat într-o grimasă (trecătoare). [Var.: (reg.) schimosít, -ă adj.] – V. schimonosi.
SCHIMONOSITURĂ, schimonosituri, s.f. 1. Grimasă, strâmbătură (a obrazului, a gurii etc.). 2. Lucru deformat, pocit, schimonosit. * Monstru, pocitanie. [Var.: (reg.) schimositúră s.f.] – Schimonosi + suf. -tură.
SCHIMOSEALĂ s.f. v. schimonoseală.
SCHIMOSI vb. IV v. schimonosi.
SCHIMOSIRE s.f. v. schimonosire.
SCHIMOSIT, -Ă adj. v. schimonosit.
SCHIMOSITURĂ s.f. v. schimonositură.
SCHINDUC s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe-verzui, cu fructele ovale, aromatice, din care se prepară un fel de rachiu (Conioselinum vaginatum). – Et. nec.
SCHIDUF s.m. (Bot.) 1. Cimbrişor. 2. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, întrebuinţată ca nutreţ pentru vite sau folosită în bucătărie şi în medicină (Tribonella foenum graecum). – Et. nec.
SCHINEL, schinei, s.m. Mică plantă erbacee cu flori galbene întrebuinţată ca plantă medicinală (Cnicus benedictus). – Schin (=spin) + suf. -el.
SCHINGI, schingiuri, s.n. (Înv.) Schingiuire, tortură, caznă. – Cf. tc. işkence.
SCHINGIUI, schingiuiesc, vb. IV. Tranz. A supune pe cineva la (mari) suferinţe fizice; a chinui, a munci, a tortura; a maltrata. * A deforma, a stâlci, a poci. A schingiui limba. – Schingi + suf. -ui.
SCHINGIUIRE, schingiuiri, s.f. Acţiunea de a schingiui; chin, tortură, caznă. – V. schingiui.
SCHINGIUIT1 s.n. Faptul de a schingiui. – V. schingiui.
SCHINGIUIT2, -Ă, schingiuiţi, -te, adj. 1. (Despre fiinţe) Care a fost supus la (mari) suferinţe fizice; chinuit, torturat. 2. Fig. (Despre cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunţat, scris sau reprodus incorect; deformat, schimonosit. – V. schingiui.
SCHINTEIE s.f. v. scânteie.
SCHINUŢĂ, schinuţe, s.f. Plantă erbacee cu flori albastre sau albe care creşte în regiunile montane; bănică (Phyteumia orbiculae). – Schin (=spin) + suf. -uţă.
SCHIOR, -OARĂ, schiori, -oare, s.m. şi f. Persoană care schiază, care practică schiul. [Pr.: schi-or] – Din fr. skieur.
SCHIP, schipuri, s.n. Vas mare de metal, care alunecă (pe role) pe o distanţă fixă şi se descarcă automat, folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc. -Din fr., engl. skip.
SCHIPETAR, schipetari, s.m. Denumire autohtonă pe care şi-o dau albanezii. - Cf. alb. Shqipëtar.
SCHIPTRU, schiptre, s.n. (Înv.) Sceptru. – Din sl. skiptru.

SCHISMATIC, -Ă, schismatici, -ce, adj. (Adesea substantivat) Care s-a separat de comunitatea unei biserici, care nu mai recunoaşte autoritatea unei biserici. – Din fr. schismatique, lat. schismaticus.
SCHISMĂ, schisme, s.f. Separare formală a unui grup de credincioşi de comunitatea religioasă căreia îi aparţine; p. ext. dezbinare sau neînţelegere pe chestiuni de principiu între grupuri sau persoane unite până atunci; ruptură provocată de o deosebire de păreri; sciziune. – Din fr. schisme, lat. schisma.
SCHIT, schituri, s.n. Mănăstire mică sau aşezare călugărească situată într-un loc retras; călugării dintr-o astfel de mănăstire. – Din sl. skitů.
SCHITULEŢ, schituleţe, s.n. Diminutiv al lui schit. – Schit + suf. -uleţ.
SCHIŢA, schiţez, vb. I. Tranz. 1. A desena ceva în mod schematic, a executa în câteva linii generale un desen preliminar, fugitiv. * Fig. A contura, a descrie, a reda ceva în scris prin câteva trăsături caracteristice. * Fig. A face în mod vag, incomplet un gest, o mişcare etc. 2. A fixa punctele principale ale unui plan, ale unei lucrări, a proiecta în linii mari; a concepe. – Din it. schizzare. Cf. schiţă.
SCHIŢARE, schiţări, s.f. Acţiunea de a schiţa şi rezultatul ei. – V. schiţa.
SCHIŢĂ, schiţe, s.f. 1. Desen, sculptură, plan arhitectural în care autorul conturează în linii mari şi caracteristice un subiect care îl preocupă (şi care serveşte la realizarea formei definitive). * Plan iniţial şi sumar al unei lucrări; schemă. * Lucrare, operă care cuprinde o privire generală şi sumară asupra unui anumit subiect. 2. Specie literară a genului epic, de dimensiuni reduse, care înfăţişează un (singur) episod caracteristic din viaţa unuia sau mai multor personaje. – Din it. schizzo.
SCHIVNIC, -Ă s.m. şi f. v. schimnic.
SCHIVNICIE s.f. v. schimnicie.
SCHIZOFAZIE, schizofazii, s.f. (Med.) Tulburare patologică (în schizofrenie) care se manifestă prin vorbire incoerentă, confuză. – Din fr. schizophasie.
SCHIZOFITĂ, schizofite, s.f. (La pl.) Grup de plante care au ca mod de reproducere diviziunea simplă; (şi la sg.) plantă din acest grup. – Din fr. schizophytes.
SCHIZOFRENIC, -Ă, schizofrenici, -ce, adj., s.m. şi f. (Om) care este bolnav de schizofrenie. – Din fr. schizophrénique.
SCHIZOFRENIE, schizofrenii, s.f. Boală mintală cronică caracterizată prin slăbirea şi destrămarea progresivă a funcţiilor psihice şi prin pierderea contactului cu realitatea. – Din fr. schizophrénie.
SCHIZOGENEZĂ, schizogeneze, s.f. (Biol.) Înmulţire asexuată prin diviziune. – Din fr. schizogénése.
SCHIZOGONIE, schizogonii, s.f. (Biol.) Înmulţire prin separare sau prin diviziune multiplă, la protozoare şi la plantele inferioare. – Din fr. schizogonie.
SCHIZOID, -Ă, schizoizi, -de, adj., s.m. şi f. (Med.) (Om) predispus la schizofrenie; (rar) schizotim. – Din fr. schizoîde.
SCHIZOIDIE s.f. (Med.) Predispoziţie a unor personalităţi, a unor constituţii psihice pentru schizofrenie; tip de personalitate care manifestă această predispoziţie; (rar) schizotimie. [Pr.: -zo-i-] – Din fr. schizoîdie.
SCHIZOPOD, schizopode, s.n. (La pl.) Ordin de crustacee terestre sau marine mici, cu picioarele bifurcate; (şi la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. – Din fr. schizopodes.
SCHIZOTIM, -Ă, schizotimi, -e, adj., s.m. şi f. (Med.; rar) Schizoid. – Din fr. schizothyme.
SCHIZOTIMIE s.f. (Med.; rar) Schizoidie. – Din fr. schizothymie.

SCHWYZ s.n. Rasă superioară de taurine, de culoare predominant brună, crescută pentru lapte şi carne; animal care aparţine acestei rase. [Pr.: şviţ] – Din n. pr. Schwyz.
SCIATIC, -Ă, sciatici, -ce, adj. s.f. 1. Adj. (În sintagma) Nerv sciatic = nervul cel mai mare din corpul omenesc, care pleacă din partea de jos a măduvei spinării şi se ramifică în coapsă, gambă şi laba piciorului, inervând membrele inferioare. 2. Adj. Care ţine de nervul sciatic, privitor la nervul sciatic. Nevralgie sciatică. 3. S.f. Boală care se manifestă prin durere de-a lungul traiectului nervului sciatic, accentuată la mişcare, la care se mai pot adăuga tulburări motorii, vasculare şi trofice. [Pr.: sci-a-] – Din fr. sciatique, lat. sciaticus.
SCIENCE-FICTION subst. Literatură, film cu caracter ştiinţifico-fantastic. ** (Adjectival) Literatură science-fiction. [Pr.: sá-iăns-ficşăn, – Abr.: SF] – Din engl. science-fiction.
SCIENTICĂ s.f. Disciplină care studiază ştiinţa ca fenomen social, dezvoltarea şi structura acesteia, organizarea, locul şi rolul ei în societate; scientologie. [Pr.: sci-en-] – După lat. scientia.
SCIENTISM s.n. Concepţie filozofică iniţiată la sfârşitul sec. XIX şi manifestată prin afirmarea multilaterală a spiritului ştiinţific (şi adesea prin absolutizarea rolului ştiinţei). [Pr.: sci-en-] – Din fr. scientisme.
SCIENTIST, -Ă, scientişti, -ste, s.m. şi f. adj. 1. S.m. şi f. Adept al scientismului. 2. Adj. Care aparţine scientismului, privitor la scientism. [Pr.: sci-en-] – Din fr. scientiste.
SCIENTIZA, scientizez, vb. I. Tranz. A introduce în anumite discipline sau în anumite domenii metodele proprii altor ştiinţe, în special ale matematicii. [Pr.: sci-en-] -Cf. lat. scientia, engl. scientize.
SCIENTIZARE, scientizări, s.f. Acţiunea de a scientiza. – V. scientiza.
SCIENTIZAT, -Ă, scientizaţi, -te, adj. (Despre discipline, metode) În care s-au introdus metodele altor ştiinţe, mai ales ale matematicii. – V. scientiza.
SCIENTOLOG, -Ă, scientologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în scientologie. [Pr.: sci-en-] – Din scientologie (derivat regresiv).
SCIENTOLOGIC, -Ă, scientologici, -ce, adj. Referitor la scientologie, de scientologie. [Pr.: sci-en-] – Din fr. scientologique.
SCIENTOLOGIE s.f. Scientică. [Pr.: sci-en-] – Din fr. scientologie, engl. scientology.
SCIFOZOAR, scifozoare, s.n. (La pl.) Clasă de celenterate cuprinzând unii polipi şi unele meduze; (şi la sg.) animal din această clasă [Pr.: -zo-ar] – Din fr. scyphozoaires.
SCINDA, scindez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) despărţi în părţile constitutive sau în combinaţii mai simple; a (se) fracţiona, a (se) separa, a (se) subdiviza, a (se) divide. – Din fr. scinder.
SCINDARE, scindări, s.f. Faptul de a (se) scinda. – V. scinda.
SCINTIGRAFIC, -Ă, scintigrafici, -ce, adj. (Med.) Care este obţinut prin scintigrafie, de scintigrafie. – Din engl. scintigraphic.
SCINTIGRAFIE, scintigrafii, s.f. (Med.) Metodă de explorare a unui ţesut, a unui organ intern prin introducerea unei substanţe radioactive; (concr.) imagine astfel obţinută. – Din fr. scintigraphis, engl. scintigraphy.
SCINTIGRAMĂ, scintigrame, s.f. (Med.) Înregistrare grafică a radioactivităţii unui ţesut după introducerea unei substanţe radioactive; (rar) scintilogramă. – Din fr. scintigramme.
SCINTILATOR, scintilatoare, s.n. (Fiz.) Substanţă în masa căreia se produc scintilaţii sub acţiunea razelor radioactive. – Din fr. scintillateur.

SCINTILAŢIE, scintilaţii, s.f. 1. Modificare de intensitate şi de coloraţie a luminii stelare, datorită refracţiei sale neregulate în atmosferă. 2. Lumină emisă de o substanţă fosforescentă sub influenţa ionizării. 3. (Rar) Scânteiere, sclipire. – Din fr. scintillation.
SCINTILOGRAMĂ, scintilograme, s.f. (Med.; rar) Scintigramă. – Din fr. scintillograme.
SCIT, -Ă, sciţi, -te, s.m. şi f. adj. 1. S.m. şi f. Persoană făcând parte dintr-o populaţie indo-europeană care a trăit, timp de mai mult secole înainte de Cristos, în regiunile din nordul Mării Negre. 2. Adj. Scitic. – Din fr. Scythia, lat. Scythae.
SCITIC, -Ă, scitici, -ce, adj. Care aparţine Sciţiei sau populaţiei ei, privitor la Sciţia sau la populaţia ei; scit. – Din fr. scythique, lat. Scythicus.
SCIZIONA, scizionez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) despărţi, a (se) separa, a (se) desprinde dintr-un întreg organizat. [Pr.: -zi-o-] – Din sciziune.
SCIZIONAR, -Ă, scizionari, -e, adj. (Rar) Scizionist. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. scissionaire.
SCIZIONARE, scizionări, s.f. Acţiunea de a (se) sciziona şi rezultatul ei. [Pr.: -zi-o-] – V. sciziona.
SCIZIONIST, -Ă, scizionişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care aparţine unei fracţiuni sau care urmăreşte să provoace sciziune într-un grup, într-o mişcare organizată. 2. Adj. Care ţine de sciziune sau de scizionişti (1), care priveşte sciziunea sau pe scizionişti. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. scissionniste.
SCIZIPAR, -Ă, scizipari, -e, adj. (Despre unele organisme unicelulare; adesea substantivat) Care se înmulţeşte prin sciziparitate. – Din fr. scissipare.
SCIZIPARITATE s.f. Formă de înmulţire la unele organisme unicelulare, care constă în diviziunea organismului în două părţi aproximativ egale. – Din fr. scissiparité.
SCIZIUNE, sciziuni, s.f. Despărţire, ruptură, dezbinare intervenită pe chestiune de principiu între persoane sau grupuri de persoane care formau înainte un întreg organizat. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. scission, lat. scissio, -onis.
SCIZURĂ, scizuri, s.f. (Anat.) Şanţ adânc care străbate suprafaţa unor structuri (oase, creier, viscere) şi le împarte uneori în segmente bine individualizate. * Fisură pe suprafaţa unui organ; crăpătură, şanţ. – Din fr. scissure.
SCIZURITĂ, scizurite, s.f. (Med.) Inflamaţie a unei scizuri pulmonare. – Din fr. scissurite.
SCLAI, sclaiuri, s.n. Parte a joagărului care poartă buşteanul după ce a trecut de ferăstrău. – Et. nec.
SCLAV, -Ă, sclavi, -e, s.m. şi f. Persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân de sclavi pentru care munceşte; rob. * Fig. Persoană care satisface orbeşte şi servil voinţa altuia. * Fig. Persoană care îşi subordonează integral voinţa sau acţiunile unei pasiuni, unei dogme, unui viciu etc. – Din lat. sclavus. Cf. fr. esclave.
SCLAVAGISM s.n. Sistem social bazat pe proprietatea privată a stăpânului de sclavi asupra sclavilor. – După fr. esclavagisme.
SCLAVAGIST, -Ă, sclavagişti, -ste, adj. Care aparţine sclavagismului, privitor la sclavagism; specific sclavagismului. – După fr. sclavagiste.
SCLAVAJ s.n. (Rar) Sclavie. – După fr. esclavage.
SCLAVIE, sclavii, s.f. Stare, condiţie de sclav; sclavaj, robie. * Fig. Stare de totală dependenţă politică, socială şi economică în care este ţinută o ţară, o categorie socială, un individ. – Sclav + suf. -ie.

SCLERENCHIM, sclerenchimuri, s.n. Ţesut al unei plante alcătuit din celule moarte, cu membrane îngroşate. – Din fr. sclérenchyme.
SCLERODERMIE, sclerodermii, s.f. Boală caracterizată printr-o întărire şi îngroşare a pielii şi a ţesuturilor celulare subcutanate şi care produce uneori atrofii şi deformaţii mari (ale tegumentelor). – Din fr. sclérodermie.
SCLEROMETRU, sclerometre, s.n. Instrument pentru determinarea durităţii unui corp metalic, prin măsurarea rezistenţei lui la zgâriere. – Din fr. sclérométre.
SCLEROPROTEINĂ, scleroproteine, s.f. (Biol.) Proteină fibroasă foarte rezistentă. – Din fr. scléroprotéine.
SCLEROS, -OASĂ, scleroşi, -oase, adj. (Rar; despre ţesuturi) Îngroşat, fibros. – Din fr. scléreux.
SCLEROSCOP, scleroscoape, s.n. Aparat pentru măsurarea durităţii unui material prin ricoşeul unui percutor în cădere liberă pe materialul respectiv. – Din fr. scléroscope.
SCLEROT, scleroţi, s.m. (Biol.) Organ de rezistenţă la unele ciuperci, format din îngrămădiri de hife întreţesute. – Din fr. sclérote.
SCLEROTICĂ, sclerotice, s.f. Înveliş exterior, netransparent al globului ocular, care constă dintr-o membrană fibroasă cu funcţie protectoare; albul ochiului, albuş. – Din fr. sclérotique.
SCLEROZA, sclerozez, vb. I. Refl. A se îmbolnăvi de scleroză, a fi atins de scleroză. – Din fr. scléroser.
SCLEROZARE s.f. Acţiunea de a se scleroza şi rezultatul ei. – V. scleroza.
SCLEROZAT, -Ă, sclerozaţi, -te, adj. (Adesea fig.) Bolnav, atins de scleroză. Inimă sclerozată. – V. scleroza.
SCLEROZĂ, scleroze, s.f. Boală care se manifestă prin modificarea structurii normale a unui organ sau a unui ţesut, din cauza proliferării ţesutului conjunctiv pe care îl conţine. – Din fr. sclérose.
SCLIFOSEALĂ, sclifoseli, s.f. (Fam.) Faptul de a se sclifosi; sclifosire, nazuri, mofturi, fasoane. – Sclifosi + suf. -eală.
SCLIFOSI, sclifosesc, vb. IV. Refl. (Fam.) 1. A plânge fără motiv sau a se preface că plânge; a se smiorcăi. 2. A face mofturi, nazuri, fasoane; a se fandosi. – Et. nec.
SCLIFOSIRE, sclifosiri, s.f. (Fam.) Faptul de a se sclifosi; sclifoseală. – V. sclifosi.
SCLIFOSIT, -Ă, sclifosiţi, -te, adj. (Fam.; adesea substantivat) Care se sclifoseşte, care face nazuri; fandosit, izmenit. – V. sclifosi.
SCLINTI vb. IV. v. scrânti.
SCLIPEALĂ, sclipeli, s.f. (Rar) Sclipire. – Sclipi + suf. -eală.
SCLIPEŢ, sclipeţi, s.m. (Bot.) 1. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole şi cu flori galbene, întrebuinţată în medicină (Potentilla erecta). 2. Dumbeţ. – Et. nec.
SCLIPI, sclipesc, vb. IV. Intranz. A luci (cu o lumină vie şi tremurătoare sau intermitentă); a scânteia, a străluci. * (Despre ochi, privire) A scânteia (din cauza unei emoţii), a avea o strălucire deosebită, nefirească. – Cf. clipi.
SCLIPICIOS, -OASĂ, sclipicioşi, -oase, adj. (Reg.) Sclipitor. – Sclipi + suf. -icios.
SCLIPIRE, sclipiri, s.f. Faptul de a sclipi; sclipeală, sclipit; lucire, scânteiere. – V. sclipi.
SCLIPIT s.n. Sclipire. – V. sclipi.

SCLIPITOR, -OARE, sclipitori, -oare, adj. Care sclipeşte; lucitor, lucios, strălucitor, scânteietor, sclipicios. * Fig. Extrem de inteligent, foarte dotat. – Sclipi + suf. -tor.
SCLIPITURĂ, sclipituri, s.f. Lucire, sclipire momentană, trecătoare. – Sclipi + suf. -tură.
SCLIPUI, sclipuiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge cu greu, puţin câte puţin (din cele necesare); a face rost, a agonisi, a procura. – Et. nec.
SCLIPUIRE, sclipuiri, s.f. (Reg.) Faptul de a sclipui. – V. sclipui.
SCLIVISEALĂ, scliviseli, s.f. 1. (Pop. şi fam.) Sclivisire. 2. (Concr.) Strat subţire de tencuială de ciment aplicat pe suprafaţa unui element de construcţie pentru a obţine suprafeţe netede şi impermeabile. – Sclivisi + suf. -eală.
SCLIVISI, sclivisesc, vb. IV. 1. Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbrăca cu îngrijire exagerată; a se dichisi, a se găti. 2. Tranz. A netezi, a lustrui; a aplica un strat de sclivisealã (2) pentru a netezi şi a impermeabiliza. – Din ngr. sklivóso (viit. lui sklivóno).
SCLIVISIRE, sclivisiri, s.f. Acţiunea de a (se) sclivisi şi rezultatul ei; dichisire; netezire, lustruire. – V. sclivisi.
SCLIVISIT, -Ă, sclivisiţi, -te, adj. 1. (Pop. şi fam; despre oameni; adesea substantivat) Dichisit, gătit, aranjat. 2. Netezit, lustruit şlefuit; lucios. – V. sclivisi.
SCOABĂ, scoabe, s.f. 1. Piesă metalică formată dintr-o bară cu capetele îndoite în unghi drept şi ascuţite la vârf, folosită mai ales în construcţii provizorii, pentru a fixa între ele piese de lemn. * (Pop. şi fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte slabă sau pentru o femeie slabă şi rea. 2. Numele unor piese metalice sau de lemn, asemănătoare ca formă sau ca funcţie cu scoaba (1), folosite în lucrări de dulgherie, de dogărie etc. 3. (Rar) Scobitură în zid; firidă. 4. Fiecare dintre discurile osoase de pe pielea unor peşti ca morunul, cega, nisetrul etc. – Din bg., scr. skoba.
SCOARŢĂ, scoarţe, s.f. 1. Înveliş extern (gros şi tare) al trunchiului şi al crengilor unui copac sau al unei plante lemnoase; coajă. ** Expr. Obraz de scoarţă = om necioplit, lipsit de ruşine de bună-cuviinţă. (Reg.) Mamă (sau soră) de scoarţă = mamă (sau soră) vitregă. 2. Învelişul exterior şi solid al globului pământesc, cu o grosime care variază între 5 şi 8 km în zona oceanică şi între 30 şi 80 km în zona continentală; coajă care se formează la suprafaţa pământului după ploi mari urmate de secetă. 3. (Anat.; în sintagma) Scoarţa cerebrală = partea exterioară a emisferelor cerebrale, formată din substanţă nervoasă cenuşie. 4. Copertă rigidă a unei cărţi, a unui registru ete. ** Expr. Din scoarţă în scoarţă = de la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârşit, în întregime. 5. Perete de scânduri cu care se înlocuiesc loitrele carului când se transportă grăunţe. 6. Covor cu urzeală de lână sau bumbac şi băteală din lână. – Lat. scortea.
SCOATE, scot, vb. III. Tranz. I. 1. A lua ceva (afară) dintr-o cantitate mai mare sau din locul unde se află. 2. A extrage dintr-un spaţiu, dintr-un înveliş etc. pentru a elibera sau a utiliza. ** Expr. A scoate sabia (din teacă) = a începe vrajba, războiul. * A elibera dintr-o strânsoare; a degaja. 3. A pune la vedere; a da la iveală, a înfăţişa, a expune. ** Expr. A scoate la vânzare (sau la mezat, la licitaţie) = a pune în vânzare (sau la mezat, la licitaţie). A scoate în evidenţă (sau în relief) = a sublinia, a reliefa, a accentua. A scoate la iveală (sau în vileag) = a face cunoscut; a dezvălui. 4. A(-şi) da jos de pe sine sau de pe altcineva un obiect de îmbrăcăminte, de podoabă etc. ** Expr. Pe unde scot (sau scoţi etc.) cămaşa? = cum aş (sau ai etc.) putea să scap (ori să scapi etc.)

din încurcătura sau necazul în care mă aflu (sau te afli etc.)? * A elibera din ham sau din jug un animal de tracţiune. 5. A trage afară cu forţa; a smulge, a extrage, a extirpa. I-a scos o măsea. ** Expr. A scoate (cuiva) sufletul = a necăji, a supăra foarte tare (pe cineva). A-şi scoate sufletul = a se obosi prea mult, a pune (prea) mult suflet, a se extenua. A-i scoate (cuiva) ochii (pentru ceva) = a-i aduce (cuiva) mereu aminte de un serviciu sau de un bine pe care i l-ai făcut; a reproşa (ceva cuiva). A-şi scoate ochii unul altuia = a se certa; a se bate; a-şi imputa, a-şi reproşa. * Fig. A obţine, a căpăta (cu greutate). 6. A izgoni, a alunga, a da pe cineva afară dintr-un anumit loc. * A face să iasă în calea sau în întâmpinarea cuiva. ** Expr. A scoate (pe cineva) în lume = a conduce (pe cineva) la o petrecere, la un spectacol, a face (pe cineva) să cunoască societatea. 7. A îndepărta pe cineva dintr-o funcţie, a da afară. * A elimina dintr-o serie, dintr-o listă, dintr-un şir. ** Expr. A scoate din circuit = a) a face să nu mai funcţioneze, întrerupând legăturile cu circuitul; b) a retrage din circulaţie. A scoate corecturile = a îndrepta greşelile indicate în corecturile unui text pregătit pentru tipar. 8. A face pe cineva să iasă dintr-o anumită stare, a schimba starea cuiva. ** Expr. A scoate (pe cineva) din viaţă (sau dintre cei vii) = a omorî (pe cineva). A nu mai scoate (pe cineva) din... = a nu mai înceta de a numi (pe cineva) cu un nume, cu o poreclă, cu un calificativ (injurios). A scoate (cuiva) peri albi = a pricinui (cuiva) mari necazuri, a sâcâi mereu (pe cineva). * A convoca, a aduna; a mobiliza (pentru o acţiune). 9. A conduce pe călători într-un anumit loc; a duce până într-un loc. O potecă i-a scos din pădure. ** Expr. A o scoate la capăt = a termina ceva cu succes, a izbuti, a reuşi. A scoate (pe cineva) la covrigi = a ruina sau a păgubi (pe cineva). 10. A scăpa, a salva, a ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situaţie grea. 11. A obţine un produs din ceva; a extrage, a fabrica. 12. A dobândi, a câştiga, a obţine. ** Expr. A-şi scoate pâinea = a-şi câştiga existenţa, a dobândi cele necesare traiului. (rar) A-şi scoate mămăliga = a-şi câştiga existenţa, a dobândi cele necesare traiului. * A lua înapoi, a recupera. 13. A lua, a ridica, a obţine (un pachet, un act etc.) dintr-un anumit loc. 14. A face ca cineva să parvină, să obţină o situaţie mai bună; a promova. Meşterul l-a scos calfă. ** Expr. A scoate om din cineva = a face pe cineva să devină om cumsecade, de valoare. 15. A face o copie, o reproducere; a fotografia. 16. A tipări, a edita, a publica. A scos o carte. II. 1. A împinge înainte, făcând să iasă în afară, a lăsa să se vadă, a da la iveală. Scot capul pe geam. ** Expr. Fuge de-şi scoate ochii = fuge foarte tare. * A face să emane; a produce. * A azvârli, a arunca, a trimite. 2. A rosti sunete, a pronunţa cuvinte; a striga, a ţipa. * A formula, a spune, a zice. 3. A născoci, a scorni, a inventa. * (Înv.) A institui. 4. (Despre păsări) A cloci ouăle şi a face să iasă pui. 5. (Despre plante) A face să răsară, să crească, să se dezvolte. – Lat. / * / excotere (= excutere).
SCOATERE, scoateri, s.f. Acţiunea de a scoate. – V. scoate.
SCOBAI, scobai, s.m. (Iht.; reg.) Scobar. – Din scr. skobalj.
SCOBAR, scobari, s.m. Peşte de apă dulce, lung de 25-30 cm, cu botul proeminent, verde-cenuşiu pe spate şi argintiu pe laturi şi pe burtă; scobai (Chondrostoma nasus). – Din bg. skobar.
SCOBI, scobesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A face o gaură, o adâncitură în ceva (tăind, desprinzând, scoţând materialul din interior cu o unealtă); a găuri, a săpa; a scormoni, a scociorî. * Spec. A grava, a cizela. * Spec. A ciopli, a sculpta. 2. Refl. Fig. (Fam.) A se căuta, a se scotoci în buzunare, în portofel etc. 3. Tranz. şi refl. A(-şi) vârî degetele în nas, între dinţi etc. pentru a (se) curăţa. – Din scoabă.
SCOBIRE, scobiri, s.f. Acţiunea de a (se) scobi şi rezultatul ei. – V. scobi.

SCOBIT1 s.n. Faptul de a (se) scobi. – V. scobi.
SCOBIT2, -Ă, scobiţi, -te, adj. Care are o adâncitură, o scobitură; care are formă concavă. – V. scobi.
SCOBITOARE, scobitori, s.f. Beţişor foarte subţire şi ascuţit la unul dintre capete, care serveşte la scoaterea rămăşiţelor de alimente dintre dinţi sau din dinţi. – Scobi + suf. -toare.
SCOBITURĂ, scobituri, s.f. 1. Loc scobit într-o suprafaţă, gaură, cavitate, adâncitură; săpătură. * Văgăună. * Parte scobită a unui obiect. 2. Lucrare în formă de şanţ executată într-un zăcământ minier, cu scopul de a extrage mai uşor materialul. – Scobi + suf. -tură.
SCOBORÂRE, scoborâri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a scoborî; coborâre. – V. scoborî.
SCOBORÂŞ, scoborâşuri, s.n. (Pop.) Coborâş. – Scoborî + suf. -âş.
SCOBORÂT1 s.n. (Pop.) Faptul de a scoborî; coborât. – V. scoborî.
SCOBORÂT2, -Ă, scoborâţi, -te, adj. (Pop.) Coborât. – V. scoborî.
SCOBORÂTOR, -OARE, scoborâtori, -oare, s.m. şi f., adj. (Pop.) 1. S.m. şi f. Descendent, urmaş. 2. Adj. Care coboară – Scoborî + suf. -tor.
SCOBORÎ, scobór, vb. IV. (Pop.) 1. refl., Intranz. şi tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul; a coborî (1). * A se deplasa, a merge în jos pe un loc înclinat. * Intranz. A zbura spre pământ, în jos. * Intranz. (Despre soare, lună) A apune. 2. Tranz. A schimba înălţimea glasului pentru a trece la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas scăzut; a coborî (4). 3. Refl. Fig. A se înjosi, a se degrada, a se coborî (6). – Pref. s-+ coborî.
SCOC, scocuri, s.n. 1. Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata morii sau a joagărului; lăptoc, uluc. * Groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc (1). * P. gener. Jgheab, canal pentru scurgerea unui lichid. 2. Construcţie din lemn în formă de jgheab, pe care alunecă buştenii de la locul de tăiere până la căile de transport. 3. Jgheab sau tub metalic folosit la transportul prin alunecare al produselor miniere excavate. – Din scr. skok.
SCOCIORI vb. IV v. scociorî.
SCOCIORÎ, scociorăsc, vb. IV. (Pop. şi fam.) 1. Intranz. A săpa în ceva făcând o gaură, o adâncitură; a râcâi. * A scormoni, a răscoli. 2. Intranz. Fig. A căuta, a cerceta amănunţit (pentru a găsi ceva sau a scoate ceva de undeva); a scotoci, a cotrobăi. ** Refl. Se scociorăşte în buzunare. ** Tranz. Ce tot scociorăşti acolo?. * Tranz. A privi cu atenţie; a scruta, a cerceta. 3. Tranz. Fig. A aţâţa, a irita, a provoca pe cineva (amintindu-i lucruri neplăcute). [Var.: scociorí vb. IV] – Et. nec.
SCOFALĂ s.f. (Fam. şi ir.) Pricopseală, folos, ispravă. * Ceea ce e de folos, util, valoros. – Et. nec.
SCOFÂLCI, scofâlcesc, vb. IV. Refl. 1. A slăbi foarte mult, a avea obrajii descărnaţi, a ajunge să i se vadă oasele; p. ext. a îmbătrâni sau a părea bătrân. ** Tranz. Boala l-a scofâlcit. 2. Fig. (Despre obiecte) A se strâmba, a se deforma, a se încovoia, a se turti; a se coşcovi, a se scoroji. – Et. nec.
SCOFÂLCIRE s.f. Acţiunea de a (se) scofâlci şi rezultatul ei. – V. scofâlci.
SCOFÂLCIT, -Ă, scofâlciţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Foarte slab, cu obrajii uscaţi; p. ext. bătrân sau îmbătrânit. 2. Fig. (Despre lucruri) Deformat, încovoiat, turtit; coşcovit, scorojit. – V. scofâlci.
SCOFÂLCITURĂ, scofâlcituri, s.f. 1. Adâncitură, cută formată pe obrajii persoanelor foarte slabe sau bătrâne. 2. Văgăună; făgaş. – Scofâlci + suf. -tură.
SCOICĂ, scoici, s.f. 1. Nume dat mai multor specii de moluşte care au corpul moale, ocrotit de două valve calcaroase, de obicei cenuşii, care formează

scheletul extern al animalului. ** Scoică de râu = gen de scoici comestibile care trăiesc pe sub malurile adânci ale râurilor (Unio); moluscă din acest gen. Scoică de baltă (sau de lac) = gen de scoici comestibile care trăiesc de obicei în mâlul apelor stătătoare sau cu un curs liniştit (Anodonta); moluscă din acest gen. Scoică de mărgăritar (sau de pene de mare) = scoică din Oceanul Indian şi Pacific, care produce perle (Meleagrina margaritifera). 2. Scheletul calcaros al scoicii (1); cochilie. * Cochilie de melc. 3. Acoperiş (de sticlă) în forma unei cochilii de scoică (1) sau în formă de evantai, construit la intrarea într-o clădire. 4. Excrescenţă osoasă care se formează pe chişiţa sau pe coroana copitei calului şi care face ca animalul să şchiopăteze. 5. (La armele de vânătoare) Adâncitura închizătorului, în care este înşurubat percutorul. – Din sl. skolika.
SCOICUŢĂ, scoicuţe, s.f. Diminutiv al lui scoică. – Scoică + suf. -uţă.
SCOLAST, scolaşti, s.m. (Rar) Adept al scolasticii. * Cărturar care se ocupă numai cu partea formală a unei ştiinţe, ignorând practica. – Din germ. Scholast.
SCOLASTIC, -Ă, scolastici, -ce, adj. 1. S.f. Sistem filozofic apărut în evul mediu, care se baza pe dogmele bisericii creştine şi se caracteriza prin raţionamente abstracte şi prin artificii logice; p. ext. mod de gândire şi de activitate intelectuală bazat pe cunoştinţe formale, rupte de practică şi mânuite în mod pedant. * Nume dat învăţământului (filozofic) din ţările Europei medievale dominate de catolicism. 2. Adj. Care aparţine scolasticii (1), privitor la scolastică. * P. ext. Rupt de realitate, de viaţa practică, formal. – Din fr. scolastique, lat. scholasticus.
SCOLASTICISM s.n. Concepţie specifică scolasticii. – Din fr. scolasticisme.
SCOLEX, scolexuri, s.n. Extremitatea anterioară a teniei, pe care se află organele de fixare. – Din fr. scolex.
SCOLIAST, scoliaşti, s.m. (Livr.) Autor de scolii. [Pr.: -li-ast] – Din fr. scoliaste.
SCOLIE, scolii, s.f. 1. (În Grecia antică) Cântec recitat cu acompaniament muzical. 2. (Livr.) Notă filologică, istorică, critică sau comentariu pentru înţelegerea textului unui autor din antichitate. * Remarcă privitoare la o teoremă. – Din fr. scolie.
SCOLIOTIC, -Ă, scoliotici, -ce, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de scolioză. [Pr.: -li-o-] – Din fr. scoliotique.
SCOLIOZĂ, scolioze, s.f. Boală care constă în deviaţia laterală a coloanei vertebrale, mai ales în regiunea dorsală, din cauza slăbirii ligamentelor vertebrelor sau a îmbolnăvirii vertebrelor. [Pr.: -li-o-] – Din fr. scoliose.
SCOLOPENDRĂ, scolopendre, s.f. Mic animal miriapod care trăieşte în locuri umede şi întunecoase şi se hrăneşte cu larve de insecte; cârcăiac (Scolopendra cingulata). – Din fr. scolopendre, lat. scolopendra.
SCONCS, (1) sconcşi, s.m., (2) sconcsuri, s.n. 1. S.m. Mic mamifer carnivor din America, înrudit şi asemănător cu dihorul, vânat sau crescut pentru blana sa preţioasă, de diverse culori (Mephitis mephitis). 2. S.n. Blana prelucrată a sconcsului (1). – Din fr. sconse, germ. Skons, engl. skunk.
SCONDRU, scondri, s.m. Prăjină cilindrică lungă folosită pe o navă în diverse scopuri. – Et. nec.
SCONT, sconturi, s.n. 1. Operaţie de credit care constă în cumpărarea efectelor de comerţ de către bănci, cu reţinerea din valoarea lor nominală a dobânzii până la scadenţă şi a unui comision. * Sumă de bani reprezentând dobânda la un împrumut, pe care o bancă şi-o reţine cu anticipaţie la acordarea împrumutului. 2. (Rar) Reducere acordată unui debitor din valoarea unei poliţe sau a unei datorii plătite înainte de scadenţă; recalculare şi

diminuare a dobânzilor, când plata unei obligaţii se face înainte de termen. – Din it. sconto.
SCONTA, scontez, vb. I. Tranz. 1. A cumpăra sau a vinde efecte de comerţ înainte de scadenţă; a efectua un scont. 2. Fig. A conta pe ceva, a-şi face planuri dinainte în legătură cu un anumit fapt aşteptat, a se baza pe ceva. – Din it. scontare.
SCONTABIL, -Ă, scontabili, -e, adj. (Despre poliţe şi alte efecte de comerţ) Care poate fi scontat. – Din it. scontabile.
SCONTARE, scontări, s.f. Acţiunea de a sconta. – V. sconta.
SCONTATOR, -OARE, scontatori, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană, instituţie) care face operaţii de scont. – Din it. scontatore.
SCOP, scopuri, s.n. Ţintă, obiectiv către care tinde cineva; ceea ce îşi propune cineva să înfăptuiască; ţel. ** Loc. prep. În scopul... = în vederea..., în interesul..., pentru... [Var.: (înv.) scópos s.n.] – Din ngr. skopós.
SCOPI, scopesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra un animal. – Din sl. skopiti.
SCOPIRE, scopiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a scopi; castrare. – V. scopi.
SCOPIT, -Ă, scopiţi, -te, adj. s.m. 1. Adj. (Pop.) Castrat, jugănit. 2. S.m. Membru al unei secte religioase ai cărei adepţi se supun castrării; scapet. – V. scopi.
SCOPOLAMINĂ, scopolamine, s.f. Alcaloid înrudit cu atropina, extras din frunzele şi seminţele mai multor plante solanacee şi folosit în farmacie. – Din fr. scopolamine.
SCOPOS s.n. v. scop.
SCOR, scoruri, s.n. Raportul dintre punctele înscrise şi cele primite la o întrecere sportivă; rezultat reflectat de acest raport. ** Scor alb = meci nul. – Din fr. score.
SCORBOROS, -OASĂ adj. v. scorburos.
SCORBOROŞI, pers. 3 scorboroşeşte, vb. IV. Refl. (Despre trunchiurile copacilor) A deveni scorburos. – Din scorboros.
SCORBOROŞIT, -Ă, scorboroşiţi, -te, adj. Scorburos. – V. scorboroşi.
SCORBURĂ, scorburi, s.f. 1. Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putrezit pe dinăuntru; p. ext. trunchi de copac găunos, putrezit. 2. Gaură, văgăună mică într-un mal, în stâncă etc.; peşteră; p. gener. cavitate, gaură, scobitură. – Et. nec.
SCORBUROS, -OASĂ, scorburoşi, -oase, adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Cu scorburi (1), găunos, scorboroşit; (despre pământ, munţi etc.) plin de văgăuni, de peşteri. [Var.: (reg.) scorborós, -oásă adj.] – Scorbură + suf. -os.
SCORBUT, scorbuturi, s.n. Boală datorată lipsei de vitamină C în alimentaţie, care se manifestă prin slăbirea forţei musculare, anemie, sângerarea gingiilor, căderea dinţilor, apariţia unor plăgi deschise etc. – Din fr. scorbut.
SCORBUTIC, -Ă, scorbutici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. De natura scorbutului, în legătură cu scorbutul. 2. S.m. şi f. Persoană bolnavă de scorbut. – Din fr. scorbutique.
SCORDOLEA s.f. Preparat culinar din nuci pisate şi miez de pâine frecate cu usturoi, oţet (sau zeamă de lămâie) şi untdelemn. – Din ngr. skordhaliá.
SCORER, (1) scoreri, s.m., (2) scorere, s.n. 1. Persoană însărcinată cu evidenţa (şi afişarea) scorului într-o întrecere sportivă. 2. S.n. Panou, tabel pe care se afişează scorul într-o întrecere sportivă. – Din engl. scorer.
SCORIACEU, -EE, scoriacei, -ee, adj. (Geol.; despre roci) Care are aspectul unei scorii vulcanice. [Pri: -ri-a-] – Din fr. scoriacé.

SCORIE, scorii, s.f. 1. Zgură. 2. Strat de oxid negru format la suprafaţa unei piese de oţel încălzite la temperaturi înalte. 3. (În sintagma) Scorie vulcanică = material provenit din lava vulcanilor incomplet degazificată în contact cu apa. – Din fr. scorie, lat. scoria.
SCORMOLI vb. IV v. scormoni.
SCORMONI, scormonesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A căuta cu de-amănuntul, a cerceta peste tot răvăşind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală); a scotoci, a controbăi; p. gener. a căuta. ** Refl. Se scormoneşte în buzunare. * Tranz. Fig. A pătrunde cu privirea, a scruta; a cerceta. 2. Tranz. A face să iasă ceva la iveală (dintr-un loc ascuns, dosit); a face să se mişte din loc; a stârni. 3. Tranz. A răscoli (în adânc) pământul zgâriind, râcâind, săpând, brăzdând (pentru a căuta, a găsi ceva). * (Despre păsări) A scurma. * A răscoli focul, jarul, cenuşa pentru a face ca focul să se înviorează, să ardă mai bine. * Fig. A zgândări, a aţâţa, a aprinde o stare sufletească, un sentiment. ** Expr. A scormoni la inimă = a tulbura (pe cineva), a nelinişti, a nemulţumi. 4. Intranz. A scobi într-o materie dură; a sfredeli. [Prez. ind. şi scórmon, – Var.: (reg.) scormoli vb. IV] – Et. nec. Cf. scurma, răscoli.
SCORMONIRE, scormoniri, s.f. Acţiunea de a (se) scormoni şi rezultatul ei; scormonit. – V. scormoni.
SCORMONIT s.n. Scormonire. – V. scormoni.
SCORMONITOR, -OARE, scormonitori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care scormoneşte; fig. (în special) care caută să pătrundă, să cerceteze, să iscodească pentru a afla, a descoperi, a înţelege ceva. 2. S.n. Piesă metalică în formă de gheară aplicată la unele pluguri, pentru a scormoni pământul dedesubtul brazdei. – Scormoni + suf. -tor.
SCORNEALĂ, scorneli, s.f. Scornitură. – Scorni + suf. -eală.
SCORNI, scornesc, vb. IV. 1. Tranz. A plăsmui, a inventa; a concepe, a crea. 2. Tranz. A lansa (cu rea-credinţă) o minciună, un zvon (pentru a înşela); a urzi, a ticlui. 3. Refl. A se isca, a se ivi, a se porni, a se declanşa, a se stârni a se dezlănţui. 4. Tranz. (Pop.) A face să se mişte din locul unde se află, să iasă din adăpost; a stârni, a urni. [Var.: (reg.) zgorní vb. IV] – Din bg. skorna, ucr. skornjaty.
SCORNIRE, scorniri, s.f. Acţiunea de a (se) scorni şi rezultatul ei. [Var.: (reg.) zgorníre s.f.] – V. scorni.
SCORNIT, -Ă, scorniţi, -te, adj. Care este plăsmuit, inventat; unit, ticluit. – V. scorni.
SCORNITOR, -OARE, scornitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care scorneşte, inventează; creator; care lansează zvonuri, care minte. – Scorni + suf. -tor.
SCORNITURĂ, scornituri, s.f. 1. Afirmaţie falsă, de rea-credinţă, scorneală, minciună; zvon. 2. (Pop.) Ceea ce plăsmuieşte, inventează, concepe cineva. – Scorni + suf. -tură.
SCOROAMBĂ, scoroambe, s.f. (Bot.; reg.) Porumbă1. – Et. nec.
SCOROJEALĂ, scorojeli, s.f. Faptul de a se scoroji. * (Concr.) Tencuială, var sau vopsea cojită. – Scoroji + suf. -eală.
SCOROJI, scorojesc, vb. IV. Refl. (Mai ales la pers. 3) 1. (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte făcute din ele) A se usca foarte tare, a se deteriora, a se strica (la suprafaţă) deformându-se, cojindu-se. 2. (Despre vopsele, tencuieli şi despre obiectele pe care sunt aplicate) A se degrada (la suprafaţă) prin umflare, cojire etc. din cauza condiţiilor de mediu; a se coşcovi, a se coji, a se burduşi. 3. (Despre pielea corpului unor fiinţe) A se coji, a se descuama; a se

zbârci, a se crăpa din cauza uscăciunii. * P. ext. (Despre oameni sau părţi ale lor) A slăbi foarte mult; a se scofâlci. – Pref. s + coroji. (reg. "a (se) coşcovi").
SCOROJIRE, scorojiri, s.f. Faptul de a se scoroji. – V. scoroji.
SCOROJIT, -Ă, scorojiţi, -te, adj. 1. (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte făcute din ele) Strâmbat, îndoit, crăpat, deformat (de căldură, de uscăciune). 2. (Despre vopsele, tencuieli şi despre obiectele pe care sunt aplicate) Degradat (la suprafaţă) prin umflare, cojire etc. din cauza condiţiilor de mediu; coşcovit, cojit, burduşit. 3. (Despre pielea corpului unor fiinţe) Aspru la pipăit, crăpat, zbârcit. * P. ext. (Despre oameni sau părţi ale lor) Foarte slab, uscat; scofâlcit. – V. scoroji.
SCOROMBAR, scorombari, s.m. (Bot.; reg.) Porumbar1. – Scoroambă + suf. -ar.
SCORPIE, scorpii, s.f. 1. (Pop.) Scorpion (1). * (În basme) Fiinţă cu însuşiri supranaturale, închipuită de obicei ca un monstru feminin cu mai multe capete, care scoate flăcări pe nări şi al cărei sânge ar avea însuşiri miraculoase. * Epitet injurios dat unei femei rele. 2. (Astron.; pop.) Scorpion (2). 3. ** Compus: scorpie-de-mare = peşte teleostean marin cu aspect respingător, cu ţepii înotătoarelor foarte veninoşi (Scorpaena porcus). – Din sl. skorpija.
SCORPION, scorpioni, s.m. 1. Nume dat mai multor specii de arahnide având la extremitatea posterioară glande veninoase, care se deschid în vârful unui ac; scorpie (1). ** Scorpionul de cărţi = scorpion minuscul, fără coadă şi fără glande veninoase, având patru perechi de picioare şi o pereche de foarfece lungi, care trăieşte printre filele cărţilor (Chelifer cancroides). 2. (Art.) Numele unei constelaţii zodiacale din emisfera sudică; numele unuia dintre cele 12 semne ale zodiacului; Scorpie (2). [Pr.: -pi-on] – Din fr. scorpion, lat. scorpio, -onis.
SCORŢAR, (1, 2) scorţari, s.m., (3) scorţare, s.n. 1. S.m. Pasăre migratoare insectivoră mică cu gâtul alb, cu spinarea cenuşie, cu pântecele galben, cu ciocul drept, tare şi ascuţit şi cu coada scurtă şi retezată (Sitta europaea). 2. S.m. Scorţărel. 3. S.n. (Reg.) Covor (ţărănesc); scoarţă. – Scoarţă + suf. -ar.
SCORŢĂRAŞ, scorţăraşi, s.m. Scorţărel. – Scorţar + suf. -aş.
SCORŢĂREL, scorţărei, s.m. Pasăre insectivoră mică cu spinarea cenuşie pătată cu alb, cu pântecele alb şi cu ciocul lung şi ascuţit, care îşi face cuibul în scorburi; scorţar (2), scorţăraş (Certhia familiaris). – Scorţar + suf. -el.
SCORŢIŞOARĂ s.f. 1. Scoarţa aromatică, de culoare roşcată-cenuşie, a scorţişorului, folosită drept condiment şi în medicină. 2. (Reg.) Vopsea roşie (obţinută din lemnul unui arbore exotic). – Scoarţă + suf. -işoară.
SCORŢIŞOR, scorţişori, s.m. Numele mai multor specii de arbori exotici a căror scoarţă este folosită drept condiment sau în medicină. – Din scorţişoară (derivat regresiv).
SCORŢIŞORIU, -IE, scorţişorii, adj. (Rar) De culoarea scorţişoarei. – Scorţişoară + suf. -iu.
SCORŢIONERĂ, scorţionere, s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu rizom pivotant şi cărnos, de culoare brună, cu frunze mari şi flori galbene, cultivată pe alocuri pentru rădăcinile sale comestibile (Scorzonera hispanica). – Din it. scorzonera.
SCORŢOS, -OASĂ, scorţoşi, -oase, adj. 1. Care nu se îndoaie, care rămâne drept, lipsit de supleţe, ţeapăn, tare, rigid; a cărui suprafaţă prezintă asperităţi, care este aspru la pipăit ca o scoarţă (1). * Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este lipsit de maleabilitate, care nu este conciliant; rigid, distant. 2. (Despre lemne, pământ etc.) Cu o crustă groasă şi aspră, cu

scoarţă. ** Pepene scorţos = pepene galben cu miezul tare. Mere scorţoase = varietate de mere mari, cu coaja groasă, de culoare galbenă-ruginie. * (Despre piele) Îngroşat, aspru, uscat, bătătorit, crăpat; (despre faţă, mâini etc.) cu pielea îngroşată, aspră, bătătorită, crăpată. – Scoarţă + suf. -os.
SCORUŞ, scoruşi, s.m. Arbore din familia rozaceelor, cu frunze compuse, cu flori albe şi cu fructe comestibile, brune sau galbene, cu lemnul foarte dens, dur şi omogen, folosit în industria mobilelor (Sorbus domestica). ** Scoruş de munte (sau păsăresc) = arbore mic din familia rozaceelor, cu ramuri plecate, cu frunze imparipenate, cu flori albe şi fructe de mărimea unui bob de mazăre, roşii şi astringente la gust (Sorbus aucuparia). – Din scoruşă (derivat regresiv).
SCORUŞĂ, scoruşe, s.f. Fructul comestibil al scoruşului (sau al scoruşului de munte). – Din bg. skoruša.
SCOTĂ, scote, s.f. Parâmă folosită pentru fixarea colţului de jos al unei vele pe o navă cu pânze. – Din it. scotta.
SCOTCH1 s.n. Fâşie transparentă care serveşte pentru lipirea unor materiale, mai ales a hârtiei. [Pr.: scoci] – Cuv. engl.
SCOTCH2 s.n. 1. Whisky scoţian. 2. (Eliptic) Sticlă, pahar cu scotch (1). [Pr.: scoci] – Cuv. engl.
SCOTOCEALĂ, scotoceli, s.f. Scotocire. – Scotoci + suf. -eală.
SCOTOCI, scotocesc, vb. IV. Tranz., intranz. şi refl. A (se) căuta, a (se) cerceta cu de-amănuntul peste tot (pentru a găsi ceva); a cotrobăi. – Et. nec.
SCOTOCIRE, scotociri, s.f. Acţiunea de a (se) scotoci; căutare amănunţită, cercetare minuţioasă, scotoceală. – V. scotoci.
SCOTOCIT s.n. Faptul de a (se) scotoci. – V. scotoci.
SCOTOCITOR, -OARE, scotocitori, -oare, adj. Care scotoceşte, cercetează, iscodeşte (fără încetare). – Scotoci + suf. -tor.
SCOTOM, scotoame, s.n. (Med.) Pierdere a vederii pe o porţiune limitată a câmpului vizual. – Din fr. scotome.
SCOŢI s.m. pl. Triburi celtice care populau iniţial vestul şi nordul Islandei şi care în sec. V-VI s-au stabilit în nordul insulei britanice. – Din fr. Scots.
SCOŢIAN, -Ă, scoţieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Scoţiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Scoţiei sau populaţiei ei, privitor la Scoţia sau la populaţia ei, originar din Scoţia. [Pr.: -ţi-an] – Scoţia (n. pr.) + suf. -ean.
SCOVARDĂ, scoverzi, s.f. 1. (Mai ales la pl.) Un fel de plăcintă din aluat (dospit), prăjită în grăsime (şi umplută cu brânză, urdă etc); prăjitură uscată, minciună. 2. Epitet pentru o pesoană foarte slabă, scofâlcită. [Var.: scovérgă s.f.] – Din sl. skovrada "tigaie".
SCOVERGĂ s.f. v. scovardă.
SCRABĂ s.f. v. scroambă.
SCRABBLE s.n. Joc logic cu litere, asemănător jocului de cuvinte încrucişate. [Pr.: screbl] – Cuv. engl.
SCRĂDIŞ, scrădişuri, s.n. Depunere de nisip sau de pietriş (mărunt), care formează fundul albiei unui râu, al unui fluviu sau al unor bălţi; p. ext. loc acoperit cu astfel de depuneri. – Et. nec.
SCRÂNCIOB, scrâncioburi, s.n. 1. Leagăn de lemn (sau construcţie cu mai multe leagăne fixate pe acelaşi schelet) care se balansează sau se învârteşte în cerc, servind ca mijloc de distracţie; dulap. 2. Scândură sprijinită la mijloc pe un suport (gros), pe ale cărei capete se aşează două persoane, pentru a se legăna. [Pl. şi: scrâncioabe] – Et. nec.

SCRÂNCIOBAR, scrânciobari, s.m. (Reg.) Om care învârteşte scrânciobul (manual). – Scrânciob + suf. -ar.
SCRÂNTEALĂ, scrânteli, s.f. 1. Scrântitură. 2. Fig. Tulburare a minţii; nebunie, ţicneală. – Scrânti + suf. -eală.
SCRÂNTI, scrântesc, vb. IV. 1. Tranz. A deplasa, a scoate din articulaţie, din poziţia sa normală un os, o încheietură etc.; a luxa. ** Expr. (Fam.) A o scrânti = a face o prostie, o gafă; a greşi. * Refl. (Despre membre, articulaţii etc.) A se deplasa de la locul normal. 2. Refl. Fig. A-şi pierde dreapta judecată; a se zăpăci, a înnebuni, a se ţicni. [Var.: scrintí, (reg.) sclintí vb. IV] – Din sl. krentati "a suci, a întoarce".
SCRÂNTIRE, scrântiri, s.f. Faptul de a (se) scrânti; scrânteală, scrântitură. – V. scrânti.
SCRÂNTIT, -Ă, scrântiţi, -te, adj. 1. (Despre membre, oase, încheieturi) Deplasat din articulaţie; luxat. 2. Fig. (Despre oameni) Dezechilibrat mintal; nebun, ţicnit. – V. scrânti.
SCRÂNTITOARE, scântitori, s.f. Nume dat mai multor specii de plante din familia rozaceelor, cu tulpina târâtoare, cu flori hermafrodite, mai ales galbene (Potentilla). – Scânti + suf. -toare.
SCRÂNTITURĂ, scrântituri, s.f. Deplasare a unui os din articulaţia lui; luxaţie, scrânteală, entorsă. – Scrânti + suf. -tură.
SCRÂŞNET, scrâşnete, s.n. Zgomot caracteristic provocat de strângerea fălcilor şi frecarea dinţilor de jos cu cei de sus (în momente de mânie, de suferinţă etc.). * P. gener. Zgomot scârţâitor, strident; scârţâit. – Scrâşni + suf. -et.
SCRÂŞNI, scrâşnesc, vb. IV. Intranz. 1. A strânge fălcile şi a freca dinţii de jos cu cei de sus, făcând să se audă un zgomot caracteristic (în momente de furie, de durere etc.). ** Tranz. Îşi scrâşnea dinţii. * Tranz. Fig. A rosti, a spune ceva printre dinţi cu ură, cu mânie. 2. P. gener. A produce un zgomot scârţâitor; a scârţâi. [Var.: (reg.) crâşní vb. IV] – Din bg. skărša, scr. scršiti.
SCRÂŞNIRE, scrâşniri, s.f. Acţiunea de a scrâşni şi rezultatul ei; p. ext. scrâşnet; scrâşnit1. – V. scrâşni.
SCRÂŞNIT1, scrâşnituri, s.n. Scrâşnire. – V. scrâşni.
SCRÂŞNIT2, -Ă, scrâşniţi, -te, adj. Care îşi găseşte expresia într-o scrâşnire, asemănător unei scrâşniri. – V. scrâşni.
SCRÂŞNITOR, -OARE, scrâşnitori, -oare, adj. Care scrâşneşte. – Scrăşni + suf. -tor.
SCREAMĂT s.n. v. scremet.
SCREME, screm, vb. III. Refl. 1. A se forţa, a se încorda făcând un efort pentru a evacua excrementele. 2. Fig. (Fam.) A depune eforturi deosebite, a se strădui (zadarnic sau cu rezultate neînsemnate). ** Expr. A se screme să... = a fi pe punctul de a..., a fi gata să... Se screme să plouă. – Cf. lat. excrementum.
SCREMET, scremete, s.n. Faptul de a se screme; opintire, încordare a organismului (în special pentru evacuarea excrementelor). [Var.: screámăt s.n.] – Screme + suf. -et.
SCREPER, screpere, s.n. Maşină folosită la lucrări rutiere pentru săparea, transportarea şi descărcarea pământului, la construcţiile de canale etc. – Din engl. scaper, rus. screper.
SCRI vb. IV v. scrie.
SCRIB, scribi, s.m. 1. (La vechii egipteni) Funcţionar inferior având atribuţii de contabil şi de copist. 2. Persoană care redacta sau copia acte. 3. Scriitor sau gazetar fără valoare, de obicei aservit unui partid politic. 4. Cărturar la

vechii evrei care tălmăcea cărţile lui Moise şi interpreta poporului normele juridice. – Din fr. scribe, lat. scriba.
SCRIBĂREŢ, scribăreţi, s.m. (Rar) Scriitor prost, lipsit de talent; literat care scrie mult şi prost. – Scrib + suf. -ăreţ.
SCRIE, scríu, vb. III. 1. Intranz. şi tranz. A reprezenta prin semne convenţionale sunetele sau cuvintele vorbirii. ** Expr. (Intranz.; în basme) De (sau pe) când scria musca pe perete = de mult, din timpuri străvechi. (refl.) De (sau pe) când se scria musca pe perete = de mult, din timpuri străvechi. * Tranz., impers. A se afla scris, a fi scris. ** Expr. A-i scrie (sau a-i fi scris) cuiva pe faţă (sau în obraz) = a se putea vedea pe faţa cuiva starea lui sufletească, a se deduce ceva din expresia cuiva. * Tranz. A acoperi ceva cu semne grafice sau, p. gener., cu orice fel de semne, de figuri. * Tranz. A completa (un formular) cu textul necesar. * Tranz. (Înv. şi pop.) A însemna, a desena, a zugrăvi; a contura, a schiţa. ** Expr. (Refl.) A se scrie în partea cuiva = a aduce, a semăna la chip cu cineva. * A lăsa urme, a întipări, a imprima. ** Refl. Urmele paşilor se scriseseră pe zăpadă. 2. Intranz. şi tranz. A-şi exprima, a-şi formula gândurile, ideile în scris; a compune, a redacta o operă (literară, ştiinţifică). * Tranz. A relata, a descrie, a povesti ceva în scris. 3. A aşterne pe hârtie un text, o scrisoare. * Intranz. şi tranz. A trimite (cuiva) o scrisoare. ** Refl. recipr. Ne scriem din când în când. * A înştiinţa, a comunica ceva în scris. 4. Tranz. A însemna, a nota, a înregistra ceva în scris; a trece numele cuiva pe o listă, într-o evidenţă. * (Înv.) A inventaria; a catagrafia. ** Expr. (Pop.) A scrie ceva pe numele cuiva = a-i face cuiva acte de proprietate pentru... * A trece ceva în contul cuiva, a pune în socoteală cuiva. 5. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) înscrie într-o organizaţie, într-un corp constituit, într-un colectiv de muncă. 6. Tranz. (Pop.) A prescrie, a indica unui bolnav tratamentul necesar. * Tranz., impers. A fi stabilit, rânduit (prin legi, regulamente). ** Expr. A(-i) fi scris cuiva (sau pentru cineva) = a(-i) fi rânduit cuiva de la naştere, a(-i) fi sortit, hărăzit (prin soartă). [Perf. s. scrisei, part. scris, – Var.: scri vb. IV] – Lat. scribere.
SCRIERE, scrieri, s.f. 1. Acţiunea de a scrie şi rezultatul ei. 2. (Concr.) Sistem de semne grafice convenţionale prin care sunt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. * (Înv.) Ortografie. * Mod particular de a caligrafia semnele grafice; fel de a scrie. 3. (Concr.) Text scris; exprimare în scris; compunere, redactare a unui text; scrisoare (5) scris1 (4). * Operă literară sau ştiinţifică. – V. scrie.
SCRIITOR, -OARE, scriitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Autor de opere literare. 2. S.m. Funcţionar de cancelarie care copia sau redacta acte, scrisori oficiale etc. * Persoană în slujba domnului sau a unui înalt demnitar de stat, care îndeplinea funcţia de secretar; diac, logofăt. 3. S.n. (Înv.) Masă de scris; birou. [Pr.: scri-i-] – Scrie + suf. -tor.
SCRIITORAŞ, scriitoraşi, s.m. 1. Diminutiv aI lui scriitor; scriitor (1) fără talent, fără valoare. 2. Funcţionar neînsemnat; conţopist. [Pr.: scri-i-] – Scriitor + suf. -aş.
SCRIITORICESC, -EASCĂ, scriitoriceşti, adj. Care aparţine scriitorilor (1) sau operei lor, privitor la scriitori sau la opera lor. [Pr.: scri-i-] – Scriitor + suf. -icesc.
SCRIITORIME s.f. Totalitatea scriitorilor (1), mulţime de scriitori. [Pr.: scri-i-] – Scriitor + suf. -ime.
SCRIITURĂ, scriituri, s.f. 1. (Fam.) Fel de a scrie; scriere (2), scris1 (2). * Fel de scriere, sistem grafic. 2. Text; p. ext. conţinut al unei scrieri. 3. Aspectul

tehnic al unei compoziţii muzicale în raport cu adaptarea ei la instrumentul muzical. [Pr.: scri-i-] – Scrie + suf. -itură.
SCRIJELA vb. I v. scrijeli.
SCRIJELARE s.f. v. scrijelire.
SCRIJELAT, -Ă adj. v. scrijelit.
SCRIJELEALĂ, scrijeleli, s.f. Scrijelire; scrijelitură. – Scrijeli + suf. -eală.
SCRIJELI, scrijelesc, vb. IV. Tranz. A face pe o suprafaţă zgârieturi sau tăieturi superficiale cu o unealtă ascuţită sau tăioasă; a zgâria, a cresta. [Var.: scrijelá vb. I] – Din scrijea (reg. "felie subţire de pâine, de fructe etc." < scr., ucr.).
SCRIJELIRE, scrijeliri, s.f. Acţiunea de a scrijeli şi rezultatul ei; zgârietură, crestătură, scrijeleală [Var.: scrijeláre s.f.] – V. scrijeli.
SCRIJELIT, -Ă, scrijeliţi, -te, adj. Acoperit cu scrijelituri; zgâriat, crestat. [Var.: scrijelát, -ă adj.] – V. scrijeli.
SCRIJELITURĂ, scrijelituri, s.f. Tăietură, zgârietură superficială pe suprafaţa unui obiect. – Scrijeli + suf. -tură.
SCRIMĂ s.f. Ramură sportivă care cuprinde probe de sabie, de floretă şi de spadă. – După fr. escrime. Cf. it. scrima.
SCRIMER, -Ă, scrimeri, -e, s.m. şi f. Sportiv care practică scrima. – Din fr. escrimeur (după scrimă).
SCRIN, scrinuri, s.n. 1. Dulăpior cu mai multe sertare suprapuse, în care se ţine mai ales lenjerie; comodă. 2. (Rar) Cutie, lădiţă (căptuşită cu mătase sau cu catifea) în care se păstrează bijuterii. – Din rus. skrin, lat. scrinium.
SCRINTI vb. IV v. scrânti.
SCRIPCAR, scripcari, s.m. 1. (Reg.) Lăutar (care cântă din scripcă). 2. Gândac negru, cu antene lungi, care produce sunete asemănătoare cu un scârţâit; plopar; cobzar, ţigănaş (Saperda carcharis). – Scripcă + suf. -ar.
SCRIPCĂ, scripci, s.f. (Reg.) 1. Vioară3. 2. Sunet, cântec de vioară3. * Arta, meseria de scripcar. – Din rus. skripka.
SCRIPET s.m. v. scripete.
SCRIPETE, scripeţi, s.m. Mecanism alcătuit dintr-o roată cu un şanţ periferic, care serveşte la transmiterea unei forţe prin intermediul unui cablu sau al unui lanţ ce rulează pe şanţ; dispozitiv bazat pe mecanismul descris mai sus, care serveşte la ridicarea unor greutăţi; muflă. * Dispozitiv pentru mişcarea iţelor la ţesăturile simple, format din două roţi cu diametre diferite dispuse pe acelaşi ax şi formând un bloc comun situat deasupra războiului de ţesut. [Var.: (reg.) scrípet s.m.] – Din bg. skripec.
SCRIPTE s.f. pl. 1. Condici, registre de evidenţă, de contabilitate, acte; însemnări cuprinse în aceste condici, registre etc. 2. (Livr.) Documente istorice, hrisoave. – Din lat. scripta.
SCRIPTIC, -Ă, scriptici, -ce, adj. 1. Care a fost înscris, înregistrat în scripte (1); care se realizează pe baza sau cu ajutorul scriptelor. ** Fond scriptic = fond destinat pentru plata personalului din schema unei întreprinderi sau instituţii. Personal scriptic = personal angajat în schemă, personal bugetar. 2. (Rar) Scris2. – Cf. scripte.
SCRIPTOLOG, scriptologi, s.m. (Rar.; depr.) Birocrat. – Din scripte.
SCRIPTOLOGIE s.f. (Depr.) Formalism exagerat în rezolvarea unor probleme administrative, a unor acte oficiale etc.; birocraţie, birocratism. – Scriptolog + suf. -ie.
SCRIPTOMAN, -Ă, scriptomani, -e, s.m. şi f. (Rar; depr.) Persoană care are mania de a scrie; p. ext. birocrat. – Din scriptomanie sau din scripte.

SCRIPTOMANIE s.f. (Depr.) Obiceiul de a scrie mult, manie a scrisului. – Scripte + manie.
SCRIPTURĂ, scripturi, s.f. 1. Scriere bisericească cuprinzând Vechiul şi Noul Testament; Biblie. 2. (Înv.) Operă literară, ştiinţifică etc. 3. (Înv.) Însemnare, consemnare, relatare scrisă; text. 4. (Înv.) Scris1 (2). – Din lat. scriptura.
SCRIS1, (4) scrise, s.n. 1. Faptul de a scrie (1). ** Maşină de scris = maşină folosită pentru dactilografierea textelor. ** Loc. adj. şi adv. În scris = notat (pe hârtie). 2. Fel propriu de a scrie al cuiva, mod particular de a caligrafia semnele grafice; scriere (2), scriitură (1), scriptură (4), scrisoare (3). 3. Acţiunea de a scrie (2), de a redacta o compoziţie, o operă. * Activitatea de scriitor, de publicist. 4. Ceea ce este scris, ceea ce rezultă în urma muncii de elaborare, de redactare; scriere (3). Foloseşte multe neologisme în scrisul său. * Totalitatea operelor scrise aparţinând unui popor, unei naţiuni, unui scriitor. Scrisul românesc. – V. scrie.
SCRIS2, -Ă, scrişi, -se, adj., subst. I. Adj. Care este însemnat, consemnat în scris, scriptic. II. Subst. (Pop.) 1. S.m. şi f. Persoană predestinată să devină soţul sau soţia cuiva. 2. S.f. art. Ursită, soartă, fatalitate. – V. scrie.
SCRISOARE, scrisori, s.f. 1. Comunicare scrisă trimisă cuiva prin poştă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaş. ** Scrisoare de credit = document prin care un bancher sau o bancă cere altui bancher sau altei bănci să pună la dispoziţia purtătorului o sumă de bani. * (La pl.) Culegere de corespondenţă având valoare literară sau istorică. * (La pl.) Operă literară în proză scrisă sub formă de corespondenţă. 2. (Înv.) Faptul de a scrie; ceea ce este scris. 3. (Pop.) Scris1 (2). 4. (Înv.) Hârtie scrisă, document, act. ** Scrisoare de acreditare = document prin care se atestă calitatea unui diplomat de a reprezenta un anumit stat în relaţiile cu un alt stat. Scrisoare de trăsură = act care conţine condiţiile intervenite între cel care expediază o marfă şi cel care o transportă (serviciul de coletărie, poştă etc.); fraht. 5. (Înv.) Scriere (3). – Scris + suf. -oare.
SCRISORICĂ, scrisorele, s.f. Diminutiv ai lui scrisoare (1). – Scrisoare + suf. -ică.
SCROAFĂ, scroafe, s.f. 1. Femela porcului (sau a mistreţului). ** Expr. S-a suit scroafa în copac, se spune despre un parvenit înfumurat. ** Compus: scroafă-de-baltă = pasăre din ordinul picioroangelor, cu pene roşcate, pe alocuri negre (Ardetta minuta). * Epitet injurios la adresa unei femei (nesimţite, fără caracter etc.). 2. Lovitură la jocul de biliard executată rău, dar care, din întâmplare, nimereşte bine. – Lat. scrofa.
SCROAMBĂ, scroambe, s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Cizmă grosolană sau nepotrivită pe picior; încălţăminte foarte uzată. [Var.: scrâbă, şcrâbă s.f.] – Din ucr. ăkrab.
SCROB, scroburi, s.n. (Reg.) Jumări de ouă. – Din bg. skrob.
SCROBEALĂ, scrobeli, s.f. 1. Amidon (sub formă de granule sau de pulbere) folosit la scrobirea unor fire, a unor produse textile, a unor articole de lenjerie şi de îmbrăcăminte (după spălare); apret. 2. (În sintagma) Scrobeală albastră = albăstreală (2). – Din bg. skrobjala.
SCROBI, scrobesc, vb. IV. Tranz. A da rigiditate, asprime, luciu firelor, produselor textile sau rufelor prin scufundarea lor într-o suspensie de amidon în apă; a apreta. – Din bg. skrobja, scr. skrobiti.
SCROBIRE s.f. Acţiunea de a scrobi şi rezultatul ei; apretare. – V. scrobi.
SCROBIT1 s.n. Faptul de a scrobi. – V. scrobi.

SCROBIT2, -Ă, scrobiţi, -te, adj. (Despre rufe, fire sau produse textile) Care a fost supus operaţiei de apretare; apretat. * Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Îngâmfat; rigid, pretenţios, scorţos. – V. scrobi.
SCROFULARIACEE, scrofulariacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cuprinzând ierburi, arbori şi arbuşti, cu flori hermafrodite şi fructe de obicei capsule (Scrophulariaceae); (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: -ri-a-ce-e] – Din fr. scrofulariacées.
SCROFULĂ, scrofule, s.f. Ganglion limfatic din regiunea cervicală, inghinală sau axilară atins de scrofuloză. * (La pl.) Scrofuloză. – Din fr. scrofule, lat. scrofulae.
SCROFULOS, -OASĂ, scrofuloşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de scrofuloză, privitor la scrofuloză. 2. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care are scrofule, cu scrofule; bolnav de scrofuloză. – Din fr. scrofuleux.
SCROFULOZĂ, scrofuloze, s.f. Afecţiune cronică de natură tuberculoasă caracterizată prin inflamarea ganglionilor limfatici cervicali, inghinali sau axilari. * Stare de debilitate (specifică copiilor şi tinerilor) manifestată prin limfatism, hipertrofie ganglionară, predispoziţie la tuberculoză etc. – Din germ. Skrofulose.
SCROMBĂI, scrombăiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica, a scâlcia încălţămintea. – Scroambă + suf. -ăi.
SCROT, scroturi, s.n. Înveliş cutanat al testiculelor. – Din fr., lat. scrotum.
SCRUM, (rar) scrumuri, s.n. 1. Materie neagră sau cenuşie care rămâne după arderea completă a unui corp (şi care poate păstra în parte forma obiectului ars). ** Expr. A se alege scrumul (şi fumul sau şi cenuşa) (de ceva sau de cineva) = a nu mai rămâne nimic (din ceva sau din cineva), a se distruge complet. 2. Coajă arsă (dintr-o mâncare) care se prinde pe fundul unui vas. – Cf. bg. skrum, alb. shkrump.
SCRUMBIE, scrumbii, s.f. 1. (Adesea cu determinarea "de Dunăre") Specie de peşte teleostean, lung de 30-40 cm, cu corpul alungit şi turtit lateral, acoperit cu solzi mari, albi-argintii, care primăvara intră din mare în Dunăre, unde îşi depune icrele (Alosa pontica). 2. (Adesea cu determinarea "albastră") Specie de peşte teleostean de mare, lung de 20-30 cm, cu corpul aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunţi, albaştri-verzui pe spate (Scomber scombrus). – Din ngr. skumbri.
SCRUMBIOARĂ, scrumbioare, s.f. 1. Diminutiv al lui scrumbie. 2. Specie de scrumbie (1) de dimensiuni mici, care trăieşte în Dunăre şi în bălţile ei (Clupeonella delicatula Nordmanni). [Pr.: -bi-oa-] – Scrumbie + suf. -ioară.
SCRUMBIŢĂ, scrumbiţe, s.f. Varietate mică de scrumbie (1). – Scrumbie + suf. -iţă.
SCRUMELNIŢĂ, scrumelniţe, s.f. (Rar) Scrumieră. – Scrum + suf. -elniţă.
SCRUMIERĂ, scrumiere, s.f. Obiect (de diferite forme şi dimensiuni) în care se scutură scrumul de ţigară şi se aruncă mucurile şi chibriturile arse; scrumelniţă. [Pr.: -mi-e-] – Scrum + suf. -ieră (după fr. cendrier).
SCRUPUL, scrupule, s.n. Sentiment foarte dezvoltat al cinstei, al moralei, al corectitudinii, al datoriei, manifestat în acţiunile, în munca, în realizările cuiva. ** Loc. adj. şi adv. Fără (sau lipsit de) scrupul (sau scrupule) = (care se comportă, acţionează) fără a ţine seamă de nici un considerent moral în atingerea unui scop. ** Expr. A-şi face scrupule = a se frământa, a-şi pune probleme de conştiinţă în faţa unei dificultăţi, a unei alternative. – Din fr. scrupule, lat. scrupulum.

SCRUPULOS, -OASĂ, scrupuloşi, -oase, adj. 1. Care are, care manifestă scrupule; corect, cinstit; conştiincios, meticulos. 2. Făcut cu atenţie, cu grijă, în mod conştiincios, meticulos. – Din fr. scrupuleux, lat. scrupulosus.
SCRUPULOZITATE s.f. Însuşirea de a fi scrupulos; corectitudine, cinste, probitate; conştiinciozitate, meticulozitate (la lucru). – Din fr. scrupulosité, lat. scrupulositas, -atis.
SCRUTA, scrutez, vb. I. Tranz. A privi cercetător, atent; a căuta să pătrundă cu privirea; a examina în amănunt. * Fig. A pătrunde cu mintea, a analiza, a cerceta atent. – Din fr. scruter, lat. scrutari.
SCRUTARE, scrutări, s.f. Acţiunea de a scruta şi rezultatul ei; cercetare amănunţită; analiză minuţioasă, observare. – V. scruta.
SCRUTĂTOR, -OARE, scrutători, -oare, adj. Care priveşte atent, pătrunzător. * Fig. Care analizează minuţios. – Scruta + suf. -ător.
SCRUTIN, scrutine, s.n. Mod de alegere a deputaţilor, a senatorilor etc. * Totalitatea operaţiunilor pe care le implică exercitarea dreptului de vot. – Din fr. scrutin.
SCUAMĂ, scuame, s.f. (Med.) Strat epidermic subţire care se descuamează în unele boli eruptive şi în anumite boli de piele. – Din fr. squame.
SCUAR, scuaruri, s.n. Mică grădină publică aflată de obicei la o încrucişare de străzi sau în mijlocul unei pieţe. – Din fr. square.
SCUD, scuzi, s.m. Veche monedă de argint sau de aur care a circulat în unele ţări din Europa apuseană, valoarea ei variind după ţări şi epoci. – Din it. scudo.
SCUFĂ, scufe, s.f. Scufie. – Din ngr. skúfos.
SCUFIE, scufii, s.f. 1. Căciuliţă de formă specială, care se leagă sub bărbie, purtată mai ales de sugari; boneţică. 2. Bonetă de pânză, de stofă etc., care se poartă mai ales noaptea, în timpul somnului; tichie, căciuliţă. 3. Căciuliţă rotundă, de culoare neagră, pe care o poartă călugăriţele. – Din ngr. skúfia, it. scuffia.
SCUFIŢĂ, scufiţe, s.f. Diminutiv al lui scufă. – Scufă + suf. -iţă.
SCUFUNDA, scufúnd, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A intra sau a băga cu totul în apă sau în alt lichid; a (se) cufunda. * Spec. A dispărea sau a face o navă să dispară sub nivelul apei (în urma unei avarii). * Refl. Fig. (Despre aştri) A apune. 2. Refl. A intra (adânc) în ceva, a se afunda (într-o materie moale); a se adânci, a se înfunda. * (Despre ochi) A se înfunda în orbite. * (Despre pământ) A se prăbuşi, a se surpa. ** Expr. N-are să se scufunde pământul = nu se va întâmpla nici un rău, nu va fi prea mare pagubă. 3. Tranz. şi refl. Fig. (Rar) A face să fie sau a se lăsa absorbit de o activitate, de o preocupare. – Pref. s- + cufunda.
SCUFUNDARE, scufundări, s.f. Acţiunea de a (se) scufunda şi rezultatul ei. – V. scufunda.
SCUFUNDĂTOR, -OARE, scufundători, -oare, adj., s.m. 1. Adj. Care (se) scufundă. 2. S.m. Specialist în scufundarea sub apă (fără costum de scafandru). – Scufunda + suf. -ător.
SCUFUNDĂTURĂ, scufundături, s.f. Faptul de a (se) scufunda; (concr.) porţiune de teren scufundat; scufundiş. – Scufunda + suf. -ătură.
SCUFUNDIŞ, scufundişuri, s.n. (Rar) Scufundătură. – Scufunda + suf. -iş.
SCUIPA, scúip, vb. I. 1. Intranz. A elimina din gură salivă, flegmă etc. cu o mişcare specifică a buzelor şi a limbii. * Tranz. A arunca scuipat asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau a face numai gestul respectiv), în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreţ; fig. a-şi manifesta dispreţul faţă de cineva (prin cuvinte, atitudini etc.). * Tranz. A da, a azvârli ceva afară din gură; p.

ext. din gâtlej sau din plămâni; a expectora. ** Expr. (Fam.) A-şi scuipa plămânii = a) se spune despre bolnavii de tuberculoză care tuşesc şi expectorează des; b) se spune pentru a arăta că cineva depune eforturi deosebite pentru ceva (fără rezultatele scontate). A scuipa sânge = a avea o hemoptizie. 2. Tranz. A elimina (ajutat de salivă) un corp străin aflat sau introdus în gură. 3. Intranz. şi tranz. Fig. A arunca ceva cu forţă. – Lat. / * / scupire.
SCUIPARE, scuipări, s.f. Acţiunea de a scuipa şi rezultatul ei. – V. scuipa.
SCUIPAT, (1) s.n., (2) scuipaţi, s.m. 1. S.n. Faptul de a scuipa. 2. S.m. Salivă, flegmă eliminată din gură prin scuipare. – V. scuipa.
SCUIPĂTOARE, scuipători, s.f. Vas special în care se scuipă. – Scuipa + suf. -ătoare.
SCUIPĂTURĂ, scuipături, s.f. Scuipare; (concr.) scuipat (2). – Scuipa + suf. -ătură.
SCUL, sculuri, s.n. Legătură de fire continue de lână, de bumbac, de mătase etc., înfăşurate în formă de colac, în vederea unor operaţii de finisare sau pentru livrare. [Pl. şi: scule] – Din ngr. skullí.
SCULA, scol, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A (se) trezi din somn, a (se) deştepta. ** Expr. (Refl.) A se scula din morţi = a învia. * A (se) ridica (din pat) după o boală; a (se) vindeca, a (se) însănătoşi. 2. Refl. şi tranz. A (se) ridica în picioare, a (se) ridica de jos. 3. Refl. (Pop.) A se ridica să plece; p. ext. a începe o acţiune, a se apuca de o treabă. 4. Tranz. Fig. A mobiliza, a aduna (în vederea unei acţiuni). * Tranz. şi refl. A (se) răscula. * Refl. (Înv.) A porni la război, a se ridica (cu armele) împotriva cuiva. – Probabil lat. / * / excubulare.
SCULAMENT, sculamente, s.n. (Med.; pop.) Blenoragie. – Din ngr. skulaménto.
SCULARE, sculări, s.f. Acţiunea de a (se) scula; fig. răscoală, revoltă. – V. scula.
SCULAT s.n. Faptul de a (se) scula. – V. scula.
SCULĂ, scule, s.f. 1. Piesă folosită pentru prelucrarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor şi a proprietăţii acestora; unealtă, instrument. * Parte activă a unei scule (1), care acţionează nemijlocit asupra materialului de prelucrat. Pânza de oţel constituie scula ferăstrăului. * Fig. Persoană, acţiune, fapt de care se serveşte cineva pentru atingerea unui scop; instrument. 2. (Înv.; la pl.) Obiecte de preţ; giuvaere, bijuterii. – Et. nec.
SCULĂRIE, sculării, s.f. 1. Atelier unde se fabrică, se repară sau se păstrează scule (1). 2. Totalitatea sculelor (1) care se găsesc într-un anumit loc; mulţime de scule. – Sculă + suf. -ărie.
SCULER, sculeri, s.m. Muncitor care face sau repară scule (1). – Sculă + suf. -ar.
SCULIŞOARĂ, sculişoare, s.f. Diminutiv al lui sculă (1). – Sculă + suf. -işoară.
SCULIŞOR, sculişoare, s.n. Diminutiv al lui scul. – Scul + suf. -işor.
SCULPTA, sculptez, vb. I. Tranz. A reprezenta plastic, în trei dimensiuni, o figură, o imagine, o idee, un sentiment, cioplind o materie dură sau modelând o substanţă plastică. – Din fr. sculpter.
SCULPTARE s.f. Acţiunea de a sculpta; sculptat. – V. sculpta.
SCULPTAT s.n. Sculptare. – V. sculpta.
SCULPTOR, sculptori, s.m. Artist care se ocupă cu sculptura. – Din fr. sculpteur, lat. sculptor, -oris.
SCULPTORIŢĂ, sculptoriţe, s.f. Femeie care se ocupă cu sculptura. – Sculptor + suf. -iţă.

SCULPTURAL, -Ă, sculpturali, -e, adj. Care ţine de sculptură, referitor la sculptură; care sugerează o sculptură; lucrat ca o sculptură. * Care este demn de a fi sculptat (datorită formelor sale); care are frumuseţea formală a sculpturilor clasice. – Din fr. sculptural.
SCULPTURALITATE s.f. Însuşirea de a fi sculptural. – Sculptural + suf. -itate.
SCULPTURĂ, sculpturi, s.f. 1. Ramură a artelor plastice care îşi propune să creeze imagini artistice în trei dimensiuni, prin cioplirea sau modelarea unui material. * Fel de a sculpta caracteristic unei şcoli, unei epoci, unui popor sau unui sculptor. 2. Operă artistică din domeniul sculpturii (1), lucrare a unui sculptor; ornament sculptat. – Din fr. sculpture, lat. sculptura.
SCUMP, -Ă, scumpi, -e, adj. 1. (Despre lucruri) Care se vinde sau se cumpără la un preţ ridicat; costisitor; (despre preţuri) mare, ridicat. * (Despre oameni) Care cere preţuri mari. 2. (Despre lucruri) Valoros, preţios, de preţ. Daruri scumpe. 3. (Despre fiinţe) Foarte drag, iubit. 4. (Înv. şi pop.) Zgârcit. ** Expr. (A fi) scump la vorbă = (a fi) tăcut. A fi scump la râs = a râde rar, a fi posac. A fi scump la vedere = a se arăta rar în societate, printre ceilalţi oameni; a fi greu de găsit. ** (Substantivat) Leneşul mai mult aleargă, scumpul mai mult păgubeşte. – Din sl. skonpů.
SCUMPĂTATE, (2) scumpătăţi, s.f. (Rar) 1. Scumpete (1). 2. (La pl.) Lucruri de preţ, scumpeturi. 3. (În loc. adv.) Cu scumpătate = cu măsură, în mod cumpătat; cu exactitate, cu scrupulozitate, cu mare grijă. – Scump + suf. -ătate.
SCUMPENIE s.f. (Rar) Scumpete (1). – Scump + suf. -enie.
SCUMPETE, (2) scumpeturi, s.f. 1. Creştere mare a preţurilor; situaţie care caracterizează această creştere; perioadă de timp în care preţurile sunt (foarte) ridicate; scumpătate (1), scumpenie. 2. (Mai ales la pl.) Lucru preţios, valoros. * Epitet dat unei persoane iubite, dragi. 3. (Înv. şi pop.) Zgârcenie, avariţie. – Scump + suf. -ete.
SCUMPI, scumpesc, vb. IV. 1. Tranz. A mări preţul unei mărfi, a vinde mai scump. ** Refl. pas. Se scumpise hârtia. * Refl. (Despre oameni) A cere preţuri (mai) mari. 2. Refl. (Despre oameni) A se tocmi mult; a se calici, a se zgârci (când vinde sau cumpără ceva). – Din scump.
SCUMPIE, scumpii, s.f. 1. Arbust cu flori verzi-gălbui, a cărui coajă şi ale cărui frunze se întrebuinţează în vopsitorie şi în tăbăcărie, precum şi în medicina populară, pentru proprietăţile lor antiseptice şi astringente (Cotinus coggygria). 2. (Bot.; reg.) Liliac1. [Acc. şi: scúmpie] – Din pol. skapia.
SCUMPIRE, scumpiri, s.f. Faptul de a (se) scumpi. – V. scumpi.
SCUMPIŞOR, -OARĂ, scumpişori, -oare, adj. Diminutiv al lui scump; scumpuşor. – Scump + suf. -işor.
SCUMPUŞOR, -OARĂ, scumpuşori, -oare, adj. Scumpişor. – Scump + suf. -uşor.
SCUND, -Ă, scunzi, -de, adj. (Despre fiinţe) De statură mică; scurt, mărunt. * (Despre lucruri) De înălţime mică, puţin înalt; jos. – Din sl. skondů.
SCURGE, scurg, vb. III. 1. Refl. şi tranz. A curge sau a face să curgă un lichid, prelingându-se în cantităţi mici. * Tranz. A scoate ultimele picături de lichid aflate într-un recipient. * Refl. (Despre fluide) A ieşi (în cantităţi mici) dintr-o conductă defectă. * Refl. (Despre ochi) A se sparge, împrăştiindu-se din orbită. 2. Tranz. A separa partea lichidă sau particulele aflate în suspensie dintr-un amestec. * A seca apa dintr-un teren prin drenaj. 3. Refl. (Despre ape) A curge la vale (lăsând în urmă locul uscat). * Fig. (Despre grupuri de fiinţe, de vehicule) A se succeda, a merge în aceeaşi direcţie, a se perinda. 4. Refl. Fig.

(Despre unităţi de timp) A trece unul după altul, a se desfăşura. [Perf. s. scursei, part. scurs] – Lat. excurrere (după curge).
SCURGERE, scurgeri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) scurge şi rezultatul ei. 2. (Concr.) Loc (amenajat sau natural) pe unde se scurge apa de prisos. 3. (Pop.) Nume dat unor secreţii patologice ale corpului omenesc. – V. scurge.
SCURMA, scurm, vb. I. Tranz. şi intranz. (Pop.) A răscoli la suprafaţa pământului (cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu o unealtă etc.) pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură. * Tranz. Fig. A preocupa (chinuind sufleteşte); a irita. -Probabil lat. / * / excorrimare.
SCURMARE, scurmări, s.f. Acţiunea de a scurma şi rezultatul ei. – V. scurma.
SCURMAT, -Ă, scurmaţi, -te, adj. (Despre pământ) Care este răscolit la suprafaţă. * (Fig.) Iritat. – V. scurma.
SCURMĂTOR, -OARE, scurmători, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care scurmă, care scormoneşte. – Scurma + suf. -ător.
SCURMĂTURĂ, scurmături, s.f. Faptul de a scurma. * (Concr.) Loc unde s-a scurmat; groapă, gaură făcută prin scurmare. – Scurma + suf. -ătură.
SCURSOARE, scursori, s.f. 1. Lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. * (Pop.) Scurgere (3). 2. (Rar) Faptul de a se scurge; (concr.) loc de scurgere. * Albie a unei ape curgătoare. 3. Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. -Scurge + suf. -oare.
SCURSURĂ, scursuri, s.f. 1. Apă sau alt lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. 2. Loc pe unde îşi face drum o apă curgătoare; făgaş. 3. Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. – Scurge + suf. -ură.
SCURT, -Ă, scurţi, -te, adj. adv., s.f. I. Adj. 1. (Despre obiecte) De lungime redusă. * (Despre distanţe, drumuri) Care se parcurge în puţin timp (având o lungime redusă). * (Substantivat, f. pl.) Unde scurte. * Expr. A lua (sau a ţine pe cineva) de (sau din) scurt = a trata (pe cineva) cu asprime, a supune (pe cineva) unei discipline severe. (Substantivat, f.) A trage scurta = a duce greul, a suporta consecinţe (neplăcute). * Infinitiv scurt = formă de infinitiv în limba română, care poartă caracteristica conjugării. * (Despre opere literare sau ştiinţifice) De proporţii reduse. * (Despre vorbire) Concis, fără multe cuvinte. ** Loc. adv. În (sau pe) scurt = fără multe cuvinte, în puţine vorbe. * Fig. Mărginit, redus. 2. (Despre părţi ale corpului) De lungime mică; (despre fiinţe) mic de statură, scund. ** Vedere scurtă = miopie. ** Expr. (A fi) scurt de vedere = (a fi) miop. A avea mână scurtă = a fi zgârcit. * (Despre lucruri) Care are o înălţime mică. 3. (Despre vreme sau despre alte noţiuni temporale) Care durează puţin, care trece sau se termină repede. ** Silabă (sau vocală) scurtă = silabă (sau vocală) care are o durată mai mică decât durata medie. ** Expr. În (sau peste) scurt timp sau în scurtă vreme = în curând. II. Adv. 1. Brusc, repede. Se opreşte scurt. * Fără multă vorbă; fără a admite replică, energic. I-a poruncit scurt. 2. (De) la distanţă mică; p. ext. strâns. A lega scurt. III. S.f. 1. Haină groasă, de obicei vătuită sau îmblănită, lungă până deasupra genunchilor. 2. (Pop.) Inflamare a ganglionilor de la subsuoară sau din regiunea inghinală; adenopatie axială sau inghinală. – Probabil lat. / * / exxcurtus (= curtus) sau din scurta (derivat regresiv).
SCURTA, scurtez, vb. I. 1. Tranz. A micşora lungimea sau înălţimea unui obiect, a reduce din lungime sau din înălţime, a face mai scurt. ** Expr. A scurta cuiva ghearele = a pune pe cineva în imposibilitate de a (mai) face rău. A scurta cuiva limba = a pune pe cineva în imposibilitate de a bârfi. * (Înv.) A omorî, a executa (prin tăierea capului). 2. Tranz. A alege şi a parcurge distanţa cea mai scurtă între două puncte; a evita ocolurile, a merge direct. 3.

Tranz. şi refl. A face să dureze (sau să pară că durează) ori a dura mai puţin. * Intranz. şi tranz. A vorbi concis. – Lat. excurtare.
SCURTARE, scurtări, s.f. Acţiune de a (se) scurta şi rezultatul ei. – V. scurta.
SCURTAT, -Ă, scurtaţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte) Care este redus din lungime sau din înălţime. 2. (Despre timp sau acţiuni durative) Care este redus ca durată. – V. scurta.
SCURTĂTURĂ, scurtături, s.f. 1. Bucată scurtă de lemn; retevei. 2. Cărare care urmează distanţa cea mai scurtă între două puncte. – Scurta + suf. -ătură.
SCURTCIRCUIT, scurtcircuite, s.n. 1. Legătură electrică între două puncte ale unei reţele sau instalaţii, având o rezistenţă foarte mică. 2. Fenomen fizic care constă în întreruperea accidentală a curentului electric într-o reţea sau instalaţie prin stabilirea unui scurtcircuit (1). – Scurt + circuit (după fr. court-circuit).
SCURTCIRCUITA, scurtcircuitez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) produce un scurtcircuit (2). [Pr.: -cu-i-] – Din scurtcircuit (după fr. court-circuiter).
SCURTCIRCUITARE, scurtcircuitări, s.f. Acţiunea de a (se) scurtcircuita. [Pr.: -cu-i-] – V. scurtcircuita.
SCURTEICĂ, scurteici, s.f. Haină de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la (sau până sub) genunchi, purtată mai ales la ţară. – Scurt + suf. -eică.
SCURTEICUŢĂ, scurteicuţe, s.f. Diminutiv al lui scurteică. – Scurteică + suf. -uţă.
SCURTICEL, -EA, -ICĂ, scurticei, -ele, adj. Diminutiv al lui scurt; scurtuţ. – Scurt + suf. -icel, -icea, -icică.
SCURTIME, scurtimi, s.f. Însuşirea de a fi scurt. – Scurt + suf. -ime.
SCURTMETRAJ, scurtmetraje, s.n. (Cin.) Film care nu depăşeşte 1000 m lungime sau 30 de minute durată. – Scurt + metraj (după fr. court-métrage).
SCURTUŢ, -Ă, scurtuţi, adj. Scurticel. – Scurt + suf. -uţ.
SCUT, scuturi, s.n. 1. Armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme şi mărimi, cu care luptătorii din antichitate şi din evul mediu îşi apărau pieptul de lovituri; pavăză. * (Rar) Blazon (în formă de scut 1). 2. Fig. Apărare, ocrotire, sprijin. 3. (Tehn.) Mască sau paravan protector folosite de sudori. 4. Construcţie metalică sau de lemn mobilă, folosită la susţinerea peretelui şi a tavanului unei galerii de mină sau la protejarea lucrărilor de săpare şi de căptuşire a unui tunel. 5. (Geol.) Regiune întinsă din cadrul unei platforme, în care apare la suprafaţă fundamentul platformei, format din şisturi cristaline şi vechi roci magmatice. 6. Parte chitinoasă care alcătuieşte epiderma sau scheletul unor vieţuitoare, având rol protector. – Lat. scutum.
SCUTEC, scutece, s.n. Bucată de pânză, de flanelă, de pichet etc., de obicei dreptunghiulară, cu care se înfaşă sugarii. – Cf. bg. skutak.
SCUTELNIC, scutelnici, s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Ţăran care, în schimbul unor obligaţii suplimentare faţă de domn sau de stăpânul de moşie, era scutit de plata birului domnesc. – Scuti + suf. -elnic.
SCUTER, scutere, s.n. Tip de motocicletă uşoară, cu roţi mici, cu motorul aşezat, de obicei, sub şaua conducătorului, permiţând acestuia să stea într-o poziţie comodă (ca pe scaun), şi care poate transporta una sau două persoane. – Din engl., fr. scooter.
SCUTI, scutesc, vb. IV. Tranz. 1. A dispensa pe cineva de anumite îndatoriri, sarcini, a nu supune la anumite obligaţii. * Refl. A cere, a solicita să fie dispensat de o obligaţie. S-a scutit la ora de sport. 2. A feri sau a scăpa pe

cineva de ceva neplăcut; a cruţa, a menaja. * A lăsa în pace, a nu plictisi pe cineva. – Din scut.
SCUTIER, scutieri, s.m. 1. (În evul mediu, în apusul Europei) Tânăr nobil vasal care purta scutul (1) şi celelalte arme ale cavalerului sau ale seniorului său. 2. (Înv.) Ostaş, luptător (echipat cu scut). [Pr.: -ti-er] – Scut + suf. -ier (după fr. écuyer).
SCUTIRE, scutiri, s.f. Acţiunea de a scuti şi rezultatul ei. * Privilegiu acordat cuiva de a nu presta anumite servicii, de a nu plăti anumite dări etc.; (concr.) document, act care conţine un asemenea privilegiu. – V. scuti.
SCUTUR s.n. (Rar) Faptul de a (se) scutura; mişcare care provoacă o cădere. – Din scutura (derivat regresiv).
SCUTURA, scutur, vb. I. I. 1. Tranz. A clătina, a agita sau (mai rar) a lovi un obiect pentru a face să cadă ori să iasă ceva de pe (sau din) el. ** Expr. (Fam.) A scutura (pe cineva) de bani sau a scutura buzunarele (sau punga) cuiva = a lua cuiva (prin mijloace necinstite) toţi banii, a stoarce (pe cineva) de bani. * Refl. A se curăţa de praf, de noroi, de zăpadă etc. * Intranz. A face curăţenie, a deretica, a şterge praful de pe obiectele din casă. 2. Tranz. Fig. A arunca, a lepăda, a îndepărta ceva. * Refl. A scăpa, a se elibera de ceva supărător, nefast. 3. Refl. şi tranz. A rămâne sau a face să rămână fără frunze, petale, rod; a cădea sau a face să cadă, a (se) împrăştia. * Refl. A se desprinde şi a cădea. Se scuturau frunzele. II. 1. Tranz. şi intranz. A mişca cu putere încoace şi încolo, a zgâlţâi, a hâţâna, a zdruncina; a agita. ** Expr. (Tranz.) A scutura mâna cuiva = a strânge (cu putere) mâna cuiva. * Refl. A se cutremura din tot corpul. ** Expr. (Tranz.) A-l scutura frigurile = a avea un acces de friguri. 2. Tranz. Fig. (Fam.) A critica sau a certa aspru. – Lat. / * / excutulare.
SCUTURARE, scuturări, s.f. Acţiunea de a (se) scutura şi rezultatul ei; scuturat1. – V. scutura.
SCUTURAT1 s.n. Scuturare. – V. scutura.
SCUTURAT2, -Ă, scuturaţi, -te, adj. 1. Curăţat de praf, de noroi, de zăpadă etc. 2. Despuiat de frunze, de flori; cu fructele căzute. – V. scutura.
SCUTURĂTOARE, scuturători, s.f. Măturică de pene cu care se scutură praful. – Scutura + suf. -ătoare.
SCUTURĂTOR, scuturătoare, s.n. 1. Maşină care serveşte la separarea şi la eliminarea impurităţilor dintr-un material fibros. 2. Batoză care sortează materialul treierat şi elimină paiele lungi. – Scutura + suf. -ător.
SCUTURĂTURĂ, scuturături, s.f. Faptul de a (se) scutura. 1. Mişcare bruscă şi repetată; clătinare, zgâlţâire, zdruncinare. 2. Dereticare, curăţenie. 3. Scuturatul pomilor (ca să cadă fructele). – Scutura + suf. -ătură.
SCUZA, scuz, vb. I. 1. Refl. A cere scuze (2), a-şi exprima (în faţa cuiva) părerea de rău pentru o greşeală făcută; a se dezvinovăţi, a se justifica. ** Expr. (Tranz., absol.) (formulă de politeţe prin care cineva îşi cere iertare pentru o greşeală, o stângăcie etc.) Scuzaţi!. 2. Tranz. A accepta, a primi scuzele (2) cuiva; a ierta. – Din it. scusare. Cf. fr. excuser.
SCUZABIL, -Ă, scuzabili, -e, adj. Care poate fi scuzat, iertat, trecut cu vederea. – Din it. scusabile. Cf. fr. excusable.
SCUZĂ, scuze, s.f. 1. Motiv real sau pretext invocat de cineva pentru a justifica sau a micşora o vină, o greşeală (proprie sau a altcuiva) sau pentru a se sustrage de la o obligaţie; dezvinovăţire, justificare. 2. Exprimare a regretului pentru o greşeală comisă sau pentru o jignire adusă cuiva. ** Expr. (formulă prin care cineva îşi cere iertare) Scuzele mele. A cere (sau a prezenta, a exprima) scuze = a-şi exprima părerea de rău pentru o greşeală făcută; a cere iertare. A primi (de la cineva) scuze (sau scuzele cuiva) = a

accepta dovezile sau argumentele prin care cineva se dezvinovăţeşte; a ierta greşelile (cuiva). – Din it. scusa. Cf. fr. excuse.
SCVAMĂ, scvame, s.f. (Bot.) Frunzişoară modificată, tare, care protejează mugurii, receptaculul. – Din lat. squama.
SE pron. refl. 1. (Arată că persoana care face lucrarea este şi aceea care o suferă) Se ascunde sub pod. 2. (Intră în alcătuirea verbelor reflexive exentive) Se îmbolnăvi de ochi. 3. (Intră în alcătuirea verbelor reflexive reciproce) Se ghiontesc. 4. (Intră în alcătuirea verbelor reflexive dinamice) S-a luptat cu zmeul. 5. (Intră în alcătuirea verbelor reflexive pasive şi impersonale) Să se dea dispoziţii. – Lat. se.
SEAMĂ s.f. 1. (În loc. şi expr.; exprimă ideea de calcul mintal, o judecată, o constatare, o observaţie) De bună seamă = desigur, fără îndoială. Mai cu seamă = mai ales, îndeosebi. A-şi da seama = a constata, a se lămuri, a pricepe. A lua seama (sau seamă) = a) a se gândi, a reflecta adânc, a fi atent; b) a supraveghea; c) a observa ceva, a remarca; d) a înţelege, a se lămuri. (Pop.) A-şi lua seama = a se răzgândi. 2. (În loc. şi expr.; exprimă ideea de folos, interes, grijă) Pe seama (cuiva) = a) în folosul sau în interesul (cuiva); b) în sarcina (cuiva), asupra (cuiva). A lăsa pe (sau în) seama cuiva sau a da pe (sau în) seamă (sau în seama cuiva) = a da (sau a lăsa) în paza, în grija, în posesia cuiva. A lua seama (de cineva) = a se ocupa, a se îngriji (de cineva). A ţine seama (sau, rar, seamă) de cineva (sau de ceva) = a lua în consideraţie, a avea în vedere pe cineva (sau ceva). 3. Însemnătate, importanţă; vază, faimă. ** Loc. adj. De seamă = important, însemnat; cu trecere. 4. Fel, gen; soi. ** Expr. De-o seamă (cu cineva) sau de seama cuiva = la fel cu cineva, în aceeaşi situaţie, categorie socială cu cineva; de aceeaşi vârstă cu cineva. 5. Rost, rânduială. ** Expr. A şti seama (la ceva) = a avea experienţa unui lucru, a şti cum să procedeze. A-i face (cuiva) seama = a omorî, a ucide (pe cineva). A-şi face (singur) seama = a se sinucide. (rar) A-şi face (singur) seamă = a se sinucide. 6. Socoteală, calcul; cont. ** Expr. A şti seama = a cunoaşte situaţia unui lucru. 7. Număr, cantitate (nehotărâtă); câţiva. O seamă de învăţaţi. ** Loc. adj. şi adv. Fără număr şi fără seamă = (care este) în număr mare; mult. Peste seamă = peste măsură, exagerat. * (În legătură cu noţiuni temporale) Interval, perioadă (nehotărâtă). Aşa trăia de o seamă de vreme. – Din magh. szám.
SEAMĂN, semeni, s.m. Cel care e la fel cu cineva; aproapele cuiva; om (considerat în raport cu alt om). ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) seamăn = fără asemănare, extraordinar. ** Expr. A nu (mai) avea seamăn (pe lume) = a fi unic, a nu avea pereche, asemănare. [Var.: sémen s.m.] – Din seamăna2 (derivat regresiv).
SEANŢĂ, seanţe, s.f. (Înv.) Şedinţă. [Pr.: se-an-] – Din fr. séance.
SEARĂ, seri, s.f. Parte de la sfârşitul zilei, când începe să se întunece; interval de timp cuprins între sfârşitul zilei şi momentul când cineva îşi încheie activitatea, se duce la culcare. ** Loc. adv. De cu seară = încă din timpul serii precedente; o dată cu venirea serii, la începutul serii. Către (sau spre, înspre, pe) seară = când se lasă seara. ** Expr. (formulă de salut, la întâlnire sau la despărţire, în timpul serii) Bună seara!. A da (cuiva) bună seara sau a-şi lua (de la cineva) bună seara (sau seara bună) = a saluta (pe cineva) în timpul serii. * (Adverbial; în forma "seara") În timpul de la sfârşitul zilei, când începe să se întunece; în fiecare zi când începe să se întunece. – Lat. sera.
SEARBĂD, -Ă, serbezi, -de, adj. 1. (Despre alimente) Fără gust, nesărat, fad; (despre gustul alimentelor) nedefinit, insipid; leşios. 2. Fig. Plictisitor,

monoton, fără colorit (artistic). 3. (Despre oameni) Palid la faţă; fără vlagă, veştejit. – Et. nec.
SEBACEU, -EE, sebacee, adj. (În sintagmele) Glandă sebacee = glandă în formă de ciorchine, care se găseşte la rădăcina firelor de păr şi care secretează sebumul. Chist sebaceu = umflătură sub piele, produsă prin hipertrofia glandelor sebacee. – Din fr. sébacé, lat. sebaceus.
SEBOREE, seboree, s.f. Boală de piele provocată de secreţia excesivă a glandelor sebacee şi adesea însoţită de hipertrofie glandulară. – Din fr. séborrhée.
SEBOREIC, -Ă, seboreici, -ce, adj. (Med.) De natura seboreei, de seboree. [Pr.: -re-ic] – Din fr. séborrhéique.
SEBUM s.n. Substanţă grasă secretată de glandele sebacee. – Din fr. sébum, lat. sebum.
SEC, SEACĂ, seci, adj. 1. Lipsit de apă; care a secat, s-a uscat. Albia seacă a unui râu. * (Despre locuri) Lipsit de umezeală; p. ext. arid, neproductiv. ** Tuse seacă = tuse uscată, fără expectoraţie. Timbru (sau sigiliu) sec = urmă de ştampilă în relief, care se imprimă pe anumite acte cu o maşină specială, fără tuş. 2. În care nu se află nimic; gol, deşert. ** Nucă seacă = nucă fără miez sau cu miezul nedezvoltat. Sunet sec = sunet scurt, fără rezonanţă. Ochi sec = orbită goală a ochiului. ** Expr. (Substantivat) A înghiţi în sec = a) a înghiţi fără a avea ceva în gură; b) a se reţine de la ceva, a fi nevoit să-şi înfrâneze o dorinţă. * (Pop.; despre părţile corpului) Atrofiat, paralizat. Mână seacă. 3. (În loc. adj.) De sec = de post, care nu este de dulce. 4. Fig. Lipsit de conţinut, de sens, fără folos. ** Loc. adv. În sec = în zadar, fără rost. 5. Fig. (Adesea substantivat) Fără minte, prost. 6. Fig. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea adverbial) Lipsit de sensibilitate, de căldură; aspru, tăios, rece. 7. Fig. (Rar) Tare, puternic, dârz. – Lat. siccus.
SECA, sec, vb. I. I. 1. Tranz. şi intranz. A face să dispară sau a dispărea apa dintr-un râu, dintr-un lac etc.; a (se) usca. * Intranz. (Despre lichide) A se pierde, a dispărea. 2. Tranz. Fig. A stoarce, a slei, a istovi puterea, vlaga cuiva. 3. Intranz. (Despre plante, seminţe) A-şi pierde seva, germenele de viaţă; a se veşteji. * (Pop.; despre corpul omului, despre membre, ochi) A se atrofia, a paraliza. II. Tranz. Fig. 1. A pricinui cuiva o emoţie puternică, o durere; a chinui. 2. (Înv.) A ucide. – Lat. siccare.
SECANT, -Ă, secanţi, -te, adj., s.f. 1. Adj. (Despre drepte, curbe) Care întretaie o linie, un plan. ** Plan secant = plan care intersectează una sau mai multe suprafeţe. * (Substantivat, f.) Dreaptă care intersectează în două puncte un cerc sau o curbă sau care intersectează una ori mai multe drepte sau plane. 2. S.f. Funcţie trigonometrică care, înmulţită cu funcţia cosinus, este egală cu funcţia unitate. – Din fr. sécant.
SECARĂ s.f. 1. Plantă anuală din familia gramineelor, cu paiul mai înalt şi cu spicul mai aspru decât al grâului, care se cultivă ca plantă alimentară şi furajeră (Secale cereale). 2. ** Compus: secară-cornută = conul-secarei. – Lat. secale.
SECARE, secări, s.f. Acţiunea de a seca şi rezultatul ei. Secarea mlaştinilor. – V. seca.
SECAT, -Ă, secaţi, -te, adj. Fără apă, lipsit de umezeală; uscat. – V. seca.
SECATOR, secatori, s.m. Foarfece de mână cu cuţite scurte şi braţe lungi, acţionat cu ambele mâini, folosit în lucrări de grădinărie. – Din fr. sécateur, rus. sekator.
SECĂCIUNE, secăciuni, s.f. (Rar) Faptul de a fi secat, uscat; uscăciune; secetă. – Lat. siccatio, -onis.

SECĂREA, secărele, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor asemănătoare cu ovăzul (Bromus secalinus). – Secară + suf. -ea.
SECĂRICĂ s.f. 1. Rachiu preparat din secară. 2. (Bot.; reg.) Chimen – Secară + suf. -ică.
SECĂTUI, secătuiesc, vb. IV. 1. Tranz. A stoarce pe cineva (sau ceva) de bani, de puteri etc.; a istovi, a epuiza. * A face ca un teren, o livadă etc. să devină neproductive; a sărăci. 2. Intranz. (Despre rezervele de substanţe minerale dintr-un zăcământ) A fi pe terminate sau a se termina. – Secat + suf. -ui.
SECĂTUIRE, secătuiri, s.f. Acţiunea de a secătui şi rezultatul ei. – V. secătui.
SECĂTUIT, -Ă, secătuiţi, -te, adj. 1. Stors, sleit, epuizat, obosit. 2. Care s-a terminat, care nu mai poate fi exploatat. – V. secătui.
SECĂTURĂ, secături, s.f. 1. Om de nimic, neserios, netrebnic. 2. (La pl.) Lucruri lipsite de valoare, de importanţă; fleacuri; mofturi. – Secca + suf. -ătură.
SECENTISM s.n. Mişcare literară şi artistică din sec. XVII în Italia. – După it. secentismo.
SECENTIST, -Ă, secentişti, -ste, adj. s.m. şi f. (Scriitor, artist) care aparţine secentismului. – După it. secentista.
SECERA, sécer, vb. I. Tranz. A reteza de la baza tulpinii cerealele păioase cu maşina de secerat sau cu secera, pentru a aduna recolta. * Fig. A ucide oameni sau animale dintr-o dată şi în număr mare. – Lat. pop. sicilare.
SECERAR s.m. (Pop.) Luna august. – Secera + suf. -ar.
SECERAT, seceraturi, s.n. Acţiunea de a secera; seceriş (1), seceră (2). – V. secera.
SECERĂ, seceri, s.f. 1. Unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă şi curbată de oţel, cu tăişul în interior (prevăzut cu dinţi), fixată într-un mâner de lemn. 2. Secerat, seceriş (1). [Var.: (pop) sécere s.f.] – Lat. sicilis.
SECERĂTOR, -OARE, secerători, -oare, subst., adj. 1. S.m. şi f., adj. (Persoană) care seceră. 2. S.f. Maşină agricolă de recoltat care seceră cereale şi alte plante agricole. ** Secerătoare-legătoare = maşină agricolă de recoltat care seceră şi leagă în snopi tulpinile de cereale. Secerătoare-treierătoare = combină. – Secera + suf. -ător.
SECERĂTURĂ, secerături, s.f. Recoltă secerată (sau de secerat). – Secera + suf. -ătură.
SECERE s.f. v. seceră.
SECERIŞ, secerişuri, s.n. 1. Acţiunea de a secera; secerat, seceră (2). * Perioadă de timp în care se seceră. 2. Recoltă (secerată). – Secera + suf. -iş.
SECESIONIST, -Ă, secesionişti, -ste, s.m. şi f. Partizan al secesiunii. [Pr.: -si-o-] – Din fr. sécessionniste.
SECESIUNE, secesiuni, s.f. Acţiunea unui grup de a se separa, de a se despărţi de o colectivitate, de un teritoriu, de un stat din care a făcut parte, în vederea reunirii cu alt stat sau a întemeierii unui stat nou. ** Războiul de secesiune = război civil (pentru desfiinţarea sclaviei negrilor) dintre statele sudice şi cele nordice ale Statelor Unite ale Americii (1861-1865), terminat cu înfrângerea statelor din sud şi cu abolirea sclaviei. [Pr.: -si-u-] – Din fr. sécession, lat. secessio, -onis.
SECETĂ, secete, s.f. Insuficienţă a umidităţii solului şi a atmosferei faţă de valorile minimale necesare creşterii şi dezvoltării normale a plantelor (cultivate). * Vreme, perioadă caracterizată printr-o astfel de insuficienţă; vreme uscată, secetoasă. – Lat. / * / siccita (= siccitas).

SECETOS, -OASĂ, secetoşi, -oase, adj. (Despre vreme, perioade) Fără ploi, bântuit de secetă. * (Despre regiuni, terenuri) Lipsit de surse de apă. – Secetă + suf. -os.
SECFESTRA vb. I v. sechestra.
SECFESTRARE s.f. v. sechestrare.
SECHELĂ, sechele, s.f. (Mai ales la pl.) Urmă, consecinţă, tulburare funcţională sau organică durabilă rezultată după o boală, după o intervenţie chirurgicală etc. – Din fr. séquelle.
SECHESTRA, sechestrez, vb. I. Tranz. A pune sechestru asupra unor bunuri aflate în litigiu sau aparţinând unui debitor (ca măsură de asigurare sau de încasare silită a datoriei). * A reţine o persoană cu forţa şi în mod ilegal. [Var.: (înv.) secfestrá vb. I] – Din fr. séquestrer, lat. sequestrare.
SECHESTRARE, sechestrări, s.f. Acţiunea de a sechestra şi rezultatul ei. [Var.: (înv.) secfestráre s.f.] – V. sechestra.
SECHESTRU, sechestre, s.n. Măsură de asigurare ordonată de justiţie sau de fisc în cazurile de neplată a unei datorii, constând în sigilarea bunurilor debitorului sau în darea lor în păstrare unei a treia persoane (până la vânzarea lor silită). * (Jur.) Procedură care constă în încredinţarea, în mâinile unei terţe persoane, a unui bun asupra căruia există un litigiu, până la soluţionarea litigiului. [Var.: (înv.) secvéstru s.n.] – Din fr. séquestre, lat. sequester, -tris.
SECOL, secole, s.n. 1. Interval de timp de o sută de ani (socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv); răstimp de o sută de ani (socotit de la orice dată); veac. * Fig. Veşnicie. * (La pl.) Timpul considerat în desfăşurarea lui; p. ext. generaţiile contemporane acestor etape de desfăşurare. 2. Epocă istorică dominată de un eveniment sau de o personalitate excepţională. Secolul lui Pericle. 3. (Înv.; în sintagma) Secolul de mijloc = evul mediu. [Pl. şi: (înv., m.) secoli, – Var.: (înv.) sécul s.m.] – Din lat. saeculum, it. secolo.
SECONDA vb. I v. secunda.
SECONDANT, -Ă s.m. şi f. v. secundant.
SECRET, -Ă, secreţi, -te, adj., s.n. I. Adj. 1. Care este ţinut ascuns, care rămâne necunoscut, nedivulgat; confidenţial. Tratative secrete. ** Asociaţie (sau organizaţie, societate) secretă = organizaţie cu caracter conspirativ, constituită în ascuns. * (Despre sentimente) Care nu este declarat sau mărturisit; păstrat în taină. 2. Ascuns vederii, mascat privirilor. ** Agent secret = agent de siguranţă; detectiv. II. S.n. 1. Ceea ce nu se ştie, nu se cunoaşte (de nimeni), ceea ce este tăinuit, nu trebuie spus nimănui; taină. ** Secret de stat = document sau date privitoare la problemele de bază ale vieţii politice, economice, precum şi ale apărării statului, a căror divulgare este interzisă prin lege. 2. Sistem (ingenios) care constituie condiţia succesului într-o întreprindere; procedeu special şi eficace pentru a obţine sau a face ceva. 3. Ceea ce constituie condiţia intimă (greu de realizat) a unei ştiinţe, a unei arte. 4. (Înv.) Discreţie. 5. (Ieşit din uz) Celulă izolată într-o închisoare. [Var.: sâcrét, -eátă adj.] – Din fr. secret, lat. secretus.
SECRETA, pers. 3 secretează, vb. I. Tranz. A produce o secreţie. [Prez. ind. şi: secrétă] – Din fr. sécréter.
SECRETAR, -Ă, secretari, -e, subst. I. S.m. şi f. 1. Persoană care conduce secretariatul (1) într-o întreprindere sau într-o instituţie, lucrând pe lângă conducerea instituţiei sau întreprinderii respective. ** Secretar de redacţie = persoană însărcinată cu centralizarea şi coordonarea materialului care se publică într-un ziar sau într-o revistă şi răspunde de felul cum se prezintă publicaţia. * Persoană care rezolvă lucrările curente şi corespondenţa privată

a cuiva (în calitate de angajat particular al acestuia). 2. (În structura organizatorică a unor partide şi organizaţii) Denumire a unor funcţii eligibile de conducere. ** Secretar general = persoană aleasă în cadrul congresului sau conferinţei unui partid politic pentru coordonarea activităţii acestuia. 3. Funcţionar sau demnitar care pregăteşte lucrările şi duce la îndeplinire hotărârile organului suprem al puterii sau al administraţiei de stat, al conducerii altui organ central etc. ** Secretar de stat = (în unele ţări) ministru al Afacerilor Externe. II. S.n. Mobilă prevăzută cu sertare (în care se ţin documente, acte etc.) şi cu placă rabatabilă care serveşte la scris. [Scris. şi: (II) secrétaire, – Var.: (II) secretér s.n.] – Din fr. secrétaire.
SECRETARIAT, secretariate, s.n. 1. Serviciu într-o instituţie, într-o întreprindere, într-o organizaţie politică sau de masă etc. care rezolvă lucrările curente ale conducerii acestora. 2. Organ care coordonează şi controlează îndeplinirea hotărârilor partidului. 3. Organ cu atribuţii administrative şi executive al unei organizaţii internaţionale. 4. Grup de persoane care consemnează conţinutul dezbaterilor unei şedinţe. [Pr.: -ri-at] – Din fr. secrétariat.
SECRETER s.n. v. secretar.
SECRETINĂ s.f. Hormon produs de mucoasa duodenului, care are proprietatea de a excita secreţia sucului pancreatic, a bilei şi a salivei. – Din fr. sécrétine.
SECRETOR, -OARE, secretori, -oare, adj. (Fiziol.) Care secretează. Organ secretor. ** Ţesut secretor = ţesut vegetal alcătuit din celule dispuse izolat sau în straturi şi care produce secreţii. – Din fr. sécréteur.
SECRETOS, -OASĂ, secretoşi, -oase, adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care ştie să păstreze un secret, o taină; (persoană) care nu se destăinuieşte. – Secret + suf. -os.
SECREŢIE, secreţii, s.f. (Fiziol.) 1. Produs lichid sau solid rezultat din activitatea celulelor glandulare. ** Glandă cu secreţie internă = glandă care varsă materia secretată în circuitul sangvin. Glandă cu secreţie externă = glandă care elimină materia secretată prin pori sau prin alte orificii externe. 2. Proces de formare şi de eliminare a produşilor de secreţie (1). [Var.: secreţiuné s.f.] – Din fr. sécrétion, lat. secretio, -onis.
SECREŢIUNE s.f. v. secreţie.
SECRIAŞ s.n. v. sicriaş.
SECRIU s.n. v. sicriu.
SECTANT, -Ă, sectanţi, -te, s.m. şi f. Adept al unei secte religioase. * (Adjectival) De sectă, propriu sectanţilor; fig. exclusivist, intolerant. – Din lat. sectans, -ntis. Cf. sectă.
SECTAR, -Ă, sectari, -e, s.m., adj. 1. S.m. Partizan înflăcărat şi intolerant al unei doctrine (politice, religioase etc.). 2. Adj. De sectă sau de sectar (1); intolerant faţă de cei cu alte convingeri; exclusivist. – Din fr. sectaire.
SECTARISM s.n. Spirit, atitudine de sectar (1); îngustime de vederi proprie persoanelor sau grupurilor care se limitează la interesele lor mărunte; fig. exclusivism, intoleranţă. – Din fr. sectarisme.
SECTĂ, secte, s.f. Comunitate religioasă desprinsă de biserica oficială respectivă; p. ext. grup (închis) alcătuit din adepţii unei doctrine (filozofice sau politice). – Din fr. secte, lat. secta.
SECTOR, sectoare, s.n. 1. (Mat.) Porţiune dintr-un plan limitată de două drepte concurente şi de arcul unei curbe cuprins între cele două drepte; mulţimea punctelor din interiorul unei sfere, situată în interiorul conului având ca bază un cerc mic al sferei, iar ca vârf centrul sferei. * (Tehn.) Organ

de maşină în formă de cerc, de roată (dinţată). 2. Fiecare dintre zonele corespunzătoare unei delimitări de orice natură a unei suprafeţe; porţiune limitată dintr-o suprafaţă. * Zonă de acţiune a unei unităţi militare. * Subîmpărţire administrativă în cadrul unui oraş mai mare. 3. Domeniu sau ramură de activitate. – Din fr. secteur, lat. sector, -oris.
SECTORIST, sectorişti, s.m. Ofiţer sau subofiţer de poliţie în sarcina căruia se află ordinea publică şi evidenţa populaţiei dintr-un anumit sector al unui oraş. – Sector + suf. -ist.
SECTORIZAT, -Ă, sectorizaţi, -te, adj. (Rar) Care este împărţit pe sectoare. – De la sector.
SECŢIE, secţii, s.f. 1. Subunitate organizatorică stabilită pe ramuri de activitate, pe specialităţi, pe operaţii etc. în întreprinderi, instituţii etc.; sală, atelier, local în care îşi desfăşoară activitatea o astfel de subunitate. * Compartiment cu destinaţie specială într-un magazin, într-un muzeu etc. 2. Subdiviziune în cadrul administraţiei sau al poliţiei unui oraş; local în care îşi are sediul această subdiviziune. – Din rus. sekţiia, fr. section.
SECŢIONA, secţionez, vb. I. Tranz. A face o tăietură, a împărţi în secţiuni; a tăia, a divide. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sectionner.
SECŢIONABIL, -Ă, secţionabili, -e, adj. Care poate fi secţionat. [Pr.: -ţi-o-] – Secţiona + suf. -bil.
SECŢIONARE, secţionări, s.f. Acţiunea de a secţiona. [Pr.: -ţi-o-] – V. secţiona.
SECŢIUNE, secţiuni, s.f. 1. Faptul de a secţiona; tăietură, despărţire; (concr.) porţiune tăiată în urma secţionării; loc unde s-a făcut o secţionare. 2. Suprafaţă rezultată prin intersecţia unui corp solid cu o suprafaţă (plană sau curbă). * Aria unei secţiuni (2). 3. (Tehn.) Schiţă reprezentând suprafaţa determinată de intersecţia unui plan (vertical sau orizontal) cu un sistem tehnic sau cu o piesă. 4. (Mat.) Intersecţie a două mulţimi. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. section, lat. sectio, -onis.
SECUI, secui, s.m. Persoană care face parte dintr-o populaţie de limbă turcică asimilată de triburile maghiare pe care le-a însoţit în migraţiunea lor spre Europa şi care s-a aşezat alături de populaţia românească în partea de sud-est a Transilvaniei. – Din magh. székely.
SECUIESC, -IASCĂ, secuieşti, adj. Care aparţine secuilor, privitor la secui. [Pr.: -cu-iesc] – Secui + suf. -esc.
SECUIME s.f. Ţinut locuit de secui; populaţia secuiască. – Secui + suf. -ime.
SECUL s.m. v. secol.
SECULAR, -Ă, seculari, -e, adj. 1. Care durează mai multe secole, care are o vechime de unul sau de mai multe secole; p. ext. extrem de vechi, străvechi. 2. (Livr.) Laic. – Din fr. séculaire, lat. saecularis.
SECULARIZA, secularizez, vb. I. Tranz. A trece în patrimoniul statului (în schimbul unei despăgubiri) un bun aparţinând bisericii sau mănăstirii. – Din fr. séculariser.
SECULARIZARE, secularizări, s.f. Acţiunea de a seculariza. – V. seculariza.
SECULARIZAT, -Ă, secularizaţi, -te, adj. (Despre bunuri care aparţin bisericii sau mănăstirii) Trecut în patrimoniul statului. – V. seculariza.
SECUND, -Ă, secunzi, -de, num. ord., adj., s.n. 1. Num. ord., adj. Care vine imediat după primul în ordinea locului, a timpului sau a rangului; al doilea. ** (şi substantivat, m.) Ofiţer secund = ofiţer care îndeplineşte funcţia de adjunct al unui căpitan de vas. (şi substantivat, m.) Arbitru secund = arbitru care ajută pe arbitrul principal în conducerea unei competiţii sportive. 2. S.n. Voce care acompaniază o voce primă şi care se găseşte pe locul al doilea în

executarea unei melodii cântate din gură sau dintr-un instrument. – Din fr. second, lat. secundus.
SECUNDA, secundez, vb. I. Tranz. 1. A sprijini, a ajuta, a însoţi, a fi alături de cineva în acţiunile sale. 2. (Muz.) A acompania. [Var.: secondá vb. I] – Din fr. seconder, lat. secundare.
SECUNDANT, -Ă, secundanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care secundează, ajută, urmează, însoţeşte pe cineva. * Arbitru secund. * Persoană care asistă şi îndrumează un participant la anumite întreceri sportive (box, şah). * (Înv.) Martor la un duel. [Var.: secondánt, -ă s.m. şi f.] – Din germ. Sekundant.
SECUNDAR1, secundare, s.n. Acul ceasornicului care arată secundele. – Secundă + suf. -ar.
SECUNDAR2, -Ă, secundari, -e, adj. 1. Care ocupă locul al doilea (în timp) într-o succesiune. ** Era secundară = a doua eră geologică, caracterizată prin apariţia primelor păsări, mamifere şi peşti osoşi; era mezozoică. (Ieşit din uz) Curs secundar = ciclu şcolar care urma după ciclul primar. (Ieşit din uz) Profesor secundar = profesor care predă în cursul secundar. Sifilis secundar = sifilis aflat în a doua fază, caracterizat prin apariţia unor erupţii pe piele. 2. Care se plasează pe al doilea plan din punct de vedere al importanţei; de mai mică importanţă. ** (Gram.) (şi substantivat, f.) Propoziţie secundară = propoziţie care nu este de sine stătătoare, depinzând în frază de propoziţia principală (din punctul de vedere al înţelesului). (şi substantivat, m.) Medic secundar = medic care, în urma unui concurs, este admis să lucreze într-o clinică între 3 şi 5 ani, în vederea specializării sale. Fenomen secundar = fenomen patologic puţin important, care apare în cursul unei boli, ca efect al fenomenelor ei caracteristice şi care nu influenţează cursul bolii. – Din fr. secondaire, lat. secundarius.
SECUNDARIAT s.n. Perioadă de timp în care îşi face stagiul un medic secundar2. * Examen sau concurs pentru obţinerea gradului de medic secundar2. – De la secundar2.
SECUNDĂ, secunde, s.f. 1. Unitate de măsură a timpului egală cu a 60-a parte din durata unui minut; p. ext. timp foarte scurt; clipă, moment. 2. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei aflate pe două trepte alăturate. – Din fr. seconde.
SECUNDO adv. (Livr.) În al doilea rând. – Cuv. lat.
SECURE, securi, s.f. Unealtă formată dintr-un corp de oţel cu tăiş şi un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnelor, la cioplit şi (în trecut) ca armă de luptă. – Lat. securis.
SECURICE, securici, s.f. Diminutiv al lui secure. – Secure + suf. -ice.
SECURIT s.n. Geam de siguranţă cu o rezistenţă mecanică mărită şi care, datorită tensiunilor interne obţinute în urma unui tratament termic, se transformă la spargere în pulbere, fără a forma cioburi şi aşchii. – Din germ. Sekurit.
SECURITATE s.f. 1. Faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere şi de linişte pe care îl dă cuiva absenţa oricărui pericol. * Protecţie, apărare. ** Securitate colectivă = stare a relaţiilor dintre state, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni. 2. (Ieşit din uz) Totalitatea organelor de stat care aveau ca sarcină apărarea sistemului social-economic şi politic al statului comunist. – Din fr. sécurité, lat. securitas, -atis.
SECURIZA, securizez, vb. I. Tranz. A trata termic o sticlă în vederea obţinerii securitului. – Securit + suf. -iza.

SECURIZARE, securizări, s.f. Acţiunea de a securiza şi rezultatul ei. – V. securiza.
SECVENŢĂ, secvenţe, s.f. 1. Succesiune de fenomene fizice sau ordinea de variaţie în timp a mărimilor unui sistem. 2. Şir de imagini sau de scene dintr-un film care formează un anumit episod. * Fig. Serie de fapte, de evenimente, de stări etc., care se succedă într-o anumită ordine şi formează un tot unitar. – Din fr. séquence. Cf. it. sequenza.
SECVENŢIAL, -Ă, secvenţiali, -e, adj. Referitor la secvenţă, care se împarte în secvenţe. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. séquentiel.
SECVESTRU s.n. v. sechestru.
SEDA, sedez, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) administra sedative pentru a (se) calma, a (se) linişti. – Din lat. sedare.
SEDARE, sedări, s.f. Acţiunea de a (se) seda. – V. seda.
SEDAT, -Ă, sedaţi, -te, adj. Care a fost calmat cu sedative. – V. seda.
SEDATIV, -Ă, sedativi, -e, adj., s.n. (Medicament) care produce o liniştire a stărilor de excitaţie psihică sau motorie, care calmează durerile; calmant. – Din fr. sédatif.
SEDAŢIE, sedaţii, s.f. (Med.) Sedare. – Din fr. sédation.
SEDENTAR, -Ă, sedentari, -e, adj. (Despre oameni) Căruia nu-i place să umble, să facă mişcare, care stă mai mult acasă; (despre îndeletnicirile oamenilor) care se desfăşoară într-un spaţiu închis; care nu necesită mişcare, lipsit de mişcare. * (Despre populaţii) Stabil. ** Parte sedentară = parte a unităţilor militare care rămâne în garnizoană în timp de război, având misiunea de a completa efectivele părţii operative, de a îngriji bunurile rămase în cazarmă etc. Păsări sedentare = păsări care nu migrează în timpul iernii. Animale sedentare = animale nevertebrate care stau temporar în galerii pe care şi le fac singure. – Din fr. sédentaire, lat. sedentarius.
SEDENTARISM s.n. Faptul de a fi sedentar; viaţă sedentară, lipsită de mişcare. – Sedentar + suf. -ism.
SEDENTARITATE s.f. (Rar) Sedentarism. – Din fr. sédentarité.
SEDILĂ1, sedile, s.f. Semn diacritic în formă de virgulă, care se pune sub unele consoane pentru a le da valoarea altui sunet. – Din fr. cédille.
SEDILĂ2, sedile, s.f. Săculeţ cu ţesătură rară, în care se pune brânza la scurs. [Var.: (reg.) sădílă, sidílă s.f.] – Din bg., scr. sedilo.
SEDIMENT, sedimente, s.n. 1. Depozit format prin depunerea substanţelor corpusculare solide dintr-o suspensie. 2. Acumulare, în general stratificată, de minerale şi de resturi organice, depozitată la suprafaţa pământului; depozit de roci sedimentare. – Din fr. sediment, lat. sedimentum.
SEDIMENTA, pers. 3 sedimentează, vb. I. Refl. A se depune în straturi, a forma sedimente; a se lăsa la fund. – Din sediment.
SEDIMENTAR, -Ă, sedimentari, -e, adj. Cu caracter de sediment (2); format prin sedimentare. ** Proces sedimentar = proces de formare a sedimentelor. Rocă sedimentară = rocă rezultată prin depunerea materialelor provenite în urma alterării sau dezagregării unor roci preexistente. – Din fr. sédimentaire.
SEDIMENTARE, sedimentări, s.f. Acţiunea de a se sedimenta şi rezultatul ei. * Totalitatea proceselor fizice, chimice şi biologice care se desfăşoară la suprafaţa scoarţei terestre şi în urma cărora are loc depunerea unor fragmente sau particule de minerale, roci, organisme etc. din care provin rocile sedimentare. * Fenomen de depunere lentă a particulelor solide dintr-o suspensie, dintr-o emulsie etc. prin cădere liberă sau prin centrifugare; sedimentaţie. ** (Med.) Viteză de sedimentare = intervalul de timp în care se

depun globulele roşii dintr-o cantitate de sânge recoltat într-un tub de sticlă gradat, care permite depistarea unor procese infecţioase. – V. sedimenta.
SEDIMENTAŢIE, sedimentaţii, s.f. Sedimentare. – Din fr. sédimentation.
SEDIMENTOLOGIE s.f. Parte a geologiei care studiază modul de formare a sedimentelor şi a rocilor sedimentare. – Din fr. sédimentologie.
SEDIMENTOMETRIE, sedimentometrii, s.f. (Fiz.) Metodă de determinare a dimensiunilor particulelor dintr-un amestec, bazată pe măsurarea vitezei de sedimentare. – Din fr. sédimentométrie.
SEDIŢIOS, -OASĂ, sediţioşi, -oase, adj. (Livr.) Care se revoltă împotriva unei autorităţi, care îndeamnă la răzvrătire, înclinat către răzvrătire, de răzvrătire. Strigăte sediţioase. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. séditieux, lat. seditiosus.
SEDIŢIUNE, sediţiuni, s.f. (Livr.) Răzvrătire, revoltă, răscoală. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. sédition, lat. seditio, -onis.
SEDIU, sedii, s.n. Clădire sau loc unde îşi are administraţia şi unde îşi desfăşoară activitatea o instituţie sau o organizaţie. * Fig. Centru, focar. Sediul reflexelor. – Din it. sedio.
SEDUCĂTOR, -OARE, seducători, -oare, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care seduce, incită, captivează prin aspect, prin fel de a fi etc.; (persoană) fermecătoare, încântătoare. 2. S.m. Bărbat care abuzează de buna credinţă a femeilor, ademenindu-le şi seducându-le cu promisiuni înşelătoare; ademenitor, înşelător. – Seduce + suf. -ător.
SEDUCE, seduc, vb. III. Tranz. 1. A incinta, a captiva, a subjuga, a cuceri prin farmecul vorbelor, prin purtare etc. 2. (Despre bărbaţi) A abuza de buna-credinţă a unei femei, ademenind-o şi determinând-o să întreţină relaţii sexuale, cu promisiuni înşelătoare; a ademeni; a înşela, a amăgi. – Din lat. seducere. Cf. fr. séduire.
SEDUCERE, seduceri, s.f. Faptul de a seduce; seducţie. – V. seduce.
SEDUCŢIE, seducţii, s.f. Faptul de a seduce; atracţie deosebită exercitată asupra cuiva; captivare. * Corupţie. – Din fr. séduction, lat. seductio, -onis.
SEDUS, -Ă, seduşi, -se, adj. 1. (Despre oameni) Care este cucerit prin frumuseţea, prin vorbele etc. cuiva; fermecat (1), fascinat, încântat. 2. (Mai ales despre femei) Care este ademenit, înşelat, amăgit. – V. seduce.
SEF s.n. v. seif.
SEFARD, -Ă, sefarzi, -de, adj. Care aparţine sefarzilor, de sefarzi; sefardit. – Din sp. sefardi.
SEFARDIT, -Ă, sefardiţi, -te, adj. Sefard. – Din sefard.
SEFARZI s.m. pl. Evrei de rit spaniol emigraţi din Spania în nordul Africii, în Orientul Apropiat şi în unele ţări europene. – După fr. Sefardini.
SEFTEREA s.f. v. safterea.
SEFTIAN s.n. v. saftian.
SEGMENT, (1, 2, 3) segmente, s.n. (4) segmenţi, s.m. 1. S.n. Porţiune dintr-o figură, limitată cel puţin într-o parte de marginile ei. ** Segment de dreaptă = porţiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte. Segment de cerc = parte dintr-un cerc cuprinsă între o coardă şi arcul subîntins. 2. S.n. Porţiune definită dintr-un întreg, nedetaşată de acesta. Segment din coloana vertebrată. 3. S.n. Fiecare dintre inelele (sau părţile) care alcătuiesc corpul unor vieţuitoare. 4. S.m. Garnitură metalică a unui piston, care serveşte la etanşarea spaţiului liber dintre acesta şi cilindrul în interiorul căruia se deplasează, sau la răzuirea uleiului de pe pereţii interiori ai cilindrului. – Din fr. segment, lat. segmentum.
SEGMENTA, segmentez, vb. I. Tranz. A împărţi, a tăia în segmente. – Din fr. segmenter.

SEGMENTAL, -Ă, segmentali, -e, adj. Referitor la segment, de segment. – Din fr., engl. segmental.
SEGMENTARE, segmentări, s.f. 1. Faptul de a segmenta. * Diviziune a celulei-ou sau a zigotului în celule din ce în ce mai mici, care se asociază între ele şi formează foiţele embrionare; segmentaţie. 2. (Fon.) Operaţie de izolare a unui segment dintr-o secvenţă sonoră pentru studiul lui auditiv, eliminându-se astfel influenţa contextului. – V. segmenta.
SEGMENTATOR, segmentatoare, s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru segmentare. – Segmenta + suf. -tor.
SEGMENTAŢIE, segmentaţii, s.f. Segmentare. – Din fr. segmentation.
SEGREGA, pers. 3 segrégă, vb. I. 1. Intranz. (Despre elementele unui aliaj) A se separa neuniform prin răcire de la o temperatură înaltă, pe baza diferenţei dintre punctele de topire ale elementelor. 2. Refl. (Despre componenţii unui material) A se separa. – Din lat., it. segregare.
SEGREGARE, segregări, s.f. 1. Faptul de a (se) segrega; segregaţie. * Operaţie metalurgică de afinare a unui aliaj prin răcire selectivă prin care, la solidificare, unele impurităţi se concentrează şi se pot îndepărta uşor. 2. Proces de izolare a minereurilor de masa rocilor înconjurătoare şi de cristalizare în filoane distincte, cu forme precise. 3. (Constr.) Operaţie de separare a materialului granular din beton sau din mortar în straturi de consistenţă diferită. 4. Fenomen în hibridarea sexuală a plantelor, constând în separarea eredităţii materne, de cea paternă, în anumite celule diferenţiate. 5. Segregaţie rasială. – V. segrega.
SEGREGAŢIE, segregaţii, s.f. 1. Segregare (2); lipsă de omogenitate a compoziţiei chimice a unui aliaj solidificat, rezultată din segregare. 2. (În sintagma) Segregaţie rasială = formă a discriminării rasiale constând în separarea persoanelor pe baza unor criterii de origine sau rase diferite din interiorul aceleiaşi ţări (privind cartierele de locuit, şcolile, sălile de spectacole, mijloacele de transport în comun, asistenţa medicală etc.); discriminare rasială; segregare (5). [Var.: segregaţiúne s.f.] – Din fr. ségrégation.
SEGREGAŢIUNE s.f. v. segregaţie.
SEGUIDILLA s.f. Dans popular spaniol, cu mişcare vioaie, care se dansează cu acompaniament de chitară sau de castaniete, uneori însoţit de cântec; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: seghidilia] – Cuv. sp.
SEHASTRU, -Ă, s.m. şi f. v. sihastru.
SEHĂSTRIE s.f. v. sihăstrie.
SEHELBĂ s.f. v. selbă.
SEIDICAR s.m. v. saidecar.
SEIF, seifuri, s.n. Dulap sau ladă de fier în care se păstrează, de obicei într-o instituţie bancară, bani, hârtii şi obiecte de valoare; casă de bani. * Încăpere specială, bine asigurată (la arhive sau la biblioteci publice), în care se păstrează manuscrise, documente şi alte obiecte de valoare. [Var.: safé, saféu, sef s.n.] – Din engl. safe.
SEIGĂ, seige, s.f. Aparat de recoltare a stufului, care se ataşează unui tractor. – Et. nec.
SEIM, seimuri, s.n. Denumire dată, în diferite perioade, Parlamentului Poloniei sau Camerei Inferioare a acestuia. – Din pol. sejm.
SEIMĂ, seime, s.f. Crăpătură care apare uneori la copitele cailor şi ale vitelor. – Din fr. seime.
SEIMEN, seimeni, s.m. (În secolele XVII-XVIII, în Ţara Românească şi în Moldova) Soldat din corpul de ostaşi mercenari pedeştri înarmaţi cu sâneţe, a

căror atribuţie era paza curţii domneşti. [Var.: silimén, simén s.m.] – Din tc. segmen.
SEIMENESC, -EASCĂ, seimeneşti, adj. (Înv.) Care aparţine seimenilor, privitor la seimeni. – Seimen + suf. -esc.
SEIN, -Ă, seini, -e, adj. (Reg.) 1. (Despre lână, blană) De culoare cenuşie-roşcată. 2. (Despre oi) Cu lâna cenuşie-roşcată. – Et. nec.
SEISM, seisme, s.n. Cutremur de pământ. – Din fr. séisme.
SEISMIC, -Ă, seismici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care se referă la seisme, care aparţine seismelor. ** Unde seismice = unde elastice care se răspândesc în scoarţa terestră, fiind provocate de cutremure sau de explozii artificiale. Staţie seismică = complex de aparatură pentru înregistrarea undelor seismice. Regiune seismică = regiune în care cutremurele de pământ sunt frecvente şi puternice. * Care serveşte la înregistrarea şi studierea oscilaţiilor scoarţei terestre. Aparate seismice. 2. S.f. Seismometrie. – Din fr. séismique.
SEISMICITATE s.f. Grad de frecvenţă şi de intensitate a oscilaţiilor seismice dintr-o zonă. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismicité.
SEISMOGENIC, -Ă, seismogenici, -ce, adj. Care determină apariţia unui cutremur. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismogénique.
SEISMOGRAF, seismografe, s.n. 1. Aparat care înregistrează grafic, în mod automat, momentul, durata şi intensitatea mişcărilor seismice; seismometru. 2. Aparat folosit în prospecţiuni geofizice, cu ajutorul căruia se înregistrează vibraţiile produse de anumite explozii subterane provocate în scopuri ştiinţifice. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismographe.
SEISMOGRAFIC, -Ă, seismografici, -ce, adj. Privitor la seismografie, care aparţine seismografiei. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismographique.
SEISMOGRAFIE s.f. Totalitatea procedeelor de întrebuinţare a seismografului; parte a seismologiei care se ocupă cu înregistrarea undelor seismice şi cu interpretarea acestor înregistrări. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismographie.
SEISMOGRAMĂ, seismograme, s.f. Înregistrare grafică a mişcărilor seismice cu ajutorul seismografului. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismogramme.
SEISMOLOG, seismologi, s.m. Specialist în seismologie. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismologue.
SEISMOLOGIC, -Ă, seismologici, -ce, adj. Privitor la seismologie, care aparţine seismologiei. Cercetări seismologice. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismologique.
SEISMOLOGIE s.f. Ramură a geofizicii aplicate care se ocupă cu studiul cutremurelor de pământ. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismologie.
SEISMOMETRIC, -Ă, seismometrici, -ce, adj. De seismometrie. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismométrique, engl. seismometric.
SEISMOMETRIE s.f. Parte a geofizicii aplicate care studiază modul şi viteza de propagare a undelor seismice din scoarţa Pământului, provocate prin explozii artificiale, mai ales în scopul prospectării diferitelor substanţe minerale utile şi al detectării structurilor geologice favorabile acumulării acestora; seismică. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismométrie.
SEISMOMETRU, seismometre, s.n. Seismograf. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismométre.
SEISMONASTIE, seismonastii, s.f. Mişcare a organelor unor plante superioare provocată de lovire sau de scuturare. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismonastie.
SEISMOSCOP, seismoscoape, s.n. Instrument care pune în evidenţă cutremurele de pământ. [Pr.: se-is-] – Din fr. séismoscope.

SEISMOTERAPIE s.f. (Med.) Procedeu terapeutic constând din vibraţii rapide, regulate şi de mică amplitudine, folosit în unele atonii funcţionale; vibroterapie. [Pr.: se-is÷, – Var.: sismoterapíe s.f.] – Din fr. séismothérapie.
SEIŞE s.f. pl. Pendulări ritmice ale apei lacurilor, cu o perioadă variată, datorită schimbărilor bruşte ale presiunii atmosferice, vântului sau unei ploi puternice căzute într-o porţiune a bazinului lacustru. – Din fr. seiche.
SEIZ, seizi, s.m. (Înv.) Rândaş, grăjdar (la curtea domnească). – Din tc. seyis.
SEJUR, sejururi, s.n. Vacanţă, concediu pe care cineva îl petrece (cu concursul unei organizaţii turistice) într-o staţiune, pe un itinerar turistic etc. – Din fr. séjour.
SELACIAN, selacieni, s.m. (La pl.) Subclasă de peşti marini cu scheletul cartilaginos, cu coada împărţită în două părţi inegale, cu corpul acoperit cu solzi şi cu ţepi; (şi la sg.) peşte din această subclasă. ** (Adjectival) Peşte selacian. [Pr.: -ci-an] – Din fr. sélacien.
SELAMALÂC s.n. v. selamlâc.
SELAMLÂC, selamlâcuri, s.n. (Înv.) Parte rezervată bărbaţilor şi musafirilor în casele turceşti; încăperi destinate domnului şi slugilor sale, precum şi pentru recepţii, în palatele domnilor români. [Var.: selamlâc s.n.] – Din tc. selâmlik.
SELANDRĂ, selandre, s.f. Navă de transport din timpul cruciadelor. – Din fr. sélandre.
SELBĂ, selbe, s.f. (Rar) Pădure tânără (şi deasă). [Var.: schélbă s.f.] – Cf. lat. silva.
SELEAF s.n. v. sileaf.
SELEAM-CEAUŞ, seleam-ceauşi, s.m. (Înv.) Reprezentant al domnului care mergea înainte şi anunţa tuturor sosirea acestuia. – Din tc. selâm-çavuş.
SELECT, -Ă, selecţi, -te, adj. Ales, deosebit, distins. – Din fr. sélect, engl. select.
SELECTA, selectez, vb. I. 1. Tranz. A selecţiona după un criteriu stabilit. * A-şi arăta preferinţa, a aprecia, a distinge (dintre mai mulţi). 2. Tranz. A separa, în vederea izolării dintr-o mulţime de obiecte, o serie de obiecte cu anumite caracteristici. 3. Intranz. (Despre aparatele de radiorecepţie şi de telegrafie) A recepţiona clar diferitele unde sonore, diferitele posturi de emisiune; a fi selectiv. * A regla în aşa fel un aparat de radiorecepţie, încât undele apropiate ca lungime să nu deranjeze audiţia. – Cf. selectiv, selector.
SELECTARE, selectări, s.f. Acţiunea de a selecta şi rezultatul ei. – V. selecta.
SELECTAT, -Ă, selectaţi, -te, adj. Care este ales dintr-un grup de obiecte, de fiinţe etc. după anumite criterii; p. ext. de calitate superioară. – V. selecta.
SELECTIV, -Ă, selectivi, -e, adj. 1. (Despre sisteme fizico-chimice) Care are proprietatea de a efectua o alegere între mai multe elemente de acelaşi fel. * (Despre radiorecepţie; p. ext. despre aparate de radiorecepţie) Care are proprietatea de a prinde oscilaţiile a căror frecvenţă este egală cu frecvenţa pe care este acordat. 2. Care se efectuează prin selecţie, care se bazează pe selecţie. – Din fr. sélectif.
SELECTIVITATE s.f. 1. Însuşirea de a fi selectiv. * Capacitatea de selecţie a unui sistem tehnic sau fizico-chimic. Selectivitatea unui aparat de radio. 2. Însuşire a plantelor şi animalelor de a face selecţie naturală în procesul de fecundare şi în comportarea faţă de condiţiile de viaţă. – Din fr. sélectivité.
SELECTOR, selectoare, s.n. 1. Dispozitiv mecanic sau electric care permite alegerea unui obiect sau a unei direcţii anumite dintr-o mulţime de obiecte sau de direcţii accesibile dispozitivului. 2. Maşină agricolă alcătuită dintr-o vânturătoare şi mai multe site, cu ajutorul căreia se separă seminţele de impurităţi şi se sortează pe calităţi. – Din fr. sélecteur.

SELECTRON, selectroane, s.n. Tub electronic din prima generaţie de calculatoare. – Din engl. selectron.
SELECŢIE, selecţii, s.f. 1. Alegere efectuată după un anumit criteriu şi cu un anumit scop; selecţionare. 2. Proces de supravieţuire a indivizilor dotaţi cu cele mai apte însuşiri în lupta pentru existenţă. ** Selecţie naturală = fenomen natural constând în persistenţa şi continua evoluţie a speciilor care au o mai mare putere de adaptare la mediu, în detrimentul celor mai puţin dotate. Selecţie sexuală = alegere naturală şi artificială care se face în urma eliminării de la actul reproducător a indivizilor slabi şi rău înzestraţi. Selecţie artificială = metodă de ameliorare a speciilor animale şi vegetale, constând în selecţionarea, în vederea reproducţiei, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calităţi biologice. 3. Operaţie de extragere a unităţilor dintr-o colectivitate generală, după anumite principii; parte dintr-o colectivitate cu ajutorul căreia se cercetează diversele caracteristici ale întregii colectivităţi. [Var.: (înv.) selecţiúne s.f.] – Din fr. sélection, lat. selectio, -onis.
SELECŢIONA, selecţionez, vb. I. 1. Tranz. A face o selecţie, a alege, a tria după un anumit criteriu; a selecta; p. ext. a ameliora speciile animale şi vegetale prin alegerea, în vederea reproducţiei, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calităţi. * Refl. A se supune procesului de selecţie naturală. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sélectionner.
SELECŢIONABIL, -Ă, selecţionabili, -e, adj. (Adesea substantivat) Care poate fi selecţionat, apt de a fi selecţionat. [Pr.: -ţi-o-] – Selecţiona + suf. -bil.
SELECŢIONARE, selecţionări, s.f. Acţiunea de a selecţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. selecţiona.
SELECŢIONAT, -Ă, selecţionaţi, -te, adj. Ales dintre mai mulţi (după criterii de valoare); p. ext. de calitate superioară. * (Substantivat) Persoană sau echipă aleasă prin selecţie în vederea participării la competiţii sportive, artistice etc. * (Despre plante de cultură şi animale domestice) Obţinut prin metoda selecţiei artificiale; cu însuşiri îmbunătăţite prin selecţie. [Pr.: -ţi-o-] – V. selecţiona.
SELECŢIONATOR, -OARE, selecţionatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care lucrează în domeniul ameliorării plantelor de cultură şi animalelor domestice pe calea selecţiei artificiale. [Pr.: -ţi-o-] – Selecţiona + suf. -tor.
SELECŢIONER, -Ă, selecţioneri, -e, s.m. şi f. Persoană autorizată şi competentă care triază sportivii în scopul alegerii celor mai valoroşi pentru constituirea unor echipe (naţionale) participante la o competiţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sélectionneur.
SELECŢIONISM s.n. Teorie care admite existenţa selecţiei naturale în biologie; darwinism. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sélectionnisme.
SELECŢIONIST, -Ă, selecţionişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care aderă la teoria darwinistă a selecţiei naturale. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sélectionniste.
SELECŢIUNE s.f. v. selecţie.
SELEMET s.n. (Înv.; în expr.) A scoate (pe cineva) la selemet = a distruge din punct de vedere material, a ruina (pe cineva), a aduce la sapă de lemn. [Var.: silimét s.n.] – Din tc. selâmet.
SELENAR, -Ă, selenari, -e, adj. Referitor la Lună, de Lună; lunar. – Din fr. sélenien (după lunar).
SELENAUT, selenauţi, s.m. Astronaut care călătoreşte spre Lună (I 1), care explorează Luna (I 1). – Selene (n. pr.) + [cosmo] naut.
SELENIAT, seleniaţi, s.m. Sare a acidului selenic. [Pr.: -ni-at] – Din fr. séléniate.

SELENIC, -Ă, selenici, -ce, adj. Care conţine seleniu. Acid selenic. – Din fr. sélénique.
SELENIFER, -Ă, seleniferi, -e, adj. Care conţine seleniu. – Din fr. sélénifére.
SELENIT1, seleniţi, s.m. Varietate de ghips semitransparent, de culoare galben-aurie, cu luciu mătăsos-sidefos, utilizată pentru confecţionarea unor obiecte decorative. – Din fr. sélénite.
SELENIT2, seleniţi, s.m. (Livr.) Locuitor imaginar din Lună. – Din fr. sélénite.
SELENIU s.m. Element chimic, metaloid negru-cenuşiu care se găseşte în natură în combinaţie cu sulful şi care se întrebuinţează în industria sticlei, a ceramicii şi la fabricarea celulelor fotoelectrice. [Var.: selénium s.n.] – Din fr. sélénium.
SELENUM s.n. v. seleniu.
SELENODEZIE s.f. Disciplină care studiază forma şi dimensiunile Lunii, câmpul său de gravitaţie etc. – Din fr. sélénodésie.
SELENOGRAFIE s.f. Parte a astronomiei care se ocupă cu studierea descriptivă a Lunii, a formaţiilor şi a constituţiei sale, a proceselor fizice etc. – Din fr. sélénographie.
SELENOLOGIC, -Ă, selenologici, -ce, adj. Care aparţine selenologiei, de selenologie. – Din fr. sélénologique.
SELENOLOGIE s.f. Ştiinţă analoagă geologiei care studiază materia componentă a scoarţei lunare şi evoluţia acesteia în timp. – Din fr. sélénologie.
SELENOSTAT, selenostate, s.n. Instrument care urmăreşte automat mişcările Lunii, trimiţându-i imaginea în aceeaşi direcţie cu ajutorul unui sistem de oglinzi. – Din fr. sélénostat.
SELFACTOR, selfactoare, s.n. (Text.) Maşină cu funcţionare intermitentă, folosită la toarcerea firelor de lână, de bumbac, de fibre chimice, de vigonie sau de amestec din aceste fibre. – Din germ. Selfaktor, engl. selfactor.
SELFINDUCŢIE, selfinducţii, s.f. (Fiz.) Inducţie electromagnetică proprie; autoinducţie – Din fr. self-induction.
SELF-CONTROL subst. Autocontrol. [Pr.: -tról] – Cuv. engl.
SELF-SERVICE s.n. Magazin, restaurant etc. cu autoservire. [Pr.: self-sérvis] – Cuv. engl.
SELIŞTE s.f. v. silişte.
SELNIC, selnice, s.n. Unealtă de pescărie asemănătoare cu leasa. – Et. nec.
SELSIN, selsine, s.n. Maşină electrică mică folosită ca traductor pentru transmiterea la distanţă a deplasărilor unghiulare ale unor organe de maşină. – Din fr. selsyn.
SELVĂ, selve, s.f. Pădure ecuatorială (virgină) veşnic verde, care acoperă bazinul Amazonului. – Din sp., port. selva, fr. selve.
SEM, seme, s.n. (Lingv.) Fiecare dintre trăsăturile semantice pertinente care intră în alcătuirea unui semem. – Din fr. séme.
SEMAFOR, semafoare, s.n. 1. Dispozitiv de semnalizare optică, alcătuit dintr-un stâlp fix, cu unul sau mai multe braţe mobile a căror poziţie, în timpul zilei, sau a căror schimbare de lumină, în timpul nopţii, indică diferite semnale referitoare la circulaţia pe căile ferate. 2. Dispozitiv de semnalizare optică folosit pentru a transmite vaselor din larg comunicări referitoare la navigaţie. 3. Indicator cu lumini colorate, pentru reglementarea circulaţiei în oraşe; stop. – Din fr. sémaphore.
SEMAFORIC, -Ă, semaforici, -ce, adj. (Rar; despre semnale) Care este emis de semafor. – Semafor + suf. -ic.
SEMAFORIST, -Ă, semaforişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu întreţinerea sau cu mânuirea unui semafor. – Din fr. sémaphoristhe.

SEMAFORIZA, semaforizez, vb. I. Tranz. A prevedea cu (sau a instala) semafoare (pe) o cale de rulare, o intersecţie de drumuri. – Semafor + suf. -iza.
SEMAFORIZARE, semaforizări, s.f. Acţiunea de a semaforiza şi rezultatul ei. – V. semaforiza.
SEMAFORIZAT, -Ă, semaforizaţi, -te, adj. Care a fost prevăzut cu semafoare. – V. semaforiza.
SEMANTEM, semanteme, s.n. (Lingv.) Unitate de bază a cuvântului, în cadrul unei familii lexicale (egală, de obicei, cu rădăcina cuvântului), considerată ca purtătoare a sensului lexical. – Din fr. sémantéme.
SEMANTIC, -Ă, semantici, -ce, s.f., adj. I. S.f. 1. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea sensurilor cuvintelor şi a evoluţiei acestor sensuri; semasiologie, semantism. 2. (Log.) Teoria interpretării unui anumit sistem formalizat prin alt sistem formalizat. II. Adj. Care ţine de semantică (I 1), care se referă la sensurile cuvintelor; semasiologic. – Din fr. sémantique.
SEMANTICIAN, -Ă, semanticieni, -e, s.m. şi f. Semasiolog. [Pr.: -ci-an] – Din fr. sémanticien.
SEMANTICISM s.n. (Astăzi rar) Curent neopozitivist care, pornind de la problemele filozofice ridicate de formalizare, contestă caracterul obiectiv al cunoaşterii la nivelul treptei raţionale. – Din rus. semantiţism.
SEMANTICIST, -Ă, semanticişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al semanticismului. – Din engl. semanticist.
SEMANTISM s.n. Semantică (I 1); p. ext. înţelesul, sensul unui cuvânt. – Din fr. sémantisme.
SEMASIOLOG, -Ă, semasiologi, -ge, s.m. şi f. Lingvist specialist în semasiologie; semantician. [Pr.: -si-o-] – Din fr. sémasiologue.
SEMASIOLOGIC, -Ă, semasiologici, -ce, adj. Semantic (II). [Pr.: -si-o-] – Din fr. sémasiologique.
SEMASIOLOGIE s.f. Semantică (I 1). [Pr.: -si-o-] – Din fr. sémasiologie.
SEMĂLUI, semălui, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) asemăna, a (se) compara. – Din magh. számolni.
SEMĂNA1, sémăn, vb. I. Tranz. 1. A pune sau a arunca sământa în pământul pregătit în prealabil pentru a o face să încolţească şi să răsară; a însămânţa. * (Înv.) A vârî în pământ, a îngropa. * (Pop.) A arunca boabe de grâu, bomboane, stafide etc. în direcţia unei persoane de Anul Nou sau la nuntă, însoţind gestul şi de o urare. 2. A pune din loc în loc; a presăra, a împrăştia, a risipi. 3. Fig. A răspândi, a propaga idei, cunoştinţe, vrajbă etc. – Lat. seminare.
SEMĂNA2, sémăn, vb. I. Intranz. 1. A avea trăsături, calităţi, defecte comune cu altcineva sau cu altceva; a se asemui, a se asemăna. ** Expr. A semăna cu cineva (sau cuiva) bucăţică ruptă (sau tăiată) sau a semăna ca două picături (de apă) = a semăna perfect cu cineva, a fi leit cu altul. 2. A părea, a arăta, a face impresia de... – Lat. similare.
SEMĂNARE1 s.f. Acţiunea de a semăna1 şi rezultatul ei; semănat. – V. semăna1.
SEMĂNARE2, semănări, s.f. (Înv.) Asemănare. – V. semăna2.
SEMĂNAT, semănaturi, s.n. Semănare1; însămânţare. – V. semăna1.
SEMĂNĂTOR, -OARE, semănători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Muncitor agricol care seamănă1. * Fig. Propovăduitor. 2. S.f. Maşină agricolă cu tracţiune animală sau mecanică cu care se introduc seminţele în sol la o adâncime constantă, repartizându-le uniform. – Semăna1 + suf. -ător.
SEMĂNĂTORISM s.n. v. sămănătorism.
SEMĂNĂTORIST, -Ă s.m. şi f., adj. v. sămănătorist.

SEMĂNĂTURĂ, semănături, s.f. 1. Însămânţare. 2. (La pl.) Plante ieşite din sămânţa semănată. 3. Loc, teren însămânţat. – Semăna1 + suf. -ătură.
SEMEM, sememe, s.n. (Lingv.) Unitate de semnificaţie a unui cuvânt alcătuită din mai mult seme. – Din fr. séméme.
SEMEN1 s.m. v. seamăn.
SEMEN2, semeni, s.m. Drug de fier în patru muchii, cu vârf ascuţit şi cu mâner de lemn, folosit de pescari la spargerea gheţii. – Et. nec.
SEMESTRIAL, -Ă, semestriali, -e, adj. (Adesea adverbial) Care se referă la un semestru; care se face sau se produce în fiecare semestru; care durează un semestru. [Pr.: -tri-al] – Din fr. semestriel.
SEMESTRU, semestre, s.n. Perioadă de şase luni consecutive; o jumătate de an. * O jumătate din anul şcolar (universitar). – Din fr. semestre, lat. semestris.
SEMEŢ, -EAŢĂ, semeţi, -e, adj. 1. (Adesea substantivat) Mândru, falnic, măreţ; trufaş, sfidător, obraznic. ** (Adverbial) Priveşte semeţ. 2. Îndrăzneţ, curajos; plin de avânt, de elan; avântat. [Var.: (reg.) suméţ, -eáţă adj.] – Cf. sl. sŭmĕti.
SEMEŢI, semeţesc, vb. IV. Refl. 1. A se făli, a se mândri, a se îngâmfa, a-şi da importanţă; a deveni trufaş, arogant. 2. A prinde curaj, a îndrăzni; a căpăta încredere. [Var.: (reg.) sumeţí vb. IV] – Din semeţ.
SEMEŢIE, s.f. 1. Mândrie, fală; trufie, îngâmfare, orgoliu. 2. Curaj, îndrăzneală; avânt. [Var.: (reg.) sumeţíe s.f.] – Semeţ + suf. -ie.
SEMI- Element de compunere însemnând "jumătate de", "pe jumătate", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr., lat. semi÷.
SEMIADERENT, -Ă, semiaderenţi, -te, adj. Care nu aderă, nu se prinde bine de ceva. [Pr.: -mi-a-] – Din fr. semi-adhérent.
SEMIAGNOSTIC, -Ă, semiagnostici, -ce, adj. Care are, în parte, caracteristicile agnosticismului. [Pr.: mi-ag-] – Semi- + agnostic.
SEMIANALFABET, -Ă, semianalfabeţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care abia ştie să scrie şi să citească. [Pr.: -mi-a-] – Semi- + analfabet.
SEMIANARHIST, -Ă, semianarhişti, -ste, adj. Care are, în parte, caracteristicile anarhismului. [Pr.: -mi-a-] – Semi- + anarhist.
SEMIARBUST, semiarbuşti, s.m. Plantă cu partea de jos lemnoasă, iar cu cea superioară ierboasă. [Pr.: -mi-ar-] – Semi- + arbust.
SEMIARHAIC, -Ă, semiarhaici, -ce, adj. Care are caractere, în parte, arhaice. [Pr.: -mi-ar-] – Semi- + arhaic.
SEMIARID, -Ă, semiarizi, -de, adj. (Despre ţinuturi) Aproape deşert. [Pr.: -mi-a-] – Semi- + arid.
SEMIARTICULAŢIE, semiarticulaţii, s.f. Articulaţie între două piese care permite o deplasare relativă a acestora în lungul unei axe. [Pr.: -mi-ar-] – Semi- + articulaţie.
SEMIARTIZANAT, semiartizanate, s.n. Sistem de muncă industrială bazat în proporţie de cincizeci la sută pe meseriaşi. [Pr. -mi-ar-] – Semi- + artizanat.
SEMIAUTOMAT, -Ă, semiautomaţi, -te, adj. (Despre sisteme tehnice) Care efectuează automat numai unele dintre mişcările pe care este capabil să le execute, celelalte fiind dirijate prin intervenţii din exterior; automatizat numai în parte. [Pr.: -mi-a-u-] – Semi- + automat.
SEMIAUTOMATIC, -Ă, semiautomatici, -ce, adj. Semiautomat. [Pr.: -mi-a-u-] – Din fr. semi-automatique.
SEMIAUXILIAR, semiauxiliare, adj. (În sintagma) Verb semiauxiliar (şi substantivat, n.) = verb având rol sintactic asemănător cu al auxiliarelor propriu-zise, dar care dă acţiunii verbului "ajutat" o nuanţă modală, care izvorăşte din înţelesul său lexical. [Pr.: -mi-a-u-xi-li-ar] – Din fr. semi-auxillaire.

SEMIAXĂ, semiaxe, s.f. 1. Porţiune dintr-o dreaptă mărginită de un punct şi formată din toate punctele dreptei care se află într-o parte sau în cealaltă în raport cu originea. 2. Jumătate din lungimea axei unei curbe plane închise sau a unui corp de revoluţie generat de o curbă plană închisă, cuprinsă în interiorul curbei sau al corpului respectiv. Semiaxa sferei. [Pr.: -mi-a-] – Semi- + axă.
SEMIBARIERĂ, semibariere, s.f. Barieră care închide numai jumătate din lăţimea unei căi de acces peste calea ferată. [Pr.: -ri-e-] – Semi- + barieră.
SEMIBURSIER, -Ă, semibursieri, -e, adj., s.m. şi f. (Elev sau student) care primeşte doar o parte din cuantumul unei burse integrale. [Pr.: -si-er] – Semi- + bursier.
SEMIC, -Ă, semici, -ce, adj. (Lingv.) Care aparţine semelor, privitor la seme, care ia în consideraţie semele. – Din fr. sémique.
SEMICALC, semicalcuri, s.n. (Lingv.) Cuvânt sau expresie în care o parte reprezintă un calc, iar cealaltă parte o formă deja existentă în limbă. – Semi- + calc.
SEMICARBONIZARE, semicarbonizări, s.f. Proces de descompunere termică a cărbunilor la temperaturi de circa 500-600°C în absenţa aerului, prin care se obţin semicocs, gudron şi gaze; semicocsificare. – Semi- + carbonizare.
SEMICENTENAR, semicentenare, s.n. Jumătatea unui centenar, împlinirea a cincizeci de ani de la producerea unui eveniment; celebrarea acestui eveniment. – Semi- + centenar.
SEMICENTRAL, -Ă, semicentrali, -e, adj. Care este situat în apropierea centrului unei localităţi. – Semi- + central.
SEMICERC, semicercuri, s.n. 1. Segment de cerc a cărei coardă este un diametru; figură geometrică formată dintr-o jumătate de cerc. * (Sport) Linie semicirculară care trasează şi limitează o suprafaţă semicirculară privilegiată de reguli speciale de joc (la baschet, handbal etc.). 2. Şir de fiinţe sau de lucruri aşezate în formă de semicerc (1); linie, mişcare arcuită. ** Loc. adv. În semicerc = în formă de semicerc (1). – Semi- + cerc.
SEMICILINDRIC, -Ă, semicilindrici, -ce, adj. Care este în formă de semicilindru. – Semi- + cilindric (după fr. hémicylindrigue).
SEMICILINDRU, semicilindri, s.m. Cilindru secţionat pe jumătate. – Semi- + cilindru.
SEMICIRCULAR, -Ă, semicirculari, -e, adj. În formă de semicerc. ** Canale semicirculare = cele trei canale care alcătuiesc partea superioară a urechii interne. – Din fr. semi-circulaire.
SEMICIVILIZAT, -Ă, semicivilizaţi, -te, adj. Care are un nivel insuficient de civilizaţie. – Semi- + civilizat.
SEMICIVILIZAŢIE, semicivilizaţii, s.f. Civilizaţie parţială, insuficientă. – Semi- + civilizaţie.
SEMICLANDESTIN, -Ă, semiclandestini, -e, adj. (Rar) În parte clandestin. – Semi- + clandestin.
SEMICLANDESTINITATE s.f. (Rar) Situaţia de semiclandestin. – Semi- + clandestinitate.
SEMICOCS, semicocsuri, s.n. Produs solid obţinut prin semicarbonizarea huilei sau a cărbunilor inferiori, întrebuinţat drept combustibil sau la fabricarea cocsului metalurgic. – Semi- + cocs (după fr. semi-coke).
SEMICOCSIFICARE, semicocsificări, s.f. Semicarbonizare. – Semi- + cocsificare.
SEMICOLOANĂ, semicoloane, s.f. (Arh.) Coloană care are jumătate din diametru îngropat în zid. – Semi- + coloană (după fr. demi-colonne).

SEMICOLONIAL, -Ă, semicoloniali, -e, adj. În stare de semicolonie. [Pr.: -ni-al] – Semi- + colonial.
SEMICOLONIE, semicolonii, s.f. Stat formal independent, dar care, din punct de vedere economic şi politic, depinde de un stat străin. – Semi- + colonie.
SEMICONDUCTOR, -OARE, semiconductori, -oare, s.n., adj. 1. S.n. Material a cărui conductibilitate electrică este mai slabă decât cea a conductoarelor (metalelor) şi mai bună decât cea a izolatoarelor. * P. ext. Component electronic activ. 2. Adj. (Despre materiale) Care are o rezistenţă electrică relativ mare în raport cu aceea a metalelor, dar mai mică în raport cu aceea a materialelor izolante; cu însuşiri de semiconductor (1); (despre dispozitive) bazat pe utilizarea semiconductoarelor. – Din fr. semi-conducteur.
SEMICONSERVĂ, semiconserve, s.f. Produs alimentar preparat prin procedeele obişnuite de conservare (sărare, afumare etc.), dar cu o durată de păstrare mai mică decât a conservelor. – Din fr. semi-conserve.
SEMICONSOANĂ, semiconsoane, s.f. Sunet intermediar între vocală şi consoană, cu însuşiri comune amândurora; semiconsonantă. – Din fr. semi-consonne. – V. semivocală.
SEMICONSONANTĂ, semiconsonante, s.f. Semiconsoană. – Semi- + consonantă.
SEMICRISTAL, semicristale, s.n. Cristal de calitate inferioară. – Din fr. semi-cristal.
SEMIDECOMANDAT, -Ă, semidecomandate, adj. (Despre apartamente) Care este parţial decomandat. – Semi- + decomandat.
SEMIDEPONENT, -Ă, semideponenţi, -te, adj. (În sintagma) Verb semideponent = verb activ ca sens care are unele forme ce se conjugă după diateza activă, iar altele după diateza pasivă. – Din fr. semidéponent.
SEMIDEŞERT, semideşerturi, s.n. Regiune de tranziţie între stepă şi deşert, cu vegetaţie rară, formată din ierburi şi semiarbuşti, adaptată la uscăciune. – Semi- + deşert.
SEMIDIURN, -Ă, semidiurni, -e, adj. (Despre fenomene) Care durează (aproximativ) 12 ore. [Pr.: -di-urn] – Semi- + diurn (după engl. semi-diurnal).
SEMIDOCT, -Ă, semidocţi, -te, adj., s.m. şi f. (Om) care are cunoştinţe puţine şi superficiale (dar se crede cult); (om) puţin instruit. – Semi- + doct.
SEMIDOCTISM s.n. Stare de semidoct; p. ext. cultură superficială. – Semidoct + suf. -ism.
SEMIDREAPTĂ, semidrepte, s.f. (Geom.) Segment de dreaptă mărginit la un singur capăt. – Semi- + dreaptă (după fr. semidroite).
SEMIFABRICAT, semifabricate, s.n. Produs cu un anumit grad de prelucrare, care se livrează altei secţii sau altei întreprinderi pentru a fi prelucrat în continuare în vederea obţinerii unui produs finit. – Semi- + fabricat.
SEMIFEUDAL, -Ă, semifeudali, -e, adj. Care are o parte din caracteristicile feudalismului, care are rămăşiţe ale orânduirii feudale. [Pr.: -fe-u-] – Semi- + feudal.
SEMIFIN, -Ă, semifini, -e, adj. Care este de fineţe mijlocie. – Semi- + fin (după fr. demi-fin).
SEMIFINALĂ, semifinale, s.f. Fază a unui concurs sportiv care precedă finala şi în care se selecţionează echipele sau jucătorii participanţi la finală. – Semi- + finală.
SEMIFINALIST, -Ă, semifinalişti, -ste, s.m. şi f. Persoană calificată prin etape succesive într-o competiţie sportivă până la faza care precedă finala; participant la o semifinală. – Semi- + finalist.

SEMIFINISAT, -Ă, semifinisaţi, -te, adj. Care se află încă în stadiul de finisare, urmând a fi dat ulterior în vânzare sau în funcţiune. – Semi- + finisat.
SEMIFINIT, -Ă, semifiniţi, -te, adj. Care este în curs de prelucrare definitivă pentru a fi comercializat. – Semi- + finit (după fr. semi-fini).
SEMIFLUID, -Ă, semifluizi, -de, adj. (Adesea substantivat, n.) Care este parţial fluid; puţin fluid. – Din fr. semi-fluide.
SEMIFOND s.n. Denumire generală a probelor sportive (de atletism, nataţie, ciclism etc.) pe distanţe medii. – Semi- + fond (după fr. demi-fond).
SEMIFONDIST, -Ă, semifondişti, -ste, s.m. şi f. Persoană specializată în probe sportive clasice pe distanţe medii; participant la o probă de semifond. – Semifond + suf. -ist.
SEMIGREU, -GREA, semigrei, -grele, adj., s.m. 1. Adj. (În sintagma) Categorie semigrea (şi substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 75 şi 81 kg, halterofili cu greutatea între 90 şi 100 kg şi luptători cu greutatea între 90 şi 100 kg. 2. S.m. Sportiv care aparţine categoriei semigrele (1). – Semi- + greu (după fr. mi-lourd).
SEMIINDUSTRIALIZA, semiindustrializez, vb. I. Tranz. A transforma parţial în produs industrial. [Pr.: -stri-a-] – Semi- + industrializa.
SEMIINDUSTRIALIZARE, semiindustrializări, s.f. Acţiunea de a semiindustrializa. [Pr.: -stri-a-] – V. semiindustrializa.
SEMIINDUSTRIALIZAT, -Ă, semiindustrializaţi, -te, adj. Care a fost parţial industrializat. [Pr.: -stri-a-] – V. semiindustrializa.
SEMIINTERNAT, semiinternate, s.n. Instituţie anexă a unei şcoli care asigură masa de prânz şi pentru elevii externi. [Pri: -mi-in-] – Semi- + internat.
SEMIÎNĂLŢIME s.f. Înălţime mijlocie. – Semi- + înălţime.
SEMIÎNCHIS, -Ă, semiînchişi, -se, adj. (Despre spaţii) Care este parţial închis. – Semi- + închis.
SEMIÎNTUNERIC s.n. Lumină slabă; semiobscuritate. – Semi- + întuneric.
SEMILAMINAT, -Ă, semilaminaţi, -te, adj. Care este laminat parţial. – Semi- + laminat.
SEMILIBER, -Ă, semiliberi, -e, adj. (În orânduirea scalavagistă; despre ţărani) Care avea libertate parţială. – Semi + liber.
SEMILICHID, -Ă, semilichizi, -de, adj. (Adesea substantivat, n.) Care este numai pe jumătate lichid; vâscos. – Din fr. semi-liquide.
SEMILUNAR, -Ă, semilunari, -e, adj. În formă de semilună. – Din fr. semi-lunaire.
SEMILUNĂ, semiluni, s.f. 1. Parte a discului Lunii, în formă de semicerc, luminată de Soare în timpul uneia dintre fazele astrului; Luna privită în faza primului şi a ultimului pătrar. 2. Semn simbolic al islamismului reprezentând forma pe care o are Luna în faza primului pătrar. * Fig. Imperiul Otoman; turcii; mahomedanismul. – Semi- + lună.
SEMIMAT, -Ă, semimaţi, -te, adj. Între transparent şi mat. – Semi- + mat2.
SEMIMETAL, semimetale, s.n. Element chimic care posedă atât proprietăţi caracteristice metalelor, cât şi proprietăţi specifice nemetalelor, făcând astfel trecerea între cele două clase de substanţe. – Semi- + metal (după fr. demi-metal).
SEMIMETALIC, -Ă, semimetalici, -ce, adj. Care are proprietăţi de semimetal, de semimetal. – Semi- + metalic (după fr. demimétallique).
SEMIMIJLOCIU, -IE, semimijlocii, adj., s.m. 1. Adj. (În sintagma) Categorie semimijlocie (şi substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 63,5 şi 70 kg, halterofili cu greutatea între 81 şi 100 kg şi luptători între

74 şi 82 kg. 2. S.m. Sportiv care aparţine categoriei semimijlocii (1). – Semi- + mijlociu (după fr. mi-moyen).
SEMIMUSCĂ adj., s.m. 1. Adj. (În sintagma) Categorie semimuscă (şi substantivat, f.) = categorie sportivă în care intră boxeri cu greutatea între 45 şi 48 kg. 2. S.m. Sportiv care aparţine categoriei semimuscă (1). – Semi- + muscă.
SEMINAL, -Ă, seminali, -e, adj. (Anat.) De spermă, care se referă la spermă, care aparţine spermei. * (Bot.) Care se referă la sămânţa plantelor. – Din fr. séminal, lat. seminalis.
SEMINAR, seminarii, s.n. 1. Formă de activitate didactică în cadrul învăţământului superior prin care studenţii fixează şi adâncesc cunoştinţele predate la curs sau execută lucrări practice sub conducerea unui profesor. * Seminar pedagogic = stagiu practic obligatoriu pentru absolvenţii unei facultăţi care îşi alegeau cariera didactică. 2. Şcoală de grad mediu pentru pregătirea preoţilor. [Pl. şi: seminare] – Din fr. séminaire, lat. seminarium.
SEMINARIAL, -Ă, seminariali, -e, adj. De seminar; seminaristic. [Pr.: -ri-al] – Seminar + suf. -(i)al.
SEMINARIST, seminarişti, s.m. Elev al unui seminar (2). – Din fr. séminariste.
SEMINARISTIC, -Ă, seminaristici, -ce, adj. Seminarial. – Seminarist + suf. -ic.
SEMINARIZA, seminarizez, vb. I. Tranz. A prelucra, în cadrul unui seminar, materia predată la curs sau o materie de studiu. – Seminar + suf. -iza.
SEMINARIZARE, seminarizări, s.f. Acţiunea de a seminariza şi rezultatul ei. – V. seminariza.
SEMINCER, seminceri, s.m. 1. Arbore dintr-o pădure lăsat la tăierea pădurii pentru sămânţă în vederea regenerării naturale a suprafeţei din jur; plante lăsate neculese o dată cu restul recoltei pentru a servi ca plante de sămânţă. 2. Lot dintr-o cultură agricolă destinat producerii seminţelor pentru asigurarea materialului necesar însămânţărilor. 3. Ştiulete de porumb nedezghiocat păstrat pentru sămânţă. – Sămânţă + suf. -ar.
SEMINCIOARĂ, semincioare, s.f. Diminutiv al lui sămânţă. [Var.: sămincioáră s.f.] – Sămânţă + suf. -ioară.
SEMINIFER, seminifere, adj. (Anat.; în sintagma) Canal seminifer = fiecare dintre micile canale glandulare situate în testicul şi care transportă spontan sperma. – Din fr. séminifére.
SEMINOMAD, -Ă, seminomazi, -de, adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în stare de seminomadism. – Din fr. semi-nomade.
SEMINOMADISM s.n. Fel de viaţă care îmbină creşterea vitelor cu o agricultură sporadică, întâlnit mai ales la marginea deşerturilor. – Din fr. semi-nomadisme.
SEMINŢENIE, seminţenii, s.f. (Înv.) Seminţie, neam. – Sămânţă + suf. -enie.
SEMINŢERIE, seminţerii, s.f. (Rar) Prăvălie unde se vând seminţe de flori şi de legume. – Sămânţă + suf. -ărie.
SEMINŢIE, seminţii, s.f. 1. Neam, naţionalitate, popor; gen (uman). 2. Totalitatea urmaşilor care au acelaşi străbun; familie, trib; descendenţă. 3. (Rar) Rasă, specie de animale. – Sămânţă + suf. -ie.
SEMINŢIŞ, seminţişuri, s.n. (Rar) Loc acoperit cu puieţi răsăriţi din seminţe în mod natural. – Sămânţă + suf. -iş.
SEMIOBSCUR, -Ă, semiobscuri, -e, adj. Care este, în parte, obscur, care se află în penumbră; insuficient luminat. [Pr.: -mi-ob-] – Semi- + obscur.
SEMIOBSCURITATE s.f. Stare a unui spaţiu insuficient luminat; lumină slabă, care face ca obiectele să fie abia vizibile; penumbră, semiîntuneric. * Fig. Lipsă de publicitate, de glorie. [Pr.: -mi-ob-] – Semi- + obscuritate.

SEMIOCLUSIVĂ, semioclusive, adj. (În sintagma) Consoană semioclusivă (şi substantivat, f.) = consoană africată, v. africată. [Pr.: -mi-o-] – Semi- + oclusivă.
SEMIOFICIAL, -Ă, semioficiali, -e, adj. Care provine din surse oficiale, dar care nu are caracter oficial. [Pr.: -mi-o-fi-ci-al] – Din fr. semi-officiel.
SEMIOLOG, -Ă, semiologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în semiologie. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. sémiologue.
SEMIOLOGIC, -Ă, semiologici, -ce, adj. Privitor la semiologie, care aparţine semiologiei. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. sémiologique.
SEMIOLOGIE s.f. 1. Parte a medicinii care se ocupă cu descrierea simptomelor şi a semnelor diferitelor boli, precum şi a metodelor de a le pune în evidenţă şi de a le diagnostica; simptomatologie. 2. Ştiinţă care studiază semnele întrebuinţate în cadrul vieţii sociale; semiotică. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. sémiologie.
SEMIOPAC, -Ă, semiopaci, -ce, adj. Care este parţial opac; semitransparent. [Pr.: -mi-o-] – Semi- + opac.
SEMIOPACITATE, semiopacităţi, s.f. Calitatea de a fi parţial opac. [Pr.: -mi-o-] – Semi- + opacitate.
SEMIOPTIC, -Ă, semioptici, -ce, adj. Care ajută parţial la vedere. [Pr.: -mi-o-] - Semi- + optic.
SEMIOTIC, -Ă, semiotici, -ce, s.f., adj. I. S.f. 1. Semiologie (2). 2. Ramură a logicii simbolice (matematice) care se ocupă cu studiul general al semnelor. II. Adj. Referitor la semiotică (I), de semiotică. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. sémiotique.
SEMIPARAZIT, semiparaziţi, s.m. Organism vegetal care, deşi îşi poate prepara materia organică din cea minerală, îşi extrage o parte din hrană din altă plantă vie. – Semi- + parazit (după fr. demi-parasite).
SEMIPARAZITISM s.n. Mod de viaţă al organismelor semiparazite. – Semi- + parazitism.
SEMIPERMEABIL, -Ă, semipermeabili, -e, adj. (Despre un perete poros, o membrană) Care permite trecerea numai a unora dintre componentele unui amestec lichid sau gazos. [Pr.: -me-a-] – Din fr. semi-perméable.
SEMIPERMEABILITATE s.f. Însuşirea de a fi semipermeabil. [Pr.: -me-a-] – Semi- + permeabilitate.
SEMIPLAN, semiplanuri, s.n. Mulţimea punctelor din plan situate de aceeaşi parte a unei drepte. – Semi- + plan (după fr. demi-plan).
SEMIPORŢELAN, semiporţelanuri, s.n. Produs ceramic intermediar între gresia ceramică fină şi porţelan, întrebuinţat la fabricarea pieselor pentru instalaţii sanitare. – Semi- + porţelan.
SEMIPREPARAT, semipreparate, s.n. Produs culinar în parte pregătit, care urmează să fie preparat în continuare acasă. – Semi- + preparat1.
SEMIPREŢIOS, -OASĂ, semipreţioşi, -oase, adj. (În sintagma) Piatră semipreţioasă = mineral cristalizat transparent sau translucid, în culori variate, cu duritate mare, folosit la bijuterii de mai mică valoare. – Semi- + preţios (după fr. semi-précieux).
SEMIPRODUS, semiproduse, s.n. Semifabricat. – Din fr. semi-produit.
SEMIRECITAL, semirecitale, s.n. Recital alcătuit din două părţi, fiecare dintre ele fiind susţinută de un alt artist. – Semi- + recital.
SEMIRELIEF, semireliefuri, s.n. Figură, motiv sculptat care se desprinde numai pe jumătate de fond; basorelief. [Pr.: -li-ef] – Semi- + relief.
SEMIREMORCĂ, semiremorci, s.f. Remorcă cu o singură osie, a cărei parte frontală se sprijină pe partea din spate a vehiculului motor. – Din fr. semi-remorque.

SEMIRIGID, -Ă, semirigizi, -de, adj. (Teh.; despre ansambluri) Alcătuit din piese care se pot mişca sau depărta din poziţia iniţială. – Din fr. semi-rigide.
SEMISFERIC, -Ă, semisferici, -ce, adj. Care are forma unei jumătăţi de sferă. – Semi- + sferic.
SEMISOLID, -Ă, semisolizi, -de, adj. Parţial solid. – Semi- + solid (după fr. semi-solide).
SEMISON, -Ă, semisoni, -e, adj. (Despre vocale) Care nu are valoare silabică. – Semi- + son.
SEMISPAŢIU, semispaţii, s.n. Mulţimea punctelor din spaţiu situate de aceeaşi parte a unui plan. – Semi- + spaţiu.
SEMISTABULAŢIE s.f. Procedeu de creştere şi de întreţinere a vitelor prin menţinerea lor aproape tot timpul în grajd. – Semi + stabulaţie.
SEMIT, -Ă, semiţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din grupul de popoare, apropiate între ele prin limbă şi prin aspect fizic, din sud-vestul Asiei, nordul şi estul Africii, căruia îi aparţin astăzi arabii, sirienii, evreii etc. 2. Adj. Care aparţine semiţilor (1), privitor la semiţi; semitic. – Din fr. sémite.
SEMITÂRÂTOR, -OARE, semitârâtori, -oare, adj., s.f. (Plantă) cu tulpina întinsă parţial pe pământ. – Semi- + târâtor.
SEMITIC, -Ă, semitici, -ce, adj. Semit (2). – Din fr. sémitique.
SEMITISM, semitisme, s.n. Expresie alcătuită după modelul unei limbi semitice sau împrumutată dintr-o asemenea limbă. – Din fr. sémitisme.
SEMITOLOG, -Ă, semitologi, -e, s.m. şi f. Specialist în semitologie. – Din fr. semitologue.
SEMITOLOGIC, -Ă, semitologi, -ce, adj. Referitor la semitologie, de semitologie. – Din fr. sémitologique.
SEMITOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază cultura şi limbile semitice. – Din fr. sémitologie.
SEMITON, semitonuri, s.n. 1. (Muz.) Interval de o jumătate de ton; cel mai mic interval în gama diatonică. 2. Nuanţă de culoare intermediară care face trecerea, în pictură şi în artele decorative, de la un ton închis la unul deschis al aceleiaşi culori. – Din fr. semi-ton.
SEMITORT, semitorturi, s.n. Produs intermediar obţinut în filaturi, format dintr-o bandă fibroasă. – Semi- + tort.
SEMITRANSPARENT, -Ă, semitransparenţi, -te, adj. Parţial transparent. – Semi- + transparent (după fr. semi-transparent).
SEMIUNCIALĂ, semiunciale, s.f. Literă de tipar reprezentând jumătate din mărimea unei unciale. [Pr.: -mi-un-ci-a-] – Semi- + uncială.
SEMIURBAN, -Ă, semiurbani, -e, adj. Parţial urbanizat. [Pr.: -mi-ur-] – Semi + urban.
SEMIUSCAT, -Ă, semiuscaţi, -te, adj. Parţial uscat. [Pr.: -mi-us-] – Semi- + uscat.
SEMIUŞOR, -OARĂ, semiuşori, -oare, adj., s.m. 1. Adj. (În sintagma) Categorie semiuşoară (şi substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri a căror greutate este între 57 şi 60 kg şi halterofili a căror greutate este între 57 şi 62 kg. 2. S.m. Sportiv care aparţine categoriei semiuşoare (1). [Pr.: -mi-u-] – Semi- + uşor.
SEMIVELIN, -Ă, semivelini, -e, adj. (Despre hârtie, coli etc.) Care este în parte velin, de calitate mijlocie. – Semi- + velin.
SEMIVOCALĂ, semivocale, s.f. Sunet intermediar între vocală şi consoană, cu însuşiri comune amândurora. – Semi- + vocală (după fr. semi-voyelle). – V. semiconsoană.

SEMIVOCALIC, -Ă, semivocalici, -ce, adj. Referitor la semivocală, de semivocală. – Semi- + vocalic.
SEMIVOLTĂ, semivolte, s.f. Jumătate de voltă. – Semi- + voltă (după fr. demi-volte).
SEMIZEU, semizei, s.m. (Mitol.) Zeitate de rang inferior; erou născut dintr-un zeu şi o muritoare sau dintr-o zeiţă şi un muritor. – Semi- + zeu (după fr. demi-dieu).
SEMN, semne, s.n. 1. Tot ceea ce arată, ceea ce indică ceva. ** Loc. adv. Pe semne = după cât se pare, după cât se vede; probabil. * Manifestare exterioară a unui fenomen care permite să se presupună sau să se precizeze natura lui. ** Expr. (În superstiţii) Semn bun (sau rău, prost) = fapt, fenomen căruia i se atribuie însuşirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire). A a vea semne sau a i se face cuiva semn = a avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare. A da semn (sau semne) de viaţă = a se manifesta, a-şi vădi existenţa, a face să se audă noutăţi despre sine. * Fenomen luminos care apare uneori pe cer, fiind interpretat de superstiţioşi ca o prevestire. * Fiecare dintre cele douăsprezece constelaţii ale zodiacului. * Probă, dovadă. ** Loc. adv. În (sau ca) semn de (sau ca...) = dând dovadă de..., ca probă că..., ca argument pentru... 2. Gest, mişcare care exprimă un gând, o intenţie, o stare sufletească sau sugerează cuiva o acţiune. * (Înv.) Semnal. Semnul de război. 3. Notă specifică, trăsătură distinctivă după care se recunoaşte un lucru, o fiinţă; semnalment; însemnare făcută pe un lucru sau pe un animal cu scopul de a-l deosebi de celelalte sau de a-l recunoaşte. * Pată de altă culoare decât restul trupului pe care o au unele animale. 4. Obiect aşezat într-un loc sau într-un anumit fel pentru a marca sau a despărţi ceva; indicator. ** Semn de hotar = piatră, stâlp etc., care marchează un hotar sau linia de demarcaţie a unui teren; Semn de moşie = (în trecut) piatră, stâlp etc., care marchează un hotar sau linia de demarcaţie a unui teren; p. ext. hotar. * Însemnare făcută spre a nu uita ceva. ** Semn de carte = fâşie îngustă de mătase, de carton, de piele etc., (special lucrată) care se pune între paginile unei cărţi pentru a indica pagina la care s-a întrerupt lectura. * Loc marcat, ţintă pentru tras cu arma. 5. Ceea ce se vede undeva sau pe ceva după o atingere sau apăsare; urmă, pată. * Urmă, cicatrice rămasă pe piele după o boală, o lovire, o rană etc. 6. Unitatea dintre un sens şi o indicaţie grafică. ** Semne grafice = totalitatea literelor, cifrelor, semnelor de punctuaţie folosite în scriere. Semne de punctuaţie = semne grafice (punct, virgulă, două puncte etc.) întrebuinţate pentru a despărţi, în scris, părţile unei propoziţii sau ale unei fraze sau propoziţiile şi frazele între ele. Semnele citării = ghilimele. Semne matematice = semne care servesc la indicarea operaţiunilor matematice. Semne convenţionale = figuri simbolice întrebuinţate pentru a marca diferite notări pe hărţi, planşe etc. Semn diacritic = semn adăugat unei litere, deasupra ei, dedesubt sau lateral, pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă. Semn lingvistic = unitatea dintre un sens şi un complex sonor. Semn moale = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul palatal al consoanei precedente. Semn tare = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul dur al consoanei precedente. Semn monetar = tot ceea ce se imprimă sau se gravează pe o monedă; p. ext. monedă. 7. Simbol, emblemă. ** Expr. Sub semnul (cuiva sau a ceva) = sub egida, sub auspiciile (cuiva sau a ceva). 8. Tot ceea ce evocă o persoană, un lucru sau un fapt; amintire. – Lat. signum.
SEMNA, semnez, vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A (se) iscăli pentru confirmare, a certifica punând o iscălitură. – Din fr. signer (după semn).

SEMNAL, semnale, s.n. 1. Semn convenţional (sonor sau vizual) sau grup de astfel de semne folosite pentru a transmite la distanţă o înştiinţare, o informaţie, un avertisment, o comandă etc. ** Semnal topografic = construcţie de lemn, de metal sau de piatră, vizibilă la distanţă, care fixează poziţia unui punct pe teren. Semnal luminos (sau electric) = nume dat tuturor dispozitivelor folosite pentru a dirija circulaţia în oraşe, pe căile ferate etc. Semnal de cale ferată = semnal acustic, optic etc. prin care se transmite un ordin sau o comandă pentru circulaţie pe căile ferate. Semnal rutier = indicator de circulaţie. Semnal de alarmă = dispozitiv montat în fiecare vagon la trenurile de călători care, în caz de primejdie, poate fi pus în funcţie de orice călător. * Sunet convenţional de recunoaştere a diferitelor posturi de radio sau a diferitelor emisiuni ale unui post de radio. ** Semnal orar = emisiune radio care dă ora exactă cu mare precizie, după anumite scheme de emisiune. * Sunet de corn sau împuşcătură prin care se anunţă începerea sau încetarea bătăii la vânătoare. 2. (Rar) Fluier mic de metal cu care se dau semnale (1); semnal dat cu acest fluier. 3. Fig. Tot ceea ce anunţă sau determină începerea unei acţiuni ori îi serveşte ca impuls. ** Expr. A da semnalul = a lua iniţiativa, a face începutul într-o acţiune, a da tonul. 4. (Psih.) Indiciu al unui fenomen sau al unui obiect din mediul înconjurător care, prin intermediul scoarţei cerebrale, determină organismul să reacţioneze într-un anumit fel. [Var.: signál, ţignál s.n.] – Din fr. signal (după semn).
SEMNALA, semnalez, vb. I. Tranz. A aduce ceva la cunoştinţă prin semne sau printr-un semnal de avertizare, a atrage atenţia cuiva asupra unui lucru, a avertiza; a scoate în evidenţă, a releva, a menţiona. – Din fr. signaler (după semnal).
SEMNALARE, semnalări, s.f. Acţiunea de a semnala şi rezultatul ei. – V. semnala.
SEMNALIZA, semnalizez, vb. I. Tranz. A da, a transmite semnale (la distanţă); a comunica prin semnale. – Semnal + suf. -iza.
SEMNALIZARE, semnalizări, s.f. 1. Acţiunea de a semnaliza şi rezultatul ei; înştiinţare, comunicare prin semnale. 2. (Psih.) Punere a organismului în legătură cu mediul, prin anumite semnale. ** Sistem de semnalizare = totalitatea semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarţei cerebrale. Primul sistem de semnalizare = activitatea de semnalizare legată de "semnalele directe", adică de însuşirile optice, acustice, olfactive etc. ale obiectelor din realitate. Al doilea sistem de semnalizare = activitatea de semnalizare specifică oamenilor, legată de cuvinte, denumite de Pavlov semnale ale semnalelor directe; limbajul. 3. (Concr.) Instalaţie pe un aerodrom, la o cale ferată, într-un port, la intersecţiile străzilor cu ajutorul căreia se fac comunicări prin semnale la distanţă. – V. semnaliza.
SEMNALIZATOR, -OARE, semnalizatori, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care semnalizează. 2. S.n. Semafor. * Indicator luminos folosit la autovehicule pentru a marca direcţia de orientare a acestora. 3. S.m. şi f. Persoană care transmite semnale, care semnalizează. – Semnaliza + suf. -tor.
SEMNALMENT, semnalmente, s.n. Totalitatea datelor, caracteristicilor exterioare după care o persoană poate fi identificată. – Din fr. signalement (după semnal).
SEMNARE, semnări, s.f. Acţiune de a (se) semna şi rezultatul ei; semnat. – V. semna.
SEMNAT s.n. Semnare. – V. semna.

SEMNATAR, -Ă, semnatari, -e, s.m. şi f. Persoană care semnează (în virtutea unei împuterniciri) un act, un tratat, o convenţie, o scrisoare etc. – Din fr. signataire (după semna).
SEMNĂTURĂ, semnături, s.f. Numele unei persoane scris de propria mână sub textul unui act special, al unei scrisori etc.; iscălitură. – Semna + suf. -ătură.
SEMNIFICA, pers. 3 semnifică, vb. I. Intranz. şi tranz. A avea înţelesul de..., a însemna. – Din fr. signifier, lat. significare (după semn).
SEMNIFICANT, semnificanţi, s.n. (Lingv.) Realizare materială a semnului lingvistic, complex sonor care constituie suportul unui sens. – Din fr. signifiant (după semn, semnificare).
SEMNIFICARE s.f. Acţiunea de a semnifica şi rezultatul ei. – V. semnifica.
SEMNIFICAT, semnificate, s.n. (Lingv.) Concept, conţinut, sens al unui cuvânt. – Din fr. signifié (după semn, semnifica).
SEMNIFICATIV, -Ă, semnificativi, -e, adj. 1. Care exprimă (cu claritate) ceva, care are înţeles precis, care scoate în evidenţă ceva; care are o anumită semnificaţie. 2. Care exprimă ceva, care este concludent, fără a fi nevoie de vorbe; care face aluzie la ceva, plin de înţeles; expresiv. 3. Care are însemnătate; important. – Din fr. significatif (după semnifica).
SEMNIFICAŢIE, semnificaţii, s.f. 1. Conţinut semantic al unui cuvânt; înţeles, sens, accepţie. * (În semiotică) Funcţie a semnelor de a reprezenta ceva independent de ele; denotaţie. * Valoare simbolică a unui lucru; înţeles, noimă, tâlc. 2. Însemnătate, importanţă, valoare (a unui fapt, a unui obiect etc.). [Var.: semnificaţiúne s.f.] – Din fr. signification (după semn).
SEMNIFICAŢIUNE s.f. v. semnificaţie.
SEMPERVIRESCENT, -Ă, sempervirescenţi, -te, adj. (Despre organele plantelor) Care este totdeauna verde. – Cf. lat. sempervirens.
SEMPITERN, -Ă, sempiterni, -e, adj. (Rar) Veşnic, nepieritor. – Din lat. sempiternus.
SEMUI, semuiesc, vb. IV. Tranz. 1. (Înv.) A asemăna; a compara. 2. (Pop.) A confunda. – De la semăna2.
SEN, seni, s.m. Monedă divizionară japoneză, valorând a suta parte dintr-un yen. – Din fr. sen.
SENAR, senare, adj. (În sintagma) Vers senar = vers latin de şase picioare. – Lat. senarius, fr. sénaire.
SENARMONTIT s.n. Minereu de stibiu. – Din fr. sénarmontite.
SENAT, senate, s.n. 1. (În Roma antică) Sfatul bătrânilor; (sub republică) organul suprem de conducere a statului; (sub imperiu) consiliu consultativ cu rol politic minor. 2. Denumire dată camerei superioare a Parlamentului care, împreună cu Camera Deputaţilor, constituie corpurile legiuitoare în unele ţări. 3. (Şi în sintagma senat universitar) Organ de conducere a unei instituţii de învăţământ superior, format din profesori universitari şi reprezentanţi ai studenţilor, prezidat de rector. 4. Loc în care se adună senatorii. – Din fr. sénat, lat. senatus.
SENATOR, senatori, s.m. Membru al unui senat (1, 2). – Din fr. sénateur, lat. senator.
SENATORIAL, -Ă, senatoriali, -e, adj. Care ţine de senat sau de senatori, privitor la senat sau la senatori. [Pr.: -ri-al] – Din fr. sénatorial.
SENĂ s.f. Frunze uscate de siminichie, întrebuinţate ca purgativ şi ca diuretic. – Din tc. sena. Cf. lat. sene.
SENECTUTE s.f. (Livr.) Bătrâneţe. – Din lat. senectus, -utis.

SENEGALEZ, -Ă, senegalezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Senegal. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Senegal. – Din fr. sénégalais.
SENESCENŢĂ s.f. (Med.) Îmbătrânire a ţesuturilor şi a organismului. – Din fr. sénescence.
SENET s.n. v. sinet.
SENIL, -Ă, senili, -e, adj. Care ţine de bătrâneţe, care are caracteristicile bătrâneţii; caracteristic bătrânilor, de bătrân. – Din fr. sénile, lat. senilis.
SENILITATE s.f. Caracterul a ceea ce este senil; stare patologică provocată de îmbătrânire şi caracterizată prin modificări structurale şi funcţionale de involuţie, fizice şi psihice, ale organismului uman. – Din fr. sénilité.
SENILIZA, senilizez, vb. I. Refl. A deveni senil. – Din fr. séniliser.
SENILIZARE s.f. Acţiunea de a se seniliza şi rezultatul ei. – V. seniliza.
SENILIZAT, -Ă, senilizaţi, -te, adj. Care a devenit senil. – V. seniliza.
SENIN, -Ă, senini, -e, adj., s.n. 1. Adj. (Despre cer) Fără nori, limpede, clar; liniştit. * Luminos. 2. Fig. (Despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Care exprimă linişte, mulţumire sufletească; netulburat, luminos, liniştit, fericit. 3. S.n. Seninătate, limpezime, claritate (a cerului). ** Loc. adv. Din (chiar) senin = dintr-o dată, pe neaşteptate, fără veste; fără motiv (vizibil). [Var.: (înv. şi reg.) sărín, -ă adj.] – Lat. serenus.
SENINĂTATE s.f. 1. Calitate a cerului senin; limpezime, claritate. 2. Fig. Expresie liniştită a chipului, a ochilor. * Calm, linişte sufletească. – Senin + suf. -ătate.
SENINEAŢĂ s.f. (Rar) Seninătate [Var.: (reg.) sănineáţă s.f.] – Senin + suf. -eaţă.
SENIOR1, seniori, s.m. (În evul mediu, în apusul Europei) Stăpân al unui domeniu asupra căruia îşi exercită şi unele atribute ale puterii de stat; p. ext. nobil. [Pr.: -ni-or] – Din lat. senior.
SENIOR2, -OARĂ, seniori, -oare, adj., subst. 1. Adj., s.m. şi f. (Sportiv) care a depăşit vârsta juniorilor, vârstă care variază de la sport la sport, de obicei peste 18 ani. 2. Adj., s.m. şi f. (Persoană) mai în vârstă, mai bătrână. 3. S.n. (Pe lângă un nume propriu de persoană, în opoziţie cu junior) Tatăl (considerat în raport cu fiul). [Pr.: -ni-or] – Din fr. senior.
SENIORAT s.n. Vârstă a unui sportiv senior2; perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior2. [Pr.: -ni-o-] – Din fr. séniorat.
SENIORIAL, -Ă, seniorali, -e, adj. Care aparţine seniorului1, privitor la senior1. [Pr.: -ni-o-ri-al] – Din fr. seigneurial.
SENIORIE, seniorii, s.f. 1. Demnitatea de senior1. * Titlu de onoare dat vechilor pairi ai Franţei şi membrilor Camerei Lorzilor din Anglia. 2. Domeniul unui senior1. [Pr.: -ni-o-] – Din fr. seigneurie.
SENONIAN, -Ă, senonieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. Etaj al cretacicului superior, caracterizat prin faună de amoniţi, echinide, lamelibranhiate, gasteropode, corali etc. 2. Adj. Care se referă la formaţiile sau la vârsta senonianului (1). [Pr.: -ni-an] – Din fr. sénonien.
SENS, sensuri, s.n. 1. Înţeles (al unui cuvânt, al unei expresii, al unei forme sau al unei construcţii gramaticale); semnificaţie. * (În semiotică) Înţelesul unui semn. * Conţinut noţional sau logic. Îmi spui cuvinte fără sens. 2. Temei raţional; logică, rost, raţiune, noimă. Sensul vieţii. * Rost, scop, menire. ** Loc. adv. Fără sens = fără rost, la întâmplare. Într-un anumit sens = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere, sub un anumit raport. În sensul cuiva = potrivit vederilor, părerilor cuiva. 3. Direcţie, orientare. ** Sens unic = sistem de circulaţie a vehiculelor într-o singură

direcţie pe arterele cu mare afluenţă, putându-se folosi toată lăţimea părţii carosabile. 4. (Mat., Fiz.) Fiecare dintre cele două posibilităţi de succesiune a elementelor unui ansamblu continuu ordonat cu o singură dimensiune. – Din fr. sens, lat. sensus.
SENSIBIL, -Ă, sensibili, -e, adj., s.f. I. Adj. 1. (Despre oameni) Care resimte puternic orice impresie fizică sau morală, care are o sensibilitate deosebită. * Care poate fi uşor mişcat, impresionat; simţitor, emotiv. * (Despre organisme) Care reacţionează la cea mai uşoară excitaţie exterioară. 2. (Despre materie, lucruri, fenomene etc.) Care poate fi perceput şi cunoscut la nivelul treptei senzoriale a cunoaşterii, prin intermediul senzaţiei. * (Substantivat, n.) Domeniul lucrurilor sensibile (I 2). * Care se poate uşor constata; vădit, simţitor, apreciabil. Temperatura a înregistrat o sensibilă scădere. 3. (Despre instrumente, aparate, materiale) Care reacţionează la cele mai mici variaţii ale unor agenţi externi. 4. (Despre materiale fotografice) Care are însuşirea de a înregistra acţiunea luminii sub forma unei imagini latente ce poate fi făcută vizibilă prin developare. II. S.f. Treapta a şaptea a modurilor major şi minor, situată la o septimă superioară faţă de tonică. * Denumire dată acordului construit pe treapta a şaptea a modurilor major sau minor armonic. – Din fr. sensible, lat. sensibilis.
SENSIBILE adv. (Muz.; ca indicaţie de execuţie) Cu simţire, cu înduioşare. – Cuv. it.
SENSIBILITATE, sensibilităţi, s.f. 1. Facultate de a simţi, de a reacţiona la excitaţii, de a-şi schimba, într-o anumită măsură, starea iniţială sub acţiunea unui agent exterior; acuitate a simţurilor; capacitatea de a percepe senzaţii. 2. Capacitate de reacţie afectivă; intensitate afectivă; emotivitate, afectivitate. * (În artă şi literatură) Capacitatea de a transmite, de a provoca emoţii artistice; receptivitate artistică. 3. Însuşire a unui instrument sau a unui aparat de a reacţiona la cele mai mici variaţii ale unor agenţi externi (ca diferenţa de temperatură sau de greutate, schimbarea presiunii etc.). 4. (Chim.) Mărimea concentraţiei unei soluţii în substanţa de analizat, care produce, în timpul reacţiei de recunoaştere, un efect situat la pragul perceperii senzoriale. 5. Predispoziţie a organismelor la diferite boli. 6. Calitate a materialelor fotografice de a fi sensibile (4). – Din fr. sensibilité, lat. sensibilitas.
SENSIBILIZA, sensibilizez, vb. I. Tranz. şi refl. 1. A deveni sensibil sau a mări sensibilitatea unui ţesut, a unui muşchi etc. faţă de acţiunea unui agent exterior; p. ext. (tranz.) a face (mai) sensibil pe cineva sau ceva. * (Despre un material fotografic) A (se) face sensibil la acţiunea luminii. * Tranz. A extinde intervalul de variaţie a unei mărimi în care un sistem fizico-chimic îşi menţine o anumită sensibilitate. 2. (Rar) A (se) concretiza, a (se) materializa. – Din fr. sensibiliser.
SENSIBILIZARE, sensibilizări, s.f. Acţiunea de a (se) sensibiliza şi rezultatul ei. * Scădere a pragului de reactivitate a unei structuri vii (celulă, ţesut, organ, organism) faţă de un anumit agent. * Stare de receptivitate crescută, patologică a organismului faţă de un agent (fizic, chimic sau biologic). * Mărire a sensibilităţii unui instrument de măsură, a unui aparat, a emulsiilor fotografice etc. – V. sensibiliza.
SENSIBILIZAT, -Ă, sensibilizaţi, -te, adj. Care a devenit sensibil, căruia i s-a mărit sensibilitatea. – V. sensibiliza.
SENSIBILIZATOR, sensibilizatori, s.m. Substanţă care, adăugată în stratul fotosensibil al unui material fotografic, măreşte sensibilitatea la anumite culori, îndeosebi la cele din marginile spectrului luminii. – Din fr. sensibilisateur.

SENSITOMETRIC, -Ă, sensitometrici, -ce, adj. Referitor la sensitometrie, care aparţine sensitometrului. – Din fr. sensitométrique.
SENSITOMETRIE s.f. Ansamblu de metode folosite pentru determinarea sensibilităţii materialelor fotografice în raport cu intensitatea şi compoziţia spectrală a radiaţiei luminoase, cu durata şi caracterul expunerii, precum şi în raport cu modul de prelucrare a materialului. – Din fr. sensitométrie.
SENSITOMETRU, sensitometre, s.n. Instrument pentru determinarea sensibilităţii materialelor fotografice în raport cu durata de expunere. – Din fr. sensitométre.
SENTENŢIOS, -OASĂ, sentenţioşi, -oase, adj. (Despre stil, ton, fraze etc.) Care conţine multe sentinţe (2), maxime; p. ext. care are caracter, ton de sentinţă. * (Despre oameni) Care se exprimă prin sentinţe, prin maxime; p. ext. care foloseşte un ton emfatic; afectat, grav, pretenţios. [Pr.: ţi-os] – Din fr. sentencieux, lat. sententiosus.
SENTENŢIOZITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi sentenţios. [Pr.: -ţi-o-] – Sentenţios + suf. -itate.
SENTIMENT, sentimente, s.n. 1. Proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului faţă de realitate; simţământ. * Afecţiune. 2. Facultatea de a simţi, de a cunoaşte, de a aprecia ceva; conştiinţă. * Credinţă, impresie intimă; convingere. Avea sentimentul că l-a mai văzut undeva. [Var.: (înv.) simtimént s.n.] – Din fr. sentiment.
SENTIMENTAL, -Ă, sentimentali, -e, adj. 1. Care exprimă (sau trezeşte) sentimente duioase, nostalgice; (peior.) plin de sentimentalism; dulceag. * Care se referă la sentimente. 2. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Care arată o sensibilitate accentuată, care se lasă uşor impresionat de sentimente duioase. – Din fr. sentimental.
SENTIMENTALISM, (2) sentimentalisme, s.n. 1. Tendinţă de a exagera rolul şi valoarea sentimentelor, de a aprecia lucrurile (numai) din punct de vedere afectiv sau de a da în mod obişnuit precădere acestui criteriu. 2. Gest, atitudine, comportare de om sentimental. 3. Curent preromantic în literatură apărut la sfârşitul sec. XVIII ca o reacţie împotriva clasicismului. – Din fr. sentimentalisme.
SENTIMENTALIST, -Ă, sentimentalişti, -ste, adj. (Rar) Sentimental (1). – Din fr. sentimentaliste.
SENTIMENTALITATE s.f. Caracter, fel de a fi al unei persoane sentimentale; predispoziţie spre exagerarea sentimentelor. * Reacţie afectivă specifică a cuiva faţă de realităţile vieţii. – Din fr. sentimentalité.
SENTIMENTALIZA, sentimentalizez, vb. I. Tranz. A prezenta (ceva) în mod sentimental, a face să capete un caracter sentimental. – Sentimental + suf. -iza.
SENTIMENTALIZARE, sentimentalizări, s.f. Acţiunea de a sentimentaliza şi rezultatul ei. – V. sentimentaliza.
SENTIMENTALIZAT, -Ă, sentimentalizaţi, -te, adj. Care este prezentat sentimental. – V. sentimentaliza.
SENTINELĂ s.f. v. santinelă.
SENTINŢĂ, sentinţe, s.f. 1. Hotărâre, decizie a unui tribunal, pronunţată în primă instanţă. * Hotărâre a unei comisii de arbitraj. * Fig. Stigmatizare, oprobriu, blam. 2. Maximă, aforism, adagiu. * Deviză. – Din fr. sentence, lat. sententia.
SENZAŢIE, senzaţii, s.f. 1. Reflectare nemijlocită a unor însuşiri ale obiectelor din realitate ca urmare a acţiunii lor asupra organelor de simţ. Senzaţie vizuală. Senzaţie auditivă. ** Expr. A avea senzaţia că... = a simţi, a i se părea

că... * Percepţie. * Simţire; sentiment. 2. Ceea ce are un caracter senzaţional, impresionează în mod puternic simţurile, imaginaţia; ceea ce constituie un prilej de emoţii violente. ** Loc. adj. De senzaţie = senzaţional. ** Expr. A face senzaţie = a produce o impresie foarte puternică, a trezi un interes deosebit, a face vâlvă. [Var.: senzaţiúne s.f.] – Din fr. senzation, lat. sensatio, -onis.
SENZAŢIONAL, -Ă, senzaţionali, -e, adj. Care impresionează puternic, uimeşte, emoţionează, care interesează în cel mai mare grad. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. sensationnel.
SENZAŢIUNE s.f. v. senzaţie.
SENZITIV, -Ă, senzitivi, -e, adj. 1. Senzorial (2). 2. Înzestrat cu sensibilitate; sensibil. * (Bot.; substantivat, f.) Specie de mimoză. – Din fr. sensitif, lat. sensitivus.
SENZOR, senzori, s.m. (Fiz.) Dispozitiv (ultrasensibil) care sesizează un anumit fenomen. [Scris şi: sensor] – Din engl. sensor, fr. senseur.
SENZORIAL, -Ă, senzoriali, -e, adj. 1. Care priveşte organele de simţ, care se realizează prin simţuri. 2. (Fiziol., Psih.) Care are legătură cu producerea senzaţiilor sau cu receptarea stimulilor externi sau interni; senzitiv (1). [Pr.: -ri-al] – Din fr. sensoriel.
SENZUAL, -Ă, senzuali, -e, adj. Care ţine de simţuri, care desfată simţurile. * (Despre oameni; adesea substantivat) Înclinat spre plăcerile trupeşti, spre senzualitate. * (Adesea adverbial) Care trădează, exprimă senzualitate. [Pr.: -zu-al] – Din fr. sensuel, lat. sensualis.
SENZUALISM s.n. 1. Doctrină filozofică bazată pe recunoaşterea senzaţiei ca singura sursă a cunoştinţelor noastre despre lume. 2. Înclinare spre plăcerile simţurilor; erotism. [Pr.: -zu-a-] – Din fr. sensualisme.
SENZUALIST, -Ă, senzualişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine senzualismului (1), privitor la senzualism. 2. S.m. şi f. Adept al senzualismului (1). [Pr.: -zu-a-] – Din fr. sensualiste.
SENZUALITATE, senzualităţi, s.f. 1. Înclinare spre plăcerile trupeşti. 2. Sensibilitate senzorială. [Pr.: -zu-a-] – Din fr. sensualité.
SEPALĂ, sepale, s.f. Fiecare dintre frunzele (modificate) care alcătuiesc caliciul unei flori. – Din fr. sépale.
SEPARA, sepár, vb. I. 1. Tranz. A face să nu mai fie împreună; a despărţi, a desface, a izola. * Refl. (Despre persoane) A se îndepărta, a se despărţi; (despre soţi) a divorţa. 2. Refl. şi intranz. (Fiz.; despre o substanţă solidă dizolvată într-un lichid) A (se) depune sub formă de precipitat. – Din fr. séparer, lat. separare.
SEPARABIL, -Ă, separabili, -e, adj. Care poate fi separat, care se poate despărţi. – Din fr. séprable, lat. separabilis.
SEPARARE, separări, s.f. Acţiunea de a (se) separa şi rezultatul ei; despărţire, izolare; diferenţiere. – V. separa.
SEPARAT, -Ă, separaţi, -te, adj. Care se găseşte izolat, care nu comunică, nu se confundă cu alţii, nu e în legătură cu alţii; deosebit; care a fost izolat dintr-un complex. ** Pace separată = pace pe care o încheie un stat în mod izolat, fără aliaţii săi de război. – V. separa.
SEPARATISM s.n. Tendinţă de separare, de desprindere dintr-un grup social (constituit); izolare, atitudine singuratică. – Din fr. séparatisme.
SEPARATIST, -Ă, separatişti, -ste, adj. (Adesea substantivat) Care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului. – Din fr. séparatiste.
SEPARATOR, -OARE, separatori, -oare, adj., s.n. I. Adj. Care are calitatea de a separa. II. S.n. 1. Dispozitiv, aparat sau maşină ce serveşte la curăţarea unei

substanţe de altele sau la separarea unuia sau mai multor componenţi dintr-un amestec. Separator de ţiţei. ** Separator de lapte = aparat centrifugal folosit pentru separarea smântânii din lapte. 2. Aparat electric folosit pentru conectarea şi deconectarea vizibilă a unui circuit electric, manevrabil numai dacă circuitul este întrerupt. – Din fr. séparateur, lat. separator.
SEPARAŢIE, separaţii, s.f. Despărţire, separare. ** Separaţia puterilor = principiu care susţine că puterea legislativă, puterea executivă şi puterea judecătorească dintr-un stat pot şi trebuie să acţioneze independent una de alta, având o anumită interdependenţă şi dreptul de control reciproc. Separaţie de domiciliu = dispensă premergătoare divorţului prin care se acordă soţilor dreptul de a avea domicilii legale diferite. Separaţie de bunuri = (în unele state) regim matrimonial caracterizat prin aceea că femeia îşi păstrează libera dispunere a bunurilor sale aduse în căsătorie pentru susţinerea sarcinilor acesteia. Separaţie de patrimoniu = măsură luată la cererea creditorilor unei succesiuni ori a legatarilor cu titlu particular de sume de bani, pentru a împiedica confundarea patrimoniului succesoral cu cel al moştenitorului şi a evita astfel eventuala concurenţă a creditorilor acestuia din urmă. – Din fr. séparation, lat. separatio.
SEPARE s.n. v. separeu.
SEPAREU, separeuri, s.n. Cameră, boxă, despărţitură, loc izolat într-un restaurant, într-o grădină de vară etc. [Var.: separé s.n.] – Din fr. séparé.
SEPEDON, sepedoni, s.m. Insectă dipteră care trăieşte pe unele plante acvatice (Sepedon sphegeus). – Din fr. sépédon.
SEPIE, sepii, s.f. 1. Moluscă marină cu corpul oval, prevăzut cu zece braţe acoperite cu numeroase ventuze şi cu o cochilie calcaroasă internă şi care, când este atacată, elimină o secreţie negricioasă dintr-o "glandă de cerneală", tulburând apa din jur (Sepia officinalis). 2. (În forma sepia) Vopsea de culoare cafeniu-închis provenită din viscerele sepiei sau fabricată pe cale artificială, întrebuinţată în pictură sau în grafică. 3. Desen colorat roşu-brun, realizat cu sepia (2). – Din fr. sépia, lat. sepia.
SEPION, sepioni, s.m. Cochilia internă rudimentară a sepiei, oval-alungită, turtită, cu aspect spongios; os de sepie. [Pr.: -pi-on] – Din fr. sépion.
SEPT, septuri, s.n. (Anat.) Perete despărţitor între două cavităţi. Sept nazal. – Din fr. septum.
SEPTEMBRIE s.m. Numele lunii a noua a anului; răpciune. [Var.: septémvrie s.m.] – Din ngr. septémvrios.
SEPTEMVIR, septemviri, s.m. (La romani) Fiecare dintre cei şapte preoţi însărcinaţi cu organizarea serbărilor date în cinstea zeilor. – Din lat. septemvir.
SEPTEMVRIE s.m. v. septembrie.
SEPTENAR, -Ă, septenari, -e, adj. (Rar) Care priveşte o perioadă de şapte zile, şapte ani. * (Despre versuri) Compus din şapte picioare şi jumătate. – Din fr. septénaire, lat. septenarius.
SEPTENTRION s.n. (Livr.) Nord, miazănoapte. [Pr.: -tri-on] – Din fr. septentrion.
SEPTENTRIONAL, -Ă, septentrionali, -e, adj. Boreal, nordic. [Pr.: -tri-o-] – Din fr. septentrional, lat. septentrionalis.
SEPTET, septete, s.n. Ansamblu format din şapte voci sau din şapte instrumente care execută împreună o piesă muzicală; p. ext. bucată compusă pentru a fi executată de un astfel de ansamblu. – Din germ. Septett.
SEPTIC, -Ă, septici, -ce, adj. Infectat cu microbi. ** Maladie septică = boală provocată de microbi. – Din fr. septique.

SEPTICEMIC, -Ă, septicemici, -ce, adj. (Med.) Referitor la septicemie, de septicemie. – Din fr. septicémique.
SEPTICEMIE, septicemii, s.f. Infecţie generalizată a sângelui, provocată de pătrunderea în sânge a germenilor proveniţi dintr-un microb; piemie. – Din fr. septicémie.
SEPTICITATE, septicităţi, s.f. Toxicitate a microbilor. – Din fr. septicité.
SEPTIMĂ1, septime, s.f. Interval într-o gamă diatonică, cuprinzând şapte note consecutive; treapta a şaptea de la o treaptă dată. – Din germ. Septime, it. settima.
SEPTIMĂ2, septine, s.f. Una dintre poziţiile de apărare la scrimă. – Din fr. septime.
SEPTOGEN, -Ă, septogeni, -e, adj. (Despre bacterii) Care produce putrefacţie. – Din septic (după gazogen).
SEPTOLET, septolete, s.n. Grup de şapte note de durată egală cu aceea a patru note obişnuite. – Din fr. septolet.
SEPTUAGENAR, -Ă, septuagenari, -e, s.m. şi f., adj. (Persoană) care a împlinit vârsta de şaptezeci de ani sau are între şaptezeci şi optzeci de ani. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. septuagénaire, lat. septagenarius.
SEPULCRAL, -Ă, sepulcrali, -e, adj. (Livr.) 1. Care aparţine mormântului, privitor la mormânt. 2. Ca de mort. – Din fr. sépulcral, lat. sepulcralis.
SEPULCRU, sepulcre, s.n. (Livr.) Mormânt. – Din fr. sépulcre.
SEPULTURĂ, sepulturi, s.f. (Rar) Loc de înmormântare; mormânt. – Din fr. sépulture, lat. sepultura.
SEQUOIA s.m. Arbore gigant din California care poate atinge înălţimea de 150 m, circumferinţa de peste 40 m şi vârsta de 5 000 de ani (Sequoia gigantea). [Pr.: -cvó-ia] – Cuv. lat.
SER, seruri, s.n. Partea lichidă a sângelui. * Lichid extras din sânge sau preparat pe cale artificială care conţine un anumit anticorp sau o secreţie glandulară şi este folosit în scopuri terapeutice. ** Ser sangvin = plasmă sangvină din care s-a extras fibrinogenul. Ser imun = ser sangvin provenit de la un animal vaccinat care, introdus în organism, conferă o imunitate pasivă. Ser fiziologic = soluţie salină foarte diluată, apropiată de compoziţia serului sangvin, folosită pentru a înlocui pierderile mari de lichide sau de sânge în diferite boli, pentru dizolvarea unor antibiotice etc. – Din fr. sérum, lat. serum.
SERADELĂ, seradele, s.f. Plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina subţire, înaltă, cu frunzele compuse, folosită ca plantă furajeră (Ornithopus sativus). – Din it. serradella, fr. serradelle.
SERAFIC, -Ă, serafici, -ce, adj. (Ca) de serafim; îngeresc, serafimic; fig. pur, candid, neprihănit, nevinovat. – Din fr. séraphique.
SERAFIM, serafimi, s.m. 1. (În religia creştină) Înger de rang superior situat ierarhic între arhangheli şi heruvimi. 2. Prapur pe care sunt reprezentate chipuri de îngeri şi care, după ritualul Bisericii ortodoxe, se poartă la procesiunile funebre. – Din sl. serafimŭ.
SERAFIMIC, -Ă, serafimici, -ce, adj. (Rar) Serafic. – Serafim + suf. -ic.
SERAFISM, serafisme, s.n. Atitudine, comportare serafică. – Serafi [c] + suf. -ism.
SFRAI, seraiuri, s.n. 1. Palat al sultanului sau al marilor demnitari turci; p. restr. apartament destinat cadânelor într-un palat turcesc. * P. gener. Palat. 2. (Reg.) Şură, şopron. * Cămară, hambar. [Var.: sarái s.n.] – Din tc. saray, seray.
SERAL, -Ă, serali, -e, adj. De seară; (despre forme şi instituţii de învăţământ) ale căror cursuri se ţin seara. – Din it. serale.
SARALIE s.f. v. sarailie.

SERALIST, -Ă, seralişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Elev sau student) care urmează un curs seral. – Seral + suf. -ist.
SERASCHIER, seraschieri, s.m. Comandant al armatei şi ministru de război în Imperiul Otoman. [Var.: seraschír s.m.] – Din tc. serasker.
SERASCHIR s.m. v. seraschier.
SERASIR s.n. (Înv.) Stofă ţesută cu fir de aur; brocart. [Var.: sarasír s.n.] – Din tc. seraser.
SERAT, -Ă, seraţi, -te, adj. (Despre frunze şi alte organe ale plantelor) Care are marginile dinţate, îndreptate către vârful organului respectiv. – Din fr. serré.
SERATĂ, serate, s.f. Reuniune, întrunire cu caracter muzical, literar etc.; spec. petrecere de seară cu dans. – Din it. serata.
SERĂ, sere, s.f. Construcţie specială cu acoperiş (şi cu pereţi) din sticlă sau din material plastic pentru adăpostirea şi cultivarea plantelor care nu suportă frigul. – Din fr. serre.
SERBA, serbez, vb. I. Tranz. A sărbători (un fapt important, un eveniment memorabil etc.); fig. a omagia, a cinsti, a lăuda. * A ţine sărbătoare; a nu lucra, a prăznui. – Lat. servare.
SERBARE, serbări, s.f. 1. Faptul de a serba; sărbătorire; p. ext. manifestare cu caracter solemn organizată cu scopul de a celebra un eveniment important; festivitate, petrecere. 2. (Rar) Sărbătoare (1). – V. serba.
SERCLAJ, serclaje, s.n. (Med.) Încercuire. * Metodă chirurgicală de reducere a calibrului uterin. [Scris şi: cerclaj] – Din fr. cerclage.
SERDAR, serdari, s.m. 1. (În sec. XVII-XVIII, în Ţara Românească şi Moldova) Comandant de oaste, mai ales de călărime. ** Marele serdar sau serdarul mare = comandant de oaste făcând parte dintre boierii de divan. Serdar de mazili = comandantul călărimii formate din boierii mazili. 2. (În sec. XVIII-XIX) Boier de rang mijlociu. – Din tc. serdăr.
SERDĂREASĂ, serdărese, s.f. Soţie de serdar. – Serdar + suf. -easă.
SERDĂRESC, -EASCĂ, serdăreşti, adj. Care aparţine serdarului, privitor la serdar, de serdar. – Serdar + suf. -esc.
SERDĂRIE, serdării, s.f. Funcţia, demnitatea de serdar. – Serdar + suf. -ie.
SERENADĂ, serenade, s.f. Compoziţie muzicală, vocală sau instrumentală, alcătuită din mai multe părţi, apropiată ca factură de divertisment, nocturnă etc., cu caracter liric, executată seara sau noaptea sub ferestrele cuiva, în semn de omagiu sau de dragoste. [Var.: serenátă s.f.] – Din fr. sérénade, it., sp. serenata, germ. Serenade.
SERENATĂ s.f. v. serenadă.
SERENISIM, -Ă, serenisimi, -e, adj. Epitet onorific care se adăuga la unele titluri de nobleţe sau bisericeşti din Europa apuseană; prealuminat, mărit. – Din it. serenissimo, fr. sérénissime.
SERGENT, sergenţi, s.m. 1. Grad inferior în armată sau în poliţie, imediat superior gradului de caporal; persoană care poartă acest grad. ** Sergent-major = grad militar superior sergentului şi inferior plutonierului, primul grad de subofiţer; persoană care are acest grad. 2. (În trecut) Gardist (1); gardian. – Din fr. sergent.
SERHAT, serhaturi, s.n. (Înv.) Cetate turcească la graniţa ţărilor româneşti. – Din tc. serhat.
SERIA, seriez, vb. I. Tranz. A aşeza în serii sau pe serii; a clasa, a tria, a orândui mărfuri, obiecte etc., dându-le un număr de serie. [Pr.: -ri-a] – Din fr. sérier.

SERIAL, -Ă, seriali, -e, adj., serialuri, s.n. 1. S.n. Roman1 sau film care apare pe fragmente prezentate succesiv. 2. Adj. (Cu caracter) de serie, în serie. ** Muzică serială = serialism. [Pr.: -ri-al] – Din engl. serial.
SERIALISM s.n. Etapă în evoluţia atonalismului şi dodecafoniei care are drept element ordonator al lucrării muzicale seria de 12 sunete; muzică serială. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. sérialisme.
SERIAT, -Ă, seriaţi, -te, adj. (Rar) Clasat, repartizat pe serii. [Pr.: ri-at] – V. seria.
SERIATOR, -OARE, seriatori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care seriază, care clasează pe grupe, pe serii. [Pr.: -ri-a-] – Seria + suf. -tor.
SERIC, -Ă, serici, -ce, adj. Care se referă la ser (sangvin, imun, fiziologic). – Din fr. sérique.
SERICEU, -CEE, sericei, -cee, adj. (Bot.; despre unele organe) Acoperit cu peri mătăsoşi, moi la pipăit. – Din it. sericeo.
SERICICOL, -Ă, sericicoli, -e, adj. Care ţine de sericicultură, privitor la sericicultură. – Din fr. séricicole.
SERICICULTOR, -OARE, sericicultori, -oare, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu sericicultura. – Din fr. sériciculteur.
SERICICULTURĂ, sericiculturi, s.f. Ramură a zootehniei care are ca obiect creşterea şi înmulţirea viermilor de mătase în vederea obţinerii gogoşilor destinate prelucrării. – Din fr. sériciculture.
SERICIGEN, -Ă, sericigeni, -e, adj. (Despre glandele unor viermi, insecte) Care secretă mătase. – Din fr. séricigene.
SERICINĂ, sericine, s.f. Proteină solubilă care acoperă firele de mătase naturală (şi care este îndepărtată în cursul procesului de prelucrare). – Din fr. séricine.
SERICIT s.n. Varietate solzoasă de mică albă, întâlnită frecvent în şisturile cristaline slab metamorfozate şi în rocile eruptive. – Din fr. séricite.
SERICITIZARE, sericitizări, s.f. Fenomen geologic de retransformare a feldspaţilor în sericit. – După fr. séricitisation.
SERIE, serii, s.f. 1. Înşiruire de termeni care se succedă potrivit unei anumite legi; succesiune neîntreruptă de lucruri, de fapte etc. de acelaşi fel, care formează un ansamblu sau care sunt considerate astfel; şir; p. ext. mulţime, sumă. ** Loc. adj. De serie = (despre mărfuri, obiecte) fabricat, confecţionat după acelaşi tip, împreună cu alte obiecte asemănătoare; comun, obişnuit, banal. ** Loc. adv. În serie = în multe exemplare după acelaşi tip, în număr mare. * Grup, tranşă, categorie într-o succesiune sau într-o clasificare. 2. Expresie matematică formată dintr-o infinitate de termeni care se deduc unul din altul conform unei anumite reguli şi care sunt legaţi între ei cu semnul plus sau minus. 3. (Chim.) Grup de compuşi organici caracterizaţi prin faptul că fiecare are în molecula lui câte un atom de carbon şi doi atomi de hidrogen mai mult decât compusul precedent al grupului. 4. Număr de ordine care se aplică pe mărfurile fabricate într-un număr mare de exemplare de acelaşi tip. ** Seria zero = primele cantităţi dintr-un produs nou, executate de o întreprindere în timpul însuşirii fabricaţiei în serie a produsului respectiv. * Număr caracteristic unuia dintre tipurile de fabricaţie a unor produse finite. 5. Complex de straturi care s-au depus în timpul unei epoci geologice. 6. Grup de sunete sau de foneme caracterizate printr-o trăsătură comună. – Din fr. série, lat. series.
SERIERE, serieri, s.f. (Rar) Acţiunea de a seria şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-e-] – V. seria.

SERINGĂ, seringi, s.f. Instrument medical folosit pentru a introduce sau pentru a scoate din organism un lichid, pentru a lua probe de sânge etc., care constă dintr-un cilindru de sticlă sau de material plastic cu un piston etanş, la care se adaptează un ac tubular. [Var.: siríngă s.f.] – Din fr. seringue, it. siringa.
SERIOGRAF, seriografe, s.n. Accesoriu al aparatului radiografic pentru executarea de radiografii în serie. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. sériographe, engl. seriograph.
SERIOGRAFIC, -Ă, seriografici, -ce, adj. De seriografie. [Pr.: -ri-o-] – Din engl. seriographic.
SERIOGRAFIE, seriografii, s.f. Înregistrare a unei serii de clişee cu ajutorul seriografului; imagine astfel obţinută. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. sériographie, engl. seriography.
SERIOS, -OASĂ, serioşi, -oase, adj., adv., s.n. I. Adj. 1. Care are un caracter grav, sobru; lipsit de superficialitate; care nu se ţine de frivolităţi, de glume; aşezat, ponderat. * Care convinge, care corespunde unui caracter sobru. * Care are o înfăţişare gravă, un aer solemn, sever, rigid. * Lipsit de zburdălnicie, de veselie. * (Despre îmbrăcăminte) Sobru. 2. Care obişnuieşte să adâncească lucrurile, care procedează în acţiunile sale cu atenţie, cu conştiinciozitate; p. ·ext. care are o înfăţişare, o expresie vădind concentrare, preocupare. 3. Care trebuie privit cu seriozitate; pozitiv, real, adevărat. E lucru foarte serios. * (Despre lucrări, activităţi etc.) Temeinic, adânc, conştiincios. Studii serioase în specialitate. * Care poate avea urmări grave; primejdios. Boală serioasă. 4. De seamă, important. II. Adv. 1. Fără intenţie de glumă sau de farsă; adevărat, drept. 2. Temeinic; stăruitor, hotărât cu tot dinadinsul. III. S.n. (Înv.) Seriozitate. ** Loc. adv. Cu (tot) seriosul = cu toată seriozitatea, cu toată convingerea, fără glumă. ** Expr. (Şi azi) A lua (pe cineva sau ceva) în serios = a acorda unei persoane sau unui lucru toată atenţia, a-l socoti vrednic de luat în consideraţie. [Pr.: -ri-os] – Din fr. sérieux, lat. seriosus.
SERIOZITATE s.f. 1. Însuşirea, calitatea de a fi serios; p. ext. comportare, ţinută care denotă această însuşire; gravitate, importanţă, însemnătate. ** Loc. adv. Cu seriozitate sau cu toată seriozitatea = a) cu mare atenţie, cu conştiinciozitate, temeinic; b) cu convingere, cu tărie, dinadins; c) (în construcţie cu verbe ca "a zice", "a spune" etc.) cu ton profund, cu gravitate, cu pătrundere, convins. * Expresie a figurii lipsită de veselie, de zburdălnicie. 2. Profunzime, intensitate; temeinicie, autenticitate. * Calitate a ceea ce necesită o deosebită atenţie, o deosebită grijă; gravitate. Seriozitatea momentului. * Calitatea a ceea ce este lucrat, executat cu conştiinciozitate, cu atenţie. [Pr.: -ri-o-] – Serios + suf. -itate.
SERJ, serjuri, s.n. Ţesătură de mătase (amestecată cu bumbac) cu firul în diagonală, întrebuinţată pentru căptuşit haine. – Din fr. serge.
SERMAIA, sermaiale, s.f. (Turcism înv.) Capital; fond (de bani). [Var.: sermeá, sirmaiá s.f.] – Din tc. sermăye.
SERMEA s.f. v. sermaia.
SERODIAGNOSTIC, serodiagnostice, s.n. Stabilire a diagnosticului unei boli infecţioase prin căutarea prezenţei şi evoluţiei anticorpilor specifici produşi de microbii respectivi. [Pr.: -di-ag-] – Din fr. sérodiagnostic.
SEROLOGIC, -Ă, serologici, -ce, adj. Privitor la serul sangvin, care se referă la serologie. Examen serologic. – Din fr. sérologique.
SEROLOGIE s.f. 1. Ştiinţă care se ocupă cu studiul serurilor terapeutice, specifice sau nespecifice; capitol al imunologiei care cuprinde studiul

metodelor pentru punerea în evidenţă a anticorpilor din serul sangvin, precum şi studiul antigenelor microbiene şi celulare şi a toxinelor. 2. Studiu de laborator care constă în analizarea modificărilor serice din cursul diferitelor boli. – Din fr. sérologie.
SEROPROFILAXIE s.f. Metodă terapeutică ce constă în injectarea cu ser specific, provenind de la un convalescent sau un animal imunizat, pentru prevenirea apariţiei unor boli infectocontagioase. – Ser + profilaxie.
SEROREACŢIE, seroreacţii, s.f. (Med.) Reacţie serologică. [Pr.: -re-ac-] – Din fr. séro-réaction.
SEROS, -OASĂ, seroşi, -oase, adj. 1. De natura serului sau a serozităţii, având caracterul serozităţii. ** Sânge seros = sânge în compoziţia căruia predomină serul. 2. (Despre ţesuturi) Care secretează o serozitate. ** Membrană seroasă = membrană care înlesneşte mişcările unui organ, fiind formată din două foi subţiri, una care aderă strâns la organ, cealaltă care căptuşeşte cavitatea în care se găseşte organul, spaţiul dintre ele fiind umplut cu o serozitate; membrană care protejează articulaţiile osoase. – Din fr. séreux.
SEROTERAPIE s.f. Metodă terapeutică pentru tratarea şi prevenirea unor boli infecţioase prin administrarea serului luat de la un animal imunizat împotriva acestor boli. – Din fr. sérothérapie.
SEROTONINĂ s.f. (Fiziol.) Substanţă prezentă în celulele tractului gastro-intenstinal, în creier, în plachetele sangvine ale unor mamifere, cu rol important în contracţia musculaturii netede, în dilatarea capilarelor, în creşterea permeabilităţii vaselor mici. – Din fr. sérotonine.
SEROVACCINARE, serovaccinări, s.f. (Med.) Vaccinare cu adaos de ser specific vaccinului. – După fr. sérovaccination.
SEROZITATE, serozităţi, s.f. Lichid alb-gălbui pe care îl secretează membranele seroase. * Lichid seros sau purulent care se formează în unele afecţiuni. – Din fr. sérosité.
SERPASIL s.n. (Farm.) Alcaloid vegetal cu acţiune sedativă şi hipotensivă. – Denumire comercială.
SERPENT, serpente, s.n. Instrument de suflat din sec. XVI, cu tonalitate gravă, înlocuit ulterior de tubă. – Din fr., engl. serpent.
SERPENTARIU, serpentarii, s.n. Loc special amenajat (într-o grădină zoologică) în care trăiesc şerpi în condiţii asemănătoare cu cele din natură. – Din lat., engl. serpentarium, fr. serpentaire.
SERPENTIN s.n. Mineral cu varietăţi de diferite culori, rezultat prin hidroliza silicatului de magneziu. [Var.: serpentínă s.f.] – Din fr. serpentine, germ. Serpentine.
SERPENTINĂ1, serpentine, s.f. 1. Traseu şerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu; p. ext. drum cotit, şerpuit. 2. Fâşie lungă şi îngustă de hârtie colorată, înfăşurată strâns, care, aruncată la distanţă, se desfăşoară în spirală şi care se foloseşte ca mijloc de amuzament la petreceri. 3. Tub (sau ţeavă) de metal sau de sticlă îndoit în formă de spirală sau de elice şi folosit ca schimbător de căldură. – Din fr. serpentin.
SERPENTINĂ2 s.f. v. serpentin.
SERTA-FERTA adv. (Grecism înv.) De colo până colo, încoace şi încolo, fără rost. – Din ngr. sírta-férta.
SERTAR, sertare, s.n. 1. Parte a unei mobile (birou, scrin etc.) în formă de cutie, care se poate trage în afară. 2. Organ de maşină care, prin deplasările sale, permite intrarea şi ieşirea agentului motor (abur, aer comprimat etc.) în şi din cilindrul unui motor. * Element în formă de placă folosit la construcţia

unor robinete pe care le închide şi le deschide, deplasându-se într-o mişcare de translaţie în lungul axei lui; vană. [Var.: saltár s.n.] – Din ngr. sirtári.
SERTĂRAŞ, sertăraşe, s.n. Diminutiv al lui sertar (1); sertărel. – Sertar + suf. -aş.
SERTĂREL, sertărele, s.n. Sertăraş. – Sertar + suf. -el.
SERTISAJ s.n. Sertizare. – Din fr. sertissage.
SERTIZA, sertizez, vb. I. Tranz. 1. A fixa o piatră preţioasă sau ornamentală în montură metalică prin îndoirea marginilor monturii. 2. A asambla, a fixa două piese tubulare prin îndoirea pereţilor la capătul uneia dintre ele. – După fr. sertir.
SERTIZARE, sertizări, s.f. Acţiunea de a sertiza şi rezultatul ei. – V. sertiza.
SERV, -Ă, servi, -e, s.m. şi f. 1. (În evul mediu) Ţăran dependent de stăpânul de pământ; iobag, şerb. * (Latinism înv.) Sclav, rob. 2. (Livr. înv.) Servitor, slujitor. – Din lat. servus.
SERVAJ s.n. (În evul mediu) Starea, situaţia de serv; iobăgie, şerbie. – Din fr. servage.
SERVANT, servanţi, s.m. 1. Soldat care deserveşte o gură de foc sau un alt mijloc de luptă. 2. (Rar) Om de serviciu cu atribuţii speciale în anumite instituţii. – Din fr. servant.
SERVANTĂ, servante, s.f. 1. (Livr.) Servitoare, slujnică. 2. Masă sau bufet pe care se pun tacâmurile şi vasele de schimb necesare pentru servitul mesei. – Din fr. servante.
SERVI, servesc, vb. IV. 1. Tranz. A îndeplini anumite funcţii, însărcinări, datorii faţă de cineva; a sluji. * Intranz. A face serviciu, a funcţiona ca... * Intranz. A lucra în calitate de om de serviciu, a sluji. * A lucra în interesul, în slujba cuiva; a susţine, a sprijini. Îmi servesc prietenii. * A fi de folos, util cuiva. Cu ce te pot servi? 2. Intranz. (Despre lucruri) A folosi la..., a fi utilizat ca..., a avea rolul de... * Refl. (Despre oameni) A se folosi, a face uz de... 3. Tranz. A pune, a aduce la masă mâncare, băutură etc. * A prezenta cuiva o mâncare ca să ia din ea, a trata pe cineva cu ceva; a da să mănânce. * Refl. A lua să mănânce sau să bea. Se servi cu câteva bomboane. * Fig. A da, a transmite. Încearcă să-i servească ultimele noutăţi. * (Despre vânzători, funcţionari etc.) A oferi solicitanţilor cele cerute; a executa o comandă. * A asigura o prestare de serviciu; a deservi. Ascensorul serveşte etajele de sus. 4. Tranz. (La unele jocuri sportive cu mingea şi la jocul de cărţi) A pune mingea sau cărţile în joc. * A plăti, a furniza. A servi o rentă. – Din fr. servir.
SERVIABIL, -Ă, serviabili, -e, adj. Care îşi oferă cu plăcere şi cu promptitudine serviciile; îndatoritor, săritor, binevoitor. [Pr.: -vi-a-] – Din fr. serviable.
SERVIABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi serviabil. [Pr.: -vi-a-] – Din fr. serviabilité.
SERVICE s.n. Staţie de reparare şi întreţinere a autoturismelor sau a diverselor aparate. [Pr.: servis] – Din engl. service.
SERVICIU, servicii, s.n. 1. Acţiunea, faptul de a servi, de a sluji; formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva. ** Expr. A fi (sau a se pune) în serviciul cuiva (sau a ceva) = a sluji, a servi unei persoane sau unui scop, unei idei etc. * (În construcţie cu verbele "a face", "a aduce") Faptă, acţiune care serveşte, avantajează pe cineva; îndatorire, obligaţie. ** Expr. A face un prost (sau un rău) serviciu cuiva = a face cuiva (fără voie) un rău. * Scară de serviciu = scară secundară într-un imobil (pentru acces la dependinţe). 2. Ocupaţie pe care o are cineva în calitate de angajat; slujbă. * Îndatorire care revine cuiva în calitate de angajat; îndeplinirea acestei îndatoriri. ** Serviciu militar = stagiu la care sunt obligaţi, prin lege, cetăţenii unui stat pentru a se

instrui din punct de vedere militar în rândurile forţelor armate. Serviciu comandat = însărcinare, atribuţie, misiune specială încredinţată cuiva spre executare. Serviciu divin (sau religios) = slujbă religioasă. ** Expr. (Despre angajaţi, ostaşi, elevi) (A fi) de serviciu = (a fi) însărcinat cu o misiune specială în cadrul obligaţiilor profesionale. A intra în serviciu = a deveni salariat. * Funcţie. Serviciu de casier. 3. Subdiviziune în administraţia internă a unei instituţii, întreprinderi etc. cuprinzând mai multe secţii; p. ext. colectivul de muncă corespunzător. 4. Grup de obiecte care alcătuiesc un tot cu destinaţie specială. Serviciu de cafea. 5. Mulţime ordonată în timp a regimurilor succesive ale unui sistem tehnic. 6. (Sport) Punere în joc a mingii. – Din fr. service, lat. servitium.
SERVIETĂ, serviete, s.f. Geantă (mare), mai ales de piele, cu una sau mai multe despărţituri, în care se poartă acte, cărţi etc. [Pr.: -vi-e-] – Din fr. serviette.
SERVIL, -Ă, servili, -e, adj. (Livr.) 1. Slugarnic; linguşitor, supus. * (Rar) Care ţine de condiţia de serv. 2. Care se conformează riguros, fără rezerve modelului; lipsit de originalitate. Imitare servilă. * (Despre traduceri şi traducători) Care se ţine în mod formal de original, neglijând conţinutul, ideile; literal. – Din fr. servile, lat. servilis.
SERVILISM s.n. (Livr.) Caracter servil, atitudine servilă; slugărnicie, servilitate. – Din fr. servilisme.
SERVILITATE s.f. (Rar) Servilism. – Din fr. servilité.
SERVIRE, serviri, s.f. Acţiunea de a (se) servi şi rezultatul ei; servit1. – V. servi.
SERVIT1, servituri, s.n. Servire. – V. servi.
SERVIT2, -Ă, serviţi, -te, adj. Slujit, ajutat. * (La unele jocuri cu mingea sau de noroc) Pus în joc. – V. servi.
SFRVITOR, -OARE, servitori, -oare, s.m. şi f. Persoană angajată în serviciul cuiva pentru treburi casnice; p. gener. orice persoană care munceşte la stăpân; slugă. – Din fr. serviteur.
SERVITUDINE, servitudini, s.f. (Rar) Servitute. – Din lat. servitudo, -inis.
SERVITUTE, servituţi, s.f. 1. (În evul mediu) Stare de dependenţă, de aservire; robie, servitudine. * Obligaţie, constrângere. 2. (Jur.) Sarcină care grevează asupra unui bun imobiliar, izvorând din situaţia naturală a bunului sau dintr-o convenţie, care are ca scop să servească utilitatea publică sau particulară. – Din lat. servitus, -utis.
SERVO- Element de compunere care intră în denumirea unor sisteme tehnice (sau a unor mărimi caracteristice acestora) în care, cu ajutorul unei energii mici folosite pentru comandă se declanşează dezvoltarea unei energii utile mari. – Din fr. servo÷.
SERVOCOMANDĂ, servocomenzi, s.f. Comandă automată sau semiautomată la care forţa de iniţiere a comenzii este amplificată prin utilizarea energiei produse de o sursă auxiliară. – Din fr. servocommande.
SERVOELEMENT, servoelemente, s.n. Element al unui mecanism regulator dintr-un sistem tehnic cu ajutorul căruia se variază direct sau indirect o anumită mărime sau un anumit parametru al sistemului. [Pr.: -vo-e-] – Servo- + element.
SERVOFRÂNĂ, servofrâne, s.f. Aparat de frânare care înlocuieşte energia musculară necesară pentru frânare. – Servo- + frână (după fr. servofrein).
SERVOMECANISM, servomecanisme, s.n. Mecanism al unui regulator, prin care acesta acţionează direct sau prin intermediul unui alt mecanism asupra mărimii sau parametrului de reglat. – Din fr. servomécanisme.

SERVOMOTOR, servomotoare, s.n. Motor (electric, hidraulic sau pneumatic) al unui sistem de comandă automată sau de reglare automată folosit pentru acţionarea unui element de execuţie al unui sistem tehnic, transformând un semnal aplicat la intrare într-o mişcare de cele mai multe ori de rotaţie şi folosind o sursă auxiliară de energie. – Din fr. servomoteur.
SERVOREGLARE, servoreglări, s.f. Reglare automată prin care forţa exercitată asupra elementului activ al regulatorului este adusă la valoarea necesară printr-un aport de energie auxiliară. – Servo- + reglare.
SERVUS interj. (Reg.) Formulă familiară de salut. – Din germ. Servus.
SESAM s.n. (Bot.) Susan. – Din fr. sésame.
SESAMOID, -Ă, sesamoizi, -de, adj. Care seamănă cu un grăunte de susan. ** Oase sesamoide = oase mici, rotunjite, care se dezvoltă în mod normal în grosimea unor tendoane musculare, îndeosebi în dreptul articulaţiilor carpiene şi tarsiene. – Din fr. sésamoîde.
SESCVIPLAN, sescviplane, s.n. Avion cu două plane inegale, suprafaţa planului inferior fiind aproximativ jumătate din suprafaţa planului superior. – Din fr. sesquiplan.
SESIE, sesii, s.f. Denumire dată în evul mediu, în Transilvania, lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia ţăranul dependent avea drept de posesiune în schimbul rentei către stăpânul feudal şi care putea fi transmis ereditar. – Din lat. sessio.
SESIL, -Ă, sesili, -e, adj. (Despre frunze) Lipsit de peţiol sau de peduncul. – Din fr. sessile, lat. sessilis.
SESIUNE, sesiuni, s.f. Perioadă de timp în care membrii unui organ reprezentativ, al unei instituţii ştiinţifice sau ai altui colectiv organizat se întrunesc pentru a rezolva împreună unele probleme; p. ext. şedinţele ţinute în această perioadă de timp. ** Sesiune de examene = perioadă de timp în cursul căreia se ţin examene. [Pr.: -si-u-] – Din fr. session, lat. sessio, -onis.
SESIZA, sesizez, vb. I. Tranz. 1. A cuprinde cu mintea, a pricepe, a înţelege; p. ext. a observa, a descoperi. * Refl. A lua cunoştinţă, a ţine seamă, a-i păsa de cineva sau de ceva. 2. A înştiinţa o autoritate despre un caz care trebuie luat în cercetare; a deferi o pricină spre rezolvare autorităţii competente. – După fr. saisir.
SESIZABIL, -Ă, sesizabili, -e, adj. Care poate fi perceput prin simţuri, care poate fi cunoscut. – Din fr. saisissable (după sesiza).
SESIZANT, -Ă, sesizanţi, -te, adj. Care iese uşor în evidenţă; impresionant, frapant. – Din fr. saisissant (după sesiza).
SESIZARE, sesizări, s.f. Acţiunea de a (se) sesiza şi rezultatul ei; pricepere, înţelegere; (concr.) încunoştinţare, aviz. – V. sesiza.
SESIZOR, sesizoare, s.n. Organ principal al unui regulator sau al unui aparat de măsură, care sesizează o anumită mărime în forma ei iniţială pentru a fi transformată apoi într-o formă convenabilă. – Sesiza + suf. -or.
SESTERŢ, sesterţi, s.m. Monedă romană de argint, mai târziu de bronz, subdiviziune a dinarului. [Var.: (înv.) sestérţiu s.n.] – Din lat. sestertius.
SESTERŢIU s.n. v. sesterţ.
SET, seturi, s.n. 1. Fiecare dintre părţile în care se împart unele jocuri sportive, determinate de câştigarea unui anumit număr de puncte în favoarea unei echipe sau a unui jucător. 2. Serie de obiecte sau de instrumente tehnice care se vând împreună. 3. Ansamblu de obiecte de îmbrăcăminte (în special pulover şi jachetă) ale cărui piese sunt confecţionate din acelaşi material; garnitură (3). – Din engl., fr. set.

SETAVERAJ, setaveraje, s.n. Raportul dintre numărul seturilor (1) câştigate şi cele pierdute la anumite jocuri sportive (tenis, volei etc.). – Din engl. set-average.
SETĂ, sete, s.f. (Bot.) Axă verticală protejată de o membrană care susţine capsula cu spori la muşchiul de pământ. – Din lat. seta.
SETBOL s.n. Minge la jocul de tenis, volei etc. servită la sfârşitul setului care, câştigată, asigură victoria în setul respectiv. – Din engl. set ball.
SETCAR, setcari, s.m. (Reg.) Pescar care pescuieşte cu setca. – Setcă + suf. -ar.
SETCĂ, setci, s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă de forme şi dimensiuni variate, confecţionată din aţă subţire şi care este fixată în apă cu ajutorul a două odgoane, cel superior cu plute, iar cel inferior cu greutăţi, întrebuinţată mai ales pentru scrumbie şi cegă. – Din rus. setka.
SETE s.f. Senzaţie fiziologică pe care o au oamenii, animalele sau păsările când simt nevoia să bea apă din pricina deshidratării ţesuturilor organismului. * Fig. Poftă, dorinţă arzătoare; dor. ** Loc. adv. Cu sete = cu pasiune, cu nesaţ; p. ext. cu putere cu violenţă, tare. – Lat. sitis.
SETER, seteri, s.m. Rasă de câini de vânătoare şi de pază cu păr lung şi ondulat şi cu urechi mari, clăpăuge. Seter irlandez. [Scris şi: setter] – Din engl., fr. setter.
SETOS, -OASĂ, setoşi, -oase, adj. Chinuit de sete; însetat. * Fig. Avid, lacom, dornic de ceva. – Sete + suf. -os.
SEU s.n. Grăsime animală obţinută din ţesuturile grase ale bovinelor, ovinelor şi cabalinelor, întrebuinţată în industrie şi, mai rar, în alimentaţie. * Fig. Avere, bogăţie, bunăstare personală. ** Expr. A trăi din seul său = a trăi numai din ceea ce a agonisit singur; a trăi din resurse proprii. A face (sau a prinde) seu = a se îmbogăţi. A pune (sau a prinde etc.) seu = a se îngrăşa. A avea seu la rărunchi = a fi înstărit, a avea avere; a-i merge foarte bine. – Lat. sebum.
SEVAI, sevaiuri, s.n. (Turcism înv.) Ţesătură de mătase cu fire de aur sau de argint. [Var.: suvái s.n.] – Din tc. sevayi.
SEVAS s.n. (Grecism înv.) Consideraţie, respect, veneraţie. – Din ngr. sévas.
SEVĂ, (rar) seve, s.f. Suc nutritiv încărcat cu săruri minerale, care circulă în vasele plantelor şi le hrăneşte. * Fig. Izvor de energie; putere, vigoare, vlagă. – Din fr. séve.
SEVER, -Ă, severi, -e, adj. 1. (Despre oameni; adesea adverbial) Care judecă şi pedepseşte fără indulgenţă; exigent, pretenţios, riguros. * Care nu admite abateri de la normele sau regulile stabilite, care nu admite circumstanţe atenuante; rigid. Lege severă. * (Despre aspectul, expresia, manifestările oamenilor) Lipsit de blândeţe, aspru, grav. * P. ext. Solemn. 2. Fără multe ornamente; sobru, auster. – Din fr. sévére, lat. severus.
SEVERINEAN, -Ă, severineni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Drobeta-Turnu Severin sau în judeţul Caraş-Severin. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din judeţul Caraş-Severin. – [Turnu-] Severin (n. pr.) + suf. -ean.
SEVERINEANCĂ, severinence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Drobeta-Turnu Severin sau în judeţul Caraş-Severin. * Locuitoare din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din judeţul Caraş-Severin. – Severinean + suf. -că.
SEVERITATE s.f. Însuşirea de a fi sever (1); asprime, străşnicie; comportarea unei persoane severe; exigenţă, austeritate, rigiditate. – Din fr. sévérité, lat. severitas, -atis.

SEX, sexe, s.n. 1. Totalitatea caracteristicilor morfologice şi fiziologice care deosebesc animalele şi plantele în două categorii distincte, masculi şi femele. 2. Fiecare dintre cele două categorii de vieţuitoare diferenţiate după organele genitale; bărbaţi sau femei, masculi sau femele. ** Sexul tare (sau viril) = bărbaţii. Sexul slab (sau frumos) = femeile. [Pl. şi: sexuri] – Din fr. sexe, lat. sexus.
SEXAGENAR, -Ă, sexagenari, -e, s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care a împlinit vârsta de şaizeci de ani sau are între şaizeci şi şaptezeci de ani. – Din fr. sexagénaire, lat. sexagenarius.
SEXAGESIMAL, -Ă, sexagesimali, -e, adj. (Despre modul de diviziune sau despre subdiviziuni) Care are la bază raportul dintre unu şi şaizeci; care împarte un întreg în şaizeci de părţi egale. – Din fr. sexagésimal.
SEXAPIL s.n. Atracţie, farmec deosebit pe care îl exercită o persoană asupra sexului opus. [Scris şi: sex-appeal] – Din engl. sex-appeal.
SEXOLOG, -Ă, sexologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în sexologie. – Din fr. sexologue.
SEXOLOGIE s.f. Disciplină care studiază sexualitatea şi problemele psihofiziologice. – Din fr. sexologie.
SEXTANT, sextanţi, s.m. Instrument optic format dintr-un arc gradat egal cu o şesime de cerc, prevăzut cu două oglinzi şi cu o lunetă mică, care se întrebuinţează la măsurarea distanţei unghiulare dintre două puncte şi se foloseşte în astronomie, navigaţie şi aviaţie. [Pl. şi: (n.) sextante] – Din fr. sextant.
SEXTĂ, sexte, s.f. 1. Treapta a şasea a gamei diatonice. 2. Intervalul de la orice notă dată până la cea de-a şasea, în ordinea gamei diatonice. – Din fr. sexte.
SEXTET, sextete, s.n. 1. Compoziţie muzicală pentru şase voci sau şase instrumente. * Ansamblu de şase voci sau şase instrumente care execută împreună o compoziţie muzicală. 2. Echipă de volei sau de gimnastică alcătuită din şase jucători sau jucătoare. – Din germ. Sextett.
SEXTILION s.n. Număr egal cu zece la puterea douăzeci. [Pr.: -li-on] – Din fr. sextillion.
SEXTINĂ, sextine, s.f. Poezie cu formă fixă, alcătuită din şase strofe şi jumătate, în care aceleaşi cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine. * Strofă de şase versuri. – Din fr. sextine.
SEXTOLET, sextolete, s.n. Grup de şase note provenite din reunirea a două triolete. – Din fr. sextolet.
SEXTUOR s.n. Bucată muzicală care se execută la şase instrumente sau pe şase voci. [Pr.: -tu-or] – Din fr. sextuor.
SEXTUPLU, -Ă, sextupli, -e, adj. De şase ori mai mare, înşesit. – Din fr. sextuple, lat. sextuplus.
SEXUAL, -Ă, sexuali, -e, adj. Care se referă la sex şi îl caracterizează; care este privit din punctul de vedere al raportului dintre sexe, care se referă la viaţa sexuală. [Pr.: -xu-al] – Din fr. sexuel, lat. sexualis.
SEXUALISM s.n. (Rar) Senzualitate. [Pr.: -xu-a-] – Din fr. sexualisme.
SEXUALITATE s.f. Totalitatea însuşirilor morfologice, fiziologice şi psihologice care caracterizează sexele şi fenomenul sexual. [Pr.: -xu-a-] – Din fr. sexualité.
SEXUAT, -Ă, sexuaţi, -te, adj. Care are unul dintre cele două sexe. ** Reproducere sexuată = reproducere a organismelor prin organe sexuale. [Pr.: -xu-at] – Din fr. sexué.
SEXY adj. invar. (Despre oameni) Cu sexapil. * (Despre filme, publicaţii etc.) Cu caracter erotic. – Din engl. sexy.

SEZINAR, -Ă, sezinari, -e, adj. (În sintagma) Moştenitor sezinar = moştenitor care se bucură de sezină. – Sezină + suf. -ar.
SEZINĂ, sezine, s.f. Posesiune de drept a bunurilor succesorale, în temeiul căreia anumiţi moştenitori sunt îndreptăţiţi să perceapă uzufruct şi să exercite dreptul la acţiune privitoare la aceste bunuri încă de la deschiderea succesiunii. – Din fr. saisine.
SEZON, sezoane, s.n. Perioadă de timp a anului corespunzând aproximativ unui anotimp. * Perioadă a anului caracterizată prin apariţia anumitor fenomene sau printr-o intensă activitate în unele domenii; timp al anului potrivit pentru a întreprinde anumite acţiuni condiţionate de caracteristicile anotimpului. Sezon de băi. ** Loc. adj. De sezon = propriu, potrivit unui anumit sezon; fig. de actualitate. – Din fr. saison.
SEZONAL, -Ă, sezonali, -e, adj. Sezonier. – Sezon + suf. -al.
SEZONIER, -Ă, sezonieri, -e, adj. 1. Care ţine de un anumit sezon şi durează cât sezonul, privitor la un anumit sezon. 2. (Substantivat) Lucrător angajat pentru un sezon. [Pr.: -ni-er] – Din fr. saisonnier.
SEZONIST, -Ă, sezonişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care face cură la o staţiune balneară sau climaterică; vilegiaturist. – Sezon + suf. -ist.
SFACEL, sfacele, s.n. (Med.) Porţiune de ţesut mortificat care se detaşează de ţesuturile sănătoase învecinate şi se elimină. – Din fr. sphacéle.
SFADĂ, sfezi, s.f. (Pop.) Ceartă, gâlceavă. * Conflict, neînţelegere, divergenţă; zâzanie. [Var.: svádă s.f.] – Din sl. sŭvada.
SFADNIC, -Ă, sfadnici, -ce, adj. (Reg.; adesea substantivat) Certăreţ, arţăgos. – Din sl. sŭvadînikŭ.
SFALERIT, sfalerite, s.n. (Min.) Blendă. – Din fr. sphalérite.
SFANŢ, sfanţi, s.m. Veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat şi în ţările româneşti la începutul sec. XIX; sorcovăţ; p. gener. monedă măruntă, ban, para. ** Expr. A nu avea nici un sfanţ = a nu avea bani. [Var.: (înv.) sfánţih s.m.] – Din germ. Zwanzig [er].
SFANŢIH s.m. v. sfanţ.
SFARĂ s.f. Miros greu (şi fum) rezultat din arderea grăsimilor sau a cărnii, de la lumânări de seu etc.; fum înecăcios. ** Expr. A da sfară în ţară = a da de ştire, a răspândi o veste. (rar) A da sfară în sat, în mahala etc. = a da de ştire, a răspândi o veste. [Var.: şfáră s.f.] – Din sl. skvara.
SFAROG s.n. (Pop.) Lucru uscat, întărit din cauza căldurii sau a vechimii. – Sfară + suf. -og.
SFAROGI, sfarogesc, vb. IV. Refl. (Pop.) A se face sfarog, a se scoroji. – Din sfarog.
SFAROGIT, -Ă, sfarogiţi, -te, adj. (Pop.) Făcut sfarog, scorojit. – V. sfarogi.
SFAT, sfaturi, s.n. 1. Vorbe, argumente spuse cuiva pentru a-l convinge să procedeze într-un anumit fel, într-o împrejurare dată; povaţă, îndemn, îndrumare. 2. Adunare de oameni întruniţi pentru a delibera, a lua hotărâri sau (în trecut) a ajuta la conducerea ţării. ** (În trecut) Sfat popular = organ local al puterii de stat (în regiuni, raioane, oraşe şi comune); clădirea în care îşi avea sediul acest organ. 3. Consfătuire, consiliu. * (Pop.) Conversaţie, taifas. 4. (Rar) Zvon, veste, vorbă. [Var.: svat s.n.] – Din sl. sŭvětŭ.
SFĂDĂLIE, sfădălii, s.f. (Reg.) Sfadă (mare); discuţie aprinsă, gâlceavă. – Sfadă + suf. -ălie.
SFĂDĂUŞ, -Ă, sfădăuşi, -e, adj. (Reg.) Certăreţ, gâlcevitor. – Sfădi + suf. -uş.
SFĂDI, sfădesc, vb. IV. 1. Refl. recipr. şi tranz. (Pop.) A (se) certa; a (se) dojeni, a (se) mustra. * Refl. recipr. A se hărţui, a se tachina. * Intranz. Fig. A

face zgomot, zarvă, agitaţie. 2. Tranz. (Înv.) A înfrunta; a probozi. – Din sl. sůvaditi.
SFĂNŢIŞOR, sfănţişori, s.m. Diminutiv al lui sfanţ. – Sfanţ + suf. -işor.
SFĂNŢOAICĂ, sfănţoaice, s.f. (Înv.) Monedă care valora jumătate de sfanţ. – Sfanţ + suf. -oaică.
SFĂNŢUI, sfănţuiesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) 1. A mitui. 2. A lua mită, a stoarce bani de la cineva; a înşela pe cineva. – Sfanţ + suf. -ui.
SFĂNŢUIALĂ, sfănţuieli, s.f. (Fam.) Acţiunea de a sfănţui şi rezultatul ei. – Sfănţui + suf. -eală.
SFĂNŢUICĂ, sfănţuici, s.f. (Înv.) Sfănţoaică. – Sfanţ + suf. -uică.
SFĂNŢUITOR, -OARE, sfănţuitori, -oare, s.m. şi f. (Fam.) Persoană care sfănţuieşte. [Pr.: -ţu-i-] – Sfănţui + suf. -tor.
SFĂRÂMA, sfărâm, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) sparge, a (se) desface în bucăţi mici; a (se) fărâmiţa, a (se) zdrobi. ** Expr. (Tranz.) A sfărâma lanţurile (robiei) = a cuceri libertatea. A-şi sfărâma capul (sau mintea) = a depune eforturi deosebite, a se zbate, a se frământa pentru ceva. * Fig. A (se) destrăma, a (se) spulbera, a (se) împrăştia, a (se) risipi. 2. Tranz. A omorî, a distruge, a nimici. 3. Refl. Fig. A se zbate, a se chinui, a se strădui să... [Var.: sfărmá vb. I] – Pref. s- + fărâma.
SFĂRÂMARE, sfărâmări, s.f. Acţiunea de a (se) sfărâma şi rezultatul ei; sfărâmat1. [Var.: sfărâmáre s.f.] – V. sfărâma.
SFĂRÂMAT1 s.n. Sfărâmare. [Var.: sfărmát s.n.] – V. sfărâma.
SFĂRÂMAT2, -Ă, sfărâmaţi, -te, adj. (Despre lucruri) Făcut fărâme, zdrobit, fărâmiţat; fig. destrămat, spulberat. * Fig. (Despre colectivităţi) Nimicit, zdrobit, învins. [Var.: sfărâmát, -ă adj.] – V. sfărâma.
SFĂRÂMĂ, sfărâme, s.f. (Rar) Sfărâmătură. – Cf. sfărâma.
SFĂRÂMĂTOR, sfărâmătoare, s.n. Maşină sau unealtă folosită pentru sfărâmarea diverselor materiale; berbec. – Sfărâma + suf. -ător.
SFĂRÂMĂTURĂ, sfărâmături, s.f. Obiect spart în bucăţi (mici); fragment, bucată dintr-un astfel de obiect. [Var.: sfărmătúră s.f.] – Sfărâma + suf. -ătură.
SFĂRÂMICIOS, -OASĂ, sfărâmicioşi, -oase, adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma uşor, care la lovire se preface în părţi (foarte) mici. [Var.: sfărmiciós, -oásă adj.] – Sfărâma + suf. -icios.
SFĂRMA vb. I v. sfărâma.
SFĂRMARE s.f. v. sfărâmare.
SFĂRMAT1 s.n. v. sfărâmat1.
SFĂRMAT2, -Ă adj. v. sfărâmat2.
SFĂRMĂTURĂ s.f. v. sfărâmătură.
SFĂRMICIOS, -OASĂ adj. v. sfărâmicios.
SFĂTOS, -OASĂ, sfătoşi, -oase, adj. (Adesea adverbial) Căruia îi place să povestească; care vorbeşte cu înţelepciune, care este bun povăţuitor; vorbăreţ. – Sfat + suf. -os.
SFĂTOŞENIE, sfătoşenii, s.f. Însuşirea de a fi sfătos. – Sfătos + suf. -enie.
SFĂTUI, sfătuiesc, vb. IV. 1. Tranz. A da cuiva un sfat (1); a povăţui, a îndruma; a îndemna. 2. Refl. A cere cuiva părerea sau sfatul (1); a se consfătui, a se înţelege cu cineva. 3. Intranz. (Pop.) A sta la vorbă, la taifas; a conversa. – Sfat + suf. -ui.
SFĂTUIALĂ, sfătuieli, s.f. (Pop.) Sfătuire. [Pr.: -tu-ia-] – Sfătui + suf. -eală.
SFĂTUIRE, sfătuiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) sfătui şi rezultatul ei; sfătuială. – V. sfătui.
SFĂTUITOR, -OARE, sfătuitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care dă sfaturi; povăţuitor. [Pr.: -tu-i-] – Sfătui + suf. -tor.

SFÂNT, -Ă, sfinţi, -te, adj., subst. I. Adj. 1. Epitet dat divinităţii, considerată ca întruchipând suprema perfecţiune şi puritate. * Epitet dat celor sanctificaţi de biserică. ** Sfântul părinte = titlu dat papei de către catolici. * (Rar; despre oameni) Care duce o viaţă curată şi cucernică. 2. Care ţine de divinitate, de religie, de cultul divin; care este considerat ca posedând harul divin. ** Sfânta slujbă = liturghia. Locurile sfinte = ţinuturile menţionate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit şi a propovăduit Isus Cristos. Sfântul Mormânt = mormântul unde a fost îngropat Isus Cristos. Sfânta sfintelor = sanctuarul vechiului templu din Ierusalim. 3. Care constituie un obiect de cult, de veneraţie; care se cuvine cinstit, slăvit, venerat. 4. (Pop.) Epitet dat unor elemente ale naturii. Sfântul soare. * Epitet dat zilelor săptămânii. 5. Desăvârşit, perfect, infailibil. Ce-am vorbit e sfânt. * (Substantivat, urmat de un substantiv introdus prin prep. "de" şi exprimând ideea de superlativ) Straşnic; zdravăn. O sfântă de bătaie. II. Subst. 1. S.m. sg. art. (Pop.) Dumnezeu. ** Expr. A-l vedea (pe cineva) sfântul = a) a o păţi, a da de belea; b) a da peste un noroc neaşteptat. A-l uita (pe cineva) sfântul, se spune când cineva zăboveşte undeva prea mult (şi degeaba). Ferit-a sfântul! = în nici un caz, nicidecum. 2. S.m. şi f. Persoană recunoscută ca un exemplu desăvârşit al vieţii creştine şi consacrată ca atare, după moarte, de către biserică. ** Expr. Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinţii = până să ajungi la cel mai mare, înduri multe de la slujbaşii mai mici. A-l fura (pe cineva) sfinţii = a aţipi, a adormi; a muri. A-i ieşi (cuiva) un sfânt din gură = a vorbi foarte drept şi înţelept, a spune o vorbă potrivită. A sta (ca un) sfânt = a sta nemişcat; (despre copii) a fi foarte cuminte. A se închina la sfinţi sau a se ruga de toţi sfinţii = a se adresa la cei puternici cu rugăminţi, a fi nevoit să solicite rezolvarea unui lucru în mai multe locuri şi cu stăruinţe. La sfântu-aşteaptă = niciodată. * Om care duce o viaţă curată şi cucernică. 3. S.f. pl. art. (În credinţele populare) Iele. 4. S.m. pl. Mucenici (2). – Din sl. sventů.
SFÂNTULEŢ, sfântuleţi, s.m. (Pop.) Sfinţişor. – Sfânt + suf. -uleţ.
SFÂR interj. 1. Cuvânt care imită zgomotul produs de învârtirea sau de mişcarea cu repeziciune a unui obiect. 2. Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a unei grăsimi sau de prăjirea alimentelor. – Onomatopee.
SFÂRÂI, pers. 3 sfârâie, vb. IV. Intranz. 1. (Despre obiecte în mişcare) A produce un zgomot uşor, caracteristic, provocat de viteza mişcării; p. ext. a se mişca, a se deplasa cu repeziciune. ** Expr. A-i sfârâi cuiva inima = a se zbate, a suferi (de dor, de dragoste etc.), a fi stăpânit de un sentiment puternic. A-i sfârâi cuiva călcâiele (după cineva) = a fi foarte îndrăgostit de cineva. A-i sfârâi (cuiva) călcâiele = a fugi foarte repede. 2. (Despre grăsimi şi despre alimente care se prăjesc) A produce un zgomot şuierător caracteristic; p. ext. a se prăji. 3. (Despre insecte) A ţârâi. * (Despre păsări) A zbura cu bătăi de aripi repezi. – Sfâr + suf. -âi.
SFÂRÂIALĂ, sfârâieli, s.f. Sfârâit. [Pr.: -râ-ia-] – Sfârâi + suf. -eală.
SFÂRÂIRE, sfârâiri, s.f. Acţiunea de a sfârâi şi rezultatul ei. – V. sfârâi.
SFÂRÂIT, sfârâituri, s.n. Faptul de a sfârâi; zgomotul produs de obiecte care sfârâie; sfârâială. – V. sfârâi.
SFÂRÂITOR, -OARE, (1) sfârâitori, -oare, adj., (2) sfârâitori, s.f. 1. Adj. Care sfârâie. 2. S.f. Jucărie dc copii care, prin învârtire, produce un sfârâit; bâzâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: -râ-i-] – Sfârâi + suf. -tor.
SFÂRÂITURĂ, sfârâituri, s.f. Sfârâit. [Pr.: -râ-i-] – Sfârâi + suf. -tură.
SFÂRC, sfârcuri, s.n. 1. Vârful moale, (cartilaginos) şi elastic al unor organe; spec. mamelon. * Tendon cartilaginos care leagă între ele diferite oase ale

corpului; zgârci. 2. Vârf flexibil (al mustăţilor, al cozii animalelor, al biciului). – Et. nec.
SFÂRCÂI, sfărcâi, vb. IV. Tranz. (Reg.) A trece cu putere (şi cu zgomot) aerul pe nas; a smârcâi, a smiorcăi. – Cf. smârcâi.
SFÂRCÂIRE, sfîrcâiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a sfârcâi şi rezultatul ei. – V. sfârcâi.
SFÂRCÂIT1 s.n. (Reg.) Faptul de a sfârcâi. – V. sfârcâi.
SFÂRCÂIT2, -Ă, sfârcâiţi, -te, adj. (Reg.) Care sfârcâie. – V. sfârcâi.
SFÂRCUI, sfărcui, vb. IV. Tranz. (Reg.) A plesni cu sfârcul biciului. – Sfârc + suf. -ui.
SFÂRCUIRE, sfârcuiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a sfârcui şi rezultatul ei. – V. sfârcui.
SFÂRLĂ, sfârle, s.f. (Reg.) 1. Bobârnac. 2. Bot, rât. – Et. nec.
SFÂRLEAZĂ, sfârleze, s.f. 1. Titirez (pentru copii). * Fig. Persoană vioaie şi harnică. 2. Capătul de jos al fusului, a cărui formă (conică) face ca acesta să se învârtească mai uşor; prâsnel. 3. Placă metalică fixată pe o axă de lemn, care se aşază la ţară pe acoperişul caselor, pentru a arăta direcţia vântului. – Sfârlă + suf. -ează.
SFÂRLOAGĂ, sfârloage, s.f. (Reg.) Încălţăminte proastă, ruptă. – Et. nec.
SFÂRLOGI, sfârlogesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se scoroji, a se sbârci. – Din sfârloagă.
SFÂRNAR, sfârnari, s.m. (Rar) Negustor (de vite). – Et. nec.
SFÂRŞEALĂ, sfârşeli, s.f. Stare, senzaţie de slăbiciune, de leşin. – Sfârşi + suf. -eală.
SFÂRŞI, sfârşesc, vb. IV. 1. Tranz. A duce la capăt un lucru, o activitate; a termina, a isprăvi; a pune capăt la ceva, a încheia, a înceta. ** Loc. adv. Pe sfârşite = aproape gata, pe terminate. ** Expr. (Intranz.) A sfârşi cu ceva = a nu se mai ocupa cu ceva, a nu mai vorbi de ceva. A sfârşi cu cineva = a rupe relaţiile cu cineva, a se supăra pe cineva. * A termina de vorbit, a nu mai avea nimic de spus; a încheia cele spuse. * (Reg.) A înfăptui, a realiza. * A consemna până la sfârşit; a epuiza. 2. Refl. şi intranz. A ajunge la capăt, a lua sfârşit, a se termina. * (Despre obiecte) A se termina cu... * Intranz. (Despre oameni) A ajunge într-un anume fel, într-o anumită situaţie; (urmat de un infinitiv precedat de prepoziţia "prin") a ajunge să... Ei sfârşeau prin a se convinge. 3. Refl. A-şi pierde viaţa, a se prăpădi, a muri. * Tranz. A omorî. 4. Refl. A avea o senzaţie de sfârşeală, de leşin; a fi istovit, sleit de puteri. – Din sl. sůvůršiti.
SFÂRŞIRE, sfârşiri, s.f. Acţiunea de a (se) sfârşi şi rezultatul ei; sfârşit1. ** Loc. adv. (Rar) Fără sfârşire = necontenit, mereu. – V. sfârşi.
SFÂRŞIT1 s.n. 1. Faptul de a (se) sfârşi; partea care sfârşeşte sau cu care se sfârşeşte ceva; moment final; fine. ** Loc. adj. Fără sfârşit = care nu se termină sau pare că nu se va termina niciodată. ** Loc. adv. În sfârşit = în cele din urmă, în fine. La sfârşit = la umă. ** Expr. A face (sau a pune) sfârşit = a face să înceteze, a termina. A lua sfârşit = a se termina, a se isprăvi. 2. Moarte. ** Expr. A-şi da sfârşitul (sau obştescul sfârşit) = a muri. 3. (Înv.) Scop, ţintă. [Var.: (reg.) fârşit s.n.] – V. sfârşi.
SFÂRŞIT2, -Ă, sfârşiţi, -te, adj. 1. Care a fost dus până la capăt; terminat. 2. Care a fost epuizat, consumat. 3. Istovit peste măsură, cu puterile sleite. – V. sfârşi.
SFÂRTECA vb. I v. sfârtica.
SFÂRTECAT, -Ă adj. v. sfârticat.

SFÂRTICA, sfârtic, vb. I. Tranz. A sfâşia, a rupe în bucăţi. [Var.: sfârtecá vb. I] – Lat. / * / exfracticare (< fractus).
SFÂRTICARE, sfârticări, s.f. Acţiunea de a sfârtica şi rezultatul ei. – V. sfârtica.
SFÂRTICAT, -Ă, sfârticaţi, -te, adj. Rupt, sfâşiat (în bucăţi). [Var.: sfârtecát, -ă adj.] – V. sfârtica.
SFÂŞIA, sfâşii, vb. I. Tranz. 1. A rupe cu mâna în bucăţi, în fâşii, a sfârtica o pânză, o hârtie etc. fără a folosi instrumente tăioase. * Fig. A chinui, a îndurera pe cineva. ** Expr. A sfâşia cuiva inima = a produce, (sau a simţi) o mare durere. (refl.) A i se sfâşia cuiva inima = a produce, (sau a simţi) o mare durere. * (Despre animale) A muşca, a sfârtica, a rupe pe cineva sau ceva cu colţii, cu ghearele. 2. A ataca pe cineva cu îndârjire, cu răutate; a defăima, a bârfi. [Pr.: -şi-a] – Lat. / * / exfasciare.
SFÂŞIAT, -Ă, sfâşiaţi, -te, adj. Rupt în bucăţi, în fâşii. [Pr.: -şi-at] – V. sfâşia.
SFÂŞIERE, sfâşieri, s.f. Acţiunea de a sfâşia şi rezultatul ei; sfâşietură. * Locul unde s-a sfâşiat ceva; spărtură, gaură; sfâşietură. [Pr.: -şi-e-] – V. sfâşia.
SFÂŞIETOR, -OARE, sfâşietori, -oare, adj. Care sfâşie, care rupe în bucăţi. * Fig. Foarte trist; dureros, jalnic. [Pr.: -şi-e÷, – Var.: sfâşiitór, -oáre adj.] – Sfâşia + suf. -tor.
SFÂŞIETURĂ, sfâşieturi, s.f. Locul unde s-a sfâşiat ceva; ruptură, gaură; bucată sfâşiată din ceva; sfâşiere. [Pr.: -şi-e-] – Sfâşia + suf. -tură.
SFÂŞIITOR, -OARE adj. v. sfâşietor.
SFECLĂ, sfecle, s.f. Specie de plante erbacee cu frunze lucioase şi cu rădăcina cărnoasă de culoare albă sau roşie, folosită ca aliment, ca plantă furajeră sau în industrie, pentru extragerea zahărului; nap (Beta). ** Sfeclă de zahăr = plantă cu rădăcină cilindrică sau conică alungită şi frunze mari, oval-alungite; rădăcinile conţin 14-22% zahăr şi sunt utilizate în industria zahărului şi a alcoolului (Beta vulgaris-saccharifera). Sfeclă furajeră = plantă cu rădăcină voluminoasă ovală, cilindrică sau sferică, cu un conţinut de 4-5% zahăr, cultivată pentru hrana animalelor (Beta vulgaris) – Din sl. sveklů.
SFECLI, sfeclesc, vb. IV. Tranz. (În expr.) A o sfecli = a ajunge într-o situaţie neplăcută, a o păţi; a o băga pe mânecă. – Cf. sfeclă.
SFECLIU, -IE, sfeclii, adj. (Pop.) Care este de culoarea rădăcinii de sfeclă. – Sfeclă + suf. -iu.
SFEN, sfenuri, s.n. Silicat natural de titan şi de calciu cristalizat în sistemul monoclinic, de culoare galbenă-brună, lucios, frecvent în rocile eruptive. – Din fr. sphéne.
SFENOID, sfenoide, s.n. Os nepereche, în formă de şa, situat la baza craniului între etmoid şi occipital, care desparte cutia craniană de cavităţile vecine. ** (Adjectival) Os sfenoid. – Din fr. sphénoîde.
SFENOIDAL, -Ă, sfenoidali, -e, adj. Care aparţine sfenoidului, privitor la sfenoid. [Pr.: -no-i-] – Din fr. sphénoidal.
SFERĂ, sfere, s.f. 1. Suprafaţă constituită de locul geometric al punctelor din spaţiu egal depărtate de un punct dat, numit centru; corp geometric mărginit de o astfel de suprafaţă. * Obiect care are aproximativ această formă. * (Rar) Glob terestru. 2. (De obicei cu determinarea "cerească") Regiune cerească unde se găsesc şi se mişcă aştrii; boltă cerească. 3. Atmosferă. 4. Fig. Domeniul, limitele în cadrul cărora există, acţionează sau se dezvoltă cineva sau ceva. Sferă de influenţă = întindere, spaţiu, domeniu în cuprinsul căruia se exercită o influenţă a cuiva sau a ceva. * Mediu (social). 5. Element logic care reprezintă capacitatea de referinţă a noţiunii la ansamblul de indivizi ce

posedă însuşirile reflectate în conţinutul acesteia. – Din fr. sphére, lat. sphaera.
SFERDECEL, sferdecei, s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi drugi de dedesubt de la scaunul căruţei. – Et. nec.
SFERIC, -Ă, sferici, -ce, adj. De forma unei sfere (1); rotund. – Din fr. sphérique, lat. sphaericus.
SFERICITATE s.f. Însuşirea de a fi sferic. – Din fr. sphéricité.
SFEROID, sferoide, s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei sfere (format prin rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale). – Din fr. sphéroîde.
SFEROIDAL, -Ă, sferoidali, -e, adj. Care are forma unui sferoid. [Pr.: -ro-i-] – Din fr. sphéroîdal.
SFEROIDIZARE, sferoidizări, s.f. Tratament termic aplicat unor obiecte din oţel pentru a se obţine carburi în forme globulare. [Pr.: -ro-i-] – Cf. fr. sphéro-îdisation.
SFEROMETRU, sferometre, s.n. Instrument de forma unui trepied cu un şurub central, folosit pentru măsurarea grosimilor mici sau a curburii suprafeţelor sferice. – Din fr. sphérométre.
SFERT, sferturi, s.n. 1. Fiecare dintre cele patru părţi egale în care se poate împărţi un întreg; a patra parte dintr-un întreg; fârtai. ** Loc. adv. Pe sfert (sau pe trei sferturi) = (cam) cât a patra parte (sau cât trei părţi) din întreg. ** Expr. Trei sferturi = poziţie a capului intermediară între poziţia din faţă şi cea din profil. 2. (Înv.) Dare în bani reprezentând a patra parte din bir, care era plătită de patru ori pe an. [Var.: (reg.) şfert s.n.] – Din sl. četvrůtů.
SFERTIŞOR, sfertişoare, s.n. Diminutiv al lui sfert; sfertuleţ. – Sfert + suf. -işor.
SFERTULEŢ, sfertuleţe, s.n. Sfertişor. – Sfert + suf. -uleţ.
SFEŞNIC, sfeşnice, s.n. Suport special pentru lumânări, cu unul sau cu mai multe braţe. [Var.: (reg.) şféşnic, féşnic s.n.] – Din sl. sveštiniků.
SFEŞNICAR, sfeşnicare, s.n. Măsuţă, piedestal, suport pentru sfeşnice. – Sfeşnic + suf. -ar.
SFEŞNICEL, sfeşnicele, s.n. Diminutiv al lui sfeşnic. – Sfeşnic + suf. -el.
SFEŞTANIE, sfeştanii, s.f. Slujbă religioasă oficiată de preot la începerea unei activităţi, la darea în folosinţă a unei construcţii etc. sau la diferite cerinţe ale credincioşilor, constând în rugăciuni şi în stropirea cu apă sfinţită. [Var.: (reg.) feştánie s.f.] – Din sl. [o] svenštenije.
SFEŞTOC, sfeştoace, s.n. Mănunchi de busuioc folosit pentru stropirea cu apă sfântă. – Cf. rus. svitok, bg. svităk.
SFETERISEALĂ, sfeteriseli, s.f. (Fam.) Faptul de a sfeterisi. – Sfeterisi + suf. -eală.
SFETERISI, sfeterisesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A sustrage, a-şi însuşi ceva prin mijloace incorecte; a şterpeli. – Din ngr. sfeterízome.
SFETERISIRE, sfeterisiri, s.f. (Fam.) Acţiunea de a sfeterisi şi rezultatul ei. – V. sfeterisi.
SFETI, sfetesc, vb. IV. (Înv.) 1. Refl. şi tranz. A (se) arăta, a (se) ivi. 2. Refl. (Despre acţiuni, situaţii) A lua o anumită întorsătură, a se lămuri, a se limpezi. ** Expr. (Mai ales în construcţii negative) A i se sfeti (cuiva ceva) = a-i reuşi (cuiva ceva). – Din sl. světiti.
SFETIRE, sfetiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) sfeti şi rezultatul ei. – V. sfeti.
SFETNIC, sfetnici, s.m. (Înv.) Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul ţării în probleme de conducere; (astăzi) sfătuitor, consilier. [Var.: svétnic s.m.] – Din sl. sůvětîniků.

SFIALĂ, sfieli, s.f. Atitudine şi purtare sfioasă, lipsă de încredere în sine, timiditate, lipsă de îndrăzneală; sentiment de ruşine, de jenă faţă de cineva sau de ceva, teamă, sfiiciune. [Pr.: sfi-a÷, – Var.: (reg.) sfiálă s.f.] – Sfii + suf. -eală.
SFIC s.n. (Reg.) Şfichiuială. – Cf. şfichiui.
SFIDA, sfidez, vb. I. Tranz. A înfrunta pe cineva cu dispreţ, cu ostentaţie; a desfide. – Din it. sfidare.
SFIDARE, sfidări, s.f. Acţiunea de a sfida şi rezultatul ei. – V. sfida.
SFIDĂTOR, -OARE, sfidători, -oare, adj. Care sfidează; de sfidare. – Sfida + suf. -ător.
SFIELNIC, -Ă, sfielnici, -ce, adj. Sfios. [Pr.: sfi-el] – Sfii + suf. -elnic.
SFIEŢ, SFIAŢĂ, sfieţi, -e, adj. (Înv.) Sfios. [Pr.: sfi-eţ] – Sfii + suf. -eţ.
SFIGMOGRAF, sfigmografe, s.n. Aparat care înregistrează bătăile pulsului. – Din fr. sphygmographe.
SFIGMOGRAMĂ, sfigmograme, s.f. Grafic obţinut prin înregistrarea pulsului cu ajutorului sfigmografului. – Din fr. sphygmogramme.
SFIGMOMANOMETRU, sfigmomanometre, s.n. Aparat folosit pentru măsurarea presiunii arteriale; sfigmotensiometru. – Din fr. sphygmomanométre.
SFIGMOMETRIE, sfigmometrii, s.f. (Med.) Măsurarea pulsului. – Din fr. sphygmométrie.
SFIGMOMETRU, sfigmometre, s.n. (Med.) Tensiometru (2). – Din fr. sphygmométre.
SFIGMOTENSIOMETRU, sfigmotensiometre, s.n. Sfigmomanometru. [Pr.: -si-o-] – Din fr. sphygmotensiométre.
SFII, sfiesc, vb. IV. Refl. A fi reţinut de timiditate sau de un sentiment de jenă, de ruşine, de teamă, a nu avea îndrăzneală, a se jena să...; a se intimida, a se ruşina de... – Din sl. svéniti sen.
SFIICIOS, -OASĂ, sfiicioşi, -oase, adj. Sfios. [Pr.: sfi-i-] – Sfii + suf. -cios.
SFIICIUNE, sfiiciuni, s.f. Caracter, fel de a fi timid, ruşinos, sfios; atitudine, comportare lipsită de îndrăzneală; sfială. [Pr.: sfi-i-] – Sfii + suf. -ciune.
SFIIRE, sfiiri, s.f. Faptul de a se sfii; sfială. – V. sfii.
SFINCTER, sfinctere, s.n. Muşchi inelar care înconjură un orificiu natural, reglându-i deschiderea în funcţie de gradul de contracţie sau de relaxare. – Din fr., lat. sphincter.
SFINGHE, sfinghi, s.m. (Entom.) Sfinx (II). – Din it. sfinge.
SFINŢENIE s.f. Calitate a ceea ce este sfânt. ** Loc. adv. Cu sfinţenie = cu evlavie; p. ext. cu exactitate, cu scrupulozitate; corect. – Sfânt + suf. -enie.
SFINŢI, sfinţesc, vb. IV. 1. Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinţilor; a sanctifica. 2. Tranz. (Bis.) A atrage harul divin asupra unor obiecte prin rostire de rugăciuni; a face ca acele obiecte să dobândească un caracter sacru. 3. Tranz. A târnosi (o biserică). 4. Tranz. (Pop.) A hirotonisi un preot. 5. Tranz. A cinsti, a respecta, a venera, a slăvi. 6. Refl. (Reg.) A face ce vrea. Nu se sfinţeşte el cu mine. – Din sl. sventiti.
SFINŢIE, sfinţii, s.f. (În forma articulată şi urmat de un adjectiv posesiv) Epitet sau titlu de respect care se dă clericilor, sfinţilor şi (rar) lui Dumnezeu. – Sfânt + suf. -ie.
SFINŢIRE, sfinţiri, s.f. Acţiunea de a (se) sfinţi1 şi rezultatul ei. * (Înv.) Consfinţire, consacrare. – V. sfinţi1.
SFINŢIŞOR, sfinţişori, s.m. 1. (Ir.) Diminutiv al lui sfânt (II 2). 2. (Reg.; la pl.) Mucenici (2). – Sfânt + suf. -işor.
SFINŢIT1 s.n. v. asfinţit.

SFINŢIT2, -Ă, sfinţiţi, -te, adj. (Bis.) 1. Asupra căruia a fost invocat harul divin pentru a-i da un caracter sacru. 2. Epitet de onoare dat clericilor. – V. sfinţi1.
SFINŢITURĂ, sfinţituri, s.f. (Rar) Faptul de a sfinţi1; (concr.) obiect sfinţit. – Sfinţi1 + suf. -tură.
SFINX, sfincşi, s.m. I. Monstru fabulos din mitologia antică (greacă şi egipteană), cu corp de leu, cu cap de om şi cu aripi de vultur; monument arhitectonic de piatră înfăţişând acest animal. * Fig. Personaj enigmatic. II. Nume dat mai multor specii de fluturi mari, care zboară în timpul serii şi noaptea. – Din fr., lat. sphinx.
SFIOS, -OASĂ, sfioşi, -oase, adj. Lipsit de îndrăzneală; timid, ruşinos, rezervat, sfielnic, sfiicios; (despre manifestări, gesturi) care denotă timiditate, lipsă de îndrăzneală, nesiguranţă, jenă. [Pr.: sfi-os] – Sfii + suf. -os.
SFITĂ, sfite, s.f. Veşmânt preoţesc larg şi fără mâneci, care se poartă în timpul slujbei peste celelalte haine. – Din sl. svita.
SFOARĂ, sfori, s.f. 1. Fir lung obţinut din împletirea sau răsucirea mai multor fibre textile (de in, cânepă, bumbac etc.) şi folosit în special la legat. ** Expr. A întinde sfoara (prea tare sau prea mult) = a forţa lucrurile, a exagera în ceva. A trage pe cineva pe sfoară = a înşela pe cineva (la socoteli). A trage sforile = a unelti în ascuns, cu abilitate. A da sfoară în ţară = a da sfară în ţară. Tras cu sfoara = foarte drept, aliniat. * Fâşie fibroasă şi flexibilă extrasă din anumite plante cu care se poate lega un obiect. 2. Măsură oficială folosită altădată pentru suprafeţele de teren (a cărei valoare a variat după epoci). * Bucată (mică) de teren agricol, de pământ de cultură. ** Expr. Sfoară de moşie = moşie mică, moşioară. 3. Figură de gimnastică executată şezând, cu picioarele întinse orizontal, unul înainte şi altul înapoi. ** Sfoară în faţă = figura de gimnastică descrisă mai sus, executată cu picioarele depărtate lateral şi cu pieptul înainte. [Var.: (reg.) şfară, şfoară s.f.] – Probabil din ngr. sfóra.
SFOIAG, (1) s.n., (2) sfoiegi, s.m. 1. S.n. (Reg.) Mucegai. 2. S.m. Larvă a unei specii de gândac (Tenebrio molitor), de culoare gălbuie sau cafenie, care se dezvoltă şi trăieşte în făina de grâu, degradând-o şi făcând-o inutilizabilă. * Un fel de vierme asemănător cu râma, care trăieşte prin pivniţe şi prin casele umede. – Din bg. svojak.
SFOIEGI, pers. 3 sfoiegeşte, vb. IV. Refl. (Reg.) A mucezi. [Pr.: sfo-ie-] – Din sfoiag.
SFOIEGIT, -Ă, sfoiegiţi, -te, adj. (Reg.) Muced, umed; p. ext. îngălbenit, sfrijit. [Pr.: sfo-ie-] – V. sfoiegi.
SFOR1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care sforăie în timpul somnului. – Onomatopee.
SFOR2 s.n. (Reg.) 1. Curent în mijlocul unei ape curgătoare; firul apei. 2. Loc de unde ţâşneşte din pământ apă, formând o mocirlă. – Din scr. svor.
SFORAC s.n. (Reg.) Loc mocirlos; smârc. – Sfor2 + suf. -ac.
SFORACI, sforace, s.n. Fiecare dintre cele trei sfori cu care se leagă sacul de pescuit. – Sfoară + suf. -aci.
SFORAR, sforari, s.m. Meseriaş care face sfori. * Fig. Persoană abilă în uneltiri şi aranjamente ascunse, persoană care umblă cu intrigi. – Sfoară + suf. -ar.
SFORĂI, sfórăi, vb. IV. Intranz. 1. (Despre oameni) A respira greu în timpul somnului, producând un zgomot caracteristic; a horcăi, a horăi; p. ext. a dormi sforăind. 2. (Despre cai) A forăi. [Prez. ind. şi: sforăiesc] – Sfor1 + suf. -ăi.

SFORĂIALĂ, sforăieli, s.f. 1. Acţiunea de a sforăi; zgomotul produs de cel care sforăie; sforăit, sforăitură, sforăire, horăit, horăitură. 2. Fig. Vorbărie goală şi plină de ifose. – Sforăi + suf. -eală.
SFORĂIRE, sforăiri, s.f. Acţiunea de a sforăi şi rezultatul ei; sforăială. – V. sforăi.
SFORĂIT s.n. 1. Faptul de a sforăi; zgomotul produs de cel care sforăie. 2. Zgomot pe care-l fac caii suflând neliniştiţi pe nări. – V. sforăi.
SFORĂITOR, -OARE, sforăitori, -oare, adj. 1. Care sforăie; cu sforăituri. 2. Fig. (Despre felul de exprimare al cuiva) Gol de conţinut, declamator, emfatic. [Pr.: -ră-i-] – Sforăi + suf. -tor.
SFORĂITURĂ, sforăituri, s.f. Sforăială. [Pr.: -ră-i-] – Sforăi + suf. -tură.
SFORĂRIE, sforării, s.f. (Fam.) Uneltire, intrigă; aranjament (necinstit). – Sfoară + suf. -ărie.
SFORICICĂ, sforicele, s.f. Diminutiv al lui sfoară; sforişoară. – Sfoară + suf. -icică.
SFORIŞOARĂ, sforişoare, s.f. Sforicică. – Sfoară + suf. -işoară.
SFORŢA, sforţez, vb. I. Refl. A face, a depune un efort fizic sau intelectual; a se opinti, a se sili, a se strădui. – Pref. s- + forţa. Cf. it. sforzare.
SFORŢARE, sforţări, s.f. Acţiunea de a se sforţa şi rezultatul ei; opintire, efort, strădanie. – V. sforţa.
SFORZANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Făcând să iasă în evidenţă, prin accentuare, un anumit sunet; forţat. [Pr.: sforţándo] – Cuv. it.
SFRAGISTIC, -Ă, sfragistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea, descrierea şi explicarea sigiliilor folosite în actele publice şi particulare; sigilografie. 2. Adj. Referitor la sfragistică (1), de sfragistică. – Din fr. sphragistique.
SFRANCIOC s.m. v. sfrâncioc.
SFRÂNCIOC, sfrâncioci, s.m. (Ornit.; la pl.) Gen de păsări răpitoare, călătoare, insectivore, din ordinul paseriformelor, mai mari decât vrăbiile, cu cioc încovoiat şi cu gheare puternice (Lanius); (şi la sg.) pasăre care face parte din acest gen. ** Sfrâncioc mare = pasăre cenuşie pe spate, alburie pe pântece, cu pete negre pe coadă, pe aripi şi în dreptul ochilor; lupul-vrăbiilor (Lanius excubitor). [Var.: sfrancióc s.m.] – Din scr. svračak.
SFREDEL, sfredele, s.n. 1. Unealtă în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuţite sau cu tăişuri şi folosită pentru executarea găurilor; burghiu. 2. (Art.) Numele popular al unei constelaţii formate din trei stele. – Din bg. svredel.
SFREDELEAC, sfredeleacuri, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui sfredel (1). – Sfredel + suf. -eac.
SFREDELI, sfredelesc, vb. IV. 1. Tranz. A găuri, a perfora (cu sfredelul). 2. Tranz. Fig. (Despre priviri, despre senzaţii dureroase etc.) A pătrunde, a străbate (ca un sfredel); a scormoni. * A străpunge mediul înconjurător, străbătându-l, făcându-şi drum. 3. Refl. Fig. A se mişca în spirale, a forma spirale. – Din sfredel.
SFREDELIRE, sfredeliri, s.f. Acţiunea de a (se) sfredeli şi rezultatul ei. – V. sfredeli.
SFREDELIT s.n. Faptul de a (se) sfredeli; găurire, perforare. – V. sfredeli.
SFREDELITOR, -OARE, sfredelitori, -oare, adj. 1. Care sfredeleşte. 2. Fig. Care pătrunde, străbate (ca un sfredel); (despre ochi, privire) care priveşte atent, cercetător; pătrunzător, iscoditor, scormonitor. * (Despre idei, sentimente) Care chinuieşte, roade, macină. – Sfredeli + suf. -tor.

SFREDELITURĂ, sfredelituri, s.f. Gaură făcută cu sfredelul. – Sfredeli + suf. -tură.
SFREDELUŞ, sfredeluşi, s.m. I. Diminutiv al lui sfredel (1). II. 1. (Ornit.) Pitulice. 2. (Entom.; şi în sintagma sfredeluşul lemnului) Larva răchitarului. – Sfredel + suf. -uş.
SFREDELUŞI, sfredeluşesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfredeli (1); fig. a rezolva o dificultate (în chip dibaci), a face învârteli. – Din sfredeluş.
SFRIJI, sfrijesc, vb. IV. Refl. A-şi pierde vlaga; a deveni zbârcit, uscat; a slăbi, a se usca, a se jigări. – Et. nec.
SFRIJIT, -Ă, sfrijiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Slab, jigărit, pipernicit. – V. sfriji.
SFRUNTA, sfruntez, vb. I. Tranz. (Rar) A înfrunta (cu ostentaţie). – Din it. sfrontare.
SFRUNTARE, sfruntări, s.f. (Rar) Acţiunea de a sfrunta şi rezultatul ei; p. ext. neruşinare, obrăznicie, impertinenţă. – V. sfrunta.
SFRUNTAT, -Ă, sfruntaţi, -te, adj. (Rar) Neruşinat, obraznic. – V. sfrunta.
SFUMATO s.n. Mod de a estompa conturul în umbră al unei picturi, astfel încât imaginea pare văzută printr-un văl de fum. – Cuv. it.
SGRAFFITO s.n. Procedeu de a zgâria un desen într-un material colorat, lăsând să apară contrastant stratul de fond. – Cuv. it.
SHAKER s.n. Recipient în care se agită (cu gheaţă) elementele unui cocteil. [Pr.: şéicăr] – Cuv. engl.
SHAKESPEARIAN, -Ă, shakespearieni, -e, adj. De Shakespeare, al lui Shakespeare; în maniera lui Shakespeare. [Pr.: şek-spi-ri-an] – Shakespeare (n. pr.) + suf. -ian.
SHAPING subst. (Tehn.) Maşină de rabotat transversală. [Pr.: şéiping] – Cuv. engl.
SHETLAND s.n. Lână de calitate superioară cu fire foarte lungi. * Pulover confecţionat din acest fel de lână. * Stofă fină, foarte moale, ţesută din fire din această lână pieptănate şi cardate. [Pr.: şétland] – Cuv. engl.
SHOCKING adj. Care impresionează neplăcut; şocant. [Pr.: şóching] – Cuv. engl.
SHODDY s.n. Material fibros obţinut prin destrămarea resturilor de fire şi de ţesături de lână, folosit ca amestec în filatura de lână cardată. [Pr.: şódi] – Cuv. engl.
SHOP, shopuri, s.n. Magazin în care se vând mărfuri cu plata în valută. [Pr.: şop] – Din engl. [turist] shop.
SHORTENING s.n. Specie de grăsimi animale sau vegetale de consistenţa unturii folosite în industria alimentară. [Pr.: şórtning] – Cuv. engl.
SHOW, show-uri, s.n. Gen de spectacol muzical-distractiv în care locul principal îl deţine recitalul unui actor (renumit). [Pr.: şou] – Din engl. show.
SI s.m. invar. Treapta a şaptea din gama majoră tip; sunetul şi nota corespunzătoare. – Din it. si.
SIAJ, siaje, s.n. Dâră lăsată pe apă de o navă care înaintează. [Pr.: si-aj] – Din fr. sillage.
SIAL s.n. Înveliş extern al pământului alcătuit din roci în care predomină silicaţii de aluminiu. [Pr.: si-al] – Din fr. sial.
SIALOREE s.f. Secreţie exagerată de salivă întâlnită în cursul graviditării, în unele boli nervoase etc. [Pr : si-a-lo-re-e] – Din fr. sialorrhée.
SIAMEZ, -Ă, siamezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Siamului. 2. Adj. Care aparţine Siamului sau populaţiei lui, privitor la Siam sau la populaţia lui. ** Fraţi siamezi sau surori siameze =

gemeni care s-au născut cu corpurile lipite total sau parţial între ele; fig. grup format din doi prieteni nedespărţiţi. Pisică siameză = specie de pisică originară din Extremul Orient, cu ochii albaştri, cu părul cafeniu, scurt, moale, mătăsos şi cu coada scurtă. [Pr.: si-a-] – Siam (n. pr.) + suf. -ez.
SIBARIT, -Ă, sibariţi, -te, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care trăieşte în lux, lene şi desfrâu. – Din fr. sybarite, lat. Sybarita.
SIBARITISM s.n. (Livr.) Lux excesiv şi desfrâu. – Din fr. sybaritisme.
SIBERIAN, -Ă, siberieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Siberiei sau este originară din Siberia. 2. Adj. Care aparţine Siberiei sau populaţiei ei, privitor la Siberia sau la populaţia ei. [Pr.: -ri-an] – Siberia (n. pr.) + suf. -ean. Cf. fr. sibérien.
SIBIAN, -Ă, sibieni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Sibiu. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Sibiu. [Pr.: -bi-an] – Sibiu (n. pr.) + suf. -an.
SIBIANCĂ, sibience, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Sibiu. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Sibiu. [Pr.: -bi-an-] – Sibian + suf. -că.
SIBIAŞ, sibiaşe, s.n. Aţă groasă (folosită în cizmărie). [Pr.: -bi-aş] – Sibiu (n. pr.) + suf. -aş.
SIBILANT, -Ă, sibilante, adj. (În sintagmele) Consoană sibilantă sau sunet sibilant (şi substantivat, f.) = consoană articulată prin apropierea vârfului limbii de alveola superioară; consoană şuierătoare sau siflantă. – Din fr. sibilant.
SIBILĂ, sibile, s.f. Femeie căreia i se atribuia, în antichitate, darul de a prezice viitorul, fiind inspirată de zei. – Din fr. sibylle, lat. Sibylla.
SIBILIC, -Ă, sibilici, -ce, adj. (Adesea adverbial) De sibilă, profetic; p. ext. enigmatic, vag, neclar; sibilin. – Din fr. sibyllique.
SIBILIN, -Ă, sibilini, -e, adj. (Rar) Sibilic. – Din fr. sibyllin, lat. sibyllinus.
SIBILINIC, -Ă, sibilinici, -ce, adj. (Rar) Sibilic. – Sibilin + suf. -ic.
SIBIR s.n. Ţesătură groasă de bumbac, asemănătoare cu moltonul, folosită pentru căptuşeli, pijamale etc. – Din rus. Sibir "Siberia".
SIC1 adv. Cuvânt care înseamnă "aşa", scris, de obicei între paranteze (adesea urmat de semnul exclamării) şi folosit ca indicaţie pentru ca cititorii să ştie că o greşeală dintr-un text reprodus aparţine originalului, adică autorului respectiv, şi nu comentatorului. – Cuv. lat.
SIC2 interj. v. sâc.
SICAIŢĂ, sicaiţe, s.f. (Reg.) Instrument de fier, lung, subţire şi ascuţit la vârf, cu care se descarcă plasa în timpul scoaterii năvodului; sacoviţă. [Pr.: -ca-i-] – Et. nec.
SICAR, sicari, s.m. (Rar) Asasin, ucigaş tocmit. – Din it. sicario, fr. sicaire.
SICATIV, -Ă, sicativi, -e, adj. (Despre uleiuri) Care se usucă repede. * (Substantivat, n.) Substanţă care se adaugă uleiurilor pentru a le face să se usuce repede. – Din fr. siccatif, lat. siccativus.
SICATIVITATE s.f. Calitatea de a fi sicativ. – Din fr. siccativité.
SICĂ, sici, s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mari de culoare verde-închis dispuse în rozete şi cu flori mici albăstrui sau roşietice în formă de spiculeţe (Statice gmelini). – Et. nec.
SICHIORAŞ s.m. v. sichiraş.
SICHIRAŞ, sichiraşi, s.m. (Reg.) Slugă, servitor, fecior. [Var.: sichioráş s.m.] – Din magh. szekeres.
SICI, sici, s.m. Partea ovală şi fără adâncituri a arşicului. – Din tc. sik.

SICILIAN, -Ă, sicilieni, -e, subst., adj. I. 1. S.m. şi f. Locuitor din Sicilia. 2. Adj. Care aparţine sicilienilor (I 1) sau Siciliei, privitor la sicilieni sau la Sicilia. 3. Adj. (În sintagma) Apărare siciliană = numele unui sistem de apărare la jocul de şah. II. 1. Subst. (Geol.) Etaj al cuaternarului inferior din bazinul Mării Mediterane. 2. Adj. Care se referă la formaţiile şi la etajul sicilianului (II 1). III. S.f. Vechi dans italian cu o mişcare moderată; melodie după care se execută acest dans, având un caracter foarte armonios şi pastoral. [Pr.: -li-an] – Din fr. sicilien, it. siciliano.
SICITATE s.f. (Livr.) Uscăciune; secetă. – Din fr. siccité.
SICOFANT1, sicofanţi, s.m. (Livr.) Denunţător, delator; clevetitor. – Din fr. sycophante.
SICOFANT2, sicofanţi, s.m. Insectă de culoare verde-aurie, cu miros de mosc, care trăieşte în pădurile de conifere şi stejari din Europa sudică şi centrală (Calosoma sycophanta). – Din lat. sycophanta.
SICOMOR, sicomori, s.m. Arbore exotic gigant cu lemn tare şi cu fructe comestibile, asemănătoare cu smochinele (Ficus sycomorus). – Din fr. sycomore.
SICONĂ, sicone, s.f. Tip de fruct compus care se prezintă în forma unei urne cărnoase în care se află un mare număr de achene. – Din fr. sycone.
SICRIAŞ, sicriaşe, s.n. Diminutiv al lui sicriu. [Pr.: -cri-aş, – Var.: sicriuáş, secriáş s.n.] – Sicriu + suf. -aş.
SICRIN s.n. v. sicriu.
SICRINEL, sicrinele, s.n. (Rar) Sicriaş. – Sicrin + suf. -el.
SICRIU, sicrie, s.n. 1. Obiect în formă de ladă de lemn sau de metal, în care se aşază mortul pentru a fi înmormântat; coşciug, raclă. 2. (Reg.) Ladă, cutie. * Scrin, dulap. [Var.: săcríu, secríu, sicrin s.n.] – Din magh. szekrény.
SICRIUAŞ s.n. v. sicriaş.
SICTIR interj. (Arg.; în expr.) Hai sictir! = pleacă! marş de aici! şterge-o! A da cu sictir = a sictiri. – Din tc. siktir.
SICTIRI, sictiresc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A alunga pe cineva (înjurându-l); a înjura pe cineva. – Din sictir.
SIDEF, (2) sidefuri, s.n. 1. Materie dură, albă, lucioasă şi cu irizaţii, care formează stratul interior al cochiliei unor scoici şi din care se fac nasturi, mânere, ornamente etc.; nacru. 2. Ornament, încrustaţie, obiect de sidef (1). – Din tc. sedef.
SIDEFAT, -Ă, sidefaţi, -te, adj. Care imită sideful; ca de sidef. – Sidef + suf. -at.
SIDEFIU, -IE, sidefii, adj. De culoarea sidefului; ca sideful. – Sidef + suf. -iu.
SIDELCĂ, sidelci, s.f. (Reg.) Perniţă care se pune sub cureaua hamului de pe spinarea calului pentru ca animalul să nu se rănească. – Din ucr. sidelka, rus. sedelka.
SIDERA, siderez, vb. I. Tranz. (Franţuzism) A stupefia. – Din fr. sidérer.
SIDERAL, -Ă, siderali, -e, adj. Care ţine de aştri, privitor la aştri, care vine de la aştri, în raport cu poziţia acestora; astral. ** An sideral = interval de timp (de 365 de zile, 9 ore şi 9 secunde) în care Soarele, în mişcarea lui aparentă, plecând de la o stea, ajunge iarăşi acolo. Zi siderală = timp scurs între două treceri consecutive ale unei stele la acelaşi meridian. Oră siderală = a 24-a parte dintr-o zi siderală. Minut sideral = a 60-a parte dintr-o oră siderală. Secundă siderală = a 60-a parte dintr-un minut sideral. Timp sideral = timp a cărui unitate de măsură este ziua siderală. – Din fr. sidéral, lat. sideralis.
SIDERAŢIE, sideraţii, s.f. 1. (Rar) Pretinsă influenţă atribuită aştrilor asupra vieţii sau sănătăţii unei persoane. 2. Scădere bruscă a forţelor vitale. * Şoc

nervos rezultat dintr-o variaţie bruscă a potenţialului electric. – Din fr. sidération.
SIDERISM s.n. Cult al aştrilor. – Din fr. sidérisme.
SIDERIT1, siderite, s.n. Sideroză (1). – Din fr. sidérite, lat. sideritis, germ. Siderit.
SIDERIT2, siderite, s.n. Meteorit constituit aproape în întregime din fier. – Din fr. sidérite.
SIDEROFIL, -Ă, siderofili, -e, adj. (Despre unele elemente chimice) Care, după unele ipoteze, se consideră că are un rol important în alcătuirea părţii centrale a globului pământesc. – Din fr. sidérophile.
SIDEROGRAFIE s.f. Arta gravării în fier. – Din fr. sidérographie.
SIDEROLIT, sideroliţi, s.m. Meteorit de fier. – Din fr. sidérolithe.
SIDEROSTAT, siderostate, s.n. Aparat destinat să anuleze pentru observator mişcarea aparentă a aştrilor. – Din fr. sidérostat.
SIDEROZĂ, sideroze, s.f. 1. Minereu de fier de culoare cenuşie, gălbuie sau brună şi cu luciu sticlos, folosit în industria metalurgică; siderit. 2. Formă de pneumoconioză provenită din inhalarea de pulbere de fier sau de compuşi ferici. – Din fr. sidérose.
SIDERURGIC, -Ă, siderurgici, -ce, adj. Care ţine de siderurgie, privitor la siderurgie. – Din fr. sidérurgique.
SIDERURGIE s.f. 1. Ansamblu de operaţii constând în extragerea fierului, elaborarea aliajelor sale, precum şi în prelucrarea acestora (pentru laminare şi forjare); metalurgia fierului. 2. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul proprietăţilor fizice şi chimice ale fierului şi ale aliajelor lui şi cu studiul metodelor siderurgiei (1). – Din fr. sidérurgie.
SIDERURGIST, siderurgişti, s.m. Persoană specializată în siderurgie. – Din fr. sidérurgiste.
SIDILĂ s.f. v. sedilă2.
SIEMENS s.n. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu conductanţa unui conductor a cărui rezistenţâ electrică este de un ohm. [Pr.: zimăns] – Din fr. siemens, germ. Siemens.
SIENIT s.n. Rocă eruptivă alcătuită din feldspaţi alcalini şi alte minerale, a cărei culoare este un amestec de roşu şi verde şi care se utilizează ca material de construcţie. [Pr.: si-e-] – Din fr. syénite.
SIEPTRU, sieptre, s.n. (Reg.) Şerpar de piele (cu care se încing ţăranii). [Pr.: si-ep] – Et. nec.
SIESTĂ, sieste, s.f. Odihna şi somnul de după prânz. [Pr.: si-es-] – Din fr. sieste.
SIEŞI pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile) Lui însuşi, ei însăşi. [Pr.: si-eşi] – Sie + şi.
SIFILIDĂ, sifilide, s.f. Erupţie apărută pe piele şi pe mucoase în faza a doua a sifilisului. – Din fr. syphilide.
SIFILIS, sifilisuri, s.n. Boală venerică provocată de un spirochet (Treponema pallidum), care se transmite prin contaminare sau prin ereditate şi care se caracterizează în faza întâi prin apariţia şancrului, în faza a doua prin apariţia sifilidelor, iar în faza a treia prin leziuni la diferite organe (interne) ale corpului; lues. ** Sifilis congenital (sau ereditar) = formă de sifilis care apare la copii, de obicei după o naştere prematură, manifestându-se la început prin leziuni cutanate viscerale şi pe mucoase, mai târziu prin tumori. – Din fr. syphilis.

SIFILITIC, -Ă, sifilitici, -ce, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Atins de sifilis; (despre leziuni, erupţii) cauzate de sifilis. * (Arg.) Nereuşit; nepotrivit; neplăcut. – Din fr. syphilitique.
SIFILOM, sifiloame, s.n. Tumoare care apare în faza a treia a sifilisului. – Din fr. syphilôme.
SIFLANT, -Ă, siflanţi, -te, adj. (Despre respiraţie) Şuierător; strident, zgomotos. ** Consoană siflantă sau sunet siflant = consoană constrictivă dentală, formată prin atingerea vârfului limbii de către cele două şiruri de dinţi sau numai de dinţii incisivi inferiori; consoană sibilantă. – Din fr. sifflant.
SIFLEE, siflee, s.f. Fluier cu ajutorul căruia se dau diverse semnale la bordul navei. [Var.: siflíe s.f.] – Din fr. sifflet.
SIFLIE s.f. v. siflee.
SIFON, sifoane, s.n. 1. Tub în formă de U răsturnat folosit pentru a face ca un lichid să treacă de la un nivel la alt nivel, pe deasupra unui obstacol care împiedică scurgerea liberă a lichidului. 2. Dispozitiv în formă de S, de U sau de P montat la punctul de legare dintre un obiect de instalaţie sanitară şi o conductă de canalizare, cu scopul de a opri, prin formarea unui dop de apă, trecerea gazelor din canal în instalaţie. 3. Butelie etanşă de sticlă, de material plastic etc., cu pereţii groşi, folosită pentru păstrarea şi debitarea sub presiune a apei acidulate cu bioxid de carbon; p. ext. apă gazoasă obţinută prin saturarea cu bioxid de carton, sub presiune, a apei potabile. 4. Aparat pentru spălarea şi dezinfectarea anumitor cavităţi ale organismului (stomac, nas etc.). 5. Organ de locomoţie sau de circulaţie în formă de pâlnie la unele animale acvatice inferioare. – Din fr. siphon, lat. sipho, -onis, germ. Siphon.
SIFONA, sifonez, vb. I. Tranz. 1. A trece un lichid dintr-un vas în altul cu ajutorul sifonului (1). 2. A turna un material într-un tipar cu ajutorul sifonului (1). 3. A acidula un lichid cu bioxid de carbon. – Din fr. siphonner.
SIFONAR, sifonari, s.m. Persoană care fabrică apă gazoasă şi încarcă sifoane (3) sau care vinde sifoane. – Sifon + suf. -ar.
SIFONARE, sifonări, s.f. Acţiunea de a sifona şi rezultatul ei. – V. sifona.
SIFONAT, -Ă, sifonaţi, -te, adj. (Despre lichide) Amestecat cu sifon (3). – V. sifona.
SIFONĂRIE, sifonării, s.f. Magazin, loc în care se încarcă şi se vând sifoane (3). – Sifon + suf. -ărie.
SIFONOFOR, sifonofore, s.n. (La pl.) Ordin de animale celenterate care au un sifon (5) ca mijloc de locomoţie (Siphonophora); (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. – Din fr. siphonophores.
SIGĂ s.f. Mineral alb sau roşu care se găseşte în natură sub formă de bolovani sau de nisip şi care se foloseşte la zugrăveli şi în tăbăcărie. – Din scr. siga.
SIGHIŞOREAN, -Ă, sighişoreni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Sighişoara. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Sighişoara. – Sighişoara (n. pr.) + suf. -ean.
SIGHIŞOREANCĂ, sighişorence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Sighişoara. * Locuitoare din municipiul Sighişoara. – Sighişorean + suf. -că.
SIGIL s.n. v. sigiliu.
SIGILA, sigilez, vb. I. Tranz. A pune, a aplica un sigiliu (2); a închide o scrisoare, un pachet, o încăpere etc. prin aplicare de sigilii (2); a pecetlui. – Din lat., it. sigillare.
SIGILARE, sigilări, s.f. Acţiunea de a sigila şi rezultatul ei; pecetluire; sigilat1. – V. sigila.
SIGILAT1 s.n. Sigilare. – V. sigila.
SIGILAT2, -Ă, sigilaţi, -te, adj. Care poartă un sigiliu; pecetluit. – V. sigila.

SIGILION, sigilioane, s.n. (Înv.) Act prevăzut cu sigiliu (1). [Pr.: -li-on] – Din ngr. sigillion.
SIGILIU, sigilii, s.n. 1. Obiect alcătuit dintr-o placă (fixată pe un mâner) pe care este gravată o monogramă, o emblemă, o efigie etc. şi care se aplică pe un act oficial, ca dovadă a autenticităţii lui. * Semn imprimat pe ceva (cu tuş sau cu ceară roşie) prin aplicarea unui sigiliu (1). * Fig. Semn distinctiv, matcă. 2. Ceară roşie pe care s-a imprimat prin apăsare o ştampilă şi care serveşte la sigilarea unui lucru, a unei încăperi etc. pentru a evita desfacerea lui de către persoane neautorizate. [Var.: sigíl s.n.] – Din lat. sigillum.
SIGILLARIA s.f. Arbore fosil având aceleaşi dimensiuni ca şi lepidodendronul, dar cu trunchiul neramificat. [Pr.: -ri-a] – După fr. sigillaire.
SIGILOGRAFIC, -Ă, sigilografici, -ce, adj. Care se referă la sigiliu, la sigilografie. – Din fr. sigillographique.
SIGILOGRAFIE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupa cu studierea sigiliilor; sfragistică. – Din fr. sigillographie.
SIGLĂ, sigle, s.f. Prescurtare convenţională formată din litera iniţială sau din grupul de litere iniţiale folosite în inscripţii, în manuscrise etc. pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi. – Din fr. sigle, lat. sigla.
SIGMA s.m. invar. Numele celei de-a optsprezecea literă a alfabetului grecesc corespunzând sunetului s. – Din ngr. sígma, fr. sigma.
SIGMATIC, -Ă, sigmatici, -ce, adj. Care se caracterizează prin prezenţa unui sigma. – Din fr. sigmatique.
SIGMATISM s.n. Defect de pronunţie din cauza căruia nu se poate pronunţa (bine) sunetul s. * Repetiţie greşită a siflantelor. – Din fr. sigmatisme.
SIGMOID, -Ă, sigmoizi, -de, adj. Care este de forma literei sigma. ** Valvulă sigmoidă = fiecare dintre cutele membranoase situate la originea arterei aorte şi a arterei pulmonare. – Din fr. sigmoîde.
SIGNAL, signale, s.n. (Rar) 1. Semnal convenţional emis de o sirenă, de un fluier etc. 2. Fluier mic de metal (cu care se dau aceste semnale convenţionale). – Din fr. signal.
SIGNALETIC, -Ă, signaletici, -ce, adj. (Despre publicaţii sau bibliografii) Care semnalează succint lucrări, articole etc. – Din fr. signalétique.
SIGNALMENT, signalmente, s.n. (Rar) Semnalment. – Din fr. signalement.
SIGNATAR, -Ă, signatari, -e, s.m. şi f. (Înv.) Semnatar. – Din fr. signataire.
SIGNATURĂ, signaturi, s.f. 1. Steluţă, cifră sau alt semn pus pe prima pagină a fiecărei coli de tipar dintr-o carte, pentru a uşura legătorului numărătoarea colilor. 2. Tăietură la mijlocul corpului unei litere pentru a înlesni zeţarului recunoaşterea poziţiei ei. – Din fr. signature.
SIGNĂTOARE, signători, s.f. Clapă de metal care serveşte pentru a fixa coala de hârtie când se introduce în maşina de tipar. – Cf. signatură.
SIGNET, signete, s.n. Panglică subţire ataşată la cotorul unei cărţi pentru a servi ca semn de carte. – Din fr. signet.
SIGNORIE, signorii, s.f. 1. Formă de guvernământ instituită în unele oraşe italiene în evul mediu târziu şi în Renaştere. 2. Organ de conducere în unele oraşe-republici italiene, în evul mediu, ales dintre membrii de vază ai breslelor. [Pr.: siniorie] – Din it. signoria.
SIGUR, -Ă, (I) siguri, -e, adj., (II) adv. I. Adj. 1. De a cărui realitate sau realizare nu se poate îndoi nimeni; neîndoielnic. 2. Convins, încredinţat. ** Expr. A fi sigur (de ceva sau de cineva) = a avea deplină încredere (în ceva sau în cineva), a se baza (pe cineva sau ceva). 3. Care este demn de încredere, pe care te poţi bizui. ** Expr. A fi sigur de sine (sau de el) = a se comporta şi a acţiona în mod neşovăielnic, a fi conştient de valoarea şi de puterile proprii.

(Fam.) A lua (pe cineva) la sigur = a ataca (pe cineva) de-a dreptul, cu dovezi evidente şi cu precizie, fără a-i lăsa posibilitatea să se eschiveze. A merge (sau a se duce) la sigur = a merge drept la ţintă, fără risc; a nu da greş. * Care nu prezintă pericol, fără primejdie. Drum sigur. ** Expr. A pune (ceva sau pe cineva) la loc sigur = a pune (ceva sau pe cineva) într-un loc ferit de orice pericol; a ascunde. 4. Care nu dă greş; precis; fără defect. Judecată sigură. Hotărât, ferm, neşovăielnic. * Care produce efectul dorit; eficace. Medicament sigur. II. Adv. 1. Da. 2. În mod precis, negreşit. ** Expr. (Fam.) Mai mult ca (sau decât) sigur = fără nici un fel de îndoială. – Din ngr. síghuros.
SIGURANŢĂ, (3) siguranţe, s.f. 1. Lipsă de primejdie; sentiment de linişte şi încredere pe care îl dă cuiva faptul de a se şti la adăpost de orice pericol; securitate. 2. Lipsă de îndoială, convingere neclintită, încredere nestrămutată; certitudine. ** Loc. adv. Cu siguranţă = a) fără îndoială, desigur; sigur; b) cu încredere, cu hotărâre, ferm. * Fermitate, precizie; pricepere, îndemânare. 3. Dispozitiv la armele de foc, care împiedică descărcarea accidentală a armei. * Organ de maşină, aparat sau dispozitiv care protejează un material sau un sistem tehnic împotriva efectelor dăunătoare provocate de acţiuni interioare sau exterioare. ** Siguranţă în funcţionare = fiabilitate. * Dispozitiv care întrerupe automat un circuit electric la trecerea unui curent electric prea intens. ** Siguranţă automată = siguranţă electrică de tipul unui întrerupător automat, care este repusă în funcţiune prin simpla apăsare a unui buton. * Ac de siguranţă = ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful, pentru a evita înţepătura sau pentru a împiedica desprinderea din locul unde este înfipt. * Dispozitiv care se introduce în broasca unei uşi, pentru ca uşa să nu poată fi deschisă cu o cheie falsă. 4. Nume dat în trecut poliţiei politice secrete. [Var.: (înv.) siguránţie s.f.] – Sigur + suf. -anţă.
SIGURANŢIE s.f. v. siguranţă.
SIGURIPSI, siguripsesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A asigura împotriva unei primejdii, a unei neplăceri etc.; a pune la adăpost. – Din sigur.
SIGURISIM, -Ă, sigurisimi, -e, adj. (Rar) Foarte sigur, absolut sigur. – Din sigur.
SIGURITATE s.f. (Înv.) Siguranţă (1, 2). – Sigur + suf. -itate.
SIHASTRU, -Ă, sihaştri, -stre, s.m. şi f. 1. Om care trăieşte retras de lume în post şi rugăciuni; pustnic, anahoret, eremit, schimnic. 2. Fig. Persoană care trăieşte izolată, retrasă de societate. * Animal sălbatic bătrân care trăieşte singur. [Var.: sehástru, -ă s.m. şi f.] – Din ngr. isihastís.
SIHĂSTRI, sihăstresc, vb. IV. 1. Intranz. A duce viaţă de sihastru; fig. a trăi izolat, retras, ca un sihastru. 2. Refl. şi intranz. A se face, a deveni sihastru; fig. a se izola de societate. – Din sihastru.
SIHĂSTRIE, sihăstrii, s.f. 1. Faptul de a trăi ca sihastru; stare, viaţă de sihastru; fig. singurătate, pustietate. 2. Loc, schit unde trăieşte un sihastru (1). [Var.: săhăstríe, sehăstrie s.f.] – Din sl. sihastirija.
SIHĂSTRIRE, sihăstriri, s.f. Acţiunea de a (se) sihăstri şi rezultatul ei. – V. sihăstri.
SIHĂSTRIT, -Ă, sihăstriţi, -te, adj. De sihastru, ca de sihastru. – V. sihăstri.
SIHLĂ, sihle, s.f. Pădure deasă de copaci tineri; hăţiş. [Var.: sílhă, ţihlă s.f.] – Din sl. sůhlî.
SIIMEN s.n. v. seimen.
SILABAŢIE, silabaţii, s.f. Descompunere a cuvintelor în silabe. – Din fr. syllabation.

SILABĂ, silabe, s.f. Segment fonetic alcătuit dintr-unul sau din mai mult foneme pronunţate printr-un singur efort expirator. ** Silabă închisă = silabă care se termină într-o vocală. – Din fr. syllabe, lat. syllaba.
SILABIC, -Ă, silabici, -ce, adj. Care ţine de silabe, privitor la silabe; alcătuit din silabe. ** Scriere silabică (sau cu caracter silabic) = scriere în care semnele nu reprezintă sunete, ci silabe. Versificaţie silabică = versificaţie bazată pe numărul silabelor, independent de locul accentelor. – Din fr. syllabique, lat. syllabicus.
SILABISI, silabisesc, vb. IV. Tranz. A pronunţa sau a citi despărţind cuvintele în silabe; p. ext. a pronunţa sau a citi rar; a bucheri. * Fig. A descifra cu greutate o inscripţie, un text etc. – Din ngr. sillavízo (după silabă).
SILABISIRE, silabisiri, s.f. Acţiunea de a silabisi şi rezultatul ei. – V. silabisi.
SILABISIT s.n. Faptul de a silabisi. – V. silabisi.
SILABISM s.n. Sistem de scriere în care fiecare silabă este reprezentată printr-un semn. – Din fr. syllabisme.
SILAN, silani, s.m. Compus al siliciului cu hidrogenul. [Pl. şi: (n.) silane] – Din fr., engl. silane, rus. silan, germ. Silan.
SILĂ, sile, s.f. 1. Sentiment de dezgust, de scârbă, de neplăcere, de repulsie faţă de cineva sau de ceva; aversiune. ** Loc. adv. În silă = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligaţie. (rar) Cu silă = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligaţie. (înv.) De silă = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligaţie. 2. Constrângere. ** Loc. adj. şi adv. Cu (de-a) sila sau în (sau de, cu) silă = fără voie, în mod forţat. ** Loc. adv. De silă, de milă = fiind obligat sau nevoit să..., vrând-nevrând; de voie, de nevoie. ** Loc. vb. (Înv. şi reg.) A face (cuiva) silă = a sili (1), a forţa (pe cineva). ** Expr. (Înv. şi reg.) A-şi face silă = a-şi da mare osteneală, a se strădui. * Violenţă, abuz săvârşit împotriva cuiva. 3. (Înv.) Putere, forţă. * (Concr.) Armată, oaste. * (Reg.; cu determinări introduse prin prep. "de") Mulţime de... – Din sl. sila.
SILCĂ, silce, s.f. Sfoară cu care se leagă bucăţelele de plută în frânghia carmacelor. – Et. nec.
SILEAF, sileafuri, s.n. (Turcism înv.) Brâu lat în care se purtau înfipte diferite arme. [Var.: sileáh, seleáf s.n.] – Din tc. silâh "armă".
SILEAH s.n. v. sileaf.
SILEN, sileni, s.m. Nume dat, în mitologia greacă, satirilor bătrâni; p. ext. persoană în vârstă care, sub o înfăţişate grotescă, ascunde o înţelepciune ironică. – Din lat. Silenus, fr. Siléne.
SILENIC, -A, silenici, -ce, adj. (Rar) (Ca) de silen. – Silen + suf. -ic.
SILENŢIATOR, silenţiatoare, s.n. (La motoarele cu explozie) Amortizor de zgomot. [Pr.: -ţi-a-] – Din it. silenziatore.
SILENŢIOS, -OASĂ, silenţioşi, -oase, adj. (Livr.) Tăcut, liniştit. * Care nu face zgomot. Tramvai silenţios. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. silencieux, lat. silentiosus.
SILENŢIOZITATE s.f. Proprietate a unui aparat tehnic, a unui vehicul etc. de a funcţiona fără să facă zgomot. [Pr.: -ţi-o-] – Silenţios + suf. -itate.
SILENŢIU s.n. (Latinism; azi glumeţ) Linişte, tăcere. [Var.: (rar) silénţium s.n.] – Din lat. silentium.
SILENŢIUM s.n. v. silenţiu.
SILEPSĂ, silepse, s.f. Construcţie sintactică în care cuvintele se acordă după asociaţii logice şi nu după regulile gramaticale obişnuite; p. ext. figură de stil în care se foloseşte o astfel de construcţie sintactică şi în care un cuvânt este luat atât în sensul propriu cât şi în cel figurat. – Din fr. syllepse, lat., ngr. syllepsís.

SILEPTIC, -Ă, sileptici, -ce, adj. Care aparţine silepsei, privitor la silepsă. – Din fr. sylleptique.
SILEX, (2) silexuri, s.n. 1. Rocă silicioasă foarte dură, de culoare cenuşie, gălbuie sau brună. 2. Obiect, instrument făcut din silex (1), care datează din epoca de piatră. – Din fr. silex, lat. silex.
SILEZIAN, -Ă, silezieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Sileziei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Sileziei sau silezienilor (1), privitor la Silezia sau la silezieni, originar din Silezia. [Pr.: -zi-an] – Din fr. silésien.
SILF, -Ă, silfi, -e, s.m. şi f. (Rar la f.; în mitologia popoarelor germanice) Duh aerian uşor, foarte agil, care, împreună cu silfida, întruchipa elementul aerului. – Din fr. sylphe, lat. sylphus.
SILFIC, -Ă, silfici, -ce, adj. (Rar) Care aparţine silfilor, privitor la silfi, care seamănă cu silfii, ca de silfi. – Silf + suf. -ic.
SILFIDĂ, silfide, s.f. 1. (În mitologia popoarelor germanice) Duh aerian feminin, foarte uşor şi agil, care, împreună cu silful, întruchipa elementul aerului. * Fig. Femeie tânără, suplă, graţioasă. 2. (La pl.) Familie de insecte coleoptere cu mirosul foarte dezvoltat, ale căror larve se hrănesc cu cadavre şi care provoacă pagube în culturi (Silphidae); (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. – Din fr. sylphide.
SILHĂ s.f. v. sihlă.
SILHUI, -IE, silhui, -ie, adj. (Dcspre locuri) Acoperit cu sihle; p. ext. de nepătruns, neumblat, sălbatic. * Fig. (Despre fiinţe) Cu mişcări dezordonate; zăpăcit, bezmetic, împrăştiat. – Silhă + suf. -ui.
SILI, silesc, vb. IV. 1. Tranz. A obliga (prin violenţă) pe cineva să facă ceva; a constrânge, a forţa. * A determina, a convinge, a îndupleca. 2. Intranz. şi refl. A da zor, a se grăbi. ** Tranz. fact. Începu să silească vitele. 3. Refl. şi intranz. A-şi da toată osteneala, a depune eforturi, a se strădui (pentru a realiza ceva). ** Expr. (Refl.; reg.) A se sili într-o părere = a se gândi în mod permanent la ceva. – Din sl. siliti.
SILICAGEL, silicageluri, s.n. Material granular cu porozitate mare obţinut prin deshidratare în condiţii speciale a gelului de bioxid de siliciu, folosit în tehnică, ca absorbant şi ca purtător de catalizatori; gel de silice. – Din fr. silicagel.
SILICAT, silicaţi, s.m. Sare a acidului silicic, care intră în compoziţia unui mare număr de minerale şi care se foloseşte în metalurgie, la fabricarea produselor refractare, a sticlei şi a materialelor de construcţie. – Din fr. silicate.
SILICATARE, silicatări, s.f. Procedeu de consolidare şi de impermeabilizare a terenurilor de fundaţii, a pereţilor săpăturilor şi galeriilor etc., prin injectarea în pământ a unei soluţii de silicat de sodiu şi a unor soluţii de electrolit. – Din silicat. Cf. fr. silicatation.
SILICĂ, silice, s.f. Material refractar compus mai ales din bioxid de siliciu; cărămidă refractară silicioasă. – Din silice.
SILICE s.f. Corp solid, compus al siliciului cu oxigenul, dur, alb sau incolor, insolubil în apă, cu temperatura de topire foarte înaltă, care se găseşte în natură în compoziţia celor mai multe roci şi care se foloseşte la fabricarea sticlei, a betonului etc.; bioxid de siliciu. – Din fr. silice, lat. silex, -icis.
SILICIC adj. (În sintagma) Acid silicic = acid oxigenat al siliciului. – Din fr. [acide] silicique.
SILICICOL, -Ă, silicicoli, -e, adj. (Despre plante) Care este adaptat la un sol bogat în bioxid de siliciu sau în roci silicioase. – Din fr. silicicole.

SILICIERE, silicieri, s.f. Operaţie termochimică de îmbogăţire superficială cu siliciu a unor piese de oţel sau de fontă, pentru a le face mai rezistente la coroziune; silicizare. [Pr.: -ci-e-] – Din siliciu.
SILICIFIAT, -Ă, silicifiaţi, -te, adj. Care a suferit procesul de silicifiere. [Pr.: -fi-at] – Din fr. silicifié.
SILICIFICARE, silicificări, s.f. (Rar) Silicifiere. – Din siliciu.
SILICIFIERE, silicifieri, s.f. Proces natural de îmbugăţire relativă în siliciu a unei roci, a unui lemn, a unei plante etc.; silicificare; p. ext. (concr.) porţiune silicifiată a unei roci, a unui lemn etc. [Pr.: -fi-e-] – Din siliciu. Cf. fr. silicification.
SILICIOS, -OASĂ, silicioşi, -oase, adj. Care este format din siliciu, care conţine siliciu. [Var.: (înv.) silicós, -oásă adj.] – Din fr. silicieux.
SILICIU s.n. Element chimic, metaloid, cristalizat sau amorf, de culoare cenuşie, cu proprietăţi asemănătoare cu ale carbonului, care se găseşte în natură sub formă de silice sau de silicaţi şi se întrebuinţează pentru a da duritate şi rezistenţă aliajelor fierului. – Din fr. silicium.
SILICIURĂ, siliciuri, s.f. Combinaţie a siliciului cu un metal. – Din fr. siliciure.
SILICIZARE, silicizări, s.f. (Rar) Siliciere. – Din siliciu.
SILICON, siliconi, s.m. Compus macromolecular cu structură analoagă corpurilor organice, în stare fluidă sau sub formă de răşini, alcătuit din lanţuri sau cicluri de atomi de siliciu care alternează regulat cu atomi de oxigen. – Din fr. silicone.
SILICOS, -OASĂ adj. v. silicios.
SILICOTERMIE, silicotermii, s.f. Procedeu de reducere a unor oxizi metalici greu reductibili, folosind ca agent de reducere pulberea de siliciu. – Din fr. silicothermie.
SILICOZĂ, silicoze, s.f. Boală pulmonară profesională cronică care apare la muncitorii din mine, din carierele de piatră, din industria metalurgică, din industria porţelanului şi a sticlei etc., în urma inhalării prelungite a pulberilor de bioxid de siliciu. – Din fr. silicose.
SILICUĂ s.f. v. silicvă.
SILICULĂ, silicule, s.f. Tip de fruct uscat dehiscent al unor plante crucifere, asemănător cu silicva, dar mai scurt şi cu un fals perete despărţitor în interior. – Din fr. silicule.
SILICVĂ, silicve, s.f. Tip de fruct dehiscent în formă de păstaie, caracteristic plantelor din familia cruciferelor, împărţit în interior printr-o membrană subţire, pe care sunt prinse seminţele. [Var.: (rar) silícuă s.f.] – Din lat. siliqua, fr. silique.
SILIMANIT, silimanite, s.n. Silicat de aluminiu natural folosit în industria ceramică. – Din fr. silimanite.
SILIMET s.n. v. selemet.
SILINŢĂ, silinţe, s.f. Stăruinţă îndelungată, osteneală pentru a executa bine ceva, pentru a atinge un scop; efort susţinut în muncă sau la învăţătură; sârguinţă, străduinţă, strădanie, râvnă, zel. ** Loc. vb. A-şi da silinţa (sau toată silinţa sau toate silinţele) = a se sili (3). – Sili + suf. -inţă.
SILIRE, siliri, s.f. Acţiunea de a (se) sili şi rezultatul ei. – V. sili.
SILIŞTE, silişti, s.f. 1. Denumire dată în evul mediu, în ţările române, locului pe care fusese sau pe care era aşezat un sat; vatra satului. * (Reg.) Loc de casă. 2. (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). * (Reg.) Păşune. [Acc. şi: silíşte, – Var.: (reg.) sálişte (acc. şi: sălişte), sélişte s.f.] – Din sl. selište.

SILIT1 s.n. Material termorezistent, pe bază de carbură de siliciu. [Var.: silítă s.f.] – Din engl. silite, germ. Silit.
SILIT2, -Ă, siliţi, -te, adj. 1. Care este făcut fără voie, fără tragere de inimă, cu silă; forţat, constrâns, nevoit, obligat. * Care este lipsit de sinceritate, nenatural; de formă. 2. (Despre acţiuni, mişcări etc.) Zorit2, grăbit. – V. sili.
SILITĂ s.f. v. silit1.
SILITOR, -OARE, silitori, -oare, adj. Care îşi dă silinţa, care depune toate eforturile, sârguincios, harnic. * (Reg.) Grăbit. – Sili + suf. -tor.
SILITRĂ s.f. (Pop.) Azotat de potasiu. * (Înv.) Praf de puşcă. – Din rus. selitra, pol. salitra, scr. šalitra.
SILITROS, -OASĂ, silitroşi, -oase, adj. (Rar) Care conţine silitră; care este de natura silitrei. – Silitră + suf. -os.
SILL s.n. Zăcământ de roci magmatice intruzive, care se prezintă sub forma unor spaţii lamelare umplute cu topituri magmatice. [Scris şi: sil] – Din fr. sill.
SILMANAL s.n. Aliaj feromagnetic pe bază de argint, mangan şi aluminiu cu proprietatea de menţinere a magnetismului permanent, oricare ar fi acţiunea câmpurilor magnetice ale altor magneţi. – Din germ. Silmanal.
SILNIC, -Ă, silnici, -ce, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. Care se face în silă, de nevoie; care este impus, forţat, silit2 (1). ** Muncă silnică = pedeapsă judiciară grea, care se aplică pentru fapte penale grave, constând din închisoare şi muncă forţată (în ocnele de sare). * Care este ilegal. 2. Greu de suportat, apăsător, penibil. 3. Care este nenatural; forţat. 4. Dificil, greoi, anevoios. * (Rar) Silit2 (2). II. S.m. şi f. (Rar la f.) Numele a două plante erbacee din familia labialelor, cu tulpina târâtoare, cu flori albastre sau violete, ale căror flori şi frunze se întrebuinţează în medicina populară (Glechoma hederaceum şi hirsutum). – Din sl. silînîků.
SILNICI, silnicesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A constrânge, a forţa, a sili pe cineva să facă ceva; a aplica forţa, violenţa. * Fig. A stâlci, a poci. – Din silnic.
SILNICIE, silnicii, s.f. 1. Constrângere, oprimare, violenţă; abuz, samavolnicie; silă (2). 2. (Înv.) Putere, forţă. – Silnic + suf. -ie.
SILNICIT, -Ă, silniciţi, -te, adj. (Rar) Constrâns, forţat; oprimat. – V. silnici.
SILOGISM, silogisme, s.n. Raţionament deductiv care conţine trei judecăţi legate între ele astfel încât cea de-a treia judecată, care reprezintă o concluzie, se deduce din cea dintâi prin intermediul celei de-a doua. – Din fr. syllogisme, lat. syllogismus.
SILOGISTIC, -Ă, silogistici, -ce, adj. Care aparţine silogismului, privitor la silogism. * (Substantivat, f.) Parte a logicii formale care se ocupă cu studiul silogismelor. – Din fr. syllogistique, lat. syllogisticus.
SILON, siloane, s.n. Fibră textilă poliamidică folosită la fabricarea unor confecţii. – Denumire comercială.
SILOXID s.m. Varietate de sticlă de cuarţ folosită la fabricarea vaselor de laborator. – Siliciu + oxid.
SILOZ, silozuri, s.n. Construcţie de mari dimensiuni înzestrată cu instalaţii speciale de uscare, de transport etc care serveşte la depozitarea şi păstrarea pe termen lung a unor cantităţi mari de produse agricole sau de alte materiale. * Amenajare pentru însilozarea porumbului sau a altor plante destinate conservării prin murare; loc, groapă, şanţ etc. unde se pune la macerat nutreţul pentru vite; p. ext. depozit de furaje macerate. * (Adjectival) Care este pus la macerat într-o groapă, într-un şanţ etc. special amenajate. Porumbul siloz. – Din it. silos, germ. Silo.
SILUETĂ, siluete, s.f. 1. Imagine, înfăţişare reală (şi oarecum neclară în amănuntele ei) a unei fiinţe, a unui lucru etc., de obicei proiectate (ca o

umbră) pe un fond mai luminos; p. ext. fiinţă sau lucru astfel proiectate. * Personaj abia schiţat într-o operă literară. 2. Talie zveltă şi bine proporţionată a unei persoane; corp zvelt, suplu, bine proporţionat al unei persoane; p. gener. talie; corp. ** Expr. (Fam.) A face siluetă = a deveni zvelt; a slăbi. 3. Desen unicolor, de obicei negru, lucrat în creion, în tuş sau decupat din hârtie, pânză etc. reprezentând contururile unei fiinţe sau ale unui lucru pe un fond de altă culoare. 4. Desen special de carton sau de placaj (reprezentând o siluetă (1) de om) pe care sunt fixate ţintele la tir. [Pr.: -lu-e-] – Din fr. silhouette.
SILUI, siluiesc, vb. IV. Tranz. 1. (Astăzi rar) A uza de forţă faţă de cineva sau de ceva; a constrânge, a obliga, a sili (1); a violenta. 2. Spec. A necinsti, a viola o femeie, o fată. 3. Fig. A încălca, a nesocoti; a denatura, a falsifica. – Din sl. silovati "a provoca".
SILUIRE, siluiri, s.f. Acţiunea de a silui şi rezultatul ei; constrângere, silnicie; spec. (înv.) violare (a unei femei, a unei fete). * Fig. Denaturare, falsificare; folosire abuzivă, nerecomandabilă. – V. silui.
SILUIT, -Ă, siluiţi, -te, adj. Forţat, silit, violentat. – V. silui.
SILUMIN s.n. Aliaj de aluminiu cu siliciu şi cu alte adaosuri, din care se toarnă unele piese rezistente la coroziune sau la temperaturi înalte. – Din fr. silumin.
SILUMINIT s.n. Material izolant fabricat din aluminiu şi siliciu, foarte rezistent. – Din silumin.
SILUR, siluri, s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina verticală, dintre care una cu florile de culoare albastru-deschis cu linii violete şi cu o pată galbenă la mijloc (Euphrasia stricta), iar cealaltă cu flori albe, cu linii violete şi cu o pată galbenă la mijloc (Euphrasia rostkoviana). – Din germ. Silur.
SILURIAN, -Ă, silurieni, -e, s.n., adj. 1. S.n. A treia perioadă a erei paleozoice care se caracterizează prin sedimentări de calcar, de gresie, de şisturi argiloase, prin apariţia primelor plante terestre şi prin dezvoltarea nevertebratelor marine. ** (Adjectival) Perioada (sau era) siluriană. 2. S.n. Sistem de straturi geologice din silurian (1). 3. Adj. Care aparţine silurianului (1), care datează din această perioadă; care este caracteristic, propriu silurianului (1, 2); siluric. [Pr.: -ri-an] – Din fr. silurien.
SILURIC, -Ă, silurici, -ce, adj. Silurian (3). – Din germ. silurisch.
SILVAN, silvani, s.m. Fiecare dintre divinităţile romane considerate drept protectoare ale pădurilor, imaginate cu o faţă bestială, cu corpul păros şi cu picioare şi coarne de ţap. – Din lat. silvanus, fr. sylvain.
SILVANER s.m. Soi de viţă de vie cu ciorchini de mărime mijlocie, cu boabe albe dese. – Din germ. Silvaner.
SILVANIT s.n. Minereu de aur şi de argint, moale, cu luciu metalic, de culoare argintie-cenuşie, cristalizat în sistemul monoclinic. – Din germ. Sylvanit, fr. sylvanite.
SILVĂ, silve, s.f. (Iar) Pădure. – Din lat. silva.
SILVESTRU, -Ă, silveştri, -stre, adj. (Livr.) 1. Păduros; sălbatic. 2. Care este specific regiunilor sau locuitorilor din regiunile păduroase. – Din lat. silvester, -tris.
SILVIC, -Ă, silvici, -ce, adj. Care aparţine pădurii sau silviculturii, privitor la pădure sau la silvicultură; care activează în domeniul silviculturii; forestier. * (Substantivat, m.) Persoană care lucrează în domeniul silviculturii. – Silvă + suf. -ic.
SILVICOL, -Ă, silvicoli, -e, adj. Care ţine de silvicultură, privitor la silvicultură. * (Despre plante) Care creşte (mai ales) în pădure. – Din fr. sylvicole.

SILVICULTOR, -OARE, silvicultori, -oare, s.m. şi f. Lucrător specializat în silvicultură; inginer silvic; specialist în silvicultură. – Din fr. sylviculteur.
SILVICULTURĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul culturii, amenajării şi exploatării pădurilor; ramură a economiei forestiere care cuprinde amenajarea şi protecţia patrimoniului forestier, asigurând materia primă pentru industria forestieră. – Din fr. sylviculture.
SILVIE, silvii, s.f. Nume dat mai multor păsări care se caracterizează prin cioc scurt şi turtit, cu peri la colţuri, prin picioare puternice, aripi ascuţite şi coada retezată (Sylva). ** Silvie de ţărm (sau de ţărmuri, mătăsoasă) = pasăre cu gâtul alb pătat cu gri, care scoate un sunet caracteristic şi trăieşte în zăvoaiele din preajma râurilor (Locustella fluviatilis). Silvie de mlaştină (sau mătăsoasă) = pasăre de culoare brună-roşiatică pe partea superioară şi albă pe partea inferioară (Cettia cetti). – Din lat. Sylva, numele ştiinţific al păsării.
SILVIN s.n. v. silvină.
SILVINĂ s.f. Clorură naturală de potasiu, cristalizată în sistemul cubic. [Var.: silvín s.n.] – Din fr. sylvine.
SILVINIT s.n. Amestec natural de silvină şi sare gemă, care se găseşte în unele zăcăminte de săruri de potasiu şi este întrebuinţat ca îngrăşământ agricol. – Din fr. sylvinite.
SILVO- Element de compunere însemnând "de pădure" care serveşte la formarea unor substantive. – Din lat. silva.
SILVOAMELIORAŢII s.f. pl. Ansamblu de procedee şi de lucrări pentru îmbunătăţirea regimului hidrologic, pentru prevenirea şi combaterea degradării solurilor pe terenurile patrimoniului forestier. [Pr.: -vo-a-] – Silvo- + amelioraţii.
SILVOBIOLOGIC, -Ă, silvobiologici, -ce, adj. Referitor la silvobiologie, de silvobiologie. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. sylvo – biologique.
SILVOBIOLOGIE s.f. Ramură a silviculturii care studiază procesele şi legile de viaţă ale pădurii. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. sylvo-biologie.
SILVOLOGIC, -Ă, silvologici, -ce, adj. Referitor la silvologie, de silvologie. – Din fr. sylvologique.
SILVOLOGIE s.f. Domeniu de cercetare care studiază pădurea ca fenomen natural. – Din fr. sylvologie.
SILVOMECANIZARE s.f. Tehnică a exploatării pădurilor cu mijloace mecanice. – Silvo- + mecanizare.
SILVOSTEPĂ, silvostepe, s.f. Zonă de tranziţie între pădure şi stepă, în care predomină vegetaţia ierboasă şi arborii scunzi şi rari; antestepă. [Scris şi: silvo-stepă] – Silvo- + stepă.
SILVOTEHNICĂ s.f. Parte a silviculturii care se ocupă cu tehnica creării şi a creşterii arboreturilor în vederea realizării obiectivelor economiei forestiere. – Silvo- + tehnică.
SILVOTUNDRĂ, silvotundre, s.f. Regiune din sudul tundrei în care tundra alternează insule de pădure. – Silvo- + tundră.
SIMA s.f. Înveliş intern al Pământului alcătuit în special din compuşi ai siliciului şi ai magneziului. – Din fr. sima.
SIMANDICOS, -OASĂ, simandicoşi, -oase, adj. 1. (Despre oameni; astăzi fam. şi adesea peior.) De vază1, distins, respectabil, ilustru, important. * (Despre atitudini ale oamenilor, p. ext. despre lucruri) Care corespunde gusturilor alese, care satisface pretenţii rafinate, deosebite. 2. (Înv.; despre sume, cantităţi etc.) Considerabil, mare, important. – Din ngr. simandikós.
SIMANDRĂ, simandre, s.f. (Înv.) Un fel de toacă de metal sau de lemn atârnată la intrarea unei biserici, a unei mănăstiri, în clopotniţă etc., în care

se loveşte cu un ciocan pentru a se anunţa începerea slujbei. – Din fr. simandre.
SIMBIONT, simbionţi, s.m. Fiecare dintre organismele care trăiesc în simbioză; simbiot. [Pr.: -bi-ont] – Din germ. Symbiont.
SIMBIOT, simbioţi, s.m. (Biol.) Plantă sau animal care trăieşte în simbioză. [Pr.: -bi-ot] – Din fr. symbiote.
SIMBIOTIC, -Ă, simbiotici, -ce, adj. Care se referă la simbioză sau la simbioţi, privitor la simbioză sau la simbioţi; care trăieşte în simbioză, caracterizat prin simbioză. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. symbiotique.
SIMBIOZĂ, simbioze, s.f. Formă de convieţuire reciproc avantajoasă între două specii diferite de organisme. [Pr.: -bi-o-] – Din fr. symbiose.
SIMBOL, simboluri, s.n. 1. Semn, obiect, imagine etc. care reprezintă indirect (în mod convenţional sau în virtutea unei corespondenţe analogice) un obiect, o fiinţă, o noţiune, o idee, o însuşire, un sentiment etc. * (În literatură şi în artă) Procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească şi care înlocuieşte o serie de reprezentări. 2. Spec. Semn convenţional sau grup de semne convenţionale folosit în ştiinţă şi tehnică şi care reprezintă sume, cantităţi, operaţii, fenomene, formule etc. ** Simbol matematic = semn care reprezintă noţiuni, obiecte sau operaţii matematice. Simbol chimic = mod convenţional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor şi a ecuaţiilor chimice. 3. (Bis.; în sintagma) Simbolul credinţei = rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creştine; crezul. [Acc. şi: símbol, – Pl. şi: (rar) simboale] – Din lat. symbolum, fr. simbole, germ. Symbol.
SIMBOLIC, -Ă, (1) simbolici, -ce, adj., (2, 3, 4) s.f. 1. Adj. Care constituie un simbol (1); care are caracter de simbol, exprimat printr-un simbol, care serveşte de simbol; care nu are eficacitate sau valoare în sine, ci prin ceea ce simbolizează. 2. S.f. Ansamblu de simboluri; exprimare (a unor idei sau a unor sentimente) prin simboluri; semnificaţie simbolică (1); simbolistică. 3. S.f. Teorie generală asupra simbolurilor (în care noţiunile logice şi raporturile dintre ele sunt înlocuite prin semne convenţionale). 4. S.f. Ramură a teologiei consacrată studiului comparativ al simbolurilor de credinţă ale diferitelor confesiuni. – Din fr. symbolique, lat. symbolicus, germ. symbolisch, Symbolik.
SIMBOLISM s.n. 1. Sistem de simboluri (1), reprezentare prin simboluri. * Spec. Totalitate a simbolurilor proprii unei religii; reprezentare a dogmelor, a preceptelor religioase prin simboluri (1). 2. Curent în literatura şi arta universală, constituit în Franţa la sfârşitul sec. XIX, potrivit căruia valoarea fiecărui obiect şi fenomen din lumea înconjurătoare poate fi exprimată şi descifrată cu ajutorul simbolurilor; mod de exprimare, de manifestare propriu acestui curent. ** Simbolism fonetic = capacitate a structurii fonetice a unui cuvânt sau a unui grup de sunete de a sugera sau de a întări noţiunea pe care o desemnează sau o anumită atitudine faţă de ea; legătură dintre un sunet sau un grup de sunete şi o anumită idee. – Din fr. symbolisme.
SIMBOLIST, -Ă, simbolişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (Rar la f.) Poet, literat, artist care aparţine simbolismului (2); adept al simbolismului. 2. Adj. Care aparţine simbolismului, privitor la simbolism, caracteristic simbolismului. – Din fr. symboliste.
SIMBOLISTICĂ s.f. (Livr.) Simbolică (2). – Simbol + suf. -istică.
SIMBOLIZA, simbolizez, vb. I. Tranz. A fi simbolul (1) a..., a constitui un simbol; a exprima, a reprezenta printr-un simbol. – Din fr. symboliser.
SIMBOLIZARE, simbolizări, s.f. Acţiunea de a simboliza şi rezultatul ei; reprezentare, în artă şi în literatură, a unei noţiuni, a unei idei sau a unui

sentiment printr-un simbol. * (În diverse ştiinţe) Reprezentare printr-un semn convenţional sau printr-o cifră. – V. simboliza.
SIMBOLIZATOR, -OARE, simbolizatori, -oare, adj. Care simbolizează; care are valoare de simbol (1). – Simboliza + suf. -tor.
SIMBOLOGIE s.f. Domeniu care studiază şi explică simbolurile. – Din engl. symbology.
SIMBRIAŞ, -Ă, simbriaşi, -e, s.m. şi f. (Pop. şi fam.; rar la f.) Salariat. [Pr.: -bri-aş] – Simbrie + suf. -aş.
SIMBRIE, simbrii, s.f. 1. (Pop.) Răsplată în bani (sau în natură) care se dădea unei persoane angajate pentru un timp în serviciul cuiva; salariu, leafă. ** Expr. A fi (sau a intra, a se tocmi etc.) slugă fără simbrie = a munci (din greu) pentru cineva fără nici un profit material. * Spec. Soldă pe care o primeau soldaţii mercenari. * Recompensă, răsplată (materială sau morală). 2. (Reg.) Slujbă plătită cu simbrie (1). 3. (Înv. şi reg.) Arendă; chirie; plată dată pentru arendă sau chirie. – Sâmbră + suf. -ie.
SIMBRIOARĂ, simbrioare, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui simbrie (1). [Pr.: -bri-oa-] – Simbrie + suf. -oară.
SIMEDIANĂ, simediene, s.f. Dreaptă care trece printr-un vârf al unui trunghi şi este simetrica medianei în raport cu bisectoarea interioară dusă prin acelaşi vârf al triunghiului. [Pr.: -di-a-] – Din fr. symédiane.
SIMEN s.m. v. seimen.
SIMETRIC, -Ă, simetrici, -ce, adj. 1. (Despre lucruri sau forme) Care prezintă simetrie (1), care se caracterizează prin simetrie, ale cărui părţi sunt aşezate cu simetrie; (despre elemente care alcătuiesc un tot) care este aşezat într-o anumită ordine; cu simetrie (1). 2. Spec. (Mat.; despre două puncte aparţinând aceleiaşi figuri geometrice sau la două figuri diferite; p. ext. despre două figuri geometrice) Care prezintă simetrie (2). * (Substantivat, n. şi f.) Dreaptă sau punct aşezat în simetrie cu altă dreaptă sau cu alt punct. * Funcţie simetrică = funcţie a mai multor variabile care nu se schimbă, orice permutări ar suferi aceste variabile. – Din fr. symétrique.
SIMETRIE, simetrii, s.f. 1. Proprietate a unui ansamblu spaţial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente şi de a prezenta, pe această bază, anumite regularităţi; proporţionalitate, concordanţă, armonie între părţile unui tot, între elementele unui ansamblu etc.; distribuţie egală, regulată, armonioasă a părţilor unui tot, a elementelor unui ansamblu; corespondenţă exactă (ca formă, poziţie etc.) între părţile (opuse ale) unui tot. 2. Spec. Proprietate a două puncte aparţinând aceleiaşi figuri geometrice sau la două figuri diferite de a fi aşezate la aceeaşi distanţă de un plan, de o dreaptă sau de un punct; proprietate corespunzătoare a două figuri geometrice; proprietate a două figuri geometrice de a se suprapune exact. – Din lat. symmetria, fr. symétrie.
SIMETRIZARE s.f. Stabilire de simetrii. – După fr. symétrisation.
SIMEZĂ, simeze, s.f. 1. Panou pe care se aşază sau care susţine tabloul într-o galerie de pictură. 2. (Arh.) Mulură la partea de sus a unei cornişe. – Din fr. cimaise.
SIMFER s.n. Material feromagnetic constituit din pulbere de metal feromagnetic înglobată într-un material izolant. – Din germ. Simfer.
SIMFIZA, pers. 3 simfizează, vb. I. Refl. (Med.) A se produce o simfiză (2). – Din simfiză.
SIMFIZĂ, simfize, s.f. 1. (Anat.) Tip de articulaţie între două oase caracterizat printr-o mobilitate redusă. 2. (Med.) Alipire, prin aderenţe, a două membrane seroase care în mod normal se află separate. – Din fr. symphyse.

SIMFONIC, -Ă, simfonici, -ce, adj. 1. (Despre creaţii muzicale) Care aparţine simfoniei (1), privitor la simfonie; care are însuşirile simfoniei. * (Despre orchestre, formaţii etc.) Care execută simfonii (1). 2. Fig. Armonios, melodios, plăcut (ca o simfonie 1). – Din fr. symphonique.
SIMFONIE, simfonii, s.f. 1. (În trecut) Ansamblu de sunete consonante sau de sunete muzicale; compoziţie muzicală instrumentală (cu solişti, cor); (sens curent) compoziţie muzicală amplă pentru orchestră, care cuprinde de obicei trei sau patru părţi. ** Simfonie concertantă = compoziţie muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei şi a concertului instrumental. 2. Fig. Ansamblu (armonios) de elemente care concură la producerea unui anumit efect; spec. îmbinare armonioasă de culori. – Din lat. symphonia, fr. symphonie.
SIMFONIETĂ, simfoniete, s.f. Lucrare muzicală orchestrală de dimensiuni reduse care păstrează caracteristicile de gen şi de construcţie ale simfoniei (1). [Pr.: -ni-e-] – Din fr. sinfonietta.
SIMFONISM s.n. Totalitatea principiilor care stau la baza creaţiei simfonice şi a muzicii instrumentale în general. – Simfonie + suf. -ism.
SIMFONIST, -Ă, simfonişti, -ste, s.m. şi f. Compozitor de muzică simfonică. – Din fr. simphoniste.
SIMIAN, simieni, s.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate cu encefalul foarte dezvoltat, orbita separată de cavitatea temporală, o pereche de mamele pectorale şi faţa expresivă (Simioidea); (şi la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. [Pr.: -mi-an] – Din fr. simien.
SIMIGERIE, simigerii, s.f. Local (prevăzut cu un cuptor de brutărie) în care se fac şi se vând simiţi, covrigi, plăcinte. – Simigiu + suf. -ărie.
SIMIGIU, simigii, s.m. Persoană care face sau vinde simiţi, covrigi, plăcinte. – Din tc. simitçi.
SIMILAR, -Ă, similari, -e, adj. De aceeaşi natură, de acelaşi fel; asemănător, analog. – Din fr. similaire.
SIMILARITATE s.f. Faptul de a fi similar. – Din fr. similarité.
SIMILE adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Cu aceeaşi intensitate, cu aceeaşi nuanţă ca mai înainte. [Pr.: si-] – Cuv. it.
SIMILI- Element de compunere însemnând "asemănător", "la fel" care serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. simili÷.
SIMILIDIAMANT, similidiamante, s.n. Sticlă sintetică folosită la imitarea diamantelor. [Pr.: -di-a-] – Din fr. similidiamant.
SIMILIGRAVURĂ, similigravuri, s.f. Procedeu tehnic de gravură foto prin care se obţin clişee pentru tipar înalt, împărţite în puncte; (concr.) clişeu obţinut prin acest procedeu. – Din fr. similigravure.
SIMILIPIATRĂ s.f. Material artificial de construcţie folosit pentru executarea tencuielilor şi care, în forma finală, capătă aspectul pietrei naturale. – Simili- + piatră (după fr. similipierre).
SIMILITUDINE, similitudini, s.f. 1. Potrivire, asemănare, identitate (între două lucruri sau două acţiuni). 2. (Fiz.; Tehn.) Proprietate a două fenomene de a putea fi puse într-o corespondenţă parţială sau totală, astfel încât valorile mărimilor caracteristice unuia dintre fenomene să poată fi obţinute, printr-un calcul relativ simplu, din valorile cunoscute ale mărimilor corespondente caracteristice celuilalt fenomen. 3. (Mat.) Asemănare. – Din fr. similitude, lat. similitudo, -inis.
SIMINIC s.m. v. siminoc.
SIMINICHIE, siminichii, s.f. Numele a două specii de arbuşti mici din familia leguminoaselor, cu flori galbene, ale căror frunze şi fructe uscate se întrebuinţează ca purgativ şi ca diuretic (Cassia acutifolia şi angustifolia); p.

restr. (colectiv) frunzele (sau fructele) uscate ale acestei plante. – Din tc. senameki.
SIMINOC, siminoci, s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori mici, galbene, dispuse în capitule, care îşi păstrează culoarea şi aspectul natural şi după ce se usucă (Helichrysum arenarium). [Var.: siminíc s.m.] – Cf. ucr. semenjak.
SIMIT, simiţi, s.m. Un fel de covrig turtit făcut din cocă mai moale decât a covrigilor obişnuiţ, presărat cu seminţe de susan. – Din tc. simit.
SIMMENTHAL s.n. Rasă de taurine originară din Elveţia, având greutatea de 700 – 1000 kg şi o mare producţie de lapte. [Pr.: zimăntal] – Din n. pr. Simmenthal. Cf. fr. [race du] Simmental.
SIMONIAC, simoniaci, s.m. Persoană care se face vinovată de simonie. [Pr.: -ni-ac] – Din fr. simoniaque.
SIMONIE s.f. Trafic cu lucruri considerate de biserică drept bunuri spirituale, sfinte şi pedepsit cu excomunicarea, caterisirea etc. – Din fr. simonie.
SIMPATECTOMIE, simpatectomii, s.f. (Med.) Ablaţiune a ganglionilor sau a fibrelor nervoase ale sistemului simpatic. – Din fr. sympathecomie.
SIMPATETIC, -Ă, simpatetici, -ce, adj. Care provoacă stări sufleteşti (tainice); sugestiv. – Din germ. sympathetisch.
SIMPATIC, -A, simpatici, -ce, adj. 1. Care inspiră simpatie; plăcut, atrăgător. 2. (Înv.) Care dă dovadă de simpatie, plin de simpatie. * (Rar) Favorabil, avantajos. 3. (În sintagma) Cerneală simpatică = cerneală incoloră, care devine vizibilă numai la căldură sau prin tratarea cu diferite soluţii speciale (şi care se întrebuinţează pentru a scrie texte secrete). 4. (Anat.; în sintagmele) Sistem servos simpatic sau (substantivat) marele simpatic = sistem nervos format din ganglioni şi din fibre nervoase care reglează, sub controlul scoarţei cerebrale, funcţiile glandelor şi ale organelor interne. Ganglioni (sau nervi etc.) simpatici = ganglioni (sau nervi etc.) care fac parte din sistemul nervos simpatic. – Din fr. sympathique.
SIMPATICOLITIC, -Ă, simpaticolitici, -ce, adj., s.n. (Medicament, substanţă) care paralizează sistemul nervos simpatic. – Din fr. sympathicolytique.
SIMPATICOMIMETIC, -Ă, simpaticomimetici, -ce, adj., s.n. (Medicament) care excită sistemul nervos simpatic. – Din fr. sympathicomimétique.
SIMPATICOTOMIE, simpaticotomii, s.f. Intervenţie chirurgicală constând în secţionarea şi îndepărtarea unei părţi a lanţului ganglionar simpatic. – Din fr. sympathicotomie.
SIMPATICOTONIE s.f. Stare de dezechilibru a funcţiunii sistemului nervos vegetativ cauzată de exagerarea activităţii sistemului nervos simpatic. – Din fr. sympathicotonie.
SIMPATIE, simpatii, s.f. 1. Atracţie, înclinare, afinitate pe care cineva o simte faţă de o persoană sau pe care o inspiră cuiva; afecţiune; p. ext. obiectul acestui sentiment. * Aprobare; ataşament; devotament. 2. (Fam.) Persoană faţă de care cineva simte afecţiune sau dragoste. 3. (Med.) Legătură, raport dintre (două) organe simetrice care face ca, atunci când unul este afectat, să sufere şi celălalt. Ochii sunt organe care se îmbolnăvesc prin simpatie. – Din fr. sympathie, lat. sympathia.
SIMPATINĂ s.f. Substanţă secretată de terminaţiile fibrelor nervoase ale sistemului nervos simpatic, care mediază chimic acţiunea acestuia. – Din fr. sympathine.
SIMPATIZA, simpatizez, vb. I. 1. Tranz. A avea sentimente de simpatie (1) faţă de cineva. ** Refl. recipr. Se simpatizează de multă vreme. 2. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. "cu") A împărtăşi ideile, sentimentele cuiva, a

avea aceleaşi aspiraţii, aceleaşi idealuri, aceleaşi convingeri cu cineva; a fi de partea unei grupări politice sau a unei mişcări (cunoscându-i şi împărtăşindu-i principiile, acţiunile etc.). – Din fr. sympathiser.
SIMPATIZANT, -Ă, simpatizanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care împărtăşeşte ideile, sentimentele şi aspiraţiile unei grupări politice, artistice, ale unei asociaţii sportive etc., fără a fi membrul ei. – Din fr. sympathisant.
SIMPATOLOGIC, -Ă, simpatologici, -ce, adj. (Med.) Referitor la simpatologie, de simpatologie. – Din fr. sympathologique.
SIMPATOLOGIE s.f. (Med.) Studiu al reacţiilor simpatice (4) fiziologice sau patologice. – Din fr. sympathologie.
SIMPATRIOT, simpatrioţi, s.m. (Grecism înv.) Compatriot. [Pr.: -tri-ot] – Din ngr. simpatriótis.
SIMPETALĂ, simpetale, adj. (Bot.; despre flori) Care are corola cu petale unite între ele. – Din germ. sympetal.
SIMPLAMENTE adv. (Rar) Pur şi simplu; propriu-zis. – Din fr. simplament (după simplu).
SIMPLEX s.n. 1. Sistem de telecomunicaţii care asigură legătura bilaterală simultană între două posturi. 2. Ţesătură din tricot cu ambele părţi lucrate pe faţă. -Din fr. simplex.
SIMPLICITATE s.f. Simplitate. – Din fr. simplicité, lat. simplicitas, -atis.
SIMPLIFICA, simplific, vb. I. Tranz. A face să fie (mai) simplu (1, 2). * A reduce o ecuaţie sau o fracţie printr-un divizor comun; a transforma o egalitate într-o altă egalitate echivalentă cu formă mai simplă. – Din lat. simplificare, fr. simplifier.
SIMPLIFICARE, simplificări, s.f. Acţiunea de a simplifica şi rezultatul ei; simplificaţie. – V. simplifica.
SIMPLIFICAT, -Ă, simplificaţi, -te, adj. 1. Care a devenit (mai) simplu (1, 2). 2. (Despre funcţii şi expresii algebrice) Asupra căruia s-a efectuat operaţia de reducere la un divizor comun; redus. – V. simplifica.
SIMPLIFICATOR, -OARE, simplificatori, -oare, adj. Care simplifică. – Din fr. simplificateur.
SIMPLIFICAŢIE, simplificaţii, s.f. (Rar) Simplificare. – Din fr. simplification.
SIMPLISM s.n. Însuşirea de a fi simplu sau simplist; mod unilateral şi superficial de a considera lucrurile; judecată a omului simplist (2); nivel intelectual scăzut. -Din fr. simplisme.
SIMPLIST, -Ă, simplişti, -ste, adj. 1. (Despre concepţii, raţionamente, metode etc.) Care consideră lucrurile superficial, unilateral, neglijând uneori aspectele esenţiale. 2. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este lipsit de complicaţii şi de subtilităţi intelectuale; care judecă în mod simplist (1) sau face dovada unei astfel de judecăţi. – Din fr. simpliste.
SIMPLITATE s.f. 1. Însuşirea de a fi simplu; lipsă de formalitate, de complicaţii; p. ext. lipsă de artificialitate, de afectare, de prefăcătorie; simplicitate. * Lipsă de podoabe inutile şi căutate, de rafinament artificial (într-o operă de artă). 2. Credulitate, naivitate. * Însuşire a unei persoane de a se purta natural, liber, firesc; naturaleţe. – Simplu + suf. -itate.
SIMPLON, simploane, s.n. Numele unui tren internaţional rapid. – Din fr. Simplon.
SIMPLU, -Ă, simpli, -e, adj. 1. Care este format dintr-un singur element sau din câteva elemente omogene; care nu se poate împărţi în elemente de natură diferită; care nu este amestecat. ** Floare simplă = floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale şi un rând de stamine. Frunză simplă = frunză alcătuită dintr-un singur limb. (Gram.) Timp simplu = timp verbal

care se conjugă fără ajutorul verbelor auxiliare. (Gram.) Perfect simplu = timp verbal simplu al modului indicativ care exprimă o acţiune trecută, terminată de curând. 2. Care este lipsit de artificialitate, care nu este prefăcut; p. ext. care nu este complicat sau încărcat, care nu prezintă dificultăţi, care este uşor de făcut, de înţeles, de rezolvat. 3. Care este într-un singur plan; care se întâmplă o singură dată. * (Sport; despre o partidă) Care are loc între doi adversari; în care confruntarea are loc între adversari individuali. 4. Lipsit de podoabe, modest. * Care este inferior ca preţ sau calitate; p. ext. fără valoare. 5. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de rafinament, de afectare sau de prefăcătorie; sincer, cinstit. * Lipsit de cultură; p. ext. (peior.) necioplit, bădăran. 6. (Precedând numele, înlocuieşte un adverb) Numai, doar; nimic mai mult; sadea, curat. ** Expr. (Fam.) Simplu ca bună ziua = foarte simplu. Simplu muritor = om obişnuit. – Din fr. simple.
SIMPODIU, simpodii, s.n. Tip de ramificaţie a tulpinii în care mugurele terminal dispare şi creşterea în lungime a axului se produce prin mugurele axilar imediat inferior. – Din fr. sympode.
SIMPOZION, simpozioane, s.n. 1. (În antichitate) Continuare a unui banchet cu cântece, dansuri şi discuţie variate. 2. Discuţie organizată, pe baza unor scurte expuneri asupra unei teme literare, filozofice, ştiinţifice etc. de actualitate, purtate de câţiva vorbitori în faţa şi cu participarea publicului. [Pr.: -zi-on, – Acc. şi: simpozión] – Din ngr. simpósion, germ. Symposion.
SIMPTOM, simptome, s.n. Manifestare, tulburare funcţională sau senzaţie anormală resimţite de o fiinţă şi care pot indica prezenţa unei boli. * Fig. Semn, indiciu al unei stări anormale, individuale sau sociale. [Pl. şi: simptoame] – Din fr. symptôme.
SIMPTOMATIC, -Ă, simptomatici, -ce, adj. Care indică existenţa unei stări patologice în organism; care este simptomul acestei stări patologice; care se referă la simptom. ** Tratament simptomatic = tratament care urmăreşte vindecarea unei boli prin înlăturarea simptomelor şi nu a cauzelor care o provoacă. * Fig. Care indică existenţa unei anumite stări de lucruri; semnificativ. – Din fr. symptomatique.
SIMPTOMATOLOGIC, -Ă, simptomatologici, -ce, adj. Care ţine de simptomatologie, privitor la simptomatologie. – Din fr. symptomatologique.
SIMPTOMATOLOGIE, simptomatologii, s.f. Totalitate a manifestărilor clinice şi de laborator ale unei boli, care permit diagnosticarea bolii respective şi diferenţierea ei de alte afecţiuni; parte a medicinii care studiază simptomele bolilor; semiologie. – Din fr. symptomatologie.
SIMTIMENT s.n. v. sentiment.
SIMŢ, simţuri, s.n. 1. Facultate a oamenilor şi a animalelor de a percepe impresii din lumea exterioară cu ajutorul unor organe specifice; funcţiune a organismului prin care acesta recepţionează şi prelucrează o anumită categorie de stimuli externi sau interni; simţire. ** Organe de simţ = organe periferice ale percepţiei senzoriale. * (Mai ales la pl.) Instinct, pornire senzuală; senzualitate. * Delectare a simţurilor; gust. 2. Capacitate a omului de a înţelege, de a judeca, de a aprecia; înclinare, aptitudine pentru ceva. ** Simţ moral = facultatea de a deosebi binele de rău. Simţ practic = îndemânare în rezolvarea diferitelor chestiuni. – Din simţi (derivat regresiv).
SIMŢĂMÂNT, simţăminte, s.n. Sentiment. [Var.: (înv.) simţimănt s.n.] – Simţi + suf. -ământ (după fr. sentiment).
SIMŢI, simt, vb. IV. 1. Tranz. A avea, prin intermediul organelor de simţ, senzaţia sau percepţia unui lucru, a unui fapt, a unei calităţi, a percepe efectul unei excitaţii; a prezenta sensibilitate. * Refl. A-şi da seama de propria stare

fizică. 2. Tranz. A băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezenţa unei fiinţe sau o acţiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitaţie a simţurilor decât cu ajutorul judecăţii. * (Despre animale) A adulmeca. 3. Tranz. A-şi da seama, a fi conştient, a înţelege, a bănui o acţiune, o situaţie etc., bazându-se atât pe informaţii şi elemente logice, cât şi pe intuiţie, instinct sau legături afective cu altă persoană. * Refl. A fi conştient de o însuşire, de o dispoziţie sau de o stare proprie. ** Expr. A se simţi în stare (de ceva sau să facă ceva) = a se şti, a se socoti, a se crede capabil (de ceva sau să facă ceva). 4. Refl. A avea, a da dovadă de bun-simţ; a fi un om simţit (2). 5. Tranz. A fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoţie etc.; a fi mişcat, impresionat, tulburat de ceva. ** Expr. A simţi lipsa (cuiva sau a ceva) = a suferi din cauză că cineva sau ceva lipseşte. A simţi nevoia să... = a dori să... * A avea impresia că..., a încerca sentimentul că... ** Expr. (Refl.) A se simţi la (sau în) largul lui sau (ca) acasă (la el) = a încerca un sentiment plăcut, a avea impresia că se află într-un mediu familiar, înconjurat de lucruri sau de oameni cunoscuţi; a fi familiarizat cu ceva; a nu fi stânjenit sau jenat de nimic; a se simţi bine. * Refl. (Înv.) A se resimţi de pe urma efectelor produse de un factor extern, de o situaţie etc. [Prez. ind. şi: (reg.) simţesc, simţ] – Lat. sentire.
SIMŢIBILITATE s.f. (Rar) Sensibilitate. – Din simţi (după fr. sensibilité).
SIMŢICIUNE s.f. (Înv.) Sensibilitate; sentiment, simţire (2). – Simţi + suf. -iciune.
SIMŢIMÂNT s.n. v. simţământ.
SIMŢIMÂNTALISM, simţimântalisme, s.n. (Înv.) Sentimentalism. – Din simţământ (după fr. sentimentalisme).
SIMŢIRE, simţiri, s.f. 1. Faptul de a simţi; sensibilitate (1). 2. Trăire afectivă, afect, sentiment. 3. Stare normală a organismului în care omul este pe deplin conştient de ceea ce se petrece în jurul lui, fiind stăpân pe simţurile şi pe facultăţile lui intelectuale. ** Loc. adj. Fără simţire = fără cunoştinţă; leşinat. ** Expr. A-şi pierde simţirea (sau simţirile) = a leşina. A-şi veni în simţire (sau în simţiri) = a-şi reveni din leşin; a-şi veni în fire; a-şi recăpăta stăpânirea de sine. * (Rar) Simţ (1). 4. (Înv. şi pop.; şi în sintagma "simţire de sine") Bun-simţ, bună-cuviinţă. – V. simţi.
SIMŢIT, -Ă, simţiţi, -te, adj. 1. Pornit dintr-o stare afectivă puternică, dintr-un sentiment profund; plin de simţire, plin de sensibilitate; p. ext. emoţionant. 2. (Despre persoane) Plin de bun-simţ, cu bun-simţ. – V. simţi.
SIMŢITOR, -OARE, simţitori, -oare, adj. 1. Care este capabil să simtă (5), care se înduioşează, se impresionează uşor, înzestrat cu simţire (2), plin de sensibilitate (1); sensibil, impresionabil, emotiv. 2. (Adesea adverbial) Apreciabil, considerabil, important. A făcut o economie simţitoare. – Simţi + suf. -tor.
SIMŢIVARĂ, simţiveri, s.f. (Reg.) Specie de piţigoi (Parus major). – Simţi + vară.
SIMŢUAL, -Ă, simţuali, -e, adj. (Înv.) Care ţine de simţuri; care se referă la simţuri; senzual. [Pr.: -ţu-al] – Din simţ (după fr. sensuel).
SIMULA, simulez, vb. I. Tranz. A face să pară adevărat ceva ireal; a da, în mod intenţionat, o impresie falsă. * A se preface bolnav, nebun, beat etc. (pentru a obţine un avantaj sau a evita o sancţiune). – Din fr. simuler, lat. simulare.
SIMULACRU, simulacre, s.n. Aparenţă înşelătoare; acţiune simulată; obiect care dă o falsă impresie a realităţii. – Din fr. simulacre, lat. simulacrum.
SIMULANT, -Ă, simulanţi, -te, s.m. şi f. (Rar) Persoană care simulează o boală, o nebunie etc. – Simula + suf. -ant. Cf. fr. simulateur.

SIMULARE, simulări, s.f. Faptul de a simula; prefăcătorie; falsificare; simulaţie. – V. simula.
SIMULAT, -Ă, simulaţi, -te, adj. Care are o aparenţă înşelătoare; făcut în mod intenţionat să dea o impresie falsă. – V. simula.
SIMULATOR, simulatoare, s.n. 1. Sistem tehnic destinat rezolvării ecuaţiilor care caracterizează un anumit obiect sau fenomen. 2. Ansamblu de aparate şi dispozitive care simulează situaţiile posibile într-o activitate, folosit pentru antrenarea şi verificarea reacţiilor operatorilor umani. – Din fr. simulateur.
SIMULAŢIE, simulaţii, s.f. Simulare; spec. (Jur.) folosire de către o persoană a unui înscris constatator al unui act juridic care nu corespunde unei operaţii reale. [Var.: simulaţiúne s.f.] – Din fr. simulation, lat. simulatio, -onis.
SIMULAŢIUNE s.f. v. simulaţie.
SIMULTAN, -Ă, simultani, -e, adj., s.n. 1. Adj. (Despre acţiuni, fenomene şi evenimente) Care are loc în acelaşi timp cu altul sau cu apele; concomitent. 2. S.n. Demonstraţie a unui şahist cu o clasificare superioară care joacă în acelaşi timp cu mai mulţi adversari de categorie inferioară. [Var.: (înv.) simultanéu, -ée adj.] – Din germ. simultan, fr. simultané, lat. simultaneus.
SIMULTANEITATE s.f. Însuşire a unor acţiuni, fenomene sau a unor evenimente de a fi simultane (1); existenţa, producerea mai multor acţiuni în acelaşi timp; coincidenţă în timp; sincronism. [Pr.: -ne-i-] – Din fr. simultanéité.
SIMULTANEU, -EE adj. v. simultan.
SIMUN s.n. Vânt puternic, fierbinte şi uscat, care bate în Sahara şi în Arabia, de la sud la nord. – Din fr. simoun.
SIN1 s.m. invar. (Înv. şi reg.; particulă care precedă prenumele tatălui şi intră în componenţa numelui de familie al copiilor) Fiu, fiul lui... – Din sl. synŭ.
SIN2 s.m. şi n. v. sân.
SINAFIE, sinafii, s.f. Fenomen care se produce atunci când două versuri sunt strâns unite, astfel încât are loc eliziunea de la unul la altul sau acelaşi cuvânt termină un vers şi îl începe pe celălalt. – Din fr. synaphie, ngr. sináfia.
SINAGOGĂ, sinagogi, s.f. Clădire destinată celebrării cultului mozaic; templu, havră. * Organizaţie religioasă la mozaici asemănătoare parohiilor creştine. [Pl. şi: sinagoge] – Din fr. synagogue.
SINALAGMATIC, -Ă, sinalagmatici, -ce, adj. (Despre contracte juridice) Care impune obligaţii reciproce pentru părţile interesate chiar de la data încheierii lor. – Din fr. synallagmatique.
SINALEFĂ, sinalefe, s.f. (Fon.) Fuziune (în timpul pronunţării) a două silabe într-una singură prin eliziune, sinereză sau contracţie. – Din fr. synaléphe, lat. synalaepha.
SINALGIE, sinalgii, s.f. (Med.) Formă a sinesteziei în care o durere se asociază cu altă senzaţie. – Din fr. synalgie.
SINANTROP, sinantropi, s.m. Om fosil descoperit în China, foarte apropiat de pitecantrop (Sinanthropus pechinensis). – Din fr. sinanthrope.
SINAPISM, sinapisme, s.n. Cataplasmă făcută din făină de muştar şi apă, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului cu scopul de a provoca un aflux al sângelui. – Din fr. sinapisme.
SINAPSĂ, sinapse, s.f. (Anat.) Punct de contact între doi neuroni, la nivelul căruia se face transmiterea influxului nervos de la o celulă nervoasă la alta. – Din fr. synapse.
SINAPTIC, -Ă, sinaptici, -ce, adj. (Anat.) De sinapsă. – Din fr. synaptique.
SINARHIE, sinarhii, s.f. Guvernare simultană a mai multor căpetenii, care conduc fiecare câte o parte a unui stat. – Din fr. synarchie.

SINARMONISM s.n. (Fon.) Asimilare progresivă a vocalelor dintr-un cuvânt, întâlnită în limbile turco-tătare; armonie vocalică. – Din fr. synharmonisme.
SINARTROZĂ, sinartroze, s.f. Articulaţie fixă între două oase. – Din fr. synarthrose.
SINAXAR, sinaxare, s.n. Carte care cuprinde pe scurt vieţile sfinţilor. * Calendar creştin în care apar înregistrate numele sfinţilor (pe zile). – Din ngr. sinaxári(on).
SINAXĂ s.f. Nume dat adunărilor primilor creştini. – Din fr. synaxe, ngr. sínaxis.
SINĂLĂU, sinălaie, s.n. (Reg.) Cuţit gros, puţin încovoiat, prevăzut cu două mânere, cu care tăbăcarii curăţă părul de pe piei. – Din magh. szinelö.
SINCARPĂ, sincarpe, adj. (Bot.; despre flori) Cu carpelele unite. – Din fr. syncarpe.
SINCER, -Ă, sinceri, -e, adj. 1. (Despre oameni) Care exprimă întocmai ceea ce gândeşte, care acţionează fără prefăcătorie sau gânduri ascunse; franc, leal, loial; cinstit, deschis. * (Despre sentimente, acţiuni, manifestări ale oamenilor) Care reflectă sau dovedeşte sinceritate (1). 2. Conform cu anumite legi, cu anumite principii; corect. 3. (Rar; despre culori) Curat, pur. – Din fr. sincére, lat. sincerus.
SINCERAMENTE adv. (Rar) În mod sincer. – Din it. sinceramente.
SINCERICĂ s.f. Plantă erbacee mică, cu frunze liniare, cu flori albe-verzui, fără petale, care creşte pe locuri stâncoase şi nisipoase (Scleranthus perennis). – Et. nec.
SINCERITATE, (2) sincerităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi sincer (1); lipsă de prefăcătorie sau de viclenie; franchete, loialitate. ** Loc. adv. Cu sinceritate = în mod sincer (1); din toată inima. 2. (Rar) Confidenţă, confesiune, destăinuire. – Din fr. sincérité, lat. sinceritas, -atis.
SINCHISEALĂ s.f. (Fam.; mai ales în construcţii negative) Grijă, atenţie, consideraţie faţă de cineva sau de ceva. – Sinchisi + suf. -eală.
SINCHISI, sinchisesc, vb. IV. (Fam.; mai ales în construcţii negative). 1. Refl. A-i păsa cuiva de cineva sau de ceva, a lua în seamă ceva sau pe cineva; a nu rămâne indiferent; a se nelinişti, a se îngrijora. 2. Tranz. (Rar) A incomoda, a deranja, a tulbura. – Din ngr. sinhízo.
SINCIPITAL, -Ă, sincipitali, -e, adj. (Anat.) Care ţine de sinciput. – Din fr. sincipital.
SINCIPUT, sincipute, s.n. Parte din osul capului care reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene; creştetul capului. – Din fr., lat. sinciput.
SINCIŢIU, sinciţii, s.n. Masă de protoplasmă care conţine un mare număr de nuclee, provenită din fuziunea mai multor celule sau dintre multiplicare foarte activă a celulelor. – Din fr. syncytium.
SINCLINAL, sinclinale, s.n. (Geol.) Cută a straturilor din scoarţa pământului care prezintă aspectul unei albii cu concavitatea îndreptată în sus. – Din fr. synclinal.
SINCLINORIU, sinclinorii, s.n. (Geol.) Asociaţie de cute în care cele din partea centrală sunt mai coborâte decât cele din părţile laterale. – Din fr. synclinorium.
SINCOPA, sincopez, vb. I. Tranz. şi refl. A face să sufere sau a suferi o sincopă. – Din sincopă. Cf. fr. syncoper.
SINCOPARE, sincopări, s.f. Faptul de a (se) sincopa. – V. sincopa.
SINCOPAT, -Ă, sincopaţi, -te, adj. 1. (Despre muzică, în special despre muzica de jaz) Caracterizat prin folosirea sincopei (2). 2. (Fon.; despre vocale sau

grupuri de vocale neaccentuate) Dispărut în interiorul unui cuvânt prin sincopă (3). – V. sincopa. Cf. syncopé.
SINCOPĂ, sincope, s.f. 1. Încetare subită (momentană sau definitivă) a funcţiei inimii, cu întreruperea respiraţiei şi pierderea sensibilităţii şi a mişcărilor voluntare. 2. (Muz.) Efect ritmic, cu caracter dinamic, obţinut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab anterior. 3. Fenomen fonetic care constă în dispariţia unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvânt. 4. (Rar) Întrerupere, pauză. – Din fr. syncope.
SINCRETIC, -Ă, sincretici, -ce, adj. Care ţine de sincretism, referitor la sincretism. – Din fr. syncrétique.
SINCRETISM, sincretisme, s.n. 1. Îmbinare de elemente eterogene aparţinând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului şi mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferitele arte nu erau încă diferenţiate. 2. (Fil.) Amestec de doctrine filozofice şi religii diferite şi contradictorii care au fost reunite în mod forţat (ignorându-se deosebirile dintre ele). – Din fr. syncrétisme.
SINCRETIST, -Ă, sincretişti, -ste, s.m. şi f. (Rar) Adept al sincretismului. – Din fr. syncrétiste.
SINCROCICLOTRON, sincrociclotroane, s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, mai puternic decât ciclotronul şi având capacitatea de a menţine sincronismul dintre mişcarea particulelor şi variaţia tensiunii acceleratoare prin modificarea frecvenţei acesteia; fazotron. – Din fr. synchrociclotron.
SINCROFAZOTRON, sincrofazotroane, s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, al cărui principiu de funcţionare îmbină elemente ale sincrotronului cu elemente ale fazotronului. – Din fr. synchrophasotron.
SINCRON, -Ă, sincroni, -e, adj. (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Sincronic (1). * (Despre sisteme fizice sau chimice) Care este sediul unor fenomene periodice cu evoluţie sincronică. ** Cameră sincronă = dispozitiv special folosit în cinematografie, în televiziune, pentru înregistrarea simultană a sunetului şi a imaginii. Maşină sincronă = maşină electrică de curent alternativ (monofazat sau trifazat) a cărei turaţie de regim este constantă şi proporţională cu frecvenţa tensiunii la borne. – Din fr. synchrone.
SINCRONIC, -Ă, sincronici, -ce, adj. 1. (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Care există sau se petrec în acelaşi timp; simultan, concomitent, sincron. 2. Care se referă la fapte, fenomene sau evenimente existente sau petrecute în acelaşi timp. ** Tabele sincronice = tabele cronologice ale evenimentelor care au avut loc în acelaşi timp. * (Fiz.; despre evoluţia fenomenélor periodice) Care prezintă sincronism, care se produce în mod sincron. 3. (Despre metode de studiu sau puncte de vedere) Care nu se face în mod istoric; independent de evoluţia istorică; static. – Din fr. synchronique.
SINCRONICITATE s.f. (Rar) Sincronie. – Din engl. synchronicity.
SINCRONIE s.f. Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-o anumită perioadă a istoriei unei limbi. – Din fr. synchronie.
SINCRONISM, sincronisme, s.n. Existenţa în acelaşi timp sau desfăşurarea paralelă a două sau a mai multor fapte, fenomene sau evenimente; simultaneitate. ** Sincronism sonor = simultaneitate a înregistrărilor sonore cu cele ale imaginilor, în cinematografie şi televiziune, realizată cu ajutorul camerei sincrone. – Din fr. synchronisme.

SINCRONISTIC, -Ă, sincronistici, -ce, adj. (Despre scrieri cu caracter istoric) Care studiază sau expune evenimentele în mod sincronic. – Din fr. synchronistique.
SINCRONIZA, sincronizez, vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe acţiuni, fapte sau evenimente, fenomene etc. să se petreacă în acelaşi timp. * A efectua operaţiile necesare pentru ca o maşină sincronă să fie adusă în stare de a funcţiona în paralel cu o reţea electrică de curent alternativ. * A realiza într-un film concordanţa dintre imagine şi sunet; a efectua montarea sincronă a benzii de imagine cu banda de sunet corespunzătoare. – Din fr. synchroniser.
SINCRONIZARE, sincronizări, s.f. Acţiunea de a sincroniza şi rezultatul ei. – V. sincroniza.
SINCRONIZATOR, sincronizatoare, s.n. 1. Aparat cu care se pune în concordanţă pelicula cinematografică pe care este imprimată imaginea cu banda sonoră corespunzătoare. 2. Ansamblu de dispozitive folosit pentru sincronizarea automată a maşinilor sincrone. – Sincroniza + suf. -tor (după fr. synchroniseur).
SINCRONIZOR, sincronizoare, s.n. (Biol.) Factor de ambianţă care poate modifica unul dintre parametrii unui bioritm. – Din fr. synchroniseur.
SINCRONOSCOP, sincronoscoape, s.n. 1. Instrument folosit pentru a indica dacă două fenomene periodice sunt sincrone. 2. Instrument folosit pentru determinarea momentului în care a fost realizată sincronizarea a două tensiuni electrice alternative. * Instrument alcătuit dintr-un oscilograf catodic, folosit pentru reprezentarea vizuală a formelor de undă. – Din fr. syncronoscope.
SINCROTRON, sincrotroane, s.n. (Fiz.) Accelerator de electroni folosit în fizica nucleară, în care electronii sunt acceleraţi întâi de un câmp magnetic variabil în timp, iar apoi de un câmp electric alternativ. – Din fr. synchrotron.
SINDACTILIE s.f. Malformaţie congenitală a mâinii sau a piciorului constând în lipirea a două sau a mai multor degete între ele prin sudarea părţilor moi, oasele rămânând separate. – Din fr. syndactylie.
SINDIC, sindici, s.m. Persoană care era însărcinată cu administrarea patrimoniului unei instituţii, corporaţii, societăţi etc. ** Sindic (de bursă) = conducător al agenţilor de schimb ori al mijlocitorilor oficiali, care prezidează camera lor sindicală, face parte din organele de conducere a bursei şi execută ordinele de bursă ale justiţiei şi ale altor organe de stat. [Acc. şi: sindíc] – Din fr. syndic.
SINDICAL, -Ă, sindicali, -e, adj. Care ţine de sindicat, privitor la sindicat. – Din fr. syndical.
SINDICALISM s.n. 1. Doctrină anticapitalistă de la sfârşitul sec. XIX şi începutul sec. XX, care considera sindicatele cea mai puternică formă de organizare a muncitorilor şi unica organizaţie necesară în lupta pentru construirea unei societăţi noi; anarhosindicalism. 2. Sistem de organizare a muncitorilor prin mijlocirea sindicatelor; mişcare sindicală. – Din fr. syndicalisme.
SINDICALIST, -Ă, sindicalişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care face parte dintr-un sindicat. – Din fr. syndicaliste.
SINDICALIZA, sindicalizez, vb. I. Refl. A se uni într-un sindicat, a forma un sindicat. * A intra într-un sindicat. – Sindical + suf. -iza.
SINDICALIZARE, sindicalizări, s.f. Acţiunea de a se sindicaliza şi rezultatul ei. – V. sindicaliza.

SINDICAT, sindicate, s.n. 1. Organizaţie al cărei scop este apărarea intereselor profesionale, economice etc. ale membrilor ei. 2. Totalitatea membrilor unui sindicat (1); sediu al unei organizaţii sindicale. 3. Organizaţie monopolistă, mai dezvoltată decât cartelul, în cadrul căreia întreprinderile membre îşi menţin independenţa în ceea ce priveşte organizarea producţiei, dar renunţă la independenţa comercială, efectuând desfacerea produselor şi uneori achiziţionarea materiilor prime printr-un oficiu comun. – Din fr. syndicat.
SINDIOTACTIC, -Ă, sindiotactici, -ce, adj. (Chim.; despre polimeri) Care are o structură spaţială regulată, în ale cărui lanţuri macromoleculare succesiunea unităţilor structurale se repetă constant de-a lungul lanţului, în poziţia alternantă. [Pr.: -di-o-] – Din fr. syndiotactique, engl. syndyotactic.
SINDROFIE, sindrofii, s.f. 1. (Fam.) Reuniune de invitaţi, petrecere (în familie). * Totalitatea participanţilor la o petrecere familială. 2. (Reg.) Prietenie, tovărăşie. – Din ngr. sindrofía.
SINDROM, sindroame, s.n. Totalitatea semnelor şi a simptomelor care apar împreună în cursul unei boli, dându-i nota caracteristică. [Pl. şi: sindromuri] – Din fr. syndrome.
SINE pron. refl. (Forma accentuată de acuz. pers. 3 pentru toate genurile şi numerele; uneori întărit prin "însuşi") 1. (Precedat de prep. "pe" sau, înv., "pre", având funcţie de complement direct al unui verb reflexiv) Numai pe sine nu se vede. 2. (Precedat de prepoziţii, are funcţie de atribut, de complement indirect sau de complement circumstanţial) Păstrează totul pentru sine însăşi. ** Expr. De la sine = fără ajutorul sau intervenţia cuiva, prin propriile forţe; din proprie iniţiativă. (Substantivat) În sinea mea (sau a ta etc.) = în propria conştiinţă, în gând. – Lat. se (după mine, tine).
SINEALĂ s.f. (Pop.) 1. Vopsea albastră; spec. albăstreală pentru rufe şi var; p. ext. apă cu albăstreală în care se clătesc rufele albe pentru a căpăta o tentă albăstrie. 2. Culoare albastră. – Din bg. sinilo.
SINECDOCĂ, sinecdoce, s.f. Figură de stil care constă în lărgirea sau restrângerea sensului unui cuvânt prin folosirea întregului în locul părţii (şi invers), a particularului în locul generalului, a generalului în locul particularului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuşi etc. [Acc. şi: sinecdócă] – Din lat. synecdoche, ngr. sinekdohi, fr. synecdoque.
SINECHIE s.f. (Med.) Aderenţă patologică a irisului în faţa posterioară a corneei sau la cristalin; p. gener. orice aderenţă patologică între formaţiuni anatomice vecine. – Din fr. synéchie, engl. synechie.
SINECTICĂ s.f. Metodă de antrenare a unor indivizi sau grupuri de indivizi în vederea rezolvării creatoare a uneia sau mai multor probleme prin stimularea intuiţiei, a fanteziei etc. – Din fr. synectique.
SINECURĂ, sinecuri, s.f. Slujbă, funcţie bine retribuită, care cere muncă minimă sau nu cere nici o muncă. – Din fr. sinécure.
SINECURIST, -Ă, sinecurişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care deţine o sinecură. – Sinecură + suf. -ist.
SINEDRIU, sinedrii, s.n. (Înv.) Sfat, consiliu bisericesc. – Din ngr. synédhrion.
SINELI vb. IV v. sinili.
SINELIT, -Ă, adj. v. sinilit.
SINELIU, -IE adj. v. siniliu.
SINELUI, sineluiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăţa cu sinălăul părul de pe pieile tăbăcite ale animalelor. – Din magh. szinelni.
SINELUIT s.n. (Reg.) Faptul de a sinelui. – V. sinelui.

SINERERĂ, sinereze, s.f. Fenomen fonetic constând în fuziunea, într-un diftong ascendent, a două vocale învecinate prin transformarea primei vocale într-o semivocală. – Din fr. synérése, lat. synaeresis.
SINERGIC, -Ă, sinergici, -ce, adj. (Biol.) De sinergie, al sinergiei. – Din fr. synergique.
SINERGIDĂ, sinergide, s.f. (Bot.) Fiecare dintre cele două celule ale sacului embrionar situate de o parte şi de alta a oosferei. – Din fr. synergide.
SINERGIE s.f. Asociaţie a mai multor organe sau ţesuturi pentru îndeplinirea aceleiaşi funcţiuni. – Din fr. synergie.
SINERGISM s.n. (Fiz.) Intensificare a acţiunilor care se exercită în acelaşi sens. * Intensificare a acţiunii a două substanţe prin asocierea acestora. – Din fr. synergisme.
SINESTALGIE, sinestalgii, s.f. (Med.) Durere care apare la simpla atingere a unei zone îndepărtate de punctul dureros. – Din fr. synestalgie.
SINESTEZIC, -Ă, sinestezici, -ce, adj. Referitor la sinestezie; cu caracter de sinestezie. – Din fr. synesthésique.
SINESTEZIE, sinestezii, s.f. Asociaţie între senzaţii de natură diferită care dau impresia că sunt unul simbolul celuilalt. – Din fr. synesthésie.
SINEŞI pron. refl. (Înv.) Sine. Îşi spune în sineşi. – Sine + [î] şi.
SINET, sineturi, s.n. (Înv.) 1. Act, document; zapis, hrisov. 2. Adeverinţă, chitanţă; poliţă. [Var.: senét s.n.] – Din tc. senet.
SINEŢ, sineţi, s.m. (Iht.; reg.) Plătică1. – Et. nec.
SINFAZIC, -Ă, sinfazici, -ce, adj. (Despre procese periodice) Care are aceeaşi fază. – Cf. fază.
SINGALEZ, -Ă, singalezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La pl.) Popor de religie budistă care s-a constituit ca naţiune în Sri Lanka; (şi la sg.) persoană care aparţine acestui popor. 2. Adj. Care aparţine singalezilor (1), privitor la singalezi. * (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită de singalezi. – Din fr. syngalais.
SINGENETIC, -Ă, singenetici, -ce, adj. (Despre mineralele din rocile sedimentare) Care s-a format concomitent cu sedimentele. – Din fr. syngénétique (după genetic).
SINGENEZĂ s.f. Stadiu în evoluţie rocilor sedimentare corespunzând timpului de formare a sedimentelor. – Din fr. syngénése.
SINGHEL, singheli, s.m. Grad în ierarhia bisericească inferior protosinghelului; persoană care poartă acest grad. – Din ngr. sínkellos.
SINGLE s.n. (Muz.) Disc care conţine câte o singură piesă pe fiecare faţă. ** (Adjectival) Disc single. [Pr.: singl] – Cuv. engl.
SINGSPIEL s.n. Operă germană de tip popular în care muzica alternează cu episoadele vorbite. [Pr.: zing-şpil] – Cuv. germ.
SINGULAR, -Ă, singulari, -e, adj. 1. (Gram.; în sintagmele) Număr singular (şi substantivat, n.) = categorie gramaticală care indică un singur exemplar dintr-o categorie de fiinţe, de obiecte etc. Persoana întâi (sau a doua, a treia) singular = persoană gramaticală care indică numărul singular (1). 2. Care aparţine sau este caracteristic unui singur sau unui anumit exemplar dintr-o categorie, care se referă la un singur sau la un anumit exemplar dintr-o categorie; care se deosebeşte de alţi indivizi, de alte fenomene etc. din aceeaşi categorie prin anumite trăsături distincte, individuale; care iese din comun în raport cu ceilalţi indivizi, celelalte fenomene etc. din aceeaşi categorie; care este singur, izolat printre sau faţă de indivizii din aceeaşi categorie; care ocupă un loc aparte în cadrul aceleiaşi categorii; deosebit, aparte, neobişnuit; p. ext. ciudat, bizar, original. ** (Log.) Judecată singulară

= judecată al cărei subiect este un nume individual. * (Fil.; substantivat, n.; art.) Categorie care reflectă un singur exemplar dintr-o clasă de lucruri, în totalitatea însuşirilor lui care îl deosebesc de celelalte lucruri din acea clasă; individual. – Din lat. singularis, fr. singulier.
SINGULARITATE s.f. (Rar) Calitatea de a fi singular; p. ext. ciudăţenie, bizarerie. – Din fr. singularité, lat. singularitas, -atis.
SINGULARIZA, singularizez, vb. I. Tranz. şi refl. A scoate sau a ieşi în evidenţă; a (se) deosebi, a (se) distinge printr-o trăsătură puţin obişnuită, ieşită din comun. – Din fr. singulariser.
SINGULARIZARE s.f. Faptul de a se singulariza. – V. singulariza.
SINGULARIZAT, -Ă, singularizaţi, -te, adj. Care este ieşit în evidenţă, ieşit din comun prin ceva deosebit. – V. singulariza.
SINGULATIV s.n. (Gram.; în sintagma) Sufix de singulativ = sufix cu ajutorul căruia se formează, în unele limbi, singularul din tema de plural. – Din fr. singulatif.
SINGUR, -Ă, singuri, -e, adj. 1. (Despre oameni) Care nu este însoţit de nimeni, fără nici un tovarăş, fără altcineva. * Singuratic (1), solitar, izolat, retras; părăsit. 2. Prin forţele sale, fără ajutorul, intervenţia, îndemnul, voia cuiva; din proprie iniţiativă. * De la sine. 3. (Precedând substantivul) Numai unul; unic. Singurul drum spre oraş. * (În construcţii negative) Nici un. Nu putea articula un singur cuvânt. * (Adverbial) Numai, doar. Singur tu nu mi-ai plăcut. 4. (Determină subiectul sau obiectul; uneori ţine locul numelui) (Eu sau tu, el etc.) însumi (însuţi, însuşi etc.) chiar eu (sau tu, el etc.) în persoană. Am eu singur grijă. – Lat. singulus.
SINGURATEC, -Ă adj. v. singuratic.
SINGURATIC, -Ă, singuratici, -ce, adj. 1. (Despre oameni) Care trăieşte departe de alte persoane, izolat de societate; retras, singur (1); (despre manifestările oamenilor) propriu, caracteristic pentru un om singuratic (1), de om singuratic. * (Despre acţiuni omeneşti) Care este făcut în singurătate, fără să fie ştiut de cineva, tainic. * (Rar) Unic, singur (3); izolat, singular (2). 2. (Despre lucruri, aşezări omeneşti etc.) Care este izolat, care este departe de alte aşezări omeneşti etc.; solitar; p. ext. liniştit. O căsuţă singuratică. 3. (Gram.; înv.; şi substantivat, n.) Singular (1). [Var.: singurátec, -ă adj.] – Singur + suf. -atic.
SINGURĂTATE, (2) singurătăţi, s.f. 1. Faptul de a fi singur (1); starea celui care trăieşte singuratic (1); spec. izolare morală. 2. Loc retras pe unde oamenii nu umblă deloc sau trec foarte rar; loc pustiu, lipsit de oameni (şi de animale); pustietate; p. ext. izolare. – Singur + suf. -ătate.
SINGUREL, -ICĂ, singurei, -ele, adj. Diminutiv al lui singur. ** Expr. Singur-singurel = cu desăvârşire singur. – Singur + suf. -el.
SINIE, sinii, s.f. 1. Tavă mare şi rotundă de metal, întrebuinţată mai ales pentru copt plăcinte şi prăjituri. 2. (Pop.) Masă ţărănească joasă, rotundă, cu trei picioare. – Din tc. sini, bg. sinija.
SINIGRINĂ s.f. Substanţă chimică prezentă în seminţele unei specii de muştar, în hrean şi în ridichi, care constituie principiul activ al făinii de muştar. – Din fr. sinigrine.
SINILI, sinilesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti rufele, după spălare, în sineală; a albăstri. [Var.: (înv.) sinelí vb. IV] – Din sineală.
SINILIT, -Ă, siniliţi, -te, adj. (Reg.; despre rufe) Clătit în sineală; albăstrit. [Var.: (înv.) sinelít, -ă adj.] – V. sinili.
SINILIU, -IE, sinilii, adj. (Pop.) De culoarea sinelii; albăstrui. [Var.: (rar) sinelíu, -íe adj.] – Sineală + suf. -iu.

SINISTRAT, -Ă, sinistraţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care a suferit pagube însemnate de pe urma unui incendiu, a unei inundaţii sau a altei calamităţi. – Din fr. sinistré.
SINISTRU, -Ă, siniştri, -stre, adj., s.n. I. Adj. 1. Care trezeşte sentimente de spaimă, de groază; groaznic, înspăimântător. * Care inspiră oroare; oribil. 2. Primejdios, lugubru, funest; criminal2. II. S.n. Dezastru care aduce după sine mari pierderi materiale; calamitate. – Din fr. sinistre.
SINOD, sinoade, s.n. 1. Adunare de ierarhi care constituie focul suprem al Bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe şi care se întruneşte periodic pentru a rezolva probleme de administraţie bisericească. 2. Adunare episcopală care se convoacă ocazional pentru a lua (unele) hotărâri în probleme de dogmă, de morală şi de administraţie bisericească. – Din sl. sinod.
SINODAL, -Ă, sinodali, -e, adj. Care aparţine sinodului, privitor la sinod; care emană de la un sinod, care face parte dintr-un sinod; sinodic (2), sinodicesc. – Din fr. synodal.
SINODIC, -Ă, sinodici, -ce, adj. 1. Referitor la intervalul de timp după care se repetă aceeaşi poziţie relativă a Pământului, a Soarelui, a Lunii sau a unei planete. ** Perioadă sinodică = interval în care se face rotirea completă a unui corp ceresc în jurul altui corp ceresc în mişcare. Lună sinodică = interval în care Luna, aflată în una dintre fazele ei, face o mişcare de rotaţie completă în jurul Pământului şi revine în faza de la care a plecat. 2. Care aparţine sinodului, privitor la sinod, care emană de la sinod; care face parte dintr-un sinod; sinodal, sinodicesc. – Din fr. synodique.
SINODICESC, -EASCĂ, sinodiceşti, adj. (Înv.) Sinodal. – Sinodic + suf. -esc.
SINOLOG, -Ă, sinologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în sinologie. – Din fr. sinologue.
SINOLOGIC, -Ă, sinologici, -ce, adj. Care aparţine sinologiei, privitor la sinologie. – Din fr. sinologique.
SINOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul istoriei limbii şi culturii chineze. – Din fr. sinologie.
SINONIM, -Ă, sinonimi, -e, adj., s.n. 1. Adj. (Despre cuvinte, expresii, afixe etc.) Care are (aproape) acelaşi înţeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. * P. gener. Asemănător, identic, similar; corespunzător. 2. S.n. Cuvânt, expresie, afix etc. care are acelaşi (sau aproape acelaşi) înţeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. – Din fr. synonyme.
SINONIMIC, -Ă, sinonimici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care ţine de sinonime (2) sau de sinonimie, privitor la sinonime sau la sinonimie. ** Derivaţie sinonimică = procedeu stilistic potrivit căruia două sau mai multe cuvinte din aceeaşi sferă semantică ajung să desemneze, în sens figurat, acelaşi lucru. "Dovleac" şi "tărtăcuţă" desemnează, prin derivaţie sinonimică, "cap". 2. S.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sinonimelor (2) şi al sinonimiei. * Totalitatea sinonimelor (2) unei limbi; sistemul de sinonimie al unei limbi. – Din fr. synonymique, (2) şi germ. Synonymik.
SINONIMIE s.f. Însuşire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime (1) cu altele; posibilitate a înlocuirii unui cuvânt, a unei expresii etc. prin sinonimul (2) lor; situaţie în care se află două sau mai multe sinonime. * P. gener. Asemănare, identitate, corespondenţă, similitudine. – Din fr. synonymie, lat. synonymia.
SINONIMITATE s.f. (Rar) Sinonimie. – Sinonim + suf. -itate.
SINOPSIS, sinopsisuri, s.n. Rezumat foarte concentrat al subiectului (unui scenariu de film) [Scris şi: synopsis] – Din engl. synopsis.
SINOPTIC, -Ă, sinoptici, -ce, adj. (Despre rubrici, date, tabele etc.) Care este întocmit astfel încât permite o privire generală asupra tuturor părţilor

componente. ** Hartă sinoptică = hartă cu date meteorologice culese simultan în diferite localităţi, servind la stabilirea timpului probabil pentru următoarele ore sau zile. – Din fr. synoptique. Cf. germ. synoptisch.
SINOSTOZĂ s.f. Sutură a oaselor craniene. – Din fr. synostose.
SINOVIAL, -Ă, sinoviali, -e, adj. Privitor la sinovie; care secretă sinovie. Membrană sinovială. [Pr.: -vi-al] – Din fr. synovial.
SINOVIE s.f. Lichid seros, transparent, de culoare galbenă, secretat de membranele situate în cavitatea articulaţiilor cu scopul de a înlesni alunecarea oaselor unele peste altele. – Din fr. synovie.
SINOVITĂ, sinovite, s.f. Boală care constă în inflamarea unei membrane sinoviale. – Din fr. synovite.
SINTACTIC, -Ă, sintactici, -ce, adj. 1. Care se referă la sintaxă, privitor la sintaxă, de sintaxă. 2. (Substantivat, f.; în sintagma) Sintactică poetică = sintaxă poetică, v. sintaxă. – Din ngr. sintaktikós, fr. syntactique.
SINTAGMATIC, -Ă, sintagmatici, -ce, adj. De sintagmă, al sintagmei. – Din fr. syntagmatique.
SINTAGMĂ, sintagme, s.f. Unitate semantico-sintactică stabilă, formată dintr-un grup de două sau de mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare; p. ext. locuţiune; expresie. – Din fr. syntagme.
SINTALITATE s.f. Totalitatea particularităţilor esenţiale, edificatoare pentru profilul moral al unui grup; personalitate a unui colectiv. – Din fr. syntalité, engl. syntality.
SINTAXĂ, sintaxe, s.f. Parte a gramaticii care studiază funcţiile cuvintelor şi ale propoziţiilor în vorbire şi care stabileşte regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze. ** Sintaxă poetică = totalitatea procedeelor stilistice ale limbii literare care ţin de topica propoziţiei şi a frazei; sintactică poetică. * Parte a logicii simbolice care constituie expunerea derivării expresiilor logice. – Din fr. syntaxe, lat. syntaxis.
SINTERIZA, sinterizez, vb. I. Tranz. A efectua operaţia de sinterizare. – Cf. germ. Sinter.
SINTERIZARE, sinterizări, s.f. Procedeu de lipire a pulberilor metalice, ceramice etc., în urma încălzirii şi presării lor. * Operaţie de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi şi presarea lor în forme speciale. – V. sinteriza.
SINTETIC, -Ă, sintetici, -ce, adj. 1. Care ţine de sinteză, privitor la sinteză; obţinut prin sinteză. ** Spirit sintetic = spirit care operează mai mult prin sinteză decât prin analiză, care face uşor sinteza lucrurilor. Limbă sintetică = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor. 2. (Despre produse chimice sau industriale) Fabricat pe cale artificială (din două sau din mai multe elemente). – Din fr. synthétique.
SINTETISM s.n. Faptul, însuşirea de a fi sintetic; caracter sintetic. – Sintet [ic] + suf. -ism.
SINTETIZA, sintetizez, vb. I. Tranz. A face, a realiza o sinteză, a uni prin sinteză. – Din fr. synthétiser.
SINTETIZARE, sintetizări, s.f. Acţiunea de a sintetiza şi rezultatul ei; p. ext. generalizare. – V. sintetiza.
SINTETIZAT, -Ă, sintetizaţi, -te, adj. Rezultat dintr-o sinteză, expus într-o sinteză. – V. sintetiza.
SINTETIZATOR, -OARE, sintetizatori, -oare, adj. Care sintetizează. – Sintetiza + suf. -tor.
SINTETIZOR, sintetizoare, s.n. 1. (Muz.) Instrument electronic complex folosit pentru generarea artificială a timbrurilor specifice instrumentelor clasice sau

a unei infinităţi inedite de timbruri şi a unor efecte sonore, lărgind posibilităţile de exprimare artistică. 2. (În sintagma) Sintetizor de vorbire = a) aparat electronic complex care simulează funcţiile aparatului fonator uman, în scopul producerii vocii şi vorbirii pur artificiale; b) procesor electronic care reduce redundanţa semnalelor vorbirii umane în scopul manipulării lor cu maximă eficienţă în diferite sisteme. – Din fr. synthétiseur.
SINTEZĂ, sinteze, s.f. 1. Metodă ştiinţifică de cercetare a fenomenelor, bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare; îmbinare a două sau a mai multor elemente care pot forma un tot. * (Concr.) Lucrare, operă care abordează datele esenţiale ale unei probleme, ale unei discipline etc. 2. Operaţie prin care se obţine formarea unui compus chimic pornind de la elementele chimice componente sau de la compuşi mai simpli. 3. (Fiz.) Combinare a culorilor rezultate din amestecul sau din suprapunerea a două sau a mai multor culori. * Recompunere a elementelor în care a fost descompusă imaginea transmisă la distanţă. 4. (În sintagma) Sinteză a sunetelor = a) tehnică de generare pe cale electronică a sunetelor prin intermediul unor parametri relevanţi; b) tehnică de procesare prin care se reduce redundanţa semnalelor vorbirii umane. – Din fr. synthése.
SINTONIE, sintonii, s.f. Egalitate în frecvenţa oscilaţiilor mai multor sisteme fizice oscilante. – Din fr. syntonie.
SINTONIZA, sintonizez, vb. I. Tranz. A realiza o sintonie; a acorda pe aceeaşi frecvenţă. – Din fr. syntoniser.
SINTONIZARE, sintonizări, s.f. Faptul de a sintoniza; acordare a două sisteme oscilante, în special de înaltă frecvenţă, pentru a oscila cu aceeaşi frecvenţă. – V. sintoniza.
SINUCIDE, sinucid, vb. III. Refl. A-şi lua singur viaţa, a se omorî; a-şi face seama. – Sine + ucide (după fr. suicider).
SINUCIDERE, sinucideri, s.f. Acţiunea de a se sinucide şi rezultatul ei; suprimarea propriei vieţi. – V. sinucide.
SINUCIGAŞ, -Ă, sinucigaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care şi-a luat (sau a încercat să-şi ia) singură viaţa. – Sine + ucigaş (după fr. suicidé).
SINUOS, -OASĂ, sinuoşi, -oase, adj. Care are o linie şerpuitoare, plină de cotituri; cotit; şerpuitor. * Fig. (Despre caracterul oamenilor) Schimbător, şovăielnic; plin de reticenţe. [Pr.: -nu-os] – Din fr. sinueux, lat. sinuosus.
SINUOZITATE, sinuozităţi, s.f. (Adesea fig.) Curbă, cotitură a unui drum, a unui curs de apă etc. [Pr.: -nu-o-] – Din fr. sinuosité.
SINUS1, sinusuri, s.n. 1. Cavitate neregulată situată în grosimea unui os cranian. 2. Porţiune dilatată pe traiectul venelor, al arterelor sau al vaselor limfatice. – Din fr., lat. sinus.
SINUS2, sinusuri, s.n. Funcţie trigonometrică egală cu raportul dintre lungimea ipotenuzei şi lungimea catetei opuse unghiului respectiv dintr-un triunghi dreptunghic. – Din fr. sinus.
SINUSOIDAL, -Ă, sinusoidali, -e, adj. Care aparţine sinusoidei, privitor la sinusoidă; care are formă de sinusoidă. [Pr.: -so-i-] – Din fr. sinusoidal.
SINUSOIDĂ, sinusoide, s.f. Curbă care reprezintă valorile sinusului2 în funcţie de valorile unghiului respectiv. – Din fr. sinusoîde.
SINUZAL, -Ă, sinuzali, -e, adj. Care aparţine sinusului1, privitor la sinus1. – Din fr. sinusal.
SINUZITĂ, sinuzite, s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a mucoasei care căptuşeşte sinusurile1 nazale. – Din fr. sinusite.

SIONISM s.n. Mişcare apărută la sfârşitul sec. XIX, la baza căreia stă ideea întemeierii unui stat evreiesc pe teritoriul Palestinei. [Pr.: si-o-] – Din fr. sionisme.
SIONIST, -Ă, sionişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al sionismului. 2. Adj. Care aparţine sionismului sau adepţilor lui, privitor la sionism sau la adepţii lui. [Pr.: si-o-] – Din fr. sioniste.
SIPET, sipete, s.n. Cufăr de lemn (înflorat sau vopsit simplu, cu capac boltit şi ferecat cu cercuri de fier) în care se păstrează haine sau obiecte de valoare. [Acc. şi: sipét] – Din tc. sepet.
SIPEŢEL, sipeţele, s.n. Diminutiv al lui sipet. – Sipet + suf. -el.
SIPICĂ, sipici, s.f. Numele a două plante erbacee, una cu tulpina ramificată, cu frunze păroase şi cu flori albe-albăstrui (Cephalaria transsilvanica), cealaltă cu flori gălbui-roşietice, întrebuinţată în medicină (Scabiosa ochroleuca). – Cf. sl. šipůků "trandafir".
SIR s.m. invar. sg. 1. Titlu care precedă, în Anglia, prenumele cavalerilor şi al baronilor; persoană având acest titlu. 2. Termen de adresare corespunzător lui "domnule". [Pr.: să] – Cuv. engl.
SIRE s.m. Titlu cu care cineva se adresează unui cap încoronat (rege sau împărat). – Din fr. sire.
SIREAC, -Ă adj. v. sărac.
SIREAP, -Ă, sirepi, -e, adj. 1. (Despre cai) Iute, năvalnic, greu de stăpânit; sălbatic. 2. (Reg.; în sintagma) Floare sireapă = semn alb pe care îl au unii cai în frunte. [Var.: (reg.) sírep, sireápă adj.] – Din sl. sverěpů.
SIREC, sirecuri, s.n. (Reg.) Reţea cu ochiuri largi care se adaugă volocului obişnuit pentru a prinde mai uşor peştele. – Et. nec.
SIREICAN, -Ă adj., s.m. şi f. v. sărăcan.
SIRENĂ, sirene, s.f. I. 1. Aparat (acţionat cu aburi, cu aer comprimat etc.) care produce sunete de mare intensitate şi cu care se dau semnale în fabrici, în navigaţie etc. * Sunetul emis de un astfel de aparat. 2. Aparat format dintr-un disc prevăzut cu mai multe găuri, prin care se trece un curent de aer şi care serveşte la determinarea înălţimii unui sunet prin comparare cu alte sunete. II. (În mitologia greacă) Fiinţă fabuloasă cu aspect de femeie, cu picioare şi aripi de pasăre, mai târziu cu coadă de peşte, care, prin cântecele ei, ademenea pe corăbieri în locuri primejdioase, unde aceştia îşi găseau moartea. * Fig. Femeie seducătoare. – Din fr. siréne, it. sirena, lat. siren, -enis.
SIRENIAN, sirenieni, s.m. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice cu corpul în formă de torpilă, cu coada dispusă în plan orizontal şi cu membrele anterioare transformate în lopeţi înotătoare (Sirenia); (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: -ni-an] – Din fr. siréniens.
SIREP, SIREAPĂ adj. v. sireap.
SIRIAN, -Ă, sirieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Siriei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Siriei sau sirienilor (1), privitor la Siria sau la sirieni; originar din Siria. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de populaţia Siriei. [Pr.: -ri-an] – Siria (n. pr.) + suf. -ean. Cf. fr. syrien.
SIRIMAN, -Ă adj. v. sărman.
SIRINGĂ s.f. v. seringă.
SIRINX, sirinxuri, s.n. Organ al păsărilor cu rol în producerea sunetelor. – Din fr. syrinx.
SIRMAIA s.f. v. sermaia.
SIROCO s.n. Vânt cald şi uscat care bate pe coastele Mării Mediterane. [Scris.şi: sirocco] – Din fr. sirocco.

SIROLOG, -Ă, sirologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în sirologie. – Din germ. Syrolog.
SIROLOGIE s.f. Studiu al limbii, istoriei şi antichităţilor siriene. – Din germ. Syrologie.
SIROP, siropuri, s.n. Soluţie lichidă densă, obţinută din zahăr şi apă sau din suc de fructe ori de plante, folosită ca băutură răcoritoare (în amestec cu sifon), ca adaos la pregătirea unor dulciuri sau, în farmacie, la prepararea unor medicamente. – Din fr. sirop.
SIROPA, siropez, vb. I. Tranz. A îmbiba, a amesteca cu sirop. – Din sirop.
SIROPARE, siropări, s.f. (Rar) Acţiunea de a siropa. – V. siropa.
SIROPAT, -Ă, siropaţi, -te, adj. (Rar) însiropat. – V. siropa.
SIROPOS, -OASĂ, siropoşi, -oase, adj. Care are gustul sau aspectul siropului. * Fig. (Peior.) Plin de sentimentalism dulceag; fad. – Sirop + suf. -os (după fr. sirupeux).
SISAL, sisali, s.m. Plantă textilă cultivată în regiunile tropicale, cu tulpina foarte scurtă şi frunze lungi crescute în rozetă, din care se extrag fibre foarte rezistente (Agave sisalana). * Fibră textilă asemănătoare cu manila, obţinută din frunzele plantei descrise mai sus şi folosită pentru confecţionarea sforilor, a funiilor etc. – Din fr. sisal.
SISIFIC, -Ă, sisifici, -ce, adj. (Livr.) Care cere eforturi îndelungate, istovitoare şi zadarnice. – Sisif (n. pr.) + suf. -ic.
SISINEL, sisinei, s.m. (Mai ales la pl.) 1. (Şi în sintagma sisinei de munte) Plantă erbacee cu floare solitară albă (Pulsatilla alba). 2. Dediţel (Pulsatilla patensis, Pulsatilla vulgaris). – Et. nec.
SISMOTERAPIE s.f. v. seismoterapie.
SISTA, sistez, vb. I. Tranz. A înceta (vremelnic sau definitiv) o activitate; a întrerupe a suspenda, a opri. – Din lat. sistere, germ. sistieren.
SISTARE, sistări, s.f. Acţiunea de a sista şi rezultatul ei; oprire, încetare, întrerupere, suspendare. – V. sista.
SISTEM, sisteme, s.n. 1. Ansamblu de elemente (principii, reguli, forţe etc.) dependente între ele şi formând un întreg organizat, care pune ordine într-un domeniu de gândire teoretică, reglementează clasificarea materialului într-un domeniu de ştiinţe ale naturii sau face ca o activitate practică să funcţioneze potrivit scopului urmărit. ** Sistem informaţional = ansamblu de procedee şi mijloace de colectare, prelucrare şi transmitere a informaţiei necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituţiilor, ministerelor etc. * Totalitatea relaţiilor pe baza cărora este constituit un sistem (1). 2. Totalitatea depozitelor formate în decursul unei perioade geologice. 3. Metodă de lucru, mod de organizare a unui proces, a unei operaţii, fel de a lucra; normă, obicei. ** Sistem Braille = metodă de scriere pentru orbi, cu litere tipografice speciale scoase în relief pentru a putea fi pipăite. 4. Model, tip, tipar; marcă (de fabrică). 5. (În sintagma) Sistem audio = combină muzicală. [Var.: (rar) sistémă s.f.] – Din fr. systiéme, lat. systema.
SISTEMATIC, -Ă, sistematici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care se bazează pe un anumit sistem sau are în vedere constituirea unui sistem, care se referă la un sistem sau este alcătuit după un anumit sistem. * (Substantivat, f.) Mod de împărţire, de sistematizare. * (Adesea adverbial) Care se efectuează după un plan, după o metodă dinainte gândită; metodic, organizat; p. ext. care se exercită cu stăruinţă şi cu perseverenţă. 2. S.f. (Biol.) Ştiinţă care studiază diversitatea organismelor vegetale şi animale, diferenţele şi înrudirile dintre ele; taxonomie. – Din fr. systématique.

SISTEMATICIAN, -Ă, sistematicieni, -e, s.m. şi f. Specialist în sistematică. [Pr.: -ci-an] -Din fr. systématicien.
SISTEMATIZA, sistematizez, vb. I. Tranz. A dispune elementele unei ştiinţe, ale unei doctrine, ale unei expuneri într-un tot unitar, organizat, într-un sistem; a efectua o sistematizare. * A organiza o activitate practică după o metodă raţională sau după un plan bine chibzuit. * A transforma şi a organiza un sistem tehnic existent, pentru a corespunde anumitor cerinţe moderne. – Din fr. systématiser.
SISTEMATIZARE, sistematizări, s.f. Acţiunea de a sistematiza şi rezultatul ei; aranjare, ordonare, clasare (a unui material) după un anumit sistem. * Ansamblu de măsuri tehnice, economice şi legislative referitoare la spaţiile de locuit, la desfăşurarea activităţii, la repaus, la circulaţia oamenilor etc., care au drept scop asigurarea unor condiţii de viaţă optime pentru populaţia de pe un anumit teritoriu. * Ramură a urbanismului care se ocupă cu proiectarea şi reorganizarea ştiinţifică a aşezărilor urbane şi rurale în scopul creării condiţiilor optime de viaţă pentru populaţie. – V. sistematiza.
SISTEMATIZAT, -Ă, sistematizaţi, -te, adj. Care este organizat, reunit, dispus într-un sistem. Noţiuni sistematizate. * (Despre oraşe) Înzestrat cu lucrări edilitare efectuate după un plan vast. – V. sistematiza.
SISTEMĂ s.f. v. sistem.
SISTOLĂ, sistole, s.f. Fază de contractare fiziologică periodică, ritmică a musculaturii inimii, în timpul căreia sângele este expulzat din ventricule în artera pulmonară şi în aortă, iar din auricule în ventricule. – Din fr. systole.
SISTOLIC, -Ă, sistolici, -ce, adj. Care ţine de sistolă, privitor la sistolă; care are loc în timpul sistolei. – Din fr. systolique.
SISTRU, sistre, s.n. Instrument muzical la vechii egipteni, alcătuit dintr-o lamă metalică curbată în formă ovoidală, cu capetele unite, prevăzute cu un mâner şi având, de-a curmezişul curburii, pare metalice mobile care, prin atingere sau lovire cu o vergea de fier, produceau sunete. – Din fr. sistre, lat. sistrum.
SITAR1, sitari, s.m. Pasăre călătoare de mărimea unui porumbel, cu ciocul lung, drept şi subţire şi cu pene cafenii, căutată de vânători pentru carnea ei gustoasă (Scolopax rusticola). – Et. nec.
SITAR2, sitari, s.m. Meseriaş care face site; vânzător de site. – Sită + suf. -ar.
SITAV, -Ă adj. v. siteav.
SITĂ, site, s.f. 1. Ţesătură de fire metalice sau textile ori tablă perforată, cu ochiuri de dimensiuni foarte mici, prinsă pe un cadru şi folosită la separarea prin cernere a materialelor granuloase sau pulverulente. * Spec. Obiect de gospodărie format dintr-o ţesătură de fire metalice sau textile fixată într-un cadru circular de lemn sau de metal şi care serveş te la cernut făină, mălai, la pasat legume ori fructe, la strecurat lichide etc. ** Expr. A ploua ca prin sită = a ploua mărunt şi des. A vedea (sau a zări) ca prin sită = a vedea neclar, înceţoşat, ca printr-o pânză. A trece (pe cineva sau ceva) prin sită = a examina (pe cineva sau ceva) în mod temeinic, cu de-amănuntul şi în mod critic. * Os cu sită = bucată de os de vită cu aspect poros. * Pânză deasă de sârmă, aşezată ca protecţie la ferestre, la dulapuri, la ventilatoare etc. 2. Manşon făcut dintr-o ţesătură de bumbac impregnată cu o soluţie chimică, care se aplică deasupra flăcării la lămpile cu gaz aerian, pentru a obţine o lumină mai vie. * Grilă (la lămpile de radio). 3. (În sintagma) Sită fotografică = dispozitiv optic format dintr-o combinaţie de linii sau de puncte trasate pe o placă de sticlă şi care se aşază în faţa peliculei sau a plăcii fotografice pentru divizarea imaginii. 4. (Bot.; în compusul) Sita-zânelor = plantă erbacee cu flori albe păroase şi cu ţepi la extremităţi (Carlina ecanthifolia). – Din sl. sito.

SITĂRUŞ, sităruşi, s.m. Diminutiv al lui sitar1. – Sitar1 + suf. -uş.
SITEAV, -Ă, siteavi, -e, adj. (Reg.; despre glas; p. ext. despre oameni) Răguşit. [Var.: sitáv, -ă adj.] – Et. nec.
SITIOFOBIE s.f. v. sitofobie.
SITIOMANIE s.f. v. sitomanie.
SITIŞCĂ, sitişti, s.f. (Reg.) Vas de forma unui trunchi de con, cu fundul perforat, folosit în gospodărie la strecurarea laptelui şi a altor lichide; strecurătoare. * Strecurătoare pentru ceai. – Sită + suf. -işcă.
SITIŞOARA, sitişoare, s.f. Diminutiv al lui sită; sitiţă. – Sită + suf. -işoară.
SITIŢĂ, sitiţe, s.f. (Rar) Sitişoară. – Sită + suf. -iţă.
SITOFOBIE, sitofobii, s.f. Stare patologică care constă în frica de mâncare şi care apare în unele boli mintale. [Var.: sitiofobíe s.f.] – După fr. sitiophobie.
SITOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul alimentelor. – După fr. sitologie.
SITOMANIE, sitomanii, s.f. Stare patologică manifestată prin dorinţa de a mânca continuu. [Var.: sitiomaníe s.f.] – După fr. sitiomanie.
SITRONADĂ s.f. v. citronadă.
SITUA, situez, vb. I. Refl. A ocupa un anumit loc într-o ordine, într-o ierarhie; p. ext. a lua o anumită atitudine faţă de o problemă dată; a acţiona de pe o anumită poziţie. * Tranz. A aşeza într-un anumit loc; a indica, a desemna locul cuiva. [Pr.: -tu-a] – Din fr. situer.
SITUARE, situări, s.f. Acţiunea de a (se) situa şi rezultatul ei. [Pr.: -tu-a-] – V. situa.
SITUAT, -Ă, situaţi, -te, adj. (Despre oameni) Cu o bună situaţie materială; bogat, cu avere. [Pr.: -tu-at] – V. situa.
SITUAŢIE, situaţii, s.f. 1. Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condiţiile existenţei unei fiinţe, a unei unei colectivităţi, a unei activităţi; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. ** Expr. A fi la înălţimea situaţiei = a corespunde pe deplin unei misiuni încredinţate. A te pune în situaţia cuiva = a încerca să înţelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ţi da seama de modul lui de a gândi sau de a reacţiona. A fi stăpân (sau călare) pe situaţie = a domina o situaţie în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a şti să se descurce (într-o situaţie dificilă). (În sintagma) Situaţie limită = situaţie excepţională, la extremă, aparent fără ieşire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. * Poziţie socială, materială sau morală în care se află cineva. ** Expr. A-i face cuiva o situaţie = a ajuta pe cineva să ajungă la o poziţie socială, materială şi morală bună. * (Concr.) Avere. * Fig. Dispoziţie, stare sufletească. 2. Prezentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activităţi economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu sarcinile planificate); raport; inventar. * Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. 3. (Rar) Aşezare, poziţie a unui teren, a unei localităţi etc. [Pr.: -tu-a÷, – Var.: (înv.) s.f.] – Din fr. situation.
SITUAŢIONAL, -Ă, situaţionali, -e, adj. Care se referă la o situaţie, care este legat de o circumstanţă. [Pr.: -tu-a-ţi-o-] – Situaţiune + suf. -al.
SITUAŢIUNE s.f. v. situaţie.
SITULĂ, situle, s.f. (Rar) Vas cu toartă pentru scos apă. – Din lat. situla, fr. situle.
SIV, -Ă, sivi, -e, adj. (Reg.) De culoare cenuşie, sură; (despre părul oamenilor) cărunt. – Din bg., scr. siv.
SIXTĂ, sixte, s.f. Poziţie a braţului înarmat, întâlnită în scrimă, la probele de floretă şi de spadă. – Din fr. sixte.

SIZIGIE s.f. (Astron.) Poziţie a Soarelui şi a Lunii când cei doi aştri sunt în conjuncţie sau în opoziţie. ** Maree de sizigie = maree care coincide cu Luna nouă sau plină. – Din fr. syzygie.
SKEET s.n. (Sport) Probă de talere1. [Pr.: schit] – Cuv. engl.
SKLERON s.n. Aliaj uşor şi dur pe bază de aluminiu. – Din germ. Skleron.
SLAB, -Ă, slabi, -e, 1. (Despre oameni şi animale sau despre părţi ale trupului lor) Care nu are un strat (consistent) de grăsime sub piele; uscăţiv. * (Despre carne) Fără grăsime; macră. * (Despre mâncăruri, alimente) Care conţine sau are puţină grăsime; sărac în grăsimi. 2. (Despre fiinţe) Lipsit de putere fizică, de rezistenţă; debil. * (Despre organe ale corpului, despre facultăţi intelectuale etc.) Care nu funcţionează normal, care nu-şi îndeplineşte bine funcţia. Memorie slabă. Vedere slabă. * Fig. Lipsit de tărie morală, de fermitate, de energie. ** Expr. Slab de fire = fără voinţă, uşor influenţabil. (rar) Slab de caracter, de inimă, de duh = fără voinţă, uşor influenţabil. Slab de înger = lipsit de energie morală, care se pierde uşor cu firea; fricos. 3. Lipsit de tărie, de intensitate; cu intensitate redusă. * (Despre obiecte) Lipsit de trăinicie, de soliditate, puţin rezistent. ** Expr. Slabă nădejde! = puţin probabil, puţine şanse de reuşită. * (Despre soluţii, amestecuri) Care cuprinde elementele caracteristice în cantitate redusă; diluat. Acid slab. 4. Fig. (Despre creaţii artistice, ştiinţifice) Lipsit de valoare, de calităţi; mediocru. * Care nu convinge, lipsit de temei. * (Despre oameni; cu determinări introduse prin prep. "la" indicând domeniul) Care este puţin pregătit, puţin înzestrat pentru... 5. (Rar; despre pământ) Neroditor. – Din sl. slabŭ.
SLAD s.n. (Reg.) Malţ. – Din bg., scr. slad.
SLADNIŢĂ, sladniţe, s.f. (Reg.) Loc adăpostit, pivniţă unde se păstrează sau se usucă sladul. – Slad + suf. -niţă.
SLAI, slaiuri, s.n. (Pop.) 1. Fiecare dintre cele două scânduri care leagă tălpile unei sănii; oplean. 2. Fiecare dintre scândurile care formează părţile laterale ale unei ambarcaţii. * Scândura care formează marginea de sus a unei luntre. 3. Poliţă în perete pe care se ţin lucruri de gospodărie. 4. Fiecare dintre stâlpii care susţin podul morii. – Et. nec.
SLALOM, slalomuri, s.n. Coborâre pe schiuri într-o succesiune de viraje. * Probă din schiul alpin care constă în coborârea în două manşe a unei pante, prin anumite puncte de trecere obligatorii (denumite porţi). ** Slalom nautic = ramură din sportul nautic care constă în parcurgerea unui traseu, cu caiacul sau cu canoia, pe ape curgătoare şi tumultuoase, printre obstacole suspendate deasupra apelor. – Din fr. slalom.
SLALOMIST, -Ă, slalomişti, -ste, s.m. şi f. Schior specializat în slalom. – Slalom + suf. -ist.
SLANĂ, slane, s.f. (Reg.) Slănină. – Cf. magh. szalonna.
SLAP s.n. (Muz.) Efect sonor obţinut la contrabas prin lovirea gâtului instrumentului. [Pr.: slep] – Cuv. engl.
SLATINĂ, slatine, s.f. 1. Izvor de apă (minerală) sărată; saramură. * Teren mlăştinos şi sărat. 2. Mâncare prea sărată. – Din sl. slatina.
SLAV, -Ă, slavi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Rusiei, Ucrainei, Bielorusiei, Poloniei, Bulgariei, Cehiei, Slovaciei, Serbiei etc. sau care este originară de acolo; slavon (1); (la m. pl.) popor care locuieşte în aceste state. 2. Adj. Care aparţine slavilor (1), care se referă la slavi; slavic, slavonesc, slavon (2), slavonicesc. ** (şi substativat, f.) Limba slavă = a) limba slavonă; b) fiecare dintre limbile popoarelor slave (2). * (Substantivat, f.; în sintagma) Slavă veche (bisericească) = limba textelor

slave religioase (traduceri slave din cărţile greceşti de cult din sec. IX-XI). – Din fr. slave.
SLAVĂ, slăvi, s.f. 1. (Mai ales la sg.) Glorie, faimă, renume. * Laudă, preamărire, proslăvire. ** Expr. (exclamaţie prin care cineva îşi exprimă satisfacţia pentru reuşita unui lucru) Slavă Domnului sau slavă ţie, Doamne!. 2. Înaltul cerului, văzduh. ** Expr. A ridica casa în slavă = a face zgomot, tărăboi. 3. (Bis.) Măreţie, grandoare a divinităţii. 4. (Înv.; construit cu dativul; cu valoare de prepoziţie) Graţie..., datorită..., mulţumită... – Din sl. slava.
SLAVIC, -Ă, slavici, -ce, adj. (Înv.) Slav (2). – Slav + suf. -ic.
SLAVISM, slavisme, s.n. Cuvânt, expresie, construcţie împrumutate dintr-o limbă slavă de altă limbă (şi neasimilate). – Din fr. slavisme, germ. Slawismus.
SLAVIST, -Ă, slavişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în slavistică. – Din fr. slaviste, germ. Slawist.
SLAVISTICĂ s.f. Totalitatea disciplinelor care studiază limba, literatura, cultura, istoria şi felul de viaţă al popoarelor slave. – Din germ. Slawistik.
SLAVIZA, slavizez, vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face pe cineva să devină slav, a adopta sau a face pe cineva să adopte limba şi obiceiurile slavilor. – Din fr. slaviser.
SLAVIZARE, slavizări, s.f. Acţiunea de a (se) slaviza şi rezultatul ei. – V. slaviza.
SLAVOFIL, -Ă, slavofili, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care are simpatie deosebită pentru popoarele slave, pentru cultura şi civilizaţia lor; care este partizan al apropierii culturale şi politice de popoarele şi statele slave. 2. S.m. şi f. Simpatizant al culturii şi civilizaţiei slave. – Din fr. slavophile.
SLAVOFOB, -Ă, slavofobi, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care este potrivnic slavilor. 2. S.m. şi f. Adversar al apropierii culturale, economice şi politice de popoarele şi statele slave. – Din fr. slavophobe.
SLAVON, -Ă, slavoni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (Înv.) Slav (1). 2. Adj. Care aparţine slavilor (1), referitor la slavi; slav (2), slavic, slavonesc, slavonicesc. ** (şi substantivat, f.) Limba slavonă = limba slavă bisericească şi literară care s-a dezvoltat în Rusia, Serbia şi Bulgaria din slava veche bisericească. * (Despre caractere grafice) Chirilic. – Din fr. slavon.
SLAVONESC, -EASCĂ, slavoneşti, adj. Slavon (2). – Slavon+ suf. -esc.
SLAVONEŞTE adv. În limba slavonă. – Slavon + suf. -eşte.
SLAVONICESC, -EASCĂ, slavoniceşti, adj. (Înv.) Slavon (2). – Slavon + suf. -icesc.
SLAVONIE s.f. (Înv.; în loc. adv.) Pe slavonie = în limba slavonă. – Slavon + suf. -ie.
SLAVONISM, (1) slavonisme, s.n. 1. Element de limbă de origine slavonă pătruns în altă limbă (şi neasimilat). 2. Influenţă slavonă asupra limbii, literaturii, culturii unui popor. – Slavon + suf. -ism.
SLAVOSLOVI, slavoslovesc, vb. IV. Tranz. (Bis.) A slăvi, a preamări pe Dumnezeu. – Din sl. slavosloviti.
SLĂBĂCIUNE s.f. v. slăbiciune.
SLĂBĂNOG, -OAGĂ, slăbănog, -oage, adj., s.m. I. Adj. 1. (Adesea substantivat) Slab la trup, uscăţiv. 2. Lipsit de putere, de vlagă; debil. II. S.m. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cărnoasă, cu frunze ovale dinţate şi cu flori galbene punctate cu roşu, cu un pinten, folosită în medicină (Impatiens nolitangere). – Din bg. slabonoga.
SLĂBĂNOGI, slăbănogesc, vb. IV. Intranz. şi refl. A-şi pierde puterea, vigoarea; a slăbi (2). – Din slăbănog.

SLĂBĂNOGIT, -Ă, slăbănogiţi, -te, adj. Care şi-a pierdut puterea, vigoarea; slăbit, istovit. * (Rar; despre glas, sunete) Lipsit de intensitate, stins. – V. slăbănogi.
SLĂBĂTURĂ, slăbături, s.f. Om (sau animal) foarte slab, lipsit de putere, de vlagă. – Slab + suf. -ătură.
SLĂBI, slăbesc, vb. IV. 1. Intranz. (Despre fiinţe) A pierde din greutate, a deveni (mai) slab (1). 2. Intranz. (Despre fiinţe) A pierde din forţă, din putere, din rezistenţă. * (Despre organe ale corpului, despre facultăţi etc.) A nu mai funcţiona normal. * (Despre abstracte) A pierde din intensitate, a se diminua; (despre procese, acţiuni) a-şi încetini ritmul, a se domoli. 3. Tranz. A face să fie mai puţin strâns, mai puţin încordat, a da drumul din strânsoare; a lăsa liber, a slobozi. ** Expr. A nu slăbi pe cineva = a nu lăsa în pace pe cineva; a urmări de aproape, a ţine din scurt. – Din slab. Cf. bg slabja, scr. slabiti.
SLĂBICIUNE, slăbiciuni, s.f. 1. Faptul de a fi slab (1), uscăţiv; p. ext. lipsă de forţă fizică. * Stare, senzaţie (trecătoare) de sleire, de pierdere a puterilor; sfârşeală. 2. Fig. Lipsă de energie, de fermitate. 3. Fig. (Mai ales la pl.) Defect, lipsă, scădere, cusur. 4. Fig. Pornire, înclinaţie pentru cineva sau ceva; afecţiune; p. ext. pasiune. 5. (Rar) Lipsă de valoare, de merite, de pregătire. [Var.: slăbăciúne s.f.] – Slăbi + suf. -ciune.
SLĂBIRE, slăbiri, s.f. Faptul de a slăbi; pierdere a greutăţii sau a puterii; slăbit1. – V. slăbi.
SLĂBIT1 s.n. Faptul de a slăbi; slăbire. – V. slăbi.
SLĂBIT2, -Ă, slăbiţi, -te, adj. 1. Care a pierdut din grăsime, din greutate; care a devenit slab. 2. Lipsit de putere, de energie; istovit. * (Despre organe ale corpului, facultăţi ale omului etc.) Care nu-şi mai îndeplineşte bine funcţia, atins de o infirmitate; debilitat. – V. slăbi.
SLĂBUŢ, -Ă, slăbuţi, -e, adj. Diminutiv al lui slab. – Slab + suf. -uţ.
SLĂDĂRIE, slădării, s.f. (Reg.) Clădire, încăpere special amenajată în care se prepară sladul. – Slad + suf. -ărie.
SLĂNINĂ, slănini, s.f. Strat de grăsime între pielea şi carnea porcului; parte, bucată din această grăsime, conservată şi preparată ca aliment (cu adaos de sare ori de boia sau afumată) sau care se topeşte, devenind untură. [Pl. şi: slănine] – Din bg., scr. slanina.
SLĂNINUŢĂ, slăninuţe, s.f. Diminutiv al lui slănină. – Slănină + suf. -uţă.
SLĂTINEAN, -Ă, slătineni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Slatina. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Slatina. – Slatina (n. pr.) + suf. -ean.
SLĂTINEANCĂ, slătinence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Slatina. * Locuitoare din municipiul Slatina. – Slătinean + suf. -că.
SLĂVI, slăvesc, vb. IV. Tranz. 1. A glorifica pentru merite deosebite; a preamări, a lăuda. 2. A iubi peste măsură, a venera, a adora. – Din sl. slaviti.
SLĂVIRE, slăviri, s.f. Faptul de a slăvi; preamărire, laudă; adorare, venerare. – V. slăvi.
SLĂVIT, -Ă, slăviţi, -te, adj. 1. Preamărit pentru merite deosebite; glorificat. ** (Ca formulă de reverenţă) Slăvite stăpâne. 2. Renumit, vestit; celebru. – V. slăvi.
SLEI, sleiesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre substanţe grase; la pers. 3) A se închega, a se solidifica (prin răcire). * (Pop.; despre apă şi alte lichide) A îngheţa. 2. Tranz. A seca o fântână (pentru a o curăţa). * Fig. A secătui pe cineva sau ceva de...; a istovi, a epuiza. – Din sl. sůlijati.
SLEIRE, sleiri, s.f. Faptul de a (se) slei; fig. istovire, extenuare, epuizare. – V. slei.

SLEIT1 s.n. Scoatere a apei dintr-o fântână (pentru a o curăţa). – V. slei.
SLEIT2, -Ă, sleiţi, -te, adj. 1. (Despre substanţe grase) Solidificat prin răcire, închegat. * (Despre mâncăruri grase) Cu grăsimea sleită (1) prin răcire. * (Pop.; despre lichide) Îngheţat. 2. (Reg.; despre fasole, mazăre) Frecat2, făcăluit2. 3. (Despre fântâni) Secat, golit de apă (pentru curăţare). * Fig. Secătuit de puteri; sfârşit2. – V. slei.
SLIM s.n. v. slin.
SLIMUI, slimuiesc, vb. IV Tranz. (Înv.) A pune la cale; a întocmi, a urzi. – Et. nec.
SLIMUIRE, slimuiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a slimui şi rezultatul ei. – V. slimui.
SLIMUIT, -Ă, slimuiţi, -te, adj. (Înv.) Întocmit, urzit, pus la cale. – V. slimui.
SLIN, slinuri, s.n. (Reg.) Strat de murdărie de pe pielea nespălată, de pe îmbrăcămintea purtată mult şi neîngrijită sau de pe obiectele mult întrebuinţate şi necurăţate; jeg [Var.: slim s.n.] – Din scr. slina.
SLINOS, -OASĂ, slinoşi, -oase, adj. (Reg.) Plin de slin; jegos, soios. – Slin + suf. -os.
SLIP, slipuri, s.n. 1. Chiloţi de baie foarte scurţi. 2. Plan înclinat folosit pentru lansarea hidroavioanelor de pe sol pe apă. – Din fr., engl. slip.
SLIPMETRU, slipmetre, s.n. Sistem folosit la măsurarea mecanică a alunecării motoarelor asincrone. – Din fr. slipmétre.
SLOBOD, -Ă, slobozi, -de, adj. (Pop.; în concurenţă cu "liber") 1. (Despre oameni) Care se bucură de deplinătatea drepturilor politice şi cetăţeneşti; liber. * (Despre popoare, state) Independent, neatârnat. * (Despre oraşe) Autonom. 2. (Despre oameni) Care se găseşte în stare de libertate, care nu este închis, întemniţat. * (Despre animale) Lăsat în libertate. 3. Care nu este supus nici unei constrângeri, nici unei îngrădiri; care are posibilitatea de a acţiona în anumite împrejurări după propria sa voinţă sau dorinţă, care nu este împiedicat să facă un anumit lucru. ** Expr. E slobod = e permis, e îngăduit. A avea mână slobodă = a fi darnic, generos. Cu inima slobodă = liniştit, împăcat. A rămâne pe voia slobodă a cuiva sau a ceva = a fi la dispoziţia cuiva sau a ceva. * (Adverbial) În voie, nestingherit. 4. (Despre oameni şi manifestările, cuvintele lor) Lipsit de rezervă, de măsură; prea familiar; indecent, licenţios. ** Expr. A fi slobod la (sau de) gură = a vorbi prea mult şi fără sfială, depăşind limitele bunei-cuviinţe. 5. (Despre drumuri) Pe care se poate trece fără obstacole; pe care nu sunt impuse restricţii. * (Despre locuri, scaune) Pe care nu l-a ocupat nimeni; gol. 6. (Despre timp) De care se poate dispune, în care eşti scutit de obligaţiile obişnuite. 7. (Despre lucruri care leagă, fixează, strâng etc.) Care permite mişcări, care nu strânge; p. ext. larg. ** Expr. A da (cuiva) frâu slobod = a da (cuiva) libertate, a lăsa (pe cineva) în voie, să facă ce doreşte. 8. (Substantivat, f.; în loc. adv.) Cu sloboda = fără bagaj, fără greutate sau încărcătură. – Din bg. sloboden.
SLOBOZENIE, slobozenii, s.f. (Pop.) 1. Libertate. ** Loc. adv. (Înv.) Cu slobozenie = cu sinceritate, cu franchețe. 2. Permisiune, îngăduinţă, voie. – Slobozi + suf. -enie.
SLOBOZI, slobód, vb. IV. Tranz. (Pop.) 1. A pune în libertate; a elibera. * A elibera dintr-o strânsoare, dintr-o legătură care imobilizează. * Refl. (Despre obiectul care leagă) A se slăbi, a se desface. 2. A lăsa an animal în libertate. 3. A permite cuiva să plece, a da voie să se depărteze. ** A nu-l slobozi (pe cineva) inima să... = a nu se îndura să facă un lucru. * (Rar) A concedia. * (Reg.) A elibera după terminarea serviciului militar; a lăsa la vatră. 4. A da drumul, a lăsa să cadă. 5. A descărca o armă de foc; a arunca săgeţi dintr-un

arc. 6. A răspândi, a emana, a degaja. * A emite un sunet, un strigăt, un cuvânt. – Din slobod.
SLOBOZIE, slobozii, s.f. (Înv.) Sat de colonişti (băştinaşi sau străini) care aveau pe o perioadă oarecare scutire de bir sau de prestaţii. – Slobod + suf. -ie.
SLOBOZIRE, sloboziri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) slobozi şi rezultatul ei. – V. slobozi.
SLOBOZIT, -Ă, sloboziţi, -te, adj. (Pop.) Pus în libertate, eliberat. – V. slobozi.
SLOBOZITOR, slobozitoare, s.n. Parte a războiului de ţesut formată dintr-un băţ lung care fixează sulul de dinapoi şi care permite (când este înlăturat) desfăşurarea urzelii de pe sul. – Slobozi + suf. -tor.
SLOGAN, sloganuri, s.n. Formulă pregnantă, concludentă care exprimă în chip lapidar ţelurile politice, economice ale unor grupuri, organizaţii etc. sau o problemă de actualitate. – Din fr., engl. slogan.
SLOI, sloiuri, s.n. 1. Bloc de gheaţă care pluteşte pe apele curgătoare şi stătătoare, înainte ca acestea să îngheţe cu totul sau în timpul dezgheţului. ** Expr. A-i trece (cuiva) un sloi (de gheaţă) prin inimă (sau pe spinare) = a-l trece (pe cineva) fiori de spaimă. (rar) A-i trece (cuiva) un sloi (de gheaţă) peste obraz = a-l trece (pe cineva) fiori de spaimă. A fi sloi = a-i fi cuiva foarte frig, a fi îngheţat. * Fig. Om rece, nepăsător, necomunicativ, lipsit de căldură sufletească. 2. (Rar) Ţurţur de gheaţă. – Din bg. sloj.
SLOMNI, slomnesc, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. A rosti vorbele cu oarecare greutate, a îngăima. 2. Intranz. (Despre lumini, culori) A se ivi, a se distinge (încet, cu greutate); a apărea, a se arăta; a miji. – Din sl. sůlognja "silabă".
SLOMNIRE, slomniri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a slomni şi rezultatul ei. – V. slomni.
SLOPS, slopsuri, s.n. Produs petrolier de calitate inferioară, care trebuie prelucrat din nou pentru a putea fi folosit. – Din fr., engl. slops, germ. Slops.
SLOVAC, -Ă, slovaci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Slovaciei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Slovaciei sau populaţiei ei, referitor la Slovacia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limbă slavă din grupul occidental, vorbită de slovaci. – Din fr. slovaque.
SLOVĂ, (1) slove, s.f. (Pop.) 1. Literă (chirilică). * Scriere; alfabet. 2. Scrisul cuiva, cu caracteristicile lui, după care poate fi identificat. 3. Ştiinţă de carte; învăţătură. – Din sl. slovo.
SLOVEN, -Ă, sloveni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Sloveniei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Sloveniei sau populaţiei ei, privitor la Slovenia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limbă slavă meridională vorbită de sloveni. – Din scr. sloven.
SLOVENEŞTE adv. În felul slovenilor (1), ca slovenii; în limba slovenă (2). (Înv.) Slavoneşte. – Sloven + suf. -eşte.
SLOVENI, slovenesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A citi cu greu, pronunţând literă cu literă sau silabă cu silabă; a silabisi. – Cf. slomni.
SLOVENIE s.f. (Înv.) Limba slavonă. – Sloven + suf. -ie.
SLOVENIRE, sloveniri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a sloveni şi rezultatul ei; silabisire. – V. sloveni.
SLOW, slow-uri, s.n. Numele unui dans modern, cu mişcări lente; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: slóu] – Cuv. engl.
SLOW-FOX, slow-fox-uri, s.n. Dans modern mai lent decât foxtrotul. [Pr.: slóu-fox] – Din engl. slow-fox.

SLUGARNIC, -Ă, slugarnici, -ce, adj. (Despre oameni) Care are o atitudine umilă, lipsită de demnitate faţă de cei pe care îi slujeşte sau de care depinde; (despre manifestări ale oamenilor) care decurge dintr-o astfel de atitudine; servil. – Slugar (înv. "slugă" < bg.) + suf. -nic.

SLUGĂ, slugi, s.f. I. 1. Persoană angajată pentru a munci în gospodăria sau în mica întreprindere a altuia, flind plătită în bani sau în natură. ** Expr. (Înv.) (formulă de salut sau de răspuns la salut) Sluga dumitale (sau dumneavoastră). * Fig. Persoană care susţine sau apără orbeşte interesele altuia în schimbul unor avantaje materiale. 2. Fig. Persoană subordonată alteia şi obligată, din cauza condiţiilor sociale în care se află, să-i execute voinţa. 3. (Înv.) Slujitor înarmat de pe lângă casa sau din suita unui boier. II. (Rar) Aparat simplu, format dintr-o scândură scobită la un capăt, care se foloseşte la scoaterea cizmelor fără ajutorul cuiva; trăgătoare. – Din sl. sluga.

SLUGĂREALĂ s.f. (Rar) Faptul de a slugări; slugărie. ** Loc. adj. De slugăreală = bun pentru a deveni slugă, pentru a fi folosit la diferite servicii. – Slugări + suf. -eală.

SLUGĂRESC, -EASCĂ, slugăreşti, adj. (Rar) De slugă, al slugilor. – Slugar (înv. "slugă" < bg.) + suf. -esc.

SLUGĂREŞTE adv. (Rar) În chip josnic, servil. – Slugar (înv. "slugă" < bg.) + suf. -eşte.

SLUGĂRI, slugăresc, vb. IV. 1. Intranz. A munci ca slugă la un stăpân; a argăţi, a sluji, a slugărnici. * Fig. A fi servil faţă de cineva; a se înjosi, a se umili. 2. Tranz. A servi pe cineva, stând în preajma lui (executându-i cu umilinţă ordinele, împlinindu-i dorinţele); a fi la discreţia cuiva. – Din slugar (înv. "slugă" < bg.).

SLUGĂRIE s.f. 1. Faptul de a slugări; condiţie de slugă; slugărit. 2. Fig. Lipsă de demnitate; servilism, slugărnicie, ploconeală. – Slugar (înv. "slugă" < bg.) + suf. -ie.

SLUGĂRIME s.f. (Rar; colectiv) Mulţime de slugi; slujitorime, argăţime. – Slugă + suf. -ărime.

SLUGĂRIRE, slugăriri, s.f. Acţiunea de a slugări şi rezultatul ei. – V. slugări.

SLUGĂRIT s.n. Faptul de a slugări; slugăreală. – V. slugări.

SLUGĂRNICI, slugărnicesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A slugări. – Din slugarnic.

SLUGĂRNICIE, slugărnicii, s.f. Atitudine de linguşire în raporturile cu oamenii de la care se primesc sau de la care se aşteaptă avantaje materiale; servilism, ploconeală. – Slugarnic + suf. -ie.

SLUGĂRNICIRE, slugărniciri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a slugărnici şi rezultatul ei. – V. slugărnici.

SLUGER, slugeri, s.m. Dregător în Ţara Românească şi în Moldova însărcinat cu aprovizionarea curţii domneşti şi a armatei (rangul şi atribuţiile variind de la o epocă la alta şi de la un principat la altul); rang, titlu purtat de acest dregător. [Var.: súlger s.m.] – Cf. scr. služar.

SLUGERIE s.f. (Înv.) Demnitate de sluger. – Sluger + suf. -ie.

SLUGOI, slugoi, s.m. Augmentativ al lui slugă; om slugarnic, de o supunere josnică, lipsit de demnitate. – Slugă + suf. -oi.

SLUGULIŢĂ, sluguliţe, s.f. (Rar) Diminutiv al lui slugă; sluguţă. – Slugă + suf. -uliţă.

SLUGUŢĂ, sluguţe, s.f. (Rar) Sluguliţă. – Slugă + suf. -uţă.

SLUIS, sluisuri, s.n. Jgheab de lemn prevăzut la bază cu o căptuşeală de bolovani, grinzi de lemn, material poros etc., folosit la spălarea nisipurilor care conţin aur, platină, staniu etc. – Din engl. sluis, fr. sluice.

SLUJ s.n. invar. ** (În expr.) A face (sau a sta) sluj = a) (despre câini sau despre alte animale) a se ridica în două labe; b) fig. (despre oameni) a avea o atitudine linguşitoare, slugarnică; a face cuiva temenele; a se ploconi, a se umili. – Din pol. sluz'.
SLUJBAŞ, -Ă, slujbaşi, -e, s.m. şi f. (Rar la f.) Persoană angajată într-o slujbă (I 1). – Slujbă + suf. -aş.
SLUJBĂ, slujbe, s.f. I. 1. Îndeletnicire de oarecare durată şi limitată la un orar de lucru, pe care cineva o are ca angajat la o întreprindere de stat sau particulară şi care este remunerată cu o anumită sumă de bani; serviciu, funcţie, post. ** Expr. A fi (sau a se pune) în slujba cuiva (sau a ceva) = a fi sau a se pune la dispoziţia cuiva; a servi interesele cuiva sau a susţine o anumită cauză. (Înv.) A-i fi cuiva de slujbă = a-i fi cuiva de folos. * (Pop.) Stagiu militar. 2. (Rar) Misiune, sarcină, însărcinare. * (Înv.) Serviciu făcut cuiva. II. Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericeşti pentru anumite ocazii şi sărbători; oficiere; serviciu religios, serviciu divin. – Din sl. služîba.
SLUJBULIŢĂ, slujbuliţe, s.f. Diminutiv al lui slujbă; slujbuşoară. – Slujbă + suf. -uliţă.
SLUJBUŞOARĂ, slujbuşoare, s.f. (Rar) Slujbuliţă. – Slujbă + suf. -uşoară.
SLUJI, slujesc, vb. IV. Intranz. I. 1. A fi angajat, a munci în gospodăria sau în familia cuiva; (înv.) a ocupa o funcţie publică. * (Pop.) A-şi face serviciul militar. * Tranz. A munci pentru altul, a fi la dispoziţia unui stăpân. * Refl. A se servi, a se folosi de cineva sau de ceva. 2. (Despre obiecte şi despre abstracte) A servi la ceva; a folosi. II. A oficia o slujbă religioasă. – Din sl. služiti.
SLUJIRE, slujiri, s.f. (Rar) Faptul de a sluji. – V. sluji.
SLUJITOR, -OARE, slujitori, -oare, s.m. şi f. 1. (Astăzi rar) Persoană care slujeşte (pe cineva); servitor, slugă. 2. (Înv.) Oştean în slu jba domnului ţării sau a unui boier. * Reprezentant înarmat al stăpânirii; poteraş, jandarm. – Sluji + suf. -tor.
SLUJITORIME s.f. (Colectiv) Mulţime de slujitori; totalitate a slujitorilor. – Slujitor + suf. -ime.
SLUJNICAR, slujnicari, s.m. (Înv.) Bărbat care se lasă întreţinut de slujnice, amant al slujnicelor. – Slujnică + suf. -ar.
SLUJNICĂ, slujnice, s.f. (Astăzi rar) Femeie angajată pentru a munci în familia sau în gospodăria altuia; slugă, servitoare. – Din sl. služîniků.
SLUJNICUŢĂ, slujnicuţe, s.f. Diminutiv al lui slujnică. – Slujnică + suf. -uţă.
SLUT, -Ă, sluţi, -te, adj., s.m. şi f. (Om) mutilat, schilodit, infirm, diform, pocit; p. ext. (om) foarte urât, hâd. – Cf. ucr. slutyj.
SLUTENIE s.f. v. sluţenie.
SLUTI vb. IV v. sluţi.
SLUTIŞOR, -OARĂ, slutişori, -oare, adj. (Rar) Diminutiv al lui slut; cam slut. – Slut + suf. -işor.
SLUTIT, -Ă adj. v. sluţit.
SLUŢENIE, sluţenii, s.f. Faptul de a fi slut; schilodeală, infirmitate, diformitate; p. ext. urâţenie mare (fizică sau morală); hidoşenie, sluţie. * (Conc.) Fiinţă schiloadă, diformă sau foarte urâtă; pocitanie, sluţitură, monstru. [Var.: (înv.) sluténie s.f.] – Sluţi + suf. -enie.
SLUŢI, sluţesc, vb. IV. Tranz. A face să devină schilod, infirm, desfigurat; a mutila; a ciopârţi. * Tranz. şi refl. A (se) poci, a (se) urâţi. * Refl. A se strâmba, a se schimonosi. [Var.: (reg.) slutí vb. IV] – Din slut.
SLUŢIE s.f. (Rar) Sluţenie. – Slut + suf. -ie.
SLUŢIRE, sluţiri, s.f. Acţiunea de a (se) sluţi şi rezultatul ei. – V. sluţi.

SLUŢIT, -Ă, sluţiţi, -te, adj. (Despre fiinţe) Care a rămas slut; p. ext. care a devenit pocit, foarte urât. [Var.: (înv.) slutít, -ă adj.] – V. sluţi.
SLUŢITURĂ, sluţituri, s.f. Fiinţă schiloadă, diformă sau, p. ext., foarte urâtă; pocitanie, sluţenie. – Sluţi + suf. -tură.
SMAC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mişcare precipitată. – Onomatopee.
SMALT s.n. v. smalţ.
SMALTINĂ, smaltine, s.f. Minereu de cobalt de culoare albă-argintie, cristalizat în sistemul cubic. – Din fr. smaltine.
SMALŢ, smalţuri, s.n. 1. Masă sticloasă formată din diverşi oxizi anorganici, cu care se acoperă suprafaţa obiectelor de ceramică sau de metal pentru a le face impermeabile, a le feri de oxidare sau a le înfrumuseţa; email. * Material sticlos sau obiect făcut dintr-un astfel de material. 2. Substanţă albă şi lucioasă care acoperă suprafaţa vizibilă a dinţilor. [Var.: (înv.) smalt s.n.] – Din ngr. smálto(n), germ. Schmalz.
SMARAGD s.n. v. smarald.
SMARALD, smaralde, s.n. Piatră preţioasă strălucitoare (varietate de beril), de culoare verde, foarte transparentă. [Var.: smaragd, (reg.) smaránd s.n.] – Din it. smeraldo, ngr. smáragdos.
SMARAND s.n. v. smarald.
SMARID, smarizi, s.m. Peşte marin migrator, lung până la 20 cm, cu corpul alungit, uşor turtit lateral, cu botul ascuţit şi gura largă (Spicara smaris flexuosa). – Din lat. smaris, -idis.
SMĂLTUI vb. IV v. smălţui.
SMĂLŢA, smălţez, vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi, a împestriţa cu diferite culori; a smălţui (2). – Din smalţ.
SMĂLŢUI, smălţuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A acoperi un obiect cu un strat de smalţ; a emaila. 2. Fig. A smălţa. [Var.: (înv.) smăltuí vb. IV] – Smalţ + suf. -ui.
SMĂLŢUIRE, smălţuiri, s.f. Acţiunea de a smălţui şi rezultatul ei; emailare. – V. smălţui.
SMĂLŢUIT, -Ă, smălţuiţi, -te, adj. (Despre obiecte de metal sau de ceramică) Acoperit cu un strat de smalţ; emailat. – V. smălţui.
SMĂLŢUITOR, -OARE, smălţuitori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care se îndeletniceşte cu smălţuirea obiectelor; emailor. [Pr.: -ţu-i-] – Smălţui + suf. -tor.
SMÂCEALĂ s.f. v. smuceală.
SMÂCI vb. IV v. smuci.
SMÂNCI vb. IV v. smuci.
SMÂNCIT, -Ă adj. v. smucit2.
SMÂNTÂNĂ s.f. 1. Produs alimentar gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafaţa laptelui nefiert, după ce a fost lăsat câtva timp la temperatura obişnuită, sau care se separă din lapte cu o maşină centrifugă specială. * (Reg.) Caimac. 2. Fig. Partea cea mai bună, cea mai valoroasă dintr-un lucru. – Cf. bg., ucr. smetana.
SMÂNTÂNI, smântânesc, vb. IV. Tranz. A aduna smântâna de pe lapte; a extrage smântâna din lapte. – Din smântână.
SMÂNTÂNICĂ, smântânici, s.f. 1. Diminutiv al lui smântână. 2. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi şi aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare şi cu fructe înguste aşezate câte patru la un nod (Gallium cruciata). – Smântână + suf. -ică.
SMÂNTÂNIRE, smântâniri, s.f. Acţiunea de a smântâni şi rezultatul ei. – V. smântâni.

SMÂNTÂNIT1 s.n. Faptul de a smântâni. – V. smântâni.
SMÂNTÂNIT2, -Ă, smântâniţi, -te, adj. (Despre lapte) De pe care s-a luat sau din care s-a extras smântâna. – V. smântâni.
SMÂNTÂNOS, -OASĂ, smântânoşi, -oase, adj. Ca smântâna, asemănător cu smântâna; cu multă smântână. – Smântână + suf. -os.
SMÂRC, smârcuri, s.n. 1. Loc mocirlos (acoperit cu vegetaţie); ochi de apă pe un teren mlăştinos. * (La pl.; în basme) Loc îndepărtat şi primejdios, de unde îşi trage marea izvoarele. 2. (Reg.) Unealtă primitivă făcută dintr-o tigvă, care serveşte pentru a scoate lichidul dintr-un butoi. * Pompă de fântână. – Din sl. smrůků.
SMÂRCÂI, smârcâi, vb. IV. Intranz. (Reg.) A smiorcăi. – Din sl. smrůkati.
SMÂRCÂIALĂ, smârcâieli, s.f. (Reg.) Smiorcăit1. – Smârcâi + suf. -eală.
SMÂRCÂIT1 s.n. (Reg.) Smiorcăit1. – V. smârcâi.
SMÂRCÂIT2, -Ă, smârcâiţi, -te, adj. Smiorcăit2, scâncit, plângăreţ. – V. smârcâi.
SMÂRCOS, -OASĂ, smârcoşi, -oase, adj. (Despre terenuri) Plin de smârcuri; mlăştinos. – Smârc + suf. -os.
SMÂRD, -Ă, smârzi, -de, adj. (Reg.; despre oameni) Murdar; scârbos. – Din sl. smrůdů.
SMÂRDOARE, smârdori, s.f. (Reg.) Fiinţă scârboasă şi urâtă. – Smârd + suf. -oare.
SMEAD1 s.n. Mâncare specială aruncată în apă ca nadă pentru peşti, înainte de a băga undiţa. – Cf. rus. sned'.
SMEAD2, -Ă, smezi, -de, adj. (Despre oameni) Cu faţa negricioasă şi palidă; (despre faţa oamenilor) negricios şi palid. – Din sl. smědů.
SMECI s.n. v. smeş.
SMECTIC, -Ă, smectici, -ce, adj. (Despre substanţe) Care are proprietatea de a scoate grăsimile. – Din fr. smectique.
SMEDIOR, -OARĂ, smediori, -oare, adj. (Pop.) Diminutiv al lui smead2; smedişor. [Pr.: -di-or] – Smead2 + suf. -ior.
SMEDIŞOR, -OARĂ, smedişori, -oare, adj. Smedior. – Smead2 + suf. -işor.
SMERENIE s.f. Atitudine umilă, supusă, respectuoasă; comportare modestă, plină de bună-cuviinţă. * (Bis.) Evlavie, cucernicie, pioşenie. – Din sl. sůměrjenije.
SMERI, smeresc, vb. IV. Refl. A avea o atitudine umilă, modestă, supusă, plină de respect. * (Bis.) A se arăta plin de cucernicie, de evlavie faţă de Dumnezeu. * Tranz. (Înv.) A înfrânge mândria cuiva; a umili. – Din sl. sůměriti.
SMERIRE, smeriri, s.f. (Înv.) Faptul de a (se) smeri; atitudine umilă, supusă, cucernică, evlavioasă, pioasă. – V. smeri.
SMERIT, -Ă, smeriţi, -te, adj. Umil, supus, respectuos; modest. * (Bis.) Cucernic, evlavios, pios. – V. smeri.
SMEŞ, smeşuri, s.n. Lovitură de atac la tenis, prin care o minge înaltă primită este expediată cu putere în terenul adversarului. [Var.: smeci s.n.] – Din engl., fr. smash.
SMICEA, smicele, s.f. (Bot.) Ramură roditoare, specifică mărului şi părului, subţire, flexibilă, lungă până la 30 cm, cu toţi mugurii vegetativi; p. gener. mlădiţă, rămurică (ruptă) dintr-o plantă sau dintr-un arbore. – Probabil lat. / * / sumicella "vârfuleţ".
SMID s.n. v. smidă.
SMIDAR, smidare, s.n. Loc cu smidă. – Smidă + suf. -ar.
SMIDĂ, smide, s.f. Desiş format din arbori tineri sau din tufe de spini, de zmeură etc. [Var.: (reg.) smid s.n.] – Et. nec.

SMINTEALĂ, sminteli, s.f. 1. Tulburare a minţii, scrânteală, nebunie; p. ext. greşeală, abatere. 2. (Înv. şi pop.) Stricăciune, pierdere, pagubă; neplăcere. * Loc. adv. Fără sminteală = în mod absolut, negreşit. ** Expr. A da (pe cineva) de sminteală = a face (pe cineva) de râs; a da de gol. – Sminti + suf. -eală.
SMINTI, smintesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă dreapta judecată; a înnebuni. ** Expr. (Tranz.) A sminti (pe cineva) în bătaie = a bate foarte tare (pe cineva). 2. Tranz. (Pop.) A induce în eroare; a păcăli, a înşela. * A împiedica pe cineva să facă ceva. 3. Intranz. (Reg.) A greşi. 4. Tranz. (Pop.) A mişca din loc, a clinti, a deplasa. * A strica; a vătăma. * Fig. A răstălmăci spusele, cuvintele cuiva. – Din sl. sůmensti, sůmenton.
SMINTIRE, smintiri, s.f. (Rar) Faptul de a (se) sminti; sminteală, nebunie. – V. sminti.
SMINTIT, -Ă, smintiţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care şi-a pierdut dreapta judecată sau care se comportă ca şi cum şi-ar fi pierdut-o; ieşit din minţi; nebun. * (Despre manifestări ale oamenilor.) Care denotă lipsă de judecată, nechibzuinţă, nebunie; nechibzuit, nebunesc. – V. sminti.
SMIORCĂI, smiórcăi, vb. IV. (Pop. şi fam.) 1. Intranz. A trage (în mod repetat) aerul pe nas (din cauza plânsului, a unui tic nervos etc.), producând un zgomot caracteristic. 2. Intranz. şi refl. A plânge (alintat şi prefăcut) sau a se preface că plânge; a scânci. – Cf. smârcâi.
SMIORCĂIALĂ, smiorcăieli, s.f. Smiorcăit1. [Pr.: -că-ia-] – Smiorcăi + suf. -eală.
SMIORCĂIRE, smiorcăiri, s.f. Acţiunea de a (se) smiorcăi şi rezultatul ei. – V. smiorcăi.
SMIORCĂIT1 s.n. Faptul de a (se) smiorcăi; zgomot specific produs de cel care (se) smiorcăie; smiorcăială, smârcâială, smârcâit1. – V. smiorcăi.
SMIORCĂIT2, -Ă, smiorcăiţi, -te, adj. Plângăreţ, scâncit. – V. smiorcăi.
SMIRDAR, smirdari, s.m. (Bot.) 1. Mic arbust din regiunea alpină, cu flori roşietice, plăcut mirositoare şi cu frunze lucioase, persistente; rododendron, bujor-de-munte (Rhododendron kotschyi). 2. Merişor1. – Cf. scr. smrdeli, bg smradljak.
SMIRNA adv. v. smirnă1.
SMIRNĂ1 adv. În poziţie de drepţi; (stând) nemişcat, ţeapăn (de frică, de respect). [Var.: smírna adv.] – Din rus. smirno.
SMIRNĂ2 s.f. Răşină extrasă din scoarţa unui arbore exotic (Styrax benzoin), care arde răspândind un miros caracteristic şi care se foloseşte în medicină, în parfumerie, la ceremoniile religioase şi la îmbălsămare. – Din sl. smirna.
SMITHSONIT s.n. Carbonat de zinc natural, sub formă de cristale, care se foloseşte ca minereu de zinc sau pentru obiecte de podoabă. [Pr.: smi-so-nit] – Din fr., engl. smithsonite.
SMOALĂ s.f. Substanţă neagră, vâscoasă, casantă, care rămâne de la distilarea păcurii sau a gudronului de cărbuni şi care se întrebuinţează la pavaje, în industria chimică etc. – Din sl. smola.
SMOC, smocuri, s.n. 1. Mănunchi de păr sau de pene pe care îl au unele animale pe urechi, pe cap, la coadă etc. 2. Cantitate de fire (de păr, de lână, de iarbă etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu măna sau (de către animale) cu gura. – Cf. scr. smotak.
SMOCHIN, smochini, s.m. Arbore cu frunzele lobate, cu numeroase flori închise într-un receptacul globulos, care la maturitate devine un fruct comestibil cărnos, dulce şi suculent (Ficus carica). – Din smochină (derivat regresiv) sau din sl. smokînů.

SMOCHINĂ, smochine, s.f. Fructul smochinului. – Din sl. smokvina, bg. smokinja.
SMOCHING, smochinguri, s.n. Haină bărbătească de gală (de culoare neagră), făcută după o croială specială, foarte deschisă în faţă şi cu reverele de mătase. – Din engl. smoking
SMOCHINI, smochinesc, vb. IV. Refl. A se zbârci1, a se încreţi (ca o smochină). – Din smochină.
SMOCHINIRE, smochiniri, s.f. Faptul de a se smochini. – V. smochini.
SMOCHINIT, -Ă, smochiniţi, -te, adj. Încreţit2, zbârcit (ca o smochină). – V. smochini.
SMOCHINUŢĂ, smochinuţe, s.f. Diminutiv al lui smochină. – Smochină + suf. -uţă.
SMOCULEŢ, smoculeţe, s.n. Diminutiv al lui smoc; smocuşor. – Smoc + suf. -uleţ.
SMOCUŞOR, smocuşoare, s.n. Smoculeţ. – Smoc + suf. -uşor.
SMOG s.n. Ceaţă deasă, amestecată cu fum şi cu praf industrial, formată în regiunile industrializate sau în marile oraşe, cu efecte dăunătoare asupra sănătăţii populaţiei. – Din engl. smog.
SMOLI, smólesc, vb. IV. Tranz. A unge sau a acoperi ceva cu smoală topită; a cătrăni. – Din smoală.
SMOLIRE, smoliri, s.f. Acţiunea de a smoli şi rezultatul ei; cătrănire. – V. smoli.
SMOLIT, -Ă, smoliţi, -te, adj. 1. Uns sau acoperit cu smoală topită. 2. Negricios, oacheş, brunet. – V. smoli.
SMOMI, smomesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A ademeni, a amăgi, a înşela. – Din momi.
SMOMIRE, smomiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a smomi şi rezultatul ei. – V. smomi.
SMOTOCEALĂ, smotoceli, s.f. (Pop.) Acţiunea de a smotoci şi rezultatul ei; păruială, chelfăneală. – Smotoci + suf. -eală.
SMOTOCI, smotocesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A da, a trage cuiva o bătaie bună; a părui, a chelfăni, a scărmăna. – Cf. scr. smotok.
SMOTOCIRE, smotociri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a smotoci şi rezultatul ei. – V. smotoci.
SMREDUI, smreduiesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Înv.) A (se) molipsi, a (se) contamina. – Din sl. smurůdětî.
SMREDUIRE s.f. (Înv.) Faptul de a (se) smredui; molipsire, contaminare; p. ext. boală, suferinţă. – V. smredui.
SMREDUIT, -Ă, smreduiţi, -te, adj. (Înv.) Molipsit, contaminat. – V. smredui.
SMREDUITOR, -OARE, smreduitori, -oare, adj. (Înv.) Care molipseşte, care contaminează. [Pr.: -du-i-] – Smredui + suf. -tor.
SMUCEALĂ, smuceli, s.f. Smucitură. [Var.: smânceală, smuceală s.f.] – Smuci + suf. -eală.
SMUCI, smucesc, vb. IV. 1. Tranz. A trage brusc şi cu putere pentru a scoate, a smulge, a desprinde, a deplasa ceva sau pe cineva din locul unde se află. * Intranz. (Despre arme de foc) A izbi înapoi la descărcare, a avea recul. 2. Refl. A se zbate, a face mişcări repezi încolo şi încoace spre a scăpa din locul unde este prins sau legat. [Var.: (pop.) smâcí, smâncí, smuncí vb. IV] – Din sl. smučati.
SMUCIRE s.f. Acţiunea de a (se) smuci; smucit1. – V. smuci.
SMUCIT1 s.n. Faptul de a (se) smuci; mişcare bruscă şi scurtă; smuceală, smucire, smucitură. – V. smuci.

SMUCIT2, -Ă, smuciţi, -te, adj. 1. (În sintagme şi expr.) Vorbă smucită = vorbă spusă grăbit (pe un ton aspru şi repezit). A fi smucit la vorbă = a vorbi iute, repezit (şi împiedicat). 2. (Fam.) Trăsnit, ţicnit, nebun. [Var.: (pop.) smuncit, -ă, smâncit, -ă adj.] – V. smuci.
SMUCITURĂ, smucituri, s.f. Faptul de a (se) smuci; mişcare repezită, bruscă; smuceală, smucit1. [Var.: (pop.) smuncitură s.f.] – Smuci + suf. -tură.
SMULGE, smulg, vb. III 1. Tranz. A trage cu putere pentru a scoate sau a deplasa din locul unde se află. ** Expr. A-şi smulge părul (din cap) sau a-şi smulge barba = a-şi manifesta puternic durerea sau desperarea; a fi foarte supărat. * (Reg.) A jumuli o pasăre de pene. * Tranz. şi refl. A (se) desprinde (brusc) din locul unde se află. 2. Tranz. Fig. A obţine ceva cu mari eforturi; a lua cu forţa. ** Expr. A smulge (pe cineva) din ghearele morţii = a salva (pe cineva) de la moarte. 3. Tranz. şi refl. A (se) da la o parte, a (se) îndepărta, a (se) retrage cu o mişcare bruscă. 4. Tranz. şi refl. A (se) despărţi, a (se) dezlipi. [Perf. s. smulsei, part. smuls şi (înv. şi reg.) smult] – Lat. / * / exmulgere.
SMULGERE s.f. Acţiunea de a (se) smulge şi rezultatul ei; smuls1. – V. smulge.
SMULS1 s.n. Smulgere. – V. smulge.
SMULS2, -Ă, smulşi, -se, adj. 1. (Despre plante) Care este tras afară din pământ (cu rădăcină). 2. (Despre obiecte) Desprins, deplasat cu brutalitate din locul în care se află fixat. * (Haltere; despre stiluri) Care constă în ridicarea halterei (1) cu ambele braţe printr-o singură mişcare continuă. ** (Substantivat, n.) S-a calificat la smuls în finală. – V. smulge.
SMUNCEALĂ s.f. v. smuceală.
SMUNCI vb. IV v. smuci.
SMUNCIT, -Ă adj. v. smucit2.
SMUNCITURĂ s.f. v. smucitură.
SNACK-BAR s.n. Mic restaurant deschis permanent în hoteluri, în gări etc. unde se servesc aperitive, gustări etc. [Pr.: snéc-bar] – Cuv. engl.
SNAMENIE, snamenii, s.f. (Reg.) Fiinţă (imaginară) urâtă şi rea; iazmă. [Var.: znaménie s.f.] – Cf. scr. znamenje "semn".
SNOAVĂ, snoave, s.f. Mică povestire (de tip popular) cu conţinut anecdotic. – Din sl. iznova "din nou".
SNOB, SNOABĂ, snobi, snoabe, s.m. şi f., adj. (Persoană) care admiră şi adoptă fără discernământ şi cu orice preţ tot ce este la modă. – Din fr. snob.
SNOBISM s.n. Atitudine, conduită specifică snobului. – Din fr. snobisme.
SNOP, snopi, s.m. 1. Legătură mare făcută din mănunchiuri de cereale păioase (secerate). 2. Grup de lucruri de acelaşi fel care formează un mănunchi, o legătură. * Fig. Fascicul de lumină, de raze luminoase etc. 3. Schije, alice sau gloanţe trase o dată cu o armă şi răspândite într-o anumită direcţie. – Din sl. snopů.
SNOPEALĂ, snopeli, s.f. Bătaie straşnică; chelfăneală. – Snopi + suf. -eală.
SNOPI, snopesc, vb. IV. Tranz. 1. (Reg.) A strânge şi a lega cerealele păioase în snopi, a face snopi. 2. Fig. (Fam.) A bate foarte rău pe cineva. * Refl. (Rar) A se obosi foarte tare (din cauza unei munci grele); a se istovi. – Din snop.
SNOPIRE, snopiri, s.f. Acţiunea de a (se) snopi şi rezultatul ei. – V. snopi.
SNOPULEŢ, snopuleţi, s.m. Snopuşor. – Snop + suf. -uleţ.
SNOPUŞOR, snopuşori, s.m. Diminutiv al lui snop; snopuleţ. – Snop + suf. -uşor.
SOACRĂ, soacre, s.f. Mama unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. ** Soacră-mare = mama mirelui. Soacră-mică = mama miresei. – Lat. socra (= socrus).

SOARBĂ, soarbe, s.f. Fructul sorbului1, de mărimea unei cireşe, cărnos şi de culoare brună-gălbuie cu pete albe, cu gust acrişor. – Din sorb1.
SOARE, (2) sori, s.m. 1. Corp ceresc principal al sistemului nostru planetar, incandescent şi luminos, în jurul căruia gravitează şi se învârtesc Pământul şi celelalte planete ale sistemului. ** Loc. adv. Sub (sau pe sub) soare = pe pământ, în lume. ** Expr. (Fam.) (A fi) soare cu dinţi = (a fi) frig pe vreme senină. (A fi) rupt din soare = (a fi) foarte frumos, de o deosebită frumuseţe. (În basme) La soare te poţi uita, dar la dânsa (sau la dânsul) ba, se spune spre a arăta că cineva este de o frumuseţe excepţională. A se uita (la cineva) ca la soare = a privi (pe cineva) cu multă dragoste, a iubi foarte mult (pe cineva). A i se pune (cuiva) soarele drept inimă = a i se face foame. (pop.) ** Compuse: soare-răsare = răsărit1, est, orient; p. ext. vremea când răsare soarele; soare-apune (sau -scapătă) = apusl, vest, occident; p. ext. vremea când apune soarele. * Lumină (şi căldură) care vine de la Soare (1). ** Loc. adv. Cu soare = cât mai e ziuă, cât mai e lumină. 2. Nume dat aştrilor care, ca şi Soarele (1), au lumină proprie. 3. Fig. Fericire, bucurie; bunăstare. – Lat. sol, -lis.
SOAREA, soarele, s.f. (Franţuzism înv.) Serată. – Din fr. soirée.
SOARTĂ, sorţi, s.f. 1. Forţă supranaturală despre care se crede că hotărăşte irevocabil, fatal toate acţiunile şi întâmplările din viaţa oamenilor; destin, fatalitate, noroc, scrisă, ursită. 2. Totalitatea evenimentelor (accidentale sau nu) care compun viaţa (sau o parte a vieţii) unei fiinţe (umane); condiţie de viaţă. * Evoluţie, desfăşurare (a unei acţiuni); deznodământ. – Lat. sors, -tis.
SOAŢA, soaţe, s.f. 1. (Astăzi rar) Soţie, nevastă. 2. (Înv.) Tovarăşă; colaboratoare; prietenă. 3. (Înv.) Persoană, obiect, faptă asemănătoare alteia; pereche. – Lat. socia.
SOBAR, sobari, s.m. Meseriaş care construieşte sau repară sobe 1. – Sobă1 + suf. -ar.
SOBĂ1, sobe, s.f. Instalaţie pentru încălzit (cu lemne, cărbuni gaze etc.) încăperile de locuit sau pentru gătit, făcută din cărămidă, din teracotă, din fier sau din fontă. – Din tc. soba.
SOBĂ2, sobe, s.f. (Reg.) Cameră, odaie de locuit. – Din magh. szoba.
SOBIŢĂ, sobiţe, s.f. Diminutiv al lui sobă1; sobuşoară. – Sobă1 + suf. -iţă.
SOBOL, soboli, s.m. (Zool.) 1. Cârtiţă. 2. (Înv.) Samur; p. restr. blană de samur. – Din (1) bg. sobolec, (2) rus., ucr. sobol'.
SOBOR, soboare, s.n. 1. (Înv.) Adunare, întrunire, consfătuire; sfat. * (Bis.) Sinod. 2. Slujbă religioasă ortodoxă oficiată de un număr mare de clerici. – Din sl. sůborů.
SOBORNIC, -Ă, sobornici, -ce, adj. (Înv.) Ecumenic; sinodal. – Din sl. sůborînů.
SOBORNICESC, -EASCĂ, soborniceşti, adj. (Înv.) Întemeiat pe hotărârile sinoadelor ecumenice; p gener. ecumenic sinodal. – Sobornic + suf. -esc.
SOBRIETATE s.f. 1. Însuşirea de a fi sobru; simplitate, concizie, austeritate (în aspect, în felul de a fi). 2. Cumpătare, moderaţie în felul de a mânca, de a bea, de a se îmbrăca etc. [Pr.: -bri-e-] – Din fr. sobriété, lat. sobrietas, -atis.
SOBRU, -Ă, sobri, -e, adj. 1. Lipsit de ornamente de prisos; simplu. 2. Care păstrează măsura, care nu face excese; cumpătat, moderat. – Din fr. sobre, lat. sobrius.
SOBUŞOARĂ, sobuşoare, s.f. Sobiţă. – Sobă1 + suf. -uşoară.
SOC, soci, s.m. Nume dat mai multor specii de arbuşti de dimensiuni mici, cu flori hermafrodite grupate în inflorescenţe, care au proprietăţi sudorifice, şi cu fructe (boabe negre sau roşii), scoarţă şi rădăcini cu proprietăţi laxative şi diuretice (Sambucus). – Lat. sabucus (= sambucus).

SOCAT, socate, s.f. Băutură răcoritoare preparată din flori de soc. – Soc + suf. -ată.
SOCIABIL, -Ă, sociabili, -e, adj. Capabil să trăiască în relaţii permanente cu semenii săi, în societate. * Căruia îi plac relaţiile cu semenii săi, care se împrieteneşte uşor cu alţii; comunicativ, apropiat, prietenos. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. sociable, lat. sociabilis.
SOCIABILITATE s.f. Însuşirea de a fi sociabil; comunicativitate. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. sociabilité.
SOCIAL, -Ă, sociali, -e, adj. 1. Creat de societate, propriu societăţii; care este legat de viaţa oamenilor în societate, de raporturile lor în societate sau faţă de societate; care priveşte societatea omenească. 2. Propriu unui anumit tip de societate; legat de apartenenţa la o anumită categorie socială, la un anumit grup social. [Pr.: -ci-al] – Din fr. social, lat. socialis.
SOCIAL-DEMOCRAT, -Ă, social-democraţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care aderă la social-democraţie, partizan al social-democraţiei; membru al unui partid social-democrat. 2. Adj. Care aparţine social-democraţiei sau social-democraţilor (1), privitor la social-democraţie sau la social-democraţi. [Pr.: -ci-al] – Din fr. social-démocrate.
SOCIAL-DEMOCRATISM s.n. Ideologia şi tactica social-democraţiei. [Pr.: -ci-al] – Social-democrat + suf. -ism.
SOCIAL-DEMOCRAŢIE s.f. Curent politic de stânga care acceptă structura democratică a statului şi care postulează reforma ca singura cale a schimbărilor sociale. [Pr.: -ci-al] – Din germ. Sozialdemokratie, fr. sociale-démocratie.
SOCIALISM s.n. 1. Ansamblul doctrinelor social-politice care urmăresc reformarea societăţilor umane prin desfiinţarea proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie şi de schimb şi punerea acestora sub controlul statului. ** Socialism ştiinţific = ansamblul concepţiilor marxist-leniniste privitoare la structura şi dinamica proceselor trecerii omenirii de la orânduirea capitalistă la orânduirea comunistă. Socialism utopic = ansamblul concepţiilor socialiste care concep instaurarea orânduirii socialiste ca o cerinţă a raţiunii, ca o concretizare a unui ideal moral. 2. (În teoria marxistă) Orânduire socială bazată pe exercitarea puterii politice de către clasa muncitoare aliată cu celelalte clase şi categorii sociale muncitoare, pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie şi pe realizarea retribuţiei potrivit principiului "de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după munca depusă". [Pr.: -ci-a-] – Din fr. socialisme, germ. Sozialismus.
SOCIALIST, -Ă, socialişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Întemeiat pe principiile socialismului (1); care există în condiţiile socialismului; al socialismului, propriu socialismului, privitor la socialism. 2. S.m. şi f. Adept al socialismului (1); membru al unui partid socialist. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. socialiste, germ. sozialist.
SOCIALIZA, socializez, vb. I. 1. Tranz. A trece în proprietatea întregului popor principalele mijloace de producţie sau alte bunuri aflate în proprietate privată. 2. Refl. (Despre muncă, producţie) A dobândi un caracter social datorită dezvoltării forţelor de producţie. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. socialiser.
SCOCIALIZANT, -Ă, socializanţi, -te, adj. Care socializează. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. socialisant.
SCOCIALIZARE, socializări, s.f. 1. Faptul de a (se) socializa. 2. Proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate. [Pr.: -ci-a-] – V. socializa.
SOCIALIZAT, -Ă, socializaţi, -te, adj. (Despre persoane) Care s-a integrat comportamental, moral etc. într-un grup social. [Pr.: -ci-a-] – V. socializa.

SOCIALMENTE adv. Din punct de vedere social, sub raport social. [Pr.: -ci-al-] – Din fr. socialement, it. socialmente.
SOCIATIV, -Ă, sociativi, -e, adj. (Despre complemente circumstanţiale) Care arată fiinţa sau lucrul ce însoţeşte subiectul sau complementul direct în săvârşirea unei acţiuni. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. sociatif.
SOCIETAR, -Ă, societari, -e, s.m. şi f. 1. Membru al unei societăţi literare, muzicale, teatrale; (în special) actor al unui teatru care primeşte o cotă-parte din veniturile teatrului. ** Societar de onoare = actor care primeşte salariu pe tot timpul vieţii din partea teatrului la care este angajat. 2. Persoană care deţine acţiuni emise de o societate anonimă pe acţiuni; asociat într-o întreprindere comercială particulară. [Pr.: -ci-e-] – Din fr. sociétaire.
SOCIETATE, societăţi, s.f. 1. Totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legaţi între ei prin anumite raporturi economice. * Ansamblu unitar, sistem organizat de relaţii între oameni istoriceşte determinate, bazate pe relaţii economice şi de schimb; p. ext. sistem social. * Cerc limitat de oameni de prim rang (prin poziţie socială, situaţie materială etc.). 2. Asociaţie de persoane constituită într-un anumit scop (ştiinţific, literar, sportiv etc.). 3. (Comerţ) Asociaţie de oameni de afaceri alcătuită pe baza unor investiţii de capital, în vederea obţinerii unor beneficii comune. ** Societate în nume colectiv = asociaţie între un număr limitat de persoane, care întemeiază o întreprindere comercială sau industrială, depunând fiecare capital şi contribuţie în muncă şi răspunzând solidar şi nelimitat la obligaţiile pe care şi le-au asumat. 4. Grup de oameni care petrec un anumit timp împreună; tovărăşie, companie. ** Expr. În societate = între oameni, în lume. [Pr.: -ci-e-] – Din fr. société, lat. societas, -atis.
SOCIOAFECTIV, -Ă, socioafectivi, -e, adj. Referitor la motivaţiile afective ale relaţiilor interpersonale şi sociale. [Pr.: -ci-o-a-] – Socio [logic] + afectiv.
SOCIOCOGNTIV, -Ă, sociocognitivi, -e, adj. Referitor la aspectul social al procesului cognitiv. [Pr.: -ci-o-] – Socio [logic] +cognitiv.
SOCIOCULTURAL, -Ă, socioculturali, -e, adj. Referitor la raportul dintre cadrul social şi particularităţile culturale, cum sunt tradiţiile, moravurile, mentalităţile etc. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. socioculturel, engl. sociocultural.
SOCIODRAMATIC, -Ă, sociodramatici, -ce, adj. Referitor la sociodramă, de sociodramă. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociodramatique.
SOCIODRAMĂ, sociodrame, s.f. Test sociometric bazat pe improvizarea unui scenariu pe o temă dată în care fiecare subiect primeşte un anumit rol. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociodrame, engl. sociodrama.
SOCIOGONIC, -Ă, sociogonici, -ce, adj. Referitor la sociogonie, de sociogonie. [Pr.:-ci-o-] – Din fr. sociogonique.
SOCIOGONIE, sociogonii, s.f. Totalitatea miturilor, teoriilor etc. privitoare la apariţia civilizaţiilor umane. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociogonie.
SOCIOGRAFIE s.f. 1. Observare, înregistrare şi descriere a societăţilor ca entităţi istorice concrete. 2. Curent care susţine că sociologia trebuie să se reducă la simpla descriere a faptelor, fără interpretarea lor teoretică. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociographie.
SOCIOGRAMĂ, sociograme, s.f. Reprezentare grafică a datelor obţinute prin testul sociometric. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociogramme.
SOCIOLINGVIST, -Ă, sociolingvişti, -ste, s.m. şi f. Specialist în sociolingvistică. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociolinguiste, engl. sociolinguist.
SOCIOLINGVISTIC, -Ă, sociolingvistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Domeniu al lingvisticii care studiază covariaţia sistematică a sistemelor lingvistice şi

sociale. 2. Adj. De sociolingvistică (1). [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociolinguistique, engl. sociolingvistics.
SOCIOLOG, -Ă, sociologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în sociologie. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociologue.
SOCIOLOGIC, -Ă, sociologici, -ce, adj. Care aparţine sociologiei, privitor la sociologie. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociologique.
SOCIOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul descrierii structurii şi fiziologiei societăţii, al relaţiilor interumane în cadrul grupurilor sociale, precum şi al instituţiilor din societatea dată. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociologie.
SOCIOLOGISM s.m. Orientare care exagerează rolul sociologiei, căreia îi subordonează celelalte ştiinţe sociale. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociologisme, rus. soţiologhizm.
SOCIOLOGIST, -Ă, sociologişti, -ste, s.m. şi f. (Adept) al sociologismului. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociologiste.
SOCIOLOGIZANT, -Ă, sociologizanţi, -te, adj. Care reduce orice interpretare a fenomenului literar la sociologie; care exagerează importanţa sociologiei. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociologisant.
SOCIOMETRIC, -Ă, sociometrici, -ce, adj. Referitor la sociometrie, de sociometrie. [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociométrique.
SOCIOMETRIE s.f. Metodă folosită pentru studierea cantitativă a relaţiilor umane (în cadrul unor grupuri sociale mici). [Pr.: -ci-o-] – Din fr. sociométrie.
SOCIOPSIHIATRIE s.f. Domeniu interdisciplinar care studiază acţiunea patogenă a mediului asupra vieţii psihice. [Pr.: -ci-o-psi-hi-a-] – Din engl. sociopsychiatry.
SOCLU, socluri, s.n. 1. Suport sau postament (din piatră) care susţine o coloană, o statuie etc. * Partea de jos (mai proeminentă) a unei clădiri, a unui grilaj de fier etc. 2. Partea de metal a unui bec electric care se fixează în dulie. * Piesă prin intermediul căreia se fixează tuburile electronice de şasiul aparatelor în care sunt montate. 3. (Geogr.; în sintagma) Soclu continental = zonă a uscatului, afundată cu pantă lină sub apele mării, până la adâncimea de 200 de metri. – Din fr. socle.
SOCOTEALĂ, socoteli, s.f. 1. Calculare, calcul numeric, evaluare numerică. ** Expr. A face (sau a da cuiva) socoteala = a plăti (cuiva) ceea ce i se cuvine, ceea ce are de primit. Pe socoteala mea (sau a ta etc.) = pe cheltuiala mea (sau a ta etc.). A-şi greşi socotelile = a se înşela în aşteptări; a nu izbuti. A ieşi la socoteală (cu ceva sau cu cineva) = a ajunge la o rezolvare convenabilă, favorabilă (în legătură cu ceva sau cu cineva). A pune (ceva) la socoteală = a lua în consideraţie (ceva). A pune (ceva) în socoteala cuiva = a obliga pe cineva să plătească (ceva); a imputa cuiva (ceva). * Cont, situaţie (de venituri şi cheltuieli). * (Fam.) Fiecare dintre cele patru operaţii aritmetice fundamentale. * Sumă de bani datorată (pentru o consumaţie, o cumpărătură etc.); notă de plată. * Privire asupra unor fapte din trecut; bilanţ. 2. Proiect, plan, gând, idee. ** Expr. A-i veni (cuiva) la socoteală = a-i fi (cuiva) pe plac; a-i conveni. (Pop.) A-şi da cu socoteala (că...) = a fi de părere că...; a crede că... 3. (În expr.) A da socoteală cuiva (de ceva) = a răspunde în faţa cuiva (de ceva). A ţine socoteală de... = a lua în considerare, a avea în vedere. Pe socoteala cuiva = în legătură cu cineva. 4. Rost, raţiune; măsură. ** Loc. adv. şi adj. Cu (sau fără) socoteală = (ne)chibzuit, cu (sau fără) motiv. 5. (Fam.) Treabă, lucru. – Socoti + suf. -eală.
SOCOTI, socotesc, vb. IV. 1. Tranz. A face socoteală (1); a calcula. * A număra. * Refl. recipr. A ajunge la o înţelegere cu cineva asupra unei datorii, obligaţii etc. * Refl. recipr. Fig. A lichida un diferend cu cineva, a trage la răspundere

pe cineva; a se răfui. 2. Tranz. A avea ceva de gând; a plănui, a intenţiona. 3. Tranz. şi refl. A analiza ceva cumpănind toate eventualităţile; a (se) gândi. 4. Tranz. şi refl. A-şi închipui. * Tranz. A fi de părere, a găsi de cuviinţă. 5. Tranz. A lua în seamă; a aprecia, a preţui. * Tranz. şi refl. A (se) considera, a (se) privi (ca...), a (se) crede. 6. Tranz. (Rar) A pune ceva în socoteala cuiva; a atribui, a imputa. [Prez. ind. şi: (pop.): socót] – Cf. ucr. sokotyty.
SOCOTINŢĂ, socotinţe, s.f. (Înv. şi pop.) 1. Punct de vedere, opinie, părere. * Idee, gând. 2. Consideraţie, stimă, preţuire. 3. Judecată sănătoasă, chibzuială, cumpăt, măsură. 4. Minte, raţiune. 5. Hotărâre, voinţă. – Socoti + suf. -inţă.
SOCOTIRE, socotiri, s.f. Acţiunea de a (se) socoti şi rezultatul ei. – V. socoti.
SOCOTIT1 s.n. Faptul de a (se) socoti; calcul, socoteală. – V. socoti.
SOCOTIT2, -Ă, socotiţi, -te, adj. (Despre oameni) Chibzuit, cumpătat, măsurat. – V. socoti.
SOCOTITOR, -OARE, socotitori, -oare, s.m. şi f. Calculator; (ieşit din uz) contabil (într-o Cooperativă Agricolă de Producţie). – Socoti + suf. -tor.
SOCRATIC, -Ă, socratici, -ce, adj. Care ţine de Socrate, care aparţine doctrinei lui Socrate. – Din fr. socratique.
SOCRI, socresc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A stărui cu insistenţă supărătoare pe lângă cineva; a bate la cap, a cicăli. – Din socru.
SOCRU, socri, s.n. Tatăl unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. ** Socru-mare = tatăl mirelui. Socru-mic = tatăl miresei. * (La pl.) Părinţii unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. – Lat. socrus (= socer).
SODALIT, sodalite, s.n. Alumosilicat natural de sodiu, incolor, cenuşiu sau albăstrui, sticlos, constituent al unor roci eruptive alcaline. – Din fr. sodalite.
SODĂ s.f. Carbonat neutru de sodiu (cristalizat), folosit mai ales la spălatul rufelor, vaselor etc. ** Sodă calcinată = carbonat de sodiu în stare anhidră. Sodă cristalizată = carbonat de sodiu cristalizat. Sodă caustică = hidroxid de sodiu. – Din germ. Soda.
SODIC, -Ă, sodici, -ce, adj. Care conţine sodiu, făcut pe bază de sodiu. – Din fr. sodique.
SODIU s.n. Element chimic alcalin, metal moale, alb-argintiu, maleabil şi ductil, foarte reactiv; natriu. – Din fr. sodium.
SODOM s.n. (Pop.) Mulţime, sumedenie (de oameni, de animale); cantitate mare (din ceva). * Prăpăd, nenorocire, pustiire; p. ext. potop. – Din sl. Sodomŭ.
SODOMI, sodomesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) nimici, a (se) prăpădi, a (se) distruge. – Din sodom.
SODOMIC, -Ă, sodomici, -ce, adj. Referitor la sodomie, de sodomie; p. ext. desfrânat. – Din fr. sodomique.
SODOMIE, sodomii, s.f. (Pop.) Relaţii sexuale anormale. – Din ngr. sodomía.
SODOMIST, -Ă, sodomişti, -ste, s.m. şi f. (Rar) Sodomit. – Sodomie + suf. -ist.
SODOMIT, -Ă, sodomiţi, -te, s.m. şi f. Persoană care practică sodomia, (rar) sodomist. – Din fr. sodomite.
SOFA, sofale, s.f. Divan îngust, de obicei cu un căpătâi mai ridicat. – Din tc. sofa.
SOFFIONI s.m. pl. (Geol.) Izvoare externe şi vapori de apă emanaţi la temperaturi înalte şi la presiuni mari. [Pr.: -fi-oni] – Din it. soffioni.
SOFISM, sofisme, s.n. Silogism sau raţionament corect din punct de vedere formal, dar greşit din punctul de vedere al conţinutului (fiind bazat pe un echivoc, pe utilizarea aspectelor neesenţiale ale fenomenelor etc.), adesea folosit pentru a induce în eroare; p. gener. argument, afirmaţie etc. false. – Din fr. sophisme, lat. sophisma.

SOFIST, -Ă, sofişti, -ste, s.m. şi f. Filozof şi retor în antichitatea greacă, la început adept al explicării raţionale şi materialiste a fenomenelor naturii (prin respingerea soluţiilor mistico-religioase), mai târziu adept al idealismului filozofic, care folosea ca metodă de discuţie argumentarea sofistică. * P. gener. Persoană care foloseşte sofismele, argumentaţia sofistică. – Din fr. sophiste, lat. sophista.
SOFISTIC, -Ă, sofistici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. (Despre raţionamente, teorii etc.) Întemeiat pe sofisme; p. gener. (despre afirmaţii, argumente etc.) fals, eronat. 2. S.f. Denaturare (intenţionată) a unui silogism, a unui raţionament, a unei afirmaţii, adesea cu scopul de a înşela; argumentaţie falsă. – Din fr. sophistique, lat. sophisticus.
SOFISTICA, sofistichez, vb. I. Tranz. 1. A folosi în mod conştient raţionamente false, care denaturează adevărul. 2. A da un caracter căutat, artificial, complicat sau preţios. – Din fr. sophistiquer.
SOFISTICARE, sofisticări, s.f. Acţiunea de a sofistica şi rezultatul ei; rafinament căutat, artificial, preţios. – V. sofistica.
SOFISTICAT, -Ă, sofisticaţi, -te, adj. (Despre limbaj, stil, aspect etc.) Căutat, artificial, complicat sau preţios; (despre oameni) care se manifestă artificial, complicat, preţios. – V. sofistica. Cf. fr. sophistiqué.
SOFISTICĂRIE, sofisticării, s.f. (Fam.) Faptul de a uza (şi de a abuza) de sofisme; argumentaţie, afirmaţie plină de sofisme, falsă. – Din fr. sophistiquerie.
SOFITĂ, sofite, s.f. Lampă electrică cu incandescenţă în formă de tub, legată la circuitul electric prin ambele capete. [Var.: sufită s.f.] – Din germ. Soffitten [lampe].
SOFRA, sofrale, s.f. (Înv.) Masă mică, circulară şi foarte joasă, la care se mânca stând pe divan. – Din tc. sofra.
SOFRAGERIE s.f. v. sufragerie.
SOFRAGIU s.m. v. sufragiu1.
SOFT1 s.n. Fire de bumbac sau de celofibră puţin răsucite şi moi, folosite ca bătătură pentru unele ţesături scămoşate. – Cuv. engl.
SOFT2 s.n. (Inform.; fam.) Software. – Prescurtare de la soft [ware].
SOFTWARE s.n. (Inform.) Sistem de programe pentru computere şi procedurile de aplicare a lor furnizate o dată cu computerul sau alcătuite de utilizator. [Pr.: -ŭer] – Cuv. engl.
SOHARICI, soharici, s.m. (Înv.) Sortiment de pesmet negru şi tare, pentru soldaţi. – Cf. rus. suhari.
SOHODOL, sohodoale, s.n. (Reg.) Vale seacă în regiuni calcaroase. – Din sl. sohodolŭ.
SOI1, soaie, s.n. (Rar) Strat de murdărie depus pe obiecte; slin. – Et. nec. Cf. zoaie.
SOI2, soiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) murdări, a (se) umple cu soi1. – Din soi1.
SOI3, soiuri, s.n. Grup de plante sau de animale care aparţin aceleiaşi specii ori varietăţi, cu anumite însuşiri morfologice sau fiziologice ereditare comune; plantă sau animal care aparţine unui asemenea grup. ** Loc. adj. De soi = de bună calitate, ales. * (Fam.) Varietate, gen, fel, categorie de oameni sau de obiecte. – Din tc. soy.
SOIA s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori mici, albe sau violete şi cu fructul în formă de păstaie, având seminţele bogate în grăsimi şi protide, folosite în industria alimentară, în farmacie etc. (Glycine hispida). – Din fr. soja, soya, germ. Soja.

SOIOS, -OASĂ, soioşi, -oase, adj. Mânjit, murdar (cu pete de grăsime); slinos. – Soi1 + suf. -os.
SOITAR, soitari, s.m. Fiecare dintre cei patru măscărici ai domnilor (fanarioţi) din ţările româneşti, care însoţeau pe domn la parade, la petreceri etc. [Var.: (înv.) suitár s.m.] – Din tc. soytan.
SOL1 s.m. invar. (Muz.) 1. Unul dintre cele şapte sunete ale gamei; notă corespunzătoare acestui sunet. 2. Nume dat uneia dintre chei. – Din it., fr. sol.
SOL2, soli, s.m. Persoană trimisă (oficial) undeva cu o misiune; spec. emisar însărcinat să ducă tratative oficiale în numele unei ţări sau al unui suveran (din evul mediu). * Vestitor. * (La nunţile ţărăneşti) Flăcău trimis de mire în satul sau la casa miresei spre a-i vesti sosirea. – Din sl. solŭ.
SOL3, soli, s.m. Unitate monetară principală din Peru. – Din fr. sol.
SOL4 s.n. (Chim.) Soluţie coloidală. – Din fr. sol.
SOL5, soluri, s.n. 1. Strat afânat, moale şi friabil de la suprafaţa scoarţei pământeşti, care (împreună cu atmosfera din jur) constituie mediul de viaţă al plantelor; suprafaţa pământului; p. ext. pământ, teren. 2. (Şi în sintagma exerciţiu la sol) Probă de gimnastică executată la nivelul podelei. – Din fr. sol, lat. solum.
SOLANACEE, solanacee, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate erbacee bianuale sau perene, caracterizate prin frunze simple, flori solitare sau grupate în inflorescenţe şi prin fructe bace sau capsule; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie; solanee. ** (Adjectival) Plantă solanacee. – Din fr. solanacées.
SOLANEE, solanee, s.f. (Bot.) Solanacee. – Din fr. solanées.
SOLANINĂ s.f. Substanţă extrasă din unele plante solanacee, cu acţiune toxică asupra organismului animal. – Din fr. solanine.
SOLAR, -Ă, solari, -e, adj. Care aparţine Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele. ** An solar = interval de timp în care se efectuează o revoluţie completă a Pământului în jurul Soarelui. – Din fr. solaire, lat. solaris.
SOLARIGRAF, solarigrafe, s.n. Aparat pentru măsurarea şi înregistrarea radiaţiei solare globale; solarimetru. – Din fr. solarigraphe.
SOLARIMETRU, solarimetre, s.n. Solarigraf. – Din fr. solarimétre.
SOLARIU, solarii, s.n. Teren sau încăpere (special amenajate) unde se fac băi de soare. – Din fr., lat. solarium.
SOLARIZARE, solarizări, s.f. Supraexpunere puternică a unei plăci sau a unui film fotografic. – După fr. solarisation.
SOLĂ1, sole, s.f. Porţiune de teren cultivată cu aceeaşi plantă, în cadrul unui asolament. – Din fr. sole.
SOLĂ2, sole, s.f. Nume dat mai multor specii de peşti marini plaţi, ovali, acoperiţi cu solzi fini, care trăiesc pe fundul nisipos al mărilor, la mică adâncime (Solea). – Din fr. sole.
SOLBANC, solbancuri, s.n. Element de construcţie executat deasupra părţii exterioare a parapetelor ferestrelor sau a uşilor pentru protejarea lor de scurgerea apei de ploaie. – Din germ. Sohlbank.
SOLBĂ, solbe, s.f. Arşic de capră. – Lat. subalba.
SOLD, solduri, s.n. 1. Diferenţă între totalul sumelor înscrise în debitul unui cont şi totalul sumelor înscrise în creditul aceluiaşi cont. * Rest de plată la lichidarea unei obligaţii. 2. Marfă rămasă nevândută (şi care se desface cu preţ redus). – Din fr. solde.
SOLDA, soldez, vb. I. Tranz. 1. A calcula soldul unui cont. * Refl. Fig. (Despre tratative, întreceri sportive, acţiuni etc.) A se încheia cu..., a avea drept

rezultat.... 2. A lichida o socoteală, o datorie. 3. A vinde un rest de marfă cu reducere de preţ. – Din fr. solder, it. soldare.
SOLDARE, soldări, s.f. Acţiunea de a (se) solda şi rezultatul ei. – V. solda.
SOLDAT1, -Ă, soldaţi, -te, adj. 1. (Despre conturi) Care nu mai are sold. 2. (Despre mărfuri) Scos la vânzare. – V. solda.
SOLDAT2, soldaţi, s.m. Militar care nu are nici un grad; militar care are cel mai mic grad într-o armată; p. gener. militar care îşi execută stagiul. * Fig. Luptător, militant. – Din fr. soldat, it. soldato, germ. Soldat.
SOLDĂ, solde, s.f. Sumă de bani plătită militarilor şi personalului civil din armată. ** Expr. A fi în solda cuiva = a susţine cauza cuiva din interes material (şi nu din convingere). – Din fr. solde.
SOLDĂŢEL, soldăţei, s.m. Diminutiv al lui soldat. – Soldat + suf. -el.
SOLDĂŢESC, -EASCĂ, soldăţeşti, adj. Care aparţine soldaţilor, privitor la soldaţi, de soldat; ostăşesc; p. gener. militar. – Soldat + suf. -esc.
SOLDĂŢEŞTE adv. Ca soldaţii; ostăşeşte; p. gener. milităreşte. – Soldat + suf. -eşte.
SOLDĂŢIE s.f. (Rar) Stare, viaţă, calitate, serviciu de soldat sau, p. gener., de militar. – Soldat + suf. -ie.
SOLDĂŢIME s.f. Mulţime de soldaţi, totalitatea soldaţilor; ostăşime. – Soldat + suf. -ime.
SOLDĂŢOI, soldăţoi, s.m. (Peior.) Augmentativ al lui soldat. – Soldat + suf. -oi.
SOLDIU, soldii, s.m. Monedă italienească veche, de valoare redusă, care a circulat în trecut şi în ţările române; p. gener. monedă de mică valoare. – Din it. soldo.
SOLEAR, soleari, s.m. Muşchi situat în partea posterioară a gambei, care leagă tibia şi peroneul de călcâi. [Pr.: -le-ar] – Din fr. soléaire.
SOLECISM, solecisme, s.n. Greşeală de sintaxă (neadmisă de normele limbii literare). – Din fr. solécisme, lat. soloecismus.
SOLEIL adv. (Despre obiecte plisate) În formă de raze. ** (Adjectival) Fustă soleil. [Pr.: soléi] – Cuv. fr.
SOLEMN, -Ă, solemni, -e, adj. (Adesea adverbial) 1. Care are loc după un anumit ceremonial; cu fast, sărbătoresc. 2. Important; grav, serios. * Desăvârşit; intens, profund. * Sfânt, sacru. * Măreţ, grandios, maiestuos. 3. (Despre acte juridice) Care trebuie să respecte anumite forme pentru a fi considerat valabil. – Din lat. sollemnis.
SOLEMNITATE, solemnităţi, s.f. 1. Însuşire a ceea ce este solemn; ceremonial care însoţeşte îndeplinirea unui act solemn. * Măreţie, seriozitate, gravitate, sobrietate. 2. Act solemn săvârşit cu fast. * Ceremonie publică pentru sărbătorirea sau comemorarea unui eveniment ori a unei persoane. 3. Îndeplinire a unor forme care fac valabile actele juridice. – Din lat. sollemnitas, -atis.
SOLENAŢIE s.f. Mărime egală cu suma algebrică a curenţilor electrici de conducţie din conductoarele care îmbrăţişează o curbă închisă. – Din fr. solénation.
SOLENOID, solenoizi, s.m. Bobină electrică cilindrică fără miez feromagnetic. – Din fr. solénoîde.
SOLENOIDAL, -Ă, solenoidali, -e, adj. (Elt.) De solenoid. [Pr.: -no-i-] – Din fr. solénoîdal.
SOLFATARĂ, solfatare, s.f. Emanaţie vulcanică constituită mai ales din vapori de apă, hidrogen sulfurat şi bioxid de carbon. – Din fr. solfatare, it. solfatara.
SOLFEGIA, solfegiez, vb. I. Intranz. A executa un solfegiu, a cânta o melodie numind fiecare notă. [Pr.: -gi-a] – Din it. solfeggiare.

SOLFEGIERE, solfegieri, s.f. Acţiunea de a solfegia şi rezultatul ei. [Pe.: -gi-e-] – V. solfegia.
SOLFEGIU, solfegii, s.n. Mică piesă muzicală fără cuvinte, compusă în vederea exerciţiilor; exerciţiu vocal executat fără cuvinte, menit să dezvolte auzul şi deprinderea de a citi notele muzicale. – Din it. solfeggio.
SOLI, solesc, vb. IV. Intranz. (Înv., rar) A comunica cuiva ceva printr-un sol2. – Din sol2.
SOLICITA, solicit, vb. I. 1. A cere (cu stăruinţă) să i se acorde ceva, a se adresa cuiva cu o cerere. * A ruga, a apela la..., a invita să... 2. A provoca, a trezi; a atrage. 3. A supune un corp unei acţiuni fizice (de tracţiune, torsiune, apăsare etc.) care l-ar putea distruge dacă ar depăşi o anumită valoare. [Acc. şi: (prez. ind.) solicit] – Din fr. solliciteter, lat. sollicitare.
SOLICITANT, -Ă, solicitanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care solicită (1); solicitator. – Solicita + suf. -ant. Cf. germ. Sollizitant.
SOLICITARE, solicitări, s.f. Acţiunea de a solicita şi rezultatul ei; cerere stăruitoare. * Proces fizic prin care se produc tensiuni şi deformaţii în interiorul unui corp solid. – V. solicita.
SOLICITATOR, -OARE, solicitatori, -oare, s.m. şi f. Solicitant. – Solicita + suf. -tor. Cf. lat. sollicitator, -oris.
SOLICITUDINE, solicitudini, s.f. Atitudine plină de grijă, de bunăvoinţă, de prietenie faţă de cineva sau de ceva; atenţie prevenitoare. – Din fr. sollicitude, lat. sollicitudo, -inis.
SOLID1, solizi, s.m. Monedă de aur care a circulat în Imperiul Roman şi în Imperiul Bizantin. – Din lat. solidus.
SOLID2, -Ă, solizi, -de, adj., s.n. 1. Adj., s.n. (Corp) care posedă capacitatea de a-şi menţine forma şi dimensiunile, de a se opune forţelor deformatoare, având o structură compactă şi o mare coeziune; p. ext. (corp) dur, tare, rigid, rezistent. 2. Adj. Care este astfel făcut încât să reziste mult timp; rezistent, trainic, durabil. 3. Adj. Mare (ca dimensiuni şi greutate); (fam., despre fiinţe) voinic, robust. 4. Adj. Fig. Temeinic, serios; p. ext. sigur, statornic. * Care înfruntă cu tărie greutăţile; dârz. – Din fr. solide, lat. solidus.
SOLIDAR, -Ă, solidari, -e, adj. 1. Legat (de cineva sau de ceva) printr-o responsabilitate şi un interes comun; unit. * De care răspund în egală măsură şi împreună mai multe persoane; spec. care leagă între ei într-un raport de obligaţii mai mulţi creditori şi un debitor sau mai mulţi debitori şi un creditor. 2. Care este legat prin construcţie de altă piesă sau de alt obiect, formând împreună un tot unic. – Din fr. solidaire.
SOLIDARISM s.n. Concepţie social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenţei societăţii este solidaritatea tuturor membrilor ei. – Din fr. solidarisme.
SOLIDARITATE s.f. Faptul de a fi solidar (cu cineva sau cu ceva); sentiment care îi determină pe oameni să-şi acorde ajutor reciproc. – Din fr. solidarité.
SOLIDARIZA, solidarizez, vb. I. 1. Refl. A se declara solidar (1) cu cineva sau cu ceva, a manifesta sentimente de solidaritate (faţă de cineva), a se uni cu cineva într-o acţiune. 2. Tranz. A lega între ele (prin construcţie) două sau mai multe piese sau obiecte, astfel încât să formeze un tot, să preia în ansamblu solicitările. – Din fr. solidariser.
SOLIDARIZARE, solidarizări, s.f. Acţiunea de a (se) solidariza şi rezultatul ei. – V. solidariza.
SOLIDARIZAT, -Ă, solidarizaţi, -te, adj. Declarat solidar cu cineva, unit. – V. solidariza.

SOLIDIFICA, solidific, vb. I. Refl. şi tranz. A trece sau a face să treacă un corp din stare lichidă în stare solidă, prin răcire sub o temperatură dată; p. ext. a îngheţa. * Refl. (Despre grăsimi) A se slei. * Refl. A se întări. – Din fr. solidifier, it. solidificare.
SOLIDIFICARE, solidificări, s.f. Faptul de a (se) solidifica. – V. solidifica.
SOLIDIFICAT, -Ă, solidificaţi, -te, adj. Care a devenit solid sau care s-a întărit. – V. solidifica.
SOLIDITATE s.f. Stare a corpurilor solide; proprietate a corpurilor solide de a opune rezistenţă la schimbarea formei şi a volumului lor; tărie, duritate, rezistenţă. * Fig. Temeinicie, seriozitate. – Din fr. solidité, lat. soliditas, -atis.
SOLIDUS s.n. (Fiz.) Curbă, loc geometric al punctelor dintr-o diagramă de faze, care reprezintă terminarea solidificării. – Din fr. solidus.
SOLIE, solii, s.f. 1. Misiune, însărcinare încredinţată unui sol2. ** Expr. (Înv.) A-şi da solia = a expune obiectul misiunii sale, a-şi îndeplini însărcinarea de sol2; a da socoteală de misiunea avută. * P. gener. Misiune, însărcinare, sarcină. * Fig. Menire. 2. (Concr.) Veste, mesaj (adus de un sol2). 3. (Concr.) Grup de persoane trimise ca soli2; delegaţie. – Sol2 + suf. -ie.
SOLIFLUCŢIUNE s.f. v. solifluxiune.
SOLIFLUXIUNE s.f. Proces de alunecare lentă a solului pe pantele mici ca urmare a îmbibării cu apă a depozitelor superficiale. [Pr.: -xi-u÷, – Var.: soliflucţiúne s.f.] – Din fr. solifluction, solifluxion.
SOLILOC, solilocuri, s.n. (Livr.) Monolog; operă scrisă sub formă de monolog. – Din fr. soliloque.
SOLIPED, -Ă, solipezi, -de, adj., s.n. (Animal) care are piciorul alcătuit dintr-un singur deget (terminat cu o copită). – Din fr. solipéde.
SOLIPSISM s.n. Concepţie, doctrină potrivit căreia singura realitate ar fi eul, conştiinţa individuală, întreaga lume exterioară existând numai în această conştiinţă. – Din fr. solipsisme.
SOLIPSIST, -Ă, solipsişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al solipsismului. 2. Adj. Care aparţine solipsismului, privitor la solipsism. – Din fr. solipsiste.
SOLIST, -Ă, solişti, -ste, s.m. şi f. 1. Cântăreţ sau instrumentist care execută o compoziţie muzicală (sau o parte dintr-o compoziţie muzicală) concepută pentru o singură voce sau pentru un singur instrument. 2. Dansator care execută singur o piesă coregrafică sau care deţine un rol principal într-o compoziţie coregrafică de ansamblu. – Din fr. soliste.
SOLISTIC, -Ă, solistici, -ce, adj. Care pune accentul pe interpretarea solistului; care se execută de un solist. – Solist + suf. -ic.
SOLITAR, -Ă, solitari, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care se găseşe singur; izolat, singuratic. ** Floare (sau frunză etc.) solitară = floare (sau frunză etc.) care creşte singură pe tulpină. * (Despre locuri) Pustiu, neumblat. * (Despre fiinţe; adesea substantivat) Care trăieşte sau căruia îi place să trăiască singur, izolat, departe de societate. 2. S.n. Piatră preţioasă (în special diamant de mare valoare) montată singură la o bijuterie (sau ieşind în evidenţă într-o montură dintr-un grup de pietre mai mici). – Din fr. solitaire, lat. solitarius.
SOLITARISM s.n. (Livr.) Tendinţă, înclinaţie a cuiva de a se izola de oameni, de a trăi în izolare. – Solitar + suf. -ism.
SOLITON s.n. (Cib., Med.) Undă de conductibilitate nervoasă caracterizată prin propagarea fără deformări şi cu viteză fixă. – Din fr., engl. soliton.
SOLITUDINE s.f. (Livr.) Singurătate, izolare (în care se află cineva). – Din fr. solitude, lat. solitudo, -inis.
SOLMIZAŢIE s.f. Sistem medieval de intonare silabică a notelor. * Citire ritmică a notelor, fără intonarea lor. – Din fr. solmisation.

SOLNIŢĂ, solniţe, s.f. 1. Vas mic în care se serveşte sarea (şi piperul) la masă; conţinutul acestui vas. * (Pop.) Vas (de lemn) în care se păstrează sarea la bucătărie. 2. (Pop.) Cavitate situată deasupra ochilor la cai. – Din bg., scr. solnica.
SOLO, (I) s.n. invar., (II) s.m. invar. I. S.n. invar. 1. Compoziţie muzicală (sau parte a ei) concepută pentru un singur instrument sau pentru o singură voce. * (Adjectival) Care se execută fără acompaniament. 2. Dans (sau parte dintr-un dans) executat de o singură persoană. II. S.m. invar. Solist. – Din it. solo.
SOLOMONAR, solomonari, s.m. (Pop.) 1. Persoană care are noţiuni de astronomie, care face calendare şi prevesteşte vremea. 2. Persoană cu puteri supranaturale, care ar putea provoca sau împiedica diverse fenomene naturale; p. gener. vrăjitor. [Var.: (reg.) şolomănár s.m., şolomonar s.m.] – Solomon (n. pr.) + suf. -ar.
SOLOMONI, solomonesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A vrăji, a fermeca. – Din n. pr. Solomon.
SOLOMONIE, solomonii, s.f. (Pop.) Vrăjitorie, farmec. * Vicleşug, şiretlic. – Solomon (n. pr.) + suf. -ie.
SOLOMONIRE, solomoniri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a solomoni şi rezultatul ei. – V. solomoni.
SOLONCEAC s.n. (Geol.) Sol salin de suprafaţă cu conţinut ridicat de săruri. – Din rus. solonceak.
SOLONEŢ, soloneţuri, s.n. Grup de soluri caracterizate printr-un bogat conţinut de sodiu şi o fertilitate naturală foarte scăzută. – Din rus. soloneţ.
SOLSTIŢIAL, -Ă, solstiţiali, -e, adj. Care ţine de solstiţiu, privitor la solstiţiu. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. solsticial, lat. solstitialis.
SOLSTIŢIU, solstiţii, s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului când Soarele se află la cea mai mare înălţime faţă de ecuator; datele calendaristice corespunzătoare acestor momente (21 iunie şi 22 decembrie), marcând ziua cea mai lungă sau cea mai scurtă din an. – Din lat. solstitium, fr. solstice.
SOLUBIL, -Ă, solubili, -e, adj. 1. (Despre substanţe sau elemente chimice) Care se poate dizolva într-un solvent. 2. Fig. (Rar) Care se poate rezolva, dezlega, explica. – Din fr. soluble, lat. solubilis.
SOLUBILITATE, solubilităţi, s.f. Proprietate a unor săruri de a se putea dizolva într-un solvent. * Cantitate maximă de substanţă, exprimată în grame, conţinută într-o anumită cantitate de solvent la o temperatură determinată. – Din fr. solubilité.
SOLUBILIZA, solubilizez, vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni solubil. – Din fr. solubiliser.
SOLUBILIZARE, solubilizări, s.f. Proces de transformare a unei substanţe greu solubile într-una uşor solubilă, în urma unui proces fizic sau a unei reacţii chimice. – V. solubiliza.
SOLUNAR, -Ă, solunari, -e, adj. Care se referă simultan la Soare şi la Lună. ** Ore solunare = ore favorabile pescuitului stabilite în funcţie de poziţia simultană a Soarelui şi a Lunii. – Din fr. solunaire.
SOLUŢIE, soluţii, s.f. 1. Amestec omogen compus din două sau mai multe substanţe chimice (dintre care una este de obicei lichidă) dispersate la scară moleculară în diverse proporţii. 2. Operaţie mintală care, analizând o pluralitate, o complexitate de elemente care se întrepătrund, rezolvă o dificultate, o problemă teoretică sau practică; ansamblul deciziilor şi actelor care pot rezolva o dificultate; mod de a rezolva o dificultate, o problemă. * Răspuns la o problemă. 3. (În sintagma) Soluţie de continuitate = întrerupere

a continuităţii; separare a părţilor care mai înainte erau legate între ele sau continue. [Var.: (înv.) soluţiúne s.f.] – Din fr. solution, lat. solutio, -onis.
SOLUŢIONA, soluţionez, vb. I. Tranz. A găsi, a da o soluţie (2); a dezlega, a rezolva. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. solutionner.
SOLUŢIONARE, soluţionări, s.f. Acţiunea de a soluţiona şi rezultatul ei; dezlegare, rezolvare. [Pr.: -ţi-o-] – V. soluţiona.
SOLUŢIONAT, -Ă, soluţionaţi, -te, adj. 1. Pentru care s-a găsit o soluţie (convenabilă); rezolvat (1). 2. (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; rezolvat (2). [Pr.: -ţi-o-] – V. soluţiona.
SOLUŢIUNE s.f. v. soluţie.
SOLVABIL, -Ă, solvabili, -e, adj. Care dispune de suficiente mijloace băneşti sau bunuri pentru a-şi îndeplini la termen obligaţiile; care plăteşte prompt, bun de plată; solvent2. – Din fr. solvable.
SOLVABILITATE s.f. Însuşirea de a fi solvabil; solvenţă. – Din fr. solvabilité.
SOLVAT, solvaţi, s.m. (Chim.) Dizolvat (2). – Din fr. solvate.
SOLVATA, solvatez, vb. I. Intranz. (Chim.) A produce o solvatare. – Cf. solvatare.
SOLVATARE s.f. Fenomen care însoţeşte dizolvarea substanţelor într-un solvent şi care constă în stabilirea unor legături între ionii sau moleculele substanţei dizolvate şi moleculele dizolvantului. – După fr. solvatation.
SOLVENT1, solvenţi, s.m. Substanţă chimică (lichidă) care are proprietatea de a dizolva în masa ei alte substanţe; dizolvant. – Din engl. solvent.
SOLVENT2, -Ă, solvenţi, -te, adj. 1. (Despre elevi, studenţi; adesea substantivat) Care plăteşte taxe de frecvenţă sau de internat, care nu este bursier. 2. Solvabil. – Din germ. Solvent.
SOLVENŢĂ, solvenţe, s.f. Solvabilitate. – Din germ. Solvenz.
SOLVI, solv, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) dizolva. [Prez. ind. şi: solvesc] – Din lat. solvere.
SOLVIRE, solviri, s.f. Acţiunea de a (se) solvi şi rezultatul ei; dizolvare. – V. solvi.
SOLVIT, -Ă, solviţi, -te, adj. Dizolvat. – V. solvi.
SOLZ, solzi, s.m. 1. Fiecare dintre plăcile mici, dure şi lucioase, de natură tegumentară, care, suprapunându-se parţial, acoperă corpul celor mai mulţi peşti, al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor şi anumite părţi ale corpului unor mamifere. * Fiecare dintre micile plăci de metal din care sunt făcute armurile sau anumite obiecte de podoabă. 2. Fiecare dintre frunzuliţele care acoperă şi apără bulbii, mugurii şi alte organe ale plantelor. 3. Stratul exterior pe care-l prezintă o secţiune transversală făcută într-o fibră de lână. 4. Fig. (Pop.) Murdărie, jeg care se depune pe piele, în formă de mici cruste. 5. (În sintagma) Solz de peşte = un fel de instrument muzical popular, format dintr-un solz de peşte, maleabil, pe care exccutantul îl introduce între buza de jos şi partea inferioară a dinţilor, punându-l în vibraţie prin coloana de aer a respiraţiei. – Refăcut din soldzi (pl. lui 'soldu < lat. solidus "monedă de aur").
SOLZĂRIE s.f. (Rar) Totalitatea solzilor care acoperă corpul unui animal; mulţime de solzi. – Solz + suf. -ărie.
SOLZIŞOR, solzişori, s.m. Diminutiv al lui solz. – Solz + suf. -işor.
SOLZOS, -OASĂ, solzoşi, -oase, adj. Acoperit cu solzi. * Care are aspect de solzi, care se poate desface ca nişte solzi. – Solz + suf. -os.
SOMA1 s.f. Ansamblul celulelor diploide ale organismului viu. – Din fr. soma.
SOMA2, somez, vb. I. Tranz. A cere (cuiva) în chip categoric (şi sub ameninţare) să suporte anumite consecinţe, să îndeplinească ceva. * (Jur.) A

pune cuiva în vedere, cu forme legale, să execute (sau să nu execute) ceva. – Din fr. sommer.
SOMALEZ, -Ă, somalezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Somaliei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Somaliei sau populaţiei ei, privitor la Somalia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de somalezi. – Somalia (n. pr.) + suf. -ez.
SOMALI s.f. Limbă afro-asiatică oficială în Somalia. – Din fr. somali.
SOMARE, somări, s.f. Acţiunea de a soma2 şi rezultatul ei; avertizare, avizare, înştiinţare. – V. soma2.
SOMAT, -Ă, somaţi, -te, adj. Căruia i s-a cerut (sub ameninţare, cu forme legale etc.) să execute ceva; înştiinţat, avertizat, avizat. – V. soma2.
SOMATIC, -Ă, somatici, -ce, adj. (Biol.) Care ţine de corp, privitor la corp (considerat un ansamblu unitar). ** Celule somatice = celulele corpului (cu excepţia celor sexuale). – Din fr. somatique.
SOMATOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă de studiul anatomic şi fiziologic al corpului omenesc viu. – Din fr. somatologie.
SOMATOMETRIE s.f. Ansamblul măsurătorilor efectuate pentru a determina forma şi dimensiunile corpului (animalelor). – Din fr. somatométrie.
SOMATOTROP, -Ă, somatotropi, -e, adj. Care acţionează asupra corpului. ** Hormon somatotrop = hormon secretat de lobul anterior al hipofizei, care stimulează creşterea corpului. – Din fr. somatrope.
SOMAŢIE, somaţii, s.f. Faptul de a soma; invitaţie prin care se pune cuiva în vedere să execute (sau să nu execute) ceva; ordin scris emanat de la o autoritate prin care se ordonă cuiva să execute (sau să înceteze de a executa) o acţiune. [Var.: (înv.) somaţiúne s.f.] – Din fr. sommation.
SOMAŢIUNE s.f. v. somaţie.
SOMBRERO s.n. Pălărie (de fetru) cu boruri mari, purtată mai ales în Spania şi în America Latină. – Din sp., fr. sombrero.
SOMEŞANA s.f. art. Numele unui dans popular (sau al unui ciclu de dansuri populare) din Ardeal, din zona Năsăudului; melodie după care se execută acest dans. – Someş (n. pr.) + suf. -ana.
SOMIERĂ, somiere, s.f. 1. Reţea elastică de sârmă, de arcuri etc. fixată pe cadrul patului, peste care se aşază salteaua; p. ext. parte a unui pat formată dintr-un schelet care susţine un ansamblu de elemente elastice, un material de umplutură şi o ţesătură de acoperire. 2. Bloc de piatră care susţine o boltă. 3. Fiecare dintre grinzile principale pe care sunt rezemate grinzile secundare ale unui planşeu. [Pr.: -mi-e-] – Din fr. sommier.
SOMITATE, somităţi, s.f. Persoană care se bucură de un mare prestigiu pentru merite deosebite într-un anumit domeniu de activitate. – Din fr. sommité.
SOMN1, somni, s.m. Peşte teleostean răpitor cu corpul lung, fără solzi, lăţit în partea dinainte, cu capul turtit, cu gura armată de dinţi puternici şi cu mustăţi lungi (Silurus glanis). – Din sl. somŭ. Cf. bg., rus. som.
SOMN2, (rar) somnuri, s.n. Stare fiziologică normală şi periodică de repaus a fiinţelor, necesară redresării forţelor, caracterizată prin încetarea totală sau parţială a funcţionării conştiinţei, prin relaxare musculară, prin încetinirea circulaţiei, a respiraţiei şi prin vise; starea celui care doarme. ** Somnul de veci (sau cel lung, veşnic) = moartea. ** Expr. A dormi somnul iepurelui = a dormi uşor, iepureşte. A trage un (pui de) somn = a dormi (bine). A-l fura (pe cineva) somnul = a aţipi. (formulă prin care se doreşte cuiva care se culcă somn liniştit) Somn uşor. A-l păli (sau a-l toropi pe cineva) somnul sau a pica (sau a nu mai putea) de somn = a nu mai putea rezista nevoii de a dormi. *

Fig. Stare de inerţie; toropeală, amorţire. * Necesitatea de a dormi; senzaţie provocată de această necesitate. – Lat. somnus.
SOMNAMBUL, -Ă, somnambuli, -e, s.m. şi f. Persoană care suferă de somnambulism; noctambul. ** (Adjectival) Fiinţă somnambulă. – Din fr. somnambule.
SOMNAMBULIC, -Ă, somnambulici, -ce, adj. Care aparţine somnambulului sau somnambulismului, privitor la somnambul sau la somnambulism. – Din fr. somnambulique.
SOMNAMBULISM s.n. 1. Stare de automatism inconştient manifestată prin părăsirea patului în timpul somnului şi executarea unor acte coordonate de care individul în cauză nu-şi mai aminteşte la trezire; noctambulism. 2. Executare automată a unor acte de către o persoană hipnotizată. – Din fr. somnambulisme.
SOMNIE s.f. (Rar) Somnolenţă. – Somn2 + suf. -ie.
SOMNIFER, -Ă, somniferi, -e, adj., s.n. (Medicament, substanţă) care provoacă somn; soporific, hipnotic, narcotic. – Din fr. somnifére, lat. somnifer.
SOMNIŞOR1, somnişori, s.m. Diminutiv al lui somn1; somnuleţ1. – Somn1 + suf. -işor.
SOMNIŞOR2, (1) s.n., (2) somnişori, s.m. 1. S.n. Diminutiv al lui somn2; somnuleţ2. 2. S.m. (Bot.) Mac de grădină. – Somn2 + suf. -işor.
SOMNOLA, somnolez, vb. I. Intranz. (Franţuzism) A dormita, a picoti, a moţăi. – Din fr. somnoler.
SOMNOLARE, somnolări, s.f. (Rar) Acţiunea de a somnola şi rezultatul ei. – V. somnola.
SOMNOLENT, -Ă, somnolenţi, -te, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este în stare de somnolenţă sau trădează sommolenţă; care dormitează (sau pare că dormitează); toropit, moleşit (de somn). – Din fr. somnolent, lat. somnolentus.
SOMNOLENŢĂ s.f. Stare intermediară între somn şi veghe, în care diverse funcţii şi reacţii ale organismului sunt diminuate; moleşeală, toropeală, somnie, somnoroşie. – Din fr. somnolence, lat. somnolentia.
SOMNOROS, -OASĂ, somnoroşi, -oase, adj., s.f. I. Adj. 1. Căruia îi este somn; ameţit, toropit de somn; adormit. * (Adesea substantivat) Căruia îi place să doarmă mult. 2. Fig. Lipsit de vioiciune, de vigoare, de intensitate, de strălucire; fără viaţă, slab, şters, stins. II. S.f. (Bot.) 1. Plantă erbacee cu flori albe, cu frunzele şi fructele acoperite cu peri aspri (Laserpitium prutenicum). 2. Pidosnic. [Var.: (reg.) somnurós, -oásă adj.] – Somn2 + suf. -uros.
SOMNOROŞIE s.f. (Rar) Somnolenţă. – Somnoros + suf. -ie.
SOMNOTERAPIE s.f. Metodă de tratament al unor boli prin somn2 prelungit cu hipnotice, hipnoză sau curent electric. – Somn2 + terapie.
SOMNULEŢ1, somnuleţi, s.m. Somnişor1. – Somn1 + suf. -uleţ.
SOMNULEŢ2 s.n. Somnişor2. – Somn2 + suf. -uleţ.
SOMNUROS, -OASĂ adj. v. somnoros.
SOMON, somoni, s.m. Peşte teleostean răpitor marin din familia salmonidelor, lung de 1-1,5 m şi cu greutatea de 25-30 kg, care intră vara în fluvii pentru a-şi depune icrele (Salmo salar). – Din fr. saumon.
SOMOTEI, somotei, s.m. Pui de somn1, somn1 mic (până la 1 kilogram). – Cf. somn1.
SOMPTUAR, -Ă, somptuari, -e, adj. Referitor la cheltuieli. ** Legi somptuare = legi care, în vechea Romă, interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux şi risipă. [Pr.: -tu-ar] – Din fr. somptuaire.

SOMPTUOS, -OASĂ, somptuoşi, -oase, adj. (Livr.) Care este de o eleganţă impunătoare şi foarte costisitoare; fastuos, luxos, bogat. [Pr.: -tu-os] – Din fr. somptueux.
SOMPTUOZITATE s.f. (Livr.) Însuşirea a ceea ce este somptuos, fast, eleganţă, lux; splendoare. [Pr.: -tu-o-] – Din fr. somptuosité.
SON, (1) soni, s.m., (2) sonuri, s.n. 1. S.m. Unitate de măsură a tăriei sunetelor. 2. S.n. (Rar) Sunet; ton. – Din fr. son, lat. sonus.
SONA, sonez, vb. I. Refl. (Fam.; despre oameni) A-şi pierde judecata, a se ţicni. – După fr. sonné.
SONAGRAF, sonagrafe, s.n. 1. Aparat pentru înregistrarea şi redarea sunetelor cu mare fidelitate. 2. Denumire comercială a unui spectograf folosit pentru analiza semnalelor sonore. – Din engl. sonagraph.
SONAGRAMĂ, sonagrame, s.f. Reprezentare a analizei spectrografice efectuate de către sonagraf; (concr.) hârtie pe care este înregistrată o astfel de reprezentare. – Din engl. sonagram.
SONANTĂ, sonante, s.f. Consoană a cărei emisiune nu comportă nici un zgomot şi care are unele caracteristici articulatorii şi funcţionale apropiate de vocale. ** (Adjectival) Consoană sonantă. – Din fr. sonnante.
SONAR, sonare, s.n. 1. Principiu natural şi tehnic de detectare a unui obiect în spaţiu, bazat pe emisia şi reflectarea undelor. 2. Detector sonic pentru telecomunicaţii subacvatice, folosit pentru repararea unor obiecte submarine. – Din fr. sonar.
SONATĂ, sonate, s.f. Bucată muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din trei sau patru părţi, deosebite între ele ca structură, tonalitate, ritm etc., dar care se completează într-o succesiune logică şi unitară. – Din fr. sonate, it. sonata, germ. Sonate.
SONATINĂ, sonatine, s.f. Sonată de proporţii mai mici. – Din fr. sonatine, it. sonatina, germ. Sonatine.
SONDA, sondez, vb. I. Tranz. 1. A cerceta, a supune unui sondaj straturile unui teren, adâncimea sau fundul unei ape etc.; a explora. * A cerceta sau a evacua o cavitate a organismului cu ajutorul unei sonde. 2. Fig. A încerca să afle gândurile, sentimentele, intenţiile cuiva; a iscodi, a ispiti; a tatona. – Din fr. sonder.
SONDABIL, -Ă, sondabili, -e, adj. (Despre terenuri, ape) Care poate fi sondat. – Sonda + suf. -bil.
SONDAJ, sondaje, s.n. Acţiunea de a sonda; sondare. 1. Cercetare a solului sau a subsolului pentru determinarea proprietăţii rocilor, găsirea (şi extragerea) unor substanţe utile etc. * Luare de probe dintr-un material compact. * Introducere a unei sonde într-o plagă sau într-o cavitate naturală a organismului pentru a face posibilă evacuarea substanţelor nocive, pentru extragerea unei probe în vederea unei analize etc. 2. Fig. Cercetare, investigaţie, studiu. ** Sondaj de opinie = metodă psihologică folosită în vederea cunoaşterii opiniei membrilor societăţii privind chestiuni (economice, politice, culturale, electorale etc.) devenite importante la un moment dat. – Din fr. sondage.
SONDARE, sondări, s.f. Acţiunea de a sonda şi rezultatul ei; sondaj, investigaţie, studiu, cercetare. – V. sonda.
SONDĂ, sonde, s.f. 1. Gaură cilindrică forată în interiorul scoarţei pământului în vederea exploatării unui zăcământ de hidrocarburi fluide, a explorării unor straturi etc. * Instalaţie situată deasupra unei sonde (1). 2. Aparat care serveşte la extragerea unei mici cantităţi dintr-un material compact sau granular (pământ, ciment, nisip etc.). * Burghiu mare, acţionat mecanic, cu

care se fac foraje în sol (în scopul de a-l explora şi a recunoaşte natura straturilor). 3. Instrument chirurgical în formă de tub cilindric de metal, de cauciuc etc. care serveşte la explorarea sau la evacuarea unor canale sau cavităţi din organism ori la drenarea plăgilor. 4. Instrument cu ajutorul căruia se efectuează diferite observaţii hidrometrice ca măsurarea adâncimii unei ape, recoltarea de probe de pe fundul apelor etc. 5. Dispozitiv sensibil, asociat unui aparat de măsură, care poate fi plasat în diferite puncte din spaţiu pentru explorarea unui câmp fizic. 6. (În sintagmele) Balon-sondă = balon prevăzut cu aparate de observaţie, care se lansează în atmosferă pentru diferite cercetări ştiinţifice. Sondă spaţială = satelit artificial sau vehicul spaţial fără oameni, lansat în spaţiul cosmic pentru cercetarea lui directă. 7. Pahar lunguieţ şi subţire, mai îngust în partea de jos. – Din fr. sonde.
SONDEZĂ, sondeze, s.f. Instalaţie de foraj de mică adâncime. – Din fr. sondeuse.
SONDOR, sondori, s.m. Muncitor la o sondă (1). – Din fr. sondeur.
SONERIE, sonerii, s.f. 1. Dispozitiv de semnalizare sonoră care emite sunete (intermitente) cu ajutorul unui mic clopot atins de un ciocănel special; p. ext. sunet produs de acest dispozitiv. ** Sonerie electrică = sonerie în care ciocănelul este acţionat de un electromagnet. 2. Buton care, prin apăsare, declanşează funcţionarea unei sonerii (1). – Din fr. sonnerie, it. soneria.
SONET, sonete, s.n. Poezie cu formă prozodică fixă, alcătuită din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrăţişată şi două terţine cu rimă liberă. – Din fr. sonnet, it. sonetto.
SONETĂ, sonete, s.f. Dispozitiv alcătuit dintr-un berbec (II 2) care alunecă pe un stâlp vertical, cu care se bat (manual sau mecanic) piloţii în sol (de obicei pe fundul unei ape), menţinându-i totodată în poziţia prescrisă. – Din fr. sonnette.
SONETIST, -Ă, sonetişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care scrie sonete. – Din fr. sonnettiste, it. sonettista.
SONG, songuri, s.n. (Englezism) Cântec, melodie. – Din engl. song.
SONIC, -Ă, sonici, -ce, adj. Care ţine de sunete, privitor la sunete. * (Despre anumite fenomene) care se manifestă cu o viteză apropiată de cea a sunetului. – Din fr. sonique.
SONICITATE s.f. Ramură a mecanicii care se ocupă cu transmiterea prin vibraţii şi prin unde elastice longitudinale a energiei sau a puterii mecanice în masa corpurilor umede şi a corpurilor solide. – Sonic + suf. -itate.
SONOLOCAŢIE s.f. Operaţie prin care se determină poziţia unui obiect faţă de un anumit reper cu ajutorul undelor sonore, fără participarea activă a obiectului. – Din fr. sonolocation.
SONOLUMINISCENŢĂ s.f. Emisiune slabă de lumină care însoţeşte fenomenul de formare a bulelor de gaze dintr-un lichid supus acţiunii ultrasunetelor. – Din fr. sonoluminescence.
SONOMETRIC, -Ă, sonometrici, -ce, adj. (Fon.) Referitor la sonometrie, de sonometrie. – Din fr. sonométrique.
SONOMETRIE s.f. (Fon.) Tehnică de măsurare a sunetelor cu ajutorul sonometrului. – Din fr. sonométrie.
SONOMETRU, sonometre, s.n. Dispozitiv folosit la verificarea legilor de vibraţie a coardelor, pentru a compara înălţimea a două sunete sau pentru a măsura un interval. * Instrument electronic pentru măsurarea intensităţii undelor sonore, de obicei a zgomotelor. – Din fr. sonométre.
SONOR, -Ă, sonori, -e, adj. 1. Care produce, prin vibrare, sunete (puternice); care răsună sau face să răsune. 2. (Adesea adverbial) Care are un sunet

plăcut, armonios (şi pătrunzător). 3. Care amplifică sunetele, care are rezonanţă. 4. (Despre consoane) Care este rostit prin vibrarea coardelor vocale, glota fiind închisă; fonic. 5. (Despre filme cinematografice) Însoţit de vorbire şi de muzică. * (Substantivat, n.) Partea sonoră (5) a unui film cinematografic sau de televiziune. 6. Fig. Important, cu răsunet, renumit; p. ext. pretenţios, emfatic. – Din fr. sonore, lat. sonorus.
SONORITATE, sonorităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi sonor. * Muzicalitate. * Sunet sau grup de sunete (caracteristice); nuanţă. 2. Proprietate a unor corpuri de a propaga şi de a amplifica sunetele; rezonanţă. – Din fr. sonorité, lat. sonoritas, -atis.
SONORIZA, sonorizez, vb. I. Tranz. A face (să fie) sonor. * Tranz. şi refl. (Despre consoane surde) A (se) transforma în consoană sonoră. * A adăuga unei producţii cinematografice sau de televiziune partea sonoră. – Din fr. sonoriser.
SONORIZARE, sonorizări, s.f. Acţiunea de a (se) sonoriza şi rezultatul ei; spec. partea sonoră a unui film. – V. sonoriza.
SONOSFERĂ, sonosfere, s.f. Mică incintă acustică de formă sferică folosită în special în autoturisme. – Din fr. sonosphére.
SOPOR s.n. (Med.) Stare patologică de somnolenţă. – Din fr. sopor.
SOPORIFER, -Ă, soporiferi, -e, adj., s.n. (Livr.) Somnifer. – Din fr. soporifére, lat. soporifer.
SOPORIFIC, -Ă, soporifici, -ce, adj., s.n. (Livr.) Somnifer. – Din fr. soporifique.
SOPRAN, -Ă, soprani, -e, subst. 1. S.n. Cea mai înaltă dintre cele cinci categorii ale vocii omeneşti (de femeie sau de copil). 2. S.m. şi f. Femeie sau copil cu voce de sopran (1); p. ext. intrument de suflat cu sunet asemănător vocii de sopran. [Var.: sopráno s.n.] – Din fr., it. soprano.
SOPRANO s.n. v. sopran.
SOR1 s.f. v. soră.
SOR2, sori, s.m. (Bot.) Grupare de sporangi situată pe faţa inferioară a frunzelor la ferigi. – Din fr. sore.
SORĂ, surori, s.f. 1. Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii aceloraşi părinţi sau ai aceluiaşi tată ori aceleiaşi mame. ** Soră bună = soră care are amândoi părinţii comuni cu ai fraţilor săi. (Reg.) Soră de scoarţă = fiica din altă căsătorie a unuia dintre soţii recăsătoriţi, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celuilalt soţ. Soră de lapte = fată care a supt o dată cu alt copil de la aceeaşi femeie, considerată în raport cu acel copil. ** Loc. adj. Soră cu moartea = grozav, zdravăn, foarte mare. ** Compuse: sora-soarelui = floarea-soarelui. sor-cu-frate = numele a două plante erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene-aurii sau albastre-violete, cu fructul o capsulă (Melampyrum). 2. (Fam.; la voc.) Termen cu care cineva se adresează unei fete sau unei femei în semn de intimitate, de prietenie sau de dragoste; dragă. 3. Fig. Tovarăşă, prietenă. * Ţară, limbă etc. de aceeaşi origine cu alta, cu afinităţi şi trăsături comune. 4. Cel mai mic grad în ierarhia călugărească în mănăstirile de femei; femeie care are acest grad. 5. Infirmieră. [Var.: (pop.) suróră, sor s.f.] – Lat. soror, -oris.
SORB1, sorbi, s.m. Arbore din familia rozaceelor înalt până la 15 m, cu frunze ovale, flori albe şi fructe cărnoase, al cărui lemn se foloseşte la strungărie (Sorbus aria). – Lat. sorbus.
SORB2, sorburi, s.n. 1. Vârtej de apă cu un ochi adânc la mijloc. * Loc unde apa unui râu dispare de la suprafaţă, curgând în continuare printr-un curs subteran. 2. Vânt puternic care se propagă sub forma unui vârtej. 3. Piesă metalică perforată sau prevăzută cu sită care se montează la capătul introdus

în lichid al conductei de aspiraţie a unei pompe pentru a împiedica pătrunderea în pompă a corpurilor străine, a impurităţilor; p. gener. ţeavă, conductă aspiratoare. – Din sorbi (derivat regresiv).
SORBESTREA, sorbestrele, s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lucioase, crestate pe margini şi cu flori hermafrodite lipsite de corolă (Sanguisorba officinalis). – Cf. it. sorbastrella.
SORBET, sorbete, s.n. (Rar) Băutură răcoritoare preparată din suc de fructe, zahăr şi lichior sau apă. [Pl. şi: sorbeturi] – Din fr. sorbet.
SORBI, sorb, vb. IV. Tranz. 1. A bea ceva trăgând în gură puţin câte puţin, cu buzele ţuguiate (şi cu zgomot). * A bea repede şi cu lăcomie, dintr-o singură înghiţitură (golind vasul). ** Expr. A sorbi (pe cineva) într-o lingură (sau într-un pahar) de apă = a) când cineva se uită cu mare dragoste la altcineva; b) când cineva îşi manifestă antipatia faţă de altcineva. A sorbi cuvintele (sau vorbele, scrisul) cuiva = a asculta sau a citi cu mare atenţie şi interes pe cineva sau ceva. 2. A înghiţi. * Fig. A preocupa, a captiva. 3. A trage în piept (cu nesaţ), a inspira adânc (aer, vânt, miresme). – Lat. / * / sorbire (= sorbere).
SORBIRE, sorbiri, s.f. Acţiunea de "a sorbi" şi rezultatul ei; sorbit, sorbitură. – V. sorbi.
SORBIT s.n. Sorbire. – V. sorbi.
SORBITĂ s.f. Constituant structural moale şi maleabil al oţelului tratat termic. – Din fr. sorbite, germ. Sorbit.
SORBITOR, -OARE, sorbitori, -oare, adj. Care soarbe sau absoarbe. – Sorbi + suf. -tor.
SORBITURĂ, sorbituri, s.f. 1. Sorbire. * Cantitate de lichid care se poate sorbi dintr-o dată; înghiţitură, duşcă. 2. (Reg.) Mâncare lichidă; zeamă, supă, ciorbă. – Sorbi + suf. -tură.
SORBOZĂ s.f. Substanţă chimică asemănătoare cu fructoza, folosită la sinteza vitaminei C. – Din fr. sorbose.
SORBŢIE, sorbţii, s.f. Denumire generală dată fenomenelor de absorbţie şi adsorbţie. – Din fr. sorption.
SORCOVĂ, sorcove, s.f. 1. Beţişor sau rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori, cu care copiii lovesc uşor pe spate pe părinţii, cunoscuţii etc. lor în dimineaţa zilei de Anul Nou, urându-le, în versuri speciale, sănătate şi noroc. ** Expr. A fi ca o sorcovă = a fi îmbrăcat caraghios, împopoţonat. 2. Colind recitat de cei care urează cu sorcova (1). – Probabil din sorcovi (derivat regresiv).
SORCOVĂŢ s.m. v. sorocovăţ.
SORCOVEALĂ, sorcoveli, s.f. Faptul de a sorcovi; sorcovit. – Sorcovi + suf. -eală.
SORCOVI, sorcovesc, vb. IV. Tranz. A colinda, a ura cu sorcova. * Fig. A bate, a lovi. – Din bg. survakam.
SORCOVIT s.n. Sorcoveală. – V. sorcovi.
SORDID, -Ă, sordizi, -de, adj. (Livr.) Murdar; dezgustător. * Fig. Interesat în mod exagerat; meschin. – Din fr. sordide, lat. sordidus.
SOREAN, soreni, s.m. (Iht.; pop.) Obleţ. – Soare + suf. -ean.
SOREDIE, soredii, s.f. Parte a talului unui lichen care se detaşează de el şi poate reproduce planta. – Din fr. sorédie.
SORETE, soreţi, s.m. Peşte răpitor verde-albăstrui, cu pete portocalii (Lepomis gibbosus). – Soare + suf. -ete.
SORG s.m. Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari şi cu inflorescenţe în formă de panicul (Sorghum vulgare). – Din fr. sorgho, it. sorgo.

SORGINTE, sorginţi, s.f. 1. (Livr.) Izvor, sursă, origine. 2. (Înv.) Izvor de apă. – Din it. sorgente.
SORI, soresc, vb. IV. 1. Refl. (Despre fiinţe) A se încălzi la soare. 2. Tranz. A expune ceva la soare (pentru a face să se coacă sau să se usuce). – Din soare.
SORIT1, sorite, s.n. (Log.) Raţionament compus dintr-o serie de silogisme aşezate astfel încât atributul unuia să fie subiectul silogismului următor, concluzia având ca subiect subiectul primului silogism şi ca atribut atributul penultimului silogism. – Din fr. sorite, lat. sorites.
SORIT2, -Ă, soriţi, -te, adj. (Pop.) Însorit. – V. sori.
SORMAIT s.n. Aliaj dur turnat pe bază de fier-crom, care conţine şi alte elemente precum şi anumite cantităţi de carbon. – Et. nec.
SOROC, soroace, s.n. (Pop.) 1. Termen fixat pentru săvârşirea unei acţiuni sau pentru îndeplinirea unei obligaţii; interval de timp în cuprinsul sau la sfârşitul căruia se efectuează un lucru. ** Loc. adv. (Pe) la soroace = din când în când; la zile mari. ** Expr. A sfinţi sorocul = a respecta cu stricteţe un termen de plată. A i se împlini (cuiva sau la ceva) sorocul = a ajunge la sfârşitul existenţei, a înceta să mai existe; p. ext. a muri. * Dată la care se întâmplă ceva. * Epocă a anului când se coace şi se strânge recolta; (concr.) recolta culeasă în această epocă. * Menstruaţie. 2. Dată fixată în practica creştină, când se pomenesc morţii; slujbă religioasă care se face cu acest prilej. 3. Margine, limită. * Loc determinat. 4. Rost, socoteală, orânduială. * (Reg.) Ursită, soartă; prevestire. – Din sl. sůroků.
SOROCEALĂ, soroceli, s.f. (Pop.) Sorocire. – Soroci + suf. -eală.
SOROCI, sorocesc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop.) A fixa termenul la care urmează să se efectueze un lucru; p. gener. a hotărî, a fixa. 2. (În superstiţii) A ursi, a sorti; a descânta, a meni. – Din soroc.
SOROCIRE, sorociri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a soroci şi rezultatul ei; sorocеală. – V. soroci.
SOROCOVĂŢ, sorocoveţi, s.m. Veche monedă de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului. [Var.: sorocovăţ s.m.] – Din ucr. sorokovec.
SOROZĂ, soroze, s.f. Tip de fruct compus, la care învelişurile florale devin cărnoase. – Din fr. sorose.
SORT, sorturi, s.n. Obiect, produs sau grup de obiecte ori de produse care aparţin ca varietăţi unei categorii mai mari; fel, gen, varietate, categorie, calitate (de mărfuri, de produse). – Din fr. sorte.
SORTA, sortez, vb. I. Tranz. A alege, a aranja, a repartiza mărfuri, produse, materiale pe categorii, după calitate, dimensiuni, compoziţie etc.; a împărţi, a aranja pe sorturi. – Din germ. sortieren.
SORTARE, sortări, s.f. Acţiunea de a sorta şi rezultatul ei; sortat. – V. sorta.
SORTAT s.n. Sortare. – V. sorta.
SORTATOR, -OARE, sortatori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care lucrează la sortarea materialelor şi a produselor într-o fabrică, într-o uzină etc. 2. S.n. Maşină sau dispozitiv pentru sortarea diferitelor materiale şi produse. – Sorta + suf. -tor.
SORTI, sortesc, vb. IV. Tranz. (În superstiţii) A hotărî, a determina soarta cuiva; a ursi, a meni, a predestina. – Din soartă.
SORTILEGIU, sortilegii, s.n. (În superstiţii) Ansamblu de vrăji, farmece, profeţii. – Din it. sortilegio.
SORTIMENT, sortimente, s.n. Ansamblu de mărfuri de acelaşi fel, de acelaşi gen; p. ext. sort. – Din germ. Sortiment.
SORTIMENTAL, -Ă, sortimentali, -e, adj. Referitor la sortiment. – Sortiment + suf. -al.

SORTIRE s.f. Acţiunea de a sorti şi rezultatul ei. – V. sorti.
SORTIT, -Ă, sortiţi, -te, adj. Menit, ursit, predestinat. – V. sorti.
SORŢ, sorţi, s.m. (De obicei la pl.) Sistem de alegere, de desemnare, de repartiţie prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând şanse egale tuturor participanţilor; zar sau bilet folosit la această operaţie. ** Expr. A trage la sorţi = a) a hotărî, prin sorţi, o împărţeală, un câştig etc.; a participa, ca parte interesată, la o alegere prin sorţi; b) (în vechiul sistem de recrutare) a recruta pentru îndeplinirea seviciului militar prin sistemul sorţilor. A cădea (sau a ieşi) la sorţi = a fi ales sau desemnat prin sorţi. A se alege sorţii = a se ajunge la un rezultat, a se clarifica o situaţie. Sorţi de izbândă = posibilităţi de reuşită; şansă. – Refăcut din sorţi (pl. lui soartă).
SORŢAR, sorţari, s.m. Tânăr care (potrivit unui vechi sistem de recrutare) trăgea la sorţi pentru a fi repartizat la o anumită armă. – Sorţ + suf. -ar.
SOS1, sosuri, s.n. Preparat culinar lichid sau vâscos (de obicei condimentat) cu care se pregătesc sau cu care se servesc unele mâncăruri. – Din fr. sauce.
S.O.S.2, s.o.s.-uri, s.n. Apel internaţional radiotelegrafic transmis de o navă în pericol de scufundare. * P. gener. Apel, semnal prin care se cere ajutor în caz de pericol. [Citit: se-o-se sau es-o-es] – Din engl., fr. s.o.s.
SOSI, sosesc, vb. IV. 1. Intranz. A ajunge într-un anumit loc (şi într-un anumit moment). * (Despre termene, anotimpuri, intervale) A începe să se desfăşoare. ** Loc. adv. Pe sosite = pe punctul de a ajunge undeva. ** Expr. A-i sosi (cuiva) ceasul (sau veleatul) = a-i veni cuiva timpul să moară. 2. Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva fără veste; a surprinde. 3. Intranz. (Rar) A fi în situaţia să...; a se întâmpla să... – Din ngr. sóso (viit. lui sóno).
SOSIE, sosii, s.f. Persoană care seamănă perfect cu alta, încât nu pot fi deosebite fizic. – Din fr. sosie.
SOSIERĂ, sosiere, s.f. Vas în care se serveşte sosul1 la masă. [Pr.: -si-e-] – Din fr. sauciére.
SOSIRE, sosiri, s.f. Faptul de a sosi; venire, ajungere. * Loc în care soseşte un sportiv la sfârşitul cursei. – V. sosi.
SOSIT s.n. (În expr.) (formulă de salut cu care este întâmpinat cineva care soseşte undeva) Bun sosit. – V. sosi.
SOSITOR, -OARE, sositori, -oare, adj. (Rar) Care soseşte, care vine, ajunge undeva. ** Bob sositor = bob (folosit în ghicitul cu bobii) care cade stingher în partea dreaptă a ciurului şi care este socotit că prevesteşte sosirea cuiva; p. ext. musafir care soseşte pe neaşteptate. – Sosi + suf. -tor.
SOSMA s.f. Copcă mare în continuarea unui şir de copci mai mici, care serveşte pentru întinderea năvodului sub gheaţă. – Et. nec.
SOSTENUTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Riguros, precis din punctul de vedere al mişcării, al ritmului. – Cuv. it.
SOTE, soteuri, s.n., adj. invar. (Mâncare, zarzavat) care este fiert la un foc mic şi înăbuşit cu unt. – Din fr. sauté.
SOTNIC, sotnici, s.m. Comandant al unei sotnii. – Din rus. sotnik.
SOTNIE, sotnii, s.f. Veche unitate de cavalerie căzăcească compusă din o sută de oameni. – Din rus. sotnea.
SOTO-VOCE adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) În surdină, cu voce scăzută, discret. – Loc. it.
SOŢ, soţi, s.m. 1. Bărbat căsătorit considerat în raport cu soţia lui; bărbat. * (La pl.) Cele două persoane de sex opus unite prin căsătorie. * (Înv.) Soţie, nevastă. 2. (Pop.) Tovarăş, însoţitor, asociat. 3. Obiect care împreună cu altul (similar), formează o pereche. ** Loc. adj. şi adv. Cu (sau fără) soţ = cu (sau

fără) pereche, în număr pereche (sau nepereche), par (sau impar). – Lat. socius.
SOŢIE, soţii, s.f. 1. Femeie măritată considerată în raport cu bărbatul ei; nevastă, soaţă. * (Înv.) Soţ, bărbat. * (Pop.) Perechea unui animal. 2. (Pop.) Tovarăş, însoţitor; prieten. 3. (Pop.) Soţ (3). – Soţ + suf. -ie.
SOŢIOARĂ, soţioare, s.f. Diminutiv al lui "soţie". [Pr.: -ţi-oa-] – Soţie + suf. -ioară.
SOŢIOR, soţiori, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui soţ. [Pr.: -ţi-or] – Soţ + suf. -ior.
SOVÂRF, sovârfi, s.m. Plantă erbacee perenă aromatică, cu tulpina păroasă, cu flori roşii-purpurii, întrebuinţată la vopsit şi în farmacie; savur (Origanum vulgare). [Var.: sovârv, şovârf s.m.] – Din scr. suhovrh.
SOVÂRV s.m. v. sovârf.
SOVÂRVARIŢĂ, sovârvariţe, s.f. Plantă erbacee cu frunze mari, ovale şi cu flori galbene (Hypericum acutum). – Sovârv + suf. -ariţă.
SOVHOZ, sovhozuri, s.n. (În fosta U.R.S.S.) Gospodărie agricolă de stat. – Din rus. sovhoz.
SOVIET, soviete, s.n. (În fosta U.R.S.S.) Organ al puterii de stat centrale şi locale format din deputaţi alesi de cetăţeni. [Pr.: -vi-et] – Din rus. sovet.
SOVIETIC, -Ă, sovietici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a Uniunii Sovietice sau era originară de acolo. 2. Adj. Care aparţinea Uniunii Sovietice sau sovieticilor (1), privitor la Uniunea Sovietică sau la sovietici, originar din Uniunea Sovietică. * Care aparţinea sovietelor, privitor la soviete; propriu sovietelor. [Pr.: -vi-e-] – Din fr. soviétique.
SOVON, sovoane, s.n. (Pop.) 1. Văl purtat de femei ca podoabă; spec. văl de mireasă. * Pânză albă care se pune mirilor pe cap, la cununie. 2. Pânză cu care se acoperă trupul mortului; giulgiu. 3. (La pl.) Veşminte, podoabe de prisos; zorzoane. [Var.: zovón s.n.] – Cf. bg. savan.
SPADASIN, spadasini, s.m. 1. Persoană care luptă înarmată cu spada. * Persoană căreia îi place să se dueleze; duelgiu; p. ext. ucigaş. 2. Sportiv specializat în probele de spadă (2). – Din fr. spadassin.
SPADĂ, spade, s.f. 1. Armă formată dintr-o lamă dreaptă cu două tăişuri, din gardă şi mâner, cu care se poate tăia şi împunge. 2. (Sport) Probă de scrimă care se practică cu spada (1). – Din it. spada.
SPADICE, spadice, s.n. Inflorescenţă în formă de spic al cărei peduncul comun este îngroşat şi cărnos. [Acc. şi: spádice, – Var.: spadíx s.n.] – Din fr. spadice, lat. spadix, -icis.
SPADICIFLORE s.f. pl. Ordin de plante erbacee perene, monocotiledonate, care au inflorescenţe în formă de spic (spadice) (Arales). – După fr. spadiceflores.
SPADIX s.n. v. spadice.
SPAGAT, spagate, s.n. 1. Sfoară groasă, cu o împletitură specială. 2. Poziţie acrobatică în gimnastică, în care picioarele se deplasează până la 1800, în prelungire, pe pământ sau în aer, în poziţie verticală sau orizontală; sfoară (2). [Var.: şpagát s.n.] – Din germ. Spagat.
SPAGĂ s.f. v. spangă.
SPAGHETE s.f. pl. Paste făinoase lungi şi subţiri. – Din it. spaghetti.
SPAHIU1, spahii, s.m. Soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocraţiei militare. – Din tc. sipahi.
SPAHIU2, spahii, s.m. Militar din vechea cavalerie indigenă a coloniilor franceze din nordul Africii. – Din fr. spahi.

SPAIMĂ, spaime, s.f. 1. Emoţie puternică şi violentă provocată de ceva neprevăzut şi primejdios; groază. ** Loc. adj. şi adv. De spaimă = înfiorător, îngrozitor; extraordinar, neobişnuit ** Loc. vb. A băga spaima (în cineva) = a înfricoşa, a înspăimânta (pe cineva). A da spaima în cineva = a se înfricoşa, a se înspăimânta. ** Expr. A intra spaima în cineva, se spune când cineva e mereu înspăimântat, se sperie uşor (după ce a trecut printr-o sperietură mare). A trăi cu spaima-n sîn = a fi stăpânit continuu de frică. A trage o spaimă = a trece printr-o sperietură mare. * (Pop.) Frică bolnăvicioasă; nevroză. 2. Fiinţă, lucru, fenomen care înfricoşează. – Et. nec.
SPALIER, spaliere, s.n. 1. Suport format din stâlpi între care sunt întinse, orizontal şi paralel, fire de sârmă zincată pentru susţinerea anumitor plante agăţătoare sau a ramurilor unor pomi a căror creştere este dirijată de om. 2. Şir de tufe sau de arbuşti cu ramurile tunse după un anumit sistem, formând un fel de perete de verdeaţă de-a lungul unei alei. * Alee mărginită de un asemenea perete de verdeaţă. 3. Aparat de gimnastică în formă de scară largă, fixat pe perete. [Pr.: -li-er] – Din germ. Spalier.
SPANAC, (rar) spanace, s.n. Plantă erbacee legumicolă cultivată pentru frunzele sale mari, cărnoase, comestibile, de un verde-închis (Spinacia oleracea). * (Fam.) (E un) spanac = (e un) lucru lipsit de importanţă, un fleac, un vax. ** Compuse: spanac-porcesc = plantă erbacee cu flori verzi (Chenopodium hybridum); spanac-sălbatic = plantă erbacee cu frunze romboidale şi cu flori albicioase (Chenopodium album); spanacul-ciobanilor = plantă erbacee cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în ghemuleţe (Chenopodium bonus henricus). – Din ngr. spanáki.
SPANCĂ, spance, adj., s.f. 1. Adj., s.f. (Varietate de oaie) cu coada lungă, cu lână albă, subţire şi deasă, care se obţine din încrucişarea rasei ţigaie cu rasa merinos. 2. Adj. (Despre lână) Care se obţine din oaia spancă (1). – Din rus. şpanka.
SPANCHIU, -IE adj. v. zbanghiu.
SPANGĂ, spăngi, s.f. (Înv.) Spadă. * Baionetă. [Var.: spágă, şpágă, şpángă s.f.] – Cf. rus. şpaga.
SPANIOL, -Ă, spanioli, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Spaniei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Spaniei sau spaniolilor (1), privitor la Spania sau la spanioli, originar din Spania; spaniolesc. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de spanioli (1). [Pr.: -ni-ol] – Din fr. espagnol, it. spagnolo (după Spania).
SPANIOLESC, -EASCĂ, spanioleşti, adj. (Rar) Spaniol (2). [Pr.: -ni-o-] – Spaniol + suf. -esc.
SPANIOLEŞTE adj. Ca spaniolii, în felul spaniolilor. * În limba spaniolă. [Pr.: -ni-o-] – Spaniol + suf. -eşte.
SPANIOLOAICĂ, spanioloaice, s.f. (Rar) Spaniolă. [Pr.: -ni-o-] – Spaniol + suf. -oaică.
SPARANGHEL s.m. Plantă erbacee leguminoasă cu rădăcini cărnoase şi cu frunze nedezvoltate, asemănătoare unor solzişori, cultivată pentru lăstarii ei tineri, foarte gustoşi (Asparagus officinalis). – Din ngr. sparánghi.
SPARCETĂ, sparcete, s.f. Plantă erbacee leguminoasă cu frunze imparipenate, cu flori roşii-trandafirii şi cu fructul în formă de păstaie, cultivată ca plantă de nutreţ (Onobrychis viciaefolia). [Var.: sparchétă s.f.] – După fr. esparcette.
SPARCHETĂ s.f. v. sparcetă.
SPARDEC, spardecuri, s.n. Punte continuă pe velierele vechi. * Punte uşoară deasupra cabinelor şi saloanelor de sus ale vapoarelor. – Din fr., engl. spardeck.

SPARGE, sparg, vb. III. 1. Tranz. şi refl. A (se) preface în bucăţi, în cioburi; a face să plesnească sau a plesni, a (se) crăpa. ** Expr. (Refl.) A se sparge în capul cuiva, se spune despre cineva obligat să suporte consecinţele neplăcute ale unor fapte de care nu este vinovat. * A (se) lovi la cap, producând o rană (şi fractura osului). * Refl. Fig. (Despre voce) A deveni răguşit, a se altera. * Tranz. A tăia, a despica lemne, butuci etc. în mai multe bucăţi. 2. Tranz. A sfărâma, a distruge învelişul unui lucru pentru a extrage şi a folosi conţinutul. * Intranz. şi refl. (Despre abcese) A se deschide. 3. Tranz. A distruge, a nărui, a nimici. ** Expr. A sparge norma = a depăşi norma. A sparge frontul = a pătrunde forţat în liniile inamicului. * Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) găuri; a (se) uza. ** Expr. (Tranz.) Pe unde şi-a spart dracul opincile = prin locuri foarte depărtate, la dracu-n praznic. 4. Tranz. A deschide prin forţare o uşă, o încuietoare; p. ext. a jefui, a prăda. 5. Tranz. A împunge, a străpunge cu un obiect ascuţit sau tăios; p. ext. a ucide. * Refl. (Fam.) A muri. * Refl. Fig. A striga tare; a răcni, a zbiera. 6. Refl. Fig. (Despre concentrări de oameni şi despre acţiuni la care participă aceştia) A lua sfârşit, a se termina; a se întrerupe (prin împrăştierea participanţilor). * Tranz. A produce o disensiune; a dezbina. ** Expr. A sparge cuiva casa = a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. 7. Tranz. Fig. (Înv.) A răzleţi o oaste; a birui, a înfrânge; a împrăştia. [Perf. s. spărsei, part. spart] – Lat. spargere.
SPARGERE, spargeri, s.f. Acţiunea de a (se) sparge şi rezultatul ei; spart. * Furt prin efracţie. – V. sparge.
SPARGHEŢ, spargheţuri, s.n. Construcţie în formă de pinten care serveşte la apărarea picioarelor unui pod de buşteni de sloiurile aduse de apă etc. – Sparge + gheaţă (după fr. brise-glace).
SPARRINGPARTNER, sparringpartneri, s.m. Sportiv sau echipă care serveşte ca partener de antrenament şi de pregătire altui sportiv sau altei echipe. – Din fr. sparring-partner (după partener).
SPART1 s.n. 1. Spargere. 2. (Pop.) Sfârşit, încheiere a unei activităţi. ** Expr. A ajunge la spartul târgului (sau iarmarocului) = a ajunge undeva prea târziu, când lucrurile sunt lichidate. – V. sparge.
SPART2, -Ă, sparţi, -te, adj. 1. Prefăcut în bucăţi, în cioburi; plesnit, crăpat; găurit. ** Expr. (A fi) mână spartă = (a fi) risipitor. A mânca de parc-ar fi spart, se spune cuiva sau despre cineva care mănâncă foarte mult şi cu lăcomie. * (Despre lemne) Tăiat în bucăţi mici (potrivite pentru a fi arse în sobă). * (Despre pământ) Răscolit, plin de gropi. * (Rar, despre butoaie) Desfundat. * Fig. (Despre sunete) Lipsit de sonoritate, răguşit, dogit. 2. (Despre ziduri, clădiri) Stricat, dărăpănat, ruinat. (Despre obiecte de încălţăminte, de îmbrăcăminte) Rupt, uzat, tocit. – V. sparge.
SPARTACHIADĂ, spartachiade, s.f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă de amploare care cuprindea mai multe sporturi şi care se desfăşura în mai multe etape eliminatorii. [Pr.: -chi-a-] – Din rus. spartakiada.
SPARTAN, -Ă, spartani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia vechiului oraş grecesc Sparta. * Fig. Persoană cu concepţii şi moravuri austere. 2. Adj. Care aparţinea Spartei sau spartanilor (1), privitor la Sparta sau la spartani; propriu Spartei sau spartanilor. * Fig. Aspru, sever, auster. – Din lat. Spartanus, it. spartano.
SPASM, spasme, s.n. Contracţie involuntară bruscă (şi violentă) a unui muşchi sau a unui grup de muschi; convulsie. * Grimasă. [Pl. şi: spasmuri] – Din fr. spasme.

SPASMODIC, -Ă, spasmodici, -ce, adj. Privitor la spasm, specific spasmului; care se manifestă prin spasme, însoţit de spasme; spastic. – Din fr. spasmodique.
SPASMOFILIC, -Ă, spasmofilici, -ce, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de spasmofilie. – Din fr. spasmophilique.
SPASMOFILIE s.f. (Med.) Predispoziţie la convulsii din cauza unei excitabilităţi exagerate a sistemului nervos muscular. – Din fr. spasmophilie.
SPASMOGEN, -Ă, spasmogeni, -e, adj. Care provoacă spasme. – Din fr. spasmogéne.
SPASMOLITIC, -Ă, spasmolitici, -ce, adj., s.n. (Medicament) care suprimă starea spasmodică. – Din fr. spasmolytique.
SPASTIC, -Ă, spastici, -ce, adj. (Med.) Spasmodic. – Din fr. spastique.
SPAT s.n. (În sintagma) Spat de Islanda = varietate de calcit caracterizată prin dimensiunile mari şi prin transparenţa perfectă a cristalelor, utilizată la instrumentele optice. – Din fr. spath, germ. Spat.
SPATĂ, (I, III) spate, (II) spete, s.f. I. Piesă la războiul de ţesut formată dintr-un sistem de lamele paralele fixate la ambele capete, formând un fel de pieptene montat în vatală, prin care trec firele de urzeală. * Beţişor peste care se petrec ochiurile când se împleteşte o reţea sau o placă. II. 1. Porţiune a scapulei care susţine articulaţia umărului; p. ext. regiunea corespunzătoare a corpului. ** Loc. adj. Lat în spete = cu umerii largi, spătos, voinic. * Os lat care susţine articulaţia membrelor la animalele patrupede; p. ext. regiunea corespunzătoare a corpului. 2. (Reg.) Spătarul scaunului. III. (Înv.) Sabie cu lamă lungă, dreaptă şi lată, cu două tăişuri. – Lat. spatha.
SPATE, spate, s.n. 1. Partea posterioară a corpului omenesc, de la umeri până la şale; partea superioară a corpului animalelor, cuprinzând regiunea coloanei vertebrale dintre articulaţiile membrelor; spinare. ** Loc. adj. În (sau pe) spate = pe umeri sau pe partea dorsală a corpului; în spinare. Pe spate = a) culcat cu faţa în sus; b) spre ceafă. Din (sau la, pe la, de la, în) spate = în (sau din) urmă. ** Expr. A întoarce (cuiva) spatele = a nu mai vrea să ştie de cineva sau de ceva; a deveni indiferent. A-l strânge pe cineva în spate = a) se spune când o haină este prea mică pentru cineva; b) se spune când cineva se înfioară de frig sau de spaimă ori când este preocupat de un lucru dificil. A nu şti nici cu spatele = a nu şti nimic despre ceva, a nu avea habar. A avea spate (tare) = a avea sprijin, protecţie. A da (un pahar cu băutură) pe spate = a bea repede şi dintr-o dată, pe nerăsuflate. A arunca ceva pe (sau în) spatele cuiva = a arunca vina, responsabilitatea pe cineva. (Fam.) Mă doare în spate = puţin îmi pasă, mă lasă indiferent. * Procedeu de înot pe spate (1); probă sportivă de înot care foloseşte acest procedeu. 2. Parte a unor obiecte opusă feţei; parte a unei aşezări, formaţii etc. opusă direcţiei spre care este orientată. * Parte a unei haine care acoperă spatele (1). * Ceea ce se află în spatele (2) unei aşezări, unui obiect etc. 3. Spătarul, speteaza scaunului; rezemătoare. [Pl. şi: spete] – Lat. spathae (pl. lui spatha).
SPATIE, spatii, s.f. (La cărţile de joc) Treflă. – Din ngr. spathí.
SPATULAT, -Ă, spatulaţi, -te, adj. În formă de spatulă, de lopăţică. – Din fr. spatulé.
SPATULĂ, spatule, s.f. Mică unealtă în formă de lopăţică, folosită în sculptură, farmacie etc. pentru a lua, a amesteca şi a întinde diferite substanţe pulverulente sau vâscoase. [Acc. şi: spátulă] – Din fr. spatule.
SPAŢ, spaţuri, s.n. Spaţiu între sulul dinainte şi spată la războiul de ţesut. – Lat. spatium.

SPAŢIA, spaţiez, vb. I. Tranz. A rări, a distanţa, a despărţi prin spaţii mai mari (cuvinte, rânduri, obiecte). [Pr.: -ţi-a] – Din spaţiu.
SPAŢIAL, -Ă, spaţiali, -e, adj. Care ţine de spaţiu, privitor la spaţiu, din spaţiu. ** Cabină spaţială = capsulă cosmică. * Spec. Referitor la spaţiul cosmic, interplanetar. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. spatial.
SPAŢIALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este spaţial; lărgime, spaţiu deschis. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. spatialité.
SPAŢIALIZA, spaţializez, vb. I. Tranz. A reprezenta în spaţiu. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. spatialiser.
SPAŢIALIZARE, spaţializări, s.f. Acţiunea de a spaţializa. [Pr.: -ţi-a-] – V. spaţializa.
SPAŢIALIZAT, -Ă, spaţializaţi, -te, adj. Care a fost reprezentat în spaţiu. [Pr.: -ţi-a-] – V. spaţializa.
SPAŢIAT, -Ă, spaţiaţi, -te, adj. Rărit, distanţat, despărţit prin spaţii (mai mari). [Pr.: -ţi-at] – V. spaţia.
SPAŢIERE, spaţieri, s.f. Acţiunea de "a spaţia" şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-e-] – V. spaţia.
SPAŢIONA, spaţionez, vb. I. Tranz. (Tipogr.; rar) A spaţia. [Pr.: -ţi-o-] – Din germ. spationieren.
SPAŢIONARE, spaţionări, s.f. Acţiunea de a spaţiona; spaţiere. [Pr.: -ţi-o-] – V. spaţiona.
SPAŢIOS, -OASĂ, spaţioşi, -oase, adj. Care ocupă o suprafaţă mare, cu mult spaţiu; larg, încăpător; vast. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. spacieux.
SPAŢIU, spaţii, s.n. 1. (Fil.; la sg.) Formă obiectivă şi universală a existenţei materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni şi exprimă ordinea coexistenţei obiectelor lumii reale, poziţia, distanţa, mărimea, forma, întinderea lor. * (Mat.) Mulţime de puncte care prezintă anumite proprietăţi. ** Geometrie în spaţiu = ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt situate în planuri diferite. 2. Întindere nemărginită care cuprinde corpurile cereşti; văzduh; porţiune din atmosferă; întinderea, locul care ne înconjură. ** Spaţiu aerian = porţiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat şi în care acesta îşi exercită suveranitatea. Spaţiu cosmic = întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera Pământului. * Perspectivă vastă, orizont larg. 3. Loc, suprafaţă, întindere limitată. * Limitele între care se desfăşoară o acţiune; cadru. * Lungime luată de-a lungul traiectoriei unui corp mobil. 4. Loc (liber) între două obiecte; distanţă, interval. ** Spaţiu verde = suprafaţă acoperită de vegetaţie în perimetrul unei aşezări. * (Tipogr.) Interval alb lăsat între cuvintele sau rândurile culese; p. ext. unealtă cu care se realizează acest interval. * (Muz.) Interval între liniile unui portativ. 5. Interval de timp, răstimp. – Din lat. spatium, fr. espace.
SPAVAN, spavane, s.n. Tumoare osoasă care se formează la încheietura piciorului de dinapoi la cai sau la boi, făcându-i să şchiopăteze; os mort. – Din it. spavano.
SPĂIMÂNTA, spăimânt, vb. I. Refl. şi tranz. (Înv. şi pop.) A (se) înspăimânta. – Lat. / * / expavimentare.
SPĂIMÂNTARE, spăimântări, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) spăimânta şi rezultatul ei; înspăimântare. – V. spăimânta.
SPĂIMÂNTAT, -Ă, spăimântaţi, -te, adj. (Înv. şi pop.) Înspăimântat. – V. spăimânta.
SPĂIMÂNTĂTOR, -OARE, spăimântători, -oare, adj. (Înv. şi pop.) Înspăimântător. – Spăimânta + suf. -ător.

SPĂIMÂNTOS, -OASĂ, spăimântoşi, -oase, adj. (Înv.) Înspăimântător. – Spăimânta + suf. -os.
SPĂIMOS, -OASĂ, spăimoşi, -oase, adj. (Pop.) Care se sperie uşor; fricos, sperios. * Care provoacă spaimă; înspăimântător, înfricoşător. – Spaimă + suf. -os.
SPĂLA, spăl, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) curăţa folosind apă, săpun, detergenţi etc. ** Expr. (Tranz.) A spăla pe cineva (pe cap) = a mustra tare pe cineva, a-l ocărî. A-şi spăla obrazul = a face faţă unei situaţii, a scăpa de ruşine; a ieşi cu bine dintr-o încurcătură. (Fam.) Iese la spălat, se spune ca o consolare glumeaţă celui care are o supărare, un necaz (mărunt). (Refl.) Spală-te (sau spălaţi-vă) sau să se spele pe cap = descurcă-te (sau descurcaţi-vă) sau să se descurce cu propriile puteri. * Tranz. (Fam.) A purta cuiva de grijă (spălându-i rufele). * Tranz. Fig. A face să se şteargă, să dispară o greşeală, un rău, o insultă. 2. Tranz. (Despre ploaie, râuri, şuvoaie etc.) A roade pământul, a-l lua şi a-l duce cu sine; a produce o eroziune; a mânca, a săpa. * (Despre ape, valuri) A uda, a scălda un ţărm. 3. Tranz. A supune un minereu unui curent de apă pentru a separa unul dintre componenţii lui. – Lat. / * / expellavare (= ex-per-lavare).
SPĂLARE, spălări, s.f. Acţiunea de a (se) spăla şi rezultatul ei. – V. spăla.
SPĂLAT1, spălaturi, s.n. Faptul de a (se) spăla. – V. spăla.
SPĂLAT2, -Ă, spălaţi, -te, adj. 1. Curăţat cu ajutorul apei, săpunului, detergenţilor etc.; curat. 2. (Despre oameni şi corpul lor) Îngrijit, dichisit. * Fig. Cu educaţie îngrijită, cu maniere alese, bine-crescut. – V. spăla.
SPĂLĂCI, spălăcesc, vb. IV. Refl. A-şi pierde culoarea iniţială, a deveni mai şters, a se decolora (la spălat sau la soare). – Din spăla.
SPĂLĂCIOASĂ, spălăcioase, s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina păroasă, cu frunzele lunguieţe şi crestate şi cu florile galbene (Senecio vernalis). – Spălăci + suf. -oasă.
SPĂLĂCIRE, spălăciri, s.f. Faptul de a se spălăci; decolorare. – V. spălăci.
SPĂLĂCIT, -Ă, spălăciţi, -te, adj. Care este lipsit de culori vii, ale cărui culori s-au şters; decolorat. * Palid, searbăd, fad; p. ext. lipsit de expresie, de vioiciune; ofilit. – V. spălăci.
SPĂLĂCITURĂ, spălăcituri, s.f. (Rar) Obiect spălăcit, decolorat. – Spălăci + suf. -tură.
SPĂLĂTOR, (I) spălătoare, s.n. (II) spălători, s.m. I. S.n. 1. Obiect sau instalaţie sanitară care serveşte la spălatul oamenilor. * Chiuvetă specială în care se spală vasele de bucătărie. 2. Bucată de pânză, de sârmă etc. cu ajutorul căreia se freacă şi se spală vasele. 3. Instalaţie specială, în anumite întreprinderi, unde se spală materiile prime sau semifabricate. II. S.m. Muncitor dintr-o întreprindere care se ocupă cu spălatul anumitor materiale. – Spăla + suf. -ător.
SPĂLĂTOREASĂ, spălătorese, s.f. Femeie care se ocupă cu spălatul rufelor. – Spălător + suf. -easă.
SPĂLĂTORIE, spălătorii, s.f. 1. Încăpere sau construcţie special amenajată în care se spală rufe. 2. Instalaţie de spălare şi de înnobilare a unor substanţe minerale. – Spălător + suf. -ie.
SPĂLĂTURĂ, spălături, s.f. Faptul de a (se) spăla. 1. Curăţare a cuiva sau a ceva cu ajutorul apei, săpunului, detergenţilor etc. * Apa murdară în care s-a spălat ceva; lături. * Introducere a unui lichid (medicamentos) într-o cavitate a organismului pentru a o curăţa sau a o dezinfecta. 2. Acţiune de eroziune a pământului cauzată de şuvoaie; loc unde se produce o astfel de eroziune,

urmă lăsată de şuvoaie. * Pietriş adus de ape; loc acoperit cu acest pietriş. – Spăla + suf. -ătură.
SPĂLAŢEL, -ICĂ, spălăţei, -ele, adj. (Fam.) Cu aspect şi ţinută îngrijită, curat îmbrăcat, prezentabil; curăţel. – Spălat2 + suf. -el.
SPĂRGĂTOR, -OARE, spărgători, -oare, adj., subst. I. Adj. Care sparge, care sfărâmă (piatră, cărbuni etc.). II. S.n. Instrument care se foloseşte la spargerea unor materiale, a anumitor fructe cu coaja tare etc. ** Spărgător de gheaţă = navă special construită pentru a sparge gheaţa într-o apă navigabilă şi a face posibilă navigaţia în lunile de îngheţ. III. S.m. şi f. 1. Hoţ care intră undeva cu forţa (spărgând uşi, încuietori etc.) pentru a jefui. 2. (În sintagma) Spărgător de grevă = agent plătit al unui patron care vine să lucreze în locul muncitorilor grevişti pentru a zădărnici o grevă. – Sparge + suf. -ător.
SPĂRTURĂ, spărturi, s.f. 1. Crăpătură, gaură, deschizătură produsă prin spargere. 2. Ciob, aşchie (produse prin spargere). 3. Fig. Dezbinare, disensiune, ruptură. – Spart2 + suf. -ură.
SPĂSENIE s.f. (Înv. şi pop.) Atitudine de pocăinţă şi de smerenie; atitudine de modestie şi de nevinovăţie (prefăcută). – Din sl. sŭpasenije.
SPĂSI, spăsesc, vb. IV. Refl. (Fam.) A se pocăi; p. ext. a se căi. [Var.: spăşí vb. IV] – Din v. sl. sŭpasiti.
SPĂSIT, -Ă, spăsiţi, -te, adj. (Fam.; despre oameni) Care se arată pocăit, smerit sau nevinovat. – Cf. sl. sŭpasiti.
SPĂŞI vb. IV v. spăsi.
SPĂTAR1, spătare, s.n. Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., care serveşte pentru a sprijini spatele persoanei care stă pe ele; rezemătoare, spetează. – Spată + suf. -ar.
SPĂTAR2, spătari, s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător la curtea domnească care purta la ceremonii sabia şi buzduganul domnului, iar mai târziu avea comanda cavaleriei. ** Mare spătar = comandant suprem al armatei în lipsa domnului. – Din ngr. spathários.
SPĂTĂREASĂ, spătărese, s.f. Soţie de spătar2. – Spătar2 + suf. -easă.
SPĂTĂREL, spătărei, s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător de rang mic care avea însărcinarea de a păzi ordinea la sate, în timp de pace, şi atribuţii militare, în timp de război. – Spătar2 + suf.-el.
SPĂTĂRESC, -EASCĂ, spătăreşti, adj. Care aparţinea spătarului2 sau spătăriei, privitor la spătar2 sau la spătărie. – Spătar2 + suf. -esc.
SPĂTĂRIE, spătării, s.f. 1. Demnitatea, rangul de (mare) spătar2. * Instituţie condusă de (marele) spătar2; clădire în care funcţiona această instituţie. 2. Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii şi unde era aşezat tronul. ** Spătăria (cea) mică = camera de lucru a domnului. – Spătar2 + suf. -ie.
SPĂTOS, -OASĂ, spătoşi, -oase, adj. (Despre oameni) Cu umerii largi, lat în spete; robust, voinic. – Spată + suf. -os.
SPÂN, -Ă, spâni, -e, adj. (Despre bărbaţi sau despre faţa lor; adesea substantivat) Care este (biologic) lipsit de barbă şi de mustăţi. – Lat. / * / spanus.
SPÂNATEC, -Ă, adj. v. spânatic.
SPÂNATIC, -Ă, spânatici, -ce, adj. (Despre bărbaţi sau despre faţa lor) Cu barba şi cu mustaţa rară. [Var.: spânátec, -ă, adj.] – Spân + suf. -atic.
SPÂNŢ s.m. v. spânz.
SPÂNŢUI vb. IV v. spânzui.
SPÂNZ, spânzi, s.m. Plantă erbacee toxică cu rizomul gros şi ramificat în numeroase fibre lungi, cu frunze palmate, cu florile roşii aplecate în jos, care

se foloseşte în medicină (Helleborus purpurescens). [Var.: (reg.) spânţ s.m.] – Et. nec.
SPÂNZUI, spânzuiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A trata cu spânz un animal bolnav. [Var.: spânţuí vb. IV] – Spânz + suf.-ui.
SPÂNZURA, spânzur, vb. I. 1. Tranz. A omorî, a executa pe cineva (în urma unei condamnări) prin strangulare, cu ajutorul spânzurătorii (2). ** Expr. (Absol.) A tăia şi a spânzura, se spune despre o persoană care abuzează (în mod nelimitat) de puterea, de autoritatea sa. * Refl. A se sinucide, strangulându-se. 2. Tranz. A agăţa un obiect de unul dintre capete, lăsând restul să atârne liber în jos. ** Expr. (Fam.) A spânzura (cuiva) lingurile la brâu (sau de gât) = a nu da mâncare celui care vine târziu la masă. * Refl. A se agăţa, a se prinde (şi a se ţine strâns) de cineva sau de ceva; a se atârna. * Intranz. A atârna, a cădea liber în jos (fiind prins sau agăţat de ceva). 3. Intranz. (Înv. şi pop.; în expr.) A spânzura de... (sau de la...) = a depinde de..., a fi condiţionat de... 4. Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui o sumă de bani (fără rost, pe lucruri care nu sunt strict necesare). – Probabil lat. / * / expendiolare.
SPÂNZURARE, spânzurări, s.f. Acţiunea de a (se) spânzura şi rezultatul ei; spânzurat1, spânzurătoare. – V. spânzura.
SPÂNZURAT1 s.n. (Rar) Spânzurare. – V. spânzura.
SPÂNZURAT2, -Ă, spânzuraţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Care a fost omorât sau s-a sinucis prin spânzurare. * (Fam.; substantivat) Epitet dat unui copil sau unui tânăr care se ţine de pozne, de nebunii; ştrengar, neastâmpărat. 2. Agăţat, atârnat, suspendat. – V. spânzura.
SPÂNZURĂTOARE, (2) spânzurători, s.f. 1. Spânzurare. 2. Instrument de execuţie alcătuit de obicei dintr-un stâlp de care se atârnă o funie prevăzută cu un laţ în care se introduce capul condamnatului la moarte. – Spânzura + suf. -ătoare.
SPÂRC, (1) spârcuri, s.n., (2) spârci, s.m. 1. S.n. (Pop.) Bucată mică (şi nefolositoare) din ceva. 2. S.m. (Fam.) Epitet dat unui tânăr sau unui copil. [Var.: spârci s.m.] – Cf. ucr. špyrka, pol. szperka.
SPÂRCACI s.m. v. spurcaci.
SPÂRCI s.m. v. spârc.
SPÂRCUI, spârcuiesc, vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A rupe în bucăţi; a sfâşia, a sfârtica, a ciopârţi. * A distruge, a nimici; a pune pe fugă, a risipi, a împrăştia. * Refl. A evacua fecalele în mici cantităţi (şi des). [Prez. ind. şi: spârcui] – Spârc + suf. -ui.
SPÂRCUIRE, spârcuiri, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a (se) spârcui şi rezultatul ei. – V. spârcui.
SPECIAL, -Ă, speciali, -e, adj. Care se deosebeşte de alte lucruri asemănătoare prin trăsături care îi sunt proprii; care se află numai la un lucru sau la o anumită categorie de lucruri; (adesea adverbial) care este făcut, destinat, rezervat pentru a corespunde unui anumit scop; p. ext. ieşit din comun, deosebit de bun, de valoros; excepţional. ** Loc. adv. În special = mai ales, îndeosebi; în mod particular; în speţă. * (Despre ediţii de presă, publicaţii) Publicat cu o ocazie deosebită sau la o dată festivă. * Care aparţine unei anumite specialităţi (1), de strictă specialitate. [Pr.: -ci-al] – Din fr. spécial, lat. specialis.
SPECIALIST, -Ă, specialişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cunoaşte temeinic o disciplină, o problemă în domeniul căreia profesează. ** Medic specialist = prima treaptă în ierarhia medicală; persoană aflată pe această treaptă. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. spécialiste.

SPECIALITATE, specialităţi, s.f. 1. Ramură a ştiinţei, a tehnicii, a artei etc. din studiul şi din aplicarea căreia cineva îşi face o profesiune. ** Loc. adv. De specialitate = care aparţine unui domeniu special; (despre persoane) care este competent într-o anumită ramură de activitate. 2. Produs sau preparat făcut din anumite reţete sau metode de fabricaţie deosebite. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. spécialité, lat. specialitas, -atis.
SPECIALIZA, specializez, vb. I. 1. Refl. A se consacra studiului şi aplicării unei anumite ramuri din ştiinţă, din tehnică etc; a deveni specialist. 2. Tranz. A face să capete trăsături specifice, a imprima caractere speciale. 3. Tranz. şi refl. A (se) limita la fabricarea anumitor produse. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. spécialiser.
SPECIALIZARE, specializări, s.f. Acţiunea de a (se) specializa şi rezultatul ei. [Pr.: -ci-a-] – V. specializa.
SPECIAŢIE s.f. Formare a unor specii noi de plante sau de animale ca urmare a unor procese biologice. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. spéciation.
SPECIE, specii, s.f. 1. (Biol.) Categorie sistematică fundamentală subordonată genului, care cuprinde animale şi plante cu trăsături şi însuşiri comune. 2. Soi, fel, varietate; clasă, categorie. 3. (Log.) Noţiune care cuprinde un grup de obiecte cu însuşiri esenţiale comune şi care se subordonează genului. – Din lat. species. Cf. fr. espéce.
SPECIFIC, -Ă, specifici, -ce, adj., s.n. 1. Care este propriu, caracteristic unei fiinţe, unui lucru sau unui fenomen; particular, distinct. * Care se raportează la o unitate, la o cantitate (dintr-un material). 2. S.n. Caracterul propriu, particular, special al cuiva sau a ceva; specificitate, notă distinctivă. – Din fr. spécifique.
SPECIFICA, specific, vb. I. Tranz. A arăta, a menţiona, a indica ceva în mod precis. – Din lat. specificare, fr. spécifier.
SPECIFICARE, specificări, s.f. Acţiunea de a specifica şi rezultatul ei; indicaţie, menţiune, specificaţie. – V. specifica.
SPECIFICATIV, -Ă, specificativi, -e, adj. (Rar) Care specifică, în care se specifică ceva; specificator. – Din fr. spécificatif.
SPECIFICATOR, -OARE, specificatori, -oare, adj. (Rar) Specificativ. – Specifica + suf. -tor.
SPECIFICAŢIE, specificaţii, s.f. Specificare. – Din fr. spécification, lat. specificatio.
SPECIFICITATE s.f. Specific (2). – Din fr. spécificité.
SPECIMEN, specimene, s.n. (Adesea fig.) Exemplar, model, exemplu care ilustrează un gen, o specie, un obiect etc. – Din fr. spécimen.
SPECIOS, -OASĂ, specioşi, -oase, adj. (Livr.) Care are doar aparenţe favorabile, plăcute; amăgitor, înşelător. [Pr.: -ci-os] – Din fr. spécieux, lat. speciosus.
SPECTACOL, spectacole, s.n. 1. Reprezentaţie (teatrală, cinematografică etc.). 2. Ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenţia, care impresionează, care provoacă reacţii. ** Expr. A se da în spectacol = a atrage atenţia printr-o purtare nepotrivită, a se face de râs. – Din fr. spectacle, lat. spectaculum.
SPECTACULAR, -Ă, spectaculari, -e, adj. (Livr.) Spectaculos. – Din fr. spectaculaire.
SPECTACULOS, -OASĂ, spectaculoşi, -oase, adj. Care atrage privirile, care impresionează prin aspectul plăcut, prin strălucire; impresionant, spectacular. – Spectacol + suf. -os (după it. spettacoloso).

SPECTACULOZITATE s.f. Însuşirea de a fi spectaculos. – Spectaculos + suf. -itate.
SPECTATOR, -OARE, spectatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care asistă la un spectacol, la o competiţie sportivă, la o ceremonie etc. * Martor la o întâmplare, la un eveniment. – Din fr. spectateur, lat. spectator.
SPECTRAL, -Ă, spectrali, -e, adj. 1. Care aparţine spectrului (1), privitor la spectru; de culoarea spectrului; ca de spectru. ** Analiză spectrală = metodă de identificare a diferitelor elemente dintr-un corp cu ajutorul analizei spectrului luminii emise de corp. Instrument spectral = instrument optic folosit pentru a obţine dispersarea unei radiaţii electromagnetice compuse în radiaţiile monocromatice componente. 2. Cu aspect de fantomă; fantomatic. – Din fr. spectral.
SPECTROFOTOMETRIE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu determinarea intensităţii radiaţiilor monocromatice care constituie spectrul unei radiaţii compuse. – Din fr. spectrophotométrie.
SPECTROFOTOMETRU, spectrofotometre, s.n. Instrument optic care serveşte la obţinerea spectrelor de emisie sau de absorbţie ale substanţelor, cu ajutorul căruia se determină atât lungimile de undă ale liniilor spectrale, cât şi intensităţile acestor linii prin comparare cu liniile unui spectru cunoscut. – Din fr.spectrophotométre.
SPECTROGRAF, spectrografe, s.n. 1. Instrument pentru înregistrarea prin fotografiere a spectrului luminii. 2. (În sintagma) Spectograf de masă = instalaţie pentru determinarea şi izolarea izotopilor unei substanţe. 3. Aparat specializat pentru analizarea spectrală a semnalelor complexe. – Din fr. spectrographe.
SPECTROGRAFIC, -Ă, spectrografici, -ce, adj. (Fiz.) Referitor la spectrografie, de spectrografie. – Din fr. spectrographique.
SPECTROGRAFIE s.f. (Fiz.) Studiere a unui spectru cu ajutorul spectrografului. – Din fr. spectrographie.
SPECTROGRAMĂ, spectrograme, s.f. Fotografie sau desen care reproduce un spectru (1). – Din fr. spectrogramme.
SPECTROHELIOGRAF, spectroheliografe, s.n. Aparat folosit pentru fotografierea Soarelui în lumină monocromatică. [Pr.: -li-o-] – Din fr. spectrohéliographe.
SPECTROHELIOSCOP, spectrohelioscoape, s.n. (Astron.) Aparat pentru observarea Soarelui în lumină monocromatică [Pr.: -li-o-] – Din fr. spectrohélioscope.
SPECTROMETRIC, -Ă, spectrometrici, -ce, adj. Care aparţine spectrometrului, privitor la spectrometru; care se efectuează cu spectrometrul. – Din fr. spectrométrique.
SPECTROMETRIE s.f. Ansamblul procedeelor de utilizare a spectrometrelor. * Comparare a intensităţilor luminoase a două radiaţii monocromatice. – Din fr. spectrométrie.
SPECTROMETRU, spectrometre, s.n. Instrument folosit pentru studiul spectrelor (1) prin măsurarea intensităţii fiecărei radiaţii monocromatice din spectru. – Din fr. spectrométre.
SPECTROSCOP, spectroscoape, s.n. Instrument optic cu care se examinează şi se studiază vizual spectrul luminii. – Din fr. spectroscope.
SPECTROSCOPIC, -Ă, spectroscopici, -ce, adj. Care aparţine spectroscopiei, privitor la spectroscopie; care se face cu ajutorul spectroscopului. – Din fr. spectroscopique.

SPECTROSCOPIE s.f. Ramură a opticii care studiază spectrele (1). – Din fr. spectroscopie.
SPECTRU, spectre, s.n. 1. Ansamblu de valori fizice pe care le poate lua, în condiţii determinate, o mărime dată. * Ansamblul imaginilor obţinute prin descompunerea, cu un instrument optic, a radiaţiei electromagnetice complexe. * Totalitatea liniilor de fluid în mişcare, a liniilor de câmp dintr-un magnet etc. * Totalitatea radiaţiilor electromagnetice ale unui corp ceresc, dispuse în funcţie de lungimea lor de undă sau de frecvenţă (şi înregistrate). 2. Fantasmă, fantomă. * Fig. Ceea ce produce îngrijorare, spaimă; pericol iminent. – Din fr. spectre, germ. Spektrum.
SPECUL, specule, s.n. Instrument chirurgical cu care se lărgesc şi se examinează (într-o oglindă) anumite cavităţi ale organismului omenesc. [Var.: spéculum s.n.] – Din lat. speculum, fr. spéculum.
SPECULA, speculez, vb. I. 1. Tranz. A trage foloase dintr-o anumită situaţie, a avea un profit din ceva; a exploata, a înşela pe cineva (profitând de anumite împrejurări). * A face speculă (1), a vinde cu suprapreţ. 2. Tranz. A face tranzacţii de valori. 3. Intranz. şi tranz. A face speculaţii (1). – Din fr. spéculer.
SPECULANT, -Ă, speculanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care face speculă (1). ** (Adjectival) Negustor speculant. – Din germ. Spekulant.
SPECULATIV, -Ă, speculativi, -e, adj. Care aparţine speculaţiei (1), care se ocupă numai de teorie fără legătură cu practica şi cu experienţa. – Din fr. spéculatif.
SPECULAŢIE, speculaţii, s.f. 1. Studiu, cercetare abstractă, consideraţie pur teoretică asupra unei probleme. 2. Speculă în afaceri; afacere bazată pe înşelătorie. 3. Tranzacţie bursieră de valori prin care se urmăreşte realizarea de profit. [Var.: speculaţiúne s.f.] – Din fr. spéculation.
SPECULAŢIUNE s.f. v. speculaţie.
SPECULĂ, specule, s.f. 1. Comerţ ilicit care constă în vinderea sau revinderea, cu preţuri exagerate, a unor mărfuri. 2. Tranzacţie de bursă care constă în cumpărarea (şi vânzarea) valorilor, cu scopul de a obţine câştiguri din diferenţa de curs. – Din specula (derivat regresiv).
SPECULUM s.n. v. specul.
SPEECH s.n. Alocuţiune rostită de obicei ca răspuns la un toast. [Pr.: spíci] – Cuv. engl.
SPELB, -Ă, spelbi, -e, adj. (Pop.) 1. (Despre oameni sau despre faţa lor) Palid; galben. * (Despe ochi) Lipsit de o culoare precisă şi de expresie; spălăcit. 2. (Despre băuturi) Fără gust; fad, searbăd. – Et. nec.
SPELCĂ, spelci, s.f. (Reg.) Ac de păr. [Var.: spílcă s.f.] – Din ucr. špyl'ka.
SPELCUŢĂ, spelcuţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui spelcă. – Spelcă + suf. -uţă.
SPELUNCĂ, spelunci, s.f. 1. Local public rău famat; bombă. 2. (Înv.) Peşteră, grotă. – Din lat. spelunca, fr. spélonque.
SPENŢER, spenţere, s.n. (Înv. şi reg.) 1. Haină scurtă (ca o vestă). 2. Surtuc fără pulpane, purtat de unii ţărani. – Din germ. Spenzer.
SPEOLOG, -Ă, speologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în speologie. [Pr.: spe-o-] – Cf. fr. spéléologue.
SPEOLOGIC, -Ă, speologici, -ce, adj. Care aparţine speologiei, privitor la speologie. [Pr.: -spe-o-] – Speolog [ie] + suf. -ie. Cf. fr. spéléologique.
SPEOLOGIE s.f. Ştiinţă care are ca obiect explorarea şi studiul complex al peşterilor. [Pr.: spe-o-] – Cf. fr. spéléogie.
SPERA, sper, vb. I. Intranz. şi tranz. A considera ca realizabilă o dorinţă, a avea speranţă; a nădăjdui. – Din lat., it. sperare.

SPERANŢĂ, speranţe, s.f. Sentiment de încredere în rezolvarea favorabilă a unei acţiuni, în realizarea unei dorinţe; nădejde, sperare. ** Expr. În speranţa că... = nădăjduind că..., având încredere că... * Încredere în viitorul, în reuşita cuiva. * Persoană tânără şi talentată ori capabilă de la care se aşteaptă realizări mari. – Din it. speranza.
SPERARE, sperări, s.f. (Înv.) Speranţă. – V. spera.
SPERAT, -Ă, speraţi, -te, adj. Care este dorit şi considerat ca realizabil. – V. spera.
SPERIA, spérii, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. A (se) umple de frică, de spaimă; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoşa. ** Expr. (Refl.) Se sperie şi de umbra lui, se spune despre o fiinţă foarte fricoasă. 2. Tranz. A face ca o fiinţă sau un grup de fiinţe să se înfricoşeze (de o mişcare ori de o apariţie bruscă şi neaşteptată) şi să fugă; p. restr. a stârni un animal din culcuş. ** Expr. A-şi speria (sau a-i speria cuiva) somnul = a rămâne (sau a face să rămână) treaz, a nu mai putea (sau a face să nu mai poată) adormi. 3. Tranz. (Fam.) A uimi (prin splendoare, frumuseţe, calităţi). ** Loc. adj. şi adv. De speriat = ieşit din comun, uimitor; extraordinar. [Pr.: -ri-a] – Lat. / * / expavorere (< pavor).
SPERIAT1 s.n. 1. Faptul de "a (se) speria"; sperietură (1). ** Loc. adv. A băga (pe cineva) în sperieţi (sau în toţi sperieţii) = a speria, a înspăimânta (pe cineva). 2. (În superstiţii) Sperietură (2). [Pr.: -ri-at, – Pl.: (m., în loc. vb.) sperieţi] – V. speria.
SPERIAT2, -Ă, speriaţi, -te, adj. Cuprins de frică; înspăimântat, înfricoşat. * Care exprimă spaimă. [Pr.: -ri-at] – V. speria.
SPERIETOARE, sperietori, s.f. Persoană, lucru care sperie; spec. obiect, momâie, morişcă etc. pentru speriat păsările dăunătoare culturilor. [Pr.: -ri-e-] – Speria + suf. -ătoare.
SPERIETURĂ, sperieturi, s.f. 1. Speriat1 (1); spaimă. ** Expr. A trage o sperietură = a fi cuprins de spaimă, a trece printr-un pericol. 2. (În superstiţii) Boală provenită din spaimă; speriat1 (2). [Pr.: -ri-e-] – Speria + suf. -ătură.
SPERIOS, -OASĂ, sperioşi, -oase, adj. (Despre fiinţe) Care se sperie uşor; fricos. * (Despre oameni) Timid, sfios. * Care exprimă frică, spaimă sau timiditate. [Pr.: -ri-os] – Speria + suf. -os.
SPERJUR, -Ă, (1) sperjuri, -e, s.m. şi f., (2) sperjururi, s.n. 1. S.m. şi f. Persoană care jură fals sau care îşi calcă jurământul. 2. S.n. (Rar) Faptul de a-şi călca jurământul; nesocotire a unui jurământ făcut; jurământ fals făcut în faţa justiţiei (şi pedepsit de lege). – Din it. spergiuro (după jura).
SPERMANŢET s.n. Substanţă grasă de culoare albă, cu aspect de ceară, obţinută din craniul de caşalot, de balenă, de delfin şi întrebuinţată în cosmetică şi la fabricarea lumânărilor; ceară de balenă. [Var.: spermanţetă s.f.] – Din ngr. spermatséto. Cf. bg., rus. spermacet.
SPERMANŢETĂ s.f. v. spermanţet.
SPERMATECĂ, spermateci, s.f. (Biol.) Organ al insectei femele care înmagazinează spermatozoizii. – Din fr. spermathéque.
SPERMATIC, -Ă, spermatici, -ce, adj. Care aparţine spermei, privitor la spermă, care conţine sau produce spermă. – Din fr. spermatique.
SPERMATIDĂ, spermatide, s.f. (Biol.) Celulă germinală masculină rezultată prin diviziunea spermatocitului. – Din fr. spermatide.
SPERMATIE, spermatii, s.f. (Bot.) Gamet masculin cu un singur nucleu. – Din fr. spermatie.
SPERMATOCIT, spermatocite, s.n. (Biol.) Celulă de reproducere masculină provenită din spermatogonii. – Din fr. spermatocyte.

SPERMATOFITĂ, spermatofite, s.f. (La pl.) Grup de plante superioare cu structura diferenţiată în rădăcină, tulpină, frunze, flori şi care produc seminţe; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. – Din fr. spermatophytes.
SPERMATOFOR, spermatofori, s.m. (Biol.) capsulă cu spermatozoizi la unele insecte, la cefalopode etc. – Din fr. spermatophore.
SPERMATOGEN, -Ă, spermatogeni, -e, adj. (Biol.) Care produce celule germinale masculine. – Din germ. spermatogen.
SPERMATOGENEZĂ s.f. Proces de formare a spermatozoizi1or. – Din fr. spermatogénése.
SPERMATOGONIE, spermatogonii, s.f. (Biol.) Celulă germinală producătoare de spermatii. – Din fr. spermatogonie.
SPERMATOREE, spermatoree, s.f. (Med.) Eliminare de spermă prin uretră în afara actului sexual. – Din fr. spermatorrhée.
SPERMATOZOID, spermatozoizi, s.m. Celulă sexuală mobilă a organismului animal şi vegetal mascul. – Din fr. spermatozoîde.
SPERMĂ, sperme, s.f. Substanţă lichidă cu compoziţie complexă, secretată de glandele sexuale masculine care conţine ca elemente esenţiale spermatozoizii. – Din fr. sperme.
SPERMOGRAMĂ, spermograme, s.f. (Med.) Examen cantitativ şi calitativ macroscopic şi microscopic al spermei; diagrama rezultată în urma acestui examen. – Din fr. spermogramme.
SPESE s.f. pl. v. speze.
SPETEALA, speteli, s.f. (Pop.) Boală a animalelor de tracţiune, care constă în întinderea excesivă a ligamentelor şi a ţesuturilor spinării din cauza eforturilor şi care se manifestă prin şchiopătări, mers greoi etc.; p. ext. (la oameni şi la animale) durere acută în regiunea lombară (provenită din cauza unui efort prea mare). – Speti + suf. -eală.
SPETEAZĂ, speteze, s.f. 1. Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., de care îşi reazemă spatele cel care şade; spătar1, rezemătoare. 2. Bucată de scândură îngustă care serveşte ca element de sprijin sau de legătură între diverse părţi ale unei construcţii sau ale unui obiect: a) fiecare dintre aripile morii de vânt; b) fiecare dintre stinghiile care unesc obezile de la roata morii de apă; c) fiecare dintre piesele de lemn care leagă carâmbii loitrelor de la car; d) bucată de lemn care uneşte cele două coame ale plugului; e) scândură cu care se ridică firele de urzeală când se ţese cu alesături; f) fiecare dintre cele două braţe ale vatalelor la războiul de ţesut; g) fiecare dintre scândurelele care alcătuiesc scheletul zmeului cu care se joacă copiii şi care se fixează pe o coală de hârtie; h) fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc scheletul stelei cu care colindă copiii şi pe care se fixează hârtia şi ornamentele. – Spată + suf. -ează.
SPETI, spetesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbolnăvi de speteală. * A munci sau a obliga să muncească până la istovire, a (se) istovi din cauza eforturilor depuse. * Refl. (Despre oameni) A fi silit să facă faţă unor sarcini materiale copleşitoare, să cheltuiască sume care depăşesc cu mult limita posibilităţilor. – Din spată.
SPETIT, -Ă, spetiţi, -te, adj. Bolnav de speteală; deşelat; (despre oameni) frânt de şale, istovit, sleit de puteri. – V. speti.
SPEŢĂ, speţe, s.f. 1. Specie. 2. Pricină adusă spre rezolvare înaintea unui organ de jurisdicţie. ** Loc. adv. În speţă = în cazul de faţă, în cazul dat. – Cf. germ. Spezies, fr. espéce.
SPEZE s.f. pl. Cheltuieli (pe care le suportă cineva pentru o deplasare, pentru anumite servicii, pentru punerea în practică a unei iniţiative etc.). ** Expr. A

trăi pe spezele cuiva = a trăi din munca, pe spinarea altuia. [Var.: spése s.f. pl.] – Din it. spese.
SPIC, spice, s.n. 1. Inflorescenţă caracteristică plantelor graminee, alcătuită din mai multe flori mici cu peduncul scurt, dispuse pe o axă centrală lungă. ** Expr. A da în spic sau a-i da spicul, a face spic = (despre plante) a se apropia de maturitate, a ajunge în faza de dezvoltare în care apare spicul (1); a înspica. 2. Stilizare decorativă în formă de spic (1), frecventă în arta populară pe cusături, ţesături etc. 3. Vârful firelor de păr, mai lungi (şi de altă culoare) din blana unor animale. 4. (În sintagma) Spic de zăpadă (sau, rar, de ploaie) = fulgi mari de zăpadă amestecaţi cu stropi de ploaie, care cad pe pământ. 5. (Pop.) Vârf de munte; pisc. * Partea cea mai înaltă a acoperişului casei. [Pl. şi: spicuri] – Lat. spicum.
SPICCATO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale la instrumentele cu coarde) În mod sacadat, prin desprinderea arcuşului de coarde după fiecare notă executată. – Cuv. it.
SPICHER, spicheri, s.m. Crainic la o staţie de radio sau de televiziune. [Var.: şpícher s.m.] – Din fr., engl. speaker.
SPICHERIŢĂ, spicheriţe, s.f. Crainică la o staţie de radio sau de televiziune. [Var.: şpícheriţă s.f.] – Spicher + suf. -iţă.
SPICIFORM, -Ă, spiciformi, -e, adj. Care are formă de spic (1). – Din fr. spiciforme.
SPICUI, spicuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A culege spice (1) din lan; a aduna spicele rămase după secerat. 2. Fig. A culege (de ici, de colo), a extrage (materiale documentare) din diferite izvoare (alegând dintr-o cantitate mai mare). [Prez. ind. şi: spicui] – Spic + suf. -ui.
SPICUIALĂ, spicuieli, s.f. Spicuire. – Spicui + suf. -eală.
SPICUIRE, spicuiri, s.f. Acţiunea de "a spicui" şi rezultatul ei; spicuială. – V. spicui.
SPICUITOR, -OARE, spicuitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care spicuieşte. [Pr.: -cu-i-] – Spicui + suf. -tor.
SPICUL, spicule, s.n. (Bot.; astăzi rar) Spiculeţ (2). [Acc. şi: spicúl, – Pl. şi: (m.) spiculi] – Din lat. spiculum, fr. spicule.
SPICULEŢ, spiculeţe, s.n. 1. Diminutiv al lui spic; spicuşor, spicuţ. 2. Fiecare dintre micile flori sau inflorescenţe care împreună formează spicul (1) plantelor graminee. – Spic +suf. -uleţ.
SPICUŞOR, spicuşoare, s.n. Spiculeţ. – Spic + suf. -uşor.
SPICUŢ, spicuţuri, s.n. (Rar) Spiculeţ. – Spic + suf. -uţ.
SPILCĂ s.f. v. spelcă.
SPILCUI, spilcuiesc, vb. IV. Refl. (Fam.) A-şi îngriji în mod deosebit (şi exagerat) înfăţişarea şi ţinuta; a se găti, a se dichisi (excesiv). – Spilcă + suf. -ui.
SPILCUIT, -Ă, spilcuiţi, -te, adj. (Fam.) Cu aspect (prea) îngrijit, (exagerat de) gătit; dichisit. – V. spilcui.
SPIN1, spini, s.m. I. 1. Organ în formă de ţeapă care creşte pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante; ghimpe. ** Expr. A sta (sau a şedea) pe (sau ca pe) spini = a fi neliniştit, nerăbdător. A fi (sau a sta) ca un spin în ochii (sau în inima, în coasta) cuiva = a nu fi pe placul cuiva, a constitui o prezenţă neplăcută pentru cineva; a incomoda pe cineva. 2. Nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini1 (I 1). * Spec. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina spinoasă şi ramificată, cu frunze dinţate şi spinoase şi cu flori roşii, dispuse în capitule (Carduus

acanthoides). II. 1. Parte în formă de spin1 (I 1) a cârligului de undiţă, situată în vârful acestuia. 2. Ştift. – Lat. spinus "prun sălbatic".
SPIN2, spini, s.m. (Fiz.) Moment cinetic propriu electronului sau oricărei alte particule elementare. – Din engl., fr. spin.
SPINAL, -Ă, spinali, -e, adj. (Livr.) Care aparţine coloanei vertebrale sau spinării, privitor la coloana vertebrală sau la spinare. – Din fr. spinal.
SPINALGIE, spinalgii, s.f. (Med.) Durere localizată în coloana vertebrală. – Din fr. spinalgie.
SPINARE, spinări, s.f. 1. (Anat.) Spate (1). ** Loc. adv. În (sau pe) spinare sau de-a spinare (sau spinarea), cu spinarea = ţinând o povară peste umăr, pe spate, în spate. ** Expr. A cădea în spinanea cuiva = a cădea în grija sau în sarcina cuiva. A trăi pe spinarea cuiva = a trăi ca un parazit, din munca altuia. A arunca (ceva) în spinarea cuiva = a face pe cineva răspunzător de o vină (de obicei fără temei). 2. Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele omului. 3. Partea cea mai înaltă a unui munte, a unui deal, a unei stânci; culme prelungită; creastă, coamă. * Creasta unui val de apă. – Lat. spinalis.
SPINĂ, spine, s.f. (Med.) Proeminenţă ascuţită a unui os. ** Spina bifida = malformaţie congenitală a coloanei vertebrale caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale, situată de obicei în regiunea lombară şi sacrală. – Din lat., fr. spina bifida.
SPINĂRIE, spinării, s.f. Loc unde cresc mulţi spini 1, desiş de spini1; spinet, spiniş. – Spin1 + suf. -ărie.
SPINĂRUŞĂ, spinăruşe, s.f. (Rar) Diminutiv al lui spinare; spinăruţă. – Spinare + suf. -uşă.
SPINĂRUŢĂ, spinăruţe, s.f. (Rar) Spinăruşă. – Spinare + suf. -uţă.
SPINEL, spineli, s.m. Minereu de magneziu cristalizat în sistemul cubic, divers colorat, cu luciu sticlos şi duritate mare, cu varietăţi folosite ca pietre preţioase. – Din fr. spinelle.
SPINET, spineturi, s.n. (Reg.) Spinărie. – Spin1 + suf. -et.
SPINETĂ, spinete, s.f. Vechi instrument muzical cu clape şi coarde, asemănător cu clavecinul. – Din it. spinetta.
SPINIŞ, spinişuri, s.n. (Reg.) Spinărie. – Spin1 + suf. -iş.
SPINIŞOR, spinişori, s.m. Diminutiv al lui spin1. – Spin1 + suf. -işor.
SPINOBULBAR, -Ă, spinobulbari, -e, adj. (Anat.) Care aparţine măduvei spinării şi bulbului; care se extinde în măduva spinării şi în bulb. ** Cale spinobulbară = traiect al axonilor care străbat măduva spinării şi bulbul rahidian. – Spin [ă] + bulbar.
SPINOCEREBELOS, -OASĂ, spinocerebeloşi, -oase, adj. (Anat.) Care aparţine coloanei vertebrale şi creierului, care se extinde în coloana vertebrală şi în creier. ** Cale spinocerebeloasă = traiect al nervilor care străbat măduva spinării şi a trunchiului cerebral. – Din engl. spinocerebellos.
SPINOS, -OASĂ, spinoşi, -oase, adj. 1. (Despre plante) Cu spini1; ghimpos; (despre locuri, terenuri) pe care cresc plante cu spini1. 2. Fig. Care prezintă dificultăţi; greu de parcurs, greu de efectuat; aspru. * Fig. Complicat, dificil. – Spin1 + suf. -os.
SPINOTALAMIC, -Ă, spinotalamici, -ce, adj. (Anat.) Care aparţine măduvei spinării şi talamusului. ** Cale spinotalamică = traiect al fibrelor nervoase care străbat măduva spinării, bulbul, puntea şi pedunculii cerebrali, ajungând la talamus. – Din fr. spinothalamique, engl. spinothalamic.

SPINTARISCOP, spintariscoape, s.n. (Fiz.) Instrument folosit pentru a observa scânteierile produse de unele particule emise de o anumită sursă. – Din fr. spinthariscope.
SPINTECA, spintec, vb. I. Tranz. 1. A despica cu un instrument ascuţit trupul (sau o parte a trupului) unei fiinţe, printr-o tăietură lungă şi adâncă. * Tranz. şi refl. recipr. A (se) înjunghia, a (se) ucide (prin înjunghiere). * A despica un material fibros, metalic etc. în lungul fibrelor, al direcţiei de orientare a cristalelor ete. 2. Fig. A străbate spaţiul (cu iuţeală). 3. A sfâşia, a rupe (haine, stofe). – Lat. / * / expanticare (< pantex).
SPINTECARE, spintecări, s.f. Acţiunea de a (se) spinteca. – V. spinteca.
SPINTECAT, -Ă, spintecaţi, -te, adj. Despicat, străpuns; înjunghiat; sfâşiat. * Prevăzut cu o tăietură, cu o despicătură. – V. spinteca.
SPINTECĂTOR, -OARE, spintecători, -oare, adj. Care spintecă. – Spinteca + suf. -ător.
SPINTECĂTURĂ, spintecături, s.f. Tăietură lungă şi adâncă; crăpătură, despicătură; (concr.) loc unde s-a făcut o asemenea tăietură; despicătură. – Spinteca + suf. -ătură.
SPINTEROMETRU, spinterometre, s.n. Instrument cu care se măsoară valorile tensiunilor electrice înalte. – Din fr. spinthéromètre.
SPINUŢĂ, spinuţe, s.f. Plantă erbacee cu flori de culoare albastru-închis, rar albe, dispuse în capitule globuloase; bănică (Phyteuma orbiculare). – Spin1 + suf. -uţă.
SPION, -OANĂ, spioni, -oane, subst. I. S.m. şi f. 1. Persoană însărcinată să culeagă clandestin informaţii secrete privitoare la un stat şi să le transmită altui stat; iscoadă. 2. Persoană care pândeşte, observă pe alţii (pentru a furniza cuiva informaţii). II. S.m. Lamă de oţel cu o grosime variabilă, folosită la determinarea şi la verificarea focului sau a distanţei dintre suprafeţele a două piese asamblate. [Pr.: spi-on] – Din germ. Spion, it. spione. Cf. fr. espion.
SPIONA, spionez, vb. I. 1. Intranz. A culege în mod clandestin informaţii secrete privitoare la un stat şi a le transmite altui stat. 2. Tranz. şi refl. recipr. A (se) iscodi, a (se) pândi în scopul de a raporta cuiva cele aflate. * A (se) privi, a (se) urmări pe furiş. [Pr.: spi-o-] – Din germ. spionieren, it. spionare. Cf. fr. espionner.
SPIONAJ s.n. Faptul de a spiona (1); îndeletnicirea spionului (I 1). * Iscodire, pândă, urmărire. [Pr.: spi-o-] – După fr. espionnage. Cf. it. spionaggio.
SPIONARE, spionări, s.f. Acţiunea de a spiona. [Pr.: spi-o-] – V. spiona.
SPIRAI, spiraiuri, s.n. Capac cu geamuri construit în puntea unei nave (uneori înclinat şi protejat cu grilaje), care serveşte la luminat şi la aerisit. – Din it. spiraglio.
SPIRAL, -Ă, spirali, -e, s.f., adj. 1. Curbă plană deschisă care se roteşte (sau se înfăşoară) în jurul unui punct fix; p. ext. obiect care are această formă. 2. Adj. Care are formă de spirală (1); spiralat. – Din fr. spiral.
SPIRALAT, -Ă, spiralaţi, -te, adj. În formă de spirală; spiral, spiroidal. – Din fr. spiralé.
SPIRALIC, -Ă, spiralici, -ce, adj. Spiralat. – Spiral + suf. -ic.
SPIRALIZARE, spiralizări, s.f. Operaţie de deformare a unui material metalic, care capătă forma unei spirale sau a unei elice. – Din fr. spiralisation.
SPIRANT, -Ă, spirante, adj. (În sintagma) Sunet spirant sau consoană spirantă (şi substantivat, f.) = consoană constrictivă. – Din fr. spirante.
SPIRĂ, spire, s.f. 1. Porţiune dintr-o spirală care corespunde unghiului de 360°. 2. Fiecare dintre buclele spiralei unei înfăşurări electrice sau bobine. 3. Bobină sau înfăşurare electrică formată din spire (2). – Din fr. spire.

SPIREA s.f. Arbust din familia rozaceelor, înalt până la 2 metri, cu ramurile arcuite şi fIori albe dispuse pe toată lungimea ramurilor, cultivat ca plantă ornamentală (Spiraca vanhouttei). – Din fr. spirée, lat. spiraea.
SPIRIDUŞ, spiriduşi, s.m. (În basme şi în superstiţii) Drac mic (vioi şi poznaş) care se întrupează în diferite vietăţi şi slujeşte pe vrăjitori şi pe diavoli. * Fig. Copil zburdalnic, vioi, neastâmpărat. [Var.: (rar) spiritúş s.m.] – Din lat. spiritus. Cf. pol. spirytušek.
SPIRIFER, spirifere, s.n. (La pl.) Gen fosil de brahiopode articulate caracterizate prin valve de forma unor aripi; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. – Din fr. spirifer.
SPIRIL, spirili, s.m. Nume generic dat bacteriilor în formă de fire în spirală cu unul sau mai mulţi bacili la unul dintre capete. – Din fr. spirille.
SPIRIT, spirite, s.n. I. 1. Factor ideal al existenţei (opus materiei); conştiinţă, gândire; p. ext. minte, raţiune, intelect. * Inteligenţă, deşteptăciune, isteţime; capacitate de imaginaţie, fantezie. ** Expr. (Om) de (sau cu) spirit = (om) cu minte ageră, inteligent; (om) spiritual, cu umor. * (În filozofia idealistă şi în concepţiile religioase) Element considerat ca factor de bază al Universului, opus materiei, identificat cu divinitatea sau cu spiritul (1). * (În concepţiile religioase) Fiinţă imaterială, supranaturală, duh; (în superstiţii) stafie, strigoi, fantomă. 2. Persoană considerată sub raportul capacităţii sale intelectuale sau din punctul de vedere al însuşirilor morale, de caracter etc. ** Spirit universal (sau enciclopedic) = persoană care posedă cunoştinţe (şi se manifestă) în foarte multe domenii. 3. (La pl.) Societatea în întregul ei, oamenii consideraţi ca purtători ai unor idei, ai unor preocupări intelectuale; opinie publică. 4. Mod, fel de a gândi, de a se manifesta; părere, concepţie împărtăşită de un grup de oameni, de o colectivitate. ** Loc. prep. În spiritul... = în concordanţă cu... 5. Caracter specific, trăsătură caracteristică a ceva. * Sensul real a ceva. Spiritul legilor. 6. Înclinare, pornire, tendinţă care determină felul de a fi, de a gândi, de a se manifesta al cuiva. 7. Glumă, anecdotă, banc. II. Semn grafic în scrierea greacă care, adăugat unui sunet, arată cum se pronunţă sunetul respectiv din punctul de vedere al aspiraţiei. – Din lat. spiritus, it. spirito.
SPIRITISM s.n. Doctrină şi practică bazate pe credinţa posibilităţii de comunicare cu spiritele celor morţi (prin mijlocirea unui mediu). – Din fr. spiritisme.
SPIRITIST, -Ă, spiritişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine spiritismului, privitor la spiritism. 2. S.m. şi f. Persoană care practică spiritismul. – Din fr. spiritiste.
SPIRITUAL1, -Ă, spirituali, -e, adj. 1. Care aparţine spiritului (I 1), privitor la spirit; ideal, imaterial; sufletesc; intelectual; p. ext. cultural. 2. Inteligent, deştept, ager; dotat cu umor. * Care oglindeşte, exprimă, denotă inteligenţă, isteţime, umor. 3. Care aparţine religiei sau bisericii; bisericesc, religios; duhovnicesc. * (Substantivat, m.) Duhovnic. [Pr.: -tu-al] – Din fr. spirituel.
SPIRITUAL2 s.n. (Şi în sintagma negro spiritual) Cântec religios al negrilor americani care a constituit una dintre sursele jazului. [Pr.: spirituăl] – Cuv. engl.
SPIRITUALICEŞTE adv. Din punct de vedere spiritual. [Pr.: -tu-a-] – Spiritual + suf. -iceşte.
SPIRITUALISM s.n. Doctrină filozofică, opusă materialismului, care consideră că factorul de bază al Universului este spiritul (materia fiind un simplu produs al spiritului) sau că spiritul există independent de materie. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. spiritualisme. – V. idealism.

SPIRITUALIST, -Ă, spiritualişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Care aparţine spiritualismului, privitor la spiritualism. 2. S.m. şi f. Adept al spiritualismului. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. spiritualiste.
SPIRITUALITATE s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este spiritual. * Spec. Ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieţii sale spirituale, al specificului culturii sale. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. spiritualité.
SPIRITUALIZA, spiritualizez, vb. I. Tranz. A încerca să dea sau a da fenomenelor, lucrurilor etc. un caracter sau un conţinut spiritual, a încerca să le detaşeze de materie. * Refl. A căpăta o anumită adâncime spirituală. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. spiritualiser.
SPIRITUALIZARE, spiritualizări, s.f. Faptul de a spiritualiza. [Pr.: -tu-a] – V. spiritualiza.
SPIRITUALIZAT, -Ă, spiritualizaţi, -te, adj. Care a căpătat un caracter spiritual; imaterial. * Care a căpătat o anumită adâncime, care şi-a adâncit conţinutul sufletesc, intelectual. [Pr.: -tu-a-] – V. spiritualiza.
SPIRITUŞ s.m. v. spiriduş.
SPIROCHET, spirocheţi, s.m. Nume dat mai multor bacterii în formă de filament subţire, spiralat, mobil, dintre care unele sunt patogene pentru om. – Din fr. spirochéte.
SPIROCHETOZĂ, spirochetoze, s.f. Boală infecţioasă provocată de spirocheţi. – Din fr. spirochétose.
SPIROGRAF, spirografe, s.n. Aparat care înregistrează mişcările respiratorii şi efectuează măsurarea cantitativă a oxigenului inspirat şi a bioxidului de carbon expirat. – Din fr. spirographe.
SPIROGRAFIE, spirografii, s.f. (Med.) Înregistrare grafică a ventilaţiei pulmonare. – Din fr. spirographie.
SPIROGRAMĂ, spirograme, s.f. (Med.) Diagramă obţinută la spirograf. – Din fr. spirogramme.
SPIROIDAL, -Ă, spiroidali, -e, adj. Spiralat. [Pr.: -ro-i-] – Din fr. spiroîdal.
SPIROMETRIE, spirometrii, s.f. Stabilire a funcţiei şi a capacităţii respiratorii pulmonare cu ajutorul spirometrelor sau al spirografelor. – Din fr. spirométrie.
SPIROMETRU, spirometre, s.n. Aparat pentru măsurarea capacităţii de respiraţie a plămânilor. – Din fr. spirométre.
SPIRT, spirturi, s.n. (Pop.) Alcool etilic (care se vinde în comerţ); p. ext. băutură alcoolică tare. ** Spirt de lemn = alcool metilic obţinut la distilarea uscată a lemnului. Spirt medicinal = spirt folosit în medicină, mai ales ca dezinfectant extern, făcut impropriu pentru consumul alimentar prin adăugarea unei substanţe toxice. Spirt denaturat = alcool etilic denaturat. * Fig. (Adjectival) Extrem de harnic, de iute la treabă, de prompt. – Din rus. spirt.
SPIRTIERĂ, spirtiere, s.f. Mică lampă de gătit care funcţionează cu spirt. [Pr.: -ti-e-] – Spirt + suf. -ieră.
SPIRTOS, -OASĂ, spirtoşi, -oase, adj. (Despre băuturi) Care conţine spirt; alcoolic. ** Bomboane spirtoase = bomboane fabricate cu esenţă de mentă. * (Substantivat, f. pl.) Băuturi alcoolice (tari). – Spirt + suf. -os.
SPITAL, spitale, s.n. Instituţie medicală în care sunt internaţi bolnavii, accidentaţii sau răniţii. [Pl. şi: spitaluri] – Din germ. Spital.
SPITALICESC, -EASCĂ, spitaliceşti, adj. Care aparţine spitalului, privitor la spital, care se face în spital. – Spital + suf. -icesc.
SPITALIZA, spitalizez, vb. I. Tranz. A interna pe cineva într-un spital pentru tratament medical. – Spital + suf. -iza.

SPITALIZARE, spitalizări, s.f. Acţiunea de a spitaliza şi rezultatul ei; timp cât cineva este internat şi îngrijit într-un spital. – V. spitaliza.
SPIŢĂ, spiţe, s.f. 1. Fiecare dintre bucăţile de lemn sau dintre barele subţiri de metal care leagă cercul sau obezile unei roţi de butucul sau de centrul ei. * Stinghie, spetează. 2. Fiecare dintre treptele unei scări; fuscel. 3. Fig. Grad de rudenie; neam; totalitatea persoanelor care descind din aceeaşi persoană; p. ext. origine. ** Spiţa neamului = arbore genealogic. 4. Unitate biologică formată din lanţuri de specii care au derivat una din alta în decursul istoriei lor. – Din bg., scr. spica.
SPIŢĂRAT, -Ă, spiţăraţi, -te, adj. (Reg.) Împodobit cu dantele, cu horbote. – Spiţuri + suf. -at.
SPIŢELNIC, spiţelnice, s.n. Sfredel cu care se fac găuri în butucul şi în obezile roţii pentru a se monta spiţele; sfredel lung şi subţire (pentru găuri mici); butelnic. – Spiţă + suf. -elnic.
SPIŢER, spiţeri, s.m. (Pop.) Farmacist. – Din ngr. spets(i)éris.
SPIŢEREASĂ, spiţerese, s.f. (Pop.) 1. Farmacistă. 2. Soţie de spiţer. – Spiţer + suf. -easă.
SPIŢERIE, spiţerii, s.f. (Pop.) 1. Farmacie. * (La pl.) Medicamente. 2. Ştiinţa farmaciei; profesiunea farmacistului. – Din ngr. spetsaría.
SPIŢURI s.n. pl. (Reg.) Dantelă sau colţişori de dantelă lucraţi cu croşeta. – Cf. germ. Spilzen.
SPLAI, splaiuri, s.n. Mal înalt al unei ape; mal al unei ape înălţat, întărit şi pietruit sau pavat; p. ext. stradă amenajată pe acest mal. – Cf. plai.
SPLANHNOLOGIE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul organelor interne. – Din fr. splanchnologie.
SPLAU, splauri, s.n. Extremitate a unei punţi aşezată pe piloţi, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei şi pe care stă pescarul cu sacoviştea. – Et. nec.
SPLENDID, -Ă, splendizi, -de, adj. Foarte frumos, minunat; strălucitor, măreţ. [Acc. şi: splendíd] – Din fr. splendide, lat. splendidus.
SPLENDOARE, splendori, s.f. Frumuseţe fără seamăn (şi plină de fast, de strălucire); strălucire, măreţie. * (Concr.) Obiect, fiinţă, fenomen etc. splendid. – Din fr. splendeur, lat. splendor.
SPLENIC, -Ă, splenici, -ce, adj. Care aparţine splinei, privitor la splină. – Din engl. spleen.
SPLINĂ, spline, s.f. 1. Organ anatomic intern, moale şi spongios, de culoare roşie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavităţii abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează sângele etc. ** Loc. adj. Fără splină = (despre animale) care este rezistent la fugă, care nu oboseşte; (despre oameni) care munceşte intens fără să obosească. ** Expr. A i se pune cuiva splina = a simţi dureri acute la splină, din cauza fugii, a mersului repede etc. 2. Plantă erbacee cu frunze în formă de splină (1) şi cu flori galbene-aurii; splinuţă (1) (Chrysosplenium altrenifolium). – Din ngr. splína.
SPLINT, splinturi, s.n. (Tehn.) Cui de siguranţă. – Din engl. splint.
SPLINUŢĂ, splinuţe, s.f. (bot.) 1. Splină (2). 2. Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpină păroasă, cu flori galbene reunite în ciorchini (Solidago virgaurea). – Splină + suf. -uţă.
SPODUMEN s.n. Silicat natural de litiu şi de aluminiu, de culoare albă-cenuşie, galbenă-verzuie sau violetă, cu luciu sidefiu. – Din fr. spoduméne.
SPOI, spoiesc, vb. IV. Tranz. 1. A acoperi o suprafaţă cu un strat subţire de var; a vărui. 2. A acoperi un vas sau un obiect de metal cu un strat subţire dintr-un metal protector. * Refl. Fig. A-şi însuşi în mod superficial maniere

civilizate, noţiuni de cultură etc.; a se ciopli. 3. A unge (pe deasupra). * Tranz. şi refl. (Peior.) A (se) farda. – Din sl. supojiti.
SPOIALĂ, spoieli, s.f. Faptul de a (se) spoi; spoit1, văruială. * (Concr.) Strat protector cu care se acoperă suprafaţa unui obiect. * Fig. Însuşire superficială a unor maniere civilizate, a unor noţiuni de cultură etc.; pospăială. * (Peior.) Fard. [Pr.: spo-ia-] – Spoi + suf. -eală.
SPOIRE, spoiri, s.f. Acţiunea de a (se) spoi şi rezultatul ei. – V. spoi.
SPOIT1 s.n. Faptul de a (se) spoi. – V. spoi.
SPOIT2, -Ă, spoiţi, -te, adj. 1. Acoperit cu un strat subţire de var; văruit. 2. (Despre obiecte, vase metalice) Acoperit cu un strat subţire de metal protector. 3. (Peior.) Fardat. – V. spoi.
SPOITOR, -OARE, spoitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu spoitul1 (vaselor de bucătărie). 2. S.n. (Reg.) Bidinea. [Pr.: spo-i-] – Spoitor + suf. -oare.
SPOITORIE s.f. Meseria spoitorului. [Pr.: spo-i-] – Spoitor + suf. -ie.
SPOLIA, spoliez, vb. I. Tranz. (Livr.) A lua cuiva (în mod abuziv sau prin înşelăciune) averea sau, p. ext., a lipsi pe cineva de drepturi, de libertăţi etc.; a prăda, a jefui. [Pr.: -li-a] – Din fr. spolier.
SPOLIATOR, -OARE, spoliatori, -oare, s.m. şi f. (Livr.) Persoană care spoliază; jefuitor. [Pr.: -li-a-] – Din fr. spoliateur.
SPOLIAŢIE, spoliaţii, s.f. (Livr.) Spoliere. [Pr.: -li-a-] – Din fr. spoliation.
SPOLIERE, spolieri, s.f. (Livr.) Acţiunea de a spolia şi rezultatul ei; jefuire, prădare; înşelare; spoliaţie. [Pr.: -li-e-] – V. spolia.
SPOLOCANIE s.f. (Pop.; în religia creştină) Prima zi din postul Paştilor. – Din ucr. spolokanje.
SPONCĂ, sponci, s.f. 1. (Reg.) Copcă; agrafă; cataramă. 2. (Pop. şi fam.; în loc adv. şi adj.) Pe sponci = (care este) în cantitate mică, puţin. – Din rus. sponka, ucr. špon'ka.
SPONDAIC, spondaice, adj. (În versificaţia greco-latină; în sintagma) Vers spondaic = hexametru în care al cincilea picior este format dintr-un spondeu. [Pr.: -da-ic] – Din fr. spondaîque.
SPONDEU, spondei, s.m. (În versificaţia greco-latină) Picior de vers compus din două silabe lungi. [Pl. şi (n.) spondee] – Din lat. spondeus, fr. spondée.
SPONDIL, spondili, s.m. (La pl.) Gen de lamelibranhiate cu cochilia formată din două valve inegale şi cu două urechiuşe; (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. – Din fr. spondyle.
SPONDILITĂ, spondilite, s.f. Inflamaţie (de natură tuberculoasă, infecţioasă, traumatică etc.) a coloanei vertebrale. – Din fr. spondylite.
SPONDILOZĂ, spondiloze, s.f. Boală localizată la coloana vertebrală (în totalitate sau la unele segmente ale ei), care se manifestă prin dureri şi limitarea mobilităţii acesteia. – Din fr. spondylose.
SPONGIE, spongii, s.f. (Zool.) Burete. – Din lat. spongia.
SPONGIER, spongieri, s.m. (La plural) Încrengătură de animale nevertebrate cu corpul alcătuit dintr-o reţea compactă de fibre elastice şi rezistente; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: -gi-er] – Din fr. spongiaires.
SPONGIOS, -OASĂ, spongioşi, -oase, adj. Care este poros ca un burete; care are proprietatea de a suge lichidele. [Pr.: -gi-os] – Din fr. spongieux, lat. spongiosus.
SPONGIOZITATE s.f. Calitatea de a fi spongios. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. spongiosité.

SPONGITĂ, spongite, s.f. Piatră plină de porozităţi care imită buretele. – Din fr. spongite.
SPONTAN, -Ă, spontani, -e, adj. (Adesea adverbial) Care se face sau se produce de la sine, fără vreo cauză exterioară aparentă; care se face de bunăvoie, fără a fi silit de nimeni; care apare brusc, pe neaşteptate. * Care acţionează cu promptitudine. * Care nu este conştient. [Var.: spontanéu, -ée adj.] – Din fr. spontané, lat. spontaneus.
SPONTANEITATE s.f. Însuşire a ceea ce este spontan. * Vioiciune, promptitudine, naturaleţe promptă în atitudini, în comportări etc. [Pr.: -ne-i-] – Din fr. spontanéité.
SPONTANEU, -EE adj. v. spontan.
SPOR1, spori, s.m. Organ microscopic al organismelor vegetale, care serveşte la înmulţire, la răspândire şi, adesea, pentru supravieţuirea în condiţii nefavorabile. * (Zool.) Corpuscul reproducător la anumite protozoare. – Din fr. spore.
SPOR2, (3) sporuri, s.n. 1. Faptul de a progresa uşor, de a avea randament în muncă; progres. ** Loc. adj. şi adv. Cu spor = cu mare randament; spornic; repede. Fără spor = fără randament; puţin; încet. ** Expr. A avea spor = a realiza, a produce mult în timp (relativ) scurt. (fomulă de urare adresată cuiva care lucrează sau merge la lucru) Spor la lucru!. 2. Abundenţă, belşug, prosperitate; folos, câştig. 3. Creştere, mărire, majorare; adaos, supliment; (concr.) ceea ce reprezintă o creştere, o mărire, un adaos. – Din sl. sporů, bg. spor.
SPORADIC, -Ă, sporadici, -ce, adj. (Adesea adverbial) Care apare, care se manifestă pe ici, pe colo sau din când în când; lipsit de continuitate; distanţat, rar; împrăştiat, dispersat, răzleţ, izolat; întâmplător. – Din fr. sporadique.
SPORADICITATE s.f. (Rar) Însuşirea, calitatea de a fi sporadic. – Din fr. sporadicité.
SPORANGE, sporangi, s.m. Organ în formă de săculeţ în care se dezvoltă sporii1 la plantele criptogame. – Din fr. sporange.
SPORI, sporesc, vb. IV. 1. refl., Intranz. şi tranz. A creşte sau a face să crească; a (se) mări, a (se) înmulţi. 2. Intranz. A progresa, a înainta, a avea spor2. 3. Intranz. (Înv.) A-şi da silinţa, a se zori. * Tranz. A împinge, a îmboldi. 4. Tranz. (Reg.) A povesti (exagerând); a flecări, a sporovăi. – Din spor2. Pentru sensul 4, cf. bg. sporja, scr. sporiti "a discuta".
SPORIFER, -Ă, sporiferi, -e, adj. Care poartă sau produce spori1. – Din fr. sporifére
SPORIRE, sporiri, s.f. Acţiunea de a (se) spori; creştere, înmulţire, mărire. – V. spori.
SPORITOR, -OARE, sporitori, -oare, adj. (Rar) Care are spor2, care progresează. – Spori + suf. -tor.
SPORNIC, -Ă, spornici, -ce, adj. 1. Îmbelşugat, abundent, bogat, mult; productiv. * (Despre alimente) Care ţine mult, care nu se consumă repede; economic. * Fig. (Pop.) Vorbăreţ. Spornic la vorbă. 2. Care are spor2 la treabă; harnic, vrednic. * Care prilejuieşte o acţiune cu spor2, care se face cu spor2; la care se lucrează cu spor2. – Din sl. sporînů.
SPOROFILĂ, sporofile, s.f. Frunză pe care se formează sporangele. – Din germ. Sporophyl.
SPOROFIT, sporofiţi, s.m. Organism vegetal care poartă spori1. – Din fr. sporophyte.
SPOROGEN, -Ă, sporogeni, -e, adj. (Biol.) Care produce spori. – Din fr. sporogéne.

SPOROGENEZĂ, sporogeneze, s.f. (Biol.) Proces de formare a sporilor1. – Din fr. sporogenése.
SPOROGON, sporogoni, s.m. Sporofit al muşchilor. – Din fr. sporogone.
SPOROVĂI, sporovăiesc, vb. IV. Intranz. (Pop. şi fam.) A vorbi mult şi fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: (reg.) sporovoí vb. IV] – Probabil contaminare între spori şi ciorovăi.
SPOROVĂIALĂ, sporovăieli, s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a sporovăi; flecăreală, trăncăneală; taifas. – Sporovăi + suf. -eală.
SPOROVOI vb. IV v. sporovăi.
SPOROZOAR, sporozoare, s.n. (La pl.) Clasă de protozoare caracterizată prin prezenţa stadiului de spor1 în faza lor de dezvoltare, care trăiesc ca paraziţi intracelulari, producând boli grave la oameni şi la animale; (şi la sg.) animal care aparţine acestei clase. [Pr.: -zo-ar] – Din fr. sporozoaires.
SPORT, sporturi, s.n. Complex de exerciţii fizice şi de jocuri practicate în mod metodic, cu scopul de a dezvolta, de a întări şi de a educa voinţa, curajul, iniţiativa şi disciplina; fiecare dintre formele particulare, reglementate ale acestei activităţi. ** Loc. adj. De sport = sportiv. * (Adjectival) Care este specific unui sportiv. Haină sport. – Din fr. sport.
SPORTIV, -Ă, sportivi, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de sport, privitor la sport; care serveşte la practicarea sporturilor; care este sau se comportă în conformitate cu regulile sporturilor. ** Întâlnire (sau întrecere) sportivă sau concurs sportiv = competiţie sportivă la care participanţii se întrec în vederea stabilirii unei ierarhii. * Care demonstrează, denotă practicarea unui sport. Ţinută sportivă. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care practică sportul. – Din fr. sportif.
SPORTIVITATE s.f. Însuşirea de a fi sportiv; disciplină, conduită, atitudine cinstită, leală, plină de respect a unui sportiv faţă de partenerii şi de adversarii săi. – Din fr. sportivité.
SPORTSMAN, sportsmeni, s.m. (Livr.) Sportiv (2). – Din engl., fr. sportsman.
SPORULAT, -Ă, sporulaţi, -te, adj. (Despre plante) Care se înmulţeşte prin spori1. – Din fr. sporulé.
SPORULAŢIE s.f. (Bot.) Proces de formare a sporilor1; mod de reproducere asexuată prin spori1. – Din fr. sporulation.
SPOT, spoturi, s.n. 1. (Fiz.) Urmă luminoasă lăsată pe o scară gradată sau pe un ecran de o rază de lumină reflectată pe oglinda unui instrument de măsură, care serveşte ca indicator. * Fascicul concentrat de lumină folosit pentru luminarea scenei sau a unui actor; proiector care produce acest fascicul. 2. Scurt anunţ sau reclamă comercială prezentată la radio şi televiziune. – Din fr. spot.
SPOVEDANIE, spovedanii, s.f. Faptul de a (se) spovedi; mărturisire. * Spec. Ceremonia mărturisirii păcatelor în faţa preotului. – Din sl. ispovědanije.
SPOVEDI, spovedesc, vb. IV. Refl. (În practicile Bisericii creştine) A mărturisi unui duhovnic greşelile făptuite spre a obţine iertarea lor. * Tranz. (Despre duhovnici) A asculta mărturisirea greşelilor făptuite de un credincios. * Refl. şi tranz. A mărturisi cuiva o taină; a (se) destăinui. [Var.: (înv.) ispovedí, ispoveduí, (reg.) spoveduí vb. IV] – Din sl. ispovědati.
SPOVEDIRE, spovediri, s.f. Acţiunea de a (se) spovedi; destăinuire, mărturisire. – V. spovedi.
SPRAFCĂ, sprafce, s.f. 1. (Înv.) Cercetare (judecătorească); anchetă. 2. (Fam.; în expr.) A face sprafca (sau sprafcă) din... (sau de...) = a jefui, a risipi, a distruge. – Din rus. spravka.

SPRAY, sprayuri, s.n. Substanţă (cosmetică, insecticidă etc.) pulverizată de un atomizor; p. ext. atomizor. [Pr.: sprei] – Din engl. spray.
SPRÂNCEANĂ, sprâncene, s.f. 1. Fire de păr scurte şi dese crescute în linie arcuită deasupra orbitei ochiului (pentru a împiedica scurgerea transpiraţiei în ochi). ** Expr. A încreţi (sau a încrunta) sprâncenele = a fi posomorât sau nemulţumit. A ridica sprâncenele (sau din sprâncene) = a privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulţumire. A se uita (sau a pândi) pe sub sprâncene = a se uita pe furiş. A alege pe (sau după) sprânceană = a alege ce e mai bun, mai preţios etc. A fi cu ochi şi cu sprâncene = a fi prea exagerat, prea bătător la ochi, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit). 2. Fig. Muchie, culme, creastă, coamă (de deal). 3. Fig. Margine, poală; fâşie (de lumină). [Var.: sprinceánă s.f.] – Probabil lat. / * / *supercina (< supercilia + gena).
SPRÂNCENAT, -Ă, sprâncenaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Cu sprâncene (1) mari şi dese. ** Expr. (Ir.) (urare care arată lipsa de regret la plecarea cuiva) Călătorie sprâncenată!. * Fig. Împodobit, decorat (cu un chenar). – Sprânceană + suf. -at.
SPRÂNCENUŢĂ, sprâncenuţe, s.f. (Rar) Diminutiv al lui sprânceană. [Var.: sprincenúţă s.f.] – Sprânceană + suf. -uţă.
SPRE prep. 1. (Cu sens local) În direcţia..., înspre, către, la. Pornesc spre şcoală. * (În numeralele de la 11 la 19, formate prin compunere) Adăugat la..., peste. Unsprezece. 2. (Cu sens temporal) În apropierea..., aproape de..., cam la vremea..., pe la... Spre iarnă. * Către ziua de...; dintre ziua de...; şi ziua de... Luni spre marţi. * (Arată o acţiune ulterioară celei exprimate de verbul precedent, având valoare copulativă) După aceea, şi apoi. 3. (Introduce un complement circumstanţial de scop) În vederea..., pentru a..., ca să... Se duce spre a cerceta personal. ** Expr. Spre pildă = de pildă, de exemplu. 4. (Introduce un complement circumstanţial de mod) (În aşa fel) încât (să producă, să cauzeze cuiva ceva). I-a dăruit o carte spre marea lui bucurie. 5. (Înv. şi reg.; introduce un complement indirect) Echivalând cu..., drept, ca. Spre răsplată, cer două lucruri. – Lat. super.
SPRIJIN, sprijine, s.n. 1. Ceea ce serveşte să susţină, să sprijine (1), să prindă ceva (ca să nu cadă). 2. Fig. Ajutor, asistenţă, ocrotire. * (Concr.) Susţinător, ocrotitor, sprijinitor. – Din sl. sůprenženů.
SPRIJINI, sprijin, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) susţine, a (se) rezema, a (se) propti (ca să nu cadă). * Fig. A pune bază pe ceva sau a constitui temeiul a ceva; a (se) întemeia pe... 2. Tranz. Fig. A ajuta pe cineva sau ceva, a ocroti, a proteja; a-şi da concursul la ceva. 3. Tranz. (Înv. şi reg.) A ţine piept unui atac; a rezista. – Din sprijin.
SPRIJINIRE, sprijiniri, s.f. Acţiunea de a (se) sprijini; sprijin, reazem. * Fig. Ajutor, ocrotire, concurs (material sau moral) acordat cuiva sau la ceva. – V. sprijini.
SPRIJINITOR, -OARE, sprijinitori, -oare, adj., subst. 1. Adj., s.f. (Element de construcţie) care serveşte să susţină, să proptească ceva. 2. Adj., s.m. şi f. Fig. (Persoană) care ajută, susţine, ocroteşte pe cineva sau îşi dă concursul la ceva. – Sprijini + suf. -tor.
SPRINCEANĂ s.f. v. sprânceană.
SPRINCENUŢĂ s.f. v. sprâncenuţă.
SPRINKLER, sprinklere, s.n. Instalaţie pentru stingerea incendiilor în hale industriale. – Din fr., engl. sprinkler.
SPRINT, sprinturi, s.n. Mărire a vitezei de către un concurent (de obicei în ultima fază a parcursului) la unele întreceri sportive. * Categorie de probe

sportive pe distanţă scurtă, caracterizată prin viteză foarte mare. – Din fr., engl. sprint.
SPRINTA, sprintez, vb. I. Intranz. A-şi mări viteza de deplasare în timpul unei probe sportive (de obicei în finalul ei); a se deplasa în fugă cu viteza maximă (într-o probă sportivă). – Din fr. sprinter.
SPRINTEIOR, -OARĂ, sprinteiori, -oare, adj. (Pop.) Sprintenel. [Pr.: -te-ior] – Sprinten + suf. -ior.
SPRINTEN, -Ă, sprinteni, -e, adj. (Despre fiinţe; adesea adverbial) Care se mişcă repede şi cu uşurinţă; vioi, iute; (despre mişcări, acţiuni ale fiinţelor) care arată vioiciune, iuţeală. ** Expr. Sprinten la minte = inteligent, deştept. * Fig. (Rar; despre lucruri) Înalt, subţire, suplu, elegant. – Cf. scr. spretan.
SPRINTENEALĂ, sprinteneli, s.f. Însuşirea de a fi sprinten; vioiciune, rapiditate şi uşurinţă în mişcări. – Sprinten + suf. -eală.
SPRINTENEL, -EA, -ICĂ, sprintenei, -ele, adj. Diminutiv al lui sprinten; sprinteior. – Sprinten + suf. -el.
SPRINTER, -Ă, sprinteri, -e, s.m. şi f. Atlet specializat în alergări pe distanţe scurte sau înzestrat cu capacitatea de a sprinta în finalul unei curse mai lungi. – Din fr., engl. sprinter.
SPRINŢAR, -Ă, sprinţari, -e, adj. (Pop. şi fam.) Plin de zburdălnicie; zglobiu, nebunatic. * Sprinten, iute; jucăuş. * Fig. Hoinar, nestatornic. * (Despre oameni) Uşuratic. – Et. nec.
SPRINŢĂROI, -OAIE, sprinţăroi, -oaie, adj. (Reg.) Augmentativ al lui sprinţar; foarte sprinţar. – Sprinţar + suf. -oi.
SPULBER, spulbere, s.n. Spulberare; ninsoare spulberată; vânt puternic. * Fig. Nimicire, prăpăd. – Din spulbera (derivat regresiv).
SPULBERA, spúlber, vb. I. Tranz şi refl. 1. A (se) ridica în vârtej şi a (se) duce departe (împrăştiindu-se); a (se) risipi, a (se) împrăştia. 2. Fig. A (se) nimici, a (se) distruge. – Lat. / * / expulverare.
SPULBERARE, spulberări, s.f. Acţiunea de a (se) spulbera şi rezultatul ei; împrăştiere, risipire; fig. nimicire. – V. spulbera.
SPULBERAT, -Ă, spulberaţi, -te, adj. (Despre zăpadă, praf, frunze etc.) Risipit, împrăştiat de vânt; (despre locuri) de pe care zăpada a fost luată de vânt. * Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, neserios, distrat. * Fig. (Despre oameni) Furios, mânios. – V. spulbera.
SPULBERATIC, -Ă, spulberatici, -ce, adj. (Despre oameni sau comportarea lor) Uşuratic, fluşturatic, nestatornic. – Spulbera + suf. -atic.
SPULBERĂTOR, -OARE, spulberători, -oare, adj. (Rar) Care spulberă; care este spulberat. – Spulbera + suf. -ător.
SPULBERĂTURĂ, spulberături, s.f. (Rar) Zăpadă, praf, frunze etc. spulberate de vânt; p. ext. lucruri împrăştiate, răspândite în toate părţile. – Spulbera + suf. -ătură.
SPUMA, spumez, vb. I. (De obicei la pers. 3) 1. Intranz. şi refl. (Despre ape, valuri etc.) A face spumă (1); a spumega (1). 2. Intranz. (Despre animale, mai ales despre cai) A spumega (2). ** Expr. A spuma de furie (sau de ciudă) = a fi foarte mânios. – Din spumă.
SPUMANT, spumanţi, s.m. (Adesea adjectival) Substanţă care, dizolvată într-un lichid, formează în acesta o spumă stabilă. * Soluţie care conţine o asemenea substanţă. Spumant de baie. – Spumă + suf. -ant. Cf. it. spumante.
SPUMARE, spumări, s.f. Acţiunea de a (se) spuma şi rezultatul ei. – V. spuma.
SPUMAT, -Ă, spumaţi, -te, (Despre ape) Acoperit de spumă, spumos, care spumegă. * (Despre animale, mai ales despre cai) Plin de spumă, acoperit cu clăbuci de sudoare. – V. spuma.

SPUMĂ, spume, s.f. 1. (Adesea fig.) Strat albicios care se formează la suprafaţa unui lichid agitat; sistem dispers format într-un lichid în care sunt răspândite bule de gaz separate între ele de lichidul respectiv. * Fig. Ceea ce este (sau se crede că este) mai bun, mai ales, mai de preţ (din ceva). 2. Strat care se ridică deasupra unor alimente (lichide) în timpul fierberii sau al fermentaţiei (şi care trebuie îndepărtat). 3. Clăbuci de săpun, de sudoare, de salivă. ** Expr. A face spumă (sau spume) la gură = a se înfuria foarte tare, a face scandal mare. 4. ** Compus: spumă-de-mare = piatră ponce. – Lat. spuma.
SPUMEGA, spúmeg, vb. I. Intranz. 1. (Despre lichide; la pers. 3) A face spume (1) (în urma agitării, a unei reacţii etc.); a fi plin de spumă; a spuma. 2. (Despre animale, mai ales despre cai; la pers. 3) A se acoperi de spumă (3), a face clăbuci la gură; a spuma. ** Expr. A spumega de furie (sau de mânie) = a fi foarte mâniat. 3. Fig. A fi exuberant, a clocoti de viaţă. – Din spumă (după fumega).
SPUMEGAI s.n. (Rar) Spumă murdară, urâtă. – Din spumă (după mucegai, putregai).
SPUMEGARE, spumegări, s.f. Acţiunea de a spumega; (concr.) lichid care spumegă. – V. spumega.
SPUMEGĂTOR, -OARE, spumegători, -oare, adj., s.m. 1. Adj. (Rar) Care spumegă. 2. S.m. (Înv.; în sintagma) Spumegător de mare = pirat. – Spumega + suf. -ător.
SPUMEGOS, -OASĂ, spumegoşi, -oase, adj. (Pop.; despre lichide) Care face spumă; spumos, înspumat. – Spumega + suf. -os.
SPUMIERĂ, spumiere, s.f. Lingură plată, prevăzută cu găuri, cu care se ia spuma de pe mâncărurile care fierb. [Pr.: -mi-e-] – Spumă + suf. -ieră.
SPUMOGEN, spumogene, s.n. Substanţă care produce o spumă specială, utilizată în stingătoarele de incendiu. – Din spumă (după fumigen).
SPUMOS, -OASĂ, spumoşi, -oase, adj. (Despre lichide) Cu spumă, înspumat, spumegos. * (Despre vin) Care face spumă când este deschisă sticla şi se toarnă în pahare, datorită fermentării incomplete sau unui procedeu special de fabricaţie. * Fig. Ca spuma; vaporos, diafan. * Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Plin de vervă; viu, colorat, plastic. – Spumă + suf. -os.
SPUMOZITATE, spumozităţi, s.f. Calitatea a ceea ce este spumos. – Din fr. spumosité.
SPUNE, spun, vb. III. Tranz. 1. A exprima prin viu grai un gând, o părere etc.; a rosti, a zice, a declara. ** Expr. Ce-ţi spuneam eu! = ai văzut că a fost aşa cum am afirmat?. (formulă care exprimă mirarea, neîncrederea) Nu mai spune! sau ce spui?. * Fig. A evoca, a provoca (sentimente, amintiri). Nu-ţi spune nimic lucrul acesta? ** Expr. A-i spune cuiva inima = a avea o intuiţie, a intui, a presimţi. * Fig. (Pop.) A exprima ceva prin cântec; a cânta. 2. A expune, a relata, a prezenta; a povesti, a istorisi, a nara. * (Despre texte, scrieri) A cuprinde, a scrie, a consemna. Ce spun ziarele? * A recita. 3. A destăinui, a mărturisi ceva cuiva. * A pârî, a denunţa pe cineva. 4. A explica cuiva un lucru, a lămuri pe cineva. 5. A numi; a porecli. * Refl. impers. A se obişnui, a se zice într-un anumit fel. – Lat. exponere.
SPUNERE, spuneri, s.f. (Rar) Faptul de a spune; cea ce este spus; (pop.) zicală, proverb, sentinţă. – V. spune.
SPURCA, spurc, vb. I. (Pop.) 1. Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji. * Refl. A-şi evacua excrementele sau urina. * Tranz. Fig. A pângări, a profana, a necinsti. * Tranz. Fig. A înjura. 2. Tranz. A atinge o mâncare sau un vas de gătit de ceva murdar, scârbos sau oprit de biserică. 3. Refl. (În practicile

religioase creştine) A mânca de dulce în timpul postului. * Fig. A se deprinde la ceva rău (sau prea bun), la ceva care nu este îngăduit; a se dedulci. – Lat. spurcare.
SPURCACI, spurcaci, s.m. Pasăre migratoare, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, brună pe spate şi albicioasă pe pântece (Otis tetrax). [Var.: spârcáci s.m.] – Spurc (reg. "excremente" < lat.) + suf. -aci.
SPURCARE s.f. Acţiunea de a (se) spurca; murdărire; fig. profanare, pângărire. – V. spurca.
SPURCAT1 s.n. 1. Faptul de a (se) spurca. 2. (Reg.; concr.) Excremente. – V. spurca.
SPURCAT2, -Ă, spurcaţi, -te, adj. 1. Murdar; respingător, scârbos, scârnav. * Fig. (Despre vorbe) Trivial, vulgar. ** Expr. Spurcat la gură = care spune vorbe triviale, vulgare. 2. (Despre alimente) Care a venit în contact cu ceva scârbos, murdar şi nu mai poate fi mâncat; (despre vase) în care (din acelaşi motiv) nu se pun alimente pentru oameni. * Oprit, interzis de biserică (în posturi). 3. Fig. (Despre oameni şi manifestătile lor; adesea substantivat) Vrednic de dispreţ; mârşav, ticălos. * (Despre lucruri, fapte etc.) Odios, nesuferit; rău, nedrept. 4. Fig. (Adesea substantivat) Eretic, păgân. * (Substantivat, m. art.) Dracul. – V. spurca.
SPURCĂCIUNE, spurcăciuni, s.f. 1. Lucru spurcat2 (1), greţos; scârnăvie, murdărie. * Fig. Faptă sau vorbă murdară; trivialitate. 2. Termen de dispreţ pentru o fiinţă respingătoare; p. ext. monstru. – Spurca + suf. -ăciune.
SPUS, -Ă, spuşi, -se, adj., s.f. 1. Adj. Care a fost exprimat prin viu grai. 2. Adj. Care a fost relatat, povestit. 3. Adj. Care a fost menţionat. 4. Care a fost destăinuit. 5. Adj. Care a fost explicat, lămurit. 6. S.f. (Mai ales la pl.) Vorbă. – V. spune.
SPUTĂ, spute, s.f. (Livr.) Mucozitate expectorată de cineva; flegmă. – Din lat. sputum, it. sputo.
SPUTNIC, sputnici, s.m. Satelit artificial al Pământului (lansat în Rusia). – Din rus. sputnik. Cf. fr. spoutnik.
SPUZĂ, (rar) spuze, s.f. 1. Cenuşă fierbinte (amestecată cu jeratic). ** Expr. A trage spuza pe turta sa = a încerca să-şi creeze un avantaj, să profite de ceva (pe seama altuia). 2. Fig. Număr foarte mare, mulţime, droaie, grămadă; spuzeală. – Lat. / * / spudia (= spodium).
SPUZEALĂ, spuzeli, s.f. 1. (Pop.) Erupţie care apare pe piele. 2. Fig. Spuză. (2). – Spuzi + suf. -eală.
SPUZI, spuzesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A (se) umple de bubuliţe; p. gener. a (se) acoperi, a (se) umple de... 2. Intranz. Fig. A se produce, a se ivi, a apărea în număr mare. – Din spuză.
SS interj. v. st.
SST interj. v. st.
ST interj. Cuvânt prin care se cere cuiva să facă sau să păstreze linişte. [Var.: ss, sst interj.] – Formaţie onomatopeică.
STA, stau, vb. I. Intranz. I. 1. (Despre oameni şi animale) A se opri din mers, a rămâne pe loc; a se întrerupe dintr-o acţiune, dintr-o mişcare, dintr-o activitate etc.; (despre aparate, mecanisme, dispozitive) a se opri din funcţionare, a nu mai merge; p. ext. a se defecta. ** Expr. (formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc, să nu se apropie, altfel riscând să fie împuşcat) Stai că trag. A sta ţintuit (sau nemişcat) (pe loc) = a nu face nici o mişcare. A nu-i mai sta (cuiva) gura = a vorbi întruna, a nu mai tăcea. * (La imperativ, având şi valoare de interj.) Opreşte!, aşteaptă!. ** Expr. Stai să-ţi spun (sau să vezi) = lasă-mă să-ţi spun, ai răbdare, aşteaptă. Stai puţin (sau

un pic, cu binişorul etc.) = ai (puţină) răbdare, nu te grăbi. * (Despre ploaie, vânt) A conteni, a înceta, a se opri. 2. A rămâne nemişcat într-un loc, a nu pleca, a nu se îndepărta de undeva; (despre vehicule) a staţiona. ** Expr. A nu (putea) sta locului (sau pe loc) = a alerga încoace şi încolo, a nu avea astâmpăr. A sta pe loc = a nu progresa, a stagna. Stai binişor! = şezi liniştit!, astâmpără-te!, fii cuminte!. Ce (mai) stai? = ce (mai) aştepţi?, ce (mai) doreşti?. Stă ce stă şi ... = aşteaptă cât aşteaptă şi... A sta la (sau pe) locul său = a) a nu pleca, a nu-şi părăsi locul; b) a păstra măsura, a fi modest, rezervat. 3. A rămâne într-un serviciu, într-o slujbă, într-o ocupaţie. 4. A rămâne, a petrece un timp undeva sau cu cineva; a poposi; a întârzia, a zăbovi. II. 1. A se afla, a se găsi, a fi într-un anumit loc. ** Expr. A sta înaintea cuiva sau a-i sta (cuiva) înainte (sau în faţă) = a) a se găsi la mică distanţă în faţa cuiva, privindu-l, vorbindu-i, aşteptând porunci; b) a se împotrivi, a înfrunta pe cineva; c) a servi pe cineva cu ceva, a-i oferi cuiva ceva. A-i sta cuiva în cale (sau în drum) ori a sta în calea (sau în drumul) cuiva = a) a ieşi înaintea cuiva (împiedicându-l să înainteze); b) a împiedica pe cineva să facă ceva, a stingheri. A sta la baza unui lucru = a constitui baza, temelia unui lucru. A sta de faţă = a asista. A sta în faţa cuiva = (despre sarcini, greutăţi etc.) a trebui, a urma să fie realizat, rezolvat de cineva. A sta în umbră = a) a pândi dintr-un loc ascuns; b) a fi modest, retras. A sta deoparte = a) a fi la oarecare distanţă de...; b) a nu interveni, a se ţine în rezervă. A-i sta (cuiva) în coaste (ori în coastă) sau ca un ghimpe în coaste (sau în inimă, în ochi) = a-l stingheri (pe cineva), a constitui o permanentă ameninţare (pentru cineva). (Fam.) A-i sta (cuiva) sub nas = a fi la îndemâna cuiva, în imediata sa apropiere. A-i sta (cuiva) pe limbă, se zice când cineva este gata să spună un lucru pe care n-ar trebui să-l spună sau când nu găseşte termenul căutat şi are totuşi impresia că e pe punctul de a şi-l aminti. A-i sta (cuiva) pe inimă = (despre gânduri, preocupări) a-l preocupa pe cineva, a-i produce grijă, nelinişte. A sta (piatră) pe capul cuiva sau a-i sta (cuiva) pe cap = a împovăra, a incomoda, a agasa (pe cineva). A-i sta (cuiva) capul unde-i stau picioarele (sau tălpile) = a fi decapitat. 2. A trăi, a vieţui; a locui. 3. (Pop.) A fi, a exista, a se afla. * (Înv.) A avea loc, a se petrece. 4. A continua să fie; a dăinui, a se menţine. III. 1. A avea o anumită poziţie sau atitudine, a se ţine, a se aşeza sau a fi aşezat într-un anumit fel. ** Loc. vb. A sta grămadă (sau roi) = a se îngrămădi, a se înghesui, a se îmbulzi. ** Expr. A sta piatră (sau ţeapăn, înfipt în pământ) = a se ţine drept şi nemişcat. A sta cu mâinile în sân (sau încrucişate, la brâu, cu braţele încrucişate) = a) a sta în inactivitate; b) a nu lua nici o măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni; A sta cu dinţii la stele = a răbda de foame. A sta cu ochii pe cineva = a supraveghea pe cineva. A sta în pat = a zăcea (de boală). A sta (ca) pe ace (sau spini, ghimpi, jar, foc etc.) = a fi neliniştit, agitat, nerăbdător. (formulă prin care cineva este invitat să ia loc) Stai jos!. A sta la masă = a lua masa, a mânca. A sta ca o găină (sau curcă) plouată = a arăta necăjit, fără vlagă, fără chef. A sta în picioare = a nu se da bătut, a rezista. * Fig. (Înv.) A se ţine tare pe poziţie, a nu da înapoi. ** Loc. vb. A sta împotrivă (sau împotriva cuiva) sau a-i sta cuiva împotrivă = a se împotrivi cuiva, a înfrunta pe cineva. A sta pavăză = a apăra pe cineva sau ceva. 2. A se îndeletnici, a se ocupa cu...; a lucra la...; a avea grijă de... ** Expr. A sta (de cineva) să... = a nu lăsa (pe cineva) în pace până ce nu..., a-i bate (cuiva) capul să... 3. A fi fixat, prins în ceva sau de ceva, a atârna de ceva. ** Expr. A-i sta (cuiva ceva) în cap = a preocupa pe cineva. A-i sta (cuiva ceva) în minte = a fi clar pentru cineva (ceva). A sta (ceva) în firea (cuiva) = a ţine de felul normal de a fi al cuiva. A-i sta (cuiva) în putinţă = a-i fi cuiva (ceva) posibil. * Fig. A

consta. * (Înv.) A fi format din... * A se limita, a se reduce la... 4. A pluti la suprafaţa unui lichid. IV. 1. (În expr.) A-i sta cuiva bine (sau rău) = a (nu) i se potrivi cuiva ceva, a (nu) fi aşa cum se cuvine, a-i veni bine (sau rău). 2. (Despre situaţii, treburi etc.) A fi într-un anumit fel, a se prezenta, a merge (bine sau rău), a se desfăşura. V. (În locuţiuni verbale sau în legătură cu alt verb, dă acestora un aspect de durată) Stau şi-mi aduc aminte. Loc. vb. ** Expr. A sta de vorbă (sau la taifas, taclale, poveşti etc.) (cu cineva) = a vorbi cu cineva. (rar) A sta la vorbă (sau la taifas, taclale, poveşti etc.) (cu cineva) = a vorbi cu cineva; p. ext. a petrece un timp vorbind cu cineva despre diverse lucruri. A sta la sfat (sau la sfaturi) cu cineva = a se sfătui cu cineva; a sta de vorbă cu cineva. A sta (dus, pierdut) pe gânduri = a fi absorbit de gânduri, a-l fi preocupat de ceva. A sta pe gânduri = a şovăi, a ezita. A sta la îndoială (sau în cumpănă) = a) a ezita înainte de a lua o hotărâre, a şovăi; b) a se îndoi de ceva. A sta de pază (sau de strajă) sau a sta strajă = a păzi. A sta la (sau de) pândă = a pândi. A sta la tocmeală = a se tocmi, a se târgui. VI. (Urmat de o propoziţie secundară construită cu conjunctivul) A fi pe punctul de a..., a fi gata să... Stă să înceapă ploaia. [Prez. ind. pers. 3 stă, imperf. stăteam (reg. steteam) şi stam, perf. s. stătui (reg. stetei)] – Lat. stare.
STABIL, -Ă, stabili, -e, adj. 1. Care este bine aşezat sau fixat, care nu se răstoarnă, care nu se clatină; trainic, solid. 2. Care nu se schimbă, care nu fluctuează; statornic; ferm. * (Despre substanţe) Care nu se descompune de la sine; care nu poate fi descompus (decât cu greu) într-o reacţie. * (Despre populaţii) Care locuieşte permanent în acelaşi loc. – Din lat. stabilis.
STABILI, stabilesc, vb. IV. 1. Tranz. A determina, a fixa; a hotărî, decide, a preciza. 2. Tranz. A aduce dovezi, a demonstra; p. ext. a descoperi. 3. Tranz. A înfăptui, a realiza; a întemeia, a înfiinţa, a institui. ** Expr. A stabili legătura (sau legături) cu cineva = a comunica cu cineva. 4. Tranz. şi refl. A (se) aşeza (definitiv) într-un loc; a (se) statornici, a (se) instala. – Din lat., it. stabilire.
STABILIMENT, stabilimente, s.n. (Ieşit din uz) Aşezământ, instituţie comercială, industrială etc.; p. ext. localul unui astfel de aşezământ. – Din it. stabilimento.
STABILIRE s.f. Acţiunea de a (se) stabili; determinare, precizare, dovedire; descoperire; înfăptuire; aşezare, instalare. – V. stabili.
STABILIT, -Ă, stabiliţi, -te, adj. 1. Care a fost hotărât, precizat, fixat. 2. Care s-a statornicit într-un anumit loc. – V. stabili.
STABILITATE s.f. Însuşirea de a fi stabil, solid, trainic; soliditate, statornicie; fermitate. * Durabilitate, trăinicie. * Faptul de a-şi păstra locul, de a nu fi mişcat din loc; fixitate. * Spec. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a-şi menţine poziţia sau de a reveni în poziţia iniţială. * Situaţie sigură, fermă. – Din fr. stabilité, lat. stabilitas, -atis.
STABILIVOLT, stabilivolţi, s.m. Tub electronic cu descărcare electrică în gaze, utilizat ca stabilizator de tensiune electrică. [Var.: stabilovólt s.m.] – Din engl. stabilovolt (după stabiliza).
STABILIZA, stabilizez, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să fie stabil; a (se) consolida, a (se) întări; a (se) statornici. 2. Tranz. A fixa puterea de cumpărare a monedei naţionale la un anumit curs. – Din fr. stabiliser.
STABILIZANT, stabilizanţi, s.m. Stabilizator (6). – Stabiliza + suf. -ant.
STABILIZARE, stabilizări, s.f. Acţiunea de a (se) stabiliza şi rezultatul ei; consolidare, întărire, statornicire. * Fixare a valorii unei monede naţionale la un anumit curs. – V. stabiliza. Cf. fr. stabilisation.
STABILIZATOR, -OARE, stabilizatori, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care face stabil, care dă stabilitate. 2. S.n. Organ dintr-un sistem tehnic care asigură

stabilitatea sistemului. 3. S.n. Aparat sau dispozitiv pentru menţinerea constantă a tensiunii surselor de alimentare cu energie electrică. 4. S.n. Partea fixă a ampenajului orizontal al unui avion. 5. S.n. Legătură elastică între capetele osiei unui autovehicul, care împiedică înclinările mari ale acestuia. 6. S.m. Substanţă care se adaugă unei soluţii pentru a-i mări stabilitatea sau pentru a o stabiliza; stabilizant. – Din fr. stabilisateur.
STABILOVOLT s.m. v. stabilivolt.
STABULAŢIE s.f. Procedeu de întreţinere şi hrănire a animalelor prin menţinerea lor în grajd pe perioada de iarnă sau pe întreaga perioadă de creştere, de îngrăşare, de mulgere etc. – Din fr. stabulation.
STACAN s.n. v. stacană.
STACANĂ, stacane, s.f. (Pop. şi fam.) Cană de pământ, ceaşcă sau pahar mare. * Conţinutul unui astfel de vas. [Var.: (reg.) stacán s.n.] – Din rus. stakan.
STACCATO adv. (Indică modul de executare a unei compoziţii muzicale) Izolat prin pauze scurte de celelalte note; în mod sacadat. * (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziţie muzicală executată în mod sacadat. – Cuv. it.
STACHETĂ s.f. v. ştachetă.
STACOJ, stacoji, s.m. (Înv. şi reg.) Homar; p. ext. rac. [Var.: (reg.) stacóş s.m.] – Din ngr. stakós.
STACOJIU, -IE, stacojii, adj. De culoare roşu-aprins (ca a stacojului sau ca a racului fiert). [Var.: (reg.) stacoşíu, -íe adj.] – Stacoj + suf. -iu.
STACOŞ s.m. v. stacoj.
STACOŞIU, -IE adj. v. stacojiu.
STADIAL, -Ă, stadiali, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care se dezvoltă în etape, în faze. 2. Adj. (Biol.) Care se referă la stadiile de dezvoltare a organismelor. 3. S.n. (Geol.) Interval de scurtă durată în timpul unei glaciaţii, când, datorită unei scăderi mai accentuate a temperaturii medii anuale, s-a manifestat o extindere maximă a gheţarilor. [Pr.: -di-al] – Din germ. stadial, lat. stadialis.
STADIE, stadii, s.f. Miră sau riglă gradată în centimetri, care serveşte în topografie la măsurarea indirectă a distanţelor terestre sau a cotelor relative ale punctelor de pe teren. – Din fr. stadia.
STADIMETRIC, -Ă, stadimetrici, -ce, adj. Care aparţine stadimetriei, privitor la stadimetrie; care se foloseşte în stadimetrie. – Din fr. stadimétrique.
STADIMETRIE s.f. Operaţie topografică pentru întocmirea planurilor şi a hărţilor, în care distanţele terestre se determină pe cale optică. – Din fr. stadimétrie.
STADIMETRU, stadimetre, s.n. Instrument topografic pentru măsurarea indirectă a distanţelor dintre două puncte terestre. – Din fr. stadimétre.
STADION, stadioane, s.n. Teren amenajat pentru competiţii sportive, cu tribune pentru spectatori. * Spectatorii aflaţi în tribune, la o competiţie sportivă. [Pr.: -di-on] – Din germ. Stadion.
STADIU, stadii, s.n. 1. Fiecare dintre perioadele distincte în evoluţia unui proces istoric, social, politic etc. sau a unui fenomen din natură; fază, etapă. 2. Veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 şi 192 de metri. – Din fr. stade, lat. stadium.
STAFIDĂ, stafide, s.f. Boabă uscată şi fără seminţe a anumitor specii de struguri (folosită la prepararea unor mâncăruri şi prăjituri). [Var.: strafídă s.f.] – Din ngr. stafídha.
STAFIDI, stafidesc, vb. IV. Refl. (Despre boabele de struguri) A se usca; a deveni stafide. * Fig. (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) A se zbârci, a se încreţi (ca o stafidă) din cauza slăbirii excesive, a bătrâneţii etc. – Din stafidă.

STAFIDIT, -Ă, stafidiţi, -te, adj. (Despre struguri) Uscat. * Fig. (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Zbârcit. – V. stafidi.
STAFIE, stafii, s.f. Fiinţă ireală pe care cred (sau pretind) că o văd unii oameni, şi care ar reprezenta de obicei duhul unui mort legat de pământ; fantomă, nălucă, strigoi. * Fig. (Fam.) Persoană urâtă (şi slabă). [Acc. şi: stáfie] – Cf. ngr. stihíon.
STAFILOCOC, stafilococi, s.m. Bacterie sferică ai cărei indivizi se grupează sub formă de ciorchini, care produce procese purulente locale (abcese) sau generalizate (septicemii). – Din fr. staphylocoque.
STAFILOCOCIC, -Ă, stafilococici, -ce, adj. (Med.) Care este provocat de stafilococi; cu stafilococi. – Din fr. straphylococcique.
STAFILOCOCIE, stafilococii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru infecţiile cu stafilococi. – Din fr. staphylococcie.
STAGFLAŢIE, stagflaţii, s.f. Fenomen economic care se manifestă prin coexistenţa stagnării economiei, inflaţiei şi şomajului. – Din engl., fr. stagflation.
STAGIAR, -Ă, stagiari, -e, adj. 1. (Despre oameni; adesea substantivat) Care îşi face stagiul (într-un domeniu de activitate). 2. Care ţine de stagiu, privitor la stagiu. [Pr.: -gi-ar] – Din fr. stagiaire.
STAGIATURĂ, stagiaturi, s.f. Stagiu (1). [Pr.: -gi-a-] – Stagiu + suf. a + -tură.
STAGIU, stagii, s.n. 1. Perioadă de timp în cursul căreia un angajat începător lucrează pentru a dobândi experienţă în profesiunea sau în specialitatea lui, pentru a-şi dovedi aptitudinile profesionale şi capacitatea de muncă. * Vechimea în muncă a unui angajat (începător). 2. (În sintagma) Stagiu militar = perioadă de timp în care o persoană prestează serviciu activ în cadrele armatei, pentru a se iniţia în problemele militare. 3. Perioadă de timp care constituie o etapă în desfăşurarea unei acţiuni, a unui proces etc. – Din fr. stage. Cf. lat. stagium.
STAGIUNE, stagiuni, s.f. Perioadă de timp determinată în cadrul fiecărui an, în care teatrele susţin regulat reprezentaţii. [Pr.: gi-u-] – Din it. stagione.
STAGNA, pers. 3 stagnează, vb. I. Intranz. (Despre fluide) A sta pe loc, a nu curge. * Fig. (Despre abstracte) A nu realiza nici un progres; a nu se dezvolta, a nu progresa. – Din fr. stagner, lat. stagnare.
STAGNANT, -Ă, stagnanţi, -te, adj. (Despre fluide) Care stă pe loc, care nu curge; stătător. * Fig. (Despre abstracte) Care nu evoluează, nu progresează, care lâncezeşte; inactiv. – Din fr. stagnant, lat. stagnans, -ntis.
STAGNARE, stagnări, s.f. Faptul de a stagna; oprire, rămânere pe loc; fig. lipsă de activitate. – V. stagna.
STAL, staluri, s.n. Scaun numerotat situat la parterul unei săli de spectacole, în spatele fotoliilor; p. ext. parte a sălii de spectacole unde se găsesc astfel de scaune. – Din fr. stalle.
STALACTITĂ, stalactite, s.f. Depunere calcaroasă de formă conică fixată cu baza pe tavanul unor goluri subterane (peşteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă. – Din fr. stalactite.
STALACTITIC, -Ă, stalactitici, -ce, adj. De stalactită. – Stalactită + suf. -ic.
STALAGMITĂ, stalagmite, s.f. Depunere calcaroasă de formă conică fixată cu baza pe podeaua unor goluri subterane (peşteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă care se scurg din vârful stalactitelor. – Din fr. stalagmite.
STALAGMOMETRU, stalagmometre, s.n. Instrument folosit pentru determinarea tensiunii unei soluţii sau a unui lichid prin determinarea

numărului de picături din acea soluţie sau din acel lichid care se scurg printr-un tub capilar. – Din fr. stalagmométre.
STALINIT s.n. Aliaj dur de fier cu crom, carbon, mangan şi siliciu. – Din fr. stalinite.
STAMBĂ, (2) stămburi, s.f. 1. Ţesătură de bumbac cu desene imprimate în culori, folosită la confecţionarea îmbrăcămintei de vară pentru femei. 2. (La pl.) Varietăţi de stambă (1). * Obiecte de îmbrăcăminte confecţionate din stambă (1). 3. (Înv.) Teasc de tipografie. ** Expr. (Fam.) A se da în stambă = a-şi arăta fără să vrea proasta creştere (sau cusururile); a se face de râs. [Pl. şi: stambe] – Din ngr. stámba, it. stampa.
STAMBOALĂ, stamboale, s.f. (Reg.) Baniţă; conţinutul unei baniţe. ** Loc. adv. Cu stamboala = din belşug, foarte mult. – Din tc. istambol [kileri].
STAMBOL, stamboli, s.m. Monedă de aur turcească, care a circulat şi în ţările româneşti în sec. XVIII. – Din tc. Istambol "Constantinopol".
STAMINAL, -Ă, staminali, -e, adj. Privitor la stamine, cu stamine. – Din fr. staminal.
STAMINĂ, stamine, s.f. Organ bărbătesc de reproducere a florii, care conţine polenul. – Din lat. stamen, -inis.
STAMINIFER, -Ă, staminiferi, -e, adj. (Despre flori sau părţi ale lor) Care este purtător de stamine. – Din fr. staminifére.
STAMINODIU, staminodii, s.n. Stamină sterilă, lipsită de anteră. – Din fr. staminode.
STAMPA, stampez, vb. I. Tranz. A imprima o imagine pe o piesă de metal, prin deformare plastică, cu ajutorul unui poanson şi al unor matriţe speciale. – Din it. stampare.
STAMPARE, stampări, s.f. Acţiunea de a stampa şi rezultatul ei. – V. stampa.
STAMPĂ, stampe, s.f. Imagine imprimată după o placă gravată. – Din it. stampa.
STAMPILA vb. I v. ştampila.
STAMPILARE s.f. v. ştampilare.
STAMPILĂ s.f. v. ştampilă.
STAN s.n. v. stană.
STANAT, stanaţi, s.m. Sare a acidului stanic. – Din fr. stannate.
STANĂ, stane, s.f. Bloc, bolovan mare de piatră; p. ext. stâncă. ** Expr. A rămâne (sau a sta, a fi, etc.) (ca o) stană (de piatră) = a rămâne (sau a sta, a fi etc.) încremenit, nemişcat. [Var.: (reg.) stan, stean s.n.] – Din sl. stanů.
STANCĂ, stănci, s.f. (Ornit; pop.) Stăncuţă. – Din n. pr. Stanca.
STAND, standuri, s.n. 1. Spaţiu amenajat cu vitrine, mese, panouri etc. pentru aranjarea, într-o expoziţie, într-un magazin etc., a obiectelor care trebuie expuse. 2. Loc special utilat pentru controlul şi încercarea maşinilor noi, ieşite de la montaj. 3. Loc de tragere special amenajat pentru întrecerile de tir. [Var.: ştand s.n.] – Din fr. stand, germ. Stand. Cf. engl. stand.
STANDARD, standarde, s.n. 1. Normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme. * (Concr.) Produs realizat pe baza unui standard (1). * Fig. (Adjectival) Lipsit de originalitate, făcut după un şablon; comun. 2. (În sintagma) Standard de viaţă = grad de dezvoltare a condiţiilor de viaţă caracteristice unei persoane sau unei colectivităţi; nivel de trai. – Din fr., engl. standard.
STANDARDIZA, standardizez, vb. I. Tranz. 1. A stabili şi a aplica un standard (1). 2. A fabrica în serie, pe baza unui standard (1). – Din fr. standardiser.

STANDARDIZARE, standardizări, s.f. Acţiunea de a standardiza şi rezultatul ei. – V. standardiza.
STANDOALĂ, standoale, s.f. (Reg.) Hambar, coşar în care se păstrează grânele. – Din ucr. stodola.
STANIC, -Ă, stanici, -ce, adj. (Despre compuşi ai staniului) Care conţine staniu (tetravalent). ** Acid stanic = acid oxigenat al staniului. * Privitor la staniu. – Din fr. stannique.
STANIFER, -Ă, staniferi, -e, adj. (Despre roci, minereuri, terenuri) Care conţine, care are staniu în compoziţia sa; bogat în staniu. – Din fr. stannifére.
STANINĂ s.f. Sulfură naturală complexă de staniu, fier şi cupru. – Din fr. stannine.
STANIOL, stanioluri, s.n. Foaie subţire de staniu sau de plumb ori de aluminiu, folosită la împachetarea unor alimente sau produse industriale, în scopul unei bune conservări [Pr.: -ni-ol] – Din germ. Stanniol.
STANIŞTE, stanişti, s.f. 1. (Reg.) Loc răcoros, umbros unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază; zăcătoare. * (Ir.) Loc de întâlnire, de popas. 2. (Mil.; înv.) Tabără, cantonament. – Din sl. stanište.
STANIU s.n. Element chimic metalic, alb-argintiu, foarte maleabil şi ductil, care se foloseşte în diferite aliaje sau la acoperirea unor metale; cositor. – Din it. stagno, lat. stannum, stagnum.
STANOS, -OASĂ, stanoşi, -oase, adj. (Despre compuşi ai staniului) Care conţine staniu (bivalent). – Din fr. stanneux.
STAN-PĂŢITUL s.m. Persoană care a păţit multe în viaţă şi care a tras învăţăminte din cele ce a trăit. – Stan (n. pr.) + păţit.
STANŢA vb. I v. ştanţa.
STANŢARE s.f. v. ştanţare.
STANŢAT, -Ă adj. v. ştanţat.
STANŢĂ1, stanţe, s.f. Strofă cu înţeles deplin, alcătuită din opt versuri cu o anumită schemă de rimă şi formând o unitate ritmică. * (La pl.) Poezie scrisă cu tipul de strofă definit mai sus; p. gener. poezie. – Din fr. stance, it. stanza.
STANŢĂ2 s.f. v. ştanţă.
STAR1, staruri, s.n. Ambarcaţie sportivă cu vele, cu lungimea de cca 7 m şi cu echipajul format din două persoane. – Dn engl. star.
STAR2, staruri, s.n. 1. Vedetă de cinematograf. 2. P. gener. Personalitate marcantă mai ales în cinema, muzică, sport. – Din engl., fr. star.
STARE, stări, s.f. 1. Situaţie în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. ** Expr. A fi în stare (să...) = a putea, a fi capabil să... * (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziţie a corpului; postură. ** Expr. (Pop.) A nu avea stare sau a nu-l mai prinde starea = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. * Spec. Situaţie a unui corp sau a unui sistem determinată de structura sa, de condiţiile exterioare etc. şi definită prin anumite mărimi sau parametri. 2. Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziţie în care se află cineva. 3. Situaţia materială (bună); avere. ** Loc. adj. Cu stare = bogat, înstărit. 4. (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. * Grad, ierarhie, treaptă socială. – V. sta.
STAREŢ, -Ă, stareţi, -e, s.m. şi f. Persoană (călugăr sau călugăriţă) care conduce o mănăstire; egumen. [Var.: (reg.) stáriţ, -ă s.m. şi f.] – Din sl. starici.
STARIŢ, -Ă s.m. şi f. v. stareţ.
STARLETĂ, starlete, s.f. Tânără actriţă de cinematograf apreciată mai mult pentru farmecul decât pentru talentul ei. – Din fr. starlette.
STAROSTE, starosti, s.m. 1. Conducător al unei corporaţii, al unei bresle din trecut; p. gener. conducător, şef, nuntaş. 2. Persoană care conducea în trecut

(în Moldova) un ţinut aflat la marginea ţării. 3. (Reg.) Persoană trimisă oficial de un tânăr la părinţii unei fete pentru a o cere în căsătorie; peţitor; p. ext. persoană care conduce ceremonia nunţii. – Din sl. starosta.
START, starturi, s.n. Loc de plecare (marcat printr-o linie) într-o cursă sportivă. ** Expr. A se prezenta la start sau a lua startul = a lua parte la o întrecere sportivă. * Momentul începerii unei curse sportive, indicat de starter. – Din engl. start.
STARTER, (1) starteri, s.m., (2, 3) startere, s.n. 1. S.m. Persoană care dă semnalul de plecare într-o cursă sportivă. 2. S.n. Carburator auxiliar folosit la pornirea unui motor cu ardere internă. 3. S.n. Dispozitiv care serveşte la aprinderea lămpilor fluorescente. – Din fr., engl. starter.
STAS, stasuri, s.n. (Ec. pol.) Standard de stat. – Sta [ndard] + s [tat].
STAT1, state, s.n. 1. Teritoriul şi populaţia asupra cărora îşi exercită autoritatea această organizaţie; ţară. ** Loc. adj. De stat = a) care emană de la stat1; b) care e condus şi controlat de stat1, care aparţine statului1; c) care angajează statul1, care se referă la stat1. * Om (sau bărbat) de stat = persoană care are un rol important în conducerea treburilor ţării. 2. (La pl., în evul mediu). Denumire a organelor reprezentative din anumite ţări. 3. (Mil.; în sintagma) Stat major = organ de conducere a trupelor format din ofiţeri, care funcţionează pe lângă comandamentele marilor unităţi militare sau la nivelul întregii armate; sediul, localul acestui organ de conducere. – Din it. Stato, lat. status (cu unele sensuri după fr. état).
STAT2, state, s.n. 1. Listă, tabel. * (În sintagma) Stat de plată = tabel, listă în care sunt înscrise drepturile băneşti pe care le achită o întreprindere lucrătorilor ei. ** Stat de funcţii = document (sub formă de tabel) în care sunt înscrise posturile, funcţiile, salariile etc. dintr-o întreprindere, instituţie etc. 2. (În sintagma) Stat personal = dosar care cuprinde specificarea tuturor mutaţiilor de serviciu ale unui angajat şi starea lui civilă, socială etc. [Var.: ştat s.n.] – Din lat. status (cu sensurile fr. état). Cf. it. stato.
STAT3, staturi, s.n. 1. Faptul de a sta. * Şedere, rămânere, zăbovire. 2. Înălţime a corpului omenesc, statură; p. ext. înfăţişare. ** Un stat de om = măsură pentru înălţimi (egală cu lungimea obişnuită a unui om). * Trup, corp omenesc. – V. sta.
STATAL, -Ă, statali, -e, adj. Care aparţine statului1 (1), privitor la stat1, de stat1. – Din it. statale.
STATER, stateri, s.m. Monedă de argint sau de aur la vechii greci şi macedoneni. – Din lat. stater, fr. statére.
STATHUDER, stathuderi, s.m. Guvernator al unei provincii şi comandant militar în Ţările de Jos (în timpul stăpânirii spaniole). – Din fr. stathouder.
STATIC, -Ă, statici, -ce, adj., s.f. I. Adj. 1. (Mec.) Care se referă la echilibrul forţelor, la starea de nemişcare a corpurilor. ** Electricitate statică = sarcină electrică invariabilă a unui corp în care nu se dezvoltă căldura, din cauza stării sale electrice. Încercare statică = încercare mecanică la care forţa exterioară se aplică încet, progresiv, uniform şi în acelaşi sens. Presiune statică = presiune interioară a unui fluid care curge, indicată de un instrument de măsură care se mişcă cu aceeaşi viteză ca şi fluidul. 2. Care nu se mişcă, nu se schimbă, nu se dezvoltă; imuabil, fix; lipsit de dinamism. 3. (Fiziol.; în sintagma) Simţ static = simţ care orientează asupra poziţiei corpului şi a părţilor lui în repaus, datorită impresiilor care vin de la muşchi, tendoane şi articulaţii. II. S.f. Ramură a mecanicii care studiază sistemele de forţe pentru stabilirea condiţiilor de echilibru ale unui corp aflat în stare de repaus sau de mişcare. ** Statica lichidelor = hidrostatica. Statica gazelor =

aerostatica. Statica grafică = capitol al staticii care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor. Statica construcţiilor = disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor şi a deformaţiilor sistemelor de bare. – Din fr. statique.
STATISM s.n. Însuşirea de a fi static. – Din fr. statisme.
STATISTIC, -Ă, statistici, -ce, s.f., adj. I. S.f. 1. Evidenţă numerică, situaţie cifrică referitoare la diverse fenomene (izolate sau generale); numărătoare. 2. Culegere, prelucrare şi valorificare a unor date legate de fenomene generale. 3. Ştiinţă care culege, sintetizează, descrie şi interpretează date referitoare la fenomene generale. ** Statistică matematică = ramură a matematicii care elaborează noţiunile şi metodele folosite în statistică (I). 4. Teorie fizică ce urmăreşte şi descrie comportarea unui sistem format din numeroase particule. II. Adj. Care aparţine statisticii (I), privitor la statistică, bazat pe statistică. – Din fr. statistique, germ. Statistik, statistisch.
STATISTICIAN, -Ă, statisticieni, -e, s.m. şi f. Specialist în statistică. [Pr.: ci-an] – Din fr. statisticien.
STATIV, stative, s.n. Dispozitiv folosit la montarea şi la susţinerea unor piese şi aparate (de laborator). – Din germ. Stativ, fr. statif.
STATIVE s.f. pl. (Reg.) 1. Război de ţesut manual. ** Expr. A pune pânza în stative cu cineva = a lucra în tovărăşie cu cineva, a se asocia cu cineva. 2. Instrument cu ajutorul căruia se întinde pielea vitelor tăiate, spre a fi curăţată de păr, folosit în industria casnică. – Din scr. stative.
STATOCIST, statociste, s.n. Organ auditiv al nevertebratelor. – Din fr. statocyste.
STATOLIT, statolite, s.n. 1. (Anat.) Concreţiune calcaroasă conţinută de statocist. * Otolit. 2. (Bot.) Incluziune intracelulară, solidă, de grăunciori de amidon, la plante. – Din fr., engl. statolithe.
STATOR, statoare, s.n. Parte a unei maşini de forţă (generatoare sau motoare) care este imobilă în timpul funcţionării maşinii, fiind solidarizată cu carcasa maşinii sau constituind însăşi carcasa. – Din fr. stator, germ. Stator.
STATOREACTOR, statoreactoare, s.n. Reactor cu flux continuu de gaze, care funcţionează fără compresor şi care este folosit pentru propulsia unor avioane supersonice. [Per.: -re-ac-] – Din fr. statoréacteur.
STATORNIC, -Ă, statornici, -ce, adj. 1. (Despre oameni şi manifestările lor) Care se schimbă foarte greu (în opinii, convingeri, sentimente etc.); ferm, constant, hotărât; neclintit. * P. gener. Care este mereu la fel, care nu se schimbă; invariabil; definitiv. * Care nu încetează; durabil, permanent, continuu, neîntrerupt. 2. (Despre aşezări omeneşti, despre populaţii etc.) Care nu-şi schimbă locul; stabil, fix; temeinic, consolidat. – Din stat3 (după datornic etc.).
STATORNICI, statornicesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A (se) aşeza, a (se) stabili într-un loc (pe timp mai îndelungat sau permanent). 2. Tranz. A fixa, a stabili ceva, a preciza, a decide, a hotărî. – Din statornic.
STATORNICIE s.f. Fermitate, constanţă, neclintire (în păreri, în hotărâri etc.). * Fidelitate, devotament. – Statornic +suf. -ie.
STATORNICIRE, statorniciri, s.f. Acţiunea de a (se) statornici şi rezultatul ei; stabilire, fixare. – V. statornici.
STATOSCOP, statoscoape, s.n. Instrument de măsură care indică micile schimbări de altitudine ale unui avion faţă de o anumită altitudine de zbor aleasă. – Din fr. statoscope.
STATUA, statuez, vb. I. Tranz. (Livr.) A hotărî, a decide în mod oficial (printr-un statut, printr-o lege etc.). [Pr.: -tu-a] – Din fr. statuer.

STATUAR, -Ă, statuari, -e, adj., s.f. 1. Adj. Privitor la statui, care ţine de sculptarea statuilor. * Ca o statuie; monumental. 2. S.f. Arta statuară (1); (concr.) operă statuară. [Pr.: -tu-ar] – Din fr. statuaire, lat. statuarius.
STATUĂ s.f. v. statuie.
STATUETĂ, statuete, s.f. Statuie mică. [Pr.: -tu-e-] – Din fr. statuette, it. statuetta.
STATUIE, statui, s.f. Sculptură care reprezintă, în trei dimensiuni, imaginea integrală a unor fiinţe, a unor figuri alegorice etc., expusă de obicei într-un spaţiu deschis. ** Expr. (Ir., prin exagerare) A ridica (cuiva) o statuie = a) a-şi arăta recunoştinţa (faţă de cineva); b) a aduce (cuiva) laude superlative. [Pr.: -tu-ie, – Var.: (înv.) státuă s.f.] – Din fr. statue. Cf. lat. statua.
STATU-QUO s.n. Stare care a existat mai înainte, care se menţine şi în momentul de faţă şi în raport cu care se apreciază efectele unui tratat, ale unei convenţii etc. – Loc. lat.
STATURĂ, staturi, s.f. Înălţime a corpului omenesc; stat3 (2). * Înfăţişare, conformaţie a corpului; talie, făptură, trup, siluetă. – Din fr. stature, lat. statura.
STATUS, statusuri, s.n. (În sociologie) Statut. – Din lat. status.
STATUT, statute, s.n. 1. Act sau ansamblu de dispoziţii cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura şi modul de funcţionare al unei organizaţii, societăţi, asociaţii etc.; p. gener. lege, regulament. ** (Jur.) Statut personal = totalitatea legilor care se aplică cetăţenilor unui stat. Statut real = totalitatea legilor care se aplică bunurilor aflate pe teritoriul unui stat. 2. (În sociologie; şi în sintagma statut social) Locul pe care îl ocupă un individ într-un sistem social dat şi la un anumit moment; status. 3. Spec. (Înv.) Constituţie. – Din fr. statut, lat. statutum.
STATUTAR, -Ă, statutari, -e, adj. Conform unui statut, bazat pe un statut; prevăzut, înscris într-un statut. – Din fr. statutaire.
STAŢIE, staţii, s.f. I. 1. Punct de oprire (anume amenajat) pe traseul unor vehicule publice, destinat pentru urcarea şi coborârea călătorilor, a mărfurilor etc. * Staţie interplanetară = staţie-releu ipotetică pentru zborurile cosmice, pe care navele cosmice ar putea ateriza, în drumul către alte planete, păstrându-şi viteza. 2. Loc (în oraş) unde staţionează unele vehicule publice (taxiuri, autobuze etc.) pentru a aştepta călătorii. 3. (Înv.) Popas, oprire. * (Reg.; în ritualul Bisericii ortodoxe) Popas făcut în drum spre cimitir, pentru a se citi prohodul. II. 1. (Mai ales în forma staţiune) Ansamblu de clădiri şi de instalaţii care servesc la îndeplinirea unor observaţii, operaţii, cercetări etc. * Aşezare, centru special amenajat pentru cercetări experimentale sau pentru diverse operaţii tehnice. * Staţie cosmică (sau spaţială) = vehicul cosmic ori satelit artificial plasat pe o orbită în jurul Pământului, folosit de obicei pentru cercetări. 2. (În forma staţiune) Localitate în care se găsesc condiţii climaterice, ape minerale etc. prielnice sănătăţii. III. (În forma staţiune) Poziţie caracteristică a corpului (la om şi la animale). Omul are o staţiune bipedă şi verticală. [Var.: staţiúne s.f.] – Din fr. station, lat. statio, -onis.
STAŢIOGRAF, staţiografe, s.n. (Nav.) Instrument pentru determinarea pe o hartă a poziţiei unei nave. [Pr.: -ţi-o-] – Din it. staziografo.
STAŢIONA, staţionez, vb. I. Intranz. (Despre vehicule, trenuri, nave etc.) A sta câtva timp într-un loc anumit (de pe traseu), aşteptând suirea şi coborârea pasagerilor, încărcarea şi descărcarea mărfurilor etc.; p. ext. (despre oameni) a se opri câtva timp într-un loc. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. stationner.
STAŢIONAR, -Ă, staţionari, -e, adj., s.n. I. Adj. 1. Care nu variază câtva timp; constant. * (Despre planete) Care (în aparenţă) nu-şi schimbă câtva timp locul

pe sfera cerească. * Care rămâne în aceeaşi stare, care nu mai evoluează, care nu progresează; spec. (despre boli) care nu se agravează (dar nici nu se ameliorează). 2. (Despre un mediu fluid) Care are în fiecare punct o viteză independentă de timp; (despre un câmp de forţe) care are în fiecare punct o intensitate independentă de timp. II. S.n. 1. Serviciu într-un spital sau instituţie spitalicească în care sunt internaţi (pentru un timp mai scurt) bolnavii în vederea stabilirii diagnosticului şi pentru tratament. 2. (Înv.) Navă de luptă care supraveghea traficul vaselor dintr-un port. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. stationnaire, lat. stationarius.
STAŢIONARE, staţionări, s.f. Faptul de a staţiona; oprire. [Pr.: -ţi-o-] – V. staţiona.
STAŢIONAT1 s.n. Staţionare. [Pr.: -ţi-o-] – V. staţiona.
STAŢIONAT2, -Ă, staţionaţi, -te, adj. Care staţionează. [Pr.: -ţi-o-] – V. staţiona.
STAŢIUNE s.f. v. staţie.
STAUL, staule, s.n. Grajd sau adăpost (pentru oi). – Lat. stab(u)lum.
STAVĂ, stave, s.f. (Reg.) Herghelie. * Loc îngrădit în care se ţin vara caii pentru a paşte împreună. [Var.: steávă s.f.] – Cf. bg. stava, alb. stavë.
STAVILĂ, stavile, s.f. Construcţie mobilă sau parte mobilă a unei construcţii, manevrată manual sau mecanic, servind pentru a regla nivelul apelor curgătoare sau pentru a îndrepta spre alt făgaş cursul unei ape; p. restr. fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului, care, coborându-se sau ridicându-se, opresc apa sau îi dau drumul, după necesitate. * Îngrămădire de buşteni, de crengi, de pământ etc. aduse de ape (la cotitura unui râu) şi care îi împiedică cursul. * P. gener. Piedică (materială), barieră. ** Loc. adv. Fără stavilă = întruna, necontenit; în mare cantitate, mult. ** Expr. A pune stavilă gurii = a-şi impune tăcere, a se reţine de a spune ceva. * Fig. Opoziţie, împotrivire; greutate, dificultate. [Pl. şi: stavili] – Din sl. stavilo.
STAVRID, stavrizi, s.m. Mic peşte răpitor de mare, cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunţi şi având linia laterală cu o curbură la jumătatea ei (Trachurus ponticus). – Din ngr. stavrídhi.
STAVROFOR, stavrofori, s.m. Preot sau arhimandrit (în Biserica ortodoxă) care poartă, ca distincţie ecleziastică, o cruce (de aur) pe piept. – Din ngr. stavrofóros.
STAZĂ, staze, s.f. Oprire sau încetinire a circulaţiei sângelui ori a secreţiilor interne, în unele părţi ale organismului. – Din fr. stase.
STĂMBAR, stămbari, s.m. (Rar) Persoană care face negoţ cu stambă. – Stambă + suf. -ar.
STĂMBĂRIE1, stămbării, s.f. Cantitate mare de stambă. * Obiecte (de îmbrăcăminte) confecţionate din stambă. – Stambă + suf. -ărie.
STĂMBĂRIE2, stămbării, s.f. Magazin de stămburi. – Stămbar + suf. -ie.
STĂNCUŢĂ, stăncuţe, s.f. Pasăre de culoare neagră-cenuşie, cu ciocul şi picioarele negre, mai mică decât cioara; stancă, ceucă (Coloeus monedula). – Stancă + suf. -uţă.
STĂNOAGĂ, stănoage, s.f. (Tipogr.) Raft în formă de pupitru pe care se aşază casetele de litere când se culege un text. – Refăcut din stănoage (pl. lui stănog).
STĂNOG, stănoage, s.n. 1. Barieră de lemn sau de fier care desparte caii sau vitele în grajd. 2. Ţăruş (cu care se priponeşte calul); pripon. – Din rus., ucr. stanok.
STĂPÂN, -Ă, stăpâni, -e, s.m. şi f. 1. Persoană în a cărei proprietate se găseşte un bun material, considerată în raport cu acesta; persoană în a cărei proprietate se găsea un sclav, considerată în raport cu acesta; proprietar. 2.

Persoană în serviciul căreia se găseşte angajat cineva, considerată în raport cu acesta; spec. patron. ** Expr. A intra la stăpân = a se angaja slugă (la cineva). (A fi) fără stăpân = a) (a fi) liber, de capul său; (a acţiona) după bunul plac; b) (a fi) fără rost, fără căpătâi. 3. Persoană sub a cărei putere, autoritate, dominaţie se găseşte cineva sau ceva, considerată în raport cu persoana sau cu lucrul respectiv; (în legătură cu ţări, popoare etc.) suveran, domnitor. ** Expr. A fi stăpân pe situaţie = a domina o situaţie, a se simţi tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). A fi stăpân pe sine = a avea tăria de a-şi înfrâna pornirile şi pasiunile; a nu-şi pierde cumpătul, a se stăpâni. A fi stăpân pe soarta (sau pe viaţa etc.) sa = a dispune de sine, a-şi făuri singur soarta. 4. Gazdă (în raport cu oaspeţii ei). – Et. nec. Cf. sl. stopanů.
STĂPÂNESC, -EASCĂ, stăpâneşti, adj. (Înv.) Care aparţine stăpânului; al stăpânului, de stăpân. – Stăpân+ suf. -esc.
STĂPÂNI, stăpânesc, vb. IV. 1. Tranz. A deţine un bun în calitate de proprietar, a avea ceva în proprietate; a poseda. 2. Tranz. A cunoaşte foarte bine un domeniu de activitate, o specialitate, o doctrină; a poseda cunoştinţe temeinice (teoretice şi practice) într-un anumit domeniu. ** Expr. A stăpâni o limbă (străină) = a vorbi corect şi curent o limbă (străină). 3. Refl. Fig. (Despre oameni) A se reţine (de la manifestarea unui sentiment, a unei porniri etc.); a se înfrâna, a se domina; a avea stăpânire de sine. * Tranz. A potoli, a tempera, a înăbuşi o pornire, un sentiment etc. * Tranz. A opri, a împiedica pe cineva de la ceva; a ţine în frâu, a struni. 4. Intranz. A domni într-o ţară, a guverna, a conduce. 5. Tranz. Fig. (Despre propriile idei, sentimente etc.) A ţine pe cineva sub influenţa sau sub stăpânirea sa; a domina. – Din stăpân.
STĂPÂNIRE, stăpâniri, s.f. Acţiunea de a (se) stăpâni şi rezultatul ei. 1. Proprietate, posesiune. 2. Domnie, suveranitate; conducere, guvernare; dominaţie. ** Expr. A avea stăpânire asupra cuiva = a avea autoritate, ascendent moral asupra cuiva; a domina, a conduce. * Putere, autoritate de stat; persoanele care reprezintă această autoritate. 3. Fig. Înfrânare, dominare a propriilor porniri, sentimente etc. ** Expr. Stăpânire de sine = calm, sânge rece, cumpăt. – V. stăpâni.
STĂPÂNIT, -Ă, stăpâniţi, -te, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care are sau care denotă putere de stăpânire; cumpătat, reţinut. – V. stăpâni.
STĂPÂNITOR, -OARE, stăpânitori, -oare, adj., s.m. şi f. I. Adj. Care stăpâneşte, care ţine sub stăpânirea sa. * Care domină; dominant, dominator. II. S.m. şi f. 1. Persoană care domneşte într-o ţară; domnitor. 2. Proprietar, posesor, stăpân. – Stăpâni + suf. -tor.
STĂREŢI, stăreţesc, vb. IV. Intranz. A conduce o mănăstire în calitate de stareţ. – Din stareţ.
STĂREŢIE, stăreţii, s.f. 1. Funcţie, demnitate de stareţ; timpul cât cineva exercită această funcţie. 2. Locuinţa sau cancelaria stareţului sau stareţei unei mănăstiri. – Stareţ + suf. -ie.
STĂROSTI, stărostesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A peţi o fată în numele altcuiva. * A rosti oraţiile de nuntă; a conduce ceremonia nunţii. – Din staroste.
STĂROSTIE, stărostii, s.f. 1. Calitate sau demnitate de staroste. 2. (Pop.) Peţire, peţit. – Staroste + suf. -ie.
STĂROSTIT s.n. (Pop.) Faptul de a stărosti. – V. stărosti.
STĂRUI, stărui, vb. IV. Intranz. 1. A ruga insistent şi în mod repetat pe cineva pentru a fi de acord cu ceva; a insista. 2. A rămâne statornic, neclintit (într-o acţiune, într-un sentiment, într-o hotărâre etc.); a persevera, a persista. * A

lucra cu perseverenţă la ceva. 3. A continua să fie, să existe; a se menţine, a dăinui. [Prez. ind. şi: stăruiesc] – Din bg. staraija se.
STĂRUIALĂ, stăruieli, s.f. (Înv.) Stăruinţă. [Pr.: -ru-ia-] – Stărui + suf. -eală.
STĂRUINŢĂ, stăruinţe, s.f. 1. Faptul de a stărui (1); rugăminte, cerere repetată şi insistentă; insistenţă, stătuire, stăruială. ** Loc. adv. Cu stăruinţă = în mod insistent. 2. Perseverenţă, tenacitate (într-o acţiune, într-un sentiment etc.). * Silinţă, străduinţă într-o acţiune. – Stărui + suf. -inţă.
STĂRUIRE, stăruiri, s.f. (Înv.) Stăruinţă. – V. stărui.
STĂRUITOR, -OARE, stăruitori, -oare, adj. 1. (Adesea adverbial) Care stăruie, care insistă; insistent. 2. Perseverent; neclintit, ferm, tenace. [Pr.: -ru-i-] – Stărui + suf. -tor.
STĂTĂTOR, -OARE, stătători, -oare, adj. 1. Care stă pe loc, care nu se mişcă, imobil, fix; (în special despre ape) care nu curge. ** (şi substantivat, f.) Piatră stătătoare = piatra fixă din sistemul celor două pietre ale morii. 2. (Înv.; despre oameni) Cu locuinţa statornică; stabil. 3. (În loc. adj.) De sine stătător = care poate exista şi se poate menţine prin propriile sale puteri sau însuşiri, care nu depinde de nimeni sau de nimic; independent. – Sta + suf. -ător.
STĂTULEŢ, stătuleţe, s.n. Diminutiv al lui stat1. – Stat1 + suf. -uleţ.
STĂTUT, -Ă, stătuţi, -te, adj. 1. Care nu mai este proaspăt (şi a căpătat un miros, un gust sau un aspect neplăcut caracteristic); clocit; (despre aer) închis, stricat, viciat. * Fig. (Despre oameni, mai ales despre persoane necăsătorite) Înaintat în vârstă. 2. (Înv.) Istovit, vlăguit. – V. sta.
STĂVAR, stăvari, s.m. (Reg.) Păzitor de cai la păşune. [Var.: stevár s.m.] – Stavă + suf. -ar.
STĂVI, stăvesc, vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales în construcţii negative) 1. A se aşeza, a se stabili într-un loc; a se aciua. 2. A se alege cu ceva, a putea realiza ceva. – Din sl. staviti.
STĂVILAR, stăvilare, s.n. 1. Construcţie de lemn, de beton sau de fier înălţată transversal pe cursul unei ape curgătoare, servind la reglarea nivelului apelor din amonte cu ajutorul stavilelor; baraj, zăgaz, opust. 2. Fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului (1), acţionate manual sau mecanic; stavilă. 3. Întăritură de protecţie în apropierea unui pod. 4. Fig. (Rar) Obstacol, piedică; împotrivire. – Stavilă + suf. -ar.
STĂVILI, stăvilesc, vb. IV. Tranz. 1. A bara cursul unei ape cu ajutorul unui stăvilar; a zăgăzui. 2. Fig. A opri, a împiedica sau a face să înceteze ori să se atenueze ceva. – Din stavilă.
STĂVILIRE, stăviliri, s.f. Acţiunea de a stăvili şi rezultatul ei; zăgăzuire; fig. împiedicare, oprire. – V. stăvili.
STĂVILIT, -Ă, stăviliţi, -te, adj. Care a fost barat, zăgăzuit cu un stăvilar. * (Fig.) Care a fost oprit, împiedicat în acţiune. – V. stăvili.
STÂLCEALĂ, stâlceli, s.f. Faptul de a stâlci; bătaie straşnică. – Stâlci + suf. -eală.
STÂLCI, stâlcesc, vb. IV. Tranz. 1. A deforma, a strivi, a zdrobi, a schilodi pe cineva sau ceva prin lovire; p. ext. a bate tare pe cineva. * Refl. A se lovi tare (izbindu-se de ceva, căzând etc.). 2. Fig. A pronunţa prost un cuvânt, deformându-i sunetele; a vorbi prost o limbă; a executa deformat o melodie; a poci. – Din sl. sůtlačiti.
STÂLCIRE, stâlciri, s.f. Faptul de a (se) stâlci. – V. stâlci.
STÂLCIT, -Ă, stâlciţi, -te, adj. 1. Zdrobit, strivit, schilodit (prin lovire); p. ext. bătut tare, schingiuit. 2. Fig. (Despre pronunţare, vorbire, despre executarea unei melodii etc.) Prost, deformat, greşit, pocit. – V. stâlci.

STÂLCITURĂ, stâlcituri, s.f. Faptul de a (se) stâlci; (concr.) ceea ce este stâlcit. – Stâlci + suf. -tură.
STÂLP, stâlpi, s.m. 1. Lemn lung şi gros, de obicei cioplit şi fixat în pământ, care serveşte pentru a susţine ceva; element masiv de construcţie, cu lungimea mare în raport cu dimensiunile secţiunii, confecţionat din lemn, din metal, din beton armat etc., care serveşte la susţinerea unei clădiri, a unei instalaţii, a unui pod, a liniilor electrice aeriene, a antenelor etc. ** Expr. Stâlp de cafenea = persoană care îşi petrece timpul prin cafenele. * Picior, coloană ornamentală la o mobilă (în special la pat). 2. Porţiune neexploatată dintr-un zăcământ, destinată susţinerii tavanului unui abataj. 3. Fig. Persoană care constituie un sprijin, un reazem, un ajutor de bază pentru cineva. ** Stâlpul casei = capul familiei. – Din sl. stlůpů.
STÂLPAR, stâlpari, s.m. Veche monedă de argint, pe care erau reprezentate două coloane; direclie. – Stâlp + suf. -ar.
STÂLPARE, stâlpări, s.f. (Pop.) Ramură verde, crenguţă înfrunzită; spec. ramură înfrunzită de salcie care se împarte ortodocşilor la biserică, în duminica Floriilor. – Probabil lat. / * / stirparia (< stirps, -is).
STÂLPIŞOR, stâlpişori, s.m. Diminutiv al lui stâlp; stâlpuleţ, stâlpuşor. [Var.: (reg.) stâlpşór s.m.] – Stâlp + suf. -işor.
STÂLPŞOR s.m. v. stâlpişor.
STÂLPULEŢ, stâlpuleţi, s.m. Stâlpişor. – Stâlp + suf. -uleţ.
STÂLPUŞOR, stâlpuşori, s.m. Stâlpişor. – Stâlp + suf. -uşor.
STÂMPĂR s.n. v. astâmpăr.
STÂMPĂRA vb. I v. astâmpăra.
STÂMPĂRARE s.f. v. astâmpărare.
STÂMPĂRAT, -Ă adj. v. astâmpărat.
STÂMPI, stâmpesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A înceta, a conteni. – Et. nec.
STÂNĂ, stâne, s.f. Aşezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzând locul şi amenajările necesare), unde se adăpostesc oile şi ciobanii şi unde se prepară produsele din laptele oilor. ** Expr. A închide lupul în stână = a-şi aduce duşmani în casă. A veni la spartul stânii = a veni prea târziu. – Et. nec.
STÂNCĂ, stânci, s.f. 1. Bloc mare de piatră (în munţi), de obicei cu pereţii drepţi şi colţuroşi; stană. 2. Fig. Obstacol, dificultate mare. – Et. nec.
STÂNCĂRIE, stâncării, s.f. Îngrămădire, mulţime de stânci; regiune cu stânci. – Stâncă + suf. -ărie.
STÂNCOS, -OASĂ, stâncoşi, -oase, adj. (Despre munţi, locuri etc.) Format din stânci; plin de stânci, cu stânci. – Stâncă + suf. -os.
STÂNG, -Ă, stângi, adj. 1. (Despre părţi sau organe ale corpului) Aşezat în partea corpului în care se află inima. * (Substantivat, la masculin sg. art.) Piciorul stâng (1). * (Substantivat, La f. sg. art.) Mâna stângă (1). 2. Care se află de partea sau în direcţia mâinii stângi (1) (când cineva stă cu faţa în direcţia în care este orientat un lucru sau o fiinţă). * (Substantivat, f. sg. art.) Partea sau direcţia stângă. (2). ** Expr. A ţine stânga = a merge pe partea stângă a unui drum. (Fam.) A trage (sau a da, a face) la stânga = a fura. 3. Care reprezintă gruparea radicală a unui partid, a unei adunări, a unei organizaţii politice; care se alătură unei astfel de grupări. * (Substantivat, f. art.) Aripa radicală a unui partid, a unei şcoli filozofice etc. ** Loc. adj. De stânga = partizan al unei politici radicale. – Lat. / * / stancus (= stanticus) "obosit".
STÂNGACI, -CE, stângaci, -ce, adj. 1. (Despre oameni; adesea substantivat) Care lucrează, scrie etc. mai bine cu mâna stângă decât cu cea dreaptă. 2.

Fig. Lipsit de îndemânare, de abilitate; lipsit de siguranţă, de supleţe în mişcări, în exprimare, în gândire. * (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează stângăcie. – Stâng + suf. -aci.
STÂNGĂCIE, stângăcii, s.f. Lipsă de îndemânare, de uşurinţă în mişcări, în exprimare, în comportare etc. ** Loc. adv. Cu stângăcie = în mod stângaci, neîndemânatic. * Faptă, purtare neîndemânatică. – Stângaci + suf. -ie.
STÂNGEN s.m. v. stânjen.
STÂNGISM, stângisme, s.n. Atitudine, manifestare etc. politică cu caracter sectar, exclusivist în aplicarea unor soluţii extreme în interiorul unui partid de stânga. – Stâng + suf. -ism (după rus. levizna).
STÂNGIST, -Ă, stângişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al stângismului. 2. Adj. Care ţine de stângism, caracteristic stângismului. – Stâng + suf. -ist (după rus. levaţkii).
STÂNIŞOARĂ, stânişoare, s.f. Diminutiv al lui stână. – Stână + suf. -işoară.
STÂNJEN, stânjeni, s.m. I. Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă şi regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unităţi de măsură. ** Stânjen pescăresc = măsură de lungime folosită de pescari, egală cu aproximativ 1,50 m. Stânjen marin = măsură de lungime egală cu 1,83 m. * Unitate de măsură pentru volumul lemnelor aşezate în stivă, egală cu opt steri. II. (Bot.) Stânjenel. [Var.: (reg.) stângen s.m.] – Din bg. stă(n)žen.
STÂNJENEALĂ, stânjeneli, s.f. Acţiunea de a (se) stânjeni; stinghereală. – Stânjeni + suf. -eală.
STÂNJENEASCĂ, stânjeneşti, adj. (Înv.; în sintagma) Prăjină stânjenească = măsură de lungime egală cu un stânjen. – Stânjen + suf. -ească.
STÂNJENEL, stânjenei, s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi în formă de sabie şi cu flori mari, violete, albastre, albe sau galbene; iris, stânjen (Iris). [Var.: (pop.) stânjinél s.m.] – Stâjen + suf. -el.
STÂNJENI, stânjenesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. recipr. A (se) stingheri, a (se) deranja, a (se) jena, a (se) împiedica de la o îndeletnicire. 2. Refl. (Reg.) A se sfii, a se ruşina; a ezita. [Var.: (pop.) stânjiní vb. IV] – Din sl. sůtenženů (sůtengnonti).
STÂNJENIRE, stânjeniri, s.f. Faptul de "a (se) stânjeni". * Sfială, jenă, ezitare. [Var.: (pop) stânjiníre s.f.] – V. stânjeni.
STÂNJENIT, -Ă, stânjeniţi, -te, adj. Stingherit, jenat; intimidat, încurcat. * Care exprimă, trădează stinghereală, jenă, sfială, încurcătură. [Var.: (pop.) stânjinít, -ă adj.] – V. stânjeni.
STÂNJENITOR, -OARE, stânjenitori, -oare, adj. Care împiedică, care deranjează, care jenează; inoportun. – Stânjeni + suf. -tor.
STÂNJENIU, -IE, stânjenii, adj. (Rar) Liliachiu, violet-închis. [Var.: (pop.) stânjiníu, -ie, adj.] – Stânjen + suf. -iu.
STÂNJINEL s.m. v. stânjenel.
STÂNJINI vb. IV v. stânjeni.
STÂNJINIRE s.f. v. stânjenire.
STÂNJINIT, -Ă adj. v. stânjenit.
STÂNJINIU, -IE adj. v. stânjeniu.
STÂRC, stârci, s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de baltă cu ciocul, gâtul şi picioarele lungi şi de obicei cu un smoc de pene pe cap (care se hrănesc cu peşte). ** Stârc cenuşiu = bâtlan. – Din sl. strůků.

STÂRCI, stârcesc, vb. IV. (Pop.) 1. Refl. A se strânge, a se ghemui (de frig). 2. Intranz. A amorţi, a înţepeni stând, aşteptând undeva. 3. Tranz. A strivi un fruct. ** Refl. Mărul s-a stârcit. – Din stârc.
STÂRCIT, -Ă, stârciţi, -te, adj. (Pop.) 1. Strâns, ghemuit. 2. (Despre plante şi animale) Pipernicit, nedezvoltat. 3. (Despre fructe) Strivit. – V. stârci.
STÂRCULEŢ, stârculeţi, s.m. Diminutiv al lui stârc. – Stârc + suf. -uleţ.
STÂRNI, stârnesc, vb. IV. 1. Tranz. A face ca un animal (sălbatic), o pasăre etc. să iasă din culcuş, din ascunzătoare (pentru a le prinde, a le vâna); a scorni. 2. Tranz. A mişca, a urni ceva din loc; a face să se ridice în sus praful, frunzele etc. 3. Tranz. A provoca pe cineva la ceva; a îndemna, a aţâţa. 4. Refl. (Despre războaie, conflicte, fenomene ale naturii) A se porni, a se isca, a se dezlănţui, a izbucni. * Tranz. A da naştere la ceva; a pricinui, a cauza, a provoca. 5. Tranz. (Reg.) A născoci, a scorni, a inventa. – Et. nec.
STÂRNIRE, stârniri, s.f. Acţiunea de a (se) stârni şi rezultatul ei. – V. stârni.
STÂRNITOR, -OARE, stârnitori, -oare, adj., s.f. 1. Adj. (Rar) Care stârneşte (ceva). 2. S.f. Prăjină cu care se bate apa sau cu care se răscoleşte pe sub pietrele din apă pentru a speria peştele şi a-l goni spre plase. – Stârni + suf. -tor.
STÂRPI, stârpesc, vb. IV. 1. Tranz. A face să dispară cu desăvârşire o specie de animale sau de plante (dăunătoare); a extermina. 2. Tranz. A face să dispară (pentru totdeauna) un rău, un flagel. 3. Intranz. şi refl. (Pop; despre femelele animalelor, mai rar despre femei) A deveni sterp, steril; a-şi pierde sarcina, a avorta. * (Despre animale) A înceta de a mai produce lapte. – Din sterp.
STÂRPICIUNE, (1, 2) stârpiciuni, s.f. 1. (Pop.) Animal sterp. 2. (Pop.) Stârpitură (1). 3. (Înv.) Sterilitate. – Stârpi + suf. -ciune.
STÂRPIRE s.f. Acţiunea de a (se) stârpi şi rezultatul ei; stârpit. – V. stârpi.
STÂRPIT s.n. Stârpire. – V. stârpi.
STÂRPITURĂ, stârpituri, s.f. 1. Fiinţă nedezvoltată, pipernicită, pocită; pocitură, stârpiciune; avorton. 2. (Pop.) Femeie stearpă; animal sterp. – Stârpi + suf. -tură.
STÂRV, stârvuri, s.n. Cadavru (de animal); leş, hoit, mortăciune. – Din sl. struvo.
STEA, stele, s.f. I. 1. Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată; (sens curent) orice corp ceresc (cu excepţia Lunii) care străluceşte noaptea pe bolta cerească. ** Steaua dimineţii = luceafărul de dimineaţă. Stea cu coadă = cometă. Stea căzătoare = meteor (2). ** Expr. A vedea stele verzi, se spune când cineva primeşte o lovitură puternică. A crede în steaua sa = a crede într-o soartă mai bună, a fi optimist. A se naşte sub o stea norocoasă (sau rea) = a avea (sau a nu avea) noroc. Vai de steaua mea (sau a ta, a lui etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). * (Astron.; în sintagmele) Stea hiperdensă = stea cu densitate infinit mai mare decât a celor considerate normale pe Pământ. Stea neutronică = stea de dimensiuni foarte mici, hiperdensă, al cărei nucleu este constituit dintr-un amestec de neutroni, protoni şi alte particule grele. * Stea călăuzitoare = idee, concepţie de bază care îndrumează o acţiune, după care se orientează o activitate. * Epitet dat femeii iubite. 2. Fig. Artistă celebră de cinematograf, de teatru, de operă etc.; vedetă. II. P. anal. 1. Obiect, desen etc. care are o formă asemănătoare cu aceea prin care este reprezentată în mod convenţional o stea (I 1). ** (Ieşit din uz) Steaua Republicii Socialiste România = ordin care se conferea persoanelor cu merite deosebite în domeniul social, politic, economic. * Spec. Obiect simbolizând o stea (I 1), alcătuit dintr-un disc făcut

din lemn, carton etc. cu numeroase colţuri, fixat într-o coadă de lemn şi frumos împodobit, cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor Crăciunului. ** Cântec de stea = colind special pe care îl cântă copiii care umblă cu obiectul definit mai sus. * (Tehn.) Steaua roţii = parte a unei roţi, între bandaj şi fus. * (Tipogr.) Asterisc, steluţă. * Pată albă de păr pe fruntea unui animal. ** Expr. A fi cu stea în frunte = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai grozav, mai deosebit decât alţii. 2. Rotocol mic de grăsime care se vede plutind pe mâncare sau pe laptele fierbinte. III. ** Compuse: steaua-pământului = ciupercă de pământ de culoare brună, având forma unei sfere înconjurate la bază de mai multe fâşii dispuse radial (Geaster hygrometricus); stea-de-mare = (la pl.) clasă de echinoderme marine cu corpul alcătuit dintr-un disc central, de la care pornesc cinci (sau mai multe) braţe în direcţie radială (Asterias); (şi la sg.) animal din această clasă; asterie. [Var.: (pop.) steáuă s.f.] – Lat. stella.
STEAG, steaguri, s.n. 1. Drapel; fanion. ** Steag de domnie = baston având la capătul de sus un glob de argint şi o semilună, pe care, în perioada suzeranităţii turceşti, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnii din ţările româneşti. (Pop.) Steag de mire = obiect asemănător cu un steag (1), făcut din mai multe năframe de mătase şi împodobit cu panglici şi spice de grâu, pe care îl poartă un călăreţ în fruntea alaiului care merge să aducă mireasa la casa mirelui. ** Expr. A duce steagul = a fi în fruntea unei acţiuni, a avea comanda, conducerea, iniţiativa. A coborî steagul = a renunţa la luptă; a capitula. A ţine sus (sau a înălţa) steagul... = a lupta cu dârzenie. A ridica (sau a scoate) steag alb = a cere pace; a se preda. 2. Fig. Doctrină, concepţie, idee sau problemă importantă, care antrenează o colectivitate într-o acţiune de amploare; cauză în numele căreia luptă un grup social. 3. (Înv.) Unitate militară mai mică, având drapel propriu; trupă mică de oameni înarmaţi – Din rus. steag. Cf. sl. stĕgŭ.
STEAJĂR, steajăre, s.n. (Pop.) Par înfipt în pământ în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfăşoară funia în timpul treieratului. [Var.: steájer s.n.] – Din sl. stežerů.
STEAJER s.n. v. steajăr.
STEAN s.n. v. stană.
STEAPSINĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care acţionează în intestinul subţire, continuând digestia grăsimilor alimentare. [Pr.: ste-ap-] – Din germ. Steapsin.
STEARAT, stearaţi, s.m. Sare sau ester al acidului stearic. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéarate.
STEARIC, stearici, adj. (În sintagma) Acid stearic = acid solid, incolor, puţin solubil în apă, care se găseşte combinat cu glicerina în grăsimile animale şi vegetale şi care se întrebuinţează la fabricarea lumânărilor, în cosmetică etc. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéarique.
STEARINĂ s.f. 1. Amestec de acid stearic cu acid palmitic sau oleic, obţinut din unele grăsimi solide şi folosit la fabricarea lumânărilor, în industria textilă şi în cea a cauciucului. 2. Ester al acidului stearic, care intră în componenţa grăsimilor animale şi vegetale. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéarine.
STEATIT s.n. Varietate de talc, de culoare albă, gălbuie sau cenuşie, cu diferite întrebuinţări în industrie, la fabricarea unor obiecte decorative etc. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéatite, germ. Steatit.
STEATOLITIC, -Ă, steatolitici, -ce, adj. (Farm.; despre substanţe) Care dizolvă grăsimile. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéatolytique.

STEATOLIZĂ, steatolize, s.f. (Med.) Disoluţie a grăsimilor în timpul digestiei intestinale. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéatolyse.
STEATONECROZĂ, steatonecroze, s.f. (Med.) Necroză a ţesutului gras. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéatonécrose.
STEATOZĂ, steatoze, s.f. Degenerare a unui ţesut sau organ provocată de invadarea lui cu grăsimi. [Pr.: ste-a-] – Din fr. stéatose.
STEAUĂ s.f. v. stea.
STEAVĂ s.f. v. stavă.
STEBLĂ, steble, s.f. (Pop.) Tulbină; lujer; ramură. * Mănunchi. – Din sl. stîblî.
STEBLUŢĂ, stebluţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui steblă. – Steblă + suf. -uţă.
STECLĂ s.f. v. sticlă.
STECLI vb. IV v. sticli.
STECLIT, -Ă adj. v. sticlit.
STECLUŢĂ s.f. v. sticluţă.
STEFANIT s.n. Sulfură dublă naturală de stibiu şi argint. – Din fr. stéphanite.
STEGAR, stegari, s.m. 1. Purtătorul steagului unei unităţi militare; portdrapel. 2. Cel care poartă steagul la nuntă, la jocul căluşarilor etc. 3. Fig. Cel care se află în fruntea luptătorilor pentru o cauză; p. gener. conducător, îndrumător. – Steag + suf. -ar.
STEGOCEFAL, stegocefali, s.m. (La pl.) Ordin de amfibieni fosili cu craniul acoperit de plăci osoase, cu coloana vertebrală constituită din vertebre biconcave; (şi la sg.) animal care aparţine acestui ordin. – Din fr. stégocéphales.
STEGOZAUR, stegozauri, s.m. (La pl.) Gen de reptile gigante fosile cu capul foarte mic, cu o creastă compusă din două serii de plăci verticale osoase pe spate şi cu două serii de spini pe coadă (Stegosaurus); (şi la sg.) reptilă din acest gen. – Din fr. stégosaure.
STEGULEŢ, steguleţe, s.n. Diminutiv al lui steag (1); steag mic, întrebuinţat la pavoazări, la ceremonii etc. – Steag + suf. -uleţ.
STEI, steiuri, s.n. Colţ (ascuţit) de stâncă. * (Rar) Bolovan de piatră, de sare etc. – Cf. scr. stenje.
STEJAR, stejari, s.m. (La pl.) Gen de arbori înalţi cu tulpina dreaptă, cu coroana largă, cu frunzele adânc crestate, cu florile dispuse în amenţi, cu lemnul rezistent şi dur, al căror fruct este ghinda (Quercus); (şi la sg.) arbore din acest gen. * Lemnul arborelui descris mai sus. – Cf. bg. stežer.
STEJĂRAŞ, stejăraşi, s.m. Stejărel. – Stejar + suf. -aş.
STEJĂREL, stejărei, s.m. Diminutiv al lui stejar; stejăraş. [Var.: stejerél s.m.] – Stejar + suf. -el.
STEJĂRIŞ, stejărişuri, s.n. Pădurice sau desiş de stejari; stejărişte. [Var.: stejeríş s.n.] – Stejar + suf. -iş.
STEJĂRIŞTE s.f. (Pop.) Stejăriş. [Var.: stejeríşte s.f.] – Stejar + suf. -işte.
STEJEREL s.m. v. stejărel.
STEJERIŞ s.n. v. stejăriş.
STEJERIŞTE s.f. v. stejărişte.
STEL, steluri, s.n. (Bot.) Cilindru (4) central. – Din germ. Stele.
STELAJ, stelaje, s.n. Mobilă formată din rafturi suprapuse, pe care se pot aşeza cărţi sau alte obiecte; etajeră. – Din germ. Stellage.
STELAR1, stelari, s.m. (Rar) Colindător cu steaua, copil care umblă cu steaua. – Stea + suf. -ar.
STELAR2, -Ă, stelari, -e, adj. Care aparţine stelelor, privitor la stele. ** Hartă stelară = hartă care reprezintă constelaţiile de pe bolta cerească. * Care are formă de stea. * (Rar) Plin de stele; înstelat. – Din fr. stellaire.

STELAT, -Ă, stelaţi, -te, adj. Care are formă de stea, ca o stea; p. ext. care are formă regulată. – Stea + suf. -at (după fr. étoilé).
STELĂ, stele, s.f. Mic monument cu caracter comemorativ, în formă de coloană sau de pilastru, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră şi purtând de obicei inscripţii sau sculpturi, specific antichităţii. – Din fr. stéle.
STELIŞOARĂ, stelişoare, s.f. (Reg.) 1. Steluţă (I). 2. (Bot.) Steliţă. – Stea + suf. -işoară.
STELIT s.n. Aliaj de cobalt, crom, molibden, tungsten, fier etc., dur şi inoxidabil, din care se fac instrumente chirurgicale sau piese cu care se lucrează la temperaturi înalte şi în medii oxidante. – Din fr. stellite, germ. Stellit.
STELIŢĂ, steliţe, s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina şi frunzele păroase, cu flori dispuse în capitule, cele marginale albastre, iar cele centrale galbene; stelişoară (Aster amellus). – Stea + suf. -iţă.
STELNIŢĂ, stelniţe, s.f. (Reg.) Ploşniţă. – Din scr. stenica.
STELUŢĂ, steluţe, s.f. I. Diminutiv al lui stea (I 1); stelişoară. * Fig. Scânteie. II. P. anal. 1. Obiect, desen etc. în formă de stea (mică). * Asterisc. 2. (La pl.) Pastă făinoasă tăiată în formă de stea (care se pune în supă). 3. Cusătură în formă de stea. 4. Pată de păr alb pe fruntea unor animale. 5. Fulg de zăpadă. 6. Stea (II 2) (mică). III. 1. Plantă erbacee cu frunze ovale şi cu flori albe (Stellaria nemorum). 2. ** Compus: steluţe-de-munte = floare-de-colţ. – Stea + suf. -uţă.
STEMĂ, steme, s.f. 1. Semn convenţional distinctiv, caracteristic şi simbolic, al unei ţări, al unui oraş, al unei dinastii etc.; emblemă, blazon. 2. Coroană, diademă. ** Expr. A fi cu stemă-n frunte = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai deosebit, mai grozav decât alţii. 3. (Înv.) Piatră preţioasă. 4. Semn caracteristic, pată sau smoc de păr (de altă culoare) pe fruntea unor animale. – Din ngr. stémma.
STEN, steni, s.m. Unitate de măsură a forţei egală cu forţa care imprimă o acceleraţie de un metru pătrat pe secundă unei mase de o tonă. – Din fr. sthéne.
STENAHORIE s.f. (Grecism înv.) 1. Greutate în respiraţie, năduf; astmă. * Fig. Stare de nelinişte, de plictiseală. 2. Încurcătură, strâmtoare, nevoie materială. – Din ngr. stenohoría (pop. stenahoría).
STENIC, -Ă, stenici, -ce, adj. (Livr.) Întăritor. – Din fr. sthénique.
STENOBIONT, -Ă, stenobionţi, -te, adj. (Despre unele animale) Care suportă doar variaţii limitate ale factorilor de mediu. [Pr.: -bi-ont] – După fr. sténobiote.
STENODACTILOGRAF, -Ă, stenodactilografi, -e, s.m. şi f. Persoană care cunoaşte şi practică stenodactilografia. – Din fr. sténodactylographe.
STENODAGTILOGRAFIA, stenodactilografiez, vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul stenodactilografiei. [Pr.: -fi-a] – Din stenodactilografie.
STENODACTILOGRAFIE s.f. Stenografiere a vorbirii cuiva, urmată de dactilografierea directă a textului (fără ca acesta să mai fie transpus în scrierea de mână curentă). – Din fr. sténodactylographie.
STENOGRAF, -Ă, stenografi, -e, s.m. şi f. Persoană care cunoaşte şi profesează stenografia. – Din fr. sténographe.
STENOGRAFIA, stenografiez, vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul stenografiei. [Pr.: -fi-a] – Din fr. sténographier.
STENOGRAFIC, -Ă, stenografici, -ce, adj. Care aparţine stenografiei, privitor la stenografie; înregistrat cu ajutorul stenografiei. – Din fr. sténographique.

STENOGRAFIE s.f. Sistem de înregistrare rapidă a vorbirii cuiva cu ajutorul unor semne convenţionale. – Din fr. sténographie.
STENOGRAFIERE, stenografieri, s.f. Acţiunea de a stenografia. [Pr.: -fi-e-] – V. stenografia.
STENOGRAMĂ, stenograme, s.f. Text înregistrat prin stenografie. – Din fr. sténogramme.
STENOHALIN, -Ă, stenohalini, -e, adj., s.m. (Biol.) (Organism marin) care suportă doar variaţii limitate ale salinităţii mediului. – Din fr. sténohalin.
STENOS s.n. (Înv.) Astmă. – Din ngr. sténosis.
STENOTERM, -Ă, stenotermi, -e, adj., s.f. (Med.) (Organism) care suportă doar variaţii limitate ale temperaturii mediului înconjurător. – Din fr. sténotherme.
STENOTIP, stenotipuri, s.n. Maşină de stenografiat. – Din fr. sténotype.
STENOTIPIC, -Ă, stenotipici, -ce, adj. De stenotipie. – Din fr. sténotypique.
STENOTIPIE s.f. Stenografiere mecanică cu ajutorul stenotipului. – Din fr. sténotypie.
STENOTIPIST, -Ă, stenotipişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cunoaşte şi practică stenotipia. – Din fr. sténotypiste.
STENOZA, pers. 3 stenozează, vb. I. Refl. (Med.; despre canale, orificii ale organelor) A se îngusta, a face ostenoză. – Din fr. sténoser, engl. stenose.
STENOZĂ, stenoze, s.f. (Med.) Îngustare a unui canal sau a unui orificiu din organism în urma unei cicatrizări, a unei inflamaţii, a unei tumori etc. – Din fr. sténose.
STENTOR, stentori, s.m. (În sintagma) Voce de stentor = (cu aluzie la un personaj din Iliada) voce foarte puternică. – Din fr. stentor.
STEP, stepuri, s.n. Formă de execuţie a unor dansuri de origine negro-americană, ale cărei tehnici se bazează pe bătăi ritmice sincopate ale vârfului şi tocului pantofilor. – Din engl step.
STEPA, stepez, vb. I. Intranz. (Rar) A executa un dans bătând stepul. – Din step.
STEPĂ, stepe, s.f. Întindere de loc arid, de obicei şes, acoperit cu o vegetaţie compusă în special din plante graminee, plante cu rizomi, tufişuri şi plante spinoase; formaţie vegetală care creşte pe acest loc. – Din rus. step'.
STEPENĂ, stepene, s.f. (Înv.) Treaptă, rang. – Din sl. stepenî.
STER, steri, s.m. Unitate de măsură pentru volume egală cu un metru cub, întrebuinţată la măsurarea lemnelor aşezate în stive. – Din fr. stére.
STERADIAN, steradieni, s.m. Unitate de măsură pentru unghiurile corpurilor solide. [Pr.: -di-an] – Din fr. stéradian.
STERCORAL, -Ă, stecorali, -e, adj. Privitor la excremente. – Din fr. stercoral.
STERCOREMIE, stercoremii, s.f. Intoxicaţie provocată de o constipaţie prelungită. – Din fr. stercorémie.
STEREO subst., adj. invar. 1. Subst. Stereofonie. 2. Adj. invar. Referitor la stereofonie; cu proprietăţi stereofonice. [Pr.: -re-o] – Din fr. stéréo.
STEREOACUSTICĂ s.f. Ramură a acusticii care se ocupă cu determinarea direcţiilor din care vin sunetele. [Pr.: -re-o-a-] – Din fr. stéréo-acustique.
STEREOBAT, stereobate, s.n. Masiv de zidărie, de obicei reprofilat sau în trepte, formând soclul unei construcţii. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréobate.
STEREOCARTOGRAF, stereocartografe, s.n. Aparat folosit pentru obţinerea automată a planului topografic al unei localităţi sau al unei regiuni, pe bază de stereograme. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréocartographe, germ. Stereokartograph.
STEREOCARTOGRAFIE s.f. Procedeu de întocmire a hărţilor cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréocartographie.

STEREOCHIMIC, -Ă, stereochimici, -ce, adj. Care aparţine stereochimiei, privitor la stereochimie, de stereochimie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréóchimique.
STEREOCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul aşezării în spaţiu a atomilor unei molecule. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréochimie.
STEREOCINEMATOGRAFIE s.f. Tehnică cinematografică în care se oferă spectatorului senzaţia unor imagini în relief. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréocinematographie.
STEREOCOMPARATOR, stereocomparatoare, s.n. Aparat pentru determinarea dimensiunilor unui obiect cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréocomparateur, germ. Stereokomparator.
STEREOCROMIC, -Ă, stereocromici, -ce, adj. Referitor la stereocromie, de stereocromie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréochromique.
STEREOCROMIE s.f. Tehnica de a efectua, pe pereţii sau pe tavanele încăperilor, picturi sau zugrăveli în relief, folosind un strat de mortar special preparat. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréochromie.
STEREODINAMIC, -Ă, stereodinamici, -ce, s.f., adj. (Fiz.; rar) 1. S.f. Dinamica solidelor. 2. Adj. De stereodinamică (1). [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréodynamique.
STEREOFONIC, -Ă, stereofonici, -ce, adj. Care aparţine stereofoniei, privitor la stereofonie, bazat pe stereofonie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréophonique.
STEREOFONIE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor (înregistrate) caracterizat printr-o reconstituire a repartiţiei spaţiale a surselor sonore care dă ascultătorului senzaţia că se află chiar în apropierea sursei; stereo. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréophonie.
STEREOFOTOGRAFIE, stereofotografii, s.f. Ramură a tehnicii fotografice care se ocupă cu obţinerea unei perechi de fotografii luate sub unghiuri puţin diferite. * Dublă imagine constituită din două fotografii ale unui obiect, luate sub unghiuri diferite. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréophotographie.
STEREOFOTOGRAMĂ, stereofotograme, s.f. Stereogramă. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréophotogramme.
STEREOFOTOGRAMMETRIE s.f. Ramură a fotogrammetriei bazată pe procedeul fotografiilor duble, care dă posibilitatea să se obţină nu numai contururile diferitelor obiecte, ci şi înălţimile lor. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréophotogrammétrie.
STEREOGNOSTIC, -Ă, stereognostici, -ce, adj. (Med.) Referitor la stereognozie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréognostique.
STEREOGNOZIE s.f. (Med.) Facultatea de a identifica obiectele prin simţul tactil, pe baza reliefului acestora. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréognosie.
STEREOGRAF, -Ă, stereografi, -e, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu stereografia. 2. S.n. Instrument cu ajutorul căruia se face în chip rapid planul unui teren. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréographe.
STEREOGRAFIC, -Ă, stereografici, -ce, adj. Care aparţine stereografiei, privitor la stereografie, executat prin stereografie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréographique.
STEREOGRAFIE s.f. Reprezentare a corpurilor solide prin proiectarea lor pe o suprafaţă plană. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréographie.
STEREOGRAMĂ, stereograme, s.f. Grup de două fotografii ale aceluiaşi obiect care, privite la un stereoscop, permit obţinerea imaginii în spaţiu a obiectului. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréogramme.
STEREOIZOMER, stereoizomeri, s.m. Substanţă care are în moleculă acelaşi număr de atomi din fiecare element ca şi altă substanţă, dar care diferă de aceasta prin modul de aranjare a atomilor în spaţiu. [Pr.: -re-o-i-] – Din fr. stéréo-isomére.

STEREOIZOMERIE s.f. Proprietate specifică stereoizomerilor. [Pr.: -re-o-i-] – Din fr. stéréo-isomérie.
STEREOMECANICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază echilibrul şi mişcarea corpurilor solide rigide. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréomécanique.
STEREOMETRIC, -Ă, stereometrici, -ce, adj. Care aparţine stereometriei, privitor la stereometrie, de stereometrie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréométrique.
STEREOMETRIE s.f. Ramură a geometriei care se ocupă cu măsurarea volumului corpurilor solide. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréométrie.
STEREOMETRU, stereometre, s.n. Instrument cu care se măsoară volumul corpurilor solide. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréométre.
STEREOMICROSCOP, stereomicroscoape, s.n. Microscop binocular la care imaginea este redată stereoscopic. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréomicroscope.
STEREOPLANIGRAF, stereoplanigrafe, s.n. Aparat care serveşte la întocmirea hărţilor şi a planurilor topografice. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréoplanigraphe.
STEREORAMĂ, stereorame, s.f. Hartă topografică în relief. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréorama.
STEREOSCOP, stereoscoape, s.n. Dispozitiv optic care serveşte la examinarea stereogramelor, făcând ca imaginile lor să apară în relief. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréoscope.
STEREOSCOPIC, -Ă, stereoscopici, -ce, adj. Care aparţine stereoscopiei, privitor la stereoscopie; obţinut sau funcţionând prin stereoscopie, bazat pe stereoscopie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréoscopique.
STEREOSCOPIE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu procedeele de înregistrare şi de redare a imaginilor în relief şi cu studiul proprietăţilor optico-mecanice ale instrumentelor folosite în acest scop. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréoscopie.
STEREOSPECIFIC, -Ă, stereospecifici, -ce, adj. (Chim.) (Despre catalizatori de polimerizare) Care dirijează reacţia de polimerizare pentru obţinerea unor polimeri cu structură regulată în spaţiu. * (Despre enzime) Care dirijează reacţia catalizată de enzime spre formarea numai a unuia dintre stereoizomerii posibili. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréospécifique, engl. stereospecific.
STEREOSTATIC, -Ă, stereostatici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a fizicii care studiază echilibrul corpurilor solide. 2. Adj. De stereostatică (1). [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréostatique.
STEREOTAHIGRAF, stereotahigrafe, s.n. (Top.) Aparat tahimetric pentru măsurarea distanţei de la punctul de staţie la punctul dat de pe teren. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotachygraphe.
STEREOTAXIE s.f. (Med.) Metodă de identificare radiologică a unor structuri nervoase. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotaxie, engl. stereotaxis.
STEREOTIP, -Ă, (I) stereotipuri, s.n., (II) stereotipi, -e, adj. I. S.n. 1. Placă plană sau semicilindrică, turnată din metal, mulată în cauciuc sau în alt material plastic, reprezentând reproducerea unui text sau a unui clişeu şi întrebuinţată ca formă de tipar la tipărirea ediţiilor unei lucrări de mare tiraj. 2. (În sintagma) Stereotip dinamic = sistem de reflexe condiţionate care se formează datorită repetării în aceeaşi succesiune a condiţiilor din mediul înconjurător. II. Adj. 1. Tipărit după un stereotip (I 1). 2. Fig. Care se repetă în aceleaşi condiţii, care este mereu la fel, neschimbat, obişnuit, banal; stereotipic; banalizat prin repetare. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotype.
STEREOTIPA, stereotipez, vb. I. Tranz. A pregăti stereotipul (I 1) pentru tipărirea unei lucrări de mare tiraj; p. ext. a tipări cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotyper.

STEREOTIPAR, -Ă, stereotipari, -e, s.m. şi f. (Rar) Stereotipist. [Pr.: -re-o-] – După fr. stéréotypeur.
STEREOTIPARE, stereotipări, s.f. Acţiunea de a stereotipa. [Pr.: -re-o-] – V. stereotipa.
STEREOTIPAT, -Ă, stereotipaţi, -te, adj. Care este tipărit cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: -re-o-] – V. stereotipa.
STEREOTIPIC, -Ă, stereotipici, -ce, adj. (Rar) Stereotip (II 2). [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotypique.
STEREOTIPIE s.f. 1. (Instalaţie sau procedeu de) reproducere şi multiplicare a unei forme tipografice, prin turnare într-un metal sau prin mulare în cauciuc ori în alt material plastic a unei copii după această formă. * Formă de tipar obţinută prin stereotipie (1). 2. Faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu acelaşi. * Simptom al unor boli mintale constând în repetarea automată de către bolnav a aceloraşi cuvinte sau a aceloraşi gesturi. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotypie.
STEREOTIPISM s.n. Stereotipie. [Pr.: -re-o-] – Stereotip + suf. -ism.
STEREOTIPIST, -Ă, stereotipişti, -ste, s.m. şi f. Persoană specializată în stereotipie (1); stereotipar. [Pr.: -re-o-] – Stereotip [ie] + suf. -ist.
STEREOTOMIC, -Ă, stereotomici, -ce, adj. Care aparţine stereotomiei, privitor la stereotomie, de stereotomie. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotomique.
STEREOTOMIE s.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu metodele de tăiere, de fasonare şi de îmbinare a elementelor unei construcţii. [Pr.: -re-o-] – Din fr. stéréotomie.
STERIL, -Ă, sterili, -e, adj. 1. (Despre fiinţe) Care nu poate procrea; (despre plante) care nu face roade sau seminţe; sterp. * (Despre pământ) Care nu este productiv, roditor, pe care nu pot creşte (în bune condiţii) plante. ** (şi substantivat, n.) Pământ steril = partea nefolositoare dintr-un zăcământ sau dintr-un produs minier. 2. Fig. Care nu produce nimic, care nu duce la nimic, care nu dă nici un rezultat; care este fără folos, zadarnic; infructuos, sterp. 3. (Care a fost) sterilizat sau dezinfectat. – Din fr. stérile, lat. sterilis.
STERILITATE s.f. Starea, însuşirea a ceea ce este steril; incapacitatea de a procrea, de a face roade. * Fig. Incapacitatea de a crea; de a produce ceva (din punct de vedere spiritual). * Stare caracterizată prin absenţa germenilor microbieni. – Din fr. stérilité, lat. sterilitas, -atis.
STERILIZA, sterilizez, vb. I. Tranz. 1. A distruge microbii dintr-un mediu sau de pe un obiect; a face să fie steril. 2. A face ca un om sau un animal să devină steril, incapabil de a procrea; a castra. – Din fr. stériliser.
STERILIZARE, sterilizări, s.f. Acţiunea de a steriliza şi rezultatul ei. – V. steriliza.
STERILIZAT, -Ă, sterilizaţi, -te, adj. 1. (Despre medii biologice, instrumente chirurgicale etc.) Care a devenit steril (3); dezinfectat. 2. (Despre fiinţe) Făcut steril (1), incapabil de a procrea; castrat. – V. steriliza.
STERILIZATOR, -OARE, sterilizatori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană specializată în operaţiile de sterilizare. 2. S.n. Aparat pentru sterilizarea, cu ajutorul căldurii, a instrumentelor chirurgicale, a pansamentelor etc. – Din fr. stérilisateur.
STERINĂ, sterine, s.f. (Chim.) Sterol. – Din germ. Sterine.
STERLINĂ, sterline, adj. (În sintagma) Liră sterlină = monedă de aur sau de argint, constituind principala unitate monetară din Marea Britanie. – Din fr., engl. sterling.

STERN, sternuri, s.n. Os lung şi plat aşezat în mijlocul părţii anterioare a toracelui, de care sunt prinse coastele şi cele două clavicule. – Din fr. sternum. Cf. lat. sternum.
STERNAL, -Ă, sternali, -e, adj. Care aparţine sternului, privitor la stern. – Din fr. sternal.
STEROID, steroizi, s.m. (Biochim.) Substanţă organică naturală prezentă în mulţi hormoni şi în acizi biliari, cu rol biologic important. [Pr.: -ro-id] – Din fr. stéroîde.
STEROL, steroli, s.m. (La pl.) Clasă de alcooli având o structură complexă, care se găsesc în alcătuirea multor vieţuitoare şi au un rol important în metabolismul organismului; (şi la sg.) substanţă din această clasă; sterină. – Din fr. stérol.
STEROLIC, -Ă, sterolici, -ce, adj. Care aparţine sterolilor, privitor la steroli, care conţine steroli. – Sterol + suf. -ic.
STERP, STEARPĂ, sterpi, -e, adj. 1. (Despre pământ, locuri etc.) Care nu rodeşte (suficient), care nu este productiv; neroditor. * (Despre epoci, ani) În care pământul nu a rodit (suficient); sărac în produse ale pământului. * Fig. (Despre privelişti) Fără viaţă, sărac, dezolant. 2. (Pop.; despre animale şi plante) Steril (1). * (Despre căsătorii) Din care nu au rezultat copii. 3. Fig. Care nu produce nimic, care nu dă nici un rezultat; infructuos, zadamic, fără conţinut; steril (2). – Et. nec.
STERPĂTURĂ, sterpături, s.f. (Pop.) Oaie stearpă (2). * Femeie stearpă (2). – Sterp + suf. -ătură.
STERPEZI vb. IV v. strepezi.
STERPEZIT, -Ă adj. v. strepezit.
STETOGRAF, stetografe, s.n. Aparat care înregistrează mişcările cavităţii toracice în timpul respiraţiei. – Din fr. stétographe.
STETOGRAFIA, stetografiez, vb. I. Tranz. A înregistra cu ajutorul stetografului mişcările cavităţii toracice în timpul respiraţiei. [Pr.: -fi-a] – Din stetograf.
STETOMETRU, stetometre, s.n. (Med.) Aparat medical cu ajutorul căruia se efectuează măsurarea conturului toracic. – Din fr. stéthométre.
STETOSCOP, stetoscoape, s.n. Instrument medical cu ajutorul căruia sunt percepute zgomotele produse de diverse organe interne. – Din fr. stéthoscope.
STETOSCOPIC, -Ă, stetoscopici, -ce, adj. Referitor la stetoscopie. – Din fr. stétoscopique.
STETOSCOPIE s.f. Examen medical al unor organe interne cu ajutorul stetoscopului. – Din fr. stéthoscopie.
STEVAR S.m. v. stăvar.
STEWARD, stewarzi, s.m. Bărbat din personalul unei (aero)nave care serveşte pasagerii sau echipajul. [Pr.: stiuard] – Din engl. steward.
STEWARDESĂ, stewardese, s.f. Femeie care face parte din personalul de bord al unui avion, având sarcina de a îndruma şi de a servi călătorii. [Pr.: stiu-ar-] – Din engl. stewardess.
STIBINĂ, stibine, s.f. Sulfură naturală de stibiu, cristalizată în sistemul rombic. – Din fr. stibine, germ. Stibin.
STIBIU s.n. (Chim.) Antimoniu. – Din lat. stibium.
STICLAR, sticlari, s.m. Muncitor specializat în fabricarea sticlei. – Sticlă + suf. -ar.
STICLĂ, (II) sticle, s.f. I. Substanţă solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate, casantă, rău conducătoare de căldură şi de electricitate, formată dintr-un amestec de silicaţi şi obţinută prin topire. * Material asemănător cu sticla (I). ** Sticlă de

cuarţ = substanţă care are aspectul sticlei (I), obţinută prin topirea cuarţului, rezistentă la variaţiile de temperatură, la acizi şi transparentă la razele ultraviolete, care se foloseşte la fabricarea lămpilor de cuarţ. Sticlă optică = material sticlos cu proprietăţi speciale în privinţa indicelui de refracţie, de o mare omogenitate în compoziţie, folosit la fabricarea lentilelor şi a prismelor aparatelor optice. Sticlă vulcanică = rocă necristalizată provenită în urma răcirii bruşte a lavei. II. Obiect sau piesă componentă a unui obiect, făcute din sticlă (I). ** Sticlă de lampă = glob de sticlă (I) cu gât lung, care protejează flacăra lămpii cu petrol. Sticlă de ochelari = lentilă. * (La sg.; depr.) Monoclu. * Spec. Vas înalt (de formă cilindrică), cu gât îngust, făcut din sticlă (I); care serveşte la păstrarea lichidelor; cantitatea de lichid conţinută de acest vas. * Placă subţire de sticlă (I) cu care se închide cadrul ferestrelor, al unor uşi, cu care se acoperă tablourile etc.; geam. [Var.: (înv. şi reg.) stéclă s.f.] – Din sl. stîclo.
STICLĂRIE, sticlării, s.f. 1. Obiecte fabricate din sticlă (I); obiecte de sticlă adunate la un loc. 2. Fabrică sau atelier în care se fac obiecte de sticlă (I). * Magazin sau secţie într-un magazin unde se vând obiecte de sticlă (I). – Sticlă +suf. -ărie.
STICLĂRIT s.n. (Rar) Operaţia de fabricare şi de prelucrare a sticlei. – Sticlă + suf. -ărit.
STICLETE, sticleţi, s.m. 1. Mică pasăre cântătoare cu penele viu colorate cu roşu, negru, alb şi galben (Carduelis carduelis). ** Expr. A fi cu (sau a avea) sticleţi (în cap) sau a-i cânta (cuiva) sticleţii (în cap) = a avea idei bizare, toane; a fi ţicnit, nebun. A-i scoate (cuiva) sticleţii din cap = a face pe cineva să renunţe la ideile extravagante, a-l lecui de toane, de capricii. 2. (Arg.) Epitet dat în trecut unui sergent de stradă, unui funcţionar al poliţiei. [Var.: (pop.) stigléte, stigléţ s.m.] – Din scr. steglic, bg. stiglic.
STICLEŢEL, sticleţei, s.m. Diminutiv al lui sticlete. [Var.: (pop.) stigleţél s.m.] – Sticlete + suf. -el.
STICLI, sticlesc, vb. IV. Intranz. A luci (ca sticla), a sclipi, a scânteia. * (Despre ochi, privire) A străluci, a scăpăra (de bucurie, de plăcere). ** Expr. A-i sticli cuiva ochii (pe undeva) = a fi, a se găsi, a trăi (undeva). * Tranz. A aţinti, a pironi, a fixa ochii. [Var.: (înv. şi reg.) steclí vb. IV] – Din sticlă.
STICLIRE, sticliri, s.f. Lumină vie, scânteietoare; lucire, strălucire, sclipire. – V. sticli.
STICLIŞOARĂ, sticlişoare, s.f. (Rar) Sticluţă. – Sticlă + suf. -işoară.
STICLIT, -Ă, sticliţi, -te, adj. (Despre ochi) Cu privirea fixă (şi strălucitoare); pironit, aţintit. [Var.: (înv. şi reg.) steclít, -ă adj.] – V. sticli.
STICLITOR, -OARE, sticlitori, -oare, adj. (Rar) Sclipitor, strălucitor. – Sticli + suf. -tor.
STICLOS, -OASĂ, sticloşi, -oase, adj. Ca de sticlă, lucios (şi neted) ca sticla; strălucitor. ** Fontă sticloasă = fontă albă, dură, care conţine mangan. Umoare sticloasă = masă gelatinoasă transparentă care se găseşte între cristalin şi fundul ochiului. * (Despre ger) Care face să îngheţe tare; lipsit de umezeală. * (Despre ochi, privire) Pironit, aţintit, fixat asupra unui obiectiv. – Sticlă + suf. -os.
STICLOZITATE, sticlozităţi, s.f. Însuşirea de a fi sticlos. * Spec. Aspect translucid pe care îl au în secţiune boabele de cereale bogate în substanţe proteice. – Sticlos + suf. -itate.
STICLULIŢĂ, sticluliţe, s.f. (Rar) Sticluţă. – Sticlă + suf. -uliţă.
STICLUŢĂ, sticluţe, s.f. Diminutiv al lui sticlă (II); sticlişoară, sticluliţă. [Var.: (reg) steclúţă s.f.] – Sticlă + suf. -uţă.

STIFOS, -OASĂ, stifoşi, -oase, adj. (Înv.) Cu gust înţepător, astringent. – Din ngr. stifós.
STIGLETE s.m. v. sticlete.
STIGLEŢ s.m. v. sticlete.
STIGLEŢEL s.m. v. sticleţel.
STIGMAT, stigmate, s.n. 1. Urmă lăsată de ceva; spec. urmă ruşinoasă, semn dezonorant. * Spec. (Înv.) Marcă, ştampilă, semn care se aplica (cu ajutorul unui fier roşu) pe corpul sclavilor sau al delincvenţilor. * (Rar) Pată de murdărie. 2. (Bot.) Partea superioară a pistilului, pe care se prinde şi încolţeşte polenul. 3. Fiecare dintre cele două deschizături ale traheelor, aşezate pe părţile laterale ale corpului unor insecte, miriapode etc. – Din fr. stigmate, lat. stigma, -atis.
STIGMATIC, -Ă, stigmatici, -ce, adj. (Despre un sistem optic) Care prezintă stigmatism. – Din fr. stigmatique.
STIGMATISM s.n. Proprietate a unui sistem optic de a forma pentru fiecare punct al unui obiect o imagine care este tot un punct (şi nu o imagine deformată). – Din fr. stigmatisme.
STIGMATIZA, stigmatizez, vb. I. Tranz. 1. A arunca asupra cuiva sau a ceva dispreţul public, a condamna cu toată severitatea; a înfiera, a dezonora. 2. (Înv.) A aplica (cu fierul roşu) stigmatul pe corpul sclavilor sau al delincvenţilor. – Din fr. stigmatiser.
STIGMATIZANT, -Ă, stigmatizanţi, -te, adj. Care stigmatizează. – Stigmatiza + suf. -ant.
STIGMATIZARE, stigmatizări, s.f. Acţiunea de a stigmatiza; înfierare. – V. stigmatiza.
STIGMATIZAT, -Ă, stigmatizaţi, -te, adj. 1. Defăimat, înfierat, dezonorat. 2. (Înv.; despre sclavi sau delincvenţi) Care purta pe corp un stigmat (I). – V. stigmatiza.
STIGMĂ, stigme, s.f. (Biol.) Organit fotosensibil al flagelatelor, în formă de pată roşie lângă corpusculul bazal, care serveşte la orientarea animalului spre lumina cea mai potrivită. – Din lat., fr. stigma.
STIH, stihuri, s.n. 1. (Înv., pop. şi poetic) Vers; p. ext. (la pl.) poezie. 2. Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească. – Din sl. stihů.
STIHAR1, stihare, s.n. Veşmânt lung şi larg pe care îl poartă preoţii ortodocşi în timpul serviciului religios. – Din ngr. stihárion.
STIHAR2, stihare, s.m. (Rar) Poet, versificator. – Stih + suf. -ar.
STIHIE, stihii, s.f. 1. Fenomen al naturii care se manifestă cu o forţă irezistibilă, distrugătoare. * Fiecare dintre elementele considerate în concepţiile din trecut că ar sta la baza fenomenelor şi corpurilor din natură. 2. (În superstiţii) Duh rău personificând o forţă oarbă a naturii. * Fig. Himeră, nălucă. 3. (Poetic) Pustietate, singurătate, sălbăticie. – Din sl. stihija.
STIHIRĂ, stihiri, s.f. Imn bisericesc ortodox cântat în cadrul slujbei de dimineaţă. – Din sl. stihirů, -ra.
STIHOAVNĂ, stihoavne, s.f. Cântare bisericească ortodoxă în versuri, care se cântă la sfârşitul slujbei de vecernie. – Din sl. stihovîna.
STIHUI, stihuiesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Rar) A face, a compune versuri; a versifica. – Stih + suf. -ui.
STIHUIRE, stihuiri, s.f. (Rar) Faptul de a stihui; versificaţie; poezie. – V. stihui.
STIHUITOR, stihuitori, s.m. Versificator, poet. [Pr.: -hu-i-] – Stihui + suf. -tor.
STIL, stiluri, s.n. I. 1. Mod specific de exprimare într-un anumit domeniu al activităţii omeneşti, pentru anumite scopuri ale comunicării; fel propriu de a se exprima al unei persoane; spec. totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le

foloseşte un scriitor pentru a obţine anumite efecte de ordin artistic. ** Greşeală de stil = greşeală de exprimare constând fie dintr-o abatere de la regulile sintaxei, fie dintr-o întrebuinţare improprie a termenilor. * Talentul, arta de a exprima ideile şi sentimentele într-o formă aleasă, personală. * Limbaj. * (Rar) Construcţia caracteristică a frazei într-o limbă. 2. Ansamblul particularităţilor de manifestare specifice unui popor, unei colectivităţi sau unui individ. ** Loc. adj. De stil = executat după moda unei anumite epoci din trecut. * Mod, fel de a fi, de a acţiona, de a se comporta. ** Loc. adj. şi adv. În stil mare = (conceput sau realizat) cu mijloace deosebit de mari, cu amploare. 3. Fiecare dintre cele două principale sisteme de calculare a timpului calendaristic, între care există o diferenţă de 13 zile. ** Stil nou = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian. Stil vechi = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian. II. Condei de metal sau de os, ascuţit la un capăt şi turtit la celălalt, cu care se scria în antichitate pe tăbliţele de ceară. III. (Bot.) Porţiune subţire şi cilindrică a pistilului, care porneşte de la ovar şi se termină cu stigmatul. [Pl. şi: (III) stile] – Din fr. style, lat. stilus.
STILA, stilez, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) forma, a (se) deprinde să se comporte conform regulilor de bună creştere, specifice oamenilor civilizaţi, culţi. – Din fr. styler.
STILAT, -Ă, stilaţi, -te, adj. (Despre oameni) Care are o comportare, o ţinută aleasă, civilizată; manierat; (despre oameni de serviciu) format, instruit pentru un serviciu pretenţios. – V. stila. Cf. fr. stylé.
STILB, stilbi, s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a luminanţei. – Din engl. stilb.
STILET, stilete, s.n. 1. Pumnal mic cu lama triunghiulară foarte fină şi cu vârf ascuţit. 2. Mic cilindru de metal, fin şi subţire, cu care se sondează o plagă, o cavitate. – Din fr. stylet.
STILISM s.n. Grijă (excesivă) pentru stil, pentru formă. – Din fr. stylisme.
STILIST, -Ă, stilişti, -ste, s.m. şi f. 1. Scriitor care se distinge prin calitatea stilului său; maestru al stilului. 2. Nume dat credincioşilor unor biserici ortodoxe care mai folosesc calendarul iulian. – Din fr. styliste. Pentru sensul 2, cf. stil.
STILISTIC, -Ă, stilistici, -ce, adj., s.f. 1. Care ţine de stil (I 1), privitor la stil; privitor la mijloacele de exprimare afectivă, la caracterul efectiv al expresiei. 2. S.f. Disciplină care studiază mijloacele de exprimare ale unei colectivităţi, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor din punctul de vedere al conţinutului lor afectiv, al expresivităţii sau din punctul de vedere al calităţilor şi normelor lor. – Din fr. stylistique.
STILISTICIAN, -Ă, stilisticieni, -e, s.m. şi f. Specialist în stilistică. [Pr.: -ci-an] – Din fr. stylisticien.
STILIZA, stilizez, vb. I. Tranz. 1. A da unui text o formă mai corectă, mai îngrijită. 2. (În artele plastice) A reproduce un obiect din natură în linii simplificate, esenţiale, în scop decorativ. * A prelucra un motiv de coregrafie sau de muzică populară, păstrând elementele originare esenţiale. – Din fr. styliser.
STILIZARE, stilizări, s.f. Acţiunea de a stiliza şi rezultatul ei. – V. stiliza.
STILIZAT, -Ă, stilizaţi, -te, adj. 1. (Despre texte) Care a fost supus unei revizii pentru a căpăta un aspect mai corect, mai îngrijit. 2. (Despre motive ornamentale, desene etc.) Realizat în linii simplificate după un model din natură; (despre obiecte) schematizat într-o formă adecvată, în vederea obţinerii unui efect decorativ, ornamental. * (Despre producţii populare)

Prelucrat într-o creaţie personală, prin păstrarea elementelor originare esenţiale. – V. stiliza.
STILIZATOR, -OARE, stilizatori, -oare, s.m. şi f. Persoană specializată în stilizarea textelor. – Stiliza + suf. -tor.
STILOBAT, stilobaţi, s.m. Suport de zidărie sau de piatră care susţine un şir de coloane. – Din fr. stylobate.
STILODOZIMETRU, stilodozimetre, s.n. Dozimetru de radiaţie de forma unui stilou destinat controlului individual. – Din fr. stylodosimétre.
STILOGRAF, stilografe, s.n. Instrument cu care se efectuează punctele care redau alfabetul orbilor. – Din fr. stylographe.
STILOGRAFIC, -Ă, stilografici, -ce, adj. Referitor la stilografie, de stilografie. – Din fr. stylographique.
STILOGRAFIE s.f. Procedeu tehnic prin care se obţin cu ajutorul electrolizei imitaţii de desene în peniţă, de gravuri în acvaforte etc. – Din fr. stylographie.
STILOIDĂ, stiloide, s.f. (Anat.; în sintagma) Apofiza stiloidă = apofiza situată în partea mastoidiană a osului temporal, care serveşte ca punct de inserţie pentru muşchi şi pentru ligamente. [Pr.: -lo-i-] – Din fr. styloîde.
STILOU, stilouri, s.n. Toc de scris prevăzut cu un rezervor din care cerneala sau pasta ajunge automat la vârful peniţei, în timpul scrierii. – Din fr. stylo.
STIMA, stimez, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A avea stimă, consideraţie pentru cineva sau ceva; a (se) respecta, a (se) cinsti. – Din it. stimare. Cf. fr. estimer.
STIMABIL, -Ă, stimabili, -e, adj., s.m. şi f. (Azi fam. sau ir.) (Om) vrednic de stimă, de consideraţie, de respect. – Din it. stimabile.
STIMAT, -Ă, stimaţi, -te, adj. Care se bucură de stimă, de consideraţie; respectat. – V. stima.
STIMĂ, stime, s.f. Sentiment de preţuire (plină de respect) determinat de meritele sau de calităţile cuiva sau a ceva; consideraţie, respect; p. ext. atitudine respectuoasă. ** Expr. (formulă de politeţe folosită, de obicei, la încheierea unei scrisori) Cu toată stima sau cu stimă. – Din it. stima. Cf. fr. estime.
STIMUL, (1) stimuluri, s.n., (2) stimuli, s.m. 1. S.n. (Rar) Stimulent, imbold. 2. S.m. Factor care declanşează un proces fiziologic, care excită o activitate fiziologică; excitant. – Din lat., fr. stimulus.
STIMULA, stimulez, vb. I. Tranz. A face să crească energia, randamentul; a da avânt, a îndemna, a incita, a încuraja. * A mări activitatea unei funcţii organice, a activa, a excita un organ, o funcţie. – Din fr. stimuler, lat. stimulare.
STIMULANT, -Ă, stimulanţi, -te, adj. (Rar) Stimulator. – Din fr. stimulant.
STIMULARE, stimulări, s.f. Acţiunea de "a stimula"; îndemn, însufleţire. – V. stimula.
STIMULATIV, -Ă, stimulativi, -e, adj. Care stimulează. – Din fr. stimulatif, engl. stimulative.
STIMULATOR, -OARE, stimulatori, -oare, adj., s.m. (Substanţă, agent, element) care stimulează; spec. (substanţă organică) care, în cantităţi mici, accelerează creşterea plantelor. – Din fr. stimulateur.
STIMULENT, stimulente, s.n. 1. Ceea ce stimulează; impuls, imbold, îndemn. 2. Spec. Medicament, substanţă care excită activitatea unui organ ori sistem sau care se ia ca reconfortant împotriva oboselii. – Din stimula. Cf. fr. stimulant.
STINDARD, stindarde, s.n. 1. Steag, drapel. ** Expr. A ridica stindardul revoltei (sau luptei etc.) = a porni, a declanşa o revoltă (sau o luptă etc.). 2. Fig. Tabără, front. * Simbol de luptă, de înfrăţire. – Din it. stendardo.

STINGĂTOARE s.f. V. stingător.
STINGĂTOR, stingătoare, s.n. Dispozitiv, aparat etc. care serveşte la stingerea unei flăcări, a unor scântei, a unui foc; (în special) extinctor. ** Stingător de scântei = dipozitiv pentru stingerea scânteilor şi arcurilor electrice de la contactele întrerupătoarelor electrice. [Var.: stingătoáre s.f.] – Stinge + suf. -ător.
STINGE, sting, vb. III. 1. Tranz. A face să nu mai ardă, a opri din ardere focul sau obiectele care ard. ** Expr. (Absol.) Bea de stinge = e foarte beţiv. * Refl. (Despre foc sau obiecte care ard) A înceta de a arde; a se distruge, a se trece, a se consuma prin ardere. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) potoli; a (se) linişti, a (se) astâmpăra. * Refl. Fig. A slăbi, a deveni lipsit de puteri, a se slei, a se topi. * Refl. Fig. (Fam.) A sărăci cu totul, a se ruina. 2. Tranz. şi refl. A face să nu mai lumineze, să nu mai radieze etc. sau a înceta să lumineze, să radieze. * Refl. (Despre aştri; adesea fig.) A-şi pierde lumina şi strălucirea, a se întuneca; (rar; despre culori) a deveni palid, şters. * Tranz. Fig. A întuneca ochii, vederea; a orbi. * Refl. A se voala, a nu se mai vedea (bine, clar). 3. Refl. şi tranz. A slăbi în intensitate; a se auzi sau a face să se audă tot mai puţin sau deloc. 4. Refl. A înceta din viaţă; a muri. * Tranz. A omorî, a ucide. * A dispărea fără a lăsa urmaşi. * Fig. A dispărea fără urmă; a pieri. 5. Tranz. A şterge de pe faţa pământului; a distruge, a nimici. 6. Tranz. A pune capăt unei obligaţii, unei acţiuni penale, unui împrumut, unui privilegiu. 7. Tranz. A turna apă (sau alt lichid) peste anumite preparate culinare încinse (lăsând în continuare preparatul la foc). * (Chim.) A amesteca două substanţe al căror contact produce o efervescenţă, cu dezvoltare de căldură, care încetează când soluţia devine saturată. ** Expr. A stinge var = a turna apă peste piatra de var arsă, pentru ca, în urma reacţiei chimice produse, să se obţină var pentru construcţii. – Lat. stinguere.
STINGERE, stingeri, s.f. Faptul de a (se) stinge; stins1. * Semnal prin care se anunţă într-o unitate militară trecerea la odihna de noapte; timpul când se dă acest semnal. * Moarte, deces. – V. stinge.
STINGHER, -Ă, stingheri, -e, adj. 1. Care este doar ici şi colo; izolat, răzleţ, singur. * Care se simte undeva străin, dezorientat, stânjenit. 2. Care a rămas fără pereche; desperecheat. – Et. nec.
STINGHEREALĂ, stinghereli, s.f. 1. Faptul de a stingheri pe cineva; deranj, incomodare, stânjenire. 2. Faptul de a se simţi stânjenit, incomodat; stânjeneală. – Stingheri + suf. -eală.
STINGHERI, stingheresc, vb. IV. Tranz. A împiedica pe cineva să lucreze, să acţioneze, să se manifeste sau să se odihnească în bune condiţii; a stânjeni, încurca, a incomoda, a deranja. – Din stingher.
STINGHERIRE, stingheriri, s.f. (Rar) Acţiunea de a stingheri şi rezultatul ei. – V. stingheri.
STINGHERIT, -Ă, stingheriţi, -te, adj. 1. Care (din cauza timidităţii, a emoţiei, a împrejurărilor etc.) are o atitudine stângace, lipsită de siguranţă, de degajare, care nu se simte în largul său; stânjenit. * Ruşinat, încurcat; descumpănit. 2. Incomodat, deranjat, împiedicat (să acţioneze, să lucreze, să se odihnească în bune condiţii). – V. stingheri.
STINGHIE, stinghii, s.f. 1. Bucată de lemn lungă şi îngustă care se fixează (de-a curmezişul) pentru a uni două sau mai multe elemente ale unei construcţii sau pentru a susţine, a întări ceva. 2. (Pop.) Parte a corpului unor fiinţe unde se îmbină femurul cu oasele bazinului. – Et. nec.
STINGHIUŢĂ, stinghiuţe, s.f. Diminutiv al lui stinghie. [Pr.: -ghi-u-] – Stinghie + suf. -uţă.

STINS1 s.n. Stingere. – V. stinge.
STINS2, -Ă, stinşi, -se, adj. 1. Care nu mai arde. 2. (Despre ochi, privire etc.) Lipsit de strălucire, de vioiciune. 3. (Despre sunete, glas etc.) Lipsit de sonoritate, de intensitate; slab. 4. (Despre culori) Palid, şters. 5. Dispărut, mort. 6. (Jur.; despre obligaţii, acţiuni penale, privilegii etc.) Care a încetat, care nu mai are curs, care şi-a pierdut puterea juridică. 7. (Despre reflexe condiţionate) Care a dispărut treptat în urma faptului că excitantul condiţional n-a mai fost însoţit de excitantul necondiţional corespunzător. 8. (În sintagma) Var stins = pastă vâscoasă, albă, obţinută prin reacţia dintre piatra de var arsă şi apă (cu numeroase folosiri în construcţie). – V. stinge.
STIPELĂ, stipele, s.f. Fiecare dintre cele două frunzişoare situate la baza peţiolului sau a limbului frunzelor, care protejează mugurii axiali. – Din fr. stipelle.
STIPENDIA, stipendiez, vb. I. Tranz. (Livr.) A subvenţiona, a finanţa, a avea în slujba sa (o persoană, un grup etc.). * A ajuta pe cineva cu bani. [Pr.: -di-a] – Din fr. stipendier, lat. stipendiari.
STIPENDIST, -Ă, stipendişti, -ste, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care beneficia de un stipendiu. – Din germ. Stipendist.
STIPENDIU, stipendii, s.n. (Înv.) Ajutor în bani acordat unui elev sau unui student sărac, bursă; p. gener. subvenţie. – Din germ. Stipendium, lat. stipendium.
STIPLEX s.n. (Chim.) Plexiglas. – Sti [clă] + plex [iglas].
STIPULA, stipulez, vb. I. Tranz. (Jur.) A introduce, a prevedea, a specifica o clauză într-un act, într-un contract. – Din fr. stipuler, lat. stipulare.
STIPULAŢIE, stipulaţii, s.f. (Jur.) Prevedere, clauză menţionată într-un act, sau într-un contract. – Din fr. stipulation, lat. stipulatio.
STIRAX s.m. Gen de arbori din regiunile tropicale, cuprinzând mai multe specii, dintre care una (Styrax bensoin) dă răşina numită smirnă, iar alta (Styrax officinalis) dă storaxul; arbore din acest gen. – Din sf. styrax.
STIREN, stireni, s.m. Hidrocarbură aromatică nesaturată cu aspect de lichid incolor, transparent, cu gust dulce, folosită la fabricarea polistirenului, a cauciucului sintetic etc. – Din fr. styréne.
STIRIGOAIE, stirigoi, s.f. Nume dat la două plante erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, dintre care una cu flori albe (Veratrum album), iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-închis, dispuse în raceme (Veratrum nigrum). [Var.: ştirigoáie s.f.] – Et. nec.
STIRPE, stirpe, s.f. (Livr.) Neam, familie; origine. – Din lat. stirpi, -is, it. stirpe.
STIVA, stivez, vb. I. Tranz. (Rar) A stivui. – Din stivă.
STIVAJ, stivaje, s.n. (Mod de) aşezare a mărfurilor (în stive) în magazia unei nave. – Din it. stivaggio.
STIVARE, stivări, s.f. (Rar) Acţiunea de a stiva şi rezultatul ei; stivuire. – V. stiva.
STIVATOR, stivatori, s.m. (Rar) Stivitor. – Stiva + suf. -tor.
STIVĂ, stive, s.f. Mulţime de obiecte de acelaşi fel (şi cu aceleaşi dimensiuni), aşezate ordonat unele peste apele, pentru a forma o grămadă; grămadă de obiecte astfel formată. – Din ngr. stivás.
STIVUI, stivuiesc, vb. IV. Tranz. A aranja în stive obiecte de acelaşi fel, a face stive; a stiva. – Stivă + suf. -ui.
STIVUIRE, stivuiri, s.f. Acţiune de a stivui; stivare. – V. stivui.
STIVUITOR, -OARE, stivuitori, -oare, s.m. şi f. Muncitor care se ocupă cu stivuirea; stivator. [Pr.: -vu-i-] – Stivui + suf. -tor.

STOARCE, storc, vb. III. Tranz. 1. A presa, a strânge un lucru pentru a scoate (o parte din) lichidul pe care îl conţine; spec. a răsuci în sens contrar capetele unui material textil pentru a face să iasă o parte din lichidul cu care este îmbibat. ** Expr. A stoarce (pe cineva) de puteri (sau de vlagă) = a face (pe cineva) să-şi epuizeze puterile; a slei, a secătui, a istovi de puteri. (Fam.) A-şi stoarce creierii = a se gândi profund, a se frământa pentru a găsi o soluţie. 2. A scoate, a extrage lichidul, sucul care îmbibă un lucru. ** Expr. A stoarce lacrimi = a face pe cineva să plângă. 3. Fig. A obţine un profit, a lua un bun prin constrângere sau viclenie; a smulge. 4. Fig. A obţine ceva cu mare efort. [Perf. s. storsei, part. stors] – Lat. extorquere.
STOARCERE, stoarceri, s.f. Acţiunea de a stoarce; stors1. – V. stoarce.
STOBOR, (1) stobori, s.m., (2) stoboruri, s.n. (Reg.) 1. S.m. Fiecare dintre parii sau dintre scândurile înguste (cu vârful ascuţit) din care se fac gardurile; ulucă. 2. S.n. Împrejmuire de uluci; gard, zăplaz. – Din bg., scr. stobor.
STOBORI, stoborăsc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A împrejmui un loc cu gard. – Din stobor.
STOBORÂT, -Ă, stoborâţi, -te, adj. (Reg.) Împrejmuit cu gard. * (Despre fântâni) Cu ghizduri. – V. stoborî.
STOC, stocuri, s.n. Cantitate de bunuri (materii prime, materiale etc.) existente, la un moment dat, ca rezervă în depozitul unui magazin, al unei întreprinderi, într-o piaţă în vederea asigurării continuităţii producţiei sau a desfacerii. – Din fr., engl. stock.
STOCA, stochez, vb. I. Tranz. A depozita un bun în stoc, a crea un stoc. – Din fr. stocker.
STOCAJ, stocaje, s.n. Stocare. – Din fr. stockage.
STOCARE, stocări, s.f. Acţiunea de a stoca; depozitare de bunuri; stocaj. – V. stoca.
STOCASTIC, -Ă, stocastici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. (Despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard. 2. S.f. (Mat.) Aplicare a calculului probabilităţilor la rezultatele obţinute prin statistică. [Var.: stohástic, -ă adj., s.f.] – Din fr. stochastique.
STOCHER, stochere, s.n. (Tehn.) Dispozitiv de încărcare automată a combustibilului solid în focarul locomotivei cu aburi. – Din germ. Stoker.
STOCI, stocesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) goli de lichidul pe care îl conţine. – Din sl. istočiti.
STOCIT, -Ă, stociţi, -te, adj. (Reg.; despre organe ale corpului omenesc) Care s-a golit de lichidul pe care îl conţine; fig. stors de vlagă, secătuit, sleit. – V. stoci.
STOECHIOMETRIC, -Ă, stoechiometrici, -ce, adj. Care aparţine stoechiometriei, privitor la stoechiometrie. [Pr.: -chi-o÷, – Var.: stoichiométric, -ă adj.] – Din fr. stoechiométrique.
STOECHIOMETRIE s.f. Ramură a chimiei care studiază raporturile cantitative dintre elemente, în combinaţii sau în reacţii. [Pr.: -chi-o÷, – Var.: stoichiométríe s.f.] – Din fr. stoechiométrie.
STOFĂ, stofe, s.f. Ţesătură de lână sau de fibre sintetice, mai groasă decât pânza, întrebuinţată pentru confecţionarea îmbrăcămintei, pentru tapisarea mobilei etc. * Fig. (Cu determinări introduse prin prep. "de") Predispoziţie, aptitudine, talent. ** Expr. A avea stofă = a avea calităţi deosebite (într-un anumit domeniu). [Var.: ştófă s.f.] – Din germ. Stoff, it. stoffa.
STOG, stoguri, s.n. Grămadă mare de fân, de snopi de grâu (sau de alte păioase), aşezată în formă cilindrică şi terminată printr-un vârf conic. – Din sl. stogŭ.

STOGOŞ, -Ă, stogoşi, -e, adj. (Despre oi) Care aparţine unei varietăţi rezultate din încrucişarea oilor ţigaie şi ţurcană; (despre lână) care provine de la astfel de oi; cu firul lung, gros şi drept. – Et. nec.
STOGOŞAT, -Ă, stogoşaţi, -te, adj. 1. (Despre oi sau despre lâna lor) Stogoş. 2. Fig. (Despre căciuli) De formă ţuguiată şi cu vârful răsfrânt. – Stogoş + suf. -at.
STOGUŞOR, stoguşoare, s.n. Diminutiv al lui stog. – Stog + suf. -uşor.
STOHASTIC, -Ă adj., s.f. v. stocastic.
STOIC, -Ă, stoici, -ce, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. Care aparţine stoicismului (1), privitor la stoicism. 2. Ferm, curajos, neclintit (în faţa vicisitudinilor vieţii). II. S.m. şi f. 1. Adept al stoicismului (1). 2. Om ferm, curajos, neclintit, plin de tărie sufletească (în faţa vicisitudinilor vieţii). – Din fr. stoîque, lat. stoicus.
STOICHIOMETRIC, -Ă adj. v. stoechiometric.
STOICHIOMETRIE s.f. v. stoechiometrie.
STOICISM s.n. 1. Curent filozofic în Grecia şi Roma antică, care conţinea elemente materialiste în ceea ce priveşte problema cunoaşterii şi care în domeniul eticii susţinea că oamenii trebuie să trăiască potrivit raţiunii, să renunţe la pasiuni şi la plăceri, să considere virtutea ca singurul bun adevărat şi să se dovedescă neclintiţi în faţa vicisitudinilor vieţii. 2. Tărie, fermitate morală în încercările vieţii [Pr.: sto-i-] – Din fr. stoîcisme.
STOKES s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a viscozităţii cinematice în sistemul CGS. [Pr.: stocs] – Din fr., engl. stokes.
STOL, stoluri, s.n. 1. Grup (mare) de păsări zburătoare de acelaşi fel. 2. Grup (mare) de fiinţe omeneşti; pâlc, ceată. * Spec. (Înv.) Coloană de soldaţi; grosul unei armate. * (Rar) Mulţime, grămadă de lucruri de acelaşi fel. 3. (Reg.) Mănunchi, buchet. – Din ngr. stólos "flotă".
STOLĂ, stole, s.f. 1. Rochie largă şi lungă până în pământ, care se strângea pe corp cu două cordoane, unul pe sub sâni, altul deasupra şoldurilor, purtată de matroanele romane. 2. Un fel de orar1 pe care îl poartă preoţii catolici în timpul slujbei religioase. – Din it., fr., lat. stola.
STOLER, stoleri, s.m. (Reg.) Tâmplar, dulgher. – Din ucr. stoljar.
STOLERIE s.f. (Reg.) Tâmplărie, dulgherie. – Stoler + suf. -ie.
STOLIŞOR, stolişoare, s.n. Diminutiv al lui stol. – Stol + suf. -işor.
STOLNĂ, stolne, s.f. Excavaţie orizontală sau puţin înclinată într-o mină, având ieşire directă la suprafaţa solului. – Et. nec.
STOLNIC, stolnici, s.m. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător care purta grija mesei domneşti, fiind şeful bucătarilor, al pescarilor şi al grădinarilor. * Şef bucătar boieresc. 2. (Pop.) Persoană care conduce nunta şi serveşte nuntaşii la masă. – Din sl. stolînikŭ.
STOLNICEASĂ, stolnicese, s.f. 1. Soţie de stolnic (1). 2. (Pop.) Femeie care serveşte nuntaşii la masă. – Stolnic + suf. -easă.
STOLNICEL, stolnicei, s.m. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător domnesc, subaltern al stolnicului, care strângea dijma din peşte. – Stolnic + suf. -el.
STOLNICIE s.f. Slujba, funcţia stolnicului (1), calitatea de stolnic; perioadă în care cineva deţinea această slujbă. – Stolnic + suf. -ie.
STOLON, stoloni, s.m. Tulpină sau ramură târâtoare care, în contact cu pământul, formează rădăcini şi dă naştere unei plante noi. – Din fr. stolon.
STOLONIFER, -Ă, stoloniferi, -e, adj. (Despre plante) Care are, produce stoloni, bogat în stoloni. – Din fr. stolonifére.
STOMAC, stomacuri, s.n. Parte a aparatului digestiv, la om şi la animalele superioare, în formă de pungă, situatá între esofag şi duoden, în care se face

digestia alimentelor; foale. ** Expr. (Fam.) A nu avea (pe cineva) la stomac = a nu putea suferi (pe cineva). (Fam.) A-şi pune stomacul la cale = a-şi potoli foamea, a mânca. [Var.: (înv.) stomáh s.n.] – Din sl. stomahŭ.
STOMACAL, -Ă, stomacali, -e, adj. Care priveşte stomacul, care aparţine stomacului, de stomac. – Din fr. stomacal.
STOMAH s.n. v. stomac.
STOMATĂ, stomate, s.f. Formaţie epidermică vegetală alcătuită din două celule între care se află o deschidere, servind la schimbul de gaze dintre plantă şi mediu şi la eliminarea apei din plantă. – Din fr. stomate.
STOMATITĂ, stomatite, s.f. Boală care constă în inflamaţia mucoasei cavităţii bucale. – Din fr. stomatite.
STOMATOLOG, -Ă, stomatologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în stomatologie. ** (Adjectival) Medic stomatolog. – Din fr. stomatologue.
STOMATOLOGIC, -Ă, stomatologici, -ce, adj. Care se referă la stomatologie, care aparţine stomatologiei. – Din fr. stomatologique.
STOMATOLOGIE s.f. Parte a medicinii care studiază anatomia, fiziologia şi bolile cavităţii bucale şi ale anexelor ei, mai ales ale dinţilor. – Din fr. stomatologie.
STOMATOSCOP, stomatoscoape, s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea (mucoasei) cavităţii bucale. – Din fr. stomatoscope.
STOMATOSCOPIE, stomatoscopii, s.f. (Med.) Examinare a mucoasei cavităţii bucale cu ajutorul stomatoscopului. – Din fr. stomatoscopie.
STOP interj. (2, 3) stopuri, s.n. 1. Interj. Stai!, Opreşte!. * (În telegrame, ca termen convenţional pentru a marca sfârşitul unei fraze) Punct! 2. S.n. Oprire bruscă a mingii, a pucului la unele jocuri sportive. 3. S.n. Semafor care reglează circulaţia la întretăierea străzilor; lampa din spate a unui autovehicul, care se aprinde când autovehiculul frânează. 4. S.n. (Cin.; în compusele) Stop-cadru = efect folosit în cinematografie şi televiziune, constând în oprirea mişcării şi menţinerea unei imagini staţionare, după care se reia mişcarea, din faza la care a fost oprită. Stop-camera = procedeu de filmare combinată care constă în oprirea bruscă a aparatului de filmare şi a personajelor din cadru, în efectuarea unor modificări scenice şi reluarea filmării. – Din fr., engl. stop.
STOPA1, stopez, vb. I. Intranz. (Despre vehicule) A se opri. * Tranz. A opri din mers un vehicul. – Din fr. stopper.
STOPA2, stopez, vb. I. Tranz. A repara o ţesătură rărită sau ruptă, imitând modelul ţesăturii, astfel încât să nu se mai distingă locul reparat. – Din fr. stopper.
STOPAJ, stopaje, s.n. Faptul de a stopa2. – Din fr. stoppage.
STOPARE1, stopări, s.f. Faptul de a stopa1; stopat1. – V. stopa1.
STOPARE2, stopări, s.f. Acţiunea de a stopa2; stopat2. – V. stopa2.
STOPAT1 s.n. Faptul de a stopa2; stopare2. – V. stopa2.
STOPAT2, -Ă, stopaţi, -te, adj. (Despre ţesături rupte sau rărite) Reparat prin ţesere fină. – V. stopa2.
STOPER, stoperi, s.m. Fundaş situat în centrul liniei de apărare a unei echipe de fotbal. – Din engl. stopper.
STOR, storuri, s.n. Perdea de ţesătură, de împletitură sau din scândurele subţiri, orizontale, paralele şi mobile, care se poate lăsa şi ridica cu ajutorul unui resort ori cu o sfoară trecută prin verigi, destinată să ferească interiorul unei încăperi de razele soarelui. – Din fr. store.
STORAX s.n. Răşină mirositoare extrasă din sucul stiraxului, întrebuinţată în parfumerie şi în medicină. – Din fr., lat. storax.

STORCĂTOARE, storcători, s.f. Aparat de stors sau de tescuit. – Stoarce + suf. -ătoare.
STORCI, storcesc, vb. IV. Tranz. 1. A stoarce (1). 2. A strivi. – Din stoarce.
STORCIT, -Ă, storciţi, -te, adj. 1. Stors2. 2. Strivit. – V. storci.
STORCITOR, -OARE, storcitori, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care stoarce, care serveşte la stors. – Storci + suf. -tor.
STORNA, stornez, vb. I. Tranz. A rectifica o înregistrare contabilă greşit făcută în cartea sau în jurnalul de contabilitate al unei întreprinderi, prin adăugarea sau scăderea unei sume echivalentă cu cea greşită. – Din it. stornare.
STORNARE, stornări, s.f. Acţiunea de a storna şi rezultatul ei; storno. – V. storna.
STORNO s.n. Stornare; (concr.) sumă stornată. – Cuv. it.
STORS1 s.n. Stoarcere. * Timpul când se stoarce mustul. – V. stoarce.
STORS2, STOARSĂ, storşi, stoarse, adj. Din care s-a scos lichidul prin strângere, presare etc.; storcit. * Fig. Secătuit; epuizat, extrem de obosit. – V. stoarce.
STOS, stosuri, s.n. Numele unui joc de cărţi. – Din pol. aztot, germ. Stoss.
STOSIŞOR, stosişoare, s.n. Diminitiv al lui stos. – Stos + suf. -işor.
STOVAINĂ s.f. Pulbere cristalină, albă, amară, utilizată ca anestezic local. – Din fr. stovaîne.
STRABIC, -Ă, strabici, -ce, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de strabism. – Din fr. strabique.
STRABISM s.n. Anomalie care constă în lipsa de paralelism a axelor vizuale, având drept urmare privirea crucişă. – Din fr. strabisme.
STRABOMETRU, strabometre, s.n. Instrument cu care se măsoară gradul de deviaţie de la orientarea normală a ochilor atinşi de strabism. – Din fr. strabométre.
STRABOTOMIE, strabotomii, s.f. Operaţie făcută la muşchiul ochiului pentru a corecta strabismul. – Din fr. strabotomie.
STRACHINĂ, străchini, s.f. Vas de lut ars, de ceramică etc., uşor adâncit, întrebuinţat la ţară în loc de farfurie; blid. * Cantitate de mâncare cuprinsă într-un astfel de vas. – Din ngr. ostrákinos.
STRADAL, -Ă, stradali, -e, adj. Care aparţine străzii, privitor la stradă, la drumuri. – Din it. stradale.
STRADĂ, străzi, s.f. 1. Drum (pavat sau asfaltat) în interiorul unei localităţi, de-a lungul căruia se înşiră, de o parte şi de alta, trotuarele şi casele. ** Expr. Omul de pe stradă = un anonim, o persoană oarecare (reprezentând opinia publică). A arunca (pe cineva) în stradă = a da (pe cineva) afară din casă; p. ext. a lua (cuiva) tot ce are, a sărăci. 2. Locuitorii unei străzi (1). [Pl. şi: (înv.) strade] – Din ngr. stráta, it. strada.
STRADELĂ, stradele, s.f. Străduţă. – Din it. stradella.
STRADIVARIUS s.n. Vioară, violă sau violoncel fabricate de Antonio Stradivarius. [Pr.: -ri-us] – Din fr. stradivarius.
STRAFIDĂ s.f. v. stafidă.
STRAI1, straie, s.n. (Pop.) Haină, îmbrăcăminte, veşmânt. – Et. nec.
STRAI2, straiuri, s.n. Parâmă de oţel sau de cânepă cu care se leagă partea superioară a catargului de proră. – Din it. straglio.
STRAIŢĂ, straiţe, s.f. (Reg.) Traistă. – Cf. alb. strajcë.
STRAJĂ, străji, s.f. 1. Pază, apărare, scut. ** Loc. vb. A face (sau a ţine) strajă sau a fi (ori a sta, a se pune) de strajă = a străjui, a păzi. ** Expr. A-şi pune strajă gurii = a-şi înfrâna dorinţa de a vorbi (sau de a privi). (rar.) A-şi pune

strajă ochilor = a-şi înfrâna dorinţa de a vorbi (sau de a privi). * Loc unde stă un paznic; post de veghe. * Cetăţuie (situată la oarecare înălţime) în care se adăposteau odinioară străjerii. * (Înv.) Fiecare dintre cele patru unităţi de timp în care se împărţea noaptea (potrivit cu schimbarea străjerilor); interval de timp cât făcea de gardă un ostaş. 2. (Azi rar) Paznic, străjer, santinelă. * Gardă, escortă. 3. (În sintagma) Foaie de strajă = prima foaie a unei cărţi, înaintea paginii de titlu. 4. Fiecare dintre cei patru stâlpi de la colţurile unei case de bârne. 5. Apărătoare la mânerul unei săbii. 6. Vamă prin care, după religia creştină, trece sufletul mortului, înainte de a ajunge în faţa judecăţii. 7. Sfoară sau funie folosită la diferite instrumente de prins peşte. [Var.: (reg.) streájă s.f.] – Din sl. straža.
STRAMĂ, strame, s.f. (Reg.) Fir destrămat dintr-o ţesătură; destrămătură, strămătură. – Et. nec. Cf. destrăma.
STRANĂ, strane, s.f. 1. Fiecare dintre scaunele aşezate, în Biserica ortodoxă, la dreapta şi la stânga iconostasului, de-a lungul pereţilor naosului, pe care stau în timpul slujbei credincioşii. 2. Parte destinată cântăreţilor într-o biserică, unde se află de obicei şi un pupitru pentru cărţi. – Din sl. strana.
STRANGALIE s.f. v. străgălie.
STRANGULA, strangulez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) omorî prin sugrumare; a (se) sugruma, a (se) gâtui. 2. Tranz. A înăbuşi, a sufoca. 3. Tranz. A micşora lăţimea secţiunii de curgere a unui fluid într-o conductă, pe cursul unei ape etc. [Var.: ştrangulá vb. I] – Din lat. strangulare.
STRANGULARE, strangulări, s.f. Acţiunea de a (se) strangula şi rezultatul ei; strangulaţie. * (Med.; pop.) Ocluziune intestinală. [Var.: ştranguláre s.f.] – V. strangula.
STRANGULAT, -Ă, strangulaţi, -te, adj. Mort prin strangulare; gâtuit. ** Hernie strangulată = hernie provocată de ieşirea unei porţiuni de intestin prin orificiul său şi de răsucirea ei. [Var.: ştrangulát, -ă adj.] – V. strangula.
STRANGULAŢIE, strangulaţii, s.f. (Rar) Strangulare. – Din fr. strangulation, lat. strangulatio.
STRANIU, -IE, stranii, adj. (Livr.; adesea adverbial) Care iese din comun, care şochează prin aspect, manifestări etc.; neobişnuit, ciudat, bizar. – Din it. stranio. Cf. it. strano.
STRAPAŢ, strapaţuri, s.n. (Reg.) Arşiţă. – Cf. germ. Strapaze "muncă grea, oboseală".
STRAPAZAN, strapazane, s.n. (Reg.) Cui (de lemn) fixat pe marginea bărcii, de care se leagă vâsla cu ajutorul unei cureluşe; ujbă. – Cf. tc. trabzan.
STRAPONTIN s.n. v. strapontină.
STRAPONTINĂ, strapontine, s.f. Scaun rabatabil fără spătar, fixat de un perete sau de alt scaun alăturat, folosit într-o sală de spectacole, pe culoarul unui tren, în trăsură, în autobuz etc. [Var.: strapontín s.n.] – Din fr. strapontin.
STRAS, strasuri, s.n. Sticlă de diferite forme folosită ca imitaţie de pietre preţioase pentru podoabe; obiect de podoabă făcut din asemenea bucăţi de sticlă. [Var.: ştras s.n.] – Din fr. strass, germ. Strass.
STRAŞINĂ s.n. v. streaşină.
STRAŞNIC, -Ă, straşnici, -ce, adj., adv., s.m. I. Adj. (Exprimă ideea de superlativ) 1. Foarte bun, minunat; foarte mare; foarte puternic; extraordinar, nemaipomenit. 2. Îngrozitor, înfiorător, puternic; extraordinar, nemaipomenit. * Foarte sever, foarte aspru. II. Adv. 1. (Foarte) tare, (foarte) mult, teribil. 2. (Legat de un adj. prin prep. "de", exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar, nespus. III. S.m. Specie de ferigă din regiunea montană (Asplenium trichomanes). – Din sl. strašînů.

STRAT, straturi, s.n. 1. Material, substanţă repartizată relativ uniform pe o suprafaţă de altă natură (pentru a o acoperi) sau între alte două suprafeţe de altă natură (pentru a le despărţi). 2. Fâşie compactă dintr-o materie, aflată în interiorul unei mase de natură diferită. * Depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziţie relativ omogenă, care se găseşte, sub forma unei pânze, între alte depozite. 3. Influenţă externă exercitată asupra unei limbi date. 4. Fig. Parte dintr-o clasă socială; categorie, pătură socială. 5. Fâşie de pământ, cu cărări pe margini, pe care se seamănă legume sau flori; fâşia de pământ împreună cu vegetaţia respectivă. 6. (Pop.) Culcuş, aşternut pentru animale. 7. (Pop.) Pat, aşternut pentru oameni. 8. Nume dat părţii de jos pe care se reazemă unele obiecte sau unelte; postament. 9. Patul puştii. [Pl. şi: strate] – Lat. stratum.
STRATAGEMĂ, stratageme, s.f. 1. Procedeu întrebuinţat în război pentru a înşela şi a surprinde pe inamic. 2. Şiretlic, vicleşug, tertip. – Din fr. stratagéme.
STRATEG, strategi, s.m. 1. Comandant militar în unele cetăţi ale Grecei antice; fiecare dintre cei zece magistraţi supremi ai Atenei, aleşi pe o durată de un an. 2. Comandant de oşti, bun cunoscător al strategiei. – Din fr. stratége, lat. strategus.
STRATEGIC, -Ă, strategici, -ce, adj. Care ţine de strategie, privitor la strategie. ** Hartă strategică = hartă militară utilizată în conducerea războiului. * (Despre locuri, drumuri, poziţii) Care are însemnătate pentru acţiunile militare de război; care favorizează desfăşurarea operaţiilor militare. * Foarte important, esenţial din punctul de vedere al strategiei (2). * Potrivit, oportun (într-o împrejurare dată). – Din fr. stratégique.
STRATEGIE s.f. Parte componentă a ariei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării şi ducerii războiului şi operaţiilor militare. – Din fr. stratégie.
STRATIFICA, stratific, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aşeza, a (se) depune în mai multe straturi; a căpăta sau a da forma unor straturi suprapuse. – Din fr. stratifier, lat. stratificare.
STRATIFICARE, stratificări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) stratifica şi rezultatul ei; stratificaţie. * Formaţie geologică sedimentară alcătuită din mai multe straturi suprapuse. 2. Aşezare a seminţelor de pomi fructiferi şi a butaşilor în straturi de pământ care alternează cu straturi de nisip, de rumeguş, de turbă, pentru a asigura o bună păstrare sau a favoriza şi a stimula germinarea sau înrădăcinarea. – V. stratifica.
STRATIFICAT, -Ă, stratificaţi, -te, adj. Aşezat în straturi, format din straturi. – V. stratifica.
STRATIFICAŢIE, stratificaţii, s.f. Stratificare. – Din fr. stratification.
STRATIGRAFIC, -Ă, stratigrafici, -ce, adj. Care aparţine stratigrafiei, privitor la stratigrafie. – Din fr. stratigraphique.
STRATIGRAFIE s.f. Ramură a geologiei care studiază formaţiile geologice ale scoarţei terestre, pentru a determina vârsta şi succesiunea lor. – Din fr. stratigraphie.
STRATOCUMULUS s.m. Formaţie de nori situată la altitudini relativ joase, având aspectul unor valuri. – Din fr. strato-cumulus.
STRATOSFERĂ s.f. Stratul superior al atmosferei (situat deasupra troposferei), care începe la o înălţime de aproximativ 11 km de la suprafaţa Pământului. – Din fr. stratosphére.
STRATOSFERIC, -Ă, stratosferici, -ce, adj. Care aparţine stratosferei, privitor la stratosferă. – Din fr. stratosphérique.

STRATOSTAT, stratostate, s.n. Aerostat cu o nacelă ermetic închisă şi special utilată pentru zborurile în stratosferă. – Din fr. stratostat.
STRATUS s.m. Nori de forma unui strat orizontal, uniform şi continuu, de culoare cenuşie, asemănători cu ceaţa, situaţi la înălţimi joase şi care produc burniţă şi zăpadă grăunţoasă. – Din fr., lat. stratus.
STRAŢĂ, straţe, s.f. Registru în care se înscriu toate operaţiile economice ale unei întreprinderi, într-o formă nesistematizată din punct de vedere contabil. – Din germ. Strazze.
STRĂ- Element de compunere care formează substantive sau adjective care arată vechimea, originea îndepărtată, depărtarea etc., verbe care arată intensificarea acţiunii exprimate de verbul de bază sau verbe care arată că acţiunea indică pătrunderea dintr-o parte în alta sau trecerea printr-un spaţiu. – Lat. extra.
STRABATE, străbát, vb. III. 1. Tranz. şi intranz. A trece printr-un corp, a pătrunde prin..., a traversa, a răzbi. 2. Tranz. A trece pe o suprafaţă în diferite sensuri, pe toată întinderea ei, de la un capăt la altul; a parcurge, a cutreiera, a traversa. 3. Intranz. A trece pe undeva cu greu, învingând obstacole; a răzbate. * A ajunge la... * Fig. A izbuti, a reuşi. – Stră- + bate.
STRĂBATERE, străbateri, s.f. Acţiunea de a străbate şi rezultatul ei. – V. străbate.
STRĂBĂTĂTOR, -OARE, străbătători, -oare, adj. 1. Care străbate sau care pătrunde prin ceva. * Fig. Care învinge cu uşurinţă piedicile; răzbătător. 2. Care cutreieră, care parcurge un loc, o suprafaţă. – Străbate + suf. -ător.
STRĂBĂTUT, -Ă, străbătuţi, -te, adj. 1. Care a fost pătruns, prin care a trecut ceva. 2. Care a fost parcurs. – V. străbate.
STRĂBUN, -Ă, străbuni, -e, adj. s.m. şi f. 1. Adj. Strămoşesc; străvechi. 2. S.m. şi f. Tatăl ori mama bunicului sau al bunicii, în raport cu strănepoţii lor; străbunic (1), răzbunic, strămoş (2). 3. S.m. şi f. Strămoş (1). – Stră- + bun.
STRĂBUNESC, -EASCĂ, străbuneşti, adj. (Rar) Strămoşesc; străvechi. – Străbun + suf. -esc.
STRĂBUNIC, -Ă, străbunici, -ce, s.m. şi f. 1. Străbun (2). 2. Strămoş (1). – Stră- + bunic.
STRĂCHINAR, străchinari, s.m. Meseriaş care face străchini. – Strachină + suf. -ar.
STRĂCHINOAIE, străchinoaie, s.f. Augmentativ al lui strachină. [Pr.: -noa-ie] – Strachină + suf. -oaie.
STRĂCHINUŢĂ, străchinuţe, s.f. Diminutiv al lui strachină; străchioară. – Strachină + suf. -uţă.
STRĂCHIOARĂ, străchioare, s.f. Străchinuţă. [Pr.: -chi-oa-] – Strachină + suf. -ioară.
STRĂDALNIC, -Ă, strădalnici, -ce, adj. (Înv. şi reg.) Harnic, sârguincios. – Din scr. stradalnik.
STRĂDANIE, strădanii, s.f. Silinţă, efort stătuitor depus de cineva pentru a realiza ceva; străduinţă, străduială. – Din sl. stradanije.
STRĂDUI, străduiesc, vb. IV. Refl. A depune multe eforturi ca să realizeze ceva; a se sili, a se căzni. – Din sl. stradati.
STRĂDUIALĂ, străduieli, s.f. (Rar) Strădanie. – Strădui + suf. -eală.
STRĂDUINŢĂ, străduinţe, s.f. (Rar) Strădanie. – Strădui + suf. -inţă.
STRĂDUIRE, străduiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a se strădui şi rezultatul ei. – V. strădui.

STRĂDUITOR, -OARE, străduitori, -oare, adj. Care se străduieşte, care îşi dă toată osteneala să realizeze ceva; sârguincios, silitor, harnic. [Pr.: -du-i-] – Strădui + suf. -tor.
STRĂDUŢĂ, străduţe, s.f. Diminutiv al lui stradă; stradelă. – Stradă +suf. -uţă.
STRĂFULGERA, pers. 3 străfulgeră, vb. I. 1. Intranz. A luci, a sclipi (ca un fulger). 2. Intranz. Fig. (Despre un gând, o idee) A-i veni cuiva pe neaşteptate sau a-i trece deodată (ca un fulger) prin minte. 3. Tranz. A lovi pe cineva sau ceva pe neaşteptate. 4. Tranz. Fig. A străbate cu mare iuţeală. – Stră- + fulgera.
STRĂFULGERARE, străfulgerări, s.f. Faptul de a străfulgera. – V. străfulgera.
STRĂFUND, străfunduri, s.n. Loc, punct situat la mare adâncime, în interior; adânc. – Stră- + fund.
STRĂGĂLIE, străgălii, s.f. 1. Disc de oţel găurit care se montează pe osia roţii unui car, pentru a împiedica frecarea roţii. 2. (La pl.) Podoabe, elemente decorative adăugate la hamuri. [Var.: strangalíe s.f.] – Din ngr. strangaliá.
STRĂIN, -Ă, străini, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care face parte din populaţia altei ţări decât aceea în care se află sau trăieşte; (om, fiinţă) care este originară din altă regiune, localitate etc. decât aceea în care se află sau locuieşte, trăieşte. * (Persoană) care aparţine unei naţionalităţi ce nu formează, în cadrul unui stat, o minoritate naţională. 2. Adj. (Despre ţări, locuri) Care este altul decât cel de origine al cuiva. * Care aparţine sau este propriu altui popor decât cel al persoanei despre care este vorba. 3. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu se află în relaţii apropiate (de rudenie sau de prietenie) cu cineva; p. ext. (om) care este sau se simte stingher. ** Loc. adv. Prin (sau printre, în) străini = departe de casă, între oameni necunoscuţi, neprietenoşi. * (Om) înstrăinat (sufleteşte), depărtat de... 4. Adj. Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. * Care nu are nici o legătură, nici o contingenţă cu ceva, care este departe de ceva. 5. Adj. (Despre obiecte) Care nu este proprietatea sa, care aparţine altuia. 6. Adj. Care este de altă natură, are alte particularităţi decât mediul în care se află. 7. Adj. Neobişnuit; bizar. [Var.: (pop) streín, -ă adj., s.m. şi f.] – Et. nec.
STRĂINĂTATE, străinătăţi, s.f. 1. Ţară, regiune situată dincolo de graniţele propriei patrii. 2. Mediu străin în care se află cineva, departe de familie şi de cunoscuţi. [Pr.: stră-i÷, – Var.: (pop.) streinătáte s.f.] – Străin + suf. -ătate.
STRĂINISM, străinisme, s.n. (Rar) Element lexical de jargon. [Pr.: stră-i-] – Străin + suf. -ism.
STRĂJAC, străjace, s.n. (Reg.) Saltea (de paie). – Din germ. Strohsack.
STRĂJER, -Ă, străjeri, -e, subst. 1. S.m. Persoană care avea obligaţia să păzească graniţele (muntoase), în schimbul unor avantaje fiscale. * P. gener. (Înv. şi pop.) Paznic, strajă. 2. S.m. şi f. Tânăr care aparţinea străjeriei. 3. S.m. Construcţie formată dintr-un grup de stâlpi de lemn, montată lângă piciorul unui pod de lemn, pentru a-l apăra de loviturile plutelor. [Var.: (înv.) strejár s.m.] – Strajă + suf. -ar.
STRĂJERIE s.f. Organizaţie pentru tineret creată de regele Carol al II-lea. – Străjer + suf. -ie.
STRĂJUI, străjuiesc, vb. IV. (Pop.) 1. Tranz. A păzi, a apăra. 2. Intranz. (Adesea fig.) A sta de strajă, a veghea. 3. Tranz. Fig. A mărgini, a delimita ceva. [Var.: (reg.) strejuí vb. IV] – Strajă + suf. -ui.
STRĂJUIRE, străjuiri, s.f. Faptul de a străjui; păzire, pază, veghe. * Pândă. – V. strajă.

STRĂJUITOR, -OARE, străjuitori, -oare, adj. (Rar) Care străjuieşte, păzeşte, veghează. * (Substantivat) Paznic, păzitor, străjer. [Pr.: -ju-i-] – Străjui + suf. -tor.
STRĂLIMPEDE, strălimpezi, adj. (Rar) Foarte limpede, deosebit de clar. – Stră- + limpede.
STRĂLUC, străluci, s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare verde sau roşcată, cu luciu metalic specific, cu aripile albastre-verzui, fin punctate (Aromia moschata). – Din străluci (derivat regresiv).
STRĂLUCI, strălucesc, vb. IV. Intranz. 1. A luci puternic, a răspândi, a emite, a reflecta o lumină vie. * A scânteia, a sclipi. * P. anal. A părea că răspândeşte lumină datorită albeţii, curăţeniei. 2. Fig. (Despre oameni) A se remarca, a se distinge în mod deosebit, a face o puternică impresie (prin calităţile sale). – Stră- + luci.
STRĂLUCIRE, (rar) străluciri, s.f. 1. Acţiunea de a străluci şi rezultatul ei; intensitatea unei lumini vii. * Lumină vie reflectată; scânteiere, sclipire; spec. iluminare produsă de un astru. * (Fiz.) Mărime care caracterizează un izvor de lumină, egală cu raportul dintre intensitatea luminoasă a izvorului şi proiecţia ariei sale pe direcţia de observaţie. 2. Fig. Fast, splendoare, frumuseţe. * Mărire, glorie. – V. străluci.
STRĂLUCIT, -Ă, străluciţi, -te, adj. 1. Care străluceşte; strălucitor, lucitor, sclipitor. 2. Fig. (Despre oameni) Distins, remarcabil prin însuşirile spirituale. * (Despre abstracte) Plin de glorie, de onoare; glorios. * Fastuos, bogat, splendid. – V. străluci.
STRĂLUCITOR, -OARE, strălucitori, -oare, adj. 1. Care străluceşte, care împrăştie lumină; strălucit, lucitor. 2. (Despre ochi, privire, faţă) Plin de strălucire, expresie, luminos. * (Despre culori) Viu, violent. 3. Fig. Fastuos, splendid. – Străluci + suf. -tor.
STRĂLUMINA, străluminez, vb. I. Intranz. şi tranz. (Rar) A lumina puternic. – Stră- + lumina.
STRĂLUMINARE, străluminări, s.f. (Rar) Acţiunea de a strălumina; lumină puternică. – V. strălumina.
STRĂMĂTURĂ, strămături, s.f. 1. Lână toarsă şi vopsită în diferite culori, folosită la ţară la ţesut, la cusut şi la brodat. 2. Destrămătură, stramă. – Cf. stramă, destrămătură.
STRĂMOŞ, -OAŞĂ, strămoşi, -oaşe, s.m. şi f. 1. Persoană care a trăit cu câteva generaţii înaintea cuiva şi care aparţine aceleiaşi familii; (la m. pl.) generaţii anterioare, înaintaşi care au trăit într-o epocă îndepărtată; străbun (3), străbunic (2). 2. Străbun (2). – Stră- + moş.
STRĂMOŞESC, -EASCĂ, strămoşeşti, adj. Care aparţine strămoşilor, privitor la strămoşi; moştenit de la strămoşi; ancestral, străvechi, străbun, străbunesc. – Strămoş + suf. -esc.
STRĂMOŞEŞTE adv. Ca strămoşii, după obiceiul strămoşilor. – Strămoş + suf. -eşte.
STRĂMURARE, strămurări, s.f. (Pop.) Băţ ascuţit, nuia sau prăjină cu vârf de fier, cu care se îndeamnă vitele la mers; strămurariţă. * P. gener. Nuia lungă, subţire şi flexibilă. [Var.: (reg) stremuráre s.f.] – Lat. / * / stimularia (< stimulus).
STRĂMURARIŢĂ, strămurariţe, s.f. (Pop.) Strămutare. – Strămurare + suf. -iţă.
STRĂMUTA, strămút, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A (se) muta în alt loc, în altă parte; a(-şi) schimba locul, sediul, locuinţa. ** Expr. (Refl.) A se strămuta de aici (sau din viaţă) = a muri. (Tranz.; fam.) A strămuta (cuiva) fălcile (sau

căpriorii) = a lovi (pe cineva) cu putere în obraz. A-şi strămuta fălcile = a căsca mult, tare. 2. Tranz. (Înv.) A-şi schimba gândurile, hotărârile, sentimentele; a reveni. 3. Tranz. (Pop.) A preface, a transforma. – Lat. / * / extramutare (= transmutare).
STRĂMUTARE, strămutări, s.f. Acţiunea de a (se) strămuta şi rezultatul ei. * Trimitere a unui proces de la o instanţă la alta de acelaşi grad sau de la un organ de urmărire penală la altul. – V. strămuta.
STRĂMUTAT, -Ă, strămutaţi, -te, adj. Stabilit în altă parte (cu locuinţa sau cu sediul). – V. strămuta.
STRĂNEPOT, -OATĂ, strănepoţi, -oate, subst. 1. S.m. şi f. Copil al nepotului sau al nepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu străbunii (2) lui; copil al nepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu părinţii unchilor şi mătuşilor lui. 2. S.m. pl. Urmaşi, descendenţi. – Stră- + nepot.
STRĂNUT, strănuturi, s.n. Strănutat. – Din strănuta (derivat regresiv).
STRĂNUTA, strănút, vb. I. Intranz. (Despre oameni şi unele animale) A elimina cu zgomot, pe nas sau pe gură, aerul din plămâni, printr-o mişcare bruscă şi involuntară a muşchilor expiratori. ** Praf de strănutat = substanţă medicamentoasă iritantă, care provoacă strănutul. – Lat. sternutare.
STRĂNUTARE, strănutări, s.f. Strănutat. – V. strănuta.
STRĂNUTAT s.n. Acţiunea de a strănuta şi rezultatul ei; zgomot produs de cel care strănută; strănut, strănutare. – V. strănuta.
STRĂPUNGĂTOR, -OARE, străpungători, -oare, adj. Care străpunge sau dă impresia că străpunge, sfredeleşte; sfredelitor. – Străpunge + suf. -ător.
STRĂPUNGE, străpúng, vb. III. Tranz. 1. A împunge cu un obiect cu vârf ascuţit, astfel încât vârful (sau întregul obiect) să răzbată în partea cealaltă; p. ext. a ucide sau a răni cu o armă ascuţită. * A perfora, a găuri. 2. Fig. A străbate, a pătrunde, a trece prin ceva. ** Expr. A străpunge frontul = a distruge într-un anumit loc linia de apărare a inamicului şi a pătrunde dincolo de această linie. 3. A realiza legătura dintre două lucrări miniere subterane. [Perf. s. străpunsei, part. străpuns] – Lat. / * / extrapungere (= transpungere).
STRĂPUNGERE, străpungeri, s.f. Acţiunea de a străpunge şi rezultatul ei; perforare. – V. străpunge.
STRĂPUNS, -Ă, străpunşi, -se, adj. Care a fost străbătut dintr-o parte în alta de un obiect ascuţit. – V. străpunge.
STRĂROMANĂ s.f. (Lingv.) Stadiu în evoluţie limbii române anterior diferenţierii dialectale; română comună, română primitivă. – Pref. stră- + română (după germ. urrumänisch).
STRĂŞINIT, -Ă adj. v. streşinit.
STRĂŞNICI, străşnicesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A trata pe cineva cu asprime, cu severitate; a înfricoşa. – Din straşnic.
STRĂŞNICIE s.f. 1. Atitudine, condiţie etc. aspră, severă; asprime, severitate. 2. Putere, forţă. 3. Grozăvie. – Straşnic + suf. -ie.
STRĂTĂIA, strătăi, vb. I. Tranz. (Rar) A întretăia. [Pr.: -tă-ia] – Stră- + tăia.
STRĂVECHI, -E, străvechi, adj. 1. Care datează de foarte multă vreme; foarte vechi. * (Prin exagerare sau glumeţ) Vechi, uzat. 2. Care datează din epocile vechi sau primitive ale omenirii, care aparţine antichităţii sau preistoriei. – Stră- + vechi.
STRĂVEDEA, străvăd, vb. II. Refl. A-şi vedea (neclar) propria imagine (în oglindă, în apă) sau a lăsa să i se vadă imaginea (printr-un corp străveziu). * Tranz. (Rar) A vedea ceva în mod neclar; a întrezări. ** Refl. pas. Luna se străvede printre nori. [Var.: (reg.) strevedeá vb. II] – Stră- + vedea.

SRĂVEZIME s.f. (Rar) Însuşirea de a fi străveziu (1); transparenţă. – Străveziu + suf. -ime.
STRĂVEZIU, -IE, străvezii, adj. 1. Care permite razelor de lumină să străbată prin el; prin care se văd (clar) obiectele; transparent. * Clar, limpede, luminos. * Care permite razelor de lumină să-l străbată parţial; prin care se văd vag contururile obiectelor; translucid. 2. (Despre oameni) Cu pielea (obrajilor) subţire, fină, palidă. * Foarte slab. 3. Fig. (Adesea adverbial) Al cărui sens ascuns, neexprimat direct, poate fi înţeles cu uşurinţă; evident. – Străvedea + suf. -iu.
STRÂMB, -Ă, strâmbi, -e, adj., adv. I. Adj. 1. (Despre lucruri) Care prezintă neregularităţi sau abateri de la forma normală, dreaptă; diform. * (Despre drumuri) Lipsit de aliniere, cotit, întortocheat. 2. Lăsat sau căzut într-o parte; aplecat, înclinat. * (Despre oameni sau părţi ale corpului lor) Încovoiat, îndoit, gârbovit; adus de şale; p. ext. deformat, pocit. 3. Fig. Nedrept, injust, incorect. * Făcut pentru a înşela. II. Adv. 1. Cu spatele încovoiat sau cu corpul aplecat într-o parte, sucit. ** Expr. A sta (sau a şedea) strâmb şi a judeca drept = a recunoaşte adevărul. 2. Într-o parte, pieziş; p. ext. în neorânduială, dezordonat. ** Expr. A râde (sau a surâde, a zâmbi) strîmb = a râde (sau a surâde, a zâmbi) în silă, forţat, nesincer. A privi (sau a se uita) strâmb = a privi, a se uita urât, duşmănos. A călca strâmb = a avea o comportare incorectă, imorală. 3. Fig. În mod fals, mincinos, neadevărat. – Lat. pop. strambus (= strabus).
STRÂMBA, strâmb, vb. I. 1. Tranz. A face ca ceva să nu mai fie drept, a da o poziţie strâmbă; a îndoi, a încovoia, a curba. 2. Tranz. A face să devieze de la poziţia normală, a apleca într-o parte. ** Expr. (Fam.) A strâmba (cuiva) gâtul = a suci (cuiva) gâtul. A-şi strâmba gâtul = a ţine capul sau gâtul într-o poziţie forţată, sucită, pentru a putea privi într-o anumită direcţie. (refl.) A i se strâmba cuiva gâtul = a ţine capul sau gâtul într-o poziţie forţată, sucită, pentru a putea privi într-o anumită direcţie. 3. Refl. şi tranz. A (se) schimonosi, a (se) deforma (la faţă) în urma unei boli, a unui accident sau cu expresie a unui sentiment de durere, de dispreţ, de nemulţumire etc. ** Expr. (Refl.) A se strâmba de râs = a râde cu mare poftă, a se prăpădi de râs. (Intranz.) A strâmba din nas = a-şi arăta nemulţumirea, dezaprobarea sau dispreţul printr-o mişcare caracteristică a feţei. * Tranz. A imita în batjocură fizionomia, mimica cuiva. * Refl. Fig. A face mofturi, a se fandosi. – Din strâmb.
STRÂMBAT, -Ă, strâmbaţi, -te, adj. 1. Deplasat din locul sau din poziţia normală; lăsat sau căzut într-o parte. 2. Schimonosit, deformat, pocit. – V. strâmba.
STRÂMBĂTATE, strâmbătăţi, s.f. (Înv. şi pop.) Nedreptate; p. ext. neadevăr, minciună. – Strâmb + suf. -ătate.
STRÂMBĂTURĂ, strâmbături, s.f. 1. Faptul de a (se) strâmba; grimasă, schimonoseală, schimonositură a feţei; strâmbet. * Imitare (în batjocură) a gesturilor, mimicii cuiva. * Fig. Fandoseală, sclifoseală. 2. (Concr.) Obiect strâmb, încovoiat. – Strâmba + suf. -ătură.
STRÂMBET, strâmbete, s.n. (Rar) Strâmbătură, grimasă. – Strâmba + suf. -et.
STRÂMT, -Ă, strâmţi, -te, adj., s.n. I. Adj. 1. Care nu este (destul de) larg sau (de) lat; îngust. 2. Care nu este (suficient de) încăpător, în care nu încape mult. 3. Fig. Lipsit de măreţie sau de amploare; mărginit, redus, meschin; lipsit de înţelegere, de toleranţă, de generozitate; lipsit de orizont. II. S.n. (Pop.; în expr.) (se spune în ironie când cineva îşi ia libertăţi excesive, stingherind pe altul) A fi la largul tău şi la strâmtul altuia. [Var.: strimt, -ă adj.] – Lat. / * / strinctus (= strictus).

STRÂMTA, strâmtez, vb. I. Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A face sau a deveni (mai) strâmt, (mai) îngust, (mai) puţin încăpător; a (se) îngusta, a (se) strânge. – Din strâmt.
STRÂMTARE, strâmtări, s.f. Acţiunea de a (se) strâmta şi rezultatul ei. – V. strâmta.
STRÂMTICEL, -EA, -ICĂ, strâmticei, -ele, adj. Diminutiv al lui strâmt; strâmtuţ. – Strâmt + suf. -icel.
STRÂMTIME, strâmtimi, s.f. (Rar) Faptul de a fi strâmt; loc strâmt. – Strâmt + suf. -ime.
STRÂMTOARE, strâmtori, s.f. 1. Loc strâmt, îngust, între munţi sau între dealuri; defileu, trecătoare. * P. gener. Loc îngust. 2. Fâşie îngustă de apă care leagă două mări sau oceane şi se află între două porţiuni de uscat apropiate. 3. Faptul de a fi strâmt. 4. Fig. Situaţie grea, stânjenitoare (datorită lipsei de bani); încurcătură, jenă (financiară). – Strâmt + suf. -oare.
STRÂMTORA, strâmtorez, vb. I. Tranz. A stingheri mişcările cuiva; a îngrămădi într-un loc strâmt, a băga la strâmtoare; a înghesui, a restrânge. * A obliga, a sili, a constrânge. * Refl. A se mulţumi (de nevoie) cu o viaţă mai modestă, a-şi restrânge cheltuielile destinate comodităţilor traiului. [Var.: (înv.) strâmtorí vb. IV] – Din strâmtoare.
STRÂMTORARE, strâmtorări, s.f. Faptul de a (se) strâmtora; înghesuire, restrângere. [Var.: (înv.) strâmtoríre s.f.] – V. strâmtora.
STRÂMTORAT, -Ă, strâmtoraţi, -te, adj. Care se află într-o situaţie dificilă, datorită lipsei de mijloace materiale. * Stingherit, descumpănit, încurcat. [Var.: (înv.) strâmtorít, -ă adj.] – V. strâmtora.
STRÂMTORI vb. IV v. strâmtora.
STRÂMTORIRE s.f. v. strâmtorare.
STRÂMTORIT, -Ă adj. v. strâmtorat.
STRÂMTUŢ, -Ă, strâmtuţi, -e, adj. Strâmticel. – Strâmt + suf. -uţ.
STRÂNGĂTOR, -OARE, strângători, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Om) care strânge, agoniseşte, (om) econom; p. ext. (om) zgârcit. 2. S.m. şi f. (Înv.) Persoană care adună ceva. – Strânge + suf. -ător.
STRÂNGE, strâng, vb. III. I. 1. Tranz. A trage tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înnodate sau înfăşurate în jurul cuiva sau a ceva, spre a lega ori a închide, a fixa etc. (mai) bine; a face ca o legătură să fie mai strâmtă. ** Expr. A strânge cureaua = a răbda (de foame); a fi obligat să-şi restrângă (mult) cheltuielile de trai. (Refl.) A i se strânge funia la par = a ajunge într-o situaţie dificilă, când nu mai poate face cum vrea. * A apropia mai mult de corp părţile unui veşmânt (pentru a se acoperi, pentru a se feri de frig etc.). * Fig. A întări o prietenie, o alianţă, o relaţie etc. 2. Tranz. A prinde, a apuca cu mâna, cu braţele, a ţine, nelăsând să-i scape. ** Expr. A(-i) strânge (cuiva) mâna = a da mâna (cu cineva) la întâlnire, la despărţire, pentru a felicita etc. 3. Tranz. A presa, a apăsa din două părţi sau din toate părţile pentru a apropia, a comprima etc. ** Expr. A strânge (pe cineva) cu uşa (sau în cleşte, în balamale, în pinteni) = a sili (pe cineva) să facă ceva; a obliga (pe cineva) să recunoască ceva. * (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A apăsa asupra (unei părţi a) corpului, provocând o senzaţie de jenă sau de durere (deoarece este prea strâmt). ** Expr. A-l strânge (pe cineva) în spate (de frig sau de frică) = a provoca (cuiva) sau a simţi o senzaţie neplăcută (de frig sau de frică). * A fixa (mai bine) printr-o mişcare de învârtire o piesă filetată a unui mecanism; a înşuruba (mai tare). ** Expr. A strânge şurubul = a întrebuinţa mijloace (abuzive) de constrângere, a înăspri regimul (împotriva cuiva). * A înghesui, a îngrămădi, a îndesa. * Fig. A sili, a constrânge. 4. Tranz. A închide o parte a

corpului prin apropierea părţilor componente. ** Expr. A-şi strânge gura = a se reţine; a tăcea din gură. A(-şi) strânge buzele (pungă) = a-şi încleşta şi a-şi încreţi buzele în semn de nemulţumire, de dispreţ, de neîncredere etc. (intranz.) A strânge din buze = a-şi încleşta şi a-şi încreţi buzele în semn de nemulţumire, de dispreţ, de neîncredere etc. A-şi strânge pumnii = a-şi încleşta pumnii în semn de mânie (reţinută). A-şi strânge fruntea (sau sprâncenele) = a-şi încreţi fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării, nemulţumirii etc.; a se încrunta, a se posomorî. (intranz.) A strânge din sprâncene = a-şi încreţi fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării, nemulţumirii etc.; a se încrunta, a se posomorî. (Intranz.) A strânge din ochi = a împreuna cu putere pleoapele în semn de ciudă, de necaz etc. sau din cauza unei senzaţii de jenă fizică. Cât ai strânge din ochi = într-o clipă, imediat. A strânge din umeri = a ridica, a da din umeri în semn de dispreţ, de nepăsare, de nedumerire, de neputinţă. 5. Tranz. A aduna laolaltă punând (simetric) una peste alta marginile, faldurile, părţile unui obiect de pânză, de hârtie etc.; a înfăşura, a îndoi, a împături. * Refl. (Despre materiale textile) A-şi reduce volumul sau lungimea; a se strâmta, a intra (la apă). 6. Refl. şi tranz. A (se) ghemui, a (se) zgârci, a (se) contracta. ** Expr. A i se strânge (sau a-i strânge cuiva) inima = a simţi (sau a face pe cineva să simtă) o emoţie puternică, o supărare, o întristare etc. (Refl.) A se strânge în sine = a deveni puţin comunicativ, a se închide în sine. * Refl. (Despre lapte) A se închega, a se coagula. * Refl. (Despre lichide sau despre corpuri care conţin lichide) A îngheţa, a se solidifica. II. 1. Tranz. A aduna la un loc lucruri căzute, risipite; a face grămadă. * Spec. A culege produse vegetale, recolta. * A face provizii. 2. Tranz. A agonisi, a acumula, a economisi bunuri; a aduna. * A colecta. * A percepe, a încasa. 3. Refl. A se aduna undeva, la un loc, împrejurul cuiva etc.; a se întruni; p. ext. a sosi, a veni. ** Expr. A se strânge (acasă) de pe drumuri = a nu mai fi hoinar, a sta acasă. (Tranz.) A strânge pe cineva de pe drumuri = a determina pe cineva să nu mai hoinărească, să stea acasă. (Tranz.) A nu-şi (mai) strânge picioarele (de pe drumuri) = a hoinări întruna. * Spec. A se îmbulzi, a se îngrămădi. 4. Tranz. A lua şi a pune la loc, a pune bine; a aşeza în odine. ** Expr. L-a strâns Dumnezeu sau moartea (la sine) = a murit. (Intranz.) A strânge prin casă (sau prin odaie etc.) = a deretica. [Perf. s. strânsei, part. strâns] – Lat. stringere.
STRÂNGERE, strângeri, s.f. Faptul de a (se) strânge; strâns1, strânsătură. ** Expr. (Cu) strângere de inimă = (cu un) puternic sentiment de teamă, de durere, de regret etc. * (Înv.) Recrutare. – V. strânge.
STRÂNS1 s.n. Strângere. * Adunare a recoltei; cules. * Vremea, timpul, momentul culesului recoltei. – V. strânge.
STRÂNS2, -Ă, strânşi, -se, adj., adv., s.f. I. Adj. 1. Legat, înfăşurat bine. * Întins, încordat. * (Despre îmbrăcăminte) Strâmt; ajustat (pe talie). * Fig. Îndârjit. * Fig. (Despre relaţii între oameni) Trainic, puternic. * Fig. (Despre felul de a gândi, de a se exprima) Coerent; concis, precis. 2. Prins, apucat, cuprins cu putere (în mâini). 3. Presat din mai multe părţi; înghesuit. ** Rânduri strânse = rânduri dese. 4. (Despre părţi ale corpului omenesc) Închis sau încleştat. ** Expr. A fi strâns la mână sau a fi cu mâna strânsă = a fi zgârcit; a fi cumpătat la cheltuieli, econom. * Apropiat tare, lipit. 5. (Despre pânză, hârtie etc.) Înfăşurat, împăturit. 6. (Despre fiinţe sau părţi ale lor) Ghemuit, zgârcit; contractat. ** Expr. Cu inima strânsă = stăpânit de o emoţie puternică; cu teamă. II. Adj. 1. (Despre lucruri) Adunat la un loc; îngrămădit. 2. (Despre bani, avuţii) Agonisit, economisit, acumulat. 3. Aşezat la loc sigur, pus bine. * Pus în ordine. III. Adv. 1. (Indică gradul cel mai înalt al unor

acţiuni) a) Foarte tare, foarte puternic (ca să nu se mai poată desface). b) Foarte mult, cu toată puterea. 2. În mod strict, cu stricteţe, întocmai. IV. S.f. (Pop.) Ceea ce agoniseşte, adună cineva; avere; provizie, recoltă. – V. strânge.
STRÂNSĂTURĂ, strânsături, s.f. (Reg.) 1. Strângere. 2. Strânsură (I 1). – Strâns2 + suf. -ătură.
STRÂNSOARE, strânsori, s.f. I. 1. (Senzaţie de) apăsare, (de) presiune; încleştare. 2. Fig. Îngrădire, constrângere. * (Înv.) Caznă, chin, suferinţă. 3. Loc îngust, strâmt; calitatea, caracterul unui loc îngust, strâmt; îngustime. II. 1. (Pop.) Recoltă. * Bogăţie, avere acumulate. 2. (Înv.) Colecţie. – Strâns2 + suf. -oare.
STRÂNSURĂ, strânsuri, s.f. I. 1. Adunare, grămadă, mulţime (strânsă la un loc); strânsură. * (Peior.) Oameni lipsiţi de valoare; adunătură. ** Loc. adj. De strânsură = de tot felul; comun, mediocru, improvizat. Oaste de strânsură = (în organizarea militară medievală a Moldovei) oaste formată din ţărani, târgoveţi şi boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. 2. Plante erbacee care se culeg de pe câmp şi se pun la păstrare; recoltă; nutreţ. II. Apăsare, presare; presiune. – Strâns2 + suf. -ură.
STREAJĂ s.f. v. strajă.
STREAŞINĂ, streşini, s.f. Prelungire a acoperişului unei construcţii în afara zidurilor care apără pereţii şi fundaţiile de ploaie. ** Expr. A(-şi) pune mâna (sau palma) streaşină (la ochi sau la frunte) sau a duce mâna streaşină (la ochi), a se uita, a sta etc. cu mâna streaşină (la sau pe ochi, deasupra ochilor) = a(-şi) pune, a duce etc. palma la frunte, deasupra ochilor, pentru a se apăra de soare când priveşte sau pentru a vedea mai bine. (rar) A(-şi) pune mâna (sau palma) streaşină ochilor = a(-şi) pune, a duce etc. palma la frunte, deasupra ochilor, pentru a se apăra de soare când priveşte sau pentru a vedea mai bine. * Jgheab de scurgere a apelor de ploaie, montat la marginea acoperişului caselor. * Acoperiş (de şindrilă) înclinat, cu care se acoperă la ţară unele garduri sau porţi. * Partea ieşită mai în afară la o claie sau la o şiră, pe care se scurge apa de ploaie. * Ramurile copacilor din marginea unei păduri; terenul din marginea unei păduri. * Marginea de jos a caierului (din care se trage firul). [Var.: (reg.) străşină, stréşină s.f.] – Cf. sl. strěha.
STRECHE, streche, s.f. Nume dat mai multor specii de insecte foarte vătămătoare pentru animalele domestice: a) (şi în sintagma strechea vitelor) insectă de mărimea unei albine, cu corpul păros, negru sclipitor, ale cărei larve trăiesc ca paraziţi sub pielea vitelor cornute mari, hrănindu-se cu sângele lor (Hypoderma bovis); b) (şi în sintagma strechea oilor) insectă mare de culoare brună-cenuşie, păroasă, care îşi depune larvele în nările oilor, de unde ajung în sinusurile frunţii, producând moartea animalelor (Oestrus ovis); c) (şi în sintagma strechea cailor) insectă mare de culoare galbenă-brună, păroasă, care îşi depune ouăle pe corpul sau pe coama cailor, de unde larvele ajung în intestin (Gastrophilus equi); d) insectă cu abdomenul oval, cu picioarele păroase, care îşi depune ouăle pe părul căprioarelor şi al cerbilor (Hypoderma diana şi actaeon). * Nelinişte, spaimă provocată animalelor de insectele descrise mai sus. ** Expr. A da strechea în cineva sau a-l lovi (sau a-l apuca) pe cineva strechea = a) (despre animale) a fi atacat de streche; a da semne de nelinişte; (în special) a fugi orbeşte, fără motiv aparent; b) (despre oameni) a se purta ciudat; (în special) a se agita fără motiv, a fi plin de neastâmpăr. * Furie subită, acces de nebunie. – Din bg. străk.
STRECHEA, strechez, vb. I. Intranz. (Despre animale) A porni în goană, speriat (sau ca speriat) de streche; fig. (despre oameni) a se purta ciudat, a da semne de alienaţie; a înnebuni. – Din streche.

STRECHEAT, -Ă, strecheaţi, -te, adj. (Despre animale) Speriat, gonit de (sau ca de) streche; fig. (despre oameni) cu purtări ciudate, zăpăcit; nebun, ţicnit. – V. strechea.
STRECURA, strecór, vb. I. 1. Tranz. A trece un lichid printr-o strecurătoare, printr-o sită, printr-o ţesătură pentru a-l separa de părticelele solide sau de corpuri străine şi pentru a-l limpezi, a-l face omogen. 2. Refl. (Despre lichide) A curge (câte puţin) printr-o crăpătură, printr-un loc îngust; a picura, a se prelinge. 3. Refl. şi tranz. A pătrunde sau a face să pătrundă printr-un desiş, printr-un loc strâmt, greu accesibil. 4. Refl. A intra, a ieşi sau a se deplasa, a trece pe furiş, fără să facă zgomot şi fără să fie observat; a se furişa. * Tranz. A aşeza undeva un lucru ori a introduce undeva pe cineva sau ceva cu mişcări uşoare, pe nesimţite. * Tranz. Fig. A spune cuiva ceva în mod discret sau în treacăt. 5. Refl. A se infiltra în mijlocul unui grup (omogen) de oameni, având grijă să nu fie observat. 6. Refl. A trece pe rând şi pe nesimţite, a se perinda; fig. (despre unităţi de timp) a trece, a se scurge. – Probabil din s- + trece (după spânzura, vântura etc.).
STRECURARE, strecurări, s.f. Acţiunea de a (se) strecura; strecurat1. – V. strecura.
STRECURAT1 s.n. Strecurare. – V. strecura.
STRECURAT2, -Ă, strecuraţi, -te, adj. Care s-a purificat, s-a limpezit, s-a omogenizat în urma trecerii printr-o strecurătoare. – V. strecura.
STRECURĂTOARE, strecurători, s.f. Obiect de gospodărie pentru strecurat lichide, având fundul (de metal) cu găurele sau prevăzut cu o sită de sârmă. * Bucată sau săculeţ de pânză rară prin care se strecoară laptele sau în care se pune caşul să se scurgă de zer. – Strecura + suf. -ătoare.
STREI s.n. Rasă de porci autohtonă, de culoare neagră, crescută pentru carne şi grăsime. – Et. nec.
STREIN, -Ă adj., s.m. şi f. v. străin.
STREINĂTATE s.f. v. străinătate.
STREJAR s.m. v. străjer.
STREJUI vb. IV v. străjui.
STRELER, strelere, s.n. Dispozitiv care serveşte la operaţia de filetare. – Din germ. Strähler.
STRELIŢ, streliţi, s.m. Pedestraş dintr-un corp special de infanterie din vechea Rusie, recrutat dintre orăşeni şi având de obicei funcţii poliţieneşti. – Din rus. streleţ.
STREMŢOS, -OASĂ adj. v. zdrenţăros.
STREMŢUROS, -OASA adj. v. zdrenţăros.
STREMURARE s.f. v. strămurare.
STRENŢUROS, -OASĂ adj. v. zdrenţăros.
STREPEZEALĂ, strepezeli, s.f. Senzaţie de iritaţie neplăcută a dinţilor şi a mucoasei bucale, produsă când se mănâncă fructe sau alimente acre, astringente. – Strepezi + suf. -eală.
STREPEZI, strepezesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) produce o senzaţie de iritare neplăcută în regiunea dinţilor şi a mucoasei bucale, din cauza consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: sterpezí vb. IV] – Probabil lat. / * / extorpidire (< torpidus).
STREPEZIT, -Ă, strepeziţi, -te, adj. (Despre dinţi sau mucoasa bucală) Iritat în urma consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: sterpezít, -ă adj.] – V. strepezi.

STREPTOCOC, streptococi, s.m. Bacterie de formă sferică sau ovală, care se găseşte în grupuri dispuse ca nişte lănţişoare, agent patogen al unor infecţie grave. – Din fr. sterptocoque.
STREPTOCOCIC, -Ă, streptococici, -ce, adj. Cu streptococi, provocat de streptococi. – Din fr. streptococcique.
STREPTOCOCIE, streptococii, s.f. Infecţie cutanată produsă de streptococi. – Din fr. streptococcie.
STREPTOMICINĂ, streptomicine, s.f. Substanţă antibiotică sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, extrasă dintr-o specie de mucegai, folosită în tratamentul unor boli (infecţioase). – Din fr. streptomycine.
STRES, stresuri, s.n. 1. (Med.) Nume dat oricărui factor (sau ansamblu de factori) de mediu care provoacă organismului uman o reacţie anormală; p. ext. efect nefavorabil produs asupra organismului uman de un factor de mediu. 2. (Geol.) Presiune laterală tangenţială care se produce în sinclinale şi determină formarea cutelor muntoase. – Din engl., fr. stress.
STRESANT, -Ă, stresanţi, -te, adj. Care provoacă stres (1). – Din fr. stressant.
STREŞINĂ s.f. v. streaşină.
STREŞINI, streşinesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A face streaşină (la garduri, la porţi). – Din streaşină.
STREŞINIT, -Ă, streşiniţi, -te, adj. (Rar; despre garduri, porţi) Acoperit cu streaşină. [Var.: străşinít, -ă adj.] – V. streşini.
STRETENIE s.f. (Pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă celebrată la 2 februarie. – Din sl. sŭrĕtenije, strĕtenije.
STRETTO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) În mod vioi, accelerat. [Pr.: stré-] – Cuv. it.
STREVEDEA vb. II v. străvedea.
STRIA, striez, vb. I. Tranz. A produce striaţii pe suprafaţa unui obiect. [Pr.: stri-a] – Din fr. strier.
STRIAT, -Ă, striaţi, -te, adj. Care prezintă striaţii. ** Muşchi striaţi sau musculatură striată = muşchii scheletului, constituiţi din fibre lungi pâna la 12 cm care, la microscop, prezintă dungi transversale (unele luminoase şi altele întunecoase). [Pr.: stri-at] – V. stria. Cf. fr. strié.
STRIAŢIE, striaţii, s.f. Fiecare dintre dungile fine, paralele, care se observă pe anumite corpuri, scoase în relief, săpate în adâncime sau care se detaşează pe un fond de culoare diferită; (cu sens colectiv) sistem format din astfel de dungi. [Pr.: stri-a÷, – Var.: striaţiúne s.f.] – Din fr. striation.
STRIAŢIUNE s.f. v. striaţie.
STRICA, stric, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) transforma din bun în rău; a (se) deteriora, a (se) degrada; a (se) defecta. ** Expr. (Refl.) A se strica căruţa în mijlocul drumului = a întâmpina piedici, a avea neplăceri când eşti încă departe de ţintă. * Refl. Spec. (Despre vreme) A se schimba în rău, a deveni nefavorabil. 2. Tranz. (Pop.) A sfărâma învelişul tare al unui lucru (pentru a scoate şi a folosi conţinutul); a sparge. * A sfărâma o uşă, o încuietoare, a deschide cu forţa (pentru a intra). 3. Refl. (Despre materii organice) A se altera, a se descompune sub acţiunea agenţilor exteriori distructivi; (despre aer) a deveni greu respirabil din cauza unor substanţe sau mirosuri neplăcute, nocive. ** Tranz. Factor care strică aerul. 4. Tranz. şi intranz. A pricinui stricăciuni, daune, lipsuri; a vătăma. * Intranz. A fi nefolositor, nepotrivit, dăunător într-o anumită situaţie. ** Expr. Nu strică (sau n-ar strica) să... = nu-i rău să..., nu face rău cel care... * Intranz. A fi vinovat, răspunzător. * Tranz. A greşi; a se face vinovat de ceva. ** Expr. Ce strică? = de ce ar fi rău, de ce (să) nu...? * Tranz. A vătăma un organ sau o funcţie organică, a dăuna sănătăţii. **

Expr. A-şi strica gura degeaba = a vorbi în zadar. * Tranz. Fig. (Pop.; despre stări sufleteşti) A mâhni; a doborî. 5. Tranz. A împiedica buna desfăşurare a unei acţiuni, a unei stări; a se pune de-a curmezişul, a tulbura, a zădărnici. 6. Tranz. A influenţa pe cineva în rău; a corupe. * Refl. A decădea din punct de vedere moral. 7. Tranz. A face ceva greşit, cum nu trebuie. 8. Tranz. şi refl. A (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) distruge (o construcţie, o aşezare etc. omenească). * Tranz. (Înv.) A mutila; a ucide. ** Expr. (Refl.) Bea de se strică = bea mult, peste măsură. A se strica de râs = a râde foarte tare, cu hohote, a nu mai putea de râs. * Tranz. A anula, a abroga, a călca convenţii, învoieli, legi, obligaţii. * Tranz. (În superstiţii) A dezlega, a desface farmece, blesteme. 9. Refl. şi tranz. A rupe sau a determina ruperea legăturilor de prietenie sau de dragoste cu cineva; a (se) certa. 10. Tranz. A utiliza, a consuma, a cheltui în mod inutil (fără a obţine un folos sau un avantaj corespunzător). 11. Refl. (Despre adunări, petreceri etc.) A lua sfârşit (în mod nefiresc, prin împrăştierea participanţilor). – Lat. extricare.
STRICARE, stricări, s.f. Acţiunea de a (se) strica şi rezultatul ei. – V. strica.
STRICAT1 s.n. Faptul de a (se) strica. – V. strica.
STRICAT2, -Ă, stricaţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte, unelte, mecanisme) Care nu mai poate fi folosit, fiind defect, deteriorat. 2. (Despre materii organice, îndeosebi despre alimente) Alterat, descompus; (despre aer) greu respirabil, încărcat de substanţe sau mirosuri neplăcute, nocive. 3. (Despre înjghebări, construcţii) Dărâmat, surpat, năruit. 4. (Pop.; despre oameni şi părţi ale corpului lor) Bolnav, vătămat; p. ext. becisnic. ** Stricat de vărsat = cu urme de vărsat pe obraz. 5. (Despre relaţii de prietenie, de dragoste etc.) Desfăcut, rupt. 6. (Despre oameni) Certat, mâniat, supărat (cu cineva). 7. (Despre oameni; adesea substantivat) Decăzut moraliceşte; corupt, desfrânat, depravat. – V. strica.
STRICĂCIOS, -OASĂ, stricăcioşi, -oase, adj. Dăunător, vătămător. – Strica + suf. -ăcios.
STRICĂCIUNE, stricăciuni, s.f. 1. Faptul de a (se) strica; (concr.) ceea ce este stricat, deteriorat; pagubă produsă de ceea ce s-a stricat, s-a deteriorat, s-a distrus. * Vătămare. 2. Efect rău, păgubitor. 3. Depravare, corupţie. – Strica + suf. -ăciune.
STRICĂTOR, -OARE, stricători, -oare, adj. 1. Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni; dăunător, vătămător, păgubitor. 2. Care corupe, perverteşte. – Strica + suf. -ător.
STRICĂŢEL, -EA, -ICĂ, stricăţei, -ele, adj. Diminutiv al lui stricat2 (7); (cam) depravat, corupt. * (Pop.) Cu obrazul acoperit de mici cicatrice (în urma vărsatului). – Strica + suf. -ăţel.
STRICNEA, stricnele, s.f. (Reg.) Cuţit cu o limbă specială, folosit pentru a lăsa sânge animalelor bolnave; p. restr. limba acestui cuţit. [Var.: stricneálă s.f.] – Stricni1 + suf. -eală.
STRICNEALĂ s.f. v. stricnea.
STRICNI1, stricnesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A cresta, a înţepa cu stricneaua un animal bolnav, pentru a-i lua sânge. * A plesni pe cineva cu biciul (până dă sângele). 2. A spinteca peştele pentru a-l curăţa. – Din sl. strŭknonti.
STRICNI2, stricnesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A striga, a răcni. – Et. nec.
STRICNINĂ s.f. Substanţă toxică care se extrage din seminţele unei plante tropicale (Strychnos nux vomica), întrebuinţată în medicină ca tonic cardiac şi respirator, în agricultură pentru stârpirea animalelor mici. – Din fr. strychnine.

STRICT, -Ă, stricţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care are un caracter absolut, care trebuie respectat, executat, aplicat în chip riguros, fără abatere, fără excepţie; p. ext. sever, aspru. ** Expr. (Adverbial) (A fi) strict necesar = (a fi) indispensabil. * Precis, exact. – Din fr. strict, lat. strictus.
STRICTEŢE s.f. Însuşirea de a fi strict; rigurozitate, severitate, asprime. – Strict +suf. -eţe.
STRICTURA, stricturez, vb. I. Tranz. A micşora secţiunea transversală a unei conducte pe o anumită porţiune din lungimea ei. – Din strictură.
STRICTURARE, stricturări, s.f. Acţiunea de a strictura. – V. strictura.
STRICTURĂ, stricturi, s.f. (Med.) Strâmtare a unor canale din organism (ca urmare a unor afecţiuni). – Din fr. stricture, lat. strictura.
STRICŢIUNE, stricţiuni, s.f. (Fiz.) Contracţie. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. striction.
STRIDENT, -Ă, stridenţi, -te, adj. 1. (Despre sunete; adesea adverbial) Care este ascuţit şi puternic, pătrunzător; lipsit de armonie, neplăcut la auz. * P. gener. Neplăcut, supărător; şocant, izbitor. 2. (Despre culori) Care nu este în armonie cu culorile înconjurătoare; prea aprins, prea viu, bătător la ochi; ţipător. – Din fr. strident, lat. stridens, -ntis.
STRIDENŢĂ, (2) stridenţe, s.f. 1. Însuşirea de a fi strident. 2. Sunet, culoare, ton etc. strident. – Din fr. stridence.
STRIDIE, stridii, s.f. Specie de moluscă lamelibranhiată comestibilă, cu valvele inegale, care trăieşte fixată pe stânci în mările calde şi temperate (Ostrea edulis). – Din ngr. strídhi.
STRIDOR s.n. (Med.) Zgomot şuierător al respiraţiei, specific în cazuri de spasm sau de obstrucţie a laringelui. – Din lat., fr. stridor.
STRIDULANT, -Ă, stridulanţi, -te, adj. (Despre insecte sau organe ale acestora) Care produce un zgomot ascuţit, strident. – Din fr. stridulant.
STRIE, strii, s.f. (Anat.) 1. Grup de fibre nervoase cu traiect longitudinal, în encefal. 2. Leziune a pielii cu aspect liniar. – Din fr. strie.
STRIERE, strieri, s.f. Acţiunea de a stria şi rezultatul ei. [Pr.: stri-e-] – V. stria.
STRIGA, strig, vb. I. I. Intranz. 1. A scoate sunete puternice, ţipete; a răcni. * A semnaliza ceva prin ţipete; a cere ajutor prin ţipete. 2. (Despre animale şi păsări) A scoate sunete sau zgomote caracteristice speciei. II. 1. Tranz. A spune, a enunţa ceva cu glas puternic; a-şi exprima cu glas puternic voinţa. * Intranz. A se văicări, a se jeli, a se plânge cu glas tare. * A cere ceva cu glas tare, a reclama ceva impetuos; a pretinde, a porunci. 2. Intranz. A se răsti la cineva, a-i adresa cuiva vorbe aspre; a-i vorbi cuiva tare şi cu duşmănie. 3. Tranz. A chema (pe cineva) cu glas tare să vină, să asculte etc. (spunându-i numele). ** Expr. A striga catalogul = a face apelul nominal al elevilor sau studenţilor. * (Înv.) A chema la armată; a mobiliza. 4. Tranz. A face cunoscut ceva (anunţând, vestind cu glas tare). 5. Tranz. A se adresa cuiva cu un epitet, a denumi pe cineva; a porecli. * Tranz., impers. A purta numele..., a se numi, a se chema... 6. Intranz. A spune strigături la joc; a conduce jocul prin strigăte şi chiuituri. – Lat. / * / strigare (< strix, -gis "bufniţă").
STRIGARE, strigări, s.f. Acţiunea de a striga şi rezultatul ei. I. Strigăt (1), răcnet, ţipăt. II. 1. Exprimare în cuvinte a unui sentiment puternic. ** Loc. adv. (Rar) Cu strigări (înalte) = cu voce tare, cu accente puternice. * Zgomot, larmă de voci; vociferare (de aclamaţie sau de ameninţare). 2. Tânguire, văicăreală cu voce tare; vaiet. 3. Cerere, reclamaţie făcută cu voce puternică; protest. 4. Imputare, reproş, dojană. 5. Înştiinţare cu voce tare, vestire. 6. Chemare (în ajutor, la luptă etc.). – V. striga.

STRIGAT s.n. Faptul de a striga. 1. Strigatul catalogului = apelul nominal al elevilor, studenţilor etc. 2. Rostire de strigături la jocurile ţărăneşti. – V. striga.
STRIGĂ, strigi, s.f. 1. (În superstiţii) Fiinţă imaginară închipuită ca o femeie care chinuieşte copiii mici, ia mana de la vaci etc. 2. Pasăre răpitoare de noapte, de culoare galbenă-roşcată, cu pete brun-închis, care se hrăneşte mai ales cu şoareci (Tyto alba guttata). 3. Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort, care zboară numai în amurg şi care, când este prins, scoate un zgomot ascuţit ca un strigăt; cap-de-mort (Acherontia atropos). – Lat. striga.
STRIGĂT, strigăte, s.n. 1. Cuvânt, şir de sunete emise de cineva cu voce ridicată; ţipăt, strigare. * Invocare. 2. Anunţare, semnalizare (cu voce puternică); comandă. 3. Sunet, şir de sunete sau zgomot caracteristic scos de un animal sau de o pasăre. 4. Zgomot, larmă de voci; vociferare. * Exclamaţie de protest. 5. Chemare cu voce tare (cu rostirea numele celui chemat). 6. Strigătură. – Striga + suf. -ăt.
STRIGĂTOR, -OARE, strigători, -oare, adj., s.m. 1. Adj. Care strigă; fig. care se remarcă, iese în evidenţă (mai ales prin aspecte sau efecte negative); izbitor; evident. ** Expr. Strigător la cer, se spune despre ceva de o gravitate deosebită, care revoltă, indignează sau despre ceva care trebuie luat neapărat în seamă, care este evident. 2. S.m. (Înv. şi pop.) Crainic, vestitor. – Striga + suf. -ător.
STRIGĂTURĂ, strigături, s.f. Exclamaţie onomatopeică; spec. specie a liricii populare, de obicei în versuri, cu caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumeţe ori cu conţinut sentimental, care se strigă la ţară, în timpul executării unor jocuri populare; chiuitură, strigăt. – Striga + suf. -ătură.
STRIGIFORMĂ, strigiforme, s.f. (La pl.) Ordin de păsări de pradă care vânează noaptea, cu capul mare, ochii mari, aşezaţi în faţă, cu ciocul puternic; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. – Din fr. strigiformes.
STRIGOAICĂ, strigoaice, s.f. Strigoaie. * Epitet dat unei femei bătrâne şi rele. * Vrăjitoare. – Probabil din strigoi + suf. -oaică. Cf. strigă.
STRIGOI, -OAIE, strigoi, -oaie, s.m. şi f. (În superstiţii) Sufletul unui om (mort sau viu) care s-ar transforma în timpul nopţii într-un animal sau într-o apariţie fantomatică, pricinuind neajunsuri celor pe care îi întâlneşte; p. ext. om născut într-o zodie nefavorabilă, care s-ar afla în legătură cu diavolul şi s-ar ocupa cu vrăji şi cu farmece. * Epitet dat unui om rău, ursuz sau unui bătrân cu apucături demodate. – Strigă + suf. -oi.
STRIGOIAŞ, strigoiaşi, s.m. Nume generic dat mai multor fluturi mici de noapte care zboară în jurul lămpii sau flăcării unei lumânări. [Pr.: -go-iaş] – Strigoi + suf. -aş.
STRIGOIME s.f. (Rar) Mulţime de strigoi; totalitatea strigoilor. – Strigoi + suf. -ime.
STRIMT, -Ă adv. v. strâmt.
STRINGENT, -Ă, stringenţi, -te, adj. (Livr.) Care trebuie să fie luat neapărat în seamă, care se impune în mod imperios, care nu suferă amânare. – Din it. stringente.
STRINGENŢĂ s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi stringent. – Din it. stringenza.
STRIPA, stripez, vb. 1. Tranz. A realiza operaţia de stripare. – Din engl. strip, fr. stripper.
STRIPAJ, stripaje, s.n. (Tehn.) Stripare. – Cf. germ. strippen.
STRIPARE, stripări, s.f. (Tehn.) Operaţia de desprindere şi scoatere a lingourilor din lingotieră după solidificare; stripaj. – V. stripa.

STRIPER, stripere, s.n. (Tehn.) Dispozitiv de strângere, cu cleştele, al macaralei de stripare. – Din germ. Stripper, engl. stripper.
STRIP-TEASE s.n. Număr de cabaret în care dansatoarele se dezbracă (complet) în faţa spectatorilor, în cursul executării unui dans. [Pr.: strip-tiz] – Din engl., fr. strip-tease.
STRIU, striuri, s.n. Fiecare dintre şanţurile mici şi paralele de pe suprafaţa unui obiect a unei roci etc. – Din fr. strie.
STRIVI, strivesc, vb. IV. 1. Tranz. A turti, a zdrobi, a omorî prin presare, strângere. * Fig. A nimici, a distruge. 2. Tranz. şi refl. A (se) îngrămădi, a (se) înghesui, a (se) îmbulzi. * Fig. A copleşi sau a fi copleşit de griji, necazuri, probleme. – Din sl. sutryvati.
STRIVIRE s.f. Acţiunea de a (se) strivi. – V. strivi.
STRIVIT, -Ă, striviţi, -te, adj. Zdrobit, sfărâmat, turtit sau omorât prin presare, strângere. – V. strivi.
STRIVITOR, -OARE, strivitori, -oare, adj. Care striveşte sau poate strivi; fig. zdrobitor, nimicitor. * Fig. Care apasă, copleşeşte, covîrşeşte. – Strivi +suf. -tor.
STROBIL, strobili, s.m. 1. (Zool.) Corpul inelat al teniei adulte. 2. (Bot.) Con compact la unele conifere. – Din fr. strobile.
STROBOSCOP, stroboscoape, s.n. Aparat optic cu ajutorul căruia se pot observa, înregistra sau măsura corpurile aflate în mişcare periodică. – Din fr. stroboscope, germ. Stroboskop.
STROBOSCOPIC, -Ă, stroboscopici, -ce, adj. Referitor la stroboscopie, de stroboscopie. – Din fr. stroboscopique.
STROBOSCOPIE s.f. (Fiz.) Metodă de observare a corpurilor aflate în mişcare periodică. – Din fr. stroboscopie.
STROFANT, strofanţi, s.m. Nume dat mai multor specii de plante tropicale din ale căror seminţe se extrage strofantina (Strophanthus). – Din fr. strophante.
STROFANTINĂ s.f. Substanţă toxică extrasă din seminţele de strofant, întrebuinţată în medicină ca tonic cardiac. – Din fr. strophantine.
STROFĂ, strofe, s.f. Ansamblu unitar dintr-o poezie format din mai multe versuri legate între ele prin elemente prozodice (măsură, ritm, rimă). * (În tragedia greacă antică) Arie în versuri pe care o cânta o parte a corului, în timp de evolua ritmic pe scenă. – Din fr. strophe, lat. stropha.
STROFIC, -Ă, strofici, -ce, adj. Care aparţine strofei, privitor la strofă. – Din fr. strophique, germ. strophisch.
STROH s.n. (Reg.) 1. Rămăşiţă de fân (sfărâmat) cu care se fac (la ţară) inhalaţii pentru bolnavii care suferă de astmă, bronşită etc. şi baie pentru copii. 2. Strat de paie care serveşte de culcuş pentru animale. – Din germ. Stroh.
STROI s.n. (Înv. şi reg.) 1. Rând, şir (de soldaţi). 2. (În expr.) A bate la stroi sau a purta în stroi = a aplica cuiva o pedeapsă disciplinară, constând în trecerea printre două rânduri de soldaţi care îl lovesc unul după altul cu vergi. – Din rus. stroj.
STROMĂ, strome, s.f. (Bot.) 1. Grup de lamele între care se găseşte clorofila unor plante. 2. Organ de rezistenţă al unor ciuperci, în care se află elementele de înmulţire. – Din fr. stroma.
STRONGIL, strongili, s.m. Nume dat mai multor specii de viermi paraziţi care pătrund în aparatul digestiv, respirator sau circulator al unor animale şi provoacă diferite tulburări (Strongylus). – Din lat. Strongylus (nume ştiinţific).

STRONGILOZĂ, strongiloze, s.f. Boală a animalelor provocată de strongili, caracterizată prin inflamaţia organelor aparatului respirator şi a celui digestiv. – Din fr. strongylose.
STRONŢIANĂ s.f. Oxid sau hidroxid de stronţiu, folosit la rafinarea zahărului, la fabricarea sărurilor de stronţiu etc. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. strontiane.
STRONŢIANIT s.n. Carbonat natural de stronţiu, în formă de mici cristale rombice, incolore, gălbui sau verzui, din care, prin calcinare, se obţine stronţiana. [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. strontianite.
STRONŢIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, maleabil şi ductil, asemănător cu calciul, ale cărui săruri sunt întrebuinţate în pirotehnie, în fizica nucleară şi în medicină. – Din fr. strontium, germ. Strontium.
STROP, stropi, s.m. 1. Particulă globulară dintr-un lichid; cantitate mică dintr-un lichid; spec. picătură de ploaie. ** Loc. adv. Strop cu (sau de) strop = picătură cu picătură; puţin câte puţin; încetul cu încetul. Până la un strop = până nu mai rămâne nimic. Nici un strop = nimic. * Lacrimă. 2. Fig. Cantitate foarte mică dintr-o materie solidă; fărâmă. – Probabil din stropi (derivat regresiv).
STROPEALĂ, stropeli, s.f. Faptul de a (se) stropi; (concr.) lichid cu care se stropeşte. * Ploaie uşoară şi de scurtă durată. * (Fam.) Băutură. – Stropi + suf. -eală.
STROPI, stropesc, vb. IV. refl., Tranz., intranz. şi refl. recipr. A (se) uda (uşor, superficial) prin împroşcare, a (se) umezi uşor, a (se) acoperi cu stropi (de apă sau de alt lichid). ** Expr. (Tranz.) A stropi (ceva) cu sudoare = a munci din greu. * Refl. Fig. A se acoperi cu pete mici; a se păta. – Cf. sl. kropiti.
STROPIRE, stropiri, s.f. Acţiunea de a (se) stropi şi rezultatul ei; stropit1, stropitură. – V. stropi.
STROPIT1 s.n. Stropire; udare (a unui teren). – V. stropi.
STROPIT2, -Ă, stropiţi, -te, adj. Acoperit, presărat, împroşcat cu stropi (1). * Fig. (Despre pielea oamenilor, blana animalelor, penele păsărilor) Cu puncte sau cu pete mici de altă culoare. * Împestriţat, înflorat. – V. stropi.
STROPITOARE, stropitori, s.f. 1. Vas de tablă, de material plastic etc., de mărimea unei găleţi, cu toartă şi cu o ţeavă aplicată pe partea laterală a peretelui exterior, prevăzută cu un dispozitiv în formă de sită, care serveşte la stropitul culturilor din grădini. * Recipient mare, de obicei cilindric, montat pe un cadru cu roţi şi prevăzut cu un dispozitiv de proiectat apa, care serveşte la stropitul străzilor; vehicul prevăzut cu un asemenea recipient. * (Înv.) Pulverizator. 2. Pămătuf făcut din bucăţi de cârpă, cu care fierarul stropeşte cu apă cărbunii prea înfierbântaţi din vatra fierăriei. – Stropi + -toare.
STROPITURĂ, stropituri, s.f. 1. Stropire. 2. (Concr.) Picătură, strop. – Stropi + suf. -tură.
STROPOLEALĂ, stropoleli, s.f. (Reg.) Faptul de a stropoli; roboteală. – Stropoli + suf. -eală.
STROPOLI, stropolesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.; despre oameni) A efectua diverse treburi mărunte prin gospodărie; a trebălui, a roboti. – Din bg. tropolja, scr. štropotati.
STROPŞEALĂ, stropşeli, s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) stropşi. – Stropşi + suf. -eală.
STROPŞI, stropşesc, vb. IV. 1. Tranz. (Pop.) A zdrobi, a sfărâma călcând în picioare. * A strivi, a zdreli. * A prăpădi, a nimici. 2. Tranz. (Pop.) A stâlci pe cineva în bătaie. * Fig. (Fam.) A poci, a deforma, a schimonosi, a stâlci cuvintele (în pronunţare sau în scris). 3. Refl. (Pop. şi fam.) A se răsti la cineva

(încruntându-se); a se burzului, a se oţărî. 4. Tranz. (Pop.; despre boli) A cuprinde, a lovi pe cineva pe neaşteptate. – Cf. bg. strošvam.
STROPŞIRE, stropşiri, s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de a (se) stropşi. – V. stropşi.
STROPŞIT, -Ă, stropşiţi, -te, adj. 1. (Pop.) Zdrobit, sfărâmat, strivit în picioare. * Stricat, deformat. 2. Fig. (Reg.; despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, smintit; năbădăios, îndrăcit. 3. Fig. (Pop. şi fam.; despre cuvinte) Pocit, deformat, schimonosit, stâlcit. – V. stropşi.
STROPŞITURĂ, stropşituri, s.f. (Pop. şi fam.) Stropşire, poceală, schimonoseală, stâlceală; (concr.) ceea ce a fost stropşit. – Stropşi + suf. -tură.
STROPULEŢ, stropuleţi, s.m. Diminutiv al lui strop; stropuşor. – Strop + suf. -uleţ.
STROPUŞOR, stropuşori, s.m. Stropuleţ. – Strop + suf. -uşor.
STRUCTURA, structurez, vb. I. Tranz. A organiza ceva, a da o anumită structură. – Din fr. structurer.
STRUCTURAL, -Ă, structurali, -e, adj. 1. (Adesea adverbial) Care aparţine structurii, privitor la structură; care formează o structură. 2. (Chim.; în sintagma) Formulă structurală = formulă care reprezintă compoziţia unei combinaţii şi legătura atomilor ei în moleculă. – Din fr. structural.
STRUCTURALISM s.n. Teorie lingvistică contemporană care susţine că limba este un sistem autonom, că alcătuieşte o structură în care diversele părţi se află în relaţii şi se condiţionează reciproc. * P. gener. Teorie şi metodă aplicată în domeniul unor ştiinţe umaniste, care îşi propun să descopere şi să descrie sistemele de relaţii din ştiinţa dată. – Din fr. structuralisme.
STRUCTURALIST, -Ă, structuralişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine structuralismului, privitor la structuralism. 2. S.m. şi f. Adept al structuralismului. – Din fr. structuraliste.
STRUCTURARE, structurări, s.f. Acţiunea de a structura şi rezultatul ei. – V. structura.
STRUCTURAT, -Ă, structuraţi, -te, adj. Care are o structură bine definită. – V. structura.
STRUCTURĂ, structuri, s.f. I. 1. Mod de organizare internă, de alcătuire a unui corp, a unui sistem; mod de asociere a componenţilor unui corp sau a unui întreg organizat, caracterizat prin forma şi dimensiunile fiecărui element component, cum şi prin aranjarea lor unul faţă de celălalt. * Spec. Dispoziţie a atomilor în molecula unei substanţe. * Spec. Mod de grupare a moleculelor într-un corp sau într-o substanţă minerală. 2. Mod de aşezare şi asamblare a părţilor corpului omenesc, ale corpului animalelor, ale plantelor sau ale ţesuturilor lor. * (Psih.) Factură, alcătuire, conformaţie. 3. Mod de construire a unui edificiu, al unui pod etc. 4. Mod de alcătuire a unei opere literare, muzicale etc. 5. Mod specific de organizare a elementelor constitutive ale unei limbi. II. Mod de organizare, de întocmire a societăţii din punct de vedere economic, social-politic şi cultural; orânduire. * Mod de organizare a unei ramuri de producţie, a unui domeniu de activitate, a unei instituţii, organizaţii etc. – Din fr. structure, lat. structura.
STRUGAR s.m. v. strungar1.
STRUGUR s.m. v. strugure.
STRUGURAŞ, struguraşi, s.m. 1. Strugurel (1). 2. (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. 3. (Bot.; reg.) Ruşuliţă. – Strugure + suf. -aş.
STRUGURE, struguri, s.m. Fructul viţei de vie, în formă de ciorchine; poamă. ** Compus: strugurii-ursului = plantă târâtoare cu frunze persistente, cu flori trandafirii sau albe, grupate în formă de ciorchine la vârful ramurilor, şi cu

fructul o bară mică, roşie, comestibilă (Arctostaphylos uva ursi). [Var.: (pop.) strúgur s.m.] – Et. nec.
STRUGUREL, strugurei, s.m. 1. Diminutiv al lui strugure; struguraş. 2. (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. – Strugur + suf. -el.
STRUJAN, strujeni, s.m. Tulpina porumbului cu frunze cu tot, după ce a fost tăiată de la pământ şi s-au cules ştiuleţii. – Struji + suf. -an.
STRUJI, strujesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A curăţa pene, ramuri, ştiuleţi de porumb etc. de părţile nefolositoare, smulgându-le şi îndepărtând aceste părţi; a smulge anumite părţi folositoare pentru a le utiliza. 2. A ciopli un material cu cuţitul, cu dalta, cu rindeaua; p. ext. a prelucra la strung, a strunji. – Din sl. stružiti.
STRUJIRE, strujiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a struji; strujit. – V. struji.
STRUJIT s.n. (Reg.) Strujire. – V. struji.
STRUJITURĂ, strujituri, s.f. Fâşie, aşchie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, cu rindeaua, cu barda etc. – Struji + suf. -tură.
STRULUIBAT, -Ă, adj. v. sturluibat.
STRUNĂ, strune, s.f. 1. Fir elastic confecţionat din metal, din intestine de animale etc., care se întinde pe unele instrumente muzicale şi produce, prin vibrare, sunete; coardă. ** Expr. A cânta (sau a bate) cuiva în strună (sau în struna cuiva) = a fi de aceeaşi părere cu cineva pentru a-i câştiga simpatia, favoarea; a linguşi pe cineva. 2. Sfoară bine întinsă, făcută din fire elastice şi răsucite, destinată să ţină întinsă pânza ferăstrăului. ** Expr. (Adverbial) A merge strună = a merge foarte bine. * Fir plastic sau metalic de care se leagă cârligul unei unelte de pescuit. 3. Parte a frâului care înconjură bărbia calului şi se prinde de cele două capete ale zăbalei. ** Expr. A ţine (pe cineva) în strună = a înfrâna, a ţine din scurt (pe cineva). 4. ** Compus: struna-cocoşului = numele a două plante erbacee cu frunzele ovale şi flori albe (Cerastium). – Din sl. struna.
STRUNG, strunguri, s.n. Maşină-unealtă cu ajutorul căreia se execută operaţia de rotunjire, de filetare, de găurire, de zimţuire etc. prin aşchiere a unei piese. – Din sl. strungů.
STRUNGAR1, strungari, s.m. Muncitor calificat în prelucrarea pieselor la strung. [Var.: (reg.) strugár s.m.] – Strung + suf. -ar.
STRUNGAR2, strungari, s.m. Cioban care mână oile la strungă pentru a fi mulse. – Strungă + suf. -ar.
STRUNGĂ, strungi, s.f. 1. Loc îngrădit la stână, unde se mulg oile; p. restr. deschizătură, portiţă îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una câte una la muls. * P. gener. Loc îngust de trecere. * (Pop.) Trecătoare îngustă (între munţi); defileu, strâmtoare. 2. (Pop.) Strungăreaţă (1). – Cf. alb. sthtrungë.
STRUNGĂREAŢĂ, strungăreţe, s.f. 1. Spaţiu mai mare între dinţi, mai ales între incisivii maxilarului superior; strungă (2). 2. Găleată în care se mulg oile (la stână). – Strungă + suf. -ăreaţă.
STRUNGĂRI, strungăresc, vb. IV. Tranz. (Rar) A strunji. – Strungar1 + suf. -ări.
STRUNGĂRIE1, (2) strungării, s.f. 1. Meseria strungarului1; strungărit. 2. Atelier unde îşi desfăşoară activitatea strungarul1. – Strungar1 + suf. -ie.
STRUNGĂRIE2 s.f. Ocupaţia strungarului2. – Strungar2 + suf. -ie.
STRUNGĂRIT s.n. (Rar) Strungărie1 (1). – V. strungări.
STRUNGĂRIŢĂ1, strungăriţe, s.f. Ciobăniţă care mână oile la strungă pentru a fi mulse. – Strungar2 + suf. -iţă.

STRUNGĂRIŢĂ2, strungăriţe, s.f. Muncitoare calificată în prelucrarea pieselor la strung. – Strungar1 + suf. -iţă.
STRUNGHIL, strunghili, s.m. (Iht.) Specie de guvid de culoare galbenă-brună (Gobius melanostomus). – Et. nec.
STRUNGULIŢĂ, strunguliţe, s.f. Diminutiv al lui strungă; strunguţă. – Strungă + suf. -uliţă.
STRUNGUŢĂ, strunguţe, s.f. Strunguliţă. – Strungă + suf. -uţă.
STRUNI, strunesc, vb. IV. Tranz. 1. A ţine în frâu un cal, a conduce sau a stăpâni un cal cu ajutorul frâului. * Fig. A ţine din scurt pe cineva; a domina, a înfrâna. 2. A lega ceva strâns, întinzând bine sfoara care leagă. – Din strună.
STRUNIRE, struniri, s.f. Acţiunea de a struni şi rezultatul ei. – V. struni.
STRUNJI, strunjesc, vb. IV. Tranz. A prelucra un material cu ajutorul strungului; a da la strung; a struji, a strungări. – Din strung.
STRUNJIRE, strunjiri, s.f. Acţiunea de a strunji şi rezultatul ei. – V. strunji.
STRUP, strupuri, s.n. Curea la ham, care se fixează în partea posterioară a calului, sub coadă. – Lat. struppus.
STRUŢ1, struţi, s.m. Pasăre alergătoare mare de stepă, cu picioare lungi şi puternice, cu gât lung şi golaş, cu aripi mici, inapte pentru zbor, cu pene frumoase, moi, negre sau brune-cenuşii, întrebuinţate ca podoabă, care trăieşte îndeosebi în regiunile tropicale ale Africii (Struthio camelus). ** Expr. (A avea) stomac de struţ = (a avea) stomac mare, rezistent, care digeră bine. – Din it. struzzo.
STRUŢ2, struţuri, s.n. (Reg.) Buchet de flori. – Din struţ1 (cu sensul după germ. Strauss "struţ1" şi "buchet").
STRUŢIŞOR, struţişoare, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui struţ2; struţuşor. – Struţ2 + suf. -işor.
STRUŢUŞOR, struţuşoare, s.n. (Reg.) Struţişor. – Struţ2 + suf. -uşor.
STUC s.n. 1. Material de construcţie format din mortar şi ipsos amestecat cu gelatină, clei şi (uneori) cu coloranţi minerali, care prin uscare şi lustruire capătă aspectul marmurei. 2. Material, sub formă de pastă, folosit pentru decoraţii arhitectonice, care se prepară dintr-un amestec de var stins vechi, praf de marmură şi praf de cretă. [Var.: (înv.) ştuc s.n.] – Din it. stucco, germ. Stuck, fr. stuc.
STUCAT, -Ă, stucaţi, -te, adj. (Rar) Lucrat din stuc, împodobit cu stucaturi. [Var.: (înv.) ştucát, -ă, adj.] – Din it. stucatto.
STUCATOR, stucatori, s.m. Meseriaş care execută lucrări de stucatură. [Var.: (înv.) ştucatór s.m.] – Din it. stucatore, fr. stucateur.
STUCATURĂ, stucaturi, s.f. Ornament arhitectonic în relief (pentru interiorul clădirilor), executat din stuc sau din mortar simplu de ipsos. – Din it. stuccatura.
STUDENIŢĂ, studeniţe, s.f. 1. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze păroase, cu flori albe, cu fructul o capsulă (Arenaria serpylligfolia). 2. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze liniare şi flori verzui (Scleranthus uncinatus). – Din bg., scr. studenica.
STUDENT, -Ă, studenţi, -te, s.m. şi f. Persoană care urmează cursurile unei universităţi sau ale unui institut de învăţământ superior. – Din it. sudente, germ. Student, lat. studens, -ntis.
STUDENŢESC, -EASCĂ, studenţeşti, adj. Care aparţine studenţilor, privitor la studenţi, specific studenţilor. – Student + suf. -esc.
STUDENŢEŞTE adv. Ca studenţii, în felul studenţilor. – Student + suf. -eşte.
STUDENŢIE s.f. Stare, viaţă de student; timp în care cineva este student. – Student + suf. -ie.

STUDENŢIME s.f. Totalitatea studenţilor; mulţime de studenţi. – Student + suf. -ime.
STUDIA, studiez, vb. I. 1. Tranz. A depune o muncă intelectuală susţinută, sistematică, pentru însuşirea de cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu; a învăţa. 2. refl., Tranz. şi refl. recipr. A (se) observa cu atenţie, a (se) examina (din toate punctele de vedere); a (se) analiza, a (se) cerceta. 3. Refl. A-şi impune o anumită atitudine, un anumit fel de a fi, mai ales atunci când se ştie observat, examinat de cineva. [Pr.: -di-a] – Din it. studiare.
STUDIAT, -Ă, studiaţi, -te, adj. 1. Cercetat, analizat, examinat. 2. Fig. Lipsit de naturaleţe, de sinceritate; artificial, afectat, prefăcut. [Pr.: -di-at] – V. studia.
STUDIERE s.f. Acţiunea de a (se) studia şi rezultatul ei. [Pr.: -di-e-] – V. studia.
STUDIO, studiouri, s.n. I. 1. Atelier special amenajat în care lucrează pictorii, sculptorii, fotografii etc. 2. Ansamblu de clădiri, de instalaţii şi de amenajări speciale care serveşte în procesul de turnare a filmelor. 3. Încăpere special amenajată din puctul de vedere al acusticii (şi iluminatului) şi echipată cu utilajul necesar captării unor programe sonore sau de sunete şi imagini, destinată transmisiunii sau înregistrării în vederea unei transmisiuni ulterioare la radio şi televiziune. 4. Teatru de capacitate mică, de obicei dependent de un teatru mai mare, destinat prezentării de spectacole în scopul valorificării unor artişti (tineri) sau al prezentării unor spectacole experimentale. II. Divan prevăzut cu o ladă pentru păstrarea aşternutului (şi cu poliţe sau rafturi pentru cărţi). [Pr.: -di-o] – Din fr., engl. studio.
STUDIOS, -OASĂ, studioşi, -oase, adj. Care învaţă mereu şi stăruitor, căruia îi place să studieze; sârguitor la învăţătură. [Pr.: -di-os] – Din fr. studieux.
STUDIU, studii, s.n. 1. Acţiunea de a studia (1); muncă intelectuală susţinută depusă în vedera însuşirii de cunoştinţe temeinice într-un anumit domeniu. * Spec. Însuşire de cunoştinţe ştiinţifice; învăţătură. ** Exp. A-şi face studiile = a parcurge succesiv diverse grade de învăţământ. * (Teatru; în exp.) A pune o piesă în studiu = a începe repetiţiile la o piesă. 2. Materie de învăţământ. 3. Lucrare, operă ştiinţifică. 4. (În artele plastice) Schiţă parţială sau preliminară cu ajutorui căreia pictorul, sculptorul etc. compune şi execută o operă definitivă. * Compoziţie muzicală cu caracter de virtuozitate, destinată mai ales unui scop pedagogic (de exerciţiu). – Din lat. studium, it. studio.
STUF, stufuri, s.n. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă şi dreaptă, cu frunzele lanceolate şi cu florile violete sau gălbui, dispuse în panicule terminale, folosită la acoperitul caselor, ca materie primă pentru obţinerea celulozei, a hârtiei etc.; trestie (Phragmites communis). * (Rar) Desiş; tufiş, boschet. [Var.: (reg.) stuh s.n.] – Lat. / * / styphus (= stypa + typyhe).
STUFAT, stufaturi, s.n. Mâncare scăzută, gătită din carne (de miel) şi fire de ceapă şi de usturoi verde. – Din ngr. stufáton.
STUFĂRAIE s.n. Stufăriş. [Pr.: -ra-ie – Var.: (reg.) stuhăráie s.f.] – Stuf + suf. -ăraie.
STUFĂRIE, stufării, s.f. Stufăriş. [Var.: (reg.) stuhărie s.f.] – Stuf + suf. -ărie.
STUFĂRIŞ, stufărişuri, s.n. 1. Loc pe care creşte stuf mult şi des; stuf care creşte pe un asemenea loc; stufărie, stufăraie. 2. Desime, desiş, tufiş. [Var.: (reg.) stuhăriş s.n.] – Stuf + suf. -ăriş.
STUFICOL, -Ă, stuficoli, -e, adj. De stuf; care ţine de valorificarea stufului. – Stuf + suf. -icol.
STUFICULTURĂ s.f. Ansamblul lucrărilor de amenajare a terenurilor stuficole, de cultură şi de exploatare a stufului. – Stuf + suf. -cultură.
STUFIŞ, stufişuri, s.n. Tufiş, desiş. – Stuf + suf. -iş.

STUFIT s.n. Material termoizolant confecţionat din tulpini uscate de stuf aşezate paralel, presate şi legate sub formă de panouri. – Din stuf.
STUFOS, -OASĂ, stufoşi, -oase, adj. (Despre arbori) Cu frunze multe şi dese; (despre păduri) care are arbori cu frunze multe şi dese; (despre umbra arborilor) nepătruns, adânc. * Fig. (Despre barbă, mustăţi) Cu păr mult şi des. – Stuf + suf. -os (cu unele sensuri după tufos).
STUH s.n. v. stuf.
STUHĂRAIE s.f. v. stufăraie.
STUHĂRIE s.f. v. stufărie.
STUHĂRIŞ s.n. v. stufăriş.
STUHUIT, -Ă, stuhuiţi, -te, adj. (Reg.) Cu acoperiş de stuf. – Din stuh.
STUP, stupi, s.m. 1. Adăpost natural sau special confecţionat pentru albine, unde adesea trăiesc în familii, formează fagurii şi depun mierea; p. ext. adăpostul împreună cu albinele şi cu fagurii; ştiubei. ** Expr. A fi (bogat) ca un stup sau a fi (sau a se face) stup de bani = a fi (sau a deveni) foarte bogat, a aduna multă avere. 2. Totalitatea albinelor dintr-un stup (1); familie de albine. – Lat. / * / stypus.
STUPAR, stupari, s.m. Apicultor, prisăcar. – Stup + suf. -ar.
STUPĂ1 s.f. Nume dat firelor de cânepă rămase între dinţii daracului după scoaterea fuiorului. * Câlţi de cânepă sau de bumbac cu care se curăţă uneltele, maşinile etc. * Dop de câlţi, de cârpe sau de hârtie care se pune în puşcă sau în cartuş deasupra pulberii ori alicelor; furtuială. – Lat. stuppa.
STUPĂ2, stupe, s.f. Monument religios indian destinat comemorării sau păstrării relicvelor unei căpetenii budiste. – Din fr. stupa.
STUPĂRIE, stupării, s.f. (Rar) Stupină. – Stup + suf. -ărie.
STUPĂRIT s.n. Apicultură. ** Stupărit pastoral = sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea succesivă a stupilor în regiuni cu bază meliferă, pentru ca albinele să culeagă permanent nectar şi polen. – Stup + suf. -ărit.
STUPEFACŢIE, stupefacţii, s.f. (Livr.) Uimire, stupoare. – Din fr. stupéfaction.
STUPEFIA, stupefiez, vb. I. Tranz. (Livr.) A produce uimire; a ului, a năuci, a uimi. [Pr.: -fi-a] – Din fr. stupéfier.
STUPEFIANT, -Ă, stupefianţi, -te, adj., s.n. (Substanţă medicamentoasă) care inhibă centrii nervoşi, provocând o stare de inerţie fizică şi psihică şi care, folosită mult timp, duce la obişnuinţă şi la necesitatea unor doze crescânde; p. gener. (substanţă) care, prin folosire repetată, dă naştere fenomenului de obişnuinţă; drog. [Pr.: -fi-ant] – Din fr. stupéfiant.
STUPEFIAT, -Ă, stupefiaţi, -te, adj. (Livr.) Încremenit de mirare; uimit, uluit. [Pr.: -fi-at] – V. stupefia.
STUPEFIERE, stupefieri, s.f. (Livr.) Acţiunea de a stupefia şi rezultatul ei; încremenire, uimire, uluire, năucire. [Pr.: -fi-er-] – V. stupefia.
STUPI, stupesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Reg.) A scuipa. * Tranz. Spec. A scuipa sau a se face că scuipă în semn de batjocorire, de înjosire a cuiva. * Tranz. A elimina un obiect aflat sau introdus în gură. ** Expr. A-şi stupi sufletul (cu cineva) = a se chinui mult cu un om nepriceput sau îndărătnic. * (Despre pisici) A-şi încorda corpul într-un gest de apărare sau de atac, însoţit de un pufăit specific. – Probabil lat. (< / * / scuppire + sputare).
STUPID, -Ă, stupizi, -de, adj. 1. (Adesea adverbial) Lipsit de sens, de raţiune, de conţinut; absurd. 2. (Despre oameni) Lipsit de inteligenţă, greoi la minte; nătâng, mărginit; (despre manifestări ale oamenilor) care dovedeşte, trădează lipsă de inteligenţă – Din fr. stupide, lat. stupidus.

STUPIDITATE, (2) stupidităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi stupid, lipsă de raţiune; prostie. 2. Faptă sau vorbă de om stupid; frază lipsită de sens; inepţie, stupizenie. – Din fr. stupidité, lat. stupiditas, -atis.
STUPILĂ, stupile, s.f. Amorsă specială întrebuinţată la tunurile vechi pentru aprinderea încărcăturii de pulbere. – Cf. fr. étoupille.
STUPINĂ, stupine, s.f. Loc unde se cresc albinele, unde sunt amplasaţi stupii şi toate instalaţiile anexe; albinărie, prisacă, stupărie. – Stup + suf. -ină.
STUPINIŢĂ, stupiniţe, s.f. 1. Diminutivul lui "stupină". 2. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu două frunze bazale opuse, cu flori albe cu miros puternic de garoafe (Platanthera bifolia). – Stupină + suf. -iţă.
STUPIT, stupituri, s.n. (Reg.) Scuipat. ** Compus: stupitul-cucului = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, albe (Cardamine pratensis). – V. stupi.
STUPITURĂ, stupituri, s.f. (Reg.) Scuipătură. – Stupi + suf. -tură.
STUPIZENIE, stupizenii, s.f. (Rar) Stupiditate (2). – Stupid + suf. -enie.
STUPOARE s.f. 1. (Livr.) Stare de uluire provocată de o surpriză sau de o emoţie puternică; uimire, stupefacţie. 2. (Med.) Simptom care apare în unele psihoze, manifestat prin deprimare, amuţire, imobilitate şi insensibilitate completă. – Din fr. stupeur, lat. stupor, -oris.
STURION, sturioni, s.m. (La pl.) Ordin de peşti răpitori marini de talie mare, cu scheletul cartilaginos-osos, cu corpul fără solzi, acoperit cu cinci şiruri longitudinale de discuri osoase, pescuiţi pentru carnea, icrele negre şi cleiul lor; (şi la sg.) peşte din acest ordin. [Pr.: -ri-on] – Cf. it. storione, engl. sturgeon.
STURIONICULTURĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu reproducerea dirijată şi cu creşterea sturionilor. [Pr.: -ri-o-] – Sturion + cultură.
STURLUBATEC, -Ă, adj. v. sturlubatic.
STURLUBATIC, -Ă, sturlubatici, -ce, adj. (Pop.) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: (reg.) sturluibátec, -ă, sturlubátec, -ă, sturluibátic, -ă adj.] – Sturluibat + suf. -ic.
STURLUIBA, sturluibez, vb. I. Intranz. (Reg.) A se zăpăci, a-şi pierde capul, raţiunea. – Et. nec.
STURLUIBARE, sturluibări, s.f. (Reg.) Acţiunea de a sturluiba şi rezultatul ei; zăpăcire. – V. sturluiba.
STURLUIBAT, -Ă, sturluibaţi, -te, adj. (Reg.; adesea substantivat) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: struluibát, -ă adj.] – V. sturluiba.
STURLUIBATEC, -Ă adj. v. sturlubatic.
STURLUIBATIC, -Ă adj. v. sturlubatic.
STURZ, sturzi, s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de pădure de talie mică, cu cioc conic şi puternic, cu pene brune pe spate şi albe-gălbui (cu pete brune) pe piept, care se hrănesc cu insecte, viermi, fructe etc. (Turdus). – Refăcut din pl. turdi (<lat. turdus, influenţat probabil de lat. sturnus).
STURZIŞOR, sturzişori, s.m. Diminutiv al lui sturz; sturzuleţ. – Sturz + suf. -işor.
STURZOAICĂ, sturzoaice, s.f. (Rar) Femela sturzului. – Sturz + suf. -oaică.
STURZULEŢ, sturzuleţi, s.m. Sturzişor. – Sturz + suf. -uleţ.
STYROFLEX s.n. Material izolant obţinut din polistiren, folosit la izolarea cablurilor de înaltă frecvenţă şi ca dielectric pentru condensatori cu stabilitate la temperatură. – Din fr. styroflex.
SUAV, -Ă, suavi, -e, adj. Care produce o impresie de gingăşie, de fineţe; delicat, graţios, fin. [Pr.: su-av] – Din fr. suave.

SUAVITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este suav; delicateţe, gingăşie, fineţe. [Pr.: su-a-] – Din fr. suavité.
SUB1- Element de compunere care indică poziţia inferioară a unui obiect faţă de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de acelaşi tip, şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. – Din fr. sub÷, lat. sub.
SUB2 prep. I. (Introduce un complement circumstanţial de loc). 1. (Arată poziţia unei persoane sau a unui lucru care se găseşte sau ajunge mai jos decât cineva sau ceva) Dedesubt. A căzut sub masă. ** Exp. A se afla (sau a fi, a se pomeni) sub soare = a exista; a trăi. A muri sub cuţit = a muri în timpul unei operaţii chirurgicale. * (Împreună cu prep. "de", indică punctul de plecare al unui fenomen) De sub pământ se aud zgomote. * (Împreună cu prep. "pe", arată în mod neprecis poziţia sau mişcarea unui lucru care se află mai jos decât altul, dedesubtul altuia) Se plimba pe sub ferestre. 2. (Rar) În. 3. La marginea, la poalele, jos, lângă... Sub zidurile cetăţii. II. (Introduce un complement circumstanţial de timp) În timpul, pe vremea. Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul. ** (Pop.) Sub seară = pe înserate. Pe sub seară = cam pe seară, spre seară. Sub amiază (sau amiazăzi) = aproape de miezul zilei. III. (Introduce un complement circumstanţial de cauză) Iarbă ofilită sub arşiţa soarelui. IV. (Introduce un complement circumstanţial de mod) 1. (Exprimă un raport de supunere, de dependenţă faţă de cineva) Avea sub mână o armată de subalterni. 2. (În expr.). Sub ochii (cuiva) = în prezenţa (cuiva), fiind de faţă (cineva). A ţine (sau a păstra) sub cheie = a tăinui (ceva). A fi (sau a se găsi) sub foc = a se găsi în prima linie de luptă. Sub pretext (sau cuvânt, motiv) că... = invocând un motiv (fals). Sub nici un cuvânt (sau chip) = cu nici un preţ, nicidecum, niciodată. Sub semnătură = cu numele semnat (spre confirmare). Sub titlu de ... = purtând numele sau titlul de... Sub lozinca... = cu cuvântul de ordine, cu deviza... 3. (Înaintea unui numeral sau a unui nume de cantitate, exprimă inferioritatea cantitativă) Mai puţin ca... Sub o mie de lei. V. (Introduce nume predicative şi atribute) Un spectacol sub aşteptări. VI. (Introduce un complement circumstanţial de relaţie; în expr.) Sub raportul... (sau sub acest raport) = din punctul de vedere al... [Var.: (pop.) supt, subt prep.] -Lat. subtus.
SUBACVATIC, -Ă, subacvatici, -ce, adj. Care se află, se petrece sub apă; care se referă la mediul existent pe fundul apelor. – Sub1- + acvatic.
SUBALIMENTA, subalimentez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) alimenta (sistematic) în mod insuficient din punct de vedere calitativ şi cantitativ. – Sub1- + alimenta (după fr. sous-alimenter).
SUBALIMENTARE s.f. Acţiunea de a (se) subalimenta şi rezultatul ei; subalimentaţie, subnutriţie (1). – V. subalimenta.
SUBALIMENTAT, -Ă, subalimentaţi, -te, adj. Hrănit (sistematic) în mod insuficient; subnutrit. – V. subalimenta.
SUBALIMENTAŢIE s.f. Subalimentare. – Sub1- + alimentaţie (după fr. sous-alimentation).
SUBALPIN, -Ă, subalpini, -e, adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei alpine, la poalele unor munţi înalţi; caracteristic unei asemenea regiuni. ** Etaj subalpin = vegetaţie aflată deasupra limitei superioare a pădurilor, care constă în tufişuri de jneapăn, ienupăr, smirdar, pajişti etc. – Din fr. subalpin.
SUBALTERN, -Ă, subalterni, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care este subordonată altei persoane (într-o slujbă, într-o muncă), care lucrează sub ordinele altuia mai mare în grad. – Din fr. subalterne.

SUBALTERNARE, subalternări, s.f. (Log.) Raport între judecăţile universale şi judecăţile particulare de aceeaşi calitate, caracterizat prin faptul că din adevărul judecăţii universale decurge cu necesitate adevărul judecăţii particulare, iar din falsitatea judecăţii particulare rezultă cu necesitate falsitatea judecăţii universale. – Sub1- + alternare.
SUBANSAMBLU, subansambluri, s.n. Grup de piese care alcătuiesc o parte componentă a unei maşini, a unui sistem tehnic etc., acţionând în cadrul acestora ca o unitate funcţională distinctă. – Sub1 + ansamblu (după fr. sous-ensemble).
SUBANTREPRENOR, subantreprenori, s.m. Ajutor de antreprenor. – Sub1- + antreprenor (după fr. sous-entrepreneur).
SUBAPRECIA, subapreciez, vb. I. Tranz. A preţui pe cineva sau ceva mai puţin decât merită, a aprecia sub valoarea reală, a micşora importanţa unei persoane, a unui lucru, a unei situaţii; a subestima, a subevalua. ** Refl. X se subapreciază. [Pr.: -ci-a-] – Sub1- + aprecia.
SUBAPRECIAT, -Ă, subapreciaţi, -te, adj. Care este subestimat, subevaluat. [Pr.: -ci-at] – V. subaprecia.
SUBAPRECIERE, subaprecieri, s.f. Faptul de a (se) subaprecia; subestimare, subevaluare. [Pr.: -ci-e-] – V. subaprecia.
SUBARBĂ, subarbe, s.f. Frânghie, odgon care susţine, fixează bompresul unei nave cu pânze. – Din fr. sous-barbe.
SUBARBORET, subarboreturi, s.n. Fiecare dintre grupurile de arbuşti care cresc într-un arboret. [Pl. şi: (m.) subarboreţi] – Sub1- + arboret.
SUBARBUST, subarbuşti, s.m. Arbust a cărui înălţime nu depăşeşte un metru; plantă care face trecerea între arbuşti şi plantele erbacee. – Sub1- + arbust.
SUBARENDA, subarendez, vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă exploatarea unui bun pe care persoana care îl arendează îl deţine tot cu arendă de la proprietar. – Sub1- + arenda.
SUBARENDARE, subarendări, s.f. Acţiunea de a subarenda şi rezultatul ei. – V. subarenda.
SUBARENDAŞ, subarendaşi, s.m. Persoană care ia în arendă exploatarea unui bun de la arendaş (şi nu direct de la proprietar). – Sub1- + arendaş.
SUBARMONICĂ, subarmonice, s.f. (Fiz.) Componentă a unei vibraţii complexe, a cărei frecvenţă este un submultiplu al frecvenţei armonicii principale. – După fr. sous-harmonique.
SUBASMENT, subasmente, s.n. (Arh.) Partea inferioară a unei construcţii pe care se sprijină (aparent) toată clădirea; soclu. – Din fr. soubassement.
SUBATOMIC, -Ă, subatomici, -ce, adj. Mai mic decât atomul; care intră în componenţa atomului. – Din fr. subatomique.
SUBCAPITOL, subcapitole, s.n. Diviziune (unitară) a unui capitol. – Sub1- + capitol.
SUBCARPATIC, -Ă, subcarpatici, -ce, adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice; caracteristic acestei regiuni. – Sub1- + carpatic.
SUBCELULAR, -Ă, subcelulari, -e, adj. (Biol.) Care este mai mic decât celula; care intră în componenţa celulei. – Sub1- + celular.
SUBCHIRIAŞ, -Ă, subchiriaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care închiriază un imobil sau o parte din el de la chiriaşul titular, principal; sublocatar. [Pr.: -ri-aş] – Sub1- + chiriaş.
SUBCLASĂ, subclase, s.f. (Biol.) Subîmpărţire sistematică intermediară între clasă şi ordin. – Sub1- + clasă (după fr. sous-classe).
SUBCLASIFICARE, subclasificări, s.f. Clasificare secundară. – Sub1- + clasificare (după fr. sous-clasification).

SUBCLAVICULAR, -Ă, subclaviculari, -e, adj. Situat sub claviculă, privitor la regiunea de sub claviculă. – Sub1- + clavicular (după fr. sous-claviculaire).
SUBCOMISAR, subcomisari, s.m. Funcţionar de poliţie aflat în imediata subordonare a comisarului în vechea organizare a poliţiei; gradul acestui funcţionar. – Sub1- + comisar (după fr. sous-comissaire).
SUBCOMITET, subcomitete, s.n. Parte a unui comitet însărcinată cu examinarea unor lucrări preliminare. – Sub1- + comitet (după fr. sous-comitet).
SUBCONŞTIENT s.n. Sferă a fenomenelor psihice care se desfăşoară în afara conştiinţei şi care au putut fi anterior conştiente sau ar putea deveni conştiente ulterior. [Pr.: -şti-ent] – Sub1- + conştient (după fr. subconscient).
SUBCONTRARIETATE, subcontrarietăţi, s.f. (Log.) Raport între judecata particular-afirmativă şi cea particular-negativă, caracterizat prin faptul că nu pot fi ambele false, dar pot fi ambele adevărate. [Pr.: -ri-e-] – Sub1- + contrarietate.
SUBCORTICAL, -Ă, subcorticali, -e, adj. Care este situat sub scoarţa cerebrală; privitor la această regiune. – Sub1- + cortical (după fr. sous-cortical).
SUBCULTURĂ, subculturi, s.f. 1. Tendinţă de manifestare subiacentă a unei culturi elementare. 2. Cultură a grupurilor şi subgrupurilor sociale dintr-o comunitate etnică. – Din engl., fr. subculture.
SUBCUTANAT, -Ă, subcutanaţi, -te, adj. Care se află sub piele; care pătrunde sub piele; care se face sub piele; subcutaneu. Injecţie subcutanată. – Sub1- + cutanat.
SUBCUTANEU, -EE, subcutanei, -ee, adj. (Livr.) Subcutanat. – Sub1- + cutaneu (după fr. sous-cutané).
SUBDEZVOLTARE s.f. Fenomen social-economic specific unui mare grup de ţări ale lumii contemporane, cu un potenţial economic scăzut. – Sub1- + dezvoltare.
SUBDEZVOLTAT, -Ă, subdezvoltaţi, -te, adj. (Despre persoane) Insuficient dezvoltat psihic sau fizic; (despre ţări) caracterizat prin subdezvoltare. – Sub1- + dezvoltat (după fr. sous-développé).
SUBDIALECT, subdialecte, s.n. Ramificaţie teritorială a unei limbi, subordonată dialectului şi superioară graiului. [Pr.: -di-a-] – Sub1- + dialect.
SUBDIMENSIONAT, -Ă, subdimensionaţi, -te, adj. Dimensionat (greşit) sub normele obişnuite. – Sub1- + dimensionat.
SUBDIRECTOR, -OARE, subdirectori, -oare, s.m. şi f. Persoană care îndeplineşte funcţia de ajutor al unui director; director adjunct; titlu, grad purtat de această persoană. – Sub1- + director (după fr. sous-directeur).
SUBDIVIDE, subdivid, vb. III. Tranz. (Rar) A subîmpărţi. – Sub1- + divide (după fr. subdiviser).
SUBDIVIZA, subdivizez, vb. I. Tranz. A subdivide, a subîmpărţi. – Din fr. subdiviser.
SUBDIVIZARE, subdivizări, s.f. Acţiunea de a subdiviza şi rezultatul ei; subîmpărţire. – V. subdiviza.
SUBDIVIZAT, -Ă, subdivizaţi, -te, adj. Care a fost subîmpărţit. – V. subdiviza.
SUBDIVIZIONAR, -Ă, subdivizionari, -e, adj. Obţinut printr-o subîmpărţire, care aparţine unei subdiviziuni. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. subdivisionnaire.
SUBDIVIZIUNE, subdiviziuni, s.f. Parte obţinută prin împărţirea unei părţi dintr-un tot care a mai fost împărţit; subîmpărţire. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. subdivision.

SUBDOMINANTĂ, subdominante, s.f. (Muz.) Treapta a patra a modurilor major sau minor. * Acord construit pe treapta a patra a modurilor major sau minor. – Sub1- + dominantă (după fr. sous-dominante).
SUBECUATORIAL, -Ă, subecuatoriali, -e, adj. Care se află între ecuator şi tropice; specific acestei regiuni. [Pr.: -cu-a-to-ri-al] – Din fr. subéquatorial.
SUBER s.n. (Bot.) Ţesut de apărare care se formează la suprafaţa organelor plantelor (de obicei în scoarţa tulpinilor, a rădăcinilor şi a tuberculilor), unde epiderma e înlocuită cu celule a căror membrană se află impregnată cu suberină. -Din lat., fr. suber.
SUBERINĂ s.f. Substanţă organică formată din acizi graşi, care se găseşte în membrana celulară a suberului. – Din fr. subérine.
SUBESTIMA, subestimez, vb. I. Tranz. A atribui unei fiinţe, unui lucru, unei împrejurări o importanţă sau o valoare mai mică decât cea reală; a subaprecia, a subevalua. ** Refl. X se subestimează. – Sub1- + estima (după fr. sous-estimer).
SUBESTIMARE s.f. Faptul de a (se) subestima; subapreciere, subevaluare. – V. subestima.
SUBETAJ, subetaje, s.n. Strat sau succesiune de straturi care se caracterizează prin individualitate petrografică şi paleontologică, alcătuind o subdiviziune a unui etaj geologic. – Sub1- + etaj (după fr. sous-étage).
SUBEVALUA, subevaluez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) subestima. [Pr.: -lu-a] – Sub1- + evalua (după fr. sous-évaluer).
SUBEVALUARE, subevaluări, s.f. Faptul de a (se) subevalua; subapreciere, subestimare. [Pr.: -lu-a-] – V. subevalua.
SUBEXPUNERE s.f. Expunere la lumină a materialelor fotosensibile un timp mai scurt decât cel necesar pentru obţinerea unei imagini clare. – Sub1- + expunere. Cf. fr. sous-exposer.
SUBFEBRIL, -Ă, subfebrili, -e, adj. Care se referă la subfebrilitate, care are o stare de subfebrilitate. – Din fr. subfébrile.
SUBFEBRILITATE s.f. Stare a organismului care se caracterizează prin ridicarea moderată a temperaturii normale. – Sub1- + febrilitate.
SUBFILIALĂ, subfiliale, s.f. Secţie a unei întreprinderi sau instituţii mai mică decât filiala. [Pr.: -li-a-] – Sub1- + filială.
SUBGRINDĂ, subgrinzi, s.f. Grindă de lemn, de lungime relativ mică, aşezată sub o grindă principală a unei construcţii, în dreptul unui reazem, pentru a asigura construcţiei o rezistenţă mai mare. – Sub1- + grindă.
SUBGRUPĂ, subgrupe, s.f. Subdiviziune a grupei. – Sub1- + grupă (după fr. sous-groupe).
SUBIACENT, -Ă, subiacenţi, -te, adj. Care este plasat dedesubt. [Pr.: -i-a-] – Din fr. subjacent, lat. subjacens, -entis.
SUBICTER, subictere, s.n. Simptom constând din culoarea uşor gălbuie a pielii şi a mucoaselor, care constituie unul dintre semnele de început ale hepatitei. – Din fr. subictére.
SUBIECT, subiecte, s.n. 1. Totalitatea acţiunilor evenimentelor (prezentate într-o anumită succesiune) care alcătuiesc conţinutul unei opere literare, cinematografice etc. * Chestiune, temă despre care vorbeşte sau scrie cineva. * Cauză, pricină, motiv. 2. (Lingv.) Partea principală a propoziţiei care arată cine săvârşeşte acţiunea exprimată de predicatul verbal la diateza activă sau reflexivă, cine suferă acţiunea când predicatul verbal este la diateza pasivă sau cui i se atribuie o însuşire ori o caracteristică exprimată de numele predicativ în cazul predicatului nominal. 3. Fiinţă aflată sub observaţie, supusă anchetei, experimentului etc.; individ care prezintă anumite

caracteristici. 4. (În sintagmele) Subiect de drepturi = persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi şi obligaţii. Subiect impozabil = persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească un anumit impozit către stat. 5. (Log.) Termen al unor judecăţi, reprezentând noţiunea ce desemnează obiectul gândirii despre care se afirmă sau se neagă însuşirea exprimată de predicat. – Din lat. subjectum (cu unele sensuri după fr. sujet).
SUBIECTIV, -Ă, subiectivi, -e, adj. 1. (Fil.) Care consideră că baza a tot ce există este conştiinţa individuală; care neagă faptul că îndărătul senzaţiilor se află obiectele reale, independente de om. Idealism subiectiv. 2. Care are un caracter personal, care se petrece în conştiinţa cuiva; care, într-o judecată, acţiune etc., ţine seama numai de sentimentele, de pornirile şi de ideile sale; părtinitor. – Din fr. subiectif.
SUBIECTIVA, subiectivez, vb. I. Tranz. A prezenta, a înfăţişa ceva în felul său personal; a imprima un caracter personal unei acţiuni. – Din fr. subjectiver.
SUBIECTIVISM s.n. 1. Orientare, tendinţă în filozofie care neagă existenţa lumii exterioare, reducând realitatea la conştiinţa pe care subiectul o are despre aceasta. 2. (Rar) Subiectivitate. – Subiectiv + suf. -ism (după fr. subjectivisme).
SUBIECTIVIST, -Ă, subiectivişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine subiectivismului (1), privitor la subiectivism. 2. S.m. şi f. Adept al subiectivismului (1). 3. Adj. Care are un caracter personal (neconform cu realitatea); bazat pe impresii personale. 4. S.m. şi f. Persoană care manifestă subiectivitate. – Subiectiv+ suf. -ist (după fr. subjectiviste).
SUBIECTIVITATE s.f. Însuşirea de a fi subiectiv (2); atitudine subiectivă, părtinitoare faţă de cineva sau de ceva; subiectivism (2). – Subiectiv + suf. -itate (după fr. subjectivité).
SUBINTITULA, subintitulez, vb. I. Tranz. A da unei scrieri şi un titlu secundar (în afară de cel principal). – Sub1-+ intitula.
SUBINVOLUŢIE, subinvoluţii, s.f. (Med.) Regresiune. ** Subinvoluţie uterină = regresiune a uterului în lăuzie, care se produce mai încet decât normal. – Din fr., engl. subinvolution.
SUBIT, -Ă, subiţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care se produce într-un timp foarte scurt şi pe neaşteptate; brusc, neprevăzut, neaşteptat. – Din fr. subit.
SUBÎMPĂRŢI, subîmpárt, vb. IV. Tranz. A împărţi o parte dintr-un tot în părţi mai mici; a subdivide. – Sub1- + împărţi.
SUBÎMPĂRŢIRE, subîmpărţiri, s.f. Acţiunea de a subîmpărţi şi rezultatul ei; (concr.) parte care intră în componenţa unei părţi mai mari care a fost împărţită; subdiviziune; grupă; subunitate. – V. subîmpărţi.
SUBÎNCHIRIA, subînchiriez, vb. I. Tranz. A da cu chirie un imobil sau o parte dintr-un imobil închiriat pe seama sa. * A lua cu chirie de la chiriaşul principal o parte dintr-un imobil sau întregul imobil. [Pr.: -ri-a] – Sub1- + închiria (după fr. sous-louer).
SUBÎNCHIRIERE, subînchirieri, s.f. Acţiunea de a subînchiria şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-e-] – V. subînchiria.
SUBÎNCRENGĂTURĂ, subîncrengături, s.f. Subdiviziune a unei încrengături. – Sub1- + încrengătură.
SUBÎNTINDE, pers. 3 subîntinde, vb. III. Tranz. (Despre coarde şi unghiuri) A delimita un arc de cerc. – Sub1- + întinde.
SUBÎNTINDERE, subîntinderi, s.f. Acţiunea de a subîntinde şi rezultatul ei. – V. subîntinde.
SUBÎNTINS, -Ă, subîntinşi, -se, adj. (Despre coarde şi unghiuri) Care delimitează un arc de cerc. – V. subîntinde.

SUBÎNŢELEGE, subînţeleg, vb. III. Refl. şi tranz. A (se) înţelege (dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie) ceva ce nu este exprimat direct. * Refl. A fi de la sine înţeles, a rezulta, a reieşi. – Sub1- + înţelege (după fr. sous-entendre).
SUBÎNŢELES1, subînţelesuri, s.n. Ceea ce se înţelege în mod indirect dintr-o afirmaţie, dintr-un context etc.; aluzie. ** Expr. A vorbi cu subînţeles (sau subînţelesuri) = a face anumite aluzii, a nu-şi exprima direct gândul. – V. subînţelege.
SUBÎNŢELES2, -EASĂ, subînţeleşi, -se, adj. Care reiese sau se înţelege de la sine, fără să fie exprimat. – V. subînţelege.
SUBJONCTIV, subjonctive, s.n. (Gram.) Conjunctiv. – Din fr. subjonctif.
SUBJUGA, subjug, vb. I. Tranz. 1. A supune o ţară, un popor (prin forţa armelor); a robi, a cuceri. 2. A pune în dependenţă (economică, politică etc.) faţă de cineva, a răpi libertatea şi independenţa cuiva; a domina, a înrobi, a exploata. 3. Fig. A exercita asupra cuiva o influenţă, o atracţie covârşitoare; p. ext. a fermeca, a cuceri. – Din fr. subjuguer.
SUBJUGARE, subjugări, s.f. Acţiunea de a subjuga şi rezultatul ei. – V. subjuga.
SUBJUGAT, -Ă, subjugaţi, -te, adj. 1. Care a fost cucerit de o putere străină. 2. Care este în dependenţă economică sau politică. 3. Fig. Plin de încântare, de admiraţie; fermecat. – V. subjuga.
SUBJUGĂTOR, -OARE, subjugători, -oare, adj. (Rar) Care subjugă; fig. care cucereşte prin însuşiri deosebite, care farmecă. – Subjuga + suf. -ător.
SUBLIM, -Ă, sublimi, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care se ridică sau se află la o mare înălţime în ierarhia valorilor (morale, estetice, intelectuale), la cel mai înalt grad de desăvârşire, de frumuseţe; măreţ, superb, înălţător, minunat. ** Sublima Poartă = guvernul sultanului în vechiul Imperiu Otoman; Poarta Otomană. 2. S.n. Forma cea mai înaltă a perfecţiunii (în estetică, artă); desăvârşire. – Din fr. sublime.
SUBLIMA, sublimez, vb. I. 1. Intranz. (Despre corpuri chimice) A trece (prin încălzire) din starea solidă direct în stare gazoasă, fără a mai trece prin starea lichidă. * A trece dintr-o stare cristalină în stare de vapori şi apoi din nou în stare de cristale, prin condensarea vaporilor. 2. Refl., tranz. şi intranz. A (se) transpune pe un plan superior, în sentimente superioare. * Fig. A (se) purifica, a (se) rafina. – Din fr. sublimer.
SUBLIMARE, sublimări, s.f. Faptul de a sublima. – V. sublima.
SUBLIMAT, sublimaţi, s.m. Corp solid obţinut prin sublimarea unei substanţe şi prin readucerea vaporilor ei în stare solidă. ** Sublimat corosiv = clorură de mercur care se prezintă sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, utilizată ca dezinfectant extern. – Din fr. sublimé.
SUBLIMINAL, -Ă, subliminali, -e, adj. (Psih.) Care este inferior pragului conştiinţei, care nu devine conştient. – Din fr. subliminal.
SUBLIMITATE, sublimităţi, s.f. (Rar) Însuşire a ceea ce este sublim; perfecţiune, desăvârşire. – Din fr. sublimité.
SUBLINGUAL, -Ă, sublinguali, -e, adj. (Anat.) Care se află sub limbă. [Pr.: -gu-al] – Din fr. sublingual.
SUBLINIA, subliniez, vb. I. Tranz. 1. A trage una sau mai multe linii sub un cuvânt sau un text scris, spre a-l scoate în evidenţă. 2. Fig. A pune în evidenţă, a accentua. * A remarca ceva cu o insistenţă deosebită. [Pr.: -ni-a] – Sub1- + linia (după fr. souligner).
SUBLINIAT1 s.n. Faptul de a sublinia. [Pr.: -ni-at] – V. sublinia.

SUBLINIAT2, -Ă, subliniaţi, -te, adj. 1. (Despre texte sau cuvinte scrise) Scos în evidenţă printr-una sau mai multe linii trase dedesubt. 2. Fig. (Despre fraze, cuvinte rostite) Pus în evidenţă printr-o accentuare specială, printr-un gest expresiv. [Pr.: -ni-at] – V. sublinia.
SUBLINIERE, sublinieri, s.f. Acţiunea de a sublinia şi rezultatul ei; (concr.) linie trasă sub un text sau un cuvânt scris. [Pr.: -ni-e-] – V. sublinia.
SUBLITERAR, -Ă, subliterari, -e, adj. Care se situează, valoric, sub nivelul unei literaturi adevărate. – După engl. subliterary.
SUBLITERATURĂ s.f. Literatură de calitate proastă. – Sub1- + literatură (după engl. subliterature).
SUBLOCATAR, -Ă, sublocatari, -e, s.m. şi f. Subchiriaş. – Sub1- + locatar (după fr. sous-locataire).
SUBLOCOTENENT, sublocotenenţi, s.m. Cel mai mic grad de ofiţer în armată; persoană care are acest grad. – Sub1- + locotenent (după fr. sous-lieutenant).
SUBLUNAR, -Ă, sublunari, -e, adj. Care este situat între Pământ şi orbita Lunii. – Din fr. sublunaire.
SUBLUXAŢIE, subluxaţii, s.f. (Med.) Luxaţie parţială, uşoară. – Din fr. subluxation.
SUBMANDIBULAR, -Ă, submandibulari, -e, adj. (Anat.; despre glande salivare şi ganglioni) Care se află sub mandibulă. – Sub1- + mandibular.
SUBMARIN, -Ă, submarini, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care se găseşte sau se produce sub suprafaţa mării sau oceanului, ori pe fundul lor; referitor la regiunea de sub suprafaţa mării sau oceanului. 2. S.n. Navă de luptă sau de cercetare care poate naviga atât la suprafaţă cât şi sub suprafaţa unei ape; submersibil (2). – Sub1- + marin (după fr. sous-marin).
SUBMEDIANTĂ, submediante, s.f. Treapta a doua a unei game minore sau majore. [Pr.: -di-an-] – Sub1- + mediantă.
SUBMEDIE, submedii, s.f. Proporţie de cifre mai mică decât media. – Sub1- + medie.
SUBMEDIOCRU, -Ă, submediocri, -e, adj. (Despre lucruri) De calitate inferioară, îndoielnică. * (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de calităţi. – Sub1- + mediocru.
SUBMERSIBIL, -Ă, submersibili, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care este adaptat pentru a se cufunda şi a pluti sub apă. 2. S.n. Submarin (2). – Din fr. submersible.
SUBMERSIUNE, submersiuni, s.f. 1. Cufundare totală a unui corp sub suprafaţa unui lichid. * Spec. (Geol.) Coborâre a unei regiuni sub nivelul mării. 2. Adâncime la care se află cufundat un corp sub nivelul suprafeţei unui lichid. 3. Metodă de irigaţie (folosită mai ales în cultivarea orezului) care constă în acoperirea solului cu un strat de apă care stagnează un timp limitat. [Pr.: -si-u-] – Din fr. submersion.
SUBMILIMETRIC, -Ă, submilimetrici, -ce, adj. (Despre unde) Cu lungimi sub un milimetru. – Sub1- + milimetric.
SUBMINA, subminez, vb. I. Tranz. A ataca, a lovi (indirect, pe ascuns) pentru a slăbi, a compromite, a zădărnici sau a nimici o acţiune, o realizare (a unui adversar). – Sub1- + mina.
SUBMINARE, subminări, s.f. Acţiunea de a submina şi rezultatul ei. * Acţiune conspirativă întreprinsă împotriva ordinii sociale şi politice oficiale, în vederea instaurării unui nou regim politic; subversiune. – V. submina.
SUBMULTIPLU, submultipli, s.m. (Mat.) Mărime care se cuprinde de un număr întreg de ori într-o mărime de aceeaşi natură. * Unitate de măsură derivată care reprezintă o asemenea mărime. – Sub1- + multiplu (după fr. sous-multiple).

SUBMULŢIME, submulţimi, s.f. (Mat.) Mulţime de elemente care aparţin unei mulţimi date. – Sub1- + mulţime.
SUBNORMAL, -Ă, subnormali, -e, adj. Insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic sau fizic. – Sub1- + normal.
SUBNUCLEAR, -Ă, subnucleari, -e, adj. (Fiz.) Mai mic decât nucleul atomului; care intră în componenţa nucleului atomic. [Pr.: -cle-ar] – Din engl. subnuclear.
SUBNUTRIT, -Ă, subnutriţi, -te, adj. Subalimentat. – Sub1- + nutrit.
SUBNUTRIŢIE s.f. 1. Subalimentare. 2. Stare patologică cronică datorită reducerii raţiei alimentare, tulburărilor de absorbţie intestinală sau creşterii cheltuielilor energetice ale organismului. – Sub1- + nutriţie.
SUBOFIŢER, subofiţeri, s.n. Nume dat fiecăruia dintre gradele superioare sergentului şi inferioare sublocotenentului; persoană care poartă unul din aceste grade – Sub1- + ofiţer (după fr. sous-officier).
SUBORBITAL, -Ă, suborbitali, -e, adj. Care se află sau are loc sub orbita cerească. – Sub1- + orbital.
SUBORDIN, subordine, s.n. 1. Subdiviziune a unui ordin în sistematica ştiinţelor naturii. 2. (În loc. adj. şi adv.) În subordine sau în subordinele cuiva = (aflat) într-un raport de subordonare faţă de cineva sau de ceva. – Sub1- + ordin (după fr. sous-ordre).
SUBORDONA, subordonez, vb. I. Tranz. A face ca cineva sau ceva să depindă de altcineva sau de altceva, a stabili o ordine de dependenţă de la inferior la superior. – Din fr. subordonner.
SUBORDONARE, subordonări, s.f. Acţiunea de a subordona şi rezultatul ei; dependenţă. * (Log.) Raport de concordanţă între două noţiuni, de la noţiunea subordonată speciei la noţiunea gen. * Raport sintactic între două elemente lingvistice (cuvinte, construcţii, propoziţii), dintre care unul depinde din punct de vedere gramatical de celălalt. * Raport de ierarhie între organele puterii de stat sau între cele ale administraţiei de stat, ori între acestea şi organele puterii care le-au ales, în temeiul căruia organul superior îndrumează şi controlează activitatea organului inferior. – V. subordona.
SUBORDONAT, -Ă, subordonaţi, -te, adj. Dependent de cineva sau de ceva, aflat într-o relaţie de subordonare. ** (şi substantivat, f.) Propoziţie subordonată = propoziţie care depinde din punct de vedere gramatical de altă propoziţie, îndeplinind funcţiunea unei părţi de propoziţie a regentei; propoziţie secundară. * (Substantivat) Subaltern. – Din fr. subordonné.
SUBORDONATOR, -OARE, subordonatori, -oare, adj. Care subordonează, care are ceva sau pe cineva în subordine. ** Conjuncţie subordonatoare = conjuncţie care leagă propoziţiile subordonate de propoziţia regentă – Subordona + suf. -tor.
SUBPAT s.n. v. supat.
SUBPĂMÂNTEAN, -Ă, subpământeni, -e, adj. Care se află în pământ, sub nivelul solului; subteran. * (Rar; despre vehicule) Care circulă pe sub pământ. – Sub1- + pământean.
SUBPOLAR, -Ă, subpolari, -e, adj. (Despre regiuni geografice sau despre fauna, flora, clima lor) Care se găseşte în zona unuia dintre cele două cercuri polare, în imediata apropiere a acestora; care este specific acestei zone. – Sub1- + polar.
SUBPONDERAL, -Ă, subponderali, -e, adj. Care are o greutate mai mică decât greutatea normală. – Sub1- + ponderal.
SUBPOPULAT, -Ă, subpopulaţi, -te, adj. Care are puţină populaţie faţă de întinderea şi de condiţiile de viaţă ale teritoriului respectiv. – Sub1- + populat.

SUBPREFECT, subprefecţi, s.m. Funcţionar în vechea organizare administrativă însărcinat cu administrarea unei plăşi sau a unui judeţ, ca ajutor al prefectului. – Sub1- + prefect (după fr. sous-préfect).
SUBPREFECTURĂ, subprefecturi, s.f. 1. Funcţia de subprefect. * Local unde era instalat sediul subprefectului. 2. (În vechea organizare administrativă) Plasa administrată de un subprefect. * Comună servind subprefectului ca reşedinţă; sediu de plasă. – Sub1- + prefectură (după fr. sous-préfecture).
SUBPRESIUNE, subpresiuni, s.f. Presiune mai joacă decât o presiune de referinţă. [Pr.: -si-u-] – Sub1- + presiune (după germ. Unterdruck).
SUBPRODUCŢIE, subproducţii, s.f. Producţie care nu satisface nevoile consumatorilor. – Sub1- + producţie (după fr. sous-pruduction).
SUBPRODUS, subproduse, s.n. Produs (de obicei deşeuri sau substanţe recuperabile) obţinut din acelaşi proces de fabricaţie ca şi produsul de bază; produs secundar. – Sub1- + produs (după fr. sous-produit).
SUBRAMURĂ, subramuri, s.f. Sector de activitate subordonat unei ramuri (2). – Sub1- + ramură.
SUBRAŢ, subraţe, s.n. 1. (Rar) Subsuoară (1). 2. Linie care marchează punctele de adâncime a răscroiturii mânecilor la subsuoara obiectelor de îmbrăcăminte. – Sub1- + braţ.
SUBRAU, subrauri, s.n. Obiect de lenjerie confecţionat din pânză (impermeabilă cauciucată sau din material plastic), care se coace la subsuoara hainelor, pentru a le feri de transpiraţie. [Var.: subráur s.n.] – Din fr. sous-bras.
SUBRAUR s.n. v. subrau.
SUBRĂCIRE, subrăciri, s.f. (Fiz.) Stare a unui corp care, în condiţii determinate, îşi păstrează în continuare starea de agregare la o temperatură care ar fi trebuit să determine schimbarea acestei stări. – Sub1- + răcire. Cf. fr. sous – refroidissement.
SUBRĂCIT, -Ă, subrăciţi, -te, adj. (Fiz.; despre substanţe) Care se află în stare de subrăcire. – Sub1- + răcire. Cf. fr. sous – refroidi.
SUBREDACŢIE, subredacţii, s.f. Redacţie locală a unui ziar, a unei reviste etc. subordonată unei redacţii principale (din Capitală). – Sub1- + redacţie.
SUBREGN, subregnuri, s.n. Subdiviziune principală a unui regn în sistematica ştiinţelor naturii. – Sub1- + regn.
SUBRETĂ, subrete, s.f. Fată angajată într-o casă pentru diverse treburi de gospodărie, mai ales cu atribuţii de cameristă. – Din fr. soubrette.
SUBROGA, subróg, vb. I. Tranz. (Jur.) A înlocui pe cineva în exercitarea anumitor drepturi sau obligaţii; a înlocui un bun cu altul în cadrul unui patrimoniu, al unor raporturi juridice; a substitui. – Din fr. subroger, lat. subrogare.
SUBROGARE, subrogări, s.f. (Jur.) Faptul de a subroga; subrogaţie. – V. subroga.
SUBROGATORIU, -IE, subrogatorii, adj. Care substituie. – Din fr. subrogatoire.
SUBROGAŢIE, subrogaţii, s.f. (Jur.) Subrogare. [Var.: subrogaţiúne s.f.] – Din fr. subrogation.
SUBROGAŢIUNE s.f. v. subrogaţie.
SUBRUTINĂ, subrutine, s.f. (Inform.) Secvenţă constituită ca o entitate de sine stătătoare care se repetă în diferite locuri ale unui program. – Din engl. subroutine.
SUBSCRIE, subscriu, vb. III. 1. Tranz. A-şi pune semnătura sub un text scris sau pe un act, ca autor al lui sau ca unul care îşi însuşeşte cele scrise; a

subsemna. 2. Intranz. şi tranz. A se angaja, printr-o semnătură, la o contribuţie bănească pentru o operă de interes particular sau public. 3. Intranz. Fig. A aproba verbal părerea cuiva. – Sub1- + scrie (după fr. souscrire, lat. subscribere).
SUBSCRIERE, subscrieri, s.f. 1. Acţiunea de a subscrie şi rezultatul ei; semnare; semnătură. 2. (Rar) Subscripţie. – V. subscriere.
SUBSCRIPŢIE, subscripţii, s.f. Faptul de a se angaja sau de a cere cuiva să se angajeze printr-o semnătură la o contribuţie bănească pentru o operă de interes public sau particular; subscriere. ** Listă de subscripţie = act, document pe care semnează cei care contribuie la adunarea unor fonduri pentru o operă de interes public sau particular. – Din lat. subscriptio, fr. souscription.
SUBSCRIS, -Ă, subscrişi, -se, s.m. şi f. (Rar) Subsemnat. – V. subscriere.
SUBSECRETAR, subsecretari, s.m. (În sintagma) Subsecretar de stat = membru al guvernului în unele ţări, având funcţia de adjunct al ministrului. – Sub1- + secretar (după fr. sous-secrétaire).
SUBSECŢIE, subsecţii, s.f. Subdiviziune a unei secţii, într-o întreprindere. – Sub1- + secţie.
SUBSECVENT, -Ă, subsecvenţi, -te, adj. (Rar) Care urmează după ceva; p. ext. care rezultă din ceva. – Din fr. subséquent, lat. subequens, -ntis.
SUBSEMNA, subsemnez, vb. I. Tranz. (Rar) A subscrie. – Sub1- + semna (după fr. soussigner).
SUBSEMNAT, -Ă, subsemnaţi, -te, s.m. şi f. Semnatarul unei cereri care îşi indică numele în introducerea cererii sale; subscris. * (Fam.; art.; cu valoare de pron. pers. în exprimări orale) Eu. – Sub1- + semnat (după fr. soussigner).
SUBSIDENŢĂ, subsidenţe, s.f. 1. Mişcare de coborâre a unei mase de aer în atmosferă, însoţită de încălzirea aerului. 2. (Geol.) Proces de coborâre treptată a scoarţei terestre, care are loc în bazinele de sedimentare. – Din fr. subsidence.
SUBSIDIAR, -Ă, subsidiari, -e, adj. Care se adaugă, ca element secundar, la argumentele pentru susţinerea unui raţionament, a unei teorii etc.; complementar, auxiliar, secundar. ** Loc. adv. În subsidiar = în al doilea rând, pe lângă aceasta, pe deasupra. [Pr.: -di-ar] – Din fr. subsidiare, lat. subsidiarius.
SUBSIDIU, subsidii, s.n. Ajutor bănesc acordat (de stat) în unele ţări unei persoane, unei instituţii etc. – Din fr. subside, lat. subsidum.
SUBSIOARĂ s.f. v. subsuoară.
SUBSISTEM, subsisteme, s.n. Component structural principal, subordonat unui sistem. – Sub1- + sistem (după fr. sous-systeme).
SUBSOL, subsoluri, s.n. 1. Partea de pământ aflată sub suprafaţa solului; totalitatea formaţiilor geologice mai vechi decât pătura actuală de sol. 2. Totalitatea încăperilor dintr-o clădire, situate, total sau parţial, sub nivelul solului. 3. Loc în partea de jos a paginilor unei cărţi, a unui periodic, rezervat notelor explicative; p. ext. notă explicativă dată în acest spaţiu. * Partea de jos a unei pagini de ziar, de periodic, de obicei despărţită de restul paginii printr-o linie orizontală, unde se publică, adesea pe toată lungimea foii, recenzii, articole cu subiect literar, ştiinţific etc. – Sub1- + sol (după fr. sous-sol).
SUBSOLAJ, subsolaje, s.n. Lucrare agricolă executată în acelaşi timp cu aratul, prin care se afânează zona inferioară adâncimii la care pătrunde plugul. – După fr. sous-solage.

SUBSONIC, -Ă, subsonici, -ce, adj. (Despre vehicule) Care se deplasează cu o viteză mare, dar inferioară vitezei sunetului; (despre viteza de deplasare a unor corpuri) care este inferioară vitezei sunetului. – Din fr. subsonique.
SUBSPECIE, subspecii, s.f. Subdiviziune a unei specii în sistematica ştiinţelor naturii. – Sub1- + specie (după fr. sous-espéce).
SUBSTANTIV, (1) substantive, s.n., (2) substantivi, adj. 1. S.n. Parte de vorbire care denumeşte lucruri, fiinţe sau noţiuni abstracte şi care se modifică, în cele mai multe limbi, după număr şi caz. 2. Adj. (În sintagma) Colorant substantiv = colorant care vopseşte fibrele fără ajutorul mordanţilor; colorant direct. – Din fr. substantif, lat. substantivus.
SUBSTANTIVA, substantivez, vb. I. Tranz. A întrebuinţa cu valoare de substantiv o parte de vorbire care aparţine altei clase gramaticale decât substantivul; a substantiviza. – Din fr. substantiver.
SUBSTANTIVAL, -Ă, substantivali, -e, adj. Care ţine de substantiv, care este de natura substantivului. * (Adverbial) Cu valoare de substantiv, ca substantiv. – Din fr. substantival.
SUBSTANTIVARE, substantivări, s.f. Faptul de a substantiva; substantivizare. – V. substantiva.
SUBSTANTIVAT, -Ă, substantivaţi, -te, adj. (Despre părţi de vorbire care aparţin altei clase gramaticale decât substantivul) Care este întrebuinţat cu valoare de substantiv, care a devenit substantiv; substantivizat. – V. substantiva.
SUBSTANTIVIZA, substantivizez, vb. I. Tranz. A substantiva. – Substantiv + suf. -iza.
SUBSTANTIVIZARE, substantivizări, s.f. Substantivare. – V. substantiviza.
SUBSTANTIVIZAT, -Ă, substantivizaţi, -te, adj. Substantivat. – V. substantiviza.
SUBSTANŢĂ, substanţe, s.f. 1. Corp (omogen) alcătuit din atomi şi din molecule (formate din aceleaşi elemente) şi care posedă o anumită formă, culoare, miros, gust etc. ** Substanţă de contrast = substanţă chimică utilizată în examenele radiologice, opacă la razele Roentgen. 2. (Anat.; în sintagmele) Substanţă albă = parte a sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase. Substanţă cenuşie = parte a sistemului nervos central formată din corpurile celulelor nervoase. 3. Categorie filozofică care desemnează fie esenţa comună şi stabilă a tuturor lucrurilor, fie ceea ce există de sine stătător. 4. Parte esenţială, principală, constitutivă a unui lucru. * Fig. Conţinutul, miezul unui discurs, al unei scrieri etc. ** Loc. adv. (Rar) În substanţă = pe scurt, în rezumat; în fond. – Din fr. substance.
SUBSTANŢIAL, -Ă, substanţiali, -e, adj. 1. Care ţine de substanţa (4) unui lucru; principal, esenţial; p. ext. important, însemnat, mare. 2. (Despre alimente; adesea adverbial) Bogat în substanţe hrănitoare; consistent. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. substantiel, lat. substantialis.
SUBSTANŢIALISM s.n. Denumire dată teoriilor filozofice care susţin existenţa substanţei (3) ca factor permanent al fenomenelor [Pr.: -ţi-a-] – Din fr. substantialité, lat. substantialitas, -atis.
SUBSTAŢIE, substaţii, s.f. Staţie auxiliară, intermediară (de pompare, de distribuţie a electricităţii, de tracţiune etc.). – Sub1- + staţie (după fr. sous-station).
SUBSTITUA vb. I v. substitui.
SUBSTITUENT, substituenţi, s.m. Element care poate înlocui un alt element, cu care are proprietăţi asemănătoare. [Pr.: -tu-ent] – Substitui + suf. -ent. Cf. it. sostituente.

SUBSTITUI, substitui, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) situa în locul altuia; a (se) înlocui. * (Jur.) A comite infracţiunea de substituire de persoană. [Prez. ind. şi: substituiesc, – Var.: (înv.) substituá vb. I] – Din fr. substituer, lat. substituere.
SUBSTITUIBIL, -Ă, substituibili, -e, adj. Care poate fi substituit. – Substitui + suf. -bil. Cf. it. sostituibile.
SUBSTITUIRE, substituiri, s.f. Acţiunea de a (se) substitui şi rezultatul ei; înlocuire, substituţie. * (Jur.) Substituire de persoană = infracţiune care constă în fapta unei persoane de a se prezenta sub o identitate falsă sau de a atribui o astfel de identitate unei alte persoane, spre a induce în eroare o autoritate publică sau un particular. – V. substitui.
SUBSTITUT, substituţi, s.m. Persoană care înlocuieşte temporar pe titularul unei funcţii. ** Substitut de procuror = primul grad în ierarhia judecătorească a parchetului; magistrat care avea acest grad. – Din fr. substitut, lat. substitutus.
SUBSTITUŢIE, substituţii, s.f. Substituire, înlocuire. * Spec. Fenomen prin care un atom sau un grup de atomi din molecula unui corp chimic compus este înlocuit prin alt atom sau grup de atomi, provenind de la un alt corp chimic. * Spec. (Mat.) înlocuire, într-o expresie matematică, a unui element sau a mai multor elemente prin alte elemente. ** Metoda substituţiei = metodă de rezolvare a unui sistem de ecuaţii, care constă în a înlocui într-una din ele o necunoscută cu valoarea ei, dedusă din cealaltă ecuaţie a sistemului, şi în a repeta aceeaşi operaţie până rămâne o singură ecuaţie cu o singură necunoscută. * Spec. Dispoziţie prin care un moştenitor este obligat să transmită, la moartea sa, bunurile moştenite unei persoane desemnate ca succesorul său obligatoriu; dispoziţie prin care este numit un al doilea moştenitor pentru cazul când primul, dintr-un motiv oarecare, nu va intra sau nu va accepta să intre în drepturile sale. [Var.: (înv.) substituţiúne s.f.] – Din fr. substitution, lat. substitutio, -onis.
SUBSTITUŢIUNE s.f. v. substituţie.
SUBSTRAT, substraturi, s.n. 1. (Fil.) Bază materială a diferitelor proprietăţi ale unui obiect; bază materială a unităţii, a omogenităţii diferitelor obiecte; p. ext. conţinut. 2. Strat peste care s-a aşezat alt strat. * (Cu sens colectiv) Elemente pătrunse într-o limbă din limba populaţiei autohtone care a adoptat-o, părăsindu-şi limba proprie în urma unei cuceriri, a unei migraţiuni sau a unei colonizări. 3. Substanţă chimică asupra căreia acţionează un ferment. 4. Fig. Motiv, cauză adevărată (dar ascunsă) a unei acţiuni, a unei întâmplări, a unei porniri etc. – Din fr. substrat, lat. substratum.
SUBSTRUCTURĂ, substructuri, s.f. Subîmpărţire a unei structuri. – Din fr., engl. substructure.
SUBSUMA, subsumez, vb. I. Tranz. A introduce o noţiune mai restrânsă în sfera alteia mai largi; a include, a încadra, a subordona. – Din fr. subsumer.
SUBSUMARE, subsumări, s.f. Acţiunea de a subsuma şi rezultatul ei; includere, încadrare, subordonare. – V. subsuma.
SUBSUMAT, -Ă, subsumaţi, -te, adj. Inclus, subordonat, încadrat. – V. subsuma.
SUBSUOARĂ, subsuori, s.f. 1. Partea de dedesubt a încheieturii braţului cu umărul; subraţ. ** Loc. adv. La (sau sub) subsuoară = sub braţ. (rar) Pe subsuoară = sub braţ. Din tălpi până-n subsuori = în tot trupul. ** Expr. A (se) ţine sau a (se) prinde de subsuoară (sau de subsuori) = a (se) ţine de braţ; a (se) îmbrăţişa. * (Adverbial) Sub braţ. ** Expr. A sta (sau a şedea) cu mâinile subsuoară (sau subsuori) = a sta degeaba, a trândăvi; a sta cu mâinile în sân.

2. Unghi pe care îl formează o frunză cu lujerul sau o ramură cu axul purtător. [Var.: (pop.) subsioáră, subţioáră s.f.] – Sub1- + suoară ("subsuoară" < lat.).
SUBŞEF, subşefi, s.m. Persoană care, într-un serviciu, urmează, în linie ierarhică, după şef. – Sub1- + şef (după fr. sous-chef).
SUBT prep. v. sub2.
SUBTANGENTĂ, subtangente, s.f. (Mat.) Segment determinat de proiecţia ortogonală pe axa absciselor a unui punct de pe o curbă plană şi intersecţia tangentei la curbă în acest punct cu axa absciselor. – Sub1- + tangentă (după fr. sous-tangente).
SUBTEMĂ, subteme, s.f. Temă subordonată unei teme principale; diviziune a unei teme. – Sub1- + temă.
SUBTENSIUNE, subtensiuni, s.f. 1. Tensiune electrică dintr-un circuit mai joasă decât o anumită tensiune considerată normală. 2. (Med.) Hipotensiune. [Pr.: -si-u-] – Sub1- + tensiune (după fr. sous-tension, germ. Unterspannung).
SUBTENSIV, -Ă, subtensivi, -e, adj. (Med.) Hipotensiv. – Din subtensiune (după hipotensiv).
SUBTERAN, -Ă, subterani, -e, adj., subst. 1. Adj. Care se află la o adâncime oarecare sub suprafaţa pământului; de sub pământ, din pământ, din subsol. * Care se execută sau are loc sub pământ. * Fig. (Despre organizaţii politice) Ilegal. 2. S.f. Încăpere, galerie, construcţie aflată în întregime (la adâncime mare) sub pământ. 3. S.n. Mină. – După fr. souterrain, (1) şi lat. subterraneus.
SUBTERFUGIU, subterfugii, s.n. (Livr.) Mijloc şiret, abil de a ieşi dintr-o situaţie dificilă; viclenie. – Din fr. subterfuge, lat. subterfugium.
SUBTEXT, subtexte, s.n. Substrat psihologic şi de idei sugerat de un text. – Sub1- + text.
SUBTIL, -Ă, subtili, -e, adj. 1. (Despre oameni şi despre însuşirile, manifestările lor; adesea adverbial) Care sesizează, pătrunde cele mai mici amănunte, care poate face distincţiile cele mai fine; ager, pătrunzător, perspicace, fin. 2. Care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunţită; greu de distins, de recunoscut, de sesizat. * Care tratează cu multă fineţe, cu mult spirit analitic, cu ingeniozitate probleme grele, abstracte; care, pentru a fi înţeles, cere o mare ascuţime a minţii. 3. (Rar) Foarte subţire; transparent, uşor. – Din fr. subtil, lat. subtilis.
SUBTILITATE, (2) subtilităţi, s.f. 1. Însuşirea de a fi subtil. 2. Raţionament, judecată, enunţ subtil, greu de înţeles, care face distincţii foarte fine şi adesea excesive, inutile. – Din fr. subtilité, lat. subtilitas, -atis.
SUBTILIZA, subtilizez, vb. I. Tranz. (Rar) 1. A da subtilitate, rafinament, fineţe gândirii, gustului etc.; a face să devină (prea) subtil (1). 2. (Fam.) A lua ceva pe furiş, cu dibăcie, pe nesimţite; a sustrage, a fura, a şterpeli. – Din fr. subtiliser.
SUBTILIZARE, subtilizări, s.f. Acţiunea de a subtiliza şi rezultatul ei. -V. subtiliza.
SUBTITLU, subtitluri, s.n. 1. Al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici şi pus sub titlul principal, pe care îl completează. 2. Text imprimat pe o peliculă cinematografică, la baza imaginii, care cuprinde traducerea dialogurilor din filmele sonore. – Sub1- + titlu (după fr. sous-titre).
SUBTITRA, subtitrez, vb. I. Tranz. A realiza subtitlurile (2) unui film sonor. – După fr. sous-titrer.
SUBTITRARE, subtitrări, s.f. Acţiunea de a subtitra şi rezuttatul ei. – V. subtitra.
SUBTON, subtonuri, s.n. (Muz.) Ton suplimentar, mai jos decât cel fundamental. – Sub1-+ ton.

SUBTRAVERSA, subtraversez, vb. I. Tranz. A traversa pe dedesubt. – Sub1- + traversa.
SUBTROPICAL, -Ă, subtropicali, -e, adj. (Despre zone geografice) Care este învecinat cu unul dintre cele două tropice, caracterizându-se prin ierni blânde şi o vegetaţie neîntreruptă în tot cursul anului; (despre climă, vegetaţie etc.) specific acestor zone. – Din fr. subtropical.
SUBŢIA, subţiez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai subţire (I 1). ** Expr. (Tranz.) A-şi subţia buzele (sau gura) = a-şi strânge buzele, făcându-le să pară mai subţiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor. * Tranz. (Despre îmbrăcăminte) A face ca acela care o poartă să pară mai zvelt, mai slab. 2. Tranz. A face ca un corp lichid sau gazos să fie mai puţin concentrat, mai puţin dens; a dilua. 3. Tranz. A face ca glasul să aibă un timbru mai subţire, mai înalt. 4. Refl. Fig. (Despre oameni şi despre însuşirile sau manifestările lor; adesea ir.) A deveni mai rafinat, mai civilizat, mai fin; a se rafina, a se cultiva, a se stila. [Pe.: -ţi-a] – Lat. subtilare.
SUBŢIAT, -Ă, subţiaţi, -te, adj. 1. Redus, micşorat în grosime, în lăţime, în volum. 2. (Despre corpuri lichide şi gazoase) Cu densitatea sau concentraţia micşorată; diluat, subţire. 3. Fig. Rafinat, stilat; civilizat. [Pr.: -ţi-at] – V. subţia.
SUBŢIERE, subţieri, s.f. Acţiunea de a (se) subţia şi rezultatul ei. * Fig. Rafinare, cultivare a minţii, a gustului. [Pr.: -ţi-e÷, – Var.: (reg.) supţiáre s.f.] – V. subţia.
SUBŢIOARĂ s.f. v. subsuoară.
SUBŢIRATIC, -Ă, subţiratici, -ce, adj. 1. (Cam) subţire (I 1). * (Despre oameni) Zvelt; slab. 2. (Despre glas, voce) (Cam) subţire (I 5). – Subţire + suf. -atic.
SUBŢIRE, subţiri, adj. I. 1. Care are grosime mică în raport cu celelalte dimensiuni. ** Expr. Subţire la (sau în) pungă = sărac; zgârcit. * (Despre oameni) Slab, uscat; zvelt. * (Despre părţi ale corpului omenesc) De dimensiuni reduse în lăţime ori grosime; îngust; p. ext. slab, fin, delicat. * (Adverbial, în expr.) A zâmbi subţire = a zâmbi silit, şiret (cu buzele abia întredeschise). * (Despre fire, corzi, tuburi etc.) Cu diametru mic; îngust. * (Despre litere şi despre scriere; adesea adverbial) Cu liniile înguste, fine. * (Adverbial) Fin, delicat. 2. (Despre corpuri cu suprafaţa întinsă, despre straturi sau despre materii care se aşază ca un strat peste ceva) Cu grosime mică; foarte puţin adânc. * (Despre materii textile, hârtie, piele etc.) De grosime redusă; uşor. * (Despre îmbrăcăminte). Făcut dintr-un material uşor, care nu ţine cald. 3. (Despre corpuri lichide şi gazoase) Cu concentraţie sau densitate mică, puţin consistent; diluat, rar. (Despre ploaie) Cu stropi mărunţi şi deşi. 4. Fig. (Despre vânt) Viu, tăios, pătrunzător. 5. (Despre glas, voce; adesea adverbial) Cu ton înalt; ascuţit. II. Fig. 1. (Despre oameni) Cu purtări şi gusturi alese; distins, rafinat. * Cu gusturi delicate; pretenţios, dificil. 2. Ales, delicat, fin. 3. Subtil, rafinat; iscusit, şiret, viclean. ** Expr. Cu un plan subţire = pe ocolite, cu isteţime, cu viclenie. – Lat. subtilis.
SUBŢIREL, -EA, -ICĂ, subţirei, -ele, adj. Diminutiv al lui subţire. – Subţire + suf. -el.
SUBŢIRIME s.f. Însuşirea de a fi subţire. – Subţire + suf. -ime.
SUBUMAN, -Ă, subumani, -e, adj. Care se află în stadiu animalic; fig. pe treaptă evolutivă inferioară. – Sub1- + uman (după engl. subhuman).
SUBUNITAR, -Ă, subunitari, -e, adj. (Despre numere reale sau despre fracţii ordinare) Care are o valoare mai mică decât unitatea. – Sub1- + unitar.
SUBUNITATE, subunităţi, s.f. Subîmpărţire a unei unităţi militare, economice, administrative etc. – Sub1- + unitate.

SUBURBAN, -Ă, suburbani, -e, adj. Care ţine de o suburbie, situat într-o suburbie, privitor la o suburbie. ** Comună suburbană = comună situată în imediata apropiere a unui oraş sau la marginea acestuia şi depinzând administrativ de acesta. * (Despre mijloace de transport) Care circulă în împrejurimile oraşului, care face legătura între oraş şi suburbii. * Fig. (Rar; despre comportarea, limbajul etc. cuiva) Lipsit de politeţe; vulgar. – Din fr. suburbain, lat. suburbanus.
SUBURBIE, suburbii, s.f. Cartier mărginaş al unui oraş (mare). * Comună suburbană. [Acc. şi: subúrbie] – Din lat. suburbium.
SUBURS, suburşi, s.m. (Constr.) Grindă scurtă de lemn aşezată pe babă, sub urşii unui pod de lemn. – Sub1- + urs.
SUBVENŢIE, subvenţii, s.f. Ajutor bănesc nerambursabil acordat (de stat, de o organizaţie etc.) unei persoane, unei instituţii, unei ramuri economice sau întreprinderi etc. în scopul atenuării efectelor sociale ale modificărilor economice de structură. [Var.: subvenţiúne s.f.] – Din fr. subvention, lat. subventio.
SUBVENŢIONA, subvenţionez, vb. I. Tranz. A ajuta, a susţine cu subvenţii; a da cuiva o subvenţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. subventionner.
SUBVENŢIONARE, subvenţionări, s.f. Acţiunea de a subvenţiona. [Pr.: -ţi-o-] – V. subvenţiona.
SUBVENŢIUNE s.f. v. subvenţie.
SUBVERSIUNE, subversiuni, s.f. Subminare. [Pr.: -si-u-] – Din fr. subversion, lat. subversio, -onis.
SUBVERSIV, -Ă, subversivi, -e, adj. Care periclitează, subminează ordinea internă a unui stat; p. ext. care este împotriva ideilor, a valorilor acceptate în general. – Din fr. subversif.
SUBVULCANIC, -Ă, subvulcanici, -ce, adj. Care se află în zonele superficiale ale scoarţei terestre. – Sub1- + vulcanic.
SUBZIDI, subzidesc, vb. IV. Tranz. A executa un element de construcţie nou sub o zidărie veche, pentru a o consolida. – Sub1- + zidi.
SUBZIDIRE, subzidiri, s.f. Acţiunea de a subzidi şi rezultatul ei. – V. subzidi.
SUBZISTA, subzist, vb. I. Intranz. (Livr.) 1. A rămâne în vigoare; a se menţine, a dăinui, a dura. 2. A avea mijloace de existenţă; a se întreţine, a trăi. – Din fr. subsister.
SUBZISTENT, -Ă, subzistenţi, -te, adj. (Livr.) Care subzistă, care se menţine, care rămâne. – După fr. subsistant.
SUBZISTENŢĂ s.f. Faptul de a subzista; (concr.) cea ce serveşte la asigurarea existenţei materiale; hrană. ** (Înv.) Serviciu de subzistenţă = serviciu care se îngrijea de aprovizionarea cu alimente şi cu mijloace de întreţinere a unei unităţi militare. – După fr. subsistance.
SUC, sucuri, s.n. 1. Lichid conţinut în substanţele vegetale, în special în fructe, de unde poate fi extras prin presare sau stoarcere; zeamă. * Lichid care circulă prin tuburile capilare ale plantelor. * Băutură răcoritoare special preparată din sucul (1) unor fructe sau din substanţe sintetice. 2. Lichid secretat sau conţinut în corpurile animalelor şi îndeplinind diverse funcţii. ** Sucuri digestive = lichide de compoziţie chimică diferită, secretate de tubul digestiv şi anexele sale, sub influenţa cărora se face digestia alimentelor. 3. (Reg.) Usuc. – Din fr. suc, lat. sucus.
SUCALĂ, sucale, s.f. Unealtă cu ajutorul căreia se deapănă pe ţevi firul pentru războiul de ţesut manual. ** Loc. adv. (Reg.) În sucală = în cercuri, în spirală. ** Expr. (Reg.) A merge cum e sucala = a merge uşor, repede. – Din bg., scr. sukalo.

SUCĂLI, sucălesc, vb. IV. Tranz. 1. (Reg.) A cicăli. 2. (Fam.) A-şi bate joc de o treabă, a lucra de mântuială. – Din sucală.
SUCĂLIRE, sucăliri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a sucăli şi rezultatul ei. – V. sucăli.
SUCCEDA, succéd, vb. I. 1. Intranz. A urma imediat după altcineva sau după altceva (în spaţiu, în timp). * Refl. A urma unul după altul. 2. Intranz. şi tranz. A prelua funcţia sau bunurile cuiva prin succesiune; a moşteni. [Var.: (rar) succéde vb. III] – Din fr. succéder, lat. succedere.
SUCCEDANEU, succedanee, s.n. Substanţă, produs etc. care poate înlocui la nevoie o altă substanţă, un alt produs etc. cu proprietăţi asemănătoare. – Din fr. succédané, lat. succedaneus.
SUCCEDARE, succedări, s.f. Faptul de a (se) succeda. [Var.: (rar) succédere s.f.] – V. succeda.
SUCCEDE vb. III v. succeda.
SUCCEDERE s.f. v. succedare.
SUCCES, succese, s.n. Rezultat favorabil, pozitiv (al unei acţiuni); reuşită, izbândă. ** Expr. A dori sau a ura (cuiva) succes = a-i dori (cuiva) noroc într-o întreprindere. * Primire bună, favorabilă, cu răsunet, pe care o face publicul unei opere literare, unui spectacol etc. – Din fr. succés, lat. successus.
SUCCESIBIL, succesibile, adj. (În sintagma) Grad succesibil = grad de rudenie care dă drept la moştenire. – Din fr. successible.
SUCCESIBILITATE s.f. Drept de a moşteni; ordine de succesiune. – Din fr. successibilité.
SUCCESIUNE, succesiuni, s.f. 1. Mod în care se succedă (1) fiinţe, obiecte etc.; (concr.) şir de persoane, de lucruri, de fapte care se succedă într-o anumită ordine; serie, rând, înşiruire. 2. Faptul de a prelua funcţia sau bunurile cuiva prin moştenire; (concr.) funcţie sau bun moştenit de cineva; moştenire. ** Expr. A (se) deschide o succesiune = a (se) începe formalităţile pentru atribuirea unei moşteniri. [Pr.: -si-u-] – Din fr. succesion.
SUCCESIV, -Ă, succesivi, -e, adj. (Adesea adverbial) Care urmează unul după altul (fără întrerupere sau la intervale scurte şi regulate). * Care are loc, se petrece progresiv, treptat. – Din fr. succesif, lat. successivus.
SUCCESOR, -OARE, succesori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care urmează în locul alteia (într-o funcţie, într-o demnitate). 2. (Jur.) Persoană care dobândeşte drepturi şi obligaţii de la o altă persoană; moştenitor. – Din fr. succeseur, lat. successor.
SUCCESORAL, -Ă, succesorali, -e, adj. Care ţine de succesiune (2), privitor la succesiune. – Din fr. successoral.
SUCCIN s.n. (Rar) Chihlimbar. – Din fr. succin, lat. succinum.
SUCCINIC adj. (În sintagma) Acid succinic = acid extras din răşina de chihlimbar şi folosit la prepararea unor medicamente, datorită proprietăţilor antidiuretice, antispasmodice şi stimulente pe care le are. – Din fr. succinique.
SUCCINT, -Ă, succinţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Exprimat sau care se exprimă pe scurt, în puţine cuvinte; sumar, concis, laconic. – Din fr. succint, lat. succintus.
SUCEALĂ, suceli, s.f. Faptul de a (se) suci; (în special) faptul de a fi sucit2 la minte sau lipsit de raţiune; fire, apucătură de om sucit2; sminteală, aiureală, scrânteală. – Suci + suf. -eală.
SUCEVEAN, -Ă, suceveni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau în judeţul Suceava. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Suceava. – Suceava (n. pr.) + suf. -ean.

SUCEVEANCĂ, sucevence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Suceava. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Suceava. – Sucevean + suf. -că.
SUCI, sucesc, vb. IV. 1. Tranz. A răsuci un fir, o fibră textilă etc., pentru a-i da o rezistenţă mai mare sau pentru a confecţiona anumite obiecte. * Tranz. şi refl. A (se) înfăşura, a (se) încolăci. 2. Tranz. A da unui obiect o mişcare de rotaţie; a întoarce, a învârti. Suceşte butonul aparatului. * A întoarce pe o parte şi pe alta, pe toate părţile. * Fig. A hărţui pe cineva cu întrebările, cu insistenţele. * Refl. Fig. A se agita, a se zbuciuma, a-şi frământa mintea pentru a ieşi dintr-o încurcătură, pentru a găsi o soluţie. 3. Tranz. şi refl. A face să-şi schimbe sau a-şi schimba (brusc) poziţia corpului sau a unei părţi a corpului; a (se) întoarce în altă direcţie. * Tranz. A-şi scrânti, a-şi luxa o parte a corpului. * Tranz. A răsuci cu o mişcare violentă gâtul unei fiinţe, pentru a o ucide. 4. Refl. şi tranz. A lua sau a da o poziţie nefirească; a (se) strâmba. ** Expr. (Tranz.) A suci vorba sau a o suci = a da alt curs sau alt înţeles convorbirii, pentru a-şi ascunde gândurile, a ocoli adevărul. – Din sl. sucon, sukati.
SUCILĂ s.m. (Fam.) Om sucit2 (4). – Suci + suf. -ilă.
SUCIRE, suciri, s.f. Acţiunea de a (se) suci şi rezultatul ei; răsucire, învârtire, sucit1 – V. suci.
SUCIT1 s.n. Sucire. – V. suci.
SUCIT2, -Ă, suciţi, -te, adj. 1. Răsucit în jurul lui însuşi sau în jurul a ceva printr-o mişcare continuă şi în acelaşi sens. ** Expr. Că-i sucită, că-nvârtită, se spune când cineva caută să se eschiveze de la ceva. 2. Care are corpul sau o parte a corpului întoarsă într-o parte. * Scrântit, luxat. 3. Strâmb, încovoiat. * (Despre drumuri) Cu multe cotituri. * (Rar) În formă de spirală. 4. Fig. (Despre oameni) Care nu este sau nu se poartă ca toată lumea; ciudat, aiurit; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează ciudăţenie. * Care se opune bunului-simţ; nepotrivit, nefiresc. – V. suci.
SUCITOR, sucitoare, s.n. 1. Sul neted de lemn, cu care se întinde şi se subţiază foaia de aluat pentru plăcintă, tăiţei etc.; vergea. 2. Dispoztiv de lemn sau de metal la ferăstrău, la războiul de ţesut etc., care, prin învârtire, slăbeşte sau strânge o legătură. – Suci + suf. -tor.
SUCITURĂ, sucituri, s.f. Faptul de a (se) suci. * Cotitură (a unui drum). – Suci + suf. -tură.
SUCMAN s.n. v. suman.
SUCOMBA, sucómb, vb. I. Intranz. (Livr.) A muri, a deceda. – Din fr. succomber.
SUCOMBARE, sucombări, s.f. (Livr.) Faptul de a sucomba; moarte, deces. – V. sucomba.
SUCRAZĂ, sucraze, s.f. (Chim.) Zaharoză. – Din fr. sucrase.
SUCULENT, -Ă, suculenţi, -te, adj. Cu mult suc, zemos, hrănitor; p. gener. bun, gustos, savuros. * (Suvstantivat. f. pl.) Nutreţuri provenite din plante cu tuberculi şi din rădăcinoase. * Fig. Plin de conţinut, de savoare, bogat în idei. – Din fr. succulent, lat. suculentus.
SUCULENŢĂ, suculenţe, s.f. (Adesea fig.) Însuşirea de a fi suculent; savoare. – Din fr. succulence.
SUCURSALĂ, sucursale, s.f. Întreprindere comercială sau bancară dependentă de alta de acelaşi fel. – Din fr. succursale.
SUCUSIUNE s.f. (Med.) Metodă de punere în evidenţă a unei cantităţi de lichid liber amestecat cu un gaz dintr-un organ cavitar prin clătinarea bolnavului. [Pr.: -si-u-] – Din fr. succusion.

SUD s.n. 1. Punct cardinal opus nordului, aflat în direcţia în care se îndreaptă Soarele la amiază în emisfera nordică; miazăzi, amiază. ** Loc. adj. De sud = sudic. 2. Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc., aşezată spre sud (1). * Popoare, populaţii care locuiesc în sud (2). – Din fr. sud.
SUDA, sudez, vb. I. Tranz. A îmbina două piese metalice realizând între ele, prin încălzire sau prin presare, în anumite condiţii de temperatură şi de presiune, o legătură metalică sau chimică. * Refl. Fig. A se uni, a se închega, a se lega. * Refl. (Despre oase, ligamente etc.) A se uni, a se lipi (după ce au fost rupte sau tăiate etc.). * Refl. (Despre elemente ale vorbirii) A se uni formând un singur cuvânt; a se aglutina. – Din fr. souder.
SUDABIL, -Ă, sudabili, -e, adj. Care poate fi sudat. – Din fr. soudable.
SUDABILITATE s.f. Însuşirea unui metal de a se îmbina prin sudare cu un alt metal de aceeaşi cumpoziţie. – Din fr. soudabilité.
SUD-AFRICAN, -Ă, sud-africani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din una dintre populaţiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo; spec. persoană care face parte din populaţia de bază a Republicii Africa de Sud sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Africii de Sud, Republicii Africii de Sud sau sud-africanilor (1), privitor la Africa de Sud, la Republica Africii de Sud sau la sud-africani. – Din fr. sud-africain.
SUDAJ, sudaje, s.n. Sudare. – Din fr. soudage.
SUDALMĂ, sudălmi, s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. – Din magh. szidalom (influenţat, probabil, de sudui).
SUD-AMERICAN, -Ă, sud-americani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din una dintre populaţiile de bază ale ţărilor din America de Sud sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Americii de Sud sau privitor la America de Sud sau la populaţia ei. – Din fr. sud-américan.
SUDAMINĂ s.f. Erupţie cutanată de vizicule mici pline cu lichid clar, care apare după transpiraţii abundente sau în cursul unor boli febrile. – Din fr. sudamina.
SUDANEZ, -Ă, sudanezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Sudanului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Sudanului sau sudanezilor (1), privitor la Sudan sau la sudanezi – Din fr. soudanais.
SUDARE, sudări, s.f. Acţiunea de a (se) suda şi rezultatul ei; sudaj, sudat1, sudură. – V. suda.
SUDAT1 s.n. Sudare. – V. suda.
SUDAT2, -Ă, sudaţi, -te, adj. Care a fost lipit, îmbinat prin sudare. – V. suda.
SUDAŢIE, sudaţii, s.f. 1. Provocare a unei transpiraţii excesive, prin mijloace terapeutice, în scopuri curative; p. gener. transpiraţie (abundentă). 2. Procedeu de separare a două sau a mai multor substanţe dintr-un amestec, bazat pe diferenţa punctelor de topire. – Din fr. sudation, lat. sudatio.
SUD-COREEAN, -Ă, sud-coreeni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Coreii de Sud sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Coreii de Sud sau sud-coreenilor (1), privitor la Coreea de Sud sau la sud-coreeni. [Pr.: -re-an] – Din fr. sud-coréean.
SUD-DUNĂREAN, -Ă, sud-dunăreni, -e, adj. Din sudul Dunării. – Sud + dunărean.
SUD-EST s.n. 1. Punct cardinal secundar, situat în direcţia bisectoarei unghiului format de direcţiile sud şi est. 2. Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc. aşezată între sud şi est. – Din fr. sud-est.

SUD-ESTIC, -Ă, sud-estici, -ce, adj. De la sud-est, dinspre sau spre sud-est. – Sud-est + suf. -ic.
SUDIST, -Ă, sudişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al politicii statelor din sudul Statelor Unite ale Americii, în cursul Războiului de secesiune. 2. Adj. Care aparţine sudiştilor (1), privitor la sudişti. – Din fr. sudiste.
SUDIT, sudiţi, s.m. Locuitor din ţările româneşti aflat sub protecţia unei puteri străine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicţie specială, la anumite privilegii fiscale etc., de care nu se bucurau pământenii. – Din it. suddito.
SUDOARE, sudori, s.f. Secreţie a glandelor sudoripare prin care se elimină o parte a substanţelor rezultate din metabolismul organismului; transpiraţie, năduşeală. ** Expr. Sudorile morţii sau sudori de moarte = sudoare care acoperă corpul omului înaintea morţii; p. ext. transpiraţie provocată de o emoţie, de o spaimă sau de o oboseală foarte mare. * Fig. Muncă, osteneală, trudă; chin. – Lat. sudor, -oris.
SUDOR, -OARE, sudori, -oare, s.m. şi f. Muncitor specializat în operaţii de sudură. – Din fr. soudeur.
SUDORAL, -Ă, sudorali, -e, adj. (Rar) Sudorific. – Din fr. sudoral.
SUDORIFIC, -Ă, sudorifici, -ce, adj. Care secretează sudoare sau care stimulează secreţia glandelor sudoripare; sudoral. – Din fr. sudorifique.
SUDORIPARĂ, sudoripare, adj. (În sintagma) Glandă sudoripară = glandă care secretează sudoarea. – Din fr. sudoripare.
SUDORIŢĂ, sudoriţe, s.f. Muncitoare specializată în operaţii de sudură. – Sudor + suf. -iţă.
SUDUI, súdui, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A spune ocări la adresa cuiva; a înjura. * Tranz. (Înv. şi reg.) A certa, a mustra, a dojeni. – Din magh. szidni.
SUDUITURĂ, suduituri, s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. [Pr.: -du-i-] – Sudui + suf. -tură.
SUDURĂ, suduri, s.f. 1. Operaţie de sudare; p. ext. locul îmbinării prin sudare a două sau a mai multor piese. 2. Fig. Închegare, îmbinare, legătură, unire (strânsă). – Din fr. soudure.
SUD-VEST s.n. 1. Punct cardinal secundar, situat în direcţia bisectoarei unghiului format de direcţiile sud şi vest. 2. Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei ţări etc. aşezată între sud şi vest. – Din fr. sud-ouest, germ. Sůdwest.
SUD-VESTIC, -Ă, sudvestici, -ce, adj. De la sud-vest, dinspre sau spre sud-vest. – Sud-vest + suf. -ic.
SUEDEZ, -Ă, suedezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Suediei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Suediei sau populaţiei ei, privitor la Suedia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de suedezi. * Gimnastică suedeză = sistem de exerciţii fizice care constă din diferite mişcări ale corpului, pentru dezvoltarea musculaturii şi agilităţii. [Pr.: su-e-] – Suedia (n. pr.) + suf. -ez.
SUFERI, súfăr, vb. IV. 1. Intranz. A încerca, a simţi, a îndura o durere fizică sau morală. * A avea neplăceri, a suporta consecinţele neplăcute ale unui fapt. 2. Tranz. şi intranz. A îndura, a răbda, a suporta. * Tranz. A fi supus unei pedepse, a fi condamnat. 3. Tranz. A tolera, a suporta prezenţa cuiva sau a ceva, a trece cu vederea. 4. Tranz. A îngădui, a admite, a permite, a consimţi. – Lat. pop. sufferire (= sufferre).
SUFERIND, -Ă, suferinzi, -de, adj. (Adesea substantivat) Care suferă de o boală; bolnav – Din suferi (după fr. souffrant).

SUFERINŢĂ, suferinţe, s.f. Durere fizică sau morală; suferire; starea celui care suferă. ** Expr. A fi în suferinţă = a duce lipsă de ceva. – Suferi + suf. -inţă (după fr. souffrance).
SUFERIRE, suferiri, s.f. (Înv.) Faptul de a suferi; suferinţă. – V. suferi.
SUFERITOR, -OARE, suferitori, -oare, adj. (Rar) Care suferă o durere fizică sau morală; care exprimă suferinţă; suferind. – Suferi + suf. -tor.
SUFERTAŞ, sufertaşe, s.n. Ansamblu alcătuit din câteva vase aşezate unul peste altul şi fixate pe un dispozitiv cu mâner, în care se transportă mâncarea (caldă). – Din tc. sefertas.
SUFICIENT, -Ă, suficienţi, -te, adj. 1. (Adesea adverbial) Care este în cantitate satisfăcătoare, atât cât trebuie; destul, de ajuns, satisfăcător. * (Substantivat, m.) Calificativ între "insuficient" şi "bine", cu care se notează uneori probele la examene. 2. (Despre oameni) Care are o părere foarte bună şi nejustificată despre sine; plin de sine, înfumurat, îngâmfat, vanitos. [Pr.: -ci-ent] – Din lat. sufficiens, -ntis. Cf. it. sufficiente.
SUFICIENŢĂ, suficienţe, s.f. 1. (Rar) Faptul de a fi suficient; îndestulare. 2. Încredere, mulţumire de sine exagerată; vanitate. [Pr.: -ci-en-] – Din it. sufficienza.
SUFISM s.n. Curent în mistica musulmană, apărut în sec. VIII şi răspândit mai ales în Persia. – Din fr. soufisme.
SUFIT, sufituri, s.n. Ornament de var şi nisip, executat în special pe tavan; tavan ornamentat în acest mod. – După it. soffitto, fr. soffite.
SUFITĂ1, sufite, s.f. Parte superioară a scenei, amenajată special pentru manevrarea dispozitivelor de iluminare, aerisire etc.; p. ext. element scenografic care acoperă sau decorează partea superioară a scenei. – Din it. soffitta, fr. soffite.
SUFITĂ2 s.f. v. sofită.
SUFIX, sufixe, s.n. Îmbinare de sunete sau un singur sunet care se adaugă după rădăcina sau după tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi. ** Sufix lexical = sufix care ajută la formarea cuvintelor noi, schimbând sensul sau categoria gramaticală a cuvântului de bază. Sufix gramatical (sau flexionar) = sufix cu ajutorul căruia se creează forme gramaticale. – Din fr. suffixe.
SUFIXA, sufixez, vb. I. Tranz. A adăuga un sufix la o rădăcină sau la o temă. – Din. sufix. Cf. fr. suffixer.
SUFIXARE, sufixări, s.f. Acţiunea de a sufixa şi rezultatul ei; sufixaţie. – V. sufixa.
SUFIXAŢIE, sufixaţii, s.f. Faptul de a sufixa; sufixare. – Din fr. sufixation.
SUFIXOID, sufixoide, s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt folosit ca sufix la formarea unor termeni ştiinţifici şi tehnici. – Din fr. suffixoîde.
SUFLA, súflu, vb. I. 1. Intranz. A elimina aer din gură sau din plămâni cu o anumită forţă; a expira forţat aerul. ** Expr. A sufla în lumânare (sau în lampă) = a stinge lumânarea sau lampa expirând cu putere aerul asupra flăcării. A sufla în foc = a expira producând un curent de aer, pentru a înteţi flacăra. Cine s-a fript cu ciorbă suflă şi în iaurt = o experienţă neplăcută te face mai prudent decât este necesar. A sufla cuiva ceva (sau pe cineva) de sub nas = a-şi însuşi cu îndrăzneală ceea ce se cuvine altuia; a fura, a şterpeli. * Tranz. A face ca ceva să se împrăştie sub acţiunea aerului expirat cu putere. * Tranz. A elimina mucozităţile nazale expirând puternic. * A introduce cu gura aer în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete; (despre unele instrumente) a suna, a cânta. Suflă în fluier. Suflă trâmbiţele. * A produce (mecanic) un curent de aer sub presiune. 2. Intranz. A respira greu, cu efort; a

gâfâi. ** Expr. A nu (mai) sufla = a) a fi mort; b) a sta liniştit, nemişcat; fig. a nu mai protesta, a nu crâcni. 3. Tranz. A fabrica obiecte de sticlă folosind procedeul introducerii de aer într-o mică masă de sticlă topită. 4. Tranz. A acoperi (un obiect de metal) cu un strat subţire de metal preţios; a arginta, a auri. 5. Intranz. (Despre vânt) A bate. 6. Tranz. A vorbi încet (şi în secret); a informa pe ascuns. ** Expr. A nu sufla un cuvânt = a nu spune nimic, a ţine secret. * A şopti actorilor rolul în timpul reprezentaţiei. * A şopti cuiva răspunsul pe care trebuie să-l dea la o întrebare. – Lat. sufflare.
SUFLAI, suflaiuri, s.n. 1. Tub metalic subţire şi îndoit, cu un orificiu strâmt de ieşire, prin care se suflă aer într-o flacără de gaz sau de alcool, pentru a se obţine activarea arderii; suflător (4). 2. Instalaţie folosită la aerisirea puţurilor adânci de exploatare, formată din burlane prevăzute cu o pâlnie care se poate roti în direcţia vântului. – Sufla + suf. -ai.
SUFLAJ, suflaje, s.n. 1. Dispozitiv montat la bordul unei nave, în scopul îmbunătăţirii stabilităţii. 2. Metodă de lucru folosită pentru corectarea deformaţiilor unei linii de cale ferată. – Din fr. soufflage.
SUFLANTĂ, suflante, s.f. Compresor de aer sau de alte gaze debitate în cantităţi mari, folosit în siderurgie la alimentarea furnalelor înalte şi a convertizoarelor. – Din fr. soufflante.
SUFLARE, suflări, s.f. 1. Acţiunea de a sufla şi rezultatul ei. * Aerul respirat; fig. faptul de a trăi, de a exista. ** Loc. adv. Într-o suflare = într-o clipă, foarte repede. ** Expr. Fără (de) suflare = a) cu respiraţia oprită (ca urmare a unei stări psihice sau fizice neobişnuite), foarte uimit, speriat etc.; b) fără viaţă, mort. A-şi da suflarea (de pe urmă) = a muri. 2. Fiinţă, vieţuitoare; p. ext. oameni, lume, popor. 3. Adiere de vânt. – V. sufla.
SUFLĂTOR, (1, 2) suflători, s.m., (3, 4) suflătoare, s.n. 1. S.m. (La pl.) Instrumente muzicale de suflat. 2. S.m. Persoană care cântă la un instrument de suflat. 3. S.n. Ţeavă prin care muncitorul sticlar suflă aer într-o masă de sticlă topită, pentru a-i da diverse forme. 4. S.n. Dispozitiv pentru suflarea unui curent de abur sau de aer în cutia de fum a unei locomotive. * Suflai. – Sufla + suf. -ător.
SUFLECA, suflec, vb. I. Tranz. A îndoi, a răsuci în sus marginile unui obiect de îmbrăcăminte, de obicei mânecile sau poalele (pentru a le feri de apă sau pentru a fi mai liber în mişcări); a sumete. ** Refl. Se suflecă la mâneci. – Lat. / * / subfollicare.
SUFLECARE, suflecări, s.f. Acţiunea de a (se) sufleca şi rezultatul ei. – V. sufleca.
SUFLECAT, -Ă, suflecaţi, -te, adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Îndoit, răsfrânt în sus; sumes. – V. sufleca.
SUFLEOR, sufleori, s.m. Persoană care suflă actorilor, în timpul repetiţiilor şi al reprezentaţiilor, replicile pe care urmează să le spună. – Din fr. souffleur.
SUFLERIE, suflerii, s.f. (În sintagma) Suflerie aerodinamică = instalaţie experimentală, în formă de tunel, pentru determinarea forţelor aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor machete de avioane, în vederea stabilirii forţelor care se exercită asupra construcţiilor reale în condiţii de exploatare. – Din fr. soufflerie.
SUFLET, suflete, s.n. 1. Totalitatea proceselor afective, intelectuale şi voliţionale ale omului; psihic. ** Loc. adv. Din suflet sau din tot sufletul, din adâncul sufletului = cu pasiune, cu convingere; foarte mult. Cu (sau fără) suflet = cu (sau fără) însufleţire, cu (sau fără) elan. * Trăsătură de caracter (bună sau rea); p. ext. caracter. * Persoană considerată din punct de vedere al trăsăturilor de caracter. Era un suflet mare, care înţelegea lumea. * Omenie,

bunătate, milă. Om fără suflet. * Curaj, temeritate, îndrăzneală. A prinde suflet. 2. Factor, element esenţial al unui lucru, al unei acţiuni etc. 3. (În filozofia idealistă şi în concepţia religioasă) Substanţă spirituală care dă omului viaţă şi care este socotită de origine divină şi cu esenţă veşnică. ** Expr. A-şi încărca sufletul cu... = a comite o faptă rea. A avea (ceva) pe suflet = a fi preocupat, chinuit de ceva. (Fam.) A nu avea (pe cineva) la suflet = a nu iubi (pe cineva), a nu-l simpatiza. A(-i) scoate (cuiva) sufletul = a nu lăsa (pe cineva) în pace, a sâcâi, a enerva. A-i ieşi (cuiva) sufletul = a) a muri; b) a munci din greu, a se chinui. Cu sufletul la gură = a) în agonie; b) respirând foarte greu de oboseală sau de emoţie. A-şi stupi sufletul = a munci din greu, a se chinui cu ceva. A-şi căuta (sau vedea, griji) de suflet (sau de ale sufletului) = a se comporta în conformitate cu normele bisericeşti. A căuta de sufletul cuiva = a da ceva de pomană în amintirea unui mort. (Să) fie de sufletul cuiva! = fie ca Dumnezeu să-i ierte păcatele! A fi (sau a se face) trup şi suflet cu cineva = a fi extrem de devotat cuiva. A-şi vinde sufletul = a păcătui foarte tare. 4. Viaţă. A avea şapte suflete. ** Expr. A (mai) prinde (sau a căpăta) suflet = a se întrema (după o boală). A lua (cuiva) sufletul = a omorî (pe cineva). A avea ceva pe (sau la) sufletul său = a avea ceva în posesiune. * Inimă. ** Expr. A i se rupe sufletul (de mila cuiva) = a suferi foarte mult pentru nenorocirea cuiva. A(-i) merge (cuiva ceva) la suflet = a(-i) plăcea mult, a(-i) produce o mare satisfacţie. 5. Persoană, ins, om; p. gener. orice fiinţă. * Locuitor. Oraş de un milion de suflete. 6. (Pop.) Suflare, suflu, respiraţie. Pe nări el scoate suflet puternic. ** Loc. adv. Într-un suflet = foarte repede. ** Loc. vb. A-şi trage sufletul = a respira. ** Expr. A-şi lua suflet = a respira adânc; a-şi potoli respiraţia. A-i veni sufletul la loc = a-şi potoli respiraţia; a se linişte. 7. (În sintagme şi expr.) Copil de suflet = copil adoptiv. (rar) Fiu de suflet = copil adoptiv. A lua de suflet = a adopta un copil. A da de suflet = a-şi ceda copilul unei persoane care îl adoptă. – Lat. / * / suflitus (< suflare).
SUFLETESC, -EASCĂ, sufleteşti, adj. Al sufletului; care ţine de suflet, privitor la suflet; p. ext. moral, spiritual. – Suflet + suf. -esc.
SUFLETEŞTE adv. Din punct de vedere sufletesc; moralmente. – Suflet + suf. -eşte.
SUFLETISM s.n. (Fam.) Atitudine plină de generozitate şi de solicitudine. – Suflet + suf. -ism.
SUFLETIST, -Ă, sufletişti, -ste, s.m. şi f., adj. (Persoană) plină de generozitate şi de solicitudine. – Suflet+ suf. -ist.
SUFLEŢEL, sufleţele, s.n. Diminutiv al lui suflet. – Suflet + suf. -el.
SUFLEU, sufleuri, s.n. Preparat culinar asemănător cu o budincă, foarte pufos, făcut din legume, brânză sau fructe cu albuş bătut spumă. – Din fr. soufflé.
SUFLOI, sufloaie, s.n. (Reg.) 1. Ţeavă de trestie sau de soc prin care se suflă în foc, pentru a-l aprinde. 2. Jucărie din scoarţă de mesteacăn sau de salcie, cu care fluieră copiii. – Sufla + suf. -oi.
SUFLU, sufluri, s.n. 1. Respiraţie. * Nume generic dat sunetelor care se produc la nivelul pleurei, plămânilor, inimii sau vaselor în diferite boli, asemănătoare cu zgomotul făcut de o coloană de aer sau de lichid împinsă cu forţa într-un canal îngust. * Capacitate respiratorie mare; p. ext. rezistenţă fizică (mare). 2. Adiere, boare. 3. Masă de aer deplasată cu violenţă (de explozia unei bombe), care poate provoca avarii şi distrugeri. 4. Fig. Avânt, elan, însufleţire. – Din fr. souffle.

SUFLURĂ, sufluri, s.f. Defect de turnare a lingourilor sau al pieselor metalice turnate, constând din mici goluri produse de gazele degajate din metal în urma unor reacţii chimice. – Din fr. soufflure.
SUFOCA, sufoc, vb. I. Refl. şi tranz. (Adesea fig.) A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) înăbuşi (din lipsă de aer), a (se) asfixia. – Din fr. suffoquer, lat. suffocare.
SUFOCANT, -Ă, sufocanţi, -te, adj. (Adesea fig.) Care provoacă sufocarea, care sufocă; înăbuşitor, asfixiant. – Din fr. suffocant.
SUFOCARE, sufocări, s.f. Acţiunea de a (se) sufoca şi rezultatul ei; înăbuşire, sufocaţie, asfixiere. – V. sufoca.
SUFOCAŢIE, sufocaţii, s.f. Sufocare. – Din fr. suffocation, lat. suffocatio.
SUFOZIUNE s.f. v. sufuziune.
SUFRAGERIE, sufragerii, s.f. Cameră special amenajată şi mobilată în care se serveşte masa. * Mobilierul pentru această cameră. [Var.: sofrageríe s.f.] – Sufragiu1 + suf. -ărie.
SUFRAGETĂ, sufragete, s.f. Partizană a mişcării femeilor din Anglia de la începutul sec. XX, al cărei scop a fost obţinerea drepturilor politice pentru femei. – Din fr. suffragette.
SUFRAGIU1, sufragii, s.m. (Înv.) Om de serviciu care servea la masă. [Var.: sovragíu s.m.] – Din tc. sofraci.
SUFRAGIU2, sufragii, s.n. 1. Declaraţie care exprimă voinţa sau părerea cuiva într-o alegere sau într-o adunare constituită; drept de vot. ** Sufragiu universal = drept de vot acordat tuturor cetăţenilor majori ai unei ţări. 2. Sistem de votare (după modalitatea exercitării dreptului de vot şi extinderea lui). 3. Aprobare, asentiment. [Var.: sufráj s.n.] – Din fr. suffrage, lat. suffragium.
SUFRAJ s.n. v. sufragiu2.
SUFUZIUNE, sufuziuni, s.f. 1. Răspândire sub piele a unei umori. ** Sufuziune sangvină = hemoragie de proporţii reduse care are loc între straturile componente ale unui organ sau ale unui ţesut. 2. (Geol.) Proces de spălare şi de transportare a particulelor fine din rocile afânate sub acţiunea circulaţiei apelor subterane. [Var.: sufoziúne s.f.] – Din fr. suffusion.
SUGACI, -CE, sugaci, -ce, adj. (Adesea substantivat) Care se hrăneşte sugând, care nu a depăşit vârsta alimentării cu laptele mamei; sugar, sugător. – Suge + suf. -aci.
SUGAR, -Ă, sugari, -e, adj. (Adesea substantivat) Sugaci. – Suge + suf. -ar.
SUGATIVĂ, sugative, adj. (În expr.) Hârtie sugativă (şi substantivat, f.) = hârtie poroasă şi groasă, special făcută pentru a suge cerneală; sugătoare. – Suge + suf. -ativă.
SUGĂREL, -EA, sugărei, -ele, adj. (Pop.) Diminutiv al lui sugar. – Sugar + suf. -el.
SUGĂTOR, -OARE, sugători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. (Înv.) Sugaci. * (Substantivat; fam.) Beţiv. 2. S.f. Hârtie sugativă. 3. S.f. Mică plantă din regiunea subalpină, lipsită de clorofilă, palid-gălbuie, brună sau roşie, cu frunze în formă de solzi şi cu flori albe-gălbui (Monotropa hypopytis). – Suge + suf. -ător.
SUGE, sug, vb. III. Tranz. 1. A trage cu gura sau cu botul laptele din sân, din ţâţă. ** Expr. A suge (ceva) o dată (sau împreună) cu laptele mamei = a dobândi o deprindere din cea mai fragedă copilărie. A-şi suge de sub unghii = a fi foarte zgârcit. * A sorbi un lichid, cu suc etc. Albina suge nectarul florilor. * A dizolva ceva încet în gură şi a mânca; a topi ceva puţin câte puţin. Suge o bomboană. * A trage în piept, a aspira. ** Intranz. A suge din ţigară. 2. (Depr.)

A goli conţinutul unui vas; a bea. (Fam.) A fi beţiv. 3. (Despre un corp poros) A absorbi lichide. 4. Fig. A stoarce de avere, de putere, de vlagă; a secătui, a slei. ** Expr. A suge (pe cineva) până la măduvă = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l sărăci. A suge sângele cuiva (sau din cineva) = a exploata, a asupri, a chinui pe cineva. * Refl. (Despre fiinţe) A fi tras la faţă, a slăbi. [Perf. s. supsei, part. supt] – Lat. sugere.
SUGEL, sugei, s.m. 1. Mică plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori purpurii, trandafirii sau albe (Laminum purpureum). ** Sugel alb = plantă erbacee cu frunze peţiolate şi flori albe (Lamium album). ** Compus: sugel-galben = plantă erbacee cu frunzele peţiolate şi flori galbene-aurii (Galeobdolon luteum). 2. (Pop) Panariţiu. – Lat. sigillum (după suge).
SUGERA, sugerez, vb. I. Tranz. A face să se nască în mintea cuiva (printr-o aluzie, o asociaţie de idei etc.) un gând, o idee, un sentiment. – Din fr. suggérer.
SUGERARE, sugerări, s.f. Acţiunea de a sugera şi rezultatul ei. – V. sugera.
SUGERE, sugeri, s.f. 1. (Rar) Acţiunea de a suge şi rezultatul ei; supt. 2. Atracţie a unei nave spre mal sau spre o navă mai mare care trece prin apropiere, datorită variaţiilor de presiune create la viteze mari în vecinătatea bordurilor. – V. suge.
SUGESTIBIL, -Ă, sugestibili, -e, adj. (Despre o persoană) Receptiv, sensibil la sugestie. – Din fr. suggestible.
SUGESTIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi sugestibil; grad de reactivitate la sugestie. – Din fr. suggestibilité.
SUGESTIE, sugestii, s.f. 1. Influenţă exercitată asupra voinţei cuiva; înrâurire şi dirijare a voinţei cuiva. * Spec. Influenţă exercitată asupra conştiinţei şi voinţei cuiva (în stare de veghe sau în stare hipnotică), folosită în tratarea unor tulburări neuropsihice. 2. Ceea ce se sugerează cuiva; sugerare, propunere, idee. [Var.: sugestiúne s.f.] – Din fr. suggestion, lat. suggestio, -onis.
SUGESTIONA, sugestionez, vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să gândească sau să acţioneze (sau a gândi şi a acţiona singur) prin intermediul sugestiei; a (se) influenţa. [Pr.: -ti-o-] – Din fr. suggestionner.
SUGESTIUNE s.f. v. sugestie.
SUGESTIV, -Ă, sugestivi, -e, adj. (Adesea adverbial) Care are puterea sau calitatea de a deştepta sugestii, care inspiră sau stârneşte anumite reprezentări sau idei; care sugerează. – Din fr. suggestif.
SUGESTIVITATE s.f. Calitatea de a fi sugestiv. – Din fr. sugestivité.
SUGHIŢ, sughiţuri, s.n. Contracţie bruscă şi convulsivă a diafragmei, însoţită de un zgomot nearticulat, cauzată de trecerea aerului prin glotă. * Hohot de râs, de plâns. – Din sughiţa (derivat regresiv).
SUGHIŢA, sughiţ, vb. I. Intranz. A scoate sughiţuri. [Prez. ind. şi: sughit] – Lat. pop. subgluttiare (= singultare).
SUGHIŢARE, sughiţări, s.f. Acţiunea de a sughiţa şi rezultatul ei; sughiţat. – V. sughiţa.
SUGHIŢAT s.n. Sughiţare. – V. sughiţa.
SUGIUC s.n. 1. Produs de cofetărie făcut din nuci muiate în must fiert cu făină. * Bigi-bigi. 2. (Înv.) Un fel de cârnat afumat preparat din carne de oaie, de capră sau de vită; ghiuden. – Din tc. sucuk.
SUGRUMA, sugrúm, vb. I. 1. Tranz. A strânge pe cineva de gât (pentru a-l omorî prin sufocare); a gâtui, a strangula. * Fig. (Despre haine) strânge prea tare corpul, împiedicând mişcările, respiraţia. 2. Tranz. Fig. A înăbuşi, a sufoca. 3. Tranz. Fig. A înăbuşi cu violenţă o acţiune, o manifestare; a

reprima, a lichida. 4. Refl. (Despre ape, drumuri etc.) A se îngusta (brusc), a se gâtui. – Su(b) + gruma(z). Cf. suguşa.
SUGRUMARE, sugrumări, s.f. Acţiunea de a (se) sugruma şi rezultatul ei. – V. sugruma.
SUGRUMAT, -Ă, sugrumaţi, -te, adj. 1. Strâns de gât, gâtuit; ucis prin sufocare. * Fig. Incomodat de o îmbrăcăminte prea strâmtă. 2. Fig. Copleşit, chinuit, frământat de o stare sufletească. 3. Fig. (Despre voce, rostire) Care nu poate fi articulat (bine); înecat, înăbuşit, alterat. – V. sugruma.
SUGRUMĂTOR, -OARE, sugrumători, -oare, adj. Care sugrumă; care suprimă, care nimiceşte; fig. care apasă, care copleşeşte; sufocant – Sugruma + suf. -ător.
SUGRUMĂTURA, sugrumături, s.f. Parte îngustă sau subţiată a unui lucru; loc în care se produce o îngustare sau o subţiere; gâtuitură, gâtuire. – Sugruma + suf. -ătură.
SUGUŞA, sugúş, vb. I. Tranz. (Înv.) A gâtui, a sugruma. – Su(b) + guşă.
SUHAT, suhaturi, s.n. 1. Păşune (pe lângă ape sau pe lângă locuri mocirloase); izlaz, imaş, suhăţie. 2. (Reg.) Apă puţin adâncă (unde se adapă vitele). – Cf. scr. suvat.
SUHĂŢIE, suhăţii, s.f. (Reg.) Suhat (1). – Suhat + suf. -ie.
SUI, sui, vb. IV. 1. Refl. şi intranz. A se îndrepta spre un loc mai ridicat, a merge în sus, la deal; a (se) urca. ** Tranz. Suim coasta muntelui. * Fig. A înainta, a avansa, a ajunge până la... 2. Refl., tranz. şi intranz. A (se) aşeza pe ceva ridicat; a (se) urca, a (se) căţăra. ** Expr. A (se) sui călare (pe cal sau în şa) = a încăleca. A (se) sui sau a (se) urca pe tron (sau pe scaun) = (despre împăraţi, regi, domnitori) a ajunge sau a face pe cineva să ajungă la domnie, a prelua sau a da cuiva domnia. (Refl.) A (i) se sui (cuiva) în cap = a abuza de bunătatea cuiva, a pune stăpânire pe cineva. 3. Refl. A se înălţa, a se ridica (în văzduh). ** Expr. A i se sui (cuiva) sângele în obraz = a se înroşi la faţă (de mânie, de ruşine), a se congestiona. A i se sui la cap = a fi plin de sine, a se îngâmfa. A i se sui (cuiva) vinul la (sau în cap) = a se ameţi de băutură, a se îmbăta. A i se sui părul în vârful capului = a se speria, a se îngrozi, a se înspăimânta. 4. Refl. (Despre numere, preţuri, sume) A creşte, a se urca, a se mări, a se ridica. ** Expr. A se sui (până) la... = a ajunge (până) la... * Tranz. A face să crească, să sporească. 5. Intranz. Fig. (Despre glas; p. ext. despre cântăreţi) A intona note (din ce în ce mai înalte); a ridica. – Lat. subire.
SUICID s.n. (Livr.) Sinucidere. [Pr.: su-i-] – Din fr. suicide.
SUI-GENERIS adj. invar. Special, original, particular; unic în felul său. – Loc. lat.
SUIN, -Ă, suini, -e, s.m. şi f. (La pl.) Subfamilie de paricopitate care cuprinde mai multe genuri şi specii de porci sălbatici, precum şi porcii domestici proveniţi din aceştia; (şi la sg.) animal care face parte din această subfamilie. – Din lat. suinus.
SUIRE, suiri, s.f. Acţiunea de a (se) sui şi rezultatul ei; suit (1). ** Suire pe tron = preluare a domniei (de către un monarh). – V. sui.
SUIŞ, suişuri, s.n. 1. Suire, urcare, suit (1). 2. Loc pieziş care urcă; urcuş; povârniş; pantă, coastă. * Porţiune dintr-un drum care urcă. – Sui + suf. -iş.
SUIT s.n. 1. Faptul de a (se) sui; urcare, suire, suiş (1). 2. Acţiunea de a transporta un obiect într-un loc ridicat; urcat. – V. sui.
SUITAR s.m. V. soitar.
SUITĂ, suite, s.f. 1. Grup de oameni care însoţeşte un demnitar, un suvean; alai, escortă. 2. Lucrare muzicală instrumentală alcătuită din mai multe părţi scrise în aceeaşi tonalitate, dar contrastante prin caracter şi prin mişcare. *

Fragmente selective extrase dintr-o lucrare mai amplă (operă, balet etc.). 3. Serie, şir de episoade, de idei etc. * Continuitate, înlănţuire. – Din fr. suite.
SUITOR, -OARE, suitori, -oare, adj., s.f., s.m. 1. Adj. (Despre ritmul versurilor) Cu intonaţie crescândă; ascendent. 2. S.f. Trecere verticală sau înclinată prin care se realizează legătura între două lucrări miniere situate la nivele diferite sau între un orizont subteran şi suprafaţă şi care nu este echipată cu mijloace de transport. 3. S.m. (Înv.) Rudă în linie ascendentă. [Pr.: su-i-] – Sui + suf. -tor.
SUJET, sujeturi, s.n. (Înv.) Temă (literară), subiect. * Prilej, motiv. – Din fr. sujet.
SUL, suluri, s.n. 1. Cilindru de lemn, de metal sau din alt material solid, care se poate roti în jurul axei sale, servind la conducerea, presarea sau fasonarea unui material. * Spec. Cilindru metalic sau de lemn pe care se înfăşoară urzeala sau ţesătura. ** Expr. Cu un sul subţire = printr-un calcul fin, cu isteţime, cu şiretenie. (rar) Prin sul subţire = printr-un calcul fin, cu isteţime, cu şiretenie. * Bară folosită la gimnastică. 2. Pernă lungă, de formă cilindrică, care se pune ca ornament sau ca rezemătoare la capătul canapelei sau al patului. * Un fel de pernă cilindrică ce se pune între geamurile ferestrelor, pentru a împiedica pătrunderea frigului în interiorul încăperii. 3. Bucată dintr-un material flexibil înfăşurată în formă de cilindru. Sul de hârie. ** Expr. A face (sau a strânge) sul = a înfăşura în formă de cilindru. 4. Fig. Coloană de fum, de foc sau de praf; trombă. * Val de frunze uscate, rostogolite de vânt. * Mănunchi de lumină, de raze sau de văpăi. – Lat. pop. sub(u)lum (= insubulum).
SULATIC, -Ă adj. v. suletic.
SULĂ, sule, s.f. 1. Unealtă (folosită de cizmari şi de cojocari) formată dintr-un ac lung şi gros de oţel, drept sau curb, fixat într-un mâner, cu care se găureşte pielea, talpa etc. spre a putea petrece acul sau aţa prin ele. 2. (Reg.) Peşte mic cu corpul foarte subţire şi alungit (Syngnatus nigrolincatus). – Lat. subula.
SULCINĂ s.f. v. sulfină.
SULEGET, -Ă, sulegeţi, -te, adj. (Rar; despre oameni sau despre părţi ale corpului) Subţire, zvelt; delicat, gingaş, fin. – Lat. / * / sublicidus (< sublica).
SULEMENEALĂ s.f. v. sulimeneală.
SULEMENI vb. IV v. sulimeni.
SULEMENIRE s.f. v. sulimenire.
SULEMENIT, -Ă adj. v. sulimenit.
SULETIC, -Ă, suletici, -ce, adj. (Reg.; despre fiinţe) Lung şi subţire; zvelt, subţiratic. [Var.: sulátic, -ă adj.] – Sulă +suf. -etic.
SULF s.n. Metaloid de culoare gălbuie, cu miros neplăcut, care se găseşte în natură în stare nativă sau în combinaţii, întrebuinţat mai ales în tehnică şi în medicină; pucioasă. ** Floare de sulf = sulf sub formă de pulbere fină. – Din lat. sulphur.
SULFAMIDĂ, sulfamide, s.f. Medicament sub formă de pastile, injecţii sau praf, întrebuinţat pentru combaterea anumitor infecţii. – Din fr. sulfamide, germ. Sulfamid.
SULFANILAMIDĂ, sulfanilamide, s.f. (Farm.) Substanţă organică, de culoare albă, folosită local în tratamentul plăgilor infectate. – Din fr. sulfanilamide.
SULFAT, sulfaţi, s.m. Sare a acidului sulfuric cu un metal sau cu un radical. ** Sulfat de cupru = sare de cupru a acidului sulfuric, de culoare albastră, cristalizată, solubilă în apă, întrebuinţată în industrie şi în agricultură pentru combaterea paraziţilor; piatră-vânătă. Sulfat de magneziu = sare de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de praf alb, cristalizat, solubil în apă, care se

întrebuinţează în industrie şi în medicină (ca purgativ); sare-amară. Sulfat feros = sare de fier a acidului sulfuric, de culoare verde-deschis, cristalizată, solubilă în apă, care se întrebuinţează în industrie la fabricarea cernelii de scris, la vopsitul ţesăturilor etc.; calaican. Sulfat de sodiu = sare de sodiu a acidului sulfuric, întrebuinţată în medicină ca purgativ. Sulfat de aluminiu şi de potasiu = sare dublă de aluminiu şi de potasiu a acidului sulfuric, de culoare albă, cristalizată, solubilă în apă, cu gust astringent, care se foloseşte în industrie, în medicină etc.; alaun, piatră-acră. – Din fr. sulfate.
SULFATA, sulfatez, vb. I. 1. Refl. (Despre suprafaţa sau porii materialului activ al plăcilor unui acumulator electric) A se acoperi cu sulfat de plumb ca urmare a neglijenţei în exploatare. 2. Tranz. A muia un material într-o baie de sulfat metalic pentru a-l conserva mai bine. 3. Tranz. A trata plantele sau seminţele cu o soluţie de sulfat de cupru pentru a combate paraziţii. – Din fr. sulfater.
SULFATAJ, sulfataje, s.n. Sulfatare. – Din fr. sulfatage.
SULFATARE, sulfatări, s.f. Acţiunea de a (se) sulfata şi rezultatul ei. – V. sulfata.
SULFATAT, -Ă, sulfataţi, -te, adj. (Chim.; despre baze) Transformat în sulfat prin combinarea cu acidul sulfuric. – Din fr. sulfaté.
SULFATAZĂ, sulfataze, s.f. Enzimă care se găseşte în toate organele corpului animalelor, în special în rinichi. – Din fr. sulfatase.
SULFATIAZOL s.n. Sulfamidă (lichidă) folosită în combaterea unor boli microbiene. [Pr.: -ti-a] – Din germ. Sulphatiazol.
SULFHIDRIC adj. (În sintagma) Acid sulfhidric = hidrogen sulfurat. – Din fr. sulfhydrique.
SULFINĂ, sulfine, s.f. Numele a două plante erbacee, melifere şi medicinale, cu flori plăcut mirositoare, galbene (Melilotus officinalis) sau albe (Melilotus albus). [Var.: sulcínă s.f.] – Lat. / * / sulfina (< sulphur).
SULFIT, sulfiţi, s.m. Sare a acidului sulfuros. – Din fr. sulfite.
SULFITA, sulfitez, vb. I. Tranz. 1. A trata cu bioxid de sulf unele produse alimentare sau anumite vase în scopul dezinfectării, al conservării, al decolorării etc. 2. A trata cu sulfit şi bisulfit de sodiu unele extracte tanante pentru a solubiliza produsele insolubile. – Din sulfit. Cf. fr. sulfiter.
SULFITARE, sulfitări, s.f. Acţiunea de a sulfita şi rezultatul ei. – V. sulfita.
SULFITAT, -Ă, sulfitaţi, -te, adj. Care a fost supus operaţiei de sulfitare. – V. sulfita.
SULFITIC, -Ă, sulfitici, -ce, adj. (Chim.; în sintagma) Leşie sulfitică = rezidiu lichid cu conţinut de lignină, zaharide, acid sulfuros etc., folosit la fabricarea unor produse. – Din fr. sulfitique.
SULFIZA, sulfizez, vb. I. Tranz. A trata termochimic piesele de oţel sau de fontă pentru a îmbogăţi cu sulf straturile lor superficiale şi a le mări astfel rezistenţa la uzură. – Sulf + suf. -iza.
SULFIZARE, sulfizări, s.f. Acţiunea de a sulfiza şi rezultatul ei. – V. sulfiza.
SULFIZAT, -Ă, sulfizaţi, -te, adj. Care a suferit operaţia de sulfizare. – V. sulfiza.
SULFURA, sulfurez, vb. I. Tranz. 1. A trata recoltele depozitate (mazăre, fasole etc.) cu sulfură de carbon pentru a distruge gărgăriţele şi moliile. * A stropi plantele cu pulbere de sulf împotriva făinării. 2. A injecta în sol sulfură de carton în scopul distrugerii larvelor şi a insectelor vătămătoare pentru plante. – Din fr. sulfurer.
SULFURAJ, sulfuraje, s.n. Sulfurare. – Din fr. sulfurage.
SULFURARE, sulfurări, s.f. Acţiunea de a sulfura şi rezultatul ei. – V. sulfura.

SULFURAT, -Ă, sulfuraţi, -te, adj. Combinat cu sulf. ** Hidrogen sulfurat = gaz incolor, toxic, cu miros de ouă stricate, care se găseşte în apele minerale sulfuroase sau se obţine prin putrezirea substanţelor albuminoide şi care se întrebuinţează în chimie; acid sulfhidric. – V. sulfura.
SULFURĂ, sulfuri, s.f. Compus al sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic; sare sau ester al acidului sulfuric. ** Sulfură de fier = combinaţie de carbon cu sulf, în formă de lichid incolor şi toxic, cu miros neplăcut, folosită în industrie şi în agricultură. – Din fr. sulfure.
SULFURIC, -Ă, sulfurici, -ce, adj. 1. Combinat sau compus cu sulf. ** Acid sulfuric = acid anorganic obţinut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa, în formă de lichid incolor, uleios, cu gust acrişor, fără miros şi foarte corosiv, care se întrebuinţează în industria chimică; vitriol. 2. Privitor la sulf. – Din sulfurique.
SULFURIZA, sulfurizez, vb. I. Tranz. A supune unei sulfurizări. – Din fr. sulfuriser.
SULFURIZARE, sulfurizări, s.f. Operaţie de dezinfectare, de dezinsecţie sau de deratizare cu ajutorul bioxidului de sulf gazos. – V. sulfuriza.
SULFUROS, -OASĂ, sulfuroşi, -oase, adj. 1. Care aparţine grupului compuşilor oxigenaţi ai sulfului. ** Acid sulfuros = acid oxigenat al sulfului întrebuinţat ca decolorant, conservant pentru fructe etc. 2. Care conţine sulf dizolvat. – Din fr. sulfureaux.
SULGER s.m. v. sluger.
SULGIU, sulgiuri, s.n. Dare percepută în evul mediu, în ţările române, pentru vitele sau oile tăiate ori pentru vacile cu lapte. – Et. nec.
SULICIOARĂ, sulicioare, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui suliţă. – Suliţă + suf. -ioară.
SULIMAN, sulimanuri, s.n. 1. (Înv.) Fard; sulimeneală (2). 2. Plantă erbacee păroasă, cu frunze ovale, cu flori albastre, roz sau albe (Ajuga genevensis). – Din tc. sülümen.
SULIMENEALĂ, sulimeneli, s.f. 1. (Înv.) Sulimenire. 2. Suliman (1). [Var.: sulemeneálă s.f.] – Sulimeni + suf. -eală.
SULIMENI, sulimenesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (-şi) da cu suliman pe faţă; a (se) farda. [Var.: sulemení vb. IV] – Din suliman.
SULIMENIRE, sulimeniri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a (se) sulimeni; sulimeneală. [Var.: sulemeníre s.f.] – V. sulimeni.
SULIMENIT, -Ă, sulimeniţi, -te, adj. (Înv.) Fardat. [Var.: sulemenít, -ă adj.] – V. sulimeni.
SULIŢAR, suliţari, s.m. Suliţaş. – Suliţă + suf. -ar.
SULIŢAŞ, suliţaşi, s.m. Ostaş, în vechea orgnizare a armatei, care purta suliţă; suliţar, lăncier. – Suliţă + suf. -aş.
SULIŢĂ, suliţe, s.f. 1. Armă de atac formată dintr-o prăjină de lemn terminată cu un vârf de fier ascuţit, folosită mai ales în antichitate şi în evul mediu; lance. * Fig. Înţepătură, ironie îndreptată împotriva cuiva. * (Sport) Instrument folosit în probele de aruncări la atletism, de forma unei prăjini lungi din lemn sau din metal, cu un vârf metalic ascuţit şi cu un manşon situat în jurul centrului de greutate; p. ext. probă sportivă practicată cu acest instrument. 2. Fig. (Pop.) Unitate de măsură a timpului, egală cu circa o oră şi jumătate, calculată după spaţiul străbătut de un astru pe cer, începând de la răsăritul lui. – Din sl. sulica.
SULIŢICĂ, suliţele, s.f. Plantă erbacee lemnoasă la bază, din familia leguminoaselor, cu tulpina ramificată, cu frunzele păroase pe partea

inferioară şi cu flori dispuse în capitule bogate (Dorycnium herbaceum). – Suliţă + suf. -ică.
SULKY subst. Trăsură uşoară, pe două roţi, utilizată în cursele de trap. [Pr.: sálchi] – Cuv. engl.
SULTAN, sultani, s.m. Titlu dat monarhului din Imperiul Otoman şi din alte ţări musulmane; persoană care poartă (sau purta) acest titlu. * (Înv.) Sultan-mezat = licitaţie specială care avea loc în divanul ţării. – Din tc. sultan.
SULTANAT, sultanate, s.n. Demnitate de sultan; stat monarhic condus de un sultan. – Din fr. sultanat.
SULTANĂ, sultane, s.f. Soţie sau fiică de sultan. – Sultan + suf. -ă. Cf. fr. sultane.
SULTANIN, -Ă, sultanini, -e, adj., subst. 1. Adj. (Despre fructe, legume) De cea mai bună calitate, de soi. 2. S.f. Soi de viţă de vie cultivat pentru producerea stafidelor. 3. S.m. Veche monedă turcească de aur. – Din tc. sültani, fr. sultanine.
SULTĂ, sulte, s.f. Sumă de bani reprezentând diferenţa de valoare dintre două lucruri care se schimbă între ele ori între valoarea părţii ce i se cuvine unei persoane într-o moştenire şi valoarea lucrurilor ce i se atribuie cu ocazia împărţelii. – Din fr. soulte.
SULTĂNESC, -EASCĂ, sultăneşti, adj. Care aparţine sultanului, privitor la sultan. – Sultan + suf. -esc.
SULTĂNICA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Sultana (n. pr.) + suf. -ică.
SULUMINĂ, sulumine, s.f. (Bot.) Filimică. – Et. nec.
SUMA, sumez, vb. I. Tranz. (Livr.) A efectua o operaţie de adunare sau a calcula serii convergente. – Din fr. sommer (după sumă).
SUMABILĂ, sumabile, adj. (Mat.; despre o funcţie) Integrabilă; (despre o serie) convergentă. – Din fr. sommable (după sumă).
SUMAC s.m. Numele mai multor arbori sau arbuşti mediteraneeni cu frunze compuse, bogate în substanţe tanante, dintre care unele specii sunt cultivate şi folosite în industria pielăriei, în medicină etc. (Rhus). – Din fr. sumac.
SUMAN, sumane, s.n. 1. Haină ţărănească lungă (până la genunchi), făcută din pănură, dimie, postav gros etc. (bogat ornamentată cu găitane); ţundră, zeghe, dulamă (1). 2. Ţesătură groasă de lână lucrată în casă, din care se fac sumane (1); pănură, aba, dimie. [Pl. şi> (2, m.) sumani, – Var.: sucmán s.n.] – Din bg. sukmanů.
SUMAR, -Ă, sumari, -e, adj., s.n. I. Adj. (Despre manifestări intelectuale, orale sau scrise; adesea adverbial) (Spus sau expus) în câteva cuvinte; pe scurt, succint. * Făcut în pripă, foarte simplu; superficial, expeditiv. * (Despre îmbrăcăminte) Care constă din (prea) puţine articole; strict necesar. II. S.n. 1. Conţinutul pe scurt al unei scrieri, al unor studii, al unor dezbateri etc.; rezumat. 2. Tablă de materii a unei cărţi, a unei reviste etc.; cuprins. – Din lat. smmarius, fr. summaire.
SUMARE, sumări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a suma şi rezultatul ei. – V. suma.
SUMAŢIE, sumaţii, s.f. (Biol.) Adiţie latentă. – Din fr. sommation (după sumă).
SUMATOR, sumatoare, s.n. Dispozitiv al calculatoarelor care poate efectua operaţiile de adunare şi de scădere. – Din fr. sommateur (după sumă).
SUMĂ, sume, s.f. 1. Rezultatul operaţiei de adunare a unor numere, a unor cantităţi sau a unor lucruri de acelaşi fel; total. ** Sumă aritmetică = rezultatul adunării unui şir de numere luate în valoare absolută. Sumă algebrică = rezultatul adunării unor cantităţi de acelaşi fel, ţinând seama de semnul lor. * Cantitate totală, totalitate. 2. Cantitate de bani. ** Expr. A-şi face

suma = a agonisi atât cât crede că îi trebuie. 3. Număr (mare); mulţime, sumedenie. – Din lat. summa, pol. suma.
SUMĂIAŞ s.n. v. sumăieş.
SUMĂIEŞ, sumăieşe, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui suman; suman mai scurt şi mai uşor; sumănel. [Pr.: -mă-ieş, – Var.: sumăiaş s.n.] – Suman + suf. -aş.
SUMĂNAR, sumănari, s.m. Persoană care face sau vinde sumane. – Suman + suf. -ar.
SUMĂNĂRIE, (2) sumănării, s.f. 1. Meseria sumănarului. 2. Atelier sau prăvălie de sumane. – Sumănar + suf. -ie.
SUMĂNEL, sumănele, s.n. Sumăieş. – Suman + suf. -el.
SUMBRU, -Ă, sumbri, -e, adj. 1. Întunecat, posomorât, întunecos. 2. Fig. Lipsit de veselie, închis în sine; posomorât, trist, mâhnit. * Chinuit de gânduri, îngândurat. – După fr. sombre.
SUMECA, súmec, vb. I. Tranz. (Reg.) A sufleca, a sumete. – Contaminare între sumete si sufleca.
SUMECAT, -Ă, sumecaţi, -te, adj. (Reg.) Suflecat, sumes. – V. sumeca.
SUMEDENIE, sumedenii, s.f. Mulţime, cantitate mare; sumă; puzderie, grămadă. – Din sumă.
SUMERIAN, -Ă, sumerieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia de bază a vechiului ţinut din sudul Mesopotamiei, Sumer. 2. Adj. Care aparţine Sumerului sau sumerienilor (1), privitor la Sumer sau la sumerieni. * (Substantivat, f.) Limba sumeriană. [Pr.: -ri-an] – Din fr. sumérien.
SUMES, -EASĂ, sumeşi, -se, adj. (Despre mâneci sau poalele îmbrăcămintei) Îndoit, răsfrânt în sus; suflecat. – V. sumete.
SUMETE, sumét, vb. III. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) îndoi în sus, a(-şi) ridica mânecile sau poalele îmbrăcămintei; a (se) sufleca. 2. Tranz. A ridica, a trage în sus un obiect sau o parte a lui care atârnă sau care s-a lăsat în jos; a prinde; a fixa mai sus. – Lat. summittere.
SUMEŢ, -EAŢĂ adj. v. semeţ.
SUMEŢI vb. IV v. semeţi.
SUMEŢIE s.f. v. semeţie.
SUMISIUNE, sumisiuni, s.f. (Livr.) Supunere; ascultare. [Pr.: -si-u-] – Din fr. soumission.
SUMMUM s.n. Gradul cel mai înalt, punct maxim, extremitate. – Cuv. lat.
SUMULIŢĂ, sumuliţe, s.f. Diminutiv al lui sumă; sumuşoară. – Sumă + suf. -uliţă.
SUMUŞOARĂ, sumuşoare, s.f. Sumuliţă. – Sumă + suf. -uşoară.
SUMUŢA, sumúţ, vb. I. 1. Tranz. (Pop.) A aţâţa, a îndemna pe cineva să pornească împotriva cuiva; a asmuţi. * Refl. (Reg.) A înfrunta pe cineva cu vorba; a se răţoi. 2. Intranz. (Reg.) A scoate sunete specifice ţuguind buzele, pentru a îndemna caii să pornească sau să meargă mai repede etc. – Lat. / * / submotiare (< submotum).
SUMUŢARE, sumuţări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) sumuţa şi rezultatul ei. – V. sumuţa.
SUMUŢAT, -Ă, sumuţaţi, -te, adj. (Pop.) Aţâţat, asmuţit. – V. sumuţa.
SUNA, sun, vb. I. 1. Intranz. A scoate, a produce, a emite anumite sunete. ** Expr. A suna a gol = a scoate sunete caracteristice unui vas care nu conţine nimic. * (Despre ceas) A marca timpul (prin bătăi mecanice). ** Expr. A-i suna (cuiva) ceasul (morţii sau de veşnicie) = a-i sosi cuiva clipa morţii. * (Despre ape) A murmura, a susura. * (Despre anumite obiecte, materiale etc.) A foşni, a trosni, a pocni. * (Despre vânt) A şuiera, a vâjâi. * Tranz. (Pop.) A scutura cu

zgomot frâul (pentru a chema calul). 2. Intranz. (Despre cuvinte, cântece, glasuri) A se face auzit, a se auzi, a răsuna. ** Expr. A-i suna (cuiva) la (sau în) urechi (sau în auz) = a-şi aminti obsesiv un fapt. A nu-i suna (cuiva) bine la ureche = a nu-i plăcea (cuiva) ceea ce aude. * (Rar; despre urechi) A ţiui. * Fig. A-i stărui în minte. 3. Intranz. (Despre locurile unde se produc zgomote) A răsuna. 4. Intranz. (Despre oameni) A cânta dintr-un instrument muzical. 5. Intranz. A anunţa, a vesti ceva prin sunete de clopot sau suflând într-un instrument. * Tranz. A chema (pe cineva) prin sonerie, telefon etc. 6. Intranz. A fi formulat, exprimat; a glăsui. 7. Refl. impers. (Rar) A se zvoni, a se auzi vorbindu-se despre ceva. – Lat. sonare.
SUNARE, sunări, s.f. Acţiunea de a suna şi rezultatul ei; sunat. – V. suna.
SUNAT s.n. Sunare. – V. suna.
SUNĂTOARE s.f. Nume dat mai multor plante erbacee din familii diferite: a) plantă cu miros neplăcut din familia compozeelor, cu tulpina şi frunzele acoperite cu peri moi, cu flori galbene şi cu miros neplăcut (Crepis foetida); b) pojarniţă; c) măselariţă; d) suliţică. – Lat. [herba] / * / sanatoria (după sunător).
SUNĂTOR, -OARE, sunători, -oare, adj. 1. (Despre obiecte de metal) Care produce sunete. ** Bani sunători = a) monede, bani de metal; b) bani numerar, bani gheaţă. Şarpe sunător = şarpe-cu-clopoţei, crotal. * Care foşneşte, foşnitor. * (Despre vânt) Care vâjâie; şuierător. 2. Fig. (Despre cuvinte, fraze etc.) Plin de emfază; bombastic, pretenţios. 3. Care sună puternic şi prelung, care are rezonanţă puternică; răsunător. – Suna + suf. -ător.
SUNDUC, sunduce, s.n. (Reg.) Ladă, cufăr; casetă. – Din tc. sandik.
SUNDUCEL, sunducele, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui sunduc. – Sunduc + suf. -el.
SUNET, sunete, s.n. 1. Vibraţie a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche. ** Sunet asociat = semnal de frecvenţă audio care însoţeşte imaginea de televiziune. Sunet complex = sunet compus din mai mute sunete pure. Sunet reverberat = sunet care persistă după ce o sursă sonoră încetează să emită, prelungind sunetul iniţial un timp finit. Sunet vobulat = sunet a cărui frecvenţă variază periodic în jurul unei valori medii, folosit în măsurători electroacustice. 2. Vibraţie muzicală. * Anunţare, vestire (a unui eveniment); semnal. 3. Răsunet; ecou. * Vâlvă, gălăgie. 4. (Lingv.) Element al vorbirii rezultat din modificarea curentului de aer expirat prin articulaţie. – Lat. sonitus.
SUNNA s.f. Tradiţie sfântă a islamismului ortodox, care explică şi completează Coranul şi care se compune din povestiri şi aforisme atribuite profetului Mahomed. – Din fr. sunna.
SUNNISM s.n. Curent ortodox al islamismului care se bazează pe recunoaşterea obligatorie a sunnei ca întregire a Coranului. – Din fr. sunnisme.
SUNNIT, -Ă, suniţi, -te, s.m. şi f. Adept al sunnismului. – Din fr. sunnite.
SUPA, supez, vb. I. Intranz. A lua masa seara târziu (după un spectacol). – Din fr. souper.
SUPAPĂ, supape, s.f. 1. Organ de maşină montat în dreptul unui orificiu şi folosit pentru întreruperea sau restabilirea circuitului unui fluid care trece prin acest orificiu. ** Supapă electrică = redresor. 2. Valvă care se foloseşte ca organ de închidere a unei supape (1); ventil. 3. Dispozitiv pentru evacuarea parţială a gazului din interiorul aerostatelor sau al dirijabilelor. – Din fr. soupape.

SUPAT, supaturi, s.n. (Reg.) 1. Locul de sub pat, spaţiul dintre pat şi duşumea. 2. Gaură săpată într-un mal de pământ. [Var.: subpát s.n.] – Sub2 + pat.
SUPĂ, supe, s.f. Fiertură de carne, de legume sau de carne cu legume, uneori cu adaos de tăiţei, fidea etc. – Din fr. soupe.
SUPĂRA, súpăr, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A avea sau a provoca cuiva o neplăcere; a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) amărî, a (se) întrista. 2. Tranz. A stingheri, a incomoda, a deranja, a stânjeni. * A chinui, a provoca o durere (fizică uşoară); a jena. 3. Refl. şi tranz. A (se) întărâta, a (se) mânia, a (se) irita. – Lat. superare "a întrece", "a învinge".
SUPĂRARE, supărări, s.f. Faptul de a (se) supăra. 1. Neplăcere, necaz, suferinţă; nevoie, neajuns, lipsă. ** Expr. (formulă de politeţe prin care se exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci) Să nu-ţi (sau să nu vă) fie cu supărare sau dacă (sau de) nu ţi-ar (sau v-ar) fi cu supărare. (formulă de politeţe prin care cineva arată că nu se consideră jignit sau deranjat ori prin care se cere cuiva să nu se supere când i se spune un adevăr neplăcut) Fără supărare!. * Greutate, povară, piedică. * (Pop.) Pagubă, stricăciune, deranj. 2. Întristare, amărăciune, tristeţe. 3. Furie, iritare, mânie. – V. supăra.
SUPĂRAT, -Ă, supăraţi, -te, adj. 1. Necăjit, amărât, mâhnit, trist. 2. Mânios, iritat, înfuriat. ** Expr. A fi supărat (foc) pe cineva = a fi foarte nemulţumit de cineva, a simţi aversiune faţă de cineva. A fi supărat cu cineva = a nu mai avea relaţii (de prietenie) cu cineva, a nu mai sta de vorbă cu cineva. – V. supăra.
SUPĂRĂCIOS, -OASĂ, supărăcioşi, -oase, adj. 1. Care se supără uşor, care nu ştie de glumă; susceptibil; iritabil, irascibil. 2. (Rar) Care pricinuieşte supărare; neplăcut. 3. (Rar) Întristat, amărât, necăjit. – Supăra + suf. -ăcios.
SUPĂRĂTOR, -OARE, supărători, -oare, adj. (Şi adverbial) Care supără, contrariază, deranjează; jenant, neplăcut. * Plicticos, plictisitor. – Supăra + suf. -ător.
SUPER- Element de compunere care înseamnă "peste", "deasupra", "foarte" şi care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. – Din fr. super÷, lat. super.
SUPERANGULAR, superangulare, adj. (În sintagma) Obiectiv superangular = obiectiv fotografic care se utilizează pentru peisaje vaste, pentru interioare etc. – Super- + angular.
SUPERARBITRU, superarbitri, s.m. Persoană delegată de un for superior pentru a rezolva litigiile ivite în timpul desfăşurării unei competiţii, fără a se substitui atribuţiilor arbitrului principal; supraarbitru. – Super- + arbitru (după fr. surarbitre).
SUPERB, -Ă, superbi, -e, adj. 1. Plin de grandoare, măreţ, impunător; impresionant. 2. Foarte frumos, excepţional de frumos. * (Rar) Foarte bun, foarte reuşit. 3. (Rar) Mândru, semeţ; orgolios, îngâmfat, trufaş. – Din fr. superbe, lat. superbus.
SUPERBIE s.f. (Livr.) Mândrie, trufie, orgoliu. – Din lat. superbia. Cf. it. superbia.
SUPERCALCULATOR, supercalculatoare, s.n. Calculator de capacitate foarte mare şi cu posibilitatea efectuării simultane a zeci de programe. – Super- + calculator.
SUPERCAMPION, supercampioni, s.m. Campion care atinge performanţe ieşite din comun. – Super- + campion (după fr. super-champion).
SUPERCARBURANT, supercarburanţi, s.m. Carburant de calitate deosebită. – Din fr. supercarburant.

SUPERCIMENT, supercimenturi, s.n. Ciment care se întăreşte foarte repede după ce a fost amestecat cu apă. – Din fr. superciment.
SUPEREXPRES, -Ă, superexpreşi, -e, s.n., adj. (Tren) extrem de rapid. – Super- + expres.
SUPERFICIAL, -Ă, superficiali, -e, adj. Care apare, se produce, rămâne la suprafaţa unui obiect, a unei fiinţe; fig. care apare, se produce, rămâne la suprafaţă, fără să atingă miezul, esenţa lucrurilor. * Fig. (Despre oameni) Care tratează problemele fără să le adâncească, care trece uşor peste lucruri; lipsit de adâncime. * Fig. (Adverbial) Fără a aprofunda; pe deasupra. [Pr.: -ci-al] – Din fr. superficiel.
SUPERFICIALITATE s.f. Caracterul a ceea ce este superficial; fig. lipsă de adâncime, de profunzime; uşurătate. * (Concr.) Lucru superficial. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. superficialité.
SUPERFICIE s.f. (În sintagma) Drept de superficie = drept de proprietate asupra clădirii construite sau plantaţiei aflate pe terenul altei persoane şi drept de folosinţă asupra acelui teren. – Din fr. superficie.
SUPERFIN, -Ă, superfini, -e, adj. De cea mai bună calitate, foarte fin; superior. – Super- + fin. Cf. fr. superfin.
SUPERFINISA, superfinisez, vb. I. Tranz. A netezi foarte fin asperităţile unor suprafeţe. – Super- + finisa (du pă fr. superfinir).
SUPERFINISARE, superfinisări, s.f. Acţiunea de a superfinisa şi rezultatul ei. – V. superfinisa.
SUPERFINISAT, -Ă, superfinisaţi, -te, adj. Foarte neted, fără asperităţi. – V. superfinisa.
SUPERFINIŢIE s.f. Operaţie de netezire foarte fină a suprafeţelor unor obiecte metalice, efectuată prin mişcări încete, în linie dreaptă. – Din fr. superfinition.
SUPERFLUITATE s.f. (Rar) Însuşire a ceea ce este superfluu; (concr.) lucru superfluu. [Pr.: -flui-i-] – Din fr. superfluité.
SUPERFLUU, -UĂ, superflui, -ue, adj. Care este de prisos, inutil. [Acc. şi: supérfluu, – Pr.: -flu-u] – Din lat. superfluus, fr. superflu.
SUPERFOSFAT, superfosfaţi, s.m. Îngrăşământ chimic pe bază de fosfor, conţinând mai ales fosfat şi sulfat de calciu, folosit mult în agricultură. – Din fr. superphosphate.
SUPERFULGER, superfulgere, s.n. (Fiz.) Fulger cu o putere de o mie de ori mai mare decât în mod obişnuit. – Super- + fulger.
SUPERGALAXIE s.f. Formaţie cosmică în care sunt grupate roiurile de galaxii. – Super + galaxie.
SUPERGREU, -GREA, supergrei, -ele, adj. (Fiz.) Neobişnuit de greu. – Super- + greu.
SUPERHETERODINĂ s.f. Procedeu de radiorecepţie în care frecvenţa undei recepţionate este schimbată cu ajutorul unui oscilator local, obţinându-se, în scopul detectării, amplificării şi difuzării, un semnal de frecvenţă intermediară fixă. – Din fr. superhétérodyne.
SUPERHORMON, superhormoni, s.m. (Biol.) Substanţă hormonală deosebit de activă biologic. – Super- + hormon.
SUPERICONOSCOP, supericonoscoape, s.n. Tub electronic pentru televiziune de tipul iconoscopului, dar la care imaginea este captată mai întâi de un fotocatod. – Din fr. supericonoscope.
SUPERINFECŢIE, superinfecţii, s.f. (Med.) Infecţie contractată de cineva sau ceva deja infectat. – Super- + infecţie (după fr. surinfection).

SUPERINTENDENT, superintendenţi, s.m. (În Biserica evanghelică) 1. Preot care supraveghează o eforie. 2. Episcop. – Din germ. Superintendent.
SUPERIOR, -OARĂ, superiori, -oare, adj. 1. Care ocupă un loc în spaţiu deasupra altuia; de sus. * (Muz.) Registru superior = registru care cuprinde sunetele cele mai înalte ale vocii sau ale unui instrument. * (Despre cursul apelor curgătoare) Care se află mai aproape de izvor decât de vărsare. 2. Care are sau ocupă un rang sau o demnitate mai mare în raport cu altcineva. ** Ofiţer superior = ofiţer cu un grad înalt (de la maior în sus). Animal superior = animal care ocupă locul cel mai evoluat pe scara zoologică. Învăţământ superior = treaptă a învăţământului care urmează după învăţământul liceal, cuprinzând universităţi şi institute, în care se predau cunoştinţe speciale, aprofundate, menite să formeze specialişti cu o înaltă calificare. (În vechea organizare a învăţământului) Curs superior = ciclu de învăţământ cuprinzând ultimele trei (sau patru) clase din cursul de şapte (sau de opt) ani ai liceului. * (Substantivat) Calificativ atribuit unei persoane încadrate într-o ierarhie, în raport cu cei pe care îi are în subordine. 3. Care este de calitate mai bună; care se distinge de ceilalţi prin merite deosebite. [Pr.: -ri-or] – Din lat. superior, fr. supérieur.
SUPERIORITATE s.f. Stare a ceea ce este superior; faptul de a fi superior; atitudine (trufaşă) a celui ce se crede sau este superior altora. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. supériorité.
SUPERÎNGUST, -Ă, superînguşti, -ste, adj. Exagerat de îngust. – Super- + îngust.
SUPERLATIV, -Ă, superlativi, -e, adj. (Despre calificative) Care exprimă o calitate în gradul cel mai înalt. ** (şi substantivat, n.) Gradul superlativ = grad de comparaţie al adjectivelor şi al adverbelor, care arată că însuşirea exprimată este la un grad foarte înalt sau la gradul cel mai înalt ori cel mai scăzut în comparaţie cu altele de aceeaşi natură. – Din fr. superlatif, lat. superlativus.
SUPERMAGAZIN, supermagazine, s.n. Magazin (universal) foarte mare. – Super- + magazin (după engl. supermarket).
SUPERLONG adj. invar. (Mai ales despre ţigări) Extrem de lung. – Cuv. engl.
SUPERMAN s.n. Persoană cu calităţi (fizice) ieşite din comun; supraom. [Pr.: supermén] – Cuv. engl.
SUPERMARATON, supermaratoane, s.n. (Sport) Maraton cu foarte mari dificultăţi. – Super- + maraton.
SUPERMICROSCOP, supermicroscoape, s.n. (Rar) Ultramicroscop. – Super- + microscop (după fr. supermicroscoape).
SUPERNAVĂ, supernave, s.f. Navă de tonaj foarte mare. – Super- + navă.
SUPERNOVĂ, supernove, s.f. Stea variabilă care ajunge egală în strălucire cu un întreg sistem stelar. – Din fr. supernova.
SUPERORTICON, superorticoane, s.n. Tub analizor de imagine bazat pe efectul fotoelectric extern, utilizând explorarea cu electroni lenţi. – Din germ. Superorthikon.
SUPERPETROLIER, superpetroliere, s.n. Petrolier gigant. [Pr.: -li-er] – Super + petrolier.
SUPERPOZABIL, -Ă, superpozabili, -e, adj. (Rar) Care se poate suprapune. – Din fr. superposable.
SUPERPRODUCŢIE, superproducţii, s.f. Film realizat cu mijloace şi efecte de mare spectaculozitate. – Din fr. superproduction.
SUPERPROTEIC, -Ă, superproteici, -ce, adj. (Despre alimente) Foarte bogat în proteine. [Pr.: -te-ic] – Super- + proteic.

SUPERPUNE, superpún, vb. III. Tranz. (Înv.) A suprapune. – Super- + pune (după fr. superposer).
SUPERPUS, -Ă, superpuşi, -se, adj. (Înv.) Suprapus. – V. superpune.
SUPFRREFRACTAR, superrefractari, -e, adj. (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi foarte mari; suprarefractar. – Super- + refractar.
SUPERREZISTENT, -Ă, superrezistenţi, -te, adj. (Despre materiale) Cu rezistenţă foarte mare. – Super- + rezistent.
SUPERSISTEM, supersisteme, s.n. (Lingv.) Diasistem. – Din fr. supersysteme.
SUPERSONIC, -Ă, supersonici, -ce, adj. Care are o viteză mai mare decât viteza sunetului. ** Avion supersonic = avion cu reacţie construit pentru a efectua zboruri cu viteze mai mari decât viteza sunetului. – Din fr. supersonique.
SUPERSTAR, superstaruri, s.n. Vedetă de cinema de primă mărime. – Din engl. superstar.
SUPERSTIŢIE, superstiţii, s.f. Prejudecată care decurge din credinţa în spirite bune şi rele, în farmece şi vrăji, în semne prevestitoare, în numere fatidice sau în alte rămăşiţe ale animisnmlui şi ale magiei; p. ext. practică superstiţioasă. – Din fr. superstition, lat. superstitio.
SUPERSTIŢIOS, -OASĂ, superstiţioşi, -oase, adj. (Despre oameni) Care crede în superstiţii, care este stăpânit de superstiţii; (despre manifestările oamenilor) izvorât din superstiţii, bazat pe superstiţii, plin de superstiţii. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. superstitieux.
SUPERSTRAT, superstraturi, s.n. (Lingv.) Suprastrat. – Din fr. superstrat.
SUPERTANC, supertancuri, s.n. Petrolier de mare capacitate. – Din engl. supertanker.
SUPERTRAULER, supertraulere, s.n. Trauler de mare capacitate. – Super- + trauler.
SUPERTRĂSNET, supertrăsnete, s.n. Trăsnet deosebit de violent, foarte rar întâlnit. – Super- + trăsnet.
SUPERTREN, supertrenuri, s.n. (Rar) Tren de mare viteză. – Super- + tren.
SUPERTRUST, supertrusturi, s.n. Trust care cuprinde întreprinderi ale unei ramuri de producţie din mai multe ţări. – Super- + trust.
SUPERVIZA, supervizez, vb. I. Tranz. A vedea un film, un spectacol, a citi un text etc. pentru a constata calităţile lor şi pentru a dispune ori a recomanda achiziţionarea, reprezentarea, publicarea lor etc. – Din fr. superviser.
SUPERVIZARE, supervizări, s.f. Acţiunea de a superviza şi rezultatul ei. – V. superviza.
SUPERVIZOR, supervizoare, s.n. (Tel.) Ansamblul de programe ale unui monitor2 (2). – Din engl. supervisor, fr. superviseur.
SUPEU, supeuri, s.n. Masă care se ia seara târziu (după spectacol). – Din fr. souper.
SUPIE s.n. v. supieu.
SUPIERĂ, supiere, s.f. Castron (mare) din care se serveşte supa la masă. [Pr.: -pi-e-] – Din fr. soupiére.
SUPIEU, supieuri, s.n. (Rar) Baretă (de elastic) prinsă de partea de jos a pantalonilor şi trecută pe sub talpă, pentru a ţine pantalonii întinşi. [Pr.: pi-eu, – Var.: supié s.n.] – Din fr. sous-pied.
SUPIN, supine, s.n. Mod nepersonal al unui verb, precedat în mod obligatoriu de una dintre prepoziţiile "de", "la" etc., având aceeaşi formă ca participiul trecut, de care se deosebeşte prin acea că nu este variabil. – Din lat. supinum, fr. supin.

SUPINAŢIE, supinaţii, s.f. Mişcare de rotaţie a antebraţului care apropie mâna de axul median al corpului. * Poziţie a antebraţului şi a mâinii rezultând din mişcarea descrisă mai sus. – Din fr. supination.
SUPLEA, supleez, vb. I. Tranz. (Rar) A suplini. [Pr.: -ple-a] – Din fr. suppléer.
SUPLEANT, -Ă, supleanţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Suplinitor. * (În vechea organizare judecătorească) Judecător care ocupa prima treaptă în magistratură şi care avea anumite atribuţii secundare sau intra în compunerea completelorde judecată în cauze de importanţă mai mică. 2. Adj. (Ieşit din uz; în sintagma) Membru supleant = membru ales sau numit într-un comitet, într-o comisie, într-un organ (de partid sau de stat) etc., care putea înlocui pe titular şi care avea drept de vot consultativ. [Pr.: -ple-ant] – Din fr. suppléant.
SUPLETIV, -Ă, supletivi, -e, adj. 1. (Despre forme gramaticale) Care completează, care întregeşte ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. 2. (Despre o normă legală) Care se aplică în măsura în care părţile nu stabilesc altfel prin actele juridice pe care le încheie; facultativ. – Din fr. supplétif.
SUPLETIVISM s.n. (Gram.) Calitatea de a fi supletiv (1). – Din fr. supplétivisme.
SUPLEŢE s.f. Însuşirea de a fi suplu; mlădiere, flexibilitate, maleabilitate. * Spec. Proprietate a unui corp solid de a putea suferi mari deformaţii nepermanente, prin încovoiere ori torsiune, sub acţiunea unor solicitări relativ mici; elasticitate. – Din fr. souplesse.
SUPLICA, suplic, vb. I. Intranz. (Înv.) A se ruga de cineva cu stăruinţă şi umilinţă. – Din lat., it. supplicare.
SUPLICANT, -Ă, suplicanţi, -te, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care suplică; persoană care adresează o suplică. – Din germ. Supplikant.
SUPLICAŢIE, suplicaţii, s.f. (Livr.) Rugăminte umilă. – Din fr. supplication, lat. suplicatio.
SUPLICĂ, suplici, s.f. (Înv.) Cerere, jalbă, plângere. – Din fr. supplique, germ. Supplik, it. supplica.
SUPLICIU, suplicii, s.n. Tortură, caznă, chin fizic. * Fig. Suferinţă morală, durere sufletească mare. – Din lat. supplicium, fr. supplice.
SUPLIMENT, suplimente, s.n. 1. Ceea ce se adaugă la ceva pentru a-l completa sau pentru a suplini o lipsă. 2. Bilet de călătorie sau de spectacol eliberat ca anexă la alt bilet, prin care se acordă drepturi sau avantaje în plus. 3. Ceea ce se adaugă la un unghi pentru a forma două unghiuri drepte (180°). – Din fr. supplément, lat. supplementum.
SUPLIMENTA, suplimentez, vb. I. Tranz. A adăuga la cantitatea iniţială o cantitate suplimentară. – Din supliment.
SUPLIMENTAR, -Ă, suplimentari, -e, adj. Care se adaugă pe deasupra, care completează ceva; care este în plus (peste ceea ce este normal); folosit ca supliment. ** Unghiuri sau arce suplimentare = unghiuri sau arce a căror sumă este egală cu două unghiuri drepte (180°). – Din fr. supplémentaire.
SUPLIMENTARE, suplimentări, s.f. Acţiunea de a suplimenta. – V. suplimenta.
SUPLINI, suplinesc, vb. IV. Tranz. 1. A înlocui pe cineva (temporar) în funcţii sau în obligaţii, a ţine locul. * A ţine loc de ceva. 2. A adăuga ceva ce lipseşte; a împlini, a completa o lipsă. – Din it. supplire (după plin).
SUPLINIRE, supliniri, s.f. Acţiunea de a suplini şi rezultatul ei; înlocuire, completare; p. ext. loc, funcţie de suplinitor (la o catedră). – V. suplini.
SUPLINITOR, -OARE, suplinitori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care suplineşte (1) într-o funcţie, într-o muncă. 2. S.m. şi f. Cadru didactic care nu e titularizat. – Suplini + suf. -tor.

SUPLU, -Ă, supli, -e, adj. 1. (Despre fiinţe) Cu mişcări graţioase; mlădios. * (Despre lucruri) Flexibil, elastic. * (Despre ţesături) Moale, fin. * (Despre mers, mişcări) Uşor, vioi, elegant, graţios. 2. Fig. (Despre oameni) Care nu are o atitudine fermă, uşor adaptabil; acomodabil; servil. – Din fr. souple.
SUPORT, suporturi, s.n. Ceea ce susţine sau sprijină un obiect; piesă sau dispozitiv care serveşte la susţinerea unei piese, a unui sistem tehnic etc. * Fig. Ajutor, sprijin, reazem. – Din fr. support.
SUPORTA, supórt, vb. I. Tranz. 1. A îndura, a răbda, a suferi. * A admite, a tolera, a îngădui. 2. A susţine o greutate, o povară; a rezista la... * A avea sau a lua în sarcina sa o obligaţie bănească. – Din fr. supporter.
SUPORTABIL, -Ă, suportabili, -e, adj. Care poate fi suportat. – Din fr. supportable.
SUPORTER, suporteri, s.m. Susţinător, simpatizant al unui sportiv sau al unei echipe sportive. – Din engl., fr. supporter.
SUPOZITOR, supozitoare, s.n. Preparat farmaceutic solid de formă conică, administrat pe cale anală. – Din fr. suppositoire.
SUPOZIŢIE, supoziţii, s.f. Presupunere, ipoteză. * (Log.) Enunţ luat ca premisă (ipoteză) pentru întemeierea altor enunţuri. * (Log.) Capacitatea unui termen de a reprezenta ceva într-o propoziţie. – Din fr. supposition.
SUPRA1- Element de compunere care înseamnă "deasupra", "peste" sau care indică un sens superlativ şi care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. – Din lat. supra, fr. supra÷.
SUPRA2 adv. (În notaţia bibliografică) Deasupra, mai sus, înainte. [Pr.: sú-] – Cuv. lat.
SUPRAABUNDENT, -Ă, supraabundenţi, -te, adj. Foarte abundent, deosebit de abundent. [Pr.: -pra-a-] – Supra- + abundent (după fr. suprabondant).
SUPRAABUNDENŢĂ, supraabundenţe, s.f. Abundenţă foarte mare, neobişnuită; belşug mare. [Pr.: -pra-a-] – Supra- + abundenţă (după fr. suprabondance).
SUPRAADĂUGA, spraadáug, vb. I. Tranz. A adăuga peste altceva. – Supra- + adăuga (după fr. surajouter).
SUPRAADĂUGARE, supraadăugări, s.f. Acţiune de a supraadăuga şi rezultatul ei. – V. supraadăuga.
SUPRAADĂUGAT, -Ă, supraadăugaţi, -te, adj. Adăugat peste altceva. – V. supraadăuga.
SUPRAAGLOMERA, supraaglomerez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) încărca peste măsură. [Pr.: pra-a-] – Supra- + aglomera.
SUPRAAGLOMERARE, supraaglomerări, s.f. Acţiunea de a (se) supraaglomera şi rezultatul ei; aglomerare (prea) mare, supraaglomeraţie. [Pr.: -pra-a-] – V. supraaglomera.
SUPRAAGLOMERAT, -Ă, supraaglomeraţi, -te, adj. Aglomerat peste măsură, foarte aglomerat. [Pr.: -pra-a-] – V. supraaglomera.
SUPRAAGLOMERAŢIE, supraaglomeraţii, s.f. Supraaglomerare. [Pr.: tra-a-] – Supra- + aglomeraţie.
SUPRAALBI, supraalbesc, vb. IV. Tranz. fact. A face să devină de un alb strălucitor. – Supra- + albi.
SUPRAALIMENTA, supraalimentez, vb. I. Refl. şi tranz. A consuma sau a face pe cineva să consume o cantitate de hrană mai mare şi mai consistentă decât cea normală, a (se) supune unui regim de supraalimentaţie, a (se) hrăni mai substanţial. [Pr.: -pra-a-] – Supra- + alimenta (după fr. suralimenter).
SUPRAALIMENTARE, supraalimentări, s.f. Faptul de a (se) supraalimenta; supraalimentaţie. * (Tehn.) Alimentare cu o încărcătură suplimentară a unui

motor cu ardere internă pentru asigurarea puterii necesare la funcţionarea în aer rarefiat (la altitudine) sau când turaţiile sunt foarte mari. [Pr.: -pra-a-] – V. supraalimenta.
SUPRAALIMENTAT, -Ă, supraalimentaţi, -te, adj. Căruia i s-a dat sau care a consumat o cantitate de hrană mai mare şi mai consistentă decât cea normală; supranutrit. [Pr.: -pra-a-] – V. supraalimenta.
SUPRAALIMENTAŢIE, supraalimentaţii, s.f. Alimentaţie mai bogată şi mai consistentă decât cea normală, utilizată în tratamentul unor boli şi contraindicată în alte boli; supraalimentare. [Pr.: -pra-a-] – Supra- + alimentaţie (după fr. suralimentation).
SUPRAAPRECIA, supraapreciez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aprecia mai mult decât preţuieşte în realitate, a (se) considera peste valoarea reală; a (se) supraestima. [Pr.: pra-a-pre-ci-a] – Supra- + aprecia.
SUPRAAPRECIERE, supraaprecieri, s.f. Faptul de a (se) supraaprecia; supraestimare. [Pr.: -pra-a-pre-ci-e-] – V. supraaprecia.
SUPRAARBITRU, supraarbitri, s.m. Superarbitru. [Pr.: -pra-ar-] – Supra- + arbitru (după fr. surarbitre).
SUPRABUGETAR, -Ă, suprabugetari, -e, adj. Care nu este prevăzut în (sau plătit din) buget; extrabugetar. – Supra- + bugetar.
SUPRACONDUCTIBILITATE s.f. (Fiz.) Stare a unor substanţe la temperaturi în apropiere de zero absolut şi la intensităţi de câmp magnetic foarte mici, în care rezistivitatea lor electrică devine practic nulă; supraconducţie – Din fr. supraconductibilite.
SUPRACONDUCTIV, -Ă, supraconductivi, -e, adj. Care ţine de supraconductibilitate, privitor la supraconductibilitate. – Supra- + conductiv.
SUPRACONDUCTOR, -OARE, supraconductori, -oare, adj., s.m. (Material) care prezintă supraconductibilitate, care a fost adus în această stare. – Din fr. supraconducteur.
SUPRACONDUCŢIE, supraconducţii, s.f. (Fiz.) Supraconductibilitate. – Din fr. supraconduction.
SUPRACONSUM, supraconsumuri, s.n. Consum exagerat (de medicamente). – Supra- + consum (după fr. surconsumation).
SUPRACOPERTĂ, supracoperte, s.f. Copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, din material plastic etc., care îmbracă coperta unei cărţi, a unui album etc., în scopul protejării lor şi al prezentării grafice mai atrăgătoare. – Supra- + copertă.
SUPRACOTĂ, supracote, s.f. Cotă suplimentară (de bani, de produse etc.) care îi revine cuiva sau care este datorată de cineva. – Supra- + cotă.
SUPRACURENT, supracurenţi, s.m. Curent electric de intensitate mai mare decât cea normal prevăzută pentru un anumit circuit, a cărui apariţie este dăunătoare pentru siguranţa în funcţionare a circuitului respectiv. – Supra- + curent.
SUPRADEVELOPA, supradevelopez, vb. I. Tranz. A ţine prea mult timp în developator un material fotografic. – Supra- + developa (după fr. surdévelopper).
SUPRADEVELOPARE, supradevelopări, s.f. Acţiunea de a supradevelopa. – V. supradevelopa.
SUPRADEVELOPAT, -Ă, supradevelopaţi, -te, adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost ţinut prea mult timp în developator. – V. supradevelopa.

SUPRADIMENSIONA, supradimensionez, vb. I. Tranz. A dimensiona peste cotele obişnuitc. * Fig. A prezenta în mod exagerat mărimea, importanţa reală a lucrurilor. [Pr.: -si-o-] – Supra- + dimensiona.
SUPRADIMENSIONARE, supradimensionări, s.f. Acţiunea de a supradimensiona şi rezultatul ei. [Pr.: -si-o-] – V. supradimensiona.
SUPRADIMENSIONAT, -Ă, supradimensionaţi, -te, adj. Care are dimensiuni mai mari decât este normal. * Fig. Care a fost prezentat mai important, mai valoros decât este. [Pr.: -si-o-] – V. supradimensiona.
SUPRADOMINANTĂ, supradominante, s.f. (Muz.) 1. Treapta a şasea a modului major şi minor, situată la o sextă superioară faţă de tonică şi la o secundă superioară faţă de dominantă. 2. Acord construit pe această treaptă. – Supra- + dominantă.
SUPRADOTAT, -Ă, supradotaţi, -te, adj. (Despre copii) Cu calităţi intelectuale ieşite din comun. – Supra- + dotat (după fr. surdoué).
SUPRADOZAJ, supradozaje, s.n. Supradoză. – Supra- + dozaj (după fr. surdosage).
SUPRADOZĂ, supradoze, s.f. Doză exagerată (de droguri); supradozaj. – Supra- + doză (după fr. surdose).
SUPRAESTIMA, supraestimez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) supraaprecia. [Pr.: -pra-es-] – Supra- + estima (după fr. surestimer).
SUPRAESTIMARE, supraestimări, s.f. Faptul de a (se) supraestima; supraapreciere. [Pr.: -pra-es-] – V. supraestima.
SUPRAETAJA, supraetajez, vb. I. Tranz. A adăuga unul sau mai multe etaje la o construcţie mai veche. [Pr.: -pra-e-] – Supra- + etaja.
SUPRAETAJARE, supraetajări, s.f. Acţiunea de a supraetaja şi rezultatul ei. [Pr.: -pra-e-] – V. supraetaja.
SUPRAETAJAT, -Ă, supraetajaţi, -te, adj. (Despre construcţii) Peste care s-a adăugat un etaj ulterior construirii iniţiale. [Pr.: -pra-e-] – V. supraetaja.
SUPRAEU, supraeuri, s.n. Parte a personalităţii considerată ca cenzor al întregului comportament social al individului. – Supra- + eu (după fr. sur-moi).
SUPRAEVALUA, supraevaluez, vb. I. Tranz. A evalua ceva peste valoarea reală; p. ext. a supraaprecia, a supraestima. [Pr.: -pra-e-va-lu-a] – Supra- + evalua (după fr. surévaluer).
SUPRAEVALUARE, supraevaluări, s.f. Acţiunea de a supraevalua şi rezultatul ei. [Pr.: -pra-e-va-lu-a-] – V. supraevalua.
SUPRAEXCITA, supraexcit, vb. I. Tranz. A excita (un organ, un ţesut etc.) foarte tare. – Supra- + excita (după fr. surexciter).
SUPRAEXCITARE, supraexcitări, s.f. Acţiunea de a supraexcita ş i rezultatul ei. – V. supraexcita.
SUPRAEXCITAT, -Ă, supraexcitaţi, -te, adj. Care a fost excitat foarte tare. – V. supraexcita.
SUPRAEXCITAŢIE s.f. (Fiziol.) Creştere a procesului de excitaţie dintr-un ţesut sau dintr-un organ care depăşeşte ritmul funcţional normal, datorită acţiunii unui stimul puternic sau a reactivităţii mărite a ţesutului sau organului respectiv; superexcitare. [Pr.: pra-ex-] – Supra- + excitaţie (după fr. surexcitation).
SUPRAEXPLOATARE, supraexploatări, s.f. Exploatare exagerat de mare. – Supra- + exploatare (după fr. surexploitation).
SUPRAEXPUNE, supraexpún, vb. III. Tranz. A expune (4) prea mult un material fotografic. – Supra- + expune (după fr. surexposer).
SUPRAEXPUNERE, supraexpuneri, s.f. Expunere îndelungată la lumină a materialelor fotografice cu reducerea corespunzătoare a intensităţii iluminării,

în scopul obţinerii anumitor efecte artistice sau tehnice. [Pr.: -pra-ex-] – V. supraexpune.
SUPRAEXPUS, -Ă, supraexpuşi, -se, adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost supus unei supraexpuneri. [Pr.: -pra-ex-] – V. supraexpune.
SUPRAFAŢA, suprafaţez, vb. I. Tranz. (Tehn.) 1. A acoperi suprafaţa unei piese, a unei construcţii etc. cu un strat superficial în scop util sau decorativ. 2. A netezi şi finisa o îmbrăcăminte rutieră. – Din suprafaţă (după fr. surfacer).
SUPRAFAŢARE, suprafaţări, s.f. Acţiunea de a suprafaţa. – V. suprafaţa.
SUPRAFAŢAT, -Ă, suprafaţaţi, -te, adj. 1. (Tehn.; despre piese, construcţii) Care a fost acoperit cu un strat superficial. 2. (Despre îmbrăcămintea rutieră) Care a fost netezit şi finisat. – V. suprafaţa.
SUPRAFAŢĂ, suprafeţe, s.f. 1. Partea exterioară sau de deasupra a unui corp; faţă. * Fig. Exterior, aparenţă. ** Loc. adj. De suprafaţă = care nu are profunzime; superficial. ** Loc. adv. La suprafaţă = fără a pătrunde în esenţa lucrurilor, în mod superficial. 2. Întindere delimitată considerată sub raportul lungimii şi lăţimii. * (Geom.) Arie limitată de o linie închisă (frântă sau curbă) măsurată în unităţi la pătrat. – Supra- + faţă (după fr. surface).
SUPRAFIN, -Ă, suprafini, -e, adj. Superfin. – Supra + fin (după fr. superfin).
SUPRAFIRESC, -EASCĂ, suprafireşti, adj. (Rar) Supranatural. – Supra- + firesc.
SUPRAFLUID, -Ă, suprafluizi, -de, adj. (Fiz.; despre heliu) În stare de superfluiditate. [Pr.: -flu-id] – Supra- + fluid (după fr. surfluide).
SUPRAFLUIDITATE s.f. (Fiz.) Proprietate a heliului caracterizată prin viscozitate redusă la temperaturi foarte joase şi la presiuni foarte mari. [Pr.: -flu-i-] – Supra- + fluiditate (dură fr. surfluidité).
SUPRAFORTĂREAŢĂ, suprafortăreţe, s.f. (În sintagma) Suprafortăreaţă zburătoare = avion de bombardament blindat, de mare tonaj, cu mai multe motoare şi cu mijloace de autoapărare. – Supra- + fortăreaţă (după fr. superforteresse).
SUPRAFUZIUNE, suprafuziuni, s.f. Situaţie de răcire foarte joasă a unei substanţe lichide care a rămas în această stare de agregare, deşi a fost adusă la o temperatură inferioară celei de solidificare. [Pr.: -zi-u-] – Supra- + fuziune (după fr. surfusion).
SUPRAGENERATOR, suprageneratoare, s.n. Generator cu randament superior. – Supra + genarator (după fr. surgénérateur).
SUPRAIMPRESIONAT, -Ă, supraimpresionaţi, -te, adj. Care este supus procedeului de supraimpresiune. [Pr.: -pra-im-pre-si-o-] – Supra- + impresionat.
SUPRAIMPRESIUNE, supraimpresiuni, s.f. Procedeu cinematografic care constă din înregistrarea, pe aceeaşi peliculă, a două imagini suprapuse care au fost filmate separat. [Pr.: -pra-im-pre-si-u-] – Supra- + impresiune (după fr. surimpression).
SUPRAIMPRIMA, supraimprim, vb. I. Tranz. A imprima peste ceva deja imprimat. [Pr.: -pra-im-] – Supra- + imprima.
SUPRAIMPRIMARE, supraimprimări, s.f. Acţiunea de a supraimprima. – V. supraimprima.
SUPRAIMPUNERE, supraimpuneri, s.f. Fenomen prin care un râu, după ce s-a adâncit încet în roci friabile, continuă să se adâncească în roci mai dure, păstrându-şi direcţia iniţială. [Pr.: -pra-im-] – Supra- + impunere.
SUPRAINFECŢIE, suprainfecţii, s.f. Infecţie secundară de natură bacteriană apărută în cursul unei afecţiuni virotice, ori infecţie microbiană ivită după sau peste o infecţie bacteriană; superinfecţie. [Pr.: -pra-in-] – Supra- + infecţie.

SUPRAÎNĂLŢARE, supraînălţări, s.f. Amenajare a unei şosele sau a unei căi ferate astfel încât să se asigure în curbe stabilitatea vehiculelor pin compensarea forţei centrifuge care se exercită asupra acestora. [Pr.: -pra-î-] – Supra- + înălţare.
SUPRAÎNCĂLZI, supraîncălzesc, vb. IV. Tranz. A încălzi ceva peste măsură. * Sec. * (Fiz.) A încălzi un lichid sau vapori la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; a încălzi un metal sau un aliaj la o temperatură la care se formează o structură cristalină nouă. [Pr.: -pra-în] – Supra- + încălzi (după fr. surchauffer).
SUPRAÎNCĂLZIRE, suprîncălziri, s.f. Acţiunea de a supraîncălzi şi rezultatul ei. [Pr.: pra-în-] – V. supraîncălzi.
SUPRAÎNCĂLZIT, -Ă, supraîncălziţi, -te, adj. Încălzit peste măsură. * (Fiz.; despre lichide sau vapori) Încălzit la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; (despre metale sau aliaje) încălzit la temperatura la care structura cristalină se modifică. [Pr.: pra-în-] – V. supraîncălzi.
SUPRAÎNCĂLZITOR, supraîncălzitoare, s.n. Dispozitiv al unui cazan de abur, în care vaporii produşi sunt încălziţi la o temperatură mai înaltă decât cea de saturaţie. [Pr.: pra-în-] – Supraîncălzi + suf. -tor.
SUPRAÎNCĂRCA, supraîncárc, vb. I. Tranz. A încărca peste măsură; a împovăra pe cineva cu o muncă exagerată. [Pr.: -pra-în-] – Supra- + încărca (după fr. surcharger).
SUPRAÎNCĂRCARE, supraîncărcări, s.f. Acţiunea de a supraîncărca şi rezultatul ei. [Pr.: -pra-în] – V. supraîncărca.
SUPRAÎNCĂRCAT, -Ă, supraîncărcaţi, -te, adj. Încărcat peste măsură; împovărat. [Pr.: pra-în-] – V. supraîncărca.
SUPRAÎNSĂMÂNŢARE, supraînsămânţări, s.f. Însămânţare suplimentară. – Supra- + însămânţare (după fr. sursemer).
SUPRALĂRGIRE, supralărgiri, s.f. Lărgire a părţii carosabile a unui drum (în porţiunea curbelor). – Supra- + lărgire.
SUPRALICITA, supralicitez, vb. I. Intranz. A oferi la o licitaţie un preţ mai mare decât preţul oferit de cineva anterior. * Fig. A exagera în aprecierca unui fapt, în folosirea unui procedeu etc. – Supra- + licita (după fr. surenchérir).
SUPRALICITARE, supralicitări, s.f. Acţiunea de a supralicita. – V. supralicita.
SUPRALICITATOR, -OARE, supralicitatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care supralicitează. – Supralicita + suf. -tor.
SUPRALICITAŢIE, supralicitaţii, s.f. Licitaţie publică suplimentară, prevăzută de lege, în vederea obţinerii unui preţ mai mare decât cel la care s-a adjudecat bunul cu ocazia licitaţiei iniţiale. – Supra- + licitaţie (după fr. surenchére).
SUPRALUMINĂ, supralumini, s.f. (Rar) Oberliht. – Supra- + lumină.
SUPRAMATURAŢIE, supramaturaţii, s.f. Stadiu al seminţelor şi fructelor după ce au atins faza maturităţii fiziologice. – Supra- + maturaţie (după fr. surmaturation).
SUPRAMODULAŢIE, supramodulaţii, s.f. Modulaţie a unui semnal purtător cu un semnal modulator de amplitudine mai mare. – Supra- + modulaţie (după fr. surmodulation).
SUPRAMUNCĂ s.f. (Ec. pol.) Munca prestată de muncitori peste munca necesară, prin care, după teoria marxistă, se creează plusprodusul – Supra- + muncă (după fr. surtravail).
SUPRANATURAL, -Ă, supranaturali, -e, adj. Care pare mai presus de forţele şi legile naturii sau în contradicţie cu acestea; care pare în afara naturii, a lumii

percepute prin simţuri; care este atribuit unor forţe miraculoase; miraculos, fantastic. * (Substantivat, n.) Ceea ce se pretinde a fi mai presus de legile naturii. * Fără seamăn, extraordinar, excepţional. – Supra- + natural (după fr. surnaturel).
SUPRANATURALISM s.n. Credinţă în supranatural; concepţie potrivit căreia ar exista fapte, forţe etc. supranaturale. – Supra- + naturalism (după fr. surnaturalisme).
SUPRANORMATIV, -Ă, supranormativi, -e, adj. Care depăşeşte din punct de vedere calitativ un normativ. – Supra- + normativ.
SUPRANUME, supranume, s.n. Nume adăugat la numele propriu al unei persoane în semn de cinste sau pentru a o distinge printr-o caracteristică sau printr-o circumstanţă de altă persoană cu acelaşi nume. * Poreclă. – Supra- + nume (după fr. surnom).
SUPRANUMERAR, -Ă, supranumerari, -e, adj. Care este peste numărul prevăzut, fixat sau necesar. – Supra- + numerar (după fr. surnuméraire).
SUPRANUMI, supranumesc, vb. IV. Tranz. A da, a atribui cuiva un supranume. – Supra- + numi (după fr. surnommer).
SUPRANUMIT, -Ă, supranumiţi, -te, adj. Care a primit un supranume. – V. supranumi.
SUPRANUTRIT, -Ă, supranutriţi, -te, adj. Supraalimentat. – Supra- + nutrit (după fr. súrnourri).
SUPRAOFERTĂ, supraoferte, s.f. Ofertă mai avantajoasă, făcută după încheierea unei licitaţii. [Pr.: -pra-o-] – Supra- + ofertă (după fr. suroffre).
SUPRAOM, supraoameni, s.m. Om înzestrat cu calităţi excepţionale, care realizează lucruri ce par mai presus de puterile omeneşti. * Tip de om superior, care, în concepţia lui Fredrich Nietzsche, ar trebui să apară şi să se afle faţă de omul actual în acelaşi raport în care se află omul actual faţă de maimuţă. – Supra- + om (după germ. Übermensch, fr. surhomme).
SUPRAOMENESC, -EASCĂ, supraomeneşti, adj. Care întrece puterile omeneşti, care pare mai presus de firea omenească; suprauman. [Pr.: -pra-o-] – Supra- + omenesc (după fr. surhumain).
SUPRAORDINARE s.f. (Log.) Cuprinderea în sfera unei noţiuni a altor noţiuni cu sfera mai mică. [Pr.: -pra-or-] – Super- + ordinare (rar).
SUPRAORDINAT, -Ă, supraordinaţi, -te, adj. (Log.; despre noţiuni) În sfera căreia sunt cuprinse alte noţiuni cu sfera mai mică. [Pr.: tra-or-] – Supra- + ordinat (rar).
SUPRAORDONAT, -Ă, supraordonaţi, -te, adj. Care ocupă un loc superior într-o clasificare sau într-o ierarhie. ** Fracţie supraordonată = fracţie ordinară mai mare decât un întreg. Propoziţie supraordonată = propoziţie regentă. [Pr.: -pra-or-] – Supra- + ordonat (după subordonat).
SUPRAPĂMÂNTESC, -EASCĂ, suprapământeşti, adj. Care pare că depăşeşte limitele a ceea ce este pământesc; (ca) din altă lume. – Supra- + pământesc.
SUPRAPOLUAT, -Ă, suprapoluaţi, -te, adj. (Despre oraşe, regiuni etc.) Foarte poluat. [Pr.: -lu-at] – Supra- + poluat.
SUPRAPONDERABILITATE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp de a avea o greutate mai mare ca urmare a unei forţe gravitaţionale sporite. – Supra- + ponderabilitate.
SUPRAPONDERAL, -Ă, supraponderali, -e, adj. Cu greutate peste media normală. – Supra- + ponderal.
SUPRAPOPULA, suprapopulez, vb. I. Refl. (Despre oraşe, ţări etc.) A-şi spori populaţia peste limitele normale. – Supra- + popula (după fr. surpeupler).

SUPRAPOPULARE, suprapopulări, s.f. Faptul de a se suprapopula. – V. suprapopula.
SUPRAPOPULAT, -Ă, suprapopulaţi, -te, adj. (Despre oraşe, ţări etc.) Cu o populaţie excedentară. – V. suprapopula.
SUPRAPOPULAŢIE, suprapopulaţii, s.f. Mare concentrare de populaţie într-un oraş, într-o ţară etc. * (Biol.) Stare a unui mediu unde populaţiile de microorganisme, de plante şi de animale depăşesc posibilităţile de vieţuire. – Supra- + populaţie (după fr. surpopulation).
SUPRAPREFIXARE, supraprefixări, s.f. (Lingv.) Derivare cu prefixe multiple sau de la teme anterior prefixate. – Supra- + prefixare.
SUPRAPRESIUNE, suprapresiuni, s.f. (Tehn.) Diferenţa pozitivă dintre presiunea absolută a unui fluid şi o presiune absolută de referinţă; presiune a cărei valoare depăşeşte presiunea normală admisă sau o presiune de referinţă. [Pr.: -si-u-] – Supra- + presiune (după fr. surpression).
SUPRAPREŢ, suprapreţuri, s.n. Preţ mai mare decât cel obişnuit; preţ de speculă (mai mare decât preţul legal). – Supra- + preţ.
SUPRAPROBLEMĂ, supraprobleme, s.f. Acţiune principală care însoţeşte mesajul textului dramatic, către care converg ideile şi acţiunile secundare; supratemă. – Supra- + problemă.
SUPRAPRODUCŢIE, supraproducţii, s.f. Producţie de mărfuri care depăşeşte necesităţile pieţei. – Supra- + producţie (după fr. surproduction).
SUPRAPROFIT, supraprofituri, s.n. (În economia politică marxistă) Profit care reprezintă o depăşire a profitului mijlociu. – Supra- + profit.
SUPRAPUNE, suprapun, vb. III. Tranz. A aşeza, a pune un lucru deasupra altuia; a plasa, a aşeza ceva peste altceva. * (Geom.) A pune o figură deasupra alteia pentru a le verifica egalitatea. * Refl. (Despre două suprafeţe) A se afla aşezat deasupra altuia; p. ext. a avea loc în acelaşi timp; a coincide. – Supra- + pune (după fr. superposer).
SUPRAPUNERE, suprapuneri, s.f. Acţiunea de a (se) suprapune şi rezultatul ei. – V. suprapune.
SUPRAPUS, -Ă, suprapuşi, -se, adj. (Despre formaţii geologice, epoci de civilizaţie etc.) Care urmează după altul, care este aşezat deasupra altuia. – V. suprapune.
SUPRARAFINARE, suprarafinări, s.f. Rafinare defectuoasă a unui produs petrolier prin depăşirea cantităţii de reactiv, a temperaturii etc. – Supra- + rafinare.
SUPRARĂCIRE, suprarăciri, s.f. (Fiz.) Subrăcire. – Supra- + răcire.
SUPRARĂSUCIT, -Ă, suprarăsuciţi, -te, adj. Foarte răsucit. – Supra- + răsucit.
SUPRAREAL s.n. Ceea ce depăşeşte realul, ceea ce este dincolo de real. [Pr.: -re-al] – Supra- + real (după fr. surréel).
SUPRAREALISM s.n. Curent literar şi artistic apărut în prima jumătate a sec. XX, care pune accentul pe activitatea spontană a imaginaţiei şi pe exploatarea zonelor iraţionalului în creaţia artistică. [Pr.: -re-a-] – Supra- + realism (după fr. surréalisme).
SUPRAREALIST, -Ă, suprarealişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de suprarealism, privitor la suprarealism. 2. S.m. şi f. Adept al suprarealismului. [Pr.: -re-a-] – Supra- + realist (după fr. surréaliste).
SUPRAREFRACTAR, -Ă, suprarefractari, -e, adj. Superrefractar. – Supra- + refractar.
SUPRARENAL, -Ă, suprarenali, -e, adj. Care se află deasupra rinichilor. ** (şi substantivat, f.) Glandă suprarenală = fiecare dintre cele două glande endocrine care produc adrenalina, unii hormoni etc., situate deasupra

rinichilor. * Relativ la glandele suprarenale sau la secreţia acestora. – Supra- + renal (după fr. surrénal).
SUPRARENINĂ s.f. (Biol.) Adrenalină. – Supra- + renină (rar).
SUPRAREZISTENT, -Ă, suprarezistenţi, -te, adj. Care depăşeşte o rezistenţă normală. – Supra- + rezistent.
SUPRASARCINĂ, suprasarcini, s.f. Sarcină suplimentară faţă de sarcina nominală pe care o are de suportat un sistem tehnic şi care ar putea să pericliteze siguranţa în funcţionare a acestuia. – Supra- + sarcină (după fr. surcharge).
SUPRASATURAT, -Ă, suprasaturaţi, -te, adj. 1. (Despre soluţii) Care conţine mai multă substanţă dizolvată decât cantitatea corespunzătoare coeficientului de solubilitate la temperatura ordinară; care se află în stare de suprasaturaţie. * (Despre vapori) Care se află într-o concentraţie superioară aceleia corespunzătoare tensiunii maxime a vaporilor pentru temperatura respectivă. 2. Fig. (Fam.) Sătul peste măsură de ceva. – Supra- + saturat (după fr. sursaturé).
SUPRASATURAŢIE s.f. 1. Stare instabilă a unei soluţii în care concentrarea substanţei dizolvate la o anumită temperatură este mai mare decât cea corespunzătoare saturaţiei. 2. Fig. (Fam.) Starea celui prea sătul (de ceva). – Supra- + saturaţie (după fr sursaturation).
SUPRASENSIBIL, -Ă, suprasensibili, -e, adj. 1. (Despre sunete, unde etc.) Care depăşeşte posibilitatea de percepere a simţurilor, care nu poate fi perceput prin simţuri. 2. (Despre fiinţe) Excesiv de sensibil, foarte sensibil. – Din fr. suprasensibile.
SUPRASENZORIAL, -Ă, suprasenzoriali, -e, adj. Care poate fi cunoscut numai prin raţiune. [Pr.: -ri-al] – Supra- + senzorial.
SUPRASOLICITA, suprasolicit, vb. I. Tranz. A solicita peste măsură. – Supra- + solicita.
SUPRASOLICITARE, suprasolicitări, s.f. Acţiunea de a suprasolicita şi rezultatul ei. – V. suprasolicita.
SUPRASTATAL, -Ă, suprastatali, -e, adj. (Despre un organism internaţional) Care este învestit cu puteri plasate deasupra guvernului fiecărui stat, independent de acesta. – Supra- + statal.
SUPRASTRAT, suprastraturi, s.n. (Lingv.) Influenţă exercitată de un idiom asupra altuia, în condiţiile unui contact îndelungat, înainte ca acesta din urmă să se constituie ca idiom nou; superstrat. – Supra- + strat.
SUPRASTRUCTURAL, -Ă, suprastructurali, -e, adj. Care ţine de suprastructură, privitor la suprastructură. – Supra- + structural.
SUPRASTRUCTURĂ, suprastructuri, s.f. 1. (În concepţia marxistă) Totalitatea concepţiilor şi instituţiilor politice, juridice, religioase, artistice, filozofice etc. dintr-o anumită formaţiune social-economică, generate de baza economică a acestei formaţiuni. 2. Totalitatea elementelor care formează partea utilă a unei construcţii. 3. Construcţie metalică sau de lemn situată deasupra punţii principale a unei nave, care cuprinde încăperile de locuit şi de deservire. * Ansamblu format din şasiul şi caroseria sau platforma unui autovehicul. – Supra- + structură (după fr. superstructure).
SUPRATARĂ, supratare, s.f. Tara1 (1) celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi. – Supra- + tară.
SUPRATAXA, suprataxez, vb. I. Tranz. A adăuga sau a impune o suprataxă. – Din suprataxă (după fr. surtaxer).
SUPRATAXĂ, suprataxe, s.f. Taxă suplimentară adăugată altei taxe fixate anterior. – Supra- + taxă (după fr. surtaxe).

SUPRATEMĂ, suprateme, s.f. Supraproblemă. – Supra- + temă.
SUPRATENSIUNE, supratensiuni, s.f. Tensiune electrică mai mare decât valoarea maximă a tensiunii de serviciu, care constituie un pericol pentru circuitele electrice, provocând deranjamente şi avarii. [Pr.: -si-u-] – Supra- + tensiune (după fr. surtension).
SUPRATIPAR, supratipare, s.n. Desen sau text tipărit pe o marcă poştală ulterior emisiunii sale, în scopul de a-i schimba valoarea iniţial tipărită sau de a marca un eveniment. – Supra- + tipar.
SUPRATONICĂ s.f. (Muz.) Treapta a doua a modului major şi minor; acordul acestei trepte. – Supra- + tonică (după fr. sur-tonique).
SUPRATOPIRE, supratopiri, s.f. (Fiz.) Subrăcire. – Supra- + topire.
SUPRAUMAN, -Ă, supraumani, -e, adj. (Rar) Supraomenesc. [Pr.: pra-u-] – Supra- + uman (după fr. surhumain).
SUPRAUNITAR, -Ă, supraunitari, -e, adj. (Mat.; despre numere reale) Care are valoarea absolută mai mare decât unitatea. [Pr.: -pra-u-] – Supra- + unitar.
SUPRAVEGHEA, supraveghez, vb. I. Tranz. A observa, a păzi cu grijă, cu atenţie, cu autoritate; a avea sub control. – Supra- + veghea (după fr. surveiller).
SUPRAVEGHEAT, -Ă, supravegheaţi, -te, adj. Care se află sub supraveghere, sub control. – V. supraveghea.
SUPRAVEGHERE, supravegheri, s.f. Acţiunea de a supraveghea şi rezultatul ei; control; p. ext. pază. – V. supraveghea.
SUPRAVEGHETOR, -OARE, supraveghetori, -oare, s.m. şi f., s.n. 1. S.m. şi f. Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. 2. S.n. (În sintagma) Supraveghetor de flacără = aparat electronic destinat supravegherii prezenţei flăcării în timpul funcţionării arzătoarelor, în scopul prevenirii unor incendii. – Spraveghea + suf. -tor.
SUPRAVIEŢUI, supravieţuiesc, vb. IV. Intranz. A rămâne în viaţă după moartea cuiva sau după o catastrofă, un cataclism etc. – Supra- + vieţui (după fr. survivre).
SUPRAVIEŢUIRE, supravieţuiri, s.f. Faptul de a supravieţui. – V. supravieţui.
SUPRAVIEŢUITOR, -OARE, supravieţuitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care a scăpat cu viaţă dintr-un cataclism, dintr-o nenorocire; persoană care supravieţuieşte alteia. [Pr.: ţu-i] – Supravieţui + suf. -tor (după fr. survivant).
SUPRAVIZITĂ, supravizite, s.f. (Med.) Contravizită. – Supra + vizită.
SUPRAVOLTAJ, supravoltaje, s.n. Mărire a potenţialului voltaju1ui unui curent electric. – Supra- + voltaj (după fr. survoltage).
SUPRAVOLTOR, supravoltoare, s.n. Sursă de energie electrică legată în serie cu altă sursă de energie electrică, astfel încât tensiunile lor electrice să se adune. – Din fr. survolteur.
SUPREM, -Ă, supremi, -e, adj. Care există în cel mai înalt grad, care este cel mai bun, cel mai mare; mai presus de toate; p. ext. extrem, ultim. ** Moment suprem = moment decisiv pentru reuşita unei acţiuni. Onoruri supreme = funeralii. * Care are gradul, rangul cel mai înalt. – După fr. supréme, lat. supremus.
SUPREMATISM s.n. Grupare artistică rusă care se încadrează în curentul abstracţionismului geometrizant. – Din rus. suprematizm.
SUPREMAŢIE, supremaţii, s.f. Superioritate absolută unită cu autoritate şi putere; poziţie dominantă; preponderenţă. – Din fr. suprématie.
SUPRESIUNE, supresiuni, s.f. (Livr.) Suprimare. [Pr.: -si-u-] – Din fr. suppression, lat. surppressio, -onis.

SUPRESOR, -OARE, supresori, -oare, adj. (Despre un element al unui aparat, despre un dispozitiv etc.) Care împiedică producerea unui fenomen, a unui efect etc. dăunător sau care reduce considerabil efectele acestora. – Din fr. suppresseur.
SUPRIMA, suprim, vb. I. Tranz. 1. A face să dispară; a înlătura, a elimina, a anula. * A omorî, a extermina pe cineva. 2. A desfiinţa un post, un loc etc. * A scoate ceva din funcţie; a opri, a întrerupe activitatea a ceva. 3. A înlătura ceva, a elimina din consumaţie, a renunţa la ceva. – Din fr. supprimer.
SUPRIMAT, -Ă, suprimaţi, -te, adj. Care a încetat să mai fie, să mai existe; înlăturat, eliminat, şters, anulat. – V. suprima.
SUPT1, supturi, s.n. Faptul de a suge; mod de hrănire la sân sau artificială a copilului nou-născut; suptură. * (Concr.) Laptele care se suge la o masă de către sugar. * (Fam.) Darul suptului = deprinderea de a consuma băuturi alcoolice (în cantităţi mari). – V. suge.
SUPT2 prep. v. sub.
SUPT3, -Ă, supţi, -te, adj. Slab, uscat; (despre faţă, obraji) scofâlcit. – V. suge.
SUPTURĂ, supturi, s.f. (Pop.) Supt1. – Supt1 + suf. -ură.
SUPŢIARE s.f. v. subţiare.
SUPUNE, supún, vb. III. Tranz. 1. A lua, a aduce sub stăpânire sau în puterea sa (prin forţă armată); a cuceri, a subjuga. * Refl. A accepta stăpânirea cuiva; a da ascultare cuiva sau la ceva; a se închina cuiva. * A aduce sub ascultarea, sub autoritatea sa, a subordona influenţei sale. * (Înv.) A îmblânzi animale. 2. A constrânge pe cineva să suporte un lucru, să accepte o situaţie. * A face ca o substanţă, un material etc. să fie expuse unei anumite acţiuni, unui anumit tratament (fizic, chimic etc.). * Refl. A se expune de bunăvoie la ceva, a suporta de bunăvoie ceva. 3. A prezenta cuiva un lucru spre cunoştinţă, apreciere sau hotărâre. 4. (Înv. şi reg.) A aşeza, a pune dedesubt. * A forţa pe cineva să se aplece, să se încovoaie, să îngenuncheze. – Lat. supponere.
SUPUNERE, supuneri, s.f. Acţiunea de a (se) supune şi rezultatul ei. * Respect. ** Loc. adv. Cu supunere = umil, smerit, cu respect. – V. supune.
SUPURA, pers. 3 supurează, vb. I. Intranz. (Despre răni, ţesuturi etc.) A produce şi a elimina puroi. – Din fr. suppurer, lat. suppurare.
SUPURANT, -Ă, supuranţi, -te, adj. (Despre răni, ţesuturi etc.) Care elimină puroi, care supurează. – Din fr. suppurant.
SUPURAŢIE, supuraţii, s.f. Formare şi eliminare de puroi în urma unui proces infecţios microbian. – Din fr. suppuration.
SUPUS, -Ă, supuşi, -se, adj., s.m. şi f. I. Adj. 1. Ascultător, plecat, smerit. * Umilit, servil. 2. (Înv. şi reg.) Aşezat sub...; ascuns, pitit. II. S.m. şi f. (Urmat de determinări care indică statul în discuţie) Persoana care aparţine, prin cetăţenie, unui anumit stat; persoană aflată sub o protecţie specială de ordin juridic a unui stat, fără a fi cetăţean cu drepturi depline. * (Înv.; la pl.) Locuitorii unei ţări care depind de o autoritate centrală. – V. supune.
SUPUŞENIE s.f. 1. Supunere, ascultare. 2. Faptul de a se bucura de cetăţenia unei ţări sau de protecţia juridică specială a unei ţări. – Supus + suf. -enie.
SUPUŞIME s.f. (Rar) Totalitatea supuşilor (II). – Supus + suf. -ime.
SUR, -Ă, suri, -e, adj. 1. De o culoare intermediară între alb şi negru sau care rezultă dintr-un amestec de alb şi negru; cenuşiu; (despre animale şi păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenuşie. * (Substantivat, m.) Nume dat unui cal cu părul sur (1). * (Substantivat, f.; în sintagma) Sură de stepă = rasă de taurine indigenă, de culoare cenuşie sau vânătă, care prezintă o mare rezistenţă şi pretenţii reduse de hrană. 2. (Despre cer, nori, văzduh) Lipsit de lumină, de strălucire; înceţoşat, tulbure; fig. posomorât, mohorât. 3. (Despre

părul oamenilor; p. ext. despre oameni) Cărunt. * Fig. (Rar) Bătrân, străvechi; îndepărtat. – Din bg., scr. sur.
SURATĂ, surate, s.f. (Pop.) Prietenă bună, apropiată. ** Expr. A se prinde surate = (despre femei) a lega între ele o prietenie trainică. * Termen familiar, prietenesc, pus (la ţară) înaintea numelui unei femei despre care se vorbeşte sau căreia i se adresează cineva; apelativ folosit de femeile de la ţară în relaţiile dintre ele. – Cf. soră.
SURĂŢICĂ, surăţele, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui surată. – Surată + suf. -ică.
SURĂŢIE, surăţii, s.f. (Pop.) Legătură de prietenie între femei (similară frăţiei de cruce). – Surată + suf. -ie.
SURÂDE, surâd, vb. III. Intranz. 1. A zâmbi. 2. Fig. (Despre abstracte) A corespunde dorinţelor cuiva, a se prezenta într-o formă favorabilă; a-l atrage, a-l tenta, a-i conveni. [Perf. s. surâsei, part. surâs] – Din fr. sourire (după râde).
SURÂS, surâsuri, s.n. Acţiunea de a surâde şi rezultatul ei; zâmbet. – Din fr. sourire (după râs).
SURÂZĂTOR, -OARE, surâzători, -oare, adj. Care surâde; zâmbitor, surâzând; p. ext. vesel, radios, amical, prietenos. * Fig. Favorabil, convenabil. – Surâde + suf. -tor.
SURÂZÂND, -Ă, surâzânzi, -de, adj. Surâzător. – V. surâde.
SURCEA, -ICĂ, surcele, s.f. Aşchie care sare când se ciopleşte sau când se taie un lemn, surcel; p. ext. vreasc, gătej, beţişor. – Refăcut din surcele (pl. lui surcel).
SURCEL, surcele, s.n. (Înv. şi pop.) Surcea. – Lat. surcellus.
SURCELUŢĂ, surceluţe, s.f. Diminutiv al lui surcea. – Surcea + suf. -eluţă.
SURCHIDEALĂ, surchideli, s.f. (Reg.) Faptul de a surchidi; sâcâială, hărţuială; muştruluială. * Bătaie. – Surchidi + suf. -eală.
SURCHIDI, surchidesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A sâcâi, a plictisi; a hărţui; a muştrului. * A smuci, a trânti; p. ext. a chinui. – Dn magh. szurkálodni.
SURCLASA, surclasez, vb. I. Tranz. (Franţuzism) A depăşi, a întrece (un adversar, mai ales la sport). – Din fr. surclasser.
SURCLASARE, surclasări, s.f. Acţiunea de a surclasa. – V. surclasa.
SURCLASAT, -Ă, surclasaţi, -te, adj. Care a fost depăşit, întrecut. – V. surclasa.
SURD, -Ă, surzi, -de, adj. 1. (Adesea substantivat) Care nu aude (bine), lipsit (total sau parţial) de auz. * Fig. Care nu vrea să audă, să înţeleagă; neînduplecat, nesimţitor, fără suflet. ** Loc. adv. (Substantivat) De (-a) surda = în zadar, degeaba. ** Expr. A rămâne surd la ceva = a nu da ascultare unei solicitări, a nu se impresiona de ceva, a rămâne rece, neînţelegător. 2. (Fon.; despre consoane; şi substantivat, f.) Care se emite fără participarea coardelor vocale. 3. (Despre sunete, zgomote; adesea adverbial) Cu intensitate atenuată, lipsit de rezonanţă; slab, înăbuşit, înfundat, confuz. ** (În sintagma) Cameră surdă = încăpere cu absorbţie acustică foarte ridicată, folosită pentru măsurători acustice speciale. * Fig. (Despre sentimente, conflicte etc.) Mocnit, ascuns, tăinuit. * Fig. (Despre senzaţii, dureri etc.) Înăbuşit; nedefinit, vag. – Lat. surdus.
SURDINA, surdine, s.f. Dispozitiv din metal sau din lemn, în formă de gheară la instrumentele cu coarde, sau în formă de dop la instrumentele de suflat, folosit pentru atenuarea intensităţii sonorităţii unor instrumente muzicale. ** Loc. adv. În surdină = a) cu surdina pusă, încet; b) fără zgomot, înăbuşit; cu glas scăzut; în taină. – Din fr. sourdine.

SURDITATE, surdităţi, s.f. 1. Infirmitate congenitală sau dobândită, care constă în imposibilitatea (totală sau parţială) de a percepe sunetele; surzenie. ** Surditate psihică = imposibilitate de a recunoaşte şi a distinge cu simţul auzului sursa sonoră. Surditate verbală = boală caracterizată prin neînţelegerea sensurilor cuvintelor pe care le aude cineva. 2. Calitate a unei consoane de a fi rostită fără partciparea coardelor vocale. – Din fr. surdité.
SURDOMUT, -Ă, surdomuţi, -te, adj., s.m. şi f. (Om) lipsit de auz şi de grai; (persoană) surdă şi mută în acelaşi timp. – Surd + mut (după fr. sourd-muet).
SURDOMUTISM s.n. Deficienţă audio-verbală complexă datorată absenţei congenitale sau pierderii timpurii a auzului; surdomutitate. – Surd + mutism.
SURDOMUTITATE s.f. Surdomutism. – După fr. surdi-mutité.
SURDOPEDAGOGIE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de educarea şi de instruirea persoanelor cu deficienţe de auz. – Surd + pedagogie.
SURESCITA, surescit, vb. I. Tranz. A excita peste măsură; a aduce într-o stare de iritaţie, de nervozitate extremă. [Var.: surexcitá vb. I] – Din fr. surexciter.
SURESCITABIL, -Ă, surescitabili, -e, adj. Care prezintă o stare de surescitare, care poate fi uşor surescitat; iritabil. [Var.: surexcitabil, -ă adj.] – Din fr. surexcitable.
SURESCITABILITATE s.f. Înclinare spre surescitare. [Var.: surexcitabilitáte s.f.] – Din fr. surexcitabilité.
SURESCITANT, -Ă, surescitanţi, -te, adj. Care provoacă surescitare. [Var.: surexcitant, -ă adj.] – Din fr. surexcitant.
SURESCITARE, surescitări, s.f. Acţiunea de a surescita şi rezultatul ei; stare de iritaţie, de nervozitate bolnăvicioasă; surescitaţie. [Var.: surexcitáre s.f.] – V. surescita.
SURESCITAT, -Ă, surescitaţi, -te, adj. Iritat peste măsură, adus într-o stare de mare tensiune nervoasă. [Var.: surexcitat, -ă adj.] – V. surescita.
SURESCITAŢIE, surescitaţii, s.f. Surescitare. [Var.: surexcitáţie s.f.] – Din fr. surexcitation.
SURET, sureturi, s.n. (În evul mediu, în ţările româneşti) Copie sau traducere (a unui act, a unei scrisori). – Din tc. suret.
SUREXCITA vb. I v. surescita.
SUREXCITABIL, -Ă adj. v. surescitabil.
SUREXCITABILITATE s.f. v. surescitabilitate.
SUREXCITANT, -Ă adj. v. surescitant.
SUREXCITARE s.f. v. surescitare.
SUREXCITAT, -Ă adj. v. surescitat.
SUREXCITAŢIE s.f. v. surescitaţie.
SURF s.n. Placă plutitoare de lemn sau de material plastic care serveşte la alunecarea pe suprafaţa apei a celui care care practică surfingul. [Pr.: sărf] – Cuv. engl.
SURFILA, surfilez, vb. I. Tranz. A întări marginile unei ţesături cu o cusătură rară, pentru a împiedica destrămarea firelor. – Din fr. surfiler.
SURFILARE, surfilări, s.f. Acţiunea de a surfila şi rezultatul ei. – V. surfila.
SURFING s.n. Sport practicat cu surful. [Pr.: sărfing] – Cuv. engl.
SURGHIUN, (1) surghiunuri, s.n. (2) surghiuni, s.m. 1. S.n. Surghiunire, exil, deportare. * Stare, situaţie de exilat, de proscris; fig. pribegie, înstrăinare. 2. (Înv.) S.m. Surghiunit. – Din tc. sürgün.
SURGHIUNI, surghiunesc, vb. IV. Tranz. A exila, a deporta, a proscrie. * Fig. A izgoni, a alunga. – Din surghiun.

SURGHIUNIRE, surghiuniri, s.f. Acţiunea de a surghiuni şi rezultatul ei; exil, deportare, pribegie, surghiun. – V. surghiuni.
SURGHIUNIT, -Ă, surghiuniţi, -te, s.m. şi f. Persoană exilată; proscris. – V. surghiuni.
SURGUCI, (1) surguciuri, s.n., (2) surguci, s.m. 1. S.n. Panaş din pene (de struţ) împodobit cu pene scumpe, purtat la turban sau la işlic de sultani, de înalţi demnitari turci sau de unii domni români. 2. S.m. Plantă erbacee cu frunzele divizate în numeroase segmente liniare şi cu florile albăstrui-violete, roz, albe sau pestriţe, cultivată ca plantă ornamentală (Consolida ajacis). – Din tc. sorguç.
SURI, suresc, vb. IV. Intranz. (Rar; despre păr; p. ext. despre oameni) A încărunţi. * Tranz. A face sur. – Din sur.
SURIOARĂ, surioare, s.f. 1. Diminutiv al lui soră. 2. Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unei fete sau unei femei. [Pr.: -ri-oa-] – Sor + suf. -ioară.
SURIU, -IE, surii, adj. (Pop.) Care bate în cenuşiu-deschis. * (Substantivat, n.) Culoare cenuşiu-deschis. * (Despre păr) Uşor încărunţit. – Sur + suf. -iu.
SURLAR, surlari, s.m. Surlaş. – Surlă + suf. -ar.
SURLAŞ, surlaşi, s.m. Cântăreţ din surlă; surlar. – Surlă + suf. -aş.
SURLĂ, surle, s.f. 1. Instrument muzical popular de suflat, în formă de fluier, cu mai multe orificii şi cu ancie dublă, întrebuinţat în trecut mai ales în armată. ** Loc. adv. Cu surle = cu zgomot mare, cu scandal. 2. (Reg.) Râtul porcului; p. ext. porc. 3. Colibă (în câmp), de obicei improvizată, de formă conică, construită din pari de lemn şi acoperită cu stuf, paie, fân sau coceni. – Din scr. surla, bg. zurla.
SURLIŞOARĂ, surlişoare, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui surlă. – Surlă + suf. -işoară.
SURLIŢĂ, surliţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui surlă (1). – Surlă + suf. -iţă.
SURMENA, surmenez, vb. I. Refl. (Despre oameni) A se obosi peste măsură, a se extenua (în urma unui prelungit efort fizic sau intelectual); a se istovi. ** Tranz. Munca prelungită îl surmenează. – Din fr. surmener.
SURMENAJ, surmenajuri, s.n. Stare de oboseală extremă a omului, caracterizată prin somnolenţă, dureri de cap, nervozitate, scădere a posibilităţii de concentrare etc., în urma unui efort fizic sau psihic excesiv şi prelungit; surmenare. – Din fr. surmenage.
SURMENARE, surmenări, s.f. Surmenaj. – V. surmena.
SURMENAT, -Ă, surmenaţi, -te, adj. (Despre oameni) Obosit peste măsură; istovit, extenuat. – V. surmena.
SURNATURAL, -Ă, surnaturali, -e, adj. (Franţuzism înv.) Supranatural. – Din fr. surnaturel.
SURNUMI, surnumesc, vb. IV. Tranz. (Franţuzism înv.) A supranumi. – Din fr. surnommer.
SUROGAT, surogate, s.n. Produs sau preparat care poate să înlocuiască un alt produs sau preparat cu care are unele proprietăţi comune. * Fig. Contrafacere, falsificare. – Din germ. Surrogat.
SURORĂ s.f. v. soră.
SURPA, surp, vb. I. 1. Refl. (Despre maluri, povârnişuri etc.; la pers. 3) A se prăbuşi prin măcinare; (despre ziduri, clădiri) a se dărâma, a se prăvăli, a se nărui. * Tranz. A doborî la pământ; a nimici, ruina. 2. Tranz. Fig. A răsturna pe cineva dintr-o situaţie privilegiată; a submina, a săpa; p. ext. a desfiinţa, a nimici, a lichida. 3. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. – Lat. / * / subrupare (< rupes).

SURPARE, surpări, s.f. Acţiunea de a (se) surpa şi rezultatul ei. – V. surpa.
SURPAT, -Ă, surpaţi, -te, adj. 1. (Despre maluri, terenuri etc.) Mâncat, ros de ape; cu surpături, prăpăstios, râpos. * (Despre ziduri, clădiri etc.) Dărâmat, năruit; ruinat, distrus, nimicit. 2. (Pop) Bolnav de hernie. – V. surpa.
SURPĂCIOS, -OASĂ, surpăcioşi, -oase, adj. Care se surpă uşor, expus la surpare. – Surpa + suf. -ăcios.
SURPĂTOR, -OARE, surpători, -oare, adj. (Rar) Care surpă; p. ext. distrugător, nimicitor. – Surpa + suf. -ător.
SURPĂTURĂ, surpături, s.f. 1. Faptul de a (se) surpa. 2. Loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porţiune de teren; p. ext. porţiunea dislocată. 3. Ruină, dărâmătură. 4. (Pop.) Hernie. – Surpa + suf. -ătură.
SURPLOMBĂ, surplombe, s.f. Parte a unei stânci suspendată deasupra unui gol; zid sau parte a unei construcţii ieşită în afară, în raport cu baza. – Din fr. surplomb.
SURPLUS, surplusuri, s.n. Ceea ce este în plus, ceea ce depăşeşte necesarul; prisos, excedent. – Din fr. surplus.
SURPRINDE, surprínd, vb. III. Tranz. 1. A prinde pe cineva pe neaşteptate asupra unui fapt. * A găsi pe cineva nepregătit, neprevenit, a da peste cineva, a-l lua prin surprindere. 2. A mira, a uimi, a ului. 3. A băga de seamă, a observa (pe furiş), a sesiza; a remarca; a descoperi în mod brusc. – Din fr. surprendre (după prinde).
SURPRINDERE, surprinderi, s.f. 1. Faptul de a surprinde (sau de a fi surprins). ** Loc. adj. şi adv. Prin surprindere = neaşteptat, neprevăzut. 2. Sentiment, stare de uimire, de uluire; surpriză. 3. Observare, descoperire, sesizare (a unui aspect momentan). – V. surprinde.
SURPRINS, -Ă, surprinşi, -se, adj. Mirat, uimit, uluit. – V. surprinde.
SURPRINZĂTOR, -OARE, surprinzători, -oare, adj. Care surprinde, care provoacă uimire; nebănuit, neaşteptat. * Care impresionează puternic; impresionant, uimitor, extraordinar. – Surprinde + suf. -ător.
SURPRIZĂ, surprize, s.f. 1. Faptul de a lua pe cineva prin surprindere. 2. Tot ceea ce surprinde prin caracterul său neaşteptat, neprevăzut. * Ceea ce provoacă o bucurie neaşteptată, o plăcere; (concr.) dar, cadou. – Din fr. surprise.
SURSĂ, surse, s.f. 1. Loc unde se produce, unde se poate găsi sau de unde se propagă ceva; sediul sau obârşia unui lucru. * Corp, sistem etc. care emite sunete, lumină, radiaţii nucleare etc. ** Sursă de energie electrică (sau electromagnetică) = generator de energie electrică (sau electromagnetică). * (Elt.) Electrod al unui tranzistor cu efect de câmp, care furnizează purtătorii de sarcină majoritari. 2. Posibilitate de câştig. 3. Fig. Loc de unde emană o informaţie, o noutate. 4. Fig. Izvor, obârşie, origine. ** Sursă de inspiraţie = domeniu din care se inspiră un scriitor. – Din fr. source.
SURTUC, surtuce, s.n. Haină bărbătească (din postav) care acoperă partea de sus a corpului şi care se poartă (la ţară) peste cămaşă sau peste vestă. – Din ngr. surtúko, rus. siurtuk.
SURTUCAR, surtucari, s.m. (Depr.) Târgoveţ, orăşean; p. ext. intelectual. – Surtuc + suf. -ar.
SURTUCAŞ, surtucaşe, s.n. Surtucel. – Surtuc + suf. -aş.
SURTUCEL, surtucele, s.n. Diminutiv al lui surtuc; surtucaş. – Surtuc + suf. -el.
SURUGIU, surugii, s.m. 1. Vizitiu care conducea (călare pe unul dintre cai) diligenţele, poştalioanele sau trăsurile boiereşti. 2. (Pop.; art.) Numele unei constelaţii din emisfera boreală. – Din tc. sürücü.

SURVENI, pers. 3 survine, vb. IV. Intranz. A avea loc (inopinat), a se produce, a se petrece, a se întâmpla (pe neaşteptate sau pe negândite). – Din fr. survenir.
SURVENIRE, surveniri, s.f. Faptul de a surveni. – V. surveni.
SURVOL, survoluri, s.n. Zbor cu avionul efectuat deasupra unui teritoriu determinat. – Din fr. survol.
SURVOLA, survolez, vb. I. Tranz. A zbura cu avionul deasupra unui teritoriu determinat. – Din fr. survoler.
SURZEALĂ, surzeli, s.f. Surditate (1). – Surzi + suf. -eală.
SURZENIE, surzenii, s.f. Surditate (1). – Surzi + suf. -enie.
SURZI, surzesc, vb. IV. 1. Intranz. A-şi pierde parţial sau total auzul; a deveni surd. 2. Tranz. A face ca cineva să-şi piardă auzul, a face pe cineva surd; p. ext. a ameţi, a zăpăci. – Din surd.
SURZILĂ s.m. Nume dat unui om care nu aude (bine). – Surzi + suf. -ilă.
SURZIRE s.f. Faptul de a surzi. – V. surzi.
SUS adv. 1. Într-un loc mai ridicat sau mai înalt (decât altul); la înălţime; deasupra. ** Loc. adj. De sus = a) care este aşezat în partea nordică sau în partea mai ridicată a unui teren; b) care vine sau porneşte de la un organ de conducere; c) care face parte din clasele privilegiate; care aparţine acestor clase. De din sus (de...) = care se află mai la deal (de...); ceva mai încolo, mai departe. ** Loc. adv. De sus = a) prin aer, prin văzduh; b) în zbor, zburând; c) cu un vehicul sau purtat (în cârcă, pe braţe etc.). (Pe) din sus de... = mai la deal de..., mai încolo, mai departe de... Mai sus de... = mai la nord de... ** Loc. prep. (Substantivat, n.) Din susul... = a) din partea de deasupra; b) dintr-o regiune superioară, mai la deal de... ** Expr. De sus în jos sau de jos în sus = în direcţie verticală (ascendentă sau descendentă). De sus (şi) până jos = în întregime, tot. În sus şi în jos = încoace şi încolo, de colo-colo. Cu faţa în sus = (despre oameni) culcat pe spate. Cu gura în sus = (despre obiecte care au o deschizătură) cu deschizătura în partea de deasupra. Cu fundul în sus = întors pe dos, răvăşit; în dezordine; fig. morocănos, furios. A duce (sau a lua, a aduce pe cineva) pe sus = a duce (sau a lua, a aduce pe cineva) cu forţa, cu sila. A-i sta (cuiva) capul sus = a fi în viaţă, a trăi. A se ţine (sau a fi, umbla) cu nasul pe sus = a fi înfumurat, îngâmfat. (Substantivat, n.) A răsturna (sau a întoarce, a pune ceva) cu susul în jos = a pune (ceva) în dezordine; a răscoli, a răvăşi. A privi (sau a măsura cu ochii) pe cineva de sus în (sau până) jos şi de jos în (sau până) sus = a examina (pe cineva) cu atenţie sau cu neîncredere. * În camerele din partea superioară a unei case, la etaj. * (În legătură cu poziţia unui astru) Deasupra orizontului, pe cer. * (Pop.) Departe (în înălţime). * (În loc. adj.) Sus-pus = care este într-o situaţie socială înaltă. ** Expr. A lua (sau a privi pe cineva) de sus = a trata (pe cineva) ca pe un inferior, a privi (pe cineva) cu dispreţ, cu aroganţă. A vorbi (cuiva sau cu cineva) de sus = a vorbi (cu cineva) arogant, insolent, obraznic. 2. Înspre un loc sau un punct mai ridicat; în direcţie verticală, în înălţime; în aer, în spaţiu, în văzduh. ** Loc. adj. şi adv. În sus = ridicat, drept, în poziţie verticală. ** Loc. adv. În sus = a) spre înălţime, la deal; b) în aer, în văzduh, în direcţia cerului; c) dincotro curge o apă, în direcţia izvorului. ** Expr. A sări în sus = a tresări (de bucurie, de spaimă, de mânie etc.); a izbucni. * (Substantivat, n.; în loc prep.) În susul... = a) în partea superioară (a unui lucru); b) în sens contrar cursului unei ape; c) înspre partea mai ridicată a unei aşezări sau înspre nord. Din susul... = a) din direcţia izvorului unei ape; b) dinspre partea mai ridicată a unui teren; dinspre nord. * (Cu valoare de interjecţie) Strigăt de comandă echivalent cu "ridică-te!", "ridicaţi-vă!"; p. ext. strigăt de încurajare, de

aprobare, de simpatie. 3. (La comparativ, urmat de prep. "de", indică o limită în raport cu o vârstă, o greutate, o valoare) Peste, mai mult de... ** Expr. Mai pe sus decât = mai presus decât mai mult decât... 4. (La comparativ, indică o pagină, un capitol, un alineat într-un text) În cele precedente, în cele spuse sau arătate mai înainte, înapoi cu câteva pagini sau cu câteva rânduri. * Sus-citat = citat mai înainte, pomenit în cele spuse sau scrise înainte. Sus-numit (şi substantivat) = menţionat, anumit, citat mai înainte. 5. În registrul acut, înalt, ridicat al vocii sau al unui instrument. ** Expr. Sus şi tare = a) ferm, categoric, energic; b) în auzul tuturor, în gura mare. 6. (În mistica creştină) În cer în rai. ** Loc. adv. De sus = de la Dumenzeu. – Lat. susum (= sursum).
SUSAI s.m. Gen de plante erbacee din familia compozeelor, cu frunze sesile, cu flori galbene, a căror tulpină conţine un suc lăptos (Sonchus). – Din ucr. susaî.
SUSAN s.m. 1. Plantă erbacee din ţările calde, păroasă, cu frunze mari, dantelate şi cu flori galbene, cultivată pentru seminţele sale oleaginoase, comestibile (Sesamum indicum). * P. restr. Seminţele acestei plante, care conţin un ulei comestibil, din care se prepară tahânul sau care se presară pe covrigi. 2. Preparat dulce făcut din zahăr, miere şi seminţe de susan (1). – Din tc. susam.
SUSCEPTIBIL, -Ă, susceptibili, -e, adj. 1. (Despre oameni) Care se supără repede, supărăcios. 2. Capabil, în stare să... 3. (Despre lucruri) Care poate suferi modificări, care poate lua diferite forme, care poate fi lucrat în diferite feluri. – Din fr. susceptible.
SUSCEPTIBILITATE, susceptibilităţi, s.f. 1. Faptul de a fi susceptibil (1); creştere bolnăvicioasă a sensibilităţii psihice; caracter susceptibil. 2. Predispoziţie deosebită a unor fiinţe de a reacţiona la anumiţi agenţi externi. * Dispoziţie naturală de a contracta boli. 3. Capacitate a unui corp sau a unui sistem de a suferi anumite modificări sub influenţa agenţilor externi sau interni. – Din fr. susceptibilité.
SUSCITA, suscít, vb. I. Tranz. A provoca, a produce, a stârni, a dezlănţui. – Din fr. susciter, lat. suscitare.
SUSCITARE, suscitări, s.f. Acţiunea de a suscita şi rezultatul ei. – V. suscita.
SUSEAN, -Ă, suseni, -e, s.m. şi f. (Reg.) Locuitor din partea de sus a unui sat sau a unui ţinut. * (Ist.) Locuitor al Ţării de Sus (jumătatea nordică a Moldovei, după o veche împărţire adminsitrativă). – Sus + suf. -ean.
SUSMENŢIONAT, -Ă, susmenţionaţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care a fost menţionat, pomenit, amintit mai înainte. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. susmentionné.
SUSPANS, suspansuri, s.n. Moment dintr-un film, dintr-un spectacol sau dintr-o operă literară când acţiunea se întrerupe (temporar) într-un punct culminant, ţinând pe spectator sau pe lector într-o stare de tensiune, în aşteptarea deznodământului; stare de tensiune provocată de un astfel de moment. – Din fr., engl. suspense.
SUSPANTĂ, suspante, s.f. Fiecare dintre corzile unei paraşute, care leagă pânza de hamul prins de corpul paraşutistului. [Var.: suspéntă s.f.] – Din fr. suspente.
SUSPECT, -Ă, suspecţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care este bănuit, care dă de bănuit; care inspiră neîncredere, de care trebuie să te fereşti; dubios, îndoielnic. – Din fr. suspect, lat. suspectus.
SUSPECTA, suspectez, vb. I. Tranz. A bănui pe cineva de ceva rău, a socoti drept suspect; a pune la îndoială ceva. – Din fr. suspecter.
SUSPECTARE, suspectări, s.f. Acţiunea de a suspecta şi rezultatul ei. – V. suspecta.

SUSPENDA, suspénd, vb. I. Tranz. 1. A atârna. 2. Fig. A întrerupe, a amâna, a opri temporar o activitate. * A face să înceteze temporar o acţiune judiciară; a interzice temporar exercitarea unor drepturi; a amâna fără termen executarea unei pedepse. * A destitui provizoriu din funcţie un salariat. 3. Fig. A interzice, a face să înceteze, a suprima o acţiune. – Din fr. suspendre, lat. suspendere.
SUSPENDARE, suspendări, s.f. Acţiunea de a suspenda şi rezultatul ei; întrerupere, suprimare (temporară). – V. suspenda.
SUSPENDAT, -Ă, suspendaţi, -te, adj. 1. Atârnat (în aer). ** Pod suspendat = pod la care calea este suspendată de elemente flexibile (cabluri, lanţuri etc.). Grădini (sau terase) suspendate = a) grădini construite în terasă; b) grădini cu solul sprijinit de stâlpi. 2. Fig. Întrerupt, oprit; interzis. – V. suspenda.
SUSPENSIE, suspensii, s.f. 1. Înrerupere (intenţionată) a şirului gândirii, a frazei. ** Loc. adj. şi adv. În suspensie = amânat, oprit, suspendat (temporar). 2. (Chim.) Sistem dispers solid-fluid, în care faza solidă dispersă este în echilibru sau are un ritm de depunere neglijabil. 3. (Tehn.) Fel de susţinere a părţii mobile a unui instrument; ansamblul pieselor care susţin echipamentul mobil al unui instrument. 4. Legătură elastică sau flexibilă între un sistem tehnic şi elementele pe care se sprijină. * Spec. Legătură elastică dintre şasiul unui vehicul şi osiile lui, care amortizează şocurile puternice şi asigură mobilitatea şi stabilitatea vehiculului. [Var.: suspensiúne s.f.] – Din fr. suspension.
SUSPENSIUNE s.f. v. suspensie.
SUSPENSIV, -Ă, suspensivi, -e, adj. (Jur.) Care suspendă, care opreşte punerea în execuţie a unei dispoziţii, a unei prevederi etc. – Din fr. suspensif.
SUSPENSOID, suspensoizi, s.m. (Chim.) Dispersie coloidală a unui solid într-un lichid [Pl. şi: (n.) suspensoide] – Din fr. suspensoîde.
SUSPENSOR1, suspensoare, s.n. Bandaj, dispozitiv cu ajutorul căruia este susţinută o hernie, un organ căzut etc. – Din fr. suspensoir.
SUSPENSOR2, -OARE, suspensori, -oare, adj., s.m. 1. Adj. (Anat.; despre ligamente, muşchi) Care susţine. 2. S.m. Muşchi lung şi subţire care reglează mişcarea înainte şi înapoi a copitei calului. – Din fr. suspenseur.
SUSPENTĂ s.f. v. suspantă.
SUSPICIOS, -OASĂ, suspicioşi, -oase, adj. Bănuitor, neîncrezător. [Pr.: -ci-os] – Din lat. suspiciosus, fr. suspicieux.
SUSPICIUNE, suspiciuni, s.f. Lipsă de încredere în cineva, îndoială în ceea ce priveşte corectitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intenţiilor cuiva; bănuială, neîncredere. [Pr.: -ci-u-] – Din fr. suspicion, lat. suspicio, -onis.
SUSPIN, suspine, s.n. 1. Respiraţie sonoră, adâncă şi prelungită, provocată mai ales de o durere psihică; oftat, suspinare. ** Expr. (Rar) A-şi da ultimul suspin = a muri. 2. Respiraţie scurtă şi întretăiată, care însoţeşte un plâns puternic; sughiţ (de plâns), suspinare. 3. (Reg.) Astmă (la cai). [Pl. şi: suspinuri] – Din suspina (derivat regresiv).
SUSPINA, suspin, vb. I. Intranz. 1. A scoate suspine (1); a ofta (adânc sau din greu). 2. A plânge cu suspine (2). 3. A dori foarte mult, a tânji după ceva. – Lat. suspinare.
SUSPINARE, suspinări, s.n. Faptul de a suspina; suspin (1, 2), suspinat – V. suspina.
SUSPINAT, suspinaturi, s.n. Suspinare. – V. suspina.
SUSPINĂTOR, -OARE, suspinători, -oare, adj. (Rar) Care suspină (des), care oftează (mereu). – Suspina + suf. -ător.
SUSTENTAŢIE, sustentaţii, s.f. Proprietatea unui corp de a se menţine la un anumit nivel în masa unui fluid prin mijloace adecvate. – Din fr. sustentation.

SUSTRACŢIUNE, sustracţiuni, s.f. (Rar) Sustragere, furt. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. soustraction.
SUSTRAGE, sustrag, vb. III. 1. Tranz. A-şi însuşi, prin fraudă sau prin viclenie, un lucru care aparţine altei persoane; a fura. 2. Tranz. A opri, a abate, a împiedica de la ceva. 3. Refl. A folosi şiretenia sau frauda pentru a nu presta un serviciu datorat legal; a se eschiva de la ceva; p. ext. a scăpa de ceva. [Perf. s. sustrăsei, part. sustras] – Din fr. soustraire (după trage).
SUSTRAGERE, sustrageri, s.f. Acţiunea de a (se) sustrage şi rezultatul ei, sustracţiune. – V. sustrage.
SUSŢINĂTOR, -OARE, susţinători, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care susţine o povară, care sprijină o greutate. 2. S.m. şi f. Fig. Persoană care ajută, care susţine, care apără ceva sau pe cineva; apărător, sprijinitor. * Spec. Persoană care întreţine cu mijloace materiale altă persoană, o instituţie etc. – Susţine + suf. -ător (după fr. souteneur).
SUSŢINE, susţin, vb. III. 1. Tranz. A servi de suport (unui lucru); a sprijini. * A ajuta, a sprijini pe cineva (ca să nu cadă). 2. Tranz. Fig. A lua o atitudine favorabilă faţă de o acţiune, de o cauză etc.; a sprijini; a apăra. 3. Tranz. Fig. A aduce argumente în sprijinul unui principiu, al unei teorii etc., a afirma cu tărie ceva, a proclama. * A se prezenta la un examen sau la un concurs pentru a obţine un titlu, un grad sau un post. 4. Tranz. Fig. A ajuta, a întreţine cu mijloace materiale o instituţie, o persoană etc. * Refl. A-şi câştiga existenţa; a se întreţine singur. 5. Refl. A se ţine în picioare. * Fig. (Rar) A se menţine pe poziţie; a rezista. – Din lat. sustinere, fr. soutenir (după ţine).
SUSŢINERE, susţineri, s.f. Acţiunea de a (se) susţine şi rezultatul ei; sprijinire; apărare; întreţinere cu mijloace materiale. – V. susţine.
SUSŢINUT, -Ă, susţinuţi, -te, adj. (Despre modul, ritmul de desfăşurare a unei activităţi, a unor manifestări) Constant, activ; stăruitor, perseverent, neobosit, neîntrerupt. * (Despre natura, stilul unei scrieri, unei compoziţii muzicale etc.) Menţinut la un nivel înalt. – V. susţine.
SUSUR, susure, s.n. Zgomot continuu, monoton, lin, uşor şi plăcut produs de curgerea unei ape, de frunzele mişcate de vânt etc.; murmur, susurare. – Din susura (derivat regresiv).
SUSURA, pers. 3 susură, vb. I. Intranz. (Despre ape curgătoare, frunze; p. ext. despre adierea vântului etc.) A produce un zgomot lin, uşor, monoton şi continuu; a murmura. – Din fr. susurrer.
SUSURARE, susurări, s.f. (Rar) Faptul de a susura; susur. – V. susura.
SUŞĂ, suşe, s.f. (Livr.) Origine, sursă. * (Med.) Provenienţă a unei culturi de microbi; tulpină. – Din fr. souche.
SUTANĂ, sutane, s.f. Haină preoţească lungă până la pământ şi încheiată cu nasturi de sus până jos. – Din fr. soutane.
SUTAR, sutare, s.n. (Fam.) Bancnotă de o sută de lei. [Pl. şi: (m.) sutari] – Sută + suf. -ar.
SUTAŞ, sutaşi, s.m. 1. (În antichitate, mai ales la romani) Comandant peste o sută de ostaşi; centurion. 2. (În sec. XVII, în Ţara Românească) Membru al unei bresle fiscale care plătea, singur sau împreună cu alţii, o dare anuală de o sută de galbeni. – Sută + suf. -aş.
SUTĂ, sute, num. card., s.f. 1. Num. card. (Adesea cu valoare substantivală sau adjectivală) Numărul care în numărătoare are locul între nouăzeci şi nouă şi o sută unu şi care se indică prin cifrele 100 şi C. ** Loc. adj. La sută = (despre dobânzi, procente) corespunzător, proporţional unei sume de o sută de lei sau unei cantităţi de o sută de unităţi. ** Loc. adv. Sută la (sau în) sută = complet, în întregime, deplin; p. ext. sigur, fără îndoială. ** Expr. Sute şi mii

sau mii şi sute sau o sută şi-o mie sau sute (şi sute) de... = număr mare, nedeterminat. ** (Cu valoare de num. ord.) Rândul o sută. 2. S.f. Cifră care marchează numărul dintre nouăzeci şi nouă şi o sută unu. * Bancnotă de o sută de lei. ** Expr. Unde s-a dus mia, ducă-se şi suta = unde s-a făcut o cheltuială mare, poate să se facă şi una mai mică. – Et. nec.
SUTĂLEA, SUTA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al nouăzeci şi nouălea şi al o sută unulea. – Sută + le + a.
SUTIEN, sutiene, s.n. Piesă de lenjerie feminină care susţine sânii. [Pr.: -ti-en] – Din fr. soutien [-gorge].
SUTIME, sutimi, s.f. A suta parte dintr-un întreg (împărţit în părţi egale). – Sută + suf. -ime.
SUTIŞOARĂ, sutişoare, s.f. Diminutiv al lui sută. – Sută + suf. -işoară.
SUTURA, suturez, vb. I. Tranz. (Med.) A face o sutură (2). – Din fr. suturer.
SUTURAL, -Ă, suturali, -e, adj. Privitor la suturi (2), care aparţine unei suturi. – Din fr. sutural.
SUTURĂ, suturi, s.f. 1. (Anat.) Tip de articulaţie în care oasele sunt fixe. 2. (Med.) Cusătură folosită în chirurgie pentru a reuni marginile unei plăgi, extremităţile unui tendon sau ale unui nerv tăiat, fragmentele unui os fracturat etc. – Din fr. suture.
SUVAC, suvace, s.m. Sulă (1) lungă. [Pl. şi: suvacuri] – Et. nec.
SUVAI s.n. v. sevai.
SUVEICĂ, suveici, s.f. 1. Piesă de lemn la războiul de ţesut, de formă lunguiaţă, care serveşte la introducerea firului de bătătură în rostul urzelii; suvelniţă. ** Expr. (Iute) ca o suveică sau ca suveica = foarte ager, sprinten; foarte harnic. 2. Piesă din mecanismul maşinii de cusut, în care se introduce un mosorel cu aţă. – Din bg. sovalka.
SUVEICUŢĂ, suveicuţe, s.f. Diminutiv al lui suveică. – Suveică + suf. -uţă.
SUVELNIŢĂ, suvelniţe, s.f. (Pop.) Suveică (1). – Cf. suveică.
SUVENIR, suvenire, s.n. Amintire. * (Concr.) Obiect, dar, semn care reprezintă sau evocă o amintire. [Pl. şi: suveniruri, – Var.: suvenire s.f.] – Din fr. suvenir.
SUVENIRE s.f. v. suvenir.
SUVERAN, -Ă, suverani, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care este deasupra tuturor, cu o mare autoritate, care are autoritatea supremă. * Fig. Absolut, fără margini; total, suprem. * (Despre state, popoare) Care se bucură de suveranitate. 2. S.m. şi f. Conducător al unui stat monarhic; monarh. * Fig. Persoană sau colectivitate liberă să dispună de soarta sa, de actele sale. – Din fr. souverain.
SUVERANITATE s.f. Calitatea de a fi suveran, de a dispune liber de soarta sa; independenţă; putere supremă. ** Suveranitate naţională = independenţa unui stat faţă de alte state. Suveranitate de stat = supremaţie a puterii de stat în interiorul ţării şi independenţă faţă de puterea altor state. – Din fr. souveraineté.
SUZERAN, -Ă, suzerani, -e, s.m., adj. 1. S.m. (În evul mediu) Mare senior de care depindeau alţi seniori, ca urmare a relaţiilor de suzeranitate. 2. Adj. (Despre state) Care exercita autoritatea asupra unui stat mai slab, amestecându-se în politica internă a acestuia şi impunându-i anumite obligaţii politice şi financiare. – Din fr. suzerain.
SUZERANITATE, suzeranităţi, s.f. Dreptul suzeranului asupra seniorilor vasali. * Dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă. – Din fr. suzeraineté.
SVADĂ s.f. v. sfadă.

SVASTICĂ, svastici, s.f. Obiect în formă de cruce cu braţe egale, îndoite la capăt în unghi drept, servind ca simbol religios la unele popoare orientale; cruce încârligată. * Emblemă politică folosită de nazişti. – Din germ. Swastika, fr. svastika.
SVAT s.n. v. sfat.
SVETER, svetere, s.n. Flanelă tricotată (din lână) care se încheie cu nasturi în faţă; pulover. – Din engl., fr. sweater.
SVETNIC s.m. v. sfetnic.
SWING, swinguri, s.n. 1. Lovitură laterală dată la box cu braţul uşor arcuit. 2. Numele unui dans modern, cu ritm şi mişcări rapide; melodie după care se execută acest dans. * Manieră de execuţie a muzicii de jaz, caracterizată printr-o mare supleţe, prin sincope, ritm legănat etc. [Pr.: sůing] – Din fr., engl. swing.
Ş1 s.m. invar. A douăzeci şi doua literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană constrictivă prepalatală surdă). – [Pr.: şe].
Ş2 interj. (De obicei prelungit) Cuvânt folosit pentru a-i cere cuiva să tacă, să păstreze tăcere. – Onomatopee.
ŞA, şei, s.f. 1. Piesă de harnaşament confecţionată din piele sau din lemn, care se pune pe spinarea calului şi pe care şade călăreţul. ** Expr. A pune şaua (pe cineva) = a supune, a stăpâni (pe cineva), a constrânge pe cineva să facă ceva. A vorbi din şa = a vorbi de sus, cu siguranţă de sine. 2. Parte a bicicletei, a motocicletei etc. formată dintr-un mic suport din piele, din cauciuc sau din material plastic, pe care se stă în timpul deplasării vehiculului. 3. Os din spinarea găinii. ** Şaua turcească = scobitură în grosimea osului sfenoid, în care se află situată glanda hipofiză. 4. Formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părţi de teren mai ridicate, cu care alcătuieşte un ansamblu; curmătură. Şaua dealului. [Var.: şea s.f.] – Lat. sella.
ŞABAC s.n. v. şabacă.
ŞABACĂ, şabace, s.f. (Reg.) Broderie în ajur făcută (cu aţă albă) la cămăşi, la feţe de masă, milieuri etc. [Var.: şabác s.n.] – Cf. tc. şebeke.
ŞABANA, şabanale, s.f. Haină lungă asemănătoare cu un anteriu, pe care o purtau aprozii, vornicii şi pajii la curţile domneşti. [Var.: şavaná s.f.] – Din tc. şebane.
ŞABĂR, şabăre, s.n. Răzuitor folosit pentru curăţirea de parafină a interiorului ţevilor de extracţie ale sondelor. * Creion de răzuit. – Din germ. Schaber.
ŞABLON, şabloane, s.n. 1. Model în mărime naturală al unei piese, care serveşte la ghidarea unei unelte pentru prelucrarea prin aşchiere ori prin deformare, pentru limitarea unor porţiuni de suprafaţă pe care se aplică o vopsea etc. * Instrument cu care se controlează sau se măsoară dimensiunile sau unghiurile unei piese în curs de fabricaţie. 2. Fig. Formulă stereotipă; repetare mecanică, lipsită de interes şi de originalitate a unui model oarecare; clişeu verbal. – Din germ. Schablone.
ŞABLONA, şablonez, vb. I. Tranz. (Rar) A trasa cu şablonul (1) contururile unei piese; a fasona ceva controlând cu şablonul (1). – Din şablon. Cf. germ. schablonieren.
ŞABLONAR, şablonari, s.m. (Rar) Lucrător care foloseşte şabloane (1). – Şablon + suf. -ar.
ŞABLONARD, -Ă, şablonarzi, -de, adj. Lipsit de originalitate, de spirit inventiv, cu şabloane (2); stereotip. – Şablon + suf. -ard.
ŞABLONARE, şablonări, s.f. Acţiunea de a şablona şi rezultatul ei. – V. şablona.

ŞABLONISM s.n. Atitudine manifestată prin conformarea la anumite şabloane (2), prin folosirea unor formule stereotipe. – Şablon + suf. -ism.
ŞABLONIZA, şablonizez, vb. I. Tranz. A aplica ceva în mod mecanic. – Şablon + suf. -iza.
ŞABLONIZARE, şablonizări, s.f. Faptul de a şabloniza. – V. şabloniza.
ŞABLONIZAT, -Ă, şablonizaţi, -te, adj. Care a fost făcut, aplicat în mod mecanic. – V. şabloniza.
ŞABOTĂ, şabote, s.f. Piesă grea de metal care susţine nicovala la unele ciocane mecanizate, fiind aşezată elastic pe fundaţia ciocanului. – Din germ. Shabotte.
ŞACAL, şacali, s.m. 1. Mamifer carnivor sălbatic asemănător cu lupul, dar mai mic decât acesta, cu coada mai scurtă şi cu botul ascuţit, care trăieşte în nordul Africii, în sudul Asiei şi în sudul Europei şi se hrăneşte cu animale mici şi cu hoituri (Canis aureus). 2. Epitet pentru o persoană rapace, hrăpăreaţă, josnică. – Din fr. chacal.
ŞAFAR, şafari, s.m. (Reg.) Mijlocitor, intermediar, samsar (necinstit). – Din ucr. šafer, pol. szafar, germ. Schaffer.
ŞAGĂ, şăgi, s.f. (Pop.) Glumă. ** Loc. adv. În şagă = fără seriozitate, într-o doară. Fără şagă = în mod serios. ** Loc. vb. A face şagă = a şugui; a glumi. ** Expr. Nu-i vreme de şagă = nu-i momentul potrivit pentru glumit. A se întrece cu şaga = a întrece măsura, a exagera. A se trece de şagă = a începe să devină lucru serios. A lăsa şaga (la o parte) sau a-i a junge (cuiva) şaga (sau de şagă) = a termina cu gluma, a deveni serios. (În construcţii negative sau interogative) A fi (sau a-i părea cuiva) (de) şagă (sau lucru de şagă) = a fi (sau a i se părea cuiva că este) lucru neînsemnat, fără importanţă. – Din bg. šega.
ŞAGRIN, şagrinuri, s.n. Instnunent cu un model în relief care se imprimă pe o piele şi care imită altă piele sau reprezintă un desen special. * Piele imprimată care imită modelul natural al altei piei. – Din fr. chagrin.
ŞAGRINA, şagrinez, vb. I. Tranz. A prelucra şi a finisa unele piei tăbăcite prin imprimarea, cu ajutorul şagrinului, a unui desen special în scop decorativ sau pentru a masca unele defecte de suprafaţă. – Din fr. chagriner.
ŞAGRINARE, şagrinări, s.f. Acţiunea de a şagrina şi rezultatul ei. – V. şagrina.
ŞAH, (1) şahi, s.m., (2) şahuri, s.n. 1. S.m. Titlu purtat de suveranii Iranului, corespunzător titlului de împărat; persoană care are acest titlu; şahinşah. 2. S.n. Joc de origine orientală care se dispută între două persoane, pe o tablă împărţită în 64 de pătrăţele, alternativ albe şi negre, cu 32 de piese, mişcate după anumite reguli, scopul final fiind câştigarea regelui adversarului; p. ext. tabla şi piesele care servesc la joc; şatrange. * Situaţie în cursul jocului mai sus definit, în care regele uneia dintre părţi este atacat de o piesă a adversarului; (cu valoare de interjecţie) cuvânt însoţind mişcarea care creează această situaţie. ** Expr. A da şah = a pune în pericol regele adversarului. A ţine (pe cineva) în şah = a limita jocul adversarului la apărarea regelui; fig. a ţine pe cineva în tensiune, a-l imobiliza. – Din tc. şah. Cf. germ. Schach.
ŞAHĂR-MAHĂR, şahăr-mahăruri, s.n. (Arg.; în expr.) A face (sau a umbla cu) şahăr-mahăr (sau -mahăruri) = a înşela, a escroca pe cineva. – Din pol. szacher-macher, germ. Schacher Macher.
ŞAHINŞAH, şahinşahi, s.m. Şah (1). – Din persanul šăhinšăh.
ŞAHIST, -Ă, şahişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care cunoaşte bine jocul de şah; jucător de şah. 2. Adj. Referitor la jocul de şah sau la cei care îl joacă; care aparţine şahului (2) sau celor care îl joacă. – Şah + suf. -ist.
ŞAHISTIC, -Ă, şahistici, -ce, adj. Şahist (2). – Şahist+ suf. -ic.

ŞAHZADEA, şahzadele, (Turcism înv.) Fiu de sultan sau de împărat. – Din tc. şah-zăde.
ŞAI s.n. Un fel de postav alb, fin, din care se făceau veşminte boiereşti şi din care se mai fac pantaloni în unele regiuni ale ţării. – Din tc. şayi.
ŞAIBĂ, şaibe, s.f. 1. Disc de metal, de lemn etc. găurit, care se montează între un şurub şi obiectul respectiv sau între şurub şi piuliţă, pentru a menţine şurubul fix şi pentru a îmbunătăţi îmbinarea şi a preveni deşurubarea. 2. Roată de metal sau de lemn, fixată pe un ax, peste care se petrece cureaua de transmisie. – Din germ. Scheibe.
ŞAICĂ, şeici, s.f. (Înv. şi reg.) Ambarcaţie fluvială mică, cu pânze, cu fundul plat, servind la transportul mărfurilor şi al persoanelor. * Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, cu o singură vâslă, servind la pescuit. – Din bg. scr. šajka, tc. sayka.
ŞAIDAJ, şaidaje, s.n. Operaţie de alegere manuală a minereurilor, însoţită de spargerea acestora cu ciocanul de mână. [Pr.: şa-i-] – Din fr. scheidage.
ŞAISPREZECE num. card. Număr care, în numărătoare, are locul între cincisprezece şi şaptesprezece şi care se indică prin cifra 16 sau XVI. ** (Adjectival) Are şaisprezece ani. ** (Substantivat) Scrie un şaisprezece pe tablă. ** (Cu valoare de num. ord.) Capitolul şaisprezece. ** (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) Scrie de şaisprezece ori. ** (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) De şaisprezece ori pe atâta ** (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) Câte şaisprezece lei. [Var.: (rar) şasesprezece num. card.] – Şase + spre + zece.
ŞAISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al cincisprezecelea şi al şaptesprezecelea. – Şaisprezece + le + a.
ŞAISPREZECIME, şaisprezecimi, s.f. 1. A şaispezecea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. 2. (Muz.) A şaispezecea parte dintr-o notă întreagă. – Şaisprezece + suf. -ime.
ŞAIZECI num. card. Număr având în numărătoare locul între cifra cincizeci şi nouă şi şaizeci şi unu şi care se indică prin cifra 60 sau LX. ** (Adjectival) Are şaizeci de ani. ** (Substantivat) Şaizeci este o cifră. ** (Cu valoare de num. ord.) Pagina şaizeci. ** (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) Repetă de şaizeci de ori. ** (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) De şaizeci de ori pe atâta. ** (În componenţa numeralului distribuitiv corespunzător) Câte şaizeci de lei. – Şase + zeci (refăcut după treizeci).
ŞAIZECILEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al cincizeci şi nouălea şi al şaizeci şi unulea. – Şaizeci + le + a.
ŞAL, şaluri, s.n. 1. Ţesătură din lână, mătase etc., de diverse forme şi dimensiuni, împodobită cu desene, broderii sau franjuri, pe care femeile o poartă pe cap sau pe umeri. * Fular. 2. (Înv.) Stofă fină de lână, fabricată în Orient. * Fâşie lungă de şal (2) purtată de bărbaţi, după moda orientală, în jurul capului sau al mijlocului; cearşaf (2). – Din tc. şal.
ŞALAND, şalande, s.n. Navă de construcţie specială, remorcată sau autopropulsată, folosită în lucrările hidrotehnice, fluviale sau maritime, pentru transportul unor materiale etc. [Var.: şalándă s.f.] – Din fr. chaland.
ŞALANDĂ s.f. v. şaland.
ŞALANDER, şalandere, s.n. Remorcher sau şalupă cu motor de putere mică, folosite la remorcarea şalandelor. – Din fr. chlandeur.

ŞALANGER, şalangeri, s.m. Sportiv care, în urma unei întreceri preliminare, a obţinut dreptul de a-şi disputa un titlu de campion în meci direct cu deţinătorul titlului. – Din engl., fr. challenger.
ŞALANJ s.n. Competiţie sportivă periodică, dotată cu o cupă ce se transmite câştigătorului următor. – Din engl. challenge.
ŞALĂU1, şalăi, s.m. Peşte răpitor de apă dulce, lung de 30-70 cm, cu greutatea de 1-3 kg, corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunţi de culoare cenuşie şi cu gura mare cu dinţi ascuţiţi (Stizostedion lucioperca). – Din magh. süllö.
ŞALĂU2, şalăi, s.m. Veche monedă de aramă care a circulat în Moldova, având o valoare egală cu (aproximativ) a patra parte dintr-un ban vechi. – Cf. pol. szalawa.
ŞALE s.f. pl. 1. Parte a spinării situată în jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale, la om. 2. Partea din mijlocul spinării, la unele animale; locul unde stă şaua pe cal. – Lat. sella.
ŞALGĂU, şalgăi, s.m. 1. (Înv.) Lucrător în ocnele de sare. 2. (Reg.) Condamnat la muncă în ocne; ocnaş. – Din magh. sóvágó.
ŞALTĂR, şaltăre, s.n. Întrerupător electric; comutator. – Din germ. Schalter.
ŞALUPAR, şalupari, s.m. (Rar) Persoană care conduce o şalupă; şalupist. – Şalupă + suf. -ar.
ŞALUPĂ, şalupe, s.f. Mică ambarcaţie cu motor, care serveşte la transportul persoanelor şi al mărfurilor sau la diverse operaţii (de remorcare) în rada unui port. – Din fr. chaloupe.
ŞALUPIST, şalupişti, s.m. (Rar) Şalupar. – Şalupă + suf. -ist.
ŞALUTIER, şalutiere, s.n. Ambarcaţie uşoară folosită pentru pescuitul în largul mării. [Pr.: -ti-er] – Din fr. chalutier.
ŞALVARAGIU, şalvaragii, s.m. Persoană care făcea sau vindea şalvari. – Şalvari + suf. -agiu.
ŞALVARI s.m. pl. Pantaloni lungi, foarte largi, cu răscroiala mică, strânşi la gleznă, purtaţi, mai ales în Orientul Mijlociu, atât de bărbaţi cât şi de femei; p. gener. (depr.) pantaloni largi. – Din tc. şalvar.
ŞALVIR, şalviri, s.m. (Reg.) Pungaş, şarlatan, escroc. – Din ucr. šal'vir.
ŞAM s.n. (Înv.) Damasc. – Din tc. Şam.
ŞAMAN, şamani, s.m. Slujitor al şamanismului. * Vrăjitor. – Din fr. chaman.
ŞAMANESC, -Ă, şamaneşti, adj. De şaman, al şamanului. – Şaman + suf. -esc.
ŞAMANISM s.m. Religie animistă, primitivă, care are la bază credinţa că slujitorii cultului pot influenţa spiritele bune sau rele printr-un ritual special, manifestat prin extaz religios, prin dansuri şi prin formule magice, practicată de unele populaţii din nordul şi centrul Asiei, de diverse triburi de eschimoşi şi de indieni din America de Nord, din America de Sud, din Indonezia şi din Africa. – Din fr. chamanisme.
ŞAMBELAN, şambelani, s.m. Demnitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care are în grija sa camera suveranului. – Din fr. chambellan.
ŞAMBRANĂ, şambrane, s.f. Cadru (sculptat) care mărgineşte şi decorează o uşă sau o fereastră. – Din fr. chambranle.
ŞAMBRAT, -Ă, şambraţi, -te, adj. (Livr.; despre vinuri) Care se serveşte la temperatura camerei. – Din fr. chambré.
ŞAMIZA, şamizez, vb. I. Tranz. A tăbăci o piele cu untură de peşte. – După fr. chamoiser.
ŞAMOT s.n. v. şamotă.

ŞAMOTA, şamotez, vb. I. Tranz. A căptuşi un cuptor cu şamotă. – Din germ. schamottieren. Cf. şamotă.
ŞAMOTAR, şamotari, s.m. Muncitor care se ocupă cu arderea cărămizilor refractare; lucrător care prepară şamota sau care căptuşeşte cuptoarele cu şamotă; şamotier. – Şamotă + suf. -ar.
ŞAMOTARE, şamotări, s.f. Acţiunea de a şamota şi rezultatul ei. – V. şamota.
ŞAMOTĂ, şamote, s.f. Material refractar obţinut din argilă arsă şi măcinată, care se întrebuinţează la prepararea cărămizilor şi a altor materiale refractare; p. ext. cărămidă sau placă refractară preparată din astfel de argilă. [Var.: şamót s.n.] – Din germ. Schamotte, fr. chamotte.
ŞAMOTIER, şamotieri, s.m. Şamotar. [Pr.: -ti-er] – Şamotă + suf. -ier.
ŞAMPANĂ, şampane, s.f. Corabie cu pânze, cu o capacitate de cinci până la zece vagoane, întrebuinţată în Extremul Orient. – Din fr. sampan.
ŞAMPANIE s.f. Vin spumos, obţinut prin refermentarea vinurilor de masă albe şi roz în sticle închise ermetic. – Din fr. champagne.
ŞAMPANIZA, şampanizez, vb. I. Intranz. (Despre vinuri) A prezenta procesul de fermentaţie caracteristic şampaniei. * Tranz. A prelucra vinul ca să devină şampanie, a supune vinul şampanizării. – Din fr. champagniser.
ŞAMPANIZARE, şampanizări, s.f. Acţiunea de a şampaniza şi rezultatul ei; fază în procesul de fabricaţie al şampaniei, în cursul căreia au loc fementarea vinului cu adaos de zahăr şi de drojdie, extragerea drojdiei, dozarea zahărului, astuparea ermetică a sticlelor şi ambalarea. – V. şampaniza.
ŞAMPON, şampoane, s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă lichidă, de praf ori de cremă, care conţine săpun sau detergenţi, uleiuri, parfumuri, uneori şi substanţe colorate, şi care este întrebuinţat la spălatul (sau la coloratul) părului. [Pl.şi: şamponuri] – Din fr. shampooing. Cf. germ. Shampoo, Schampoon.
ŞAN, şanuri, s.n. Calapod folosit pentru păstrarea încălţămintei în procesul de finisare sau după ce aceasta este gata. – Din magh. sám.
ŞANAL s.n. v. şenal.
ŞANCROID, şancroide, s.n. (Med.) Şancru de altă natură decât cea sifilitică. – Din fr. chancroîde.
ŞANCRU, şancre, s.n. Ulceraţie a mucoasei sau a pielii apărută la locul de pătrundere în organism a unor germeni infecţioşi. – Din fr. chancre.
ŞANDRAMA, şandramale, s.f. 1. Construcţie primitivă de scânduri; p. ext. clădire veche, dărăpănată, gata să se dărâme. 2. (Reg.) Încăpere de scânduri, făcută de obicei în spatele casei şi care serveşte pentru păstrarea uneltelor, pentru adăpostirea vitelor etc.; şopron. * Acoperiş (de şindrilă). – Cf. tc. sundurma "prispă".
ŞANFREN, şanfrenuri, s.n. (Tehn.) Tăietură oblică a muchiilor unei piese metalice. – Din fr. chanfrein.
ŞANFRENA, şanfrenez, vb. I. Tranz. A executa, manual sau cu ajutorul unei maşini, o faţetă oblică la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafeţe plane, a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuţite. * A tăia oblic muchiile pieselor de metal pentru a fi sudate. – Din fr. chanfreiner.
ŞANFRENARE, şanfrenări, s.f. Acţiunea de a şanfrena. – V. şanfrena.
ŞANJABIL, -Ă, şanjabili, -e, adj. (Rar) Care se poate schimba. – Din fr. changeable.
ŞANJANT, -Ă, şanjanţi, -te, adj. (Despre culori) A cărui nuanţă se schimbă în funcţie de de lumină; p. ext. (despre ţesături) care face ape. – Din fr. changeant.

ŞANSĂ, şanse, s.f. Circumstanţă favorabilă, posibilitate de reuşită, de succes; noroc; * (La pl.) Sorţi. – Din fr. chance.
ŞANSONETĂ, şansonete, s.f. Scurtă compoziţie muzicală pentru voce, proprie muzicii franceze, de origine populară, cu conţinut liric sau glumeţ (uneori frivol). – Din fr. chansonnette.
ŞANSONETIST, -Ă, şansonetişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care compune sau interpretează şansonete. – Şansonetă + suf. -ist.
ŞANSONIER, -Ă, şansonieri, -e, s.m. şi f. (Franţuzism) Şansonetist. [Pr.: -ni-er] – Din fr. chansonnier.
ŞANTAGIST, -Ă, v. şantajist.
ŞANTAJ, şantaje, s.n. Constrângere exercitată asupra cuiva prin ameninţarea cu divulgarea unui secret compromiţător sau prin alte mijloace de intimidare, cu scopul de a dobândi în mod injust un folos pentru sine sau pentru altul; mijloc întrebuinţat în acest scop [Pl. şi: şantajuri] – Din fr. chantage.
ŞANTAJA, şantajez, vb. I. Tranz. A face uz de şantaj pentru a obţine ceva; a supune unui şantaj. – Din şantaj.
ŞANTAJARE, şantajări, s.f. Acţiunea de a şantaja şi rezultatul ei. – V. şantaja.
ŞANTAJIST, -Ă, şantajişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care şantajează, care practică şantajul. [Var.: şantagíst, -ă s.m. şi f.] – Şantaj + suf. -ist.
ŞANTAN, şantane, s.n. (Rar) Local de petrecere în care cântăreţi şi dansatori dau spectacole de varietăţi pentru a distra publicul. [Pl. şi: şantanuri] – Din fr. [café] chantant.
ŞANTEZĂ, şanteze, s.f. (Rar) Cântăreaţă într-un local de petrecere. – Din fr. chanteuse.
ŞANTIER, şantiere, s.n. Loc pe care se construieşte (sau se repară) o clădire, un obiectiv industrial, un pod, un baraj, o şosea etc., împreună cu materialele şi instalaţiile necesare desfăşurării acestei activităţi. ** Şantier naval = întreprindere industrială specializată în construirea şi repararea navelor, situată pe malul unei ape navigabile. * P. anal. Proces în plină desfăşurare de creare a unei opere literare, artistice sau ştiinţifice (vaste). [Pr.: -ti-er] – Din fr. chantier.
ŞANTIERIST, -Ă, şantierişti, -ste, s.m. şi f. Muncitor care lucrează pe un şantier. [Pr.: -ti-e-] – Şantier + suf. -ist.
ŞANTUNG, şantunguri, s.n. Varietate de ţesătură de in sau de mătase (naturală), din fire mai groase şi neuniforme, care ies în relief pe suprafaţa ţesăturii. – Din fr. chantoung.
ŞANŢ, şanţuri, s.n. 1. Săpătură lungă şi îngustă făcută pe ambele părţi ale unui drum, pentru scurgerea apei; p. gener. orice săpătură în forma de mai sus, făcută pentru scurgerea apei, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafeţe de pământ etc. ** Expr. (Rar) A se duce la şanţ = a se risipi, a se prăpădi. 2. Tranşee. * (În evul mediu) Fortificaţie de forma unui canal adânc şi lat (uneori plin cu apă), care împrejmuia un castel sau o cetate. 3. Crestătură sau scobitură în formă de şanţ (1), la diferite organe sau piese de maşini, în scoarţa unor arbori, în pielea unor animale etc. – Din pol. szaniec, germ. Schanze.
ŞAPĂ, şape, s.f. Strat (de bitum, de asfalt etc.) care se aşterne pe suprafaţa unui element de construcţie pentru a-l impermeabiliza. – Din fr. chape.
ŞAPCALIU, şapcalii, s.m., adj. (Fam.) 1. S.m. Persoană care poartă şapcă. 2. Adj., s.m. (Om) prost. – Din tc. şapkali.
ŞAPCĂ, şepci, s.f. Acoperământ de cap (pentru bărbaţi) confecţionat din pânză, piele sau postav, cu o calotă rotundă sau plată şi prevăzut cu cozoroc,

purtat, în general, de militari, elevi, muncitori etc. şi având uneori semnele distinctive corespunzătoare ocupaţiei. – Din bg., rus. šapka "căciulă".
ŞAPIROGRAF, şapirografe, s.n. Aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie să fie reproduse; hectograf. – Din germ. Schapirograph.
ŞAPIROGRAFIA, şapirografiez, vb. I. Tranz. A multiplica un text sau un desen la şapirograf. [Pr.: -fi-a] – Din şapirograf.
ŞAPIROGRAFIERE, şapirografieri, s.f. Acţiunea de a şapirografia şi rezultatul ei; operaţie de multiplicare a unui text sau a unor figuri cu ajutorul şapirografului. [Pr.: -fi-e-] – V. şapirografia.
ŞAPTE num. card., s.m. 1. Num. card. Număr având în numărătoare locul între şase şi opt şi care se indică prin cifra 7 sau VII. ** (Adjectival) Au trecut şapte ani de atunci. (Expr.) A lua şapte piei de pe om (sau de pe o vită) = a sili pe cineva să muncească peste puterile sale. A umbla pe şapte cărări = a fi beat. A (nu) avea cei şapte ani de acasă = a (nu) fi fost (bine) educat în copilărie. ** (Substantivat) Scrie un şapte. (Expr.) Bea (sau mănâncă) cât şapte = bea (sau mănâncă) foarte mult. A nu (se) da pe şapte = a (se) considera mai bun, mai capabil etc., decât mulţi alţii. ** (Cu valoare de num. ord.) Tomul şapte. ** (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) De şapte ori pe atâta. ** (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) Le dă câte şapte pâini. 2. S.m. (Bot.) ** Compus: şapte-degete = plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu frunze dinţate şi cu flori purpurii (Comarum palustre). [Var.: (reg.) şépte num. card.] – Lat. septem.
ŞAPTELEA, ŞAPTEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al şaselea şi al optulea. – Şapte + le+ a.
ŞAPTESPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între şaisprezece şi optsprezece şi care se indică prin cifra 17 sau XVII. ** (Adjectival) Şaptesprezece cărţi. * (Substantivat) Şaptesprezece este o cifră. ** (Cu valoare de num. ord.) Paragraful şaptesprezece. ** (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) De şaptesprezece ori pe atâta. ** (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) Le împarte câte şaptesprezece lei. [Var.: (fam.) şápteşpe num.card.] – Şapte + spre + zece.
ŞAPTESPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al şaisprezecelea şi al optsprezecelea. [Var.: şápteşpelea, -pea num. ord.] – Şaptesprezece + le + a.
ŞAPTEŞPE num. card. v. şaptesprezece.
ŞAPTEŞPELEA, -PEA num. ord. v. şaptesprezecelea.
ŞAPTEZECI num. card. Număr având în numărătoare locul între şaizeci şi nouă şi şaptezeci şi unu şi care se indică prin cifra 70 sau LXX. ** (Adjectival) Cartea are şaptezeci de pagini. ** (Substantivat) Pe caiet era scris un şaptezeci. ** (Cu valoare de num. ord.) Rândul şaptezeci. ** (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) Merge de şaptezeci de ori. ** (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) De şaptezeci de ori pe atâta. ** (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) Le dă câte şaptezeci de lei. – Şapte + zeci.
ŞAPTEZECILEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al şaizeci şi nouălea şi al şaptezeci şi unulea. – Şaptezeci + le + a.
ŞARABANĂ, şarabane, s.f. (Reg.) Căruţă mare. – Din ucr., rus šaraban.
ŞARADĂ, şarade, s.f. Un fel de ghicitoare în versuri sau formată din cifre simbolice, desene, care propune aflarea unui cuvânt cu ajutorul părţilor sau

silabelor lui, fiecare dintre acestea având o semnificaţie proprie. ** Expr. A vorbi în şarade = a vorbi cu aluzii, enigmatic, puţin inteligibil. * Lucru greu de înţeles, neclar. – Din fr. charade.
ŞARAMPOI, şarampoi, s.m. (Reg.) Par lung şi gros, folosit pentru a face garduri, picioare de pod etc. – Din magh. sorompó.
ŞARAN, şarani, s.m. (Reg.) Crap mic. – Din scr., ucr. šaran. Cf. bg., rus. šaran.
ŞARETĂ, şarete, s.f. Trăsurică uşoară (cu două roţi) trasă de un singur cal; cabrioletă. – Din fr. charette.
ŞARG, -Ă, şargi, -ge, adj. (Despre cai, rar despre alte animale) Cu părul de pe corp galben-deschis, iar cel din coamă, coadă şi extremităţile picioarelor de culoare neagră. * (Substantivat) Cal cu părul galben-deschis. – Din magh. sárga.
ŞARIAJ, şariaje, s.n. Transportare la mari distanţe a pietrişului, a nisipului sau a pământului şi suprapunerea lor peste alte roci, ca urmare a mişcărilor tectonice. [Pr.: -ri-aj] – Din fr. charriage.
ŞARJA, şarjez, vb. I. 1. Intranz. A înfăţişa ceva într-o formă caricaturală; a exagera. 2. Tranz. (Despre trupe de cavalerie) A ataca cu violenţă (călare, cu sabia sau cu lancea). – Din fr. charger.
ŞARJABIL, -Ă, şarjabili, -e, adj. (Despre metale) Care se poate folosi la încărcarea unui furnal. – Din şarjă.
ŞARJARE, şarjări, s.f. Acţiunea de a şarja şi rezultatul ei. – V. şarja.
ŞARJĂ, şarje, s.f. I. Încărcătură normală a unui cuptor metalurgic, constituită din straturi alternative de minereu, fondant şi combustibil. * Cantitate de metal lichid obţinută într-un cuptor metalurgic la o singură operaţie de elaborare. * Proces de încărcare, prelucrare şi scoatere a materialului din cuptorul metalurgic. II. 1. Atac violent, în goana cailor, al cavaleriei asupra inamicului, cu sabia sau cu lancea. 2. (Sport) Atac impetuos asupra adversarului. III. 1. Creaţie literară, în general de dimensiuni reduse, care prezintă trăsăturile negative, ridicole ale unei situaţii sau ale unui personaj într-o formă exagerată, caricaturală. 2. (Teatru) Interpretare voit exagerată, prin sublinieri îngroşate ale trăsăturilor unui personaj, folosită de obicei în comedia bufă. – Din fr. charge.
ŞARLATAN, şarlatani, s.m. Persoană necinstită care profită de naivitatea sau de buna-credinţă a cuiva; înşelător, impostor, farsor; escroc. – Din fr. charlatan.
ŞARLATANESC, -EASCĂ, şarlataneşti, adj. (Rar) De şarlatan, făcut cu scopul de a înşela. – Şarlatan + suf. -esc.
ŞARLATANIE, şarlatanii, s.f. Faptă de şarlatan; înşelătorie, escrocherie, şarlatanism. – Şarlatan + suf. -ie.
ŞARLATANISM, şarlatanisme, s.n. (Rar) Şarlatanie. – Din fr. charlatanisme.
ŞARLĂ, şarle, s.f. (Reg.) Javră, potaie. – Din engl. [King] Charles (numele unei rase de câini).
ŞARLOTĂ, şarlote, s.f. Cremă preparată din lapte, ouă, zahăr, frişcă şi gelatină (cărora li se adaugă şi fructe) şi care se serveşte ca desert. – Din fr. chariotte.
ŞARM s.n. (Livr.) Farmec, graţie. – Din fr. charme.
ŞARMANT, -Ă, şarmanţi, -te, adj. (Livr.) Fermecător, încântător. – Din fr. charmant.
ŞARNIERĂ, şarniere, s.f. 1. Balama, ţâţână. 2. Dispozitiv format din două piese care, aşezate de o parte şi de alta a unui corp cilindric şi fixate cu buloane, permit suspendarea întregului ansamblu pe un reazem. 3. (Geol.) Locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau

sinclinale. 4. Locul de îmbinare între cele două valve care formează cochilia unui lamelibranhiat. 5. Fâşie de hârtie gumată pe care o folosesc filateliştii pentru a lipi mărcile poştale în albume. [Pr.: -ni-e-] – Din fr. charniére.
ŞARPANTĂ, şarpante, s.f. Schelet format din piese de lemn, de metal sau de beton armat, care susţine învelitoarea unui acoperiş (sau un alt element al unei construcţii) şi permite realizarea formei acestuia. – Din fr. charpente.
ŞARPE, şerpi, s.m. (La pl.) Ordin de reptile (veninoase şi neveninoase) lipsite de membre, cu corpul cilindric, adaptate la târâre prin mişcări ondulatorii; (şi la sg.) reptilă din acest ordin. ** Şarpe de casă = specie de şarpe neveninos, lung de circa 1,60 m, cu două pete galbene pe ceafă, care trăieşte mai ales în regiunile inundabile, pe lângă casă (Natrix natrix). Şarpe de alun = şarpe neveninos, lung de circa 1 m, cu o bandă neagră pe laturile capului, care trăieşte la noi prin pădurile de alun şi prin locuri stâncoase (Cornella austriaca). Şarpe cu clopoţei = specie de şarpe veninos din America de Nord, lung până la 2 metri, a cărui coadă este prevăzută cu solzi cornoşi care produc un zgomot caracteristic (Crotalus horridus). Şarpe cu ochelari = cobră. ** Expr. (A ţipa sau a striga, a urla) ca din (sau în) gură de şarpe = (a ţipa, a striga, a urla) foarte tare. În gaură de şarpe = într-un loc ascuns, care poate fi aflat cu mare greutate. A sări ca muşcat de şarpe = a se înfuria, a-şi ieşi din fire. A încălzi (sau a creşte) şarpele la (sau în) sân = a arăta dragoste şi bunăvoinţă unui om nerecunoscător. A-l muşca pe cineva şarpele de inimă, se spune când cineva se simte ispitit să facă (sau să spună) ceea ce n-ar trebui. A-l muşca (pe cineva) şarpele invidiei (sau al vanităţii) = a fi cuprins de invidie, de vanitate. A călca şarpele pe coadă = a insulta, a supăra pe un om rău, iute la mânie. * Fig. Persoană rea, vicleană, perfidă. [Var.: şérpe s.m.] – Lat. pop. serpes, -is (= serpens, -ntis).
ŞARPIE s.f. Material întrebuinţat odinioară la pansamente (în loc de vată), constând din scame destrămate din bucăţi de pânză (uzată). – Din fr. charpie.
ŞART1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma. – Onomatopee.
ŞART2, şarturi, s.n. 1. Rânduială, uzanţă, tradiţie, datină. 2. Rost, socoteală, tâlc. ** Loc. adv. Pe şart = în ordine, pe rând. – Din tc. şart.
ŞASE num. card. Număr având în numărătoare locul între cinci şi şapte şi care se indică prin cifra 6 sau VI. ** (Adjectival) Şase vagoane. ** (Substantivat) Scrie un şase. ** (Cu valoare de num. ord.) Etajul şase. ** (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) Repetă de şase ori. ** (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) De şase ori pe atâta. ** (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) Le oferă câte şase cărţi. [Var.: şése num. card.] – Lat. / * / sess (= sex).
ŞASELEA, ŞASEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; adesea adjectival) Care se află între al cincilea şi al şaptelea. – Şase + le + a.
ŞASESPREZECE num. card. v. şaisprezece.
ŞASLA s.f. 1. Nume dat mai multor soiuri de viţă de vie care produc struguri pentru masă. Şasla napoleon. Şasla muscat. 2. Portaltoi hibrid pentru viţa de vie, folosit pe solurile bogate în calciu. [Var.: ceaslá s.f.] – Din fr. chasselas.
ŞASIU, şasiuri, s.n. 1. Cadru rigid de rezistenţă care se montează pe osiile unui vehicul cu tracţiune mecanică şi care susţine caroseria. 2. Nume purtat de diferite tipuri de rame sau de cadre, întrebuinţate în industrie, în legătoria de cărţi, în tipografie etc. – Din fr. châssis.
ŞAŞIU, -IE adj. v. saşiu.
ŞASLÂC, şaşlâcuri, s.n. (Rar) Friptură (din carne de berbec). – Din rus. şaşlîk.

ŞATEN, -Ă, şateni, -e, adj. (Despre păr) Castaniu; (despre oameni) cu părul castaniu. – Din fr. châtain.
ŞATRANGE s.f. pl. (Înv.) Şah (2). ** Loc. adj. În şatrange = în carouri, cadrilat. – Din tc. şatranç.
ŞATRĂ, şatre, s.f. 1. Cort în care se adăpostesc ţiganii nomazi; p. ext. grup de corturi care alcătuiesc locuinţele unei comunităţi ţigăneşti nomade. ** Loc. adj. De şatră = ţigănesc; nomad. ** Expr. (Fam.) A umbla (sau a se muta) cu şatra = a se muta deseori, pe neaşteptate, cu toate lucrurile, din loc în loc. * Comunitate de ţigani nomazi. 2. (Înv.) Cort de tabără. 3. (Pop.) Construcţie rudimentară care serveşte ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc. * Baracă de scânduri, acoperită cu pânză, în care negustorii îşi vând mărfurile la târg. [Pl. şi: şetre] – Din bg., scr. šatra, magh. sátor.
ŞAVANA s.f. v. şabana.
ŞĂGALNIC, -Ă, şăgalnici, -ce, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Glumeţ, hazliu; poznaş, şugubăţ. – Şagă + suf. -alnic.
ŞĂGUI vb. IV v. şugui.
ŞĂLUŢ, şăluţuri, s.n. Diminutiv al lui şal. – Şal + suf. -uţ.
ŞĂLVIRIE, şălvirii, s.f. (Înv.) Înşelătorie, pungăşie, escrocherie. – Şalvir + suf. -ie.
ŞĂNŢIŞOR, şănţişoare, s.n. Şănţuleţ. – Şanţ + suf. -işor.
ŞĂNŢUI, şănţuiesc, vb. IV. 1. Tranz. A săpa un şanţ; a înconjura (un loc) cu un şanţ. 2. Refl. A lua forma unui şanţ. * Tranz. şi refl. P. anal. (Rar; despre piele, obraz etc.) A (se) zbârci, a (se) încreţi. – Şanţ + suf. -ui.
ŞĂNŢUIT, -Ă, şănţuiţi, -te, adj. Cu şanţuri. * P. anal. (Despre obraz) Brăzdat, încreţit. – V. şănţui.
ŞĂNŢULEŢ, şănţuleţe, s.n. Diminutiv al lui şanţ; şănţişor, şănţurel. – Şanţ + suf. -uleţ.
ŞĂNŢUREL, şănţurele, s.n. Şănţuleţ. – Şanţ + suf. -urel.
ŞĂTRAR, şătrari, s.m. 1. Ţigan nomad. 2. (Reg.) Negustor ambulant care vinde în bâlciuri, la şatră (3). 3. Titlu dat boierului care avea în pază corturile unei tabere în timp de război; persoană care avea acest titlu. – Şatră + suf. -ar.
ŞĂTRĂREASĂ, şătrărese, s.f. Soţia şătrarului (3). – Şătrar + suf. -easă.
ŞĂTRUŢĂ, şătruţe, s.f. Diminutiv al lui şatră. [Var.: şetrúţă s.f.] – Şatră + suf. -uţă.
ŞÂŞÂI, şâşâi, vb. IV. Tranz. A repeta în mod prelungit şi monoton sunetul "ş" pentru a linişti sau a adormi un copil mic. – Formaţie onomatopeică.
ŞÂŞÂIRE, şâşâiri, s.f. Acţiunea de a şâşâi şi rezultatul ei. – V. şâşâi.
ŞÂŞÂIT, şâşâituri, s.n. Faptul de a şâşâi. – V. şâşâi.
ŞCHIOP, -OAPĂ, şchiopi, -oape, adj., s.f. 1. (Adesea substantivat) Care are un picior mai scurt decât celălalt (sau celelalte), căruia îi lipseşte un picior; care şchiopătează când merge, infirm sau bolnav de un picior. * P. anal. (Despre obiecte) Care nu se sprijină în egală măsură pe toate picioarele; care nu are stabilitate. * Fig. (Despre versuri) Cu unităţile metrice incomplete; cu imperfecţiuni de ritm sau rimă; nereuşit, slab. 2. S.f. Măsură populară de lungime, egală cu distanţa de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt îndepărtate la maximum unul de altul. ** Expr. De-o (sau cât o) şchioapă = mult mai mic (sau mult mai mare) decât normal. – Lat. / * / excloppus.
ŞCHIOPA, şchiopez, vb. I. Intranz. 1. A deveni şchiop. 2. A şchiopăta (1). – Lat. / * / excloppare sau din şchiop.
ŞCHIOPĂTA, schiopătez, vb. I. Intranz. 1. A umbla sprijinindu-se mai mult pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte); a umbla ca un şchiop; a şchiopa.

2. Fig. (Fam.) A nu se desfăşura în mod normal, a nu funcţiona bine, a se poticni. – Lat. / * / excloppitare.
ŞCHIOPĂTAT, -Ă, şchiopătaţi, -te, adj. (Rar) Care şchiopătează, şchiop (1). – V. şchiopăta.
ŞCHIOPĂTURĂ, şchiopături, s.f. Faptul de a şchiopăta. – Şchiopăta + suf. -ură.
ŞCHIOPENIE s.f. (Rar) Starea celui şchiop (1); mers caracteristic celui şchiop. – Şchiop + suf. -enie.
ŞCOALĂ, şcoli, s.f. 1. Instituţie de învăţământ public unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline; p. ext. activitate legată de acestă instituţie; învăţătură, învăţământ. * Localul, clădirea în care este instalată şi funcţionează instituţia de mai sus. * Totalitatea elevilor şi a cadrelor didactice dintr-o asemenea instituţie de învăţământ. 2. Fig. Izvor, sursă de cunoştinţe, de învăţături; mijloc, sistem de instruire într-un anumit domeniu; p. ext. învăţătură, experienţă dobândită pe acestă cale. 3. Fig. Curent, mişcare ştiinţifică, literară, artistică etc. care grupează în jurul ei numeroşi adepţi; baza teoretică a acestei mişcări. ** Expr. A face şcoală = a avea un număr de adepţi. – Din bg., scr., rus. škola, pol. skola.
ŞCOLAR, -Ă, şcolari, -e, s.m., adj. 1. S.m. Elev al unei şcoli (1). 2. Adj. Care ţine de şcoală (1), privitor la şcoală sau la şcolari (1). – Şcoală + suf. -ar.
ŞCOLARITATE s.f. 1. Timpul cât cineva este şcolar sau are calitatea de şcolar. 2. (Rar) Disciplină de şcolar. – Din fr. scolarité (după şcoală şi şcolar).
ŞCOLARIZA, şcolarizez, vb. I. Tranz. A încadra, a atrage în activitatea de şcolar, a înscrie la o şcoală (1). – Din fr. scolariser (după şcoală şi şcolar).
ŞCOLARIZARE, şcolarizări, s.f. Acţiunea de a şcolariza şi rezultatul ei. – V. şcolariza.
ŞCOLĂRESC, -EASCĂ, şcolăreşti, adj. De şcoală (1) sau de şcolar (1), caracteristic şcolii sau şcolarilor. * Fig. (Cam) naiv, lipsit de maturitate, copilăresc. – Şcolar + suf. -esc.
ŞCOLĂREŞTE adv. Ca un şcolar (1), în felul şcolarilor. * Fig. Naiv, lipsit de maturitate, copilăreşte. – Şcolar + suf. -eşte.
ŞCOLĂRI, şcolăresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A învăţa, a studia într-o şcoală; a fi şcolar (1) împreună sau în acelaşi timp cu altcineva. – Din şcolar.
ŞCOLĂRIME s.f. Mulţime de şcolari (1), totalitatea şcolarilor. – Şcolar + suf. -ime.
ŞCOLĂRIŢĂ, şcolăriţe, s.f. Elevă a unei şcoli (1). – Şcolar + suf. -iţă.
ŞCOLI, şcolesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) instrui (temeinic) în şcoală. – V. şcoală.
ŞCOLIRE, şcoliri, s.f. Acţiunea de a (se) şcoli, instruire. – V. şcoli.
ŞCRABĂ s.f. v. scroambă.
ŞEA s.f. v. şa.
ŞEDEA, şed, vb. II. Intranz. 1. A se afla aşezat pe ceva; a sta jos. ** Expr. A şedea (ca) pe ghimpi (sau pe foc, pe ace) = a fi nerăbdător şi îngrijorat; a fi grăbit să plece. A şedea pe comoară = a fi foarte bogat şi zgârcit. 2. A lua loc, a se aşeza. * A se opri din mers aşezându-se; a poposi. * (De obicei la imperativ sau în construcţii negative) A avea astâmpăr, a fi liniştit. Şezi locului! 3. A sta, a se găsi, a rămâne câtva timp într-un anumit loc, într-o anumită situaţie sau poziţie; a nu se mişca din locul sau din poziţia ocupată. ** Expr. A şedea la masă = a lua masa, a mânca. A(-i) şedea cuiva ceva la inimă = a fi preocupat, stăpânit de ceva, a dori ceva foarte mult. A şedea pe capul cuiva = a plictisi (pe cineva) cu prezenţa sa sau cu prea multe insistenţe. A şedea cu mâinile în sân (sau încrucişate, la brâu, cu braţele încrucişate etc.) =

a nu face, a nu întreprinde nimic. A şedea strâmb şi a judeca (sau a vorbi, a grăi) drept = a discuta cu francheţe; a recunoaşte adevărul. 4. A petrece câtva timp undeva, a nu se deplasa (dintr-un anumit loc); a se afla, a rămâne, a zăbovi (într-un anumit loc). * (Rar; despre obiecte) A se afla aşezat sau depozitat într-un loc. 5. A avea locuinţa, domiciliul undeva; a locui, a domicilia. 6. (În expr.) A(-i) şedea (cuiva) bine (sau rău, frumos, mândru) = a (nu) i se potrivi; a (nu) fi aşa cum se cuvine, cum trebuie, cum este indicat. 7. A se afla într-o anumită situaţie (în raport cu ceva sau cu cineva). 8. A nu face nimic, a nu avea nici o ocupaţie. Şade toată ziua. – Lat. sedere.
ŞEDERE, şederi, s.f. 1. Faptul de a şedea. * Lipsă de activitate; lenevie, inactivitate. 2. Popas făcut într-un loc pentru a petrece un anumit timp; timp petrecut într-un loc. 3. (Înv.) Domiciliu, locuinţă. – V. şedea.
ŞEDINŢĂ, şedinţe, s.f. 1. Adunare organizată a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv, a personalului unei întreprinderi, al unei instituţii, pentru a discuta, pentru a dezbate şi a hotărî ceva. * Dezbatere a unei cauze în faţa instanţei judecătoreşti. 2. Interval de timp în care se face o expunere, se execută o acţiune, se aplică un tratament medical etc. – Şedea + suf. -inţă (după fr. séance).
ŞEDINŢOMAN, -Ă, şedinţomani, -e, s.m. şi f. (Ir.) Persoană care are mania de a convoca multe şedinţe (1), de a discuta mult în cadrul acestora. – Şedinţă + suf. -oman.
ŞEDINŢOMANIE s.f. (Ir.). Practică, obicei de a convoca multe şedinţe (1), de a prelungi în mod excesiv discuţiile din cadrul acestora. – Şedinţă + manie.
ŞEF, -Ă, şefi, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care conduce o organizaţie, o instituţie etc.; conducător. * Persoană superioară în grad sau în funcţie altei persoane, considerată în raport cu aceasta; superior. ** Şef de orchestră = dirijor. * (Fam.; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează unei persoane (socotită egală sau inferioară). 2. (În sintagma) Şef de lucrări = grad didactic în învăţământul superior ştiinţific şi tehnic, intermediar între cel de asistent şi cel de conferenţiar; lector; persoană care are acest grad. – Din fr. chef.
ŞEFIE, şefii, s.f. Demnitate, rang, funcţie de şef (1); conducere, direcţie; timpul cât cineva deţine această funcţie. – Şef + suf. -ie.
ŞEIAC s.n. v. şiac.
ŞEIC1, şeici, s.m. 1. (În ţările arabe) Căpetenie a unui trib, a unei formaţii statale. 2. Şef al unei comunităţi religioase la musulmani. [Var.: şeíh s.m.] – Din tc. şeyh.
ŞEIC2, şeicuri, s.n. Dans modern cu mişcări vioaie, săltate. – Din engl. shaka.
ŞEIH s.m. v. şeic1.
ŞEITAN, şeitani, s.m. (Reg.) Unul dintre numele dracului. – Din tc. şeytăn.
ŞELAC s.n. 1. Răşină naturală (de origine animală) sau produsă sintetic, folosită la prepararea unor lacuri, a cerii roşii etc. 2. Lac preparat din şelac (1), folosit la lustruire, grunduire etc. [Var.: şérlac s.n.] – Din germ. Schellack.
ŞELAR, şelari, s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şei sau alte obiecte de harnaşament. – Şa + suf. -ar.
ŞELĂRIE1 s.f. Meseria şelarului. – Şelar + suf. -ie.
ŞELĂRIE2, şelării, s.f. Locul unde se confecţionează sau se vând şei ori alte obiecte de harnaşament. – Şa + suf. -ărie.
ŞELF, şelfuri, s.n. Regiune a fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de ţărm şi povârnişul continental, reprezentând zona marginală submersă a continentelor. – Din germ. Schelf.
ŞELUŢĂ, şeluţe, s.f. Diminutiv al lui şa. – Şa + suf. -uţă.
ŞEMINEU, şemineuri, s.n. (Livr.) Cămin (pentru foc). – Din fr. cheminée.

ŞEMIZARE, şemizări, s.f. (Tehn.) Îmbrăcare într-un înveliş, într-o cămaşă. – Cf. fr. chemiser.
ŞEMIZETĂ, şemizete, s.f. (Rar) Bluză femeiască simplă, cu croială asemănătoare cu cea a cămăşilor bărbăteşti. – Din fr. chemisette.
ŞENAL, şenale, s.n. Porţiune navigabilă în lungul unui râu, al unui canal sau al unui lac, destul de largă şi de adâncă pentru a asigura navigaţia la intrarea într-un port. [Var.: şanál s.n.] – Din fr. chenal.
ŞENILAT, -Ă, şenilaţi, -te, adj. (Despre autovehicule) Cu şenile. – Din fr. chenillé.
ŞENILĂ, şenile, s.f. Bandă metalică continuă de rulare a unor vehicule, constituită din plăci metalice articulate între ele, înfăşurată peste roţile vehiculului situate pe aceeaşi parte, pentru a se obţine o suprafaţă mai largă de contact cu terenul şi o tracţiune mai mare decât a roţilor obişnuite în timpul deplasării. – Din fr. chenille.
ŞENILETĂ, şenilete, s.f. Mic vehicul (militar-blindat) pe şenile. – Din fr. chenillette.
ŞEPCAR, şepcari, s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şepci. – Şapcă + suf. -ar.
ŞEPCUŢĂ, şepcuţe, s.f. Diminutiv al lui şapcă; şapcă mică. – Şapcă + suf. -uţă.
ŞEPING, şepinguri, s.n. Maşină de rabotat la care mişcarea principală (cea a sculei aşchietoare) este efectuată pe o direcţie perpendiculară pe dimensiunea mai mare a piesei. – Din engl. shaping.
ŞAPTAR, şeptari, s.m. Carte de joc marcată cu numărul şapte, care are şapte puncte. – Şapte + suf. -ar.
ŞEPTE num. card. v. şapte.
ŞEPTEL, şepteluri, s.n. Totalitatea animalelor domestice crescute într-o gospodărie, într-o comună, într-o ţară (pentru a obţine un beneficiu economic). – Din fr. cheptel.
ŞEPTIC, şeptici, s.m. (Fam.) 1. Diminutiv al lui şapte. 2. Joc de cărţi, în care cartea marcată cu numărul şapte are cea mai mare importanţă. – Şapte + suf. -ic.
ŞEPTIME, şeptimi, s.f. A şaptea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. – Şapte + suf. -ime.
ŞERARDIZARE, şerardizări, s.f. Tratament aplicat pieselor de oţel, prin care acestea sunt acoperite cu un strat protector de zinc, rezistent la coroziune. – Cf. fr. shérardisage, germ. Sherardisierung, rus. şerardizaţiia.
ŞERB, şerbi, s.m. 1. (În evul mediu) Ţăran legat de pământul moşierului, depinzând cu persoana şi cu bunurile sale de acesta; iobag. 2. (Înv.) Sclav, rob. – Lat. servus.
ŞERBET, şerbeturi, s.n. Preparat alimentar făcut din sirop de zahăr bine legat şi frecat, colorat şi aromat cu diferite esenţe sau sucuri de fructe. – Din tc. şerbet.
ŞERBETELNIŢĂ, şerbetelniţe, s.f. Vas în care se fierbe şerbetul. – Şerbet + suf. -elniţă.
ŞERBETIERĂ, şerbetiere, s.f. 1. Chisea pentru şerbet. 2. Vasul de tablă al maşinii în care se prepară îngheţata. [Pr.: -ti-e-] – Şerbet + suf. -ieră.
ŞERBI, şerbesc, vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi ca şerb, a fi şerb. – Din şerb.
ŞERBIE s.f. Instituţie feudală caracterizată prin starea de dependenţă personală a ţăranului faţă de stăpânul feudal; starea de şerb; iobăgie. – Şerb + suf. -ie.
ŞERBIRE, şerbiri, s.f. (Înv.) 1. Faptul de a şerbi. 2. Servitute. * Fig. Obligaţie, îndatorire, angajament. – V. şerbi.

ŞERFUI, şerfuiesc, vb. IV. Tranz. A subţia marginea pieilor în timpul confecţionării, pentru ca acestea să poată fi îndoite, suprapuse sau cusute. – Din germ. schärfen "a ascuţi".
ŞFRFUIRE, şerfuiri, s.f. Acţiunea de a şerfui şi rezultatul ei. – V. şerfui.
ŞERIF1, şerifi, s.m. Prinţ arab socotit urmaş al lui Mohamed. – Din tc. şerif, fr. chérif.
ŞERIF2, şerifi, s.m. Funcţionar administrativ din Anglia sau din Statele Unite ale Americii, însărcinat cu menţinerea ordinii într-un district sau comitat, având în anumite cazuri şi puteri judecătoreşti. – Din engl. sheriff, fr. shériff.
ŞERLAC s.n. v. şelac.
ŞERLAI, şerlai, s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina şi cu frunzele lânos-păroase şi cu flori albe (Salvia aethiopis). [Pl. şi: (n.) şerlaie] – Din germ. Scharlei.
ŞERPAR, (1) şerpare, s.n., (2) şerpari, s.m. 1. S.n. Brâu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă ţăranii; chimir. 2. S.m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenuşie şi cu pântecele alburiu, care se hrăneşte mai ales cu şerpi, şopârle şi broaşte (Circaëtus gallicus). – Şarpe + suf. -ar.
ŞERPAŞ, şerpaşi, s.m. Persoană aparţinând unor triburi din Nepal, nordul Indiei etc., care însoţeşte expediţiile din Himalaia şi care cară poverile. – Din fr., engl. sherpa.
ŞERPĂRAŞ, şerpăraşe, s.n. Diminutiv al unui şerpar (1). – Şerpar + suf. -aş.
ŞERPĂRIE, şerpării, s.f. Mulţime de şerpi; loc unde se găsesc şerpi în număr mare. – Şarpe + suf. -ărie.
ŞERPE s.m. v. şarpe.
ŞERPESC, -EASCĂ, şerpeşti, adj. Care aparţine şarpelui, referitor la şarpe, ca de şarpe, în formă de şarpe. * Fig. (Despre ochi sau priviri) Ager, pătrunzător; p. ext. lipsit de sinceritate. * Fig. Rău, perfid, viclean, înveninat. – Şarpe + suf. -esc.
ŞERPEŞTE adv. Ca şarpele, în felul şarpelui. – Şarpe + suf. -eşte.
ŞERPIŞOR, şerpişori, s.m. Diminutiv al lui şarpe; şerpurel; fig. om zglobiu, neastâmpărat. – Şarpe + suf. -işor.
ŞERPIU, -IE, şerpii, adj. (Rar) Şerpesc. – Şarpe + suf. -iu.
ŞERPOAICĂ, şerpoaice, s.f. Femela şarpelui, şerpoaie. * Epitet pentru o femeie vioaie, seducătoare sau perfidă, vicleană. – Şarpe + suf. -oaică.
ŞERPOAIE, şerpoaie, s.f. (Rar) Şerpoaică. – Şarpe + suf. -oaie.
ŞERPOI, şerpoi, s.m. Augmentativ al lui şarpe. – Şarpe + suf. -oi.
ŞERPUI, şerpuiesc, vb. IV. Intranz. A avea sau a forma (în mişcare) o linie unduitoare, ca mersul şarpelui. – Şarpe + suf. -ui.
ŞERPUIALĂ, şerpuieli, s.f. (Rar) Şerpuire. [Pr.: -pu-ia-] – Şerpui + suf. -eală.
ŞERPUIND, -Ă, şerpuinzi, -de, adj. (Rar) Şerpuitor. – V. şerpui.
ŞERPUIRE, şerpuiri, s.f. Faptul de a şerpui; şerpuială; sinuozitate. – V. şerpui.
ŞERPUIT, -Ă, şerpuiţi, -te, adj. Care face cotituri, care şerpuieşte; şerpuitor, cotit. – V. şerpui.
ŞERPUITOR, -OARE, şerpuitori, -oare, adj. Care şerpuieşte; care descrie o linie ondulată, şerpuind, şerpuit; sinuos. [Pr.: pu-i-] – Şerpui + suf. -tor.
ŞERPUITURĂ, şerpuituri, s.f. Fiecare dintre cotiturile unui drum, ale unui curs de apă etc.; sinuozitate, cotitură. [Pr.: pu-i-] – Şerpui + suf. -tură.
ŞERPUREL, şerpurei, s.m. (Pop.) Şerpişor. – Şarpe + suf. -urel.
ŞERPUŞOR, şerpuşori, s.m. Plantă erbacee cu ramuri drepte, cu tulpina târâtoare, cu frunze mici, înguste, păroase şi ascuţite, dispuse în formă de evantai (Lycopodium complanatum). – Şarpe + suf. -uşor.

ŞERUI, şeruiesc, vb. IV. Tranz. A curăţa resturile de carne de pe o piele jupuită, înainte de a o pune la argăseală; a descărna. – Din germ. scharren.
ŞERUIRE, şeruiri, s.f. Acţiunea de a şerui şi rezultatul ei. – V. şerui.
ŞERUITOR, şeruitoare, s.n. Cuţit folosit în tăbăcărie la răzuirea resturilor de carne de pe pieile jupuite. [Pr.: -ru-i-] – Şerui + suf. -tor.
ŞERVET, şervete, s.n. 1. Bucată pătrată sau dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc. întrebuinţată la masă pentru ştersul gurii. * P. ext. Bucată dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc., folosită în bucătărie pentru ştersul veselei, tacâmurilor etc. 2. (Pop.) Prosop, ştergar. – Cf. fr. serviette.
ŞERVEŢEL, şerveţele, s.n. Diminutiv al lui şervet. * Bucată de pânză sau de hârtie subţire (uşor creponată), care serveşte la ştersul gurii. – Şervet + suf. -el.
ŞES, ŞEASĂ, (1) şese, adj., (2, 3) şesuri, s.n. 1. Adj. (Despre pământuri, regiuni) Neted, întins; plan. 2. S.n. Întindere vastă de pământ, fără diferenţe (mari) de nivel, situată la mică altitudine; câmpie; suprafaţă plană de pământ situată într-o depresiune. 3. S.n. Parte a corpului animalelor, cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului. – Lat. sessus.
ŞESE num. card. v. şase.
ŞESENAL, şesenale, adj. s.n. (Plan) de şase ani. – De la şase (după cincinal).
ŞESIME, şesimi, s.f. A şasea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. – Şase + suf. -ime.
ŞEST interj. (În loc. adv.) Pe şest = pe furiş; în mod fraudulos. – Din rus. şest.
ŞESTINĂ, şestine, s.f. (Reg.) Loc neted pe vârful unui munte. – Şest (reg. "şes" < lat.) + suf. -ină.
ŞEIRUŢĂ s.f. v. şătruţă.
ŞEULIŢĂ, şeuliţe, s.f. (Pop.) Şeluţă. [Pr.: şe-u-] – Şa + suf. -uliţă.
ŞEVALET, şevalete, s.n. Suport de lemn pe care pictorul fixează cartonul sau pânza când pictează. ** Pictură de şevalet = pictură pe panou mobil cu suport din pânză, lemn sau carton. [Pl. şi: şevaleturi] – Din fr. chevalet.
ŞEVALIERĂ, şevaliere, s.f. Inel gros pe care sunt gravate embleme, iniţiale etc. [Pr.: -li-e-] – Din fr. chevaliére.
ŞEVER, şevere, s.n. Unealtă în formă de disc, remalieră sau melc, confecţionată din oţel aliat, folosită pentru şeveruire. – Din rus. şever, engl. shaver.
ŞEVERUI, şeveruiesc, vb. IV. Tranz. A netezi flancurile dinţilor roţilor dinţate necălite. – Şever + suf. -ui.
ŞEVERUIRE, şeveruiri, s.f. Acţiunea de a şeverui şi rezultatul ei. – V. şeverui.
ŞEVERUIT, -Ă, şeveruiţi, -te, adj. (Despre dinţii roţilor dinţate necălite) Cu flancurile netezite. – V. şeverui.
ŞEVIOT s.n. 1. Rasă de oi originară din Anglia, cu lână albă fină şi cu firul lung. * Stofă ţesută din lâna pură a acestor oi sau din amestec de lână cu fibre sintetice. [Pr.: -vi-ot] – Din fr. cheviot.
ŞEVRETĂ, şevrete, s.f. Piele de ovine tăbăcită cu săruri minerale, caracterizată prin fineţe, moliciune, elasticitate, netezime şi prin rezistenţă relativ redusă, servind la confecţionarea feţelor de încălţăminte pentru femei şi copii. – Din fr. chevrette, germ. Chevrette.
ŞEVRO, şevrouri, s.n. Piele moale şi subţire (prelucrată din piele de capră, de oaie etc.) din care se confecţionează încălţăminte, mănuşi, genţi etc. [Var.: şevróu s.n.] – Din fr. chevreau.
ŞEVROU s.n. v. şevro.
ŞEZĂTOR, -OARE, şezători, adj., s.f. 1. Adj. (Înv.) Care are domiciliul într-un loc, care locuieşte în... 2. S.f. Adunare restrânsă la sate în serile de iarnă, la

care participanţii lucrează şi totodată petrec, spunând poveşti, glume, ghicitori. * Reuniune literară. – Şedea + suf. -ător.
ŞEZLONG, şezlonguri, s.n. Scaun pliabil pe al cărui schelet de lemn sau de metal este montată o pânză şi al cărui spătar mobil se poate înclina după preferinţă. – Din fr. chaise-longue.
ŞEZUT, (II) şezuturi, s.n. I. Faptul de a şedea. II. 1. Partea inferioară, dorsală a trunchiului omenesc, pe care se sprijină corpul în timpul şederii; dos, fund. * P. restr. Anus. 2. (Înv.) Locuinţă, domiciliu. – V. şedea.
ŞFARĂ1 s.f. v. sfară.
ŞFARĂ2 s.f. v. sfoară.
ŞFANŢ s.n. v. sfanţ.
ŞFĂIŢUIRE, şfăiţuiri, s.f. Procedeu de sudare în care piesele de sudat sunt încălzite în forjă sau în cuptor şi apoi ciocănite sau presate. – După germ. Schweisserei.
ŞFĂRUI, şfăruiesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A lega cu sfoară. – Şfară2 + suf. -ui.
ŞFEI, şfei, s.m. (Iht.) Boarţă. – Et. nec.
ŞFERT s.n. v. sfert.
ŞFEŞNIC s.n. v. sfeşnic.
ŞFICHI, (I) interj., (II) şfichiuiri, s.n. I. Interj. Cuvânt care imită şuieratul biciului. II. S.n. 1. Capătul subţire şi neîmpletit al biciului; pleasnă. * Lovitură dată cu vârful biciului. * Fig. Vorbă răutăcioasă, răutate, împunsătură. ** Expr. A lua (pe cineva) în şfichi = a înţepa cu vorba; a ironiza. 2. Mănunchi, grup de fire de păr. – Onomatopee.
ŞFICHIUI, şfichiuiesc, vb. IV. Tranz. A atinge cu şfichiul (II 1), a lovi scurt; p. ext. a biciui, a plesni. * Fig. A înţepa cu vorba, a ironiza, a persifla. – Şfichi + suf. -ui.
ŞFICHIUIRE, şfichiuiri, s.f. Acţiunea de a şfichiui şi rezultatul ei. – V. şfichiui.
ŞFICHIUITOR, -OARE, şfichiuitori, -oare, adj. Care loveşte cu şfichiul; fig. înţepător, muşcător, ironic; zeflemitor, caustic, sarcastic. [Pr.: -chiu-i-] – Şfichiui + suf. -tor.
ŞFICHIUITURĂ, şfichiuituri, s.f. Lovitură dată cu şfichiul (II 1); fig. înţepătură, zeflemea, ironie. [Pr.: -chiu-i] – Şfichiui + suf. -tură.
ŞFOARĂ s.f. v. sfoară.
ŞI adv., conj. A. Adv. (Stă înaintea părţii de vorbire la care se referă; fiind vorba de verbe reflexive sau de forme verbale compuse, stă între auxiliar, pron. refl. etc. şi verb) I. (Cu sens modal) 1. Chiar, în adevăr, cu adevărat. * Întocmai, exact. Precum a zis, aşa a şi făcut. 2. Pe deasupra, în plus, încă. După ce că e urâtă o mai cheamă şi Neacşa. 3. Chiar, încă, pe lângă acestea, de asemenea. Vezi să nu păţeşti şi tu ca mine. * (Pe lângă un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ, intensifică gradaţia) O cameră şi mai mare. ** Loc. adj. (Cu valoare de superlativ) Şi mai şi = mai grozav, mai straşnic. 4. (În propoziţii negative) Nici. Însă şi de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc. II. (Cu sens temporal) 1. Imediat, îndată, pe loc. Cum îl zări, îi şi spuse. 2. Deja. Masa se şi pune în grădină. B. Conj. I. (Marcă a coordonării copulative) 1. (Leagă două părţi de acelaşi fel ale unei propoziţii) Este voinic şi tânăr. 2. (Împreună cu prep. "cu" exprimă relaţia operaţiei matematice a adunării) Plus. Doi şi cu trei fac cinci. * (Ajută la formarea prin adiţie a numeralelor de la douăzeci şi unu până la nouăzeci şi nouă) Şaizeci şi opt. * (Ajută la formarea numeralelor care exprimă numere zecimale, legând partea zecimală de întreg) Trei şi paispezece. * (Indică adăugarea unei cantităţi) Plus. Unu şi jumătate. 3. (Leagă două substantive între care există o corespondenţă sau o echivalenţă) Binele şi răul. 4. (Aşezat înaintea fiecărui termen al unei enumerări, ajută la

scoaterea lor în evidenţă) A adus şi vin, şi mâncare, şi cărţi. * (În repetiţii, ca procedeu stilistic) Ia cuvântul şi vorbeşte şi vorbeşte. 5. (Leagă două propoziţii de acelaşi fel, indicând o completare, un adaos, o precizare nouă) Deschide uşa şi intră. 6. (Acentuat, în corelaţie cu sine însuşi) Atât... cât...; nu numai..., ci şi... Are în mână şi pâinea, şi cuţitul. 7. (În stilul epic şi popular, mai ales în povestire se aşază la începutul frazei indicând continuitatea desfăşurării faptelor) Şi a plecat fiul de împărat mai departe. * (Întrebuinţat înaintea unei propoziţii interogative sau exclamative, subliniază legătura cu cele povestite anterior) Şi ce vrei să faci acum? ** Expr. Ei şi? = ce-mi pasă? ce importanţă are? * (Întrebuinţat singur, în dialog, ca îndemn pentru continuarea unei povestiri) Se aude cineva bătând în uşă... – Şi? – Mă duc să deschid. 8. (Precedat de adv. "ca" are funcţie comparativă) a) La fel ca, întocmai ca. Se pricepe la pescuit ca şi la multe altele; b) aproape, aproximativ. Treaba este ca şi sfârşită. II. (Marchează coordonarea adversativă) Ci, iar, dar. Aude vorbindu-se şi nu pricepe nimic. III. (Marcă a coordonării concluzive) Deci, prin urmare. E o glumă şi nu o lua în serios. – Lat. sic.
ŞIAC, şiace, s.n. Postav aspru din lână de culoare închisă, ţesut de obicei în casă, din care se fac haine ţărăneşti şi rase călugăreşti. [Pl. şi: şiacuri – Var.: (reg.) şeiác s.n.] – Din tc. şayak.
ŞIBOI s.m. (Bot.) Micşunea. – Din tc. şebboy.
ŞIC1 s.n. Eleganţă, distincţie, bun-gust (în îmbrăcăminte, în atitudini). ** (Adjectival) O femeie şic. ** (Adverbial) Se îmbracă şic. * Lucru care amuză, care are haz. – Din fr. chic.
ŞIC2, şicuri, s.n. Fiecare dintre micile foiţe de metal lucios care se aplică drept podoabă pe unele haine femeieşti; fluture, paietă. – Din scr. šik, magh. sik.
ŞICANA, şicanez, vb. I. Tranz. A sâcâi pe cineva pentru lucruri fără importanţă, a căuta cuiva pricină, a face şicane; a agasa. – Din fr. chicaner.
ŞICANARE, şicanări, s.f. Acţiunea de a şicana şi rezultatul ei. – V. şicana.
ŞICANAT, -Ă, şicanaţi, -te, adj. (Rar) Căruia i se fac şicane; sâcâit, necăjit de cineva pentru lucruri fără importanţă. – V. şicana.
ŞICANATOR, -OARE, şicanatori, -oare, adj. (Rar) Care şicanează, căruia îi place să sâcâie pe cineva pentru lucruri de nimic; sâcâitor. – Şicana + suf. -tor.
ŞICANĂ, şicane, s.f. 1. Acţiune prin care cineva sâcâie, agasează pe altcineva cu cereri şi cu pretenţii neîndreptăţite; sâcâială fără motiv. * Pricină neîntemeiată, subtilitate falsă; tertip, alibi. 2. Obstacol (de forme diferite) montat pe circuitul unui fluid pentru a-i micşora viteza, pentru a-i imprima un drum ocolit sau pentru a-i uniformiza debitul, dându-i astfel posibilitatea să se răcească, să depună suspensiile pe care le poartă etc. – Din fr. chicane.
ŞICUI, şicuiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) împodobi cu şic2. – Şic2 + suf. -ui
ŞICUIRE, şicuiri, s.f. Acţiunea de a (se) şicui şi rezultatul ei. – V. şicui.
ŞICUIT, -Ă, şicuiţi, -te, adj. Împodobit cu şic2. – V. şicui.
ŞIE pron. refl. (Forma accentuată de dat. pers. 3 pentru toate genurile) Lui însuşi, ei însăşi. – Lat. sibi.
ŞIF, şifuri, s.n. (Tipogr.) Galion. – Din germ. Schiff.
ŞIFON, şifoane, s.n. Pânză pentru lenjerie. – Din fr. chiffon.
ŞIFONA, şifonez, vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde netezimea; a (se) mototoli, a (se) boţi. * Fig. (Fam.) A (se) supăra, a (se) bosumfla. – Din fr. chiffonner.

ŞIFONABIL, -Ă, şifonabili, -e, adj. (Despre ţesături, hârtie, materiale plastice etc.) Care se şifonează uşor. * Fig. (Fam.) Care se supără uşor, care nu ştie de glumă; irascibil, ţâfnos, susceptibil. – Din fr. chifonnable.
ŞIFONABILITATE s.f. Proprietate a produselor textile, a hârtiei, a unor materiale plastice etc. de a se şifona. – Şifonabil + suf. -itate.
ŞIFONARE, şifonări, s.f. Acţiunea de a (se) şifona şi rezultatul ei. – V. şifona.
ŞIFONAT1 s.n. Faptul de a (se) şifona. – V. şifona.
ŞIFONAT2, -Ă, şifonaţi, -te, adj. (Despre ţesături, hârtie, materiale plastice etc.) Cu netezimea deformată, cu încreţituri neregulate; mototolit, boţit. * Fig. (Fam.) Supărat, bosumflat. – V. şifona.
ŞIFONIER, şifoniere, s.n. Dulap în care se păstrează hainele şi lenjeria. [Pr.: -ni-er, – Var.: şifoniéră s.f.] – Din fr. chiffonnier.
ŞIFONIERĂ s.f. v. şifonier.
ŞIISM s.n. Curent islamic care nu recunoaşte întregirea şi explicarea Coranului din secolul al IX-lea. – Din fr. chiisme.
ŞIIT, -Ă, şiiţi, -te, adj., s.m. şi f. (Adept) al şiismului. – Din fr. chiit, engl. Shiite.
ŞILD, şilduri, s.n. Mică placă de metal sau de material plastic care se fixează în dreptul mânerelor şi broaştelor la uşi, ferestre, sertare etc. pentru a proteja gaura cheii. – Din germ. Schild.
ŞILING, şilingi, s.m. 1. Monedă divizionară englezească, valorând a 20-a parte dintr-o liră sterlină. 2. Unitate monetară a statului austriac. – Din engl. shilling, germ. Schilling.
ŞIMI s.n. Numele unui dans modern asemănător cu foxtrotul; melodie după care se execută acest dans. – Din engl. shimmy.
ŞINAR, şinare, s.n. Cui de fier cu care se fixează şina pe roţile unui vehicul. – Şină + suf. -ar.
ŞINĂ, şine, s.f. 1. Fiecare dintre barele de oţel laminate după un anumit profil şi folosite drept cale de rulare pentru un vehicul cu roţi (tren, tramvai) sau de ghidare pentru anumite piese mobile dintr-o instalaţie tehnică. * P. ext. Cale ferată. 2. Cerc de oţel care se montează pe roţile de lemn ale unui vehicul pentru a le feri de uzură. * Bandă de metal care se fixează pe unele obiecte de lemn (uşi, lăzi, butoaie etc.) pentru a le mări rezistenţa la uzură. – Din pol. szyna, germ. Schiene.
ŞINDILAR s.m. v. şindrilar.
ŞINDILĂ s.f. v. şindrilă.
ŞINDILI vb. IV v. şindrili.
ŞINDILIT1 s.n. v. şindrilit1.
ŞINDILIT2, -Ă adj. v. şindrilit2.
ŞINDRĂ, şindre, s.f. (Reg.) Şindrilă. – Din scr. šindra.
ŞINDRILAR, şindrilari, s.m. Persoană care fabrică sau vinde şindrilă; meseriaş care bate şindrila pe acoperiş; şiţar. [Var.: (reg.) şindilár s.m.] – Şindrilă + suf. -ar.
ŞINDRILĂ, şindrile, s.f. (Adesea cu sens colectiv) Scândurică de brad, îngustă şi subţire, care serveşte la acoperitul caselor; şiţă, şindră [Pl. şi: şindrili, – Var.: (reg.) şindílă s.f.] – Din magh. zaindely, germ. Schindel.
ŞINDRILI, şindrilesc, vb. IV. Tranz. A acoperi o clădire cu şindrilă; a şindrui. [Var.: (reg.) şindilí vb. IV] – Din şindrilă.
ŞINDRILIRE, şindriliri, s.f. Acţiunea de a şindrili şi rezultatul ei. – V. şindrili.
ŞINDRILIT1 s.n. Faptul de a şindrili. [Var.: (reg.) şindilít s.n.] – V. şindrili.
ŞINDRILIT2, -Ă, şindriliţi, -te, adj. Cu acoperiş de şindrilă; şindruit. [Var.: (reg.) şindilít, -ă adj.] – V. şindrili.
ŞINDRUI, şindruiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A şindrili. – Şindră+ suf. -ui.

ŞINDRUIRE, şindruiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a şindrui şi rezultatul ei. – V. şindrui.
ŞINDRUIT, -Ă, şindruiţi, -te, adj. (Reg.) Şindrilit2. – V. şindrui.
ŞINOR, şinoare, s.n. (Reg.) Şnur, şiret; găitan. – Din magh. zsinór.
ŞINŞILĂ, şinşile, s.f. Mamifer rozător din America de Sud, asemănător cu veveriţa, vânat pentru blana lui cenuşie foarte preţioasă (Chinchila lanigera). [Var.: cincíla s.f.] – Din fr. chinchilla.
ŞINTOISM s.n. Religie naţională a Japoniei, caracterizată prin animism, venerarea unor divinităţi ale naturii, cultul eroilor, al strămoşilor etc. – Din fr. shintoîsme.
ŞINTOIST, -Ă, şintoişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Adept) al şintoismului. – Din fr. shintoîste.
ŞINUI, şinuiesc, vb. IV. Tranz. A pune şine (la o roată de lemn; p. ext. la un vehicul), a fereca. – Şină + suf. -ui.
ŞINUIRE, şinuiri, s.f. Acţiunea de a şinui şi rezultatul ei; şinuit1. – V. şinui.
ŞINUIT1 s.n. (Rar) Şinuire. – V. şinui.
ŞINUIT2, -Ă, şinuiţi, -te, adj. Legat, ferecat cu şine. – V. şinui.
ŞIP1, şipi, s.m. Specie de peşte din Marea Neagră, asemănător cu nisetrul, care îşi depune icrele în regiunea gurilor Dunării (Acipenser sturio). – Din rus. šip.
ŞIP2, şipuri, s.n. (Reg.) Sticlă (pentru păstrat lichide); flacon. * Conţinutul unei sticle. – Din magh. síp ."lulea".
ŞIPCĂ, şipci, s.f. Fiecare dintre bucăţile de lemn subţiri şi lungi (de formă paralelipipedică) folosite în lucrări de tâmplărie sau de dulgherie. – Din bg., scr. šipka.
ŞIPCULIŢĂ, şipculiţe, s.f. Diminutiv al al lui şipcă. – Şipcă + suf. -uliţă.
ŞIPOT, şipote, s.n. 1. Izvor a cărui apă ţâşneşte cu putere (şi care este captată printr-un jgheab sau printr-o ţeavă). * Jgheab, ţeavă prin care se captează apa unui izvor. * Ţeavă de scurgere; burlan. 2. (Reg.) Loc unde o apă curge repede; vârtej. – Cf. bg. šepot "murmur".
ŞIPOŢEL, şipoţele, s.n. Diminutiv al lui şipot. – Şipot + suf. -el.
ŞIPUREL, şipurele, s.n. (Reg.) Şipuşor. – Şip2 + suf. -urel.
ŞIPUŞOR, şipuşoare, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui şip2; şipurel – Şip2 + suf. -uşor.
ŞIR, şiruri, s.n. 1. Grup, mulţime de fiinţe sau de lucruri dispuse în succesiune, desfăşurate în linie (dreaptă); rând, şirag (1). ** Loc. adv. şi adj. În şir = în rând, unul după altul. * Şirag (2). * (Înv.) Rând scris sau tipărit. * Lanţ de munţi; masiv muntos. * Dâră formată de un lichid care se prelinge pe ceva. 2. Succesiune de fapte, evenimente, unităţi de timp etc. Şir de întâmplări. ** Loc. adj. şi adv. În şir = pe rând, succesiv, neîntrerupt, necontenit. 3. Desfăşurare continuă şi regulată, înlănţuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere, într-o relatare; fir. * Loc. adj. Mulţime infinită, ordonată, ale cărei elemente pot fi puse în corespondenţă cu mulţimea numerelor naturale. – Refăcut după şire (pl. lui şiră).
ŞIRAG, şiraguri, s.n. 1. Şir (1). ** Loc. adv. În şirag = unul după altul. * Grup de soldaţi aşezaţi în linie de bătaie. 2. Mulţime de mărgele înşirate pe un fir pentru a fi purtate ca podoabă la gât. * Mulţime de obiecte de acelaşi fel, înşirate ca mărgelele pe un fir (de sfoară sau pe o sârmă). [Var.: şireág s.n.] – Din magh. sereg "mulţime, trupă" (cu unele sensuri după şir). Cf. pot. szereg.
ŞIRĂ, şire, s.f. 1. Grămadă mare de paie, de snopi etc. clădită în formă de prismă şi terminată la partea superioară cu o coamă (ascuţită); claie, stog. 2.

(În sintagma) Şira spinării = coloana vertebrală. [Var.: şúră s.f.] – Lat. / * / sira.
ŞIREAG s.n. v. şirag.
ŞIREGLĂ, şiregle, s.f. (Reg.) Codârlă (la car sau căruţă). – Din magh. saraglya.
ŞIRET1, şireturi, s.n. 1. Bentiţă îngustă de bumbac, mătase etc., ţesută tubular sau în fâşie, care, petrecută prin butoniere speciale, serveşte pentru a lega sau a strânge încălţămintea sau diferite obiecte de îmbrăcăminte. * Fâşie îngustă şi groasă de ţesătură sau de împletitură, folosită pentru întărirea unor cusături în croitorie sau pentru ornamentarea îmbrăcămintei. 2. Sfoară de bumbac (îmbrăcată în mătase colorată sau în fir) răsucită în două sau în trei şi întrebuinţată mai ales ca ornament la îmbrăcăminte, găitan, ceapraz, brandemburg; şnur. – Din tc. şerit.
ŞIRET2, -EATĂ, şireţi, -te, adj. Care ştie să profite de naivitatea sau de buna-credinţă a celor din jur pentru a-şi atinge scopurile pe căi ocolite; care dovedeşte un caracter viclean, perfid. * Plin de subtilitate, de fineţe; rafinat; descurcăreţ, abil. * Care denotă, trădează viclenie, prefăcătorie, perfidie; care denotă abilitate, subtilitate, umor. Privire şireată. – Din tc. şirret.
ŞIRETENIE1, şiretenii, s.f. Însuşirea de a fi şiret2; faptă sau vorbă şireată; viclenie, perfidie, şireţie. – Şiret2 + suf. -enie.
ŞIRETENIE2, şiretenii, s.f. (Pop.) Desfăşurare, curs (al unei întâmplări, al unei situaţii), istorisire cu multe peripeţii; p. ext. relatare a unei întâmplări, a unei situaţii etc.; tărăşenie. [Var.: şiriténie s.f.] – Cf. şir.
ŞIRETLIC, şiretlicuri, s.n. Procedeu, faptă de om şiret2; truc folosit pentru a înşela buna-credinţă a cuiva; şmecherie, vicleşug. – Din tc. şirretlik.
ŞIREŢEL, şireţele, s.n. Diminutiv al lui şiret1. – Şiret1 + suf. -el.
ŞIREŢIE, şireţii, s.f. (Rar) Şiretenie1. – Şiret2 + suf. -ie.
ŞIRINCĂ, şirinci, s.f. (Reg.) Fâşie îngustă de pământ (arabil); hat, răzor. – Din ucr. širynka, rus. şirinka.
ŞIRETENIE s.f. v. şiretenie2.
ŞIROI1, şiroaie, s.n. 1. Şuviţă (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. ** Expr. A curge şiroaie (sau şiroi) = a curge din abundenţă. 2. Torent de apă care se scurge cu repeziciune şi abundenţă pe locurile înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); şuvoi. – Et. nec.
ŞIROI2, pers. 3 şiroieşte, vb. IV. Intranz. 1. (Despre ape; p. ext. despre alte lichide) A curge sau a se prelinge în şiroaie. * (Despre lucruri îmbibate sau care secretă un lichid). A lăsa să se scurgă sau să se prelingă un lichid în şiroaie. 2. (Despre ape curgătoare) A curge repede (şi abundent). – Din şiroi1.
ŞIROIRE, şiroiri, s.f. 1. Acţiunea de a şiroi2 şi rezultatul ei. 2. (Geol.) Fenomen de eroziune superficială, provocat de firişoarele de apă care provin din precipitaţii atmosferice şi care se scurg pe un teren în pantă; spălare. – V. şiroi2.
ŞIRULEŢ, şiruleţe, s.n. Diminutiv al lui şir. – Şir + suf. -uleţ.
ŞIST, şisturi, s.n. Rocă metamorfică sau sedimentară care are proprietatea de a se desface uşor în foi sau în plăci subţiri cu suprafeţe paralele. ** Şist cristalin = rocă formată prin procesul de metamorfism al altor roci sub acţiunea presiunii. – Din fr. schiste.
ŞISTAR s.n. v. şiştar.
ŞISTIFICARE, şistificări, s.f. Răspândire prin pulverizare a unui material sub formă de pulbere în interiorul unei mine grizutoase cu scopul de a face ca amestecul de grizu şi praf de cărbune să devină mai puţin sensibil la aprindere şi la explozie. -Cf. fr. schistification.

ŞISTOS, -OASĂ, şistoşi, -oase, adj. (Despre roci sedimentare şi metamorfice sau despre structura lor) Cu caracter de şist, alcătuit din şist. – Din fr. schisteux.
ŞISTOZITATE s.f. Proprietate a anumitor sedimente (argiloase) şi a unor roci metamorfice de a se desface în plăci subţiri sau în foi cu suprafeţe paralele. [Var.: şistuozitáte s.f.] – Din fr. schistosité.
ŞISTUOZITATE s.f. v. şistozitate.
ŞIŞ, şişuri, s.n. Pumnal cu lamă lungă şi îngustă, ascunsă într-un baston care îi serveşte drept teacă; p. gener. orice fel de pumnal. * (Rar) Hanger. – Din tc. şiş.
ŞIŞĂI, pers. 3 şişăie, vb. IV. Intranz. A foşni uşor; a fâşâi. – Formaţie onomatopeică.
ŞIŞĂIRE, şişăiri, s.f. Acţiunea de a şişăi şi rezultatul ei. – V. şişăi.
ŞIŞCĂ s.f. (Reg.) Tocătură de paie sau de coceni folosită pentru hrana vitelor. – Din ucr. sička.
ŞIŞCORNIŢĂ, şişcorniţe, s.f. (Reg.) Maşină de tocat paie sau coceni. – Şişcă + suf. -orniţă.
ŞIŞTAR, şiştare, s.n. Vas de lemn sau de metal cu toartă, cu gura mai largă decât baza, folosit mai ales pentru muls laptele. [Var.: (reg.) şistár s.n.] – Din sl. šestarů.
ŞIŞTAV, -Ă, şiştavi, -e, adj. (Pop.; despre boabele cerealelor) Nedezvoltat, sec, mărunt. * (Despre oameni şi animale) Plăpând. – Din bg. šiškav.
ŞIŞTĂREL, şistărele, s.n. Diminutiv al lui şiştar. – Şiştar + suf. -el.
ŞIŞTĂVI, şiştăvesc, vb. IV. Refl. (Pop.; despre boabele de cereale) A se zbârci, a se pipernici. * (Despre oameni) A se gălbeji, a deveni slăbănog. – V. şiştav.
ŞIŞTĂVIRE, şistăviri, s.f. (Pop.) Faptul de a se şiştăvi. – V. şiştăvi.
ŞIŞTĂVIT, -Ă, şiştăviţi, -te, adj. (Pop.; despre boabele de cereale) Zbârcit, pipernicit. * (Despre oameni) Slăbănog, plăpând, gălbejit. – V. şiştăvi.
ŞIŞTOR, şiştori, s.m. (Pop.) 1. Par ascuţit care se pune în vârful caselor ţărăneşti. 2. Fiecare dintre drugii de lemn prinşi la capete în târcoalele prâsnelului morii. – Et. nec.
ŞIŢAR, şiţari, s.m. Şindrilar. – Şiţă + suf. -ar.
ŞIŢĂ, şiţe, s.f. Bucată subţire de lemn asemănătoare cu şindrila, dar mai scurtă decât aceasta, folosită pentru căptuşirea şi acoperirea caselor ţărăneşti, a cabanelor etc.; p. ext. şindrilă. – Din scr. štica.
ŞIŢUI, şiţuiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi cu şiţă o casă. – Şiţă + suf. -ui.
ŞIŢUIT, -Ă, şiţuiţi, -te, adj. (Reg.) Cu acoperiş de şiţă. – V. şiţui.
ŞIVOI s.n. v. şuvoi.
ŞLAGĂR, şlagăre, s.n. Melodie care se bucură la un moment dat de o mare popularitate; cântec la modă. – Din germ. Schlager.
ŞLAM s.n. Amestec de apă cu particule fine de substanţe minerale în suspensie, provenind din instalaţiile de preparare mecanică pe cale umedă a minereurilor sau a cărbunilor. – Din germ. Schlamm.
ŞLAP, şlapi, s.m. Papuc (1) pentru plajă, baie etc. fără toc şi cu feţe din una sau mai multe bentiţe. – Din germ. Schlappe.
ŞLAMPĂT, -Ă, şlampeţi, -te, adj. (Fam.; despre oameni, mai ales despre femei). Neglijent, dezordonat la îmbrăcăminte. [Var.: şleámpăt, -ă adj.] – Cf. germ. Schlampe "femeie neîngrijită".
ŞLEAH s.n. v. şleau1.
ŞLEAHTĂ, şlehte, s.f. 1. (Peior.) Clică, bandă; gloată, ceată. 2. Nume dat, în trecut, nobilimii poloneze; corp de armată alcătuit din nobili polonezi. – Din pol. szlachta.

ŞLEAHTIC, şleahtici, s.m. Persoană care făcea parte dintr-o şleahtă (2). – Cf. pol. szlachcic.
ŞLEAMPĂT, -Ă adj. v. şlampăt.
ŞLEAPCĂ, şlepci, s.f. (Reg.) Pălărie în trei colţuri; tricorn; p. ext. şapcă. – Din rus. šleapka.
ŞLEAU1, şleauri, s.n. Drum de ţară natural, neamenajat, bătătorit de căruţe. ** Expr. A vorbi (sau a spune) pe şleau = a vorbi deschis, fără înconjur. * (Rar) Firul unei ape curgătoare. [Var.: şleah s.n.] – Din pol. szlak, ucr. šljah.
ŞLEAU2, şleauri, s.n. Fiecare dintre cele două curele groase, funii sau lanţuri care se prind pe pieptul hamului şi se leagă de crucea căruţei sau a trăsurii trase de un animal; trăgătoare, ştreang. – Din ucr. šleja.
ŞLEAU3, şleauri, s.n. Pădure cu arbori de specii diferite. – Cf. germ. Schlehe.
ŞLEFUI, şlefuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A prelucra o suprafaţă dură prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, pentru a o netezi sau pentru a-i da o anumită formă; a lustrui. * Fig. A finisa cu minuţiozitate, a cizela, a retuşa, un text, o operă de artă etc. * Refl. Fig. (Despre oameni) A deveni rafinat, a se civiliza. 2. A tăia suprafaţa unei pietre (preţioase) în faţete fine (pentru a-i mări valoarea şi strălucirea). – Din germ. schleifen.
ŞLEFUIRE, şlefuiri, s.f. Acţiunea de a şlefui şi rezultatul ei; şlefuit1. – V. şlefui.
ŞLEFUIT s.n. Şlefuire. – V. şlefui.
ŞLEFUIT2, -Ă, şlefuiţi, -te, adj. 1. Cizelat, lustruit. * Fig. Manierat, rafinat. 2. (Despre pietre preţioase, cristale) Cu suprafaţa tăiată în faţete fine care se întretaie între ele. – V. şlefui.
ŞLEFUITOR, -OARE, şlefuitori, -oare, s.m. Persoană specializată în şlefuire. [Pr.: -fu-i-] – Şlefui + suf. -tor.
ŞLEM s.n. ** (În sintagmele) Marele şlem = a) (la unele jocuri de cărţi cu licitaţie) situaţie în care unul dintre cuplurile participante la joc câştigă toate cele treisprezece levate posibile; b) (la jocul de tenis) situaţie în care un tenisman câştigă, în cursul aceluiaşi an, cele patru mari concursuri internaţionale de tenis. Micul şlem = (la unele jocuri de cărţi cu licitaţie) situaţie în care unul dintre cuplurile participante la joc câştigă douăsprezece din cele treisprezece levate posibile. – Din fr. chelem, germ. Schlemm.
ŞLEP, şlepuri, s.n. Navă (fără propulsie proprie) folosită pentru transportul mărfurilor pe fluvii, pe canale sau pe lacuri. – Din germ. Schlepp [kahn].
ŞLEPAR, şlepari, s.m. Persoană care conduce un şlep. – Şlep + suf. -ar.
ŞLIBOVIŢĂ, şliboviţe, s.f. Sortiment de rachiu tare de prune. – Din pol. šliwowica, scr. šljiwowica.
ŞLIC s.n. v. işlic.
ŞLIF, şlifuri, s.n. (Tehn.) Porţiunea şlefuită a unei piese, a unui aparat etc. * Fig. Fineţe, rafinament, subtilitate. – Din fr. schliff.
ŞLIRE, şliri, s.f. Îngrămădire de minerale, de dimensiuni variabile, în masivele eruptive, care apare în timpul procesului de cristalizare magmatică. – Et. nec.
ŞLIŢ, şliţuri, s.n. 1. Scobitură în formă de şanţ, făcută într-o piesă sau într-un element de construcţie. 2. Deschizătură făcută la marginea inferioară sau la mânecile unor obiecte de îmbrăcăminte, având un rol practic sau decorativ. * Deschizătura din faţă a pantalonilor; prohab. – Din germ. Schlitz.
ŞLUC, şlucuri, s.n. (Reg.) Înghiţitură. – Din germ. Schluck.
ŞLUS interj. (Reg.) Gata!, s-a terminat!. – Din germ. Schluss.
ŞMAG s.n. (Reg.) Gust (rău) pe care îl capătă uneori mâncărurile sau băuturile; iz. – Din germ. [Ge] schmack.
ŞMAL, şmale, s.n. Literă tipografică subţire şi îngustă. – Din germ. schmall "îngust".

ŞMECHER, -Ă, şmecheri, -e, adj. (Adesea substantivat) Care ştie să iasă din încurcături, pe care nu-l poţi păcăli; abil; isteţ, dezgheţat; şiret, şarlatan. – Din germ. Schmecker "persoană cu gust rafinat".
ŞMECHERESC, -EASCĂ, şmechereşti, adj. De şmecher, care aparţine şmecherilor, privitor la şmecheri, ca şmecherii. – Şmecher + suf. -esc.
ŞMECHEREŞTE adv. Ca şmecherii, în felul şmecherilor. – Şmecher + suf. -eşte.
ŞMECHERI, şmecheresc, vb. IV. 1. Tranz. A păcăli, a înşela (printr-o şmecherie). 2. Tranz. şi refl. (Fam.) A face să devină sau a deveni şmecher, isteţ. – Din şmecher.
ŞMECHERIE, şmecherii, s.f. Faptul de a fi şmecher. * Abilitate de şmecher; vorbă sau faptă de şmecher; şiretlic, vicleşug; escrocherie, fraudă; şmecherlâc. – Şmecher + suf. -ie.
ŞMECHERIRE, şmecheriri, s.f. Acţiunea de a (se) şmecheri şi rezultatul ei. – V. şmecheri.
ŞMECHERLÂC, şmecherlâcuri, s.n. (Rar) Şmecherie. – Şmecher + suf. -lâc.
ŞMECHEROS, -OASĂ, şmecheroşi, -oase, adj. (Fam.) Şmecher. – Şmecher + suf. -os.
ŞMIRGHEL s.n. 1. Rocă metamorfică formată în cea mai mare parte dintr-o masă de granule (fine) de corindon, alternând cu magnetit; emeri. 2. Material abraziv în stare de pulbere, obţinut din şmirghel (1) sau fabricat pe cale sintetică. * Hârtie acoperită cu un astfel de material, folosită pentru a freca, a curăţa sau a lustrui unele obiecte în industria lemnului, în lăcătuşărie etc. – Din germ. Schmirgel.
ŞMOTRI, şmotresc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A mustra, a dojeni; a bate. – Din şmotru.
ŞMOTRIRE, şmotriri, s.f. (Fam.) Acţiunea de a şmotri şi rezultatul ei. – V. şmotri.
ŞMOTRU, şmotruri, s.n. (Înv.) Instrucţie militară. * P. ext. (Fam.) Instruire (severă); mustrare, dojană; bătaie. – Din rus. smotr.
ŞNAPAN, şnapani, s.m. Şarlatan, pungaş, escroc, potlogar. – Din fr. chenapan.
ŞNAPS s.n. (Fam.) Rachiu (tare). – Din germ. Schnaps.
ŞNEC, şnecuri, s.n. Transportor pentru materiale pulverulente sau în formă de pastă, format dintr-un arbore prevăzut cu o paletă elicoidală. – Din germ. Schnecke.
ŞNIT, şnituri, s.n. 1. Suprafaţă formată din marginile tăiate ale unei cărţi. 2. Marginea liberă a tălpii la încălţăminte. – Din germ. Schnitt.
ŞNIŢEL, şniţele, s.n. Preparat culinar făcut dintr-o felie subţire de carne bătută cu ciocanul de lemn, trecută succesiv prin făină, ou şi pesmet şi prăjită în grăsime. – Din germ. Schnitzel.
ŞNUR, şnururi, s.n. 1. Sfoară (îmbrăcată în mătase colorată, în fir etc.), de obicei răsucită în două sau în trei, întrebuinţată mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; şiret1 (2). 2. Ansamblu de fire electrice (foarte) flexibile, izolate între ele şi strânse într-un înveliş protector, folosit pentru racordarea la reţea a lămpilor portative, a fiarelor de călcat, a aparatelor de radio etc. – Din germ. Schnur.
ŞNURCERAMICĂ s.f. Procedeu de ornamentare a vaselor de lut, realizat prin imprimarea unui şnur de fibre vegetale în pasta încă moale. – Şnur + ceramică.
ŞNURUI, şnuruiesc, vb. IV. Tranz. A lega foile unui registru cu ajutorul unui şnur (1) petrecut prin fiecare foaie şi sigilat la capete, pentru ca foile să nu poată fi sustrase sau înlocuite. – Şnur + suf. -ui.

ŞNURUIRE, şnuruiri, s.f. Acţiunea de a şnurui şi rezultatul ei; şnuruit1. – V. şnurui.
ŞNURUIT1 s.n. Şnuruire. – V. şnurui.
ŞNURUIT2, -Ă, şnuruiţi, -te, adj. 1. (Despre registre, dosare etc.) Cu foile prinse (la o margine) cu şnur (1) pentru a nu putea fi sustrase sau înlocuite. 2. (Despre haine) Împodobit cu şnur (1). – V. şnurui.
ŞNURULEŢ, şnuruleţe, s.n. Diminutiv al lui şnur. – Şnur + suf. -uleţ.
ŞO interj. Strigăt cu care se asmut câinii. – Onomatopee.
ŞOACĂŢ, şoacăţi, s.m. (Fam.) Calificativ injurios dat străinilor, în special nemţilor. – Din scr. šokac.
ŞOALDĂ, şoalde, s.f. 1. (În expr.) (A umbla) cu şoalda = (a umbla) cu şmecherii, cu vicleşug, cu minciuni. 2. Momeală artificială pentru peşti folosită în apele repezi. – Cf. săs. solt "datorie bănească; vină".
ŞOALDINĂ, şoaldine, s.f. Mică plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale şi cu flori galbene-aurii, dispuse în inflorescenţe (Sedum acre). – Şold + suf. -ină.
ŞOAPTĂ, şoapte, s.f. 1. Vorbire cu voce înceată, şoptire; p. ext. vorbă sau comunicare rostită pe şoptite. ** Loc. adj. şi adv. În şoaptă = încet, în taină, abia auzit. * Murmur de glasuri care şoptesc; fig. susur, freamăt, şopot. 2. (La pl.) Calomnii, bârfeli, clevetiri. – Din şopti (derivat regresiv).
ŞOAREC s.m. v. şoarece.
ŞOARECE, şoareci, s.m. Animal mic din ordinul rozătoarelor, de culoare cenuşiu-închis, cu botul ascuţit şi cu coada lungă şi subţire (Mus musculus). ** Şoarece de bibliotecă, se spune despre o persoană care îşi petrece cea mai mare parte a timpului prin biblioteci, citind şi studiind. Şoarece de birou = birocrat. ** Expr. A trăi (sau a se iubi, a se avea) ca mâţa (sau ca pisica) cu şoarecele, se spune despre două persoane care nu se pot suferi, care se ceartă întruna. I-au mas şoarecii în pântece (sau burtă), se spune despre un om foarte flămând. A se juca (cu cineva) ca mâţa (sau ca pisica) cu şoarecele = a-şi bate joc de cineva, ţinându-l într-o situaţie incertă. În gaură (sau bortă) de şoarece = în cea mai ferită, mai dosnică ascunzătoare, în gaură de şarpe. ** Compus: Şoarece de câmp = mic rozător de câmp care face mari stricăciuni în culturi (Apodemus agrarius); şoarece de pădure = animal rozător care trăieşte în pădure (Apodemus sylvaticus). [Var.: şoárec s.m.] – Lat. sorex, -icis.
ŞOBOLAN, şobolani, s.m. Mamifer rozător omnivor din familia muridelor, mai mare decât şoarecele, cu coada lungă acoperită cu solzi în formă de inele, care trăieşte în jurul locuinţelor, hambarelor, depozitelor etc., provocând mari stricăciuni; guzgan (Rattus norvegicus). ** Şobolan negru (sau de casă) = şobolan care trăieşte în cămări, în poduri etc., produce mari pagube şi transmite diferite boli infecţioase (Rattus rattus). Şobolan de apă = şobolan de culoare roşcată, care trăieşte pe malul apelor (Arvicola terrestris). Şobolan moscat = desman. – Şobol + suf. -an.
ŞOC, şocuri, s.n. 1. Ciocnire, izbire bruscă şi violentă între două corpuri. ** Loc. adj. De şoc = (despre unităţi militare) care are de îndeplinit o misiune grea în lupta ofensivă. * Şoc termic = procedeu tehnologic în procesul de fabricaţie a unor vase de laborator, a unor produse etc., care constă în răcirea bruscă a pieselor. 2. Tulburare generală, bruscă şi violentă, a funcţiilor organismului (provocată de o cauză exterioară variată), care se manifestă printr-un dezechilibru fizic şi psihic; ictus. * Spec. Formă particulară de dezechilibru acut al unor funcţii psihice, provocată de o emoţie violentă. – Din fr. choc.
ŞOCA, şochez, vb. I. Tranz. A contraria pe cineva, a produce cuiva o impresie neplăcută prin vorbe, gesturi, atitudini. – Din fr. choquer.

ŞOCANT, -Ă, şocanţi, -te, adj. Care impresionează în mod neplăcut, care contrariază. – Din fr. choquant.
ŞOCAT, -Ă, şocaţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a suferit un şoc (2). 2. Adj. Impresionat în mod neplăcut, contrariat. – V. şoca.
ŞOCOLATĂ s.f. v. ciocolată.
ŞOD, ŞOADĂ, şozi, şoade, adj. (Reg.) Curios, ciudat; bizar. * Nostim, hazliu. – Din magh. sod.
ŞODO s.n. v. şodou.
ŞODOU, şodouri, s.n. Băutură preparată din gălbenuş de ou crud, frecat cu zahăr, peste care se toarnă lapte fiebinte. [Var.: şodó s.n.] – Din fr. chaudeau.
ŞODRON s.n. v. şotron.
ŞOFA, şofez, vb. I. Intranz. A conduce un automobil. – Din şofer (derivat regresiv).
ŞOFAJ s.n. Acţiunea şi tehnica de a şofa. – Din fr. chauffage.
ŞOFAT s.n. Faptul de a şofa. – V. şofa.
ŞOFER, şoferi, s.m. Persoană care conduce un automobil sau un autobuz. – Din fr. chauffer.
ŞOFERIŢĂ, şoferiţe, s.f. Femeie care conduce un automobil sau un autobuz. – Şofer + suf. -iţă.
ŞOFRAN, şofrani, s.m. 1. Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste şi cu florile violete cu linii purpurii, din care se extrage o substanţă aromatică de culoare galbenă, folosită în medicină, în bucătărie şi în industrie (Crocus sativus). * P. ext. Substanţă colorantă extrasă din această plantă. 2. (Bot.) Şofrănel (1). – Din rus. şafran, pol. szafran.
ŞOFRĂNAŞ, sofrănaşi, s.m. Plantă oleaginoasă din familia compozeelor, cu flori galbene-portocalii, din care se extrage o substanţă colorantă; şofrănel (2) (Carthamus tinctorius). – Şofran + suf. -aş.
ŞOFRĂNEL, şofrănei, s.m. 1. Plantă erbacee cu bulbi, cu flori albastre-liliachii care înfloresc toamna; şofran (2) (Crocus banaticus). 2. (Bot.) Şofrănaş. – Şofran + suf. -el.
ŞOFRĂNIU, -IE, şofrănii, adj. De culoare galbenă. – Şofran + suf. -iu.
ŞOGOR, şogori, s.m. (Reg.) Cumnat; p. gener. rudă prin alianţă. – Din magh. sógor.
ŞOIM, şoimi, s.m. 1. Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, de mărime variată, agere şi puternice, cu ciocul scurt şi curbat şi având câte o crestătură în formă de dinte, care se hrănesc cu pradă vie, mai ales cu păsări (Falco). 2. Epitet pentru un bărbat curajos, viteaz, mândru, semeţ; şoiman (2). 3. (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoiman (3). 4. Copil preşcolar sau în primele clase de şcoală care făcea parte din organizaţia Şoimilor Patriei până în decembrie 1989. – Din magh. sólyom.
ŞOIMAN, -Ă, şoimani, -e, s.m., s.f. pl., adj. 1. S.m. (Ornit.) Şoim (1). 2. S.m. Persoană curajoasă, vitează, mândră; semeaţă; şoim (2). 3. S.m. (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoim (3). 4. S.f. pl. art. (Mitol. pop.) Iele. 5. Adj. (Pop.) Straşnic, minunat, extraordinar. – Şoim + suf. -an.
ŞOIMAR, şoimari, s.m. Crescător sau dresor de şoimi (1) pentru vânătoare; persoană care vânează cu ajutorul şoimilor. – Şoim + suf. -ar.
ŞOIMĂNESC, -EASCĂ, şoimăneşti, adj. De şoim; fig. viteaz. – Şoiman + suf. -esc.
ŞOIMĂRI, şoimăresc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A desfigura, a poci. – Cf. şoiman.
ŞOIMĂRIT s.n. Vânătoare cu ajutorul şoimilor (1). – Şoim + suf. -ărit.
ŞOIMEŞTE adv. Ca şoimul; ager, sprinten, iute. – Şoim + suf. -eşte.
ŞOIMIŞOR, şoimişori, s.m. Şoimuleţ. – Şoim + suf. -işor.

ŞOIMULEAN, şoimuleni, s.m. Şoimuleţ. – Şoim + suf. -ulean.
ŞOIMULEŢ, şoimuleţi, s.m. Diminutiv al lui şoim; şoimişor, şoimulean, şoimuşor. – Şoim + suf. -uleţ.
ŞOIMUŞOR, şoimuşori, s.m. Şoimuleţ. – Şoim + suf. -uşor.
ŞOLD, şolduri, s.n. Parte a corpului omenesc situată între mijloc şi coapsă; regiune anatomică corespunzătoare articulaţiei membrelor inferioare cu trunchiul. ** Loc. adj. şi adv. Într-un şold = (aplecat) într-o parte, strâmb. ** Expr. Cu mâna (sau cu mâinile) în şold (sau în şolduri) = fără a întâmpina nici o greutate, fără nici o grijă, în voie. A sta cu mâinile în şolduri = a nu face nimic, a pierde vremea. (Fam.) A-şi pune mâinile în şold (sau în şolduri) = a se certa, a face scandal. * P. anal. Parte a corpului animalelor care corespunde articulaţiei picioarelor cu trunchiul. * Fig. Coastă, povârniş. – Cf. pol. szoldra.
ŞOLDAN, şoldani, s.m. Pui de iepure, până la un an. * Fig. (Ir.) Epitet pentru un copil sau un tânăr; tinerel. – Cf. magh. süldö.
ŞOLDAR, şoldare, s.n. Curea de ham care trece peste şoldul calului. – Şold + suf. -ar.
ŞOLDEALĂ, şoldeli, s.f. (Pop.) Luxaţie sau fractură a şoldului. – Şold + suf. -eală.
ŞOLDI, şoldesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A vătăma un animal la şolduri, lovindu-l sau supunându-l unor eforturi prea mari. * Refl. Fig. (Despre lucruri) A se lăsa într-o parte; a se strâmba. – Din şold.
ŞOLDIRE, şoldiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) şoldi şi rezultatul ei. – V. şoldi.
ŞOLDIŞ adv. (Pop.) Cu un şold ieşit în afară, cu umblet greoi, şchiop. * Fig. Oblic, pieziş, strâmb. – Şold + suf. -iş.
ŞOLDIT, -Ă, şoldiţi, -te, adj. (Pop.; despre animale) Cu şoldul vătămat, ieşit în afară, fracturat. * Fig. (Despre lucruri) Lăsat într-o parte, strâmb. – V. şoldi.
ŞOLDIU, -IE, şoldii, adj. (Pop.) Şoldit. – Şold + suf. -iu.
ŞOLDUROS, -OASĂ, şolduroşi, -oase, adj. Cu şolduri mari. – Şold + suf. -uros.
ŞOLOMĂNAR s.m. v. solomonar.
ŞOLOMONAR s.m. v. solomonar.
ŞOLTIC, -Ă, şoltici, -ce, adj. (Adesea substantivat) Care recurge la escrocherii, la viclenii, la tertipuri. * Ştrengar, şmecher, ghiduş, poznaş. – Din săs. scholtig.
ŞOLTICĂRIE, şolticării, s.f. Escrocherie, vicleşug, tertip. * Ştrengărie, şmecherie ghiduşie, poznă. – Şoltic + suf. -ărie.
ŞOLTUZ, şoltuzi, s.m. Titlu dat în evul mediu în Moldova cârmuitorului unui oraş, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6-12 pârgari; persoană care avea acest titlu. – Din pol. szoltys.
ŞOMA, şomez, vb. I. Intranz. A nu avea, a nu găsi de lucru; a fi şomer. – Din fr. chômer.
ŞOMAJ s.n. Fenomen economic cauzat de crizele sau recesiunile economice, care constă în aceea că o parte dintre salariaţi rămân fără lucru, ca urmare a decalajului dintre cererea şi oferta de forţă de muncă; situaţia aceluia care nu se poate angaja din cauza imposibilităţii de a găsi un loc de muncă. – Din fr. chômage.
ŞOMER, -Ă, şomeri, -e, s.m. şi f. Persoană aptă de muncă dar fără un contract de muncă şi care caută un loc de muncă. – Din fr. chômeur.
ŞOMOIOG, şomoioage, s.n. Mănunchi de fân, de paie, de câlţi cu care se spală, se freacă sau se şterge un obiect, cu care se aprinde focul etc.; şomoltoc, fumuiag. * Smoc (de păr sau de lână). – Cf. magh. csomó.
ŞOMOIOGEL, şomoiogele, s.n. Diminutiv al lui şomoiog. – Şomoiog + suf. -el.

ŞOMOLTOC, şomoltoace, s.n. Şomoiog. – Contaminare între şomoiog şi ghemotoc.
ŞONT, ŞOANTĂ, şonţi, şoante, adj. (Reg.; adesea substantivat) Şchiop, schilod. – Cf. ciont, magh. sánta.
ŞONTÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă mersul şovăitor, greoi, şchiopătat al cuiva. – Din magh. sántika.
ŞONTÂCĂI, şontâcăiesc, vb. IV. Intranz. A umbla greu, şchiopătând; a şchiopăta. – Şontâc + suf. -ăi.
ŞONTÂCĂIRE, şontâcăiri, s.f. Acţiunea de a şontâcăi şi rezultatul ei. – V. şontâcăi.
ŞONTOROG, -OAGĂ, şontorogi, -oage, adj. Şchiop. * (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om lipsit de putere, slăbănog. – Din şont. Cf. magh. dial. czomtorag.
ŞONTOROGEALĂ, şontorogeli, s.f. Faptul de a (se) şontorogi; ologeală. – Şontorogi + suf. -eală.
ŞONTOROGI, şontorogesc, vb. IV. Intranz. şi refl. A (se) ologi. – Din şontorog.
ŞONTOROGIRE, şontorogiri, s.f. Acţiunea de a (se) şontorogi şi rezultatul ei. – V. şontorogi.
ŞONTOROGIT, -Ă, şontorogiţi, -te, adj. Ologit, olog. – V. şontorogi.
ŞOPA interj. (Repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut când se vorbeşte în şoaptă. – Onomatopee.
ŞOPĂI, şopăiesc, vb. IV. Intranz. (Fam.) A vorbi cu cineva în şoaptă; a şopti, a şuşoti. ** Loc. adv. Pe şopăite = în şoaptă. – Şopa + suf. -ăi.
ŞOPĂIALĂ, şopăieli, s.f. (Fam.) Faptul de a şopăi; şoaptă [Pr.: -pă-ia-] – Şopăi + suf. -eală.
ŞOPĂIRE, şopăiri, s.f. (Fam.) Acţiunea de a şopăi şi rezultatul ei. – V. şopăi.
ŞOPÂRLAIŢĂ, şopârlaiţe, s.f. 1. (Pop.) Anghină difterică. 2. Numele a două plante erbacee: a) plantă meliferă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale sau ascuţite şi cu florile albastre, rar roz, folosită în medicina populară (Veronica orchidea); b) mică plantă cu flori mari, albe, rar roşietice, şi cu fructul o capsulă (Parnassia palustris). [Pr.: -la-i-] – Şopârlă + suf. -aiţă.
ŞOPÂRLĂ, şopârle, s.f. Nume dat mai multor specii de reptile din ordinul saurienilor, cu pielea verde-cenuşie sau pestriţă, cu capul şi abdomenul acoperite cu plăci cornoase, cu corpul aproape cilindric, sprijinit pe patru picioare scurte, îndreptate în afară, cu coada lungă, subţiată spre vârf, regenerabilă (Lacerta). – Cf. alb. shapi.
ŞOPÂRLIŢĂ, şopârliţe, s.f. 1. Diminutiv al lui şopârlă. 2. Numele mai multor plante erbacee cu flori azurii sau albastre dispuse în ciorchine, întrebuinţate în medicină (Veronica). 3. (Bot.) Amăreală (2). – Şopârlă + suf. -iţă.
ŞOPOT, şopote, s.n. 1. Zgomot uşor produs de curgerea apei, de bătaia vântului, de frunze etc. 2. Zgomot de glasuri care şoptesc; p. ext. vorbire în şoaptă. ** Loc. adj. şi adv. În şopot = în şoaptă, pe şoptite. – Din sl. šîpůtů.
ŞOPOTI, şopotesc, vb. IV. 1. Intranz. (Despre apă, vânt, frunze; la pers. 3) A murmura, a susura. 2. Intranz. şi tranz. A vorbi în şoaptă, a schimba vorbe în şoaptă; a şopti. – Din şopot.
ŞOPOTIRE, şopotiri, s.f. Acţiunea de a şopoti şi rezultatul ei. – V. şopoti.
ŞOPOTITOR, -OARE, şopotitori, -oare, adj. Care şopoteşte. – Şopoti + suf. -tor.
ŞOPRON, şoproane, s.n. Construcţie (din scânduri) care serveşte drept adăpost pentru uneltele agricole, nutreţ şi vite; şoproneaţă. [Var.: şópru s.n.] – Din germ. Schoppen.
ŞOPRONEAŢĂ, şoproneţe, s.f. (Rar) Şopron. – Şopron + suf. -eaţă.
ŞOPRU s.n. v. şopron.

ŞOPRUŢ, şopruţuri, s.n. Diminutiv al lui şopru. [Pl. şi: şopruţe] – Şopru + suf. -uţ.
ŞOPTEALĂ, şopteli, s.f. Faptul de a şopti; şuşoteală. – Şopti + suf. -eală.
ŞOPTI, şoptesc, vb. IV. Tranz. şi intranz. A vorbi încet, în taină, a spune ceva în şoaptă. ** Loc. adv. Pe şoptite = cu glas scăzut, foarte încet; în taină. * Tranz. A comunica ceva vorbind încet (să nu audă alţii); a sufla. * Fig. A murmura, a susura, a fremăta. – Din sl. šĭpŭtati, bg. şeptja.
ŞOPTIRE, şoptiri, s.f. Acţiunea de a şopti şi rezultatul ei; şoptit1. – V. şopti.
ŞOPTIT1 s.n. Şoptire. – V. şopti.
ŞOPTIT2, -Ă, şoptiţi, -te, adj. (Despre cuvinte; adesea adverbial) (Rostit) în şoaptă, încet. – V. şopti.
ŞOPTITOR, -OARE, şoptitori, -oare, adj. (Despre oameni, adesea fig.) Care vorbeşte în şoaptă, care şopteşte; (despre glasul, vorba cuiva) încet, şoptit2. – Şopti +suf. -tor.
ŞORECAR s.m. v. şoricar.
ŞORECIE s.f. (Pop.) Şoricioaică (2). – Şoarece + suf. -ie.
ŞORECIU, -IE, şorecii, adj. (Pop.; despre părul cailor; p. ext. despre cai). (Cu părul) de culoarea şoarecelui; cenuşiu. – Şoarece + suf. -iu.
ŞORECUŢ s.m. v. şoricuţ.
ŞORIC s.n. v. şorici.
ŞORICAR, şoricari, s.m. 1. Soi de câine care prinde şoareci. 2. Numele mai multor păsări răpitoare din fantilia acvilidelor care se hrănesc mai ales cu şoareci (Buteo). [Var.: şorecár s.m.] – Şoarec + suf. -ar.
ŞORICĂRI, şoricăresc, vb. IV. Intranz. (Despre unele animale) A vâna şoareci. – Din şoricar.
ŞORICĂRIE s.f. Mulţime de şoareci, totalitatea şoarecilor; şoricime, şoricărime. – Şoarec + suf. -ărie.
ŞORICĂRIME s.f. Şoricărie. – Şoarec + suf. -ărime.
ŞORICEASĂ s.f. (Pop.) Şoricioaică (2). – Şoarece + suf. -easă.
ŞORICEL, şoricei, s.m. 1. Diminutiv al lui şoarece; şoricuţ. 2. (Pop.) Boală a vitelor care se manifestă prin umflături mari sub piele. – Şoarece + suf. -el.
ŞORICESC, -EASCĂ, şoriceşti, adj. (Rar) Care ţine de şoareci, privitor la şoareci. – Şoarece + suf. -esc.
ŞORICEŞTE adv. Ca şoarecii, în felul şoarecilor; p. ext. pe furiş, tiptil. – Şoarece + suf. -eşte.
ŞORICI s.n. Piele de porc pârlită sau opărită şi curăţată de păr pentru a deveni comestibilă. [Var.: şoríc s.n.] – Et. nec.
ŞORICIME s.f. Şoricărie. – Şoarece + suf. -ime.
ŞORICIOAICĂ, (1) şoricioaice, s.f. 1. Femela şoarecelui. 2. (Pop.) Substanţă otrăvitoare, reprezentând un compus al arsenului, folosită mai ales contra şoarecilor; şorecie, şoricească. – Şoarece + suf. -oaică.
ŞORICUŢ, şoricuţi, s.m. Şoricel. [Var.: şorecúţ s.m.] – Şoarec + suf. -uţ.
ŞORT, şorturi, s.n. 1. Obiect de îmbrăcăminte (sportivă sau de plajă) în formă de pantaloni scurţi. – Din fr., engl. short.
ŞORŢ, şorţuri, s.n. 1. Obiect de îmbrăcăminte pe care îl poartă dinainte, peste haine, femeile, muncitorii etc. în timpul lucrului, pentru a-şi proteja îmbrăcămintea. 2. Obiect de îmbrăcăminte (cu mâneci) care face parte din uniforma şcolarilor şi care se poartă peste haine. 3. (În portul popular femeiesc) Ţesătură dreptunghiulară din lână sau din bumbac, de obicei împodobită cu broderii, care se poartă peste fustă. – Din germ. Schurz.
ŞORŢULEŢ, şorţuleţe, s.n. Diminutiv al lui şorţ. – Şorţ + suf. -uleţ.

ŞOSEA, şosele, s.f. Cale de comunicaţie interurbană, pietruită sau asfaltată; p. restr. stradă largă, frumos amenajată, la intrarea într-un oraş, care continuă căile de comunicaţie interurbane. ** Şosea naţională = şosea care leagă între ele centrele importante ale ţării şi a cărei îngrijire se află în seama administraţiei centrale. Şosea comunală = şosea care leagă mai multe comune între ele, fiind îngrijită de comunele respective. * (Înv.) Partea carosabilă a unei străzi, cuprinsă între trotuare. – Din fr. chaussée.
ŞOSELA, şoselez, vb. I. Tranz. (Rar) A şoselui. – Din şosea.
ŞOSELARE, şoselări, s.f. Şoseluire. – V. şosela.
ŞOSELAT, -Ă, şoselaţi, -te, adj. Şoseluit. – V. şosela.
ŞOSELUI, şoseluiesc, vb. IV. Tranz. A transforma un drum în şosea prin pietruire, pavare; a şosela. * A înzestra o regiune cu o reţea de şosele. – Şosea + suf. -ui.
ŞOSELUIRE, şoseluiri, s.f. Acţiunea de a şoselui şi rezultatul ei; şoselare. – V. şoselui.
ŞOSELUIT, -Ă, şoseluiţi, -te, adj. (Despre drumuri) Amenajat prin pietruire; pavat; şoselat. – V. şoselui.
ŞOSELUŢĂ, şoseluţe, s.f. Diminutiv al lui şosea. – Şosea + suf. -eluţă.
ŞOSETĂ, şosete, s.f. Ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei. – Din fr. chaussette.
ŞOŞ, şoşi, s.m. (Reg.) Stâlp, bârnă, grindă. – Din magh. sas [fa].
ŞOŞELE s.f. pl. (Fam.; în expr.) (A umbla) cu şoşele şi (sau cu) momele = (a umbla) cu făgăduieli mincinoase, cu înşelătorii; a amăgi. – Din şoşo (şo) (după momele).
ŞOŞOI, şóşoi, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A vorbi în şoaptă; a şopti. 2. Tranz. A spune, a comunica ceva încet. – Formaţie onomatopeică.
ŞOŞOIRE, şoşoiri, s.f. Acţiunea de "a şoşoi" şi rezultatul ei. – V. şoşoi.
ŞOŞOIT, şoşoituri, s.n. Faptul de a şoşoi. – V. şoşoi.
ŞOŞON, şoşoni, s.m. Încălţăminte de iarnă (din pâslă, cauciuc etc.) care se poartă peste pantofi. – Din fr. chausson.
ŞOŞOŞO interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut când se vorbeşte mult şi în şoaptă. – Onomatopee.
ŞOŞOTEALĂ s.f. v. şuşoteală.
ŞOŞOTI vb. IV v. şuşoti.
ŞOŞOTIRE s.f. v. şuşotire.
ŞOŞOTIT s.n. v. şuşotit.
ŞOT, şoturi, s.n. Lac sărat, în zonele de stepă şi în semideşerturi, care seacă în perioadele de secetă, lăsând depozite de săruri. – Din fr. chott.
ŞOTIE, şotii, s.f. 1. Poznă, năzbâtie, farsă, ghiduşie; boroboaţă, bazaconie. 2. Şiretlic, vicleşug. – Cf. ucr. šutka.
ŞOTRON, şotroane, s.n. Joc de copii în care jucătorii lovesc cu piciorul o pietricică, făcând-o să treacă printr-o serie de pătrate desenate pe pământ. [Var.: şodrón s.n.] – Cf. fr. chaudron "căldare".
ŞOVAR s.m. 1. Nume dat mai multor plante: a) plantă acvatică cu frunze plutitoare şi cu fructe în formă de măciucă (Sparganium ramosum); b) plantă erbacee din familia gramineelor, cu paiul subţire şi aspru, cu flori mici, verzi (Poa trivialis); c) papură; d) rogoz. 2. Fân cu mult rogoz [Var.: şuvár s.m.] – Din ucr. šuvar, scr. ševar.
ŞOVĂI, şóvăi, vb. IV. Intranz. 1. A merge cu pas nesigur, a se împletici, a se clătina. 2. Fig. A fi nehotărât, a sta la îndoială, a ezita, a se codi. * A se eschiva, a căuta pretexte. 3. Fig. A oscila, a fluctua. [Prez.: ind. şi: şovăiesc] – Et. nec.

ŞOVĂIALĂ, şovăieli, s.f. Nesiguranţă în mers, în mişcări; fig. lipsă de hotărâre, ezitare în acţiuni, în atitudini. ** Loc. adv. Fără (nici) o şovăială = hotărât, ferm, dârz, neclintit. – Şovăi + suf. -eală.
ŞOVĂIELNIC, -Ă, şovăielnici, -ce, adj. 1. (Despre mişcări, mers etc.) Lipsit de fermitate; nesigur, şovăitor. 2. Fig. (Despre oameni) Lipsit de convingere, de hotărâre; nestatornic, schimbător. – Şovăi + suf. -elnic.
ŞOVĂIND, -Ă, şovăinzi, -de, adj. (Rar) Şovăitor. – V. şovăi.
ŞOVĂIRE, şovăiri, s.f. Faptul de a şovăi. ** Loc. adv. Fără şovăire = cu fermitate, cu hotărâre; dârz, neclintit. – V. şovăi.
ŞOVĂIT, -Ă, şovăiţi, -te, adj. (Rar) 1. Plin de ezitări, nehotărât. 2. Cotit, sinuos, întortocheat. – V. şovăi.
ŞOVĂITOR, -OARE, şovăitori, -oare, adj. 1. (Despre mişcări, mers etc.) Împleticit, nesigur, şovăielnic (1). 2. Fig. (Despre oameni) Care şovăie, care ezită; şovăielnic (2). [Pr.: -vă-i-] – Şovăi + suf. -tor.
ŞOVÂLC interj. Cuvânt care imită mersul şovăitor, şchiopătat al cuiva; şontâc. – Onomatopee.
ŞOVÂLCĂI, sovâlcăi, vb. IV. Intranz. (Reg.) A şchiopăta. – Şovâlc + suf. -ăi.
ŞOVÂLCĂIRE, şovâlcăiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a şovâlcăi şi rezultatul ei. – V. şovâlcăi.
ŞOVÂRF s.m. v. sovârf.
ŞOVIN, -Ă, şovini, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se referă la şovinism; propriu şovinismului; şovinist. 2. S.m. şi f. Partizan al şovinismului; şovinist. – Din fr. chauvin.
ŞOVINISM s.n. Atitudine politică constând în afirmarea superiorităţii unei naţiuni asupra altora, în manifestarea exclusivismului şi intoleranţei naţionale; naţionalism extremist. – Din fr. chauvinisme.
ŞOVINIST, -Ă, şovinişti, -ste, adj., s.m. şi f. Şovin. – Din fr. chauvinisme.
ŞPACLU, şpacluri, s.n. Unealtă formată dintr-o lamă triunghiulară de oţel cu mâner de lemn, folosită la netezit sau la răzuit tencuiala, chitul etc. – Din germ. Spachtel.
ŞPAGAT s.n. v. spagat.
ŞPAGĂ1 s.f. (Fam.) Bacşiş, mită, şperţ. – Cf. rus. spag.
ŞPAGĂ2 s.f. v. spangă.
ŞPAIS, şpaisuri, s.n. Produs rezultat din topirea unor minereuri neferoase, care conţine combinaţii ale arsenului şi ale antimoniului cu alte substanţe. – Din germ. Speise.
ŞPALT1, şpalturi, s.n. (Tipogr.) 1. Zaţ aşezat în formă de coloană lungă, pe copia căruia se fac corecturile tipografice înainte de punerea în pagină. * Probă de tipăritură luată de pe acest zaţ. 2. P. ext. Planşetă folosită pentru strângerea, păstrarea şi transportul materialului cules, înainte de a fi paginat. – Din germ. Spalte.
ŞPALT2, şpalturi, s.n. Piele subţire, de calitate inferioară, obţinută prin şpăltuire şi folosită pentru căptuşeli şi feţe de încălţăminte. – Din germ. Spalt.
ŞPAN1, şpani, s.m. 1. (În evul mediu în Transilvania) Titlu dat nobilului care avea funcţia corespunzătoare vicontelui sau contelui din Apus; nobil care deţinea acest titlu; stăpânitor sau (mai târziu) şef administrativ al unui ţinut. 2. (Înv. şi reg.) Intendent, administrator. – Din magh. span.
ŞPAN2, şpanuri, s.n. 1. Aşchie provenită din prelucrarea la strung, la freză a metalelor, a lemnului, etc. 2. Despicătură tăiată din butuci de brad, din care se fac şindrile sau doage. – Din germ Span.
ŞPANCHIU, -IE adj. v. zganghiu.
ŞPANGĂ s.f. v. spangă.

ŞPARLI, şparlesc, vb. IV. Tranz. (Arg.) A şterpeli, a fura. ** Expr. A o şparli = a pleca pe neobservate, a o şterge. – Et. nec.
ŞPARLIRE, şparliri, s.f. (Arg.) Acţiunea de a şparli şi rezultatul ei. – V. şparli.
ŞPARLIT, -Ă, şparliţi, -te, adj. (Arg.) Şterpelit, furat. – V. şparli.
ŞPĂCLUI, şpăcluiesc, vb. IV. Tranz. A aplica, a răzui, a netezi cu şpaclul un strat subţire de ipsos, de chit etc. – Şpaclu + suf. -ui.
ŞPĂCLUIALĂ, şpăcluieli, s.f. 1. Faptul de a şpăclui. 2. Strat subţire de ipsos sau de chit care se aplică pe tencuială sau pe lemnărie cu ajutorul şpaclului. [Pr.: -clu-ia-] – V. şpăclui.
ŞPĂCLUIRE, şpăcluiri, s.f. Acţiunea de a şpăclui şi rezultatul ei. – V. şpăclui.
ŞPĂCLUIT, -Ă, spăcluiţi, -te, adj. Răzuit, netezit cu şpaclul. – V. şpăclui.
ŞPĂLTUI, şpăltuiesc, vb. IV. Tranz. A despica în grosime pieile de tăbăcărie, în cursul procesului de prelucrare. – Din germ. spalten.
ŞPĂLTUIRE, şpăltuiri, s.f. Acţiunea de a şpăltui şi rezultatul ei; şpăltuit. – V. şpăltui.
ŞPĂLTUIT s.n. Şpăltuire. – V. şpăltui.
ŞPĂLTUITĂ, şpăltuite, adj. f. (Despre piei) Care a fost supus şpăltuirii. – V. şpăltui.
ŞPERACLU, şperacle, s.n. Instrument de metal (de forma unui cui cu vârful puţin întors) care serveşte la descuierea sau la încuierea unei uşi, a unui lacăt. – Din germ. Sperrhaken.
ŞPERLĂ s.f. (Reg.) Cenuşă încă fierbinte care acoperă cărbunii; spuză. ** Expr. A da pe cineva prin şperlă = a se purta rău cu cineva, a-l maltrata; a pune pe cineva într-o situaţie penibilă. A o da prin şperlă = a o păţi. – Et. nec.
ŞPERŢ, sperţuri, s.n. 1. (De obicei construit cu verbe ca "a da", "a lua", "a primi") Sumă de bani sau daruri primite de cineva sau oferite, incorect şi ilegal, cuiva, pentru a-i câştiga bunăvoinţa, în special pentru a-l determina să-şi îndeplinească (mai cu râvnă) sau să-şi încalce obligaţiile de serviciu; mită, mituială. 2. Şperţuială. – Din germ. Sperrzeug "mănunchi de şperacle".
ŞPERŢAR, -Ă, şperţari, -e, s.m. şi f. Persoană care obişnuieşte să primească sau să pretindă şperţ. – Şperţ + suf. -ar.
ŞPERŢUI, şperţuiesc, vb. IV. Tranz. A da şperţ; a mitui. – Şperţ + suf. -ui.
ŞPERŢUIALĂ, şperţuieli, s.f. Faptul de a da sau de a primi şperţ; mituială. – Şperţ + suf. -eală.
ŞPICHER s.m. v. spicher.
ŞPICHERIŢĂ s.f. v. spicheriţă.
ŞPIGHEL s.n. Fontă cu adaos de siliciu şi mangan, folosită la fabricarea oţelurilor dure. – Din germ. Spiegel [eisen].
ŞPIL, şpiluri, s.n. (Arg.) Aranjament (incorect), plan necinstit; şmecherie. – Din germ. Spiel.
ŞPILHOZEN, şpilhozeni, s.m. Pantalonaşi cu bretele pentru copii. – Din germ. Spielhose.
ŞPIS, şpisuri, s.n. Pată neagră care apare uneori la tipar între cuvinte. – Din germ. Spiess.
ŞPIŢ1, şpiţi, s.m. Numele unei rase de câini de talie mică, cu păr pufos, cu urechi drepte şi bot ascuţit; câine din această rasă. – Din germ. Spitz.
ŞPIŢ2, şpiţuri, s.n. 1. (Tehn.) Unealtă formată dintr-o bară de oţel cu vârful ascuţit, folosită la găurirea pietrelor naturale şi artificiale sau la prelucrarea suprafeţei lor. 2. (Tipogr.) Linie simplă sau înflorată, care se pune ca ornament la sfârşitul articolelor sau al capitolelor. 3. Nume dat extremităţii ascuţite sau muchiei unor obiecte, construcţii etc. 4. (Reg.) Ţigaret scurt. – Din germ. Spitze.

ŞPLINT, şplinturi, s.n. Piesă de metal de forma unui cui despicat în două braţe egale, care serveşte ca element de fixare a două piese ori ca element de blocare sau de siguranţă a piuliţelor împotriva autodeşurubării. – Din germ. Splint.
ŞPLIT s.n. Piatră dură spartă, folosită la confecţionarea betoanelor de ciment şi la pietruiri. – Din germ. Splitt.
ŞPOR, şpori, s.m. (Reg.) Pinten (la cizmă). – Din germ. Sporn. Cf. rus. spora.
ŞPRAIŢ, şpraiţuri, s.n. Piesă de lemn cu care se execută o şpraiţuire; proptea. – Din germ. Spreize.
ŞPRAIŢUI, şpraiţuiesc, vb. IV. Tranz. A sprijini temporar cu şpraiţuri malurile unei săpături sau porţiuni dintr-o construcţie. – Din germ. spreizen.
ŞPRAIŢUIRE, şpraiţuiri, s.f. Acţiunea de a şpraiţui şi rezultatul ei. – V. şpraiţui.
ŞPRING, şpringuri, s.n. (Mar.) Parâmă folosită pentru a ancora o navă (1). – Din engl. spring.
ŞPRINGUIRE, şpringuiri, s.f. Operaţie de curbare prin deformare la cald a foilor de arc pentru suspensii. – Cf. germ. springen.
ŞPRIŢ1, şpriţuri, s.n. Băutură obţinută din vin cu sifon sau cu apă minerală; o anumită cantitate din această băutură. – Din germ. Spritzer.
ŞPRIŢ2, şpriţuri, s.n. Aparat folosit la ornarea prăjiturilor. – Din germ. Spritze.
ŞPRIŢUI1, şpriţuiesc, vb. IV. Refl. (Fam.) A consuma şpriţ1 sau alte băuturi alcoolice; p. ext. a se ameţi, a se îmbăta. – Şpriţ1 + suf. -ui.
ŞPRIŢUI2, şpriţuiesc, vb. IV. Tranz. A stropi cu un lichid. – Din germ. spritzen.
ŞPRIŢUIRE1, şpriţuiri, s.f. Acţiunea de a se şpriţui1 şi rezultatul ei. – V. şpriţui1.
ŞPRIŢUIRE2, şpriţuiri, s.f. Acţiunea de a şpriţui2 şi rezultul ei. – V. şpriţui2.
ŞPRIŢUITOR, şpriţuitoare, s.n. Aparat sau dispozitiv pentru aplicarea pe suprafaţa unor piese a vopselei sau a altor materiale adezive. [Pr.: -ţu-i-] – Şpriţui2 + suf. -tor.
ŞPUL, şpuluri, s.n. 1. Mosorel de metal aflat în suveica maşinii de cusut, pe care este înfăşurată aţa necesară cusăturii; p. ext. piesa împreună cu firele înfăşurate pe ea. 2. P. gener. Mosor, bobină (pe care sunt înfăşurate fire). – Din germ. Spule.
ŞRAPNEL, şrapnele, s.n. Proiectil de artilerie încărcat cu gloanţe, cu focos reglabil, care explodează într-un punct voit de pe traiectorie. – Din fr. shrapnell.
ŞROT, şroturi, s.n. Primul produs obţinut în cursul măcinării grâului. * Material furajer provenit din resturile de seminţe rămase după extragerea uleiului, cu conţinut bogat în proteine şi săruri minerale. – Din germ. Schrot.
ŞROTUIRE, şrotuiri, s.f. Operaţie care constă în zdrobirea şi cernerea cerealelor prin site din ce în ce mai dese. – Din şrot.
ŞT interj. Cuvânt folosit pentru a cere cuiva să facă linişte. – Onomatopee.
ŞTAB, (1) ştaburi, s.n., (2, 3) ştabi, s.m. 1. S.n. (Înv.) Stat-major. 2. S.m. (Înv.) Ofiţer care făcea parte dintr-un ştab (1); p. ext. ofiţer superior. ** Ştab-ofiţer = ofiţer de stat-major. 3. S.m. (Fam.) Persoană de vază pe plan social; şef, conducător. – Din germ. Stab, rus. štab.
ŞTACHETĂ, ştachete, s.f. 1. (Reg.) Ulucă, leaţ. 2. Bară subţire, aşezată transversal, confecţionată din lemn, metal sau material plastic, peste care trebuie să sară sportivii la întreceri sau la exerciţii de atletism, fără să o atingă. [Var.: stachétă s.f., ştachéte s.m.] – Din germ. Staket.
ŞTACHETE s.m. v. ştachetă.
ŞTAFETAR, ştafetari, s.m. (Înv.) Ştafetă (1). – Ştafetă + suf. -ar.

ŞTAFETĂ, ştafete, s.f. 1. (Înv.) Curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente; ştafetar. 2. Scrisoare, mesaj urgent dus de un curier special; p. ext. veste, ştire. (Fam.) ** Expr. A umbla cu ştafeta sau a duce ştafeta = a purta vorba, a bârfi, a cleveti. 3. Concurs sportiv la alergări, schi, înot etc., care constă în parcurgerea unei distanţe regulamentare, fracţionată în patru părţi egale, de către o echipă compusă din patru persoane, care străbat succesiv distanţa repartizată, cu obligaţia de a transmite coechipierului următor un obiect convenţional, care trebuie dus la punctul final. * Obiect convenţional care se transmite succesiv într-o astfel de competiţie. * Sportiv care participă la o ştafetă (3). – Din it. staffetta, germ. Stafette.
ŞTAIER, ştaiere, s.n. Numele unui dans la modă în secolul trecut; melodie după care se executa acest dans. [Pr.: şta-ier, – Var.: ştáir s.n.] – Din germ. Steier [walzer].
ŞTAIF, ştaifuri, s.n. Întăritură de piele, de carton etc. care se pune în partea de la spate a încălţămintei, în jurul călcâiului, pentru păstrarea formei. * Pânză specială care se pune în interiorul gulerelor, pentru a le menţine forma. – Din germ. Steif [leder].
ŞTAIR s.n. v. ştaier.
ŞTAMPILA, ştampilez, vb. I. Tranz. A pune, a aplica o ştampilă (2). [Var.: stampilă vb. I] – Din ştampilă.
ŞTAMPILARE, ştampilări, s.f. Acţiunea de a ştampila şi rezultatul ei. [Var.: stampiláre s.f.] – V. ştampila.
ŞTAMPILAT, -Ă, ştampilaţi, -e, adj. Care poartă o ştampilă (2). – V. ştampila.
ŞTAMPILĂ, ştampile, s.f. 1. Instrument format dintr-o placă de cauciuc, de lemn sau de metal fixată pe un mâner, pe care sunt gravate un semn, o inscripţie sau o emblemă, cu care se ştampilează acte, mărfuri, obiecte etc. 2. Semn, inscripţie sau emblemă care se aplică pe un document pentru a-i da valabilitate, pe mărfuri sau pe corpul animalelor, pentru a le arăta provenienţa sau apartenenţa etc.; sigiliu. [Var.: stampílă s.f.] – Din fr. estampille. Cf. it. stampiglia.
ŞTAND s.n. v. stand.
ŞTANGĂ, ştăngi, s.f. (Pop.) Bară de fier; drug, rangă. – Din germ. Stange.
ŞTANŢA, ştanţez, vb. I. Tranz. 1. A fasona sau a tăia obiecte de metal sau de mase plastice, în curs de prelucrare, cu ajutorul unei ştanţe (1); a ştănţui. 2. A grava prin presiune un model, o cifră etc. cu ajutorul unei ştanţe (2). [Var.: stanţá vb. I] – Din germ. stanzen.
ŞTANŢARE, ştanţări, s.f. Acţiunea de a ştanţa şi rezultatul ei; ştănţuire. [Var.: stanţáre s.f.] – V. ştanţa.
ŞTANŢAT, -Ă, ştanţaţi, -te, adj. 1. Tăiat sau fasonat cu ştanţa (1). 2. Gravat cu ştanţa (2). [Var.: stanţát, -ă adj.] – V. ştanţa.
ŞTANŢATOR, -OARE, ştanţatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor care lucrează la ştanţe. – Ştanţa + suf. -tor.
ŞTANŢĂ, ştanţe, s.f. 1. Unealtă-dispozitiv formată dintr-un poanson şi o placă tăietoare, folosită pentru prelucrarea, prin deformare plastică şi prin tăiere, a pieselor din tablă, mase plastice etc. 2. Unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei mărci, a unei cifre etc. pe suprafaţa unei piese. [Var.: stánţă s.f.] – Din germ. Stanze.
ŞTAT s.n. v. stat2.
ŞTAUFER, ştaufere, s.n. Gresor cu presiune. – Din germ. Stauffer [büchse].
ŞTĂNŢAR, ştănţari, s.m. Muncitor care croieşte talpa încălţămintei tăind-o cu ştanţa (1). – Ştanţă + suf. -ar.
ŞTĂNŢUI, ştănţuiesc, vb. IV. Tranz. A ştanţa. – Ştanţă + suf. -ui.

ŞTĂNŢUIRE, ştănţuiri, s.f. Ştanţare. – V. ştănţui.
ŞTEAMP, şteampuri, s.n. Maşină de lucru folosită în trecut pentru sfărâmarea minereurilor (aurifere). – Din germ. Stampf [mühle].
ŞTEAND, şteanduri, s.n. (Reg.) Putină mică cu capac, în care se păstrează produse lactate. – Din săs. Stand.
ŞTEAP, ştepi, s.m. (Reg.) 1. Cotor de plantă rămas după secerat sau cosit. * Mărăcine ascuţit; ţepuşă, ghimpe. 2. Bucată de lemn, scurtătură. – Din scr. štap, germ. Stab.
ŞTEAZĂ, şteze, s.f. (Reg.) 1. Piuă de bătut postav; p. ext. clădire în care se află instalată această piuă. 2. Instalaţie rudimentară formată dintr-o împletitură de nuiele, amenajată sub o cădere de apă, în care se dau la piuă scoarţele, pănura şi alte ţesături. – Et. nec.
ŞTECĂR, ştecăre, s.n. Piesă la capătul unui şnur, care face contactul între un aparat electric şi priza de curent; fişă de curent. [Var.: ştécher s.n.] – Din germ. Stecker.
ŞTECHER s.n. v. ştecăr.
ŞTEMPAR, ştempari, s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la şteamp. – Steamp + suf. -ar.
ŞTEMPĂRI, ştempăresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfărâma cu şteampul minereul scos din mină. – Din ştempar.
ŞTEMPĂRIŢĂ, ştempăriţe, s.f. (Reg.) Soţia ştemparului. – Ştempar + suf. -iţă.
ŞTEMPEL, ştempele, s.n. 1. (Tipogr.) Vârf de oţel gravat cu care turnătorul de litere bate matriţa în aramă. 2. (Reg.) Pecete, ştampilă. – Din germ. Stempel.
ŞTEMPLUI, ştempluiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pecetlui, a ştampila. – Din germ. stempeln.
ŞTEMPLUIRE, ştempluiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a ştemplui şi rezultatul ei; ştampilare. – V. ştemplui.
ŞTEMPLUIT, -Ă, ştempluiţi, -te, adj. (Reg.) Pecetluit, ştampilat. – V. ştemplui.
ŞTEMUI, ştemuiesc, vb. IV. Tranz. A lovi sau a presa marginea unei table nituite sau marginea capetelor de nit, pentru a asigura etanşeitatea îmbinării. – Din germ. stemmen.
ŞTEMUIRE, ştemuiri, s.f. Acţiunea de a ştemui şi rezultatul ei. – V. ştemui.
ŞTEMUITOR, -OARE, ştemuitori, -oare, subst. 1. S.n. Sculă în formă de daltă boantă cu care se efectuează ştemuirea. 2. S.m. şi f. Muncitor care ştemuieşte. [Pr.: mu-i-] – Ştemui +suf. -tor.
ŞTERGAR, ştergare, s.n. 1. Bucată dreptunghiulară de pânză, uneori cu broderii sau cu franjuri, care serveşte ca prosop sau ca podoabă în casele ţărăneşti; ştergătoare (2), ştergură. 2. Maramă. – Şterge + suf. -ar.
ŞTERGĂREL, ştergărele, s.n. Diminutiv al lui ştergar. – Ştergar + suf. -el.
ŞTERGĂTOR, -OARE, ştergători, -oare, subst. 1. S.f. Bucată de covor sau împletitură de papură, de sfoară, de material plastic etc., pe care îşi şterge cineva picioarele la intrarea în casă. 2. S.f. (Reg.) Prosop. 3. S.n., s.f. Cârpă de şters. 4. S.n. Perie cilindrică cu care se curăţă ţeava tunului. 5. S.n. Aparat format dintr-una sau din două palete cu muchie de cauciuc care, acţionate de un motor, şterg geamul de la parbrizul unui vehicul. 6. S.m. şi f. (Rar) Persoană care se ocupă cu curăţatul hainelor. – Şterge + suf. -ător.
ŞTERGE, şterg, vb. III. 1. Tranz. A freca suprafaţa unui obiect pentru a face să dispară un lichid sau o substanţă străină care îl acoperă. ** Expr. (Fam.) A şterge putina sau a o şterge = a pleca repede şi pe neobservate. (Refl.; fam.) A se şterge pe (sau la) bot (de ceva) = a fi nevoit să renunţe (la ceva), a-şi lua gândul (de la ceva). 2. Tranz. A face să nu se mai cunoască, să nu se mai vadă un text scris, un desen, răzând cu o gumă, trăgând linii deasupra etc. ** Expr.

A şterge cu buretele = a da uitării o greşeală a cuiva, a ierta. * A înlătura o înregistrare anterioară de pe banda magnetică, în vederea unei noi înregistrări. * A scoate din evidenţă; a anula. 3. Refl. A-şi pierde strălucirea, relieful, culoarea sub acţiunea unor cauze exterioare. * A-şi pierde conturul; a se estompa, a se întuneca. 4. Tranz. şi refl. A face să nu mai existe sau a înceta să mai existe, a (se) pierde fără urmă, a face să dispară sau a dipărea din amintire, din minte. ** Expr. (Tranz.) A şterge de pe faţa pământului = a omorî; a distruge. 5. Refl. şi tranz. A trece foarte aproape de ceva sau de cineva, atingându-l uşor. * Tranz. (Rar) A lovi, a izbi. ** Expr. (Fam.) A şterge (cuiva) o palmă = a da (cuiva) o palmă. 6. Tranz. Fig. (Fam.) A fura, a şterpeli. [Perf. s. ştersei, part. şters] – Lat. extergere.
ŞTERGERE, ştergeri, s.f. Acţiunea de a (se) şterge şi rezultatul ei. – V. şterge.
ŞTERGURĂ, şterguri, s.f. (Reg.) Ştergar (1). – Şterge + suf. -ură.
ŞTERPELEALĂ, şterpeleli, (Fam.) Faptul de a şterpeli; furt. – Şterpeli + suf. -eală.
ŞTERPELI, şterpelesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) 1. A sustrage ceva (cu abilitate); a fura. 2. (În expr.) A o şterpeli = a pleca repede (şi pe furiş). 3. (Rar) A atinge ceva uşor şi în treacăt. – Et. nec.
ŞTERPELIRE, şterpeliri, s.f. (Fam.) Acţiunea de a şterpeli şi rezultatul ei. – V. şterpeli.
ŞTERS1 s.n. Faptul de a şterge. – V. şterge.
ŞTERS2, ŞTEARSĂ, şterşi, -se, adj. 1. (Despre cuvinte, fragmente dintr-un text etc.) Care nu se vede bine; care a fost ras, tăiat cu o linie, suprimat. 2. Lipsit de culoare; de strălucire; neclar, spălăcit, palid. * Fig. (Despre oameni) Lipsit de expresivitate; neremarcabil; fără calităţi, mediocru. 3. Care şi-a pierdut forma, aspectul; tocit. * Estompat, vag. 4. Fig. (Despre sunete, glas) Lipsit de rezonanţă; stins. – V. şterge.
ŞTERSĂTURĂ, ştersături, s.f. Faptul de a şterge; loc într-un text scris din care s-a şters ceva; pasajul astfel suprimat; ştersură. – Şters1 + suf. -ătură.
ŞTERSURĂ, ştersuri, s.f. Ştersătură. – Şters1 + suf. -ură.
ŞTERŢ, şterţuri, s.n. (Reg.) 1. Băţ mai gros la un capăt cu care se amestecă zerul, laptele în care s-a pus cheag etc. 2. Fitil pentru opaiţ făcut din cârpă; p. ext. opaiţ. * Lampă de mână portativă, asemănătoare cu un opaiţ folosită în trecut. – Din germ. Sterz.
ŞTEVIE, ştevii, s.f. Plantă erbacee cu tulpină puternică, cu frunze ovale, comestibile, a cărei rădăcină este folosită în medicină pentru proprietăţile ei astringente şi depurative (Rumex patientia). ** Compus: ştevie-de-munte = plantă erbacee perenă, cu tulpina înaltă de 50-100 cm, cu frunze palmate, cu flori mici albe-roz în inflorescenţe (Astrantia major). – Din sl. štavije, bg. štavel, scr. štavlije.
ŞTEZAR, ştezari, s.m. (Reg.) Persoană care supraveghează funcţionarea unei şteze. * Meşteşugar care construieşte şteze. – Ştează + suf. -ar.
ŞTI, ştiu, vb. IV. I. 1. Tranz. şi intranz. (Folosit şi absol.) A avea cunoştinţă (de...), a fi informat (în legătură cu...), a cunoaşte. ** Loc. adv. Pe ştiute = în cunoştinţă de cauză. Pe neştiute = a) fără să-şi dea seama; b) în acuns, pe furiş, tiptil. ** Expr. (Tranz., absol.) Nu ştiu, n-am văzut = sunt cu totul străin de ceva, nu am idee de nimic. Ştiu eu (sau ştii tu etc.) ce ştiu (sau ştii etc.) sau las' că ştiu eu, se spune pentru a arăta că cineva cunoaşte bine o situaţie şi că nu poate fi indus în eroare. Ştii ce? sau ştii ceva?, ştii una? = fii atent la ce-ţi spun, ascultă ceea ce am să-ţi spun. (Numai) Dumnezeu ştie sau ştie Dumnezeu, se spune pentru a sprijini o afirmaţie sau o negaţie. Dumnezeu (mai) ştie sau dracul (mai) ştie, se spune pentru a exprima o nedumerire,

neputinţa de a preciza sau de a explica ceva, o nesiguranţă. (Intranz.) A-i şti (cuiva) de urmă = a şti unde se află cineva. Pe cât (sau după cât) ştiu = după informaţiile pe care le am. 2. Tranz. A lua cunoştinţă de...; a afla, a auzi. 3. Tranz. A cunoaşte pe cineva (din toate punctele de vedere). * Refl. A se cunoaşte pe sine, a avea cunoştinţă că este într-un anumit fel; a se vedea într-un anumit fel. * Refl. recipr. A se cunoaşte unul pe altul; a avea legături de prietenie. 4. Intranz. A ţine seamă de ceva, a lua în consideraţie; a avea teamă sau respect de cineva. * Tranz. A recunoaşte pe cineva sau ceva drept... * A avea parte de ceva, a se bucura de ceva. 5. Intranz. A se interesa de..., a se îngriji de... II. Tranz. 1. A poseda cunoştinţe sistematice într-un domeniu, a stăpâni o ştiinţă, o artă etc. ** Expr. A şti carte = a şti să scrie şi să citească; p. ext. a avea cunoştinţe temeinice într-un domeniu, a fi învăţat. A şti pe de rost (sau pe dinafară, ca pe apă, ca apa, ca pe Tatăl nostru) = a putea reproduce întocmai, din memorie, fără greşeală. * A vorbi şi a înţelege o anumită limbă. * A se pricepe să facă ceea ce trebuie, a avea îndemânarea, abilitatea necesară într-o anumită împrejurare. ** Expr. A nu (mai) şti ce să (se) mai facă = a nu mai găsi nici o soluţie pentru a ieşi dintr-o încurcătură. A nu mai şti ce să facă de... = a fi copleşit de... A nu şti de unde s-o apuce = a nu se pricepe de unde să înceapă un lucru. (Absol.) Ştiu eu? exprimă îndoială, nesiguranţă, şovăire. 2. A putea, a fi în stare să facă ceva; a fi apt pentru ceva. * A fi hotărât să facă ceva. ** Expr. A nu şti ce vrea = a nu putea lua o hotărâre, a fi nedecis; a şovăi. 3. A ţine minte, a-şi aminti. 4. A-şi da seama, a înţelege, a pricepe. ** Expr. A nu (prea) şti multe = a riposta îndată (la provocarea cuiva). Mai ştii sau mai ştiu (şi) eu, mai ştii păcatul, de unde ştii!? = se prea poate, nu poţi fi sigur că nu e aşa. Nu ştiu cum = în mod inexplicabil. A fi nu ştiu cum = a fi ciudat, bizar. A-i fi (cuiva) nu ştiu cum să... = a-i fi (cuiva) greu sau penibil să... (Substantivat) Un nu ştiu cum sau un nu ştiu ce = ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit. (Intranz.) A nu şti de glumă = a fi supărăcios. 5. A prevedea. * A presupune, a bănui. 6. A avea certitudinea, a fi sigur de ceva. ** Expr. Să ştiu (bine) că... sau de-aş şti că... = chiar dacă... * Refl. impers. A fi lucru bine cunoscut. – Lat. scire.
ŞTIFT, ştifturi, s.n. Cui mic (de lemm), fără cap, folosit în cizmărie pentru a fixa talpa încălţămintei. * Tijă metalică cilindrică sau conică, folosită la îmbinarea a două piese de metal; spin1. – Din germ. Stift.
ŞTIFTUI, ştiftuiesc, vb. IV. Tranz. A pune ştifturi. – Ştift + suf. -ui.
ŞTIFTUIRE, ştiftuiri, s.f. Acţiunea de a ştiftui şi rezultatul ei. – V. ştiftui.
ŞTIFTUIT, -Ă, ştiftuiţi, -te, adj. Fixat cu ştifturi. – V. ştiftui.
ŞTIINŢĂ, ştiinţe, s.f. I. 1. Faptul de a avea cunoştinţă (de ceva), de a fi informat; cunoaştere. ** Loc. adv. Cu (sau fără) ştiinţă = (ne)ştiind; (in)conştient; cu (sau fără) voie. Cu bună ştiinţă = conştient, având cunoştinţa deplină a faptelor. Cu (sau fără) ştiinţa cuiva = cu (sau fără) consimţământul ori aprobarea cuiva. Spre ştiinţă = ca să se ştie. * Veste, ştire. 2. Conştiinţă. II. 1. Pregătire intelectuală, instrucţie; învăţătură, erudiţie. ** Ştiinţă de carte = cunoştinţe de scriere şi de citire. 2. Ansamblu sistematic de cunoştinţe despre natură, societate şi gândire; ansamblu de cunoştinţe dintr-un anumit domeniu al cunoaşterii. ** Om de ştiinţă = savant, învăţat. [Pr.: şti-in-] – Şti + suf. -inţă (cu unele sensuri după fr. science).
ŞTIINŢIFIC, -Ă, ştiinţifici, -ce, adj. Care aparţine ştiinţei, privitor la ştiinţă; bazat pe principiile ştiinţei. [Pr.: şti-in-] – Din fr. scientifique (după ştiinţă).
ŞTIINŢIFICEŞTE adv. Din punct de vedere ştiinţific, în mod ştiinţific, potrivit principiilor şi cerinţelor ştiinţei. [Pr.: şti-in-] – Ştiinţific + suf. -eşte.

ŞTIINŢIFICO-FANTASTIC, -Ă, ştiinţifico-fantastici, -ce, adj. (Despre literatură, film etc.) În care fantasticul este tratat verosimil prin amănunte ştiinţifice; science-fiction. – Ştiinţific + fantastic.
ŞTIM s.m. (pop.) Fire de lână (scurte şi de proastă calitate) care rămân, după dărăcit, în colţii daracului. – Din scr. štim.
ŞTIMĂ1, ştime, s.f. Personaj din mitologia populară, imaginat ca o femeie care protejează apele, pădurile, comorile etc. – Din ngr. shíma.
ŞTIMĂ2, ştime, s.f. Partea care revine fiecăruia dintre interpreţii unei bucăţi muzicale şi care se extrage, separat, din partitura generală. – Din germ. Stimme.
ŞTIOALFĂ, ştioalfe, s.f. (Arg.) Calificativ injurios dat unei femei de moravuri uşoare. – Et. nec.
ŞTIOALNĂ, ştioalne, s.f. (Reg.) Bulboană. * Baltă mocirloasă. – Din germ. Stollen, ucr. štol'na.
ŞTIOB, ştioburi, s.n. (Reg.) Vas de lemn (de diferite forme şi dimensiuni) în care se varsă lăturile. – Din ucr. štovd, štub.
ŞTIOBÂLC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp (greu) în apă; bâldâbâc! – Onomatopee.
ŞTIOBÂLCĂI, ştiobâlcăiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) cufunda cu zgomot în apă; a (se) bălăci. – Ştiobâlc + suf. -ăi.
ŞTIR s.m. Numele a trei plante erbacee, dintre care una cu tulpina ramificată, cu flori verzi dispuse în ghemuleţe rotunde şi cu frunze comestibile (Amaranthus angustifolius), alta cu tupina dreaptă, solidă şi păroasă, cu flori verzi, mărunte, reunite într-un spic ca un fel de pămătuf la vârful ramurilor, şi care serveşte ca nutreţ pentru porci (Amaranthus retroflexus), iar a treia cu frunzele roşii şi florile purpurii, dispuse în ghemuleţe rotunde la subsuoara frunzelor superioare sau în spice lungi şi subţiri, folosită ca plantă ornamentală (Amaranthus paniculatus). – Din bg., scr. štir.
ŞTIRB, -Ă, ştirbi, -e, adj. 1. Căruia îi lipseşte unul sau mai mulţi dinţi. ** Compus: s.f. ştirba-baba-cloanţa = a) vrăjitoare bătrână din mitologia populară; poreclă dată unei femei bătrâne şi rele; b) (pop.; uneori cu determinarea roade tărăboanţa) se spune în glumă copiilor când le cad dinţii de lapte. 2. (Despre vase) Care are marginea spartă, ciocnită; căruia îi lipseşte o bucăţică din margine; ciobit. * (Despre instrumente de tăiat) Cu tăişul tocit; căruia îi lipseşte o bucăţică; p. ext. ciuntit, trunchiat. – Din sl. štrŭbŭ.
ŞTIRBENIE, ştirbenii, s.f. (Rar) Ştirbitură (1). – Ştirb + suf. -enie.
ŞTIRBI, ştirbesc, vb. IV. 1. Intranz. A-şi pierde dinţii, a deveni ştirb. 2. Refl. (Despre vase de gospodărie şi alte obiecte) A pierde o părticică din margine; a se ciobi; (despre instrumente de tăiat) a avea lipsă o părticică (sau mai multe) din muchia tăişului; a se toci; p. ext. a se ciunti. ** Tranz. Am ştirbit o farfurie. 3. Tranz. Fig. A diminua valoarea, prestigiul cuiva; a nesocoti, a încălca (o lege, un drept etc.); a aduce prejudicii cuiva. – Din ştirb.
ŞTIRBIRE, ştirbiri, s.f. Acţiunea de a (se) ştirbi şi rezultatul ei. – V. ştirbi.
ŞTIRBIT, -Ă, ştirbiţi, -te, adj. 1. Cu marginea ştirbită; tocit; ciobit. * P. ext. Ciuntit, trunchiat. 2. Fig. Micşorat, diminuat ca însemnătate, ca valoare; (despre o lege, un drept etc.) încălcat, nesocotit. – V. ştirbi.
ŞTIRBITURĂ, ştirbituri, s.f. 1. Loc gol lăsat de căderea unuia sau a mai multor dinţi; ştirbenie. 2. Loc unde marginea unui obiect este ruptă, ciocnită; p. ext. ruptură, gaură. 3. Fig. Diminuare a valorii, a însemnătăţii etc. (cuiva sau a ceva); încălcare, nesocotire (a unei legi, a unui drept etc.). – Ştirbi + suf. -tură.
ŞTIRE, ştiri, s.f. 1. Veste, informaţie; noutate. ** Expr. A şti de ştirea (cuiva) sau a-i şti (cuiva de) ştire = a avea veşti despre cineva, a şti unde se află, ce

face cineva. * (Concr.) Document; sursă de informaţie. 2. Cunoaştere, cunoştinţă. ** Loc. adv. Cu (sau fără) ştirea cuiva = cu (sau fără) ştiinţa cuiva; p. ext. cu (sau fără) învoirea, încuviinţarea cuiva. În ştirea cuiva = în grija sau în paza cuiva. Loc. vb. A da (cuiva) de ştire = a vesti, a anunţa. – V. şti.
ŞTIRICI, ştiricesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A căuta să afle ceva (cu şiretenie), a cerceta, a se informa, a iscodi. 2. A comunica, a da de ştire. – Ştire + suf. -ici.
ŞTIRIGOAIE s.f. v. stirigoaie.
ŞTIUBEI, ştiubeie, s.n. 1. Stup primitiv. 2. Vas făcut dintr-un trunchi scobit, întrebuinţat pentru păstrarea unor obiecte casnice. 3. (Reg.) Trunchi scorburos care serveşte ca ghizd la o fântână mică; p. ext. fântână (mică). – Ştiob + sub. -ei.
ŞTIUBEIAŞ, ştiubeiaşe, s.n. Diminutiv al lui ştiubei. – Ştiubei + suf. -aş.
ŞTIUCĂ, ştiuci, s.f. Peşte răpitor de apă dulce, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare cu mulţi dinţi şi cu botul turtit ca ciocul de raţă (Esox lucius). ** Compus: Ştiucă-de-mare = peşte de 50-80 cm, cu corpul asemănător cu al şarpelui, cu spinarea verzuie şi pântecele alb, cu gura în forma unui cioc lung (Belone belone). – Din bg., scr. štuka.
ŞTIUCULIŢĂ, ştiuculiţe, s.f. Diminutiv al lui ştiucă. – Ştiucă + suf. -uliţă.
ŞTIULETE, ştiuleţi, s.m. Fructul matur al porumbului, cu (sau fără) pănuşele care îl învelese. – Et. nec.
ŞTIUT, -Ă, ştiuţi, -te, adj. 1. Care este bine cunoscut; p. ext. vestit, renumit. 2. Care ştie multe; învăţat. – V. şti.
ŞTIUTOR, -OARE, ştiutori, -oare, adj. Care ştie, care cunoaşte, care este informat; care posedă cunoştinţe (într-un domeniu oarecare). ** (Substantivat) Ştiutor de carte = persoană care ştie să citească şi să scrie. [Pr.: şti-u-] – Şti + suf. -tor.
ŞTOFĂ s.f. v. stofă.
ŞTOLUI, ştoluiesc, vb. IV. Tranz. A supune o piele operaţiei de ştoluire. – Din germ. dial. stollen.
ŞTOLUIRE, ştoluiri, s.f. Operaţie aplicată pieilor fine, care constă în efectuarea mai multor întinderi în diferite direcţii şi care dă pieilor moliciune şi supleţe. – V. ştolui.
ŞTRAF, ştrafuri, s.n. (Înv.) Amendă. – Din germ. Strafe, rus. štraf.
ŞTRAIF, ştraifuri, s.n. Bandă de carton sau material textil, folosită în legătorie. * Linie, dungă. – Din germ. Streif.
ŞTRAND, ştranduri, s.n. Teren (cu nisip) situat în apropierea unei ape sau prevăzut cu bazin cu apă, amenajat special pentru a putea fi folosit, în timpul verii, pentru plajă, baie sau pentru sporturi nautice. – Din germ. Strand.
ŞTRANGULA vb. I v. strangula.
ŞTRANGULARE s.f. v. strangulare.
ŞTRANGULAT, -Ă adj. v. strangulat.
ŞTRAS s.n. v. stras.
ŞTREANG, ştreanguri, s.n. 1. Frânghie (din cânepă). * Spec. Funie cu care sunt spânzuraţi cei osândiţi la moarte; p. restr. laţul acestei frânghii. ** Expr. A-şi pune ştreangul de gât = a se spânzura. A pune cuiva ştreangul de gât = a constrânge pe cineva să facă un lucru. 2. Şleau2. – Din germ. Strang.
ŞTRECUI, ştrecuiesc, vb. IV. Tranz. (În industria tăbăcăriei) A scoate carnea, grăsimile şi o parte din ţesutul conjunctiv de pe pielea crudă în vederea operaţiilor de prelucrare a pielii. – Din germ. strecken.
ŞTRECUIRE, ştrecuiri, s.f. Acţiunea de a ştrecui şi rezultatul ei; ştrecuit. – V. ştrecui.
ŞTRECUIT s.n. Faptul de ştrecui; ştrecuire. – V. ştrecui.

ŞTRENGAR, ştrengari, s.m. (Adesea adjectival) Tânăr, copil zburdalnic, care se ţine de pozne sau umblă hoinar. * Bărbat uşuratic, afemeiat. – Ştreang + suf. -ar.
ŞTRENGĂRESC, -EASCĂ, ştrengăreşti, adj. De ştrengar, caracteristic ştrengarilor. – Ştrengar +suf. -esc.
ŞTRENGĂREŞTE adv. Ca un ştrengar, în felul ştrengarilor. – Ştrengar + suf. -eşte.
ŞTRENGĂRI, ştrengăresc, vb. IV. Intranz. A se ţine de pozne, de ştrengării; a umbla haimana; a hoinări. – Din ştrengar.
ŞTRENGĂRIE, ştrengării, s.f. Faptă de ştrengar; poznă, şotie, năzbâtie. – Ştrengar + suf. -ie.
ŞTRENGĂRIŢĂ, ştrengăriţe, s.f. Fată sau femeie tânără vioaie, zglobie, care se poartă ca un ştrengar. – Ştrengar + suf. -iţă.
ŞTRUDEL, ştrudele, s.n. Plăcintă făcută din foi subţiri umplute cu mere, brânză, nuci etc. şi rulate în formă de sul. – Din germ. Strudel.
ŞTUC s.n. v. stuc.
ŞTUCAT, -Ă adj. v. stucat.
ŞTUCATOR s.m. v. stucator.
ŞTUPUI, ştupuiesc, vb. IV. Tranz. A ornamenta cu zimţi partea superioară a ramei încălţămintei. – Et. nec.
ŞTURŢ, şturţuri, s.n. (Reg.) 1. Loc unde se depozitează minereul care urmează să fie prelucrat sau deşeurile; p. ext. materialul depozitat în acest loc. 2. Semifabricat plat care reprezintă un stadiu intermediar între placa-semifabricat şi tabla subţire. – Din germ. Sturz.
ŞTUŢ, ştuţuri, s.n. Bucată de ţeavă, care face legătura între un recipient şi o conductă. – Din germ. Stutzen.
ŞTUŢUI, ştuţuiesc, vb. IV. Tranz. A îndepărta partea de deşeu a pielii cu ajutorul foarfecelor sau al cuţitelor. – Din germ. stutzen.
ŞTUŢUIRE, ştuţuiri, s.f. Acţiunea de a ştuţui şi rezultatul ei. – V. ştuţui.
ŞU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită murmurul vorbelor şoptite sau foşnetul frunzelor. – Onomatopee.
ŞUBĂ, şube, s.f. Haină largă şi lungă, cu guler mare, căptuşită cu blană şi purtată mai ales de bărbaţi. * P. gener. Haină groasă căptuşită cu blană. – Din scr. šuba, magh. suba.
ŞUBEICĂ, şubeici, s.f. (Reg.) Şubă scurtă pe care o poartă femeile. – Şubă + suf. -eică.
ŞUBER, şubere, s.n. 1. (Teh.) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide sau gaze. 2. (Min.) Dispozitiv în formă de pâlnie, prevăzut cu un organ de reglare, montat la capătul inferior al unui rostogol, prin care alunecă materialul care se încarcă în vagonete. – Din germ. Schieber.
ŞUBEREC, şuberece, s.n. (Reg.) Specialitate dobrogeană de plăcintă, asemănătoare cu scovarda, făcută din aluat nedospit umplut cu brânză sau cu carne, bine condimentată şi prăjită în grăsime. – Din tc. şebörek.
ŞUBIŢĂ, şubiţe, s.f. Şubuliţă. – Şubă + suf. -iţă.
ŞUBLER, şublere, s.n. (Tech.) Instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, alcătuit dintr-o riglă gradată cu două braţe, între care se prinde piesa care trebuie măsurată. – Din germ. Schublehre.
ŞUBRED, -Ă, şubrezi, -de, adj. 1. (Despre oameni) Lipsit de vigoare, nerezistent la eforturi; firav, plăpând. * (Despre lucruri) Lipsit de rezistenţă, de trăinicie, care este gata să se prăbuşească; şubrezit. * Fig. (Despre teorii,

concepţii, argumente etc.) Care nu rezistă unei analize mai serioase, unei critici mai severe; discutabil, neîntemeiat. 2. P. ext. Precar, nesigur. – Et.nec.
ŞUBREZENIE, şubrezenii, s.f. Stare a ceea ce este şubred; slăbiciune, debilitate. * Lipsă de soliditate, de trăinicie (a unui obiect). * (Concr.) Construcţie sau element de construcţie şubred, putred. – Şubred + suf. -enie.
ŞUBREZI, şubrezesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Despre fiinţe) A face să devină sau a deveni şubred, a face să-şi piardă sau a-şi pierde forţa fizică, rezistenţa, sănătatea; a slăbi. * (Despre construcţii sau obiecte) A face să-şi piardă sau a-şi pierde soliditatea, trăinicia; a face sau a fi gata să se prăbuşescă. – Din şubred.
ŞUBREZIRE, şubreziri, s.f. Faptul de a (se) şubrezi. – V. şubrezi.
ŞUBREZIT, -Ă, şubreziţi, -te, adj. Care a devenit şubred (1). – V. şubrezi.
ŞUBULIŢĂ, şubuliţe, s.f. Diminutiv al lui şubă; şubiţă. – Şubă + suf. -uliţă.
ŞUC, şucuri, s.n. (Reg.) Unitate de măsură a lungimii egală cu a şasea parte dintr-un stânjen. – Din germ. Schub.
ŞUCAR, -Ă, şucari, -e, adj., subst. (Arg.) 1. Adj. (Despre oameni) Frumos, bine. 2. S.n. (În forma şucăr) Gălăgie, scandal; supărare. 3. S.m. (În forma şucăr) Hoţ. [Var.: şúcăr s.n., s.m.] – Din ţig. şukar. – Pentru sensul 3, cf. şi germ. Schacher.
ŞUCĂR s.n., s.m. v. şucar.
ŞUCĂREALĂ, şucăreli, s.f. (Arg.) Supărare (3). – Şucări + suf. -eală.
ŞUCĂRI, şucăresc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Arg.) A (se) supăra (3). – Din şucar.
ŞUCĂRIT, -Ă, şucăriţi, -te, adj. (Arg.) Supărat. – V. şucări.
ŞUCHEAT, -Ă, şuchiaţi, -te, adj. (Reg.) Deşucheat. – Din magh. süket.
ŞUCO adj. invar. (În sintagma) Priză şuco = priză (1) cu contact la pământ pentru realizarea electro-securităţii. – Din germ. Schuko.
ŞUETĂ, şuete, s.f. Conversaţie uşoară, spirituală şi distractivă între prieteni. [Pr.: şu-e-] – Et. nec. Cf. fr. chouette.
ŞUFAN, şufane, s.n. (Reg.) Fiecare dintre cei doi pari groşi şi lungi, ascuţiţi la un capăt, cu care se fixează năvodul la fundul apei ca să nu scape peştele pe sub el. – Et. nec.
ŞUGAR, -Ă, şugari, -e, adj. (Reg.) Zvelt, suplu, subţire. – Din mag. sugár.
ŞUGĂREL, şugărei, s.m. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor, folosite în medicină (Teucrium). – Şugar + suf. -el.
ŞUGUBĂŢ, -EAŢĂ, şugubeţi, -e, adj. 1. Glumeţ, hazliu; poznaş. 2. (Înv.) Primejdios; înşelător, amăgitor. [Var.: şugubéţ, -eáţă adj.] – Din sl. dušegubîcî.
ŞUGUBEŢ, -EAŢĂ adj. v. şugubăţ.
ŞUGUBINAR, şugubinari, s.m. (În vechea organizare administrativă a ţărilor româneşti) Persoană care cerceta şi judeca faptele de omucidere, tâlhărie sau adulter şi încasa de la vinovaţi amenzile la care aceştia erau supuşi. – Şugubină + suf. -ar.
ŞUGUBINĂ, şugubine, s.f. 1. (Înv.) Păcat grav; nelegiuire, crimă. 2. Amendă percepută în timpul evului mediu, în ţările româneşti, pentru omucidere, tâlhărie sau adulter. 3. (Reg.) Necaz, nenorocire. ** Expr. A da (sau a fi) de şugubină = a da (sau a se face) de ruşine, a (se) face de râs, de ocară. – Din sl. dušegubina.
ŞUGUI, şuguiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi. * Tranz. A duce cu vorba; a minţi. [Var.: şăguí vb. IV] – Şagă + suf. -ui.
ŞUGUIALĂ, şuguieli, s.f. (Reg.) Şuguire. [Pr.: -gu-ia-] – Şugui + suf. -eală.
ŞUGUIRE, şuguiri, s.f. (Reg.) Faptul de a şugui; şuguială. – V. şugui.
ŞUGUITOR, -OARE, şuguitori, -oare, adj. (Reg.) Care şuguieşte. [Pr.: -gu-i-] – Şugui + suf. -tor.

ŞUI1, ŞUIE, şui, şuie, adj. (Reg.) Subţire; zvelt; mlădios. – Et. nec.
ŞUI2, ŞUIE, şui, şuie, adj. (Fam.) 1. Strâmb; diform. 2. Zănatic, ţicnit; nătâng. – Din sl. šuj.
ŞUIER, şuiere, s.n. 1. Zgomot caracteristic, ascuţit şi puternic, pe care îl fac vântul, furtuna, vijelia; şuierătură. 2. Zgomot ascuţit produs de anumite corpuri care se deplasează, se mişcă, se învârtesc sau spintecă aerul cu iuţeală; şuierătură. 3. Sunet ascuţit, strident şi prelung produs cu ajutorul unui instrument special (signal, sirenă etc.) sau prin suflarea cu putere a aerului printre buze ori printre degete; şuierătură. 4. Sunet sau ţipăt (ascuţit) scos de unele animale şi păsări; şuierătură. – Din şuiera (derivat regresiv).
ŞUIERA, şúier, vb. I. Intranz. 1. (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuţit şi puternic; a fluiera. 2. (Despre unele obiecte; la pers. 3) A produce un zgomot strident, scurt şi intens, atunci când se deplasează, se mişcă, se învârteşte sau spintecă aerul cu viteză. 3. (Despre oameni) A scoate un sunet ascuţit, strident şi prelung, suflând cu putere aerul printre buzele întredeschise, printre degete sau cu ajutorul unui instrument special. * Tranz. (Rar) A-şi exprima nemulţumirea, dezaprobarea faţă de cineva sau de ceva prin fluierături stridente; a fluiera pe cineva; a huidui. * Intranz. şi tranz. A emite o succesiune melodică de sunete suflând printre buze, cu ajutorul unui fluier etc.; a intona o melodie fluierând. 4. (Despre unele animale, păsări, insecte; la pers. 3) A scoate un sunet sau un ţipăt (ascuţit) specific. – Lat. sibilare.
ŞUIERARE, şuierări, s.f. (Rar) Acţiunea de a şuiera şi rezultatul ei. – V. şuiera.
ŞUIERAT1, şuieraturi, s.n. Faptul de a şuiera; zgomot specific făcut de cineva sau de ceva care şuieră. – V. şuiera.
ŞUIERAT2, -Ă, şuieraţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Cu un timbru strident, ascuţit. – V. şuiera.
ŞUIERĂTOR, -OARE, şuierători, -oare, adj. s.f. 1. Adj. (Adesea adverbial) Cu un sunet strident, ascuţit; şuierat2. ** (şi substantivat, f.) Consoană şuierătoare = consoană sibilantă. 2. Adj. (Despre unele animale, păsări) Care scoate un ţipăt, un sunet (ascuţit) specific. 3. Adj. (Despre vânt) Care produce un zgomot puternic şi vibrant. 4. S.f. (Reg.) Fluier. – Şuiera + suf. -ător.
ŞUIERĂTURĂ, şuierături, s.f. Şuierat1, şuier. – Şuiera + suf. -ătură.
ŞUIET, şuiete, s.n. (Pop). Zgomot (slab, monoton) produs de foşnetul frunzelor, de curgerea apei, de bătaia vântului etc.; vuiet, freamăt. – Probabil contaminare între şuier şi vuiet.
ŞUIEŢ, -IAŢĂ, şuieţi, -e, adj. (Reg.) Subţire; zvelt. – Şui1 + suf. -eţ.
ŞUIŢĂ, şuiţe, s.f. (Reg.) Mamifer rozător înrudit cu marmota (Spermophilus citellus). [Pr.: şu-i-] – Et. nec.
ŞULAR, şulare, s.n. Cusătură provizorie cu împunsături rare; însăilătură; aţă cu care se face această cusătură. [Pl. şi: şularuri] – Cf. sl. šilo "sulă".
ŞULER, şuleri, s.m. (Reg.) Trişor; şarlatan. – Din rus. šuler.
ŞULERIE, şulerii, s.f. (Reg.) Înşelătorie la jocul de cărţi; trişare. – Şuler + suf. -ie.
ŞUMAR, şumari, s.m. (Reg.) Pădurar. – Din scr. šumar.
ŞUMEN, -Ă, şumeni, -e, adj. (Reg.) Ameţit de băutură; cherchelit. – Din sl. šumînů.
ŞUMENEALĂ, şumeneli, s.f. (Reg.) Stare de ameţeală din cauza băuturii; beţie. – Şumeni + suf. -eală.
ŞUMENI, şumenesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameţi de băutură; a se chercheli. – Din şumen.

ŞUMENIT, -Ă, şumeniţi, -te, adj. (Reg.) Ameţit de băutură; cherchelit. – V. şumeni.
ŞUNCĂ, şunci, s.f. Pulpă de porc preparată special (la sare şi la fum) pentru a se putea conserva multă vreme; jambon. – Din magh. sonka, germ. dial. Schunke.
ŞUNT, şunturi, s.n. 1. Rezistor electric conectat între două puncte ale unui circuit electric pentru protejarea porţiunii de circuit cuprinse între aceste puncte. 2. Derivare a circuitului sangvin pe alte căi circulatorii decât cele normale. – Din engl. shunt.
ŞUPURI, şupuresc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se furişa, a se strecura. – Et. nec.
ŞUPURIRE, şupuriri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a se şupuri şi rezultatul ei. – V. şupuri.
ŞURĂ1, şure, s.f. Construcţie anexă pe lângă o gospodărie rurală, în care se adăpostesc vitele şi se păstrează diferite vehicule, unelte agricole etc. [Pl. şi: şuri] – Din germ. dial. Schur.
ŞURĂ s.f. v. şiră.
ŞURUB, şuruburi, s.n. 1. Tijă cilindrică de lemn sau de oţel, filetată, care serveşte la asamblarea a două ori a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mişcarea de rotaţie într-un mecanism. ** Loc. adv. În şurub = în formă de cerc sau de spirală. ** Expr. A-i face (cuiva) un şurub prin cap = a-i apuca (cuiva) şuviţe de păr din cap, răsucindu-le şi trăgând de ele. A strânge şurubul = a întrebuinţa mijloace de constrângere faţă de cineva. 2. Nume dat unor unelte, dispozitive etc. care au ca parte componentă un şurub (1) sau care se manevrează prin răsucire. * Fig. Vârtej de apă. [Var.: şurúp s.n.] – Din germ. dial. Schrube.
ŞURUBAR, şurubari, s.m. 1. (Reg.) Meseriaş care face canele. * Persoană care supraveghează funcţionarea alambicului. 2. Epitet pentru o persoană care foloseşte şiretlicuri, şmecherii; sforar. – Şurub + suf. -ar.
ŞURUBĂRIE1, şurubării, s.f. Totalitatea şuruburilor unui mecanism; p. ext. totalitatea pieselor unui mecanism. – Şurub + suf. -ărie.
ŞURUBĂRIE2, şurubării, s.f. (Fam.) Şmecherie, şiretlic, chiţibuşărie, tertip. – Şurubar + suf. -ie.
ŞURUBEL, şurubele, s.n. Diminutiv al lui şurub. – Şurub + suf. -el.
ŞURUBELNIŢĂ, şurubelniţe, s.f. Unealtă metalică alcătuită dintr-o tijă cu mâner, având vârful lăţit ca un tăiş şi servind la înşurubarea şi deşurubarea şuruburilor. [Var.: şurupélniţă s.f.] – Şurub + suf. -elniţă.
ŞURUBUI, şurubuiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A înşuruba. ** Expr. A o şurubui = a o suci, a o învârti; a umbla cu şiretlicuri. – Şurub +suf. -ui.
ŞURUBUIRE, şurubuiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a şurubui şi rezultatul ei. – V. şurubui.
ŞURUP s.n. v. şurub.
ŞURUPELNIŢĂ s.f. v. şurubelniţă.
ŞUSTĂ, şuste, s.f. (Arg.) Aranjament, învoială (necinstită) între două sau mai multe persoane. – Et. nec.
ŞUŞANEA1, şuşanele, s.f. (Înv.) Puşcă lungă arnăuţească. – Din tc. şişane, şeşhane.
ŞUŞANEA2, şuşanele, s.f. Spectacol (de varietăţi) cu numere improvizate, de calitate discutabilă, atât în privinţa programului cât şi a interpretării. – Cf. tc. şişăne.
ŞUŞĂNIŢĂ, şuşăniţe, s.f. (Reg.) Fâşie, bucată lungă şi îngustă de pământ, de piele, de hârtie etc. – Cf. bg. sušenica "pastramă".
ŞUŞLETE, şuşleţi, s.m. (Reg.) Codârlă (la căruţă). – Et. nec.

ŞUŞOTEALĂ, şuşoteli, s.f. Faptul de a şuşoti; zgomot produs de cineva sau de ceva care şuşoteşte; şuşotit. [Var.: şoşoteálă s.f.] – Şuşoti + suf. -eală.
ŞUŞOTI, şuşotesc, vb. IV. Intranz. 1. A vorbi încet, în şoaptă; a şopti (cuiva) la ureche; p. ext. a vorbi în taină. 2. (Despre ape, frunze etc.; la pers. 3) A produce un zgomot uşor şi uniform; a şopti. [Var.: şoşotí vb. IV] – Formaţie onomatopeică. Cf. fr. chuchoter.
ŞUŞOTIRE, şuşotiri, s.f. Acţiunea de a şuşoti şi rezultatul ei. [Var.: şoşotire s.f.] – V. şuşoti.
ŞUŞOTIT s.n. (Rar) Şuşoteală. [Var.: şoşotit s.n.] – V. şuşoti.
ŞUŞTAC, şuştaci, s.m. Monedă poloneză (de argint) care a circulat în trecut şi în ţările româneşti. – Din pol. szóstak.
ŞUŞTĂR, şuştări, s.m. (Reg.) Cizmar. [Var.: şúşter s.m.] – Din germ. Schuster.
ŞUŞTER s.m. v. şuştăr.
ŞUŞUI, şuşui, vb. IV. 1. Intranz. A produce un zgomot asemănător cu foşnetul frunzelor; a foşni. 2. Intranz. A linişti sau a adormi un copil prin repetarea prelungită şi monotonă a sunetului "ş". 3. Tranz. A spune ceva în şoaptă; a şopti. – Formaţie onomatopeică.
ŞUŞUIALĂ, şuşuieli, s.f. Şuşuit. – Şuşui + suf. -eală.
ŞUŞUIRE, şuşuiri, s.f. Acţiunea de a şuşui şi rezultatul ei. – V. şuşui.
ŞUŞUIT s.n. Faptul de a şuşui; zgomot produs de cineva sau de ceva care şuşuie; şuşuială, şuşuitură. – V. şuşui.
ŞUŞUITOR, -OARE, şuşuitori, -oare, adj. Care şuşuie; foşnitor. [Pr.: -şu-i-] – Şuşui + suf. -tor.
ŞUŞUITURĂ, şuşuituri, s.f. Şuşuit. [Pr.: -şu-i-] – Şuşui + suf. -tură.
ŞUT1, şuturi, s.n. Durata zilei de lucru a unei echipe de muncitori într-o mină; schimb; normă a unui miner în timpul unui schimb. – Din germ. Schicht.
ŞUT2, şuturi, s.n. Lovitură (puternică) dată cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special în minge, la anumite jocuri sportive. – Din fr., engl. shoot.
ŞUT3, -Ă adj. v. ciut.
ŞUTA, şutez, vb. I. Tranz. A lovi (puternic) mingea cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument (la unele jocuri sportive); a da, a trage un şut2. – Din fr. shooter.
ŞUTARE, şutări, s.f. Acţiunea de a şuta şi rezultatul ei; şutat. – V. şuta.
ŞUTAT s.n. Faptul de a şuta. – V. şuta.
ŞUTER, şuteri, s.m. Sportiv care şutează. [Var.: şutór s.m.] – Din fr. shooteur.
ŞUTI, şutesc, vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura (1). – Din ţig. şuto.
ŞUTITOR, -OARE, şutitori, -oare, s.m. şi f. (Arg.) Hoţ (1). – Şuti + suf. -tor.
ŞUTOR s.m. v. şuter.
ŞUVAR s.m. v. şovar.
ŞUVIŢĂ, şuviţe, s.f. 1. Smoc de fire de păr, de lână etc. 2. Fâşie lungă şi îngustă dintr-un material, dintr-un aliment, dintr-o suprafaţă. 3. Pârâiaş, fir de apă, de lichid. – Cf. bg. ševica.
ŞUVOI, şuvoaie, s.n. Curent de apă care se scurge cu repeziciune pe locuri înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); p. ext. curs de apă (cu debit rapid). * Ploaie abundentă şi repede. * Fig. Val, mulţime de oameni (în mişcare). * Fig. Debit, flux verbal. [Var.: şivói s.n.] – Din magh. sió (după puvoi).
ŞVAB1, şvabi, s.m. Numele a două insecte din ordinul ortopterelor, care trăiesc în locuri întunecoase şi se hrănesc cu resturi alimentare: a) insectă lată, moale de culoare neagră-cafenie, care miroase urât; libarcă, gândac-de-

bucătărie, gândac-negru (Blatta orientalis); b) insectă mică, de culoare galbenă-roşcată (Phyllodromia germanica). – Din ucr. švab, germ. Schwabe.
ŞVAB2, -Ă, şvabi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Nume generic dat coloniştilor germani, francezi, italieni, spanioli şi bulgari aşezaţi succesiv în unele regiuni din Banat şi Transilvania, prin sec. XVIII; persoană care face parte dintre urmaşii acestor colonişti. 2. Adj. Care aparţine şvabilor2 (1), privitor la şvabi2. – Din germ. Schwabe.
ŞVAIŢER s.n. Varietate de brânză fină, asemănătoare cu caşcavalul, prezentând goluri mari în masa ei. – Din germ. Schweizer [käse].
ŞVARŢ, şvarţuri, s.n. (Astăzi rar) Băutură fierbinte făcută din boabe de cafea prăjite şi râşnite, trecută prin filtru şi îndulcită; filtru. [Var.: şfarţ s.n.] – Cf. germ. schwarz "negru".
ŞVĂBESC, -EASCĂ, şvăbeşti, adj. Care aparţine şvabilor2; în dialectul şvăbesc. – Şvab2 + suf. -esc.
ŞVĂBEŞTE adv. Ca şvabii2 (1), în felul şvabilor2 (2); în dialectul şvăbesc. – Şvab2 + suf. -esc.
ŞVĂBOAICĂ, şvăboaice, s.f. Femeie care face parte din populaţia compusă mai ales din germani, colonizaţi în mod succesiv în Banat şi în Transilvania prin sec. XVIII. – Şvab2 + suf. -oaică.
ŞVED, -Ă, şvezi, -de, s.m. şi f., adj. (Înv.) 1. S.m. şi f. Suedez (1). 2. Adj. Suedez (2). – Din pol. szwed. Cf. germ. Schwede.
ŞVEMER, şvemere, s.n. Bucată cilindrică de lemn, ancorată în poziţie orizontală în apa unui fluviu, care serveşte ca indicator pentru zonele cu navigaţia interzisă. – Din germ. Schwemmer.
ŞVEZESC, -EASCĂ, şvezeşti, adj. (Înv.) Suedez (2). – Şved + suf. -esc.
T s.m. invar. A douăzeci şi patra literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană oclusivă dentală surdă). [Pr.: te]
TA interj. (Repetat) Exclamaţie care imită vorbăria multă şi inutilă a cuiva, exprimând în acelaşi timp nerăbdarea interlocutorului. – Onomatopee.
TABAC1, tabacuri, s.n. Tutun măcinat, care se aspiră pe nas. * (Reg.) Tutun de fumat. * (Bot.) Tutun (1). – Din germ. Tabak, rus., ucr. tabak.
TABAC2, tabaci, s.m. Tăbăcar. – Din tc. tabäk.
TABACHERĂ, tabachere, s.f. 1. Cutiuţă în care se păstrează tutunul sau ţigările. 2. Fereastră mică, înclinată, executată în panta acoperişului unei construcţii. [Var.: tabachére s.f.] – Din ngr. tabakéra, it. tabacchiera.
TABACHERE s.f. v. tabacheră.
TABACIOC s.n. (Reg.) Tutun. – Din ucr., rus. tabaciok.
TABAGIC, -Ă, tabagici, -ce, adj. Care aparţine tabagismului, privitor la tabagism; caracteristicile fumătorului inveterat. * (Şi substantivat) Intoxicat cu nicotina din tutun. – Din fr. tabagique.
TABAGISM s.n. Intoxicaţie cronică cu nicotina din tutun, specifică fumătorilor; nicotinism. – Din fr. tabagisme.
TABAN1 s.n. (Înv.) Oţel de calitate superioară, întrebuinţat la fabricarea săbiilor. – Din tc. taban.
TABAN2, tabanuri, s.n. 1. Căptuşeală a tălpii la încălţăminte; branţ. 2. (Reg.) Scândură subţire şi lungă, întrebuinţată la scheletul acoperişului. 3. Talpă a plugului; plaz. – Din tc. taban.
TABAR, tabare, s.n. Haină largă care se purta în evul mediu, deasupra armurii. – Din fr. tabar.
TABĂRĂ, tabere, s.f. 1. Loc (întărit) unde staţionează trupele timp mai îndelungat în vederea efectuării de exerciţii practice pe teren cu efective de mari unităţi; tabie (2). * Popas; etapă. 2. Aşezare vremelnică în corturi. *

Aşezare (în aer liber) pentru adăpostirea copiilor, a elevilor etc. aflaţi la odihnă sau a sportivilor în timpul antrenamentelor. * (Sport) Cantonament. 3. Grup de care în mers sau în popas; convoi. 4. (Înv.) Oaste; p. ext. mulţime, gloată. 5. Grup de oameni opus altui grup; grupare, asociaţie care luptă pentru o anumită cauză. – Din sl. taborŭ.
TABEL, tabele, s.n. 1. Foaie cuprinzând nume, cifre şi date, introduse în rubrici cu specificaţii amănunţite, pentru a servi unui anumit scop; tablă1 (4), tablou (I 5). * (Mat.; Tehn.) Serie de valori numerice obţinute prin calcul, prin observaţii sau experienţe, aranjate într-o anumită ordine, în şiruri şi coloane, pentru uşurarea unor calcule sau pentru obţinerea unei clasificări. 2. (Înv.) Tablou (I 1); planşă; fig. privelişte. – Din lat. tabella, germ. Tabelle.
TABELA, tabelez, vb. I. Tranz. A realiza o tabelă. – Din tabelă.
TABELAR, -Ă, tabelari, -e, adj. În formă de tabel (1). ** Tipărire tabelară = sistem de tipărire (folosit înainte de descoperirea literelor mobile) cu ajutorul unor tăbliţe de lemn pe care era gravat textul. – Din fr. tabellaire.
TABELĂ, tabele, s.f. 1. Ansamblu de termeni, numere şi simboluri aşezate în linii şi coloane, executat în cadrul unei tipărituri; p. ext. tabel (1). ** Tabelă de logaritmi = tabelă matematică în care sunt cuprinse valorile funcţiilor exponenţiale elementare. 2. (Reg.) Tablă1 (3). – Din lat. tabella, germ. Tabelle.
TABERNACUL, tabernacule, s.n. 1. Cort portativ, susţinut de coloane din lemn aurit, care servea ca sanctuar la vechii evrei. 2. Dulăpior sau cutie de argint (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul sau alte obiecte de cult. – Din lat. tabernaculum, it. tabernacolo, fr. tabernacle.
TABES s.n. Boală cronică a sistemului nervos, de origine sifilitică, care se manifestă prin lipsa de coordonare a mişcărilor (în timpul mersului); dureri viscerale vii, tulburări de sensibilitate etc. – Din fr. tabés, lat. tabes.
TABETIC, -Ă, tabetici, -ce, adj. Care se referă la tabes, care aparţine tabesului. * (Adesea substantivat) Care suferă de tabes. – Din fr. tabétique.
TABIE, tăbii, s.f. (Înv.) 1. Ridicătură de pământ construită în jurul unui loc întărit, spre a-l apăra. 2. Tabără (1); redută. [Pl. şi: tabii] – Din tc. tabya.
TABIET, tabieturi, s.n. Deprindere, gust pe care cineva şi-l satisface cu regularitate, cu meticulozitate; obişnuinţă; p. ext. manie. ** Loc. adj. Cu tabieturi = cu deprinderi precise şi fixe. ** Expr. A-şi face tabietul = a-şi satisface un gust care a devenit obicei zilnic. A strica (cuiva) tabietul = a strica cuiva cheful, dispoziţia, pofta. * Viaţă confortabilă, comoditate. ** Loc. adv. Cu tabiet = comod, confortabil. [Pr.: -bi-et] – Din tc. tabiat.
TABIETLIU, -IE, tabietlii, adj. (Rar) Care are tabieturi; p. ext. maniac, pedant. [Pr.: -bi-e-] – Din tc. tabiatli.
TABINET, tabinete, s.n. Numele unui joc de cărţi; partidă dintr-un astfel de joc. – După fr. table nette.
TABLA, tablale, s.f. Tavă sau măsuţă pe care îşi poartă marfa plăcintarii, rahagiii etc. * (Reg.) Tavă de servit. – Din tc. tabla.
TABLA-BAŞA s.m. invar. (Înv.) Cal de paradă pe care sultanul îl dădea în dar unui domnitor român, la numirea acestuia. * Fig. (Adverbial) Comod, confortabil. – Din tc. tabla başi.
TABLAGIU, tablagii, s.m. Jucător pasionat de table2. – Tablă2 + suf. -giu.
TABLATURĂ s.f. Vechi sistem de notaţie muzicală, cu ajutorul literelor alfabetului, al cifrelor şi al altor semne aşezate pe linii paralele. – Din fr. tablature.
TABLĂ1, table, s.f. 1. Placă metalică, de grosimi diferite, folosită la învelitul caselor, la fabricarea vaselor, a unor ambalaje şi a altor obiecte. 2. Placă de lemn, de piatră sau de metal pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc

anumite indicaţii, firme, date; tăblie (1). ** Tablă cerată = placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria în antichitate cu stilul (prin zgâriere). * (Bis.) Tablele legii sau tablele lui Moise = cele două lespezi de piatră pe care erau săpate cele zece porunci primite de Moise de la Dumnezeu pe muntele Sinai. 3. Placă de lemn dreptunghiulară, vopsită în negru, pe care se scrie cu cretă, mai ales la şcoală şi la universitate; tabelă (2). ** Expr. A scoate (sau a chema etc.) la tablă = a chema un elev la lecţie (în faţa tablei). 4. Tabel (1). ** Tabla lui Pitagora = tabla înmulţirii. Table trigonometrice = tabele care cuprind funcţii trigonometrice. 5. (Reg.) Bucată de pământ semănată. * Strat de legume. – Din sl. tabla (cu sensuri după fr. table).
TABLĂ2, table, s.f. (Mai ales la pl.) Joc de noroc între două persoane, cu două zaruri şi cu treizeci de puluri, care se mută de-a latul a douăzeci şi patru de săgeţi încrustate sau pictate pe fundul celor două compartimente ale unei cutii de lemn; partidă dintr-un astfel de joc. ** Expr. (Fam.) A face pe cineva o tablă = a juca cu cineva o partidă de table2. – Din ngr. távli.
TABLETA, tabletez, vb. I. Tranz. A face tablete, drajeuri dintr-o substanţă. – Din tabletă.
TABLETARE, tabletări, s.f. Acţiunea de a tableta. – V. tableta.
TABLETĂ, tablete, s.f. 1. Preparat farmaceutic în formă de disc mic; pastilă, pilulă, bulin. * Preparat alimentar dulce, solid, prezentat în mici plăcuţe în formă dreptunghiulară. 2. (Rar) Caiet de note, de însemnări. 3. Articol publicistic de mici dimensiuni, de obicei pe o temă de actualitate şi adesea ca formă a pamfletului literar. – Din fr. tablette.
TABLIER, tabliere, s.n. Totalitatea grinzilor care formează sistemul de rezistenţă al unui pod metalic şi care susţine calea de circulaţie a acestuia. [Pr.: -bli-er] – Din fr. tablier.
TABLOID, -Ă, tabloizi, -de, adj. (Despre publicaţii) Cu formatul de dimensiuni reduse faţă de cel obişnuit. – Din engl. tabloid, fr. tabloîde.
TABLOU, tablouri, s.n. I. 1. Pictură, desen, gravură etc. executate pe o pânză, pe un carton etc.; p. ext. pictură, desen, gravură, fotografie etc. înrămate şi aşezate (în scop decorativ) pe pereţii unei încăperi. ** Tablou viu (sau vivant) = grup de persoane care stau nemişcate într-o anumită poziţie, pentru a înfăţişa sau a evoca o scenă simbolică. ** Expr. (Fam.; adverbial) A rămâne tablou = a rămâne surprins, înlemnit. 2. Privelişte de ansamblu din natură, care evocă o reprezentare picturală şi impresionează prin frumuseţe şi pitoresc. 3. Fig. Descriere sau evocare făcută prin cuvinte. 4. Diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc. 5. Tabel (1). 6. Grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în şiruri şi coloane). II. 1. Placă de marmură, de metal, de lemn pe care sunt montate diferite aparate folosite la acţionarea unui sistem tehnic sau la controlul funcţionării lui; placa împreună cu aparatura respectivă. ** Tablou de bord = tablou pe care sunt fixate aparatele şi instrumentele necesare controlului şi manevrării unui vehicul. 2. Placă prevăzută cu cârlige de care se agaţă fişele muncitorilor dintr-o întreprindere, cheile camerelor dintr-un hotel sau dintr-un sanatoriu etc. – Din fr. tableau.
TABORIŢI s.m. pl. Nume dat membrilor aripii radicale din mişcarea husită, reprezentând interesele maselor de ţărani şi de meşteşugari. – Din fr. taborites.
TABS, tabsuri, s.n. Imagine sau inscripţie care însoţeşte unele mărci poştale. – Din engl. tabs (pl. lui tab "contramarcă").

TABU, tabuuri, s.n. Interdicţie cu caracter religios, în anumite societăţi primitive, aplicată la ceea ce este considerat sacru; interdicţie rituală; fig. persoană, lucru despre care nu se discută de teamă, din pudoare etc. * Fenomen de evitare a folosirii unui cuvânt şi de înlocuire a lui cu altul, din superstiţie sau din pudoare; interdicţie de limbaj. – Din fr. tabou.
TABUISM s.n. Sistem de interdicţii magice şi mitologice bazat pe tabuuri. – Tabu + suf. -ism.
TABUISTIC, -Ă, tabuistici, -ce, adj. (Livr.) Care ţine de tabu; care provine din tabu. – Tabu + suf. -istic.
TABUIZARE s.f. (Rar) Acţiunea de a transforma în tabu. [Pr.: -bu-i-] – După fr. tabouisation.
TABULAR, -Ă, tabulari, -e, adj. 1. Care este înscris pe o listă, pe o tablă1 sau în coloanele unui registru. ** (Mat.) Diferenţă tabulară = adaosul pe care îl primeşte logaritmul unui număr de patru cifre, când acest număr creşte cu o unitate. 2. (Tehn.; despre un material) Care se prezintă sub formă de plăci. – Din fr. tabulaire.
TABULARIU, tabularii, s.n. Arhivă publică sau particulară în Roma antică. – Din lat. tabularium.
TABULATOR, tabulatoare, s.n. Dispozitiv al unei maşini de scris care permite ca, odată fixată lungimea unui rând, să poată fi automat menţinută şi pentru rândurile următoare. – Din fr. tabulateur.
TABULATURĂ, tabulaturi, s.f. Sistem de notaţie muzicală cu ajutorul cifrelor sau literelor, folosit în sec. XV-XVII pentru instrumentele polifonice (orgă, clavecin etc.). – Din germ. Tabulatur.
TABULHANA, tabulhanale, s.f. (Turcism înv.) Fanfară militară turcească, în care predominau tobele. – Din tc. tabslhane.
TABUN, tabunuri, s.n. Sistem de creştere a cailor în libertate (pe păşune, în stepă); herghelie de cai aproape sălbatici, din stepă. * Cireadă de vite; turmă de oi. * (Reg.) Păşune, izlaz. – Din ucr. tabun.
TABURET, taburete, s.n. Scăunel rotund sau pătrat, fără spătar. * Spec. Scăunel fără spătar, prevăzut cu un dispozitiv de înălţare şi de coborâre, pe care stă cineva când cântă la pian. * Spec. Scăunel foarte scund, pe care îşi poate ţine picioarele o persoană care stă pe scaun. – Din fr. tabouret.
TAC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs prin lovirea unui obiect (de lemn). – Onomatopee.
TAC2, tacuri, s.n. Baston special de lemn, cu care jucătorii izbesc bilele la biliard; achiu2. – Din ngr. tákos.
TACÂM, tacâmuri, s.n. I. 1. Serviciu de masă complet, care se aşază în dreptul fiecărui mesean; p. restr. totalitatea obiectelor de metal de care se serveşte o persoană când mănâncă. 2. Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei anumite operaţii sau specifice unei anumite îndeletniciri. * Harnaşament. 3. Acaret. 4. (La pl.) Aripi, gheare, gâturi de pasăre (2). II. 1. (Înv.) Cortegiu, alai. 2. Taraf (1). 3. Fig. Fel de om, soi; poamă. – Din tc. takim.
TACHELAJ, tachelaje, s.n. Ansamblul parâmelor folosite la fixarea arborilor sau la manevrarea pânzelor şi a vergilor pe o navă. – Din germ. Takelage, rus. takelaj.
TACHET, tacheţi, s.m. Piesă metalică scurtă care se montează într-un motor cu ardere internă, pentru a împiedica uzura supapei de distribuţie. * Piesă de formă prismatică, folosită la îmbinările a două piese, pentru a mări suprafaţa de transmitere a forţelor de la o piesă la alta. – Din fr. taquet.
TACHINA, tachinez, vb. I. Tranz. A necăji în glumă şi fără răutate, a contraria în lucruri mărunte. * Fig. (Rar) A obseda, a nelinişti. – Din fr. taquiner.

TACHINARE, tachinări, s.f. Acţiunea de a tachina şi rezultatul ei. – V. tachina.
TACHINĂRIE, tachinării, s.f. Faptul de a tachina; vorbă cu care cineva tachinează. – Din fr. taquinerie.
TACIT, -Ă, taciţi, -te, adj. (Despre un acord, o convenţie, o înţelegere etc.) Care nu este exprimat formal, dar care este subînţeles şi admis ca atare. – Din fr. tacite, lat. tacitus.
TACITURN, -Ă, taciturni, -e, adj. Care vorbeşte puţin, tăcut din fire, închis în sine; posac. – Din fr. taciturne, lat. taciturnus.
TACITURNITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi taciturn. – Din fr. taciturnité.
TACLALE s.f. pl. (Fam.) Conversaţie (despre lucruri mărunte), taifas; palavre. – Cf. tc. takla "tumbă".
TACLIT, taclituri, s.n. (Înv.) Bucată de stofă sau de mătase vărgată, cu care se legau boierii la cap sau peste mijloc, după moda turcească. – Din tc. taklit.
TACRIR, tacriruri, s.n. (Înv.) 1. Interogatoriu. 2. Proces-verbal. – Din tc. takrir.
TACT1, (2) tacturi, s.n. 1. Simţ care se referă la senzaţiile provocate de agenţii exteriori asupra receptorilor pielii sau mucoaselor; pipăit. 2. Măsură, cadenţă, ritm în muzică. * Ritm de mişcare în mers, în dans etc. 3. Facultate de a judeca o situaţie dificilă rapid şi cu fineţe, care determină o comportare corectă, delicată şi adecvată. – Din germ. Takt, fr. tact.
TACT2 s.n. v. taht.
TACTA, tactez, vb. I. Tranz. (Muz.) A indica diverşi timpi ai măsurii, în procesul de execuţie, prin gesturi ale mâinii, conform unei scheme speciale. – Din tact1. Cf. germ. taktieren.
TACTARE, tactări, s.f. (Muz.) Acţiunea de a tacta. – V. tacta.
TACTIC, -Ă, tactici, -ce, s.f., adj. I. S.f. 1. Parte componentă a artei militare care se ocupă cu studiul, organizarea, pregătirea şi ducerea luptei pentru a îndeplini cu maximum de eficacitate scopurile fixate. 2. Ştiinţa de a determina, pentru o perioadă relativ scurtă, linia de conduită a unei mişcări sociale sau a unui partid politic, în funcţie de împrejurările social-politice din acea perioadă şi pentru realizarea unui obiectiv fundamental. * P. gener. Totalitatea mijloacelor întrebuinţate pentru a izbuti într-o acţiune. II. Adj. Care ţine de tactică (I), privitor la tactică; conform cu o anumită tactică. – Din fr. tactique.
TACTICIAN, -Ă, tacticieni, -e, s.m. şi f. Specialist în probleme de tactică (I). [Pr.: -ci-an] – Din fr. tacticien.
TACTICOS, -OASĂ, tacticoşi, -oase, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cu măsură şi socoteală, cumpănit, echilibrat; cu mişcări domoale. – Din ngr. taktikós.
TACTIL, -Ă, tactili, -e, adj. Care ţine de simţul pipăitului, privitor la simţul pipăitului; care se poate percepe prin pipăit. – Din fr. tactile, lat. tactilis.
TACTISM s.n. Deplasare a unui organism liber înspre o sursă de excitaţie sau în sens contrar acestei surse. – Din fr. tactisme.
TADJIK, -Ă, tadjici, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Tadjikistanului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Tadjikistanului sau populaţiei lui, privitor la Tadjikistan sau la populaţia lui. – Din rus. tadjik.
TAEFET s.n. v. taifet.
TAFT s.n. v. taht.
TAFTA, taftale, s.f. Ţesătură de mătase lucioasă şi netedă, care produce, în mişcare un foşnet caracteristic. [Var.: (înv.) táftă s.f.] – Din tc. tafta. Cf. fr. taffetas.
TAFTĂ s.f. v. tafta.

TAFTUR, tafturi, s.m. Chingă cu care se strânge şaua sau pătura pe cal, cu care se leagă scările la şa etc. – Din tc. tapikur [kolam].
TAGĂ s.f. (Înv.) Tăgăduială, tăgadă, negare; contestare. ** Loc. adv. Fără (de) tagă = fără îndoială, incontestabil. – Cf. tăgadă.
TAGMĂ, tagme, s.f. Totalitatea persoanelor care aparţin aceleiaşi categorii profesionale sau sociale; breaslă; ceată. * (Peior.) Clică, gaşcă. – Din ngr. tághma.
TAHÂN, tahânuri, s.n. Făină din seminţe de susan, de floarea-soarelui, nuci, arahide, migdale dulci prăjite, din care se prepară halvaua. * Făină din seminţe de susan des care se prepară mâncăruri de post; mâncare preparată din această făină. – Din tc. tahîn.
TAHEOMETRIE s.f. Tahimetrie. [Pr.: -he-o-] – Din fr. tachéométrie.
TAHEOMETRU, taheometre, s.n. Tahimetru. [Pr.: -he-o÷, – Var.: (înv.) tahiométru s.n.] – Din fr. tachéométre.
TAHIARITMIE, tahiaritmii, s.f. (Med.) Aritmie cu frecvenţă cardiacă mare. [Pr.: -hi-a-] – Din fr. tachyarythmie.
TAHICARDIE, tahicardii, s.f. Accelerare anormală a bătăilor inimii datorită unui efort fizic, unei emoţii, unei afecţiuni cardiace etc. – Din fr. tachycardie.
TAHIFAGIE s.f. Faptul de a mânca repede. – Din fr. tachyphagie.
TAHIFEMIE, tahifemii, s.f. (Med.) Manifestare patologică constând în accelerarea exagerată a ritmului vorbirii. – Din fr. tachyphémie.
TAHIGRAF1, tahigrafe, s.n. Aparat folosit în topografie, cu care se întocmesc planuri cu ajutorul unui creion-trasor acţionat de aparat în timpul observaţiilor. – Din germ. Tachygraphe.
TAHIGRAF2, tahigrafi, s.m. (Înv.) Stenograf. – Din fr. tachygraphe.
TAHIGRAFIE, tahigrafii, s.f. (Înv.) Stenografie. – Din fr. tachygraphie.
TAHILALIC, -Ă, tahilalici, -ce, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care manifestă tahilalie. – Din fr. tachylalique.
TAHILALIE, tahilalii, s.f. (Med.) Vorbire precipitată, cu debit mare de cuvinte, care conduce la articulare defectuoasă şi incompletă. – Din fr. tachylalie.
TAHIMETRIC, -Ă, tahimetrici, -ce, adj. Privitor la tahimetrie, eare aparţine tahimetriei. – Din fr. tachymétrique.
TAHIMETRIE, tahimetrii, s.f. Metodă de măsurare a distanţelor şi a diferenţelor de nivel dintre anumite puncte de pe teren, cu ajutorul tahimetrului; taheometrie. – Din fr. tachymétrie.
TAHIMETRU, tahimetre, s.n. 1. Instrument topografic alcătuit dintr-un dispozitiv special, care permite determinarea pe cale optică a distanţei până la un punct vizat, prin citire cu ajutorul unei mire aşezate în acest punct. 2. Aparat folosit pentru măsurarea vitezei curentului cursurilor de apă. – Din fr. tachymétre.
TAHIOMETRU s.n. v. taheometru.
TAHION, tahioni, s.m. (Fiz.) Particulă elementară ipotetică, a cărei viteză ar fi superioară celei a luminii. [Pr.: -hi-on] – Din engl., fr. tachyon.
TAHIPNEE, tahipnee, s.f. Accelerare a ritmului de respiraţie datorită unor boli ale aparatului respirator, cardiac, în nevroze etc. – Din fr. tachypnée.
TAHISCOP, tahiscoape, s.n. Aparat folosit pentru studierea pieselor în mişcare ale unui dispozitiv mecanic, cu ajutorul unor fotografii parţiale. – Din fr. tachyscope.
TAHISTOSCOP, tahistoscoape, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se prezintă unei persoane, pentru un timp foarte scurt, diferite desene, cuvinte, litere etc. în vederea studierii atenţiei, percepţiei, a unor procese senzoriale etc. – Din fr. tachistoscope.

TAHISTOSCOPIC, -Ă, tahistoscopici, -ce, adj. Referitor la tahistoscop sau la folosirea lui, de tahistoscop. – Din fr. tachistoscopique.
TAHMIN, tahminuri, s.n. (Înv.) Socoteală, deviz aproximativ; p. ext. aproximaţie. – Din tc. tahmin.
TAHOGENERATOR, tahogeneratoare, s.n. Tahometru electric. – Din fr. tachogénérateur.
TAHOGRAF, tahografe, s.n. 1. Tahometru înregistrator. 2. (Med.) Aparat pentru înregistrarea frecvenţei pulsului, respiraţiei etc. – După fr. tachéographe.
TAHOMETRU, tahometre, s.n. Instrument de măsurat viteza unghiulară şi turaţiile unei piese rotitoare. ** Tahometru electric = tahometru alcătuit dintr-un mic generator electric şi dintr-un voltmetru electric, a cărui scală e gradată în unităţi de viteză unghiulară sau de turaţie; tahogenerator. – Din germ. Tachometer.
TAHT, tahturi, s.n. (Înv.) 1. Reşedinţă a unei subprefecturi sau a altei administraţii locale. 2. Staţie de poştă; poştă. 3. Tron împărătesc; scaun domnesc. [Var.: tact, taft s.n.] – Din tc. taht.
TAICĂ s.m. (Pop.) 1. Tată. * (La vocativ) Termen afectiv cu care se adresează cineva unui om mai în vârstă; termen afectiv cu care se adresează un părinte copilului său, un om mai în vârstă unuia mai tânăr etc. 2. (Determinat prin "părinte" sau "popă") Nume (de adresare) dat preotului. – Din tată (după maică). Cf. scr. tajko.
TAIER, taiere, s.n. (Reg.) Taler, farfurie întinsă, blid. [Var.: tăiér s.n.] – Din magh. tányér.
TAIFAS, taifasuri, s.n. Conversaţie familiară, intimă, pe teme minore; flecăreală, pălăvrăgeală plăcută; taifet. – Din ngr. taîfás.
TAIFET, taifeturi, s.n. (Înv.) Taifas. [Var.: taefét s.n.] – Et. nec.
TAIFUN, taifunuri, s.n. Vânt foarte puternic, cu furtună şi cu vârtejuri, care ia naştere în partea de apus a Oceanului Pacific şi se manifestă mai ales în estul Asiei şi în estul Americii de Nord; ciclon tropical. – Din germ. Taifun. Cf. rus. taifun.
TAIGA, taigale, s.f. Pădure formată în special din conifere, care acoperă o regiune mlăştinoasă întinsă din Siberia şi din partea europeană a Rusiei; p. ext. nume dat subzonei pădurilor de conifere din nordul zonei temperate a emisferei boreale. – Din rus. taiga. Cf. fr. taîga.
TAIM-AUT, taim-auturi, s.n. (Sport) Scurtă întrerupere a jocului (la baschet, volei etc.), acordată de arbitru, la cererea antrenorului sau a căpitanului de echipă. [Scris şi: time-out] – Din engl. time-out.
TAIN, tainuri, s.n. 1. Porţie de alimente sau de băutură care se dădea zilnic ienicerilor, ostaşilor pământeni, subalternilor, de către domnitor sau boieri; p. gener. raţie de alimente. * Sumă de bani care se dădea zilnic servitorilor, echivalentă cu raţia lor alimentară. * Provizie. 2. Porţie de nutreţ care se dă animalelor într-o anumită perioadă de timp. 3. Parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărţeli etc. – Din tc. tayin.
TAINĂ, taine, s.f. 1. Ceea ce este necunoscut, neînţeles, nedescoperit, nepătruns de mintea omenească; mister. * Minune, miracol; poveste minunată. 2. Secret. ** Loc. adj. şi adv. (Înv.) De taină = intim, particular. (În religia creştină) Cina cea de taină = masa luată de Cristos cu apostolii săi, în seara dinaintea răstignirii. (Expr.) A sta de taină = a întreţine o conversaţie cu caracter intim. ** Loc. adv. În taină = pe ascuns, secret; discret. 3. Fig. Loc ascuns, tăinuit; ascunzătoare, tainiţă. 4. (Bis.; în sintagma) Sfintele taine sau cele şapte taine = cele şapte ritualuri sau acte de cult din religia creştină

(botezul, căsătoria, spovedania, mirul, împărtăşania, hirotonia şi maslul), prin care credincioşii consideră că li se transmite harul divin. – Din sl. tajna.
TAINIC, -Ă, tainici, -ce, adj. 1. Plin de mister; misterios. 2. Neştiut, necunoscut, neînţeles de alţii, secret. * (Adverbial) Pe ascuns, pe furiş. * Intim. 3. (Despre locuri) Ascuns, ferit. * (Despre oameni) Retras, singuratic, izolat. 4. Discret, tăcut, închis. – Din sl. tajnů, -niků.
TAINIŢĂ, tainiţe, s.f. Groapă săpată în pământ; încăpere subterană; hrubă; p. ext. loc ascuns; ascunzătoare. – Taină + suf. -iţă.
TAIOR, taioare, s.n. Costum femeiesc alcătuit dintr-o fustă şi o jachetă (confecţionate din acelaşi material). * Jachetă de stofă. – Din fr. tailleur.
TAL, taluri, s.n. Organ vegetativ lipsit de vase conducătoare, monocelular la bacterii şi la unele alge, pluricelular la ciuperci ete. – Din fr. thalle.
TALABĂ, talabe, s.f. Grapă sau boroană cu dinţii dispuşi înainte; tăvălug cu colţi de oţel, cu care se sfărâmă bulgării după grăpat. – Et. nec.
TALAJ s.n. v. talaş.
TALAMIC, -Ă, talamici, -ce, adj. (Anat.) Care ţine de talamus, al talamusului. – Din fr. talamique.
TALAMUS, talamusuri, s.n. Formaţie anatomică nervoasă cenuşie care constituie o parte a encefalului şi care este situată la baza creierului, având rol principal în integrarea excitaţiilor senzitive şi senzoriale care merg la scoarţa cerebrală. – Din fr. thalamus.
TALAN, talani, s.m. (Pop.) 1. (Med.) Dalac. 2. Termen depreciativ pentru un cal bătrân şi slab; gloabă. – Din tc. talan.
TALANCĂ s.f. v. talangă.
TALANGĂ, tălăngi, s.f. Clopot care se atârnă la gâtul vitelor şi al oilor; balangă; sunetul produs de un astfel de clopot. [Var.: talancă s.f.] – Cf. balangă.
TALANT, talanţi, s.m. 1. Unitate de măsură pentru greutăţi, de mărime variabilă, folosită în Grecia antică. 2. Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. – Din sl. talanůtů.
TALAR, talare, s.n. (Înv.) Haină lungă, purtată în trecut ca uniformă de unele unităţi militare şi de membrii unor asociaţii sau corpuri profesionale. – Din germ. Talar, lat. talaria.
TALASEMIE, talasemii, s.f. (Med.) Anemie ereditară (gravă) datorită persistenţei hemoglobinei fetale în sânge. – Din fr. thalassémie.
TALASOCRAŢIE s.f. Putere întemeiată pe supremaţie maritimă; stăpânire asupra mărilor. – Din fr. thalassocratie.
TALASOFOBIE s.f. Stare patologică manifestată prin teamă de mare; fobie a mării. – Din fr. thalassophobie.
TALASOGENEZĂ s.f. Proces de formare a mărilor şi oceanelor. – Din fr. thalassogénese.
TALASOGRAFIE s.f. Studiu care se ocupă cu cercetarea mărilor. – Din fr. thalassographie.
TALASOTERAPIE s.f. Tratament terapeutic care constă în băi de mare asociate cu aer marin, folosit în boli ca reumatismul cronic, sinuzita etc. [Var.: talazoterapíe s.f.] – Din fr. thalassotherapie.
TALAŞ s.n. (Colectiv) 1. Aşchii lungi, subţiri şi răsucite care se desprind la prelucrarea cu rindeaua sau cu unelte cu tăiş lat. 2. Totalitatea sculelor de care au nevoie unii meseriaşi (cizmari, dulgheri). [Var.: taláj s.n.] – Din tc. talaş.
TALAŞCĂ, tălăşti, s.f. (Reg.) Curea de încins mijlocul; cingătoare. – Et. nec.

TALAZ, talazuri, s.n. Val mare stârnit de furtuni pe mări sau pe oceane; p. gener. val. – Din tc. talaz.
TALAZOTERAPIE s.f. v. talasoterapie.
TALĂ, tale, s.f. (Reg.) Adunătură gălăgioasă de oameni; ceată, mulţime. * Gălăgie, larmă. ** Expr. A sta de tală = a sta la taifas. * (Adverbial; adesea repetat, în tala) Încet-încet, haide-hai. – Et. nec.
TALÂM, talâmuri, s.n. (Înv.) 1. Plecăciune, reverenţă. 2. Apucătură, deprindere; gest. [Var.: talím s.n.] – Din tc. tălim.
TALC s.n. Silicat natural hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, unsuros şi moale la pipăit, folosit în industria farmaceutică, textilă ete. – Din fr. talc. Cf. it. talco, germ. Talk.
TALCIOC, talciocuri, s.n. Piaţă de vechituri. – Din rus. tolciok.
TALCOZĂ, talcoze, s.f. (Med.) Silicoză datorită inhalării prelungite a pulberii de talc. – Din fr. talcose.
TALCŞIST, talcşisturi, s.n. (Înv.) Talc în stare naturală, dispus sub formă de straturi lamelare. – Din fr. talcschiste.
TALENT, talente, s.n. Aptitudine, înclinare înnăscută într-un anumit domeniu; capacitate deosebită, înnăscută sau dobândită, într-o ramură de activitate, care favorizează o activitate creatoare. ** Loc. adj. De talent = talentat. * Persoană înzestrată cu aptitudini remarcabile. – Din fr. talent, lat. talentum.
TALENTAT, -Ă, talentaţi, -te, adj. Care are talent; înzestrat. – Talent + suf. -at.
TALER1, talere, s.n. 1. Vas plat de lemn, de pământ ars, de metal, din care se mănâncă; talger, farfurie. * Tavă, tabla. 2. Fiecare dintre cele două discuri sau vase ale unei balanţe, în care se pun fie obiectele de cântărit, fie greutăţile; tas. 3. Fiecare dintre cele două discuri de alamă uşor concave, folosite în fanfară sau în orchestre, care, prin lovirea unuia de celălalt, produc un sunet puternic şi metalic marcând ritmul sau cadenţa; talger. 4. Piesă subţire de metal, de lemn etc., de formă plată şi aproximativ rotundă, cu gura foarte largă şi cu marginile drepte sau răsfrânte. 5. Disc de pământ ars sau de asfalt, care serveşte ca ţintă mobilă în tirul sportiv. * (La pl.) Probă sportivă din cadrul tirului care constă în trageri cu arme de vânătoare cu alice în talere1 (5). – Cf. bg. taler.
TALER2, taleri, s.m. Monedă de argint (austriacă) care a circulat în trecut şi în ţările române. ** Expr. Taler cu două feţe = om prefăcut, ipocrit, fals. [Pl. şi: (n.) talere] – Din germ. Taller.
TALERIST, -Ă, talerişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care practică sportul cu talere1. – Taler1 + suf. -ist.
TALGER, talgere, s.n. Taler1. – Et. nec.
TALGERAŞ, talgeraşe, s.n. Diminutiv al lui talger. – Talger + suf. -aş.
TALHÂŞ, talhâşuri, s.n. Raport prezentat de marele vizir sultanului, pentru numirea sau destituirea unui domn din ţările vasale. * Firman. – Din tc. telhâs.
TALHÂŞCIU, talhâşcii, s.m. Demnitar la curtea otomană, care prezenta sultanului raportul marelui vizir şi care transmitea firmanul împărătesc de numire a domnilor din ţările vasale. – Din tc. telhisçi.
TALIM s.n. v. talâm.
TALIAN, taliane, s.n. (Reg.) Năvod mare fixat cu ancore şi cu piloţi, folosit la prinderea în cantităţi mari a peştilor migratori. [Pr.: -li-an] – Din rus. dial. taliian, ngr. taliáni.
TALIE, talii, s.f. 1. Partea de la mijloc, mai subţire, a corpului omenesc, situată deasupra şoldurilor; mijloc, brâu. * Parte a unei rochii sau a unei haine care îmbracă mijocul; p. ext. corsaj. ** Loc. adj. şi adv. În talie = îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără palton sau fără pardesiu). * Parte a corpului omenesc

cuprinsă între umeri şi şolduri; trunchi. 2. Statură, înălţime, mărime. * Mărime după care se confecţionează obiectele de îmbrăcăminte. 3. Fig. Nivel, grad (de pricepere, de cunoştinţe etc.). ** Loc. adj. De talie = de talent, de valoare. ** Expr. A fi de talia cuiva = a avea aceeaşi valoare, pricepere, iscusinţă, talent etc. ca şi altcineva sau ca cineva anume. 4. Timpul cât durează împărţirea cărţilor de joc la o partidă de bacara. – Din rus. taliia. Cf. fr. taille.
TALION s.n. Pedeapsă sau răzbunare (specifică societăţii sclavagiste) care constă în tratarea vinovatului în acelaşi chip în care a procedat şi el cu victima lui. ** Legea talionului = lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil. [Pr.: -li-on] – Din fr. talion.
TALIONIC, -Ă, talionici, -ce, adj. Potrivit legii talionului. [Pr.: -li-o-] – Talion + suf. -ic.
TALISMAN, talismane, s.n. Mic obiect despre care se crede că aduce noroc; amuletă. – Din fr. talisman.
TALIU s.n. Element chimic, metal rar, alb-albăstrui, asemănător cu plumbul. – Din fr. thallium.
TALKIE-WALKIE s.n. (Tehn.) Walkie-talkie. [Pr: tóki-uóki] – Din fr. talkie-walkie, după engl. walkie-talkie.
TALMEŞ-BALMEŞ s.n. (Fam.) Amestec confuz, îngrămădire dezordonată din care nu se mai poate înţelege sau alege nimic. – Et. nec.
TALMUD s.n. Carte religioasă la evrei, care conţine un comentariu şi o dezvoltare dogmatică a Vechiului Testament sub raport religios, legislativ, literar şi istoric. – Din fr. Talmud.
TALMUDIC, -Ă, talmudici, -ce, adj. Care ţine de Talmud, privitor la Talmud, conform prescripţiilor acestuia. – Din fr. talmudique.
TALMUDISM s.n. 1. Studiul Talmudului. 2. Fig. Tendinţă de a privi lucrurile şi fenomenele în mod formal, static, rigid, dogmatic; interpretare speculativă, excesiv analitică şi complicată, a unei probleme. – Din fr. talmudisme.
TALMUDIST, -Ă, talmudişti, -ste, s.m. şi f. 1. Persoană care cunoaşte, studiază şi interpretează învăţăturile Talmudului; adept al acestor învăţături. 2. Fig. Persoană care priveşte lucrurile dogmatic, scolastic sau care face exces de subtilităţi şi de exprimări artificiale. – Din fr. talmudiste.
TALOFITĂ, talofite, s.f. (La pl.) Încrengătură a regnului vegetal care cuprinde plante inferioare cu corpul vegetativ format dintr-un tal şi care se înmulţesc prin spori, prin diviziune sau prin gameţi (Thallophyta); (şi la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. – Din fr. thallophytes.
TALON, taloane, s.n. 1. Parte a unei foi dintr-un registru, dintr-un chitanţier, dintr-un bonier etc. care rămâne la cotor după ce s-a rupt partea detaşabilă. 2. Parte a ciorapului care acoperă călcâiul, marcată printr-o ţesătură mai deasă. 3. Partidă la unele jocuri de cărţi. 4. Fiecare dintre cele două margini îngroşate şi întărite ale anvelopei unei roţi. – Din fr. talon.
TALONA, talonez, vb. I. Tranz. (La jocul de rugbi) A trage mingea cu piciorul din grămadă; (în diverse sporturi) a urmări pe adversar îndeaproape pentru a-l împiedica să-şi continue acţiunea. – Din fr. talonner.
TALONAJ s.n. (La jocul de rugbi) Talonare. – Din fr. talonnage.
TALONARE, talonări, s.f. (Mai ales la jocul de rugbi) Acţiunea de a talona; talonaj. – V. talona.
TALONER, taloneri, s.m. Jucător de rugbi care se găseşte în grămadă între cei doi pilieri, având sarcina de a talona mingea. -Din fr. talonneur.
TALONET s.n. v. talonetă.

TALONETĂ, talonete, s.f. Bucată de carton fixată în dreptul călcâiului la un obiect de încălţăminte, pentru a asigura rezistenţa îmbinării. * Branţ. * Bucată de stofă, cusută la manşetă sau la marginea de jos a pantalonilor pentru a evita uzura în acel loc. [Var.: talonét s.n.] – Din fr. talonnette.
TALPĂ, tălpi, s.f. I. 1. Partea inferioară a labei piciorului, la om şi la unele animale, de la degete până la călcâi, care vine în atingere cu pământul şi pe care se sprijină corpul. ** Expr. A o apuca la talpă sau a-şi lua tălpile la spinare = a pleca, a o şterge. Arde focul la tălpile picioarelor, se spune când cineva este ameninţat de o primejdie. (Reg.) A fi sau a (se) scula, a (se) pune în tălpi = a (se) scula din pat; p. ext. a (se) pune în mişcare, în acţiune. ** Compuse: talpa-gâştei = a) încreţiturile de la coada ochiului (la persoanele în vârstă); b) scris neîngrijit; c) plantă erbacee meliferă şi medicinală, cu tulpina puternică, cu frunze lungi, cu flori mici, roz (Leonurus cardiaca); talpa-ursului = plantă erbacee cu frunze mari, spinoase şi cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic (Acanthus longifolius); talpa-stâncii = mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, ramificată, cu flori mici, albe (Coronopus procumbens); talpa-lupului = plantă erbacee cu flori mici roşietice, cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule, albe, având proprietăţi antiscorbutice şi diuretice (Chaiturus marrubiastrum). 2. Partea de dedesubt a încălţămintei sau a ciorapului, care protejază talpa (I 1). 3. Piele groasă tăbăcită special, din care se confecţionează pingelele încălţămintei, flecurile tocurilor etc. ** Talpă artificială = material fabricat, prin aglomerare cu lianţi, din fibre de piele (provenite din deşeuri), fibre de celuloză şi fibre textile, folosit ca înlocuitor pentru talpă (I 3), la branţuri, ştaifuri, bombeuri. II. 1. Lemn gros, grindă care se aşează la temelia unei construcţii pentru a o sprijini; p. ext. temelie. ** Talpa casei = capul familiei, bărbatul. Talpa ţării (sau a casei) = ţărănimea (considerată în trecut ca temelie a ţării, obligată să suporte tot greul îndatoririlor). Talpa iadului = a) (în basme) temelia iadului; mama căpeteniei dracilor; b) om foarte rău, păcătos; babă rea, vrăjitoare. * Fig. Sprijin, bază, susţinere. 2. Fiecare dintre cele două lemne groase, orizontale, care alcătuiesc scheletul războiului de ţesut manual. 3. Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oţel, curbate în sus la capătul de dinainte, pe care alunecă sania. * Lemnul din spatele cormanei, pe care se sprijină plugul şi care îl face să alunece mai uşor pe brazdă. * Partea de dedesubt a corăbiei. * Parte care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. 4. Partea inferioară, lăţită, a unei piese, a unui organ de maşină sau a unui element de construcţie, prin care acesta se reazămă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. * Spec. Partea de jos, lăţită, a unei şine, prin care aceasta se reazămă pe traverse. * Spec. Parte a rindelei care alunecă pe lemnul supus prelucrării. * Spec. Extremitate a unui pat de puşcă pe care se sprijină arma când stă vertical. * Spec. Partea de dedesubt, pe care se clădeşte o claie sau un stog. * Spec. Bază a unei excavaţii miniere sau a unei găuri de sondă. * Spec. Parte mai lăţită (inferioară) a unei litere tipografice. – Cf. magh. talp.
TALPINĂ, talpine, s.f. Material obţinut pe cale sintetică, folosit ca înlocuitor de talpă pentru încălţăminte. – Talpă + suf. -ină.
TALUS, talusuri, s.n. (Anat.) Călcâi, astragal. – Din lat. talus.
TALUZ, taluzuri, s.n. Suprafaţă înclinată care mărgineşte lateral un rambleu sau un debleu; teren în pantă. – Din fr. talus.
TALUZA, taluzez, vb. I. Tranz. (Rar) A da formă de taluz, de pantă, a ridica în taluz. – Din fr. taluser.
TALUZARE, taluzări, s.f. Acţiunea de a taluza. – V. taluza.

TALUZAT, -Ă, taluzaţi, -te, adj. (Despre rambleuri şi debleuri) Care are taluzuri, cu taluzuri. – V. taluza.
TALVEG, talveguri, s.n. Linia care uneşte între ele punctele cele mai adânci ale albiei unei ape curgătoare sau ale unei văi uscate. – Din germ. Talweg, fr. thalweg.
TAMAN adv. (Pop.) 1. Tocmai, întocmai, chiar, exact. 2. În special, mai ales. 3. De-abia, într-un târziu, numai. – Din tc. tamam.
TAMAR, tamare, s.n. Unealtă de care se servesc zidarii la căratul cărămizilor, formată dintr-o scândură cu un suport în partea de jos şi care se poartă în spate, legată cu nişte frânghii; targă (1). – Et. nec.
TAMARIN, tamarini, s.m. Arbore exotic din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, alungite, cu flori galbene-roşietice, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare, iar scoarţa este utilizată în medicină (Tamarindus indica). – Din fr. tamarin.
TAMARISCĂ s.f. Nume dat mai multor specii de arbuşti ornamentali cu frunze mărunte şi dese şi cu flori albe sau roz (Tamariscus). * Cătină. [Var.: tamaríx s.m.] – Din fr. tamaris, lat. tamarix, -icis.
TAMARIX s.m. v. tamariscă.
TAMAZLÂC, tamazlâcuri, s.n. (Înv.) Totalitatea vitelor care aparţineau unui proprietar, unei gospodării; cireadă de vite. – Din tc. damizlik, bg. tamazlăk.
TAMÂŞ, tamâşuri, s.n. Proptea care se aşază sub un butoi pentru a-l fixa şi a-l împiedica să se rostogolească. – Din magh. támasz.
TAMBUCHI, tambuchiuri, s.n. Deschizătură în puntea unei nave, prevăzută cu un capac sau cu o construcţie asemănătoare cu o gheretă, care o protejează de intemperii şi care permite accesul în încăperile de sub punte. – Din sp. tambucho.
TAMBUR, (1, 2) tambure, s.n., (3) tamburi, s.m. 1. S.n. Piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., cu diverse întrebuinţări în tehnică; tobă. 2. S.n. Porţiune de prismă poligonală goală sau de cilindru gol, interpusă între o cupolă şi arcurile sau zidurile care limitează un spaţiu boltit. * Spaţiu amenajat la intrarea într-o clădire, cu o uşă pivotantă, pentru a proteja interiorul de aerul din exterior şi a împiedica formarea curenţilor de aer în timpul deschiderii uşilor. 3. S.m. (Ieşit din uz) Toboşar. ** Compus: tambur-major = subofiţer care conducea o fanfară militară; p. ext. plutonier (într-o fanfară militară). – Din fr. tambour.
TAMBURĂ, tambure, s.f. Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina, dar cu gâtul mai lung decât al acesteia. – Din tc. tambur.
TAMBURIN s.n. v. tamburină.
TAMBURINA, tamburinez, vb. I. Tranz. (Livr.) A bate (cu degetele) uşor şi ritmic ceva. – Din fr. tambouriner.
TAMBURINARE, tamburinări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a tamburina. – V. tamburina.
TAMBURINĂ, tamburine, s.f. Instrument muzical popular, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, Italia şi în Orient, de forma unei tobe mici, portative, cu pielea întinsă pe o singură parte şi cu plăci de metal sau cu zurgălăi de jur împrejur. [Var.: tamburín s.n.] – Din fr. tambourin, it. tamburino.
TAMIZATĂ, tamizate, adj. (Franţuzism; despre lumină) Care este filtrată în mod difuz. – Din fr. tamisé.
TAM-NESAM adv. v. tam-nisam.
TAM-NISAM adv. Nitam-nisam. [Var.: tam-nesám adv.] – Cf. nitam-nisam.

TAMPON, tampoane, s.n. 1. Piesă la vehiculele de cale ferată, constând dintr-un disc masiv de oţel şi un resort puternic, care primeşte şocurile dintre vehicule în timpul mersului şi care menţine o anumită distanţă între vagoanele cuplate. 2. Bucată de vată sau de tifon sterilizat, care se aplică pe o rană pentru a opri o hemoragie sau care se introduce într-o cavitate naturală a organismului în scopuri terapeutice. 3. Substanţă întrebuinţată pentru a împiedica un anumit proces chimic. 4. Accesoriu de birou, alcătuit dintr-o placă curbată acoperită cu hârtie sugativă, care serveşte la uscarea cernelii după scriere. – Din fr. tampon.
TAMPONA, tamponez, vb. I. 1. Refl. recipr. (Despre vehicule) A se ciocni, a se lovi. 2. Tranz. A atinge uşor şi în repetate rânduri o parte a suprafeţei corpului cu un tampon (2) sau cu alt obiect pentru a absorbi transpiraţia sau secreţiile unei răni. – Din fr. tamponner.
TAMPONAMENT, tamponamente, s.n. Oprire a unei sângerări cu ajutorul unor tampoane de vată, de tifon etc. – Din fr. tamponnement.
TAMPONARE, tamponări, s.f. Acţiunea de a (se) tampona şi rezultatul ei. – V. tampona.
TAMPONAT, -Ă, tamponaţi, -te, adj. 1. (Despre vehicule) Ciocnit, lovit (prin izbire). 2. (Despre piele, răni) Atins repetat cu un tampon (2). – V. tampona.
TAM-TAM, tam-tamuri, s.n. 1. Instrument muzical de percuţie alcătuit dintr-un disc concav de metal forjat, care, lovit cu un ciocănel de lemn căptuşit cu postav, vibrează, producând sunete puternice; gong. 2. Instrument muzical african asemănător cu toba; muzică executată cu un astfel de instrument. * Fig. Zgomot, mare, zarvă. – Din fr. tam-tam.
TANAGRA s.f. Nume dat statuetelor de pământ ars care s-au găsit în necropolele de la Tanagra, în Grecia (iar mai târziu în toată lumea greco-romană). – Din fr. tanagra.
TANAJ, tanaje, s.n. (Rar) Tăbăcire. – Din fr. tannage.
TANANA s.f. (Reg.) Numele unui dans ţigănesc; melodie după care se execută acest dans; tananica. – Din ţig. tanana.
TANANICA s.f. art. (Reg.) Tanana. – Tanana + suf. -ică.
TANANT, tananţi, s.m. Substanţă chimică, anorganică sau organică, naturală sau sintetică, care are proprietatea de a tăbăci pieile crude; p. ext. materie primă naturală care conţine o astfel de substanţă. ** (Adjectival) Material tanant. – Din fr. tannant.
TANAT, tanaţi, s.m. Sare sau ester al acidului tanic. – Din fr. tanate.
TANATIC, -Ă, tanatici, -ce, adj. (Livr.) Referitor la moarte, de moarte. – Din fr. thanatique.
TANATOFOBIE, tanatofobii, s.f. Teamă morbidă de moarte. – Din fr. thanatophobie.
TANATOGENEZĂ s.f. (Biol.) Studiu al cauzelor şi mecanismelor care provoacă moartea. – Din fr. thanatogenése.
TANATOLOGIC, -Ă, tanatologici, -ce, adj. (Biol.) Referitor la tanatologie, de tanatologie. – Din fr. thanatologique.
TANATOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea semnelor, condiţiilor, cauzelor şi naturii morţii. – Din fr. thanatologie.
TANĂT s.m. (Reg.) Grizu. – Et. nec.
TANC, tancuri, s.n. 1. Maşină de luptă blindată, înzestrată cu tunuri, mitraliere etc. instalate în turelă şi în partea din faţă a vehiculului, cu roţile montate pe şenile, care poate străbate terenuri accidentate. 2. Rezervor din tablă sau din oţel folosit pentru depozitarea sau transportarea lichidelor; vehicul înzestrat cu un astfel de rezervor. ** Tanc petrolier = navă folosită la

transportul petrolului sau al derivatelor lui. * Vagonet metalic folosit în mine cu capacitatea de o tonă. 3. (Fot.) Cutie de plastic de construcţie specială, în care se developează filme fotografice. – Din fr. tank, germ. Tank.
TANCHETĂ, tanchete, s.f. Tanc mic, uşor, cu blindaj subţire. – Din tanc.
TANCHIST, -Ă, tanchişti, -ste, s.m. şi f. Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri. – Din fr. tankiste, germ. Tankist.
TANCODROM, tancodromuri, s.n. Teren special amenajat pentru pregătirea şi perfecţionarea militarilor în conducerea tancurilor. – Din tanc (după aerodrom, cosmodrom).
TANDALIC, -Ă, tandalici, -ce, adj. (Reg.; adesea substantivat) Care umblă fără rost; zăpăcit. – Et. nec.
TANDALUŢĂ, tandaluţe, s.f. Scândurică prevăzută la ambele capete cu câte un vârf de cui, cu care se fixează pânza la războiul de ţesut ca să nu se strângă. – Et. nec.
TANDEM, tandemuri, s.n. 1. Bicicletă pentru două persoane, cu două şei aşezate una în spatele celeilalte, acţionată de două perechi de pedale. 2. Cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi, egali ca mărime, ca formă şi ca greutate. 3. Sistem tehnic acţionat din două sau mai multe puncte situate pe direcţia mişcării întregului sistem pe direcţia mişcării elementului conducător al mecanismului motor. * Maşină-unealtă cu mai multe posturi de lucru pentru operaţii succesive de prelucrare a aceleiaşi piese. 4. Fig. Grup de două persoane (nedespărţite). – Din fr. tandem.
TANDREŢĂ s.f. v. tandreţe.
TANDREŢE s.f. Afecţiune plină de duioşie, de delicateţe, de gingăşie. [Var.: tandreţă s.f.] – Din fr. tandresse.
TANDRU, -Ă, tandri, -e, adj. Care manifestă sau denotă tandreţe, plin de duioşie, de gingăşie, de delicateţe, de sensibilitate; drăgăstos. – Din fr. tendre.
TANDUR, (1) tandure, s.n. (Turcism înv.) 1. Masă pătrată, acoperită cu covoare, sub care se aşeza un vas cu mangal pentru a încălzi pe cel ce şedea. 2. Fig. Lene. – Din tc. tandur (lit. tandir).
TANDURIU, -IE, tandurii, adj. (Înv.) Leneş. – Tandur + suf. -iu.
TANEA, tanele, s.f. (Înv.) Bucată de blană sau de piele de animal. – Din tc. täne.
TANGA, pers. 3 tanghează, vb. I. Intranz. (Despre nave, aeronave) A fi în tangaj. – Din fr. tanguer.
TANGAJ, tangaje, s.n. Mişcare oscilatorie de înclinare a unei nave, a unei aeronave sau a unui vehicul feroviar, efectuată în jurul unei axe transversale. – Din fr. tangage.
TANGARA, tangarale, s.f. (Înv.) Instrument muzical turcesc cu coarde, asemănător cu ţambalul. – Et. nec.
TANGENT, -Ă, tangenţi, -te, adj., s.f. 1. Adj. (Despre drepte) Care atinge o curbă într-un singur punct. * (Despre planuri) Care conţine tangente (2) la toate curbele care trec printr-un punct al unei suprafeţe, care atinge suprafaţa într-un singur punct. 2. S.f. Linie dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. ** Loc. adv. În (sau prin) tangentă = tangenţial. ** Expr. A scăpa prin tangentă = a se eschiva de la un lucru prinzând momentul potrivit; a scăpa cu greu dintr-o situaţie dificilă. 3. S.f. Funcţie trigonometrică egală cu câtul dintre funcţia sinus şi funcţia cosinus. – Din fr. tangent.
TANGENŢĂ, tangenţe, s.f. Poziţie, stare a două figuri geometrice tangente. * Atingere, legătură, contact. * Fig. Relaţie, legătură trecătoare, indirectă. – Din fr. tangence.

TANGENŢIAL, -Ă, tangenţiali, -e, adj. Privitor la tangentă; care este asemănător cu o tangentă. * Fig. (Adesea adverbial) Atins în treacăt; p. ext. indirect, printre altele. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. tangentiel.
TANGHIR, tanghire, s.n. Placă transparentă de gelatină sau de masă plastică, având pe o faţă, în relief, puncte sau linii de diferite forme, folosită la obţinerea umbrelor sau semitonurilor la tipărirea manuală. – Din germ. Tangier [manier].
TANGIBIL, -Ă, tangibili, -e, adj. Care se poate percepe prin atingere, care are un aspect concret; fig. real, evident. – Din fr. tangible.
TANGON, tangoane, s.n. (Mare) 1. Catarg orizontal mobil, cu funii şi scară, folosit pe timp de furtună pentru coborârea şi urcarea oamenilor în şi din barcă. 2. Drug de lemn fixat la un capăt pe bordaj, întrebuinţat la legarea bărcilor lansate pe apă. – Din fr. tangon.
TANGOU, tangouri, s.n. Dans de salon, la origine vechi dans popular argentinian, cu ritmul lent în doi timpi, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. – Din fr. tango.
TANIC adj. (În sintagma) Acid tanic = tanin. – Din fr. tannique.
TANIN, taninuri, s.n. Produs vegetal cu gust astringent, solubil în apă, care are proprietatea de a tăbăci piele, cu întrebuinţări în industrie; acid tanic. – Din fr. tanin.
TANINOS, -OASĂ, taninoşi, -oase, adj. Care conţine tanin, caracteristic taninului; de tanin. – Tanin + suf. -os.
TANIZA, tanizez, vb. I. Tranz. A adăuga tanin din sâmburii de struguri în vin, în scopul limpezirii sau ameliorării. – Din fr. taniser.
TANIZARE, tanizări, s.f. Acţiunea de a taniza şi rezultatul ei. – V. taniza.
TANTAL s.n. Element chimic metalic rar, cenuşiu, lucios, ductil şi maleabil (folosit la confecţionarea pieselor de laborator). – Din fr. tantale.
TANTALIT, tantalituri, s.n. Mineral compus din fier şi mangan, care cristalizează în sistemul rombic de culoare neagră sau roşu-închis, cu luciu semimetalic. – Din fr. tantalite.
TANTI s.f. invar. Mătuşă. * (Fam.) Termen de adresare, în mediul urban, faţă de o femeie mai în vârstă. – Din fr. tante.
TANTIEMĂ, tantieme, s.f. 1. Sumă de bani încasată de membrii unui consiliu de administraţie sau de funcţionari superiori ai unei societăţi comerciale (din beneficiul net al acesteia) pentru participarea la conducerea ei. * Comision procentual acordat mijlocitorilor de afaceri. 2. Onorariu procentual cuvenit (în trecut) unui autor dramatic, calculat în raport cu încasările realizate la reprezentaţiile piesei sale. [Pr.: -ti-e-] – Din fr. tantiéme.
TANTRISM s.n. Denumire dată mai multor curente religioase din India din sec. IX până în sec. XIII, opuse brahmanismului. – Din fr. tantrisme.
TANZANIAN, -Ă, tanzanieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Tanzaniei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Tanzaniei sau populaţiei ei, privitor la Tanzania sau la populaţia ei. [Pr.: -ni-an] – Din fr. tanzanien.
TAOISM s.n. Curent în filozofia chineză veche bazat pe noţiunea de tao "drum, cale", înţeleasă ca ordine universală, proprie fenomenelor naturii, vieţii sociale şi gândirii omeneşti; religie chineză care a existat până în sec. XVII şi care a avut la bază această concepţie. [Var.: daoísm s.n.] – Din fr. taoîsme.
TAOLĂ, taole, s.f. (Rar) Cot al unui râu. – Et. nec.
TAPA, tapez, vb. I. 1. Tranz. (Fam.) A obţine de la cineva bani cu titlu de împrumut, dar fără intenţia de a-i restitui. 2. Tranz. şi refl. A (se) pieptăna în aşa fel, încât să poată da părului o formă înaltă, înfoiată. – Din fr. taper.

TAPAJ s.n. Zgomot violent şi confuz produs de lovituri sau de glasuri care răsună în acelaşi timp; protest zgomotos; larmă, gălăgie, scandal. – Din fr. tapage.
TAPANGEA, tapangele, s.f. (Înv.) Lovitură dată cu palma; palmă, calcavură. – Din tc. tabanca "pistol".
TAPARE, tapări, s.f. Acţiunea de a (se) tapa şi rezultatul ei. – V. tapa.
TAPAT, -Ă, tapate, adj. (Despre păr) Înfoiat prin pieptănare; (despre femei) cu părul înfoiat prin pieptănare. – V. tapa.
TAPĂ, tape, s.f. Scobitură, tăietură care se face la capătul lemnelor de construcţie pentru a le putea îmbina unele cu apele. * Tăietură care rămâne în trunchiul unui copac când tăietorul loveşte cu toporul o dată pieziş şi altă dată orizontal. – Et. nec.
TAPET, tapete, s.n. 1. Hârtie, pânză, mătase etc. cu desene colorate, care se aplică pe pereţii unor camere în loc de zugrăveală; p. ext. zugrăveală. 2. (Înv.) Covor mic. 3. (În expr.) A pune (sau a aduce, rar a veni) pe tapet = a aduce în discuţie, a fi la ordinea zilei. [Pl. şi: tapeturi] – Din it. tappeto, germ. Tapete.
TAPETA, tapetez, vb. I. Tranz. 1. A acoperi cu tapete (1) pereţii unei încăperi; a tapisa (2). 2. A pudra cu făină, pesmet etc. o tavă unsă cu grăsime, în care urmează să fie copt aluatul, budinca etc. – Din tapet.
TAPETAR, tapetari, s.m. Muncitor specializat în tapetare. – Tapeta + suf. -ar.
TAPETARE, tapetări, s.f. Acţiunea de a tapeta şi rezultatul ei. – V. tapeta.
TAPEUR, -Ă, tapeuri, -e, s.m. şi f. (Franţuzism) Persoană care cere adesea bani cu împrumut (fără intenţia de a-i restitui). [Pr.: tapór] – Din fr. tapeur.
TAPINOS adv. (Înv.) Cu umilinţă. – Din ngr. tapinós.
TAPIOCĂ s.f. Substanţă alimentară făinoasă, extrasă din tuberculele maniocului, folosită în alimentaţia copiilor. [Pr.: pi-o-] – Din fr. tapioca.
TAPIR, tapiri, s.m. Animal mamifer imparicopitat din zona tropicală, cu corpul masiv, pielea netedă, buzele şi nasul prelungite într-un fel de trompetă scurtă (Tapirus americanus şi indicus). – Din fr. tapir.
TAPISA, tapisez, vb. I. Tranz. 1. A îmbrăca o mobilă cu stofă, cu pânză, mătase, vinilin, piele etc. peste materialul de umplutură, elementele elastice, pânza de rezistenţă; a capitona. 2. A tapeta. [Var.: tapiţá vb. I] – Din fr. tapisser, germ. tapezieren.
TAPISARE, tapisări, s.f. Acţiunea de a tapisa şi rezultatul ei; capitonare. [Var.: tapiţáre s.f.] – V. tapisa.
TAPISAT, -Ă, tapisaţi, -te, adj. (Despre pereţi) Acoperit cu tapete (1); (despre mobile) îmbrăcat în stofă, pânză, mătase, vinilin, piele etc.; capitonat. [Var.: tapiţát, -ă adj.] – V. tapisa.
TAPISERIE, tapiserii, s.f. 1. Lucru de mână cusut pe o canava cu lână, cu mătase, cu fir. * Ţesătură din lână sau din mătase înfăţişând subiecte diverse sau teme alegorice, lucrată manual sau la război şi folosită mai ales la împodobirea pereţilor sau a unor mobile. 2. Partea tapisată a unei mobile. [Var.: tapiţeríe s.f.] – Din fr. tapisserie.
TAPIŢA vb. I v. tapisa.
TAPIŢARE s.f. v. tapisare.
TAPIŢAT, -Ă adj. v. tapisat.
TAPIŢER, tapiţeri, s.m. Meseriaş specialist în tapisarea mobilelor. – Probabil din pol. tapicer, bg. tapiţer. Cf. germ. Tapezier.
TAPIŢERIE1, (2) tapiţerii, s.f. 1. Meseria tapiţerului. 2. Atelier, prăvălie în care se lucrează sau se vând obiecte făcute de tapiţer. – Tapiţer + suf. -ie.
TAPIŞERIE2 s.f. v. tapiserie.

TAPOŞNIC, tapoşnici, s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu frunze înguste, ovale şi cu tulpina ramificată şi acoperită cu peri moi, îndreptaţi în jos (Galeopsis ladanum). – Et. nec.
TAPOTA, tapotez, vb. I. Tranz. A bate uşor ţesuturile cu palma, pentru masaj. – Din fr. tapoter
TAPOTARE, tapotări, s.f. Acţiunea de a tapota şi rezultatul ei. – V. tapota.
TAPURĂ, tapuri, s.f. Fisură, crăpătură în interiorul unei piese metalice, produsă în cursul fabricării acesteia. – Din fr. tapure.
TAR, taruri, s.m. Veche unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 125 de ocale. * Sarcină, povară. – Din magh. tar.
TARA s.f. v. tară1.
TARABAGIU, tarabagii, s.m. Negustor ambulant (care vinde la o tarabă). – Tarabă + suf. -agiu.
TARABĂ, tarabe, s.f. 1. Un fel de masă pe care negustorii (ambulanţi) îşi expun şi îşi vând marfa la târguri, în pieţe sau pe străzi. ** Loc. adj. (Depr.) De tarabă = de calitate proastă; p. ext. mahalagesc, trivial. 2. Tejghea (de cârciumă) la care stă negustorul. – Din tc. tarab.
TARABOSTES s.m. pl. Denumire dată (de latini) aristocraţilor geto-daci; pileaţi. – Cuv. lat.
TARABULUS, tarabuluse, s.n. (Înv.) Şal oriental care se înfăşura în jurul capului sau se purta ca cingătoare. – Din tc. Tarabulus "Tripoli".
TARAC, taraci, s.m. Stâlp bătut în pământ, care serveşte ca element de susţinere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc. [Var.: taráş s.m.] – Din ucr. taraš.
TARACAN, taracani, s.m. (Reg.) Gândac. – Din rus. tarakan.
TARAF, tarafuri, s.m. 1. Mică formaţie muzicală (de lăutari), care cântă muzică populară; tacâm (II 2). 2. (Înv.) Gaşcă, clică. – Din tc. taraf.
TARAGOT, taragoturi, s.n. Instrument muzical popular românesc de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă. – Et. nec.
TARAGOTIST, taragotişti, s.m. Persoană care cântă la taragot. – Taragot + suf. -ist.
TARAMA s.f. Icre (de calitate inferioară) sărate şi tescuite. – Din tc. tarama.
TARANCĂ, tărănci, s.f. (Iht.; reg.) Ocheană. – Et. nec.
TARANTELĂ1, tarantele, s.f. Dans popular napolitan, executat într-un ritm viu; melodie după care se execută acest dans. – Din it. tarantella.
TARANTELĂ2 s.f. v. tarantulă.
TARANTULĂ, tarantule, s.f. Specie de păianjen mare (din ţările meridionale), cu patru ochi mari şi numeroşi ochi mai mici, care îşi sapă galerii în pământ şi a cărui înţepătură este veninoasă (Lycosa tarentula). [Var.: tarantélă s.f.] – Din fr. tarentule.
TARAPANA, tarapanale, s.f. (În evul mediu, în Moldova şi în Ţara Românească) Monetărie. – Din tc. tarabhăne.
TARAPANGELE s.f. pl. (Reg.) Legume, zarzavaturi. – Et. nec.
TARAPANGIU, tarapangii, s.m. (În evul mediu, în Moldova şi în Ţara Românească) Meşter care lucra într-o tarapana. – Tarapana + suf. -giu.
TARAR, tarare, s.n. Maşină folosită în industria morăritului pentru a curăţa seminţele de cereale de impurităţi prin cernere şi prin antrenarea lor într-un curent de aer. – Din fr. tarare.
TARARA s.f. Melodie monotonă care pare că nu se mai sfârşeşte. – Formaţie onomatopeică.
TARAŞ s.m. v. tarac.
TARAT, -Ă, taraţi, -te, adj. (Rar) Plin de vicii, cu tarez. – Din fr. taré.

TARĂ1, tare, s.f. 1. Dara. 2. Nume dat unor greutăţi nemarcate formate din diferite bucăţi de metal sau de sticlă, care se întrebuinţează la diferite cântăriri de laborator. 3. (Mil.) Denumire pentru caracteristicile fizico-chimice de bază ale pulberii (3). [Var.: tará s.f.] – Din ngr. tára.
TARĂ2, tare, s.f. Defect fizic sau moral (ereditar); meteahnă. – Din fr. tare.
TARDIGRAD, -Ă, tardigrazi, -de, adj., s.n. 1. Adj. (Despre animale) Care merge încet. 2. S.n. (La pl.) Grup de animale nevertebrate, de talie foarte mică, care se deplasează greoi pe picioare (Tardigrada); (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. – Din fr. tardigrade.
TARDIV, -Ă, tardivi, -e, adj. (Adesea adverbial) Care apare, se întâmplă, se dezvoltă cu întârziere. – Din fr. tardif.
TARDIVITATE s.f. (Rar) Faptul de a fi tardiv, caracterul a ceea ce este tardiv; dezvoltare tardivă, înceată. – Tardiv + suf. -itate. Cf. fr. tardiveté.
TARE, tari, adj., adv. I. Adj. 1. Care are o consistenţă solidă, care opune rezistenţă la apărare şi nu poate fi uşor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat; lipsit de moliciune, solid; p. ext. trainic, durabil. * Care este mai consistent decât în mod obişnuit; vârtos, des; (despre pâine) uscat; (despre ouă) răscopt. * Fortificat, întărit. 2. Care este lipsit de elasticitate, care nu se îndoaie (decât cu greu), fără supleţe; (despre pânză sau obiecte de pânză) scrobit, apretat. ** Pânză tare = pânză (cu ţesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie. 3. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Care are forţă sau rezistenţă fizică, voinic, robust, viguros, puternic. ** Expr. (A fi) tare de(-o) ureche (sau de urechi) = (a fi) surd. 4. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Care este în stare să reziste, să facă faţă încercărilor, cu voinţă fermă, energic, dârz, neclintit. ** Expr. (A fi) tare de fire (sau de inimă) = (a fi) curajos, rezistent. * (Despre colectivităţi) Plin de forţă, puternic. * Neînduplecat. 5. Care dispune de putere, de autoritate, care este stăpân pe o situaţie; atotputernic. * Care posedă cunoştinţe temeinice într-un domeniu; doct, priceput. 6. (Despre argumente) Convingător, concludent; clar, categoric. 7. (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violenţă. * Vorbe (sau cuvinte) tari = vorbe aspre, grele, jignitoare, insultătoare, injurioase. 8. (Despre sunete, zgomote) Care este emis cu putere, care răsună până departe, se aude bine. 9. (Despre aer) Răcoros, rece, tăios; p. ext. curat, ozonat. * Care produce o impresie puternică asupra organelor de simţ; pătrunzător, intens, ascuţit. 10. (Despre băuturi alcoolice) Care are o concentraţie mare de alcool. * (Despre unele substanţe alimentare, chimice sau medicamentoase) Care are o concentraţie mare (şi produce un efect puternic); p. restr. picant. 11. (Despre culori) Bătător la ochi; viu, puternic, intens, aprins. II. Adv. 1. Foarte, mult, extrem, teribil, grozav. ** (Pe lângă adjective sau adverbe, ajută la formarea superlativului) Îţi voi rămâne tare recunoscător. 2. Cu forţă, cu intensitate, cu putere. 3. (Pe lângă verbe ca "a vorbi", "a spune", "a cânta" etc.) Cu glas articulat, pentru a fi auzit de cei din jur; cu glas ridicat, pentru a se auzi bine sau departe. 4. Iute, repede. – Lat. talem.
TARGĂ, tărgi, s.f. 1. Pat portativ cu care se transportă răniţii şi bolnavii; mică platformă portativă de scânduri, de nuiele etc., care serveşte la căratul diferitelor materiale. * Spec. (Rar) Tamar. 2. (În expr.) A trage targa pe uscat = a fi strâmtorat băneşte, a o scoate greu la capăt; a trage mâţa de coadă. – Cf. bg. targa.
TARHAN, tarhani, s.m. (Entom.; reg.) Şvab1. – Din ucr. tarhan.
TARHON s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă şi ramificată, cu flori alburii, cu frunze lanceolate aromate întrebuinţate drept condiment (Artemisia dracunculus). – Din tc. tarhun.

TARIF, tarife, s.n. 1. Taxă oficială fixată pentru anumite prestaţii de serviciu, pentru vânzarea anumitor articole, transporturi de mărfuri şi de persoane etc. * Sumă de bani dată cuiva pentru o muncă depusă. 2. Tabel, listă cuprinzând preţurile unitare sau specifice pentru furnituri, servicii etc. (publice) şi condiţiile stabilite pentru aplicarea lor. 3. (În sintagma) Tarif vamal = tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste graniţa unui stat. [Pl. şi: tarifuri] – Din fr. tarif.
TARIFA, tarifez, vb. I. Tranz. (Rar) A supune unui tarif, a taxa. – Din fr. tarifer.
TARIFAR, -Ă, tarifari, -e, adj. Privitor la tarif; (despre preţ, taxă, salariu) fixat prin tarif, în conformitate cu un tarif. – Din fr. tarifaire.
TARIFARE, tarifări, s.f. Acţiunea de a tarifa şi rezultatul ei. – V. tarifa.
TARISFAT, tarisfaţi, s.m. (Reg.) Bărbat (mai în vârstă) care are un rol conducător în ceremonialul nunţii ţărăneşti; staroste. – Din scr. stari svat.
TARLA, tarlale, s.f. 1. Suprafaţă de teren agricol mărginită de patru drumuri care se întretaie (făcând parte din teritoriul unei comune; solă; cultura de pe o astfel de suprafaţă. 2. (Rar) Drum sau teren îngust care desparte semănăturile; hotar. – Din tc. tarla.
TARLALIZA, tarlalizez, vb. I. Tranz. A împărţi o întindere de pământ sau o păşune în tarlale (1). – Tarla + suf. -iza.
TARLALIZARE, tarlalizări, s.f. Acţiunea de a tarlaliza şi rezultatul ei. – V. tarlaliza.
TARLATAN s.n. (Înv.) Muselină de bumbac foarte subţire, de culoare deschisă. – Din fr. tarlatane.
TARNIŢĂ, tarniţe, s.f. 1. Şa (ţărănească) de lemn sau (rar) de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. 2. Culme, coamă de munte sau de deal în formă de şa. 3. (Reg.) Drum de munte, bătut de oi sau de vite. – Din ucr. tarnyc'a.
TAROC s.n. Numele unui joc de cărţi la care se folosesc cărţi speciale. – Din germ. Tarok.
TAROD, tarozi, s.n. Burghiu de filetat. – Din fr. taraud.
TARODA, tarodez, vb. I. Tranz. A găuri în spirală o piesă în care urmează să intre un şurub. – Din fr. tarauder.
TARODARE, tarodări, s.f. Acţiunea de a taroda şi rezultatul ei. – V. taroda.
TARPAN, tarpani, s.m. Cal sălbatic din stepele sau podişurile Asiei, de culoare brună, cu capul scurt şi gros, cu coama scurtă (Equus gmelini). – Din fr. tarpan.
TARS, tarsuri, s.n. 1. Parte posterioară a scheletului labei piciorului, formată din şapte oase, articulate la un capăt cu oasele gambei, iar la celălalt cu oasele metatarsului. 2. Parte terminală a piciorului insectelor formată din 1-5 segmente şi terminată de obicei cu una sau două gheare. 3. Scheletul fibro-cartilaginos al pleoapelor. – Din fr. tarse.
TARSALGIE, tarsalgii, s.f. (Med.) Durere a articulaţiei tarsului. – Din fr. tarsalgie.
TARSECTOMIE, tarsectomii, s.f. (Med.) Rezecţie a oaselor tarsului. – Din fr. tarsectomie.
TARSIAN, -Ă, tarsieni, -e, adj. Care aparţine tarsului, al tarsului, privitor la tars. [Pr.: -si-an] – Din fr. tarsien.
TARSIOIDEE, tarsioidee, s.f. (La pl.) Subordin de mamifere arboricole, nocturne, insectivore, de mărimea unor şobolani, cu ochii foarte mari, cu picioarele din spate foarte lungi din cauza alungirii tarsului şi cu degetele terminate cu ventuze (Tarsioidea); (şi la sg.) mamifer care face parte din acest

subordin. [Pr.: -si-o-i-] – Din lat. Tarsioidea (numele ştiinţific al subordinului). Cf. fr. tarsier.
TARTAJ, tartaje, s.n. 1. (Reg.) Fiecare dintre cele două coperte ale unei cărţi; scoarţă. 2. (Înv.) Carte scrisă de mână care se folosea ca abecedar. [Var.: trătaj s.n.] -Cf. ngr. tetrádhion.
TARTAN, tartane, s.n. 1. Ţesătură specială din lână sau din bumbac, cu carouri mari, divers colorate, folosită în Scoţia. 2. Şal sau pled făcut din tartan (1). 3. Material special din mastic sintetic elastic, folosit pentru amenajarea pistelor atletice şi a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării şi a măririi rezistenţei lor la intemperii. – Din fr. tartan.
TARTANĂ, tartane, s.f. Mică navă de transport şi de pescuit, cu o singură pânză, triunghiulară, folosită mai ales în Marea Mediterană. – Din fr. tartane, it. tartana.
TARTAR1 adj. (În sintagma) Sos tartar = maioneză picantă preparată cu mult muştar (cu capere şi castraveţi acri). – Din fr. [sauce] tartare.
TARTAR2, tartaruri, s.n. (În mitologia antică) Loc aşezat în fundul infernului, în care se presupune că erau chinuiţi cei care păcătuiau faţă de zei; (în credinţa creştină) iad, infem. [Acc. şi: tártar] – Din sl. tarŭtarŭ.
TARTĂ, tarte, s.f. Prăjitură făcută dintr-un strat subţire de aluat fraged, acoperit cu fructe şi cu cremă. – Din fr. tarte.
TARTINĂ, tartine, s.f. Felie de pâine unsă cu unt pe care se pune brânză, şuncă, salam etc.; p. ext. sandviş. – Din fr. tartine.
TARTOR, tartori, s.m. Căpetenia dracilor; p. gener. drac. * Fig. Conducătorul unei tagme, al unui grup, care conduce cu asprime, despotic. * Fig. Om fără scrupule, care îşi impune voinţa, care terorizează, care comite fapte reprobabile. – Cf. tartar2.
TARTORIŢĂ, tartoriţe, s.f. Drăcoaică, diavoliţă; fig. femeie rea, afurisită. – Tartor + suf. -iţă.
TARTRAJ s.n. Operaţie de adăugare de acid tartric în mustul de struguri pentru a-i mări aciditatea. – Din fr. tartrage.
TARTRAT, tartraţi, s.m. Sare sau ester al acidului tartric. – Din fr. tartrate.
TARTRIC adj. (În sintagma) Acid tartric = acid organic cristalizat, cu gust acru, solubil în apă, care se găseşte în fructe, mai ales în mustul de struguri, şi care se întrebuinţează în industria alimentară, în vopsitoria textilă, în medicină etc.; sare de lămâie. – Din fr. tartrique.
TARTRU, tartruri, s.n. 1. Amestec sedimentar depus pe fundul vaselor în care se păstrează vinul şi care conţine tartrat de potasiu şi alte substanţe; tirighie. 2. (Şi în sintagma tartru dentar) Substanţă calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune uneori pe coroana dinţilor; detritus. – Din fr. tartre.
TARTUFISM s.n. (Rar) Ipocrizie, fariseism, făţărnicie. – Tartuffe (n. pr.) + suf. -ism. Cf. fr. tartuferie.
TAS, tasuri, s.n. (Înv.) 1. Vas plat (rotund); tipsie, taler1; (astăzi) talerul1 cântarului, pe care se pune marfa pentru a fi cântărită. ** Expr. A umbla cu tasul = a face chetă; a cerşi. * Lighenaş de care se serveşte bărbierul când bărbiereşte. 2. Cupă; ceaşcă (de lut). 3. Fiecare dintre cele două talere1 ale chimvalului. * (Rar) Fiecare dintre cele două capace ale unui medalion. [Var.: teas s.n.] – Din tc. tas.
TASA, tasez, vb. I. Tranz. A reduce volumul unui obiect, al unui material, a comprima prin lovire, apăsare, strângere. * Refl. (Despre terenuri, materiale pulverulente sau granulare) A se aşeza în straturi mai compacte, a se îndesa (prin scufundare), a deveni mai puţin afânat. – Din fr. tasser.

TASARE, tasări, s.f. Faptul de a (se) tasa; îndesare, cufundare. – V. tasa.
TASEU, taseuri, s.n. Nicovală mică, folosită de tinichigii pentru a îndrepta tabla. – Cf. fr. tasseau.
TASICHINEZIE, tasichinezii, s.f. (Med.) Tendinţă irezistibilă de a merge, de a alerga, observată la psihopaţi. [Scris şi: tasikinezie] – Din fr. tasikinésie.
TASMA, tasmale, s.f. (Reg.) Fir sau panglică de mătase, de aţă de piele etc. – Din tc. tasma.
TASON, tasoane, s.n. Punct de concentrare a materialului lemnos în exploatările forestiere, apropiat de căile de transport. – Et. nec.
TASTATURĂ, tastaturi, s.f. (Tehn.) Claviatură. – Din germ. Tastatur.
TASTĂ, taste, s.f. (Tehn.) Clapă (1). – Din germ. Taste.
TASTER, tastere, s.n. Dispozitiv mecanic al maşinii de cules monotip, prevăzut cu o claviatură, utilizat la înregistrarea textului pe o bandă de hârtie prin perforaţii diferit combinate. – Din germ. Taster.
TASTERIST, -Ă, tasterişti, -ste, s.m. şi f. (Tipogr.) Linotipist. – Taster + suf. -ist.
TASTIERĂ, tastiere, s.f. 1. Mecanism care declanşează sunetele unui tub de orgă sau coardele unor instrumente cu claviatură. 2. Plăcuţă specială de lemn tare, fixată la instrumentele cu coarde, deasupra părţii superioare a cutiei de rezonanţă. [Pr.: -ti-e-] – Din it. tastiera.
TAŞCĂ, tăşti, s.f. Geantă de piele sau de pânză, în care se ţin diferite obiecte. * Pungă de piele în care se ţin tutunul, banii etc.; tecşilă, tăşulă. – Din ucr. taška, magh. táska.
TAŞIST, -Ă, taşişti, -ste, adj. (Despre picturi) Care este realizat în pete de culoare. – Din fr. tachiste.
TATAIE s.m. (Reg.) Apelativ familiar cu care copiii numesc pe tatăl lor; tată. * Bunic. [Pr.: -ta-ie] – Tată + suf. -aie.
TATĂ, taţi, s.m. 1. Bărbat care are copii; nume pe care i-l dau acestui bărbat copiii săi când i se adresează sau când vorbesc despre el ori pe care şi-l dă el însuşi când vorbeşte cu copiii săi; taică, părinte, tătân, babacă. ** Tată de familie = bărbat care are copii pe care îi creşte; cap de familie. Tată mare sau tata-moşu = bunic. Tată vitreg = al doilea soţ al unei femei în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. Tată bun = tată adevărat. ** Loc. adj. Din tată în fiu = transmis de-a lungul generaţiilor, prin descendenţă directă, din generaţie în generaţie. ** Expr. Calcă pe urmele lui tată-său, se spune despre cel care seamănă cu tatăl său în apucături şi obiceiuri (rele). Bucăţică ruptă tată-său sau tată-său în picioare, se spune despre un copil care seamănă perfect tatălui său. Se leapădă şi de tată-său sau vinde şi pe tată-său, se zice despre un om rău, lipsit de scrupule. Unde dă tata, creşte carnea, se spune când părintele îşi pedepseşte copiii pentru binele lor. (exclamaţie de uimire sau de satisfacţie) Măi tată!. 2. (La vocativ) Termen cu care se adresează cineva unui copil (sau unei persoane tinere străine) pentru a marca un raport de familiaritate şi de simpatie. 3. (Uneori determinat prin "socru") Nume dat de ginere sau de noră socrului. 4. (Fam.) Nume dat unui bărbat (mai în vârstă) în semn de respect sau de afecţiune. * (Pe lângă un nume de persoană) Nume dat unui bărbat considerat ca strămoş, ca fondator al unei dinastii, al unui neam etc. 5. (În credinţa creştină) Dumnezeu, creatorul lumii. ** Tatăl nostru = numele unei rugăciuni creştine. ** Expr. (A şti) ca (pe) Tatăl nostru = (a şti) foarte bine, pe de rost, fără greşeală. 6. Fig. (Fam.) Creator, făuritor, fondator. 7. Fig. (Glumeţ) Cel care întrupează cele mai înalte calităţi, care este deasupra altora, îi covârşeşte pe toţi. [Nom. sg. art.: tata şi tatăl, gen.-dat. sg.: tatii şi tatei] – Lat. tata.

TATONA, tatonez, vb. I. Tranz. A face încercări prudente în mai multe direcţii pentru a cunoaşte o situaţie, a găsi o soluţie; a proceda cu nesiguranţă, cu ezitare; a sonda. ** Expr. A tatona terenul = a cerceta posibilităţile de reuşită înainte de începerea unei acţiuni. – Din fr. tâtonner.
TATONANT, -Ă, tatonanţi, -te, adj. (Livr.) Care tatonează. – Din fr. tâtonnant.
TATONARE, tatonări, s.f. Acţiunea de a tatona şi rezultatul ei. – V. tatona.
TATU, tatu, s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere nocturne fără dinţi, cu corpul acoperit de plăci osoase şi cornoase mobile, care trăiesc în America Centrală, de Sud şi în Mexic; animal aparţinând unuia dintre aceste genuri. – Din fr. tatou.
TATUA, tatuez, vb. I. Refl. şi tranz. A (şi) imprima pe (ori sub) pielea corpului, pe mâini sau pe faţă diverse inscripţii sau desene, cu ajutorul unor împunsături cu materii colorante care nu se pot şterge. [Pr.: -tu-a] – Din fr. tatouer.
TATUAJ, tatuaje, s.n. 1. Tatuare; (concr.) desen care rămâne pe piele după tatuare. 2. Marcare a animalelor cu semne imprimate în piele pentru recunoaştere şi identificare. [Pr.: -tu-aj] – Din fr. tatouage.
TATUARE s.f. Acţiunea de a (se) tatua. [Pr.: -tu-a-] – V. tatua.
TATUAT, -Ă, tatuaţi, -te, adj. Care poartă urmele unui tatuaj. [Pr.: -tu-at] – V. tatua.
TAULĂ s.f. Numele mai multor arbuşti din familia rozaceelor, cultivaţi ca plante decorative (Spiraea). [Pr.: ta-u-] – Din pol. tawula.
TAUMATURG, taumaturgi, s.m. Persoană care, în concepţia unor religii, ar poseda însuşirea de a face minuni; făcător de minuni. – Din fr. thaumaturge.
TAUMATURGIE s.f. Pretinsă putere de a face minuni; magie. – Din fr. thaumaturgie.
TAUR, tauri, s.m. 1. Mascul necastrat din specia taurinelor, cu capul mare, pielea groasă, părul de pe frunte lung şi adesea creţ; buhai (Bos taurus). ** Expr. A lua (sau a prinde) taurul de coarne = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate, a lua lucrurile pieptiş. 2. (Entom.) Rădaşcă. 3. (Art.) Constelaţie boreală în dreptul căreia trece Soarele între 21 aprilie şi 21 mai. * Al doilea dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. – Lat. taurus.
TAURIN, -Ă, taurini, -e, adj. Care aparţine taurului (1), privitor la taur, din specia taurului. * (Substantivat, f. pl.) Specie de bovine care au ca reprezentant tipic boul; (şi la sg) animal din această specie. [Pr.: ta-u-] – Din it. taurino.
TAURISCI s.m. pl. Numele unor triburi celtice dintre care unul, aşezat în nord-vestul Daciei, s-a integrat ulterior în masa populaţiei romanizate. – Din lat. taurisci, gr. tauríscos.
TAUROCEFAL, taurocefali, s.m. Monstru mitic care avea cap de taur (1). [Pr.: ta-u-] – Din fr. taurocéphale.
TAUROMAHIE s.f. Arta de a lupta cu taurii (1) în arenă. [Pr.: ta-u-] – Din fr. tauromachie.
TAUTOFONIE, tautofonii, s.f. Repetiţie supărătoare a aceloraşi sunete sau articulaţii. [Pr.: ta-u-] – Din fr. tautophonie.
TAUTOLOGIC, -Ă, tautologici, -ce, adj. Care are caracter de tautologie, privitor la tautologie. [Pr.: ta-u-] – Din fr. tautologique.
TAUTOLOGIE, tautologii, s.f. 1. Greşeală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiaşi idei, formulată cu alte cuvinte; cerc vicios, pleonasm. 2. Fenomen sintactic care constă din repetarea unor cuvinte cu acelaşi sens, dar cu funcţiuni diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonaţie sau de formă şi care, exprimând identitatea celor doi termeni, are rolul de a sublinia

o calitate sau o acţiune. 3. (Log.) Judecată în care subiectul şi predicatul sunt exact aceeaşi noţiune. 4. Expresie din logica simbolică, care, în limitele unui sistem formal, este adevărată în orice interpretare. [Pr.: ta-u-] – Din fr. tautologie, lat. tautologia.
TAUTOMER, -Ă, tautomeri, -e, adj. (Chim.; despre substanţe) Care prezintă tautomerie. [Pr.: ta-u-] – Din fr. tautomére.
TAUTOMERIE s.f. Formă de izomerie care se caracterizează prin uşurinţa cu care izomerii trec unul în celălalt, datorită deplasării unei duble legături şi a unui atom de hidrogen. [Pr.: ta-u-] – Din fr. tautomérie.
TAVA s.f. v. tavă.
TAVAN, tavane, s.n. 1. Suprafaţa interioară a planşeului superior dintr-o încăpere; plafon. ** Expr. A sta cu ochii în tavan = a sta degeaba; a lenevi. * Partea superioară a unei excavaţii miniere. 2. (Reg.) Scândură de brad, lungă şi subţire, folosită la construirea podului casei. 3. (Reg.) Fiecare dintre cele două extremităţi ale unei corăbii, unde dorm corăbierii. [Pl. şi: tavanuri] – Din tc. tavan.
TAVĂ, tăvi, s.f. 1. Obiect plat de metal, de material plastic, de lemn, având forme şi dimensiuni diferite şi marginile puţin ridicate, pe care se aduc la masă cele necesare pentru servit; tabla, tablă1 (5). * Vas de tablă sau de fier smălţuit, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mâncăruri şi prăjituri. 2. (Reg.; în expr.) A da pe cineva tavă (sau tava) = a tăbărî asupra cuiva. 3. (Reg.) Şerveţel brodat care se aşterne pe o tavă (1) sau ca ornament pe o mobilă. [Var.: (reg.) tavá s.f.] – Din tc. tava. Cf. bg. tava.
TAVERNĂ, taverne, s.f. Cârciumă sărăcăcioasă, murdară şi întunecoasă (instalată de obicei la subsol). – Din fr. taverne.
TAXA, taxez, vb. I. Tranz. 1. A supune unei taxe, unei impuneri; a fixa o sumă determinată (ca taxă, impozit, preţ). 2. A califica pe cineva drept..., a acuza de... – Din fr. taxer, lat. taxare.
TAXACEE, taxacee, s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme lemnoase, cu frunze persistente în formă de ac, cu flori solitare la subsoara frunzelor sau în spice şi cu sămânţa acoperită cu un înveliş cărnos (Taxaceae); (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. taxacées.
TAXARE, taxări, s.f. Acţiunea de a taxa şi rezultatul ei. – V. taxa.
TAXATOR, -OARE, taxatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care vinde bilete într-un vehicul de transport în comun; p. gener. încasator. – Taxa + suf. -tor.
TAXAŢIE, taxaţii, s.f. (În sintagma) Taxaţie forestieră = dendrometrie. – Din fr. taxation.
TAXĂ, taxe, s.f. 1. Sumă de bani care se percepe la anumite mărfuri sub formă de impozit. ** Taxă pe valoarea adăugată = impozit general care se aplică pe fiecare stadiu al circuitului de producţie al produsului final. 2. Plată efectuată în favoarea bugetului de stat de către diferite persoane fizice sau juridice în cazul când acestea se bucură de anumite servicii sau drepturi. * Sumă de bani care se plăteşte unei instituţii în schimbul unor servicii prestate sau al anumitor drepturi. – Din fr. taxe.
TAXI, taxiuri, s.n. Taximetru. – Din fr. taxi.
TAXICAMION, taxicamioane, s.n. Autocamion care funcţionează după sistemul taximetrelor. [Pr.: -mi-on] – Taxi + camion.
TAXID, taxiduri, s.n. (Înv.) Călătorie pe care o făceau negustorii (în străinătate) pentru a vinde sau a cumpăra marfă. * (Concr.) Marfă adusă (din ţări străine). – Din ngr. taxídhi.
TAXIDAR, taxidari, s.m. (Înv.) Persoană care strângea dările. – Din tc. tahsildar.

TAXIDĂRIE s.f. (Înv.) Încasare a dărilor. – Taxidar + suf. -ie.
TAXIDERMIE s.f. Arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzeele de ştiinţe ale naturii. – Din fr. taxidermie.
TAXIDERMIST, taxidermişti, s.m. Specialist în taxidermie. – Din fr. taxidermiste.
TAXIFURGONET s.n. v. taxifurgonetă.
TAXIFURGONETĂ, taxifurgonete, s.f. Autofurgonetă care funcţionează după sistemul taximetrelor. [Var.: taxifurgonét s.n.] – Taxi + furgonetă.
TAXIM, taximuri, s.n. (Înv. şi reg.) Cântec popular care se execută din cobză sau din scripcă. – Din tc. taksim.
TAXIMETRIST, -Ă, taximetrişti, -ste, s.m. şi f. Şofer de taximetru. – Taximetru + suf. -ist.
TAXIMETRU, taximetre, s.n. Automobil care efectuează, contra plată, transporturi de persoane sau de mărfuri, în general în interiorul oraşelor, de obicei prevăzut cu un aparat pentru înregistrarea distanţei parcurse şi a timpului, în vederea fixării sumei de plată; taxi. – Din fr. taximétre.
TAXINOMIE s.f. v. taxonomie.
TAXIOLOGIC, -Ă, taxiologici, -ce, adj. Referitor la taxiologie, de taxiologie. [Pr.: -xi-o-] – Din taxiologie.
TAXIOLOGIE s.f. Disciplină orientată spre optimizarea acţiunilor umane prin aplicarea ciberneticii şi a criteriilor rezultate din studiul stereotipului dinamic la om. [Pr.: -xi-o-] – Probabil din fr.
TAXODIACEE, taxodiacee, s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, răşinoase, cu frunze solzoase sau aciculare persistente, cu fructe sub formă de conuri cu solzi (Taxodiaceae); (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -di-a-ce-e] – Din fr. taxodiacées.
TAXONOMIC, -Ă, taxonomici, -ce, adj. Cu caracter de clasificare, de taxonomie; categorial. – Din fr. taxonomique.
TAXONOMIE s.f. 1. Ştiinţa legilor de clasificare. 2. Studiul unei grupe de animale sau de plante din punctul de vedere al clasificării şi descrierii specilor. [Var.: taxinomíe s.f.] – Din fr. taxonomie, taxinomie.
TAYLORISM s.n. Metodă de organizare a muncii în cadrul căreia normele de muncă se stabilesc la nivelul muncitorilor cu cel mai ridicat randament şi pe baza unor îmbunătăţiri aduse muncii prin eliminarea mişcărilor inutile, prin aplicarea unor metode mai eficiente, a evidenţei şi controlului, ducând astfel la creşterea randamentului muncii. [Scris şi: tailorism, – Pr.: tei-] – Din fr. taylorisme.
TĂBĂCAR, tăbăcari, s.m. Muncitor specialist în tăbăcitul pieilor; tabac2, timar, argăsitor. – Tabac2 + suf. -ar.
TĂBĂCĂRESC, -EASCĂ, tăbăcăereşti, adj., s.f. 1. Adj. Care aparţine tăbăcarilor, privitor la tăbăcari. ** Lână tăbăcărească = lână care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit. 2. S.f. Numele unui joc de cărţi. – Tăbăcar + suf. -esc.
TĂBĂCĂRIE, (2) tăbăcării, s.f. 1. Meseria tăbăcarului. 2. Atelierul tăbăcarului sau secţie industrială în care se argăsesc pieile. – Tăbăcar + suf. -ie.
TĂBĂCEALĂ, tăbăceli, s.f. Tăbăcire. – Tăbăci + suf. -eală.
TĂBĂCI, tăbăcesc, vb. IV. Tranz. A prelucra pielea brută cu ajutorul tananţilor, trnsformând-o într-un produs care nu putrezeşte, moale, suplu, impermeabil, elastic şi rezistent; a argăsi. * Fig. (Glumeţ) A snopi în bătăi. – Din tabac2.
TĂBĂCIRE, tăbăciri, s.f. Acţiunea de a tăbăci şi rezultatul ei; tăbăceală, tăbăcit1, argăsire, argăseală, argăsit, tanaj. – V. tăbăci.

TĂBĂCIT1 s.n. Tăbăcire. – V. tăbăci.
TĂBĂCIT2, -Ă, tăbăciţi, -te, adj. (Despre piele) Care a fost transformat, cu ajutorul tananţilor, într-un produs moale, suplu, impermeabil, elastic şi rezistent la uzură. * Fig. (Despre pielea sau trupul omului) Ars de soare şi de vânt; bătătorit de muncă; bătucit, înăsprit. – V. tăbăci.
TĂBĂCITOR, -OARE, tăbăcitori, -oare, adj. Care are proprietatea de a tăbăci; argăsitor. * (Substantivat, n.) Butoi în care se ţine argăseala. – Tăbăci + suf. -tor.
TĂBĂNAŞ, tăbănaşe, s.n. (Reg.) Cireadă mică, cârd. – Cf. tabun.
TĂBĂRAŞ, tăbăraşi, s.m. (Rar) Ostaş care face parte dintr-o tabără. – Tabără + suf. -aş.
TĂBĂRÎ, tábăr, vb. IV. Intranz. 1. A se repezi la cineva (cu violenţă, duşmănos), a da năvală asupra cuiva; a se năpusti. * Fig. A se adresa cuiva în mod insistent; a apostrofa pe cineva brusc şi nepoliticos; a sări cu gura la cineva. * (Rar) A se repezi, a veni în grabă. 2. (Înv.) A-şi aşeza tabăra; a poposi. – Din tabără.
TĂBÂLTOC, (1) tăbâltoace, s.n., (2) tăbâltoci, s.m. (Reg.) 1. S.n. Săculeţ. 2. S.m. Om scund şi îndesat. [Var.: tăbultóc s.m.] – Cf. ucr. taboleć.
TĂBÂRCĂ, tăbârce, s.f. (Reg.) 1. Par cu care se ridică greutăţi; drug. 2. Sarcină, greutate. [Pl. şi: tăbârci] – Et. nec.
TĂBÂRCI, tăbârcesc, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. A purta (sau a ridica) o greutate în braţe, în mâini sau în spinare; a târî după sine ceva greu. 2. Refl. A se căţăra cu greutate, a se opinti (spre a se urca). * A umbla greu (din cauza unei sarcini pe care o poartă); a se târî. – Din tăbârcă.
TĂBLĂCI, tăblăcesc, vb. IV. Tranz. A da flexibilitate şi lustru pieii argăsite, întinzând-o în toate direcţiile. – Et. nec.
TĂBLĂLUŢĂ, tăblăluţe, s.f. Diminutiv al lui tabla. – Tabla + suf. -ăluţă.
TĂBLIE, tăblii, s.f. 1. Tablă1 (2). 2. Parte a unei lucrări de tâmplărie, fierărie sau arhitectură, formată dintr-un panou de lemn, de metal, de faianţă, de material plastic etc. fixat pe scheletul unei mobile, al unei uşi. – Din ngr. távli.
TĂBLIŢĂ, tăbliţe, s.f. Diminutiv al lui tablă1. 1. Placă dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau cu condei de piatră şcolarii începători. 2. (La romani) Placă mică acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria cu un stilet. 3. (Înv.) Carneţel în care se notau diverse fapte, maxime etc. – Tablă1 + suf. -iţă.
TĂBLUI, tăbluiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi o casă cu tablă1. – Tablă1 + suf. -ui.
TĂBLUIT, -Ă, tăbluiţi, -te, adj. Acoperit cu tablă1. – V. tăblui.
TĂBULTOC s.m. v. tăbâltoc.
TĂCĂI, tăcăiesc, vb. IV. Intranz. A scoate la intervale regulate sunetul exprimat prin interjecţia "tac". * A ciocăni, a ţăcăni. * (Despre inimă) A zvâcni, a bate (ritmic). [Var.: tâcâí vb. IV] – Tac1 + suf. -ăi.
TĂCĂITOARE, tăcăitori, s.f. (Ornit.; reg.) Lupul-vrăbiilor. [Pr.: -că-i-] – Tăcăi + suf. -toare.
TĂCEA, tac, vb. II. Intranz. 1. A nu vorbi nimic, a se abţine să vorbească. ** Loc. adv. Pe tăcute = în tăcere, în ascuns. ** Expr. A tăcea chitic (sau molcom, mâlc, ca peştele, ca pământul, ca melcul) = a nu spune nimic. A tăcea ca porcul în păpuşoi (sau în cucuruz) = a tăcea spre a nu se da de gol. Tac mă cheamă = nu spun o vorbă. Tace şi face, se spune despre cineva care acţionează fără vorbă multă sau despre cineva care unelteşte în ascuns ceva rău. Tace şi coace, se zice despre cineva care plănuieşte în ascuns o răzbunare. * Fig. (Despre elementele naturii şi despre lucruri personificate) A

sta în nemişcare, a nu se face auzit. 2. A înceta să vorbească, să plângă, a se întrerupe din vorbă; a amuţi. ** Expr. Tacă-ţi gura sau taci din gură! = nu mai vorbi! isprăveşte! 3. A nu răspunde, a nu riposta. 4. A tăinui, a ascunde; a fi discret. * A nu-şi exprima făţiş părerea. – Lat. tacere.
TĂCERE, tăceri, s.f. Faptul de a tăcea; p. ext. linişte, calm, acalmie. ** Loc. adv. În tăcere = fără a vorbi; fără a se destăinui. (înv.) Întru tăcere = fără a vorbi; fără a se destăinui. ** Expr. A trece (ceva) sub tăcere = a trece (ceva) cu vederea, a ascunde (ceva), a omite (în mod intenţionat). * Pauză, întrerupere mai lungă într-o discuţie. * Fig. Indiferenţă. * Fig. Lipsă de afirmare, de manifestare; apatie, amorţire. – V. tăcea.
TĂCIUNA, tăciunez, vb. I. 1. Tranz. A arde ceva până când se transformă în tăciune (1). 2. Refl. (Despre unele cereale) A fi atacat de tăciune (2). – Din tăciune.
TĂCIUNAŞ, tăciunaşi, s.m. Diminutiv al lui tăciune. – Tăciune + suf. -aş.
TĂCIUNAT, -Ă, tăciunaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele (1). 2. (Despre unele cereale) Atacat de tăciune (2); tăciunos. – V. tăciuna.
TĂCIUNE, tăciuni, s.m. 1. Rămăşiţă dintr-o bucată de lemn care a ars incomplet; cărbune sau lemn în faza de ardere fără flacără. ** Expr. A nu avea nici tăciune în vatră = a fi foarte sărac. Nu-i ard (nici) tăciunii în vatră, se spune despre un om (sărac) căruia îi merge prost în toate, care nu izbuteşte nimic. 2. Boală a plantelor (cerealiere) provocată de o ciupercă parazită care se manifestă prin distrugerea totală sau parţială a părţilor atacate şi prin apariţia în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră; cărbune. – Lat. / * / titio, -onis.
TĂCIUNOS, -OASĂ, tăciunoşi, -oase, adj. (Despre unele cereale) Atacat de tăciune (2), plin de tăciune (2); tăciunat. – Tăciune + suf. -os.
TĂCUT, -Ă, tăcuţi, -te, adj. 1. Care tace, care nu vorbeşte; p. ext. care nu face zgomot; calm, liniştit. 2. Puţin comunicativ, taciturn; p. ext. discret, rezervat, timid. – V. tăcea.
TĂFĂLOG, -OAGĂ, tăfălogi, -oage, adj. (Despre oameni; reg.) Cu mişcări încete, molâu. – Et. nec.
TĂFÂLCĂ, tăfâlci, s.f. (Reg.) Traistă, săculeţ. – Et. nec.
TĂGADĂ, tăgade, s.f. Tăgăduială. ** Loc. adv. Fără (putinţă de) tăgadă = neîndoios, nedezminţit, sigur. – Din tăgădui (derivat regresiv).
TĂGADNIC, -Ă, tăgadnici, -ce, adj. (Înv.) Care tăgăduieşte; mincinos. – Tăgadă + suf. -nic.
TĂGĂDUI, tăgăduiesc, vb. IV. Tranz. A contesta o afirmaţie, a nu recunoaşte ceva; a nega; a dezminţi. * (Rar) A refuza. – Din magh. tagadni.
TĂGĂDUIALĂ, tăgăduieli, s.f. Faptul de a tăgădui; negare, contestare; tăgadă, tăgăduire, tăgăduinţă. [Pr.: -du-ia-] – Tăgădui + suf. -eală.
TĂGĂDUINŢĂ, tăgăduinţe, s.f. (Înv.) Tăgăduială. – Tăgădui + suf. -inţă.
TĂGĂDUIRE, tăgăduiri, s.f. Acţiunea de a tăgădui şi rezultatul ei; tăgăduială. – V. tăgădui.
TĂGĂDUIT, -Ă, tăgăduiţi, -te, adj. Care poate fi pus la îndoială, contestat. – V. tăgădui.
TĂGÂRŢA, tăgârţez, vb. I. Refl. (Reg.) A se agăţa de cineva. – Din tăgârţă.
TĂGÂRŢĂ, tăgârţe, s.f. (Reg.) Traistă, sac. – Cf. ngr. tagartzíka.
TĂIA, tai, vb. I. I. 1. Tranz. A despărţi, a separa ceva în bucăţi cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice şi chimice; a diviza, a scinda, a despica, a fragmenta, a îmbucătăţi. ** Expr. A-şi tăia (singur) craca (sau creanga) de sub picioare = a-şi primejdui situaţia printr-o acţiune negândită.

A tăia nodul gordian = a găsi soluţia unei probleme grele, a rezolva, a clarifica o situaţie încurcată. Poţi să tai lemne pe dânsul, se spune despre cineva care doarme adânc. * Spec. A desprinde, a desface filele unei cărţi necitite unite la margini. 2. Tranz. A despica, a spinteca, a trece prin... ** Expr. A (-şi) tăia drum (sau cale, cărare) = a-şi face loc îndepărtând obstacolele ce îi stau în cale. 3. Tranz. A suprima (un text sau o parte din el). ** Expr. A tăia răul de la rădăcină = a lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău. 4. Tranz. A lăsa urme în profunzime, a brăzda; a executa (prin aşchiere) adâncituri sau proeminenţe pe suprafaţa unui obiect. * A săpa, a sculpta. 5. Tranz. (Rar) A croi un obiect de îmbrăcăminte. 6. Tranz. (Înv.) A fabrica bani, a bate monedă. 7. Tranz. (Despre drumuri, râuri etc.) A străbate; a traversa. * (Despre oameni, vehicule etc.) A merge pe drumul cel mai scurt; a scurta drumul. 8. Refl. recipr. A se întretăia. 9. Refl. (Despre ţesături) A se destrăma, a se rupe în direcţia firului ţesut sau la îndoituri. 10. Refl. (Despre lapte) A se coagula, a se brânzi (fiind alterat); (despre anumite preparate culinare) a căpăta aspect de lapte brânzit din cauza alterării sau a unei greşeli de preparare. * Tranz. A opri fermentarea mustului. II. Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) spinteca, a (se) omorî, a (se) ucide (cu un obiect tăios). ** Expr. (Absol.) A tăia şi a spânzura = a se purta samavolnic, a proceda arbitrar şi abuziv. * A (se) răni cu un instrument tăios. * Tranz. A provoca o durere fizică. * Tranz. A înjunghia, a sacrifica un animal (în scopul valorificării). III. 1. Tranz. şi refl. A (se) curma, a (se) opri, a (se) întrerupe. ** Expr. (Tranz.) A tăia drumul (sau calea) cuiva = a ieşi înaintea cuiva spre a-l împiedica să înainteze, a-l opri din drum. (Refl.) A i se tăia cuiva drumurile (sau cărările) = a fi în încurcătură, a i se reduce posibilitatea de a-şi aranja treburile. 2. Tranz. A face să slăbească sau să înceteze; a micşora, a slăbi, a modera, a atenua, a opri. ** Expr. A-i tăia cuiva (toată) pofta = a face să-şi piardă sau a-şi pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva. (refl.) A i se tăia cuiva (toată) pofta = a face să-şi piardă sau a-şi pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva. A-i tăia (cuiva) cuvântul = a descuraja (pe cineva). (Refl.) A i se tăia cuiva (mâinile şi) picioarele = a-i slăbi, a i se muia cuiva (mâinile şi) picioarele. * A distruge, a şterge efectul. 3. Tranz. A consfinţi încheierea unei tranzacţii (prin desfacerea cu palma deschisă a mâinilor unite ale negociatorilor); a pecetlui. * (La jocurile de cărţi) A despărţi în două pachetul de cărţi, punând jumătatea de dedesubt deasupra; a juca ţinând banca împotriva tuturor celorlalţi jucători. 4. Tranz. şi intranz. (Fam.; în expr.) A tăia (la) piroane = a spune minciuni. 5. Tranz. (În expr.) A-l tăia pe cineva capul = a înţelege, a (se) pricepe să facă un lucru. (Fam.) A spune ce-l taie capul = a spune vrute şi nevrute, a vorbi fără rost. 6. Tranz. (Fam.; în expr.) A tăia pe cineva = a întrece pe cineva, a i-o lua înainte, a-l învinge. [Pr.: tă-ia] – Lat. / * / taliare.
TĂIAT1 s.n. Faptul de a (se) tăia. – V. tăia.
TĂIAT2, -Ă, tăiaţi, -te, adj. I. 1. Care este despărţit, separat în bucăţi cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice şi chimice; despicat. 2. (Despre filele unei cărţi necitite) Desprins, desfăcut la margini. 3. (Despre texte, filme etc.) Din care s-a suprimat o parte. 4. (Despre ţesături) Destrămat în direcţia firului ţesut sau la îndoituri. 5. (Despre anumite preparate culinare) Cu aspect de lapte brânzit, din cauza alterării sau a unei greşeli de preparare. II. Rănit cu un obiect tăios. * (Despre păsări, animale) Care a fost sacrificat (în scopul valorificării). III. 1. (Despre răsuflare, respiraţie) Cu ritmul slăbit, oprit. 2. (Despre un pachet de cărţi de joc) Despărţit în două punând jumătatea de dedesubt deasupra. [Pr.: tă-iat] – V. tăia.
TĂICULEAN, tăiculeni, s.m. (Pop.) Tăiculiţă. – Taică + suf. -ulean.

TĂICULIŢĂ s.m. Diminutiv al lui taică; tăicuşor, tăicuţă, tăiculean. – Taică + suf. -uliţă.
TĂICUŞOR, tăicuşori, s.m. Tăiculiţă. – Taică +suf. -uşor.
TĂICUŢ s.m. v. tăicuţă.
TĂICUŢĂ s.m. Tăiculiţă. [Var.: tăicúţ s.m.] – Taică + suf. -uţă.
TĂIER s.n. v. taier.
TĂIERE, tăieri, s.f. Acţiunea de a (se) tăia şi rezultatul ei. [Pr.: tă-ie-] – V. tăia.
TĂIETOR, -OARE, tăietori, -oare, adj., subst. 1. Adj. Care taie; tăios; ascuţit. 2. S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase de culoare verde închis şi cu flori galbene, folosită în medicina populară pentru oblojirea tăieturilor (Inula hirta). 3. S.n. Buştean pe care se taie sau se despică lemnele de foc; tăiş (2); (în trecut) trunchi care servea călăului pentru decapitarea condamnaţilor la moarte. 4. S.m. Muncitor care se ocupă cu tăierea diferitelor materiale în industrie sau cu sacrificarea animalelor la abator. [Pr.: tă-ie-] – Tăia + suf. -ător.
TĂIETURĂ, tăieturi, s.f. 1. Acţiunea de a tăia; (concr.) locul unde s-a tăiat ceva; spec. rană provocată de un instrument tăios. * Suprafaţa rezultată dintr-un corp după ce a fost tăiat. * Fel, mod de a tăia. 2. Drum (adâncit) săpat de o apă în curgerea ei. * Povârniş drept, prăpăstios; perete stâncos. 3. Croiala unei haine. * Fig. Linie, trăsătură, contur. 4. Teren despădurit pe care se mai văd încă butucii. 5. Fig. (La pl.) Senzaţie de durere asemănătoare cu aceea provocată de o tăiere; junghiuri. 6. Ştersătură; fragment, text şters sau anulat. 7. Porţiune, articol decupat dintr-o tipăritură. [Pr.: tă-ie-] – Tăia + suf. -ătură.
TĂIEŢEI s.m. pl. Aluat nedospit făcut din făină, apă, sare (şi ouă) tăiat în şuviţe lungi şi subţiri, care se fierb în supă sau se gătesc cu brânză, cu nuci etc. [Pr.: tă-i÷, – Var.: s.m. pl.] – Tăiaţi (pl. lui tăiat, part. lui tăia) + suf. -ei (după it. tagliatelli).
TĂIFĂSUI, tăifăsuiesc, vb. IV. Intranz. A vorbi cu cineva mult şi cu familiaritate despre lucruri minore; a sta la taifas, a pălăvrăgi, a sporovăi. – Taifas + suf. -ui.
TĂIFĂSUIALĂ, tăifăsuieli, s.f. Faptul de a tăifăsui. – Tăifăsui + suf. -ială.
TĂINICIE, tăinicii, s.f. (Pop.) Taină, secret. – Tainic + suf. -ie.
TĂINUI, tăinuiesc, vb. IV. 1. Tranz. A păstra o taină, a ţine secret, a nu lăsa să se ştie, să se afle ceva; a ascunde, a acoperi. * Refl. (Rar) A se ascunde. 2. Intranz. (Pop) A sta de vorbă, a sta la taifas, a discuta (în intimitate). – Taină + suf. -ui.
TĂINUIRE, tăinuiri, s.f. Acţiunea de a tăinui şi rezultatul ei; înţelegere ascunsă; sfat ţinut în taină. * Infracţiune care constă în primirea sau transferarea unui bun sau în înlesnirea valorificării acestuia, cunoscând faptul că bunul respectiv provine dintr-o acţiune sancţionată de legea penală şi urmărind obţinerea unui folos material. – V. tăinui.
TĂINUIT, -Ă, tăinuiţi, -te, adj. 1. Ascuns, ferit, tainic. * Discret. 2. Neştiut de alţii, secret. – V. tăinui.
TĂINUITOR, -OARE, tăinuitori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care tăinuieşte, care ascunde ceva. 2. S.m. şi f. Persoană care tăinuieşte fapta unui răufăcător, care adăposteşte o persoană urmărită de justiţie sau ascunde lucruri furate, mărfuri de contrabandă etc. [Pr.: -nu-i-] – Tăinui + suf. -tor.
TĂIOS, -OASĂ, tăioşi, -oase, adj. I. (Despre obiecte) Care este ascuţit, dur şi poate tăia; ascuţit. II. Fig. 1. (Despre vânt, ger etc.) Care biciuieşte trupul sau faţa, care îţi dă senzaţia că te taie. 2. (Despre privire, glas etc.) Pătrunzător, aspru, ascuţit. 3. (Despre vorbe, stil etc.) Muşcător, caustic. – Tăia + suf. -os.

TĂIŞ, tăişuri, s.n. 1. Parte mai subţire, ascuţită, destinată să taie, a unui instrument, a unei unelte (de obicei a unui cuţit); ascuţiş; muchie tăietoare a unei unelte sau a unei ustensile. ** Expr. Cuţit cu două tăişuri = situaţie a cărei rezolvare într-un anumit sens poate avea efecte opuse celor dorite; procedeu care implică avantaje şi dezavantaje la fel de importante. A trece sub tăişul sabiei = a ucide, a distruge complet. 2. (Rar) Tăietor (3). – Tăia + suf. -iş.
TĂIŢEI s.m. pl. v. tăieţei.
TĂLANIŢĂ, tălaniţe, s.f. (Înv.) Femeie de moravuri uşoare. – Et. nec.
TĂLĂLĂI, tălălăiesc, vb. IV. Intranz. 1. A vorbi mult şi fără rost; a pălăvrăgi, a flecări. 2. A merge încoace şi încolo, păşind fără siguranţă; a hoinări, a vagabonda. – Formaţie onomatopeică.
TĂLĂLĂU s.n. (Reg.) Zgomot, larmă, tărăboi. – Et. nec.
TĂLĂNCĂNI, pers. 3 tălăncăneşte, vb. IV. Intranz. (Reg., despre clopote, tălăngi) A suna, a bălăngăni. – Talancă + suf. -ăni.
TĂLĂNCUŢĂ, tălăncuţe, s.f. Diminutiv al lui talancă. – Talancă + suf. -uţă.
TĂLĂZUI, pers. 3 tălăzuieşte, vb. IV. Refl. şi intranz. A se ridica în talazuri, a face valuri mari, tumultoase. * Fig. A undui. – Talaz + suf. -ui.
TĂLĂZUIRE, tălăzuiri, s.f. Acţiunea de a (se) tălăzui şi rezultatul ei. – V. tălăzui.
TĂLĂZUIT, -Ă, tălăzuiţi, -te, adj. (Despre apa mării şi a râurilor) Ridicat în talazuri. – V. tălăzui.
TĂLÂMB, -Ă, tălâmbi, -e, adj. (Reg.; despre oameni) Neîndemânatic; tembel. – Et. nec.
TĂLGEREL, tălgerele, s.n. (Rar) Diminutiv al lui talger; tălgior. – Talger + suf. -el.
TĂLGIOR, tălgiori, s.m. (Pop.) Tălgerel. [Pr.: -gi-or] – Talger + suf. -ior.
TĂLHAR s.m. v. tâlhar.
TĂLHĂRĂŞUG, tălhărăşuguri, s.n. (Înv.) Tâlhărie. – Tălhar + suf. -ăşug.
TĂLICĂ pron. pers. v. mătălică.
TĂLMACI, -CE, tălmaci, -ce, s.m. şi f. Traducător, interpret. * Tâlcuitor, comentator. [Var.: tâlmáci, -ce s.m. şi f.] – Din sl. tlumaci.
TĂLMĂCI, tălmăcesc, vb. IV. Tranz. 1. A traduce un text dintr-o limbă în alta. 2. A interpreta, a tâlcui. 3. A explica, a lămuri; a dezlega, a desluşi, a ghici o problemă, o întrebare etc. * Refl. recipr. (Pop.) A-şi da explicaţii, a se lămuri; a se sfătui, a se înţelege cu cineva. 4. A exprima, a exterioriza. – Din sl. tlŭmačĭ.
TĂLMĂCIRE, tălmăciri, s.f. Acţiunea de a (se) tălmăci şi rezultatul ei; operă tradusă. – V. tălmăci.
TĂLMĂCITOR, -OARE, tălmăcitori, -oare, s.m. şi f. Traducător, interpret. * Tâlcuitor, comentator. – Tălmăci + suf. -tor.
TĂLMĂŞAG, tălmăşaguri, s.n. (Reg.) Glumă, vorbă hazlie. [Var.: tămăşág s.n.] – Cf. scr. tamaza.
TĂLPAŞ, tălpaşi, s.m. (Înv.) Pedestraş, infanterist. – Din magh. talpas.
TĂLPĂLUI, tălpăluiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A tălpui. – Din magh. talpalni.
TĂLPĂŞIŢA s.f. art. (În expr.) A(-şi) lua tălpăşiţa = a pleca repede dintr-un loc (din cauza fricii, a ruşinii etc.); a o şterge. – Tălpaş + suf. -iţă.
TĂLPIC s.m. şi n. v. tălpig.
TĂLPICĂ s.f. v. tălpig.
TĂLPIG, (1, 2) tălpige, s.n., (3, 4) tălpigi, s.m. 1. S.n. Fiecare dintre pedalele de la războiul de ţesut cu ajutorul cărora se schimbă iţele. 2. S.n. Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sunt prevăzute unele scaune fără picioare. * Fiecare dintre tălpile unei sănii. * Bucată de lemn sau

de piatră care se fixează sub stâlpii unei galerii de mină pentru a împiedica pătrunderea stâlpilor în talpa galeriei. 3. S.m. Încălţăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă de lemn şi o baretă de piele petrecută pe deasupra labei piciorului. 4. S.m. Şosetă foarte scurtă de damă care acoperă numai laba piciorului. [Var.: tălpíc s.m. şi n., tălpică s.f.] – Talpă + suf. -ig.
TĂLPIŢĂ, tălpiţe, s.f. Diminutiv al lui talpă; tălpuţă. – Talpă + suf. -iţă.
TĂLPOI, tălpoaie, s.n. Augmentativ al lui talpă (II). 1. Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcţii. 2. Fiecare dintre tălpile unei sănii de transport. – Talpă + suf. -oi.
TĂLPOS, -OASĂ, tălpoşi, -oase, adj. (Despre pământ) Argilos, clisos. – Talpă + suf. -os.
TĂLPUI, tălpuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A pune talpă la încălţăminte; a pingeli. * A înlocui tălpile rupte de la ciorapi. 2. A pune o şină de fier la talpa plugului, la tălpile unei sănii etc. – Talpă + suf. -ui.
TĂLPUIRE, tălpuiri, s.f. Acţiunea de a tălpui şi rezultatul ei. – V. tălpui.
TĂLPUIT s.n. Faptul de "a tălpui". – V. tălpui.
TĂLPUITOR, tălpuitori, s.m. Muncitor care lucrează la tălpuirea încălţămintei. [Pr.: -pu-i-] – Tălpui + suf. -tor.
TĂLPUŢĂ, tălpuţe, s.f. Tălpiţă. – Talpă + suf. -uţă.
TĂMĂDUI, tămăduiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) însănătoşi, a (se) vindeca, a (se) lecui. [Prez. ind. şi: tămădui] – Din magh. támadni "a sprijini", "a ajuta".
TĂMĂDUIALĂ, tămăduieli, s.f. (Pop.) Tămăduire. [Pr.: -du-ia-] – Tămădui + suf. -eală.
TĂMĂDUIRE, tămăduiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) tămădui şi rezultatul ei; tămăduială. * Izvorul tămăduirii = a) sărbătoare bisericească creştină ţinută în prima vineri după Paşti; b) loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. – V. tămădui.
TĂMĂDUITOR, -OARE, tămăduitori, -oare, adj. (Pop.) Care tămăduieşte; vindecător, lecuitor. [Pr.: -du-i-] – Tămădui + suf. -tor.
TĂMĂŞAG s.n. v. tălmăşag.
TĂMÂIA, tămâiez, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. (Bis.) A răspândi fum de tămâie, a afuma cu tămâie. 2. Tranz. Fig. A copleşi cu laude excesive, a linguşi. 3. Refl. (Rar) A se îmbăta, a se chercheli. – Din tămâie.
TÂMÂIAT, -Ă, tămâiaţi, -te, adj. 1. Îmbălsămat, înmiresmat. 2. Fig. Beat, ameţit de băutură, cherchelit. – V. tămâia.
TĂMÂIE s.f. Substanţă răşinoasă obţinută prin crestare din scoarţa unor arbuşti exotici, solidificată sub forma unor boabe neregulate, de culoare roşiatică sau gălbuie, care, prin ardere, produc un fum cu miros aromat pătrunzător, folosită în ceremoniile religioase. ** Expr. A fugi (de ceva sau de cineva) ca dracul de tămâie = a se feri cu cea mai mare grijă de ceva, a ocoli de departe pe cineva pentru a evita situaţii neplăcute, penibile. – Probabil lat. / * / thymanea.
TĂMÂIER, tămâiere, s.n. Tămâierniţă. – Tămâie + suf. -ar.
TĂMÂIERE, tămâieri, s.f. Acţiunea de a (se) tămâia şi rezultatul ei. – V. tămâia.
TĂMÂIERNIŢĂ, tămâierniţe, s.f. Vas pentru tămâiere; tămâier, tămâietoare. – Tămâie + suf. -erniţă.
TĂMÂIETOARE, tămâietori, s.f. Tămâierniţă. – Tămâia + suf. -ătoare.
TĂMÂIOARĂ, tămâioare, s.f. Numele a două plante erbacee din familia violaceelor: a) plantă mică cu flori mari ale căror petale sunt împestriţate cu pete purpurii (Viola jooi); b) toporaş. – Tămâie + suf. -ioară.

TĂMÂIOS, -OASĂ, tămâioşi, -oase, adj., s.f., s.n. 1. Adj. (Despre unele varietăţi de fructe, în special de struguri) Care are un gust aromat, asemănător cu aroma de tămâie; muscat. 2. Adj., s.f. (Varietate de viţă de vie) care produce struguri cu boabele sferice, cărnoase, dese şi verzi sau violet-roşcate, puternic aromate. 3. S.f., s.n. Vin făcut din tămâioasă (2). – Tămâie + suf. -os.
TĂMÂIŢĂ, tămâiţe, s.f. Nume dat mai multor plante; a) plantă erbacee cu miros aromatic puternic şi cu flori verzui dispuse într-un ciorchine la vârful tulpinii (Chenopodium ambrosioides); b) plantă cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător (Chenopodium botrys). ** Compus: tămâiţă-de-câmp = plantă erbacee păroasă, cu flori galbene (Ajuga chamaepytis). – Tămâie + suf. -iţă.
TĂMÂNJER, tămânjere, s.n. (Reg.) Unealtă ciobănească în formă de lopăţică sau de băţ ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare când se fierbe pentru a se face urdă. – Et. nec.
TĂMÂNJI, tămânjesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânji, a murdări. * (Ir.) A picta; a mâzgăli. – Et. nec. Cf. mânji.
TĂMBĂLĂU s.n. (Fam.) Zgomot, gălăgie; p. ext. petrecere zgomotoasă (cu muzică şi dans). – Din magh. tomboló.
TĂPĂLAGĂ, tăpălăgi, s.f. (Reg.) 1. Încălţăminte mare şi grosolană. * Picior mare, deformat. 2. Legătură înfăşurată de hoţi la picioarele vitelor furate, pentru ca paşii să nu lase urme. – Cf. magh. talpalló.
TĂPĂLĂGOS, -OASĂ, tăpălăgoşi, -oase, adj. (Reg.) 1. (Despre oameni şi animale) Care are picioarele mari şi un mers greoi; tăpălog, tăpănos. 2. (Despre plante) Cu frunze mari, late. – Tăpălagă + suf. -os.
TĂPĂLĂI, tăpălăiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A merge lovind greoi pământul cu talpa. – Cf. talpă.
TĂPĂLOG, -OAGĂ, tăpălogi, -oage, adj. (Reg.) Tăpălăgos (1). – Cf. tăpălagă.
TĂPĂNOS, -OASĂ, tăpănoşi, -oase, adj. (Reg.) Tăpălăgos (1). – Et. nec. Cf. tăpălăgos.
TĂPŞAN, tăpşane, s.n. 1. Loc neted şi uşor înclinat care apare la baza versantelor şi povârnişurilor în regiunile de deal şi de munte. * Coastă a unui deal sau a unui munte; pantă, povârniş. 2. Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat sau în mijlocul unei curţi. * Loc mai ridicat, neted, necultivat. – Tăpşi + suf. -an.
TĂPŞI, tăpşesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A bătători. 2. Fig. A lovi uşor pe cineva pe obraz în semn de dragoste; a mângâia. – Cf. scr. tapšati.
TĂRĂBOANŢĂ, tărăboanţe, s.f. (Pop.) Roabă. – Din magh. torbonca.
TĂRĂBOI s.n. Gălăgie mare, larmă; zarvă, hărmălaie, tămbălău. – Cf. alb. tërboz, gr. thórybos.
TĂRĂBUŢĂ, tărăbuţe, s.f. (Reg.) Bagaj, catrafuse, calabalâc. – Tarabă + suf. -uţă.
TĂRĂGĂIA vb. I. v. tărăgăna.
TĂRĂGĂIALĂ s.f. v. tărăgăneală.
TĂRĂGĂNA, tărăgănez, vb. I. 1. Tranz. A amâna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, începerea sau terminarea unei acţiuni etc.; a face să se prelungească, să se întârzie o acţiune, o soluţionare. * A merge încet, anevoie, târându-şi picioarele. * A vorbi rar, lungind silabele. 2. Refl. impers. (Despre vreme, timp) A dura, a se prelungi. 3. Intranz. (Reg.) A cânta alene, cu jale, a doini. * (Despre vânt) A adia. [Var.: tărăgăiá, trăgăná vb. I, tărăgăní vb. IV] – Din trăgăna ("a trage" < lat. pop.).
TĂRĂGĂNARE, tărăgănări, s.f. Acţiunea de a (se) tărăgăna şi rezultatul ei. [Var.: tărăgăníre s.f.] – V. tărăgăna.

TĂRĂGĂNAT, -Ă, tărăgănaţi, -te, adj. 1. (Despre o acţiune) Executat încet, cu multe amânări. * (Despre voce, vorbire) Rar şi prelungit; domol. * (Despre o melodie) Cu note sau modulaţii prelungite. 2. (Reg.; despre un teren) În pantă lină. [Var.: trăgănát, -ă adj.] – V. tărăgăna.
TĂRĂGĂNEALĂ, tărăgăneli, s.f. Faptul de a (se) tărăgăna; amânare continuă, tărăgănare. [Var.: tărăgăiálă s.f.] – Tărăgăna + suf. -eală.
TARAGĂNI vb. IV v. tărăgăna.
TĂRĂGĂNIRE s.f. v. tărăgănare.
TĂRĂŞENIE, tărăşenii, s.f. (Fam. şi pop.) Şir de întâmplări (neplăcute, complicate); păţanie, încurcătură. – Et. nec.
TĂRÂCIOARE s.f. pl. Diminutiv al lui tărâţe. – Tărâţe + suf. -ioare.
TĂRÂM, tărâmuri, s.n. (Pop. şi fam.) 1. Ţinut, regiune, meleag. ** (În basme) Celălalt (sau alt) tărâm = regiune îndepărtată (subpământeană), dincolo de lumea reală, populată de fiinţe mitice. * (Rar) Întindere de teren. 2. Domeniu, sferă de activitate. – Cf. tc. tarim "locuinţă", magh. terem "sală mare".
TĂRÂNC, tărânci, s.m. (Reg.) Fiecare dintre cele două lanţuri sau frânghii cu care se leagă chilna de coşul căruţei. – Et. nec.
TĂRÂŢA, pers. 3 tărâţează, vb. I. Refl. (Pop.) A se coji, a se jupui. – Din tărâţe.
TĂRÂŢARE, tărâţări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a se tărâţa şi rezultatul ei; cojire, jupuire. – V. tărâţa.
TĂRÂŢĂ, tărâţe, s.f. (Mai ales la pl.) 1. Înveliş al grăunţelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare şi separat de făină la cernut. ** Expr. Scump la tărâţe şi ieftin la făină, se spune despre cel care este zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. (Reg.) A face (pe cineva) tărâţe = a rupe în bucăţi, a omorî (pe cineva). (Reg.) A se dedulci ca calul la tărâţe = a se deprinde cu binele. 2. Rumeguş (de lemn). 3. (Reg.) Mătreaţă (a pielii). – Din bg. trici, scr. trice.
TĂRÂŢOS, -OASĂ, tărâţoşi, -oase, adj. Care conţine tărâţe (1) sau care are aspectul tărâţei. – Tărâţă + suf. -os.
TĂRBACĂ s.f. (Fam.; în expr.) A da (sau a lua) în (sau la, prin) tărbacă = a) a bate zdravăn; b) fig. a batjocori, a ocărî; a-şi bate joc de cineva, a da în tărbăceală. – Din tărbăci (derivat regresiv).
TĂRBĂCEALĂ, tărbăceli, s.f. (Fam.) Faptul de a tărbăci. ** Expr. A da (sau a lua) în (sau la, prin) tărbăceală = a da în tărbacă. – Tărbăci + suf. -eală.
TĂRBĂCI, tărbăcesc, vb. IV. Tranz. 1. (Fam.) A bate tare pe cineva, a snopi în bătaie. * Fig. A ocărî; a-şi bate joc de cineva. 2. (Reg.) A frământa noroiul în timpul mersului. * Refl. A se murdări (cu noroi). – Cf. tăbăci.
TĂRBĂCIRE, tărbăciri, s.f. (Fam. şi reg.) Acţiunea de a (se) tărbăci. – V. tărbăci.
TĂRBĂCIT, -Ă, tărbăciţi, -te, adj. (Fam.) Snopit în bătaie. * Fig. Ocărât, batjocorit. – V. tărbăci.
TĂRCA, tărchez, vb. I. Tranz. (Reg.) A vopsi în culori variate (şi nearmonizate), a trage dungi colorate; a dunga; a vărga, a bălţa. – Din tărcat (derivat regresiv).
TARCAT, -Ă, tărcaţi, -te, adj. (Reg.) Cu pete de diferite culori (nearmonizate), pestriţ, bălţat; dungat, vărgat. – Cf. magh. tarka.
TĂRCĂTURĂ, tărcături, s.f. (Reg.) Combinaţie nereuşită de culori; împestriţătură; (concr.) obiect tărcat. – Tărca + suf. -ătură.
TĂRHAT, tărhaturi, s.n. (Pop.) Sarcină, povară; bagaj, calabalâc. – Din magh. terhet (acuz. lui teher).
TĂRICEL, -EA, -ICĂ, tăricei, -ele, adj. Tărişor. – Tare + suf. -icel.

TĂRIE, (rar) tării, s.f. 1. Forţă fizică; putere, vigoare. 2. Capacitate de luptă, putere de afirmare, forţă morală; fermitate. 3. Autoritate; stăpânire. 4. Soliditate, trăinicie; duritate. * Fig. Valoare, valabilitate. 5. (Înv.; concr.) Fortificaţie. 6. Moment culminant. 7. Fig. Boltă cerească, firmament; văzduh. * Altitudine, înălţime; (concr.) vârf, pisc. 8. Grad (mare) de concentraţie de alcool, de aromă etc. 9. Intensitate auditivă a unui sunet. – Tare + suf. -ie.
TĂRIŞOR, -OARĂ, tărişori, -oare, adj. Diminutiv al lui tare; tăricel. * (Adverbial) Repejor. – Tare + suf. -işor.
TĂRTĂCUŢĂ, tărtăcuţe, s.f. 1. Plantă târâtoare sau agăţătoare din familia cucurbitaceelor, cu flori albe, cu frunze lunguieţe, roşii şi cu fructe comestibile (Coccinia indica). * P. restr. Fructul acestei plante. 2. Fig. (Glumeţ) Cap. * Fiinţă mică, bondoacă. – Tătarcă + suf. -uţă.
TĂRTĂNAŞ, tărtănaşe, s.n. Diminutiv al lui tartan; şal mic de lână. – Tartan + suf. -aş.
TĂRTĂNEŢ, -EAŢĂ, tărtăneţi, -e, adj. (Despre trup) Scurt şi îndesat, gros; (despre cap) rotund. – Et. nec.
TĂSMĂLUŢĂ, tăsmăluţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui tasma. – Tasma + suf. -ăluţă.
TĂŞCULIŢĂ, tăşculiţe, s.f. Tăşcuţă. – Taşcă + suf. -uliţă.
TĂŞCUŢĂ, tăşcuţe, s.f. Diminutiv al lui taşcă; tăşculiţă. – Taşcă + suf. -uţă.
TĂŞULĂ, tăşule, s.f. (Reg.) Taşcă. – Et. nec.
TĂTAR, -Ă, tătari, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Republicii Tătare sau din grupurile etnice (înrudite ca limbă cu această populaţie) stabilite în cursul istoriei în diferite regiuni din Asia şi Europa. * Persoană care făcea parte din triburile de origine mongolă care în sec. XIII s-au întins din Asia până în Europa răsăriteană şi centrală, constituind statul Hoardei de Aur (de unde au făcut dese incursiuni în ţările vecine). ** Expr. Doar nu vin (sau dau) tătarii, se spune când cineva se grăbeşte foarte tare. 2. Adj. Care aparţine tătarilor (1), privitor la tătari; tătăresc. * (Substantivat, f.) Limba tătară. – Din tc. tatar.
TĂTARCĂ, tătarce, s.f. 1. Tătăroaică. 2. Iapă de soi tătăresc. 3. Haină lungă, îmblănită, purtată de tătari. 4. Specie de dovleac uscat, golit de miez, întrebuinţat ca ploscă sau ca felinar. – Tătar + suf. -că.
TĂTARNICĂ, tătarnice, s.f. Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor (Echinops commutatus). – Probabil de la tătar.
TĂTĂIŞ, tătăişi, s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase şi cu flori galbene-aurii (Pulicaria dysenterica). [Var.: tătăíşă s.f.] – Et. nec.
TĂTĂIŞĂ1, tătăişe, s.f. (Reg.) 1. Cumnată. 2. Lele, leliţă. – Et. nec.
TĂTĂIŞĂ2 s.f. v. tătăiş.
TĂTĂIT, -Ă, tătăiţi, -te, adj. (Reg.) Care vorbeşte peltic. – Formaţie onomatopeică.
TĂTĂNEASĂ, tătănese, s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roşii-violacee, mai rar albe, dispuse în raceme (Symphytum officinale). – Et. nec.
TĂTĂRAŞ, tătăraşi, s.m. Diminutiv al lui tătar (1). – Tătar + suf. -aş.
TĂTĂRESC, -EASCĂ, tătăreşti, adj. 1. Tătar (2). 2. Fig. Straşnic, grozav (de rău). – Tătar + suf. -esc.
TĂTĂREŞTE adv. Ca tătarii (1), în felul tătarilor; în limba tătară. – Tătar + suf. -eşte.
TĂTĂRIME s.f. Neamul tătarilor (1); mulţime de tătari. – Tătar + suf. -ime.
TĂTĂRIŢĂ, tătăriţe, s.f. (Rar) Tătăroaică. – Tătar + suf. -iţă.

TĂTĂRI, tătărăsc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa; a mustra; a blestema. – Din tătar.
TĂTĂROAICĂ, tătăroaice, s.f. Femeie din neamul tătarilor (1); tătarcă (1), tătăriţă. – Tătar + suf. -oaică.
TĂTĂROI, tătăroi, s.m. Augmentativ al lui tătar (1). – Tătar + suf. -oi.
TĂTÂN, tătâni, s.m. (Pop.) Tată (1). [Forme gramaticale: gen.- dat. (urmat de adjectivul posesiv la sg.) tătâne÷, tătâni÷, tătână-] – Lat. tata, -anis.
TĂTIC, tătici, s.m. Diminutiv al lui tată (1); tăticuţ, tătişor, tătucă, tătuţă. – Tată + suf. -ic.
TĂTICUŢ, tăticuţi, s.m. (Fam.) Tătic. – Tătic + suf. -uţ.
TĂTIŞOR, tătişori, s.m. (Reg.) Tătic. – Tată + suf. -işor.
TĂTIŢĂ s.m. (Reg.) Tătic. – Tată + suf. -iţă.
TĂTUCĂ s.m. (Pop.) Tătic. – Tată + suf. -ucă.
TĂTUCUŢĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui tătucă. – Tătucă + suf. -uţă.
TĂTUŢĂ s.m. (Reg.) Tătic. – Tată + suf. -uţă.
TĂU1, tăuri, s.n. 1. Apă stătătoare puţin adâncă; baltă. * Lac (glaciar); iezer. 2. (Înv.) Prăpastie, abis. – Din magh. tó.
TĂU2, TA, tăi, tale, pron. pos., adj. pos. I. Pron. pos. (Precedat de art. "al", "a", "ale") Înlocuieşte numele obiectivului posedat şi numele celui căruia i se adresează vorbitorului. A ta e cartea. * (La pl.) Preocupările, deprinderile, opiniile etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ** (În legătură cu verbe ca "a rămâne", "a fi" etc.) Pe-a ta = aşa cum vrei tu, cum doreşti tu. * (Pop.; la m. sau f.) Soţul sau soţia persoanei căreia i se adresează vorbitorul. * (La m. pl.) Familia de care ţine persoana căreia i se adresează vorbitorul; rudele, prietenii, partizanii ei. Nu-ţi dau voie ai tăi să vii. * (La m. sau f. sg.) Lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează vorbitorul. II. Adj. pos. (Precedat de art. "al", "a", "ai", "ale" când stă înaintea substantivului nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) 1. Care este al celui căruia i se adresează vorbitorul, indicând posesiunea (casa ta), apartenenţa (ţara ta), dependenţa în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor faţă de persoana căreia i se adresează vorbitorul (fraţii tăi). 2. (Cu valoare subiectivă) Călătoria ta va fi grea. 3. (Cu valoare obiectivă) Grija ta n-o poartă nimeni. * (Precedat de cuvinte cu valoare prepoziţională) Împotriva ta. – Lat. tuus, tua.
TĂUI, tăuiesc, vb. IV. Refl. (Reg.; despre ape curgătoare) A se opri din curs, a deveni apă stătătoare. [Pr.: tă-u-i] – Din tău1.
TĂUN, tăuni, s.m. Nume generic dat unor insecte diptere asemănătoare cu muştele, de culoare brună, cu pete gălbui pe pântece, ale căror femele înţeapă vitele şi omul pentru a se hrăni cu sângele lor, transmiţând totodată boli virotice şi bacteriene. ** Expr. A fugi ca tăunul cu paiul = a fugi foarte repede. [Var.: tăúne s.m.] – Lat. / * / tabo, -onis (= tabanus).
TĂUNE s.m. v. tăun.
TĂURAŞ, tăuraşi, s.m. Diminutiv al lui taur; tăureanc. [Pr.: -tă-u-] – Taur + suf. -aş.
TĂUREAN, tăureni, s.m. Taur tânăr; bou voinic ca un taur. [Pr.: tă-u-] – Taur + suf. -ean.
TĂUREANC, tăurenci, s.m. (Reg.) Tăuraş. [Pr.: tă-u-] – Taur + suf. -eanc.
TĂUŞI, tăuşesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A ascunde, a tăinui. * A mărturisi strâmb. [Pr.: tă-u-] – Et. nec.
TĂVALĂ, tăvale, s.f. (Reg.) Tăvălug. – Din tăvăli (derivat regresiv).

TĂVĂLEALĂ, tăvăleli, s.f. 1. Bătaie, trânteală; rostogolire. 2. Fig. ** (În expr.) A (o) duce (sau ţine) la tăvăleală = a) (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice; b) (despre lucruri) a nu se strica uşor. – Tăvăli + suf. -eală.
TĂVĂLI, tăvălesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A (se) rostogoli, a (se) suci pe o parte şi pe alta pe pământ, în iarbă etc. ** Expr. (Refl.) A se tăvăli de râs = a râde cu mare poftă; a se prăpădi de râs. 2. Tranz. A bate pe cineva trântindu-l şi târându-l pe jos. 3. Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji. 4. Tranz. A culca la pământ iarba, cereale, florile etc. – Cf. sl. valiti.
TĂVĂLIRE, tăvăliri, s.f. Acţiunea de a (se) tăvăli şi rezultatul ei. – V. tăvăli.
TĂVĂLITURĂ, tăvălituri, s.f. Loc cu iarba, florile sau cereale culcate la pământ (unde s-a tăvălit un om sau un animal). – Tăvăli + suf. -tură.
TĂVĂLUC s.m. v. tăvălug.
TĂVĂLUG, tăvălugi, s.m. 1. Unealtă agricolă compusă din unul sau din mai mulţi cilindri, folosită la fărâmarea bulgărilor de pământ şi la netezirea şi tasarea solului înainte şi după însămânţare; cilindru greu, folosit la anumite maşini pentru fărâmare, îndesare, nivelare etc. ** Expr. A se da sau a se duce (ori a da pe cineva) de-a tăvălugul = a se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul. (adverbial) A se da sau a se duce (ori a da pe cineva) tăvălug = a se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul. 2. Instrument rudimentar de treierat. [Pl. şi: (n.) tăvăluguri, – Var. tăvălúc s.m.] – Tăvăli + suf. -ug.
TĂVĂLUGI, tăvălugesc, vb. IV. Tranz. A trece cu tăvălugul peste arătură sau peste pietrişul unui drum, a strivi bulgării unui drum sau a netezi şi a îndesa pământul cu tăvălugul. – Din tăvălug.
TĂVĂLUGIRE, tăvălugiri, s.f. Acţiunea de a tăvălugi şi rezultatul ei. – V. tăvălugi.
TĂVIŢĂ, tăviţe, s.f. Diminutiv al lui tavă. – Tavă + suf. -iţă.
TÂCÂI vb. IV v. tăcăi.
TÂLC, tâlcuri, s.n. (Pop.) 1. Înţeles2, sens, rost, semnificaţie. ** Loc. adv. Cu tâlc = cu subînţeles; cu rost, cu socoteală. * Interpretare, explicaţie. 2. Glumă alegorică, fabulă, pildă. ** Expr. A vorbi în tâlcuri = a vorbi figurat, alegoric. – Din sl. tlŭkŭ.
TÂLCUI, tâlcuiesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) 1. A explica, a interpreta tâlcul unor fapte, al unor vorbe etc.; a tălmăci. 2. A traduce. [Prez. ind. şi: tâlcui] – Din sl. tlŭkovati.
TÂLCUIRE, tâlcuiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a tâlcui şi rezultatul ei. – V. tâlcui.
TÂLCUITOR, -OARE, tâlcuitori, -oare, s.m. şi f. (Pop.) Persoană care explică, comentează sau interpretează tâlcul unor fapte, al unor vorbe, al unor scrieri etc.; tălmaci. * Traducător. [Pr.: -cu-i-] – Tâlcui + suf. -tor.
TÂLHAR, tâlhari, s.m. 1. Persoană care comite o tâlhărie; bandit. * Epitet dat unui om ticălos, nemernic. 2. (Fam.) Ştrengar, hoţoman, şmecher. [Var.: (reg.) tălhár s.m.] – Et. nec.
TÂLHĂREA, tâlhărele, s.f. (Bot.) 1. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, adesea roşietice în exterior, dispuse în capitule (Lactuca sagittata). 2. Susai. 3. Salata-iepurelui. – Tâlhar + suf. -ea.
TÂLHĂRESC, -EASCĂ, tâlhăreşti, adj. Care ţine de tâlhari, privitor la tâlhari, comis de tâlhari; banditesc. – Tâlhar + suf. -esc.
TÂLHĂREŞTE adv. În felul tâlharilor, ca tâlharii; banditeşte. – Tâlhar + suf. -eşte.
TÂLHĂRI, tâlhăresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viaţa de tâlhar, a comite fapte de tâlhar; a jefui, a prăda. – Din tâlhar.

TÂLHĂRIE, tâlhării, s.f. Furt însoţit de ameninţări sau violenţă; p. gener. furt, hoţie. – Tâlhar + suf. -ie.
TÂLHĂROAICĂ, tâlhăroaice, s.f. 1. Femeie care comite o tâlhărie. 2. (Fam.) Femeie şmecheră; ştrengăriţă, hoţomancă. – Tâlhar + suf. -oaică.
TÂLHĂROI, tâlhăroi, s.m. Augmentativ al lui tâlhar. – Tâlhar + suf. -oi.
TÂLMACI, -CE s.m. şi f. v. tălmaci.
TÂLV, tâlvi, s.m. 1. (Bot.) Tigvă (2). 2. Fructul tigvei (2), întrebuinţat de obicei la scoaterea, prin aspirare, a vinului dintr-un butoi; p. ext. unealtă de forma unei pâlnii, cu o ţeavă lungă şi subţire, care se foloseşte în acelaşi scop. – Et. nec.
TÂMP, -Ă, tâmpi, -e, adj. 1. (Înv. şi pop.; adesea substantivat) Prost; tâmpit (1). 2. (Reg.; despre instrumente ascuţite) Cu vârful sau cu tăişul tocit, ştirbit; tâmpit (2). – Din sl. tonpů. Cf. magh. tompa.
TÂMPĂNĂ s.f. v. tâmpină.
TÂMPEALĂ, tâmpeli, s.f. Tâmpenie. – Tâmpi + suf. -eală.
TÂMPENIE, tâmpenii, s.f. Starea omului cu inteligenţă mărginită sau lipsit de inteligenţă, tâmpeală; faptă sau vorbă prostească; idioţenie, prostie, neghiobie. – Tâmp + suf. -enie.
TÂMPI, tâmpesc, vb. IV. Refl. şi tranz. 1. A-şi pierde sau a face să-şi piardă inteligenţa, a deveni sau a face să devină tâmpit; a (se) prosti. 2. (Reg.) A deveni sau a face să devină tâmp (2); a (se) toci, a (se) ştirbi. – Din tâmp.
TÂMPINĂ, tâmpine, s.f. (Înv.) Dairea; (impr.) tobă, darabană. [Var.: tâmpănă s.f.] – Din sl. tompanů.
TÂMPIRE, tâmpiri, s.f. Faptul de a (se) tâmpi; p. ext. tâmpenie; faptă prostească, prostie. – V. tâmpi.
TÂMPIT, -Ă, tâmpiţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Prost, idiot; nerod, stupid, tâmp (1). * Buimăcit, năucit, ameţit, zăpăcit. 2. (Înv.) Tâmp (2). – V. tâmpi.
TÂMPLAR, tâmplari, s.m. Meseriaş, muncitor care face mobile şi alte obiecte din lemn; stoler. – Tâmplă2 + suf. -ar.
TÂMPLĂ1, tâmple, s.f. Fiecare dintre cele două părţi laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte şi obraz. * Părul care acoperă aceste părţi. Tâmple cărunte. – Lat. / * / templa (= tempora, pl. lui tempus).
TÂMPLĂ2, tâmple, s.f. Catapeteasmă. – Lat. templa (= templum).
TÂMPLĂREASĂ, tâmplărese, s.f. Soţia tâmplarului. – Tâmplar + suf. -easă.
TÂMPLĂRIE, tâmplării, s.f. 1. Meseria tâmplarului. 2. Atelierul tâmplarului. 3. Obiecte lucrate de tâmplar. – Tâmplar + suf. -ie.
TÂNĂR, -Ă, tineri, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană, p. gener. fiinţă) care este, ca vârstă, între copilărie şi maturitate; care nu este încă matură. ** Loc. adv. De tânăr = din fragedă vârstă, de timpuriu. 2. Adj. Care aparţine sau este caracteristic unui om (sau unui animal) neajuns încă la maturitate. 3. Adj. Care a fost plantat sau a răsărit de puţină vreme, care n-a ajuns încă la maturitate; care este format din asemenea plante. Pădure tânără. – Lat. / * / tenerus (= tener).
TÂNDALĂ s.m. sg. Om care nu este bun de nici o treabă, care lucrează fără rost sau care îşi pierde vremea umblând de colo până colo. – Din tândăli (derivat regresiv).
TÂNDĂLI, tândălesc, vb. IV. Intranz. A-şi pierde vremea umblând de colo până colo fără rost; a lucra încet, fără spor (şi cu lene). – Din germ. tändelen "a glumi".
TÂNDĂLITURĂ, tândălituri, s.f. Faptul de a tândăli; pierdere de vreme. – Tândăli + suf. -tură.

TÂNGUI, tânguiesc, vb. IV. 1. Refl. A vorbi plângându-se, jeluindu-se, văicărindu-se. * Fig. A scoate sunete jalnice, plângătoare. 2. Tranz. A jeli, a deplânge, a compătimi pe cineva. 3. Refl. (Înv.) A se plânge de cineva; a reclama. [Prez. ind. şi: tângui] – Din sl. tongovati.
TÂNGUIALĂ, tânguieli, s.f. Faptul de a (se) tângui; sunete tânguitoare, glas tânguitor. [Pr.: -gu-ia-] – Tângui + suf. -eală.
TÂNGUIOS, -OASĂ, tânguioşi, -oase, adj. (Adesea adverbial) Tânguitor. * (Rar) Trist. [Pr.: -gu-ios] – Tângui + suf. -os.
TÂNGUIRE, tânguiri, s.f. 1. Acţiunea de a (se) tângui şi rezultatul ei; tânguit. * (Înv.) Necaz, jale, supărare, mâhnire. 2. Sunete tânguitoare, glas tânguitor. 3. (Înv.) Plângere împotriva cuiva; reclamaţie. – V. tângui.
TÂNGUIT s.n. Tânguire (1). – V. tângui.
TÂNGUITOR, -OARE, tânguitori, -oare, adj. (Despre sunete, glasuri etc.) Care se tânguieşte; plin de durere; plângător, jalnic, tânguios. * Trist. [Pr.: -gu-i-] – Tângui + suf. -tor.
TÂNJALĂ, tânjeli, s.f. Un fel de proţap care se foloşeşte pentru a prinde a doua pereche de vite în jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracţiune animală sau pentru a transporta greutăţi mari. ** Expr. A se lăsa pe tânjală = a) (despre animale de tracţiune) a trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală); b) (despre oameni) a lucra încet, cu lene; a neglija sau a amâna lucrul. – Et. nec.
TÂNJI, tânjesc, vb. IV. Intranz. 1. A se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios; a lâncezi. * (Despre plante; p. ext. despre locul unde cresc plante) A se veşteji, a se ofili. * Fig. A stagna. 2. A suferi mult din punct de vedere moral, a se consuma, a se topi. * A dori mult ceva. – Din sl. tonziti.
TÂNJIRE, tânjiri, s.f. Faptul de a tânji; lâncezire. – V. tânji.
TÂNJITOR, -OARE, tânjitori, -oare, adj. (Rar) 1. Care tânjeşte (1); slab, bolnav. 2. Plin de dor, duios, galeş. * Plin de jale, de tristeţe; tânguitor. – Tânji + suf. -tor.
TÂNT, -Ă adj. v. tont.
TÂRÂI, târâi, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) târî. (fam.) s.m. ** Compus: târâie-brâu = om care îşi pierde vremea degeaba, care nu face nimic; pierde-vară. -Cf. târî.
TÂRÂIALĂ, târâieli, s.f. Faptul de a (se) târî. [Pr.: -rî-ia-] – Târâi + suf. -eală.
TÂRÂIRE s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) târâi. – V. târâi.
TÂRÂITOARE, târâitori, s.f. (Reg.) Târşitoare. [Pr.: -rî-i-] – Târâi + suf. -toare.
TÂRÂRE, târâri, s.f. Acţiunea de a (se) târî; târâş, târâş. – V. târâ.
TÂRÂŞ, adv., târâşuri, s.n. 1. Adv. Târând pe jos, trăgând după sine. 2. Adv. Târându-se pe jos (ca să nu fie văzut); abia mişcând picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. * Fig. Cu greutate, cu dificultate. ** Expr. Târâş-grăpiş = cu mare greutate, anevoie. 3. S.n. Târâre. – Târî + suf. -iş.
TÂRÂT s.n. Târâre. – V. târî.
TÂRÂTOR, -OARE, târâtori, -oare, adj. Care se târăşte. ** Plantă târâtoare = plantă a cărei tulpină se întinde pe pământ. * (Substantivat) Animal care se târăşte. – Târî + suf. -tor.
TÂRÂTURĂ, târâturi, s.f. Om de nimic, fără caracter; femeie de moravuri uşoare, târfă. – Târî + suf. -tură.
TÂRBOC, târbocuri, s.n. Plasă de pescuit în formă de sac. * Sac de pescuit scoici. [Pl. şi: târboace] – Din scr. trbok, trbuk.
TÂRCOL, târcoale, s.n. (În expr.) A da târcoale (sau rar, un târcol) = a se învârti în preajma cuiva sau a ceva, a umbla de jur împrejur. – Din bg. tărkalo "cerc, roată".

TÂRCOLI, târcolesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A da târcoale. – Din bg. tărkolîa.
TÂRFĂ, târfe, s.f. Femeie de moravuri uşoare; prostituată. – Et. nec.
TÂRG, târguri, s.n. 1. Loc mai întins şi special amenajat într-un oraş sau la marginea unui oraş, unde se vând şi se cumpără (zilnic sau la anumite date) vite, cereale, alimente, zarzavaturi etc. ** Târgul de fete = serbare populară anuală, tradiţională, care are loc pe Muntele Găina, în Ţara Moţilor, şi cu care prilej tinerii îşi aleg adesea miresele. 2. Operaţie de vânzare şi cumpărare care are loc într-un târg (1); p. gener. operaţie de vânzare şi cumpărare; tocmeală, târguială. ** Loc. adv. La spartul târgului = la sfârşit de tot, târziu. ** Expr. A face (sau a încheia) târg(ul) cu cineva = a încheia cu cineva, o tranzacţie comercială. A se ajunge cu târgul = a cădea de acord asupra preţului unei vânzări sau cumpărări, a cădea la învoială, a se învoi din preţ. (rar) A ajunge pe cineva cu târgul = a cădea de acord asupra preţului unei vânzări sau cumpărări, a cădea la învoială, a se învoi din preţ. * (Pop.) Învoială, acord, înţelegere. 3. Aşezare orăşenească (mai mică). * (Pop.) Centrul unui oraş; partea oraşului unde se află centrul comercial. – Din sl. trŭgŭ.
TÂRGMUREŞEAN, -Ă, târgmureşeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Târgu-Mureş. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Târgu-Mureş. – Târgu-Mureş (n. pr.) + suf. -ean.
TÂRGMUREŞEANCĂ, târgmureşence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Târgu-Mureş. * Locuitoare din municipiul Târgu-Mureş. – Târgmureşean + suf. -că.
TÂRGOVEŢ, -EAŢĂ, târgoveţi, -e, s.m. şi f. (Astăzi fam.) Persoană care locuieşte într-un târg (3); orăşean, citadin. – Din bg. tărgovec.
TÂRGOVEŢIME s.f. (Rar) Mulţime de târgoveţi; totalitatea târgoveţilor; orăşenime. – Târgoveţ + suf. -ime.
TÂRGOVIŞTEAN, -Ă, târgovişteni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Târgovişte. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Târgovişte. – Târgovişte (n. pr.) + suf. -ean.
TÂRGOVIŞTEANCĂ, târgoviştence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Târgovişte. * Locuitoare din municipiul Târgovişte. – Târgoviştean + suf. -că.
TÂRGUI, târguiesc, vb. IV. 1. Tranz. A face cumpărături; a cumpăra. 2. Refl. recipr. A se tocmi (1); p. ext. a discuta în contradictoriu, a nu ajunge la o înţelegere. [Prez. ind. şi: târgui] – Din sl. trŭgovati.
TÂRGUIALĂ, târguieli, s.f. 1. Târguire; tocmeală; p. ext. dispută, ciorovăială. 2. (Concr.) Cumpărătură. – Târgui + suf. -eală.
TÂRGUIRE s.f. Acţiunea de a (se) târgui. – V. târgui.
TÂRGULEŢ, târguleţe, s.n. Târguşor. – Târg + suf. -uleţ.
TÂRGUŞOR, târguşoare, s.n. Diminutiv al lui târg (3); târguleţ. – Târg + suf. -uşor.
TÂRÎ, târăsc, vb. IV. 1. Tranz. A mişca un lucru (greu) dintr-un loc în altul, trăgându-l pe jos; a trage după sine cu sila un om, un animal. ** Expr. A târî barca pe uscat = a trăi greu. * A lua, a purta, a duce cu sine. * Fig. A îndemna, a împinge spre ceva (reprobabil); a antrena. 2. Refl. A merge, a înainta cu greu atingând pământul cu genunchii, cu coatele, cu burta; (despre animale) a înainta prin mişcări specifice, cu trupul lipit de pământ. * A merge încet, a înainta cu greu, abia mişcându-şi picioarele. 3. Refl. (Despre obiecte care atârnă) A atinge pământul cu partea de jos, a se freca de pământ. – Din sl. trěti.
TÂRLAŞ, târlaşi, s.m. Stăpânul sau îngrijitorul unei târle. – Târlă + suf. -aş.

TÂRLĂ, târle, s.f. 1. Loc neîmprejmuit şi neacoperit unde se odihnesc vitele sau oile în timpul păşunatului; p. ext. stâna cu toate dependinţele ei. 2. Turmă de oi. – Cf. scr. trlo.
TÂRLI, târlesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrăşa pământul prin aşezarea târlei (2) pe o porţiune de teren. – Din târlă.
TÂRLICI s.m. pl. Papuci moi de casă, fără tocuri, confecţionaţi din postav sau din lână. * (Înv.) Un fel de pantofi căptuşiţi cu postav. [Var.: (pop.) târlígi s.m. pl.] – Din tc. terlik.
TÂRLIE, târlii, s.f. Sanie (mică) ţărănească. – Din târî.
TÂRLIGI s.m. pl. v. târlici.
TÂRN1, târnuri, s.n. 1. Mătură mare, făcută din mărăcini sau din nuiele, cu care se mătură curţile sau străzile. 2. (Bot.) Porumbar1. – Din sl. trŭnŭ.
TÂRN2 s.n. v. târnă.
TÂRNAŢ, târnaţe, s.n. (Reg.) Prispă (închisă cu scânduri, ca un cerdac). – Din magh. tornác.
TÂRNĂ, târne, s.f. (Reg.) I. 1. Coş de nuiele, mai larg la gură decât la fund (prevăzut cu două toarte); coşarcă, târnog. * Stup de albine făcut din nuiele împletite. 2. Unealtă de pescuit peşti mici, făcută din nuiele împletite. 3. Vas mare cu care se transportă mâncarea lucrătorilor la câmp. II. Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Var.: târn s.n.] – Cf. bg. trăvna.
TÂRNĂCOP, târnăcoape, s.n. Unealtă formată dintr-o bară masivă de oţel, ascuţită la un capăt şi lată la celălalt, prinsă într-o coadă de lemn, folosită la săpat în pământuri tari, la spart pietre etc. [Pl. şi: târnăcopuri] – Din bg. tărnokop, scr. trnokop.
TÂRNOG, târnoage, s.n. (Reg.) Târnă (I 1). – Târnă + suf. -og.
TÂRNOMATĂ s.f. (Reg.) Bucăţi de paie, spice etc. rămase de la treierat şi folosite ca aşternut sau ca nutreţ pentru vite; resturi de paie amestecate cu băligar care se scot din ocolul sau din grajdul vitelor. – Cf. scr. trnomet "târn1 de măturat aria".
TÂRNOSEALĂ, târnoseli, s.f. 1. Târnosire. 2. Tămâie sau altă substanţă aromată folosită în ritualul bisericesc. – Târnosi + suf. -eală.
TÂRNOSI, târnosesc, vb. IV. Tranz. A îndeplini, cu ritualul prevăzut, slujba de inaugurare a unei biserici; a sfinţi. – Din scr. tronosati.
TÂRNOSIRE, târnosiri, s.f. Acţiunea de a târnosi şi rezultatul ei; ritual de inaugurare, de sfinţire a unei biserici; târnoseală (1). – V. târnosi.
TÂRNOSIT, -Ă, târnosiţi, -te, adj. (Despre biserici) Sfinţit2. – V. târnosi.
TÂRNUI, târnuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A mătura cu târnul1. 2. Fig. (Fam.) A târî pe jos pe cineva, trăgându-l de păr; a părui, a bate (zdravăn). [Prez. ind. şi: târnui] – Târn1 + suf. -ui.
TÂRNUIALĂ, târnuieli, s.f. Târnuire. [Pr.: -nu-ia-] – Târnui + suf. -eală.
TÂRNUIRE, târnuiri, s.f. Acţiunea de a târnui şi rezultatul ei; târnuială, târnuit. – V. târnui.
TÂRNUIT s.n. Târnuire. – V. târnui.
TÂRPAN, târpane, s.n. Unealtă asemănătoare cu coasa, folosită la tăiatul stufului şi al cânepii. – Din tc. tirpan.
TÂRSĂ, târse, s.f. (Bot.; reg.) Papură mică (Typha minima). – Din ucr. tirsa.
TÂRSÂNĂ, târsâne, s.f. 1. Împletitură din păr negru de cal sau de capră, din care se fac băieri, frânghii, nojiţe pentru opinci etc. 2. (Înv.) Ţesătură aspră de păr de capră, purtată de asceţi sau de călugări direct de piele. – Din bg. tărsina.
TÂRSOAGĂ, târsoage, s.f. (Reg.) Barbă mare şi neîngrijită. – Et. nec.

TÂRŞ, târşi, s.m. 1. Copac pipernicit, nedezvoltat, uscat; p. ext. pădure cu astfel de copaci, crescuţi printre rădăcini şi cioturi. 2. Cracă pe care se clădesc căpiţele de fân, din care se fac îngrădituri primitive etc. [Pl. şi: (n.) târşuri] – Et. nec.
TÂRŞĂIT, -Ă adj. v. târşâit2.
TÂRŞÂI, târşâi, vb. IV. Tranz. A târî picioarele sau încălţămintea în mers, frecându-le de pământ şi producând un zgomot specific. * Refl. A se târî (2). * A trage după sine, frecând de pământ, târând. [Var.: (reg.) târşí, târşií vb. IV] – Cf. târî.
TÂRŞÂIALĂ, târşâieli, s.f. Târşâit1. [Pr.: -şi-ia÷, – Var.: (reg.) târşiálă s.f.] – Târşâi + suf. -eală.
TÂRŞÂIT1 s.n. Faptul de a (se) târşâi; zgomot produs de ceva care se târşâie sau este târşâit; târşâială, târşâitură. [Var.: (reg.) târşiít s.n.] – V. târşâi.
TÂRŞÂIT2, -Ă, târşâiţi, -te, adj. (Despre picioare sau încălţăminte) Care se târşâie, care se freacă de pământ în mers, producând un zgomot specific; (despre mers) care produce un zgomot specific prin frecarea de pământ a tălpii. [Var.: (reg.) târşăít, -ă, târşit, -ă adj.] – V. târşâi.
TÂRŞÂITURĂ, târşâituri, s.f. Târşâit1. [Pr.: -şâ-i÷, – Var.: (reg.) târşâitúră s.f.] – Târşâi + suf. -tură.
TÂRŞI vb. IV v. târşâi.
TÂRŞIALĂ s.f. v. târşâială.
TÂRŞII vb. IV v. târşâi.
TÂRŞIIT s.n. v. târşâit1.
TÂRŞIITURĂ s.f. v. târşâitură.
TÂRŞIT, -Ă adj. v. târşâit2.
TÂRŞITOARE, târşitori, s.f. (Reg.) Grapă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanţuri; târâitoare. – Târşi + suf. -toare.
TÂRŞUŢ, târşuţi, s.m. Diminutiv al lui târş (1); spec. brad mic. – Târş + suf. -uţ.
TÂRTAN1, târtani, s.m. (Depr.) Evreu. – Din germ. Untertan "supus [austriac]".
TÂRTAN2, târtani, s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată şi cu flori albe (Crambe tartarica). – Et. nec.
TÂRTIŢĂ, târtiţe, s.f. Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii). – Din bg. tărtica, scr. trtica.
TÂRZIELNIC, -Ă, târzielnici, -ce, adj. (Şi substantivat) Care întârzie; fig. greoi, încet, leneş. [Pr.: -zi-el-] – Târziu + suf. -elnic.
TÂRZIOR, -OARĂ, târziori, -oare, adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui târziu. [Pr.: -zi-or] – Târziu + suf. -ior.
TÂRZIU, -IE, târzii, adj., adv. 1. Adj. Care este, se face, se întâmplă după trecerea unui (anumit) timp, după ce a trecut momentul potrivit sau timpul dinainte stabilit. ** Expr. (Înv. şi pop.) Nu (după) târzie vreme = curând. Într-o târzie vreme = după mult timp, după multă aşteptare. (substantivat) Într-un târziu = după mult timp, după multă aşteptare. 2. Adj. (Despre anotimpuri sau alte unităţi de timp) Care s-a prelungit mai mult decât este normal, care se apropie de sfârşit. 3. Adj. (Despre plante) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după termenul obişnuit. * (Despre animale cu viaţă efemeră) Care şi-a prelungit viaţa peste termenul obişnuit. Fluturi târzii. 4. Adj. Fig. (Despre oameni şi mintea lor) Care pricepe greu, încet (la minte). 5. Adv. După ce a trecut ora sau timpul aşteptat, hotărât sau prevăzut. ** Mai târziu = după câtva timp. ** Expr. Mai curând (ori mai devreme) sau mai târziu = la o dată neprecisă (dar neîndoielnică), odată şi odată. Cel (mai) târziu = având ultimul

termen. * În momentul când un interval de timp este pe sfârşite. – Lat. tardivus.
TÂŢOAIE, tâţoi, s.f. (Bot.; reg.) Smântânică (2) (Orobanche cumana). – Et. nec.
TEA interj. (Fam.) Cuvânt care exprimă uimire, surprindere, supărare, necaz. – Et. nec.
TEACĂ, teci, s.f. 1. Înveliş, toc, apărătoare confecţionată din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează obiecte tăioase lungi sau anumite instrumente; toc, apărătoare. ** Expr. (Reg.) A se face teacă de pământ = a se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea. A asculta teacă de pământ = a asculta într-o tăcere desăvârşită. A rămâne teacă = a rămâne gol. (Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă, se spune când cineva se codeşte să facă un lucru, invocând pretexte neserioase. 2. Parte a unei unelte manuale în care intră şi se fixează coada sau mânerul. * (Rar) Pulpar. 3. Păstaie. – Lat. theca.
TEAFĂR, -Ă, teferi, -e, adj. Sănătos, întreg, nevătămat; zdravăn. * Cu mintea întreagă, sănătos la minte. – Et. nec.
TEAM s.n. Echipă sportivă. [Pr.: tim] – Cuv. engl.
TEAMĂ s.f. Stare de nelinişte şi de tulburare provocată de un pericol care te ameninţă, de un rău care ţi se poate întâmpla; frică, teamăt. – Din teme (derivat regresiv).
TEAMĂT, teamăte, s.n. (Înv.) Teamă. – Teme + suf. -ăt.
TEANC, teancuri, s.n. Grămadă de obiecte (de acelaşi fel) aşezate unele peste apele. – Din tc. denk.
TEAPĂ s.f. 1. Soi, fel, fire, caracter. 2. Stare, treaptă, rang social, condiţie socială. – Et. nec.
TEARĂ, teri, s.f. (Reg.) 1. Natră. 2. Război de ţesut. – Lat. tela.
TEARFĂ, terfe, s.f. (Reg.) 1. Zdreanţă, otreapă. 2. Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice şi de îmbrăcăminte. – Et. nec.
TEAS s.n. v. tas.
TEASC, teascuri, s.n. 1. Presă manuală cu ajutorul căreia se storc strugurii, seminţele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obţine mustul, uleiul. 2. (Înv.) Maşină de imprimat; p. ext. tipar, tipărire. 3. (Reg.) Capcană pentru anumite animale. – Din sl. těsků.
TEATRAL, -Ă, teatrali, -e, adj. 1. Care aparţine teatrului, privitor la teatru. 2. Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic. – Din fr. théâtral.
TEATRALISM s.n. 1. Interpretare emfatică a unui rol (I 1). 2. Atitudine teatrală (2); teatralitate. * Caracter teatral (2); teatralitate. 3. (Med.) Tendinţă către manifestări emotive spectaculare. – Din fr. théâtralisme.
TEATRALIST, -Ă, teatralişti, -ste, adj. 1. Care aparţine teatrului, de teatru; teatral (1). 2. Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic, teatral (2). – Teatral + suf. -ist.
TEATRALITATE s.f. Atitudine teatrală (2); teatralism (2). * Caracter teatral (2); teatralism (2). – Din fr. théâtralité.
TEATRALIZA, teatralizez, vb. I. Tranz. (Rar) A face ceva în mod teatral (2); a da caracter teatral (2), emfatic. – Din fr. théâtraliser.
TEATRALIZARE, teatralizări, s.f. Acţiunea de a teatraliza şi rezultatul ei. – V. teatraliza.
TEATROLOG, -Ă, teatrologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în problemele teoretice ale teatrului. – Din teatrologie (derivat regresiv).
TEATROLOGIC, -Ă, teatrologici, -ce, adj. Referitor la teatru; de teatrologie. – Din fr. théâtrologique.

TEATROLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu istoria, teoria, estetica şi critica spectacolului, cu literatura dramatică, precum şi cu organizarea şi conducerea teatrelor. – Din teatru.
TEATRU, teatre, s.n. I. 1. Clădire sau loc special amenajat în vederea reprezentării de spectacole; p. ext. instituţie de cultură care organizează spectacole. 2. Spectacol, reprezentaţie dramatică. ** Loc. adj. De teatru = care se reprezintă la teatru (I 1), destinat a fi reprezentat pe scenă. ** Expr. A face (sau a juca) teatru = a se preface. * (Fam.) Discuţie aprinsă între mai mulţi, ceartă care atrage pe curioşi. 3. Arta de a prezenta în faţa unui public un spectacol, o piesă. * Profesiunea de actor, de regizor. 4. Literatură dramatică; culegere de piese. * Ansamblul operelor dramatice care prezintă caractere comune sau au o origine comună. II. Loc unde se petrece un eveniment, unde are loc o acţiune. ** Teatru de operaţii (sau de război) = câmp de luptă; teritoriu, loc unde au loc acţiuni militare ample în timp de război. -Din fr. théâtre, lat. theatrum.
TEBAINĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din opiu. – Din fr. thébaîne.
TEBAISM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu opiu. – Din fr. thébaîsme.
TEBECIST, -Ă, tebecişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Fam.) Tuberculos. – T [ubercu-loză cu] B [acilul] K [och] + suf. -ist.
TEC, teci, s.m. Arbore exotic originar din sudul Asiei, înalt, cu frunze opuse, întregi şi cu flori albe, al cărui lemn dens şi rezistent este folosit mai ales în construcţii navale (Tectona grandis). – Din fr. teck.
TECALEMIT, tecalemite, s.n. Pompă de mână specială, cu piston, folosită la ungerea motoarelor cu unsori consistente. [Pl. şi: tecalemituri] – Din fr. técalémite.
TECHER-MECHER adv. (Turcism înv.) În mare grabă, imediat; pe sus, cu sila. [Acc. şi: técher-mécher] – Din tc. teker meker.
TECHNEŢIU s.n. Element chimic radioactiv, obţinut prin reacţii nucleare. [Pr.: teh-] – Din fr. technétium.
TECNETRON, tecnetroane, s.n. Tranzistor de construcţie specială folosit ca amplificator de tensiune la frecvenţă foarte înaltă. – Probabil din fr.
TECS, tecsuri, s.n. Cui mic de metal cu formă specială, folosit în cismărie. – Din germ. Tăcks.
TECSUI vb. IV v. ticsi.
TECŞILĂ, tecşile, s.f. (Reg.) Taşcă. – Cf. taşcă.
TECTITĂ s.f. Meteorit sticlos, format în cea mai mare parte din bioxid de siliciu. – Din fr. tectite.
TECTONIC, -Ă, tectonici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care se referă la tectonică (2), care aparţine tectonicii, care este legat de mişcările scoarţei Pământului. 2. S.f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarţei terestre şi cauzele mişcărilor şi deformărilor ei. * Structură geologică. – Din fr. tectonique.
TECTRICE s.f. 1. Pene care acoperă baza aripii. – Din fr. tectrice.
TECUCEAN, -Ă, tecuceni, -e, s.m. adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Tecuci. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Tecuci. – Tecuci (n. pr.) + suf. -ean.
TECUCEANCĂ, tecucence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Tecuci. * Locuitoare din municipiul Tecuci. – Tecucean + suf. -că.
TEDEUM, tedeumuri, s.n. 1. Vechi imn latin în formă de psalm de preamărire a lui Dumnezeu. 2. Scurt serviciu religios (oficiat într-o împrejurare solemnă). [Scris şi: Te Deum] – Din lat. Te Deum [laudamus].
TEFELUG, tefeluge, s.n. Tăvălug. – Et. nec. Cf. tăvălug.

TEFLON s.n. 1. Material plastic, rezistent la acţiunea agenţilor corosivi, la foc etc. 2. Vas de bucătărie confecţionat din teflon (1). – Din fr. téflon, engl. teflon.
TEFLONAT, -Ă, teflonaţi, -te, adj. (Despre vase metalice) Care este acoperit cu teflon (1). – De la teflon.
TEGLICI, teglice, s.n. Unealtă folosită de cojocari şi de cizmari pentru a întinde pielea în vederea prelucrării ei. – Din bg. teglič.
TEGUMENT, tegumente, s.n. 1. Ţesut care constituie învelişul corpului la om şi la animale. 2. (Bot.) Membrană care înconjură şi protejează un organ. * Înveliş al seminţelor plantelor, care dă culoarea şi aspectul exterior al seminţei. – Din fr. tégument, lat. tegumentum.
TEGUMENTAR, -Ă, tegumentari, -e, adj. Care ţine de tegument, privitor la tegument. – Din fr. tégumentaire.
TEHNIC, -Ă, tehnici, -ce, adj., s.f. I. Adj. Care aparţine tehnicii (II), privitor la tehnică. ** Desen tehnic = desen care reprezintă la scară un obiect, cu înscrierea dimensiunilor lui, şi care este folosit la construirea obiectului în spaţiu. Termen tehnic = termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate. * Care se ocupă de latura de strictă specialitate într-o meserie, într-o ştiinţă etc. II. S.f. 1. Totalitatea uneltelor şi a practicilor producţiei dezvoltate în cursul istoriei, care permit omenirii să cerceteze şi să transforme natura înconjurătoare cu scopul de a obţine bunuri materiale. 2. Totalitatea procedeelor întrebuinţate în practicarea unei meserii, a unei ştiinţe etc. 3. (Mil; în sintagma) Tehnică de luptă = totalitatea mijloacelor de luptă şi auxiliare cu care sunt înzestrate forţele armate. – Din fr. technique.
TEHNICEŞTE adv. Conform tehnicii (II), după metoda tehnică. – Tehnic + suf. -eşte.
TEHNICIAN, -Ă, tehnicieni, -e, s.m. şi f. Specialist în domeniul tehnicii (II), având o pregătire medie. * Persoană care dispune de o tehnică (II 2) înaltă într-o ştiinţă, într-o meserie etc. [Pr.: -ci-an] – Din fr. technicien.
TEHNICISM s.n. Tendinţa de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice caracteristice unui domeniu de activitate, lăsând pe planul al doilea tezele teoretice care trebuie să conducă munca practică. – Tehnic + suf. -ism. Cf. rus. tehniţizm.
TEHNICIST, -Ă, tehnicişti, -ste, adj. Care se caracterizează prin tehnicism; de tehnicism. – Tehnic + suf. -ist.
TEHNICITATE s.f. Caracter, calitate a ceea ce este tehnic. ** Spor de tehnicitate = sumă adăugată la retribuţia anumitor angajaţi care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic. – Din fr. technicité.
TEHNICIZA, tehnicizez, vb. I. Tranz. A da caracter (exclusiv) tehnic. – Tehnic + suf. -iza.
TEHNICIZARE, tehnicizări, s.f. Acţiunea de a tehniciza şi rezultatul ei. – V. tehniciza.
TEHNICOLOR, -Ă, tehnicolori, -e, adj. (Despre filme; adesea substantivat, n.) Realizat printr-un procedeu tehnic special, care permite transpunerea pe pelicută a culorilor din natură. – Din fr. technicolor.
TEHNO- Element de compunere care înseamnă "tehnic", "în legătură cu tehnica" şi care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. – Din fr. techno÷.
TEHNOCRAT, -Ă, tehnocraţi, -te, s.m. şi f. Adept al tehnocraţiei. – Din fr. technocrate.
TEHNOCRATIC, -Ă, tehnocratici, -ce, adj. Care ţine de tehnocraţie, privitor la tehnocraţie. – Din fr. technocratique.

TEHNOCRATISM s.n. Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar trebui să revină exclusiv specialiştilor din diverse domenii ale ştiinţei, tehnicii etc.; tehnocraţie. * Tendinţă tehnocratică. – Din fr. technocratisme.
TEHNOCRAŢIE s.f. 1. Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar reveni specialiştilor din domeniul tehnicii. 2. Sistem de guvernare în care rolul de conducere ar reveni intelectualilor specialişti din domeniul tehnic. * Intelectualitate tehnică (cu rol conducător). – Din fr. technocratie.
TEHNOFOBIE s.f. Fobie faţă de tehnică. – Tehno [logie] + fobie.
TEHNOGRAFIC, -Ă, tehnografici, -ce, adj. Referitor la tehnografie, de tehnografie. – Din fr. tehnographique.
TEHNOGRAFIE s.f. Descriere a diferitelor meserii şi a metodelor de lucru. – Din fr. technographie.
TEHNOLOG, -Ă, tehnologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în tehnologie. – Din fr. technologue.
TEHNOLOGIC, -Ă, tehnologici, -ce, adj. Care se referă la tehnologie, care ţine de tehnologie; de tehnologie. – Din fr. technologique.
TEHNOLOGIE, tehnologii, s.f. 1. Ştiinţă a metodelor şi a mijloacelor de prelucrare a materialelor. 2. Ansamblul proceselor, metodelor, operaţiilor etc. utilizate în scopul obţinerii unui anumit produs. – Din fr. technologie.
TEHNOLOGISM s.n. Orientare sociologică contemporană care subapreciază personalitatea umană, cunoaşterea şi creaţia de valori în domeniul umanistic, al artei etc., datorită excesului tehnologic. – Din fr. technologisme.
TEHNOLOGIZA, tehnologizez, vb. I. Tranz. (Livr.) A da (artei) caracter tehnologic. – Tehnologie + suf. -iza.
TEHNOPSIHOLOGIC, -Ă, tehnopsihologici, -ce, adj. Referitor la tehnopsihologie, de tehnopsihologie. – Din tehnopsihologie.
TEHNOPSIHOLOGIE s.f. Ramură a psihologiei care se ocupă de mijloacele aplicării practice a psihologiei teoretice. – Tehno [logie] + psihologie.
TEHNOREDACTA, tehnoredactez, vb. I. Tranz. A pregăti din punct de vedere tehnic şi grafic un manuscris înainte de trimiterea lui la tipar. – Tehno- + redacta.
TEHNOREDACTARE, tehnoredactări, s.f. Pregătirea tehnică şi grafică a unui manuscris înainte de a începe operaţia de tipărire; tehnoredacţie. – V. tehnoredacta.
TEHNOREDACTOR, tehnoredactori, s.m. Specialist în lucrări de tehnoredactare. – Tehno- + redactor.
TEHNOREDACŢIE, tehnoredacţii, s.f. Tehnoredactare. * Serviciu într-o editură care se ocupă cu tehnoredactarea manuscriselor. – Din germ. Tehnoredaktion.
TEHNOREDACŢIONAL, -Ă, tehnoredacţionali, -e, adj. Care ţine de tehnoredactare, privitor la tehnoredactare. [Pr.: -ţi-o-] – Tehno- + redacţional.
TEHNOSFERĂ s.f. Domeniu al vieţii umane care cuprinde cultura şi civilizaţia. – Tehno [logie] + sferă.
TEHNOSTRUCTURĂ s.f. Categorie socială alcătuită din tehnicieni specialişti în domeniul organizării şi conducerii. – Din fr. tehnostructure.
TEHUI1, tehuiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) buimăci. – Din tehui2.
TEHUI2, -IE, tehui, adj. (Reg.) Zăpăcit, năuc, buimăcit. – Cf. magh. tahonya "trândav'".

TEI, (1) tei, s.m., (2) (rar) teie, s.n. 1. S.m. Arbore cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, melifere, întrebuinţate în farmacie, şi cu fructe achene (Tilia platyphyllos). ** Tei alb = arbore cu lemnul alb-roşiatic, uşor (Tilia tomentosa). Tei pucios = arbore înalt până la 20 m, ale cărui flori se folosesc în farmacie (Tilia cordata). 2. S.n. Fibră din scoarţa de tei (1), folosită la legat şi la fabricat sfori, frânghii, rogojini. ** Expr. A lega două-n tei = a reuşi să adune ceva avere. A găsi tei de curmei = a găsi pretexte. – Lat. / * / tilium (= tilia).
TEICĂ, teici, s.f. 1. Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunţele din coşul morii înainte de a trece între pietre. 2. Jgheab din care beau sau mănâncă vitele şi păsările. 3. (Reg.) Mic vas de lemn legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puţ. [Var.: téucă s.f.] – Et. nec.
TEICUŢĂ, teicuţe, s.f. Diminutiv al lui teică. – Teică + suf. -uţă.
TEIER, teiere, s.n. Prăjină lungă de care sunt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peştii de pe fundul apei şi a-i goni spre plasele de pescuit. – Tei + suf. -ar.
TEINĂ s.f. Alcaloid cristalizat, strălucitor, cu gust amărui, asemănător cu cafeina, extras din frunzele de ceai, întrebuinţat în medicină ca excitant al nervilor şi al inimii sau pentru efectele sale diuretice. – Din fr. théine.
TEIOS, -OASĂ, teioşi, -oase, adj. (Despre unele plante sau fructe comestibile) Tare şi fibros; aţos. – Tei + suf. -os.
TEISM1 s.n. Doctrină filozofică bazată pe admiterea existenţei lui Dumnezeu ca fiinţă absolută care a creat lumea şi o îndrumează. – Din fr. théisme.
TEISM2 s.n. (Med.) Ansamblul tulburărilor produse de consumul abuziv al ceaiului. – Din fr. théisme.
TEIST, -Ă, teişti, -ste, s.m. şi f. Adept al teismului1. – Din fr. théiste
TEIŞOR, teişori, s.m. 1. Diminutiv al lui tei; teiuleţ. 2. Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală; trandafir galben (Kerria japonica). 3. (Bot.) Pristolnic. [Pr.: te-i-] – Tei + suf. -işor.
TEIULEŢ, teiuleţi, s.m. Teişor (1). – Tei + suf. -uleţ.
TEJGHEA, tejghele, s.f. 1. Masă sau suport lung şi îngust pe care vânzătorul îşi expune marfa şi serveşte pe cumpărători. 2. Masă de lucru a unui meseriaş. – Din tc. tezgah.
TEJGHELUŢĂ, tejgheluţe, s.f. Diminutiv al lui tejghea. – Tejghea + suf. -eluţă.
TEJGHETAR, tejghetari, s.m. Persoană care stă la tejghea ca vânzător sau casier. – Din tc. tezgâhtâr.
TEL, teluri, s.n. 1. Instrument de sârmă cu mâner folosit în bucătărie pentru a bate albuşul de ou, frişca, crema etc. 2. Resort, arc de sârmă (de oţel) folosit la canapele, somiere, fotolii etc.; drot. * (Rar) Sârmă care susţine şi întăreşte forma unui corset. 3. Coardă mică de metal la un instrument muzical. – Din tc. tel.
TELAL, telali, s.m. 1. Negustor ambulant (de haine vechi). 2. (Înv.) Persoană care făcea strigările la un mezat. – Din tc. tellal.
TELALGIE, telalgii, s.f. (Med.) Durere care aparţine în altă parte, la distanţă de locul leziunii. – Din fr. télalgie.
TELANGIECTAZIE, telangiectazii, s.f. (Med.) Dilataţie a vaselor mici sau terminale, care apare de obicei pe nas şi pe pometţii obrajilor. [Pr.: -gi-ec-] – Din fr. télangiectasie.
TELĂLIŢĂ, telăliţe, s.f. Femeie care face comerţ ambulant (cu haine vechi). – Telal + suf. -iţă.

TELE- 1. Element de compunere care înseamnă "departe", "la distanţă", "de departe" şi care serveşte la formarea unor substantive, adjective sau verbe. 2. Formă abreviată pentru televiziune, care, izolându-se, a devenit element de compunere cu sensul "televiziune", "televizor" şi serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. – Din fr. télé÷.
TELEAGĂ, telegi, s.f. 1. Căruţă mică (cu două roţi) care serveşte la transportul persoanelor sau al unor poveri uşoare. 2. Cotigă (la plug). – Din sl. telĕga.
TELEANCHETĂ, teleanchete, s.f. Anchetă realizată de televiziune. [Pr.: -le-an-] – Tele- + anchetă.
TELEAP interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de târşâitul picioarelor. – Onomatopee.
TELEAST, teleaşti, s.m. 1. Telecineast. 2. Amator de programe de televiziune (de calitate). [Pr.: -le-ast] – Din fr. téléaste.
TELEAUTOGRAF, teleautografe, s.n. Instalaţie cu ajutorul căreia mişcările unui creion condus cu mâna în punctul de emisiune se transmit fidel, prin mijloace de telecomunicaţie, unei unelte de scris aflate în punctul de recepţie. [Pr.: -le-a-u-] – Din fr. téléautographe, germ. Teleautograph.
TELEBIOMETRIC, -Ă, telebiometrici, -ce, adj. (Biol.) Referitor la telebiometrie, de telebiometrie. [Pr.: -bi-o-] – Din telebiometrie.
TELEBIOMETRIE s.f. (Biol.) Studiu de la distanţă al fenomenelor biologice. [Pr.: -bi-o-] – Tele- + biometrie.
TELEBUSOLĂ, telebusole, s.f. Busolă ale cărei indicaţii sunt transmise de la distanţă unor instrumente indicatoare de pe bordul unui avion. – Tele- + busolă.
TELECABINĂ, telecabine, s.f. 1. Teleferic amenajat cu cabine pentru transportul persoanelor. 2. Cabină suspendată prin bare fixate pe cablu la intervale fixe. – Din fr. télécabine, it. telecabina.
TELECAMERĂ, telecamere, s.f. Cameră de luat vederi pentru televiziune. – Din fr. télécaméra.
TELECHINEZIE s.f. (Psih.) Capacitate a unor persoane de a deplasa obiecte fără să le atingă. [Scris şi: telekinezie] – Din fr. télékinésie.
TELECINEAST, -Ă, telecineaşti, -ste, s.m. şi f. Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune. * Autor de scenarii pentru televiziune. [Pr.: -ne-ast] – Din fr. télécinéaste.
TELECINEMA s.n. Telecinematograf. – Din fr. télécinéma.
TELECINEMATECĂ s.f. 1. Arhivă de filme a televiziunii. 2. Emisiune de televiziune în care se prezintă filme artistice din telecinematecă (1). – Din fr. télécinémathéque.
TELECINEMATOGRAF, telecinematografe, s.n. Aparat care transmite un film cinematografic cu ajutorul televiziunii; telecinema. – Din fr. télécinématographe.
TELECINEMATOGRAFIC, -Ă, telecinematografici, -ce, adj. (Rar) De telecinematografie, din telecinematografie. – Din telecinematografie.
TELECINEMATOGRAFIE, telecinematografii, s.f. (Rar) Producţie de filme pentru televiziune. – Tele- + cinematografie.
TELECOMANDA, telecomand, vb. I. Tranz. A transmite o comandă la distanţă. – Din fr. télécommander.
TELECOMANDABIL, -Ă, telecomandabili, -e, adj. (Despre mecanisme, instalaţii) Care poate fi telecomandat. – Telecomanda + suf. -bil.
TELECOMANDARE s.f. Acţiunea de a telecomanda. – V. telecomanda.

TELECOMANDAT, -Ă, telecomandaţi, -te, adj. (Despre elemente de execuţie) Care are calitatea de a transmite mesajele prin mijloace de telecomunicaţie. – V. telecomanda.
TELECOMANDĂ, telecomenzi, s.f. Transmiterea unei comenzi la distanţă prin mijloace de telecomunicaţie; totalitatea mijloacelor tehnice care permit o astfel de transmitere. – Din fr. télécommande.
TELECOMUNICAŢIE, telecomunicaţii, s.f. 1. Transmitere şi recepţie la distanţă a unor sunete, semne sau imagini prin telefon, telegraf, televiziune, semnalizare optică etc. 2. Legătură între două puncte între care se realizează telecomunicaţia (1). ** Sistem de telecomunicaţii = totalitatea mijloacelor tehnice dintr-un serviciu de telecomunicaţii, care formează o unitate. – Din fr. télécommunication.
TELECONCURS, teleconcursuri, s.n. Concurs transmis prin televiziune. – Tele- + concurs.
TELECONFERINŢĂ, teleconferinţe, s.f. Conferinţă organizată şi transmisă prin diverse sisteme de telecomunicaţie. – Tele- + conferinţă.
TELECONTROL, telecontroale, s.n. Control de la distanţă. – Din engl. telecontrol.
TELECOPTER, telecoptere, s.n. Helicopter mic telecomandat. – Tele- + [heli] copter.
TELECRONICAR, -Ă, telecronicari, -e, s.m. şi f. Cronicar al emisiunilor de televiziune. – Tele- + cronicar.
TELECRONICĂ, telecrónici, s.f. Cronică de televiziune (3). – Tele- + cronică.
TELEDETECŢIE, teledetecţii, s.f. Complex de tehnici utilizate pentru prelucrarea de la distanţă a unor date cu privire la obiecte sau fenomene. – Din fr. télédétection.
TELEDIALOG, teledialoguri, s.n. Dialog realizat şi transmis prin diverse sisteme de telecomunicaţie. [Pr.: -di-a-] – Tele- + dialog.
TELEDIFUZA, teledifuzez, vb. I. Tranz. A difuza prin intermediul televiziunii. – Tele- + difuza.
TELEDIFUZARE s.f. Acţiunea de a teledifuza. – V. teledifuza.
TELEDIFUZAT, -Ă, teledifuzaţi, -te, adj. Care a fost difuzat prin intermediul televiziunii. – V. teledifuza.
TELEDINAMIC, -Ă, teledinamici, -ce, adj. Referitor la teledinamică, de teledinamică. – Din fr. télédynamique.
TELEDINAMICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu transmiterea prin pământ, cu ajutorul ultrasunetelor, a unor şocuri puternice, în scopul de a provoca acţiuni distrugătoare la mare distanţă. – Din fr. télédynamique.
TELEDIRIJA, teledirijez, vb. I. Tranz. A telecomanda. – Tele- + dirija.
TELEDIRIJARE, teledirijări, s.f. Acţiunea de a teledirija. – V. teledirija.
TELEDIVERTISMENT, teledivertismente, s.n. Emisiune de divertisment la televiziune. – Tele- + divertisment.
TELEECRANIZA, teleecranizez, vb. I. Tranz. A ecraniza o operă literară pentru televiziune. – Tele- + ecraniza.
TELEECRANIZARE, teleecranizări, s.f. Acţiunea de a teleecraniza şi rezultatul ei. – V. teleecraniza.
TELEECRANIZAT, -Ă, teleecranizaţi, -te, adj. (Despre opere literare) Ecranizat pentru televiziune. – V. teleecraniza.
TELEEDUCAŢIE s.f. Educaţie prin televizune. – Tele- + educaţie.
TELEEMISIUNE, teleemisiuni, s.f. Emisiune de televiziune. – Tele- + emisiune.

TELEENCICLOPEDIE s.f. Emisiune cu caracter enciclopedic prezentată de televiziune. – Tele- + enciclopedie.
TELEFAGIE s.f. Mania de a consacra prea mult timp emisiunilor de televiziune. – Tele- + [antropo] fagie.
TELEFERIC, teleferice, s.n. Funicular amenajat pentru transportul oamenilor. – Din fr. téléphérique.
TELEFICA, vb. I. Tranz. (Rar; folosit numai la pers. 4, 5, 6) A introduce televiziunea în diverse domenii de activitate. – Tele- + [electri] fica.
TELEFICARE, teleficări, s.f. Acţiunea de a telefica şi rezultatul ei. – V. telefica.
TELEFICAT, -Ă, teleficaţi, -te, adj. (Despre domenii de activitate, procese tehnologice etc.) În care s-a introdus televiziunea. – V. telefica.
TELEFILM, telefilme, s.n. Film documentar, de desen animat sau artistic realizat pentru televiziune. – Din fr. téléfilm.
TELEFILMOTECĂ, telefilmoteci, s.f. Filmotecă a televiziunii. – Tele- + filmotecă.
TELEFOILETON, telefoiletoane, s.n. Foileton de televiziune. [Pr.: -fo-i-] – Tele- + foileton.
TELEFON, telefoane, s.n. 1. Telecomunicaţie în care se realizează convorbiri la distanţă prin mijlocirea undelor electromagnetice propagate de-a lungul unor fire; ansamblul instalaţiilor necesare pentru acest scop. 2. Aparat prevăzut cu un transmiţător şi un receptor şi care, legat de o instalaţie telefonică centrală, permite convorbiri la distanţă. * Chemare telefonică. * Numărul pe care îl poartă telefonul (2) unui abonat. – Din fr. téléphone.
TELEFONA, telefonez, vb. I. Intranz. şi tranz. A comunica cu cineva prin intermediul telefonului. * A da un telefon, a chema la telefon. – Din fr. téléphoner.
TELEFONARE s.f. Acţiunea de a telefona. – V. telefona.
TELEFONAT s.n. Faptul de a telefona. – V. telefona.
TELFFONIC, -Ă, telefonici, -ce, adj. Care aparţine telefonului sau telefoniei, privitor la telefon sau la telefonie; (despre o convorbire) care se face prin telefon. ** Aviz telefonic = aviz prin care cineva este înştiinţat că la o anumită oră va fi chemat la telefon (de obicei la o centrală telefonică) pentru o convorbire interurbană. – Din fr. téléphonique.
TELEFONIE s.f. Transmitere, de obicei bilaterală, la distanţă a sunetelor (transformate în unde electromagnetice) cu ajutorul aparatelor de telefon, legate între ele prin cabluri conducătoare. – Din fr. téléphonie.
TELEFONIST, -Ă, telefonişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care face serviciu la o centrală telefonică neautomată, stabilind legăturile telefonice. – Din fr. téléphoniste.
TELEFONOMETRIE s.f. Operaţie de determinare a calităţilor aparatelor telefonice şi a legăturilor telefonice, la emisiune şi la recepţie, prin comparare cu calităţile anumitor instalaţii de referinţă. – Din fr. téléphonométrie.
TELEFONOMETRU, telefonometre, s.n. Contor pentru înregistrarea numărului şi duratei convorbirilor telefonice. – Din fr. téléphonométre.
TELEFOTO s.n. Aparat care transmite electric la distanţă o imagine luminoasă; imagine astfel obţinută. – Din fr. téléphoto.
TELEFOTOGRAFIA, telefotografiez, vb. I. Tranz. A efectua o telefotografie. [Pr.: -fi-a] – Din telefotografie.
TELEFOTOGRAFIC, -Ă, telefotografici, -ce, adj. Referitor la telefotografie, de telefotografie, din telefotografie. – Din fr. téléphotographique.

TELEFOTOGRAFIE, telefotografii, s.f. Tehnica de a transmite pe cale electrică, la mare distanţă, fotografii, desene, texte, etc.; fotografie, text, desen etc. transmise în asemenea condiţii. – Din fr. téléphotographie.
TELEFOTOGRAFIERE, telefotografieri, s.f. Faptul de a telefotografia. [Pr.: -fi-e-] – V. telefotografia.
TELEGAR, telegari, s.m. Cal tânăr, voinic (folosit la trăsură). – Teleagă + suf. -ar.
TELEGEA, telegele, s.f. (Rar) Teleguţă. – Teleagă + suf. -ea.
TELEGENIC, -Ă, telegenici, -ce, adj. Care are expresivitate pe ecranul televizorului. – Din fr. télégénique.
TELEGENIE s.f. Calitatea de a fi telegenic. – Din fr. télégénie.
TELEGHIDA, teleghidez, vb. I. Tranz. A dirija de la distanţă mişcarea unui avion, a unui vas, a unui proiectil. – Din fr. teléguider.
TELEGHIDAJ, teleghidaje, s.n. Acţiunea de a teleghida; teleghidare. – Din fr. téléguidage.
TELEGHIDARE, teleghidări, s.f. Teleghidaj. – V. teleghida.
TELEGHIDAT, -Ă, teleghidaţi, -te, adj. (Despre avioane, proiectile etc.) Care este sau poate fi dirijat de la distanţă. – V. teleghida.
TELEGNOZIS s.n. (Psih.) Cunoaştere prezumtivă a evenimentelor îndepărtate (ca loc sau timp) pe alte căi decât cele perceptive şi intelectuale. – Din engl. telegnosis.
TELEGONDOLĂ, telegondole, s.f. Bancă cu două locuri, amenajate pentru transportul pe cablu al persoanelor. – Tele- + gondolă.
TELEGRAF, (1, 2) telegrafe, s.n., (3) telegrafi, s.m. 1. S.n. Telecomunicaţie care transmite la distanţă semnale (corespunzătoare literelor şi cifrelor) cu ajutorul unor aparate electromagnetice; ansamblul instalaţiilor necesare în acest scop. * Aparat folosit pentru producerea, recepţia şi transformarea semnalelor telegrafice în scopul transmiterii telegramelor. 2. S.n. (Înv.) Aparat situat pe înălţimi sau în turnuri de semnalizare, pentru transmiterea la distanţă a unor semnale optice. 3. S.m. Nume dat unor plante erbacee ornamentale cu flori albe, mirositoare şi cu tulpina agăţătoare ajungând până la 5-6 metri (Boussingaultia baselloides), sau cu florile mici, roz-purpurii şi cu tulpina fragilă (Tradescantia virginica). – Din fr. télégraphe.
TELEGRAFIA, telegrafiez, vb. I. Intranz. şi tranz. A transmite ceva prin telegraf; a trimite o telegramă. [Pr.: -fi-a] – Din fr. télégraphier.
TELEGRAFIC, -Ă, telegrafici, -ce, adj. 1. Care aparţine telegrafului sau telegrafiei, privitor la telegraf. * Transmis prin telegraf. 2. Fig. Prescurtat, concis, laconic, scurt. – Din fr. télégraphique.
TELEGRAFIE, telegrafii, s.f. Telecomunicaţie care constă în transmiterea mijlocită, prin semnale electromagnetice, optice etc., a unui text scris; telecomunicaţie realizată cu ajutorul telegrafului. ** Telegrafie fără fir = radiotelegrafie. – Din fr. télégraphie.
TELEGRAFIERE, telegrafieri, s.f. Acţiunea de a telegrafia şi rezultatul ei. [Pr.: -fi-e-] – V. telegrafia.
TELEGRAFIST, -Ă, telegrafişti, -ste, s.m. şi f. Persoană specializată în transmiterea şi recepţionarea mesajelor telegrafice; funcţionar la un oficiu telegrafic care transmite şi recepţionează telegrame, manipulând un telegraf. – Din fr. télégraphiste.
TELEGRAM s.n. v. telegramă.
TELEGRAMĂ, telegrame, s.f. Comunicare (scurtă) la distanţă transmisă prin mijloacele cele mai rapide (telefon, telegraf); formularul pe care este scrisă această comunicare. [Var.: (înv.) telegrám s.n.] – Din fr. télégramme.

TELEGUŢĂ, teleguţe, s.f. Diminutiv al lui teleagă; telegea. – Teleagă + suf. -uţă.
TELEIMPRIMA, teleimprim, vb. I. Tranz. A efectua o teleimprimare. [Pr.: -le-im-] – Tele- + imprima.
TELEIMPRIMARE, teleimprimări, s.f. Transmitere la distanţă a unui text, prin intermediul teleimprimatorului. [Pr.: -le-im-] – Tele- + imprimare.
TELEIMPRIMATOR, teleimprimatoare, s.n. Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit şi se recepţionează pe o bandă sau pe o coală de hârtie texte cu literele alfabetului; telescriptor. [Pr.: -le-im-] – Tele- + imprimator (după fr. téléimprimeur).
TELEINDICATOR, teleindicatoare, s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se măsoară şi se transmite la distanţă valoarea unei mărimi. [Pr.: -le-in-] – Din fr. téléindicateur.
TELEINFORMATIC, -Ă, teleinformatici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a informaticii care prelucrează informaţia transmisă la distanţă, în scopul asigurării accesului multiplu al beneficiarilor la un sistem de calcul cu performanţe ridicate. 2. Adj. De teleinformatică (1). – Din fr. téléinformatique.
TELEINTERVIU, teleinterviuri, s.n. Interviu transmis la televiziune. – Din fr. télé-interview, engl. tele-interview.
TELEÎNREGISTRARE, teleînregistrări, s.f. Înregistrare de la distanţă. – Tele- + înregistrare.
TELEJURNAL, telejurnale, s.n. Emisiune de televiziune în care se transmit ştiri curente, comentarii etc. – Tele- + jurnal.
TELELECŢIE, telelecţii, s.f. Emisiune şcolară de televiziune concepută ca o lecţie. – Tele- + lecţie.
TELELEICĂ, teleleici, s.f. (Pop.) Femeie care umblă de colo până colo, flecărind şi bârfind; femeie uşuratică, stricată, haimana. – Teleleu + suf. -eică.
TELELEU, -EA, telelei, -ele, s.m. şi f. Om fănă căpătâi, care îşi pierde vremea (umblând de colo până colo) fără nici o treabă. ** Expr. (Adverbial) A umbla teleleu (Tănase) = a umbla de colo până colo, fără rost. A fi teleleu Tănase = a fi zăpăcit, aiurit, năuc. – Din magh. telelö.
TELELOAICĂ, teleloaice, s.f. (Înv.) Soţia telalului; vânzătoare ambulantă (de haine vechi). – Telal + suf. -oaică.
TELEMAGAZIN, telemagazine, s.n. Emisiune de televiziune concepută după modelul magazinului (2). – Tele- + magazin.
TELEMATIC, -Ă, telematici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Tehnică de trasmitere şi prelucrare automată a informaţiei la mare distanţă prin intermediul sateliţilor şi al altor procedee moderne de comunicaţie. 2. Adj. Care foloseşte reţelele de telematică (1). – Din fr. télématique.
TELEMĂSURĂ, telemăsuri, s.f. Transmitere la distanţă a valorii unei mărimi măsurate, după traducerea ei într-o mărime intermediară, la recepţie urmând să se facă traducerea inversă. – Din fr. télémesure.
TFLEMEA s.f. Brânză preparată din caş bine stors, tăiat în bucăţi cu feţe de obicei dreptunghiulare şi conservată în saramură. – Din tc. teleme.
TELEMECANIC, -Ă, s.f., adj. 1. S.f. Tehnica dirijării mecanismelor de la distanţă prin dispozitive electrice, cu sau fără fir. 2. Adj. Care controlează şi comandă de la distanţă, prin dispozitive electrice, funcţionarea mecanismelor. – Din fr. télémécanique.
TELEMETRIC, -Ă, telemetrici, -ce, adj. Care aparţine telemetrului sau telemetriei, privitor la telemetru sau la telemetrie; făcut cu ajutorul telemetrului, bazat pe utilizarea telemetrului. – Din fr. télémétrique.

TELEMETRIE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanţelor cu ajutorul telemetrului. – Din fr. télémétrie.
TELEMETRU, telemetre, s.n. 1. Instrument optic folosit pentru măsurarea distanţei dintre locul unde este instalat instrumentul şi un punct depărtat sau inaccesibil. 2. Dispozitiv auxiliar al unui aparat fotografic, care permite reglarea distanţei focale a obiectivului în funcţie de depărtarea până la obiectul vizat. – Din fr. télémétre.
TELENCEFAL, telencefale, s.n. Partea anterioară, terminală, a encefalului embrionar. – Din fr. télencéphale.
TELEOBIECTIV, teleobiective, s.n. Obiectiv fotografic asemănător cu o lunetă, care se ataşează camerelor de luat vederi sau aparatelor de fotografiat, folosit la fotografierea obiectivelor situate la depărtări mari. [Pr.: -le-o-] – Din fr. téléobjectif, germ. Teleobjektiv.
TELEOBSERVA, teleobsérv, vb. I. Tranz. A observa de la distanţă cu mijloace speciale. [Pr.: -le-ob-] – Tele- + observa.
TELEOBSERVARE, teleobservări, s.f. Acţiunea de a teleobserva. [Pr.: -le-ob-] – V. teleobserva.
TELEOBSERVATOR, teleobservatori, s.m. Persoană care teleobservă. [Pr.: -le-ob-] – Teleobserva + suf. -tor.
TELEOLOGIC, -Ă, teleologici, -ce, adj. Care aparţine teleologiei, privitor la teleologie. [Pr.: -le-o-] – Din fr. téléologique.
TELEOLOGIE s.f. Doctrină filozofică potrivit căreia totul în natură ar fi organizat în conformitate cu un anumit scop, cu o anumită cauză finală. * Studiul, cercetarea în funcţie de scop, teoria finalităţii. [Pr.: -le-o-] – Din fr. téléologie.
TELEONOMIE s.f. 1. (Fil.) Teleologie. 2. (Biol.) Determinare obiectivă a mecanismelor de reglare celulară. [Pr.: -le-o-] – Din fr. téléonomie.
TELEOPERATOR, teleoperatori, s.m. Robot1 controlat printr-un sistem de telecomunicaţii de către un operator uman. [Pr.: -le-o-] – Din engl. teleoperator, fr. téléoperateur.
TELEORMĂNEAN, -Ă, teleormăneni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Teleorman. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Teleorman. [Pr.: -le-or-] – Teleorman (n. pr.) + suf. -ean.
TELEORMĂNEANCĂ, teleormănence, s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Teleorman. * Locuitoare din judeţul Teleorman. [Pr.: -le-or-] – Teleormănean + suf. -că.
TELEOSTEAN, teleosteeni, s.m. (La pl.) Grup de peşti caracterizaţi prin coloana vertebrală şi craniul complet osoase, corpul acoperit cu solzi osoşi şi coada împărţită în două părţi egale; (şi la sg.) peşte care face parte din acest grup. ** (Adjectival) Peşte teleostean. [Pr.: -le-os-te-an] – Din fr. téléostéen.
TELEPATIC, -Ă, telepatici, -ce, adj. Care aparţine telepatiei, privitor la telepatie. – Din fr. télépathique.
TELEPATIE s.f. Facultate psihologică (contestată de unii) atribuită unor oameni de a percepe fenomene care nu sunt în raza simţurilor, precum şi de a transmite gândul la mare distanţă, fără intermediul organelor de simţ obişnuite; percepere a fenomenelor şi a gândurilor de la distanţă. – Din fr. télépathie.
TELEPUBLICITATE s.f. Publicitate prin televiziune (2). – Tele- + publicitate.
TELERADIOGRAFIE s.f. Radiografie executată prin plasarea sursei de raze X la mare distanţă de persoana supusă acestei operaţii. [Pr.: -di-o-] – Din fr. téléradiographie.

TELERECEPTOR, telereceptori, s.m. (Biol.) Sistem exteroceptiv vizual, auditiv sau olfactiv care permite percepţia stimulilor de la distanţă. – Din fr. télérécepteur.
TELERECITAL, telerecitaluri, s.n. Recital susţinut în cadrul unei emisiuni de televiziune. – Tele- + recital.
TELERECORDING s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea şi redarea imaginilor, utilizând înregistrarea pe film a imaginilor de pe ecranul unui monitor2 (2) de televizor. * Peliculă pe care s-a făcut această înregistrare. – Din engl. telerecording.
TELEREDACTOR, -OARE, teleredactori, -oare, s.m. şi f. Redactor al emisiunilor de televiziune. – Tele- + redactor.
TELEREDACŢIE, teleredacţii, s.f. Redacţie a emisiunilor de televiziune. – Tele- + redacţie.
TELEREGLAJ, telereglaje, s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice pentru transmiterea la distanţă, cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar, a unor comenzi care să efectueze reglajul într-o anumită instalaţie; telereglare. – Din fr. téléréglage.
TELEREGLARE, telereglări, s.f. Telereglaj. – Tele- + reglare.
TELEREPORTAJ, telereportaje, s.n. Reportaj transmis la televiziune. – Din fr. téléreportage.
TELEREPORTER, -Ă, telereporteri, -e, s.m. şi f. Reporter al televiziunii. – Din fr. téléreporter.
TELESCAUN, telescaune, s.n. 1. Teleferic amenajat cu un fel de scaune pentru transportul persoanelor. 2. Scaun suspendat prin bare fixate pe cablu la intervale egale. – Tele- + scaun.
TELESCHI, teleschiuri, s.n. Instalaţie de teleferic în care cablul poartă la urcuş persoanele pe schiuri. – Din fr. téléski.
TELESCOP, telescoape, s.n. Instrument optic care utilizează fenomenul reflexiei luminii pe o oglindă concavă, folosit în astronomie pentru observarea aştrilor. – Din fr. téléscope.
TELESCOPIC, -Ă, telescopici, -ce, adj. 1. Care aparţine telescopului, privitor la telescop; care se face sau se vede cu ajutorul telescopului, bazat pe utilizarea telescopului. 2. (Despre tuburi) Care pătrunde în golul altui tub, fără joc prea mare; (despre mecanisme) alcătuit din tuburi glisante care permit alungirea ori scurtarea. – Din fr. télescopique.
TELESCRIPTOR, telescriptoare, s.n. Teleimprimator. – Din fr. téléscripteur.
TELESEMNALIZA, pers. 3 telesemnalizează, vb. I. Tranz. (Despre instalaţii, agregate etc.) A transmite la distanţă informaţii de control referitoare la starea lor. – Tele- + semnaliza.
TELESEMNALIZARE, telesemnalizări, s.f. Acţiunea de a telesemnaliza. – V. telesemnaliza.
TELESPECTATOR, -OARE, telespectatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care urmăreşte o emisiune la televizor. – Din fr. téléspectateur.
TELESPICHER, (1) telespicheri, s.m., (2) telespichere, s.n. 1. S.m. Crainic de televiziune. 2. S.n. Aparat pentru comunicaţii bilaterale la distanţe relativ mici. [Var.: teleşpícher s.m., s.n.] – Tele- + spicher.
TELESPORT s.n. Emisiune de televiziune cu caracter sportiv. – Tele- + sport.
TELESTEREOGRAF, telestereografe, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se pot transmite la distanţă fotografii, desene, texte etc., imprimate în prealabil pe un film special. [Pr.: -re-o-] – Din fr. téléstéréographe.
TELEŞCOALĂ s.f. Emisiune de televiziune pentru elevi prezentată sub forma unei lecţii. – Tele- + şcoală.

TELEŞPICHER s.m., s.n. v. telespicher.
TELETAX s.n. Contor care stabileşte costul unei convorbiri telefonice în funcţie de durata acesteia. – Tele- + tax [are].
TELETERMOMETRU, teletermometre, s.n. Termometru a cărui citire se face de la distanţă, partea instrumentului care măsoară temperaturi fiind în contact cu corpul respectiv. – Din fr. télétermométre.
TELETEX, teletexuri, s.n. Sistem de transmitere rapidă a documentelor în forma originală, cu ajutorul unui telex perfecţionat. – Din fr. télétex.
TELETIN, teletinuri, s.n. (Reg.) Piele (de bou sau de cal) tăbăcită cu materii vegetale. – Din scr. teletin.
TELETIP, teletipuri, s.n. Aparat telegrafic la care receptarea semnalelor transmise se face sub formă de caractere tipografice, fără a mai fi necesară prezenţa unui operator. – Din fr. télétype, germ. Teletyp.
TELETIPSETER, teletipsetere, s.n. Instalaţie pentru culegerea simultană a aceluiaşi text la mai multe maşini şi în tipografii diferite. [Acc. şi: teletípseter] – Din germ. Teletipsetter, fr. télétypsetter.
TELETOP, teletopuri, s.n. Instrument topografic compus dintr-o busolă şi un telemetru cu bază variabilă, folosită la ridicări geologice, geografice sau forestiere. – Din fr. télétope.
TELETRANSPORT s.n. Transport cu telefericul. – Tele [feric] + transport.
TELEVIZA, televizez, vb. I. Tranz. A transmite imagini prin televiziune. – Din fr. téléviser.
TELEVIZARE, televizări, s.f. Acţiunea de a televiza. – V. televiza.
TELEVIZIUNE s.f. 1. Tehnică a transmiterii la distanţă a imaginilor unor obiecte (în mişcare) pe calea undelor vizuale. 2. Instituţie care asigură elaborarea şi difuzarea emisiunilor prin televiziune (1). [Pr.: -zi-u-] – Din fr. télévision.
TELEVIZOR, televizoare, s.n. Aparat care recepţionează imagini transmise prin televiziune. – Din fr. téléviseur.
TELEVIZORIST, televizorişti, s.m. Depanator de televizoare. – Televizor + suf. -ist.
TELEVIZUAL, -Ă, televizuali, -e, adj. Referitor la emisiuni de televiziune; de televiziune. [Pr.: -zu-al] – Din fr. télévisuel.
TELEVORBITOR, televorbitoare, s.n. Instalaţie de telefonie care permite ca vocea care vorbeşte să fie auzită simultan de mai multe posturi. – Tele- + vorbitor.
TELEX, telexuri, s.n. Sistem mixt de telefonie şi tclegrafie în teleimprimator, care foloseşte prin comutare acelaşi circuit de transmisiune. * Serviciu de dactilografiere la distanţă cu ajutorul teleimprimatorului. – Din fr. télex.
TELMATOLOGIC, -Ă, telmatologici, -ce, adj. Referitor la telmatologie, de telmatologie. – Din telmatologie.
TELMATOLOGIE s.f. Ramură a hidrologiei care studiază mlaştinile. – Din engl. telmatology.
TELOFAZĂ s.f. (Biol.) A patra fază în diviziunea celulei prin mitoză, când fosta celulă unică se împarte în două celule distincte. – Din fr. télophase.
TELPIZ, -Ă, telpizi, -e, adj. (Turcism înv.) Viclean, prefăcut, şiret. – Din tc. telbis.
TELSON, telsoane, s.n. 1. Ultimul segment abdominal la raci, care formează, împreună cu apendicele segmentului anterior, înotătoarea codală. 2. Segmentul terminal al cozii scorpionilor, care poartă acul veninos. – Din fr. telson.

TELUR s.n. Element chimic cu caracter nemetalic, de culoare albă-albăstruie, având proprietăţi asemănătoare cu cele ale sulfului. – Din fr. tellure.
TELURIC, -Ă, telurici, -ce, adj. (Livr.) Care aparţine Pământului, privitor la pământ; pământesc. ** Curent teluric = curent electric care circulă prin sol. – Din fr. tellurique.
TELUROMETRU, telurometre, s.n. Instrument electronic pentru măsurarea distanţelor cu ajutorul undelor electromagnetice din spectrul invizibil. – Din fr. tellurométre.
TELURURĂ, telururi, s.f. (Chim.) Sare a hidrogenului telurat. – Din fr. tellurure.
TEMATIC, -Ă, tematici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. Care ţine de o temă, privitor la o temă, făcut pe anumite teme. 2. Adj. (În sintagma) Vocală tematică = vocală care nu poate fi considerată nici sufix, nici desinenţă, şi care, adăugată la rădăcina unui cuvânt, formează împreună cu aceasta o temă. 3. S.f. Totalitatea temelor sau tema esenţială a unei lucrări literare, artistice, ştiinţifice, a unui curent literar, a unei epoci etc. – Din (1, 2) fr. thématique, (3) germ. Thematik.
TEMATOLOGIC, -Ă, tematologici, -ce, adj. Referitor la tematologie, de tematologie. – Din fr. thématologique.
TEMATOLOGIE s.f. (Rar) Ramură a literaturii comparate care studiază circulaţia temelor (1). – Din fr. thématologie.
TEMĂ, teme, s.f. 1. Idee principală care este dezvoltată într-o operă, într-o expunere; subiect; aspect al realităţii care se reflectă într-o operă artistică. ** Loc. prep. Pe tema... = în jurul problemei..., despre problema... 2. Motiv melodic dintr-o piesă muzicală. ** Temă cu variaţiuni = compoziţie muzicală care constă în enunţarea unei teme şi în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare. 3. Exerciţiu scris dat şcolarilor, studenţilor etc. pentru aplicarea cunoştinţelor dobândite. 4. (Lingv.) Grupare de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină, urmată de o vocală tematică şi adesea de unul sau mai multe sufixe (gramaticale sau lexicale) ori precedată de prefixe şi caracterizată prin faptul că este comună formelor unuia şi aceluiaşi cuvânt. – Din lat. thema. Cf. fr. théme, it. tema.
TEMĂTOR, -OARE, temători, -oare, adj. Care se teme sau care inspiră teamă. – Teme + suf. -ător.
TEMBEL, -Ă, tembeli, -e, adj. Nepăsător, indiferent; indolent, lăsător; tâmpit, idiot. – Din tc. tembel.
TEMBELISM, tembelisme, s.n. Nepăsare, indiferenţă; indolenţă, delăsare. – Tembel + suf. -ism.
TEMBELIZA, tembelizez, vb. I. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) face nepăsător, indolent. – Tembel + suf. -iza.
TEMBELIZANT, -Ă, tembelizanţi, -te, adj. (Fam.) Care tembelizează. – De la tembeliza.
TEME, tem, vb. III. 1. Refl. A simţi teamă, a fi cuprins de frică. ** Expr. Cine e muşcat de şarpe se teme şi de şopârlă = cel păţit e fricos, prevăzător. Mă tem că... = mi se pare că..., socotesc că..., am sentimentul (neplăcut) că... * A fi îngrijorat, a-şi face griji. 2. Tranz. (Pop.) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate; a fi gelos. – Lat. temere.
TEMEI, temeiuri, s.n. 1. Lucrul sau partea cea mai importantă din ceva; temelie, fundament, bază. ** Loc. adj. De temei = de bază, solid, serios; însemnat, important. Fără (sau lipsit de) temei = fără bază reală, neîntemeiat, fictiv. ** Loc. adj. şi adv. Cu temei = a) întemeiat; solid; b) (care este) de-a binelea, temeinic. 2. Motiv, pricină, cauză; prilej. 3. (Pop.) Toi, miez, mijloc (al

unei acţiuni, al unui interval de timp). Temeiul nopţii. 4. (Înv.) Grosul unei armate. – Din sl. temelî.
TEMEINIC, -Ă, temeinici, -ce, adj. (Adesea adverbial) Solid, serios; cu temeinicie. * Adânc, profund, intens. [Var.: (înv.) temélnic, -ă adj.] – Temei + suf. -nic.
TEMEINICI, temeinicesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să devină temeinic. – Din temeinic.
TEMEINICIE s.f. 1. Însuşire a ceea ce este temeinic; soliditate, tărie, trăinicie; statornicie. ** Loc. adv. Cu temeinicie = temeinic, serios. 2. Însuşire a hotărârii unui organ de jurisdicţie de a reflecta realitatea obiectivă a faptelor care concură pentru soluţionarea unui litigiu. – Temeinic + suf. -ie.
TEMELIE, temelii, s.f. Partea inferioară a unei construcţii, coloane, statui etc., prin care acestea se sprijină pe pământ; fundaţie, fundament, bază. ** Loc. adv. Din (sau până în) temelii (sau temelie) = de la (sau până la) bază; cu totul, cu desăvârşire, radical. ** Expr. A pune temelie = a pune bazele, a funda, a întemeia. – Din sl. temelije.
TEMELNIC, -Ă adj. v. temeinic.
TEMENEA, temenele, s.f. Salut făcut după obiceiul musulman, printr-o plecăciune; ploconeală, închinăciune. ** Expr. A face temenele = a fi exagerat de politicos, a fi slugarnic, a se ploconi. – Din tc. temenna(h).
TEMENI, temenesc, vb. IV. Refl. (Rar) A se pleca în faţa cuiva în semn de salut; a se închina. – Din temenea.
TEMERAR, -Ă, temerari, -e, adj. Îndrăzneţ (peste măsură), cutezător. – Din fr. téméraire, lat. temerarius.
TEMERE, temeri, s.f. Faptul de a (se) teme; frică, teamă, temut1 (1). * (Înv.) Gelozie. – V. teme.
TEMERITATE, temerităţi, s.f. Îndrăzneală mare, cutezanţă. – Din fr. témérité, lat. temeritas, -atis.
TEMETEU, temeteie, s.n. (Reg.) Cimitir. – Din magh. temetö.
TEMNIC, temnicuri, s.n. (Reg.) 1. Adăpost în pământ, în care se ţin stupii iarna. 2. Adăpost săpat în pământ pentru ocrotirea ostaşilor (în timp de război). 3. (Înv.) Închisoare. – Din ucr. temnyk.
TEMNICER, temniceri, s.m. Paznic, supraveghetor, gardian la o închisoare. – Temniţă + suf. -ar.
TEMNICIOARĂ, temnicioare, s.f. Diminutiv al lui temniţă. – Temniţă + suf. -ioară.
TEMNIŢĂ, temniţe, s.f. Închisoare, puşcărie. ** (Jur.) Temniţă grea = pedeapsă privativă de libertate, care se aplica pentru unele infracţiuni calificate crime şi care se executa în penitenciare cu regim sever. [Pl. şi: temniţi] – Din sl. tîmînica.
TEMPERA1 s.f. 1. Vopsea obţinută prin amestecarea ei cu lianţi pe bază de substanţe albuminoide sau gelatinoase. 2. Procedeu în tehnica picturii în care se întrebuinţează culori tempera1 (1). * Pictură realizată prin acest procedeu. – Din it. tempera.
TEMPERA2, temperez, vb. I. Tranz. A potoli, a modera, a domoli (un sentiment, o acţiune, o dorinţă etc.). ** Refl. Vântul s-a mai temperat. – Din fr. tempérer, lat. temperare.
TEMPERAMENT, temperamente, s.n. Ansamblul trăsăturilor fiziologice şi nervoase ale unei persoane, care determină diferenţieri psihice şi de comportament între indivizi; fire. * Energie vitală, avânt, elan, impetuozitate; vioiciune. – Din fr. tempérament, lat. tempramentum.

TEMPERAMENTAL, -Ă, temperamentali, -e, adj. Care aparţine temperamentului, privitor la temperament, de temperament. * Plin de energie, de elan, de pasiune. – Temperament + suf. -al.
TEMPERAMENTOS, -OASĂ, temperamentoşi, -oase, adj. Cu temperament energic, impetuos; plin de temperament. – Temperament + suf. -os.
TEMPERANŢĂ s.f. (Rar) Cumpătare, moderaţie, sobrietate (în special în privinţa consumului de băuturi alcoolice). – Din fr. tempérance, lat. temperantia.
TEMPERARE s.f. Acţiunea de a tempera2. – V. tempera2.
TEMPERAT, -Ă, temperaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Moderat, cumpătat, potolit. * Climă temperată = climă caracterizată prin existenţa a patru anotimpuri, cu veri potrivit de călduroase şi cu ierni nu prea reci. Zonă temperată = fiecare dintre cele două zone de pe suprafaţa Pământului cuprinse între tropice şi cercurile polare. 2. (Muz.; în sintagma) Sistem temperat = sistemul împărţirii intervalelor de tonuri în câte două semitonuri egale. – V. tempera. Cf. fr. tempéré.
TEMPERATURĂ, temperaturi, s.f. Gradul, starea de căldură a unui mediu, a unui corp etc. ** Temperatură absolută = temperatură care se măsoară pornind de la zero absolut. * Stare fiziologică constantă a corpului animal, reprezentând echilibrul dintre căldura produsă şi cea pierdută. * Gradul de căldură ridicată a corpului omenesc, reprezentând un simptom patologic; fierbinţeală, febră. – Din fr. température, lat. temperatura.
TEMPESTĂ, tempeste, s.f. (Livr.) Furtună, uragan. – Din it. tempesta.
TEMPESTUOS, -OASĂ, tempestuoşi, -oase, adj. (Livr.; înv.) Furtunos, vijelios. [Pr.: -tu-os] – Din lat. tempestuosus.
TEMPLIER, templieri, s.m. (La pl.) Ordin de călugări militari din evul mediu (care au participat la cruciade); (şi la sg.) călugăr care făcea parte din acest ordin. [Pr.: -pli-er] – Din fr. templier.
TEMPLU, temple, s.n. Edificiu special amenajat pentru practicarea unui cult religios (mozaic, budist etc.). – Din lat. templum, fr. temple.
TEMPO s.n. 1. Viteză, iuţeală cu care se execută o piesă muzicală, conform conţinutului şi caracterului ei. * Ritm, cadenţă. 2. (Lingv.) Viteză de succesiune a silabelor cuvintelor în cursul vorbirii; ritm al vorbirii. – Din, it., fr. tempo.
TEMPOFON, tempofoane, s.n. Aparat folosit pentru modificarea duratei unei înregistrări cu sau fără schimbarea frecvenţei. – Din fr. tempophone.
TEMPORAL1, temporale, s.n. Os pereche aşezat de o parte şi de alta a cutiei craniene, în regiunea tâmplelor, fiind cuprins între occipital, parietal şi sfenoid, de forma unei scoici rotunjite, cu trei prelungiri pe care sunt inseraţi muşchii gâtului. ** (Adjectival) Os temporal. * (Adjectival) Care aparţine regiunii tâmplelor, privitor la această regiune. – Din fr. temporal.
TEMPORAL2, -Ă, temporali, -e, adj. Care indică timpul, privitor la timp; care depinde de timp. ** (şi substantivat, f.) Propoziţie (circumstanţială) temporală = propoziţie care arată timpul în care se petrece acţiunea din propoziţia regentă, având funcţiunea unui complement circumstanţial de timp. Conjuncţie temporală = conjuncţie care introduce o propoziţie temporală. – Din fr. temporel.
TEMPORAR, -Ă, temporari, -e, adj. Care e de scurtă durată, care nu durează decât un anumit timp; vremelnic, trecător, provizoriu. * Care exercită o activitate un timp limitat. – Din fr. temporaire, lat. temporarius.
TEMPORIZA, temporizez, vb. I. Tranz. (Livr.) 1. A amâna, a tărăgăna, a tergiversa. 2. A face să se producă cu intermitenţă. – Din fr. temporiser.

TEMPORIZARE, temporizări, s.f. Acţiunea de a temporiza şi rezultatul ei; amânare, tărăgănare, tergiversare. – V. temporiza.
TEMPORIZATOR, -OARE, temporizatori, -oare, adj. Care tărăgănează. – Din fr. temporisateur.
TEMUT1 s.n. 1. (Rar) Temere. 2. (Înv.) Gelozie. – V. teme.
TEMUT2, -Ă, temuţi, -te, adj. Care inspiră teamă, de care te temi. – V. teme.
TEN, tenuri, s.n. Culoarea şi însuşirile pielii obrazului; p. ext. pielea obrazului. ** Fond de ten = produs de cosmetică de consistenţă păstoasă sau lichidă, gras, de culoarea pudrei, folosit ca fard. – Din fr. teint.
TENACE, tenaci, -ce, adj. 1. Stăruitor, perseverent; persistent, dârz. 2. (Despre corpuri dure) Care prezintă tenacitate (2), care este dur; rezistent, tare. – Din fr. tenace, lat. tenax, -acis.
TENACITATE s.f. 1. Însuşirea de a fi tenace (1); stăruinţă, perseverenţă, dârzenie. 2. Proprietate a unui material de a se deforma relativ mult, sub acţiunea unor solicitări exterioare, înainte de a se rupe. * Mărime caracteristică unui material solid, egală cu deformaţia lui specifică la rupere. – Din fr. ténacité, lat. tenacitas, -atis.
TENALGIE, tenalgii, s.f. Durere în tendoanele muşchilor. – Din fr. ténalgie.
TENCUI, tencuiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi un zid sau un tavan cu tencuială. – Din ucr. tyn'kuvaty.
TENCUIALĂ, tencuieli, s.f. Strat de mortar care se aşterne pe ziduri şi pe tavane pentru a le proteja şi pentru a obţine suprafeţe netede, cu aspect plăcut. * Tencuire, tencuit1. [Pr.: -cu-ia-] – Tencui + suf. -eală.
TENCUIRE, tencuiri, s.f. Tencuit1. – V. tencui.
TENCUIT1 s.n. Acţiunea de a tencui şi rezultatul ei; tencuire. – V. tencui.
TENCUIT2, -Ă, tencuiţi, -te, adj. Acoperit cu tencuială. – V. tencui.
TENCUITOR, tencuitori, s.m. Meseriaş care tencuieşte. [Pr.: -cu-i-] – Tencui + suf. -tor.
TENCULEŢ, tenculeţe, s.n. Diminutiv al lui teanc. – Teanc + suf. -uleţ.
TENDALET, tendalete, s.n. (Mar.) Tendă mică. [Var.: tendalétă s.f.] – Din fr. tendelet.
TENDALETĂ s.f. v. tendalet.
TENDAR, tendare, s.n. 1. Bară folosită la susţinerea tendei. 2. Grindă folosită la susţinerea capetelor bărcilor de serviciu sau de salvare de pe o navă. – Tendă + suf. -ar.
TENDĂ, tende, s.f. Apărătoare de soare sau de ploaie, în formă de acoperiş, făcută din pânză (la o luntre, la o corabie, pe o terasă ctc.). – Din ngr. ténta, it. tenda.
TENDENŢIONISM s.n. (Rar) Tendenţiozitate. [Pr.: -ţi-o-] – Din tendenţios.
TENDENŢIOS, -OASĂ, tendenţioşi, -oase, adj. Care urmăreşte un anumit scop, care trădează o tendinţă ascunsă; care vrea să insinueze ceva; lipsit de obiectivitate, părtinitor. [Pr.: -ţi-os] – Din fr. tendancieux.
TENDENŢIOZITATE s.f. Însuşirea de a fi tendenţios; tendenţionism. [Pr.: -ţi-o-] – Tendenţios + suf. -itate.
TENDER, tendere, s.n. Vehicul de cale ferată, cuplat direct cu o locomotivă cu abur sau făcând corp comun cu aceasta, care serveşte la depozitarea şi la transportul combustibilului şi apei necesare funcţionării locomotivei. – Din fr. tender.
TENDINITĂ, tendinite, s.f. (Med.) Inflamaţie a tendoanelor. – Din fr. tendinite.
TENDINOS, -OASĂ, tendinoşi, -oase, adj. Care ţine de tendon, privitor la tendon; care conţine multe tendoane. – Din fr. tendineux.

TENDINŢĂ, tendinţe, s.f. 1. Dispoziţie firească pentru ceva, înclinare, năzuinţă; pornire, acţiune conştientă spre un scop determinat. * Orientare comună a unei categorii de persoane; direcţie. * Evoluţie a cuiva într-un anumit sens. 2. Forţă care face ca un corp să se mişte într-o anumită direcţie; direcţia pe care o are un corp în mişcare. – Din fr. tendance.
TENDON, tendoane, s.n. (Anat.) Fascicul subţire, fibros, de culoare albă, format din ţesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia muşchii se fixează pe oase. – Din fr. tendon.
TENDOR, tendoare, s.n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers şi un manşon. – Din fr. tendeur.
TENEBRĂ, tenebre, s.f. (Livr.; rar la sg.) Întuneric deplin; întunecime, obscuritate, beznă. – Din fr. ténébres, lat. tenebrae.
TENEBROS, -OASĂ, tenebroşi, -oase, adj. (Livr.) Întunecos, sumbru, obscur. * (Substantivat, m.; la pl.) Grup de pictori italieni din sec. XVII, a căror pictură este caracterizată prin atmosferă întunecată şi prin treceri bruşte de la lumină la umbră, cu puternice efecte de clarobscur. * Fig. (Despre oameni) Posomorât, închis. * Fig. Ascuns şi perfid. – Din fr. ténébreux, lat. tenebrosus.
TENESME s.f. pl. Simptom care apare în unele boli, caracterizat prin necesitatea ineficientă şi uneori dureroasă de a urina sau de a defeca. – Din fr. ténesme.
TENIAZĂ, teniaze, s.f. Boală parazitară determinată de prezenţa în intestinul omului a viermilor paraziţi din genul Taenia. [Pr.: -ni-a-] – Din fr. téniasis.
TENICID, -Ă, tenicizi, -de, adj., s.n. (Substanţă) care distruge viermii plaţi; tenifug. – Din engl. t(a)eniacide.
TENIE, tenii, s.f. Vierme parazit din genul Taenia, care trăieşte mai ales în intestinul subţire al omului şi al animalelor carnivore; panglică. – Din fr. ténia, lat. taenia.
TENIFUG, -Ă, tenifuge, adj., s.n. (Substanţă) care distruge viermii plaţi; tenicid. – Din fr. ténifuge.
TENIS (1) s.n., (2) tenişi, s.m. 1. S.n. (Şi în sintagma tenis de câmp) Joc sportiv care se practică cu mingi mici, lovite cu rachete de către doi sportivi sau două perechi, pe un teren special amenajat, despărţit în două printr-o plasă joasă; sportul alb. ** Tenis de masă = joc sportiv practicat cu mingi mici de celuloid şi cu palete, pe o masă specială de formă dreptunghiulară, despărţită în două părţi egale de un fileu, care se desfăşoară între doi jucători sau între două perechi; ping-pong. 2. S.m. (Mai ales la pl.) Încălţăminte pentru tenis. Pereche de tenişi. – Din engl., fr. tennis.
TENISISTIC, -Ă, tenisistici, -ce, adj. Care ţine de tenis, referitor la tenis. – Tenis + suf. -istic.
TENISMAN, -Ă, tenismeni, -e, s.m. şi f. Jucător de tenis. [Var.: ténismen, -ă s.m. şi f.] – Din fr. tenisman.
TENISMEN, -Ă s.m. şi f. v. tenisman.
TENOR, tenori, s.m. 1. Cea mai înaltă voce bărbătească; cântăreţ care are o astfel de voce. ** Tenor dramatic = voce de tenor cu un timbru asemănător baritonului; cântăreţ cu o astfel de voce. 2. Categorie de instrumente de suflat cu registrul cel mai înalt. – Din fr. ténor, it. tenore.
TENORINO s.m. Tenor care cântă în falset. – Din it. tenorino.
TENOSINOVITĂ, tenosinovite, s.f. Inflamaţie a tecilor conjunctive care învelesc tendoanele. – Din fr. ténosynovite.
TENOTOMIE, tenotomii, s.f. Operaţie care constă în tăierea unui tendon. – Din fr. ténotomie.

TENSIOACTIV, -Ă, tensioactivi, -e, adj. (Chim.; despre unele substanţe) Care poate modifica tensiunea superficială a unui lichid. [Pr.: -si-o-] – Din fr. ténsi-o-actif, engl. tensioactive.
TENSIOACTIVITATE s.f. (Chim.) Proprietate a unei substanţe dintr-o soluţie de a moditica tensiunea superficială a solventului. [Pr.: -si-o-] – Din fr. tensi-o-activité.
TENSIOMETRU, tensiometre, s.n. 1. Aparat de măsurat tensiunea superficială a unui lichid. 2. Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează tensiunea arterială. [Pr.: -si-o-] – Din fr. tensiométre.
TENSIONA, tensionez, vb. I. Tranz. A întinde fibre, coarde elastice. * Fig. A produce încordare psihică. [Pr.: -si-o-] – Din fr. tensionner.
TENSIONAL, -Ă, tensionali, -e, adj. 1. (Med.) Referitor la presiunea lichidelor organice. * Care ţine de tensiune (4). 2. De încordare psihică. [Pr.: -si-o-] – Din fr. tensionnel.
TENSIONARE, tensionări, s.f. Acţiunea de a tensiona şi rezultatul ei. [Pr.: -si-o-] – V. tensiona.
TENSIONAT, -Ă, tensionaţi, -te, adj. (Despre fibre, coarde elastice) Care a fost bine întins. * (Fig.) Care este încordat psihic. [Pr.: -si-o-] – V. tensiona.
TENSIUNE, tensiuni, s.f. 1. Stare a ceea ce este întins; încordare. * Fig. Situaţie încordată; zbucium sufletesc, nervozitate. * Forţă interioară care ia naştere într-un corp supus unor forţe exterioare. 2. Diferenţă de potenţial dintre două puncte ale unui câmp electric. 3. Presiunea vaporilor produşi de un lichid într-un spaţiu închis. 4. (Fiziol.; în sintagmele) Tensiune arterială = presiune cu care circulă sângele în artere, echivalentă cu presiunea pe care sângele o exercită asupra pereţilor arteriali; presiune mai mare decât cea normală, constituind o stare patologică. Tensiune oculară = tensiune a arterelor oculare. [Pr.: -si-u-] – Din fr. tension, lat. tensio, -onis.
TENSOMETRIE s.f. Ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor din piesele finite supuse la solicitări, prin măsurarea deformaţiilor în câteva puncte de pe suprafaţa piesei. – Din fr. tensométrie.
TENSOMETRU, tensometre, s.n. Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformaţie se studiază prin metodele tensometriei. – Din germ. Tensometer.
TENSOR, tensori, s.m. Obiect matematic definit în cadrul algebrei şi geometriei, frecvent utilizat în fizică, reprezentând o generalizare a noţiunii de vector. – Din fr. tenseur, germ Tensor.
TENSORIAL, -Ă, tensoriali, -e, adj. Care se referă la tensori, care aparţine tensorilor. [Pr.: -ri-al] – Din fr. tensoriel.
TENTA, tentez, vb. I. Tranz. A ispiti, a ademeni, a momi. – Din fr. tenter.
TENTACUL, tentacule, s.n. Fiecare dintre apendicele mobile, nearticulate, musculoase şi sensibile ale unor animale (acvatice), care serveşte la pipăit, la apucat prada şi uneori la deplasare. – Din fr. tentacule, lat. tentaculum.
TENTACULAR, -Ă, tentaculari, -e, adj. Cu tentacule, de natura tentaculelor; ca un tentacul. – Din fr. tentaculaire.
TENTACULAT, tentaculate, s.n. (La pl.) Încrengătură de animale acvatice nevertebrate care se caracterizează printr-un aparat tentacular dispus în jurul gurii; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. – Din tentacul.
TENTANT, -Ă, tentanţi, -te, adj. Care tentează, atrage; ispititor, ademenitor. – Din fr. tentant.

TENTATIVĂ, tentative, s.f. Acţiune întreprinsă în scopul de a realiza ceva, fără siguranţa izbânzii; încercare (neizbutită). * (Jur.) Încercare de a săvârşi o infracţiune. – Din fr. tentative.
TENTAŢIE, tentaţii, s.f. Ispită, ademenire, dorinţă. [Var.: tentaţiúne s.f.] – Din fr. tentation.
TENTAŢIUNE s.f. v. tentaţie.
TENTĂ, tente, s.f. Amestec de tuş (sau de culoare) cu apă, terebentină etc., folosit pentru a reda nuanţa de culoare dorită; nuanţă a unei culori. – Din fr. teinte.
TENUTO adv. (Muz.; indică modul de execuţie) Respectând valoarea exactă a notelor. – Cuv. it.
TEOBROMINĂ, teobromine, s.f. Alcaloid extras din seminţele arborelui de cacao, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, albă, fără miros, puţin solubilă în apă, având o acţiune puternic diuretică şi fiind un stimulent cardiac. [Pr.: te-o-] – Din fr. théobromine.
TEOCRAT, teocraţi, s.m. (Rar) Persoană care exercită o putere teocratică. [Pr.: te-o-] – Din fr. théocrate.
TEOCRATIC, -Ă, teocratici, -ce, adj. Care aparţine teocraţiei, privitor la teocraţie; de natură teocratică. [Pr.: te-o-] – Din fr. théocratique.
TEOCRAŢIE, teocraţii, s.f. Formă de guvernământ caracteristică lumii antice, în care autoritatea, considerată ca emanând de la divinitate, este exercitată de preoţi; stat cu o astfel de formă de guvernământ. [Pr.: te-o-] – Din fr. théocratie.
TEODICEE s.f. Doctrină filozofică-religioasă care încearcă să demonstreze că existenţa răului, a nedreptăţii în lume nu infirmă bunătatea divină. [Pr.: te-o-di-ce-e] – Din fr. théodicée.
TEODOLIT, teodolite, s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiurilor orizontale şi verticale, alcătuit dintr-o lunetă mobilă, care se poate roti în faţa unui cadran împărţit în grade, şi folosit în lucrările geodezice şi topografice. [Pr.: te-o-] – Din fr. théodolite.
TEOFANIE s.f. (Livr.) Apariţie sau manifestare a divinităţii. [Pr.: te-o-] – Din fr. théophanie.
TEOFILINĂ s.f. Substanţă alcaloidă extrasă din frunzele de ceai, cu acţiune diuretică, vasodilatatoare, care stimulează muşchiul cardiac şi acţionează asupra centrilor respiratori. [Pr.: te-o-] – Din fr. théophylline.
TEOGONIC, -Ă, teogonici, -ce, adj. Care aparţine teogoniei, privitor la teogonie. [Pr.: te-o-] – Din fr. théogonique.
TEOGONIE, teogonii, s.f. Totalitatea miturilor privind originea zeilor şi genealogia lor; totalitatea zeilor care, având aceeaşi origine, alcătuiesc mitologia unor popoare vechi. [Pr.: te-o-] – Din fr. théogonie.
TEOLOG, teologi, s.m. Persoană care se ocupă cu probleme de teologie; specialist în teologie. [Pr.: te-o-] – Din germ. Theolog, it. teologa.
TEOLOGAL, -Ă, teologali, -e, adj. (Rar) Teologic. [Pr.: te-o-] – Din fr. théologal.
TEOLOGIC, -Ă, teologici, -ce, adj. Care ţine de teologie, privitor la teologie; de teolog; teologal. [Pr.: te-o-] – Din fr. théologique.
TEOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă cu expunerea şi justificarea raţională a izvoarelor, a dogmelor şi riturilor unei religii. [Pr.: te-o-] – Din fr. théologie.
TEOLOGIZA, teologizez, vb. I. Tranz. (Rar) A da caracter teologic. [Pr.: te-o-] – Din fr. théologiser.
TEOMAHIE s.f. (Mitol.) Luptă între zei. [Pr.: te-o-] – Din ngr. theomahía.
TEOMANŢIE s.f. Artă de prevestire în care se crede că ghicitorul ar fi inspirat de divinitate. [Pr.: te-o-] – Din ngr. theomantía.

TEORBĂ, teorbe, s.f. Instrument muzical mai mare decât lăuta, care are coarde speciale pentru sunetele grave. [Pr.: te-or-] – Din fr. théorbe.
TEOREMĂ, teoreme, s.f. (Mat.) Afirmaţie al cărei adevăr se stabileşte prin demonstraţie. [Pr.: te-o-] – Din fr. théoréme.
TEORETIC, -Ă, teoretici, -ce, adj. Privitor la teorie; bazat pe teorie (nu pe experiment); referitor la conţinutul de idei. * Care este de natura teoriei, care nu afectează activitatea practică. * Abstract, noţional, conceptual; speculativ. [Pr.: te-o-] – Din germ. theoretisch, lat. theoreticus.
TEORETICEŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere teoretic. [Pr.: te-o-] – Teoretic + suf. -eşte.
TEORETICIAN, -Ă, teoreticieni, -e, s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu problemele teoretice dintr-un domeniu al ştiinţei sau al artei. [Pr.: te-o-re-ti-ci-an] – Din fr. (după teoretic).
TEORETIZA, teoretizez, vb. I. Tranz. A extrage şi a sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula principii. [Pr.: te-o-] – Din fr. théoriser (după teoretic).
TEORETIZARE, teoretizări, s.f. Acţiunea de a teoretiza şi rezultatul ei. [Pr.: te-o-] – V. teoretiza.
TEORIE, teorii, s.f. 1. Formă superioară a cunoaşterii ştiinţifice care mijloceşte reflectarea realităţii. 2. Ansamblu sistematic de idei, de ipoteze, de legi şi concepte care descriu şi explică fapte sau evenimente privind anumite domenii sau categorii de fenomene. ** Loc. adv. În teorie = în mod abstract, speculativ. 3. (În sintagme) Teoria informaţiei = teorie matematică a proprietăţilor generale ale surselor de informaţie, ale posibilităţilor de păstrare şi de transmitere a informaţiilor etc. Teoria literaturii = ramură a ştiinţei literaturii care studiază trăsăturile generale ale creaţiei literare, curentele şi metodele artistice etc. Teoria relativităţii = teorie a relaţiilor dintre spaţiu, timp şi mişcare a materiei, în care legile fundamentale ale fenomenelor fizice sunt enunţate într-o formă valabilă atât pentru viteze relative mici ale corpurilor, cât şi pentru viteze relative foarte mari, apropiate de viteza luminii. 4. Partea teoretică a instrucţiei militare. [Pr.: te-o-] – Din fr. théorie, lat. theoria.
TEOZOF, teozofi, s.m. Adept al teozofiei. [Pr.: te-o-] – Din fr. théosophe.
TEZOFIC, -Ă, teozofici, -ce, adj. Care aparţine teozofiei, privitor la teozofie. [Pr.: te-o-] – Din fr. théosophique.
TEOZOFIE s.f. Doctrină filozofică-religioasă de origine orientală, care susţine teoria cunoaşterii nemijlocite a esenţei divinităţii. [Pr.: te-o-] – Din fr. théosophie.
TEPTIL adv. v. tiptil.
TERACOT adj. invar., s.n. (Livr.) 1. Adj. invar. Care este de culoarea argilei arse; roşiatic. 2. S.n. Culoare teracot (1). – Din teracotă (derivat regresiv).
TERACOTĂ, teracote, s.f. 1. Produs ceramic (obţinut din argilă prin ardere în cuptoare la o temperatură joasă şi prin smălţuire), din care se fac plăci pentru sobe, obiecte ornamentale etc. 2. Sobă de teracotă. 3. Sculptură realizată în tehnica obţinerii teracotei (1). – Din it. terracotta.
TERACOTIST, teracotişti, s.m. Lucrător specializat în aplicarea teracotelor pe suprafaţa sobelor. – Teracotă + suf. -ist.
TERAPEUT, terapeuţi, s.m. Medic specialist în terapeutică. [Pr.: -pe-ut] – Din fr. thérapeute.
TERAPEUTIC, -Ă, terapeutici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a medicinii care studiază mijloacele şi metodele de tratament, precum şi modul de întrebuinţare a medicamentelor; ştiinţa vindecării bolilor; terapie. 2. Adj. Care

ţine de terapeutică (1), privitor la terapeutică. [Pr.: -pe-u-] – Din fr. thérapeutique.
TERAPIE, terapii, s.f. Terapeutică (1). ** Terapie tisulară = histoterapie. Terapie intensivă = terapie prin care bolnavii imediat operaţi sau în stare foarte gravă sunt permanent asistaţi de personal medical în saloane speciale; reanimare. – Din fr. thérapie.
TERARIU, terarii, s.n. 1. (Rar) Stâncărie. 2. Spaţiu amenajat pentru creşterea şi observarea şerpilor, broaştelor ţestoase etc. – Din lat., fr., engl. terrarium, germ. Terrarium.
TERAS s.m. v. teraz.
TERASA, terasez, vb. I. Tranz. A amenaja terasamente pe un teren. – Din fr. terrasser.
TERASAMENT, terasamente, s.n. 1. Lucrare constând din săpături în pământ, umpluturi etc., care se execută în vederea realizării unei căi ferate, a unui dig, a unui canal etc. * Lucrare executată în scopul realizării unei construcţii sau al extragerii unor materiale necesare şantierelor de construcţii. 2. Totalitatea construcţiilor, în general din pământ şi roci (platforme, săpături, umpluturi etc.), constituind infrastructura drumurilor, căilor ferate, canalelor ete. – Din fr. terrassament.
TERASĂ1, terase, s.f. 1. Construcţie deschisă, anexă a unei clădiri, aşezată la nivelul parterului, al unui etaj sau pe acoperiş (servind ca loc de odihnă sau de agrement). * Suprafaţă plană amenajată pe o ridicătură de teren, în parcuri sau în grădini. * Porţiuni de trotuar în faţa unei cafenele sau a unui restaurant, unde sunt aşezate mese pentru consumatori. 2. Formă de relief cu aspect de treaptă, provenită din ridicarea scoarţei pământului sau ca rezultat al eroziunii apelor în lungul unei ape curgătoare. – Din fr. terrasse.
TERASĂ2 s.f. v. teraz.
TERASIER, -Ă, terasieri, -e, adj., s.m. 1. Adj. (Care ţine) de terasament. 2. S.m. Lucrător la terasament. [Pr.: -si-er] – Din fr. terrassier.
TERATOGEN, -Ă, teratogeni, -e, adj. (Med.) Care produce malformaţii, anomalii etc. – Din fr. tératogéne.
TERATOLOGIC, -Ă, teratologici, -ce, adj. Care ţine de teratologie, privitor la teratologie. – Din fr. tératologique.
TERATOLOGIE s.f. Disciplină care studiază malformaţiile, viciile de conformaţie şi anomaliile de structură ale vieţuitoarelor şi cauzele lor. – Din fr. tératologie.
TERATOM, teratomuri, s.n. Tumoare benignă congenitală complexă, de natură embrionară, formată din diferite ţesuturi, care nu are nici o legătură cu organele sau cu regiunea unde s-a format. – Din fr. tératome.
TERATRON s.n. Emiţător de unde a căror lungime depăşeşte lungimile de undă ale luminii, dar este mai mică decât a celor folosite în radiolocaţie. – Din fr. tératron.
TERAZ s.n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici şi negre; vin făcut din astfel de struguri. [Var.: terás s.n., terásă s.f.] – Et. nec.
TERBENTINĂ s.f. v. terebentină.
TERBIU s.n. Element chimic din familia lantanidelor. – Din fr. terbium.
TERCHEA-BERCHEA s.m. invar. Calificativ dat unui om neserios, care nu e bun de nimic. – Cf. magh. tarka barka.
TERCI, terciuri, s.n. Mâncare gătită din mălai fiert în apă; mămăligă foarte moale. ** Expr. A face pe cineva (sau ceva) terci = a nimici pe cineva (sau ceva); a distruge. – Et. nec.

TERCIUI, terciuiesc, vb. IV. Tranz. A transforma într-o pastă moale; a face terci; a strivi, a zdrobi; fig. a nimici. – Terci + suf. -ui.
TERCIUIALĂ, terciuieli, s.f. Terciuire. [Pr.: -ciu-ia-] – Tercíui + suf. -eală.
TERCIUIRE, terciuiri, s.f. Acţiunea de "a terciui" şi rezultatul ei; terciuială. – V. terciui.
TERCIUIT, -Ă, terciuiţi, -te, adj. Care este făcut terci; p. ext. strivit, zdrobit. – V. terciui.
TERCOT, tercoturi, s.n. Material textil din amestec de fibre sintetice şi naturale. – Ter [gal] + cot [on].
TEREBENTINĂ, terebentine, s.f. Lichid incolor, cu miros pătrunzător, obţinut prin distilarea răşinilor de conifere şi folosit în industrie şi în medicină. [Var.: (pop.) terbentínă, terpentínă s.f.] – Din fr. térébenthine.
TEREBINT, terebinţi, s.m. Arbore răşinos, răspândit pe coastele Mediteranei, din care se extrag terebentina şi alţi tananţi (Pistacia terebinthus). – Din fr. térébinthe, it. terebinto, lat. terebinthus.
TEREN, terenuri, s.n. 1. Întindere de pământ delimitată (considerată după relieful sau după situarea sa în spaţiu). ** Expr. A sonda (sau a pipăi, a tatona) terenul = a observa cu atenţie situaţia, împrejurările, înainte de a întreprinde ceva; a se informa. A câştiga teren = a progresa puţin într-o acţiune; a-şi consolida poziţia. A părăsi terenul = a se da bătut, a ceda. A pierde teren = a pierde şansele de succes. * Solul privit din punct de vedere geologic, geografic ete. Terenuri paleozoice. * Loc, regiune. 2. Fig. Domeniu de activitate, de preocupări. ** Loc. adv. Pe teren = la faţa locului; la locul de producţie. 3. (Urmat de determinări care arată destinaţia) Spaţiu special amenajat într-un anumit scop. Teren de sport. – Din fr. terrain.
TERESTRU, -Ă, tereştri, -stre, adj. Care aparţine Pământului, privitor la Pământ, de (pe) Pământ; pământesc. – Din fr. terrestre.
TEREZIE, terezii, s.f. Instrument de cântărit format dintr-o pârghie mobilă cu două braţe egale, la capetele cărora atârnă câte un taler (pentru obiecte şi greutăţi); p. restr. taler de balanţă. – Din tc. terazi.
TERFELI, terfelesc, vb. IV. Tranz. 1. A murdări, a mânji, a păta. 2. Fig. A înjosi, a insulta, a dezonora, a batjocori; a compromite. – Din tearfă.
TERFELIRE, terfeliri, s.f. Acţiunea de a terfeli şi rezultatul ei. – V. terfeli.
TERFELIT, -Ă, terfeliţi, -te, adj. 1. Murdărit, mânjit. 2. Fig. Batjocorit, insultat; compromis. – V. terfeli.
TERFELOAGĂ s.f. v. terfelog.
TERFELOG, terfeloage, s.n. Registru, catastif, carte (veche, ruptă, zdrenţuită şi murdară). [Var.: terfelóagă s.f.] – Terfeli + suf. -og.
TERFELOGIT, -Ă, terfelogiţi, -te, adj. (Despre dosare, registre, hârtii) Vechi, zdrenţuit, murdar. – Terfelog + suf. -it.
TERGAL s.n. Fibră textilă obţinută prin procedee chimice din răşini sintetice poliesterice; p. ext. ţesătură făcută din astfel de fibre. – Din fr. tergal.
TERGIMAN, tergimani, s.m. (Turcism înv.) Interpret, traducător, translator. [Var.: terzimán s.m.] – Din tc. tercüman.
TERGIVERSA, tergiversez, vb. I. Tranz. A amâna rezolvarea unei chestiuni, luarea unei decizii; a tărăgăna. – Din fr. tergiverser, lat. tergiversari.
TERGIVERSARE, tergiversări, s.f. Acţiunea de a tergiversa şi rezultatul ei; amânare, tărăgăneală, trenare; tergiversaţiune. – V. tergiversa.
TERGIVERSAŢIUNE, tergiversaţiuni, s.f. (Înv.) Tergiversare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. tergiversation, lat. tergiversatio, -onis.
TERIAC, teriacuri, s.n. (Rar) Remediu împotriva otrăvurilor. [Pr.: -ri-ac] – Din fr. thériaque.

TERIBIL, -Ă, teribili, -e, adj. 1. Care inspiră groază; îngrozitor. 2. (Fam.) Extraordinar, formidabil, grozav. * (Adverbial, legat de un adjectiv prin prepoziţia "de", cu valoare de superlativ) Foarte, extrem de... – Din fr. terrible, lat. terribilis.
TERIBILISM, teribilisme, s.n. 1. Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. 2. Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobişnuită; extravaganţă, excentricitate; ţicneală. – Teribil + suf. -ism.
TERIBILIST, -Ă, teribilişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Persoană) care vrea să pară extraordinară, teribilă, grozavă; (om) excentric, extravagant. – Teribil + suf. -ist.
TERIBILITATE, teribilităţi, s.f. Însuşirea de a fi teribil; (la pl.) vorbe sau fapte teribile, teribilisme. – Teribil + suf. -itate. Cf. it. terribilitá.
TERICOL, -Ă, tericoli, -e, adj. (Rar; despre animale) Care trăieşte pe pământ. – Din fr. terricole.
TERIER, terieri, s.m. Numele unor rase de câini de statură mică, foarte curajoşi, folosiţi la vânarea animalelor care trăiesc în vizuini; câine din această rasă. [Pr.: -ri-er] – Din fr. terrier.
TERIFIANT, -Ă, terifianţi, -te, adj. (Livr., rar) Înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: -fi-ant] – Din fr. terrifiant.
TERIGEN, -Ă, terigeni, -e, adj. (Despre unele depozite marine) Care s-a format din materiale aduse de fluvii de pe uscat. – Din fr. terrigéne.
TERILEN s.n. v. terilenă.
TERILENĂ s.f. Fibră textilă poliesterică obţinută din polimer sintetic. [Var.: terilén s.n.] – Din fr. téryléne.
TERINĂ, terine, s.f. (Livr.) Vas de pământ smălţuit folosit în bucătărie pentru fierberea, coptul sau păstrarea alimentelor. – Din fr. terrine.
TERIST, terişti, s.m. Soldat care beneficiază de reducerea termenului de serviciu militar. – Din pronunţarea iniţialelor t [ermen] r [edus] + suf. -ist.
TERITORIAL, -Ă, teritoriali, -e, adj. Care aparţine unui teritoriu, privitor la un teritoriu. ** Ape teritoriale = porţiune de mare sau de ocean, de-a lungul coastelor, care face parte din teritoriul unei ţări. (În vechea organizare militară) Armată teritorială = armată formată din soldaţi rezervişti vârstnici, destinată apărării interne a teritoriului. [Pr.: -ri-al] – Din fr. territorial.
TERITORIALITATE s.f. (În sintagma) Teritorialitatea legilor = principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepţii, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său sau infracţiunilor săvârşite pe acest teritoriu. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. territorialité.
TERITORIU, teritorii, s.n. Întindere de pământ delimitată prin graniţele unui stat sau ale unei unităţi administrative şi supusă suveranităţii statului respectiv. – Din lat. territorium, fr. territoire.
TERMAL, -Ă, termali, -e, adj. (Despre izvoare minerale) Care izvorăşte cald din pământ, având, de obicei, proprietăţi terapeutice; (despre o staţiune) care are izvoare calde de ape minerale. ** Apă termală = apă subterană cu temperatura mai ridicată decât cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. – Din fr. thermal.
TERME s.f. pl. Băi publice la romani. – Din lat. thermae.
TERMEN, (1, 2, 3) termene, s.n., (4, 5, 6, 7, 8) termeni, s.m. 1. Dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii sau unei dispoziţii prealabile, se execută o obligaţie (bănească) sau se realizează ceva; soroc. ** Loc. adv. În (sau la) termen = la data fixată, prevăzută. * Condiţie, clauză într-un tratat, într-un acord. 2. S.n. Interval de timp, stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva. ** Loc. adv. În termen de... = în

timp de... 3. S.n. (Înv.) Limită, hotar, sfârşit. 4. S.m. (În loc. şi expr.) În termen = care îşi face serviciul militar în condiţiile prevăzute de legi. A fi în termen = a-şi face stagiul militar. 5. S.m. Cuvânt; expresie. 6. S.m. Fig. (În expr.) A fi în termeni buni (sau răi) cu cineva = a fi în relaţii bune (sau rele) cu cineva. 7. S.m. (Mat.) Fiecare dintre monoamele unui polinom; fiecare dintre numerele care alcătuiesc o progresie sau un raport. 8. S.m. Fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte care au o accepţie specifică unui anumit domeniu de activitate. – Din lat. termen, -inis (cu unele sensuri după fr. terme).
TERMENVOX, termenvoxuri, s.n. Aparat muzical electronic la care execuţia se face prin mişcarea mâinii în apropierea unei antene. – Din engl. termenvox.
TERMIC, -Ă, termici, -ce, adj. De căldură, privitor la căldură, care produce (sau se produce prin) căldură. ** Centrală termică = totalitatea clădirilor, instalaţiilor şi aparatelor în care se produce căldură, centralizat, pentru clădirile situate la o distanţă relativ mică. Agent termic = substanţă (apă caldă, abur etc.) care produce sau transferă căldură într-o instalaţie termică. – Din fr. thermique.
TERMICIAN, termicieni, s.m. Specialist în folosirea energiei termice. [Pr.: -ci-an] – Din fr. thermicien.
TERMIDOR s.n. A unsprezecea lună a calendarului republican francez (20 iulie – 18 august). – Din fr. thermidor.
TERMIDORIAN, -Ă, termidorieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. (La pl.) Nume dat participanţilor la lovitura de stat din Franţa de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794). 2. Adj. Din 9 termidor, anul II. [Pr.: -ri-an] – Din fr. thermidorien.
TERMIE, termii, s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a cantităţii de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unităţi de lucru mecanic. – Din fr. thermie, germ. Thermie.
TFRMIFICA, termific, vb. I. Tranz. A alimenta o clădire sau o localitate cu căldură produsă într-o instalaţie specială şi distribuită printr-o reţea de conducte. [Var.: termoficá vb. I] – Din term(o)- (după modelul unor cuvinte ca electrifica, radiofica).
TFRMIFICARE, termificări, s.f. Sistem de alimentare centralizată cu căldură a unor clădiri, întreprinderi industriale sau a unui oraş printr-o reţea de distribuţie specială de la un centru în care se produc concomitent energia electrică şi cea termică. [Var.: termoficáre s.f.] – V. termifica.
TERMINA, términ, vb. I. 1. Tranz. A duce o acţiune până la capăt; a isprăvi, a sfârşi. ** Loc. adv. Pe terminate = aproape de a se termina, pe sfârşite. 2. Refl. A lua sfârşit, a se încheia. * A avea o terminaţie, a se sfârşi în... Cuvântul "masă" se termină cu o vocală. ** Expr. (Fam.) A se termina cu cineva, se spune când cineva nu mai are nici o şansă de scăpare. [Prez. ind. acc. şi: termín] – Din fr. terminer, lat. terminare.
TFRMINAL, -Ă, terminali, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care se află la extremitate, la capăt, la vârf. 2. S.n. Staţie de radioreleu, componentă a unei reţele de radiorelee. 3. S.n. Dispozitiv de intrare sau ieşire cuplat cu calculatorul (2); display video, imprimator. 4. S.n. Element de conectare al componentelor electronice. – Din fr. terminal, lat. terminalis.
TERMINARE, terminări, s.f. 1. Faptul de a (se) termina; sfârşire, isprăvire. 2. (Înv.) Terminaţie (2). – V. termina.
TERMINAT1 s.n. Terminare (1). – V. termina.
TERMINAT2, -Ă, terminaţi, -te, adj. 1. (Despre acţiuni) Care a fost dus până la capăt; sfârşit. 2. (Fam.; despre oameni) Pentru care nu mai există şanse de revenire la situaţia mai bună de dinainte; sfârşit din punct de vedere material, fizic sau moral. – V. termina.

TERMINAŢIE, terminaţii, s.f. 1. Parte terminală a unui lucru. 2. Sunet sau grup de sunete care se află la sfârşitul unui cuvânt; terminare (2). * (Rar) Desinenţă. – Din lat. terminatio.
TERMINOLOGIC, -Ă, terminologici, -ce, adj. De terminologie, privitor la terminologie. – Din fr. terminologique.
TERMINOLOGIE, terminologii, s.f. Totalitatea termenilor de specialitate folosiţi într-o disciplină sau într-o ramură de activitate. – Din fr. terminologie.
TERMINUS s.n. invar. Ultimul punct, capătul unei linii ferate, al unei linii de tramvai, de autobuz etc. – Cuv. lat.
TERMION, termioni, s.m. (Fiz.) Ion emis de un corp aflat la temperatură (foarte) înaltă. [Pr.: -mi-on] – Din engl. thermion.
TERMIONICĂ s.f. Capitol al fizicii care studiază emisia electronilor sau a ionilor de către substanţe încălzite la temperaturi (foarte) înalte. [Pr.: -mi-o-] – Din fr. thermionique, engl. thermionics.
TERMIST, termişti, s.m. Specialist în repararea şi întreţinerea centralelor termice. – Din fr. thermiste.
TERMISTOR, termistori, s.m. Semiconductor a cărui rezistenţă variază puternic cu temperatura. – Din engl. thermistor.
TERMIT, termituri, s.n. Amestec de pulbere de aluminiu cu un oxid al unui metal, întrebuinţat în sudură, în metalurgie etc. -Din fr. thermite.
TERMITĂ, termite, s.f. (La pl.) Gen de insecte tropicale care seamănă cu furnica, trăiesc în colonii (Reticulitermes) şi sunt foarte dăunătoare, atacând mai ales lemnul; (şi la sg.) insectă care face parte din acest gen. – Din fr. termite.
TERMO- Element de compunere care înseamnă "căldură" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. thermo÷.
TERMOACUSTIC, -Ă, termoacustici, -ce, adj., s.f. 1. S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu transformarea căldurii în energie sonoră. 2. Adj. Referitor la termoacustică, de termoacustică. [Pr.: -mo-a-] – Din fr. thermo-acoustique.
TERMOANALGEZIE s.f. (Med.) Insensibilitate la excitanţi termici care în mod normal produc durere. [Pr.: -mo-a-] – Din fr. thermo-analgésie.
TERMOANEMOMETRU, termoanemometre, s.n. Aparat pentru determinarea vitezei vântului prin măsurarea rezistenţei electrice a unui filament încălzit. [Pr.: -mo-a-] – Din fr. thermo-anémométre.
TERMOAPRINDERE s.f. Aprindere a combustibilului datorită unei zone calde a cilindrului motor cu cap de aprindere. [Pr.: -mo-a-] – Termo- + aprindere.
TERMOBAROGRAF, termobarografe, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea temperaturii şi presiunii. – Din germ. Thermobarograph.
TERMOBAROMETRU, termobarometre, s.n. Instrument pentru măsurarea temperaturii şi presiunii atmosferice. – Din fr. thermo-barométre.
TERMOCARST, termocarsturi, s.n. Fenomen care dă naştere la forme de relief negative prin topirea zăpezii în zonele îngheţului veşnic. – Termo- + carst.
TERMOCAUTER, termocautere, s.n. Cauter care acţionează cu ajutorul căldurii. [Pr.: -ca-u-] – Din fr. thermocautére.
TERMOCEAS, termoceasuri, s.n. Ceas a cărui funcţionare este asigurată prin conversia căldurii corpului uman în energie electrică. – Termo- + ceas.
TERMOCENTRALĂ, termocentrale, s.f. Centrală electrică în care se foloseşte energia termică a cărbunilor, a păcurii sau a altor carburanţi şi combustibili. – Termo- + centrală.
TERMOCHIMIC, -Ă, termochimici, -ce, adj. Care aparţine termochimiei, de termochimie, privitor la termochimie. – Din fr. thermochimique.

TERMOCHIMIE s.f. Ramură a chimiei fizice care se ocupă cu studiul efectelor termice ce însoţesc reacţiile chimice şi unele procese fizico-chimice. – Din fr. thermochimie.
TERMOCINETICĂ s.f. Ramură a fizicii moleculare care studiază transferul de căldură. – Termo- + cinetică.
TERMOCOAGULARE, termocoagulări, s.f. Metodă de tratament chirurgical prin care, cu ajutorul termocauterului, este oprită o hemoragie. [Pr.: -co-a-] – Termo- + coagulare.
TERMOCOLARE, termocolări, s.f. Lipire (a stofei) cu ajutorul căldurii. – După fr. thermocollage.
TERMOCOMPRESOR, termocompresoare, s.f. Instalaţie compusă dintr-un schimbător de căldură şi un compresor, folosită pentru valorificarea căldurii de condensare a vaporilor în procesele de distilare, concentrare etc. – Din fr. thermocompresseur.
TERMOCONDUCTIBILITATE s.f. Proprietate a unor corpuri de a fi bune conducătoare de căldură. – Din fr. thermoconductibilité.
TERMOCONDUCŢIE, termoconducţii, s.f. (Fiz.) Cunducţie termică. – Termo- + conducţie.
TERMOCONTRACTABIL, -Ă, termocontractabili, -e, adj. (Despre materiale plastice) Care se contractă la căldură. – Termo- + contractabil.
TERMOCONVECŢIE, termoconvecţii, s.f. Mişcare de ansamblu a particulelor unui fluid datorită unei diferenţe de temperatură din regiunile acestuia. – Din fr. thermoconvection.
TERMOCOPIERE, termocopieri, s.f. Reproducere a unor acte şi documente, folosind o hârtie acoperită cu un strat subţire de substanţă sensibilă la acţiunea căldurii. [Pr.: -pi-e-] – Termo- + copiere.
TERMOCUPLU, termocupluri, s.n. Dispozitiv alcătuit din două conductoare diferite având capetele sudate şi dintr-un instrument electric de măsură intercalat în circuit, folosit pentru măsurarea căldurii. – Din fr. thermocouple.
TERMODIFUZIE, termodifuzii, s.f. Răspândire a moleculelor unei substanţe între două regiuni cu temperaturi diferite, trecerea făcându-se dinspre regiunea mai caldă către cea mai rece. [Var.: termodifuziúne s.f.] – Din fr. thermodiffusion.
TERMODIFUZIUNE s.f. v. termodifuzie.
TERMODINAMIC, -Ă, termodinamici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Parte a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie stările de echilibru ale sistemelor fizice şi proprietăţile generale ale proceselor care conduc spre astfel de stări, procese în care pot interveni şi fenomene termice; studiul relaţiilor dintre fenomenele mecanice şi cele calorice. 2. Adj. Care aparţine termodinamicii (1), privitor la termodinamică, de termodinamică. – Din fr. thermodynamique.
TERMODISPERSIE s.f. (Biol.) Termoliză. – Termo- + dispersie.
TERMOELASTICITATE s.f. Capitol al mecanicii corpurilor solide, care se ocupă cu studierea stărilor de tensiune şi a deformaţiilor produse sub acţiunea unui câmp termic. – Termo- + elasticitate.
TERMOELECTRIC, -Ă, termoelectrici, -ce, adj. De termoelectricitate, privitor la termoelectricitate. ** Centrală termoelectrică = centrală electrică în care se folosesc generatoare electrice antrenate de turbine cu aburi sau cu gaz. – Din fr. thermo-électrique.
TERMOELECTRICITATE s.f. Parte a fizicii care studiază efectele apărute în conductoare sau în semiconductoare şi care constau în interacţiuni între efectele tehnice şi cele electrice. – Din fr. thermo-électricité.

TERMOELEMENT, termoelemente, s.n. (Tehn.) Termocuplu. – Din engl. thermoelement.
TERMOENERGETIC, -Ă, termoenergetici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ramură a energeticii care se ocupă cu producerea şi folosirea energiei termice. 2. Adj. Referitor la termoenergetică (1). – Din fr. thermo-énergétique.
TERMOENERGETICIAN, -Ă, termoenergeticieni, -e, s.m. şi f. Specialist în termoenergetică (1). [Pr.: -ci-an] – Din fr. thermo-énergéticien.
TERMOESTEZIE s.f. Sensibilitate la variaţiile de temperatură, importantă în unele boli nervoase. [Pr.: -mo-es-] – Din fr. thermo-esthésie.
TERMOFICA vb. I v. termifica.
TERMOFICARE s.f. v. termificare.
TERMOFIL, -Ă, termofili, -e, adj. 1. (Despre microbi) Care este prezent în apele termale. 2. (Despre plante) Iubitor de căldură. – Din fr. thermophile.
TERMOFIXARE, termofixări, s.f. Procedeu de stabilizare a dimensiunilor, formei şi culorilor unor produse textile prin încălzire în mediu uscat. – Termo- + fixare.
TERMOFOR, termofoare, s.n. Recipient plat de cauciuc sau de metal în care se pune apă caldă, ori o perniţă încălzită electric, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului, ca mijloc terapeutic. – Din germ. Termophor, fr. thermophore.
TERMOFOSFAT, termofosfaţi, s.m. Îngrăşământ chimic obţinut prin încălzirea puternică a fosfaţilor naturali. – Din fr. thermophosphate, rus. termofosfat.
TERMOGEN, -Ă, termogeni, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care produce căldură. 2. S.n. Substanţă care se aplică pe piele pentru a produce o reacţie terapeutică locală de natură termică. – Din fr. thermogéne.
TERMOGENEZĂ s.f. Funcţie a organismului animal de a produce căldură. – Din fr. thermogenése.
TERMOGRAF, termografe, s.n. Termometru prevăzut cu un mecanism care înregistrează grafic variaţiile de temperatură. – Din fr. thermographe.
TERMOGRAFIC, -Ă, termografici, -ce, adj. Referitor la termografie, de termografie. – Din fr. thermographique.
TERMOGRAFIE s.f. (Med.) Metodă de diagnosticare (a cancerului) bazată pe identificarea unor zone ale corpului uman în care temperatura diferă de cea normală, semnalând prezenţa tumorilor. – Din fr. thermographie.
TERMOGRAMĂ, termograme, s.f. Diagramă a temperaturii obţinută pe termograf. – Din fr. thermogramme, engl. thermogram, germ. Thermogramm.
TERMOIZOLA, termoizolez, vb. I. Tranz. A izola (2) termic. [Pr.: -mo-i-] – Din fr. thermoisoler.
TFRMOIZOLANT, -Ă, termoizolanţi, -te, adj. (Despre materiale) Care împiedică transmiterea căldurii, care izolează căldura; izolant termic, termoizolator. [Pr.: -mo-i-] – Termo- + izolant.
TERMOIZOLARE, termoizolări, s.f. Izolare termică. [Pr.: -mo-i-] – Termo- + izolare.
TFRMOIZOLAT, -Ă, termoizolaţi, -te, adj. Care a fost izolat termic. [Pr.: -mo-i-] – V. termoizola.
TFRMOIZOLATOR, -OARE, termoizolatori, -oare, adj. Termoizolant. [Pr.: -mo-i-] – Termo- + izolator.
TERMOIZOLAŢIE, termoizolaţii, s.f. Termoizolare. [Pr.: -mo-i-] – Termo- + izolaţie.
TERMOLABIL, -Ă, termolabili, -e, adj. (Despre substanţe, materiale etc.) Care este sensibil la acţiunea căldurii, care îşi modifică însuşirile în urma variaţiei de temperatură. – Din fr. thermolabile.

TERMOLIZĂ s.f. (Biol.) Complex proces fiziologic prin care organismul pierde surplusul de căldură; termodispersie. – Din fr. thermolyse.
TERMOLOGIE s.f. Parte a fizicii care studiază căldura. – Din fr. thermologie.
TERMOLUMINESCENT, -Ă, termoluminescenţi, -te, adj. Cu termoluminescenţă. [Var.: termoluminiscént, -ă adj.] – Din fr. thermoluminescent.
TERMOLUMINESCENŢĂ s.f. Emisiune de radiaţii luminoase datorită încălzirii moderate a unui corp la o temperatură inferioară celei de incandescenţă. [Var.: termoluminiscénţă s.f.] – Din fr. thermoluminescence.
TERMOLUMINISCENT, -Ă adj. v. termoluminescent.
TERMOLUMINISCENŢĂ s.f. v. termoluminescenţă.
TERMOMETRIC, -Ă, termometrici, -ce, adj. De termometru, privitor la termometru. – Din fr. thermométrique.
TERMOMETRIE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurarea temperaturilor. – Din fr. thermométrie, germ. Thermometrie, engl. thermometry.
TERMOMETRU, termometre, s.n. Instrument folosit la măsurarea temperaturilor, format dintr-un tub de sticlă gradat terminat cu un rezervor care conţine un lichid dilatabil (mercur, alcool etc.). – Din fr. thermométre.
TERMOMINERAL, -Ă, termominerali, -e, adj. (Despre izvoare, apă) Termal şi cu săruri minerale. – Termo- + mineral.
TERMONASTIE, termonastii, s.f. Mişcare provocată de variaţii de temperatură la unele flori, care se închid la frig şi se deschid la căldură. – Din fr. thermonastie.
TERMONUCLEAR, -Ă, termonucleari, -e, adj. (Despre energia nucleară) Obţinut prin fuziunea nucleelor de atomi uşori. ** Reacţie termonucleară = reacţie de fuziune a nucleelor elementelor uşoare, produsă sau amorsată pe cale termică prin realizarea unor temperaturi extraordinar de mari, fapt care face să se obţină cantităţi uriaşe de energie greu de stăpânit şi de dirijat. * Care se bazează sau se referă la reacţia termonucleară. Armă termonucleară = bombă cu hidrogen. [Pr.: -cle-ar] – Din fr. thermonucléaire.
TERMOPAUZĂ s.f. Strat al atmosferei înalte care separă termosfera de exosferă şi în care temperatura rămâne constantă. [Pr.: -pa-u-] – Termo- + pauză.
TFRMOPILĂ, termopile, s.f. Pilă termoelectrică. – Din engl. thermopile.
TERMOPLAST, termoplaste, s.n. Masă plastică ce se înmoaie prin încălzire. – Din fr. thermoplaste.
TFRMOPLASTIC, -Ă, termoplastici, -ce, adj. (Despre materiale solide) Care nu-şi modifică structura când este încălzit până la înmuiere şi apoi răcit. – Din fr. thermoplastique.
TERMOPROPULSARE, termopropulsări, s.f. Propulsare prin energie termică. – După fr. thermopropulsion.
TERMOPROTECTOR, -OARE, termoprotectori, -oare, adj. Care asigură termoprotecţia. – Termo- + protector.
TERMOPROTECŢIE, termoprotecţii, s.f. Ansamblu de operaţii şi mijloace tehnice care protejează de efectele încălzirii excesive. – Termo- + protecţie.
TERMORADIANT, -Ă, termoradianţi, -te, adj. (Fiz.; despre corpuri) Care radiază căldură. [Pr.: -di-ant] – Termo- + radiant.
TERMORECEPTOR, termoreceptori, s.m. Organ de simţ situat în dermă, care recepţionează variaţiile de temperatură din mediul înconjurător. – Termo- + receptor.
TERMOREGLA, termoreglez, vb. I. Tranz. A produce fenomenul de termoreglare. – Din fr. thermorégler.

TERMOREGLARE, termoreglări, s.f. Mecanism fiziologic prin care temperatura animalelor cu sânge cald este menţinută constantă, indiferent de variaţiile temperaturii mediului ambiant. – Termo- + reglare.
TERMOREGULATOR, termoregulatoare, s.n. Termostat (1). – Din fr. thermorégulateur.
TERMORELEU, termorelee, s.n. Releu a cărui funcţionare este comandată fie de modificarea temperaturii mediului înconjurător, fie de căldura produsă în urma trecerii curentului electric prin elementul sensibil. – Din fr. thermorelais.
TERMOREZISTENT, -Ă, termorezistenţi, -te, adj. (Despre unele materiale) Rezistent la căldură. – Din fr. thermorésistant.
TERMOREZISTENŢĂ, termorezistenţe, s.f. Proprietate a unor materiale de a păstra o anumită rezistenţă mecanică la creşterea temperaturii. – Termo- + rezistenţă (după fr. thermorésistivité).
TERMORIGID, -Ă, termorigizi, -de, adj. (Despre materiale solide) Care îşi modifică proprietăţile când este încălzit până la înmuiere şi apoi răcit, suferind modificări structurale ireversibile în urma acestui proces. – Termo- + rigid.
TERMOS, termosuri, s.n. Vas de sticlă cu pereţi dubli, argintaţi, între care s-a făcut vid, pus într-o cutie metalică, folosit, datorită însuşirilor de izolator termic, pentru păstrarea unui lichid la temperatură constantă. – Din germ. Thermos [flas-che].
TERMOSCOP, termoscoape, s.n. Instrument folosit pentru punerea în evidenţă a unor diferenţe de temperatură. – Din fr. thermoscope.
TERMOSCOPIE s.f. Măsurare a temperaturii. – Termoscop + suf. -ie.
TERMOSENSIBIL, -Ă, termosensibili, -e, adj. Sensibil la căldură. – Din fr. thermosensible.
TERMOSENSIBILITATE, temosensibilităţi, s.f. Sensibilitate la căldură. – Din fr. thermosensibilité.
TERMOSFERĂ s.f. Ionosferă. – Termo- + sferă.
TERMOSIFON, termosifoane, s.n. Aparat folosit în instalaţiile de încălzire centrală, în care circulaţia fluidului se face în circuit închis, datorită diferenţei dintre greutatea specifică a fluidului cald care se ridică prin conducta de plecare şi greutatea specifică a fluidului care vine pe conducta de întoarcere la sursa de căldură. – Din fr. thermosiphon.
TERMOSOLUBIL, -Ă, termosolubili, -e, adj. Solubil la cald. – Termo- + solubil.
TERMOSTABIL, -Ă, termostabili, -e, adj. (Despre substanţe, materiale etc.) Care nu este influenţat sensibil de acţiunea căldurii. – Din fr. thermostable.
TERMOSTABILITATE s.f. Calitatea de a fi termostabil. – Din fr. thermostabilité.
TERMOSTAT, termostate, s.n. 1. Aparat automat sau instalaţie care serveşte pentru reglarea şi menţinerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un circuit; termoregulator. * Regulator automat al temperaturii unui motor cu ardere internă, instalat în circuitul apei de răcire. 2. Incintă în care se menţine o temperatură constantă în vederea efectuării unor operaţii tehnologice, a desfăşurării în anumite condiţii de temperatură a unor procese chimice sau biologice etc. – Din fr. thermostat.
TERMOSTATARE s.f. Operaţie de menţinere a temperaturii constante într-o incintă, într-un recipient. – Din termostat.
TERMOSTATIC, -Ă, termostatici, -ce, adj. Referitor la termostat, de termostat. * Care menţine o anumită temperatură (stabilă şi echilibrată). – Din fr. thermostatique.

TERMOSTERILIZARE, termosterilizări, s.f. Sterilizare efectuată prin încălzire. – Termo- + sterilizare.
TERMOSUDABIL, -Ă, termosudabili, -e, adj. Care poate fi sudat prin căldură. – Termo- + sudabil.
TERMOTACTISM s.n. (Biol.) Reacţie a microorganismelor la variaţiile de temperatură. – Din fr. thermotactisme.
TERMOTEHNICĂ s.f. 1. Ramură a tehnicii care studiază utilizarea căldurii în scopuri industriale sau casnice. 2. Ramură a fizicii care cuprinde problemele de căldură şi termodinamică. – Din fr. thermotechnique, germ. Thermotechnik.
TERMOTERAPIE s.f. Tratament al unei boli făcut cu ajutorul căldurii. – Din fr. thermothérapie.
TERMOTROPISM s.n. Calitate a unor organe vegetale de a realiza o mişcare de curbare spre o sursă de căldură. – Din fr. themotropisme.
TERMOVIZOR, termovizoare, s.n. (Med.) Aparat folosit pentru diagnosticarea bolilor vaselor sangvine. – Din rus. termovizor.
TERN, -Ă, terni, -e, adj. (Livr.) Fără luciu, şters, spălăcit; fig. fără relief, fără culoare; mohorât, monoton. – Din fr. terne.
TERNAR, -Ă, ternari, -e, adj. 1. Care este compus din trei unităţi sau din trei elemente. * De ordinul al treilea. 2. (Despre versuri) Alcătuit din trei picioare metrice, având fiecare câte o silabă accentuată. 3. (Muz.; despre o succesiune ritmică, o măsură sau formă muzicală) Care se divizează în trei. – Din fr. ternaire, lat. ternarius.
TERNAT, -Ă, ternaţi, -te, adj. (Despre frunze) Care sunt reunite câte trei, pornind de pe tulpină, din acelaşi loc. – După fr. terné.
TERNION, ternioane, s.n. Dulap metalic de construcţie specială, cu despărţituri mici, în care sunt aşezate biletele de tren. [Pr.: -ni-on] – Din germ. Ternion.
TEROARE, terori, s.f. Groază, spaimă, frică provocată intenţionat prin ameninţări sau prin alte mijloace de intimidare sau de timorare. * Asuprire bazată pe intimidare, timorare, ameninţare. – Din fr. terreur, lat. terror, -oris.
TEROFITĂ, terofite, s.f. Plantă erbacee anuală lipsită de capacitatea de a-şi forma organe de iernare (muguri, rizomi) şi care se înmulţeşte numai prin seminţe. ** (Adjectival) Plantă terofită. – Din fr. thérophytés.
TERORISM s.n. 1. Totalitatea actelor de violenţă comise de un grup sau de o organizaţie pentru a crea un climat de insecuritate sau pentru a schimba forma de guvernământ a unui stat. 2. Atitudine, manifestare teroristă. – Din fr. terrorisme.
TERORIST, -Ă, terorişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se referă la terorism, de teroare. 2. S.m. şi f. Persoană care terorizează; partizan, adept al terorismului. – Din fr. terroriste.
TERORIZA, terorizez, vb. I. Tranz. A inspira cuiva groază prin ameninţări sau prin alte mijloace de intimidare; a face să trăiască într-o continuă stare de frică, de groază; a îngrozi, a înfricoşa, a înspăimânta. – Din fr. terroriser.
TERORIZARE, terorizări, s.f. Acţiunea de a teroriza şi rezultatul ei. – V. teroriza.
TEROSONA, terosonez, vb. I. Tranz. A supune un autoturism unei operaţii de întreţinere preventivă constând în aplicarea unui strat protector anticoroziv pe suprafaţa inferioară a caroseriei. – Din germ. Terosson [Werke].
TEROSONARE, terosonări, s.f. Acţiunea de a terosona. – V. terosona.
TEROSONAT, -Ă, terosonaţi, -te, adj. (Despre autoturisme) Care a fost supus terosonării. – V. terosona.

TEROTEHNIC, -Ă, terotehnici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Domeniu interdisciplinar cu implicaţii în proiectarea, construirea, exploatarea, întreţinerea şi repararea pieselor şi organelor de maşini în scopul rentabilizării lor optime. 2. Adj. Referitor la terotehnică (1), de terotehnică (1). – Din engl. terotechnics.
TERPENĂ, terpene, s.f. (La pl.) Clasă de hidrocarburi naturale, nesaturate, care se izolează din uleiuri eterice; (şi la sg.) hidrocarbură care face parte din această clasă. – Din fr. terpéne.
TERPENTINĂ s.f. v. terebentină.
TERPIN s.n. Substanţă chimică obţinută prin hidratarea esenţei de terebentină. ** Hidrat de terpin = substanţă chimică utilizată ca medicament expectorant. [Var.: terpínă s.f.] – Din fr. terpine.
TFRPINĂ s.f. v. terpin.
TERPINOL s.n. Substanţă chimică întrebuinţată în parfumerie. – Din fr. terpinol.
TERRAFORMING s.n. Preocupare care vizează remodelarea condiţiilor existente pe o planetă, făcându-le asemănătoare celor de pe Pământ. [Pr.: -fór-] – Cuv. engl.
TERTEL, terteluri, s.n. (Înv.) Şnur sau ciucure din fire de mătase sau de aur. – Din tc. tirtil.
TERTIP, tertipuri, s.n. Şiretlic, stratagemă, truc, viclenie. – Din tc. tertib.
TERŢ, -Ă, terţi, -e, adj., s.m. 1. Adj. Care vine în rândul al treilea; al treilea. 2. S.m. (Jur.) Persoană care nu figurează ca parte în acte, în litigii sau în convenţii nici direct, nici prin reprezentare şi faţă de care actul juridic ori hotărârea pronunţată în cauză nu produce efecte. 3. S.m. (Log.; în sintagma) Terţul exclus = principiu fundamental al gândirii, conform căruia un enunţ nu poate fi decât adevărat sau fals în acelaşi timp şi sub acelaşi raport o a treia posibilitate fiind exclusă. – Din lat. tertius, it. terzo.
TERŢAROLARE, terţarolări, s.f. Reducere a suprafeţei unei vele când vântul depăşeşte o anumită forţă. – Din terţarolă.
TERŢAROLĂ, terţarole, s.f. Porţiune dintr-o velă care poate fi strânsă prin înfăşurare pentru a reduce suprafaţa pânzei expusă vântului când acesta depăşeşte o anumită forţă. – Din it. terzaruola.
TERŢĂ, terţe, s.f. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei, la distanţa de trei trepte. – Din it. terza.
TERŢET, terţete, s.n. 1. Ansamblu compus din trei voci sau din trei instrumente care execută împreună o bucată muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu; trio. 2. Terţină. – Din it. terzetto.
TERŢIA s.f. Literă de tipar cu un corp de 16 puncte tipografice. [Pr.: -ţi-a] – Din germ. Tertia.
TERŢIAR, -Ă, terţiari, -e, adj. 1. Care reprezintă stadiul al treilea sau faza a treia în dezvoltarea unui lucru. 2. (În sintagma) Eră terţiară (şi substantivat, n.) = perioadă geologică caracterizată prin mari prăbuşiri ale scoarţei terestre, care au dat naştere mărilor de azi şi au făcut să apară lanţuri întregi de munţi. [Pr.: -ţi-ar] – Din fr. tertiaire, lat. tertiarius.
TERŢINĂ, terţine, s.f. Poezie în formă fixă, alcătuită din strofe de trei versuri, dintre care al doilea rimează cu primul şi cu al treilea din strofa următoare; terţet (2). * Strofă dintr-o astfel de poezie. – Din it. terzina.
TERZIMAN s.m. v. tergiman.
TESAC, tesace, s.n. Sabie scurtă şi lată purtată în trecut de infanterişti şi de sergenţii de stradă; p. restr. teacă de sabie. – Din rus. tesak.
TESALIC, -Ă, tesalici, -ce, adj. Din Tesalia, privitor la Tesalia. – Tesalia (n. pr.) + suf. -ic.

TESCOVINĂ, (rar) tescovine, s.f. Ceea ce rămâne după stoarcerea fructelor, mai ales a strugurilor sau a sfeclei de zahăr; boştină. * Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea şi distilarea resturilor rămase după stoarcerea mustului din struguri. – Cf. sl. tésků.
TESCUI, tescuiesc, vb. IV. Tranz. A presa struguri, fructe, pentru a stoarce mustul; a pune la teasc. * Fig. A strânge, a apăsa, a îndesa; a ticsi. – Din sl. těskovati.
TESCUIRE, tescuiri, s.f. Acţiunea de a tescui şi rezultatul ei. – V. tescui.
TESCUIT, -Ă, tescuiţi, -te, adj. Presat, stors în teasc. * Fig. Îndesat, ticsit. – V. tescui.
TESLA s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a inducţiei magnetice. – Din fr. tesla.
TESLAR, teslari, s.m. 1. (Reg.) Dulgher. 2. (La pl.) Subalterni ai căpitanului de poduri care, în evul mediu, în ţările române, aveau obligaţia de a le repara. – Teslă + suf. -ar.
TESLĂ, tesle, s.f. Unealtă cu coada scurtă, cu tăiş metalic lat şi curbat, folosită de dulgheri, rotari şi dogari. – Din sl. tesla.
TESLĂRIE, teslării, s.f. (Reg.) Meseria de teslar; dulgherie. – Teslar + suf. -ie.
TEST1, teste, s.n. Probă prin care se examinează, în psihologia experimentală, unele aptitudini psihice şi fizice ale unei persoane; p. ext. materialul (fişe, tablouri, scheme etc.) cu care se face această probă. – Din fr., engl. test.
TEST2, teste, s.n. Înveliş calcaros sau chitinos care protejează corpul unor moluşte, crustacee etc. – Din fr. test.
TESTA1, testez, vb. I. Tranz. A da dispoziţii prin testament cu privire la transmiterea unor bunuri materiale; a lăsa ceva prin testament. – Din fr. tester, lat. testari.
TESTA2, testez, vb. I. Tranz. A supune pe cineva unui test1; a face un test1. – Din fr. tester.
TESTACEU, testacee, s.n. (La pl.) Subordin de moluşte al căror corp are un înveliş calcaros; (şi la sg.) moluscă aparţinând acestui subordin. – Din fr. testacé, lat. testaceus.
TESTAMENT, testamente, s.n. 1. Act juridic unilateral, revocabil cât timp testatorul este în viaţă, prin care cineva îşi exprimă dorinţele ce urmează a-i fi împlinite după moarte, mai cu seamă în legătură cu transmiterea averii sale. ** Testament olograf = testament scris în întregime, datat şi semnat de testator. Testament autentic = testament întocmit de către un funcţionar de stat, cu formalităţile cerute de lege. 2. (În sintagmele) Vechiul Testament = parte a Bibliei cuprinzând textele referitoare la credinţele religioase şi la viaţa poporului evreu (până la naşterea lui Cristos). Noul Testament = parte a Bibliei cuprinzând Evangheliile şi alte scrieri religioase (de după naşterea lui Cristos). – Din lat. testamentum, fr. testament.
TESTAMENTAR, -Ă, testamentari, -e, adj. Privitor la un testament, care este prevăzut într-un testament sau rezultă dintr-un testament. – Din fr. testamentaire, lat. testamentarius.
TESTARE, testări, s.f. Acţiunea de a testa2 şi rezultatul ei. – V. testa2.
TESTATOR, -OARE, testatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care a făcut un testament, care a testat1. – Din fr. testateur, lat. testator, -oris.
TESTEA, testele, s.f. Pachet cuprinzând un număr fix (de obicei 10, 12 sau 24) de obiecte de acelaşi fel (azi, mai ales ace) legate sau ambalate împreună pentru a forma un tot. * Ambalaj al acestor obiecte. – Din tc. teste, deste.
TESTEMEL, testemele, s.n. (Pop.) Basma, tulpan, năframă. -· Din tc. testmal, destmal, bg. testemel.

TESTER, testere, s.n. 1. Aparat care, introdus în gaura de sondă cu ajutorul garniturii de prăjini de foraj, permite recoltarea unor probe de fluid din straturi posibil saturate cu hidrocarburi, în vederea unor analize. 2. (P. gener.) Orice aparat, dispozitiv care serveşte testărilor. – Din fr., engl. tester.
TESTICUL, testicule, s.n. Glandă genitală masculină, pereche, care produce spermatozoizii şi hormonii masculini. – Din fr. testicule, lat. testiculus.
TESTICULAR, -Ă, testiculari, -e, adj. Care aparţine testiculului, care se referă la testicule. – Din fr. testiculaire.
TESTIMONIAL, -Ă, testimoniali, -e, adj. (Rar) Care se face prin martori, care se bazează pe o mărturie. [Pr.: -ni-al] – Din fr. testimonial, lat. testimonialis.
TESTIMONIU, testimonii, s.n. (Latinism înv.) Mărturie, dovadă; (concr.) act, document doveditor; certificat, adeverinţă. – Din lat. testimonium.
TESTOSTERON, testosteroni, s.m. Hormon sexual masculin care menţine caracterele sexuale secundare masculine, folosit şi în terapeutică. [Var.: testosterónă s.f.] – Din fr. testostérone.
TESTOSTERONĂ s.f. v. testosteron.
TEŞCHEREA, teşcherele, s.f. 1. (Fam.) Pungă cu bani; bani. 2. (Înv.) Adeverinţă, certificat, chitanţă. 3. (Înv.) Permis de călătorie; paşaport. – Din tc. tezkere.
TEŞI, teşesc, vb. IV. Tranz. A tăia sau a reteza oblic un lemn, un trunchi. * A netezi, a rotunji, a nivela muchia sau vârful unui obiect ascuţit. * A turti (cu o lovitură) strâmbând sau aplecând pe o parte. – Din sl. tešon, tesati.
TEŞIRE, teşiri, s.f. Acţiunea de a teşi şi rezultatul ei. * (Tehn.) Operaţie de formare a unei feţe oblice la muchia unui obiect, având de obicei lăţimea mică faţă de lungime. * (Tehn.) Operaţie de formare a unei porţiuni tronconice la extremitatea unei găuri cilindrice. – V. teşi.
TEŞIT, -Ă, teşiţi, -te, adj. Cu colţurile sau muchiile retezate sau rotunjite. * Turtit. – V. teşi.
TEŞITOR, teşitoare, s.n. Unealtă construită dintr-o tijă de oţel cu una sau cu ambele extremităţi tronconice, folosită la teşirea găurilor cilindrice. – Teşi + suf. -tor.
TEŞITURĂ, teşituri, s.f. 1. Tăietură piezişă făcută într-un copac (pentru a-l doborî). * Suprafaţă teşită a unui obiect (neted). * (Tehn.) Suprafaţă conică obţinută prin operaţia de teşire. 2. Ciot, buturugă. – Teşi + suf. -tură.
TEŞMENI, teşmenesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) buimăci, a (se) încurca, a (se) zăpăci. – Et. nec.
TEŞMENIRE, teşmeniri, s.f. (Reg.) Faptul de a (se) teşmeni. – V. teşmeni.
TEŞMENIT, -Ă, teşmeniţi, -te, adj. (Reg.; adesea substantivat) Buimăcit, încurcat, zăpăcit. * Dezmăţat; netrebnic. – V. teşmeni.
TETA s.m. invar. A opta literă a alfabetului grecesc. – Din ngr. théta.
TETANIC, -Ă, tetanici, -ce, adj. 1. Care se referă la tetanos, care provoacă tetanosul sau care este provocat de tetanos. 2. Care se referă la tetanie. – Din fr. tétanique.
TETANIE, tetanii, s.f. Sindrom caracterizat prin contracţia muşchilor şi înţepenirea membrelor, ca urmare a anumitor boli sau a unor stări fizice excepţionale. – Din fr. tétanie.
TETANISM s.n. (Med.; impr.) Tetanie. – Din fr. tétanisme.
TETANIZA, tetanizez, vb. I. Tranz. A provoca contracţii musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos; a îmbolnăvi de tetanos. – Din fr. tétaniser.
TETANOS s.n. Boală infecţioasă gravă, caracterizată printr-o contracţie permanentă şi foarte dureroasă a muşchilor; fălcariţă. – Din fr. tétanos.

TETĂ, tete, s.f. (Fam.) Îngrijitoare de copii mici; guvernantă. – Formaţie onomatopeică.
TETEA s.m. art. (Pop.) Termen pentru tată, bunic sau străbunic; nume pe care şi-l dau aceştia vorbind cu copiii, nepoţii etc. lor, uneori şi cu persoane străine. – Cf. rus. teatea.
TETERIST, teterişti, s.m. Soldat în termen care, în baza absolvirii unei şcoli civile prevăzute de lege, beneficiază de reducerea serviciului militar. – T.T.R. (tânăr cu termen redus) + suf. -ist.
TETIERĂ, tetiere, s.f. Piesă accesorie a unui fotoliu sau scaun pe care se sprijină capul. [Pr.: -ti-e-] – Din fr. tëtiére.
TETINĂ, tetine, s.f. Biberon. – Din fr. tétine.
TETRA1- Element de compunere care înseamnă "format din patru", "patru", "de patru ori" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr. tétra÷.
TETRA2 s.n. Ţesătură textilă cu aspect de tricot în care două ochiuri pe faţă alternează cu două ochiuri pe dos; p. ext. produs confecţionat din acest material. ** (Adjectival) Maiou tetra. – Denumire comercială.
TETRACHENĂ, tetrachene, s.f. Fruct format din patru achene, care se desfac numai la maturitate. – Din fr. tetrakéne.
TETRACICLINĂ s.f. Antibiotic utilizat în tratamentul infecţiilor cu colibacili, virusuri etc. – Din fr. tétracycline.
TETRACLORMETAN s.n. (Chim.) Tetraclorură de carbon. – Din fr. tétrachlorméthane, engl. tetrachlormethane.
TETRACLORURĂ, tetracloruri, s.f. Combinaţie a clorului cu un corp simplu tetravalent. ** Tetraclorură de carbon = lichid greu, incolor, cu miros plăcut care se foloseşte ca solvent pentru grăsimi, lacuri ete., la fabricarea insecticidelor şi la umplerea unor stingătoare de incendii. – Din fr. tétrachlorure.
TETRACORD, tetracorduri, s.n. 1. Liră antică cu patru coarde. 2. Şir de patru sunete dintr-o scară muzicală. – Din fr. tétracorde.
TETRACROMATIC, -Ă, tetracromatici, -ce, adj. În patru culori. – Din engl. tetracromatic.
TETRADACTIL, -Ă, tetradactili, -e, adj. (Biol.) Care are câte patru degete la fiecare membru. – Din fr. tétradactyle.
TETRADRAHMĂ, tetradrahme, s.f. Monedă de argint în Grecia antică, cu o valoare de patru drahme. – Din fr. tétradrachme.
TETRAEDRIC, -Ă, tetraedrici, -ce, adj. Privitor la tetraedru, ca tetraedrul; în formă de tetraedru. – Din fr. tétraédrique.
TETRAEDRIT s.n. Minereu de cupru şi argint. – Din fr. tétraédrite.
TETRAEDRU, tetraedre, s.n. Poliedru cu patru feţe triunghiulare, patru vârfuri şi şase muchii. – Din fr. tétraédre.
TETRAEVANGHEL, tetraevanghele, s.n. Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; evangheliar. [Var.: tetravánghel s.n.] – Din ngr. tetraevanghélion.
TETRAFONIC, -Ă, tetrafonici, -ce, adj. (Rar) Cuadrofonic. – Din fr. tétraphonique.
TETRAFONIE s.f. (Rar) Cuadrofonie. – Din fr. tétraphonie.
TETRAGON, tetragoane, s.n. (Rar) Patrulater. – Din fr. tétragone.
TETRAGONAL, -Ă, tetragonali, -e, adj. Care are formă de tetragon. – Din fr. tétragonale.
TETRAGRAMĂ, tetragrame, s.f. (Livr.) Nume format din patru litere; p. ext. grup de patru litere. – Din fr. tétragramme.

TETRAHIDROBENZEN s.m. (Chim.) Cicloalchenă cu şase atomi de carbon în moleculă. – Din fr. tétrahydrobenzéne, engl. tetrahydrobenzene.
TETRAHIDRONAFTALINĂ s.f. (Chim.) Tetralină. – Din fr. tétrahydronaphtaléne (după naftalină).
TETRALINĂ s.f. Lichid incolor, insolubil la apă, solubil în alcool, eter etc., obţinut din naftalină şi servind ca dizolvant în industria casnică; tetrahidronaftalină. – Din fr. tétraline.
TETRALOGIE, tetralogii, s.f. Serie de patru piese de teatru (trei tragedii şi o dramă satirică) pe care poeţii greci o prezentau la concursuri. * P. ext. Serie de patru opere literare sau muzicale unite printr-o idee comună. – Din fr. tétralogie.
TETRAMETRU, tetrametri, s.m. Vers grec compus din patru grupe a câte două picioare (patru metri). – Din fr. tétramétre.
TETRAONIDĂ, tetraonide, s.f. (La pl.) Familie de păsări galinacee reprezentată prin ieruncă; (şi la sg.) pasăre din această familie. – Din fr. tétraonidés.
TETRAPOD1, tetrapoduri, s.n. Piedestal cu patru picioare, pe care se aşază evanghelia sau diferite obiecte de cult. – Din ngr. tetrápodos.
TETRAPOD2, -Ă, tetrapozi, -de, adj. (Despre animale; adesea substantivat) Care are patru picioare; patruped. – Din fr. tétrapode.
TETRAPODIE, tetrapodii, s.f. (Lit.) Metru (3) antic compus din patru picioare (9). – Din fr. tétrapodie, engl. tetrapody.
TETRARH, tetrarhi, s.m. 1. Guvernatorul unei tetrarhii. 2. Titlu dat de romani anumitor principi tributari de la frontierele răsăritene ale imperiului. – Din lat. tetrarches, ngr. tetrárchis, fr. tétrarque.
TETRARHAT, tetrarhate, s.n. (Ist.) Demnitate de tetrarh. * Tetrarhie. – Din fr. tétrar(c)hat.
TETRARHIE, tetrarhii, s.f. Sistem politic (instituit de Diocleţian) potrivit căruia administrarea Imperiului Roman era împărţită în patru părţi, cu patru conducători. * Timpul cât guverna un tetrarh. – Din fr. tétrarchie.
TETRASILAB, tetrasilabe, s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers format din patru silabe. – Din fr. tétrasyllabe.
TETRASILABIC, -Ă, tetrasilabici, -ce, adj. (Despre cuvinte sau versuri) Care este format din patru silabe. – Din fr. tétrasyllabique.
TETRATLON, tetratloane, s.n. Probă sportivă combinată la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor. – Din fr. tétrathlon.
TETRATLONIST, -Ă, tetratlonişti, -ste, s.m. şi f. Sportiv specializat în tetratlon. – Tetratlon + suf. -ist.
TETRAVALENT, -Ă, tetravalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice) Care are patru valenţe. – Din fr. tétravalent.
TETRAVANGHEL s.n. v. tetraevanghel.
TETREA, tetrele, s.f. (Înv.) Dulceaţă (de chitră). – Din tc. tetre.
TETRODĂ, tetrode, s.f. Tub electronic cu patru electrozi situaţi într-un balon cu vid. – Din fr. tétrode.
TEU, teuri, s.n. 1. Riglă de desen prevăzută la un capăt cu o riglă mai mică, perpendiculară pe prima. 2. Dispozitiv indicator în formă de T, folosit pe un aeroport pentru a arăta direcţia şi sensul vântului. 3. Nume dat unor obiecte care au forma literei T. – Din fr. té.
TEUCĂ s.f. v. teică.

TEUGĂ, teuge, s.f. Construcţie situată deasupra punţii superioare la prora unei nave, în interiorul căreia sunt amenajate magazii şi, mai rar, locuinţe pentru echipaj. – Din fr. teugue.
TEURGIE s.f. (Livr.) Magie albă. [Pr.: te-ur-] – Din fr. théurgie, lat. theurgia.
TEUTON, -Ă, teutoni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc german. 2. Adj. Care aparţine teutonilor (1), privitor la teutoni; p gener. (depr.) german, nemţesc; teutonic. [Pr.: te-u-] – Din fr. teuton.
TEUTONIC, -Ă, teutonici, -ce, adj. Teuton (2). [Pr.: te-u-] – Din fr. teutonique.
TEVATURĂ s.f. Zarvă, gălăgie, scandal. * Bucluc, neplăcere. * Tulburare, încăierare, răscoală, răzmeriţă. – Din tc. tevatür.
TEX, texuri, s.n. Sistem de măsurare a fineţii firelor textile. – Din fr. tex.
TEXOPRINT s.n. Procedeu de obţinere a unui dispozitiv prin fotografierea directă a formei de tipar înalt. – Din germ. Texoprint.
TEXT, texte, s.n. 1. Ceea ce este exprimat în scris; cuprinsul unei opere literare sau ştiintifice, al unui discurs, al unei legi etc. * Fragment, parte dintr-o scriere. 2. Cuvintele unei compoziţii muzicale. 3. Literă de tipar cu un corp de 20 de puncte tipografice. – Din fr. texte, lat. textus.
TEXTIER, textieri, s.m. Autor de texte pentru muzică uşoară. [Pr.: -ti-er] – Text + suf. -ier.
TEXTIL, -Ă, textili, -e, adj. 1. (Despre fibre, maşini etc.) Care serveşte la ţesut sau la tricotat; care poate fi folosit în ţesătorie. * (Despre plante) Din care se obţin fibre textile (1). * Ţesut, lucrat din fibre sau din fire. 2. Care se referă la ţesătorie sau la ţesături. Industrie textilă. * (Substantivat, f. pl.) Stofe, pânzeturi; p. ext. obiecte confecţionate din stofe sau din pânzeturi. – Din fr. textile, lat. textilis.
TEXTILIST, -Ă, textilişti, -ste, adj. (Adesea substantivat) Care se ocupă cu ţesătoria, specializat în industria textilă. – Textil + suf. -ist.
TEXTOLIT, textolite, s.n. Material în formă de plăci, constituit din straturi de ţesături impregnate cu răşini sintetice de tipul bachelitei, prelucrabil prin aşchiere, utilizat ca material electroizolant în electrotehnică şi radiotehnică, în construcţia de maşini (la fabricarea unor roţi dinţate). – Din fr. textolite.
TEXTOLOG, -Ă, textologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în textologie. – Din textologie (derivat regresiv).
TEXTOLOGIC, -Ă, textologici, -ce, adj. Referitor la textologie, de textologie. – Din textologie.
TEXTOLOGIE s.f. Disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor în ediţii postume. – Din rus. tekstologhia.
TEXTUAL, -Ă, textuali, -e, adj. Care este reprodus cuvânt cu cuvânt, fără nici o modificare a textului original. [Pr.: -tu-al] – Din fr. textuel.
TEXTURA, texturez, vb. I. Tranz. A face să crească volumul fibrelor sintetice textile în vederea îmbunătăţirii calităţii termoizolante, extensibile etc. – Din engl. texture.
TEXTURĂ, texturi, s.f. 1. Constituţia unei roci sau a unui aliaj din punctul de vedere al orientării în spaţiu a părţilor componente. 2. Ţesătură, urzeală. 3. Imprimat de dimensiuni mici, sub formă de fâşie, care se lipeşte într-o lucrare tipărită, acoperind pasajele care trebuie rectificate. – Din fr. texture, lat. textura.
TEZAUR, tezaure, s.n. 1. Cantitate mare de bani, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preţ, strânse şi păstrate în loc sigur; p. ext. avere, bogăţie. *

Loc unde se păstrează obiectele de preţ. * Bani sau obiecte preţioase ascunse de multă vreme în pământ şi care au fost descoperite întâmplător; comoară. 2. Totalitatea aurului şi a altor metale preţioase, efecte etc. care se găsesc în depozitul unei bănci de emisie, constituind acoperirea biletelor de bancă sau a bancnotelor emise. * Totalitatea bunurilor de care dispune statul la un moment dat. * Locul unde se păstrează depozitele de metale preţioase, bani sau efecte ale statului sau ale unei bănci; visterie. 3. Fig. Ceea ce este foarte iubit şi preţuit; odor. * Patrimoniu spiritual al unei societăţi, al unei epoci. [Pr.: -za-ur] – Din lat. thesaurus.
TEZAURAR, tezaurari, s.m. (Înv.) Custodele unui tezaur; funcţionar care primea şi distribuia banii statului; casier, vistiernic. [Pr.: -za-u-] – Tezaur + suf. -ar.
TEZAURIZA, tezaurizez, vb. I. Tranz. A sustrage din circuitul economic normal mijloacele băneşti aflate sub formă de bani sau de valută; p. gener. a strânge, a acumula bani sau obiecte de valoare. [Pr.: -za-u-] – Din fr. thésauriser, lat. thesaurizare.
TEZAURIZARE, tezaurizări, s.f. Acţiunea de a tezauriza şi rezultatul ei. [Pr.: -za-u-] – V. tezauriza.
TEZAURIZATOR, tezaurizatori, s.m. (Rar) Persoană care tezaurizează. [Pr.: -za-u-] – Tezauriza + suf. -tor.
TEZĂ, teze, s.f. 1. Afirmaţie expusă şi susţinută într-o discuţie; idee principală dezvoltată şi demonstrată într-o operă, într-o cuvântare etc. ** Loc. adv. (Înv.) În teză generală = în general. * (Fil.) Idee, propoziţie care formează primul termen al unei antonimii (în filozofiile raţionaliste de tip kantian) sau al unei contradicţii de tip dialectic (în filozofiile hegeliană şi marxistă). 2. Lucrare scrisă, făcută de elevi în clasă sub supravegherea profesorului, la sfârşitul unei perioade de studiu sau la un examen. ** Teză de licenţă (sau doctorat) = lucrare ştiinţifică prezentată de un candidat pentru obţinerea titlului de licenţiat (sau de doctor în ştiinţe). – Din fr. thése, lat. thesis.
TEZISM s.n. Susţinere, propagare a anumitor teze. * Caracter al unei scrieri care se limitează la ilustrarea sau demonstrarea unor teze prestabilite; p. ext. didacticism. – Teză + suf. -ism.
TEZIST, -Ă, tezişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care enunţă, susţine, ilustrează o anumită teză în artă, în literatură etc. 2. S.m. şi f. Persoană care practică tezismul. – Teză + suf. -ist.
THAILANDEZ, -Ă, thailandezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Thailandei sau este originară de acolo. 2. Adj.Care aparţine Thailandei sau populaţiei ei, privitor la Thailanda sau la populaţia ei. – Din fr. thailandais.
THALIDOMIDĂ s.f. (Farm.) Tranchilizant şi antivomitiv cu acţiune nocivă asupra fătului când este administrat femeilor gravide. – Din engl., fr. thalidomide.
THRILLER s.n. Roman, piesă de teatru sau film de groază. [Pr.: trilăr] – Cuv. engl.
TI interj. (Cu «i» prelungit) Exclamaţie care exprimă diverse stări sufleteşti (mirare, admiraţie, mânie, ciudă, necaz). – Onomatopee.
TIAMINĂ s.f. (Farm.) Vitamina B_1. [Pr: ti-a-] – Din fr. thiamine.
TIARĂ, tiare, s.f. 1. Coroană purtată de către regii vechilor perşi şi de către conducătorii altor popoare orientale. 2. Mitră papală formată din trei coroane suprapuse, decorate cu flori de crin stilizate. [Pr.: ti-a-] – Din fr. tiare, lat. tiara.
TIBET s.n. (Înv.) Numele unei ţesături de lână. – Din germ. Tibet, fr. tibet.

TIBETAN, -Ă, tibetani, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) din Tibet. – Din fr. tibétain.
TIBIA, tibii, s.f. Os lung şi gros al piciorului, situat între genunchi şi gleznă, lângă peroneu cu care formează scheletul gambei. [Pr.: -bi-a] – Din fr., lat. tibia.
TIBIAL, -Ă, tibiali, -e, adj. Care se referă la tibia, care aparţine tibiei. [Pr.: -bi-al] – Din fr. tibial.
TIBIŞIR, tibişire, s.n. (Înv. şi reg.) Cretă (pentru scris pe tablă). – Din tc. tebeşir.
TIC1 interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.; tic-tac. -Onomatopee.
TIC2, ticuri, s.n. Mişcare convulsivă, bruscă, spasmodică şi repetată, rezultată din contractarea involuntară a unuia sau a mai multor muşchi. * Deprindere (neplăcută, ridiculă etc.) pe care o capătă cineva în mod inconştient. – Din fr. tic.
TICĂI1, pers. 3 ticăire, vb. IV. Intranz. 1. (Despre ceasornice) A emite un sunet ritmic caracteristic în timpul funcţionării; a face tic-tac. 2. (Despre inimă) A bate tare (sub efectul unei emoţii puternice); a zvâcni, a palpita. – Tic1 + suf. -ăi.
TICĂI2, ticăiesc, vb. IV. Refl. şi intranz. (Rar) A lucra încet, fără spor; a se mocăi. – Et. nec.
TICĂIALĂ s.f. (Rar) Muncă fără spor; mocăială. – Ticăi2 + suf. -eală.
TICĂIT1, ticăituri, s.n. Faptul de a ticăi1; bătaie, sunet ritmic al ceasornicului; zvâcnire, palpitare a inimii. – V. ticăit1.
TICĂIT2, -Ă, ticăiţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Care lucrează încet, fără spor; mocăit. 2. (Despre oameni) (Pop.) Nenorocit, necăjit; sărman, năpăstuit. – V. ticăi2.
TICĂLOS, -OASĂ, ticăloşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. (Persoană) care comite fapte reprobabile; nemernic. 2. (Înv.) (Persoană) care se găseşte într-o stare jalnică; (om) vrednic de milă, sărman, nenorocit. – Ticală (înv. "mizerie", et. nec.) + suf. -os.
TICĂLOŞENIE, ticăloşenii, s.f. (Rar) Ticăloşie (1). – Ticălos + suf. -enie.
TICĂLOŞEŞTE adv. (Rar) În mod josnic, mârşav. – Ticălos + suf. -eşte.
TICĂLOŞI, ticăloşesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A decădea sau a face să decadă din punct de vedere moral sau material. – Din ticălos.
TICĂLOŞIE, ticăloşii, s.f. 1. Stare de decădere morală; p. ext. faptă comisă de un om ticălos (1), faptă josnică; nemernicie, mârşăvie, ticăloşenie, josnicie. 2. (Înv.) Mizerie, sărăcie; nefericire, nenorocire. – Ticălos + suf. -ie.
TICHET, tichete, s.n. Bucată de hârtie sau de carton imprimat, care asigură posesorului anumite drepturi. – Din fr., engl. ticket.
TICHIE, tichii, s.f. Obiect de îmbrăcăminte din stofă sau din pânză, de forma unei calote sferice, care acoperă numai creştetul capului. ** Expr. (se spune, ironic, despre cel care, lipsit de lucruri de primă necesitate, doreşte să aibă altele, mai puţin utile sau inutile) Ce-i lipseşte chelului? Tichie de mărgăritar. * Bonetă, scufiţă. * (Pop.) Membrană care înveleşte capul unor copii nou-născuţi; căiţă. ** Expr. (În superstiţii) A se naşte cu tichia în (sau pe) cap = a fi norocos. [Var.: (reg.) chitíe s.f.] – Din tc. takke.
TICHIUŢĂ, tichiuţe, s.f. Diminutiv al lui tichie. ** (În basme) Tichiuţa dracului = pălărioară înzestrată cu puterea de a-l face nevăzut pe cel care o poartă. [Pr.: -chi-u-] – Tichie + suf. -uţă.
TICLUI, ticluiesc, vb. IV. Tranz. 1. (Pop. şi fam.) A aranja, a aşeza; a înjgheba, a întocmi. * Fig. A pune la cale (potrivind, inventând, născocind). ** Expr. A o

ticlui (bine) = a da unei afirmaţii mincinoase aparenţa de adevăr. 2. A compune, a redacta (repede, uşor). – Et. nec.
TICLUIRE, ticluiri, s.f. Acţiunea de a ticlui şi rezultatul ei. – V. ticlui.
TICNĂ s.f. v. tihnă.
TICNEALĂ s.f. v. tihneală.
TICNI vb. IV v. tihni.
TICNIRE s.f. v. tihnire.
TICNIT, -Ă adj. v. tihnit.
TICSI, ticsesc, vb. IV. 1. Tranz. A umple până la refuz un spaţiu (îngrămădind, înghesuind ceva); a înţesa; p. ext. a îmbâcsi. 2. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) înghesui. [Var.: (reg) tecsuí vb. IV] – Et. nec.
TICSIRE, ticsiri, s.f. Acţiunea de a ticsi şi rezultatul ei; îngrămădire, înghesuire. – V. ticsi.
TICSIT, -Ă, ticsiţi, -te, adj. (Despre spaţii, recipiente) Plin până la refuz. * (Despre obiecte sau fiinţe) Înghesuit peste măsură (într-un spaţiu). * (Despre locuri, terenuri) Acoperit în întregime, înţesat. – V. ticsi.
TIC-TAC interj. Cuvânt care imită sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.; tic1. ** (Substantivat, n.) Tic-tacul ceasornicului. – Din fr. tic-tac, germ. Ticktack.
TIFAN, tifane, s.n. Năvod mic folosit pentru pescuit în bălţi, iazuri, canale. – Et. nec.
TIFDRUC, tifdrucuri, s.n. 1. Metodă de tipărire cu forme de tipar la care imaginea este realizată prin scobituri gravate. 2. Maşină de tipar cu care se imprimă după tifdruc (1). – Din germ. Tiefdruck.
TIFIC, -Ă, tifici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care ţine de tifos, privitor la tifos; care provoacă tifosul. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care este bolnavă de tifos. – Din fr. typhique.
TIFLĂ, tifle, s.f. Gest batjocoritor făcut cu palma întinsă, cu degetul mare apropiat de vârful nasului şi cu celelalte degete desfăcute şi agitate; bleandă2. ** Expr. A da (cuiva) cu tifla sau a da (sau a arunca cuiva) o tiflă = a) a face gestul descris mai sus; b) a dispreţui, a desconsidera, a sfida; a renunţa cu dispreţ la ceva. – Din ngr. tifla.
TIFLITĂ, tiflite, s.f. Inflamaţie acută sau cronică a cecului2, care se manifestă prin dureri abdominale. – Din fr. typhlite.
TIFLOCOLITĂ, tiflocolite, s.f. (Med.) Colită localizată în cec2. – Din fr. typhlocolite.
TIFLOGRAF, tiflografe, s.n. Instrument cu ajutorul căruia scriu nevăzătorii. - Din fr. typhlographe.
TIFLOGRAFIC, -Ă, tiflografici, -ce, adj. Referitor la tiflografie, de tiflografie. – Din fr. typhlographique.
TIFLOGRAFIE s.f. Sistem de scriere în relief pentru nevăzători. – Din fr. typhlographie.
TIFLOLOGIE s.f. Ramură a defectologiei care studiază multidisciplinar orbirea şi ambliopia, compensarea acestora prin tiflotehnică, educarea, instruirea şi calificarea nevăzătorilor. – Din fr. typhlologie.
TIFLOMEGALIE s.f. (Med.) Hipertrofie a cecului2 ca urmare a unei alimentaţii vegetale abundente. – Din fr. typhlomégalie.
TIFOBACILOZĂ s.f. (Med.) Granulie. – Din fr. typho-bacillose.
TIFOIDĂ adj. (În sintagma) Febră tifoidă = boală infecţioasă, contagioasă şi epidemică, provocată de un bacil specific, manifestată prin febră mare, tulburări intestinale, stare de toropeală şi care se transmite prin apa de băut,

prin fructe şi prin legume nespălate etc.; tifos, lingoare, boală lungă. – Din fr. typhoîde.
TIFOIDIC, -Ă, tifoidici, -ce, adj. (Med.) De febră tifoidă, referitor la febra tifoidă. – Din fr. typhoîdique.
TIFON, tifoane, s.n. Pânză subţire de bumbac, cu ţesătură foarte rară; spec. fâşie din această pânză, întrebuinţată la pansamente. – Cf. engl. tiffany.
TIFOS, tifosuri, s.n. Nume dat mai multor boli febrile, infecţioase şi epidemice; a) febră tifoidă; b) tifos exantematic, v. exantematic; c) pestă bovină. – Din ngr. tifos, fr. typhus.
TIFOZĂ s.f. (Med. vet.; în sintagma) Tifoză aviară = boală a puilor de găină produsă de un virus din grupul bacteriilor paratifice. – Din fr. typhose.
TIGAIE, tigăi, s.f. 1. Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă şi cu o coadă lungă, întrebuinţat la prăjit. * (Reg.) Cratiţă cu două toarte în care se fierbe mâncarea. 2. Mic recipient la vechile arme de foc, în care se punea praful de puşcă. – Din bg. tigan, scr. tiganj.
TIGĂIŢĂ, tigăiţe, s.f. 1. Diminutiv al lui tigaie (1). 2. (Reg.) Vas special, în formă de farfurie cu fundul lat şi cu mâner, în care se fixează lumânarea aprinsă. – Tigaie + suf. -iţă.
TIGHEL, tigheluri, s.n. Cusătură vizibilă, foarte măruntă şi regulată, făcută cu maşina sau cu mâna, în care fiecare împunsătură începe de la locul ultimei împunsături precedente. ** Expr. (Pop. şi fam.) A trage (cuiva) un tighel = a mustra, a dojeni (pe cineva). [Pl. şi: tighele] – Din tc. tegel.
TIGHELI, tighelesc, vb. IV. Tranz. A coase un material cu tighel, a face un tighel. * A tivi o fâşie dintr-un alt material (colorat). – Din tighel.
TIGHELIRE, tigheliri, s.f. Acţiunea de a tigheli şi rezultatul ei; tighelit1. – V. tigheli.
TIGHELIT1 s.n. Tighelire. – V. tigheli.
TIGHELIT2, -Ă, tigheliţi, -te, adj. Cusut, prevăzut cu tighel. – V. tigheli.
TIGNAFES, tignafesuri, s.n. (Pop.) Emfizem pulmonar (la animale). – Din tc. teknafes.
TIGOARE, tigori, s.f. (Pop.) Om de nimic, ticălos; fiinţă leneşă, puturoasă sau slabă, prăpădită. – Et. nec.
TIGRAT, -Ă, tigraţi, -te, adj. Cu dungi mai închise (ca ale tigrului). – Din fr. tigré.
TIGRESĂ, tigrese, s.f. (Rar) Tigroaică. – Din fr. tigresse.
TIGROAICĂ, tigroaice, s.f. Femela tigrului; tigresă. * Epitet dat unei femei energice, impulsive, crude. – Tigru + suf. -oaică.
TIGRU, tigri, s.m. Specie de mamifer carnivor din familia felidelor, de talie mare, cu blana de culoare galbenă-roşcată cu dungi negre, transversale, care trăieşte în Asia şi în insulele Australiei (Felis tigris). * Epitet dat unui om energic, impulsiv, crud. – Din fr. tigre, lat. tigris.
TIGVĂ, tigve, s.f. 1. (Pop.) Craniu, ţeastă; (depr.) cap; p. ext. ins, individ. 2. Plantă erbacee agăţătoare sau târâtoare din familia cucurbitaceelor, cu flori mari, albe, cu fructe mari de forme variate, de obicei bombate, care la maturitate devin lemnoase şi gălbui; tâlv (Lagenaria vulgaris); p. restr. fructul acestei plante. * Vas făcut din fructul uscat de tigvă (2). ** Expr. Cap de tigvă = om prost. [Var.: (reg.) tívgă s.f.] – Din bg., scr. tikva.
TIHĂRAIE, tihărăi, s.f. (Pop.) Povârniş pe coasta unui munte; râpă abruptă; loc râpos, sălbatic, acoperit cu vegetaţie deasă; tihărie. – Et. nec.
TIHĂRIE, tihării, s.f. (Pop.) Tihăraie. – Et. nec. Cf. tihăraie.

TIHNĂ, tihne, s.f. Linişte deplină, pace, tihnire; viaţă liniştită, lipsită de griji; odihnă, repaus. * (Înv.) Mulţumire, satisfacţie. [Var.: (pop.) tícnă s.f.] – Din tihni (derivat regresiv).
TIHNEALĂ, tihneli, s.f. (Înv.) Faptul de a-i tihni, de a avea tihnă. [Var.: ticneálă s.f.] – Tihni + suf. -eală.
TIHNI, pers. 3 tihneşte, vb. IV. Intranz. A se bucura (în linişte) de ceva; a-i cădea bine, a-i prii ceva. [Var.: (pop.) ticní vb. IV] – Din sl. tihnontí.
TIHNIRE, tihniri, s.f. (Înv.) Tihnă. [Var.: ticníre s.f.] – V. tihni.
TIHNIT, -Ă, tihniţi, -te, adj. (Despre viaţa cuiva; adesea adverbial) Liniştit, lipsit de griji. * Paşnic, odihnitor. [Var.: (pop.) ticnít, -ă adj.] – V. tihni.
TIJ adv. (Înv.) De asemenea. – Cf. ucr. tež, pol. tež.
TIJĂ, tije, s.f. 1. Tulpină aeriană a plantelor erbacee. 2. Bară de metal (cilindrică) făcând parte dintr-un sistem tehnic, ca element de legătură sau de ghidare. – Din fr. tige.
TILDĂ, tilde, s.f. 1. Semn grafic de forma unui "s" de tipar culcat, folosit în unele opere pentru înlocuirea unui cuvânt care se repetă. 2. Semn diacritic de forma unui "s" de tipar culcat, care se pune deasupra unei litere pentru a conferi pronunţării sunetului pe care îl reprezintă un caracter palatal, nazal etc. – Din fr. tilde, germ. Tilde.
TILIACEU, tiliacee, s.n. (La pl.) Familie de plante lemnoase sau (rar) erbacee, al căror tip este teiul (Tilia); (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ** (Adjectival) Plantă tiliacee. [Pr.: -li-a-] – Din fr. tiliacées.
TILINC interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopoţel. – Onomatopee.
TILINCĂ, tilinci, s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluierul, dar fără găuri laterale, făcut din scoarţă de paltin, răchită, tei etc. [Var.: tilíngă s.f.] – Cf. tilinc.
TILINCUŢĂ, tilincuţe, s.f. Diminutiv al lui tilincă. – Tilincă + suf. -uţă.
TILINGĂ s.f. v. tilincă.
TILIŞCĂ, tilişti, s.f. Plantă erbacee cu rizomul târâtor, cu tulpina acoperită de peri moi, cu flori trandafirii dispuse în ciorchine (Circaea lutetiana). – Et. nec.
TIMAR1, timari, s.m. (Reg.) Tăbăcar. – Din magh. timár.
TIMAR2, timaruri, s.n. (Mai ales la pl.) Denumire dată, în evul mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pământ conferite, temporar, oştenilor, în schimbul obligaţiei de a presta serviciul militar. – Din fr. timares.
TIMARIOT, timarioţi, s.m. (Înv.) Militar turc împroprietărit, dator să se întoarcă sub arme la prima chemare, împreună cu mai mulţi mercenari întreţinuţi de el. [Pr.: -ri-ot] – Din fr. timariot.
TIMBRA, timbrez, vb. I. Tranz. 1. A aplica timbrul legal pe o scrisoare, pe un act oficial etc.; p. ext. a plăti o taxă de timbru. 2. (Despre cântăreţi) A-şi exersa vocea în vederea obţinerii unui timbru plăcut şi bine marcat. – Din fr. timbrer.
TIMBRAL, -Ă, timbrali, -e, adj. (Muz.) Caracteristic timbrului (2). – Timbru + suf. -al.
TIMBRARE, timbrări, s.f. Acţiunea de a timbra şi rezultatul ei. – V. timbra.
TIMBRAT, -Ă, timbraţi, -te, adj. 1. (Despre scrisori, acte etc.) Pe care s-a aplicat timbrul legal. 2. (Despre voce) Cu timbru (2) plăcut şi bine marcat. – V. timbra.
TIMBROLOGIE s.f. (Rar) Filatelie. – Din fr. timbrologie.
TIMBRU, (1) timbre, (2, 3) timbruri, s.n. 1. Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat sau de o instituţie special autorizată, care se lipeşte pe acte oficiale sau pe scrisori şi care reprezintă un impozit sau o taxă; taxă reprezentând

valoarea unui timbru (1) şi care este plătită direct unei administraţii publice. ** Timbru sec = imagine imprimată în relief pe hârtie, cu ajutorul unui dispozitiv special de metal, care întăreşte valoarea unui act. Timbru comemorativ = timbru tipărit ocazional şi folosit în locul timbrelor obişnuite, pentru comemorarea unui eveniment. Timbru fiscal = timbru folosit pentru încasarea unor taxe fiscale. * Ştampilă aplicată de oficiile poştale, care indică locul şi data plecării sau a sosirii unei scrisori. 2. Însuşire a sunetului muzical datorită căreia se deosebesc între ele sunetele de aceeaşi înălţime şi intensitate provenite de la surse diferite. * Calitate specifică a unui sunet care permite ca el să fie distins de alt sunet, independent de înălţimea, intensitatea şi durata lui. 3. (Înv.) Clopot, clopoţel. – Din fr. timbre.
TIMF, timfi, s.m. Veche monedă poloneză sau rusească care a circulat şi în Moldova. – Din pol. tynf.
TIMID, -Ă, timizi, -de, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Lipsit de îndrăzneală, de încredere în sine; sfios, ruşinos; (despre însuşirile sau acţiunile oamenilor) care dovedeşte, trădează o astfel de fire. – Din fr. timide, lat. timidus.
TIMIDITATE, timidităţi, s.f. Însuşirea de a fi timid; lipsă de îndrăzneală; sfială, sfiiciune. – Din fr. timidité, lat. timiditas, -atis.
TIMIE s.f. (Psih.) Stare afectivă obişnuită a unui individ. – Din lat., engl. thymia.
TIMIŞEAN, -Ă, timişeni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Timiş. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Timiş. – Timiş (n. pr.) + suf. -ean.
TIMIŞEANCĂ, timişence, s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Timiş. * Locuitoare din judeţul Timiş – Timişean + suf. -că.
TIMIŞOREAN, -Ă, timişoreni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Timişoara. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Timişoara. – Timişoara (n. pr.) + suf. -ean.
TIMIŞOREANCĂ, timişorence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Timişoara. * Locuitoare din municipiul Timişoara. – Timişorean + suf. -că.
TIMLEAC, timleacuri, s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o vargă groasă de fier prevăzută la unul din capete cu un cârlig ascuţit, care serveşte la prinderea peştilor mari. – Din rus. temleak.
TIMOFTICĂ, timoftici, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cultivată ca plantă furajeră (Phleum pratense). – Timofte (n. pr.) + suf. -ică.
TIMOL, (2) timoluri, s.n. 1. Compus organic din clasa fenolilor, care se găseşte în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică, fiind folosit în special ca medicament. 2. (Med.) Probă de laborator pentru verificarea funcţiilor ficatului. -Din tr. thymol.
TIMONĂ, timone, s.f. Roată de lemn sau de metal cu ajutorul căreia se manevrează cârma unei nave. – Din ngr. timóni.
TIMONERIE, timonerii, s.f. 1. Loc cu vizibilitate bună de pe bordul unei nave, unde se găseşte timona şi unde îşi face serviciul timonierul. 2. (În sintagma) Timonerie de frână = ansamblu de piese (pârghii, bare şi tije) care acţionează frâna unui automobil, a unei locomotive etc. – Din fr. timonerie, it. timoneria.
TIMONIER, timonieri, s.m. Marinar însărcinat cu manevrarea timonei şi care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte nave sau cu coasta. [Pr.: -ni-er] – Din fr. timonier.
TIMORA, timorez, vb. I. Tranz. (Livr.) A speria; a intimida. – Din timorat (derivat regresiv).

TIMORARE, timorări, s.f. Acţiunea de a timora şi rezultatul ei; intimidare. – V. timora.
TIMORAT, -Ă, timoraţi, -te, adj. (Livr.) Stăpânit de frică sau de emoţie; temător, intimidat, speriat. – Din fr. timoré, lat. timoratus.
TIMP, (II, V) (rar) (IV) timpuri, s.n., (IV) (înv.) (II) timpi, s.m. I. S.n. Dimensiune a Universului după care se ordonează susccesiunea ireversibilă a fenomenelor. II. S.n., (înv.) s.m. 1. Durată, perioadă, măsurată în ore, zile etc., care corespunde desfăşurării unei acţiuni, unui fenomen, unui eveniment; scurgere succesivă de momente; interval, răstimp, răgaz. ** Loc. conj. Cât timp... = în toată perioada în care... ** Loc. adv. De la un timp = începând de la un moment dat. (rar) Dintr-un timp = începând de la un moment dat. Cu timpul = cu încetul, treptat, pe măsură ce trece vremea. La (sau din) timp = la momentul potrivit; până nu este prea târziu. Din timp în timp = la intervale (mai mari sau mai mici) de timp; din când în când, uneori, câteodată. (În) tot timpul = mereu, întruna. În acelaşi timp = simultan; de asemenea. ** Expr. E timpul (să...) = a venit momentul (să...). (Toate) la timpul lor = (toate) la momentul potrivit. A fi (sau a sosi) timpul cuiva = a sosi pentru cineva momentul potrivit (şi aşteptat). * (Înv.) Anotimp. 2. Perioadă determinată istoric; epocă. ** Expr. Pe timpuri = demult, odinioară. * (La pl.) Împrejurări. III. S.n. Stare a atmosferei într-o regiune, pe o perioadă dată, determinată de ansamblul factorilor meteorologici. IV. S.m., (rar) s.n. * Fiecare dintre fazele sau momentele unei mişcări, ale unei operaţii, ale unui fenomen, ale unei acţiuni etc. * Fiecare dintre fazele ciclului termodinamic al unei maşini termice cu piston, care corespunde unei curse complete a acestuia. Motor în patru timpi. * (Muz.) Fiecare dintre fazele egale care alcătuiesc o măsură; bătaie. V. S.n. Categorie gramaticală specifică verbului, cu ajutorul căreia se exprimă raportul dintre momentul vorbirii, un moment de referinţă şi momentul în care se petrece acţiunea sau în care este adevărată o anumită stare de lucruri. * Fiecare dintre formele flexionare ale verbului, prin care se exprimă categoria gramaticală a timpului (V). – Lat. tempus, -oris.
TIMPAN, timpane, s.n. 1. (Anat.) Membrană elastică care desparte partea externă a urechii de cea mijlocie, transmiţând prin vibraţii undele sonore la urechea internă. 2. Instrument muzical de percuţie, asemănător cu toba, dar care poate fi acordat; pauză. 3. (Arhit.) Suprafaţă de zidărie netedă sau ornamentată cu sculpturi, situată între o grindă orizontală şi un arc de deasupra golului unei uşi sau al unei ferestre. – Din (1, 3) fr. tympan, (2) it. timpano.
TIMPANISM s.n. Boală care se manifestă prin balonarea abdomenului, din cauza gazelor aflate în intestine; timpanită. – Din fr. tympanisme.
TIMPANIST, -Ă, timpanişti, -ste, s.m. şi f. Membru al unei orchestre care bate timpanul (2). – Din it. timpanista.
TIMPANITĂ, timpanite, s.f. (Med.) Timpanism. – Din fr. tympanite.
TIMPANON, timpanoane, s.n. Instrument muzical folosit în sec. XVI-XVIII, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă în formă de trapez, deasupra căreia erau întinse coarde de metal puse în vibraţie cu două ciocănele. – Din fr. tympanon.
TIMPANOPLASTIE, timpanoplastii, s.f. (Med.) Operaţie prin care se încearcă refacerea timpanului perforat. – Din fr. tympanoplastie.
TIMPANOTOMIE, timpanotomii, s.f. (Med.) Paracenteză a timpanului. – Din fr. tympanotomie.
TIMPURIU, -IE, timpurii, adj. 1. Care se întâmplă, apare sau se face înainte de data sau de timpul obişnuit sau prevăzut. ** Loc. adv. De timpuriu = înainte de data sau de momentul obişnuit sau prevăzut, din vreme; devreme. 2.

(Despre varietăţi de fructe sau de legume) Care se coace sau devine bun de mâncat înainte de vremea obişnuită; (despre flori) care se dezvoltă mai devreme; (despre copaci) care înfloreşte sau înverzeşte mai devreme decât timpul obişnuit. – Lat. / * / temporivus.
TIMUS s.n. Glandă cu secreţie internă, aşezată în partea superioară a toracelui, care influenţează creşterea organismului în primii ani ai copilăriei şi se atrofiază mai târziu. – Din fr. thymus.
TINĂ s.f. (Reg.) Noroi. * Pământ, lut. – Din sl. tina.
TINCTORIAL, -Ă, tinctoriali, -e, adj. (Despre plante sau produse chimice) Care conţine substanţe colorante; (despre substanţe) care este obţinut din plante şi folosit la colorarea produselor textile sau a pieilor. [Pr.: -ri-al] – Din fr. tinctorial.
TINCTURĂ, tincturi, s.f. Medicament obţinut prin dizolvarea în alcool sau în eter a elementelor active dintr-o plantă, dintr-un produs chimic etc. – Din lat. tinctura. Cf. fr. teinture.
TINDALIZARE, tindalizări, s.f. Procedeu de sterilizare prin încălziri la temperaturi între 60°-80°C şi răciri succesive. – După fr. tyndallisation.
TINDĂ, tinde, s.f. Încăpere mică situată la intrarea caselor ţărăneşti. ** Expr. A face o treabă până în tindă = a începe un lucru fără a-l termina. * (Înv.) Coridor, galerie. * Pronaos. * Prispă, pridvor, cerdac. [Pl. şi: tinzi] – Lat. / * / tinda (< tendere).
TINDE, tind, vb. III. Intranz. 1. A-şi îndrepta năzuinţele sau activitatea spre atingerea unui obiectiv, spre câştigarea unui lucru dorit; a aspira, a năzui. 2. (Despre obiecte) A avea tendinţă să..., a evolua într-o anumită direcţie şi de o anumită manieră. – Din fr. tendre, lat. tendere (după întinde).
TINDECHE, tindechi, s.f. Bucată îngustă de lemn sau de oţel, cu dinţi la ambele capete, cu ajutorul căreia se ţine întinsă pânza la război când se ţese manual. * Mecanism bazat pe o serie de rotiţe, cu care se întinde pânza în lăţime la războaiele mecanice. – Lat. tendicula.
TINDUŢĂ, tinduţe, s.f. Diminutiv al lui tindă. – Tindă + suf. -uţă.
TINEREL, -EA, -ICĂ, tinerei, -ele, adj., s.m., s.f. Diminutiv al lui "tânăr". – Tânăr + suf. -el.
TINERESC, -EASCĂ, tinereşti, adj. Care aparţine tinereţii sau persoanelor tinere, privitor la tinereţe sau la persoanele tinere; caracteristic tinereţii sau persoanelor tinere. – Tânăr + suf. -esc.
TINEREŞTE adv. În felul tinerilor, ca tinerii. – Tânăr + suf. -eşte.
TINERET s.n. Mulţime de tineri, totalitatea tinerilor; tinerime, tinereţe (3). * Totalitatea animalelor tinere de aceeaşi specie dintr-o gospodărie. – Tânăr + suf. -et.
TINEREŢE, tinereţi, s.f. 1. Perioadă din viaţa omului între copilărie şi maturitate. * Perioada de început a existenţei unui animal sau a unui copac. 2. Stare a omului tânăr (caracterizată prin vigoare, prospeţime, avânt). 3. Oameni tineri; tineret. – Tânăr + suf. -eţe.
TINERIME s.f. Tineret. – Tânăr + suf. -ime.
TINETĂ, tinete, s.f. Putină mică, hârdău care serveşte, în anumite locuri, la colectarea şi transportul materiilor fecale. – Din fr. tinette.
TING interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul clopoţeilor sau al tălăngii. – Onomatopee.
TINGIRE, tingiri, s.f. Vas adânc (de aramă sau de fontă) în care se găteşte mâncarea. – Din tc. tencere.
TINICHEA, tinichele, s.f. 1. Placă sau foaie subţire de tablă de oţel având diverse întrebuinţări. * (Depr.) Metal de calitate inferioară. ** Expr. A fi (sau a

rămâne, a ajunge sau a lăsa pe cineva) tinichea = a fi (sau a rămâne, a ajunge ori a lăsa pe cineva) lipsit de orice bun material. 2. Cutie, vas, recipient făcut din tablă. 3. (Depr.) Decoraţie, medalie. 4. (Reg.) Scândură subţire (de brad). – Din tc. teneke.
TINICHELUŢĂ, tinicheluţe, s.f. Diminutiv al lui tinichea. – Tinichea + suf. -eluţă.
TINICHIGERIE, tinichigerii, s.f. 1. Meseria tichigiului. 2. Atelierul sau prăvălia tinichigiului. – Tinichigiu + suf. -erie.
TINICHIGIU, tinichigii, s.m. Meseriaş, muncitor care lucrează sau repară obiecte de tinichea, sârmă, bare metalice etc. – Din tc. tenekeci.
TINOS, TINOASĂ, tinoşi, -oase, adj. (Reg.) Plin de tină, murdărit cu tină; noroios. – Tină + suf. -os.
TINTOMETRU, tintometre, s.n. Tip de colorimetru în care culoarea (concentraţia) unei soluţii se determină prin compararea ei cu sticle colorate. – Din germ. Tintometer.
TIO interj. (Pop.) Strigăt cu care se goneşte un animal. – Onomatopee.
TIOCOL, tiocoli, s.m. (Chim.) Produs sintetic asemănător prin unele proprietăţi cu cauciucul. [Pr.: ti-o-] – Din fr. thiokol, germ. Tiokol.
TIOL, tioli, s.m. Mercaptan. [Pr.: ti-ol] – Din fr. thiol.
TIOUREE s.f. Substanţă organică, incoloră, solubilă în apă, întrebuinţată la fabricarea unor medicamente sau a unor materiale plastice. [Pr.: ti-o-u-re-e] – Din fr. thio-urée.
TIP, (1, 2, 3) tipuri, s.n., (4) tipi, s.m. 1. S.n. Obiect care reprezintă modelul pe baza căruia se produc alte obiecte de acelaşi fel; prototip. 2. S.n. Individ, exemplar, obiect, fenomen care întruneşte anumite trăsături reprezentative, esenţiale pentru un grup întreg de indivizi, de exemplare, de obiecte etc. de acelaşi fel. * Spec. Personaj din literatură sau din artă care întruneşte, în modul cel mai expresiv, trăsăturile, caracterele esenţiale ale indivizilor din categoria (socială sau psihologică) pe care o reprezintă. * Totalitatea caracterelor distinctive fundamentale ale unui grup, ale unei familii, ale unei rase etc. * Caracter distinctiv; particularitate. 3. S.n. Soi3, fel, gen, categorie. 4. S.m. (Fam.) Individ, ins. – Din fr. type, lat. typus.
TIPA interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cineva care umblă desculţ sau păşeşte foarte uşor. – Onomatopee.
TIPAR, tipare, s.n. 1. Ansamblul operaţiilor de tipărire a unui text; tehnica, meşteşugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text. ** Tipar adânc = calcografie (1). Tipar înalt = metodă de tipărire cu forme de tipar în relief. ** Expr. A da (ceva) la tipar = a preda (o lucrare) spre publicare. (A fi sau a se afla) sub tipar = (a fi sau a se afla) în pregătire la tipografie pentru a apărea, (a fi sau a se afla) în curs de tipărire. 2. Model, prototip după care se confecţionează sau se toarnă diferite obiecte. * Fig. Clişeu, şablon. * Ştanţă pentru baterea monedelor. * Cofraj. 3. (Înv.) Urmă, întipărire. – Din sl. tiparŭ.
TIPARNIŢĂ, tiparniţe, s.f. (Înv.) Tipografie (rudimentară). – Tiparnă (înv. "tipografie" < sl.) + suf. -iţă.
TIPAROASĂ, tiparoase, s.f. (Bot.; rar) Chiparoasă. – Cf. chiparoasă.
TIPĂRI, tipăresc, vb. IV. Tranz. 1. A reproduce pe un material texte, imagini, desene etc. cu ajutorul unei maşini speciale; p. ext. a publica, a edita. 2. (Înv.) A lăsa o urmă; a întipări. 3. (Pop.) A apăsa, a îndesa, a frământa ceva cu mâna sau cu un obiect pentru a da o anumită formă. – Din tipar.
TIPĂRIRE, tipăriri, s.f. Acţiunea de a tipări şi rezultatul ei; imprimare; p. ext. editare, publicare; tipărit. – V. tipări.

TIPĂRIT s.n. Tipărire. – V. tipări.
TIPĂRITOR, tipăritori, s.m. (Înv.) Muncitor care lucrează tipare (2). – Tipări + suf. -tor.
TIPĂRITURĂ, tipărituri, s.f. Lucrare, carte tipărită. – Tipări + suf. -tură.
TIPESĂ, tipese, s.f. (Fam. şi peior.) Persoană de sex feminin (cu relaţii şi comportări dubioase). – Din fr. typesse.
TIPIC1, tipicuri, s.n. 1. Formulă obişnuită, stereotipă; obicei, tradiţie, normă, regulă. 2. Carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase; normă, regulă pentru oficierea serviciului divin. – Din sl. tipiků.
TIPIC2, -Ă, tipici, -ce, adj. Care distinge, caracterizează o persoană, un obiect, un fenomen etc.; caracteristic, specific. * (Substantivat, n.) Caracterul a ceea ce este specific; p. restr. totalitatea caracterelor unui fenomen artistic, ale unui personaj literar etc., care exprimă în artă esenţa realităţii. – Din fr. typique, lat. typicus.
TIPICAR, -Ă, tipicari, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care dă prea multă importanţă lucrurilor mărunte, oprindu-se la forme şi aspecte exterioare, fără a pătrunde în miezul lucrurilor; (persoană) care manifestă o scrupulozitate exagerată, inutilă; (om) formalist, pedant. * Spec. (Persoană) care se ţine strict de tipicul1 bisericesc. – Tipic1 + suf. -ar.
TIPICITATE s.f. Caracterul a ceea ce este tipic2. – Tipic2 + suf. -itate.
TIPIE, tipii, s.f. (Reg.) Colină cu vârful teşit, de forma unui trunchi de con. – Et. nec.
TIPIZA, tipizez, vb. I. Tranz. A realiza o tipizare. – Tip + suf. -iza.
TIPIZARE, tipizări, s.f. 1. Reducere a unor tipuri de produse din aceeaşi categorie şi destinate aceluiaşi scop, la cele recunoscute ca fiind mai folositoare şi mai corespunzătoare scopului, care sunt reproduse pe scară largă; standardizare. 2. Proces complex de generalizare artistică a realităţii, în urma căruia esenţa relaţiilor sociale, psihologice, a evenimentelor istorice se dezvăluie în forma unor imagini concrete semnificative, în caractere vii, veridice. – V. tipiza.
TIPIZAT, -Ă, tipizaţi, -te, adj. Cu particularităţi proprii unui tip (2). – V. tipiza.
TIPO s.n. (Fam.) Tipografic. – Din fr. typo.
TIPODIMENSIUNE, tipodimensiuni, s.f. Dimensiune standardizată. [Pr.: -si-u-] – Tip + dimensiune.
TIPOGRAF, -Ă, tipografi, -e, subst. 1. S.m. şi f. Muncitor specializat în lucrările de tipar. 2. S.n. Maşină de cules şi de turnat litere sub formă de rânduri întregi. – Din ngr. tipoghráfos
TIPOGRAFIC, -Ă, tipografici, -ce, adj. Care ţine de tipografie, privitor la tipografie. – Din ngr. tipoghrafikós
TIPOGRAFIE, tipografii, s.f. 1. Întreprindere sau atelier în care se execută tipărirea de cărţi, de ziare etc.; imprimerie, tiparniţă, tipo. 2. Artă, meşteşug, procedeu de a tipări un text, o lucrare etc. – Din ngr. tipoghrafía.
TIPOLITOGRAFIE, tipolitografii, s.f. Procedeu de imprimare a unor texte culese cu litere mobile, mai întâi pe hârtie de transport şi apoi pe forme de tipar plan (placă litografică sau metal). – Din fr. typolithographie.
TIPOLOGIC, -Ă, tipologici, -ce, adj. Care ţine de tipologie, privitor la tipologie. – Din fr. typologique.
TIPOLOGIE, tipologii, s.f. Studiu ştiinţific al trăsăturilor tipice sau al relaţiilor reciproce dintre diversele tipuri ale unor obiecte sau fenomene. * Ramură a psihologiei care se ocupă cu studiul trăsăturilor psihice caracteristice ale

oamenilor. * Studiere a caracteristicilor structurale sincronice ale uneia sau mai multor limbi. – Din fr. typologie.
TIPOMETRIE s.f. Procedeu mai vechi de reproducere a hărţilor şi figurilor geometrice, folosind forme compuse din elemente tipografice şi clişee. – Din fr. typométrie.
TIPOMETRU, tipometre, s.n. 1. Instrument pentru măsurarea corpului literelor tipografice. 2. Riglă de metal cu una sau mai multe scări gradate în puncte sau alte unităţi tipografice şi cu care se controlează dimensiunile machetei, textelor etc. – Din fr. typométre.
TIPOTECĂ, tipoteci, s.f. Colecţie a seturilor complete de caractere tipografice şi litere (din toate scrierile lumii). – Tip [ografie] + suf. -tecă.
TIPSIE, tipsii, s.f. 1. (Adesea fig.) Tavă mare, rotundă, de metal, uneori artistic ornamentată. 2. (Muz.; la pl.) Chimval. -Din tc. tepsi.
TIPSIOARĂ, tipsioare, s.f. (Rar) Diminutiv al lui tipsie. [Pr.: -si-oa-] – Tipsie + suf. -ioară.
TIPTIL adv. 1. Fără zgomot, uşor, cu grijă (pentru a nu fi auzit). Merge tiptil. * Pe furiş, pe nesimţite; pe ascuns (pentru a nu fi văzut, pentru a nu se da de gol). 2. (Înv.; în expr.) A se îmbrăca tiptil = a se deghiza, a se travesti. [Var.: (înv.) teptil adv.] – Din tc. tebdil.
TIR1 s.n. 1. Ramură sportivă practicată cu arcul, arbaleta sau cu diferite tipuri şi calibre de arme de foc sau cu aer comprimat, care cuprinde mai multe probe de tragere la ţintă. 2. Felul în care o armă (de foc) trimite proiectilul spre ţintă. Armă cu tir lung. 3. Tragere la ţintă în procesul de instruire militară. – Din fr. tir.
TIR2, tiruri, s.n. Autocamion de mare tonaj pentru transportul internaţional de mărfuri. – Din iniţialele t [ransport] i [nternaţional] r [utier].
TIRA interj. (În expr.) A ţine tira = a ţine hangul. – Onomatopee.
TIRADĂ, tirade, s.f. 1. (Adesea fig.) Parte dintr-un discurs în care oratorul dezvoltă pe larg (şi cu emfază) o idee, o teză. 2. Fragment dintr-o operă literară (dramatică), de întindere mai mare, caracterizat printr-o deosebită intensitate afectivă, spus fără întrerupere de unul dintre eroi. – Din fr. tirade.
TIRAJ, tiraje, s.n. 1. Numărul de exemplare în care se tipăreşte o carte sau o publicaţie periodică. ** Loc. adj. Cu (sau de) (mare) tiraj = care apare într-un număr mare de exemplare. 2. Multiplicare, prin copiere, a unui film, pentru a asigura numărul de copii necesar reţelei cinematografice. 3. Operaţie de turnare în sticle a vinului pregătit pentru fabricarea şampaniei. 4. Circulaţia aerului (şi a gazelor de ardere) într-o instalaţie de încălzire cu focar (care se datoreşte diferenţei de presiune dintre două sectoare ale coşului). – Din fr. tirage.
TIRALIOR, tiraliori, s.m. Infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare. [Pr.: -li-or] – Din fr. tirailleur.
TIRAN, -Ă, tirani, -e, subst., adj. 1. S.m. Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăţi greceşti din antichitate (care guverna cu cruzime); p. gener. şef de stat care conduce în mod absolut; despot. 2. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care încearcă să-şi impună voinţa în orice împrejurare, care asupreşte pe cei din jur; (om) crud, nemilos. – Din ngr. tirannos, fr. tyran.
TIRANIC, -Ă, tiranici, -ce, adj. Care tiranizează, de tiran; despotic, samavolnic, crud, arbitrar, tiranicesc, tirănesc. * Fig. Care obsedează, urmăreşte, chinuieşte; chinuitor, obsendant. – Din ngr. tirannikós, fr. tyrannique.
TIRANICESC, -EASCĂ, tiraniceşti, adj. (Înv.) Tiranic. – Tiran + suf. -icesc.
TIRANICID s.n., s.m. (Livr.) 1. S.n. Ucidere a unui tiran. 2. S.m. Ucigaş al unui tiran. – Din fr. tyrannicide.

TIRANIE, tiranii, s.f. 1. Formă de conducere politică în Grecia antică; p. gener. conducere politică, guvernare despotică sau obţinută prin uzurpare. 2. Caracterul a ceea ce este tiranic. * Comportare, atitudine de tiran (2); faptă de tiran. – Din fr. tyrannie.
TIRANIZA, tiranizez, vb. I. Tranz. A trata pe cineva în mod tiranic, a se purta ca un tiran (2); a asupri, a teroriza. * Fig. A chinui, a obseda. – Din fr. tyranniser.
TIRANIZARE s.f. Acţiunea de a tiraniza şi rezultatul ei. – V. tiraniza.
TIRANT, tiranţi, s.m. Element de construcţie confecţionat din cabluri, lanţuri, bare de oţel sau din beton armat, care are rolul de a prelua forţe de întindere. – Din fr. tirant.
TIRATRON, tiratroane, s.n. (Fiz.) Triodă cu descărcare în gaz. – Din fr. Thyratron.
TIRĂNESC, -EASCĂ, tirăneşti, adj. (Înv.) Tiranic. – Tiran + suf. -esc.
TIRBUŞON, tirbuşoane, s.n. Dispozitiv de metal în formă de spirală, prevăzut cu un mâner, folosit pentru a scoate dopurile de plută de la sticle; rac2. – Din fr. tire-bouchon.
TIREGHIE s.f. v. tirighie.
TIREOGLOBULINĂ s.f. (Biol.) Substanţă bogată în iod, prezentă în glanda tiroidă. [Pr.: -re-o-] – Din fr. thyréoglobuline.
TIREOTOXICOZĂ, tireotoxicoze, s.f. (Med.) Boală provocată de intoxicarea organismului cu hormoni tiroidieni în exces. [Pr.: -re-o-] – Din fr. thyréotoxicose.
TIREOTROP s.n. (Biol.) Hormon secretat de hipofiză, având rolul de a stimula şi controla funcţia tiroidei. [Pr.: -re-o-] – Din fr. thyréotrope.
TIRFON, tirfoane, s.n. Şurub mare de oţel folosit în fixarea şinelor de cale ferată pe traverse. – Din fr. tire-fond.
TIRIAC s.n. Preparat medicinal care conţine opiu, întrebuinţat în trecut ca anestezic. [Pr.: -ri-ac] – Din tc. tiryak.
TIRIACHIU, -IE, tiriachii, adj. (Înv.) Ameţit (de băutură sau de substanţe narcotice). [Pr.: -ri-a-] – Din tc. tiryaki.
TIRIGHIE s.f. Substanţă sedimentară cu aspect sticlos, cu gust acru, rămasă pe pereţii butoaielor după ce s-a scos vinul şi folosită în vopsitorie sau pentru acrit mâncărurile; tartru. [Var.: (pop.) tireghíe, tirigíe s.f.] – Din ngr. trighía.
TIRIGIE s.f. v. tirighie.
TIRISTOR, tiristoare, s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor constituit din patru regiuni de conductibilităţi alternate, care poate fi comutat din starea blocată în stare de conducţie şi invers. – Din engl., fr. thyristor.
TIROID, -Ă, tiroide, adj. Tiroidian. ** (şi substantivat, f.) Glandă tiroidă = glandă cu secreţie internă, situată în partea anterioară a gâtului, în faţa traheii, ai cărei hormoni influenţează creşterea, metabolismul etc. – Din fr. tyroîde.
TIROIDIAN, -Ă, tiroidieni, -e, adj. Care ţine de tiroidă, privitor la tiroidă; de natura tiroidei; tiroid. Insuficienţă tiroidiană. [Pr.: -ro-i-di-an] – Din fr. thyroîdien.
TIROIDISM s.m. (Med.) Denumire generică pentru bolile glandei tiroide. [Pr.: -ro-i-] – Din fr. thyroîdisme.
TIROIDITĂ, tiroidite, s.f. (Med.) Boală constând în inflamaţia tiroidei. [Pr.: -ro-i-] – Din fr. thyroîdite.
TIROLEZ, -Ă, tirolezi, -e, subst., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Tirolului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Tirolului sau populaţiei lui, privitor la Tirol sau la populaţia lui. 3. S.f. Model

de rochie alcătuită din trei piese; o bluză albă, un fel de sarafan imprimat şi un şorţuleţ (alb). – Din it. tirolese.
TIROXINĂ, tiroxine, s.f. Hormon bogat în iod care se găseşte în glanda tiroidă a vertebratelor. – Din fr. thyroxine.
TIROZINĂ, tirozine, s.f. Acid aflat în mai multe protide, a cărui oxidare duce la formarea pigmenţilor negri. – Din fr. tyrosine.
TIRS, tirsuri, s.n. 1. Toiag simbolic, împodobit cu viţă de vie şi având în vârf un con de pin, cu care era înfăţişat zeul Dionysos şi cei care îl însoţeau. 2. Inflorescenţă în formă de con de brad. – Din fr. thyrse.
TIS s.m. v. tisă.
TISĂ, tise, s.f. Arbore sau arbust răşinos, care poate atinge peste 1000 de ani, cu frunze lungi, aciculare, lucitoare, cu lemnul tare şi foarte preţios (Taxus baccata); p. restr. lemnul acestui arbore. [Var.: (rar) tis s.m.] – Din sl. tisa.
TIST, tisturi, s.n. (Înv. şi reg.) Ofiţer; comandant, căpetenie. – Din magh. tiszt.
TISULAR, -Ă, tisulari, -e, adj. (Anat.) Care aparţine ţesuturilor, privitor la ţesuturi. – Din fr. tissulaire.
TIŞLAIFĂR, tişlaifăre, s.n. (Reg.) Milieu. – Din germ. Tischläufer.
TITAN1 s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu duritate mare, care se găseşte răspândit în natură sub formă de compuşi şi care se foloseşte la fabricarea unor oţeluri. – Din fr. titane.
TITAN2, titani, s.m. Om cu puteri extraordinare; uriaş, gigant. * Om cu calităţi extraordinare, cu o putere de muncă ieşită din comun. – Din fr. titan, lat. Titan, -anis.
TITANESC, -Ă, titaneşti, -e, adj. (Rar) Titanic. – Din fr. titanesque.
TITANIC, -Ă, titanici, -ce, adj. Care aparţine titanilor2, privitor la titani2; care are puteri sau proporţii extraordinare, uriaş, extraordinar, gigantic. – Din fr. titanique.
TITANISM s.n. 1. (Livr.) Spirit de revoltă. * Atitudine de revoltă specifică geniului romantic. 2. Ceea ce caracterizează opera unui creator de geniu. – Din fr. titanisme.
TITANIT, titanituri, s.n. Silicat natural de calciu şi de titan1, de culoare galbenă, verzuie sau brună, întrebuinţat ca piatră semipreţioasă. – Din fr. titanite.
TITIREZ, titirezi, s.m. 1. Partea inferioară, de formă conică, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învârtească mai uşor şi uniform. 2. Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal etc., în formă de con şi cu un vârf ascuţit, care se poate roti pe o suprafaţă plană; sfârlează. 3. Băţul de sub coşul morii, care loveşte teica pentru a face să treacă grăunţele între pietrele morii; hădărag. [Pl. şi: (n.) titirezuri] – Et. nec.
TITIRI, titiresc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Reg. şi fam.) A (se) dichisi, a (se) aranja, a (se) găti cu (prea) multă grijă. – Et. nec.
TITIRIRE, titiriri, s.f. (Reg. şi fam.) Acţiunea de a (se) titiri şi rezultatul ei. – V. titiri.
TITIRISI, titirisesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) dichisi. – Et. nec.
TITIRIT, -Ă, titiriţi, -te, adj. (Reg. şi fam.) Aranjat, dichisit, gătit cu (prea) multă grijă. – V. titiri.
TITLU, titluri, s.n. 1. Calificare căpătată de cineva în urma unor studii speciale într-un anumit domeniu de activitate. ** Titlu de glorie = merit, renume, fală. * Demnitate, funcţie, titulatură deţinute de cineva sau acordate cuiva; nume, denumire care corespunde acestor demnităţi, funcţii sau titulaturi. * Calificativ care exprimă o relaţie socială. Titlul de tată. 2. Cuvânt sau text pus în fruntea unei lucrări sau a unei părţi distincte a ei, indicând rezumativ sau

sugestiv cuprinsul acesteia; p. gener. orice lucrare editată. * Partea scrisă de la începutul unui film, care indică numele filmului, realizatorii şi studioul care l-a produs. * (La pl.) Traducerea dialogului imprimată pe filmele vorbite în limbi străine. ** Loc. adv. Cu titlu de... = cu caracter de, ca... 3. Capitol sau subdiviziune în textele de legi, de regulamente etc. (purtând un număr de ordine). 4. (În sintagmele) Titlu de proprietate = document care stabileşte dreptul de proprietate al cuiva asupra unui obiect. Titlu de valoare = document de valoare care face obiectul unor tranzacţii financiare. 5. Fig. Bază legală, drept. 6. Procent de metal nobil dintr-un aliaj; titru (3). – Din ngr. títlos, lat. titulus. Cf. (pentru sens) fr. titre.
TITRA, titrez, vb. I. Tranz. 1. A determina proporţia de aur, de argint etc. dintr-un aliaj. 2. A determina prin analiză volumetrică concentraţia unei soluţii. – Din fr. titrer.
TITRARE, titrări, s.f. Acţiunea de a titra şi rezultatul ei. – V. titra.
TITRAT, -Ă, titraţi, -te, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a obţinut un titlu în urma absolvirii unei instituţii de învăţământ superior. 2. Adj. (Despre soluţii) A cărei concentraţie a fost determinată prin analiză. – Din fr. titré.
TITRATOR, -OARE, titratori, -oare, s.m. şi f. Specialist care titrează soluţiile. – Titra + suf. -tor.
TITRIMETRIE s.f. (Chim.) Volumetrie. – Din fr. titrimétrie.
TITRU, titre, s.n. 1. Cantitate de substanţă activă, exprimată în grame, care se află dizolvată într-un mililitru de soluţie. 2. Numărul de grame dintr-o substanţă cu care aceasta reacţionează într-un anumit sens sau care sunt puse în libertate de un centimetru cub de soluţie. 3. Titlu (6). * Număr care indică fineţea firului de mătase şi a fibrelor sintetice. – Din fr. titre.
TITUBANT, -Ă, titubanţi, adj. (Franţuzism) Bălăbănit2, nesigur, tremurător. – Din fr. titubant.
TITUBAŢIE, titubaţii, s.f. (Franţuzism) Nesiguranţă în mers şi în mişcări. – Din fr. titubation.
TITULAR, -Ă, titulari, -e, adj., s.m. şi f. 1. (Persoană) care ocupă un post, îndeplineşte o funcţie etc. cu caracter de permanenţă, pe baza unei numiri făcute după formele legale. * (Persoană) care se bucură de un drept juridic. 2. (Persoană) care apare ca erou principal, care dă titlul unei opere artistice, care interpretează rolul principal. – Din fr. titulaire.
TITULARIZA, titularizez, vb. I. Tranz. A numi pe cineva ca titular al unui post (în care funcţiona până atunci în mod provizoriu). – Din fr. titulariser.
TITULARIZARE, titularizări, s.f. Acţiunea de a titulariza şi rezultatul ei. – V. titulariza.
TITULARIZAT, -Ă, tiurlarizaţi, -te, adj. (Despre persoane) Care a devenit titular al postului în care funcţiona până atunci în mod provizoriu. – V. titulariza.
TITULATURĂ, titulaturi, s.f. 1. Modul de a se intitula al cuiva sau a ceva. 2. Totalitatea titlurilor pe care are dreptul să le poarte o persoană, o instituţie etc. – Din fr. titulature.
TIU interj. Exclamaţie care exprimă regretul, mirarea etc. – Onomatopee.
TIUI, tiuiesc, vb. IV. Tranz. şi intranz. A izgoni un animal (cu strigătul "tio"). [Pr.: -ti-u-] – Tio + suf. -ui.
TIV, tivuri, s.n. Margine a unui obiect de stofă, de pânză etc., îndoită şi fixată printr-o cusătură pentru a împiedica destrămarea ţesăturii. – Et. nec.
TIVA interj. (Reg.) Hai!, fuga!, fugi!, şterge-o!. ** Expr. Tiva, băiete! = pe-aici ţi-e drumul! pleacă în grabă! – Cf. bg. otivam "mă duc".

TIVEALĂ, tiveli, s.f. Faptul de a tivi; (concr.) ceea ce s-a tivit. – Tivi + suf. -eală.
TIVGĂ s.f. v. tigvă.
TIVI, tivesc, vb. IV. Tranz. A face, a coase un tiv. * Fig. A mărgini, a împrejmui (cu un chenar, cu o dungă de altă culoare). – Din tiv.
TIVILCHIE s.f. v. tivilichie.
TIVILICHIE, tivilichii, s.f. Pieptar confecţionat din piele cu blana în interior, împodobit cu cusături, purtat de femeile de la ţară. [Var.: tivilchíe s.f.] – Et. nec.
TIVIRE, tiviri, s.f. Acţiunea de a tivi şi rezultatul ei; tivitură. – V. tivi.
TIVIT1 s.n. Faptul de a tivi; tivire. – V. tivi.
TIVIT2, -Ă, tiviţi, -te, adj. (Despre ţesături, obiecte de îmbrăcăminte) Cu tiv cusut. – V. tivi.
TIVITURĂ, tivituri, s.f. Tivire; (concr.) locul unde a fost tivit ceva; tiv. * Fâşie îngustă de pânză, cusută pe marginea unei ţesături (de altă culoare); chenar. – Tivi + suf. -tură.
TIXOTROPIE s.f. (Fiz.) Transformare reversibilă a unui gel în sol, în urma unei agitări, a acţiunii ultrasunetelor etc. – Din fr. tixotropie.
TIZ, -Ă, tizi, -e, s.m. şi f. Persoană care poartă acelaşi nume cu alta, considerată în raport cu aceasta; omonim (2). – Din sl. tizů.
TIZANĂ, tizane, s.f. 1. Băutură obţinută dintr-o infuzie de plante medicinale sau de cereale. 2. (Înv.) Şampanie cu tărie alcoolică slabă. – Din fr. tisane, lat. tisana.
TIZIC, tizicuri, s.n. Un fel de turtă prismatică făcută din baligă amestecată cu paie, folosită de ţărani drept combustibil sau ca material de construcţie. – Din tc. tezek.
TMEZĂ, tmeze, s.f. Intercalare a unui cuvânt între două elemente ale unui cuvânt compus sau ale unei unităţi frazeologice. – Din fr. tmése.
TOACĂ, toace, s.f. 1. Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele, pentru a anunţa începerea serviciului religios sau anumite momente ale lui la biserică sau la mănăstire; p. ext. sunetul produs de această bătaie. ** Expr. Uscat (ca o) toacă (sau ca toaca) = foarte slab. A şti şi toaca în (sau din) cer = a şti multe lucruri; a face pe atotştiutorul, pe înţeleptul. (Pop.) Ucigă-l toaca = a) (în imprecaţii) lua-l-ar dracul!; b) diavolul, dracul. * Placă de metal în care se bate pentru a da anumite semnale pe şantiere, în ateliere etc. 2. (Pop.) Timp al zilei, după răsăritul soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică. 3. (Art.) Numele popular al constelaţiei Pegas. – Din toca (derivat regresiv).
TOAIPĂ, toaipe, s.f. (Reg.) Unealtă de dulgherie în formă de bardă sau de topor, cu care se cioplesc grinzile. – Et. nec.
TOALETĂ, toalete, s.f. 1. Faptul de a se găti, de a se dichisi (spălându-se, pieptănându-se, îmbrăcându-se); dichisire, îngrijire, găteală. ** Loc. adj. De toaletă = care serveşte la îngrijirea şi la curăţarea corpului. * Closet (prevăzut cu chiuvetă). 2. (Concr.) Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte (femeiască); p. restr. rochie. 3. (Concr.) Mobilă compusă dintr-o oglindă şi mai multe dulăpioare, rafturi etc., unde se ţin obiectele necesare îngrijirii tenului, părului etc. [Pr.: to-a-] – Din fr. toilette.
TOAMNĂ, toamne, s.f. Anotimp care urmează după vară şi precedă iarna, cuprinzând (în emisfera boreală) intervalul dintre 23 septembrie şi 22 decembrie, caracterizat prin scăderea treptată a duratei zilei, însemnate precipitaţii şi veştejirea vegetaţiei. ** Loc. adj. De toamnă = care se face sau se întâmplă toamna, care este necesar sau caracteristic acestui anotimp. **

Loc. adv. Astă-toamnă = în toamna trecută. La toamnă = când va veni toamna; în timpul toamnei viitoare. De (cu) toamnă = fiind încă toamnă. Pe (sau în) toamnă = când a sosit (sau când va sosi) toamna, pe timpul toamnei. Până la toamnă = până la începutul toamnei. * (Adverbial; în forma "toamna") În timpul toamnei. – Lat. autumnus.
TOANĂ1, toane, s.f. 1. Capriciu. ** Loc. adj. Cu toane = capricios, răsfăţat. * Criză, atac. ** Expr. A-i veni (cuiva) o toană (sau toanele) = a-l apuca (pe cineva) năbădăile, furiile; a-i veni (pe neaşteptate) cheful să facă ceva (neobişnuit). Toană de plâns = ropot, val, izbucnire de plâns. * Stare de spirit, dispoziţie. * Fig. Mişcare repede, violentă. 2. (Precedat de "o") Interval de timp, răstimp (scurt). * Cantitate mică din ceva. – Cf. tuna.
TOANĂ2, toane, s.f. 1. Ocol făcut prin desfăşurarea largă şi completă a unui năvod, care prinde peştele înconjurându-l; loc (bogat în peşte) unde se aruncă în acest fel năvodul. * Spărtură, gaură făcută în gheaţa unei ape, pentru a pescui sau pentru a scoate apă; copcă. 2. Timpul când peştele umblă după mâncare. – Din ucr., rus. tonea.
TOARCE, torc, vb. III. 1. Intranz. şi tranz. A trage fire dintr-un caier şi a le răsuci cu mâna şi cu ajutorul fusului, pentru a obţine fire care pot fi ţesute; a forma fibre textile cu ajutorul unor maşini speciale. 2. Intranz. (Despre pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfârâitul fusului (când cineva toarce 1). – Lat. torquere "a întoarce''.
TOARCERE, toarceri, s.f. Acţiunea de a toarce şi rezultatul ei. – V. toarce.
TOARTĂ, toarte, s.f. 1. Parte ieşită în afară la unele obiecte, încovoiată în formă de arc, care serveşte pentru apucat cu mâna. ** (În basme şi în credinţele populare) Toarta (sau torţile) cerului (sau pământului) = toartă sau toarte pe care le-ar avea cerul (sau pământul). ** Loc. adj. şi adv. (Fam.) La toartă = zdravăn, straşnic; extrem de strâns. 2. Verigă sau belciug cu ajutorul cărora se atârnă un obiect. * Urechea curbată a unui lacăt (petrecută prin belciuge). 3. Dispozitiv curbat cu care se prinde cercelul de ureche; cercel în formă de inel. [Pl. şi: torţi] – Lat. torta (< torquere).
TOAST, toasturi, s.n. Urare făcută la o masă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment, însoţită de ridicarea paharului; scurt discurs ţinut cu acest prilej. – Din fr. toast.
TOASTA, toastez, vb. I. Intranz. A închina un pahar în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment; a ţine un toast. – Din fr. toaster.
TOBAŞ, tobaşi, S.m. (Reg.) Toboşar. [Var.: dobáş s.m.] – Tobă + suf. -aş.
TOBĂ, tobe, s.f. 1. Instrument muzical de percuţie, format dintr-un cilindru scurt, larg şi gol, de lemn sau de metal, pe fundurile căruia este întinsă câte o membrană de piele, care, lovită (cu două baghete), produce sunete. ** Expr. A bate toba = a) a bate ritmic cu degetele într-un obiect (din nervozitate sau din nerăbdare); b) (fam.) a avea accese de tuse, a tuşi; c) (fam.) a divulga un secret, a lansa tot felul de ştiri. A bate toba (la urechea) surdului = a vorbi cuiva degeaba, a sfătui pe cineva zadarnic, a nu fi ascultat. A face (pe cineva) tobă de bătaie sau a face (cuiva) pântecele (sau spinarea) tobă = a bate zdravăn (pe cineva). A fi (sau a ieşi) tobă de carte (sau de învăţătură) = a fi foarte învăţat. A umbla cu toba sau a-i bate (cuiva) toba sau a vinde averea (cuiva) cu toba = a vinde lucrurile sau averea cuiva la licitaţie publică. 2. Nume dat mai multor obiecte de lemn sau de metal, fixe sau mobile, în formă de cilindru gol. ** Tobă de eşapament = cutie cilindrică la motoarele cu ardere internă, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere. * Organ de maşină folosit pentru transmiterea unei forţe de tracţiune prin intermediul unui cablu sau al unui lanţ. * Cutie metalică de formă rotundă

sau dreptunghiulară, în care se bobinează filmul pentru unele aparate de proiecţie. 3. Mezel preparat din bucăţele de carne, de slănină, de măruntaie etc. introduse în membrana care formează stomacul porcului. 4. (La jocul de cărţi) Caro. [Var.: (înv. şi pop.) dóbă s.f.] – Din magh. dob.
TOBIŢĂ, tobiţe, s.f. Diminutiv la lui tobă (1). – Tobă + suf. -iţă.
TOBOGAN, tobogane, s.n. 1. Construcţie în formă de plan înclinat, cu marginile ridicate, pe care se poate aluneca uşor şi care serveşte ca mijloc de distracţie (sportivă). 2. Jgheab înclinat folosit drept mijloc de transport prin alunecare al unor materiale, piese etc. – Din fr. toboggan.
TOBOŞAR, toboşari, s.m. Persoană care bate toba într-o orchestră sau într-o fanfară; tobaş. * (Adesea fig.) Persoană care adună lumea bătând din tobă, pentru a comunica veşti şi ordine de interes obştesc. [Var.: (înv. şi pop.) doboşár s.m.] – Cf. magh. dobos.
TOBRALCO s.n. Ţesătură de bumbac cu dungi sau cu carouri realizate prin introducerea unor fire mai groase în urzeală sau în bătătură. – Et. nec.
TOC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură sau de o ciocănitură într-un obiect sau într-un material tare. – Onomatopee.
TOC2, tocuri, s.n. 1. Cutie ori suport de lemn, de metal, de piele sau de material plastic, cu forme şi mărimi diferite, în care se păstrează arme, aparate sau instrumente; teacă de piele, de carton etc. în care se ţin diferite obiecte mici (ochelari, piepteni etc.). * Spec. (Rar) Teacă de sabie. 2. Unealtă de scris cu cerneală făcută din lemn, os, metal, în formă de beţişor, la care se adaptează o peniţă; condei. ** Toc rezervor = stilou. 3. Cadru de lemn sau de metal în care se fixează, la o construcţie, ferestrele şi uşile. – Din magh., scr. tok.
TOC3, tocuri, s.n. Porţiune mai ridicată de pe partea posterioară a tălpii încălţămintei, care corespunde călcâiului. – Din bg. tok.
TOCA, toc, vb. I. 1. Tranz. A tăia în bucăţi foarte mărunte. 2. Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui fără chibzuială, a risipi bani, averi. * A duce pe cineva la ruină, obligându-l la cheltuieli nechibzuite; a face pe cineva să sărăcească. 3. Intranz. şi tranz. A bate, a ciocăni, a lovi. * Fig. A flecări, a sporovăi. ** Expr. A-i toca cuiva la ureche (sau la cap) sau a toca pe cineva la cap = a spune mereu acelaşi lucru, a bate pe cineva la cap cu acelaşi lucru, a plictisi. A toca la verzi şi uscate sau a toca câte-n lună şi-n soare = a vorbi mult şi fără rost. 4. Intranz. A bate toaca. ** Expr. Unde popa nu toacă = foarte departe. * (Despre o armă) A bubui la intervale dese; a păcăni. * (Despre păsări) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea repetată a celor două părţi ale ciocului. – Lat. / * / toccare.
TOCANĂ, tocane, s.f. Mâncare cu sos făcută din bucăţele de carne prăjite cu ceapă (şi cu adaos de cartofi); mâncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă. – Din magh. tokány.
TOCARE s.f. Acţiunea de a toca. – V. toca.
TOCAT1 s.n. Faptul de a toca. – V. toca.
TOCAT2, -Ă, tocaţi, -te, adj. Tăiat foarte mărunt. – V. toca.
TOCATĂ, tocate, s.f. 1. Compoziţie muzicală pentru instrumente cu claviatură. 2. Piesă muzicală de virtuozitate pentru un instrument sau pentru orchestră, având un ritm sacadat. – Din it. toccata.
TOCĂ, toci, s.f. 1. Căciuliţă sau pălărioară fără boruri, purtată de femei. 2. Acoperământ pentru cap, de formă cilindrică, fără boruri, purtat de magistraţi şi de avocaţi în exerciţiul funcţiunii. – Din fr. toque.

TOCĂLIE, tocălii, s.f. (Reg.) 1. Morişcă de lemn care produce un zgomot ritmic (scârţâit) şi sperie păsările din lanuri şi din vii. 2. Unealtă cu care se răsuceşte sfoara groasă pentru plase şi năvoade. – Din toca.
TOCĂNI, tocănesc, vb. IV. Intranz. A bate, a bocăni, a ciocăni; a toca. – Contaminare între toca şi ciocăni, bocăni.
TOCĂNIRE, tocăniri, s.f. Acţiunea de a tocăni şi rezultatul ei; bocănit, ciocănitură. – V. tocăni.
TOCĂNIT, tocănituri, s.n. Faptul de a tocăni. – V. tocăni.
TOCĂNIŢĂ, tocăniţe, s.f. Diminutiv al lui tocană. – Tocană + suf. -iţă.
TOCĂTOARE s.f. v. tocător.
TOCĂTOR, -OARE, tocători, -oare, adj., s.n. I. Adj. Care toacă, care mărunţeşte, care zdrobeşte ceva. II. S.n. 1. Cuţit mare sau maşină de tocat carne, nutreţ etc. 2. Placă de lemn, de material plastic etc. pe care se toacă zarzavaturi, carne etc. * Butuc pe care se taie lemne. [Var.: (II) tocătoáre s.f.] – Toca + suf. -ător.
TOCĂTURĂ, tocături, s.f. 1. Carne tocată (şi amestecată cu pâine, condimente etc.), din care se prepară anumite mâncăruri. 2. P. gener. Ceea ce a fost tocat. Tocătură de paie. – Toca + suf. -ătură.
TOCEALĂ, toceli, s.f. Faptul de a-şi însuşi mecanic lecţiile, învăţându-le pe dinafară; buchereală. * Faptul de a insista îndelung în învăţarea unei lecţii, unei materii etc. – Toci + suf. -eală.
TOCI1, tocesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A face sau a deveni mai puţin ascuţit, mai puţin tăios; a (se) roade, a (se) uza prin întrebuinţare, prin frecare, prin lovire etc. * Tranz. Fig. A uza, a slei răbdarea, puterea etc. cuiva. 2. Tranz. A ascuţi un obiect la tocilă. 3. Tranz. Fig. A-şi însuşi mecanic lecţiile, învăţându-le pe dinafară; (cu sens atenuat) a insista îndelung în învăţarea unei lecţii, unei materii etc. – Din sl. točiti.
TOCI2 s.n. Numele unui joc de cărţi. * Cuvânt care marchează o greşeală în acest joc. – Et. nec.
TOCILAR, -Ă, tocilari, -e, s.m. şi f. 1. Persoană care se ocupă cu ascuţirea instrumentelor de tăiat (la tocilă). 2. Fig. Elev sau student care îşi învaţă lecţiile pe dinafară, în mod mecanic; bucher. – Tocilă + suf. -ar.
TOCILĂ, tocile, s.f. Maşină compusă dintr-un disc abraziv acţionat cu un mâner sau o pedală, cu care se ascut instrumentele de tăiat. – Din bg., scr. točilo.
TOCILĂRIE, tocilării, s.f. 1. Atelierul tocilarului (1). 2. Ocupaţia tocilarului (1). – Tocilar + suf. -ie.
TOCIRE, tociri, s.f. Acţiunea de a (se) toci şi rezultatul ei. – V. toci.
TOCIT, -Ă, tociţi, -te, adj. (Despre obiecte tăioase sau ascuţite) Care nu mai taie, cu tăişul uzat, ros, îngroşat. * P. gener. Ros, uzat. – V. toci.
TOCITOR, -OARE, tocitori, -oare, s.m., s.f. 1. S.m. Muncitor care lucrează la carierele de piatră. 2. S.f. Vas mare de lemn în care se pun fructe la fermentat în vederea fabricării vinului, rachiului etc. – Toci + suf. -tor.
TOCMA adv. v. tocmai.
TOCMAGI s.m. pl. (Reg.) Tăiţei. – Din tc. tokmak.
TOCMAI adv. 1. În mod exact, precis. ** Expr. (Fam.) Tocmai pe tocmai = exact aşa, în totul. 2. Abia, chiar atunci. 3. Nu mai aproape decât... 4. Chiar aşa de..., prea (mult). [Var.: (pop.) tócma adv.] – Din sl. tŭkŭma.
TOCMĂGEI s.m. pl. 1. (Reg.) Diminutiv al lui tocmagi. 2. Numele mai multor specii de ciuperci cu corpul subţire şi foarte ramificat, care cresc de obicei la baza trunchiurilor unor copaci (Cavaria). – Tocmagi + suf. -ei.

TOCMEALĂ, tocmeli, s.f. 1. Discuţie, tratative purtate pentru stabilirea preţului unei mărfi; târguială. 2. Învoială, acord, convenţie. ** Tocmeală agricolă = (în România între anii 1866 şi 1945) contract încheiat între moşieri (sau mari arendaşi) şi ţărani la luarea în arendă de către aceştia din urmă a unor parcele de pământ; învoială agricolă. * Condiţie. 3. (Înv.) Organizare, rânduială, orânduire. [Pl. şi: (înv.) tocmele] – Tocmi + suf. -eală.
TOCMI, tocmesc, vb. IV. 1. Refl. recipr. A discuta asupra preţului unei mărfi, pentru a cădea la învoială; a se târgui. 2. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) angaja ca slugă, lucrător etc. 3. Tranz. A închiria un obiect, un mijloc de transport etc. 4. Tranz. (Înv.) A pune ordine; a orândui, a aranja. 5. Tranz. (Reg.) A repara; a reface. 6. Tranz. (Înv.) A pune la cale; a organiza, a constitui. – Din sl. tůkůmiti.
TOCMIRE s.f. Acţiunea de a (se) tocmi şi rezultatul ei. – V. tocmi.
TOCOLOGIE s.f. (Med.) Studiu al actului naşterii. – Din fr. tocologie.
TOCSIN, tocsine, s.n. (Franţuzism) Clopot de alarmă. – Din fr. tocsin.
TOCULEŢ, toculeţe, s.n. Diminutiv al lui toc3. – Toc3 + suf. -uleţ.
TOFUS, tofusuri, s.n. Depozit de uraţi de sodiu şi de calciu format în articulaţiile şi cartilajele urechii, degetelor, cotului etc., la bolnavii de gută. – Din fr. tophus.
TOGĂ, togi, s.f. Mantie largă şi lungă, fără mâneci, pe care o purtau romanii peste tunică, înfăşurată pe corp, pornind de la umărul stâng şi lăsând descoperit braţul şi umărul drept. – Din lat. toga.
TOHARICĂ adj. (În sintagma) Limba toharică = limbă indo-europeană vorbită în antichitate în Asia Centrală şi cunoscută din texte aparţinând sec. V-VII, scrise cu alfabet hindus. – Cf. fr. tokharien.
TOHOARCĂ, tohoarce, s.f. (Reg.) Cojoc mare ciobănesc, făcut din piei neprelucrate (cu lâna în afară). – Et. nec.
TOI, toiuri, s.n. 1. (La sg.) Punctul culminant al unei acţiuni sau al unui fenomen în desfăşurare. * (Pop.) Partea principală, miezul unui lucru. 2. Învălmăşeală, încăierare; tărăboi, zarvă. 3. (Înv.) Ceată, stol, cârd, grup. – Din tc. toy "banchet".
TOIAG, toiege, s.n. 1. Băţ lung şi drept de care se sprijină cineva la mers sau de care se serveşte pentru a se apăra. * Fig. Sprijin, ajutor, reazem. * Lovitură dată cu toiagul (1). 2. Un fel de baston purtat ca semn distinctiv sau ca simbol al unei demnităţi sau autorităţi. 3. (Pop.) Lumânare care se aşază în mâna, pe pieptul sau la capul mortului. 4. (La pl. art.) Numele popular al celor trei stele luminoase aşezate la rând în mijlocul constelaţiei Orion. [Pr.: to-iag] – Din sl. tojagů, tojaga.
TOIEGEL, toiegele, s.n. Diminutiv al lui toiag. [Pr.: to-ie-] – Toiag + suf. -el.
TOLĂ, tole, s.f. Foaie de tablă (groasă) tăiată la dimensiunile necesare pentru o anumită lucrare. – Din fr. tôle.
TOLĂNI, tolănesc, vb. IV. Refl. (Despre fiinţe) A se lungi într-o poziţie comodă (pentru a se odihni). * Intranz. A sta culcat, a lenevi. – Cf. tologi.
TOLĂNIRE s.f. Acţiunea de a (se) tolăni. – V. tolăni.
TOLBAŞ, tolbaşi, s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunţişuri; marchitan. – Tolbă + suf. -aş.
TOLBĂ, tolbe, s.f. 1. Un fel de geantă atârnată la şold, în care se păstrează merindele, vânatul etc. 2. Toc în care se păstrau săgeţile. [Var.: (pop.) tórbă s.f.] -Din bg., scr. torba.
TOLERA, tolerez, vb. I. Tranz. A îngădui, a permite o situaţie, un fapt (nepermis); a trece cu vederea. * A admite, a suporta. – Din fr. tolérer.

TOLERABIL, -Ă, tolerabili, -e, adj. Care poate fi tolerat; admisibil; suportabil. – Din fr. tolérable.
TOLERANT, -Ă, toleranţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Care tolerează; îngăduitor, indulgent. – Din fr. tolérant.
TOLERANTISM s.n. Atitudine de indulgenţă, de toleranţă (religioasă). – Din fr. tolérantisme.
TOLERANŢĂ, toleranţe, s.f. 1. Faptul de a tolera; îngăduinţă, indulgenţă. * Casă de toleranţă = stabiliment în care se practică prostituţia; bordel. 2. Obişnuinţă sau dispoziţie pe care o are organismul de a suporta anumite medicamente, substanţe, condiţii de mediu etc. 3. Abatere admisă de la dimensiunea, greutatea, calitatea etc. prevăzută pentru un anumit produs. * (Tehn.) Diferenţă dintre dimensiunea maximă şi minimă admisă în prelucrarea unui anumit material şi valoarea nominală a acestei dimensiuni. – Din fr. tolérance.
TOLERARE s.f. Acţiunea de a tolera. – V. tolera.
TOLOACĂ, toloace, s.f. (Reg.) 1. Pământ lăsat necultivat pentru ca să se odihnească. * Păşune, izlaz comunal pentru vite. 2. Teren liber neîngrădit, între case sau la marginea satului. – Din ucr. toloka.
TOLOGĂNI, tologănesc, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. A cicăli, a dojeni pe cineva. 2. Intranz. A trăncăni, a flecări. – Et. nec.
TOLOGI, tologesc, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. A lăsa un teren necultivat pentru a fi călcat şi îngrăşat de vite. * Refl. pas. (Despre terenuri) A fi călcat (şi îngrăşat) de vite. * A călca în picioare iarba, semănăturile etc., a culca la pământ. 2. Refl. (Despre oameni şi animale) A se tolăni (pe iarbă). – Din ucr. toločyty.
TOLOMAC, -Ă, tolomaci, -ce, s.m. şi f., adj. (Om) molâu, bleg, tont. – Et. nec.
TOLOMETRU, tolometre, s.n. (Fiz.) Turbidimetru. – Din fr. tholométre.
TOLOŞCAN, -Ă, toloşcani, -e, s.m. şi f. (Reg.) Copil gras, dolofan. * Boboc de raţă sau de gâscă. – Et. nec.
TOLSTOIAN, -Ă, tolstoieni, -e, adj. De Tolstoi, al lui Tolstoi; în maniera lui Tolstoi. – Tolstoi (n. pr.) + suf. -ian.
TOLTEC, -Ă, tolteci, -ce, s.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie indiană din Mexic. – Din fr. Toltéques.
TOLUEN s.n. Hidrocarbură aromatică lichidă, incoloră, inflamabilă, din seria benzenului, extrasă din gazele de cocserie şi din gudroanele cărbunilor de pământ şi întrebuinţată la prepararea unor coloranţi, a unor medicamente etc. [Pr.: -lu-en] – Din fr. toluéne.
TOLUIDINĂ, toluidine, s.f. Amină derivată din toluen. [Pr.: -lu-i-] – Din fr. toluidine.
TOM, tomuri, s.n. Fiecare dintre părţile unei lucrări, ale unei opere de proporţii mai întinse, formând adesea o unitate independentă şi purtând, de cele mai multe ori, un număr de ordine; volum. Tomul doi. * P. gener. Carte, operă, lucrare. – Din fr. tome, lat. tomus.
TOMAHAWK s.n. Armă de luptă (în formă de măciucă, apoi de topor) folosită de indienii din America. [Pr.: tómăhoc] – Cuv. engl.
TOMATĂ, tomate, s.f. (Livr.) Pătlăgea roşie. – Din fr. tomate.
TOMBAC s.n. Aliaj de cupru cu zinc, de culoare roşiatică, folosit la fabricarea unor sârme, table etc. [Var.: (rar) tumbác s.n.] – Din fr. tombac.
TOMBAL, -Ă, tombali, -e, adj. (Livr.) De mormânt; funerar. – Din fr. tombal.
TOMBATERĂ, tombatere, s.f. Acoperământ al capului sau îmbrăcăminte de modă orientală, care se purta în trecut. * Fig. Persoană cu idei învechite,

retrograde. [Var.: (înv.) tompatéră s.f.] – Din ngr. ton patéra "[care imită] pe tata".
TOMBERON, tomberoane, s.n. Recipient (de tablă) în formă de semicilindru montat pe o osie cu două roţi, care se foloseşte la transportarea pe distanţe mici a materialelor de construcţie, a gunoaielor etc. (şi care se descarcă prin răsturnare în jurul osiei sale). [Var.: (pop.) tumbărău s.n.] – După fr. tombereau.
TOMBOLĂ, tombole, s.f. Loterie la care se câştigă diferite obiecte. [Acc. şi: tombólă] – Din fr., it. tombola.
TOMISM s.n. Doctrină filozofică-teologică a lui Toma d'Aquino. – Din fr. thomisme.
TOMNA, tomnez, vb. I. Intranz. (Despre oi, vite) A-şi petrece toamna într-un loc cu păşuni. * Tranz. A ţine oile, vitele toamna într-un loc cu păşune. – Din toamnă.
TOMNAT s.n. 1. Faptul de a tomna. 2. Plată pentru ţinerea animalelor la păşune, toamna. – V. tomna.
TOMNATEC, -Ă adj. v. tomnatic.
TOMNATIC, -Ă, tomnatici, -ce, adj. 1. Care apare toamna, care se face toamna; de toamnă. * (Despre pomi) Care rodeşte toamna; (despre fructe) care se coace toamna. * (Adverbial) Ca toamna, a toamnă; fig. trist, melancolic. 2. Fig. (Despre oameni) Trecut de maturitate, ajuns la vârsta care precedă bătrâneţea. ** Flăcău (sau holtei, fecior) tomnatic = bărbat trecut de tinereţe şi rămas neînsurat. [Var.: tomnatec, -ă adj.] – Toamnă + suf. -atic.
TOMOGRAF, tomografe, s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tomografii. – Din tomografie (derivat regresiv).
TOMOGRAFIE, tomografii, s.f. Metodă de radiografie care permite obţinerea imaginii structurilor anatomice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri. * (Concr.) Clişeu, film care conţine o asemenea imagine. – Din fr. tomographie.
TOMPATERĂ s.f. v. tombateră.
TOM-TOM, tom-tomuri, s.n. Tobă de dimensiuni mici folosită în muzica modernă şi de jaz. – Din engl. tom-tom.
TON1, toni, s.m. Peşte teleostean răpitor marin care seamănă cu pălămida, ajungând până la lungimea de patru metri (Thunnus thynnus). – Din fr. thon.
TON2, tonuri, s.n. I. 1. Sunet simplu, produs de o sursă care vibrează sinusoidal în timp; interval între două sunete (muzicale) situate la distanţă de o secundă mare; p. ext. sunet reprezentând cea mai mare distanţă dintre treptele alăturate ale gamei. 2. Tonalitatea unei bucăţi muzicale. ** Expr. A da tonul = a) a intona treptele principale, din punct de vedere funcţional, ale gamei în care este scrisă o bucată muzicală; a stabili tonalitatea unei cântări vocale, orientându-se după diapazon; b) a iniţia, a începe ceva. * (Impr.) Sunet. 3. Înălţimea cu care se pronunţă o silabă. * Felul în care urcă sau coboară glasul în timpul vorbirii; inflexiune, intonaţie; fel de a spune ceva. ** Expr. Tonul face muzica, se spune pentru a sublinia importanţa felului în care se spune ceva. A schimba tonul = a-şi schimba atitudinea. 4. (Înv.) Accent. II. 1. Atmosferă specifică rezultată din cuprinsul unei opere literare; notă dominantă a stilului sau a vorbirii cuiva. 2. Grad de luminozitate a unei culori; nuanţă a unei culori. 3. (Înv.; în expr.) A-şi da ton = a-şi da importanţă, aere. – Din fr. ton, lat. tonus.
TONAJ, tonaje, s.n. Masă sau greutate a unui corp exprimată în tone. * Spec. Capacitate a unei nave exprimată în tone-registru. * Spec. Greutate a unui tren sau a unui autocamion exprimată în tone. * Spec. Greutate maximă de

încărcătură pe care o poate suporta un vagon sau un autocamion. – Din fr. tonnage.
TONAL, -Ă, tonali, -e, adj. Referitor la ton2 sau la tonalitate. – Din fr. tonal.
TONALITATE, tonalităţi, s.f. I. 1. Ansamblul legilor care stau la baza gamelor. * Raportul dintre sunetele unei scări muzicale faţă de acordul ei principal. 2. (Lingv.) Înălţime caracteristică a unei vocale în scara normală a tonurilor. * Intonaţie deosebită în unele limbi a unor cuvinte cu sens diferit care se scriu la fel. II. 1. Ton2 (II 1). 2. Ton2 (II 2). * Ambianţă cromatică specifică unui tablou. – Din fr. tonalité.
TONARE s.f. 1. Acoperire a părţilor albe ale unei tipărituri executate în tipar plan cu un strat de cerneală. 2. (Fot.) Virare. – Din ton2.
TONĂ, tone, s.f. Unitate de măsură a masei, egală cu 1000 de kg. ** Tonă-kilometru = unitate de măsură pentru exprimarea volumului transporturilor pe o linie de cale ferată, egală cu deplasarea unei greutăţi de o tonă pe distanţa de 1 km. Tonă-registru = unitate de măsură pentru volumul interior al unei nave comerciale, egală cu 2,832 m3. – Din fr. tonne.
TONDO, tondouri, s.n. Tablou, de obicei de mici dimensiuni, de formă rotundă sau ovală. – Cuv. it.
TONETĂ, tonete, s.f. Gheretă, stand mic pentru comerţul stradal. – După fr. tonnelet "butoiaş".
TONIC, -Ă, tonici, -ce, adj., subst. 1. Adj. (Despre vocale sau silabe) Care poartă accentul, pe care cade accentul. ** Accent tonic = accentul muzical al vocalelor şi al silabelor; p. ext. accentul expirator sau de intensitate. 2. S.f. (Muz.) Treapta întâi a modurilor major sau minor. * Acord construit pe treapta întâi a modului major sau minor. 3. Adj., s.n. (Substanţă, medicament) care are proprietatea de a fortifica un organism; întăritor, fortifiant. – Din fr. tonique, it. tonico.
TONICARDIAC, tonicardiace, s.n. (Med.) Tonic administrat în insuficienţa cardiacă. – Din fr. tonicardiaque.
TONICITATE s.f. Însuşire a unui ţesut elastic de a se afla într-o permanentă stare de tensiune. – Din fr. tonicité.
TONIFIANT, -Ă, tonifianţi, -te, adj., s.n. Tonic (3). [Pr.: -fi-ant] – Din fr. tonifiant.
TONIFICA, tonific, vb. I. Tranz. (Livr.) A întări, a fortifica un ţesut, un organ, un organism. – După fr. tonifier.
TONIFICARE s.f. Acţiunea de a tonifica şi rezultatul ei. – V. tonifica.
TONIFIERE, tonifieri, s.f. Tonificare. [Pr.: -fi-e-] – După fr. tonification.
TONOMAT, tonomate, s.n. Pick-up semiautomat care se declanşează cu ajutorul unei monede sau al unui jeton şi care are un sistem selector de discuri. – Din germ. Tonomat.
TONOMETRIC, -Ă, tonometrici, -ce, adj. Referitor la tonometrie. – Din fr. tonométrique.
TONOMETRIE s.f. 1. Capitol al chimiei fizice care studiază presiunea de vapori a soluţiilor nevolatile, în scopul determinării greutăţii moleculare a substanţelor dizolvate. * Măsurarea presiunii de vapori a unei soluţii. 2. (Med.) Măsurare a tensiutui (intraoculare). – Din fr. tonométrie, germ. Tonometrie.
TONOMETRU, tonometre, s.n. (Fon.) Aparat electronic pentru extragerea şi măsurarea frecvenţei fundamentale a semnalelor vorbirii. – Din fr. tonométre.
TONOSCOP, tonoscoape, s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tonoscopie. – Din tonoscopie (derivat regresiv).

TONOSCOPIE, tonoscopii, s.f. (Med.) Măsurarea tensiunii din artera centrală a retinei. – Din fr. tonoscopie.
TONOU, tonouri, s.n. Evoluţie a unui avion aflat în zbor orizontal, în care acesta execută o mişcare de rotaţie în jurul axei sale longitudinale fără a-şi schimba direcţia sau înălţimea de zbor. – Din fr. tonneau.
TONSURĂ, tonsuri, s.f. Ceremonia tunderii părului din creştetul capului la consacrarea unui cleric catolic; (concr.) locul, de formă rotundă, rămas fără păr în urma acestei ceremonii. – Din fr. tonsure, lat. tonsura.
TONT, TOANTĂ, tonţi, toante, adj., s.m. şi f. (Om) prost, neghiob, nătâng. [Var.: (pop.) tânt, -ă adj.] – Cf. it., sp., port. tonto.
TONTĂLĂU, tontălăi, adj., s.m. (Fam.) Tont. – Tont + suf. -ălău.
TONTOLETE, tontoleţi, adj., s.m. (Pop.) Tont. – Tont + suf. -olete.
TONTOROI s.n. (În expr.) A juca (sau a sări) tontoroiul = a juca sau a dansa cu mişcări bruşte şi cu sărituri, fără ritm; ă ţopăi. (Fam.; în expr.) A juca (pe cineva) tontoroiul = a obliga (pe cineva) să se supună dorinţelor, capriciilor cuiva. [Var.: ţonţorói s.n.] – Din magh. tántorogni.
TONUS, tonusuri, s.n. 1. Stare permanentă de uşoară tensiune a muşchilor unui organism sănătos (aflat în repaus). 2. Stare permanentă de excitaţie (în condiţii de repaus) a centrilor nervoşi. * Fig. Energie, vigoare. – Din fr. tonus.
TOP1, topuri, s.n. 1. Pachet de hârtie sau de carton (cuprinzând un anumit număr de coli). 2. (Pop.) Pachet de bumbac (cu un anumit număr de legături). 3. (Înv.) Val de postav. – Din tc. top.
TOP2, topuri, s.n. Clasament al preferinţelor pentru spectacole, actori, bucăţi muzicale, manifestări artistice etc., pe baza punctajului oferit de publicul spectator sau de specialişti, direct sau prin corespondenţă. – Din engl. top.
TOPAZ, topaze, s.n. Silicat natural de aluminiu cu fluor, cristalizat în sistemul rombic, de obicei de culoare galbenă, folosit ca piatră preţioasă. [Pl. şi: topazuri] – Din fr. topaze.
TOPCIU, topcii, s.m. (Înv.) Tunar, artilerist. – Din tc. topçu.
TOPENIE, topenii, s.f. (Fam.) Prăpăd, dezastru. ** Expr. Topenia pământului = a) din cale-afară, peste măsură; b) căldură foarte mare, caniculă, arşiţă. – Topi + suf. -enie.
TOPI, topesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A trece sau a face ca un corp să treacă, prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă; a (se) lichefia. * Refl. A-şi pierde consistenţa, a se muia (sub efectul căldurii). * Tranz. şi refl. Fig. (Despre oameni) A (se) înduioşa, a (se) îmblânzi. 2. Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) dizolva (în apă sau în alt lichid). * Refl. Fig. A se contopi, a fuziona. 3. Refl. (Despre lumânări; p. ext. despre obiecte supuse acţiunii focului) A se consuma prin ardere; a se mistui. * Fig. (Despre oameni) A slăbi, a se usca, a se vlăgui. * Fig. (Fam.; despre oameni) A se face nevăzut, a dispărea, a pleca. * Fig. A se sfârşi, a se prăpădi, a muri (de fericire sau de dragul cuiva). ** Expr. A se topi după cineva = a ţine foarte mult la cineva, a iubi cu patimă pe cineva. A se topi de râs = a râde grozav, cu mare poftă. 4. Tranz. A supune unele plante textile unui proces metodic de descompunere a tulpinilor lor, prin menţinerea în apă, sub zăpadă sau la rouă, pentru a separa astfel fibrele textile. 5. Refl. Fig. A se şterge, a se estompa; a se risipi. 6. Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a desfiinţa. * A consuma, a irosi bani, avere, sănătate etc. – Din sl. topiti.
TOPIC, -Ă, topici, -ce, s.f., s.n., adj. I. S.f. 1. (Lingv.) Ordinea cuvintelor în propoziţie sau a propoziţiilor în frază. * Parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziţie şi a propoziţiilor în frază. 2. (La pl.; în retorica antică) Argumente de natură generală, aplicabile în toate cazurile analoage; locuri comune. II. Adj. 1. Care aparţine topicii (I), privitor la

topică. 2. (Despre nume) Care denumeşte locuri, localităţi. III. S.n., adj. (Medicament) aplicat local, extern. – Din fr. topique, it. topica.
TOPILĂ, topile, s.f. 1. Loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile; bazin de topire a plantelor textile, săpat în câmp şi legat printr-un canal de o apă curgătoare sau de un lac. 2. Topitoare, v. topitor (2). – Din bg., scr. topilo.
TOPINAMBUR, topinamburi, s.m. (Bot.) Nap (2) (Helianthus tuberosus). – Din fr. topinambour.
TOPIRE s.f. Acţiunea de a (se) topi şi rezultatul ei. – V. topi.
TOPIST, topişti, s.m. Persoană care stabileşte topuri2. – Top2 + suf. -ist.
TOPIT1 s.n. Faptul de a (se) topi. – V. topi.
TOPIT2, -Ă, topiţi, -te, adj. 1. (Despre corpuri solide) Devenit lichid sau moale sub efectul căldurii. 2. (Despre plante textile) Care s-a descompus prin menţinerea în apă în scopul separării fibrelor textile. 3. Fig. Slăbit, tras, consumat; istovit, vlăguit, obosit. 4. Fig. Măcinat, descompus, dezagregat. * (Fam.) Distrus, pierdut. – V. topi.
TOPITOR, -OARE, topitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Muncitor care lucrează la un cuptor de topit sau, în general, la topirea unor materiale în cadrul procesului de producţie al unei întreprinderi. 2. Cuptor special pentru topirea metalelor; topilă (2). – Topi + suf. -tor.
TOPITORIE, topitorii, s.f. Instalaţie pentru topirea unor materiale. * Unitate industrială în care, din tulpinile de in, de cânepă etc., se separă, prin topire, fibrele textile liberiene şi se prelucrează pentru obţinerea fuiorului. – Topitor + suf. -ie.
TOPITURĂ, topituri, s.f. 1. Substanţă lichidă obţinută prin topirea unei substanţe solide. * Spec. Metal lichid dintr-un cuptor de topit în timpul unui ciclu de topire sau de elaborare. 2. (Reg.) Slănină subţire (de pe burta porcului) care se topeşte pentru a se obţine din ea untură; mâncare preparată din bucăţele de carne desprinse de pe slănină şi prăjite cu ceapă tocată. – Topi + suf. -tură.
TOPLIŢĂ, topliţe, s.f. (Reg.) 1. Izvor, pârâiaş cu apă caldă; ochi de apă caldă care nu îngheaţă iarna. 2. Braţ izolat, mort al unui râu; apă stătătoare, băltoacă. 3. Loc special amenajat într-o topliţă (1,2) pentru puieţii de salmonide din incubatoare, în vederea acomodării înainte de trecerea lor în apele curgătoare. – Din sl. toplica.
TOPO- Element de compunere însemnând "loc", "regiune", care serveşte la formarea unor substantive. – Din fr. topo÷.
TOPOCENTRU, topocentre, s.n. (Astron.) Locul de observaţie considerat ca punct de origine. – Topo- + centru.
TOPOCLIMATOLOGIC, -Ă, topoclimatologici, -ce, adj. Referitor la topoclimatologie, de topoclimatologie. – Din fr. topoclimatologie.
TOPOCLIMATOLOGIE s.f. Ramură a climatologiei care studiază datele meteorologice din imediata apropiere a solului. – Topo- + climatologie.
TOPOCLIMĂ s.f. Climă determinată de condiţiile geografice (de relief) locale. – Topo- + climă.
TOPOFOBIE s.f. (Med.) Stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă şi nemotivată faţă de un anumit loc. – Din fr. topophobie.
TOPOGRAF, -Ă, topografi, -e, s.m. şi f. Specialist în topografie. – Din fr. topographe.
TOPOGRAFIC, -Ă, topografici, -ce, adj. Care ţine de topografie, privitor la topografie, de topografie. – Din fr. topographique.

TOPOGRAFIE s.f. Ramură a geodeziei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor unei porţiuni a scoarţei Pământului, cu determinarea poziţiei elementelor scoarţei terestre pe suprafeţe mici (considerate plane), precum şi cu tehnica reprezentării grafice sau numerice a suprafeţelor măsurate, în scopul întocmirii de hărţi şi planuri. * Descriere amănunţită a unui loc sub raportul aşezării, configuraţiei etc.; mod în care sunt dispuse în spaţiu elementele unui ansamblu. – Din fr. topographie.
TOPOLOGIC, -Ă, topologici, -ce, adj. Referitor la topologie, de topologie. – Din fr. topologique.
TOPOLOGIE s.f. Ramură a matematicii care studiază proprietăţile mulţimilor de puncte neschimbătoare faţă de unele transformări. * Structură matematică definită pe un spaţiu cu ajutorul unor părţi ale acestui spaţiu. – Din fr. topologie.
TOPOMETRIE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor şi a calculelor necesare pentru întocmirea hărţilor şi a planurilor. – Din fr. topométrie.
TOPOMETRIST, -Ă, topometrişti, -ste, s.m. şi f. Topometru. – Topometru + suf. -ist.
TOPOMETRU, topometri, s.m. Specialist în lucrări de topometrie. – Din topometrie (derivat regresiv).
TOPONIM, toponime, s.n. Toponimic. – Din fr. toponyme.
TOPONIMIC, -Ă, toponimici, -ce, adj., s.n. 1. Adj. Care aparţine toponimiei, privitor la toponimie, de toponimie. 2. S.n. Nume propriu de oraş, de stat, de apă, de munte etc.; toponim. – Din fr. toponymique.
TOPONIMIE s.f. 1. Totalitate a numelor proprii de locuri, de ape, de munţi etc. dintr-o ţară sau dintr-o regiune. 2. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor proprii de locuri; toponomastică. – Din fr. toponymie.
TOPONOMASTICĂ s.f. Toponimie (2). – Din fr. toponomastique, germ. Toponomastik.
TOPOR, topoare, s.n. Unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne etc., formată dintr-un corp de oţel cu tăiş la un capăt şi cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare. ** Loc. adj. şi adv. Din topor = fără fineţe; grosolan, necioplit. ** Expr. A fi topor de oase = a avea de îndurat greutăţi mari, a suferi mult. A sta cu toporul la brâu = a fi totdeauna gata de ceartă, de bătaie. – Din sl. toporů.
TOPORAŞ, (1) toporaşe, s.n., (2) toporaşi, s.m. 1. S.n. Diminutiv al lui topor; toporel. 2. S.m. Numele mai multor plante erbacee cu flori albastre-violete, rar roşietice sau albe; viorea (Viola). – Topor + suf. -aş.
TOPORÂŞTE, toporâşti, s.f. Coadă de coasă, de topor, de secure. [Var.: toporíşte s.f.] – Din sl. toporište.
TOPOREL, toporele, s.n. (Rar) Toporaş (1). – Topor + suf. -el.
TOPORIŞCĂ, toporişti, s.f. Topor cu coadă scurtă (folosit altădată şi ca urmă de luptă). – Din bg. toporiška.
TOPORIŞTE s.f. v. toporâşte.
TOPSIN, topsine, s.n. Lovitură de atac la tenis (de masă), în urma căreia mingea urmează o traiectorie neprevăzută. – Cf. engl. top – side.
TOPTAN s.n. (Pop.; în loc. adj. şi adv.) Cu toptanul = (care este) în cantitate mare, cu ridicata, cu grămada, angro; p. ext. (care este) foarte mult, din belşug. – Din tc. toptan.
TOPTANGIU, toptangii, s.m. (Înv.) Negustor angrosist. – Din tc. toptanci.
TOPUZ, topuzuri, s.n. Buzdugan cu capul îmbrăcat în argint şi bătut cu nestemate, care, împreună cu sabia, tuiul şi calul împărătesc, constituia

simbolul învestiturii domneşti conferite de sultan. ** Loc. adv. (Pop.) Cu topuzul = cu sila, cu forţa; cu brutalitate. * Măciucă scurtă conferită de domn marilor demnitari; p. gener. buzdugan. [Pl. şi: topuze] – Din tc. topuz.
TOR, toruri, s.n. 1. Mulură rotundă cu profil convex de la baza sau de la capitelul unei coloane. 2. Corp geometric care rezultă din rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului, dar care nu trece prin centrul cercului. – Din fr. tore.
TORACE, torace, s.n. Cavitate în corpul vertebratelor cuprinsă între gât şi abdomen, care conţine principalele organe ale sistemelor circulator şi respirator; coşul pieptului. * Parte a corpului insectelor de care sunt legate picioarele. – Din it. torace.
TORACENTEZĂ, toracenteze, s.f. (Med.) Funcţie a peretelui toracic. – Din fr. thoracentése.
TORACIC, -Ă, toracici, -ce, adj. Care se referă la torace, care ţine de torace, privitor la torace, de torace. – Din fr. thoracique.
TORACOPLASTIE, toracoplastii, s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în rezecţia unor porţiuni din coastele unei regiuni toracice pentru a putea pune în stare de repaus plămânul bolnav, până la vindecare, în caz de tuberculoză. – Din fr. thoracoplastie.
TORACOSCOPIE, toracoscopii, s.f. (Med.) Pleuroscopie. – Din fr. thoracoscopie.
TORACOTOMIE, toracotomii, s.f. Deschidere pe cale chirurgicală a cavităţii toracice pentru a examina organele aflate înăuntru. – Din fr. thoracotomie.
TORBĂ s.f. v. tolbă.
TORCĂTOR, -OARE, torcători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care toarce (manual sau mecanic). 2. S.f. Maşină sau unealtă pentru torsul materiilor textile. – Toarce + suf. -ător.
TORCĂTORIE, torcătorii, s.f. Filatură. – Torcător + suf. -ie.
TORCRETA, torcretez, vb. I. Tranz. (Constr.) A aplica sub presiune un strat de mortar, de ciment sau de beton, pe o suprafaţă. – Din germ. torkretieren.
TOREADOR, toreadori, s.m. Luptător cu taurii (în Spania şi în sudul Franţei). [Pr.: -re-a-] – Din fr. toréador.
TOREFIERE, torefieri, s.f. Operaţie de încălzire la foc a unor produse, ca tutunul, cafeaua etc., în scopul uscării acestora sau pentru a fi înlăturate anumite elemente dăunătoare şi a se obţine o aromă specifică. [Pr.: -fi-e-] – Cf. fr. torréfaction, torréfier.
TORENT, torente, s.n. Apă curgătoare (de munte) cu debit nestatornic, care apare în urma ploilor mari sau după topirea bruscă a zăpezii şi care curge vijelios pe povârnişurile munţilor sau ale dealurilor, având o mare forţă de eroziune; puhoi, şuvoi. [Pl. şi: torenţi] – Din fr. torrent.
TORENŢIAL, -Ă, torenţiali, -e, adj. (Despre ploaie) Cu debit mare şi cu durată scurtă; vijelios. * (Despre ape curgătoare) Care are un curs vijelios, prezentând creşteri bruşte de debit şi o mare putere distructivă. [Pr.: -ţi-al] – Din fr. torrentiel.
TOREUTICĂ s.f. Arta de a sculpta, cizela şi asambla lemnul, aurul şi fildeşul în antichitatea greacă; p. ext. artă a sculpturii în bronz. – Din fr. toreutique.
TORID, -Ă, torizi, -de, adj. (Livr.) Excesiv de cald, arzător, dogoritor. ** Zonă toridă = porţiune de pe suprafaţa pământului situată între cele două tropice şi caracterizată printr-o temperatură permanent foarte ridicată. – Din fr. torride, lat. torridus.
TORIT s.n. Silicat natural de toriu, puternic radioactiv, întrebuinţat, ca minereu, pentru extragerea unor elemente radioactive. – Din fr. thorite.

TORIU s.n. Element chimic radioactiv, cu aspect asemănător cu cel al platinei, folosit la fabricarea sitelor pentru lămpile de iluminat cu gaz aerian, pentru activarea filamentelor tuburilor electronice, drept combustibil nuclear etc. – Din fr. thorium.
TORNADĂ1, tornade, s.f. Furtună violentă (în formă de vârtej), care afectează regiuni întinse; vârtej de vânt devastator cu o arie restrânsă, adesea însoţit de ploi torenţiale. – Din fr. tornade.
TORNADĂ2, tornade, s.f. Dedicaţie care încheia poezia trubadurilor şi în care se reluau o idee şi unele versuri deja exprimate. – Din fr. tornada.
TOROID, toroide, s.n. (Mat.) 1. Suprafaţă generată de o curbă închisă care se roteşte în jurul unei axe din planul curbei şi care nu taie curba. 2. Corp solid mărginit de un toroid (1). – Din fr. toroîde, germ. Toroid.
TOROIPAN, toroipane, s.n. (Reg. şi fam.) Ciomag, măciucă, bâtă. ** Loc. adv. Cu toroipanul = cu forţa. – Et. nec.
TORON1, toroane, s.n. 1. Mănunchi de fire subţiri, răsucite împreună în acelaşi sens, din care se fabrică funii, cabluri etc. 2. (Arhit.) Ciubuc mare, rotund, aşezat la extremitatea unei suprafeţe drepte. – Din fr. toron.
TORON2 s.n. Gaz produs prin dezintegrarea radioactivă a toriului. – Din fr., engl. thoron, germ. Thoron, rus. toron.
TOROPEALĂ, toropeli, s.f. 1. Stare de amorţeală, de buimăceală (premergătoare somnului); somnolenţă. * Lâncezeală, apatie. * Visare, reverie. 2. Căldură mare; arşiţă, dogoare, zăpuşeală. 3. (Reg.) Bătaie zdravănă. – Toropi + suf. -eală.
TOROPI, toropesc, vb. IV. Tranz. A aduce în stare de toropeală (1); a ameţi, a buimăci, a moleşi. * A cuprinde, a copleşi; a năpădi. * A bate zdravăn; a ucide în bătăi. – Din ucr. toropyty.
TOROPIRE, toropiri, s.f. Acţiunea de a toropi şi rezultatul ei. – V. toropi.
TOROPIT, -Ă, toropiţi, -te, adj. Moleşit, ameţit, amorţit (de somn, de căldură etc.). – V. toropi.
TOROPITOR, -OARE, toropitori, -oare, adj. Care toropeşte; moleşitor, ameţitor. – Toropi + suf. -tor.
TORPEDO1, torpedouri, s.n. 1. Perete care separă într-un autovehicul locul motorului de cel rezervat conducătorului. 2. Sistem de frână pentru biciclete, la care frânarea se obţine prin inversarea sensului de rotaţie a pedalelor. [Acc. şi: torpedó] – Din fr. torpédo.
TORPID, -Ă, torpizi, -de, adj. (Livr.) Leneş, molatic, încet, greoi. – Din fr. torpide, it. torpido, lat. torpidus.
TORPILA, torpilez, vb. I. Tranz. A ataca o navă duşmană cu torpile, a scufunda o navă cu ajutorul torpilelor. * Fig. (Fam.) A face să eşueze, a submina un plan, o acţiune etc. – Din fr. torpiller.
TORPILARE, torpilări, s.f. Acţiunea de a torpila. – V. torpila.
TORPILĂ, torpile, s.f. 1. Proiectil submarin prevăzut cu motor propriu şi cu încărcătură explozivă, care se lansează împotriva unei nave inamice de pe o navă de luptă, din avion sau de pe coastă. 2. Peşte marin cu schelet cartilaginos, cu corpul turtit dorsal şi ventral, capabil să producă la atingere, descărcări electrice cu care îşi ucide prada (Torpedo marmorata). 3. ** (Ieşit din uz; în compusul) Om-torpilă = torpilă (1) condusă la ţintă de unul sau doi oameni, care se îndepărtau după ce o prindeau de fundul navei. – Din fr. torpille.
TORPILOR, torpiloare, s.n. Navă de război uşoară şi rapidă, înzestrată pentru lansarea torpilelor. – Din fr. torpilleur.

TORR, torri, s.m. Unitate de măsură a presiunii, egală cu presiunea exercitată de o coloană de mercur înaltă de 1 mm la temperatura de 0°C. – Din fr. torr.
TORS1 s.n. 1. Faptul de a toarce. 2. Sunet produs de pisici când torc. – V. toarce.
TORS2, torsuri, s.n. Sculptură reprezentând partea superioară a corpului omenesc, fără membre (şi fără cap). * Trunchiul (gol al) corpului omenesc. – Din fr. torse, it. torso.
TORS3, TOARSĂ, torşi, toarse, adj. (Despre materii textile) Care a fost transformat în fire; răsucit. – V. toarce.
TORSADĂ, torsade, s.f. Motiv arhitectonic ornamental care imită o frânghie răsucită. * Motiv de împletitură de forma unei frânghii răsucite, a unei spirale etc. – Din fr. torsade.
TORSĂTURĂ, torsături, s.f. Ceea ce s-a tors (1); tort1 (1). – Tors1 + suf. -ătură.
TORSIOGRAF, torsiografe, s.n. Aparat folosit pentru măsurarea şi înregistrarea grafică a deformaţiilor barelor încercate la răsucire. [Pr.: -si-o-] – Din fr. torsiographe.
TORSIOMETRU, torsiometre, s.n. Aparat folosit în industria textilă pentru a determina numărul posibil de răsuciri pe o anumită lungime a firului. [Pr.: -si-o-] – Din fr. torsiométre.
TORSIONA, torsionez, vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) răsuci. [Pr.: -si-o-] – V. torsiune.
TORSIONARE, torsionări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a (se) torsiona şi rezultatul ei; răsucire. [Pr.: -si-o-] – V. torsiona.
TORSIONAT, -Ă, torsionaţi, -te, adj. (Livr.) Răsucit. [Pr.: -si-o-] – V. torsiona.
TORSIUNE, torsiuni, s.f. 1. Deplasare relativă a două secţiuni paralele şi transversale ale unui obiect solid; răsucire. * Indice care arată gradul de torsiune (1) al unui material textil. 2. Scrântitură, luxaţie. [Pr.: -si-u-] – Din fr. torsion.
TORŞON, torşoane, s.n. (Franţuzism) Bucată de cârpă, de vată etc. – Din fr. torchon.
TORT1, torturi, s.n. 1. Fir tors de cânepă, de in sau de alte materii textile; torsătură. * Cantitate, scul etc. de fire toarse. 2. Ţesătură, pânză lucrată (în casă) din fire de cânepă sau de in. – Lat. tortus (< torquere).
TORT2, torturi, s.n. Prăjitură (de obicei de formă cilindrică) făcută din mai multe straturi de aluat, având între ele straturi de cremă, de dulceaţă etc., acoperită cu o glazură sau cremă, ornamentată etc. [Var.: tórtă s.f.] – Din germ. Torte.
TORTAR, -Ă, tortari, -e, adj. (Rar; despre vase de ceramică) Cu toarte. ** (Substantivat) Tortare de lut. – Toartă + suf. -ar.
TORTĂ s.f. v. tort2.
TORTICOLIS s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin înclinarea laterală a capului şi a coloanei cervicale în urma unei afecţiune musculare, vertebrale sau nervoase; p. ext. durere provocată de un astfel de simptom. – Din fr. torticolis.
TORTIŢĂ, tortiţe, s.f. Diminutiv al lui toartă. – Toartă + suf. -iţă.
TORTURA, torturez, vb. I. Tranz. A supune (pe cineva) la chinuri fizice violente; a schingiui; p. ext. a supune (pe cineva) la chinuri morale; a chinui. * (Despre stări sufleteşti) A roade, a frământa, a obseda în mod dureros. * Fig. A forţa, a stâlci, a poci cuvintele, stilul, limba, versul etc. – Din fr. torturer.
TORTURARE, torturări, s.f. Acţiunea de a tortura şi rezultatul ei; tortură. – V. tortura.

TORTURĂ, torturi, s.f. Suferinţă fizică (sau morală) violentă. – Din fr. torture, lat. tortura.
TORŢĂ, torţe, s.f. 1. Faclă. 2. (Fiz.) Tip de descărcare electrică de înaltă frecvenţă, având aspectul unei flăcări de lumânare. [Var.: (înv.) tórţie s.f.] – Din it. torcia. Cf. fr. torche.
TORŢEL, torţei, s.m. Numele a două plante parazite fără frunze, a căror tulpină se răsuceşte în jurul plantelor pe care trăiesc, una cu flori roşietice (Cuscuta epithymum), alta cu flori albe sau roz (Cuscuta europaea). – Tort1 + suf. -el.
TORŢIE s.f. v. torţă.
TORŢIONAR, -Ă, torţionari, -e, adj., s.m. (Livr.) 1. Adj. De tortură. 2. S.m. Persoană care torturează; călău. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. tortionnaire.
TORY s.m. Nume dat în trecut membrilor Partidului conservator englez. – Cuv. engl.
TOS adj. (În sintagma) Zahăr tos = zahăr care se prezintă sub formă de cristale mărunte. – Din tc. toz "praf".
TOSCAN, -Ă, toscani, -e, s.m., şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Toscanei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Toscanei sau populaţiei acestei regiuni, care este din Toscana, care se referă la regiunea Toscana sau la populaţia ei; propriu, caracteristic pentru regiunea Toscana sau pentru populaţia ei. – Din fr. toscan.
TOT, TOATĂ, toţi, toate, adj. nehot., pron. nehot., adv., s.n. I. Adj. nehot. 1. (La sg.) Întreg; integral, complet; din care nu lipseşte nimeni sau nimic; cât există, cât este, cât are; cât e de mare, cât se întinde, cât cuprinde; cât durează, cât ţine. Tot oraşul. Tot timpul. ** Cu tot... = în ciuda... 2. (La sg.) Perfect. * (Dă ideea de superlativ) Cum nu există (altul) mai mare, mai mult. ** De tot... = cum nu se poate mai mult. 3. (La sg.) Fiecare (dintre...), oricare; care se repetă. ** De toată ziua sau de toate zilele = care se face, se întâmplă; se poartă în fiecare zi. ** Peste tot = pretutindeni. 4. (La pl.) Care este în număr complet, fără să lipsească nici unul; care este în serie completă, fără să lipsească ceva. ** În toate părţile = pretutindeni. * (Alcătuieşte, împreună cu un num. card., numerale colective) Toţi cinci. ** Expr. A vârî (sau a băga) pe cineva în toţi sperieţii = a înfricoşa. II. Pron. nehot. 1. (La pl.; cu nuanţă de num. nehot.) Lucrurile sau fiinţele câte intră în discuţie sau care sunt de acelaşi fel (fără să lipsească nici unul). ** Înainte de toate = în primul rând, mai presus de orice altceva. * (Precedat de conjuncţia "şi", rezumă o enumeraţie) Restul care n-a fost amintit; celelalte. * (Predomină ideea de varietate, de diversitate) Orice lucru, fără alegere. ** Expr. Toate ca toate (sau toatele), dar... (sau însă...) = celelalte ar mai merge, dar...; treacă-meargă, dar... 2. Lucrurile care, considerate împreună, formează un ansamblu. * Cu totul (şi cu totul) = pe de-a-ntregul, în întregime. Cu totul = a) în total; b) cu desăvârşire, în întregime. În tot sau (în) totului tot = a) la un loc, una cu alta; în total; b) într-un cuvânt, la urma urmelor. Tot în tot = pe de-a-ntregul. De tot = a) cu desăvârşire, în întregime; b) pentru totdeauna, definitiv; c) foarte, extrem de... ** Cu tot cu... sau cu (cineva sau ceva) cu tot = împreună, la un loc. ** Expr. Asta-i tot sau atâta (sau atâta-i) tot = doar atât (şi nimic mai mult). 3. (Intră în compunerea unor adjective) Atotcuprinzător. III. Adv. (Exprimă continuitatea, persistenţa) 1. Şi acuma, în continuare, încă; (în construcţii negative) nici acuma, până acuma nu... * Şi mai departe, ca şi altă dată. 2. Mereu, tot timpul, toată vremea, totdeauna, pururea; necontenit, neîncetat, întruna. ** Expr. Să tot aibă... = ar putea să aibă (cel mult)... Să tot fie... = ar putea să fie (cel mult)... * Statornic, permanent. 3. De repetate ori,

adeseori, de multe ori. 4. (Exprimă o gradaţie a intensităţii) Din ce în ce. IV. Adv. (Stabileşte identitatea, similitudinea, simultaneitatea) 1. (De) asemenea, la fel; în acelaşi chip. ** Expr. Tot aşa (sau astfel, atâta, acelaşi) = întocmai, exact aşa (sau atâta, acelaşi). ** (În corelaţie cu "aşa" sau "atât de...", formează gradul de egalitate al comparativului) Tot atât de bun. ** Expr. Mi-e tot atâta = mi-e perfect egal. 2. (Urmat de substantive şi pronume, arată că fiinţa sau lucrul respectiv revine, apare într-o situaţie similară) Iarăşi, din nou (sau ca totdeauna). * (Urmat de un substantiv precedat de articol nehotărât) Acelaşi. * (Urmat de numeralul "unu") Unu singur. 3. Numai, în mod exclusiv. ** Expr. Tot unul şi unul = de seamă, de frunte, ales. * (Urmat de un adjectiv sau de un substantiv la plural) Fără excepţie, unul şi unul. * De tot, cu totul, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. 4. De fiecare dată, întotdeauna, regulat. V. Adv. 1. Şi astfel, şi aşa, oricum. 2. Totuşi, şi încă. VI. S.n. 1. Întreg, unitate (rezultată din totalitatea părţilor), totalitate. * Fig. Lume, univers. 2. Fig. (Art.) Lucru esenţial (la care se reduc toate celelalte). ** Expr. Aici e totul = în asta constă tot, asta explică tot. [Gen.-dat. pl. (a) tuturor, (a) tuturora] – Lat. totus, -a, -um.
TOTAL, -Ă, (1) totali, -e, adj., (2) totaluri, s.n. 1. Adj. Care cuprinde totul; întreg, complet; general. * Fig. Cât se poate de mare; deplin, desăvârşit. 2. S.n. Sumă rezultată dintr-o adunare. ** Loc. adv. În total = una peste alta, peste tot, cu totul. * Întreg rezultat din reunirea părţilor. – Din fr. total.
TOTALITAR, -Ă, totalitari, -e, adj. (Despre state, despre regimuri şi concepţii politice) Care aplică sau preconizează dictatura unei minorităţi, majoritatea populaţiei fiind lipsită de drepturi şi de libertăţi. – Din fr. totalitaire.
TOTALITARISM s.n. Regim sau concepţie politică totalitară. – Din fr. totalitarisme.
TOTALITATE, totalităţi, s.f. Numărul complet al lucrurilor sau al fiinţelor în discuţie; ansamblul lucrurilor sau al fiinţelor legate între ele. * Tot (VI 1). – Din fr. totalité.
TOTALIZA, totalizez, vb. I. Tranz. A socoti suma, totalul; a aduna. * A întruni un număr de..., a însuma. – Din fr. totaliser.
TOTALIZANT, -Ă, totalizanţi, -te, adj. Care totalizează. – Din fr. totalisant.
TOTALIZARE, totalizări, s.f. Acţiunea de a totaliza şi rezultatul ei; adunare, însumare. – V. totaliza.
TOTALIZATOR, totalizatoare, s.n. Aparat care totalizează mecanic. – Din fr. totalisateur.
TOTALMENTE adv. În mod complet, cu totul, în întregime, cu desăvârşire. – Din it. totalmente.
TOTDEAUNA adv. 1. În tot timpul (de până acuma); mereu, pururea, necontenit, oricând. ** Pentru totdeauna = definitiv; pe vecie. 2. De fiecare dată, în orice ocazie. * De obicei, de regulă. [Var.: (reg.) totdeauna adv.] – Tot + de + a+ una
TOTDEODATĂ adv. Totodată. – Tot + de + o + dată.
TOTDEUNA adv. v. totdeauna.
TOTEM, totemuri, s.n. 1. Animal, plantă sau, rar, obiect considerat de unele triburi primitive ca strămoş şi protector al populaţiei respective şi venerat ca atare. 2. Imagine, reprezentată de obicei sculptural, a unui totem (1). [Pl. şi: (m.) totemi] – Din fr. totem.
TOTEMIC, -Ă, totemici, -ce, adj. Care aparţine unui totem, privitor la totem sau la totemism. – Din fr. totemique.
TOTEMISM s.n. Ansamblu de credinţe şi obiceiuri religioase primitive legate de totem; credinţa în totemuri. – Din fr. totémisme.

TOTODATĂ adv. În acelaşi timp, în mod concomitent, simultan; totdeodată. – Tot + o + dată.
TOT-TEREN adj. invar. (Despre autovehicule) Care este echipat în aşa fel, încât să poată rula pe orice teren, păstrându-şi performanţele. – Tot + teren (după fr. tout-terrain).
TOTUNA adv. 1. La fel, acelaşi lucru. ** Expr. A-i fi (cuiva) totuna, se spune când, din mai multe alternative, cineva nu dă preferinţă nici uneia, socotindu-le pe toate pe acelaşi plan. 2. (Rar) Întruna, fără a se opri. – Tot + una.
TOTUŞI conj. Cu toate acestea, în ciuda celor spuse, fără a ţine seamă de cele anterioare. – Tot + şi.
TOVAL, tovaluri, s.n. 1. Piele de vacă, de viţel, de porc sau de cal, de culoare naturală, tăbăcită cu substanţe vegetale ori sintetice, din care se confecţionează încălţăminte rezistentă. 2. Fig. (Fam.) Obraz (gros) al unei persoane (fără caracter). – Din ucr. tovar.
TOVARĂŞ, -Ă, tovarăşi, -e, s.m. şi f. 1. Persoană considerată în raport cu alta, de care este legată prin viaţa sau prin activitatea dusă în comun sau prin lupta pentru aceeaşi cauză. ** Tovarăş (sau tovarăşă) de viaţă = soţ (sau soţie). 2. Termen folosit între comunişti când se adresează unul altuia sau când vorbesc despre un al treilea. 3. Epitet dat unei fiinţe, de obicei animal, care însoţeşte pe cineva (în mod constant); fiinţă credincioasă cuiva. 4. Asociat, părtaş (într-o afacere). 5. S.f. art. (Fam., ieşit din uz) Educatoare, învăţătoare sau dirigintă în şcoala generală. – Din ucr. tovaryš, rus. tovarişci.
TOVĂLAŞ, tovălaşuri, s.n. Toval (1) mai subţire (folosit la căptuşitul obiectelor de piele). – Toval + suf. -aş.
TOVĂRĂŞEL, -ICĂ, tovărăşei, -ele, s.m. şi f. (Fam.) Diminutiv al lui tovarăş. – Tovarăş + suf. -el, -ică.
TOVĂRĂŞESC, -EASCĂ, tovărăşeşti, adj. Care este specific relaţiilor dintre tovarăşi, care se petrece între tovarăşi. – Tovarăş + suf. -esc.
TOVĂRĂŞEŞTE adv. Ca între tovarăşi. – Tovarăş + suf. -eşte.
TOVĂRĂŞIE, tovărăşii, s.f. 1. Relaţia dintre tovarăşi, legătură bazată pe raporturi tovărăşeşti. * Companie, societate. ** Expr. A ţine (cuiva) tovărăşie = a sta pe lângă cineva pentru a nu-l lăsa singur, pentru a-l distra; a ţine cuiva de urât. 2. Asociere, participare la o întreprindere (comercială); întovărăşire, asociaţie. – Tovarăş + suf. -ie.
TOVĂRĂŞIŢĂ, tovărăşiţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui tovarăşă. – Tovarăşă + suf. -iţă.
TOXEMIE, toxemii, s.f. Intoxicaţie generală datorită acumulării în sânge a unei cantităţi excesive de toxine, ca o consecinţă a insuficienţei funcţionale a organelor excretoare. – Din fr. toxémie.
TOXIC, -Ă, toxici, -ce, adj., s.n. 1. Adj. Care poate intoxica, otrăvi; otrăvitor. 2. S.n. Otravă. – Din fr. toxique.
TOXICITATE s.f. Proprietate a unei substanţe, a unui mediu etc. de a fi toxic. – Din fr. toxicité.
TOXICODERMIE, toxicodermii, s.f. (Med.) Toxidermie. – Din fr. toxicodermie.
TOXICOFOBIE, toxicofobii, s.f. Teamă patologică de otrăvire; toxofobie. – Din fr. toxicophobie.
TOXICOFOR, -OARE, toxicofori, -oare, adj. (Despre vieţuitoare) Care conţine substanţe toxice (pentru om). – Din fr. toxicophore.
TOXICOGEN, -Ă, toxicogeni, -e, adj. Care produce o substanţă toxică. – Din fr. toxicogéne
TOXICOLOG, -Ă, toxicologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în toxicologie. – Din fr. toxicologue.

TOXICOLOGIC, -Ă, toxicologici, -ce, adj. Care aparţine toxicologiei, privitor la toxicologie. – Din fr. toxicologique.
TOXICOLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studierea otrăvurilor şi a toxinelor (1) şi cu tratarea celor otrăviţi. – Din fr. toxicologie.
TOXICOMAN, -Ă, toxicomani, -e, s.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de toxicomanie. – Din fr. toxicomane.
TOXICOMANIE, toxicomanii, s.f. Obişnuinţă morbidă de a folosi doze repetate şi crescânde de substanţe toxice. – Din fr. toxicomanie.
TOXICOZĂ, toxicoze, s.f. Infecţie gravă a copiilor mici, manifestată prin diaree, vomă, denutriţie etc. – Din fr. toxicose.
TOXIDERMIE, toxidermii, s.f. (Med.) Erupţie cutanată datorită unei substanţe toxice; toxicodermie. – Din fr. toxidermie.
TOXIINFECŢIE, toxiinfecţii, s.f. Infecţie acută provocată de consumarea unor alimente contaminate cu microorganisme şi cu toxinele lor şi manifestată prin dureri gastrointestinale, febră, slăbire etc. [Pr.: -xi-in-] – Din fr. toxi-infection.
TOXIINFECŢIOS, -OASĂ, toxiinfecţioşi, -oase, adj. Care aparţine unei toxiinfecţii, privitor la o toxiinfecţie. [Pr:: -xi-in-fec-ţi-os] – Toxiinfecţie + suf. -os.
TOXINĂ, toxine, s.f. 1. Substanţă organică (mai frecvent proteică) cu acţiune toxică, produsă de organisme vegetale sau animale. 2. Substanţă care îngreuiază sau împiedică flotaţia minereurilor. – Din fr. toxine.
TOXOFOBIE, toxofobii, s.f. (Med.) Toxicofobie. – Din fr. toxophobie.
TOXOPLASMĂ s.f. (Biol.) Protozoar parazit care se întâlneşte la unele mamifere, la păsări şi uneori la om. – Din fr. toxoplasme.
TOXOPLASMOZĂ s.f. (Med.) Boală parazitară provocată de toxoplasmă. – Din fr. toxoplasmose, engl. toxoplasmosis.
TRABUC, trabucuri, s.n. Ţigară de foi. – Din germ. Trabuko.
TRAC1 interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovitura bruscă şi scurtă care însoţeşte descărcarea unei arme, tragerea unei săgeţi etc. – Onomatopee.
TRAC2 s.n. Stare emotivă de care sunt cuprinse unele persoane (mai ales artiştii) în momentul apariţiei lor în faţa publicului. – Din fr. trac.
TRAC3, -Ă, traci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populaţie indo-europeană din Tracia. 2. Adj. Tracic. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de traci3 (1) – Din lat. Thracus.
TRACASA, tracasez, vb. I. Tranz. (Livr.) A plictisi, a necăji, a sâcâi pe cineva. – Din fr. tracasser.
TRACASANT, -Ă, tracasanţi, -te, adj. (Rar) Care tracasează. – Din fr. tracassant.
TRACASARE, tracasări, s.f. (Livr.) Faptul de a tracasa. – V. tracasa.
TRACIC, -Ă, tracici, -ce, adj. Care aparţine Traciei sau tracilor3, privitor la Tracia sau la traci; trac3 (2). – Din lat. thracicus.
TRACO-DAC, -Ă, traco-daci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care făcea parte din triburile trace care au locuit în Dacia. 2. Adj. Care aparţine traco-dacilor (1); privitor la traco-daci (1); traco-dacic. – Trac + dac.
TRACO-DACIC, -Ă, traco-dacici, -ce, adj. Traco-dac (2) – Traco-dac + suf.-ic.
TRACOLOG, tracologi, s.m. Specialist în tracologie. – Din tracologie (derivat regresiv).
TRACOLOGIC, -Ă, tracologici, -ce, adj. Referitor la tracologie, de tracologie. – Din tracologie.
TRACOLOGIE s.f. Disciplină care studiază civilizaţia tracilor. – Din fr. thracologie.

TRACOMAN, -Ă, tracomani, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă tracomanie. – Trac + man [ie].
TRACOMANIE s.f. Exagerare a importanţei tracilor în elucidarea unor probleme de istorie, cultură etc. – Trac + manie.
TRACTA1 vb. I v. trata.
TRACTA2, pers. 3 tractează, vb. I. Tranz. A remorca un vehicul. – Din fr. tracter.
TRACTARE, tractări, s.f. Acţiunea de a tracta2 şi rezultatul ei. – V. tracta2.
TRACTAT1 s.n. v. tratat.
TRACTAT2, -Ă, tractaţi, -te, adj. Care se deplasează prin tractare. – V. tracta2.
TRACTAŢIE s.f. v. trataţie.
TRACTIR, tractire, s.n. (Înv.) Han; birt, ospătărie. – Din rus. traktir.
TRACTOR, tractoare, s.n. Autovehicul cu mare putere de tracţiune folosit, în agricultură şi în industrie, pentru a remorca diverse unelte, maşini sau vehicule; p. ext. autovehiculul definit mai sus, împreună cu unealta pe care o remorchează. – Din fr. tracteur.
TRACTORIST, -Ă, tractorişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care conduce un tractor; mecanic de tractor. – Tractor + suf. -ist.
TRACTUS s.n. (Anat.) Ansamblu de fibre sau de organe care urmează unul după celălalt, alcătuind un sistem – Din fr., lat. tractus.
TRACŢIUNE, tracţiuni, s.f. Acţiune de deplasare a unui vehicul, a unui sistem tehnic etc. prin tragere cu ajutorul unei forţe exterioare (animale sau mecanice); forţă care pune în mişcare un vehicul, un sistem tehnic etc. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. traction.
TRADESCANŢIA s.f. Plantă erbacee perenă de apartament cu frunze colorate (Tradescantia zebrina). – Din lat. Tradescantia [zebrina], numele ştiinţific al tradescanţiei.
TRADE-UNION, trade-unionuri, s.n. Sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeaşi ramură de activitate. [Pr.: treid-iúnion] – Cuv. engl.
TRADE-UNIONIST, -Ă, trade-unionişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Membru) al trade unionului. [Pr.: treid-iu-ni-o-nist] – Din fr. trade-unioniste.
TRADIŢIE, tradiţii, s.f. Ansamblu de concepţii, de obiceiuri, de datini şi de credinţe care se statornicesc istoriceşte în cadrul unor grupuri sociale sau naţionale şi care se transmit (prin viu grai) din generaţie în generaţie, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. * Obicei, uzanţă; datină. * Informaţie (reală sau legendară) privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmisă pe cale orală. [Var.: (înv.) tradiţiúne s.f.] – Din fr. tradition.
TRADIŢIONAL, -Ă, tradiţionali, -e, adj. Care s-a păstrat prin tradiţie, care ţine de tradiţie, întemeiat pe tradiţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. traditionnel.
TRADIŢIONALISM s.n. Ataşament (exagerat) faţă de tradiţie; atitudine dictată de acest ataşament. * (În mişcarea culturală şi literară) Tendinţă excesivă spre folclor, istorie etc., care se opune modernismului şi respinge ideea de civilizaţie; supraevaluare a tradiţiei. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. traditionalisme.
TRADIŢIONALIST, -Ă, tradiţionalişti, -ste, adj. (Adesea substantivat) Care respectă tradiţia, care manifestă tradiţionalism. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. traditionaliste.
TRADIŢIUNE s.f. v. tradiţie.
TRADUCĂTOR, -OARE, traducători, -oare, s.m. şi f. Persoană care traduce (un text) dintr-o limbă în alta (în cadrul profesiunii sale). – Traduce + suf. -ător (după fr. traducteur).

TRADUCE, traduc, vb. III. Tranz. 1. A reda, a transpune un text, o frază; un cuvânt dintr-o limbă în alta; a tălmăci. * Spec. A restabili un text telegrafic pe baza semnalelor recepţionate. 2. Fig. A reprezenta, a exprima (cu ajutorul artei). 3. Fig. A înfăptui, a pune în practică. * Refl. A se manifesta. 4. (Tehn.) A transforma o mărime de o anumită natură într-o mărime de altă natură. 5. (În expr.) A traduce (pe cineva) în faţa justiţiei = a aduce (pe cineva) înaintea unei instanţe judecătoreşti. ** (În expr.) A traduce în viaţă = a pune în aplicare (un principiu, un plan); a înfăptui, a realiza. [Perf. s. tradusei, part. tradus] – Din lat. traducere, fr. traduire.
TRADUCERE, traduceri, s.f. Acţiunea de a traduce şi rezultatul ei; (concr.) scriere cuprinzând o transpunere a unui text dintr-o limbă în alta; traducţie. * Interpretare. – V. traduce.
TRADUCTIBIL, -Ă, traductibili, -e, adj. Care poate fi tradus dintr-o limbă în alta. * Care poate fi redat, explicat, interpretat. – Din traduce (după fr. traduisible).
TRADUCTOR, traductoare, s.n. Dispozitiv, sistem tehnic care stabileşte o corespondenţă între valorile unei mărimi specifice acestui sistem şi valorile unei mărimi de altă natură, specifice altui sistem, utilizat în tehnică, electricitate şi telecomunicaţii; spec. aparat folosit în telegrafie pentru a traduce combinaţiile de semnale electrice primite în caracterele tipografice corespunzătoare. – Din fr. traducteur.
TRADUCŢIE, traducţii, s.f. (Înv.) Traducere. – Din fr. traduction, lat. traductio.
TRAFIC, traficuri, s.n. 1. Totalitatea transporturilor de mărfuri sau de persoane care se fac pe o anumită cale de comunicaţie, cu anumite mijloace de transport, într-un interval de timp şi în condiţii precizate. * Totalitatea legăturilor de telecomunicaţie stabilite într-un anumit interval de timp şi în anumite condiţii tehnice. 2. Activitate economică având drept scop schimbul de mărfuri şi de alte valori. * Comerţ ilicit. ** Expr. A face trafic de influenţă = a trage foloase ilicite din influenţa pe care cineva o are asupra cuiva, din trecerea de care se bucură pe lângă cineva. – Din fr. trafic.
TRAFICA, trafichez, vb. I. Intranz. A face negoţ (cu o marfă ilicită). – Din fr. trafiquer.
TRAFICANT, -Ă, traficanţi, -te, s.m. şi f. Persoană care face comerţ ilicit. – Din fr. trafiquant.
TRAFOR, trafoare, s.n. Ornament arhitectural perforat. – Din it. traforo.
TRAFORA, traforez, vb. I. Tranz. (Rar) A face lucrări de traforaj. – Din it. traforare.
TRAFORAJ, traforaje, s.n. Decupare cu ajutorul unui ferăstrău special a unor piese sau figuri artistice desenate pe o placă subţire de lemn, de metal etc. * Unelte folosite în acest scop – Trafora + suf. -aj.
TRAFORARE, traforări, s.f. Acţiunea de a trafora. – V. trafora.
TRAFORAT, -Ă, traforaţi, -te, adj. 1. Care este prelucrat, executat prin traforare. 2. (Arhit.) Ornament cu trafoare. – V. trafora.
TRAFORATOR, traforatori, s.m. Muncitor care execută traforaje. – Trafora + suf. -tor.
TRAFORETĂ, traforete, s.f. Şablon de trasare folosit în industria confecţiilor, la croit. – Din it. traforetto.
TRAGE, trag, vb. III. I. 1. Tranz. A face efortul de a mişca, de a deplasa ceva, apucându-l pentru a-l da la o parte sau pentru a-l îndrepta spre un anumit punct. ** Expr. A trage (pe cineva) de mânecă = a) a-i face (cuiva) un semn, a-i atrage atenţia spre un anumit lucru; b) a îmbia, a îndemna. A fi tras de păr = a fi relatat în mod exagerat, forţat, tendenţios. A trage (pe cineva) la (sau în)

judecată = a cita pe cineva în faţa justiţiei. A trage pe sfoară = a păcăli. A trage pe roată = a supune torturii cu ajutorul roţii de tortură. A trage la răspundere = a cere cuiva să dea socoteală de faptele sale, a face răspunzător. A trage la fund (pe cineva) = a pune (pe cineva) într-o situaţie grea; a antrena (pe cineva) cu sine într-o afacere, într-o întreprindere dezavantajoasă, sortită eşecului. * (Cu complementul "clopotul") A face să sune (prin deplasare într-o parte şi în alta). * A întinde, a încorda un fir, o sfoară (smucind). ** Expr. A trage sforile = a conduce în ascuns, din culise (o acţiune reprobabilă); a unelti. * Fig. (Înv.) A îndemna; a atrage (asupra sa). 2. Tranz. A duce, a târî după sine. ** Expr. A trage targa pe uscat = a trăi în lipsuri, în sărăcie; a o scoate greu la capăt. A trage un picior sau a trage piciorul = a şchiopăta. * (Despre animale de tracţiune) a face ca un vehicul să se deplaseze (ducându-l după sine). 3. Tranz. A pune (sau a scoate) (de) pe sine un obiect de îmbrăcăminte sau de încălţăminte; a înfunda pe cap o bonetă, o căciulă; a duce un accesoriu de îmbrăcăminte înspre o parte a corpului (spre a o acoperi); a aranja, a potrivi. 4. Intranz. (Pop.) A avea greutatea de..., a cântări, a atârna. 5. Tranz. A înfige (într-un corp ascuţit). 6. Tranz. A îndrepta şi a opri un vehicul, o ambarcaţie la locul de îmbarcare sau de coborâre. 7. Intranz. A se opri undeva spre a fi găzduit; a se instala undeva pentru un timp limitat. 8. Refl. şi intranz. (Reg. şi fam.; urmat de determinări locale introduse prin prep. "la") A se duce (mânat de o dorinţă), a se îndrepta spre o ţintă. * Intranz. Fig. A tinde spre..., a se simţi atras către... * Intranz. A prevesti o anumită stare. Trage a rău. 9. Refl. (Pop.) A se da la o parte, a se feri din cale; a se retrage. ** Expr. (Tranz.) A-şi trage mâna de deasupra cuiva = a înceta să mai ocrotească pe cineva. 10. Tranz. Fig. A îndura, a suporta, a pătimi. ** Expr. A trage o spaimă = a se speria foarte tare. * A suporta consecinţele unui fapt reprobabil; a ispăşi. II. 1. Tranz. A lua, a scoate; a smulge; a extrage. ** Loc. vb. A trage un profit = a profita. A trage învăţăminte din (sau de pe urma) = a învăţa (dintr-o experienţă). ** Expr. A trage foloase din (sau de pe urma) = a avea, a obţine un avantaj de pe urma... 2. Intranz. Fig. ** (În expr.) A trage cu urechea = a-şi încorda auzul pentru a prinde zgomote uşoare, vorbe şoptite; a asculta pe furiş. A trage cu ochiul (sau cu coada ochiului) = a se uita pe furiş, pentru a nu fi observat. 3. Tranz. A inspira; a respira; a inhala. ** Expr. A-şi trage sufletul (sau răsuflarea) = a respira greu din cauza oboselii, bătrâneţii etc.; a se odihni după un efort greu. (Intranz.) A trage să moară = a fi în agonie, a-şi trăi ultimele clipe. * A fuma, a priza. 4. Intranz. (Despre sobe) A avea tiraj bun. 5. Tranz. A sorbi, a înghiţi, a bea. ** Expr. (Absol.) A trage la măsea (sau la mustaţă) = a fi beţiv. III. Tranz. A trasa, a marca, a desena o linie, un contur. ** Expr. (A fi) tras cu sfoara = (a fi) drept, aliniat. (Intranz.) A trage (peste ceva) cu condeiul (sau cu buretele) = a şterge; a anula; a face uitat, a uita. IV. 1. Tranz. (În diverse procese de muncă sau în acţiuni care presupun un efort fizic; cu sensul reieşind din determinări) A trage la rindea = a rindelui. A trage (o ţesătură) la piuă = a supune o ţesătură unei operaţii mecanice la piuă, pentru a o face mai deasă. A trage la tipar = a tipări. A trage la şapirograf = a şapirografia. A trage pe piatră (sau pe amnar, pe curea) = a ascuţi. A trage pe calapod = a întinde pe calapod. (Intranz.) A trage cu acul = a coase, a broda. A trage cu coasa = a cosi. A trage la rame (sau la, din lopată) = a vâsli. * A trece prin... Trage firele prin spată. ** Expr. A trage banul (sau gologanul) prin barbă = a freca de barbă un ban câştigat (în credinţa superstiţioasă că acest gest atrage un câştig ulterior bun). Tras (ca) prin inel, se spune despre o persoană cu trupul subţire, mlădios. * A întinde şi a subţia un material ductil, trecându-l printr-o

filieră. * Refl. (În expr.) A se trage la faţă (sau la obraji, la chip) = a slăbi, a avea figura obosită, palidă. 2. Tranz. (Fam.) A face ceva cu plăcere, cu multă energie, cu pasiune. ** Expr. A trage un (pui de) somn sau a trage la soamne (sau la aghioase) = a dormi adânc. 3. Tranz. A da una sau mai multe lovituri; a bate, a plesni. 4. Intranz. A descărca o armă spre ţintă, a face ca proiectilul, săgeata etc. să pornească spre ţintă. 5. Tranz. A freca o anumită regiune a corpului în scopuri terapeutice; a masa. * A fricţiona. V. 1. Intranz. (Despre vânt) A bate, a sufla. 2. Tranz. (Adesea impers., subînţelegându-se ca subiect aerul rece, curentul etc.) A învălui pe cineva, provocându-i o senzaţie neplăcută de răcoare (urmată adesea de îmbolnăvire). VI. Refl. 1. A descinde din..., a fi din neamul... * A fi originar din... 2. A proveni; a fi provocat (de...) [Perf. s. trăsei, part. tras] – Lat. / * / tragere (= trahere).
TRAGEDIAN, -Ă, tragedieni, -e, s.m. şi f. Actor specializat în roluri de tragedie. [Pr.: -di-an] – Din fr. tragédien.
TRAGEDIE, tragedii, s.f. 1. Specie a genului dramatic cu subiect patetic, cu personaje puternice aflate în conflict violent, cu deznodământ nefericit. 2. Fig. Întâmplare zguduitoare, nenorocire mare, catastrofă. – Din fr. tragédie, lat. tragoedia.
TRAGERE, trageri, s.f. Acţiunea de a (se) trage şi rezultatul ei. 1. (Pop.) Atracţie, îndemn, înclinare. ** Expr. Tragere de inimă = zel, râvnă, ardoare. 2. Scoatere, extragere. ** Tragere la sorţi = hotărâre prin sorţi a unei împărţeli, a unui câştig; participare ca parte interesată la o alegere prin sorţi. 3. Prelucrare a unui material ductil prin întindere şi subţiere, prin care se obţin bare, ţevi, sârmă etc. 4. Descărcare a unei arme (în cadrul procesului de instruire militară); împuşcare; tir. ** Tragere la ţintă = atingere a unei ţinte cu un proiectil. Unghi de tragere = unghi pe care îl formează axa ţevii unei arme de foc cu proiecţia ei pe suprafaţa orizontală a terenului, când obiectivul asupra căruia se trage este în acelaşi plan orizontal cu gura ţevii. – V. trage.
TRAGIC, -Ă, tragici, -ce, adj., s.m. 1. Adj. Care aparţine tragediei, care se referă la tragedie, cu caracter de tragedie. * (Substantivat, n.) Categorie a esteticii exprimând un conflict al cărui deznodământ este înfrângerea sau pieirea, în urma unor împrejurări vitrege, a unor persoane virtuoase, a unor idealuri sau a unor categorii sociale valoroase. * Fig. Zguduitor, jalnic, nenorocit. ** Expr. (Substantivat) A o lua în tragic = a acorda unei întâmplări (neplăcute) o gravitate exagerată. 2. S.m. (Rar) Autor de tragedii. – Din fr. tragique, lat. tragicus.
TRAGICOMEDIE, tragicomedii, s.f. 1. Specie a genului dramatic cu subiect patetic, în care conflictele fundamentale, grave, profunde, însoţite de unele incidente comice, sunt rezolvate printr-un deznodământ fericit. 2. Fig. Întâmplare care prezintă un amestec de elemente tragice şi elemente comice. – Din fr. tragi-comédie, lat. tragicomoedia.
TRAGICOMIC, -Ă, tragicomici, -ce, adj. Care aparţine tragicomediei (1), care se referă la tragicomedie. * Fig. Care reprezintă un amestec de elemente tragice şi comice. – Din fr. tragi-comique.
TRAGISM s.n. Caracter grav, tragic; situaţie tragică. – Trag [ic] + suf. -ism.
TRAHEAL, -Ă, traheali, -e, adj. Care aparţine traheii, privitor la trahee, propriu, caracteristic traheii; trahean. [Pr.: -he-al] – Din fr. trachéal.
TRAHEAN, -Ă, traheeni, -e, adj. (Rar) Traheal. [Pr.: -he-an] – Din fr. trachéen.
TRAHEE, trahei, s.f. 1. Tub elastic fibros şi cartilaginos, la oameni şi la animale, care leagă laringele de bronhii şi prin care circulă aerul necesar respiraţiei din cavitatea bucală sau nazală în bronhii. 2. Fiecare dintre tubuleţele subţiri, chitinoase, deschise la exterior şi ramificate în corpul

insectelor, păianjenilor şi miriapodelor, care servesc drept organ de respiraţie. 3. Fiecare dintre vasele lemnoase în formă de tuburi capilare prin care circulă seva brută în interiorul plantelor superioare. [Pr.: -he-e] – Din fr. trachée.
TRAHEIDĂ, traheide, s.f. (Bot.) Vas lemnos (unicelular) îngust şi uşor alungit, prin care circulă seva brută. [Pr.: -he-i-] – Din fr. trachéide.
TRAHEITĂ, traheite, s.f. Boală care constă în inflamaţia mucoasei traheale. – Din fr. trachéite.
TRAHEOMICOZĂ, traheomicoze, s.f. (Bot.) Boală infecţioasă şi contagioasă a plantelor, provocată de unele ciuperci. [Pr.: -he-o-] – Din fr. trachéomycose.
TRAHEOSCOPIE, traheoscopii, s.f. Examen radiologic al traheii (1). [Pr.: -he-o-] – Din fr. trachéoscopie.
TRAHEOTOMIE, traheotomii, s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în deschiderea peretelui anterior al traheii şi în introducerea unei canule traheale, cu scopul de a restabili respiraţia unui bolnav care prezintă simptome grave de sufocaţie. [Pr.: -he-o-] – Din fr. trachéotomie.
TRAHIT, trahite, s.n. Rocă vulcanică de formaţie recentă, cu compoziţie asemănătoare cu a sienitului, folosită ca piatră de construcţie. – Din fr. trachyte.
TRAHOM, trahoame, s.n. (Med.) Conjunctivită granuloasă provocată de un virus. [Var.: trahómă s.f.] – Din fr. trachome.
TRAHOMĂ s.f. v. trahom.
TRAI s.n. 1. Viaţă, existenţă. ** Mod de trai = ansamblul condiţiilor materiale şi spirituale specifice vieţii unei persoane, unui grup social, unei societăţi. ** Expr. A nu mai fi de trai sau a nu mai avea trai = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sau a ceva, a nu mai putea îndura ceva. 2. Viaţă bună, fericită şi îmbelşugată; desfătare, petrecere. 3. Convieţuire. – Din trăi (derivat regresiv).
TRAIECT, traiecte, s.n. Distanţă între două puncte determinate; drum de la un loc la altul; traseu; traiectorie. – Din lat. trajectus, fr. trajet.
TRAIECTORIE, traiectorii, s.f. Drum parcurs în spaţiu de un corp în mişcare; linie curbă descrisă de un punct material. * Reprezentare grafică a acestui drum, a acestei linii. – Din fr. trajectoire.
TRAILĂ, traile, s.f. Pod umblător care alunecă de-a lungul unui cablu sau al unei frânghii, fiind tras de o navă sau de forţa curentului de pe un mal pe celălalt al unei ape curgătoare. – Din fr. traille.
TRAILER, trailere, s.n. Remorcă folosită pentru transportul pieselor grele. – Din engl. trailer.
TRAINĂ, traine, s.f. Parâmă ale cărei capete sunt fixate pe două corpuri plutitoare şi care este târâtă pe fundul apei pentru a agăţa un corp scufundat sau pentru a-i determina poziţia. – Cf. fr. trainage.
TRAINIC, -Ă, trainici, -ce, adj. Care durează, care rezistă, care se păstrează bine; solid, rezistent, durabil. – Din sl. trajanů sau trai + suf. -nic.
TRAISTĂ, traiste, s.f. 1. Obiect în formă de sac, confecţionat din pânză groasă sau din lână şi prevăzut cu o baieră pentru a fi agăţat, care serveşte la transportul sau la păstrarea unor obiecte, mai ales a mâncăni; straiţă. ** Expr. Cu traista în băţ, se spune despre cineva care nu are locuinţă stabilă sau care este foarte sărac. A-i bate (cuiva) vântul în traistă = a fi extrem de sărac. Traistă goală (sau uşoară) = sărăcie. A-i mânca (cuiva) câinii din traistă = a fi prostănac. A prinde (pe cineva) cu raţa în traistă = a prinde (pe vinovat) asupra faptului. * Spec. Sac mic de pânză deasă din care se dă hrană cailor. 2. Conţinutul unei traiste (1). 3. ** Compus: traista-ciobanului = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze lungi, crestate, dispuse în rozetă, cu flori

mici albe şi cu fructe triunghiulare, folosită ca plantă medicinală (Capsella bursa-patoris). – Cf. alb. trastë, trajstë.
TRALALA interj. Cuvânt care imită o melodie vocală sau înlocuieşte cuvintele necunoscute ale unei melodii. ** Expr. (Adjectival) A fi cam tralala = a fi (cam) zăpăcit, (cam) nebun. – Onomatopee.
TRAMĂ, trame, s.f. Fir de mătase, relativ gros şi afânat, întrebuinţat în urzeala sau în bătătura unor ţesături. * Fig. Intrigă a unei opere literare. * Fig. (Livr.) Plan ascuns, intrigă, complot. – Din fr. trame, lat. trama.
TRAMBALA, trambalez, vb. I. Refl. şi tranz. (Fam.) A (se) duce, a (se) muta, a (se) deplasa de colo până colo (fără rost). – După fr. trimbaler.
TRAMBALARE, trambalări, s.f. (Fam.) Acţiunea de a (se) trambala. – V. trambala.
TRAMBULINĂ, trambuline, s.f. 1. (La nataţie) Dispozitiv alcătuit dintr-un postament pe care este fixată la un capăt o scândură orizontală foarte flexibilă, de pe care se sare în apă. 2. (La schi) Construcţie în plan înclinat terminată cu o platformă elastică, de pe care sportivii îşi iau elanul spre a zbura cât mai departe. – După germ. Trampoline.
TRAMCAR, tramcare, s.n. Vehicul tras de cai, folosit odinioară în oraşe pentru transportul în comun. – Din engl. tram-car.
TRAMINER s.n. Soi de viţă de vie originară din Germania, cu struguri cilindrici şi cu boabe mici, rotunde, de culoare roz-murdar, nearomate; vin de calitate superioară obţinut din strugurii acestei viţe. [Pr.: traminăr] – Din germ. Traminer.
TRAMPĂ, trampe, s.f. (Reg.) Schimb în natură; troc. * (Fam.) Aranjament, afacere (prin intermediari). ** Expr. A face (cuiva) trampa = a mijloci cuiva o afacere, o întâlnire etc. [Var.: treámpă s.f.] – Din tc. trampa.
TRAMVAI, tramvaie, s.n. Mijloc de transport în comun (în interiorul oraşelor), constând din unul sau mai multe vagoane (cu tracţiune electrică) care rulează pe şine. – Din fr., engl. tramway.
TRAMVAIST, tramvaişti, s.m. Lucrător la tramvaie; spec. manipulant. – Tramvai + suf. -ist.
TRANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere sau de o lovitură puternică şi bruscă. [Var.: tránca interj.] – Onomatopee.
TRANCA interj. v. tranc.
TRANCA-FLEANCA s.f. (Fam.) Vorbărie goală, inutilă. * Epitet dat unei persoane care flecăreşte. [Var.: treánca-fleánca s.f.] – Din trăncăni (derivat regresiv) + fleancă.
TRANCHET, tranchete, s.n. Bucată de lemn care împiedică lovirea unei nave acostate de o altă navă ori de chei sau care amortizează o asemenea lovire. – Din fr. tranchet.
TRANCHILIZANT, -Ă, tranchilizanţi, -te, adj., s.n. (Substanţă, medicament) care produce o stare de calm, de indiferenţă. – Din fr. tranquillisant.
TRANDADA, trandadale, s.f. (Reg.) Prostovol. [Var.: trandadáie s.f., trandavái s.n.] – Et. nec.
TRANDADAIE s.f. v. trandada.
TRANDAFIR, trandafiri, s.m. 1. Nume dat unor specii diverse de plante perene sau de arbuşti ornamentali din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori divers colorate şi plăcut mirositoare, folosite mult în industria parfumurilor (Rosa). ** Trandafir sălbatic = măceş. (Bot.) ** Compuse: trandafiri-de-munte = smirdar. Trandafir-galben = teişor (Kerria-japonica). Zool. trandafir-de-mare = actinie. 2. ** (În sintagma) Lemn de trandafir = lemnul unor arbori din America de Sud, din care se fac mobile de lux. 3. Cârnat din carne de porc

tocată mare, cu satârul, şi condimentată cu mult piper şi usturoi. – Din ngr. triandáfillo "treizeci de foi" (apropiat, prin etimologie populară, de fir).
TRANDAFIRAŞ, trandafiraşi, s.m. Diminutiv al lui trandafir (1); trandafirel, trandafiruţ. – Trandafir + suf. -aş.
TRANDAFIREL, trandafirei, s.m. (Pop.) Trandafiraş. – Trandafir + suf. -el.
TRANDAFIRIU, -IE, trandafirii, adj. 1. De culoare roz (ca floarea unor trandafiri). 2. Fig. Luminos, senin, plin de optimism; cu perspective favorabile. – Trandafir + suf. -iu.
TRANDAFIRUŢ, trandafiruţi, s.m. (Pop.) Trandafiraş. – Trandafir + suf. -uţ.
TRANDAVAI s.n. v. trandada.
TRANS- Element de compunere însemnând "dincolo", "peste", care serveşte la formarea unor adjective, a unor substantive şi a unor verbe. – Din lat. trans, fr. trans÷.
TRANSAFRICAN, -Ă, transafricani, -e, adj., s.n. (Şosea) care traversează Africa. – Trans- + african (după fr. transafricain).
TRANSALPIN, -Ă, transalpini, -e, adj. Care este situat dincolo de munţii Alpi. – Din fr. transalpin.
TRANSAMAZONIAN, -Ă, transamazonieni, -e, adj., s.n. (Şosea) care traversează Amazonia. [Pr.: -ni-an] – Din fr. transamazonien.
TRANSARABIC, -Ă, transarabici, -ce, adj., s.n. (Şosea) care traversează Peninsula Arabică. – Din fr. transarabique.
TRANSASIATIC, -Ă, transasiatici, -ce, adj. Care traversează Asia. [Pr.: -si-a-] – Din fr. transasiatique.
TRANSATLANTIC, -Ă, transatlantici, -ce, adj., s.n. 1. Adj. Care străbate, care traversează Oceanul Atlantic. 2. S.n. Navă mare de pasageri, care traversează în cursă regulată Oceanul Atlantic (făcând legătura între Europa şi America). – Din fr. transatlantique.
TRANSĂ, transe, s.f. Stare psihică specială în care se găseşte de obicei o persoană hipnotizată, deosebită atât de starea de veghe cât şi de cea de somn, caracterizată prin slăbirea sau dispariţia atitudinii discriminatorii, critice la acţiunea unor sugestii sau autosugestii. – Din fr. transe.
TRANSBORDA, transbordez, vb. I. 1. Tranz. A transporta mărfurile sau oamenii dintr-un tren în altul sau de pe o navă pe alta (continuând călătoria). * A trece, cu ajutorul unui transbordor (1) vagoanele sau locomotiva unui tren de pe o linie pe alta, când cele două linii nu au legătură directă. * Intranz. A schimba trenul sau alt vehicul când circulaţia pe un drum s-a întrerupt într-un anumit loc. – Din fr. transborder.
TRANSBORDARE, transbordări, s.f. Acţiunea de "a transborda" şi rezultatul ei. – V. transborda.
TRANSBORDOR, transbordoare, s.n. 1. Platformă mobilă la nivelul unei căi ferate, cu ajutorul căreia se pot trece vagoanele sau locomotivele de pe o linie pe alta (când cele două linii nu au legătură directă). 2. Navă care serveşte la transbordarea călătorilor sau a mărfurilor. – Din fr. transbordeur.
TRANSCALCULARE s.f. Complex de operaţii necesare pentru calculul coordonatelor unui punct geodezic sau topografic într-un sistem de proiecţie cartografică sau de axe de coordonate dat, luând ca bază aceste date dintr-un alt sistem şi folosind relaţiile matematice de legătură. – Trans- + calculare.
TRANSCARPATIC, -Ă, transcarpatici, -ce, adj. Care se află dincolo de munţii Carpaţi (în raport cu Muntenia şi cu Moldova); de peste Carpaţi; transcarpatin. – Trans- + carpatic.
TRANSCARPATIN, -Ă, transcarpatini, -e, adj. (Rar) Transcarpatic. – Trans- + carpatin.

TRANSCAUCAZIAN, -Ă, transcaucazieni, -e, adj. Care se află (sau locuieşte) la sud de munţii Caucaz. [Pr.: -ca-u-ca-zi-an] – Din fr. transcaucasien.
TRANSCEIVER s.n. Aparat de emisie-recepţie folosit, în special, în practica radioamatorilor. [Pr.: transivăr] – Cuv. engl.
TRANSCENDE, transcend, vb. III. Tranz. 1. (Livr.) A trece dincolo de..., a păşi peste..., a se ridica deasupra a ceva. 2. (Fil.) A depăşi limita cunoaşterii experimentale, perceptibile. – Din lat. transcendere, fr. transcender.
TRANSCENDENT, -Ă, transcendenţi, -te, adj. 1. (Fil.) Care se ridică dincolo de limita sau de nivelul unui domeniu dat; care presupune un principiu exterior şi superior oricărei clase de obiecte. * (În filozofia lui Kant) Care se găseşte dincolo de orice experienţă posibilă, care este inaccesibil cunoaşterii bazate pe experienţă, care întrece limitele realităţii. * Care se află mai presus de inteligenţa obişnuită, de lucrurile individuale, de umanitate. 2. (Mat.) Care foloseşte calculul diferenţial şi integral. * (Despre unele numere) Care nu poate fi rădăcina unui polinom cu coeficienţi raţionali. – Din fr. transcendant, lat. transcendens, -ntis.
TRANSCENDENTAL, -Ă, transcendentali, -e, adj. (În filozofia lui Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoaşterii, care premerge experienţei şi o condiţionează. * Care este deasupra lumii reale. – Din fr. transcendantal, lat. transcendentalis.
TRANSCENDENTALISM s.n. 1. Concepţie filozofică elaborată de Kant şi bazată pe ideea că formele apriorice ale conştiinţei precedă experienţa şi constituie condiţiile existenţei ei. 2. Curent filozofic caracterizat prin religiozitate panteistă şi prin spirit umanitar. – Din fr. transcendantalisme (după transcendent).
TRANSCENDENTALIST, -Ă, transcendentalişti, -ste, adj., s.m. şi f. (Rar) (Adept) al transcendentalismului. – Din fr. transcendantaliste.
TRANSCENDENTALITATE s.f. (Rar) Caracter transcendental. – Din engl. transcendentality.
TRANSCENDENTALIZA, transcendentalizez, vb. I. Tranz. (Rar) A atribui caracter transcendental. – Din engl. transcendentalize.
TRANSCENDENŢĂ s.f. Calitatea de a fi transcendent (1); calitatea gândirii de a elabora concepte transcendentale. – Din fr. transcendance (după transcendent).
TRANSCENDERE, transcenderi, s.f. (Livr.) Acţiunea de a transcende. – V. transcende.
TRANSCONTAINER, transcontainere, s.n. Container de mare capacitate utilizat în transportul mărfurilor. – Din fr. transconteiner.
TRANSCONTAINERIZA, transcontainerizez, vb. I. Tranz. A transporta cu transcontainerul. – Din transcontainer.
TRANSCONTAINERIZARE, transcontainerizări, s.f. Acţiunea de a transcontaineriza. – V. transcontaineriza.
TRANSCRIE, transcriu, vb. III. Tranz. 1. A scrie din nou (pe altă foaie) un text fără modificări, a face o copie scrisă; a copia. * A înscrie, a înregistra, a copia un act, o convenţie etc. într-un registru public special. 2. A transpune în scris un text dintr-un alfabet în altul, de pe o bandă de magnetofon etc. * A nota în scris (cu semne speciale) elementele unui grai, ale unui dialect etc. 3. A prelucra o bucată muzicală scrisă pentru un anumit instrument sau pentru o anumită voce, spre a fi cântată la alt instrument sau de altă voce. – Din fr. transcrire (după scrie).
TRANSCRIERE, transcrieri, s.f. Acţiunea de a transcrie şi rezultatul ei. – V. transcrie.

TRANSCRIITOR, -OARE, transcriitori, -oare, s.m. şi f. (Rar) Persoană care transcrie un text literar, o bucată muzicală etc. – Transcrie + suf. -tor.
TRANSCRIPŢIE, transcripţii, s.f. Faptul de a transcrie. * (Concr.) Copie. * Formalitate, prescrisă de lege, care constă în copierea unui act juridic într-un registru public special. [Var.: (înv.) transcripţiúne s.f.] – Din fr. transcription.
TRANSCRIPŢIUNE s.f. v. transcripţie.
TRANSDANUBIAN, -Ă, transdanubieni, -e, adj. Care se află sau locuieşte dincolo de Dunăre. [Pr.: -bi-an] – Din fr. transdanubien.
TRANSDUCTOR, transductoare, s.n. (Tehn.) Dispozitiv care primeşte energie de o anumită formă şi o converteşte într-o altă formă de energie. – Din fr. transducteur.
TRANSDUCŢIE, transducţii, s.f. (Biol.) Transfer de material genetic între bacterii prin intermediul bacteriofagelor. – Din fr. transduction.
TRANSEPT, transepturi, s.n. Naos transversal care taie în unghi drept naosul principal al unei biserici, alcătuind cu acesta un plan în formă de cruce. – Din fr. transept.
TRANSEUROPEAN, -Ă, transeuropeni, -e, adj. Care traversează Europa. – Din fr. transeuropéen.
TRANSFER, transferuri, s.n. Faptul de a (se) transfera. – Din fr. transfert.
TRANSFERA, transfér, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) muta (cu serviciul) de la o instituţie la alta, fără desfacerea contractului de muncă (cu consimţământul sau la cererea salariatului). * A (se) muta la alt club sportiv, la altă echipă. * Tranz. A transmite (un act, un drept etc.) de la cineva la altcineva. 2. Tranz. A face un schimb, o trecere de energie, de căldură etc. de la un sistem la altul. – Din fr. transférer.
TRANSFERABIL, -Ă, transferabili, -e, adj. Care poate fi transferat. – Din fr. transférable.
TRANSFERARE, transferări, s.f. Acţiunea de a (se) transfera şi rezultatul ei. – V. transfera.
TRANSFIGURA, transfigurez, vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) schimba (în mod esenţial) expresia, înfăţişarea, forma, conţinutul, caracterul, natura, starea de spirit; p. ext. a (se) transforma. – Din fr. transfigurer, lat. transfigurare.
TRANSFIGURARE, transfigurări, s.f. Faptul de a (se) transfigura; modul cum arată ceea ce s-a transfigurat; transfiguraţie. – V. transfigura.
TRANSFIGURAT, -Ă, transfiguraţi, -te, adj. Schimbat (în mod esenţial) la înfăţişare, la faţă (sub influenţa unei emoţii). – V. transfigura.
TRANSFIGURAŢIE, transfiguraţii, s.f. Transfigurare. – Din fr. transfiguration, lat. transfiguratio.
TRANSFILAJ, transfilaje, s.n. (Mar.) Legătură cu care se prind unele vele pe vergea. – Din fr. transfilage.
TRANSFOCATOR, transfocatoare, s.n. Obiectiv cu distanţa focală variabilă continuu, folosit în cinematografie sau la televiziune pentru a obţine efectul de apropiere sau de depărtare rapidă de subiect. – Din rus. transfokator.
TRANSFORMA, transform, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) schimba înfăţişarea, a da sau a căpăta alt aspect, altă formă; a (se) schimba, a (se) preface. * Spec. (A-şi) schimba caracterul, comportarea, felul de a fi. 2. Tranz. (Mat.) A construi un corespondent, un echivalent al unei figuri date sau al unei valori, schimbând anumite elemente şi păstrând altele, potrivit anumitor formule. * A schimba în cantităţi echivalente o formă de energie în altă formă de energie. 3. Intranz. (La unele jocuri sportive) A obţine, prin executarea reuşită a unei lovituri (de pedeapsă), unul sau mai multe puncte în avantajul echipei sale. – Din fr. transformer, lat. transformare.

TRANSFORMABIL, -Ă, transformabili, -e, adj. Care poate fi transformat. – Din fr. transformable.
TRANSFORMABILITATE s.f. (Rar) Calitate a unui lucru de a putea fi transformat. – Transformabil + suf. -itate.
TRANSFORMARE, transformări, s.f. Acţiunea de a (se) transforma şi rezultatul ei; transformaţie. – V. transforma.
TRANSFORMATOR, -OARE, transformatori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care transformă, preface, preschimbă. 2. S.n. Aparat, maşină, instalaţie care serveşte la transformarea energiei, tensiunii etc. unui sistem fizic (primar) în energia, tensiunea etc. altui sistem fizic (secundar) cu modificarea adecvată a anumitor mărimi de stare. – Din fr. transformateur.
TRANSFORMAŢIE, transformaţii, s.f. (Înv.) Transformare. [Var.: (înv.) transformaţiúne s.f.] – Din fr. transformation, lat. transformatio, -onis.
TRANSFORMAŢIONAL, -Ă, transformaţionali, -e, adj. (Lingv.; în sintagma) Gramatică transformaţională = gramatică ce îşi propune găsirea unor structuri de adâncime care, prin transformări succesive, să permită obţinerea tuturor construcţiilor corecte posibile într-o limbă. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. transformational, fr. transformationnel.
TRANSFORMAŢIONALISM s.n. (Lingv.) Curent care preconizează şi susţine gramatica transformaţională. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl. transformationalism, fr. transformationnalisme.
TRANSFORMAŢIUNE s.f. v. transformaţie.
TRANSFORMISM s.n. Concepţie biologică după care speciile de vegetale şi animale se află într-un continuu proces de transformare; evoluţionism. – Din fr. transformisme.
TRANSFORMIST, -Ă, transformişti, -ste, s.m., adj. 1. S.m. Adept al transformismului. 2. Adj. Care aparţine transformismului, privitor la transformism. – Din fr. transformiste.
TRANSFUG, -Ă, transfugi, -ge, s.m. şi f. Militar care săvârşeşte un act de trădare, trecând în tabăra inamică; p. ext. persoană care îşi părăseşte în mod ilegal ţara, partidul etc. – Din fr. transfuge, lat. transfuga.
TRANSFUZA, transfuzez, vb. I. Tranz. (Rar) A efectua o transfuzie. – Din fr. transfuser.
TRANSFUZIE, transfuzii, s.f. Introducere în scop terapeutic a unei cantităţi de sânge sau de plasmă sangvină în vinele unui bolnav sau ale unui accidentat. – Din fr. transfusion.
TRANSGRESA, transgresez, vb. I. Tranz. (Livr.) A face să treacă dincolo de o limită; a încălca o lege, un regulament etc. – Din fr. transgresser.
TRANSGRESARE, transgresări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a transgresa. – V. transgresa.
TRANSGRESAT, -Ă, transgresaţi, -te, adj. (Livr.; despre limite, legi, regulamente etc.) Care a fost depăşit; care a fost încălcat. – V. transgresa.
TRANSGRESIE s.f. v. transgresiune.
TRANSGRESIUNE, transgresiuni, s.f. (Geol.) Proces de înaintare a apelor marine spre uscat, pe suprafeţe mari, ca efect al mişcării de coborâre a scoarţei terestre. [Pr.: -si-u÷, – Var.: transgrésie s.f.] – Din fr. transgression, lat. transgresio, -onis.
TRANSHUMANT, -Ă, transhumanţi, -te, adj. Care practică transhumanţa. * (Despre animale) Care este mutat dintr-un loc în altul, după anotimpuri, în vederea asigurării hranei necesare. – Din fr. transhumant.
TRANSHUMANŢĂ, transhumanţe, s.f. Migraţie periodică a păstorilor şi a turmelor (de oi), primăvara de la şes la munte sau de la sud spre nord şi

toamna de la munte la şes sau de la nord spre sud, în vederea asigurării hranei pentru animale. – Din fr. transhumance.
TRANSIGENT, -Ă, transigenţi, -te, adj. (Livr.) Care cedează uşor, care face concesii şi compromisuri; conciliant. – Din lat. transigens, -ntis, fr. transigeant.
TRANSIGENŢĂ s.f. (Livr.) Atitudine transigentă. – După fr. transigéance.
TRANSILUMINARE s.f. (Med.) Metodă de examinare a anumitor părţi ale corpului, constând în luminarea lor prin transparenţă, într-o cameră obscură, cu ajutorul unor lămpi electrice. – După fr. transillumination.
TRANSILVAN, -Ă, transilvani, -e, adj. Transilvănean. – Din lat. transylvanus.
TRANSILVĂNEAN, -Ă, transilvăneni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Transilvaniei sau este originară de acolo; ardelean. 2. Adj. Care aparţine Transilvaniei sau populaţiei ei, privitor la Transilvania sau la populaţia ei; ardelean, ardelenesc, transilvan. – Transilvania (n. pr.) + suf. -ean.
TRANSILVĂNEANCĂ, transilvănence, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Transilvaniei sau este originară de acolo; ardeleancă. – Transilvănean + suf. -că.
TRANSISTOR s.n. v. tranzistor.
TRANSLA, translez, vb. I. Tranz. 1. (Rar) A traduce (1). 2. A deplasa prin translaţie. – Din translaţie (derivat regresiv).
TRANSLARE, translări, s.f. Acţiunea de a transla; translaţie. – V. transla.
TRANSLATIV, -Ă, translativi, -e, adj. (Despre un act juridic) Prin care se transferă un drept. – Din fr. translatif.
TRANSLATOR, -OARE, translatori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Traducător oficial ataşat unui for diplomatic, administrativ sau judecătoresc; interpret. 2. S.n. Transformator electric instalat pe liniile de telecomunicaţii (interurbane). [Acc. şi: (2) translatór] – Din fr. traslateur, lat. translator, -oris.
TRANSLAŢIE, translaţii, s.f. Deplasare a unei figuri plane sau a unui corp astfel încât toate punctele figurii sau ale corpului să aibă în orice moment viteze egale şi paralele şi să descrie traiectorii identice. * P. gener. (Rar) Deplasare. [Var.: (înv.) translaţiúne s.f.] – Din fr. translation, lat. translatio, -onis.
TRANSLAŢIUNE s.f. v. translaţie.
TRANSLITERA, transliterez, vb. I. Tranz. A face transliteraţia unui text. – Din fr. translittéter.
TRANSLITERARE, transliterări, s.f. Acţiunea de a translitera şi rezultatul ei. – V. translitera.
TRANSLITERAT, -Ă, transliteraţi, -te, adj. (Despre texte) Care a fost redat prin transliteraţie. – V. translitera.
TRANSLITERAŢIE, transliteraţii, s.f. Transpunere, transcriere dintr-un alfabet în altul a unui text scris, redându-se literele prin echivalentele lor din alfabetul în care se transcrie, fără a se ţine seama de eventualele deosebiri de ordin fonetic dintre semnele celor două alfabete. – Din fr. translittération, lat. translitteratio.
TRANSLOCA, translóc, vb. I. Tranz. (Livr.) A muta (1). – Din translocaţie (derivat regresiv).
TRANSLOCARE, translocări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a transloca; translocaţie, mutare. – V. transloca.
TRANSLOCAT, -Ă, translocaţi, -te, adj. Care a fost mutat. – V. transloca.

TRANSLOCAŢIE, translocaţii, s.f. Mutare dintr-un loc în altul. * (Biol.) Mutaţie cromozomică constând în ataşarea unui fragment de cromozom la alt cromozom. – Din lat. translocatio, -onis, fr. translocation.
TRANSLUCID, -Ă, translucizi, -de, adj. Care este parţial transparent, putând fi străbătut de un fascicul de radiaţii electromagnetice, mai ales de un fascicul de raze de lumină, pe care le împrăştie parţial, astfel încât, privind prin corpul sau mediul respectiv, nu pot fi distinse contururile sau detaliile obiectelor aflate de partea opusă. – Din fr. translucide, lat. translucidus.
TRANSLUCIDITATE s.f. Proprietate a unor corpuri sau medii de a fi translucide. – Din fr. translucidité.
TRANSMARIN, -Ă, transmarini, -e, adj. (Rar) Care se află dincolo de mare; de peste mare. – Din fr. transmarin.
TRANSMEDITERANEAN, -Ă, transmediteraneeni, -e, adj. Care traversează Mediterana. [Pr.: -ne-an] – Din fr. transmediterranéen.
TRANSMIGRAŢIE, transmigraţii, s.f. Concepţie religioasă potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp. – Din fr. transmigration, lat. transmigratio.
TRANSMISIBIL, -Ă, transmisibili, -e, adj. Care poate fi transmis. – Din fr. transmissible.
TRANSMISIBILITATE s.f. Calitatea de a fi transmisibil. – Din fr. transmissibilité.
TRANSMISIE s.f. v. transmisiune.
TRANSMISIONIST, -Ă, transmisionişti, s.m. Militar din trupele de transmisiuni. [Pr.: -si-o-] – Din transmisiune.
TRANSMISIUNE, transmisiuni, s.f. I. Faptul de a transmite. 1. Trecere a energiei, a radiaţiilor, a undelor dintr-un loc în altul, fără deplasarea surselor acestora. * Emisiune radiofonică. * Trupe (sau unităţi) de transmisiuni = trupe specializate în executarea şi asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc. 2. (Jur.) Trecere a unui bun, a unui drept de la o persoană la alta. II. (În forma transmisie) Ansamblu de organe de maşini, de mecanisme, dispozitive etc. cu ajutorul cărora se transmite mişcarea de la un organ de maşină la altul sau de la o maşină la alta. [Pr.: -si-u÷, – Var.: transmísie s.f.] – Din fr. transmission, lat. transmissio, -onis.
TRANSMITE, transmit, vb. III. Tranz. 1. A trimite sau a comunica ceva prin intermediul unei persoane, al unei scrisori etc. * A aduce la cunoştinţa cuiva un lucru, un fapt; a comunica cuiva ceva. * A comunica ceva cu ajutorul unui post emiţător de radio, de televiziune, de telegraf; a emite. 2. A face să ajungă la altul, a trece din om în om. 3. (Jur.) A trece un bun, un drept etc. de la o persoană la alta. 4. A realiza o deplasare de energie, de radiaţii, de unde etc. * Refl. (Despre energie, radiaţii, unde etc.) a trece dintr-un loc în altul; a se propaga. 5. A comunica o mişcare de la o maşină la alta sau de la un organ al unei maşini la altul. [Perf. s. transmisei, part. transmis] – Din fr. transmettre, lat. transmittere.
TRANSMITERE, transmiteri, s.f. Acţiunea de a (se) transmite şi rezultatul ei. – V. transmite.
TRANSMIŢĂTOR, -OARE, transmiţători, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care transmite. 2. S.n. Aparat ori dispozitiv (automat) pentru transmiterea semnalelor telegrafice sau radiofonice. – Transmisie + suf. -ător.
TRANSMODULAŢIE, transmodulaţii, s.f. (Fiz.) Deformare a unei modulaţii prin suprapunerea alteia. – Din fr. transmodulation.
TRANSMUTA, transmut, vb. I. Tranz. A supune unei transmutaţii chimice. * P. gener. A transforma, a schimba. – Din fr. transmuter.

TRANSMUTABIL, -Ă, transmutabili, -e, adj. (Livr.). Care poate fi transmutat. – Din fr. transmutable.
TRANSMUTARE, transmutări, s.f. Acţiunea de a transmuta. – V. transmuta.
TRANSMUTAŢIE, transmutaţii, s.f. Transformare a unui element chimic în altul printr-o nouă grupare a elementelor constitutive în atomi, obţinută prin dezintegrare radioactivă naturală sau prin reacţii nucleare. * P. gener. Schimbare, transformare. – Din fr. transmutation, lat. transmutatio.
TRANSNAŢIONAL, -Ă, transnaţionali, -e, adj. Care depăşeşte graniţele naţionale. [Pr.: -ţi-o-] – Din engl., fr. transnational.
TRANSOCEANIC, -Ă, transoceanici, -ce, adj. s.n. 1. Adj. Care este situat dincolo de ocean, de peste ocean; care se face între mai multe oceane. 2. S.n. Navă (comercială) de mare tonaj folosită pentru transportul între porturi situate de o parte şi de alte a unui ocean. – Din fr. transocéanique.
TRANSPARENT, -Ă, transparenţi, -te, adj., s.n. I. Adj. 1. Care poate fi străbătut de radiaţii electromagnetice (mai ales de lumină), fără ca acestea să fie absorbite sau difuzate; prin care se poate vedea clar, care lasă să se vadă limpede conturul şi detaliile obiectelor aflate de partea opusă; străveziu. * Fig. Diafan, subţire, delicat; firav. 2. Fig. Care poate fi uşor înţeles sau ghicit; limpede, clar. II. S.n. Foaie de hârtie cu linii groase, paralele, care se aşază dedesubtul hârtiei de scris, pentru a înlesni scrierea în rânduri drepte. – Din fr. transparent, lat. transparens, -ntis.
TRANSPARENŢĂ, transparenţe, s.f. (Adesea fig.) Proprietate a unor corpuri sau a unor medii de a fi transparente. – Din fr. transparence.
TRANSPĂREA, transpár, vb. II. Intranz. (Rar) A se zări, a se întrezări, a se ghici. – Trans- + părea (după fr. transparaître).
TRANSPERANT, transperante, s.n. Stor. – Cf. fr. transparent.
TRANSPIRA, transpir, vb. I. Intranz. 1. A secreta şi a elimina sudoarea prin porii pielii; a asuda, a năduşi. 2. (Despre plante) A elimina apă sub formă de vapori. 3. Fig. (Fam.) A ieşi la suprafaţă, a reieşi, a se afla, a se auzi (o ştire secretă, un zvon etc.). – Din fr. transpirer.
TRANSPIRARE s.f. Acţiunea de a transpira; transpiraţie. – V. transpira.
TRANSPIRAT1 s.n. Faptul de a transpira. – V. transpira.
TRANSPIRAT2, -Ă, transpiraţi, -te, adj. Care este acoperit cu transpiraţie; asudat, năduşit (1). – V. transpira.
TRANSPIRAŢIE, transpiraţii, s.f. Faptul de a transpira; transpirare.·* (Concr.) Secreţie eliminată prin porii pielii; sudoare, năduşeală. * (Concr.) Vapori de apă eliminaţi de către plante. – Din fr. transpiration.
TRANSPLANT, transplanturi, s.n. (Med.) 1. Organ, parte dintr-un organ, ţesut etc. care este transplantat printr-o intervenţie chirurgicală. 2. Transplantare. – Din fr. transplant.
TRANSPLANTA, transplantez, vb. I. Tranz. 1. A scoate din pământ o plantă (adultă) şi a o planta definitiv în alt loc; a răsădi. * A aduce şi a face să se aclimatizeze o plantă sau un animal în altă regiune decât aceea unde trăieşte de obicei. * Fig. A adapta, a împământeni o instituţie, un obicei etc. 2. A înlocui printr-o intervenţie chirurgicală un ţesut sau un organ bolnav cu alt ţesut sau organ sănătos de acelaşi fel. – Din fr. transplanter, lat. transplantare.
TRANSPLANTABIL, -Ă, transplantabili, -e, adj. (Med.; despre organe, ţesuturi etc.) Care poate fi transplantat. – Din fr. transplantable.
TRANSPLANTARE, transplantări, s.f. Acţiunea de a transplanta şi rezultatul ei; transplantaţie. – V. transplanta.

TRANSPLANTAŢIE, transplantaţii, s.f. (Rar) Transplantare. – Din fr. transplantation.
TRANSPLANTOLOGIE s.f. (Med.) Disciplină care studiază şi pregăteşte organele, ţesuturile pentru transplant. – De la transplant (după biologie).
TRANSPORT, transporturi, s.n. 1. Faptul de a transporta. * (La pl.) Ramură a economiei naţionale cuprinzând totalitatea mijloacelor rutiere, aeriene şi navale care asigură circulaţia bunurilor şi a persoanelor. 2. Totalitatea bunurilor sau a persoanelor care sunt transportate la un moment dat şi în condiţii determinate. 3. Fig. (Livr.) Uitare de sine cauzată de emoţie, de entuziasm, de plăcere; stare de contemplaţie. – Din fr. transport.
TRANSPORTA, transpórt, vb. I. 1. Tranz. A deplasa (cu un vehicul) bunuri sau persoane dintr-un loc în altul; a căra, a duce, a purta. 2. Refl. A se duce la faţa locului (pentru o constatare judiciară, pentru o anchetă, o inspecţie ete.); a se deplasa. 3. Tranz. Fig. (Livr.) A aduce pe cineva într-o stare de uitare de sine, în urma unei emoţii profunde, a entuziasmului, a plăcerii. – Din fr. transporter, lat. transportare.
TRANSPORTABIL, -Ă, transportabili, -e, adj. Care poate fi transportat. – Din fr. transportable.
TRANSPORTARE s.f. Acţiunea de a (se) transporta. – V. transporta.
TRANSPORTAT, -Ă, transportaţi, -te, adj. Stăpânit de un entuziasm, de o plăcere fără margini. * Dus pe gânduri, absent. – V. transporta.
TRANSPORTOR, -OARE, transportori, -oare, adj., s.n. 1. Adj. Care transportă, care duce, care cară. 2. S.n. Aparat sau instalaţie (automată) pentru transportul materialelor pe direcţie orizontală, verticală sau înclinată şi la distanţe relativ mici. 3. S.n. Autovehicul blindat, echipat cu armament uşor, care serveşte la transportul militarilor. – Din fr. transporteur.
TRANSPOZITIV, -Ă, transpozitivi, -e, adj. (Despre limbi) Care nu are o topică fixă, raporturile sintactice fiind exprimate prin terminaţiile cuvintelor. – Din fr. [langues] transpositives.
TRANSPOZIŢIE, transpoziţii, s.f. (Rar) Transpunere. * Spec. (Mat.) Permutare a două litere într-o formulă. * Spec. Schimbare a poziţiei unor atomi sau a unor radicali dintr-o moleculă a unei substanţe (care determină formarea unui nou compus). * Spec. Transcriere sau executare a unei compoziţii muzicale în altă tonalitate. – Din fr. transposition.
TRANSPUNE, transpún, vb. III. 1. Tranz. A muta, a schimba ceva dintr-un loc în altul, dintr-o stare sau dintr-o situaţie în alta. * Fig. A da expresie în scris, pe scenă, pe ecran etc.; a reda, a pune pe hârtie, în versuri, pe scenă etc. * A transcrie sau a executa o compoziţie muzicală în altă tonalitate decât aceea în care a fost scrisă iniţial. * A muta un termen dintr-o parte a unei ecuaţii în alta (schimbându-i semnul). 2. Refl. Fig. A se situa cu mintea, cu imaginaţia etc. în altă situaţie sau în alt timp. – Trans- + pune (după fr. transposer, lat. transponere).
TRANSPUNERE, transpuneri, s.f. Acţiunea de a (se) transpune şi rezultatul ei; transpoziţie. – V. transpune.
TRANSSAHARIAN, -Ă, transsaharieni, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care traversează Sahara. 2. Cale ferată şi tren care uneşte Nigerul cu Marea Mediterană (străbătând Sahara). [Pr.: -ri-an] – Din fr. transsaharian.
TRANSSEXUAL, -Ă, transsexuali, -e, adj. (Biol.) Referitor la trecerea de la un sex la altul. [Pr.: -xu-al] – Din fr. transsexuel, engl. transsexual.
TRANSSIBERIAN, transsiberiene, s.n. Cale ferată şi tren care străbate Siberia de la un capăt la altul. [Pr.: -ri-an] – Din fr. transsibérien.

TRANSSUBSTANŢIAŢIUNE s.f. (Bis.) Transsubstanţiere. [Pr.: -ţi-a-ţi-u-] – Din fr. transsubstantiation.
TRANSSUBSTANŢIERE s.f. (În credinţa creştină) Prefacerea miraculoasă a pâinii şi a vinului din cuminecătură în trupul şi sângele lui Isus Cristos. [Pr.: -ţi-e-] – După fr. transsubstantiation.
TRANSTRAV s.n. (Cin.) Procedeu de filmare constând din folosirea simultană şi în sens contrar a unui transfocator şi a travellingului. – Trans [focator] + trav [elling].
TRANSSUDAT, transsudate, s.n. Plasmă care trece din sânge în ţesuturi sau în cavităţi naturale ale organismului, în unele stări patologice. – Din fr. transsudat.
TRANSSUDAŢIE s.f. Trecere a plasmei din sânge în ţesutul interstiţial sau într-o cavitate naturală a organismului. – Din fr. transsudation.
TRANSURANIAN, -Ă, transuranieni, -e, adj. (Chim.) Transuranic. [Pr.: -ni-an] – Din fr. transuranien.
TRANSURANIC, -Ă, transuranici, -ce, adj. (Despre elemente chimice) Care are numărul atomic mai mare decât acela al uraniului şi este obţinut prin bombardarea altor elemente; transuranian. – Din germ. transuranisch.
TRANSVAZA, transvazez, vb. I. Tranz. A muta un lichid sau un material pulverulent dintr-un vas în altul prin turnare, pompare, cu ajutorul unui sifon etc. – Din fr. transvaser.
TRANSVAZARE, transvazări, s.f. Acţiunea de a transvaza şi rezultatul ei. – V. transvaza.
TRANSVERSAL, -Ă, transversali, -e, adj., s.f. 1. Adj. Care are direcţia perpendiculară pe lungimea unui corp, a unei suprafeţe; care taie ceva de-a curmezişul, care trece cruciş peste ceva. * Secţiune transversală = suprafaţă obţinută prin secţionarea unui obiect cu un plan perpendicular pe lungimea lui. 2. S.f. (Mat.) Dreaptă care intersectează laturile sau prelungirile laturilor unui triunghi ori care taie o figură dată. 3. S.f. Galerie orizontală în interiorul unei mine, care trece prin roci sterile, de-a curmezişul direcţiei stratului. – Din fr. transversal.
TRANSVERTER, transvertere, s.n. Aparat auxiliar folosit pentru translaţia radiocomunicaţiei bilaterale dintr-o gamă în alta. – Din engl. transverter.
TRANSVERTOR, transvertoare, s.n. Maşină electrică care transformă curentul electric din continuu în alternativ şi invers sau care schimbă frecvenţa unui curent alternativ. – Din fr. transverteur.
TRANŞA, tranşez, vb. I. Tranz. 1. A rezolva repede şi definitiv o dificultate, un conflict etc. 2. A separa, în porţiuni anatomice, după sortimente, calitate etc., carnea unui animal tăiat pentru consum. – Din fr. trancher.
TRANŞANT, -Ă, tranşanţi, -te, adj. Care nu admite contrazicere; categoric, hotărât. * (Despre culori) Care se opune puternic una alteia. – Din fr. tranchant.
TRANŞARE s.f. Acţiunea de a tranşa şi rezultatul ei. – V. tranşa.
TRANŞĂ, tranşe, s.f. 1. Fiecare dintre părţile în care sunt divizate lucrurile ce urmează să fie produse sau distribuite în etape succesive; parte, porţie. * Fiecare dintre porţiunile anatomice în care este separată carnea tăiată, în vederea sortării pe calităţi şi a formării de pachete preambalate. 2. Suprafaţa formată de marginile tăiate ale foilor unei cărţi, ale unui registru etc., uneori vopsită sau aurită. – Din fr. tranche.
TRANŞEE, tranşee, s.f. Şanţ adânc, uneori întărit şi apărat de o reţea de sârmă ghimpată, folosit în război ca adăpost. * Şanţ sau săpătură de lungime mare, executate în anumite scopuri tehnice. [Pr.: -şe-e] – Din fr. tranchée.

TRANZACŢIE, tranzacţii, s.f. Convenţie între două sau mai multe părţi, prin care se transmit anumite drepturi, se face un schimb comercial etc.; p. gener. înţelegere, învoială, acord. [Var.: (înv.) tranzacţiúne s.f.] – Din fr. transaction, lat. transactio, -onis.
TRANZACŢIONA, tranzacţionez, vb. I. Tranz. A efectua o tranzacţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din tranzacţiune.
TRANZACŢIONAL, -Ă, tranzacţionali, -e, adj. Care se referă la o tranzacţie, care are la bază o tranzacţie sau rezultă dintr-o tranzacţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. transactionnel.
TRANZACŢIONARE, tranzacţionări, s.f. Acţiunea de a tranzacţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. tranzacţiona.
TRANZACŢIONAT, -Ă, tranzacţionaţi, -te, adj. Care a fost obiectul unei tranzacţii. [Pr.: -ţi-o-] – V. tranzacţiona.
TRANZACŢIUNE s.f. v. tranzacţie.
TRANZIENT, -Ă, tranzienţi, -te, adj. (Livr.) 1. Tranzitoriu. 2. Care trece (repede); trecător, efemer. [Pr.: -zi-ent] – Din lat. transiens, -tis, engl. transiens.
TRANZIENŢĂ s.f. 1. (Livr.) Caracterul a ceea ce este trecător, tranzient (2); efemeritate. 2. (Fil.) Devenire continuă a realităţii ce impune o permanentă adaptare a omului la mutaţiile intervenite. [Pr.: -zi-en÷, – Scris şi: transienţă] – După engl. transience.
TRANZISTOR, tranzistoare, s.n. 1. Semiconductor al unui circuit electric servind ca amplificator de putere. 2. Aparat de radio portativ prevăzut cu mai multe tranzistoare (1). [Pl. şi: (m.) tranzistori, – Var.: transistór s.n.] – Din fr. transistor, germ. Transistor.
TRANZISTORIZA, tranzistorizez, vb. I. Tranz. A supune un aparat de tip vechi operaţiei de înlocuire a tuburilor electronice cu tranzistoare; a echipa cu tranzistoare. – Din engl. transistorize, fr. transistoriser.
TRANZISTORIZARE, tranzistorizări, s.f. Acţiunea de "a tranzistoriza". – V. tranzistoriza.
TRANZISTORIZAT, -Ă, tranzistorizaţi, -te, adj. Care a fost echipat cu tranzistoare. – V. tranzistoriza.
TRANZISTORMETRU, tranzistormetre, s.n. Aparat pentru controlul şi măsurarea parametrilor tranzistoarelor. – Din fr. transistormétre.
TRANZIT, tranzituri, s.n. 1. Trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-o ţară în alta prin teritoriul unei a treia ţări; regim vamal special, prevăzând scutirea de taxe pentru mărfurile aflate în această situaţie. ** Bilet de tranzit = autorizaţie scrisă privind scutirea de vamă a unor mărfuri care sunt în trecere printr-o ţară străină. 2. Trecere a unui tren sau a unui călător printr-o staţie sau printr-o ţară fără alte staţionări sau operaţii în afară de cele strict necesare pentru schimbări de direcţie şi încrucişări. 3. (În sintagma) Tranzit digestiv = drum parcurs de alimente prin tubul digestiv din momentul introducerii lor în gură până la absorbţia elementelor asimilabile şi eliminarea resturilor. – Din fr. transit.
TRANZITA, tranzitez, vb. I. Tranz. (Rar) A transporta printr-o ţară străină mărfuri în tranzit. – Din fr. transiter.
TRANZITARE, tranzitări, s.f. (Rar) Acţiunea de a tranzita. – V. tranzita.
TRANZITIV, -Ă, tranzitivi, -e, adj., s.n. 1. Adj., s.n. (Gram.) (Verb) a cărui acţiune se răsfrânge direct asupra unui obiect. 2. Adj. Care are însuşirea de tranzitivitate (2). – Din fr. transitif, lat. transitivus.
TRANZITIVITATE s.f. 1. Proprietate a unor verbe de a fi tranzitive (1). 2. Proprietate a unor relaţii logice sau matematice de a se transmite ca atare,

prin termenii intermediari, între primul şi ultimul termen al şirului de termeni ordonaţi pe baza acestei relaţii. – Din fr. transitivité.
TRANZITORIU, -IE, tranzitorii, adj. Care face trecerea de la o stare la alta; de tranziţie; intermediar. * (Despre funcţionarea unui sistem) Caracterizat prin variaţia în timp a cel puţin unei mărimi. – Din lat. transitorius, fr. transitoire.
TRANZIŢIE, tranziţii, s.f. Trecere (lentă sau bruscă) de la o stare, de la o situaţie, de la o idee la alta. ** Loc. adj. De tranziţie = de trecere; intermediar, tranzitoriu; p. ext. provizoriu. – Din fr. transition, lat. transitio.
TRANZIŢIONAL, -Ă, tranziţionali, -e, adj. (Livr.) Cu caracter de tranziţie, de tranziţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. transitionnel.
TRAP s.n., interj. 1. S.n. Mers în fugă al calului, cu viteză mijlocie (între pas şi galop), animalul păşind în acelaşi timp cu un picior din faţă şi cu piciorul de dinapoi opus acestuia. * Zgomot făcut de un cal care merge în acest fel. 2. Interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de mersul în fugă al cailor sau, p. ext., de mersul grăbit al unui om. – Din germ. Trab.
TRAPĂ, trape, s.f. 1. Uşă, capac etc. fixat în plan orizontal, care închide o deschizătură practicată la nivelul solului, într-un planşeu, în puntea unei nave etc. * Deschizătură pe care o acoperă o trapă (1); spec. deschidere verticală în podiumul unei scene, servind la apariţia şi dispariţia unor personaje. 2. Acoperământ al unei capcane pentru prinderea în stare vie a animalelor. – Din fr. trappe.
TRAPEZ, (1, 2) trapeze, s.n., (3) trapezi, s.m. 1. S.n. Patrulater care are drept baze două laturi paralele şi neegale. 2. S.n. Aparat de gimnastică format dintr-o bară mobilă, legată la extremităţi cu două frânghii sau cabluri egale în lungime, fixate de plafon sau de altă bară, fixă. * Leagăn improvizat pentru păsări şi animale ţinute în colivii sau cuşti. 3. S.m. Muşchi în formă de patrulater aşezat în regiunea spatelui, începând de la ceafă. – Din fr. trapéze.
TRAPEZAN, trapezani, s.m. Nume dat şalăului mic, sub 30 de cm lungime. – Et. nec.
TRAPEZARE, trapezări, s.f. (Înv.) Trapeză. – Din ngr. trapezárion.
TRAPEZĂ, trapeze, s.f. Sală de mese (într-o mănăstire); refector, trapezare, trapezărie. – Din sl. trapeza.
TRAPEZĂRIE, trapezării, s.f. (Înv.) Trapeză. – Trapezare + suf. -ie.
TRAPEZISM s.n. Acrobaţie la trapez. – Trapez + suf. -ism.
TRAPEZIST, -Ă, trapezişti, -ste, s.m. şi f. Gimnast (acrobat) specializat în exerciţiile la trapez. – Din fr. trapéziste.
TRAPEZOEDRU, trapezoedre, s.n. Corp ale cărui feţe sunt trapezoidale. – Din fr. trapézoédre.
TRAPEZOID, trapezoide, s.n. Suprafaţă generată prin rotirea unui trapez în jurul unei axe din planul său, pe care nu-l intersectează. – Din fr. trapézoîde.
TRAPEZOIDAL, -Ă, trapezoidali, -e, adj. Care are forma unui trapez (1) sau a unui trapezoid. [Pr.: -zo-i-] – Din fr. trapézoîdal.
TRAPION, trapioane, s.n. Deschizătură practicată în planşeul unei scene pentru a permite trecerea decorurilor care se ridică de dedesubt. [Pr.: -pi-on] – Din fr. trappillon.
TRAPIST, (1) trapişti, s.m. (2) (rar) trapiste, s.n. 1. S.m. Membru al unui ordin călugăresc catolic. 2. S.n. Brânză fabricată (odinioară numai de trapişti 1) după un procedeu special de fermentare. [Var.: (2) trapístă s.f.] – Din fr. trappiste.
TRAPISTĂ s.f. v. trapist.
TRAS, -Ă, traşi, -se, adj., s.m. 1. Adj. (Despre faţă sau părţi ale ei) Slab, obosit, sleit (de boală, de supărare etc.); (despre oameni) care are faţa slabă, obosită,

suptă. 2. S.m. Persoană asupra căreia s-a emis o trată pe care este obligată să o plătească la scadenţă. – V. trage.
TRASA, trasez, vb. I. Tranz. 1. A însemna pe o suprafaţă linia sau desenul unui drum, al unui plan, al unei figuri geometrice etc.; spec. a însemna pe o piesă brută conturul suprafeţelor de prelucrat. 2. A indica, a da directive în vederea unei acţiuni sau a unei activităţi; a arăta prin câteva idei generale ceea ce este esenţial într-o problemă, într-o situaţie etc.; a schiţa. – Din fr. tracer.
TRASAJ s.n. (Rar) Trasare. – Din fr. traçasage.
TRASARE, trasări, s.f. Acţiunea de a trasa şi rezultatul ei; trasaj. – V. trasa.
TRASAT s.n. Faptul de a trasa (1). – V. trasa.
TRASATOR, (1) trasatori, s.m., (2) trasatoare, s.n. 1. S.m. Lucrător care execută trasarea unor piese brute. 2. S.n. Trasor (1). – Trasa + suf. -tor.
TRASĂ, trase, s.f. 1. Diagrama deplasării unui tren înscrisă în graficul de circulaţie a terenurilor. 2. (Fiz.) Linie descrisă de fluxul de electroni pe ecranul unui tub catodic, spot. – Din fr., engl. trace.
TRASEU, trasee, s.n. Drum pe care îl parcurge (în mod permanent) un vehicul sau o fiinţă; rută. * Linie, direcţie pe care o are un drum, o cale ferată etc. * Drum special amenajat pe care trebuie să-l străbată concurenţii la o probă sportivă. * Drum parcurs în spaţiu de un corp în mişcare; traiectorie. – Din fr. tracé.
TRASOR, (1, 2, 3) trasoare, s.n., (4) trasori, s.m. 1. S.n. Unealtă formată dintr-un ac de oţel cu mâner de lemn, folosită pentru a indica pe o piesă metalică brută contururile suprafeţelor de prelucrat; trasator (2). 2. S.n. Unealtă de oţel cu mâner de lemn, folosită în legătorii pentru trasarea liniilor pe marginea scoarţelor îmbrăcate în piele sau pe marginea pielii la cotoare şi la colţurile trase în piele, precum şi la călcarea falţului la legăturile în pânză. 3. S.n. Glonţ, proiectil învelit într-un material fosforic, care se aprinde în clipa descărcării, descriind în aer o traiectorie luminoasă. 4. S.m. (Fiz.) Izotop radioactiv al unui element stabil, pe care îl însoţeşte peste tot, permiţând recunoaşterea şi urmărirea acestuia într-un sistem. – Din fr. traceur.
TRATA, tratez, vb. I. 1. Tranz. A avea faţă de cineva sau de ceva o anumită comportare, a se purta cu cineva intr-un anumit fel. 2. Tranz. A oferi unui oaspete mâncare, băutură; a ospăta. 3. Tranz. şi refl. A (se) supune unui tratament medical. 4. Tranz. A discuta o chestiune economică, socială, politică etc., cu scopul de a ajunge la o înţelegere, la încheierea unei convenţii etc.; a duce tratative. 5. Tranz. A dezvolta, a expune (în scris sau oral) o temă ştiinţifică, literară etc. 6. Tranz. A supune unui tratament (3). * Spec. A supune seminţele şi plantele acţiunii unor agenţi chimici sau fizici care distrug germenii bolilor. [Var.: (înv.) tractá vb. I] – Din it. trattare, lat. tractare.
TRATABIL, -Ă, tratabili, -e, adj. Care poate fi tratat. – Trata + suf. -bil. Cf. it. trattabile.
TRATAMENT, tratamente, s.n. 1. Fel de a se purta cu cineva, atitudine, comportare faţă de cineva. 2. Îngrijire medicală; ansamblu de mijloace igienice, dietetice, medicamentoase, balneare, climaterice etc. cu care se tratează o boală; spec. mod, metodă, mijloc terapeutic folosit în combaterea bolilor. 3. Ansamblul operaţiilor tehnice, fizice, chimice, biologice etc. executate asupra unui material sau a unui organism etc. pentru a obţine modificări de calitate, de formă, de structură etc. în scop industrial, economic sau ştiinţific. 4. (Fon.) Evoluţie, modificare, schimbare. – Din it. trattamento, fr. traitement.
TRATAMENTIST, tratamentişti, s.m. Muncitor specialist în tratarea la cald a plăcilor de fibre lemnoase. – Tratament + suf. -ist.

TRATARE s.f. Acţiunea de a (se) trata. – V. trata.
TRATARISI, tratarisesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata. – Din ngr. tataríso (viit. lui tratáro).
TRATAT, tratate, s.n. 1. Înţelegere scrisă încheiată între două sau mai multe state, în vederea determinării, într-un anumit domeniu, a drepturilor şi a obligaţiilor părţilor contractante sau în scopul stabilirii unor norme juridice; acord internaţional, convenţie internaţională. 2. Lucrare cu caracter special, în care sunt expuse metodic problemele fundamentale ale unei discipline. [Var.: (înv.) tractát s.n.] – Din it. trattato.
TRATATIVE s.f. pl. Schimb de păreri, discuţii, negocieri purtate între două sau mai multe părţi interesate, cu scopul de a se ajunge la o înţelegere, la un acord; trataţie (2). – Din it. trattative.
TRATAŢIE, trataţii, s.f. 1. Faptul de a servi oaspeţilor mâncare şi băutură (fără un protocol deosebit); (concr.) mâncarea sau băutura servită. 2. (Înv.) Tratative. [Var.: (înv.) tractáţie, trataţiune s.f.] – Din it. trattazione.
TRATAŢIUNE s.f. v. trataţie.
TRATĂ, trate, s.f. Cambie care, în virtutea unei clauze speciale, se cedează spre încasare altei persoane decât creditorul; poliţă. – Din it. tratta.
TRAUL, traule, s.n. Năvod marin de mari dimensiuni, în formă de sac, destinat pescuirii în larg, în locuri cu mult peşte. – Din engl. trawl.
TRAULA, traulez, vb. I. Intranz. A pescui cu traulul. [Pr.: tra-u-] – Din traul (după engl. trawl).
TRAULARE s.f. Acţiunea de a traula şi rezultatul ei. – V. traula.
TRAULER, traulere, s.n. Navă de pescuit prevăzută cu traule şi destinată pescuitului pe mare, la diferite adâncimi, sau folosită pentru dragarea epavelor. – Din rus. trauler, engl. trawler, germ. Trawler.
TRAULERIST, traulerişti, s.m. Muncitor care lucrează pe trauler. – Trauler + suf. -ist.
TRAUMATIC, -Ă, traumatici, -ce, adj. Care are caracter de traumatism; de natura traumatismului. – Din fr. traumatique, lat. traumaticus.
TRAUMATISM, traumatisme, s.n. 1. Leziune suferită de un organism viu prin loviri violente, tăieturi, înţepături etc.;traumă (1); p. ext. ansamblul tulburărilor de ordin local şi general care apar în urma acţiunii unui agent extern violent; p. restr. şoc traumatic. 2. Stare psihică patologică a unui organism care, nemaiputând să suporte o excitaţie excesivă, din cauza unei traume (2) suferite, nu mai reacţionează în nici un fel, devenind insensibil la orice alt excitant. – Din fr. traumatisme.
TRAUMATIZA, traumatizez, vb. I. Tranz. 1. A provoca un traumatism (1). 2. A zgudui profund din punct de vedere moral; a provoca o traumă (2), un şoc. – Din fr. traumatiser.
TRAUMATIZANT, -Ă, traumatizanţi, -te, adj. Care traumatizează. – Din fr. traumatisant.
TRAUMATIZARE, traumatizări, s.f. Acţiunea de a traumatiza şi rezultatul ei. – V. traumatiza.
TRAUMATIZAT, -Ă, traumatizaţi, -te, adj. 1. Care a suferit un traumatism fizic sau psihic. 2. Care nu mai reacţionează, insensibil la orice excitant în urma unei traume psihice suferite. – V. traumatiza.
TRAUMATOLOG, -Ă, traumatologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în traumatologie. – Din traumatologie (derivat regresiv).
TRAUMATOLOGIE, traumatologii, s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul şi tratamentul traumatismelor; spec. ramură a chirurgiei care se ocupă cu înlăturarea pe cale chirurgicală, a traumatismelor. – Din fr. traumatologie.

TRAUMĂ, traume, s.f. 1. Traumatism (1). 2. Emoţie violentă care modifică personalitatea unui individ, sensibilizându-l la alte emoţii de acelaşi fel, astfel încât acesta nu mai reacţionează normal. – Din fr. trauma, germ. Trauma.
TRAVALIU, travalii, s.n. 1. (Tehn.; ieşit din uz) Lucru mecanic. * Lucru, muncă. 2. Totalitatea fenomenelor produse în perioada cuprinsă între apariţia durerilor de naştere si expulzarea fătului. – Din it. travaglio. Cf. fr. travail.
TRAVEE, travee, s.f. Porţiune dintr-o construcţie (edificiu, pod, viaduct etc.) care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) şi deschiderea dintre ele. – Din fr. travée.
TRAVELLING s.n. 1. Procedeu de filmare sau de televizare cu ajutorul unui aparat mobil de luat vederi cu focar variabil, folosit mai ales pentru scenele cu personaje în mişcare. 2. Dispozitiv care serveşte la deplasarea aparatului de luat vederi prin travelling (1). [Pr.: trevăling] – Din fr., engl. travelling.
TRAVERSA, traversez, vb. I. Tranz. A trece de pe o parte (a unui loc, a unui drum) pe cealaltă parte; a trece peste... * A străbate, a tăia de-a curmezişul (munţi, ţări, mări, oceane etc.). * Fig. A trăi, a simţi, a suporta (o anumită vreme). Traversează o criză morală. – Din fr. traverser.
TRAVERSABIL, -Ă, traversabili, -e, adj. Care poate fi traversat. – Din fr. traversable.
TRAVERSADĂ, traversade, s.f. (Mar.) Traversare de către o navă a spaţiului dintre două porturi situate pe maluri opuse. – De la traversa.
TRAVERSĂ, traverse, s.f. Grindă de fier, de lemn, de beton armat etc., aşezată transversal pe axa longitudinală a unei construcţii sau a unui sistem tehnic şi folosită ca piesă de rezistenţă la construirea scheletului unei clădiri, al unui pod, al unei maşini etc. * Bară de lemn, de metal sau de beton armat care se aşază transversal sub şinele de cale ferată şi de care acestea se fixează prin crampoane sau şuruburi. * Parâmă sau grindă transversală faţă de direcţia unei nave, pe care se sprijină puntea. * Fâşie de pânză care se pune deasupra covorului pentru a-l proteja. – Din fr. traverse.
TRAVERSIERĂ, traversiere, s.f. Lanţ folosit pentru a ridica ancorele care nu intră în mare. [Pr.: -si-e-] – Din fr. traversiére.
TRAVERSINĂ, traversine, s.f. Traversă din scheletul de rezistenţă al unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor principale. – Din fr. traversin.
TRAVERTIN s.n. Tuf calcaros care se poate lustrui ca marmura şi care se foloseşte ca piatră de construcţie. – Din fr. travertin, it. travertino.
TRAVESTI1, travestiuri, s.n. Interpretare a unui rol masculin de către o femeie sau a unui rol feminin de către un bărbat. ** Loc. adj. şi adv. În travesti = deghizat sau deghizându-se pentru a juca un rol opus sexului său. [Var.: (rar) travestíu s.n.] – Din fr. travesti.
TRAVESTI2, travestesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) deghiza. – Din fr. travestir.
TRAVESTIRE, travestiri, s.f. Acţiunea de "a (se) travesti2" şi rezultatul ei. – V. travesti2.
TRAVESTIT, -Ă, travestiţi, -te, adj. Deghizat. – V. travesti2.
TRAVESTIU s.n. v. travesti1.
TRĂDA, trădez, vb. I. 1. Tranz. A înşela în mod voit şi perfid încrederea cuiva, săvârşind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu duşmanul etc. * A fi neloial faţă de cineva sau de ceva. * A se abate de la o linie de conduită, a dovedi inconsecvenţă faţă de o acţiune, de o idee etc. * A comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie; a înşela. 2. Tranz. (Despre facultăţi fizice sau psihice) A nu mai funcţiona (bine), cauzând dificultăţi. Memoria îl trădează. 3. Tranz. şi refl. A (se) da pe faţă; a (se) da de gol. – Din lat. tradere (după da).

TRĂDARE, trădări, s.f. Acţiunea de a (se) trăda şi rezultatul ei; infracţiune, faptă reprobabilă comisă de cel care trădează. – V. trăda.
TRĂDĂTOR, -OARE, trădători, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care trădează. – Trăda + suf. -ător.
TRĂGACI, -CE, trăgaci, -ce, subst., adj. 1. S.n. Piesă mobilă din mecanismul unei arme de foc, de care se apasă cu degetul arătător pentru a declanşa percutorul. 2. S.m. Trăgător (II 2). 3. Adj. (Pop.; despre animale) Care trage (bine) la ham sau la jug; de tracţiune. – Trage + suf. -aci.
TRĂGĂNA vb. I v. tărăgăna.
TRĂGĂNAT, -Ă adj. v. tărăgănat.
TRĂGĂTOR, -OARE, trăgători, -oare, adj., subst. I. Adj. (Despre vite) Care efectuează o tracţiune; de muncă, de povară. II. S.m. şi f. 1. Persoană care trage ceva. ** Trăgători de sfori = persoană care trage sforile păpuşilor la teatrul de marionete; fig. persoană care unelteşte. 2. Persoană (în special ostaş) care trage cu o armă de foc; trăgaci (2). ** Loc. adj. şi adv. (Mil.; ieşit din uz) În trăgători = în lanţ, unul după celălalt. 3. Persoană care emite o trată. III. S.f. 1. Fiecare dintre cele două curele care leagă scările de şa. * Curea groasă cu care se aplicau în trecut pedepse corporale; p. ext. bătaie cu o astfel de curea. 2. Un fel de scăunel cu o deschizătură în care se bagă călcâiul cizmei, spre a o descălţa. IV. S.n. Instrument de desen folosit la trasarea cu tuş a liniilor. – Trage + suf. -ător.
TRĂGĂTORIE, trăgătorii, s.f. Secţie (1) în care are loc trefilarea. – Trage + suf. -ătorie.
TRĂI, trăiesc, vb. IV. 1. Intranz. A se afla în viaţă; a exista, a vieţui. ** (În formule de mulţumire, de salut, de urare etc.) Să trăieşti! ** Expr. (Formulă de jurământ) Aşa să trăiesc (sau să trăieşti etc.) = pe cuvânt de onoare, zău (aşa). 2. Intranz. A dura, a se menţine, a dăinui; a se perpetua. 3. Intranz. şi tranz. A-şi duce, a-şi petrece viaţa. ** Expr. (Intranz.) A trăi cu capul în nori = a nu-şi da seama de realitate, a rămâne străin de ceea ce se petrece în jurul său. (Tranz.) A-şi trăi traiul = a se bucura de viaţă, a duce un trai bun, fără griji. A-şi trăi traiul (şi a-şi mânca mălaiul) = a îmbătrâni, a ajunge la capătul vieţii. * Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. "pentru") A-şi închina, a-şi consacra viaţa unui scop. * Intranz. A se bucura, a aprofita din plin de viaţă. 4. Intranz. (Cu determinări locale) A fi stabilit undeva; a locui. 5. Intranz. A-şi petrece viaţa împreună cu cineva; a convieţui. * A avea relaţii de dragoste cu cineva (fără a fi căsătorit cu el, în afara căsătoriei legale). 6. Intranz. A-şi procura cele necesare traiului, a-şi câştiga existenţa, a se întreţine. ** Expr. A trăi pe spinarea cuiva = a se întreţine din munca sau din câştigul altcuiva. * (Rar; cu determinări introduse prin prep. "cu") A se hrăni cu... 7. Tranz. Fig. A simţi cu intensitate, a participa emotiv, sufleteşte (la...). – Din sl. trajati.
TRĂINICIE s.f. Însuşirea de a fi trainic, de a dura; soliditate, rezistenţă, durabilitate. – Trainic + suf. -ie.
TRĂIRE s.f. 1. Faptul de a trăi; vieţuire. 2. Proces sufletesc, experienţă sufletească (trăite cu intensitate). 3. Metodă metafizică de cunoaştere care pretinde că se poate ajunge la cunoaşterea întregii realităţi pe baza experienţei psihice subiective; totalitatea proceselor psihice care servesc ca mijloc de cunoaştere, ale acestei metode. – V. trăi.
TRĂIRISM s.n. Curent în gândirea filozofică românească dintre cele două războaie mondiale, care, proclamând primatul instinctelor şi al inconştientului asupra raţiunii, susţinea că nu se poate ajunge la cunoaşterea diferitelor aspecte şi fenomene ale vieţii decât prin trăirea mistică. [Pr.: trăi-i-] – Trăire + suf. -ism.

TRĂIRIST, -Ă, trăirişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al trăirismului. 2. Adj. Care aparţine trăirismului, privitor la trăirism. [Pr.: tră-i-] – Trăir [ism] + suf. -ist.
TRĂISTIOARĂ, trăistioare, s.f. (Pop.) Trăistuţă. [Pr.: -ti-oa-] – Traistă + suf. -ioară.
TRĂISTUŢĂ, trăistuţe, s.f. Diminutiv al lui traistă; trăistioară. – Traistă + suf. -uţă.
TRĂIT s.n. (Rar) Faptul de a trăi. – V. trăi.
TRĂITOR, -OARE, trăitori, -oare, adj. (Rar) 1. Care trăieşte, care este în viaţă, care există; viu, vieţuitor. 2. Care îşi duce viaţa, care locuieşte undeva. [Pr.: tră-i-] – Trăi + suf. -tor.
TRĂNCĂNEALĂ, trăncăneli, s.f. Acţiunea de a trăncăni şi rezultatul ei; vorbărie, sporovăială, flecăreală. * Zgomot de glasuri produs de cei care trăncănesc. – Trăncăni + suf. -eală.
TRĂNCĂNI, trăncănesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. A vorbi mult şi fără rost, a îndruga vrute şi nevrute; a flecări, a sporovăi. – Tranc + suf. -ăni.
TRĂNCĂNIRE, trăncăniri, s.f. Acţiunea de a trăncăni şi rezultatul ei. – V. trăncăni.
TRĂNCĂNIT s.n. Faptul de "a trăncăni". – V. trăncăni.
TRĂPAŞ, trăpaşi, s.m. (La pl.) Nume generic dat raselor de cai specializaţi pentru o mare viteză la trap (1); (şi la sg.) cal care face parte dintr-o astfel de rasă. – Trap + suf. -aş.
TRĂSĂTURĂ, trăsături, s.f. 1. Linie caracteristică a feţei unei persoane. * Aspect esenţial al caracterului sau al personalităţii cuiva. * Aspect caracteristic general al unei opere, al unei doctrine, al unui fenomen, al unei activităţi, al unei epoci. 2. Linie trasă (cu o singură mişcare) pe hârtie cu creionul, cu tocul etc. ** Trăsătură de unire = liniuţă de unire. ** Expr. Dintr-o trăsătură de condei = dintr-o dată, fără a sta mult pe gânduri. – Tras + suf. -ătură.
TRĂSCĂU s.n. (Reg.) Rachiu tare. – Et. nec.
TRĂSNAIE, trăsnăi, s.f. Faptă ieşită din comun, năstruşnică, extravagantă; năzbâtie, poznă. * Idee năstruşnică; născocire ciudată. – Trăsni + suf. -aie.
TRĂSNEALĂ, trăsneli, s.f. (Fam.) 1. Trăsnaie. 2. Nebunie (1). – Trăsni + suf. -eală.
TRĂSNET, trăsnete, s.f. Descărcare electrică, însoţită de o lumină vie şi de un zgomot puternic, care are loc între doi nori sau între un nor şi pământ sau obiecte de pe pământ. ** Expr. A rămâne ca lovit de trăsnet = a încremeni, a înlemni (de spaimă, de uimire etc.). Lovitură de trăsnet = întâmplare (nefericită) venită pe neaşteptate. – Trăsni1 + suf. -et.
TRĂSNI1, trăsnesc, vb. IV. 1. Intranz., impers., unipers. A se produce trăsnete, a cădea trăsnete. ** Expr. A trăsni (pe cineva) (ca) din senin = a lovi (pe cineva) în mod neaşteptat. (Intranz.) A-i trăsni cuiva ceva (prin cap) = a-i veni (cuiva) o idee neaşteptată, ciudată, nesăbuită. (rar, tranz.) A-l trăsni (pe cineva) prin minte = a-i veni (cuiva) o idee neaşteptată, ciudată, nesăbuită. 2. Tranz. şi intranz. A izbi, a lovi cu putere. * Intranz. Fig. A-şi manifesta mânia zgomotos şi cu furie, strigând, vociferând; a tuna şi a fulgera. 3. Refl. Fig. A înnebuni, a se ţicni. * Tranz. şi refl. A (se) ameţi de băutură, a (se) îmbăta. 4. Intranz. (Despre arme de foc) A se declanşa cu zgomot puternic; a pocni, a detuna, a bubui. – Din sl.trěsnonti.
TRĂSNI2 vb. IV v. trosni.

TRĂSNIT, -Ă, trăsniţi, -te, adj. (Adesea substantivat) 1. Lovit, atins de trăsnet. 2. Zănatic, nebun. * Ameţit de băutură; beat. * Năstruşnic, ciudat, extravagant. 3. Fig. Afurisit, blestemat, netrebnic. – V. trăsni1.
TRĂSNITOR, -OARE, trăsnitori, -oare, adj. (Rar) Care trăsneşte1. – Trăsni1 + suf. -tor.
TRĂSNITURĂ, trăsnituri, s.f. Zgomot produs de trăsnet; bubuitură. – Trăsnit + suf. -tură.
TRĂSURĂ, trăsuri, s.f. 1. Vehicul pe patru roţi, cu arcuri, tras de cai şi folosit la transportul penoanelor. ** (Înv.) Trăsură cu aburi = tren. 2. (Astron.; pop.; art.) Constelaţia Vizitiul. 3. (Înv.) Linie a feţei; trăsătură (1). 4. (Înv.) Linie de hotar între două proprietăţi. * Suprafaţă de teren cu o lungime de şase prăjini. 5. (Rar; în sintagma) Trăsură de unire = liniuţă de unire. – Tras + suf. -ură.
TRASURICĂ, trăsurici, s.f. Diminutiv al lui trăsură (1); trăsură mică şi uşoară (cu două roţi). * Cărucior de copii. [Pl. şi: trăsurele] – Trăsură + suf. -ică.
TRĂTAJ s.n. v. tartaj.
TRÂMBĂ, trâmbe, s.f. 1. Bucată mare de pânză sau de stofă (făcută sul); val. 2. Dungă, fâşie. 3. Val, vârtej de apă, de praf etc. 4. Rând, şir, lanţ. 5. Ceată, grămadă (de oameni), pâlc. – Din sl. tronba.
TRÂMBICIOARĂ, trâmbicioare, s.f. Diminutiv al lui trâmbiţă. – Trâmbiţă + suf. -icioară.
TRÂMBIŢA, trâmbiţez, vb. I. 1. Intranz. A cânta, a suna din trâmbiţă. 2. Tranz. Fig. (Fam.) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea; a răspândi, a divulga; a bate toba. – Din trâmbiţă.
TRÂMBIŢARE, trâmbiţări, s.f. Acţiunea de a trâmbiţa şi rezultatul ei; sunet produs de trâmbiţă. – V. trâmbiţa.
TRÂMBIŢAŞ, trâmbiţaşi, s.m. Persoană care cântă din trâmbiţă; gornist, trompet, trompetist. * Persoană care chema, în trecut, locuitorii de la sate, prin sunete de trâmbiţă, pentru a le comunica ştiri de interes general. – Trâmbiţă + suf. -aş.
TRÂMBIŢĂ, trâmbiţe, s.f. (Pop.) Trompetă, goarnă. [Pl. şi: trâmbiţi] – Din sl. tronbiça.
TRÂNDAV, -Ă, trândavi, -e, adj. (Pop.; despre oameni sau despre firea lor; şi substantivat) Care se mişcă şi lucrează încet şi în silă; căruia îi place să lenevească; leneş, molatic, inactiv. [Acc. şi: trândáv] – Cf. scr. truntav.
TRÂNDĂVEALĂ, trăndăveli, s.f. Trândăvie. – Trândăvi + suf. -eală.
TRÂNDĂVI, trândăvesc, vb. IV. Intranz. A trăi în trândăvie, a-şi petrece vremea lenevind; a lenevi. – Din trândav.
TRÂNDĂVIE, trândăvii, s.f. Stare de inactivitate, stare a omului trândav; lene, lenevie, trândăveală, trândăvit. – Trândav + suf. -ie.
TRÂNDĂVIT s.n. (Rar) Trândăvie. – V. trândăvi.
TRÂNJI s.m. pl. 1. (Pop.) Hemoroizi. 2. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina fistuloasă şi cu flori de culoare galbenă sau brună deschis, plăcut mirositoare (Neottia nidus avis). – Cf. sl. trondů.
TRÂNJOAICĂ, trânjoaice, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina albă şi păroasă şi cu flori mari, galbene, întrebuinţată în medicina populară la tratarea hemoroizilor (Ranunculus illyricus). – Trânji + suf. -oaică.
TRÂNTĂ, trânte, s.f. Luptă corp la corp între doi sau mai mulţi oameni neînarmaţi, care caută să se doboare unul pe altul (numai cu ajutorul braţelor). – Din trânti (derivat regresiv).
TRÂNTEALĂ, trânteli, s.f. Acţiunea de a (se) trânti. * (Fam.) Bătaie dată cuiva; scărmăneală, chelfăneală. – Trânti + suf. -eală.

TRÂNTI, trântesc, vb. IV. 1. Tranz. A arunca (cu putere) izbind de ceva, a azvârli un obiect, o povară etc. * A culca la pământ, a doborî. * (Despre animale de călărie) A arunca pe călăreţ din şa, a da jos. * Fig. (Fam.) A respinge un candidat la examen, a nu-l promova, a face să cadă. * A face să se izbească cu putere o uşă, o poartă etc. 2. Refl. A se aşeza brusc pe ceva, lăsându-se cu toată greutatea corpului. 3. Tranz. A-şi pune la repezeală pe sine un obiect de podoabă sau de îmbrăcăminte; a se îmbrăca în grabă, sumar, neglijent. 4. Refl. recipr. A se lua la trântă, a se lupta corp la corp. 5. Tranz. Fig. (Fam.) A face, a produce (cu energie, repede, în grabă). * A spune ceva nepotrivit, nelalocul lui. – Cf. bg. tărtja.
TRÂNTIRE, trântiri, s.f. Acţiunea de a (se) trânti şi rezultatul ei. – V. trânti.
TRÂNTIT, -Ă, trântiţi, -te, adj. Aşezat pe ceva într-o poziţie comodă; care s-a tolănit; lungit. – V. trânti.
TRÂNTITURĂ, trântituri, s.f. Trântă, trânteală, izbitură. – Trânti + suf. -itură.
TRÂNTOR, trântori, s.m. 1. Masculul albinei. 2. Epitet dat unui bărbat care nu vrea să lucreze şi trăieşte din munca altora. – Cf. sl. trontů.
TRÂNTORI, trântoresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A sta ca un trântor (2); a lenevi. – Din trântor.
TRANTORIRE, trântoriri, s.f. (Rar) Acţiunea de a trântori şi rezultatul ei. – V. trântori.
TRÂNTORIŢĂ, trântoriţe, s.f. Femeie care nu vrea să muncească şi trăieşte de pe urma muncii altora. – Trântor + suf. -iţă.
TREABĂ, treburi, s.f. 1. Activitate, ocupaţie, îndeletnicire. ** Expr. A avea treabă = a fi ocupat. A-şi căuta (sau a-şi vedea) de treabă = a) a lucra conştiincios, cu sârguinţă; b) a-şi vedea de lucrul său, a nu se amesteca în lucrul sau în problemele altora. A se afla în treabă = a-şi face de lucru fără a fi nevoie, pentru a-şi da importanţă. 2. Muncă, lucru. ** Expr. A se lua cu treaba = a uita de ceva muncind. A se pune pe treabă = a se apuca serios de lucru. E treabă = e mult de lucru. 3. Ispravă, faptă. ** Loc. adj. De treabă = bun, cinstit, cumsecade; de omenie; de ispravă. (Pop.) Cu treabă = cu rost, cu socoteală, cu rânduială, cu măsură. ** Expr. Mare treabă! = (de obicei ir.) mare, important lucru! 4. Chestiune, problemă; interes, afacere. ** Expr. A avea treabă cu cineva (sau undeva) = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva). A nu fi de nici o treabă = a nu folosi la nimic, a fi inutil. Ce treabă am (sau ai etc.) cu...? = ce mă (sau te etc.) interesează?, ce mă (sau te etc.) priveşte? Nu e treaba mea (sau ta, sa etc.)! = nu mă (sau te, îl etc.) priveşte! A-şi face treaba = a-şi face interesele sau munca cuvenită. 5. (Reg.) Nărav, obicei, deprindere. 6. (Reg.) Împrejurare, situaţie. ** Expr. A fi (sau a sta) treaba aşa (sau astfel) = a fi lucrurile aşa cum sunt, a se prezenta în felul cum se văd. Se vede treaba că... = se vede că..., se pare că..., probabil. [Pl. şi: trebi] – Din sl. trěba.
TREACĂT s.n. 1. Faptul de a trece. ** Loc. adv. Din treacăt = din fugă, fugitiv. În treacăt = a) în trecere; b) în fugă, la repezeală; c) în câteva cuvinte, pe scurt; pe deasupra, superficial. 2. (Reg.) Drum de trecere. – Trece + suf. -ăt.
TREAMPĂ s.f. v. trampă.
TRFANCA-FLEANCA s.f. v. tranca-fleanca.
TREANŢĂ s.f. v. zdreanţă.
TREAPĂD s.n. 1. Trap (1). * Alergătură multă încoace şi încolo. 2. Zgomot produs de mersul unui cal în trap sau de o persoană care calcă apăsat; tropăit, tropăitură. 3. (În evul mediu, în Ţara Românească) Taxă sau amendă percepută de la cei care nu-şi plăteau datoriile sau de la cei care nu se

înfăţişau la procesele în care erau implicaţi. [Var.: (reg.) treápăt s.n.] – Din trepăda (derivat regresiv).
TREAPĂT s.n. v. treapăd.
TREAPTĂ, trepte, s.f. 1. Fiecare dintre suprafeţele orizontale, cu lăţime relativ mică, situate la diverse înălţimi, la distanţe egale, care alcătuiesc o scară. * Fiecare dintre barele (de lemn sau de fier) aşezate transversal, la distanţe egale, între două bare verticale, alcătuind o scară; fuscel. 2. Fig. Grad, nivel; etapă, fază. * (Şi în sintagma examen de treaptă) Examen de admitere în clasa a IX-a de liceu. * Rang, poziţie, situaţie. 3. Fig. Categorie socială; pătură. – Lat. trajecta.
TREASC, treascuri, s.n. Tun mic, primitiv, folosit în trecut pentru a produce focuri de artificii sau pocnituri la petreceri, la serbări etc.; piuă. – Din sl. trěscŭ.
TREAZ, -Ă, treji, -ze, adj. 1. Care se află în stare de veghe, care nu doarme; deştept. 2. Care nu este beat. 3. Fig. Care veghează cu atenţie; vigilent. – Din sl. trězvŭ.
TREBĂLUI, trebăluiesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. A face tot felul de treburi mărunte (pe lângă casă); a roboti. – Treabă + suf. -ălui.
TREBĂLUIALĂ, trebăluieli, s.f. Muncă măruntă, de alergătură pe lângă gospodărie. – Trebălui + suf. -eală.
TREBNIC, trebnice, s.n. (Rar) Molitvelnic. – Din sl. trěběnikŭ.
TREBUI, pers. 3 trebuie, vb. IV. 1. Intranz. A avea nevoie (de ceva); a fi nevoie (de ceva). ** Loc. adv. Cum trebuie = aşa cum se cuvine, cum se cade; bine. ** Expr. Aşa-ţi trebuie! = aşa ţi se cuvine, aşa meriţi. Atâta i-a trebuit (ca să) = asta a aşteptat (ca să). 2. Tranz. unipers. şi impers. Este necesar să..., este obligatoriu să..., se cere (neapărat) să... 3. Tranz. unipers. şi impers. A fi probabil sau posibil, a se putea presupune. [Prez. ind. pers. 1 sg.: (rar) trébui şi trebuiesc] – Din sl. trěbovati.
TREBUINCIOS, -OASĂ, trebuincioşi, -oase, adj. (Adesea adverbial) Necesar, folositor, util, de trebuinţă, trebuitor. [Pr.: bu-in-] – Trbuinţă + suf. -ios.
TREBUINŢĂ, trebuinţe, s.f. 1. Nevoie, necesitate. ** Loc. adj. şi adv. De trebuinţă = folositor, necesar, util; trebuincios. ** Expr. Îmi face trebuinţă (sau am trebuinţă de...) = îmi este necesar, îmi trebuie... * Interes. 2. (Ieşit din uz) Treabă, afacere, chestiune. – Trebui + suf. -inţă.
TREBUITOR, -OARE, trebuitori, -oare, adj. (Rar) Trebuincios. [Pr.: -bu-i-] – Trebui + suf. -tor.
TREBUŞOARĂ, trebuşoare, s.f. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui treabă. – Treabă + suf. -uşoară.
TRECĂTOR, -OARE, trecători, -oare, adj., subst. I. Adj. 1. Care trece repede, care nu durează mult; temporar. 2. Care trece printr-un loc fără a se opri multă vreme, care este în trecere pe undeva. II. S.m. şi f. Pieton. * Drumeţ, călător. III. S.f. 1. Drum îngust de trecere printre doi munţi sau printre două înălţimi; pas. 2. P. gener. Loc de trecere. – Trece + suf. -ător.
TRECE, trec, vb. III. I. 1. Intranz. A merge fără a se opri, printr-un anumit loc sau prin dreptul cuiva sau a ceva, a străbate un loc fără a se opri, a-şi urma drumul, a fi în trecere pe undeva. ** Expr. A trecut baba cu colacii = e prea târziu, n-ai prins momentul, ai scăpat ocazia. * A merge rânduri-rânduri, formând un convoi, o coloană; a se succeda, a se perinda. ** Expr. (Tranz.) A trece în revistă = a) a inspecta trupele adunate în acest scop (într-o anumită formaţie); b) a lua în consideraţie fapte, evenimente în succesiunea şi desfăşurarea lor. 2. Intranz. A merge într-o anumită direcţie, spre o anumită ţintă, cu un anumit scop. * (Despre ape curgătoare, despre drumuri, şosele

etc.) A avea cursul sau traseul prin... 3. Intranz. A se abate din drum pe undeva sau pe la cineva, a face o (scurtă) vizită cuiva. 4. Tranz. (Pop.) A ocoli. ** Expr. A trece cu vederea = a) a nu lua în seamă (pe cineva sau ceva), a nu da importanţa cuvenită, a neglija, a omite; b) a nu lua ceva în nume de rău, a nu ţine seamă de...; a ierta, a uita. 5. Intranz. (Adesea fig.) A depăşi, a merge mai departe de..., a lăsa în urmă. 6. Tranz. A sări, a păşi peste un obstacol, peste o barieră, pentru a ajunge dincolo sau de cealaltă parte. ** Expr. A trece hopul = a scăpa de o greutate, de o primejdie. Nu zi hop până nu treci şanţul = nu te lăuda prea devreme cu o izbândă încă nesigură. * A străbate un drum de-a curmezişul; a traversa. * Intranz. A păşi peste cineva sau ceva, călcând în picioare, zdrobind. ** Expr. A trece peste cineva = a desconsidera, a dispreţui pe cineva. 7. Tranz. A transporta (dincolo de... sau peste...). 8. Tranz. A atinge un corp, un obiect cu o mişcare uşoară de alunecare pe suprafaţa lui. ** Expr. (Intranz.) A trece cu buretele peste ceva = a da uitării ceva, a ierta greşelile cuiva. 9. Tranz. A petrece prin..., peste..., pe după... 10. Intranz. A se duce într-alt loc, a merge dintr-un loc în altul; a schimba un loc cu altul. ** Expr. A trece la cineva sau în rândurile cuiva (sau a ceva) sau de partea cuiva = a se ralia la ceva (sau cu cineva). * Fig. (Determinat prin "în cealaltă lume", "din lume", "din viaţă" etc.) A muri. * A schimba o stare cu alta, o lucrare sau o acţiune cu alta. 11. Intranz. A ajunge la..., a fi transmis (din mână în mână, de la unul la altul, din om în om) până la... * Tranz. A da, a transmite ceva. 12. Intranz. A-şi îndrepta atenţia spre o nouă îndeletnicire, spre un nou câmp de activitate; a începe să se ocupe cu altceva, a se apuca de altceva. ** Expr. A trece la fapte = a acţiona. 13. Tranz. A introduce, a înregistra, a înscrie (într-un registru, într-o rubrică, într-o clasificare); a repartiza pe cineva undeva. * A înscrie un bun pe numele cuiva. 14. Tranz. A susţine cu succes un examen; a declara reuşit, admis; a fi promovat într-o clasă superioară. II. 1. Intranz. şi tranz. A parcurge un drum sau un spaţiu limitat, îngust. ** Expr. A-i trece cuiva printre degete, se spune când cineva lasă să-i scape ceva, când pierde ceva. Îi trec mulţi bani prin mâini, se spune când cineva cheltuieşte fără socoteală, când risipeşte bani mulţi. * Tranz. A supune unei operaţii de filtrare, de cernere, de strecurare. * Intranz. A străbate greu un spaţiu îngust, a-şi face drum (cu greu) printr-un spaţiu îngust; a răzbate. ** Expr. A trece ca un câine prin apă = a nu se alege (din viaţă, din şcoală etc.) cu nici o experienţă, cu nici o învăţătură. A trece prin foc şi prin apă = a îndura multe nevoi şi necazuri, a răzbate prin multe greutăţi. (Tranz.) A trece pe cineva prin toate apele = a ponegri, a calomnia pe cineva. 2. Intranz. Fig. A avea de suferit, de îndurat; a fi supus la... 3. Intranz. A ieşi de partea cealaltă (făcând o spărtură, o tăietură, o deschizătură); a străpunge. ** Expr. A trece (pe cineva) pe sub ascuţişul sabiei (sau sub sabie, sub paloş) = a omorî. * (Rar; despre agenţi fizici sau chimici; cu determinări introduse prin prep. "prin") A pătrunde în întregime prin... 4. Tranz. (Despre anumite stări fiziologice) A cuprinde, a copleşi pe cineva (fără a putea fi oprit). III. 1. Intranz. (Despre unităţi de timp) a se scurge, a se desfăşura (apropiindu-se de sfârşit). ** Expr. Mai trece ce mai trece... = după o bucată de vreme..., după un timp (nu prea lung). Nu e timpul trecut (sau vremea trecută) = nu e prea târziu, mai e timp. * Refl. A lua sfârşit; a nu mai fi actual. 2. Intranz. A dispărea, a pieri (după o bucată de vreme). * (Despre suferinţe, necazuri, boli etc.) A înceta să mai existe, să se mai facă simţit să mai acţioneze. 3. Tranz. A petrece un timp, o epocă din viaţă. ** Expr. A-şi trece vremea = a-şi folosi vremea fără rost. A-şi trece din vreme = a-şi petrece timpul mai uşor, mai repede. * Refl. (Înv.) A se întâmpla, a se petrece. 4. Intranz. A depăşi o anumită vârstă, o anumită limită

de timp. 5. Refl. A-şi pierde vigoarea, frăgezimea tinereţii; a îmbătrâni. * (Despre fructe) A fi prea copt. * (Despre plante) A se veşteji, a se stinge. 6. Refl. (Despre anumite materiale) A se consuma. IV. Intranz. A fi mai mare sau mai mult decât o anumită mărime, valoare, cantitate; a depăşi. ** Expr. Treacă de la mine (sau de la tine etc.), se spune când se face o concesie. * A ajunge până dincolo de... * Tranz. (Înv. şi reg.) A depăşi limita obişnuită, normală. ** Expr. (Refl.; pop.) A se trece din pahare (sau din băut) = a bea prea mult; a se ameţi de băutură. (Refl.) A se trece cu firea = a lua lucrurile prea în serios; a se emoţiona. A trece măsura = a exagera. V. 1. Refl. (Pop.; în forma negativă) A nu putea fi luat în seamă; a nu avea crezare, a nu avea trecere. * Tranz. A nu ierta, a nu îngădui. 2. Intranz. A fi considerat..., a fi luat drept... 3. Intranz. (Rar) A se transforma, a se preface în... – Lat. traicere.
TRECENTIST, -Ă, trecentişti, -ste, adj. Din trecento, referitor la trecento. – Din it. trecentista.
TRECENTO s.n. Denumire dată culturii şi artei italiene dintre anii 1301 şi 1400. – Cuv. it.
TRECERE, treceri, s.f. 1. Faptul de a (se) trece. ** Loc. adv. În trecere = în treacăt, în fugă; fugitiv. * (Concr.) Loc pe unde se poate trece. * (Concr.) Construcţie amenajată într-un anumit loc pentru a permite trecerea (1) unui vehicul peste un obstacol. ** Trecere de nivel = loc de intersecţie la acelaşi nivel între o cale ferată şi o şosea. 2. Fig. Consideraţie sau autoritate de care se bucură (şi de care se foloseşte) cineva; influenţă. ** Expr. A avea trecere = a) a fi luat în seamă, a fi preţuit; b) (despre mărfuri) a avea căutare, a fi cerut, a se vinde uşor. – V. trece.
TRECUT1 s.n. 1. Timpul care s-a scurs (până în prezent); întâmplările, faptele, starea de lucruri din acest timp. ** Loc. adj. şi adv. Din trecut = de altădată, de odinioară, de demult. ** Loc. adv. În trecut = altădată, odinioară. ** Expr. A o rupe cu trecutul = a pune capăt unei situaţii sau unei stări de lucruri de care cineva se mai simte încă legat, a nu mai vrea să ştie de ceea ce a fost. 2. Denumire dată grupului de timpuri (sau fiecăruia dintre timpurile) verbale care exprimă o acţiune săvârşită înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referinţă. – V. trece.
TRECUT2, -Ă, trecuţi, -te, adj. 1. Care nu mai este actual; p. ext. de demult, vechi, dispărut. * Care nu mai este actual; demodat. 2. (Despre unităţi de timp) Anterior celui prezent; precedent. Zilele trecute. 3. Îmbătrânit sau bătrân. * (Despre plante) Ofilit, veştejit. * (Despre fructe) Care s-a degradat, nefiind recoltat la timp; răscopt. * (Despre materiale, obiecte etc.) Consumat (în parte). – V. trece.
TREFILA, trefilez, vb. I. Tranz. A trece forţat un material metalic printr-o filieră, pentru a obţine o sârmă. – Din fr. tréfiler.
TREFILARE, trefilări, s.f. Acţiunea de a trefila şi rezultatul ei; trefilat. – V. trefila.
TREFILAT s.n. Trefilare. – V. trefila.
TREFILATOR, trefilatori, s.m. Muncitor specializat în trefilarea metalelor. – Trefila + suf. -tor.
TREFLAT, -Ă, treflaţi, -te, adj. (Despre construcţia unei biserici) Care are absida centrală şi cele două abside laterale racordate între ele. – Din fr. tréflé.
TREFLĂ, trefle, s.f. 1. Una dintre cele patru culori ale cărţilor de joc, reprezentată printr-un semn de culoare neagră, în forma frunzei de trifoi; spatie. 2. Găitan de bumbac, de mătase etc. cusut ca podoabă în formă de frunză de trifoi la unele haine (de uniformă); p. ext. cusătură făcută astfel. 3.

(Tehn.) Rozetă cu trei sau patru aripi, cu ajutorul căreia se acţionează cilindrul unui laminator. – Din fr. tréfle.
TREGHER, tregheri, s.m. (Reg.) Hamal. – Din germ. Träger.
TREI num. card. 1. Număr care are în numărătoare locul între doi şi patru şi care se indică prin cifra 3 sau III. ** (Adjectival) Trei cărţi. ** (Substantivat) Scrie un trei pe tablă. ** (Cu valoare de num. ord.) Volumul trei. ** (Formează numeralul adverbial corespunzător) De trei ori. ** (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) De trei ori pe atâta. ** (Precedat de "câte'', formează numeralul distributiv corespunzător) Câte trei părţi. ** (Pop.; în forma de feminin trele, precedat de "toate" sau "câte") Toate trele. 2. s.m. ** Compuse: trei fraţi = plantă erbacee cu flori galbene, plăcut mirositoare, cu cinci petale (Viola saxatilis); s.m. trei-fraţi pătaţi = a) gen de toporaşi (din care s-a obţinut, prin încrucişare cu alte specii, panseaua) (Viola declinata); b) pansea. reg. trei-răi = a) popilnic iepuresc (Hepatica nobilis); b) crucea-voinicului (Hepatica transilvanica). 3. (Bis.; în sintagma) Trei ierarhi = trisfetite. 4. s.m. ** Compuse: trei-leşeştile = dans popular bătrânesc din nordul Moldovei, având un ritm binar, executat prin paşi simpli spre dreapta şi sărituri cu bătaia călcâielor pe loc; melodie după care se execută acest dans; s.m. trei-păzeşte = dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbaţi în formaţie liniară, stând cu mâinile încrucişate la spate; melodie după care se execută acest dans. ** Expr. A lua (pe cineva) la trei păzeşte = a cere (cuiva) explicaţii pentru faptele sale, folosind un ton sever; a certa aspru (pe cineva). – Lat. tres.
TREIER, treiere, s.n. Treierat. [Pr.: tre-ier] – Din treiera (derivat regresiv).
TREIERA, tréier, vb. I. Tranz. 1. A separa (prin batere, cu maşini speciale etc.) boabele, seminţele de restul unei plante. ** Aparat de treierat = ansamblu, la o batoză sau la o combină, în care se efectuează operaţia de treierare a cerealelor. 2. Fig. (Rar) A cutreiera. [Pr.: tre-ie÷, – Var.: (reg.) trierá vb. I] – Lat. tribulare.
TREIERARE, treierări, s.f. Acţiunea de a treiera şi rezultatul ei. [Pr.: tre-ie-] – V. treiera.
TREIERAT s.n. 1. Faptul de a treiera; treier, treieriş. 2. Timpul când se treieră; treier, treieriş. [Pr.: tre-ie-] – V. treiera.
TREIERĂTOR, -OARE, treierători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Muncitor care lucrează la batoză. 2. S.f. Maşină de treierat; batoză. [Pr.: tre-ie-] – Treiera + suf. -ător.
TREIERIŞ, treierişuri, s.n. Treierat. [Pr.: tre-ie-] – Treiera + suf. -iş.
TREILEA, TREIA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doilea şi al patrulea. – Trei + le + a.
TREILER, treilere, s.n. Remorcă joasă de mare capacitate, folosită în construcţii, pentru transportul elementelor prefabricate grele, de beton armat. – Din engl. trailer.
TREIME, treimi, s.f. 1. Fiecare dintre cele trei părţi egale în care se împarte un întreg; a treia parte dintr-un întreg. 2. Grup de trei fiinţe sau de trei obiecte care alcătuiesc o unitate. * (În religia creştină, mai ales în sintagma Sfânta Treime) Uniune spirituală a celor trei ipostaze divine (Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul şi Duhul Sfânt) reprezentând un singur Dumnezeu. – Trei + suf. -ime.
TREISPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între doisprezece şi paisprezece şi care se indică prin cifra 13 sau XIII. ** (Adjectival) Treisprezece ani. ** (Substantivat) Scrie un treisprezece. ** (Cu valoare de num. ord.) Rândul treisprezece. ** (Formează numeralul adverbial

corespunzător) De treisprezece ori. ** (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) De treisprezece ori pe atâta. ** (Precedat de "câte", formează numeralul distributiv corespunzător) Câte treisprezece părţi. – Trei + spre + zece.
TREISPREZECELEA, TREISPREZECEA, num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doisprezecelea şi al paisprezecelea. – Treisprezece + le + a.
TREIZECI num. card. Număr care are în numărătoare locul între douăzeci şi nouă şi treizeci şi unu şi care se indică prin cifra 30 sau XXX. ** (Adjectival) Are treizeci de ani. ** (Substantivat) Scrie un treizeci pe tablă. ** (Cu valoare de num. ord.) Tomul treizeci. ** (Formează numeralul adverbial corespunzător) De treizeci de ori. ** (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) De treizeci de ori pe atâta. ** (Precedat de "câte", formează numeralul distributiv corespunzător) Câte treizeci de părţi. – Trei + zece.
TREIZECELEA, TREIZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al douăzeci şi noulea şi al treizeci şi unulea. – Treizeci + le + a.
TREMATOD, trematode, s.n. (La pl.) Clasă de viermi laţi, paraziţi, având ventuze şi cârlige cu care se fixează pe alte animale sau pe plante; (şi la sg.) vierme care face parte din această clasă. [Pl. şi: trematozi] – Din fr. trématode.
TREMĂ, treme, s.f. Semn diacritic format din două puncte care se aşază orizontal deasupra unei vocale, în unele limbi, pentru a indica o anumită pronunţare a sunetului respectiv. – Din fr. tréma.
TREMIE, tremii, s.f. (Tehn.) Pâlnie mare cu secţiune pătrată folosită pentru conducerea materialelor în bucăţi sau în granule. – Din fr. trémie.
TREMOL s.n. v. tremolo.
TREMOLIT s.n. Silicat natural de calciu şi de magneziu care se prezintă sub formă de cristale de culoare albă. – Din fr. tremolite.
TREMOLO, tremolouri, s.n. Uşoară tremurătură produsă, la executarea unei bucăţi muzicale cu un instrument sau cu vocea, prin repetarea rapidă a unuia sau a mai multor sunete. [Acc. şi: tremoló, tremólo, – Var.: trémol s.n.] – Din it. tremolo, fr. trémolo.
TREMUR, tremure, s.n. 1. Mişcare involuntară, rapidă a corpului sau a unei părţi a corpului, provocată de frig, de frică, de o boală etc.; tremurătură, tremurat1, tremurici. 2. Mişcare, clătinare, zguduitură uşoară şi repetată a unei plante, a unui lucru. 3. Vibraţie a glasului, provocată de o emoţie (puternică); vibraţie a sunetelor executate cu un instrument muzical. – Din tremura (derivat regresiv).
TREMURA, tremur, vb. I. Intranz. 1. (Despre fiinţe şi despre părţi ale corpului lor) A face mişcări involuntare, rapide şi repetate din cauza frigului, a fricii, a bolii etc. 2. (Despre plante şi despre părţi ale lor; rar; despre lucruri) A face o mişcare (oscilatorie) uşoară şi repetată; a oscila, a se clătina. * (Despre lumini şi umbre) A se produce rapid şi intermitent (prin alternare). * (Despre ape) A se mişca în unduiri uşoare; a se încreţi. * (Despre pământ) A se zgudui, a se cutremura. 3. (Despre sunete, melodii) A vibra; (despre glas) a avea un tremur, a fi nesigur (din cauza emoţiei). 4. Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o emoţie puternică. * A se înfiora de spaimă; a se cutremura. ** Expr. A tremura după bani = a fi lacom de bani; a fi zgârcit. – Lat. tremulare.
TREMURARE, tremurări, s.f. Acţiunea de a tremura şi rezultatul ei. – V. tremura.
TREMURAT1 s.n. Faptul de "a tremura"; tremur. – V. tremura.

TREMURAT2, -Ă, tremuraţi, -te, adj. 1. Care se mişcă uşor şi repetat, care tremură, care vibrează; tremurător. 2. (Despre glas) Care are un tremur; care este nesigur, şovăielnic. 3. (Despre linii, despre scris etc.) Care nu are contururi ferme, precise; cu sinuozităţi. – V. tremura.
TREMURĂTOR, -OARE, tremurători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care tremură, care vibrează; tremurat2, tremurând. * (Despre ape) Care unduieşte uşor, care se încreţeşte la suprafaţă. 2. S.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu flori hermafrodite, verzui sau purpurii, dispuse în mici spiculeţe care se leagănă când adie vântul (Briza media). – Tremura + suf. -ător.
TREMURĂTURĂ, tremurături, s.f. Tremur; scuturătură uşoară. – Tremura + suf. -ătură.
TREMURÂND, -Ă, tremurânzi, -de, adj. Care tremură; tremurător. – V. tremura.
TREMURICI, (rar) tremuriciuri, s.n. 1. Tremur. 2. Ciupercă necomestibilă, gelatinoasă, tremurătoare, cu spini moi pe faţa inferioară, care creşte în pădurile de brad, pe trunchiurile putrede (Tremellodon gelatinosum). – Tremura + suf. -ici.
TREN, trenuri, s.n. 1. Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele şi puse în mişcare de o locomotivă. ** Tren subteran = metrou. ** Expr. A scăpa (sau a pierde) trenul = a scăpa o ocazie favorabilă. 2. Convoi de vehicule formând o unitate de transport antrenat de unul sau de mai multe vehicule motoare sau prin cablu, prin tracţiune animală ete. ** (Înv.) Tren de luptă = convoi de vehicule care aprovizionează cu muniţii trupele aflate în linia de luptă. 3. Ansamblu de dispozitive sau de maşini-unelte care îndeplinesc împreună un anumit rol funcţional, o anumită operaţie tehnică etc. ** Tren fix = ansamblu de piese din interiorul cutiei schimbătorului de viteze, format din axul intermediar şi pinioanele fixe. Tren de laminare = dispozitiv al maşinilor din filatura de bumbac, care serveşte la descreţirea şi paralelizarea fibrelor şi la subţierea produselor intermediare de fabricaţie. Tren de roţi = sistem de roţi dinţate montate pe acelaşi arbore. Tren de aterizare (sau de amerizare) = ansamblul organelor cu ajutorul cărora un avion (sau un hidroavion) alunecă pe pământ (sau pe apă) înainte de a-şi lua zborul sau după ce a aterizat (sau amerizat). 4. (În sintagma) Tren anterior (sau posterior) = partea de dinainte (sau de dinapoi) a corpului unui animal. – Din fr. train.
TRENA, pers. 3 trenează, vb. I. Intranz. (Livr.) 1. (Despre acţiuni) a se desfăşura cu încetineală; a se tărăgăna, a se lungi. 2. (Rar; despre lucruri) A zăcea undeva, uitat sau lăsat din neglijenţă. – Din fr. traîner.
TRENAJ s.n. 1. (Min.) Transport minier în care vagonetele sunt trase de un cablu care se înfăşoară pe un troliu. 2. (Tel.) Perturbaţie în funcţionarea unor tuburi analizoare care se manifestă sub forma unei cozi în urma părţilor în mişcare pe imaginea de televiziune. – Din fr. traînage.
TRENANT, -Ă, trenanţi, -te, adj. Care trenează; monoton. – Din fr. traînant.
TRENĂ, trene, 1. Partea de dinapoi a unor rochii, care se târăşte pe jos; coadă lungă la o rochie. ** Expr. A duce trena = a urmări (pe cineva) pretutindeni, a se ţine scai de cineva. 2. Viteză cu care aleargă concurenţii într-o cursă atletică, ciclistă etc. ** Expr. A duce trena = a conduce plutonul concurenţilor într-o cursă atletică, ciclistă etc. – Din fr. traîne.
TRENCI, trenciuri, s.n. Pardesiu cu croială reglan, făcut dintr-o ţesătură specială, impermeabilă; trencicot. – Din engl. trench [coat].
TRENCICOT, trencicoturi, s.n. Trenci. [Scris şi: trenchcoat] – Din engl. trenchcoat, fr. trench-coat.

TRENING, treninguri, s.n. Îmbrăcăminte (sportivă) de flanelă, alcătuită din bluză şi pantaloni din tricot. [Scris şi: training] – Din engl. training.
TRENŢĂROS, -OASĂ adj. v. zdrenţăros.
TRENŢUI vb. IV. v. zdrenţui.
TRENULEŢ, trenuleţe, s.n. Diminutiv al lui tren; trenuţ. – Tren + suf. -uleţ.
TRENUŢ, trenuţuri, s.n. Diminutiv al lui tren. – Tren + suf. -uţ.
TREPAN, trepane, s.n. 1. Instrument de chirurgie în formă de sfredel, folosit la trepanaţii; p. ext. operaţie făcută cu acest instrument. 2. Instrument de sculptură, folosit pentru a face perforaţii adânci în piatră şi în marmură. 3. Un fel de sapă mare, întrebuinţată la forarea găurilor de sondă. – Din fr. trépan.
TREPANA, trepanez, vb. I. Intranz. şi tranz. A face o trepanaţie. – Din fr. trépaner.
TREPANARE, trepanări, s.f. Acţiunea de a trepana şi rezultatul ei. – V. trepana.
TREPANAŢIE, trepanaţii, s.f. Operaţie care constă în executarea cu ajutorul trepanului a unei deschideri în oasele craniului, practicată în cazul extirpării anumitor tumori cerebrale, a scoaterii unor cheaguri de sânge etc. – Din fr. trépanation.
TREPĂDA, trépăd, vb. I. Intranz. (Pop.) 1. A alerga sau a merge fără astâmpăr de colo până colo; a se agita. 2. (Despre cai) A merge la trap. [Prez. ind. şi: treăpăd] – Lat. trepidare.
TREPĂDARE, trepădări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a trepăda şi rezultatul ei; trepădat. – V. trepăda.
TREPĂDAT, trepădaturi, s.n. (Pop.) Trepădare. – V. trepăda.
TREPĂDĂTOR, -OARE, trepădători, -oare, adj., subst. 1. Adj. (Pop.) Care treapădă, care aleargă. 2. S.m. şi f. (Pop.) Persoană care îndeplineşte anumite sarcini la nunţi. 3. Plantă erbacee cu rădăcina fibroasă, cu tulpina ramificată, cu flori verzui şi cu fructul o capsulă, folosită pentru proprietăţile laxative (Mercurialis annua). – Trepăda + suf. -ător.
TREPĂDUŞ, trepăduşi, s.m. Persoană fără astâmpăr, care aleargă încoace şi încolo (agitându-se pentru treburile altora). * Om fără demnitate, lipsit de personalitate, care se pune în serviciul altuia, pentru treburi mărunte, adesea înjositoare. – Trepăda + suf. -uş.
TREPETNIC, trepetnice, s.n. Carte populară care cuprinde preziceri făcute pe baza interpretării unor mişcări musculare involuntare. – Din sl. trepetîniků.
TREPIDA, trepidez, vb. I. Intranz. A vibra puternic, cu oscilaţii rapide şi de mică amploare. * Fig. A se agita sufleteşte, a fremăta. – Din fr. trépider.
TREPIDANT, -Ă, trepidanţi, -te, adj. Care trepidează; fig. plin de mişcare, de emoţie, de tensiune; agitat. – Din fr. trépidant.
TREPIDAŢIE, trepidaţii, s.f. Mişcare vibratorie continuă, în general în direcţie verticală, cu amplitudine mică şi cu frecvenţă mare, a unui sistem tehnic (maşină, vehicul etc.) în cursul funcţionării lui. * Fig. Agitaţie, neastâmpăr. – Din fr. trépidation.
TREPIED, trepiede, s.n. Scaun, suport sau stativ cu trei picioare. [Pr.: -pi-ed, – Pl. şi: trepieduri] – Din fr. trépied.
TREPONEMĂ, treponeme, s.f. Specie de spirochet care reprezintă agentul patogen al sifilisului (Treponema pallidum). – Din fr. tréponéme.
TREPONEMOZĂ, treponemoze, s.f. Boală a găinilor care se manifestă prin paralizia picioarelor şi a aripilor. – Din fr. tréponémose.
TREPTAT, -Ă, treptaţi, -te, adj. Care evoluează, progresează, se realizează încetul cu încetul, în etape, succesiv; p. ext. care se manifestă din ce în ce mai pronunţat, mai evident. – Treaptă + suf. -at (după it. graduato).

TRESĂ, trese, s.f. 1. Şiret din fire de lână, de mătase sau de metal ori bandă de metal care se fixează la unele uniforme, pentru a indica gradul. 2. Parâmă pentru legarea navei, acţionând perpendicular pe axa acesteia. * Cordon plat obţinut prin împletirea mai multor parâme, utilizat pentru confecţionarea chingilor de barcă, a sacheţilor etc. – Din fr. tresse.
TRESĂLTA, tresált, vb. I. Intranz. A tresări, a vibra de emoţie, a se bucura foarte tare. – Din fr. tressauter (după sălta).
TRESĂLTARE, tresăltări, s.f. Acţiunea de a tresălta şi rezultatul ei; tresărire. – V. tresălta.
TRESĂRI, tresár, vb. IV. Intranz. 1. A face o mişcare bruscă, involuntară şi spontană, în urma unei emoţii puternice. * (Despre inimă) A-şi accelera şi intensifica bătăile, din pricina unei emoţii; a zvâcni. * A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de apatie, de neatenţie etc. 2. Fig. (Despre sunete, ţipete) A răsuna brusc, pe neaşteptate. – Din fr. tressaillir (după sări).
TRESĂRIRE, tresăriri, s.f. Acţiunea de a tresări şi rezultatul ei; tresăritură. – V. tresări.
TRESĂRITURĂ, tresărituri, s.f. (Rar) Tresărire. – Tresări + suf. -tură.
TRESTIE, trestii, s.f. Numele a două plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă: a) plantă erbacee care creşte până la 4 sau 5 cm înălţime, cu tulpina având numeroase noduri, cu frunze verzi-albăstrui şi cu flori verzi-gălbui, pătate cu violet, dispuse în spice, a cărei tulpină se întrebuinţează la împletituri, îngrădituri etc. (Arundo donax); b) stuf. ** Trestie de câmp(uri) (sau mică, noduroasă) = plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina înaltă şi puternică, cu frunze lungi şi înguste, cu inflorescenţa un panicul, cultivată în ţările calde ca plantă industrială, pentru fabricarea zahărului (Saccharum officinale). ** Compus: trestie-de-mare sau trestie-spaniolă = plantă din familia palmierilor, cu tulpina foarte lungă, subţire şi flexibilă, din care se fac bastoane şi împletituri (Calamus rotang). – Din sl. trîstî.
TRESTIIŞ, trestiişuri, s.n. Desiş de trestie. – Trestie + suf. -iş.
TRESTIOARĂ, trestioare, s.f. 1. Diminutiv al lui trestie. 2. Numele mai multor plante graminee cu tulpina înaltă, asemănătoare cu trestia (Calamagrostis). [Pr.: -ti-oa-] – Trestie + suf. -ioară.
TRETI adj. invar. (Înv.; precedă un titlu boieresc) Al treilea (în rang). – Din sl. tretiî.
TRETIN, -Ă, tretini, -e, s.m. şi f. (Pop.) Animal (mai ales cal) de trei ani. [Acc. şi: trétin] – Treti + [noa] tin.
TRETINĂ, tretine, s.f. Amendă pe care o plătea în evul mediu, în Moldova, hoţul prins asupra faptului, egală cu a treia parte din valoarea lucrurilor furate. [Acc. şi: trétină] – Cf. sl. tretiî.
TREZI, trezesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) deştepta, a (se) scula din somn. 2. Refl. şi tranz. A-şi veni sau a face să-şi vină în fire (dintr-o stare de reverie, de leşin etc.). 3. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină conştient, a ajunge sau a face să ajungă, să înţeleagă, să-şi dea seama de realitate, de adevăr; a (se) dumeri, a (se) lămuri. 4. Refl. A se pomeni pe neaşteptate cu cineva, a ajunge deodată undeva, la cineva sau într-o situaţie neprevăzută. ** Expr. Unde te trezeşti? se spune unui om prea îndrăzneţ sau care se comportă în mod nepotrivit. * A se afla într-un anumit loc sau într-o anumită stare de când ştie, de când îşi poate aduce aminte. 5. Refl. (Despre mâncăruri, băuturi, mirosuri) A-şi pierde tăria, gustul, aroma; a se răsufla. – Din sl. trĕzviti.
TREZIE, trezii, s.f. 1. Stare a celui care nu doarme, care este treaz; veghe. 2. Stare a celui care este cu mintea limpede, care nu este beat. – Treaz + suf. -ie.
TREZIRE, treziri, s.f. Acţiunea de a (se) trezi şi rezultatul ei. – V. trezi.

TREZIT, -Ă, treziţi, -te, adj. (Despre mâncăruri, băuturi etc.) Care şi-a pierdut tăria, gustul, aroma etc.; răsuflat. * Cu miros greu, descompus. – V. trezi.
TREZORERIE, trezorerii, s.f. 1. Oficiu al unui stat unde se păstrează şi se administrează tezaurul public. 2. Administrarea tezaurului public. – Din fr. trésorerie.
TREZORIER, trezorieri, s.m. Persoană însărcinată cu administrarea tezaurului unui stat sau a fondurilor unei organizaţii, unei asociaţii etc.; titlu, grad purtat de această persoană. [Pr.: -ri-er] – Din fr. trésorier.
TRI- Element de compunere însemnând "trei", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din fr., lat. tri÷.
TRIA, triez, vb. I. Tranz. A împărţi un grup de obiecte sau de fiinţe pe categorii, după anumite criterii, separând, alegând; a selecţiona, a clasa. [Pr.: tri-a] – Din fr. trier.
TRIAC, triace, s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor care permite circulaţia curentului electric în ambele sensuri. – Din engl. triac.
TRIADĂ, triade, s.f. Reunire de trei elemente care formează împreună o unitate. [Pr.: tri-a-] – Din fr. triade, lat. trias, -adis.
TRIAJ, triaje, s.n. 1. Faptul de a tria. 2. Staţie tehnică de cale ferată în care se garează materialul rulant, se descompun şi se recompun trenurile de marfă sau de călători etc. [Pr.: tri-aj] – Din fr. triage.
TRIAL1, triale, s.n. Număr gramatical care arată că este vorba de trei exemplare din aceeaşi speţă. [Pr.: tri-al] – Din trei (după dual).
TRIAL2, trialuri, s.n. Meci de selecţie, de triere. [Pr.: tri-al] – Din engl. trial [match].
TRIALISM s.n. (Livr.) Sistem compus din trei elemente. * Uniune alcătuită din trei state care sunt conduse de un singur suveran. [Pr.: tri-a-] – Din fr. trialisme.
TRIANGLU, triangluri, s.n. Instrument muzical de percuţie făcut dintr-o bară cilindrică de oţel îndoită în formă de triunghi, care se loveşte cu o baghetă din acelaşi material; triunghi (3). [Pr.: tri-an-] – Din fr. triangle.
TRIANGULA, triangulez, vb. I. Tranz. A măsura prin triangulaţie; a împărţi un teren în triunghiuri pentru a-i stabili suprafaţa. [Pr.: tri-an-] – Din fr. trianguler.
TRIANGULARE s.f. Acţiunea de a triangula şi rezultatul ei; triangulaţie. [Pr.: tri-an-] – V. triangula.
TRIANGULAŢIE, triangulaţii, s.f. Ansamblu de operaţii geodezice care au ca scop stabilirea foarte precisă a coordonatelor unui număr de puncte de pe teren, prin intermediul unor triunghiuri ale căror vârfuri sunt aceste puncte. * Reţea de triunghiuri stabilită pe teren, care constituie baza oricărei măsurători topografice. [Pr.: tri-an-] – Din fr. triangulation.
TRIASIC, -Ă, triasici, -ce, s.n., adj. 1. S.n. Prima perioadă a erei mezozoice, caracterizată printr-o floră în care predomină gimnospermele şi printr-o faună în care apar belemniţii, unii coralieri şi noi reptile. 2. Adj. Care aparţine triasicului (1), privitor la triasic. [Pr.: tri-a-] – Din fr. triasique.
TRIATLON, triatlonuri, s.n. Concurs sportiv constând din trei probe diferite la care participă aceiaşi concurenţi, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obţinute la fiecare probă. [Pr.: tri-a-] – Din fr. triathlon.
TRIATLONIST, -Ă, triatlonişti, -ste, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele de triatlon. [Pr.: tri-a-] – Triatlon + suf. -ist.
TRIATOMIC, -Ă, triatomici, -ce, adj. Care cuprinde trei atomi într-o moleculă. [Pr.: tri-a-] – Din fr. triatomique.

TRIB, triburi, s.n. Grupare de mai multe ginţi sau de familii înrudite, care au limbă şi credinţe comune, locuiesc acelaşi teritoriu şi se supun autorităţii unui şef ales. – Din lat. tribus.
TRIBADISM s.n. (Med.) Lesbianism. – Din fr. tribadisme.
TRIBAL, -Ă, tribali, -e, adj. De trib; (despre o populaţie) care trăieşte în triburi. * (Substantivat, m. pl.) Nume dat unor triburi trace din sudul Dunării mijlocii, care s-au stabilit la începutul sec. IV a.Cr., sub presiunea ilirilor, între munţii Balcani şi Dunăre. – Din fr. tribal.
TRIBAZIC, tribazici, adj. (În sintagma) Acid tribazic = acid care, prin disociere, pune în libertate trei ioni de hidrogen. – Din fr. tribasique.
TRIBOELECTRICITATE s.f. Electricitate produsă prin frecarea a două corpuri dintre care cel puţin unul trebuie să fie dielectric. [Pr.: -bo-e-] – Din fr. tribo-électricité.
TRIBOLOGIC, -Ă, tribologici, -ce, adj. Referitor la tribologie, de tribologie. – Din tribologie.
TRIBOLOGIE s.f. Studiul problemelor de frecare şi uzare a mecanismelor. – Din fr. tribologie, engl. tribology.
TRIBOLUMINESCENT, -Ă, triboluminescenţi, -te, adj. Care prezintă triboluminescenţă. – Din triboluminescenţă (derivat regresiv).
TRIBOLUMINESCENŢĂ s.f. Emisiune slabă de lumină pe care o prezintă unele substanţe cristaline atunci când sunt sfărâmate sau sparte. – Din fr. triboluminescence.
TRIBOMETRU, tribometre, s.n. (Fiz.) Aparat de măsurat forţa de frecare. – Din fr. tribométre.
TRIBORD, triborduri, s.n. Bordul drept al unei nave, partea din dreapta a axei ei de simetrie, privind de la pupă spre proră. – Din fr. tribord.
TRIBRAH, tribrahi, s.m. Picior metric în poezia greco-latină alcătuit din trei silabe scurte. – Din fr. tribraque (după amfibrah).
TRIBULAŢIE, tribulaţii, s.f. (Livr.) Zbucium sufletesc, frământare, necaz; alergătură. – Din fr. tribulation.
TRIBUN, tribuni, s.m. Magistrat roman însărcinat cu funcţii militare şi civile. ** Tribun militar = magistrat din Roma antică ce îndeplinea prerogativele de consul sau care avea comanda unor mari unităţi militare. * Epitet dat unei persoane care luptă pentru cauza, drepturile poporului; spec. comandant de legiune în revoluţia românilor ardeleni de la 1848. – Din lat. tribunus.
TRIBUNAL, tribunale, s.n. 1. Instanţă judecătorească (cu atribuţii determinate). * (În vechea organizare judecătorească) Instanţă intermediară între judecătorie şi curtea de apel, care îşi întindea jurisdicţia asupra unui judeţ. 2. Local în care funcţionează tribunalul (1). 3. Complet care judecă o cauză, un proces la un tribunal (1). – Din fr., lat. tribunal.
TRIBUNAT, tribunate, s.n. Funcţia de tribun; perioada în care îşi desfăşura activitatea un tribun. – Din fr. tribunat, lat. tribunatus.
TRIBUNĂ, tribune, s.f. 1. Construcţie din lemn, din beton, din piatră etc., de obicei cu mai multe rânduri de bănci aşezate în amfiteatru, de unde spectatorii pot privi desfăşurarea unei festivităţi, a unei parade, a unei competiţii etc.; p. restr. fiecare dintre cele două laturi lungi ale acestei construcţii (având cea mai bună vizibilitate). 2. Loc înălţat, platformă, estradă pe care stă cel ce vorbeşte în faţa publicului. – Din fr. tribune.
TRIBUNICIAR, -Ă, tribuniciari, -e, adj. Privitor la funcţia de tribun. [Pr.: -ci-ar] – Cf. fr. tribunitien, lat. tribunicius.
TRIBUT, tributuri, s.n. Obligaţie (în bani sau în bunuri) pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins şi care se plătea la date fixe; bir (2). **

Expr. A-şi da (sau a-şi aduce) tributul = a contribui la ceva. – Din fr. tribut, lat. tributum.
TRIBUTAR, -Ă, tributari, -e, adj. Care plăteşte tribut; p. ext. dependent, supus (economiceşte). * Fig. Care datorează cuiva ceva. – Din fr. tributaire, lat. tributarius.
TRICAPEL adj. invar. (Înv.; în sintagma) Hârtie tricapel = hârtie de calitate superioară, care avea ca filigran trei pălării. – Din it. tre cappelli (după tri-).
TRICEFAL, -Ă, tricefali, -e, adj. Care are trei capete. – Din fr. tricéphale.
TRICEPS, tricepşi, s.m. Muşchi care se prinde, cu un capăt, de os prin trei ligamente unite într-un singur tendon. – Din fr., lat. triceps.
TRICERATOPS, triceratopşi, s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile din ordinul dinozaurienilor, care cuprindea animale de 6-8 m lungime, cu craniul înconjurat, în regiunea posterioară inferioară, de un guler din plăci cornoase, cu două coarne deasupra orbitelor şi cu o protuberanţă nazală; (şi la sg.) animal care făcea parte din acest gen. – Din fr. tricératops.
TRICHER, trichere, s.n. Sfeşnic cu trei lumânări (întrebuinţat de arhierei la serviciul bisericesc). – Din ngr. trikéri.
TRICHIAZĂ, trichiaze, s.f. Inflamaţie permanentă a conjunctivei, cauzată de o deviaţie a genelor spre interior. [Pr.: -chi-a-] – Din fr. trichiasis.
TRICHINĂ, trichine, s.f. Vierme parazit care trăieşte în intestinul şobolanilor, porcilor, urşilor etc. sau închistat în muşchii acestor animale, putând trece şi la om, prin consumarea cărnii de porc infestate (Trichinella spiralis). – Din fr. trichine.
TRICHINOZĂ, trichinoze, s.f. Boală parazitară pricinuită de trichină omului sau unor animale, caracterizată prin dureri musculare, febră şi tulburări digestive. – Din fr. trichinose.
TRICICLETĂ, triciclete, s.f. Vehicul (pentru copii) cu trei roţi dispuse pe două osii paralele, pus în mişcare prin învârtirea unor pedale asemănătoare cu ale bicicletei; triciclu. – Din fr. tricycle (modificat după bicicletă).
TRICICLU, tricicluri, s.n. (Rar) Tricicletă. – Din fr. tricycle.
TRICLINIC, triclinice, adj. (Min.; în sintagma) Sistem triclinic = sistem cristalin caracterizat prin trei axe cristalografice înclinate între ele, asimetrice şi de lungimi diferite. – Din fr. triclinique.
TRICLINIU, triclinii, s.n. (La romani) Încăpere a casei în care se mânca (şi care cuprindea trei paturi aşezate pe trei laturi ale mesei). * (În bazilicile creştine) Sală anexă clădirii principale în care se primeau pelerinii sau se desfăşurau diverse ceremonii. [Var.: triclínium s.n.] – Din lat. triclinium.
TRICLINIUM s.n. v. tricliniu.
TRICLORETILENĂ s.f. Lichid incolor, cu miros de cloroform, solubil în apă, neinflamabil, toxic în stare de vapori, utilizat ca solvent, ca agent frigorific, în diverse sinteze etc. – Din fr. trichloréthyléne.
TRICLORURAT, -Ă, tricloruraţi, -te, adj. (Chim.; despre substanţe chimice, compuşi, molecule etc.) În structura căruia s-au introdus, prin clorurare, trei atomi de clor. – Din fr. trichloruré.
TRICLORURĂ, tricloruri, s.f. Clorură cu trei valenţe. – Din fr. trichlorure.
TRICO s.n. v. tricou.
TRICOCEFAL, tricocefali, s.m. Vierme parazit care trăieşte în intestinul gros al omului infestat şi al calului, hrănindu-se cu sângele lor (Trichuris trichiura). – Din fr. trichocéphale.
TRICOCEFALOZĂ, tricocefaloze, s.f. Boală provocată de tricocefali şi caracterizată prin anemie, enterită şi unele tulburări nervoase. – Din fr. trichocéphalose.

TRICOFIŢIE, tricofiţii, s.f. Boală parazitară contagioasă produsă de unele ciuperci microscopice care atacă pielea capului, provocând căderea părului şi formarea pe piele de cruste şi plăci; chelbe. – Din fr. trichophytie.
TRICOLOR, -Ă, tricolori, -e, adj., subst. 1. Adj. Care are trei culori, în trei culori; tricromatic. 2. S.n. Drapel cu trei culori; spec. drapelul românesc. 3. S.m. (La pl.) Echipă reprezentativă românească din diverse ramuri de sport. [Pl. şi: (n.) tricoloruri] – Din fr. tricolore, lat. tricolor, -oris.
TRICOM, tricomi, s.m. (Bot.) Perişor sau solz crescut pe epiderma unei plante. – Din fr. trichome.
TRICOMONAS s.m. Nume dat mai multor protozoare flagelate, cu corpul piriform, parazite la oameni şi la unele animale (Trichomonas). – Din fr. trichomonas.
TRICOMONAZĂ, tricomonaze, s.f. Boală parazitară provocată de tricomonas, care determină avorturi, sterilitate, infecţii etc. [Var.: tricomonóză s.f.] – Din fr. trichomonase, trichomonose.
TRICOMONOZĂ s.f. v. tricomonază.
TRICOPTER, tricoptere, s.n. (La pl.) Ordin de insecte caracterizate prin aripile mari acoperite cu peri sau cu mici solzişori, ale căror larve trăiesc în apă şi îşi construiesc un fel de căsuţe, cilindrice sau conice, din resturi vegetale, nisip şi pietricele; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. – Din fr. tricoptéres.
TRICORD, tricorduri, s.n. (Muz.) Scară diatonică din trei trepte, limitată într-un interval de terţă sau de cvartă. – Din fr. tricorde.
TRICORN, tricornuri, s.n. Pălărie bărbătească având borurile îndoite în trei colţuri, care se purta în trecut. – Din fr. tricorne.
TRICOT, tricoturi, s.n. Ţesătură făcută din fibre textile împletite în ochiuri. * Obiect de îmbrăcăminte făcut din această ţesătură. – Din fr. tricot.
TRICOTA, tricotez, vb. I. Tranz. A transforma (manual sau mecanic) firele de lână, de bumbac etc. în tricot; p. ext. a confecţiona obiecte de îmbrăcăminte prin împletirea în ochiuri a unor fire textile. ** Maşină de tricotat = maşină pentru efectuarea tricotajelor sau a tricoturilor; tricoteză. – Din fr. tricoter.
TRICOTAJ, tricotaje, s.n. Obiect de îmbrăcăminte obţinut din tricot, prin tricotare. – Din fr. tricotage.
TRICOTARE, tricotări, s.f. Acţiunea de a tricota şi rezultatul ei; tricotat. – V. tricota.
TRICOTAT s.n. Tricotare. – V. tricota.
TRICOTER, -Ă, tricoteri, -e, s.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează la maşinile de tricotat. – Din fr. tricoteur.
TRICOTEZĂ, tricoteze, s.f. 1. Maşină de tricotat. 2. Femeie care tricotează (manual sau mecanic). – Din fr. tricoteuse.
TRICOTIN s.n. Ţesătură specială folosită pentru taioare şi mantouri. [Var.: tricotínă s.f.] – Din fr. tricotine.
TRICOTINĂ s.f. v. tricotin.
TRICOTOMIE, tricotomii, s.f. (Livr.) Diviziune în trei părţi. – Din fr. trichotomie.
TRICOU, tricouri, s.n. Obiect de îmbrăcăminte din tricot de bumbac sau de lână, care acoperă jumătatea de sus a corpului şi care se poartă ca o cămaşă sau ca un maiou. [Var.: tricó s.n.] – Din fr. tricot.
TRICROM, -Ă, tricromi, -e, adj. Tricromatic. – Din fr. trichrome.
TRICROMATIC, -Ă, tricromatici, -ce, adj. Care se referă la cele trei culori fundamentale sau la sistemul tricromatic; tricolor (1). ** (Fiz.) Sistemul tricromatic = sistem de reprezentare a culorilor, bazat pe faptul experimental

că orice culoare poate fi reprodusă prin amestecul a trei culori fundamentale, mereu aceleaşi, şi care trebuie astfel alese încât nici una să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două. – Tri- + cromatic.
TRICROMIE s.f. Procedeu de imprimare sau de fotografiere policromă prin suprapunerea a trei culori fundamentale. – Din fr. trichromie.
TRICTRAC, trictracuri, s.n. (Ieşit din uz) Jocul de table. – Din fr. trictrac.
TRICUSPID, -Ă, tricuspizi, -de, adj. Care are trei vârfuri. ** Valvulă tricuspidă = valvulă a inimii care închide orificiul dintre atriul şi ventriculul drept. – Din fr. tricuspide.
TRIDENT, tridente, s.n. Furcă cu trei dinţi care era considerată în antichitate ca simbol al puterii zeului Neptun. – Din fr. trident, lat. tridens, -ntis.
TRIDIMENSIONAL, -Ă, tridimensionali, -e, adj. Care are trei dimensiuni. [Pr.: -si-o-] – Din fr. tridimensionnel.
TRIDIMENSIONALITATE s.f. Însuşirea de a fi tridimensional. [Pr.: -si-o-] – Din engl. tridimensionality.
TRIEDRU, triedre, s.n. Figură geometrică formată din trei semidrepte concurente aflate în planuri diferite. [Pr.: tri-e-] – Din fr. triédre.
TRIENAL, -Ă, trienali, -e, adj. Care durează trei ani; care are loc din trei în trei ani; care are nevoie de trei ani pentru a se termina sau a se dezvolta complet. [Pr.: tri-e-] – Din fr. triennal.
TRIERA vb. I v. treiera.
TRIENIU s.n. (Rar) interval de trei ani. [Pr.: tri-e-] – Din lat. triennium.
TRIERARH, trierarhi, s.m. Comandant al unei triere. [Pr.: tri-e-] – Din fr. triérarque.
TRIERĂ, triere, s.f. (În Grecia antică) Triremă. [Pr.: tri-e-] – Din fr. triére.
TRIERE, trieri, s.f. Acţiunea de a tria şi rezultatul ei. [Pr.: tri-e-] – V. tria.
TRIETAJAT, -Ă, trietajaţi, -te, adj. Cu trei etaje. [Pr.: tri-e-] – Tri- + etajat.
TRIFAZAT, -Ă, trifazaţi, -te, adj. 1. (Despre unele circuite electrice) Format din trei circuite monofazate de curent alternativ, care nu sunt în legătură de fază unele cu altele; trifazic. 2. (Despre maşini electrice) Care funcţionează cu un circuit electric trifazat (1). 3. (Despre sisteme fizico-chimice) Format din trei faze. – Din fr. triphasé.
TRIFAZIC, -Ă, trifazici, -ce, adj. Trifazat (1). – Cf. trifazat.
TRIFIDĂ, trifide, adj. (Despre frunze) Care este împărţită sau despicată în trei părţi până la mijlocul lungimii sau lăţimii sale. – Din fr. trifide.
TRIFOI, trifoiuri, s.n. Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole şi cu florile strânse în inflorescenţe globuloase, divers colorate, unele specii fiind cultivate ca plante furajere (Trifolium). – Lat. trifolium.
TRIFOIAŞ, trifoiaşi, s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele despicate în trei lobi şi cu flori galbene (Trifolium campestre). – Trifoi + suf. -aş.
TRIFOIŞTE, trifoişti, s.f. 1. Loc semănat cu trifoi. 2. Plantă erbacee cu frunzele compuse din trei foliole, cu flori roz, întrebuinţată în medicină ca tonic, febrifug şi antiscorbutic (Menyanthes trifoliata). [Acc. şi: trifoíşte] – Trifoi + suf. -işte.
TRIFOLIAT, -Ă, trifoliaţi, -te, adj. (Despre frunze) Care este alcătuit din trei foliole. [Pr.: -li-at] – Din fr. trifolié.
TRIFOLIENE s.f. pl. Numele unor specii de plante din familia leguminoaselor (Trifolium). [Pr.: -li-e-] – Din lat. Trifolium, numele ştiinţific al trifolienelor.

TRIFOLIOZĂ, trifolioze, s.f. Boală toxică la oi, pricinuită de consumarea în prea mare cantitate a unor specii de trifoi sau de alte leguminoase. [Pr.: -li-o-] – Din fr. trifoliose.
TRIFORIU, triforii, s.n. Tribună îngustă, susţinută de coloane subţiri, care înconjură nava centrală în bazilicile romanice şi gotice, deasupra nivelului navelor laterale. – Din fr. triforium.
TRIFTONG, triftongi, s.m. Emisiune în limitele unei singure silabe a trei elemente vocalice cu timbre diferite. – Din fr. triphtongue.
TRIFURCAT, -Ă, trifurcaţi, -te, adj. Cu trei ramuri, cu trei ramificaţii. – Din fr. trifurqué.
TRIGAM, -Ă, trigami, -e, adj. (Adesea substantivat) Care se căsătoreşte pentru a treia oară, fără ca în prealabil să fi desfăcut în mod legal celelalte două căsătorii. – Din fr. trigame.
TRIGAMIE s.f. Situaţie în care se găseşte o persoană trigamă; infracţiune comisă de o persoană trigamă. – Din fr. trigamie.
TRIGEMEN, trigemeni, adj. (În sintagma) Nerv trigemen = a cincea pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feţei şi inervarea muşchilor maxilari inferiori. – Din it. trigemino (după gemen).
TRIGGER s.n. Circuit electronic cu două stări distincte a cărui declanşare se face prin impuls exterior. [Pr.: trígăr] – Cuv. engl.
TRIGLIF, triglife, s.n. Ornament al frizei templelor dorice, de forma unei plăci dreptunghiulare din piatră cu trei creste în relief (care se repetă la intervale egale). [Var.: triglífă s.f.] – Din fr. triglyphe.
TRIGLIFĂ s.f. v. triglif.
TRIGON, trigoane, s.n. 1. Prăjitură în formă de triunghi, preparată din foi de plăcintă umplute cu nuci şi muiate în sirop; prăjitură în formă de triunghi preparată din aluat franţuzesc umplut cu cremă de vanilie. 2. (În sintagma) Trigon cerebral = lamă de materie nervoasă care (împreună cu corpul calos) face legătura între emisferele cerebrale. – Din fr. trigone.
TRIGONAL, -Ă, trigonali, -e, adj. (Livr.) Triunghiular (1). – Din fr. trigonal.
TRIGONOCEFAL, trigonocefali, s.m. Nume dat mai multor specii de şerpi veninoşi din familia viperelor, care trăiesc în Asia şi în America. – Din fr. trigonocéphale.
TRIGONOMETRIC, -Ă, trigonometrici, -ce, adj. Care aparţine trigonometriei, referitor la trigonometrie; de care se ocupă trigonometria. ** Cerc trigonometric = cerc cu raza egală cu unitatea şi cu sensul de măsurare al arcelor invers aceluia al acelor ceasornicului. Funcţie trigonometrică = fiecare dintre funcţiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă şi cosecantă. – Din fr. trigonométrique.
TRIGONOMETRIE s.f. Ramură a matematicii care se ocupă cu studierea proprietăţilor funcţiilor trigonometrice, a relaţiilor dintre aceste funcţii şi a relaţiilor dintre laturile şi unghiurile unui triunghi. – Din fr. trigonométrie.
TRIHOTOMIC, -Ă, trihotomici, -ce, adj. Împărţit în trei. – Din fr. trichotomique.
TRIHOTOMIE, trihotomii, s.f. Împărţire în trei părţi, grupe sau specii. – Din fr. trichotomie.
TRIL, triluri, s.n. Ornament muzical constând din executarea rapidă (şi prelungită), cu vocea sau cu un instrument, a unui sunet de bază cu unul alăturat lui; p. ext. cântecul unor păsări care produce un efect sonor similar cu cel definit mai sus. – Din it. trillo.
TRILATERAL, -Ă, trilaterali, -e, adj. Cu trei laturi. – Din fr. trilatéral.

TRILEMĂ, trileme, s.f. (Rar) Situaţie care pune trei alternative, dintre care trebuie aleasă numai una. – Din germ. Trilemma.
TRILINGV, -Ă, trilingvi, -e, adj. Care vorbeşte în mod curent trei limbi. * Scris în trei limbi. – Din fr. trilingue.
TRILION, trilioane, s.n. Unitate formată dintr-un miliard de miliarde. [Pr.: -li-on] – Din fr. trillion.
TRILOBAT, -Ă, trilobaţi, -te, adj. 1. (Despre organele unor plante) Cu trei lobi. 2. (Despre arcuri, arcade, planuri) În formă de trifoi sau de crin. – Din fr. trilobé.
TRILOBIT, trilobiţi, s.m. (La pl.) Clasă de animale artropode marine fosile, caracteristice erei primare, al căror corp era împărţit în trei atât longitudinal, cât şi transversal; (şi la sg.) animal din această clasă. – Din fr. trilobite.
TRILOGIE, trilogii, s.f. Serie de trei opere literare (dramatice ori epice) sau muzicale, aparţinând aceluiaşi autor, care formează o unitate, având personaje comune şi reprezentând de obicei trei momente succesive din viaţa acestora (sau a urmaşilor lor). – Din fr. trilogie.
TRILUI, triluiesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A scoate triluri, a cânta în triluri. – Tril + suf. -ui.
TRIMARAN, trimarane, s.n. Ambarcaţiune cu trei corpuri legate între ele printr-o punte. – Din engl. trimaran.
TRIMESTRIAL, -Ă, trimestriali, -e, adj. Care ţine trei luni, care trebuie executat în timp de trei luni; care are loc o dată la trei luni. [Pr.: -tri-al] – Din fr. trimestriel.
TRIMESTRU, trimestre, s.n. Fiecare dintre perioadele de trei luni consecutive în care este împărţit anul calendaristic. – Din fr. trimestre, lat. trimestris.
TRIMETE vb. III v. trimite.
TRIMETERE s.f. v. trimitere.
TRIMETRU, trimetre, s.n. (Lit.) Vers antic compus din trei perechi de picioare iambice. – Din fr. trimétre, lat. trimetrus.
TRIMIS1 s.n. (Rar) Trimitere. – V. trimite.
TRIMIS2, trimişi, s.m. Persoană căreia i s-a încredinţat o misiune oficială; delegat, mesager. * Reprezentant diplomatic al unei ţări, inferior în rang ambasadorului. * Fig. Apostol, misionar. – V. trimite.
TRIMITE, trimit, vb. III. Tranz. 1. A dispune sau a ruga ca cineva să se ducă undeva. ** Expr. (Fam.) A trimite (pe cineva) pe cealaltă lume (sau la moarte, în rai) = a ucide, a omorî. A trimite (pe cineva) la plimbare = a) a refuza să mai stea de vorbă (cu cineva), a nu da curs discuţiei, a da pe uşă afară; b) a concedia (pe cineva) din serviciu. A trimite (pe cineva) în judecată = a intenta (cuiva) un proces. A trimite (pe cineva) la ocnă (sau la temniţă, la închisoare) = a pedepsi (pe cineva) cu închisoarea. 2. A delega, a alege într-un organ de conducere sau într-un organ reprezentativ. 3. A îndruma pe cineva, a da indicaţii cuiva să consulte un text în legătură cu o anumită problemă. 4. (Despre divinitate) A face să vină, să se arate, să se producă, să se manifeste. 5. A dispune ca un obiect să fie dus, transportat, predat la o anumită destinaţie; a expedia. 6. A transmite prin cineva veşti, porunci, salutări etc. [Var.: triméte vb. III] – Lat. tramittere.
TRIMITERE, trimiteri, s.f. 1. Acţiunea de a trimite şi rezultatul ei; trimis1. ** Trimitere în judecată = intentare a unui proces. Casare (a unei hotărâri judecătoreşti) cu (sau fără) trimitere = casare cu (sau fără) înaintarea cauzei la altă instanţă de judecată. 2. Scrisoare (la purtător) prin care un doctor, o secţie sau un spital recomandă un pacient pentru consult sau tratament unui alt doctor, altei secţii sau altui spital (de obicei specializate). 3. Notă în josul

paginii unui text sau la sfârşitul lui, care indică o carte, o revistă etc. pentru confruntare sau consultare. [Var.: trimétere s.f.] – V. trimite.
TRIMIŢĂTOR, -OARE, trimiţători, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care trimite ceva; spec. care expediază ceva prin poştă; expeditor. – Trimite + suf. -ător.
TRIMORF, -Ă, trimorfi, -e, adj. Care prezintă trimorfism. – Din fr. trimorphe.
TRIMORFISM s.n. Posibilitatea pe care o au unele substanţe de a cristaliza în trei sisteme diferite. – Din fr. trimorphisme.
TRIMOTOR, trimotoare, adj. (În sintagma) Avion trimotor (şi substantivat, n.) = avion cu trei motoare. – Din fr. trimoteur.
TRINCĂ, trinci, s.f. Pânză pătrată aşezată la baza trinchetului unei nave cu pânze. – Din it. trinca.
TRINCHET, trincheţi, s.m. Catargul de la prora unei nave cu pânze; arbore mic. – Din it. trinchetto.
TRINCHETIN, trinchetini, s.m. (Mar.) Velă triunghiulară prinsă de arborele trinchet. – Din it. trinchettina.
TRINITAR, -Ă, trinitari, -e, adj. (Livr.) Referitor la trinitate. – Din fr. trinitaire.
TRINITARIAN, -Ă, trinitarieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Credincios creştin care acceptă ca dogmă de bază existenţa trinităţii. 2. Adj. Care aparţine trinitarienilor (1), privitor la trinitarieni. [Pr.: -ri-an] – Din engl. trinitarian.
TRINITATE s.f. (În religia creştină) Treimea divină; Sfânta Treime. * Grup de trei persoane, de trei lucruri etc. care formează o unitate. – Din fr. trinité, lat. trinitas, -atis.
TRINITRAT s.m. (Chim.; în sintagma) Trinitrat de glicerină = nitroglicerină. – Tri- + nitrat. Cf. fr. trinitré.
TRINITROCELULOZĂ s.f. (Chim.) Fulmicoton. – Din fr. trinitrocellulose.
TRINITROGLICERINĂ s.f. (Chim.) Nitroglicerină. – Din fr. trinitroglycérine.
TRINITROTOLUEN s.n. Substanţă solidă, galbenă, cristalină, fabricată din toluen şi folosită ca exploziv cu care se încarcă proiectilele de artilerie; trotil. [Pr.: -lu-en] – Din fr. trinitrotoluéne.
TRINOM, trinoame, s.n. Expresie algebrică compusă din trei termeni. – Din fr. trinôme.
TRIO, triouri, s.n. 1. Compoziţie sau parte dintr-o compoziţie muzicală scrisă pentru trei voci sau pentru trei instrumente; grupul celor trei executanţi sau al celor trei instrumente care execută o asemenea compoziţie. * Partea de la mijloc, mai melodioasă şi mai liniştită, a unor compoziţii muzicale. 2. (Fam.) Grup de trei persoane (care se află mereu împreună). – Din it., fr. trio.
TRIOD, trioduri, s.n. Carte rituală creştină cuprinzând cântările şi rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paşi. [Pr.: tri-o-] – Din fr. triodî.
TRIODĂ, triode, s.f. Tub electronic cu trei electrozi. [Pr.: tri-o-] – Din fr. triode.
TRIOLEINĂ s.f. Substanţă lichidă conţinută de grăsimile vegetale şi care reprezintă o combinaţie a acidului oleic cu glicerina. [Pr.: tri-o-] – Din fr. trioléine.
TRIOLET, triolete, s.n. 1. Poezie de opt (sau şapte) versuri (de câte opt silabe fiecare), în care primul vers este identic cu al patrulea şi cu al şaptelea, iar al doilea cu al optulea. 2. Grup de trei note de valoare egală, care se execută în timpul necesar pentru executarea a două dintre ele. [Pr.: tri-o-] – Din fr. triolet.
TRIONIX, trionicşi, s.m. Broască ţestoasă uriaşă din ţările calde, deosebit de periculoasă prin muşcătura ei. [Pr.: tri-o-] – Din fr. trionix.
TRIOR, trioare, s.n. 1. Maşină agricolă prevăzută cu un cilindru (având pe faţa interioară mici alveole) care, prin rotire, separă seminţele de anumite

impurităţi; vânturătoare. 2. (Tehn.) Dispozitiv folosit pentru separarea după dimensiuni a materialelor provenite din concasare. – Din fr. trieur.
TRIORA, triorez, vb. I. Tranz. A separa sau a selecţiona seminţele cu ajutorul triorului (1). [Pr.: tri-o-] – Din trior.
TRIOXID, trioxizi, s.m. Compus chimic care conţine trei atomi de oxigen în moleculă. [Pr.: tri-o-] – Din fr. trioxyde.
TRIPAFLAVINĂ s.f. Substanţă chimică cu acţiune antiseptică, folosită împotriva bacteriilor şi protozoarelor. – Din fr. trypaphlavine.
TRIPANOZOMĂ, tripanozome, s.f. Gen de protozoare flagelate, cu corpul fusiform, parazite în sângele şi în ţesuturile vertebratelor, cărora le provoacă unele boli. – Din fr. trypanosome.
TRIPARTIT, -Ă, tripartiţi, -te, adj. Care are trei părţi; din trei părţi. * Care are loc între trei state sau trei partide. – Din fr. tripartite.
TRIPETAL, -Ă, tripetali, -e, adj. (Despre flori) Cu corola formată din trei petale. – Din fr. tripétale.
TRIPLA, triplez, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face de trei ori mai mare; a (se) întrei. – Din fr. tripler.
TRIPLARE, triplări, s.f. Acţiunea de a (se) tripla şi rezultatul ei. – V. tripla.
TRIPLET, triplete, s.n. Al treilea dintre trei exemplare de acelaşi fel. * A treia formă a unor cuvinte care sunt de aceeaşi provenienţă, dar care au intrat în limbă în epoci diferite. – Din fr. triplet.
TRIPLETĂ, triplete, s.f. 1. Bicicletă cu trei locuri. 2. Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea (sau apărarea) unei echipe sportive. – Din fr. triplette.
TRIPLEX s.n. 1. Geam de siguranţă format dintr-o foaie de acetat de celuloză fixată între două foi de sticlă. 2. Hârtie groasă alcătuită din trei straturi diferite. – Din fr. triplex.
TRIPLICAT, triplicate, s.n. A doua copie făcută după un act sau după un document. – Din lat. triplicatus, fr. triplicate.
TRIPLICITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi triplu. – Din fr. triplicité.
TRIPLOID, -Ă, triploizi, -de, adj. (Bot.; despre plante) Care prezintă trei seturi de bază de cromozomi. – Din fr. triploîde, engl. triploid.
TRIPLU1, -Ă, tripli, -e, adj. Care este, se face de trei ori mai mare sau mai mult; întreit. În triplu exemplar = în trei exemplare. * Care este alcătuit, compus din trei părţi. ** Triplă legătură = legătură chimică covalentă, compusă din trei legături de valenţă simplă. – Din fr. triple, lat. triplus.
TRIPLU2 s.n. (Sport) Triplusalt. – Din triplu [salt].
TRIPLUM s.n. (Muz.) Voce superioară a unei piese polifonice la trei voci în sec. XII-XIII. – Din lat. triplum.
TRIPLUSALT, triplusalturi, s.n. (Sport) Probă atletică de săritură în lungime, în care atletul face trei sărituri legate între ele; triplu. – Din fr. triple-saut (după salt).
TRIPOD, tripoduri, s.n. 1. (Inv.) Trepied. 2. (Mar.) Macara de forţă alcătuită din trei picioare reunite sus. – Din ngr. tripódi.
TRIPODIE, tripodii, s.f. Vers compus din trei picioare. – Din fr. tripodie, ngr. tripódia.
TRIPOL, tripoli, s.m. Reţea electrică tripolară. – Din fr. tripôle, engl. tri-pole.
TRIPOLAR, -Ă, tripolari, -e, adj. Care are trei borne spre exterior. – Din fr. tripolaire.
TRIPOLI s.n. Sediment de bioxid de siliciu alcătuit din scoici şi infuzori, întrebuinţat în industrie. – Din fr. tripoli.
TRIPOTAJ, tripotaje, s.n. (Livr.) Afacere necinstită; potlogărie, matrapazlâc. [Pl. şi: tripotajuri] – Din fr. tripotage.

TRIPOU, tripouri, s.n. Local (public) în care se joacă jocuri de noroc. – Din fr. tripot.
TRIPSINĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care descompune proteinele în substanţe mai uşor solubile. – Din fr. trypsine.
TRIPTIC, triptice, s.n. Tablou compus din trei părţi separate (prinse în balamale în aşa fel încât părţile laterale să se închidă peste cea din mijloc), pe care sunt pictate scene sacre şi chipuri de sfinţi, de zei etc. sau sunt scrise, sub formă de pomelnic, nume de ctitori, de domni etc. * P. gener. Ansamblu alcătuit din trei părţi distincte. – Din fr. triptyque.
TRIPTOFAN s.m. (Chim.) Aminoacid de bază din proteinele naturale. – Din fr. tryptophane.
TRIREACTOR, trireactoare, s.n. Avion cu trei reactoare. [Pr.: -re-ac-] – Din fr. triréacteur.
TRIREMĂ, trireme, s.f. (În antichitate) Corabie sau navă de război cu trei rânduri de vâsle dispuse la trei niveluri diferite; trieră. – Din fr. triréme, lat. triremis.
TRISECŢIE s.f. v. trisecţiune.
TRISECŢIUNE, trisecţiuni, s.f. Împărţire în trei părţi egale. [Pr.: -ţi-u÷, – Var.: trisécţie s.f.] – Din fr. trisection.
TRISEPAL, -Ă, trisepali, -e, adj. (Despre flori) Cu trei sepale. – Din fr. trisépale.
TRISFETITE s.f. pl. (Pop.) Numele unei sărbători ortodoxe care se celebrează la 30 ianuarie; trei ierarhi. – Din sl. tri sventitelî.
TRISILAB, trisilabe, s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers compus din trei silabe. – Din fr. trissyllabe.
TRISILABIC, -Ă, trisilabici, -ce, adj. (Despre cuvinte) Compus din trei silabe. – Din fr. trissyllabique.
TRISMUS, trismusuri, s.n. Contracţie spastică involuntară a muşchilor mandibulei, care împiedică deschiderea gurii. – Din fr. trismus.
TRISOMIE, trisomii, s.f. (Biol.) Anomalie datorată prezenţei unui cromozom suplimentar. – Din fr. trisomie.
TRIST, -Ă, trişti, -ste, adj. 1. (Despre oameni) Supărat, mâhnit, amărât, abătut; melancolic. * (Despre ochi, manifestări ale oamenilor, sunete etc.) Care exprimă tristeţe, melancolie. * (Despre lucruri, stări sau fapte care ţin de natura sau de viaţa omului) Plin de tristeţe. 2. Care provoacă tristeţe, supărare, care întristează; dureros. * Care sugerează, evocă tristeţe; deprimant, dezolant. – Lat. tristis.
TRISTEARINĂ s.f. (Chim.) substanţă solidă răspândită în grăsimile naturale. [Pr.: -ste-a-] – Din fr. tristéarine.
TRISTEŢE, tristeţi, s.f. Starea sufletească apăsătoare; mâhnire, amărăciune; p. ext. regret. – Trist + suf. -eţe (după fr. tristesse, it. tristezza).
TRISTIH, tristihuri, s.n. (Lit.) Strofă de trei versuri. – Cf. gr. trístihos, it. tristico.
TRIŞA, trişez, vb. I. Intranz. şi tranz. A înşela la jocul de cărţi; p. gener. a induce în eroare; a păcăli, a înşela. – Din fr. tricher.
TRIŞARE, trişări, s.f. Acţiunea de a trişa şi rezultatul ei. – V. trişa.
TRIŞCAR, trişcari, s.m. 1. Cântăreţ din trişcă. 2. Persoană care face trişte. – Trişcă + suf. -ar.
TRIŞCAŞ, trişcaşi, s.m. (Rar) 1. Trişcar (1). 2. Trişcar (2). – Trişcă + suf. -aş.
TRIŞCĂ, trişte, s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, făcut din trestie, soc etc., asemănător cu un fluier fără găuri. * Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului; ţurloi. – Et. nec.

TRIŞCUŢĂ, trişcuţe, s.f. Diminutiv al lui trişcă. – Trişcă + suf. -uţă.
TRIŞERIE, trişerii, s.f. (Franţuzism) Trişare. – Din fr. tricherie.
TRIŞOR, trişori, s.m. Persoană care trişează (la jocul de cărţi). – Din fr. tricheur.
TRIŞTE s.f. v. strişte.
TRITICALĂ s.f. Numele unei cereale rezultate din încrucişarea grâului cu secara. [Var.: triticále s.f.] – Din lat. Triti [cum] + [se] cale.
TRITICALE s.f. v. triticală.
TRITIU s.n. Izotop greu, radioactiv, al hidrogenului, cu număr de masă 3, instabil, folosit în fizica nucleară. – Din fr. tritium.
TRITON1, tritoni, s.m. 1. Zeitate marină greacă, închipuită cu bust de om şi cu coadă de peşte. 2. Numele mai multor specii de animale amfibii cu înfăţişarea unor mormoloci de broască, având de obicei în lungul spatelui o creastă viu colorată (Triturus). [Acc. şi: tríton] – Din fr. triton, lat. Triton, -onis.
TRITON2, tritonuri, s.n. (Muz.) Interval melodic sau armonic de trei tonuri. – Din it. tritono, fr. triton.
TRITON3, tritoni, s.m. (Fiz.) Nucleu al atomului de tritiu, alcătuit dintr-un proton şi doi neutroni. – Din fr. triton.
TRITONIDĂ, tritonide, s.f. Zeiţă marină. – Din fr. tritonide.
TRITURA, triturez, vb. I. Tranz. A fărâmiţa o substanţă solidă în particule fine. – Din fr. triturer, lat. triturare.
TRITURARE, triturări, s.f. Acţiunea de a tritura şi rezultatul ei. – V. tritura.
TRIUMF, triumfuri, s.n. 1. (În Roma antică) Celebrare a unei victorii prin intrarea solemnă în oraş a comandantului biruitor, pe un car tras de patru cai albi şi însoţit de un cortegiu din care făceau parte senatori, căpeteniile armatei şi prizonierii făcuţi în război, reprezentând cea mai înaltă onoare acordată învingătorului. ** Expr. A duce (sau a purta pe cineva) în triumf = a ridica (pe cineva) pe sus (purtându-l pe braţe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel. 2. Victorie, biruinţă de mare prestigiu; fig. succes moral, reuşită, izbândă deosebită. [Pr.: tri-umf] – Din lat. triumphus, fr. triomphe.
TRIUMFA, triúmf, vb. I. Intranz. 1. A repurta o victorie strălucită, a birui în luptă. 2. Fig. A reuşi, a avea un mare succes; a se impune. 3. A se mândri, a jubila în urma unei victorii, a unui succes. [Pr.: tri-um÷, – Prez. ind. şi: triumfez] – Din lat. triumphare, fr. triompher.
TRIUMFAL, -Ă, triumfali, -e, adj. 1. Care constituie un triumf, care duce la triumf, care vesteşte o mare biruinţă; fig. măreţ, impunător, solemn, pompos. ** Marş triumfal = înaintare rapidă şi victorioasă a unei armate într-un teritoriu străin, fără a întâmpina rezistenţă. Poartă triumfală = poartă a Romei antice (şi a altor cetăţi din antichitate) prin care intra carul de triumf al comandantului victorios întors din război. 2. (Astăzi rar) Triumfător. [Pr.: tri-um-] – Din lat. triumphalis, fr. triomphal.
TRIUMFARE s.f. (Rar) Faptul de a triumfa; biruinţă strălucită. [Pr.: tri-um-] – V. triumfa.
TRIUMFĂTOR, -OARE, triumfători, -oare, adj. Care triumfă; biruitor, învingător, victorios. * Fig. Care exprimă o mare încredere în succesul obţinut, care arată mulţumirea de a fi biruitor. [Pr.: tri-um-] – Din fr. triomphateur, lat. triumphator, -oris.
TRIUMVIR, triumviri, s.m. (În Roma antică) Fiecare dintre cei trei membri ai triumviratului. [Pr.: tri-um-] – Din lat., fr. triumvir.
TRIUMVIRAT, triumvirate, s.n. (În Roma antică) Formă de conducere politică reprezentând alianţa a trei conducători politici şi militari; persoanele care

deţineau această conducere. [Pr.: tri-um-] – Din lat. triumviratus, fr. triumvirat.
TRIUNGHI, triunghiuri, s.n. 1. Poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două şi formează trei unghiuri interne. 2. Grup de trei (sau de mai multe) fiinţe sau lucruri ale căror puncte de aşezare, dacă ar fi unite prin linii, ar reprezenta vârfurile unui poligon cu trei laturi. 3. (Muz.) Trianglu. – Tri- + unghi (după fr. triangle).
TRIUNGHIULAR, -Ă, triunghiulari, -e, adj., s.n. 1. Adj. Care este în formă de triunghi. 2. Adj., s.n. (Competiţie sportivă) la care participă reprezentanţi a trei ţări sau a trei echipe. [Pr.: tri-un-] – Din triunghi (după lat. triangularis).
TRIVACCIN, trivaccinuri, s.n. (Med.) Vaccin complex, conţinând trei componente profilactice diferite. – Tri- + vaccin.
TRIVALENT, -Ă, trivalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice) Care are valenţa 3. – Din fr. trivalent.
TRIVALENŢĂ, trivalenţe, s.f. Proprietate a unui element chimic de a avea valenţa 3. – Din fr. trivalence.
TRIVERB, triverbe, s.n. Joc distractiv constând în a reprezenta trei cuvinte prin litere sau figuri combinate între ele. – Tri- + verb.
TRIVIAL, -Ă, triviali, -e, adj. Vulgar, ordinar; obscen, necuviincios, indecent, scabros. [Pr.: -vi-al] – Din fr. trivial, lat. trivialis.
TRIVIALITATE, trivialităţi, s.f. Însuşirea a ceea ce este trivial; lipsă de pudoare, necuviinţă, neruşinare. * Faptă, atitudine, vorbă etc. trivială. [Pr.: -vi-a-] – Din fr. trivialité.
TRIVIALIZA, trivializez, vb. I. Tranz. (Rar) A face ca un fapt, o idee etc. să devină sau să pară triviale; a vulgariza, a degrada. [Pr.: -vi-a-] – Din fr. trivialiser.
TRIVIALIZARE, trivializări, s.f. Faptul de a trivializa. [Pr.: -vi-a-] – V. trivializa.
TRIVIUM s.n. Parte a învăţământului elementar medieval care cuprindea gramatica, retorica şi dialectica. [Pr.: -vi-um] – Din lat., fr. trivium.
TRIZAHARIDĂ, trizaharide, s.f. Substanţă organică din clasa hidraţilor de carbon, care are molecula formată din trei resturi de monozaharid. – Din fr. trisaccharide.
TROACAR, troacare, s.n. Palton sau pardesiu femeiesc mai scurt. – Din fr. trois-quarts.
TROACĂ, troace, s.f. 1. Albie, copaie, covată (scurtă şi lată). 2. Ladă mare în care cade făina măcinată la moară. 3. Vas de lemn (în formă de jgheab, de ladă lungă etc.) în care se pune apa sau mâncarea pentru animale. 4. (Fam.; la pl.) Catrafuse, calabalâc. [Var.: (reg.) troc s.n.] – Din germ dial. Trok.
TROAHNĂ, troahne, s.f. (Pop.) Guturai, răceală, gripă. – Et. nec.
TROC1, trocuri, s.n. Schimb în natură, constituind forma cea mai simplă a comerţului. – Din fr. troc.
TROC2 s.n. v. troacă.
TROCANTER, trocantere, s.n. 1. Parte a femurului de care se leagă muşchii coapsei. 2. Al doilea segment de la picioarele insectelor. [Var.: trohantér s.n.] – Din fr. trochanter.
TROCAR, trocare, s.n. Instrument chirurgical în formă de tub ascuţit (cu mâner), folosit la efectuarea puncţiilor sau la introducerea în unele cavităţi ale organismului a unor instrumente chirurgicale sau a unor dispozitive optice. – Din fr. trocart, germ. Trokar, engl. trocar.
TROCOFORĂ, trocofore, s.f. (Biol.) Larvă caracteristică pentru unii viermi sau moluşte, în general planctonică, cu cili vibratili. – Din fr. trocophore, germ. Trichophora.

TROCUŢĂ, trocuţe, s.f. Diminutiv al lui troacă. – V. troacă.
TROFEU, trofee, s.n. 1. (În antichitate) Armura unui duşman învins, aşezată de obicei pe un trunchi de copac, în semn de victorie; p. ext. monument ridicat în amintirea unei victorii sau în cinstea unui erou, pe care se aşezau de obicei armele învinsului. 2. Pradă de război luată de la un inamic. 3. Parte a unui animal vânat păstrată pentru valoarea sau frumuseţea ei. 4. Cupă, obiect ornamental oferit învingătorului într-o întrecere sportivă. – Din fr. trophée.
TROFIC, -Ă, trofici, -ce, adj. Privitor la nutriţie, care întreţine nutriţia. – Din fr. trophique.
TROFICITATE s.f. Proprietate a materiei vii de a-şi păstra structura normală prin asigurarea nutriţiei necesare. – Trofic + suf. -itate.
TROFIE, trofii, s.f. Trofism. – Din fr. trophie.
TROFISM, trofisme, s.n. Stare dinamică a nutriţiei; trofie. – Din fr. trophisme.
TROFOPATIE, trofopatii, s.f. Maladie care afectează nutriţia generală. – Din fr. trophopathie.
TROG, troguri, s.n. Vale glaciară. – Din germ. Trog.
TROGLOBIE, trogloblii, s.f. Vieţuitoare care trăieşte în peşteri, fiind adaptată la condiţiile acestui mediu. ** (Adjectival) Animale troglobii. – Din fr. troglobie.
TROGLODIT, -Ă, troglodiţi, -te, s.m. şi f. 1. Om care trăieşte în caverne. ** (Adjectival) Populaţie troglodită. 2. Fig. Om cu un nivel de trai extrem de scăzut, care duce o viaţă primitivă. * Epitet dat unui om grosolan, necivilizat, retrograd. – Din fr. troglodyte.
TROHAIC, -Ă, trohaici, -ce, adj. Compus format din trohei. ** Metru trohaic = sistem de versificaţie a cărui structură are la bază troheul. [Pr.: -ha-ic] – Din fr. trochaîque.
TROHANTER s.n. v. trocanter.
TROHEU, trohei, s.m. Picior de vers alcătuit dintr-o silabă lungă şi una scurtă (în metrica poeziei antice) sau dintr-o silabă accentuată şi una neaccentuată (în poezia modernă). – Din fr. trochée.
TROHOIDĂ, trohoide, s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafaţă plană. – Din fr. trochoîde.
TROIAN1, troiene, s.n. 1. Îngrămădire mare de zăpadă adusă de vânt şi aşezată în formă de valuri sau de dune; nămete. * P. gener. Morman, grămadă. 2. Întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu şanţ de apărare. [Pr.: tro-ian] – Probabil din sl. trojanů.
TROIAN2, -Ă, troieni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine Troiei, privitor la Troia, din (sau de la) Troia. ** Calul troian = a) uriaş cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian şi în care aceştia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei; b) fig. mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva. 2. S.m. şi f. Locuitor al Troiei. [Pr.: tro-ian] – Troia (n.pr.) + suf. -ean.
TROICĂ, troici, s.f. Sanie rusească la care sunt înhămaţi trei cai unul lângă altul. * Fig. Grup format din trei personalităţi. – Din rus. trojka.
TROIENI, troienesc, vb. IV. Tranz. 1. A acoperi cu troiene (de zăpadă); a înzăpezi, a nămeţi. * Refl. A rămâne în mijlocul zăpezii; a se înzăpezi. 2. A acoperi un obiect îngrămădind ceva peste el; a forma grămezi, mormane; a îngrămădi, a aduna ceva la un loc. [Pr.: tro-ie-] – Din troian1.
TROIENIRE, troieniri, s.f. Acţiunea de a (se) troieni; înzăpezire. [Pr.: tro-ie-] – V. troieni.
TROIENIT, -Ă, troieniţi, -te, adj. Acoperit cu troiene (de zăpadă); înzăpezit. [Pr.: tro-ie-] – V. troieni.

TROIŢĂ, troiţe, s.f. Cruce mare de lemn sau de piatră (împodobită cu picturi, sculpturi, inscripţii şi uneori încadrată de o mică construcţie), aşezată la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri legate de un eveniment. * Icoană, formată din trei părţi, dintre care cele laterale sunt prise cu balamale, ca nişte obloane, de cea din mijloc; triptic. [Acc. şi: troíţă, – Pr.: tro-i-] – Din sl. troica.
TROLEIBUZ, troleibuze, s.n. Vehicul rutier de transport în comun, cu tracţiune electrică, asemănător cu autobuzul, prevăzut cu troleu; troleu (2). – Din fr. trolleybus.
TROLEU, trolee, s.n. 1. Dispozitiv instalat pe vehicule cu tracţiune electrică şi care permite alimentarea cu energie electrică direct de la un cablu aerian. 2. (Impr.) Troleibuz. – Din fr. trolley.
TROLIU, troliuri, s.n. Dispozitiv folosit pentru deplasarea (în sens vertical) a unei sarcini, alcătuit din una sau din două tobe care se pot roti în jurul axelor lor şi pe care se înfăşoară un cablu fixat cu un capăt de tobă şi cu celălalt de sarcina pe care trebuie să o deplaseze. – După fr. treuil.
TROMBĂ, trombe, s.f. 1. Coloană înaltă de apă de formă conică, ridicată de vârtejurile de vânt, care o fac să se învârtească cu mare iuţeală în jurul ei însăşi. * Vânt în formă de vârtej cu axă verticală sau puţin înclinată şi cu o mare viteză; p. ext. coloană de fum, de praf etc. ridicată de un vânt puternic; vârtej. 2. Tub prin care se face ventilaţia în încăperile de jos ale unui vapor. – Din fr. trombe.
TROMBECTOMIE, trombectomii, s.f. (Med.) Extragere a cheagului de sânge fixat într-un segment vascular. – Din fr. thrombectomie.
TROMBINĂ, trombine, s.f. Enzimă care participă la procesul de coagulare a sângelui. – Din fr. thrombine.
TROMBLON, trombloane, s.n. Puşcă foarte scurtă a cărei ţeavă avea gura răsfrântă ca la trompetă. – Din fr. tromblon.
TROMBOCHINAZĂ, trombochinaze, s.f. Enzimă prezentă în ţesuturi, care, în contact cu ionii de calciu, provoacă coagularea sângelui; tromboplastină. – Din fr. thrombokinase.
TROMBOCIT, trombocite, s.n. Celulă sangvină de forma unei plăcuţe, care are un rol important în coagularea sângelui; plachetă sangvină. [Var.: trombocítă s.f.] – Din fr. thrombocyte, germ. Thrombozyt.
TROMBOCITĂ s.f. v. trombocit.
TROMBOCITOPENIE s.f. Scădere anormală a numărului de trombocite din sânge, manifestată prin hemoragii, purpură, ameţeli etc. – Din fr. thrombocytopénie.
TROMBOCITOZĂ, trombocitoze, s.f. Înmulţire excesivă a trombocitelor. – Din germ. Thrombozytose.
TROMBOFLEBITĂ, tromboflebite, s.f. Inflamaţie a peretelui unei vene şi formare de cheaguri de sânge care pot duce la obturarea totală sau parţială a venei şi la provocarea emboliilor. – Din fr. thrombophlébite.
TROMBON, tromboane, s.n. 1. Instrument muzical de suflat făcut din alamă, mai mare decât trompeta, cu timbrul mai aspru şi mai puternic decât aceasta. 2. (Fam. şi peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). 3. (Fam.; la pl.) Minciuni; păcăleli, exagerări. – Din fr. trombone.
TROMBONI, trombonesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A minţi; a păcăli; a exagera. – V. trombon.
TROMBONIST, trombonişti, s.m. 1. Instrumentist care cântă din trombon. 2. (Fam.) Epitet dat unei persoane căreia îi place să exagereze, să mintă. – Din fr. tromboniste.

TROMBOPATIE, trombopatii, s.f. (Med.) Predispoziţie de a face tromboză. – Din fr. thrombopathie.
TROMBOPLASTINĂ, tromboplastine, s.f. Trombochinază. – Din fr. thromboplastine.
TROMBOPOIEZĂ, trombopoieze, s.f. (Biol.) Proces de formare a trombocitelor. – Din fr. thrombopoîése.
TROMBOZĂ, tromboze, s.f. Boală provocată de astuparea unui vas sangvin cu un cheag de sânge. – Din fr. thrombose.
TROMBUS, trombusuri, s.n. Cheag de sânge care se formează într-un vas sangvin. – Din fr., lat. thrombus.
TROMPĂ, trompe, s.f. 1. Excrescenţă cărnoasă în formă de tub, care prelungeşte nasul la elefant, la tapir etc. şi care serveşte la pipăit şi la apucat. * Prelungire a capului sau a gurii la unele animale nevertebrate (care serveşte la supt). 2. Canal prin care se elimină ovulele formate în ovar. 3. (În sintagma) Trompa lui Eustache = canal interior al urechii, care face legătura între timpan şi faringe. 4. Aparat folosit pentru ventilarea sau evacuarea gazelor dintr-un recipient, dintr-o încăpere etc., pentru a realiza un vid. 5. Element de construcţie în formă de boltă trunchiată, înlesnind de obicei trecerea de la un plan pătrat la un plan poligonal sau circular. – Din fr. trompe.
TROMPET, -Ă, trompeţi, -te, s.m. şi f. Trompetist(ă). – Din fr. trompette.
TROMPETAŞ, trompetaşi, s.m. (Înv.) Trompetist. – Trompetă + suf. -aş.
TROMPETĂ, trompete, s.f. Instrument muzical de suflat, alcătuit dintr-un tub de alamă îndoit de două ori şi terminat la un capăt cu o deschizătură în formă de pâlnie; goarnă. – Din fr. trompette.
TROMPETIST, -Ă, trompetişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă la trompetă; trompet, trompetaş, trâbiţaş, gornist. – Din fr. trompettiste.
TRON1, tronuri, s.n. Scaun, jeţ (sculptat şi împodobit) pe care stau monarhii la ceremonii; p. ext. simbol al domniei. ** Expr. A se urca (sau a se sui) pe tron = a ocupa domnia, a fi încoronat ca monarh. * Fig. Puterea suverană a monarhilor; domnie. * Scaun, jeţ special pe care stau prelaţii (sau suveranii) în timpul unor ceremonii religioase. – Din fr. trône.
TRON2, tronuri, s.n. 1. (Pop.) Ladă în care ţăranii îşi păstrează diverse obiecte, mai ales de îmbrăcăminte. 2. (Reg.) Sicriu. – Din germ. dial. Truh(e)n.
TRONA, tronez, vb. I. Intranz. A se afla pe tron1; a domni, a guverna. * Fig. A domina, a adopta o poziţie de superioritate; a-şi da aere, importanţă. – Din fr. trôner.
TRONARE, tronări, s.f. Acţiunea de a trona şi rezultatul ei. – V. trona.
TRONC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o ciocănire, de o cădere, de trântirea unui lucru etc. ** Expr. A-i cădea cuiva (cu) tronc (la inimă) = a-i deveni cuiva drag dintr-o dată; a îndrăgi (pe neaşteptate). * Exclamaţie care exprimă surpriza în faţa unui lucru neaşteptat sau a unei situaţii neprevăzute. ** Expr. (Fam.) Tronc, Marghioalo, se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit cu situaţia în care se găseşte. – Onomatopee.
TRONCA-TRANCA interj. v. tronca-tronca.
TRONCA-TRONCA interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de două obiecte care se lovesc unul de altul în cadenţă regulată, monotonă. [Var.: trónca-tránca interj.] – Onomatopee.
TRONCĂNI, troncănesc, vb. IV. 1. Intranz. A face zgomot izbindu-se de ceva sau izbind un obiect de altul. 2. Tranz. Fig. A flecări, a trăncăni. – Tronc + suf. -ăni.
TRONCĂNIRE, troncăniri, s.f. Acţiunea de a troncăni şi rezultatul ei; zgomot produs de obiecte care se izbesc unele de altele; troncănit. – V. troncăni.

TRONCĂNIT, troncănituri, s.n. Troncănire. – V. troncăni.
TRONCĂT, troncăte, s.n. Zgomot produs de rostogolirea unui lucru, de izbirea unui obiect de altul etc. [Var.: tróncot s.n.] – Tronc + suf. -ăt.
TRONCON, tronconuri, s.n. (Rar) Trunchi de con. – Din tronconic (derivat regresiv).
TRONCONIC, -Ă, tronconici, -ce, adj. (Rar) Care are forma unui trunchi de con. – Din fr. tronconique.
TRONCOT s.n. v. troncăt.
TRONIŞOR, tronişoare, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui tron2 – Tron2 + suf. -işor.
TRONSON, tronsoane, s.n. Parte dintr-un obiect, dintr-un organ de maşină sau dintr-o construcţie având o particularitate distinctă şi delimitată de rest prin anumite elemente de legătură sau prin repere. – Din fr. tronçon.
TROP1 interj. (De obicei repetat) cuvânt care imită zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pământul în mers. [Var.: trópa, (pop.) trópai interj.] – Onomatopee.
TROP2, tropi, s.m. (Livr.) Figură de stil. – Din fr. trope, lat. tropus, ngr. trópos.
TROPA interj. v. trop1.
TROPAI interj. v. trop1.
TROPAR, tropare, s.n. Scurtă cântare bisericească de laudă în cinstea unui sfânt sau a unui eveniment religios. – Din sl. troparî.
TROPĂI, trópăi, vb. IV. Intranz. A face zgomot lovind pământul, podeaua cu picioarele sau cu copitele; a tropoti. * (Fam.) A juca, a dansa (cu zgomot). – Trop1 + suf. -ăi.
TROPĂIALĂ, tropăieli, s.f. Faptul de a tropăi; zgomot produs de cel care tropăie; tropăit, tropăitură. [Pr.: -pă-ia-] – Tropăi + suf. -eală.
TROPĂIT, tropăituri, s.n. Tropăială. – V. tropăi.
TROPĂITA s.f. sg. art. Numele unui dans popular românesc. – V. tropăi.
TROPĂITURĂ, tropăituri, s.f. Tropăială. [Pr.: -pă-i-] – Tropăi + suf. -tură.
TROPIC1, tropice, s.n. 1. Fiecare dintre cele două paralele situate la latitudinea de 230 27' nord sau sud de ecuatorul terestru, unde, în timpul celor două solstiţii, Soarele trece la zenitul locului. 2. (La pl.) Zonă, regiune aflată în jurul celor două tropice (1). ** Loc. adj. De tropice = din regiunea tropicală. – Din fr. tropique, lat. tropicus.
TROPIC2, -Ă, tropici, -ce, adj. (Livr.) Referitor la tropi2; figurat, metaforic. – Din fr. tropique.
TROPICAL, -Ă, tropicali, -e, adj. Care ţine de tropice, care se află în regiunea tropicelor, specific tropicelor. ** Căldură tropicală = căldură dogoritoare, caniculară. – Din fr. tropical.
TROPICALIZA, tropicalizez, vb. I. Tranz. A executa operaţiile de tropicalizare. – Din tropicalizare (derivat regresiv).
TROPICALIZARE, tropicalizări, s.f. Ansamblu de operaţii executate pentru ca o piesă, un aparat, o instalaţie etc. să poată rezista la oscilaţiile de temperatură din zonele tropicale. – După fr. tropicalisation.
TROPICALIZAT, -Ă, tropicalizaţi, -te, adj. (Despre piese, aparate, instalaţii etc.) Căruia i s-au aplicat tratamente de tropicalizare. – V. tropicaliza.
TROPISM, tropisme, s.n. Tendinţă de acomodare şi de orientare a unui organism vegetal fixat de pământ, într-o anumită direcţie, sub influenţa unei excitaţii exterioare ca lumina, căldura, gravitaţia, umiditatea etc. – Din fr. tropisme.
TROPOLOGIE s.f. 1. Limbaj figurat. 2. Disciplină care se ocupă cu studierea tropilor2. – Din fr. tropologie.

TROPOPAUZĂ s.f. Strat al atmosferei intermediar între troposferă şi stratosferă. – Din fr. tropopause.
TROPOSFERĂ s.f. Stratul inferior al atmosferei, care atinge suprafaţa solului şi în care se produc fenomenele meteorologice obişnuite. – Din fr. troposphére.
TROPOT, tropote, s.n. Zgomot de copite sau de picioare (încălţate) care izbesc pământul; tropotit. – Din bg., scr. tropot.
TROPOTA vb. I v. tropoti.
TROPOTI, tropotesc, vb. IV. Intranz. (Pop.) A tropăi. [Var.: tropotá vb. I] – Din tropot.
TROPOTIRE, tropotiri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a tropoti şi rezultatul ei. – V. tropoti.
TROPOTIT, tropotituri, s.n. (Pop.) Tropot. – V. tropoti.
TROPOTITA s.f. sg. art. Numele unui dans popular românesc. – V. tropoti.
TROSC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere, de o trosnitură, de o lovitură, de o rupere. – Onomatopee.
TROSCOT s.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, întinsă pe pământ, cu numeroase frunze mici, cu flori hermafrodite verzi, pe margine roşii sau albe (Polygonum aviculare). – Din sl. troskotů.
TROSNET, trosnete, s.n. Trosnitură; pocnet. – Trosni + suf. -et.
TROSNI, trosnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre lemne şi despre obiecte de lemn; la pers. 3) A produce un zgomot specific prin rupere, izbitură, crăpare, ardere etc.; a crăpa, a pocni, a plesni cu zgomot. 2. (Pop.) A pocni, a plesni din bici. 3. A-i pârâi cuiva încheieturile. ** Expr. A-i trosni (cuiva) fălcile, se spune când cineva primeşte o lovitură puternică, când mănâncă cu lăcomie şi cu zgomot sau când cască cu poftă. * (Despre pepeni verzi copţi) A pârâi când sunt strânşi în palme. [Var.: (pop.) trăsni vb. IV] – Cf. trăsni1.
TROSNIRE, trosniri, s.f. Faptul de a trosni. – V. trosni.
TROSNITOR, -OARE, trosnitori, -oare, adj. Care trosneşte. – Trosni + suf. -tor.
TROSNITURĂ, trosnituri, s.f. Faptul de a trosni; zgomot specific produs de un obiect când plesneşte, când crapă etc.; pocnitură, pârâitură, trosnet – Trosni + suf. -tură.
TROTA, pers. 3 trotează, vb. I. Intranz. (Despre caii de curse) A merge la trap; a avea un trap frumos şi elegant. – Din fr. trotter.
TROTIL, trotiluri, s.n. (Chim.) Trinitrotoluen. – Din germ. Trotyl.
TROTINA, pers. 3 trotinează, vb. I. Intranz. (Despre cai) A nu păstra pasul regulat, a bate pasul aproape pe loc. – Din fr. trottiner.
TROTINETĂ, trotinete, s.f. Mic vehicul pentru copii, compus dintr-o scândură dreptunghiulară montată pe două roţi şi articulată cu o bară perpendiculară pe ea, servind ca bară de direcţie, şi care se pune în mişcare prin împingerea cu un picior. – Din fr. trottinette.
TROTTEUR, trotteuri, s.m., adj. 1. S.m. Cal cu trapul întins şi ridicat; trăpaş. 2. Adj. (Despre încălţămintea de damă) Cu toc gros, înalt de trei-patru cm, şi cu model sport, comod şi rezistent. [Pr.: -tör] – Din fr. trotteur.
TROTUAR, trotuare, s.n. Porţiune marginală special amenajată din suprafaţa unei străzi, mai ridicată decât partea carosabilă, rezervată circulaţiei pietonilor. [Pr.: -tu-ar] – Din fr. trottoir.
TRUBACI, trubaci, s.m. (Înv.) Trâmbiţaş (la vânătoare). – Din rus. trubaci.
TRUBADUR, trubaduri, s.m. Poet-cântăreţ provensal din evul mediu; p. gener. poet-cântăreţ care călătorea din loc în loc. – Din fr. troubadour.
TRUC1, trucuri, s.n. Manevră abilă prin care cineva încearcă să mascheze realitatea; şiretlic, stratagemă, viclenie. – Din fr. truc.

TRUC2, trucuri, s.n. Cadrul suspendat pe una sau pe două osii şi pe care se montează suprastructura unui vagon de tramvai. – Din fr. truc, truck.
TRUCA, truchez, vb. I. Tranz. A folosi trucuri1 sau trucaje. – Din fr. truquer.
TRUCAJ, trucaje, s.n. Procedeu tehnic folosit în teatru şi în cinematografie pentru a crea o iluzie optică sau acustică spectaculoasă. – Din fr. truquage, trucage.
TRUCARE s.f. Acţiunea de a truca şi rezultatul ei. – V. truca.
TRUCAT, -Ă, trucaţi, -te, adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care s-au folosit trucaje. – V. truca.
TRUCĂ s.f. (Cin.) Utilaj complex folosit pentru filmări combinate. – Din fr. truc. Cf. engl. trick.
TRUCULENT, -Ă, truculenţi, -te, adj. Aspru, violent, brutal. – Din fr. truculent, lat. truculentus.
TRUCULENŢĂ, truculenţe, s.f. Asprime, violenţă, brutalitate; lipsă de bun-simţ, obrăznicie. – Din fr. truculence.
TRUDĂ, trude, s.f. (Pop.) 1. Efort fizic sau intelectual deosebit; muncă grea, istovitoare; oboseală, osteneală. ** Loc. adv. Cu trudă = din greu, cu mare efort. * Rodul, rezultatul concret al ostenelii cuiva; agoniseală, folos, câştig. 2. Chin, suferinţă; durere, necaz. – Din trudi (derivat regresiv). Cf. sl. trudů.
TRUDI, trudesc, vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop.) 1. A munci din greu, a depune mari eforturi (fizice sau intelectuale); a se sili, a se osteni. 2. A se căzni, a se chinui. * Tranz. (Înv. şi pop.) A supune la chinuri, la torturi; a tortura, a chinui. – Din sl. truditi.
TRUDIT, -Ă, trudiţi, -te, adj. (Pop.; adesea substantivat) Foarte obosit; ostenit peste măsură; extenuat * Care exprimă, trădează o mare oboseală. – V. trudi.
TRUDITOR, -OARE, truditori, -oare, adj. (Pop. şi livr.; adesea substantivat) Care munceşte din greu, care desfăşoară o activitate obositoare, extenuantă. – Trudi + suf. -tor.
TRUDNIC, -Ă, trudnici, -ce, adj. (Pop.) Care cere multă trudă; foarte obositor, extenuant, epuizant. * Care exprimă, trădează o mare oboseală. – Din sl. trudinu.
TRUDNICIE, trudnicii, s.f. Trudă. – Trudnic + suf. -ie.
TRUFANDA, trufandale, s.f. Cel dintâi fruct sau rod al pământului dintr-o producţie anuală; p. ext. produs alimentar (mai ales fruct sau legumă) care apare pe piaţă mai înainte de timpul normal în care trebuie să apară. – Din tc. turfanda.
TRUFAŞ, -Ă, trufaşi, -e, adj. 1. (Adesea substantivat) Plin de trufie, peste măsură de mândru, de orgolios; înfumurat, arogant, îngâmfat. * Care arată, care manifestă trufie, mândrie, îngâmfare. Privire trufaşă. 2. Măreţ, grandios, superb. – Trufă2 + suf. -aş.
TRUFĂ1, trufe, s.f. 1. Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile de culoare violetă-negricioasă, în formă de cartofi, care cresc în pământ (Tuber). 2. Produs de cofetărie făcut dintr-o cremă de ciocolată. – Din fr. truffe.
TRUFĂ2, trufe, s.f. (Înv.) Trufie. – Lat. / * / trufa.
TRUFIE, trufii, s.f. Atitudine dispreţuitoare şi arogantă, plină de mândrie şi de înfumurare; semeţie, îngâmfare, aroganţă, trufă2. ** Loc. adv. Cu trufie = în mod arogant, îngâmfat. – Trufă2 + suf. -ie.
TRUISM, truisme, s.n. (Livr.) Adevăr evident, banal; loc comun. – Din fr. truisme.
TRUNCAT, -Ă, truncaţi, -te, adj. (Bot.; despre părţi ale plantelor) Terminat brusc printr-o suprafaţă orizontală. – Din lat. truncatus.

TRUNCHI, trunchiuri, s.n. 1. Partea cea mai groasă a unui copac, cuprinsă între rădăcină şi locul de unde pornesc ramurile principale; tulpină. * Tulpina unui copac tăiat (de la nivelul solului, uneori curăţată de crengi şi de coajă); buştean. * Bucată groasă de lemn (din tulpina unui copac) pe care se crapă lemnele de foc, se taie carnea etc. 2. Trupul unui om, fără cap şi fără membre. 3. * (Anat.; în sintagma) Trunchi cerebral = porţiunea nevraxului alcătuită din măduva prelungită, punte şi mezencefal. 4. (În sintagma) Trunchi de piramidă (sau de con, de prismă) = corp geometric obţinut prin secţionarea unei piramide (sau a unui con etc.) printr-un plan paralel cu baza şi aflat între acest plan şi bază. – Lat. trunculus.
TRUNCHIA, trunchiez, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A ciunti, a reteza, a mutila; a fragmenta, a tăia. [Pr.: -chi-a] – Din trunchi.
TRUNCHIAT, -Ă, trunchiaţi, -te, adj. (Adesea fig.) Tăiat, fragmentat, mutilat, retezat. [Pr.: -chi-at] – V. trunchia.
TRUNCHIERE, trunchieri, s.f. (Adesea fig.) Acţiunea de a trunchia şi rezultatul ei. [Pr.: -chi-e-] – V. trunchia.
TRUNCHIULEŢ, trunchiuleţe, s.n. Diminutiv al lui trunchi. – Trunchi + suf. -uleţ.
TRUP, trupuri, s.n. 1. (Pop.) Corp (al unei fiinţe). ** Loc. adv. (Cu) trup şi suflet = cu totul, în întregime, fără rezervă. ** Expr. (A fi) trup din trupul cuiva = a) (a fi) născut din...; b) (a face) parte integrantă din ceva. A fi trup şi suflet cu cineva = a se identifica cu aspiraţiile cuiva; a fi foarte strâns legat de cineva. * Corpul fără cap (şi fără membre) al unei fiinţe; trunchi (2). * Cadavru. 2. Parte principală a unui obiect, a unei construcţii etc.; p. gener. obiectul însuşi. 3. (Înv.) Întindere mare de pământ care alcătuieşte un singur lot. Trup de moşie. 4. (Înv.) Mare unitate militară. – Din sl trupŭ.
TRUPĂ, trupe, s.f. 1. Totalitatea militarilor care îşi fac serviciul militar. * (La pl.) Forţele armate ale unei ţări, ale unei regiuni, ale unei specialităţi etc.; oaste. 2. Colectiv de actori ai unui teatru sau ai unui circ; ansamblu. – Din fr. troupe.
TRUPESC, -EASCĂ, trupeşti, adj. Privitor la trup, care ţine de trup; fizic. * Senzual; sexual. – Trup + suf. -esc.
TRUPEŞ, -Ă, trupeşi, -e, adj. (Pop.) Bine conformat din punct de vedere fizic; robust, voinic. * (Peior.) Gras. – Trup + suf. -eş.
TRUPEŞIE s.f. (Pop.) Constituţie fizică robustă. – Trupeş + suf. -ie.
TRUPEŞTE adv. Din punctul de vedere al trupului, relativ la trup; fiziceşte. – Trup + suf. -eşte.
TRUPET s.m. v. trupete.
TRUPETE, trupeţi, s.m. (Fam.) Soldat (fără grad). [Var.: trupét s.m.] – Trupă + suf. -ete.
TRUPIŢĂ, trupiţe, s.f. Parte a plugului alcătuită din cormană, brăzdar şi plaz şi fixată de cadrul plugului prin intermediul bârsei. – Cf. scr. trupica.
TRUPŞOR s.n. v. trupuşor.
TRUPUŞOR, trupuşoare, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui trup. [Var.: trupşór s.n.] – Trup + suf. -uşor.
TRUSĂ, truse, s.f. Geantă sau cutie specială în care se ţin instrumente sau obiecte de primă necesitate, folosite în exercitarea unei profesiuni sau pentru toaletă; totalitatea instrumentelor sau obiectelor din această geantă sau cutie. – Din fr. trousse.
TRUSOU, trusouri, s.n. Rufărie de corp, de pat, de masă etc. confecţionată pentru o fată (în vederea căsătoriei); rufăria unui nou-născut. – Din fr. trousseau.

TRUST, trusturi, s.n. Monopol în cadrul căruia proprietatea asupra unor întreprinderi este unificată, proprietarii lor devenind acţionari, iar producţia şi finanţele întreprinderilor respective fiind reglementate de un consiliu de administraţie. – Din fr. trust, (2) după rus. trest.
TRUSTIER, -Ă, trustieri, -e, adj. Al unui trust, referitor la un trust, de trust. [Pr.: -ti-er] – Din engl. trustier.
TRUSTMAN, trustmeni, s.m. Fiecare dintre acţionarii unui trust (1). – Din engl. trust-man.
TRUVABIL, -Ă, truvabili, -e, adj. (Franţuzism) De găsit, care poate fi găsit. – Din fr. trouvable.
TRUVER, truveri, s.m. Poet-cântăreţ francez din evul mediu, în nordul Franţei. – Din fr. trouvére.
TŢ interj. Exclamaţie care exprimă dezaprobarea, nemulţumirea sau mirarea. – Onomatopee.
TU pron. pers. 1. (Ţine locul numelui persoanei căreia i se adresează vorbitorul; cu funcţie de subiect) Tu râzi. ** (Impersonal) Tu şcoală, tu studii, şi el un golan. ** Expr. Nici tu..., nici tu... = nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aştepta să fie. 2. (La dativ, în formele ţie, îţi, ţi, -ţi, ţi-) Nu ţi-l dau. ** (Cu funcţie de complement indirect, indicând posesiunea) Tacă-ţi gura! ** (Cu funcţie atributivă, indicând posesiunea) Ai să-ţi vezi mama. ** (Impersonal) Ţi-ai găsit! ** (Cu valoare de dativ etic) Ţi le spunea toate pe de rost. 3. (La acuzativ, în formele te, -te, te-) Am de gând să te mărit. ** (Intră în compunerea unor verbe la diateza reflexivă) Unde te trezeşti? ** (Impersonal) Ia te uită la el! ** (Precedat de prepoziţii, în forma tine) Am în tine toată nădejdea. 4. (La vocativ) Tu, cel care priveşti încoace! 5. (Urmat de "unul", "una", la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) Tu unul nu ştii. [Dat. ţie, îţi, ţi, -ţi, ţi-; acuz. tine, te, -te, te-] – Lat. tu.
TUAREGI s.m. pl. Numele unei populaţii care locuieşte în partea centrală a Saharei, în munţii Ahaggar şi în deşerturile de la nordul Nigerului. [Pr.: tu-a-] – Din fr. Touaregs.
TUB, tuburi, s.n. 1. Piesă de formă cilindrică, din metal, sticlă, cauciuc etc., goală în interior, cu diametre şi lungimi diferite, întrebuinţată de obicei pentru scurgeri, transporturi sau păstrare de lichide sau gaze. * Sistem tehnic având o carcasă în formă de tub (1); spec. corp tubular în care se introduc unele conducte electrice în clădiri. ** Tub electronic = dispozitiv sau aparat constituit dintr-un recipient etanş (de sticlă sau de metal), vidat sau cu gaz rarefiat, şi echipat cu doi sau mai mulţi electrozi, între care se stabilesc curenţi electrici. * (La unele instrumente muzicale) Ţeavă care produce sunete de diferite tonalităţi (în funcţie de lungimea şi diametrul piesei respective) când trece un curent de aer prin ea. * Înveliş cilindric din metal sau din carton, în care se află explozibilul şi proiectilul unei arme de foc. * Recipient subţire din metal, în care se ţin diferite paste alimentare sau preparate cosmetice şi medicale. 2. Canal natural care intră în componenţa unor aparate sau organe animale şi vegetale şi prin care circulă hrană, aer etc. ** Tub fonator = organ (în formă de canal) cu care se realizează sunetele în vorbire, mărginit în partea posterioară de laringe şi în partea anterioară de buze şi de nări. – Din fr. tube, lat. tubus.
TUBA, tubez, vb. I. Tranz. A consolida pereţii unei guri de sondă prin introducerea unei coloane de tuburi în interiorul ei. – Din fr. tuber.
TUBAJ, tubaje, s.n. (Med.) Metodă de examen clinic care constă în introducerea unui tub de cauciuc sau metalic în stomac sau în duoden pentru

extragerea şi analiza sucurilor respective. ** Tubaj laringian = introducerea unui tub metalic în laringe în caz de asfixie. – Din fr. tubage.
TUBARE, tubări, s.f. Operaţie de introducere a unei coloane de tuburi de oţel în gaura unei sonde, pentru consolidarea pereţilor acesteia. – Din tub.
TUBĂ, tube, s.f. Instrument muzical de suflat din alamă, cu registru grav, format dintr-un pavilion larg, un tub răsucit şi un mecanism de pistoane. – Din fr., lat. tuba.
TUBERCUL, tuberculi, s.m. 1. Tulpină subterană, scurtă şi îngroşată, care înmagazinează substanţele de rezervă ale unor plante. 2. (Anat.) Denumire pentru diferite proeminenţe aflate pe vase, cartilaje, piele, organe etc. 3. (Med.) Mică tumoare apărută în grosimea pielii sau în orice alt ţesut. [Pl. şi: (n.) tubercule, – Var.: tubérculă s.f.] – Din fr. tubercule, lat. tuberculum.
TUBERCULAT, -Ă, tuberculaţi, -te, adj. (Despre plante). Cu tuberculi. * (Despre unele organe) Acoperit cu mici tuberculi sau proeminenţe. – Din fr. tuberculé.
TUBERCULĂ s.f. v. tubercul.
TUBERCULINĂ, tuberculine, s.f. Produs biologic obţinut din culturile pe medii lichide ale bacilului tuberculozei, folosit pentru a diagnostica (şi a trata) tuberculoza. – Din fr. tuberculine.
TUBERCULIZA, tuberculizez, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) îmbolnăvi de tuberculoză. – Din fr. tuberculiser.
TUBERCULOS, -OASĂ, tuberculoşi, -oase, adj., s.m. şi f. Bolnav de tuberculoză. – Din fr. tuberculeux.
TUBERCULOSTATIC, -Ă, tuberculostatici, -ce, adj., s.n. (Substanţă) care împiedică înmulţirea bacilului tuberculozei. – Din fr. tuberculostatique.
TUBERCULOZĂ, tuberculoze, s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă produsă de localizarea bacilului Koch la plămâni, la intestine, la oase etc. care poate provoca distrugerea ţesutului, supuraţii etc.; boală seacă. – Din fr. tuberculose.
TUBEROZĂ, tuberoze, s.f. (Bot.) Chiparoasă. – Din fr. tubéreuse.
TUBEROZITATE, tuberozităţi, s.f. Proeminenţă osoasă pe care sunt fixaţi muşchii şi ligamentele. – Din fr. tubérosité.
TUBIFORM, -Ă, tubiformi, -e, adj. Care are forma unui tub. – Din fr. tubiforme.
TUBING, tubinguri, s.n. Ţeavă din coloana de extracţie de la sondele petroliere. – Din germ. Tubbing.
TUBULAR, -Ă, tubulari, -e, adj. Care este în formă de tub. * Care este prevăzut cu tuburi. – Din fr. tubulaire.
TUBULATURĂ, tubulaturi, s.f. Ansamblu de ţevi care comunică între ele sau care fac parte dintr-un sistem tehnic. – Din it. tubulatura.
TUBULEŢ, tubuleţe, s.n. Tubuşor. – Tub + suf -uleţ.
TUBULURĂ, tubuluri, s.f. Bucată scurtă de ţeavă îmbinată etanş cu peretele unui recipient sau al unei conducte pentru a realiza un racord sau pentru a permite scurgerea fluidului din recipient sau din conductă. – Din fr. tubulure.
TUBUŞOR, tubuşoare, s.n. Diminutiv al lui "tub"; tubúleţ. – Tub + suf. -uşor.
TUCAN, tucani, s.m. Gen de păsări căţărătoare din regiunile tropicale ale Americii de sud, cu ciocul mare şi puternic şi cu penajul viu colorat (Rhamphastos); pasăre din acest gen. – Din it. tucano.
TUCERIE, tucerii, s.f. Turnătorie de fontă. – Tuci + suf. -ărie.
TUCI, (2) tuciuri, s.n. 1. Fontă. 2. Ceaun, vas (de fontă). – Din tc. tuç (lit. tunç).
TUCIURIU, -IE, tuciurii, adj. (Care are pielea) de culoare închisă (ca tuciul); negricios, brunet, oacheş. – Tuci + suf. -uriu.

TUDESC, -Ă, tudeşti, adj. (Înv.) German. – Din fr. tudesque.
TUF, tufuri, s.n. Rocă formată prin acumularea şi consolidarea cenuşii, nisipului etc. provenite din erupţiile vulcanice. ** Tuf calcaros = rocă sedimentară formată prin depunerea bicarbonatului de calciu din apele calcaroase. – Din fr. tuf.
TUFAN, tufani, s.m. 1. Specie de stejar (Quercus pubescens). 2. Tufar. 3. (Pop.) Ciomag, bâtă. – Tufă + suf. -an.
TUFAR, tufari, s.m. Arbore cu ramuri dese crescute de la rădăcină, ca o tufă; tufan (2). – Tufă + suf. -ar.
TUFĂ, tufe, s.f. 1. Arbust cu ramuri dese care pornesc direct de la rădăcină; grup de flori, de lăstari sau de plante erbacee cu rădăcină comună. (Fam.) ** Expr. Tufă (de Veneţia) = nimic, deloc. * Fig. Păr mult şi des; claie. 2. (Rar) Ramură, creangă înverzită. * (Reg.) Bâtă, ciomag – Lat. tufa.
TUFĂNICĂ, tufănele, s.f. Specie de crizantemă cu flori mici; dumitriţă. [Pl. şi: tufănici] – Tufan + suf. -ică.
TUFĂRIE, tufării, s.f. Tufiş; hăţiş. – Tufă + suf. -ărie.
TUFĂRIŞ, tufărişuri, s.n. Tufiş – Tufar + suf. -iş.
TUFECCI s.m. v. tufecciu.
TUFECCIU, tufeccii, s.m. Soldat mercenar din garda domnească, în timpul domniilor fanariote. [Var.: tufeccí s.m:] – Din tc. tüfekçi.
TUFIŞ, tufişuri, s.n. Desiş de tufe sau de arbuşti; mulţime de copaci tineri, stufoşi; tufăriş, tufărie. – Tufă + suf. -iş.
TUFIŞOARĂ, tufişoare, s.f. Diminutiv al lui tufă. – Tufă + suf. -işoară.
TUFIT, tufite, s.n. Rocă sedimentară alcătuită din material detritic mărunt şi cenuşă vulcanică. – Din fr. tuffite, germ. Tuffit.
TUFLI, tuflesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pune pe cap o căciulă, o pălărie etc. cu o mişcare rapidă şi la întâmplare. – Et. nec.
TUFOS, -OASĂ, tufoşi, -oase, adj. Stufos. – Tufă + suf. -os. Cf. fr. touffu.
TUI, tuiuri, s.n. Steag turcesc alcătuit dintr-o lance cu semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf, cu două sau cu trei cozi albe de cal împletite prinse de ea, care constituia un semn distinctiv al puterii şi rangului unor înalţi demnitari din fostul Imperiu Otoman şi din ţările vasale lui. – Din tc. tug.
TUIA, tuia, s.f. (Bot.) Arborele-vieţii. – Din fr. thuya.
TUIEŞ, -Ă, tuieşi, -e, adj. (Reg.) Ţicnit, smintit; zăpăcit. – Cf. tehui.
TUIOR, tuioare, s.n. Remorcher care se deplasează de-a lungul unui lanţ sau al unui cablu întins pe fundul apei. – Din fr. toueur.
TUL, tuluri, s.n. Ţesătură de mătase, de bumbac sau din fire sintetice foarte fină şi strâvezie, alcătuită din ochiuri rotunde sau poligonale. [Pr.: tül] – Din fr. tulle.
TULAI interj. (Reg.) Exclamaţie care exprimă spaimă, mânie etc.; valeu!, vai!, ajutor!. – Cf. magh. tolvaj "tâlhar''.
TULAREMIE, tularemii, s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă a animalelor rozătoare, produsă de o bacterie şi transmisibilă animalelor domestice şi oamenilor, manifestată prin febră, frisoane, vărsături etc. – Din fr. tularémie.
TULBURA, tulbur, vb. I. 1. Tranz. A face ca un lichid să devină tulbure, să se umple de impurităţi. ** Refl. Vinul s-a tulburat. * Refl. (Despre cer) A se acoperi de nori, a se întuneca; (despre vreme) a se posomorî, a se strica. 2. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde limpezimea, transparenţa, claritatea. 3. Refl. şi tranz. Fig. A-şi pierde sau a face să-şi piardă liniştea; a (se) emoţiona, a (se) îngrijora, a (se) nelinişti. * A (se) supăra foarte tare; a (se) mânia. * A-şi pierde sau a face să-şi piardă judecata limpede, normală; a

(se) întuneca. 4. Tranz. Fig. A incomoda, a stingheri, a deranja, a stânjeni. [Var.: tulburá vb. I] – Lat / * / turbulare (< turbare).
TULBURARE, tulburări, s.f. Acţiunea de a (se) tulbura şi rezultatul ei. 1. Pierdere a limpezimii, a transparenţei unui lichid (din cauza impurităţilor). 2. Învolburare a unei ape, a atmosferei etc.; fig. neastâmpăr. 3. Fig. Nelinişte sufletească, îngrijorare, frământare, emoţie. * Mânie, furie. 4. Fig. Tumult, dezordine, răzvrătire, răscoală. 5. Fig. Dereglare a funcţiei unui organ anatomic, a unei facultăţi fizice sau psihice. [Var.: turburáre s.f.] – V. tulbura.
TULBURAT, -Ă, tulburaţi, -te, adj. 1. (Despre lichide) Lipsit de transparenţă, de limpezime, amestecat cu impurităţi. * (Despre ape) Zbuciumat, agitat, învolburat. * (Despre cer) Înnorat, ceţos, posomorât. 2. Fig. (Despre oameni şi despre manifestările lor). Neliniştit, zăpăcit, zbuciumat, agitat. * Mânios, furios. * (Despre funcţia unor organe sau facultăţi fizice ori psihice) Care şi-a pierdut echilibrul normal, care s-a dereglat. [Var.: turburát, -ă adj.] – V. tulbura.
TULBURĂTOR, -OARE, tulburători, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care tulbură; (în special) care nelinişteşte, emoţionează, dă prilej de meditaţie. [Var.: turburătór, -oare adj.] – Tulbura + suf. -ător.
TULBURE, tulburi, adj. 1. (Despre lichide) Lipsit de transparenţă, de limpezime; amestecat cu impurităţi. * (Despre ape) Agitat, învolburat. * (Despre cer, vreme) Acoperit cu nori, întunecat, posomorât. * Fig. Difuz, neclar. Lumină tulbure. * Fig. Greu de înţeles, confuz, încurcat. 2. (Despre ochi, privire) Lipsit de claritate; împăienjenit. 3. Fig. (Despre situaţii sociale, politice) Neliniştit, nesigur, agitat, frământat. * (Despre stări psihice) Neliniştit, frământat, zbuciumat. [Var.: túrbure adj.] – Lat. / * / turbulus (= turbidus).
TULBUREALĂ, tulbureli, s.f. (Rar) Faptul de a fi tulbure; starea, însuşirea a ceea ce este tulbure; (concr.) lichid tulbure sau parte tulbure, impură a unui lichid. [Var.: turbureálă s.f.] – Tulbure + suf. -eală.
TULBUREL, -EA, tulburei, -ele, adj., s.n. 1. Adj. Diminutiv al lui tulbure. 2. S.n., adj. (Vin nou) care nu s-a limpezit încă. [Var.: turburél, -eá, adj., s.n.] – Tulbure + suf. -el.
TULBURIU, -IE, tulburii, adj. (Rar) Cam tulbure. [Var.: turburíu, -íe adj.] – Tulbure + suf. -iu.
TULBUROS, -OASĂ, tulburoşi, -oase, adj. (Rar; despre apă) Tulbure. * (Despre vreme) Ceţos, posomorât, mohorât. [Var.: turburós, -oásă adj.] – Tulbure + suf. -os.
TULCEAN, -Ă, tulceni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Tulcea. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Tulcea. – Tulcea (n. pr.) + suf. -ean.
TULCEANCĂ, tulcence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Tulcea. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Tulcea. – Tulcean + suf. -că.
TULEI, tuleie, s.n. 1. Cotor al penelor nedezvoltate de pasăre; puf care acoperă corpul puilor de pasăre. 2. Fir de mustaţă sau de barbă care abia a crescut (la tineri). – Cf. scr. tulaj, ucr. tulij.
TULEU, tulei, s.m. 1. Tulpina unor plante (mai ales a porumbului); partea rămasă din tulpină a unor plante după recoltare. 2. Soi de prun cu coroana piramidală, cu fructul mare, de formă ovoidă alungită, de culoare vânătă. [Pl. şi: (n) tuleie] – Cf. ştiulete.
TULI, tulesc, vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.; în expr.) A o tuli (la sau de fugă sau la sănătoasa) = a fugi (repede şi pe furiş), a o şterge. Tule-o! sau tulea! =

pleacă imediat (şi repede)! fugi! şterge-o! întinde-o! [Imper. şi: tule, tulea] – Din bg. tulja, scr. tuliti.
TULICHINĂ, tulichine, s.f. Mic arbust veninos cu frunze lanceolate, cu flori trandafirii, rar albe, cu fructe roşii de forma boabelor de mazăre (Daphne mezereum). – Et. nec.
TULIPĂ, tulipe, s.f. (Bot.) Lalea. – Din fr. tulipe.
TULIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare. – Din fr. thulium.
TULNIC, tulnice, s.n. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu buciumul; p. gener. bucium. – Et. nec.
TULNICAŞ, -Ă, tulnicaşi, -e, s.m. şi f. Persoană care cântă din tulnic; p. gener. buciumaş. – Tulnic + suf. -aş.
TULNICĂREASĂ, tulnicărese, s.f. Femeie care cântă din tulnic. – De la tulnic.
TULPAN, tulpane, s.n. 1. Pânză (de bumbac, de lână, de mătase) cu ţesătura foarte subţire şi străvezie; muselină. 2. Basma în trei colţuri cu care femeile (de la ţară) îşi acoperă capul. – Din ngr. tulpáni.
TULPINĂ, tulpini, s.f. 1. Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină şi coroană, care susţine ramurile, frunzele, florile şi fructele şi prin care trece seva la diverse părţi ale plantei; trunchi; parte a unor plante erbacee din care pornesc ramurile şi frunzele. 2. Temă a unui cuvânt. 3. Fig. Origine a unui popor, a unei familii, a unei persoane etc. – Cf. bg., scr. turpina.
TULT, tulţi, s.m. Veche monedă turcească şi austriacă de argint care a circulat şi în ţările româneşti. – Din tc. tult.
TULUMBAGIU, tulumbagii, s.m. (Înv.) Pompier. – Din tc. tulumbaci.
TULUMBĂ, tulumbe, s.f. (Înv. şi pop.) Furtun; pompă (de incendiu) care funcţionează cu un furtun. – Din tc. tulumba.
TUMBAC s.n. v. tombac.
TUMBĂ, tumbe, s.f. (Adesea fig.) Mişcare de rotire totală a corpului, cu capul înainte; rostogolire peste cap. ** Loc. adv. De-a tumba = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. * (La pl.) Giumbuşlucuri, ghiduşii. – Din ngr. túmba.
TUMBĂRĂU s.n. v. tomberon.
TUMBELECHI, tumbelechiuri, s.n. Tobă mică de aramă, de formă semisferică, care făcea parte din instrumentele fanfarei turceşti. – Din tc. dümbelek.
TUMEFACŢIE, tumefacţii, s.f. Umflătură patologică apărută într-o regiune a corpului, datorită unei infecţii, unei tulburări circulatorii etc.; umflătură. – Din fr. tuméfaction.
TUMEFIA, pers. 3 tumefiază, vb. I. Refl. (Despre ţesuturi) A-şi mări volumul datorită unei tumefacţii; a se umfla. [Pr.: -fi-a] – Din fr. tuméfier.
TUMEFIAT, -Ă, tumefiaţi, -te, adj. (Despre ţesuturi) Care are o tumefacţie; umflat. [Pr.: -fi-at] – V. tumefia.
TUMESCENT, -Ă, tumescenţi, -te, adj. (Med.; despre ţesuturi) Care se umflă. – Din fr. tumescent.
TUMEFIERE, tumefieri, s.f. Faptul de a se tumefia. [Pr.: -fi-a-] – V. tumefia.
TUMESCENŢĂ, tumescenţe, s.f. (Med.) Tumefacţie. – Din fr. tumescence.
TUMOARE, tumori, s.f. Masă de ţesut nou format care se dezvoltă într-un organism prin înmulţirea exagerată, patologică a unor celule. [Var.: tumóră s.f.] – Din fr. tumeur, lat. tumor, -oris.
TUMORAL, -Ă, tumorali, -e, adj. Referitor la tumoare, de tumoare. – Din fr. tumoral.
TUMORĂ s.f. v. tumoare.
TUMUL, tumuli, s.m. Movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din antichitate o înălţau deasupra mormintelor. [Var.: túmulus s.m.] – Din fr., lat. tumulus.

TUMULAR, -Ă, tumulari, -e, adj. Care aparţine unui tumul, privitor la un tumul; p. ext. de mormânt, funerar. – Din fr. tumulaire.
TUMULT, tumulturi, s.n. 1. Zgomot mare, larmă, zarvă, vacarm. * Învolburare, curs repede, tălăzuire a unor ape. 2. Fig. Agitaţie, tulburare, zbucium sufletesc. – Din fr. tumulte, lat. tumultus.
TUMULTOS, -OASĂ adj. v. tumultuos.
TUMULTUOS, -OASĂ, tumultuoşi, -oase, adj. 1. Plin de tumult, de agitaţie; gălăgios, zgomotos. * (Despre ape) Învolburat, clocotitor. * Fig. Însufleţit, înflăcărat; intens. 2. Care este în cantitate mare; abundent, bogat. [Pr.: -tu-os, – Var.: tumultós, -oásă adj.] – Din fr. tumultueux, lat. tumultuosus.
TUMULUS s.m. v. tumul.
TUMURUG, tumurugi, s.m. (Reg.) Bucată de lemn lungă, groasă, cilindrică (întrebuinţată în construcţii). – Din tc. tomruk.
TUN, tunuri, s.n. 1. Armă de artilerie care aruncă proiectile la distanţă mare; p. gener. nume dat tuturor armelor de artilerie. ** Expr. A scăpa ca din (gură de) tun, se spune când cineva reuşeşte să fugă (scăpând de o situaţie neplăcută). (Poţi) să dai cu tunul, se spune despre cineva care doarme adânc şi nu se trezeşte uşor sau despre un loc unde nu se află nici o fiinţă vie. ** (Pus pe lângă un verb, îi intensifică acţiunea; pe lângă un adjectiv, îi dă valoare de superlativ; adverbial) A îngheţat tun. Sănătos tun. 2. (În sintagma) Tun electronic = parte a unor tuburi electronice care produce un fascicul filiform de electroni cu aceeaşi viteză. 3. (Înv. şi pop.) Tunet. – Lat. tonus.
TUNA, tun, vb. I. 1. Intranz., impers. A se produce un tunet; a se auzi tunetul. 2. Tranz. impers. (Reg.; în imprecaţii) A lovi pe cineva trăsnetul; a trăsni. 3. Intranz. (La pers. 3) A vui, a bubui. * (Despre glas, cuvinte) A răsuna puternic; (despre oameni) a vorbi cu glasul ridicat; a striga. ** Expr. A tuna şi a fulgera = a fi foarte furios, a face scandal. 4. Intranz. (Înv.) A trage cu tunul sau cu alte arme de foc. – Lat. tonare.
TUNAR, tunari, s.m. Militar care serveşte într-o unitate de artilerie; servant al unui tun; artilerist. * Fig. Epitet dat unui sportiv care are un şut foarte puternic (şi marchează multe goluri). – Tun + suf. -ar.
TUNĂTOR, -OARE, tunători, -oare, adj. Care tună, care bubuie (tare); puternic, răsunător. – Tuna + suf. -ător.
TUNDE, tund, vb. III. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) scurta, a(-şi) reteza, a(-şi) tăia părul, barba sau mustaţa. * Tranz. A tăia lâna sau părul de pe corpul unui animal. * Tranz. P. anal. A tăia în mod egal fibrele unei ţesături, iarba, frunzele, crengile copacilor etc. 2. Tranz. (În ritualul bisericii ortodoxe) A tăia părul de pe capul unui bărbat înainte de a-l călugări; p. ext. a călugări. 3. Tranz. (Fam.; în expr.) A o tunde = a fugi (pe furiş), a dispărea, a o şterge. – Lat. tondere.
TUNDERE, tunderi, s.f. 1. Acţiunea de a (se) tunde şi rezultatul ei. 2. Operaţie de finisare a ţesăturilor cu ajutorul unor maşini speciale, pentru a le uniformiza şi netezi. – V. tunde.
TUNDRĂ, tundre, s.f. Zonă de vegetaţie situată la nord de zona pădurilor, în apropierea zonei polare arctice, formată din muşchi, licheni, unele graminee, arbuşti pitici, tufişuri scunde etc. – Din fr. toundra, rus. tundra.
TUNEL, tuneluri, s.n. Galerie subterană care traversează un masiv muntos sau deluros sau trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicaţie. [Pl. şi: tunele] – Din fr. tunnel.
TUNELIST, tunelişti, s.m. Muncitor specializat în construirea de tuneluri. – Tunel + suf. -ist.

TUNER, tunere, s.n. Radioreceptor de calitate, fără amplificator de putere, proiectat pentru a fi înglobat într-un sistem audio de înaltă fidelitate. [Pr.: tiúnăr] – Din engl. tuner.
TUNET, tunete, s.n. 1. Zgomot puternic care însoţeşte o descărcare electrică atmosferică (fulger sau trăsnet). * (Rar) Trăsnet. 2. Fig. Zgomot puternic, răsunător. – Lat. tonitrum (după sunet).
TUNGSTEN s.n. (Chim.) Wolfram. – Din fr. tungsténe.
TUNICAT, tunicaţi, adj. (Bot.; despre bulbi) Ale cărui frunze protectoare se acoperă complet unele pe altele. – Din fr. tuniqué, lat. tunicatus.
TUNICĂ, tunici, s.f. 1. Haină bărbătească (de uniformă), de obicei încheiată până la gât şi care se poartă peste cămaşă. * Haină asemănătoare cu tunica (1), purtată de femei. 2. Îmbrăcăminte (largă) purtată de unele popoare din antichitate, lungă până la genunchi sau până la pământ. 3. Membrană fibroasă care înveleşte unele organe ale corpului. * Membrană care acoperă corpul unor animale marine. * (Bot.) Înveliş cărnos al unui bulb. – Din fr. tunique, lat. tunica.
TUNICIER, tunicieri, s.m. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu corpul în formă de sac sau de butoi, acoperit cu o teacă formată dintr-o substanţă celulozică (Urochordata); (şi la sg.) animal din această încrengătură; urocordat. [Pr.: -ci-er] – Din fr. tuniciers.
TUNISIAN, -Ă, tunisieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Tunisiei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Tunisiei sau populaţiei ei, privitor la Tunisia sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de tunisieni. [Pr.: -si-an] – Din fr. tunisien.
TUNOSCOP, tunoscoape, s.n. (Tehn.) Indicator de acord la tuner. – Din engl. tunoscop.
TUNS1 s.n. Faptul de a (se) tunde; tunsoare. – V. tunde.
TUNS2, -Ă, tunşi, -se, adj. (Despre păr, barbă, mustaţă, lână, iarbă etc.) Tăiat, scurtat, retezat; (despre oameni sau unele animale) cu părul, barba, mustaţa, lâna tăiate, scurtate, retezate. * (Despre arbuşti şi arbori) Cu crengile retezate (simetric). – V. tunde.
TUNSOARE, tunsori, s.f. Tuns1; fel de a (se) tunde; tunsură. – Tuns2 + suf. -oare.
TUNSURĂ, tunsuri, s.f. (Rar) Tunsoare. – Din lat. tonsura (după tuns2).
TUPEU, (rar) tupeuri, s.n. Îndrăzneală, cutezanţă care întrece limita cuvenită; obrăznicie, impertinenţă. – Din fr. toupet.
TUPILA vb. I v. pitula.
TUR1, tururi, s.n. 1. Mişcare circulară a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, efectuată până la revenirea în punctul de plecare; înconjur; (sport) distanţă egală cu lungimea pistei, considerată de la punctul de plecare al sportivului; mişcare liniară pe un traseu, cu revenirea la punctul de plecare; tură1 (2). ** Tur-retur sau tur şi retur = dus şi întors, plecare şi sosire. Tur de orizont = observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, a unei porţiuni de teren etc., de obicei cu scopul de a întocmi un plan, o schiţă etc.; fig. privire de ansamblu asupra unei probleme. ** Expr. A trage primul tur de manivelă = a începe turnarea unui film. 2. Plimbare scurtă pe un anumit traseu; raită. * Acţiune, iniţiativă, întreprindere care cere efort, perseverenţă, îndemânare. Un tur de forţă. 3. Parte dintr-o competiţie sportivă organizată după anumite norme, constând dintr-un şir de etape, care reprezintă prima jumătate din totalul etapelor. * Întrecere sportivă, mai ales de ciclism, în cursul căreia se parcurge un circuit pe distanţă lungă, cu scurte

opriri. 4. (La jocul de cărţi) Ciclu de jocuri în care fiecare partener distribuie, pe rând, cărţile. [Pl. şi: ture] – Din fr. tour.
TUR2, tururi, s.n. (Fam.) Parte a pantalonilor care acoperă regiunea dorsală a corpului; p. ext. partea dorsală a corpului omenesc. – Din scr. tur.
TURA, turale, s.f. Monogramă a sultanului otoman, care se aplica pe acte şi pe monede, pentru a le autentifica; p. gener. emblemă sau efigie. * Faţa monedei pe care se află o emblemă. – Din tc. tura.
TURBOPROPULSOR, turbopropulsoare, s.n. Motor termic de avion asemănător cu turboreactorul, dar la care forţa de propulsie se realizează şi prin intermediul elicei. – Din fr. turbopropulseur.
TURBOREACTOR, turboreactoare, s.n. Reactor echipat cu un compresor care comprimă (cu ajutorul unei turbine) aerul atmosferic şi îl trimite sub presiune în camera de ardere, folosit la propulsia unui avion de mare viteză. [Pr.: -re-ac-] – Din fr. turboréacteur.
TURBOS, -OASĂ, turboşi, -oase, adj. (Despre terenuri, locuri) Cu turbă1. – Turbă 1 + suf. -os.
TURBOSETER, turbosetere, s.n. (Text.) Dispozitiv al maşinii de filat pentru amestecarea fibrelor scurte de provenienţă diferită, în scopul vopsirii uniforme. – Din engl. turboseter.
TURBOSTAPLER, turbostaplere, s.n. Dispozitiv de întindere şi rupere în fire scurte, de lungimea celor de lână şi bumbac, a firului continuu debitat de maşina de filat fibre sintetice. – Din engl. turbostapler.
TURBOSTATOREACTOR, turbostatoreactoare, s.n. Motor cu reacţie rezultat din combinaţia unui statoreactor şi a unui turboreactor în vederea atingerii unor viteze de zbor de ordinul machilor. [Pr.: -re-ac-] – Din fr. turbostatoréacteur.
TURBOSUFLANTĂ, turbosuflante, s.f. Suflantă cu rotor. – Din fr. turbosoufflante.
TURBOTREN, turbotrenuri, s.n. Tren foarte rapid acţionat de motoare cu turbină. – Din engl., fr. turbotrain.
TURBOVENTILATOR, turboventilatoare, s.n. Agregat alcătuit dintr-un ventilator şi o turbină care îl antrenează, folosit pentru realizarea tirajului forţat la locomotiva cu aburi. – Din fr. turboventilateur.
TURBULENT, -Ă, turbulenţi, -te, adj. 1. (Livr.) Care face gălăgie; care produce dezordine. 2. (Fiz.; despre fluide) Care prezintă în masa lui vârtejuri, agitaţie. – Din fr. turbulent, lat. turbulentus.
TURBULENŢĂ s.f. 1. (Livr.) Gălăgie, zgomot; dezordine; nesupunere, revoltă. 2. (Fiz.) Stare a unui fluid în masa căruia există vârtejuri. – Din fr. turbulence, lat. turbulentia.
TURBURA vb. I v. tulbura.
TURBURARE s.f. v. tulburare.
TURBURAT, -Ă adj. v. tulburat.
TURBURĂTOR, -OARE adj. v. tulburător.
TURBURE adj. v. tulbure.
TURBUREALĂ s.f. v. tulbureală.
TURBUREL, -EA adj., s.n. v. tulburel.
TURBURIU, -IE adj. v. tulburiu.
TURBUROS, -OASĂ, adj. v. tulburos.
TURC, -Ă, turci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Turciei sau este originară de acolo. ** Expr. Cum e turcul şi pistolul = cum e omul, aşa sunt şi faptele lui, prietenii lui. Doar nu dau (sau vin) turcii, se spune spre a modera graba neîntemeiată a cuiva. A fi turc (sau

ca turcul) = a fi foarte încăpăţânat, a nu vrea să înţeleagă, a nu ţine seama de nimic. Turcul plăteşte, se spune despre cineva care este silit să plătească, vrând-nevrând, paguba sau cheltuiala făcută de alţii. * P. ext. Persoană de religie mahomedană. 2. Adj. Care aparţine Turciei sau turcilor (1); privitor la Turcia sau la turci; originar din Turcia; ca al turcilor; turcesc. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de turci (1). – Din tc. türk.
TURCA s.f. art.- (Pop.) Capră (3), brezaie (1). – Et. nec.
TURCESC, -EASCĂ, turceşti, adj. Care aparţine Turciei sau populaţiei ei, privitor la Turcia sau la populaţia ei; turc (2). ** Cafea turcească = băutură preparată dintr-o pulbere fină obţinută din boabe de cafea prăjite şi măcinate, fiartă în apă cu adaos de zahăr. ** Expr. (se spune despre bărbaţii spâni şi cu zbârcituri pe faţă) (A fi) ca o (sau cu obraz de) babă turcească. – Turc + suf. -esc.
TURCEŞTE adv. Ca turcii, în felul turcilor; în limba turcă. ** Expr. A sta (sau a şedea) turceşte = a sta jos cu picioarele încrucişate sub corp, ca orientalii. A vorbi (sau a grăi, a bolborosi) turceşte = a vorbi o limbă neînţeleasă; a rosti cuvintele neclar, încât nu este înţeles. – Turc + suf -eşte.
TURCHIN, -Ă, turchini, -e, adj., s.f. (Rar) 1. Adj. De culoare albastru închis. 2. S.f. Varietate de turcoază. – Din fr. turquin.
TURCI, turcesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) asimila cu populaţia turcă (şi cu religia mahomedană). * Refl. (Fam.) A se îmbăta. – Din turc.
TURCIC, -Ă, turcici, -ce, adj. (În sintagma) Limbă turcică = (la pl.) familie de limbi înrudite vorbite pe un teritoriu aflat între sud-estul Europei, Siberia şi China; (şi la sg.) fiecare dintre limbile care aparţin acestei familii. * (Despre populaţii, popoare) Care aparţine familiei de limbi mai sus definite. – Turc + suf. -ic.
TURCIME s.f. Mulţime de turci; totalitatea turcilor. – Turc + suf. -ime.
TURCIRE, turciri, s.f. Acţiunea de a (se) turci. – V. turci.
TURCISM, turcisme, s.n. Element lexical (sau de limbă) împrumutat (fără necesitate şi fără a se fi asimilat) din limba turcă. – Turc + suf. -ism.
TURCIT, -Ă, turciţi, -te, adj. Care a adoptat limba, obiceiurile şi, în special, religia turcilor. – V. turci.
TURCOAICĂ, turcoaice, s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Turciei sau este originară de acolo. – Turc + suf. -oaică.
TURCOAZ adj. invar. (Livr.) De culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). – Din fr. turquoise.
TURAN, -Ă, turani, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) de origine turcă sau uralo-altaică. – De la n. pr. Turan.
TURANIC, -Ă, turanici, -ce, adj. Care aparţine popoarelor turce şi uralo-altaice, privitor la aceste popoare. – Turan (n. pr.) + suf. -ic. Cf. fr. touranien.
TURAŢIE, turaţii, s.f. Mişcare circulară a unei piese în jurul unui ax; rotaţie. * Număr de rotaţii efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp. – Tur1 + suf. -aţie (după rotaţie).
TURA-VURA interj. Cuvânt care indică o vorbărie lungă şi fără rost, o discuţie inutilă. ** Expr. (Substantivat) Ce mai tura-vura? = ce mai atâta vorbă degeaba? – Onomatopee.
TURĂ1, ture, s.f. 1. Totalitatea salariaţilor care lucrează în acelaşi timp şi după acelaşi program într-o întreprindere sau instituţie în care se lucrează cu mai multe schimburi; schimb. * Intervalul de timp cât lucrează o tură1 (1). 2. (Rar) Tur1 (1). 3. (Înv. si reg.) Rişcă. – Din fr. tour.
TURĂ2, ture, s.f. Piesă, în formă de turn, la jocul de şah; turn (2). – Din fr. tour.

TURBA, turbez, vb. I. Intranz. 1. A se îmbolnăvi de turbare. 2. Fig. A se mânia, a se înfuria peste măsură. [Prez. ind. şi: (pop.) turb] – Lat. turbare.
TURBAN, turbane, s.n. Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă lungă de stofă, sau mătase sau de pânză, de obicei albă, pe care o poartă bărbaţii din unele ţări orientale înfăşurată de mai multe ori în jurul capului. * Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă din diverse materiale textile, pe care femeile şi-o înfăşoară în jurul capului în loc de pălărie. [Pl. şi: turbanuri] – Din fr. turban, germ. Turban.
TURBARE, turbări, s.f. 1. Boală infectocontagioasă comună omului şi animalelor, provocată de un virus, caracterizată prin accese nervoase violente, stări de agitaţie, urmate de paralizie şi apoi de moarte; rabie, turbăciune, turbă2. 2. Fig. Mânie, furie nestăpânită; înverşunare, turbăciune. ** (Pop.) Turbare de cap = zăpăceală, confuzie. * Intensitate; violenţă. Vântul bate cu turbare. – V. turba.
TURBAT, -Ă, turbaţi, -te, adj. 1. Bolnav de turbare. 2. Fig. Furios, violent, sălbatic; nebun (de durere, de spaimă etc.). * Care are o mare intensitate, violenţă; foarte mult; extraordinar, grozav. – V. turba.
TURBĂ1, turbe, s.f. Varietate de cărbune inferior, format prin carbonizarea parţială a unor resturi de plante de mlaştină şi folosit mai ales drept combustibil. – Din fr. tourbe.
TURBĂ2, turbe, s.f. (Pop.) Turbare (1). * (Rar) Epitet injurios dat unei persoane. – Din turba (derivat regresiv).
TURBĂCIUNE, turbăciuni, s.f. (Rar) Turbare. – Turba + suf. -ăciune.
TURBĂRIE, turbării, s.f. Regiune (mlăştinoasă) bogată în turbă1. – Turbă + suf. -ărie.
TURBIDIMETRU, turbidimetre, s.n. (Fiz.) Aparat folosit pentru măsurarea turbidităţii suspensiilor prin compararea subiectivă a transparenţei mediului analizat cu aceea a unei probe etalonate; tolometru. – Din fr. turbidimétre.
TURBIDITATE s.f. 1. Concentraţie de particule solide în suspensie în apa râurilor şi lacurilor. 2. Proprietate a unui mediu dispers de a împrăştia lumina incidentă. – Din fr. turbidité.
TURBINĂ, turbine, s.f. Motor alcătuit dintr-un rotor (solidarizat cu un arbore) şi dintr-un stator, care transformă energia potenţială a unui fluid în energie mecanică de corp solid. – Din fr. turbine.
TURBINCĂ, turbinci, s.f. (Înv.) Sac soldăţesc pentru merinde. – Din ucr. torbynka.
TURBION, turbioane, s.n. (Rar) Vârtej (de apă sau de aer). [Pr.: -bi-on] – Din fr. tourbillon.
TURBIONAR, -Ă, turbionari, -e, adj. (Fiz.; despre mişcarea unui fluid) Turbulent (2). [Pr.: -bi-o-] – Din fr. tourbillonnaire.
TURBOAGREGAT, turboagregate, s.n. Agregat acţionat de o turbină. [Pr.: -bo-a-] – Turb [ină] + agregat.
TURBOALTERNATOR, turboalternatoare, s.n. Turbogenerator de curent alternativ. [Pr.: -bo-al-] – Din fr. turbo-alternateur.
TURBOBUR, turbobururi, s.n. (Min.) Turbofor. – Din rus. turbobur.
TURBOCAROTIERĂ, turbocarotiere, s.f. Carotieră de construcţie specială, care poate lucra la turaţii înalte caracteristice forajului cu turbina. [Pr.: -ti-e-] – Din fr. turbocarottiére.
TURBOCOMPRESOR, turbocompresoare, s.n. Compresor format dintr-un stator şi dintr-un rotor cu palete, folosit la comprimarea gazelor. – Din fr. turbocompresseur.

TURBODETENTOR, turbodetentoare, s.n. Turbină de mare turaţie utilizată pentru lichefierea gazelor prin reducerea temperaturii sau presiunii. – Din rus. turbodetentor.
TURBOFOR, turbofoare, s.n. Turbină folosită la forarea unei sonde; turbobur. – Din fr. turbophore.
TURBOFORAJ, turboforaje, s.n. (Min.) Forare cu ajutorul turboforului. – Din fr. turboforage.
TURBOGENERATOR, turbogeneratoare, s.n. Generator electric de mare putere, acţionat de o turbină cu aburi. – Din germ.Turbogenerator.
TURBOPOMPĂ, turbopompe, s.f. Agregat alcătuit dintr-o pompă (în general cu rotor) şi o turbină care o antrenează, folosit la pompare. – Din fr. turbopompe.
TURCOAZĂ, turcoaze, s.f. (Livr.) Peruzea. – Din fr. turquoise.
TURCOFIL, -Ă, turcofili, -e, s.m. şi f. Persoană care manifestă simpatie pentru poporul turc, cultura şi civilizaţia turcă. – Din fr. turcophile.
TURCOLOG, turcologi, s.m. Specialist în turcologie. – Din germ. Turkologe.
TURCOLOGIE s.f. Disciplină care studiază limba, cultura şi civilizaţia turcă. – Din germ. Turkologie.
TURCULEŢ, turculeţi, s.m. Diminutiv al lui turc. – Turc + suf. -uleţ.
TUREAC s.n. v. tureatcă.
TUREATCĂ, turetci, s.f. 1. Carâmb (la cizmă). 2. (Înv. şi reg.) Un fel de ciorap fără talpă, făcut din dimie sau din postav, care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi. [Vr.: tureác s.n.] – Et. nec.
TURELĂ, turele, s.f. Locaş blindat (în formă de cupolă) care se poate roti în jurul unui ax şi care adăposteşte tunurile la tancuri, vapoare, avioane, cazemate etc. – Din fr. tourelle.
TURF, turfuri, s.n. (Livr.) Hipodrom; p. ext. cursă de cai. – Din fr. turf.
TURFIST, turfişti, s.m. (Livr.) Persoană care frecventează cursele de cai (şi care face pariuri). – Din fr. turfiste.
TURGESCENT, -Ă, turgescenţi, -te, adj. (Med.) Umflat. – Din fr. turgescent.
TURGESCENŢĂ s.f. 1. (Med.) Umflare locală a unui ţesut, datorită acumulării de lichide. 2. (Bot.) Umflare a celulei vegetale, datorită apei care a pătruns în interiorul ei. – Din fr. turgescence.
TURICEL, turicei, s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă şi acoperite cu peri, cu flori mici, albe sau gălbui (Turritis glabra). – Et. nec.
TURISM, (2) turisme, s.n. 1. Activitatea cu caracter recreativ sau sportiv, constând din parcurgerea pe jos sau cu diferite mijloace de transport a unei regiuni pitoreşti sau interesante dintr-un anumit punct de vedere. 2. Autoturism. – Din fr. tourism, it. turismo.
TURIST, -Ă, turişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care practică turismul (1). – Din fr. touriste, it. turista.
TURISTIC, -Ă, turistici, -ce, adj. Care aparţine turismului (1), privitor la turism. – Din fr. touristique, it. turistico.
TURIŢĂ, turiţe, s.f. Plantă erbacee cu tulpina în patru muchii, cu flori albe sau verzi şi cu fructe acoperite cu peri curbaţi la vârf, care se agaţă de hainele oamenilor, de lâna oilor etc. (Galium aparine). ** Compus: turiţă-mare = plantă erbacee cu frunze păroase pe faţa inferioară şi cu foliole dinţate, cu flori galbene-aurii grupate în formă de ciorchine şi cu fructe cu ghimpi mici la bază; scai-mărunt (Agrimonia eupatoria). – Din scr. turica.
TURKMEN, -Ă, turkmeni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Turkmeniei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Turkmeniei sau turkmenilor (1), privitor la Turkmenia sau la

turkmeni, originar din Turkmenia. * (Substantivat, f.) Limba vorbită de turkmeni (1). – Din rus. turkmen, fr. turkméne.
TURLAC, -Ă, turlaci, -ce, adj. (Pop. şi fam.) Ameţit de băutură, cherchelit; p. ext. zăpăcit, năuc. – Cf. tc. torlak "tânăr, neexperimentat"; scr. torlak "fanfaron".
TURLĂ, turle, s.f. 1. Construcţie de formă cilindrică sau prismatică poligonală, de înălţime relativ mare, care face parte din complexul arhitectural al bisericilor, înălţându-se deasupra acoperişului. 2. Construcţie de lemn, de metal etc. aşezată deasupra gurii unei sonde, care serveşte ca element de sprijin pentru manevrarea unor piese grele, de dimensiuni mari, în cursul forajului sau exploatării sondei; turn de sondă. – Din ngr. túrla.
TURLĂCI, turlăcesc, vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se ameţi de băutură; a se chercheli; p. ext. a se zăpăci. – Din turlac.
TURLIST, turlişti, s.m. Muncitor specializat în montarea turlelor (2). – Turlă + suf. -ist.
TURMAC, -Ă, turmaci, -ce, s.m. şi f. (Reg.) 1. Bivol tânăr. 2. Epitet dat unui om scund şi îndesat sau înalt şi gras. – Din bg. turmak.
TURMALINĂ, turmaline, s.f. Nume dat mai multor silicaţi naturali de sodiu, calciu, magneziu şi aluminiu, cu bor1, cristalizaţi şi divers coloraţi, folosiţi ca pietre semipreţioase sau în optică, radiotehnică etc. – Din fr. tourmaline.
TURMĂ, turme, s.f. 1. Grup (mai mare) de oi sau, p. ext., de alte animale domestice sau sălbatice, care trăiesc împreună. 2. (Depr.) Mulţime, grup (mare) de oameni (în dezordine). 3. (În limbajul bisericesc) Mulţimea credincioşilor. – Lat. turma.
TURMENTA, turmentez, vb. I. Refl. şi tranz. (Livr.) A (se) îmbăta. – Din fr. tourmenter.
TURMENTARE, turmentări, s.f. Acţiunea de a (se) turmenta şi rezultatul ei. – V. turmenta.
TURMENTAT, -Ă, turmentaţi, -te, adj. (Livr.) Beat. – V. turmenta.
TURN, turnuri, s.n. 1. Construcţie prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcţii. ** Turn de răcire = construcţie de lemn, de piatră, de beton armat etc. în care apa dintr-o instalaţie termică complexă cedează o anumită cantitate de căldură, transmiţând-o aerului înconjurător. Turn de sondă = turlă (2). Turn de extracţie = construcţie de suprafaţă situată deasupra gurii unui puţ de mină şi prevăzută cu diverse utilaje. Turn de apă = castel de apă. ** Expr. Turn de fildeş, denumeşte izolarea de viaţă, de realităţile înconjurătoare a unui scriitor, artist etc. * (Rar) Coş de fabrică. 2. Tură2 – Din germ. Turn.
TURNA1, torn, vb. I. Tranz. I. 1. A vărsa un lichid în, pe sau peste ceva; p. ext. A vărsa un fluid în, pe sau peste ceva. ** Expr. A turna ulei pe rană = a alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu înţelegere şi compasiune. * Intranz., impers. (Fam.) A ploua torenţial. 2. A vărsa un material lichid într-un tipar (pentru ca, prin răcire sau în urma unei reacţii chimice, să se obţină un obiect solid de forma tiparului). II. Fig. 1. (Fam.) A compune, a redacta ceva (la repezeală). * A formula ceva (în scris sau verbal) pentru a înşela pe cineva. 2. (Fam.) A duce pe cineva la închisoare; a închide. 3. A trage pumni, a bate pe cineva. III. Fig. (Fam.) A pârî, a denunţa pe cineva. – Lat. tornare "a învârti, a răsuci".
TURNA2, turnez, vb. I. Tranz. A înregistra succesiv pe peliculă, cu un aparat de luat vederi, secvenţele care alcătuiesc un film cinematografic; p. gener. a realiza sau a participa la realizarea unui film cinematografic. – Din fr. tourner.

TURNANT, -Ă, turnanţi, -te, adj., s.f. 1. Adj. Care se învârteşte în jurul unui ax central; rotitor. ** Uşă (sau poartă) turnantă = uşă (sau poartă) formată din mai multe aripi, care se rotesc în jurul unui ax vertical central. Placă turnantă = placă mobilă de oţel sau de fontă, prevăzută cu şine, folosită în depouri şi ateliere pentru a permite locomotivelor şi vagoanelor trecerea de pe o linie pe alta, sau întoarcerea lor. 2. S.f. Mică bibliotecă care se poate învârti în jurul unui ax central. 3. S.f. Loc unde coteşte (în forma unui arc de cerc) un drum, o pistă sportivă. – Din fr. tournant.
TURNARE1, turnări, s.f. Acţiunea de a turna1; turnat1. – V. turna1.
TURNARE2, turnări, s.f. Acţiunea de a turna2; turnat2. – V. turna2.
TURNAT1 s.n. Turnare1. – V. turnat1.
TURNAT2 s.n. Turnare2. – V. turna2.
TURNAT3, -Ă, turnaţi, -te, adj. 1. Care a fost supus operaţiei de turnare1. Oţel turnat. 2. (Fig.) (Despre îmbrăcăminte sau încălţăminte) Care se potriveşte foarte bine pe corpul cuiva, exact pe măsură. – V. turna1.
TURNĂTOR, -OARE, turnători, -oare, s.m. şi f. 1. Muncitor din industria metalurgică specializat în lucrări de turnare1 a metalelor. 2. (Fam.) Epitet depreciativ dat unei persoane care pârăşte, denunţă pe cineva; denunţător. – Turna + suf. -ător.
TURNĂTORIE, (1, 3) turnătorii, s.f. 1. Atelier, secţie, întreprindere în care se execută operaţiile de turnare1 a metalelor. 2. Meseria turnătorului (1); tehnica turnării metalelor. 3. Fig. Pâră, denunţ, calomnie la adresa cuiva. – Turnător + suf. -ie.
TURNESOL s.n. Materie colorantă extrasă din unele specii de licheni, folosită ca reactiv chimic pentru determinarea caracterului acid sau bazic al unei soluţii sau al unei substanţe. – Din fr. tournesol.
TURNEU, turnee, s.n. Deplasare pe care o face un artist sau un ansamblu artistic în mai multe localităţi (sau ţări), spre a da o serie de reprezentanţii; deplasare pe care o face un sportiv sau o echipă sportivă în diverse localităţi (sau ţări), pentru a susţine o serie de meciuri, de întâlniri. * Călătorie oficială pe care o face o personalitate (politică) în diverse localităţi (sau ţări), după un program dinainte stabilit. – Din fr. tournée.
TURNICHET, turnichete, s.n. 1. (Mar.) Rolă montată pe un ax vertical servind la schimbarea direcţiei unei parâme sau a unui lanţ de ancoră. 2. Masă rotativă pe care se aşază sticlele spre a fi umplute. 3. Bare în cruce instalate la intrarea în parcuri, stadioane etc., care se rotesc, permiţând trecerea câte unei singure persoane. – Din fr. tourniquet.
TURNIR, turnire, s.n. Competiţie din evul mediu occidental, în cadrul unei serbări, în cursul căreia cavalerii se întreceau în lupte cu armele. [Pl.şi: turniruri] – Din germ. Turnier.
TURNIŞOR, turnişoare, s.n. Turnuleţ. – Turn + suf. -işor.
TURNULEŢ, turnuleţe, s.n. Diminutiv al lui turn; turnişor. – Turn + suf. -uleţ.
TURNURĂ, turnuri, s.f. I. 1. Schimbare (neaşteptată) survenită în desfăşurarea unor împrejurări, unor evenimente etc.; cotitură, întorsătură. 2. Fel în care se prezintă lucrurile, fenomenele etc. * Spec. Fel în care sunt aşezate cuvintele într-o frază. II. Perniţă sau bucată de stofă pe care femeile o purtau odinioară sub rochie, la spate, mai jos de talie. – Din fr. tournure.
TURNUS, turnusuri, s.n. Interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operaţie de deplasare; grafic de serviciu. – Din germ. Turnus.
TURPITUDINE, turpitudini, s.f. (Livr.) Faptă ruşinoasă, josnică, mârşavă. – Din lat. turpitudo, -inis, fr. turpitude.

TURTĂ, turte, s.f. 1. Pâine rotundă şi turtită, făcută din mălai sau din aluat nedospit. ** Expr. A face (pe cineva) turtă = a bate foarte tare (pe cineva). (Adverbial) A fi (sau a se îmbăta) turtă = a se îmbăta foarte tare. A rupe (sau a frânge cuiva) turta = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la naşterea unui copil. 2. Nume generic pentru diferite prăjituri. ** Turtă dulce = produs de patiserie (crocant) făcut din făină de grâu, miere şi ouă, la care adesea se adaugă migdale, nuci etc. şi o glazură cu sirop de zahăr. 3. Produs care rămâne după ce s-a stors mierea din fagure, uleiul din seminţele de floarea-soarelui etc. şi care se presează într-o formă de obicei turtită şi rotundă. 4. Plantă erbacee cu tulpina foarte scurtă, cu frunzele adânc crestate şi spinoase şi cu flori mari, alburii (Carlina acaulis). ** Compuse: turta-lupului = numele popular al seminţelor foarte toxice ale unui arbore din India (Strychnos nux vomica), din care se extrage stricnina; turta-vacii = ciupercă comestibilă, de culoare galbenă-roşcată sau cafenie, acoperită cu o substanţă vâscoasă (Boletus luteus). – Lat. / * / turta (= torta [panis] "pâine rotundă"). Cf. fr. tourte.
TURTI, turtesc, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. A (se) deforma prin lovire, apăsare, comprimare etc., căpătând o formă lăţită, întinsă. * Tranz. A strivi pe cineva (accidentând, omorând). 2. Fig. (Fam.) A face să-şi piardă sau a-şi pierde forţele, energia; a face să-şi piardă sau a-şi pierde elanul, încrederea, curajul să întreprindă ceva; a (se) descuraja. 3. Fig. (Fam.) A (se) îmbăta (tare). – Din turtă.
TURTIRE, turtiri, s.f. Acţiunea de a (se) turti. – V. turti.
TURTIŞOARĂ, turtişoare, s.f. Diminutiv al lui turtă; turtiţă. – Turtă + suf. -işoară.
TURTIT, -Ă, turtiţi, -te, adj. 1. Întins2, lăţit (prin lovire, apăsare, comprimare). 2. Fig. Obosit, decepţionat, descurajat, blazat. 3. Fig. (Fam.) Foarte beat. – V. turti.
TURTIŢĂ, turtiţe, s.f. Turtişoară. – Turtă + suf. -iţă.
TURTUREA, turturele, s.f. Pasăre călătoare asemănătoare cu porumbelul, brună-roşcată pe spate şi cu pete negre mărginite cu alb pe laturile gâtului; turturică (Streptorelia turtur). – Lat. turburella.
TURTUREL, turturei, s.m. Bărbătuşul turturelei. – Turturea + suf. -el.
TURTURICĂ, turturele, s.f. (Ornit.) Turturea. – Turturea + suf. -ică.
TURUI, túrui, vb. IV. Intranz. (Fam. şi depr.) A vorbi întruna şi repede (fără a spune lucruri importante); a-i merge gura ca o moară. – Formaţie onomatopeică.
TURUIALĂ, turuieli, s.f. (Fam. şi depr.) Faptul de a turui; debit verbal continuu şi rapid; turuitură. – Turui + suf. -eală.
TURUITURĂ, turuituri, s.f. (Fam. şi depr.) Turuială. [Pr.: -ru-i-] – Turui + suf. -tură.
TUS- Element de compunere cu sensul "toţi", "laola1tă", "împreună", care, ataşat pe lângă numerale cardinale (în special pe lângă "trei" şi "patru"), formează numerale colective. Mergeau tuspatru. – Din toţi (pl. lui tot).
TUSE s.f. Act reflex format dintr-o inspiraţie scurtă urmată de o expiraţie bruscă şi zgomotoasă, de intensitate şi frecvenţă variabile (însoţită de expectoraţii), cauzat de îmbolnăvirea aparatului respirator, de alunecarea în trahee a unor corpuri străine etc. – Lat. tussis.
TUSET, tusete, s.n. (Rar) Tuse repetată, prelungită. – Tuse + suf. -et.
TUSIGEN, -Ă, tusigeni, -e, adj. (Med.) Care produce tuse. – Din fr. tussigéne.
TUSLAMA, tuslamale, s.f. Mâncare preparată din burtă şi din picioare de vacă. – Din tc. tuzlama.

TUSOR s.n. Mătase naturală produsă de larvele unor specii de fluturi de noapte şi folosită pentru umbrele, paraşute etc. – Din fr. tussor.
TUŞ, tuşuri, s.n. 1. Cerneală specială (mai ales neagră), rezistentă la apă, folosită la anumite desene, la aplicarea ştampilelor, în poligrafie etc. 2. Substanţă solidă sau lichidă, de culoare neagră, obţinută din negru de fum şi folosită la desen. * Desen executat în tuş (2). – Din germ. Tusche, rus. tuş.
TUŞA, tuşez, vb. I. Tranz. 1. (Franţuzism) A emoţiona. 2. A verifica netezimea suprafeţelor metalice de contact sau de sprijin ale unui element de maşină. – Din fr. toucher.
TUŞARE, tuşări, s.f. (Franţuzism) Acţiunea de a tuşa. – V. tuşa.
TUŞAT, -Ă, tuşaţi, -te, adj. (Franţuzism) Emoţionat. – V. tuşa.
TUŞAVERAJ s.n. (La jocul de scrimă) Raport dintre punctele obţinute într-un meci de cei doi adversari. – De la tuşă1 (după golaveraj).
TUŞĂ1, tuşe, s.f. I. 1. Mică piesă de metal pe care este imprimată o literă, o cifră sau un semn convenţional, fixată la capătul unei pârghii articulate a maşinii de scris, de calculat, de cules. 2. Clapă la orgă sau la pian. II. Limită regulamentară a unor terenuri sportive (trasată cu o linie vizibilă). * Scoatere a mingii dincolo de tuşă1 (II 1) şi repunerea ei în joc. III. Lovitură care atinge pe adversar, la jocul de scrimă. IV. Felul de a aplica culoarea cu pensula pe pânza unui tablou, care defineşte stilul unui pictor. – Din fr. touche.
TUŞĂ2, tuşi, s.f. (Pop. şi fam.) Mătuşă. – Din [mă] tuşă.
TUŞEU, tuşeuri, s.n. 1. Palpare a unui organ anatomic, intern sau a unei cavităţi anatomice naturale, spre a constata starea lor; metodă de investigarea unei cavităţi naturale. 2. Felul în care un pianist atinge clapele pianului în timpul execuţiei unei piese muzicale. 3. (Impr.) Tuşă1 (IV). – Din fr. toucher.
TUŞI, tuşesc, vb. IV. Intranz. A inspira scurt şi a expira brusc şi cu zgomot aerul din plămâni (de obicei ca simptom al unei boli); a avea un acces de tuse. – Lat. tussire.
TUŞICĂ, tuşici, s.f. (Pop. şi fam.) Mătuşică. – Din [mă] tuşică.
TUŞIER, tuşieri, s.m. Arbitru secundar la un joc sportiv, care supraveghează desfăşurarea jocului de pe marginea terenului. [Pr.: -şi-er] – Tuşă1 + suf. -ier.
TUŞIERĂ, tuşiere, s.f. Cutie de metal care conţine o perniţă îmbibată cu tuş, folosită la umezirea ştampilei, înainte de aplicarea ei. [Pr.: -şi-e-] – Tuş + suf. -ieră.
TUŞINA, tuşinez, vb. I. 1. Tranz. (Reg.) A tunde oile pe sub pântece şi între picioarele dinapoi, pentru a uşura mulsul şi suptul mieilor. 2. A tunde scurt părul, barba sau mustaţa cuiva. 3. A tăia aţele, destrămăturile de la capetele sau de pe laturile unei ţesături, ale unei împletituri. 4. A tunde iarba; a aranja (la acelaşi nivel) frunzişul unor arbori sau arbuşti. – Lat. / * / tonsionare (< tonsio).
TUŞINARE s.f. (Reg.) Acţiunea de a tuşina şi rezultatul ei. – V. tuşina.
TUŞINAT1, tuşinaturi, s.n. (Reg.) Faptul de a tuşina. – V. tuşina.
TUŞINAT2, -Ă, tuşinaţi, -te, adj. (Reg.) 1. (Despre oi) Tuns pe sub pântece şi între picioarele dinapoi. 2. (Despre păr, barbă, mustăţi) Tuns scurt. 3. (Despre iarbă, copaci) Tuns scurt sau la acelaşi nivel. – V. tuşina.
TUŞINĂTURĂ, tuşinături, s.f. (Reg.) Lână scurtă (de calitate inferioară) obţinută prin tuşinarea oilor. – Tuşina + suf. -ătură.
TUŞIT s.n. Faptul de a tuşi; acces de tuse; tuşitură. – V. tuşi.
TUŞITURĂ, tuşituri, s.f. (Rar) Tuşit. – Tuşi + suf. -tură.
TUTĂ1, tute, s.f. (Reg.) Persoană care vorbeşte vrute şi nevrute; p. ext. prostănac, tont. – Et. nec.

TUTĂ2, tute, s.f. Instrument în formă de cilindru, folosit pentru a prinde şi scoate ţevile rămase accidental în gaura unei sonde. – Din fr. tute.
TUTEA s.f. sg. (Înv.) Oxid de zinc. – Din tc. tutya.
TUTELA, tutelez, vb. I. Tranz. A avea ceva sau pe cineva în grijă; a proteja, a ocroti; a patrona. – Din tutelă.
TETELAJ, tutelaje, s.n. (Rar) Tutelă. – Tutelă + suf. -aj.
TUTELAR, -Ă, tutelari, -e, adj. Privitor la tutelă, care aparţine unei tutele, care constituie o tutelă; care ocroteşte, protejează. * Care are în subordine o instituţie, o organizaţie (exercitând atribuţii de coordonare, de control etc.). – Din fr. tutélaire, lat. tutelaris.
TUTELARE s.f. Acţiunea de a tutela şi rezultatul ei. – V. tutela.
TUTELĂ, tutele, s.f. 1. Acţiunea de a tutela; instituţie legală având drept scop ocrotirea şi administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat sau debil mintal; tutelaj, epitropie. 2. Administrare, control etc. exercitate asupra unei instituţii, organizaţii etc. aflate în subordine, asupra unui teritoriu dependent etc. 3. Sprijin, ocrotire, protecţie. – Din fr. tutelle, lat. tutela.
TUTORE, -OARE, tutori, -oare, s.m. şi f. Persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă (1); epitrop. – Din it. tutore. Cf. fr. tuteur.
TUTU, tutuuri, s.n. Costum de dans pentru balerine (în dansul clasic), făcut din mai multe fuste suprapuse scurte şi transparente. [Pr.: tütü] – Din fr. tutu.
TUTUI, tutuiesc, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A(-şi) spune "tu" când stă (ori stau) de vorbă (ca semn al relaţiilor familiare); a fi în relaţii familiare cu cineva. – Din tu (după fr. tutoyer).
TUTUIALĂ, tutuieli, s.f. Tutuire. – Tutui + suf. -eală.
TUTUIRE, tutuiri, s.f. Faptul de a (se) tutui; tutuială, tutuit. – V. tutui.
TUTUIT, tutuituri, s.n. Tutuire. – V. tutui.
TUTUN, (1) s.m., (2, 3) tutunuri, s.n. 1. S.m. Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele mari şi moi, ovale, rotunde sau lanceolate, de un verde-închis, cu flori albe, roz sau roşii, reunite în buchete (Nicotiana tabacum). ** Tutun turcesc = varietate de tutun cu tulpina ramificată şi cu flori galbene-verzui (Nicotiana rustica). 2. S.n. (Colectiv) Frunze de tutun (1), care, supuse unui tratament special, se fumează, se prizează sau se mestecă. 3. S.n. (Înv.) Pachet de tutun (2). – Din tc. tütün.
TUTUNĂRIE, tutunării, s.f. 1. Plantaţie de tutun (1). 2. (Înv.) Tutungerie. – Tutun + suf. -ărie.
TUTUNĂRIT s.n. 1. (Rar) Faptul de a cultiva tutun (1); îndeletnicire a cultivatorului de tutun. 2. Dare plătită în trecut domniei de către cei care cultivau tutun. – Tutun + suf. -ărit.
TUTUNGEREASĂ, tutungerese, s.f. (Fam.) Tutungioaică. – Tutungiu + suf. -ăreasă.
TUTUNGERIE, tutungerii, s.f. Mic magazin în care se vând ţigări, chibrituri, ziare etc.; debit, tutunărie (2). – Tutungiu + suf. -ărie.
TUTUNGIOAICĂ, tutungioaice, s.f. Femeie care vinde într-o tutungerie; tutungereasă. – Tutungiu + suf. -oaică.
TUTUNGIU, tutungii, s.m. Bărbat care vinde într-o tutungerie. – Din tc. tütüncü.
TUTUNIU, -IE, tutunii, adj. De culoarea frunzelor uscate de tutun; cafeniu-verzui. – Tutun + suf. -iu.
TWEED s.n. Stofă confecţionată din fire de lână fină cu fibre lungi, de culori diferite. [Pr.: tŭid] – Cuv. engl.
TWEETER, tweetere, s.n. Difuzor special pentru redarea frecvenţelor înalte. [Pr.: tuítăr] – Din engl. tweeter.

TWIST, twisturi, s.n. Dans modern (de origine americană) caracterizat prin mişcări de sucire ritmică a corpului; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: tůist] – Din engl., fr. twist.
Ţ s.m. invar. A douăzeci şi cincea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă (consoană semioclusivă dentală sonoră. – [Pr.: ţe].
ŢA interj. (Repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă caprele şi oile. – Onomatopee.
ŢAC interj. Cuvânt care imită un ţăcănit sau zgomotul produs la tăierea unui material (cu foarfecele). ** Loc. adv. Ţac-pac = repede, cât ai clipi din ochi. – Onomatopee.
ŢAFANDACHE s.m. invar. (Fam.) Tânăr sclifosit şi ridicol; fante. – Et. nec.
ŢAGLĂ, ţagle, s.f. 1. Semifabricat de oţel cu secţiunea dreptunghiulară sau circulară, din care se laminează bare, sârme etc. şi din care se forjează sau se ştanţează diferite piese; biletă. 2. Partea ascuţită a unui par, care intră în pământ. ** Expr. A rămâne cu ochii ţaglă = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi. – Din germ. Zaggel.
ŢAH interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui; ham1. – Onomatopee.
ŢAICĂ s.f. (Reg.) Ţaţă. – Probabil contaminare între ţaţă şi [da] ică.
ŢAL, ţali, s.m. (Ieşit din uz) Chelner care încasa costul consumaţiei într-un local public. – Din germ. Zahl [kellner].
ŢAMBAL, ţambale, s.n. Instrument muzical popular de percuţie, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă de formă trapezoidală, aşezată orizontal (pe picioare), prevăzută cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale. [Pl. şi: ţambaluri, – Var.: ţimbál s.n., ţimbálă s.f.] – Din germ. Zimbel, lat. cymbalum.
ŢAMBALAGIU, ţambalagii, s.m. Muzicant care cântă la ţambal. – Ţambal + suf. -agiu.
ŢAMBALIST, ţambalişti, s.m. Ţambalagiu. – Ţambal + suf. -ist.
ŢAMBRĂ, ţambre, s.f. Construcţie de lemn care căptuşeşte pereţii unei galerii de mină sau ai unei fântâni. – Din pol. cembra.
ŢANC1 interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă un zgomot ascuţit, metalic. – Onomatopee.
ŢANC2, (2) ţancuri, s.n. 1. (În loc. adv.) La ţanc = la timp, la momentul potrivit. 2. (Reg.) Beţişor cu mai multe crestături, cu care se măsoară laptele la stână sau ţuica în cazan. – Et. nec.
ŢANC3, ţancuri, s.n. (Reg.) Vârf ascuţit şi înalt de stâncă. – Din germ. Zinken (dial. Zanken).
ŢANDĂRĂ, ţăndări, s.f. Bucăţică (subţire şi lunguiaţă) care se desprinde sau care sare dintr-un lemn, dintr-o piatră etc. prin cioplire sau spargere; aşchie. ** Expr. A-i sări (cuiva) ţandăra = a se înfuria, a se supăra. [Var.: (reg.) ţándură, ţândără s.f.] – Din săs. zänder (<germ. Zunder), magh. candra.
ŢANDURĂ s.f. v. ţandără.
ŢANŢOŞ, -Ă, ţanţoşi, -e, adj. Semeţ, mândru, îngâmfat, fudul; arogant. – Et. nec.
ŢANŢOŞIE s.f. (Rar) Mândrie, semeţie, îngâmfare, fudulie. – Ţanţos + suf. -ie.
ŢAP, ţapi, s.m. 1. Masculul caprei domestice, al caprei negre şi al căprioarei. ** Tap ispăşitor = a) (în Biblie) ţap (1) pe care marele preot îl încărca la sărbătorirea ispăşirii cu toate păcatele neamului lui Israel şi care era apoi alungat în deşert; b) fig. persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greşelile altora. ** Expr. A sta ca un ţap logodit = a sta ţeapăn, prostit, aiurit. 2. Pahar special de bere, cu toartă, având capacitatea de 300 ml; conţinutul

unui astfel de pahar. 3. (Art.) Numele unei constelaţii în care intră Soarele la solstiţiul de iarnă. – Cf. alb. cap, cjap, scr. cap.
ŢAPAP, ţapape, s.n. Parâmă înfăşurată pe arborada unei nave, pentru a susţine pe marinarii care lucrează la pânze. – Et. nec.
ŢAPIN s.n. v. ţapină.
ŢAPINAR, ţapinari, s.m. Muncitor care manevrează buştenii cu ţapina. – Ţapină + suf. -ar.
ŢAPINĂ, ţapine, s.f. Unealtă formată dintr-o cange de oţel fixată într-o coadă de lemn, întrebuinţată la manevrarea buştenilor. [Var.: (reg.) ţapín s.n.] – Et. nec.
ŢAPOŞ, -Ă, ţapoşi, -e, adj. (Despre coarnele vitelor) Drept şi ridicat în sus; (despre vite) cu coarnele drepte şi ridicate în sus. – Cf. ţap.
ŢAR, ţari, s.m. Titlu purtat în trecut de monarhii unor state slave; persoană care purta acest titlu. – Din rus. ţar.
ŢARAT, ţarate, s.n. Stat cârmuit de un ţar. – Ţar + suf. -at.
ŢARĂ, ţări, s.f. I. 1. Teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ şi politic într-un stat; p. ext. stat. ** Expr. Ţara lui Cremene (sau a lui Papură-Vodă) = loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place, fără să dea seamă cuiva. (Fam.) (formulă prin care se atrage atenţia cuiva că greşeşte atunci când subestimează o persoană sau o problemă) Te joci cu ţara în bumbi?. A plăti (cât) un colţ de ţară = a valora foarte mult. A pune ţara la cale = a) a conduce, a administra o ţară; b) (ir.) a discuta o chestiune importantă (de ordin politic) fără a avea competenţa necesară; p. ext. a discuta multe şi de toate. (Pop.) A se duce la ţară (sau în ţări) = a se duce în lume. Ţara e largă = eşti liber să faci ce vrei, să pleci unde vrei. La colţ de ţară şi la mijloc de masă sau la mijloc de masă şi la colţ de ţară = într-un loc ferit de primejdii. Peste nouă (sau şapte) mări (şi) peste nouă (sau şapte) ţări = foarte departe. A ajunge (sau a se face, a rămâne) de poveste în ţară = a i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină. (Fam.) A sta prost (sau rău) cu ţara = a nu avea bani. Ţara nimănui = a) (în basme) ţară fără stăpân; b) spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră. * (Intră în denumirea unor state sau ţinuturi) Ţara Românească, Ţările de Jos. * (În vechea organizare politică şi administrativă a României) Provincie. 2. Regiune, ţinut, teritoriu. * Şes. 3. Locul în care s-a născut sau trăieşte cineva; patrie. 4. (În opoziţie cu oraş) Mediu rural, sat. ** Loc. adj. De (sau de la) ţară = de la sat; rural. II. 1. Locuitorii unei ţări (I 1); popor; naţiune; p. ext. oameni, lume. ** Expr. A afla târgul şi ţara = a afla toată lumea. A se pune cu ţara = a intra în conflict cu toată lumea. 2. (Înv.) Populaţie de la sate; ţărănime. [Var.: (înv.) ţeáră s.f.] – Lat. terra.
ŢARC, ţarcuri, s.n. 1. Loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.; ocol. 2. Îngrăditură, gard de nuiele, de spini etc. făcute în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de vite; p. ext. suprafaţa împrejmuită cu acest gard. 3. Mică îngrăditură făcută din stinghii, în care sunt ţinuţi copiii mici când încep să umble, pentru a li se limita spaţiul de deplasare. 4. Numele unui joc de copii. – Cf. alb. cark, gr. tsárkos.
ŢARCĂ, ţărci, s.f. 1. (Ornit.) Coţofană. ** Expr. A-i umbla (cuiva) gura ca la (o) ţarcă = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost. A sta ca ţarca în par = a fi gata de plecare. 2. Fig. (Depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). 3. Epitet depreciativ dat unei femei care vorbeşte mult. – Din magh. szarka.
ŢAREVICI, ţarevici, s.m. Titlu purtat în trecut de fiul ţarului desemnat a fi moştenitor la tron; persoană care purta acest titlu. [Acc. şi: ţárevici] – Din rus. ţarevici, fr. tsarévitch.

ŢARIGRĂDEAN, -Ă, ţarigrădeni, -e, adj., s.m. (Înv.) 1. Adj. Care aparţine Ţarigradului, privitor la Ţarigrad, originar din Ţarigrad. 2. S.m. Locuitor al Ţarigradului. [Var.: ţărigrădeán, -ă adj., s.m.] – Ţarigrad (n. pr.) + suf. -ean.
ŢARIGRĂDEANCĂ, ţarigrădence, s.f. (Înv.) Locuitoare a Ţarigradului. – Ţarigrădean + suf. -că.
ŢARINĂ1, ţarini, s.f. 1. Câmp cultivat; ogor, arătură. 2. (Pop.) Teritoriul unei comune (cu pământ arabil, păşuni, păduri etc.). ** Poarta ţarinii = poartă făcută la începutul drumurilor prin care se intră într-un sat. Gardul ţarinii = gard care împrejmuieşte un sat. 3. (Mai ales art.) Numele unui dans popular în perechi, cu mişcări moderate, care se dansează însoţit de strigături cântate sau recitate; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (reg.) ţárnă, (înv.) ţeárină s.f.] – Cf. scr. carina.
ŢARINĂ2, ţarine, s.f. 1. Soţia ţarului. 2. Titlu dat împărăteselor Rusiei; persoană care purta acest titlu. – Din fr. tsarine.
ŢARISM s.n. Formă de guvernământ monarhică în care puterea supremă aparţinea ţarului; regimul ţarist. – Din fr. tsarisme.
ŢARIST, -Ă, ţarişti, -ste, adj. Care aparţine ţarului, privitor la ţar; partizan al ţarului sau al ţarismului. – Din fr. tsariste.
ŢARNĂ s.f. v. ţarină1.
ŢARŢAM, ţarţamuri, s.n. (Reg.) Ciucure, franj; dantelă; (la pl.) podoabe, zorzoane. [Var.: sarsám, sărsám, zarzám s.n.] – Din magh. szerszám.
ŢAŢĂ, ţaţe, s.f. 1. (Pop.) Mătuşă. * Termen de respect cu care cineva se adresează (la ţară) unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă; lele. 2. (Pop.) Termen alintător dat de un bărbat femeii iubite; mândră. 3. (Peior.) Epitet pentru o femeie vulgară, lipsită de gust şi de fineţe; mahalagioaică. – Din ngr. tsátsa.
ŢĂCĂLAŞ s.n. v. săcălaş.
ŢĂCĂLIE, ţăcălii, s.f. Barbă mică şi ascuţită; cioc, barbişon. – Et. nec.
ŢĂCĂNEALĂ, ţăcăneli, s.f. Faptul de "a (se) ţăcăni". 1. Ţăcănit1. ** Loc. adv. Pe (sau în) ţăcăneală = cu pas sau cu mers ritmic. 2. Fig. Ţicneală, sminteală. – Ţăcăni + suf. -eală.
ŢĂCĂNI, ţăcănesc, vb. IV. 1. Intranz. A produce un zgomot ritmic, repetat, prin ciocănituri, pocnituri, declanşarea unui mecanism etc. * Tranz. (Fam.) A scrie ceva la maşina de scris. 2. Refl. Fig. A se sminti, a se ţicni. – Ţac + suf. -ăni.
ŢĂCĂNIT1, ţăcănituri, s.n. Faptul de a ţăcăni; zgomot repetat produs de un lucru care ţăcăneşte; ţăcănitură. – V. ţăcăni.
ŢĂCĂNIT2, -Ă, ţăcăniţi, -te, adj. 1. (Despre mersul cailor) Cu paşi mărunţi şi regulaţi. 2. Fig. Smintit, ţicnit. – V. ţăcăni.
ŢĂCĂNITURĂ, ţăcănituri, s.f. Ţăcănit1. – Ţăcăni + suf. -tură.
ŢĂHNI, pers. 3 ţăhneşte, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra cu întreruperi (mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul); a chefni. – Ţah + suf. -(ă)ni.
ŢĂHNIT, ţăhnituri, s.n. (Reg.) Lătrat de câine (când urmăreşte vânatul); chefnit. – V. ţăhni.
ŢĂNDĂRI, ţăndăresc, vb. IV. Tranz. A face ţăndări; a sfărâma în bucăţi. – Din ţandără.
ŢĂNDĂRICĂ, ţăndărele, s.f. Diminutiv al lui ţandără; aşchiuţă, surcică. * Fig. (Şi s.m.) Om mic de statură; copil. [Var.: (reg.) ţăndurícă s.f.] – Ţandără + suf. -ică.
ŢĂNDĂROS, -OASĂ, ţăndăroşi, -oase, adj. (Reg.) Care se desface în aşchii, care se sfărâmă; aşchios. – Ţandără + suf. -os.

ŢĂNDURICĂ s.f. v. ţăndărică.
ŢĂPOI, ţăpoaie, s.n. (Reg.) 1. Furcă (mare) cu coada lungă şi cu dinţi drepţi de fier, cu care se ridică snopii de grâu, maldărele de fân sau de coceni etc. * Furcă în vârful căreia este fixat sacul de pescuit. 2. Căpriorul de la mijloc la casele ţărăneşti. – Ţeapă + suf. -oi.
ŢĂPUC, ţăpuci, s.m. (Reg.) Diminutiv al lui ţap (1). – Ţap + suf. -uc.
ŢĂPULEAN, ţăpuleni, s.m. (Reg.) Ţap tânăr. – Ţap + suf. -ulean.
ŢĂRAN, ţărani, s.m. Persoană care locuieşte în mediul rural, având ca ocupaţie principală agricultura şi creşterea animalelor; persoană care face parte din ţărănime; sătean. – Ţară + suf. -an.
ŢĂRANCĂ, ţărance, s.f. 1. Femeie care locuieşte în mediul rural; săteancă. 2. (Iht.; reg) Ocheană, babuşcă. [Pl. şi: ţărănci] – Ţăran + suf. -că.
ŢĂRĂNCUŢĂ, ţărăncuţe, s.f. Diminutiv al lui ţărancă; ţărancă tânără, fată de ţăran. – Tărancă + suf. -uţă.
ŢĂRĂNESC, -EASCĂ, ţărăneşti, adj. Care aparţine ţăranilor, care provine de la ţărani, de ţăran. * (Substantivat, f. art.) Dans popular răspândit în nordul Moldovei, cu mişcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. – Ţăran + suf. -esc.
ŢĂRĂNEŞTE adv. În felul ţăranilor, ca ţăranii. – Ţăran + suf. -eşte.
ŢĂRĂNIE, (2) ţărănii, s.f. 1. Condiţia, starea, viaţa de ţăran. 2. Vorbă, expresie ţărănească. * (Peior.) Bădărănie, mojicie, grosolănie. – Ţăran + suf. -ie.
ŢĂRĂNIME s.f. Populaţia mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului şi creşterea animalelor; totalitatea ţăranilor, mulţime de ţărani. – Ţăran + suf. -ime.
ŢĂRĂNISM s.n. 1. Tendinţa unor scriitori de a-şi alege motive de inspiraţie din viaţa ţărănească. 2. Vorbă, faptă, comportare grosolană, jignitoare. – Ţăran + suf. -ism.
ŢĂRĂNIST, -Ă, ţărănişti, -ste, adj., s.m. 1. Adj. (Rar) Care se face pentru ţărani, în interesul ţăranilor. 2. S.m. Membru al Partidului Naţional Ţărănesc sau al actualului Partid Naţional Ţărănesc Creştin Democrat. – Ţăran + suf. -ist.
ŢĂRĂNOI, ţărănoi, s.m. 1. (Depr.) Augmentativ al lui ţăran. 2. (Peior.) Om bădăran, mitocan, mojic. – Ţăran + suf. -oi.
ŢĂRĂNOS, -OASĂ, ţărănoşi, -oase, adj. (Depr.) Cu apucături de ţăran. – Ţăran + suf. -os.
ŢĂRÂNĂ, (2) ţărâne, s.f. 1. Pământ sfărâmat mărunt. * Pământul cu care se acoperă sicriul, cu care se umple groapa, mormântul. ** Expr. Fie-i ţărâna uşoară! = (formulă folosită când se vorbeşte despre un mort) odihnească-se în pace! Praf şi ţărână = nimic. * Stratul de la suprafaţă (sau de la mică adâncime) al pământului. ** Expr. A se aşterne ţărânii = a se întinde la pământ. 2. Fig. Trup neînsufleţit, oseminte; rămăşiţe pământeşti. [Var.: (reg.) ţărnă s.f.] – Ţară + suf. -ână.
ŢĂRÂNOS, -OASĂ, ţărânoşi, -oase, adj. (Despre pământ) Fărâmicios; afânat. – Ţărână + suf. -os.
ŢĂRCĂLAN, ţărcălanuri, s.n. (Reg.) 1. Unealtă asemănătoare cu compasul, întrebuinţată mai ales în dulgherie. 2. Cerc luminos care se observă în jurul unui astru sau al unei alte surse de lumină. [Pl. şi: ţărcălane, – Var.: ţircălám s.n.] – Din magh. circalom.
ŢĂRCUI, ţărcuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A adăposti, a închide vitele, oile într-un ţarc (1). 2. P. gener. A împrejmui, a îngrădi. – Ţarc + suf. -ui.
ŢĂRCUŞOR, ţărcuşoare, s.n. Diminutiv al lui ţarc. – Ţarc + suf. -uşor.
ŢĂRIGRĂDEAN, -Ă adj., s.m. v. ţarigrădean.

ŢĂRIŞOARĂ, ţărişoare, s.f. Diminutiv al lui ţară. – Ţară + suf. -işoară.
ŢĂRM, ţărmuri, s.n. Fâşie de pământ de-a lungul unei ape mari; p. ext. regiune de lângă o apă mare. * Fig. Tărâm, ţinut, meleag. [Var.: (înv.) ţărmur, ţărmure s.n.] – Din ţărmur (înv., probabil < lat.).
ŢĂRMUI, ţărmuiesc, vb. IV. Intranz. (Rar) A trage, a se opri la ţărm. – Ţărm + suf. -ui.
ŢĂRMUITOR, -OARE, ţărmuitori, -oare, adj. (Rar) Care mărgineşte ceva; înconjurător. [Pr.: -mu-i-] – Ţărmui + suf. -tor.
ŢĂRMUR s.n. v. ţărm.
ŢĂRMURE s.n. v. ţărm.
ŢĂRMUREAN, -Ă, ţărmureni, -e, s.m. şi f. (Rar) Persoană care locuieşte pe ţărmul unei ape. – Ţărmure + suf. -an.
ŢĂRMURI, ţărmuresc, vb. IV. 1. Tranz. A mărgini, a limita, a pune hotar; p. ext. a îngrădi, a stăvili. * Refl. (Înv.; despre ţări, regiuni) A se învecina, a se mărgini cu... 2. Refl. (Înv.) A trage la ţărm, a aborda; a ţărmui. – Din ţărm (sau ţărmur).
ŢĂRMURIT, -Ă, ţărmuriţi, -te, adj. (Rar) Limitat; restrâns. – V. ţărmuri.
ŢĂRNĂ s.f. v. ţărână.
ŢĂRUŞ, ţăruşi, s.m. Par scurt, ascuţit la un capăt, care se înfige în pământ şi care serveşte pentru a fixa sau a lega ceva de el sau pentru a stabili un hotar, o linie de demarcaţie etc. – Et. nec.
ŢĂŢICĂ, ţăţici, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui ţaţă. – Ţaţă + suf. -ică.
ŢÂFNĂ, ţâfne, s.f. (Pop.) 1. Ifos, aroganţă; trufie * Arţag. ** Expr. A-i sări (cuiva) ţâfna = a se mânia. A umbla cu ţâfna în nas = a fi mereu gata de ceartă. 2. Cobe (1). – Din ngr. tsífna.
ŢÂFNI, ţâfnesc, vb. IV. Intranz. (Pop.) A pufni pe nas de mânie, a vorbi cu ciudă. * (Despre animale) A sufla cu putere pe nări, a sforăi. – Din ţâfnă.
ŢÂFNOS, -OASĂ, ţâfnoşi, -oase, adj. (Pop.) Îngâmfat, arogant. * Supărăcios, capricios, arţăgos. – Ţâfnă + suf. -os.
ŢÂHLĂ s.f. v. sihlă.
ŢÂHLIŞ, ţâhlişuri, s.n. (Reg.) Tufiş des. – Ţâhlă + suf. -iş.
ŢÂMBURUC, ţâmburuce, s.n. Ţumburuş. – Cf. ţumburuş.
ŢÂMBURUŞ s.n. v. ţumburuş.
ŢÂNC, ţânci, s.m. 1. (Fam.; uneori depr.) Copilaş, băieţaş. [Var.: (reg.) ţinc s.m.] – Din magh. cenk.
ŢÂNCĂ, ţânce, s.f. (Fam.; rar) Fetiţă, copiliţă. – Ţânc + suf. -ă.
ŢÂNDĂRĂ s.f. v. ţandără.
ŢÂNGĂU, ţângăi, s.m. (Pop.; peior.) Flăcăiaş, băietan. [Var.: ţingău s.m.] – Ţânc + suf. -ău.
ŢÂNŢAR1, ţânţari, s.m. Numele mai multor insecte din ordinul dipterelor, cu corpul şi cu picioarele lungi şi subţiri, cu aripi înguste, ale căror larve se dezvoltă la cele mai multe specii în ape stătătoare, iar adulţii se hrănesc cu sânge, unele specii transmiţând prin înţepături frigurile palustre, altele, în stare larvară, atacând culturile de ciuperci, varză, grâu etc. (Culex). ** Expr. A face din ţânţar armăsar = a exagera. – Lat. zinzalus.
ŢÂNŢAR2, ţânţari, s.m. (La pl.) Nume dat populaţiei aromâne din Macedonia de populaţia slavă localnică; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. – Et. nec.
ŢÂNŢĂRAŞ, ţânţăraşi, s.m. Diminutiv al lui ţânţar1. – Ţânţar1 + suf. -aş.
ŢÂNŢĂRIME s.f. Mulţime de ţânţari1. – Ţânţar1 + suf. -ime.
ŢÂPURI, ţâpuresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A scoate un strigăt ascuţit, puternic şi prelung de bucurie de îndemn, de chemare în timpul cântecului. – Din ţipa.

ŢÂPURITOARE, ţâpuritoare, s.f. (Reg.) Femeie care ţâpureşte. – Ţâpuri + suf. -toare.
ŢÂPURITURĂ, ţâpurituri, s.f. (Reg.) Strigătură (1) specifică în cântecele maramureşene. – Ţâpuri + suf. -ătură.
ŢÂR1 interj. Cuvânt care imită zgomotul intermitent produs de greier şi de alte insecte sau de un lichid care se scurge picurând de undeva. [Var.: ţârc interj.] – Onomatopee.
ŢÂR2, ţâri, s.m. 1. Scrumbie mică de mare, care se pescuieşte primăvara şi se consumă mai ales sărată şi uscată. 2. Fig. Om foarte slab. – Dip ngr. tsiros.
ŢÂRĂ s.f. (Pop.) Ruptură, zdreanţă. ** Loc. adj. şi adv. O ţâră = puţin, niţel. ** Expr. A se face ţâră = a) a se rupe, a se face bucăţi; b) a se ghemui de frică. – Et. nec.
ŢÂRC interj. v. ţâr1.
ŢÂRCÂI vb. IV v. ţârâi2.
ŢÂRCÂIALĂ s.f. v. ţârâială.
ŢÂRCÂITURĂ s.f. v. ţârâitură.
ŢÂRCOVNIC, ţârcovnici, s.m. Persoană care are în grijă curăţenia şi buna rânduială a unei biserici; p. ext. cântăreţ, dascăl de biserică. – Din sl. crŭkovĭnikŭ.
ŢÂRCOVNICESC, -EASCĂ, ţârcovniceşti, adj. Care ţine de ţârcovnic, privitor la ţârcovnic. – Ţârcovnic + suf. -esc.
ŢÂRICĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui ţâră; ţârucă, ţârişoară. – Ţâră + suf. -ică.
ŢÂRIŞOARĂ s.f. (Reg.) Ţârică. – Ţâră + suf. -işoară.
ŢÂRÂI1, ţârâiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A cârpi, a ţese (ciorapi). – Et. nec.
ŢÂRÂI2, ţârâi, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură, a curge sau a face să curgă câte puţin, cu intermitenţă (producând un zgomot caracteristic). * Intranz. unipers. A bura1. 2. Intranz. (Despre insecte şi despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuţite, scurte şi repetate; a ţâţâi (1). 3. Intranz. (Despre sonerie) A suna, a zbârnâi. 4. Intranz. (Rar; despre instrumente cu coarde) A răsuna în vibraţii scurte şi tremurătoare, lipsite de adâncime; (despre muzicanţi) a cânta în acest mod. [Var.: ţârcâí IV] – Ţâr1 + suf. -âi.
ŢÂRÂIALĂ, ţârâieli, s.f. Faptul de a ţârâi2; (concr.) ploaie uşoară şi de scurtă durată. [Pr.: -râ-ia÷, – Var.: ţârcâiálă s.f.] – Ţârâi2 + suf. -eală.
ŢÂRÂIT1 adv. (În legătură cu modul de a cânta la un instrument cu coarde) Din vârful arcuşului, fără rezonanţă; tremurat. – Din ţârâi2.
ŢÂRÂIT2, ţârâituri, s.n. Faptul de a ţârâi2; (concr.) sunetul, zgomotul produs astfel; ţârâitură. – V. ţârâi2.
ŢÂRÂITA s.f. art. (În loc. adv.) Cu ţârâita = (puţin) câte puţin. – Din ţârâi2.
ŢÂRÂITURĂ, ţârâituri, s.f. Ţârâit2. [Pr.: -râ-i÷, – Var.: ţârcâitúră s.f.] – Ţârâi2 + suf. -tură.
ŢÂRLĂI vb. IV v. ţârlâi.
ŢÂRLÂI, ţârlâi, vb. IV. Intranz. (Despre instrumente muzicale) A scoate sunete monotone şi puţin armonioase; (despre instrumentişti) a cânta în acest fel. [Var.: ţârlăí vb. IV] – Formaţie onomatopeică.
ŢÂRLÂIT, ţârlâituri, s.n. Acţiunea de a ţârlâi şi rezultatul ei. [Var.: ţurluít s.n.] – V. ţârlâi.
ŢÂRLÂITOR, -OARE, ţârlâitori, -oare, adj. Care ţârlâie. * (Substantivat, f.) Instrument muzical stricat, dezacordat. [Pr.: -lâ-i-] – Ţârlâi + suf. -tor.
ŢÂRLÂITURĂ, ţârlâituri, s.f. Cântare monotonă şi puţin armonioasă dintr-un instrument muzical. [Pr.: -lâ-i-] – Ţârlâi + suf. -tură.

ŢÂRUCĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui ţâră; ţărică, ţărişoară. ** Expr. Nici ţârucă = lipsit cu totul de ... – Ţâră + suf. -ucă.
ŢÂŞNI, ţâşnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre lichide, aburi; la pers. 3) A ieşi cu presiune printr-o crăpătură sau printr-o deschizătură. * A sări, a împroşca. 2. (Despre fiinţe) A apărea, a sări, a ieşi de undeva pe neaşteptate; a intra brusc undeva, a da buzna. * A porni brusc, a se repezi, a se năpusti. 3. A se ivi deodată, a izbucni cu putere, a irupe. – Din ţâşt.
ŢÂŞNIRE, ţâşniri, s.f. Acţiunea de a ţâşni şi rezultatul ei; apariţie, săritură bruscă. – V. ţâşni.
ŢÂŞNITOR, -OARE, ţâşnitori, -oare, adj. Care ţâşneşte. ** Fântână ţâşnitoare = fântână arteziană. – Ţâşni + suf. -tor. – v. artezian.
ŢÂŞNTURĂ, ţâşnituri, s.f. Faptul de a ţâşni; (concr.) ceva ce a ţâşnit de undeva. – Ţâşni + suf. -tură.
ŢÂŞT interj. v. ţuşti.
ŢÂŞTI interj. v. ţuşti.
ŢÂŞTI-BÂŞTI s.m. invar. (Fam.) Om de statură mică, slab şi care nu are astâmpăr. * Om (tânăr) neînsemnat. – Formaţie onomatopeică de la ţâşti.
ŢÂŢACĂ, ţâţace, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui "ţaţă". – Ţaţă + suf. -acă.
ŢÂŢĂ, ţâţe, s.f. 1. (Pop.) Sân, mamelă. ** Loc. adj. De ţâţă = (despre copii) sugar. * Loc. adv. La ţâţă = la sân, la piept. ** Expr. A da ţâţa = a da să sugă, a alăpta. A avea ţâţă = a avea lapte suficient pentru a-şi alăpta copilul. 2. Gurguiul ulciorului, prin care se bea apă. 3. (Pop.) Celulă în care se dezvoltă matca albinelor. 4. Compuse: (Bot.). ţâţa-caprei = a) barba-caprei; b) plantă erbacee cu frunzele alungite, cu florile galbene-aurii (Tragopogon pratensis); ţâţa oii = a) degetar; b) ciuboţica-cucului; ţâţa vacii = a) varietate de viţă de vie care produce struguri cu boabe lunguieţe, cărnoase; razachie (Vitis); b) ciuboţica-cucului; c) plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă şi cu florile galbene, aşezate în umbele la vârful tulpinii (Primula elatior); ţâţa-fiului = plantă de munte cu rizom scurt şi gros, tulpină înaltă, frunze ovale şi flori roşii (Polygonum bistorca); ţâţa-mielului = urechelniţă; ţâţa-oilor = arnică. – Lat. / * / titia.
ŢÂŢIŞOARĂ, ţâţişoare, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui ţâţă (1); ţâţucă. – Ţâţă + suf. -işoară.
ŢÂŢÂI, ţâţâi, vb. IV. Intranz. 1. (Despre animale şi insecte) A ţârâi2 (2). 2. (Despre oameni) A scoate un sunet asemănător cu un "ţ" prelungit care exprimă nemulţumire, dezaprobare etc. 3. A tremura. ** Expr. A-i ţâţâi (cuiva) inima = a-i fi foarte frică, a tremura de frică. (fam.) A-i ţâţâi (cuiva) fundul = a-i fi foarte frică, a tremura de frică. – Onomatopee.
ŢÂŢÂIT s.n. Faptul de "a ţâţâi"; (concr.) sunet ascuţit, strident. – V. ţâţâi.
ŢÂŢÂNĂ, ţâţâni, s.f. 1. Balama. ** Expr. A scoate (pe cineva) din ţâţâni = a supăra rău, a înfuria pe cineva, a scoate din sărite. A-şi ieşi din ţâţâni = a-şi pierde răbdarea, a se înfuria. 2. Porţiune unde cele două valve ale unei scoici sunt unite printr-un ligament elastic. 3. (Pop.) Rădăcina unui furuncul. – Lat. / * / titina.
ŢÂŢOASĂ, ţâţoase, adj. (Despre femei) Cu sânii mari. – Ţâţă + suf. -oasă.
ŢÂŢUCĂ, ţâţuci, s.f. (Reg.) Ţâţişoară. – Ţâţă + suf. -ucă.
ŢEAPĂ, ţepi, s.f. 1. Păr lung şi ascuţit la un capăt (folosit în trecut ca instrument de supliciu); p. restr. vârful unui astfel de par. 2. Prelungire ascuţită şi ţepoasă la spicele cerealelor; (la pl.) resturile tulpinilor unor păioase, rămase în pământ după ce plantele au fost cosite. 3. Ghimpe, aşchiuţă, spin. 4. (La pl.) Păr aspru, ghimpos care acoperă corpul unor animale. – Cf. sl čepati.

ŢEAPĂN, -Ă, ţepeni, -e, adj. 1. Care este lipsit de elasticitate, care nu se mlădiază; tare, rigid, neclintit, fix. * Înţepenit, anchilozat. * Încremenit, înlemnit, inert; p. ext. lipsit de viaţă, mort. 2. (Despre construcţii, obiecte) Solid2, trainic. 3. (Despre fiinţe) Voinic, robust, puternic, viguros. 4. (Pop.) Straşnic, grozav (de tare, de mare, de mult). – Din sl. čepěnŭ.
ŢEARĂ s.f. v. ţară.
ŢEARINĂ s.f. v. ţarină1.
ŢEASTĂ, ţeste, s.f. (Pop.) 1. Cutie craniană, craniu, scăfârlie, hârcă; p. ext. cap1. 2. Carapace. – Lat. testa.
ŢEAVĂ, ţevi, s.f. Piesă de metal, de material plastic, de cauciuc etc., de formă cilindrică şi goală în interior, cu lungime mare în raport cu diametrul ei exterior, realizată prin deformare plastică, prin turnare sau prin sudură şi având numeroase întrebuinţări. ** Ţeavă de extracţie = ţeavă de oţel cu diametrul relativ mic, utilizată la sondele de extracţie a petrolului în vederea formării unei conducte. * (La armele de foc) Cilindru de oţel prin care trece proiectilul. * Tub cilindric sau conic, folosit în întreprinderile textile ca suport pentru înfăşurarea firelor. – Din sl. cěvî.
ŢECHIN, ţechini, s.m. Veche monedă de aur, arabă şi italiană. – Din it. zecchino.
ŢEL, ţeluri, s.n. 1. Punct, loc la care cineva vrea să ajungă; p. ext. obiectiv către care tinde cineva, punct final; scop. 2. (Înv.) Punct, semn care se ocheşte, care trebuie nimerit când se trage cu o armă; ţintă. * Cătarea puştii. ** Loc. adv. În ţel sau în ţelul puştii = în bătaia puştii. * Dispozitiv de ochire aşezat în interiorul lunetei unei arme. – Cf. germ. Ziel, rus. ţel, magh. cel.
ŢELINĂ1, ţeline, s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze mari, penate, cu flori albe, cu un rizom gros, globulos şi cărnos, cultivată ca plantă culinară (Apium graveolens). – Din ngr. sélinon.
ŢELINĂ2, ţelini, s.f. 1. Pământ care nu s-a lucrat niciodată sau care a fost lăsat mulţi ani nelucrat; pârloagă. 2. Păşune, fâneaţă (naturală sau semănată). – Din bg., scr. celina.
ŢELINOS, -OASĂ, ţelinoşi, -oase, adj. (Despre pământ) Nelucrat, necultivat; înţelenit. – Ţelină2 + suf. -os.
ŢENCUŞĂ, ţencuşe, s.f. (Reg.) 1. Bucăţică lunguiaţă şi ascuţită care se taie şi se scoate dintr-un pepene, dintr-o pâine etc. pentru a fi gustată. * Aşchie. 2. Numele unui joc asemănător cu ţintarul. – Et. nec. Cf. germ. Zinke.
ŢEPOS, -OASĂ, ţepoşi, -oase, adj. Care are ţepi; ghimpos. – Ţeapă + suf. -os.
ŢEPOŞICĂ, ţepoşici, s.f. 1. Plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă şi aspră în partea superioară, cu frunze subţiri, rigide, aspre şi cu spice lungi (Nardus stricta). 2. Plantă păroasă din familia umbeliferelor, cu frunze penate, cu flori albe sau trandafirii dispuse în umbele compacte şi cu fructul acoperit de peri aspri (Tordylium maximum). – Ţepos + suf. -ică.
ŢEPUŞĂ, ţepuşe, s.f. 1. Par ascuţit, ţeapă; p. restr. vârf ascuţit al unui par. 2. Aşchiuţă. * Ghimpe, spin. – Ţeapă + suf. -uşă.
ŢEREMONIE s.f. v. ceremonie.
ŢESALĂ, ţesale, s.f. 1. Unealtă de metal dinţată, cu care se curăţă pielea şi părul vitelor, îndeosebi al cailor. 2. Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. – Din bg., scr. česalo.
ŢESĂLA, ţesál, vb. I. Tranz. 1. A curăţa, a peria un animal cu ţesala (1). 2. Fig. (Fam.) A bate zdravăn. [Prez. ind. şi: ţesăl] – Din ţesală.
ŢESĂLARE, ţesălări, s.f. Acţiunea de a ţesăla şi rezultatul ei. – V. ţesăla.
ŢESĂLAT1 s.n. Faptul de "a ţesăla". – V. ţesăla.
ŢESĂLAT2, -Ă, ţesălaţi, -te, adj. Curăţat, periat cu ţesala. – V. ţesăla.

ŢESĂTOR, -OARE, ţesători, -oare, s.m. şi f. Persoană care ţese, care se ocupă cu meşteşugul ţesutului; muncitor care lucrează la un război de ţesut. – Ţese + suf. -ător.
ŢESĂTORIE, (2) ţesătorii, s.f. 1. Arta, meşteşugul ţesutului. 2. Atelier, fabrică unde se fac diferite ţesături. – Ţesător + suf. -ie.
ŢESĂTURĂ, ţesături, s.f. 1. Produs textil obţinut la războaiele de ţesut prin încrucişarea în unghi drept a unor fire de urzeală şi de bătătură; pânză, stofă sau alt obiect ţesut din fire textile. * Reparaţie făcută la un obiect de îmbrăcăminte printr-o cusătură specială. 2. Felul în care este ţesută o pânză, o stofă etc. 3. Fig. Structură, fel de compoziţie al unei opere, al unui lucru etc.; urzeală. * Împletire, întretăiere de lucruri de acelaşi fel. * Intrigă, uneltire. – Ţese + suf. -ătură.
ŢESE, ţes, vb. III. 1. Tranz. A încrucişa în unghi drept două sisteme de fire la războiul de ţesut, trecând cu suveica bătătura prin urzeală, pentru a face o ţesătură. ** Refl. pas. Se ţese pânză multă. 2. Tranz. A cârpi un ciorap, o haină etc., făcând cu acul o cusătură specială. * A broda, a împodobi. 3. Tranz. (Despre păianjeni) A-şi face pânza. 4. Refl. recipr. Fig. A se încrucişa, a se întretăia (ca firele unei urzeli). * A se îmbina. 5. Tranz. Fig. A pune la cale, a urzi o intrigă, un complot etc.; a unelti. – Lat. texere.
ŢESERE, ţeseri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) ţese. – V. ţese.
ŢEST, ţesturi, s.n. 1. Obiect de pământ sau de fontă de forma unui clopot, cu care se acoperă pâinea, mălaiul etc. puse la copt pe vatra încinsă. 2. (Pop.) Carapace de broască ţestoasă. – Lat. / * / testum.
ŢESTOS, -OASĂ, ţestoşi, -oase, adj. Acoperit de carapace. Broască ţestoasă. – Ţest + suf. -os.
ŢESUT1, ţesuturi, s.n. 1. Faptul de a ţese; meşteşugul ţesătoriei. 2. Ţesătură (1). 3. Ansamblu de celule animale sau vegetale având aceeaşi structură şi aceleaşi funcţii într-un organism. Ţesut nervos. – V. ţese.
ŢESUT2, -Ă, ţesuţi, -te, adj. 1. Care a fost confecţionat la războiul2 mecanic sau manual. 2. Care a fost cârpit2. – V. ţese.
ŢESUTOTERAPIE s.f. (Med.) Tratament cu ţesuturi conservate în scopul refacerii organului bolnav. – Ţesut + terapie (după fr. tissuthérapie).
ŢEVAR, ţevare, s.n. Aparat care serveşte la răcire, la îngheţare; cadă de răcire prin care trec ţevile la cazanul de fabricat ţuică. – Ţeavă + suf.-ar.
ŢEVĂRIE, ţevării, s.f. 1. Totalitatea ţevilor unei instalaţii, ale unui aparat etc. 2. Atelier, secţie dintr-o întreprindere în care se fabrică şi se prelucrează ţevi. – Ţeavă + suf. -ărie.
ŢEVIŞOARĂ, ţevişoare, s.f. Diminufiv al lui ţeavă. – Ţeavă + suf. -işoară.
ŢEVOS, -OASĂ, ţevoşi, -oase, adj. (Rar) Gol în interior, găurit ca ţeava. – Ţeavă + suf. -os.
ŢEVUI, ţevuiesc, vb. IV. Tranz. A trece pe ţevi firele de bătătură de pe bobine, mosoare, sculuri, cu ajutorul sucalei, înainte de a se introduce în suveică. – Ţeavă + suf. -ui.
ŢEVUIRE, ţevuiri, s.f. Acţiunea de a ţevui şi rezultatul ei. – V. ţevui.
ŢIBĂ interj. (Reg.) Cuvânt cu care se alungă câinii. – Cf. ucr. ciba.
ŢICĂ s.m. invar. (Fam.) Termen de adresare pentru un copil. – Din [băie] ţică.
ŢICLĂ, ţicle, s.f. Instrument pentru pescuit raci. – Et. nec.
ŢICLĂU, ţiclăuri, s.n. (Reg.) Stâncă foarte ascuţită şi înaltă; vârf de munte sau de deal; pisc. – Din magh. szikla.
ŢICLEAN, ţicleni, s.m. (Ornit.) Ţiclete. – Et. nec.

ŢICLETE, ţicleţi, s.m. Pasăre insectivoră căţărătoare, cu ciocul conic, drept şi cu penajul cenuşiu pe spate şi alb pe pântece; ţoi1, ţiclean (Sitta europaea). – Et. nec.
ŢICLINC s.n. v. ţicling.
ŢICLING, ţiclinguri, s.n. Lamă de oţel (cu mâner), folosită la răzuirea parchetului. [Var.: ţiclínc s.n., ţiglínă s.f.] – Din germ. Ziehklinge.
ŢICNEALĂ s.f. (Fam.) Sminteală, nebunie; manie. – Ţicni + suf. -eală.
ŢICNI, ţicnesc, vb. IV. Refl. (Fam.) A-şi pierde puterea de judecată; a înnebuni, a se sminti, a se zăpăci, a se ţăcăni. – Cf. scr. ciknuti.
ŢICNIT, -Ă, ţicniţi, -te, adj. 1. (Fam.) Smintit, zăpăcit, ţăcănit, nebun. 2. (Rar; despre obiecte) Plesnit2, crăpat. – V. ţicni.
ŢICUI, pers. 3 ţicuieşte, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre undiţă) A face o mişcare bruscă atunci când peştele muşcă din momeală; a zvâcni. – Et. nec.
ŢIDULĂ, ţidule, s.f. (Pop. şi fam.) Bucată (mică) de hârtie cuprinzând o însemnare scurtă (şi servind ca permis, ca dovadă, ca chitanţă etc.); bilet. – Din ucr. cidula, pol. cedula.
ŢIF s.m. (Rar) Iarbă cu firul cilindric, fără foi. – Et. nec.
ŢIGAIE, ţigăi, adj. f. (Despre lână) Scurtă şi creaţă, moale, mătăsoasă; (despre oi) cu lână scurtă, creaţă şi mătăsoasă. * (Substantivat) Rasă de oi autohtonă, crescută pentru producţia de lână semifină, de carne şi lapte; oaie din această rasă. – Et. nec.
ŢIGAN, -Ă, ţigani, -e, s.m., adj. I. S.m. 1. Persoană care face parte dintr-o populaţie originară din India şi răspândită în mai toate ţările Europei, trăind în unele părţi încă în stare seminomadă. ** Expr. A arunca moartea în ţigani = a arunca vina pe altul. A se muta ca ţiganul cu cortul = a se muta foarte des; a fi nestatornic. A se îneca ca ţiganul la mal = a nu reuşi, a eşua într-o acţiune tocmai când era pe punctul de a o duce la bun sfârşit. Tot ţiganul îşi laudă ciocanul, se spune despre cei care se laudă cu ceea ce le aparţine. E învăţat ca ţiganul cu ciocanul (sau cu scânteia), se spune despre cei deprinşi cu nevoile. 2. Epitet dat unei persoane brunete. 3. Epitet dat unei persoane cu apucături rele. II. Adj. (Rar) Ţigănesc. – Din sl. ciganinŭ. Cf. rus. ţâgan.
ŢIGANCĂ, ţigănci, s.f. 1. Femeie care face parte din neamul ţiganilor (I 1). 2. Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Ţigan + suf. -că.
ŢIGARĂ, ţigări, s.f. Sul mic făcut dintr-o hârtie foarte fină umplută cu tutun tăiat mărunt, care se aprinde la un capăt, iar din celălalt capăt (vârât între buze) se trage fumul în piept; ţigaretă (1). ** Ţigară de foi = ţigară făcută din foi de tutun înfăşurate una peste alta; trabuc. – Din germ. Zigarre.
ŢIGARET, ţigarete, s.n. Ţigaretă (2). – Din [port] ţigaret.
ŢIGARETĂ, ţigarete, s.f. 1. Ţigară. 2. Tub mic de chihlimbar, de os, de lemn etc. (îngustat la unul dintre capete), în care se introduce ţigara pentru a o fuma; ţigaret. – Din germ. Zigarette.
ŢIGĂNAŞ, ţigănaşi, s.m. 1. Ţigănuş (1). 2. (Entom.; reg.) Scripcar. – Ţigan + suf. -aş.
ŢIGĂNATIC, -Ă, ţigănatici, -ce, adj. Ca un ţigan, brun, negricios, oacheş. – Ţigan + suf. -atic.
ŢIGĂNĂRIT s.n. (Înv.) Impozit care se plătea de către cei care aveau în posesiune ţigani robi – Ţigan + suf. -ărit.
ŢIGĂNCUŞĂ, ţigăncuşe, s.f. Diminutiv al lui ţigancă; ţigăncuţă. – Ţigancă + suf. -uşă.
ŢIGĂNCUŢĂ, ţigăncuţe, s.f. Tigăncuşă. – Ţigancă + suf. -uţă.
ŢIGĂNEALĂ, ţigăneli, s.f. (Fam.) Faptul de a se ţigăni. – Ţigăni + suf. -eală.

ŢIGĂNEL, ţigănei, s.m. Ţigănuş. – Ţigan + suf. -el.
ŢIGĂNESC, -EASCĂ, ţigăneşti, adj. Care aparţine ţiganilor, privitor la ţigani; de ţigani. – Ţigan + suf. -esc.
ŢIGĂNEŞTE adv. Ca ţiganii; în limba ţigănească. – Ţigan + suf. -eşte.
ŢIGĂNI, ţigănesc, vb. IV. Refl. A insista mult (şi în mod dizgraţios) pentru a obţine ceva; a cere ceva cu încăpăţânare; p. ext. a se târgui, a se tocmi (mahalageşte). – Din ţigan.
ŢIGĂNIE, ţigănii, s.f. 1. Totalitatea ţiganilor care locuiesc la un loc; ţigănime; p. ext. cartier într-o localitate în care locuiesc ţigani. 2. Fig. Faptă, manieră condamnabilă. 3. Fig. Gălăgie, hărmălaie, scandal. – Ţigan + suf. -ie.
ŢIGĂNIME s.f. Ţigănie (1). – Ţigan + suf. -ime.
ŢIGĂNOS, -OASĂ, ţigănoşi, -oase, adj. 1. Negricios, oacheş. 2. Fig. (Fam.) Care are maniere urâte; care se tocmeşte mult; calic, zgârcit. – Ţigan + suf. -os.
ŢIGĂNUŞ, ţigănuşi, s.m. 1. Diminutiv al lui "ţigan" (I 1); ţigănaş, ţigănel. 2. Pasăre de baltă cu picioarele înalte, cu ciocul lung şi încovoiat în jos, cu spatele şi aripile negre cu reflexe verzui şi ruginii (Plegadis falcinellus). 3. Peşte răpitor cu corpul scurt şi îndesat, de culoare închisă, stropit cu puncte negre (Umbra krameri). – Ţigan + suf. -uş.
ŢIGĂRAR, ţigărari, s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare albastră-verzuie cu reflexe aurii, care îşi depune ouăle pe frunzele anumitor plante pe care le răsuceşte în formă de ţigară de foi (Byctiscus betulae). – Ţigară + suf. -ar.
ŢIGÂI, ţigâi, s.m. Specie de gândac mare, negru cu pete galbene, care trăieşte prin pădurile de conifere (Hylobius abietis). – Et. nec.
ŢIGHER, ţigheruri, s.n. (Reg.) Zeamă care se stoarce din tescovină. – Din magh. csiger.
ŢIGLAR, ţiglari, s.m. Persoană care face ţigle1 sau care acoperă clădirile cu ţiglă1. – Ţiglă1 + suf. -ar.
ŢIGLĂ1, ţigle, s.f. Piesă de argilă arsă, de sticlă, de mortar, de ciment, în formă de placă, folosită la învelit casele. – Din scr. cigla.
ŢIGLĂ2, ţigle, s.f. (Reg.) Vergea de lemn sau de metal ascuţită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige; frigare. – Cf. germ. Zacke.
ŢIGLĂRIE, ţiglării, s.f. Loc unde se fac sau se vând ţigle1. – Ţiglă1 + suf. -ărie.
ŢIGLINĂ s.f. v. ţicling.
ŢIGNAL s.n. v. semnal.
ŢIITOR, -OARE, ţiitori, -oare, s.f., adj. 1. S.f. (Pop.) Concubină. 2. S.f. pl. Loc unde stă vânătorul la pândă; loc pe unde trece vânatul. 3. Adj. (Înv.) Care ţine mult timp; durabil. [Pr.: ţi-i-] – Ţine + suf. -itor.
ŢIITURĂ, ţiituri, s.f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: ţi-i-] – Ţine + suf. -itură.
ŢILINDRU, (1) ţilindre, s.n., (2) ţilindri, s.m. (Pop.) 1. S.n. Cilindru, joben. 2. S.m. Sticlă de lampă. – Din germ. Zilinder.
ŢIMARĂ s.f. v. ţimir.
ŢIMBAL s.n. v. ţambal.
ŢIMBALĂ s.f. v. ţambal.
ŢIMIR, ţimire, s.n. 1. (Înv. şi reg.) Emblemă care serveşte drept semn distinctiv al unei familii nobile, al unui oraş, al unei corporaţii sau membrilor ei, al unei ţări etc. 2. Denumire dată în evul mediu, în ţările române, călăuzei şi însoţitorului oficial al unui străin, mai cu seamă de la hotare până la curtea domnească. [Var.: ţimáră s.f.] – Din magh. cimer.

ŢINC1, ţincuri, s.n. Fiecare dintre proeminenţele tăiate la capetele a două scânduri (alternând cu câte o scobitură) pentru a permite o îmbucare solidă în unghi a celor două scânduri. – Din germ. Zinke.
ŢINC2 s.m. v. ţânc.
ŢINCAR, ţincari, s.m. (Reg.; depr.) Copil, ţânc. – Ţinc2 + suf. -ar.
ŢINCVAIS s.n. Oxid de zinc, de culoare albă, folosit în vopsitorie şi în industria cauciucului; alb de zinc. – Din germ. Zinkweiss.
ŢINE, ţin, vb. III. I. Tranz. 1. A avea ceva în mână (sau în braţe etc.) şi a nu lăsa să scape. ** Expr. A-i ţine (cuiva) lumânarea (sau lumina) = a) a fi naş cuiva la cununie; b) a sta lângă cineva în ultimele clipe ale vieţii cu o lumânare aprinsă în mână (după un vechi obicei creştin). A-i ţine (cuiva) cununa = a fi naş (cuiva) la cununie. A ţine frânele ţării (sau împărăţiei etc.) = a conduce, a stăpâni, a guverna o ţară etc. A ţine pe cineva (sau ceva) în mână = a avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa, a dispune de cineva (sau de ceva) după bunul plac; a avea pe cineva (sau ceva) la mână. A ţine ursita (sau soarta) cuiva (în mână) = a fi stăpân pe viaţa cuiva şi a dispune de ea după bunul său plac. ** (Urmat de determinări introduse prin prepoziţiile "de'', "de după" sau "pe după", arată partea de care se apucă) Ţinem pe bunic de mână. (Refl. recipr.) Mergeau ţinându-se de mână. ** Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "de", arată partea sau capătul de care e apucat un obiect sau chiar obiectul însuşi) Ţine de nuia. * (Determinat prin "în braţe" sau "îmbrăţişat") A cuprinde pe cineva cu braţele în semn de dragoste, de prietenie; a îmbrăţişa. * (Determinat prin "în mână") A mânui o armă, o unealtă, un instrument etc. * (La volei, polo pe apă etc.; în expresii) A ţine mingea = a opri mingea în mâini mai mult timp decât este regulamentar, înainte de a o pasa sau de a o trimite adversarului. 2. A susţine un obiect greu (ridicat de la pământ) şi a nu-l lăsa să cadă. 3. A sprijini pe cineva să nu cadă. * Intranz. A nu lăsa ca ceva care atârnă sau pluteşte să cadă sau să se scufunde. 4. A cuprinde, a purta; p. ext. a suporta. ** Expr. A nu-l (mai) ţine pe cineva pământul = a nu mai putea fi suportat din cauza răutăţii, fărădelegilor etc. A nu-l (mai) ţine pe cineva locul = a nu mai putea de bucurie, de nerăbdare etc. A nu-l mai ţine (pe cineva) pielea = a fi foarte fericit, foarte mândru. II. 1. Refl. A se prinde cu mâinile de ceva sau de cineva. * A apăsa, a comprima o parte a corpului (pentru a-i încetini funcţia, a potoli o senzaţie dureroasă etc.). * A se menţine într-un loc, a nu se prăbuşi, a nu cădea de undeva. Se ţine tare în şa. 2. Refl. A fi prins sau fixat uşor de ceva, a fi legat prea slab de ceva. Se ţinea numai într-un cui. * Intranz. şi refl. A fi bine fixat sau înţepenit undeva (şi a nu se desface, a nu se desprinde, a nu ceda). Cuiul (se) ţine bine. 3. Refl. (Cu determinări introduse prin prepoziţiile "de" sau "după") A merge în urma cuiva, păşind cât mai aproape de el şi a nu-l părăsi nici o clipă; p. ext. a fi mereu împreună cu cineva, a fi nelipsit de lângă cineva. * A sta mereu în drumul, în preajma sau în urma cuiva, stăruind cu o rugăminte; a urmări pe cineva cu stăruinţele sale, cu insistenţele sale pentru a-i câştiga simpatia, dragostea. * A se lua după cineva, a imita pe cineva, a lua ca exemplu, ca model pe cineva. 4. Refl. (Cu determinări modale) A urma unul după altul, a se înşirui. Automobilele se ţineau lanţ. 5. Refl. A se îndeletnici mult (sau numai) cu..., a se preocupa neîntrerupt (sau numai) de..., a nu se lăsa de... ** Expr. A se ţine de ale sale = a-şi vedea de treabă. 6. Intranz. şi refl. A face parte integrantă dintr-un tot; (despre unelte) a face parte dintr-un sortiment, dintr-o garnitură etc. * A face parte din bunurile cuiva, a aparţine cuiva. 7. Intranz. A se referi la..., a fi în legătură cu..., a face parte din... * A fi de datoria, de competenţa cuiva; a privi, a interesa pe cineva. 8. Intranz. A fi

legat sufleteşte de ceva; p. ext. a avea pentru cineva o afecţiune puternică, a iubi pe cineva. * (Cu determinări introduse prin prepoziţia "cu") A lua apărarea sau partea cuiva = a susţine pe cineva, a fi de partea cuiva. 9. Intranz. (Urmat de un verb la conjunctiv) A dori mult ca ceva să se întâmple, să se facă sau să fie; a simţi imboldul de a face ceva. III. 1. Tranz. A face ca trupul (sau o anumită parte a lui) să stea mai mult timp într-o anumită poziţie sau atitudine. ** Expr. A ţine nasul sus = a fi obraznic, încrezut, pretenţios. (refl.) A se ţine cu nasul pe sus = a fi obraznic, încrezut, pretenţios. A ţine capul sus = a fi mândru, orgolios. (refl.) A se ţine cu capul pe sus = a fi mândru, orgolios. * (Pop.) A se uita fix la cineva sau ceva. 2. Tranz. A face pe cineva sau ceva să stea un timp oarecare într-un anumit loc. ** Expr. A ţine (pe cineva sau ceva) în evidenţă = a avea (pe cineva sau ceva) în vedere; a da o atenţie deosebită. A ţine (ceva) în suspensie = a nu se pronunţa sau a nu se hotărî (asupra unui lucru). * A da cuiva locuinţă, sălaş, cazare; a nu lăsa (pe cineva) să plece în altă parte. * (Cu determinări introduse prin prepoziţia ''la'' sau "în") A sili, a forţa pe cineva să stea într-un anumit loc. ** Expr. A ţine (pe cineva) la pastramă = a lăsa pe cineva să rabde de foame. * A lipsi pe cineva de libertate, a-l face să stea închis, legat. 3. Tranz. A face ca cineva sau ceva să nu se poată mişca din loc (prinzându-l cu mâinile sau legându-l); a imobiliza. ** Expr. A ţine pe cineva sub papuc (sau sub picior) = a stăpâni, a domina pe cineva. 4. Tranz. A face ca cineva sau ceva să stea sau să rămână un timp oarecare într-o anumită stare; a menţine. 5. Tranz. (Cu determinările "pe loc" sau "în loc") A opri pe cineva sau ceva din mersul său, făcându-l să rămână pe loc, a-l împiedica să-şi urmeze drumul. ** Expr. A-i ţine cuiva drumul (sau calea) = a) a opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă înainte; a sta în calea cuiva; b) a pândi trecerea cuiva, a aştepta pe cineva în drum şi a-l opri pentru a-i adresa o rugăminte; c) (pop.) a urmări pe cineva în mod insistent (pentru a-i câştiga bunăvoinţa, dragostea); a fi mereu în calea cuiva. A ţine drumul (sau calea, drumurile) = a) a practica tâlhăria la drumul mare; b) a umbla fără rost, haimana. (Pop.) A-i ţine cuiva drumul legat = a împiedica acţiunile cuiva, libertatea cuiva. A ţine (pe cineva) de vorbă = a sta de vorbă cu cineva (nelăsându-l să-şi vadă de lucru). 6. Tranz. A face pe cineva să aştepte. 7. Refl. (Rar) A sta mai mult timp într-un anumit loc. ** Expr. A se ţine în rezervă (sau la o parte, la distanţă) = a nu lua parte la ceva, a se abţine de la ceva. A se ţine sufletul în cineva = a fi viu, a trăi. * (Pop.) A-şi duce traiul, a vieţui, a trăi (undeva). 8. Refl. A sta într-o anumită poziţie, a lua sau a avea o anumită atitudine sau ţinută. Se ţinea drept. ** Expr. A nu se mai (putea) ţine pe (sau în) picioare = a cădea (de oboseală, de somn, de boală etc.). 9. Refl. (Pop., determinat prin "mândru", "mare", "tare" sau un echivalent al acestora) A fi mândru, încrezut; a se mândri, a-şi lua aere de superioritate, a face pe grozavul. 10. Tranz. A înfrâna, a stăpâni, a domina un sentiment, o pornire etc. Abia îşi ţine lacrimile. (Refl.) (Urmat de un verb la conjunctiv în forma negativă) De-abia se ţine să nu râdă. ** Expr. A-şi ţine firea = a-şi păstra liniştea, calmul, cumpătul; a se stăpâni. * (Urmat de un verb la conjunctiv sau de determinări introduse prin prepoziţiile "de", ''de la") A opri pe cineva de la ceva, a împiedica pe cineva să facă ceva; a reţine. IV. 1. Tranz. A păstra un lucru într-un anumit loc (pentru a-l pune la adăpost sau a-l avea la îndemână în caz de trebuinţă). * A păstra mult timp un lucru pentru a se folosi de el în viitor. * (Construit cu un complement în dativ sau introdus prin prepoziţia ''pentru") A opri, a rezerva un lucru pentru cineva. * A păstra un anumit timp un obiect primit de la cineva în acest scop. * A opri ceva (ce nu-i aparţine) la sine sau pentru sine; a reţine pe nedrept. 2. Tranz. A nu lăsa

ca ceva să dispară, să se distrugă, să se altereze etc.; a păstra neatins şi neschimbat, a conserva. ** Expr. A ţine legătura cu cineva = a rămâne în (strânsă) legătură cu cineva, a păstra legătura cu cineva. A ţine cuiva mânie (sau pizmă, supărare, alean) = a purta cuiva ură, supărare etc., a rămâne mânios pe cineva mai mult timp, a nu ierta pe cineva. (reg.) A ţine pe cineva mânie (sau pizmă, supărare, alean) = a purta cuiva ură, supărare etc., a rămâne mânios pe cineva mai mult timp, a nu ierta pe cineva. A ţine taina (sau secretul) sau a ţine (ceva) secret = a ascunde, a nu dezvălui, a nu da pe faţă, a nu destăinui un secret. A ţine minte = a nu uita (ceva), a-şi aminti de... * A cruţa, a nu distruge. * (Pop.) A păstra cuiva dragoste, a nu părăsi pe cineva. 3. Tranz. A păstra o stare sau o calitate vreme mai îndelungată. ** Expr. A-i ţine cuiva cald = a-i fi cuiva de folos, a-i prinde bine. (intranz.) A-i ţine cuiva de cald = a-i fi cuiva de folos, a-i prinde bine. (Intranz.) A-i ţine (cuiva) de frig = a apăra de frig. A-i ţine (cuiva) de foame (sau de sete) = a sătura (înlocuind altă hrană mai potrivită). A ţine (cuiva) de urât = a sta împreună cu cineva vorbindu-i, distrându-l pentru a-i alunga singurătatea sau plictiseala. 4. Tranz. A urma mereu acelaşi drum (sau aceeaşi cale, aceeaşi direcţie), a nu se abate din drum; a umbla într-un anumit loc; p. ext. a merge (sau a o lua) pe un anumit drum; (despre drumuri) a merge, a străbate, a trece printr-un loc. (Refl.) (Determinat prin "de drum") Ţine-te de drumul acesta până acasă. ** Expr. (Înv.) A ţine marea = a naviga în larg. (intranz.) A ţine spre plina mare = a naviga în larg. 5. Tranz. A respecta cu stricteţe, a împlini întocmai; a păzi (o normă, o învoială, un angajament, o lege). * A sărbători, a prăznui, a cinsti (o zi de sărbătoare). ** Expr. A ţine zile pentru cineva = a posti ca să-i meargă cuiva bine, să i se împlinească o dorinţă. * Refl. A persevera în..., a nu se îndepărta de..., a nu se abate de la..., a rămâne consecvent cu... ** Expr. (Intranz.) A ţine la vorba sa = a rămâne nestrămutat într-o hotărâre, a nu reveni asupra celor spuse, a nu-şi schimba hotărârea. 6. Refl. şi intranz. (De obicei cu determinările "bine", "tare", "dârz") A se menţine în condiţii bune, a nu se da bătut, a nu se lăsa înduplecat; a rezista. ** Expr. (Refl.) A se ţine treaz = a rămâne treaz, a nu (se) lăsa să fie prins de somn. (tranz.) A ţine pe cineva treaz = a determina pe cineva să rămână treaz, a nu (se) lăsa să fie prins de somn. (Refl.) A se ţine gata = a sta pregătit (pentru a face ceva). (Refl.) (formulă de îndemn şi de încurajare) Ţine-te (sau te ţine) bine. (intranz.) ţine bine!. (Refl.) Să se ţină bine! = formulă de ameninţare. * Intranz. A rezista la o încercare sau la o probă, a suporta ceva. Calul ţine la galop. 7. Refl., tranz. A se afla sau a face să se afle în deplină sănătate şi putere. ** Expr. A (se) ţine viu (sau în viaţă, cu zile etc.) = a (se) menţine în viaţă; a trăi sau a face să trăiască. * Refl. A se păstra, a se conserva. V. Tranz. 1. A ocupa, a avea (un loc). ** Expr. A ţine loc de... = a face serviciul de..., a îndeplini funcţia de..., a servi drept..., a fi întrebuinţat ca... 2. A stăpâni (un loc). * A apăra un loc de invazia duşmanului, a opri (cu armele) intrarea într-un loc. 3. A avea (pe cineva) în serviciul său. 4. A avea sub conducerea, direcţia sau administraţia sa; a fi însărcinat cu o funcţie (şi a o exercita). ** Expr. A ţine casa (sau contabilitatea) = a fi casier (sau contabil). A ţine socotelile = a fi însărcinat cu socoteala intrării şi ieşirii banilor într-o întreprindere. 5. A poseda animale şi a le creşte (pentru folosul pe care-l dau). 6. A avea în posesiune o întreprindere; a avea în folosinţă pe timp limitat o proprietate; a deţine (în calitate de chiriaş, de arendaş). 7. (Pop.) A avea de vânzare (o marfă în prăvălie). VI. Tranz. 1. A suporta toată cheltuiala necesară întreţinerii unei case, unei gospodării etc. ** Expr. A ţine casă (cu cineva) = a convieţui cu cineva (în calitate de soţ şi soţie). A ţine casă mare = a duce trai

bogat, luxos. A ţine casă (sau masă) deschisă = a primi bucuros şi des mulţi oaspeţi. A-şi ţine rangul = a avea un fel de viaţă potrivit cu rangul pe care îl ocupă. * A da cuiva cele necesare pentru a trăi (mai ales hrană); a întreţine. ** Expr. A ţine (pe cineva) la şcoală (sau la studii) = a trimite (pe cineva) la şcoală, suportând cheltuielile necesare. * Tranz. şi refl. (Urmat de determinări introduse prin prepoziţia "cu") A (se) hrăni. ** Expr. (Tranz.) A-şi ţine capul (sau viaţa, zilele, sufletul) cu... = a se hrăni, a trăi cu... * Refl. A face faţă cheltuielilor necesare vieţii; a se întreţine, a trăi. 2. A purta cuiva de grijă, a avea grijă de cineva, a îngriji pe cineva. ** Expr. A ţine pe cineva ca pe (sau în) palmă = a îngriji pe cineva cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i-se toate dorinţele. A ţine bine = a păstra în stare bună, în ordine deplină, a întreţine bine. 3. (Pop.) A fi căsătorit cu cineva. * (Construit cu dat pron) A avea un amant. * Refl. recipr. A avea cu cineva relaţii de dragoste (în afara căsătoriei), a trăi cu cineva (în concubinaj). VII. 1. Intranz. A dura, a dăinui. * (Despre provizii) A ajunge (pentru un timp oarecare), a nu se termina (mai mult timp). 2. Tranz. (Despre boli sau dureri trupeşti) A nu mai slăbi pe cineva, a nu-l lăsa, a nu-i da pace. * (Despre organe sau părţi ale corpului) A produce dureri. 3. Intranz. A se întinde, a se prelungi (într-o direcţie). VIII. Tranz. 1. (Exprimă, împreună cu determinarea sa, o acţiune sau o stare indicată de determinare, cu valoarea stilistică a unui prezent de durată) A face să dureze, să se manifeste. De bucurie ţinu masa trei zile. ** Expr. A o ţine numai (sau tot) o (sau într-o) fugă (sau o gură, un plâns etc.) sau a ţine fuga (sau plânsul, gura etc.) întruna (sau totuna) = a o duce înainte fără întrerupere, fără a slăbi o clipă, fără a se opri (din fugă, din plâns etc.). A (o) ţine înainte (sau întruna) că... = a susţine cu tărie, cu insistenţă că... A (o) ţine (tot) una (cu...) = a nu se opri (din...), a continua (să...). A ţine pas cu vremea (sau pasul vremii) = a fi la modă, a fi în spiritul vremii, a nu rămâne în urmă. * (Cu determinări introduse prin locuţiunile "tot în..." sau "numai în...") A nu mai slăbi pe cineva cu... 2. (În loc. vb.; cu sensul dat de determinări) A ţine o vorbire (sau un discurs, un cuvânt) = a vorbi, a cuvânta unui auditoriu. A ţine judecată = a judeca. A ţine sfat = a se sfătui, a delibera. A ţine luptă (sau război, bătălie, foc) = a se lupta, a se război cu cineva. A ţine strajă = a străjui, a sta de strajă. A ţine locul cuiva = a înlocui pe cineva. IX. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. Te ţineam mai tânăr!. ** Expr. (Tranz.) A ţine (pe cineva) de rău = a mustra, a dojeni, a certa, a ocărî (pe cineva). X. Tranz. (Pop.) A obliga la o cheltuială, a necesita o cheltuială, a costa. [Prez. ind. şi (reg.) ţiu, – Var.: ţinéa vb. II] – Lat. tenere5.

ŢINEA vb. II v. ţine.

ŢINERE, ţineri, s.f. Acţiunea de a (se) ţine şi rezultatul ei. ** Ţinere de minte = memorie. – V. ţine.

ŢINGĂU s.m. v. ţângău.

ŢINGHILINGHI interj. Zgomot care imită sunetul clopoţeilor şi al zurgălăilor. – Onomatopee.

ŢINTAR, (1) ţintare, s.n., (2) ţintari, s.m. 1. S.n. Joc de societate la care se foloseşte un carton cu un desen special pe care jucătorii mişcă piese după anumite reguli; moară. 2. S.m. (Ornit.) Inăriţă. – Ţintă + suf. -ar.

ŢINTAŞ, ţintaşi, s.m. Persoană care ţinteşte şi trage (bine) cu arcul sau cu puşca; ochitor, trăgător, trăgaci. – Ţintă + suf. -aş.

ŢINTAT, -Ă, ţintaţi, -te, adj. 1. Împodobit cu ţinte (I 1); ţintuit, ţintelat. 2. Fig. (Reg.; despre animale) Care are o pată albă în frunte. – Ţintă + suf. -at.

ŢINTAURĂ, ţintaure, s.f. Plantă erbacee medicinală cu flori roşii sau albe, cu fructul o capsulă (Centarium umbellattum). [Pr.: -ta-u÷, – Var.: centáură s.f.] – Din lat. centaurea, fr. centaurée.
ŢINTĂ, ţinte, s.f. I. 1. Cui scurt de metal cu floarea de forme şi mărimi diferite, folosit de cizmari, curelari, tapiţeri etc. 2. (Despre porumb; în loc. adj.) În ţinte = cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bun de mâncat; aproape copt. 3. Fig. Mică pată albă pe fruntea cailor şi a vitelor; stea, steluţă. II. 1. Semnul sau locul în care se ocheşte cu o armă de foc sau cu o săgeată; p. ext. ochire, ţintire. * Ceea ce este sau devine obiectul atenţiei sau privirii cuiva. E ţinta tuturor privirilor. ** Expr. A privi (sau a se uita) fără (de) ţintă = a privi în gol. (Adverbial) A privi (sau a se uita, a căuta) ţintă sau a ţine (sau a sta cu) ochii ţintă = a privi fix, aţintit, a fi cu ochii pironiţi (la ceva). 2. Locul către care tinde să ajungă cineva. ** Loc. adv. Fără ţintă = în neştire, razna. * (Rar) Ţelul unei întreceri sportive. 3. Scop final, ţel, obiectiv. * Spaţiul de deasupra porţii la jocul de rugbi; but3. ** Teren de ţintă = spaţiu care cuprinde limitele laterale ale terenului din spatele stâlpilor porţii la jocul de rugbi, din care se marchează încercările. – Din sl. centa "ban, monedă".
ŢINTĂŢEL, ţintăţei, adj. (Reg.) Diminutiv al lui ţintat (2). – Ţintat + suf. -el.
ŢINTELAT, -Ă, ţintelaţi, -te, adj. (Reg.) Ţintat (1). – Din ţintă.
ŢINTERIM s.n. v. ţintirim.
ŢINTEŞ, -Ă, ţinteşi, -e, adj. (Despre oameni) Care ţinteşte bine, care nimereşte ţinta, care este bun ţintaş; p. ext. (despre ochi) ager, scrutător. – Ţintă + suf. -eş.
ŢINTI, ţintesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A îndrepta arma, luând drept ţintă pe cineva sau ceva; a ochi. * Fig. A face aluzie la ceva sau la cineva, a viza pe cineva sau ceva. 2. Tranz. Fig. A-şi aţinti, a-şi fixa, a-şi pironi ochii sau privirea asupra cuiva. 3. Tranz. şi intranz. Fig. A năzui; a aspira, a râvni la ceva; a urmări ceva. – Din ţintă.
ŢINTIRE, ţintiri, s.f. Acţiunea de a ţinti şi rezultatul ei. – V. ţinti.
ŢINTIRIM, ţintirimuri, s.n. (Reg.) Cimitir. [Pl. şi: ţintirime, – Var.: ţinterím, cintirím s.n.] – Din magh. cinterem.
ŢINTIŞOARĂ, ţintişoare, s.f. Diminutiv al lui ţintă (I 1). – Ţintă + suf. -işoară.
ŢINTIT, -Ă, ţintiţi, -te, adj. (Despre ochi, privire) Care este îndreptat fix spre ceva; pironit. – V. ţinti.
ŢINTITOR, -OARE, ţintitori, -oare, adj. 1. Care ţinteşte (cu o armă). 2. Fig. Care năzuieşte, care are ca ţel să..., care aspiră la... – Ţinti + suf. -tor.
ŢINTUI, ţintuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A prinde, a înţepeni, a fixa, a bate ceva cu cuie, cu ţinte; a pironi. ** Expr. A ţintui (pe cineva) la stâlp (sau la stâlpul infamiei) = a supune (pe cineva) oprobriului public, a înfiera. * A înfige, a bate cuie sau ţinte. * Fig. A obliga pe cineva să stea nemişcat, imobilizat. ** Expr. A ţintui (pe cineva) locului = a face (pe cineva) să se opească, să rămână nemişcat, neclintit. A rămâne ţintuit locului (sau pe loc, în loc) = a se opri, a rămâne nemişcat, neclintit într-un loc. 2. A împodobi cu ţinte. – Ţintă + suf. -ui.
ŢINTUIRE, ţintuiri, s.f. Acţiunea de a ţintui şi rezultatul ei. – V. ţintui.
ŢINTUIT, -Ă, ţintuiţi, -te, adj. 1. Bătut, prins în cuie sau în ţinte; (despre încălţăminte) cu ţinte pe talpă. * Fig. Nemişcat, înţepenit, pironit (din cauza unei stări sufleteşti sau a unei emoţii puternice). 2. Împodobit cu ţinte, ţintat; p. ext. împodobit cu pietre scumpe. – V. ţintui.
ŢINUT, ţinuturi, s.n. I. Faptul de a ţine. II. 1. (În trecut) Teritoriu mai întins care constituia o unitate administrativă. 2. Loc, regiune. 3. (Înv.) Ţară. – V. ţine.

ŢINUTAL, -Ă, ţinutali, -e, adj. (Înv.) Privitor la ţinut (II), de ţinut. – Ţinut + suf. -al.
ŢINUTAŞ, -Ă, ţinutaşi, -e, s.m. şi f. (Înv.) Persoană care locuia într-un anumit ţinut (II 1). – Ţinut + suf.-aş.
ŢINUTĂ, ţinute, s.f. 1. Atitudine, poziţie pe care o dă cineva corpului său. * Fel de a fi sau de a se comporta faţă de cineva sau de ceva; comportare, atitudine. 2. Mod de a se îmbrăca, de a se prezenta în societate; p. ext. îmbrăcăminte, costum, uniformă. ** Mare ţinută sau ţinută de ceremonie = îmbrăcăminte sau uniformă de sărbătoare sau de paradă, destinată pentru anumite solemnităţi sau ceremonii. Ţinută de seară = îmbrăcăminte elegantă, de o croială specială, pentru petrecerile sau reuniunile care au loc seara. Ţinută de campanie = echipamentul complet al unui ostaş în timpul campaniei. 3. (Fon.) Poziţia pe care o are organul vocal în timpul articulării sunetelor. – V. ţine (după fr. tenue).
ŢIPA1, ţip, vb. I. Intranz. 1. (Despre oameni) A striga cu glas tare şi ascuţit (de durere, de spaimă); a zbiera. * A vorbi cu glas ridicat; a-şi manifesta faţă de cineva nemulţumirea, enervarea, mânia prin vorbe răstite; a se răsti la cineva. * A scoate sunete stridente, asurzitoare dintr-un instrument muzical. 2. (Despre animale) A scoate strigăte specifice puternice, ascuţite. 3. Fig. (Despre culori sau obiecte colorate) A face o impresie neplăcută (din cauza intensităţii sau a stridenţei nuanţelor); a bate la ochi. – Et. nec.
ŢIPA2, ţip, vb. I. Tranz. (Reg.) 1. A arunca, a azvârli. * Spec. A arunca de pe sine o haină, un obiect de îmbrăcăminte etc. 2. A scoate, a da afară. 3. A alunga, a goni. – Et. nec.
ŢIPAR, ţipari, s.m. Peşte de apă dulce stătătoare, cu corpul lung şi subţire, aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunţi şi cu un strat de mucus, cu mustăţi la gură, întrebuinţat mai mult ca nadă; chişcar (Misgurnus fossilis). – Et. nec. Cf. ţipa2.
ŢIPAT, -Ă, ţipaţi, -te, adj. (Rar) Rostit cu glas tare şi ascuţit; strident. – V. ţipa1.
ŢIPĂT, ţipete, s.n. Strigăt ascuţit (de durere sau de spaimă), zbieret, urlet, strigăt. [Var.: ţípet s.n.] – Ţipa1 + suf. -ăt.
ŢIPĂTOR, -OARE, ţipători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. (Despre glas) Strident. * Fig. (Despre culori, lumină.) Prea bătător la ochi; prea viu, prea intens. 2. S.f. Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. – Ţipa1 + suf. -ător.
ŢIPENIE s.f. (În construcţii negative) Fiinţă omenească, om; fiinţă, vietate. – Ţipa1 + suf. -enie.
ŢIPET s.n. v. ţipăt.
ŢIPIRIG1 s.m. (Bot.; regional) Pipirig. – Cf. pipirig.
ŢIPIRIG2 s.n. Clorură de amoniu (folosită la cositorirea aramei, în soluţia unor pile electrice şi în diferite reacţii chimice). – Cf. scr. caparika.
ŢIPLĂ, ţiple, s.f. Membrană subţire făcută din intestinele sau din băşica animalelor şi folosită pentru a acoperi ermetic borcanele cu conserve sau (astăzi rar) în locul sticlei la ferestrele caselor ţărăneşti; p. ext. celofan. – Cf. ngr. tsípa, bg. cipa.
ŢIPOTI, ţipotesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate ţipete, a ţipa1, a striga. – Din ţipăt.
ŢIRCĂLAM s.n. v. ţărcălan.
ŢIST interj. Exclamaţie cu ajutorul căreia se impune cuiva tăcere; st! – Onomatopee.

ŢISTUI, ţistuiesc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A recomanda sau a impune cuiva tăcere (prin folosirea interjecţiei "ţist"). * Tranz. A domoli, a potoli (pe cineva). 2. Intranz. (Despre gloanţe) A şuiera. – Ţist + suf. -ui.
ŢISTUIALĂ, ţistuieli, s.f. Acţiunea de a ţistui şi rezultatul ei; sunet produs prin repetarea interjecţiei "ţist"; ţistuitură. [Pr.: -tu-ia-] – Ţistui + suf. -eală.
ŢISTUITURĂ, ţistuituri, s.f. Ţistuială. [Pr.: -tu-i-] – Ţistui + suf. -tură.
ŢIŞTAR, ţiştari, s.m. Mamifer rozător înrudit cu popândăul, foarte păgubitor pentru semănături (Citellus suslica). – Et. nec.
ŢITERĂ, ţitere, s.f. Instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanţă cu coarde de metal, puse în vibraţie prin atingere cu o lamă (ori cu un inel) de os sau de metal. – Din germ. Zither.
ŢIŢ interj. Cuvânt care redă chiţăitul şoarecelui. ** Expr. Nici ţiţ = nici un cuvânt, nici cârc, nici pis. – Onomatopee.
ŢIŢEI, (2) ţiţeiuri, s.n. 1. Amestec lichid de hidrocarburi solide, lichide şi gazoase, precum şi de alţi compuşi organici, care se găseşte în pământ sub formă de zăcământ şi din care, prin distilare, se obţine benzină, petrol lampant, uleiuri minerale, vaselină, motorină etc.; petrol. 2. (La pl.) Diferite feluri de ţiţei (1). – Et. nec.
ŢIU1 interj. (Adesea repetat) 1. Cuvânt care imită un sunet prelung, ascuţit, cu rezonanţă metalică. 2. Exclamaţie cu care se îndeamnă caii la mers. – Onomatopee.
ŢIU2, ţiuri, s.n. (Reg.) 1. Unealtă de fier în patru muchii ascuţită ca o daltă, cu care se fac găuri în gheaţă pentru pescuit, se desprind blocurile de gheaţă etc. 2. Unealtă asemănătoare cu o daltă, folosită în dulgherie. 3. Târnăcop de oţel, de forma unei bare cu secţiunea pătrată, ascuţită la capete şi puţin arcuită, folosit de mineri. – Et. nec.
ŢIUI, ţiui, vb. IV. Intranz. 1. A produce un sunet prelung, ascuţit, cu rezonanţă metalică. ** Expr. A (-i) ţiui cuiva în urechi (sau în creieri) sau a-i ţiui cuiva urechile (sau urechea etc.) = a avea impresia de vâjâială (în urechi sau la cap). 2. (Despre păsări) A scoate sunete prelungi (şi stridente). [Pr.: ţi-u÷, – Prez. ind. şi: ţiuiesc] – Ţiu1 + suf. -ui.
ŢIUIT, ţiuituri, s.n. Faptul de a ţiui; sunet prelung şi ascuţit; ţiuitură. [Pr.: ţi-u-] – V. ţiui.
ŢIUITOR, -OARE, ţiuitori, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care ţiuie. 2. S.f. (Rar) Fluier. [Pr.: ţi-u-i-] – Ţiui + suf. -tor.
ŢIUITURĂ, ţiuituri, s.f. Ţiuit. [Pr.: ţi-u-i-] – Ţiui + suf. -tură.
ŢIVIL, -Ă, adj. v. civil.
ŢIVILIE s.f. v. civilie.
ŢIVLI, ţivlesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A ţipa, a striga, a zbiera. – Din sl. cviliti.
ŢIVLIC interj. (Pop.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un zăvor sau de o clanţă trasă brusc şi cu putere. – Onomatopee.
ŢOALĂ, ţoale, s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte; spec. haină veche, uzată. – Cf. ţol2.
ŢOAPĂ, ţoape, s.f. (Fam.) Persoană cu apucături grosolane; bădăran, ţopârlan, mitocan. – Ţop + suf. -ă.
ŢOC interj. (Fam.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut sau de supt. – Onomatopee.
ŢOCĂI, ţócăi, vb. IV. (Fam.) 1. Tranz. şi refl. recipr. A (se) săruta (cu zgomot). 2. Intranz. (Despre copii) A mişca buzele prin somn ca şi când ar suge. – Ţoc + suf. -ăi.
ŢOCĂIT, ţocăituri, s.n. (Fam.) Faptul de a (se) ţocăi; sărut zgomotos, pupătură. * Zgomot făcut de copii când sug. – V. ţocăi.

ŢOI1, ţoi, s.m. (Ornit.; reg.) Ţiclete. – Et. nec.
ŢOI2, ţoiuri, s.n. Păhărel în formă de sticluţă cu gâtul lung şi îngust, din care se bea ţuică sau rachiu. * Conţinutul unui asemenea păhărel. – Et. nec.
ŢOL1, ţoli, s.m. Unitate de măsură pentru lungimi folosită în Anglia şi în Statele Unite ale Americii, egală cu 25,4 mm. – Din germ. Zoll.
ŢOL2, ţoluri, s.n. (Pop.) Ţesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac, folosită la ţară ca pătură, ca velinţă sau pentru aşternut pe jos. – Din ngr. tsóli, tsúli.
ŢOLET, ţoleturi, s.n. (Rar; colectiv) Mulţime de haine, de ţoale. – Ţoală + suf. -et.
ŢOLINĂ, ţoline, s.f. (Reg.) Nume dat unei femei rele, viclene. – Ţol2 + suf. -ină.
ŢOLINC, ţolince, s.n. (Reg.) Ţol2. – Ţol2 + suf. -inc.
ŢOLIŢĂ, ţoliţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui ţoală. – Ţoală + suf. -iţă.
ŢOLUŢ, ţoluţuri, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui ţol2. – Ţol2 + suf. -uţ.
ŢONŢOROI s.n. v. tontoroi.
ŢOP interj. 1. Exclamaţie care însoţeşte o săritură, o mişcare bruscă sau (rar) care sugerează o cădere. 2. Exclamaţie care se rosteşte la sosirea cuiva sau la intervenţia neaşteptată a cuiva. * Cuvânt care exprimă o schimbare subită de atitudine, situaţie. [Var.: ţup, ţúpa interj.] – Onomatopee.
ŢOPĂI, ţópăi, vb. IV. Intranz. A face sărituri repetate, a sălta, a sări de pe un picior pe altul, a se mişca dezordonat şi aruncând picioarele. * (Peior.) A dansa, a juca (fără eleganţă). [Var.: ţupăí vb. IV] – Ţop + suf. -ăi.
ŢOPĂIALĂ, ţopăieli, s.f. Acţiunea de a ţopăi şi rezultatul ei; săritură dezordonată, greoaie; ţopăitură. – Ţopăi + suf. -eală.
ŢOPĂIT s.n. Faptul de "a ţopăi". – V. ţopăi.
ŢOPĂITURĂ, ţopăituri, s.f. Ţopăială. [Pr.: -pă-i-] – Ţopăi + suf. -tură.
ŢOPÂRCĂ, ţopârci, s.f. (Reg.) Ţopârlan. – Ţopâr [lan] + suf. -că.
ŢOPÂRLAN, ţopârlani, s.m. Persoană cu apucături grosolane; om mojic, bădăran, grosolan, ţoapă. – Probabil contaminare între ţop şi [m] ârlan.
ŢOPÂRLANCĂ, ţopârlance, s.f. Femeie cu apucături grosolane; bădărancă, mitocancă. – Ţopârlan + suf. -că.
ŢOPÂRLĂNESC, -EASCĂ, ţopârlăneşti, adj. De ţopârlan, caracteristic ţopârlanului; necioplit, mitocănesc, grosolan. – Ţopârlan + suf. -esc.
ŢOPÂRLĂNI, ţopârlănesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A da cuiva epitetul de ţopârlan. – Din ţopârlan.
ŢOPENIE, ţopenii, s.f. Comportament, atitudine, vorbă etc. de ţoapă. – Ţoapă + suf. -enie.
ŢOPICĂ, ţopici, s.f. (Fam.) Ţopişoară. – Ţoapă + suf. -ică.
ŢOPIŞOARĂ, ţopişoare, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui ţoapă; (fam.) ţopică. – Ţoapă + suf. -işoară.
ŢUCA, ţuc, vb. I. Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) săruta. – Din ţoc.
ŢUCAL, ţucale, s.n. Oală de noapte. – Din ngr. tsukáli.
ŢUCĂRĂ adj. (În sintagma) Fasole ţucără = varietate de fasole cu păstăile subţiri şi galbene. – Din germ. Zucker [bohne].
ŢUG, ţuguri, s.n. (Reg.) Tren. – Din germ. Zug.
ŢUGUI, ţuguie, s.n. Vârf de deal sau de munte; creştet, pisc; p. gener. vârful ascuţit al unor obiecte; ţuguitură, ţuţui. – Et. nec.
ŢUGUIA, ţuguiez, vb. I. Refl. A se ascuţi, a se subţia spre vârf; a se înălţa ca un ţugui. * Tranz. A strânge buzele, rotunjindu-le şi întinzându-le înainte. – Din ţugui.

ŢUGUIAT, -Ă, ţuguiaţi, -te, adj. Ascuţit, prelungit în formă de ţugui. – V. ţuguia.
ŢUGUIERE s.f. Faptul de a (se) ţuguia. – V. ţuguia.
ŢUGUITURĂ, ţuguituri, s.f. Ţugui. [Pr.: -gu-i-] – Ţuguia+ suf. -itură.
ŢUHAUS s.n. (Arg.) Închisoare. – Din germ. Zuchthaus.
ŢUHĂI, ţuhăiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A purta pe cineva încoace şi încolo fără rost, a-l pune la munci grele; a hărţui, a plictisi, a sâcâi. – Et. nec.
ŢUICAR, ţuicari, s.m. Fabricant sau negustor de ţuică. * (Fam.) Băutor de ţuică. – Ţuică + suf.-ar.
ŢUICĂ, ţuici, s.f. Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea şi distilarea prunelor sau altor fructe. ** Cazan de ţuică = alambic. ** Expr. (Pop.) Cu ţuica-n nas = afumat, ameţit, beat. * Cantitate de ţuică care încape într-un pahar. – Cf. scr. cujka.
ŢUICĂREALĂ, ţuicăreli, s.f. Faptul de a se ţuicări; ţuicuială. – Ţuicări + suf. -eală.
ŢUICĂRI, ţuicăresc, vb. IV. Refl. A bea ţuică, a se cinsti cu ţuică; a se ţuicui. – Ţuică + suf. -ări.
ŢUICĂRIE, ţuicării, s.f. Loc (improvizat) unde se serveşte ţuică. – Ţuică + suf. -ărie.
ŢUICUI, ţuicuiesc, vb. IV. Refl. A se ţuicări. – Ţuică + suf. -ui.
ŢUICUIALĂ, ţuicuieli, s.f. Faptul de a se ţuicui; ţuicăreală. [Pr.: -cu-ia-] – Ţuicui + suf. -eală.
ŢUICULEANĂ, ţuiculene, s.f. Ţuiculiţă. – Ţuică + suf. -uleană.
ŢUICULIŢĂ, ţuiculiţe, s.f. Diminutiv al lui ţuică; ţuiculeană. – Ţuică + suf. -uliţă.
ŢULUC, ţuluci, s.m. (Reg.) Moţ1, ciuf. – Cf. bg. culuf, rom. zuluf.
ŢUMBURUŞ, ţumburuşe, s.n. Mică proeminenţă (rotundă) la un obiect. [Var.: ţâmburúş s.n.] – Et. nec.
ŢUNDRĂ, ţundre, s.f. (Reg.) Haină ţărănească, largă şi lungă până la genunchi, făcută din dimie şi tivită pe margini şi pe la cusături cu găitane; zeghe, suman. – Din magh. condra.
ŢUNDRIŢĂ, ţundriţe, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui ţundră. – Ţundră + suf. -iţă.
ŢUP interj. v. ţop.
ŢUPA interj. v. ţop.
ŢUPĂI vb. IV v. ţopăi.
ŢURCAN, -Ă, ţurcani, -e, s.f., adj. 1. S.f. Rasă de oi cu lâna lungă, aspră şi groasă; oaie care face parte din această rasă. 2. Adj. (Despre lână) Lungă, groasă şi aspră; (despre oi) cu lâna groasă, lungă şi aspră; ţurcană. 3. S.f. Ţurcă2. – Et. nec.
ŢURCANCĂ, ţurcance, adj. (Rar; despre oi) Ţurcană. – Ţurcan + suf. -că.
ŢURCĂ1, ţurci, s.f. Beţişor ascuţit la ambele capete, cu care se joacă copiii, încercând să-l arunce cât mai departe cu ajutorul altui băţ mai lung; jocul la care se foloseşte acest beţişor. – Cf. ucr., rus. curka.
ŢURCĂ2, ţurci, s.f. Căciulă mare şi miţoasă făcută din blană de oaie ţurcană. – Cf. ţurcan.
ŢURCĂNESC, -EASCĂ, ţurcăneşti, adj. (Mai ales despre căciuli) Făcut din blană de oaie ţurcană sau din lână ţurcană. – Ţurcan + suf. -esc.
ŢURLOI, ţurloaie, s.n. (Pop.) 1. Fluierul piciorului; p. ext. partea piciorului de la genunchi în jos. 2. Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului. 3. Jgheab, ţeavă prin care curge apa (din izvor, din cişmea etc.). 4. Turţur de gheaţă. – Et. nec.
ŢURLUIT s.n. v. ţârlâit.

ŢURŢUR, ţurţuri, s.m. 1. Sloi mic de gheaţă de formă prelungită şi uşor ascuţită spre vârf, care se formează de-a lungul streşinilor sau pe ramuri, prin îngheţarea imediată a apei care se scurge. 2. (La pl.) Franjuri. 3. Jgheab prin care curge apa (la fântână). [Var.: ţúrţure s.m.] – Et. nec.
ŢURŢURAT, -Ă, ţurţuraţi, -te, adj. De care atârnă ţurţuri, plin de ţurţuri, cu ţurţuri. – Ţurţur + suf. -at.
ŢURŢURE s.m. v. ţurţur.
ŢUŞCĂ1, ţuşti, s.f. 1. (Şi în sintagma oaie ţuşcă) Varietate de oaie înrudită cu oaia ţurcană. 2. Basma răsucită şi înnodată la unul din capete, folosită la un joc distractiv; p. ext. jocul însuşi. – Et. nec.
ŢUŞCĂ2, ţuşti, s.f. (Reg.) Ardei mic, iute; ciuşcă. ** Expr. A se face ţuşcă = a se îmbăta. – Et. nec. Cf. ciuşcă.
ŢUŞCOV, ţuşcovi, s.m. Peşte migrator, asemănător cu obleţul, dar mai mare decât acesta (Chalcalburnus chalcoides). – Et. nec.
ŢUŞTI interj. Cuvânt care sugerează mişcarea bruscă şi precipitată a unei fiinţe care sare, care ţâşneşte (de) undeva. [Var.: ţâşti, ţâşt interj.] – Onomatopee.
ŢUŢ, ţuţuri, s.n. (Reg.) 1. Proeminenţă sau excrescenţă cărnoasă. 2. (Adverbial; în expr.) A rămâne ţuţ = a rămâne uluit, mirat peste măsură. – Et. nec.
ŢUŢĂNEASCA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunţi; melodie după care se execută acest dans. – Et. nec.
ŢUŢUI, ţuţuiuri, s.n. (Reg.) Ţugui. – Cf. ţugui.
ŢUŢUIA, ţúţui, vb. I. Refl. A se cocoţa. [Pr.: -ţu-ia] – Din ţuţui.
ŢUŢUIAN, ţuţuieni, s.m. (Reg.) Cioban ardelean. [Pr.: -ţu-ian] – Ţuţui + suf. -an.
ŢUŢUIANCĂ, ţuţuience, s.f. (Reg.) 1. Nevasta unui ţuţuian. 2. Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: -ţu-ian-] – Ţuţuian + suf. -că.
ŢUŢUROI, ţuţuroaie, s.n. 1. Şiroi1. 2. (Pop.) Robinet. 3. S.n. Cioc2 (2). – Ţurţur + suf. -oi.
U1 s.m. invar. A douăzeci şi şasea literă a alfabetului limbii române; sunetul notat cu această literă (vocală închisă, rotunjită, din seria posterioară).
U2 interj. (Adesea prelungit sau repetat) 1. Exclamaţie care exprimă surpriza, indignarea, regretul sau care constituie o avertizare (asupra unui pericol). 2. (Însoţit de "iu") Strigăt (de voie bună) care însoţeşte chiuiturile. 3. Cuvânt care imită urletul unor animale (mai ales al lupului). – Onomatopee.
UBICUITATE s.f. (Livr.) Însuşire atribuită cuiva (de obicei divinităţii) de a putea fi prezent pretutindeni (sau în mai multe locuri) în acelaşi timp. [Pr.: -cui-i-] – Din fr. ubiquité.
UBICUU, -UĂ, ubicui, -ue, adj., adv. (Livr.) (Care se află) în acelaşi timp în două sau mai multe locuri. * (Care este) în orice loc, peste tot. – Din lat. ubique.
UBICVIST, -Ă, ubicvişti, -ste, adj. 1. (Despre plante) Care trăieşte şi se dezvoltă la fel de bine în condiţii de mediu diferite. 2. (Fam.; despre oameni) Care pare a se afla în mai multe locuri deodată. – Din fr. ubiquiste.
UCAZ, ucazuri, s.n. (Înv. şi pop.) Ordin, ordonanţă, decret. * Fig. Hotărâre care nu admite discuţie. – Din rus. ukaz.
UCENIC, -Ă, ucenici, -ce, s.m. şi f. 1. Persoană (tânără) care învaţă o meserie lucrând în producţie sub îndrumarea unui meşter sau urmând o şcoală profesională. 2. Adept şi continuator al unui savant, al unui filozof, al unui artist; p. ext. începător într-o activitate; discipol, elev. – Din sl. učeniků.

UCENICI, ucenicesc, vb. IV. Intranz. A învăţa o meserie lucrând, activând pe lângă un meşter sau, p. gener., pe lângă o persoană pricepută; a lucra, a învăţa ca ucenic. – Din ucenic.
UCENICIE, ucenicii, s.f. Faptul de a lucra ca ucenic; starea, calitatea, ocupaţia de ucenic; timpul petrecut de cineva ca ucenic. * P. gener. Formare, instruire a cuiva într-un anumit domeniu. – Ucenic + suf. -ie.
UCIDE, ucid, vb. III. 1. Tranz. A pricinui moartea unei fiinţe; a omorî, a asasina, a răpune. * Refl. (Rar) A se sinucide. * Fig. A distruge, a nimici; a desfiinţa. 2. Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) bate, a (se) lovi rău. * (Reg.) A (se) zdrobi, a (se) sfărâma. [Prez. ind. şi: (pop.) ucíg] – Lat. occidere.
UCIDERE, ucideri, s.f. Acţiunea de a (se) ucide şi rezultatul ei; omor, ucis; asasinat. – V. ucide.
UCIGAŞ, -Ă, ucigaşi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care a ucis sau a încercat să ucidă pe cineva; asasin, homicid1. 2. Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva. Armă ucigaşă. – Ucig (prez. ind. pop. al lui ucide) + suf. -aş.
UCIGĂTOR, -OARE, ucigători, -oare, adj. (Adesea substantivat) Care ucide, care provoacă moartea; nimicitor. [Var.: (rar) ucizătór, -oáre adj.] – Ucig (prez. ind. pop. al lui ucide) + suf. -ător.
UCIS, ucisuri, s.n. (Rar) Ucidere. – V. ucide.
UCIZĂTOR, -OARE adj. v. ucigător.
UCRAINEAN, -Ă, ucraineni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Ucrainei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Ucrainei sau populaţiei ei, privitor la Ucraina sau la populaţia ei. * (Substantivat, f.) Limbă (de origine slavă) vorbită de ucraineni (1). [Pr.: -cra-i-] – Ucraina (n. pr.) + suf. -ean.
UCRAINEANCĂ, ucrainence, s.f. Femeie din Ucraina; ucraineană. [Pr.: -cra-i-] – Ucrainean + suf. -că.
UCU s.m. Numele celor două litere chirilice corespunzătoare sunetului u. – Din sl. uku.
UD, -Ă, (1) uzi, -de, adj., (2) uduri, s.n. 1. Adj. Pătruns, îmbibat de apă sau de alt lichid; îmbibat de umezeală, foarte umed; murat (3). * (Despre ochi) Plin de lacrimi; înlăcrimat. * Plin de năduşeală; transpirat, asudat. * (Despre copiii mici) Care a urinat pe el. 2. S.n. Urină. Băşica udului. – Lat. udus.
UDA, ud, vb. I. 1. Tranz. A umple, a acoperi, a îmbiba sau a stropi cu apă sau cu alt lichid; a băga, a muia ceva în apă sau în alt lichid; a înmuia (1), a umezi (2). ** Expr. A-şi uda gura = a bea puţin, pentru a-şi potoli setea. A uda prânzul (sau bucatele) = a bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice. (Refl.) A i se uda ochii = a i se umple ochii de lacrimi. 2. Tranz. (Despre ape) A străbate un ţinut (pe care îl alimentează cu apă). 3. Refl. (Mai ales despre sugari) A urina pe el (în scutece, în pantaloni). – Lat. udare.
UDARE, udări, s.f. Acţiunea de a (se) uda; udat. – V. uda.
UDAT s.n. Udare. – V. uda.
UDĂTURĂ, udături, s.f. 1. Udare, stropire. * Faptul de a fi ud, umed; umezeală. 2. (Pop. şi fam.) Băutură (alcoolică). 3. (Reg.) Mâncare (frugală). – Uda + suf. -ătură.
UDĂTURICĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui udătură. – Udătură + suf. -ică.
UDEALĂ, udeli, s.f. (Pop.) 1. Loc ud, umed, plin de apă; umezeală. 2. Băutură (alcoolică). – Ud + suf. -eală.
UDMĂ s.f. v. uimă.
UDOMETRU, udometre, s.n. (Met.) Pluviometru. – Din fr. udométre.

UED, ueduri, s.n. Vale largă caracteristică unor deşerturi (din Africa de Nord şi Arabia), cu fundul acoperit cu nisip şi pietriş, prin care se scurg apele ploilor torenţiale sau unele ape curgătoare nepermanente. [Pr.: u-ed] – Din fr. oued.
UF interj. Exclamaţie care exprimă ciudă, regret, necaz, plictiseală, dezgust etc.; pfu! – Onomatopee.
UFOLOG, ufologi, s.m. Cercetător al farfuriilor zburătoare. – Din fr. ufologue.
UFOLOGIE s.f. Studiu al farfuriilor zburătoare. – Din engl. ufology.
UGANDEZ, -Ă, ugandezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Uganda. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Uganda. – Din fr. ougandais.
UGER, ugere, s.n. Organ cărnos de secreţie a laptelui la femelele animalelor mamifere. – Lat. uber, -eris.
UGHI, ughi, s.m. Veche monedă maghiară de aur; galben unguresc. – Din pol. ug (= zlatu ugrusku).
UGILIT, -Ă, ugiliţi, -te, adj. (Reg.) Fără chef, trist; umilit, supus. – Et. nec. Cf. ofilit.
UGUI, pers. 3 úguie, vb. IV. Intranz. (Despre porumbei şi turturele) A scoate sunete caracteristice speciei; a gânguri (2). – Onomatopee.
UGUIRE, uguiri, s.f. Faptul de a ugui; gângurire, uguit. – V. ugui.
UGUIT s.n. Faptul de a ugui; sunete caracteristice scoase de porumbei şi de turturele; gângurit, uguire. – V. ugui.
UHU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bufniţei. [Acc. şi: úhu] – Onomatopee.
UI interj. 1. Vai!, ah!, of!. 2. (Adesea repetat) Strigăt (de voie bună) care însoţeşte chiuiturile. – Onomatopee.
UIDEO interj. v. huideo.
UIEMAŞ, uiemaşi, s.m. Persoană însărcinată cu strângerea uiumului (la moară, la maşina de treierat etc.). [Pr.: u-ie-] – Uium + suf. -aş.
UIET s.n. v. huiet.
UIMĂ, uime, s.f. (Pop.) Inflamaţie a ganglionilor limfatici (de la gât şi de la subsuori); scurtă. [Var.: údmă s.f.] – Cf. ngr. ídhma "umflătură dureroasă".
UIMI, uimesc, vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; a impresiona puternic, a surprinde, a ului. * (Înv.) A tulbura, a zăpăci, a buimăci. – Et. nec.
UIMIRE, uimiri, s.f. Faptul de "a uimi"; mirare, admiraţie, emoţie profundă (şi neaşteptată); surprindere. – V. uimi.
UIMIT, -Ă, uimiţi, -te, adj. Cuprins de o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie; surprins, uluit. – V. uimi.
UIMITOR, -OARE, uimitori, -oare, adj. Care uimeşte; surprinzător, uluitor, tulburător. * Excepţional, extraordinar. – Uimi + suf. -tor.
UITA, uit, vb. I. I. 1. Tranz. şi intranz. A pierde din memorie (momentan sau pentru totdeauna), a nu-şi (mai) aduce aminte, a nu (mai) ţine minte. ** Expr. (Fam.) A şti cât au uitat alţii = a nu şti (mai) nimic. 2. Tranz. şi intranz. A înceta să se mai preocupe, să se mai gândească la cineva sau la ceva, a deveni indiferent faţă de o persoană sau de un obiect (drag); a se dezinteresa. * A scăpa din vedere, a omite; a nu ţine seamă de... 3. Tranz. A se comporta ca şi cum a încetat să se gândească la ceva, a trece sub tăcere, a nu da urmare. 4. Tranz. A lăsa undeva (din nebăgare de seamă) ceva sau pe cineva care trebuia luat; a nu lua cu sine. II. Refl. A-şi îndrepta privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea, a cerceta, a observa; a privi. ** Expr. A se uita în gura cuiva = a fi atent la ce spune cineva, a da ascultare (în mod mecanic) sfaturilor cuiva.

A nu se uita la cineva = a nu iubi pe cineva, a nu ţine la cineva; a refuza orice relaţii cu cineva. * (La imperativ, cu valoare de interjecţie, în forma "uite") Iată!, iacă!, vezi!. * A băga de seamă, a avea în vedere, a da atenţie; a lua în considerare. – [Imper. şi (II) uite!] Lat. / * / oblitare (<oblitus).

UITARE, uitări, s.f. 1. Faptul de a uita, de a nu-şi (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. ** Uitare de sine = a) visare, reverie; b) nepăsare (altruistă) faţă de interesele proprii. ** Expr. A da (sau a lăsa) uitării (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-şi amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. * Rătăcire morală. 2. Fig. Nefiinţă, neant. – V. uita.

UITĂTOR, -OARE, uitători, -oare, adj. (Rar) uituc. * Care face să uite, aducător de uitare. – Uita + suf.-ător.

UITĂTURĂ, uitături, s.f. Faptul de a se uita; privire, aruncătură de ochi. * Fel de a se uita2, de a privi; căutătură. – Uita + suf. -ătură.

UITIT, -Ă, uitiţi, -te, adj. (Reg.) Distrat, visător. – Cf. uita.

UITUC, -Ă, uituci, -ce, adj. (Adesea substantivat) Care uită uşor, care are memoria slabă, (rar) uitător; p. ext. distrat, zăpăcit. – Uita + suf. -uc.

UITUCEALĂ, uituceli, s.f. Faptul de a uita; lipsă de memorie sau de atenţie, nebăgare de seamă; p. ext. distracţie, zăpăceală. – Uituc + suf. -eală.

UITUCENIE, uitucenii, s.f. (Rar) Uituceală. – Uituc + suf. -enie.

UIU interj. v. uiuiu.

UIUIU interj. (În dansurile populare) Chiot de bucurie. [Var.: uiú interj.] – Onomatopee.

UIUM, uiumuri, s.n. Cantitate procentuală de făină sau de grăunţe reţinută la batoză, la moară etc. drept plată în natură pentru măcinat, treierat etc.; vamă (1). – Din bg ujem, scr. ujam.

UJBĂ, ujbe, s.f. Cui de lemn de care se leagă vâsla unei ambarcaţii; strapazan. – Et. nec.

UJUJIT, -Ă, ujujiţi, -te, adj. (Reg.) Uscat2 (I 1). Vreascuri ujujite. – Cf. sl. usušiti.

ULAN, ulani, s.m. Militar (mercenar) din cavaleria uşoară a armatei române şi a unor armate străine din trecut. – Din germ. Ulan.

ULCEA, -ICĂ, ulcele, s.f. Oală mică (de lut); oluţ. ** Expr. A-i pune (cuiva) ulcica sau a-i face (cuiva) cu ulcica = a face farmece (cuiva). – Lat. / * / ollicella (<olla).

ULCELUŞĂ, ulceluşe, s.f. Diminutiv al lui ulcea; ulceluţă, ulcicuţă. – Ulcea + suf. -uşă.

ULCELUŢĂ, ulceluţe, s.f. Ulceluşă. – Ulcea + suf. -uţă.

ULCER, ulcere, s.n. 1. Leziune (fără tendinţă de cicatrizare) care apare pe suprafaţa pielii sau a mucoaselor (stomacului, duodenului); boală caracterizată prin prezenţa unor astfel de leziuni; ulcus (1). 2. Boală a arborilor, pricinuită de distrugerea treptată a straturilor lemnoase. – Din fr. ulcére, lat. ulcus, -eris.

ULCERA, ulcerez, vb. I. Refl. şi tranz. A căpăta sau a produce o ulceraţie. – Din fr. ulcérer.

ULCERAT, -Ă, ulceraţi, -te, adj. Care prezintă un ulcer (1) sau o ulceraţie. – V. ulcera.

ULCERAŢIE, ulceraţii, s.f. Leziune a pielii sau a unor mucoase; helcoză; spec. ulcer (1). – Din fr. ulcération.

ULCEROGEN, -Ă, ulcerogeni, -e, adj. (Med.) Care produce ulcer. – Din fr. ulcérogéne.

ULCEROS, -OASĂ, ulceroşi, -oase, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care prezintă un ulcer (1), referitor la ulcer, provenit dintr-un ulcer. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care are ulcer (1). – Din fr. ulcéreux.
ULCICUŢĂ, ulcicuţe, s.f. Ulceluşă. – Ulcică + suf. -uţă.
ULCIOR1 s.n. v. urcior1.
ULCIOR2 s.n. v. urcior2.
ULCIORUŞ s.n. v. urcioruş1.
ULCUS, ulcuse, s.n. 1. Ulcer (1). 2. Rană, umflătură. – Din lat., fr. ulcus.
ULEI1, uleie, s.n. (Reg.). 1. Trunchi de copac scorburos, întrebuinţat pentru a păstra anumite lucruri. * Vas făcut dintr-un lemn scobit. 2. Stup, ştiubei de albine (făcut dintr-un trunchi de copac scorburos). – Din bg. ulej.
ULEI2, uleiuri, s.n. Lichid gras de provenienţă vegetală, animală, minerală sau sintetică, insolubil în apă şi mai uşor decât ea, folosit în alimentaţie, în industrie etc.; oloi2, zăitin. ** Tablou (sau pictură, portret) în ulei = tablou (sau pictură, portret) executat în culori preparate cu ulei2. – Din sl. olej.
ULEIA, uleiez, vb. I. Tranz. (Rar) A unge, a îmbiba, a impregna cu ulei2; a oloi3. [Pr.: -le-ia, – Var.: (reg.) oleiá vb. I] – Din ulei2.
ULEIAT, -Ă, uleiaţi, -te, adj. Uns, impregnat de ulei2. [Pr.: -le-iat, – Var.: oleiát, -ă adj.] – V. uleia.
ULEIER, uleieri, s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului2 din seminţe; proprietar al unei prese de ulei2. [Pr.: -le-ier] – Ulei2 + suf. -ar.
ULEIERE, uleieri, s.f. (Rar) Acţiunea de a uleia şi rezultatul ei. [Pr.: -le-ie-] – V. uleia.
ULEIOS, -OASĂ, uleioşi, -oase, adj. Care conţine ulei2; uns, îmbibat, impregnat cu ulei2; unsuros, gras; oloios.* Care are un aspect gras, unsuros (ca uleiul2). [Pr.: -le-ios, – Var.: (reg.) oleiós, -oásă adj.] – Ulei2 + suf. -os.
ULEMA, ulemale, s.f. Membru al clerului musulman (care avea şi atribuţiile de legiuitor). – Din tc. ulema.
ULICIOARĂ, ulicioare, s.f. Diminutiv al lui uliţă; hudiţă. – Uliţă + suf. -ioară.
ULIŞOR, ulişori, s.m. Diminutiv al lui "uliu". – Uliu + suf. -şor.
ULIŢARNIC, -Ă, uliţarnici, -ce, adj., s.m. şi f. (Reg.) (Persoană) care bate uliţele, căreia îi place să-şi piardă vremea umblând fără rost (pe uliţă). – Uliţă + suf. -arnic.
ULIŢĂ, uliţe, s.f. 1. Drum îngust care străbate un sat (rar un oraş), mărginit de o parte şi de alta de case; p. ext. stradă. ** Expr. A bate uliţele = a umbla fără rost, haimana; a hoinări. 2. (Colectiv) Oameni care locuiesc în casele de pe o uliţă (1). [Pl. şi: uliţi] – Din sl. ulica.
ULIU, ulii, s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, mari şi puternice, din familia acvilidelor, care atacă păsări şi mamifere mici (Accipiter); pasăre din acest gen. ** Uliu-păsăresc = păsărar (2) (Accipiter nisus). – Din magh. ölyü.
ULIULIU interj. (Pop.) Strigăt care exprimă mirare, admiraţie etc. - Onomatopee.
ULM, ulmi, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori şi de arbuşti cu scoarţa în general netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne şi asimetrice zimţate pe margini, albicioase şi cu peri moi pe dos, al căror lemn tare este folosit în rotărie (Ulmus). ** Ulm de câmp = arbore înalt, cu scoarţă groasă, negricioasă, cu lemn rezistent, greu şi elastic, folosit în industria casnică (Ulmus carpinifolia). Ulm de munte = arbore înalt, cu scoarţă subţire, cultivat ca arbore ornamental (Ulmus scabra). – Lat. ulmus.
ULMACEE, ulmacee, s.f. (La pl.) Familie de arbori şi de arbuşti având ca tip ulmul; (şi la sg.) plantă din această familie. – Din fr. ulmacées.

ULSTER, ulstere, s.n. (Rar) Pardesiu bărbătesc de forma unui halat lung şi cu mâneci largi. – Din engl., fr. ulster.
ULTERIOR, -OARĂ, ulteriori, -oare, adj. Care se face sau se întâmplă mai târziu (în raport cu un moment, un eveniment etc. dat); care urmează după ceva sau după cineva; posterior (1). [Pr.: -ri-or] – Din fr. ultérieur, lat. ulterior.
ULTIM, -Ă, ultimi, -e, num. ord. (Adesea cu valoare de adjectiv) Cel din urmă (dintr-o serie de elemente spaţiale, temporale, valorice); care se află la sfârşit, în urma unei serii. A sosit ultimul. Ultima carte. ** Ultima oră = rubrică dintr-o gazetă având cele mai noi ştiri. – Din lat. ultimus, it. ultimo.
ULTIMAT s.n. v. ultimatum.
ULTIMATIV, -Ă, ultimativi, -e, adj. Cu caracter de ultimatum, care conţine un ultimatum. – Din fr. ultimatif.
ULTIMATUM, ultimatumuri, s.n. Comunicare cuprinzând condiţiile irevocabile pe care o putere, un stat, un împuternicit le pune altuia, în vederea rezolvării unei situaţii litigioase de care depind relaţiile lor reciproce. [Var.: (înv.) ultimát s.n.] – Din fr. ultimatum, germ. Ultimatum.
ULTIMO adv. (Livr. şi fam.) În ultimul rând; în ultimă instanţă. – Cuv. lat.
ULTRA- Element de compunere cu sensul de "peste măsură de", "foarte", "extrem de", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. – Din lat., fr. ultra÷.
ULTRAACUSTIC, -Ă, adj., s.f. 1. S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu studierea ultrasunetelor. 2. Adj. Referitor la ultraacustică, de ultraacustică. [Pr.: -tra-a-] – Ultra + acustică. Cf. fr. ultraacoustique.
ULTRABAZIC, -Ă, ultrabazici, -ce, adj. (Min.; despre roci eruptive) Care este sărac în silice şi alcătuit în special din olivină sau din piroxeni. – Din fr. ultrabasique.
ULTRACENTRAL, -Ă, ultracentrali, -e, adj. În plin centru. – Ultra- + central.
ULTRACENTRIFUGĂ, ultracentrifuge, s.f. Centrifugă cu turaţie foarte mare, cu ajutorul căreia se poate realiza separarea prin sedimentare a particulelor coloidale, a unor virusuri etc. – Ultra- + centrifugă (după fr. ultracentrifugeuse).
ULTRACONDENSOR, ultracondensoare, s.n. Condensor folosit la ultramicroscoape. – Ultra- + condensor.
ULTRACONFORTABIL, -Ă, ultraconfortabili, -e, adj. Foarte confortabil. – Ultra- + confortabil.
ULTRACONSERVATOR, -OARE, ultraconservatori, -oare, adj. Cu idei conservatoare exagerate. – Ultra- + conservator.
ULTRADEMAGOG, -Ă, ultrademagogi, -ge, s.m. şi f. Demagog care întrece orice limită. – Ultra- + demagog.
ULTRADEMOCRAT, -Ă, ultrademocraţi, -te, adj. Cu idei foarte democrate. – Ultra- + democrat.
ULTRAEFICIENT, -Ă, ultraeficienţi, -te, adj. Foarte eficient. – Ultra- + eficient.
ULTRAELABORAT, -Ă, ultraelaboraţi, -te, adj. Foarte elaborat. – Ultra- + elaborat.
ULTRAFILTRU, ultrafiltre, s.n. Aparat de filtrare prevăzut cu o membrană care reţine particulele de dimensiuni infime aflate în suspensie sau în soluţie coloidală. – Din fr. ultrafiltre.
ULTRAGIA, ultragiez, vb. I. Tranz. A insulta pe un reprezentant al autorităţii în exerciţiul funcţiunii, a comite un ultraj; p. gener. a jigni, a insulta, a ofensa etc. (grav) pe cineva. [Pr.: -gi-a] – Din ultragiu (după fr. outrager).
ULTRAGIAT, -Ă, ultragiaţi, -te, adj. Insultat, jignit, ofensat. [Pr.: -gi-at] – V. ultragia.

ULTRAGIERE, ultragieri, s.f. Acţiunea de a ultragia şi rezultatul ei; ofensare, jignire, insultare. [Pr.: -gi-e-] – V. ultragia.
ULTRAGIU s.n. v. ultraj.
ULTRAJ, ultraje, s.n. Ofensă, insultă, ameninţare, act de violenţă împotriva unui reprezentant al autorităţii publice aflat în exerciţiul funcţiunii (şi care constituie o infracţiune); p. gener. jignire, ofensă (gravă), ameninţare, act de violenţă împotriva cuiva. [Var.: ultrágiu s.n.] – După fr. outrage, it. oltraggio.
ULTRALIBERAL, -Ă, ultraliberali, -e, adj. Liberal extremist. – Ultra + liberal.
ULTRALIBERALISM s.n. Liberalism exagerat. – Ultraliberal + suf. -ism.
ULTRAMARIN s.n. Colorant mineral sau sintetic obţinut prin topirea unui amestec de caolin, carbonat de sodiu, cărbune de lemn şi sulf, care are diverse culori după condiţiile de preparare, cel mai cunoscut fiind de culoare albastră. – Din germ. Ultramarin, fr. ultramarine.
ULTRAMICROANALIZĂ, ultramicroanalize, s.f. Parte a microanalizei care se ocupă cu identificarea şi dozarea substanţelor în cantităţi de ordinul microgramelor. * Microanaliză în care se lucrează cu cantităţi de substanţă de ordinul microgramelor. [Pr.: -cro-a-] – Din germ. Ultramikroanalyse.
ULTRAMICROCHIMIE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu relaţiile chimice şi cu procedeele de analiză în care intervin substanţe în cantităţi foarte mici. – Din fr. ultramicrochimie.
ULTRAMICRON, ultramicroni, s.m. Particulă coloidală mai mică decât o zecime de micron, care poate fi văzută numai cu ultramicroscopul. – Ultra- + micron.
ULTRAMICROSCOP, ultramicroscoape, s.n. Microscop puternic în care iluminarea obiectelor se face perpendicular pe direcţia axei optice a instrumentului, astfel încât prin difracţia luminii pot fi examinate corpurile care nu sunt vizibile cu microscopul obişnuit. – Din fr. ultramicroscope, germ. Ultramikroscop.
ULTRAMICROSCOPIC, -Ă, ultramicroscopici, -ce, adj. Care se poate vedea numai cu ultramicroscopul; care se face cu ultramicroscopul. – Din fr. ultramicroscopique.
ULTRAMICROSCOPIE s.f. Metodă de cercetare a corpusculilor extrem de mici cu ajutorul ultramicroscopului. – Din fr. ultramicroscopie.
ULTRAMODERN, -Ă, ultramoderni, -e, adj. Foarte modern. – Din fr. ultramoderne.
ULTRAMODERNIST, -Ă, ultramodernişti, -ste, adj. De un modernism exagerat. – Ultra- + modernist (după fr. ultramoderniste).
ULTRAMONTANISM s.n. Curent în cadrul catolicismului, care nu admite unele libertăţi organizatorice ale Bisericii catolice din Franţa faţă de Papă. – Din fr. ultramontanisme.
ULTRAOCCIDENTAL, -Ă, ultraoccidentali, -e, adj. Cu foarte pronunţat caracter, aspect etc. occidental. – Ultra- + occidental.
ULTRAPAS s.n. Masă plastică preparată din melamină. – Din germ. Ultrapas, fr. ultrapas.
ULTRAPORŢELAN s.n. Porţelan cu caracteristici izolante superioare, folosit ca izolator în tehnica curenţilor de înaltă frecvenţă. – Ultra- + porţelan.
ULTRAPROGRESIST, -Ă, ultraprogresişti, -ste, adj. (Ir.) Progresist extremist. – Ultra- + progresist.
ULTRARAFINAT, -Ă, ultrarafinaţi, -te, adj. Foarte rafinat (2). – Ultra- + rafinat.
ULTRARAPID, -Ă, ultrarapizi, -de, adj. Foarte rapid, extraordinar de repede. – Ultra- + rapid.

ULTRAREACŢIONAR, -Ă, ultrareacţionari, -e, adj., s.m. şi f. Reacţionar, înrăit. [Pr.: -re-ac-ţi-o-] – Ultra- + reacţionar.
ULTRASCURT, -Ă, ultrascurţi, -te, adj. 1. Care este foarte scurt. 2. (În sintagma) Raze ultrascurte (şi substantivat, f. pl.) = radiaţii electromagnetice cu lungimi de undă foarte scurte, utilizate în radiofonie, în medicină etc. – Ultra- + scurt (2 după fr. ultra-court).
ULTRASECRET, -Ă, ultrasecreţi, -te, adj. Foarte secret. – Ultra- + secret (după fr. ultra-sécret).
ULTRASENSIBIL, -Ă, ultrasensibili, -e, adj. Foarte sensibil. – Ultra- + sensibil. Cf. fr. ultra-sensible.
ULTRASONIC, -Ă, ultrasonici, -ce, adj. Referitor la ultrasunete; ultrasonor. – Din fr. ultrasonique.
ULTRASONOGRAFIE, ultrasonografii, s.f. (Med.) Ecografie. – Din fr. ultra-sonographie.
ULTRASONOR, -Ă, ultrasonori, -e, adj. Ultrasonic. – Ultra + sonor.
ULTRASONOTERAPIE s.f. Terapie bazată pe ultrasunete. – Ultrasonic + terapie.
ULTRASPECIAL, -Ă, ultraspeciali, -e, adj. Care se deosebeşte foarte mult de alte lucruri asemănătoare. * De strictă specialitate. – Ultra- + special.
ULTRASTRUCTURĂ, ultrastructuri, s.f. (Biol.) Structură intimă a unui ţesut. – Din fr. ultrastructure.
ULTRASUNET, ultrasunete, s.n. Vibraţie mecanică a unui mediu, a cărei frecvenţă depăşeşte frecvenţa maximă corespunzătoare unui sunet, neputând fi percepută cu urechea. – Ultra- + sunet (după fr. ultrason).
ULTRAVIOLET, -Ă, ultravioleţi, -te, adj. (Despre radiaţiile electromagnetice; şi substantivat, f. pl.) Care este situat dincolo de marginea violetă a spectrului luminii. [Pr.: -vi-o-] – Din fr. ultraviolet.
ULTRAVIRUS, ultravirusuri, s.n. Virus extrem de mic, care nu poate fi văzut la microscopul obişnuit. – Din fr. ultravirus.
ULUBĂ s.f. v. hulubă.
ULUC, uluce, s.n. 1. Jgheab făcut din scânduri ori scobit într-un trunchi de copac sau în piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutreţul. 2. Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streşinii caselor, pentru a aduna şi a conduce spre burlane apa de pe acoperişuri. * Canal, ţeavă pentru captarea şi scurgerea apei dintr-un izvor. 3. Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mişcare o moară; lăptoc, scoc (1). * Jgheab prin care curge (la moară) făina măcinată. 4. Scobitură, şanţ făcut de-a lungul unei piese de lemn, pentru a se putea îmbina cu altă piesă. – Din tc. oluk.
ULUCĂ, uluci, s.f. 1. Scândură groasă întrebuinţată în construcţii, mai ales la construirea gardurilor şi a împrejmuirilor. 2. Gard din scânduri; zăplaz. – Probabil refăcut din uluce (pl. lui uluc).
ULUI, uluiesc, vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; a uimi, a surprinde. * Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci. – Cf. rus. ulovit "a prinde, a surprinde".
ULUIALĂ, uluieli, s.f. Faptul de a ului; starea omului uluit, uimit; uluire. * Zăpăceală, buimăceală. – Ului + suf. -eală.
ULUIRE, uluiri, s.f. Faptul de a ului; uimire, surprindere, uluială. * Buimăceală, năuceală. – V. ului.
ULUIT, -Ă, uluiţi, -te, adj. Cuprins de o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; uimit, surprins. * Năucit, buimăcit. – V. ului.
ULUITOR, -OARE, uluitori, -oare, adj. Care uluieşte; uimitor, surprinzător. * Excepţional, extraordinar. [Pr.: -lu-i-] – Ului + suf. -tor.

UMAN, -Ă, umani, -e, adj. 1. Care ţine de om sau de omenire, privitor la om sau la omenire, caracteristic omului sau omenirii; omenesc (1). ** Geografie umană (sau antropologică) = antropogeografie. 2. (Adesea adverbial) Care are dragoste faţă de oameni, care simte compasiune faţă de suferinţele lor; omenos, bun, sensibil. – Din lat. humanus.
UMANISM s.n. Mişcare socială şi culturală apărută în apusul Europei în sec. XIV, care a promovat ideea încrederii în valoarea omului şi a perfecţionării sale, a militat pentru libertatea umană, pentru o cultură laică (în spiritul vechii culturi clasice) etc. * P. gener. Atitudine de încredere în valoarea omului. – Din fr. humanisme, germ. Humanismus.
UMANIST, -Ă, umanişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept, partizan al umanismului. * (La m.) Savant din sec. XIV până în sec. XVII, care studia operele antichităţii. 2. Adj. Care aparţine umanismului, privitor la umanism, caracteristic umanismului; care este de domeniul culturii clasice; umanistic. 3. S.m. şi f. Student sau elev de liceu care urmează învăţământul umanistic. – Din fr. humaniste.
UMANISTIC, -Ă, umanistici, -ce, adj. Umanist (2). ** Ştiinţe umanistice = grup de ştiinţe care pun accentul pe studiul limbilor, istorie, pe cultura clasică etc. Învăţământ umanistic sau secţie umanistică = formă (sau secţie) de învăţământ bazat pe studierea ştiinţelor umanistice. – Din germ. humanistisch.
UMANITAR, -Ă, umanitari, -e, adj. Care urmăreşte, care se preocupă de binele omenirii, plin de umanitate, devotat umanităţii. – Din fr. humanitaire.
UMANITARISM s.n. Concepţie, atitudine de înţelegere, de dragoste faţă de oameni şi de omenire; umanitate (2). – Din fr. humanitarisme.
UMANITARIST, -Ă, umanitarişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Adept al umanitarismului. 2. Adj. Care aparţine umanitarismului, privitor la umanitarism. – Din fr. humanitariste.
UMANITATE s.f. 1. Totalitatea oamenilor; omenire (1). * Colectivitate de oameni. 2. Umanitarism. – Din lat. humanitas, -atis, fr. humanité.
UMANIZA, umanizez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) face mai uman, mai apropiat de oameni. 2. Tranz. A atribui animalelor, obiectelor, fenomenelor însuşiri omeneşti. – Din fr. humaniser.
UMANIZANIZARE s.f. Acţiunea de a (se) umaniza şi rezultatul ei. – V. umaniza.
UMANOID, -Ă, umanoizi, -de, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Fiinţă) cu aspect şi caracter omenesc. – Din fr. humanoîde.
UMĂR, (1, 2, 3, 4) umeri, s.m., (5) umere, s.n. 1. S.m. Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulaţiei dintre mână şi trunchi. ** Expr. Umăr la umăr = alături, unul lângă altul; împreună, uniţi. A pune umărul = a ajuta efectiv la îndeplinirea unei acţiuni; a sprijini. A da (sau a ridica etc.) din umeri = a-şi exprima nedumerirea, neştiinţa, indiferenţa etc. printr-un gest de ridicare a umerilor (1). A se uita la cineva (sau a privi pe cineva) peste umăr = a se uita la cineva dispreţuitor, batjocoritor. (Pop.) A-şi lua călcâiele (sau picioarele) de-a umeri = a fugi. A pune (cuiva ceva) pe umeri = a încărca, a împovăra (pe cineva) cu o vină. * Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă umărul (1). * Fig. Culme a unui deal, a unui munte. 2. S.m. (În sintagma) Umărul obrazului (sau al feţei) = partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pometi. 3. S.m. Partea bombată de lângă gâtul unui vas. * Proeminenţă pe suprafaţa unui obiect, care serveşte ca reazem altui obiect. 4. S.m. Parte a jugului care se aşază pe gâtul vitelor. 5. S.n. Umeraş. – Lat. humerus.
UMĂRAR s.n. v. umerar.

UMBELĂ, umbele, s.f. Inflorescenţă în care pedunculii fiecărei floricele pornesc din acelaşi punct şi se ridică la aceeaşi înălţime, ca pânza unei umbrele. – Din lat. umbella, fr. ombelle.
UMBELIFERĂ, umbelifere, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, ale căror flori sunt dispuse în umbele; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ** (Adjectival) Plantă umbeliferă. – Din fr. ombellifére.
UMBELIFORM, -Ă, umbeliformi, -e, adj. Care are forma unei umbele. – După fr. ombelliforme.
UMBLA, úmblu, vb. I. Intranz. I. 1. A se deplasa dintr-un loc în altul; a merge (I 1), a circula (1). ** Expr. A-i umbla cuiva ceva prin gură = a nu-şi putea aminti pentru un moment de ceva care îi este extrem de familiar, de cunoscut. (Pop.) A-i umbla cuiva ceva prin (sau în) cap = a fi preocupat de ceva, a avea ceva de gând. (Pop.) (urare adresată cuiva care pleacă) Umblă sănătos!. Umblă cu bine!). (Pop.) A umbla după cineva = a căuta cu insistenţă să obţină simpatia cuiva; a face curte unei femei. 2. A străbate (ca drumeţ) un loc; a merge din loc în loc, a colinda, a cutreiera; a hoinări, a vagabonda. * (Rar) A se plimba. * (Pop.; despre nori) A se mişca, a se deplasa. 3. (Pop.) A merge, a se duce undeva regulat; a frecventa. Umblă la şcoală. * A se ocupa, a se îndeletnici cu..., a lucra la... Umblă în cărăuşie. 4. A se purta (îmbrăcat sau încălţat) într-un anumit fel. * A se comporta, a se manifesta într-un anumit fel. Umblă întunecat şi încruntat. II. 1. (Pop.; despre unelte, aparate, mecanisme etc.) A se afla în funcţiune; a funcţiona. 2. (Despre gură, ochi etc.) A se mişca continuu. ** Expr. A-i umbla cuiva limba (prin gură) = a vorbi (mult). III. (Pop.) A trece (din mână în mână), a ajunge (de la unul la altul). * (Despre bani) A fi în circulaţie, a avea valoare, curs. IV. 1. A căuta, a scotoci, a cotrobăi (pentru a găsi ceva). 2. A lua în mână; a pune mâna pe ceva, a atinge. * (Pop.) A lucra cu..., a se servi de...; a mânui. * Fig. A se folosi de..., a face uz de... Nu umbla cu minciuni! V. Fig. A căuta, a se strădui să obţină ceva; a se sili, a încerca să... ** Expr. A umbla după cai verzi (pe pereţi) = a căuta să obţină lucruri nerealizabile. A umbla după doi iepuri deodată = a urmări în acelaşi timp două scopuri, două avantaje diferite. * A intenţiona, a fi gata să... [Var.: (înv. şi pop.) îmbla vb. I] – Lat. ambulare.
UMBLARE, umblări, s.f. Acţiunea de a umbla şi rezultatul ei; deplasare, mers; cutreierare, colindare, umblat1. – V. umbla.
UMBLAT1 s.n. Umblare. – V. umbla.
UMBLAT, -Ă, umblaţi, -te, adj. 1. (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; care este frecventat, circulat. 2. (Despre oameni) Care a colindat prin multe locuri, a trăit şi a văzut multe lucruri (acumulând o mare experienţă de viaţă); călătorit, purtat2 (2). – V. umbla.
UMBLĂCIT s.n. v. îmblătit.
UMBLĂREŢ, -EAŢĂ, umblăreţi, -e, adj. (Fam. depr. sau ir.; despre oameni) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. – Umbla + suf. -ăreţ.
UMBLĂTOR, -OARE, umblători, -oare, adj., s.m., s.f. 1. Adj. (Rar) Care umblă. ** Pod umblător = bac. 2. S.m. Ostaş dintr-un corp de curieri pentru Polonia şi Ucraina al domnilor moldoveni. 3. S.f. Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană amenajat pentru circulaţia personalului. 4. S.f. (Pop.) Closet (rudimentar). – Umbla + suf. -ător.
UMBLĂTURĂ, umblături, s.f. (Pop.) Umblat, mers; umblare. * Fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. – Umbla + suf. -ătură.

UMBLET, umblete, s.n. Faptul de a umbla; umblare. * Cutreierare, colindare; alergătură. * Mod, fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. [Var.: (înv. ş i pop.) îmblet s.n.] – Umbla + suf. -et.
UMBRAL s.n. (Opt.) Coloraţie a lentilelor ochelarilor de vedere. – Umbră + suf. -al.
UMBRAR, umbrare, s.n. Adăpost împotriva arşiţei soarelui oferit într-un loc deschis de crengile şi de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; p. gener. orice adăpost (special amenajat) împotriva arşiţei. – Umbră + suf. -ar.
UMBRĂ, umbre, s.f. I. 1. Lipsă de lumină, întunecime provocată de un corp opac care opreşte razele de lumină; porţiune din spaţiu întunecoasă (şi răcoroasă) unde nu ajung direct razele de lumină. ** Loc. adj. Fără umbră = corect, desăvârşit, pur. ** Loc. adv. Din umbră = fără a se arăta pe faţă; pe ascuns, pe furiş. ** Expr. A sta (sau a fi, a rămâne etc.) în (sau la) umbră = a sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, deoparte. A lăsa (pe cineva) în umbră = a lăsa (pe cineva) mai prejos, a eclipsa (pe cineva). 2. Întuneric, întunecime, obscuritate. 3. Nuanţă închisă, pată întunecată. * Spec. Parte mai întunecată dintr-o imagine plastică. * Fig. Stare de tristeţe, de îngândurare etc., întipărită pe faţa cuiva. II. 1. (De obicei urmat de o determinare în genitiv) Conturul întunecat al unei fiinţe sau al unui lucru, proiectat pe o suprafaţă (mai) luminată. ** Expr. (se spune despre un om foarte fricos) Se teme şi de umbra lui. Face umbră pământului (degeaba), se spune despre un om incapabil să producă, să realizeze ceva. ** Compus: umbra-iepurelui = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele în formă de solzi, cu florile galbene-verzui şi cu fructele de forma unor boabe roşii (Asparagus collinus). * Imagine neclară, nedesluşită; obiect care nu se vede bine (din cauza întunericului, a ceţii etc. sau pentru că este privit printr-un corp puţin transparent). 2. (În concepţiile mistice şi în basme) Duhul unui om mort sau fiinţă supranaturală, fantomatică; stafie, fantomă, nălucă. * Fig. Fiinţă foarte slabă (şi bolnavă). 3. Fig. Urmă, semn abia perceptibil; cantitate foarte mică din ceva. * Fig. Părere, aparenţă, iluzie. – Lat. umbra.
UMBRELĂ, umbrele, s.f. Obiect alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spiţe metalice fixate radial pe un baston, destinat să apere de ploaie sau de soare. – Din fr. ombrelle (după umbră).
UMBRELUŢĂ, umbreluţe, s.f. Diminutiv al lui umbrelă. – Umbrelă + suf. -uţă.
UMBRI, umbresc, vb. IV. 1. Tranz. şi intranz. A face, a ţine umbră (I 1); a adumbri. 2. Refl. (Pop.) A sta la umbră (I 1), a se adumbri. 3. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta o nuanţă mai închisă; a (se) întuneca, a (se) închide. 4. Intranz. şi refl. (Rar) A se contura. 5. Tranz. Fig. A dezonora, a păta, a compromite. – Din umbră.
UMBRIRE, umbriri, s.f. Faptul de a (se) umbri. * Culoare, nuanţă închisă, întunecată. – V. umbri.
UMBRIŞ, umbrişuri, s.n. Loc cu umbră; umbră (I 1). – Umbră + suf. -iş.
UMBRIŞOARĂ, umbrişoare, s.f. (Rar) Diminutiv al lui umbră; umbriţă. – Umbră + suf. -işoară.
UMBRIT, -Ă, umbriţi, -te, adj. 1. (Despre locuri) Care se află la umbră (I 1), acoperit de umbră, plin de umbră; umbros. 2. Întunecos. * Fig. (Despre voce, sunete etc.) Stins, voalat. – V. umbri.
UMBRIŢĂ, umbriţe, s.f. (Pop.) Umbrişoară. – Umbră + suf. -iţă.
UMBROS, -OASĂ, umbroşi, -oase, adj. 1. (Despre copaci, vegetaţie) Care face umbră (I 1), care ţine umbră; (despre locuri) care se află la umbră, acoperit de

umbră, plin de umbră; umbrit. 2. Întunecos. – Lat. umbrosus sau umbră + suf. -os.
UMECTA, umectez, vb. I. Tranz. (Livr.) A umezi uşor (şi numai la suprafaţă). – Din fr. humecter, lat. humectare.
UMECTARE, umectări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a umecta şi rezultatul ei. – V. umecta.
UMECTAT, -Ă, umectaţi, -te, adj. Umezit. – V. umecta.
UMED, -Ă, umezi, -de, adj. 1. Care a stat într-un lichid sau a fost acoperit sau stropit cu un lichid şi nu s-a uscat încă; jilav; umezit. * Igrasios. * (Despre atmosferă, aer, mediu) Încărcat cu vapori de apă. 2. (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; p. ext. lucitor, strălucitor; galeş, duios. – Lat. humidus.
UMERAL, -Ă, umerali, -e, adj. Care ţine de umăr, privitor la umăr. – Din fr. huméral.
UMERAR, umerare, s.n. 1. Umeraş. 2. Îmbrăcăminte de protecţie fixată pe umerii celor care cară greutăţi. 3. Împletitură de lână, de melană etc. cu care îşi îmbracă umerii cei ce suferă de reumatism. [Var.: umărár s.n.] – Umăr + suf. -ar.
UMERAŞ, umeraşe, s.n. Obiect pe care se atârnă hainele în dulap, cuier etc., format dintr-o bară orizontală (puţin curbată) care se introduce sub umerii unei haine şi dintr-un cârlig pentru agăţat; umăr (5), umerar (1). – Umăr + suf. -aş.
UMEZEALĂ, umezeli, s.f. 1. Însuşirea, starea a ceea ce este umed (1); umiditate. * Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. * Loc; umed. * Igrasie. 2. Aspect pe care îl au ochii înlăcrimaţi; p. ext. strălucire a ochilor (din cauza lacrimilor). – Umezi + suf. -eală.
UMEZI, umezesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină umed. * Refl. (Despre atmosferă, aer, mediu) A se încărca sau a fi încărcat de vapori de apă. 2. Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi; p. ext. a luci, a străluci (din cauza lacrimilor). ** Tranz. Lacrimile îi umezeau ochii. – Din umed.
UMEZIRE, umeziri, s.f. Acţiunea de a (se) umezi şi rezultatul ei. – V. umezi.
UMEZIT, -Ă, umeziţi, -te, adj. 1. Umed. 2. (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; p ext. lucitor, strălucitor (din cauza lacrimilor). – V. umezi.
UMEZITOR, umezitoare, s.n. 1. Aparat de umezit hârtia prin stropire cu apă (pentru a o satina), în timpul procesului de fabricaţie. 2. (În sintagma) Umezitor de aer = aparat care pulverizează apă şi umezeşte aerul adus prin conducte din exterior la o instalaţie industrială, unde este nevoie de aer condiţionat cu un anumit grad de umiditate. – Umezi + suf. -tor.
UMFLA, úmflu, vb. I. 1. Tranz. A mări volumul unui obiect cu pereţi elastici sau plianţi, umplându-l cu aer sau cu alt fluid. * Refl. (Despre cavităţi anatomice, mai ales despre stomac) A-şi mări volumul; (despre fiinţe) a creşte în volum (în urma mâncării excesive), a avea o senzaţie de balonare. ** Expr. (Tranz.) A-l umfla pe cineva râsul (sau plânsul) = a nu-şi putea stăpâni râsul (sau plânsul), a izbucni în râs (sau în plâns). (refl.) A se umfla de râs (sau plâns) = a nu-şi putea stăpâni râsul (sau plânsul), a izbucni în râs (sau în plâns). A se umfla de somn (sau de dormit) = a se sătura de somn, a dormi foarte mult. * Tranz. şi refl. A (se) înfoia. Vântul umflă pânzele. ** Expr. (Refl.) A se umfla în pene = a se îngâmfa, a se fuduli. 2. Refl. (Despre ape) A-şi mări volumul, a creşte. * (Despre lichide) A-şi ridica nivelul prin fierbere. 3. Refl. (Despre obiecte de lemn) A-şi mări volumul prin umezire. ** Tranz. Apa a umflat doagele. 4. Refl. (Despre piele, ţesuturi, organe etc.) A se inflama, a se congestiona. 5. Tranz. Fig. (Fam.) A ridica în mod exagerat preţul, suma,

proporţiile etc. 6. Tranz. Fig. (Fam.) A înşfăca, a înhăţa; a prinde, a lua, a ridica. – Lat. inflare.
UMFLARE, umflări, s.f. Acţiunea de a (se) umfla şi rezultatul ei. – V. umfla.
UMFLAT, -Ă, umflaţi, -te, adj. 1. (Despre obiecte cu pereţi elastici sau plianţi) Care şi-a mărit (la maximum) volumul prin umplerea cu aer sau cu alt fluid. * (Despre organe anatomice, mai ales despre stomac) Care şi-a mărit volumul; (despre oameni) care are o senzaţie de balonare (în urma mâncării excesive). * Înfoiat, răsfirat (de vânt). 2. (Despre ape) Care a crescut, şi-a mărit nivelul (şi a ieşit din albie). 3. (Despre piele, ţesuturi, organe etc.) Inflamat. 4. Fig. (Fam.; despre cifre, preţuri etc.) Care este exagerat de mare, de ridicat. 5. Fig. (Fam.; despre felul de a se exprima al cuiva) Afectat, bombastic, emfatic. – V. umfla.
UMFLĂTURĂ, umflături, s.f. Loc umflat pe suprafaţa unui obiect. * (Med.) Inflamaţie. – Umfla + suf. -ătură.
UMIDIFICARE, umidificări, s.f. Producere şi întreţinere, prin mijloace artificiale, a umidităţii aerului într-o instalaţie (industrială). – După fr. humidification.
UMIDIFUG, -Ă, umidifugi, -ge, adj. (Despre materiale) Care nu poate fi umezit, care nu se umezeşte. – Din fr. humidifuge.
UMIDITATE s.f. Proprietate a unui corp sau a unui mediu ambiant de a absorbi şi de a reţine o anumită cantitate de apă sau vapori de apă; însuşirea, starea a ceea ce e umed; umezeală (1). * Cantitatea de apă pe care o conţine un material sau un mediu; spec. conţinutul în vapori (sau în picături) de apă ori în cristale de gheaţă al atmosferei. – Din fr. humidité, lat. humiditas, -atis.
UMIDOMETRU, umidometre, s.n. Instrument folosit pentru determinarea umidităţii unui corp solid sau a aerului atmosferic. – Din fr. humidométre.
UMIL, -Ă, umili, -e, adj. 1. Care are o atitudine modestă, de om simplu, sărac, fără pretenţii; care are o atitudine supusă, ascultătoare, smerită. 2. (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează, denotă pe omul umil (1), caracteristic unui om umil. * (Despre obiecte, locuri etc.) Sărăcăcios. – Din lat. humilis.
UMILI, umilesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) pune într-o situaţie de inferioritate (neîndreptăţită); a (se) înjosi. 2. Refl. A adopta o atitudine de supunere, de smerenie faţă de cineva sau de ceva. – Din sl. umiliti. Cf. umil.
UMILINŢĂ, umilinţe, s.f. 1. Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment; supunere. * (În morala creştină) Atitudine umilă, smerită a omului în faţa divinităţii; smerenie. * Slugărnicie. 2. Situaţie umilitoare impusă cuiva; vorbă sau faptă care umileşte, ofensează; ofensă. – Umili + suf. -inţă.
UMILIRE, umiliri, s.f. Acţiunea de a (se) umili şi rezultatul ei. – V. umili.
UMILIT, -Ă, umiliţi, -te, adj. 1. Cu atitudine supusă, smerită, plecată; care exprimă umilinţă; umil. * Ruşinat. 2. Care este plin de umilinţe, de jigniri, de lipsuri. * (Substantivat) Om care duce o viaţă mizeră, care suportă jigniri, lipsuri. 3. (Rar) Simplu, modest, neînsemnat; sărac (2). – V. umili.
UMILITOR, -OARE, umilitori, -oare, adj. Care umileşte, înjoseşte, ofensează; înjositor, jignitor. – Umili + suf. -tor.
UMLAUT s.n. 1. Fenomen fonetic constând în modificarea timbrului unei vocale accentuate sub influenţa vocalei următoare. 2. Tremă care se pune deasupra vocalelor care au suferit un umlaut (1). – Din germ. Umlaut.
UMOARE, umori, s.f. 1. Lichid intercelular constituind mediul în care trăiesc celulele organismelor. ** Umoare apoasă = lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului. Umoare vitroasă = masă gelatinoasă care se

află în camera posterioară a ochiului. 2. (Livr.) Dispoziţie sufletească; fire, temperament. [Var.: humoáre s.f.] – Din fr. humeur, lat. humor, -oris.
UMOR s.n. Înclinare spre glume şi ironii, ascunse sub o aparenţă de seriozitate; manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei înclinaţii; p. ext. veselie, haz. * Categorie estetică ce constă în sublinierea incompatibilităţii şi absurdităţii laturilor unor situaţii în general fireşti. [Var.: humór s.n.] – Din fr. humeur, humour. Cf. engl. humour.
UMORAL, -Ă, umorali, -e, adj. Care aparţine umorilor, care se referă la umori. ** Teorie umorală = teorie potrivit căreia funcţiile organismului sunt reglate de umori. – Din fr. humoral.
UMORIST, -Ă, umorişti, -ste, s.m. şi f. Autor de scrieri sau de desene umoristice. [Var.: humoríst, -ă s.m. şi f.] – Din fr. humoriste.
UMORISTIC, -Ă, umoristici, -ce, adj. Care conţine sau exprimă umor; care provoacă umorul; vesel, hazliu. – Din fr. humoristique.
UMPLE, úmplu, vb. III. 1. Tranz. A face ca un recipient, o cavitate etc. să fie pline; a băga înăuntru (până sus); p. ext. a face să conţină o cantitate oarecare din ceva. ** Expr. A-şi umple burta (sau pântecele) = a mânca mult. A-şi umple buzunarele = a câştiga bani mulţi. (Refl. pas.) S-a umplut paharul = s-au adunat prea multe necazuri; nu se mai poate suporta situaţia de acum. 2. Tranz. Fig. A copleşi pe cineva, a face să se simtă apăsat (de un sentiment, de o senzaţie). ** Refl. I se umple inima de bucurie. 3. Tranz. A introduce într-un înveliş de aluat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti anumite mâncăruri. * (Rar) A îmbiba un preparat culinar cu un lichid (dulce, aromat). 4. Tranz. A răspândi un miros într-un anumit spaţiu. * A răspândi sunete, zgomote. ** Expr. A umple satul (sau lumea, urechile lumii) = a face să ştie, să afle toată lumea. 5. Tranz. A ocupa, a acoperi o suprafaţă, o întindere, o încăpere etc. ** Refl. S-a umplut grădina de flori. 6. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu o substanţă dăunătoare, murdară etc.; fig. a (se) contamina, a (se) molipsi. [Var.: (înv. şi pop.) umpleá vb. II, împle vb. III] – Lat. implere.
UMPLEA vb. II v. umple.
UMPLERE, umpleri, s.f. Acţiunea de a (se) umple şi rezultatul ei; umplut. – V. umple.
UMPLUT s.n. Umplere. – V. umple.
UMPLUTURĂ, umpluturi, s.f. Ceea ce serveşte pentru a umple un spaţiu, un gol etc. * Spec. Preparat culinar care se introduce într-un înveliş comestibil, alcătuind împreună cu acesta o mâncare sau o prăjitură. * Spec. Material granular sau pulverulent pus pe un teren pentru a-l înălţa sau a-l nivela. * Spec. Cantitate de praf de puşcă cu care se încarcă un cartuş (sau cu care se încărca altădată o urmă de foc pe la gura ţevii). * Fig. Element de valoare minoră sau lipsit de valoare, introdus într-o operă literară, ştiinţifică, în sumarul unui periodic, într-un spectacol etc. (spre a le completa). – Umple + suf. -tură.
UN, O, unii, unele, art. nehot. (Substantivul pe care îl determină denumeşte obiectul neindividualizat în discuţie) Un prieten. ** (Accentuează noţiunea exprimată de substantiv) O bucurie se vestea în ochii ei. ** (Dă sens general substantivului) Un artist, fie şi mai genial decât Paganini. * (Înaintea unui nume propriu sugerează o comparaţie) Unul ca..., unul asemenea cu... Mi se părea că văd un Platon. * (Dă valoare substantivală unor cuvinte pe care le precedă) Un murdar. [Gen.-dat. sg. unui, unei; gen.-dat. pl. unor] – Lat. unus, una.

UNANIM, -Ă, unanimi, -e, adj. Acceptat, împărtăşit de toţi, care exprimă un acord total; care cuprinde pe toţi sau aparţine tuturor; fără excepţie, general. * (La pl.) Care au aceeaşi părere, a căror părere coincide. – Din fr. unanime.
UNANIMITATE s.f. Acord total de idei, de opinii, de sufragii; totalitate de persoane. ** Loc. adv. În (sau cu) unanimitate = cu aprobarea tuturor, fără ca nimeni să aibă altă părere, altă atitudine. – Din fr. unanimité, lat. unanimitas, -atis.
UNCHEŞ s.m. v. uncheiaş.
UNCHI, unchi, s.m. 1. Bărbat considerat în raport cu copiii fraţilor şi surorilor sale, în raport cu copiii fraţilor şi surorilor soţiei sale sau în raport cu copiii verilor şi verişoarelor sale; termen cu care se adresează acestui bărbat nepoţii; grad de rudenie astfel stabilit; unchiaş. 2. Termen de respect cu care o persoană mai tânără se adresează unui bărbat mai în vârstă. – Lat. avunculus.
UNCHIAŞ, unchiaşi, s.m. 1. (Pop.) Om bătrân; moş, moşneag. 2. (Reg.) Unchi (1). [Var.: (reg.) unchéş s.m.] – Unchi + suf. -aş.
UNCHIŞOR, unchişori, s.m. Diminutiv al lui unchi. – Unchi + suf. -işor.
UNCIAL, -Ă, unciale, adj. (În sintagmele) Scriere uncială = scriere cu litere majuscule derivate din literele romane capitale (şi deosebindu-se de acestea prin rotunjimea formelor). Caracter uncial = caracterul literelor din scrierea uncială. [Pr.: -ci-al] – Din lat. uncialis, fr. oncial.
UNCIE, uncii, s.f. Veche unitate de măsură pentru greutăţi (folosită şi astăzi în Anglia), a cărei valoare a variat între circa 28 şi 35 de grame. – Din lat. uncia.
UNCROP, uncropuri, s.n. (Pop.) 1. Apă clocotită. 2. Băutură alcoolică fierbinte care se serveşte la ospăţul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospăţul şi datinile obişnuite în această zi. – Din sl. ukropŭ.
UNCROPEALĂ, uncropeli, s.f. (Pop.) Senzaţie de căldură, de moleşeală, de toropeală. – Uncrop + suf. -eală.
UNCROPEL, uncropele, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui uncrop; apă călduţă. – Uncrop + suf. -el.
UNDA, undez, vb. I. 1. Tranz. A face să se mişte ca nişte valuri. 2. Intranz. (Pop.) A fierbe, a clocoti. [Var.: undí vb. IV] – Lat. undare.
UNDAMETRU, undametre, s.n. Aparat pentru măsurarea frecvenţelor oscilaţiilor electromagnetice. – Din fr. ondemétre (după undă).
UNDĂ, unde, s.f. I. 1. Cantitate dintr-o masă de apă care face o mişcare ritmică uşoară de ridicare şi coborâre formând ondulaţii la suprafaţa apei; p. ext. apă (curgătoare sau stătătoare). * Şuvoi, torent. * Ploaie, ninsoare etc. care cade în rafale. 2. Masă de aer care se mişcă uşor; p. ext. aer, văzduh. 3. Mişcare de vibraţie (uşoară); zgomot (uşor). II. (Fiz.) Propagare din aproape în aproape a unei oscilaţii, cu viteză finită şi printr-o variaţie spaţială. ** Lungime de undă = distanţa dintre două puncte succesive ale unei unde, în care oscilaţia are aceeaşi fază. Undă seismică = undă pornită din epicentrul unui cutremur de pământ, de-a lungul căreia cutremurul se propagă în interiorul şi la suprafaţa pământului. Undă de şoc = undă seismică de mare intensitate. Undă electromagnetică = câmp electromagnetic variabil care se propagă în urma interacţiunilor dintre variaţiile câmpului electric şi ale celui magnetic. (În radiofonie) Undă scurtă = undă electromagnetică cu o lungime medie de 0,50 m. Undă mijlocie = undă electromagnetică cu o lungime de 200-600 m. Undă lungă = undă electromagnetică cu o lungime de 700-2000 m. Undă verde = procedeu folosit pentru asigurarea fluenţei maxime a traficului auto pe arterele de circulaţie din oraşe, realizat printr-un sistem de comandă coordonată a semafoarelor. – Lat. unda (cu sensul II după fr. onde).

UNDE adv., conj. I. Adv. 1. (Interogativ) În ce loc? în care parte? Unde este? * (Precedat de prep. "de") De la cine? din ce loc? De unde ştiţi voi? * La ce? la cine? Unde te gândeşti? * (În loc. adv.) Unde şi unde = din loc în loc, ici şi colo. * (În expr.) A (nu) avea de unde = a (nu) fi în stare, a (nu) avea posibilitatea să... (se spune pentru a arăta că ceva lipseşte, nu se găseşte) Ia, dacă ai de unde. 2. Deodată, numai ce. 3. (Exprimă o negaţie) Unde se mai gândeau ele la copilărie? ** Expr. De unde (şi) până unde? = cum şi în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? (Da) de unde! = imposibil! cu neputinţă! II. Conj. 1. (Introduce o propoziţie circumstanţială de loc) În locul în care, încotro. Să se ducă unde ştie. ** (Cu nuanţă temporală) Să-ţi dau două mere, unde te opreşti să le mănânci? 2. (Introduce o propoziţie atributivă) În care. E un punct însă unde drumul nostru se bifurcă. 3. (Introduce o propoziţie completivă) Ştie unde este parcul. 4. (Pop.; introduce o propoziţie circumstanţială de timp) Când, în momentul în care. 5. (Pop.; introduce o propoziţie circumstanţială de cauză) Pentru că, din cauză că, deoarece. 6. (Precedat de prep. "de", introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. A adus 10 cărţi, de unde făgăduise 12. 7. (Condiţional; în expr.) De unde nu = dacă nu, în cazul când. – Lat. unde.
UNDELEMN s.n. v. untdelemn.
UNDELEMNIU, -IE adj. v. untdelemniu.
UNDEVA adv. Într-un loc oarecare, într-o direcţie oarecare, la o persoană orecare. * (Precedat de prep. "de'") De la cineva, de la o persoană oarecare, dintr-un anumit loc. * (Precedat de prep. "pe") Printr-un loc oarecare, într-un anumit loc. – Unde + va.
UNDI1, undesc, vb. IV. Tranz. şi intranz. A pescui cu undiţa. * Fig. A sonda, a iscodi. – Din sl. onditi.
UNDI2 vb. IV v. unda.
UNDIRE, undiri, s.f. Faptul de a undi1; undit. – V. undi1.
UNDIT s.n. Undire. – V. undi1.
UNDIŢAR, undiţari, s.m. (Rar) Pescar cu undiţa. – Undiţă + suf. -ar.
UNDIŢĂ, undiţe, s.f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o vargă flexibilă de care este legată o sfoară, un fir de material plastic etc., având la capăt un cârlig ascuţit şi îndoit, în care se pune momeala pentru a prinde peştele; p. restr. cârligul acestei unelte. – Din sl. ondica.
UNDOI vb. IV v. undui.
UNDOIA vb. I v. undui.
UNDOIOS, -OASĂ adj. v. unduios.
UNDREA s.f. v. andrea.
UNDUI, unduiesc, vb. IV. Intranz. (Despre suprafaţa apelor; la pers. 3) A face unde, a se propaga în formă de unde. * P. gener. A se mişca asemenea undelor unei ape. [Var.: undoiá vb. I, undoí vb. IV] – Undă + suf. -ui (după fr. ondoyer).
UNDUIOS, -OASĂ, unduioşi, -oase, adj. Care formează unde, valuri; care se mişcă în unde. * P. gener. Care se mişcă asemenea undelor unei ape. * Fig. (Despre sunete) Modulat, melodios. * Fig. (Despre oameni) Care cedează, se schimbă uşor; schimbător. [Var.: undoiós, -oásă adj.] – Undui + suf. -os (după fr. onduleux).
UNDUIRE, unduiri, s.f. Acţiunea de a undui şi rezultatul ei; mişcare în unde, în valuri sau, p. gener., asemenea undelor unei ape. * Fig. Modulare, vibrare, mlădiere a unui sunet, a vocii. – V. undui.
UNDUIT, -Ă, unduiţi, -te, adj. (Rar) Unduios. – V. undui.
UNDULA vb. I v. ondula.
UNDULARE s.f. v. ondulare.

UNDULOS, -OASĂ adj. v. ondulos.
UNEALTĂ, unelte, s.f. 1. Piesă, ansamblu de piese, dispozitiv acţionat manual sau de un mecanism, care serveşte pentru a efectua o operaţie tehnică de prelucrare mecanică, de montare, manevrare etc.; p. ext. piesă auxiliară care serveşte la efectuarea unei lucrări. 2. Fig. Mijloc folosit pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil); persoană, grup sau organizaţie de care se serveşte cineva pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil). 3. (În sintagma) Unealtă gramaticală = instrument gramatical, v. instrument. – Une [le] + alte [le].
UNELTI, uneltesc, vb. IV. Tranz. A pregăti în ascuns, a pune la cale, a urzi o acţiune reprobabilă împotriva cuiva sau pentru a obţine ceva; a complota. – Din unealtă.
UNELTIRE, uneltiri, s.f. Acţiunea de a unelti şi rezultatul ei; intrigă, complot. – V. unelti.
UNELTITOR, -OARE, uneltitori, -oare, s.m. şi f. Persoană care unelteşte; conspirator, complotist; intrigant. – Unelti + suf. -tor.
UNEORI adv. Din când în când; câteodată. [Pr.: -ne-ori] – Une + ori.
UNGAR, -Ă, ungari, -e, adj. Maghiar. – Din germ. Ungar.
UNGĂTOR, -OARE, ungători, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Muncitor specializat în ungerea pieselor unui mecanism. 2. S.n. Gresor. – Unge + suf. -ător.
UNGE, ung, vb. III. 1. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu un strat de material gras, unsuros sau lipicios; a (se) gresa. ** Expr. (Tranz.) A unge pe cineva la inimă = a da, a crea cuiva o satisfacţie deosebită. (Fam.) A unge (bine) pe cineva = a) a bate zdravăn pe cineva; b) a mitui. (Fam.) A unge osia (sau ochii) sau a unge pe cineva cu miere = a mitui, a da mită. (Fam.) A fi uns cu toate unsorile = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat, a nu putea fi dus de nas. (Refl.; fam.) A se unge pe gât = a bea. 2. Tranz. A investi în funcţie un monarh sau un arhiereu. * A mirui. 3. Tranz. A tencui un perete, a făţui, a vărui, a spoi. * A murdări, a mânji. – Lat. ungere.
UNGERE, ungeri, s.f. Acţiunea de a (se) unge şi rezultatul ei. – V. unge.
UNGHER, unghere, s.n. 1. Porţiune dintr-o încăpere cuprinsă între extremităţile reunite a doi pereţi alăturaţi; colţ. * Loc retras, ascuns; cotlon. 2. (Pop.) Dulap triunghiular care se aşază pe colţ. – Lat. / * / anglarius (= angularius).
UNGHI, unghiuri, s.n. 1. Figură formată din două semidrepte care pleacă din acelaşi punct. Unghi drept. * Parte a unui obiect care formează un unghi (1). 2. Colţ, ungher (1). ** Expr. În (sau prin, din) toate unghiurile = (de) pretutindeni, în (sau prin, din) toate părţile. 3. Fig. Punct de vedere. – Lat. / * / anglus (= angulus).
UNGHIE, unghii, s.f. 1. Lamă cornoasă care creşte pe partea de deasupra a ultimei falange a degetelor de la mâini şi de la picioare, la om. ** Expr. A reteza (sau a tăia) cuiva din unghii = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva. A pune (cuiva) unghia în gât = a constrânge pe cineva să răspundă urgent unei obligaţii. A-şi pune unghia în gât = a face orice pentru atingerea unui scop. A-şi arăta unghiile = a deveni agresiv. * Substanţă cornoasă formată la vârfurile degetelor de la picioarele animalelor şi păsărilor; p. ext. gheară. 2. ** Compuse: unghia-găii sau unghia-găinii = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori galbene-verzui, dispuse în ciorchini (Astragalus glycyphyllos); unghia păsării = plantă erbacee cu flori albastre şi cu petala inferioară prelungită în formă de pinten, pătată cu galben (Viola declinata). 3. Fiecare dintre cele

două instrumente, în formă de pârghie, pentru ridicat şi lăsat coşul lesei la pescuit. – Lat. ungla (= ungula).
UNGHINAL, -Ă, unghinali, -e, adj. (Zool.) Care aparţine unghiei, privitor la unghie. – Din fr. unguinal.
UNGHIOARĂ, unghioare, s.f. Unghiuţă. [Pr.: -ghi-oa-] – Unghie + suf. -ioară.
UNGHIŞOARĂ, unghişoare, s.f. Unghiuţă. – Unghie + suf. -işoară.
UNGHIULAR, -Ă, unghiulari, -e, adj. Care formează un unghi, în formă de unghi; angular; în colţuri; colţuros. ** Piatră unghiulară = piatra de la unghiul fundaţiei unei clădiri; fig. fundament, bază, temelie. [Pr.: un-ghiu-] – Din unghi (după fr. angulaire).
UNGHIULAŢIE, unghiulaţii, s.f. 1. (Fot.) Unghi de cuprindere al unui obiectiv fotografic; apertură (2). 2. (Cin.) Operaţie prin care se stabilesc locul şi obiectivele aparatului pentru filmarea unei secvenţe. [Pr.: un-ghiu-] – După fr. angulation, it. angolazione.
UNGHIUŢĂ, unghiuţe, s.f. Diminutiv al lui unghie; unghioară, unghişoară. [Pr.: -ghi-u-] – Unghie + suf. -uţă.
UNGUENT, unguente, s.n. (Farm.) Alifie, pomadă, cremă (de uns). [Pr.: un-guent-] – Din lat. unguentum.
UNGULAT, ungulate, s.n. (Zool.) Copitat. – Din lat. ungulata, fr. ongulés.
UNGULIGRAD, -Ă, unguligrazi, -de, adj., s.m. şi f. (Mamifer) care are vârful degetelor protejat de copită. – Din fr. onguligrade, engl. unguligrade.
UNGUR, unguri, s.m. Maghiar. – Din sl. ongrinŭ.
UNGURAŞ, unguraşi, s.m. 1. Diminutiv al lui ungur. 2. Plantă erbacee medicinală şi meliferă cu tulpina păroasă, cu frunze aproape rotunde şi cu flori albe (Marrubium vulgare). – Ungur + suf. -aş.
UNGUREAN, ungureni, s.m. 1. Denumire dată populaţiei (româneşti) din Transilvania, în special celei din vecinătatea fostelor provincii istorice Ţara Românească şi Moldova. 2. Numele unui dans popular; melodie după care se execută. – Ungur + suf. -ean.
UNGUREANCĂ, ungurence, s.f. Femeia ungureanului (1). – Ungurean + suf. -că.
UNGURESC, -EASCĂ, ungureşti, adj., s.f. 1. Adj. Maghiar. 2. S.f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. – Ungur + suf. -esc.
UNGUREŞTE adv. În felul maghiarilor, ca maghiarii; în limba maghiară. – Ungur + suf. -eşte.
UNGURIME s.f. Mulţime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ţinut locuit de maghiari (în Transilvania). – Ungur + suf. -ime.
UNGURISM, ungurisme, s.n. (Rar) Maghiarism. – Ungur + suf. -ism.
UNGUROAICĂ, unguroaice, s.f. Femeie maghiară. – Ungur + suf. -oaică.
UNI1- Element de compunere care înseamnă "unul singur" şi care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. – Din fr. uni÷.
UNI2 adj. invar. (Despre materiale textile, confecţii) Care are o singură culoare; unicolor. [Pr.: üni] – Din fr. uni.
UNI3, unesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma un tot; a (se) împreuna, a (se) alătura, a (se) îmbina spre a forma un tot. 2. Refl. recipr. A încheia o înţelegere, o alianţă etc. în vederea unui scop comun. 3. Tranz. şi refl. recipr. A (se) lega prin căsătorie, a (se) căsători. – Lat. unire (= unescere).
UNIARTICULAT, -Ă, uniarticulaţi, -te, adj. Care are numai o singură articulaţie. [Pr.: -ni-ar-] – Din fr. uniarticulé.
UNIAT, -Ă, uniaţi, -te, adj. (Rar) Unit (3). [Pr.: -ni-at] – Din fr. uniate.

UNIAX, -Ă, uniacşi, -axe, adj. (Min.; despre cristale) Cu o singură axă optică. [Pr.: -ni-acs] – Din fr. uniaxe.
UNIC, -Ă, unici, -ce, adj. 1. Care este unul singur, numai unul în genul, de felul său. 2. Care nu poate fi asemănat cu nimic (datorită însuşirilor sale excepţionale); excepţional, incomparabil. [Acc. şi: uníc] – Din lat. unicus, fr. unique.
UNICAMERAL, -Ă, unicamerali, -e, adj. (Despre parlamente) Care este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă. – Uni1- + cameră.
UNICAPSULAR, -Ă, unicapsulari, -e, adj. (Despre fructe) Care constă dintr-o singură capsulă; (despre plante) al cărui fruct e format dintr-o singură capsulă. – Din fr. unicapsulaire.
UNICARPELAR, -Ă, unicarpelari, -e, adj. (Bot.; despre fructe sau ovare) Care are o singură carpelă. – Uni1- + carpelă + suf. -ar.
UNICAT, unicate, s.n. Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicaţie, dintr-un obiect. – Din germ. Unikat.
UNICELULAR, -Ă, unicelulari, -e, adj. Care este format dintr-o singură celulă; monocelular. – Din fr. unicellulaire.
UNICITATE s.f. Însuşirea de a fi unic. – Din fr. unicité, it. unicitá.
UNICOLOR, -Ă, unicolori, -e, adj. Care are o singură culoare; uni2. – Din fr. unicolore.
UNICORD, -Ă, unicorzi, -de, adj. Care are câte o coardă pentru fiecare notă. Instrument muzical unicord. – Din fr. unicorde.
UNICORN, -Ă, unicorni, -e, adj. (Zool.) Care are numai un corn. – Din fr. unicorne.
UNICUSPID, -Ă, unicuspizi, -de, adj. (Despre organe vegetale sau formaţii anatomice) Cu un singur vârf. – Din fr. unicuspidé, engl. unicuspid.
UNIDIMENSIONA, unidimensionez, vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină unidimensional. [Pr.: -si-o-] – Uni1- + dimensiona.
UNIDIMENSIONAL, -Ă, unidimensionali, -e, adj. Cu o singură dimensiune. [Pr.: -si-o-] – Din fr. unidimensionnel, engl. unidimensional.
UNIDIMENSIONALITATE s.f. Însuşirea de a fi unidimensional. [Pr.: -si-o-] – Din engl. unidimensionality.
UNIDIMENSIONARE, unidimensionări, s.f. (Rar) Acţiunea de a unidimensiona. [Pr.: -si-o-] – V. unidimensiona.
UNIDIMENSIONAT, -Ă, unidimensionaţi, -te, adj. (Rar) Care are o singură dimensiune; unidimensional. [Pr.: -si-o-] – V. unidimensiona.
UNIDIRECŢIONAL, -Ă, unidirecţionali, -e, adj. Care are loc, se face, se propagă într-o singură direcţie. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. unidirectionnel.
UNIEMBRIONAR, -Ă, uniembrionari, -e, adj. Care are un singur embrion. [Pr.: -ni-em-bri-o-] – După fr. uniembryonné.
UNIFAMILIAL, -Ă, unifamiliali, -e, adj. Făcut pentru o singură familie. [Pr.: -li-al] – Uni1- + familial.
UNIFICA, unific, vb. I. Tranz. 1. A face un întreg din mai multe părţi; a realiza o unitate; a uni3. 2. A cuprinde într-un sistem unic; a face să fie unitar. A unifica ortografia. – Din fr. unifier, it., lat. unificare.
UNIFICARE, unificări, s.f. Acţiunea de a unifica şi rezultatul ei. – V. unifica.
UNIFICATOR, -OARE, unificatori, -oare, adj. Care unifică sau contribuie la unificare. – Unifica + suf.-tor. Cf. it. unificatore, fr. unificateur.
UNIFLOR, -Ă, uniflori, -e, adj. (Despre plante) Care are, care face o singură floare. – Din fr. uniflore.
UNIFOLIAT, -Ă, unifoliaţi, -te, adj. (Despre plante) Care are o singură frunză. [Pr.: -li-at] – După fr. unifolié.

UNIFORM, -Ă, uniformi, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Adesea adverbial) Care are permanent şi pe toată întinderea sau durata aceeaşi formă, aceeaşi înfăţişare, aceeaşi intensitate, aceeaşi viteză, acceeaşi desfăşurare etc.; care este la fel, constant, lipsit de variaţii. 2. S.f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model şi purtată în mod obligatoriu de membrii unor instituţii (armată, şcoală etc.). – Din fr. uniforme, lat. uniformis, -e.
UNIFORMITATE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este uniform. – Din fr. uniformité, lat. uniformitas, -atis.
UNIFORMIZA, uniformizez, vb. I. Tranz. A da un caracter uniform, a face să fie uniform. – Din fr. uniformiser.
UNIFORMIZARE, uniformizări, s.f. Acţiunea de a uniformiza şi rezultatul ei. – V. uniformiza.
UNIFORMIZAT, -Ă, uniformizaţi, -te, adj. Cu caracter uniform. – V. uniformiza.
UNIFORMIZATOR, -OARE, uniformizatori, -oare, adj. Care uniformizează. – Uniformiza + suf. -tor.
UNIGLAND, -Ă, uniglande, adj. Care are o singură glandă. – Cf. fr. uniglandé.
UNILABIAT, -Ă, unilabiaţi, -te, adj. Care are o singură buză. [Pr.: -bi-at] – Din fr. unilabié.
UNILATERAL, -Ă, unilaterali, -e, adj. Care este îndreptat, situat într-o singură direcţie. * Care nu angajează decât una dintre părţile contractante. * Care este hotărât (în mod arbitrar) de una singură dintre părţi. * Care ţine seamă de o singură latură a lucrurilor; care cunoaşte numai un aspect al unei probleme şi judecă dintr-un singur punct de vedere sau se mărgineşte la un singur domeniu de cunoştinţe; mărginit; arbitrar. – Din fr. unilatéral.
UNILATERALITATE s.f. Însuşirea, starea a ceea ce este unilateral. – Unilateral + suf. -itate.
UNILINGV, -Ă, unilingvi, -e, adj. Scris într-o singură limbă. * Care vorbeşte o singură limbă. – Din fr. unilingue.
UNILOBAT, -Ă, unilobaţi, -te, adj. Care are un singur lob. – Din fr. unilobé.
UNILOCULAR, -Ă, uniloculari, -e, adj. (Bot.; despre ovare şi fructe) Cu o singură lojă. – Din fr. uniloculaire.
UNIME, unimi, s.f. 1. Cantitate abstractă considerată ca cifră elementară şi care serveşte la formarea unui număr compus din mai multe cifre; (în sistemul zecimal) fiecare dintre cifrele de la 1 la 9; unitate. 2. Notă muzicală întreagă. – Un + suf. -ime.
UNINAŢIONAL, -Ă, uninaţionali, -e, adj. (Despre state) A cărui populaţie aparţine în întregime aceleiaşi naţionalităţi. [Pr.: -ţi-o-] – Uni1- + naţional.
UNINOMINAL, -Ă, uninominali, -e, adj. Care conţine sau indică un singur nume. – Din fr. uninominal.
UNIOCULAR, -Ă, unioculari, -e, adj. 1. (Despre sisteme optice) Cu un singur ocular. 2. (Despre vedere) Care se face cu un singur ochi. [Pr.: -ni-o-] – Din fr. unioculaire.
UNIONAL, -Ă, unionali, -e, adj. Care aparţine unei uniuni, privitor la o uniune, care alcătuieşte o uniune. [Pr.: -ni-o-] – Uniune + suf. -al.
UNIONISM s.n. Tendinţa de a se uni, de a se grupa într-o uniune; curent, concepţie având la bază această tendinţă. [Pr.: -ni-o-] – Din fr. unionisme.
UNIONIST, -Ă, unionişti, -ste, adj. Care susţine şi propagă ideea de unire (a unor provincii într-un stat). * (Substantivat) Susţinător al unirii Principatelor Române (înainte de 1859). [Pr.: -ni-o-] – Din fr. unioniste.
UNIOVULAT, -Ă, uniovulaţi, -te, adj. (Biol.) Care are un singur ovul. [Pr.: -ni-o-] – După fr. uni-ovulé.

UNIPAR, -Ă, unipari, -e, adj. (Despre animale mamifere) Care naşte în mod obişnuit un singur pui. – Din fr. unipare.
UNIPARIPENAT, -Ă, uniparipenaţi, -te, adj. (Despre frunze compuse) Care are foliolele dispuse de-a lungul unui peţiol comun. – Din fr. uniparipenné.
UNIPERSONAL, -Ă, unipersonali, -e, adj. (Despre verbe, forme şi construcţii verbale) Care se întrebuinţează sau se conjugă numai la persoana a 3-a singular. – Din fr. unipersonnel.
UNIPETAL, -Ă, unipetali, -e, adj. (Despre flori) Care are o singură petală. – Din fr. unipétale.
UNIPOLAR, -Ă, unipolari, -e, adj. Care are un singur pol. * (Despre celulele nervoase) Al cărei corp celular are o singură prelungire. – Din fr. unipolaire.
UNIRE, uniri, s.f. Acţiunea de a (se) uni3 şi rezultatul ei. * Căsătorie. – V. uni3.
UNISEXUALITATE s.f. Starea, calitatea unei flori sau plante care are un singur sex. [Pr.: -xu-a-] – Din fr. unisexualité.
UNISEXUAT, -Ă, unisexuaţi, -te, adj. (Despre flori; p. ext. despre plante) Care are organe de reproducere de un singur sex. [Pr.: -xu-al] – Din fr. unisexué.
UNISILAB, -Ă, unisilabi, -e, adj. (Rar) Monosilabic. – Din lat. unisyllabus.
UNISILABIC, -Ă, unisilabici, -ce, adj. (Rar) Monosilabic. – Uni1- + silabic.
UNISON s.n. Executare de către un grup vocal sau instrumental a unei melodii la aceeaşi înălţime. * Fig. Acord deplin, comuniune de idei, de sentimente, de interese. – Din fr. unisson, lat. unisonus.
UNISONANŢĂ, unisonanţe, s.f. Îmbinare armonioasă a mai multor sunete, care impresionează plăcut urechea; acord, armonie. – Din fr. unissonance.
UNIT, -Ă, uniţi, -te, adj. 1. Care formează împreună un tot. 2. Care se află în raporturi strânse cu cineva, care este de acord, gândeşte, acţionează, simte la fel cu cineva; solidar cu cineva. 3. Care aparţinea unei confesiuni creştine catolice de rit oriental (ortodox); uniat. * (Substantivat) Adept al acestei confesiuni. – V. uni3.
UNITAR, -Ă, unitari, -e, adj. Care formează un singur tot, un întreg; omogen. – Din fr. unitaire.
UNITARIAN, -Ă, unitarieni, -e, adj. (În sintagma) Confesiune unitariană = confesiune creştină care neagă dogma trinităţii. * (Substantivat) Adept al acestei confesiuni [Pr.: -ri-an] – Din fr. unitarien.
UNITARIANISM s.n. Doctrină creştină reformată apărută în secolul al XVI-lea în unele ţări europene. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. unitarianisme, engl. unitarianism.
UNITATE, unităţi, s.f. 1. Numărul unu. * Mărime care serveşte ca măsură de bază pentru toate mărimile de acelaşi fel. Unitate de măsură. ** (În sintagma) Unitate astronomică = unitate folosită pentru exprimarea distanţelor în sistemul solar, egală cu distanţa medie de la Soare la Pământ. 2. Însuşirea a tot ce constituie un întreg indivizibil. 3. Coeziune, omogenitate, solidaritate, unire; tot unitar, indivizibil. ** Regula celor trei unităţi (de loc, de timp şi de acţiune) = regulă caracteristică teatrului clasic (antic şi modern), după care opera dramatică trebuie să fie dezvoltarea unei acţiuni unice, care se desfăşoară în acelaşi loc şi într-un interval de 24 de ore. 4. Cea mai mică formaţie, organizaţie economică, administrativă, militară, sanitară etc. care alcătuieşte un întreg şi acţionează după un plan general. – Din fr. unité, lat. unitas, -atis.
UNIUNE, uniuni, s.f. 1. Legătură între două sau mai multe persoane, grupuri, societăţi, clase etc. pentru apărarea unor interese, pentru revendicarea unor drepturi comune, pentru realizarea unor scopuri comune etc. 2. Nume generic pentru diverse organizaţii politice, economice, obşteşti etc. 3. Unire a unor

provincii sau state într-un singur stat; p. ext. stat astfel rezultat. [Pr.: -ni-u-] – Din lat. unio, -onis, fr. union.
UNIVALENT, -Ă, univalenţi, -te, adj., s.m. 1. Adj. (Chim.) Monovalent. 2. S.m. (Biol.) Cromozom neîmperecheat. – Din fr. univalent.
UNIVALV, -Ă, univalvi, -e, adj. Care are o singură valvă. – Din fr. univalve.
UNIVERS, universuri, s.n. 1. Lumea în totalitatea ei, nemărginită în timp şi în spaţiu, infinit de variată în ce priveşte formele pe care le ia materia în procesul dezvoltării ei; cosmos. 2. Globul pământesc; partea populată a globului pământesc (împreună cu tot ce se află pe el); locuitorii globului pământesc. * Mediul, cercul, lumea imediată în care trăieşte cineva sau ceva; domeniu material, intelectual sau moral. – Din fr. univers, lat. universum.
UNIVERSAL, -Ă, universali, -e, adj. 1. Care aparţine Universului, privitor la Univers; care se extinde asupra întregii lumi, care cuprinde tot ce există şi este comun tuturor; care se referă la toate fiinţele sau lucrurile luate în consideraţie într-un caz dat; general, obştesc. ** (Adverbial) Universal valabil. ** (Substantivat. n.) Există o unitate dialectică între universal şi particular. ** (Log.) Judecată universală = judecată care afirmă (sau neagă) un predicat în legătură cu totalitatea sferei subiectului. (Jur.) Legatar universal = moştenitor unic ai unei averi disponibile. * Mondial. 2. Care se bucură de o mare faimă; vestit, ilustru, celebru. 3. Care posedă cunoştinţe din toate domeniile, care are o cultură generală vastă. 4. (Despre unelte, instrumente, aparate) Care poate fi folosit la mai multe operaţii, bun pentru mai multe situaţii. * (Substantivat, n.) Mandrină de strung. – Din fr. universel, lat. universalis.
UNIVERSALII s.f. pl. Nume dat noţiunilor generale în filozofia scolastică. ** Disputa (sau cearta) universaliilor = discuţie în jurul noţiunilor generale şi a naturii lor, fapt care a determinat apariţia celor trei curente din sânul scolasticii; realismul, nominalismul şi conceptualismul. – Din lat. universalia.
UNIVERSALISM s.n. (Rar) Universalitate. – Din fr. universalisme.
UNIVERSALIST, -Ă, universalişti, -ste, adj. Referitor la universalism. – Din fr. universaliste.
UNIVERSALITATE s.f. 1. Caracterul, însuşirea a ceea ce este universal; universalism. 2. Totalitate, generalitate. – Din fr. universalité, lat. universalitas, -atis.
UNIVERSALIZA, universalizez, vb. I. Tranz. (Rar) A face să fie universal, a răspândi pretutindeni; a generaliza. – Din fr. universaliser.
UNIVERSIADĂ, universiade, s.f. Competiţie sportivă internaţională cu caracter complex la care participă tineretul din universităţi. [Pr.: -si-a-] – Univers [itate] + suf. -iadă (după olimpiadă).
UNIVERSITAR, -Ă, universitari, -e, adj. Care aparţine universităţii, privitor la universitate. ** Oraş (sau centru) universitar = oraş în care se află o universitate. * (Substantivat) Persoană care face parte din corpul didactic al unei universităţi. – Din fr. universitaire.
UNIVERSITATE, universităţi, s.f. Instituţie de învăţământ superior cu mai multe facultăţi şi secţii. ** (Ieşit din uz) Universitate de partid = şcoală superioară în care se preda ca disciplină de bază marxism-leninismul. Universitate populară = instituţie pentru educaţia adulţilor, având ca formă principală de activitate ciclul de prelegeri din domenii variate. * Localul acestor instituţii. – Din fr. université, lat. universitas, -atis.
UNIVITELIN, -Ă, univitelini, -e, adj. (Biol.; despre gemeni) Care provine dintr-un singur ou. – Din fr. univitellin.
UNIVOC, -Ă, univoci, -ce, adj. 1. Care are un singur sens sau păstrează acelaşi sens în întrebuinţări diferite. 2. (Mat.) Care se caracterizează prin faptul că

unui element dintr-o primă mulţime îi corespunde un singur element din a doua mulţime. – Din fr. univoque, lat. univocus.
UNIVOCITATE s.f. (Livr.) Caracterul a ecea ce este univoc. – Din fr. univocité.
UNS, -Ă, unşi, -se, adj., s.m. 1. Adj. Acoperit cu un strat gras. * (Rar) Pătat de grăsime; unsuros. 2. S.m. (Înv.) Monarh sau cleric considerat, în urma unei ceremonii religioase speciale, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. – V. unge.
UNSOARE, unsori, s.f. 1. Substanţă grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva sau cineva sau care serveşte la gătit. 2. Faptul de a unge. – Uns + suf. -oare.
UNSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între 10 şi 12 şi care se indică prin cifrele 11 sau XI. ** (Adjectival) Are unsprezece ani. (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) Azi suntem în unsprezece. ** (Substantivat, m.) Scrie un unsprezece. ** (Cu valoare de num. ord.) Capitolul unsprezece. ** (Formează numeralul adverbial corespunzător) De unsprezece ori. ** (Precedat de "câte", formează numeralul distributiv corespunzător) Câte unsprezece părţi. – Un + spre + zece.
UNSPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei adjectival) Care se află între al zecelea şi al doisprezecelea. ** Expr. În ceasul al unsprezecelea = aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut; târziu. – Unsprezece + le + a.
UNSUROS, -OASĂ, unsuroşi, -oase, adj. Acoperit, îmbibat, pătat de grăsime. * (Rar) Cleios, lipicios. – Unsoare + suf. -os.
UNT s.n. 1. Grăsime naturală, solidă, extrasă din lapte şi folosită ca aliment. ** Loc. adv. Ca untul = fără efort, uşor. ** Expr. A scoate untul din cineva = a stoarce de puteri pe cineva, a vlăgui. A-l bate (pe cineva) de-i iese (sau să-i iasă) untul = a-l bate tare, rău (pe cineva). * (Urmat de determinări care indică provenienţa) Grăsime solidă extrasă din seminţele, miezul etc. unor fructe (tropicale). Unt de cacao. 2. ** Compus: untul-vacii = plantă erbacee cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate şi cu flori liliachii, purpurii, roz sau albe, dispuse în ciorchine la vârful tulpinii; untişor (Orchis morio). – Lat. unctum.
UNTAR, (1) untari, s.m., (2) untare, s.n. 1. S.m. Persoană care se ocupă cu prepararea untului. 2. S.n. Vas de lemn în care se bate untul. – Unt + suf. -ar.
UNTDELEMN s.n. Ulei comestibil extras din măsline; p. gener. orice ulei vegetal comestibil. ** Expr. A ieşi deasupra ca untdelemnul = a birui, a învinge; a se confirma, a se adeveri. [Var.: undelémn s.n.] – Unt + de + lemn (după sl. drěvěno maslo).
UNTDELEMNIU, -IE, untdelemnii, adj. Care e de culoarea (galbenă a) untdelemnului; gălbui. [Var.: undelemníu, -íe adj.] – Untdelemn + suf. -iu.
UNTIERĂ, untiere, s.f. Vas în care se ţine şi se serveşte untul. [Pr.: -ti-e-] – Unt + suf. -ieră.
UNTIŞOR, untişori, s.m. (Bot.) 1. Mică plantă erbacee cu flori galben-aurii, cu frunzele în formă de inimă, groase şi lucioase, care se consumă ca salată; grâuşor, sălăţea (Ranunculus ficaria). 2. (Reg.) Untul-vacii. – Unt + suf. -işor.
UNTOS, -OASĂ, untoşi, -oase, adj. Care conţine mult unt; care are aspect de unt, ca untul; gras. – Unt+ suf. -os.
UNTURĂ, unturi, s.f. Substanţă grasă, insolubilă în apă, obţinută prin topirea grăsimii animale şi folosită în alimentaţie, în medicină, în industrie etc. ** Untură de peşte = ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de peşti (Gadus), bogat în vitaminele A şi D utilizat în tratamentul debilităţii fizice, al rahitismului etc. * (Reg.) Osânză (de porc). – Lat. unctura.

UNTUROS, -OASĂ, unturoşi, -oare, adj. (Înv.) Care conţine multă untură sau multe grăsimi; ca untura; gras. – Untură + suf. -os.
UNU, UNA num. card. (Când precedă un substantiv are forma "un", "o"; când ţine locul unui substantiv are forma "unul", "una") 1. (Adesea substantivat) Primul număr din seria numerelor naturale, care reprezintă unitatea şi se indică prin cifrele 1 şi I. ** (În corelaţie cu "doi", dă ideea de aproximaţie) Vei petrece o zi sau două. ** Loc. adj. Tot unul şi unul = numai oameni sau lucruri de valoare, deosebite. ** Loc. adv. (Fam.) De unul singur = izolat; individual; fără însoţitor. Până la unul = toţi, în unanimitate. (Sudat; cu formă feminină şi valoare neutră) Întruna sau tot întruna = mereu. ** Expr. (Pop.) A merge una = a merge alături, nedespărţiţi. A fi (sau a face pe cineva) una cu cineva ori cu ceva = a fi (sau a face să fie) la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza. A o ţine una (şi bună) = a nu ceda, a fi perseverent, a se încăpăţâna în susţinerea unei păreri. ** (Adjectival) Are un an. (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) Acum e unu. ** (Substantivat, m.) Scrie un unu. * (Cu valoare de num. ord.) Prim, întâi. Tomul unu. * (Precedat de "câte", formează num. distributiv corespunzător) Venea numai câte unul să mă vadă. ** Loc. adv. Câte unul-unul sau unul câte unul = succesiv, pe rând. ** (În corelaţie cu "doi", dă ideea de aproximaţie) Mai trăsese câte-o duşcă-două de rachiu. 2. (Adjectival) Singur, unic. ** (Folosit pentru întărirea pronunelui personal) Eu unul mă duc să deschid uşa. 3. (Adjectival) Acelaşi, identic. Suntem la un gând amândoi. 4. (Precedat de o negaţie sau în propoziţii negative) Nimeni. [Gen.- dat. unuia, uneia sau (când are foma un, o) unui, unei] – Lat. unus.
UNUL, UNA, unii, unele, pron. nehot. 1. (Ţine locul unui substantiv, fără a da o indicaţie precisă asupra obiectului) Să cântăm una de jale. ** Expr. (exclamaţie de mirare, faţă de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobişnuit sau de nemulţumire în legătură cu o întâmplare neplăcută) Asta-i încă una! sau asta încă-i una!. ** (În alternanţă cu "altul" sau cu sine însuşi) Unul are ureche muzicală, unul are glas frumos. ** (În corelaţie cu "altul", exprimă un raport de reciprocitate) Îşi luară ziua bună unul de la altul. * Cineva; oarecare. ** (Cu determinări care indică mai precis sensul substantivelor înlocuite) Deveni una din cele mai frumoase provincii. ** (Cu nuanţă peiorativă, folosit de obicei pe lângă nume de persoană) Unu', Iorgu Badea. * (În alternanţă cu "altul") Primul, întâiul. 2. (La pl.) O parte din... * (Adjectival) Nişte, anumiţi. 3. (Cu formă feminină şi valoare neutră) Ceva. A-şi pune una în gând. ** Expr. (Cu) una cu alta = compensându-se (împreună). [Gen.-dat. sg. unuia, uneia, pl. unora] – Din unu, una.
UNULEA, UNA, num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; în numerale ordinale compuse, indicând unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc.; de obicei adjectival) A treizeci şi una pagină. – Unu + le + a.
UPERCUT, upercuturi, s.n. Lovitură la box, aplicată adversarului de jos în sus, în general sub bărbie. – Din engl., fr. uppercut.
UPERCUTA, upercutez, vb. I. Intranz. A aplica adversarului (la box) un upercut. – Din upercut.
UPERIZARE, uperizări, s.f. Metodă de conservare a laptelui cu ajutorul unui tratament termic de scurtă durată şi la temperatură ridicată, prin care se distrug microorganismele şi se păstrează integral proprietăţile laptelui crud. – După fr. upérisation.
URA1 interj. Exclamaţie care exprimă însufleţire, entuziasm, aprobare, îndemn etc. – Din rus. ura, fr. hourra.
URA2, urez, vb. I. 1. Tranz. (Construit cu dativul) A adresa cuiva o dorinţă de bine (cu prilejul unei aniversări, al unui început de acţiune etc.); a închina în

sănătatea cuiva. 2. Intranz. A recita versuri populare care conţin urări, când se umblă cu colindul. – Lat. orare.
URACIL s.n. (Biol.) Substanţă organică de natură bazică prezentă în acidul ribonucleic. – Din fr. uracile.
URAGAN, uragane, s.n. Ciclon tropical sau, p. gener., vânt foarte puternic, cu acţiune distrugătoare, însoţit adesea de ploi torenţiale. – Din fr. ouragan.
URALE s.n. pl. Strigăte de entuziasm, de adeziune, de aprobare etc.; aclamaţie. – De la ura1.
URALIT s.n. (Min.) Varietate de hornblendă cu aspect fibros. – Din germ. Uralit, fr. uralite.
URALO-ALTAIC, -Ă, uralo-altaici, -ce, adj. (Despre populaţii) Care se află, trăieşte în regiunea munţilor Ural şi Altai; (despre limbi) vorbit de populaţiile care trăiesc în regiunea munţilor Ural şi Altai. – Din fr. ouralo-altaîque.
URANGUTAN, urangutani, s.m. Maimuţă antropoidă de talie mare, cu membrele anterioare foarte lungi, inteligentă şi cu spiritul de imitaţie foarte dezvoltat, care trăieşte în pădurile tropicale din Sumatra şi Borneo (Simia satyrus). [Var.: orangután s.m.] – Din fr. orang-outan.
URANIAN, -Ă, uranieni, -e, adj. Care se referă la univers; cosmic. [Pr.: -ni-an] – Uranus (n. pr.) + suf. -ean.
URANIC, -Ă, uranici, -ce, adj. (Livr.) Uranian. – Din fr. uranique.
URANIFER, -Ă, uraniferi, -e, adj. (Despre minereuri şi roci) Care conţine uraniu. – Din fr. uranifére.
URANINĂ, uranine, s.f. Substanţă colorantă întrebuinţată ca sensibilizator în tehnica fotografică. – Din fr. uranine.
URANINIT s.n. (Min.) Pehblendă. – Din fr. uraninite.
URANISC s.n. v. oranist.
URANISM s.n. (Med.) Pederastie. – Din fr. uranisme.
URANIT s.n. (Chim.) Amestec natural al oxizilor de uraniu. – Din fr. uranite.
URANIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu proprietăţi radioactive, folosit în pilele atomice. – Din fr. uranium.
URANOFAN, uranofani, s.m. (Chim.) Silicat hidratat de calciu şi de uraniu; uranotil. – Din fr. uranophane, germ. Uranophan.
URANOGRAFIE s.f. Descriere a cerului. – Din fr. uranographie.
URANOMETRIE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanţelor interastrale. – Din fr. uranométrie.
URANOTIL, uranotili, s.m. (Chim.) Uranofan. – Din fr. uranotile.
URARE, urări, s.f. Acţiunea de a ura2 şi rezultatul ei; conţinutul unei urări; urat1. – V. ura2.
URAT1, uraturi, s.n. Urare. – V. ura2.
URAT2, uraţi, s.m. (Chim.) Sare a acidului uric. – Din fr. urate.
URĂ1, (rar) uri, s.f. Sentiment puternic, nestăpânit, de duşmănie faţă de cineva sau de ceva. – Din urî (derivat regresiv).
URĂ2, uri, s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori roşii-purpurii, mai rar albe, dispuse într-un spic la vârful tulpinii (Gymnadenia conopea). – Et. nec. Cf. ură1.
URĂTOR, -OARE, urători, -oare, s.m. şi f. Colindător (care urează). – Ura2 + suf. -ător.
URĂTURĂ, urături, s.f. Cuvânt sau formulă de urare la adresa cuiva. * Text recitat de colindători când umblă cu uratul1. – Ura2 + suf. -ătură.
URÂCIOS, -OASĂ, urâcioşi, -oase, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Antipatic, nesuferit, neplăcut. [Var.: uriciós, -oasă adj.] – Urî + suf. -icios.

URÂCIUNE, urâciuni, s.f. 1. Fiinţă cu înfăţişare respingătoare; monstru, pocitanie, pocitură. 2. (Înv. şi reg.) Urâţenie (1). [Var.: uriciúne s.f.] – Urî + suf. -ciune.
URÂT, -Ă, (I) urâţi, -te, adj., (II) adv., (III) s.n. I. Adj. 1. Care are o înfăţişare neplăcută, care este lipsit de frumuseţe, de armonie; p. ext. pocit, hâd, hidos. 2. Care displace, care trezeşte repulsie (morală); urâcios, nesuferit. * (Despre comportare, fapte) Contrar moralei, dreptăţii, bunei-cuviinţe; necuviincios; imoral; reprobabil. * Neplăcut; grav. 3. (Despre timp) Posomorât, ploios, friguros. II. Adv. Într-un mod neplăcut, nepotrivit, imoral. ** Expr. A se uita urât la cineva = a privi cu duşmănie pe cineva. III. S.n. 1. Stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupaţie, de viaţă banală etc.; plictiseală; indispoziţie. ** Loc. prep. De urâtul cuiva (sau a ceva) = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva). ** Expr. A-i fi (cuiva) urât = a) a se teme (în singurătate); b) a se plictisi. A-şi face de urât = a se distra, a-şi alunga plictiseala. A ţine cuiva de urât = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi). 2. Dezgust, aversiune faţă de cineva sau de ceva. – V. urî.
URÂŢEL, -ICĂ, urîţei, -ele, adj. Diminutiv al lui urât (I); cam urât. – Urât + suf. -el.
URÂŢENIE, (2) urâţenii, s.f. 1. Faptul de a fi urât, starea a ceea ce este urât; urâciune (2). 2. (Concr.) Fiinţă urâtă sau obiect urât; ceea ce este urât. – Urât + suf. -enie.
URÂŢI, urâţesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni urât; a (se) sluţi, a (se) poci. – Din urât.
URÂŢIRE, urâţiri, s.f. Acţiunea de a (se) urâţi şi rezultatul ei. – V. urâţi.
URBAN, -Ă, urbani, -e, adj. Care ţine de oraş, privitor la oraş; orăşenesc. * Fig. (Despre atitudinea sau modul de comportare al cuiva) Care dă dovadă de urbanitate; politicos, civilizat. – Din fr. urbain, lat. urbanus.
URBANISM s.n. Urbanistică. * Fig. Atitudine, comportare plină de politeţe, de bună-cuviinţă; urbanitate. – Din fr. urbanisme.
URBANIST, urbanişti, s.m. Specialist în domeniul urbanisticii. – Din fr. urbaniste.
URBANISTIC, -Ă, urbanistici, -ce, s.f., adj. 1. S.f. Ştiinţă al cărei obiect îl constituie sistematizarea aşezărilor omeneşti existente şi proiectarea de aşezări noi; urbanism. 2. Adj. Care ţine de urbanistică (1), privitor la urbanistică; edilitar. – Urban + suf. -istic sau urbanist + suf. -ic.
URBANITATE s.f. (Rar) Atitudine, comportare plină de politeţe, de bună-cuviinţă; urbanism. – Din fr. urbanité, lat. urbanitas, -atis.
URBANIZA, urbanizez, vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un caracter urban, citadin. – Din fr.urbaniser.
URBANIZARE, urbanizări, s.f. Acţiunea de a (se) urbaniza şi rezultatul ei. – V. urbaniza.
URBANIZAT, -Ă, urbanizaţi, -te, adj. Care a căpătat caracter urban, citadinizat. – V. urbaniza.
URBARIU, urbarii, s.n. (Înv.) Registru oficial în care erau trecute proprietăţile funciare; carte funciară. – Din germ. Urbarium.
URBE s.f. (Livr. şi fam.) Oraş. – Din lat. urbs, -is.
URCA, urc, vb. I. 1. Refl., intranz. şi tranz. A (se) deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a (se) sui. * Intranz. (Despre drumuri) A fi înclinat în pantă suitoare. * Intranz. şi refl. (Despre plante) A se prinde (cu ajutorui unor organe speciale) de un suport, de ziduri etc., ridicându-se vertical; a se căţăra. 2. Refl., intranz. şi tranz. A (se) sui şi a (se) aşeza pe ceva

mai ridicat. ** Expr. (Refl. şi tranz.) A (se) urca pe tron sau pe (sau în) scaunul împărăţiei = a începe să domnească sau a învesti în funcţia de suveran. 3. Refl., intranz. şi tranz. A (se) ridica (până la o înălţime oarecare); a (se) înălţa (în văzduh). ** Expr. (Refl.) A i se urca cuiva băutura la cap = a se îmbăta. A i se urca la cap = a deveni încrezut, înfumurat. 4. Refl şi intranz. (Despre temperatură, presiune atmosferică; p. ext. despre termometre sau barometre) A avea ori a indica valori mai mari în comparaţie cu cele obişnuite sau anterioare. * Intranz. (Fiz.; despre mărimi scalare) A suferi o variaţie de creştere a valorii pozitive. 5. Refl. (Despre numere, preţuri, sume) A se ridica la..., a se mări. ** Tranz. A urca preţurile. 6. Refl. (Despre voce, glas sau ton; p. ext. despre cântece) A se ridica de la un registru mai profund la unul mai înalt. ** Tranz. A urca tonul. 7. Refl. şi intranz. A merge îndărăt în timp până la..., a exista, a data din... – Probabil lat. / * / oricare (= oriri).
URCARE, urcări, s.f. Acţiunea de a (se) urca şi rezultatul ei; urcat1. – V. urca.
URCAT1 s.n. Urcare. – V. urca.
URCAT2, -Ă, urcaţi, -te, adj. (Despre venituri, sume, preţuri) Care a devenit (mai) mare. – V. urca.
URCĂTOR, -OARE, urcători, -oare, adj. (Despre plante) Care se agaţă, se urcă; agăţător, suitor. – Urca + suf. -ător.
URCEOL, urceole, s.n. (Bot.) Organ în formă de sac. [Pr.: -ce-ol] – Din fr. urcéole.
URCEOLAT, -Ă, urceolaţi, -te, adj. (Bot.; despre unele organe) În formă de sac sau de urcior1. [Pr.: -ce-o-] – Din fr. urcéolé.
URCIOR1, urcioare, s.n. 1. Vas de lut (smălţuit) cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor. 2. (Rar) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează vârtejuri; bulboacă, bulboană. [Var.: ulciór s.n.] – Lat. urceolus.
URCIOR2, urcioare, s.n. Mic furuncul care apare la rădăcina genelor. [Var.: ulciór s.n.] – Lat. hordeolus (după urcior1).
URCIORAŞ, urcioraşe, s.n. Diminutiv al lui urcior1; urcioruş1. – Urcior1 + suf. -aş.
URCIORUŞ1, urcioruşe, s.n. Urcioraş. [Var.: ulciorúş s.n.] – Urcior1 + suf. -uş.
URCIORUŞ2, urcioruşe, s.n. (Rar) Diminutiv al lui urcior2. – Urcior2 + suf. -uş.
URCUŞ, urcuşuri, s.n. 1. Faptul de a (se) urca. 2. Loc, drum care este în pantă, care urcă. ** Loc. adv. În urcuş = în sus, în pantă. – Urca + suf. -uş.
URDAR, (1) urdari, s.m., (2, 3) urdare, s.n. 1. S.m. Cioban care face urda la stână; vânzător de urdă. 2. S.n. Vas, ceaun, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. 3. S.n. Unealtă cu care se amestecă zerul pus la fiert pentru a se obţine urda (1). – Urdă + suf. -ar.
URDĂ s.f. 1. Derivat al laptelui (de oaie) care se obţine prin fierberea şi închegarea zerului gras rămas de la prepararea caşului sau de la alegerea untului. 2. ** Compus: urda-vacii = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina acoperită cu peri cenuşii şi cu flori albe (Cardaria draba). – Et. nec.
URDINA, urdin, vb. I. Intranz. (Înv. şi reg.) 1. A merge des la cineva sau undeva; a face acelaşi drum de repetate ori. 2. A avea diaree. [Prez. ind. şi: urdinez] – Lat. ordinare.
URDINARE, urdinări, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a urdina şi rezultatul ei. – V. urdina.
URDINIŞ, urdinişuri, s.n. Deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies şi intră albinele. – Urdina + suf. -iş.

URDOARE, urdori, s.f. (Pop.) Secreţie gălbuie care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); puchină. – Lat. / * / horridat, -oris (= horridus).
URDU s.n. Variantă a limbii hindi cu dezvoltare separată; limbă oficială în Pakistan. [Acc. şi: úrdu] – Din engl., fr. urdu.
URDUCA vb. I v. hurduca.
URDUROS, -OASĂ, urduroşi, -oase, adj. (Pop.) Care are urdori la ochi; p. ext. neîngrijit, nespălat, murdar. – Urdoare + suf. -os.
URECHE, urechi, s.f. I. 1. Fiecare dintre cele două organe ale auzului şi echilibrului, aşezate simetric de o parte şi de cealaltă a capului omului şi mamiferelor, alcătuite dintr-o parte externă, una mijlocie şi una internă. ** Expr. A fi numai urechi sau a-şi deschide urechile (în patru) = a asculta foarte atent. A-i ajunge cuiva la ureche sau a ajunge la urechea cuiva = (despre afirmaţii, zvonuri, ştiri) a deveni cunoscut, ştiut de cineva. A-i trece cuiva (ceva) pe la ureche = a auzi un lucru numai în treacăt, neprecis. A-i intra cuiva (ceva) pe-o ureche şi a-i ieşi pe alta (sau pe cealaltă) = a nu reţine ceea ce i se spune, a trece uşor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite. Tare (sau fudul) de urechi (sau de-o ureche) = surd. * Partea externă, cartilaginoasă, vizibilă a urechii (I 1); pavilionul urechii, auriculă. ** Loc. adv. Până peste urechi = extrem de..., foarte. ** Expr. (A fi) într-o ureche = (a fi) smintit, scrântit, ţicnit. A i se lungi (cuiva) urechile (de foame etc.) = a-şi pierde răbdarea aşteptând (să mănânce etc.), a dori foarte mult (ceva). (Bot.) ** Compuse: urechea-babei = ciupercă comestibilă de culoare gălbuie sau trandafirie pe partea exterioară şi roşie-portocalie pe partea interioară; urechiuşă (Peziza aurantia); urechea iepurelui = a) numele mai multor specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene sau galbene-aurii (Bupleurum); b) plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina şi frunzele păroase, cu florile roz (Stachys lanata); urechea-porcului = plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu tulpina păroasă şi ramificată în partea superioară, cu frunzele ovale şi dinţate şi cu flori mici, albăstrui-violete (Salvia verticillata); urechea-şoarecelui = nu-mă-uita. urechea-ursului = plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale, uşor dinţate, dispuse în formă de rozetă şi cu flori galbene (Primula auricula). 2. Fig. Facultatea de a auzi; simţul auzului; auz. ** Expr. A avea ureche (muzicală) = a avea facultatea de a percepe just (şi de a reproduce în mod exact) sunetele muzicale. A cânta după ureche = a reproduce o melodie după auz, fără a folosi partitura. II. (Pop.) Organul respirator al peştilor; branhie. III. P. anal. 1. Gaura acului (prin care se petrece aţa sau sfoara). ** Expr. A scăpa ca prin urechile acului = a scăpa cu mare greutate, în mod miraculos dintr-o situaţie dificilă. 2. Cheotoarea de piele sau de pânză care se coase la marginea posterioară de sus a ghetelor sau a cizmelor, cu ajutorul căreia se trage încălţămintea în picior. 3. Toartă; inel, belciug. * Proeminenţă în formă de cârlig la capătul de sus al leucii carului, de care se sprijină lanţul sau veriga care leagă loitrele de leucă. * Ochi, laţ, juvăţ la capătul ştreangului; valul ştreangului. 4. (La pl.) Porţiune ieşită în afară dintr-o lucrare de zidărie, amenajată pentru a uşura fixarea unui toc de fereastră sau de uşă, pentru a susţine un ornament etc. – Lat. oricla (= auricula).
URECHEA, urechez, vb. I. Tranz. A trage pe cineva de urechi (pentru a-l pedepsi); p. gener. a bate (un copil). – Din ureche.
URECHEALĂ, urecheli, s.f. Faptul de a urechea; pedeapsă aplicată cuiva prin tragere de urechi; p. gener. bătaie (dată unui copil). – Urechea + suf. -eală.

URECHEAT, -Ă, urecheaţi, -te, adj. Care are urechi mari. * (Substantivat, m.) Denumire glumeaţă dată iepurelui şi măgarului. – Din ureche.
URECHELNIŢĂ, urechelniţe, s.f. I. (Zool.) 1. Insectă de culoare castanie, cu corpul alungit, cu elitrele scurte, având la capătul abdomenului două prelungiri în formă de cleşte mare (Forficula auricularia). 2. Animal miriapod cu capul mare, cu antenele lungi, cu prima pereche de picioare mai lungă, transformată într-un fel de cleşti îndreptaţi îndărăt (Lithobius forficatus). 3. Cârcăiac. II. Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate printr-un vârf ascuţit şi aşezate în formă de rozetă, cu flori roşii sau roz aşezate în partea superioară a tulpinii (Sempervivum tectonun). – Ureche + suf. -elniţă.
URECHIUŞĂ, urechiuşe, s.f. 1. Diminutiv al lui ureche. 2. Ciupercă comestibilă cu pălăria în formă de pâlnie de culoare galbenă-portocalie sau roşcată (Cantharellus cibarius). * (Bot.) Urechea-babei. 3. (Pop.) Colţunaşi umpluţi cu carne, care se fierb în supă. – Ureche + suf. -uşă.
UREDINALĂ, uredinale, s.f. (La pl.) Ordin de ciuperci microscopice parazite care trăiesc pe plantele fanerogame, producând boala numită rugină; (şi la sg.) ciupercă din acest ordin. – Din fr. urédinales.
UREE s.f. Substanţă organică incoloră, cristalizată, care se găseşte în urină şi în sânge (produsă de dezagregarea substanţelor azotoase în organismul animal) sau se obţine pe cale sintetică, fiind folosită ca îngrăşământ agricol sau la fabricarea unor mase plastice, a unor medicamente etc. [Pr.: -re-e] – Din fr. urée.
UREMIC, -Ă, uremici, -ce, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care se referă la uremie, de uremie. 2. S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de uremie. – Din fr. urémique.
UREMIE, uremii, s.f. Creşterea patologică a cantităţii de uree sau de acid uric din sânge când rinichiul bolnav nu le poate elimina în întregime. – Din fr. urémie.
URETAN, uretani, s.m. (Chim.) Ester carbamic; carbamat. – Din fr. uréthane, germ. Urethane.
URETER, uretere, s.n. Fiecare dintre cele două canale cilindrice subţiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară. – Din fr. uretére.
URETERAL, -Ă, ureterali, -e, adj. Care aparţine ureterului, privitor la ureter. – Din fr. urétéral.
URETEROGRAFIE, ureterografii, s.f. (Med.) Explorare radiologică a ureterelor. – Din fr. urétérographie.
URETRAL, -Ă, uretrali, -e, adj. Care aparţine uretrului, privitor la uretru. – Din fr. urétral.
URETRĂ s.f. v. uretru.
URETRITĂ, uretrite, s.f. Boală care constă în inflamarea mucoasei uretrului. – Din fr. urétrite.
URETROSCOP, uretroscoape, s.n. Instrument care serveşte la examinarea mucoasei uretrale. – Din fr. urétroscope.
URETROSCOPIE, uretroscopii, s.f. (Med.) Explorare endoscopică a uretrei. – Din fr. urétroscopie.
URETRU, uretre, s.n. Canal membranos prin care circulă urina de la vezica urinară la exterior. [Var.: urétră s.f.] – Din fr. urétre.
URGENT, -Ă, urgenţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care necesită o rezolvare imediată, care nu admite amânare; grabnic. * Spec. (Despre telegrame) Care este expediat cu precădere pentru a sosi mai repede. – Din fr. urgent, lat. urgens, -ntis.

URGENTA, urgentez, vb. I. Tranz. A accelera, a grăbi mersul unei lucrări, al unei acţiuni, rezolvarea unei probleme etc. – Din urgent.
URGENTARE, urgentări, s.f. Acţiunea de a urgenta şi rezultatul ei. – V. urgenta.
URGENŢĂ, urgenţe, s.f. Însuşirea, caracterul a ceea ce este urgent; situaţie care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o problemă. ** Loc. adv. De urgenţă = imediat, numaidecât, repede, fără întârziere. – Din fr. urgence.
URGIE, urgii, s.f. (Pop.) 1. Nenorocire mare care se abate asupra cuiva sau a ceva. ** Loc. adj. De urgie = aducător de nenorocire. * Dezlănţuire violentă de forţe ale naturii; prăpăd. 2. Comportare, faptă, manifestare de om duşmănos, furios etc.; ură, furie. – Lat. orgia.
URGISI, urgisesc, vb. IV. 1. Tranz. (Pop.) A provoca cuiva mari neplăceri, nedreptăţi, persecuţii. 2. Refl. (Înv.) A se mânia, a se înfuria. – Din ngr. orghízome (după urgie).
URGISIRE, urgisiri, s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de a (se) urgisi şi rezultatul ei. – V. urgisi.
URGISIT, -Ă, urgisiţi, -te, adj. 1. (Pop.) Care are de îndurat mari neplăceri, necazuri, persecuţii. * (Despre obiecte) Aruncat, părăsit, desconsiderat. 2. (Înv.; adesea substantivat) Nesuferit, rău, afurisit. * Blestemat; necurat. – V. urgisi.
URIAŞ, -Ă, uriaşi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Personaj din basme închipuit sub formă de om de proporţii extraordinare, supranaturale. 2. S.m. şi f. Persoană foarte înaltă şi robustă. * Fig. Personalitate cu merite excepţionale într-un anumit domeniu; titan, gigant; colos. 3. Adj. De proporţii care depăşesc cu mult proporţia obişnuită, medie; enorm, colosal, gigantic. [Pr.: -ri-aş] – Din magh. óriás.
URIC1 adj. (În sintagma) Acid uric = acid organic natural care se găseşte în sânge şi în urină, rezultat din arderea proteinelor în procesul metabolic. – Din fr. urique.
URIC2, urice, s.n. 1. (În evul mediu, în Moldova şi în Maramureş) Moşie boierească sau mănăstirească care se bucura de privilegiu ereditar de imunitate. 2. Act de privilegiu acordat unui uric2 (1); act de proprietate veşnică sau de donaţie acordat cuiva în trecut; p. gener. document, act; hrisov, zapis. [Acc. şi: úric] – Din magh. örök.
URICAR, uricari, s.m. 1. Persoană însărcinată să redacteze urice2 (2) în cancelariile domneşti; logofăt, pisar. 2. Colecţie de documente vechi. – Uric2 + suf. -ar.
URICEMIE, uricemii, s.f. Creştere patologică a cantităţii de acid uric din sânge. – Din fr. uricémie.
URICIOS, -OASĂ adj. v. urâcios.
URICIUNE s.f. v. urâciune.
URINA, urinez, vb. I. Intranz. A elimina urina din vezica urinară. – Din fr. uriner.
URINAL, urinale, s.n. Vas plat de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gât, care permite bărbaţilor bolnavi să urineze fără să se ridice din pat. – Din fr. urinal.
URINAR, -Ă, urinari, -e, adj. Care aparţine organelor de secretare a urinei, privitor la aceste organe; care are funcţia de a forma, de a filtra, de a transporta şi de a evacua din organism urina. – Din fr. urinaire.
URINARE, urinări, s.f. Acţiunea de a urina şi rezultatul ei. – V. urina.

URINĂ, urine, s.f. Lichid secretat de rinichi, depozitat în vezica urinară şi eliminat din organism prin uretru. – Din fr. urine, lat. urina.
URINIFER, -Ă, uriniferi, -e, adj. Privitor la urină sau la organele urinare, care aparţine urinei sau organelor urinare; de urină. – Din fr. urinifére.
URINOS, -OASĂ, urinoşi, -oase, adj. De urină, referitor la urină. – Din fr. urineux.
URÎ, urăsc, vb. IV. 1. Tranz. A avea un puternic sentiment de antipatie, de duşmănie împotriva cuiva sau a ceva; a nu putea suferi pe cineva sau ceva. 2. Refl. impers. (Construit cu dativul) A se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva. ** Expr. A i se urî cu viaţa = a nu mai dori să trăiască. – Lat. / * / horrire (= horrere, horrescere).
URLA, úrlu, vb. I. Intranz. 1. (Despre oameni şi animale) A scoate urlete (1) specifice. * Intranz. şi tranz. P. anal. (Despre oameni) A vorbi cu tonul foarte ridicat; a striga, a ţipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare (şi neplăcut pentru auz). * Fig. (Despre o colectivitate umană) A clocoti, a fremăta, a se agita. 2. (Despre vânt, viscol, ape etc.; la pers. 3) A produce zgomote specifice, puternice; a vâjâi, a vui. – Lat. ululare.
URLAT s.n. Faptul de a urla. – V. urla.
URLAŢI s.m. pl. (Reg.; în expr.) A se duce pe urlaţi = a fugi repede de undeva (urlând). – Din urla.
URLĂTOR, -OARE, urlători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care urlă sau care vuieşte. 2. S.f. Pârâu care curge cu zgomot din înălţimea unui munte; p. ext. cascadă. – Urla + suf. -ător.
URLET1, urlete, s.n. 1. Strigăt puternic şi prelung scos de oameni sau de animale. * Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. * Plâns cu hohote, violent şi zgomotos. * Executare a unui cântec cu tonul foarte ridicat (şi în mod neplăcut pentru auz). * Fig. Clocot, freamăt. 2. Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc.; vuiet. – Urla + suf. -et.
URLOI, urloaie, s.n. (Pop.) Burlan. – Et. nec. Cf. urla.
URLUI, urluiesc, vb. IV. Tranz. A măcina mare unele boabe de cereale pentru a face urluială. [Var.: uruí vb. IV] – Din magh. örölni.
URLUIALĂ, urluieli, s.f. Boabe de cereale măcinate mare şi întrebuinţate ca hrană pentru animale. [Var.: uruiálă s.f.] – Urlui + suf. -eală.
URLUIT, -Ă, urluiţi, -te, adj. (Despre unele boabe de cereale) Măcinat mare, transformat în urluială. [Var.: uruít, -ă adj.] – V. urlui.
URLUITOARE, urluitori, s.f. Maşină cu care se urluiesc boabele sau turtele furajere de seminţe oleaginoase. [Pr.: -lu-i÷, – Var.: uruitoáre s.f.] – Urlui + suf. -toare.
URLUP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porumbei sau de alte păsări. – Onomatopee.
URM, urmi, s.m. (Bot.) Mojdrean. – Lat. omus (după ulm).
URMA, urmez, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. A merge în urma cuiva; p. ext. a pleca împreună cu cineva, a însoţi. * Tranz. A fi alături de cineva (într-o acţiune). 2. Tranz. A merge înainte pe un anumit traseu, pe drumul apucat. * Tranz. şi intranz. A respecta o anumită indicaţie primită, a se conduce după..., a proceda conform cu...; a se conforma. 3. Tranz. şi intranz. A frecventa o formă de învăţământ. 4. Tranz. şi intranz. A veni, în timp, după cineva sau ceva (luându-i locul); a succeda. * Intranz. A succeda cuiva într-un post, într-o demnitate; a înlocui pe cineva. * Intranz. A-şi avea locul după cineva sau ceva într-o ierarhie. 5. Tranz. şi intranz. A duce mai departe un lucru început; a continua. * Spec. A continua vorba începută, textul început; a spune sau a scrie mai departe. 6. Intranz. A avea loc, a se produce, a se îndeplini (după...).

* A rezulta, a însemna. 7. Tranz. (Cu valoare de semiauxiliar) A trebui, a fi nevoie. – Din urmă.
URMARE, urmări, s.f. 1. Acţiunea de "a urma" şi rezultatul ei. ** Loc. conj. Prin urmare = aşadar, deci. (înv.) În urmare = aşadar, deci. * Consecinţă, efect. 2. (Înv.) Procedeu, faptă, purtare. – V. urma.
URMAŞ, -Ă, urmaşi, -e, s.m. şi f. 1. Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generaţiile anterioare lui); descendent, odraslă. * Moştenitor (de bunuri materiale). 2. Succesor într-o demnitate, într-o funcţie. 3. Continuator al unei opere, al unei tradiţii. – Urmă + suf. -aş.
URMĂ, urme, s.f. 1. Semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc. ** Loc. prep. Pe urma sau pe urmele cuiva (sau a ceva) = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva (sau ceva). (De) pe urma... = din cauza, ca urmare a..., drept consecinţă a... ** Loc. vb. A fi pe urma (sau pe urmele) cuiva = a urmări. ** Expr. A merge (sau a călca) pe urmele cuiva = a avea calităţile, defectele, apucăturile, comportarea (bună sau rea a) cuiva, a semăna cu cineva (în comportare); a imita pe cineva. A pierde (sau a nu mai şti, a nu mai da de) urma (sau urmele) cuiva = a nu mai şti nimic despre cineva. Nici urmă sau fără urmă (de) = deloc, nici un pic. A da de (sau a găsi) urma (sau urmele) cuiva = a obţine unele date cu privire la o persoană pe care o caută. 2. Punct sau stadiu final; sfârşit. ** Loc. adj. Din (sau de pe) urmă = a) de la sfârşit, ultim; b) precedent. Din urmă = a) din spate, dindărăt; b) de la locul unde a rămas. ** Loc. adv. În urmă = a) în spate, îndărăt; b) mai târziu, apoi; c) mai de mult. Pe urmă = mai târziu, ulterior. (Până) la urmă = la sfârşit de tot. În cele din (sau de pe) urmă = la sfârşitul unui şir, unei succesiuni; în sfârşit. ** Loc. prep. În urma... = a) în spatele, după..., la sfârşitul...; b) drept urmare, datorită... De pe urma... = după moartea cuiva, drept moştenire de la cineva. ** Expr. A rămâne în urmă = a se lăsa întrecut de alţii pe drum sau în activitate, în muncă. A fi (sau a merge, a rămâne) în urmă = (despre ceas) a merge mai încet, arătând o oră mai mică decât cea oficială. La urma urmei (sau urmelor) = în cele din urmă; în definitiv; în concluzie. * (Înv.) Urmare, consecinţă, rezultat. 3. (Mat.) Punct în care o dreaptă intersectează o anumită suprafaţă. * Dreaptă de-a lungul căreia o suprafaţă intersectează altă suprafaţă. – Lat. / * / orma.
URMĂRI, urmăresc, vb. IV. Tranz. 1. A merge, a se deplasa, a fugi după cineva, pe urmele cuiva (pentru a supraveghea, pentru a ajunge, a prinde). * A ţine pe cineva sub observaţie; a supraveghea. * A face demersuri judiciare împotriva cuiva. 2. A se conduce după un anumit principiu, după o anumită concepţie călăuzitoare. 3. A însoţi pe cineva sau ceva cu privirile, cu gândul. * A privi ceva în mişcare, în desfăşurare. 4. Fig. A obseda, a chinui, a tortura. 5. A studia o problemă, o temă, activitatea cuiva etc. cu un anumit scop (practic). * A asculta cu atenţie o expunere orală, executarea unei compoziţii muzicale etc. 6. A avea drept scop, a tinde la... – Urmă + suf. -ări.
URMĂRIRE, urmăriri, s.f. Acţiunea de "a urmări" şi rezultatul ei. * Acţiune ofensivă de luptă, executată de trupe în scopul nimicirii inamicului care se retrage. – V. urmări.
URMĂRIT, -Ă, urmăriţi, -te, s.m. şi f. Persoană care este căutată de organele judiciare, poliţieneşti etc. (pentru o infracţiune comisă). – V. urmări.
URMĂRITOR, -OARE, urmăritori, -oare, s.m. şi f. Persoană care urmăreşte pe cineva (pentru a supraveghea, a prinde, a aresta). – Urmări + suf. -tor.
URMĂTOR, -OARE, următori, -oare, adj. 1. Care urmează după cineva sau ceva (în spaţiu sau în timp). * (Substantivat) Persoană chemată (după alta) să fie servită, întrebată etc. * (Substantivat, înv.) Urmaş, succesor. * Care este

arătat în cele ce urmează. 2. (Înv.) Care urmează întocmai un sfat, o poruncă. – Urma + suf. -ător.
URMULIŢĂ, urmuliţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui urmă; urmuşoară, urmuţă. – Urmă + suf. -uliţă.
URMUŞOARĂ, urmuşoare, s.f. (Pop.) Urmuliţă. – Urmă + suf. -uşoară.
URMUŢĂ, urmuţe, s.f. (Pop.) Urmuliţă. – Urmă + suf. -uţă.
URNĂ, urne, s.f. 1. Vas de pământ sau de bronz, de capacităţi şi de forme diferite, în care se păstrau în antichitate unele lichide. 2. Vas în care se păstrează cenuşa morţilor incineraţi; cenuşar (I 3). 3. Cutie prevăzută cu o deschizătură îngustă, pe unde se introduc buletine de vot, numerele unei loterii etc. – Din fr. urne, lat. urna.
URNI, urnesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) mişca, a (se) deplasa (cu greu) din locul unde se află. * Tranz. A pune în funcţiune o maşină, un sistem tehnic etc. – Din sl. urinonti.
URNIRE, urniri, s.f. Acţiunea de a (se) urni şi rezultatul ei. – V. urni.
UROBACTERIE, urobacterii, s.f. Microb existent în depozitele care conţin substanţe azotate în descompunere. – Din fr. urobactérie.
UROBILINĂ s.f. Pigment biliar de culoare galbenă-brună (colorant al urinei). – Din fr. urobiline.
UROBILINOGEN, urobilinogene, s.n. Compus organic format în intestin prin reducerea bilirubinei, reabsorbit apoi numai în parte prin peretele intestinal şi redat ficatului. – Din fr. urobilinogéne.
UROCORDAT, urocordate, s.n. (Zool.) Tunicier. – Din fr. urocordés.
UROCULTURĂ, uroculturi, s.f. Probă de laborator prin care se cercetează cultura microbiană din urină. – Din fr. uroculture.
URODEL, urodele, s.n. (Zool.) Caudat. – Din fr. urodéles.
UROGENITAL, -Ă, urogenitali, -e, adj. Care se referă la aparatul urinar şi la cel genital, care cuprinde aceste două aparate. – Din fr. urogénital.
UROGRAFIE, urografii, s.f. Radiografie a aparatului urinar. – Din fr. urographie.
UROLOG, -Ă, urologi, -ge, s.m. şi f. Medic specialist în urologie. – Din fr. urologue.
UROLOGIC, -Ă, urologici, -ce, adj. (Med.) De urologie. – Din fr. urologique.
UROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul aparatului urinar şi al bolilor lui. – Din fr. urologie.
UROMETRU, urometre, s.n. Aparat care serveşte la determinarea densităţii urinei. – Din fr. urométre.
UROSCOPIE, uroscopii, s.f. Examinare a aparatului urinar cu ajutorul unui instrument special. – Din fr. uroscopie.
UROTROPINĂ, urotropine, s.f. Medicament pe bază de formaldehidă şi amoniac, folosit mai ales ca antiseptic al căilor urinare. – Din fr. urotropine.
URS, urşi, s.m. 1. Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roşcată, cu botul ascuţit şi cu coada scurtă (Ursus arctos). ** Urs alb (sau polar) = specie de urs cu blana albă, care trăieşte în regiunile arctice (Ursus maritimus). ** Expr. A vinde pielea ursului din pădure = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poţi obţine. A trage nădejde ca ursul de coadă = a nădăjdui lucruri imposibil de realizat. A se aduna ca la urs = a se aduna în număr foarte mare. * Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil. 2. (Reg.) Boţ de mămăligă cu brânză la mijloc. 3. (Reg.) Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. * Fiecare dintre stâlpii care susţin talpa prispei la casele ţărăneşti. – Lat. ursus.

URSAR, ursari, s.m. Bărbat care umblă cu urşi dresaţi şi îi pune să joace. – Urs + suf. -ar.
URSĂ, urse, s.f. (Astron.; livr.; în sintagma) Ursa Mare (sau Mică) = Carul-Mare (sau -Mic), v. car. – Din lat. ursa, fr. ourse.
URSĂRESC, -EASCĂ, ursăreşti, adj. (Rar) 1. Care aparţine ursului, privitor la urs. 2. Care aparţine ursarului, (făcut) de ursar, privitor la ursar. – Ursar + suf. -esc.
URSĂRIME s.f. (Rar) Mulţime de ursari, totalitatea ursarilor. – Ursar + suf. -ime.
URSĂRIŢĂ, ursăriţe, s.f. (Rar) Nevastă de ursar; p. ext. ţigancă. – Ursar + suf. -iţă.
URSI, ursesc, vb. IV. Tranz. (În credinţele şi basmele populare) A hotărî dinainte soarta unei fiinţe sau a unui lucru; a meni, a predestina. * A face cuiva farmece, vrăji. – Din ngr. oríso (viit. lui orízo).
URSIDĂ, urside, s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore, având ca tip ursul; (şi la sg.) animal din această familie. – Din fr. ursidés.
URSIN, -Ă, ursini, -e, adj. (Rar; despre oameni) Lat în spate. – Din fr. oursin.
URSIRE, ursiri, s.f. Faptul de a ursi. – V. ursi.
URSIT, -Ă, ursiţi, -te, adj., s.f. (În credinţele şi basmele populare) 1. Adj. (Despre viaţa, soarta etc. cuiva) Care a fost stabilit de mai înainte; menit, predestinat. * (Substantivat) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soţ (sau soţie) cuiva; ursitor (1). 2. S.f. Destin, soartă; fatalitate. 3. S.f. Ursitoare, v. ursitor (2). – V. ursi.
URSITOR, -OARE, ursitori, -oare, adj., s.f. (În credinţele şi basmele populare). 1. Adj. Care urseşte. * (Substantivat) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soţ (sau soţie) cuiva; ursit (1). 2. S.f. Fiinţă imaginară despre care se crede că are darul de a hotărî soarta omului la naştere; ursită (3). 3. S.f. (Înv.) Soartă, destin; fatalitate. – Ursi + suf. -tor.
URSOAICĂ, ursoaice, s.f. 1. Femela ursului; ursoaie (1). 2. (Reg.) Coş de sobă care trage fumul de la o sobă lăturalnică şi îl transportă într-un coş mai mare; coş de nuiele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, prin care iese fumul până la acoperiş; ursoaie (2). 3. (Reg.) Stâlp sau bârnă de susţinere la o construcţie; ursoaie (3). – Urs + suf. -oaică.
URSOAIE, ursoi, s.f. 1. (Rar) Ursoaică (1). 2. (Reg.) Ursoaică (2). 3. (Reg.) Ursoaică (3). * Fiecare dintre bârnele în ale căror scobituri se fixează jugul joagărului. [Pr.: -soa-ie] – Urs + suf. -oaie.
URSON, (2) ursoane, s.n. 1. Ţesătură care imită blana de urs. 2. Palton, haină confecţionată din urson (1). – Din fr. ourson.
URSULEŢ, ursuleţi, s.m. Diminutiv al lui urs; pui de urs. – Urs + suf. -uleţ.
URSULINĂ, ursuline, s.f. Călugăriţă dintr-un ordin călugăresc catolic (care se consacră educaţiei fetelor şi îngrijirii bolnavilor). – Din fr. ursuline.
URSUZ, -Ă, ursuzi, -e, adj. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Morocănos, posac, neprietenos, necomunicativ, nesociabil. * Fig. Lipsit de atracţie, de căldură; respingător. [Var.: (pop.) hursúz, -ă adj.] – Din tc. ugursuz.
URSUZENIE s.f. (Rar) Atitudine morocănoasă, posacă, neprietenoasă; comportare de om ursuz; ursuzlâc. – Ursuz + suf. -enie.
URSUZLÂC s.n. (Înv.) 1. Nenoroc, ghinion; pacoste. 2. Ursuzenie. [Var.: hursuzlâc s.n.] – Din tc. ugursuzluk.
URŞINIC, urşinice, s.n. (Înv.) Catifea. – Et. nec.

URTICACEE, urticacee, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, prevăzute adesea cu peri aspri urzicători; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. – Din fr. urticacées.
URTICANT, -Ă, urticanţi, -te, adj. Care urzică, pişcă; usturător. – Din fr. urticant.
URTICARE s.f. v. urticarie.
URTICARIE, urticarii, s.f. Boală care se manifestă prin apariţia pe piele a unor băşicuţe de culoare roşie, însoţite de mâncărime. * P. gener. (Pop.) Eczemă. [Var.: urticáre s.f.] – Din fr. urticaire.
URUI1 vb. IV v. hurui.
URUI2 vb. IV v. urlui.
URUIALĂ s.f. v. urluială.
URUIOC, uruioace, s.n. (Pop.) Parte a urzelii de la capătul pânzei, care nu se mai poate ţese şi care se taie şi se aruncă atunci când se scoate pânza din război. [Pr.: -ru-ioc] – Cf. ucr. uryvok, scr. urivak.
URUIT, -Ă adj. v. urluit.
URUITOARE s.f. v. urluitoare.
URUITURĂ s.f. v. huruitură.
URZEALĂ, urzeli, s.f. 1. Ansamblul firelor textile paralele montate în războiul de ţesut, printre care se petrece firul de bătătură pentru a se obţine ţesătura. 2. Fig. (Rar) Alcătuire, conformaţie, structură. 3. Fig. Intrigă, uneltire, complot. – Urzi + suf. -eală.
URZI, urzesc, vb. IV. Tranz. 1. A pregăti, a întinde, a aşeza urzeala (1) în războiul de ţesut pentru a începe ţesutul. 2. Fig. A funda, a întemeia; a clădi; a concepe, a alcătui. * Intranz. (Reg.) A lua fiinţă, a se forma, a se înfiripa. * A născoci, a scorni, a inventa. 3. Fig. A pune la cale o acţiune (reprobabilă); a unelti, a complota. – Lat. ordire (= ordiri).
URZICA, urzic, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) produce o usturime dureroasă (şi o băşicare) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante (ori animale) urticante. 2. Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. – Din urzică.
URZICARE, urzicări, s.f. Acţiunea de a (se) urzica şi rezultatul ei. – V. urzica.
URZICAT, -Ă, urzicaţi, -te, adj. Care are pielea iritată, băşicată de urzici (sau de alte plante ori de animale). – V. urzica.
URZICĂ, urzici, s.f. 1. Gen de plante erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina şi frunzele acoperite cu peri urticanţi, folosite în industria textilă, în medicină şi în alimentaţie (Urtica); plantă din acest gen. ** Compus: urzică-moartă = plantă erbacee medicinală cu flori roşii-purpurii (Lamium maculatum). 2. Ţesătură fabricată din fibrele urzicii (1), din care se contecţionează saci. 3. (Zool.) ** Compus: urzică-de-mare = nume dat mai multor specii de actinii ale căror tentacule sunt urticante. – Lat. urdica (= urtica).
URZICĂTOR, -OARE, urzicători, -oare, adj. Care urzică, care produce usturime. * Fig. Caustic, sarcastic, ironic. – Urzica + suf. -ător.
URZICĂTURĂ, urzicături, s.f. Iritaţie a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. – Urzica + suf. -ătură.
URZICUŢĂ, urzicuţe, s.f. Diminutiv al lui urzică. – Urzică + suf. -uţă.
URZIRE, urziri, s.f. Acţiunea de a urzi şi rezultatul ei; urzit. – V. urzi.
URZIT s.n. Urzire. – V. urzi.
URZITOR, -OARE, urzitori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care urzeşte pânza. * Fig. Uneltitor, conspirator, complotist. 2. S.n., s.f. Maşină de urzit pânza. – Urzi + suf. -tor.

USCA, usúc, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A scoate sau a-şi pierde umiditatea printr-un procedeu mecanic, prin expunere la soare, la vânt, la foc etc.; a (se) zbici, a (se) zvânta. ** Expr. (Refl.) A i se usca gura (sau gâtul) sau a se usca de sete = a avea o senzaţie puternică de sete. (Absol.) Bea de usucă = bea foarte mult. * Refl. (Despre ochi) A înceta să mai plângă; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. 2. Tranz. A deshidrata legume, fructe, peşte pentru a le putea conserva. 3. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă vlaga, a slăbi sau a face să devină slab, palid; p. ext. a (se) chinui, a (se) consuma. * Refl. (Despre organe sau părţi ale corpului) A se atrofia. 4. Refl. (Despre plante, frunze, flori) A-şi pierde ceva; a se veşteji, a se ofili. 5. Tranz. Fig. (Fam.) A stoarce pe cineva de bani; a ruina, a sărăci. 6. Refl. Fig. (Fam.) A suferi lipsuri, privaţiuni, a duce o viaţă grea. – Lat. exsucare.
USCARE, uscări, s.f. Acţiunea de a (se) usca şi rezultatul ei; uscat1. – V. usca.
USCAT1 s.n. Uscare. – V. usca.
USCAT2, -Ă, uscaţi, -te, adj., s.n. I. Adj. 1. Lipsit de umezeală; zbicit, zvântat. * (Despre vreme, zile) Fără ploaie sau fără zăpadă; secetos. * (Despre pământ) Neroditor, neproductiv, sterp (din cauza lipsei de apă). * (Despre gură sau gât) Care dă o senzaţie puternică de sete; lipsit de salivaţie; (Despre ochi) Lipsit de lacrimi, de strălucire. * (Despre ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. * (Despre tuse) Fără expectoraţie; sec. * Fig. (Despre voce, timbru, sunete; adesea adverbial) Rigid, spart, aspru. 2. (Despre unele alimente) Conservat prin deshidratare. 3. (Despre fiinţe) Slab, uscăţiv; (despre organe sau părţi ale corpului) atrofiat. 4. (Despre plante, frunze, flori) Fără sevă; mort veştejit, ofilit. II. 1. S.n. Suprafaţa litosferei neacoperită de apele oceanului planetar; pământ. ** Expr. A se zbate ca peştele pe uscat = a lupta cu mari greutăţi. A fi dracul pe uscat = a fi şiret, abil, rău. 2. S.n. art. (Mar.) Vânt dinspre uscat. – V. usca.
USCĂCIOS, -OASĂ, uscăcioşi, -oase, adj. 1. Care are un aspect uscat, care este lipsit de umezeală. 2. Slab, uscăţiv. – Usca + suf. -ăcios.
USCĂCIUNE s.f. 1. Însuşirea de a fi uscat. * Senzaţie puternică de sete, de căldură, de înecăciune (pe care o simte cineva în gură, în gât etc.). 2. Secetă. – Usca + suf. -ăciune.
USCĂTOR, -OARE, uscători, -oare, adj., s.n., s.f. 1. Adj. Care usucă, care zvântă. 2. S.n. Aparat, maşină sau instalaţie care serveşte la uscarea artificială a unor materiale. 3. S.f. Uscătorie. – Usca + suf. -ător.
USCĂTORIE, uscătorii, s.f. Instalaţie specială pentru uscatul unor produse agricole, industriale, casnice etc.; local, încăpere în care se află o asemenea instalaţie. * Spec. Încăpere (special amenajată) pentru uscatul rufelor. – Uscător + suf. -ie.
USCĂTURĂ, uscături, s.f. 1. Creangă subţire şi uscată. * Aşchie, surcea. 2. (Mai ales la pl.) Mâncare uscată, care se poate mânca rece (şi fără o pregătire specială). * Uscăţea, v. uscăţel (3). – Usca + suf. -ătură.
USCĂTUREA, -ICĂ, uscăturele, s.f. Diminutiv al lui uscătură. – Uscătură + suf. -ea, -ică.
USCĂŢEL, -ICĂ, uscăţei, -ele, adj., s.f. 1. Adj. Diminutiv al lui uscat2 (I). 2. S.f. pl. Crengi subţiri şi uscate; uscături (1). 3. S.f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucăţele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor; uscătură (2). – Uscat2 + suf. -el, -ică.
USCĂŢIV, -Ă, uscăţivi, -e, adj. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Slab, uscat, costeliv. – Uscat2 + suf. -iv.
USCIOARĂ s.f. v. uşcioară.
USCIOR s.m. v. uşor1.

USNĂ, usne, s.f. (Pop.) 1. Marginea de sus (de obicei răsfrântă) a unei oale sau a altui vas adânc; gură, buză. * Marginea (răsfrântă) de jos a unui clopot. * Marginea de sus a unei luntre. 2. Ghizd al fântânii (de la nivelul solului în sus). * Parte mai largă la baza puţurilor ocnelor vechi de sare, formând un prag pe care se aşază o armătură de lemn. – Din sl. ustîna.
USTAŞ, ustaşi, s.m. Membru al unei organizaţii croate de tip fascist şi terorist, care a activat înaintea celui de-al doilea război mondial. – Din scr. ustaš.
USTENSILĂ, ustensile, s.f. Obiect care serveşte la efectuarea unor operaţii curente în gospodărie, în laborator, în diferite meserii; unealtă, instrument. – Din fr. ustensile.
USTILAGINALE s.f. pl. Ordin de ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate. – Din fr. ustilaginales.
USTURA, pers. 3 ústură, vb. I. Tranz. A provoca cuiva o senzaţie dureroasă de înţepătură, de urzicare sau de arsură. * Fig. A provoca cuiva o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera. – Lat. ustulare.
USTURARE, usturări, s.f. Acţiunea de a ustura şi rezultatul ei. – V. ustura.
USTURĂTOR, -OARE, usturători, -oare, adj. Care ustură, care produce usturime. * Fig. Care provoacă o durere sufletească, o jignire; tăios, caustic, incisiv. – Ustura + suf. -ător.
USTURĂTURĂ, usturături, s.f. Usturime. – Ustura + suf. -ătură.
USTURIME, usturimi, s.f. Senzaţie dureroasă caracteristică, pricinuită de o înţepătură, de o arsură, de urzicare, de un miros înţepător etc.; usturătură. – Ustura + suf. -ime.
USTUROI, usturoi, s.m. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust şi miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulţi bulbi mici de formă lunguiaţă, are gust usturător, este bogat în substanţe nutrivite şi comestibil; ai4 (Allium sativum). ** Compus: usturoi-sălbatic = samuraslă. * P. restr. Bulbul acestei plante; căţel din bulbul acestei plante. – Ustura + suf. -oi.
USTUROIA, usturoiez, vb. I. Tranz. A pune (mult) usturoi într-o mâncare, a condimenta, a iuţi cu usturoi. – Din usturoi.
USTUROIAT, -Ă, usturoiaţi, -te, adj. Cu gust iute de usturoi sau cu miros de usturoi; preparat cu mult usturoi. – V. usturoia.
USTUROIŢĂ, usturoiţe, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi, cu flori mici, albe, întrebuinţată în medicină; aişor (Alliaria officinalis). [Acc. şi: usturóiţă] – Usturoi + suf. -iţă.
USUC, usucuri, s.n. Substanţă unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee şi sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menţinându-le rezistenţa şi elasticitatea. * Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii (şi folosită în medicina populară la tratamentul scabiei). – Lat. suc(c)us + usuc (prez. ind. al lui usca).
UŞ interj. Cuvânt cu care se alungă păsările. – Onomatopee.
UŞAR s.m. v. uşer.
UŞARNIC, -Ă, uşarnici, -ce, s.m. şi f., adj. (Depr.) (Persoană) care umblă pe la uşile altora, căreia nu-i place să stea acasă. – Uşă + suf. -arnic.
UŞĂ, uşi, s.f. 1. Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă, pentru a permite intrarea (şi ieşirea); ansamblu format dintr-un cadru fix de care se prinde o tăblie mobilă de lemn sau de metal care închide sau deschide această deschizătură; p. restr. tăblia din acest ansamblu. ** Uşă domnească (sau împărătească) sau uşa raiului = intrarea principală a altarului. ** Loc. adv. La uşă = foarte aproape. ** Loc. prep. La uşa... = în imediata apropiere (a...). ** Expr. A (-şi) deschide (larg sau

amândouă) uşile = a lăsa intrarea liberă; a primi cu bucurie pe cineva în casă. A lăsa (pe cineva) după uşă = a nesocoti (pe cineva), a nu da (cuiva) nici o atenţie. A sta după uşă = a fi nebăgat în seamă; a sta deoparte, izolat. A bate la uşă = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape, a fi iminent. 2. Fig. Casă, locuinţă. ** Expr. (A bate, a cere, a creşte etc.) pe la uşile oamenilor = (a munci) pe la alţii, (a trăi) din mila altora. A umbla din uşă-n uşă = a cerşi. – Lat./ * / ustia (pl., devenit sg., al lui / * / ustium = ostium).
UŞCHEALĂ s.f. (Arg.) 1. Hoinăreală. 2. Plecare repede, pe neaşteptate dintr-un loc. – Uşchi + suf. -eală.
UŞCHI, uşchesc, vb. IV. Refl. (Arg.) A pleca repede şi pe neobservate dintr-un loc. – Et. nec.
UŞCHIRE, uşchiri, s.f. Acţiunea de a se uşchi. – V. uşchi.
UŞCHIT, -Ă, uşchiţi, -te, adj. (Arg.) 1. Care a plecat, a dispărut repede şi pe neobservate dintr-un loc. 2. Care are comportări ieşite din comun, original. * Zăpăcit. – V. uşchi.
UŞCIOARĂ, uşcioare, s.f. (Rar) Uşiţă. [Var.: uscioáră s.f.] – Uşiţă + suf. -ioară.
UŞCIOR s.m. v. uşor1.
UŞER, uşeri, s.m. (În evul mediu) Dregător de curte în Moldova, care avea sarcina de a primi solii şi de a-i introduce la domn; funcţie ocupată de acest dregător. [Var.: uşár s.m.] – Uşă + suf. -ar.
UŞIER, uşieri, s.m. (Ieşit din uz) Om de serviciu la unele instituţii publice (care stătea la uşă). [Pr.: -şi-er] – Uşă + suf. -ier (după fr. huissier).
UŞIŢĂ, uşiţe, s.f. Diminutiv al lui uşă; uşuliţă, uşuţă, uşcioară. – Uşă + suf. -iţă.
UŞOR1, uşori, s.m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porţii sau ale uşii; părţile laterale ale tocului uşii sau ferestrei. [Var.: usciór, uşciór s.m.] – Lat. osteolum.
UŞOR2, -OARĂ, (I, II) uşori, -oare, adj., (III) adv. I. Adj. 1. Care are greutate mică, care cântăreşte puţin, care exercită o presiune redusă asupra suprafeţei pe care stă. ** Industrie uşoară = grup de ramuri industriale care produc bunuri de consum şi articole tehnice necesare industriei, agriculturii, transporturilor etc. Categorie uşoară = categorie la box, lupte şi haltere, care cuprinde sportivi cu greutatea corpului între 57 şi 61 kg. ** Expr. Fie-i ţărâna uşoară! = (formulă rostită la înmormântarea sau la pomenirea unui mort) să se odihnească în pace! * (Despre materiale) Cu greutate specifică redusă. * Care nu poartă sau nu conţine greutăţi. ** Expr. (A fi) cu inima uşoară = (a fi) vesel, voios. (Adverbial) (A fi) îmbrăcat uşor = (a fi) îmbrăcat cu haine subţiri. * (Despre trupe) Care poartă armament puţin, putându-se deplasa cu repeziciune. 2. (Despre alimente) Care se digeră cu uşurinţă, care nu cade greu la stomac. 3. Iute, sprinten, vioi. * Suplu, gingaş, fin. * (Despre pas; p. ext. despre mers) Care abia atinge pământul; p. ext. fără zgomot. 4. (Despre urme, linii etc.) Care este (sau pare a fi) făcut printr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate redusă. 5. Mic, puţin, redus (ca volum, amploare, consistenţă, intensitate). * (Despre somn) Din care te trezeşti cu uşurinţă la cea mai mică gălăgie; p. ext. liniştit, odihnitor. * (Despre forme de relief) Domol, lin3, dulce. * (Despre ţesături; p. anal. despre aburi, ceaţă) Rar, subţire, fin. II. Adj. 1. Care este lesne de suportat, de îndurat; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre obligaţii materiale) care nu împovărează; mic. * (Despre legi, pedepse) Lipsit de asprime; indulgent. * (Despre viaţă, trai) Fără griji; comod, bun. ** (Reg.; substantivat; în expr.) Mai cu uşorul = mai bine, mai fără griji. 2. Care nu prezintă dificultăţi, care este lesne de înţeles sau de realizat; simplu. ** Muzică uşoară = gen muzical cult (vocal sau instrumental)

larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspiraţiile oamenilor. ** Loc. adv. (Pop.; substantivat) Cu uşorul = lesne, comod, fără pericol. * (Despre drumuri) Bun, practicabil. 3. Lipsit de seriozitate, superficial; frivol. ** Moravuri uşoare = purtări, practici imorale. * Fără importanţă; neînsemnat. III. Adv. 1. Încet, domol, lin3; fără zgomot. 2. Cu uşurinţă, fără efort; lesne, comod. 3. Fără seriozitate; în mod superficial, uşuratic. ** Expr. A lua uşor sau a trece uşor peste un lucru = a nu acorda importanţa cuvenită unui lucru. 4. Puţin. [Var.: (înv. şi reg.) uşúre adj., adv.] – Din [mai] iuşor (înv. "uşor2" < lat. levis + suf. -uşor).

UŞUI, uşuiesc, vb. IV. Tranz. A alunga păsările (strigând "uş!"). – Uş + suf. -ui.

UŞULIŢĂ, uşuliţe, s.f. (Rar) Uşiţă. – Uşă + suf. -uliţă.

UŞURA, uşurez, vb. I. Tranz. şi refl. 1. A reduce sau a scădea din greutate. 2. Fig. A(-şi) alina, a(-şi) potoli o suferinţă fizică sau morală. * A (se) destăinui pentru a-şi alina o durere sufletească. * Refl. (Despre boli) A ceda, a slăbi, a se ameliora. * Tranz. A înlesni, a facilita. 3. A (se) elibera, a scoate sau a ieşi de sub apăsarea unui lucru greu; a (se) despovăra. ** Expr. (Fam.) A (se) uşura de bani = a face să cheltuiască sau a cheltui o mare sumă de bani sau toţi banii. * Tranz. Fig. A scuti; a salva. – Din uşor2.

UŞURARE, uşurări, s.f. Acţiunea de a (se) uşura şi rezultatul ei. ** Loc. adv. Cu uşurare = împăcat sufleteşte, mulţumit. – V. uşura.

UŞURAT, -Ă, uşuraţi, -te, adj. 1. Care a scăzut în greutate. 2. Fig. Împăcat, liniştit sufleteşte, scăpat de o grijă. – V. uşura.

UŞURATIC, -Ă, uşuratici, -ce, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de seriozitate (mai ales din punct de vedere moral); nesocotit; fluşturatic, frivol. – Uşor2 + suf. -atic.

UŞURĂTATE s.f. Însuşirea, caracterul a ceea ce este uşuratic; neseriozitate. * Faptă, acţiune, atitudine uşuratică; frivolitate. – Uşor2 + suf. -ătate.

UŞURĂTOR, -OARE, uşurători, -oare, adj. (Rar) Care uşurează, alină, linişteşte, calmează. – Uşura + suf. -ător.

UŞURE adj., adv. v. uşor2.

UŞUREL, -EA, -ICĂ, uşurei, -ele, adj., adv. Diminutiv al lui uşor2. – Uşor2 + suf. -el, -ea, -ică.

UŞURIME s.f. (Rar) Uşurinţă. – Uşor2 + suf. -ime.

UŞURINŢĂ, uşurinţe, s.f. 1. Faptul de a fi uşor (de făcut); facilitate. ** Loc. adv. Cu (multă sau mare) uşurinţă = a) fără greutate, fără efort; b) cu indiferenţă, cu nepăsare; în mod superficial. * (Rar) Înlesnire, avantaj, favoare. 2. Nesocotinţă, neseriozitate; superficialitate. 3. (Înv.) Înviorare, întremare (a unui bolnav). 4. (Înv.) Însuşire a unui lucru lipsit de greutate. – Uşor2 + suf. -inţă.

UŞUŢĂ, uşuţe, s.f. (Reg.) Uşiţă. – Uşă +suf. -uţă.

UT s.m. invar. Vechea denumire a notei do. – Din germ. Ut, fr. ut.

UTER, utere, s.n. Organ cavitar musculos care face parte din aparatul genital feminin, în care se dezvoltă embrionul şi fătul la animalele superioare; mitră. – Din lat. uterus, fr. utérus.

UTERIN, -Ă, uterini, -e, adj. Care ţine de uter, privitor la uter. ** Fraţi uterini = fraţi născuţi din aceeaşi mamă, dar din taţi diferiţi. – Din fr. utérin.

UTIL, -Ă, utili, -e, adj. Care poate servi la ceva, care este folositor, necesar. ** Loc. adv. În timp util = la timp, la momentul oportun. * (Substantivat, n.) Ceea ce serveşte, foloseşte la ceva. – Din fr. utile, lat. utilis.

UTILA, utilez, vb. I. Tranz. A înzestra un atelier, o fabrică etc. cu utilajul necesar desfăşurării în bune condiţii a procesului de producţie. – Din fr. outiller.
UTILAJ, utilaje, s.n. Totalitatea uneltelor, aparatelor, maşinilor etc. necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări sau pentru asigurarea procesului de lucru într-o întreprindere, într-un laborator etc. – Din fr. outillage.
UTILARE, utilări, s.f. Acţiunea de a utila. – V. utila.
UTILAT, -Ă, utilaţi, -te, adj. Înzestrat cu utilajul necesar. – V. utila.
UTILITAR, -Ă, utilitari, -e, adj. Care are scopuri utile (imediate), care pune pe primul plan utilitatea (imediată); preocupat de interese materiale. – Din fr. utilitaire.
UTILITARISM s.n. Concepţie filozofică care consideră că utilul este principiul tuturor valorilor. * Concepţie etică potrivit căreia ceea ce este util este şi moral. – Din fr. utilitarisme.
UTILITARIST, -Ă, utilitarişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine utilitarismului, privitor la utilitarism; p. ext. care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (şi personal) al lucrurilor; care se bazează pe considerente practice. 2. S.m. şi f. Adept al utilitarismului; p. ext. persoană care apreciază totul din punctul de vedere al avantajului sau profitului personal. – Din fr. utilitariste.
UTILITATE, utilităţi, s.f. Însuşirea a ceea ce este util sau utilizabil. * Folos, serviciu pe care îl (poate) aduce cineva sau ceva. – Din fr. utilité, lat. utilitas, -atis.
UTILIZA, utilizez, vb. I. Tranz. A întrebuinţa (cu folos), a folosi. – Din fr. utiliser.
UTILIZABIL, -Ă, utilizabili, -e, adj. Care poate fi utilizat; de care te poţi folosi. – Din fr. utilisable.
UTILIZARE, utilizări, s.f. Faptul de a utiliza. – V. utiliza.
UTOPIC, -Ă, utopici, -ce, adj. Care are caracter de utopie, care constituie o utopie; utopist, iluzoriu, himeric. ** Socialism utopic = doctrină socialistă care precedă dezvoltarea teoriei socialiste ca ştiinţă. – Din fr. utopique.
UTOPIE, utopii, s.f. 1. Ideal, concepţie politică sau socială generoasă, dar irealizabilă (din cauza condiţiilor obiective date). 2. Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. – Din fr. utopie.
UTOPISM s.n. Concepţie utopică; credinţă în idealuri utopice. – Utop [ie] + suf. -ism.
UTOPIST, -Ă, utopişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Creator sau adept al unei utopii; p. ext. persoană care crede în proiecte, planuri, idei fanteziste, irealizabile. 2. Adj. Utopic. – Din fr. utopiste.
UTRENIE, utrenii, s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Biserica ortodoxă dimineaţa (foarte devreme), înaintea liturghiei. ** Loc. adv. Pe la utrenie = dis-de-dimineaţă. [Var.: (reg.) utríná s.f.] – Din sl. utrînja.
UTRINĂ s.f. v. utrenie.
UŢA interj. v. huţa.
UVERTURĂ, uverturi, s.f. Compoziţie muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părţi). – Din fr. ouverture.
UVIOL s.n. Varietate de sticlă transparentă pentru radiaţiile ultraviolete. [Pr.: -vi-ol] – Din germ. Uviol, fr. uviol.
UVOGRAFIE s.f. Descriere ştiinţifică a soiurilor de struguri. – Din fr. uvographie.

UVOLOGIE s.f. Cercetare ştiinţifică sistematică a strugurilor. – Din fr. uvologie.
UVRAGIU s.n. v. uvraj.
UVRAJ, uvraje, s.n. (Înv.) 1. Operă (literară sau ştiinţifică), lucrare, scriere. 2. (Lucrare de) construcţie. [Var.: uvrágiu s.n.] – Din fr. ouvrage.
UVRIER, -Ă, uvrieri, -e, s.m. şi f. (Înv.) Muncitor, lucrător. [Pr.: -vri-er] – Din fr. ouvrier.
UVULAR, -Ă, uvulari, -e, adj. Care aparţine uvulei, privitor la uvulă. * (Despre sunete) Care se articulează în partea posterioară a cavităţii bucale, prin vibrarea omuşorului. – Din fr. uvulaire.
UVULĂ, uvule, s.f. (Anat.) Omuşor. – Din fr. uvule, lat. uvula.
UZ, uzuri, s.n. 1. Faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuinţare, folosire; folosinţă. ** Loc. vb. A face uz de... = a (se) folosi de... ** Expr. Scos (sau ieşit) din uz = care nu (se) mai foloseşte. 2. Spec. (Jur.) Dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia. 3. Uzanţă, obicei. 4. (Înv.) Comportare, manieră. – Din lat. usus, it. uso.
UZA, uzez, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) strica, a (se) toci (prin întrebuinţare îndelungată). * Refl. Fig. (Despre oameni) A se consuma, a se epuiza. * Refl. Fig. (Despre cuvinte, construcţii, figuri de stil) A-şi pierde valoarea expresivă (prin deasa întrebuinţare). 2. Intranz. A face uz de...; a se folosi de..., a întrebuinţa. – Din fr. user.
UZAJ, uzajuri, s.n. 1. Uzură1. 2. Uz (1), folosire, întrebuinţare. * Uzanţă, obicei. – Din fr. usage.
UZANŢĂ, uzanţe, s.f. Practică uzuală; regulă, obicei statornicit. – Din fr. usance, it. usanza.
UZARE, uzări, s.f. Faptul de a (se) uza. – V. uza.
UZAT, -Ă, uzaţi, -te, adj. Degradat, deteriorat, stricat, tocit (prin folosire îndelungată). * Fig. (Despre oameni) Slăbit, consumat, epuizat. – V. uza.
UZBEC, -Ă, uzbeci, -ce, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Uzbekistanului sau care este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Uzbekistanului sau uzbecilor (1), privitor la Uzbekistan sau la uzbeci (1). * (Substantivat, f.) Limba (turcică) vorbită de uzbeci (1). – Din rus. uzbek.
UZI s.m. pl. Popor migrator de neam turcic. – Cf. engl. udi.
UZINA, uzinez, vb. I. Tranz. (Rar) A prelucra un material în uzină cu ajutorul unei maşini-unelte. – Din fr. usiner.
UZINAJ s.n. Uzinare. – Din fr. uzinage.
UZINAL, -Ă, uzinali, -e, adj. De uzină, al uzinei. – Din fr. usinal.
UZINARE s.f. Prelucrare a unui material cu ajutorul maşinilor-unelte; uzinaj. – După fr. usinage.
UZINĂ, uzine, s.f. 1. Întreprindere industrială de mari proporţii în care se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii. 2. Instalaţie producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă a unei aşezări, a unei zone, a unei locuinţe. (În sintagma) Uzina verde = natura, vegetaţia privite ca sursă de energie şi hrană. – Din fr. usine.
UZITA, uzitez, vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) întrebuinţa, a (se) folosi în mod obişnuit. – Din uzitat (derivat regresiv).
UZITABIL, -Ă, uzitabili, -e, adj. (Livr.) Care poate fi folosit, întrebuinţat în mod curent. – Uzita + suf. -bil.
UZITAT, -Ă, uzitaţi, -te, adj. Folosit în mod curent, obişnuit. – Din fr. usité, lat. usitatus, it. usitato.

UZUAL, -Ă, uzuali, -e, adj. Întrebuinţat, folosit în mod obişnuit. * Frecvent, de mare uz. [Pr : -zu-al] – Din fr. usuel, lat. usualis.
UZUCAPIUNE s.f. (Jur.) Dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun prin posedarea lui o anumită vreme. [Pr.: -pi-u-] – Din fr. usucapion.
UZUFRUCT s.n. Drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care aparţine altei persoane şi pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept. – Din lat. usufructus. Cf. fr. usufruit.
UZUFRUCTUAR, -Ă, uzufructuari, -e, s.m. şi f. Persoană care deţine dreptul de uzufruct asupra unui bun. [Pr.: -tu-ar] – Din lat. usufructuarius. Cf. fr. usufruitier.
UZURAR, -Ă, uzurari, -e, adj., s.m. (Înv.) 1. Adj. Cămătăresc. 2. S.m. Cămătar. – Din fr. usuraire, lat. usurarius.
UZURĂ1 s.f. 1. Deteriorare, degradare a unui obiect (prin întrebuinţare îndelungată); uzaj. * Modificare progresivă a (dimensiunilor) unei piese tehnice, în cursul funcţionării sistemului din care face parte. * Fig. Slăbire, oboseală, epuizare. 2. Fig. (Rar) Corupţie, desfrâu. – Din fr. usure.
UZURĂ2, uzuri, s.f. (Înv.) Camătă, dobândă; cămătărie. – Din lat. usura, fr. usure.
UZURPA, uzurp, vb. I. Tranz. A-şi însuşi în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. – Din fr. usurper, lat. usurpare.
UZURPARE, uzurpări, s.f. Acţiunea de a uzurpa şi rezultatul ei; uzurpaţiune. – V. uzurpa.
UZURPATOR, -OARE, uzurpatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care uzurpă, care îşi însuşeşte în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. – Din fr. usurpateur, lat. usurpator.
UZURPAŢIUNE, uzurpaţiuni, s.f. (Înv.) Uzurpare. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. usurpation, lat. usurpatio, -onis.
V s.m. invar. A douăzeci şi şaptea literă a alfabetului limbii române; sunetul notat prin această literă (consoană fricativă labiodentală sonoră). [Pr.: ve]
VA1, Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe (undeva, cândva) sau a unor pronume (cineva, careva), cărora le imprimă o nuanţă nehotărâtă. – Din prez. ind. (pers. 3 sg., forma populară) al lui vrea.
VA2 vb. Intranz. defectiv (La prez. ind. pers. 3 sg.; pop. şi fam.; în expr.) Mai va = mai aşteaptă; mai este (mult) până acolo; mai trece vreme până atunci. – Lat. vadit.
VACANT, -Ă, vacanţi, -te, adj. 1. (Despre posturi, funcţii etc.) Care nu este ocupat de nimeni, fără titular; liber. 2. (Jur.; despre succesiuni) Care este disponibil şi nereclamat de moştenitori. – Din fr. vacant, lat. vacans, -ntis.
VACANŢĂ, vacanţe, s.f. 1. Perioadă de odihnă acordată elevilor şi studenţilor la sfârşitul unui trimestru, semestru sau an de şcoală ori de studii. * Concediu (acordat unui salariat). 2. Interval de timp în care o instituţie, un organ reprezentativ etc. îşi încetează activitatea. * Interval de timp în care un post, o funcţie, o demnitate etc. rămân vacante. [Var.: (înv.) vacánţie s.f.] – Din fr. vacance, it. vacanza.
VACANŢIE s.f. v. vacanţă.
VACARM, vacarmuri, s.n. Zgomot asurzitor, hărmălaie. – Din fr. vacarme.
VACAT, vacaturi, s.n. Pagină albă, intenţionat netipărită, din interiorul unei lucrări. – Din germ. Vakat.
VACĂ, vaci, s.f. 1. Animal domestic din specia bovinelor, femela taurului; p. restr. carnea acestui animal, folosită ca aliment; p. gener. carne de bovine. ** Expr. (se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se

lămurească într-o problemă şi care s-a întors mai puţin instruit sau lămurit decât plecase) S-a dus bou şi a venit (sau s-a întors) vacă. Vacă (bună) de muls = persoană sau situaţie de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale. * Epitet injurios dat unei femei (grase şi leneşe sau proaste). 2. ** Compuse: vacă-de-mare = morsă. vaca-domnului = insectă lată şi lunguiaţă, cu aripile superioare de culoare roşie cu două puncte negre (Pyrrhocoris apterus). – Lat. vacca.
VACCIN, vaccinuri, s.n. 1. Produs biologic preparat din germeni patogeni sau din secreţii microbiene, care se administrează prin injecţii sau pe cale bucală unui om sau unui animal în scop preventiv (pentru a căpăta imunitate împotriva bolilor infecţioase) sau curativ. 2. Administrare a unui vaccin (1); vaccinare. 3. (Concr.) Urmă, semn, cicatrice rămasă pe corp în urma administrării unui vaccin (1). – Din fr. vaccin, lat. vaccinus. Cf. it. vaccino.
VACCINA, vaccinez, vb. I. Tranz. A administra cuiva un vaccin. – Din fr. vacciner.
VACCINABIL, -Ă, vaccinabili, -e, adj. Care poate fi vaccinat. – Din fr. vaccinable.
VACCINAL, -Ă, vaccinali, -e, adj. (Rar) Care aparţine vaccinului, privitor la vaccin; care serveşte la prepararea vaccinului. – Din fr. vaccinal.
VACCINARE, vaccinări, s.f. Acţiunea de a vaccina; vaccinaţie. – V. vaccina.
VACCINAŢIE, vaccinaţii, s.f. Vaccinare. – Din fr. vaccination.
VACCINĂ, vaccine, s.f. Boală infecţioasă virotică a bovinelor, caracterizată prin prezenţa unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate faţă de variolă. – Din fr. vaccine.
VACCINOTERAPIE s.f. Metodă de imunizare activă a organismului uman şi animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccinuri. – Din fr. vaccinothérapie.
VACS, vacsuri, s.n. 1. Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruitul încălţămintei de piele şi al hamurilor; p. ext. cremă de ghete. 2. Fig. (Pop. şi fam.) Lucru fără nici o valoare, fără nici o însemnătate. – Din germ. Wachs.
VACUITATE s.f. (Livr.) Starea, însuşirea a ceea ce este gol, vid. [Pr.: -cu-i-] – Din fr. vacuité, lat. vacuitas, -atis.
VACUOLAR, -Ă, vacuolari, -e, adj. Al vacuolelor, privitor la vacuole; cu vacuole. [Pr.: -cu-o-] – Din fr. vacuolaire.
VACUOLĂ, vacuole, s.f. Cavitate situată în citoplasma celulelor, plină cu o soluţie apoasă. [Pr.: -cu-o-] – Din fr. vacuole.
VACUUM, vacuumuri, s.n. 1. (Fiz.) Vid. 2. Aparat în care se concentrează o soluţie, prin fierbere în vid, la temperaturi joase. [Pr.: -cu-um] – Din lat., fr. vacuum.
VACUUMARE, vacuumări, s.f. 1. (Fiz.) Vidare. 2. (Constr.) Procedeu de extragere a apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat. [Pr.: -cu-u-] – Din vacuum.
VACUUMMETRU, vacuummetre, s.n. Manometru folosit la măsurarea presiunilor foarte joase, a gradului de vid. [Pr.: -cu-um-] – Din germ. Vakuummeter.
VAD, vaduri, s.n. 1. Loc situat pe cursul unui râu, unde malul e jos şi apa puţin adâncă, permiţând trecerea prin apă de pe un mal pe altul. * P. gener. Albie, matcă (a unei ape curgătoare). * Canal de irigaţie, jgheab. * Fig. Loc de trecere; drum, cale; p. ext. loc de scăpare, de salvare. 2. Ţărm, mal, liman. 3. Fig. Loc situat în apropierea unei mari căi de comunicaţie, care asigură unui negustor o clientelă numeroasă; p. ext. sursă bună de câştig. – Lat. vadum.

VADEA, vadele, s.f. (Înv.) Termen de plată; scadenţă, soroc. – Din tc. văde.
VADEMECUM s.n. Carte (ghid, manual, repertoriu etc.) pe care o poartă cineva cu sine ca să o consulte în diverse împrejurări. – Din lat. vade mecum, fr. vade-mecum.
VADOASĂ, vadoase, adj. (În sintagma) Apă vadoasă = apă provenită din infiltraţia în scoarţa pământului a apelor rezultate din precipitaţiile atmosferice. – Vad + suf. -os.
VADRĂ, vedre, s.f. 1. Veche unitate de măsură a capacităţii, folosită pentru lichide, echivalentă cu circa zece ocale (astăzi cu circa 10 litri). 2. Vas de lemn sau de metal cu care se scoate apa din fântână, în care se păstrează sau cu care se transportă diferite lichide. – Din sl. vědro.
VAFĂ s.f. v. vafelă.
VAFELĂ, vafele, s.f. Foaie crocantă din aluat nedospit, care serveşte ca foaie de tort, la fabricarea napolitanelor, a cornetelor de îngheţată etc. [Var.: váfă s.f.] – Din germ. Waffel.
VAG, -Ă, vagi, adj. 1. (Adesea adverbial) Lipsit de limpezime, de claritate, de precizie; neclar, nelămurit, nesigur, confuz (pentru vedere, auz sau minte). * (Substantivat, n.) Ceea ce este vag (1). 2. (Anat.; în sintagma) Nerv vag (şi substantivat, m.) = unul dintre cei doisprezece nervi cranieni, important pentru funcţionarea aparatului respirator, circulator şi digestiv. – Din fr. vague, lat. vagus.
VAGABOND, -Ă, vagabonzi, -de, adj., s.m. şi f. (Om sau animal) care rătăceşte fără rost pe drumuri, care hoinăreşte fără ţintă; (om) fără ocupaţie stabilă, fără domiciliu fix. * (Om) de nimic, fără căpătâi. – Din fr. vagabond, lat. vagabundus. Cf. it. vagabondo.
VAGABONDA, vagabondez, vb. I. Intranz. A trăi ca un vagabond, a umbla fără ţintă, fără rost, dintr-un loc în altul. – Din fr. vagabonder.
VAGABONDAJ s.n. Vagabondare; starea celui care vagabondează. * Infracţiune comisă de omul capabil de muncă ce refuză să exercite o ocupaţie, fără domiciliu stabil şi lipsit de mijloace cinstite de trai. – Din fr. vagabondage.
VAGABONDARE, vagabondări, s.f. Acţiunea de a vagabonda; vagabondaj. – V. vagabonda.
VAGANT, vaganţi, s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. – Din fr. vagant. – V. goliard.
VAGIN, vagine, s.n. Parte a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, musculos şi membranos, care face legătura între vulvă şi uter. [Pl. şi: vaginuri] – Din fr. vagin, lat. vagina.
VAGINAL, -Ă, vaginali, -e, adj. Care aparţine vaginului, privitor la vagin. – Din fr. vaginal.
VAGINISM s.n. Contracţie spasmodică dureroasă a muşchiului constrictor vaginal. – Din fr. vaginisme.
VAGINITĂ, vaginite, s.f. Boală care constă în inflamaţia acută sau cronică a vaginului. – Din fr. vaginite.
VAGINOSCOPIE, vaginoscopii, s.f. (Med.) Examinare endoscopică a cavităţii vaginale. – Din fr. vaginoscopie.
VAGMISTRU, vagmiştri, s.m. (Înv.) Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie; persoană care avea acest grad şi care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii. – Din rus. vahmistr, germ. Wachtmeister.
VAGON, vagoane, s.n. 1. Vehicul de mari dimensiuni (propulsat sau autopropulsat), care circulă pe şine şi care serveşte la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. ** Vagon de dormit = vagon cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit; wagon-lit. Casă (sistem) vagon = casă ale

cărei încăperi se înşiră una după alta, ca vagoanele unei garnituri de tren. ** Compuse: vagon-restaurant = vagon amenajat pentru a servi ca restaurant; vagon-cisternă = recipient de formă cilindrică montat pe şasiu, folosit pentru transportul lichidelor pe calea ferată. 2. Cantitate de mărfuri, de materiale care intră într-un vagon (1) şi care serveşte ca unitate de măsură. – Din fr. wagon.
VAGONET, vagonete, s.n. Vagon (1) de dimensiuni mici, care circulă pe şine cu ecartament îngust, folosit pentru transportul de materiale la lucrări forestiere şi de terasament, în fabrici, în mine, pe şantiere etc. * Vehicul de funicular care circulă suspendat pe un cablu. – Din fr. wagonnet.
VAGONETAJ s.n. (Rar) Transport cu ajutorul vagonetelor. – Vagonet + suf. -aj (după fr. wagonnage).
VAGONETAR, vagonetari, s.m. Muncitor care lucrează la încărcarea şi la transportul materialului cu vagonete în minele de cărbuni, de sare, pe şantiere etc. – Vagonet + suf. -ar.
VAGOTOMIE, vagotomii, s.f. Secţionare chirurgicală a nervului vag, practicată în tratamentul unor ulcere. – Din fr. vagotomie.
VAGOTONIE, vagotonii, s.f. (Med.) Dezechilibru al funcţionării sistemului nervos vegetativ parasimpatic. – Din fr. vagotonie.
VAH interj. (Rar) Ah!, vai!. – Cf. tc. vah, ngr. váh.
VAI interj. Cuvânt care exteriorizează sentimente (intense) de: a) durere, suferinţă, deprimare, deznădejde; b) compătimire, milă, regret, necaz, ciudă; c) bucurie, plăcere, admiraţie, entuziasm; d) nerăbdare; e) surpriză. ** Loc. adj. şi adv. (Substantivat) Ca vai de lume = (care se află) într-o stare foarte rea, în ultimul grad; (care este) foarte rău, foarte prost. * (Substantivat, n.) Tânguire, plânset, strigăt jalnic; p. ext. suferinţă, durere. ** Expr. A fi vai (şi amar) de... = a fi rău de cineva, a se afla într-o situaţie grea, jalnică. Cu chiu, cu vai sau cu chiu şi vai = cu mare greutate, după multă osteneală; abia-abia. – Cf. lat. vae.
VAICĂR, vaicăre, s.n. (Reg.) Faptul de a se văicări; strigăt intens de durere; tânguire. – Din văicări (derivat regresiv).
VAIER, vaiere, s.n. Tânguire (prelungă), vaiet. * Suferinţă, durere. – Din văiera (derivat regresiv).
VAIET, vaiete, s.n. Strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferinţă; plânset, vaier. – Din văita (derivat regresiv).
VAJNIC, -Ă, vajnici, -ce, adj. 1. Energic, viguros, puternic; aprig, dârz; grozav, cumplit. 2. Important, grav, serios; (rar, despre oameni) de seamă; marcant, ilustru. – Din rus. vajnâi, ucr. vajnyi.
VAL1, valuri, s.n. I. 1. Masă de apă care înaintează prin mişcări oscilatorii la suprafaţa unei mări, a unui fluviu etc., formând creste şi adâncituri; talaz. ** Loc. adv. Val-vârtej = în mare grabă, foarte repede; vijelios. În valuri sau valuri-valuri = a) unul după altul, succesiv; b) din plin, cu grămada. ** Expr. Valurile vieţii (sau lumii, lumeşti) = greutăţile, încercările prin care trece omul în viaţă; vicisitudinile vieţii. Valorile tinereţii = inconsecvenţa, dibuirile inerente vârstei tinere. Valul (sau valurile) vremii = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). 2. P. anal. Ceea ce se mişcă, vine în cantitate mare sau se năpusteşte ca nişte valuri (I 1); ceea ce poate fi comparat (ca formă şi mişcare) cu un val. 3. Fig. (Înv. şi pop.) Încercare grea; neplăcere, necaz. II. 1. Cantitate de ţesătură înfăşurată pe un cilindru special de lemn sau de carton; vălătuc, trâmbă. ** Val de tei = sul făcut din şuviţe lungi de scoarţă de tei care se folosesc ca sfoară de legat. 2. (Tipogr.) Piesă cilindrică de metal la presele de imprimat şi de fălţuit. 3. (Reg.) Tăvălug. 4. (Pop.) Sul mobil de lemn sau de

metal, pe care se înfăşoară lanţul care ţine găleata la o fântână. 5. (În sintagma) Valul ştreangului = laţul cu care se prinde ştreangul sau şleaul de crucea căruţei. – Din sl. valŭ.
VAL2, valuri, s.n. Meterez de pământ care servea în antichitate ca fortificaţie militară. – Din lat. vallum. Cf. germ. Wall, it. vallo.
VALABIL, -Ă, valabili, -e, adj. Care este recunoscut, admis, acceptat ca fiind bun, adevărat, autentic. * Spec. Care întruneşte condiţiile cerute de lege, de o autoritate; pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. – Din fr. valable.
VALABILITATE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil. – Valabil + suf. -itate.
VALADĂ, valade, s.f. (Mar.) Concavitate a malului unui fluviu. – Din it. vallata.
VALAH, -Ă, valahi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Nume dat în evul mediu românilor din stânga şi din dreapta Dunării de către alte popoare. 2. Adj. Care aparţine Valahiei sau valahilor (1), privitor la Valahia sau la valahi. [Var.: vlah, -ă s.m. şi f., adj.] – Cf. sl. vlahŭ.
VALDRAP s.n. v. valtrap.
VALE, văi, s.f. 1. Depresiune, adâncitură de teren alungită, străbătută (permanent sau vremelnic) de o apă curgătoare; regiune de şes situată sub nivelul ţinuturilor din jur (şi udată de o apă curgătoare). ** (În limbajul biblic) Valea plângerii (sau a lacrimilor) = pământul (considerat ca loc al suferinţelor şi al durerii). ** Loc. adj. şi adv. (De) mai la vale = (de) mai departe, care urmează, în continuare. ** Loc. adv. La vale = la coborâş; în jos; în josul apei. De vale = la capătul coborâşului, acolo unde începe valea; mai departe (în sensul coborârii). ** Expr. (Fam.) A-şi lua valea = a pleca, a fugi (de undeva). * (Fam.; cu valoare de interj.; art.) Pleacă!, plecaţi (imediat)!. 2. (Reg.) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare. – Lat. vallis.
VALENŢĂ, valenţe, s.f. 1. (Chim.) Mărime care indică capacitatea de combinare a elementelor şi a radicalilor şi care reprezintă numărul atomilor de hidrogen (sau de echivalenţi ai acestuia) cu care se poate combina atomul elementului sau radicalul respectiv. ** Liniuţă de valenţă (şi eliptic) = semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. * Forţă de legătură între doi atomi ai unei molecule. 2. Fig. Însuşire, posibilitate (de dezvoltare). – Din fr. valence.
VALERIANACEE, valerianacee, s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip valeriana; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. valérianacées.
VALERIANĂ, valeriene, s.f. 1. (Bot.) Odolean. 2. Medicament preparat din rizomul odoleanului, cu acţiune antispasmodică şi sedativă. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. valériane.
VALERIANIC adj. (În sintagma) Acid valerianic = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter şi alcool, extras din valeriană şi întrebuinţat ca medicament antispasmodic şi sedativ. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. valérianique.
VALET, valeţi, s.m. 1. Servitor la casele boiereşti (aflat în serviciul personal al stăpânului); fecior, lacheu. 2. Fiecare dintre cele patru cărţi de joc, reprezentând figura unui cavaler; fante. – Din fr. valet.
VALEU interj. (Pop.) Vai!, aoleu!. – Cf. vai, aoleu.
VALEX s.n. (Chim.) Extract de valonee. – Din lat., fr. valex.
VALGUS s.n. (Med.) Deviaţie a piciorului în afară. – Din fr. valgus.
VALID, -Ă, valizi, -de, adj. 1. (Despre oameni) Apt pentru muncă (sau pentru o anumită activitate); p. gener. sănătos. 2. (Despre o acţiune, un act, un contract) Care îndeplineşte condiţiile cerute de lege; valabil. – Din fr. valide.

VALIDA, validez, vb. I. Tranz. (Jur.) A confirma, a recunoaşte valabilitatea, puterea juridică a unui act de procedură, a unui mandat electiv etc. – Din fr. valider.
VALIDARE, validări, s.f. Acţiunea de a valida. – V. valida.
VALIDITATE s.f. Calitatea de a fi valid; situaţia, starea celui valid. – Din fr. validité, lat. validitas, -atis.
VALINĂ s.f. Aminoacid prezent în proteinele naturale, având un rol esenţial în coordonarea sistemului nervos central. – Din fr. valine.
VALIU, valii, s.m. (În Imperiul Otoman) Guvernator al unui vilaiet. – Din tc. vali.
VALIZĂ, valize, s.f. Geamantan; geantă (mare, de bagaje). ** Valiză diplomatică = geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă ţară (şi al căror conţinut este scutit de controlul vamal). – Din fr. valise.
VALMĂ, vălmi, s.f. (Pop.) Mulţime, învălmăşeală; p. ext. hărmălaie, tumult. ** Loc. adj. şi adv. De-a valma = (care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); claie peste grămadă. ** Expr. A da valma = a da buzna, a se repezi, a da năvală. – Cf. rus., ucr. valom [=valit] "a veni buluc, a se îmbulzi".
VALMEŞ adv. (Înv.) De-a valma. – Valmă + suf. -eş.
VALOARE, valori, s.f. I. 1. Însuşire a unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităţilor sociale şi idealurilor generate de acestea; suma calităţilor care dau preţ unui obiect, unei fiinţe, unui fenomen etc.; importanţă, însemnătate, preţ, merit. ** Loc. adj. De valoare = a) (despre lucruri) preţios, scump, de preţ; valoros; b) (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros. ** Expr. A scoate (sau a pune) în valoare = a arăta, a demonstra importanţa, calităţile esenţiale ale unei fiinţe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia. * (Concr.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere material, social, moral etc.). * (Concr.) Persoană vrednică de stimă, cu însuşiri deosebite. 2. Eficacitate, putere. Valoare nutritivă. II. 1. (Ec. pol.) Muncă socială necesară pentru producerea unei mărfi şi materializată în marfă. ** Valoare de întrebuinţare = proprietate a unui lucru de a satisface o anumită necesitate a omului sau a societăţii. Valoare de schimb = raport, proporţie în care o anumită cantitate de marfă de un anumit fel se schimbă cu o cantitate de marfă de alt fel. 2. (Concr.) Marfă. 3. (Comerţ, Fin.) Exprimare în bani a costului unei mărfi sau a unei acţiuni, a unui cec etc. ** Valoare comercială (sau de circulaţie) = echivalent în bani al unui bun sau al unei mărfi pe piaţă; curs. * Înscris (cec1, cambie, obligaţiune etc.) reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. ** Valoare mobiliară = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). Valoare imobiliară = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.). * Rentabilitate, productivitate. 4. (Mat., Fiz.) Mărime matematică asociată unei mărimi fizice (după un anumit procedeu de măsurare), permiţând compararea mărimii cu altele de aceeaşi natură. ** Valoare absolută = valoarea unei expresii matematice când nu se ţine seamă de semnul (+ sau -) pe care îl are. * Rezultat al unui calcul, al unei operaţii matematice etc. 5. (Muz.) Durata absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. 6. Efect obţinut în pictură prin alăturarea a două nuanţe diferite ale unui ton. 7. Sens, nuanţă de sens a unui cuvânt. – Din fr. valeur, lat. valor, -oris.
VALON, -Ă, valoni, -e, s.m. şi f. adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază (de limbă romanică) a sudului Belgiei sau este originară de

acolo. 2. Adj. Care aparţine sudului Belgiei sau valonilor (1), privitor la sudul Belgiei sau al populaţia lui. – Din fr. wallon, germ. Wallone.
VALONEE, valonee, s.f. Cupa ghindei unor specii de stejar. – Din fr. vallonée.
VALORA, valorez, vb. I. Intranz. A avea sau a reprezenta o anumită valoare; a preţui. – Din valoare.
VALORAŢIE, valoraţii, s.f. Procedeu artistic datorită căruia se poate reda în pictură iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare (II 6). – Valora + suf. -ţie (după fr. valorisation).
VALORIC, -Ă, valorici, -ce, adj. Referitor la valoare, de valoare, considerat din punctul de vedere al valorii. – Valoare + suf. -ic.
VALORIFICA, valorific, vb. I. Tranz. A pune în valoare, a face să primească o anumită valoare; a scoate în evidenţă valoarea unui lucru; (în special) a folosi în procesul de producţie anumite materii prime care duc la realizarea unor produse de valoare mai mare. * A schimba o hârtie de valoare sau un obiect cu contravaloarea lui în bani. – Valoare + suf. -ifica.
VALORIFICARE, valorificări, s.f. Acţiunca de a valorifica. – V. valorifica.
VALORIFICAT, -Ă, valorificaţi, -te, adj. Care este pus în valoare, pentru care s-au depus eforturi spre a primi valoarea maximă; a cărui valoare este pusă în evidenţă. * (În special despre surse de energie, materii prime) Care este folosit (în procesul de producţie) cât mai raţional, cât mai rentabil etc. – V. valorifica.
VALORIZA, valorizez, vb. I. Tranz. 1. (Livr.) A valorifica. 2. (Filoz.) A conferi sau a recunoaşte o valoare; a formula judecăţi de valoare. – Din fr. valoriser.
VALORIZARE, valorizări, s.f. Acţiunea de a valoriza. – V. valoriza.
VALORIZAT, -Ă, valorizaţi, -te, adj. Valorificat. – V. valoriza.
VALOROS, -OASĂ, valoroşi, -oase, adj. Care are valoare, calităţi, merite (deosebite). – Din fr. valeureux.
VALS, valsuri, s.n. Dans în măsura de trei timpi, cu mişcări relativ vioaie, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (Înv. şi pop.) valţ s.n.] – Din fr. valse, germ. Walzer.
VALSA, valsez, vb. I. Intranz. A dansa un vals. – Din fr. valser.
VALSATOR, -OARE, valsatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care valsează. – Valsa + suf. -tor.
VALTRAP, valtrapuri, s.n. 1. Pătură, împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spinarea calului, sub şa; cioltar. 2. Ghetră (1). [Var.: valdráp s.n.] – Din rus. valitrap.
VALŢ1, valţuri, s.n. Maşină sau instalaţie formată din una sau mai multe perechi de cilindri grei, dispuşi paralel şi având rotire inversă unul faţă de celălalt, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului etc. * Cilindru care intră în componenţa unei maşini. – Din germ. Walze.
VALŢ2 s.n. v. vals.
VALUTAR, -Ă, valutari, -e, adj. Referitor la valută, de valută. – Valută + suf. -ar.
VALUTĂ, valute, s.f. Unitate monetară a unui stat, cu precizarea metalului în care este definită. * Totalitatea mijloacelor de plată exprimate în moneda altui stat, care pot fi folosite în decontările internaţionale. ** Valută forte = valută care are acoperire în aur şi care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe ţări. – Din it. valuta.
VALVAR, -Ă, valvari, -e, adj. În formă de valvă; care aparţine valvei, privitor la valvă. – Din fr. valvaire.

VALVĂ, valve, s.f. 1. Fiecare dintre cele două părţi (simetrice) ale cochiliei unei scoici. 2. Fiecare dintre pereţii exteriori ai unor fructe, care se desfac la maturitate, permiţând căderea seminţelor din interior. 3. Ansamblu de piese sau armătură care serveşte la stabilirea, întreruperea sau reglarea circulaţiei unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. – Din fr. valve, lat. valva.
VALVÂRTEJ, (1) valvârtejuri, s.n., (2) adv. 1. S.n. Volbură, vâltoare, bulboană. ** Loc. adv. În valvîrtej = în spirală, rotocol. * Fig. Învălmăşeală, dezordine. 2. Adv. Vijelios, repede, în iureş. * Fig. Cu înfrigurare, în mare agitaţie. * Fig. În dezordine; claie peste grămadă; buluc. – Val1 + vârtej.
VALVOLINĂ, valvoline, s.f. Ulei mineral vâscos obţinut prin distilarea unor ţiţeiuri şi întrebuinţat ca lubrifiant la unele angrenaje închise. – Din germ. Valvolin [öl].
VALVULAR, -Ă, valvulari, -e, adj. Cu valvule; referitor la valvule, de valvule. – Din fr. valvulaire.
VALVULĂ, valvule, s.f. 1. Valvă mică. 2. (Anat.) Cută membranoasă subţire, elastică, cu o margine liberă, situată în interiorul vaselor şi canalelor organismului sau al unor organe cavitare, care permite trecerea lichidelor biologice într-o singură direcţie, împiedicând întoarcerea lor. [Acc. şi: valvúlă] – Din fr. valvule, lat. valvula.
VALVULITĂ, valvulite, s.f. (Med.) Inflamaţie a valvulelor inimii. – Din fr. valvulite.
VALVULOPATIE, valvulopatii, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile valvulare. – Din fr. valvulopathie.
VALVULOTOMIE, valvulotomii, s.f. (Med.) Secţionare chirurgicală a unei valvule cardiace. – Din fr. valvulotomie.
VAMAL, -Ă, vamali, -e, adj. Care aparţine vămii, privitor la vamă; de vamă; care are loc la vamă, se aplică la vamă. ** Uniune vamală = acord încheiat între mai multe state în vederea creării unui teritoriu vamal comun (scutit de taxe pentru circulaţia bunurilor). – Vamă + suf. -al.
VAMĂ, vămi, s.f. 1. Instituţie de stat care se ocupă cu evidenţa şi controlul asupra intrării şi ieşirii din ţară a mărfurilor, mijloacelor de transport etc. şi care percepe taxele legale pentru aceste bunuri; loc, punct în care funcţionează această unitate. * Taxă care se plăteşte ca un bun să treacă dintr-o ţară în alta sau (în trecut) dintr-o regiune în alta a ţării. ** Loc. vb. A pune vamă = a vămui. * Cantitate de grăunţe care se percepe la moară ca taxă în natură pentru măcinat; uium. 2. (În credinţele populare) Fiecare dintre cele şapte (sau nouă) popasuri (în văzduh) prin care se crede că trebuie să treacă sufletul mortului pentru a ajunge în cer. * Bani pe care trebuie să-i plătească mortul ca să poată trece şi călători pe lumea cealaltă. – Din magh. vám.
VAMEŞ, vameşi, s.m. 1. Funcţionar însărcinat cu controlul şi cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. * (În organizarea administrativă din trecut) Dregător însărcinat de domn cu încasarea veniturilor vămii. 2. Persoană care lua în arendă dările pe care trebuia să le plătească cetăţenii Romei şi locuitorii Imperiului Roman. 3. (În credinţele populare) Fiinţă imaginară care păzeşte vămile văzduhului şi căreia sufletul mortului îi plăteşte vamă ca să poată trece spre cer. – Din magh. vámos.
VAMPĂ, vampe, s.f. Actriţă de cinema care interpretează roluri de femeie fatală. * Tip de femeie fatală şi irezistibilă. – Din fr. vamp.
VAMPIR, vampiri, s.m. 1. Specie de lilieci mari care trăiesc în America de Sud şi în America Centrală şi care se hrănesc cu sângele păsărilor şi mamiferelor (surprinse în somn) (Phyllostoma spectrum). 2. Personaj din mitologia populară despre care se crede că suge sângele celor vii. * Fig. Persoană care

asupreşte crunt pe cineva. 3. Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sânge. – Din fr. vampire, germ. Vampir.
VAMPIRIC, -Ă, vampirici, -ce, adj. De vampir; p. ext. oribil, îngrozitor. – Din fr. vampirique.
VAN, -Ă, vani, -e, adj. (Livr.) Zadarnic, inutil, fără rost. ** Loc. adv. În van = în zadar, degeaba. * Neîntemeiat; iluzoriu. – Din lat. vanus, it. vano.
VANADINIT s.n. Minereu de vanadiu combinat cu plumb şi cu clor. – Din fr. vanadinite.
VANADIU s.n. Element chimic, metal dur, casant, de culoare albă-cenuşie, care se găseşte în natură sub formă de compuşi şi care este folosit în fabricarea oţelurilor speciale. – Din fr. vanadium.
VANĂ, vane, s.f. 1. Vas mare (de tablă, de lemn, de fainţă etc.) pentru îmbăiat sau (rar) pentru spălat rufe; cadă. 2. Dispozitiv montat pe traseul ori la capătul unei conducte, care serveşte la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulaţiei unui fluid. – Din germ. Wanne.
VANDABIL, -Ă, vandabili, -e, adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut. – Din fr. vendable.
VANDABILITATE s.f. Însuşirea de a se vinde (uşor). – Vandabil + suf. -itate. Cf. engl. vandability.
VANDAL, vandali, s.m. 1. Persoană care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au coborât în sec. V de pe ţărmul Mării Baltice ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat şi de unde au pătruns în Roma jefuind crunt şi distrugând numeroase valori culturale şi artistice ale antichităţii. 2. Fig. Om necivilizat, barbar, care distruge valori culturale şi artistice. – Din fr. vandale.
VANDALIC, -Ă, vandalici, -ce, adj. 1. De vandal. 2. Fig. Necivilizat, barbar; crud. – Din fr. vandalique.
VANDALISM s.n. Distrugere sălbatică a valorilor culturale, artistice etc. ale unui popor; p gener. distrugere sălbatică şi nejustificată. – Din fr. vandalisme.
VANDRUG, vandrugi, s.m. Lemn rotund, lung de 3-4 m şi despicat în două, folosit la susţinerea pereţilor unei mine. – Din germ. Wanddruck. Cf. drug.
VANG, vanguri, s.n. (Constr.) Grindă aşezată de-a lungul marginilor unei scări fixe, pe care se reazemă capetele treptelor. – Din germ. Wange.
VANGHELIE s.f. v. evanghelie.
VANGHELIST s.m. v. evanghelist.
VANILAT, -Ă, vanilaţi, -te, adj. Aromat, parfumat cu vanilie. – Din fr. vanillé.
VANILIE, vanilii, s.f. 1. Plantă exotică erbacee agăţătoare din familia orhideelor, cu frunze cărnoase şi fructe aromatice, în formă de păstaie, folosite drept condiment (Vanilla planifolia); p. restr. fructul acestei plante, supus unui proces special de fermentare şi folosit drept condiment plăcut aromat, datorită conţinutului de vanilină. 2. Plantă cu tulpina ramificată şi flori albastre sau liliachii cu miros foarte plăcut (Heliotropium peruvianum). ** Vanilie sălbatică = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze eliptice, păroase şi cu flori albe sau violacee (Heliotropium europaeum). – Din ngr. vanílli. Cf. it. vaniglia, vainiglia, fr.vanille.
VANILINĂ s.f. Substanţă organică foarte aromată care se extrage din fructul de vanilie (1) sau care se obţine pe cale sintetică, folosită în alimentaţie şi în parfumerie. – Din fr. vanilline.
VANISARE, vanisări, s.f. (Text.) Procedeu de tricotare a două fire de naturi sau de culori diferite. – După fr. vanisage.

VANITATE, vanităţi, s.f. Ambiţie neîntemeiată; dorinţă de a face impresie; orgoliu, trufie, îngâmfare, înfumurare; (la pl.) deşertăciune, zădărnicie. – Din fr. vanité, lat. vanitas, -atis.
VANITOS, -OASĂ, vanitoşi, -oase, adj. Plin de vanitate; orgolios, îngâmfat, înfumurat, trufaş. – Din fr. vaniteux.
VANTURĂ, vanturi, s.f. (Constr.) Grindă la acoperişul unei case. – Cf. germ. Wanten.
VAPOR, vapoare, s.n. Navă pusă în mişcare de un motor propriu. – Din ngr. vapóri.
VAPORAŞ, vaporaşe, s.n. Diminutiv al lui vapor. – Vapor + suf. -aş.
VAPOREAN, vaporeni, s.m. Navigator care staţionează puţin timp într-un port, fără a avea domiciliul stabil în acesta. * (Fam.) Marinar. – Vapor + suf. -ean.
VAPORI s.m. pl. Substanţă aflată în stare gazoasă, la o temperatură mai joasă decât temperatura ei critică. – Din fr. vapeur, lat. vapor.
VAPORIZA, pers. 3 vaporizează, vb. I. Refl. (Despre lichide) A se transforma în stare de vapori; a se evapora. – Din fr. vaporiser.
VAPORIZARE, vaporizări, s.f. Faptul de a se vaporiza; evaporare. – V. vaporiza.
VAPORIZATOR, vaporizatoare, s.n. 1. Aparat care produce vaporizarea unui lichid. 2. Spec. (Rar) Pulverizator. – Din fr. vaporisateur.
VAPORIZAŢIE, vaporizaţii, s.f. (Fiz.) Vaporizare. – Din fr. vaporisation.
VAPOROS, -OASĂ, vaporoşi, -oase, adj. Asemănător (prin fineţe) cu vaporii; subţire, diafan, străveziu. * Fără contururi precise; difuz, neclar. – Din fr. vaporeux, lat. vaporosus.
VAPOROZITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este vaporos. – Vaporos + suf. -itate.
VAPOTRON, vapotroane, s.n. Tub electronic de mare putere pentru staţii de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă. – Din fr. vapotron.
VAR1 s.n. Oxid de calciu obţinut prin calcinarea rocilor calcaroase (şi prin hidratarea lor), folosit ca liant în construcţii, ca materie primă în industria chimică etc. * Lapte de var folosit pentru spoitul pereţilor caselor. – Din sl. varŭ. – v. lapte.
VAR2 s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru puterea reactivă. – Din fr., engl. var.
VARACTOR, varactoare, s.n. (Electron.) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator, a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control; varicap – Din engl., fr. varactor.
VARĂ, veri, s.f. Anotimpul cel mai călduros al anului, cuprins între primăvară şi toamnă şi reprezentând (în emisfera boreală) intervalul de timp de la 22 (21) iunie până la 23 septembrie. ** Loc. adj. De vară = a) necesar în timpul verii; care se poartă în timpul verii; care se practică vara; b) (despre fructe, plante etc) care se coace, rodeşte vara; văratic. ** Loc. adv. La vară = în vara viitoare, în vara care urmează. Astă-vară = în vara care a trecut. (În) vara asta = în vara în care ne aflăm. (Pop.) An-vară = în vara anului precedent. De cu vară = fiind încă vară. Peste vară = în timpul verii. * (Adverbial; în forma vara) În cursul anotimpului mai sus definit; în fiecare an, în cursul acestui anotimp. – Lat. vera (= ver "primăvară").
VARDIST s.m. v. gardist.
VAREC s.n. Numele unor alge brune marine azvârlite de valuri pe ţărm, care servesc ca îngrăşământ pentru pământurile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea sodei, iodului etc. – Din fr. varech.
VAREGI s.m. pl. Nume sub care erau cunoscuţi normanzii de către slavii de răsărit, de bizantini şi de arabi. – Din fr. Varégues.

VARGĂ, (I) vergi, (II) vărgi, s.f. I. 1. Nuia lungă, subţire şi flexibilă, tăiată de obicei dintr-o ramură dreaptă de arbore. ** Expr. (Adesea adverbial) A tremura vargă (sau ca varga) = a tremura foarte tare, din tot corpul (de frică sau de frig). (A fi) varga lui Dumnezeu = (a fi) foarte rău, aspru, crunt. * (La pl.) Mănunchi de beţe tăiate egal, cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. * Lovitură aplicată cuiva cu varga (I 1); urma lăsată pe corp de o astfel de lovitură. * Băţ de undiţă. * Vergea cu care se încărcau în trecut puştile şi cu care se curăţa ţeava puştii. * Baghetă. * Vergea subţire de metal. 2. (Bot.) ** Compus: varga-ciobanului = a) plantă erbacee cu tulpina şi ramurile ţepoase, cu flori liliachii, dispuse în capitule (Dipsacus silvester); b) scăiuş; vargă-de-aur = splinuţă (Solidago virgaurea). II. (Pop.) Dungă (în special la o ţesătură). – Lat. virga.
VARIA1 s.n. pl. 1. Culegere bibliografică de scrieri (mărunte) diferite. 2. Rubrică într-o publicaţie periodică, care cuprinde articole, note şi informaţii mărunte şi cu conţinut variat. [Pr.: -ri-a] – Cuv. lat.
VARIA2, variez, vb. I. 1. Intranz. A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situaţii); a nu semăna, a nu avea aceeaşi înfăţişare, structură, compoziţie etc. cu altceva. 2. Tranz. A da o formă diferită, a schimba. 3. Intranz. şi tranz. (Mat.) A(-şi) schimba valoarea. [Pr.: -ri-a] – Din fr. varier, lat. variare.
VARIABIL, -Ă, variabili, -e, adj. Care variază; susceptibil de a se schimba; schimbător. ** (Mat.) Cantităţi (sau mărimi) variabile = cantităţi (sau mărimi) susceptibile de a-şi schimba valoarea faţă de altele, care rămân constante. * (Mat.; substantivat, f.) Cantitate care ia succesiv diferite valori (în cursul unui calcul); p. gener. cantitate, element etc. care variază. * (Despre cuvinte) Care are forme diferite, care îşi schimbă terminaţia. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. variable, lat. variabilis.
VARIABILITATE, variabilităţi, s.f. Însuşirea unui lucru, a unui fenomen etc. de a varia, de a lua forme şi aspecte diferite. * Spec. (Biol.) Proprietate a fiinţelor vii de a-şi schimba, sub influenţa mediului şi a eredităţii, însuşirile morfologice, fiziologice, biochimice etc. * Spec. (Mat.) Proprietate pe care o are o cantitate, o mărime sau o funcţie algebrică de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. [Pr.: -ri-a-] – Din fr. variabilité.
VARIAC, variace, s.n. Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieşire. [Pr.: -ri-ac] – Din engl. variac.
VARIANTĂ, variante, s.f. 1. Aspect (uşor) schimbat faţă de forma de bază, tipică a unui lucru, a unei lucrări, a unui text, a unei acţiuni. * Spec. (Lingv.) Formă a unui element lingvistic care diferă de aspectul tipic, obişnuit al acestui element. 2. Drum care ocoleşte (pe o anumită porţiune) traseul principal, ajungând în acelaşi punct final. [Pr.: -ri-an-] – Din fr. variante.
VARIANŢĂ, varianţe, s.f. 1. Numărul factorilor unui sistem fizico-chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. 2. Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unui şir statistic de experienţe, de la media aritmetică a şirului respectiv. [Pr.: -ri-an-] – Din fr. variance.
VARIAT, -Ă, variaţi, -te, adj. Care variază, care este divers sau conţine elemente diverse; variu. [Pr.: -ri-at] – V. varia.
VARIATOR, variatoare, s.n. Mecanism sau dispozitiv schimbător de viteză cu variaţie continuă, care permite transmiterea mişcării de la un arbore motor la arborele principal al unei maşini. [Pr.: -ri-a-] – Din rus. variator [skorosti], fr. variateur [de vitesse].

VARIAŢIE, variaţii, s.f. 1. Schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător. ** (Mat.) Variaţia unei funcţii = diferenţa dintre valorile unei funcţii în două puncte ale ei. * Diversitate, felurime. ** (Mat.) Calculul variaţiilor = calcul întrebuinţat în analiza infinitezimală (prin care se rezolvă anumite probleme a căror soluţie nu se poate obţine prin calcul diferenţial). * Spec. (Biol.) Schimbare a unei însuşiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. a organismului animal şi vegetal. 2. (În forma variaţiune) Modificare a unei teme muzicale sub raportul melodiei, al ritmului, al măsurii, al armoniei, al tonalităţii etc. * Dans solistic clasic, variat şi de virtuozitate. [Pr.: -ri-a÷, – Var.: variaţiúne s.f.] – Din fr. variation, lat. variatio, -onis.
VARIAŢIONAL, -Ă, variaţionali, -e, adj. Referitor la variaţie. [Pr.: -ri-a-ţi-o-] – Din fr. variationnel, engl. variational.
VARIAŢIUNE s.f. v. variaţie.
VARICAP, varicape, s.n. (Electron.) Varactor. – Din fr. varicap.
VARICE s.f. pl. Dilataţie venoasă permanentă şi neregulată, mai frecventă la membrele inferioare, produsă de pierderea elasticităţii pereţiior venelor. – Din fr. varice, lat. varix, -ricis.
VARICELĂ, varicele, s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă benignă, de natură virotică, care apare mai ales la copii şi care se caracterizează prin apariţia pe piele a unor băşicuţe care nu lasă cicatrice; vărsat de vânt. – Din fr. varicelle.
VARIOCEL, variocele, s.n. Tumoare formată prin dilatarea varicoasă permanentă a venelor organului spermatic. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. varicocéle.
VARICOS, -OASĂ, varicoşi, -oase, adj. Cu varice; provocat de varice. – Din fr. variqueux, lat. varicosus.
VARIETATE, varietăţi, s.f. 1. Calitatea a ceea ce este divers, variat; felurime, diversitate. * (La pl.) Spectacol distractiv, uşor, alcătuit din cântece, dansuri, numere de circ, recitări, cuplete etc. 2. Formă (diferită), soi (deosebit). * (Biol.) Individ (sau grup de indivizi) care se diferenţiază în cadrul unei specii prin unele particularităţi morfologice; categorie sistematică inferioară speciei. [Pr.: -ri-e-] – Din fr. variété, lat. varietas, -atis.
VARIETE s.f. v. varieteu.
VARIETEU, varieteuri, s.n. Spectacol teatral de gen uşor, în repertoriul căruia intră piese simple, recreative, scheciuri, cuplete, dansuri, recitări, cântece, acrobaţii, jonglerii etc. [Pr.: -ri-e÷, – Var.: varieté s.n.] – Din fr. variété.
VARIOLĂ, variole, s.f. Boală infecţioasă şi contagioasă, de natură virotică, care se caracterizează prin apariţia pe suprafaţa pielii a numeroase pustule care, după vindecare, lasă cicatrice definitive; vărsat1. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. variole.
VARIOLIC, -Ă, variolici, -ce, adj. Al variolei, privitor la variolă. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. variolique.
VARIOMETRU, variometre, s.n. 1. (Elt.) Dispozitiv cu inductanţă variabilă care serveşte la reglarea fină a inductanţei unui circuit. 2. Instrument care măsoară viteza de urcare şi de coborâre a unui aparat de zbor. [Pr.: -ri-o-] – Din fr. variométre.
VARISTOR, varistoare, s.n. Dispozitiv (rezistor) a cărui rezistenţă depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui. – Din fr. varistor.
VARIU, -IE, varii, adj. (Înv.) Variat. – Din lat. varius.
VARMETRU, varmetre, s.n. Instrument pentru măsurarea puterii electrice reactive în reţelele de curent alternativ. – Din fr. varmétre, engl. varmeter.
VARNIŢĂ, varniţe, s.f. Ladă de scânduri deschisă în partea de sus şi îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului sau la prepararea manuală

a mortarului pe un şantier. * Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var. – Din bg., scr. varnica.
VAROMETRU, varometre, s.n. Contor electric pentru măsurarea în varore a energiei electrice reactive. – Din fr. varheuremétre.
VARORĂ, varore, s.f. (Fiz.) Multiplu al secundei egal cu 3600 de varsecunde. [Abr.: varh] – Din fr. varheure.
VARSECUNDĂ, varsecunde, s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru energia reactivă. [Abr.: vars] – Din fr. varseconde.
VARUS s.n. (Med.) Deviaţie a piciorului către înăuntru. – Din fr. varus.
VARZĂ, verze, s.f. Plantă legumicolă bienală din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase şi ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpăţână compactă, folosită în alimentaţie (Brassica oferacea); p. ext. mâncare preparată din frunzele acestei plante. ** Varză de Bruxelles = varietate de varză cu tulpina înaltă, cu căpăţâna mică, de la care se consumă mugurii formaţi la subsuoara frunzelor (Brassica oleracea gemmifera). Varză creată = varietate de varză cu frunzele încreţite şi cu căpăţâna afânată (Brassica oleracea sabanda). Varză roşie = varietate de varză cu frunzele roşii-violete, care se consumă ca salată (Brassica oleracea rubara). ** Expr. (Fam.) A face o varză = a încurca lucrurile, a nu face nici o ispravă. A (se) face (sau a ajunge, a fi etc.) varză = (mai ales despre cărţi şi caiete) a (se) distruge, a (se) degrada, a (se) zdrenţui. – Lat. vir(i)dia "verdeţuri".
VAS, vase, s.n. 1. Recipient de sticlă, de metal, de lemn, de pământ etc., de diferite forme şi mărimi, care serveşte la păstrarea (şi transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament. ** Vase comunicante. * Nume generic dat farfuriilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă şi la pregătirea mâncării. 2. Vehicul pentru transportul pe apă al călătorilor şi al mărfurilor; navă. 3. Fiecare dintre formaţiile tubulare închise prin care circulă sângele, limfa etc. în interiorul organismului. * Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol prin care circulă seva în plante. – Lat. vasum.
VASAL, -Ă, vasali, -e, s.m. şi f. (În evul mediu, în apusul Europei) Persoană, stat care se afla în raporturi de vasalitate faţă de un senior sau de un alt stat; p. gener. supus. ** (Adjectival) Persoană vasală. Stat vasal. – Din fr. vassal.
VASALITATE s.f. 1. (În evul mediu, în apusul Europei) Ansamblul raporturilor sociale stabilite între membrii societăţii, pe baza acordării de către seniori vasalilor a unor feude, din care decurgeau obligaţii reciproce; calitatea de vasal. 2. Situaţie de dependenţă politică a unei ţări faţă de alte, cu păstrarea autonomiei. – Din fr. vassalité.
VASCULAR, -Ă, vasculari, -e, adj. 1. Care aparţine vaselor sangvine sau limfatice din organismele vii, privitor la aceste vase. ** Sistem vascular = totalitatea venelor, arterelor şi vaselor capilare ale unui organism. Ţesut vascular = ţesutul vaselor sangvine. 2. (În sintagma) Plantă vasculară = nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezenţa în structura lor a unor vase prin care circulă seva. – Din fr. vasculaire.
VASCULARIZA, pers. 3 vascularizează, vb. I. Tranz. (Med.; despre vase de sânge) A străbate un ţesut, un organ etc. – Din fr. vasculariser, engl. vascularize.
VASCULARIZARE, vascularizări, s.f. Acţiunea de a vasculariza şi rezultatul ei. – V. vasculariza.
VASCULARIZAT, -Ă, vascularizaţi, -te, adj. (Despre ţesuturi, organe) Care conţine vase sangvine, care este bogat în vase sangvine – Din fr. vascularisé.

VASCULARIZAŢIE, vascularizaţii, s.f. Proces de formare a unor vase noi de sânge în ţesuturile sau organele unui organism. * Totalitatea vaselor sangvine şi limfatice ale unui organ sau ale unei structuri biologice. * Mod de aşezare a vaselor într-un ţesut, într-un organ, într-un organism. – Din fr. vascularisation.
VASEL, vasele, s.n. (Înv.) Vas de război; bastiment. – Din it. vascello.
VASELINĂ, vaseline, s.f. Substanţă vâscoasă obţinută prin rafinarea fracţiunilor grele de la distilarea ţiţeiului, ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri, minerale, folosită ca unsoare pentru pielărie, ca lubrifiant etc. sau (în stare pură) ca unguent în farmacie şi în cosmetică. – Din fr. vaseline.
VASILCĂ, vasilci, s.f. Cap de porc împodobit cu flori şi cu panglici, purtat pe o tavă de către flăcăii care colindă în ajunul Anului Nou; p. ext. numele colindului care se cântă cu acest prilej. – Cf. Vasile (n. pr.).
VASILISC s.m. Animal din basme, asemănător cu un şarpe, despre care se credea că ucide cu privirea. – Din ngr. vasilískos.
VASLUIAN, -Ă, vasluieni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul sau judeţul Vaslui. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul sau judeţul Vaslui. – Vaslui (n. pr.) + suf. -ean.
VASLUIANCĂ, vasluience, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul sau judeţul Vaslui. * Locuitoare din municipiul sau judeţul Vaslui. – Vasluian + suf. -că.
VASOCONSTRICTOR, -OARE, vasoconstrictori, -oare, adj. Care provoacă vasoconstricţie. – Din fr. vaso-constricteur.
VASOCONSTRICŢIE, vasoconstrictii, s.f. Micşorare a diametrului vaselor sangvine prin contracţia fibrelor musculare netede din pereţii lor (ceea ce are drept rezultat reducerea afluxului de sânge). – Din fr. vaso-constriction.
VASODILATARE, vasodilatări, s.f. Vasodilataţie. – Din vasodilataţie.
VASODILATATOR, -OARE, vasodilatatori, -oare, adj., s.n. (Medicament, substanţă, proces etc.) care provoacă vasodilataţie. – Din fr. vaso-dilatateur.
VASODILATAŢIE, vasodilataţii, s.f. Mărire a diametrului vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereţii lor (ceea ce are drept rezultat sporirea afluxului de sânge); vasodilatare. – Din fr. vaso-dilatation.
VASOMOTOR, -OARE, vasomotori, -oare, adj. Care se referă la contracţia sau la relaxarea vaselor sangvine, care aparţine acestor mişcări; care produce, reglează contracţia sau relaxarea vaselor sangvine. – Din fr. vaso-moteur.
VASOPRESINĂ s.f. (Fiziol.) Hormon cu acţiune vasoconstrictoare şi antidiuretică secretat de hipofiza posterioară. – Din fr. vasopressine.
VAST, -Ă, vaşti, -ste, adj. (Despre spaţii, terenuri, construcţii etc.) Care este foarte întins, care se întinde până departe; de mari dimensiuni, de mari proporţii. * (Despre abstracte) De mare anvergură, de amploare; bogat; complex. – Din fr. vaste, lat. vastus.
VASTITATE s.f. Însuşirea a ceea ce este vast; întindere mare, imensitate; complexitate. – Din fr. vastité, lat. vastitas, -ntis.
VAŞETĂ s.f. Piele de taurine tăbăcită vegetal. – Din fr. vachette.
VATALĂ, vatale, s.f. Organ mobil al războiului de ţesut, care susţine spata şi permite dirijarea suveicii prin rost, menţinerea paralelă a firelor de urzeală şi îndesarea firului de bătătură. [Var.: (pop.) vătălă s.f.] – Din bg. vatala (pl.).
VATĂ s.f. Material format din fibre elastice de bumbac scurte şi subţiri care se întrepătrund şi formează o masă compactă albă, folosit pentru pansamente, în diferite procese tehnice etc. ** Vată de hârtie = produs similar vatei obţinut din celuloza de lemn, care se întrebuinţează în medicină, în locul vatei de bumbac, sau la ambalaj. Vată de zahăr = produs alimentar dulce, pufos, asemănător cu vata, care se obţine prin centrifugare, dintr-o soluţie de zahăr;

se vinde în comerţ înfăşurat pe beţişoare de lemn. Vată de zgură = material obţinut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, întrebuinţat ca izolant termic şi acustic. Vată de sticlă = masă de fibre scurte de sticlă împâslite, întrebuinţată ca izolant termic şi acustic. – Din germ. Watte.
VATELINĂ, vateline, s.f. Material textil din bumbac scămoşat, care se introduce între stofa şi căptuşeala unei haine, pentru a face haina mai călduroasă. – Din germ. Wattelin.
VATICINAR, -Ă, vaticinari, -e, adj. (Livr.) Care are caracter de prorocire; profetic, vizionar. – Din fr. vaticinaire.
VATIR, vatiruri, s.n. Ţesătură de bumbac, de in sau de cânepă, foarte apretată, folosită pentru întăriri la haine (bărbăteşti). – Din germ. wattier [leinen].
VATMAN, vatmani, s.m. Persoană care conduce un tramvai. [Acc. şi: vátman] – Din fr. wattman.
VATOS, vatoşi, s.m. Peşte de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin; vulpe-de-mare (Raja clavata). – Et. nec.
VATRĂ, vetre, s.f. 1. Un fel de platformă înălţată, amenajată în tinda caselor ţărăneşti, pe care se face focul pentru a pregăti mâncarea; parte plană din interiorul cuptorului (de pâine) sau al sobei, care susţine cuptorul sau soba în afară şi pe care se poate şedea sau dormi. ** Expr. A îmbătrâni în vatră = a rămâne fată bătrână, nemăritată. A rămâne cu sluta în vatră = a nu-şi putea mărita fata. A cloci pe vatră = a lenevi (la căldură), a trândăvi. A cădea cuiva în vatră = a fi oaspete nepoftit şi supărător al cuiva. * Parte a forjei în care se depozitează şi unde arde combustibilul; partea inferioară din interiorul unui cuptor metalurgic, pe care se aşază materialele care trebuie încălzite sau topite. 2. Locuinţă, aşezământ stabil, cămin, casă (părintească). ** Loc. adj. De vatră = care şi-a făcut gospodărie şi s-a statornicit într-un loc. * Loc de baştină, de origine. ** Expr. (Ieşit din uz) A lăsa (un ostaş) la vatră = a elibera (un ostaş) după terminarea stagiului militar. * Cuib al unui animal sălbatic, cu puii în el. 3. Locul principal, central al unei aşezări, al unei instalaţii etc.; locul pe care s-a clădit ceva, pe care se construieşte sau unde se aşază ceva. ** Vatra satului = suprafaţa de teren pe care se întinde satul. 4. (Pop.) Porţiune de pământ, pe un câmp, care se deosebeşte de restul locului printr-o vegetaţie diferită sau prin absenţa vegetaţiei. – Cf. afb. vatrë.
VAVILONIE s.f. v. babilonie.
VAZĂ s.f. 1. Consideraţie, stimă, prestigiu, reputaţie. ** Loc. adj. De vază = de frunte, marcant, cunoscut, vestit. Cu vază = cu trecere, cu prestigiu, important. 2. (Rar) Vedere, văz. – Din vedea (derivat regresiv).
VAZĂ2, vaze, s.f. Vas de flori. – Din fr. vase.
VĂCAR, văcari, s.m. 1. Persoană care duce la păscut şi păzeşte vacile. 2. (Art.) Constelaţie din emisfera boreală, situată în apropierea Carului Mare. – Lat. vaccarius.
VĂCĂLIE, văcălii, s.f. 1. Marginea de lemn sau de tinichea a sitei, a ciurului şi a baniţei. 2. Numele mai multor specii de ciuperci necomestibile, cu consistenţă lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor. ** văcălie de brad = ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roşcată (Fomes pinicola); văcălie de fag = ciupercă de forma unei etajere, de culoare brună-negricioasă (Ganoderma applanatum); văcălie de mesteacăn = ciupercă în formă de copită, cenuşie-roşcată, acoperită cu o pieliţă subţire şi netedă (Placodes betulinus); văcălie de salcie = ciupercă cu pălăria bombată, albă,

apoi brună, cu miros plăcut de anason (Trametes suaveolens). – Veacă (reg. "văcălie" < sl.) + suf. -ălie.
VĂCĂREASĂ, văcărese, s.f. Văcăriţă. – Văcar + suf. -easă.
VĂCĂRI, văcăresc, vb. IV. Intranz. (Rar) A duce la păscut şi a păzi vacile. – Din văcar.
VĂCĂRIE1, văcării, s.f. 1. Cireadă de vaci. 2. Loc îngrădit şi amenajat pentru adăpostirea vacilor. – Vacă + suf. -ărie.
VĂCĂRIE2, văcării, s.f. Meseria de văcar. – Văcar + suf. -ie.
VĂCĂRIT s.n. Dare care se plătea în evul mediu în Ţara Românească pentru fiecare cap de vită. – Vacă + suf. -ărit.
VĂCĂRIŢĂ, văcăriţe, s.f. Femeie care duce la păscut şi păzeşte vacile; văcăreasă. – Văcar + suf. -iţă.
VĂCSUI, văcsuiesc, vb. IV. Tranz. A unge încălţămintea cu vacs (sau cu cremă de ghete) şi a o lustrui. – Vacs + suf. -ui.
VĂCSUIRE s.f. Acţiunea de a văcsui. – V. văcsui.
VĂCSUIT, -Ă, văcsuiţi, -te, adj. (Despre încălţăminte) Uns cu vacs (sau cu cremă de ghete) si lustruit. – V. văcsui.
VĂCSUITOR, -OARE, văcsuitori, -oare, s.m. şi f. Lustragiu [Pr.: -su-i-] – Văcsui + suf. -tor.
VĂCUŞOARĂ, văcuşoare, s.f. Văcuţă. – Vacă + suf. -uşoară.
VĂCUŢĂ, văcuţe, s.f. Diminutiv al lui vacă; văcuşoară. – Vacă + suf. -uţă.
VĂDAN, -Ă, vădani, -e, adj., s.m. şi f. (Pop.) Văduv (1). – Văduu (înv. "văduv"<lat.) + suf. -an.
VĂDANCĂ, vădance, s.f. (Pop.) Văduvă. – Vădan + suf. -că.
VĂDĂOI, vădăoi, s.m. (Reg.) Văduvoi. – Vădan + suf. -oi.
VĂDI, vădesc, vb. IV. Tranz. A face să fie evident, a dovedi, a demonstra, a arăta. * A da pe faţă, a denunţa, a demasca. – Din sl. vaditi.
VĂDIT, -Ă, vădiţi, -te, adj. (Adesea adverbial) Care este limpede, clar, evident. – V. vădi.
VĂDRAR, vădrari, s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu încasarea vădrăritului. – Vadră + suf. -ar.
VĂDRĂRIT s.n. (În sec. XVIII, în Moldova) Dare care se plătea pentru fiecare vadră de vin. – Vadră + suf. -ărit.
VĂDUV, -Ă, văduvi, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj., s.m. şi f. (Bărbat) care şi-a pierdut soţia prin moarte sau (femeie) care şi-a pierdut soţul prin moarte şi nu s-a recăsătorit; vădan. 2. Adj. Fig. Lipsit de ceva; liber, gol. – Lat. viduus, -ua.
VĂDUVI, văduvesc, vb. IV. 1. Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face, a lăsa pe cineva văduv. * Tranz. Fig. A lăsa pe cineva singur, a lipsi pe cineva de ceva. 2. Intranz. A duce viaţă de văduv. – Din văduv.
VĂDUVIE s.f. Stare de văduv; timp petrecut de cineva ca văduv; văduvire. – Văduv + suf. -ie.
VĂDUVIOARĂ, văduvioare, s.f. 1. Diminutiv al lui văduvă; văduviţă (1). 2. Peşte teleostean comprimat lateral, acoperit cu solzi mici, albi pe burtă şi verzui sau albăstrui pe spate; văduviţă (2) (Leuciscus idus). – Văduvă + suf. -ioară.
VĂDUVIRE s.f. (Rar) Văduvie. – V. văduvi.
VĂDUVIŢĂ, văduviţe, s.f. 1. Văduvioară (1). 2. (Iht.) Văduvioară (2). – Văduvă + suf. -iţă.
VĂDUVOI, -OAIE, văduvoi, -oaie, s.m. şi f. Augmentativ al lui văduv. – Văduv + suf. -oi.
VĂGAŞ s.n. v. făgaş.

VĂGĂUNĂ, văgăuni, s.f. 1. Loc înfundat între dealuri sau între munţi; scobitură adâncă într-un munte. * Fig. Încăpere strâmtă şi întunecoasă. 2. Scorbură. 3. (Rar) Orbita ochiului. [Pl. şi: văgăune] – Et. nec.
VĂICĂRA vb. I v. văicări.
VĂICĂREALĂ, văicăreli, s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a se văicări; zgomot făcut de cel care se văicăreşte; tânguire, lamentare, plânset. – Văicări + suf. -eală.
VĂICĂREŢ, -EAŢĂ, văicăreţi, -e, adj. (Pop. şi fam.) Care se văicăreşte. – Văicări + suf. -eţ.
VĂICĂRI, văicăresc, vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se tângui, a se văita, a se căina. * (Peior.) A manifesta o falsă disperare. [Var.: (reg.) văicărá vb. I] – Din vai.
VĂIERA, váier, vb. I. Ref1. (Reg.) A se văita. [Pr.: vă-ie-] – Din vai (după şuiera, fluiera etc.).
VĂIERARE, văierări, s.f. (Reg.) Faptul de a se văiera; valet. [Pr.: vă-ie-] – V. văiera.
VĂIETA vb. I v. văita.
VĂIETARE s.f. v. văitare.
VĂIETĂTOR, -OARE adj. v. văitător.
VĂIETĂTURĂ s.f. v. văitătură.
VĂIŞOARĂ s.f. v. vălişoară.
VĂITA, váit, vb. 1. Refl. A scoate vaiete, a geme de durere, de jale; a se tângui, a se lamenta, a se văiera. * (Despre animale) A scoate sunete sinistre, lugubre. * Tranz. A plânge, a compătimi pe cineva. * Refl. A-şi exprima (în cuvinte) necazul, nemulţumirea, durerea. [Var.: văietá vb. I] – Din vai.
VĂITARE, văitări, s.f. Faptul de a (se) văita; strigăt de suferinţă; lamentare; vaiet, văitătură. [Var.: văietáre s.f.] – V. văita.
VĂITĂREŢ, -EAŢĂ, văităreţi, -e, adj. (Rar) Văitător. – Văita + suf. -ăreţ.
VĂITĂTOR, -OARE, văitători, -oare, adj. (Rar) Care se vaită, care se tânguieşte; căruia îi place să se vaite cu orice prilej; văităreţ. [Var.: văietătór, -oare adj.] – Văita + suf. -ător.
VĂITĂTURĂ, văitături, s.f. Văitare. [Var.: văietătúră s.f.] – Văita + suf. -ătură.
VĂIUGĂ, văiugi, s.f. (Reg.) Vale mică, îngustă şi puţin adâncă. [Pr.: vă-iu-] – Vale + suf. -ugă.
VĂL, văluri, s.n. 1. (Adesea fig.) Bucată de ţesătură fină, de obicei transparentă, pe care şi-o pun femeile pe cap sau cu care îşi învăluie corpul ori o parte a lui. ** Expr. A i se pune (sau a i se lua cuiva) un văl (de) pe ochi = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înţeleagă ceva. 2. (Anat.; în sintagma) Vălul palatului = porţiunea musculară care continuă, în partea posterioară a cavităţii bucale, palatul tare (dur) şi care se termină cu omuşorul. 3. (Bot.; în compusul) Vălul-miresei = plantă erbacee anuală, mică, cu flori lineare (Gypsophila muralis). – Din lat. velum. Cf. fr. voile.
VĂLĂTUC, vălătuci, s.m. 1. Sul făcut dintr-un material (flexibil), înfăşurat în sensul uneia dintre laturile sale; spec. val1 (II 1). ** Loc. adv. De-a vălătucul = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. 2. Material de construcţie făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, în formă de colaci sau de cărămizi, din care se clădesc pereţii caselor ţărăneşti (astupându-se o îngrăditură de pari). 3. Tăvălug. – Din tăvăluc.
VĂLĂTUCI, vălătucesc, vb. IV. Tranz. A clădi pereţi din vălătuci (2). – Din vălătuc.
VĂLEAN, -Ă, văleni, -e, s.m. şi f. (Rar) Persoană care locuieşte într-o vale, la câmpie. – Vale + suf. -ean.
VALEAT s.m. v. veleat.

VĂLICICĂ, vălicele, s.f. Diminutiv al lui vale; vălişoară. – Vale + suf. -icică.
VĂLIŞOARĂ, vălişoare, s.f. Vălicică. [Var.: văişoáră s.f.] – Vale + suf. -işoară.
VĂLMĂŞAG s.n. Învălmăşeală, neorânduială, dezordine; obiecte sau fiinţe aflate în neorânduială, învălmăşite. – [De-a] valma + suf. -şag.
VĂLMĂŞEALĂ, vălmăşeli, s.f. (Pop.) Învălmăşeală. – Vălmăşi + suf. -eală.
VĂLMĂŞI, vălmăşesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) învălmăşi. – Din vălmăşag (derivat regresiv).
VĂLMĂŞIRE s.f. (Pop.) Învălmăşire. – V. vălmăşi.
VĂLŢUI, vălţuiesc, vb. IV. Tranz. A prelucra cu ajutorul valţurilor1. – Valţ1 + suf. -ui.
VĂLŢUIRE, vălţuiri, s.f. Acţiunea de a vălţui şi rezultatul ei. – V. vălţui.
VALŢUITOR, -OARE, vălţuitori, -oare, s.m. şi f. Muncitor care lucrează la valţ 1. [Pr.: -ţu-i-] – Vălţui + suf. -tor.
VĂLURAT, -Ă, văluraţi, -te, adj. Care este cu valuri1 sau ca nişte valuri1; cu neregularităţi, cu ridicături şi scobituri. [Var.: vălurít, -ă adj.] – Din valuri (pl. lui val1).
VĂLUREL, vălurele, s.n. Diminutiv al lui val1. – Val1 + suf. -urel.
VĂLURIRE, văluriri, s.f. Formare de ondulaţii pe suprafaţa părţii carosabile a unei şosele. – Din valuri (pl. lui val1).
VĂLURIT, -Ă adj. v. vălurat.
VĂLUROS, -OASĂ, văluroşi, -oase, adj. Cu valuri1; cu aspect de valuri1; unduios. – Val1 + suf. -os.
VĂLVĂTAIE s.f. v. vâlvătaie.
VĂMEŞESC, -EASCĂ, vămeşeşti, adj. Care aparţine vameşului sau vămii, privitor la vameş sau la vamă. – Vameş + suf. -esc.
VĂMEŞIE, vămeşii, s.f. (Înv.) 1. Funcţie, slujbă de vameş. 2. Taxă plătită ca vamă. – Vameş + suf. -ie.
VĂMUI, vămuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A lua, a percepe, a încasa vamă. 2. (La moară) A lua uium ca plată pentru măcinat. * Fig. A fura o parte din ceva. – Vamă + suf. -ui.
VĂMUIALĂ, vămuieli, s.f. Faptul de a vămui. [Pr.: -mu-ia-] – Vămui + suf. -eală.
VĂMUIRE, vămuiri, s.f. Acţiunea de a vămui. – V. vămui.
VĂPAIE, văpăi, s.f. 1. Flacără mare; pură. * Arşiţă, dogoare. * Fig. Lumină strălucitoare. 2. Văpaiţă (2). – Cf. alb. vapë.
VĂPAIŢĂ, văpaiţe, s.f. 1. (Pop.) Opaiţ. 2. Făclie de lemn sau de răşină cu care se sperie noaptea peştii, pentru a-i face să fugă spre uneltele de pescuit; văpaie (2). [Pr.: -pa-i÷, – Var.: vopáiţă s.f.] – Contaminare între văpaie şi opaiţ(ă).
VĂPĂI, pers. 3 văpăieşte, vb. IV. Intranz. (Înv.) A arde cu văpăi. – Din văpaie.
VĂPĂIERE, văpăieri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a văpăi; p. ext. pâlpâire, [Pr.: -pă-ie-] – V. văpăi.
VĂPSEA s.f. v. vopsea.
VĂPSEALĂ s.f. v. vopsea.
VĂPSI vb. IV v. vopsi.
VĂR, VARĂ, veri, vere, s.m. şi f. 1. Grad de rudenie între copiii sau descendenţii persoanelor care sunt fraţi sau surori; persoană care se află cu alta într-o asemenea relaţie de rudenie, considerată în raport cu aceasta. 2. (La voc. m.) Termen familiar de adresare către un prieten, un cunoscut. – Lat. [consobrinus] verus, [consobrina] vera.

VĂRA, vărez, vb. I. Intranz. (Despre animale; p. ext. despre oameni) A petrece vara undeva sau într-un anumit fel. * Tranz. A ţine vitele sau oile la păşune (la munte) în timpul verii. – Din vară.
VĂRAR, vărari, s.m. Muncitor care lucrează la construirea cuptoarelor de var şi la arderea pietrei de var; persoană care vinde var. – Var + suf. -ar.
VĂRAT s.n. 1. Faptul de a văra. 2. Taxă care se plătea în trecut pentru păşunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văratic (II 2). – V. văra.
VĂRATEC, -Ă adj., s.n. v. văratic.
VĂRATIC, -Ă, văratici, -ce, adj., s.n. I. Adj. De vară, specific verii. * (Despre plante, fructe etc.) Care se dezvoltă, se coace vara; timpuriu. II. S.n. 1. Locul unde sunt duse oile vara la păşunat. 2. (Reg.) Taxă pentru păşunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; vărat (2). [Var.: vărátec, -ă adj., s.n.] – Vară + suf. -atic.
VĂRĂRIE, vărării, s.f. Loc unde se extrage piatra de var; locul şi instalaţiile pentru fabricarea varului; loc unde se depozitează sau se vinde varul. – Var + suf. -ărie.
VĂRGA, vărghez, vb. I. Tranz. A face dungi. – Din vărgat (derivat regresiv).
VĂRGAT, -Ă, vărgaţi, -te, adj. Cu dungi, cu vărgi; dungat. – Vargă + suf. -at.
VĂRGĂŢEL, -EA, vărgăţei, -ele, adj. (Pop.) Diminutiv al lui vărgat. – Vărgat + suf. -el.
VĂRGULIŢĂ, vărguliţe, s.f. Vărguţă. – Vargă + suf. -uliţă.
VĂRGUŢĂ, vărguţe, s.f. Diminutiv al lui vargă; vărguliţă. – Vargă + suf. -uţă.
VĂROS, -OASĂ, văroşi, -oase, adj. Care conţine var, calcaros; cu aspect de var. – Var + suf. -os.
VĂRSA, vărs, vb. I. I. 1. Tranz. A face să curgă un lichid, o pulbere etc. (prin înclinarea sau răsturnarea recipientului în care se află). ** Expr. A vărsa lacrimi = a plânge. A vărsa sânge = a ucide, a omorî. A-şi vărsa sângele (pentru cineva sau ceva) = a-şi sacrifica viaţa (pentru cineva sau ceva). (Pop.) A vărsa maţele (cuiva) = a spinteca (pe cineva); p. ext. a ucide. A vărsa (multe) sudori (sau năduşeli) sau a vărsa sudori de moarte = a) a face un lucru greu, a munci din greu; b) a fi în agonie, a trage să moară. * A lansa, a arunca asupra cuiva săgeţi, bombe, explozibile (în cantitate mare). 2. Refl. (Despre râuri, fluvii etc.) A-şi duce apele în altă apă mai mare ca volum. * (Rar) A se revărsa (peste maluri). 3. Tranz. A vomita. ** Expr. A-şi vărsa (şi) maţele (sau măruntaiele), se spune când cineva vomită foarte tare. A vărsa venin sau a-şi vărsa veninul = a vorbi despre cineva cu duşmănie, cu ură. A-şi vărsa focul (sau sufletul, amarul) = a-şi destăinui, durerea, mâhnirea, supărarea. A vărsa foc, se spune despre caii iuţi şi puternici (din basme). 4. Tranz. (Despre surse de lumină, căldură etc.) A revărsa, a răspândi lumină, căldură. ** Refl. Căldura se revarsă pretutindeni. 5. Tranz. A împrăştia, a risipi. II. Tranz. 1. A repartiza un ostaş la o anumită unitate sau a-l trece dintr-o unitate în alta. 2. A preda cuiva o sumă de bani, de obiecte de valoare etc.; a plăti, a achita. – Lat. versare.
VĂRSARE, vărsări, s.f. 1. Acţiunea de a (se) vărsa şi rezultatul ei. ** Expr. Vărsare de sânge = ucidere în masă, masacru. 2. (Concr.) Loc unde o apă curgătoare se varsă în alta. 3. Fig. (Rar) Ivire, apariţie (a zorilor, a serii ete.). – V. vărsa.
VĂRSAT1 s.n. 1. Faptul de a (se) vărsa. 2. (Med.; pop.) Variolă. ** Vărsat negru = formă gravă de variolă, în care pustulele de pe corp sunt foarte numeroase şi pline cu sânge, apărând ca nişte pete negre. Vărsat de vânt = varicelă. (Pop.) Vărsat mare = scarlatină. (Pop.) Vărsat mic = pojar. – V. vărsa.

VĂRSAT2, -Ă, vărsaţi, -te, adj. (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul (fiind luat dintr-o cantitate mai mare); care nu este preambalat, ci se împachetează în momentul cumpărării. – V. vărsa.
VĂRSĂMÂNT, vărsăminte, s.n. Depunere a unei sume de bani la dispoziţia cuiva (de obicei a statului), pe baza unei obligaţii legale; p. gener. plata a unei sume de bani. * (Concr.) Sumă de bani care constituie obiectul acestei plăţi sau depuneri. – Vărsa + suf. -ământ (după fr. versement).
VĂRSĂTOR, -OARE, vărsători, -oare, adj., s.m. art. I. Adj. Care varsă. II. S.m. art. Una dintre cele 12 constelaţii (şi simboluri) ale zodiacului, care se găseşte între constelaţia Capricornului şi cea a Peştilor. – Vărsa + suf. -ător.
VĂRSĂTURĂ, vărsături, s.f. Faptul de a (se) vărsa. * Ceea ce a fost vărsat, vomitat. – Vărsa + suf. -ătură.
VĂRUI, văruiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi o suprafaţă tencuită, lipită etc. a unui element de construcţie cu un strat subţire de lapte de var (cu unele adaosuri); a spoi. – Var + suf. -ui.
VĂRUIALĂ, văruieli, s.f. 1. Văruire. 2. (Concr.) Strat de lapte de var (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafaţă tencuită, lipită etc. a unui element de construcţie; spoială. [Pr.: -ru-ia-] – Vărui + suf. -eală.
VĂRUIRE, văruiri, s.f. Acţiunea de a vărui; văruială, văruit1. – V. vărui.
VĂRUIT1 s.n. Văruire. – V. vărui.
VĂRUIT2, -Ă, văruiţi, -te, adj. Pe care s-a aplicat un strat de lapte de var (cu unele adaosuri); spoit. – V. vărui.
VĂRZAR, vărzari, s.m. (Rar) Cultivator (şi vânzător) de varză. – Varză + suf. -ar.
VĂRZARE, vărzări, s.f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, ştir etc. – Varză + suf. -are.
VĂRZĂRIE, vărzării, s.f. Grădină în care se cultivă (cu precădere) varză. – Varză + suf. -ărie.
VĂRZUI, vărzuiesc, vb. IV. Tranz. (Fam.) A rupe, a zdrenţui, a degrada; a face ferfeniţă o carte, un caiet etc. – Varză + suf. -ui.
VĂRZUIT, -Ă, vărzuiţi, -te, adj. (Fam.; despre cărţi, caiete etc.) Rupt, zdrenţuit, degradat. – V. vărzui.
VĂSAR, văsari, s.m. (Reg.) Meseriaş care face (şi vinde) vase, recipiente de lemn. – Vas + suf. -ar.
VĂSĂRI, văsăresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A face vase, recipiente de lemn. – Din văsar.
VĂSĂRIE s.f. Totalitatea vaselor dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc. în care se găteşte sau din care se mănâncă; veselă. – Vas + suf. -ărie.
VĂRSĂRIŞ, văsărişe, s.n. Canal de scurgere a apelor din mină. – De la vas.
VĂSCIOR, văscioare, s.n. Văsuşor. – Văsuţ + suf. -ior.
VĂSULEŢ, văsuleţe, s.n. Văsuşor. – Vas + suf. -uleţ.
VĂSUŞOR, văsuşoare, s.n. Diminutiv al lui vas; văscior, văsuleţ, văsuţ. – Vas + suf. -uşor.
VĂSUŢ, văsuţe, s.n. Văsuşor. – Vas + suf. -uţ.
VĂTAF, vătafi, s.m. 1. (În evul mediu, în Ţara Românească şi Moldova) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire; logofăt. 2. Conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbaşi sau de oşteni ai domniei. ** Vătaful divanului = boier însărcinat cu convocarea divanului. Vătaf de agie = şeful poliţiei. Vătaf de plai = şef al plăieşilor care păzeau un plai sau o trecătoare. Vătaf de hotar = şef de străjeri, de grăniceri. Vătaf de plasă = funcţionar administrativ care conducea o plasă. 3. P. gener. Persoană având sub ordinele sale un anumit număr de oameni; conducător,

şef. * Spec. Conducător al unei bresle, al unui grup de meşteşugari. * Spec. Căpetenie a căluşarilor, a colindătorilor etc.; persoană care conduce alaiul unei nunţi. [Var.: (reg.) vătáş, vătáv s.m.] – Cf. ucr. vataha, pol. wataha, bg. vatah.
VĂTALĂ s.f. v. vatală.
VĂTAŞ s.m. v. vătaf.
VĂTAV s.m. v. vătaf.
VĂTĂJEL s.m. v. vătăşel.
VĂTĂJESC, -EASCĂ adj. v. vătăşesc.
VĂTĂJI vb. IV v. vătăşi.
VĂTĂJIŢĂ s.f. v. vătăşiţă.
VĂTĂMA, vátăm, vb. I. Tranz. (Pop.) 1. A dăuna sănătăţii, integrităţii corporale (producând boli, răniri). * Refl. Spec. A se îmbolnăvi de hernie. 2. A cauza pagube, stricăciuni, prejudicii, neajunsuri; a atinge, a leza (moralmente). – Lat. victimare.
VĂTĂMAN, vătămani, s.m. (În evul mediu, în Moldova) 1. Conducător al obştii dintr-un sat liber. 2. Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligaţiilor locuitorilor satului faţă de stăpân. – Din rus., ucr. ataman.
VĂTĂMARE, vătămări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) vătăma şi rezultatul ei. – V. vătăma.
VĂTĂMAT, -Ă, vătămaţi, -te, adj. (Pop.) 1. Bolnav; rănit; lovit. * Spec. Bolnav de hernie. 2. Stricat2, deteriorat; atins. – V. vătăma.
VĂTĂMĂTOR, -OARE, vătămători, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care vatămă sau poate vătăma; dăunător, păgubitor, stricător. * (Substantivat, m.) Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. 2. S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstaie, întrebuinţată ca plantă medicinală şi de nutreţ (Anthyllis vulneraria). 3. S.f. Plantă graminacee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculeţe (Bromus commutatus). – Vătăma + suf. -ător.
VĂTĂMĂTURĂ, vătămături, s.f. (Pop.) Nume dat mai multor boli interne care provoacă crize viscerale acute (hernie, colici, pelagră etc.). – Vătăma + suf. -ătură.
VĂTĂŞEL, vătăşei, s.m. Diminutiv al lui vătaf. * Vornicel (la nuntă). * (În trecut) Funcţionar inferior la primărie. [Var.: (reg.) vătăjél s.m.] – Vătaş + suf. -el.
VĂTĂŞESC, -EASCĂ, vătăşeşti, adj. Care aparţine vătafului, privitor la vătaf, de vătaf. [Var.: (reg.) vătăjésc, -eáscă adj.] – Vătaş + suf. -esc.
VĂTĂŞI, vătăşesc, vb. IV. Tranz. A conduce, a administra (în calitate de vătaf). [Var.: (reg) vătăjí vb. IV] – Din vătaş.
VĂTĂŞIE, vătăşii, s.f. 1. Funcţia, slujba de vătaf. ** Vătăşie de plai = subprefectură. 2. Taxă care se plătea în trecut la bariera unui oraş pentru intrarea unui vehicul cu marfă. – Vătaş + suf. -ie.
VĂTĂŞIŢĂ, vătăşiţe, s.f. 1. Soţia vătafului. 2. Femeie care conducea gospodăria unei case boiereşti, având în supraveghere slugile (de sex feminin). 3. Vorniceasă la nuntă. [Var.: (reg.) vătăjíţă s.f.] – Vătaş + suf. -iţă.
VĂTMĂNIŢĂ, vătmăniţe, s.f. Femeie care conduce un tramvai. – Vatman + suf. -iţă.
VĂTRAI, vătraie, s.n. 1. Unealtă metalică în formă de cârlig lung sau de lopăţică, cu coadă, cu care se scoate sau se scormoneşte jarul din sobe, din cuptoare etc.; vătrar. ** Expr. (Pop. şi fam.) Trai pe vătrai = viaţă uşoară,

lipsită de griji. (Înv. şi reg.) Trai cu vătrai = viaţă grea, plină de certuri, de neînţelegeri. 2. Lambă (la căruţă sau car). – Cf. scr. vătralj, bg. vatral.
VĂTRAR, vătrare, s.n. (Rar) Vătrai (1). – Vatră + suf. -ar.
VĂTUI1, vătuiesc, vb. IV. Tranz. A căptuşi cu vată sau cu vatelină un obiect de îmbrăcăminte; a bumbăci; p. ext. a capitona. – Vată + suf. -ui.
VĂTUI2, -IE, vătui, -ie, s.m. şi f. Ied sau pui de iepure (până la un an). * Piele (prelucrată) a puiului de căprioară. – Lat. / * / vituletus (<vitulus).
VĂTUIRE, vătuiri, s.f. Acţiunea de "a vătui1" şi rezultatul ei; bumbăcit, bumbăceală. – V. vătui1.
VĂTUIT, -Ă, vătuiţi, -te, adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Căptuşit cu vată sau cu vatelină; p. ext. capitonat. – V. vătui1.
VĂZ s.n. Unul dintre cele cinci simţuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum şi distanţa şi mişcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile; vedere; văzut1. ** Loc. prep. În văzul... = în ochii..., în faţa..., faţă de... (înv.) La văzul... = în ochii..., în faţa..., faţă de... – Din vedea (derivat regresiv).
VĂZĂTOR, -OARE, văzători, -oare, adj. (Rar) Care vede; p. ext. care este sau a fost martor la ceva. – Vedea + suf. -ător.
VĂZDUH, văzduhuri, s.n. Înveliş gazos care înconjură Pământul; aer; straturile (mai) înalte ale atmosferei. – Din sl. vůzduhů.
VĂZUT1 s.n. (Înv. şi reg.) Faptul de a vedea; capacitatea de a vedea; văz. – V. vedea.
VĂZUT2, -Ă, văzuţi, -te, adj. Care se vede; vizibil, clar. * (Substantivat, f. pl.) Tot ceea ce se vede sau se poate vedea. – V. vedea.
VÂJ interj. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de vânt, de curgerea năvalnică a unei ape, de mişcarea unui corp care străbate cu viteză un spaţiu etc. – Onomatopee.
VÂJÂI, pers. 3 vâjâie, vb. IV. Intranz. (Despre vânt, ape curgătoare, corpuri care străbat spaţiul etc.) A produce un zgomot (şuierător) caracteristic. * (Despre sânge) A pulsa cu violenţă. ** Expr. A-i vâjâi cuiva capul (sau urechile, tâmplele, p. ext., creierul, auzul) = a) a avea falsa senzaţie de zgomot continuu şi obsedant, provocată de afluxul mărit al sângelui la cap; b) a fi zăpăcit, năucit. * (Despre foc) A dudui. * (Despre albine) A bâzâi, a zumzăi. [Var.: (reg.) vâjií vb. IV] – Vâj + suf. -âi.
VÂJÂIALĂ, vâjâieli, s.f. Vâjâit1. [Pr.: jâ-ia÷, – Var.: (reg.) vâjiálâ s.f.] – Vâjâi + suf. -eală.
VÂJÂIRE, vâjâiri, s.f. Văjâit1. – V. vâjâi.
VÂJÂIT1, vâjâituri, s.n. Faptul de a vâjâi; zgomot caracteristic produs de ceva care vâjâie; vâjâială, vâjâitură, vâjâire. [Var.: (reg.) vâjiit s.n.] – V. vâjâi.
VÂJÂIT2, -Ă, vâjâiţi, -te, adj. (Rar; despre oameni) Ameţit (de băutură), cherchelit. – V. vâjâi.
VÂJÂITOR, -OARE, vâjâitori, -oare, adj., s.f. 1. Adj. Care vâjâie. 2. S.f. Zbârnâitoare (la zmeul cu care se joacă copiii). [Pr.: -jâ-i÷, – Var.: (reg.) vâjiitór, -oáre adj.] – Vâjâi + suf. -tor.
VÂJÂITURĂ, vâjâituri, s.f. Vâjâit1. [Pr.:-jâ-i÷, – Var.: (reg.) vâjeitúră, vâjietúră, vâjiitúră s.f.] – Vâjâi + suf. -tură.
VÂJEITURĂ s.f. v. vâjâitură.
VÂJIALĂ s.f. v. vâjâială.
VÂJIETURĂ s.f. v. vâjâitură.
VÂJII s.n. v. vâjâi.
VÂJIIT s.n. v. vâjâit1.
VÂJIITOR, -OARE adj. v. vâjâitor.

VÂJIITURĂ s.f. v. vâjâitură.
VÂLCEA, vâlcele, s.f. 1. Vale îngustă şi puţin adâncă, cu fundul aproape plat şi cu versantele în pantă uşoară; vâlcică. 2. Pârâu mic de-a lungul unei vâlcele (1). – Lat. / * / vallicella (= vallicula).
VÂLCEAN, -Ă, vâlceni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în municipiul Râmnicu Vâlcea sau în judeţul Vâlcea. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din judeţul Vâlcea. – Vâlcea (n. pr.) + suf. -ean.
VÂLCEANCĂ, vâlcence, s.f. Femeie născută şi crescută în municipiul Râmnicu Vâlcea sau în judeţul Vâlcea. * Locuitoare din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din judeţul Vâlcea. – Vâlcean + suf. -că.
VÂLCED, -Ă, vâlcezi, -de, adj. (Reg.) Vânăt, învineţit; livid, palid. – Et. nec.
VÂLCELUŞĂ, vâlceluşe, s.f. Diminutiv al lui vâlcea. – Vâlcea + suf. -eluşă.
VÂLCEZI, vâlcezesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) învineţi. – Din vâlced.
VÂLCICĂ, vâlcele, s.f. Vâlcea. – Vâlcea + suf. -ică.
VÂLCICUŢĂ, vâlcicuţe, s.f. Diminutiv al lui vâlcică. – Vâlcică + suf. -uţă.
VÂLFĂ s.f. v. vâlvă.
VÂLNIC, vâlnice, s.n. 1. Fotă încreţită în talie şi despicată în faţă, care aparţine portului popular oltenesc. 2. Pânză ţărănească subţire; învelitoare de cap făcută din astfel de pânzăş; văl. – Din bg. vălnenik.
VÂLTOARE, vâltori, s.f. 1. Loc adâncit în albia unui râu, unde apa formează vârtejuri; vârtej format de apă în acest loc; bulboană, bulboacă. 2. (Reg.) Vijelie. 3. Fig. Zarvă; învălmăşeală. [Var.: (pop.) vultoáre s.f.] – Lat. / * / voltoria (< volutus).
VÂLVĂ, (4) vâlve, s.f. 1. Agitaţie deosebită provocată de un fapt ieşit din comun; frământare, zarvă. 2. Renume, faimă. 3. (Înv.) Alai, pompă; p. ext. măreţie, grandoare. * Fală, orgoliu, mândrie. 4. (În mitologla populară) Duh, zână, ştimă. ** Vâlva băii = zână despre care se crede că stăpâneşte, supraveghează şi distribuie comorile dintr-o mină de aur. 5. (Rar) Vâlvătaie. [Var.: (pop.) vâlfă s.f.] – Din sl. vluhvu, bg. vlahva.
VÂLVĂTAIE, vâlvătăi, s.f. Flacără mare; pălălaie, vâltoare, vâlvă, bobotaie. [Pr.: -ta-ie, – Var.: vălvătáie, vâlvotáie s.f.] – Din vâlvă (după pălălaie, bobotaie).
VÂLVOARE, vâlvori, s.f. Vâlvătaie. * Lumină roşiatică, incandescentă. [Var.: (pop) vulvoáre s.f.] – Cf. vâlvă.
VÂLVOI adj. invar. (Despre păr) Ridicat în sus (în neorânduială); zbârlit, ciufulit. [Var.: vulvói adj. invar.] – Et. nec. Cf. vâlvoare.
VÂLVORA, pers. 3 vâlvorează, vb. I. Intranz. (Rar; despre foc) A arde cu flăcări mari, a scoate vâlvătăi. – Din vâlvoare.
VÂLVOTAIE s.f. v. vâlvătaie.
VÂNA, vânez, vb. I. Tranz. 1. A pândi, a urmări şi a prinde sau ucide animale sau păsări sălbatice. * A pescui (mai ales peşti mari). * Fig. A urmări un om pentru a-l prinde; a hăitui. 2. Fig. (Adesea peior.) A urmări cu aviditate, cu stăruinţă. * (Fam.) A pune mâna pe...; a face rost. – Lat. / * / venare (= venari).
VÂNARE, vânări, s.f. (Rar) Faptul de a vâna; vânătoare. – V. vâna.
VÂNAT, vânaturi, s.n. 1. Vânătoare. 2. Ceea ce vânează cineva; p. restr. carnea unui animal vânat. – V. vâna.
VÂNĂ, vine, s.f. I. 1. Vas sangvin de diferite mărimi, care duce sângele de la organe şi ţesuturi la inimă; p. gener. (fam.) orice vas sangvin; venă (1). ** Expr. A-i îngheţa (sau a i se slei) cuiva sângele în vine = a-l cuprinde pe cineva groaza, a încremeni de frică. 2. (Pop.) Fibră musculară; tendon, zgârci; muşchi. ** Vână de bou = cravaşă făcută din ligamentul cervical posterior al

boului; p. ext. baston de cauciuc folosit de cei care menţin ordinea publică. ** Loc. adj. Tare (sau bun) de vână = puternic, viguros. Slab de vână = neputincios, slăbănog. ** Expr. A fi numai vână = a fi sprinten, agil, puternic. 3. (Pop.) Parte a piciorului cuprinsă între genunchi şi gleznă; gambă. ** Loc. adj. şi adv. Pe (sau în) vine = (despre pantaloni) lăsaţi sau căzuţi mai jos de talie; spre genunchi; (despre oameni) cu pantalonii lăsaţi sau căzuţi. ** Loc. adv. Pe vine = ghemuit, cu genunchii îndoiţi, sprijinind greutatea corpului pe gambe. ** Expr. (Reg.; în legătură cu verbe de mişcare) Cu coada între vine = umilit, ruşinat. II. 1. Pătură minerală continuă infiltrată între celelalte straturi ale solului; filon. * Pânză subterană de apă. 2. Şuviţă, coloană de lichid; p. ext. dâră. ** Vâna apei = curentul, şuvoiul apei. 3. (Bot.) Nervură. * Fiecare dintre ramificaţiile rădăcinii unui copac. – Lat. vena.
VÂNĂT, -Ă, vineţi, -te, adj., s.n., s.f. I. Adj. 1. De culoare albastru-închis (cu reflexe violete). * Întunecat, plumburiu (din cauza ceţii, a depărtării etc.). 2. (Despre fiinţe sau părţi ale corpului lor) Învineţit; palid, livid. 3. (Despre penele unor păsări sau despre părul unor animale) Cenuşiu bătând în albastru; sur. II. S.n. Culoare vânătă (I 1). III. S.f. (Bot.) Pătlăgea vânătă, v. pătlăgea. – Lat. venetus.
VÂNĂTAIE, vânătăi, s.f. Pată vânătă care apare pe corp în urma unei lovituri; echimoză, vineţeală. – Vânăt + suf. -aie.
VÂNĂTOARE, vânători, s.f. Acţiunea de a vâna şi rezultatul ei; vânat (1). * Fig. Urmărire (poliţienească) a unui om, pentru prinderea lui. – Lat. venatoria.
VÂNĂTOR, vânători, s.m. 1. Persoană care vânează, care practică vânătoarea. * Fig. (Peior.) Persoană care caută să obţină prin orice mijloace o situaţie, un post (pe care nu-l merită), să parvină. 2. Soldat dintr-o veche unitate militară (formată din pedestraşi şi călărime). 3. (În sintagma) Vânător de munte = ostaş infanterist special instruit, echipat şi înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. – Lat. venatorem.
VÂNĂTORESC, -EASCĂ, vânătoreşti, adj. Care aparţine vânătorii sau vânătorului, privitor la vânătoare sau la vânător. – Vânător + suf. -esc.
VÂNĂTOREŞTE adv. În felul vânătorilor, ca vânătorii. – Vânător + suf. -eşte.
VÂNĂTORIE s.f. (Rar) Vânătoare; p. ext. îndeletnicirea de vânător. – Vânător + suf. -ie.
VÂNĂTORIME s.f. Mulţime de vânători; totalitatea vânătorilor. – Vânător + suf. -ime.
VÂNJ s.n. (2) vânji, s.m. 1. S.n. (Înv. şi pop.) Putere, vigoare. 2. S.m. (Bot.) Velniş. – Cf. sl. vonzu.
VÂNJOS, -OASĂ, vânjoşi, -oase, adj. Puternic, viguros; musculos. * Fig. Înzestrat cu forţă morală, cu tărie de caracter. – Vânj + suf. -os.
VÂNJOŞA, vânjoşez, vb. I. Tranz. (Rar) A face vânjos, a întări, a fortifica corpul. – Din vânjos
VÂNJOŞENIE, vânjoşenii, s.f. Putere fizică; forţă, tărie, vânjoşie. – Vânjos + suf. -enie.
VÂNJOŞIE, vânjoşii, s.f. (Rar) Vânjoşenie. – Vânjos + suf. -ie.
VÂNOS, -OASĂ, vânoşi, -oase, adj. Care are vine groase; p. ext. puternic, viguros, vânjos. – Lat. venosus.
VÂNT, vânturi, s.n. 1. Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferenţa de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei. ** Vânt rău = întâmplare nenorocită care loveşte pe cineva. ** Loc. adv. Ca vântul = foarte repede. ** Expr. (se spune cuiva care a venit pe neaşteptate) Ce vânt te aduce?. A se aşterne vântului = a alerga foarte repede. A se duce pe aripi de vânt = a se duce foarte repede. (se spune când un loc, de obicei populat, este

temporar, pustiu) Bate vântul. A-i bate (sau a-i sufla cuiva) vântul în buzunare = a nu avea nici un ban, a fi foarte sărac. A arunca banii în vânt = a cheltui fără socoteală. Din (sau de la) cele patru vânturi = din toate părţile, de pretutindeni. A vedea dincotro bate vântul = a-şi da seama de o situaţie, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. A-l bate vântul (pe cineva) = a fi extrem de slab sau de slăbit. (Rar.) A se duce pe vânturi = a se risipi, a se prăpădi. 2. Aer, văzduh. ** Loc. adv. În vânt = a) în gol; b) în sus; c) fig. fără folos, zadarnic. 3. Curent de aer creat pe cale artificială (cu un dispozitiv, cu evantaiul etc.). 4. ** (În expr.) A face vânt = a) a împinge, a arunca, a azvârli; p. ext. a da afară (dintr-o slujbă); b) (fam.) a scăpa de cineva. A-şi face vânt = a-şi lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt. (rar) A-şi da vânt = a-şi lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt. A lua vânt = (despre cai) a porni, cu viteză mare (scăpând de sub controlul conducătorului). 5. (Astron.; în sintagma) Vânt solar = flux de protoni şi neutroni emişi continuu de Soare. – Lat. ventus.
VÂNTICEL, vânticele, s.n. Vântuleţ. – Vânt + suf. -icel.
VÂNTIŞOR s.n. Vântuleţ. – Vânt + suf. -işor.
VÂNTOAICĂ s.f. (În superstiţii) Duh rău, care dezlănţuie furtuni. – Vânt + suf. -oaică.
VÂNTOAIE, vântoaie, s.f. (Pop.) Vântoasă (2). – Vânt + suf. -oaie.
VÂNTOS, -OASĂ, vântoşi, -oase, adj., s.f. 1. Adj. Cu vânt, bătut de vânt. 2. S.f. Vânt mare (cu vârtejuri); vântoaie, furtună, vijelie. 3. S.f. pl. Iele. – Vânt + suf. -os.
VÂNTREA, vântrele, s.f. Pânză de corabie; vetre1ă. [Var.: vintreá s.f.] – Cf. sl. vetrilo, rom.vânt.
VÂNTUI, pers. 3 vântuieşte, vb. IV. 1. Intranz. (Despre vânt) A sufla cu putere, vijelios. 2. Tranz. (În superstiţii, subiectul fiind "vântul rău") A face pe cineva să înnebunească sau să ologească. – Vânt + suf. -ui.
VÂNTUIT, -Ă, vântuiţi, -te, adj. (Reg.) Nebun. – Cf. vântui.
VÂNTULEŢ, vântuleţe, s.n. Diminutiv al lui vânt; vânticel, vântişor, vânturel, vântuşor. – Vânt + suf. -uleţ.
VÂNTURA, vântur, vb. I. Tranz. 1. A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le face să cadă de la o mică înălţime pentru ca vântul să împrăştie impurităţile uşoare. * Fig. A împrăştia, a risipi; a spulbera. 2. A vărsa de mai multe ori un lichid dintr-un vas în altul, pentru a-l răci, pentru a-l amesteca etc. 3. A mişca încoace şi încolo, a agita. * Fig. A frământa, a tulbura. 4. Fig. A da în vileag, a povesti, a comenta vorbe, fapte etc. 5. Fig. A cutreiera, a colinda. ** Compus: s.m. invar. vântură-lemne sau vîntură-ţară = om hoinar, aventurier. 6. (Rar; despre vânt) A sufla, a bate peste... – Lat. ventulare (= ventilare).
VÂNTURAR, vânturare, s.n. (Rar) Evantai. – Vânturi (pl. lui vânt) + suf. -ar.
VÂNTURARE, vânturări, s.f. Acţiunea de a vântura şi rezultatul ei; vânturat; fig. frământare, agitaţie, tulburare. – V. vântura.
VÂNTURAT s.n. Vânturare. Vânturatul grâului. – V. vântura.
VÂNTURATIC, -Ă, vânturatici, -ce, adj. (Rar; şi substantivat) Neserios, uşuratic, nestatornic, fluşturatic. – Vânturi (pl. lui vânt) + suf. -atic.
VÂNTURĂTOARE, vânturători, s.f. 1. Maşină agricolă de sortat, care curăţă seminţele de impurităţi printr-un curent de aer produs de un ventilator şi prin cernerea restului prin site. 2. Maşină folosită în turnătorie pentru vânturarea amestecurilor. – Vântura + suf. -ătoare.
VÂNTURĂTURĂ, vânturături, s.f. Vânturare; (concr.) ceea ce rămâne (ca impuritate) după vânturarea seminţelor; pleavă. – Vântura + suf. -ătură.

VÂNTUREL, (1) vânturele, s.n., (2) vânturei, s.m. 1. S.n. Vântuleţ. 2. S.m. (Ornit.) Vindereu. – Vânt + suf. -el.
VÂNTUROS, -OASĂ, vânturoşi, -oase, adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vânt, vântos. * Fig. Neserios, uşuratic. – Vânt + suf. -os.
VÂNTUŞOR, vântuşoare, s.n. (Rar) Vântuleţ. – Vânt + suf. -uşor.
VÂNZARE, vânzări, s.f. 1. Acţiunea de a vinde şi rezultatul ei; vindere. ** (Pop.) Vânzare bună! = urare făcută negustorului (sau vânzătorului) de către cumpărător, la plecarea acestuia dintr-o prăvălie. Vânzare silită = vânzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. ** Loc. adj. De vânzare = oferit spre vânzare, destinat vinderii, menit să fie vândut. 2. (Concr.) Ceea ce se vinde, obiectul care se vinde; marfă. 3. Fig. Trădare. – Vinde + suf. -are.
VÂNZĂTOR, -OARE, vânzători, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană fizică sau juridică care vinde ceva (ocazional sau permanent). * Spec. Persoană care este angajată într-un magazin pentru a efectua vânzarea mărfurilor şi pentru a servi clientela. ** Expr. (Ir.) Vânzător de piei de cloşcă = negustor fără marfă şi fără capital. * (Adjectival) Care este de vânzare, destinat vânzării, de vândut. ** Loc. vb. A face (un bun imobil) vânzător = a pune în vânzare, a vinde. 2. Fig. (Adesea adjectival) Trădător, înşelător. – Vinde + suf. -ător.
VÂNZOLEALĂ, vânzoleli, s.f. Faptul de a (se) vânzoli; frământare, agitaţie, mişcare, vânzolit. – Vânzoli + suf. -eală.
VÂNZOLI, vânzolesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) frământa, a (se) zbate, a (se) agita (de colo până colo). 2. Refl. (Înv.) A se război, a se lupta. – Din magh. vonszolni.
VÂNZOLIRE, vânzoliri, s.f. Acţiunea de a (se) vânzoli şi rezultatul ei. – V. vânzoli.
VÂNZOLIT s.n. (Rar) Vânzoleală. – V. vânzoli.
VÂRCOLAC, vârcolaci, s.m. I. 1. (În superstiţii) Fiinţă fabuloasă fără reprezentare concretă, care mănâncă Luna şi Soarele (provocând fazele Lunii, eclipse etc.). 2. Strigoi. II. Peştişor artificial de metal, întrebuinţat ca nadă la pescuitul cu undiţa. [Var.: vârcoláci, vârcolág, vârgolág, vârcolíc s.m.] – Din bg. vârkolak.
VÂRCOLACI s.m. v. vârcolac.
VÂRCOLAG s.m. v. vârcolac.
VÂRCOLIC s.m. v. vârcolac.
VÂRF, vârfuri, s.n. 1. Partea cea mai de sus (ascuţită) a unor obiecte înalte (case, copaci etc.) sau a anumitor forme de relief (deal, munte). ** Expr. Asta pune vârf (la toate) = asta întrece orice închipuire sau aşteptare, este din cale-afară. (rar) Asta face vârf (la toate) = asta întrece orice închipuire sau aşteptare, este din cale-afară. (Plin) cu vârf sau încărcat cu vârf = plin de tot, până sus. * Fig. (La pl.) Persoanele care se află în fruntea unei organizaţii politice, sociale sau administrative, a unui grup social etc. * (Rar) Partea de deasupra, suprafaţa unei ape. Vârful Oltului. 2. Capăt, extremitate (ascuţită) a unui lucru. Vârful coloanei. * Spec. Extremitate a unei părţi a trupului omului sau animalelor. ** Loc. adv. Din vârful buzelor = de mântuială, superficial; batjocoritor, sfidător, ironic. (În legătură cu verbe de mişcare) În vârful (sau pe vârfurile) degetelor (sau picioarelor) = tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni. ** Expr. A i se sui (cuiva) părul în vârful capului = a i se ridica (cuiva) părul pe cap (de frică, de spaimă) A i se sui (cuiva) tot sângele în vârful capului, se spune când cineva se aprinde la faţă din cauza furiei, a ruşinii etc. A vorbi în (sau din) vârful limbii (sau buzelor) = a vorbi peltic; p. ext. a vorbi afectat. 3. Punctul de intersecţie a laturilor unui unghi

sau ale unui triunghi, a muchiilor unei piramide etc. 4. Fig. Moment de intensitate maximă a unei activităţi. ** Ore de vârf = a) (în legătură cu mijloace de transport, magazine sau alte unităţi de servire a populaţiei) ore de afluenţă maximă, de mare aglomeraţie şi de solicitare intensă; b) (în legătură cu sursele de apă, de energie electrică, de gaze) ore în care consumul este foarte intens. Vârf de consum = cantitate maximă de energie electrică necesară abonaţilor unei reţele electrice la anumite ore de zi sau în anumite perioade ale anului. – Din sl. vrůhů.
VÂRFAR, vârfare, s.n. 1. Ţăpoi cu coada lungă, cu care se poate aşeza fânul în vârful stogului. 2. Vârf de munte. – Vârf + suf. -ar.
VÂRFŞOR s.f. v. vârfuşor.
VÂRFUI, vârfuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A face vârf unei grămezi. 2. A umple până sus un vas, un recipient etc.; a face să fie plin ochi. 3. Fig. (Despre munţi, culini etc.) A-şi înălţa, a şi profila vârful. – Vârf + suf. -ui.
VÂRFUIT, -Ă, vârfuiţi, -te, adj. 1. Prelungit în formă de vârf, cu vârf; ţuguiat, ascuţit. 2. (Despre recipiente) Plin până sus, umplut cu vârf. – V. vârfui.
VÂRFULEŢ, vârfuleţe, s.n. Diminutiv al lui vârf; vârfuţ, vârfuşor; capăt, extremitate (mică). – Vârf + suf. -uleţ.
VÂRFUŞOR, vârfuşoare, s.n. Vârfuleţ. [Var.: vârfşór s.n.] – Vârf + suf. -uşor.
VÂRFUŢ s.n. Vârfuleţ. [Var.: vârvúţ s.n.] – Vârf + suf. -uţ.
VÂRGOLAG s.m. v. vârcolac.
VÂRÎ, vâr, vb. IV. 1. Tranz. A băga, a introduce. ** Expr. A-i vârî cuiva (ceva) pe gât = a sili pe cineva să accepte un lucru împotriva voinţei, interesului sau plăcerii sale. A-i vârî cuiva (ceva) în cap = a) a face pe cineva să priceapă bine un lucru; b) a face pe cineva să creadă ceea ce nu este adevărat; c) a sugera cuiva ceva. A-şi vârî nasul în ceva (sau undeva, în !oate) sau a-şi vârî nasul unde nu-i fierbe oala = a se amesteca, a interveni (inoportun) în ceva (sau undeva, în toate) sau în lucruri care nu-l privesc. A-şi vârî (sau a-i vârî cuiva) minţile în cap = a-şi da bine seama (sau a face să-şi dea seama) de urmările faptelor sale; a se cuminţi sau a face să se cuminţească. A vârî vrajbă (sau zâzanie, intrigă etc.) = a provoca (cu intenţie) neînţelegeri, ură, intrigi; a învrăjbi. * A înfige, a implânta. * A investi bani, capital. 2. Tranz. A face (pe cineva) să intre undeva (de bunăvoie sau forţat). ** Expr. A vârî pe cineva (de viu) în groapă (sau în mormânt, în pământ) = a) a pricinui moartea cuiva, a omorî pe cineva cu zile; b) a cauza cuiva supărări foarte mari. A vârî (pe cineva) în boală (sau în toate bolile, în sperieţi, în toţi sperieţii, în groază, în răcori) = a speria tare (pe cineva); a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoşa. A vârî (pe cineva) la închisoare (sau la puşcărie) = a face să fie închis, întemniţat. 3. Refl. A intra, a se băga în... ** Expr. A se vârî sub pielea cuiva = a câştiga (prin mijioace nepermise) încrederea, protecţia sau dragostea cuiva. * Tranz. A face ca cineva să fie angajat sau a angaja într-un serviciu. * A se înghesui. ** Expr. A se vârî în sufletul cuiva = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă. * A se amesteca între alţii (intervenind într-un sens oarecare). – Din sl. vreti.
VÂRÂRE, vârâri, s.f. Acţiunea de a (se) vârî şi rezultatul ei. – V. vârî.
VÂRLAV, -Ă, vârlavi, -e, adj. (Reg.) Iute în mişcări; vrednic, îndemânatic. – Din scr. vrljav.
VÂRLUGĂ s.f. v. zvârlugă.
VÂRSTĂ1, vârste, s.f. 1. Timpul scurs de la naşterea unei fiinţe până la un anumit moment din viaţa ei; numărul de ani (şi de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. ** Preşedinte de vârstă = preşedinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. ** Loc. adj. În

vârstă = bătrân. De-o vârstă cu... = care are acelaşi număr de ani cu... Fără vârstă = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. Între două vârste = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. 2. Etapă din viaţa unei fiinţe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. ** Vârsta a treia = perioada de după pensionare. 3. Număr de ani împliniţi care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.). 4. (Înv.; în sintagma) Vârsta de mijloc = evul mediu. 5. Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de straturi grupate într-un etaj geologic. [Var.: (reg.) vrâstă s.f.] – Din sl. vrusta.
VÂRSTĂ2, vârste, s.f. (Reg.) 1. Dungă sau bandă de altă culoare (într-o ţesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. 2. Mănunchi de flori, buchet. [Var.: vrâstă s.f.] – Din scr. vrsta.
VÂRSTEAN, vârsteni, s.m. (Rar) Persoană considerată în raport cu altă persoană de aceeaşi vârstă1 cu ea. – Vârstă1 + suf. -ean.
VÂRSTNIC, -Ă, vârstnici, -ce, adj. 1. Trecut de epoca tinereţii, înaintat în vârstă1. ** Mai vârstnic decât... = mai în vârstă1 decât... 2. (Înv.; adesea substantivat) De aceeaşi vârstă1 (cu altcineva). [Var.: vrâstnic, -ă adj.] – Vârstă1 + suf. -nic.
VÂRSTNICIE s.f. (Rar) Vârstă1 de adult. – Vârstnic + suf. -ie.
VÂRŞAR, vârşari, s.m. Pescar care pescuieşte cu vârşa. – Vârşă + suf. -ar.
VÂRŞĂ, vârşe, s.f. Unealtă de pescuit în formă lunguiaţă, alcătuită dintr-un coş făcut din plasă sau din nuiele de răchită împletite, cu gura îngustă şi întoarsă înăuntru în formă de pâlnie; vintir. [Pl. şi: vârşi] – Din scr. vrša.
VÂRŞTI interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal când ţâşneşte dintr-un loc. – Onomatopee.
VÂRTECUŞ s.n. v. vârticuş.
VÂRTEJ, vârtejuri, s.n. I. 1. Porţiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mişcare de rotaţie; turbion, bulboană, vâltoare, vârticuş. * Rotire a apei (sau a spumei) sub formă de cercuri repetate, în locul unde se cufundă cineva sau ceva. * (Fiz.) Mişcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translaţie şi de rotaţie. 2. Vânt puternic, vijelios, care se învârteşte cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte uşoare (praf, hârtii, frunze uscate etc.). * Sul, coloană, trâmbă (de praf, de fum, de zăpadă etc.). ** Compus: vârtejul-pământului = a) plantă erbacee cu tulpina târâtoare şi cu flori galbene (Medicago orbicularis); b) mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roşii dispuse în vârful tulpinii, care creşte prin locuri stâncoase din regiunea alpină (Pedicularis verticillata). 3. Mişcare (ameţitoare) în cerc. * Fig. Vălmăşag care târăşte pe cineva ca o vâltoare; ameţeală, buimăceală, zăpăceală. 4. Loc în creştetul capului omului sau pe pielea animalelor de unde părul porneşte în toate direcţiile. II. Nume dat unor unelte care, atunci când funcţionează, descriu o mişcare circulară; a) fus pe care se desfăşoară o funie sau un lanţ la capătul cărora se află o găleată, şi care se învârteşte cu ajutorul unei manivele, folosit pentru a scoate apă din puţ, pământ din gropi etc.; b) (reg.) unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a se repara roata; c) încuietoare la uşă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârteşte în jurul unui cui; d) unealtă din lemn folosită pentru presat (la teascul de stors struguri) sau pentru strâns (la masa dulgherului); e) unealtă de dogărie care serveşte la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. – Din bg. vărtež.
VÂRTEJI, vârtejesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) învârteji, a (se) învolbura. – Din vârtej.

VÂRTEJITOR, -OARE, vârtejitori, -oare, adj. (Rar) Care învolburează, răscoleşte. – Vârteji + suf. -tor.
VÂRTEJUI, vârtejuiesc, vb. IV. Refl. (Rar) A se învârteji. – Vârtej + suf. -ui.
VÂRTEJUIRE, vârtejuiri, s.f. (Rar) Faptul de a se vârtejui; învolburare. – V. vârtejui.
VÂRTELNIC, -Ă, vârtelnici, -ce, adj. (Rar) Care se învârteşte ca o vârtelniţă. * (Neobişnuit) Cu vârtejuri, plin de vârtejuri. – Cf. vârtelniţă.
VÂRTELNIŢĂ, vârtelniţe, s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se deapănă firele de cânepă, de lână, de bumbac; depănătoare. * Maşină care serveşte la înfăşurarea sau la desfăşurarea sulurilor ori a sârmelor de metal laminat. – Cf. bg. vărtelka.
VÂRTICUŞ, vârticuşuri, s.n. Vârtej (I 1). [Var.: vârtecúş s.n.] – Din [în] vârtecuş.
VÂRTOJIT, -Ă, vârtojiţi, -te, adj. (Reg.) Învârtoşat. – Din vârtos.
VÂRTOP s.n. v. hârtop.
VÂRTOS, -OASĂ, vârtoşi, -oase, adj., adv. I. Adj. 1. Puternic, voinic, viguros, robust. 2. Tare, des, îndesat, solid, dur, dens, compact. * (În expr.) Vârtos la cap = dârz, încăpăţânat, îndărătnic. * (Despre vinuri) Care are o concentraţie mare de alcool; tare. II. Adv. 1. Cu putere, cu forţă, cu tărie, zdravăn. 2. (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă, mai mult, cu atât mai mult. – Lat. / * / virtuosus (< virtus, -utis).
VÂRTOŞIE, vârtoşii, s.f. Putere, vigoare, forţă. – Vârtos + suf. -ie.
VÂRTUTE, vârtuţi, s.f. (Înv. şi arh.) 1. Putere, tărie, vigoare. ** Expr. Om în vârtute = om în putere. A fi tare de vârtute, dar slab de minte = a fi puternic, dar prost. 2. Bărbăţie, curaj, vrednicie (războinică). 3. Proprietate, însuşire, calitate. – Lat. virtus, -utis.
VÂRVUŢ s.n. v. vârfuţ.
VÂSC s.m. Plantă semiparazită care creşte pe ramurile unor copaci, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi, cu tulpina ramificată şi cu fructul în forma unor bobiţe albe sau gălbui, folosită ca plantă medicinală (Viscum album). ** Compus: vâsc-de-stejar = mărgăritar. – Lat. viscum.
VÂSCOS, -OASĂ, vâscoşi, -oase, adj. Care prezintă vâscozitate; cleios, lipicios. – Lat. viscosus.
VÂSCOZITATE s.f. v. viscozitate.
VÂSLAŞ, vâslaşi, s.m. Persoană care mânuieşte vâslele1, care conduce o ambarcaţie cu vâsle1; vâslitor. – Vâslă1 + suf. -aş.
VÂSLĂ1, vâsle, s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se conduce o ambarcaţie, formată dintr-o parte mai lată, care loveşte apa, şi dintr-o coadă lungă, de care ţine vâslaşul; ramă, lopată. – Din sl. veslo.
VÂSLĂ2, vâsle, s.f. (Reg.) 1. Coardă de viţă de vie cu câţiva ciorchini, care se păstrează pentru iarnă. 2. Mănunchi de spice câte poate cuprinde secerătorul cu mâna. – Din bg. sveslo.
VÂSLI, vâslesc, vb. IV. Intranz. A mânui vâslele1 în apă, făcând să înainteze o ambarcaţie. – Din vâslă1. Cf. bg. veslja, scr. vesliti.
VÂSLIRE, vâsliri, s.f. Acţiunea de a vâsli şi rezultatul ei; lopătare, vâslit. – V. vâsli.
VÂSLIŞOARĂ, vâslişoare, s.f. Diminutiv al lui vâslă1. – Vâslă1 + suf. -işoară.
VÂSLIT, vâslituri, s.n. Vâslire. – V. vâsli.
VÂSLITOR, vâslitori, s.m. (Rar) Vâslaş. – Vâsli + suf. -tor.
VÂŞCA, vâşc, vb. I. Intranz. (Reg.) 1. A se mişca din loc; a se urni, a se clinti. * A se foi, a forfoti. 2. Fig. A cârti, a murmura. – Et. nec.

VÂZDOAGĂ, vâzdoage, s.f. (Bot.; reg.) Crăiţă. – Cf. rus. gvozdika, ucr. hvozdyk.
VÂZDOGEA, vâzdogele, s.f. Diminutiv al lui vâzdoagă. – Vâzdoagă + suf. -ea.
VEAC, veacuri, s.n. 1. Interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol. 2. Interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare. ** Veacul de mijloc = evul mediu; Veac de aur = perioadă istorică de înflorire a vieţii materiale şi culturale. ** Loc. adj. şi adv. Din veac sau de veacuri = (care există, s-a întâmplat etc.) de foarte multă vreme, din moşi-strămoşi. * (Reg.) Mers al vremii, stare meteorologică. 3. (La pl.; în forma veci) Veşnicie, eternitate. ** Loc. adj. De veci = etern, veşnic. ** Loc. adv. În veci sau (în) veac de veac, în veac etc. = pururea, întotdeauna, mereu; (în construcţii negative) niciodată, nicicând. Pe veci = pentru totdeauna. 4. (Pop. şi fam.) Viaţă, existenţă, trai. ** Expr. A-şi face (sau a-şi duce, a-şi trece, a-şi petrece) veacul = a trăi (într-un anumit fel). [Pl. şi: (3, m.) veci] – Din sl. věků.
VECE, veci, s.f. 1. Organ suprem al puterii în unele oraşe ruseşti în sec. X-XV. 2. Nume dat mai multor organe reprezentative ale puterii de stat din fosta Iugoslavie. – Din scr. veće.
VECERNIE, vecernii, s.f. 1. Slujbă religioasă care se face spre seară, în ajunul sau în ziua unei sărbători bisericeşti. 2. Timp al zilei pe la apusul soarelui; chindie. – Din sl. večerînja.
VECHI, VECHE, vechi, adj. 1. Care există de mult timp, din alte vremuri; care ţine, durează, se face de multă vreme; făcut de mult. ** Lumea veche = a) societate dispărută sau pe cale de dispariţie; b) antichitate; ţările, locuitorii din antichitate; c) nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia şi Africa) cunoscute până la descoperirea Americii. Vorbă veche = vorbă moştenită din timpuri vechi; maximă, zicătoare, proverb. * (Despre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; care este cunoscut (şi studiat) sub aspectul ei din trecut (deosebit de cel actual). * (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuţi. * (Despre alimente şi produse alimentare, farmaceutice etc.) Obţinut, recoltat, preparat de prea multă vreme; care şi-a pierdut calităţile iniţiale; lipsit de gust; alterat, stricat. 2. Care a fost întrebuinţat mult şi este stricat, uzat. 3. (Rar) Bătrân. * Fig. Îmbătrânit (înainte de vreme). * Care exercită de multă vreme o profesiune. 4. (Marcând raportul dintre oameni) Cu care cineva are relaţii, se cunoaşte de multă vreme. 5. Care a îndeplinit în trecut o anumită funcţie, a avut o anumită ocupaţie etc. pe care n-o mai are în prezent; fost. 6. (Despre fiinţe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre obiecte, fenomene etc.) care a existat într-o epocă anterioară; perimat. ** Loc. adj. şi adv. (Înv.) Din vechi = din vechime, de demult. * Care nu se mai întrebuinţează, nu mai prezintă interes, ieşit din uz. * (Despre oameni) Cu concepţii învechite. * (Substantivat, n.) Ceea ce nu mai corespunde timpului sau stadiului dintr-un moment dat, ceea ce este depăşit, perimat, pe cale de dispariţie. – Lat. pop. veclus (= vetulus).
VECHIE s.f. (Înv.) Vechime; antichitate. – Vechi + suf. -ie.
VECHIL, vechili, s.m. 1. (În trecut) Persoană care supraveghea şi administra munca de pe o moşie, om de încredere al unui moşier; administrator de moşie. 2. (Înv.) Avocat. – Din tc. vekil.
VECHIME s.f. 1. Faptul de a fi vechi, de a exista de multă vreme; însuşirea, caracterul, starea a ceea ce este vechi. * Numărul de ani pe care cineva i-a prestat într-o slujbă, într-o funcţie. 2. Vreme de demult, timpuri îndepărtate; antichitate, vechie. – Vechi + suf. -ime.

VECHITURĂ, vechituri, s.f. 1. Lucru vechi sau învechit, uzat; spec. haină uzată, zdreanţă. 2. (Rar) Vechime (1); uzură. – Vechi + suf. -tură.
VECIE s.f. Eternitate, veşnicie. ** Loc. adj. şi adv. Pe vecie = veşnic, etern. – Veac + suf. -ie.
VECIN, -Ă, vecini, -e, adj., subst. I. 1. Adj. Care este, se află, stă alături, în apropiere de cineva sau de ceva. 2. S.m. şi f. Persoană care trăieşte, locuieşte, se află alături sau în apropiere de cineva ori de ceva; popor, stat etc. care este vecin (I 1) cu alt popor, cu alt stat etc. ** Loc. adv. Prin (sau în) vecini = prin (sau în) apropiere, (pe undeva pe) alături. II. S.m. Ţăran aservit stăpânului feudal din Moldova medievală, obligat să facă acestuia prestaţii în muncă sau să dea contribuţii în natură ori în bani; rumân, iobag. – Lat. vicinus.
VECINĂTATE, vecinătăţi, s.f. I. 1. Starea, situaţia cuiva sau a ceva care este, se află, locuieşte, trăieşte alături, în apropiere de altcineva sau de altceva; raportul dintre doi sau mai mulţi vecini. 2. Loc vecin cu cineva sau cu ceva; împrejurime. 3. Cei care sunt sau locuiesc alături sau în apropiere (faţă de alţii sau faţă de un loc dat). II. Stare de vecin (II); vecinie, rumânie, iobăgie. – Lat. vicinitas, -atis.
VECINIC, -Ă adj. v. veşnic.
VECINICIE s.f. v. veşnicie.
VECINIE s.f. Vecinătate (II). – Vecin + suf. -ie.
VECSEL, vecsele, s.n. (Germanism înv.) Poliţă. – Din germ. Wechsel.
VECTOR, vectori, s.m. Mărime matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcţie şi un punct de aplicaţie (reprezentată grafic printr-un segment de dreaptă orientat). ** (Adjectival) Rază vectoare. – Din fr. vecteur.
VECTORIAL, -Ă, vectoriali, -e, adj. Care aparţine vectorului, privitor la vector, care foloseşte vectorii. ** Calculul vectorial = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul operaţiilor făcute cu vectori. [Pr.: -ri-al] – Din fr. vectoriel.
VECTORMETRU, vectormetre, s.n. (Elt.) Aparat electric pentru măsurarea caracteristicilor curenţilor alternativi. – Din fr. vecteurmétre.
VECUI, vecuiesc, vb. IV. Intranz. (Pop.) A locui, a trăi, a petrece vreme îndelungată undeva sau cu cineva. – Veac + suf. -ui.
VEDE s.f. pl. Nume dat culegerii de texte religioase şi literare scrise în sanscrita veche, care reprezintă primele documente literare din India. – Din fr. Védas.
VEDEA, văd, vb. II. I. 1. Tranz. şi refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului. ** Loc. adv. Pe văzute = a) în faţa tuturor, în mod deschis; b) cu condiţia de a vedea cu proprii săi ochi. ** Expr. (Tranz.) A vedea lumina zilei = a se naşte. (Fam.) Cum te văd şi cum mă vezi = evident, clar, sigur, categoric. 2. Tranz. A fi de faţă, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment. 3. Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. * Intranz. A pătrunde, a descifra (cu privirea). * P. gener. A cerceta, a căuta. 4. Refl. A fi, a ajunge, a se pomeni, a se găsi într-o anumită situaţie. 5. Tranz. şi refl. recipr. A (se) întâlni undeva. ** Expr. (Refl. recipr.) (formulă de salut la despărţire) Să ne vedem sănătoşi!. Să ne vedem cu bine!. * Tranz. A vizita. 6. Intranz. A avea grijă, a îngriji, a se ocupa (de cineva sau de ceva). * Tranz. (Pop.) A ajuta. 7. Tranz. A căpăta, a primi, a se alege cu ceva. II. 1. Tranz. A-şi da seama, a remarca, a constata, a observa. ** Expr. (formulă prin care se exprimă mirarea faţă de ceva neaşteptat) Ce să vezi? sau ce să vadă?. * A lua în consideraţie; a considera, a socoti. ** Expr. A fi bine văzut = a fi apreciat pentru calităţile sale (profesionale). 2. Tranz. A înţelege, a pricepe. * A-şi imagina, a-şi închipui; a interpreta. 3. Refl. impers. A părea, a se arăta. **

Expr. Se vede că... sau se vede treaba (sau lucrul) că... = e probabil, pesemne. 4. Intranz. (La imperativ) A lua seama, a avea grijă să... Vezi de te sileşte..., că, uite, avem oaspeţi. * (Cu valoare de interjecţie) Cuvânt cu care se atrage atenţia cuiva asupra celor ce urmează. – Lat. videre.
VEDENIE, vedenii, s.f. 1. Halucinaţie; nălucă, fantomă. * (Rar) Miraj. * Fiinţă care apare în mod nedesluşit sau neaşteptat, care sperie prin aspectul ei ciudat; arătare. 2. (Înv.) Imagine, reprezentare. 3. (Pop.) Vedere (I 1). – Din sl. viděnije (după vedere).
VEDERE, vederi, s.f. I. 1. Faptul de a (se) vedea; percepere a imaginilor cu ajutorul văzului; vedenie. ** Loc. adv. La vedere = în văzul tuturor, în public, deschis. Din vedere = a) (numai) privind; (numai) după înfăţişare, fără a-l fi cunoscut personal; b) la repezeală. ** Loc. prep. În vederea... = în scopul..., pentru... ** Expr. A avea pe cineva în vedere = a se interesa de aproape de cineva, a avea grijă (de cineva), a ţine în evidenţă pentru un anumit scop. A avea ceva în vedere = a avea o intenţie, a-şi face un plan, a urmări realizarea unui scop. A pune (cuiva ceva) în vedere = a face cunoscut, a comunica cuiva o hotărâre; a avertiza. A trece cu vederea = a nu ţine seamă, a nu lua în seamă; a scuza cuiva o greşeală; a omite. (Reg.) (formulă de salut la despărţire) La bună vedere!. * (Pop.) Întâlnire (pusă la cale de părinţi sau de peţitori) între două persoane de sex opus, pentru mijlocirea unei căsătorii. 2. Simţul văzului; ochii. ** Expr. A avea vederea scurtă sau a fi scurt de vedere = a fi miop. 3. Înfăţişare, chip, aspect. 4. Privelişte, peisaj. * Fotografie înfăţişând un peisaj; carte poştală ilustrată. II. (Mai ales la pl.) Părere, idee, concepţie, convingere. – V. vedea.
VEDETĂ, vedete, s.f. I. 1. Actor sau actriţă care deţine un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (şi se bucură de renume, de mare popularitate); sportiv de mare talent şi popularitate; p. ext. persoană care vrea să iasă în evidenţă, să epateze. II. Navă mică (de război) care navighează pe fluvii sau în apropierea litoralului, pe o rază redusă de acţiune. III. Rând dintr-un text, tipărit cu caractere mai groase, spre a fi scos în evidenţă faţă de rest. – Din fr. vedette.
VEDETISM s.n. Preocupare, tendinţă de a se pune în evidenţă cu orice preţ, de a epata; atitudine de afirmare exagerată a calităţilor proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv). – Vedetă + suf. -ism.
VEDIC, -Ă, vedici, -ce, adj. Referitor la vede, al vedelor. – Din fr. védique.
VEDRIŞOARĂ, vedrişoare, s.f. (Rar) Vedriţă. – Vadră + suf. -işoară.
VEDRIŢĂ, vedriţe, s.f. Diminutiv al lui vadră; vedrişoară. – Vadră + suf. -iţă.
VEGETA, vegetez, vb. I. Intranz. 1. (Despre plante) A trăi, a creşte, a se dezvolta. 2. Fig. (Despre oameni) A trăi fără a realiza nimic, a duce o viaţă obscură, lipsită de activitate. – Din fr. végéter, lat. vegetare.
VEGETAL, -Ă, vegetali, -e, adj. 1. Care ţine de plante, privitor la plante, de plante. * (Substantivat, f.) Plantă. 2. Extras din plante. ** Cărbune vegetal = pulbere neagră foarte fină care se obţine prin pulverizarea cărbunelui de lemn şi care are întrebuinţări în medicină. – Din fr. végétal.
VEGETARE, vegetări, s.f. Faptul de a vegeta. – V. vegeta.
VEGETARIAN, -Ă, vegetarieni, -e, adj., s.m. şi f. 1. Adj. (Despre alimentaţie, dietă etc.) Care se bazează (numai) pe produse vegetale (şi pe lactate). 2. S.m. şi f. Adept al vegetarianismului. ** (Adjectival) Persoană vegetariană. [Pr.: -ri-an] – Din fr. végétarien.
VEGETARIANISM s.n. Regim alimentar sau sistem de alimentaţie format (numai) din vegetale (şi din produse lactate). [Pr.: -ri-a-] – Vegatarian + suf. -ism. Cf. fr. végétarisme.

VEGETATIV, -Ă, vegetativi, -e, adj. 1. Care indică natura proceselor fiziologice ce se petrec în afara controlului voluntar şi se realizează într-un sector special al sistemului nervos central (supus controlului şi conducerii scoarţei). ** Sistem nervos vegetativ = sistem nervos care inervează organele interne. 2. Care se referă la organe sau părţi ale plantelor (altele decât cele de reproducere sexuată). ** Înmulţire vegetativă = înmulţire asexuată prin bulbi, rizomi, butaşi etc. (şi nu prin seminţe, spori). – Din fr. végétatif, it. vegetativo.
VEGETAŢIE, vegetaţii, s.f. 1. Totalitatea plantelor dintr-o regiune, zonă, ţară etc., distribuite şi asociate după anumite condiţii naturale; mulţime de plante. 2. Excrescenţă care se formează, se dezvoltă pe corpul omului sau al animalelor; polip. [Var.: vegetaţiúne s.f.] – Din fr. végétation, lat. vegetatio, -onis.
VEGETAŢIUNE s.f. v. vegetaţie.
VEGHE, (rar) veghi, s.f. 1. Stare a celui care nu doarme; trezie. * Priveghi (la un mort). 2. Ocrotire, pază, strajă. 3. (Mar.) Explorare a orizontului pentru a descoperi nave, avioane sau uscatul; p. ext. totalitatea persoanelor care execută această misiune. – Din veghea (derivat regresiv).
VEGHEA, veghez, vb. I. 1. Intranz. A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopţii. 2. Tranz. A îngriji un bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui). 3. Tranz. A păzi, a sta de strajă. * A supraveghea o activitate; a fi atent la ceva. – Lat. vigilare.
VEGHEAT, -Ă, vegheaţi, -te, adj. (Înv.) Care veghează; treaz; vigilent, precaut. – V. veghea.
VEGHERE, vegheri, s.f. Acţiunea de a veghea; veghe, pază, strajă. – V. veghea.
VEGHETOR, -OARE, veghetori, -oare, adj. (Rar) Care veghează, care păzeşte. – Veghea + suf. -tor.
VEHEMENT, -Ă, vehemenţi, -te, adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Violent, impetuos, furtunos. – Din fr. véhément, lat. vehemens, -ntis.
VEHEMENŢĂ s.f. Violenţă, înfocare, impetuozitate (în manifestări, ton). – Din fr. véhémence, lat. vehementia.
VEHICUL, vehicule, s.n. Mijloc de transport pe o cale de comunicaţie terestră, subterană, aeriană, cosmică, pe (sau sub) apă. – Din fr. véhicule, lat. vehiculum.
VEHICULA, vehiculez, vb. I. Tranz. (Rar) A face să circule, a difuza, a transmite, a răspândi. – Din fr. véhiculer.
VEIOZĂ, veioze, s.f. Lampă (mică) de noapte cu abajur. – Din fr. veilleuse.
VEL, adj. invar. (Preceda un titlu sau un rang boieresc în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Mare. Vel logofăt. – Din sl. veliî.
VELAR1, -Ă, velare, adj., s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a cavităţii bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vălul palatului. – Din fr. vélaire.
VELAR2, velari, s.m. Muncitor sau marinar specializat în confecţionarea şi repararea velelor. * Marinar care execută manevra navelor sau a ambarcaţiilor cu vele. – Cf. it. velaio, fr.voilier.
VELARIUM s.n. Pânză mare care acoperea teatrele sau arena circului la romani. [Pr.: -ri-um] – Din lat. velarium, fr. vélarium.
VELATURĂ, velaturi, s.f. Totalitatea velelor unei nave cu pânze. – Din it. velatura.
VELĂ, vele, s.f. Pânză de corabie, care asigură deplasarea navei sub acţiunea vântului; p. ext. corabie, ambarcaţie cu pânze. * (La pl.) Sport care se practică cu ajutorul ambarcaţiilor cu pânze. – Din it. vela.

VELĂRIE1, velării, s.f. 1. Meseria velarului2. 2. Atelier în care se confecţionează vele şi obiecte din pânză de vele. – Velar2 + suf. -ie.
VELĂRIE2, velării, s.f. Obiecte din pânză de vele de la bordul navelor. – Velă + suf. -ărie.
VELEAT, (rar) veleaturi, s.n. (Înv. şi pop.) 1. Timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen; p. ext. an. ** Expr. A-i trece (cuiva) veleatul = a-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul. 2. Durată a vieţii, trai. * (În construcţie cu verbele "a veni", "a sosi") Sfârşitul vieţii; moartea. [Var.: văleát s.n.] – Din sl. vůlěto "în anul...".
VELEITAR, -Ă, veleitari, -e, adj., s.m. şi f. (Livr.) 1. Adj. Care manifestă, exprimă, trădează o veleitate. 2. S.m. şi f. Persoană care are anumite dorinţe, pretenţii, ambiţii (nejustificate). [Pr.: -le-i-] – Din fr. velléitaire.
VELEITATE, veleităţi, s.f. (Livr.) Dorinţă, pretenţie, ambiţie (nejustificată). [Pr.: -le-i-] – Din fr. velléité.
VELICORUS, -Ă, velicoruşi, -se, s.m. şi f. Persoană care face parte din ramura cea mai numeroasă a poporului rus. – Din rus. velikorus.
VELIER, veliere, s.n. (Rar) Corabie. – Din it. veliero.
VELIN, -Ă, veline, adj. (În sintagmele) Hârtie velină sau carton velin = hârtie sau carton de calitate foarte bună, de culoare foarte albă, preparate dintr-o pastă fină. – Din fr. vélin.
VELINŢĂ, velinţe, s.f. Ţesătură ţărănească groasă de lână albă sau vărgată în diferite culori, de obicei împâslită la piuă, întrebuinţată ca pătură, cuvertură, covor etc. [Pl. şi velinţi] – Cf. ngr. veléntza, scr.velenac.
VELIST, -Ă, velişti, -ste, s.m. şi f. Sportiv care participă la concursuri de vele. – Velă + suf. -ist.
VELIT, veliţi, adj. (În evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Care ocupa primul loc în ierarhia boierilor; de rangul întâi; mare. – Vel + suf. -it.
VELNICER, velniceri, s.m. (Reg.) Proprietar al unei velniţe; persoană care lucrează la a velniţă; povarnagiu. – Velniţă + suf. -ar.
VELNIŞ, velnişi, s.m. Arbore înalt cu scoarţa cenuşie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roşietice dispuse în umbele; vânj (Ulmus levis). – Et. nec.
VELNIŢĂ, velniţe, s.f. (Reg.) Instalaţie rudimentară (la ţară) pentru fabricarea rachiului, ţuicii, spirtului; povarnă. – Din ucr. vynnyc'a.
VELOCIPED, velocipede, s.n. Veche bicicletă care avea roţile inegale. – Din fr. vélocipéde.
VELOCIPEDIST, -Ă, velocipedişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care circulă cu velocipedul. – Din fr. vélocipédiste.
VELOCITATE s.f. (Livr.) Iuţeală, repeziciune, viteză. – Din fr. vélocité, it. velocitá.
VELODROM, velodromuri, s.n. Pistă special amenajată, de formă circulară şi înclinată, pentru cursele de biciclete (sau de motociclete). – Din fr. vélodrome.
VELOGRAFIE, velografii, s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar înalt pentru obţinerea de tipare artistice asemănătoare fotografiei. – Din fr. velographie.
VELUR s.n. 1. Catifea. * Ţesătură din lână de calitate superioară, supusă unor procese tehnologice, datorită cărora capătă aspect de catifea. 2. Piele tăbăcită de taurine, scămoşată pe una dintre părţi şi folosită mai ales pentru feţe de încălţăminte. [Var.: (înv.) velúră s.f.] – Din fr. velours.
VELURAT, -Ă, veluraţi, -te, adj. Scămoşat pe o parte; cu aspect de velur. – Velur + suf. -at.
VELURĂ s.f. v. velur.

VENAL, -Ă, venali, -e, adj. (Livr.) Care este lipsit de scrupule, care face orice lucrut (reprobabil) pentru bani. – Din fr. vénal, lat. venalis.
VENALITATE, (2) venalităţi, s.f. 1. (Livr.) Însuşirea, caracterul a ceea ce este venal. 2. Faptă venală. – Din fr. vénalité.
VENĂ, vene, s.f. 1. Vână (I 1). 2. Fig. (Livr.) Conjunctură favorabilă; şansă, noroc (la un joc de noroc). – Din fr. veine, lat. vena.
VENDETĂ, vendete, s.f. Act de răzbunare sângeroasă pentru o injurie, un omor, divulgarea unui secret etc., frecvent în Corsica şi Sicilia, care se extinde şi se transmite asupra tuturor rudelor victimei, obligate să se răzbune cu orice preţ; p. gener. ură puternică, sete de răzbunare nestăpânită. – Din it. vendetta.
VENECTAZIE, venectazii, s.f. (Med.) Dilataţie a unei vene. – Din germ. Venektasie.
VENERA, venerez, vb. I. Tranz. A respecta în mod deosebit, a cinsti în cel mai înalt grad, a manifesta o preţuire profund respectuoasă pentru cineva sau ceva. – Din fr. vénérer, lat. venerari.
VENERABIL, -Ă, venerabili, -e, adj. (Adesea substantivat) Care inspiră cel mai profund respect, care este vrednic de o stimă, de o consideraţie deosebită. ** Vârstă venerabilă, se spune despre vârsta unui om foarte bătrân. – Din fr. vénération.
VENERARE, venerări, s.f. (Rar) Faptul de a venera. – V. venera.
VENERAŢIE s.f. Respect profund, stimă deosebită, preţuire adânc respectuoasă pentru cineva sau ceva. [Var.: (înv.) veneraţiúne s.f.] – Din fr. vénération, lat. veneratio, -onis.
VENERAŢIUNE s.f. v. veneraţie.
VENERIAN, -Ă, venerieni, -e, adj. Veneric. [Pr.: -ri-an] – Din fr. vénérien.
VENERIC, -Ă, venerici, -ce, adj. (Despre boli) Care se răspândeşte prin contact sexual; care afectează organele genitale; venerian. – Din germ. venerisch.
VENEROLOG, -Ă, venerologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în venerologie. – Din venerologie (derivat regresiv). Cf. rus. venerolog.
VENEROLOGIE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studierea şi tratarea bolilor venerice. – Din fr. vénérologie.
VENESECŢIE, venesecţii, s.f. Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge. – Din engl. venesection.
VENET, veneţi, s.m. (La pl.) Populaţie indo-europeană aşezată în antichitate în nord-estul Peninsulei Italice şi supusă de romani; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. – Din fr. Vénétes.
VENETIC, -Ă, venetici, -ce, subst. I. S.m. şi f. (Adesea peior.) Persoană venită undeva din alte locuri şi considerată străină în locul unde s-a stabilit. II. S.m. Veche monedă veneţiană de aur, care a circulat în trecut şi în ţările româneşti. ** (Adjectiwal) Galben venetic. – Din ngr. venétikos, (II) şi tc. venedik.
VENEŢIAN, -Ă, veneţieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Veneţia. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Veneţia. [Pr.: -ţi-an] – Veneţia (n. pr.) + suf. -ean.
VENEZUELAN, -Ă, venezuelani, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Venezuelei sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Venezuelei sau populaţiei ei, privitor la Venezuela sau la populaţia ei. [Pr.: -zu-e÷, – Var.: venezuelián s.m. şi f., adj.] – Din fr. vénézuelien.
VENEZELUIAN, -Ă s.m. şi f., adj. v. venezuelan.

VENEZUELIT, -Ă, venezueliţi, -te, adj. (Rar) Venezuelan. [Pr.: -zu-e-] – Venezuela (n. pr.) + suf. -it.
VENGHERCĂ, vengherci, s.f. (Înv. şi reg.) Haină scurtă de postav îmblănită (împodobită cu şireturi sau cu brandenburguri). [Var.: vinghércă s.f.] – Din rus. vengherka.
VENI, vin, vb. IV. Intranz. 1. A se deplasa înspre persoana care vorbeşte sau despre care se vorbeşte; a se apropia de un loc, de o aşezare; p. ext. a merge, a trece pe lângă sau printr-un anumit loc. ** Expr. subst. Du-te-vino = mişcare, circulaţie intensă, neîntreruptă şi în ambele sensuri. subst. Vino-ncoace = a) farmec, drăgălăşenie, atracţie irezistibilă; b) (rar) ademenire, ispită, păcat. * A merge împreună cu cineva sau în urma cuiva. ** Expr. (Pop.) A veni după cineva = a se căsători cu cineva. * A intra (în locul, în spaţiul unde se află vorbitorul). ** Expr. (Pop.) A veni în slujbă = a se angaja, a intra în slujba cuiva. * (Despre ape) A curge (la vale); a inunda, a se revărsa. ** Expr. (Pop.) A veni mare = a-şi ridica mult nivelul, a se umfla, a creşte, a se revărsa. * A se deplasa la suprafaţa apei dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. * A merge, a se deplasa, a zbura prin aer dintr-un punct mai îndepărtat către unul mal apropiat. * A năvăli asupra sau împotriva cuiva. 2. A sosi, a ajunge undeva sau la cineva (pornind dintr-un punct anumit). ** Expr. A veni pe lume = a se naşte. * (Despre obiecte) A fi adus, trimis, expediat de cineva, de undeva. * (Despre publicaţii) A sosi periodic undeva, a fi difuzat. * (Despre zgomote, cuvinte, mirosuri etc.) A ajunge (până) la persoana care vorbeşte sau la fiinţa despre care se vorbeşte ori într-un loc determinat. 3. A se duce în vizită (sau în treacăt) la cineva sau undeva, a trece pe la cineva; a se prezenta; p. ext. a apărea, a se ivi. ** Expr. A-i veni (cuiva) lacrimile = a plânge sau a fi gata să plângă. A-i veni (cuiva) în (sau prin) minte (sau cap) = a se gândi dintr-o dată la ceva, a-şi aminti de ceva. Ce-i vine cuiva pe limbă = ce exprimă cineva spontan şi fără discernământ într-un moment de surescitare. Cum (sau ce) îi vine cuiva la gură = cu termeni ireverenţioşi, cu insulte. 4. A urma după altcineva sau după altceva; a succeda. ** Expr. Anul (sau luna, săptămâna etc.) ce vine = anul (sau luna, săptămâna etc.) care urmează imediat după cea în curs. * A urma în grad sau în rang după...; a fi situat pe o anumită treaptă într-o ierarhie, după... 5. A-şi avea originea; a proveni, a purcede; a izvorî; a se trage (din...); a deriva. * A decurge (ca o consecinţă). 6. A sosi în locul unde trebuie să se afle, unde se cuvine să fie, unde este aşteptat. * Expr. (Aşa sau acum) mai vii de-acasă = începi să înţelegi, să fii mai conciliant, mai îngăduitor. A-i veni mintea la cap (sau la loc) = a se potoli, a se cuminţi. A-i veni inima la loc sau a-şi veni în fire = a se calma, a se linişti. A-i veni (cuiva) numele = a muri (undeva, departe). (În imprecaţii) Veni-ţi-ar numele! 7. (Despre aşezări, locuri, construcţii) A fi situat într-un anumit loc sau într-o anumită poziţie. * A ajunge până la...; a atinge. 8. A se vedea, a se pomeni, a ajunge într-o anumită poziţie, situaţie, stare. ** Expr. A veni în nas = a cădea (cu faţa în jos). A-i veni (cuiva) nu ştiu cum, se spune când cineva se află într-o situaţie neplăcută, jenantă, penibilă. A veni la putere = a prelua puterea politică într-o ţară. A veni vorba de (sau despre) cineva sau ceva = a ajunge cu discuţia la un anumit subiect. A veni la vorba (sau la cuvântul, la spusele) cuiva = a recunoaşte (prin desfăşurarea ulterioară a lucrurilor) că prevederile cuiva (cu care nu a fost de acord) s-au adeverit, că sfaturile pe care le-a dat (fără a fi urmate) au fost bune. Vorba vine, se spune despre o afirmaţie care nu corespunde realităţii. Cum vine asta? se spune pentra a-şi arăta nedumerirea sau nemulţumirea în legătură cu ceva. 9. (Despre întâmplări, evenimente, fenomene) A se produce, a se

întâmpla, a avea loc. * (Despre unităţi de timp) A sosi (în succesiune normală). ** Expr. (Pop.) Vine un an (de când...) = se împlineşte un an (de când...). A-i veni cuiva ceasul = a sosi pentru cineva momentul decisiv sau moartea. 10. (Despre gânduri, sentimente, senzaţii etc.) A cuprinde, a pune stăpânire, a preocupa pe cineva. ** Expr. A-i veni (cuiva) toţi dracii = a se înfuria, a se mânia. (se spune când cineva face un lucru ciudat, nepotrivit, nesăbuit) Ce ţi-a venit (să... sau de...)?. Cum îi vine (cuiva) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine. A-i veni (cuiva) la îndemână (sau la socoteală) = a-i conveni, a-i fi pe plac. 11. (Despre încălţăminte, îmbrăcăminte) A fi pe măsura cuiva, a se potrivi; p. ext. a-i şedea cuiva bine (sau rău). * (Înv., în construcţii negative) A se potrivi, a cadra. 12. A-i reveni sau a i se cuveni ceva (de drept, printr-o împărţeală etc.). * (Pop.) A reprezenta rezultatul unei măsurători, al unui calcul. 13. (Pop.) A se afla într-o anumită legătură de dependenţă, de rudenie etc. (cu cineva). [Prez. ind. şi: (pop.) viu] – Lat. venire.
VENIN, (1) veninuri, s.n. 1. Substanţă toxică secretată de glandele unor animale (şerpi, insecte sau arahnide) şi de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare). * Fig. Răutate; duşmănie. 2. (Anat.; pop.) Fiere; fig. supărare, mâhnire, necaz; furie. ** Expr. A face venin = a se supăra foarte tare, a-şi face sânge rău. A pune (cuiva) venin la inimă = a face ca cineva să se supere foarte tare. A-şi vărsa veninul = a-şi manifesta supărarea, mânia, furia faţă de cineva. – Lat. venenum.
VENINA, veninez, vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) învenina. – Din venin.
VENINARIŢĂ, veninariţe, s.f. Plantă erbacee cu flori albe sau trandafirii, care se foloseşte în medicină pentru proprietăţile ei iritante şi purgative; avrămeasă (Gratiola officinalis). – Venin + suf. -ariţă.
VENINAT, -Ă, veninaţi, -te, adj. (Pop.) Înveninat. – V. venina.
VENINOS, -OASĂ, veninoşi, -oase, adj. Care conţine sau secretă venin (1); care este otrăvit, care poate otrăvi. * Fig. Răutăcios, duşmănos; plin de răutate. – Lat. venenosus sau venin + suf. -os.
VENIRE, veniri, s.f. Acţiunea de a veni şi rezultatul ei; sosire, apariţie; prezentare; venită. * Năvălire. – V. veni.
VENIT, -Ă, (1) venituri, s.n., (2) veniţi, -te, s.m. şi f. 1. S.n. Sumă de bani care revine unei persoane sau firme dintr-o activitate prestată sau din proprietatea deţinută, într-o perioadă de timp; câştig, beneficiu. ** Venit naţional = indicator macroeconomic al rezultatelor activităţii (anuale) reprezentând suma veniturilor încasate de posesorii factorilor de producţie care participă direct sau indirect la producţie. 2. S.m. şi f. Persoană care vine, se prezintă undeva, la cineva. ** Nou venit = persoană sosită de curând undeva, la cineva. – V. veni.
VENITĂ s.f. (Pop.) Venire. – V. veni.
VENOS, -OASĂ, venoşi, -oase, adj. Care aparţine venei (1), privitor la venă, care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor. – Din fr. veineux, lat. venosus.
VENOZITATE s.f. Modul de distribuire a venelor în corp sau într-un organ al corpului. – Din fr. vénosité.
VENTIL, ventile, s.n. Piesă care serveşte ca organ de închidere a unei supape. [Pl. şi: ventiluri] – Din germ. Ventil.
VENTILA, ventilez, vb. I. Tranz. A împrospăta aerul (viciat) dintr-un spaţiu închis prin deplasarea şi înlocuirea lui. * Refl. pas. Fig. (Despre idei, ştiri, proiecte) A fi pus în circulaţie, a ajunge obiect de discuţie. – Din fr. ventiler, lat. ventilare.

VENTILARE, ventilări, s.f. Acţiunea de a (se) ventila şi rezultatul ei; ventilaţie. – V. ventila.
VENTILATOR, ventilatoare, s.n. Aparat sau organ al unei maşini cu care se împrospătează aerul (viciat) într-un spaţiu închis (prin deplasarea şi înlocuirea lui), cu care se produc curenţi de aer în uscătorii etc. – Din fr. ventilateur.
VENTILAŢIE, ventilaţii, s.f. 1. Împrospătare a aerului (viciat) dintr-un spaţiu închis; ventilare, aeraţie. ** Ventilaţie pulmonară = proces fiziologic de circulaţie a aerului prin căile respiratorii şi plămâni, prin alternarea ritmică a inspiraţiei şi expiraţiei. 2. Sistem, aparat, instalaţie pentru realizarea ventilaţiei (1). – Din fr. ventilation, lat. ventilatio.
VENTRAL, -Ă, ventrali, -e, adj. Care ţine de pântece, privitor la pântece, din regiunea pântecelui; p. gener. care aparţine părţii anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului; care aparţine părţii inferioare a corpului unui animal; privitor la aceste părţi. – Din fr. ventral, lat. ventralis.
VENTRICEA, ventricele, s.f. (Bot.) Ventrilică (1). – Et. nec.
VENTRICUL, ventricule, s.n. (Anat.) Cavitate naturală, de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe. – Din fr. ventricule, lat. ventriculus.
VENTRICULAR, -Ă, ventriculari, -e, adj. Care ţine de ventricule, privitor la ventricule, din regiunea ventriculelor. – Din fr. ventriculaire.
VENTRICULOGRAFIE, ventriculografii, s.f. (Med.) Radiografie a ventriculilor cerebrali sau ai inimii. – Din fr. ventriculographie.
VENTRILICĂ, ventrilici, s.f. 1. Plantă erbacee cu tulpina culcată sau agăţătoare şi cu flori albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea (Veronica tournefortii). 2. Plantă erbacee păroasă, cu tulpina târâtoare la bază şi ridicată la vârf, cu flori albastre, albe sau albe-trandafirii, cu dungi închise (Veronica officinalis). – Et. nec.
VENTRILOC, -Ă, ventriloci, -ce, s.m. şi f. Persoană care poate rosti cuvintele fără a mişca buzele şi fără a desehide gura, dând impresia că vorbeşte din abdomen. [Var.: ventrilóg, -ă s.m. şi f.] – Din fr. ventrlloque.
VENTRILOG, -Ă s.m. şi f. v. ventriloc.
VENTRU, ventre, s.n. (Fiz.) Punct, linie, suprafaţă a unui sistem de unde staţionare, în care amplitudinea vibraţiei are valoare maximă. – Din fr. ventre.
VENTURIMETRU, venturimetre, s.f. Instrument care măsoară debitul unui curent de fluid într-o conductă de apă. – Din it. venturimetro.
VENTUZĂ, ventuze, s.f. 1. Organ în formă de disc al unor animale (acvatice), care le permite să se fixeze pe diferite corpuri. 2. Pahar special de sticlă, cu marginea superioară puţin răsfrântă, care se aplică (prin crearea de vid în interior) pe pielea unui bolnav, pentru a provoca o mică congestie locală a sângelui (în scop curativ). 3. Aparat în formă de clopot, cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulaţia unui lichid într-o conductă. – Din fr. ventouse.
VENUSIAN, -Ă, venusieni, -e, adj., s.m. şi f. (Presupus locuitor) de pe planeta Venus. [Pr.: -si-an] – Din fr. venusien.
VENUST, -Ă, venuşti, -ste, adj. (Livr.) Care are o frumuseţe feminină voluptoasă. – Din fr. vénuste.
VERACITATE s.f. (Livr.) Veridicitate. – Din fr. véracité, lat. veracitas, -atis.
VERANDĂ, verande, s.f. Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereţi având numeroase ferestre, care alcătuieşte anexa unei locuinţe. – Din fr. véranda.
VERB, verbe, s.n. 1. Parte de vorbire care exprimă o acţiune sau o stare şi care se caracterizează prin flexiune proprie. 2. (Livr.; la sg.) Mijloc, fel de exprimare; limbaj; cuvânt. – Din fr. verbe, lat. verbum.

VERBAL, -Ă, verbali, -e, adj. 1. Care se face, se transmite, se comunică prin viu grai, din gură în gură; care caracterizează graiul viu, vorbirea; oral. 2. Care aparţine verbului (1), privitor la verb, de verb. ** Flexiune verbală = conjugare (2). – Din fr. verbal, lat. verbalis.
VERBALISM s.n. Tendinţă de a da mai multă importanţă cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele; abuz de cuvinte în exprimarea unor idei. – Din fr. verbalisme.
VERBALIZA, verbalizez, vb. I. Tranz. A exprima în cuvinte o idee, o experienţă etc. – Din fr. verbaliser.
VERBALIZARE, verbalizări, s.f. Acţiunea de a verbaliza şi rezultatul ei. – V. verbaliser.
VERBALIZAT, -Ă, verbalizaţi, -te, adj. Care a fost expus, exprimat în cuvinte. – V. verbaliza.
VERBIAJ s.n. (Franţuzism) Abundenţă de cuvinte inutile; vorbărie, flecăreală. [Pr.: -bi-aj] – Din fr. verbiage.
VERBINĂ, verbine, s.f. Numele mai multor specii şi varietăţi de plante erbacee decorative cu frunze dinţate, ascuţite la vârf şi acoperite cu peri, cu flori roşii, albe, purpurii sau liliachii; vervenă (Verbena); plantă aparţinând uneia dintre aceste specii sau varietăţi. – Din lat. verbena.
VERBOZITATE s.f. (Livr.) Vorbărie. – Din fr. verbosité.
VERDARE s.f. v. virdare.
VERDE, (I, II) verzi, adj., (III) s.n. I. Adj. 1. Care are culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetaţiei proaspete de vară. ** Zonă verde = porţiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. * Fig. (Despre oameni; adesea cu determinarea "la faţă") Palid. 2. (Despre plante sau părţi ale lor) Plin de sevă, care nu s-a uscat; viu. ** Expr. (Substantivat) A îndruga (la) verzi şi uscate = a spune lucruri inutile, nimicuri, minciuni. 3. (Despre legume şi fructe) Care nu a ajuns la deplină maturitate; crud, necopt. 4. (Despre piei) Care nu a fost prelucrat, tăbăcit; brut. II. Adj. Fig. (Despre oameni) Voinic, viguros; curajos, îndrăzneţ. * (Adesea adverbial) Sincer, deschis, făţiş. ** Expr. (Adverbial) A spune verde = a spune adevărul de-a dreptul, fără menajamente. III. S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între galben şi albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii fragede etc. ** Verde de Paris = cristale mixte de arsenit de cupru cu acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluţie preparată cu aceste cristale. ** Loc. adj. De verde = a) (despre cărţi de joc) de culoarea numită "pică"; b) (în limbajul ghicitorilor în cărţi; despre oameni) cu ochii verzi şi cu părul negru. ** Expr. A i se face (cuiva) verde înaintea ochilor = a i se face (cuiva) rău, a-i veni ameţeală. – Lat. vir(i)dis.
VERDEAŢĂ, (2) verdeţuri, s.f. 1. Culoarea verde a vegetaţiei. * (Concr.) Mulţime de frunze, de ramuri, de ierburi verzi. 2. (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuştean etc., folosite în alimentaţie; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete). 3. (Bot.) ** Compus: verdeaţa-zidurilor = nume dat unor specii de alge verzi care cresc pe stânci, pe ziduri umede, pe scoarţa arborilor. – Verde + suf. -eaţă.
VERDICT, verdicte, s.n. 1. (În organizarea judecătorească a unor state) Răspuns dat de juraţi în legătură cu vinovăţia sau nevinovăţia unui acuzat şi pe baza căruia se pronunţă sentinţa; p. ext. sentinţa unei curţi cu juraţi; p. gener. sentinţă judecătorească. 2. Fig. Hotărâre, opinie definitivă, care nu admite contrazicere. – Din fr. verdict.
VERESIE s.f. (Pop. şi fam.) Credit. ** Loc. adv. Pe veresie = fără a primi banii imediat; p. ext. degeaba, gratis. – Din tc. veresiye.

VERFAFOR, verfafoare, s.n. (Mar.) Scondru scos în afara vergii cu ajutorul unor brăţări. – Et. nec.
VERGĂ, vergi, s.f. Bară (de lemn sau de metal) aşezată perpendicular pe catargul unei corăbii, folosită la susţinerea unor vele. – Din fr. vergue, it. verga.
VERGEA, vergele, s.f. Băţ, vargă, nuia; bară (îngustă şi flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diverse. * (Spec.) Sucitor (1). * Spec. Fiecare dintre beţişoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfăşoară pe sulul războiului de ţesut. * Spec. Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre. – Lat. / * / virgella (= virgula).
VERGEL, vergeluri, s.n. 1. Beţişor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de ţesut. 2. Petrecere care se face la ţară în seara de Crăciun sau în ajunul Anului nou, în cursul căreia se încearcă, prin mijloace magice, să se afle viitorul celor prezenţi cu ajutorul unor beţişoare. – Vergea + suf. -el.
VERGELA, vergelez, vb. I. Tranz. A bate vergele pe scheletul de lemn al unor case, construcţii (pentru a putea lipi apoi cu lut pereţii). – Din vergea.
VERGELAT, -Ă, vergelaţi, -te, adj. (Despre scheletul de lemn al unor construcţii) Cu vergele bătute pe suprafaţa pereţilor. – V. vergela.
VERGELUŞĂ, vergeluşe, s.f. Diminutiv al lui vergea; vergeluţă. – Vergea + suf. -uşă.
VERGELUŢĂ, vergeluţe, s.f. Vergeluşă. – Vergea + suf. -eluţă.
VERGENŢĂ, vergenţe, s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui sistem optic centrat, egală cu inversul distanţei focale. – Din fr. vergence.
VERGETURĂ, vergeturi, s.f. (Med.; mai ales la pl.) Dungă (sau şir de dungi) de culoare violacee (apoi sidefie), localizate în regiunea abdominală sau la fese şi care apar în sarcină, obezitate, în boli endocrine etc. – Din fr. vergeture.
VERGIN, -Ă adj. v. virgin.
VERGINAL, -Ă adj. v. virginal.
VERIC, verici, s.m. (Pop. şi fam.; ca termen de adresare) Diminutiv al lui văr. – Văr + suf. -ic.
VERIDIC, -Ă, veridici, -ce, adj. Care este (sau pare că este) conform cu adevărul; adevărat, real. * Care spune adevărul. – Din fr. véridique, lat. veridicus.
VERIDICITATE s.f. Însuşirea, caracterul a ceea ce este veridic; veracitate. – Din fr. véridicité.
VERIF s.n. (În loc. adj. şi adv.; în legătură cu felul de a aşeza, a îndoi sau a croi o stofă) În verif = (aşezat) în diagonală, pieziş. – Din bg. verev.
VERIFICA, verific, vb. I. Tranz. 1. A controla ceva pentru a constata dacă corespunde adevărului, cerinţelor, calităţii sau anumitor date. 2. A examina pe cineva pentru a vedea în ce măsură corespunde funcţiei sau calităţii pe care o deţine sau care i se încredinţează. – Din fr. vérifier, lat. verificare.
VERIFICABIL, -Ă, verificabili, -e, adj. Care poate fi verificat. – Din fr. vérifiable (după verifica).
VERIFICARE, verificări, s.f. Acţiunea de a verifica şi rezultatul ei. – V. verifica.
VERIFICAT, -Ă, verificaţi, -te, adj. Supus unei cercetări, unui control, unei examinări, unei probe. * (Despre oameni) Cu experienţă, încercat; p. ext. capabil. – V. verifica.
VERIFICATOR, -OARE, verificatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care verifică ceva (din punct de vedere contabil, tehnic etc.). – Din fr. vérificateur.
VERIGAR, verigari, s.m. Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu frunze alterne şi opuse, cu flori galbene-verzui şi cu fructe globuloase,

cărnoase, negre, întrebuinţate în medicină pentru proprietăţile lor purgative; paţachină (1) (Rhamnus cathartica). [Var.: verigáriu s.m.] – Verigă + suf. -ar.
VERIGARIU s.m. v. verigar.
VERIGĂ, verigi, s.f. 1. Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanţ. * Fig. Element de legătură; p. ext. parte componentă. 2. Inel de metal, de material plastic etc., de diferite mărimi, cu numeroase întrebuinţări tehnice (ca element de fixare). 3. (Pop.) Verighetă. 4. (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. 5. (Reg.) Braţ de apă care împrejmuieşte un ostrov. 6. (În sintagma) Verigă de rod = cuplu format dintr-o coardă de rod şi un cap, care se lasă la tăierea viţei de vie. – Din sl. veriga.
VERIGEA, verigele, s.f. (Pop.) Veriguţă. – Verigă + suf. -ea.
VERIGEL, verigei, s.m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici şi cu flori galbene-roşietice dispuse în ciorchini (Orobanche caryophyllacea). – Verigă + suf. -el.
VERIGHETĂ, verighete, s.f. Inel de metal (preţios, fără pietre) purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soţi. – Verigă + suf. -etă. Cf. ngr. verghéta.
VERIGUŢĂ, veriguţe, s.f. Diminutiv al lui verigă; verigea. – Verigă + suf. -uţă.
VERINĂ, verine, s.f. (Mar.) Parâmă cu ochi cu rodanţă şi cârlig la un capăt. – Din fr. vérine.
VERISM s.n. Curent literar şi muzical (de operă) apărut în Italia la sfârşitul sec. al XIX-lea, care abordează teme realiste (şi naturaliste) legate de viaţa cotidiană şi de faptele oamenilor simpli. – Din it. verismo, fr. vérisme.
VERIST, -Ă, verişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care aderă la verism, care susţine verismul. 2. Adj. Care aparţine verismului, privitor la verism. – Din fr. vériste.
VERIŞCAN, -Ă, verişcani, -e, s.m. şi f. (Pop. şi fam.; mai ales ca termen de adresare) Văr. – Văr + suf. -işcan.
VERIŞOR, -OARĂ, verişori, -oare, s.m. şi f. Diminutiv al lui văr. – Văr + suf. -işor.
VERIŞORICĂ, verişorici, s.f. (Fam., rar) Diminutiv al lui verişoară. – Verişoară + suf. -ică.
VERITABIL, -Ă, veritabili, -e, adj. Conform cu adevărul; adevărat, real, autentic. * Care este pur, care nu este amestecat cu nimic. – Din fr. véritable.
VERITATE, verităţi, s.f. (Rar) Realitate, adevăr. – Din fr. vérité, lat. veritas, -atis.
VERMIAL, -Ă, vermiali, -e, adj. Referitor la viermi de mătase. [Pr.: -mi-al] – Cf. lat. vermis.
VERMICID, -Ă, vermicide, adj., s.n. (Substanţă, preparat) care serveşte la combaterea viermilor. – Din fr. vermicide.
VERMICULAR, -Ă, vermiculari, -e, adj. (Rar) Vermiform. – Din fr. vermiculaire.
VERMIFORM, -Ă, vermiformi, -e, adj. Care are forma sau mişcarea caracteristică unui vierme; vermicular. – Din fr. vermiforme. Cf. it. vermiforme.
VERMIFUG, -Ă, vermifuge, adj., s.n. (Substanţă, medicament) care distruge viermii intestinali. – Din fr. vermifuge.
VERMILLON s.n. Sulfură roşie de mercur sau de antimoniu, folosită pentru fabricarea culorii roşu-viu; culoare fabricată pe baza acestei sulfuri şi întrebuinţată în pictura de ulei. [Pr.: -mi-ión] – Cuv. fr.
VERMINAŢIE s.f. 1. (Med.) Reproducere a viermilor în intestin. 2. Mulţime de viermi intestinali. – Din fr. vermination.

VERMINĂ s.f. (Livr.; cu sens colectiv) Insecte parazite (purici, păduchi etc.). * Fig. Indivizi de la periferia societăţii. – Din fr. vermine.
VERMINOZĂ, verminoze, s.f. Boală la copii, cauzată de intoxicaţia organismului cu produsele de dezagregare ale paraziţilor intestinali. – Cf. fr. vermineuse.
VERMIS s.n. Parte mediană a cerebelului, aşezată între cele două emisfere ale acestuia. – Din fr. vermis.
VERMOREL, vermorele, s.n. Aparat portativ cu ajutorul căruia se pulverizează soluţii speciale pentru distrugerea paraziţilor plantelor. – N. pr. comercial.
VERMUT, vermuturi, s.n. Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au pus la macerat diferite substanţe vegetale amare; sticlă sau pahar care conţine o astfel de băutură. [Acc. şi: vermút] – Din fr. vermouth, germ. Wermut, it. vermut.
VERMUTIZA, vermutizez, vb. I. Tranz. A prepara vinul ca să devină vermut. – Din fr. vermouthiser.
VERMUTIZARE s.f. Acţiunea de a vermutiza. – V. vermutiza.
VERMUTIZAT, -Ă, vermutizaţi, -te, adj. (Despre vin) Care a fost preparat ca să devină vermut. – V. vermutiza.
VERNAL, -Ă, vernali, -e, adj. (Livr.) Care ţine de primăvară, privitor la primăvară. ** (Astron.) Punct vernal = punct de intersecţie a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care Soarele se află la echinocţiul de primăvară. – Din fr. vernal, lat. vernalis.
VERNIER, verniere, s.n. Scară gradată suplimentară trasată pe rigleta sau pe cursorul unor instrumente şi aparate de măsură, spre a mări precizia de măsurare a acestora. [Pr.: -ni-er] – Din fr. vernier.
VERNIL adj. invar. De culoare verde-deschis. – Din fr. vert Nil.
VERNIS s.n. 1. Soluţie formată din răşini (naturale sau artificiale) şi dintr-un solvent, care, aplicată pe anumite obiecte, formează la uscare un strat neted şi lucios, cu rol ornamental sau protector; p ext. lac. ** Vernis moale = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion. 2. Fig. Ceea ce dă un aspect sau o culoare favorabilă cuiva sau la ceva. [Pr.: verní] – Din fr. vernis.
VERNISA1, vernisez, vb. I. Tranz. A acoperi un tablou în ulei cu un strat de vernis (pentru a proteja culorile şi a le da strălucire). – Din fr. vernisser.
VERNISA2, vernisez, vb. I. Tranz. A deschide, a inaugura o expoziţie (de sculptură, pictură, grafică etc.) – Din vernisaj (derivat regresiv).
VERNISAGIU s.n. v. vernisaj.
VERNISAJ, vernisaje, s.n. 1. Faptul de a vernisa1. 2. Deschidere oficială, inaugurare a unei expoziţii de artă (în special de pictură). [Var.: verniságiu s.n.] – Din fr. vernissage.
VERONAL s.n. Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amărui, puţin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic, sedativ etc. – Din germ. Veronal, fr. véronal.
VEROS, -OASĂ, veroşi, -oase, adj. (Livr.) Necinstit, suspect. – Din fr. véreux.
VEROSIMIL, -Ă, verosimili, -e, adj. Care pare adevărat, cu aparenţă de realitate; posibil, plauzibil. – Din it. verosimile.
VEROSIMILITATE s.f. (Rar) Faptul, însuşirea de a fi verosimil; verosimilitudine. – Verosimil + suf. -itate.
VEROSITUDINE s.f. (Rar) Verosimilitate. – Din lat. verosimilitudo, -inis.
VERS, versuri, s.n. Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme şi determinată fie de cantitatea silabelor,

fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rândurile care alcătuiesc strofele unei poezii; p. ext. (la pl.) poezie. – Din fr. vers, lat. versus.
VERSANT, versante, s.n. Fiecare dintre cele două coaste ale unui munte sau ale unui deal; pantă. * Fiecare dintre suprafeţele înclinate ale unui acoperiş. [Pl. şi: (m.) versanţi] – Din fr. versant.
VERSAT, -Ă, versaţi, -te, adj. (Despre oameni) Cu experienţă, priceput, competent (într-un anumit domeniu). – Din fr. versé.
VERSATIL, -Ă, versatili, -e, adj. (Livr.; despre oameni) Care îşi schimbă cu uşurinţă părerile; nehotărât, nestatornic, schimbător, instabil. – Din fr. versatile, lat. versatilis.
VERSATILITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi versatil. – Din fr. versatilité.
VERSET, versete, s.n. Fiecare dintre paragrafele, de obicei numerotate, în care sunt împărţite unele texte religioase şi care au, în general, un sens de sine stătător. – Din fr. verset.
VERSIFICA, versific, vb. I. 1. Tranz. A transpune un text (de proză), o temă etc. în versuri. 2. Intranz. (Rar) A face, a scrie versuri; a versui. – Din fr. versifier, lat. versificare.
VERSIFICARE, versificări, s.f. Acţiunea de "a versifica" şi rezultatul ei. – V. versifica.
VERSIFICAT, -Ă, versificaţi, -te, adj. Scris sau transpus în versuri. – V. versifica.
VERSIFICATOR, -OARE, versificatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care face versuri sau transpune ceva în versuri. * Poet minor (la care meşteşugul de a face versuri este mai evident decât inspiraţia poetică). – Din fr. varsificateur, lat. versificator, -oris.
VERSIFICAŢIE, versificaţii, s.f. (Mod de) dispunere a versurilor potrivit anumitor reguli prozodice, dintre care cele mai importante sunt cele ale rimei, ritmului şi ale grupării strofice; arta de a face versuri; p. ext. poezie. – Din fr. versification.
VERSIUNE, versiuni, s.f. 1. Traducere a unei opere literare sau ştiinţifice dintr-o limbă în alta. ** Loc. adj. şi adv. În versiune originală = care nu a fost sau fără a fi tradus în altă limbă. 2. Fiecare dintre formele unui text care a suferit modificări (în raport cu o formă considerată de bază). 3. Manieră (personală) de a prezenta, de a interpreta o întâmplare, un fapt, o afirmaţie. 4. Manoperă care constă în schimbarea poziţiei fătului în uter pentru a facilita naşterea. [Pr.: -si-u-] – Din fr. version.
VERSLIBRISM s.n. (Livr.) Folosire a versului liber modern. – Din fr. vers-librisme.
VERSLIBRIST, -Ă, verslibrişti, -ste, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Poet modern care scrie versuri libere. 2. Adj. Compus din versuri libere. – Din fr. vers-libriste.
VERSO s.n. Faţa a doua a unei pagini de hârtie sau a unei pagini scrise sau tipărite; dosul paginii; contrapagină. – Din fr. verso, lat. [folio] verso.
VERSOR, versori, s.m. (Mat., Fiz.) Vector care are modulul egal cu unitatea. – Din fr. verseur.
VERSTĂ, verste, s.f. Unitate de măsură pentru distanţe folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km. – Din rus. versta.
VERSUI, versuiesc, vb. IV. Intranz. (Înv.) A versifica (2). – Vers + suf. -ui.
VERSUIT, -Ă, versuiţi, -te, adj. (Înv.) Scris în versuri. – V. versui.
VERSUITOR, versuitori, s.m. (Înv.) Poet. [Pr.: -su-i-] – Versui + suf. -tor.
VERSUREL, versurele, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui vers. – Vers + suf. -urel.

VERTEBRAL, -Ă, vertebrali, -e, adj. Care ţine de vertebre, privitor la vertebre, alcătuit din vertebre; de sau din vertebre. – Din fr. vertébral.
VERTEBRAT, -Ă, vertebraţi, -te, adj., s.n. 1. Adj. (Despre animale) Care are vertebre şi schelet osos (sau cartilaginos) intern. 2. S.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul diferenţiat în cap, trunchi şi coadă, cu schelet osos sau cartilaginos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală; (şi la sg.) animal din această încrengătură. – Din fr. vertébré, lat. vertebratus, it. vertebrato.
VERTEBRĂ, vertebre, s.f. Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care formează împreună coloana vertebrală la om şi la animalele vertebrate şi în care se află măduva spinării. – Din fr. vertébre, lat. vertebra.
VERTEX s.n. 1. (Anat.) Sinciput. 2. (Mar.) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. 3. (Met.) Punctul cel mai vestic atins de traiectoria unui ciclon. – Din fr., lat. vertex.
VERTICAL, -Ă, verticali, -e, adj. Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal; care are direcţia căderii corpurilor; (sens curent) care este orientat drept (în sus). ** Dreaptă verticală = dreaptă care uneşte un punct de pe pământ cu zenitul respectiv. Plan vertical = a) (Geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală; b) (Astron.) plan care trece prin verticala locului. * (Substantivat, f.) Linie dreaptă care cade perpendicular pe un plan orizontal; direcţia urmată de această linie. ** Verticala locului = direcţie determinată de poziţia firului cu plumb aflat în stare de echilibru într-un punct dat. * (Substantivat, n.) Semicerc al sferei cereşti care intersectează un plan determinat de verticala locului şi de un astru. * (Adesea adverbial) Care vine sau cade drept în jos (de la înălţime). – Din fr. vertical.
VERTICALITATE s.f. Poziţie verticală a ceva; însuşirea de a fi vertical. – Din fr. verticalité.
VERTICIL, verticile, s.n. Mod de aşezare a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la acelaşi nivel, în jurul unei axe. – Din fr. verticille, lat. verticillus.
VERTICILAT, -Ă, verticilaţi, -te, adj. Aşezat în formă de verticil. – Din fr. verticillé.
VERTIGINOS, -OASĂ, vertiginoşi, -oase, adj. Care se produce, se mişcă, se succedă cu mare viteză, cu rapiditate. – Din fr. vertigineux, lat. vertiginosus.
VERTIJ, vertijuri, s.n. (Med.) Ameţeală. [Pl. şi: vertije] – Din fr. vertige.
VERUCĂ, veruce, s.f. (Med.) Excrescenţă papilară provocată de un virus; neg, aluniţă. – Din lat. verruca.
VERUCOS, -OASĂ, verucoşi, -oase, adj. (Med.; despre oameni şi părţi ale corpului lor) Plin de negi. * (Bot.; despre plante şi părţi ale lor) Acoperit cu protuberanţe mici, sferice, de forma unor negi. – Din lat. verrucosus, fr. verruqueux.
VERVĂ s.f. Însufleţire, avânt, imaginaţie, fantezie care animă pe cineva (fiind exprimată prin cuvinte); bogăţie verbală rezultată din această stare de spirit; volubilitate. ** Expr. A fi în (sau în) vervă = a) a fi însufleţit, volubil, avântat; b) (despre sportivi, artişti etc.) a manifesta o formă deosebit de bună. – Din fr. verve.
VERVENĂ, vervene, s.f. (Bot.; franţuzism) Verbină. – Din fr. verveine.
VERZAL, -Ă, verzale, adj. (Despre caractere tipografice, litere; adesea substantivat, f.) Majuscul; capital. – Din germ. Versal.
VERZĂTURĂ s.f. v. verzitură.
VERZIŞ s.n. (Rar) Vegetaţie, verdeaţă, frunziş. – Verde + suf. -iş sau verde + frunziş.

VERZIŞOARĂ, verzişoare, s.f. 1. Diminutiv al lui varză. 2. (lht.) Boiştean. – Varză + suf. -işoară.
VERZIŞOR, -OARĂ, verzişori, -oare, adj., s.m. 1. Adj. Diminutiv al lui verde. 2. S.m. Ostaş (cu uniformă de culoare verde) din vechea cavalerie românească. – Verde + suf. -işor.
VERZITURĂ, verzituri, s.f. (Fam.) Fruct necopt, verde. [Var.: verzătură s.f.] – Verde + suf. -itură.
VERZIU, -IE, verzii, adj. (Pop.) Verzui. – Verde + suf. -iu.
VERZUI, -IE, verzui, adj. Care bate în verde; verziu. – Verde + suf. -ui.
VESEL, -Ă, veseli, -e, adj. 1. (Despre fiinţe) Cu voie bună, bine dispus; voios. * (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă voie bună, bună dispoziţie, voioşie. 2. Care produce veselie, înveseleşte; desfătător, plăcut. 3. Care se face cu voioşie, cu veselie. – Din sl. veselŭ.
VESELĂ s.f. Totalitatea vaselor folosite la masă. – Din fr. vaisselle.
VESELI, veselesc, vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) înveseli. – Din vesel.
VESELIE, veselii, s.f. 1. Stare de bună dispoziţie, de voioşie. * Manifestare, comportare care reflectă această stare. 2. Petrecere veselă cu mâncare şi cu băutură. – Din sl. veselije.
VESELIRE, veseliri, s.f. (Pop.) Înveselire. – V. veseli.
VESELIT, -Ă, veseliţi, -te, adj. (Pop.) Înveselit. – V. veseli.
VESELITOR, -OARE, veselitori, -oare, adj. (Pop.) Înveselitor. – Veseli + suf. -tor.
VESMÂNT s.n. v. veşmânt.
VESPASIANĂ, vespasiane, s.f. (Livr.) Closet public (pentru bărbaţi). [Pr.: -si-a-] – Din fr. vespasienne.
VESPERAL, -Ă, vesperali, -e, adj. (Livr.) De seară, al serii. – Din fr. vespéral.
VEST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului; p. ext. loc pe orizont, regiune unde apune Soarele; apus. * Nume generic dat unui loc, unei regiuni, unui stat aşezat spre apus (în special nume dat statelor din apusul Europei şi din America de Nord); Apus, Occident. ** (Adjectival) Statele vest-europene. – Din germ. West.
VESTALĂ, vestale, s.f. (La romani) Preoteasă care întreţinea focul sacru în templul zeiţei Vesta; p. ext. (azi livr.) femeie virtuoasă. – Din fr. vestale, lat. vestalis.
VESTĂ, veste, s.f. Obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci şi fără guler, purtat de bărbaţi sub haină şi de femei peste bluză. – Din fr. veste.
VESTE, veşti, s.f. 1. Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoştinţa cuiva; ştire, informaţie. ** Loc. adv. Fără (de) veste = deodată, subit, pe neaşteptate. ** Expr. A da de veste = a aduce la cunoştinţă, a înştiinţa, a vesti. A prinde de veste = a afla ceva (la timp). Ce (mai) veste? = ce (mai) e nou? ce noutăţi ştii? 2. Zvon; p. ext. faimă, renume. ** Expr. A (i) se duce cuiva vestea sau a se duce vestea de ceva = a ajunge foarte cunoscut, vestit, renumit. – Din sl. vestî.
VESTEJI vb. IV v. veşteji.
VESTEJIRE s.f. v. veştejire.
VESTEJIT, -Ă adj. v. veştejit.
VESTI, vestesc, vb. IV. 1. Tranz. A aduce la cunoştinţă, a face cunoscut; a înştiinţa, a anunţa, a informa. * A face să se prevadă; a prevesti. 2. Refl. A-şi face cunoscută, simţită existenţa sau prezenţa. 3. Refl. (Înv.) A deveni vestit, faimos. * Tranz. A socoti pe cineva drept..., a considera ca...; a aprecia. – Din veste.

VESTIAR, vestiare, s.n. Garderobă (într-o clădire publică). * Mică încăpere la intrarea într-o locuinţă, unde se lasă paltoanele, pălăriile etc. * Încăpere într-un spital sau într-o întreprindere unde se lasă hainele în păstrare sau se îmbracă echipamentele de protecţie. [Pr.: -ti-ar] – Din fr. vestiaire.
VESTIBUL, vestibuluri, s.n. 1. (Livr.) Antreu. 2. Prima cavitate a urechii interne. [Acc. şi: vestíbul, – Pl. şi: vestibule] – Din fr. vestibule, lat. vestibulum.
VESTIBULAR, -Ă, vestibulari, -e, adj. (Anat.) De vestibul (2). – Din fr. vestibulaire.
VESTIC, -Ă, vestici, -ce, adj. Care aparţine vestului, privitor la vest, care se află la vest; apusean; occidental. – Vest + suf. -ic. Cf. germ. westisch.
VESTIGIU, vestigii, s.n. (Livr.) Urmă din trecut; rămăşiţă a ceva vechi, dispărut de mult (şi care prezintă o importanţă documentară, culturală etc.). – Din fr. vestige, lat. vestigium.
VESTIMENTAR, -Ă, vestimentari, -e, adj. Care ţine de veşminte, privitor la veşminte, al veşmintelor. – Din fr. vestimentaire.
VESTIMENTAŢIE s.f. Îmbrăcăminte. – Vestmânt + suf. -aţie (după it. vestimenta).
VESTIRE, vestiri, s.f. Acţiunea de a vesti şi rezultatul ei; înştiinţare, comunicare; ştire, veste. * Indicaţie, semn, indiciu. – V. vesti.
VESTIT, -Ă, vestiţi, -te, adj. Care se bucură de renume; celebru, renumit, faimos. – V. vesti.
VESTITOR, -OARE, vestitori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care vesteşte; care prevesteşte. 2. S.m. şi f. Persoană care duce şi aduce veşti, care anunţă sau care prezice; (pop.) persoană care însoţeşte pe nuntaşi (făcând anunţurile). – Vesti + suf. -tor.
VESTMÂNT s.n. v. veşmânt.
VESTON, vestoane, s.n. Haină (de uniformă). – Din fr. veston.
VEŞCĂ, veşti, s.f. Coajă de copac din care se face marginea circulară a sitelor, cercul din jurul pietrelor de moară şi al râşniţelor etc.; p. ext. obiect făcut din această coajă (mai ales sită). – Din ucr. večka.
VEŞMÂNT, veşminte, s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea cuiva. * (La pl.) Odăjdii. [Var.: veştmânt, vestmânt, vesmânt s.n.] – Lat. vestimentum.
VEŞNIC, -Ă, veşnici, -ce, adj. Care există de totdeauna şi va exista întotdeauna; etern. ** Somnul cel veşnic = moartea. * (Prin exagerare) Care are durată lungă; continuu, permanent. * (Adverbial) Întruna, mereu, necontenit. [Var.: (înv. şi pop.) vécinic, -ă adj.] – Din sl. věčinů.
VEŞNICIE, veşnicii, s.f. Durată care nu are nici început, nici sfârşit, care nu se supune nici unei determinări temporale; eternitate, vecie. ** Loc. adv. Pe (sau pentru) veşnicie = pentru totdeauna. * Durată nelimitată în viitor. * (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. [Var.: (înv. şi pop.) vecinicíe s.f.] – Veşnic + suf. -ie.
VEŞTED, -Ă, veştezi, -de, adj. 1. (Despre plante sau părţi ale lor) Care şi-a pierdut prospeţimea, seva; ofilit. * (Despre locuri, suprafeţe etc.) Pe care vegetaţia şi-a pierdut prospeţimea, s-a ofilit. * Fig. Lipsit de culoare, mohorât. 2. Fig. (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Lipsit de vlagă, de vioiciune; ofilit. 3. (Despre culori) Lipsit de strălucire; palid, şters, mort. – Lat. / * / vescidus (<vescus).
VEŞTEJI, veştejesc, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină veşted (1); a (se) ofili. 2. Refl. şi intranz. Fig. (despre oameni) A-şi pierde forţa, vigoarea, vioiciunea; p. ext. a îmbătrâni, a (se) trece. 3. Tranz. Fig. A

stigmatiza, a dezaproba, a înfiera. * A păta, a dezonora. [Var.: vestejí, (pop.) veştezí vb. IV] – Din veşted.
VEŞTEJIRE, veştejiri, s.f. Faptul de a (se) veşteji. [Var.: vestejire s.f.] – V. veşteji.
VEŞTEJIT, -Ă, veştejiţi, -te, adj. Veşted. [Var.: vestejít, -ă, (pop.) veştezit, -ă adj.] – V. veşteji.
VEŞTEZI vb. IV v. veşteji.
VEŞTEZIT, -Ă adj. v. veştejit.
VEŞTMÂNT s.n. v. veşmânt.
VETERAN, -Ă, veterani, -e, subst. 1. S.m. Ostaş roman liberat după terminarea serviciului militar şi care obţinea la liberare o serie de privilegii. 2. S.m. Bărbat (în vârstă) care a participat la unul sau mai multe războaie. 3. S.m. şi f. Persoană (în vârstă) care a activat şi s-a remarcat vreme îndelungată într-o acţiune (de mare răspundere), într-o instituţie etc. – Din fr. vétéran, lat. veteranus.
VETERINAR, -Ă, veterinari, -e, adj., s.m. 1. Adj. Care se referă la prevenirea, combaterea şi vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice). 2. Adj., s.m. (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară (1). – Din fr. vétérinaire, lat. veterinarius.
VETO, vetouri, s.n. Drept excepţional pe care îl are cineva (recunoscut prin lege sau prin convenţii) de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri; formulă prin care se exercită acest drept. – Din lat., fr. veto.
VETRELĂ, vetrele, s.f. (Înv.) Pânză (de corabie); p. ext. corabie. [Var.: vétrilă s.f.] – Din sl. vĕtrilo.
VETRICE, vetrice, s.f. 1. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina înaltă, cu flori galbene-aurii dispuse în corimb (Chrysanthemum vulgare). 2. (Entom.; reg.) Efemeră. – Cf. scr. vratič.
VETRILĂ s.f. v. vetrelă.
VETRIŞOARĂ, vetrişoare, s.f. Diminutiv al lui vatră; vetriţă. – Vatră + suf. -işoară.
VETRIŢĂ, vetriţe, s.f. Vetrişoară. – Vatră + suf. -iţă.
VETUST, -Ă, vetuşti, -ste, adj. (Livr.) Care are un aspect învechit, arhaic sau demodat; uzat. – Din fr. vétuste, lat. vetustus.
VETUSTATE s.f. (Livr.) Vechime, bătrâneţe. * Stare de deteriorare provocată de trecerea timpului. – Din fr. vétuste, lat. vetustas, -atis.
VETUSTEŢE s.f. (Livr.) Vetustate. – Vetust + suf. -eţe (după fr. vétusté).
VEVERIŢĂ, veveriţe, s.f. Mamifer rozător de talie mică, cu blană roşcată sau neagră pe spate şi albă pe piept, cu coada lungă şi stufoasă, care trăieşte pe arbori (Sciurus vulgaris). * Epitet dat unei fete vioaie, zglobii. – Din sl. vĕverica.
VEXA, vexez, vb. I. Tranz. (Livr.) A răni pe cineva în amorul său propriu; a jigni, a ofensa; p. ext. a contraria. – Din fr. vexer, lat. vexare.
VEXAT, -Ă, vexaţi, -te, adj. (Livr.) Rănit în amorul său propriu, jignit, ofensat; p. ext. contrariat. – V. vexa.
VEXATORIU, -IE, vexatorii, adj. (Livr.) Care vexează, contrariază; jignitor, ofensator. – Din fr. vexatoire.
VEXAŢIUNE, vexaţiuni, s.f. (Livr.) Faptul de a vexa; vorbă, faptă, atitudine care supără, jigneşte, contrariază. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. vexation, lat. vexatio, -onis.
VEXIL, vexile, s.n. (Bot.) Petală superioară a florilor leguminoaselor. – Din fr. vexille.
VEZETEU s.m. v. vizitiu.

VEZICAL, -Ă, vezicali, -e, adj. Care ţine de vezică, privitor la vezică; al vezicii, de vezică. – Din fr. vésical, lat. vesicalis.
VEZICANT, -Ă, vezicanţi, -te, adj. Care produce băşicarea pielii; vezicator. – Din fr. vésicant.
VEZICAT, -Ă, vezicaţi, -te, adj. Cu băşici, băşicat. – De la vezică.
VEZICATOR, -OARE, vezicatori, -oare, adj. Vezicant. – Din fr. vésicatoire.
VEZICAŢIE, vezicaţii, s.f. Acţiunea unui vezicant. – Din fr. vésication.
VEZICĂ, vezici, s.f. 1. Organ cavitar care colectează temporar unele produse de excreţie sau de secreţie, pe care apoi le evacuează prin contracţia fibrelor musculare din structura sa. 2. (În sintagma) Vezică înotătoare = organ al peştilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin şi umplut cu gaze, care serveşte la echilibru, la ridicarea şi la coborârea în apă etc. – Din lat. vesica.
VEZICULAR, -Ă, veziculari, -e, adj. În formă de veziculă. – Din fr. vésiculaire.
VEZICULĂ, vezicule, s.f. Formaţie anatomică în formă de pungă membranoasă, care îndeplineşte diferite funcţii organice. ** Veziculă biliară = rezervor temporar al bilei1 situat în fosa colecistului de pe faţa inferioară a ficatului; colecist. – Din fr. vésicule, lat. vesicula.
VEZICULOS, -OASĂ, veziculoşi, -oase, adj. Cu vezicule. – Din fr. vésiculeux, lat. vesiculosus.
VEZUVIAN s.n. Silicat natural hidratat de calciu şi de aluminiu. [Pr.: -vi-an] – Din germ. Vesuvian.
VIA1 prep. (Indică o rută, un itinerar) Pe drumul, pe direcţia; (trecând) prin... – Din fr., lat. via.
VIA2, viez, vb. I. Intranz. (Astăzi livr.) A avea viaţă; a trăi, a vieţui, a exista. * (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) A dura, a dăinui. – Lat. vivere.
VIABIL, -Ă, viabili, -e, adj. (Livr.) Care prezintă condiţiile, calităţile necesare pentru a dura, a se menţine, a se dezvolta. [Pr.: vi-a-] – Din fr. viable.
VIABILITATE s.f. Faptul, calitatea de a fi viabil. [Pr.: vi-a-] – Din fr. viabilité.
VIADUCT, viaducte, s.n. Construcţie de piatră, de beton sau de metal care susţine o cale de comunicaţie terestră, traversând o vale la mare înălţime. [Pr.: vi-a-] – Din fr. viaduc, germ. Viadukt.
VIAGER, -Ă, viageri, -e, adj. (Despre drepturi, rente, pensii) De care se bucură cineva toată viaţa, dar care nu este transmisibil umaşilor. [Pr.: vi-a÷, – Var.: viajér, -ă adj.] – Din fr. viager.
VIAJER, -Ă adj. v. viager.
VIAŢĂ, vieţi, s.f. 1. Sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. ** Loc. adj. Plin de viaţă sau cu viaţă = energic, viguros, vioi; vesel. Fără (pic de) viaţă = fără vlagă, fără vigoare. De viaţă = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă. ** Loc. adj. şi adv. Pe viaţă şi pe moarte = în chip deznădăjduit; cu înverşunare, din toate puterile, cu riscul vieţii. ** Loc. adv. Cu viaţă = a) în mod vioi, avântat, viu; b) viu, teafăr. Cu preţul vieţii = cu orice risc. ** Expr. A fi în viaţă = a trăi. A trece (sau a se trece) din viaţă = a muri. A aduce (pe cineva) la viaţă = a face (pe cineva) să-şi recapete cunoştinţa, sănătatea; a însănătoşi. A fi între viaţă şi moarte = a fi în pericol să moară. A mântui (cuiva) viaţa = a scăpa (pe cineva) dintr-o mare primejdie, a salva de la moarte. A-şi pune viaţa în primejdie (sau la mijloc) = a face ceva cu riscul vieţii, a risca foarte mult. A lua (sau a căpăta) viaţă = a lua fiinţă, a se naşte; a se produce. * Epitet dat unei fiinţe iubite, care reprezintă totul în existenţa cuiva. * Existenţă umană, petrecere a omului pe pământ. ** Expr. Când ţi-e viaţa mai dragă = când nici nu te aştepţi, când nici nu te gândeşti. * Ansamblul fenomenelor biologice (creştere, metabolism, reproducere etc.) pe

care le prezintă organismele animale sau vegetale de la naştere până la moarte. * Fig. Vietate, fiinţă; spec. om. 2. (În credinţele religioase; determinat prin "de apoi", "de veci" etc.) Existenţă de dincolo de moarte. 3. Mod, fel, ansamblu de condiţii materiale şi morale ori mediu în care se desfăşoară existenţa unei fiinţe sau a unei colectivităţi; totalitatea actelor săvârşite de cineva în timpul existenţei sale. * Ceea ce este necesar pentru existenţa zilnică a cuiva; trai (zilnic). 4. Timp cuprins între naşterea şi moartea cuiva; şirul evenimentelor întâmplate în acest timp. ** Loc. adj. şi adv. Pe viaţă = (care este) pentru tot timpul cât trăieşte cineva. Din viaţă = (care este) din timpul când trăieşte (cineva), când este încă viu. ** Loc. adv. În viaţa mea (sau ta, lui etc.) = (în construcţii negative) niciodată. ** Expr. O viaţă de om = vreme foarte îndelungată. * Biografie (relatată oral sau în scris). – Lat. / * / vivitia (<vivus).
VIBRA, vibrez, vb. I. Intranz. 1. (Despre corpuri sau medii) A se mişca oscilatoriu şi periodic în jurul poziţiei sale de echilibru; a avea vibraţii; a tremura, a trepida; p. ext. a produce sunete. * (Despre sunete) A răsuna. * (Despre voce) A avea o sonoritate tremurătoare, a exprima o emoţie puternică prin tremuratul sunetelor pe care le articulează. 2. Fig. A pâlpâi. 3. Fig. (Despre oameni) A fi emoţionat puternic, a fremăta, a palpita (sub impresia unei emoţii). – Din fr. vibrer, lat. vibrare.
VIBRAFON, vibrafoane, s.n. Instrument muzical de percuţie asemănător cu xilofonul, în care sunetele produse de nişte lame metalice sunt prelungite cu ajutorul unor tuburi de rezonanţă. – Din fr. vibraphone.
VIBRANT, -Ă, vibranţi, -te, adj. 1. Care vibrează, vibrator; p. ext. care produce sunete. ** Consoană vibrantă = consoană lichidă care se realizează printr-o succesiune rapidă de închideri şi deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părţii superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a vârfului limbii. 2. Fig. Care exprimă, trădează sau produce o emoţie puternică; emoţionant, impresionant, patetic. – Din fr. vibrant.
VIBRARE, vibrări, s.f. 1. Acţiunea de a vibra şi rezultatul ei. 2. Operaţie de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcţie cu ajutorul vibratorului; vibraţie. – V. vibra.
VIBRATIL, -Ă, vibratili, -e, adj. Care vibrează; care poate avea vibraţii. – Din fr. vibratile.
VIBRATO adv. (Indică modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu vibraţii. * (Substantivat, n.) Bucată (sau parte dintr-o bucată) muzicală astfel executată. ** Vibrato vocal = modulaţie a vocii umane (de frecvenţă, de amplitudine, de spectru) de foarte joasă frecvenţă. – Cuv. it.
VIBRATOR, -OARE, vibratori, -oare, adj., s.n. I. Adj. Care vibrează, care produce vibraţii, vibrant. II. S.n. 1. Aparat care produce oscilaţii (electromagnetice, mecanice etc.). * Întrerupător electromagnetic automat care produce oscilaţii slabe de înaltă frecvenţă; dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit pentru transformarea curentului continuu în curent alternativ monofazat; lamă metalică vibrantă care întrerupe un curent electric la comanda unui electromagnet, folosită la soneriile electrice. * Dispozitiv de apel pentru telefonul unui abonat. 2. Aparat care serveşte la îndesarea prin vibrare (2) a unui material. – Vibra + suf. -tor.
VIBRAŢIE, vibraţii, s.f. 1. Mişcare oscilatorie periodică a unui corp sau a particulelor unui mediu, efectuată în jurul unei poziţii de echilibru, cu frecvenţă relativ înaltă; oscilaţie. 2. Vibrare (2). 3. Fig. Emoţie puternică, înfiorare, freamăt. [Var.: vibraţiúne s.f.] – Din fr. vibration, lat. vibratio, -onis.
VIBRAŢIUNE s.f. v. vibraţie.

VIBRION, vibrioni, s.m. Tip de bacterii în formă de virgulă şi cu cili. [Pr.: -bri-on] – Din fr. vibrion.
VIBRIOZĂ s.f. (Med.) Boală infecţioasă a taurinelor şi a ovinelor, provocată de vibrioni. [Pr.: -bri-o-] – Din fr. vibriose.
VIBRISĂ s.f. (Anat.) Părul din nările omului. * Mustăţi (la unele mamifere). – Din fr. vibrisse, lat. vibrissae.
VIBROFOREZĂ, vibroforeze, s.f. Instalaţie de foraj care acţionează prin vibraţie. – Vibr [aţie] + foreză.
VIBROGRAF, vibrografe, s.n. Aparat, dispozitiv pentru măsurarea şi înregistrarea valorilor unor vibraţii. – Din fr. vibrographe.
VIBROLAMINARE, vibrolaminări, s.f. (Constr.) Confecţionare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalaţii care laminează şi vibrează concomitent betonul. – Vibra + laminare.
VIBROMASAJ, vibromasaje, s.n. Masaj pe bază de vibraţii (electrice). – Din fr. vibromassage.
VIBROMETRU, vibrometre, s.n. (Fiz.) Instrument de măsurare a vitezei sau acceleraţiei vibratorii a unui corp. – Din fr. vibrométre.
VIBROSCOP, vibroscoape, s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, frecvenţei şi fazei vibraţiilor. – Din fr. vibroscope.
VIBROTERAPIE s.f. (Med.) Seismoterapie. – Din fr. vibrothérapie.
VICAR, vicari, s.m. Preot sau episcop care ţine locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. – Din fr. vicaire, lat. vicarius.
VICARIANT, -Ă, vicarianţi, -te, adj. (Anat.; despre organe) Care exercită o funcţie compensatorie, putând chiar să se substituie altui organ. [Pr.: -ri-ant] – Din fr. vicariant.
VICARIAT, vicariate, s.n. Funcţia sau demnitatea de vicar; timpul cât un vicar exercită această funcţie; regiunea unde se exercită autoritatea vicarului. * Reşedinţa vicarului. [Pr.: -ri-at] – Din fr. vicariat.
VICE- Element de compunere însemnând "adjunct", "subordonat imediat", care serveşte la formarea unor substantive-nume de grade, de funcţii, de titluri sau de persoane care le poartă. – Din fr. vice÷, lat. vice.
VICEAMIRAL, viceamirali, s.m. Grad în marina militară, inferior amiralului şi superior contraamiralului, corespunzător generalului-locotenent din armata terestră; persoană care are acest grad. [Pr.: -ce-a-] – Din fr. vice-amiral.
VICECAMPION, -OANĂ, vicecampioni, -oane, s.m. şi f. Persoană care se clasează pe locul al doilea într-un campionat. [Pr.: -pi-on] – Vice + campion (după fr. vice-champion).
VICECANCELAR, vicecancelari, s.m. Persoană care ţine locul unui cancelar în absenţa acestuia; titlu, funcţie, deţinută de această persoană. – Vice- + cancelar (după fr. vice-chancelier).
VICECOMITE, vicecomiţi, s.m. Denumire dată în evul mediu, în Transilvania, dregătorului subordonat comitelui şi numit de acesta; persoană care purta acest titlu. – Vice- + comite.
VICECONSUL, viceconsuli, s.m. Persoană care înlocuieşte pe consul când acesta lipseşte sau care îndeplineşte funcţia de consul într-un oraş unde nu există consulat; titlu, funcţie deţinută de această persoană. – Din fr. vice-consul.
VICECONSULAT, viceconsulate, s.n. Funcţie de viceconsul. – Din fr. vice-consulat.
VICEGUVERNATOR, viceguvernatori, s.m. Locţiitor al unui guvernator în absenţa acestuia; titlu, funcţie deţinută de această persoană. – Vice- + guvernator (după fr. vice-guverneur).

VICEPREŞEDINTE, -Ă, vicepreşedinţi, -te, s.m. şi f. Persoană care ţine locul unui preşedinte când acesta lipseşte; locţiitor de preşedinte; titlu, funcţie deţinută de această persoană. – Vice- + preşedinte (după fr. vice-président).
VICEREGE, viceregi, s.m. Persoană care guvernează o colonie sau o provincie (care depinde de alt stat) în numele unui rege; titlu, funcţie deţinută de această persoană. – Vice- + rege (după fr. vice-roi).
VICEVERSA adv. Inversând rolurile, situaţiile; invers; reciproc. – Din fr., lat. vice versa.
VICIA, viciez, vb. I. Tranz. 1. A strica, a altera puritatea aerului. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) corupe, a (se) deprava. 2. (Jur.) A face ca un act, o clauză etc. să fie nule, defectuoase. [Pr.: -ci-a] – Din fr. vicier.
VICIABIL, -Ă, viciabili, -e, adj. Care se poate vicia. [Pr.: -ci-a-] – Din fr. viciable.
VICIAT, -Ă, viciaţi, -te, adj. 1. (Despre aer) Devenit impropriu pentru respiraţie; stricat, infectat, alterat. * Fig. Depravat, desfrânat, corupt. 2. (Jur.; despre acte, dispoziţii etc.) Care a devenit nul (din cauza unor vicii). [Pr.: -ci-at, – Var.: (înv.) viţiát, -ă adj.] – V. vicia.
VICIERE, vicieri, s.f. Acţiunea de a (se) vicia şi rezultatul ei; stricare, alterare. [Pr.: -ci-e-] – V. vicia.
VICINAL, -Ă, vicinali, -e, adj. (Despre drumuri şi căi ferate) Care leagă localităţi (rurale) vecine. – Din fr. vicinal.
VICIOS, -OASĂ, vicioşi, -oase, adj. 1. Care are defecte (de construcţie, de funcţionare etc.); defectuos. * Fig. (Adesea substantivat) Plin de vicii morale, de comportare, de caracter; depravat, destrăbălat, corupt. 2. (Jur.; despre acte, dispoziţii etc.) Cu vicii de formă sau de fond. [Pr.: -ci-os, – Var.: (înv.) viţiós, -oásă adj.] – Din fr. vicieux, it. vizioso.
VICISITUDINE, vicisitudini, s.f. (Livr.) Concurs de împrejurări grele, nefavorabile pentru cineva; p. ext. necaz, suferinţă. – Din fr. vicissitude, lat. vicissitudo, -inis.
VICIU, vicii, s.n. 1. Defect, cusur, neajuns (de construcţie, de funcţionare etc.). ** Viciu de conformaţie = dispoziţie anormală a unor părţi sau organe ale corpului; diformitate fizică. * Fig. Pornire nestăpânită şi statornică spre rău, apucătură rea, patimă; desfrâu, dezmăţ, destrăbălare. 2. Neîndeplinire a unor condiţii legale de formă sau de conţinut în întocmirea actelor, clauzelor etc. juridice, care duce la anularea valorii acestora. [Var.: (înv.) viţiu s.n.] – Din fr. vice, lat. vitium.
VICLEAN, -Ă, vicleni, -e, adj. (Adesea substantivat) 1. Care se poartă, vorbeşte fără sinceritate, ascunzându-şi adevăratele intenţii (reprobabile); făţarnic, ipocrit, perfid; (cu sens atenuat) şiret, şmecher, isteţ. 2. (Pop.) Rău, crud, neîndurător, hain. 3. (Înv.) Care îşi calcă credinţa sau cuvântul; necredincios; trădător. * (Rar) Care nu crede în învăţăturile religiei creştine; păgân. * (Substantivat, m.) Duh necurat, drac. [Var.: (înv.) hicléan, -ă adj.] – Din magh. hitlen.
VICLEIM, vicleimuri, s.n. Veche dramă populară de origine creştină reprezentând naşterea lui Cristos, jucată la ţară, în perioada Crăciunului, de către flăcăi costumaţi. – Din sl. Vitleemŭ.
VICLENI, viclenesc, vb. IV. 1. Intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A se purta ca un viclean; a unelti (pe ascuns) contra cuiva. 2. Tranz. (Înv.) A trăda, a înşela. * A ispiti, a iscodi. – Din viclean.
VICLENIE, viclenii, s.f. Însuşirea de a fi viclean; faptă, purtare de om viclean; perfidie, ipocrizie, falsitate, vicleşug. * (Cu sens atenuat) Şiretenie, şmecherie, şiretlic; stratagemă. – Viclean + suf. -ie.
VICLEŞUG, vicleşuguri, s.n. Viclenie. – Din magh. hitlenség.

VICONTE, viconţi, s.m. Titlu de nobleţe ereditar, inferior contelui şi superior baronului; persoană care poartă acest titlu. – Din fr. viconte.
VICONTESĂ, vicontese, s.f. Soţie sau fiică a unui viconte. – Din fr. vicomtesse.
VICTIMĂ, victime, s.f. 1. Persoană care suferă chinuri fizice sau morale din partea oamenilor, a societăţii, din cauza propriilor greşeli etc. 2. Persoană care suferă de pe urma unei întâmplări nenorocite (boală, accident, jaf, crimă etc.). 3. (În antichitate) Animal sau om care era sacrificat unui zeu. – Din fr. victime, lat. victima.
VICTORIAN, -Ă, victorieni, -e, adj. Care se referă la epoca istoriei engleze corespunzătoare domniei reginei Victoria. [Pr.: -ri-an] – Din fr. victorien, engl. victorian.
VICTORIE, victorii, s.f. 1. Succes repurtat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluţie (armată); biruinţă, izbândă. 2. Succes obţinut într-o competiţie sportivă, într-un concurs, la un examen etc. 3. Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora opuse. 4. Rezultat deosebit de bun obţinut într-un domeniu de activitate. – Din lat. victoria.
VICTORIOS, -OASĂ, victorioşi, -oase, adj. Care a obţinut o victorie; învingător, biruitor, triumfător; câştigător. * Care exprimă mândria succesului obţinut. Aer victorios. [Pr.: -ri-os] – Din lat. victoriosus, fr. victorieux.
VID, -Ă, vizi, vide, adj., s.n. 1. Adj. (Despre un spaţiu) Care nu conţine nimic; care nu conţine aer sau alt gaz; care nu este ocupat, locuit; pustiu. * Fig. Lipsit de orice gânduri, de orice idei. 2. S.n. Spaţiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. ** Loc. adv. În vid = a) în gol; b) cu privirea fixă, fără ţintă; c) zadarnic, fără rezultat, în van. * Fig. Pierdere ireparabilă. – Din fr. vide.
VIDA, videz, vb. I. Tranz. (Fiz.) A realiza vid într-un spaţiu închis. – Din fr. vider.
VIDANJA, vidanjez, vb. I. Tranz. A goli, a curăţa haznalele, gurile de scurgere etc. – Din fr. vidanger.
VIDANJARE, vidanjări, s.f. Acţiunea de a vidanja şi rezultatul ei. – V. vidanja.
VIDANJOR, vidanjori, s.m. Lucrător care evacuează, curăţă haznalele, gurile de scurgere etc. – Din fr. vidangeur.
VIDARE, vidări, s.f. Acţiunea de a vida şi rezultatul ei. – V. vida.
VIDEO-1 elem. Element de compunere care înseamnă "imagine". [Pr.: -de-o] – Din fr. video÷.
VIDEO2 adj. invar. Care se referă la sistemele de transmitere şi de înregistrare a imaginii. [Pr.: -de-o] – Din fr. vidéo, engl. video.
VIDEOCAPTOR, videocaptoare, s.n. (În sintagma) Tub videocaptor = tub analizor de imagine, esenţial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice. [Pr.: -de-o-] – Din fr. vidéocapteur.
VIDEOCASETĂ, videocasete, s.f. Casetă care conţine bandă magnetică pe care se pot înregistra imagini şi sunete însoţitoare. [Pr.: -de-o-] – Din engl. videocassette, fr. vidéocassette.
VIDEOCASETOFON, videocasetofoane, s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea videocasetelor. [Pr.: -de-o-] – Video1- + casetofon.
VIDEODISC, videodiscuri, s.n. Disc care permite vizionarea unui program (de imagine şi sunet) preînregistrat, pe ecranul unui televizor obişnuit. [Pr.: -de-o] – Din engl. videodisc, fr. vidéodisque.
VIDEOFON, videofoane, s.n. Videotelefon. [Pr.: -de-o-] – Din engl. videophone, fr. vidéophone.
VIDEOFONIC, -Ă, videofonici, -ce, adj. Referitor la videofon, prin videofon. [Pr.: -de-o-] – Din engl. videophonic, fr. vidéophonique.

VIDEOFONIE s.f. Termen folosit pentru transmisia simultană a imaginii şi a sunetului. [Pr.: -de-o-] – Din engl. videophony, fr. vidéophonie.
VIDEOFRECVENŢĂ, videofrecvenţe, s.f. Fiecare dintre frecvenţele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune. [Pr.: -de-o-] – Din germ. Videofrequenz, fr. vidéofrequence.
VIDEOMAGNETIC, -Ă, videomagnetici, -ce, adj. Referitor la înregistrarea imaginii pe bandă magnetică. [Pr.: -de-o-] – Din fr. vidéomagnetique.
VIDEOMAGNETOFON, videomagnetofoane, s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea imaginii şi sunetului însoţitor înregistrate pe bandă magnetică. [Pr.: -de-o-] – Video1- + magnetofon.
VIDEOTECĂ, videoteci, s.f. 1. Mobilă specială cu rafturi pentru păstrat videocasete. 2. Încăpere, sală în care se păstrează şi se vizionează videocasete. 3. Colecţie de videocasete. [Pr.: -de-o-] – Din fr. vidéotheque.
VIDEOTELEFON, videotelefoane, s.n. Sistem de comunicaţii telefonice care permite interlocutorilor să se vadă reciproc în timpul convorbirii; videofon. [Pr.: -de-o-] – Din engl. videotelephone, fr. vidéo-téléphone.
VIDICON, vidicoane, s.n. Tub analizor de imagine folosit în captarea imaginii pentru televiziune acolo unde se dispune de iluminări puternice. – Din fr., engl. vidicon.
VIDMĂ, vidme, s.f. (Reg.) 1. Arătare, fantomă, nălucă, stafie. 2. Vrăjitoare. ** Vidma pădurii = mama-pădurii. – Din ucr. vid'ma.
VIDRĂ, vidre, s.f. Mamifer carnivor cu corpul acoperit cu blană deasă, castanie-roşcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pieliţă; lutră (Lutra vulgaris). * Blana prelucrată a acestui animal; lutru. – Din sl. vydra, bg., scr. vidra.
VIDUITATE, viduităţi, s.f. (În sintagma) Termen de viduitate = timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie. [Pr.: -du-i-] – Din fr. viduité, lat. viduitas, -atis.
VIE, vii, s.f. 1. Teren plantat cu viţă (I); plantaţle de viţă. 2. Viţă (I) – Lat. vinea.
VIELĂ, viele, s.f. Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-o manivelă. [Pr.: vi-e-] – Din fr., it. vielle.
VIER1, vieri, s.m. (Rar) Podgorean, viticultor. * Îngrijitor, păzitor de vie. [Pr.: vi-er] – Vie + suf. -ar.
VIER2, vieri, s.m. 1. Porc necastrat. 2. Porc mistreţ mascul. – Lat. verres.
VIEREASĂ, vierese, s.f. Soţia vierului 1; îngrijitoare, paznică de vie [Pr.: vi-e-] – Vier + suf. -easă.
VIERIT s.n. (Rar) Ocupaţia vierului1; viticultură. [Pr.: vi-e-] – Vier1 + suf. -it.
VIERMAR, viermare, s.n. (Rar) Viermărie. – Vierme + suf. -ar.
VIERMĂNAR, viermănari, s.m. Insectă de forma unei muşte, cu capul de culoare galbenă, care se hrăneşte cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacţie (Sarcophaga carnaria). – Din vierme.
VIERMĂNOS, -OASĂ, viermănoşi, -oase, adj. (Mai ales despre fructe) Cu viermi, mâncat de viermi. – Lat. verminosus.
VIERMĂNOŞA, pers. 3 viermănoşează, vb. I. Refl. (Mai ales despre fructe) A se umple sau a fi plin de viermi. – Din viermănos.
VIERMĂRAIE s.f. Viermărie. – Vierme + suf. -ăraie.
VIERMĂRIE, viermării, s.f. Mulţime de viermi; forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt, viermar. – Vierme + suf. -ărie.
VIERMĂT s.n. (Reg.) Viermărie. * Fig. Mulţime de oameni care merg de colo până colo. – Vierme + suf. -et.

VIERME, viermi, s.m. Nume dat unor animale nevertebrate, lipsite de picioare, cu corpul moale, lunguieţ, de obicei cu o piele lucioasă, care trăiesc în sol, în apă sau ca parazite pe plante şi pe animale; (pop.) nume dat larvelor unor insecte. ** Vierme de mătase = larvă a unor fluturi care produc gogoşile de mătase şi care se hrănesc cu frunze de dud sau de stejar. ** Expr. A avea (sau a-l roade pe cineva) un vierme la inimă = a fi chinuit de griji. A trăi ca viermele în hrean (sau în rădăcina hreanului) = a duce (şi a se deprinde cu) o viaţă grea. A avea viermi (neadormiţi) = a fi neastâmpărat, a nu-şi găsi locul. A-l mânca (pe cineva) viermii (de viu) = a fi foarte leneş şi murdar. – Lat. vermis.
VIERMIŞOR, viermişori, s.m. Viermuşor. – Vierme + suf. -işor.
VIERMUI, viermuiesc, vb. IV. Intranz. A se mişca neîncetat şi în număr mare de colo până colo; a mişuna, a forfoti. – Vierme + suf. -ui.
VIERMUIALĂ, viermuieli, s.f. Viermuire. [Pr.: -mu-ia-] – Viermui + suf. -eală.
VIERMUIRE, viermuiri, s.f. Faptul de a viermui; viermuială. – V. viermui.
VIERMULEŢ, viermuleţi, s.m. Viermuşor. – Vierme + suf. -uleţ.
VIERMUŞ, viermuşi, s.m. (Rar) Viermuşor. – Vierme + suf. -uş.
VIERMUŞOR, viermuşori, s.m. Diminutiv al lui vierme; viermişor, viermuleţ, viermuş. – Vierme + suf. -uşor.
VIERS, viersuri, s.n. (Pop.) 1. Melodie, cântec, arie. 2. Glas, voce; timbru al vocii. [Var.: (pop) ghiers s.n.] – Lat. versus.
VIERSUI, viersuiesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A cânta, a îngâna un cântec. – Viers + suf. -ui.
VIERSUIRE, viersuiri, s.f. Acţiunea de a viersui şi rezultatul ei. – V. viersui.
VIESPAR, (1) viespare, s.n., (2, 3) viespari, s.m. 1. S.n. Cuib de viespi. * Fig. Mulţime de fiinţe care mişună. * Fig. Loc periculos, primejdios. 2. S.m. (Entom.) Gărgăun. 3. S.m. (Ornit.) Albinărel. – Viespe + suf. -ar.
VIESPĂRIE, viespării, s.f. Mulţime de viespi; cuib de viespi. – Viespe + suf. -ărie.
VIESPE, viespi, s.f. 1. Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac şi cu o pungă cu venin. 2. Fig. Femeie rea. – Lat. * vespis (= vespa).
VIESPOI, viespoi, s.m. Augmentativ al lui "viespe". * Specie de viespe mare, cu pântecele roşu, lungă de 2-4 cm (Sirex gigas). – Viespe + suf. -oi.
VIETATE, vietăţi, s.f. Fiinţă, vieţuitoare. [Pr.: vi-e-] – Viu + suf -ătate.
VIETNAMEZ, -Ă, vietnamezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Vietnamului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Vietnamului sau populaţiei lui, privitor la Vietnam sau la populaţia lui. * (Substantivat, f.) Limbă vorbită de vietnamezi (1). [Pr.: vi-et-] – Vietnam (n. pr.) + suf. -ez.
VIEŢUI, vieţuiesc, vb. IV. Intranz. (Înv. şi pop.) A se afla în viaţă, a fi viu; a trăi, a exista. * A-şi procura mijloacele necesare traiului. * A trăi la un loc cu cineva; a convieţui. * A locui într-un anumit loc. – Viaţă + suf. -ui.
VIEŢUIRE, vieţuiri, s.f. (Înv. şi pop.) Faptul de a vieţui; viaţă, existenţă, trai; convieţuire. – V. vieţui.
VIEŢUITOR, -OARE, vieţuitori, -oare, adj. (Înv. şi pop.) Care vieţuieşte; (care este) în viaţă, viu. * (Substantivat, f.) Vietate, fiinţă. [Pr.: -ţu-i-] – Vieţui + suf. -tor.
VIEZURE, viezuri, s.m. Mamifer carnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi şi aspri de culoare cenuşie, cu două dungi negre, cu picioarele scurte, cu

capul lunguieţ, având un fel de rât asemănător cu al porcului; bursuc (Meles meles). – Cf. alb. vjedhullë.
VIEZURINĂ, viezurine, s.f. (Reg.) Vizuină. – Viezure + suf. -ină.
VIFOR, vifore, s.n. (Pop.) Vânt puternic, furtună (însoţită de ninsoare); viforniţă, viforeală. – Din sl. vihrů, bg., scr. vihor.
VIFORATEC, -Ă adj. v. viforatic.
VIFORATIC, -Ă, viforatici, -ce, adj. (Pop.) Viforos. [Var.: viforátec, -ă, adj.] – Vifor + suf. -atic.
VIFORÂRE, viforâri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a viforî şi rezultatul ei. – V. viforî.
VIFOREALĂ, viforeli, s.f. (Pop.) Vifor. – Viforî + suf. -eală.
VIFORI, pers. 3 viforăşte, vb. IV. Intranz. impers. (Pop.) A fi vifor, furtună, viscol. – Din vifor.
VIFORNIŢĂ, viforniţe, s.f. (Pop.) Vifor, furtună, vijelie, viscol. – Vifor + suf. -niţă.
VIFOROS, -OASĂ, viforoşi, -oase, adj. (Pop.) Furtunos, vijelios; (despre vânt) care bate cu putere; (despre vânt, nori) care aduce vifor; fig. aprig, năvalnic; agitat, tulbure; viforatic. – Vifor + suf. -os.
VIG, viguri, s.n. (Pop.) Val, sul, trâmbă (de pânză, de stofă etc.) – Din magh. vég.
VIGILENT, -Ă, vigilenţi, -te, adj. Care manifestă, demonstrează vigilenţă. – După fr. vigilant, lat. vigilans, -ntis.
VIGILENŢĂ, vigilenţe, s.f. Atitudine de observare atentă şi susţinută, de supraveghere continuă a ceea ce se întâmplă în jurul său (pentru a preveni, a descoperi sau a combate acţiuni reprobabile, ostile, duşmănoase). – După fr. vigilance, lat. vigilantia.
VIGNETĂ s.f. v. vinietă.
VIGOARE s.f. 1. Forţă fizică, putere (de lucru, de acţiune); energie; vitalitate. 2. (În loc. adj.) În vigoare = (despre legi, dispoziţii etc.) valabil într-o anumită perioadă de timp. – Din fr. vigueur, lat. vigor, -oris.
VIGONIE, vigonii, s.f. 1. Specie sălbatică de lamă cu lâna mătăsoasă (Lama vicugna). 2. Fir textil mătăsos obţinut din lâna de vigonie (1). 3. Fir textil obţinut dintr-un amestec de lână cu bumbac de bună calitate sau din bumbac pur. – Din fr. vigogne.
VIGUROS, -OASĂ, viguroşi, -oase, adj. Plin de vigoare; puternic, robust. – Din fr. vigoureux.
VIGUROZITATE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi viguros; vigoare. – Viguros + suf. -itate.
VIIŞOARĂ, viişoare, s.f. Diminutiv al lui vie. [Pr.: vi-i-] – Vie + suf. -işoară.
VIITOR, -OARE, viitori, -oare, adj., s.n. I. Adj. Care va veni, care va fi, va exista, va apărea după momentul de faţă; proiectat într-o perioadă care va veni. ** Viaţa viitoare = (în concepţiile religioase) viaţa care ar continua şi după moarte, într-o lume de apoi. (Gram.) (şi substantivat, n.) Timpul viitor = timp verbal care exprimă o acţiune ulterioară momentului vorbirii. II. S.n. 1. Timpul care urmează prezentului; viitorime. * Loc. adv. Pe (sau în) viitor = de acum înainte. 2. Situaţie, stare care urmează să existe; perspectivă. ** Loc. adj. (Plin) de viitor sau cu viitor = cu perspective frumoase de dezvoltare. ** Expr. A avea viitor = a avea şanse de succes într-o acţiune; a-l aştepta o carieră plină de succes. [Pr.: vi-i-] – Veni + suf. -tor.
VIITORIME s.f. 1. (Înv.) Viitor (II 1). 2. Oamenii din viitor, generaţiile viitoare; posteritate. [Pr.: vi-i-] – Viitor + suf. -ime.
VIITORIST, -Ă, viitorişti, -ste, s.m. şi f. Viitorolog. [Pr.: vi-i-] – Viitor + suf. -ist.

VIITOROLOG, -Ă, viitorologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în viitorologie; viitorist, futurolog. [Pr.: vi-i-i-] – Din viitor (după meteorolog).
VIITOROLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studierea legilor şi metodelor noi de previziune a viitoruiui; ştiinţa viitorului, futurologie. [Pr.: vi-i-] – Din viitor (după meteorologie).
VIITURĂ, viituri, s.f. 1. Creştere bruscă a nivelului apei dintr-un râu (care poate duce la revărsarea lui). 2. Mâl, bolovani, pietriş, crengi etc. aduse de apele curgătoare când se revarsă. [Pr.: vi-i-] – Veni + suf. -tură.
VIJELIE, vijelii, s.f. Vânt foarte puternic, adesea însoţit de descărcări electrice şi de precipitaţii atmosferice; furtună. ** Loc. adv. Cu vijelie = cu putere, furtunos. * Fig. Furie. – Et. nec.
VIJELIOS, -OASĂ, vijelioşi, -oase, adj. 1. Cu vijelie; ca vijelia; năvalnic. * Bătut de furtună, bântuit de vijelie. 2. Fig. Violent, impetuos, aprig. [Pr.: -li-os] – Vijelie + suf. -os.
VIKING, vikingi, s.m. Nume dat războinicilor, navigatorilor şi negustorilor scandinavi care au întreprins între sec. VII şi X, numeroase expediţii în Eurupa şi în America de Nord. – Din fr. viking.
VIL, -Ă, vili, -e, adj. (Franţuzism înv.) De proastă calitate, demn de dispreţuit; ordinar; josnic; abject. – Din fr. vil.
VILAIET, vilaiete, s.n. Diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu. [Pr.: -la-iet] – Din fr. vilayet.
VILANELĂ, vilanele, s.f. Cântec vocal cu caracter dansant, specific unor popoare din vestul Europei. – Din fr. villanelle, it. villanella.
VILĂ, vile, s.f. 1. Denumire dată, în Imperiul Roman, unor reşedinţe rurale de pe domeniul agricol şi pastoral exploatat de marii proprietari de sclavi. 2. Locuinţă cu înfăţişare voit rustică, elegantă şi spaţioasă, situată într-o grădină. 3. (În evul mediu) Denumire care desemna diferite forme de aşezări (obştea ţărănească, satul liber, satul dependent de domeniul stăpânului feudal şi, uneori, central urban). – Din lat., fr., it. villa.
VILBROCHEN, vilbrochenuri, s.n. (Tehn.) Arbore al unui motor, cu unul sau cu mai multe coturi, antrenat prin una sau mai multe biele într-o mişcare de rotaţie pe care o transmite unui mecanism cu pistoane); arbore cotit. [Pl. şi vilbrochene] – După fr. vilebrequin.
VILEAG s.n. (Pop.; în loc adv. şi expr.) (A da sau a scoate, a ieşi etc.) în vileag = (a face sau a deveni cunoscut) în faţa lumii, a tuturor, în public. – Din magh. világ.
VILEGIATURĂ, vilegiaturi, s.f. Concediu, vacanţă etc. petrecută de cineva în afara locului său de domiciliu. [Pr.: -gi-a÷, – Var.: (pop.) viligiatúră s.f.] – Din fr. villégiature.
VILEGIATURIST, -Ă, vilegiaturişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care se află în vilegiatură. [Pr.: -gi-a÷, – Var.: (pop.) viligiaturíst, -ă, s.m. şi f.] – Vilegiatură + suf. -ist.
VILIGIATURĂ s.f. v. vilegiatură.
VILIGIATURIST, -Ă s.m. şi f. v. vilegiaturist.
VILOS, -OASĂ, viloşi, -oase, adj. 1. (Bot.) Acoperit cu peri mai lungi sau mai scurţi, asemănători cu lâna. 2. (Anat.; în sintagma) Membrană viloasă = membrană acoperită cu vilozităţi. – Din fr. villeux, lat. villosus.
VILOZITATE, vilozităti, s.f. 1. Totalitatea perilor care acoperă o suprafaţă; parte poroasă. 2. (Anat.) Ridicătură, prelungire, încreţitură, cută mică situată pe suprafaţa anumitor organe ale corpului, mai ales a intestinului subţire. – Din fr. villosité.

VIN, vinuri, s.n. Băutură alcoolică (de7-16%) obţinută prin fermentarea mustului de struguri sau, p. gener., prin fermentarea mustului, altor fructe. – Lat. vinum.
VINAR, vinari, s.m. (Pop.) Podgorean; negustor, vânzător de vinuri. – Vin + suf. -ar.
VINARIŢĂ, vinariţe, s.f. Plantă erbacee cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor sau la aromatizarea unor băuturi (Asperula odorata). – Vin + suf. -ariţă.
VINARS, vinarsuri, s.n. (Reg.) Rachiu (tare). – Vin + ars (după germ. Branntwein).
VINAŢ, vinaţuri, s.n. (Pop.) (Varietate) de vin. [Pl. şi: vinaţe] – Probabil lat. vinaceus.
VINĂ, vini, s.f. Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greşeală, vinovăţie; păcat; culpă. ** Loc. adj. De vină = vinovat, responsabil. Fără vină = nevinovat; (rar, despre lucruri, manifestări) ireproşabil, perfect. ** Loc. conj. Din vina... = în urma greşelii făptuite de...; din cauza, din pricina... ** Expr. (Pop.) Bată-l vina! exprimă o mustrare cu o nuanţă de simpatie. A da (sau a arunca, a pune) vina pe cineva (sau pe ceva) sau asupra cuiva = a învinovăţi, a învinui (pe cineva sau ceva). (reg.) A băga (cuiva) vină = a învinovăţi, a învinui (pe cineva sau ceva). A face cuiva o vină din (sau pentru) ceva = a considera drept greşeală o faptă a cuiva. A cădea în vină = a se face vinovat de ceva. * Spec. Faptă pedepsită de lege; infracţiune; delict; crimă. – Din sl. vina.
VINĂRICI, vinăriciuri, s.n. (În evul mediu, în Ţara Românească) Dijmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, care se plătea în trecut domniei; vinărit. – Vin + suf. -ărici.
VINĂRIE, vinării, s.f. (Rar) Pivniţă în care se păstrează (şi se vinde) vinul; depozit de vin. – Vin + suf. -ărie.
VINĂRIT, vinărituri, s.n. (Înv.) Vinărici. – Vin + suf. -ărit.
VINCI, vinciuri, s.n. (Tehn.) 1. Troliu folosit pe bordul navelor. 2. Cric. – Cf. it. vinciglio.
VINCIER, vincieri, s.m. Muncitor portuar care mânuieşte vinciul. [Pr.: -ci-er] – Vinci + suf. -ier.
VINCLU, vincluri, s.n. 1. Piesă de lemn sau de metal formată din două laturi, cu ajutorul căreia se pot trasa sau măsura unghiuri. 2. Bară profilată din oţel sau din metale uşoare, care are în secţiune două aripi. – Din germ. Winkel.
VINDE, vând, vb. III. Tranz. 1. A ceda unui cumpărător dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani. ** Expr. A vinde pielea ursului din pădure (sau peştele din baltă) = a promite un lucru pe care nu-l ai; a face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi încă, care este nesigur. A-şi vinde (şi) pielea sau cămaşa (de pe sine) = a vinde sau a ceda, din pricina unei nevoi mari, tot ce posedă. A-i vinde scump viaţa (sau pielea) = a se apăra cu îndârjire, cauzând pierderi mari duşmanului (înainte de a muri sau de a fi prins). Cum (sau aşa) am cumpărat-o, aşa o vând = o spun aşa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea autenticităţii). (Refl. pas.) Cum (sau cu cât) se vinde? = ce preţ are? cu cât se plăteşte? * A scoate un bun la licitaţie (pentru neplata datoriilor). * A oferi spre vânzare; a face comerţ. * Refl. pas. (Despre mărfuri) A găsit cumpărători, a avea căutare. * Fig. A face compromisuri morale în schimbul unor avantaje materiale. * Tranz. şi refl. Fig. A (se) prostitua. 2. A trăda sau a denunţa, a pârî (pentru bani sau pentru un interes material). [Prez. ind. şi: (reg.) vânz] – Lat. vendere.

VINDEC, vindecuri, s.n. (Pop.) Vindecare, tămăduire, lecuire; p. ext. (concr.) leac. – Din vindeca (derivat regresiv).
VINDECA, vindec, vb. I. 1. Refl. şi tranz. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală, a (se) face sănătos; a (se) însănătoşi, a (se) tămădui, a (se) lecui. * Refl. Spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. 2. Tranz. Fig. A face să dispară, să înceteze o suferinţă morală, o supărare, un dor etc. – Lat. vindicare.
VINDECABIL, -Ă, vindecabili, -e, adj. (Despre boli, răni, leziuni etc.; fig. despre suferinţe morale) Care poate fi vindecat, care are leac; curabil. – Vindeca + suf. -bil.
VINDECARE, vindecări, s.f. Acţiunea de a (se) vindeca şi rezultatul ei; însănătoşire. ** Loc. adj. Fără vindecare = incurabil. – V. vindeca.
VINDECAT, -Ă, vindecaţi, -te, adj. Însănătoşit, lecuit (de o boală, de o suferinţă). – V. vindeca.
VINDECĂTOR, -OARE, vindecători, -oare, adj. Care vindecă; lecuitor, tămăduitor. – Vindeca + suf. -ător.
VINDECEA, vindecele, s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu proprietăţi medicinale (Stachys officinalis). – Vindeca + suf. -ea.
VINDERE, vinderi, s.f. Acţiunea de a (se) vinde şi rezultatul ei; vânzare. – V. vinde.
VINDEREL, vinderei, s.m. (Ornit.; reg.) Vindereu. – Vinder [eu] + suf. -el.
VINDEREU, vinderei, s.m. Numele a două specii de şoimi mici; vinderel (Falco tinnunculus şi vesperinus). [Var.: vindiréu s.m.] – Cf. magh. vándorsólyom.
VINDIAC, vindiacuri, s.n. Haină scurtă special confecţionată pentru a apăra de vânt; canadiană. [Acc.şi: vindiác] – Din germ. Windjacke.
VINDICATIV, -Ă, vindicativi, -e, adj. (Livr.) Răzbunător. – Din fr. vindicatif.
VINDICTĂ, vindicte, s.f. (Livr.) Urmărire, pedepsire, răzbunare a unei crime. – Din fr. vindicte, lat. vindicta.
VINDIREU s.m. v. vindereu.
VINECIOR, -OARĂ, vineciori, -oare, adj. Diminutiv al lui vânăt. * (Despre păsări) Cu penele cenuşii-albăstrii, bătând în vânăt; (despre animale) cu blana sură. – Vânăt + suf. -ior.
VINEGRETĂ s.f. Sos rece preparat din oţet, untdelemn, sare şi piper. – Din fr. vinaigrette.
VINERI, vineri, s.f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. ** (În credinţa creştină) Vinerea Mare (sau a Patimilor, a Paştilor) = vinerea din ajunul Paştilor, în care creştinii ţin post sever. Vinerea Mare = sărbătoare ortodoxă în care se prăznuieşte Sfânta Paraschiva (la 14 octombrie). * (Adverbial) În cursul zilei de vineri; (în forma vinerea) în fiecare vineri. – Lat. Veneris [dies].
VINERIŢĂ, vineriţe, s.f. Plantă erbacee cu frunzele de la bază aşezate în formă de rozetă, cu flori albastre, roşii sau albe, dispuse în spic în vârful tulpinii, care se întrebuinţează ca plantă medicinală; vineţică (Ajuga reptans). – Vineri + suf. -iţă.
VINEŢEA, -ICĂ, vineţéle, s.f. (Bot.) 1. (În forma vineţea) Albăstrea. 2. (În forma vineţică) Vineriţă. 3. (În forma vineţică) Numele mai multor ciuperci (comestibile) cu pălăria tare, cărnoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie (Russula). ** Vineţică cu lapte = ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, aurie sau portocalie, care conţine un suc lăptos şi dulce (Lactarius volenus). – Vânăt + suf. -ea, -ică.
VINEŢEALĂ, vineţeli, s.f. 1. Vânătaie. 2. (Pop.) Scrobeală albastră, albăstreală (pentru rufe). 3. Boală a viţei de vie produsă de o ciupercă parazită, care se

manifestă prin apariţia unor pete brune-roşietice pe faţa superioară a frunzelor. – Vânăt + suf. -eală.
VINEŢIU, -IE, vineţii, adj. Care bate în vânăt, cu reflexe vinete. * (Substantivat, n.) Culoarea vânătă; vânăt. * (Substantivat, f.; reg.) Albastrul cerului; p. ext. văzduh. – Vânăt + suf. -iu.
VINGALAC, vingalace, s.n. (Tipogr.) Culegar. [Var.: vingălác s.n.] – Din germ. Winkelhaken.
VINGĂLAC s.n. v. vingalac.
VINGHERCĂ s.f. v. venghercă.
VINICER s.m. (Pop.) Luna septembric. – Cf. sl. vinicije "vie".
VINICOL, -Ă, vinicoli, -e, adj. Privitor la vii şi la producţia vinului, care aparţine viilor şi producţiei de vinuri. – Din fr. vinicole, it. vinicolo.
VINIETĂ, viniete, s.f. Ilustraţie de mici dimensiuni care se pune la începutul sau la sfârşitul unui text (tipărit sau manuscris), al unui capitol etc.; ornament pe coperta unei cărţi; clişeu folosit în tipografie pentru ornamentaţie. [Var.: vignétă s.f.] – Din fr. vignette.
VINIETIST, -Ă, vinietişti, -ste, s.m. şi f. Autor de viniete. – Din fr. vignettiste.
VINIFER, -Ă, viniferi, -e, adj. Care produce vin. * (Despre terenuri) Pe care se cultivă viţa de vie. – Din fr. vinifére.
VINIFICA, vinific, vb. I. Tranz. A supune mustul de struguri procesulul de prelucrare care îl preface în vin, a face operaţiile necesare obţinerii vinului din struguri. – După fr. vinifier.
VINIFICARE, vinificări, s.f. Acţiunea de a vinifica şi rezultatul ei; vinificaţie. – V. vinifica.
VINIFICATOR, -OARE, vinificatori, -oare, s.m. şi f. Persoană specializată în operaţiile de vinificare. – Din fr. vinificateur.
VINIFICAŢIE, vinificaţii, s.f. Vinificare. – Din fr. vinification.
VINIL s.n. Radical organic obţinut din etilenă. – Din fr. vinyle.
VINILIC, -Ă, vinilici, -ce, adj. (Despre substanţe chimice) Care se obţine din vinil; pe bară de vinil. – Din fr. vinylique.
VINILIN s.n. Masă plastică pe bază de vinil, cu mare rezistenţă mecanică, având multiple întrebuinţări în industrie şi la fabricarea obiectelor de larg consum. – Din vinil.
VINIPLAST, viniplaste, s.n. Policlorură de vinil amestecată cu plastifianţi şi stabilizatori de temperatură. – Din fr. vinyplaste, germ. Viniplast.
VINIŞOARĂ, vinişoare, s.f. Diminutiv al lui vână; vână subţire. – Vână + suf. -işoară.
VINIŞOR s.n. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui vin; vin bun; vinuleţ, vinuţ. – Vin + suf. -işor.
VINOGRAD, (rar) vinograduri, s.n. Sos rece, preparat cu oţet, untdelemn, sare, piper şi pătrunjel verde tocat. – Din rus. vinograd.
VINOTECĂ, vinoteci, s.f. Colecţie de vinuri (din recolte diferite). – Din vin (după cuvinte ca bibliotecă, fonotecă, cartotecă).
VINOVAT, -Ă, vinovaţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Care are o vină, care a săvârşit o greşeală, o faptă pedepsită de lege, o abatere de la datorie sau de la morală; culpabil; pasibil de o pedeapsă. 2. (Despre faptele, comportările etc. oamenilor) Care este în afară de lege sau de bunele moravuri, care nu poate fi îngăduit, permis; nepermis. – Din sl. vinovatů.
VINOVĂŢIE, vinovăţii, s.f. Faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. – Vinovat + suf. -ie.
VINTIL s.n. v. vintir.

VINTIR, vintire, s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă întinsă pe mai multe cercuri. [Var.: vintíl s.n.] – Din rus. venter.

VINTRE, vintre, s.f. (Pop.) 1. Pântece, abdomen, burtă. 2. (La pl.) Măruntaie. 3. Dizenterie; diaree. – Lat. venter, -ris.

VINTREA s.f. v. vintrea.

VINULEŢ, vinuleţe, s.n. (Pop.) Vinişor. – Vin + suf. -uleţ.

VINUŢ, vinuţuri, s.n. (Pop.) Vinişor. – Vin + suf. -uţ.

VIOARĂ1, vioare, adj. (Pop.; despre ape curgătoare) Limpede, cristalin, clar. ** (Substantivat) Limpede (sau curat) vioară sau ca (sau cum) e vioara = foarte limpede, ca lacrima. [Pr.: vi-oa-] – Probabil lat. / * / vivula (< vivus).

VIOARĂ2, vioare, s.f. (Bot.; reg.) 1. Toporaş. 2. ** Compus: vioară-roşie = micsandră. [Pr.: vi-oa-] – Lat. viola.

VIOARĂ3, viori, s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă, având întinse pe una dintre feţe patru coarde, care vibrează când sunt atinse cu arcuşul sau când sunt ciupite; violină, scripcă. [Pr.: vi-oa- – Pl. şi: vioare] – Cf. it. viola.

VIOI, VIOAIE, vioi, vioaie, adj. 1. Care este plin de viaţă, de vigoare; iute în mişcări, sprinten; zglobiu, zburdalnic. * (Despre ochi; p. ext. despre privire, înfăţişare) Radios, luminos, viu. * Ager, isteţ. 2. Aprins, înflăcărat, intens. * (Despre sunete, melodii etc.) Cu ritm accelerat; săltăreţ; vesel. [Pr.: vi-oi] – Viu + suf. -oi.

VIOICIUNE, vioiciuni, s.f. 1. Calitatea de a fi vioi; sprinteneală, zburdălnicie, agerime în mişcări; însufleţire, animaţie. * Neastâmpăr, strălucire, expresie vie; elan, avânt. 2. Capacitatea de a înţelege cu uşurinţă ceva, de a reacţiona spontan la ceva; isteţime; spontaneitate. [Pr.: vi-o-i-] – Vioi + suf. -iciune.

VIOL, violuri, s.n. Faptă (pedepsită de lege) comisă de bărbatul care constrânge prin forţă fizică o femeie să aibă cu el relaţii sexuale; violare. [Pr.: vi-ol] – Din fr. viol.

VIOLA, violez, vb. I. Tranz. 1. A călca, a nesocoti, a nu respecta un angajament, o lege, o convenţie, o dispoziţie. 2. A intra undeva prin violenţă, a pătrunde cu forţa; a deschide prin abuz. * A pângări, a profana. 3. A silui, a necinsti o femeie, a comite un viol. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violer, lat. violare.

VIOLABIL, -Ă, violabili, -e, adj. (Rar) Care poate fi violat. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violable.

VIOLABILITATE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi violabil. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violabilité.

VIOLACEU, -CEE, violacei, -cee, adj., s.f. 1. Adj. Care bate în violet, care are nuanţe de violet. * (Substantivat, n.) Culoare care are aceste nuanţe. 2. S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, al cărei tip principal este vioreaua; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violacé, lat. violaceus.

VIOLARE, violări, s.f. Acţiunea de "a viola" şi rezultatul ei. [Pr.: vi-o-] – V. viola.

VIOLATOR, -OARE, violatori, -oare, s.m. şi f. (Adesea adjectival) 1. Persoană care violează (1, 2), care determină sau pricinuieşte o încălcare a unei legi, dispoziţii, convenţii etc.; infractor; profanator, pângăritor. 2. Persoană care comite un viol. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violateur, lat. violator, -oris.

VIOLĂ1, viole, s.f. Instrument muzical cu coarde, mai mare decât vioara, acordat cu o cvintă mai jos decât vioara şi având sunete mai grave decât aceasta; alto. [Pr.: vi-o-] – Din it. viola, fr. viole.

VIOLĂ2, viole, s.f. (Bot.) 1. Toporaş. 2. ** Compus: violă-de-noapte (sau -de-primăvară) = nopticoasă. [Pr.: vi-o-] – Din lat. viola.

VIOLENT, -Ă, violenţi, -te, adj. 1. Care se produce sau acţionează cu putere, cu intensitate, cu violenţă; intens, puternic, tare. * (Despre culori, lumină etc.) Izbitor, ţipător; tare, viu, puternic. 2. (Despre fiinţe) Care are accese de furie, care se lasă condus de mânie, care se înfurie uşor, care are manifestări nestăpânite; coleric, furtunos, impulsiv, nestăpânit. * (Despre manifestări ale fiinţelor) Care arată violenţă, impulsivitate, nestăpânire, agresiune. 3. Care se face cu forţa; brutal, silnic. ** Moarte violentă = moarte produsă de un accident, de un act de violenţă sau de altă cauză nefirească. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violent, lat. violentus, it. violento.
VIOLENTA, violentez, vb. I. Tranz. (Livr.) A comite un act de violenţă; a constrânge, a sili, a forţa. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violenter.
VIOLENTARE, violentări, s.f. (Livr.) Acţiunea de a violenta şi rezultatul ei. [Pr.: vi-o-] – V. violenta.
VIOLENŢĂ, violenţe, s.f. 1. Însuşirea, caracterul a ceea ce este violent (1); putere mare, intensitate, tărie. 2. Lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; vehemenţă, furie. 3. Faptul de a întrebuinţa forţa brutală; constrângere, violentare; siluire; încălcare a ordinii legale. * Faptă violentă, impulsivă. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violence, lat. violentia, it. violenza.
VIOLET, -Ă, violeţi, -te, adj., s.n., s.f. 1. Adj. De culoarea viorelei. 2. S.n. Culoare violetă (1), ultima din spectrul solar (după indigo); culoarea viorelei. 3. S.f. (Bot.) Toporaş. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violet.
VIOLINĂ, violine, s.f. Vioară3. [Pr.: vi-o-] – Din it. violino.
VIOLONCEL, violoncele, s.n. Instrument muzical cu coarde asemănător cu vioara3, însă mult mai mare decât aceasta şi având un timbru mai grav; cello. [Pl. şi: violonceluri] – Din fr. violoncelle, it. violoncello.
VIOLONCELIST, -Ă, violoncelişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă la violoncel. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violoncelliste, it. violoncellista.
VIOLONIST, -Ă, violonişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă la vioară3. [Pr.: vi-o-] – Din fr. violoniste.
VIOLONISTIC, -Ă, violonistici, -ce, adj. Care se referă la vioară3 sau la cântatul din vioară; pentru vioară. [Pr.: vi-o-] – Din it. violonistico.
VIOREA, -ICĂ, viorele, s.f. (Bot.) 1. Toporaş. 2. Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două-trei frunze lunguieţe şi o tulpină care poartă flori albastre, roz sau albe (Scilla bifolia). [Pr.: vi-o-] – Vioară2 + suf. -ea, -ică.
VIORIST, -Ă, viorişti, -ste, s.m. şi f. Violonist (într-o orchestră populară). [Pr.: vi-o-] – Vioară3 + suf. -ist.
VIORIU, -IE, viorii, adj. Violet-deschis, liliachiu. * (Substantivat, n.) Culoare violet-deschis, liliachie. [Pr.: vi-o-] – Vioară2 + suf. -iu.
VIPERĂ, vipere, s.f. 1. Şarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V şi pe spate o dungă lată, neagră, în zigzag; năpârcă (Vipera berus). ** Expr. Pui de viperă = om rău, femeie rea. ** Compus: Viperă-cu-corp = specie de viperă mai mare şi mai veninoasă decât vipera comună, care are deasupra gurii un fel de corn format din solzi (Vipera ammodytes). 2. Fig. Persoană rea, perfidă. – Lat. vipera.
VIPERIN, -Ă, viperini, -e, adj. (Livr.) De viperă, privitor la viperă. – Din fr. vipérin, lat. viperinus.
VIPIE, vipii, s.f. (Reg.) 1. Căldură mare, arşiţă, fierbinţeală, zăduf. * Febră. 2. Toi, putere. – Et. nec.
VIPISCĂ s.f. v. vipuşcă.
VIPLĂ s.f. Aliaj de oţel cu crom şi nichel, inoxidabil şi rezistent la acizi, întrebuinţat în tehnica dentară. – Din germ. Wiepla.

VIPT, vipturi, s.n. (Înv.) Rod, produs al pământului; bucate, recoltă. * (Reg.) Ceea ce serveşte ca hrană oamenilor; mâncare. ** Expr. A lua (sau a ţine) pe cineva în vipt = a primi pe cineva în gazdă (cu locuinţa şi cu mâncarea). – Lat. victus.
VIPUŞCĂ, vipuşti, s.f. Fâşie îngustă de postav, cusută ca garnitură de altă culoare la unele uniforme (pentru a masca anumite cusături, mai ales cusătura exterioară a pantalonilor). * P. gener. (Rar) Fâşie, bandă îngustă (dintr-un material). [Var.: (înv.) vipíscă s.f.] – Din rus. vypuška.
VIRA, virez, vb. I. 1. Intranz. (Despre vehicule) A schimba direcţia de mers; a coti. * (Despre oameni) A face ca un vehicul în mers să-şi schimbe direcţia; a coti, a cârmi. 2. Tranz. A trece o sumă de bani de la un cont la altul. 3. Tranz. A trata o copie fografică cu o soluţie specială pentru a-i schimba nuanţele de negru în alte nuanţe. – Din fr. virer.
VIRAGIU s.n. v. viraj.
VIRAJ, viraje, s.n. 1. Faptul de a vira, de a(-şi) schimba direcţia de mers; cotire. * Porţiune curbă de şosea cu rază de curbură mică. 2. (Chim.) Schimbare a culorii unei substanţe cu ajutorul unui reactiv; schimbare a culorii unui pozitiv fotografic. [Pl. şi: virajuri, – Var.: (rar) virágiu s.n.] – Din fr. virage.
VIRAL, -Ă, virali, -e, adj. (Biol.) Virotic. – Din fr. viral.
VIRAMENT, viramente, s.n. Operaţie contabilă prin care o sumă de bani se trece dintr-un cont în altul, fără a fi nevoie ca suma să fie vărsată în numerar; plată fără numerar, prin trecerea la bancă a unei sume de bani din contul celui care face plata în contul beneficiarului; (concr.) document prin care se dispune efectuarea unei astfel de operaţii sau plăţi. – Din it. viramento. Cf. fr. virement.
VIRAN, -Ă, virani, -e, adj. (Despre terenuri) Care, deşi se află într-un cartier construit şi locuit, este fără clădiri şi, de obicei, neîngrădit. – Din tc. viran.
VIRARE, virări, s.f. Acţiunca de a vira şi rezultatul ei; viraj. * (Rar) Virament. – V. vira.
VIRDARE, virdări, s.f. Specie de ciocănitoare, cu penele verzi împestriţate cu roşu, galben, negru şi alb (Picus viridis). [Var.: verdáre s.f.] – Et. nec.
VIRGA subst. (Met.) Fenomen constând în evaporarea ploii înainte de a atinge solul, întâlnit mai ales în zonele montane. – Din lat., fr. virga.
VIRGIN, -Ă, virgini, -e, adj. 1. Care nu a avut niciodată relaţii sexuale; cast, neprihănit, feciorelnic. * (Substantivat, f.) Fecioară, fată. 2. Fig. Candid, inocent, nevinovat. 3. Fig. (Despre locuri) Necunuscut de oameni; nelucrat, necultivat; neexplorat. 4. Fig. (Despre obiecte) Neatins, intact, neutilizat; curat. * Spec. (Despre metale) Pur, curat. [Var.: (înv. şi pop.) vergín, -ă adj.] – Din lat. virgo, -inis.
VIRGINAL, -Ă, virginali, -e, adj. 1. De virgină (1), de fecioară; feciorelnic, virgin. 2. Fig. Candid, pur. [Var.: (înv. şi pop.) verginál, -ă adj.] – Din fr. virginal, lat. virginalus.
VIRGINITATE, virginităţi, s.f. 1. Însuşirea unei persoane virgine (1); feciorie, castitate. 2. Fig. Curăţenie morală; candoare, nevinovăţie. – Din fr. virginité, lat. virginitas, -atis.
VIRGULĂ, virgule, s.f. 1. Semn de punctuaţie care delimitează grafic unele propoziţii în cadrul frazei şi unele părţi de propoziţie în cadrul propoziţiei. 2. Semn întrebuinţat pentru a arăta când trebuie făcută respiraţia în timpul unei interpretări muzicale vocale. 3. Semn întrebuinţat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracţionară. – Din fr. virgule.

VIRIDIN s.n. 1. (Min.) Andaluzit de culoare verde. 2. (Tipogr.) Colorant verde-gălbui. – Din fr. viridine, engl. viridin, germ. Viridin.
VIRIL, -Ă, virili, -e, adj. De bărbat, specific bărbatului sau masculului, bărbătesc. * Care exprimă bărbăţie, plin de forţă, de energie; energic, viguros, impetuos. – Din fr. viril, lat. virilis.
VIRILISM s.n. Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine. – Din fr. virilisme.
VIRILITATE s.f. Ceea ce constituie sexul masculin, ceea ce este specific sexului masculin; p. ext. vigoare bărbătească. – Din fr. virilité, lat. virilitas, -atis.
VIRILIZA, virilizez, vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un caracter viril. – Din fr. viriliser.
VIRNANŢ, virnanţi, s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze alterne şi penate, cu flori galbene, dispuse în corimb, cu întrebuinţări în medicină; rută (Ruta graveolens). – Din magh. virmanc.
VIROAGĂ, viroage, s.f. Vale mică, râpoasă, mocirloasă, formată de ploi şi de inundaţii sau prin părăsirea albiei de către un râu; albia unui torent, cu malurile adânci şi abrupte. – Et. nec.
VIROLĂ, virole, s.f. 1. Inel mic de metal care strânge mânerul de lemn al unui cuţit, al unei unelte etc. pentru a-l împiedica să crape. 2. Cilindru format din foi de tablă nituite sau sudate, care intră în construcţia unei clădiri, a unui rezervor etc. – Din fr. virole.
VIROLOGIE s.f. (Med.) Virusologie. – Din fr. virologie.
VIROTIC, -Ă, virotici, -ce, adj. Privitor la virus; care se datorează unui virus. – Din viroză.
VIROZĂ, viroze, s.f. Nume generic dat pentru bolile oamenilor, animalelor şi plantelor provocate de virusuri. – Din fr. virose.
VIRTUAL, -Ă, virtuali, -e, adj. Care există numai ca posibilitate, fără a se produce (încă) în fapt; al cărui efect este potenţial, şi nu actual. ** Imagine virtuală = imagine în care punctele convergente se găsesc în prelungirea razelor de lumină ale unui sistem optic, neputând fi prinse pe un ecran. [Pr.: -tu-al] – Din fr. virtuel.
VIRTUALITATE, virtualităţi, s.f. Însuşirea a ceea ce este virtual; posibilitate. [Pr.: -tu-a-] – Din fr. virtualité.
VIRTUOS, -OASĂ, virtuoşi, -oase, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care respectă şi realizează în mod consecvent dezideratele etice; înzestrat cu multe virtuţi; (despre manifestările oamenilor) care denotă virtute. * Corect, cast. [Pr.: -tu-os] – Din lat. virtuosus, fr. vertueux.
VIRTUOZ, virtuozi, s.m. Persoană care stăpâneşte în mod desăvârşit tehnica unui instrument muzical sau, p. gener., tehnica unei arte. [Pr.: -tu-oz] – Din it. virtuoso, fr. virtuose.
VIRTUOZITATE, virtuozităţi, s.f. Însuşirea de a fi virtuoz în executarea unei bucăţi muzicale; p. gener. măiestrie, dexteritate, iscusinţă deosebită într-un anumit domeniu de activitate (artistică). [Pr.: -tu-o-] – Din it. virtuosità, fr. virtuosité.
VIRTUTE, virtuţi, s.f. 1. Însuşire morală pozitivă a omului; însuşire de caracter care urmăreşte în mod constant idealul etic, binele; integritate morală. * Înclinaţie statornică specială către un anumit fel de îndeletniciri sau acţiuni frumoase. 2. (În loc. prep.) În virtutea... = pe baza, în puterea, ca urmare a... – Din lat. virtus, -tutis (cu unele sensuri după fr. vertu).

VIRULENT, -Ă, virulenţi, -te, adj. Care are o mare toxicitate; care este în stare să producă boli; (despre boli) care este cauzat de un virus. * Fig. Distrugător, nimicitor; de o mare violenţă. – Din fr. virulent, lat. virulentus.
VIRULENŢĂ, virulenţe, s.f. Însuşirea de a fi virulent; însuşire a microbilor patogeni de a se înmulţi în ţesuturile vii ale organismului, rezistând la reacţiile de apărare ale acestuia; grad de intensitate infecţioasă a unei boli. – Din fr. virulence, lat. virulentia.
VIRUS, virusuri, s.n. Agent patogen, invizibil cu microscopul obişnuit, care se reproduce numai în interiorul celulelor vii şi provoacă diverse boli infecţioase; p. ext. toxina acestui agent. * Fig. Sursă a unui rău moral. [Pl. şi: (m.) viruşi] – Din fr., lat. virus.
VIRUSOLOG, -Ă, virusologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în virusologie. – Din fr. virusologue.
VIRUSOLOGIE s.f. Inframicrobiologie. – Din fr. virusologie.
VIS, visuri, s.n. 1. Faptul de a visa; înlănţuire de imagini, de fenomene psihice şi de idei care apar în timpul somnului. ** Carte de vise = carte care cuprinde semnificaţia profetică a visurilor. ** Loc. adj. De vis = propriu visului; fig. extrem de frumos, de necrezut, ireal. ** Loc. adv. Ca prin vis = vag, confuz. * Fig. Atmosferă, imagine, frumuseţe ireală. 2. Reverie, meditaţie, visare. 3. Fig. Iluzie deşartă; gând, idee, aspiraţie irealizabilă. * Dorinţă arzătoare. ** Expr. A-şi vedea visul cu ochii = a-şi (sau a i se) îndeplini cea mai arzătoare dorinţă, a-şi (sau a i se) realiza tot ce şi-a propus. [Pl. şi: vise] – Lat. visum.
VISA, visez, vb. I. 1. Tranz. A avea un vis (1) în timpul somnului, a vedea în vis pe cineva sau ceva. * Refl. A se vedea în vis. ** Expr. Unde te visezi? = unde crezi că te afli? unde te trezeşti? 2. Intranz. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginaţiei; a-şi imagina; a medita. 3. Tranz. şi intranz. Fig. A-i trece cuiva prin gând. ** Expr. (Intranz.) Când nici nu visezi sau când cu gândul nu visezi = pe neaşteptate. * Tranz., intranz. şi refl. A dori ceva (cu ardoare), a râvni la ceva. – Din vis.
VISARE, visări, s.f. Faptul de a visa; reverie, meditaţie. * Fantezie. – V. visa.
VISĂTOR, -OARE, visători, -oare, adj., s.m. şi f. (Persoană) care visează, care este înclinată spre reverie, spre meditaţie; p. ext. (persoană) care este lipsită de simţ practic; (persoană) care preconizează un ideal şi îl trăieşte ca pe o realitate vie, care se lasă condusă de utopii. – Visa + suf. -ător.
VISĂTORIE, visătorii, s.f. (Rar) Predispoziţie către visare; stare de visare, de reverie, de meditaţie. – Visător + suf. -ie.
VISCERAL, -Ă, viscerali, -e, adj. Care aparţine viscerelor, privitor la viscere. – Din fr. viscéral.
VISCERE s.n. pl. Totalitatea organelor care se află în marile cavităţi ale corpurilor (mai ales în cavitatea abdominală), la oameni şi la animale; măruntaie. – Din fr. viscére.
VISCEROPTOZĂ, visceroptoze, s.f. (Med.) Deplasare, cădere a viscerelor abdominale. – Din fr. viscéroptôse.
VISCOL, viscole, s.n. Vânt puternic însoţit de ninsoare sau de lapoviţă. – Et. nec.
VISCOLEALĂ, viscoleli, s.f. Faptul de a viscoli; viscolire. – Viscoli + suf. -eală.
VISCOLI, pers. 3 viscoleşte, vb. IV. Intranz. A bate un vânt puternic cu ninsoare sau cu lapoviţă. * Tranz. (Despre vânt) A spulbera şi a troieni (succesiv) zăpada. – Din viscol.
VISCOLIRE, viscoliri, s.f. Faptul de a viscoli; viscoleală, viscolitură. – V. viscoli.

VISCOLIT, -Ă, viscoliţi, -te, adj. (Despre zăpadă) Bătut, spulberat, troienit de viscol. – V. viscoli.
VISCOLITOR, -OARE, viscolitori, -oare, adj. (Rar; despre vânt) Care viscoleşte, care spulberă (şi troieneşte) zăpada. – Viscoli + suf. -tor.
VISCOLITURĂ, viscolituri, s.f. (Pop.) Viscolire. * (Concr.) Zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. – Viscoli + suf. -tură.
VISCOLOS, -OASĂ, viscoloşi, -oase, adj. (Despre iarnă, vreme) Cu viscol, viforos. – Viscol + suf. -os.
VISCOZĂ, viscoze, s.f. 1. Fibră textilă obţinută din celuloză, elastică, rezistentă şi cu luciu mătăsos. 2. Susbtanţă vâscoasă obţinută din celuloză prin tratarea cu o soluţie de sulfură de carbon şi de sodă caustică. – Din fr. viscose.
VISCOZIMETRU, viscozimetre, s.n. Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor. – Din fr. viscosimétre.
VISCOZITATE, viscozităţi, s.f. Însuşirea unui fluid de a fi vâscos, de a opune rezistenţă la curgere; (concr.) substanţă vâscoasă. [Var.: vâscozitáte s.f.] – Din fr. viscosité.
VIST s.n. Joc de cărţi care se joacă între trei sau patru persoane. – Din engl., fr. whist.
VISTAVOI, vistavoi, s.m. (Mil.; înv.) Ordonanţă. – Din rus. vestovoi.
VISTERIE s.f. v. vistierie.
VISTERNICEL s.m. v. vistiernicel.
VISTERNICIE s.f. v. vistiernicie.
VISTIER, vistieri, s.m. (În evul mediu, în ţările româneşti) Titlu dat marelui dregător care avea în sarcina sa administrarea financiară a ţării şi a vistieriei statului; persoană care purta acest titlu; vistiernic. [Pr.: -ti-er] – Din lat. vestiarius.
VISTIERIE, vistierii, s.f. 1. Instituţie care administra în trecut banii publici, tezaurul statului; localul sau încăperea în care se păstra tezaurul public. * Fig. Sursă de venituri, de bogăţie. 2. (Înv.) Vistiernicie. [Pr.: -ti-e÷, – Var.: visteríe s.f.] – Vistier + suf -ie.
VISTIERNIC, vistiernici, s.m. (Înv.) Vistier (1). * Fig. Depozitar. [Pr.: -ti-er-] – Vistier + suf. -nic.
VISTIERNICEL, vistiernicei, s.m. Slujbaş subaltern al vistiernicului. [Pr.: -ti-er÷, – Var.: visternicél s.m.] – Vistiernic + suf. -el.
VISTIERNICIE, vistiernicii, s.f. Demnitate, titlu de vistier; vistierie (2). [Pr.: -ti-er÷, – Var.: visternicíe s.f.] – Vistiernic + suf. -ie.
VIŞIN, vişini, s.m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dinţate pe margine cu flori albe, cultivat pentru fructele sale (Prunus cerasus). ** Vişin sălbatic = vişinel (2). Vişin turcesc = arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (întrebuinţat la confecţionarea lulelelor), cu frunzele frumos mirositoare, întrebuinţate drept condiment, cu flori albe şi cu fructe mici, negre, amărui (Prunus mahaleb). – Din vişină (derivat regresiv).
VIŞINATĂ, vişinate, s.f. Băutură preparată din vişine fermentate cu zahăr şi alcool. – Vişină + suf. -ată. Cf. tc. vişne.
VIŞINĂ, vişine, s.f. Fructul vişinului, sferic, cărnos, de culoare roşu-închis şi cu gust acrişor. ** Vişină sălbatică = fructul vişinelului (2). [Pl. şi: vişini] – Din sl. višnja.
VIŞINEA, vişinele, s.f. Diminutiv al lui vişină. – Vişină + suf. -ea.
VIŞINEL, vişinei, s.m. 1. Diminutiv ai lui vişin. 2. Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe şi cu fructe mici, sferice, roşii-purpurii, foarte acre; vişin sălbatic (Prunus fructicosa). – Vişin + suf. -el.

VIŞINET, vişineturi, s.n. (Rar) Livadă de vişini. – Vişin + suf. -et.
VIŞINIU, -IE, vişinii, adj. De culoarea roşu-închis a vişinei coapte. – Vişină + suf. -iu.
VITACEE, vitacee, s.f. (La pl.) Familia de plante lemnoase, agăţătoare, având ca prototip viţa de vie; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: -ce-e] – Din fr. vitacées.
VITAL, -Ă, vitali, -e, adj. 1. Care este caracteristic sau esenţial pentru viaţă, în care rezidă viaţa; de viaţă, al vieţii. 2. Foarte important, fundamental, esenţial, de bază; indispensabil. – Din fr. vital, lat. vitalis.
VITALISM s.n. Curent în biologie, opus atât materialismului cât şi spiritualismului, care explică procesele de viaţă prin prezenţa în organismul viu a unui principiu imaterial şi incognoscibil, căruia îi sunt subordonate toate procesele fizico-chimice. – Din fr. vitalisme.
VITALIST, -Ă, vitalişti, -ste, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Care aparţine vitalismului, privitor la vitalism. 2. S.m. şi f. Adept al vitalismului. – Din fr. vitaliste.
VITALITATE, vitalităţi, s.f. Caracterul a ceea ce este viu; putere de viaţă, vigoare vitală; energie, forţă, dinamism. – Din fr. vitalité, lat. vitalitas, -atis.
VITALIZA, vitalizez, vb. I. Tranz. (Rar) A da viaţă, putere, vigoare. – Din fr. vitaliser.
VITALLIUM s.n. (Chim.) Aliaj pe bază de crom, cobalt şi molibden. [Pr.: -li-um] – Din engl., fr. vitallium.
VITAMINĂ, vitamine, s.f. Nume dat unor compuşi organici indispensabili vieţii, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esenţial în menţinerea proceselor celulare vitale. – Din fr. vitamine, germ. Vitamin.
VITAMINIZA, vitaminizez, vb. I. Tranz. A îmbogăţi alimentele în vitamine. * Refl. A urma un tratament cu vitamine – Din germ. vitaminisieren.
VITAMINOS, -OASĂ, vitaminoşi, -oase, adj. Care conţine vitamine, bogat în vitamine. – Vitamină + suf. -os.
VITAMINOTERAPIE s.f. Tratament medical cu ajutorul vitaminelor. – Din fr. vitaminothérapie.
VITĂ, vite, s.f. Nume generic dat animalelor domestice mari, mai ales cornutelor; p. gener. animal. ** Vite mari (sau albe) = denumire generică pentru boi şi vaci. Vite mici (sau mărunte) = denumire generică pentru oi şi capre. * Epitet dat unui om grosolan nesimţit sau prost. – Lat. vita "viaţă".
VITEAZ, -Ă, viteji, -ze, adj., s.m. 1. Adj. (Adesea substantivat) Care dă dovadă de curaj în luptă; p. gener. îndrăzneţ, dârz, curajos. 2. S.m. (La pl.; în evul mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Stăpân de pământ care primea din partea domnului unele sarcini militare speciale. – Din sl. vitenzî.
VITEJESC, -EASCĂ, vitejeşti, adj. Care aparţine vitejilor, privitor la viteji sau la vitejie, de viteaz; plin de vitejie. – Viteaz + suf. -esc.
VITEJEŞTE adv. În felul vitejilor, ca vitejii; cu mare curaj, cu bărbăţie. – Viteaz + suf. -eşte.
VITEJIE, vitejii, s.f. 1. (La sg.) Însuşirea de a fi viteaz, calitatea celui viteaz; voinicie. ** Loc. adv. Cu vitejie = vitejeşte. 2. Faptă vitejească. 3. (Pop.) Haiducie. – Viteaz + suf. -ie.
VITELIN, -Ă, vitelini, -e, s.f., adj. 1. S.f. Proteină care conţine şi fosfor, prezentă în gălbenuşul de ou. 2. Adj. Care aparţine vitellusului, privitor la vitellus, care conţine vitellus. – Din fr. vitellin.
VITELLUS s.n. Nume dat citoplasmei oului, care prin dezvoltare devine embrion. – Din fr., lat. vitellus.
VITEZĂ, viteze, s.f. 1. Rapiditate în deplasare; iuţeală, repeziciune. ** Loc. adv. În (plină) viteză = cu viteză (foarte) mare. ** Expr. Dă-i viteză = porneşte

în grabă! mergi repede! (Fam.) A băga pe cineva în viteză = a sili pe cineva să-şi părăsească obişnuita comoditate şi să acţioneze, să lucreze cu promptitudine, repede. 2. Raportul dintre spaţiul parcurs de un mobil şi timpul folosit pentru parcurgerea acestui spaţiu; raportul dintre variaţia unei mărimi şi timpul în care se produce această variaţie. ** Viteză cosmică = viteză cuprinsă între 7,912-16,6 km / secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar. * Spec. Ritmul în care se produce sau se repetă un proces chimic, fiziologic, electric etc., raportat la o unitate de timp. ** Viteză de sedimentare = interval de timp în care se depun hematiile în sângele rămas necoagulat, servind la diagnosticarea sau urmărirea evoluţiei unor boli. * Fiecare dintre raporturile de demultiplicare dintre turaţia motorului unui vehicul şi turaţia arborelui care transmite mişcarea la roţile propulsoare ale vehiculu1ui. – Din fr. vitesse.
VITEZOMAN, vitezomani, s.m. Şofer cu mania vitezei. – Din viteză (după recordman, sportsman etc.).
VITEZOMETRU, vitezometre, s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul rutier. – Viteză + metru (după barometru, manometru etc.).
VlTICOL, -Ă, viticoli, -e, adj. Care aparţine viticulturii, privitor la viticultură. * Care posedă culturi întinse de vii, bogat în vii. Regiuni viticole. – Din fr. viticole, it. viticolo.
VITICULTOR, -OARE, viticultori, -oare, s.m. şi f. Persoană care se ocupă de cultura viţei de vie; podgorean. * Specialist în viticultură. – Din fr. viticulteur.
VITICULTURĂ, viticulturi, s.f. Cultura viţei de vie. * Ştiinţă care se ocupă de cultura viţei de vie. – Din fr. viticulture.
VITILIGO s.n. Boală de piele caracterizată prin apariţia unor zone albe, lipsite de pigmenţi. – Din fr. vitiligo.
VITIŞOARĂ, vitişoare, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui vită. – Vită + suf. -işoară.
VITRAI s.n. v. vitraliu.
VITRAJ, vitrajuri, s.n. (Rar) Perete de geam; geamlâc. * Marchiză (închisă cu geamuri). * Totalitatea geamurilor unui edificiu, ale unei uşi etc. [Pl. şi: vitraje] – Din fr. vitrage.
VITRALIU, vitralii, s.n. Fereastră alcătuită din bucăţi de sticlă colorate sau pictate, montate într-o reţea de rame metalice. [Var.: vitrái s.n.] – Din fr. vitrail.
VITRAT, -Ă, vitraţi, -te, adj. (Rar) Cu geamuri. – După fr. vitré.
VITREG, -Ă, vitregi, -ge, adj. 1. (Despre copii sau părinţi, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, care a devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinţi. 2. Fig. Duşman, ostil, vrăjmaş; defavorabil, potrivnic. * Presărat cu obstacole. – Lat. vitricus.
VITREGI, vitregesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A trata pe cineva cu răutate, cu duşmănie; a persecuta; a lipsi (pe nedrept) de ceva. – Din vitreg.
VITREGIE, vitregii, s.f. Ostilitate, duşmănie, vrăjmăşie; răutate. * Potrivnicie. – Vitreg + suf. -ie.
VITRIFIANT, -Ă, vitrifianţi, s.m. (Constr.) Material de bază folosit pentru a obţine mase sticloase, amorfe. [Pr.: -fi-ant] – Din fr. vitrifiant.
VITRIFICA, vitrífic, vb. I. Tranz. A transforma un silicat sau un amestec de silicaţi într-o masă amorfă, sticloasă, printr-o operaţie de topire urmată de solidificare. – Din fr. vitrifier, it. vitrificare.
VITRIFICARE, vitrificări, s.f. Acţiunea de a vitrifica şi rezultatul ei. [Var.: vitrifiére s.f.] – V. vitrifica.

VITRIFIERE s.f. v. vitrificare.
VITRIGON s.m. Plantă erbacee cu flori albastre folosită ca plantă medicinală (Eryngium maritinium). – Et. nec.
VITRINĂ, vitrine, s.f. 1. Spaţiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin; fereastră care închide spre stradă acest spaţiu. * Mobilă sau dispozitiv cu pereţi din sticlă, pentru expunerea mărfurilor în interiorul unui magazin, a pieselor într-un muzeu etc. 2. Dulap cu rafturi şi cu pereţi de sticlă, în care se expun într-o casă particulară, bibelouri, veselă etc. – Din fr. vitrine.
VITRINIER, -Ă, vitrinieri, -e, s.m. şi f. Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin. [Pr.: -ni-er] – Vitrină + suf. -ier.
VITRIOL, vitrioluri, s.n. (Pop.) Acid sulfuric (în soluţie concentrată). * (Înv.) Nume dat unor sulfaţi. [Pr.: -tri-ol] – Din fr. vitriol.
VITRIOLA, vitriolez, vb. I. Tranz. (Rar) A arde, a răni (cu vitriol). [Pr.: -tri-o-] – Din fr. vitrioler.
VITRIOLAJ, vitriolaje, s.n. Tratare a ţesuturilor cu acid sulfuric pentru înlăturarea impurităţilor. [Pr.: -tri-o-] – Din fr. vitriolage.
VITRIOLANT, -Ă, vitriolanţi, -te, adj. Care arde, care provoacă arsuri. * Fig. Caustic, incisiv. [Pr.: -tri-o-] – Vitriola + suf. -ant.
VITRIT s.n. 1. Component principal al cărbunilor, negru, lucios şi compact. 2. Material sticlos folosit ca izolant între soclul becurilor electrice şi capsă. – Din germ. Vitrit.
VITROS, -OASĂ, vitroşi, -oase, adj. Care are aspect sticlos; asemănător sticlei, ca sticla. ** (Anat.) Corp vitros sau umoare vitroasă = lichid transparent care umple fundul globului ocular. – Din fr. vitreux.
VITROZITATE, vitrozităţi, s.f. Structură geologică asemănătoare sticlei. – Din fr. vitrosité.
VITULARĂ, vitulare, adj. (În sintagma) Febră vitulară = febră puerperală la vaci. – Din fr. vitulaire.
VITUPERA, vituperez, vb. I. Tranz. (Livr.) A blama, a defăima, a denigra. – Din fr. vitupérer, lat. vituperare.
VITUPERAŢIE, vituperaţii, s.f. (Livr) Blamare, defăimare, denigrare. – Din fr. vitupération.
VIŢĂ, viţe, s.f. I. (Adesea determinat prin "de vie") Nume dat mai multor plante perene cu rădăcina puternică, cu tulpina lipsită de susţinere proprie, din care ies mlădiţe cu cârcei agăţători, cu frunze mari, crestate adânc şi cu fructele în formă de ciorchine, care se cultivă într-un număr mare de soiuri şi de varietăţi; vie (Vitis). ** Viţă de Canada sau viţă sălbatică = arbust agăţător din familia vitaceelor, cu frunze verzi care se colorează toamna în roşu, cultivat ca plantă decorativă (Vitis hederacea). * Fiecare dintre lăstarele lungi şi flexibile ale viţei (I); p. gener. curpen, vrej. ** Compus: viţă-albă = plantă agăţătoare din familia ranunculaceelor, cu flori albe mirositoare (Clematis vitalba). II. 1. (Pop.) Şuviţă de păr. * Fiecare dintre firele, şuviţele etc. din care se confecţionează, prin împletire sau răsucire, un obiect. * (Mar.) Parâmă de sârmă. 2. Fig. Descendent, urmaş, vlăstar; p. ext. neam; soi, fel. ** Loc. adj. De viţă = a) de calitate superioară; b) de obârşie boierească. – Lat. / * / vitea (= vitis).
VIŢEA, viţele, s.f. Vacă până la vârsta de un an; viţică. – Lat. vitella.
VIŢEL, viţei, s.m. 1. Puiul (mascul al) vacii, până la circa un an. ** Viţelul de aur = simbol al bogăţiei, al opulenţei. * Carne de viţel (1). * Piele de viţel (1). 2. (Reg.) Pui de cerb. 3. (Reg.) Raniţă militară (acoperită cu piele de viţel). – Lat. vitellus.

VIŢELAR, viţelari, s.m. 1. Persoană care supraveghează şi îngrijeşte viţeii. 2. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut, cu frunze lungi, cu florile grupate în spic; păranghină (Anthoxanthum odoratum). – Viţel + suf. -ar.
VIŢELUŞ, viţeluşi, s.m. Diminutiv al lui viţel. – Viţel + suf. -uş.
VIŢELUŞĂ, viţeluşe, s.f. Diminutiv al lui viţea. – Viţea + suf. -eluşă.
VIŢIAT, -Ă adj. v. viciat.
VIŢICĂ, viţele, s.f. Viţea. – Vită + suf. -ică sau viţel + suf. -ică.
VIŢIOS, -OASĂ adj. v. vicios.
VIŢIU s.n. v. viciu.
VIŢOS, -OASĂ, viţoşi, -oase, adj. (Pop.) 1. (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificaţii numeroase şi lungi. 2. Miţoş, lăţos. – Vită + suf. -os.
VIU, VIE, vii, adj., s.n. I. Adj. 1. (Adesea substantivat) Care se află în viaţă, care trăieşte; înzestrat cu viaţă. ** Loc. adj. şi adv. De viu = fiind încă în viaţă. ** Loc. adv. Pe viu = în mod direct, nemijlocit. ** Expr. Prin (sau cu) viu grai = oral. A jupui pe cineva (sau a lua cuiva pielea) de viu = a fi fără milă faţă de cineva, a cere cuiva mai mult decât poate da; a jecmăni, a jefui (pe cineva). Viu sau mort = în orice stare s-ar afla, în viaţă sau mort; cu orice preţ. ** (Substantivat, în expr.) A fi mort între vii = a fi ca şi mort. Nici cu viii, nici cu morţii, se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se înzdrăveneşte. Morţii cu morţii şi viii cu viii, se spune ca îmbărbătare celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. * Care este dotat cu simţire. ** Rană (sau carne) vie = rană (sau carne) a unui organism în viaţă care sângerează, de pe care s-a luat pielea. * Care persistă, care dăinuieşte încă. Tradiţie vie. ** Limbă vie = limbă care se vorbeşte în mod curent în prezent, limbă în circulaţie. * (În concepţia creştină) Etern, nemuritor, veşnic. 2. Plin de viaţă, de neastâmpăr; cu mişcări iuţi, vioaie. * Animat, însufleţit. Discuţie vie. * (Despre ochi) Care denotă vioiciune, inteligenţă; ager, vioi. 3. (Despre plante) Viguros, plin de sevă, sănătos, verde. * (Despre ape) Care curge repede. * (Despre foc) Care arde bine, cu flăcări mari. 4. (Despre sunete) Răsunător, puternic. * (Despre lumină; p. ext. despre surse de lumină) Tare, puternic, orbitor. * (Despre culori) Aprins; strălucitor. 5. (Despre abstracte) Intens, puternic. Durere vie. II. S.n. (Rar) Viaţă. – Lat. vivus.
VIVACE adj. invar. 1. (Livr.) Vioi, ager, plin de vitalitate, de viaţă. * (Adverbial, în legătură cu modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu vioiciune, într-un ritm viu, energic. 2. (Despre plante) A cărei viaţă şi vegetaţie durează mai mulţi ani, fără a fi nevoie de o nouă însămânţare; peren. – Din it., fr. vivace.
VIVACITATE s.f. Vioiciune, sprinteneală (în mişcări, în comportări, în reacţii). – Din fr. vivacité, lat. vivacitas, -atis.
VIVANDIERĂ, vivandiere, s.f. Femeie autorizată în trecut să însoţească armatele unor ţări, pentru a vinde soldaţilor alimente şi alte articole de consum. [Pr.: -di-e-] – Din fr. vivandiére.
VIVANT, -Ă, vivanţi, -te, adj. (Rar) Viu, animat. – Din fr. vivant.
VIVARIU, vivarii, s.n. Loc amenajat pentru creşterea în mediul lor natural a unor animale mici. – Din fr., lat. vivarium.
VIVAT interj. (Mai ales ca urare, când se ciocnesc paharele cu băutură) Trăiască!, La mulţi ani!. * (Substantivat, n.) Aclamaţie; toast. – Din lat., fr. vivat.
VIVIERĂ, viviere, s.f. (Mar.) Bazin sau barcaz pentru păstrat sau transportat peşte viu. [Pr.: -vi-e-] – Din fr. vivier.
VIVIFIANT, -Ă, vivifianţi, -te, adj. (Livr.) Însufleţitor, dătător de putere. [Pr.: -fi-ant] – Din fr. vivifiant.

VIVIPAR, -Ă, vivipari, -e, adj. (Despre animale; adesea substantivat) Care dă naştere la pui vii (complet dezvoltaţi în organismul matern). * (Despre plante) Care se înmulţeşte prin muguri desprinşi de pe planta-mamă. – Din fr. vivipare, lat. viviparus.
VIVIPARITATE s.f. Însuşire a animalelor vivipare. – Din fr. viviparité.
VIVISECŢIE, vivisecţii, s.f. Disecare a unui animal viu (pentru a studia un fenomen fiziologic). [Var.: vivisecţiúne s.f.] – Din fr. vivisection.
VIVISECŢIONA, vivisecţionez, vb. I. Tranz. A face disecţia unui animal viu, pentru studiu. [Pr.: -ţi-o-] – După germ. vivisektieren.
VIVISECŢIONARE, vivisecţionări, s.f. Acţiunea de a vivisecţiona şi rezultatul ei. [Pr.: -ţi-o-] – V. vivisecţiona.
VIVISECŢIONAT, -Ă, vivisecţionaţi, -te, adj. (Despre animale) Disecat, operat pe viu, pentru studiu. [Pr.: -ţi-o-] – V. vivisecţiona.
VIVISECŢIUNE s.f. v. vivisecţie.
VIZA1, vizez, vb. I. Tranz. A aplica o viză pe un art oficial, pentru a-i da valabilitate. – Din fr. viser.
VIZA2, vizez, vb. I. Tranz. 1. A dirija, a îndrepta o armă, un aparat de măsură etc. (sau o parte a lor) spre un anumit obiectiv. 2. Fig. A se referi, a face aluzie la ceva; a ţinti, a avea ca obiectiv, a avea ca scop. – Din fr. viser.
VIZARE1, vizări, s.f. Acţiunea de a viza1 şi rezultatul ei. – V. viza1.
VIZARE2, vizări, s.f. Acţiunea de a viza2 şi rezultatul ei. – V. viza2.
VIZAVI adv. Peste drum (faţă) în faţă, în punctul exact opus. * (Substantivat) Persoană care se găseşte în faţa cuiva la o masă, la un bal etc. * Faţă de..., în raport cu..., în comparaţie cu.... [Scris şi: vis-a-vis] – Din fr. vis-á-vis.
VIZĂ1, vize, s.f. Însemnare, parafă etc. trecută de o autoritate pe un act, pentru a-i da valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc. – Din fr. visa.
VIZĂ2, vize, s.f. Peşte de apă dulce, asemănător cu cega, cu botul scurt, conic şi rotunjit (Acipenser nudiventris). – Cf. rus. viz.
VIZĂ3, vize, s.f. Linie formată din prelungirea razei vizuale, printr-un aparat topografic, până la un anumit punct de pe teren; p. ext. linie trasată pe o planşetă şi care uneşte locul unde se află aparatul de observare cu punctul vizat. – După fr. visée.
VIZETĂ, vizete, s.f. Deschidere mică (circulară) făcută într-o uşă pentru a permite cuiva să vadă în exterior (sau în interior); vizieră (2); vizor. – Cf. vizor.
VIZIBIL, -Ă, vizibili, -e, adj. Care poate fi văzut (cu ochiul sau cu un instrument optic). * Fig. Evident, vădit; neîndoielnic, incontestabil. – Din fr. visible, lat. visibilis.
VIZIBILMETRU, vizibilmetre, s.n. (Met.) Aparat folosit pentru măsurarea vizibilităţii pe orizontală. – Din fr. visibilimétre.
VIZIBILITATE s.f. Însuşirea de a fi vizibil. * Distanţă maximă până la care un obiect, luat ca punct de reper, rămâne vizibil în condiţii atmosferice date; stare de claritate a atmosferei, care permite să se vadă obiectele până la o anumită distanţă. – Din fr. visibilité, lat. visibilitas, -atis.
VIZIERĂ, viziere, s.f. 1. Partea de dinainte, mobilă, a coifului, care putea fi coborâtă ca să acopere obrazul şi să-l ferească de lovituri. * Cozoroc. 2. Vizetă, vizor. [Pr.: -zi-e-] – Din fr. visiére.
VIZIGOT, -Ă, vizigoţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care aparţinea unei ramuri a goţilor. 2. Adj. Care aparţine vizigoţilor (1), privitor la vizigoţi. – Din lat. Visigothi, fr. Visigoths.
VIZIOMAT, viziomate, s.n. 1. Aparat automat folosit în instalaţii de fotoreproducere. 2. (Poligr.) Colorimetru fotoelectric pentru măsurarea

transparenţei materialelor, a înnegririi sau a intensităţii de culoare. – Din germ. Visiomat.
VIZIONA, vizionez, vb. I. Tranz. A privi, a urmări, a vedea un film, un spectacol (înainte de premieră). [Pr.: -zi-o-] – Din fr. visionner.
VIZIONAR, -Ă, vizionari, -e, adj. 1. (Despre oameni sau despre firea, ideile lor; adesea substantivat) Care se lasă stăpânit de vise, de idealuri (nelegate de realitatea imediată); care prevede, prevesteşte evenimentele viitoare. 2. Cu caracter de viziune; fantastic; extravagant, neobişnuit. [Pr.: -zi-o-] – Din fr. visionnaire.
VIZIONARE, vizionări, s.f. Acţiunea de a viziona şi rezultatul ei. [Pr.: -zi-o-] – V. viziona.
VIZIONARISM s.n. (Livr.) Atitudine de vizionar (1); caracter vizionar (1). [Pr.: -zi-o-] – Vizionar + suf.-ism.
VlZIR, viziri, s.m. Nume dat miniştrilor (sau înalţilor dregători) din ţările musulmane. ** Mare-vizir = nume dat în Imperiu Otoman dregătorului care îndeplinea funcţia de prim-sfetnic al sultanului. – Din tc. vezir.
VIZIRAT, vizirate, s.n. Funcţia de vizir; perioadă în care cineva exercita această funcţie. – Din fr. vizirat.
VIZIRESC, -EASCĂ, vizireşti, adj. (Înv.) Care aparţine vizirului, privitor la vizir. – Vizir + suf.-esc.
VIZITA, vizitez, vb. I. Tranz. 1. A merge la cineva pentru a-l vedea (din prietenie, din datorie profesională etc.); a face cuiva o vizită. 2. A se duce să vadă, să cunoască la faţa locului o localitate, un muzeu, un obiectiv etc. 3. A inspecta, a controla; a cerceta, a examina cu atenţie şi la faţa locului. – Din fr. visiter, lat. visitare.
VIZITARE, vizitări, s.f. Acţiunea de a vizita şi rezultatul ei. – V. vizita.
VIZITATOR, -OARE, vizitatori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care vizitează o localitate, un muzeu, o expoziţie etc. 2. (Rar) Persoană care face cuiva o vizită. – Vizita + suf. -tor.
VIZITĂ, vizite, s.f. 1. Faptul de a merge la cineva în scopul unei întrevederi cu caracter prietenesc, oficial sau de curtoazie. ** Carte de vizită = bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesiunea şi titlurile sale, adresa etc., şi pe care titularul o înmânează sau o trimite unor cunoscuţi, cu diverse prilejuri. ** Expr. A fi în vizită cu cineva = a avea relaţii de prietenie cu cineva, a-şi face vizite reciproc. 2. Oficiu prestat de medicul care se deplasează la domiciliul unui bolnav sau care primeşte un pacient pentru consultaţie. * Deplasare zilnică făcută în saloanele unui spital, la patul bolnavilor, de către medici, însoţiţi de personalul auxiliar. ** Vizită medicală = control medical (periodic) făcut salariaţilor, elevilor etc. 3. Deplasare la faţa locului într-o localitate, într-o regiune, la un obiectiv, cu scopul de a le cunoaşte, de a le controla etc. – Din fr. visite.
VIZITIU, vizitii, s.m. 1. Persoană care mână (ca profesionist) caii la o trăsură, la o căruţă etc. 2. (Art.) Numele popular al unei constelaţii din emisfera boreală, situată în apropiere de constelaţia Gemenilor. [Var.: (reg.) vezetéu s.m.] – Din magh. vezetö.
VIZIUNE, viziuni, s.f. 1. Percepţie vizuală; p. ext. imagine, reprezentare. 2. Mod de a vedea, de a concepe lucrurile; concepţie, opinie. 3. Percepţie imaginară a unor lucruri nereale. * Ceea ce i se pare cuiva că vede ca urmare a acestei percepţii. [Pr.: -zi-u-] – Din fr. vision. Cf. lat. visio, -onis.
VIZON, vizoni, s.m. Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blană preţioasă, care trăieşte în America de Nord (Lutreola vison). * Blana acestui animal. – Din fr. vison.

VIZOR, vizoare, s.n. Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea după necesitate a câmpului vizual şi a liniei de vizare sau citirea indicaţiilor de pe o scară gradată. * Vizetă. * (La pl.) Ochelarii măştilor de gaze. – Din fr. viseur.
VIZUAL, -Ă, vizuali, -e, adj. Care se referă la simţul văzului, care aparţine vederii; de vedere. ** Tip vizual = persoană cu o deosebită acuitate a percepţiilor obţinute prin văz. Memorie vizuală = memorie care reţine cu precădere imaginile văzute. Rază (sau linie) vizuală = linie dreaptă imaginară care uneşte ochiul observatorului cu obiectul observat. Câmp vizual = porţiune de spaţiu pe care o poate cuprinde cineva o dată cu privirea. [Pr.: -zu-al] – Din fr. visuel, lat. visualis.
VIZUALIZA, vizualizez, vb. I. Tranz. (Tehn.; despre aparate) A face posibilă observarea vizuală a fenomenului cercetat. [Pr.: -zu-a-] – Din fr. visualiser.
VIZUALIZARE, vizualizări, s.f. Acţiunea de a vizualiza. – V. vizualiza.
VIZUINĂ, vizuine, s.f. 1. Loc de adăpost pe care şi-l sapă în pământ sau şi-l amenajează unele animale sălbatice; vizunie. * Fig.·Ascunzătoare. 2. Fig. Cocioabă, bordei. -Cf. viezure.
VIZUNIE, vizunii, s.f. (Pop.) Vizuină. – Din vizuină.
VLADNIC, -Ă, vladnici, -ce, adj. (Înv. şi arh.) Puternic, solid, rezistent. – Et. nec.
VLAGA s.f. Putere, forţă, vigoare; vlavie. – Din sl. vlaga.
VLAH, -Ă s.m. şi f., adj. v. valah.
VLAŞIŢĂ, vlaşiţe, s.f. (Bot.: reg.) Haşmă. – Din scr. vlašac.
VLAVIE, vlavii, s.f. (Înv.) Vlagă. – Et. nec.
VLĂDICĂ, vlădici, s.m. 1. Episcop. 2. (Înv.) Stăpânitor, domn, principe. – Din sl. vladika.
VLĂGUI, vlăguie, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A epuiza sau a fi epuizat de puteri, a (se) slei, a (se) istovi. 2. Tranz. A prelucra pielea într-o tăbăcărie. – Vlagă + suf. -ui.
VLĂGUIT, -Ă, vlăguiţi, -te, adj. Ostenit, istovit, sleit de puteri – V. vlăgui.
VLĂGUITOR, -OARE, vlăguitori, -oare, adj., s.m. şi f. 1. Adj. Istovitor. 2. S.m. şi f. Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie. [Pr.: -gu-i-] – Vlăgui + suf. -tor.
VLĂJGAN, -Ă, vlăjgani, -e, s.m. şi f. Tânăr voinic, zdravăn. – Cf. scr. vlažan.
VLĂSTAR, vlăstare, s.n. 1. Lăstar. 2. Fig. Descendent, coborâtor al unei familii. [Pl. şi: (m.) vlăstari] – Din ngr. vlastári.
VOAL, voaluri, s.m. 1. Ţesătură fină (transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită pentru perdele sau pentru confecţionarea unor obiecte vestimentare femeieşti; bucată de ţesătură fină, rară, cu care femeile îşi acoperă capul sau faţa; văl. 2. Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil, datorită unui defect de fabricaţie sau developării prelungite, luminii difuze care îl impresionează accidental etc. – Din fr. voile.
VOALA, voalez, vb. I. 1. Tranz. A acoperi cu un voal (1); a ascunde, a masca; fig. a înşela aparenţele. ** Refl. Se voalează înainte de a pleca. * Refl. (Despre voce sau sunete) A-şi pierde sonoritatea şi limpezimea; a se estompa. 2. Refl. (Despre unele materiale fotografice) A se strica, a se deprecia, a-şi pierde însuşirile din cauza voalului (2); a se înnegri. – Din fr. voiler.
VOALARE, voalări, s.f. Acţiunea de a (se) voala şi rezultatul ei. – V. voala.
VOALAT, -Ă, voalaţi, -te, adj. Acoperit cu un voal (1); ascuns, umbrit. * (Despre glas, sunete) Lipsit de sonoritate şi limpezime; stins, estompat. * (Despre negative fotografice) Degradat prin producerea unui voal (2). – V. voala.

VOALETĂ, voalete, s.f. Ţesătură în formă de reţea foarte fină, fixată la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi faţa. – Din fr. voilette.
VOALURĂ, voaluri, s.f. 1. Ansamblul velelor unei nave. 2. Curbura suprafeţei unor paraşute deschise; p. ext. pânza paraşutei. – Din fr. voilure.
VOBULATOR, vobulatoare, s.n. Generator electronic care produce oscilaţii de amplitudine constantă, dar cu frecvenţă liniar variabilă în timp, în scopul măsurării caracteristicilor de amplitudine şi frecvenţă. – Din engl. wobbulator, fr. vobulateur.
VOCABULAR, vocabulare, s.n. 1. Totalitatea cuvintelor unei limbi; lexic. ** Vocabular activ = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare şi care variază de la o categorie de vorbitori la alta. Vocabular pasiv = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înţeleg, dar nu le utilizează (decât accidental). Vocabular de bază sau fundamental = fondul principal de cuvinte. Vocabular secundar = masa vocabularului (1). * Totalitatea cuvintelor specifice unei anumite categorii sociale, unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor sau vorbitor etc. 2. (Înv.) Dicţionar, de obicei de proporţii mici; lexic, glosar. [Var.: (înv.) vocabuláriu s.n.] – Din fr. vocabulaire, lat. vocabularium.
VOCABULARIU s.n. v. vocabular.
VOCABULĂ, vocabule, s.f. (Livr.) Cuvânt, vorbă. – Din fr. vocable, lat. vocabulum.
VOCAL, -Ă, vocali, -e, adj. Care aparţine vocii, privitor la voce, care serveşte la formarea vocii. * (Muz.) Executat cu vocea, cântat din gură. – Din fr. vocal, lat. vocalis.
VOCALĂ, vocale, s.f. (Fon.) Sunet al vorbirii la a cărui emitere curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întâlnească nici un obstacol; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. ** Vocală neutră = structură vocalică ce se caracterizează prin formanţi situaţi la 500 Hz, l500 Hz, 2500 Hz. – Din lat. vocalis, germ. Vokal.
VOCALIC, -Ă, vocalici, -ce, adj. Care aparţine vocalelor, privitor la vocale. – Din fr. vocalique.
VOCALISM s.n. 1. Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic şi fonologic, într-un anumit moment al evoluţiei sale. 2. Parte, capitol al foneticii istorice a unei limbi, care se ocupă cu studiul vocalelor. – Din fr. vocalisme.
VOCALIZA, vocalizez, vb. I. 1. Tranz. şi intranz. (Muz.) A executa vocalize. 2. Refl. (Fon.; despre consoane) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală, a căpăta valoare de vocală. – Din fr. vocaliser.
VOCALIZARE, vocalizări, s.f. Acţiunea de a (se) vocaliza şi rezultatul ei. – V. vocaliza.
VOCALIZĂ, vocalize, s.f. 1. Executare a unui text muzical vocal (cu caracter de exerciţiu) prin înlocuirea denumirii notelor cu vocale, de preferinţă a sau o. 2. Piesă muzicală fără cuvinte, uneori cu caracter de virtuozitate. – Din fr. vocalise.
VOCATIV, vocative, s.n. (Gram.) Caz al declinării care exprimă o chemare sau o invocare adresată cuiva. – Din fr. vocatif, lat. vocativus.
VOCAŢIE, vocaţii, s.f. 1. Aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau ştiinţă; chemare, predispoziţie pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesiune. 2. (Jur.; în sintagma) Vocaţia succesorală = îndreptăţire a unei persoane de a veni la o succesiune în temeiul calităţii sale de rudă. [Var.: (înv.) vocaţiúne s.f.] – Din fr. vocation, lat. vocatio, -onis.
VOCAŢIUNE s.f. v. vocaţie.

VOCE, voci, s.f. 1. Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. ** Expr. A ridica vocea = a vorbi răstit. 2. Însuşire, aptitudine pe care o au unele persoane de a cânta frumos din gură. * Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cânta. ** Voce caldă = voce în care predomină componentele de frecvenţă joasă, accentuate natural sau artificial. Voce metalică = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvenţă înaltă. Voce profesională = voce care corespunde unor exigenţe înalte, specifică cântăreţilor, actorilor, crainicilor. Voce robot = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane. Voce sintetică = voce produsă prin intermediul unui sintetizor de vorbire. 3. Linie melodică încredinţată fiecărui instrument dintr-o compoziţie. – Din lat. vox, vocis.
VOCIFRA, vociferez, vb. I. Intranz. A vorbi răstit, mânios, cu glasul ridicat. * (Fam.) A face scandal, a ţipa. – Din fr. vociférer, lat. vociferare.
VOCIFERANT, -Ă, vociferanţi, -te, s.m. si f. (Rar) Persoană care vociferează; scandalagiu. – Din fr. vociférant.
VOCIFERARE, vociferări, s.f. Acţiunea de a vocifera şi rezultatul ei. – V. vocifera.
VOCODER1, vocodere, s.n. Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată şi apoi reconstituită, pentru a obţine o inteligibilitate mărită. – Din fr. vocoder.
VOCODER2 s.n. (Muz.) Instrument electronic de analiză-sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite cum ar fi imitarea vorbirii de către instrumente muzicale clasice. – Din engl. vocoder.
VODĂ s.m. Titlu dat domnilor ţărilor româneşti, adăugat de obicei după numele lor; domnitor; p. ext. principe, rege; persoană care avea acest titlu. * Expr. A nu-i păsa nici de vodă = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. A mânca (din) pita lui vodă = a fi slujbaş la stat. – Din sl. [voje] voda.
VODCĂ s.f. v. votcă.
VODEASĂ s.f. (Pop.) Soţia voievodului; doamnă, crăiasă, voduleasă. – Vodă + suf. -easă.
VODER, vodere, s.n. Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care utilizează chei similare acelora ale instrumentelor muzicale. – Din fr. voder.
VODEVIL, vodeviluri, s.n. Specie de comedie uşoară sau de farsă (într-un act), în textul căreia sunt intercalate cuplete care se cântă pe melodii cunoscute şi cu acompaniament orchestral. – Din fr. vaudeville.
VODEVILESC, -Ă, vodevileşti, adj. În maniera vodevilului. – Din fr. vaudevillesque.
VODEVILIST, vodevilişti, s.m. (Rar) Autor de vodeviluri. – Din fr. vaudevilliste.
VODULEASĂ s.f. (Pop.) Vodeasă. – Vodă + suf. -uleasă.
VOGĂ s.f. (Franţuzism) Interes viu, dar trecător, provocat de o întâmplare, o persoană, o modă etc.; faimă, trecere de care se bucură (câtva timp) cineva sau ceva; renume, modă. – Din fr. vogue.
VOI1 pron. pers. 1. (Înlocuieşte numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul; la nominativ, are funcţie de subiect, adesea marcând insistenţa asupra subiectului) Voi să mergeţi, nu ei. 2. (La dativ, în formele "vouă", "vă", "v-", "vi", are valoare posesivă) Vouă vă place să călătoriţi. ** (Cu valoare de pronume de politeţe, ţinând locul persoana 2 singular) Domnule, vi se va comunica în scris. ** Loc. adv. (La acuzativ) La voi = la casa voastră; în ţara voastră de baştină. ** (În dativ sau în acuzativ, în forma "vi", cu valoare de pronume reflexiv) Mâncarea vi se va servi la 12. 3. (Cu valoare de dativ etic) Acuşi vi-l trimit. 4. (La acuzativ, în formele "vă", "v-") Unde v-aţi întâlnit?. **

(Cu valoare de pronume de politeţe, ţinând locul persoana 2 singular) Domnule preşedinte, vă rog, cerusem şi eu cuvântul. ** (Precedat de prepoziţii, în forma "voi") Eu vă am numai pe voi. 5. (La vocativ, de obicei însoţind alt vocativ) Voi, meşteri zidari. [Forme gramaticale: dat. vouă, vă, v÷, vi; acuz. (pe) voi, vă] – Lat. vos.
VOI2, voiesc, vb. IV. Tranz. 1. A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a intenţiona, a vrea. * Intranz. (La imperativ) A avea voinţă neclintită, a stărui într-o acţiune. 2. A fi de acord, a consimţi, a primi. [Prez. ind. şi: voi] – Probabil din voie (derivat regresiv). – Cf. sl. voliti.
VOI3, voiuri, s.n. (Reg.) 1. Rând de împletitură de papură sau de nuiele, într-o leasă sau în pereţii unui pătul de păstrat porumb. 2. Fâşie de pământ (arabil). – Et. nec.
VOIAJ, voiajuri, s.n. Călătorie. [Pl. şi: voiaje] – Din fr. voyage.
VOIAJA, voiajez, vb. I. Intranz. A călători. [Pr.: vo-ia-] – Din fr. voyager.
VOIAJAT, -Ă, voiajaţi, -te, adj. Care a călătorit mult; umblat. [Pr.: vo-ia-] – V. voiaja.
VOIAJOR, voiajori, s.m. 1. (Şi adj.) Călător. 2. Reprezentant al unei firme particulare, care vizitează diferite localităţi în căutare de beneficiari sau de furnizori; comis-voiajor. [Pr.: vo-ia-] – Din fr. voyageur.
VOIE, (rar) voi, s.f. 1. Voinţă, vrere, intenţie. ** Loc. adv. Cu voie sau cu voia (cuiva) = intenţionat, din proprie iniţiativă, dinadins. Fără (de) voie sau fără voia mea (sau ta, sa etc.) = involuntar, neintenţionat. Peste voia... = împotriva voinţei cuiva. De voie, de nevoie sau cu voie, fără voie = vrând-nevrând. * (Înv.; în sintagma) Voie vegheată = bunăvoinţă; p. ext. protecţie, favoare. 2. Dorinţă, plăcere, înclinaţie spre...; libertate (de a alege, de a opta), alegere. ** Loc. adv. În voie sau în toată voia = în largul lui, nestingherit. (rar) La voie = în largul lui, nestingherit. (Pop.) În voia cea bună = fără nici o grijă, fără teama de a greşi. ** Expr. Voia la dumneata ca la banul Ghica = eşti liber să faci ce vrei. A-i fi (cuiva) voia (să...) = a dori, a-i plăcea (să...). A face pe voia cuiva sau a-i face cuiva pe voie = a satisface dorinţa, plăcerea cuiva. A-i fi cuiva pe voie sau a fi pe voia cuiva = a-i fi cuiva pe plac. A împlini voia cuiva (sau voile) cuiva = a îndeplini dorinţele sau poruncile cuiva. A se lăsa (sau a umbla, a merge, a fi purtat) în voia cuiva sau a ceva = a umbla, a se lăsa după dorinţa, după placul cuiva. A fi la voia cuiva = a fi la discreţia cuiva. 3. Poftă, dorinţă, chef. ** Expr. A-i strica cuiva voia = a indispune pe cineva. * Voie bună (sau rea) = stare sufletească bună (sau rea). 4. Permisiune, încuviinţare, învoire; dispoziţie. ** Loc. adv. Cu voia (cuiva) = cu aprobarea (cuiva). Fără voie sau fără voia cuiva = fără permisiune, fără încuviinţarea cuiva. [Pr.: vo-ie] – Din sl. volja.
VOIEVOD, voievozi, s.m. 1. (În evul mediu) Titlu dat domnilor Moldovei şi Ţării Româneşti, precum şi guvernatorului Transilvaniei (până în 1571) domn, vodă; p. ext. principe; persoană care avea acest titlu. 2. (Înv.) Comandant de oaste; căpitan. * (În credinţa ortodoxă, creştină) Căpetenie a cetelor de îngeri. 3. Mai-marele unei cetăţi, al unui ţinut; guvernator; p. ext. boier de rang mare. 4. Căpetenie a unei cete sau a unui sălaş de ţigani. [Var.: voivód s.m.] – Din sl. vojevoda.
VOIEVODAL, -Ă, voievodali, -e, adj. Care aparţine voievozilor, privitor la voievozi, din vremea voievozilor, făcut, creat de un voievod. [Var.: voivodál, -ă adj.] – Voievod + suf. -al.
VOIEVODAT, voievodate, s.n. Ţinut sau aşezare condusă de un voievod. [Var.: voivodát s.n.] – Voievod + suf. -at.

VOIEVODEASĂ, voievodese, s.f. Soţie de voievod. [Var.: voivodeáşă s.f.] – Voievod + suf. -easă.
VOINIC, -Ă, voinici, -ce, s.m., adj. I. S.m. 1. Tânăr bine făcut, chipeş, curajos, viteaz, îndrăzneţ. ** Voinic de codru sau voinicul codrului = haiduc. 2. Flăcău, fecior. 3. (Înv.) Soldat, ostaş. II. Adj. (Despre oameni) Bine făcut, robust, viguros, vânjos. – Din bg., scr. vojnik.
VOINICAŞ, voinicaşi, s.m. Voinicel. – Voinic + suf. -aş.
VOINICEL, voinicei, s.m. I. (Adesea adjectival) Diminutiv al lui voinic; voinicaş. II. (Bot.) 1. Crucea-voinicului. 2. Varga-ciobanului. – Voinic + suf. -el.
VOINICESC, -EASCĂ, voiniceşti, adj., s.f. art. I. Adj. 1. De voinic, vitejesc; p. ext. eroic, legendar. ** (şi substantivat, f.) Luptă voinicească = luptă corp la corp; trântă. * Viguros, zdravăn, puternic. 2. De flăcău, de bărbat; bărbătesc. 3. (Înv.) Ostăşesc. II. S.f. art. 1. Fel de a înota, care constă în întinderea alternativă a braţelor în lături, fără a da din picioare. 2. Numele unui dans popular cu mişcare vioaie, însoţit de strigături la comandă şi jucat de patru sau opt flăcăi; melodie după care se execută acest dans. – Voinic + suf. -esc.
VOINICEŞTE adv. Cu curaj, cu bărbăţie, vitejeşte; cu vigoare. ** Expr. A înota voiniceşte = a înota voiniceasca. – Voinic + suf. -eşte.
VOINICI, voinicesc, vb. IV. Intranz. 1. (Pop.) A face fapte vitejeşti. * Refl. (Ir.) A face pe voinicul, a face pe grozavul; a se grozăvi. * A haiduci. 2. (Înv.) A fi ostaş; a se război. – Din voinic.
VOINICICĂ, voinicele, s.f. 1. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpină şi frunze păroase şi cu flori galbene aşezate în ciorchini la vârful tulpinii (Sisymbrium loeselii). 2. Usturoiţă. – Voinic + suf. -ică.
VOINICIE, voinicii, s.f. (Pop.) 1. Vitejie, curaj, îndrăzneală. * Faptă vitejească. * Haiducie. 2. Faptul de a fi voinic, robust, viguros; putere, forţă, vigoare. – Voinic + suf. -ie.
VOINICIME, voinicimi, s.f. (Pop.) Mulţime de voinici. – Voinic + suf. -ime.
VOINICIT s.n. (Pop.) Faptul de a (se) voinici; haiducie. – V. voinici.
VOINICOS, -OASĂ, voinicoşi, -oase, adj. Bine făcut, voinic, puternic; chipeş, arătos; mândru. – Voinic + suf. -os.
VOINICUŢ, -Ă, voinicuţi, -e, s.m. şi f. Diminutiv al lui voinic. – Voinic + suf. -uţ.
VOINŢĂ, voinţe, s.f. 1. Funcţie psihică caracterizată prin orientarea conştientă a omului spre realizarea unor scopuri şi prin efortul depus pentru atingerea lor. * Trăsătură de caracter manifestată prin decizie fermă şi perseverenţă în învingerea piedicilor, greutăţilor, încurcăturilor de orice fel. 2. Ceea ce hotărăşte cineva; hotărâre, decizie, voie. * Învoire, consimţământ, permisiune. 3. Intenţie, scop, ţel, ţintă. 4. Dorinţă, poftă, chef. – Voi2 + suf. -inţă.
VOIOS, -OASĂ, voioşi, -oase, adj. Plin de voie bună; bucuros, vesel, bine dispus. – Voie + suf. -os.
VOIOŞIE, voioşii, s.f. Voie bună, veselie, bună dispoziţie. – Voios + suf. -ie.
VOIRE, voiri, s.f. (Înv.) Voinţă – V. voi2.
VOIT, -Ă, voiţi, -te, adj. Realizat în mod intenţionat; făcut după voie. – V. voi2.
VOITOR, -OARE, voitori, -oare, adj. (Înv.; adesea substantivat) Care voieşte, care doreşte ceva. ** Voitor de bine (sau de rău) = care doreşte binele (sau răul) cuiva. [Pr.: vo-i] – Voi2 + suf. -tor.
VOIVOD s.m. v. voievod.
VOIVODAL, -Ă adj. v. voievodal.
VOIVODAT s.n. v. voievodat.
VOIVODEASĂ s.f. v. voievodeasă.
VOLAN, volane, s.n. I. 1. Piesă de formă circulară din mecanismul unui autovehicul, cu ajutorul căreia se dă vehiculului direcţia voită. 2. Piesă în

formă de roată, cu ajutorul căreia se acţionează un anumit mecanism al unei maşini. II. Fâşie de ţesătură sau de dantelă încreţită sau plisată, care se aplică ca garnitură pe diferite obiecte de îmbrăcăminte femeiască, pe perdele, pe huse etc. – Din fr. volant.
VOLANT1, volanţi, s.m. 1. Piesă mare în formă de roată, de obicei foarte grea, montată pe arborele motor al unor maşini cu piston, care serveşte ca element de reglare a mişcării şi de uniformizare a turaţiei. 2. Piesă complexă din mecanismul maşinilor bătătoare în industria textilă, care, printr-o învârtire rapidă în interiorul unui înveliş, scarmănă bumbacul presat de valţul de alimentare. – Din fr. volant.
VOLANT2, -Ă, volanţi, -te, adj. Desprins de o unitate, detaşabil; mobil. ** Foaie volantă = tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiş etc.; filă detaşată dintr-un caiet, dintr-o carte etc. Echipă volantă = echipă mobilă care se deplasează cu uşurinţă, dintr-un loc de muncă în altul, după nevoie. Bibliotecă volantă = fond de cărţi aparţinând unei biblioteci şi împrumutat unei instituţii pentru folosinţă temporară. * (Rar) Care poate zbura; care se poate menţine în aer. – Din fr. volant.
VOLAPUK s.n. Limbă artificială cu caracter internaţional, creată mai ales pe baza elementelor germanice. – Din germ. Volapük, fr. volapük.
VOLATIL, -Ă, volatili, -e, adj. (Despre diferite substanţe lichide) Care se evaporă cu uşurinţă la temperatura obişnuită; volatilizabil. – Din fr. volatil, lat. volatilis.
VOLATILITATE, volatilităţi, s.f. Însuşirea de a fi volatil. – Din fr. volatilité.
VOLATILIZA, volatilizez, vb. I. Refl. A se evapora repede (la temperatura obişnuită). * Fig. A dispărea complet, fără urmă. – Din fr. volatiliser.
VOLATILIZABIL, -Ă, volatilizabili, -e, adj. Volatil. – Din fr. volatilísable.
VOLATILIZARE, volatilizări, s.f. Acţiunea de a se volatiliza şi rezultatul ei; evaporare. – V. volatiliza.
VOLATILIZAT, -Ă, volatilizaţi, -te, adj. Prefăcut în vapori; evaporat. – V. volatiliza.
VOLĂNAŞ, volănaşe, s.n. Diminutiv al lui volan (II). – Volan + suf. -aş.
VOLBURĂ, volburi, s.f. I. 1. Vânt puternic cu vârtejuri; vârtej; p. ext. furtună. * Trâmbă (de zăpadă, de nisip, de praf etc.), sul; învolburare. * Fig. Tulburare, învălmăşeală; gălăgie. 2. Vârtej de apă; vâltoare, bulboană. II. Plantă erbacee cu tulpina subţire, târâtoare sau agăţătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie; rochiţa-rândunicii, poala-rândunicii, poala-Maicii-Domnului, adormiţele (Convolvulus arvensis). [Var.: hólbură, bólbură s.f.] – Lat. / * / volvula (<volvere).
VOLBUROS, -OASĂ, voluburoşi, -oase, adj. Răsucit ca volbura (II); învârtejit, învolburat. – Volbură + suf. -os.
VOLEI s.n. Joc sportiv practicat pe un teren dreptunghiular de două echipe adverse compuse din câte şase jucători, care aruncă o minge specială peste o plasă întinsă sus, în mijlocul terenului. [Var.: vólei-bal s.n.] – Din engl. volley [-ball].
VOLEI-BAL s.n. v. volei.
VOLEIBALIST, -Ă, voleibalişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care practică voleiul, jucător de volei. – Volei-bal + suf. -ist.
VOLEIBALISTIC, -Ă, voleibalistici, -ce, adj. Referitor la volei, de volei. – Volei-bal + suf. -istic.
VOLENS NOLENS adv. Vrând, nevrând. – Loc. lat.
VOLET, voleturi, s.n. 1. Element mecanic mobil plasat la fiecare aripă de avion şi care serveşte la mărirea sustentaţiei. 2. Fiecare dintre elementele mecanice

ale radiatorului unui motor de avion care serveşte pentru reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia. – Din fr. volet.
VOLEU1, voleuri, s.n. (Sport) Lovitură prin care mingea este expediată înainte ca ea să atingă pământul. – Din fr. volée.
VOLEU2, voleuri, s.n. (Rar) Jaluzea, oblon. – Din fr. volet.
VOLIERĂ, voliere, s.f. Cuşcă sau ansamblu de cuşti de dimensiuni mari, confecţionate din plasă de sârmă, în care se ţin păsări în grădinile zoologice. [Pr.: -li-e-] – Din fr. voliére.
VOLINTIR s.m. v. voluntar.
VOLINTIRAŞ, volintiraşi, s.m. (Înv.) Diminutiv al lui volintir. – Volintir + suf. -aş.
VOLINTIRESC, -EASCĂ, volintireşti, adj. (Înv.) De volintir. – Volintir + suf. -esc.
VOLINTIREŞTE adv. (Înv.) Ca volintirii. – Volintir + suf.-eşte.
VOLINTIROI, volintiroi, s.m. (Înv.) Augmentativ al lui volintir. – Volintir + suf. -oi.
VOLITIV, -Ă, volitivi, -e, adj. Voliţional. – Din fr. volitif.
VOLIŢIONAL, -Ă, voliţionali, -e, adj. Care se referă la voinţă, care este determinat de voinţă; volitiv. [Pr.: -ţi-o-] – Din fr. volitionnel.
VOLIŢIUNE, voliţiuni, s.f. (Psih.) Act de voinţă. [Pr.: -ţi-u-] – Din fr. volition.
VOLNIC, -Ă, volnici, -ce, adj. (Înv. şi arh.) 1. Liber; independent, autonom. 2. Care se impune cu sila, care se face cu forţa; arbitrar. – Din sl. volînů.
VOLNICEŞTE adv. (Înv.) În mod liber, de bunăvoie. – Volnic + suf. -eşte.
VOLNICI, volnicesc, vb. IV. (Înv.) 1. Tranz. A lăsa liber, în voia lui; a elibera. 2. Tranz. A îndreptăţi; a împuternici, a îngădui. 3. Refl. A se strădui, a-şi da silinţa. – Din volnic.
VOLNICIE, volnicii, s.f. (Înv.) 1. Libertate, neatârnare, independenţă, autonomie. 2. Autorizaţie; încuviinţare; (concr.) act scris prin care se acordă un drept, o autorizaţie. – Volnic + suf. -ie.
VOLNICIT, -Ă, volniciţi, -te, adj. (Înv.) Lăsat liber; eliberat. – V. volnici.
VOLOC, voloace, s.n. Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băţ gros, ceea ce permite pescarului să o tragă prin apă şi mai ales pe fundul apei. [Var.: vológ s.n.] – Din rus., ucr. volok.
VOLOCEL, volocele, s.n. Diminutiv al lui voloc. – Voloc + suf. -el.
VOLOG s.n. v. voloc.
VOLONTIR s.m. v. voluntar.
VOLT, volţi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a tensiunii electrice, a tensiunii electromotoare şi a diferenţei de potenţial, egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. – Din fr. volt.
VOLTAIC, -Ă, voltaici, -ce, adj. Care se referă la pilele electrice sau la bateria electrică inventată de Volta. ** Arc voltaic = arc electric. [Pr.: -ta-ic] – Din fr. voltaîque.
VOLTAJ, voltaje, s.n. Tensiune electrică măsurată în volţi. – Din fr. voltage.
VOLTAMETRU, voltametre, s.n. Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensităţii unui curent electric sau a cantităţii de electricitate prin măsurarea cantităţii de substanţă depusă pe cale electrolitică. – Din fr. voltamétre.
VOLTAMPER, voltamperi, s.m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ la capetele căruia tensiunea este de un volt şi prin care trece un curent de un amper. [Scris şi: volt-amper] – Din fr. voltampére.

VOLTAMPERMETRU, voltampermetre, s.n. Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde un voltmetru şi un ampermetru într-o cutie comună, putând fi folosit succesiv ca voltmetru şi ca ampermetru. – Din fr. voltampéremétre.
VOLTĂ, volte, s.f. 1. Mişcare în formă de cerc sau de arc de cerc. * Fig. Schimbare (bruscă) în atitudine, trecere subită de la o concepţie la alta. * (Scrimă) Mişcare (de rotaţie) făcută pentru a evita loviturile adversarului. 2. Manevră de rotaţie făcută de o ambarcaţie sau de o navă cu pânze pentru schimbarea bordului din care primeşte vântul. ** Voltă în vânt = manevră pentru schimbarea direcţiei împotriva vântului. Voltă sub vânt = manevră pentru schimbarea direcţiei în sensul vântului. 3. Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfârşit. – Din fr. volte.
VOLTIJĂ, voltije, s.f. Încălecare şi descălecare din fuga calului fără ajutorul scărilor. * Călărie în picioare pe şa. – Din fr. voltige.
VOLTIJOR, voltijori, s.m. Persoană care face voltije. * Cal dresat pentru exereiţii de voltijă. – Din fr. voltigeur.
VOLTMETRU, voltmetre, s.n. Instrument electric folosit pentru măsurarea tensiunii electrice şi a tensiunii electromotoare, cu indicaţiile scalei exprimate direct în volţi sau în multiplii sau submultiplii voltului. ** Voltmetru electronic = aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice. – Din fr. voltmétre.
VOLTOL s.n. (Tehn.) Ulei voltolizat. – Din germ. Voltöl.
VOLTOLIZA, voltolizez, vb. I. Tranz. A îmbunătăţi calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acţiunea unor descărcări electrice de frecvenţe şi tensiuni înalte. – Din engl. voltolize.
VOLTOLIZARE s.f. Acţiunea de a voltoliza. – V. voltoliza.
VOLTOLIZAT, -Ă, voltolizaţi, -te, adj. Care a fost supus operaţiei de voltolizare. – V. voltoliza.
VOLUBIL, -Ă, volubili, -e, adj. 1. Care are uşurinţă şi rapiditate în vorbire, care dispune de un debit verbal bogat, curgător şi rapid; fluent, curgător, locvace; (despre manifestări ale oamenilor) mobil; prompt; spontan. 2. (Despre unele plante) Care îşi înfăşoară tulpina mlădioasă în jurul unui arac, al unei sfori etc. – Din fr. volubile, lat. volubilis.
VOLUBILITATE s.f. 1. Uşurinţă de a vorbi mult şi repede; locvacitate. * Spontaneitate; promptitudine. 2. Proprietate a unor plante de a-şi înfăşura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori etc. – Din fr. volubilité, lat. volubilitas, -atis.
VOLUM, volume, s.n. I. 1. Spaţiu pe care îl ocupă un corp. * Număr care exprimă măsura unei mărimi tridimensionale. 2. Masă de apă debitată de o fântână, de un izvor, un râu, un fluviu. 3. Cantitate de bunuri economice; proporţiile unei activităţi. 4. Forţă, intensitate, amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical. * Nivel de intensitate sonoră al semnalelor auditive în transmisiile de electrocomunicaţii. II. Carte (legată sau broşată) având în genere mai mult de zece coli de tipar; fiecare dintre cărţile care alcătuiesc împreună o lucrare unitară; tom. [Pl. şi: (înv.) volumuri] – Din fr. volume, lat. volumen, -inis.
VOLUMAŞ, volumaşe, s.n. Diminutiv al lui volum (II). – Volum + suf. -aş.
VOLUMETRIC, -Ă, volumetrici, -ce, adj. Care se referă la determinarea volumului (I) unui corp. ** Analiză volumetrică = analiză pentru determinarea greutăţii unei substanţe prin măsurarea volumului soluţiei etalonate folosite pentru titrare. – Din fr. volumétrique.
VOLUMETRIE s.f. Capitol al chimiei analitice care se ocupă cu analizele volumetrice; titrimetrie. – Din fr. volumétrie.

VOLUMETRU, volumetre, s.n. Instrument electric pentru controlul nivelului semnalului audio într-o cale de transmisie. – Din fr. volumétre.
VOLUMINOS, -OASĂ, voluminoşi, -oase, adj. 1. (Despre obiecte) Care ocupă mult loc în spaţiu, cu volum mare; gros, cuprinzător, mare, întins. * (Despre persoane) Corpolent, gras, trupeş, mătăhălos. 2. (Despre cărţi, caiete, dosare etc.) Care are file multe; gros. – Din fr. volumineux.
VOLUNTAR, -Ă, voluntari, -e, adj., s.m. I. Adj. 1. (Despre oameni şi manifestările lor) Care acţionează de bunăvoie, din proprie iniţiativă, nesilit de nimeni, în mod conştient; (despre acţiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere. ** Act voluntar = acţiune săvârşită de cineva în mod conştient, voit. 2. (Despre oameni şi manifestările lor) Care exprimă voinţă. 3. Care îşi impune voinţa; autoritar. II. S.m. Persoană cale intră în armată din proprie dorinţă spre a face serviciul militar (înainte de a fi împlinit vârsta cerută); p. ext. persoană care ia parte la o campanie militară din proprie iniţiativă sau care se oferă să execute o misiune de luptă. * Persoană care se oferă să facă un serviciu de bunăvoie şi dezinteresat. [Var.: (II) (înv.) volintír, volontír s.m.] – Din fr. volontaire, lat. voluntarius, rus. volentir.
VOLUNTARIAT s.n. Angajare în armată ca voluntar (II); durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. [Pr.: -ri-at] – Din fr. volontariat (după voluntar).
VOLUNTARISM s.n. 1. Concepţie filozofică potrivit căreia existenţa se întemeiază pe anumite tendinţe iraţionale ale voinţei umane sau pe o voinţă cosmică oarbă. 2. Concepţie sociologică care neagă existenţa legilor obiective ale naturii şi necesitatea lor în societate şi atribuie voinţei (individuale sau colective) o importanţă primordială, hotărâtoare. 3. Concepţie psihologică care atribuie proceselor voliţionale rolul hotărâtor în viaţa psihică. – Din fr. volontarisme (după voluntar).
VOLUNTARIST, -Ă, voluntarişti, -ste, adj. Care aparţine voluntarismului, privitor la voluntarism. – Din fr. volontariste (după voluntar).
VOLUPTATE, voluptăţi, s.f. 1. Plăcere mare a simţurilor, a trupului. 2. Desfătare sufletească; încântare, satisfacţie. – Din fr. volupté, lat. voluptas, -atis.
VOLUPTOS, -OASĂ adj. v. voluptuos.
VOLUPTUOS, -OASĂ, voluptuoşi, -oase, adj. Care inspiră sau produce voluptate, plin de voluptate; care exprimă voluptate. [Var.: voluptós, -oásă adj.] – Din fr. voluptueux, lat. voluptuosus.
VOLUTĂ, volute, s.f. (Arhit.) Ornament în formă de spirală, folosit la capitelurile coloanelor ionice, corintice şi compozite; p. gener. ornament în spirală. – Din fr. volute, it. voluta.
VOLVULUS s.n. Ocluziune intestinală provocată de o răsucire a intestinului subţire sau a colonului pelvian, care are drept consecinţă tulburări grave ale circulaţiei, necroza peretelui intestinal etc. – Din fr. volvulus.
VOMA, vomez, vb. I. Tranz. A vomita, a vărsa, a borî. – Din fr. vomir. Cf. lat. vomere.
VOMARE, vomări, s.f. Faptul de a voma. – V. voma.
VOMAT, -Ă, vomaţi, -te, adj. Dat afară pe gură, debordat. – V. voma.
VOMĂ, vome, s.f. Expulzare prin esofag şi pe gură a conţinutului stomacului, uneori şi al intestinului subţire, provocată de contracţiile spastice ale diafragmei şi ale muşchilor abdominali; vomare, vomitare, vomisment. – Din voma (derivat regresiv).
VOMER, vomere, s.n. Os lat nepereche care alcătuieşte scheletul osos al nasului şi care desparte fosele nazale. – Din fr. vomer.

VOMICĂ, vomice, adj. (În sintagma) Nucă vomică = seminţele unui arbore (Strychnos nux-vomica) răspândit în zona tropicală, din care se extrag substanţe utilizate în industria farmaceutică (stricnina) şi chimică. – Din fr. vomique.
VOMISMENT, vomismente, s.n. Vomitare; vomă. – Din fr. vomissement.
VOMITA, vomit, vb. I. Tranz. A da afară prin esofag şi pe gură mâncarea ajunsă în stomac (şi în intestinul subţire); a vărsa, a voma, a borî. – Din it., lat. vomitare.
VOMITARE, vomitări, s.f. Faptul de a vomita; vomă, vomisment. – V. vomita.
VOMITIV, -Ă, vomitivi, -e, adj. Care provoacă vomitări. * (Substantivat, n.) Medicament care are proprietatea de a provoca voma. – Din fr. vomitif.
VOMITORIU, vomitorii, s.n. (În antichitatea romană) Loc pe unde ieşea lumea din circ după terminarea spectacolului. – Din lat. vomitorium.
VONICER, voniceri, s.m. Arbust cu ramurile în patru muchii şi cu flori albe-verzui; salbă-moale (Evonymus europaeus). – Et. nec.
VOPAIŢĂ s.f. v. văpaiţă.
VOPSEA, vopsele, s.f. 1. Materie colorantă, obţinută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte; boia, farbă. * Spec. Culoare folosită în pictură. 2. (Înv.) Culoare (a unui obiect); nuanţă. [Var.: (pop.) văpseá, văpseálă s.f.] – Vopsi + suf. -eală.
VOPSI, vopsesc, vb. IV. 1. Tranz. A colora un obiect, acoperindu-i suprafaţa cu pensula sau prin stropire cu un strat de vopsea ori muindu-l într-o soluţie colorantă şi lăsându-l să se îmbibe; a colora un lichid punând într-însul o subtanţă colorantă; a boi. 2. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) stropi; a (se) păta; a (se) mânji. 3. Refl. A se farda; a se machia, a se sulimeni. [Var.: (pop.) văpsí vb. IV] – Din bg. vapsam.
VOPSIRE, vopsiri, s.f. Acţiunea de a (se) vopsi şi rezultatul ei; vopsit1, boire, boit, boială. – V. vopsi.
VOPSIT1 s.n. Vopsire. – V. vopsi.
VOPSIT, -Ă, vopsiţi, -te, adj. Dat cu vopsea, colorat prin vopsire; boit. – V. vopsi.
VOPSITOR, -OARE, vopsitori, -oare, s.m. şi f. 1. Persoană care se ocupă cu vopsitul1; boiangiu. 2. (Reg.) Zugrav. – Vopsi + suf. -tor.
VOPSITORIE, (2) vopsitorii, s.f. 1. Meseria vopsitorului. 2. Atelier sau secţie industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; boiangerie. – Vopsitor + suf. -ie.
VORACE, voraci, -ce, adj. Care mănâncă cu poftă exagerată, cu lăcomie, mâncăcios; lacom, gurmand. – Din fr. vorace, lat. vorax, -acis.
VORACITATE s.f. Poftă de mâncare foarte mare; lăcomie. * Fig. Cupiditate; aviditate. – Din fr. voracité, lat. voracitas, -atis.
VORBAR, -Ă, vorbari, -e, adj. 1. (Reg.) Vorbăreţ. 2. (Învechit) Dicţionar. – Vorbă + suf. -ar.
VORBAREŢ, -Ă, vorbareţi, -e, adj. (Înv.) 1. Vorbăreţ. 2. Fig. Expresiv, elocvent, grăitor. – Vorbi + suf. -areţ.
VORBĂ, vorbe, s.f. 1. Cuvânt. 2. Şir de cuvinte care exprimă o cugetare; gând, idee exprimată prin cuvinte; spusă, zisă. ** Expr. Auzi vorbă! = ce spui! se poate? e posibil? Ce vorbă! = în adevăr, fără îndoială. A avea o vorbă cu cineva = a avea ceva de discutat cu cineva; a vrea să comunici un secret cuiva. Cu vorba că... = zicând că..., sub pretext că... Vorbe de clacă = flecăreală fără rost, fără miez. 3. Expunere, istorisire, relatare. ** Expr. Lasă vorba! sau (eliptic) vorba! = tăcere! nici un cuvânt! Ce mai (atâta) vorbă? = ce să mai lungim discuţia, să curmăm discuţia. A (nu) da (cuiva) pas la vorbă = a

(nu) lăsa cuiva posibilitatea să vorbească. 4. Convorbire, conversaţie; discuţie, taifas. ** Loc. adv. Fără multă vorbă = fără a crâcni, fără să protesteze. Din două vorbe = fără multă discuţie; operativ, repede. Din vorbă în vorbă = din una în alta, din discuţie în discuţie. ** Expr. A fi vorba de... (sau despre... să...) = a fi în discuţie, a fi obiectul discuţiei..., a se vorbi de... A-şi face de vorbă cu cineva = a găsi prilej de discuţie cu cineva. A avea de vorbă (cu cineva) = a avea de discutat, de aranjat ceva (cu cineva). Fie-vorba între noi! = ceea ce ştim să rămână între noi, să nu afle nimeni. Nici vorbă! = a) negreşit, desigur; fără doar şi poate; b) nici pomeneală. Nu-i vorbă (sau mai e vorbă?) = fără îndoială, fireşte, e de la sine înţeles. Vorbă să fie! = nu cred aşa ceva, nici pomeneală. A schimba vorba = a schimba obiectul discuţiei. ** Compus: vorbă-lungă = om flecar, palavragiu. * Schimb de cuvinte în contradictoriu; neînţelegere, ceartă. 5. Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. Vorba dulce mult aduce. ** Expr. Dacă ţi-i vorba de-aşa sau dacă aşa ţi-i vorba = dacă aşa stau lucrurile. 6. Zicătoare, zicală, proverb, expresie. ** Expr. (expresie stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvintele spuse de cineva etc.) Vorba ceea, Vorba cântecului = aşa cum se ştie din bătrâni. 7. Îndemn, sfat, învăţătură. * Părere, convingere; hotărâre. 8. Promisiune, făgăduială; angajament. ** Expr. Vorba-i vorbă = cuvântul dat trebuie respectat, promisiunea dată e datorie curată. A se ţine de vorbă = a-şi respecta promisiunile, angajamentele. A zice vorbă mare = (mai ales în construcţii negative) a se angaja solemn, a face o promisiune deosebită. 9. Înţelegere, învoială; tocmeală; târguială. ** Loc. adv. Din două vorbe = fără multă discuţie, repede. (rar) Dintr-o vorbă = fără multă discuţie, repede. ** Expr. (Pop.) A face vorba (sau vorbele) = a peţi. A-i face (cuiva) vorbă cu cineva = a mijloci o întâlnire între un băiat şi o fată (în vederea căsătoriei). A fi în vorbă = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. 10. Zvon; veste, ştire, informaţie. ** Expr. A se face vorbă = a se răspândi o ştire, un zvon. A spune (cuiva) două vorbe = a comunica ceva cuiva. A lăsa vorbă = a lăsa o dispoziţie, a anunţa ceva înainte de a pleca undeva. (Aşa) umblă vorba = (aşa) se vorbeşte, (aşa) se spune. A trimite (sau a da) vorbă = a transmite un mesaj. * Bârfeală, clevetire; calomnie. 11. Grai, limbă. Străin la vorbă. – Et. nec. Cf. sl. dvorîba.
VORBĂREŢ, -EAŢĂ, vorbăreţi, -e, adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să vorbească mult; guraliv, limbut, vorbăreţ, vorbar. * Fig. Expresiv. – Vorbi + suf. -ăreţ.
VORBĂRIE s.f. Vorbă multă, fără rost; pălăvrăgeală, trăncăneală, sporovăială, flecăreală, taifas. – Vorbă + suf. -ărie.
VORBI, vorbesc, vb. IV. 1. Intranz. A avea facultatea de a articula cuvinte; a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenţii; a spune, a zice, a grăi. ** Expr. A vorbi în barbă = a vorbi încet, a mormăi numai pentru sine. A vorbi cu gura altuia = a vorbi fără convingere, şovăielnic, evaziv. * Tranz. A rosti cuvinte. ** Expr. A vorbi vrute şi nevrute (sau verzi şi uscate, câte-n lună şi-n stele) = a vorbi multe şi de toate; a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. * A se adresa cuiva. Îi vorbesc şi nu-mi răspunde. * A se exprima într-o anumită limbă. * A-şi spune cuvântul, a-şi exprima voinţa. * Fig. A face dovadă, a adeveri, a atesta, a confirma. O imensă cantitate de fapte, care toate vorbesc în acelaşi sens. * Fig. A pleda în favoarea cuiva. 2. Intranz. A sta de vorbă; a discuta; a comenta. 3. Refl. recipr. şi intranz. A se sfătui, a se învoi, a se înţelege. 4. Intranz. A face o expunere; a ţine un discurs. – Din vorbă.
VORBIRE, vorbiri, s.f. 1. Acţiunea de a vorbi şi rezultatul ei; folosire a limbii în procesul de comunicare între membrii unei anumite colectivităţi; vorbit1. *

Limbaj. ** Vorbire sintetică = vorbire generată de un sintetizor de vorbire. * Fel de a vorbi, mod de a se exprima. 2. Limbă, grai. 3. (Înv.) Cuvânt; menţiune. – V. vorbi.
VORBIŞOARĂ, vorbişoare, s.f. (Pop.) Vorbuliţă – Vorbă + suf. -işoară.
VORBIT1 s.n. Vorbire. – V. vorbi.
VORBIT2, -Ă, vorbiţi, -te, adj. Care este exprimat prin cuvinte, rostit, exprimat, spus; p. ext. expus oral. ** Limba vorbită = limba întrebuinţată obişnuit în viu grai, limba uzuală. – V. vorbi.
VORBITOR, -OARE, vorbitori, -oare, adj., subst. I. Adj. 1. Care vorbeşte; care foloseşte limbajul articulat. * Care vorbeşte plăcut (şi mult); vorbăreţ, comunicativ. 2. Evident, edificator, elocvent. II. S.m. şi f. 1. Persoană care vorbeşte, care foloseşte limbajul articulat. * Persoană care povesteşte, care discută cu alţii. 2. Orator, conferenţiar. III. S.n. Cameră specială destinată întrevederilor dintre o persoană aflată într-un internat, într-un cămin etc. şi cineva venit din afară. – Vorbi + suf. -tor (III după fr. parloir).
VORBULIŢĂ, vorbuliţe, s.f. Diminutiv al lui vorbă; vorbuşoară, vorbişoară, vorbuţă. – Vorbă + suf. -uliţă.
VORBUŞOARĂ, vorbuşoare, s.f. (Pop.) Vorbuliţă. – Vorbă + suf. -uşoară.
VORBUŢĂ, vorbuţe, s.f. (Reg.) Vorbuliţă. – Vorbă + suf. -uţă.
VORNIC, vornici, s.m. 1. (În evul mediu, în ţările româneşti) Mare dregător la curtea domnească, însărcinat cu supravegherea curţii, cu conducerea treburilor interne ale ţării, având şi atribuţii judecătoreşti. ** Mare vornic (sau vornic mare) = cel dintâi boier din divan, având sarcina de cârmuitor şi de înalt judecător al curţii domneşti şi al întregii ţări. Vornic de Ţara de Jos (sau de Sus) = dregător cu rang de vornic (1) a cărui autoritate se întindea asupra unei jumătăţi din ţara Moldovei. * Reprezentant al domniei în oraşe, cu atribuţii judecătoreşti. 2. (Înv.) Primar al unui sat sau al unui târg. * Funcţionar în administraţia comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenţei, convocarea sătenilor la adunări, anunţarea ştirilor etc.; crainic, pristav, vornicel (2). 3. Vornicel (3). – Din sl. dvorîniků.
VORNICEASĂ, vornicese, s.f. 1. (Înv.) Soţia vornicului (1); vorniciţă (1). 2. Prietena cea mai apropiată a miresei, având diverse atribuţii cu ocazia ceremonialului nunţii; druşcă, vorniciţă (2). – Vornic + suf. -easă.
VORNICEL, vornicei, s.m. 1. Slujbaş subaltern al vornicului (1), însărcinat cu judecarea pricinilor mai mici de prin judeţe şi sate. 2. (Înv.) Vornic (2). 3. Flăcău însărcinat cu poftirea şi cinstirea oaspeţilor la nunţile ţărăneşti, cu conducerea alaiului nunţii, cu anunţarea darurilor şi cu rostirea oraţiei de nuntă; vornic (3). – Vornic + suf. -el.
VORNICI, vornicesc, vb. IV. 1. Intranz. (Înv.) A îndeplini funcţia de vornic (1). 2. Tranz. (Pop.) A anunţa la nuntă darurile primite de miri. – Din vornic.
VORNICIE s.f. (Înv.) 1. Demnitate, rang, funcţie de vornic (1). * Localul în care vornicul îşi exercita funcţia. 2. Funcţia de primar la sat. * Localul primăriei. – Vornic + suf. -ie.
VORNICIŢĂ, vorniciţe, s.f. 1. (Înv.) Vornicească (1). 2. Vorniceasă (2). – Vornic + suf. -iţă.
VOROAVĂ, voroave, s.f. (Înv. şi reg.) 1. Cuvânt, vorbă. 2. Discuţie, convorbire, conversaţie. 3. Cuvânt, discurs. – Din vorovi (derivat regresiv).
VOROVI, vorovesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Înv. şi reg.) A vorbi. – Cf. ucr. hovoryty.
VOROVIRE, voroviri, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a vorovi şi rezultatul ei. – V. vorovi.

VORTICELĂ, vorticele, s.f. (La pl.) Gen de infuzori ciliaţi vibratili care trăiesc în ape dulci sau sărate; (şi la sg.) infuzor din acest gen. – Din fr. vorticelle.
VOSCREASNĂ, voscresne, s.f. Cântare bisericească la utrenie, având ca temă Învierea lui Cristos. – Cf. rus. voskresenie.
VOST, VOASTĂ pron. pos., adj. pos. v. vostru.
VOSTRU, VOASTRĂ, voştri, voastre, pron. pos., adj. pos. (De obicei precedat de art. "al", "a", "ai", "ale"). I. Pron. pos. 1. (Înlocuieşte numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva şi de un grup din care persoana respectivă face parte, precum şi numele acestora) Are o maşină ca a voastră. 2. (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soţul, soţia, familia, rudele persoanei căreia i se adresează cineva şi ale persoanelor din acelaşi grup cu ea, înlocuind şi numele acestora) Când vin ai voştri acasă? 3. (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. persoanei căreia i se adresează cineva şi ale persoanelor din acelaşi grup cu ea, înlocuind şi numele acestora) Mă întorc la ale voastre. II. Adj. pos. 1. Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva şi a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relaţie de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva şi cu grupul din care aceasta face parte. Casa voastră. 2. Care este legat printr-o relaţie cu persoana căreia i se adresează cineva şi cu grupul din care aceasta face parte. Picioarele voastre. 3. Care este legat printr-o relaţie de dependenţă cu persoana căreia i se adresează cineva şi cu grupul din care aceasta face parte. Gazda voastră. Strămoşii voştri. 4. Care este spus, săvârşit de persoana căreia i se adresează cineva şi de grupul din care aceasta face parte. Acţiunea voastră. * (Ca plural al modestiei) Cartea voastră. 5. (Cu valoare obiectivă) Vine în ajutorul vostru. 6. (Însoţeşte un termen reverenţios de adresare) Domnia-voastră. [Var.: (reg.) vost, voástă pron. pos., adj. pos.] – Lat. pop. voster (= vester), vostra.
VOT, voturi, s.n. 1. Exprimare a opiniei cetăţenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanţilor lor în organele de conducere; opinie exprimată de membrii unei adunări constituite în legătură cu o candidatură, cu o propunere sau cu o hotărâre; adeziune dată în acest scop. ** Vot de încredere (sau de neîncredere) = vot prin care un parlament aprobă (sau respinge) politica guvernului ori un act al acestuia. Drept de vot = drept al alegătorilor de a-şi exprima voinţa pentru alegerea reprezentanţilor în organele reprezentative ale statului; sufragiu. 2. Mod de adoptare a hotărârilor de către organele de stat, obşteşti etc. 3. (În sintagma) Vot de blam = sancţiune prin care o colectivitate organizată îşi manifestă prin vot dezaprobarea faţă de o acţiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. – Din fr. vote.
VOTA, votez, vb. I. Intranz. A-şi exprima prin vot (1) părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărâri, a unei propuneri etc. * Tranz. A alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul. – Din fi. voter.
VOTANT, votanţi, -te, adj., s.m. şi f. (Persoană) care votează. – Din fr. votant.
VOTARE, votări, s.f. Acţiunea de a vota şi rezultatul ei; votaţie. – V. vota.
VOTAŢIE, votaţii, s.f. (Înv.) Votare. – Din fr. votation.
VOTCĂ, votci, s.f. Rachiu foarte tare, făcut din alcool de cereale şi din apă cu duritate scăzută. [Var.: vódcă, vútcă s.f.] – Din rus. vodka.
VOTIV, -Ă, votivi, -e, adj. (Despre inscripţii) Care exprimă o făgăduinţă solemnă (faţă de divinitate); hărăzit, închinat divinităţii. ** Tablou votiv = fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfăţişând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini. – Din fr. votif, lat. votivus.
VOTRI, votresc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A peţi. – Din votru.

VOTRIE, votrii, s.f. (Înv.) Îndeletnicire de votru (2), faptă a votrului. – Votru + suf. -ie.
VOTRU, VOATRĂ, votri, voatre, s.m. şi f. 1. (Reg.) Persoană care mijloceşte o căsătorie. 2. (Înv.) Codoş, proxenet. – Cf. sl. vŭtrî, votrî.
VOTUM s.n. (Livr.) 1. Promisiune făcută zeilor. * Rugăciune; ofrandă; cult, ceremonie (religioasă). 2. Dorinţă, voie. – Din lat. votum.
VOZGLAS, vozglasuri, s.n. Pasaj final al unei ectenii, cântat de preot cu glas tare; vozglaşenie. – Din sl. vŭzglasŭ.
VOZGLAŞENIE, vozglaşenii, s.f. (Bis.; înv.) Vozglas. – Din sl. vŭzglašenije.
VRABIE, vrăbii, s.f. Pasăre mică cu penele de culoare brună împestriţate cu negru, cu pântecele cenuşiu, cu ciocul scurt, conic şi cu coada trunchiată; vrăbete (Passer domesticus). ** Expr. A avea minte de vrabie, se spune despre o persoană lipsită de judecată. Vrabia-i tot pui (şi ea moare de bătrână), se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este. – Din sl. vrabiî.
VRAC, vracuri, s.n. Mod de depozitare şi de transport în grămezi neordonate şi fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăţi. – Et. nec.
VRACI, vraci, s.n. (Pop.) 1. Doctor; tămăduitor. 2. Vrăjitor. – Din sl. vračî.
VRAF, vrafuri, s.n. Teanc. * Grămadă, maldăr, morman. [Var.: vrav s.n.] – Din sl. vrahŭ.
VRAIŞTE s.f. Dezordine, neorânduială, harababură. * (Adjectival) Care se află în dezordine, în neorânduială; fără stăpân, în voia sorţii; (despre uşi, ferestre) larg deschis; în lături. ** (Adverbial) Lucruri aruncate vraişte. [Pr.: vra-iş-] – Et. nec.
VRAJĂ, vrăji, s.f. 1. (În basme şi în superstiţii) Acţiunea de a vrăji şi rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor; mijloace magice întrebuinţate pentru aceasta; farmec, vrăjitorie. * Descântec. 2. Atmosferă de încântare, de farmec, de atracţie. ** Loc. adj. (Rar) În vrajă = care este vrăjit, care încântă. – Din sl. vraža.
VRAJBĂ, vrajbe, s.f. Duşmănie, ură, vrăjmăşie, dezbinare, zâzanie; ceartă. – Din sl. vražîda.
VRAMIŢĂ s.f. v. vraniţă.
VRANĂ, vrane, s.f. 1. Gaură rotundă sau dreptunghiulară făcută la butoaiele înfundate, pentru a putea introduce sau scoate vinul, murăturile etc. 2. Parte a morii prin care curge făina. – Din bg. vrana.
VRANIŢĂ, vraniţe, s.f. (Reg.) Poartă de scânduri sau de nuiele împletite. [Var.: vrámiţă s.f.] – Din scr. vratnica.
VRAV s.n. v. vraf.
VRĂBETE, vrăbeţi, s.m. Vrabie; bărbătuşul vrabiei. [Var.: vrăbéţ s.m.] – Din bg. vrabec, scr. vrabac.
VRĂBEŢ s.m. v. vrăbete.
VRĂBIER, vrăbieri, s.m. Persoană care prinde vrăbii; (ir.) vânător prost (care vânează numai vrăbii). [Pr.: -bi-er] – Vrabie + suf. -er.
VRĂBIOARĂ, vrăbioare, s.f. 1. Vrăbiuţă. 2. Bucată de carne de vită din regiunea şalelor; friptură preparată din această carne. [Pr.: -bi-oa-] – Vrabie + suf. -ioară.
VRĂBIOI, vrăbioi, s.m. Bărbătuşul vrabiei; vrabie mai mare. [Pr.: -bi-oi] – Vrabie + suf. -oi.
VRĂBIUŢĂ, vrăbiuţe, s.f. Diminutiv al lui vrabie; vrăbioară (1). [Pr.: -bi-u-] – Vrabie + suf. -uţă.
VRĂCIŢĂ, vrăciţe, s.f. (Înv. şi arh.) Doftoroaie, vrăjitoare. – Vraci + suf. -iţă.

VRĂFUI, vrăfuiesc, vb. IV. Tranz. A aşeza, a pune în vrafuri, în teancuri, în grămezi. * A răvăşi. [Var.: vrăvuí vb. IV] – Vraf + suf. -ui.
VRĂJAR, vrăjari, s.m. (Reg.) Prăjină, arac. – Vrej + suf. -ar.
VRĂJI, vrăjesc, vb. IV. 1. Intranz. (În basme şi în superstiţii) A face vrăji. ** Expr. (Impers.) A fi vrăjit = a fi scris, ursit, predestinat. 2. Tranz. A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. 3. Tranz. Fig. A încânta, a fermeca. * Tranz. A descânta (1); a meni (2). – Din sl. vražiti.
VRĂJIRE, vrăjiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a vrăji şi rezultatul ei. – V. vrăji.
VRĂJIT, -Ă, vrăjiţi, -te, adj. 1. (În basme şi în superstiţii) Aflat sub puterea unei vrăji; fermecat. 2. Fig. Plin de farmec; încântător, fermecător, atrăgător. – V. vrăji.
VRĂJITOR, -OARE, vrăjitori, -oare, s.m. şi f. (Adesea fig.) Persoană care face vrăji (1), care se ocupă cu vrăjitoria. – Vrăji + suf. -tor.
VRĂJITOREASĂ, vrăjitorese, s.f. Vrăjitoare. – Vrăjitor + suf. -easă.
VRĂJITORESC, -EASCĂ, vrăjitoreşti, adj. De vrăjitor; al vrăjitorului; care vrăjeşte. – Vrăjitor + suf. -esc.
VRĂJITORIE, vrăjitorii, s.f. Faptul de a face vrăji; îndeletnicirea vrăjitorului. – Vrăjitor + suf. -ie.
VRĂJITURĂ, vrăjituri, s.f. (Pop.) Vrăjitorie, vrajă (1). – Vrăji + suf. -tură.
VRĂJMAŞ, -Ă, vrăjmaşi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Duşman; inamic. 2. Adj. (Despre oameni) Duşmănos, învrăjbit. * Rău, crud, câinos, hain. * (Despre locuri, vreme etc.) Primejdios, potrivnic; cumplit, grozav. [Var.: vrăşmáş, -ă s.m. şi f. adj.] -Cf. vrajbă.
VRĂJMĂŞESC, -EASCĂ, vrăjmăşeşti, adj. Vrăjmaş; al vrăjmaşului. – Vrăjmaş + suf. -esc.
VRĂJMĂŞEŞTE adv. (Înv.) Cu vrăjmăşie; duşmănos. – Vrăjmaş + suf. -eşte.
VRĂJMĂŞI, vrăjmăşesc, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A (se) duşmăni. – Din vrăjmaş.
VRĂJMĂŞIE, vrăjmăşii, s.f. Duşmănie, ură. – Vrăjmaş + suf. -ie.
VRĂJMĂŞOS, -OASĂ, vrăjmăşoşi, -oare, adj. (Rar) Duşmănos; plin de ură, pizmaş. – Vrăjmaş + suf. -os.
VRĂŞMAŞ, -Ă s.m. şi f., adj. v. vrăjmaş.
VRĂVUI vb. IV v. vrăfui.
VRÂNCEAN, -Ă, vrânceni, -e, s.m., adj. 1. S.m. Persoană născută şi crescută în judeţul Vrancea. 2. Adj., s.m. (Locuitor) din judeţul Vrancea – Vrancea (n. pr.) + suf. -ean.
VRÂNCEANCĂ, vrâncence, s.f. Femeie născută şi crescută în judeţul Vrancea. * Locuitoare din judeţul Vrancea. – Vrâncean + suf. -că.
VRÂSTĂ1 s.f. v. vârstă1.
VRÂSTĂ2 s.f. v. vârstă2.
VRÂSTNIC, -Ă, adj. v. vârstnic.
VREA, vreau, vb. II. Tranz. I. (Urmat de o completivă directă cu verbul la conjunctiv sau, rar, de un infinitiv) 1. A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a voi, a intenţiona. ** Expr. Vrea (sau va) să zică = a) înseamnă, are semnificaţia de...; b) (cu valoare de conjuncţie) aşadar, deci. Ce vrea (sau va) să zică asta? = ce înseamnă, ce rost are? Cum (sau ce) va vrea = orice. 2. A pretinde, a cere; a aştepta ceva de la cineva. 3. A dori, a pofti; a-i plăcea ceva sau cineva. ** Loc. adv. Pe vrute, pe nevrute = indiferent dacă doreşte sau nu, vrând-nevrând. ** Expr. Vrei, nu vrei = de voie, de nevoie, fie că doreşti, fie că nu doreşti. Vrei, nu vrei, bea Grigore agheazmă, se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinţei sale. Vrând-nevrând = mai mult de silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări. A face tot ce vrea

din (sau cu) cineva = a avea mare influenţă asupra cuiva. * Refl. A dori să fie, să devină ceva ori cineva. Fiecare s-a vrut mai bun. 4. A consimţi, a primi, a se învoi, a fi de acord. 5. (Mai ales în forma negativă) A putea, a fi în stare. Focul nu vrea să ardă. * (Pop.) A fi gata, pe cale sau pe punctul de a... Când vru să moară îşi chemă feciorii. II. (Ca verb auxiliar, serveşte la formarea viitorului) Mâine vei merge la teatru. ** (Forma de persoana 3 singular "va" se substituie tuturor persoanelor singular şi plural pentru formarea viitorului cu conjunctivul prezent al verbelor de conjugat) Vestitor al unei vremi ce va să vie. ** Expr. Va să fiu (sau să fii etc.) = trebuie să fiu (sau să fii etc.). [Prez. ind. şi: (II) voi (pop. oi), vei (pop. ăi, ei, îi, i, oi), va (pop. o, a), vom (pop. om), veţi (pop. ăţi, eţi, oţi), vor (pop. or). – Var.: vroí vb. IV] – Lat. / * / volere.
VREASC, vreascuri, s.n. Creangă, ramură uscată şi desprinsă de pe copac. [Var.: vréscur s.n.] – Din sl. chvrastů.
VREDNIC, -Ă, vrednici, -ce, adj. 1. Harnic, iute, cu rost la treabă. * Capabil, destoinic. 2. Demn de..., care merită să..., căruia i se cuvine pe drept ceva. ** Expr. (Reg.) A fi vrednic = a valora, a preţui. * (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care este în stare, care posedă însuşirile necesare pentru a săvârşi ceva. – Din sl. vrědînů.
VREDNICI, vrednicesc, vb. IV. (Pop.) A se învrednici. * Tranz. (Înv.) A merita. – Din vrednic.
VREDNICIE, vrednicii, s.f. 1. Calitatea de a fi vrednic; hărnicie, îndemânare; capacitate, pricepere. 2. Faptă de merit, acţiune demnă de răsplată. * Vitejie. 3. Cinste. * (Înv. şi arh.) Demnitate. – Vrednic + suf. -ie.
VREJ, vrejuri, s.n. Tulpină a unor plante agăţătoare sau târâtoare; p. ext. lăstar. [Pl. şi: (m.) vreji] – Din bg. vrež.
VREME, vremuri, s.f. I. 1. Timp (I). 2. Durată limitată de două întâmplări, evenimente etc. sau măsurată în ore, zile etc.; interval, perioadă, răstimp. Am stat multă vreme în ploaie. ** Loc. adv. Cu vremea = după un timp oarecare, cândva, odată şi odată, cu timpul. Din vreme = mai înainte, înainte de a fi prea târziu. Din vreme în vreme = din când în când, uneori; din timp în timp. Toată vremea = continuu, mereu, fără întrerupere. ** Loc. conj. În vreme ce = în timpul în care, pe când. (înv.) În vreme când = în timpul în care, pe când. ** Expr. O vreme = o perioadă de timp. A-şi pierde (sau a-şi trece, a-şi omorî) vremea = a-şi irosi timpul în zadar; a lenevi. (În sau la) vremea mea (sau ta, lui etc.) = (în) tinereţe, (în) floarea vârstei. Acum mi-i (sau ţi-i etc.) vremea = aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (ori să te bucuri etc.). * Timp disponibil, răgaz. 3. Timp (considerat) prielnic pentru desfăşurarea unei acţiuni; prilej, ocazie; moment. Era vremea mesei. ** Loc. adv. Într-o vreme = la un moment dat, cândva. La vreme = la timpul oportun, la momentul potrivit. La vremea asta = într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului. La vreme de... = a) când se întâmplă, când e nevoie; b) în timpul... pe timp de... Până (sau de) la o vreme = până (sau de) la un moment dat. La o vreme = la un moment dat; într-un târziu. Dintr-o vreme sau de la o vreme (încoace) = începând de la un moment dat. ** Loc. adj. şi adv. Fără (de) vreme (sau înainte de vreme) = înainte de termen; prematur. ** Loc. conj. De vreme ce = din moment ce, deoarece, fiindcă. * (În credinţele religioase) Vremea de apoi = viaţa viitoare; judecata din urmă. 4. Perioadă determinată istoriceşte; epocă, veac, secol. ** Loc. adv. Pe (sau în) vremea aceea (sau acea vreme) = pe atunci. Pe vremuri = odinioară, cândva, în trecut. Din vremuri = din timpurile vechi, din străbuni. După vremuri = în cursul veacurilor. ** Expr. În negura vremii = în trecutul îndepărtat. * (La pl.) Stare de lucruri; împrejurări, circumstanţe. II. Stare a atmosferei la un moment dat şi într-un loc anumit,

determinată prin totalitatea elementelor meteorologice. [Pl. şi: vremi] – Din sl. vrĕmen.
VREMELNIC, -Ă, vremelnici, -ce, adj. De scurtă durată; temporar, trecător; instabil; efemer; vremelnicesc. * Spec. Care are o viaţă efemeră. – Vreme + suf. -elnic.
VREMELNICESC, -EASCĂ, vremelniceşti, adj. (Înv. şi arh.) Vremelnic. – Vremelnic + suf. -esc.
VREMELNICEŞTE adv. (Înv. şi arh.) În mod vremelnic. – Vremelnic + suf. -eşte.
VREMELNICIE s.f. Însuşire a ceea ce este vremelnic, faptul de a fi trecător; existenţă efemeră. – Vremelnic + suf. -ie.
VREMUI, pers. 3 vremuieşte, vb. IV. (Pop.) 1. Intranz. A fi, a se face vreme urâtă (cu ploaie, ninsoare, viscol). 2. Intranz. şi refl. (Despre vreme) A trece, a se scurge. – Vreme + suf. -ui.
VREMUIALĂ, vremuieli, s.f. (Pop.) Vreme rea. – Vremui + suf. -eală.
VREMUIRE, vremuiri, s.f. (Pop.) Faptul de a (se) vremui. – V. vremui.
VREMUŢĂ, vremuţe, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui vreme (II). – Vreme + suf. -uţă.
VREODATĂ adv. Mai de mult, cândva, odată; la un moment dat, în viitor. – Vre [o] + odată.
VREODINIOARĂ adv. (Înv.) Vreodată, cândva, odată. [Pr.: -ni-oa-] – Vre [o] + odinioară.
VRERE, vreri, s.f. Faptul de a vrea. 1. Voinţă (1). 2. Hotărâre, decizie. 3. Dorinţă; poftă, plăcere. 4. Intenţie, scop. ** Loc. adv. Fără (de) vrere = involuntar. – V. vrea.
VRESCUR s.n. v. vreasc.
VRESCUREL, vrescurele, s.n. Diminutiv al lui vreasc. – Vreasc + suf. -urel.
VREUN, VREO adj. nehot., pron. nehot. I. Adj. nehot. 1. Care este un (sau o) oarecare; careva. 2. Aproximativ. * (Cu valoare adverbială) Cam, circa. Vreo doi. ** Expr. Vreo doi (sau două) = câţiva (sau câteva). II. Pron. nehot. (În forma "vreunul", "vreuna") Cineva, oarecine, oarecare; careva. [Pr.: vre-un, – Var.: vrun, vro adj. nehot., pron. nehot.] – Lat. / * / vere-unus.
VRIE, vrii, s.f. Mişcare de răsucire a unui avion în jurul unei axe longitudinale în timpul coborârii şi în condiţiile pierderii de viteză. [Var.: vrílă s.f.] – Din fr. vrille.
VRILĂ s.f. v. vrie.
VROI vb. IV v. vrea.
VRUN, VRO adj. nehot., pron. nehot. v. vreun.
VRUTĂ, vrute, s.f. Voinţă, vrere. ** Expr. Vrute şi nevrute = vorbe goale, nimicuri, fleacuri, palavre, minciuni. – V. vrea.
VTORI- num. ord. v. ftori÷.
VUI, pers. 3 vuieşte, vb. IV. Intranz. 1. A produce un zgomot prelungit, puternic sau înăbuşit; a vâjâi, a mugi, a fremăta, a hui, a ţiui, a bubui. * Spec. (Despre tunet) A bubui. * Spec. (Despre foc sau despre obiecte care ard) A dudui; a ţiui. * Spec. (Despre sunete, instrumente muzicale etc.) A vibra puternic, a suna, a răsuna. Buciumul vuieşte. * Spec. (Despre obiecte lovite care vibrează) A trosni, a pârâi, a hurui. * (Despre oameni) A face gălăgie, zarvă, a vocifera; a fremăta. 2. A se umple de sunete prelungi, puternice (şi a le transmite prin ecou); a răsuna. – Onomatopee.
VUIALĂ, vuieli, s.f. (Rar) Vuiet. [Pr.: vu-ia-] – Vui + suf. -eală.
VUIET, vuiete, s.n. 1. Zgomot prelungit produs de diferite lucruri în mişcare sau în vibraţie; vâjâit, muget, freamăt, foşnet, huiet. * Spec. Zgomot înfundat, produs prin detunături repetate; bubuit, duduit, trosnet, pârâit. * Spec.

Zgomot produs de un vehicul în mers sau de o maşină în acţiune; huruit. * Spec. Zgomot scurt, puternic, produs de lovirea unor obiecte de metal; zăngănit, zuruit. * Spec. Sunet produs de unele instrumente muzicale sau de clopote. 2. Zgomot mare, gălăgie, vacarm, larmă, vociferare. 3. (Înv.) Zvon, ştire; veste. 4. (Rar) Ecou. – Vui + suf. -et.
VUIETA, pers. 3 vúietă, vb. I. Intranz. (Reg.) A vui; a vâjâi. * A răsuna. [Pr.: vu-ie-] – Din vuiet.
VUIETOARE, vuietori, s.f. Arbust de munte, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze având o dungă albă pe faţa inferioară, cu flori mici trandafirii şi cu fructe comestibile în formă de bobiţe negre (Empetrum nigrum). [Pr.: vu-ie-] – Vuiet + suf. -oare.
VUIRE, vuiri, s.f. Faptul de a vui; vuit. – V. vui.
VUIT s.n. Vuire; spec. suflare a vântului, vânt. – V. vui.
VUITOR, -OARE, vuitori, -oare, adj. (Rar) Care vuieşte. [Pr.: vu-i-] – Vui + suf. -tor.
VULCAN, vulcani, s.m. 1. Ridicătură muntoasă de formă conică, formată prin erupţia la suprafaţa solului a lavei şi a unor produse magmatice, având în centru o deschizătură largă. ** Expr. A sta (ca) pe un vulcan = a fi ameninţat de o primejdie, de un pericol gata oricând să se dezlănţuie. * Fig. Locul de unde poate porni o acţiune primejdioasă; stare de lucruri periculoasă sau ameninţătoare; pericol iminent. 2. (În sintagma) Vulcan noroios = ridicătură conică formată prin erupţia la suprafaţa solului a unor gaze care antrenează apă şi nămol. – Din it. vulcano, germ. Vulkan.
VULCANIC, -Ă, vulcanici, -ce, adj. 1. Format prin acţiunea vulcanilor, de vulcan. 2. Fig. Impetuos, nestăpânit, năvalnic; aprins. – Din it. vulcanico, fr. volcanique.
VULCANISM s.n. 1. Totalitatea proceselor geologice legate de erupţiile vulcanice (1). 2. Fig. Însuşirea de a fi vulcanic (2); impetuozitate. – Din fr. volcanisme (după vulcan).
VULCANIT, vulcanite, s.n. Rocă eruptivă de origine vulcanică. – Din fr. vulcanite.
VULCANIZA, vulcanizez, vb. I. Tranz. A modifica structura cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obţinându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenţii obişnuiţi); a repara, a lipi un obiect de cauciuc cu ajutorul procedeului descris mai sus. – Din fr. vulcaniser.
VULCANIZARE, vulcanizări, s.f. Acţiunea de a vulcaniza şi rezultatul ei. – V. vulcaniza.
VULCANIZAT, -Ă, vulcanizaţi, -te, adj. Care a fost supus vulcanizării. – V. vulcaniza.
VULCANIZATOR, -OARE, vulcanizatori, -oare, s.m. şi f. Muncitor care lucrează la vulcanizarea cauciucului. – Vulcaniza + suf. -tor.
VULCANOLOG, -Ă, vulcanologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în vulcanologie. – Din fr. vulcanologue.
VULCANOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul fenomenelor vulcanice actuale şi vechi, ale modului de evoluţie şi de previziune a erupţiilor şi de utilizare a produselor rezultate din erupţiile vulcanice. – Din fr. vulcanologie.
VULG s.n. (Depr.) Popor, norod, plebe. – Din lat. vulgus.
VULGAR, -Ă, vulgari, -e, adj. 1. Ordinar, grosolan; josnic, mitocănesc. 2. Lipsit de originalitate; comun, obişnuit, banal. ** (Mat.) Logaritm vulgar = logaritm zecimal. 3. (Înv.; despre limbă) Vorbit de popor, popular. ** Limba latină vulgară = limba latină populară. 4. Lipsit de suport ştiinţific; neştiinţific. Materialism vulgar. – Din fr. vulgaire, lat. vulgaris.

VULGARISM, vulgarisme, s.n. Expresie vulgară (1); cugetare vulgară. – Din fr. vulgarisme.
VULGARITATE, vulgarităţi, s.f. Caracterul a ceea ce este vulgar (1), lipsit de distincţie; trivialitate, grosolănie. * (Concr.; la pl.) Expresie vulgară (1), lucru, faptă vulgară. – Din fr. vulgarité, lat. vulgaritas, -atis.
VULGARIZA, vulgarizez, vb. I. 1. Tranz. A face cunoscut mulţimii, a populariza, a răspândi (cunoştinţe ştiinţifice, literare etc.). * Refl. (Despre descoperiri, invenţii) A deveni cunoscut, acceptat, utilizat pe scară largă. 2. Tranz. A trata în mod simplist, a banaliza. 3. Refl. A deveni vulgar (1). – Din fr. vulgariser.
VULGARIZARE, vulgarizări, s.f. Acţiunea de a (se) vulgariza şi rezultatul ei. – V. vulgariza.
VULGARIZATOR, -OARE, vulgarizatori, -oare, s.m. şi f. Persoană care vulgarizează, care popularizează o ştiinţă, o artă etc. * Persoană care dă o interpretare simplistă a cunoştinţelor pe care vrea să le popularizeze. – Din fr. vulgarisateur.
VULGATA s.f. art. Versiune latină a Bibliei, adoptată la Conciliul din Trent, folosită şi azi în Biserica catolică; carte care conţine această versiune. – Din lat. [versio] Vulgata, fr. Vulgate.
VULNERA, vulnerez, vb. I. Tranz. (Rar) A răni, a vătăma. – Din lat. vulnerare.
VULNERABIL, -Ă, vulnerabili, -e, adj. Care poate fi rănit. * Fig. Care poate fi atacat uşor; care are părţi slabe, defectuoase, criticabile. ** Punct vulnerabil = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic. – Din fr. vulnérable, lat. vulnerabilis.
VULNERABILITATE s.f. Însuşirea de a fi vulnerabil. – Din fr. vulnérabilité.
VULPAN, vulpani, s.m. (Pop.) Vulpoi (1). – Vulpe + suf. -an.
VULPĂRESC, -EASCĂ, vulpăreşti, adj. (Rar) Vulpesc (1). – Vulpe + suf. -ăresc.
VULPĂRIE, vulpării, s.f. Mulţime de vulpi (I 1). * Loc cu multe vizuini de vulpi. – Vulpe + suf. -ărie.
VULPE, vulpi, s.f. I. 1. Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roşcată, cu coada lungă şi stufoasă, cu urechile ascuţite şi cu botul îngust; vulpoaică (Vulpes vulpes). ** Vulpe argintie = specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. ** Expr. A avea ochi de vulpe = a avea căutătura vicleană. A tocmi vulpea din pădure = a negocia un lucru pe care nu-l ai (la îndemână). * Blana acestui animal. 2. Fig. Persoană vicleană, şireată. II. 1. (Reg.) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunţi, mirele, dacă este din alt sat, este obligat să-l dea flăcăilor din satul miresei. 2. Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roşiatică. 3. Ferestruică în acoperişul caselor ţărăneşti, prin care iese fumul din pod. 4. (Iht., Zool.) ** Compuse: vulpe-de-mare = vatos. vulpea-deşertului = fenec. [Var.: húlpe s.f.] – Lat. vulpes.
VULPENIE, vulpenii, s.f. Şiretlic, şiretenie, viclenie. – Vulpe + suf. -enie.
VULPESC, -EASCĂ, vulpeşti, adj. 1. Care ţine de caracterele fizice ale vulpii (1); de vulpe; vulpăresc. 2. Fig. Şiret, viclean, înşelător. – Vulpe + suf. -esc.
VULPEŞTE adv. Ca vulpea (I 1); fig. şiret, perfid. – Vulpe + suf. -eşte.
VULPIŞOARĂ, vulpişoare, s.f. Diminutiv al lui vulpe (I 1); vulpiţă. – Vulpe + suf. -işoară.
VULPIŢĂ, vulpiţe, s.f. Vulpişoară. – Vulpe + suf. -iţă.
VULPOAICĂ, vulpoaice, s.f. 1. Vulpe (I 1). 2. Fig. Femeie vicleană. – Vulpe + suf. -oaică.
VULPOI, vulpoi, s.m. 1. Masculul vulpii; vulpan. 2. Fig. Om viclean, şiret. – Vulpe + suf. -oi.

VULTAN, vultani, s.m. Vultur (1). * Fig. Om viteaz, voinic. [Var.: hultán s.m.] - Cf. vultur.
VULTOARE s.f. v. vâltoare.
VULTUR, vulturi, s.m. 1. Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuţit şi coroiat, cu aripi lungi şi cu picioare puternice, cu gheare tari, care se hrănesc cu animale vii şi cu stârvuri; vultan. ** Ochi (sau privire) de vultur = privire foarte ageră, pătrunzătoare. ** Compuse: vultur-bărbos sau vultur-cu-barbă, vultur-negru = vultur impunător, cu spatele brun-cenuşiu, aripile negre, pântecele şi pieptul galben-ruginiu; zăgan (Gypaëtus barbatus); vultur-pleşuv = vultur cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa (Aegypius monachus); vultur-pescar = specie de vultur, de culoare brun-închis pe partea dorsală şi albă pe partea ventrală, care se hrăneşte cu peşte (Pandion heliaëtus). * Fig. Bărbat viteaz, curajos, măreţ, falnic. 2. Stindard al legiunilor romane, înfăţişând de obicei un vultur (1); figură simbolică reprezentând un vultur, pe stemele, monedele, peceţile sau steagurile unor ţări. 3. (Art.) Constelaţie boreală, situată la sud de constelaţia Lebedei şi vizibilă vara. [Acc. şi: vultúr] – Lat. vultur, -uris.
VULTURAŞ, vulturaşi, s.m. Diminutiv al lui vultur (1); vulturel. – Vultur + suf. -aş.
VULTUREL, vulturei, s.m. Vulturaş. – Vultur + suf. -el.
VULTURESC, -EASCĂ, vultureşti, adj. De vultur (1); ca de vultur; p. ext. ager, sprinten; puternic; îndrăzneţ, cutezător. – Vultur + suf. -esc.
VULTUREŞTE adv. Ca vulturul (1), cu iuţeală, cu agerime de vultur; foarte repede; p. ext. în mod îndrăzneţ, cutezător. – Vultur + suf. -eşte.
VULTURICĂ, vulturici, s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-purpurii, cu tulpina fără frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi (Hieracium pilosella). – Vultur + suf. -ică.
VULTURIŢĂ, vulturiţe, s.f. (Rar) Vulturoaică. – Vultur + suf. -iţă.
VULTUROAICĂ, vulturoaice, s.f. Femela vulturului (1); vulturiţă, vulturoaie. – Vultur + suf. -oaică.
VULTUROAIE, vulturoaie, s.f. (Rar) Vulturoaică. [Pr.: -roa-ie] – Vultur + suf. -oaie.
VULVĂ, vulve, s.f. Partea externă a organului genital feminin. – Din fr. vulve, lat. vulva.
VULVOARE s.f. v. vâlvoare.
VULVOI adj. invar. v. vâlvoi.
VUM interj. Cuvânt care redă sunetul unui clopot cu timbru grav. – Onomatopee.
VUMETRU, vumetre, s.n. Aparat folosit pentru controlul modulaţiei în sisteme de înregistrare, redare şi transmitere a semnalelor audio. – Din fr. vumétre.
VUR interj. (Rar) Exclamaţie care exprimă durere sau regret; ah, vai. – Onomatopee.
VURT, vurturi, s.n. (Reg.) Rachiu slab, prost; poşircă. – Et. nec.
VURTĂ s.f. v. hurtă.
VUTĂ, vute, s.f. (Constr.) Lucrare de zidărie în formă de boltă. – Din fr. voůte.
VUTCAR, vutcari, s.m. (Pop.) Fabricant de votcă. – Votcă + suf. -ar.
VUTCĂ s.f. v. votcă.
VUVĂ, vuve, s.f. (Reg). Dairea, tamburină. – Et. nec.
VUVAR, vuvari, s.m. (Reg.) Muzicant care cântă din vuvă. – Vuvă + suf. -ar.
VUVUI, vúvui, vb. IV. Intranz. (Reg.) 1. A cânta cu vuva. 2. (La pers. 3) A vâjâi, a vui; a zumzăi, a bâzâi. – Vuvă + suf. -ui.
VUVUIT, vuvuituri, s.n. (Reg.) Faptul de a vuvui; vuiet, zumzet. – V. vuvui.

VUVUITOARE, vuvuitori, s.f. (Reg.) Dairea, tamburină. [Pr.: -vu-i-] – Vuvui + suf. -toare.
VUVUITURĂ, vuvuituri, s.f. (Reg.) Vuiet, zumzet. [Pr.: -vu-i-] – Vuvui + suf. -tură.
W s.m. invar. A douăzeci şi opta literă a alfabetului limbii române; sunet notat prin această literă (având de obicei valoarea lui v sau a lui u semivocalic), care apare în neologisme internaţionale precum şi în nume proprii străine. – [Pr.: dublu ve].
WAGNERIAN, -Ă, wagnerieni, -e, adj. Referitor la muzica lui Wagner; care aparţine lui Wagner. [Pr.: -ri-an] – Din fr. wagnérien.
WAGON-LIT s.n. Vagon de dormit. [Pr.: vagón-li] – Cuv. fr.
WALHALLA s.f. (În mitologia germanică şi scandinavă) Locaşul zeilor şi al eroilor. – Din germ. Walhalla.
WALKIE-TALKIE s.n. (Tehn.) Aparat portabil de emisie-recepţie la mică distanţă; talkie-walkie. [Pr.: uóki-tóki] – Cuv. engl.
WALKIRIE, walkirii, s.f. (În mitologia scandinavă) Zeiţă care hotăra soarta războaielor şi a celor care trebuia să moară în ele. – Din fr. Walkyrie.
WALKMAN s.n. Minicasetofon la care audiţia se realizează cu ajutorul căştilor. [Pr.: uókmen] – Cuv. engl.
WARANT, warante, s.n. Act eliberat celui ce înmagazinează o marfă în docuri sau în antrepozite şi care poate fi negociat ca o poliţă sau poate servi titularului ca garanţie pentru obţinerea unui împrumut. – Din fr., engl. warrant.
WARCOPS s.n. (Text.) Ţeavă pe care se deapănă firul. – Din fr., engl. warcops, germ. Warcops.
WATERBALAST, waterbalasturi, s.n. Tanc de apă situat în fundul dublu al unei nave, conţinând lestul lichid al acesteia. [Pr.: uóter-] – Din fr., engl. water-ballast.
WATERPOLO s.n. (Sport) Polo pe apă. [Pr.: uóter-] – Cuv. engl.
WATT, waţi, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a puterii egală cu puterea care corespunde schimbului de energie sau lucrului mecanic de un joule într-o secundă. – Din fr., engl. watt.
WATTMETRU, wattmetre, s.n. Instrument electric de măsură folosit pentru măsurarea (în waţi a) puterii electromagnetice dintr-un circuit electric. – Din fr. wattmétre.
WATTORĂ, wattore, s.f. Unitate de măsură pentru energia electrică egală cu 3600 de jouli. – Watt + oră (după fr. watt-heure).
WATTORMETRU, wattormetre, s.n. Contor pentru măsurarea în wattore a energiei electromagnetice care trece printr-un circuit. – Din fr. watt-heuremétre.
WATTSECUNDĂ, wattsecunde, s.f. (Fiz.) Joule. – Din fr. wattseconde.
WEBER, weberi, s.m. Unitate de măsură, în sistemul internaţional, pentru fluxul magnetic. – Din fr. weber.
WEBERMETRU, webermetre, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea variaţiei fluxului magnetic. – Din germ. Webermeter.
WEEK-END, weck-end-uri, s.n. Timpul liber de la sfârşitul săptămânii. [Pr.: uíchend] – Cuv. engl.
WEHRMACHT subst. Denumire oficială dată în Germania nazistă forţelor armate. [Pr.: vérmaht] – Cuv. germ.
WESTERN, westernuri, s.n. Gen de film de aventuri (creat în America), a cărui acţiune se petrece de obicei în timpul colonizării vestului Statelor Unite ale Americii. [Pr.: ůéstern] – Din engl. western.

WHIG s.m. Nume dat advesarilor ducelui de York, organizaţi într-un partid care, după dezmembrarea partidului, la începutul sec. XIX, au intrat în partidul liberal englez. [Pr.: ŭig] – Cuv. engl.
WHISKY, whiskyuri, s.n. Băutură cu un mare procent de alcool obţinută prin distilarea cerealelor în condiţii speciale. [Pr.: ŭíschi] – Cuv. engl.
WHITE-SPIRIT s.n. Produs obţinut la distilarea petrolului brut, întrebuinţat ca solvent în vopsitorie şi în industria lacurilor. [Pr.: ŭáit-spirit] – Cuv. engl.
WIDIA s.f. Metal dur obţinut din carburi metalice (de wolfram şi titan), folosit la acoperirea pieselor supuse uzurii, mai ales a tăişurilor sculelor de aşchiere a metalelor. – Din fr. widia.
WILEMIT s.n. Silicat natural de zinc, cristalizat, de obicei incolor, sticlos, din care se extrage zincul. – Din fr. willémite.
WILLY-WILLY s.m. (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în nordul Australiei. [Pr.: uíli-uíli] – Cuv. engl.
WOLFRAM s.n. Element chimic, metal dur, cenuşiu deschis (în stare compactă) sau cenuşiu-închis (sub formă de pulbere), lucios, folosit la fabricarea oţelurilor speciale şi a filamentelor pentru becuri electrice; tungsten. – Din germ. Wolftam, fr. wolfram.
WOLFRAMAT, wolframaţi, s.m. (Chim.) Sare a acidului wolframic. – Din germ. Wolframat.
WOLFRAMIC, -Ă, wolframici, -ce, adj. De wolfram, al wolframului. ** Acid wolframic = acid derivat din wolfram, existent sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă, preparat din soluţii de wolframaţi cu acizi. – Wolfram + suf. -ic.
WOLFRAMIT s.n. Minereu din care se extrage wolframul. – Din germ. Wolframit.
WOOFER s.n. Difuzor special pentru redarea frecvenţelor joase. [Pr.: úfăr] – Cuv. engl.
WULFENIT s.n. Minereu de plumb şi de molibden. – Din fr. wulfénite, germ. Wulfenit.
WURTZIT s.n. Sulfură naturală de zinc. [Pr.: vurţit] – Din germ. Wurtzit, fr., engl. wurtzite.
X s.m. invar. A douăzeci şi noua literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă, care redă pe cs (la începutul cuvintelor sau în cuvinte ca "explozie", "expoziţie" etc.) sau pe gz (în cuvinte ca "exemplu", "examen" etc.). * Simbol matematic pentru numărul 10 în sistemul roman de scriere a numerelor. * (Fiz.; în sintagma) Radiaţie (sau raze) X = radiaţie de natură electromagnetică de mică lungime de undă, care impresionează placa fotografică. – [Pr.: ics].
XANTINĂ s.f. Produs organic care se găseşte în urină, în sânge, în ceai, cafea etc. – Din fr. xanthine.
XANTINURIE, xantinurii, s.f. (Fiziol.) Prezenţă de xantină în urină; cantitate de xantină prezentă în urină. – Din fr. xanthinurie.
XANTOCIT, xantocite, s.n. (Biol.) Celulă (1) care conţine pigment galben. – Din fr. xanthocyte.
XANTOCROMATIC, -Ă, xantocromatici, -ce, adj. (Med.) Colorat în galben. – Din fr. xanthochromatique.
XANTOCROMIE s.f. Coloraţie în galben până la maro a serului sângelui. – Din germ. Xanthochromie, fr. xanthochromie.
XANTODERMIE, xantodermii, s.f. (Med.) Coloraţie galbenă a pielii. – Din fr. xanthodermie.

XANTOFILĂ s.f. Pigment care se găseşte în plante, alături de clorofilă şi de caroten, colorând toamna frunzele în galben-roşcat. – Din fr. xanthophylle.
XANTOM, xantoame, s.n. Tumoare galbenă (sau roşcată) pe piele, nepericuloasă. – Din germ. Xanthom, fr. xanthome.
XANTOMATOZĂ, xantomatoze, s.f. Boală provocată de tulburarea metabolismului, caracterizată prin creşterea colesterolului în sânge şi prin acumularea acestuia în piele sau în diverse organe sub forma unor noduli galbeni-portocalii. – Din fr. xanthomatose.
XANTOPSIE, xantopsii, s.f. Tulburare a vederii care face ca bolnavul să vadă toate lucrurile într-o culoare galbenă. – Din fr. xanthopsie.
XENIE, xenii, s.f. (Biol.) Fenomen de dublă fecundare specific plantelor angiosperme, realizat cu polen de la o mulţime de varietăţi ale speciei. – Din fr. xénie, engl. xenia.
XENOFIL, -Ă, xenofili, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care nutreşte simpatie faţă de străini sau faţă de ceea ce este străin. – Din fr. xénophile.
XENOFILIE s.f. Simpatie faţă de tot ceea ce este străin. – Din fr. xénophilie.
XENOFOB, -Ă, xenofobi, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă ură faţă de persoane de altă naţionalitate sau faţă de alte popoare. – Din fr. xénophobe.
XENOFOBIE s.f. Ură faţă de străini şi faţă de tot ce este străin. – Din fr. xénophobie.
XENOLIT, xenolite, s.n. (Min.) Fragment de rocă străin de roca eruptivă în care se află. – Din fr. xénolithe, germ. Xenolith, engl. xenolithe.
XENOMAN, -Ă, xenomani, -e, s.m. şi f. Persoană care are o preferinţă deosebită pentru străini şi pentru tot ceva ce provine de la ei. – Din fr. xénomane.
XENOMANIE, xenomanii, s.f. Pasiune exagerată pentru tot ce este străin. – Din fr. xénomanie.
XENOMORFIE s.f. Proprietate a unui mineral de a se prezenta şi sub altă formă decât cea obişnuită. – Din fr. xénomorphie.
XENON s.n. Element chimic din grupul gazelor nobile, incolor şi inodor, care se găseşte în atmosferă în cantităţi foarte mici. – Din fr. xénon, germ. Xenon.
XENOPATIE, xenopatii, s.f. (Med.) Delir în care bolnavul e convins că se acţionează asupra sa de la distanţă prin sugestie, hipnoză etc. – Din fr. xénopathie.
XERES s.n. Vin de calitate superioară, cu aromă şi buchet specific, originar din Spania. [Pr.: he-] – Din fr. xérés, germ. Xeres [wein].
XEROCOPIE, xerocopii, s.f. Copie făcută la xerox. – Din fr. xérocopie, it. xerocopia.
XERODERMIE, xerodermii, s.f. Boală de piele caracterizată prin uscarea şi descuamarea continuă a pielii din cauza creşterii stratului cornos şi a scăderii secreţiilor cutanate. – Din fr. xérodermie.
XEROFAG, -Ă, xerofagi, -ge, adj. Care se hrăneşte cu alimente uscate. – Din fr. xérophage.
XEROFAGIE s.f. Regim de alimentaţie vegetariană care are la bază alimente uscate, seci. – Din fr. xérophagie.
XEROFILĂ, xerofile, adj., s.f. (Bot.) Xerofită. – Din fr. xérophile.
XEROFITĂ, xerofite, s.f., adj. (Plantă) care este adaptată pentru a trăi într-un mediu cu umiditate scăzută; xerofilă. – Din fr. xérophytes.
XEROFORM s.n. Substanţă medicamentoasă care se prezintă sub formă de pulbere galbenă, întrebuinţată ca antibiotic (intestinal). – Din fr. xéroforme.
XEROFTALMIE, xeroftalmii, s.f. (Med.) Xeroză. – Din fr. xérophtalmie.

XEROGEL, xerogeluri, s.n. Material obţinut prin uscarea gelurilor. – Din fr. xérogel, germ. Xerogel, engl. xerogel.
XEROGRAFIE, xerografii, s.f. Procedeu de tipar folosit pentru reprezentarea unor imagini şi documente şi bazat pe impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină. – Din germ. Xerographie, fr. xérographie.
XEROMORF, -Ă, xeromorfi, -e, adj. (Bot.; despre unele plante) Adaptat la secetă. – Din germ. xeromorph.
XEROMORFISM s.n. Totalitatea particularităţilor legate de rezistenţa la secetă a xerofitelor. – Din fr. xéromorphisme.
XEROX, xeroxuri, s.n. Aparat de reprodus şi de multiplicat, bazat pe xerografie. – Denumire comercială.
XFROXA, xeroxez, vb. I. Tranz. A multiplica cu ajutorul xeroxului. – Din xerox.
XEROXARE, xeroxări, s.f. Acţiunea de a xeroxa şi rezultatul ei. – V. xeroxa.
XEROXAT, -Ă, xeroxaţi, -te, adj. Care a fost multiplicat cu ajutorul xeroxului. – V. xeroxa.
XEROZĂ, xeroze, s.f. Boală de ochi caracterizată prin uscarea şi contractarea conjunctivei, prin dispariţia secreţiei lacrimale şi opacifierea corneii, care, în unele cazuri, devine albă; xeroftalmie. – Din fr. xérose.
XIFOID, xifoide, s.n. Cartilaj de forma unui vârf de sabie, care termină osul stern. – Din fr. xiphoîde.
XILAN, xilani, s.m. Polizaharidă care se găseşte în celulele lignificate ale lemnului, în paie etc. – Din fr. xylane, germ. Xylan, engl. xylan.
XILEM s.n. (Bot.) Ţesut lemnos alcătuit din vase lemnoase. – Din fr. xyléme, germ. Xylem.
XILEN, xileni, s.m. Hidrocarbură lichidă care se găseşte în gudronul de huilă sau în unele fracţiuni de ţiţei şi care se întrebuinţează ca solvent în industria lacurilor, a coloranţilor, a cauciucului etc. – Din fr. xyléne.
XILIDINĂ, xilidine, s.f. (Chim.) Amină obţinută din xilen folosită la fabricarea unor coloranţi. – Din fr. xylidine.
XILOFAG, -Ă, xilofagi, -ge, adj. (Despre unele insecte) Care se hrăneşte cu lemn, care roade lemnul. – Din fr. xylophage.
XILOFON, xilofoane, s.n. Instrument muzical de percuţie, alcătuit dintr-un sistem de plăci de lemn acordate diferit, care vibrează şi emit sunete când sunt lovite cu nişte ciocănele de lemn, de sticlă sau de metal. – Din fr. xylophone.
XILOFONIST, -Ă, xilofonişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care cântă la xilofon. – Xilofon + suf. -ist.
XILOGRAF, -Ă, xilografi, -e, s.m. şi f. Lucrător care execută clişee de tipar gravate în lemn; gravor în lemn. – Din fr. xylographe.
XILOGRAFIC, -Ă, xilografici, -ce, adj. Care aparţine xilografiei, privitor la xilografie, obţinut prin xilografie. – Din fr. xylographique.
XILOGRAFIE, (2) xilografii, s.f. 1. Procedeu tipografic la care se folosesc clişee gravate în lemn; arta de a grava în lemn. 2. Clişeu tipografic gravat în lemn. – Din fr. xylographie.
XILOGRAVURĂ, xilogravuri, s.f. 1. Totalitatea procedeelor necesare producerii formei de tipar pentru xilografie; formă de tipar obţinută printr-un astfel de procedeu. 2. Procedeu de gravură care constă din săparea unui desen pe o placă de lemn şi imprimarea lui pe hârtie. 3. Arta de a grava în lemn. * Clişeu gravat în lemn; stampă executată cu un astfel de clişeu. – Din fr. xylogravure.

XILOID, -Ă, xiloizi, -de, adj. (Despre materiale) Care este de natură lemnoasă sau prezintă o structură asemănătoare cu aceea a lemnului. – Din fr. xyloîde.
XILOLIT, xilolite, s.n. Amestec de rumeguş de lemn şi clorură de magneziu, colorat cu pigmenţi minerali, folosit mai ales la fabricarea cabinelor de nave. [Pl. şi: xilolituri] – Din germ. Xylolith.
XILOLITOGRAFIE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar litografic la care forma de tipar se execută pe o placă de lemn. – Din fr. xylolithographie, germ. Xylolithographie.
XILOTIPIE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar folosit la reproducerea structurii lemnului din care se prepară forma de tipar. – Din germ. Xylotypie.
XILOZĂ s.f. (Chim.) Monozaharidă care se găseşte în lemn, în paie etc. – Din fr. xylose.
Y s.m. invar. A treizecea literă a alfabetului limbii române; sunet notat cu această literă, având în general diverse valori ale lui i, care apare în neologisme internaţionale şi în nume proprii străine. – [Pr.: igrec].
YALĂ, yale, s.f. Broască (III) de siguranţă. – Denumire comercială.
YANKEU, yankei, s.m. Nume dat, începând cu sec. XVII, locuitorilor din nord-estul S.U.A.; p. gener. (de obicei depr.) cetăţean al S.U.A. – Din engl. yankee.
YARD, yarzi, s.m. Unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914398 m. – Din engl. yard.
YEMENIT, -Ă, yemeniţi, -te, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Yemenului sau este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Yemenului sau yemeniţilor (1), privitor la Yemen sau la yemeniţi. – Din fr. yéménite.
YEN, yeni, s.m. Unitate bănească în Japonia. – Din engl., fr. yen.
YOGA s.f. Şcoală filozofică indiană care urmăreşte adâncirea cunoaşterii eului în scopul eliberării lui de viaţa materială şi al contopirii cu spiritul universal; p. ext. ansamblu de exerciţii care duc la stăpânirea deplină a organismului uman prin încetinirea la maximum a respiraţiei, a bătăilor inimii şi prin realizarea stării de insensibilizare totală. – Din engl., fr. yoga.
YOGHIN, yoghini, s.m. Adept al filozofiei yoga; p. ext. persoană care practică exerciţii yoga. [Var.: yogín s.m.] – Din fr. yogin, engl. yogi.
YOGHIST, -Ă, yoghişti, -ste, s.m. şi f., adj. (Adept) al filozofiei yoga; (persoană) care practică exerciţiile yoga. – Yoga + suf. -ist.
YOGIN s.m. v. yoghin.
YORK s.m. Denumire dată mai multor specii de porci de culoare albă, create în Anglia. – Cuv. engl.
YTERBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. – Din fr. ytterbium.
ÝTRIU s.n. Element chimic asemănător cu elementele din familia pământurilor rare. – Din fr. yttrium.
YUAN, yuani, s.m. Unitate bănească în Republica Populară Chineză. – Cuv. chinez.
YUCCA s.f. invar. (Bot.) Plantă liliacee din India şi America. * Fibră textilă obţinută din această plantă. – Din engl., fr. yucca.
Z s.m. invar. A treizeci şi una literă a alfabetului limbii române; sunetul notat cu această literă (consoană fricativă dentală sonoră). [Pr.: ze]
ZA1 prep. (Înv.) De, de la; la. – Din sl. za.
ZA2, zale, s.f. 1. Fiecare dintre ochiurile unui lanţ; p. gener. (la pl.) lanţ. * Lănţişor de metal întrebuinţat uneori ca podoabă. * Cusătură în formă de lănţişor, executată de obicei la broderii. 2. (La pl.) Împletitură executată din inele mici de fier legate unul de altul; p. ext. armură făcută din această

împletitură, cu care se îmbrăcau oştenii în antichitate şi în evul mediu, spre a se apăra de loviturile duşmanilor. [Var.: (reg.) zálă, zea s.f.] – Cf. ngr. záva.
ZABET s.m. (Turcism înv.) Guvernator; p. ext. autoritate, stăpânire. – Din tc. zabit.
ZABRAC s.n. (Înv.) 1. Mustrare aspră; ocară. 2. Încercare grea; primejdie. – Et. nec. Cf. rus. zabrak.
ZABRĂ, zabre, s.f. Plantă erbacee cu tulpina pubescentă şi cu flori purpurii (Galeopsis pubescens). – Et. nec. Cf. zebră.
ZACHERLINĂ s.f. Numele unui insecticid folosit în trecut. – Et. nec.
ZACUSCĂ, zacuşte, s.f. Gustare, aperitiv; spec. preparat culinar făcut din vinete, gogoşari, ceapă etc., prăjite în ulei, ori din peşte cu garnitură de legume. – Din rus. zakuska.
ZADAR s.n. (Rar) Inutilitate, zădărnicie. ** Loc. adv. (Curent) În zadar = degeaba, fără folos, zadarnic, în deşert, în van. [Var.: zădár s.n.] – Din sl. za darŭ.
ZADARNIC, -Ă, zadarnici, -ce, adj. 1. (Adesea adverbial) Care este fără folos, fără rost, nefolositor, inutil. 2. (Înv.) Vanitos, trufaş, îngâmfat. [Var.: zădárnic, -ă adj.] – Zadar + suf. -nic.
ZADĂ, zade, s.f. Arbore răşinos cu frunze lungi în formă de ace, care cad toamna, cu lemn tare şi durabil, foarte preţuit (Larix decidua). – Lat. pop. daeda (= taeda).
ZADIE, zadii, s.f. Ţesătură de lână în costumul popular ţărănesc feminin din unele regiuni, decorată cu dungi late negre, alternând cu altele roşii sau portocalii şi purtată ca fustă, o parte în faţă şi cealaltă în spate. – Cf. ucr. zady "înapoi, în spate".
ZAGARA, zagarele, s.f. Blană de animal prelucrată; margine de blană (de altă culoare) aplicată la unele obiecte de îmbrăcăminte. – Din bg., scr. zagarija.
ZAHANA s.f. v. zalhana.
ZAHAR s.n. v. zahăr.
ZAHARAT1, zaharaţi, s.m. Sare a acidului zaharic. – Din fr. saccharate.
ZAHARAT2, -Ă, zaharaţi, -te, adj. Care conţine zahăr, cu zahăr; provocat de (excesul de) zahăr. – Zahăr + suf. -at.
ZAHARAZĂ, zaharaze, s.f. (Biol.) Invertază. – Din fr. saccharase.
ZAHAREA s.f. v. zaherea.
ZAHARIC, zaharici, adj. (În sintagma) Acid zaharic = acid obţinut prin oxidarea unor sorturi de zahăr şi de amidon. – Din fr. saccharique.
ZAHARICALE s.f. pl. Bomboane, cofeturi, acadele; p. gener. dulciuri. – Din ngr. zahariká.
ZAHARIFICA, zaharific, vb. I. Tranz. A scinda polizaharidele în produşi cu un grad de polimerizare mai mic sau în monozaharide. – După fr. saccharifier.
ZAHARIFICARE, zaharificări, s.f. Acţiunea de a zaharifica şi rezultatul ei. – V. zaharifica.
ZAHARIFICATOR, zaharificatoare, s.n. Instalaţie folosită pentru zaharificare. – Zaharifica + suf. -tor.
ZAHARIGEN, -Ă, zaharigeni, -e, adj. Care se poate transforma în zahăr prin hidratare. – Din fr. saccharigéne.
ZAHARIMETRIE s.f. Metodă de determinare a concentraţiei soluţiilor de zaharoză cu ajutorul zaharimetrului. – Din fr. saccharimétrie.
ZAHARIMETRU, zaharimetre, s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei unei soluţii de zaharoză, utilizat în special în industria zahărului. – Din fr. saccharimétre.

ZAHARINĂ s.f. Substanţă organică solidă, cristalizată, greu solubilă în apă, cu o putere de îndulcire de 500 de ori mai mare decât a zahărului, netoxică şi neasimilabilă, întrebuinţată ca înlocuitor al zahărului în alimentaţia bolnavilor de diabet. – Din fr. saccharine.
ZAHARISI, zaharisesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre dulceţuri, miere etc.; la pers. 3) A căpăta o îngroşare specifică datorită cristalizării zaharurilor conţinute. 2. Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A-şi pierde vigoarea, energia, vioiciunea gândirii; a se ramoli. 3. Tranz. Fig. (Rar) A îndulci tonul sau timbrul vocii; a face mieros. – Din ngr. zaharóso (viit. lui zaharóno).
ZAHARISIRE, zaharisiri, s.f. Faptul de a se zaharisi. – V. zaharisi.
ZAHARISIT, -Ă, zaharisiţi, -te, adj. 1. (Despre dulceţuri, miere etc.) Care s-a îngroşat prin cristalizarea zaharurilor conţinute. ** Fructe zaharisite = fructe conservate prin fierbere în sirop de zahăr. 2. Fig. (Fam.; despre oameni) Care şi-a pierdut vigoarea, energia, vioiciunea gândirii; ramolit. * (Despre cuvinte, expresii, ton etc.) Mieros, dulceag, siropos. – V. zaharisi.
ZAHARIT, -Ă adj. v. zăhărit.
ZAHARNIŢĂ, zaharniţe, s.f. Vas mic în care se ţine zahărul. – Zahăr + suf. -niţă.
ZAHAROID, -Ă, zaharoizi, -de, adj. Care are aspectul zahărului. – Din fr. saccharodîde.
ZAHAROMETRU, zaharometre, s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentraţiei soluţiilor de zahăr prin măsurarea densităţii lor. – Din fr. saccharométre.
ZAHAROS, -OASĂ, zaharoşi, -oase, adj. 1. (În sintagma) Produs zaharos = produs alimentar dulce preparat din (sau cu) zahăr. 2. Care are aspectul zahărului (1); alb, compact, cristalin ca zahărul. – Din fr. sacchareux. Cf. zahăr.
ZAHAROZĂ, zaharoze, s.f. Substanţă din clasa zaharurilor, formată din combinarea unei molecule de glucoză cu o moleculă de fructoză, cu gust dulce, solubilă în apă şi cu mare valoare nutritivă. – Din fr. saccharose.
ZAHARURI s.n. pl. Nume generic dat substanţelor organice care formează (alături de albuminoide şi de grăsimi) una dintre cele trei grupe de combinaţii specifice celulelor organismelor vii (din care fac parte glucoza, fructoza, zaharoza, lactoza, maltoza etc.); glucide. – Din zahăr.
ZAHĂR s.n. 1. Specie de zaharoză de culoare albă cristalizată, uşor solubilă în apă, cu gust dulce şi plăcut, obţinută mai ales din sfecla de zahăr sau din trestia de zahăr şi constituind unul dintre produsele alimentare de bază. ** Zahăr de struguri = glucoză. Zahăr de lapte = lactoză. Zahăr de malţ = maltoză. ** Loc. adj. De zahăr = (despre oameni) foarte bun, gentil, serviabil; foarte simpatic. 2. Nume dat excesului de glucoză din sânge; (şi în sintagma boală de zahăr) boală cauzată de acest exces; diabet zaharat. [Var.: (reg.) zahár s.n.] – Din ngr. záhari. Cf. bg. zahar.
ZAHEREA, zaherele, s.f. (Înv.) Provizii alimentare pe care ţările române erau obligate să le pună la dispoziţia oştilor otomane. * (Reg.) Tain pentru vite, preparat din tărâţe, sfeclă de zahăr, sare etc.; p. ext. nutreţ, furaj. [Var.: zahareá s.f.] – Din tc. zahire.
ZAIAFET, zaiafeturi, s.n. Chef mare (cu lăutari); ospăţ, chiolhan. [Pr.: za-ia÷. – Var.: ziafét, zaifét s.n.] – Din tc. ziyăfet.
ZAIBĂR s.n. (Reg.) 1. Soi de viţă de vie nealtoită. 2. Vin din struguri proveniţi din zaibăr (1). – Cf. germ. Seiber.
ZAICĂ, zaici, s.f. (Ornit.; reg.) Gaiţă. – Et. nec.
ZAICOI, zaicoi, s.m. (Reg.) Bărbătuşul zaicii. – Zaică + suf. -oi.

ZAIF, -Ă, zaifi, -e, adj. (Înv. şi arh.) Indispus, bolnav; debil, convalescent. – Din tc. zayif.
ZAIFET s.n. v. zaiafet.
ZAIFLÂC, zaiflâcuri, s.n. (Înv.) Indispoziţie, slăbiciune, suferinţă. [Pr.: za-i-] – Din tc. zayiflik.
ZAIMF, zaimfuri, s.n. (Rar) Văl. – Din fr. zaîmph.
ZAIREZ, -Ă, zairezi, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia de bază a Republicii Zair sau care este originară de acolo. 2. Adj. Care aparţine Zairului sau populaţiei lui, privitor la Zair sau la populaţia lui. [Pr.: za-i-] – Zair (n. pr.) + suf. -ez.
ZALĂ s.f. v. za2.
ZALHANA, zalhanale, s.f. 1. (Turcism) Abator rudimentar special pentru ovine, amenajat în vederea preparării pastramei şi a desfacerii produselor derivate. 2. Restaurant în care se prepară şi se servesc anumite mâncăruri din carne friptă (de ovine). [Var.: zahaná s.f.] – Din tc. salhăne.
ZAMĂ s.f. v. zeamă.
ZAMBIAN, -Ă, zambieni, -e, s.m. şi f., adj. 1. S.m. şi f. Persoană născută şi crescută în Zambia. 2. Adj., s.m. şi f. (Locuitor) din Zambia. – Din fr. zambien.
ZAMBILĂ, zambile, s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunzele crescute dintr-un bulb, cu flori albe, roz, violete sau albastre, aşezate în ciorchine la vârful tulpinii şi plăcut mirositoare (Hyacinthus orientalis). – Din tc. sümbül.
ZAMBILICĂ s.f. Diminutiv al lui zambilă. – Zambilă + suf. -ică.
ZAMBOL, zamboale, s.n. (Înv. şi reg.) Coş împletit din papură sau din rogoz; zimbil. – Cf. zimbil.
ZAMCĂ, zămci, s.f. (În evul mediu, în Moldova) Întăritură, construcţie întărită, fortăreaţă, cetate. – Din rus. zamka.
ZAMFIR, zamfire, s.n. (Înv. şi pop.) Safir. [Pl. şi: zamfiruri] – Din sl. samfirů.
ZAMFIRĂ, zamfire, s.f. (Ornit.; reg.) Grangur. – Et. nec.
ZAMPARAGIU, zamparagii, s.m. (Pop.) Derbedeu. – Cf. tc. zampara.
ZAMPARALÂC, zamparalâcuri, s.n. (Turcism înv.) Petrecere, chef, destrăbălare. – Din tc. zamparalik.
ZANANA s.f. v. zenana.
ZAP interj. v. zapa.
ZAPA interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. [Var.: zap interj.] – Onomatopee.
ZAPAT s.n. (Reg.) Vânt care bate din nord-vest. – Cf. rus. zapad.
ZAPATEADO s.n. Dans solistic de origine spaniolă, în măsură ternară, deseori sincopat, cu mişcare rapidă, ale cărui accente ritmice se marchează prin lovituri de călcâi; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: sa-pa-te-á-] – Cuv. sp.
ZAPCIALĂ, zapcieli, s.f. (Înv.) Încasare cu forţa a dărilor sau a datoriilor; executare. [Pr.: -ci-a-] – Zapcii + suf. -eală.
ZAPCIERIE, zapcierii, s.f. (Înv.) Funcţia de zapciu; zapcilâc (1). [Pr.: -ci-e-] – Zapciu + suf. -ărie.
ZAPCII, zapciesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A încasa cu forţa dările sau datoriile de la cineva; a executa. – Din zapciu.
ZAPCILÂC, zapcilâcuri, s.n. (Înv.) 1. Zapcierie. 2. Zapcială. – Zapciu + suf. -lâc.
ZAPCIU, zapcii, s.m. (Înv.) 1. Cârmuitor al unei plăşi, subordonat ispravnicului (şi însărcinat cu strângerea dărilor). 2. Grad în armată, echivalent cu cel de

căpitan; persoană care avea acest grad. 3. Agent de poliţie; sergent de stradă. – Din tc. zaptiye.
ZAPIS, zapise, s.n. (Înv.) Document, dovadă scrisă, act. – Din sl. zapisů.
ZAPISCĂ, zapişti, s.f. (Rusism înv.) Adeverinţă, certificat. – Din rus. zapiska.
ZAPOROJEAN, zaporojeni, s.m. Cazac dintr-o organizaţie autonomă ucraineană, cu caracter militar (din perioada sec. XVI-XVIII). – Zaporojie (n. pr.) + suf. -ean.
ZAPT s.n. (Turcism înv.; în expr.) A face (un lucru) zapt = a-şi însuşi (un lucru) cu forţa; a confisca. – Din tc. zabit.
ZAR1, zaruri, s.n. Cub mic de os, de lemn, de material plastic etc., care are pe fiecare dintre feţe imprimate puncte de la unu la şase şi care se foloseşte la anumite jocuri de noroc; p. ext. (la pl.) joc de noroc la care se folosesc asemenea cuburi. – Din tc. zar.
ZAR2, zaruri, s.n. (Reg.) Broască de la uşă. – Din magh. zár.
ZARAF, zarafi, s.m. (Înv.) 1. Persoană care se îndeletnicea cu schimbul banilor; p. ext. cămătar. 2. Casier al vistieriei. – Din tc. sarraf.
ZARAFIR, zarafiruri, s.n. (Pop.) Fir de aur; p. ext. stofă ţesută cu astfel de fir; brocart. – Cf. tc. zer "aur", rom. fir.
ZARAFIŢĂ, zarafiţe, s.f. (Pop.) Soţia zarafului. – Zaraf + suf. -iţă.
ZARATIT s.n. Carbonat bazic de nichel natural, de culoare verde. – Din fr. zaratite.
ZARĂ s.f. Lichid albicios şi acrişor care rămâne după ce s-a ales untul. – Cf. alb. dhallë.
ZARE, zări, s.f. 1. Partea cerului sau a pământului pe care o mărgineşte linia orizontului; orizont. ** Loc. adv. În zare = la orizont. (rar) În zări = la orizont; p. ext. departe. Din zări = din depărtări. * (La pl.) Văzduh. 2. Lumină care se împrăştie în jurul unei surse luminoase; rază. ** Expr. A se uita (sau a privi) în zare la ceva = a privi un obiect (transparent) aşezându-l în dreptul unei surse de lumină pentru a-l vedea mai bine. (O) zare de... = o cantitate mică de... * Zori de ziuă, zorii zilei. 3. Culme, creastă, coamă, vârf. – Din sl. zarja.
ZARF, zarfuri, s.n. (Înv.) Suport metalic lucrat în filigran, pe care se punea felegeanul sau paharul cu ceai. – Din tc. zarf.
ZARIF, -Ă, zarifi, -e, adj. (Înv.) Frumos, straşnic. – Din tc. zarif.
ZARIŞTE, zarişti, s.f. 1. Zare, orizont. 2. Luminiş în pădure. – Zare + suf. -işte.
ZARNACADEA, zarnacadele, s.f. (Bot.; reg.) Narcisă. – Din tc. zerenkadá.
ZARPA, zarpale, s.f. (Înv.) Stofă scumpă de mătase, ţesută cu fir de aur şi de argint; brocart; p. ext. îmbrăcăminte de brocart. – Din tc. zerbaf.
ZARVĂ s.f. 1. Gălăgie, zgomot mare, hărmălaie, tărăboi; p. ext. mişcare, agitaţie, tulburare, frământare. 2. Ceartă, scandal, gâlceavă. – Cf. ucr. zarva.
ZARZAM s.n. v. ţarţam.
ZARZAVAGIOAICĂ, zarzavagioaice, s.f. Negustoreasă de zarzavat. – Zarzavagiu + suf. -oaică.
ZARZAVAGIU, zarzavagii, s.m. Negustor de zarzavat; grădinar care cultivă zarzavaturi. – Din tc. zerzevaţçi.
ZARZAVAT, zarzavaturi, s.n. Plante comestibile, cultivate în grădini, de la care se consumă mai ales frunzele şi rădăcinile; verdeţuri. – Din tc., bg. zerzevat.
ZARZĂR, zarzări, s.m. 1. Pom fructifer asemănător cu caisul, cu flori albe şi cu fructe sferice mici, cu gust acrişor şi cu sâmburii amari (Armeniaca vulgaris). 2. (Reg.) Corcoduş. – Din zarzără (derivat regresiv).
ZARZĂRĂ, zarzăre, s.f. 1. Fructul zarzărului (1). 2. (Reg.) Fructul corcoduşului. – Din bg. zarzala, zarzalija.

ZASTUP, zastupuri, s.n. (Reg.) Hârleţ mare folosit la săpat pe fundul bălţilor. – Din rus., ucr. zastup.
ZAŢ, zaţuri, s.n. 1. Substanţă depusă pe fundul unui vas cu cafea; drojdie (1). 2. Text cules cu litere de plumb şi aşezat în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit. – Din germ. Satz.
ZAVELCĂ s.f. v. zăvelcă.
ZAVERĂ, zavere, s.f. (Înv. şi reg.) Nume dat răscoalei organizate de greci în 1821 împotriva stăpânirii turceşti (cu ramificaţie şi în ţările româneşti); p. gener. revoltă, răscoală, răzvrătire. – Din scr., bg. zavera.
ZAVERGISI, zavergisesc, vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti. – Zavergiu + suf. -isi.
ZAVERGIU, zavergii, s.m. Revoluţionar grec din 1821; p. gener. răsculat, răzvrătit. – Zaveră + suf. -giu.
ZAVESCĂ s.f. (Înv.) Taxă specială plătită vistieriei în evul mediu, în Moldova, pentru redeschiderea unui proces. – Et. nec.
ZAVISTIC, -Ă adj. v. zavistnic.
ZAVISTIE, zavistii, s.f. (Înv.) Invidie, pizmă, gelozie; ură, duşmănie, zavistnicie. * Intrigă, pâră. * Discordie, gâlceavă, ceartă. – Din sl. zavistî.
ZAVISTII vb. IV v. zavistui.
ZAVISTIOS, -OASĂ, zavistioşi, -oase, adj. (Înv.) Invidios, pizmaş, intrigant. [Pr.: -ti-os] – Zavistie + suf. -os.
ZAVISTNIC, -Ă, zavistnici, -ce, adj. (Înv.) Invidios, pizmaş, intrigant, zavistuitor. [Var.: zavístic, -ă adj.] – Din sl. zavistîniků.
ZAVISTNICIE, zavistnicii, s.f. (Înv.) Zavistie. – Zavistnic + suf. -ie.
ZAVISTUI, zavistuiesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A invidia, a pizmui. * Intranz. A face sau a băga intrigi. [Var.: zavistií vb. IV] – Din sl. zavistvovati.
ZAVISTUITOR, -OARE, zavistuitori, -oare, adj. (Înv.) Invidios, pizmaş; intrigant. [Pr.: -tu-i-] – Zavistui + suf. -tor.
ZAVRAGIOAICĂ, zavragioaice, s.f. 1. Ţigancă din grupul ţiganilor nomazi (ursari sau căldărari), soţie de zavragiu (1). 2. Femeie gâlcevitoare, scandalagioaică, certăreaţă. – Zavragiu + suf. -oaică.
ZAVRAGIU, zavragii, s.m. 1. Ţigan nomad (ursar sau căldărar). 2. Scandalagiu. – Cf. zavergiu.
ZĂBALĂ, zăbale, s.f. 1. Parte a căpăstrului constând dintr-o bară subţire de metal cu două braţe, prevăzute cu câte un inel mare, care se introduce în gura calului înapoia ultimilor incisivi pentru a-l struni şi a-l conduce. 2. Bubuliţă albicioasă molipsitoare, care apare la oameni în colţurile gurii şi la vite pe buze; zăbăluţă. 3. (La pl.) Bale. 4. (La pl.) Colţurile cărnoase ale ciocului unor pui de păsări. – Din magh. zabola.
ZĂBAVĂ, (rar) zăbave, s.f. 1. Întârziere, încetineală, tărăgăneală, zăbovire. ** Expr. (Fam.) Un bob (de) zăbavă = un pic de răbdare; imediat, numaidecât, îndată. A-şi face zăbavă = a-şi pierde vremea, a întârzia. Fără (de) zăbavă = fără întârziere, imediat, îndată. 2. Răgaz, odihnă. 3. Trecere de vreme; amuzament, petrecere, distracţie. – Din sl. zabava.
ZĂBAVNIC, -Ă, zăbavnici, -ce, adj. (Înv.) Care zăboveşte, care întârzie; zăbovitor. * Încet, greoi. – Din sl. zabavînů.
ZĂBĂLOS, -OASĂ, zăbăloşi, -oase, adj. Cu zăbale (2); bălos; murdar, nespălat. – Zăbală + suf. -os.
ZĂBĂLUŢĂ, zăbăluţe, s.f. 1. Un fel de zăbală (1) mai simplă, compusă din două bare îmbinate între ele, servind pentru a conduce calul. 2. Zăbală (2). – Zăbală + suf. -uţă.

ZĂBĂUC, -Ă, zăbăuci, -ce, adj. Zăpăcit, aiurit, năuc. [Var.: zăpăúc, -ă adj.] – Contaminare între zăpăcit şi năuc.
ZĂBĂVI vb. IV v. zăbovi.
ZĂBLĂU1, zăblaie, s.n. Pânză de câlţi sau de păr de capră, din care se fac cergi, lăicere etc.; p. gener. ţol, pătură. – Din bg. zeblo.
ZĂBLĂU2, zăblăi, s.m. (Reg.) 1. Flăcău zdravăn; vlăjgan. 2. Câine mare (ciobănesc); zăvod2. – Din magh. zábaló.
ZĂBOVI, zăbovesc, vb. IV. (Pop.) 1. Intranz. A lucra prea încet, a nu se grăbi; a întârzia. 2. Intranz. A sta prea mult timp într-un loc; a întârzia. * Tranz. A face pe cineva să întârzie, reţinându-l, oprindu-l, silindu-l să aştepte. 3. Refl. (Înv.) A se ocupa, a şi pierde vremea (cu cineva). [Var.: zăbăví vb. IV] – Din sl. zabaviti.
ZĂBOVIRE, zăboviri, s.f. (Pop.) Faptul de a zăbovi. – V. zăbovi.
ZĂBOVIT, -Ă, zăboviţi, -te, adj. (Înv.) Întârziat; amânat. – V. zăbovi.
ZĂBOVITOR, -OARE, zăbovitori, -oare, adj. (Înv.) Zăbavnic. – Zăbovi + suf. -tor.
ZĂBRANIC, zăbranice, s.n. Ţesătură fină de mătase, de borangic sau de lână (de culoare neagră); văl făcut dintr-o asemenea ţesătură. * Spec. Văl de doliu; pânză neagră care se pune la casa unui mort sau la uşa bisericii când mortul este depus acolo. – Din bg. zabradnik.
ZĂBREA, zăbrele, s.f. 1. Gratie. 2. Fiecare dintre barele de fier sau de lemn ale unui gard sau ale unui grilaj. 3. Fiecare dintre barele unei grinzi formate dintr-o reţea de bare îmbinate la capete. [Var.: zebreá s.f.] – Din sl. zabralo.
ZĂBRELI, zăbrelesc, vb. IV. Tranz. A pune zăbrele (la o fereastră, la o uşă etc.). – Din zăbrea.
ZĂBRELIT, -Ă, zăbreliţi, -te, adj. (Despre ferestre, uşi etc.) Cu zăbrele, care are zăbrele. – V. zăbreli.
ZĂBUN, zăbune, s.n. 1. Haină bărbătească purtată de ţărani, făcută din lână sau din bumbac, de obicei lungă, cu sau fără mâneci, împodobită cu cusături. 2. Anteriu lung şi larg purtat de preoţi şi de călugări. 3. (Înv.) Haină lungă, fără mâneci, confecţionată din stofă scumpă, pe care o purtau boierii. [Var.: zobón s.n.] – Din bg. zabun.
ZĂBUNAR, zăbunari, s.m. Persoană care face sau vinde zăbune. – Zăbun + suf. -ar.
ZĂBUNAŞ, zăbunaşe, s.n. Diminutiv al lui zăbun; zăbunel. [Var.: zobonáş s.n.] – Zăbun + suf. -aş.
ZĂBUNEL, zăbunele, s.n. Zăbunaş. – Zăbun + suf. -el.
ZĂCARE, zăcări, s.f. (Reg.) Boală grea şi îndelungată; zăcere. ** Expr. A cădea în (sau la) zăcare = a se îmbolnăvi greu. – Zăcea + suf. -are.
ZĂCAŞ, -Ă, zăcaşi, -e, adj. (Reg.) 1. Care zace bolnav în pat; fără putere; p. ext. leneş, trândav. 2. Fig. Rău, răutăcios, invidios; răzbunător. – Zăcea + suf. -aş.
ZĂCĂMÂNT, zăcăminte, s.n. Acumulare naturală de substanţe minerale utile, cu forme şi dimensiuni variate. – Din zăcea (după fr. gisement).
ZĂCĂRI, zăcăresc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A lâncezi, a lenevi. – Din zăcare.
ZĂCĂŞEALĂ, zăcăşeli, s.f. (Reg.) 1. Răutate, ură, invidie, dorinţă de răzbunare, zăcăşie. 2. Lâncezeală, boală; inerţie, nepăsare. – Zăcaş + suf. -eală.
ZĂCĂŞIE s.f. (Reg.) Zăcăşeală (1). – Zăcaş + suf. -ie.
ZĂCĂTOR, -OARE, zăcători, -oare, adj., s.f. I. Adj. (Înv.) Care zace, care stă culcat, întins (la pământ). II. S.f. 1. Vas mare în care se păstrează vinul sau rachiul şi care se umple mereu din alte butoaie; cadă. * Vas mare cu gura

largă îngropat în pământ, în care se adună şi se strivesc strugurii pentru a fi lăsaţi să fermenteze. 2. Vas mare de lemn căptuşit cu tablă subţire, în care se pun la dospit pieile pentru tăbăcit. * Vas în care se depozitează provizoriu peştele la cherhana. 3. Piatra de jos a morii care stă pe loc şi deasupra căreia se roteşte alergătoarea. 4. Loc unde stau vitele ziua la odihnă; stanişte, zăcătură (1). – Zăcea + suf. -ător.
ZĂCĂTURĂ, zăcături, s.f. (Reg.) 1. Loc de odihnă pentru vite; zăcătoare (4), stanişte. 2. Rachiu sau vin depozitat într-o zăcătoare (II 1). – Zăcea + suf. -ătură.
ZĂCEA, zac, vb. II. Intranz. 1. A sta întins, culcat sau tolănit pe pat, pe pământ etc, din lipsă de ocupaţie, din cauza oboselii etc. * A fi doborât. Copacii zac la pământ. 2. A sta culcat în pat din cauza unei boli grele; a boli. 3. A fi mort, culcat, îngropat (în mormânt). 4. (Despre sentimente, calităţi, defecte, deprinderi etc.) A sta ascuns, a fi în stare latentă. 5. A sta, a fi, a se afla (într-o stare oarecare) de multă vreme, a fi lăsat în părăsire. Plicurile nedesfăcute zăceau teanc. ** Expr. A zăcea la închisoare (sau în temniţă etc.) = a fi întemniţat. * A fi aşezat, situat undeva; a se afla. – Lat. jacere.
ZĂCERE, zăceri, s.f. Faptul de a zăcea; zăcut1. ** Expr. A cădea la zăcere = a cădea la pat, a se îmbolnăvi greu. – V. zăcea.
ZĂCUT1 s.n. Zăcere. – V. zăcea.
ZĂCUT2, -Ă, zăcuţi, -te, adj. 1. Care a stat mult timp într-un loc; (despre apă) stătut, clocit. * Putred. 2. (Rar) Care a fost bolnav (greu); care are cicatrice, urme de vărsat. Zăcută de vărsat. – V. zăcea.
ZĂDAR s.n. v. zadar.
ZĂDARNIC, -Ă adj. v. zadarnic.
ZĂDĂRÂRE, zădărâri, s.f. Acţiunea de a zădărî şi rezultatul ei. [Var.: zădăríre s.f.] – V. zădărî.
ZĂDĂRÂT, -Ă, zădărâţi, -te, adj. (Despre oameni şi animale) Întărâtat, provocat; mâniat. [Var.: zădărít, -ă adj.] – V. zădărî.
ZĂDĂRI vb. IV v. zădărî.
ZĂDĂRIRE s.f. v. zădărâre.
ZĂDĂRIT, -Ă adj. v. zădărât.
ZĂDĂRÎ, zădărăsc, vb. IV. Tranz. 1. A întărâta, a provoca pe cineva; a sâcâi, a necăji, a hărţui. * A răscoli, a tulbura. 2. A aţâţa focul. [Var.: zădărí vb. IV] – Din bg. zadarjam, scr. zadirati.
ZĂDĂRNICI, zădărnicesc, vb. IV. Tranz. A face să nu se realizeze ceva; a pune piedici la ceva; a dejuca un plan, o uneltire etc. – Din zadarnic.
ZĂDĂRNICIE, zădărnicii, s.f. 1. Caracterul a ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost; deşertăciune, inutilitate. 2. (Înv.) Ambiţie nemăsurată, vanitate, trufie, îngâmfare. – Zadanic + suf. -ie.
ZĂDĂRNICIRE, zădărniciri, s.f. Acţiunea de a zădărnici şi rezultatul ei. – V. zădărnici.
ZĂDUF, (2) zădufuri, s.n. 1. Căldură mare, înăbuşitoare; arşiţă, caniculă. 2. Fig. Supărare, necaz; (la pl.) greutăţi, dificultăţi. [Var.: zădúh s.n.] – Din bg., scr. zaduh.
ZĂDUFOS, -OASĂ, zădufoşi, -oase, adj. (Rar) Plin de zăduf, foarte călduros, înăbuşitor. – Zăduf + suf. -os.
ZĂDUH s.n. v. zăduf.
ZĂGAN, zăgani, s.m. (Ornit.) Vultur-bărbos. – Din tc. zagan, ngr. zagánis.
ZĂGAŞ, zăgaşe, s.n. (Înv.) Canal, şanţ. – Contaminare între zăgaz şi făgaş.
ZĂGAŞTINĂ, zăgaştine, s.f. (Reg.) Plasă de pescuit. – Et. nec.

ZĂGAZ, zăgazuri, s.n. 1. Stăvilar, baraj. ** Expr. A se rupe (sau a se deschide, a se descuia) zăgazurile cerului, se spune când sunt ploi mari, torenţiale. 2. Fig. Oprelişte, îngrădire, piedică, obstacol. 3. Lac sau iaz format de apa pe care barajul o împiedică să curgă; braţ derivat dintr-o apă curgătoare; scoc. 4. Întăritură de protecţie făcută în ţărmul unui râu pentru ca apa să nu facă stricăciuni; dig. – Cf. scr. zagata, zagatiti.
ZĂGĂZUI, zăgăzuiesc, vb. IV. Tranz. 1. A stăvili; a îndigui, a bara. 2. Fig. A opri, a împiedica (o acţiune). – Zăgaz + suf. -ui.
ZAGĂZUIRE, zăgăzuiri, s.f. Acţiunea de a zăgăzui şi rezultatul ei. – V. zăgăzui.
ZĂGĂZUIT, -Ă, zăgăzuiţi, -te, adj. Barat, îndiguit, oprit pe loc, îngrădit. – V. zăgăzui.
ZĂGÂRNĂ, zăgârne, s.f. (Reg.) Săculeţ de pânză folosit la stână pentru a strecura brânza; sedilă. – Et. nec.
ZĂGNEATĂ s.f. (Reg.) Foc de nuiele sau de surcele uscate, care arde cu flacără vie. ** Expr. A da zăgneată focului = a înteţi focul. – Din rus. zagneta, ucr. zahnit.
ZĂGRĂI, zăgrăiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A vorbi mult, a trăncăni, a pălăvrăgi. – Ză- + grăi.
ZĂHĂI, zăhăiesc, vb. IV. (Reg.) 1. Tranz. A supăra, a sâcâi, a necăji; a stingheri. 2. Refl. A se împrăştia; a se pierde, a se risipi. [Var.: zăhătuí vb. IV] – Din ucr. zahaity.
ZĂHĂIALĂ, zăhăieli, s.f. (Reg.) Faptul de a (se) zăhăi; nelinişte, tulburare, zbucium. [Pr.: -hă-ia-] – Zăhăi + suf. -eală.
ZĂHĂREL, (2) zăhărele, s.n. 1. Diminutiv al lui zahăr (1). ** Expr. A duce (pe cineva sau a se lăsa dus) cu zăhărelul = a înşela (sau a se lăsa înşelat), a ademeni (pe cineva sau a se lăsa ademenit) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare. 2. (Reg.; la pl.) Dulciuri, bomboane, zaharicale. – Zahăr + suf. -el.
ZĂHĂRI, zăhăresc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A presăra, a îndulci cu zahăr. – Din zahăr.
ZĂHĂRIT, -Ă, zăhăriţi, -te, adj. (Pop.) 1. Îndulcit cu zahăr. 2. Zaharisit. 3. Glasat. [Var.: zaharít, -ă adj.] – V. zăhări.
ZĂHĂTUI vb. IV v. zăhăi.
ZĂITIN, zăitinuri, s.n. (Reg.) Untdelemn; ulei. ** Expr. A fi zăitin pe apă = a fi nevinovat; a învinge, a birui. – Din scr. zejtin.
ZĂLAR, (1) zălari, s.m., (2) zălare, s.n. 1. S.m. Meseriaş care face zale. 2. S.n. (Reg.) Cârlig de lemn de care se atârnă lanţul la vatră. – Za2 + suf. -ar.
ZĂLETI, zăletesc, vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A ţâşni, a stropi; a curge din abundenţă. – Cf. bg. zaletja, scr. zaleti.
ZĂLEZEALĂ, zălezeli, s.f. (Reg.) Faptul de a zălezi. – Zălezi + suf. -eală.
ZĂLEZI, zălezesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A zăcea; a slăbi. – Cf. ucr. zalezaty, rus. zalezat.
ZĂLEZIT, -Ă, zăleziţi, -te, adj. (Reg.) Slab, fără vlagă; amărât. – V. zălezi.
ZĂLEZITURĂ, zălezituri, s.f. (Reg.) Slăbiciune, moleşeală. – Zălezi + suf. -tură.
ZĂLIŞTE, zălişti, s.f. (Pop.) Direcţia, bătaia vântului. – Et. nec.
ZĂLOAGĂ, zăloage, s.f. (Reg.) 1. Fâşie de hârtie, de pânză, de piele etc. care se introduce între paginile unei cărţi pentru a însemna locurile care prezintă interes; semn de carte. 2. Capitol dintr-o carte. – Din rus. zaloga.
ZĂLOG1 s.m. Arbust înalt până la cinci metri, cu lujeri cenuşii-verzui şi frunze lanceolate (Salix cinerea). – Et. nec.
ZĂLOG2, zăloguri, s.n. (Pop.) 1. Amanet, garanţie, gaj, chezăşie. ** Expr. A-şi lăsa pieile (sau pielea) zălog = a cădea în mâinile duşmanului, a-şi pierde

viaţa, a se lăsa omorât. * Sechestru, ipotecă. 2. Obiect (rar persoană) lăsat ca garanţie. – Din sl. zalogů.
ZĂLOGI, zălogesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) 1. A lăsa, a da (sau a opri) ca amanet, gaj sau garanţie un obiect; a amaneta. 2. A reţine, a opri pe cineva ca gaj, ca ostatic. – Din zălog2.
ZĂLOGIRE, zălogiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a zălogi şi rezultatul ei. – V. zălogi.
ZĂLOGIT, -Ă, zălogiţi, -te, adj. (Înv.) 1. (Despre bunuri, obiecte etc.) Care este amanetat; p. ext. sechestrat, ipotecat. 2. (Despre oameni) Care este luat ostatic. – V. zălogi.
ZĂLUD, -Ă, zăluzi, -de, adj. 1. Smintit, ţicnit, nebun; zăpăcit. * Scos din minţi, înnebunit, tulburat, năucit. 2. Naiv, nepriceput; uşuratic; tembel. 3. Prost. – Din bg zaluden.
ZĂLUG, zălugi, s.m. (Reg.) Lanţ împletit din sârmă. – Et. nec.
ZĂLUŢĂ, zăluţe, s.f. 1. Diminutiv al lui za2. 2. Cusătură de flori în formă de lănţişor, care se face pe ie sau pe catrinţă. – Za2 + suf. -uţă.
ZĂLUZEALĂ, zăluzeli, s.f. (Reg.) Nebunie, nebuneală. – Zăluzi + suf. -eală.
ZĂLUZI, zăluzesc, vb. IV. Intranz. şi refl. (Reg.) A deveni zălud, a se sminti, a se ţicni a-şi pierde minţile, a înnebuni. – Din zălud.
ZĂLUZIE, zăluzii, s.f. (Reg.) Rătăcire a minţii, nebunie. – Zălud + suf. -ie.
ZĂLUZIT, -Ă, zăluziţi, -te, adj. (Reg.) Înnebunit, năucit, sărit (din minţi). – V. zăluzi.
ZĂMĂRIE, zămării, s.f. (Reg.) Mâncare cu zeamă multă; cantitate mare de zeamă. – Zamă + suf. -ărie.
ZĂMÂRCĂ s.f. v. zămurcă.
ZĂMISLI, zămislesc, vb. IV. (Înv. şi reg.) 1. Tranz. A concepe fătul; a procrea, a face pui, a naşte. 2. Refl. A lua fiinţă, a se naşte, a se întrupa. 3. Tranz. şi refl. Fig. A (se) crea, a (se) produce; a (se) forma, a (se) înfiripa. – Din sl. zamysliti.
ZĂMISLIRE, zămisliri, s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de a (se) zămisli; concepere; naştere, reproducere, înmulţire. – V. zămisli.
ZĂMISLITOR, -OARE, zămislitori, -oare, adj. (Înv. şi reg.) Care zămisleşte, care generează; creator. – Zămisli + suf. -tor.
ZĂMORÎ, zămorăsc, vb. IV. 1. Refl. (Reg.) A-şi astâmpăra în oarecare măsură foamea sau setea, a mânca sau a bea numai atât cât să-şi ţină zilele. 2. Tranz. (Înv.) A slei de puteri, a istovi pe cineva. – Din sl. zamoriti, ucr. zamorytyc'a.
ZĂMOŞIŢĂ, zămoşiţe, s.f. Plantă cu tulpina ramificată de la bază, acoperită cu peri aspri, cu flori mari de culoare galben-deschis şi purpurie, catifelate la mijloc (Hibiscus trionum). – Zămos (= zemos) + suf. -iţă.
ZĂMURCĂ s.f. (Reg.) Mâncare cu prea multă zeamă. [Var.: zămárcă] – Cf. z(e)amă.
ZĂNAT, zănaturi, s.n. (Reg.) Meserie, meşteşug. – Din scr. zanat.
ZĂNATEC, -Ă adj. v. zănatic.
ZĂNATIC, -Ă, zănatici, -ce, adj. Zăpăcit, smintit, bezmetic. [Var.: zănátec, -ă adj.] – Cf. lat. dianaticus.
ZĂNGĂITURĂ s.f. v. zăngănitură.
ZĂNGĂNEALĂ, zăngăneli, s.f. Sunet metalic; zăngănit. – Zăngăni + suf. -eală.
ZĂNGĂNI, zăngănesc, vb. IV. Intranz. (Despre metale, clopote, sticlă; la pers. 3) A produce prin izbire sau prin lovire un sunet metalic specific; a zornăi, a zdrăngăni. ** Tranz. Îşi zăngănesc armele. [Var.: zingăní, zinghení, zângăní vb. IV] – Zâng + suf. -ăni.
ZĂNGĂNIRE, zăngăniri, s.f. Acţiunea de a zăngăni şi rezultatul ei; zăngănit. [Var.: zingăníre, zingheníre, zângăníre s.f.] – V. zăngăni.

ZĂNGĂNIT, zăngănituri, s.n. Zgomot metalic specific, produs de unele obiecte prin lovire sau prin izbire; zăngănire, zăngăt. [Var.: zingănít, zângănít s.n.] – V. zăngăni.
ZĂNGĂNITOR, -OARE, zăngănitori, -oare, adj. Care zăngăneşte; zornăitor. [Var.: zinghenitór, -oáre, zângănitór, -oáre adj.] – Zăngăni + suf. -tor.
ZĂNGĂNITURĂ, zăngănituri, s.f. Zăngănire. [Var.: zăngăitúră, zângănitúră s.f.] – Zăngăni + suf. -tură.
ZĂNGĂT, zăngăte, s.n. Zăngănit. [Var.: zângăt, zingăt, zínghet, zânghet s.n.] – Zang + suf. -ăt.
ZĂNOAGĂ, zănoage, s.f. 1. Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munţilor înalţi; căldare. 2. Poiană înverzită; platou sau coastă de deal bune pentru agricultură. 3. Ochi larg şi adânc de apă format pe cursul unui râu, mai jos de un stăvilar. – Cf. rus. zanoga, ucr. zanoha.
ZĂPADĂ, zăpezi, s.f. 1. Precipitaţie atmosferică solidă, sub formă de fulgi albi, alcătuiţi din cristale de apă îngheţată; strat provenit din aglomerarea acestor fulgi, când temperatura solului este sub 0°C; omăt, nea, ninsoare. 2. (Chim.; în sintagma) Zăpadă carbonică = bioxid de carbon în stare solidă. – Cf. sl. zapadati "a cădea".
ZĂPĂCEALĂ, zăpăceli, s.f. 1. Faptul de a (se) zăpăci; stare în care se află cel zăpăcit; tulburare, buimăceală, fâstâceală, năuceală; dezordine. 2. (Fam.) Gălăgie mare, tărăboi, larmă, balamuc. – Zăpăci + suf. -eală.
ZĂPĂCI, zăpăcesc, vb. IV. Tranz. şi refl. 1. A-şi pierde sau a face să-şi piardă facultatea de a judeca clar; a (se) tulbura la minte, a (se) năuci, a (se) buimăci. 2. (Fam.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul, a (se) fâstâci, a (se) încurca. * Tranz. A strica ordinea, a răvăşi, a deranja. – Et. nec.
ZĂPĂCIRE s.f. Acţiunea de a (se) zăpăci şi rezultatul ei. – V. zăpăci.
ZĂPĂCIT, -Ă, zăpăciţi, -te, adj. (Adesea substantivat) Tulburat la minte; buimăcit, năucit, fâstâcit. * Zvăpăiat, neastâmpărat, zvânturat. – V. zăpăci.
ZĂPĂCITOR, -OARE, zăpăcitori, -oare, adj. Care zăpăceşte; ameţitor, uluitor. – Zăpăci + suf. -tor.
ZĂPĂDOS, -OASĂ, zăpădoşi, -oase, adj. (Rar) Cu multă zăpadă, plin de zăpadă. – Zăpadă + suf. -os.
ZĂPĂI, pers. 3 zăpăie, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra, a hămăi. – Zapa + suf. -ăi.
ZĂPĂIT s.n. (Reg.) Faptul de a zăpăi; zăpăitură, lătrat, hămăit. – V. zăpăi.
ZĂPĂITURĂ, zăpăituri, s.f. (Reg.) Zăpăit. [Pr.: -pă-i-] – Zăpăi + suf. -tură.
ZĂPĂUC, -Ă adj. v. zăbăuc.
ZĂPÂRSTEA s.m. art. (Reg.) Ultimul născut (într-o familie); prâslea, mezin. – Et. nec.
ZĂPLAN, -Ă, zăplani, -e, s.m. şi f. Om înalt şi voinic; vlăjgan, lungan. – Et. nec.
ZĂPLAZ, zăplazuri, s.n. Gard (de scânduri, de ulucă); ulucă. – Et. nec.
ZĂPODIE, zăpodii, s.f. (Reg.) 1. Platou. 2. Vale largă adăpostită de înălţimi; şes puţin scufundat faţă de regiunea înconjurătoare. – Din sl. zapodů.
ZĂPOR, zăpoare, s.n. (Pop.) 1. Îngrămădire de sloiuri de gheaţă care se formează primăvara într-un punct al unui râu, îndeosebi la coturi sau pe secţiuni de scurgere mai înguste, datorită căreia se produc creşteri de nivel şi inundaţii; p. ext. revărsare, inundaţie. 2. Baraj făcut de oameni pentru a permite pornirea plutelor sau funcţionarea morilor de apă; apa oprită la baraj. ** Expr. A pune zăpor = (despre cai) a nu voi să tragă; a se împotrivi. – Din bg. zapor.
ZĂPORÎ, zăporăsc, vb. IV. Refl. (Pop.; despre ape) A se revărsa în timpul dezgheţului; a inunda prin dezgheţ. – Din zăpor.

ZĂPSI, zăpsesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) 1. A prinde (pe cineva) asupra unui fapt săvârşit în ascuns; a surprinde. 2. A simţi, a observa, a prinde de veste, a băga de seamă. – Et. nec.
ZĂPUC s.n. (Reg.) Zăpuşeală, năduf. – Cf. scr. zapuhati "a sufla".
ZĂPUŞEALĂ, zăpuşeli, s.f. Căldură mare şi înăbuşitoare; arşiţă, zăduf, zăpuc. – zăpuşi + suf. -eală.
ZĂPUŞI, pers. 3 zăpuşeşte, vb. IV. Tranz. (Pop.; despre soare) A încălzi foarte tare, a înfierbânta. – Din bg. zapuša, scr. zapušiti "a umple de fum".
ZĂPUŞIT, -Ă, zăpuşiţi, -te, adj. (Pop.) 1. Înăbuşit, sufocat de căldură. 2. Înăbuşitor (din cauza căldurii), sufocant, zăpuşitor. – V. zăpuşi.
ZĂPUŞITOR, -OARE, zăpuşitori, -oare, adj. (Pop.) Care produce zăpuşeală, înăbuşitor; sufocant. – Zăpuşi + suf. -tor.
ZĂRAR, zărari, s.m. (Reg.) Cioban care mulge oile; mulgător. – Zer + suf. -ar.
ZĂRĂFIE, (2) zărăfii, s.f. (Înv.) 1. Ocupaţia zarafului; cămătărie. 2. Localul zarafului. – Zaraf + suf. -ie.
ZĂRĂSTI, zărăstesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se rătăci. – Et. nec.
ZĂRGAN, zărgani, s.m. Specie de peşte marin cu corpul alungit şi cilindric, acoperit cu solzi mici, cu fălcile prelungite şi cu oasele colorate în verde (Belone belone euxini). – Et. nec.
ZĂRGHEALĂ, zărgheli, s.f. (Reg.) Nebunie, ţicneală, sminteală. – Zărghi + suf. -eală.
ZĂRGHENIE, zărghenii, s.f. (Reg.) Zărgheală. – Zărghi + suf. -enie.
ZĂRGHI, zărghesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se ţicni, a se sminti; a se zăpăci. – Et. nec.
ZĂRGHIT, -Ă, zărghiţi, -te, adj. (Reg.) Smintit, ţicnit, zăpăcit. – V. zărghi.
ZĂRI, zăresc, vb. IV. 1. Tranz. A vedea (ceva) slab, vag, nedesluşit (din cauza depărtării sau a întunecimii); a întrezări. * Expr. A zări ca prin sită (sau ca printr-o pânză) = a vedea numai conturul obiectelor, fără a distinge bine forma şi culoarea, a vedea neclar, confuz. * A vedea (ceva) numai în treacăt, în fugă. * Intranz. şi refl. impers. (Rar) A vedea. 2. Tranz. A observa, a băga de seamă, a descoperi pe cineva sau ceva; a remarca. 3. Refl. A se arăta, a se ivi; a apărea, a se vedea. ** Expr. A se zări de ziuă = a se face ziuă, a se revărsa zorile, a se lumina de ziuă. (Rar) A se zări de lună = a apărea, a ieşi luna. 4. Intranz. (Pop.) A străluci, a lumina. – Din zare.
ZĂRPĂLATIC, -Ă, zărpălatici, -ce, adj. (Reg.) Uşuratic, fluşturatic. – Et. nec.
ZĂRVĂI, zărvăiesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A face zarvă. – Zarvă + suf. -ăi.
ZĂRZĂRAŞ, zărzăraşi, s.m. (Pop.) Zărzărel. – Zarzăr + suf. -aş.
ZĂRZĂREL, zărzărei, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui zarzăr; zărzăraş. – Zarzăr + suf. -el.
ZĂRZĂRICĂ, zărzărele, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui zarzără. – Zarzără + suf. -ică.
ZĂSTI, zăstesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrămădi. – Et. nec.
ZĂTICNEALĂ, zăticneli, s.f. (Pop.) Zăticnire, împiedicare, stânjenire. – Zăticni + suf. -eală.
ZĂTICNI, zăticnesc, vb. IV. (Pop.) 1. Tranz. A împiedica, a stânjeni, a stingheri, a tulbura, a încurca. 2. Refl. A se opri, a se întrerupe. [Var.: zătigní vb. IV] – Din sl. zatŭknonti.
ZĂTICNIRE, zăticniri, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) zăticni şi rezultatul ei. – V. zăticni.
ZĂTIGNI vb. IV v. zăticni.
ZĂTOACĂ, zătoace, s.f. (Reg.) Braţ de fluviu între malul apei şi un ostrov mai mare. – Din bg. zatok.

ZATON, zătoane, s.n. (Reg.) 1. Lac lung şi îngust pe ţărmul mării, despărţit de mare numai printr-o limbă îngustă de pământ. * Loc din cursul unui râu cu apă domoală şi adâncă, unde se pot adăposti iarna vasele plutitoare. * Scobitură în malul unui râu, unde se adună peştele. 2. Zăgaz făcut spre a abate sau a opri apa din cursul ei. * Spec. Îngrăditură din stuf sau din nuiele, care se aşază în râu pentru prinderea peştelui; p. ext. locul astfel îngrădit. Zătoane circulare. – Din rus., ucr. zaton.
ZĂTONAR, zătonari, s.m. (Reg.) Pescar specializat în pescuitul la zătoane. – Zăton + suf. -ar.
ZĂTONI, zătonesc, vb. IV. (Reg.) 1. Refl. (Despre peşti) A se aduna, a se strânge într-un zăton. 2. Tranz. A stăvili cursul unei ape (cu zătoane). – Din zăton.
ZĂU interj. 1. (Întăreşte o afirmaţie sau o negaţie, uneori însoţit de "aşa") Pe legea mea, jur că... ** Expr. (Pop.) A zice zău = a jura. Ba (nu) zău = dimpotrivă, te asigur că..., vorbesc serios. 2. Într-adevăr, desigur, fără îndoială, bineînţeles. ** Expr. Nu ştiu, zău! = mă îndoiesc, mă întreb dacă... 3. Te rog! [Var.: zeu interj.] – Lat. deus.
ZĂUITA, zăúit, vb. I. Tranz. (Reg.) A uita. – Ză- + uita.
ZĂVĂCUSTĂ, zăvăcuste, s.f. Plantă erbacee cu flori galbene dispuse în spice (Astragalus dasyanthus). – Et. nec.
ZĂVEAZĂ, zăveze, s.f. (Înv.) 1. Perdea. 2. Covor care se pune pe perete; scoarţă. – Din sl. zavěsa.
ZĂVELCĂ, zăvelci, s.f. Fiecare dintre cele două fote dreptunghiulare, cu dungi sau brodate cu flori, care se poartă una în faţă şi alta în spate, ca fustă. [Var.: zavélcă, zovélcă, zivélcă, zuvélcă, zevélcă s.f.] – Cf. bg. zavivka.
ZĂVELCUŢĂ, zăvelcuţe, s.f. Diminutiv al lui "zăvelcă". – Zăvelcă + suf. -uţă.
ZĂVOD1, zăvoduri, s.n. (Reg.) Aşezare temporară de pescari, organizată în vederea pescuitului; totalitatea instalaţiilor şi a uneltelor acestei aşezări. – Din rus. zavod.
ZĂVOD2, zăvozi, s.m. Câine mare (ciobănesc); dulău. – Et. nec.
ZĂVOI, zăvoaie, s.n. Pădurice pe malul unei ape; luncă. – Din sl. zavoj.
ZĂVOLNIŢĂ, zăvolniţi, s.f. (Reg.) Cureluşă care ţine suflecate mânecile cămăşii. – Et. nec.
ZĂVOR, zăvoare, s.n. 1. Încuietoare la uşi, uneori şi la ferestre, constând dintr-o mică bară mobilă care intră într-o ureche fixată în toc; ivăr. 2. Dispozitiv folosit pentru blocarea mecanică, comandată sau automată, a unuia dintre organele mobile principale ale unui aparat, ale unei maşini etc. 3. (Pop.; la pl.) Cătuşe, fiare. 4. (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac; leaţ întrebuinţat la facerea gardurilor; răzlog. – Din sl. zavorů.
ZĂVORAŞ, zăvoraşe, s.n. Diminutiv al lui zăvor(1). – Zăvor + suf. -aş.
ZĂVORÂRE s.f. Acţiunea de a (se) zăvorî şi rezultatul ei; închidere (cu zăvorul). – V. zăvorî.
ZĂVORI vb. IV v. zăvorî.
ZĂVORÎ, zăvorăsc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) încuia cu zăvorul. * Tranz. A bloca intenţionat, cu ajutorul unui zăvor, deplasarea unui obiect sau a unei piese dintr-un ansamblu faţă de un alt obiect sau faţă de o altă piesă. * Tranz. A închide, a întemniţa pe cineva. 2. Tranz. (Pop) A lega pe cineva în cătuşe, în fiare [Var zăvorí vb. IV] – Din zăvor.
ZÂMBĂREŢ, -EAŢĂ, zâmbăreţi, -e, adj. (Fam.) Care zâmbeşte mereu, care zâmbeşte prea mult; zâmbitor, vesel, jovial. – Zâmbi + suf. -ăreţ.
ZÂMBET, zâmbete, s.n. Surâs. – Zâmbi + suf. -et.

ZÂMBI, zâmbesc, vb. IV. Intranz. 1. A schiţa o uşoară mişcare a buzelor, însoţită de înseninarea feţei, pentru a exprima de obicei bucurie sau satisfacţie (de mică intensitate); a surâde. 2. Fig. A fi (cuiva) favorabil. * A conveni cuiva, a găsi aprobare la cineva. – Din sl. zonbů "dinte", bg. zăbja se.
ZÂMBIRE, zâmbiri, s.f. Faptul de a zâmbi; zâmbet, surâs. – V. zâmbi.
ZÂMBITOR, -OARE, zâmbitori, -oare, adj. Care zâmbeşte, surâzător; vesel, zâmbăreţ, radios. – Zâmbi + suf. -tor.
ZÂMBITURĂ, zâmbituri, s.f. (Înv.) Zâmbet, zâmbire. – Zâmbi + suf. -tură.
ZÂMBRE s.f. pl. Boală a cailor, care se manifestă prin inflamarea gingiilor şi prin ulceraţii dureroase în cerul gurii. ** Expr. (Pop. şi fam.) A face zâmbre = a dori ceva foarte mult, a râvni, a jindui. [Var.: zímbre s.f. pl.] – Cf. pol. zabrze (< sl. zonbů "dinte").
ZÂMBRU, zâmbri, s.m. Arbore conifer cu frunze în formă de ace, grupate câte cinci, cu seminţe lungi, comestibile, cu lemnul foarte rezistent (Pinus cembra). * P. restr. Lemnul acestui arbore, rezistent, de calitate superioară, folosit în sculptură. – Et. nec.
ZÂNĂ, zâne, s.f. 1. Personaj fantastic feminin din basme, închipuit ca o femeie foarte frumoasă (şi de obicei foarte bună), cu puteri supranaturale şi cu darul nemuririi; fee. 2. (Rar) Zeiţă. – Probabil lat. Diana.
ZÂNG interj. Cuvânt care imită sunetul clopotului sau al unui metal lovit. – Onomatopee.
ZÂNGĂNI vb. IV v. zăngăni.
ZÂNGĂNIRE s.f. v. zăngănire.
ZÂNGĂNIT s.n. v. zăngănit.
ZÂNGĂNITOR, -OARE adj. v. zăngănitor.
ZÂNGĂNITURĂ s.f. v. zăngănitură.
ZÂNGĂT s.n. v. zăngăt.
ZÂNGHET s.n. v. zăngăt.
ZÂNIŞOARĂ, zânişoare, s.f. Diminutiv al lui "zână". – Zână + suf. -işoară.
ZÂRNĂ, zârne, s.f. Plantă erbacee veninoasă cu frunze dinţate, cu flori albe dispuse în raceme şi cu fructe în formă de bobiţe negre sau verzi (Solanum nigrum). – Din sl. zrůno "boabă", "grăunte".
ZÂZANIE1, zâzanii, s.f. Intrigă, discordie, vrajbă, gâlceavă. – Din ngr. zizánia (pl. lui zizánion).
ZÂZANIE2 s.f. v. zizanie.
ZÂZÂI, pers. 3 zâzâie, vb. IV. Intranz. (Despre insecte) A produce sunete caracteristice când zboară; a bâzâi, a zumzăi. – Formaţie onomatopeică.
ZÂZÂIT, zâzâituri, s.n. Faptul de a zâzâi; bâzâit, zumzet. – V. zâzâi.
ZBANGHIU, -IE, zbanghii, adj. 1. (Despre ochi; p. ext. despre oameni) Saşiu. 2. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Neastâmpărat, fluşturatic, zvăpăiat; aiurit. [Var.: spanchíu, -íe, şpanchíu, -íe adj.] – Cf. ţig. bango "răsucit, strâmbat, schilodit".
ZBANŢ1, zbanţuri, s.n. (Reg.) 1. Verigă, legătură de fier cu care se strâng laolaltă unele piese de la trăsură, de la car etc. 2. Petic la ghete. – Et. nec.
ZBANŢ2, zbanţuri, s.n. (Reg.) Ventuză (2). – Cf. ucr. zban, zbanja.
ZBAT, zbaturi, s.n. Pală metalică sau din lemn, montată la periferia unei roţi, care constituie propulsorul unei nave cu aburi destinate navigaţiei pe ape interioare cu adâncime mică. – Din zbate (derivat regresiv).
ZBATE, zbat, vb. III. Refl. 1. (Despre fiinţe) A face mişcări bruşte, violente sau convulsive (din cauza durerii sau pentru a scăpa de o strânsoare); a se zvârcoli; a se smuci. ** Expr. A se zbate ca peştele pe uscat (sau ca musca în pânza paianjenului), se zice despre cineva care se sileşte din toate puterile să

scape dintr-un mare impas. A se zbate de moarte = a se zvârcoli foarte tare; a se lupta cu moartea, a trage să moară. * Fig. A se chinui, a se zbuciuma, a suferi cumplit. * (Despre părţi ale corpului) A se mişca, a zvâcni, a palpita. * A face tot ce-i stă în putinţă, a se strădui din răsputeri pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop. 2. A se mişca cu putere încoace şi încolo; a se involbura, a se învârteji. 3. (Reg.) A se târgui, a se tocmi. * Tranz. (Înv.) A reduce, a scădea din preţul unei mărfi prin târguială. – Lat. pop. exbattere (= battuere).
ZBATERE, zbateri, s.f. Acţiunea de a se zbate şi rezultatul ei; zvâcnire; zbucium; frământare, învolburare. – V. zbate.
ZBĂNŢUI vb. IV v. zbânţui.
ZBÂNŢ s.n. (Reg.) Joacă, zbenguire, hârjoană. – Din zbânţui (derivat regresiv).
ZBÂNŢUI, zbânţui, vb. IV. Refl. A se zbengui, a zburda, a fi neastâmpărat. [Var.: zbănţuí vb. IV] – Et. nec.
ZBÂNŢUIALĂ, zbânţuieli, s.f. Zbânţuire. [Pr.: -ţu-ia-] – Zbânţui + suf. -eală.
ZBÂNŢUIRE, zbânţuiri, s.f. Acţiunea de a se zbânţui şi rezultatul ei; zbenguială, zbânţuit1, zbânţuitură. – V. zbânţui.
ZBÂNŢUIT1 s.n. Zbânţuire; zbenguială. – V. zbânţui.
ZBÂNŢUIT2, -Ă, zbânţuiţi, -te, adj. Care se zbânţuie; neastâmpărat. – V. zbânţui.
ZBÂNŢUITURĂ, zbânţuituri, s.f. (Rar) Zbânţuire. [Pr.: -ţu-i-] – Zbânţui + suf. -tură.
ZBÂR interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul păsărilor sau al insectelor, de vibraţia unei coarde, a unui motor etc. – Onomatopee.
ZBÂRÂI, zbârâi, vb. IV. Tranz. A zbârnâi; a bâzâi, a zumzăi. – Zbâr + suf. -âi.
ZBÂRÂITURĂ, zbârâituri, s.f. Zbârnâit; zumzet, bâzâit. [Pr.: -râ-i-] – Zbârâi + suf. -tură.
ZBÂRCEALĂ, zbârceli, s.f. (Pop.) Zbârcitură. – Zbârci1 + suf. -eală.
ZBÂRCI1, zbârcesc, vb. IV. Refl. (Despre piele) A face zbârcituri; a se strânge în cute, a face riduri; a se încreţi, a se rida. ** Expr. (Intranz.) A zbârci din nas = a strâmba din nas. A zbârci sprâncenele = a se încrunta. * (Rar) A se închirci, a se crispa. – Cf. bg. bărča. – v. strâmba.
ZBÂRCI2, zbârciuri, s.n. (Rar) Zbârcitură. – Din zbârci1 (derivat regresiv).
ZBÂRCIOG, zbârciogi, s.m. Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, brună-negricioasă sau cenuşie-roşcată (Morchella). ** Expr. Cu nasul zbârciog = manifestând neplăcere, dispreţ etc. ** Compus: zbârciogi-graşi = nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile din pădurile de conifere, cu pălăria zbârcită, cărnoasă şi umflată, brună-roşcată, negricioasă sau albă-gălbuie (Gyromitra). – Cf. scr. smrcak (după zbârci1).
ZBÂRCIRE, zbârciri, s.f. Faptul de a (se) zbârci1; încreţire, ridare, cutare. – V. zbârci1.
ZBÂRCIT, -Ă, zbârciţi, -te, adj. Care prezintă zbârcituri, cute, riduri; încreţit. – V. zbârci1.
ZBÂRCITURĂ, zbârcituri, s.f. Încreţitură (a pielii); zbârceală, rid, cută, creţ. – Zbârci1 + suf. -tură.
ZBÂRLI, zbârlesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre păr, blană, pene etc.; la pers. 3) A se ridica (sau a da impresia că se ridică) în sus (de spaimă, de mânie etc.); a se amesteca dezordonat, a se încâlci. ** Tranz. Vântul îi zbârleşte părul. 2. Tranz. A răscoli; a agita (suprafaţa unei ape). 3. Refl. Fig. (Despre fiinţe) A se supăra, a se mânia, a se zborşi. 4. Refl. Fig. (Despre vreme; la pers. 3) A se strica, a se înrăutăţi. [Var.: zburlí vb. IV] – Et. nec.

ZBÂRLIRE, zbârliri, s.f. Acţiunea de a (se) zbârli şi rezultatul ei. [Var.: zburlíre s.f.] – V. zbârli.
ZBÂRLIT, -Ă, zbârliţi, -te, adj. 1. (Despre păr, pene, blană etc.) Aflat în neorânduială, ridicat în sus; ciufulit, încâlcit; (despre fiinţe) cu părul sau cu penele în dezordine, ciufulite. 2. Fig. (Despre oameni) Înfuriat, supărat; zborşit. [Var.: zburlít, -ă adj.] – V. zbârli.
ZBÂRLOG adj. invar. (Rar) Zbârlit, ţepos. – Et. nec. Cf. zbârli.
ZBÂRN interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul insectelor, de vibraţia unei coarde etc. * (Substantivat, n.) Zbârnâit. – Onomatopee.
ZBÂRNĂI vb. IV v. zbârnâi.
ZBÂRNÂI, zbârnâi, vb. IV. Intranz. 1. (La pers. 3) A produce un sunet asemănâtor cu bâzâitul insectelor, cu vibrarea unei coarde, a unui motor etc.; a bâzâi, a zumzăi. 2. (Despre vânt; la pers. 3) A şuiera, a vâjâi. 3. (Rar; despre oameni) A-şi arăta nemulţumirea murmurând; a bombăni, a cârti. [Var.: zbârnăí vb. IV] – Zbârn + suf. -âi.
ZBÂRNÂIALĂ, zbârnâieli, s.f. Zbârnâire, zbârnâitură. – Zbârnâi + suf. -eală.
ZBÂRNÂIRE, zbârnâiri, s.f. Faptul de a zbârnâi; zbârnâitură, zbârnâială, zbârnâit; zgomotul produs de cineva sau de ceva care zbârnâie. – V. zbârnâi.
ZBÂRNÂIT, zbârnâituri, s.n. Zbârnâire. – V. zbârnâi.
ZBÂRNÂITOR, -OARE, (1) zbârnâitori, -oare, adj., (2, 3) zbârnâitori, s.f. 1. Adj. Care zbârnâie. * Fig. Sensibil, delicat, vibrant. 2. S.f. Fâşie de hârtie fixată în partea de sus a zmeului, care zbârnâie în bătaia vântului. 3. S.f. Jucărie făcută dintr-o scândurică legată cu o sfoară şi care, învârtită, produce un sunet specific. [Pr.: -nâ-i-] – Zbârnâi + suf. -tor.
ZBÂRNÂITURĂ, zbârnâituri, s.f. Zbârnâire, zbârnâială. [Pr.: -nâ-i-] – Zbârnâi + suf. -tură.
ZBEG s.n. v. zbeng.
ZBENG, zbenguri, s.n. Zburdălnicie, zbenguială, neastâmpăr. * Fig. Cântec vesel, săltăreţ. * (Înv.) Gloată, mulţime în mişcare; învălmăşeală. [Var.: zbeg s.n.] – Din scr. zbeg.
ZBENGHI s.n. v. benghi.
ZBENGUI, zbéngui, vb. IV. Refl. A se juca sărind şi alergând; a zburda. * A se lua la harţă; a se hârjoni. – Zbeng + suf. -ui.
ZBENGUIALĂ, zbenguieli, s.f. Faptul de a se zbengui; zbenguire, zburdălnicie; zbânţuială, hârjoneală; zbenguit 1. – Zbengui + suf. -eală.
ZBENGUIRE, zbenguiri, s.f. Acţiunea de a se zbengui şi rezultatul ei; zbenguială. – V. zbengui.
ZBENGUIT1 s.n. Zbenguială; zburdălnicie, hărţuială, hârjoneală. – V. zbengui.
ZBENGUIT2, -Ă, zbenguiţi, -te, adj. Zburdalnic; neastâmpărat. – V. zbengui.
ZBENGUITOR, -OARE, zbenguitori, -oare, adj. Care se zbenguie; zburdalnic, neastâmpărat. [Pr.: -gu-i-] – Zbengui + suf. -tor.
ZBICER, zbiceri, s.m. Nume dat căluşarului care pocneşte din bici în timpul jocului. – Zbici3 + suf. -ar.
ZBICI1, zbicesc, vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) usca (la suprafaţă); a (se) zvânta. – Et. nec.
ZBICI2, zbicesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) smuci pentru a (se) elibera dintr-o strânsoare. – Et. nec.
ZBICI3 s.n. (Înv. şi reg.) Bici. – Pref. s- + bici.
ZBICIRE, zbiciri, s.f. Faptul de a (se) zbici1. – V. zbici1.
ZBICIT, -Ă, zbiciţi, -te, adj. Uscat, zvântat. – V. zbici1.
ZBICIUI vb. IV. Tranz. (Reg.) A biciui. – Pref. s- + biciui.

ZBIERA, zbier, vb. I. Intranz. 1. (Despre animale) A scoate zbierete. 2. (Despre oameni) A striga tare şi strident; a ţipa, a răcni. * A plânge, a se tângui cu glas tare. – Probabil lat. / * / exbelare.
ZBIERAT s.n. Faptul de a zbiera. – V. zbiera.
ZBIERĂT s.n. v. zbieret.
ZBIERĂTURĂ, zbierături, s.f. Zbieret, strigăt. – Zbiera + suf. -ătură.
ZBIERET, zbierete, s.n. 1. Urlet specific pe care îl scoate un animal. 2. Strigăt puternic pe care îl scoate un om din cauza mâniei, a spaimei sau a unei dureri; ţipăt. [Var.: zbiérăt s.n.] – Zbiera + suf. -et.
ZBIHUI, zbihuiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A scutura, a zgâlţâi (pe cineva). – Et. nec.
ZBIHUIALĂ, zbihuieli, s.f. (Reg.) Scuturătură, zgâlţâitură. – Zbihui + suf. -eală.
ZBIHUIT, -Ă, zbihuiţi, -te, adj. (Reg.) Scuturat, zgâlţâit. – V. zbihui.
ZBILŢ, zbilţuri, s.n. 1. Laţ de sârmă cu care hingherii prind câinii vagabonzi. 2. Unealtă formată dintr-un cârlig fixat de o coadă de lemn, cu care se trag afară din apă peştii mari. – Et. nec.
ZBIR, zbiri, s.m. Om aspru, crud, brutal. * (Rar) Agent fiscal; zapciu. – Din fr. sbise, it. sbirro.
ZBLENDUI, zblenduiesc, vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgudui, a clătina. – Bleandă2 + suf. -ui (după zgudui).
ZBOR1, zboruri, s.n. 1. Mod de planare şi de mişcare în aer a unei păsări, a unei insecte, a unui obiect etc. cu ajutorul aripilor şi a căror sustentaţie poate fi realizată fie cu consum de energie din interior (la păsări, avioane, elicoptere etc.) sau din exterior (la planoare, zmeie etc.), fie fără consum de energie sau prin mişcare balistică; p. ext. deplasarea în spaţiu a unei rachete sau a unei astronave. ** Platformă de zbor = platformă pe un aerodrom sau pe puntea unui vapor portavion, de pe care decolează avioanele. ** Loc. adv. Din (sau în, într-un) zbor = a) în timpul zborului; b) în fugă, repede, iute; c) dintr-o dată; d) în treacăt. ** Expr. A-şi lua zborul = a) a se înălţa în aer; b) a începe să alerge repede; c) a pleca; a evada, a fugi; d) a se pierde, a dispărea; e) fig. (rar) a se dezvolta, a-şi lua avânt. A trece în zbor = a trece foarte repede. * Trecere rapidă prin aer a unui obiect aruncat sau purtat de vânt. 2. Fig. Mers iute, vijelios; viteză, goană, fugă. * Avânt, elan. – Din zbura (derivat regresiv).
ZBOR2, zboruri, s.n. (Înv. şi reg.) Bâlci, târg anual, iarmaroc; p. ext. piaţă publică. – Din sl. sůborů, bg. sbor.
ZBORNIC, zbornice, s.n. (Înv.) 1. Culegere care cuprinde legende hagiografice, scrieri religioase, tâlcuri ale scripturii, lucrări literare diverse etc. 2. Codice manuscris alcătuit din texte variate copiate laolaltă. – Din bg. sbornik.
ZBORŞI, zborşesc, vb. IV. 1. Refl. (Despre oameni) A lua o atitudine ameninţătoare, a deveni furios; a se mânia, a se înfuria; a ţipa, a se răsti la cineva. 2. Tranz. (Despre păsări, animale) A-şi înfoia, a-şi zbârli penele, părul. * A ciufuli părul unei persoane. 3. Refl. (Despre unele alimente) A începe să fermenteze, să se altereze, căpătând un aspect şi un gust neplăcut, specific; a se acri, a se strica. Smântâna s-a zborşit. * Fig. (Fam.) A se da peste cap, a se strica. Planul de excursie s-a zborşit. – Et. nec. Cf. borşi.
ZBORŞIRE, zborşiri, s.f. Acţiunea de a (se) zborşi şi rezultatul ei. – V. zborşi.
ZBORŞIT, -Ă, zborşiţi, -te, adj. 1. (Despre oameni) Înfuriat, înverşunat; furios, mânios. 2. (Despre păr, pene) Zbârlit, ciufulit. 3. (Despre unele alimente) Alterat, acrit. – V. zborşi.

ZBRANCA s.f. art. (Reg.; în expr.) A face zbranca = a da iureş, distrugând, nimicind. A da zbranca = a izgoni pe cineva, a-l lăsa pe drumuri. – Et. nec.
ZBREHUD, -Ă adj. v. zbrehui.
ZBREHUI, -IE, zbrehui, adj. (Reg. şi fam.) Nebunatic, zvăpăiat; uşuratic. [Var.: zbrehúd, -ă adj.] – Et. nec.
ZBUCIUM, (rar) zbuciume, s.n. 1. Stare de nelinişte sufletească; frământare, zbuciumare, neastâmpăr. 2. Mişcare grăbită, agitată şi zgomotoasă; agitaţie, tumult, învălmăşeală. – Din zbuciuma (derivat regresiv).
ZBUCIUMA, zbucium, vb. I. 1. Refl. A se frământa sufleteşte; a se chinui. 2. Refl. şi tranz. A (se) mişca cu neastâmpăr; a (se) agita cu violenţă. – Probabil din buciuma.
ZBUCIUMARE, zbuciumări, s.f. Faptul de a (se) zbuciuma; frământare, chin, necaz; agitaţie, alergătură; zvârcolire, zbatere. – V. zbuciuma.
ZBUCIUMAT, -Ă, zbuciumaţi, -te, adj. 1. Frământat, tulburat; neliniştit, îngrijorat. 2. Agitat; tumultuos. – V. zbuciuma.
ZBUCIUMĂTOR, -OARE, zbuciumători, -oare, adj. (Rar) Care (se) zbuciumă; zguduitor, chinuitor. – Zbuciuma + suf. -ător.
ZBUCNI vb. IV v. izbucni.
ZBUGHI1 interj. Cuvânt care indică o săritură peste un obstacol sau fuga bruscă şi neaşteptată dintr-un loc. [Var.: zbughia interj] – Et. nec.
ZBUGHI2, zbughesc, vb. IV. Tranz. (În expr.) A o zbughi = a o lua deodată la fugă; a o şterge. (La imper.; cu valoare de interj.) Zbughi-o, băiete = hai repede, şterge-o. – Din zbughi1.
ZBUGHIA interj. v. zbughi1.
ZBUGHIRE, zbughiri, s.f. Acţiunea de a zbughi şi rezultatul ei. – V. zbughi.
ZBURA, zbor, vb. I. 1. Intranz. (Despre păsări şi insecte) A plana şi a se mişca în aer cu ajutorul aripilor. * A pleca în zbor, a-şi lua zborul. * (Despre lucruri) A pluti în aer (purtat de vânt); a trece prin aer cu viteză (fiind zvârlit sau lansat cu putere). 2. Intranz. (Despre aparate de zbor) A se ridica şi a se menţine în văzduh, a se deplasa pe calea aerului; (despre oameni) a călători cu un astfel de aparat. 3. Intranz. Fig. A merge foarte repede, a alerga, a goni. * (Despre oameni) A străbate spaţii mari cu repeziciune; a se repezi până undeva. * (Despre timp) A trece, a se scurge repede. * (Despre gânduri, idei) A se succeda cu repeziciune. 4. Tranz. Fig. A smulge de la locul său, a prăvăli, a răsturna. ** Expr. A zbura cuiva capul = a decapita pe cineva; a-l omorî. A-şi zbura creierii = a se sinucide prin împuşcare. (Fam.) A zbura (sau a face să zboare) pe cineva de undeva = a da pe cineva afară de undeva, dintr-un post; a-l concedia. (Intranz.) A zbura de undeva = a fi forţat să părăsească un loc (în special un post, o slujbă). * Intranz. (Rar) A cădea, a se prâbuşi, a se prăvăli. 5. Tranz. (Pop.; în expr.) A zbura laptele = a pune puţin lapte acru în lapte dulce fierbinte ca să se aleagă brânza. – Lat. / * / exvolare.
ZBURARE, zburări, s.f. (Rar) Acţiunea de a zbura şi rezultatul ei; zbor1. -V. zbura.
ZBURAT, -Ă, zburaţi, -te, adj. 1. Împrăştiat, risipit, spulberat (de vânt). 2. Fig. (Rar; despre timp) Care s-a dus, a trecut. 3. (Pop.; în sintagma) Brânză zburată = brânză făcută din lapte fiert, la care se adaugă zer, cheag sau cuib de lapte acru. – V. zbura.
ZBURATIC, -Ă, zburatici, -ce, adj. (Pop.) 1. Iute la fugă; sprinten, ager. 2. Fig. Uşuratic nestatornic. – Zbura + suf. -atic.
ZBURĂTĂCl, zburătăcesc, vb. IV. 1. Tranz. A arunca cu ceva (într-o pasăre, într-un pom etc.); a zburătui (1). 2. Intranz. şi refl. (Despre stoluri de păsări) A se risipi bătând din aripi şi înălţându-se de la pământ; a face zboruri scurte,

aproape de pământ. * Tranz. A face să se împrăştie; a spulbera. Vântul zburătăceşte frunzele. 3. Intranz. şi refl. (Despre pui; p. ext. despre copii) A se dezvolta, a creşte; a căpăta independenţă; a se răzleţi. * Tranz. Fig. A ajuta pe cineva să-şi facă un rost în viaţă. – Din zbura.
ZBURĂTĂCIRE, zburătăciri, s.f. Acţiunea de a (se) zburătăci şi rezultatul ei. – V. zburătăci.
ZBURĂTĂCIT, -Ă, zburătăciţi, -te, adj. (Regional; despre pui; p. ext. despre copii) Crescut mare; mărişor. – V. zburătăci.
ZBURĂTĂIRE s.f. v. zburătuire.
ZBURĂTOR, -OARE, zburători, -oare, adj., s.m., s.f. I. Adj. 1. Care zboară; care poate să zboare. * Pentru zbor, de zburat. Aripi zburătoare. 2. Care pluteşte în aer (purtat de vânt). II. S.m. 1. Aviator. 2. (În mitologia populară) Fiinţă fantastică închipuită ca un spirit rău care chinuieşte noaptea în somn fetele şi femeile; (în literatura romantică) personificarea dorului de bărbatul iubit; întruchiparea idealizată a iubitului. 3. Numele uneia dintre pânzele catargului; verga care susţine această pânză. III. S.f. 1. Pasăre; animal (care zboară). 2. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu florile roşii-purpurii, cu fructele în formă de capsule cu numeroase seminţe prevăzute cu peri mătăsoşi, folosită în medicina populară (Epitobium angustifolium). – Zbura + suf. -ător.
ZBURĂTORI vb. IV v. zburături.
ZBURĂTUI, zburătuiesc, vb. IV. Tranz. (Rar) 1. A zburătăci (1). 2. A reteza dintr-o lovitură, făcând să cadă, să se prăbuşească. – Din zbura.
ZBURĂTUIRE, zburătuiri, s.f. (Rar) Acţiunea de a zburătui şi rezultatul ei. [Var.: zburătăíre s.f.] – V. zburătui.
ZBURĂTURĂ, zburături, s.f. 1. Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă într-un pom sau după o pasăre; scurtătură. * Aşchie, ţandără. * (Înv.) Sfărâmătură de plumb sau de fier cu care se încărcau armele de foc. 2. Mişcare de aruncare; distanţă până la care ajunge un lucru aruncat. Departe ca la o zburătură de praştie. – Zbura + suf. -ătură.
ZBURĂTURI, zburăturesc, vb. IV. 1. Intranz. (Rar) A străbate aerul; a zbura. 2. Tranz. şi intranz. (Pop.) A zburătăci (1). [Var.: zburătorí vb. IV] – Din zburătură.
ZBURDA, zburd, vb. I. Intranz. A sălta, a alerga sprinten încoace şi încolo; a se zbengui, a se juca cu voioşie; a se ţine de nebunii, a se arăta lipsit de seriozitate. ** Expr. A-i zburda (cuiva) inima = a fi foarte vesel; a avea chef de petreceri. – Et. nec.
ZBURDALNIC, -Ă, zburdalnici, -ce, adj. (Despre animale) Care zburdă; (despre oameni) zglobiu, neastâmpărat, vioi, nebunatic; p. ext. uşuratic. * Fig. (Despre stări sufleteşti sau manifestări ale omului) Plin de avânt, de voioşie, de vioiciune; avântat. – Zburda + suf. -alnic.
ZBURDARE, zburdări, s.f. Acţiunea de a zburda şi rezultatul ei; fig. avânt. – V. zburda.
ZBURDATIC, -Ă, zburdatici, -ce, adj. (Rar) Zburdalnic. – Zburda + suf. -atic.
ZBURDĂ s.f. Zburdare; joacă voioasă; zbenguială, neastâmpăr. – Din zburda (derivat regresiv).
ZBURDĂCIUNE, zburdăciuni, s.f. Zburdălnicie, vioiciune, neastâmpăr. – Zburda + suf. -ăciune.
ZBURDĂLNICIE, zburdălnicii, s.f. Însuşirea de a fi zburdalnic; vioiciune, neastâmpăr, voioşie. * Manifestare, faptă a celui zburdalnic; joc, petrecere; nebunie. – Zburdalnic + suf. -ie.
ZBURDĂTOR, -OARE, zburdători, -oare, adj. (Rar) Zburdalnic, zglobiu, neastâmpărat. – Zburda + suf. -ător.

ZBURDĂTURĂ, zburdături, s.f. (Reg.) Salt, săritură. – Zburda + suf. -ătură.
ZBURIŞ adv. (Neobişnuit) Ca în zbor; repede. – Zbura + suf. -iş.
ZBURLI vb. IV. v. zbârli.
ZBURLIRE s.f. v. zbârlire.
ZBURLIT, -Ă adj. v. zbârlit.
ZDELCĂ, zdelci, s.f. (Înv. şi reg.) Contract, act (de vânzare); p. gener. orice chitanţă sau act oficial. – Din rus. sdelka.
ZDRAGON s.m. v. zdrahon.
ZDRAHON, zdrahoni, s.m. (Pop. şi fam.) Om zdravăn, bine legat, voinic. [Var.: zdragón s.m.] – Et. nec.
ZDRANC interj. v. zdrang.
ZDRANCA interj. v. zdrang.
ZDRANG interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocnirea sau de căderea obiectelor de metal, de spargerea obiectelor de sticlă etc.; foflenchi. [Var.: zdranc, zdránca interj.] – Onomatopee.
ZDRAVĂN, -Ă, zdraveni, -e, adj. 1. Voinic, puternic, vânjos, viguros. * (Adverbial) Cu putere, tare; voiniceşte. 2. Sănătos, teafăr, întreg, neatins, nevătămat (la trup sau la minte). 3. Mare, tare, solid. Un par zdravăn. * (Adverbial) Din plin, mult. Mănâncă zdravăn. – Din sl. sůdravînů.
ZDRĂNCĂNI vb. IV v. zdrăngăni.
ZDRĂNCĂNIT s.n. v. zdrăngănit.
ZDRĂNGĂNEL, zdrăngănei, s.m. (Reg.) Clopoţel mic şi rotund; zurgălău. [Var.: zdrângănél s.m.] – Contaminare între zdrăngăni şi clopoţel.
ZDRĂNGĂNI, zdrăngănesc, vb. IV. 1. Intranz. (Despre sticlă şi metale sau despre obiecte făcute din aceste materiale) A produce un sunet caracteristic când se ciocneşte de ceva sau este lovit cu ceva. ** Tranz. Zdrăngăneşte cheile. 2. Tranz. A face să vibreze coardele unui instrument muzical; (depr.) a cânta fără pricepere la un instrument muzical cu coarde. [Prez. ind. şi: zdrăngăn, – Var.: zdrăncăní vb. IV] – Zdrang + suf. -ăni.
ZDRĂNGĂNIRE, zdrăngăniri, s.f. Acţiunea de a zdrăngăni şi rezultatul ei. – V. zdrăngăni.
ZDRĂNGĂNIT s.n. Faptul de a zdrăngăni; cântec executat fără pricepere la un instrument muzical cu coarde; zdrăngănitură. [Var.: zdrăncănít s.n.] – V. zdrăngăni.
ZDRĂNGĂNITURĂ, zdrăngănituri, s.f. Zdrăngănit. – Zdrăngăni + suf. -tură.
ZDRÂNGĂNEL s.m. v. zdrăngănel.
ZDREANŢĂ, zdrenţe, s.f. 1. Bucată ruptă, sfâşiată dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. * Fig. (Fam.) Om de nimic; lepădătură, secătură. 2. (La pl.) Un fel de aluat subţire făcut din făină şi ouă, care se fierbe în supă în bucăţele mici. [Var.: tréanţă s.f.] – Cf. sl. sůdranů.
ZDRELI, zdrelesc, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) răni uşor prin jupuirea pielii; a (se) juli. – Et. nec.
ZDRELIRE, zdreliri, s.f. Acţiunea de a (se) zdreli şi rezultatul ei. – V. zdreli.
ZDRELIT, -Ă, zdreliţi, -te, adj. Cu pielea jupuită; rănit prin julire. * Zdrobit, sfărâmat. – V. zdreli.
ZDRELITURĂ, zdrelituri, s.f. Rană produsă prin zdrelire; zgârietură, julitură. – Zdreli + suf. -tură.
ZDRENŢĂROS, -OASĂ, zdrenţăroşi, -oase, adj. (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrenţe; rupt, zdrenţuit; zdrenţos. * (Despre oameni, adesea substantivat) Îmbrăcat în zdrenţe, cu haine foarte uzate; flenduros. [Var.:

zdrenţurós, -oásă, stremţurós, -oásă, strenţúros, -oásă, trenţărós, -oásă adj.] – Zdreanţă + suf. -ăros.
ZDRENŢOS, -OASĂ, zdrenţoşi, -oase, adj. Zdrenţăros. [Var.: stremţós, -oásă adj.] – Zdreanţă + suf. -os.
ZDRENŢUI, zdrenţuiesc, vb. IV. Refl. (Despre obiecte de pânză, stofă etc.) A se rupe, a se sfâşia; a se preface în zdrenţe. ** Tranz. I-a zdrenţuit haina. [Var.: trenţuí vb. IV] – Zdreanţă + suf. -ui.
ZDRENŢUIT, -Ă, zdrenţuiţi, -te, adj. 1. (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrenţe; rupt, sfâşiat. 2. (Despre oameni) Îmbrăcat în zdrenţe; zdrenţăros. – V. zdrenţui.
ZDRENŢUROS, -OASĂ adj. v. zdrenţăros.
ZDROABĂ, zdroabe, s.f. (Reg.) Oboseală; trudă; agitaţie, zbucium. – Din zdrobi (derivat regresiv).
ZDROBEALĂ, zdrobeli, s.f. Zdrobire. – Zdrobi + suf. -eală.
ZDROBI, zdrobesc, vb. IV. 1. Tranz. A strivi, a sfărâma. * A nimici, a distruge. * Fig. A mâhni, a supăra, a distruge sufleteşte. * Refl. A se destrăma, a pieri. 2. Refl. Fig. (Reg.; despre oameni) A se strădui din toate puterile, a se frământa, a se agita; a se zbuciuma. – Din sl. sůdrobiti.
ZDROBIRE, zdrobiri, s.f. Acţiunea de a (se) zdrobi şi rezultatul ei; sfărâmare, strivire; nimicire, distrugere. * Fig. Mâhnire, supărare cumplită. – V. zdrobi.
ZDROBIT, -Ă, zdrobiţi, -te, adj. Strivit, sfărâmat; distrus, nimicit, învins. * Fig. Copleşit de durere, demoralizat. * Fig. Foarte obosit, sleit de puteri, extenuat. – V. zdrobi.
ZDROBITOR, -OARE, zdrobitori, -oare, adj., s.f., s.n. I. Adj. 1. Care zdrobeşte. * Fig. Copleşitor, istovitor. 2. Fig. Care înlătură orice îndoială; hotărâtor. Argument zdrobitor. II. 1. S.f. Maşină folosită pentru mărunţirea sau separarea prin strivire, rupere, smulgere etc. a unor materiale textile, a unor fructe, legume, seminţe etc. 2. S.n. Spec. (Reg.) Meliţă. – Zdrobi + suf. -tor.
ZDROBITURĂ, zdrobituri, s.f. (Rar) Sfărâmătură, strivitură; rană produsă prin zdrobire. – Zdrobi + suf. -tură.
ZDRONC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de izbirea, ciocnirea sau căderea unor obiecte de metal. [Var.: zdrónca interj.] – Onomatopee.
ZDRONCA interj. v. zdronc.
ZDRONCĂNI, zdroncănesc, vb. IV. Intranz. (Despre vehicule) A face un zgomot caracteristic (din cauza zdruncinăturilor). – Zdronc + suf. -ăni.
ZDROŞI, zdroşesc, vb. IV. Tranz. (Pop.) A sfărâma, a strivi, a zdrobi. [Var.: zduşí vb. IV] – Et. nec.
ZDRUMICA, zdrúmic, vb. I. Tranz. (Pop.) A face bucăţele, a sfărâma, a zdrobi. * Fig. A nimici, a distruge. – Contaminare între dumica şi zdrobi.
ZDRUMICARE, zdrumicări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a zdrumica şi rezultatul ei; sfărâmare, zdrobire; nimicire. – V. zdrumica.
ZDRUMICAT, -Ă, zdrumicaţi, -te, adj. (Pop.) Făcut bucăţele, sfărâmat, zdrobit. – V. zdrumica.
ZDRUMICĂTURĂ, zdrumicături, s.f. (Pop.) Sfărâmătură. – Zdrumica + suf. -ătură.
ZDRUNCEN s.n. v. zdruncin.
ZDRUNCIN s.n. 1. Zdruncinătură. * Fig. Efort, strădanie. 2. Fig. Tulburare, zbucium, frământare. [Var.: zdrúncen s.n.] – Din zdruncina (derivat regresiv).
ZDRUNCINA, zdrúncin, vb. I. Tranz. 1. A scutura tare, a zgâlţâi, a zgudui; a clătina; a hurduca. 2. Fig. A clătina din temelii o concepţie, o convingere etc.; a slăbi, a submina, a şubrezi. – Et. nec.

ZDRUNCINARE, zdruncinări, s.f. Acţiunea de a zdruncina şi rezultatul ei. – V. zdruncina.
ZDRUNCINAT, -Ă, zdruncinaţi, -te, adj. 1. Zguduit, clătinat, hurducat. * Zdrobit, strivit. * Şubrezit, slăbit. 2. Fig. Tulburat sufleteşte. – V. zdruncina.
ZDRUNCINĂTOR, -OARE, zdruncinători, -oare, adj. Care zdruncină, care hurducă. – Zdruncina + suf. -ător.
ZDRUNCINĂTURĂ, zdruncinături, s.f. 1. Scuturătură, zguduire; zguduitură, hurducătură. 2. Fig. Dezechilibru, tulburare. – Zdruncina + suf. -ătură.
ZDRUŞI vb. IV v. zdroşi.
ZDUP interj., s.n. 1. Interj. Cuvânt care imită zgomotul unei căderi precipitate sau al unor paşi grei, apăsaţi. 2. S.n. (Fam.) Închisoare. – Onomatopee.
ZDUPĂI, zdúpăi, vb. IV. Intranz. (Reg.) A călca greu, cu zgomot; a tropăi. – Zdup + suf. -ăi.
ZDUPĂIALĂ, zdupăieli, s.f. (Reg.) Faptul de a zdupăi. – Zdupăi + suf. -eală.
ZEA s.f. v. za2.
ZEAMĂ, zemuri, s.f. 1. Fiertură de carne sau de legume, constituind un fel de mâncare; partea lichidă a bucatelor, apa în care fierb. ** Expr. A mânca singur bucatele şi a lăsa altora zeama = a trage singur tot folosul, lăsând altora foarte puţin sau nimic. A nu fi de nici o zeamă, se spune despre cineva pe care nu se poate pune nici un temei. Zeamă lungă = a) mâncare neconsistentă, făcută cu prea multă apă, pentru a ajunge la multe persoane; b) vorbărie lungă, lipsită de interes; p. ext. persoană care vorbeşte mult şi fără nici o noimă. Tot de-o zeamă = deopotrivă. Zeamă de clopot (sau de hârleţ) = moartea. Zeamă de vorbe = vorbărie deşartă; vorbe goale. * Zeamă de varză = lichid acrişor în care s-a murat varza; moare. 2. Lichid pe care îl conţin celulele şi ţesuturile organismelor vegetale; suc de fructe sau de plante. ** Zeamă de prune = ţuică. 3. Nume generic pentru diverse lichide. ** Ou cu zeamă = ou fiert puţin, cu albuşul necoagulat. * (Rar) Sânge. 4. (Chim.; în sintagma) Zeamă bordeleză = suspensie de culoare albastră de sulfat bazic de cupru în apă, întrebuinţată ca fungicid. [Pl. şi: zemi, – Var.: zámă s.f.] – Lat. zema.
ZEAMIL s.n. Produs alimentar dietetic, uşor asimilabil de organism, obţinut prin tratarea amidonului din porumb cu hidroxid de sodiu. [Pr.: -ze-a-] – Denumire comercială.
ZEBEREALĂ, zebereli, s.f. (Înv.) Sechestrare, sechestru. – Zeberi + suf. -eală.
ZEBERI, zeberesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) A sechestra, a lua cu forţa; a confisca. – Et. nec.
ZEBRAT, -Ă, zebraţi, -te, adj. (Rar) Vărgat, cu dungi, ca blana zebrei. – Din fr. zébré.
ZEBRĂ, zebre, s.f. Nume generic dat speciilor de cai sălbatici africani cu blana vărgată cu benzi alternative, deschise şi închise; animal care face parte din aceste specii. * Marcaj de traversare a străzii pentru pietoni, constând din dungi paralele albe sau galbene. – Din fr. zèbre.
ZEBREA s.f. v. zăbrea.
ZEBU s.m. Animal mamifer domesticit din ţările tropicale asemănător cu boul, caracterizat printr-o cocoaşă de grăsime pe greabăn (Bos indicus). [Acc. şi: zebú] – Din fr. zébu.
ZECE, zeci, num. card. 1. Număr care are în numărătoare locul între nouă şi unsprezece şi care se indică prin cifra 10 sau X. ** (Adjectival) Are zece elevi. (La pl., arată o cantitate mare nedeterminată) Zeci de oameni. ** Expr. A avea zece vieţi, se spune când cineva scapă cu viaţă din situaţii primejdioase. A asculta cu zece urechi = a asculta foarte atent. ** (Substantivat) Scrie un zece

pe tablă. ** (Cu valoare de num. ord.) Etajul zece. ** (Intră în componenţa num. adverbial) De zece ori. ** (Precedat de "câte", intră în componenţa num. distributiv) Plecau câte zece. 2. (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la unsprezece până la nouăsprezece) Cincisprezece. * (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la douăzeci până la nouăzeci şi nouă) Patruzeci şi trei. – Lat. decem.
ZECELEA, ZECEA num. ord. (Precedat de art. "al", "a"; de obicei adjectival) Care se află între al nouălea şi al unsprezecelea. – Zece + le + a.
ZECER, zeceri, s.m. (Reg.) Zece; cifră, carte de joc, ban etc. având această valoare. – Zece + suf. -ar.
ZECHE s.f. v. zeghe.
ZECICĂ s.f. (Fam.) Carte de joc având pe ea zece puncte. – Zece + suf. -ică.
ZECIMAL, -Ă, zecimali, -e, adj., s.f. 1. Adj. (Mat.) Care se bazează pe rapoarte ale numărului zece şi ale puterilor lui; decimal. ** Număr zecimal = număr a cărui parte fracţionară este exprimată printr-o fracţie zecimală. Fracţie zecimală = fracţie al cărei numitor este egal cu o putere întreagă şi pozitivă a numărului zece. Logaritm zecimal = logaritmul unui număr în sistemul cu baza zece. Sistem zecimal = sistem de unităţi de măsură în care multiplii şi submultiplii unităţilor principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece. Balanţă zecimală sau cântar zecimal = balanţă cu braţe inegale, care permite echilibrarea greutăţilor de măsură cu greutăţi etalonate de zece ori mai mici. Clasificare zecimală = sistem de clasificare a cărţilor în biblioteci după conţinut, folosind pentru notare cifre şi având la bază împărţirea cunoştinţelor omeneşti în zece clase, fiecare clasă împărţindu-se în zece diviziuni, iar acestea, la rândul lor, în zece subdiviziuni etc. 2. S.f. Fiecare dintre cifrele scrise la dreapta virgulei unui număr zecimal. – Din decimal (după zece).
ZECIME, zecimi, s.f. 1. A zecea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. * Prima cifră din dreapta virgulei la numerele zecimale. 2. (În sistemul fiscal din trecut) A zecea parte, care revenea judeţului sau comunei, din impozitul plătit de cetăţeni statului. – Zece + suf. -ime.
ZECIUI, zeciuiesc, vb. IV. Tranz. (Înv.) 1. A lua a zecea parte din produsele cuiva; a dijmui. * (Fam.) A-şi însuşi o parte din bunurile cuiva; a fura. 2. (Despre boli, calamităţi naturale etc.) A face multe victime; a decima. – Zece + suf. -ui.
ZECIUIALĂ, zeciuieli, s.f. (Înv.) Dare anuală reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, de vite etc.; dijmă. * A zecea parte din produsele obţinute (prin muncă), care se predă cuiva (sau pe care o revendică sau o ia cu forţa cineva) ca răsplată, salariu, uium etc. [Pr.: -ciú-ia-] – Zeciui + suf. -eală.
ZECIUIRE, zeciuiri, s.f. (Înv.) Acţiunea de a zeciui şi rezultatul ei; zeciuit1; dijmuire. – V. zeciui.
ZECIUIT1, zeciuituri, s.n. (Înv.) Zeciuire. – V. zeciui.
ZECIUIT2, -Ă, zeciuiţi, -te, adj. (Înv.) Din care s-a plătit zeciuială; dijmuit. – V. zeciui.
ZECIURI s.n. pl. (Pop.) Figuri desenate; motive (geometrice) decorative. – Et. nec.
ZEFIR, (1) zefiri, s.m., (2) zefiruri, s.n. 1. Vânt lin, călduţ, care suflă primăvara dinspre apus; p. gener. vânt cald, plăcut; adiere. 2. S.n. Ţesătură uşoară de bumbac mercerizat, de o singură culoare sau cu dungi colorate, din care se confecţionează obiecte de lenjerie; (la pl.) diverse sorturi din această ţesătură. – Din fr. zéphyr, lat. zephyrus.

ZEFLEMEA, zeflemele, s.f. Ironie uşoară, luare în râs, glumă batjocoritoare. ** Expr. A lua în zeflemea = a-şi bate joc de cineva, a lua în râs. – Din tc. zevklenmek.
ZEFLEMISI, zeflemisesc, vb. IV. Tranz. A lua în râs, a ironiza (pe cineva sau ceva); a lua peste picior (pe cineva); a batjocori. – Zeflemea + suf. -isi.
ZEFLEMISIRE, zeflemisiri, s.f. Acţiunea de a zeflemisi şi rezultatul ei; ironizare. – V. zeflemisi.
ZEFLEMISM s.n. (Rar) Înclinare, atitudine, dispoziţie de a lua totul în zeflemea. – Zeflemea + suf. -ism.
ZEFLEMIST, -Ă, zeflemişti, -ste, adj. (Adesea substantivat) Ironic, batjocoritor, zeflemitor. – Zeflemea + suf. -ist.
ZEFLEMITOR, -OARE, zeflemitori, -oare, adj. (Rar) Care ironizează; zeflemist. – Zeflemea + suf. -itor.
ZEFLIU, -IE, zeflii, adj. (Turcism înv.) Vesel, glumeţ. – Din tc. zevkli.
ZEGHE, zeghi, s.f. 1. Haină ţărănească lungă, împodobită uneori cu găitane negre, care se poartă în ţinuturile muntoase. * Haină făcută din piele de oaie cu care se îmbracă ciobanii; şubă. 2. Postav gros din care se fac unele haine ţărăneşti; dimie. [Var.: zéche s.f.] – Et. nec.
ZEGRAS s.n. Iarbă-de-mare. – Din germ. Seegias.
ZEIE, zeie, s.f. (Rar) Zeiţă. [Pr.: ze-ie] – Din zeu.
ZEIESC, -IASCĂ, zeieşti, adj. (Rar) De zeu. [Pr.: ze-iesc] – Zeu + suf. -esc.
ZEIFICA, zeífic, vb. I. Tranz. A deifica. [Pr.: ze-i-] – Din zeu (după deifica).
ZEIFICARE, zeificări, s.f. Acţiunea de a zeifica; deificare. [Pr.: ze-i-] – V. zeifica.
ZEIFICAT, -Ă, zeificaţi, -te, adj. (Despre obiecte, fiinţe) Căruia i s-a atribuit putere divină. [Pr.: ze-i-] – V. zeifica.
ZEINĂ s.f. Proteină care se extrage din boabele de porumb. – Din fr. zéine.
ZEITATE, zeităţi, s.f. Divinitate păgână; zeu, zeiţă. [Pr.: ze-i-] – Din zeu (după divinitate).
ZEIŢĂ, zeiţe, s.f. Divinitate păgână feminină. * Epitet dat femeii adorate. – Zeu + suf. -iţă.
ZEL s.n. Râvnă, sârguinţă; ardoare. ** Expr. Exces de zel = exagerare inutilă în îndeplinirea unei acţiuni, sârguinţă exagerată. – Din fr. zéle, lat. zelus.
ZELAR, zelare, s.n. (Rar) Zale, platoşă. – Za2 + suf. -ar.
ZELATOR, -OARE, zelatori, -oare, s.m. şi f. (livr.) Persoană zeloasă. – Din fr. zélateur.
ZELOS, -OASĂ, zeloşi, -oase, adj. Plin de zel, de râvnă, de ardoare. – Zel + suf. -os.
ZEMNIC, zemnice, s.n. (Reg.) Pivniţă, beci; bordei săpat în pământ, servind la conservarea bucatelor. – Din bg. zemnik.
ZEMOS, -OASĂ, zemoşi, -oase, adj. (Despre fructe, plante) Care are suc mult; suculent; (despre mâncăruri gătite) care are zeamă multă, sos mult. * (Substantivat, m.) Pepene galben. – Zeamă + suf. -os.
ZEMOŞI, pers. 3 zemoşeşte, vb. IV. Refl. (Reg.) A deveni zemos. – Din zemos.
ZEMOŞIRE, zemoşiri, s.f. Acţiunea de a se zemoşi şi rezultatul ei. – V. zemoşi.
ZEMUI, pers. 3 zemuieşte, vb. IV. Intranz. A lăsa zeamă, a musti; a face să iasă la suprafaţă, să se scurgă lichidul din interior. * Refl. A se zemoşi. – Zeamă + suf. -ui.
ZENANA, zenanale, s.f. Ţesătură cu urzeală de mătase şi băteală de bumbac sau de vigonie; pe o parte lucioasă şi pe cealaltă scămoşată, utilizată la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte pentru femei. [Var.: zananá s.f.] – Din fr. zenana.

ZENCUIRE, zencuiri, s.f. Operaţie din procesul de tăbăcire vegetală care constă în menţinerea pieilor aşezate în straturi orizontale în bazine de beton umplute cu zemuri tratate cu tananţi, mai concentrate decât cele folosite la pretăbăcire. – Et. nec.
ZENDĂ s.f. Limba vechilor perşi în care sunt scrise textele din "Avesta" – Din fr. zend.
ZENIT s.n. Punct de intersecţie al verticalei locului cu sfera cerească situat deasupra capului observatorului şi opus nadirului; amiază. * Fig. Culme, apogeu, înălţime. – Din fr. zénith.
ZENITAL, -Ă, zenitali, -e, adj. Care aparţine zenitului, privitor la zenit. ** Distanţă zenitală = coordonată orizontală egală cu unghiul complementar înălţimii unui astru deasupra orizontului. – Din fr. zénithal.
ZEOLIT, zeoliţi, s.m. Grup de minerale care reprezintă alumosilicaţi naturali, hidrataţi de calciu, sodiu, potasiu, bariu şi stronţiu, uneori magneziu, mangan etc., având proprietatea de a-şi pierde treptat apa prin încălzire, fapt pentru care este utilizat la dedurizarea apei. [Pr.: ze-o-] – Din fr. zéolit(h)e.
ZEONIFER, zeonifere, s.n. Funicular cu cablu folosit pentru transportul persoanelor şi al mărfurilor. [Pr.: ze-o-] – Et. nec.
ZEPPELIN, zeppeline, s.n. Navă aeriană dirijabilă de mari dimensiuni, construită din metal, cu numeroase compartimente umplute cu hidrogen sau cu alt gaz mai uşor decât aerul; dirijabil. – Din germ. Zeppelin.
ZER, zeruri, s.n. Lichid galben-verzui care se separă din lapte, după coagulare, la prepararea brânzeturilor şi care este folosit pentru fabricarea lactozei, urdei etc. ** Expr. A se alege brânza (sau urda) din zer = a se alege binele de rău. A scoate zer din piatră = a face ceva de necrezut. * Lichid verzui care se scurge din iaurt sau din laptele de vacă prins. * Lichid alb şi gras care rămâne după prepararea untului; zară. – Et. nec.
ZERDICEAF s.m. Plantă din a cărei rădăcină se scoate o vopsea galbenă (Cureuma longa). * Substanţă colorantă galbenă extrasă din planta de mai sus. – Din tc. zerdeçav.
ZERI, pers. 3 zereşte, vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales despre lapte) A se face ca zerul, a se înăcri. – Din zer.
ZERMACUP, zermacupi, s.m. Monedă turcească de aur, care a circulat şi în ţările române în sec. XVIII-XIX. – Din tc. zermahbup.
ZERO, zerouri, s.n. 1. Număr care, în numărătoare, reprezintă o cantitate vidă şi care se indică prin cifra 0; nulă. ** Expr. A reduce ceva la zero = a reduce cu totul importanţa unui lucru, a face să fie neglijabil. * Cifră reprezentând numărul de mai sus pusă la dreapta altei cifre pentru a mări de zece ori valoarea unui număr; nulă. 2. Epitet dat unui om de nimic; nulitate. 3. (Fiz.) Punct care serveşte ca origine a unei scări cu ajutorul căreia se indică valorile unei mărimi. * Spec. Grad de temperatură fixat în unele sisteme de măsură a temperaturii (Réaumur, Celsius) la punctul de îngheţare a apei distilate la presiunea normală. ** Zero absolut = temperatură de minus 273 de grade Celsius, socotită ca cea mai joasă temperatură posibilă. 4. (Lingv.) Desinenţă (sau sufix) zero = absenţa unui afix gramatical la o formă flexionară, care este marcată, faţă de alte forme cu afixe exprimate, prin lipsa unei mărci formale propriu-zise. – Din fr. zéro.
ZEROS, -OASĂ, zeroşi, -oase, adj. (Despre lapte, unt, brânză) Cu mult zer; de culoarea sau de consistenţa zerului; apos. – Zer + suf. -os.
ZEROVALENT, -Ă, zerovalenţi, -te, adj. (Despre elemente chimice) Care nu se poate combina cu nici un element, care are valenţa zero. – Din fr. zerovalent.

ZESTRAŞ, zestraşi, s.m. (Reg.) Bărbat care se mută, după căsătorie, în gospodăria soţiei. – Zestre + suf. -aş.
ZESTRE s.f. 1. Avere (mobilă sau imobilă) care se dă unei fete când se mărită. * Bunuri pe care le aduce o călugăriţă la intrarea ei în mănăstire. * (Fam.) Totalitatea bunurilor care constituie averea cuiva. 2. Totalitatea bunurilor care constituie averea unei comunităţi, a unei instituţii etc.; inventar. – Lat. dextrae "făgăduinţă solemnă".
ZESTRIŞOARĂ, zestrişoare, s.f. Diminutiv al lui zestre. – Zestre + suf. -işoară.
ZEŢAJ, zeţaje, s.n. Metodă de separare sau de concentrare a minereurilor sau a cărbunilor sfărâmaţi cu ajutorul unui curent de apă, pentru a obţine depunerea componenţilor în ordinea greutăţii lor specifice. – Din fr. setzage.
ZEŢAR, zeţari, s.m. Muncitor tipograf care culege manual literele în culegar după manuscris; culegător. – Din germ. Setzer.
ZEŢĂRIE, (2) zeţării, s.f. 1. Meseria de zeţar. 2. Sală în care lucrează zeţarii într-o tipografie; culegătorie. – Zeţar + suf. -ie.
ZEŢĂRIŢĂ, zeţăriţe, s.f. (Rar) Culegătoare într-o tipografie. – Zeţar + suf. -iţă.
ZEŢUI, zeţuiesc, vb. IV. Tranz. A aşeza literele unui text în culegar după manuscris pentru a tipări; a culege. – Din germ. setzen.
ZEŢUIRE, zeţuiri, s.f. Acţiunea de a zeţui şi rezultatul ei; zeţuit, culegere. – V. zeţui.
ZEŢUIT, zeţuituri, s.n. Faptul de a zeţui; zeţuire. – V. zeţui.
ZEU1 interj. v. zău.
ZEU2, zei, s.m. Divinitate păgână; idol. * Fig. Om cu însuşiri fizice şi morale excepţionale. * (Fam.; ir.) Om cu putere, cu influenţă (politică); şef, conducător. ** Expr. A fi în secretele zeilor = a fi la curent cu lucruri cunoscute numai de cei mari, de conducători. – Lat. deus.
ZEUGMĂ, zeugme, s.f. Figură de stil prin care se unesc gramatical două sau mai multe substantive cu un verb sau cu un adjectiv care, logic, nu se referă decât la unul dintre cele două substantive. – Din fr. zeugma.
ZEVELCĂ s.f. v. zăvelcă.
ZEVZEC, -EACĂ, zevzeci, -ce, adj. (Adesea substantivat) Prost, nătărău, găgăuţă, neghiob; smintit. – Din tc. zevzek.
ZEVZECIE, zevzecii, s.f. (Rar) Purtare de zevzec; nerozie, neghiobie. – Zevzec + suf. -ie.
ZEXE interj. (Arg.) 1. Cuvânt prin care se atrage atenţia cuiva asupra unei primejdii iminente; atenţie! 2. Termen prin care cineva îşi exprimă dispreţul faţă de o afirmaţie pe care o socoteşte lipsită de temei; fleacuri!, prostii!. – Et. nec.
ZGAIBĂ, zgaibe, s.f. 1. Bubă mică, rană, zgârietură care a început să prindă coajă. * Coajă care se formează pe o rană prin închegarea sângelui; zgancă. 2. (Pop.) Boală de ochi. 3. (Pop.) Boală a vitelor, constând în apariţia unor bubuliţe pe diferite părţi ale corpului. – Lat. scabia (= scabies).
ZGANCĂ, zgănci, s.f. (Reg.) Crustă care se formează pe o rană, pe o bubă etc.; zgaibă (1). – Et. nec.
ZGARDĂ, zgărzi, s.f. 1. Curea sau cerc de metal care se pune în jurul gâtului la câini (şi de care se prinde o curea, un lanţ etc.). 2. (Înv.) Salbă; colan, şirag de pietre scumpe – Cf. alb. shkardhë.
ZGĂIBAT, -Ă, zgăibaţi, -te, adj. (Reg.) Cu zgârieturi; cu cicatrice. – Zgaibă + suf. -at.
ZGĂIBULIŢĂ, zgăibuliţe, s.f. Diminutiv al lui zgaibă. – Zgaibă + suf. -uliţă.
ZGĂRDIŢĂ, zgărdiţe, s.f. Diminutiv al lui zgardă. – Zgardă + suf. -iţă.

ZGĂRDUŢĂ, zgărduţe, s.f. (reg.) Panglică (cu mărgele) care împodobeşte masca flăcăilor când joacă turca de Anul Nou. – Zgardă + suf. -uţă.
ZGĂU, zgăuri, s.n. (Înv.) 1. Pântecele animalelor, în special pântecele femeii; uter, matrice, mitră. 2. Scobitură într-un organ al corpului omenesc. 3. Gaură. – Et. nec.
ZGÂI, zgâiesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A deschide tare, a căsca, a holba ochii; a se uita cu insistenţă, a privi lung, a se uita cu ochii mari. 2. Refl. A se strâmba, a se schimonosi, a se uita batjocoritor. – Din zgău.
ZGÂIRE, zgâiri, s.f. Acţiunea de a (se) zgâi şi rezultatul ei. – V. zgâi.
ZGÂIT, -Ă, zgâiţi, -te, adj. (Despre ochi) Holbat, căscat; (despre oameni) cu ochii holbaţi. * (Substantivat) Persoană urâtă, cu ochii holbaţi, ieşiţi din orbite. – V. zgâi.
ZGÂLŢÂI, zgâlţâi, vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) scutura, a (se) clătina cu putere; a (se) zgudui; a (se) zgâlţâna; a (se) cutremura. – Formaţie onomatopeică.
ZGÂLŢÂIALĂ, zgâlţâieli, s.f. Faptul de a (se) zgâlţâi; zgâlţâitură, zgâlţâit. – Zgâlţâi + suf. -eală.
ZGÂLŢÂIT, zgâlţâituri, s.n. Zgâlţâială. – V. zgâlţâi.
ZGALŢÂITURĂ, zgâlţâituri, s.f. Zgâlţâială. [Pr : -ţâ-i-] – Zgâlţâi + suf. -tură.
ZGÂLŢÂNA, zgâlţân, vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) zgâlţâi. – Cf. zgâlţâi, hâţâna.
ZGÂMBOI1, zgâmboi, s.m. (Fam.) Copil (mic), puşti, pici. – Et. nec.
ZGÂMBOI2, zgâmboiesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se strâmba, a se schimonosi, a face grimase. – Et. nec.
ZGÂMBOIT, -Ă, zgâmboiţi, -te, adj. (Reg.) Schimonosit, cu grimase. – V. zgâmboi2.
ZGÂNDĂRI, zgândăresc, vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) irita o rană, o bubă etc. rupând-o, scărpinând-o, râcâind-o. * Tranz. Fig. A aţâţa, a întărâta, a sâcâi; a răscoli, a readuce în memorie lucruri triste. – Et. nec.
ZGÂNDĂRIRE, zgândăriri, s.f. Acţiunea de a (se) zgândări şi rezultatul ei. – V. zgândări.
ZGÂRCENIE, zgârcenii, s.f. Însuşirea de a fi zgârcit; caracterul omului zgârcit; avariţie, calicenie. – Zgârci2 + suf. -enie.
ZGÂRCI1, zgârciuri, s.n. 1. Cartilaj. 2. Unealtă alcătuită dintr-o lamă metalică curbată fixată pe un mâner şi folosită pentru curăţarea muchiilor vaselor mici de lemn. – Din zgârci2 (derivat regresiv).
ZGÂRCI2, zgârcesc, vb. IV. 1. Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) contracta din cauza frigului, a durerii etc. * Refl. (Despre plante) A se chirci, a se micşora, a degenera. 2. Refl. A da dovadă de zgârcenie, a se arăta zgârcit; a se scumpi. – Din sl. sŭgrŭčiti.
ZGÂRCIOB, -OABĂ, zgârciobi, -oabe, s.m. şi f. (Fam.) Persoană foarte zgârcită. – Cf. zgârci2.
ZGÂRCIRE, zgârciri, s.f. Acţiunea de a (se) zgârci2 (1). – V. zgârci2.
ZGÂRCIT, -Ă, zgârciţi, -te, adj. 1. (Adesea substantivat) Care face economii exagerate, evitând şi cheltuielile de strictă necesitate, care strânge cu lăcomie bunuri materiale; avar. * Lipsit de generozitate. ** Expr. Zgârcit la vorbă = care vorbeşte puţin şi cu chibzuială. 2. (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Strâns, ghemuit; contractat, chircit. – V. zgârci2.
ZGÂRCITURĂ, zgârcituri, s.f. (Rar) Contracţie; parte contractată a corpului. – Zgârci2 + suf. -tură.
ZGÂRCIUROS, -OASĂ, zgârciuroşi, -oase, adj. (Rar) Care are zgârciuri1, cu zgârciuri1. – Zgârci1 + suf. -uros.

ZGÂRIA, zgârii, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A(-şi) face o rană superficială pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuţit. * Tranz. A face pe un obiect o urmă superficială cu ajutorul unui corp ascuţit şi dur; a râcâi. ** Expr. A zgâria pământul = a ara superficial. A zgâria hârtia = a scrie o literatură proastă. 2. Tranz. Fig. A produce o senzaţie auditivă neplăcută. * A impresiona în mod neplăcut gustul, mirosul; a ustura. 3. ** Compuse: s.m. şi f. invar. zgârie-brânză = epitet dat unui om zgârcit, avar, cărpănos; s.m., invar. zgârie-nori = clădire înaltă cu foarte multe etaje. [Pr.: ri-a] – Lat. / * / scaberare (< scaber).
ZGÂRIAT, -Ă, zgâriaţi, -te, adj. Cu zgârieturi. [Pr.: -ri-at] – V. zgâria.
ZGÂRIECI, zgârieci, s.m. (Pop.) Instrument format dintr-o bucată prismatică de lemn, în care se fixează două tije metalice cu vârf ascuţit şi cu ajutorul căruia se trasează linii paralele pe faţa unei piese de lemn. [Pr.: -ri-eci] – Zgâria + suf. -eci.
ZGÂRIERE, zgârieri, s.f. Acţiunea de a (se) zgâria şi rezultatul ei. [Pr.: -ri-e-] – V. zgâria.
ZGÂRIETOR, -OARE, zgârietori, -oare, adj. (Rar; despre sunete, glas etc.) Strident, supărător. [Pr.: -ri-e-] – Zgâria + suf. -ător.
ZGÂRIETURĂ, zgârieturi, s.f. Tăietură superficială sau urmă pe suprafaţa unui obiect făcută de un corp ascuţit şi dur; rană uşoară, urmă lăsată pe piele de unghii, de gheare sau de un corp ascuţit. [Pr.: -ri-e-] – Zgâria + suf. -ătură.
ZGÂTIE, zgâtii, s.f. (Reg.) Fată sau femeie tânără, vioaie, zglobie. – Et. nec.
ZGLĂVOC, -OACĂ, zglăvoci, -oace, subst. 1. S.f. (şi m.) Peşte mic de culoare cenuşie-cafenie, cu capul mare şi turtit, cu corpul îngust, fără solzi, răspândit în apele repezi de munte; babă, moacă (Cottus gobio). 2. S.m. Floare de cânepă (mai ales a cânepii de toamnă). 3. S.m. (Bot.) Albăstrea. [Var.: glăvoácă s.f.] – Din bg. glavoč.
ZGLOBIOR, -OARĂ, zglobiori, -oare, adj. (Pop.) Diminutiv al lui zglobiu. [Pr.: -bi-or] – Zglobiu + suf. -ior.
ZGLOBIU, -IE, zglobii, adj. Vioi, sprinten, zburdalnic. * (Despre dansuri) Cu un ritm vioi, săltăreţ, vesel. – Din sl. zlobivů.
ZGOMOT, zgomote, s.n. 1. Sunet sau amestec de sunete discordante, puternice, care impresionează în mod neplăcut auzul. * Gălăgie, vacarm; vuiet, tumult. ** Expr. A face zgomot = a produce senzaţie, a face vâlvă. 2. (În sintagmele) Zgomot de fond = perturbaţie sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor. Zgomot alb = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie egală pe lăţime de bandă constantă. Zgomot colorat = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat printr-un spectru continuu şi uniform într-un domeniu de frecvenţe specificat. Zgomot roz = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie constantă pe octavă. – Din scr. glomot.
ZGOMOTOS, -OASĂ, zgomotoşi, -oase, adj. Care face (mult) zgomot; gălăgios. * Plin de zgomot, de gălăgie. – Zgomot + suf. -os.
ZGORNI vb. IV v. scorni.
ZGORNIRE s.f. v. scornire.
ZGRĂBUNŢĂ, zgrăbunţe, s.f. (Pop.) 1. Bubuliţă, coş. 2. Grăuncior de unt, de brânză, de gheaţă etc. (care pluteşte într-un lichid). – Et. nec.
ZGRĂBUNŢICĂ, zgrăbunţele, s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina ramificată, cu frunze ovale sau eliptice şi cu flori galbene (Lapsana communis). – Zgrăbunţă + suf. -ică.

ZGRĂBUNŢOS, -OASĂ, zgrăbunţoşi, -oase, adj. (Pop.) 1. Plin de zgrăbunţe (1), cu zgrăbunţe; buburos. 2. Grăunţos, granulos. – Zgrăbunţă + suf. -os.
ZGREPŢĂNA, zgreápţăn, vb. I. (Pop.) 1. Intranz. A zgâria, a râcâi (cu ghearele). * Refl. (Reg.) A se scărpina. * Tranz. A ara la suprafaţă, a zgâria pământul. 2. Refl. A se căţăra, agăţându-se cu ghearele. * A se agăţa, a se prinde de ceva. – Et. nec.
ZGREPŢĂNARE, zgrepţănări, s.f. (Pop.) Acţiunea de a (se) zgrepţăna şi rezultatul ei – V. zgrepţăna.
ZGRIBULI, zgribulesc, vb. IV. Refl. A tremura şi a se strânge, a se ghemui de frig; a dârdâi. – Et. nec.
ZGRIBULIT, -Ă, zgribuliţi, -te, adj. Care stă strâns, ghemuit, tremurând de frig. * (Despre blana animalelor) Zbârlit de frig. – V. zgribuli.
ZGRIPSOR s.m. v. zgripţor.
ZGRIPSORAŞ s.m. v. zgripţoraş.
ZGRIPSOROAICĂ s.f. v. zgripţuroaică.
ZGRIPŢOR, zgripţori, s.m. 1. Specie de acvilă mare (Aquila heliaca). * (Înv.) Stemă care reprezintă un vultur cu două capete. 2. Veche monedă austriacă de argint (care a circulat şi în ţările româneşti în sec. XVII-XVIII), având imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. 3. Animal fantastic, uriaş, înaripat, cu gheare de pasăre. * Motiv ornamental folosit în ceramică, reprezentând acest animal. 4. Fig. Om rău, avar, hrăpăreţ; zgripţuroi. [Var.: zgrípsor s.m.] – Cf. ngr. ghríps.
ZGRIPŢORAŞ, zgripţoraşi, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui zgripţor. * Veche monedă austriacă valorând 10 creiţari, care avea imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. [Var.: zgripsoráş s.m.] – Zgripţor + suf. -aş.
ZGRIPŢOROAICĂ s.f. v. zgripţuroaică.
ZGRIPŢOROI s.m. v. zgripţuroi.
ZGRIPŢUROAICĂ, zgripţuroaice, s.f. 1. Femela zgripţuroiului (1). 2. Personaj din basme închipuit ca o femeie rea, cu puteri supranaturale. * Fig. Femeie bătrână, zgârcită şi rea; cotoroanţă. [Var.: zgripsoroáică, zgripţoroáică s.f.] – Zgripţor + suf. -oaică.
ZGRIPŢUROI, zgripţuroi, s.m. Zgripţor (4). [Var.: zgripţorói s.m.] – Zgripţor + suf. -oi.
ZGRUNŢUR, zgrunţuri, s.m. Bucăţică dintr-o materie tare şi fărâmicioasă; grunz. – Refăcut din grunzuri (pl. lui grunz).
ZGRUNŢUROS, -OASĂ, zgrunţuroşi, -oase, adj. Cu zgrunţuri, cu asperităţi; grunzuros. – Zgrunţur + suf. -os.
ZGRUNŢUROZITATE, zgrunţurozităţi, s.f. Calitatea de a fi zgrunţuros. – Zgrunţuros + suf. -itate.
ZGUDUI, zgúdui, vb. IV. 1. Refl. şi tranz. A se cutremura sau a face să se cutremure, să se clatine; a (se) scutura cu putere, a (se) zdruncina (1). * Tranz. Fig. A tulbura, a zdruncina convingerile, conştiinţa cuiva. 2. Tranz. Fig. A emoţiona puternic, a înfiora. – Et. nec.
ZGUDUIALĂ, zguduieli, s.f. Zguduitură. [Pr.: -du-ia-] – Zgudui + suf. -eală.
ZGUDUIRE, zguduiri, s.f. Acţiunea de a (se) zgudui. – V. zgudui.
ZGUDUIT, -Ă, zguduiţi, -te, adj. Agitat, frământat. * Emoţionat puternic, înfiorat. – V. zgudui.
ZGUDUITOR, -OARE, zguduitori, -oare, adj. 1. Care zguduie (1). 2. Fig. Care emoţionează, impresionează puternic. [Pr.: -du-i-] – Zgudui + suf. -tor.
ZGUDUITURĂ, zguduituri, s.f. 1. Scuturătură puternică; zdruncinătură, zguduială. 2. Fig. Înfiorare, cutremurare. [Pr.: -du-i-] – Zgudui + suf. -tură.

ZGURĂ, zguri, s.f. 1. Partea minerală fuzibilă din cenuşa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. * Funingine. 2. Reziduu rezultat în procesul de extragere a metalelor din minereuri sau la topirea metalelor, constituit din oxizi formaţi în procesul tehnologic, din silicaţi, pământ etc. * Strat de oxizi metalici format deasupra unei suduri executate cu arc electric. 3. Cenuşă întărită (provenită din lucruri arse). – Cf. alb. zgjyrë, bg. zgurija.
ZGURIFICA, pers. 3 zgurifică, vb. I. Refl. (Despre obiecte) A se acoperi cu zgură. * A se transforma în zgură. – Zgură + suf. -ifica.
ZGURIFICARE, zgurificări, s.f. Acţiunea de a se zgurifica şi rezultatul ei. -V. zgurifica.
ZGURIT, -Ă, zguriţi, -te, adj. (Rar) 1. Acoperit cu zgură, plin de zgură. 2. Făcut scrum, transformat în zgură, ars; negru. – Din zgură.
ZGUROS, -OASĂ, zguroşi, -oase, adj. Ca zgura; cu zgură; ars, uscat. – Zgură + suf. -os.
ZI, zile, s.f. 1. Interval de timp cuprins între răsăritul şi apusul Soarelui; timpul cât Soarele rămâne deasupra orizontului; p. ext. lumină solară; interval de timp de 24 de ore, corespunzător unei rotaţii a Pământului în jurul axei sale; (Astron.) interval de timp între două culminaţii succesive ale unui astru. ** (Determinând noţiunile "an", "lună", pentru a le sublinia durata, lungimea) Trei luni de zile. ** Loc. adj. De toate zilele = de fiecare zi. (rar) De toată ziua = de fiecare zi; p. ext. obişnuit, comun. De zi cu zi = zilnic. ** Loc. adv. La zi = a) în fiecare zi, zilnic; b) la ziua, la data cerută; fără întârziere. Zi de (sau cu) zi = a) zilnic; p. ext. necontenit, perpetuu; b) din ce în ce; progresiv, treptat. (rar) Cu zi de zi = a) zilnic; p. ext. necontenit, perpetuu; b) din ce în ce; progresiv, treptat. Din zi în zi = de azi pe mâine; fără termen precis, la infinit. Amâna plecarea din zi în zi. Din zi în zi = pe fiecare zi; p. ext. din ce în ce. De la o zi la alta = zilnic; p. ext. repede, văzând cu ochii. În toate zilele = în fiecare zi, oricând. (Reg.) Pe toată ziua = în fiecare zi; zilnic. De (sau despre, către) ziuă = puţin înainte de a se lumina; spre dimineaţă. Până în (sau la) ziuă sau de cu ziuă = până a nu se lumina; foarte devreme; dis-de-dimineaţă. Cu ziua-n cap = foarte devreme. La ziuă = în zori. Peste zi = în cursul zilei, ziua. Zi şi noapte = tot timpul, fără încetare; fără odihnă. ziua şi noaptea = (adverbial) tot timpul, fără încetare; fără odihnă. Nici zi, nici noapte = niciodată. (adverbial) Nici ziua, nici noaptea = niciodată. Toată ziua sau ziua toată = de dimineaţă până seara; p. ext. mereu, continuu. ** Expr. A se face ziuă albă = a se lumina complet, a fi plină zi. A face noaptea zi şi ziua noapte sau a face din noapte zi = a lucra sau a petrece noaptea şi a dormi ziua; p. ext. a duce o viaţă dezordonată. (formulă de salut, la întâlnire sau la despărţire, în timpul zilei) Bună ziua. A da (sau a dori, a pofti cuiva) bună ziua (sau ziua bună) = a saluta pe cineva. (Pop.) A-şi lua ziua bună = a-şi lua rămas bun. Ca lumina zilei sau ca ziua = (pe lângă adjective ca "limpede", "clar") foarte clar, foarte limpede. Într-o (bună) zi sau într-una din zile = odată, cândva. Cât toate zilele (de mare) = foarte mare. A avea (sau a duce) zi bună cu cineva = a trăi în bune relaţii cu cineva. (rar.) A avea (sau a duce) zi albă cu cineva = a trăi în bune relaţii cu cineva. A da zi după zi = a lăsa de azi pe mâine; a amâna. La zile mari = la ocazii deosebite; p. ext. rar de tot, în mod excepţional. ** (Compus) Zi-lumină = perioadă a zilei (1) cuprinsă între răsăritul şi apusul Soarelui. Zi-muncă = unitate de măsură convenţională care serveşte drept etalon pentru stabilirea salariului. * (Adverbial, în formele "ziua", "zilele", "zile") În timpul zilei, în fiecare zi. Ziua umbla, noaptea se odihnea. ** (În sintagme şi loc., ca unitate de măsură sau de calcul) Zi de muncă = durata timpului în cursul căruia lucrătorul prestează zilnic muncă. Cu ziua = cu plata

socotită după zilele muncite; fără angajament permanent. Zi de cale (sau de drum) = distanţă care se poate străbate într-o zi cu piciorul. * (Articulat; urmat de o determinare în genitiv sau introdusă prin prepoziţia "de") Data, momentul în care s-a întâmplat sau urmează să se întâmple ceva; termen, soroc. ** Ziua de astăzi = perioada de timp, epoca în care trăim, prezentul. Ziua de mâine = viitorul. Ziua de ieri = trecutul. (În unele credinţe religioase) Ziua de apoi = momentul în care viii şi morţii vor fi chemaţi la judecata lui Dumnezeu. ** (Ca termen calendaristic) Ziua de 1 Mai. (Pop.) Zi-ntâi = prima zi a fiecărei luni. ** (În titulatura sărbătorilor sau a anumitor date fixe) Ziua femeii. * Zi aniversară sau ziua naşterii (sau de naştere) = aniversare (a zilei de naştere a cuiva). Ziua (numelui) cuiva = onomastica cuiva. 2. (La pl.) Viaţă, existenţă, trai. ** Expr. A avea zile = a mai avea de trăit, a-i fi dat să (mai) trăiască. Câte zile voi (sau vei, va etc.) avea = cât voi (sau vei, va etc.) trăi, tot timpul vieţii. Abia îşi ţine zilele, se spune despre cineva care trăieşte prost, greu, foarte modest. (Pop.) Cu zilele în mână = a) într-o primejdie de moarte, la un pas de moarte; b) înfricoşat, înspăimântat. A ridica (sau a răpune, a curma, a lua) cuiva zilele = a omorî pe cineva. A i se isprăvi cuiva zilele = a muri. A-şi urî zilele sau a i se urî cuiva cu zilele = a se sătura de viaţă, a nu mai voi să trăiască. Vai de zilele mele (sau tale etc.) = vai de capul meu (sau al tău etc.), vai de mine (sau de tine etc.). De (sau în) zilele mele (sau ale tale etc.) = în timpul vieţii mele (sau tale etc.). 3. (La pl.; cu determinări care precizează o perioadă de timp) Vreme, epocă. Zilele tinereţii. ** Expr. Mic de zile = tânăr. Vechi (sau înaintat) în (sau de) zile = înaintat în vârstă, bătrân. (Rar) Veşnic de zile = nemuritor. (A fi) învechit în zile rele = (a fi) înrăit. [Var.: zíuă s.f.] – Lat. dies.
ZIAFET s.n. v. zaiafet.
ZIAR, ziare, s.n. Publicaţie periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc ştiri, informaţii politice, sociale, culturale etc. de actualitate; gazetă, jurnal. [Pr.: zi-ar] – Din zi (după it. diario).
ZIARIST, -Ă, ziarişti, -ste, s.m. şi f. 1. Persoană care lucrează în redacţia unui ziar, a unei reviste sau care colaborează (permanent) la ele; gazetar, jurnalist. 2. (Fam.) Persoană care vinde sau distribuie ziarele. [Pr.: zi-a-] – Ziar + suf. -ist (după it. diarista).
ZIARISTIC, -Ă, ziaristici, -ce, adj., s.f. 1. Adj. De ziarist (1); privitor la ziaristică; gazetăresc, jurnalistic. 2. S.f. Profesiunea de ziarist (1); domeniu în care ziaristul îşi desfăşoară activitatea; gazetărie, jurnalistică. [Pr.: zi-a-] – Ziarist + suf. -ic.
ZIBELINĂ, zibeline, s.f. 1. (Zool.) Samur (1). 2. Ţesătură făcută din fire de lână de calitate bună, foarte puţin răsucite, dezlânate şi scămoşate pentru a căpăta aspectul de zibelină (1). – Din fr. zibeline.
ZIBETĂ, zibete, s.f. Mamifer carnivor cu părul cenuşiu pătat cu negru, care trăieşte în Africa (Viverra zibetha). – Din fr. zibeth.
ZICALĂ, zicale, s.f. Zicătoare (1), proverb. – Zice + suf. -ală.
ZICAŞ, zicaşi, s.m. (Reg.) Lăutar. – Zice + suf. -aş.
ZICĂLAŞ, zicălaşi, s.m. (Reg.) Lăutar. – Zice + suf. -ălaş.
ZICĂTOARE, zicători, s.f. 1. Frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare maximei, prin care poporul exprimă în mod metaforic o constatare de ordin general, filozofic un principiu etic, o normă de conduită etc.; zicătură, zicală, proverb. 2. (Reg.) Bucată muzicală; p. ext. instrument muzical. – Zice + suf. -ătoare.
ZICĂTURA, zicături, s.f. 1. Zicătoare (1). 2. (Reg.) Cântec, cântare. – Zice + suf. -ătură.

ZICE, zic, vb. III. Tranz. 1. A exprima ceva în cuvinte, a spune, a rosti cu voce tare; p. ext. a vorbi. ** Expr. Cât ai zice peşte = într-o clipă, imediat, îndată. A zice nu (sau ba) = a refuza; a tăgădui, a se opune, a rezista. A zice da = a afirma, a accepta, a consimţi. Vrea (sau va, vra) să zică = a) înseamnă, are sensul, semnificaţia, valoarea...; b) aşadar, deci, prin urmare. Mai bine zis = mai exact, mai precis exprimat. * A se adresa cuiva cu cuvintele..., a-i spune. * (Despre texte) A cuprinde, a scrie, a relata. * (Reg.) A comunica, a transmite, a face cunoscut. 2. A afirma, a declara; a susţine, a pretinde. * A promite, a făgădui. * A răspunde, a riposta; a invoca. Mai zi dacă ai ce. * A reproşa, a obiecta. Frumos, n-am ce zice. ** Expr. Să nu zici că... = să nu-mi reproşezi că... * A contesta. * A sfătui, a îndemna; a porunci, a ordona. 3. (Pop.) A cânta (din gură sau dintr-un instrument); a doini, a hori. 4. A-şi da o părere, a se pronunţa într-o chestiune; p. ext. a gândi, a socoti, a crede. Toţi vor zice cum vrei tu. ** Expr. (Că) bine zici! = bună idee! aşa este. Ce-am zis eu? = nu ţi-am spus? vezi că am avut dreptate? Zi... = a) judecă, socoteşte, dă-ţi părerea; b) aşadar, prin urmare. Ce-ai zice...? = ce părere ai avea? cum ţi-ar părea? Să zicem = a) să presupunem, să admitem; b) de exemplu. Vino, să zicem, la ora zece. * (La optativ sau la conjunctiv) A avea sau a lăsa impresia că... Aşa, numai ca să zică şi el că face o treabă. 5. A se adresa cuiva rostindu-i numele; a numi un obiect cu numele lui; p. ext. a porecli. * Impers. O fată ce-i zice Maria. ** Expr. (Refl.) Cum (sau precum) s-ar (mai) zice = cum s-ar exprima, cum s-ar traduce (cu alte cuvinte). – Lat. dicere.
ZICERE, ziceri, s.f. Acţiunea de a zice şi rezultatul ei; ceea ce se exprimă prin cuvinte; comunicare de orice fel; cuvânt, vorbă, vorbire. * Expresie, zicătoare, zicală. – V. zice.
ZID, ziduri, s.n. Element de construcţie vertical sau puţin înclinat, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc., aşezate ordonat unele peste altele (şi legate printr-un liant), sau din beton, destinat să limiteze, să separe sau să izoleze un spaţiu ori să susţină alte elemente de construcţie, alcătuind un perete, o îngrădire, o fortificaţie etc. ** Loc. adv. Între (cele patru) ziduri = în interiorul unei clădiri. ** Expr. A face zid împrejurul cuiva = a înconjura pe cineva din toate părţile pentru a-l apăra; a se solidariza cu cineva, a se uni în jurul cuiva în susţinerea unei cauze. ** Zid sonic = barieră imaginară referitoare la depăşirea vitezei sunetului. – Din sl. zidů.
ZIDAR, zidari, s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor de construcţie din zidărie 1 sau din mortar, precum şi de finisare a betonului după turnare. – Zid + suf. -ar.
ZIDĂREASĂ, zidărese, s.f. Femeie-zidar. * Soţia zidarului. – Zidar + suf. -easă.
ZIDĂRIE1, zidării, s.f. Lucrare de construcţie făcută din zid; parte a unei construcţii făcută din zid; p. gener. construcţie. – Zid + suf.-ărie.
ZIDĂRIE2, zidării, s.f. Meseria zidarului; zidărit. – Zidar + suf. -ie.
ZIDĂRIT s.n. Meseria zidarului; zidărie2. – Zidar + suf. -it.
ZIDĂRIŢĂ, zidăriţe, s.f. Zidăreasă. – Zidar + suf. -iţă.
ZIDI, zidesc, vb. IV. Tranz. 1. A ridica un zid; p. gener. a ridica o clădire; a clădi, a construi. * Refl. Fig. A se forma; a se înălţa. 2. A închide într-un zid sau între ziduri. 3. (În concepţia creştină, despre Dumnezeu) A crea (lumea). – Din sl. zîdati.
ZIDIRE, zidiri, s.f. 1. Acţiunea de a zidi şi rezultatul ei. 2. (Concr.) Construcţie, clădire, edificiu. 3. (În concepţia creştină) Creaţie săvârşită de Dumnezeu. 4. (Înv.) Creatură, făptură, fiinţă. – V. zidi.

ZIDIT, -Ă, zidiţi, -te, adj. 1. Clădit, construit, executat din zidărie1. 2. (Despre uşi, ferestre) Închis, astupat cu un zid. 3. (Despre oameni, în expr.) Bine zidit = bine făcut; zdravăn, voinic, solid. – V. zidi.
ZIDITOR, -OARE, ziditori, -oare, subst. 1. S.m. şi f. Persoană care zideşte, construieşte; p. ext. întemeietor. 2. S.m. art. (În religia creştină) Dumnezeu. – Zidi + suf. -tor.
ZIDUI, ziduiesc, vb. IV. Tranz. (Rar) A zidi, a închide sau a înconjura cu ziduri. – Zid + suf. -ui.
ZIDUREL, zidurele, s.n. Diminutiv al lui ziduri. – Ziduri (pl. lui zid) + suf. -el.
ZIGOMATIC, -Ă, zigomatici, -ce, adj. Care se referă la zigomă, care aparţine zigomei. ** Apofiză zigomatică = apofiză inferioară a osului temporal. Arcadă zigomatică = arcadă osoasă formată prin unirea apofizei zigomatice cu osul molar. Os zigomatic = zigomă. – Din fr. zygomatique.
ZIGOMĂ, zigome, s.f. Prelungire a osului temporal, care leagă acest os cu osul molar; os zigomatic. – Din fr. zygoma.
ZIGOMORF, -Ă, zigomorfi, -e, adj. (Despre flori) Care are un singur plan de simetrie (median, transversal sau oblic). – Din fr. zygomorphe.
ZIGOSPOR, zigospori, s.m. Zigot. – Din fr. zygospore.
ZIGOT, zigoţi, s.m. Celulă rezultată din unirea a doi gameţi; ou fecundat; zigospor. – Din fr. zygote.
ZIGURAT, zigurate, s.n. Edificiu în formă de piramidă cu trepte, având în vârf un templu, specific Mesopotamiei. – Din fr. ziggourat.
ZIGZAC s.n. v. zigzag.
ZIGZAG, zigzaguri, s.n. Linie frântă care pare formată din mai multe litere Z puse cap la cap. ** Loc. adv. În zigzag = în formă de linie frântă, şerpuit. [Var.: zigzác s.n.] – Din fr. zigzag, germ. Zickzack.
ZIGZAGAT, -Ă, zigzagaţi, -te, adj. În formă de zigzag. – Zigzag + suf. -at.
ZILAŞ, zilaşi, s.m. (Rar) Ziler. – Zi + suf. -aş.
ZILER, -Ă, zileri, -e, s.m. şi f. Muncitor angajat şi plătit cu ziua; zilaş. [Var.: ziliér s.m.] – Zile (pl. lui zi) + suf. -ar.
ZILIER s.m. v. ziler.
ZILIŞOARĂ, zilişoare, s.f. Ziulică. – Zi + suf. -işoară.
ZILNIC, -Ă, zilnici, -ce, adj. (Adesea adverbial) De fiecare zi, cotidian; p. ext. obişnuit, banal. ** Pâine zilnică = hrană, existenţă de toate zilele. – Zi + suf. -nic.
ZIMAZĂ, zimaze, s.f. Enzimă care se găseşte în drojdia de bere şi care transformă zahărul în alcool şi în bioxid de carbon. – Din fr. zymase.
ZIMBEREC, zimberecuri, s.n. (Turcism înv.) Arc de ceasornic; p. ext. maşinărie. [Var.: zimberéchi s.n.] – Din tc. zemberek.
ZIMBERECHI s.n. v. zimberec.
ZIMBIL, zimbiluri, s.n. Coş împletit din papură sau din rogoz. – Din tc. zembili.
ZIMBRE s.f. pl. v. zâmbre.
ZIMBRU, zimbri, s.m. Animal sălbatic masiv din familia bovinelor, cu corpul acoperit cu o blană deasă, pâsloasă, cu capul mare şi lat, cu coarnele scurte, întoarse în afară, în faţă şi în sus, cu greabănul înalt, cu gâtul şi cu bărbia acoperite cu păr lung, care astăzi, aflat pe cale de dispariţie, este ocrotit în rezervaţii naturale (Bison bonasus). – Din sl. zonbrů.
ZIMOGEN, zimogene, s.n. (Biol.) Formă inactivă a unei enzime. – Din fr. zymogéne.
ZIMŢ, zimţi, s.m. 1. Fiecare dintre crestăturile de pe muchia unor monede. * (Fam., înv., la pl.) Bani, monede; galbeni. * Fiecare dintre dinţii unei rotiţe (dintr-un mecanism) sau ai secerii, ai pânzei de ferăstrău etc. 2. (Înv.) Fiecare

dintre crestăturile situate în partea de sus a unui zid, a unui turn de cetate. – Cf. bg. zăbec, scr. zubac.
ZIMŢA, zimţez, vb. I. Tranz. A zimţui. – Din zimţ.
ZIMŢARE, zimţări, s.f. Acţiunea de a zimţa şi rezultatul ei; zimţuire. – V. zimţa.
ZIMŢAT, -Ă, zimţaţi, -te, adj. Cu zimţi; dinţat, crestat zimţuit. – V. zimţa.
ZIMŢIŞOR, zimţişori, s.m. Diminutiv al lui zimţ. – Zimţ + suf. -işor.
ZIMŢOS, -OASĂ, zimţoşi, -oase, adj. Cu zimţi, cu dinţi, cu crestături. – Zimţ + suf. -os.
ZIMŢUI, zimţuiesc, vb. IV. Tranz. A face zimţi la o piesă, la o pânză de ferăstrău, la o seceră etc.; a zimţa, a cresta, a randalina, a stria, a moleta. – Zimţ + suf. -ui.
ZIMŢUIRE, zimţuiri, s.f. Acţiunea de a zimţui; zimţare. – V. zimţui.
ZIMŢUIT, -Ă, zimţuiţi, -te, adj. Cu zimţi; crestat, zimţat. – V. zimţui.
ZINC s.n. Element chimic, metal de culoare albă-albăstruie, întrebuinţat în industrie atât singur, cât şi sub formă de aliaje. – Din fr. zinc.
ZINCA, zinchez, vb. I. Tranz. A zincui. – Din zinc.
ZINCARE, zincări, s.f. Acţiunea de a zinca şi rezultatul ei; operaţie de acoperire cu un strat subţire de zinc a pieselor de oţel sau de fontă, precum şi a unor piese nemetalice, pentru a le proteja împotriva coroziunii sau pentru a le da un aspect decorativ. – V. zinca.
ZINCAT, -Ă, zincaţi, -te, adj. Acoperit cu zinc. – V. zinca.
ZINCOGRAF, -Ă, zincografi, -e, s.m. şi f. Lucrător tipograf calificat care execută clişee în zinc. – Din fr. zincographe, germ. Zinkograph.
ZINCOGRAFIA, zincografiez, vb. I. Tranz. A reproduce imagini, desene etc. prin procedee zincografice. [Pr.: -fi-a] – Din fr. zincographier.
ZINCOGRAFIC, -Ă, zincografici, -ce, adj. Care se întrebuinţează în zincografie, de zincografie. – Din fr. zincographique.
ZINCOGRAFIE, (2, 3) zincografii, s.f. 1. Procedeu de tipar pentru ilustraţii în care se folosesc clişee obţinute prin fotografiere şi gravare pe plăci de zinc (uneori şi de cupru, alamă, oţel etc.). 2. Atelier în care se execută clişee prin zincografie (1). 3. Reproducere, ilustraţie executată prin zincografie (1). – Din fr. zincographie.
ZINCOGRAVURĂ, (2) zincogravuri, s.f. 1. Tehnică a realizării clişeelor de zinc impermeabile prin gravare manuală sau mecanizată. 2. Clişeu executat prin zincogravură (1). – Din fr. zincogravure.
ZINCUI, zincuiesc, vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de oţel, de fontă sau nemetalic cu un strat subţire de zinc pentru a-l feri de coroziune sau pentru a-i da un aspect decorativ; a zinca. – Zinc + suf. -ui.
ZINCUIRE, zincuiri, s.f. Acţiunea de a zincui şi rezultatul ei; zincare. – V. zincui.
ZINGĂNI vb. IV v. zăngăni.
ZINGĂNIRE s.f. v. zăngănire.
ZINGĂNIT s.n. v. zăngănit.
ZINGĂT s.n. v. zăngăt.
ZINGHENI vb. IV v. zăngăni.
ZINGHENIRE s.f. v. zăngănire.
ZINGHENITOR, -OARE adj. v. zăngănitor.
ZINGHET s.n. v. zăngăt.
ZINNWALDIT s.n. (Min.) Minereu de litiu. [Pr.: ţinvaldit] – Din fr. zinnwaldite, germ. Zinnwaldit.

ZIRCON s.n. Silicat natural de zirconiu, tetragonal, de obicei galben-portocaliu, roşu sau verde, foarte dur, folosit pentru obţinerea bioxidului de zirconiu, iar cristalele limpezi ca pietre semipreţioase. – Din fr. zircon.
ZIRCONIU s.n. Element chimic, metal de culoare cenuşie, intermediar între siliciu şi aluminiu, care se întrebuinţează la fabricarea recipientelor rezistente la temperaturi înalte, a unor oţeluri speciale etc. – Din fr. zirconium.
ZIS, ZISĂ, zişi, zise, adj., s.f. 1. Adj. Numit, denumit, poreclit. ** Loc. adj. Aşa-zis (sau -zisă, -zişi, -zise) = pe nedrept sau în mod convenţional numit astfel; aparent, fals. 2. S.f. Vorbă, spusă; afirmaţie. * Proverb, zicătoare. * (Înv.) Sfat, îndemn; ordin, poruncă. – V. zice.
ZIUATIC, -Ă, ziuatici, -ce, adj. (Reg.; despre fraţi, surori) Născut în aceeaşi zi a anului, dar în ani diferiţi. [Pr.: zi-ua-] – Ziuă + suf. -atic.
ZIUĂ s.f. v. zi.
ZIULICĂ, ziulici, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui zi; zilişoară, ziuliţă, ziuşoară. ** Loc. adv. Toată ziulica sau ziulica toată, ziulica întreagă = de dimineaţă până seara. ** Expr. Cât e ziulica de mare = cât ţine ziua. Până în ziulica de astăzi = până acum. [Pr.: zi-u-] – Zi + suf. -ulică.
ZIULIŢĂ, ziuliţe, s.f. (Rar) Ziulică. [Pr.: zi-u-] – Zi + suf. -uliţă.
ZIUŞOARĂ s.f. (Rar) Ziulică. ** Loc. adv. La ziuşoară = în zori de zi, dis-de-dimineaţă. [Pr.: zi-u-] – Zi + suf. -uşoară.
ZIVELCĂ s.f. v. zăvelcă.
ZIZANIE, zizanii, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră şi ornamentală (Lolium perenne). [Var.: zâzánie s.f.] – Din ngr. zizánia.
ZLĂTAR, zlătari, s.m. 1. (Înv.) Meşter (ţigan) care se ocupa cu prelucrarea aurului. 2. Ţigan (nomad). – Din bg., scr. zlatar.
ZLĂTĂREASĂ, zlătărese, s.f. (Înv.) Soţia zlătarului. – Zlătar + suf. -easă.
ZLOATĂ, zloate, s.f. Ploaie amestecată cu zăpadă; lapoviţă. – Din sl. slota.
ZLOT, zloţi, s.m. Unitate monetară a Poloniei. * Monedă de aur care a circulat în Europa centrală şi răsăriteană. * Monedă de argint care, la începutul sec. XIX, valora 30 de parale. * Expr. A nu plăti nici un zlot (rău) în ochii cuiva = a nu valora nimic pentru cineva, a nu da nici o consideraţie cuiva sau la ceva. * Nume dat odinioară în Transilvania unei monede austriece; monedă de argint de două coroane. – Din pol. zloty.
ZLOTAŞ, zlotaşi, s.m. (Înv.) Slujbaş însărcinat cu strângerea impozitelor. – Zlot + suf. -aş.
ZLOTOS, -OASĂ, zlotoşi, -oase, adj. Cu zloată; ploios, umed, noroios. – Zloată + suf. -os.
ZMĂCINA, zmácin, vb. I. Refl. (Rar) A se agita, a se frământa, a se zbate. – Cf. măcina.
ZMĂCINARE, zmăcinări, s.f. (Rar) Faptul de a se zmăcina; zbucium, frământare; zguduire. – V. zmăcina.
ZMĂCINAT, -Ă, zmăcinaţi, -te, adj. (Rar) Agitat, frământat, zbuciumat. – V. zmăcina.
ZMÂNGĂLEALĂ s.f. v. mâzgăleală.
ZMANGĂLI vb. IV v. mâzgăli.
ZMÂNGĂLIRE s.f. v. mâzgălire.
ZMÂNGĂLIT, -Ă adj. v. mâzgălit.
ZMÂNGĂLITURĂ s.f. v. mâzgălitură.
ZMEIOS, -OASĂ, zmeioşi, -oase, adj. (Rar) Ca un zmeu (I 1); aprig, focos. – Zmeu + suf. -os.

ZMEOAICĂ, zmeoaice, s.f. 1. Personaj feminin fantastic din basme, imaginat ca o femeie uriaşă, cu puteri supranaturale, întruchipând răutatea; zmeoaie (1). 2. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina cilindrică, cu flori albe sau purpurii dispuse în umbele (Laserpitium latifolium). – Zmeu + suf. -oaică.
ZMEOAIE, zmeoaie, s.f. 1. Zmeoaică (1). 2. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpină şi cu fructe păroase, care creşte prin văile umbroase de munte (Libanotis montana). 3. Plantă erbacee cu flori galben-aurii (Laserpilium archangelica). [Pr.: zme-oa-ie] – Zmeu + suf. -oaie.
ZMEOI, zmeoi, s.m. (În basme) Augmentativ al lui zmeu (I). [Pr.: zme-oi] – Zmeu + suf. -oi.
ZMEU, (I) zmei, s.m., (II) zmeie, s.n. I. S.m. 1. Personaj fantastic din basme, imaginat ca un uriaş cu puteri supranaturale, întruchipând răutatea şi fiind întotdeauna învins de forţele binelui. * Fig. Erou, viteaz. ** Expr. A se lupta ca un zmeu = a se lupta vitejeşte. * Fig. Cal focos şi aprig. 2. Balaur. 3. (În credinţele populare) Boală pricinuită de dragoste. II. S.n. Jucărie făcută dintr-un dreptunghi de hârtie, pânză etc. fixat pe un schelet uşor de lemn, care se ridică în aer la bătaia vântului şi care este mânuită de pe pământ cu ajutorul unei sfori lungi. – Din sl. zmij.
ZMEULEŢ, zmeuleţi, s.m. Diminutiv al lui zmeu (I). [Pr.: zme-u-] – Zmeu + suf. -uleţ.
ZMEUR, (rar) zmeuri, s.m. Arbust din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase, flexibile, cu frunze albe pe partea inferioară, cu flori albe, cu fructe roşii, aromate, comestibile; zmeurar (Rubus idaeus). – Din zmeură (derivat regresiv).
ZMEURAR, zmeurari, s.m. (Bot) Zmeur. [Pr.: zme-u-] – Zmeur + suf. -ar.
ZMEURATĂ, zmeurate, s.f. 1. Băutură preparată din zmeură fermentată cu zahăr şi cu alcool. 2. Băutură răcoritoare preparată din sirop de zmeură şi apă (gazoasă). [Pr.: zme-u-] – Zmeură + suf. -ată.
ZMEURĂ s.f. Fructul zmeurului. – Et. nec.
ZMEURET s.n. Zmeuriş. [Pr.: zme-u-] – Zmeură + suf. -et.
ZMEURIŞ, zmeurişuri, s.n. Loc pe care cresc, spontan sau cultivat, (mulţi) zmeuri; zmeuret. [Pr.: zme-u-] – Zmeur + suf. -iş.
ZMEURIU, -IE, zmeurii, adj. De culoarea zmeurii; roşiatic. [Pr.: zme-u-] – Zmeură + suf. -iu.
ZNAMENIE s.f. v. snamenie.
ZNAMIE, znamii, s.f. (Reg.) Om slab şi pocit; pocitanie. – Et. nec.
ZOAIE, zoi, s.f. Apă (cu săpun şi cu leşie) rămasă de la spălatul rufelor, al vaselor etc., apă murdară, lături. [Pr.: zoa-ie, – Pl. şi: zoaie] – Cf. bg., ucr. zola.
ZOANĂ, zoane, s.f. (Reg.) Pleavă. – Cf. scr. zona.
ZOANTROP, -Ă, zoantropi, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de zoantropie. [Pr.: zo-an-] – Din fr. zoanthrope.
ZOANTROPIE s.f. Formă de delir în care bolnavul se crede animal. [Pr.: zo-an-] – Din fr. zoanthropie.
ZOB s.n. 1. Aşchii rezultate în urma tăierii arborilor cu toporul, cioburi mărunte rezultate în urma spargerii unui vas de sticlă, de ceramică etc. ** Expr. A (se) face zob = a (se) sparge în bucăţi mici, în fărâme; a (se) face praf. 2. (Pop.) Grăunţe de ovăz (amestecate şi cu alte grăunţe) date ca hrană cailor. – Din bg., scr. zob.
ZOBI, zobesc, vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) sfărâma, a (se) zdrobi, a (se) strivi. – Din zob.
ZOBIRE, zobiri, s.f. (Reg.) Acţiunea de a (se) zobi şi rezultatul ei. – V. zobi.

ZOBIT, -Ă, zobiţi, -te, adj. (Reg.) Sfărâmat, zdrobit. – V. zobi.
ZOBON s.n. v. zăbun.
ZOBONAŞ s.n. v. zăbunaş.
ZODIAC, zodiace, s.n. 1. Zonă circulară a sferei cereşti în care se află cele douăsprezece constelaţii corespunzătoare lunilor anului şi prin faţa cărora trece drumul aparent al Soarelui în cursul unui an; fiecare dintre cele 12 sectoare ale acestei zone. ** Semnele zodiacului sau zodiacele = figurile simbolice ale zodiacului reprezentând cele douăsprezece constelaţii. 2. Carte de astrologie cuprinzând preziceri asupra destinului oamenilor, potrivit zodiei în care s-au născut; carte de zodii. [Pr.: -di-ac] – Din ngr. [kíkldos] zodhiakós.
ZODIACAL, -A, zodiacali, -e, adj. 1. Care ţine de zodiac (1), privitor la zodiac. 2. (În sintagma) Lumină zodiacală = fâşie de lumină difuză, slabă, orientată după direcţia zodiacului, de forma unui triunghi cu baza la orizont, vizibilă înaintea aurorei sau după sfârşitul crepusculului. [Pr.: -di-a-] – Din fr. zodiacal.
ZODIAR, zodiare, s.n. Zodiac (2). [Pr : -di-ar] – Zodie + suf. -ar.
ZODIE, zodii, s.f. 1. Fiecare dintre cele douăsprezece constelaţii ale zodiacului (1); p. gener. constelaţie, planetă. * Interval de timp determinat când Soarele se află într-un astfel de sector. 2. Constelaţie corespunzând unei anumite luni a anului în care se naşte cineva şi având, după unele credinţe, o influenţă (bună sau rea) asupra destinului acestuia; interval de timp corespunzător; p. ext. destin, ursită. ** Expr. (Glumeţ) A se naşte în zodia porcului = a fi foarte norocos, a avea noroc porcesc. A se naşte în zodia raţelor = a fi mereu însetat. A-i da (cuiva) în zodii = a-i prezice cuiva soarta, viitorul după poziţia stelelor. 3. (Rar) Ursitoare. – Din ngr. zódhion.
ZODIER, zodieri, s.m. (Pop.) Cititor în stele care prezice soarta cuiva interpretând zodia în care acesta s-a născut; astrolog. [Pr.: -di-er] – Zodie + suf. -ar.
ZOIOS, -OASĂ, zoioşi, -oase, adj. Soios. [Pr.: zo-ios] – Din soios (după zoaie).
ZOLI, zolesc, vb. IV. Tranz. A spăla (prost) rufele. – Din ucr. zolyty. Cf. bg. zolja.
ZOLNIŢĂ, zolniţe, s.f. (Reg.) Ciubăr. – Din ucr. zol'nyc'a, pol. zolnica.
ZONA s.f. (În sintagma) Zona Zoster = boală infecţioasă virotică localizată în ganglionii spinali şi caracterizată prin dureri şi prin erupţii veziculare pe traiectul nervilor senzoriali. – Din fr. zona.
ZONAL, -Ă, zonali, -e, adj. Care este situat într-o anumită zonă, corespunzător unei zone, de zonă. – Din fr. zonal.
ZONARE, zonări, s.f. 1. Împărţire în zone; zonificare. 2. Lucrare cu caracter tehnico-economic prin care se delimitează zonele favorabile de cultură a plantelor agricole în funcţie de cerinţele acestora faţă de factorii de climă şi de fertilitate a solurilor. – Din zonă.
ZONĂ, zone, s.f. 1. Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate în funcţie de poli, de cercurile polare şi de tropice şi caracterizate printr-o climă specifică. Zonă temperată. Zonă ecuatorială. * (Astron.) Fiecare dintre părţile cerului corespunzătoare celor cinci zone (1) ale Pământului. 2. Porţiune dintr-o întindere, dintr-un ansamblu, dintr-un tot, delimitată pe baza unor caracteristici distinctive, a unor împrejurări speciale, a unei destinaţii determinate etc. 3. (Geom.) Parte din suprafaţa unei sfere cuprinsă între două paralele. 4. (Fiz.) Bandă de frecvenţă în care oscilaţiile au anumite caractere comune. – Din fr. zone.
ZONIFICARE, zonificări, s.f. Zonare. – Din zonă.
ZOO s.n. invar. Grădină zoologică. – Din fr. zoo.

ZOOBIOLOGIE s.f. Disciplină care se ocupă de biologia animală. – Din fr. zoobiologie.
ZOOCHIMIE s.f. Disciplină care studiază compoziţia chimică a corpului animalelor şi procesele chimice care se petrec în el. – Din fr. zoochimie.
ZOOCOR, -Ă, zoocori, -e, adj., s.f. (Plantă) care are fructe sau seminţe adaptate, pentru răspândirea prin intermediul animalelor, prezentând formaţii corespunzătoare (cârlige, ţepi, clei etc.) care, prinzându-se de corpul acestora, sunt duse pe distanţe mari. – Din fr. zoochore.
ZOOFAG, -Ă, zoofagi, -ge, adj. Care se hrăneşte cu carne de animale. – Din fr. zoophage.
ZOOFAGIE s.f. Faptul de a se hrăni cu carne de animale. – Din fr. zoophagie.
ZOOFILIE s.f. (Med.) Dragoste morbidă pentru animale. – Din fr. zoophilie.
ZOOFIT, zoofite, s.n. (La pl.) Încrengătură care cuprinde animale inferioare a căror formă aminteşte pe aceea a plantelor; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. – Din fr. zoophyte.
ZOOFITIC, -Ă, zoofitici, -ce, adj. Care aparţine zoofitelor, privitor la zoofite. – Din fr. zoophytique.
ZOOFOBIE, zoofobii, s.f. Stare patologică manifestată printr-o frică de animale. – Din fr. zoophobie.
ZOOGENIE s.f. Studiul dezvoltării animalelor. – Din fr. zoogénie.
ZOOGEOGRAF, -Ă, zoogeografi, s.m. şi f. Specialist în zoogeografie. [Pr.: -ge-o-] – Din fr. zoogéographe.
ZOOGEOGRAFIE s.f. Ramură a geografiei care studiază repartiţia speciilor animale pe suprafaţa Pământului. [Pr.: -ge-o-] – Din fr. zoogéographie.
ZOOGRAFIE s.f. 1. Parte a zoologiei care se ocupă cu descrierea diverselor specii de animale. 2. (În antichitate) Arta picturii animaliere. – Din fr. zoographie.
ZOOLATRIE s.f. Religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor; cult al animalelor în diverse religii antice. – Din fr. zoolâtrie.
ZOOLATRU, -Ă, zoolatri, -e, adj., s.m. şi f. (Persoană) care se închină la animale. – Din fr. zoolâtre.
ZOOLIT, zooliţi, s.m. Animal sau parte a unui animal fosil petrificat. – Din fr. zoolit(h)e.
ZOOLOG, -Ă, zoologi, -ge, s.m. şi f. Specialist în zoologie. – Din fr. zoologue.
ZOOLOGIC, -Ă, zoologici, -ce, adj. Care aparţine zoologiei, privitor la zoologie. ** Muzeu zoologic = muzeu unde sunt expuse animale reconstituite sau împăiate, organe, părţi ale corpului animal reproduse în planşe etc. Parc zoologic sau grădină zoologică = parc în care animale rare sau exotice sunt ţinute în condiţii asemănătoare cu cele ale vieţii lor în libertate. – Din fr. zoologique.
ZOOLOGIE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul animalelor, cercetând structura, dezvoltarea, modul de viaţă şi relaţiile lor cu mediul, precum şi cu răspândirea, filogenia şi clasificarea lor teoretică şi practică. – Din fr. zoologie.
ZOOMANIE, zoomanii, s.f. Afecţiune exagerată şi morbidă pentru animale. – Din fr. zoomanie.
ZOOMETRU, zoometre, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea dimensiunilor corporale animale. – Din fr. zoométre.
ZOOMORF, -Ă, zoomorfi, -e, adj. (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorfic. – Din fr. zoomorphe.
ZOOMORFIC, -Ă, zoomorfici, -ce, adj. 1. Referitor la zoomorfie. 2. (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorf. – Din fr. zoomorphique.

ZOOMORFIE s.f. Parte a zoologiei care studiază conformaţia animalelor. – Din fr. zoomorphie.
ZOOMORFISM s.n. Credinţă care admite posibilitatea metamorfozării oamenilor în animale. * Cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinităţi; reprezentare a zeităţilor prin animale sau prin atribute ale acestora. – Din fr. zoomorphisme.
ZOONOMIE s.f. (Rar) Ansamblul legilor după care se desfăşoară viaţa animală. – Din fr. zoonomie.
ZOONOZĂ, zoonoze, s.f. Infecţie contagioasă provocată de bacterii, virusuri, ciuperi, protozoare, viermi etc., comună omului şi animalelor, transmisibilă direct sau prin intermediul unor insecte. – Din fr. zoonose.
ZOOPALEONTOLOGIE s.f. Ştiinţă care studiază animalele fosile. [Pr.: -le-on-] – Din fr. zoopaléontologie.
ZOOPARC, zooparcuri, s.n. Grădină zoologică. – Din germ. Zoopark.
ZOOPATIE, zoopatii, s.f. (Med.) Delir în care bolnavul crede că are animale în sau pe corp. – Din fr. zoopathie.
ZOOPATOLOGIE s.f. Ştiinţă despre bolile animalelor – Din fr. zoopathologie.
ZOOPLANCTON s.n. Totalitatea organismelor animale din plancton. – Din fr. zooplancton.
ZOOPSIE s.f. Halucinaţie vizuală în care se percep diverse animale (hidoase sau periculoase), manifestată în intoxicaţii cu alcool, stupefiante etc. – Din fr. zoopsie.
ZOOPSIHOLOGIE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice la animale (instinctele, deprinderile, senzaţiile, emoţiile, memoria etc.); psihologie animală. – Din fr. zoopsychologie.
ZOOSPOR, zoospori, s.m. (Bot.) Spor al unor alge şi ciuperci prevăzut cu cili vibratili sau cu flageli, cu ajutorul cărora se mişcă în mediul fluid. – Din fr. zoospore.
ZOOSPORANGE, zoosporangi, s.m. Sporange cu zoospori. – Din fr. zoosporange.
ZOOTEHNIC, -Ă, zootehnici, -ce, adj. Care aparţine zootehniei, privitor la zootehnie, de zootehnie. – Din fr. zootechnique.
ZOOTEHNICIAN, -Ă, zootehnicieni, -e, s.m. şi f. Specialist în zootehnie; zootehnist. [Pr.: -ci-an] – Din fr. zootechnician.
ZOOTEHNIE s.f. Ştiinţă care are drept obiect cunoaşterea, reproducerea, creşterea, alimentaţia, ameliorarea şi exploatarea animalelor domestice. – Din fr. zootechnie.
ZOOTEHNIST, -Ă, zootehnişti, -ste, s.m. şi f. Zootehnician. – Zootehn [ie] + suf. -ist.
ZOOTERAPEUTIC, -Ă, zooterapeutici, -ce, adj. Referitor la zooterapie. [Pr.: -pe-u-] – Din fr. zoothérapeutique.
ZOOTERAPIE s.f. Terapeutică aplicată animalelor. – Din fr. zoothérapie.
ZOOTOMIE s.f. Ştiinţă care studiază structura corpului animalelor. * Disecţie asupra animalelor. – Din fr. zootomie.
ZOOTOXINĂ, zootoxine, s.f. Venin secretat de unele animale, cu efect nociv asupra organismului uman. – Din germ. Zootoxine.
ZOPĂI vb. IV v. zupăi.
ZOPĂITURĂ s.f. v. zupăitură.
ZOPOTI, zopotesc, vb. IV. Intranz. (Reg.) A alerga de colo până colo, fără odihnă. – Et. nec.
ZOR1 s.n. 1. Activitate însufleţită, febrilă; grabă mare, urgenţă, sârguinţă, febrilitate, însufleţire. ** Loc. adv. Cu zor sau cu tot zorul = în grabă, repede.

De zor = din plin, din toate puterile; cu înfrigurare, cu însufleţire, cu elan. Cu zorul = cu forţa, forţat. ** Loc. vb. A avea zor = a se grăbi. A da cuiva zor = a grăbi, a îmboldi pe cineva să facă ceva. ** Expr. Zor-zor = în mare grabă. A da zor = a lucra, a acţiona cu mare grabă. A-i da zor cu (sau că...) = a nu mai conteni cu ceva, a insista. A lua (pe cineva) la zor = a cere (cuiva) socoteală, a mustra. A lua (pe cineva) cu zorul = a constrânge, a forţa (pe cineva). 2. Necesitate, nevoie; strâmtorare, necaz. ** Expr. A nu avea zor de ceva (sau de cineva) = a) a nu-i trebui, a nu-i fi necesar numaidecât; b) a nu-i păsa, a nu avea habar de ceva (sau de cineva). Ce zor ai? = ce-ţi pasă? ce te interesează? ce-ţi trebuie? A nu avea zor să... (sau de a...) = a nu avea interes să... – Din tc. zor "silă, forţă".
ZOR2 interj. v. zur.
ZORALIA s.f. art. Numele unui dans popular (caracterizat prin sărituri neregulate); ca-la-uşa-cortului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: zuralíe s.f.] – Et. nec.
ZORCAN, zorcani, s.m. (Iht.; reg.) Plătică. – Et. nec.
ZOREA, zorele, s.f. (La pl.) Nume dat mai multor specii de plante agăţătoare ornamentale, cu flori mov-roşcate sau albastre, având corola în formă de pâlnie; bună-dimineaţa, adormiţele (Ipomaea, Pharbitis); (şi la sg.) plantă care face parte dintr-una din aceste specii. – Zori1 + suf. -ea.
ZORI1 s.m. pl. 1. Lumină care se arată pe cer înainte de a răsări Soarele; timp al zilei când răsare Soarele; faptul zilei, auroră. ** Loc. adv. În zori de zi (sau de ziuă) sau până-n zori, din zori, în zorii zilei, în zorii zorilor, în (sau la) revărsatul zorilor sau o dată cu zorile = dis-de-dimineaţă. Din zori şi până-n seară (sau noapte) = toată ziua. Din zori în zori = ziua şi noaptea, tot timpul; totdeauna, mereu. ** Expr. A se (re)vărsa sau a (se) crăpa, a se ivi, a se zări, a miji zorile (sau zorii, zori de zi, zori de ziuă) sau a da în fapt (sau a se crăpa, a se anunţa) de zori = a apărea zorile, a începe să se facă ziuă, să se lumineze. 2. (Art.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă; melodie după care se execută acest dans; melodie care se cântă miresei la uncrop. [Art.: zorii şi (f.) zorile] – Din sl. zorî (gen. pl. al lui zorja).
ZORI2, zoresc, vb. IV. 1. Intranz. şi refl. A lucra cu grabă, febril; a da zor, a se grăbi. * A merge iute, a iuţi pasul, a se grăbi (să ajungă undeva). 2. Intranz. A insista pentru grăbirea unei acţiuni. 3. Tranz. A îmboldi, a îndemna, a constrânge (pe cineva) să facă (ceva). * (Rar) A susţine ceva în mod stăruitor, a-i da zor cu ceva. – Din zor1.
ZORI3, pers. 3 zoreşte, vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop.) A se ivi zorile1. – Din zori1.
ZORILĂ s.m. 1. Personificare a zorilor1 în basmele populare. * Animal fantastic din basme care se arată în zori1. 2. Numele popular al stelei Sirius. – Zori1 + suf. -ilă.
ZORIRE, zoriri, s.f. (Rar) Acţiunea de a (se) zori2 şi rezultatul ei. – V. zori2.
ZORIT1, zorituri, s.n. (Rar) Ivirea zorilor1; p. ext. momentul când se luminează de ziuă; locul de unde se ivesc zorile1. – V. zori3.
ZORIT2, -Ă, zoriţi, -te, adj. Care se grăbeşte foarte mult; foarte repede, rapid. – V. zori2.
ZORNĂI, zórnăi, vb. IV. Intranz. A produce un zgomot caracteristic prin lovirea, ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte de metal, de sticlă etc.; a zăngăni, a zurui, a zorzoi. ** Tranz. Îşi zornăie pintenii. – Zor2 + suf. -năi.
ZORNĂIALĂ, zornăieli, s.f. Zornăit, zornăitură, zornet. – Zornăi + suf. -eală.

ZORNĂIT, zornăituri, s.n. Faptul de a zornăi; zgomotul caracteristic pe care îl fac unele obiecte când se lovesc sau se ciocnesc între ele; zornăială, zornăitură, zornet. – V. zornăi.
ZORNĂITOR, -OARE, zornăitori, -oare, adj. Care zornăie, care răsună. [Pr.: -nă-i-] – Zornăi + suf. -tor.
ZORNĂITURĂ, zornăituri, s.f. Zornăit. [Pr.: -nă-i-] – Zornăi + suf. -tură.
ZORNET, zornete, s.n. Zornăit. – Zornăi + suf. -et.
ZOROASTRISM s.n. Religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran şi Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul binelui şi răului. [Pr.: -ro-as-] – Din fr. zoroastrisme.
ZORZOANE s.f. pl. Podoabe lipsite de valoare şi fără gust. – Et. nec.
ZORZOI, zorzoiesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. (Pop.) A zornăi. – Zor2 + z [or2] + suf. -oi.
ZORZONAT, -Ă, zorzonaţi, -te, adj. (Pop.) Înzorzonat. – Zorzoane + suf. -at.
ZOVELCĂ s.f. v. zăvelcă.
ZOVON s.n. v. sovon.
ZUAV, zuavi, s.m. Soldat francez dintr-un corp special de infanterie (cu uniformă asemănătoare portului arab) care a existat în Algeria. * Soldat algerian dintr-un corp indigen de infanterie uşoară. [Pr.: -zu-av] – Din fr. zouave.
ZUF s.n. (Înv.) Sortiment de stofă de lână fină şi uşoară. – Din tc. sof.
ZUGRAV, zugravi, s.m. 1. Lucrător specializat în zugrăvit1. 2. (Înv.) Pictor (de biserici). [Acc. şi: zúgrav] – Din ngr. zoghráphos.
ZUGRĂVEALĂ, zugrăveli, s.f. 1. Zugrăvire; (concr.) strat de protecţie şi ornamental aplicat pe zidurile unor elemente de construcţie, format de obicei dintr-o soluţie apoasă cu pigmenţi minerali şi cu var. 2. Pictură (mai ales bisericească); p. ext. tablou, desen, gravură. 3. (Rar) Sulimeneală, fard. 4. Fig. (Rar) Descriere, prezentare. – Zugrăvi + suf. -eală.
ZUGRĂVI, zugrăvesc, vb. IV. 1. Tranz. A acoperi pereţii unei clădiri sau ai unei încăperi cu o soluţie apoasă de var amestecată cu humă (şi cu diverşi coloranţi), uneori şi cu desene care imită tapetul. 2. Tranz. (Rar) A picta. * A desena. * A scrie (caligrafic). 3. Refl. şi tranz. Fig. A (se) profila, a (se) contura; a (se) proiecta, a (se) reflecta. * Refl. (Despre stări psihice) A se imprima, a se reflecta, a se exterioriza pe figura cuiva. 4. Tranz. Fig. A înfăţişa prin cuvinte, a reda, a descrie, a prezenta. – Din zugrav.
ZUGRĂVIRE, zugrăviri, s.f. Acţiunea de a (se) zugrăvi şi rezultatul ei; zugrăveală, zugrăvit1. – V. zugrăvi.
ZUGRĂVIT1 s.n. Faptul de a (se) zugrăvi. * (Înv.) Arta de a picta. – V. zugrăvi.
ZUGRĂVIT2, -Ă, zugrăviţi, -te, adj. 1. (Despre pereţi) Dat cu un strat de var şi de humă amestecat cu o culoare. 2. Pictat, desenat. * (Pop.) Vopsit. 3. Fig. (Înv.) Prefăcut, fals. – V. zugrăvi.
ZULIAR, -Ă, zuliari, -e, adj. (Înv.) Gelos. * Invidios, pizmaş. [Pr.: -li-ar] – Zulie + suf. -ar.
ZULIE s.f. (Înv.) Gelozie. – Din ngr. zília.
ZULUF, zulufi, s.m. Şuviţă de păr răsucită în spirală; buclă, cârlionţ. – Din tc. zülüf, ngr. zulúfi.
ZULUFAT, -Ă, zulufaţi, -te, adj. (Rar) Cu părul făcut zulufi. – Zuluf + suf. -at.
ZULUFEL, zulufei, s.m. (Rar) Diminutiv al lui zuluf. – Zuluf + suf. -el.
ZULUM, zulumuri, s.n. (Turcism înv.) Nedreptate. – Din tc. zulüm.
ZULUŞI s.m. pl. Populaţie negridă din Africa de Sud. – Din fr. Zoulous.
ZUM interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice produse de unele insecte în zbor. – Onomatopee.

ZUMARICALE s.f. pl. (Înv.) 1. Prăjituri, bomboane, zaharicale. 2. Fig. Istericale. – Din ngr. zimariká (pl. lui zimarikón).
ZUMBĂI, pers. 3 zúmbăie, vb. IV. Intranz. (Rar; despre insecte) A zumzăi. – Formaţie onomatopeică.
ZUMBĂIRE, zumbăiri, s.f. (Rar) Zumzet. – V. zumbăi.
ZUMZĂI, pers. 3 zúmzăie, vb. IV. Intranz. (Despre insecte, mai ales despre albine) A produce un sunet caracteristic când zboară; a bâzâi, a zâzâi. – Zum + z [um] + suf. -ăi.
ZUMZĂITOR, -OARE, zumzăitori, -oare, adj. Care zumzăie. [Pr.: -ză-i-] – Zumzăi + suf. -tor.
ZUMZET, zumzete, s.n. 1. Sunet caracteristic pe care îl produc insectele, mai ales albinele, când zboară; bâzâit, zumbăire. * Zgomot produs de o vibraţie puternică şi continuă a anumitor obiecte sau maşini. 2. Murmur, freamăt. – Zumzăi + suf. -et.
ZUP interj. Cuvânt care redă zgomotul unei mişcări precipitate, al unei sărituri sau al unei căderi subite. – Onomatopee.
ZUPĂI, zupăiesc, vb. IV. Intranz. 1. A tropăi. 2. A lovi, a bate, a izbi. [Var.: zopăí, zupuí vb. IV] – Zup + suf. -ăi.
ZUPĂIT s.n. Acţiunea de a zupăi şi rezultatul ei; zupăitură. – V. zupăi.
ZUPĂITURĂ, zupăituri, s.f. Zupăit. [Pr.: -pă-i÷, – Var.: zopăitúră s.f.] – Zupăi + suf. -tură.
ZUPUI vb. IV v. zupăi.
ZUR interj. (Adesea cu "r" prelungit) Cuvânt care redă zornăitul metalelor sau zgomotul produs de ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte mici. [Var.: zor interj.] – Onomatopee.
ZURALIE s.f. v. zoralie.
ZURĂI vb. IV v. zurui.
ZURBA, zurbale, s.f. (Înv.) Revoltă, răscoală. * Gălăgie, zarvă; ceartă, bătaie. [Var.: zúrbă, zurbálă s.f.] – Din tc. zorba.
ZURBAGIU, -IE, zurbagii, adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să se certe; scandalagiu. * (Înv.) Răsculat, răzvrătit, rebel. – Zurbă + suf. -giu.
ZURBALĂ s.f. v. zurba.
ZURBALÂC, zurbalâcuri, s.n. (Pop.) Luptă, harţă. * Revoltă, răscoală. – Din tc. zorbalik.
ZURBAVĂ, zurbave, s.f. (Înv.) Ceartă, gâlceavă, scandal. – Contaminare între zurba şi gâlceavă.
ZURBĂ s.f. v. zurba.
ZURGĂLĂU, zurgălăi, s.m. (Mai ales la pl.) Glob metalic cu una sau mai multe găurele şi cu o bilă în interior, care sună la cea mai uşoară mişcare sau atingere; clopoţel. – Cf. magh. zörögeni.
ZURLIU, -IE, zurlii, adj. (Fam.) Zvăpăiat, nebunatic; smintit. – Cf. tc. zorlu.
ZURUI, zuruiesc, vb. IV. Intranz. şi tranz. A zornăi. [Prez. ind. şi: zúrui, – Var.: zurăí vb. IV] – Zur + suf. -ui.
ZURUIRE, zuruiri, s.f. Acţiunea de a zurui şi rezultatul ei; zornăit. – V. zurui.
ZURUIT, zuruituri, s.n. Zornăit. – V. zurui.
ZURUITOR, -OARE, zuruitori, -oare, adj. Care zuruie; zornăitor. [Pr.: -ru-i-] – Zurui + suf. -tor.
ZURZUR, zurzuri, s.m. (Pop.) Podoabă. – Et. nec.
ZUVELCĂ s.f. v. zăvelcă.
ZUZĂI vb. IV v. zuzui.
ZUZET, zuzete, s.n. (Pop.) 1. Zumzet. 2. Susur, murmur, şopot. – Zuzui + suf. -et.

ZUZUI, pers. 3 zúzuie, vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce un zuzet; a susura, a murmura, a şopoti. [Var.: zuzăí vb. IV] – Formaţie onomatopeică.
ZVASTICĂ s.f. v. svastică.
ZVĂPĂIA, zvăpăi, vb. IV. Refl. (Rar) A deveni zvăpăiat, zburdalnic; a se agita, a se zvârcoli. – Din zvăpăiat (derivat regresiv).
ZVĂPĂIAT, -Ă, zvăpăiaţi, -te, adj. Nebunatic, zburdalnic, zglobiu; uşuratic. – Cf. văpaie.
ZVÂC interj. Cuvânt care sugerează o mişcare bruscă, precipitată, o săritură; ţâşti. – Onomatopee.
ZVÂCÂI, zvâcâi, vb. IV. Intranz. (Rar) A zvârli. – Zvâc + suf. -âi.
ZVÂCNEALĂ, zvâcneli, s.f. Palpitaţie puternică a inimii, a tâmplelor; zvâcnire, zvâcnitură. – Zvâcni + suf. -eală.
ZVÂCNET, zvâcnete, s.n. Zvâcnire; tremur, tresărire. – Zvâcni + suf. -et.
ZVÂCNI, zvâcnesc, vb. IV. Intranz. 1. (Despre inimă, tâmple etc.; la pers. 3) A bate repede şi cu putere (de oboseală, de emoţie, de durere etc.); a palpita. 2. (Despre fiinţe) A sări, a ţâşni, a se repezi pe neaşteptate. * Spec. A sări brusc în picioare. – Zvâc + suf. -ni.
ZVÂCNIRE, zvâcniri, s.f. Faptul de a zvâcni; palpitare. * Mişcare bruscă şi involuntară a corpului sau a unei părţi a corpului. – V. zvâcni.
ZVÂCNIT1 s.n. Zvâcnire, zvâcnet. – V. zvâcni.
ZVÂCNIT2, -Ă, zvâcniţi, -te, adj. Care zvâcneşte, cu zvâcniri; repezit, mişcat repede, brusc. – V. zvâcni.
ZVÂCNITOR, -OARE, zvâcnitori, -oare, adj. Care zvâcneşte, care palpită. – Zvâcni + suf. -tor.
ZVÂCNITURĂ, zvâcnituri, s.f. Zvâcnet, palpitaţie, pulsaţie. – Zvâcni + suf. -tură.
ZVÂNTA, zvânt, vb. I. 1. Tranz. şi refl. A face să piardă sau a pierde din umezeală; a (se) zbici, a (se) usca puţin. * Tranz. A-şi şterge, a-şi usca (lacrimile, ochii, obrajii). 2. Tranz. Fig. A distruge, a prăpădi, a nimici. ** Expr. A zvânta (pe cineva) în bătaie (sau în bătăi) = a bate zdravăn. * A slei, a epuiza, a secătui. * (În propoziţii consecutive, legat de diverse verbe, exprimă intensitatea acţiunilor respective) Fură de zvântă. Mănâncă de zvântă. [Prez. ind. şi: zvântez] – Lat. / * / exventare.
ZVÂNTARE, zvântări, s.f. Acţiunea de a (se) zvânta. – V. zvânta.
ZVÂNTAT1 s.n. Acţiunea de a (se) zvânta şi rezultatul ei. – V. zvânta.
ZVÂNTAT2, -Ă, zvântaţi, -te, adj. Uscat numai în parte, de obicei la vânt sau la soare; zbicit. – V. zvânta.
ZVÂNTURA, zvântur, vb. I. Refl. (Fam.) A umbla (fără rost) dintr-un loc în altul, a cutreiera. – Et. nec. Cf. vântura.
ZVÂNTURAT, -Ă, zvânturaţi, -te, adj. Uşuratic, fluşturatic, nesocotit, aiurit; p. ext. zburdalnic; zvăpăiat, zvânturatic. * (Substantivat; înv.) Aventurier; pribeag. – V. zvântura.
ZVÂNTURATEC, -Ă adj. v. zvânturatic.
ZVÂNTURATIC, -Ă, zvânturatici, -ce, adj. Zvânturat. [Var.: zvânturátec, -ă adj.] – Zvântura + suf. -atic.
ZVÂR interj. (Adesea cu "r" prelungit) Cuvânt care redă zgomotul produs de un lucru aruncat cu putere sau care zboară repede prin aer. [Var.: zvr interj.] – Onomatopee.
ZVÂRCOL s.n. (Rar) Zbatere, zvâcnet, clocot, frământare continuă. – Din zvârcoli (derivat regresiv).
ZVÂRCOLEALĂ, zvârcoleli, s.f. Zvârcolire. – Zvârcoli + suf. -eală.

ZVÂRCOLI, zvârcolesc, vb. IV. Refl. 1. A se zbate, a face mişcări spasmodice (de durere). * A se întoarce (în aşternut) de pe o parte pe alta (de nelinişte); p. ext. a se învârti încoace şi încolo de neastâmpăr; a nu-şi găsi locul. 2. Fig. A se agita, a se zbuciuma, a se frământa sufleteşte. – Cf. bg. vărgaljam.
ZVÂRCOLIRE, zvârcoliri, s.f. Faptul de a se zvârcoli; mişcare spasmodică; agitare, frământare, zvârcolitură. – V. zvârcoli.
ZVÂRCOLITURĂ, zvârcolituri, s.f. Zvârcolire. – Zvârcoli + suf. -tură.
ZVÂRLET s.n. (Rar) Zvârlitură. – Zvârli + suf. -et.
ZVÂRLI, zvârl, vb. IV. (În concurenţă cu azvârli) I. Tranz. 1. A arunca ceva (printr-o mişcare bruscă). * A da la o parte, a lepăda un lucru (nefolositor sau vătămător). * A proiecta în afară (ca urmare a unei impulsii lăuntrice). Vulcanul zvârle lavă. 2. A risipi, a împrăştia. * Fig. A cheltui bani fără socoteală. II. Intranz. 1. A arunca cu ceva asupra cuiva (pentru a-l lovi, a-l alunga etc.). 2. (Despre animale) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaş; a lovi. III. Refl. A se repezi, a se precipita, a porni cu mare avânt. * A se arunca, a sări. Se zvârle pe cal. – Cf. scr. vrljiti, bg. hvărljam.
ZVÂRLIRE, zvârliri, s.f. Acţiunea de a (se) zvârli şi rezultatul ei. – V. zvârli.
ZVÂRLITURĂ, zvârlituri, s.f. Faptul de a zvârli; zvârlet. ** Expr. (O) zvârlitură de băţ = distanţă până la care se poate arunca un băţ sau o piatră; distanţă mică. – Zvârli + suf. -tură.
ZVÂRLUGĂ, zvârlugi, s.f. 1. Peşte mic din apele stătătoare sau lin curgătoare, comestibil, cu mişcări foarte iuţi, de culoare gălbuie, cu gura prevăzută cu şase mustăţi şi cu o ţeapă sub ochi (Cobitis taenia). 2. Fig. Persoană vioaie, iute în mişcări, sprintenă. [Var.: vârlúgă s.f.] – Et. nec.
ZVECUI, zvecuiesc, vb. IV. Tranz. A întinde feţele de încălţăminte pe calapod. – Et. nec.
ZVECUIRE, zvecuiri, s.f. Acţiunea de a zvecui şi rezultatul ei. – V. zvecui.
ZVELT, -Ă, zvelţi, -te, adj. 1. (Despre corpul oamenilor sau al animalelor) Cu talie subţire; graţios, suplu. * Fig. (Despre zborul păsărilor) Vioi, sprinten, elegant. 2. (Despre obiecte sau părţi ale lor) Care se înalţă graţios; cu forme armonioase, cu linii suple. – Din fr. svelte, it. svelto.
ZVELTEŢE s.f. Faptul de a fi zvelt; însuşire a ceea ce este zvelt; supleţe. – Zvelt + suf. -eţe. Cf. it. sveltezza.
ZVIDUI, zviduiesc, vb. IV. Refl. (Reg.) A se vindeca. – Din scr. vidati, izvidati.
ZVOANĂ s.f. v. zvon.
ZVON, zvonuri, s.n. 1. Ştire, veste (care circulă din om în om); p. ext. informaţie neîntemeiată, care nu a fost verificată (şi uneori tendenţioasă). 2. Rumoare produsă de glasuri, de activitatea sau de mişcarea unei mulţimi; gălăgie. 3. Zgomot confuz, uşor, nedefinit din natură (produs de ape, frunze, vânt, păsări etc.); foşnet, murmur, zumzet. 4. Sunet depărtat produs de clopote sau de instrumente muzicale. [Var.: zvoánă s.f.] – Din sl. zvonů.
ZVONAR, -Ă, zvonari, -e, s.m. şi f. (Rar) Zvonist. – Zvon + suf. -ar.
ZVONI, zvonesc, vb. IV. 1. Refl. impers. A se răspândi un zvon, a circula vestea; a se scorni. 2. Tranz. A face să sune, să răsune (ceva). * Intranz. (Despre ape, vânt) A susura, a murmura. – Din zvon.
ZVONIRE, zvoniri, s.f. Faptul de a (se) zvoni. – V. zvoni.
ZVONIST, -Ă, zvonişti, -ste, s.m. şi f. Persoană care lansează, colportează zvonuri, care scorneşte ceva; zvonar. – Zvon + suf. -ist.
ZVR interj. v. zvâr.